Բնաբանի փոխարեն

Ժայռի նման է այս հին բարբառը,
Ժայռի պես կոշտ է, չհղկված.
Ու ժայռի պես էլ կարծր է, համառ է,
Չի պոկի նրան ոչ մի հարված.
Շուրթերի վրա այնպես է բառը,
Ինչպես որ ժայռն է հողում խրված:

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿՅԱՆ

ՆՎԻՐՈՒՄ ԵՄ ԱՐՑԱԽԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

50-ԱՄՅԱԿԻՆ

ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ,
ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐՑԱԽԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Ա. ՅՈՒ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌԻ ԲԱՌԱՐԱՆ

(Երկրորդ լրամշակված հրատարակություն)

ԵՐԵՎԱՆ
2019

Տպագրվում է ՀՀ ԳԱԱ Հր. Աճառյանի անվան
լեզվի ինստիտուտի եւ Արցախի պետական համալսարանի
գիտական խորհուրդների երաշխավորությամբ

Գրախոսներ - *ՀՀ ԳԱԱ Հր. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի*
բարբառագիտության բաժին

Արցախի պետական համալսարանի ակադեմիկոս
Ս. Աբրահամյանի անվան հայոց լեզվի ամբիոն

Խմբագիր՝ *ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, բ.գ.դ., պրոֆեսոր*
ԼԱՎՐԵՆՏԻ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

Բառարանը հեղինակի երկար տարիների աշխատանքի արդյունքն է: Այն ներկայացնում է Ղարաբաղի բարբառի խոսվածքներում գործածվող բառերը, ոճերն ու դարձվածները: Բառահոդվածներն օժտված են քերականական, իմաստաբանական, լեզվաոճական եւ ծագումնաբանական նշումներով ու բացատրություններով, տպագիր ու ձեռագիր աղբյուրներից եւ բանավոր խոսքից քաղված անհրաժեշտ վկայություններով:

Ն Ե Ր Ա Ծ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌԸ

ՀԱՐՑԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԻՑ: Ղարաբաղի բարբառը հայերենի ամենատարածված եւ կենսունակ բարբառներից է, որով հաղորդակցվում են ԱՀ-ում, ՀՀ-ում եւ աշխարհի տարբեր երկրներում ապրող հարյուր հազարավոր հայեր: Երբ եւ հատկապես որ շրջանում է ստեղծվել այն՝ դժվար է ասել: Խոսելով այդ մասին՝ Հր.Աճառյանը բարբառի ծագումը հատկացնում է XII դարին՝ հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ գրաբարյան ***բ, գ, դ, ձ, ջ*** ձայնեղների խլացումը Ղարաբաղի բարբառում ընդգրկում է բնիկ հայերեն բառերը եւ ասորերենից, պարսկերենից, հունարենից առնված հին փոխառությունները, բայց չի տարածվում թուրքական փոխառությունների վրա: Աճառյանը նկատի ունի, որ ձայնեղների խլացման օրենքը գործել է մինչեւ XII դարը՝ «թուրքերի՝ Հայաստան գալուց առաջ» եւ դադարել է գործելուց այդ դարից հետո *(48, հ.1, էջ 380)*:

Հակադրվելով դրան՝ Գ.Ջահուկյանը առաջ է քաշում իր տեսակետը, որի համաձայն՝ բարբառների հնչյունական, քերականական եւ բառապաշարային հատկանիշները ձեւավորվել են հայերենի պատմության ողջ ժամանակաշրջանում *(324, էջ 311)*, եւ ձայնեղների խլացման երեւույթը պայմանավորված է այլ հանգամանքներով *(320, էջ 58)*:

Բարբառի մասին առաջին վկայությունը թողել է 8-րդ դարի քերական Ստեփանոս Սյունեցին՝ մի քանի բարբառների շարքում նշելով նաեւ *զԱրցախայինն. «Եւ դարձեալ զքո լեզուիդ գիտելն զբովանդակ բառսն զեզերականս, որպէս զԿորճայն եւ զՏայեցին եւ զխութայինն եւ զՀորորդ Հայեցին եւ զՍպերացին եւ զՍիւնին եւ զԱրցախայինն. այլ մի՛ միայն զՄիջերկրեայսն եւ զՈստանիկսն, վասն զի պիտանիք այսոքիկ են ի տաղաչափութեան. այլ եւ աւգտակարք ի պատմութիւնս, զի մի՛ վրիպեսցի անընդել գոլով լեզուացն» (382, էջ 187):*

1869 թ. հրատարակած աշխատության մեջ Ք. Պատկանյանը հայ բարբառների դասակարգմանը զուգընթաց ներկայացնում է որոշ բարբառների, այդ թվում եւ Ղարաբաղի բարբառի նկարագրությունը *(400, էջ 55-73)*:

Բարբառի վերաբերյալ առաջին լուրջ ուսումնասիրությունը կատարել է Հր. Աճառյանը*(44)*՝ հիմնականում ներկայացնելով հնչյունական ու ձեւաբանական օրինաչափությունները: Թեմային մեծ լեզվաբանն անդրադարձել է նաեւ իր ձեւաբանական դասակարգման մեջ*(41)*, ինչպես նաեւ հետագայում *(48, հ.2, էջ 195)*՝ բարբառը դասելով *«**ում**»* ճյուղի բարբառների շարքին:

Հետեւելով բարբառների դասակարգման ձեւաբանական սկզբունքին՝ Ա. Ղարիբյանն իր «Համառոտություն հայ բարբառագիտության» *(230)* եւ «Հայերեն բարբառների մի նոր ճյուղ» *(232)* աշխատությունների մեջ *«**ել**»* ճյուղից առանձնացրեց *«**ս**»* ճյուղը՝ *«**ում**»* ճյուղի մեջ ընդգրկելով բուն Ղարաբաղի բարբառը, իսկ Հադրութի եւ Շաղախի խոսվածքներն առանձնացնելով որպես *«**ս**»* ճյուղի առանձին բարբառներ: Հետագայում, տալով հայ բարբառների հնչյունական դասակարգումը, հեղինակը Ղարաբաղի, Հադրութի եւ Շաղախի բարբառները համարեց առաջին տեղաշարժի ենթարկված բարբառներ՝ ելնելով գրաբարյան ձայնեղ պայթականների եւ կիսաշփականների՝ նրանցում խուլերի վերածվելու հանգամանքից:

Նշված բարբառների հակիրճ նկարագրությունն է տրված նաեւ Ա. Գրիգորյանի՝ «Հայ բարբառագիտության դասընթաց» աշխատության մեջ *(113)*:

Սակայն այս բոլոր աշխատություններն ամբողջությամբ չեն արտացոլում Ղարաբաղի բարբառի բուն էությունը, առավել եւս՝ դրանցում գրեթե հաշվի չեն առնված բարբառի խոսվածքների յուրահատկությունները, մի հանգամանք, որ անչափ կարեւոր է հայերենի բարբառագիտական ատլասի ստեղծման համար:

Հենց այս տեսակետից անգնահատելի է Կ. Դավթյանի «Լեռնային Ղարաբաղի բարբառային քարտեզը» մենագրությունը *(124)*: Ի տարբերություն նախորդների՝ այստեղ հանգամանորեն ներկայացվում են Ղարաբաղի բոլոր գյուղերի խոսվածքների հնչյունական ու ձեւաբանական օրինաչափությունները, ինչպես նաեւ բառակազմական եւ շարահյուսական որոշ առանձնահատկություններ, դիտողություններ բարբառային խմբավորումների եւ ազդեցությունների վերաբերյալ: Հեղինակը առանձնացնում է Ղարաբաղի տարածքի վեց բարբառ՝ բուն Ղարաբաղի, Հադրութի, Շաղախ-Խծաբերդի, Չայլուի, Մարաղայի, Մեհտիշենի, որոնցից վերջին չորսը 19-րդ դարի առաջին կեսին Պարսկաստանի տարբեր վայրերից՝ Ղարադաղից, Ուրմիայից, Մարաղայից եւ Խոյից, գաղթած ու Ղարաբաղում բնակություն հաստատած հայ բնակչության խոսվածքներն են: Աշխատությունն ունի հավելված, որտեղ ընդգրկված են նմուշներ բոլոր, ինչպես նաեւ Ղարաբաղին հարակից շրջանների որոշ գյուղերի խոսվածքներով: Առանձնակի ուշադրության արժանի են վերջում տեղադրված համադրական բառարանը, որտեղ տրվում են գրաբարյան շուրջ 2000 բառերի համար-

ժեքները վերոհիշյալ վեց բարբառներում, եւ բարբառագիտական քարտեզները:

Ուշագրավ մենագրություն է նաեւ Ա. Պողոսյանի «Հադրութի բարբառը» *(316)* աշխատությունը: Այստեղ հանգամանորեն լուսաբանվում են բարբառի խոսվածքների հնչյունական եւ ձեւաբանական, մասամբ նաեւ բառագիտական եւ շարահյուսական օրինաչափությունները: Հադրութի բուն գյուղերի խոսվածքներին զուգահեռ հաճախ քննվում են Պարսկաստանի Ղարադաղի գավառից 1828-30 թթ. գաղթած եւ Հադրութի շրջանում վերաբնակված Խծաբերդ, Դոլանլար, Շաղախ, Մելիքջանլու, Խրմանջուղ, Աղբուլաղ գյուղերի խոսվածքները, որոնք պատկանում են Շաղախի ենթաբարբառին: Ուսումնասիրության վերջում տրվում են բարբառային նմուշներ եւ հնչյունաձեւաբանական մի քանի իրողությունների նվիրված քարտեզներ:

Ա.Պողոսյանը Ղարաբաղի բարբառի հակիրճ նկարագրությունն է ներկայացրել նաեւ «Հայ բարբառագիտություն» դասագրքում *(317)*:

1972 թ. հրատարակվեց Գ.Ջահուկյանի «Հայ բարբառագիտության ներածություն» մեծարժեք ուսումնասիրությունը, որի առաջին մասում տալով հայ բարբառների բազմահատկանիշ դասակարգումը՝ մեծ լեզվաբանը 120 բարբառախոս վայրերից մեկ տասնյակից ավելին ընտրել է Արցախի տարածքից: Որոշ խոսվածքներ ուսումնասիրության առարկա են դարձել նաեւ աշխատության երկրորդ մասում, որտեղ դրվում եւ լուծվում են բարբառագիտության մի շարք հարցեր: Ըստ հեղինակի բազմահատկանիշ-վիճակագրական դասակարգման՝ Ղարաբաղի բարբառը ընդգրկվում է բարբառների արեւելյան խմբակցության Ղարաբաղ-Շամախիի կամ ծայր հյուսիս-արեւելյան միջբարբառախմբի մեջ, իսկ Շաղախի, Հադրութի եւ Գորիսի խոսվածքները բարբառի կենտրոնից բարբառային սահմաններ գծող տարբերություններ չեն ներկայացնում:

1975թ. Ալ.Մարգարյանը հրատարակեց «Գորիսի բարբառը» մենագրությունը՝ հանգամանորեն ներկայացնելով ՀՀ Գորիսի եւ հարեւան՝ Ղափանի ու Սիսիանի շրջանների խոսվածքների հնչյունական, ձեւաբանական, բառագիտական օրինաչափությունները՝ փորձելով հիմնավորել այդ խոսվածքների ամբողջության՝ Ղարաբաղի բարբառից անկախ բարբառ լինելու հանգամանքը: Աշխատության վերջում հեղինակը տվել է նմուշներ տարբեր խոսվածքներով, ինչպես նաեւ գրաբարից ավանդված, բարբառային, արեւելյան լեզուներից եւ ռուսերենից փոխառյալ բառերի բառարան, որը առանձին բարբառների նվիրված բառարաններից ամենահարուստն է եւ ընդգրկում է շուրջ 10000 բառ:

Բարբառի դարձվածների համակողմանի քննությունն է ներկայացնում Շ.Մինասյանի «Ղարաբաղի բարբառի դարձվածները» աշխատությունը *(281)*, իսկ Ա.Սարգսյանի «Շաղախի ենթաբարբառը Հադրութի ենթաբարբառի միջավայրում» աշխատությունը նվիրված է երկու ենթաբարբառների համեմատական ուսումնասիրությանը *(360)*:

Բարբառի տարբեր խոսվածքների եւ իրողությունների վերաբերյալ ուշագրավ հոդվածներ են տպագրել Գ.Ջահուկյանը, Հ.Պետրոսյանը, Ալ.Մարգարյանը, Լ.Հովհաննիսյանը, Մ.Աղաբեկյանը, Ժ.Միքայելյանը, Ա.Սարգսյանը, Շ.Մինասյանը, Օ.Բաբայանը եւ ուրիշներ *(տե՛ս օգտագործված գրականության ցանկը)*:

Հարուստ նյութ են պարունակում նաեւ բոլոր այն բառարանները, որտեղ այլ բարբառներին զուգընթաց ներկայացվում է Ղարաբաղի բարբառի բառապաշարը: Դրանցից առանձնապես հիշատակության արժանի են Հր.Աճառյանի «Թուրքերէնէ փոխառեալ բառեր հայերէնի մէջ», «Հայերէն գաւառական բառարան», «Եվրոպական փոխառեալ բառեր հայերենի մէջ», «Հայերեն արմատական բառարան», Ս.Ամատունու «Հայոց բառ ու բան», ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտի հրատարակած «Հայոց լեզվի բարբառային բառարան» աշխատությունները:

Բացի դրանցից՝ Ղարաբաղի բարբառով հրատարակվել են գեղարվեստական գործեր եւ բանահյուսական ժողովածուներ, որոնց մի մասին կցված են բառարաններ:

Հիշատակության արժանի են նաեւ առ այսօր անտիպ մի շարք ուսումնասիրություններ, բառարաններ եւ բանահյուսական բազմաթիվ նյութեր *(տե՛ս ձեռագիր աղբյուրների ցանկը)*:

ՀՆՉՅՈՒՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ: ՀՆՉՅՈՒՆԱԿԱՆ ԵՎ ՀՆՉՈՒՅԹԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ: Ղարաբաղի բարբառի ձայնավոր հնչյուններն են՝ ***ա, ան, ու, ին, օ, է, ի, ը, ը^{է}, ը^{ի}: Ա, ու, օ, է, ի, ը*** ձայնավորները արտասանությամբ համընկնում են ժամանակակից հայերենի համապատասխան հնչյունների հետ:

Ան, ին, ծ-ն ա, ու, օ ձայնավորների քմային տարբերակներն են:

Ը^{է}-ն ներկայացնում է ***ը*** եւ ***է***, ***ը^{ի}***-ն՝ ***ը*** եւ ***ի*** ձայնավորների միջին աստիճանը:

Բաղաձայն հնչյուններն են. ձայնեղ պայթականներ եւ կիսաշփականներ՝ ***բ, գ, գ^{յ}, դ, ձ, ջ,*** խուլ պայթականներ եւ կիսաշփականներ՝ ***պ, կ, կ^{յ}, տ, ծ, ճ,*** շնչեղ խուլ պայթականներ եւ կիսաշփականներ՝ ***փ, ք, ք^{յ}, թ, գ, չ,*** ձայնեղ շփականներ՝ ***վ, զ, ժ, ղ,*** խուլ շփականներ՝ ***ս, շ, խ, հ,*** ձայնորդներ՝ ***մ, ն, ր, ռ, լ, լ^{յ}, յ***:

Գրական լեզվի համեմատությամբ նորություններ են ***գ^{յ}, կ^{յ}, ք^{յ}, լ^{յ}*** բաղաձայնները, որոնք ներկայացնում են համապատասխան ***գ, կ, ք, լ*** հնչյունների քմային արտասանությունը:

Հազվադեպ գործածություն ունեն նաեւ ***դ^{յ}, տ^{յ}, թ^{յ}, ձ^{յ}, ծ^{յ}, ց^{յ}, ճ^{յ}, չ^{յ}, ժ^{յ}*** բաղաձայնները, որոնք առանձին որակ չեն կազմում եւ հնչյութային արժեք չունեն:

Բարբառում բացակայում է ***Ֆ*** խուլ շփականը, որի փոխարեն գործածվում է ***փ*** բաղաձայնը:

Ինչպես ժամանակակից հայերենում, բարբառում եւս ***ա, օ, ու, է, ի, ը*** ձայնավորները հնչյութներ են, քանի որ հանդես են գալիս բառի բոլոր դիրքերում, բաց եւ փակ, շեշտակիր եւ շեշտազուրկ վանկերում, բնիկ ու փախառյալ բառերում եւ միմյանց հետ կարող են կազմել հակադրական զույգեր:

Ան, ին եւ ***ծ*** ձայնավորները նույնպես ունեն գործածության լայն ոլորտ: Դրանք հակադրության զույգեր են կազմում ինչպես միմյանց, այնպես էլ մյուս ձայնավորների հետ: Սակայն ***ան, ին, ծ***-ի հնչյութայնությունը ի վերջո հաստատվում է ամենամերձավոր հնչյութների՝ ***ա, ու,***

օ-ի հետ ունեցած հակադրություններով՝ ***վանք*** (1. պահ, ակնթարթ, 2. շարք)-***վար*** (հերկ), ***հանր*** (հայր)- ***հար*** (1. խոտհունձ, 2. խնոցի հարելը), ***տանլ*** (1. ամուսնու քույրը, 2. ծառի ճյուղ)- ***տալ*** (տալ բայը), ***հանո՞ր*** (ու՞մ)- ***հ՞ուր*** (ու՞ր), ***տանուշ*** (կարճ երաժշտական ողջույն)- ***տուշ*** (թանաք), ***շանր*** (շոր)- ***շար*** (կաթնաշոռ, լոռ), ***տանդ*** (դող)- ***տող*** (տող):

Ըᵉ ձայնավորը, հանդես գալով բառերի շեշտակիր փակ վանկում, կարող է հակադրվել ամենամերձավոր հնչույթներին՝ ***ը***-ին եւ ***է***-ին, ու կատարել իմաստազատիչ դեր, հետեւաբար անկախ հնչույթ է՝ ***տըᵉղէն*** (տեղին)-***տըղէն*** (տղային)-***տէղէն*** (դեղին), ***տըᵉռնը*** (տիրոջ)-***տէռնը*** (դառն), մինչդեռ ***ը***ʰ-ն հանդիպում է հիմնականում Մարտակերտի շրջանի մի շարք խոսվածքների որոշ բառերում՝ ***խըʰլլա, նըʰստա***, եւ, հակադրության զույգեր չկազմելով ամենամերձավոր ***ը*** եւ ***ի*** ձայնավորների հետ, համարվում է դրանց դիրքային տարբերակը:

Բաղաձայն հնչյունները հանդիպում են բառասկզբում, բառամիջում, բառավերջում, բնիկ եւ փոխառյալ բառերում:

Գրական հայերենին համապատասխանող բաղաձայնները հնչույթաբանական մակարդակում հակադրվում են ամենամերձավոր հնչույթներին՝ ներկայանալով որպես անկախ հնչույթներ:

Հնչույթային արժեք ունեն նաեւ քմային ***գ***ʲ, ***կ***ʲ, ***ք***ʲ, ***լ***ʲ հնչյունները, որոնք կարող են իմաստային հակադրության նվազագույն զույգեր կազմել ամենամերձավոր հնչույթների՝ ***գ, կ, ք, լ*** - ի հետ. ***գʲազ*** (***գʲազ անցկըցընէլ*** - կովի ստերջ մնալը) - ***գազ*** (գազ), ***կʲընալ*** (հագնել) - ***կընալ*** (մընալ), ***կʲընտ*** (գետ) - ***կընտ*** (ճանճի տեսակ), ***քʲօք*** (գեր)- ***քօք*** (արմատ), ***քʲար*** (օգուտ, շահ)-***քար*** (քար), ***լʲավ*** (լավ)- ***լավ*** (հորդ անձրեւ), ***լʲիւս*** (հյուսվածք)- ***լիւս*** (լույս), ***խուլʲ*** (ուռուցք, պալար) - ***խուլ*** (խուլ):

ՇԵՇՏ ԵՒ ՇԵՇՏԻՑ ԿԱԽՎԱԾ (ՀԱՄԱԺԱՄԱՆԱԿՅԱ) ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ: Բարբառում շեշտը սովորաբար դրվում է նախավերջին վանկի վրա եւ ունի կայուն-շարժական բնույթ *(124, էջ 84)*: Ակտիվ գործածություն ունի նաեւ վերջնավանկի շեշտը, որը հանդիպում է.

- ***նէ*** հոգնակերտ ունեցող բառերի ուղիղ ձեւերում՝ ***քաղաքնէ՛, սալդաթնէ՛, աշագʲէրդնէ՛***;

- նախորդ վանկում ***ը*** գաղտնավանկ ունեցող բառերում՝ ***մընալ, կըրակ***, ինչպես նաեւ այն բառերում, որոնց նախորդ վանկի ***ը***-ն փոխարինվել է այլ ձայնավորով՝ ***կուլօ՛խ, խումօ՛ր, տիպի՛լ***,

- պատճառական բայերում՝ ***խուսցունէ՛լ, կուրցնէ՛լ, մուտուցնէ՛լ***:

Մի շարք բարդություններ կրում են կրկնակի շեշտ՝ ***ղո՛ւրփուրա՛կէն, դի՛ւբի՛ւրի՛ւգʲի՛ւնա՛չախ, թօ՛ռնըսքʲը-նի՛ւմ*** եւ այլն:

Ձայնավորները շեշտազրկվելիս կրում են տարբեր փոփոխություններ:

Ա եւ ***ա*** ձայնավորները հիմնականում հերթափոխվում են ***ը, ի, ու*** ձայնավորներով՝ ***աշկ-ըշկացավ, դանդ-դըրդանկօխ/դիրդակօխ, շանքʲանր-շըքʲըրաման/շիքʲըրաման, թանգʲ-թընգʲանալ/թինգʲանալ, աշունք-ըշունքըᵉնէ/ուշունքըᵉնէ, աղութկ-ըղօթէլ/ուղօթէլ*** (նաեւ՝ ***ղօթէլ***):

Է ձայնավորը հիմնականում հնչյունափոխվում է ***ի*** - ի կամ ***ը*** - ի, կամ էլ սղվում է՝ ***էշ-իշանալ, շէն-շինամաչ, ծէխ-ծըխլըկանէ/ծիխլիկանէ,թէվք-թըվքըպը-տօկ/թիվքըպըտօկ,էտ-տի/ըտի/իտի, թըրէքʲ-թըրքէլ, մըթէն-մըթնըլիւս:***

Ի ձայնավորը ընդհանուր առմամբ մնում է անփոփոխ կամ հնչյունափոխվում է ***ը***-ի՝ ***իվիլ-իվիլանալ/ըվիլանալ, հիշտ-հիշտըցընէլ/հըշտըցընէլ, ինձ-ինձըᵉտէ/ընձըᵉտէ:***

Ու եւ ***ու*** ձայնավորները հիմնականում չեն հնչյունափոխվում՝ ***կʲումաշ-կʲումըշակավ, խութʲ-խութʲէրան, կʲուանն-կʲուանընէ, թուլ-թուլանալ***: Որոշ բառերում ***ու***-ն հնչյունափոխվել է ***ի*** - ի կամ ***ը*** -ի՝ ***պուրթ-պիրթիճըպատ/պըրթըճըպատ, ճուր-ճիրիկուտէմը:***

Օ եւ ***ծ*** ձայնավորները հերթափոխվում են ***ու, ու, ը*** ձայնավորներով կամ ***վ*** բաղաձայնով՝***օթ-ութըᵉքան, սծքʲ-սուքʲըվէր, տօռնը-տըռնըպէց, ծօռ-ծըռըմանգ(ը)լի, թըթօ-թըթվօթուն, կըծօ-կըծվօթուն***:

Ըᵉ ձայնավորը վեր է ածվում ***ը*** - ի կամ սղվում է՝ ***մըᵉծ-մըծանալ, նըᵉդ-նըդանալ, սըᵉրտ-սըրտացավ, վըᵉննը-վըննըպեց, կըռըᵉվ- կըռ(ը)վարար:***

ՏԱՐԱԺԱՄԱՆԱԿՅԱ (ՊԱՏՄԱԿԱՆ) ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ: Հին հայերենի ***ա*** ձայնավորը բարբառում սովորաբար մնում է անփոփոխ՝ ***աջ-աչ, թաթ-թաթ, աղալ-աղալ, աղքատ-ախկադ, բարեկամ-պարիկամ***:

Ա-ին համազոր գործածություն ունի քմային ***ա*** ձայնավորը, որը հանդես է գալիս բառի բոլոր դիրքերում: ***Ա***-ի քմայնացումը որեւէ ընդհանուր օրինաչափության չի ենթարկվում: Այնուամենայնիվ կարելի է նշել որոշ դեպքեր.

- երբ հաջորդում է խլացած ձայնեղներին (Աճառյանի օրենք)՝ ***գարի-կʲանրի, դաս-տանս, բաժին-պանժին,***

- երբ նախորդում կամ հաջորդում է ձայնորդ բաղաձայններին՝ ***արեւ-անրըᵉվ, լական-լանգʲանն, ժառանգ-ժանանգʲ***:

Քմայնացման պատճառ է նաեւ ձայնավորների ներդաշնակությունը. որոշ բազմավանկ բառերի մի քմային ձայնավորի ազդեցությամբ մյուս ձայնավորները հիմնականում եւս քմայնանում են՝ ***վարժապետ-վանրժանբէդ, խանդակ-խանդանկ***:

Այս երեւույթը տարածվում է նաեւ ***ու*** եւ ***օ*** ձայնավորների քմայնացման վրա՝ ***իրար-ի՛ւրի՛ւր, զարթուն-զանրթի՛ւն:***

Բացի քմայնացումից՝ ***ա***-ն կրել է նաեւ հետեւյալ փոփոխությունները.

ա-ը-շեշտանախորդ վանկերում (բառասկիզբ, առաջնավանկ)՝ ***ազատել-ըզադէլ, աշխատել-ըշխադէլ, ճախարակ-չըխարակ, կարկատան-կըրկատան***,

ա-ըᵉ - շեշտակիր փակ վանկում (միջնավանկ, վերջնավանկ)՝ ***ամառն-ամըᵉռնը, փայծաղն-փաճըᵉղնը, երախ-ըռըᵉխ, գաւաթ-կʲըᵉվաթ,***

ա-է - շեշտակիր փակ վանկում (առաջնավանկ)՝ ***գազար-կէզանր, բանջար-պէնջանր, շալակ-շէլանկ, բարձ-պէրց,***

ա-ի - շեշտանախորդ (մասամբ՝ շեշտակիր) վանկերում (բառասկզբի բաց եւ փակ վանկեր)՝ ***արեգակն-իրիքʲնակ/ըրիքʲնակ, բանալի-պինանլի(քʲ)/պընանլի(քʲ), աւել-իվիլ,***

ա-օ/ծ - շեշտակիր փակ վանկերում՝ ***դգալ-քըթծլ, բարձր-պծցՀուր, կաղին-տըկօղէն, զարթուն-զծրթՀուն***:

ա-ու/Հու-շեշտանախորդ (մասամբ՝ շեշտահաջորդ) բաց եւ փակ վանկերում՝ ***մատանի-մուտանա, ալեւոր-ՀուլՀուվուր, ականջ-անգուճ:***

Գրաբարի ***ե*** ձայնավորը շեշտակիր վանկում փոխարինվել է հետեւյալ ձայնավորներով.

ե-է (միավանկ եւ երկվանկ բառերի բառասկզբի բաց եւ փակ վանկերում)՝ ***ձեռն-ծէրք/ծը*ՐՔ, գերան-կ'էրան/կ'ը*ՐԱՆ, երկու-էրկու, երկայն-էրկան, բեռն-պէռնը/պը*ՌՆԸ***,

ե-ի (բառասկզբի բաց եւ փակ վանկերում)՝ ***երես-իրը*Ս, մենակ-մինակ, թել-թիլ, շերեփ-շիրը*Փ, չեչ-չիչ, եփել-իփիլ, երբ-հիբ,***

ե-/ը (փակ վանկում)՝ ***սեպ-սը*Պ, սերմն-սը*ՐՄ, խելք-խը*ԼՔ, համեղ-համը*Ղ, եռ-հը*Ռ:***

Մի շարք բառերում, որտեղ ***ե***-ն փոխարինվել է ***է*** եւ ***ը*** ձայնավորներով, այդ հնչյուններից առաջ լսվում է նախահունչ ***յ՝ երկիր-յէրգ'իր, երկինք-յէրգ'ինք', ես-յը*Ս, երգ- յը*ՐՔ:***

ե-ա/ան (առաջնավանկ)՝ ***երազ-արազ/անազ, երաշտ-արաշտ, երկանք-արկանք, երկաթ-արկաթ:***

ե-ու/Հու (առաջնավանկ, միջնավանկ)՝ ***երեւալ-ուրվալ/ըրվալ, դեղնուց-տՀուղնծց/ տըղնօց/տիղնօց, լեզու-լՀուզՀու,***

ե-օ/ծ (առաջնավանկ, միջնավանկ)՝ ***խելոք-խօլՀու(ն)ք/խէլու(ն)ք, ուղեղ-/հըղօղ/հուղօղ,***

Է երկբարբառակերպի դիմաց ընդհանուր առմամբ բարբառում առկա է ***է*** պարզ ձայնավորը՝ ***շէն-շէն, կէս-կէս, էշ-էշ, օրէնք-օրէնք', դէմ-տէմ, խէժ-խէժնը, ամէն-ամմէն:***

Շեշտակիր եւ շեշտահաջորդ վանկերում ***է***-ն երեւան է հանում նաեւ հետեւյալ փոփոխությունները. ***է-ա՝*** *տէր-տար, մէջ-մաչ, մէջք-մաշկ, գոմէշ-կ'ումաշ*, ***է***-ի՝ *թէժ-թիժ, շրէշ-շիրիշ, կիւրակէ-կ'իրՀակ'ի:*

Հին հայերենի գաղտնավանկի ***ը*** ձայնավորը շեշտազուրկ վանկերում հիմնականում մնում է անփոփոխ՝ ***ծանր-ծանդըր, խնոցի-խընը*ցէ, պսակ-փըսակ, կծիկ-կըծէգ'***:

Բառասկզբում ***ը***-ն պահպանվել է ***ընկեր-հընգէր, ընտրել-հընդըրէլ*** բառերում, որտեղ ստացել է ***հ***-ի հավելում:

Որոշ բառերում գաղտնավանկ ***ը***-ն փոխարինվել է ***ի, օ, ու*** ձայնավորներով՝ ***գրել-կ'իրիլ, բլիթ-պիլիթ, կրայ-կօրէ, ճիպռ-ճուպռ, կծու-կուծ:***

Ի ձայնավորը շեշտակիր եւ շեշտազուրկ վանկերում մնում է անփոփոխ կամ փոխարինվում է ***է, ը, ը*, ու, Հու, ծ*** ձայնավորներով՝ ***իլիկ-իլիգ', գին-կ'ին, չամիչ-չամէնչ, քիթ-քէթ/քը*Թ, դիմանալ-տըմանալ, կռիւ-կըռը*վ, յիշոցք-ուշունց, Յիսուս-ՅՀուսՀուս, սիրուն-սէրՀուն/սՀուրՀուն/սծրՀուն/սիրուն:***

Գրաբարի ***ո*** ձայնավորը բառասկզբի բաց վանկում դառնում է ***վը*/վը/վօ/վէ/վի՝ որձ-վը*ՐԾ, ոսկոր-վը*ՍԿՐ/ վըսկըռ/վէսկըռ, ոսկի-վը*ՍԿԷ/վըսկէ/վէսկէ, որս-վը*ՐՍ/ վէրս, ոչխար-վը*ԽՃԱՐ/վէխճար/վօխճար, ոջիլ-վիչիլ:***

Շեշտակիր վանկում ***վ*** բաղաձայնից առաջ ***ո***-ն հնչյունափոխվում է ***ա***-ի կամ ***օ***-ի՝ ***կով-կավ/կօվ, հով-հավ/հօվ, ծով-ծօվ, սով-սօվ:***

Որոշ բառերում ***ո***-ն դարձել է ***ը, ի*** կամ սղվել է՝ ***բոր-բոս-փիրփէշը/փըրփէշը, խորոված-խըրաված, ողորմ-ըղուրմ/ ղուրմ, ողողել-ըղօղէլ/ղօղէլ:***

Մյուս բոլոր դեպքերում ***ո***-ին համապատասխանում է պարզ ***օ/ծ*** կամ ***ու՝ խոտ-խօտ, փոս-փօս, չոր-չծր, ձոր-ծծր, խնձոր-խընձծր, թոռն-թօռնը, գոմ-կ'ում, քակոր-քաքուռ, լակոտ-լակուտ*** եւ այլն:

Ու ձայնավորը բառերի մեծ մասում կրել է ***ու-օ/ծ*** հնչյունափոխություն՝ ***ուղտ-օղտ, սուգ-սծք', կտուց-կըտօց, խունկ-խօնգ, թուղթ-թօխտ, ուրբաթ-ծրփՀթ, ընկերութիւն-հընգըրօթուն:***

Մի շարք բառերեում ***ու***-ն մնացել է անփոփոխ կամ քմայնացել է՝ ***աշուն-աշունք, կատու-կատու, ձու-ծու/ծՀու, լու-լՀու, թունդ-թՀունդ, յուշ-հՀուշ:***

Որոշ բառերում ***ու***-ն դարձել է ***ը***, իսկ որոշներում՝ ***է՝ անուն-անըմ/անում, թուք-թըք, մանուշակ-մընէշակ, հեռու-հը*ռէ:***

Էական փոփոխությունների են ենթարկվել նաեւ հին հայերենի երկբարբառները:

Այ երկբարբառը շեշտակիր ու շեշտահաջորդ վանկերում կրել է հետեւյալ փոփոխությունները.

այ-է (բառասկիզբ, բառամեջ, բառավերջի փակ վանկ)՝ ***այծ-էծ, այս-էս, այդ-էտ, այն-էն, լայն-լէն, ձայն-ծէն, եղբայր-ախպէր,***

այ-ա/ան (միջնավանկ, բառավերջի բաց վանկ)՝ ***մայր-մար, հայր-հԱր սատանայ-սադանա, տղայ-տըղա:***

Որոշ բառերում ***այ***-ը փոխարինվել է ***ի, Հի, ը, ը*, է*** ձայնավորներով՝ ***ցայտ-ցիթ, գայլ-կ'Հիլ, գայլագռավ-կըռակլԱվ, սայր-սը*ռ/սըռ/սէռ:***

Այսօր-սօր բառում բառասկզբի ***այ***-ը սղվել է:

Աւ երկբարբառը բարբառում, ինչպես հայերենի բոլոր դրսեւորումներում, հանդես է գալիս իբրեւ ***օ*** պարզ ձայնավոր՝ ***աւր-օր, աւձ-օխց, յաւնք-օնք, կարաւտ-կարօտ:***

Մի շարք բառերում (շեշտահաջորդ եւ շեշտանախորդ վանկեր) առկա է ***աւ-օ-ու*** հնչյունափոխություն՝ ***օրորոց-ուրուրու(ն)ց, մօտենալ-մուտանալ:***

Շեշտի տակ եւ շեշտահաջորդ վանկերում ***եա*** երկբարբառը սովորաբար հերթափոխվում է ***է*** պարզ ձայնավորով՝ ***կորեակ-կօրէկ, ցորեան-ցօրէն, սեամշէմք, ծովեար-ծօվէր:***

Որոշ բառերում ***եա*** երկբարբառը հնչյունափոխվել է ***ա/ան***-ի՝ ***կեանք-գ'անք, մեռեալ-մը*ռալ, ածեալ-ածալ, գրեալ-կ'իրԱլ:***

Ե խոնարհման բայերի եզակի հրամայականի ***եա*** վերջավորությունը բարբառում փոխվում է ***ի***-ի կամ ***է***-ի ***գրեա-կ'իրի՛, կազմեա-կա՛զմէ: Եա***-ի հնչյունափոխություն առկա է նաեւ անցյալ կատարյալում՝ ***գործեաց-կ'օրծից, սիրեաց-սիրից***:

Հին հայերենի ***իւ*** երկբարբառին բարբառում ընդհանուր առմամբ համապատասխանում են ***ու*** եւ ***Հու*** ձայնավորները՝ ***լաւութիւն-լ'ըվօթուն, իւրեանք-Հուրանք, արիւն-ԱրՀուն:***

Գրաբարի ***ոյ*** երկբարբառը սովորաբար փոխարինվել է ***ու*** եւ ***Հու*** ձայնավորներով՝ ***քոյր-քուր, լոյս-լՀուս, թոյլ-թՀուլ, կապոյտ-կ'ԱպՀուտ/կ'ԱպՀիտ, բոյն-պՀուն***, իսկ ***ոյժ-օժ*** բառում ***ոյ***-ը դարձել է ***օ:***

Ղարաբաղի բարբառում զգալի են գրաբարի բաղաձայնական համակարգի կրած փոփոխությունները:

Բառասկզբում (մասամբ բառամիջում եւ բառավերջում) հին հայերենի ձայնեղ պայթականների ու կիսաշփականների դիմաց բարբառը հանդես է բերում խուլ պայթականներ եւ կիսաշփականներ՝ ***բերան-պէրան, աղբիւր-ախպիւր, գլուխ-կըլէխ, գազար-կէզէր/կ՚էզէր, ազգ-ազկ, մգլահոտ-մըկլավը՝տ, դանակ-տէնակ, դատարկ-տէրտակ, ձեռն-ծէրք, ձմերուկ-ծըմէրուկ, ջուր-ճիւր, ջրաղաց-ճը՝ղաց:***

Բ, գ, դ, ձ, ջ բաղաձայնները ռնգայիններին հաջորդելիս մնում են անփոփոխ՝ ***բամբակ-պէմբակ, ամբարամբար, հինգ-հէնգ՚, հանգիստ-հանգ՚իստ, հանդարտ-հանդարդ, հիւանդ-հիվանդ, տանձ-տանձ, խնձոր-խընձոր, բանջար-պէնջար, տանջել-տանջիլ:***

Որոշ բառերում ***բ*** եւ ***գ*** բաղաձայնները ձայնեղության որակը պահպանել են բառասկզբում՝ ***գիրկ-գ՚իւրգ՚, գուլպայ-գ՚ուլբա, գիտել-գ՚իդալ, բաշխել-բախշիլ:***

Բառամիջում եւ բառավերջում ձայնավորներից եւ ***ր*** ձայնորդից հետո գրաբարի ձայնեղներին համապատասխանում են շնչեղ խուլեր. ***խաբել-խափիլ, սուրբ-սօրփ, թագաւոր-թաքավէր, օգուտ-օքութ, մարդ-մարթ, կարդալ-կարթիլ, օձ-օխց/օց, բարձ-պէրց, աջ-աչ, արջ-արչ, վերջ-վէրչ, մրջիմին-վըրչէմնը:***

Մի շարք բառերում ***բ*** եւ ***գ*** ձայնեղների դիմաց շնչեղ խուլ ***փ, ք*** բաղաձայններ առկա են բառասկզբում՝ ***բռնել-փըռնէլ, բորբոս-փըրփէշնը, գիշեր-քըշէր, գնալ-ք՚ինիլ:***

Հնչյունափոխության մասնակի դեպքեր են՝ ***գ-ղ՝ գերփել-ղըրփէլ, ձ-ս՝դազձն-տէսնը, ձ-զ՝սինձ-սը՝զնը, արձակ-հարզակ:***

Հին հայերենի խուլ պայթականներն ու կիսաշփականները բառի բոլոր դիրքերում հիմնականում մնում են անփոփոխ՝ ***պակաս-պակաս, ճիպոտ-ճըպատ, պարապ-հըպարապ, տընկել-տընգէլ,սատակել-ըստակէլ, տատ-տատ, կասկած-կասկած, ծակել-ծակէլ, կայծակ-կածակ, կորեակ-կօրէկ, ճուտ-ճօտ, կոճակ-կօճակ, կարճ-կարճ,ծաղիկ-ծաղէգ՚, արծաթ-արծաթ, առիւծ-առիւծ:***

Որոշ բառերում խուլերին համապատասխանում են շնչեղ խուլեր՝ ***պսակ-փըսակ, յուշապ-օշափ, օգուտ-օքութ, կթել-քըթէլ, ծիծառն-ցըցէռնակ, ճանկ-չանգ՚ ճախարակ-չըխարակ***, իսկ որոշներում՝ ձայնեղներ՝ ***աշխատանք-աշխադանք, պատարագ-բադարանք՚, երկինք-յէրգ՚ինք՚, պատինճան-բադընճան:***

Ցնկնել-ցընկնէլ, ճոճք-ճօճկ բառերում ***չ*** եւ ***ճ*** խուլերը կրել են մասնակի փոփոխություն:

Ընդհանուր առմամբ անփոփոխ են մնացել նաեւ հին հայերենի շնչեղ խուլ պայթականները եւ կիսաշփականները՝ ***փրփուր-փըրփօր, շամփուր-շամփուռ, շերեփ-շիրը՝փ, քամի-քամէ, կաքաւ-կաքավ, խելք-խը՝լք, թափել- թափէլ, մորթի-մորթէ, խորթ-խօրթ, ցուրտ-ցօրտ, կացին-կացէն, հաց-հաց, չափել-չափէլ, կաչաղակ-քըչէղակ, կանաչ-կանանչ:***

Հատուկենտ բառերում շնչեղ խուլերի դիմաց բարբառը երեւան է հանում խուլ բաղաձայններ՝ ***փաթաթել-պըտատէլ, խոսք-խօսկ, բոյթն-պիւտնը, քաղցր-քախծըր, ոչխար-վը՝խճար:***

Գրաբարի ձայնեղ եւ խուլ շփականները բառի բոլոր դիրքերում ընդհանուր առմամբ հնչյունափոխության չեն ենթարկվել՝ ***զկեռ-զըկըռ, խուզել-խօզիլ, մազ-մազ, ժամ-ժամ, դժուար-տիժէր, կուժ-կօժ, վարազ-վարազ, խորովել-խըրավէլ, հով-հավ, սուրբ-սօրփ, խոսել-խօսէլ, թուխս-թօխս, շուն-շօն, խարշել-խաշիլ, էշ-էշ, խմոր-խըմօր, մոխիր-մօխէր, ծուխ-ծօխ, հայելի-հիլի, մահակ-մըհակ, մահ-մահ, ողողել-ըղօղէլ, մեղր-մը՝ղըր, տեղ-տը՝ղ:***

Այդ ընդհանուր օրինաչափություններից կան շեղումներ՝ ***սալոր-շըլէր, սեամ-շէմբ, հող-վը՝ղ, հոտ-վը՝տ, թուղթ-թօխտ, աղջիկ-ախճիգ՚:***

Լ, մ, ն, ր, ռ ձայնորդները տարբեր դիրքերում հիմնականում ներկայանում են անփոփոխ վիճակով՝ ***լափ-լէփ, լայն-լէն, իլիկ-իլիգ՚, ծիլ-ծիլ, մենակ-մինակ, ամիս-ամէս, համ-համ, նկար-նըկար, հանել-հանէլ, բան-պէն կրակ-կըրակ, գիր-կ՚իր, քուռակ-քօռակ, աստառ-աստառ:***

Գրաբարի ***ն*** վերջնահանգ ունեցող բառերում Ղարաբաղի խոսվածքների մեծ մասում հիմնականում պահպանվել է ***ն***-ն, իսկ որոշներում այն ընկել է՝ ***թոռն-թօռնը/թօռ, ծոռն-ծօռնը/ծօռ, դուռն-տօռնը/տօռ:***

Մասնակի հնչյունափոխության դեպքեր են՝ ***ր-ռ՝ պորտ-պօռտ, ոսկոր-վը՝սկըռ, ռ-ր՝ ձեռն-ծը՝րք, փառք-փարք՚:***

Յ ձայնորդը բառամիջում սակավ է հանդիպում՝ ***մայիս-մայիս, ծառայել-ծըռայէլ:***

Բառասկզբում ***յ***-ն սովորաբար սղվում է կամ դառնում է ***հ՝ յանք-օնք, յիսուն-իցցուն, յստակ-իստակ:***

Որոշ բառերի բառասկզբում ***յ***-ն հնչյունափոխվել է ***հ***-ի՝ ***Յիսուս-Հիսուս, յաղթել-հախթէլ/յը՝խնէլ, յունիս-հունիս:***

Ի ձայնորդը հանդես է գալիս որպես ձայնեղ շփական ***վ՝ ծարաւ-ծարավ, ցաւ-ցավ, աւել-իվիլ, թեւ-թէվ, արեւ-ար՚ը՝վ:***

Ղարաբաղի բարբառում լայն տարածում ունեն նաեւ դիրքային եւ փոխազդեցական հնչյունափոխության մի շարք երեւույթներ, ինչպիսիք են. հնչյունների անկում՝ ***անալի-նալի, աքացի-քացէ, ուղղորդ-ղօրթ, ողորմեայ-ղօրմի, հայելի-հիլի, ջախջախել-ճիճը՝խէլ, եկեղեցի-յը՝խցէ, խոնարհ-խօնար, խաղող-խաղու, պաշտպան-պաշպան, արջառ-աչը՝ռ, քարշել-քաշիլ,*** հնչյունների հավելում՝ ***աներ-հանէր, համարել-հըմբարէլ, ծանր-ծանդը՝ր, ոգնի-կօզնի, ամաչել-հըմանչիլ,*** առնմանում՝ ***մատն-մաննը, ելանել-իլլալ, շաղախել-շըղաղէլ, անմեղ-ամմէղ,*** տարնմանում՝ ***բոբիկ-պէպէգ՚-տէպէգ՚, ծածկել-ծասկէլ, անուն-անըմ,*** դրափոխություն՝ ***արեգակն-իրիք՚նակ, ականջ-անջուկ/անգուճ, արմուկն-արմունգ, դատարկ-տէրտակ, փետուր-թէփուռ, սրահ-սըհար, պղտոր-պըրտծղ, բաշխել-բախշիլ, ոչխար-վը՝խչար, կապերտ-կարպետ, խստոր-սըխտօր, նման-մընան, համար-մըհար, հաւաքել-վըհաքէլ,*** հնչյունի կրկնություն՝ ***ամենամմէն, գոռալ-կ՚օռռալ, տաս-տասսը, հազար-հազզար, յիսուն-իցցուն,*** հնչյունի պարզեցում՝ ***կծկել-կըզկէլ, անէծք-անէսկ, երիցակին-իրիսկին,*** հնչյունի բարդացում՝ ***վաթսուն-վացցուն, քանզ-կանց, վարժվանջ, վարժապետ-վանջաբէդ, ինժեներ-ինջինէր:***

ՉԵՎԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ: ԳՈՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ: Ինչպես հայերենի մյուս բարբառներում, Ղարաբաղի բարբառում եւս թվի կարգի արտահայտությունը պայմանավորված է եզակի եւ հոգնակի թվերի հակադրությամբ:

Հոգնակերտներն են ***էր/ը՝էր, նէ, ք՝, ա(ն)ք/ա՝(ն)ք, ու(ն)ք/ու՝(ն)ք, էք՝/էրք, օտէ(ն)ք՝, իք՝, անէք՝, վանք, վասկ, ըթկընէ, էն/ը՝ն, օտ/ծտ, լար/լա՝ր:*** Սրանցից յուրաքանչյուրը գործառում է որեւէ դիրքում՝ կապված տվյալ բառի ձեւի եւ իմաստի հետ:

Առավել հաճախակի գործառություն ունեն ***էր*** եւ ***նէ*** թեքույթները, որոնք հին հայերենում ***(եար, անի)*** ընդգրկում էին սահմանափակ թվով հիմքեր՝ արտահայտելով հավաքական իմաստ:

Էր հոգնակերտ ստանում են միավանկ բառերը՝ ***տօն-տընէր, շօն-շըներ, հավ-հավէր:*** Այդ թվին են դասվում նաեւ գրաբարյան ***ն*** վերջնահանգով բառերը, ինչպես նաեւ այն բարդությունները, որոնց վերջին բաղադրիչը անվանական միավանկ բառ է՝ ***կ՝առնը-կ՝առնէր, թօռնը-թօռնէր, տընատար-տընըտարէր, ծրծամար-ծրծըմարէր:*** Որոշ խոսվածքներում ***էր*** թեքույթին զուգահեռ գործածություն ունի ***ը՝ր***-ը՝ ***տընը՝ր, շընը՝ր, հավը՝ր:***

Նէ հոգնակերտ ստանում են բազմավանկ բառերը՝ ***արկաթ-ըրկըթնէ, ջանավար-ջանավարնէ, ք՝ա՝թա՝-ք՝ըթէնէ, ճըպատ-ճըպըտնէ, դասատու-դասատունէ:*** Այդ վերջավորությամբ հոգնակի են կազմում նաեւ բառասկզբում ***ռ*** ունեցող որոշ միավանկ բառեր՝ ***ռոք-ռուքնէ, ռուս-ռուսնէ***, որոնք ավելի շատ գործածվում են նախաձայն ***ը***-ով կամ ***ու***-ով՝ ***ըռուք/ուռուք-ըռուքնէ/ուռուքնէ, ըռուս/ուռուս-ըռուսնէ/ուռուսնէ:***

Ա(ն)ք/ա՝(ն)ք, ուք/ու՝ք, էք՝/էրք, օտէ(ն)ք՝ հոգնակերտները գործառում են ազգակցություն կամ գերդաստան ցույց տվող բառերի հետ՝ ***հանէր-հընէրա(ն)ք, Սա՝ղք՝իս-Սիրք՝իսա՝(ն)ք, Վանի-Վանու(ն)ք/Վանու՝(ն)ք, տըղա-տըղէք՝/տըղէրք, փը՝սա/ փըսօտէ(ն)ք՝:***

Ք/ք՝ հոգնակերտը, որ գրաբարում ամենակենսունակ թեքույթն էր, բարբառում գործածվում է որտեղացի լինելը մատնանշող բառերի հետ՝ ***դարաբաղցէ-դարաբաղցէք՝, պիլթընէցէ-պիլթընէցէք՝, շինըցէ-շինըցէք՝, տըղըցէ-տըղըցէք՝: Ք/ք՝***-ն իր հոգնանշության արժեքը պահել է նաեւ բաղադրյալ կազմություններում:

Օտ/ծտ թեքույթով հոգնակի են կազմում ծառանուններ արտահայտող բառերը՝ ***կաղնէ-կաղնօտ, զըկըռի-զըկըռօտ, շա՝վթա՝ղի-շա՝վթա՝ղծտ, թա՝ուզի-թա՝ուզօտ:*** Այս բառերը հոգնակիությունից բացի կարող են արտահայտել նաեւ որեւէ բույսի աճման տեղի, վայրի իմաստ: Տարբերությունը երեւում է միայն շարահյուսական մակարդակում, ինչպես՝ ***ք՝ը՝ցալ ըմ զըկըռօտը*** (գնացել եմ այն տեղը, որտեղ զկռենիներ են աճում), ***զըկըռօտ ըմ քանդա՝ղ, պէրալ*** (զկռենիներ եմ քանդել, բերել):

Թուրքերենից փախառյալ ***լար/լա՝ր*** հոգնակերտը հանդես է գալիս ինչպես փոխառյալ, այնպես էլ բնիկ բառերի հետ՝ ***բալա-բալալար, դայի-դայիլա՝ր, Ա՝ռա՝-թա՝ուն-Ա՝ռա՝ուլա՝ր, Թունի-Թունիլա՝ր:***

Մյուս հոգնակերտները կենսունակ չեն եւ գործածվում են սահմանափակ թվով բառերի հետ՝ ***մարթ-մարթիք՝, կընէգ՝-կընանէք՝, շէն-շինըթկընէ, թէ-թիյէն/թիյը՝ն, ծա՝ու-ծա՝ուվէն/ծա՝ուվը՝ն, փա՝դ-փա՝դվանք/փա՝դվասկ:***

Հարկ է նշել նաեւ, որ որոշ բառեր կարող են ստանալ թվանիշ տարբեր կամ կրկնակի թեքույթներ, ինչպես՝ ***ծի-ծիյը՝ն-ծիյանք-ծիյէր-ծիյէրք-ծիյանէր, շէն-շէնէր-շենէք՝-շէնէրք-շինըթկընէ:***

Հին հայերենի համեմատ՝ բարբառը հոլովման համակարգում երեւան է հանում զգալի տարբերություններ. գրաբարի վեց հոլովներից այստեղ առկա են չորսը՝ ուղղական-հայցական, սեռական-տրական, բացառական, գործիական: Որոշ դեպքերում գործածական են ներգոյականի հատուկ ձեւերը, որ գրաբարը չուներ: Բարբառում չեն գործառում գրաբարյան հոլովման որոշ տիպեր (***ո*** վերջադրական հոլովում, ***ե*** ներքին հոլովում, տրականի ***ոջ*** վերջավորություն (Մարտակերտի շրջանի որոշ խոսվածքներում հազվադեպ գործածություն ունեն ***տիրուչ, քըրօչ*** եւ այլ ձեւերը), խառը հոլովում), առաջ է եկել ***վա*** արտաքին հոլովումը: Փոփոխություններ են կատարվել հոլովների կազմության մեջ. բարբառը չունի նախդիրներ, հայցականի ***ս***, գործիականի ***բ, ւ, ք*** վերջավորություններ: ***Ք***-ն պահպանվել է հատուկենտ բառերում՝ ***վը՝ննուք, ծէռուք, կօլ՝ուք,*** որտեղ արտահայտում է եզակի գործիականի իմաստ՝ ***ոտքով, ձեռքով, վզով***: Անգործածական է նաեւ տրականաձեւ գործիականը: Նորություն է բացառականի եւ գործիականի կազմության վերլուծական եղանակը: Փոխվել է հոգնակի հոլովման կազմությունը. ընդհանուր առմամբ նույնացել են հոգնակիի եւ եզակիի հոլովանիշ թեքույթները: Նույն բառերը գրաբարում եւ բարբառում ընդգրկվում են հոլովման տարբեր տիպերի մեջ:

Այսքանով հանդերձ՝ բարբառը հոլովման համակարգում գրաբարի հետ ունի մի շարք ընդհանրություններ:

Անվանական համակարգում հոլովները ունեն հետեւյալ կազմությունը.

Ուղղական-հայցական հոլովը եզակի եւ հոգնակի թվերում զուրկ է հոլովակերտներից եւ մյուս հոլովներին հակադրվում է զրո վերջավորությամբ: Եզակիի եւ հոգնակիի հակադրությունը արտահայտվում է հոգնակերտների բացակայություն-առկայություն հատկանիշով:

Տրականը բնութագրվում է հոլովանիշ թեքույթների բազմազանությամբ, որոնք արտահայտվում են վերջավորություններով եւ հնչյունական հերթագայություններով:

Վերջավորություններն են՝ ***էն/ին, ու(ն)/ու՝(ն), վա/վա՝, ա(ն)/ա՝(ն):***

Հերթագայություններն՝ ***ք/g, ա/օ, է/օ, է/ու, ի/ու՝, օ/ա, ու/ըվօ,*** որոնցից առաջինն ունի վերջադրական, մյուսները՝ ներդրական բնույթ:

Տրականի նշված թեքույթներից յուրաքանչյուրը հանդես է գալիս որոշակի սահմաններում:

Էն/ին հոլովակերտը, հանդիսանալով ամենակենսունակ թեքույթը, չունի միանշանակ բնորոշում եւ ընդգրկում է բոլոր այն բառերը, որոնք չեն բաշխվում այլ հոլովանիշ թեքույթների սահմաններում: Այս հոլովակերտով տրական են կազմում.

ա) գրաբարյան հոլովման տարբեր տիպերից բազմաթիվ բառեր, ինչպես՝ ***Վարդանայ-Վըրթանէն, սրտի-սըրտէն, գործոյ-կօրծէն, ծօվու-ծօվէն, աստեղասթըխէն, ընկէրութեան-հընգըրթունէն*** եւ այլն:

բ) գրեթե բոլոր փոխառյալ բառերը՝ ***ջանէն,գ՝օլէն, ըստօլէն, դանդին:***

գ) հատուկ անունների մեծ մասը՝ ***Ըրշակէն, Գագօյին, Կօվին, Ըրասխէն, Թըրթանին:***

Հարկ է նշել, որ բարբառում բառերը ***էն/ին*** հոլովանիշ ստանում են միայն որոշյալ առման դեպքում:

Ու(ն) հոլովակերտը կենսունակությամբ երկրորդն է, մանավանդ որ ***էն/ին*** հոլովման բառերը անորոշ իմաստով գործածվելիս թեքվում են ***ու(ն)*** թեքույթով, հմմտ.՝ ***մեր ծառէն - մին ծառու, ծը՝ր շէնին- մին շէնու:***

Ու(ն) հոլովանիշ են ստանում նաեւ.

ա) ***է/ի*** վերջավորություն ունեցող բառերը՝ ***քամէ-քամու(ն), շինըցէ-շինըցու(ն), կօզնի-կօզնու(ն), Բաղդի-Բաղդու(ն):***

բ) ***ա*** վերջավերություն ունեցող՝ ազգակցություն արտահայտող որոշ բառեր՝ ***այա-այուն, ապա-ապուն, նանա-նանուն, մամա-մամուն, պապա-պապուն:***

գ) ***ա*** վերջավերություն ունեցող անձնանունները, որոնք զուգահեռաբար թեքվում են նաեւ ***էն/ին*** թեքույթով՝ ***Լիդա-Լիդու(ն)/Լիդին, Յաշա-Յաշու(ն)/Յաշին:***

Մարտակերտի շրջանի խոսվածքների մեծ մասում ***ա*** վերջավորություն ունեցող բառերը թեքվում են ***ան*** թեքույթով՝ ***այան ախպէրը, ապան էշը, Յաշան տօնը:***

Վա/վա հոլովանիշով թեքվում են ժամանակի իմաստ արտահայտող բառերը՝ ***օր-օրվա, քըսօր-քըսօրվա, կ՝արունք-կ՝արունքվա, ծըմը՝ռնը- ծըմըռնըվա:***

Ա(ն)/ա(ն) հոլովանիշ ստանում են.

ա) ***կընէգ՝*** եւ ***ախճիգ՝*** բառերը՝ ***կընգա, ըխճըկա:***

բ) հատուկ տեղանունները՝ ***Ղարաբաղ-Ղարաբաղա, Իրէվան- Իրէվանա, Հանդրանթ-Հընդրանթա, Կ՝ծրէս-Կ՝ծրէսա:***

գ) գրաբարյան ***ն*** վերջնահնչյուն ունեցող բառերի մեծ մասը՝ որոշյալ առման դեպքում՝ ***կ՝առնը-կ՝առնանը, թօռնը-թօռնանը, տոռնը-տըռնանը:*** Անորոշ առման դեպքում այս բառերը թեքվում են ***ու*** հոլովանիշով՝ ***կ՝առնու, թօռնու, տըռնու:***

Է/օ հերթագայությունը պատմականորեն հանգում է հին հայերենի ***այ/օ*** հերթագայությանը՝ ***ախպօր, դօրփօր*** (նաեւ ***դօրփուր***):

Գրաբարյան նույն հերթագայությանն են հանգում ***ա/օ, ան/օ-ն՝մար-մօր, հանր-հօր:***

Է/ու հերթագայությամբ հանդես է գալիս ***հանէր/հանուր*** (նաեւ ***հանօր***), իսկ ***ի/ու*** հերթագայությամբ՝ ***տանք՝իր- տանք՝ուր*** (նաեւ ***տանք՝ծր***) բառը:

Օ/ա հերթագայությունը համապատասխանում է գրաբարյան ***ու/ա*** հերթագայությանը եւ ընդգրկում է ***շօն*** եւ ***տօն*** բառերը՝ ***շօն/շան, տօն/տան:***

Ու/ըվ հերթագայությամբ է թեքվում ***քուր*** հիմքը՝ ***քուր-քըվօր, մըրաքուր-մըրաքըվօր:***

Հոգնակի թվում տրական հոլովը արտահայտվում է ***էն/ին, ու(ն)*** վերջավորություններով եւ ***ք/գ*** հերթագայությամբ:

Էն/ին հոլովանիշ են ստանում ***էր/ը՝ր, նէ, լար/լանր, էն/ը՝ն*** հոգնակերտներով բառերը՝ ***ծառէր-ծըռէրէն, սալդաթնէ-սալդաթնէրէն, աթալար-աթալարէն, անմիլանր-անմիլանրին, թիյը՝ն- թիյը՝նէն:***

Ու(ն) հոլովանիշ են ստանում՝ ***օտ/ծտ*** հոգնակերտ ունեցող բառերը՝ ***զկըռօտ-զըկըռօտուն, տանձօտ-տընձծտուն,*** ինչպես նաեւ ***նէ*** հոգնակերտով բառերը՝ Հադրութի եւ Շաղախի ենթաբարբառներում՝ ***ըմընէ-ըմընուն, սալդաթնէ-սալդաթնուն:***

Ք/գ հերթագայությամբ թեքվում են ***ք՝, ա(ն)ք/ան(ն)ք, ու(ն)ք/ու(ն)ք, էք՝/էրք,օտէն()ք՝, իք՝, անիք՝*** հոգնակերտներով բառերը, ***շինըցէք՝-շինըցուց, Ըրշակա(ն)ք-Ըրշակա(ն)ց, Սընրք՝իսան(ն)ք-Սընրք՝իսան(ն)ց, տատու(ն)ք-տատու(ն)ց, անգու(ն)ք-անգու(ն)ց, ըխճըկէք՝-ըխճըկօց, տըղէրք-տըղօրց, փըսօտէ(ն)ք՝-փըսօտա(ն)ց, մարթիք՝-մարթանց, կընանէք՝-կընանուց*** եւ այլն:

Այսքանով հանդերձ՝ տրականի թեքույթների գործառությունը որոշակի հիմքերի հետ օրինաչափ երեւույթ չէ, եւ երբեմն հոլովման տիպերի միջեւ կատարվում են փոխանցումներ, ինչպես՝ ***Ճըրտարա/Ճըրտարէն, օրվա/օրէն, տարվա/տարուն:***

Բացառական հոլովը ներկայանում է համադրական եւ վերլուծական կառուցվածքներով:

Համադրական բացառականի վերջավորությունն է ***ա(ն)***, որ դրվում է ուղղական-հայցականի անհնչյունափոխ կամ հնչյունափոխված հիմքի վրա՝ ***ծակ-ծակա(ն), թումբէր-թումբէրա(ն), տէնակ-տինակա(ն), տինըկնէ-տինըկնա(ն), հանանծտ-հանանծտան:***

Օ/ա հերթագայությամբ թեքվող բառերը եզակիում եւ վերջնահանգ ***ք*** ունեցող հոգնակերտով բառերը համադրական բացառականը կազմում են տրական հոլովաձեւից՝ ***շօն-շան-շանան, տօն-տան-տանան, ծիյանք-ծիյանց-ծիյանցան, շէնէրք- շէնէրց- շէնը՝րցան:***

Վերլուծական կառուցվածքով բացառականը հիմնականում հատուկ է անձ ցույց տվող գոյականներին եւ բաղադրվում է տրականից եւ ***անա*** կամ ***նը՝ստա/նըստա/նիստա/նը՝ստա*** բառ-մասնիկներից՝ ***տըղէն անա/նը՝ստա, մարթին անա/նը՝ստա, դօրփուրցը անա/նը՝ստա, հօրը անա/նը՝ստա, Ըրշակէն անա/նը՝ստա:*** Այդ գոյականները, բացառությամբ անձնանունների, բացառականը կարող են կազմել նաեւ համադրական եղանակով՝ ***մարթան, կընգանան, ըխճըկանան:*** Այս երեւույթը, սակայն, չունի լայն տարածում:

Տեղանունների բացառականը նույնանում է սեռական-տրականի կառուցվածքին՝ ***Իրէվանա, Մարտունա, Իրանա:*** Տարբերությունը նկատվում է միայն շարահյուսական մակարդակում:

Գործիական հոլովին եւս հատուկ են համադրական եւ վերլուծական կառուցվածքներ: Դրանց կազմության եղանակները նույնն են բացառականի հետ, այն տարբերությամբ, որ գործիականը ունի ***ավ*** ընդհանուր վերջավորությունը՝ ***ծառավ(ը), քըրէրավ(ը), տինըկնավ(ը), տանավ(ը), շանավ(ը), ծիյանցավ(ը), ըխճըկօցավ(ը)/ըխճըկօցը անավ/նը՝ստավ, տըղօրցավը/տըղօրցը անավ/նը՝ստավ, Ըրշակէն անավ/նը՝ստավ, քըվօրը անավ/նը՝ստավ, հընթէրքավ(ը), Ճըրտարավը:***

Ներգոյական հոլովը հատուկ է հիմնականում տեղի եւ ժամանակի գաղափար արտահայտող բառերին եւ ունի ***ուղղական-հայցական հոլովաձեւ+ըմ/ում վերջավորություն*** կառուցվածքը (ուղղական-հայցականը կարող է ներկայանալ անհնչյունափոխ եւ հնչյունափոխված հիմքերով)՝ ***շէն-շէնըմ(ը)/շէնում(ը), կ՝ումկ՝ումըմ(ը)/կ՝ումում(ը), ժամ-ժամըմ(ը)/ ժամում(ը), ամէս-ամսըմ(ը)/ամսում(ը):***

Հատուկ տեղանունների ներգոյականի իմաստը ընդհանուր առմամբ արտահայտվում է ուղղական-հայցականով՝ ***Շուշի լ՛ավ ճիւր կա*** (Շուշիում լավ ջուր կա), ***Տումէ բօլ զըկըռօտ կա*** (Տումիում շատ զկռենիներ կան):

Մյուս դեպքերում ներգոյականի իմաստն արտահայտվում է տրական հոլովի եւ ***մաչին/մէչին/միչին*** ետադրության բաղադրությամբ՝ ***խօսկէն մաչին*** (խոսքի մեջ), ***մարթին մաչին*** (մարդու մեջ) եւ այլն:

ՀՈԴԱՌՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԸ: Բարբառին հատուկ են որոշյալության, ստացականության, ցուցականության եւ դիմորոշության հոդային ենթակարգեր:

Որոշիչ հոդերն են ***ը***-ն եւ ***ն***-ն, որոնցից առաջինը գործառում է բաղաձայնահանգ, երկրորդը՝ ձայնավորահանգ բառերի հետ՝ ***կարքը, կ՛իրքը, կըլօխը, ըստօլը, ռանմուզը, կատուն, տըղան, մայան:***

Ը, ն որոշիչ հոդ են ստանում գոյականները եւ փոխանունները եզակի եւ հոգնակի թվերի թե՛ ուղիղ, թե՛ թեք հոլովաձեւերում՝ ***շէնը, շէնին, շէնանը, շէնավը, շէնըմը***:

Անորոշությունը որոշյալությանը հակադրվում է զրո վերջավորությամբ եւ ***մի/մին*** ցուցիչի առկայությամբ՝ ***քարը-քար/մի քար/մին քար, հայաթը-հայաթ/մի հայաթ/մին հայաթ: Մի/մին*** ցուցիչը ունի միայն նախադաս կիրառություն:

Առանց որոշյալ հոդի են գործածվում.

ա) ***իմ, քու, մէր, ծը՛ր*** անձնական դերանունների հետ գործածվող՝ ազգականություն ցույց տվող բառերը՝ ***իմ տատ, քու հանր, մէր մար, ծը՛ր քուր:***

բ) ազգակցություն ցույց տվող հավաքական գոյականները, որոնք տրականում թեքվում են ***ք/g*** հերթագայությամբ՝ ***պապուք, տատուք, անգանք, Ուրանթլանանք, Անվանք:***

Ուղղական հոլովի կիրառություններից անորոշ ձեւ ունեն գոյականաբար հանդես եկող որոշիչները եւ կոչականները՝ ***չամէնչ մէս, մը՛ղըր հաց, Սանք՛ի, յը՛ր կաց:***

Գործիականում սովորաբար որոշիչ հոդ չեն ստանում ***վա*** հոլովման բառերը՝ ***ժամավ, օրավ:***

Շաղախի ենթաբարբառի հին սերնդի խոսվածքում անձնանունները սովորաբար խոսքի մեջ հոդ չեն ստանում՝ ***Արշակ ք՛ը՛ցավ, Մանրդու տըղան եւ*** այլն:

Ստացականությունն արտահայտվում է ***ս*** եւ ***տ*** հոդերով՝ ***տօնըս, հընգէրուքըս, հացըտ, ծառըտ:*** Ստացական հոդ ստանում են գոյականները՝ ***հանրըս, մարըտ***, գոյականաբար գործածվող ածականները՝ ***մը՛ծըս, կուճինիտ,*** թվականները՝ ***հէնգ՛ըս, էրկունջինըտ,*** մի շարք դերանուններ՝ ***ինք՛ըս, ըշտը՛ղըտ,*** անորոշ, հարակատար, ենթակայական դերբայները՝ ***կարթիլըս, կէրածըտ, օտօղըտ:***

Ստացականության իմաստ են արտահայտում նաեւ ***ը*** եւ ***ն*** հոդեր ունեցող բառերը, որոնց ստացական իմաստը սակայն չի պայմանավորված հոդով: Դա բառի ներքին ստացական իմաստն է, որի՝ երրորդ դեմքի վրա կոնկրետանալը տրամաբանորեն բխում է տեքստից՝ պայմանավորված ***ս, տ*** հոդերի բացակայությամբ, ինչպես՝ ***վը՛ննը կօտրալ ա*** (նրա ոտը), ***տըղէն փըսակալ ա*** (իր տղային):

Ստացական հոդերը միաժամանակ որոշյալության իմաստ են արտահայտում եւ կարող են գործառել բոլոր հոլովների եզակի եւ հոգնակի ձեւերի հետ՝ ***քաղաքըս/քըղըքնէս, քըղաքէս/քըղըքնէրէս, քըղաքաս/քըղըքնէրաս, քըղաքավըս/ քըղըքնէրավըս, քըղաքըմըս/ քըղըքնըմըս:***

Ստացական հոդեր ունեցող բառերը կարող են գործածվել եւ՛ առանց դերանուն հատկացուցիչների, եւ՛ դերանուն-հատկացուցիչներով՝ ***ծը՛րքըս/իմ ծը՛րքըս, խօխատ/քու խօխատ:***

Գրաբարյան ***ս, դ, ն*** ցուցական հոդերից բարբառում, ինչպես արդի հայերենում, պահպանվել է միայն ***ս***-ն, որն ունի ***էս*** (այս) դերանվան իմաստը եւ գործածվում է տեղի ու ժամանակի մի շարք անունների հետ՝ արտահայտելով ժամանակի եւ առարկայի մոտիկության գաղափար, ինչպես՝ ***աշունքըս*** (այս աշնանը), ***վէրջէրքըս*** (այս վերջին ժամանակները), ***աշխարքըս*** (այս աշխարհը), ***յըրգ՛իրըմըս*** (այս երկրում): Այս բառերը կարող են գործածվել նաեւ ***էս*** դերանվան հետ՝ ***էս աշունքըս, էս ըմըռնուս, էս շէնըս:***

Դիմորոշության կարգը, որ հատուկ է եւ՛ հին, եւ՛ արդի հայերենին, պահպանվել է նաեւ բարբառում եւ արտահայտվում է ***ս, տ***, հոդերի միջոցով՝ ***յը՛ս ինք՛ըս, տու ինք՛ըտ, մինակըտ, սաղըս:***

ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ: Ածականները բարբառում լինում են որակական եւ հարաբերական: Որակական ածականների բաղդատական աստիճանը ներկայանում է վերլուծական եւ շարահյուսական կառուցվածքներով: Վերլուծական կառուցվածքը արտահայտվում է գրաբարյան ***քան+ զ-քանց/կանց/ կանս*** նախդիրի միջոցով՝ ***իմ տըղաս կուճի յա, քանց քունը:***

Բաղդատականի իմաստ է արտահայտվում նաեւ ***պակաս, շատ*** բառերի, ինչպես նաեւ ***ավուն*** ածանցի միջոցով՝ ***պակաս խէլանք, շատ դաշանգ՛, կ՛ըպտանվուն:***

Շարահյուսական կառուցվածքը արտահայտվում է համեմատելի առարկայի բացառական հոլովաձեւով՝ ***էտ ծին էս ծիյան քավթառ ա:***

Գերադրական աստիճանին եւս հատուկ է վերլուծական կառուցվածք. կազմվում է ***ամմէն*** եւ ***լօխ*** դերանունների բացառական հոլովաձեւի հարադրությամբ՝ ***ամմէնաթանգ՛ը, ամմէնապը՛նդը, լուխճաց/լօխճաց պէրակը:***

Հարաբերական ածականները սովորաբար կազմվում են գոյականներից՝ ***է/ի*** ածանցով՝ ***արկաթ-ըրկաթէ, քար-քարէ, պանրթ-պըրթի, փանդ-փանդի:***

Փոխանվանական կիրառության դեպքում ածականը հոլովվում է ***էն/ին*** (որոշյալ առման դեպքում) եւ ***ու*** (անորոշ առման դեպքում) հոլովումներով՝ ***պառավը/պառավ, պըռավէն/պըռավու, պըռավէն անա/նը՛ստա/պըռավու անա/նը՛ստա, պըռավէն անավ/նը՛ստավ/պըռավու անավ/նը՛ստավ:***

ԹՎԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ: Բարբառում թվականները լինում են քանակական, դասական, բաշխական, չափական, անձներական, կոտորակային, բազմապատկական:

Քանակական թվականներն են. միավորներ՝ ***մի/մին, էրկու, իրը՛ք/իրէք, չօրս/չծրք՛, հէնգ՛, վէց(g), օխտը, օթ, հինը (օխտը*** եւ ***հինը*** թվականները հանդես են գալիս միայն հոդով), տասնավորներ՝ ***տաս(ս)ը, տըսնը-***

մին/տասնըմին, տըսնըէրկու, տըսնըիրը*ք, տըսնը-չօրս, տըսնըհէնգ*�smՍ, տըսնըվէց, տըսնըօխտը, տըսնը-օթ, տըսնըիննը, քըսան, յէրէս(ս)ուն/ըրէս(ս)ուն/ՀԻ-ՐԵՆ(ս)ՀԻՆ/ իրէս(ս)ուն, քըռաս(ս)ուն/քառաս(ս)ուն, ից-ցուն/ից̀ուն/ի̀ծ̀ուն/, վացցուն/վացուն/վա̀ծ̀ուն/, ուխտընաս(ս)ուն/ ուխտունաս(ս)ուն, ութաս(ս)ուն, ին-նա̀ս(ս)Հ̀ուն/իննաս(ս)ուն: Մյուս թվականներից են՝ ***հա̀-ՐԻՐ, հազ(զ)ար/ հըզ(զ)ար/հըզ(զ)էր/հիզ(զ)էր մի-լ̀ծ̀ն/միլյօն/մըլյօն, միլլա̀ՐԴ/մըլ*ՍՍարդ:***

Տաս(ս)ը թվականը միավորներին միանում է հնչ-յունափոխված եւ անհնչյունափոխ արմատներով՝ ***տըս-նը/տասնը,*** որտեղ վերականգնվում է գրաբարյան ***ն*** վերջնահանգը:

Երբեմն գործածվում է նաեւ ***քաց(ց)ուն/ քաճ-(ճ)ուն/քաթսուն*** տասնավորը, որ ***քառասուն*** թվակա-նի հնչյունափոխված ձեւն է՝ ***իցցուն*** եւ ***վացցուն*** թվա-կանների համաբանությամբ, սակայն ունի այլ իմաստ՝ ***շատ, ահագին***, ինչպես՝ ***քացցուն հը*ՍՍտէ ասալ ըմ*** (շատ եմ ասել):

Տասնավորները միավորներին միանում են նախա-դաս շարադասությամբ:

Դասական թվականները, բացառությամբ ***առա-ջին-ըռըչի/առաչի/ըռաչի*** թվականի, արտահայտվում են քանակական թվականների եւ թուրքերենից փո-խառյալ ***ինջի/ընջի/հինջի*** մասնիկի հարադրությամբ՝ ***վէց(ց)ինջի/վէց(ց)ընջի, իրը*ք(հ)ինջի:***

Այս թվականների իմաստը նախադասության մեջ կարող է ներկայացվել նաեւ քանակական թվաննե-րի տարբեր հոլովաձեւերով՝ ***փոխվալ ա հէնգ*ՍՍը*** (փո-խադրվել է հինգերորդ դասարան), ***վեցըմըն ա սըվը*ՍՍ-րում*** (վեցերորդ դասարանում է սովորում), ***օխտան տա̀ւս ա յը*ՍՍկալ*** (յոթերորդ դասարանից հեռացել է): Նոր սերնդի խոսվածքում երբեմն գործածվում են գրա-կան հայերենի ***օրթ/որթ/էրորթ*** ածանցներով կազմ-ված ձեւերը՝ ***չօրորթ, յէրգըրորթ, հինգ*ՍՍէրորթ:***

Թվականների մյուս տեսակներն արտահայտվում են.

- բաշխականները՝ քանակականների կրկնու-թյամբ՝ ***մին-մին, հէնգ*ՍՍ- հէնգ*ՍՍ, քըսան-քըսան:***

- չափականները՝ ***անուց/ա̀նուց*** ածանցով՝ ***տըսսա-նուց, իրըքանուց, վըցցա̀նուց:***

- բազմապատկականները՝ ***տակ, պատէգ*ՍՍ*** բառերի հետ քանակականների հարադրությամբ՝ ***հինգ*ՍՍընտակ, հինգ*ՍՍընպատէգ*ՍՍ, վից(ց)ընտակ, վից(ց)ընպատէգ*ՍՍ,***

- անձներականները ***ը*ՍՍքան/էքան*** ածանցով՝ ***հինգ*ՍՍը*ՍՍքան/հինգ*ՍՍէքան, վըց(ց)ը*ՍՍքան/վից(ց)էքան:***

- կոտորակայինները՝ քանակական թվականների բացառականով (հայտարար) եւ ուղղական-հայցական-նով (համարիչ)՝ ***չօրսան մինը*** (մեկ չորրորդ), ***քըսանան օթը*** (ութ քսաներորդ):

Թվականները փոխանուն կիրառությամբ հոլով-վում են՝ տրականում թեքվելով ***էն/ին*** (որոշյալ առում) եւ ***ու*** (անորոշ առում) հոլովանիշներով՝ ***օթը/օթ, օթէն/օթու, օթան/օթա, օթավը/օթավ:***

ԴԵՐԱՆՈՒՆ: Բարբառում դերանունները լինում են անձնական, ցուցական, հարցական-հարաբերական, որոշյալ, անորոշ, փոխադարձ, ժխտական:

Անձնական դերանուններն են՝ ***յը*ՍՍս/յըս/յէս, տու/տո̀ւ, ինքՍՍը/ինքը, մուք, տուք/տո̀ւք, ՀԻՐԱ̀(ն)ք:***

Ցուցական դերանուններն են՝ ***էս, էտ, էն, ըստի/հս-տի, (ը)տի/հտի, (ըն)դի/հնդի, էսքան, էտքան, էնքան, էսչա(ն)ք, էտչա(ն)ք, էնչա(ն)ք, ըստը*ՍՍդ/ըստէդ/ըստըդ, (ը)տը*ՍՍդ/(ը)տէդ/(ը)տըդ, (ըն)դը*ՍՍդ/(ըն)դէդ/ընդըդ:***

Էն ցուցական դերանունը կիրառվում է նաեւ ***նա*** անձնական դերանվան փոխարեն:

Հարցական-հարաբերական դերանուններն են՝ ***հու(վ), հինչ, վէր/վը*ՍՍր, (հ)ըշտը*ՍՍդ/ը*ՍՍշտէդ/հիշը*ՍՍդ/վըր-դէդ/վըրդը*ՍՍդ, հիշկան/հինչքան/հինչանք/հիշչա(ն)ք/ հինչուք/հիշչուք, քանէ/ քանը*ՍՍ/քանի, հիբ(ը)/հիբի/հի-բու/հէբ/հէփ, հուր, հօր, խէ/խի, հունց(ը)/հունցու:***

Որոշյալ դերանուններն են՝ ***ամ(մ)էն/ամը*ՍՍն/ ամ(մ)ան, ամ(մ)էնքՍՍը/ ամը*ՍՍնքՍՍը/ամանքՍՍը, ա̀մ(է)գ*ՍՍա̀/ ամէգ*ՍՍա/ա̀միգ*ՍՍա̀/ամաքա/ամէքՍՍա/ ա̀մ(է)կ*ՍՍա̀ ամմէն մին, լօխ, սաղ:***

Անորոշ դերանուններն են՝ ***մի(ն), էրո̀ւշ/ծրո̀ւշ/ծրիշ, մը*ՍՍկալ/մէկալ, մի(ն) քանէ, փըլան, փըստան, փը-լանքՍՍա̀ն/փալանքՍՍա̀ն:***

Ժխտական դերանուններն են՝ ***վէչ մինը, վէչ միհ պէն:***

Փոխադարձ են ***հ̀ուրհ̀ուր, մինմինու/մ̀ունմ̀ունու*** դերա-նունները:

Անձնական դերանունների սեռական հոլովաձեւե-րը բարբառում գործածվում են որպես ստացական դե-րանուններ եւ փոխանվանաբար գործածվելիս կարող են հոլովվել, ինչպես՝ ***իմը, քունը, իմին, քունան, հ̀ուրա̀-նա̀վը*** եւ այլն:

Դերանունները ներկայանում են պարզ եւ բա-ղադրյալ կառուցվածքներով: Պարզ դերանուններ են՝ ***յը*ՍՍս, տու, էս, էտ, էն, հիբ, հուր, քանէ, մին, լօխ, սաղ*** եւ այլն: Բաղադրյալ դերանուններից համադրական բար-դություններ են՝ ***ըստը*ՍՍդ, ըտը*ՍՍդ, ընդը*ՍՍդ, էսչա(ն)ք, էտ-չա(ն)ք, էնչա(ն)ք, մը*ՍՍկալ (մէկ այլ),*** հարադիր բարդու-թյուններ են՝ ***վէչ մինը, վէչ մին պէն, ամմէն մի, մի(ն) քանէ,*** կրկնավոր բարդություններ են՝ ***հ̀ուրհ̀ուր, մինմինու:***

Դերանունների մի մասը չեզոք է դեմքի նկատ-մամբ, ինչպես՝ ***հիշկան, հուր, ը*ՍՍշտը*ՍՍդ, հիբ:***

Որոշ դերանուններ դեմքի գաղափար են հանդես բերում՝ հոդերին միանալով, օրինակ՝ ***ամմէն մինը*ՍՍս, վէշ մինը*ՍՍտ, սաղը*ՍՍս:***

Որոշ դերանուններ (հատկապես անձնական) ու-նեն դեմքի իմաստի լիակատար դրսեւորում, ինչպես՝ ***յը*ՍՍս, տու, ինքՍՍը, մուք, տուք, հ̀ուրա̀նք, էն:***

Ըստ թվի կարգի իմաստային արտահայտության՝ բարբառում դերանունները բաժանվում են մի քանի խմբերի.

ա) դերանուններ, որոնք ունեն թվի կարգի լիակա-տար դրսեւորում, դրանք են՝ անձնական՝ ***յը*ՍՍս, տու, ինքՍՍը,*** ցուցական՝ ***էս, էտ, էն, ըստը*ՍՍդ, ըտը*ՍՍդ, ընդը*ՍՍդ,*** հարցական-հարաբերական՝ ***հու(վ), հինչ, ը*ՍՍշտը*ՍՍդ,*** անո-րոշ՝ ***էրո̀ւշ, մը*ՍՍկալ, փըլան, փըստան, փըլանքՍՍա̀ն:***

բ) դերանուններ, որոնք ունեն եզակի ձեւ եւ եզակի իմաստ՝ ***քանէ, մին, ամմէն մին, վէր, վէչ մինը, վէչ մին պէն,***

գ) դերանուններ, որոնք ունեն եզակի ձեւ, հոգնակի իմաստ՝ ***ամմէն, լօխ, սաղ, հ̀ուրհ̀ուր, մինմինու, մին քանէ,***

դ) դերանուններ, որոնք ընդհանրապես չեզոք են թվի կարգի արտահայտության նկատմամբ՝ ***էսքան, էտ-***

քան, էնքան, էսչա(ն)ք, էտչա(ն)ք, էնչա(ն)ք, հունց, հիշկան, հիբ, հուր, խէ:

Ձեւաբանական մակարդակում հոգնակի թիվը ներկայանում է ***ք, էր, նէ*** հոգնակերտներով:

Ք թվանիշ թեքույթով կազմություններ ունեն միայն անձնական եւ ցուցական դերանունները՝ ***յը՛ս-մուք, տու-տուք, ինք՛ը-ինքնք, էս-ըստըրանք/ըստահանք, էտ-ըտըրանք/ըտահանք, էն-ընդըրանք/ընդահանք*** (Շաղախի ենթաբարբառ՝ ***ինստինք՛/ինստինք՛էր, ինտինք՛/ինտինք՛էր, ինընդինք՛/ինընդինք՛էր***):

Մյուս դերանունների հոգնակին կազմվում է անվանական հիմունքներով. միավանկները ստանում են ***էր***, բազմավանկները՝ ***նէ*** հոգնակերտները, որոնց նախորդում է ուղղական-հայցականի հնչյունափոխված կամ անհնչյունափոխ հիմքը՝ ***հու(վ)-հուվէր, հինչ-հինչէր, էրինշ-էրինշնէ:***

Ցուցական ***ըստը՛ղ, ըտը՛ղ, ընդը՛ղ*** եւ հարցական-հարաբերական ***ըշտը՛ղ, հու(վ), հինչ*** դերանունները կարող են ստանալ կրկնակի հոգնակերտ ***(ուղղական-հայցականի հիմք + էր + ք)՝ըստը՛ղէրք, ըտը՛ղէրք, ընդը՛ղէրք, հուվէրք, ըշտը՛ղէրք, հինչէրք:***

Որոշ դերանուններ՝ ***հունց, հօր, խէ,*** բարբառում փոխանվանական կիրառություն չունեն եւ չեն հոլովվում:

Թեքվող դերանուններին հատուկ է հոլովման երկու տիպ՝ անվանական, երբ դերանուններն ստանում են գոյականներին հատուկ հոլովակերտներ ***(մինը-մինին)***, եւ դերանվանական, երբ դերանունների ուղիղ եւ թեք հոլովաձեւերը ներկայանում են տարարմատներով ***(յը՛ս-իմ-ինձ)***:

Անվանական հոլովում: Դերանունների մեծ մասին հատուկ են ուղիղ եւ թեք բոլոր հոլովաձեւերը (բացառությամբ ներգոյականի): Դրանք են՝ ***ինք՛ը, էս, էտ, էն, հու(վ)*** դերանունների հոգնակի ձեւերը ***(ինքնք, (ը)ստըրանք, (ը)տըրանք, (ըն)դըրանք, հուվէրք,*** եւ ***էսքան, էտքան, էնքան, էսչա(ն)ք, էտչա(ն)ք, էնչա(ն)ք, ըստը՛ղ, ըտը՛ղ, ընդը՛ղ, ամմէն, ամմէն մի, լօխ, սաղ, մին, էրինշ, մը՛կալ, մին քանէ, փըլան, փըստան, փըլանք՛ինս, հինչ, վէր, ըշտը՛ղ, քանէ, վէչ մինը, վէչ մին պէն*** դերանունները: Սրանք բոլորն էլ ունեն չորսական հոլովաձեւ, որոնք կազմվում են անվանական հոլովման սկզբունքներով. տրականը բաղադրվում է ուղղական-հայցականի հիմքից եւ հոլովական թեքույթներից, բացառականը եւ գործիականը հանդես են գալիս երկու կազմությամբ՝ պարզ ***(ուղղական-հայցականի հիմք+վերջավորություն)*** եւ վերլուծական ***(տրական+անա/նը՛ստա (գործ.՝ անավ/նը՛ստավ)*** բառ մասնիկներ: Եթե խոսքը իրի է վերաբերում, բացառականի եւ գործիականի կազմությունը պարզ է, իսկ եթե անձի մասին է, կազմությունը վերլուծական է:

Ըստըրանք, ըտըրանք, ընդըրանք, ինքնք, հուվէրք դերանունները տրականում թեքվում են ***ք/g*** հերթագայությամբ՝ ***ըստըրանք, ըստըրանց, ըստըրանց անա/ նը՛ստա, ըստըրանց անավ/նը՛ստավ:***

Էն/ին հոլովանիշով թեքվում են՝ ***էսքան, էտքան, էնքան, էսչա(ն)ք, էտչա(ն)ք, էնչա(ն)ք, հիշկան, ըստը՛ղ, ըտը՛ղ, ընդը՛ղ, ամմէն, ամմէն մի, մին, լօխ, սաղ, մին քանէնը, էսհինչը, էտհինչը, էնհինչը, հինչ, վէր, ըշտը՛ղ, քանէ, վէչ մինը, վէչ մին պէն, էրինշ, մը՛կալ, փըլան, փըստան, փըլանք՛ինս*** դերանունները՝ ***էսքան(ը), էսքանէն, էսքանան/էսքանէն անա/նը՛ստա, էսքանավ(ը)/էսքանէն անավ/նը՛ստավ:***

Մի շարք դերանուններ, որոնք թեքվում են ***էն/ին*** հոլովանիշով, անորոշ առման դեպքում թեքվում են ***ու*** հոլովանիշով, ինչպես՝ ***էրինշին տօնը-էրինշու տօն, ըստըղէն ճինրը - ըստըղու ճինր:***

Հարցական-հարաբերական ***հիբ*** եւ փոխադարձ ***ինրինր, մինմինու*** դերանունները ունեն թերի հոլովում:

Հիբ դերանունը չունի գործիական հոլով, տրականը կազմվում է ժամանակ ցույց տվող գոյականների նման՝ ***վա*** հոլովանիշ թեքույթով, բացառականը ստանում է ***անց*** վերջավորությունը՝ ***հիբ, հիբվա, հիբանց:***

Ինրինր եւ ***մինմինու*** դերանունները գրաբարի նման ***(իրերաց, միմեանց)*** չունեն ուղղական հոլով, բացառականը եւ գործիականը կազմվում են վերլուծական եղանակով՝ ***ինրինր, ինրինր անա/նը՛ստա, ինրինր անավ/նը՛ստավ, մինմինու, մինմինու անա/նը՛ստա, մինմինու անավ/նը՛ստավ:***

Որոշ հարադիր բայերում պահպանվել է գրաբարյան ***իրերաց*** ձեւը՝ ***ինրինրծ(ն)ցանվ ածէլ/անէլ/տալ/քըցիլ/ըղնէլ/ընցընէլ/ինիլ/կ՛անլ:***

Դերանվանական հոլովում: Դերանվանական հոլովման առանձնահատկությունները հանդես են գալիս ուղղական-հայցական, սեռական եւ տրական հոլովներում, իսկ բացառականը եւ գործիականը կազմվում են անվանական հոլովման ընդհանուր սկզբունքներով:

Դերանվանական հոլովմամբ թեքվում են անձնական ***յը՛ս, տու, մուք, տուք, ինք՛ը,*** ցուցական ***էս, էտ, էն,*** հարցական-հարաբերական ***հու(վ)*** դերանունները, որոնց հոլովման առանձնահատկությունները առնչվում են ընդհանուր հայերենի դերանվանական հոլովման համակարգի հետ:

Անձնական ***յը՛ս, տու, մուք, տուք*** դերանուններն, ի տարբերություն մյուս բոլոր դերանունների, ունեն հնգական հոլովաձեւ՝ ուղղական-հայցական, սեռական, տրական, բացառական, գործիական: Այս դերանունների սեռականը եւ տրականը համընկնում են գրաբարի հետ՝ ***իմ-ինձ, քու-ք՛ը՛զ, մէր-մը՛զ, ծէր-ծը՛զ:*** Եղած տարբերությունները պատմական հնչյունափոխության արդյունք են: Բացառականը եւ գործիականը ունեն համադրական կառուցվածք՝ ***ինձանա, ինձանավ, ծըզանա, ծըզանավ:***

Ինք՛ը անձնական դերանունը սեռական հոլովաձեւ չունի: Տրականը առնչվում է գրաբարյան ***իւրեան*** հոլովաձեւին՝ ***ինրանն:*** Բացառականը եւ գործիականն ունեն վերլուծական կառուցվածք՝ ***ինրան անա/նը՛ստա, ինրան անավ/նը՛ստավ:***

Որոշ դարձվածներում պահպանվել է գրաբարյան ***(զ)ինքն-զինք՛ը*** հայցական հոլովաձեւը՝ ***զինք՛ը ըսպանէլ/թափ տալ/հըվաքէլ/կուրցընէլ/շաղ տալ*** եւ այլն, որտեղ ***զինք՛ը*** կրել է իմաստափոխություն եւ պարզապես նշանակում է մարմին:

Ցուցական ***էս, էտ, էն*** դերանունները ունեն չորսական հոլովաձեւ, ինչպես անվանական հոլովումը: Դե-

ռանվանական հոլովման առանձնահատկությունները արտահայտվում են տրական հոլովում՝ ***ըստըրա, ըստըրա, ընդըրա*** (Շաղախի ենթաբարբառ - ***ինստինւր, ինտինւր, ինունդինւր***):

Բացառականը եւ գործիականը կարող են կազմվել եւ՛ համադրական, եւ՛ վերլուծական եղանակով՝ ***ըստըրանա/ըստըրա անա/նը^{ի}ստա, ըստըրանավ/ըստըրա անավ/նը^{ի}ստավ:***

Հարցական-հարաբերական ***հու(վ)*** դերանունը տրականում թեքվում է ***վ/ր*** հերթագայությամբ՝ ***հու(վ)-հինւր:*** Տրական հոլովաձեւը համապատասխանում է գրաբարյան սեռական հոլովաձեւին՝ ***ոյր***: Բացառականը եւ գործիականը ունեն վերլուծական կառուցվածք՝ ***հինւր անա/նը^{ի}ստա, հինւր անավ/նը^{ի}ստավ:***

ԲԱՅ: Ինչպես հայերենի մյուս դրսեւորումներում, Ղարաբաղի բարբառում եւս բայն ունի եղանակի, ժամանակի, դեմքի, թվի եւ սեռի քերականական կարգեր: Սրանցից յուրաքանչյուրը եւ՛ իմաստային, եւ՛ կառուցվածքային տեսակետից հիմնականում մնում է ընդհանուր հայերենի կաղապարներում:

Բայերն ըստ կազմության բաղադրություններ են, որոնք լինում են երկու բնույթի՝ համադրական եւ հարադրական: Համադրական կազմությունների կառուցվածքը բնութագրվում է ***հիմք+բայական վերջավորություն*** կաղապարով:

Բայերի հիմքը կարող է լինել անածանց եւ ածանցավոր, որոնց անորոշ ձեւում հաջորդում են ***ալ/ալ, էլ*** եւ ***իլ*** բայական վերջավորությունները:

Որպես անածանց հիմք կարող է հանդես գալ բայարմատ ***(մըն-ալ, խոս-էլ, կարթ-իլ)***, անվանական արմատ ***(կ'իպտ-իլ, քար-էլ),*** փոխառյալ արմատ ***(յըհանր-իլ, նաղդ-էլ)***, կրկնավոր արմատ ***(հըռհըռ-ալ, փըրփըր-էլ)***:

Ածանցավոր հիմքերի կառուցվածքն է՝ ***արմատ+բայածանց:*** Բայածանցները բաժանվում են երեք խմբի՝ հիմքակազմ, կերպանիշ եւ սեռանիշ: Բարբառի հիմքակազմ ածանցներն են՝ ***ան, էն, ըն, ն, չ,*** որոնցից առաջինները համապատասխանում են գրաբարի ***ան, են, ն,*** իսկ վերջինը՝ ***չ*** բայածանցներին: Հին հայերենի ***ն*** բայածանցը սովորաբար բարբառում մնացել է անփոփոխ՝ ***առնուլ-առնէլ, դնել-տինիլ,*** մինչդեռ ***ան*** եւ ***են*** բայածանցների ***ա*** եւ ***ե*** ձայնավորները մեծամասամբ ընկել են կամ հնչյունափոխվել՝ ***տեսանել-տը^{ի}սնալ, հասանել-հըսնէլ, անկանել-ըղնէլ/ընգընէլ, մօտենալ-մուտանալ, գտանել-քըթէնալ:*** Որոշ բայերում ***ան***-ը մնացել է անփոփոխ՝ ***հասկանալ-հըսկանալ, քարանալ-քըրանալ:*** Այս բայածանցը կարող է հանդես գալ նաեւ մի շարք արմատների հետ՝ կազմելով նոր բայահիմքեր, ինչպես՝ ***քաշ+ան+ալ-քըշանալ, ղամմազ+ան+ալ-ղըմմըզանալ:***

Շ բայածանցը ընդհանուր առմամբ մնացել է անփոփոխ՝ ***թըռչիլ, օռչիլ, փախչիլ:***

Հին հայերենի ***նչ, աչ, անչ,*** բայածանցները բարբառում սովորաբար չեն գործառում: Թերեւս կարելի է նշել ***ճանաչել-ճընա(ն)չիլ, մեղանչել-մըղանչիլ*** բայերը:

Գրաբարում հազվադեպ գործածություն ունեցող բազմապատկական-կերպանիշ ***ատ, օտ*** բայածանցները բարբառում խիստ կենսունակ են՝ ***կուտըր-ատ-էլ, շըղշուղ-ատ-էլ, ճըկճուկ-ատ-էլ, ծըն-օտ-էլ, պըտըռ-օտ-էլ, ըսպըն-օտ-էլ:*** Միաժամանակ երեւան են գալիս ***օր/ծր*** եւ ***կօտ*** կերպածանցները, որոնք չկային գրաբարում՝ ***պըչպըչ-օր-էլ, կ'ուղկ'ըղ-օր-էլ, տըշտըշ-ծր-էլ, կընընչ-կօտ-էլ, թըռչը-կօտ-էլ:***

Սեռանիշ ածանցներն են՝ ***-ըվ/վ*** եւ ***-ցըն/ըց(ը)ն:***

Կրավորական ***-ըվ/վ*** բայածանցը, որ ավանդված չէ գրաբարում, սովորաբար դրվում է ներգործական սեռի բայերի վրա: ***է*** եւ ***ի*** լծորդության բայերի դեպքում այն դրվում է անորոշի հիմքի, ***ա*** լծորդության բայերի դեպքում՝ երբեմն նաեւ անցյալի հիմքի վրա՝ ***օտէլ-օտվէլ, շինիլ-շինվիլ, աղալ-աղվէլ/ըղացվէլ:***

Պատճառական ***-ցըն/ըց(ը)ն*** բայածանցը համապատասխանում է գրաբարի ***ուցան*** ածանցին: Սակայն, ի տարբերություն հին հայերենի, որտեղ բոլոր բայերի պատճառականը կազմվում է անցյալի հիմքից, բարբառում ***ցըն/ըց(ը)ն*** ածանցը դրվում է անորոշի հիմքի վրա՝ ***ծիծաղել-ծիծաղեցուցանել-ծըծըղց(ը)նէլ:*** Բացառություն են կազմում ***ան, ըն, ն*** ածանցներով բայերը, որոնց դեպքում պատճառական բայածանցը դրվում է անցյալի հիմքի վրա՝ ***տըմանալ-տըմըց(ը)նէլ, ընցընէլ-ընցընց(ը)նէլ, հըսնէլ-հըսցընէլ:***

Հարադրական կազմությունները բարբառում ունեն լայն գործածություն: Հարադրության առաջին մասում գործառում են բնիկ եւ փոխառյալ բառեր, իսկ երկրորդ մասում՝ մի շարք բայեր, ինչպես՝ ***խաղ անէլ, ինջիմիշ հինիլ, հօփ կ'ալ, սը^{ի}ռտ տինիլ, յը^{ի}ռ ածէլ*** եւ այլն:

Տալ բայի եւ որեւէ այլ բայի անորոշ ձեւի հարադրությամբ արտահայտվում է պատճառականության իմաստ՝ ***ասէլ տալ, խօսէլ տալ, օտէլ տալ, ըսպանէլ տալ:***

Բարբառում բայի բոլոր ձեւերը կազմվում են երեք հիմքից՝ ***անորոշի հիմք, անցյալի հիմք, անորոշ դերբայ*** (դերբայական հիմք):

Սրանցից հիմնական են համարվում առաջինները, որոնք կազմությամբ լինում են պարզ կամ արմատական եւ բաղադրյալ: Անորոշի հիմքը պարզ է, երբ զուրկ է բայածանցներից՝ ***աղ-ալ, խըմ-էլ, կարթ-իլ:*** Անորոշի բաղադրյալ հիմքում բայարմատների հետ գործառում են բայածանցները՝ ***մուտ+ան-ալ, առ+ն-էլ, քըթ+էն-ալ, ընց+ըն-էլ, թըռ+չ-իլ, ըստըկ+օտ-էլ, կուտըր+ատ-էլ, կըրկըտ+օր-էլ, կընընչ+կօտ-էլ, ըսպան+վ-էլ, չուք+ըց(ը)ն-էլ:***

Անցյալի հիմքը պարզ է, երբ համընկնում է բայարմատին: Անցյալում այդպիսի հիմք ունեն ***էն, ըն, ն, չ*** ածանցներով բայերը, որոնցից ածանցները դուրս են ընկնում, ինչպես՝ ***քըթէնալ-քըթ, ընգընէլ-ընգ, տը^{ի}սնալ- տը^{ի}ս, օռչիլ-օռ:*** Անցյալի բաղադրյալ հիմքը լինում է բուն հիմքածանցավոր եւ հերթագայական: Հին հայերենի ***ի*** թույլ բաղադրիչով անցյալի հիմք բարբառին հատուկ չէ: Բուն հիմքածանցավոր հիմքի կառուցվածքն է՝ ***անորոշի հիմք+հիմքածանց:*** Որպես հիմքածանց՝ հանդես է գալիս ***ց***-ն, որին կարող են նախորդել՝ ***ա, ը^{ի}, է*** լծորդ ձայնավորները: Այդպիսի հիմք ունեն ***ա*** լծորդության բայերը եւ ***է, ի*** լծորդության պարզ եւ բազմապատկական ու կրավորական ածանցներով բայերը՝ ***աղալ-ըղաց, մընալ-մընաց, խըմէլ-խըմը^{ի}ց, ըսպընօտէլ-ըսպընուտը^{ի}ց, խաշվիլ-խըշվէց:*** Հերթագայական հիմքը կազմվում է բայածանցների եւ անցյալի հիմքա-

ծանցների հերթագայությունների միջոցով: Դրանք են.

ա) ***ն/g*** - անցյալի հիմքը այդպիսի հերթագայությամբ են կազմում ***ան*** ածանցով բայերը՝ ***մը-ծանալ-մը-ծաց, թիթըվանալ-թիթըվաց, հըստանալ-հըստաց:***

բ) ***ն/ր*** - այդպիսի հերթագայություն ունեն պատճառական ածանց ունեցող բայերը՝ ***մուտըցընէլ-մուտըցըր, հըսցընէլ-հըսցըր, շըշկըռցընէլ- շըշկըռցըր, խուսցընէլ-խուսցըր,*** ինչպես նաեւ որոշ անկանոն բայեր՝ ***տանէլ-տար, տինիլ-տիր:*** Մի քանի անկանոն բայերի անցյալին բնորոշ է տարահիմքությունը՝ ***օտէլ-կէր, տալ-տուվ, կ'ալ-յը^ակ:***

Անորոշ դերբայը իբրեւ հիմք (դերբայական հիմք) գրաբարում մասնակցում էր միայն ապառնի դերբայի կազմությանը՝ ***թռչելոց, թռչելի:*** Բարբառում այս հիմքից են կազմվում ապառնի դերբայը (բացառությամբ ***ն, ան, էն, ըն, ցըն/ըցըն*** ածանցներով բայերի)՝ ***խուսըլան, կըրթիլան, ըղըլան,*** պայմանական եղանակի ժխտականը՝ ***աղալ չըմ, ասէլ չըմ,*** արգելական հրամայականը՝ ***ք'ինիլ մէ՛լ, մընալ մէ՛ք'***, իսկ Շաղախի ենթաբարբառում՝ նաեւ ըղձական, պայմանական, հարկադրական եղանակների անցյալ ժամանակները՝ ***ասիլ ըմ լալ, բիդը/բէդը ասիլ ըմ լալ:***

Բարբառում բայերի սեռի իմաստաձեւային հատկանիշները արտահայտվում են ներգործական, կրավորական եւ չեզոք սեռերի միջոցով՝ հին հայերենի համեմատությամբ երեւան հանելով մեծ տարբերություններ:

Հայտնի է, որ գրաբարում բայական սեռի կարգը արտահայտվում էր լծորդ ձայավորների, ինչպես նաեւ ժամանակաթվադիմանիշ վերջավորությունների միջոցով, ինչպես՝ ***գրեմ*** (ներգործական սեռ)- ***գրիմ*** (կրավորական սեռ), ***աղաց*** (ներգործական սեռ) - ***աղացաւ*** (կրավորական սեռ): Հաճախ էլ նույն բայաձեւը արտահայտում էր եւ՛ ներգործական, եւ՛ կրավորական սեռերի իմաստներ. օրինակ, ***հեղու*** նշանակում էր եւ՛ ***թափում է,*** եւ՛ ***թափվում է***, ***աղայ***՝ եւ՛ ***աղում է***, եւ՛ ***աղացվում է:*** Տվյալ դեպքում սեռերի հակադրությունը իրացվում էր նախադասության մեջ: Հին հայերենում սեռերը չէին տարբերակվում նաեւ ***անցյալի անկատար*** ժամանակաձեւում, իսկ դերբայները ընդհանրապես չունեին սեռի ձեւաբանական արտահայտություն: Արեւմտյան խմբակցության որոշ բարբառներ մասամբ պահպանել են գրաբարյան առանձնահատկությունները, մինչդեռ արեւելյան խմբակցության բարբառներում, այդ թվում եւ Ղարաբաղի բարբառում, ինչպես ժամանակակից հայերենում, սեռերի հակադրությունն հիմնականում արտահայտվում է ***վ*** սեռածանցի առկայություն - բացակայություն հատկանիշով: Այս ձեւաբանական միջոցը, որ հանդես է եկել դեռեւս ետգրաբարյան շրջանում, հետագայում գործածվել է գրեթե բոլոր բարբառներում:

Վ սեռածանցի միջոցով կրավորական սեռը հակադրվում է ներգործականին: Ընդ որում, ***վ*** ածանց կարող են ստանալ նաեւ անդեմ բայերը՝ ***ըսպանվէլ, ըսպանվալ, ըսպանված, ըսպանվող, ըսպընվըլան*** եւ այլն:

Սակայն ***վ***-ն զուտ կրավորանիշ ածանց չէ, եւ բազմաթիվ բայեր ***վ*** ստանալիս արտահայտում են նաեւ չեզոք սեռի իմաստ: Այդպիսի բայերի մի մասը սովորաբար չեզոքության իմաստ ունի փոխաբերական նշանակության դեպքում, ինչպես՝ ***ըզադվէլ-*** 1) ***ազատվել*** (կրավ.), 2)***ծննդաբերել*** (չեզոք), ***քամվէլ -*** 1)***քամվել*** (կրավ), 2)***սնանկանալ*** (չեզոք), եւ այլն:

Չեզոք սեռի իմաստ են արտահայտում նաեւ անդրադարձություն եւ փոխադարձություն ցույց տվող որոշ բայեր՝ ***տըղըվարվէլ, պըտատվէլ, տը^ասնըվալ:***

Որոշ բայեր չունեն իրենց սկզբնատիպ՝ չեզոք թե ներգործական, ձեւերը եւ գործածվում են միայն ***վ*** ածանցով՝ ***կ'ընգ'ատվէլ, խըղաղվէլ, կ'իժվիլ, հըմբարցվիլ:***

Սեռածանց կարելի է համարել նաեւ պատճառական ***ցըն/ըցըն*** ածանցը, որի միջոցով հիմնականում չեզոք սեռի բայերից կազմվում են ներգործական սեռի, իսկ ներգործական սեռի բայերից՝ պատճառական սեռի բայեր՝ ***թիւլանալ-թիւլըցընէլ, մընալ-մընըցընէլ, փախչիլ-փըխչըցընէլ, օտէլ-ուտըցընէլ, խըմէլ-խըմըցընէլ:***

Բայի անդեմ ձեւերը բարբառում ներկայանում են հետեւյալ տեսակներով՝ անորոշ՝ ***խօսէլ, հարփիլ, աղալ,*** անկատար՝ ***խոսում, հարփում, աղում*** (Հադրութի եւ Շաղախի ենթաբարբառներ՝ ***խուսէս*** (Շաղախ՝ ***խուսիս***), ***հիրփիս, ըղաս***), վաղակատար՝ ***խօսալ, հարփալ, աղալ/ըղացալ,*** հարակատար՝ ***խօսած, հարփած, աղած/ըղացած,*** ենթակայական՝ ***խօսօղ, հարփօղ, աղօղ/ըղացօղ,*** ապառնի՝ ***խուսուլան/խուսուլական, հիրփիլան/հիրփիլակա՛ն, ըղըլան/ըղըլական,*** համակատար՝ ***խուսէլիս/խուսէյիս, հիրփիլիս/հիրփիյիս, ըղալիս/ըղայիս:***

Հին հայերենի անորոշ դերբայի հինգ՝ ***ա(լ), է(լ), ի(լ), ու(լ), ո(լ)*** լծորդություններից բարբառում կայունացել են միայն երեքը ***ա(լ)/ա՛(լ), է(լ), ի(լ):*** Շաղախի ենթաբարբառում ***է(լ)*** լծորդությամբ բայերը ենթարկվում են ***ի(լ)*** լծորդության՝ ***ասէլ-ասիլ, խըմէլ-խըմիլ:***

Գրաբարի բայերը շատ հաճախ լծորդություններով չեն համընկնում բարբառի համապատասխան բայերի հետ, ինչպես՝ ***տեսանել-տը^ասնալ, թօղուլ-թօղնէլ, զարթնուլ-զարթնանալ*** եւ այլն: Ընդհանուր առմամբ անփոփոխ է ***ա*** լծորդությունը՝ ***բանալ-պէնալ, աղալ-աղալ, բարձրանալ-պիցըրանալ, գողանալ-կ'ուղանալ, մնալ-մընալ:***

Անորոշ դերբայը ունի թե՛ բայական-դերբայական, թե՛ անվանական կիրառություններ: Բայական-դերբայական նշանակությամբ, ինչպես նշել ենք վերեւում, այն մասնակցում է ապառնի դերբայի եւ որոշ ժամանակաձեւերի կազմությանը:

Նախադասության մեջ հանդես գալով՝ անորոշ դերբայը հոլովվում է ***ի(ն)*** հոլովանիշ թեքույթով՝ ***օտէլ(ը)-ուտէլի(ն)-ուտէլա(ն)-ուտէլավ(ը)***: Շարահյուսական մակարդակում այն ներկայանում է տարբեր պաշտոններով. ինչպես՝ *Պատ **տինիլը** լալվ փէշակ ա* (ենթակա), ***Մըռնէլի** վախտը յը^ակալ ա, էլլա լիզարն ուրան չի քաշում* (հատկացուցիչ), *Էս ճարը **խըմէլի** ճարը ա* (որոշիչ), *Տու **խօսէլը** գարդում չըս* (ուղիղ խնդիր), *Պա էս **ապրէլ** ա՞* (վերադիր), *Էրկան **նըստէլան** վը^անները տըմբըրալ ա* (պատճառի պարագա), *Խը^աղը **տընջվիլավ** ապրալ ա, **տընջվիլավ** մը^առալ* (ձեւի պարագա), ***Ուտէլի** հը^ատէ*

գ՛անքը կըտա (նպատակի պարագա), *Մըղակը* ***պէնալը*** *բ՛ենստ, ըսկըսում ա ճըղճըղալը* (ժամանակի պարագա) եւ այլն:

Բայի անկատար ձեւը կազմվում է ***ըմ/ում/՝ում/ամ/՝ամ***, իսկ Հադրութի եւ Շաղախի ենթաբարբառներում՝ ***աս/՝աս, էս, իս*** վերջնամասնիկներով, որոնց բոլոր դեպքերում նախորդում է անորոշի հիմքը՝ ***կարթիլ-կարթ՝ում/կըրթիս, մընալ-մընում/մընաս, օռչիլ-օռչում/ուռչիս, մըծանալ-մըծանում/մըծընաս, հըսնէլ-հըսնըմ/հըսնէս/հըսնիս, ըստըկօտէլ-ըստըկօտում/ըստըկուտէս/ըստըկուտիս, ուտըցընէլ-ուտըցընըմ/ուտըցընէս/ուտըցընիս, տալ- տամ/տաս, կ՛՝ալ-կ՛՝ամ/կ՛՝աս:***

Անկատար դերբայը մասնակցում է սահմանական եղանակի ներկա՝ ***խըմում/խըմէս/խըմիս ըմ/ըս/ա/ընք/ըք/ըն, աղում/ըղաս ըմ/ըս/ա/ընք/ըք/ըն, հըվատըմ/հըվըտաս ըմ/ըս/ա /ընք/ըք/ըն,*** եւ անցյալի անկատար՝ ***խըմում/խըմէս/խըմիս ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին, աղում/ըղաս ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին, հըվատըմ/հըվըտաս ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին*** ժամանակաձեւերի կազմությանը:

Վաղակատար դերբայը ձեւավորվում է ***ալ/՝ալ*** վերջնամասնիկով, որը համապատասխանում է հին հայերենի անցյալ դերբայի ***եալ*** վերջավորությանը՝ ***ծնեալ-ծընալ, գտեալ-քըթ՝ալ, գողացեալ-կ՛ուղացալ:***

Ալ/՝ալ վերջավորությանը կարող են նախորդել անորոշի եւ անցյալի հիմքերը՝ ի տարբերություն գրաբարի, որտեղ անցյալ դերբայը ձեւավորվում էր գլխավորապես անցյալ կատարյալի հիմքից:

Վաղակատարը անորոշի հիմքով են կազմում ***է*** եւ ***ի*** լծորդության պարզ եւ բազմապատկական ու կրավորական ածանցներով բայերը՝ ***շարէլ-շարալ, իփիլ-իփ՝ալ, էրվիլ-էրվալ, պըչպըչօրէլ-պըչպըչօրալ, նըստօտէլ-նըստօտալ:*** Վաղակատարը անցյալի հիմքով են կազմում՝ 1) ***ա/՝ա*** լծորդության պարզ, ինչպես նաեւ ***ան, էն, ըն, ն*** ածանցներով բայերը՝ ***աղալ-ըղացալ*** (նաեւ ***աղալ***), ***մընալ-մընացալ, տըմանալ-տըմացալ, քըթէնալ-քըթ՝ալ, ընգընէլ-ընգալ, տը՛սնալ-տը՛սալ,*** 2) պատճառական բայերը՝ ***ուտըցընէլ-ուտըցըրալ, մըծըցընէլ-մըծըցըրալ, սըվըրցընէլ- սըվըրցըրալ:***

Հ ածանցով բայերի վաղակատարը կազմվում է եւ՛ անորոշի, եւ՛ անցյալի հիմքերով՝ ***սառչիլ-սառչ՝ալ/սառալ, օռչիլ-օռչ՝ալ/օռալ:***

Վաղակատար դերբայը անկախ կիրառություն չունի: Այն հանդես է գալիս օժանդակ բայի հետ՝կազմելով սահմանական եղանակի վաղակատար՝ ***խըմալ ըմ/ըս/ա/ընք/ ըք/ըն, աղալ/ըղացալ ըմ/ըս/ա/ընք/ըք/ըն, հըվըտացալ ըմ/ըս/ա/ընք/ըք/ըն*** եւ անցյալի վաղակատար՝ ***խըմալ ի/իր/ար/ ինք՛/իք՛/ին, աղալ/ըղացալ ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին, հըվըտացալ ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին*** ժամանակաձեւերը:

Հարակատար դերբայը, որի իմաստը գրաբարում արտահայտվում էր անցյալ դերբայով, բարբառում ձեւավորվում է ***ած/՝ած*** վերջավորության եւ ***անորոշի*** կամ ***անցյալի հիմքի*** հարադրությամբ: Հարակատարի հիմքակազմությունը նույնն է վաղակատարի հետ՝ ***շարէլ-շարած, իփիլ-իփ՝ած, էրվիլ-էրված, պըչպըչօրէլ-պըչպըչօրած, նըստօտէլ-նըստօտած, աղալ-ըղացած*** (նաեւ ***աղած), մընալ-մընացած, տը՛սնալ-տը՛սած, տըմանալ-տըմացած, քըթէնալ-քըթ՝ած, ընգընէլ-ընգած, ուտըցընէլ-ուտըցըրած, մըծըցընէլ-մըծըցըրած, սըվըրցընէլ-սըվըրցըրած, սառչիլ-սառչ՝ած/սառած, օռչիլ-օռչ՝ած/օռած:***

Հարակատար դերբայը ունի եւ՛ բայական, եւ՛ անվանական կիրառություններ: Այն մասնակցում է սահմանական եղանակի հարակատար եւ անցյալի հարակատար ժամանակաձեւերի կազմությանը՝ ***խըմած ըմ/ըս/ա//ընք/ըք/ըն, խըմած ի/իր/ ար/ինք՛/իք՛/ին, աղած/ըղացած ըմ/ըս/ա/ընք/ըք/ըն, աղած/ ըղացած ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին, հըվըտացած ըմ/ըս/ա/ընք/ըք/ըն, հըվըտացած ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին:*** Փոխանվանական կիրառության դեպքում հարակատարը հոլովվում է ***էն*** (անորոշ առման դեպքում՝ ***ու***) հոլովանիշ թեքույթով՝ ***խըմածը/խըմած, խըմածէն/խըմածու, խըմածէն անա/նը՛ստա/խըմածու անա/ նը՛ստա, խըմածէն անավ/նը՛ստավ/խըմածու անավ/նը՛ստավ:***

Այս դերբայը շարահյուսական մակարդակում կարող է հանդես գալ որպես ենթակա ***(Քըշէրվա կէրածը կօրած ա)***, որոշիչ ***(Պըռռված մարթըն էլ ա խօխա),*** հատկացուցիչ ***(Թըղվածէտ կընեգ՛ը հանց ա մարալ ինի)***, վերաբերության խնդիր ***(Մըռածէն անա թ՝ՈՒրիփ կանին),*** պատճառի պարագա ***(Ըտըրա ըսածավը յը՛ս շատ ըմ ուրխանում),*** ուղիղ խնդիր ***(Յը՛ս ըրածըտ մընաս քըցիլ չըմ),*** միջոցի խնդիր ***(Ըրածավըտ պէն չի դ՝ՈՒզիլ),*** ձեւի պարագա ***(Աշկէրը չըռած յէշ՝ում ա):***

Ենթակայական դերբայի վերջավորությունն է ***օղ/՝օղ***, որով այն նույնանում է գրաբարի նույն դերբայի հետ: Սակայն, ի տարբերություն հին հայերենի, այդ վերջավորությունը հիմնականում դրվում է ոչ թե անցյալի, այլ անորոշի հիմքի վրա՝ ***կ՛իր-օղ, հըսն-օղ, ուրխան-օղ, սառչ-՝օղ, լըպըզտ-օղ*** եւ այլն:

Ա լծորդության մի շարք բայերի ենթակայականը կարող է ձեւավորվել նաեւ անցյալի հիմքից, ինչպես՝ ***աղալ-աղօղ-ըղացօղ, մընալ-մընօղ-մընացօղ, մըծանալ-մըծանօղ-մըծացօղ:***

Ենթակայականը բայի եղանակային ձեւերի կազմությանը չի մասնակցում: ***Խըմօղ ըմ/ըս/ա//ընք/ըք/ըն, խըմօղ ի/իր/ար/ ինք՛/իք՛/ին, աղօղ//ըղացօղ ըմ/ըս/ա//ընք/ըք/ըն, աղօղ//ըղացօղ ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին, հըվատօղ//հըվըտացօղ ըմ/ըս/ա//ընք/ըք/ըն, հըվատօղ/հըվըտացօղ ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին,*** եւ այլ ձեւերը լայն տարածում չունեն:

Փոխանվանաբար կիրառվելիս ենթակայականը թեքվում է հարակատարի նման՝ որոշյալ առման դեպքում՝ ***էն***, անորոշ առման դեպքում՝ ***ու*** հոլովանիշներով՝ ***աստղը/աստղ, ըստղէն/ըստղու, ըստղէն անա/նը՛ստա/ըստղու անա/նը՛ստա, ըստղէն անավ/նը՛ստավ/ըստղու անավ/նը՛ստավ:***

Ենթակայական դերբայը նախադասության մեջ ներկայանում է իբրեւ ենթակա ***(Ծ՝ու կ՛ուղանօղը ծի էլ կըկ՛ուղանա)***, որոշիչ ***(Տու օտօղ-խըմօղ մարթ ըս, ինձ լ՛ավ կըսկանաս)***, հատկացուցիչ ***(Հիրփօղին տօնը տէրտակ կինի),*** խնդիր ***(Ըստղէն ըսկանօղ բիդի ինի):***

Ապառնի դերբայի հիմքակազմությամբ (անորոշ դերբայից) բարբառը ընդհանուր առմամբ նույնանում է հին հայերենի հետ: Սակայն վերջինիս ***օց*** եւ ***ի*** մասնիկները փոխարինված են ***-ան/՝ան, -ական/՝ական*** վերջավորություններով՝ ***ասէլ-ըսըլ՝ան/ըսըլ՝ական, թըռչիլ-***

թըռչիլն/թըռչիլնկն, զըռռալ-զըռռըլան/զըռռըլական, ուրվալ-ուրվըլան/ուրվըլական, մուրթօտէլ-մուրթուտըլան/մուրթուտըլական: Ստեփանակերտի եւ հարակից որոշ խոսվածքներում դրան զուգահեռ գործածվում են ***-էլու, -ալու, -իլու*** վերջավորությամբ ձեւերը՝ ***ըսէլու, թըռչիլու, զըռռալու, ուրվալու, մուրթուտէլու,*** որոնք գրական հայերենի ազդեցության արդյունք են:

Պատճառական եւ ***ան, էն, ըն, ն*** ածանցներով, ինչպես նաեւ որոշ պարզ բայերի ապառնին ձեւավորվում է անորոշի հիմքից՝ ***խըմըցընէլ-խըմըցընան/խըմըցընական, ուտըցընէլ-ուտըցընան/ուտըցընական, մուտանալ-մուտընան/մուտընական, քըթէնալ-քըթինան/քըթինանկն, ըղնէլ-ըղնան/ըղնական, հըսնէլ-հըսնան/հըսնական, շինիլ-շինան/շինանկն, մընալ-մընան/մընական:***

Ապառնի դերբայը ունի միայն բայական կիրառություն. նրանից կազմվում են սահմանական եղանակի ապառնի եւ անցյալի ապառնի ժամանակաձեւերը՝ ***խըմըլան/խըմըլական ըմ/ըս/ա//ընք/ըք/ըն, խըմըլան/ խըմըլական ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ ին, ըղըլան/ըղըլական ըմ/ըս/ա//ընք/ըք/ըն, ըղըլան/ըղըլական ի/իր/ար/ ինք՛/իք՛/ին, հըվըտըլան/հըվըտըլական ըմ/ըս/ա//ընք/ըք/ըն, հըվըտըլան/հըվըտըլական ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին:***

Համակատար դերբայը ունի ***իս*** վերջավորությունը, որը դրվում է անորոշ դերբայի վրա՝ ***խըմէլիս, ըղալիս հըվըտալիս:*** Անորոշի ***լ***-ն հաճախ փոխարինվում է ***յ***-ով՝ ***խըմէյիս, ըղայիս, հըվըտայիս:***

Այս դերբայը հիմնականում ունի փոխանվանական կիրառություն՝ ժամանակի պարագայի դերով ***(Ուտէյիս խօսէլ չըն)***:

Ղարաբաղի բարբառն ունի հինգ եղանակաձեւ՝ սահմանական, ըղձական, պայմանական, հարկադրական, հրամայական, որոնցից յուրաքանչյուրը մյուսներին հակադրվում է իր ուրույն հատկանիշներով:

Սահմանական եղանակը մյուսներին հակադրվում է օժանդակ բայի առկայությամբ (բացառությամբ անցյալ կատարյալի), ըղձական, պայմանական, հարկադրական եղանակները հակադրվում են եղանականիշ մասնիկի առկայություն-բացակայություն հատկանիշով. ըղձականը զուրկ է եղանակիչից, պայմանականին բնորոշ է ***կ/կը,*** հարկադրականին՝ ***բիդի/բըդի/բէդի/պէտի/պըտի/պիտի/բէդմա/պէտմա*** եղանակիչը: Հրամայական եղանակը ունի միայն երկրորդ դեմք, որ ընդգծվում է հատուկ վերջավորություններով եւ շեշտի ուժգին արտաբերմամբ:

Նշված եղանակաձեւերը տարբեր են նաեւ ժամանակաձեւերի քանակով. սահմանական եղանակն ունի ինը ժամանակաձեւ՝ներկա՝ ***ասում ըմ/ըս/ա//ընք/ըք/ըն,*** անցյալի անկատար՝ ***ասում ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին***, հարակատար՝ ***ասած ըմ/ըս/ա//ընք/ըք/ըն***, անցյալի հարակատար՝ ***ասած ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին***, վաղակատար՝ ***ասալ ըմ/ըս/ա//ընք/ըք/ըն***, անցյալի վաղակատար՝ ***ասալ ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին***, ապառնի՝ ***ըսըլան/ըսըլական ըմ/ըս/ա//ընք/ըք/ըն***, անցյալի ապառնի՝ ***ըսըլան/ ըսըլական ի/իր/ար/ինք՛/իք՛/ին***, անցյալ կատարյալ՝ ***ըսը՛ցէ, ըսը՛ցէր, ասից, ըսը՛ցէ(ն)ք՛, ըսը՛ցէք՛, ըսը՛ցէն,*** որոնք բացի վերջինից, կազմվում են համապատասխան դերբայներից եւ օժանդակ բայի ներկայի կամ անցյալի ձեւերից: Անցյալ կատարյալն ունի ինքնուրույն ձեւաբանական արտահայտություն. կազմվում է անցյալի հիմքից՝ հատուկ դիմաթվանիշ վերջավորությունների միջոցով:

Ըղձական, պայմանական, հարկադրական եղանակներին հատուկ է երկուական ժամանակաձեւ՝ ապառնի եւ անցյալ, որոնք կազմվում են անորոշի հիմքից՝ դիմաթվանիշ վերջավորությունների միջոցով. ըղձական ապառնի՝ ***ասիմ, ասիս, ասէ, ասի(ն)ք՛, ասիք՛, ասին,*** պայմանական ապառնի՝ ***կասիմ, կասիս, կասէ, կասի(ն)ք՛, կասիք՛, կասին,*** հարկադրական ապառնի՝ ***բիդի ասիմ, բիդի ասիս, բիդի ասէ, բիդի ասի(ն)ք՛, բիդի ասիք՛, բիդի ասին,*** ըղձական անցյալ՝ ***ըսի, ըսիր, ասար, ըսի(ն)ք՛, ըսիք՛, ըսին,*** պայմանական անցյալ՝ ***կըսի, կըսիր, կասար, կըսի(ն)ք՛, կըսիք՛, կըսին,*** հարկադրական անցյալ՝ ***բիդի ըսի, բիդի ըսիր, բիդի ասար, բիդի ըսի(ն)ք՛, բիդի ըսիք՛, բիդի ըսին:***

Շաղախի ենթաբարբառում օժանդակ բայի անցյալի ձեւեր չկան. անցյալի անկատար, անցյալի հարակատար, անցյալի ապառնի ժամանակաձեւերի իմաստը արտահայտվում է ներկայի ձեւերի եւ ***լնալ*** բայի հարադրությամբ՝ ***խըմիս ըմ լնալ, խըմած ըմ լնալ, խըմըլան/խըմըլական ըմ լնալ,*** իսկ անցյալը՝ ***խըմալ ըմ,*** խոսքի մեջ արտահայտում է նաեւ անցյալի վաղակատարի եւ անցյալ կատարյալի իմաստներ: Նույն ձեւով ըղձական անցյալի եւ պայմանական անցյալի կառուցվածքը բնութագրվում է ***անորոշ դերբայ+օժանդակ բայի ներկայի ձեւեր+լնալ*** կաղապարով՝ ***խըմիլ ըմ լնալ,*** որից ***բիդը/բէդը*** եղանակիչով կազմվում է հարկադրական անցյալը՝ ***բիդը/բէդը խըմիլ ըմ լնալ:***

Հրամայական եղանակի հոգնակին բոլոր դեպքերում ձեւավորվում է անցյալի հիմքից՝ ***շինը՛ցէք՛, մընա՛ցէք՛, ըսը՛ցէք՛, փահէք՛/փըհէ՛ցէք՛:***

Եզակի հրամայականը անորոշի հիմքով են կազմում ***է, ի*** լծորդության պարզ եւ բազմապատկական, ***ջ*** եւ կրավորական ածանցներով բայերը՝ ***կա՛ղթի, խըմէ՛, ըսպանվէ, կուտըրա՛տէ, օ՛ռչի,*** ինչպես նաեւ ***ա/ա՛*** լծորդության պարզ բայերը՝ ***ա՛ղա, մընա՛, հըվա՛տա:***

Մյուս բայերի եզակի հրամայականը կազմվում է անցյալի հիմքից՝ ***մուտա՛ց, քըթի՛ր, ընցէ՛ր, հըսէ՛ր, պիցըրցըրո՛ւ:***

Բարբառում, ինչպես հայերենի մյուս դրսեւորումներում, բայի դեմքի եւ թվի իմաստները ներկայանում են միեւնույն դիմաթվանիշ վերջավորություններով, որոնք ընդհանուր առմամբ արտահայտում են նաեւ ժամանակի իմաստ: Այդ վերջավորությունները բաժանվում են վեց խմբի՝ օժանդակ բայի ներկայի ձեւերի՝ ***ըմ/ում, ըս, ա, ը(ն)ք, ըք, ըն,*** օժանդակ բայի անցյալի ձեւերի ***ի, իր, ար, ի(ն)ք՛, իք՛, ին,*** ըղձական ապառնու՝ ***ամ/իմ, աս/իս, ա/է, ա(ն)ք/ի(ն)ք՛, աք/իք՛, ան/ին,*** ըղձական անցյալի՝ ***ի, իր, ար, ի(ն)ք՛, իք՛, ին,*** անցյալ կատարյալի՝ ***է, էր, -/ավ, է(ն)ք՛/ի(ն)ք՛, էք՛/իք՛, էն/ին,*** եւ հրամայական եղանակի՝ ***ա, է, ի, էր, իր, ու, ø*** (արմատ), ***էք՛/իք՛:*** Հրամայականի այս վերջավորություններին նախորդում են.

ա) ***ա***-ին՝ ***ա*** լծորդության պարզ բայերի անորոշի հիմքը՝ ***ա՛ղա, մընա՛, ըրվա՛,***

բ) *է*-ին՝ *է* լծորդության պարզ, կրավորական եւ բազմապատկական բայերի անորոշի հիմքը՝ ***խը՛մէ, ըսպանվէ, ծըռմըռա՛տէ,***

գ) *ի* -ին՝ *ի* լծորդության պարզ, կրավորական եւ *չ* ածանցով բայերի անորոշի հիմքը՝ ***կա՛րթի, շինվի, փա՛խչի,***

դ) *էր/իր* - ին՝ *էն, ըն, ն* ածանցներով բայերի, ինչպես նաեւ *չ* ածանցով որոշ բայերի անցյալի հիմքը՝ ***քըթի՛ր, ընգէ՛ր, հըսէ՛ր, փա՛խէր, կօ՛րէր,***

ե) *ու*-ին՝ պատճառական բայերի անցյալի հիմքը՝ ***մը՛ծըցըրո՛ւ, խըմըցըրո՛ւ,***

զ) *ø*-ին՝ *ան* ածանցով եւ անկանոն բայերի անցյալի հիմքը՝ ***մուտա՛ց, մը՛ծա՛ց, տի՛ր, պէ՛ր,***

է) *էք՛/իք՛* հոգնանիշ ընդհանուր վերջավորությանը նախորդում է բոլոր բայերի անցյալի հիմքը՝ ***ը՛ղա՛ցէք՛, հըսէ՛ք՛, կա՛լիք՛, մը՛նըցըրէ՛ք՛, տըմա՛ցէք՛*** եւ այլն:

Ու ձայնավորով վերջացող բառերին հաջորդող օժանդակ բայից առաջ լսվում է ***վ***՝ *ծախու վա, մարթու վա,* իսկ մյուս ձայնավորներով վերջացող բառերից հետո՝ ***յ*** ձայնավորը՝ *ը՛րկաթէ յա, կօզնի յա* եւ այլն:

Բարբառում ժխտական խոնարհումը արտահայտվում է ***չ(ը), վէչ, մէլ/միլ/մէր/միր, մէք՛/միք՛*** մասնիկների միջոցով, որոնք համապատասխանում են հին հայերենի ***չ, ոչ, մի*** մասնիկներին:

Օժանդակ բայով կազմվող բոլոր ժամանակների ժխտականը արտահայտվում է ***չ*** մասնիկով, որ դրվում է դերբայից հետո հանդես եկող օժանդակ բայի վրա՝ ***աղում չըմ, աղում չի, աղալ/ը՛ղացալ չըմ*** եւ այլն: Օժանդակ բայի ներկա ժամանակի եզակի թվի երրորդ դեմքում լինում է ***չի***՝ սպասելիք ***չա***-ի փոխարեն՝ ***ասում ա-ասում չի, շինա՛լ ա-շինա՛լ չի:***

Պայմանական եղանակի ժխտականը կազմվում է անորոշ դերբայից եւ օժանդակ բայի ժխտական ձեւերից՝ ***կասիմ-ասէլ չըմ, կըսի-ասէլ չի:*** Ընդ որում, ապառնիի ժխտական ձեւերում օժանդակ բայը կարող է ունենալ նաեւ նախադաս գործածություն՝ ***շօնը զօռռավ վը՛ռս չըն տանէլ, անօղ-թօղօղ ախճիգ՛ը տանը չի մը՛նալ:***

Մյուս ժամանակների (բացառությամբ արգելական հրամայականի) ժխտականը արտահայտվում է ***վէչ*** մասնիկով, որ ընդհանուր առմամբ գործառում է խոնարհվող բայից հետո՝ ***հըսնիմ վէչ, հըսնի վէչ, բիդի հըսնիմ վէչ, հըսէ վէչ*** եւ այլն:

Ըղձական եղանակում երբեմն ***վէչ*** մասնիկը գործածվում է նախադաս (հատկապես անեծքներում)՝ ***վէ՛չ հըսնիս ումէդիտ, վէ՛չ տը՛սնաս խօնցըտ:***

Հարկադրական եղանակի ժխտականը կազմվում է նաեւ ***չը*** մասնիկով, որ գործառում է եղանակիչից անանջատ՝ ***չըբիդի ասիմ, չըբիդի ըսի:***

Արգելական հրամայականը բաղադրվում է անորոշ դերբայից եւ ***մէլ/միլ/մէր/միր*** (եզակի), ***մէք՛/միք՛*** (հոգնակի) մասնիկներից, որոնք հիմնականում ունեն ետադաս կիրառություն՝ ***խըմէլ մէ՛լ, խըմէլ մէ՛ք՛:*** Անորոշի ***լ***-ն հաճախ սղվում է՝ ***խըմէ մէ՛լ, խըմէ մէ՛ք՛:***

Արգելական մասնիկը հարադիր բայերում գործառում է անորոշ դերբայից առաջ՝ ***տի՛ւս մէ՛լ կ՛ա՛լ, տի՛ւս մէ՛ք՛ կ՛ա՛լ:*** Այս դեպքում անորոշի ***լ***-ն մնում է անփոփոխ, իսկ արգելական մասնիկը ձայնավորով սկսվող բային նախորդելիս կարող է պահպանել միայն ***մ***-ն՝ ***տի՛ւս մէ՛լ անէլ/տի՛ւս մանէլ:*** Հոգնակիում անորոշի վերջավորությունը փոխարինվում է արգելականի վերջավորությամբ՝ ***տի՛ւս մէ՛ք՛ անէլ/տի՛ւս մանէք՛:***

Բարբառում գործածական են նաեւ մի շարք անկանոն եւ պակասավոր բայեր:

Անկանոն են ***անէլ, առնէլ, պէնալ, պիրիլ, կ՛ա՛լ, քը՛թէնալ, տինիլ, կ՛ը՛նալ, ինիլ, կէնալ, օնէլ, օտէլ, տալ, տանէլ, տը՛սնալ*** բայերը, որոնք հիմքակազմության օրինաչափություններից եւ խոնարհման ընդհանուր համակարգից շեղվում են հիմնականում անցյալ կատարյալում, անցյալի հիմքից կազմված ձեւերում եւ բուն հրամայականում:

Պակասավոր են ***ըմ(էմ)*** էական բայը, ինչպես նաեւ ***կամ, ա՛ռժիմ*** բայերը: Սրանցից առաջինը ունի միայն սահմանական եղանակի ներկա եւ անցյալ ժամանակաձեւերը՝ ***ըմ, ըս, ա, ընք, ը՛ք, ըն, ի, իր, ար, ինք՛, իք՛, ին:***

Կամ եւ ***ա՛ռժիմ*** բայերը ունեն միայն սահմանական ներկա ժամանակաձեւը՝ ***կամ, կաս, կա, կանք, կաք, կան, ա՛ռժիմ, ա՛ռժիս, ա՛ռժի, ա՛ռժինք՛, ա՛ռժիք՛, ա՛ռժին,*** եւ սահմանական անցյալի եզակի թվի 3-րդ դեմքը՝ ***կար, ա՛ռժա՛ր:***

Օնէլ բայը ***փակել, ծածկել, վերցնել*** եւն նշանակություններով գործածվելիս անկանոն բայ է, իսկ ***ունենալ*** նշանակությամբ գործածվելիս պակասավոր է եւ ունի նույն ժամանակաձեւերը, ինչ ***ըմ*** էական բայը՝ ***օնիմ, օնիս, օնէ, օնինք՛, օնիք՛, օնին, ունի, ունիր, օնար, ունինք՛, ունիք՛, ունին:***

Լայն գործածություն ունեն նաեւ երկրորդական բաղադրյալ ժամանակները: Դրանք հիմնականում կազմվում են անկատար, համակատար, հարակատար դերբայների եւ ***ինիլ*** բայի խոնարհված ձեւերի հարադրությամբ, ինչպես՝ ***ք՛ը՛նիմ ըմ ինիմ/իլալ/ինա՛ն, ք՛ը՛նալիս ըմ ինիմ/ իլալ/ինա՛ն, ք՛ը՛ցած ըմ ինիմ/իլալ/ինա՛ն*** եւ այլն:

Երկրորդական բաղադրյալ ժամանակաձեւեր են կազմվում նաեւ հարակատար դերբայի եւ ***կամ*** պակասավոր բայի հարադրությամբ, ինչպես՝ ***ք՛ը՛ցած կամ, ք՛ը՛ցած կաս, ք՛ը՛ցած կա:***

ՄԱԿԲԱՅ: Բարբառում մակբայները ըստ իմաստային խմբավորման լինում են՝ ժամանակի՝ ***ը՛սօր(է)/ասօր/սօր(է)*** (այսօր), ***էք՛ի՛ւց/էք՛ի՛ւծ/ծք՛ի՛ւց*** (վաղը), ***ա՛լ(լ)ծ՛ր*** (մյուս օրը), ***մը՛հէնգ՛/միհէնգ՛*** (հիմա), ***յը՛րկէ/յէ՛րէգ՛ի*** (երեկ), ***կը՛նօխէ/կը՛նօխանց*** (վաղուց), ***քը՛շէ՛րավ/քիշէրավ*** (վաղ առավոտյան), ***ծ՛ք՛ին/ ծաք՛ին/ծէք՛ին*** (արեւածագին), ***ը՛ստարէ/ը՛ստըռնէ*** (այս տարի), ***հը՛ռ(ն)է/հը՛ռնու/հէրու/հը՛ռնէ*** (անցյալ տարի), ***էզզա՛ն(ա՛ն)/էզզան(ան)/էզզա՛ն՛ն/էզզադան/էյզա՛ն՛ն/էյզանան*** (միշտ), ***հա՛լա՛ն(մ)*** (դեռ), ***ահէտ/ա՛հա՛տ(ը՛մը՛ս)/անէտը*** (հետո), ***կանօխ/կանուխ*** (կանուխ), տեղի՝ ***դը՛բէտ/դիբէտ/դը՛բը՛ՀտԴիբը՛ՀտԴ*** (դեպի ետ), ***տիյը՛ր/տըյը՛ր*** (վերեւ), ***տիվէր/տը՛վէր/տուվէր*** (ներքեւ), ***տէս/տը՛ս*** (այս կողմ), ***տէն/տը՛ն*** (այն կողմ), ***տէմատէմ*** (դեմառդեմ), ***մ՛օտէ/մ՛օտի*** (մոտիկ), ձեւի՝ ***կամա(ն)ց*** (կամաց), ***ափալ-թափալ*** (արագորեն), ***զօռ(ռ)ավ*** (զոռով), ***գ՛ը՛նգ՛ը՛ղ՛ը՛խտան(ա)/գ՛ինգ՛ը՛ղ՛ը՛խտան(ա)*** (կամաց-կամաց), ***բ՛ի՛ւրդա՛ն/բ՛իրդան*** (իսկույն), ***գ՛իրթ*** (հանկարծ), ***ափաշկարա***

(բացահայտ կերպով), ***թաթարյախնի/թանթարնախնի*** (ձեռաց), ***դասիդ/դաստի*** (դիտմամբ), չափի՝ ***շատ-շատ*** (առավելագույն չափով), ***հերիք/հերիք՛*** (բավական), ***պատառ*** (մի քիչ), ***բոլ-բոլ*** (առատորեն) եւ այլն:

Որոշ մակբայներ ընդհանրական են, ինչպես՝ ***առաչ*** (տեղի եւ ժամանակի), ***ճէլլի*** (ձեւի եւ ժամանակի):

Որոշ մակբայներ առաջացել են քերականական ձեւերից՝ ***քըշէրավ, զօռռավ, վը՛ննուք:***

Տեղի եւ ժամանակի մակբայների մի մասը կարող է հոլովվել, ինչպես՝ ***տիյը՛ր-տիյը՛րէն-տիյը՛րան-տիյը՛-ռավը, ք՛ըսծր- ք՛ըսծրէն/ք՛ըսծրվա-ք՛ըսծրանց*** եւ այլն:

ԿԱՊ: Ինչպես հայերենի մյուս դրսեւորումներում, բարբառում եւս կապերը ըստ տեղի լինում են նախադրություններ եւ ետադրություններ, ըստ կազմավորվածության՝ իսկական, անիսկական եւ կապական բառեր:

Գրաբարի նախդիրները ընդհանուր առմամբ չեն պահպանվել, թերեւս որոշ կապակցություններում հանդես է գալիս ***ի***-ն՝ ***ծծրըն ի յը՛ր, ծծրըն ի վէր, սարըն ի յը՛ր, սարըն ի վէր:***

Նախադրությունները իսկական կապեր են՝ ***բիդի/բըդի/բըդա՛ն/դիբի/դըբա՛ն*** (դեպի), ***մինչը՛վ/մինչէվ*** (մինչեւ), ***առանց/ուռունց*** (առանց), ***չըք(էլ)ա՛նը/չըրու/չըքբօրանը*** (մինչեւ):

Ի տարբերություն գրաբարի՝ բարբառում գերակշռում են ետադրությունները: Դրանցից իսկական կապեր են՝ ***մըհար*** (համար), ***կըման(ցէ)/գ՛ուման*** (բացի), ***ք՛իմի*** (չափ, մեծությամբ), ***(ը)գ՛ծրա՛ն/(ը)գ՛օրա*** (համեմատ), ***(ը)բա՛ստ/(ը)բախտ/ ըբա՛թ*** (հենց որ), ***տը՛ղ/տըղ/տէղ*** (փոխարեն), անիսկական կապեր են՝ ***յըրա*** (վրա), ***նըման/մընան*** (նման), ***մաչին*** (մեջ), ***խաթրո՛ն/խանթրո՛ն/խաթէր/խանթէր*** (հանուն), ***քըշտէն*** (կողքին):

Կապական բառեր են՝ ***տո՛ւս*** (դուրս), ***յը՛րը*** (վերեւ), ***վախտը*** (ժամանակ), ***առաչ*** (առաջ), ***հը՛ռէ*** (հեռու), ***տիյը՛ր*** (վերեւ), ***տիվէր*** (ներքեւ):

Կապերը պահանջում են ուղղական, տրական եւ բացառական հոլովներով խնդիրներ:

Ուղղական հոլովով խնդիր են պահանջում ***առանց, մինչը՛վ, չըքէլանը, բիդի, ք՛իմի*** կապերը՝ ***առանց տօն, մինչը՛վ շէնը, չըքէլանը բաստանը, բիդի քաղաք, գ՛ոլ ք՛իմի:***

Տրական հոլովով խնդիր են պահանջում՝ ***կօշտ*** *(ընդըրա կօշտը)*, ***մըհար*** *(տատուն մըհար)*, ***նըհը՛տ*** *(շանը նըհը՛տ)*, ***հը՛տէ*** *(ըխճըկա հը՛տէ)*, ***մաչին*** *(տանը մաչին)*, ***յըրա*** *(ծառէն յըրա)*, ***տակէն*** *(սարէն տակէն)*, ***տը՛ղ*** *(ըսկընալին տը՛ղ)*, ***նըման*** *(ինձ նըման)*, ***դանդա՛ն*** *(կընգա դանդա՛ն)*, ***անվանգ*** *(փողէն անվանգ)*: Այս կապերի մի մասը պահանջում է սեռական հոլովով խնդիր, երբ գործածվում է անձնական 1-ին եւ 2-րդ դեմքերի դերանունների հետ, ինչպես՝ ***իմ անվանգ, քու տակէտ, ծէր մաչին, մէր քըշտէն:***

Բացառական հոլովով խնդիր են պահանջում՝ ***յը՛տը*** *(հըրսընքան յը՛տը)*, ***հը՛ռէ*** *(մըզանա-ծըզանա հը՛ռէ)*, ***կըման*** *(կընգանը անա կըման)*, ***տէս*** *(շէնան տէս)*, ***տէն*** *(ծառան տէն)*, ***առաչ*** *(ընդըրանա առաչ):*

Առաջ կապը ժամանակի իմաստով իբրեւ ետադրություն գործածվելիս կարող է ընդունել նաեւ ուղղական եւ գործիական հոլովներով խնդիրներ, ինչպես՝ ***էրկու օր առաչ, վէց տարէ առաչ, օրավ առաչ, շէփտավ առաչ:***

Անիսկական կապերը նյութական իմաստով գործածվելիս կարող են հոլովվել՝ ***մաչ-մաչին-մաչան-մաչավը:*** Այս կապերին հատուկ է նաեւ հոդառությունը՝ ***տակէս, տակէտ, տակէն, մաչիս, մաչիտ, մաչին*** եւ այլն:

ՇԱՂԿԱՊ: Բարբառում շաղկապները նույնպես բաժանվում են երկու խմբի՝ համադասական եւ ստորադասական:

Համադասական շաղկապներ են՝ ***ու, էլ*** *(եւ, ու)*, ***համ*** *(եւ)*, ***ամ(մ)ա/ամիա/համ(մ)ա*** *(բայց)*, ***նա*** *(ու, եւ)*, ***յա*** *(կամ):*

Ստորադասական շաղկապներ են՝ ***վէր/վար/վը՛ր/վօր*** *(որ, որպեսզի, եթե)*, ***թա վէր*** *(եթե)*, ***կանց/կա(ն)ս/քան(ց)*** *(քան)*, ***կօգ՛ի/կօզի/կծզի*** *(թեկուզ, թեեւ)*, ***անգ՛ա՛ր/ագ՛ա՛ր*** *(եթե):*

ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ: Բարբառը հարուստ է ձայնարկություններով, որոնք բաժանվում են հետեւյալ խմբերի. *զգացական՝* ***ա՛խ, վա՛յ/վո՛ւյ, վա՛շշ/վի՛շշ, ո՛ւհ/օ՛հ, ամ(մ)ա՛ն, ջա՛ն, ուխա՛(յ) /օխա՛(յ), փանի-փանի՛հ, քը՛խ(ա), պօ՛/բօ՛/վօ՛, պա՛/բա՛,*** *կամային՝* ***փը՛խկ, փի՛շտ, ճո՛ւ-ճո՛ւ, բի՛ժի, (ա)չո՛ւ, տըտը՛ռռ,*** *բնաձայնական՝* ***թը՛ռ(ռ), ճը՛ռռ, վը՛զ(զ), տը՛զզ, փը՛շշ, միյա՛վու, բա՛:***

ՎԵՐԱԲԵՐԱԿԱՆ: Բարբառում գործածվող վերաբերականները ըստ արտահայտած իմաստի ներկայանում են հետեւյալ խմբերով. *հաստատական՝* ***հա*** *(այո)*, ***պա հինչ*** *(իհարկե)*, ***դանգ վէր*** *(իրոք որ)*, *երկբայական՝* ***հանլբանթ/հանրբանթ*** *(երեւի)*, ***բանլ(ք՛)ամ/բանլք՛անս/ բանլ(ք)ի/ բանլի*** *(թերեւս)*, ***սաբավ*** *(իբր, իբրեւ)*, ***հանցա*** *(կարծես)*, ***կաբուտը(բը)/բութտը(բը)/բուտտը(բը)*** *(իբրեւ, սաստկական՝* ***առռէ/առռի*** *(թեպետեւ, հենց)*, ***լափ*** *(հենց)*, *սահմանափակման՝* ***կօնյա/գօնյա*** *(գոնե, թեկուզ)*, ***մինակ/մէնակ/մինանկ*** *(միայն)*, *կամային՝* ***հանլա՛ն(մ)/հը՛ոլա՛ն(մ)*** *(հապա)*, ***թօղ(է)*** *(թող)*, *ժխտական՝* ***չէ*** *(ոչ)*, ***չըչէ-մին/չէչէմին/չիչէմին*** *(ոչ մի դեպքում)* եւ այլն:

ՇԱՐԱՀՅՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆ: Շարահյուսական կառուցվածքով բարբառը ընդհանուր առմամբ համընկնում է արդի հայերենին՝ հանդես բերելով արեւելահայերենին բնորոշ հատկանիշներ: Այնուամենայնիվ, կարելի է նշել մի շարք առանձնահատկություններ.

- Հարցական նախադասություններում հարցը հիմնականում դրվում է օժանդակ բայի վրա՝ ***Խէ յը՞ս ասալ, հինչ ը՞ն շինիս*** (ինչո՞ւ ես ասել, ի՞նչ են սարքում):

- Բարդ համադասական նախադասություններում համադաս նախադասությունները հաճախ կապակցվում են շարահարությամբ՝ ***Յը՛ս ասալ ըմ, տու ըսկացալ չըս*** (ես ասել եմ, բայց դու չես լսել):

- Բարդ ստորադասական նախադասություններում գերադաս եւ ստորադաս նախադասությունները հաճախ կապվում են կախյալ շարահարությամբ՝ ***Ք՛ը՛ցալ ա ծըմակը՝ փանդ պիրի*** (գնացել է անտառ, որ փայտ բերի):

- Ուրիշի ուղղակի խոսք ստորադաս նախադասությունը գերադասին երբեմն կապվում է ***թա*** շաղկապի միջոցով՝ ***Իմ տատ ասալ ա, թա. - Վէր մը՛ռնիմ, ինձ թօռնանըս քըշտէն կըթաղիք՛*** (Իմ տատը ասել է. «Որ մեռնեմ, ինձ իմ թոռան մոտ կթաղեք»):

- ***Ս, տ, ն, ը*** հոդերը, զուգորդվելով կապական բառերի հետ, արտահայտում են համապատասխան դեմքի իմաստ եւ զեղջում կապվող դերանունը՝ ***Մաչիտ հինչ***

կա՞ (քո մեջ), ***Տակըս նամ ա*** (իմ տակը), ***Յըրան պէն չի կա*** (նրա վրա), ***Առաչը տը՛սնում չի*** (իր առջեւը):

- Ուղղական հոլովով կարող է արտահայտվել գրական հայերենում տրական եւ ներգոյական հոլովներով դրսեւորվող տեղի պարագան՝ ***մաշկը ճար ա քըսալ*** (մեջքին դեղ է քսել), ***Խըրմանջուղ տիլիփոն չի կա*** (Խրմանջուղում հեռախոս չկա):

- Տրական հոլովով երբեմն արտահայտվում է գործիական հոլովի իմաստ՝ ***Տօնըտ քանէ մընէթու վը՞ս ծախալ*** (տունդ քանի՞ ռուբլով ես վաճառել):

- Ուղիղ խնդիրը անձի առման դեպքում կարող է արտահայտվել ուղղական հոլովով՝ ***Հիմբանցին տըղան փըսակալ ա*** (Համբարձումը տղային ամուսնացրել է):

- ***Լոխ, սաղ*** դերանուններով արտահայտված որոշիչը սովորաբար դրվում է որոշյալից հետո՝ ***Ըխճըկէք՛ը լօխ մարթու վըն ք՛ը՛ցալ*** (բոլոր աղջիկները), ***Տըղէք՛ը սաղ յը՛կալ ըն*** (բոլոր տղաները):

- ***Մուտանալ*** բայը պահանջում է բացառական հոլովով խնդիր՝ ***Հանը տըղէն անա մուտացալ ա*** (մոտեցել է տղային):

- Անորոշ դերբայի իմաստը կարող է արտահայտվել հարակատար դերբայով եւ հակառակը՝ ***Հարկավէր ա ըղացած*** (հարկավոր է աղալ), ***Հանան խօսկըս ըսէլու, կըզնըվում ըս*** (դեռ խոսքս չասած՝ բարկանում ես):

- Անորոշ դերբայի տրական հոլովի փոխարեն նախադասության մեջ երբեմն գործածվում է անկատարը՝ ***Խըմում վախտը շատ ա խօսում*** (խմելու ժամանակ շատ է խոսում):

- Անկատար դերբայը կարող է գործածվել ենթակայական դերբայի փոխարեն՝ ***Ըշտը՛ղ տանջվում մարթ ա տը՛սնում, ք՛ծմանգ՛ ա անում*** (որտեղ տանջվող մարդ է տեսնում, օգնում է):

- Պայմանական ապառնին կարող է արտահայտել սահմանական ներկայի իմաստ՝ ***Կասին՝ փըսակվալ ըս, դանուզ ա՞*** (ասում են՝ ամուսնացել ես, ճի՞շտ է):

- Ստորոգյալը հաճախ թվով չի համաձայնում ենթակայի հետ՝ ***Ծառերը ծաղկալ ա*** (ծառերը ծաղկել են), ***Աշկէրըտ քուռանա, վը՛ննէրըտ փըռվէ, ընգուճնէտ քըռանա*** (աչքերդ քոռանան, ոտքերդ բռնվեն, ականջներդ խլանան):

ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ: Բարբառի բառապաշարի հիմնական շերտերն են՝ գրաբարից ավանդված բառեր, բարբառային բառեր, փոխառյալ բառեր: Բառային կազմի գերակշռող մասը բարբառային բառերն են, որոնք ստեղծված են հին հայերենից ավանդված եւ փոխառյալ բառերից՝ բառակազմական տարբեր միջոցներով, ինչպես նաեւ՝ անկախ դրանցից:

Փոխառյալ բառերի շերտում հիմնականում արեւելյան լեզուներից (արաբերեն, պարսկերեն, թուրքական լեզուներ) եւ ռուսերենից կատարված անմիջական եւ միջնորդավորված փոխառություններն են:

Հատուկ տեղ են գրավում նաեւ այն բառերը, որոնք ունեն հնդեվրոպական ծագում, սակայն չկան գրաբարում՝ ***անց, լափու, լէմ, լօկ, կօրկ*** եւ այլն:

ԻՄԱՍՏԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ: Բարբառում բառերը լինում են մենիմաստ եւ բազմիմաստ:

Բազմիմաստությունը հիմնականում պայմանավորված է բառերի փոխաբերական իմաստով կիրառությամբ, ինչպես՝ ***կ՛առնը*** բառը բացի հիմնական իմաստից՝ ***գառ***, փոխաբերաբար նշանակում է նաեւ ***հեզաբարո, խոնարհ, քար*** բառը փոխաբերական կիրառությամբ ստացել է նաեւ ***կարծր, անգութ*** իմաստները եւ այլն:

Գրաբարի հետ ընդհանուր բառերը իմաստաբանական մակարդակում երեւան են հանում մի շարք փոփոխություններ.

ա) գրաբարյան բազմիմաստության դիմաց բարբառը հանդես է բերում մենիմաստություն, ինչպես՝ ***բարձպէրց*** բառը հին հայերենում ունի 5 իմաստ՝ ***1) գլխի բարձ, 2) նստարան, 3) պատիվ, 4) նավի նստարան, 5) եռանկյան հիմքը,*** որոնցից միայն առաջինն է բարբառում արմատացել որպես միակ եւ հիմնական իմաստ:

բ) գրաբարյան բազմիմաստության դիմաց բարբառը երեւան է հանում մի քանի իմաստներ, օրինակ՝ ***բաժանել- պիժէնէլ*** բառը եւ՛ գրաբարում, եւ՛ բարբառում ունի ***բաժանել,զատել, անջատել*** իմաստները:

գ) սակավաթիվ բառերում գրաբարի մենիմաստության դիմաց բարբառը երեւան է հանում բազմիմաստություն, ինչպես՝ ***ուզել/օգ՛իլ*** բայը նշանակում է ոչ միայն ***խնդրել, պահանջել,*** այլեւ՝ ***ամուսնանալ, մտադիր լինել, շող-շօխկ*** բառը ***ցոլք, ճառագայթ*** իմաստից բացի նշանակում է նաեւ ***ստվեր:***

դ) առանձնակի հետաքրքրություն են ներկայացնում գրաբարից ավանդված այն բառերը, որոնք, բարբառում ինքնուրույն կիրառություն չունենալով, պահպանվել են բարդություններում եւ կապակցություններում, ինչպես՝ ***հուր*** բառը ***հըրը՛ղան*** բառի մեջ, ***երամակ-ըրամակ*** բառը ***ըրամակ ընդնէլ*** *(մարդամեջ ընկնել)* դարձվածում, ***ակ*** բառը՝ ***ակը տալ*** *(փնտրել, ստուգել)* դարձվածում:

ե) բառիմաստի ընդլայնում, երբ գրաբարի մասնավոր իմաստի դիմաց բարբառը հանդես է բերում ավելի ընդհանուր իմաստ, ինչպես՝ ***թեփ-թէփ*** գրաբարում ունի ***1) ցորենի թեփ, 2) ձկան թեփ*** մասնավոր իմաստները, մինչդեռ բարբառում նշանակում է ***թեփ*** ընդհանրապես:

զ) բառիմաստի նեղացում, երբ գրաբարի ընդհանուր իմաստին բարբառում համապատասխանում է մասնավոր իմաստ, այսպես՝ ***կուրծք-կօրծ*** բառը գրաբարում ունի ***կուրծք*** ընդհանուր իմաստը, իսկ բարբառում նշանակում է միայն ***անասունի ստինք, որձվը՛ղց*** գրաբարում նշանակում է ***արու,*** բարբառում՝ նաեւ ***3 տարեկան արու ոչխար*** եւ այլն:

ԲԱՌԱԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆ: Ինչպես ընդհանուր հայերենում, Ղարաբաղի բարբառում եւս բառակազմական միջոցներն են բառաբարդումը եւ ածանցումը, որոնց շնորհիվ ստեղծվում են նոր բառեր բնիկ եւ փոխառյալ բառերից:

Բարդությունները լինում են համադրական եւ վերլուծական:

Համադրական բարդությունները հիմնականում կազմված են երկու բաղադրիչներից, որոնք կապակցվում են հոդակապով՝ ***քըթածակ, չուրաթան, ըզըզանմը՛ռ,*** կամ առանց հոդակապի՝ ***սըխտուրթակէ, փօրքաշ, քը՛թկալ:***

Ինչպես ժամանակակից հայերենում, բարբառում

համադրական բարդությունների մի մասը առաջացել է կրկնավորներից՝ վերջիններիս բաղադրիչների միաձուլման հետեւանքով, ինչպես՝ ***հըսըվհաս, պէցապէց, զըռզըռալ, կըթկաթէլ:*** Այս շարքին են դասվում նաեւ ***օր/ծր*** բազմապատկական ածանց ունեցող բոլոր բայերը եւ ***ատ, օտ*** ածանցներով բայերի մեծ մասը՝ ***թըղթըղօրէլ, տըշտըշծրէլ, տըրըքտըրըքօտէլ, ճուկճուկատէլ:***

Երեք բաղադրիչներից կազմված համադրական բարդություններ են՝ ***դըբբրրնագիանատէմ*** (դեպի+երեկոյի+դեմ), ***դըբբրրնագիանաչախ*** (դեպի+երեկոյի+չախ), ***մաքրօղլի*** (մայր+քույր+օղուլ), ***հաքրօղլի*** (հայր+քույր+ օղուլ):

Վերլուծական բարդությունների մեջ մտնում են հարադրությունները եւ կրկնավորները:

Հարադրական բարդությունները լինում են անվանական եւ բայական:

Անվանական հարադրությունները կազմվում են տարբեր խոսքի մասերից, ինչպես՝ ***ամըռ(նը)-ծըմըռ(նը), տօն-տըդ, ծանդըր-ծընդըրմըծ, էրկու-իրըք, յըս-տու:***

Բայական հարադրությունները հիմնականում կազմվում են բայից եւ որեւէ այլ խոսքի մասից՝ ***կօլ տալ, պարան կանլ, զակազ տալ, կըլծխ պիրիլ, յըր ածէլ, յըրա հըսնէլ, դալիք տալ:*** Գործածական են նաեւ մի շարք զուգադրական բայեր՝ ***ասէլ-խօսէլ, քինիլ-կանլ, օտէլ-խըմէլ:***

Կրկնավոր բարդության բաղադրիչները սովորաբար նույն բառի կրկնությունն են: Կրկնավորներ են կազմվում տարբեր խոսքի մասերից՝ ***փօնջ-փօնջ, մըծ-մըծ, հէնգի-հէնգի, տու-տու, կամանց-կամանց, փահ-փահ*** եւ այլն: Որոշ կրկնավորների բաղադրիչներից մեկը ենթարկվում է հնչյունափոխության, ինչպես՝ ***ման-չման, ական-սական, խըրէգի-մըրէգի, ծակ-ծուկ:***

Բառակազմական կարեւոր միջոց է ածանցումը: Բարբառում գործառում են նախածանցներ եւ վերջածանցներ:

Նախածանցների թիվը խիստ սահմանափակ է: Հայերենի նախածանցներից գործածական են միայն ***ան, չը*** եւ ***տը*** ժխտական ածանցները՝ ***անդար, անդանրդ, անշընօրք, անլըվա, չըպէրք, չըհաս, չըխօսական, չըկամ, տըկօռ, տըհալ:*** Լայն գործածություն ունի նաեւ պարսկերեն ***bi-բէ/բէյ*** ածանցը, որ դրվում է եւ՛ փոխառյալ, եւ՛ բնիկ բառերի վրա՝ ***բէքըփ, բէյվախտ, բէյխաբար, բէյհանշ, բէյշընօրք:***

Վերջածանցներն, ի տարբերություն նախածանցների, մեծ թիվ են կազմում: Դրանց շարքում հանդես են գալիս ինչպես գրաբարյան, այնպես էլ մի շարք նորանոր ածանցներ, որոնց մի մասը հին հայերենի որոշ արմատների իմաստների մթագնման, հոլովական թեքույթների եւ հոգնակերտ ձեւույթների քարացման արդյունք է, մի մասը՝ փոխառություն: Առավել կենսունակ են գոյականակերտ, ածականակերտ, մակբայակերտ եւ թվականակերտ ածանցները, որոնք բնիկ եւ փոխառյալ բառերից ու բայարմատներից կերտում են նոր բառեր. ***ագար/ագար՝*** *ցավագար/ցավագար,* ***ալ՝*** *մըռալ,* ***ալի՝*** *մըսալի, վըզգալի,* ***ած՝*** *նըշանած, խըրաված,* ***ակ/անկ՝*** *վըրցակ, մաշնակ, կանտանկ,* ***(ա)կան/(ան)կանն՝*** *պըրտական, վըրսական, սըզ(ըլ)անկանն,* ***ան՝*** *թացան, քըրըքաշան, կէսան,* ***անէ՝*** *էրկումըթկանէ, հէնգիքըրանէ,* ***անէգի՝*** *լանզվանէգի,* ***անց՝*** *յըրկանց, հըռնանց,* ***անուկ՝*** *շըրանուկ,* ***անուց/անուց՝*** *խուտանուց, վըցցանուց, հինգանուց, թընգանուց,* ***անք/անք՝*** *փըշըրանք, պըճըռանք, ըշկըլանսանքի,* ***աշ/աշ՝*** *թըթվաշ, կիրմիրաշ,* ***ասկ՝*** *արմասկ, թըռըմասկ,* ***ավ/անվ՝*** *թանավ, ջանավ, զանմանվ,* ***ավէր/ավըր/անվէր/ավուր/անվուր՝*** *պուզանվէր, բախտավըր, պինավուր/պընանվուր, ծիյավէր,* ***ավուն՝*** *սըվավուն, մըծավուն,* ***ատ՝*** *կէսատ, թէհրատ,* ***արան/արան՝*** *ըվիտարան/ըվըտարան, ճիրըքարան,* ***արար/արար՝*** *տընարար, կըռվարար, պինարար,* ***ացու/ ացու՝*** *մըսացու, թիլացու, կօրսինկացու,* ***է/ի՝*** *թուրէ, տանձի, քըշէրէ,* ***էգի՝*** *ածէգի, հատէգի,* ***ըդան՝*** *ըրծըթըդան, վըսկըդան, հըրըդան,* ***ընէ՝*** *պընդընէ, ըմըռնընէ,* ***ըցէ/ացէ/ացէ/ացի՝*** *քըղքըցէ, շինացէ/շինացէ/շինացի,* ***ըքան/էքան՝*** *չուրսըքան/չուրքէքան, իրըքան/իրէքան,* ***ային/ային՝*** *թուռայի, չուրայի,* ***ըռ(է)/ըռ՝*** *տակըռ(է), շըքըռ/շըքըռ,* ***իճ/էճ՝*** *կավիճ/կավէճ,* ***ին/էն՝*** *ծանքին, մըթէն,* ***իք՝*** *ըսելիքի, հըսնէլիքի,* ***լու/լու՝*** *ջանլու, անիլու,* ***կօտ/կուտ՝*** *վըխըլկօտ, հըմանչկուտ,* ***հան(ա)՝*** *տըկըռըհանա, իրըսրհան,* ***մունք՝*** *ըրարմունք, չըչարմունք,* ***պան՝*** *ճըղացպան, ծիյապան,* ***պատէգի՝*** *իրըքպատէգի, վըցցըպատէգի,* ***վաթ՝*** *խուրդանվաթ,* ***վանք՝*** *փանդվանք,* ***վաչի՝*** *ղըմմըզվաչի, իշըվաչի,* ***վասկ՝*** *փանդվասկ,* ***վարի՝*** *ղըմմըզվարի, իշըվարի,* ***վէ՝*** *հըրկըշվէ, ղըրըզվէ,* ***վուսկ՝*** *կուտօրվուսկ,* ***տան՝*** *սըմբէտան, ըռըշկէտան,* ***տակ՝*** *մըէտակ, հինգիտակ,* ***ու/օ՝*** *ծախու, թըթօ, կըծօ,* ***ութկ՝*** *սըվըրութկ,* ***ուկ/ուկ/օկ/օք՝*** *կաթուկ/կանթուկ, ըղօկ/հըղօք,* ***ում/ ում՝*** *կօլտում, ուրթում,* ***ուն՝*** *ցալքուն, թաքուն,* ***ունք/ունք՝*** *իրավունք, հանլունք,* ***ուշ՝*** *փըրթուշ,* ***ուռ/օռ՝*** *հափուռ, քըշկօռ,* ***ուստ/ուստ՝*** *ապըրուստ, կանլուստ,* ***ուտ/ուտ/օտ/ծտ՝*** *խընձորուտ, մօշօտ, ցանքուտ, հունծտ, քաշկուտ, փըսլընքօտ,* ***ուրթ/օրթ/ըրթ՝*** *ժուղովուրթ/ժողովըրթ, փոխնուրթ/փոխնօրթ,* ***ք/կ՝*** *թէվք, շալք, փօխկ, շօխկ,* ***օթուն/ ծթուն՝*** *հընգըրօթուն, փիսօթուն/փիսծթուն,* ***օսկ/ուսկ՝*** *պըտըռօսկ, մէրուսկ,* ***օվի/ծվի՝*** *թըկօվի, քըցծվի,* ***օց/ծց/ ուց/ուց՝*** *զըռռօց, թըրչծց, կուռկօռուց, տուղտծղուց* եւ այլն:

Որոշ վերջածանցներ փոխառյալ են, ինչպես՝ ***ինջի/ընջի/հինջի*** (թուրք. - *inji*)՝ *վէցցինջի/վէցցընջի, իրըք(հ)ինջի,* ***լար/լար*** (թուրք - *lar*)՝ *դայիլար, ամիլար, թունիլար, արգումանլար,* ***լու/լու*** (թուրք - *lu*)՝ *ջանլու, անզանլու-մանզանլու, անիլու,* ***չի*** (թուրք - *cI*)՝ *դամուրչի, զարափաթչի, նախըրչի,* ***սըզ/սուզ*** (թուրք - *sus*)՝ *սօնգսըզ/սօնգսուզ, թայսըզ,* ***իստ*** (ռուս. *ист*)՝ *կամունիստ, թէվանիստ:*

ԲԱՌԱՐԱՆԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

ԲԱՌԱԿԱՋՄԸ: Բառարանի մեջ ընդգրկվել են բոլոր այն բառերը եւ դարձվածները, որոնք գործածական են Ղարաբաղի բարբառի խոսվածքներում: Շաղախի, Շահումյանի եւ Գորիսի ենթաբարբառների բառապաշարին անդրադարձել ենք մասնակիորեն՝ հաշվի առնելով դրանց՝ բուն Ղարաբաղի բարբառից ունեցած որոշ էական տարբերությունները, որոնք հիմնականում այլ բարբառների ազդեցության արդյունք են:

Բառարանում չեն մուծվել .

1. ***-Ամենա*** ածանցով գերադրական աստիճանները՝ ***ամէնամը*ծ, ամէնակուճի, ամէնաղաշշանգ:***

2. Բայի անդեմ ձեւերը, բացառությամբ անորոշի, որ բայի ելակետային բառաձեւն է, ենթակայականի, հարակատարի ու ***-ելիք, -ալիք*** ածանցով ապակատարի այն ձեւերի, որոնք վեր են ածվել գոյականների եւ ածականների՝ ***կ'իրող, տը*ռած, ըսէլիք':***

3. ***-Ան*** ժխտական ածանցով բառերը, բացի հետեւյալ դեպքերից.

ա) եթե միայն ժխտում չեն արտահայտում՝ ***անդար, անշառ, անպէն/ամպէն,***

բ) եթե ***-ան*** նախածանցը ստացած բառն առանձին գործածություն չունի՝ ***անկ'էգ, անսանց, ամփիշ/անփիշ:***

4. Հատուկ անունները, բացի նրանցից, որոնք ստացել են հասարակ անվան արժեք կամ փոխաբերական նշանակությամբ գործածվում են դարձվածներում՝ ***Ապէլ, Մանթաշով, Ակուռի, Սութում/Սոդոմ-Գոմոր:***

5. Տեղանուններից ***-ըցէ, -ը*գէ, -ցէ*** ածանցներով կազմված բառերը, բացառությամբ փոխաբերական իմաստ ունեցողների եւ դարձվածներում գործածվողների՝ ***նինգ'ըցէ, խընուշինըկը*գէ, ղարաբաղցէ, հըդրանթը*գէ:***

6. Գրական հայերենից ու ռուսերենից, ինչպես նաեւ դրանց միջոցով այլ լեզուներից կատարված նորագույն փոխառությունները, որոնք դեռեւս լայն տարածում չեն ստացել, կամ էլ, պայմանավորված լինելով պատերազմական իրավիճակով, կրում են ժամանակավոր բնույթ՝ ***վարկ, հիպոթէկ, կամպանտը, սստըվի, բէտէէռ, իստրիբիտէլ, կապիտան, զասադա, բատալյօն, դիվէրսյա*** եւ այլն:

7. Տպագիր եւ անտիպ աղբյուրներում հիշատակված մի շարք բառեր, որոնց՝ Ղարաբաղի բարբառում գործածվելը մեզ խիստ կասկածելի եւ անհավանական է թվում:

ԴԱՐՁՎԱԾԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ: Ղարաբաղի բարբառը հարուստ է դարձվածներով: Հետեւելով դարձվածի լայն ըմբռնման տեսությանը՝ բառարանում, բացի բուն դարձվածներից, ընդգրկել ենք նաեւ ասացվածքները, կայուն բառակապակցությունները, հարադիր բայերը, ոճական արտահայտությունները:

Դարձվածները դրվում են բառահոդվածի վերջում՝ բառի բոլոր իմաստները բացատրելուց հետո: Յուրաքանչյուր դարձված ներկայացվում է միայն մեկ անգամ՝ դարձվածի առաջին բառի տակ՝ խիստ այբբենական կարգով՝ առանց հաշվի առնելու ուղիղ եւ թեք ձեւերը, որին հետեւում է բացատրությունը: Նույնիմաստ դարձվածները բացատրվում են մեկ անգամ, մյուս դեպքերում հղում է կատարվում: Եթե նույնիմաստ դարձվածները տարբերվում են միայն մեկ անդամի (ոչ առաջին) փոփոխությամբ, ապա դրանք հիմնականում ներկայացվում են նույն դարձվածի կազմում՝ իրարից անջատվելով ուղղահայաց գծիկներով, ինչպես՝ ***Տ'ուրմ'ն անէլ/կօխէլ/նըստըցընէլ /տինիլ/քըցիլ, Օրը փիս/տըժէր տը*ղ մըթնէլ:***

Բոլոր դարձվածների համար բերվում են օրինակներ, բացառությամբ հաղորդակցական արժեք ունեցող ***(Ասում ըմ՝ ասու մէ՛ր, թա էշը քած ա, ասում ա՝ քօռակըն էլ ա քած)*** եւ ***տե՛ս*** հղումն ունեցող ***(Ըսածան տ'ուս կ'ալ - տե՛ս Խուսկան տ'ուս կ'ալ)*** մի շարք դարձվածների***:***

Ղարաբաղում ընդհանուր տարածում ունեցող դարձվածներին զուգընթաց բերվում են նաեւ տեղական նշանակության՝ կոնկրետ որեւէ գյուղում կամ ենթաշրջանում գործածվող դարձվածներ, ինչպես՝ ***Ըթ'ունին ծ'ունը, Մէջուն արտը, Սօնէն հավը տը*ռնալ:***

Եթե որեւէ գլխաբառ հղվում է մեկ այլ գլխաբառի, ապա առաջինի տակ նույնանիշ դարձվածները չեն բերվում:

ԲԱՌԱՀՈԴՎԱԾԸ: Բառահոդվածը բաղկացած է հետեւյալ մասերից՝ ա) ***գլխաբառ,*** բ) ***ծագումնաբանական նշումներ,*** գ) ***լեզվաոճական եւ քերականական նշումներ***, դ) ***իմաստաբանություն,*** ե) ***օրինակներ եւ դրանց աղբյուրների վկայություն***:

ա) ***Գլխաբառերը*** ներկայացվում են մեծատառերով: Գլխաբառից հետո բերվում են տարբեր խոսվածքներում գործածվող հնչյունափոխված տարբերակները, որոնցից յուրաքանչյուրը, այբբենական կարգով դրվելով համապատասխան տեղում, *տե՛ս*-ով հղվում է հիմնական համարվող բառին: Գլխաբառի ընտրության ժամանակ նախապատվությունը տվել ենք պատմական Վարանդայի գավառում գործածվող ձեւին, այնուհետեւ հերթականությամբ նշել մյուս շրջանների խոսվածքների ձեւերը, չնայած, ընդհանուր առմամբ, այդ ձեւերի գործածության սահմանները խիստ տարբերակված չեն, եւ հաճախ մի գյուղի խոսվածքի ձեւերը, տարբերվելով հարեւան գյուղերից, կարող են համընկնել հեռավոր գյուղերի խոսվածքներին: Թերեւս դա է հիմնական պատճառը, որ, նշելով հնարավոր բոլոր հնչյունական տարբերակները, խոսվածքների թվարկումներ չենք արել, ինչը կստեղծեր խառնաշփոթություն:

Գոյականները բերվում են եզակի թվի ուղղական հոլովով, բայերը՝ անորոշ դերբայով:

Որպես գլխաբառեր են բերվում դերանվանական հոլովմամբ թեքվող դերանունների սեռականի եւ տրականի ձեւերը, ***իմ, քու, ինձ, ք'ը*գ***, ինչպես նաեւ՝ անկանոն բայերի խոնարհված յուրահատուկ ձեւերը՝ ***կէր, յը*ք, տը*ս, կալ'*** եւ այլն:

բ) ***Ծագումնաբանական նշումներ*** մասում համառոտագրությամբ նշվում է այն լեզուն, որից բառը անցել է բարբառին, ինչպես՝ ***հ.ե.*** (հնդեվրոպական հիմք լեզու), ***գրբ.*** (գրաբար), ***արաբ.*** (արաբերեն), ***պրս.*** (պարսկերեն), ***թրք.***(թուրքական լեզուներ՝ թուրքերեն, թաթա-

ներեն, ադրբեջաներեն), ***ռուս***. (ռուսերեն): Այդ նշումներից հետո բերվում է փոխատու լեզվի ձեւը՝ գրաբարինը՝ հայկական, ռուսերենինը՝ սլավոնական, իսկ մյուսները՝ լատինական այբուբենով: Եթե նույն բառը գործածական է տարբեր լեզուներում եւ անհնար կամ մեր հնարավորություններից վեր էր կոնկրետ փոխատու լեզուն որոշելը, նշվել են բոլոր լեզուները: Եթե փոխատու լեզվի բառը բարբառում ներկայանում է իմաստափոխությամբ, ապա փոխատու լեզվի բառի մոտ փակագծերում տրվում է բուն իմաստը:

Եթե գլխաբառի մոտ ծագումնաբանական նշումներ չկան, նշանակում է բառը բարբառային է, կամ էլ՝ ծագումը մեզ անհայտ:

գ) ***Լեզվաոճական նշումները*** երկու կարգի են՝ սոցիալական - ***ծծկ.*** (ծածկաբանություն), ***մնկ***.(մանկական), եւ վերաբերմունքային - ***անրգ.*** (անարգական), ***արհմ.*** (արհամարհական), ***ծղր.*** (ծաղրական), ***հեգն***. (հեգնական) եւ այլն:

Գլխաբառերի քերականական բնութագրությունը տրվում է խոսքիմասային պատկանելության նշումով, ինչպես՝ ***գ.*** (գոյական), ***ած.*** (ածական), ***թ.*** (թվական), ***դ.*** (դերանուն), ***մ.*** (մակբայ), ***կ***. (կապ), ***շ.*** (շաղկապ), ***ձ***. (ձայնարկություն), ***վ***. (վերաբերական): Բայերի մոտ նշվում է նաեւ սեռը, ինչպես՝ ***նբ***. (ներգործական բայ), ***չբ***. (չեզոք բայ), ***կբ.*** (կրավորական բայ), ***պբ***. (պատճառական բայ):

դ) ***Իմաստաբանություն:*** Այս մասում հնարավորինս համառոտ եւ հստակ տրվում են բառերի բոլոր ուղղակի եւ փոխաբերական նշանակությունները: Առանձին դեպքերում, հատկապես երբ գլխաբառը ազգագրական բովանդակություն ունի, բացատրություններն ավելի ընդարձակ են: Բազմիմաստ բառերի բացատրությունները տրվում են առանձին՝ արաբական թվանշաններով անջատված: Փոխաբերական նշանակություններից առաջ դրվում է ***փխբ.*** համառոտագրությունը:

Բառերի բոլոր նշանակությունները սովորաբար բացատրվում են, մեծ թիվ չեն կազմում հոմանշային բացատրությունները: Նույնիմաստ բառերից ընդհանուր առմամբ բացատրվում է միայն մեկը՝ ամենից տարածվածը, իսկ մյուսները ***տե՛ս***- ով հղվում են վերջինիս:

Բայերի կրավորական ձեւերը, որոնք ինքնին նաեւ չեզոք են, բերվում են իբրեւ գլխաբառեր՝ որպես ընդհանուր կանոն բացատրվելով ***կբ.*** եւ ***չբ. (որեւէ) բայի*** բանաձեւումով: Իսկ եթե այդ ձեւը ունի չեզոք սեռի այնպիսի նշանակություն կամ նշանակություններ, որ չունի ներգործականը, ապա դրանք բացատրվում են առանձին- առանձին՝ ***չբ.*** նշումով, ինչպես՝ ***ՔԸՍՎԷԼ***- 1. ***կբ.*** եւ ***չբ. ՔԸՍԷԼ***-ի, ***չբ.*** 2. *Մի բանի դիպչել՝ կպչել, 3. Սնգուրվել, 4. Քծնել, 5. Չքվել:*

ե) ***Օրինակներ:*** Բառերի նշանակությունները պարզաբանելու եւ հիմնավորելու համար բառիմաստի բացատրությունից հետո բերվում են օրինակներ, որոնք առնված են երեք կարգի աղբյուրներից՝ տպագիր, ձեռագիր եւ բանավոր: Տպագիր աղբյուրներից բերված օրինակների վերջում համառոտագրությամբ եւ փակագծերում նշվում են համապատասխան ժողովածուի վերնագիրն ու էջը:

Ձեռագիր աղբյուրներից քաղած օրինակների թիվը մեծ է: Այս առումով հատկապես մեծ տեղ ենք հատկացրել մեր անձնական արխիվին, որտեղ ընդգրկված է 1998-2011թթ. մեր եւ մեր ղեկավարությամբ ԱրՊՀ ուսանողների, ինչպես նաեւ մեր խնդրանքով ԼՂՀ տարբեր գյուղերի տասնյակ ուսուցիչների կողմից հավաքագրված բանահյուսական, բարբառային եւ ազգագրական հարուստ նյութ՝ շուրջ 20000 էջ, որոնցից յուրաքանչյուրը ժամանակին ենթարկել ենք նուրբ տառադարձության՝ տվյալ խոսվածքը կրող առնվազն երկու բարբառախոսների օգնությամբ:

Ձեռագիր աղբյուրներից քաղված օրինակների վերջում դրվում է *(Ձ)* համառոտագրությունը:

Չնայած տպագիր եւ ձեռագիր աղբյուրների առատությանը՝ բարբառի բառապաշարի զգալի մասը արտացոլված չէ դրանցում եւ շարունակում է մնալ միայն բարբառախոսների սեփականությունը: Ահա թե ինչու բազմաթիվ բառերի օրինակներ բերվում են բանավոր խոսքից՝ վերջում դնելով ***(Բ)*** համառոտագրությունը: Այս աղբյուրի մեջ են մտնում նաեւ ԼՂՀ ազգային հեռուստատեսությամբ հնչած բարբառային հաղորդումները, ինչպես նաեւ մեր արխիվում պահվող բազմաթիվ ձայնագրություններ եւ տեսագրություններ՝ մեր կամ մեր խնդրանքով ուրիշների կողմից կատարված:

Վկայված օրինակները հիմնականում բերվում են նախադասություններով, երբեմն՝ բառակապակցություններով: Բառարանում օրինակներ են բերված բոլոր բառիմաստների համար: Մեջբերումներ չունեն միայն ***տե՛ս***-ով հղում ունեցող բառերի մի մասը, ինչպես նաեւ մի շարք գռեհկաբանություններ:

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՏԱՌԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆ: Բարբառագիտության մեջ ընդունված է ուղղագրության մեկ սկզբունք՝ գրել այնպես, ինչպես արտասանվում է, այսինքն՝ մեկ հնչյունին մեկ գիր սկզբունքով: Դժբախտաբար Ղարաբաղի բարբառով հավաքագրված նյութի զգալի մասը կամ տառադարձության չի ենթարկվել կամ էլ տպագրվել ու հավաքագրվել է տառադարձության խախտումներով: Ահա թե ինչու, քարտագրելով բոլոր աղբյուրները, մենք ստիպված էինք բառերի եւ դարձվածների բացատրությունների համար օրինակներ բերել ոչ բոլոր տպագիր եւ անտիպ գործերից:

Բառարանում հետեւել ենք հետեւյալ սկզբունքներին.

1.Գլխաբառերը տրվել են մեծատառով՝ նուրբ այբբենական կարգով: Բառարանից օգտվողներին դյուրություն պատճառելու համար արել ենք որոշ բացառություններ.

ա) ***ա՛ն, ո՛ւ, ծ*** քմային ձայնավորները, չնայած անկախ հնչույթներ են, սակայն այբբենական կարգով դասավորելիս հավասարեցվել են ***ա, ու, օ*** ոչ քմային հնչյուններին,

բ) ***ը***^{t} եւ ***ը***^{h} երկբարբառակերպերի ***է*** եւ ***ի*** հնչյունները դիտվել են որպես լիակատար հնչյուններ,

գ) ***գ***^{y}***, կ***^{y}***, ք***^{y}***, լ***^{y} եւ մյուս քմային բաղաձայնների կիսաձայն ***յ***-ն դիտվել է որպես լիարժեք բաղաձայն:

2. Խստիվ պահպանվել են բարբառային գիտական տառադարձության սկզբունքները: Հարկ է նշել, որ չնայած ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտի բարբառագիտու-

թյան բաժնի կողմից արդեն իսկ մշակված եւ հրատարակված է գիտական նոր տառադարձություն, որը հնարավորություն է տալիս ներկայացնելու հայերենի բարբառների հնչյունների բոլոր նրբությունները, սակայն մենք հետեւել ենք ավանդական տառադարձությանը՝ հաշվի առնելով, որ Ղարաբաղի բարբառի վերաբերյալ եւ բարբառով տպագրված նյութերի հիմքում դրված է այդ տառադարձությունը:

3. Տպագիր ու ձեռագիր աղբյուրներից վերցված օրինակներում ընդհանուր առմամբ պահպանվել է հեղինակների տառադարձությունը: Մեր միջամտությունը սահմանափակվում է հետեւյալ դեպքերով՝ 1) բառերի տառադարձման ակնհայտ սխալների ուղղում, 2) գաղտնավանկի ***ը***-ի ավելացում, 3) անհրաժեշտության դեպքում ծավալուն նախադասությունների կրճատում:

4. Եթե գլխաբառը հանդես է գալիս նաեւ հավելյալ տառերով, եւ այդ տարբերակները անմիջապես նախորդում կամ հաջորդում են գլխաբառին, ապա վերջիններս սովորաբար դրվում են կլոր փակագծերի մեջ, ինչպես՝ ***ԱՇԽԱՐ(Ք), ՏՕՌ(ՆԸ), ՏՕՊ(Ը)ՐԱԿ:***

ՎԿԱՅՎԱԾ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԻ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱԱ - Ա. Սարգսյան, *Արցախյան ավանդություններ,* Ստեփանակերտ, 2007

ԱԱռ - Ա. Սարգսյան, *Արցախյան առակներ,* Ստեփանակերտ, 2011

ԱԲԲ - Ա. Սարգսյան, *Արցախի բանաձեւային բանահյուսությունը,* Ստեփանակերտ, 2009

ԱՀ - Ա. Սարգսյան, *Արցախյան հանելուկներ,* Ստեփանակերտ, 2002

Բ - Բանավոր խոսք

ԲՀԲ - *Բաքվի հայոց բանահյուսությունը* (կազմել, ներածությունը գրել եւ ծանոթագրել են Ա. Ղազիյանը, Ս. Վարդանյանը), Երեւան, 2004

ՋՏ, Ա - Տմբլաչի Խաչան (Կ.Կ. Մելիք Շահնազարեանց), *ՋՈՒՌՆԱ-ՏՄԲԼԱ,* գիրք Ա, Վաղարշապատ, 1907

ՋՏ, Բ - Տմբլաչի Խաչան (Կ.Կ. Մելիք Շահնազարեանց), *ՋՈՒՌՆԱ-ՏՄԲԼԱ,* գիրք Բ, Վաղարշապատ, 1908

ԼՂԲ - Լեռնային Ղարաբաղի բանահյուսությունը (գրառումը, բնագրի պատրաստումը եւ ծանոթագրությունները Մ.Մ.Գրիգորյան-Սպանդարյանի), Երեւան, 1971

ԼՂԲՔ - Կ.Ս. Դավթյան, *Լեռնային Ղարաբաղի բարբառային քարտեզը,* Երեւան, 1966

ՀԱԲ, 15 - Ալվարդ Ղազիյան, *Հայ ազգագրություն եւ բանահյուսություն,* հ. 15 (Արցախ), 1983

ՀԲ - Ա.Մ. Պողոսյան, *Հադրութի բարբառը,* Երեւան, 1965

ՀԺՀ, V - *Հայ ժողովրդական հեքիաթներ,* V (գրի է առել Մ.Մ.Գրիգորյան-Սպանդարյանը), Երեւան, 1966

ՀԺՀ, VI - *Հայ ժողովրդական հեքիաթներ,* VI (գրի են առել Ա. Բահաթրյանը, Կ. Մելիք Շահնազարյանը, Մ. Իսրայելյանը, Մ. Մխիթարյանը, Ա. Շահսուվարյանը), Երեւան, 1973

ՀԺՀ, VII - *Հայ ժողովրդական հեքիաթներ,* VII (գրի է առել Մ. Առաքելյանը), Երեւան, 1979

Ձ - Ձեռագիր աղբյուրներ

ՆԱԲ - *Նշխարներ Արցախի բանահյուսության* (ժողովեց, կազմեց եւ ծանոթագրեց Լ. Հարությունյանը), Երեւան, 1991

ՆԱԲ II - Լ. Հարությունյան, *Նշխարներ Արցախի բանահյուսության,* II, Ստեփանակերտ, 2004

ՆԱԲ III - Լ. Հարությունյան, *Նշխարներ Արցախի բանահյուսության,* III, Ստեփանակերտ, 2007

ՆԼՂԺԲ - *Նմուշներ Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդական բանահյուսությունից* (կազմողներ՝ Մ. Առաքելյան, Ռ. Ղահրամանյան), Երեւան, 1978

ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ած. -	ածական
անգլ. -	անգլերեն
անծ. -	անեծք
անրգ. -	անարգական
ասաց. -	ասացվածք
ասոր. -	ասորերեն
արաբ. -	արաբերեն
արիմ. -	արիամարիական
բրմդ. -	բարեմաղթություն
գ. -	գոյական
գերմ. -	գերմաներեն
գռհկ. -	գռեհկաբանություն
գրբ. -	գրաբար
դ. -	դերանուն
եբր. -	եբրայերեն
եւն. -	եւ այլն
թ. -	թվական
թրք. -	թուրքական լեզուներ
ծղր. -	ծաղրական
իտ. -	իտալերեն
լատ. -	լատիներեն
ծծկ. -	ծածկաբանություն
իսպ. -	իսպաներեն
կ. -	կապ
կբ. -	կրավորական բայ
հ.ե. -	հնդեվրոպական
հեգն. -	հեգնական
հմմտ. -	համեմատություն
հոգն. -	հոգնակի
հոլ. -	հոլանդերեն
հպվ. -	հապավում
հվք. -	հավաքական
հուն. -	հունարեն
հունգ. -	հունգարերեն
ձ. -	ձայնարկություն
մ. -	մակբայ
մնկ. -	մանկական
նբ. -	ներգործական բայ
շ. -	շաղկապ
չբ. -	չեզոք բայ
պբ. -	պատճառական բայ
պրս. -	պարսկերեն
ռուս. -	ռուսերեն
վ. -	վերաբերական
վրաց. -	վրացերեն
փխբ. -	փոխաբերական
փղքշ. -	փաղաքշական
քրդ. -	քրդերեն
օրհ. -	օրհնանք
ֆր. -	ֆրանսերեն

Ա

Ա[1] *(գրբ. ա)* - Հայկական այբուբենի առաջին տառը:

Ա-ն ու Բ-ն - Ամենատարրական բաները: *Էս հանկա ա-ն ու բ-ն ա, մընացածը յը՛տնան ըմ սըվըրցընական* (Զ):

- Ա-ն ու Բ-ն ճօկէլ - Գրաճանաչ լինել, ամենատարրական բաներն իմանալ, մի քիչ հասկանալ: *Դէրը ա-ն ու բ-ն ճօկում չար* (Զ):

Ա[2]/ՅԱ[1] - Էական բայի սահմանական ներկայի եզակի երրորդ դեմքը: *Մին ամէս անց ա կէնում, Պուդին ղըզղանը պանրում չի* (ՆԱԲ, 135):

Ա[3] *(գրբ. ա)* - *ձ.* 1. Զարմանքի, ուրախության բացականչություն: *Մ՛, էս հանր ը՞մ տը՛սնում, էտ հիբ ը՞ս յը՛կալ* (Բ): 2. Վախի, ցավի բացականչություն: *Մ՛, էտ մէր կըլօխը մին օյին ա պիրկական* (Բ): 3. Կարեւորություն չտալու, արհամարհանքի, անտարբերություն արտահայտելու բացականչություն: *Մ՛, հինչ օգում ա, թօղէ անէ, յը՛ս կօրծ չօնիմ* (Զ): 4. Մի բան կռահելու, հասկանալու բացականչություն: *Մ՛, յը՛ս էլ ասիմ՝ խէ յա ըտի ճէլլի-ճէլլի կ'ասմէր տօն* (Բ): 5. Կոչական բացականչություն: *Կընէգը ասմա. -Մ՛ մարթ, յանի ըստըրանա նը՛ղ օր կինի՞* (Զ):

- Մ՛ կօժ, ք՛ը՛զ ասիմ, ա՛ կօլա, տու ըսկաց - Ասվում է, երբ մի բան ակնարկելով՝ փորձում են անուղղակի կերպով այլ բան հասկացնել:

Ա[4]/ԱՆ - *շ.* Եվ, ու: *Հանրը ա մարը ը-ռազի չըն կէնըմ, էտ տըղան կըլօխ ա յօր օնում, ք՛ինամ* (Զ):

ԱԲԱ *(թրք. aba)* - *գ.* Բրդյա հաստ եւ կոպիտ կտորից կարված տղամարդու վերնազգեստ: *Էս տըղան վը՛ր լըսըմ ա, յէր ա կէնըմ մին աբա կ՛էնըմ, մին դանթանր յօր օնըմ, ք՛ինըմ...* (ՀԺՀ, VI, 112):

ԱԲԱԴՈՒԼԼԱ - *տե՛ս* ԱՄՄԻՆՕՎԻՆ: *Յէս ծէզ աբադուլլա մուռանալ չըմ* (ՋՏ, Ա, 102):

ԱԲԱԼ - *տե՛ս* ԱԲԱԼ[1]:

ԱԲԱԼ[1]/ԱԲԱԼ - *ձ.* Զարմանքի, վախի բացականչություն: *Կընէգը մէհէտ յէշում ա, թա՝ վի՛յ, աբա՛լ, էս հու վը՞ն* (ՀԺՀ, VII, 302):

ԱԲԱՀՕ(Վ) *(գրբ. ապահով, յապահով)* - *ածական.* Ապահով, վտանգներից զերծ, անվտանգ: *Ճէլլի փախալ ըն մին աբահօ տէղ, վէր ապրանքան կօրուստ չըտան* (ՆԱԲ, II, 33):

ԱԲԱՇԽԱՐԱՆՔ/ԸԲԸՇԽԱՐԱՆՔ/ԲԸՇԽԱՐԱՆՔ *(գրբ. ապաշխարան (ապաշխարելու տեղ, միջոց)* - *գ.* Ապաշխարելը, ապաշխարություն: *Էտ մէխկան ընդրա վէչ մին աբաշխարանք ըզադէլ չի* (Բ):

ԱԲԱՇԽԱՐԷԼ/ԸԲԸՇԽԱՐԷԼ/ԲԸՇԽԱՐԷԼ *(գրբ. ապաշխարեմ)* - *չբ.* Գործած հանցանքի, մեղքի, սխալի համար զղջալ եւ ձգտել մեղքը քավել: *Դէրը ասմա.- Էտ մը՛ծ մէխկ ա, ք՛ինի՛, աբաշխարէ* (Զ):

ԱԲԱՍԻ - *տե՛ս* ԲԱՋԻ:

ԱԲԱՍԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԲԸՋԱՆՈՒՑ:

ԱԲԱՐՕՆ *(ռուս. оборона)* - *գ.* Պաշտպանություն: *Կընէվէն վախտը մէր աբարօնը սըխ ա իլալ* (Բ):

- Աբարօն փընռնէլ - Պաշտպանողական դիրք գրավել: *Մրհէ էն ընք Դընէպրէն ղըրաղէն աբարօն փընռնած, էն լօկէր նէմէսնէն էլ էն ըն էն մին ղըրաղէն կօչ յէկած...*(ԼՂԲՔ, 263):

ԱԲԳՕՆ - *տե՛ս* ԱՎԳՕՆ:

ԱԲԷԴ *(ռուս. обед)* - *տե՛ս* Ք՛ԸՍՈՒՐԱՀԱՑ:

- Աբէդ անէլ - Ճաշել: *Վէր աբէդ ըն անըմ, էլ նըղանըմ ըն, թա կօրծ անին* (Զ):

ԱԲԷԹ *(գրբ. աբէթ)* - *գ.* Այրված կտավից, բամբակաթելից կամ այլ բաներից պատրաստած դյուրավառ նյութ, որը բռնկվում է կայծքարի կայծից: *Ըշփիշկան տանս յը՛կավ, ըբէթին դարը անց կացավ* (Բ):

ԱԲԷՇԻԳ՝ - *տե՛ս* ԱԲԷՇԻԳ՝:

ԱԲԷՇԻԳ՝/ԱԲԷՇԻԳ՝ *(ռուս. объездчик)* - *գ.* Անտառապահ: *Աբէշիգ՝ըն էլ ա օգում տըրան ծէռքը քըցի...* (ՆԼՂԺԲ, 30):

ԱԲԷՇԻԳ՝ՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱԲԷՇԻԳ՝ՕԹՈՒՆ:

ԱԲԷՇԻԳ՝ՕԹՈՒՆ/ԱԲԷՇԻԳ՝ՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Անտառը պահպանելը, անտառների պահպանություն: *Վէր աբէշիգ՝օթունը չինար, Տումա ծըմըկնէն սաղ կըկըտուրին* (Բ): 2. Անտառապահ լինելը, անտառապահի պաշտոնը: *Սավէտը ցըրը՛վ յը՛կավ, խաչի դային աբէշիգ՝օթունը թօղից* (Բ):

ԱԲԸԿՆԱՎԷՆՆԻ *(ռուս. обыкновенный)* - *ածական.* Ոչ արտակարգ, ոչ արտասովոր, սովորական: *Աբըկնավէննի կ՛ութան ա, շատ թարիփ մէր անէլ* (Զ):

ԱԲԸՐԱՏՆԻ - *տե՛ս* ԱԲՐԱՏՆԻ:

ԱԲԸՐԷԼ/ԱԲՐԷԼ/ԱՊԸՐԷԼ[2]/ԱՊՐԷԼ[2] *(գրբ. ապրիլ)* - *գ.* Տարվա չորրորդ ամիսը՝ ապրիլ: *Աբըրէլումը յը՛կած ծունը հիյվընատը՛ռնը տօնը կընքանդի* (Զ):

ԱԲԻ *(պրս. abi)* - *ածական.* Կապտագույն: *Ապի շօրը կ՛ը՛ցալ ա, Դանդէրըս պուլօրալ ա...* (Զ):

ԱԲԻԳԱՌԴԱՆ *(պրս. abgardan)* - *գ.* Երկար կոթով պղնձե խոր աման կարասներից, տակառներից հեղուկը հանելու համար: *Ապիգ՝ադանը քընցում ա, կըրասան կ՛ինի տանս օնում, մը՛կնում դունաղէն* (Բ):

ԱԲԻՎԼԷՆՆԻ - *տե՛ս* ԱԲՅԱՎԼԷՆՆԻ:

ԱԲԼԱՎԼԷՆՆԻ - *տե՛ս* ԱԲՅԱՎԼԷՆՆԻ:

ԱԲՅԱՎԼԷՆՆԻ/ԱԲԼԱՎԼԷՆՆԻ/ԱԲԻՎԼԷՆՆԻ *(ռուս. объявление)* - *գ.* Հայտարարություն: *Ըրրիգադիրը մին աբյավլէննի յա կախ տամ, վէր հու վէր բըրամա չի հազնէ, ըշտըրափ ըն ընան* (Զ):

ԱԲՈՒՇ *(թրք. abras (սպիտակ պուտերով)* - *ածական.* Կոպիտ, տգեղ, այլանդակ: *Էտ տըղան էլ սաղ աշխարքը շօռ ա կ՛ամ, վէրչը մին ապռաշ ախչիգ՝ ծգանմ* (Զ): 2. Չարքաշ, շատ աշխատող: *Ըտըրան մին ապռաշ մարթ ա ինանմ, սաղ օրը դարկում ա հանդը, ինք՛ը սիրըկանէն նըհը՛ստ ք՛ը՛ստի անում* (Զ): 3. *տե՛ս* ԽԸ՛Ռ:

- Ապռաշը ճանր տալ - *հեգն.* Կենակցել (տղամարդու մասին):

- Ըբռաշին քարը - Անգութ, անխիղճ, անտարբեր: *Իզէն հօ հա՞ր չի էտ խօնցը հը՛տէ, հաշը՛կ ըրա ըբռաշին քարըն ա* (Բ):

ԱԲՐԱ - *տե՛ս* ԱԲՐԱ:

ԱԲՐԱ/ԱԲՐԱ *(գրբ. ապրայ)* - *գ.* 1. Որեւէ ապրանքի դատարկ ամանի, փաթեթի քաշը: *Ապրանս տանս յը՛կավ, չօրք՛ կիլօվէն հախը յօր կալավ* (Բ): 2. Մանր քարեր կամ այլ առարկաներ, որոնցով որոշում են դատարկ ամանի քաշը: *Ապրանս տի՛ր, յը՛տնան քըշըռէ՛* (Բ):

- Ապրանս փընռնէլ - Որեւէ ապրանք կշռելիս դատարկ ամանի, փաթեթի քաշը որոշել: *Ապրանս փընռնում ա, տը՛սնում՝ դանուզ էրկու կիլօ* (Զ):

ԱԲՐԱՋԱՎԱՆՆԻ/ԸԲՐԱՋԱՎԱՆՆԻ *(ռուս. образование)* - *գ.* Կրթություն: *Հանրը քըշէր-ցիրը՛կ կօրծ ա անում, փուլ ըշխադում, վէր տըղան աբրազավաննի ըստանա* (Բ):

ԱԲՐԱՋՕՎ(ԸՆ)ՆԻ/ԸԲՐԱՋՕՎ(ԱՆ)ՆԻ *(ռուս. образованный)* - *ածական.* Կրթություն ստացած, կիրթ: *Տանըմ ա ճըղըցպանէն շօրէրը հանում, էն պիրանծ շօրէրը կ՛էց տամ, տը՛ռնըմ ա մին աբրազօվնի տըղա...* (ՀԺՀ, V, 627):

ԱԲՐԱՏՆԻ/ԱԲԸՐԱՏՆԻ *(ռուս. обратный)* - *մ.* Ետ, դեպի ետ, հետ: *Էտ վէր տը՛սավ, աբրատնի յը՛տ տը՛ռավ* (Բ):

ԱԲՐԷԼ - *տե՛ս* ԱԲԸՐԷԼ:

ԱԲՈՒՌ *(պրս. abru (երեսի ջուր)* - *գ.* Ամոթի, պատվի, պատկառանքի զգացում: *Լանչառ կընգանը աբուռ չինիլ* (Զ):

- Աբուռը իրը՛սէն - Ամոթի, պատկա-

ռանքի զգացում ունեցող, պատվազգաց: *Աբուռը իրը՝սէն կընգանը ախչիգ՝ը մօրը կընքաշի* (Ձ):

- Աբուռը հախավ կինի - Պետք չէ չափն անցնել: *Ասլանը ասմա.- Աբուռը հախավ կինի, խընրէգ՝ ա՛սէ* (Ձ):

- Աբուռը ղընրաղ տինիլ - Պատվախնդրությունը, ամոթի զգացումը հաշվի չառնել: *Էտ կընէգ՝ը աբուռը ղընրաղ ա տինո՛ւմ, ք՝ինամ նախագէն վը՝տքը, պարթկ օգ՝ում* (Բ):

- Աբուռը յընրան - *տե՛ս* Աբուռը իրը՝սէն:

- Աբուռը չՕլը քընցիլ - *տե՛ս* Աբուռը տափավը կ՝ալ:

- Աբուռը պահէլ - Ամոթի, պատվի զգացումը չարատավորել: *Աբուռը պահէլը ամմէն մարթու պէն չի* (Բ):

- Աբուռը վէր ածէլ - Խիստ նախատել, ամոթանք տալ: *Մին օր էլ էտ կ՝օղէն շինընմաչումը ջիհո՛ւմ ա, ժուղուվուրթէն մաչին աբուռը վէր ածում* (Ձ):

- Աբուռը վէր կ՝ալ/վէր տը՝ռնալ - Խիստ ամաչել, անհարմար զգալ: *Աբուռըս վէր յէկավ, ախճի մին սիրու հայասը-զէր նի ըն մընընմ ութընղնէն, տըղընմարթօց նըհէտ սիլի-բիլի անընմ* (ՋՏ, Ա, 222):

- Աբուռը վընննատակ տալ - *տե՛ս* Աբուռը տափավը կ՝ալ:

- Աբուռը տանա անէլ - Իր ունեցածով բավարարվել, ուրիշի օգնությանը չդիմել, փոխ չվերցնել: *Վէր մարթը մը՝ռնում ա, էտ կընէգ՝ը քընշէր-ցիրը՝կ կօրծ ա անում, աբուռը տանա անում* (Ձ):

- Աբուռը տափավը կ՝ալ/տափավը տալ - Ամոթի, պատվի զգացումը արատավորել: *Թանգա՛ն հարթնը ո՛ւրա՛ն աբուռընն էլ տափավը յը՝կավ, հօրը-մօրը աբուռընն էլ* (Բ):

- Աբուռըտ կընտրրվէ - Նախատական ձեւ կամ բարեկամական հանդիմանություն: *Մարը ասմա.- Աբուռըտ կընտրրվէ՛, էտ հինչ ա՞ շո՛ւրէրէտ հա՛լը, խէ լըվանում չը՞ս* (Ձ):

- Աբուռըտ շօն տը՝ռնա - *տե՛ս* Աբուռըտ կընտրրվէ:

- Ըբուռան տո՛ւս օնէլ - Մեկին պատվազրկել, անպատիվ անել: *Մին օր էլ էտ խը՝ղճ ըխճըկանը ծՕրո՛ւմը փըռնում ա, ըբուռան տո՛ւս օնում* (Ձ):

- Ըբուռէն տար ք՝ինիլ - *տե՛ս* Աբուռը պահէլ: *Դէրը էտ մարթին փըռնում ա, թա.-էլ յան տալի տը՝ղ չօնիս, ըբուռէտ տար ք՝ինի՛, կ՝ուղացածընտ յը՝տ տօ* (Ձ):

ԱԲՈՒՌ-ՀԱՅԱ(Թ) *(պրս. abru + թրք. hayā, abir-həya)* - *գ.* Ամոթ, պատկառանք, պատվախնդրություն: *Ընդընրա վէր աբուռ-հայա ինի, սարու մընան մարթին թաղէլ չի, ըստո՛ւր-ընդո՛ւր հը՝տը ընդնէ* (Բ):

ԱԲՕՐՏ *(ռուս. аборт, լատ. abortus)* - *գ.* Վիժելը, վիժվելը, վիժում: *Շէնին կընանուցը առաջ աբօրտան խաբար չի-լալ* (Բ):

- Աբօրտ անէլ - Արհեստական վիժում կատարել: *Էտ դօխտուրընն էլ փուլը յօր ա օնում, էտ ըխճըկանը աբօրտ անում* (Ձ):

- Աբօրտ ինիլ/տը՝ռնալ - Հղիությունը վաղաժամ ընդհատվել, վիժել: *Խը՝ղճ հարթնանը էնքան պինընցընում ըն, աբօրտ ա տը՝ռնում* (Ձ):

ԱԳԱՀ - *տե՛ս* ԱԿԱՀ(Ի):

ԱԳԱՑԻ - *տե՛ս* ԱԿԱՑԻ:

ԱԳԻՏԱՑԱ *(ռուս. агитация, լատ. agitatio)* - *գ.* Որեւէ նպատակով լայն զանգվածների մեջ տարվող քաջալերիչ, գովաբանական պաշտպանություն: *Վէր ագիտանցա՛ն չինանր, իզէն կարէլ չար գ՝ուղապէտ ընտընրվէ* (Բ):

- Ագիտանցա՛ անէլ/տանէլ - Ագիտացիոն գործունեություն ծավալել: *Կընէգ՝ը ագիտանցա՛ ընրավ, մարթին նախագա ընտրը՝ցէն* (Բ):

ԱԳԱՆՐ - *տե՛ս* ԱՆԳԱՆՐ:

ԱՆԳԱՆՐ/ԱԳԱՆՐ *(պրս. eger)* - 1. *շ.* Եթե, թե, թե որ: *Ա՛նգ՝ա՛նր ռազի կընկէնա, մին քընթէ կավ կընտամ* (Բ): 2. Արդյոք: *Մարթը քընէնք՝ ա անում, թա.- Արչը ա՛նգ՝ա՛նր կօ՞զի, վէր հընգէր տը՝ռնանք* (Ձ):

ԱԳՌԱՎ - *տե՛ս* ԱԿՌԱՎ:

ԱԳՐԱՆԸՄՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱԳՐԱՆՕՄՕԹՈՒՆ:

ԱԳՐԱՆՈՒՄ - *տե՛ս* ԱԳՐԱՆՕՄ:

ԱԳՐԱՆՈՒՄՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱԳՐԱՆՕՄՕԹՈՒՆ:

ԱԳՐԱՆՕՄ/ԱԳՐԱՆՈՒՄ *(ռուս. агроном)* - *գ.* Գյուղատնտեսության մասնագետ, գյուղատնտես: *Մէր Գընրիշա Առաքէլյանընն էլ էն ա լալ Իրէվան ագրանօմու ընշկալը...* (ՀԲ, 360):

ԱԳՐԱՆՕՄՕԹՈՒՆ/ԱԳՐԱՆՈՒՄՕԹՈՒՆ/ԱԳՐԱՆԸՄՕԹՈՒՆ - *գ.* Գյուղատնտեսի զբաղմունքը, պաշտոնը, մասնագիտությունը: *Սաբավ հէնգ՝ տարէ ագրանօմօթուն ա սընվը՝ռալ, մաննը կընտրրէլընն էլ չի գ՝ո՛ւդո՛ւմ* (Բ):

- Ագրանօմօթուն անէլ - Գյուղատնտեսի մասնագիտությամբ աշխատել: *...Յէկալ ա մէր կօլխօզընմը էն ա ագրանընմօթուն ընէս* (ՀԲ, 360):

ԱԴԱ՝ - *տե՛ս* ԱԴԱ՝:

ԱԴԱ՝/ԱԴԱ՝ - *ձ.* Տղամարդկանց դիմելու կոչական բառ՝ այ տղա, այ մարդ, էյ: *Կուճի ախճիգը կ՝ամ ա, մարթին ասում.- Ա՛դա՛, յէր է՛, յէկալ ըն կընռէվ* (ՀԺՀ, V, 482):

ԱԴԱ՝Թ - *տե՛ս* ԱԴԱ՝Թ:

ԱԴԱ՝Թ/ԱԴԱ՝Թ *(արաբ, պրս. adat, թրք. adad, adet)* - *գ.* Հնուց արմատավորված ընդհանուր սովորույթ, վաղեմի սովորություն, կարգ: *Ա՛դա՛թ ա՝ հարթնը պըտրօնէն նըհը՝տ խօսէլ չի, ամմա մըհէնգ՝վա հարթնէրը ջըլաման չընն տաս, թա մինը մին պէն ասէ* (Ձ):

- Ա՛դա՛թ ընընէլ - Սովորույթ դառնալ, երեւույթն ընդհանուր տարածում ստանալ, հիմնավորվել: *Կընէգ՝ տո՛ւս քընցիլը տընրանա յէտընն ա ա՛նդա՛թ ընգալ* (ՆԼՂԺԲ, 13):

- Ա՛նդա՛թը վընննատակ տալ - Ընդհանուր սովորույթը արհամարհել, խախտել, հակառակ նրա գործել: *Ա՛նդա՛թը վընննատակ տընվօղէն Աստուծ վընննատակ կընտա* (Ձ):

- Ընդա՛թ ընընէլ - Ընդհանուր սովորույթը մոռանալ, վերացնել, չկատարել: *Ընդա՛թ ընգած մարթ ա, կարէլ չի մը՝զ նըհը՝տ խընընմօթուն անէ* (Բ):

- Ընդա՛թին փէշկան կախ ինիլ - Սովորույթին կուրորեն հետեւել: *Էտ հարթնընտ, ընդա՛թին փէշկան կախ իլա՛ծ, տանը մընծէրան հու հինչը ասում ա, անում ա* (Բ):

ԱԴԱՄ/ԱԹԱՄ - *գ.* Ըստ Աստվածաշնչի՝ մարդկության նախահայրը, առաջին մարդը: *Աստուծ ընընչան Ընդամէն ա ըստը՝ղծալ* (Բ):

- Ընդամա վէրթի - Մարդ արարած, մահկանացու, ադամորդի: *Խէղճ Ընդամա վէրթին տէս ա հընլՕրվում, տէն ա հընլՕրվում, ծէրք մէկնօղ չընո՛ւմ* (ՆԱԲ, 72):

- Ընդամա տէսը - Մեծ քանակությամբ, շատ (մարդկանց մասին): *Ընդամա տէսը կընլիէն ա հընվաքալ, ըսքըսալ հարթնանը անա կ՝էնգ՝ատ անէլը* (Ձ):

- Ընդամէն շո՛ւրէրավը - Մերկ: *Խօխէնքը ընտի՝ Ընդամէն շո՛ւրէրավը, մին օր տո՛ւզնը, մին օր կօշտ, մընծանում ըն* (Ձ):

- Ընդամէն վընխտանց - Ի սկզբանե, Ադամից սկսած, շատ հնուց: *Ընդամէն վընխտանց ա էտ պէնը ա՛նդա՛թ ընգալ* (Բ):

ԱԴԱԾ *(թրք. adas)* - *գ.* Նույն անունն ունեցող, անվանակից: *Էրկու խընամէ օնէ, ճօխտը՝ ադաշ* (Բ):

ԱԴԱ՝ՓԽԱՆԱ - *տե՛ս* Ա՛ԴԱ՝ՓԽԱՆԱ:

Ա՛ԴԱ՝ՓԽԱՆԱ/ԱԴԱ՝ՓԽԱՆԱ - *գ.* Երեխայի օրորոցի միգաման: *Մընհէնգ՝ ընսկի ուրուրուցց չընն պինընցընում, հի՞նչ մընաց, թա ա՛նդա՛փխանա պինընցընին* (Բ):

ԱԴԱ՝ԲԻՆ - *տե՛ս* Ա՛ԴԱ՝ԲԻՆ:

Ա՛ԴԱ՝ԲԻՆ/ԱԴԱ՝ԲԻՆ/Ա՛ԴԱԸԲԻՆ - *տե՛ս* Ա՛ՄՄԻՆՕՎԻՆ: *...Մին հընրաման կ՝իրից, թա.- Հիշքան կընէգ՝ արմատ կա, լօխճու կընտրէլ, իմ յէրգ՝իրումընս էլ ա՛նդա՛բին կընէգ՝ արմատ չինի* (ՀԺՀ, VI, 235):

Ա՛ԴԱԸԲԻՆ - *տե՛ս* Ա՛ԴԱ՝ԲԻՆ:

ԱԴԱԸՄ *(թրք. adem)* - 1. *գ.* Մեծ քայլ: *Ծի, հինչ ծի՞. մին ադընմը էրկու մէտընը*

կա (Զ): 2. *տեմ* ՀԸՏԷ[1]: *Էրկու ադդըմ վէր կընծից, բուդան պէն չի մընաց* (Զ):

- Ադդըմ անել - Մեծ քայլերով արագ քայլել: *Դէվը ադդըմ ար անում, պիճ ախպէրը կարում չար հըտան հըսնէ* (Զ):

ԱԴԴԸՄ-ԲԱՍՏԸՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ադդըմ-բաստըմ անել - 1. Գործը արագ, շտապ ու անորակ կատարել: *Էտ պատ ա՞, վէր տիրանալ ըս, ադդըմ-բաստըմ ըս ըրալ, տիրանալ ընդըէդ* (Բ): 2. *տեմ* ՇԸՄԲԷԼ: *Շալվարը ադդըմ-բաստըմ ըրավ, մարթին տուվավ* (Բ):

ԱԴԷԿԱԼՕՆ/ԱԴԻԿԱԼՕՆ *(ռուս. одеколон, ֆր. eau de Cologne)* - *գ.* Տղամարդու օծանելիք՝ օդեկոլոն: *...Նի ա մընընում կուխնին, ադէկալօնին շուշան շուտ-շուտ քրթին օնըմ ու տուս կամ...* (Ջ�տ, Բ, 55):

ԱԴԷՍՏԱԴ *(ռուս. аттестат, լատ. attectari)* - *գ.* Պաշտոնական վկայական ուսումնական հաստատություն ավարտելու մասին: *Ըշկօլը պըրծավ, ադէստադ տուվէն* (Բ):

ԱԴԷՐ - 1. *տեմ* ԴԷՐ: 2. *գ.* Տերտերին դիմելու կոչական բառ: *Քանապանը ասըմ ա.- Ամդէր, յէս մընէնգ օգում ըմ իմ քէնէ Գանլիխասը պիրիմ՝ խօխէքը յօլա տանէ* (ՀԺՀ, VII, 385):

ԱԴԸՐԷՍ - *տեմ* ԱԴՐԷՍ:

ԱԴԻԲՈՒԴԻ - *տեմ* ՀԱԴԻԲՈՒԴԻ:

ԱԴԻԿԱԼՕՆ - *տեմ* ԱԴԷԿԱԼՕՆ:

ԱԴՅԱԼ *(ռուս. одеяло)* - *գ.* Ծածկոց, որ գործածվում է վերմակի փոխարեն, ինչպես նաեւ անկողինը ծածկելու համար: *Պարանց ա ըղնում, ադյալը շօռ օնում, յանի քի քօն իլանծ ա* (Զ):

ԱԴՎԱԿԱԴ/ԱԴՎԱԿԱՏ/ԱՏՎԱԿԱՏ *(ռուս. адвокат, լատ. aduocatus)* - *գ.* Փաստաբան: *Ադվակադ ը՞ս, խըրէգ հըրցակօխ ըրա լի՞* (Բ):

ԱԴՎԱԿԱՏ - *տեմ* ԱԴՎԱԿԱԴ:

ԱԴՐԷՍ - *տեմ* ԱՆԴՐԷՍ:

ԱՆԴՐԷՍ/ԱԴՐԷՍ/ԱԴԸՐԷՍ *(ռուս. адрес, ֆր. adresse)* - *գ.* 1. Նամակի, ծանրոցի եւ այլ բաների առաքման տեղը: *Նամակը էտ անդրէսավը ղարկում ա* (Բ): 2. Մեկի բնակության տեղը: *Տըղան ուրանն ադրէսը տամ ա, էրկու օրանը յէտը ախճիգը պիրում ըն* (ՀԺՀ, V, 643):

- Անդրէսը կուրցընէլ - Շփոթվել, մոլորվել, ինչ անելը չիմանալ: *Անդրէսըտ կուրցըրալ ը՞ս, էտ խէ կօրծ չը՞ս անում* (Բ):

ԱԴՈՒՔ - *տեմ* ԱՋԿԱՆԸՍ: *Պառավըն ասում ա.- Բա՛լա, ընդրրա վէ՛չ անումըն ըմ գանդում, վէ՛չ ադուքը* (Զ):

ԱՋԱԴ/ԱՋԱՏ *(գրբ. ազատ)* - *ած.* 1. Անկախ, ինքնիշխան, ուրիշից կախում չունեցող: *Ազադ մարթ ա, հինչը օգում ա, անում ա* (Բ): 2. Ընդարձակ, լայնարձակ: *Ազադ հանդէր ա, ազադ ծօրէր ա, լըհա տըղա յըս՝ լէն ու բօլ ապրէ* (Զ): 3. Առանց հսկողության թողնված: *Հէյվանը ազադ պէց թօղէ. վէ՛չ կանլ կա, վէ՛չ կօղ* (Բ): *Քընվանէն տարը տահանց պանց ա թօղում, վար ըտէղ ազատ ապրէն...* (ՆԼՂԺԲ, 83): 4. Օրենքով թույլատրված, չարգելված: *Միհէնգ սավէտ չի կա. ազադ առըտօր ընք անըմ* (Բ): 5. Պարտադիր զբաղմունքներից զերծ, աշխատանքով չզբաղված: *Մինչը՞վ քըսօր ըմ կօրծի, քըսօրա յը՞տ ազադ ըմ* (Բ): 6. Դատարկ: *Էնչանք արաղ ա քաշալ, ազադ աման չօնէ, թա ածէ* (Բ): 7. Չգրավված, չզբաղեցրած: *Մը՞ծը ասմա.- Մյա, ազադ կուրծատը՞ղ չօնիմ, թա չէ թօռնանըտ յօր կօնիմ* (Զ): 8. Սիրած կամ նշանած չունեցող: *Շէնին ըխճըկէքը լօխ էն ըն ազադ. ծգծղ չի կա* (Զ): 9. Անկաշկանդ, համարձակ: *Ազադ խօսում ա, վէ՛չ ախ օնէ, վէ՛չ վախ* (Բ): 10. *մ.* Անարգել, ազատորեն: *Էտ կանէտին հըրամմայըմ ա, վէր ցըմաքէ, վէր ինքը ազադ անց կէնա* (ՀԺՀ, V, 459):

- Ազադ անել *(գրբ. ազատ առնեմ)* - *տեմ* ԸՋԱԴԷԼ:

- Ազադ նանփանս քաշիլ - Հոգսերից, կաշկանդված վիճակից ազատվել, հանգստանալ: *Խօխէնքը փըսակալ ա, անջախ-անջախ ազադ նանփանս ա քաշանում* (Բ):

ԱՋԱԴԼԱՄԻՇ *(թրք. azadlama (ազատատագրյալ, արտոնագիր)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ազադլամիշ անել - *տեմ* ԸՋԱԴԷԼ:

- Ազադլամիշ ինիլ - *տեմ* ԸՋԱԴՎԷԼ:

ԱՆՋԱԼՈՒ - *տեմ* ԱՆՋԱԼՈՒ-ՄԱՆՋԱԼՈՒ:

ԱՆՋԱԼՈՒ-ՄԱՆՋԱԼՈՒ/ԱԴԱԼՈՒ-ՄԱՆՋԱԼՈՒ - *ած.* 1. Տեղը տեղին, համով-հոտով, հաճելի: *Էտ կընէգ՝ընտ խէ լ՝ավ անզանլու-մանզանլու խուրիգ՝նէ յար իփիս* (Բ): 2. Աշխույժ, հետաքրքիր, տարօրինակ: *Անզանլու-մանզանլու մարթ ա, սաղ օրը էն ա հընգէրուսցը նըհը՞տ ք՝ը՞փ ընէս* (Զ):

ԱՆՋԱՆ *(արաբ. ezan)* - *գ.* 1. Մահմեդականների մոտ մոլլայի՝ աղոթքի հրավիրելու կանչը: *Անզանը ըսքըսից, թօրքէրը վազ տուվէն մէչիդը* (Զ): 2. *փխբ.* Երկար ու ձանձրալի խոսք, զրույց: *Էլիա անզանը ըսքըսից, տընըցուց զանիլանքուշ ըրավ* (Բ):

ԱՋԱՌ(Լ)ԱՄԻՇ - *տեմ* ԱՋԱՌՄԻՇ:

ԱՋԱՌՄԻՇ/ԱՋԱՌ(Լ)ԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ազառմիշ ինիլ - *տեմ* ՀԻՎԸՆԴԱՆԱԼ: *Յէտնան մարը ազառամիշ ա ընանում, մը՞ռնում* (ՀԺՀ, V, 383):

ԱՋԱՌՈՒ *(թրք. azarli)* - *տեմ* ՀԻՎԱՆԴ: *... Ծէռքը տընանում ա ճըկատէն, վար գըվանքիս ազառու յա...* (ՀԺՀ, V, 442):

ԱՋԱՏ - *տեմ* ԱՋԱԴ:

ԱՋԱՐ *(պրս. azar (վիշտ, նեղություն), թրք. azar (վիրավորանք)* - *գ.* Համաճարակ: *Ազարը հավէրը փըրթից* (Բ):

- Ազար ըղնէլ - Համաճարակը տարածվել: *Շէնին հըվէրէն մաչը վէր ազար ընգավ, էլ պըրծումը չի կա* (Բ):

- Ազարը պըկան կէնալ - *տեմ* Ըզարան ըղնէլ:

- Ազարը տանէլ - Համաճարակից սատկել: *Սաղ օխտը հավ ա իլանլ, չօրքը հընդանուշկա, էն էլ ազարըն ա տարալ* (Զ):

- Ազարը փըռնել - *տեմ* Ըզարան ըղնէլ:

- Ըզարան ըղնէլ - Համաճարակով հիվանդանալ: *Ըզարան ընգած հավը ծու չածէլ* (Զ):

ԱՋԱՐ-ԲԷՋԱՆՐ *(պրս. azar (վիշտ, նեղություն) + bezari (անիծված, նզովված)* - *գ.* Համաճարակ, ցավ, փորձանք, աղետ: *...Իլանծ-չիլանծը պըլօկում ին, ազար-բէզանը սաղ-սալամաթ մարթօց անավ ըքցըմ...* (ՋՏ, Ա, 227):

ԱՋԱՐՏ *(ռուս. азарт, ֆր. hasazd)* - *գ.* Անզուսպ կիրք, մոլուցք, մոլեգնություն: *Կարտէ տալը ազարտ ա, ընգալ ա մէր ջըհիլնէրէն մաչը, էլ տուս չի կամ* (Բ):

- Ազարտ ըղնէլ - Կրքոտվել, մոլուցքի պահին ինքնամոռացության մեջ ընկնել: *Ազարտ ընգած սաղ քըշէրը կարտէ յա տամ, սաղ փուլէրը տանէլ տամ* (Զ):

ԱՋԱՓ - *տեմ* ԱՆՋԱՓ:

ԱՆՋԱՓ/ԱՋԱՓ *(արաբ., պրս. azab)* - 1. *ած.* Չամուսնացած, ամուրի: *Էս դանրվիշը ըսէս ա.- Կարմունջը վէր շինիս, մին անզանփ ախճիգ՝ կըտընիս պատըմը, հէմնիս, վէր պարան չի կամ* (ՀԺՀ, V, 588): 2. *գ.* Չամուսնացած չափահաս տղա կամ աղջիկ: *Կարունքը վէր կամ ա, ըզըփնէրէն էլ տանը պահվում չի* (Զ): 3. *տեմ* ՄԱԿԱՌ:

- Անզանփը ըզանփէն հախ ա, անզանփը ըրփըվէրուն նըհախ ա - Մարդիկ իրար համապատասխանելու համար պետք է ունենան նույն կարգավիճակը:

- Անզանփ հախկ - Չամուսնացած եղբայրների՝ տան բաժանքի դեպքում ստացած անկողնային սպիտակեղեն: *Ամմէն մինը ուրանն անզանփ հախկը յօր ա ունէս, ղըրաղ կընաս* (Զ):

- Անզանփ վը՞րցակ - Անփորձ, անմեղունակ, չհասունացած տղա: *Իզէն հանլանանզանփ վը՞րցակ ա, կարել չի հօրը կօրծը անէ* (Բ):

ԱՋԲԷՍՏ *(ռուս. асбест, հուն. asbestos)* - *գ.* Հրակայուն եւ թթվադիմացկուն հանքատեսակ: *Պօլէն տակավը ազբէստ ա մը՞կնում, վէր ցօրտ չինի* (Բ):

ԱՋԳ - *տեմ* ԱՋԿ:

ԱԶԳԱԿԱՆ - *տեմ* ԸԶԿԱԿԱՆ:

ԱԶԳԱՆԴԱՆ - *տեմ* ԱԶԿԱՆԴԱՆ:

ԱԶԳԱՆԸՄ - *տեմ* ԱԶԿԱՆԸՄ:

ԱԶԳԱՍԷՐ - *տեմ* ԸԶԿԱՍԷՐ:

ԱԶԳԻՀ *(ռուս. Азерб. гос. издат.)* - *հպվ., գ.* Գրախանութ: *Հանդրձութա ազգ՝ի-զը էն ա խօռըն ըխպիրին քըշտէն* (Բ):

ԱԶԳՈՒԹՈՒՆ - *տեմ* ԱԶԿՈՒԹՈՒՆ:

ԱԶՈՂՎԷԼ - *չբ.* Վշտանալ, տխրել, հուզվել: *Էս խօսկը վը՝ր ասում ա, նազի-րը մըխըրէ ազդըվում ա* (ՆԼՈԺԲ, 63):

ԱԶԸՐՅԷԼ - *տեմ* ԱԶՐԱՀԻԼ:

ԱԶԻ/ՀԱՍԻ - *գ.* 1. *տեմ* ՀԸՐԱՔՈՒՐ: 2. Մայրիկ, մայր: *Ազին ալլէր ա մաղալ, Տափը սիպտըկցըրալ* (ԱՀ, 25): 3. Տարեց կանանց դիմելու կոչական բառ: *Ազի, էս հըղէն ըշտը՝ղ ա՞ տընէս* (Զ):

- Ազուն քարը - Երդման բանաձեւ: *Ազուն քարը, թա սօտ ասիմ* (Բ):

ԱԶԻՋ *(պրս., արաբ., թրք. aziz)* - *ած.* 1. Սիրելի, թանկագին: *Ազիզ հընգէրը, մին ա, ախպօրը տը՝ղը տալ չի* (Զ): 2. Տոնական, նվիրական: *Ամմէն հինչին լ՝ավը կըպահին ազիզ օրվա հը՝տէ* (Զ):

- Ազիզ ալրը՝վը - Որեւէ բանի ճշտությունը հաստատող երդման բանաձեւ: *Պառավը թա.- Մըդարէս ազիզ ալրը՝վը, յը՝ս էտ պէնան սը՝տ չըմ* (Զ):

- Ազիզ պահէլ - Մեծ խնամքով պահել, փայփայել: *Էտ հարթնը ըսկէսվօրը ազիզ պահում ա, տանում վը՝ղէն թափ-շուր անում* (Բ):

ԱԶԻՋ-ԲԻՋԻՋ/ԱԶԻՋ-ՊԻՋԻՋ - 1. *ած.* Անչափ սիրելի, թանկագին: *Մարը ասմա.- Հինչու իլալ ա, իլալ ա, իմ ազիզ-բի-զիզ խօխօնցըս կըլխէն դուրբան* (Բ): 2. *մ.* Փառավոր, շուքով: *Հառհնէրը հունցը վէր կարքըն ա, ազիզ-պիզիզ յօր ըն օ-նում, տանում թաղում...* (ՀԺՀ, VII, 290):

ԱԶԻՋ-ՊԻՋԻՋ - *տեմ* ԱԶԻՋ-ԲԻՋԻՋ:

ԱԶԻՅԱԹ - *տեմ* ԱԶԻՅԱԹ:

ԱԶԻՅԱԹ/ԱԶԻՅԱԹ *(արաբ. eziyyet)* - Տանջանք, չարչարանք: *Սաղ գ՝անքըմը Ալիսանը ազիյաթա կըման պէն չի տը՝-սալ* (Բ):

- Ազիյաթ քաշիլ - Տանջվել, չարչարվել: *Քըշէր-ցիրը՝կ ազիյաթ քըշիլալ էտ յիթիմնուն պըհէս ա, մընցընէս* (Զ):

ԱԶԿ/ԱԶԳ *(գրբ. ազգ)* - *գ.* 1. Ազգ, ժողովուրդ: *Հայ ազկը դարդէր շատ ա տը՝-սալ, անջախ-անջախ մին լիս լիսասցավ* (Բ): 2. Տոհմ, ցեղ, գերդաստան: *Էս ազգէն աթալարը քօհնա վըխտէն օրհուշ տը՝ղա փախալ ըն, յը՝կալ Մէլիք՝ Սաջումէն կօշ-տը* (ԱԱ, 78):

ԱԶԿԱԿԱՆ - *տեմ* ԸԶԿԱԿԱՆ:

ԱԶԿԱՆԴԱՆ/ԱԶԳԱՆԴԱՆ - *տեմ* ԱԶԿ-ԾՈՒՊ:

ԱԶԿԱՆԸՄ/ԱԶԳԱՆԸՄ - *գ.* Ազգանուն՝ քաղաքացու ժառանգական, ընտանեկան անունը՝ ի տարբերություն անձնանվան: *Ազկանըմը կօգի Ավաքյան ա, ամմա ընդրրա լօխ ասում ըն՝ Դօրհունց Մանրդի* (Բ):

ԱԶԿԱՍԷՐ - *տեմ* ԸԶԿԱՍԷՐ:

ԱԶԿ-ԱՎԼԱԴ - *տեմ* ԱԶԿ-ԾՈՒՊ:

ԱԶԿ-ԾՈՒՊ - *գ.* Ամբողջ գերդաստանը, ազգատոհմը, ազգականները: *...Ք՝իս ա հուրան ազկը-ծուպը վըհրքէս, կ՝աս, ըստը՝ղ շէն քըցիս* (ԱԱ, 18):

ԱԶԿՈՒԹՈՒՆ/ԱԶԳՈՒԹՈՒՆ - *գ. տեմ* ԱԶԿ (2): *Էտ ըխճըկօրանցան Գ՝օզալը մարթու վա ք՝իս մին կիճի ազգութհուն, ը-տըրանց ազգըն էլ տըռաս ա Գ՝ուզալանց* (ԱԱ, 20):

ԱԶԿՈՒՏԱԿ - *տեմ* ԱԶԿ-ԾՈՒՊ:

ԱԶՂՈՒՆ *(թրք. azgin)* - *ած.* 1. Կատաղի, մոլի: *Ազղուն շանը անա կ՝հալ չի պըրծընէլ* (Զ): 2. *փխբ.* Քաջ, կտրիճ: *Էն-քան կուռնումը հինում ա, էնքան ազղուն ա հինում, վէր անումը տինում ըն Չալանբի* (ԱԱ, 39):

ԱԶՄԻԾ *(թրք. azmis (կատաղած)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ազմիշ անել - *տեմ* ՃԸՄՕՌԷԼ: *...Վէչ մաշինէ տէսի, վէչ տըրօյկէք, վէր դրխ-դրխկալի ք՝ինըմ ըն, անգուճնէտ քըռըց-նըմ, յա շօռ կ՝ալիս մինին ծէռքը, մինին վէնանը, մինին ք՝ալլան ազմիշ անըմ...* (ՋՏ, Բ, 5):

ԱԶՅԱԹՍԿԻ *(ռուս. азиатский)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ազյաթսկի դոխտուր - *տեմ* ՀԱՔ՝ԻՄ: *...Ք՝ընում ա ըստէղան-ընդէղան ազ-յաթսկի դոխտուրի շօրէր ճարում, կ՝է-նում, կ՝ամ...* (ՀԱԲ, 15, 17):

ԱԶՆԱՎՈՒՐ *(թրք. aznavur, պրս. azna-var, վրաց. aznauri (ազնվական)* - 1. *ած.* Հաղթանդամ, հսկա, քաջ: *Օխտը ազնա-վուր տըղամարթ յըրա յըն տը՝ռնում, կարում չըն ըտըրա ծք՝ուն կ՝ան* (Զ): 2. *գ.* Երեւակայական էակ, քաջք: *Ասում ըն՝ էտ կարանումը ազնավուրնէ յըն կէ-նըմ, ըտըրա հը՝տէ յէլ, վախըմ ըն քըշէ-րը ըտըղավ աս կէնան* (Զ):

ԱԶՆԷՎ - *տեմ* ԱԶՆԷՎ:

ԱԶՆԷՎ/ԱԶՆԷՎ *(գրբ. ազնիւ)* - Անկեղծ, շիտակ, ազնիվ, արդար: *Մըհէնգ՝ ազնէվ մարթիք՝ը շատ խըրէգ՝ ըն* (Բ):

ԱԶՐԱՀԻԼ/ԱԶԸՐՅԷԼ/ԱԶՐԱՅԷԼ *(արաբ., պրս., թրք. azzail, եբր. azazel (չար ոգի)* - 1. *գ.* Ըստ հին հավատալիքների՝ հոգեառ հրեշտակ: *Վէր ազրահիլը պը-կէտ չօքից, վէշ մին պէն օքութ չի, տը-նական ա* (Զ): 2. *ած. փխբ.* Կտրիճ, ճար-պիկ, արագաշարժ: *Ազրահիլ տըղըմար-թին ծը՝ռքան կօրծ չի պըրծընէլ* (Զ):

- Ազրահիլ կըտըրէլ - Առույգանալ, ա-րագաշարժ դառնալ: *Կ՝արունքը յը՝կավ, շէնին էշէրը ազրահիլ կըտըրը՝ցէն* (Բ):

ԱԶՐԱՅԷԼ - *տեմ* ԱԶՐԱՀԻԼ:

ԱԶՈՒ *(թրք. azi (հիմնական ատամ)* - *գ.* Սեղանատամ: *Պիրանումը կըռէք՝ չի կա. մին ազու վա մընացալ* (Զ):

- Ազուն տհուս կ՝ալ - Ծերանալ: *Ազուն տհուս ա յը՝կալ, էլ կարում չի առաչվա մը-նան կօրծ անէ* (Զ):

ԱԶՕՏ *(ռուս. азот, հուն. azoos)* - *գ.* 1. Քիմիական տարր, անգույն, անհոտ, անհամ գազ, բորակածին: *Կըտըրվէ քը-ղաքէն օթը, սաղ ազօտ ա* (Բ): 2. Պա-ռարտանյութի տեսակ: *Ազօտը շաղ տը-վավ, ճիրից, բոստանը մին շէփտումը խըրխըմնից* (Բ):

- Ազօտը պիցըրանալ - Օրգանիզ-մում ազոտի պարունակությունն ավելա-նալ, որ մահացու է: *Ազօտը պիցըրա-ցավ, մը՝ռավ* (Բ):

ԱԹԱ-ԱՆԱ *(թրք. ata-ana (ծնողներ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Աթամ-անամ սիք՝ալրանմ - *տեմ* Վէր Աստուծ էլ քըշանա: *Տըղան ասմա.- Ա-թամ-անամ սիք՝ալրանմ, յը՝ս բիդի էտ ըխ-ճըկանըտ ծգիմ* (Զ):

ԱԹԱԳ՝ - *տեմ* ԱԹԱԳ՝:

ԱԹԱԳ՝/ԱԹԱԳ՝ *(թրք. etek)* - *տեմ* ՓԷՇԿ:

ԱԹԱ(ԴԱՆ)-ԱՆԱ(ԴԱՆ) - *տեմ* ԱԹԱ-(ԴԱՆ)-ԲԱԲԱ(ԴԱՆ):

ԱԹԱ(ԴԱՆ)-ԲԱԲԱ(ԴԱՆ) *(թրք. ata-babadan)* - *մ.* Հնուց, պապական ժամա-նակներից: *Աթադան-բաբադան հըսալ ա մը՝գ, վէր յը՝խծէն շիհիլիս վախտը մին դէր ք՝ինամ ա ծըմակը, տը՝սնում մին մը՝ծ արչ՝ մին զը՝ռ փօշ վը՝ննումը...* (ԱԱ, 54):

ԱԹԱԼԱՐ *(թրք. atalar)*- *տեմ* ԱՊՈՒ-ՊԱՊ: *Աթալարը ասալ ա.- Էծը էծին հէտէ լանվ ա, քանց մին սհուրհու վէխճարը* (ՀԺՀ, V, 308):

- Աթալար բիր դէյիր - Տղամարդու խոսքը, ասածը պետք է հաստատ լինի: *Օշափը խընթրում ա, թա՝ մին էլ թըխի, թաքավէրին պուճուր տըղան ասում ա. - Աթալար բիր դէյիր* (ՀԺՀ, VI, 131):

ԱԹԱՄ - *տեմ* ԱԴԱՄ:

ԱԹԱԾ - *տեմ* ԹԱԹԱԾ:

ԱԹԱՋԱՆ - Գործածվում է կապակ-ցության մեջ:

- Աթաջան կըտըրէլ - Քնել: *Տըղա-մարթը էն ա, վէր փուլ ըշխադէ, վէչ թա սաղ օրը աթաջան կըտըրէ* (Զ):

ԱԹԱՐ - Գործածվում է *խաբար-աթար չի կա* կապակցության մեջ:

ԱԹԷԹ - *տեմ* ԱԹԷԹ:

ԱԹԷԹ/ԱԹԷԹ - 1. *գ.* Կատվին, շանը տրվող ծաղրական անուն: *Էրկու ալթէթ*

ա պահում, էն էլ քօռ (Բ): *ծ.* 2. Կատվին, շանը քշելու ձայն: *Ա՛թէ՛թ, կօրէր ըստը-ղան* (Բ): 3. Ասում են՝ որպես պատաս-խան փռշտացողին: *Հա՛բին սա՛բիր ա կ՚ամ, Իսակը ասմա՝ ա՛թէ՛թ* (Ձ):

- Ա՛թէթ ասէլ, ղըրաղ կէնալ - Մի կողմ քաշվել, որեւէ բանի չխառնվել: *Ըտըրա խասյաթըն ա. վէր մին պէն ա ինո՛ւմ, ին-ք՚ը ա՛թէթ ա ասում, ղըրաղ կէնում* (Ձ):

- Ա՛թէթը յըրան մօրթէլ - Խիստ ժլատ լինել: *Ընդըրանա կարէլ չըս պէն պուք տաս, իզէն հօրը բադարաք՚ավըն էլ ա՛թէթը յըրան կըմօրթէ* (Ձ):

ԱԹԸՐՄԱ/ԱՏՏՈՒՐՄԱ *(թրք. aturma (ցատկում)* - *գ.* Ժողովրդական խաղատե-սակ, երբ մասնակիցները հերթականու-թյամբ կռանում են եւ ցատկում միմյանց վրայով: *Ղարաբաղա շինըթկընումը ա-թուրման տական էլ ա՛նդա՛թ ա իլա՛լ* (Բ):

ԱԹԿԱԶ/ԱՏԿԱԶ *(ռուս. отказ)* - *գ.* Մերժում, հրաժարում: *Ք՚ընա՛մ ըն ճը-ղըցպանէն կօշտը, թաքավէրէն ատկա-զըն ասում* (ՀԺՀ, V, 355):

- Աթկազ անէլ - Մերժել: *Թաքավէրը օգըմ ար փըսակվէ էտ ըխճըկանը նը-հէտ, ամմա ախճիգ՚ը աթկազ ար անըմ* (ՀԺՀ, V, 104):

- Աթկազ ինիլ - Հրաժարվել: *Էտ օր-վանից Թարխանը ո՛ւրա՛ն փայ վը՛ղան աթկազ ա ինո՛ւմ* (Ձ):

- Աթկազ կաղնէլ/վը՛ղնը կէնալ - *տե՛ս* Աթկազ անէլ: 2. *տե՛ս* Աթկազ ինիլ:

- Աթկազ տը՛ռնալ - Մերժվել: *Տը-րանավ կօրծը աթկազ ա տը՛ռնում* (ՀԺՀ, V, 646):

ԱԹԿԸՐԻԹԿԱ/ԱՏԿԸՐԻՏԿԱ *(ռուս. открытка)* - 1. *գ.* Բացիկ: *Պըռազնիգ՚-նավը էզզա՛նա՛ն աթկըրիթկա յըք իլա՛լ ըստընաս* (Բ): 2. *ածական.* Գեղեցիկ: *Մին աթկըրիթկա ախճիգ՚ ա ծզա՛լ* (Բ):

ԱԹԿՕՍ/ԱՏԿՕՍ *(ռուս. откос)* - *ած.* Դեպի մի կողմ հակված, թեք, շեղ, ծռած: *Աթկօս տը՛ղ ա, սա՛յաղ կաց* (Բ):

- Աթկօս տալ - Մի կողմի վրա թեքել, շեղել, ծռել: *Կըտօրը մին թիթը՛վ աթկօս ա տըվալ, վէր թօռը, ծո՛ւնը կ՚ա, ճիրէրը գ՚օլ չի տա* (Բ):

Ա՛ԹՈՒՆ - *գ.* Տղամարդու անուն:

- Ըթո՛ւնին ծո՛ւնը - Մարտ ամսի վեր-ջին տեղացող ձյուն: Ըստ ավանդու-թյան՝ Մարտունու շրջանի Հերհեր գյու-ղի բնակիչ Ա՛թունը մարտի 31-ին՝ մի արեւոտ օր, Ստեփանակերտից ոտքով ճանապարհվել է գյուղ, սակայն ճանա-պարհին մնացել է հանկարծահաս տե-ղացող առատ ձյան տակ եւ մահացել: *Էտ վը՛խտանց մինչէվ ըսօր էլ հիրհըրէ-ցէք՚ մա՛ղդի վէրչին կ՚ըվօղ ծո՛ւնին ա-սում ըն՝Ըթո՛ւնին ծո՛ւնը* (ԱԱ, 83):

ԱԹՈՒՌ *(գրբ. աթոռ)* - *գ.* Աթոռ՝ մեկ հոգու նստելու համար թիկնակով նս-տարան: *Տանը աթուռ էլ չի կա, թա նըս-տին* (Բ):

ԱԺՈՒՀ - *տե՛ս* ԱԺԼՀՀ:

ԱԺԻԼ/ԱՐԺԻԼ/ՅԷԺԻԼ *(գրբ. արժեմ, աժեմ)* - *չբ.* Արժել, արժենալ: *Սուղումուն դային խըմում ա, թա.- Ա՛ժի, լ՚ավ արաղ ա, չըրչըրմունքէտ ա՛ժի* (Բ):

ԱԺԼՀՀ/ԱԺՈՒՀ/ԸԺՈՒՀ *(պրս. azdaha (վիշապ)* - 1. *գ.* Անճոռնի մեծու-թյամբ հսկա: *Էս հէնգ՚ ա՛ժդա՛հէք՚ը մը-նամ ըն մա՛թա՛լ, ցըմաքված* (ՀԺՀ, V, 419): 2. *ած. փխբ.* Ուժեղ, ճարպիկ: *Էտ պըռավէտ էլ մին ա՛ժլա՛հա՛ տըղա յա ի-նո՛ւմ, էտ ուշափէն կօխում ա տակը, թա-կում, ըսպանում* (Ձ):

ԱԺՄՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԱԺՄՈՒՆՔ:

ԱԺՄՈՒՆՔ/ԱԺՄՈՒՆՔ *(պրս. azz (գին, արժեք)* - 1. *տե՛ս* Կ՚ԻՆ: *Ծիյին ա՛ժմո՛ւնքը հինչա ա՞* (Բ): 2. *գ.* Արժանիք: *Էն հինչ ա՛ժ-մո՛ւնք օնէ, վէր ըտի հը՛տըն ըս ընգալ* (Բ):

ԱԼ[1] - *տե՛ս* ԱԼԱ[1]: *Ալ յը՛զնը, չա՛լ յը՛զնը, հիշքան պէռնիմ՝ տա՛ր յը՛զնը* (ԱՀ, 25):

ԱԼ[2] - *տե՛ս* ԱԼԱ[2]:

ԱԼ[3] - *տե՛ս* ԷԼ:

ԱԼԱ[1]/ԱԼ[1] *(պրս., թրք. al (վառ կար-միր), թրք. ala (երփներանգ)* - 1. *ած.* Մուգ կարմիր: *Ուշափէն մարը ալա յէզ-նը կըմօրթէ, իփի, հըզըրէ, տըղէն յէշի* (ՆԱԲ, 25): 2. Երփներանգ, բազմագույն: *Ծաղէգ՚ ըմ քաղալ, ալ ա, Ղալան վար-թավ լըցվալ ա* (ԼՂԲ, 16):

ԱԼԱ[2]/ԱԼԼԷ/ԱԼ[2] - *տե՛ս* ՊԸԼԼՕՐ (1):

- Ալա յէ՛ - Հանդիմանական բացա-կանչություն, որ ուղեկցվում է չանչ անե-լով: *Մարը ասմա.- Ալա յէ՛, ք՚ը՛զ վէչ բիդի պէրած* (Ձ):

ԱԼԱ[3]/ԱԼԱՂ - *գ.* Մոլախոտի տեսակ: *Սաղ հայաթը ալա յա* (Բ):

- Ալա անէլ - Քաղհանել, բանջարա-նոցը, հողամասը մոլախոտերից մաք-րել: *Հիրըվանէրը հըվըքվէցէն, բօստա-նը ալա ըրէն, տըվէն ո՛ւրա՛ն* (Բ):

- Ալան տալ - *տե՛ս* Ալա անէլ:

ԱԼԱԲԱԼԸՂ/ԸԼԸԲԱԼԸՂ *(թրք. alaba-lik)* - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԱԽԷԾ:

ԱԼԱԲԱԾ *(թրք. alabaş)* - *գ.* 1. Շան տեսակ: *Կ՚ո՛ւլը ալաբաշին քը՛ըշտէն հինչ ա՞* (Բ): 2. *փխբ.* Անզուսպ, կռվարար կին: *Էտ ալաբաշին ծը՛ռքէն խը՛ղճ մարթը օր ու իշը՛ղ չի տը՛սավ* (Ձ):

ԱԼԱԲԱՍՏԸՐ - *տե՛ս* ԱԼԻԲԱՍՏԸՐ:

ԱԼԱԲՈՒԼԱ/ԸԼԸԲԸԼԱ *(թրք. ala-bula)* - *ած.* 1. Խայտաբղետ: *Ըտըրան էլ ինո՛ւմ ա մին էշ, էրկու էծ, մին էլ վէց ալաբուլա հավ* (Ձ): 2. *փխբ.* Կասկածելի, տարօրի-նակ: *Ալաբուլա մարթին անա ամմէն հինչ ըսպըսէլի յա* (Ձ):

- Ալաբուլա անէլ - Գործը անորակ կատարել: *Ալաբուլա ընէլավ կօրծ չի դո՛ւզիլ* (Բ):

Ա՛ԼԱ՚ԳՉԻ - *տե՛ս* Ա՛ԼԱ՚ՔՉԻ:

ԱԼԱԳՅՈՒԼ *(թրք. alagül)* - *ած.* Շատ գեղեցիկ, չքնաղ: *Նամուսը կըտըրվէ ըն-ղըրա. ո՛ւրա՛ն ալագ՚ո՛ւլ կընգանը թօղալ ա, էն սըվըտըռածակ ըխճըկանը հէտը ընգալ* (Բ):

ԱԼԱԳՕԶ *(թրք. alagöz)* - *ած.* Մեծ-մեծ, գեղեցիկ աչքեր ունեցող: *Շօռ ըն կ՚ամ, տը՛էսնըմ ըն ըտէղ մին ալագ՚օ՛զ ըխճըկա պատկէր* (ՀԺՀ, V, 153):

ԱԼԱԹ/Ա՛ԼԱ՛Թ *(արաբ., թրք. alat (գոր-ծիք)* - *գ.* Արոր: *Տըրախտըրը ա՛նդա՛թ ըն-գավ, կ՚ո՛ւթա՛նը ա ալաթը օնչ վէր կօ-խիգ* (Ձ):

Ա՛ԼԱ՛Թ - *տե՛ս* ԱԼԱԹ:

Ա՛ԼԱ՛Լ - Գործածվում է կապակցու-թյան մեջ:

- Ըլա՛լին տալ - Քաղցից, ծարավու-թյունից տանջվել: *Հա՛ղը տըղէն քըցո՛ւմ ա կ՚ումը, թա.- Դէ ք՚ինի, իրը՛ք օր ը-լա՛լին տօ՛* (Բ):

Ա՛ԼԱ՛ԼՈՒ - *ած.* Վտանգավոր: *Ըշտը՛ղ ա՛լա՛լո՛ւ պէն ա ինո՛ւմ, Մակիչը ղըրաղ ա շօռ տամ* (Ձ):

Ա՛ԼԱ՛ԼՈՒՄ - *գ.* Աղմուկ-աղաղակ, իրա-րանցում: *Մը՛ծ ախպէրը յէշում ա տէս-նում, վը՛ր կընանօցը մաչին ա՛լա՛լո՛ւմ ա ընգալ, ո՛ւրո՛ւր կօշտ-կօշտ ըն անում, պէնը վախտէն չի ինում...* (ՀԺՀ, VI, 237):

ԱԼԱԽԱԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱՆԱԽԱԹՈՒՆ:

ԱԼԱԿ՚ԻՋ - *տե՛ս* ԸԼԸԿ՚ԷՋ:

ԱԼԱԿՈՒՇԿՈՒՇ/ԱԼԱԿՕՇԿՕՇ/ԱԼԱ-ԿՕՇԿՕՇ/ԸԼԸԿՈՒՇԿՈՒՇ/ԸԼԸԿՕՇ-ԿՕՇ/ԸԼԸԿՕՇԿՕՇ - 1. *գ.* Չղջիկ: *Ճարը կըտըրած՝ էտ թէվէրըտ էտ ջիմդա՛ք՚ա՛ն ա տուվալ, ալակուշկուշէն ըստը՛ղծալ, վէր համ դուշու վա նըման, համ մուկնու* (ԱԱ, 69): 2. *ածական.* Նիհար եւ տգեղ: *Էրկու ալակուշկուշ ախճիգ՚ օնէ, սաղ օ-րը էն ա, փափաղը վէր կալա՛ծ, թարիփ ընէս* (Ձ):

ԱԼԱԿՕՇԿՕՇ - *տե՛ս* ԱԼԱԿՈՒՇԿՈՒՇ:

ԱԼԱԿՕՇԿՕՇ - *տե՛ս* ԱԼԱԿՈՒՇԿՈՒՇ:

ԱԼԱՂ *(թրք. alağ)* - *տե՛ս* ԱԼԱ[3]:

ԱԼԱՄ - *տե՛ս* Ա՛ԼԱ՛Մ:

Ա՛ԼԱ՛Մ/ԱԼԱՄ *(արաբ., պրս. alam, թրք. alem)* - *գ.* Աշխարհ: *Ա՛լա՛մը շօռ կ՚աս, ըն-ղըրա մընանը կարէլ չըս քըթէնաս* (Ձ):

- Ա՛լա՛մ աշխարք - Ամբողջ աշխար-հը, երկրի բոլոր բնակիչները: *Ա՛լա՛մ աշ-խարքը վը՛ղնը կաղնած, հարայ ա կ՚ամ, թա թաքավէրը կ՚ամ ա վէրչի խօսկըն ա-սէ* (ՀԺՀ, VI, 187):

ԱԼԱՄԱԹ - *տե՛ս* Ա՛ԼԱ՛Մ՚Ա՛Թ:

ԱԼԱՄԱԹ/ԱԼԱՄԱԹ *(թրք. alāmet)* - *ած.* Արտակարգ, արտասովոր, չքնաղ: *Թաքուհին վէր տը՛սնում ա էս վը՛սկէ ծո՛ւկնը, էնքան դա՛շանգ՝, էնքան սո՛ր՝ուն, մին ա՛լամա՛թ պը՛ն, յոր ա օնըմ, վէր միշտ յէշի...* (ՀԺՀ, V, 78):

ԱԼԱՄԱՆԺՈՒՆԻ - *տե՛ս* ԱԼԱՄԱՆԺՈՒՐԻ:

ԱԼԱՄԱՆԺՈՒՐԻ/ԱԼԱՄԱՆԺՈՒՆԻ/ԱԼԱՄԱՆՋՈՒՆԻ - *ած.* Այլանդակ, տգեղ, անճոռնի: *Ք՝ինամ ա, տը՛սնում մին ալամանժուրի մարթ էս դա՛շանգ՝ ըխճըկանը քըշտէն նըստած...* (Ջ):

ԱԼԱՄԱՆՋՈՒՆԻ - *տե՛ս* ԱԼԱՄԱՆԺՈՒՐԻ:

ԱԼԱՆԳԱ *(հ.ե. *aleu-, al- (թափառել, մոլորվել)* - *տե՛ս* ԹԱՄԲԱԼ: *Լ՝ավ ա տը՛ղամարթը քօռ ինի, կանց ա՛լանգ՝ա* (Ջ):

- Ա՛լանգ՝ա կըտըրէլ - *տե՛ս* ԹԸՄԲԻԼԱՆԱԼ: *Ք՝ինամ ա տը՛սնըմ ո՛ւրան կընէգ՝ը թաքավէրին քըշտէն թըմբիլացած, ա՛լանգ՝ա կըտըրած* (Ջ):

ԱԼԱՆ-ԹԱԼԱՆ *(թրք. alan (գնորդ, հաճախորդ, առնող, տանող), պրս. talan (կողոպուտ)* - *գ.* 1. Ավարառություն, կողոպուտ: *Ալան-թալանը վէր ըսքըսում ա, էլ շօնը տարը ճընանչում չի* (Բ): 2. *փխբ.* Անտերություն, անիշխանություն, անկարգություն, թողտվություն: *Մըհէնգ՝ ալան-թալան ա, հու հինչը օգ՝ում ա, անում ա* (Բ):

ԱԼԱՇԱ - 1. *ած.* Կատաղի, վայրագ: *Էտ թաքավէրին էլ մին ալաշա ծի յա հինում, վէր վէշ մինը կարում չի փըռնէ* (Ջ): 2. *գ. փխբ.* Անամոթ, անպատկառ կին: *Էտ ալաշան էտ տըղէն կըլօխը հա՛լա շատ օյիննէ յա պիրլանկան* (Բ):

ԱԼԱՇԿԵՐՏ - *ած.* Տգեղ, այլանդակ: *Տատը ասմա. - Բա՛լա, էտ ալաշկ՝էրտ ախճիգ՝ըտ ըշտըղա յը՞ս օգանլ, մին սէրունը իլանլ չի՞...* (Ջ):

ԱԼԱՉԱԼՓ - *գ.* Ձյունախառն անձրեւ: *Հինչ ծո՛ւն, մին խըրէգ՝ ալաչալփ ա յը՛կալ* (Բ):

- Ալաչալփ անէլ - Ձյունախառն անձրեւ տեղալ: *Էս վէր մըհէնգ՝անց ալաչալփ ա անում, ծըմըռնապէնդ ա ընական* (Բ):

ԱԼԱՉՈՒԽ/ԱԼԱՉՈՒԿ/ԸԼԱՉՈՒԽ/ԸԼԱՉՈՒԿ *(թրք. alacik)* - *գ.* Թաղիքե վրան: *Մին օր, չօբանին ալաչուխումը նըստած, լըսըմ ա, վէր էրկու շօն հա՛չըմ ըն...* (ՀԺՀ, V, 220):

ԱԼԱՉՈՒԿ - *տե՛ս* ԱԼԱՉՈՒԽ:

ԱԼԱՋԱՂՈՒԾ - *տե՛ս* ԱՋՐԱՀԻԼ(2):

ԱԼԱՍԱՐ - *ած.* Գիժ, խենթ, տարօրինակ: *Հա՛ռը վէր ա՛լասա՛ր ինի, խօխան ընդըրանա հինչ բի՞դի սըվը՛ռէ* (Ջ):

ԱԼԱՎ *(պրս., թրք. alav)* - *գ.* Բոց: *Ալավը լափ պըցըրանում ա, Սարումը կարում չի պապուն տը՛սնա...* (ՀԺՀ, V, 195):

- Ալավ անէ - Ինչ ուզում է լինի: *Ալավ անէ՝ մը՛ռնէ, դա՛ռդըս չի* (Բ):

- Ալավ անէլ - 1. Կրակ, խարույկ վառել: *Պիրում ա փա՛ղէրը տա՛ռսում, ալավ անում* (Բ): 2. Բոցավառվել, բոց արձակել: *Փիչը ալավ ըրավ, մագ՝էրը էրից* (Ջ):

- Ալավը փօրըն ըղնէլ/քըցիլ - *տե՛ս* Կըրակը ջանը ըղնէլ/քըցիլ:

- Ըլըվ-ալավ անէլ - 1. Բոցկլտալ, բոցեր արձակել: *Թութէ չօ՛ր փա՛ղը վէր նի տաս փիչը, ըլըվ-ալավ կանէ* (Բ): 2. *փխբ. տե՛ս* ՊԸՍՊԸՂԱԼ: *Ըտըրա հէտի էլ հէռու տը՛ղան ըլըվ-ալավ ա անըմ, յէշօղին աշկէրը ծըկծըկօտում* (ՀԺՀ, V, 42): 3. Թշերը կարմրել (գեղեցկությունից, ջերմությունից): *Էտ ախճիգ՝ը լ՝ըհա ըտի ըլըվ-ալավ ա անում* (Ջ):

ԱԼԱՎԷՐԴԻ *(թրք. allahverdi)* - *գ.* Խոսելուն, բաժակաճառ ասելուն կամ որեւէ այլ գործի մասնակից դարձնելու հրավեր, հերթ: *Մանաս, ալավէրդին քունըն ա, պըղըրաստըվէ, վէր կէնաց ասիս* (Բ):

ԱԼԱՎԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ալավլամիշ անէլ - *տե՛ս* Ալավ անէլ(1): *Պիրած խօտը կ՝ո՛ւտում ա, ալավլամիշ անում* (Ջ):

- Ալավլամիշ ինիլ - *տե՛ս* Ալավ անէլ(2): *Անդո՛ւնդ, հինչ անդո՛ւնդ, մին յէքքա ծօվ ա ալավլամիշ իլած, հինչ մէղավէր կա՝ մէչըն ածած, էրվըմ ըն...* (ՋՏ, Բ, 14):

ԱԼԱՓԸՌԱՆԳԻ *(թրք. alafranga (եվրոպականացած), իտալ. allafranca (ըստ ֆրանսիականի)* - *ած.* Ոչ սովորական՝ ֆրանսիացու, եվրոպացու ձեւով, տարօրինակ: *Էտ ք՝ա՛սիբըն ասըմ ա.- Պա հո՛, էտ հինչ ա՛լափըռանգ՝ի պէնէր ը՞ս անը՛մ* (ՀԺՀ, V, 233):

ԱԼԱՔ՝ԷՇ(Ի) *(թրք. alakeş)* - *տե՛ս* Ք՝ԱՐԹՄԱ: *Ալաք՝էշը յէր ա օնում, նի մընում բօստանը* (Բ):

ԱԼԱՔ՝ՉԻ/ԱԼԱԳ՝ՉԻ *(թրք. elekçi)* - *գ., ած.* 1. Մաղ կապող (սովորաբար գնչու): *Մին փոթ ցօրէն տըվավ ա՛լաք՝չուն, մին լ՝ավ մաղ կապէլ տըվավ* (Ջ): 2. *փխբ.* Թափառաշրջիկ, մուրացկան, աներես: *Ինձ նըման մարալ գ՝ա՛զալին մին ա՛լաք՝չու հօ՞ր տըվին* (ԼՂԲ, 220):

ԱԼԲԱՀԱԼ(ՄԸՍ) - *տե՛ս* ԻԼԲԻՀԱԼ(ՄԸՍ):

ԱԼԲՈՒԽԱՐ *(թրք. albuxara)* - *գ.* Սեւ, դեղնագույն, կարմրագույն եւ երկարավուն սալորի տեսակ: *Խըծըպէրթա ալբուխարը ճօկ պէն ա* (Բ):

ԱԼԲՈՒԽԱՐԻ - *գ.* Ալբուխար սալորի ծառը: *Ալբուխարին շըլօրո՛ւն յըրա լ՝ավ ջալաղ ա փըռնում* (Ջ):

ԱԼԷԳ՝ - *գ.* Թերություն, վատ արարք, արատ: *Հարթանը վէր ալէգ՝ չինի, ըսկէսուրը էլիա իրը՛սը նը ը՛ր կըխօսէ* (Ջ):

- Ալէգ՝ անէլ - Անկարգություն, վատ արարք թույլ տալ: *Խօխան ալէգ՝ ըրավ, մարը թակից* (Բ):

ԱԼԷԼՈՒ(ՅԱ) *(գրբ. ալէլու)* - *գ.* Փառաբանական օրհներգություն, որ սկսվում է «ալէլու» բառով: *Ալէլու, Ալէլու, էծը տանիմ, վը՛խսարը պիրիմ...* (Ջ):

ԱԼԷՐ - *տե՛ս* Ա՛ԼԼԷՐ:

ԱԼԸԾ-ՎԷՐԻԾ - *տե՛ս* ԱԼԻԾ-ՎԷՐԻԾ:

ԱԼԸՓՎԷՐԱՋԱ՛Ք՝ - *տե՛ս* Ք՝ԱՐ: *Ախըր մէգ հինչ ալըփվէրաջա՛ք՝ օնինք՝, վէր զուռնին փըչինք՝, չավ անինք՝...* (ՋՏ, Ա, 177):

ԱԼԻ - *տե՛ս* ԼԻ:

Ա՛ԼԻ - *գ.* Անձնանուն:

- Ա՛լո՛ւն թօրը/կ՝ը՛փը - Սուր, ընտիր, դիմացկուն (գործիք, առարկա): *Ա՛լո՛ւն թօրըն ա, կօտըրէլ չի* (Ջ):

ԱԼԻԲԱՍՏԸՐ/ԱԼԱԲԱՍՏԸՐ *(գրբ. ալապաստր)* - *գ.* Սպիտակ, թափանցիկ գաջաքար, որից անոթներ են պատրաստում: *Ալիբաստըրը ցը՛խ ըրավ, կըրասէն կօտըրած տը՛ղը կըրկատից* (Բ):

ԱԼԻԿՈՒՆԴԷ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՆԳԻ: *Միհէնգ՝ վէ՛չ ալիկունդէ յըն խաղ անում, վէ՛չ քըսկըրէնք՝ի* (Բ):

ԱԼԻՄԷՆՏ *(ռուս. алименты, լատ. alimentum)* - *գ.* Ապրուստի միջոց, որ ըստ օրենքի տրվում է ընտանիքի՝ առանձին ապրող անաշխատունակ անդամներին խնամակալների կողմից: *Ըշխըդածէն կէսը ալիմէնտ ա տամ* (Ջ):

Ա՛ԼԻ-ՄՕՍԻ - *գ.* Ծանոթ-անծանոթ: *Ա՛լի-Մօսի լօխ հըվաքվում ըն, կ՝ամ ըտըրանց յըրան կըռէվ* (Ջ):

- Ա՛լի-Մօսի անէլ - Չարչարվել, ապրուստի միջոցներ հայթհայթելու համար ջանք չխնայել, այս ու այն կողմ ընկնել: *Ա՛լի-Մօսի յա անում, տօնը պահում* (Բ):

- Ա՛լի-Մօսի չինիլ - Համարձակ խոսել, գործել՝ առանց հանգամանքները հաշվի առնելու: *Պըլը-Պուդուն Ա՛լի-Մօսի չօնար, հինչը օգ՝ում ար, ասում ար* (Ջ):

ԱԼԻԾ-ՎԷՐԻԾ/ԱԼԸԾ-ՎԷՐԻԾ *(թրք. alişveriş)* - *գ.* Առեւտուր, առուծախ: *Էն արտ անօղ չի, ընդըրա փէշակը ալիշ-վէրիշը ա* (Բ):

- Ալիշ-վէրիշ անէլ - 1. Առնէլ-ծախել, առուծախով զբաղվել: *Հա՛լա՛ խօխա վըխտանց ա ալիշ-վէրիշ անում, վէր ընդըրա փուլ չինի, պա հո՛ւր բի՞դի ինի* (Ջ): 2. Ջերմ հարաբերությունների մեջ լինել: *Էտ կը-*

նէգ՛ը նախագէն նըհը՛տ դոստ ար, ընդ-ըրա նըհը՛տ ալիշ-վէրիշ ար անում (Բ):

ԱԼԻ-ՎԱԼԻ - *տե՛ս* ԱԼԻ-ՄՕՍԻ:

ԱԼԻՐ - *տե՛ս* ԱԼԼԷՐ:

ԱԼԻՓ - *տե՛ս* ԱԼԻՓ:

ԱԼԻՓ/ԱԼԻՓ *(ռուս. олифы, հուն. aleipha)* - *գ.* Քսուքների համար գործածվող եփված ձեթ՝ օլիֆ: *Պոլէրը ալիփ քը-սից, հանցու կըրասկան հէրիք՛ անէ* (Բ):

ԱԼԼԱ - *տե՛ս* ԷԼՅԱ:

ԱԼԼԱ - *տե՛ս* ԷԼՅԱ:

ԱԼԼԱԴ-ՍԱԼԼԱԴ - *տե՛ս* ԱԼԼԱԹ-ՍԱԼ-ԼԱԹ:

ԱԼԼԱԹ-ՍԱԼԼԱԹ/ԱԼԼԱԴ-ՍԱԼԼԱԴ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ալլաթ-սալլաթ ինիլ - Հրաժարվել, ձեռք քաշել: *Էրկունջի կընգանըն էլ ա տա՛ւս քըցո՛ւմ, նըստա ալլաթ-սալլաթ ի-նի՛ւմ* (Ձ):

ԱԼԼԱԽ-ՄԱԼԼԱԽ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ալլախ-մալլախ անէլ - Շարժել, օրորել: *Իստի աղվէսը ծէն ա տաս, հա՛ք՛ն ալլախ-մալլախ ընէլավ կըղնէս* (ԼՂԲ, 300):

ԱԼԼԱՀԱՆ(Ա) *(թրք. allahtan (բնածին, աստվածատուր)* - *ած.* 1. Աստծու տված, հեշտ ճարվող: *Ալլահան ժէնգ՛ալը էլ չի բաշիր ընէս, թա քաղէ, պիրի ժինգ՛ալավ հաց թըխէ, խոխէնք՛ը օտին* (Բ): 2. Թշվառ, խեղճ ու կրակ, աղքատ: *Ալլահան Ղազարին ախճիգ՛ը էլ մարթու ք՛ը՛ցավ, տու հալա տանը* (Բ):

ԱԼԼԱՀՅԷԹԱՐ - *ած.* Չքավոր, անկարող, անշնորհ: *Մին քաղաքըմ ապրըմ ար մին ք՛ասիբ մարթ, մին լոխճին աշ-կան ընգած, լոխճին քըշտին սըվիրէս տը՛ռած, ալլահյէթա՛ր, բէշ-բէթա՛ր մարթ* (ՀԺՀ, V, 232):

ԱԼԼԱՀՈՒՇ - *ած.* Մոռացկոտ: *Ալլա-հո՛ւշ մարթ ա, օրվա ըրածը էք՛սը մը-նան քըցո՛ւմ ա* (Բ):

ԱԼԼԱՂԱԴՕՆՈՒՄ - *տե՛ս* ԱԼԼԸՂԱ-ԴՕՆՈՒՄ:

ԱԼԼԱՄԱ - *տե՛ս* ԱԼԼԱՄԱ:

ԱԼԼԱՄԱ/ԱԼԼԱՄԱ/ԸԼԼԱՄԱ/ԸԼԼԱ-ՄԱ/ԻԼԼԱՄԱ *(թրք. allame (ամենագետ, մեծ գիտնական)* - *ած.* Հսկա, մեծ, վիթխարի: *Մին ալլամա՛ քար ա յոր ունէս, էտ օխծէն յըրա կ՛աս, ըսպընէս* (Բ):

ԱԼԼԱՄ-ՂԱԼԼԱՄՕԹՈՒՆ - *գ.* Խորամանկություն: *...Ղուլուղ անօղնէն, զինք՛ն նէն ալլամ-ղալլամօթունի տըված, հանց պէնէր ըն անըմ, վէր մարթ մընըմ ա շը-վարած* (ՋՏ, Բ, 119):

ԱԼԼԷ - *տե՛ս* ԱԼԱ[2]:

ԱԼԼԷՐ/ԱԼԷՐ/ԱԼԻՐ/ԱԼՅԷՐ/ԱՅԼԷՐ *(գրբ. ալիւր, ալեւր)* - *գ.* Ալյուր: *Մըհէնգ՛ ապրուստը բօլլուղ ա, էլ կ՛ա՛ռու ըլլէրա հաց թըխօղ չի կա* (Բ):

- Ալլէր անէլ - 1. Ալյուր աղալ: *Վար Օվ-չի Փիրումը կընգանը նըհէտ հընէրանց տանան կ՛ամ ա տօն, ք՛ընա՛մ ա ճաղացը, ալէր անըմ, մին յէզնը մօրթում, վար բա-դարաք՛ անէն* (ՆԼՂԺԲ, 13): 2. *փխբ.* Շատ մանրացնել, փոշիացնել: *Չօ՛ր հացը թա-կից, թակից, ալլէր ըրավ* (Ձ):

- Ալլէրը ճէղացըն ա աղում, ղըլմըղալը՝ չանչախը - Մեկը գործում է, մյուսը նրա փոխարեն խոսում: *Ալլէրը ճէղացըն ա աղում, ղըլմըղալը՝ չանչախը, ըտի յա, մունք տանչվըմ ընք, նախագան գ՛ըռա-նըմ ա, թա պըլանը վէց ամսըմը տուվալ ըմ* (Բ):

- Ալլէրը մաղէլ, մաղը կախ տալ/կը-ռէչանը քըցիլ - 1. Անելիք գործերը վեր-ջացնել, հանգստանալ: *Ք՛ը՛զ հինչ կա՞. ալլէրը մաղալ ըս, մաղը կախ տըվալ, վէ՛չ հօքս օնիս, վէ՛չ դա՛ռդ* (Բ): 2. Շատ ծերանալ, կյանքի հետ հաշիվները վերջացնել: *Աղաս ապէրը ալլէրը մաղալ ա, մա-ղը կախ տուվալ, վէշ մին կօրծու խառ-նըվում չի* (Ձ):

- Ալլէր տը՛ռնալ - Շատ մանրանալ, փոշիանալ: *Օշափը վէր քարը հափռու-մը հօփ ա տամ, ալլէր ա տը՛ռնում* (Ձ):

- Ըլլէրէն չըվալէն թայ անէլ/շինիլ - Աղջիկը երկար ժամանակ չամուսնացնելով՝ տանը թողնել, պառավեցնել: *Մարյանը հու յը՛կավ, ախճիգ՛ը տուվավ վէչ, պահից, պահից, ըլլէրէն չըվալէն թայ ըրավ* (Բ):

- Ըլլէրէն չըվալը հիշկան թափ տաս, փուշի տա՛ւս կըկ՛ա - Գործը, գաղտնիքը ինչքան փորփրես, նոր բաներ կբացվեն: *Հա՛ղը ասամ. - Մ՛ շան տըղա, ըլլէրէն չը-վալը հիշկան թափ տաս, փուշի տա՛ւս կը-կ՛ա, բօլ ա, էտ կօրծը վիրչըցըրու՛ն* (Բ):

ԱԼԼԸՂԱԴՕՆՈՒՄ/ԱԼԼԱՂԱԴՕՆՈՒՄ - *ձ.* Գոհունակություն, խրախուսանք, բարեմաղթություն արտահայտող բացականչություն՝ կեցցես: *Ալլըղադօնո՛ւմ թաքավէրին պուճուր տըղա, տա՛ւս կո-նիս մըհակը, հանց կըթըխիս, վը՛ր օ-շափըն էլ տէղան կարէլ չի յէր կէնա* (ՀԺՀ, VI, 132):

ԱԼԼՕՐ/ԱԼՕՐ - *մ., գ.* Վաղը չէ, մյուս օրը: *Էք՛ո՛ւց չէ, ալլօ՛ր կըկ՛աս տանիս* (Ձ):

ԱԼԿԱՇ *(ռուս. алкаш)* - *տե՛ս* ԱՐԿԱ-ԳՕԼԻԿ:

ԱԼՅԱ - *տե՛ս* ԷԼՅԱ:

ԱԼՅԱ - *տե՛ս* ԷԼՅԱ:

ԱԼՅԱՂԱ - *մ.* Հատկապես, առանձնապես: *Ալիանդա՛ ճէլ ըրավ, տանք՛ուրը պարթկը տըվավ, վէր տիք՛ըրակէնը ի-ը՛ռսավը չի կ՛ա* (Ձ):

ԱԼՄԱՋ/ԱԼՄԱՍՏ *(պրս. almas)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԲԸՌԼԱՆԴ: *Քու մըտանիտ թօփազ ա, իմըս թանմա՛ղ ալմազ ա...* (ԼՂԲ, 13): 2. Ապակի կտրելու գործիք: *Ալմազը յոր ա օնում, էտ մը՛ծ հիլին կըտորում, շո՛ւշէ-ք՛ը քըցո՛ւմ* (Բ):

ԱԼՄԱՍՏ - *տե՛ս* ԱԼՄԱՋ:

ԱԼՅԷՐ - *տե՛ս* ԱԼԼԷՐ:

ԱԼՉԱ/ԱԼՈՒՉԱ *(թրք. alic (վայրի սա-լոր)* - *գ.* Դեղնագույն՝ կանաչագույն՝ կարմրագույն եւ կլոր սալորի տեսակ: *Էնքան ալչա կէրավ, փուրըհըրէնք՛ան ընգավ* (Բ):

ԱԼՉՈՒ *(թրք. alce)* - *գ.* Վեգի՝ ճանի կեռմանաձեւ փոսորակով երեսը: *Վէք՛ին թօղ ըրէն, ալչուն Սիմօնէն ընգավ* (Ձ):

ԱԼՋԱԿ/ԱՐՋԱԿ - *գ.* Ձեռնոց: *Ալջա՛կը կ՛ը՛ցավ, ըսքըսից պատը տինիլը* (Բ):

ԱԼՎԱԼԱ *(արաբ. alvan (գույներ)* - *ած.* Երփներանգ: *Խընձո՛ր ծառը ծաղկալ ա, ռանգ՛-ռանգ ծաղիկ ալվալա...* (ԼՂԲ, 19):

ԱԼՎԷՐՇԻ *(թրք. alavereči)* - *գ.* Վաշխառու: *Էտ ալվէրչին խափանում ա, խը՛ղճ կընգանը իլանծ-չիլանծը ինք՛ օնում* (Ձ):

ԱԼՎԸՀԱԹ/ԱՀՎԱԼ(ԱԹ) *(թրք. ahval)* - *գ.* Դրություն, վիճակ, ողջ-առողջություն: *...Ասըմ ա.- էլ ճար չըկա, ք՛ինիմ, տը՛ս-նամ, մին ալվըհաթ հըրցընիմ տանան, խուխօցան* (ՀԺՀ, VI, 185):

ԱԼՈՒՄԻՆ *(ռուս. алюминий, լատ. alu-men)* - *գ.* Սպիտակ-արծաթափայլ կռելի մետաղ՝ ալյումին: *Մըհէնգ՛ էլ, ընգած շինըթկընէն, ալո՛ւմին ա վըհըքէս, տը-նէս Իրէվան ծըխէս* (Բ):

ԱԼՈՒՉԱ - *տե՛ս* ԱԼՉԱ:

ԱԼՈՒՍՏԻ - *տե՛ս* ԻԼԲԻՀԱԼ(ՄԸՍ): *Տը-ղան ալո՛ւստի կըլխու ընգավ, վէր օգ՛ում ըն ո՛ւրանն կըլօխը վարին* (Ձ):

ԱԼՈՒՐ - *տե՛ս* ԱԼԼԷՐ:

ԱԼՔ *(գրբ. ալք)* - *գ.* Առասպելական չար ոգի: *Ասում ըն՝ էտ ծօրո՛ւմը ալքէր ըն ապրում* (Ձ):

ԱԼՕ *(ռուս. алло)* - *ձ.* Գործածվում է որպես բացականչություն հեռախոսով խոսելիս՝ լսում եմ, լսեցե՛ք: *Ալո, էտ հո՛ւր տօն ա՞* (Բ):

ԱԼՕՐ - *տե՛ս* ԱԼԼՕՐ:

ԱԽ - *ձ.* Վշտի՝ ցավի՝ հանդիմանության՝ ասփոսանքի բացականչություն: *Մխ, Մստուծ, էս հինչ օյին պէ՞րէր մէր կըլօ՛խը* (Բ):

- Ախ անէլ/քաշիլ - Հառաչել, ափսոսալ: *Մարթը մընէլանը յը՛տը սաղ օրը ախ ա քաշո՛ւմ* (Բ):

ԱԽԱ-ԲԱԽԱ - *մ.* Ազատ, համարձակ (կանգնել, նայել): *Կաղնալ ըս ախա-բա-խա, վը՛ննիտ չըմօշկը լախ ա...* (ԼՂԲ, 25):

ԱԽԱՋ - *տե՛ս* ՂԱԽԱՋ:

ԱԽԱՐ[1] - *գ.* 1. Ջատկին կատարված եւ հասարակությանը բաժանված մա-

տաղ: *Ախարը փայ-փայ ըրէն, ժուղովուրթէն պիժընը՝ցէն* (Ձ): 2. Ձատկին նշանված տղայի տնից աղջկա տունը կամ հակառակը տարվող ընծաներ: *Գ՛ուլբան ախարէն մաչան անպակաս ար* (Ձ):

ԱԽԱՐ[2] - *տե՛ս* ԱԽԷՐ(ԱՄ):

ԱԽԷ - *տե՛ս* ՀԱԽԷ:

ԱԽԷՐ(ԱՄ)/ԱԽԱՐ[2]/ԱԽԸՐ *(թրք. achar)* - Չէ՞ որ, բայց: *Տըղան խըմըմ ա, տը՛սնում ախէր էտ ճ՛ուր չի՛* (ՀԺՀ, V, 21):

ԱԽԸՐ - *տե՛ս* ԱԽԷՐ:

ԱԽԸՐԸ - *տե՛ս* ԱԽՐԸ:

ԱԽԸՐԸՄԸՍ - *տե՛ս* ԱԽՐԸ(1):

ԱԽԼԱՄՕՆ - *տե՛ս* ԽԸԼԱՄ:

ԱԽԾ - *տե՛ս* ԱԽՑ:

ԱԽԾԱՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՄԱԽԾ: 2. Եփած, ճմռած եւ վրան աղ ցանած կանաչեղեն: *Ինքը՛ն էլ ախծան շատ ար սիրում* (Ձ):

- Ախծան անէլ - *տե՛ս* Ծ՛ուծ՛ուն անէլ:

ԱԽԿ - *ձ.* Ձզվանքի բացականչություն: *Թաքավէրին ախճիգը թըքում ա, թա.- Մ՛ախկ, էս հինչ յը՛խտուտ տօն ա՞* (Ձ):

ԱԽԿԱԴ/ԱԽԿԱՏ/ԱԽՔԱԴ/ԱԽՔԱՏ *(գրբ. աղքատ)* - *տե՛ս* Քի՛ԱՍԻԲ: *Դէրը քը՛նում ա վարթաբէդին կ՛էնգատ անում, ախքադը էլ հէտան* (ՆԱԲ, 59):

ԱԽԿԱԴ-ԸԽԿՈՒԴ - *տե՛ս* Քի՛ԱՍԻԲ-Քի՛ՍՈՒԲ: *Միհէնգ ախկադ-ըխկուդու դար չի, հու կարում ա, բիդի կըլ՛օխը պահէ* (Բ):

ԱԽԿԱՏ - *տե՛ս* ԱԽԿԱԴ:

ԱԽՃԻ/ԱԽՉԻ/ԱՃԻ - *գ.* Աղջիկներին, կանանց դիմելու կոչական բառ: *Ախճի՛, Յէղի՛սաբէթ, դ՛ուզ ա՞, վէր հիրըվանէտ ըխճըկանը տարալ ըն, էրկու օրանը յը՛տը տ՛ուս քըցա՛ալ* (Ձ)

ԱԽՃԻԳ՛/ԱԽՉԻԳ՛/ԱՃԻԿ/Ա՛ՃՈՒԿ/ԱԽՃԻԿ/ԱԽՉԻԿ *(գրբ. աղջիկ)* - 1. Իգական սեռի երեխա՝ պարմանեկ: *Հըղէննի ջիհի՛ում ըն մին ըխճըկա* (Ձ): 2. *գ.* Իգական սեռի զավակ, դուստր: *Թաքավէրին ախճիգ՛ը խընձ՛ը վար օտըմ ա, մին լ՛ավ ծի յա տ՛ռնըմ. էտ տըղան յէր ա ի-նի՛ում, քըշ՛ում* (ՆԼՂԺԲ, 9): 3. Կույս, օրիորդ: *Վէզիրը ծէն ա տամ պալատէն լաւ մը՛ծ դուխտուրէն, հանցու տը՛սնա՝ ի՛ուրա՛ն ախճիգ՛ը՛ն ախճիգ՛ ա՞, թա չէ...* (ՆԼՂԺԲ, 41): 4. *ածական.* Իգական սեռին պատկանող: *Ախճիգ՛ խօխա յա* (Ձ):

- Ախճիգ՛ արմատ - *տե՛ս* ԱԽՃԻԳ՛:

- Ախճիգ՛ ը՞ս, թա տըղա՞ - Հաջողվե՞ց, թե՞ ոչ, բերած լուրդ դրակա՞ն է, թե՞ բացասական: *Սա՛մսօն, հինչ խաբար ը՞ս պէրալ. ախճիգ՛ ը՞ս, թա տըղա՞* (Բ):

- Ախճիգ՛ը տ՛ուսի պատ ա - Աղջիկը՝ դուստրը, իր հայրական տանը հիմնավոր չէ:

- Ախճիգ՛ը՝ ուրական, պէժինք՛ը՝ տըրէկան - Աղջիկ՝ դուստր ունեցողը ժամանակին պետք է հոգա օժիտի պատրաստությունը:

- Ախճիգ՛ը ի՛ուրի՛ուշ՛ու տան ճիրա՛նք՛ ա - Աղջիկը՝ դուստրը, ուրիշի տանն է օգուտ բերում:

- Ախճիգ՛ տը՛սնալ - Հարսնացու ընտրել: *Դ՛օրի՛ունց տանը միջի յա. շէնին ջիհիլնէն ք՛ը՛ցալ ըն ախճիգ՛ տը՛սնան* (Ձ):

- Ախճիգ՛ օգ՛իլ - 1. Հարսնախոսել: *Ք՛ը՛ցալ ա, թա Հ՛ա՛բ՛ուն ախճիգ՛ը՛ ՕՁի, ը՛ռազի ջը՛ն կացալ* (Բ): 2. Ամուսնանալ, տունը հարս բերել: *Մարը ասմա.- Պը՛ռավալ ըմ, մին ախճիգ՛ օգ՛ի, ինձ ք՛ՕՄ՛ՆԳ՛ անէ* (Ձ):

- Ըխճըկանը կ՛էշը ջըտը՛սէնք՛, հարթնանը՝ լ՛ավը - Աղջկան միշտ գովաբանում են, հարսին՝ փնովում:

- Ըխճըկօրցը թըսան վը՛տ օնէլ - Վավաշոտ լինել, ցոփ ու շվայտ կյանք վարել: *Վէ՛ջ հօրը՛ն ա ք՛ՕՄ՛ՆԳ՛ ընէս, վէ՛ջ ախպօրը՛, սաղ օրը էնա ըխճըկօրցը թըսան վը՛տ ունէս* (Բ):

ԱԽՃԻԿ - *տե՛ս* ԱԽՃԻԳ՛:

ԱԽՄԱԽ/ԱԽՄԱՂ *(արաբ. ahmak)* - *ած., գ.* Հիմար, տխմար: *Ախմախ մարթին անա ամմէն հինչ ըսպըսէլի յա* (Բ): *Էս ախմախը հըրփ՛ՆԾէն հէտան վագ ա տամ, համ կ՛ուռկ՛օռում...* (ՆԼՂԺԲ, 121):

ԱԽՄԱՂ - *տե՛ս* ԱԽՄԱԽ:

ԱԽՄԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ախմիշ ինիլ - Հոսել: *...էն խէղճ, ի՛ուրա՛ն մըհար ախմիշ ինըմ ճ՛ուրը չուգունի մէջ ըն քըցըմ, գինջիլավ էլ կըպօտըմ, վէր տ՛ուս չի կ՛ա...* (ՋՏ, Ա, 122):

ԱԽՇԱԴԱՆՔ - *տե՛ս* ԱՇԽԱԴԱՆՔ:

ԱԽՇԱՏԱՆՔ - *տե՛ս* ԱՇԽԱԴԱՆՔ:

ԱԽՇԱՐ(Ք) - *տե՛ս* ԱՇԽԱՐ(Ք):

ԱԽՉԻ - *տե՛ս* ԱԽՃԻ:

ԱԽՉԻԳ՛ - *տե՛ս* ԱԽՃԻԳ՛:

ԱԽՉԻԿ - *տե՛ս* ԱԽՃԻԳ՛:

ԱԽՊ - *(գրբ. աղբ)* - *տե՛ս* ՋԻԲԻԼ: *Տանըմ ա, թա ախպը տէն ածէ, տը՛սնըմ ըխպըհարումը մին պէն փըլըստըրատէ յա տամ* (Ձ):

ԱԽՊԷՐ *(գրբ. եղբայր)* - *գ.* 1. Միեւնույն ծնողների արու զավակներից յուրաքանչյուրը մյուսի (մյուսների) նկատմամբ: *Ըտըրան էլ ինի՛ում ա վէց ախպէր՝ մինը մինան ք՛ա՛նսիբ* (Ձ): 2. *փխբ.* Սիրով ու բարեկամությամբ իրար հետ կապված անձերից յուրաքանչյուրը, մտերիմ ընկեր: *Ըտի չուբանէն տըղան ու թաքավէրէն տըղան, հունցը ախպէր, ի՛ուրի՛ուր ք՛ՕՄ՛ՆԳ՛ ըն անում* (Ձ): 3. Տղամարդկանց դիմելու մտերմական կոչական բառ: *Մ՛ախպէր, էս շէնումը կավ կի՞նի, մինը ինք՛ օնիմ* (Բ):

- Ախպէրը ախպօրը տալ չի - Շատ թանկագին, ընտիր բան է: *Յակատ, հինչ ցա՞կատ. ախպէրը ախպօրը տալ չի* (Բ):

- Ախպէր տը՛ռնալ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՐԱՆԱԼ: *Թաքավը՛ՐԷն մին մադար տըղա յա ինի՛ում, մին էլ մին նՕք՛ա՛ր՝ ախպէր տը՛ռած թաքավը՛ՐԷն տըղէն նըհէտ* (ՆԼՂԺԲ, 46):

- Ախպօր նըման - Մտերմաբար, եղբայրաբար: *Ախպօր նըման, էք՛ի՛ուց յը՛ք ք՛ՕՄ՛ՆԳ՛ ըրա՛, էս կօրծը պըրծընիմ* (Ձ):

- Ախպօր ումէդ ընգէր՝ ըխպըհարը ընգէր - Եղբոր վրա պետք չէ հույս դնել: *Ըսկէսուրը ասմա.- Մ՛ հարթնը, խըրէգ՛ քու ախպօր տօնը ք՛ինի. ախպօր ումէդ ընգէր, ըխպըհարը ընգէր* (Ձ):

ԱԽՊԻ՛ՈՐ/Ա՛ԽՊԻ՛ՈՐ *(գրբ. աղբիւր, աղբեւր)* - *գ.* 1. Ակունքից բխող ջուր՝ աղբյուր: *Արչին ախպի՛ուրը էն ա Տըզըփ՛ՆԴ՛ սարումը* (Ձ): 2. Բխող ակունքի վրա կառույց, շինություն: *Էտ ըխպիրին քարէրը Պիլթընուցա միդ՛ՆԱՆ ըն պէրալ* (Բ):

- Ախպի՛ուրը պըրտՕՆէլ - Սրբությունը արատավորել: *Իզէն ախպի՛ուրը պըրտՕՆալ ա, յը՛ս ընդրա նըհը՛տ էլ կօրծ չըմ փըռնէլ* (Բ):

- Ախպի՛ուրը տանէլ, ծարավ յը՛տ պիրիլ - Շատ ճարպիկ, հնարամիտ, խորամանկ լինել, մեկին գերազանցել այդ հատկություններով: *Էտ ա՞ խը՛ղճ, էտ վէր օգ՛ի, օխտը տըղամարթ կըտանէ ախպի՛ուրը, ծարավ յը՛տ պիրի* (Բ):

- Ախպի՛ուրը ցըմաքէլ - Եկամտի աղբյուրը կտրվել, վերանալ: *Սիրը՛կանը նախագա յար, տ՛ուս քըցէցէն, ախպի՛ուրը ցըմաքից* (Բ):

- Ախպի՛ուրը քար քըցիլ - Մեկին վնասել, վատություն անել: *Բօ՛լ ա, ա՛ ժուղովուրթ, բօ՛լ ա, հիշքան հընգէր-հիրըվանէն ախպի՛ուրը քար ըք քըցա՛ալ...* (Ձ):

- Ախպի՛ուրը ք՛ինի՝ ճ՛ուրը կըցըմաքէ - Ձախորդ մարդ է, ինչ ձեռնարկի՝ կձախողվի: *Էտ տընը՛շինին ըսկի բախտ չօնէ, վէր ախպի՛ուրըն էլ ք՛ինի, ճ՛ուրը կըցըմաքէ* (Ձ):

- Ըխպիրա՛ն ճ՛ուր խըմէլ - Մեկից օգտվել: *Ժողովումը բըրիգադիրը յը՛ր ա կէնում, թա.- Մ՛ ծէր տօնը շինվի, էտ վէր ինձ ըտի տըռըպըռտում ըք, տուք իմ ըխպիրա՛ս ճ՛ուր չը՞ք խըմալ* (Բ):

- Ըխպիրա՛ն ճ՛ուր խըմէլ, ակնումը թըքէլ - Երախտամոռ լինել, լավությունը վատությամբ փոխհատուցել: *Ըխպիրա՛ն ճ՛ուր ա խըմում, ակնումը թըքում. էն հինչ մարթ ա՞, վէր ք՛ՕՄ՛ՆԳ՛ անիմ* (Բ):

- Ըխպիրին ակնումը թըքէլ - *տե՛ս* Ախպի՛ուրը պըրտՕՆէլ:

- Ըխպիրի՛ու նըման քըլքըլալ - Առատորեն՝ հորդաբուխ հոսել: *Կավ, հինչ*

կա՞վ, կօրծը ըխպիրու նըման քըլքըլամ ա (Ձ):

ԱԽՊՈՒՐ - *տե՛ս* ԱԽՊՈՒՐ:

ԱԽՍԱԽԿԱԼ/ԱՍՍԱԽԿԱԼ/ԸԽՍԱԽԿԱԼ/ԸՍՍԱԽԿԱԼ *(պրս. agsaggal, թրք. aksakal)* - 1. *ած.* Ծեր, տարիքն առած: *Յօր ա օնում մին քանէ ախսախկալ մարթ, կ՚ամ հանման ղըչըղնէրին պըտահած տէղը* (ՀԱԲ, 15, 128): 2. *գ.* Ծերունի, տարիքն առած մարդ: *Շէնին ախսախկալնէն հըվաքվում ըն, մըսլըհաթ անում, վէր էտ ըրփըվէրուն մարթին յըրա քար քըցին* (Բ): 3. *ած., գ. փխբ.* Փորձառու, լրջախոհ, իմաստուն: *Հըվաքվըմ ըն էտ յէրգ՚իրին ախսախկալնէն, աշխարք տը՚սած մարթիք՚, կ՚ամ էտ թաքավէրէն կօշտը, վը՚ր ք՚ըմանգ՚ ինին՝ յէրգ՚իրը կառավարէ* (ՀԺՀ, VI, 95):

ԱԽ-ՎԱԽ - 1. *տե՛ս* ՎԱԽ: 2. *տե՛ս* ԱԽՈՒՎԱԽ:

ԱԽՏ *(ռուս. акт, լատ. actus)* - *գ.* Գրավոր պաշտոնական արձանագրություն: *Էշը ըստակից, դանստի ախտը կ՚իրը՚ցէն* (Բ):

- Ախտը կապէլ - 1. Մահվան շեմին լինել: *Սուղումուն դային հանլան ընգալ ա, ախտը կապած ա* (Ձ): 2. Ավարտին՝ պաշտոնանկ արվելուն մոտ լինել: *Գ՚ուխսավէտին նախագան շատ ա համը հանում, ախտը կըպէլի յա* (Բ):

- Ախտ կապէլ - Պաշտոնական արձանագրություն գրել: *Ախտ կըպը՚ցէն, էնքան քաշանծ արաղը տարէն ըծը՚ցէն ծօրը* (Բ):

ԱԽՏԱ *(թրք. axta)* - *գ.* Կորիզները հանած հոնի կամ սալորի չիր: *Առանց հունու ախտա հավ չընա մաչիլ* (Ձ):

- Ախտա անէլ - Հոնը կամ սալորը կորիզներից անջատել եւ չորացնել: *Էնքան ախտա յա ըրալ, տը՚ղ չօնէ, թա ածէ* (Բ):

- Ախտա խան - Ամորձատված տղամարդ, որ հիմնականում ծառայում էր կանանոցներում՝ ներքինի: *Մին օր էլ ախտա խանը նի յա մընում, տը՚սնում Շահէն կընանուցան մինը կա վէչ* (Ձ):

ԱԽՏԱԲՈՒՋ/ԱԽՏՕԲՈՒՋ/ԱՓՏԱԲՈՒՋ/ԱՓՏՕԲՈՒՋ *(ռուս. автобус, լատ. omnibus)* - *գ.* Բազմատեղ մարդատար մեքենա՝ ավտոբուս: *Ախտաբուզը անդանթ ընգավ, փայտոնը տը՚ռավ բէղա վէր ընգած պըրինձ* (Բ):

ԱԽՏԱՐՄԱ - *տե՛ս* ԱԽՏԸՐՄԱ:

ԱԽՏԸՐՄԱ/ԱԽՏԱՐՄԱ - *գ.* Հատուկ ձեւով պատրաստած եւ ուլի կամ գառան տիկի մեջ պահվող պանիր: *Ախտըրմէն տը՚ղը վէչ մին պէն տալ չի* (Բ):

ԱԽՏԻ-ԴԸՐԱԽՏԻ - *ած.* Շատ զարդարված, պճնված: *Ախտի-դըրախտի ըխճըկէրքը խը՚ղճ մակարնուն խը՚լքա տընէս ըն* (Ձ):

ԱԽՏՕԲՈՒՋ - *տե՛ս* ԱԽՏԱԲՈՒՋ:

ԱԽՐԱԹ/ԱԽՐԱՏ - *գ.* Կանանց սեռական անդամ (գործածվում է հայհոյանքների մեջ):

ԱԽՐԱՆԻԿ *(ռուս. охранник)* - *տե՛ս* ՊԱՀԱԿ: *Ախրանիկը հըչօցին յըրա զանրթանում ա...* (ՀԱԲ, 15, 73):

ԱԽՐԱՆԻԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՀԸԿՕԹՈՒՆ: *Ախրանիկօթունա կըման ծէռուքը պէն չի կ՚աս* (Ձ):

ԱԽՐԱՏ - *տե՛ս* ԱԽՐԱԹ:

ԱԽՐԸ/ԱԽԸՐԸ/ԱԽՐԸՄԸՍ/ԱԽԸՐԸՄԸՍ *(արաբ. axar)* - *մ.* 1. Վերջիվերջո, ի վերջո, վերջապես: *Ախըրը էս ղօնաղը էլ հանվանլան չի անում, յէր ա կէնում, հըղէ ինում* (ԱԱ, 83): *գ.* 2. Վերջ, վախճան: *Մարթին ախրը վէր կ՚ամ ա, Ըստուծէն մը՚ննընն ա քըցում* (Ձ):

- Ախրէն նըստէլ/քար քըցիլ - Վերջը տալ, սպառել, թաղել: *Էնքան կըռկըռաց, մարթին ախրէն նըստից* (Ձ): *Կօրծը պըրծավ, փուլէրը ծախսից, ախրէն նըստավ* (Բ):

ԱԽՐԸՄԸՍ - *տե՛ս* ԱԽՐԸ(1):

ԱԽՑ/ԱԽԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ախցավ ընցընէլ - *անրգ.* Խիստ ծարավել, ծարավությունից տոչորվել, տանջվել: *Ախցավ ը՞ս ընցալ. խըրէգ՚ ճուր խըմէ լի՞* (Բ):

ԱԽՈՒՌ - *տե՛ս* ԱԽՕՌ:

ԱԽՈՒՍ/ԱԽՕՍ - *ած.* Սակավախոս, քիչ խոսող, խոսել չսիրող: *Թանզզան հարթնը ախուս կինի* (Բ):

- Ախուս անէլ - Լռեցնել: *Ղօնաղը տըրան ասում ա.- Ղըզղանէն պէնըն իփանծ կինի, տօ խուխօցը, ախուս ըրա՛, վը՚ր քօն ինին* (ՀԺՀ, VI, 203):

ԱԽՈՒՎԱԽ/ԱԽ-ՎԱԽ - *գ.* 1. Հառաչելը, հառաչանք: *Մարթին մըռնէլանը յը՚տը էտ կընէգ՚ը ախուվախավ ար օրը անց կըցընում* (Ձ): 2. Վիշտ, սուգ: *Յէթիմին գ՚անքը գ՚անք չի, ախուվախ ա* (Ձ):

- Ախուվախ անէլ - Վշտից, ցավից եւն հառաչել: *Տընղան շատ ա տըխըրվըմ, սաղ օրը մինանկ նըստած, ախուվախ ա անըմ* (ԼՂԲ, 364):

ԱԽՈՒՎԻԾ - *տե՛ս* ԱԽՈՒՎԱԽ: *Ծին վէր ա ընղնում, ըստակում, Պուղին ախուվիշ ա անում* (ՆԱԲ, 131):

ԱԽՔԱԴ - *տե՛ս* ԱԽԿԱԴ:

ԱԽՔԱՏ - *տե՛ս* ԱԽԿԱԴ:

ԱԽՕՌ/ԱԽՈՒՌ *(գրբ. ախոռ)* - *գ.* 1. Անասունների գոմ: *Թափէղը ք՚ընում ա ախուռը, մին նախշուն ք՚ըհլան ծի տանս օնում, քըղաքան փախճում* (ՆԱԲ, 39): 2. Գոմում երկայն արկղաձեւ կտրվածք, որտեղից անասուններն ուտում են խոտը՝ մսուր: *Խօտը ածից ախօռը, կըվէրը յըրա տը՚ռէն, մին մընուտումը կէրէն* (Բ):

- Ախօռը լիգ՚ը - Հարուստ, ունեւոր: *Էն էլ ա՞ մըտրծլական, էն ա ախօռը լիգ՚ը* (Բ):

- Ախօռը տէրտակ - Աղքատ, ընչազուրկ: *Ախօռը տէրտակ տըղա յա, էն հինչ կա՞ռէ անէ* (Ձ):

- Ըխօռում կապած - Հիմար, տխմար, անհասկացող: *Էտ ըխօռում կապածը կընգանը փըռնած կուրծէրան խաբար չօնէ* (Ձ):

ԱԽՕՍ - *տե՛ս* ԱԽՈՒՍ:

ԱԽՕՏ *(ռուս. охота)* - *տե՛ս* ՀԱՎԱՆ: *Ախօտ չօնիմ հաց ուտէլի, ըստիպու մէր* (Բ):

ԱԾԱԾ-ՔԸՑԱԾ - *տե՛ս* ԱՆՕՂ-ԹՕՂՕՂ:

ԱԾԱՆ - *ած.* Ձու ածող: *Ազարը ընգավ շէնը, ածան հավէրը ծուվա կըտըրը՚ցէն* (Բ):

- Ածան հավը կըչկըչան կինի - Շատ աշխատողը, արդյունք ստեղծողը պահանջկոտ կլինի:

ԱԾԷԳ՚ *(գրբ. ածիկ)* - *գ.* Թրջված եւ ծլած ցորենը սանդի մեջ ծեծելով ու մզված հեղուկը ալյուրի հետ եփելով ու գոլորշիացնելով՝ պատրաստած թանձր կերակրատեսակ: *Մըհէնգ՚վա հարթնէրը ածէգ՚ իփիլըն էլ չընա գ՚ուդանում* (Բ):

- Ածէգ՚ տը՚ռնալ, նը՚նստա կէնալ - *տե՛ս* Նը՚նստա կէնալ, պուք չընկ՚ալ:

ԱԾԷԼ *(գրբ. ածեմ)* - *նբ.* 1. Ձու դնել, ձվադրել: *Էտ հավըտ ամմէն օր ածում ա, ծուն օտում* (Բ): 2. Նվագել: *Համ թանռ ա ածում, համ տըմբըլա թըխում* (Ձ): 3. Լցնել, թափել, հոսեցնել մի բանի մեջ կամ վրա: *Էտ մարքարիդնին հըվաքըմ ըն, մին պուլիգ՚ ածըմ, պահըմ* (ՀԺՀ, V, 42): 4. *տե՛ս* ԱԾԾԷԼ:

ԱԾԾԷԼ - *նբ.* Խփել, հարվածել: *Վէր մուտանում ա, մըհակավ մէհէտ ճօրուն պէռնանը ածծում ա* (ՆԱԲ, 112):

ԱԿԱՀ(Ի)/ԱԳԱՀ *(գրբ. ագահ, վրաց. anga(a)ri)* - *տե՛ս* Աշկը ծակ: *Շատ ակահ մարթ ա* (Բ):

ԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԱԿԱՆ-ՍԱԿԱՆ:

- Ական անէլ - *տե՛ս* Ակը տալ:

ԱԿԱՆ-ՍԱԿԱՆ/ԱԿԷՆ-ՍԱԿԷՆ-ՍԸՐԱԿԷՆ - *ած.* Անխաթար, անկորուստ, տեղը տեղին, կարգին: *Պահալ ա, մընընցընալ, ական-սական տը՚ռնը տընվալ* (Ձ):

ԱԿԱՍ-ՄԱԿԱՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ակաս-մակաս, տու վիր պակաս - Հեգնական արտահայտություն, որ գոր-

ծածվում է որեւէ մեկի կամ մի բանի ա-վելորդ լինելը ցույց տալու համար: *Վէր նախըրչուն կընէգ՝ը նի յա մընում, դը-ռակէնը ասմա.- Ակաս-մակաս, տու վիր պակաս* (Ձ):

ԱԿԱՐԴՅՈՆ *(ռուս. аккордеон, ֆր. accordeon)* - *գ.* Երաժշտական գործիք՝ ակորդեոն: *Մէր գ՝ՕՀզալ թՕՀռը թօղած՝ ա-կարդյօն ածէլընն ա սըվը՝ռըմ* (Բ):

ԱԿԱՑԻ/ԱԳԱՑԻ *(ռուս. акация, իտ., ֆր. acacia)* - *գ.* Թիթեռնածաղկավորնե-րի ընտանիքին պատկանող ծառ՝ ակա-ցիա: *Ակացին ծաղկից, մըղըրըճՕՀնջէրը զիրՕՀվ տը՝ռէն* (Բ):

ԱԿԷՆ - *տե՛ս* ԱԿԱՆ-ՍԱԿԱՆ:

ԱԿԷՆ-ՍԱԿԷՆ-ՍԸՐԱԿԷՆ - *տե՛ս* Ա-ԿԱՆ-ՍԱԿԱՆ:

ԱԿԷԾ/ԱԿԻԾ *(գրբ. ակիշ)* - *տե՛ս* ԾԸ-ՀԱՆ:

ԱԿԻԾ - *տե՛ս* ԱԿԷԾ:

ԱԿԼԱԿՕՁԱՆ/ԱԿՈԱԿՈՒՁԱՆ - 1. *գ.* Երեւակայական հրեշ, որով վախեցնում են երեխաներին: *Մարը ասմա. - Սո՛ւս ը-րա, քօն իլ, թա չէ ակլակօզանը կ՝ըլա-կան ա ք՝ը՝զ տանէ* (Բ): 2. *ածական.* Շատ նիհար ու տգեղ: *Էս ակլակօզան խօխան հՕՀուրընն ա՞* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԱՆԱԽԱ-ԹՈՒՆ:

ԱԿՆԱՄՈՒՄ *(գրբ. ակնամում)* - *գ.* Ծաղկահյութից գոյացող խեժային նյութ, որ պատրաստում են մեղուները եւ ծեփում փեթակի անցքերը: *Ամմէն յի-շիգ՝ա մին պատառ ակնամում ա կույա-նում* (Բ):

ԱԿՆԸ[1] *(գրբ. ակն)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԱՇԿ(14): *Էտ ըխպիրին ակնը էն ա յը՝ռէ ք՝ը՝ծումը* (Ձ): 2. Աղբյուրի առջեւ սար-քած քարե գուռ: *Թաքավէրը ակնէն ճի-ռանն խուխէն ըրէսավընն ա տամ, յօր օ-նում, պՕՀռՕՀում պալատը* (ՆԱԲ, 38): 3. Փեթակի անցք: *ՄըղըրճՕՀնջէրը ծըմը՝ռ-նը ակնը կապում ըն, վէր ցօրտ չինի* (Բ): 4. Ջրաղացի այն անցքը, որտեղից ջու-րը թափվում եւ պտտեցնում է ջրաղաց-քարը: *Ճըղացէն ակնը մը՝ծ ա, ճՕՀուրը օժ չօնէ* (Բ):

- Ակէն ծակումը - *տե՛ս* Նալէն-մէխին դաթումը:

- Ակը տալ *(գրբ. (գ)ակն տամ)* - 1. Նայել: *Ակը տըվավ, տը՝սավ՝ էտ էծը ք՝ը՝-ցավ, մին քօլու տակէ վը՝ենը կացավ* (Ձ): 2. Փնտրել, տնտղել, ստուգել, մանրա-մասներն իմանալ: *Մին դՕՀստՕՀ ջՕՀհիլնէ ըտըրան խուսուցընում ըն, համ էլ ջուբը ակը տամ* (ՀԺՀ, V, 624): 3. Այցելել, հան-դիպել, տեսակցել: *Քինիմ ակը տամ, տը՝սնամ՝ Անդօնը հունց ա* (Ձ): 4. Բամ-բասանքներով կրքեր բորբոքել, իրար դեմ լարել: *Էս պառավը ք՝ինամ ա ակը տամ, թաքավէրին տըղէն ա էտ ըխճը-կանը ՀՕՀուր նըհը՝տ խըռըվցընում* (Ձ):

- Ակնան խըմել, ըխպիրին թըքել - *տե՛ս* ԸխպիրՕՀն ճՕՀուր խըմել, ակնումը թըքել:

- Ակնը մուրտառել - *տե՛ս* ԱխպՕՀուրը պըրտՕՀղել:

ԱԿՆԸ[2] - *գ.* 1. Թանկագին քար: *Էս քաչալը տը՝սալ ա, վը՝ր թաքավէրին խազնան հէն ա մէջին, շատ ակնէր էլ կա* (ՀԺՀ, VI, 266): 2. *տե՛ս* Աշկ(13): *ՏՕՀուս ա օնում մին քըսանըհէնգ՝ ընկնանէ մու-տանա տամ, ք՝ինՕՀմ* (ՀԺՀ, VII, 306):

ԱԿՆԸ[3] - *գ.* Անիվ: *Էտ վախտը էտ թօխպ տը՝ռած ախճիգ՝ը մին վարթ ա տը՝ռնըմ, ըստահանց փայտօնին ակ-նան կախ ընգնըմ* (ՀԺՀ, V, 159):

- Ակնը ցը՝խան տՕՀուս օնէլ - Մի կերպ ապրել, մեծ դժվարությամբ որեւէ գործ գլուխ բերել: *Կարում չընն ապրին, լ՝ըհա մին թՕՀհրՕՀվ ակնը ցը՝խան տՕՀուս ընն օ-նում* (Ձ):

ԱԿՆԸԸՐԻՔ՝ՆԱԿ/ԸԿՆԸԸՐԻՔ՝ՆԱԿ - *ածական.* Շատ գեղեցիկ: *Ակնըրրիք՝նակ ախ-ճիգ՝ ար, ք՝ը՝ցավ էտ տըղէն, էնքան կօրծ ըրավ, կ՝իշացավ* (Բ):

ԱԿՈԱԿՈՒՁԱՆ - *տե՛ս* ԱԿԼԱԿՕՁԱՆ:

ԱԿՈԱԿՈՒԿՈՒԾ - *տե՛ս* ՀԱԿԼԱԿՈՒ-ԿՈՒԾ:

ԱԿՈԱՆ - *տե՛ս* ՂԸՐԱԲԼԻ:

ԱԿՈԱՎ/ԱԿՈԷՎ/ԱԳՈԱՎ *(գրբ. ագ-ռաւ)* - *տե՛ս* ՔԱԾ[1]: *Ակռավը վէր կըռկը-ռաց, գ՝իդՕՀ վէր մին խաթա յա ինՕՀ-կՕՀն* (Ձ):

ԱԿՈԷՎ - *տե՛ս* ԱԿՈԱՎ:

ԱԿՈՒԾԿԱ *(ռուս. окошко)* - *գ.* Պատու-հան, լուսամուտ: *Մին մէծ օխծ նի յա մը-տալ ակուշկավը, էտ խօխին թա կօլ տա* (ՀԺՀ, V, 80):

ԱԿՈՒՌԻ - *գ.* Մասիսի լանջին գտնվող Ակուռի գյուղը, որ կործանվել է 1840 թ. երկրաշարժից:

- Ակուռի շինիլ - *տե՛ս* Քընդքաբ(ակ) անէլ (1): *Ախճիգ՝ը նաղլ ըրավ, վը՝ր օշափը յէկալ ա ՀՕՀուրՕՀնց յէրգ՝իրը Ա-կուռի շինալ* (ՀԺՀ, V, 88):

- Ակուռի տը՝ռնալ - *տե՛ս* Քընդը-քար(ակ) ինիլ: *Մէր շէնը շատ ա Ակուռի տը՝ռալ, ամմա էլիՕՀ ժուղովուրթը տՕՀուս չընն յը՝կալ* (Բ):

ԱԿՈՒՐԱՏՆԻ *(ռուս. аккуратный, գերմ. akkurat, լատ. accuratus)* - *ածական.* Կո-կիկ, մաքրասեր, կանոնավոր, կարգա-պահ: *Շատ ակուրատնի ախչիգ՝ ա Նանէն* (Բ):

ԱԿՕՊ - *տե՛ս* ԱԿՕՓ:

ԱԿՕՓ/ԱԿՕՊ *(ռուս. акопа)* - *գ.* Խրա-մատ: *Ռուսէն զօրքը վը՝ր տՕՀուս ա կ՝ամ Ղարաբաղ, Թըղըվարթէն քըշտէն ա-կօփնէ յընն կըտրում* (ՆԼՂԺԲ, 147):

ԱՀ *(գրբ. ահ)* - *տե՛ս* ՎԱԽ:

- Ահան էլ ընցընէլ, մահան էլ - Բոլոր փորձություններով անցնել: *Իզէն ախ-վախ չօնէ. ահան էլ ա ընցալ, մահան էլ* (Բ):

ԱՀԱԼՈՒ - *տե՛ս* ԱՀԼՈՒ:

ԱՀԱԿԻՆ *(գրբ. ահեակ)* - *տե՛ս* ՅԷ-ՔԱ(2): *Ախճիգ՝ը տ՝էշ ա, մին-չէվ մի ծի, մին կավ չըտաս, տըղէս հէ-տէ օգՕՀը չըմ* (ՆԱԲ, 137):

ԱՀԱՏ(ԸՄԸՍ) - *տե՛ս* ԱՀԷՏ:

ԱՀԷՏ/ԱՀԱՏ/ԱՆԷՏԸ/ԱՀԱՏ(ԸՄԸՍ) - *մ.* Ապա, հետո, այնուհետեւ: *Ահէտ տի-նիս ըն էշին յըրան, քըշիս, պիրիս ՀՕՀրանց տօն* (ՀԺՀ, V, 299):

ԱՀԻԼ *(թրք. ahil)* - *ածական.* Տարիքավոր, ծեր: *ՕՀհիլ մարթ ըս, հըմանչՕՀում չը՞ս* (Բ):

ԱՀԻԼ-ՋԱՀԻԼ - *գ.* Ծեր ու երիտա-սարդ (միասին): *ՕՀհիլ-ջՕՀհիլ հըվաքվում ըն, մին լՕՀվ ք՝ը՝փ անում* (Ձ):

ԱՀԼՈՒ/ԱՀԱԼՈՒ - *ածական.* Վախով, սարսա-փով լի, երկյուղալի, ահարկու, սարսա-փազդու: *Էտ շէնումը մին ՕՀհՕՀլՕՀ մարթ ա ինՕՀմ, լօխ նըստա վախում ըն* (Ձ):

ԱՀՄԱԴԻ - *գ.* Ուրախ պարեղանակ կամ պարատեսակ: *Բուննան ՕՀվՕՀլա շախշախի, ՕՀմմՕՀդի, միրզէյի պար կըկ՝ին, մըհէգ՝ վալս ըն պար կ՝ամ...* (ՋՏ, Ա, 26):

ԱՀՅԱԿ *(գրբ. ահեակ)* - *ածական., գ.* Ձախ, ձախ կողմ: *Ահյակ անգ՝ՕՀնան մին շէգ՝ մարթ ա տՕՀուս կ՝ամ...* (ՆԱԲ, 119):

ԱՀՆԱՄ - *տե՛ս* ԱՆՀԱՄ:

ԱՀՎԱԼ(ԱԹ) - *տե՛ս* ԱԼՎԱԶՀԱԹ:

ԱՀՈՒՏՕՂ - *գ.* Ահ եւ դող, սոսկալի եր-կյուղ: *ԱհուտՕՀղը մարթին կըսպանէ* (Ձ):

- ԱհուտՕՀղը ջանըն ըղնէլ - Խիստ վախենալ, երկյուղել: *Պիճ ախպէրը վէր կուռըտական ք՝ՕՀնդիրը տՕՀուս ա օնում, ահուտՕՀղը ըղնում ա ուշափէն ջանը* (Ձ):

- ԱհուտՕՀղու մաչ ըղնէլ - *տե՛ս* Ահու-տՕՀղը ջանըն ըղնէլ:

ԱՂ *(գրբ. աղ)* - *գ.* Կերակրի աղ: *Մարթ առանց աղ կարէլ չի յօլլա ք՝ի-նի* (Ձ):

- Աղավ անէլ - *նբ.* Աղ ցանել, աղ քսել մի բանի վրա, աղել: *Խըյարը աղավ ը-րավ, կըծօտից* (Բ):

- Աղավ ընէլու - Տաս, դեռահաս: *Կօ-զի մը՝ծ մարթ ա, ամմա հՕՀլՕՀ աղավ ը-նէլու վա* (Ձ):

- Աղավ հանած-պէրած - Աղ սիրող, շատ աղ օգտագործող: *ՕՀդՕՀ, խըրէգ՝ աղավ ըրա, լի՞, աղավ հանած-պէրած ը՞ս* (Բ):

- Աղավ պէռնած - 1. Ծանրաշարժ: *Հանց տՈՒրՈՒր ա կ՚ամ, հանց ա աղավ պէռնած* (Բ): 2. Ծանր կացության մեջ գտնվող: *Մուք էն ըք աղավ պէռնած, մէզ ըշտըղա յա՞ փուլ, վէր ք՚ըէզ պարթկ տանք* (Ձ):

- Աղէն ու կինձին ա - Հարմար առիթի է սպասում: *ՀՈՒբին էն ա աղէն ու կինձին, լ՚ըհա վէր մին թիթըէվ ասիս, դՈՒստի ըռազի յա կընական* (Ձ):

- Աղը լՈՒց ինիլ - Աղը խոնավանալ: *Աղը նամ տը՚ղ ըս պահալ. լՈՒց ա ինՈՒմ* (Բ):

- Աղընա՞ պակաս, թա մա՞ղը - Ի՞նչ խնդիրք, հոգս, կարիք ունի: *Յաղուզ էլհՈՒ յը՚կալ ա՞, աղընա՞ պակաս, թա մա՞ղը* (Բ):

- Աղը շատ - *տե՛ս* ԱՂԻ:

- Աղը չՈՒր - Ունեւոր, հարուստ: *Ք՚ըէզ հինչ կա՞. աղըտ չՈՒր ա* (Բ):

- Աղը պակաս - *տե՛ս* ՆԱԼԻ:

- Աղ տալ - 1. *տե՛ս* Խըրված օխծ ուտըցընել: 2. *տե՛ս* Աղավ անել:

- Աղ տինիլ - 1. Պանիրը, բանջարեղենը, միսը եւն աղաջրի մեջ դնել պահպանելու համար, թթու դնել: *Խըծըպըրթէցէն վէր պէք՚ի չի աղ տիրՈՒվ, էլ հինչ խըծըպըրթէ՞ցէ* (Բ): 2. Որեւէ բան երկար ժամանակ չօգտագործել, երեւան չհանել, հնացնել: *ՈՒրՈՒն օրաղը տանը աղ ա տիրՈՒլ, ՈՒրՈՒշՈՒ միննՈՒթու տակ ա ըղնում* (Բ): 3. *տե՛ս* Ըլլէրէն չըվալէն թայ անել (ԱԼԼԷՐ-ի տակ): *Խէ ախճիգ՚ըտ մարթու չը՞ս տամ. աղ ը՞ս տինՈՒկՈՒն* (Բ):

- Աղու մարթ - Մեծահոգի, առատաձեռն, բարի: *Աղու մարթ ա, լօխճին ք՚ՈՒմՈՒգ՚ ա անում* (Ձ):

- Աղու նըման լՈՒզ տալ - Մեկին անչափ սիրել: *Հարթնանը աղու նըման լՈՒզ ա տամ* (Բ):

- Աղու նըման հՈՒլվիլ - 1. Արագ սպառվել, վերջանալ: *Էրկու փութ ՈՒլլէրը մին շէփտումը աղու նըման հՈՒլվՈՒլ ա* (Բ): 2. Խիստ ամաչել, ամոթից կարմրել: *Մարթը վէր խօսում ա, ինք՚ը աղու նըման հՈՒլվում ա* (Ձ): 3. Խիստ նիհարել: *Էտ ախճիգ՚ը մին ամսումը աղու նըման հՈՒլվում ա, տը՚ռնում մին թիք՚ՈՒ* (Ձ):

- Աղու յըրա ք՚ինիլ - 1. Բնազդով գնալ, գործել: *Աղու յըրա չըս ք՚ՈՒնՈՒմ, կըլիէտ զօռ տօ, յը՚տնան ըրա* (Բ): 2. Արագ գնալ, ցանկալի բանի համար գնալ: *Էտ խէ թայդի յը՞ս. աղու յըրա յը՞ս ք՚ՈՒնՈՒմ* (Բ):

- Աղ օտէլ - Աղով հագեցնել, աղը ներս ծծել: *Աղ կէրած կաշին վը՚տէլ չի* (ԱԲԲ, 14):

ԱՂԱ *(պրս., թրք. aga)* - *գ.* 1. Բարձր դասի պատկանող, հարուստ անձ: *ԲՈՒրդՈՒն էտ ք՚ՈՒսիբ տըղան ծըծըղէս ա, համ էլ խընթըրէս, վէր ՈՒրՈՒն թՈՒլ անին, ք՚ինի ԹէմՈՒր աղէն կօխկը* (ՀԺՀ, V, 287): 2. *փխբ.* Վեհանձն, մեծահոգի, առատաձեռն անձ: *Կօզի ք՚ՈՒսիբ, ամմա աղա յա* (Բ): 3. Գործից, աշխատանքից խուսափող անձ: *Տու՝ աղա, յը՚ս՝ աղա, պա մէր աղունը հու կա՞դա* (ԱԲԲ, 94):

ԱՂԱԼ - *տե՛ս* ԱՂԷԼ[1]:

ԱՂԱԼՈՒ-ՄՈՒՋՈՒԼՈՒ - *տե՛ս* ՈՒՋՈՒԼՈՒ-ՄՈՒՋՈՒԼՈՒ:

ԱՂՈՒՆՁ/ԱՂԱՆՁ՚/ՂԱՆՁՈՒՏ/ՂԱՆՁԷՏ/ՂԱՆՁԻՏ *(գրբ. աղանձ)* - *գ.* Բոված ցորեն, սիսեռ եւ այլ ընդեղեն, որ խառնելով իրար՝ գործածում են իբրեւ աղանդեր: *ԱղՈՒնձը ածից ջուբը, տՈՒս յը՚կավ* (Բ):

- ԱղՈՒնձ անել - 1. Ցորեն, սիսեռ եւ այլ կարգի ընդեղեններ բովել, աղանձ պատրաստել: *Մարը աղՈՒնձ ըրավ, խօխէնք՚ը թուփ տը՚ռէն* (Ձ): 2. Ընդհանրապես բովել, խարկել, աղանձել: *Աղը աղՈՒնձ ըրավ, մին շՈՒրՈՒմ պըտատից, կապից մաշկէն* (Ձ): 3. Ցամաքեցնել, չորացնել, տոչորել: *ՈՒրէվը բուստընՈՒն էրալ ա, աղՈՒնձ ըրալ* (Բ): 4. Տանջել, չարչարել: *Էտ խօխէնք՚ը էնքան չար ըն ինՈՒմ, սաղ օրը մօրը աղՈՒնձ ըն անում* (Բ):

- ԱղՈՒնձ տը՚ռնալ - 1. Բովվել, խարկվել, աղանձվել: *Յօրէնը աղՈՒնձ ա տը՚ռալ, յէր կալ՚, էրի վէչ* (Ձ): 2. Ցամաքել, չորանալ, տոչորվել: *Թօռ չի յը՚կավ, հՈՒնդէրը սաղ աղՈՒնձ ա տը՚ռալ* (Բ): 3. Տանջվել, չարչարվել: *Էրկու օր տՈՒնջվից, աղՈՒնձ տը՚ռավ, էլհա կարից վէչ արխը տՈՒս քըցի* (Ձ):

ԱՂԱՆՁ՚ - *տե՛ս* ԱՂՈՒՆՁ:

ԱՂԱՋԱԽԱԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱՆԱԽԱԹՈՒՆ:

ԱՂԱՏ *(հ.ե. *olad- (լալ, ողբալ)* - *գ.* 1. Ադիոդորմ, սրտաճմլիկ ձայն: *Էտ խօխան վէր ըղատավ լՈՒց ա ինՈՒմ, խօրթ մարը էլ տէմ չի կէնում* (Բ): 2. Գութ, խղճմտանք, գթասրտություն: *Ընդըրա վէր աղատ ինի, խօխօնցը թօղէլ չի վէզը ծօռ* (Ձ):

- Աղատը կ՚ՈՒլ - Գութը շարժվել, խղճմտանքով լցվել: *Հինչ պէն ա՞, փըլանք՚ՈՒսին աղատը յը՚կալ ա* (Բ):

- Աղատը յը՚ր հըվաքվէլ/յը՚ր քաղվէլ - Գութը, խղճմտանքը կորցնել: *Աղատը յը՚ր ա հըվաքվալ, էլ ք՚ՈՒմագ՚ չի անում ախպօրը յիթիմնէրէն* (Ձ):

ԱՂԱՏ-ՊԱՂԱՏ - *տե՛ս* ԸՂԱՉԱ(Ն)Ք-ՊԸՂԱՏԱՆՔ:

- Աղատ-պըղատու կ՚ալ - *տե՛ս* Ըղաչանք-պըղատանք անել:

ԱՂԱՔ *(գրբ. աղագ (ճամփա)* - *տե՛ս* ԱՌԱՇԿ(1): *Քըմակին յէշալ ա, տէսալ շօխկը քըմակին, գիդացալ ա, թա շօն ա, մին հացը քիցՈՒլ ա աղաքը* (ՀԺՀ, VI, 698):

ԱՂԲԱԹ *(արաբ. akabet (վերջապես, ամենից վերջը)* - *տե՛ս* ԱԽՈԸ(2): *Բա քու աղբաթը խէր ինի, խալխընը օգըմ ա Բաքվա փախչի, սա նօր ա կամ...* (ՋՏ, Բ, 93):

ԱՂԴՈՒԾ - *գ.* Պղնձե թաս: *Աղդուշը աղՈՒնձավ լըցնում ա, տինում ըռաշկէն* (Ձ):

ԱՂԷ - *տե՛ս* ԱՂԻ:

ԱՂԷԼ[1]/ԱՂԱԼ/ԱՂԻԼ *(գրբ. աղամ)* - *նբ.* 1. Հացահատիկը ջրաղացում աղալ, այլուր դարձնել: *Մին օր էտ մարթը տանում ա, վը՚ր ՈՒրՈՒն դՈՒնը ճըղացումըն աղէ* (ՆԼՂԺԲ, 134): 2. Աղորիքով, երկանքով մանրել, փշրել: *Արկանքը վէր տիրՈՒվ, զՈՒրդՈՒ ցօրէնը աղից, վէր խաշիլ իփի* (Բ):

ԱՂԷԼ[2] *(գրբ. աղաղեմ (աղով կակղեցնել)* - *նբ.* Հետը աղ խառնել, աղել: *Մէսը աղում ա, վէր բաստուրմա շինի* (Ձ):

ԱՂԷՅՆՔ՚ - *տե՛ս* ԱՂԷՆՔ՚:

ԱՂԷՆՔ՚/ԱՂԻՆՔ՚/ԱՂԷՅՆՔ՚/ՃԸՂՄԱՂԷՆՔ՚/ՃԸՂՄԱՂԻՔ՚ *(գրբ. աղիք)* - *գ.* Մարդու եւ կենդանիների մարսողական գործարանների մասը կազմող թաղանթային խողովակ՝ աղիք: *Արչը հըվատում ա, ՈՒրՈՒն աղէնք՚ը ծիք՚ տամ, տՈՒս օնում, ըստակում* (Ձ):

- Աղէնք՚ը կարճ - Անհամբեր: *Էտքան էլ աղէնք՚ը կարճ մարթ կինի՞, տըմանում չի, թա մին պէն ասիս* (Բ):

- Աղէնք՚ը կըտօրէլ - 1. Խիստ վախենալ: *Էտ վէր տը՚սավ, կ՚ՈՒլին աղէնք՚ը կըտօրից* (Բ): 2. Ուժգին ծիծաղել: *Էտ պէնը հիբը պատմում ա, խօխօնցը աղէնք՚ը կըտօրում ա* (Ձ):

- Աղէնք՚ը պէրանը կ՚ՈՒլ - Շատ ուտելուց սրտխառնոց զգալ: *Էնքան կէրալ ըմ, աղէնք՚ըս պէրանըս ա յը՚կալ* (Բ):

- Աղէնք՚ը վէր ածել - *տե՛ս* Թըփընթրէք՚ը վէր ածել:

- Աղէնք՚ տը՚ռնալ - *տե՛ս* Աղու նըման հՈՒլվիլ(3): *Էնքան տՈՒզնը կացալ ա, աղէնք՚ ա տը՚ռալ* (Բ):

ԱՂԷՉՔ - *գ.* Աղակտորի հողային մաս: *Էտ աղէն կըռօճնէրէն մաչին աղէչքը շատ ա ինՈՒմ, կավը լՈՒզ չի տամ* (Ձ):

ԱՂԷՐՍ *(գրբ. աղերս)* - *տե՛ս* ԸՂԱՉԱ(Ն)Ք-ՊԸՂԱՏԱՆՔ:

ԱՂԸՐ-ԲԱՂԸՐ *(թրք. ağri (ցավ, դժբախտություն)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Աղըր-բաղըր յը՚ր օնէլ - Մեռելը պատվով-շուքով հուղարկավորել: *Պառավը մը՚ռավ, տըղէք՚ը աղըր-բաղըր յը՚ր կալին* (Բ):

ԱՂԻ/ԱՂԷ *(գրբ. աղի)* - *ած.* Հարկ եղածից շատ աղ պարունակող: *Աղի հաց*

օտօղ ախչիգ՝ը շատ ա ծըրավում, ամմա ճ՝ուր չի ճարում (ՀԺՀ, V, 615):

- Աղի ըրտասունք վէր ածէլ - Երկար եւ աղիողորմ լացել: *Ախպէրը ասմա.- Մ քուր, էլ պէնը պէնան ընցալ ա, խըրէգ՝ աղի ըրտասունք վէր ածէ* (Զ):

- Աղի ծը՝ծ ծըծած - Նիհար, վտիտ: *Էտ աղի ծը՝ծ ծըծած խօխան պէրալ ըս՝ հինչ ա՞նիմ* (Զ):

- Աղի կըրկէր/պըրպէր - Չափազանց աղի: *Մին աման աղի կըրկէր շօրվա յա տուվալ, էզզանանն իրը՝սավըն ա կ՝աս* (Բ):

- Աղի մուկուն - Խառնակիչ: *Իզէն կը-նէգ՝ չի է՛, մին աղի մուկուն ա՝ ընգած էս շէնը* (Բ):

- Աղի մուկուն/պէղարճ օտէլ - Ասում են շատ ջուր խմողին: *Խըրէգ՝ խըմէ, աղի մուկուն ը՞ս կէրալ* (Բ):

- Աղին ա նանլին ՝ուր՝ուր անա ճօկում չի - Անփորձ, միամիտ է: *Աղին ա նանլին ՝ուր՝ուր անա ճօկում չի, քըթէ կավը դընու կ՝ինավ ծախալ ա* (Զ):

- Աղին ու բօզին յէշիլ - Հանգամանքները հաշվի առնել: *Հարթնը էլ աղին ու բօզին յէշում չի, հինչ վը՝ր հըսնում ա, յըրա յա անում ըսկէսուրին անա տամ...* (ՀԺՀ, VI, 232):

- Աղի ք՝ինիլ - Գործի դժվարությունը, ծանրությունը չգիտակցել: *Մսլան տը-դա, հանլա աղի յըս ք՝ըն՝ում, յը՝տնան փուշմընական ըս* (Զ):

- Աղուն աղի ասէլ, նանլ՝ուն՝ նանլի - *տե՛ս* Սը՝վէն սը՝վ ասէլ, սիպտակէն՝ սիպտակ:

ԱՂԻԼ - *տե՛ս* ԱՂԷԼ[1]:

ԱՂԻ-ԼԸՂԷ - *ած.* 1. Շատ դառն եւ աղի: *Աղի-լըղէ խօրանգ՝ ա, էտ կօտվէ՞* (Բ): 2. *փխբ.* Դառնություն պատճառող, ցավալի: *Քու աղի-լըղէ խուակէրքատ սը՝ր-տըս տը՝ռալ ա մին Ղալա* (Զ):

- Աղի-լըղէ ուտըցընէլ - *տե՛ս* Խըրաված օխծ ուտըցընէլ:

ԱՂԻՆՔ՝ - *տե՛ս* ԱՂԷՆՔ՝:

ԱՂԼՈՒԽ *(թրք. yaglik)* - *գ.* 1. Թաշկինակ: *՝ուրանն ծը՝ռքավը մին աղլուխ կ՝օր-ծից, դարկից նը՝ը՝ընածէն* (Բ): 2. Գլխաշոր, լաչակ: *Աղլուխը կըլխէն քըցանվ, տ՝ուս յը՝կավ* (Զ):

ԱՂՄԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Աղման անէլ - *տե՛ս* ԿԸՌՃԻԼ:

ԱՂՆԱԲԱԹ - *գ.* Սպիտակ կտոր, գործվածք, որ տանում է սանամայրը՝ որպես նվեր նորածինին: *Աղնաբաթը վէր տարավ, ծըմըթկանը շատ ուրխա-ցավ* (Բ):

ԱՂՆԱՂԱՋ/ԸՂՆԱՂԱՋ - *գ.* 1. Քիչ քանակությամբ աղուն, որ սովորաբար աղում են առանց հերթի եւ վճարի: *Պա-տառ աղնաղազ տարավ, աղից, պէրավ, վէր խօխօնցը սուսավ անէ* (Բ): 2. Կալատեղից անմիջապես ջրաղաց տարվող նոր բերքի աղունը: *Կալ՝ը թըկը՝ցէն, աղ-նաղազը տարէն ճէղացը* (Զ): 3. Մինչեւ ճաշելը թեթեւակի ուտելը: *Էս աղնաղազ ար, հինչ հա՞ց օտէլ* (Բ):

- Աղնաղազ անէլ - 1. Նոր բերքից քիչ ալյուր աղալ փորձելու համար: *Աղնա-ղազ ըրէն, կալ՝ըմը ի՞ծըմօրէ թըխէցէն* (Բ): 2. Մինչեւ ճաշելը թեթեւակի ուտել: *Տընատարը դունըդունէրէն աստա.- Մին աղնաղազ ըրէք՝, մինչը՝վ հավը իփի* (Զ):

ԱՂՈՒՔ - *տե՛ս* ԾՈՒԼՈՒԽԱ:

ԱՂՎԱՆ - *ած.* Գեղեցիկ, շքեղ: *Մին օ-րումը էտ աղվան պալատը քընդ՝ըքար ըն անում* (Զ):

ԱՂՎԷԼ[1] - *կբ. եւ չբ.* ԱՂԷԼ[1]-ի:

ԱՂՎԷԼ[2] - *կբ. եւ չբ.* ԱՂԷԼ[2]-ի:

ԱՂՎԷՍ/ԱՂՎԸ՝Ս *(գրբ. աղուէս)* - 1. *գ.* Շնազգիների ընտանիքին պատկանող վայրի կենդանի աղվես: *Դարաբաղ աղվէս շատ կա* (Բ): 2. *ած., գ.* Խորամանկ, շողոքորթ, նենգադավ մարդ: *Թէ-մ՝ուրէն էն մէծ ծառան շատ աղվէս մարթ ա ինիս, կըլ՝ի՝խ ա ընգնէս, վէր էտ ք՝ա՝սիբը իմաստուն մարթ ա...* (ՀԺՀ, V, 285): 3. Հարսանիքի ժամանակ հարսի կամ փեսայի տունը շտապող եւ հարսանքավորների գալն ավետող անձ: *Աղվէսը խաբարը պէրավ, խընա-մունք ՝ուր՝ուր՝ՕՆցավ ընգէն* (Զ):

- Աղվէսը՝ դուշավ, ըլըբըստըրակավ, ասլանը՝ կ՝ըն՝խտարավ, ջիյրանավ - Ամեն ոք ապրում է ըստ իր հնարավորությունների եւ պահանջների:

- Աղվէսը ՝ուրանն հանք՝ին շըն՝ահդ կըպի-րի - Ամեն ոք իր ասածը, սուտը հաստատելու համար յուրայինին է վկա բերում:

- Աղվէս ը՞ք փըռնում - Շատ ծուխ է, ոչինչ չի երեւում: *Նի յա մընում, թա.- Էս հիշքան ը՞ք պապռօզ քաշանլ. աղվէս ը՞ք փըռնում* (Բ):

- Ըղվէսին անա օխտը օր ճէլլի ծընվէլ - Շատ խորամանկ լինել: *Խէ՞, ինք՝ը գ՝ՈՒդՈՒմ չի՞, հինչ անէ, իզէն ըղվէսին անա օխտը օր ճէլլի յա ծընվալ* (Զ):

- Ըղվէսին անըմընը ա յը՝ր իլանլ, ամ-մա ըշխարքէս տօնը քանՕՆՂը կ՝ՈՒլընը ա - Հաճախ մեղադրում են անմեղին, իսկ մեղավորը մնում է ստվերում:

- Ըղվէսին շըն՝ահդ ՝ուրանն հանք՝ին ա - *տե՛ս* Աղվէսը ՝ուրանն հանք՝ին շըն՝ահդ կը-պիրի:

- Ըղվէսու կածան - Նեղ արահետ, ճանապարհ: *Էս հըղէ չի, ըղվէսու կա-ծան ա* (Բ):

ԱՂՎԸ՝Ս - *տե՛ս* ԱՂՎԷՍ:

ԱՂՏԸՐԱՆԾ - *տե՛ս* ԱՂՏԻՐԱՆԾ:

ԱՂՏԻՐԱՆԾ/ԱՂՏԸՐԱՆԾ - *գ.* Թթու դրած բանջարեղեն, ձուկ եւն: *Ըստալի-նը ասալ ա.- Վէր մը՝ռնիք՝ էլ, բիդի թօ-դիք՝ վէչ նէմէցը Բընըզուրա կ՝ինան խը-մէ, Մուխրընէսա աղտիրանծանն զակուս-կի անէ* (Զ):

ԱՂՐԱԲ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՀԱՆՔ՝Ի:

ԱՂՐԻ - *տե՛ս* ԱՋԸՂ:

ԱՂՈՒ/ԱՂՈՒԿ *(թրք. agu)* - 1. *գ.* Թույն: *Կըլխէն ա քաշում, խըմում էտ աղուն...* (ՀԱԲ, 15,130): 2. *ած.* Դառը, դառնահամ: *Աղու տանանն ա կէրալ* (Բ):

- Աղու արմունջ/զանփռանն - Խիստ դառը: *Էտ աղու արմունջ խընձՕրընտ ըշ-տըղան ը՞ս պէրալ* (Զ):

- Աղուն թափէլ/վէր ածէլ - Դառնությունը, զայրույթն արտահայտել: *Կըզ-նըված ք՝ՈՒնՈՒմ ա տօն, աղուն թափում, դինջանում* (Զ):

- Աղուն կաթէլ/շընՕշընռալ - Դառնացած լինել, շատ տխուր լինել: *Փախչօղ ղօչին տարընն էլ աղուն կընթէլավ, ուշունց տալավ տօն կընք՝ինի...* (ՋՏ,Բ, 231):

- Աղու նօթը կաթէլ - *տե՛ս* Աղուն կաթէլ:

- Աղու տալ - Թունավորել, թույն տալ՝ խմեցնել: *Օցը թա՝ չէ՛, վը՝ր չէ, քէզ պիտի կընծէմ, աղու տամ, ըսպանէմ* (ՀԺՀ, VII, 230):

- Աղու տանանն կընծած - Անտրամադիր, մռայլ: *Էտ խէ ըտի աղու տանանն կընծած ը՞ս* (Բ):

- Աղու ցօրտ - *տե՛ս* ԱՅԱՋ:

- Աղու ուտըցընէլ - *տե՛ս* Խըրավածի օխծ ուտըցընէլ:

- Ըղուվավ ըղնէլ - Թունավորվել: *Օ-ցը թա՝ չէ՛, վէր չէ՛, անմանլ չի կ՝ալ, վը՝ր ա-սալ ըմ, տու պիտի ըղուվավ ինգ՝իս, մը՝ռնէս* (ՀԺՀ, VII, 233):

ԱՂՈՒՋ *(թրք. ağiz)* - *գ.* Նոր ծնած կենդանիների առաջին օրվա դեղնագույն կաթը: *Դանան շատ աղուզ կէրավ, ըստակից* (Բ):

- Աղուզ կէրած դանա - 1. Ժիր, առույգ: *Աղուզ կէրած դընու նըման լօբ-լօբ ա անում* (Բ): 2. Փորլուծով տառապող մարդ: *Աղուզ կէրած դանա յը՞ս, խըրէգ չՕլ ք՝ինի լի՞* (Բ):

ԱՂՈՒ-ՋԱՐԴԱՎ - *տե՛ս* ԱՂՈՒ-ԼԸՂԷ:

ԱՂՈՒԹԿ - *տե՛ս* ԱՂՕԹԿ:

ԱՂՈՒԹՔ - *տե՛ս* ԱՂՕԹԿ:

ԱՂՈՒԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Աղուլամիշ անէլ - *տե՛ս* Աղու տալ:

- Աղուլամիշ ինիլ - *տե՛ս* Ըղուվավ ըղնէլ:

ԱՂՈՒ-ԼԸՂԷ - *ած.* Շատ դառը: *Աղու-լըղէ տանանն ա* (Բ):

ԱՂՈՒԿ - *տեմ* ԱՂՈՒ:

ԱՂՈՒՀԱՑ/ԸՂԸՀԱՑ *(գրբ. աղուհաց)* - *գ.* 1. Աղ եւ հաց (որպես համեստ կերակուր): *Քյանսիբ տօն ա, աղուհացավ ըն յօլլա քյունում* (Բ): 2. *փխբ.* Երախտիք, լավություն: *Քու ըրած աղուհացըտ ախպէրը ախպօրը հըտէ անէլ չի* (Բ):

- Աղուհացը ծոյնանը յըրա յա ինում - Բարեկամությունը նեղ օրերին է ստեղծվում:

- Աղուհացը կըտըրէլ - *տեմ* Մինտըղ հացը կըտըրէլ:

- Աղուհացը մընանա քըցիլ - Ապերախտ լինել, երախտիքը մոռանալ: *Մէր քըսան տարվա աղուհացը մընանա քըցանլ ա, էն հինչ տըղամարթ ա՞* (Զ):

- Աղուհացը վէր ածէլ/տափավը տալ/կանլ - *տեմ* Աղուհացը մընանա քըցիլ:

- Աղուհաց կըտըրէլ - *տեմ* Հաց կըտըրէլ:

- Աղուհաց՝ սըրտը պէց - Չունեւոր՝ աղքատ է, բայց սրտաբաց՝ հյուրասեր: *Ինտէմը լյավ մարթ ա. աղուհաց՝ սըրտը պէց* (Զ):

- Աղուհացու հընգէր - *տեմ* Հացու հընգէր:

ԱՂՈՒՀԱՑԱՎ/ԸՂԸՀԱՑԱՎ - *տեմ* ՀԱՑԱՎ:

ԱՂՈՒՄՆԸ - *տեմ* ԱՂՈՒՆ:

ԱՂՈՒՆ/ԱՂՈՒՄՆԸ *(գրբ. աղուն)* - *գ.* Աղալու համար պատրաստված հացահատիկ: *Քյինամ ա, տըսնում մին հըլիվուր մարթ աղումը մըկնած, խոխան էլ խըտտած, աղումը պահում ա* (ՀԺՀ, VII, 365):

- Աղուն անէլ - 1. Հացահատիկը մաքրել եւ պատրաստել աղալու համար: *Էրկու մէշուկ աղուն ա ըրալ* (Բ): 2. *տեմ* Հաշան անէլ:

- Աղունը աղալ - *տեմ* Վըսկըռ(ք)նէն անլէր անէլ (ՎԸՏՍԿԸՌ-ի տակ):

- Աղունը ճըղացումը չուրըցընէլ - Գործը ձգձգել, ժամանակին չանել, անուշադրության մատնել: *Լոդուռ զատէր ըն, աղունը ճըղացումըն ըն չուրըցընում* (Բ):

ԱՂՈՒՏ - *ածական.* Աղ պարունակող: *Ըստըղէս վըղէրը աղուտ ա, վէշ մին պէն չի տըռնում* (Բ):

ԱՂՈՒՐ - *գ.* Սայլի անիվի թողած հետքը՝ փոս գիծը, ճանապարհին: *Էնքան ծարավ ա ընում, կըռանում ա ըղուրան ճուր խըմում* (Զ):

ԱՂՕԹԿ/ԱՂՈՒԹԿ/ԱՂՕԹՔ/ԱՂՈՒԹՔ *(գրբ. աղօթք)* - Աղոթելու գործողությունը, աղոթելը: ...*Աղօթկին կըէսըմը չօքում ա...* (ՀԱԲ, 15,123):

- Աղօթկ անէլ - *տեմ* ԸՂՕԹԷԼ: *Էս խազայինը Ըստրծու առաչը չօքում ա, ըսկըսում աղօթք անէլը...* (ՀԱԲ, 15, 123):

- Աղօթկ տըռնալ - Աղոթքի վերածվել, սրբագործվել: *Մէր յըխծէնը կընոխանց ըն աղօթկ տըռած, ամիա աղօթկ անօղընա ա խըրէգ* (Զ):

ԱՂՕԹՔ - *տեմ* ԱՂՕԹԿ:

ԱՃ *(գրբ. աճ)* - *գ.* Աճելը, մեծանալը, աճման գործընթաց: *Արըվ չի անում, արտէն աճը վընն ա կացալ* (Բ):

- Աճ տալ - *չբ.* Աճել, մեծանալ: *Էտ ծառըտ մին տըրնումը էնքան աճ ա տամ, կօխկէ սաղ ծըռէրան պիցըրանում ա* (Զ):

ԱՃԱՆԻ - *ածական.* Աչագեղ, գեղեցիկ աչքերով: *Կամ ըն, տըսնում մին ածանի խոխա էտ քօլէն տակէն էծին ծէծը ծընում ա* (Զ):

ԱՃԷԼ *(գրբ. աճեմ)* - *տեմ* Աճ տալ:

ԱՃԻ - *տեմ* ԱԽՃԻ:

ԱՃԻԿ - *տեմ* ԱԽՃԻԳ:

ԱՃՈՒԿ - *տեմ* ԱԽՃԻԳ:

ԱՃՈՒՃ-ՄԱՃՈՒՃ/ՅԱՃՈՒՃ-ՄԱՃՈՒՃ *(արաբ., պրս. yajuj-majuj)* - 1. *գ.* Հեքիաթներում թզաչափ հասակով եւ երկար մորուքով մարդիկ: *Էտ ածուճ-մածուճնէն մուտանան կուղընաս ըն, փըխչիս* (Զ): 2. *գ., ածական.* Խիստ կարճահասակ, գաճաճ (մարդ): *Մին քանէ ղըլըցէ ածուճ-մածուճ կընանէք ըրամակ ըն ընգալ* (Բ): 3. *գ.* Փոքր երեխաներին դիմելու կոչական բառ: *Մ ածուճ-մածուճնէ, տըղընէտ խէլունք կա՛ցէք, թա չէ փիս ա ինական* (Բ):

ԱՃԾ - *գ.* 1. Փոքրիկ աղջիկ: *Էտ ածն ուրան հալուքը չի* (Բ): 2. Չամուսնացած աղջիկ: *Տանը չօրք ածծ օնէ, հինչ անէ՞* (Բ):

ԱՃՕՂ - *տեմ* ՀԱՃՕՂ:

ԱՃՕՂՎԷԼ - *տեմ* ՀԱՃՕՂՎԷԼ:

ԱՃՕՂՈՒԹՆԻՆ - *տեմ* ՀԱՃՕՂՈՒԹՆԻՆ:

ԱՄ - *գ. մնկ.* - Շուն: *Ամը կընում ա* (Բ):

- Ամ անէլ - 1. Կծել: *Ծօնը ամ ա ըրալ* (Բ): 2. Ուտել: *Մանէն փափան ամ ա ըրալ* (Բ):

ԱՄԱ - *տեմ* ԱՄՄԱ:

ԱՄԱԳ *(թրք. emek)* - *գ.* 1. Վաստակ, աշխատանք: *Մին շատ քյանսիբ մարթու մին օղտ ա ընում, տա ուրան խոխէքը օղտէն ըմանգանվըն ար պահում* (ՆԼՂԺԲ, 79): 2. Երախտիք, խնամք: *Էտ խուխէն յըրա հօրը ամանգը շատ ա* (Բ):

- Ամանգ անէլ - Աշխատել, ջանք թափել: *Ամանգ ըրա, վէր օտիս* (ԱԲԲ, 14):

- Ամանգը ծօրը ածէլ/ըղնէլ/տըռնալ - Մեկի ջանքերը, վաստակը, երախտիքը իզուր անցնել, երախտիքը կորցնել: *Քըսան տըրռնըվա ամանգըս ծօրը ընըցէ* (Բ):

- Ամանգը ճուրը տըռնալ/քըցիլ/քըշիլ-տանէլ - *տեմ* Ամանգը ծօրը ածէլ:

- Ամանգը շօն տանէլ - *տեմ* Ամանգը ծօրը ածէլ:

- Ամանգը տափավը կանլ/տալ - *տեմ* Ամանգը ծօրը ածէլ:

- Ամանգ տինիլ - Ջանք թափել, խնամել: *Թուռներեն յըրա ամանգ շատ ա տիրանլ* (Զ):

- Ըմանգին ղադիրը վէր գիդվանր, սըվ յըզնանը տէնակ չար մուտանալ - Վաստակը, երախտիքը հաճախ չի գնահատվում:

ԱՄԱԳԴԱՐ *(պրս., թրք. emektar)* - *ածական.* Վաստակավոր, վաստակ՝ երախտիք ունեցող: *Ամանգդար մարթ ա, խօսկը կօտրը մէր* (Բ):

ԱՄԱԼ *(արաբ. amal (գործ, նպատակ, մտադրություն), թրք. amal (հույսեր, ցանկություններ)* - *գ.* Հնար, միջոց: *Թաքավէրը տէսնում ա, վէր էս ամալը անց չի կացավ, մըհէնգ էլ օգում ա մին օրիշ պէն անէ* (ՀԺՀ, V, 509):

- Ամալ անէլ - Հնար, միջոց գործադրել: *Մին օր էլ ըսկէսուրը մին ամալ ա անում. ախըր հացը ճէլլի յա պըրծընում* (ՆԼՂԺԲ, 111):

- Ամալ կանլ - 1. Հաջողվել, ստացվել, իրականանալ: *Հիշքան օգըմ ա քօն չինի, էլիա ամալ չի կամ, տա քընավ ա ընցնըմ* (ՀԺՀ, V, 16): 2. Ի հայտ գալ, առաջ գալ, ծնվել: *Միհէնգ ջընիլնէ յըն ամալ յըկալ, վէր հօրանցը-մօրանցը մարթու տըղ չընն տինում* (Զ): *Էտ օխտը ախպօրը ընըման ա ամալ յըկալ շէնին ազկէրը...* (ԱԱ, 19):

- Ամալ պիրիլ - 1. Հաջողացնել, գլուխ բերել, իրականացնել: *Վէզիրընն ասըմ ա.- Յըս կընքինիմ ասիմ, ամալ կըպիրիմ* (ՀԺՀ, V, 346): 2. Ի հայտ բերել, ծնել, աճեցնել: *Ըսկէսուրը ասմա.- Քա մօր ծէծը չուրանա, վէր քէզ ամալ ա պէրալ* (Զ):

ԱՄԱԼԱՆՈՐ *(թրք. alemdar (առաջնորդ, դրոշակակիր)* - *ածական.* Հնարամիտ, ճարպիկ: *Ջիվանշիրի մէլիքին ամալդար տըղան էն ախճիկը տանըմ ա ուրան հէտի* (ԼՂԲ, 338):

ԱՄԱԼԼՈՒ - *ածական.* Ինչ-որ բանի նման, չնչին, ոչ լիարժեք: *Թաքավէրին տըղան էս թանջիր ամալլուվէն ասըմ ա.- Մըթէն ա, քյինանք մըր տօն, քըշէրը կըկէնաս...* (ՆԼՂԺԲ, 71):

ԱՄԱԼ-ՉԱՄԱԼ/ԱՄԱԼ-ՈՒՄՈՒԼ/ԱՄԱԼ-ՔԱՄԱԼ - *տեմ* ԱՄԱԼ:

- Ամալ-չամալ անէլ - *տեմ* Ամալ անէլ:

ԱՄԱԼ-ՈՒՄՈՒԼ - *տեմ* ԱՄԱԼ-ՉԱՄԱԼ:

ԱՄԱԼ-ՔԱՄԱԼ - *տեմ* ԱՄԱԼ-ՉԱՄԱԼ:

ԱՄԱՆ[1] *(գրբ. աման)* - *գ.* Որեւէ իր, պնակ ուտելեղեն, հեղուկ, կերակուր եւն լցնելու համար: *Կընէգը քյինամ ա մին ամանի էլ պիրում, տինում ըստօլէն յիրան* (ՆԼՂԺԲ, 71):

- Աման լըպըզտօղ - Շողոքորթ, ստորաքարշ, քծնող: *Վէր ըտի աման լըպըզտօղ ա, հինչու վա՞ հըսալ...* (Ձ):

- Աման կօտըրէլ - Սովորություն, երբ հարսանիքից հետո տղայի տուն մտնելիս հարսը ոտքի մի հարվածով ջարդում է տան շեմին դրված ափսեն՝ ապահովելով իր բարեհաջող մուտքը:

- Ըմանէն տակէն թըքէլ - Ամանը լրիվ դատարկել, մինչեւ վերջ ուտել: *Ըմանէն տակէն թըքալ ա, էլիա՛ տ՝ուզնը* (Բ):

ԱՄԱՆ[2]/ԱՄՄԱՆ[2] *(արաբ., թրք. aman)* - *ձ.* Տագնապի, վշտի, հուսահատության բացականչություն: *Ամա՛ն, էս հինչ զ՝ուլ՝ում ար, վէր յը՞կավ մեր կըլ՝օխը* (Ձ):

- Աման-ամանը կ՝ալ - Սգալ, վայնասուն բարձրացնել: *Կավ ա, ըստակալ ա, ըստակալ ա, բօ՛լ ա, խըրէգ՝ աման-ամանը յը՞ք* (Բ):

- Աման-Աստուծ - *տե՛ս* ԱՄԱՆ[2]: *Ամա՛ն Աստուծ, մունք հունց կա՞նինք՝* (Ձ):

- Ամանը գ՝ունո՛ւդ՝ու(ր) - Որեւէ մեկին դիմելու աղաչական ձեւ՝ վատ օրում եմ, խղճա, ի սեր Աստծու: *Ժուղովուրթը ք՝ինում ըն թաքավը՞րէն կօշտը, թա՝ ամման գ՝ունո՛ւդ՝ու, մը՞զ էս ցավան ըզադէ* (ՀԺՀ, VII, 87):

ԱՄԱՆ[3] - *տե՛ս* ԱՄԷՆ[1]:

ԱՄԱՆԱԹ - *տե՛ս* ԸՄԱՆԱԹ:

ԱՄԱՆ-ՉԱՄԱՆ - *տե՛ս* ԸՄԸՆ-ՉԱՄԱՆ:

ԱՄԱՆՔ՝Ը - *տե՛ս* ԱՄԷՆՔ՝Ը:

ԱՄԱՐԱԹ *(արաբ. imarat (շենք, շինություն), պրս. emarat)* - *գ.* Շենք, ապարանք, դղյակ: *Հըսավ մին մը՞ծ ամարաթի, վը՞ր վը՞չ տ՝ոռնը օնէր, վը՞չ էլ ակուշկա* (ՀԺՀ, V, 86):

ԱՄԱՔԱ - *տե՛ս* Ա՝ՄԷԳ՝Ա՝:

ԱՄԲ *(գրբ. ամպ)* - *տե՛ս* ԹՕԽՊ:

ԱՄԲԱԽ-ՋԱՄԲԱԽ - *տե՛ս* ՏԷՐՏԱԿ-ՄԷՐՏԱԿ: *Ամբախ-զամբախ խըրէգ՝ խօսէ, ըսկանօղ չի կա* (Բ):

ԱՄԲԱՐ/ԱՆԲԱՐ *(գրբ. ամբար, պրս. anbar)* - *գ.* 1. Փայտե մեծ պահարան, շտեմարան՝ ցորեն, այլուր եւն պահելու համար: *Ամբարը տիրտակվից, այուն սը՞ռտը ճաքից* (Ձ): 2. Ջանազան իրեր եւ ապրանքներ պահելու շենք, պահեստ: *Էշին յըրա մին քանի չըվալ, պէն ըն տինիս, հըղէ ինիս բիդի թաքավէրէն վը՞սկուն ամբարը* (ՀԺՀ, V, 299): 3. Ջրաղացում՝ ջրաղացքարի վերեւում, տեղավորված ձագարաձեւ մեծ արկղ, որի մեջ լցնում են աղունը: *Լ՝ըհա աղունը ածալ ա ամբարը, ճըղասպանը վը՞ննը տէմ ա ըրալ, թա ճէղացը ճիրա՛ստում ըմ* (Ձ):

- Ամբար անէլ - *տե՛ս* ԸՄԲԱՐԷԼ: *...Ցօրէն ա ինք՝ օնում էտ վէսկավը, ամբար անում* (ՀԱԲ, 15,57):

- Ամբարը պէն չըղնէլ - Տարին անբերրի լինել, հացահատիկը պակաս լինել: *Արաշտ ա, տըժէր թա ըստարէ ամբարը պէն ըղնէ* (Բ):

- Ամբար տալ - *տե՛ս* ԸՄԲԱՐԷԼ:

- Ըմբըրնէն պընդըցընէլ - Շատ հացահատիկ կուտակել: *Շարմաղը ասում ա.-Թաքավը՞րըն ապրած կէնա, աշխարքըս սօվ ա ընընլ՝ական, ըմբըրնէտ պընդըցըրու, վար ժողովըրթը կըտօրվէն հուչ* (ՆԼՂԺԲ, 31):

ԱՄԲԱՐԻՇ(Տ)/ԱՆԲԱՐԻՇ(Տ) *(գրբ. ամբարիշտ, անբարիշտ)* - *ած.* Անհաշտ, անբարեհամբույր, կռվասեր: *Ըտըրան էրկու ամբարիշ հարթ նա ինա՛ում, սաղ օրը էն ըն ինա՛ում ո՝ւրո՛ւր նըհէտ կըռվէյիս* (Ձ):

ԱՄԲԱՐԻՇ(Տ)ՕԹՈՒՆ/ԱՆԲԱՐԻՇ(Տ)ՕԹՈՒՆ *(գրբ. ամբարիշտութիւն)* - *գ.* Անհաշտություն, կռվասիրություն: *Ամբարիշտութունը տահանց տըված ա* (Բ):

ԱՄԲԷՇՔ *(գրբ. ամբիծ (անարատ)* - *տե՛ս* ՆԱՄՈՒՍ: *Պա ամբէշք օ՞նէ, վէր հօրը-մօրը տըրօթուն անէ* (Բ):

ԱՄԲՈՒԼ/ԱՄԲՕԼ *(գրբ. ամոլ)* - *գ.* 1. Գութանին կամ սայլին անմիջապես լծվող մի զույգ եզ կամ գոմեշ, առաջին լուծը: *Ամբուլը կ՝ումըշնէրէն ա լըծում* (Բ): 2. Միասին լծվող լծկաններից յուրաքանչյուրը, լծակից: *Ամբուլը ամբուլէն նըհը՞տ վը՞ննը կըփըռնէ* (Բ): 3. *փխբ.* Միմյանց գործակից, օգնական, հատկապես ամուսնական զույգ: *Ո՝ւրո՛ւր նը-հը՞տ ամբուլ ըն* (Ձ):

ԱՄԲՕԼ - *տե՛ս* ԱՄԲՈՒԼ:

Ա՝ՄԳ՝Ա՝ - *տե՛ս* Ա՝ՄԷԳ՝Ա՝:

Ա՝ՄՋՈՒԿ *(պրս. amus (գինու մեծ գավաթ), թրք. emzik (ծծակ)* - Ծայրին ծծակ ամրացրած հարմարանք՝ շիշ, ոչխարի եղջյուր, որի մեջ կաթ են լցնում եւ կերակրում երեխային կամ անասունի ձագին: *Կավը ըստակալ ա, դընէն ա՝մզուկավ ա ուտըցընում* (Բ):

ԱՄԷԳ՝Ա՝ - *տե՛ս* Ա՝ՄԷԳ՝Ա՝:

Ա՝ՄԷԳ՝Ա՝/ԱՄԷԳ՝Ա/Ա՝ՄԳ՝Ա՝/Ա՝ՄԻԳ՝Ա՝/Ա-ՄԱՔԱ/ԱՄԷՔ՝Ա/Ա՝ՄԿ՝Ա՝/Ա՝ՄԷԿ՝Ա՝ - *գ.* Ամեն մեկը, յուրաքանչյուրը: *Ժուղովուրթըն էլ ամէգ՝ա մին կօժ յէր կալած հըվաքվալ ըն, թա՝ ճ՝ուր տանին* (ՀԺՀ, V, 22):

Ա՝ՄԷԿ՝Ա՝ - *տե՛ս* Ա՝ՄԷԳ՝Ա՝:

ԱՄԷՆ[1]/ԱՄՄԷՆ[1]/ԱՄԸՆ/ԱՄԱՆ[3]/ԱՄՄԱՆ[1] *(գրբ. ամեն)* - *դ.* 1. Առանց բացառության բոլոր, համայն: *Տատը ամմէնը, հինչը օնէ, տամ ա թօռնանը* (Բ): 2. Ամբողջից ամեն մեկը առանձին-առանձին վերցրած, յուրաքանչյուր: *Ամմէն մարթու մին դ՝ուդ կինի* (ԱԲԲ, 16):

- Ամէն աշկու քախծըր ըրվալ - Բոլորին հաճելի լինել: *Էտ հարթնը ամէն աշկու քախծըր ա ըրվամ* (Բ):

- Ամէնաց իժժանը թ՝անգ՝ըն ա - *տե՛ս* Թանգ՝ան իժժանը կա վէջ:

- Ամէն դ՝օնո՛ւմ ապան ք՝ա՝թա չի օտէլ - *տե՛ս* Ամէն դ՝օնո՛ւմ կ՝ը՞տը կ՝ը՞րան չի պիրիլ:

- Ամէն գօդա մին կ՝ա՝րի յա վէր ըղնում - Յուրաքանչյուրն իր տեսակետն է հայտնում: *Շինըցէք՝ մարթա մին պէն ըն ասում, ամէն գօդ՝ա մին կ՝ա՝րի յա վէր ըղնում* (Բ):

- Ամէն դ՝օնո՛ւմ կ՝ը՞տը կ՝ը՞րան չի պիրիլ - Միշտ չէ հաջողություն լինում: *...Մ՝ի բալա, ամէն դ՝օնո՛ւմ կ՝ը՞տը կ՝ը՞րան չի պիրիլ, ք՝ինի արտըտ հընձի՛, թօռը նի կօնէ, խօխէնք՝ըտ կըմընան տ՝ուզնը* (Ձ):

- Ամէն ըռութանա ո՝ւրա՛ն ըրո՛ւգ՝ունը օնէ, ամէն ըրո՛ւգ՝ուն՝ ո՝ւրա՛ն ըռութանան - Յուրաքանչյուր սկիզբ ունի իր վերջը, որին հաջորդում է նոր սկիզբ: *Թայդի մէ՛ր ըղնէլ, ամէն ըռութանա ո՝ւրա՛ն ըրո՛ւգ՝ունը օնէ, ամէն ըրո՛ւգ՝ուն՝ ո՝ւրա՛ն ըռութանան* (Ձ):

- Ամէն թօխպ թօռ չի պիրիլ - *տե՛ս* Ամէն փ՝ա՝դ՝ա՝ մ՝ա՝սա՝ն չինիլ:

- Ամէն թօղ ըրած քարու հը՞տա վազ տալ - Յուրաքանչյուր պատահական բանի ուշադրություն դարձնել: *Կօզի մը՞ծ մարթ ա, ամմա հա՝լ՝ա՝ ամէն թօղ ըրած քարու հը՞տա վազ ա տամ* (Բ):

- Ամէն ըրիլիք՝ մ՝ օ՝լ չանէլ - *տե՛ս* Ամէն փ՝ա՝դ՝ա՝ մ՝ա՝սա՝ն չինիլ:

- Ամէն խըմօրա ք՝ա՝թա՝ չի թըխվէլ - *տե՛ս* Ամէն փ՝ա՝դ՝ա՝ մ՝ա՝սա՝ն չինիլ:

- Ամէն ծակըծուկ նի մընանէլ, տ՝ուս կ՝ալ - Ամեն ինչում փորձված, հմուտ լինել: *Հ՝ա՝բին ամէն ծակուծուկ նի յա մըտալ, տ՝ուս յը՞կալ, ընդըրա կարէլ չըս խ՝ա՝փիս* (Ձ):

- Ամէն ծըմակ նի մընանօղ փ՝ա՝դ՝ անէլը գ՝իդ՝ալ չի - *տե՛ս* Ամէն փ՝ա՝դ՝ա՝ մ՝ա՝սա՝ն չինիլ:

- Ամէն հ՝ա՝չօղ շան վէր քար թօղ անիս, տափէն քար չի մընալ - Ամեն մի վայրահաչի, զազրախոսի չպետք է ուշադրություն դարձնել:

- Ամէն հըլէվուր իմաստուն չինիլ - *տե՛ս* Ամէն փ՝ա՝դ՝ա՝ մ՝ա՝սա՝ն չինիլ:

- Ամէն հըվավ պար կ՝ալ - Անսկզբունքային լինել, ամեն ինչին հավանել: *Ամէն հըվավ պար ա կ՝ամ, էն հինչ տըղամարթ ա՞* (Բ):

- Ամէն հինչ - Ամէն բան, բոլորը: *Մարթին տանում ա ո՝ւրա՛ն կօխկէ ութաղումը տինա՛ում, վը՞ր ընդէղան ամէն հինչ տը՞սնա* (ՆԼՂԺԲ, 36):

- Ամէն հինչու յըրա թըքած ինիլ - Ոչինչ հաշվի չառնել: *Ամէն հինչու յըրա թըքած օնէ, վէչ կօրծ ա անում, վէչ խառնըվում* (Բ):

- Ամէն հինչու յըրա թըքէլ - Ամեն ինչից հրաժարվել: *Էտ վէր ըսկանում ա, ամէն հինչու յըրա թըքում ա, տՀուս կ՚ամ, ք՚ինամ* (Ձ):

- Ամէն մարթ ծը՝ռքը Հուրան պէրանը կըտանէ - Յուրաքանչյուրն իր մասին է մտահոգվում, հոգ տանում:

- Ամէն մարթ Հանան չի տը՝ռնալ - *տե՛ս* Ամէն փանդա մանան չինիլ:

- Ամէն մարթու դանդ Հուրան հը՝տէ դանվա յա - Վիշտ ունեցողը ինքն է զգում իր վշտի ծանրությունը:

- Ամէն մարթու հալավ Հուրան ջանան մօտէ յա - *տե՛ս* Ամէն մարթ ծը՝ռքը Հուրան պէրանը կըտանէ:

- Ամէն մի - Յուրաքանչյուր: *Ամէն մի անզիզ օրավ հիրըվընեէրէն ծէն ա տաս ղօնաղ* (Բ):

- Ամէն շէնա մի պը՝լ պէրէք՚, Հըթէրքա/Խանսկա/Խընուշինակա՝ վէրը պըտահէ - Ասում են Հաթերք, Խանսկ, Խնուշինակ գյուղերի բնակիչների հասցեին՝ ակնարկելով նրանց խենթությունը:

- Ամէն տը՝ղ փըսնէլ - Ամենուր լինել, ամեն տեղ հայտնվել: *Անիրը՝ս կընէգ՚ ա, ամէն տը՝ղ փըսնում ա* (Բ):

- Ամէն փանդա մանան չինիլ - Ամեն ինչ, ամեն ոք չէ, որից հնարավոր է ցանկալի արդյունք ստանալ: *Սարօ անմին ասմա.- Ի՛նակ, ամէն փանդա մանան չինիլ, էտ ծառը խըրէգ՚ ճիրի՛, մին ա, էտ տանած յօր օնօղը չի* (Ձ):

- Ամէն փըլըստըրատէ տըվօղ վը՝սկէ չի - Արտաքին փայլը, տեսքը հաճախ խաբուսիկ է: *Ամէն փըլըստըրատէ տըվօղ վը՝սկէ չի, ա՛ ջըհիլնէ, յիշը՝ցէք՝ խանփվիք՚ վէչ* (Բ):

- Ամէն քարու տակա տՀուս կ՚անլ - Փորձված, ճարպիկ լինել: *Իզէն ամէն քարու տակա տՀուս կըկ՚ա, յէ՛շի, կըլօ՝խըտ օյին չի պիրի* (Ձ):

- Ամէն ք՚իլիդ էլ աչառ օնէ - Յուրաքանչյուր հարց լուծում ունի: *Տիժէր պէն չի կա, վէր ըսքըսալ ըմ, բիդի պըրծընիմ. ամէն ք՚իլիդ էլ աչառ օնէ* (Բ):

- Ամէն օր Հուրհուր տըսնըլական չընք - Բոլորն էլ մահկանացու են, պետք չէ իրար վատություն անել: *Ամէն օր Հուրհուր տըսնըլական չընք, ա՛ հայէր, Հուրհուր վը՝տան տակ քանդիլ մէք՚* (Ձ):

ԱՄԷՆ²/ԱՄՄԷՆ² *(գրբ. ամէն)* - *ձ.* Եղիցի, թող լինի: *Թամադան կէնացը պըրծընում ա, մարթա մին տը՝ղան ասում ըն՝ ամէն* (Բ):

- Ամէն ասէլ - Համաձայն լինել, հաստատել: *Կընէգ՚ը հինչը ասում ա, ինք՚ը ամէն ա ասում* (Բ):

ԱՄԷՆՔ՚Ը/ԱՄՄԷՆՔ՚Ը/ԱՄԸ՝ՆՔ՚Ը/ԱՄԱՆՔ՚Ը - Բոլորը: *Ամէնք՚ը Հուրանց դանդը ըն քաշՀում* (Ձ):

ԱՄԷՍ/ԱՄԸ՝Ս/ԱՄԻՍ *(գրբ. ամիս)* - *գ.* 1. Տարվա տասներկու մասերից յուրաքանչյուրը: *Մանդ ամսումը կավը բիդի ծընէ* (Բ): 2. Երեսուն օրվա ժամանակամիջոց: *Անց ա կէնում վէց-օխտը ամէս, մարթը ք՚ընում ա օխծէն տը՝սնալի* (ՀԺՀ, V, 224):

ԱՄԷՔ՚Ա - *տե՛ս* ԱՆՄԷԳԱՆ:

ԱՄԸ՝Ն - *տե՛ս* ԱՄԷՆ[1]:

ԱՄԸ՝ՆՔ՚Ը - *տե՛ս* ԱՄԷՆՔ՚Ը:

ԱՄԸ՝Ռ(ՆԸ) *(գրբ. ամառն)* - 1. *գ.* Ամառ՝ տարվա ամենաշոգ եղանակը՝ գարնանից մինչեւ աշուն: *Ամը՝ռնը յը՝կավ, դաշնիկնէրավ շէնը լըցցավ* (Բ): 2. *մ.* Ամռանը, ամառվա ընթացքում: *Ամը՝ռնը բիդի անիս, վէր ծըմը՝ռնը օտիս* (Ձ):

- Ամը՝ռնը շուքան հանզ անէլ, ծըմը՝ռնը՝ ուջաղան - Դժվարությունից խուսափել, հեշտն ընտրել: *Էն կարէլ չի ք՚ըզ նըհը՝տ հըրակաշ տը՝ռնա, էն ամը՝ռնը շուքան ա հանզ անում, ծըմը՝ռնը՝ ուջաղան* (Բ):

- Ըմրռնըվա թօռէն, ծըմրռնըվա ըրիք՚նակէն հըվատալ մէ՛ր - Պետք չէ վստահել մի բանի, որն անժամանակ է լինում: *Ըմրռնըվա թօռէն, ծըմրռնըվա ըրիք՚նակէն հըվատալ մէ՛ր, կօրծըտ սափալու փըռնէ* (Բ):

- Ըմռնըվա քարըն էլ ա ծըմը՝ռնը կըկըղում - Ամռանն անարժեք թվացող ուտելիքը ձմռանը գնահատվում է: *Ծըլօ՝ր ա, լի՞, քա՛ղէ, չուրուցըրու՛, ըմռնըվա քարըն էլ ա ծըմը՝ռնը կըկըղում* (Բ):

ԱՄԸ՝Ռ(ՆԸ)-ԾԸՄԸ՝Ռ(ՆԸ) - *մ.* Ամբողջ տարվա ընթացքում: *Ամը՝ռնը-ծըմը՝ռնը հանան շօ՝րէրըն ա կ՚ը՝ցը, շատ ա ք՚անիբ* (Բ):

- Ամը՝ռնը-ծըմը՝ռնը մին խը՝լքը հինչ ա՞նէ - Ասում են այն ժամանակ, երբ մոռանում են որեւէ բան կամ դժվարանում են որեւէ հարց լուծելիս:

ԱՄԸ՝Ս - *տե՛ս* ԱՄԷՍ:

ԱՆԻ *(արաբ., թրք. amu)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՂՕՐՓԷՐ: *Ըտըրան հէնգ՚ անմի յա ինանում, օխտը դայի, թուփ ըն տը՝ռնըմ, ըտըրա հը՝տէ մին լ՚ավ տօն շինանում* (Բ): 2. Տարեց տղամարդկանց դիմելու կոչական բառ կամ նրանց տրվող հարգական կոչում, որ գործածվում է հատուկ անունից հետո: *Քանապար անմի, էտ ըշտը՝ղ ը՞ս ք՚ունանում* (Բ): *Արշակ անմին լ՚ավ մարթ ա* (Բ):

ԱՆԻԳԸՋԸ *(թրք. əmiqizi)* - *գ.* Հորեղբոր աղջիկ: *Ասում ըն, քու անմիգըզը մարթու վա ք՚ինամ, աշկըտ լանսի* (Բ):

ԱՆԻԳԱՆ - *տե՛ս* ԱՆՄԷԳԱՆ:

ԱՄԻՍ - *տե՛ս* ԱՄԷՍ:

ԱՆԼԻԳ՚ *(գրբ. ամ (տարի, տարիք, թվական)* - 1. *գ.* Նորածին գառ, մինչեւ մեկ տարեկան գառ: *Տըղան բընական վէր յը՝կավ, Հանդօն մին անլիգ՚ կ՚առ մօրթից* (Բ): 2. *գ., ածական. փխբ.* Փոքրիկ (երեխա): *Մին անլիգ՚ խօխա մին ծէտ ա փըռնում: (ՆԱԲ, 80):*

- Անլիգ՚ կ՚առնը - Անմեղ, անփորձ, միամիտ: *Անլիգ՚ կ՚առն ա, էն հինչ ա՞ գ՚ուդում՝ կ՚ուղօթունը հինչ ա* (Ձ):

ԱՆԿ՚ԱՆ - *տե՛ս* ԱՆՄԷԳԱՆ:

ԱՄՀԱ - *տե՛ս* ԱՄՄԱ:

ԱՄՄԱ/ԱՄԱ/ԱՄՀԱ/ՀԱՄՄԱ/ՀԱՄԱ *(արաբ. emma, պրս. amma)* - 1. *շ.* Բայց, սակայն: *Ախճիգ՚ը նի յա մընընը, թա հանրը էլ նի մընընէ, ամմա տանը նըհէտ ա հանում* (ՀԺՀ, V, 633): 2. *ձ.* Զարմանքի, գոհունակության, հեգնանքի, հանդիմանության բացականչություն: *Ամմա՛ ծանն յը՝կավ, հա՛* (Բ):

ԱՄՄԱՆ[1] - *տե՛ս* ԱՄԷՆ[1]:

ԱՄՄԱՆ[2] - *տե՛ս* ԱՄԱՆ[2]:

ԱՄՄԷՂ/ԱՆՄԷՂ *(գրբ. անմեղ)* - *ածական.* 1. Մեղք չունեցող, ոչ մեղավոր: *Ամմէղ մարթ ար, փըռնը՝ցէն, տարէն տՀուրմա* (Բ): 2. Մաքուր, կուսական: *Ամմէղ ըխճըկանը տուվավ էտ օղռաշ մարթին, տարավ կըլօ՝խը կէրավ* (Ձ):

- Ամմէղ կ՚առնը - 1. Հեզ, խոնարհ, միամիտ: *Ամմէղ կ՚առն ա էտ խօխան, խէ թըխում ը՞ս* (Բ): 2. *ծաղր.* Իրեն անմեղի տեղ դնող մարդ: *Պա՛խ, պա՛խ, պա՛խ, ամմէղ կ՚առն ա, է՞լ հինչ կասիս* (Ձ):

- Ամմէղ տը՝ղը - Առանց մեղքի, հանցանքի, իզուր, անտեղի: *Ամմէղ տը՝ղը խը՝ղճ կընգանը շառավ տըվէն* (Ձ):

ԱՄՄԷՆ[1] - *տե՛ս* ԱՄԷՆ[1]:

ԱՄՄԷՆ[2] - *տե՛ս* ԱՄԷՆ[2]:

ԱՄՄԷՆՔ՚Ը - *տե՛ս* ԱՄԷՆՔ՚Ը:

ԱՄՄԻՆՕՎԻՆ - *տե՛ս* ԱՆՄԻՆՕՎԻՆ:

ԱՆՄԻՆՕՎԻՆ/ԱՄՄԻՆՕՎԻՆ/ԱՄՄԻՆՕՎԻՆ *(գրբ. ամենեւին)* - *մ.* Ամենեւին, երբեք, բնավ: *Թօռնը ասում ա.- Պա՛պէ, ամմինօվին դանդ չանիս, տու տանը կա՛ց, յէս ք՚ինամ թաքավը՝ղէն ջօղօբը տամ* (ՆԼՂԺԲ, 41):

ԱՆՄԻՆՕՎԻՆ - *տե՛ս* ԱՆՄԻՆՕՎԻՆ:

ԱՄՆԻՍՏՅԱ *(ռուս. амнистия, հուն. amnestia)* - *գ.* 1. Ներում եւ ազատություն պատիժներից, համաներում: *Ամնիստյա ըրէն, կ՚ուղէրէն ըզըդը՝ցէն* (Բ): 2. Օրենսդրական ակտ, որով շնորհվում է ներումը: *Ասում ըն՝ ամսի վէրջին ամնիստյա յա տՀուս կ՚ըլական, տը՝սնանք* (Ձ):

- Ամնիստյու տակ ըղնէլ - Համաներման ենթարկվել: *Քընթալաց Սիմօնը ամնիստյու տակ ընգավ, տուրմանն ը-զադվից* (Զ):

ԱՄՊԱԹԿԸ - *տե՛ս* ԱՄՊԷԹԿԸ:

ԱՄՊԱՅՄԱՆ/ԱՆՊԱՅՄԱՆ *(գրբ. անպայման (անչափ, անչափությամբ) - մ.* Անշուշտ, անտարակույս: *Ամպայման կ'ըլական ըմ, արիայիին կա՛ց* (Բ):

ԱՄՊԷԹԿԸ/ԱՄՊԱԹԿԸ/ԱՆՊԷԹԿԸ/ԱՆՊԱԹԿԸ *(գրբ. անպետ) - ած.* 1. Ոչ պետքական, ոչ պիտանի: *Ամպէթկը շօրէր ա, տար տէն ածէ* (Զ): 2. Անարժան, անարգ, անպիտան: *Ամպաթկը մարթ ա, ընդրանա միշտ բիդի սայաղ կէնաս* (Զ):

ԱՄՊԷՆ/ԱՆՊԷՆ/ԱՆՊԱՆ *(գրբ. անբան (բանականություն չունեցող, անասուն, անխելք) - ած.* 1. Անգործ, պարապ: *Բաշիր չանում, թա մին կօրծ անէ, սաղ օրը էն ա ամպէն տանը նըստած* (Բ): 2. *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐ: *Ամպէն ախճիգ'ը տանը կըմընա* (Զ):

- Ամպէնը կ'իրակ'ի յա պէն անում - Անբանը՝ ծույլը, անպատեհ ժամանակ է գործ ձեռնարկում: *Ամպէնը կ'իրանկ'ի յա պէն անում. Սօնան կացալ ա, կացալ, հօնձին վախտը յօրդաննէն քանդալ, վէր լըվանա* (Զ):

- Ամպէն Հուռի - Շատ ծույլ (մարդ): *Էտ ամպէն Հուռի յա, ըտրրանավ տօն պահող չինիլ* (Զ):

ԱՄՊԷՆ-ԱՄՓԻՇ - *ած.* Անբան, ծույլ, անշնորհ, անհոգ: *Ամպէն-ամփիշ ախճիգ' ա, ընդրա հու բի՞դի օզի* (Բ):

ԱՄՊԻՆՕԹՈՒՆ/ԱՆՊԻՆՕԹՈՒՆ/ԱՆՊԱՆՕԹՈՒՆ *(գրբ. անբանություն (անբանի բնություն, անխելքություն, լռություն) - գ.* 1. Անգործություն, պարապություն: *Ամպինօթունը դարաբաղցուն հը-տէ չի Աստուծ ըստ'ղծալ* (Բ): 2. *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐՕԹՈՒՆ: *Ամպինօթունը ըտրրանց տօնը քանդից* (Բ):

ԱՄՍԱՆԸ - *մ.* Ամբողջ ամսվա ընթացքում: *Ամսանը մին թանիրանվ քըսան ուրական ա անում* (Զ):

ԱՄՓԻՇ/ԱՆՓԻՇ - *տե՛ս* ԱՄՊԷՆ:

ԱՄՓԻՇ-ԱՆՓԸԹԸՐՕԿ - *տե՛ս* ԱՄՊԷՆ-ԱՄՓԻՇ: *Էս հինչ ամփիշ-անփըթրրօկ զատէր տուս յէկին Խըչանին ըխճըկէրքը* (Ջ�տ, Ա, 99):

ԱՄՕՂԼԻ *(թրք. əmioğlu) - գ.* Հորեղբոր որդի: *Ախպէրը էնքան չի ընդրա հը'տէ ըրալ, հիշքան ամօղլին* (Զ):

ԱՅ *(գրբ. այ) - ձ.* 1. Կոչական բացականչություն: *Մյ ախպէր, խսխսնցըտ խէ տըրօթուն չը՞ս անըմ* (Բ): 2. Հիացմունքի, ուրախության բացականչություն: *Մյ, մին լ'ավ ք'ը'փ ըրէնք, հա՛* (Զ): 3. Ըղձական բացականչություն՝ երանի թե: *Մյ թա մին թօռ կ'ա, հա՛* (Բ): 4. Ցուցական բացականչություն՝ ահա: *Մյ, էս տըղան ա կ'օղը* (Զ): 5. Սպառնական բացականչություն: *Մյ, կըտը'սնաս՝ հինչ օրըմ քըցըլական ք'ը'զ* (Զ):

- Այ էր, ավ էր - Զարմացական արտահայտություն: *Թաքավէրը մընամ ա զարմացած. այ է՞ր, ավ է՞ր, էս հէնգ' մունուտումը հինչ ըրա՞վ...* (ՀԱԲ, 15,19):

- Այ թօբա - *տե՛ս* Թօբա թա:

- Այ ք'ը'զ պէն - *տե՛ս* Այ էր, ավ էր: *Մյ ք'ը'զ պէն, մին քըշէրումը էսքան ծունը հիբ յը'կավ* (Զ):

ԱՅԱ - *գ.* 1. Մեծ մայր, տատ: *Այան վէր խըլը'ղ չի կը'ցավ, էլ հինչ ա՞յա* (Զ): 2. Ծեր կանանց դիմելու կոչական բառ: *Մյա, մին ք'օհնա քաթ ասէ՛, ըսկանանք* (Բ):

- Այուն վը'ռէն դընգըլդըվան ար պակաս - Ասում են այն ժամանակ, երբ կարեւոր գործերով ծանրաբեռնված մեկին նոր՝ ոչ էական գործ են հանձնարարում: *Այուն վը'ռէն դընգըլդըվան ար պակաս, կօրծըս խըրէգ' ա՞, տու վէլ կըլխավընս ըս խընգարում* (Զ):

ԱՅԱԶ *(թրք. ayaz (ձմռան պարզկա եղանակ) - գ.* Սառնամանիք: *...Տը'սնըմ չը՞ս հուց ա ասթըխէրը փըլըստըրատէ տամ, այազ վախտը միշտ իտի յա ընը՛մ* (ՀԺՀ, V, 68):

- Այազ տանել - *տե՛ս* Ցօրտը տանել: *Ծառէրը սաղ այազ տարալ ա* (Բ):

ԱՅԱՄ *(թրք. eyyam) - գ.* Ժամանակաշրջան, դարաշրջան: *Էս այամը փիս այամ ա, բիդի ուրուր դըլըդալու անինք', կըլխընէս պահինք'* (Զ):

ԱՅԱՆ[1] - *ձ.* 1. Վշտի, ցավի, ափսոսանքի բացականչություն: *Այա՛ն, պա հուց կա՞նիք' տուք* (Բ): 2. Զարմանքի բացականչություն: *Այա՛ն, խէ տու վէլ ը՞ս Մաքաղաթէն թօռնը* (Բ):

ԱՅԱՆ[2] *(թրք. ayan (պարզ) -* Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Այան անել - *տե՛ս* Ըշխարքավըս մին անել (ԱՇԽԱՐ(Ք)-ի տակ):

ԱՅԱՆԷ - *տե՛ս* ԱՅԱՆ(1): *Մարը ծույնէրը վէր ա թակում.- Այանէ՛, էս հինչ կըրակու մաչ ընգէ յը'ս* (Զ):

ԱՅԱՆՔ - *գ.* Կերակրի կամ թթվի մեջ դրվող համեմունքներ: *Խուրանգ'ին համը այանքըն ա պուրում* (Զ):

ԱՅԲ/ԱՅԻՓ *(գրբ. այբ) - տե՛ս* Ա[1]:

- Այբը բէնան ճօկէլ - *տե՛ս* Ա-ն ու Բ-ն ճօկէլ:

ԱՅԲԷՋԱՌ - *տե՛ս* ԱՅԲԷՋԱՐ:

ԱՅԲԷՋԱՐ/ԱՅԲԷՋԱՌ *(թրք. eybəcər) - ած.* Տգեղ, այլանդակ: *Կ'ամ ա, տը'սնում էրկու այբէջար մարթ ուրանց տանը* (Բ):

- Այբէջար անել - Տգեղացնել, այլանդակել: *Լըհա վար էտ մարթը ք'ինամ ա վը'ռսի, ուշըփնէն յըրա յըն տանռնում, այբէջառ անում տըրան* (ՆԼՂԺԲ, 25):

- Այբէջար ինիլ/տը'ռնալ - Տգեղանալ, այլանդակվել: *Ք'ինալանվ էտ կընէգ'ը այբէջար ա տը'ռնում, թաքավէրին տըղան անջախ-անջախ կըլխու վա ըղնում, վէր էտ հուրան նըշանածը չի* (Զ):

ԱՅԴԻՆ *(թրք. aydin (բացահայտ) -* Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Այդին անէլ - Բացահայտել, հայտնել, տարածել: *Կընէգ'ը ասմա.- Մ մարթ, այդին մէ՛ր անէլ, մէր պադէվըն ըս վընատակ տամ* (Զ):

- Այդին ինիլ/տը'ռնալ - Բացահայտվել, հայտնի դառնալ, տարածվել: *Ըտի ըտրրա ըրածը այդին ա ինում* (Բ):

ԱՅԸՄԻՇ - *տե՛ս* ԱՅԻՄԻՇ:

ԱՅԻԲ/ԱՅԻԲ *(արաբ. ayb, aib, թրք. ayip) - գ.* 1. Ամոթ, պատկառանք: *Վէ՛չ համանչ օնէ, վէ՛չ այիբ* (Բ): 2. Արատ, թերություն: *Մարը կղզնըվում ա, թա.- էն գ'ըզանալ ըխճըկանը հինչ այիբ օ՞նէ, վէր օգ'ում չըս* (Զ):

- Այիբ անէլ - Ամաչել, պատկառել: *Մարթիք' նօրըմընանն ըն հըվաքվում, թա.- Մ տնաշին, պա այիբ չը՞ս անում, էտ կընգանը խէ թակում ը՞ս* (Զ):

- Այիբ չինի ասէլը/հըրցընէլը - Ասում են, երբ ցանկանում են մեկից մի գաղտնիք իմանալ կամ հանդիմանել որեւէ հարցում: *Մա՛թոս, այիբ չինի ասէլը, խէ տըղէտ փըսակում չը՞ս* (Զ):

ԱՅԻԲ - *տե՛ս* ԱՅԻԲ:

ԱՅԻՄԻՇ/ԱՅԸՄԻՇ/ԱՅՄԻՇ/ՈՒՅԸՂԼԱՄԻՇ/ՕՅԱՂԼԱՄԻՇ/ՕՅԱՄԻՇ *(թրք. ayilmak (զգաստանալ, սթափվել) -* Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Այիմիշ անէլ - Զգաստացնել, սթափեցնել: *Կընէգ'ը մին կ'ը'վաթ ճուր ա ածում մարթին կըլխէն, այիմիշ անում* (Բ):

- Այիմիշ ինիլ/տը'ռնալ - Զգաստանալ, սթափվել: *Էս տըղան վը'ր օյամիշ ա իլալ, կըլօխ ա յէր կալալ, ք'ինացալ* (ՀԺՀ, V, 43):

ԱՅԻՆ-ՕՅԻՆ/ԱՅՆՕՅԻՆ *(թրք. ayen-oyen) -* 1. *գ.* Երկրորդական, մանր-մունր բաներ: *Մին էրկու ային-օյին ա տանում, վէր ծախէ, ամալ չի կ'ամ* (Բ): *ած.* 2. Չնչին, անարժեք: *Մին ային-օյին կօրծ ա փըռնալ, օխտը տը'ռ ասալ* (Զ): 3. Կիսավեր, խարխուլ: *Կ'ամ ըն, տը'սնում մին ային-օյին տօն, մաչին մին պառավ* (Զ): 4. *ած., մ.* Տակից-գլխից, անմիտ, անիմաստ: *Ային-օյին խսսիլ մի՛, Քու հանր ա իմ հանէրը...* (ԼՂԲ, 89):

ԱՅԻՇԻ - *տե՛ս* ԱՇՇԻ:

ԱՅԻՓ - *տե՛ս* ԱՅԲ:

ԱՅԻՓՊԷՆ *(գրբ. այբբեն)* - *գ.* Այբուբեն: *Էտ վարժաբէդը մին թանիրանվ շէնին խօխօնցը այիփպէնը սըվըրցընում ա* (Զ):

ԱՅԼԷՐ - *տե՛ս* ԱԼԼԷՐ:

ԱՅԼԻԿԷՐՊ/ԱՅՐԻԿԷՐՊ *(գրբ. այլակերպ (ուրիշ կերպ)* - *ած.* Այլակերպված, այլանդակված, տգեղ: *...Տէհնում ըն էտ ախճիգ՝ը ճանապարհին վը՛ստը կացած, իրէս-միրէսը ցըխօտ-մըխօտ, այլիկերպ, լի՞...* (ՀԱԲ, 15, 43):

ԱՅԼԻԿԷՐՊՎԷԼ/ԱՅՐԻԿԷՐՊՎԷԼ *(գրբ. այլակերպիմ (կերպարանքը փոխել)* - *չբ.* Այլակերպվել, այլանդակվել, տգեղանալ: *Դաշանգ՝ ախճիգ՝ ար, մարթու ք՝ը՛ցավ, այլիկերպվից, տը՛ռավ մին կ՝էշ սադանա* (Զ):

ԱՅՂԸՌ/ԱՅՂԸՐ *(թրք. aygir)* - *գ.* 1. Որձ ձի, հովատակ: *Էտ այղըռը վէր ըստակում ա, շէնումը էլ վը՛ռց ծի չի մընամ* (Բ): 2. *փխբ.* Կնամոլ տղամարդ: *Այղըռ զատ ա, կընգանը մըհալ չի քըցանում* (Բ): 3. *փխբ.* Տգեղ կին: *Էտ այղըռը հինչ ա՞, վէր օգ՝ալ ըս* (Բ):

ԱՅՂԸՐ - *տե՛ս* ԱՅՂԸՌ:

ԱՅՄԻԾ - *տե՛ս* ԱՅԻՄԻԾ:

ԱՅՆ - *տե՛ս* ԷՅՆ:

ԱՅՆԱ *(թրք. ayna)* - *գ.* 1. Ապակի: *Փինջիրին այնան կօտըրալ ա* (Բ): 2. Հայելի: *Ռէվը այնէն մաչին ուրանն վէր տըսնաս ա, կըտըղէս ա, գ՝իդանս ա, թա ծրանուշ դէվ ա* (Զ):

- Այնա շինիլ - Լավ մաքրել, փայլեցնել: *Պըռավէն ախճիգ՝ը էտ ըմընէն լըվանում ա, այնա շինում* (Զ):

ԱՅՆԱԼՈՒ - *գ.* Հնատիպ հրացան: *Ըտըրան մին լ՝ավ այնալու վա ինում, տամ ա էտ մարթին, վէց փութ կ՝անրի ինք՝ օնում* (Զ):

ԱՅՆՕՅԻՆ - *տե՛ս* ԱՅԻՆ-ՕՅԻՆ:

ԱՅՇԻ - *տե՛ս* ԱՇՇԻ:

ԱՅՍՕՐԻ *(գրբ. ասորիք)* - *գ.* 1. Ասորացի, ասորի: *Այսօրին ասից՝ թա օգում ըս թորքէն քըշտէն ապրիս, հայ պիտի հնիս* (ՆԱԲ, III, 114): 2. *փխբ.* Փնթի, թափթփված, թափառական մարդ: *Էտ այսօրին հինչ ա՞, վէր հընգըրոթուն ըս անում* (Բ):

ԱՅՐԱՊԸԼԱՆ/ԱՅՐՕՊԸԼԱՆ *(ռուս. аэроплан, ֆր. aeroplane)* - Ինքնաթիռ, օդանավ: *Էտ թաքավէրը ուրան մը՛ծամը՛ծնէրին նըհէտ խօրըրթ ա անըմ, վը՛ր էն մին օրը այրօպըլանավ թըռչի, ուրան սահմաննին տը՛սնա* (ԼՂԲ, 330):

ԱՅՐԱՊՕՐՏ/ԱՅՐՕՊՕՐՏ *(ռուս. аэропорт)* - *գ.* Օդանավակայան: *Ըստէփանակ՝ը՛ռտա այրապօրտը կօրծ չի անում* (Բ):

ԱՅՐԸՄ - 1. *գ.* Քրդական ցեղ: *Այրըմնէն, ասում ըն, շատ ըն իլալ վընաս տայիս* (Զ): 2. *ած. փխբ.* Կոպիտ, անտաշ, վայրագ: *Այրըմ ժուղօվուրթ ըն էտ շինըցէք՝* (Բ):

ԱՅՐԻԿԷՐՊ - *տե՛ս* ԱՅԼԻԿԷՐՊ:

ԱՅՐԻԿԷՐՊՎԷԼ - *տե՛ս* ԱՅԼԻԿԷՐՊՎԷԼ:

ԱՅՐՕՊԸԼԱՆ - *տե՛ս* ԱՅՐԱՊԸԼԱՆ:

ԱՅՐՕՊՕՐՏ - *տե՛ս* ԱՅՐԱՊՕՐՏ:

ԱՆ - *տե՛ս* Ա[4]:

ԱՆԱ[1] - Բառ-մասնիկ, որ, հարադրվելով տրական հոլովաձեւին, կազմում է բացառականի վերլուծական ձեւը: *Մարթին պըհէյիս ապրանքը ուրանն անա վախէլ չըբիդի* (ՆԱԲ, II, 70):

ԱՆԱ[2] *(թրք. ana (մայր)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Անադան դօղմա *(թրք. anadandoğma)* - Մորից ծնված՝ հարազատ: *...Մէր նանամ-սանամ խանըմնէն լայէդ չընա անըմ ուրանց անադան դօղմա խուխօնցը ծէծ տան...* (ՋՏ,Բ, 100):

ԱՆԱԲՈՒՌ - *ած.* Անամոթ, անպատկառ: *Անաբուռ կընգանը շառան պըրծումը չինիլ* (Զ):

ԱՆԱԽԱԹՈՒՆ/ԱԼԱԽԱԹՈՒՆ/ՄԱՄԱԽԱԹՈՒՆ/ԱՂԱՋԱԽԱԹՈՒՆ - *գ.* 1. Խխունջ՝ անատամների տիպին պատկանող պարուրաձեւ խեցիով փափկամորթ կենդանի: *Թօռը յը՛կավ, անախաթունավ բաստանը լըցցավ* (Բ): 2. *փխբ.* Նենգ, խարդախ մարդ: *Էտ անախաթունը հանալ շատ մարթու տօն ա քընդիլանն* (Բ):

ԱՆԱՆԻՄԿԱ *(ռուս. анонимка)* - *գ.* Անստորագիր նամակ՝ գրություն, զրպարտագիր: *Շինացէք՝ վանրին անանիմկա յընն իլալ կ՝իրիս նախագէն անա* (Զ):

ԱՆԱՇԱ *(թրք. anaša)* - *գ.* Մի տեսակ թմրադեղ, հաշիշ: *Անաշա ծընխէլի հը՛տէ փըռնը՛ցէն, հէնգ՝ տարէ տուվէն* (Բ):

ԱՆԱՇԱԽՕՐ - *ած.* Թմրամոլ, հաշիշ ծխող: *Խը՛ղճ մարթը հինչ ա՞նէ. էրկու տըղա օնէ, ճօխտը՝ անաշախօր* (Բ):

ԱՆԱՋ - *գ.* Մոխրագույն կրծքով, դարչնագույն մեջքով, սեւ պուտերով փոքրիկ թռչնատեսակ: *Մին դաշանգ՝ անաջ ա փըռնում, մէխկընն ա կ՝ամ, մին էլ պէց ա թօղնում* (Զ):

ԱՆԱՌԱԿ *(գրբ. անառակ (անամոթ, անկարգ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Անառակ ցավ - Անբուժելի հիվանդություն: *Անառակ ցավան ընգավ, մը՛ռավ* (Բ):

ԱՆԱՍՏՈՒԾ *(գրբ. անաստուած)* - *ած.* Անխիղճ, անգութ: *Անաստուծ մարթ ա, հօրընն էլ չի տըրօթուն անում* (Բ):

ԱՆԱՍՈՒՆ(Ք) *(գրբ. անասուն)* - *ած., հոգն.* Ընտանի կենդանիներ: *Անասունքը տանում ա հանդը, ինք՝ընն էլ ցակատը յօր օնում, նի մընում մօտէ քօլօտը, վէր ճէխ անէ* (Զ):

ԱՆԱՎ - Բառ-մասնիկ, որ, հարադրվելով տրական հոլովաձեւին, կազմում է գործիականի վերլուծական ձեւը: *Ըխճըկանը անավ փասպարք ա անում, թա՝ ճէլլի յը՛ք* (Զ):

ԱՆԱՐԹԱՐ *(գրբ. անարդար)* - *ած.* Ոչ արդար, անիրավ, անարդարացի: *Հանրը տըղէն ասմա.- Հինչ օգ՝ում ըս, ըրա՛, ամմա անարթանր կօրծա ղըրա՛ղ կաց* (Զ):

ԱՆԱՐԽԻ - *տե՛ս* ԱՆԱՐԽՅԱ:

ԱՆԱՐԽԻՍՏ *(ռուս. анархист)* - *գ.* Ընդհանուր կարգապահությանը չեն-թարկվող անձ: *Հանբանն տըղան անարխիստ ա, վէշ մին կօրծ անում չի* (Զ):

ԱՆԱՐԽՅԱ/ԱՆԱՐԽԻ *(ռուս. анархия, հուն. anarchia)* - 1. *գ.* Անիշխանություն, անկարգություն, խառնաշփոթություն: *Անարխյա յա, հինչը կարում ըս, ըրա՛, ծը՛ռքատ փըռնօղ չի կա* (Բ): 2. *ած.* Անիշխան, անկարգ, խառնաշփոթ: *Անաստուծ տը՛ղը կա՞ց, անարխյա տը՛ղը կէնալ մէ՛լ* (ԱԲԲ, 16):

ԱՆԲԱԽՏ *(գրբ. անբախտ)* - *տե՛ս* Ք՝ԱՄԲԱԽՏ:

ԱՆԲԱԽՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. անբախտութիւն)* - *տե՛ս* Ք՝ԸՄԲԸԽՏՕԹՈՒՆ:

ԱՆԲԱՇԱՐ - *տե՛ս* ԱՆԲԱՇԻՐ:

ԱՆԲԱՇԻՐ/ԱՆԲԱՇԱՐ - *տե՛ս* ԲԷՅԲԸՇԸՐԸՂ:

ԱՆԲԱՐ - *տե՛ս* ԱՄԲԱՐ:

ԱՆԲԱՐԻՇ(Տ) - *տե՛ս* ԱՄԲԱՐԻՇ(Տ):

ԱՆԲԱՐԻՇ(Տ)ՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱՄԲԱՐԻՇ(Տ)ՕԹՈՒՆ:

ԱՆԲՈՒԹԱ - *ած.* Անհույս, անապավեն: *Անբութա գ՝անք ա, մին օր էլ վէր ընք ըղնական, մը՛ռնինք՝* (Զ):

ԱՆԳ *(գրբ. անգղ)* - *գ.* Գիշատիչ թռչուն՝ անգղ: *Մէհէտ անգը մին ըլբաստըրակ փըռնից, վէր տանէ ճուտէրէն հը՛տէ* (ԱԱռ, 64):

ԱՆԳԸԼԱՄԱՋ - *տե՛ս* ԱՆԳԼԱՄԱՋ:

ԱՆԳԸՐԱԳ՝ԷՏ - *տե՛ս* ԱՆԿ՝ԸՐԱԿ՝ԷՏ:

ԱՆԳԸՐԱԳ՝ԻՏ - *տե՛ս* ԱՆԿ՝ԸՐԱԿ՝ԷՏ:

ԱՆԳԻ *(հ.ե. *anguhi- (օձ, որդ)* - *ած.* Նիհար, վտիտ: *Մին անգի հավ ա մօրթում, փըսէն ղօնաղ անում* (Զ):

- Անգի տը՛ռնալ - Նիհարել, հյուծվել: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, անգի յա տը՛ռալ* (Բ):

ԱՆԳԻՆԱ *(ռուս. ангина, լատ. angina)* - *տե՛ս* ՊԸԿՕՌՈՒՑ:

ԱՆԳԼԱՄԱՋ/ԱՆԳԸԼԱՄԱՋ *(թրք. anlamaz (անհասկացող)* - *ած.* 1. Մեծ, հսկա, անճոռնի: *Թաքավէրին տըղան նի յա մընում էտ օթաղը, տը՛սնում մին անգլամազ օշաի քօն իլանծ* (Զ): 2. Բթա-

միտ, ապուշ: *Մին անգլամազ մարթ օնէ, մին անգլամազ տըղա, խըէոճ ինի էն, հինչ ա՞նէ* (Բ):

ԱՆԳԱԼ *(թրք. engel)* - 1. *գ. տե՛ս* ԱԼԷԳ: *Ամէն մինին կ՚էտէն մաչ տը՛ղը վը՛ենն ա կըցնում, հըրցընում, թա՝ ա՛ կընէգ՚, ա՞հէ, տը՛սնամ հինչ անգ՚ալ օնիս* (ՆԼՂԺԲ, 67): 2. Ապիկար, անկարգ: *Անգ՚ալ մարթին խօխէնք՚ը տ՚ուզնը կըմընան* (Զ): 3. *գ.* Փորձանք: *Էտ մարդիմազարը մէր կըլ՚ոխը մին անգ՚ալ ա պիրլ՚ակ՚ան* (Զ):

- Անգ՚ալ անէլ - *տե՛ս* Ալէգ՚ անէլ: *Անգ՚ալ ա ըրալ, հէրիք՚ չի, հ՚ալ՚ ծըծաղում էլ ա* (Բ):

- Անգ՚ալ՚ ք՚օք անէլ - *տե՛ս* Ալէգ՚ անէլ: *Բօլ ա, հիշկան անգ՚ալ՚ յըս ք՚օք ըրալ* (Բ):

ԱՆԳ՚ԱԼ(Լ)Ի *(թրք. angalli)* - *ած.* 1. Թերություն, արատ ունեցող: *Անգ՚ալ՚ի ծի յար, ծըխը՛ցէ, պըրծէ* (Բ): 2. *փխբ.* Հղի: *Էտ անգ՚ալ՚ի հէյվանըտ էս ցուրտավը խէ կապում չը՞ս կ՚ումումը, կըվըրթ՚ատի* (Բ): 3. Փորձանք բերող: *Անգ՚ալ՚ի խուխէն յըրա միշտ բիդի հ՚ասա կէնաս* (Զ):

ԱՆԳ՚ԷՆԳ՚ԻԾ - *տե՛ս* ՉԸԳ՚ԻԴԱԼԱՎ:

ԱՆԳ՚ԷՏ/ԱՆԳԷՏ *(գրբ. անգէտ)* - *ած.* 1. Անտեղյակ: *Ամմէն հինչան անգ՚էտ մարթ ա* (Բ): 2. Տգետ: *Ըտըրան ինըմ ա մին անգ՚էտ մարթ* (Զ): 3. *տե՛ս* ՉԸԳ՚ԻԴԱԼԱՎ:

ԱՆԳ՚ԻԴԱԼՕՔ - *տե՛ս* ՉԸԳ՚ԻԴԱԼԱՎ:

ԱՆԳ՚ՈՒՄԱՆ - 1. *ած.* Անհույս, հույս չունեցող: *Անգ՚ուման մարթ ար, մը՛ռավ, ըզադվից* (Զ): *ած., մ.* 2. Անտեղյակ, անիրազեկ: *Տըղան ք՚ը՛ցավ սիզօն, մարը ըտի նը՛ստա անգ՚ուման մը՛ռավ* (Բ): 3. Անհետ, առանց հետք թողնելու: *Ա՛ղթ՚ար մարթ ար, փըռնը՛ցէն, տարէն, անգ՚ուման կուրցըրէն* (Զ):

ԱՆԳ՚ՈՒՆ - *տե՛ս* ԱՆԳ՚ՈՒՆ:

ԱՆԳ՚ՈՒՆ/ԱՆԳ՚ՈՒՆ *(գրբ. անկիւն, անգիւն)* - *գ.* 1. Առարկայի կողային մակերես, կողք, կող: *Յըշիգ՚ին մին անգ՚ունը դ՚ուզ ա, մինը՝ ծօռ* (Բ): 2. Որոշ ուղղությամբ ընկած բնակավայր, երկիր, գավառ: *Մէր ընգ՚ունին թօթը բօլ ա* (Բ): 3. Կողմ, ծայր: *Ութաղէն մին անգ՚ունը տիրտակից, հարթանը պէժինք՚ը կ՚ուտից* (Զ): 4. Ընդհանրապես տեղ, վայր, կողմ: *Պըլըպուդին տըսնաս ա՝ էն ընգ՚ունանն մին քանէ մարթիք՚ ըն կ՚ան...* (ԼՂԲ, 392):

- Անգ՚ունը անց կէնալ (մինին) - *տե՛ս* Անգ՚ունը պահէլ (մինին):

- Անգ՚ունը կօտըր - Աղքատ, անտեր, թշվառ: *Անգ՚ունը կօտըր կընէգ՚ ա, վէչ մարթ օնէ, վէչ պարիկամ* (Զ):

- Անգ՚ունը պահէլ/փըռնէլ (մինին) - Կողմնապահություն անել, մեկին կողմնակից դառնալ, պաշտպանել (հաճախ անիրավացիորեն): *Հըրթնըսկէսուր կըռվը՛ցէն, պատրօնը հարթանը անգ՚ունը պահից* (Զ):

- Անգ՚ուն ինիլ - Կողմնակից, պաշտպան, հովանավոր ունենալ: *Ք՚ասիբ մը՛ռնում ա, մին անգ՚ուն չօնէ, թա ք՚ օմանգ՚ անէ* (Բ):

ԱՆԳՈՒՃ/ԱՆՁՈՒԿ/ԱՆԿՈՒՃ/ԱՆԿՈՒՁ *(գրբ. ականջ)* - *գ.* 1. Մարդու եւ կենդանիների լսողության գործարան: *Անջուկը ցավում ա, հ՚ալբ՚ա՛թ մըրսալ ա* (Բ): 2. Լսողության գործարանի արտաքին կռճիկային մասը: *Հ՚ալ՚ միչէվ օրըս էտ էշը ընգուճան օրը իրէք մանէթ ա վէր քըցգ՚ում ըտըրանց հէտի* (ՀԺՀ, V, 339): 3. *փխբ.* Լսողություն, լսելու ընդունակություն: *Կօզի պըռավալ ա, ամմա լ՚ավ անգուճ օնէ* (Զ): 4. Օղակաձեւ հարմարանքներ ջվալի եզրերին՝ բռնելու համար, ունկ: *Չուվալը էնքան լըցցալ ա, վէր պիցըրցընէյիս ընգուճնէն պուք ա յը՛կալ* (Բ): 5. Ճախարակի իլիկի ծայրին ամրացվող կաշվի կտոր, որ իլիկը պահում է իր տեղում: *Չըխըրակէն անգուճը ծէթիլ բիդիս, վէր ճըռճըռա վէչ* (Զ): 6. Ձվով ու ալյուրով հունցած, բարակ բացած եւ յուղի մեջ տապակած ականջաձեւ մի տեսակ թխվածք: *Անգուճ թըխից, խօխօնցը ուտըցըրավ* (Բ): 7. Սայլի կամ արորի առեղի ծայրի սեպը, որից կապում են լուծը: *Ըրբէն անգուճը մաշ՚ալ ա* (Զ): 8. Փայտե հարմարանք, որ ջրաղացի չախչախը միացնում է կրիճակի հետ: *Ճըղացէն անգուճը կօտրալ ա* (Բ): 9. Պայտի գամի երկու կողմերը: *Նըլըմէխին ընգուճնէն կըտօրէ, յը՛տնան թըխէ* (Զ):

- Անգուճ անէլ - *տե՛ս* Անգուճ օնէլ:

- Անգուճը դինջ - Հանգիստ, անհոգ, խաղաղ: *Թուրքէրան պըրծէնք՚, ընգուճնէս դինջ ապրում ընք* (Զ):

- Անգուճը դինջանալ - 1. Հանգստանալ, անհոգ դառնալ, խաղաղվել: *Տըղէն փըսակից, անգուճը դինջացավ* (Բ): 2. Չարախոսությունից, շատախոսությունից, բամբասանքից ազատվել: *Էտ կընէգ՚ը քօչից, շինանցուց անգուճը դինջացավ* (Զ):

- Անգուճը ըռնօտել - *տե՛ս* Անգուճը կըտըրել:

- Անգուճը թիթը՛վ - Լավ լսողություն ունեցող: *Սիմօն դային ութասնուվէց տիրը՛կան ա, ամիա անգուճը թիթը՛վ ա հ՚ալ՚* (Զ):

- Անգուճը լըցնել - Մեկի մասին չարախոսելով, բամբասելով՝ մի անձի գրգռել նրա դեմ: *Հիրըվանէրը թ՚ազգ՚ան հարթանանը անգուճը լըսնում ըն, ըսկէսվօրը նըհէտ կըռըվցընում* (Զ):

- Անգուճը ծակ - 1. Շուտ լսող, ըմբռնող, հասկացող: *Անգուճը ծակ ախճիգ՚ ա, հու վէր օգ՚ի, փուշմընական չի* (Բ): 2. Չհասկացող, չանսացող, չենթարկվող: *Տըրա պէն ըսէլի չի, անգուճը ծակ ա, յա՛ ասած, յա՛ չասած* (Բ):

- Անգուճը ծանդըր - Լսողությունը թույլ, դժվարությամբ լսող, կիսախուլ: *Անգուճըս ծանդըր ա, պէցգ՚ուր խօսէ* (Բ):

- Անգուճը ծէթ ածած - *տե՛ս* Անգուճը ծանդըր: *Անգուճըտ ծէթ ածած ա՞, խէ ըսկանում չը՞ս* (Բ):

- Անգուճը ծէնու - Ինչ որ մեկի կանչին, որեւէ լուրի սպասելիս, լսելու պատրաստ, սպասողական, լարված վիճակում: *Էն ըմ անգուճըս ծէնու, լ՚ըհա վէր ծէն տաս, դ՚ստի տ՚ուս ըմ կ՚ըլական* (Զ):

- Անգուճը ծընէլ - 1. Ականջից թարախ հոսել: *Անգուճը ծընում ա, ցավ ա տամ* (Բ): 2. Անհանգիստ լինել: *Էտ խէ տը՛ղըտ նըստում չը՞ս, անգուճըտ ծընում ա՞* (Բ):

- Անգուճը ծուվվալ - Կանխազգալ, նախազգալ: *Անգուճըս ծուվվաս ա, հ՚ալբ՚ա՛թ խուխէս մին պէն ա պըտահալ* (Զ):

- Անգուճը կախ - 1. Հանգիստ, հլու, գործերին չխառնվող: *Անգուճը կախ հ՚ուրանն հը՛տէ կօրծ ա անում, վէշ մինին խընգարում չի* (Բ): 2. Ուշադիր, զգոն, սպասողական վիճակում: *Սաղ քըշէրը թաքավէրին ախչիգ՚ը անգուճը կախ ըսպասում ա, թա էտ տըղան հիբ ա ծէն տըլական* (Զ):

- Անգուճը կախ անէլ/տալ - 1. Ուշադիր լսել, ականջ դնել: *Անգուճը կախ ա ըրալ, լօխ գ՚իդ՚ացալ* (Բ): 2. Հնազանդվել, ենթարկվել: *Հ՚ասը հինչը ըսէս ա, էտ տըղան անգուճը կախ ա ընէս, կընդրէս* (Զ): 3. *տե՛ս* Օնքէրը բէշ անէլ:

- Անգուճը կանչի - Ասում են որեւէ առիթով մեկի բացակայության ժամանակ նրան հիշելիս: *Անգուճըտ կանչի, Ա՛ր-փէնիգ՚, ասում ար՝ Ջ՚ան՚ուն տըղան լ՚ավ տըղա յա, փը՛սա կընփըռնիս* (Զ):

- Անգուճը կանչիլ - Ականջի մեջ խշշյուն զգալ, որ համարվում է իր մասին խոսելու նշան: *Անգուճըս կանչում ա, տը՛սնաս հու վա ինձանա խօսում* (Բ):

- Անգուճը կընտրէլ - 1. Տղային նշանել: *Արշակ դային թօռնանը անգուճը կընտրալ ա, ըրխըյնացալ* (Բ): 2. Պատժել: *Մ՚ լակուտ, վէր մէհէտ էլ նի մըտէլ մէր բօստանը, անգուճըտ կընտրըլական ըմ* (Զ):

- Անգուճը հըլ՚ՕՐէլ - *տե՛ս* Ընգուճան ծիք՚ տալ:

- Անգուճը յըրան պահէլ - Մի բան լսելու համար լսողությունը լարել, ուշադիր ունկնդրել: *Էտ պառավըտ անգուճը յըրա յա պահում, տահանց գ'ուրձ'ուցը ըսկանում, ք'ինամ թանջիրին լօխ խաբար տամ* (Ձ):

- Անգուճը նըյը'ր/նըվէր ծէն տալ - Մեկին բարձրաձայն մի բան ասել, տեղեկացնել: *Անգուճը նըյը'ր ծէն ըմ տամ, էլիա ըսկանում չի* (Բ):

- Անգուճը նի մընել - 1. Հասկանալ, ըմբռնել: *Ասում ըմ, ասում, անգուճը չի նի մընում* (Բ): 2. Մեկին անընդհատ որեւէ բան ասելով՝ տրամադրել մի բանի դեմ կամ հօգուտ: *Էնքան նախագէն անգուճը նի մըտէն, բըրիգադիրին տ'ուս քըցից* (Ձ):

- Անգուճը պէնդ - *տե՛ս* Անգուճը ծանդը:

- Անգուճը սանս'ու - *տե՛ս* Անգուճը ծէնու:

- Անգուճըս ք'ըէզ ըմ տամ - Ուշադիր լսում եմ: *Անգուճըս ք'ը'էզ ըմ տամ, ա՛սէ* (Բ):

- Անգուճը սօր - *տե՛ս* Անգուճը թիթը'էվ:

- Անգուճը տանէլ - Շատախոսությամբ, մի բան անընդհատ կրկնելով՝ ձանձրացնել, հոգնեցնել: *Էնքան ասից, անգուճըս տարավ* (Ձ):

- Անգուճը տաք պահէլ - Մեկին մի բան անընդհատ հիշեցնել: *Մէր նախագէն անգուճը բիդի տաք պահիս, թա չէ խօսկ տուվածը մընանա քըցիլանն ա* (Բ):

- Անգուճը տըռնանը/տ'ուսմ'ուն - *տե՛ս* Անգուճը ծէնու:

- Անգուճը քառ պահէլ - Ինչ որ ձեռնտու չէ, չլսել՝ չլսելու տալ: *Ձ'ուրձ'ուր խօսկուզ'ուրձ'ուց ա ինձ'ում էտ կանտորումը, ինքը անգուճը միշտ քառ ա պահում* (Ձ):

- Անգուճը քըցիլ - Մեկին մի կերպ որեւէ բան հայտնել, տեղեկացնել: *Էտ կընգանը անգուճըն ըն քըցիս, թա մարթըտ էն ա փըլանք'անսին նըհէտ* (Ձ):

- Անգուճը քօրէլ - *տե՛ս* Խըզ'ատակը քօրէլ:

- Անգուճը օնէլ - *տե՛ս* Անգուճը քառ պահէլ:

- Անգուճ ծակէլ - Շատ սուր ձայն հանել: *Սանսըտ անգուճ ա ծակում, կամանց խօ՛սէ* (Բ):

- Անգուճ պահէլ/տինիլ - *տե՛ս* Անգուճ օնէլ:

- Անգուճ օնէլ - 1. Լսել, ունկնդրել: *Անգուճ ա օնում, տը'էսնում էտ ձ'ուրձ'ան տըղէն սանսըն ա...* (Ձ): 2. Ասվածը նկատի ունենալ, անսալ, հետեւել: *Ախմաղ զատ ա, վէ՛չ հօրըն ա անգուճ օնում, վէ՛չ մօրը* (Բ): 3. Գաղտնաբար լսել ուրիշների խոսածը: *Անգուճ ա օնում, հանցու խաբար տա* (Բ):

- Ընգուճա հը'էռէ պահէլ - Գաղտնի պահել, ուրիշներին չհայտնել: *Էտ կընէգ'ը ըխճըկանը ալէգ'ը ընգուճա հը'էռէ յա պահում* (Բ):

- Ընգուճ-անգուճ ըղնէլ - Լուրը, գաղտնիքը տարածվել: *Մարթին ասածը կընէգ'ը հիրըվընէրէն պատմում ա, ըտի էլ ընգուճ-անգուճ ա ըղնում* (Ձ):

- Ընգուճան ծիք' տալ - 1. Ակնջը քաշելով՝ ցավ պատճառել (որպես պատիժ): *Խօխան ալէգ' ըրավ, մարը ընգուճան ծիք' տուվավ* (Բ): 2. Խրատել, հանդիմանել, մի բան անելուց զգուշացնել: *Հանց ա ընգուճան ծիք' ըն տըվալ, էլ կ'ուղթուն չի անում* (Բ): 3. Շնորհավորելու, բարի լուր հաղորդելու համար ականջից քաշել: *Սի՛մոն, պէր ընգուճատ ծիք' տամ, կավըտ ծընալ ա* (Բ):

- Ընգուճան կախ - Ասվում է որեւէ ապրանք վաճառելիս՝ անկասկած այդ արժեքն ունի: *Կավ, հինչ կա՞վ, հազզար մանէթը էն ա ընգուճան կախ* (Ձ):

- Ընգուճան տ'ուս օնէլ - *տե՛ս* Մըթկան հանել (ՄԸ'ԹԿ-ի տակ):

- Ընգուճան փըռնէլ - 1. *տե՛ս* Ընգուճան ծիք' տալ: 2. Ձերբակալել: *Ընգուճան փըռնալ ըն, էն ա տ'ուրմ'ումը* (Բ):

- Ընգուճավընն ըղնէլ - Հարեւանցի կերպով լսել, տեղեկանալ: *...Էտ ճըղացէն կօխկավընն անց կընալիս թանբլին սանսը ընջուկավընն ա իյնում...* (ՆԼՂԺԲ, 112):

- Ընգուճէն ասէլ - Մեկին ցածրաձայն գաղտնի բան ասել, հայտնել: *Վէզիրը թաքավէրին ընգուճէն ասում ա, վէր թաքուհին սիրական ա պահում* (Ձ):

- Ընգուճէն ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Ընգուճէն ասէլ: 2. *տե՛ս* Անգուճը լըսնէլ:

- Ընգուճէն ծակէն թըխէլ - Մեկի ասածը չլսել, չանսալ: *Հօրը ասածը տըղէն ընգուճէն ծակէն ա թըխում* (Ձ):

- Ընգուճէն ծէփէլ - *տե՛ս* Ընգուճավընն ըղնէլ:

- Ընգուճէն հըսնէլ - *տե՛ս* Ընգուճավընն ըղնէլ: *Ընգուճէն ա հըսնում, վէր Ավագ'ումը լ'ավ թըթու արաղ օնէ* (ՆԱԲ, 112):

- Ընգուճէն հըսցընէլ - *տե՛ս* Անգուճը քըցիլ:

- Ընգուճէն ղըրաղավը ըսկանալ - 1. Թեթեւակի, անուշադիր, իմիջիայլոց լսել, տեղեկանալ: *Ընգուճէն ղըրաղավը մին պէն ա ըսկացալ, սաղ շինացուց ասալ* (Բ): 2. Ոչ հավաստի բան լսել: *Ընգուճէս ղըրաղավընն ըմ ըսկացալ, հըվատում չըմ* (Ձ):

- Ընգուճէն մաչին զուռնա փըչիլ - Ականջին գոռալ, բարձրաձայն ասել: *Յը'էս քառ չըմ, ընգուճէս մաչին զուռնա մէ՛լ փըչիլ* (Բ):

- Ընգուճէն մըսէրընն օտէլ - Մի բան շատ խնդրելով, կրկնելով կամ շատախոսելով՝ մեկին ձանձրացնել: *Էնքան ասից, ընգուճէս մըսէրը կէրավ* (Բ):

- Ընգուճէն մինը մաղ շինիլ, մինը՝ խախալ' - 1. Ամեն ասած, տեղեկություն միատեսակ չընդունել, ճիշտն ու սխալը, գլխավորն ու երկրորդականը տարբերել: *Ընգուճէն մինը մաղ ա շինանլ, մինը՝ խախալ', ամմէն պէնու հըվատում չի* (Ձ): 2. *տե՛ս* Ընգուճէն մին ընգ'ունավը նի մընել, մինավը տ'ուս կ'անլ:

- Ընգուճէն մին ընգ'ունավը ըսկանալ - *տե՛ս* Ընգուճէն ղըրաղավը ըսկանալ:

- Ընգուճէն մին ընգ'ունավը նի մընել, մինավը տ'ուս կ'անլ - Չանսալ, չհասկանալ, լսածից ոչինչ չհիշել: *Դանգըլա խօխա յա, ընգուճէն մին ընգ'ունավը նի յա մընում, մինավը տ'ուս կ'ամ* (Ձ):

- Ընգուճէն մինը քառ պահէլ - Ամեն լսածի ուշադրություն չդարձնել: *Պառավը ասմա.- Մ' հարթնը, մէր տանը շատ պէն ընք ըսըլական, տու ընգուճէտ մինը քառ կը պահիս* (Ձ):

- Ընգուճէն նի կ'անլ - *տե՛ս* Ընգուճավընն ըղնէլ:

- Ընգուճէն տակավընն անց կէնալ - Հարեւանցի կերպով իմանալ մեկի կարծիքը մի բանի մասին: *Հիրըվանէն ընգուճէն տակավընն անց կացավ, ամմէն հինչ գ'իդանց* (Ձ):

- Ընգուճէն տակէն - *տե՛ս* Աշկէն ըռաշկէն (2):

- Ընգուճէն տակը քօրէլ - *տե՛ս* Խըզ'ատակը քօրէլ:

- Ընգուճէն տուր կ'անլ - Հաճելի լուր լսելով՝ ուրախանալ: *Ընգուճէն տուր ա կ'ամ, վէր էտ պէնը ըսկանում ա* (Ձ):

- Ընգուճէն փըչիլ - *տե՛ս* Անգուճը լըսնէլ:

- Ընգուճէն փըսփըսալ - *տե՛ս* Ընգուճէն ըղնէլ:

- Ընգուճէն քամակը տը'էսնալ/ըրվալ - Ասվում է՝ մի բանի անկարելիությունը ցույց տալու համար: *Չէչէմին լ'ըհա, ախչիգ'ըս տամ տըղէտ, տը'էս ընգուճէտ քամակը տը'էսնում ը՞ս* (Բ):

- Ընգուճէն քամակը քըցիլ - 1. Չլսելու տալ, ուշադրություն չդարձնել, մոռացության տալ: *Հու վէր հօրը-մօրը ասածը ընգուճէն քամակը քըցի, վը'էննը քարէն նի կըկ'ա* (Ձ): 2. Գործը, հանձնարարությունը ձգձգել, չկատարել: *Ընգուճէն քամակը քըցանվ, ծըմը'էռը յը'էկավ, էլ կարից վէչ անէ* (Բ):

- Ընգուճէն օղ անէլ - Մեկի պատվերը, խրատը միշտ հիշել, մտքում պահել: *Հանը ասմա. - Մ' տըղա, ընգուճէտ օղ ը-*

րա՛, օղռաշ մարթու նըհը՝տ հըրակաշ չի տը՝ռնաս (Ձ):

- Ընգուճնէն թակած (էշ) - Տխմար, ապուշ, անհասկացող: *Ընգուճնէն թակած էշ ա, իզէն հինչ բի՞դի անէ* (Բ):

- Ընգուճնէն թըփըհարէլ - Բան չհասկանալ, որեւէ բանից գլուխ չհանել: *Յը՝ս ասըմ ըմ, ասըմ, ինք՛ը ընգուճնէն թըփըհարըմ ա* (Ձ):

- Ընգուճնէն խըլըշիլ - Լսողությունը լարել, մեծ ուշադրությամբ լսել: *Վէր տը՝սնում ա՝ տահանք զ՝ուրա՛ց ըն ա-նում, ընգուճնէն խըլըշա՛ում ա* (Ձ):

- Ընգուճնէն ծասկէլ, պէրանը պէնալ - Առանց մտածելու, կշռադատելու, ուրիշներին ուշադրություն դարձնելու՝ խոսել: *Ախմադ զատ ա, ըշտը՝ղ ք՛իս ա, ընգուճնէն կըպէս ա, պէրանը պինա՛ս* (Բ):

- Ընգուճնէն ծընդրրանալ - Լսողությունը թուլանալ, դժվարությամբ լսել: *Հէյրան աքօրը ընգուճնէն ծընդրրացալ ա, կընանուցը զ՝ուրա՛ցը ըսկանում չի* (Ձ):

- Ընգուճնէն կապէլ - Լսել չցանկանալ, դիտմամբ չլսել, ուրիշների ասածին ուշադրություն չդարձնել: *Յը՝ս ընգուճնէս կապում ըմ, հինչը օգ՝ում ըք, ը-սը՝ցէք՛* (Ձ):

- Ընգուճնէն չօ՛րք՛ անէլ - *տե՛ս* Ընգուճնէն խըլըշիլ:

- Ընգուճնէն պէմբակ կօխէլ - *տե՛ս* Ընգուճնէն փըթէլա՛ կօխէլ:

- Ընգուճնէն պէնալ/պէց պահէլ - *տե՛ս* Ընգուճնէն խըլըշիլ:

- Ընգուճնէն վէր թօղէլ - 1. *տե՛ս* Անգուճը կախ անէլ: 2. Հիվանդանալ (ձին, էշը): *Էշը ընգուճնէն վէր ա թօղալ, պա հունց կա՞նինք՛* (Ձ):

- Ընգուճնէն տալ - *տե՛ս* Մըննա՛թու տակ ըղնէլ:

- Ընգուճնէն ցը՝ց կըցընէլ - *տե՛ս* Ընգուճնէն խըլըշիլ:

- Ընգուճնէն փըթէլա՛ կօխէլ - 1. *տե՛ս* Ընգուճնէն ծընդրրանալ: *Ընգուճնէտ փըթէլա՛ կօխած ա՞, խէ ըսկանում չը՞ս* (Բ): 2. Չլսելու դնել, անտեսել: *Ընգուճնէն փըթէլա՛ յա կօխալ, յա՛ ասած, յա՛ ըսէլու* (Բ):

- Ընգուճնէն փըռնըվէլ - *տե՛ս* ՔԸՌԱՆԱԼ:

- Ընգուճնէն փօխ տալ - *տե՛ս* Ընգուճնէն քընրէհավ տալ:

- Ընգուճնէն քընրէհավ տալ - Անուշադիր, ցրված լինել, չլսել: *Ընգուճնէտ քընրէհավ տուված ա՞, ինձ ըսկա՛ց* (Բ):

- Ընգուճնէն ք՛ինիլ - Աղմուկից, շատախոսությունից, մի բան անընդհատ լսելուց հոգնել, ձանձրանալ: *Էնքան խոսից, ընգուճնէս ք՛ը՝ցավ* (Բ):

- Ընգուճնէրան խը՝ղճ - *տե՛ս* Անգուճը ծանդրը:

- Ընգուճնէրէն չընիրվատալ - 1. Իր լսածին չհավատալ: *Էնքան օրո՛ւշ պէնէր ըն ասալ, ընգուճնէրէս հըվընտաս չըմ* (Ձ): 2. Անսպասելի լուրից ապշել: *Ընգուճնէրէս հըվատում չըմ, հունց կարող ա՞ Մաքսիմը ըտի պէն անէ* (Բ):

- Ընգուճնէրէն պէմբակը/փընթէլա՛ն տո՛ւս օնէլ - Ուշադիր լսել, լավ լսելով՝ ըմբռնել, հասկանալ: *Ընգուճնէրէտ պէմբակը տո՛ւս կալ՛, տը՝ս հինչ ըմ ասում* (Բ):

- Ընգուճնէրումը խուլ՛ փըսնէլ - Միեւնույն բանը շատ լսելուց կամ շարունակ լսելուց ձանձրանալ: *Բօլ ա, էնքան ասալ ըս, ընգուճնէրումըս խուլ՛ ա փըսալ* (Բ):

- Ընգուճնէրումը հա՛լիլ - *տե՛ս* Հա՛լիլ, ընգուճնէն ածէլ:

- Ընգուճումը խօսէլ - *տե՛ս* Ընգուճէն ասէլ:

ԱՆԴԱԼՈՒ - *ած. փխբ.* Թիկունք, պաշտպան, հովանավոր չունեցող: *Անդալու մարթը խէլո՛ւնք բիդի ինի, վէր կարէ ապրէ* (Ձ):

ԱՆԴԱՐ/ԱՆԴԷՐ/ԱՆՏԱՐ/ԱՆՏԷՐ *(գրբ. անտէր)* - *ած.* 1. Տեր չունեցող, առանց տիրոջ: *Անդար ծըմըկնէ յա, հու օգ՝ում ա, կըտօրում ա* (Ձ): 2. Թշվառ, անօգնական, հովանավոր՝ պաշտպան չունեցող: *Անդար մարթ ա, վէշ մինը մըհալ չի քըցո՛ւմ* (Ձ): *գ. փխբ.* 3. Անզգամ, անպիտան: *Էտ կըտաղած անդարը մի կըռը՝վ ա ըսքըսըմ խը՝ղճ մարթին նըհէտ...* (ԼՂԲՔ, 282): 4. Սեռական անդամ (ասվում է անունը տալու փոխարեն): *Շալվարէն փըլա՛նկը յէտ ա տամ, անդարը տ՛ուս օնում...* (ԲՀԲ, 90):

- Անդար անիմ - *տե՛ս* Անդար մընա:

- Անդար կ՛առնը կ՛ո՛ւլ կօտէ - Անտեր, բարձիթողի ինչքը անտեղի կկորուսվի: *Բուստանէտ յըրա հա՛մա՛ս կաց. անդար կ՛առնը կ՛ո՛ւլ կօտէ* (Ձ):

- Անդար մընա - 1. *անծ.* Տեր, խնամող չունենա, տերը մեռնի: *Անդար մընա նէ-մէցը, մարթիս կըլօ՛խը կէրավ* (Ձ): 2. Արհամարանքի, դժգոհության արտահայտություն: *Անդար մընա էս կարկուտը, բաստանըս սաղ սիրփից, տարավ* (Բ):

ԱՆԴԱ՛ՌԴ - *ած.* 1. Դարդ, վիշտ չունեցող: *Անդա՛ռդ մարթ ա, սաղ օրը ք՛ը՝փ ա անում:* 2. *փխբ.* Անհոգ: *Էտ մարթը էլ ո՛ւրա՛ն կընգանը նան խուխէն նըհէտ ապրում ա բախտավէր, անցավ, անդա՛ռդ* (ՀԺՀ, V, 564):

ԱՆԴԱՐ-ԸՆԴԷՐՈՒ - *ած.* Անտեր-անտիրական, խեղճ ու կրակ: *Անդար-ընդէրու պըռավէն օրը սը՝վ կինի* (Ձ):

ԱՆԴԷՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* Ա՛ՆԴԷՄ(ՆԸ):

Ա՛ՆԴԷՄ(ՆԸ)/ԱՆԴԷՄ(ՆԸ) *(գրբ. անդամ (մարմնի մաս, որեւէ բանի մաս)* - Թռչունների եւ կենդանիների ամբողջական ազդր: *Հավէն անդէմնը ղըրկը՝ցէն հիրըվանէն հը՝տէ* (Ձ):

ԱՆԴԷՐ - *տե՛ս* ԱՆԴԱՐ:

ԱՆԴՈՒՆԴ *(գրբ. անդունդ)* - *գ.* Անդունդ, վիհ, անհատակ խորություն: *Մէչան պօզը ճըկատան կացած հա՛ճա՛ճ-մա՛ճա՛ճնէ տո՛ւս յէկին, վընընծէռքաս փըռնէցին՝ ք՛ա՛ղլա՛-մըղալախ թըխէցի անդունդքին մէչը* (ՋՏ, Բ,131):

ԱՆԴՈԽՏ - *տե՛ս* Ա՛ՆԴՈ՛Ղ:

Ա՛ՆԴՈ՛Ղ/ԱՆԴՈԽՏ *(գրբ. անդոհ)* - *գ.* Սրտնեղություն, մտատանջություն: *Ա՛նդո՛ղը մարթին կըսպանէ, մինը բիդի ինի, վէր սը՝ռտ տա* (Ձ):

- Ա՛նդո՛ղը ընդնէլ - Սրտնեղել, մտատանջվել: *Յէրգ՛ինք՛ը սըվանում ա, հո՛նձ ընուղնէն ա՛նդո՛ղը ըն ընդնում* (Ձ):

Ա՛ՆԴՈ՛Ր/ԸՆԴՈ՛ՒՐ՛/ԸՆԴՈ՛Ր - *շ.* Այդ պատճառով, դրա համար: *Տընդան ասում ա.- Հա՛լբա՛թ ինձ սիրում ա, ա՛նդո՛ր ա քարավ տամ* (ՀԺՀ, V, 60):

ԱՆԷԼ/ԱՆԻԼ/ԱՆԸ՝Լ *(գրբ. առնեմ)* - *նբ.* 1. Գործել, աշխատանք կատարել: *Անում ըմ, անում, կարում չըմ էս տօնը շինիմ, պըրծընիմ* (Բ): 2. Որեւէ բանով զբաղվել, պարապել: *Հինչ ը՞ս անում, հինչ պէնէ յը՞ս* (Բ): 3. Վարվել: *Ճարը կըտըրած ասում ա.- Ք՛ինամ թաքավը՝ռէն ասիմ, վը՝ռ մարթ չի քընթէնվում, հինչու անում ըս, ըրա՛* (ՆԼՂԺԲ, 40): 4. Հարմարեցնել, ամրացնել, հագցնել: *Մին ժինջիլ ա շանը պըկան անում, կապում* (Ձ): 5. *տե՛ս* Նի անէլ: *Տանում ա էն յէրէսունինը կընէգ՛ը անում լօթկան, քընշում, ք՛ինում* (ՀԺՀ, V, 546): 6. *տե՛ս* ԿՕՐԾԷԼ: *Մին փայկա յա անում, տամ էտ մարթին, մին փութ ցօրէն ինք՛ օնում* (Ձ): 7. Դարձնել, վերածել, շինել: *Մարթին ք՛ա՛սա յա ըրալ, շէնը քընցա՛լ, էն հինչ կընէգ՛ա՞* (Ձ): 8. Գումար, ամբողջություն կազմել: *Ընընրա սաղ տարվա ընշխադածը անընմ ա հէնգ՛ հա՛ռ՛ուր մանէթ* (Բ): 9. Մշակել, ցանել: *Հէնգ՛ հէքտար ցօրէն ա ընրալ, օթ տօննա յա հընձա՛լ* (Ձ): 10. *տե՛ս* ՔՕՆԷԼ: 11. Ջանազան բառերի հետ գործածվելով՝ կազմում է տարբեր իմաստներ արտահայտող հարադրություններ՝ *անընմ անէլ, աշկավ անէլ, պէց անէլ, ցուցակ անէլ* եւն:

- Անէ Հ՛ուրին, ծաղկէ Փ՛ուրին - Աշխատում, վաստակում է մեկը, արդյունքից օգտվում է ուրիշը:

- Անիս, անիս, կ՛ընէտէն նընստիս, ա՛ղլէր մաղիս - Շատ արածը, վաստակածը հաճախ իզուր կորսվում է:

- Անօղը պըրծավ, ասօղը՝ չէ - Ասում են անիմաստ եւ երկար խոսողին:

- Ըրածը առաշկը կ'ալ - Արածի համար արժանին հատուցել: *Մարթու շատ ա փիսօթուն ըրալ, մըհէնգ' ըրածը առաշկըն ա կ'ամ* (Ձ):

- Ըրածը վեր ածէլ - Մի վատ արարքով արած լավ գործը՝ լավությունները հողին հավասարեցնել: *Ախպօրը հը՛տէ ըրավ, ըրավ, վէրչումը կըռվից նըհը՛տը, ըրածը վէր ածից* (Բ):

- Ըրած ցը՛խ/խըմօր - Հիվանդոտ, թույլ, տկար: *Ըրած ցը՛խ ը՞ս, պատառ տըղամարթ կաց, լի՞* (Բ):

- Ըրած ցը՛խէն մին քըթօ՛ղ ճ՚ուրըն էլ ա բօլ - *տե՛ս* Վը՛ենն իլ՚ած տըվարէն մին կուճի հо-հաև էլ ա բօլ:

ԱՆԷԼ-ԹՕՂ(Ն)ԷԼ - *նբ.* Կենցաղային գործեր կատարել: *Թ՚ազգա՚ հարթնը անէլ-թուղէլում լ'ավ ա* (Ձ)

ԱՆԷԼ-ՏԻՆԻԼ - *տե՛ս* ԱՆԷԼ-ԹՕՂ-(Ն)ԷԼ:

ԱՆԷՂ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՀԱՆԷՂ(ՆԸ):

ԱՆԷՍԿ/Ա՚ՆԷՍԿ/Ա՚ՆԻՍԿ/ԱՆԷՑՔ/Ա՚ՆԻՑՔ *(գրբ. անէ՛ծք, հ.ե. *neld-)* - *գ.* 1. Նզովք, չարամաղթություն: *Էտ կընէգ'ը հիշքան անէսկ ար գ'ա՚ուդ՚ում, լօխ ասում ա էտ տըղէն* (Ձ): 2. Չարիք, դժբախտություն: *Մարընն ասում ա.- Տու տըղա չըս ինձը՛տէ, տու անէսկ ըս, անէսկ* (Ձ):

- Անէսկը տափընն ըղնէլ - Անեծքը տեղ չհասնել, չարամաղթությունը չկատարվել: *Նըհախ տը՛ղան տուված անէսկը տափը կըղնէ* (Ձ):

- Անէսկը փըռնէլ - Անեծքը տեղ հասնել, չարամաղթությունը կատարվել: *Մօրը անէսկը փըռնէլ չի, ծըծէն կաթնէն տէրմ կըղնէ* (ԱԲԲ, 73):

- Անէսկ տալ - Անիծել: *Դէրվիշը անէսկ ա տամ, էտ հըրուստէն բաղը մին օրումը չուրանում ա* (Ձ)

- Անէսկ տը՛ռնալ - Մեկի համար դժբախտություն, փորձանք, չարիք դառնալ: *Էտ կօրծը մըզը՛տէ անէսկ տը՛ռավ* (Բ):

- Ընէսկու պ՚ուն - Շատ անեծքներ տվող մարդ: *Իզէն ընէսկու պ՚ուն ա, կօրծ չօնիս* (Ձ):

Ա՚ՆԷՍԿ - *տե՛ս* ԱՆԷՍԿ:

ԱՆԷՍԿ-ՊԸՂԷՍԿ - *տե՛ս* ԱՆԷՍԿ: *Մըչանք անէսկ-պըղէսկ ա տուվալ, խը՛ղճ տըղէն կընէգ'ը մը՛ռալ ա* (Բ):

ԱՆԷՏԸ - *տե՛ս* ԱՀԷՏ: *...Անէտը յէս քօն ըմ լ'ալ ինիս* (ԼՂԲՔ, 286):

ԱՆԷՑՔ - *տե՛ս* ԱՆԷՍԿ:

ԱՆԸՁԿԱՄ/ԱՆԸՍԿԱՄ/ԱՆԻԾԿԱՄ *(գրբ. անզգամ)* - *ած.* Անզգամ, անպատկառ, անպարկեշտ: *Անըզկամը Աստուծ չօնէ, անխը՛ղճը՝ խը՛ղճ* (ԱԲԲ, 17):

ԱՆԸ՛Լ - *տե՛ս* ԱՆԷԼ:

ԱՆԸՄ[1]/ԱՆՈՒՄ[1] *(գրբ. անուն)* - *գ.* 1. Մարդուն կամ կենդանիներին տրվող անձնական անվանում, անձնանուն: *Վէց օր անց կընալանը յէտը հ՚ուրը էտ տըղին անըմը Ավէտիս ա տընում* (ՀԺՀ,V, 122): 2. Հատուկ անվանում, որ տրվում է առանձին վայրերի, գետերի, սարերի եւն: *Ըտըղատ ա շէնին անումը տը՛ռալ Հիրհէր* (ԱԱ, 25): 3. *փխբ.* Համբավ, հռչակ, հեղինակություն: *Սումբաթ դայուն տըղան, ասում ըն, Մասկվա լ'ավ անըմ, պադէվ, հարգանք ա ծը՛ղք պէրալ* (Բ):

- Անըմ անէլ - 1. Ամուսանալու առաջարկություն անել, խնամախոսության գնալ, նշան դնել: *Քը՛ղցէն էտ ըխճըկանը անըմ ըրէն* (Բ): 2. Ձեւացնել, արտաքնապես ցույց տալ, գործ ձեռնարկել, բայց չկատարել: *Անըմ ա ըրալ, թա տօն ա շինում, էս ա չօրս տարէ յա, հ՚ալ՚ն բընծ՚ըրան էլ չի կըտըրալ* (Բ): 3. Հռչակվել, անունը տարածվել: *Էտ ըխճըկանը մարընն էլ փիս անըմ ըրած ա ինըմ...* (ԼՂԲ, 322):

- Անըմը աշխարքը յը՛ր օնէլ - *տե՛ս* Անըմը յը՛ր ինիլ: *Ք'ինա՚մ ա Լօղմանուն կօշտը, թա.- Լօղմանին ապրած կէնա, անումըտ աշխարքը յէր ա կ'ալ՚ալ, ամմա տու պէն չըս գ'ա՚ուդ՚ում* (ՆԼՂԺԲ, 81):

- Անըմը բախշիլ (մինին) - Անունը ասել (մեկին) - *Ամպէր, անըմըտ ինձ բա՚խշի* (Ձ):

- Անըմը ըղնէլ - Անվանարկվել, խայտառակվել: *Ախճիգ'ը հըղըցա տուս յը՛կավ, հօրը-մօրը անըմը ընգավ* (Բ):

- Անըմը ըշխարքավըս մին անէլ - *տե՛ս* Անըմը յը՛ր անէլ:

- Անըմը ըշխարքավըս մին տը՛ռնալ - *տե՛ս* Անըմը յը՛ր ինիլ:

- Անըմը թ՚ամուզ պահէլ - Պարկեշտ, բարոյական լինել, պատիվը բարձր պահել (իր եւ ուրիշների): *Էտ կընէգ'ը ա՚ուրա՚ն անըմընն էլ ա թ՚ամ՚ուզ պահում, մարթին անըմընն էլ* (Ձ):

- Անըմը կա, ըմանըմը կա վէչ - Համբավը կեղծ է, իրականությանը չի համապատասխանում: *Ըտըրա ըտի խուսէլին յէշը մէ՛լ. անըմը կա, ըմանըմը կա վէչ* (Բ):

- Անըմը կըտըրվէ - *անծ.* Անիծվի, անիծյալ լինի: *Անըմը կըտըրվէ ըտի ըխճըկանը, մարը մը՛ռալ ա, ըշկէրան մին ըրտասունք էլ չի վէր ընգալ* (Բ):

- Անըմը կօտըրէլ - *տե՛ս* Անըմը տափավը կ'ալ:

- Անըմը կօտըրվէլ - *տե՛ս* Անըմը ըղնէլ:

- Անըմը հինչ տինի՞լ - Ի՞նչ իրավունքով, հանուն ինչի՞, ինչի՞ հիման վրա: *Չօբանը ասմա.- Անըմը հինչ տինի՞մ, վէր խալ՚խէն էծը փըռնիմ, ք'ը՛զ տամ* (Ձ):

- Անըմը հօլ'օվէլ - Մեկի մասին շատ խոսել, բամբասել: *Խըրէգ' էտ ըխճըկանը անըմը հօլ'օվէ, մըհէնգ' էլ մարթու վա ք'ը՛ցալ, պըրծալ, հինչ ը՞ս օգ'ում ընդրանա* (Ձ):

- Անըմը հօլ'օվվէլ - Մեկի մասին շատ խոսվել, բամբասանքի առարկա դառնալ: *Ըտըրա անըմը շէնըմը կընօխանց ա հօլ'օվվում* (Բ):

- Անըմը յը՛ր անէլ - Մեկի անունը հռչակել, հայտնի դարձնել: *Մը՛ծը նան միշնա՚ակը անըմնին խէլ՚ունք ին յէր ըրալ, ամմա պուճուրին կ'իժ ին ասըմ* (ՀԺՀ, V, 85):

- Անըմը յը՛ր ինիլ - Մեկի անունը հռչակվել, հայտնի դառնալ: *Մէլիք'-Շահնազարէն վախտը Պըլըպուդուն անումը յէր ա ինա՚ում* (ՀԺՀ, VII, 348):

- Անըմը չավ անէլ - *տե՛ս* Անըմը յը՛ր անէլ:

- Անըմը չավ ըղնէլ/ինիլ - *տե՛ս* Անըմը յը՛ր ինիլ:

- Անըմը սաղունձ շինիլ - *տե՛ս* Անըմը հօլ'օվէլ:

- Անըմը սաղունձ տը՛ռնալ - *տե՛ս* Անըմը հօլ'օվվէլ:

- Անըմը սը՛կ քարէն կ'իրիլ - *անծ.* Մեկի մահը ցանկանալ: *Էտ կընէգ'ը անէսկ ա տամ.- Անըմըտ սը՛կ քարէն կ'իրիմ, ա՛ անըզկամ, վէր մէգ խայտառակ ըրէլ* (Ձ):

- Անըմը սըվըցընէլ - *տե՛ս* Անըմը տափավը կ'ալ:

- Անըմը տալ - Անունը հիշել, հիշատակել: *Լըհա վէր Հաջի Սայադէն անումը տամ ա, էս չօբանը սըրան քուր ա ասում* (ՀԱԲ, 15,110):

- Անըմը տափավը կ'ալ/տալ - Անվանարկել, վարկաբեկել: *Ա՚ուրա՚ն փըռնած կուրծէրավը սաղ ցէղին անըմը տափավըն ա կ'ամ* (Ձ):

- Անըմը տ՚ուս կ'ալ - *տե՛ս* Անըմը յը՛ր ինիլ:

- Անըմը տու վը՞ս տիրա՚ալ - Ասվում է, երբ մեկը իրենից տարիքով շատ մեծին դիմում է անունով: *Պառավ մարթ ա՝ քու հօր անա մը՛ծ, խէ դայի չը՞ս ասում, անըմը տու վը՞ս տիրա՚ալ* (Բ):

- Անըմը տօ, մըհակը յը՛ր կալ' - Ասվում է որեւէ վատահամբավ՝ չար մարդու մասին խոսելիս, երբ վերջինս հայտնվում է: *Էն ա, քու ասած մարդիմազարըտ կ'ամ ա. անըմը տօ, մըհակը յը՛ր կալ'* (Բ):

- Անըմը տօ, սուփրան քըցի - Ասվում է, երբ մեկի անունը հիշատակելիս անսպասելիորեն հայտնվում է: *Էս էլ Ա՚որ՚ուն՚ը. անըմը տօ, սուփրան քըցի* (Ձ):

- Անըմը ՚ուրա՚ն յըրա ինիլ - Մեկի անունը՝ հեղինակությունը իր էությանը հա-

մապատասխանել: *Իմ անըմըս էն ա ինձ յըրա, հինչը ուզիս ըն, թողէ ասին* (Բ):

- Անըմը քըցիլ - *տե՛ս* Անըմը տափավը կ՚ալ:

- Անըմ թողնէլ - Մեռնելուց կամ մի տեղից հեռանալուց հետո լավ հիշատակ՝ բարի անուն թողնել: *Ինք՚ը մը՝ռավ, ամմա անըմ ա թողալ, հու վէր խօսում ա, ղօրմի յա տամ* (Ձ):

- Անըմ ինիլ - Հեղինակություն վայելել, հանրաճանաչ լինել: *Էրկու տարէ յա, վէր ք՚ը՝ցալ ա Բաքու, ամմա ուժժէ անըմ օնէ, լօխ ճինանչում ըն* (Ձ):

- Անըմ տինիլ - 1. Անվանակոչել: *Ադաթ ա, վէր տըղան հօրը մըռնէլանը յը՝տըն ա ծընվում, անըմը հօրը անըմըն ըն տինում* (Ձ): 2. Մականուն՝ փոթ անուն հատկացնել: *Նըհախ տը՝ղան չըն անըմը Աղվէս տիրալ* (Բ): 3. Չհավանել, մեկին կամ մի բանի պակասություններ, թերություններ վերագրել: *Ամմէն հինչին անըմ ա տինըմ, էտքան էլ քէթը ցէց ախչիգ՚ կինի՞* (Բ):

- Ընըմավը ուրթումը օտէլ - 1. Մեկին շատ սիրել, հարգել, պաշտել: *Էտ նախագան էնքան ադաթ ա ինիս, վէր լօխ ընըմավը ուրթումն ըն ուտէս* (Ձ): 2. Մեկի անունով երդվելով՝ հավատացնել: *Տըղէն ընըմավը ուրթումը կէրավ, վէր էտ պէնը ինք՚ը չի ըրալ* (Բ):

- Ընըմէն մատաղ/մը՝ռնիմ - Արտահայտություն՝ ի նշան մեկին շատ սիրելու եւ նվիրվածության: *Ըրամէն ընըմէն մատաղ, ինձ շատ ա ք՚ըմնգ՚ անում* (Բ):

- Ընըմէն մօր/յը՝խտ քըսէլ - Մեկին բամբասելով, զրպարտելով անվանարկել: *Էտ ջադուն խը՝ղճ հարթնանը ընըմէն մօր քըսից, տանան տուս քըցնվ* (Ձ):

- Ընըմէն նըհը՝ետ խաղ անէլ - Մեկի անունից հանդես գալով, նրա անունը օգտագործելով՝ հեղինակագրկել: *Էնքան ամմէն խըտուրու պէնավ ք՚ը՝ցավ տըղէն հընգէրունցը կօշտը, տըղէն ընըմավը խաղ ըրավ, խը՝ղճ տըղան քօչից* (Ձ):

- Ընըմու տար - *տե՛ս* ԸՆԸՄՕՎՈՒՐ:

ԱՆԸՄ[2]/ԱՆՈՒՄ[2] - *կ.* Մեջ (տրականի հետ գործածվելով՝ արտահայտում է ներգոյականի իմաստ): *Հուր անըմ ջան կա, ծէռքըմը՝ ղըվաթ, պէդմա մէյդան տուս կա...* (ՋՏ, Բ, 214):

ԱՆԸՄ-ԱԴՈՒՔ - *գ.* 1. Անուն-ազգանուն: *Օրէնք՚ան մարթ ա կ՚ամ, լօխ շինացուց անըմ-ադուքը կ՚իրանում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԱՆԸՄ[1](3): *Ընդրա անըմ-ադուքը վէրըն ա՞, վէր թամադա յըն տիրալ* (Բ):

ԱՆԸՄԸ/ԱՆՈՒՄԸ - *տե՛ս* ԱՄՄԻՆՕՎԻՆ: *Անումը թայդի չըղնիս, հէրթավ հունցու պէրալ ըս, հէրթավ էլ կըտանիս* (ՆԱԲ, II, 52):

ԱՆԸՍԷԼԻ *(գրբ. անասելի)* - *ած.* 1. Աննկարագրելի, որ չի կարելի ասել, շատ ծանր, չափազանց: *Անըսէլի օրէր ընք տը՝սալ էս կըռվավը* (Բ): 2. Անպատշաճ, ասելու համար անվայել: *Շինըմաչումը փըռալ ա, անըսէլի խօսկէր ասալ* (Ձ):

- Անըսէլին ասէլ- Հայհոյել, կոպտել, խիստ նախատել: *Էտ էրկու կընէգ՚ը կըռվում ըն, ուրուր անըսէլին ասում* (Ձ):

ԱՆԸՍԿԱՄ - *տե՛ս* ԱՆԸՋԿԱՄ:

ԱՆԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ՆՕԹԷ: *Ուռթանան յը՝ր ա կէնըմ, ըտի անթաթախ հըդէ ինում* (Ձ):

ԱՆԹԱՂ *(գրբ. անթաղ)* - *ած., մ.* Չթաղված, առանց թաղելու: *Ըստակած հէյվանը անթաղ թօղէլ չըն* (Ձ):

- Անթաղ մը՝ռալ - Իր հարազատների կողմից գերեզմանում չթաղված, անշիրիմ: *Անթաղ մըռալէն յըրա լանց ինօղ չինիլ* (Ձ):

ԱՆԹԱՄ *(գրբ. անդամ (մարմնի մաս, որեւէ բանի մաս)* - *գ.* Որեւէ կազմակերպության, միության, մարմնի մեջ ընդգրկված անձ: *Մէր պարտիյան էտ շէնըմը քըսան անթամ օնէ* (Ձ):

ԱՆԹԱՌԱՄ/ԱՆԹԱՌԱՆ *(գրբ. անթառամ (միշտ դալար, անփոփոխ, մշտապես)* - *գ.* Բարդաձաղկավորների ընտանիքին պատկանող բույս՝ մանր գնդաձեւ ծաղիկների փնջերով, անմեռուկ: *Էտ բըխչըմը հինչ ծաղէգ՚ ասիս՝ կար՝ վարթ, անթառամ, նանրգ՚իգ, լալա...* (Ձ):

ԱՆԹԱՌԱՆ - *տե՛ս* ԱՆԹԱՌԱՄ:

ԱՆԹԱՓ *(գրբ. անթափ)* - *ած.* Պտուղը, բերքը դեռեւս չթափած: *Քամէ ըրավ, անթափ թութօտը թօթը սաղ վէր ածից* (Բ):

ԱՆԹԷՂ(ՆԸ) *(գրբ. անթեղ)* - *գ.* 1. Կրակախառն մոխրակույտ, մոխիր: *Մին ամամ անթեղնը ածից, տիրավ ղունաղէն վընընէրէն կօխկէն* (Ձ): 2. Մոխրով ծածկած կըրակ: *Անթէղնը պէցավ, ծըղանը տիրավ յըրան, նի կըցըրավ* (Բ):

- Անթեղ(նը) անէլ - *տե՛ս* ԸՆԹԷՂ(Ն)ԷԼ:

ԱՆԹԷՎ *(գրբ. անթեւ)* - *ած.* 1. Թեւ, կուռ չունեցող: *Անթէվ մարթ ա, ծէռուքը հինչ բի՞դի կ՚ա* (Բ): 2. Առանց թեւերի, թեւազուրկ: *Էրկու անթէվ հավ օնէ, մին քաչալ ղազ* (Բ): 3. Թեւք՝ թեզանիք չունեցող: *Էս ցուրտավը էտ անթէվ դարյան հօր ը՞ս կ՚ը՝ցալ* (Բ):

- Անթէվ-անվը՝ետ օրէր - Ծերության օրեր: *Ջըհիլօթունըս աս կացավ, անթէվ-անվը՝ետ օրէրը յը՝կավ* (Ձ):

ԱՆԹԷՓՈՒՌ - *ած.* Փետրաթափ, փետուրները թափած: *Էտ անթէփուռ ճօտը լօխճին յը՝խնում ա* (Ձ):

ԱՆԹԻՔԱ *(ռուս. антиквар, թրք. antik (հազվագյուտ, հնաոճ), իտալ. antika (հին, հնավանդ, հնություն)* - *ած.* Աննման, արտասովոր: *Անթիգա խօրանգ՚ ա իփանլ* (Բ):

ԱՆԺԱՌԱՆԳ՚ *(գրբ. անժառանգ)* - *ած.* 1. Ժառանգ չունեցող: *Խը՝ղճը անժառանգ՚ ա, պըռավալ ա, տըրօթուն անօղ չի կա* (Ձ): 2. Արու զավակ չունեցող: *Անժառանգ՚ մարթ ա, չօրք՚ խօխա օնէ, չուրք՚էքան՝ ախճիգ՚* (Բ):

ԱՆԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Անի յա՞, թա չա՞նի - Շեն է՞, թե՞ ավերակ: *Էտ մարթը ասմա.- Տուք լ՚ըհա էն ըք ծէր տընէրըմը, յը՝ս ըսկի գ՚ուդում չըմ՝ մէր շէնը անի յա՞, թա չա՞նի* (Ձ):

ԱՆԻԼ - *տե՛ս* ԱՆԷԼ:

ԱՆԻԾԱԾ - *ած., գ. փխբ.* Չար, ատելի, վատ: *Էտ անիծածը էլ տըմանում չի, թա մարթին քըռասունքը տուս կ՚ա, դանստի փըսակվում ա* (Ձ):

ԱՆԻԾԿԱՄ - *տե՛ս* ԱՆԸՋԿԱՄ:

ԱՆԻԿՈՏՕՏ *(ռուս. анекдот, ֆր. anecdote, հուն. anekdotos)* - *գ.* 1. Կարճ պատմություն սրամիտ եւ զվարճալի դեպքի մասին: *Ջիհիլնէն հըվաքվում ըն, անիկոտնէ պատմում, ծընծրոտում* (Ձ): 2. *փխբ.* Մտացածին, անհավանական բան: *Սանթուրը ասմա.- Համօ, ըտի պէն չինիլ, քու ասածըտ անիկոտ ա* (Ձ):

ԱՆԻՄԱՍԿ - *ած.* Տհաս, անհասկացող, անմիտ: *Անիմասկ խօխա յա, ըտըրանա պէն չի տուս կ՚ալ* (Բ):

ԱՆԻՆՍԱՓ/ՆԱՅԻՆՍԱՓ/ՆԱՅԻՆՓԱՍ - *տե՛ս* ԱՆԽԸ՝ՂՃ:

ԱՆԻՍԿ - *տե՛ս* ԱՆԷՍԿ:

ԱՆԻՐԸ՝Ս - *տե՛ս* ԱՆՀԱՄԱ(Ն)Չ:

- Անիրը՝ս շօն/ճանջ - Շատ անամոթ, շատ անպատկառ: *Անիրը՝ս շօն ա, վէր մըթկումը տիրալ ա, ընական ա* (Բ):

ԱՆԻՐԸՍՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱՆՀԱՄԱՆՉՕԹՈՒՆ:

ԱՆԻՑՔ - *տե՛ս* ԱՆԷՍԿ:

ԱՆԻՓ *(գրբ. անեփեալ)* - *ած.* Չեփած, առանց եփելու, հում, կիսահում: *Անիփ չայը խըմից, տուս յը՝կավ* (Ձ):

ԱՆԼԱՆՁԱԹ - *ած.* 1. Անհամ, համ չունեցող: *Անլանզաթ խօրանգ՚ ա* (Բ): 2. Տհաճ, ձանձրալի: *Ըտրա անլանզաթ խուսկէրան զանիլանս տանում ա* (Բ):

ԱՆԼԸՎԱ *(գրբ. անլուայ)* - 1. *ած.* Չլվացված, չլվացած, կեղտոտ: *Օշափը ըտըրան մին փութ անլըվա պուրթ ա տամ, հըդէ տինում* (Ձ): 2. *մ.* Առանց լվացվելու: *Ըտի անլըվա էլ ք՚ունում ա նը՝շընածէն կօշտը* (Ձ):

ԱՆԼՈՒՁՈՒ *(գրբ. անլեզու)* - *ած.* 1. Համր, խոսելու ունակությունից ի ծնե զուրկ: *Մին լալէգ՚ կընէգ՚ ա ծգում, էտ էլ էրկու անլուզու խօխա յա պիրում* (Ձ): 2.

փխբ. Խոսելու իրավունք չունեցող, խեղճ, հնազանդ: *Անլռնզռն հարթնան նըման հինչու ասում ըն, սուսուփուս անըմ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Խոսելու շնորհք չունեցող, լավ չխոսող: *Անլռնզռն թամադէն անց կըցըրած հըրսանէք՝ը բադարաք՝ու նըման կինի* (Ձ): 4. Դեռեւս խոսելու կարողություն ձեռք չբերած: *Անլռնզռն խօխա յա հանլա* (Բ):

ԱՆԽԱՓԱՆ *(գրբ. անխափան)* - *ած., մ.* Առանց խափանումի, առանց արգելքի: *Ճէղացը անխափան կօրծ ա անում* (Բ):

ԱՆԽԷՆ - *ած.* Անյուղ, անհամ: *Անխէն կաթնան մօթալ չի տը՛ռնալ* (Ձ):

ԱՆԽԷՐ - *ած.* Օգուտ՝ շահ չբերող, անօգուտ, անպետք: *Էտ անխէր կավ ա, հարկավէր ա ծախած* (Բ):

ԱՆԽԷ՛ԼՔ - *ած.* 1. Խելք չունեցող, հիմար: *Կռնլը փըռնում ա, էտ անխը՛լք մարթին օտում* (Ձ): 2. Անմիտ, անիմաստ: *Անխը՛լք պէնէր ըս ասում, սուս ըրա* (Բ):

ԱՆԽԸ՛ՂՃ *(գրբ. անխիղճ, անխեղճ)* - *ած.* 1. Խիղճ չունեցող, անխիղճ, անգութ, դաժան: *Էս անխը՛ղճնէն էլ խը՛ղճ հըլէվուրէն տռնս ըն քըցում...* (ՆԼՂԺԲ, 39): 2. Խղճի դեմ, խղճի հակառակ: *Անխը՛ղճ կօրծ մէր փըռնէլ, տիյը՛ր Աստուծ կա* (Ձ):

ԱՆԽԸԼՔՕԹՈՒՆ *(գրբ. անխելութիւն)* - *գ.* Անխելք լինելը, հիմարություն: *Քանսիբը անխը՛լքութունան ա ք՝անսիբ* (Ձ):

ԱՆԽԸՂՃՄԸՏԱՆՔ - *տե՛ս* ԱՆԽԸ՛ՂՃ:

ԱՆԽԸՐԱՏ *(գրբ. անխրատ)* - *ած.* Չխրատված, անդաստիարակ, անկիրթ: *Անխըրատ խօխէնք՝ ըն, սա՛յաղ կաց* (Բ):

ԱՆԽՕՍ *(գրբ. անխօս)* - 1. *տե՛ս* ԱՆԼՌՒՋՌԻ: *ած., մ.* 2. Առանց խոսելու, լուռ, անձայն: *Անխօս յը՛կավ, անխօս ք՝ը՛ցավ* (Բ): 3. Առանց առարկելու, առանց հակաճառելու: *Ըսկէսուրը հինչու ասից, լօխ անխօս ըրավ* (Բ):

ԱՆԾԱՄ՝[1] *(գրբ. անծամ)* - *ած., մ.* Չծամած, չծամվող, առանց ծամելու: *Էտ մէսը էնքան պէնդ ա ինռում, վէր կարում չըն ծամին, լ՝ըհա անծամ կօլ ըն տամ* (Ձ):

- Անծամ կօլ տալ - Հեշտությամբ հաղթել՝ ընկճել, խեղճացնել, խոչընդոտները հաղթահարել: *Էտ ինձը՛տէ հինչ ա՞, անծամ կօլ կը տամ* (Բ):

ԱՆԾԱՄ՝[2] - *ած.* Ծամեր չունեցող, առանց ծամերի: *Հըրթնացուն ծըմավուր ա՞, թա ա՞նծամ* (Բ):

ԱՆԾԱՆՕԹ - *տե՛ս* ԱՆՃԱՆԱՆՉ:

ԱՆԾԷՂ(ՆԸ) *(գրբ. անծեղ)* - *տե՛ս* ՔԸՉԷՂԱԿ: *Անծէղնը պատէն յըրա, պը՛լօզ կանէ մատանը յըրա* (ԱՀ, 27):

ԱՆԾԸՊՈՒՏ - *ած. տե՛ս* ԱՆԽՕՍ (2, 3):

ԱՆԾՕԽ - *ած.* 1. Ծուխ չունեցող՝ չարձակող: *Անծօխ կըրակ ա* (Բ): 2. Կրոնական պահանջները եւ արարողությունները կատարելու համար ծխեր չունեցող (քահանաների մասին): *Անծօխ դէրին օրը հինչ բի՞դի ինի* (Ձ):

ԱՆԿԱԴԱՐ *(գրբ. անկատար)* - *ած.* Չկատարված, գլուխ չբերված, չավարտված: *Մարթ վէր լօդուռ ինի, կօրծերը սաղ անկադար կըմընա* (Ձ):

ԱՆԿԱՊ *(գրբ. անկապ)* - *ած.* Իրար հետ կապ չունեցող, կցկտուր: *Անկապ խօսկէրք ա ասում* (Բ):

ԱՆԿԱՊ-ԱՆԿՈՒՏՈՒՐ - *ած.* Անկարգ եւ կոպիտ: *Անկապ-անկուտուր մարթ ա* (Բ):

ԱՆԿԱՐԷԼԻ *(գրբ. անկարելի)* - *ած.* Ոչ հնարավոր, անհնարին: *Էտ տանը անկարելի յա ապրէլ* (Բ):

ԱՆԿԱՐՔ *(գրբ. անկարգ)* - *ած.* 1. Առանց կարգ ու կանոնի: *Անկարք յէրգ՝իր ա* (Բ): 2. Կարգ ու կանոնի չենթարկվող՝ անկարգապահ: *Անկարք խօխօնցը նը՛հը՛տ տիժէր ա* (Բ): 3. Թափթփված, կարգի չբերված, խառնիխուռն: *Նի յա մընում, տը՛սնում սաղ շօրէրը անկարք վէր ածած* (Ձ): 4. Անպատշաճ, անվայել: *Մօրը անկարք խօսկէր ասից* (Բ):

ԱՆԿԱՐՔՈՒԹՈՒՆ *(գրբ. անկարգութիւն)* - *գ.* Անկարգ գործ՝ արարք: *Էտ խօխան միշտ անկարքութռւն ա անում* (Ձ):

ԱՆԿԱՐՕՂ *(գրբ. անկարող)* - *ած.* 1. Կարողություն չունեցող, թույլ: *Անկարող կընէգ՝ ա, էտքանը էլ վէր հըսցընում ա, լ՝ավ ա* (Բ): 2. Նյութական կարողություն չունեցող, աղքատ: *Հանը թա.- Մ՝ բալա, յը՛ս անկարող մարթ ըմ, էտքան փուլը ըշտըդա տա՞մ* (Ձ):

ԱՆԿԷՐ *(գրբ. անկեր)* - *տե՛ս* ՆՕԹԷ:

ԱՆԿԷՐ-ԱՆԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ՆՕԹԷ:

ԱՆԿԸԼՕԽ *(գրբ. անգլուխ)* - *ած.* 1. Առանց գլխի, գլուխ չունեցող: *Էք՝սը թաքավէրէն մարթիք՝ը ք՝իս ըն, տըսնաս մին անկըլօխ մարթ կուպրումը խըրված* (ՀԺՀ, V, 300): *փխբ.* 2. Ղեկավար, առաջնորդ չունեցող: *Անկըլօխ շէն ա, լօխ մագաղ ըն անում նըստըրնավը* (Բ): 3.Ամուսին չունեցող: *Անկըլօխ կընգանը շառավ տըվող շատ կինի* (Ձ): 4. Անիմաստ, անմիտ: *Անկըլօխ կօրծու նըհը՛տ յը՛ս կօրծ չօնիմ* (Բ):

ԱՆԿԸՆԷԳ՝ *(գրբ. անկին)* - *ած.* 1. Կին չունեցող: *Անկընէգ՝ մարթին օրը սը՛վ կինի* (Բ): 2. Որտեղ կին չկա: *Անկընէգ՝ տօն ա* (Բ):

ԱՆԿԸՆՕՆՔ *(գրբ. անկնունք)* - *ած.* Չկնքված, չմկրտված: *Ըստի վէր ք՝ինի, Ղարաբաղ էլ անկընօնք մարթ չի մընական* (Բ):

ԱՆԿԸՇՏԸՄՆԸ - *տե՛ս* ԱՆԿՕՇՏ:

ԱՆԿԸՌԷՔ՝ - *ած.* Ատամներ չունեցող, ատամներից զուրկ: *Անկըռէք՝ պառավ ա, հացը թըրչռում ա, յը՛տնան օտում* (Բ):

- Անկըռէք՝ կ՝ռլ - 1. Վնասազերծված վտանգավոր անձ: *Ընդըրա մին վախտ ա իլա՝ շինացուց օր-իշը՛ղ չի իլալ տայիս, մըհէնգ՝ անկըռէք՝ կ՝ռլ ա, խըղճացալ ա, հինչա սուդի յըն տուվալ* (Ձ): 2. Շատակեր պառավ: *Էտ անկըռէք՝ կ՝ռլը լօխ օտում ա, խօխօնցը թօղում տռնզնը* (Ձ):

ԱՆԿԸՏ(Ը)ՐԷԼ *(գրբ. անկտրելի (չհատնող))* - *ած.* Առանց կտրելու, չկտրած: *Դէրվիշը մին անկըտըրէլ նօռն ա տինռում ըստօլէն, թա.- Հու գ՝իդա՝ մաչին հինչ կա, ախճիգ՝ը ընդըրանըն ա* (Ձ):

- Անկըտըրէլ ծըմէրուկ - Էությունը, հատկությունը անհայտ (անձ): *Ախչիգ՝ը անկըտըրէլ ծըմէրուկ ա* (ԱԲԲ, 13):

ԱՆԿԸՐԱԿ - *ած.* Առանց կրակի, կրակ չունեցող: *Սաղ քը՛շէրը անկըրակ մընացէն* (Բ):

- Անկըրակ խըրավէլ - *տե՛ս* Անտէնակ մօրթէլ:

- Անկըրակ պէղարճ - Մեղրահաց: *Փարք՝ըտ շատ ինի, Մստուծ, էս ճանջէրը հունց ը՞ն էս անկըրակ պէղարճը շինալ* (Բ):

ԱՆԿԸՐԹԷՎՈՒՐ - *ած.* Չկրթված, կրթություն՝ուսում չստացած: *Հըրցընում ա, թա.- Հու վա՞ ծըզանա անկըրթէվուր, վէր կ՝ըրիլ-կարթիլը գ՝ռւդռում չի* (ՆԱԲ, 24):

ԱՆԿ՝ԷՋ - *ած.* Չգզված, չմաքրված (բուրդ, բամբակ): *Էրկու խարար անկ՝էգ պռւրթ ա տամ, թա.- Տար կ՝իգի՛, մանէ, գ՝անբա կ՝օրծէ, էք՝ռւց կըպի՛ռիս...* (Ձ):

- Անկ՝էգ պռւրթ - Անտաշ, կոպիտ: *Էտ հարթնը չի մըզը՛տէ, անկ՝էգ պռւրթ ա* (Բ):

ԱՆԿ՝ԸՐԱԿ՝ԷՏ/ԱՆԿ՝ԸՐԱԿ՝ԻՏ/ԱՆԳԸՐԱԳ՝ԷՏ/ԱՆԳԸՐԱԳ՝ԻՏ *(գրբ. անգրագէտ)* - *ած.* 1. Ոչ գրագետ, գրել-կարդալ չիմացող: *Տասը տարէ կարթալ ա, էլիա անկ՝ըրակ՝էտ ա* (Բ): 2. Տգետ, տարրական գիտելիքներից զուրկ: *Անկ՝ըրակ՝էտ մարթ ա, հու կարում ա, խափռում ա* (Ձ): 3. Սխալաշատ, շատ սխալներ պարունակող: *Անկ՝ըրակ՝էտ նամակ ա, կարում չըմ կարթիմ* (Բ):

ԱՆԿ՝ԸՐԱԿ՝ԻՏ - *տե՛ս* ԱՆԿ՝ԸՐԱԿ՝ԷՏ:

ԱՆԿ՝ԻՆ - *տե՛ս* ԱՆԿ՝ԻՆ:

ԱՆԿ՝ԻՆ/ԱՆԿ՝ԻՆ *(գրբ. անգին)* - *ած.* Անգին, շատ թանկարժեք: *Թաքավէրը նան թաքուռիին տռնս յէկին ընդըրանց տարին պալատ, կըլխընէրին վը՛սկէ, անկ՝ին քարէր շաղ տըվին* (ՀԺՀ, V, 139):

ԱՆԿ՝ԻՐ - *տե՛ս* ԱՆԿ՝ԻՐ:

ԱՆԿԻՐ/ԱՆԿԻՐ *(գրբ. անգիր)* - *մ.* Առանց գրի կամ գրքի, բերանացի: *Հինչը կարթում ա, դաստի անկիր ասում ա* (Բ):

- Անկիր անել - 1. Բերանացի անել, առանց գրածին նայելու՝ իմանալ: *Խօխան տանը անկիր ա ըրալ* (Բ): 2. Մի բան ամենայն մանրամասնությամբ սովորել, իմանալ: *Հօրը փէշակը անկիր ա ըրալ* (Բ):

ԱՆԿՈՒՃ - *տե՛ս* ԱՆԳՈՒՃ:

ԱՆԿՈՒՇՏ - *տե՛ս* ԱՆԿՕՇՏ:

ԱՆԿՈՒՋ - *տե՛ս* ԱՆԳՈՒՃ:

ԱՆԿՈՒՏՈՒՐ - *ածական.* Համառ, իրասացի: *Անկուտուր մարթիք՝ ըն էտ շէնին ժուղովուրթը* (Բ):

ԱՆԿՕ *(գրբ. անգոյ (ոչինչ, փուչ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Անկօ տը՛ռնալ - Անէանալ, անհետանալ: *...էտքան լիվօթունը ըրավ, համ էլ անկօ տը՛ռավ, կօրավ* (ՆԱԲ, 37):

ԱՆԿՕԹ - *ածական.* 1. Կոթ, բռնակ չունեցող: *Ըտըրան մին անկօթ տէնակ ա ինում* (Զ): 2. Կոթուն չունեցող: *Անկօթ տանձ ա, հունց կախ տա՞մ* (Զ):

ԱՆԿՕՀ *(գրբ. անգոհ)* - *ածական.* Դժգոհ, անբավական, չգոհացող: *Անկօհ կընէգ՝ ա, հինչը անում ըս, էլլա ունքամաչը յը՛տ չի ք՝ինում* (Բ):

ԱՆԿՕՇՏ/ԱՆԿՈՒՇՏ/ԱՆԿԸՇՏԸՄՆԸ - *ածական. տե՛ս* Աշկը ծակ: *Անկօշտ մարթ ա Աբօն* (Բ):

ԱՆԿՕՐԷՋ - *ածական.* Առանց կորիզի, կորիզ չունեցող: *Չըմընչը՛նէն անկօրէզ խաղու վա* (Բ):

ԱՆԿՕՐԾ *(գրբ. անգործ)* - *ածական.* 1. Գործ չունեցող, պարապ, գործազուրկ: *Անկօրծ մարթին օրը տիժէր կընցընէ* (Զ): 2. Չգործող, չբանող: *Մէր շէնումը էրկու անկօրծ ճէղաց կա* (Զ): 3. *մ.* Առանց գործելու, պարապ-սարապ: *Սաղ օրը անկօրծ էն ա ք՝ուչէք՝ը չըփէս* (Բ):

ԱՆՀԱԽ - *ածական.* Առանց վարձատրության, ձրի: *Անհախ կօրծը կըլօխ չի կ՝ալ* (Զ):

ԱՆՀԱՃՕՂ - *ածական.* 1. Ոչ հաջող, հաջողությամբ չպսակված: *Անհաճօղ պէն փըռնից, պարտքու տակ ընգավ* (Բ): 2. Ոչ հաջողակ: *Անհաճօղ տըղա յա, բախտը պիրում չի* (Բ):

- Անհաճօղ ծընունդ - Վատ մարդ: *Էտ անհաճօղ ծընունդ ա, կօրծ չօնիս* (Բ):

ԱՆՀԱՃՕՂՈՒԹՈՒՆ - *գ.* Անհաջողություն, ձախորդություն: *Էտ անհաճօղութունը ըտըրա շատ ա վընաս տամ* (Զ):

ԱՆՀԱՄ/ԱՀՆԱՄ *(գրբ. անհամ)* - *ածական.* 1. Համ չունեցող, համից զուրկ: *Անհամ ճուր ա ըտըդէտ ճուրը* (Զ): 2. Ոչ համեղ, լավ համ չունեցող: *Անհամ խօրագ՝ը շօնը էլ չի օտէլ* (Զ): 3. *փխբ.* Ձանձրալի, տաղտկալի, տհաճ: *Անհամ խուսկէրքատ վը՛նն ըմ իլալ* (Զ):

- Անհամ բըրընի - *տե՛ս* Անհամ շիլանճաշ:

- Անհամ, ըռընխա վէր ընդնէլի - *տե՛ս* ԱՆՀԱՄ:

- Անհամ շիլանճաշ - Անհրապույր, ձանձրալի մարդ: *Էտ անհամ շիլանճաշընա՞ մընացալ, վէր ընխճկանը օգ՝ի* (Զ):

- Անհամ շօշան - Բարձրահասակ ձանձրալի մարդ: *Անհամ շօշան ա, թոդէ ըռադ ինի* (Բ):

ԱՆՀԱՄԱ(Ն)Չ *(գրբ. անամաչ)* - *ածական.* Ամոթ չունեցող, աներես, անպատկառ: *Անհամանչ կընգանը ախճիգ՝ը ուրանն անա բէթար կինի* (Զ):

ԱՆՀԱՄԱ(Ն)ՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Աներեսություն, անպատկառություն, պնդերեսություն: *Անհամանչօթունը տահանց ցէդին տուված ա* (Բ):

ԱՆՀԱՄԲԱՐՔ *(գրբ. անհամար)* - *ածական.* 1. Անհամար, բազմաթիվ, շատ: *Հօրը բադարանք՝ավը անհամբարք մարթ ա յը՛կալ, տը՛ղ չի իլալ, թա նըստին* (Զ): 2. Չհամրված, չհաշված: *Փուլը յօր ա օնում, անհամբարք տինում ջուբումը* (Զ):

ԱՆՀԱՄՈՒԹ - *տե՛ս* ԱՆՀԱՄՕԹ:

ԱՆՀԱՄՕԹ/ԱՆՀԱՄՈՒԹ *(գրբ. անամօթ)* - *տե՛ս* ԱՆՀԱՄԱ(Ն)Չ:

ԱՆՀԱՆԸ՛Վ - *տե՛ս* ԱՆՀԱՄԲԱՐՔ:

ԱՆՀԱՇՏ *(գրբ. անհաշտ)* - 1. *ածական.* Չհաշտվող, կռվարար, խռովարար: *Անհաշտ հիրըվանէն նըհը՛տ տիժէր ա յօլլա ք՝ինիլը* (Բ): 2. *մ.* Առանց հաշտության, առանց հաշտվելու: *Ըտի անհաշտ էլ էտ էրկու ախպէրը մը՛ռնում ըն* (Զ):

ԱՆՀԱՎԱՏ *(գրբ. անհաւատ)* - *ածական.* Չհավատացող, հավատ չընծայող: *Անհավատ զատ ա, հինչու ասիս, մին ա, հըվըտլական չի* (Բ):

ԱՆՀԱՅՐ *(գրբ. անհայր)* - *ածական.* Հայր չունեցող, հորից զրկված: *Անհայր խուխէն վէգը ծօռ կինի* (Զ):

ԱՆՀԱՐԻ - *տե՛ս* ԱՆՀԸՆԱՐ:

ԱՆՀԱՐԿԱՎԸՐԱԿԱՆ - *ածական.* Ոչ հարկավոր, ոչ պիտանի: *Անհարկավըրական պէնէրը տանան տանուս կալանվ, ք՝ը-սիբնէրէն պիժէնից* (Բ):

ԱՆՀԱՐՄԱՐ *(գրբ. անյարմար)* - *ածական.* 1. Ոչ հարմար, ոչ համապատասխան: *Անհարմար վախտ ըս յը՛կալ* (Բ): 2. Ոչ հարմարավետ, հարմարություններից զուրկ: *Անհարմար տօն ա* (Բ): 3. Անպատշաճ, անվայել, ամոթալի: *Անհարմար խուսկէրք ըս ասում* (Բ):

- Անհարմար զըգալ - Ամաչել, քաշվել: *Կընէգ՝ը անհարմար ա զըգում, դունադէն քը՛շտէն պըտատածը պէց անէ...* (ՆԱԲ, 136):

ԱՆՀԸ՛Տ *(գրբ. անհետ)* - *ածական.* Անհետ, անդառնալի, անվերադարձ: *Ըտըրանք ասըմ ըն, պըրծընըմ, անհէտ կօրչըմ* (ՀԺՀ, V, 42):

ԱՆՀԸՆԱՐ/ԱՆՀԱՐԻ *(գրբ. անհնար)* - *տե՛ս* ԱՆԿԱՐԷԼԻ:

ԱՆՀԸՎԸՏԱԼԻ *(գրբ. անհաւատալի)* - *ածական.* 1. Որին չի կարելի հավատալ, անհավանական, հավատ չներշնչող: *Անհըվըտալի պէնէր ըս ասում* (Բ): 2. *փխբ.* Աննկարագրելի, արտասովոր: *Անհըվըտալի օժ օնէ* (Բ):

ԱՆՀՆՈՒՇ - *տե՛ս* ԲԷՅՀՆՈՒՇ:

ԱՆՀՈՒՍՈՒՄ - *տե՛ս* ԱՆՈՒՍՈՒՄ:

ԱՆՀՆՈՒՔ՝Ի *(գրբ. անհոգի)* - *տե՛ս* ԱՆԽԸ՛ՂՃ:

ԱՆՁ *(գրբ. անձն)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Անձանց մէրօց տը՛ռնալ - Մեռնել, մահանալ: *...Աղուն տըղին ջանավը ն ընցընում, մին սըհաթան յէտը անձանց մէրօց ա տէռնըմ* (ՋՏ, Բ, 142):

ԱՆՁՈՒՂ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԱՆՁՕՂ(ՆԸ):

ԱՆՁՕՂ(ՆԸ)/ԱՆՁՈՒՂ(ՆԸ) *(գրբ. ածուխ, ածուղ)* - *տե՛ս* Ք՝ՕՄՆՈՒՐ:

ԱՆՂԱՐԱՐ - *տե՛ս* ԱՆՂԸՐԱՐ:

ԱՆՂԸՐԱՐ/ԱՆՂԱՐԱՐ - *ածական.* Անհանգիստ: *Անղարար մարթ ա* (Բ): *...Ուրանց հօրը փանիլան չընն, վէր քըշէրը անքօն, ցիրէկը անղըրար հասու, չըհասու, մըռալու, կէնթանու մըհար պէն դուզըցընին* (ՋՏ, Ա, 32):

ԱՆՂՈՒՐՄ - *տե՛ս* ԱՆԽԸ՛ՂՃ:

ԱՆՃԱՆԱ(Ն)Չ *(գրբ. անճանաչելի)* - *ածական.* Անծանոթ: *Անճանանչ մարթին հը՛տէ մէր յիրգիրըմը ապրէլը տիժէր չի* (Բ):

ԱՆՃԱՐ *(գրբ. անճար)* - *ածական.* 1. Խեղճ, հնարավորություններից զուրկ, թույլ: *Անճար մարթին հու վէր ք՝ՕՄՆագ՝ անէ, Ըստընու լ՝ավ կըթրվա* (Բ): 2. Ապաշնորհ, անճարակ: *Էտ անճար մարթը ռազի յա կէնում կընգանը խօսկին* (ՀԺՀ, V, 488): 3. Որի համար ճար, միջոց չկա, անդարմանելի: *Անճար հիվանդ ա* (Բ):

- Անճարը կէրավ պէնջանը -1. Անճար մարդուն բաժին է ընկնում անարժեք ինչքը: 2. Կարիքի դեպքում մարդ համաձայնում է ամեն ինչի:

ԱՆՃԻՐԻ - *տե՛ս* ԱՆՃՈՒՐ:

ԱՆՃՈՒՐ/ԱՆՃՈՒՐ *(գրբ. անջուր)* - *ածական.* 1. Ջուր չունեցող, ջրից զուրկ, ջուրը ցամաքած: *Անճուր կ՝ը՛տ ա, թօռ բիդի կ՝ա, վէր ճուր ինի* (Բ): 2. Անջրդի, չոռոգվող: *Անճուր վը՛ղըմը խամբար չի տը՛ռնալ* (Զ):

- Անճուր, անկըրակ էրվիլ - Անամոք տառապել: *Հինչ ա՞պըրէլ, անճուր, անկըրակ էրվում ընք* (Զ):

- Անճուր ճէղաց - Համից, հոտից,

կարեւորությունից զուրկ իր: *Հինչ խօ՞-ռնգ՝, անճռնր ճէղաց ա, վէջ աղ ա քըցնլ, վէջ տանխտը՝ղ* (Բ):

ԱՆՃՌՆԻՐ - *տեմ* ԱՆՃՌԻՐ:

ԱՆՃՕՌՆԻ *(գրբ. անճռռնի)* - *ած.* Այլանդակ, խիստ տգեղ, տձեւ: *Էտ անճռռնի դէվը ըխճըկանը կ՝ուղանում ա, փախճում* (Ձ):

ԱՆՄԱՀԱԿԱՆ *(գրբ. անմահական)* - *ած.* 1. Անմահություն պարգեւող: *Էտ ճռ՝ուրը անմահական ա, հու խըմէ, վէշ մին վախտ մը՝ռնէլ չի* (Ձ): 2. Մեռածին, հիվանդին կենդանացնող, առողջացնող: *Անմահական խընձրը ախճիկընի օտըմ ա, լիվանըմ* (ԼՂԲ, 326): 3. Ընտիր, սքանչելի, չնաշխարհիկ: *Անմահական ծի յա, ինք՝ օնօղը փուշմանէլ չի* (Բ):

ԱՆՄԱՍՆԸ *(գրբ. անմասն (զուրկ)* - *ած.* Չհաղորդված, առանց հաղորդության: *Ընտի անմասնը մը՝ռավ* (Բ):

ԱՆՄԱՐ *(գրբ. անմայր)* - *ած.* Մայր չունեցող, մորից զրկված: *Անհանր խօխան յէթիմ չի, անմար խօխան ա յէթիմ* (Ձ):

ԱՆՄԱՐ-ԱՆՀԱՆՐ - *ած.* Ծնողներից զրկված, որբ: *Անմար-անհանր տըղէն ախճիգ՝ չընը տամ քօռէն, քընչալէն ըն տամ* (Ձ):

ԱՆՄԱՐԹ *(գրբ. անմարդ)* - *ած.* 1. Անմարդաբնակ, անբնակ, ամայի: *Անմարթ տը՝ղէր ա, ընդը՝ղ ապրէլ չինիլ* (Բ): 2. Ամուսին չունեցող, այրի: *Անմարթ կընէգ՝ կա, ամմա օխտը տըղըմարթու անա դօչ-չաղ ա* (Ձ):

ԱՆՄԱՐԻՓԱԹ - *տեմ* ԱՆՇԸՆՕՐՔ:

ԱՆՄԷՂ - *տեմ* ԱՄՄԷՂ:

ԱՆՄԸՆԱՆ - *տեմ* ԱՆՆԸՄԱՆ:

ԱՆՄԸՆԱՆԱ - *ած.* Սոված, բոլորովին բան չկերած: *Յըրկանց տը՝սնա՝ յը՝ս անմընանա* (Բ):

ԱՆՄԸՐՕՔ *(գրբ. անմորու(ս)* - *ած.* Առանց միրուքի, միրուք չունեցող: *Մին օր էլ ըտըրանց տօնը էրկու մարթ ըն կ՝ամ՝ մինը՝ մըրրքավուր, մինը՝ անմըրօք* (Ձ):

- Անմըրօքը դէր - Ոչ հոգեւորական, բայց գիտուն՝ խելոք մարդ: *Կանանբէդը անմըրօք դէր ա, ամմէն հինչ գ՝ուդում ա* (Ձ):

- Անմըրօքը ք՝ը՝ցավ մըրքու հը՝տա, բէղէրընը էլ կուրցըրավ - *ած.* Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը մի բան ձեռք բերելու, կարգավորելու պատճառով եղածն էլ կորցնում է:

ԱՆՄՈՒՐԱՋ - *ած.* Մուրազին՝ նպատակին չհասած: *Խը՝ղճ տըղան անմուրազ մը՝ռավ* (Բ):

- Անմուրազ մընալ - Մուրազին՝ փափագին չհասնել: *Թօրքէն բալան թաղիմ, կըռը՝վը ըսքըսից, ջիհիլնէն անմուրազ մընացէն* (Ձ):

ԱՆՅԸ՝Ղ - *ած.* Անյուղ՝ յուղը հանած, զտած: *Անյը՝ղ պանէրը ճէլլի կըչուրանա* (Ձ):

ԱՆՅԸ՝Ք - *ած.* Չեկած, բավականաչափ չթթված (խմոր, հաց): *Անյը՝ք խըմօրան լ՝ավ հաց կարէլ չըս թըխիս* (Ձ):

- Անյը՝ք հացը կըփըքէ - Անկիրթ, տհաս մարդը գոռոզամիտ է լինում:

ԱՆՆԱՄՈՒՍ - *ած.* Պատվի՝ արժանապատվության զգացումից զուրկ, նամուս չունեցող: *Մարթին խօխան վէր աննամուս իլանվ, կօրած ա* (Ձ):

ԱՆՆԸՄԱՆ/ԱՆՄԸՆԱՆ *(գրբ. աննման)* - *ած.* Անզուգական, նմանը չունեցող: *Աննըման ախճիգ՝ ար, խըփէգէն, էտ կ՝իժին նըհէտ փըսըկէգէն* (Բ):

ԱՆՇԱՌ - *ած.* 1. Վնաս չբերող, ոչ վնասակար, ոչ վտանգավոր, վնաս չպատճառող: *Անշառ մարթ ա, հանր ա՞ խընգարում* (Բ): 2. *փխբ.* Անփորձանք, առանց փորձանքի հանդիպելու: *Անշառ տը՝ղ հըսէնք՝* (Բ):

ԱՆՇԸՆՈՒՐՀԱԿԱԼ *(գրբ. անշնորհակալ)* - *ած.* 1. Լավությունը մոռացող, չգնահատող, երախտամոռ, ապերախտ: *Անշընուրհակալ մարթ տանս յը՝կավ* (Բ): 2. *փխբ.* Ոչ գնահատելի, չգնահատվող, ապարդյուն: *Անշընուրհակալ կօրծէր մըհէնգ՝ շատ կա* (Ձ):

ԱՆՇԸՆԸՐՔՕԹՈՒՆ *(գրբ. անշնորհութիւն)* - *գ.* 1. Անշնորհք լինելը: *Ամմէն տը՝ղ ուրանն անշընուրքօթունը նըշաս ա տամ* (Բ): 2. Անշնորհք՝ անվայել արարք: *Տը՝սնաս էլհա հինչ անշընուրքօթուն ա ըրալ* (Ձ):

ԱՆՇԸՆՕՐՔ *(գրբ. անշնորհ)* - *ած.* 1. Անշնորհք, ապիկար, շնորհքից զուրկ: *Անշընօրք ընսան ա* (Բ): 2. Անկարգ, անվայել, անպատշաճ: *Անշընօրք պէնէր ասից մօրը* (Բ):

ԱՆՇՈՒՆՉ/ԱՆՍՈՒՆՉ *(գրբ. անշունչ)* - *ած.* 1. Անշնչացած, անկենդան, մեռած: *Յէշում ըն, տը՝սնում ըտը՝ղ մին անշունչ պառավ* (Ձ): 2. Ոչ շնչավոր, շնչավոր առարկաների դասին չպատկանող: *Ծառ ա, լի՞, խէ վէր ը՞ս թակում, հինչ ա՞նինք՝, թա անշունչ ա* (Բ):

ԱՆՇՕՆ - *ած.* 1. Շուն չունեցող, որտեղ շուն չկա: *Անշօն տանը հավէրը աղվէսը կըտանէ* (Բ): 2. *փխբ.* Անպահապան, անտեր: *Անշօն հէյվան ար, կ՝ուլը տարավ* (Ձ):

- Անշօն շէն նի մընէլ, առանց փանդ շօռ կ՝ալ - Հսկողություն չլինելու պատճառով առանց որեւէ արգելքի իր ցանկացածը կատարել: *Անարխյա յա, կ՝օղէն ծը՝ռքան փըռնօղ չի կա. անշօն շէն ա նի մըտալ, առանց փանդ շօռ ա կ՝ամ* (Ձ):

ԱՆՉՕԲԱՆ - *ած.* Հովիվ չունեցող, առանց հովիվի: *Անչօբան վը՝խճարը սանրու չի տը՝ռնալ* (Ձ):

ԱՆՊԱԴԷՎ *(գրբ. անպատիւ)* - *տեմ* ԱՆՆԱՄՈՒՍ:

ԱՆՊԱԹԿԸ - *տեմ* ԱՄՊԷԹԿԸ:

ԱՆՊԱԿԱՍ *(գրբ. անպակաս)* - *ած.* 1. Չպակասող, անսպառ, առանց պակասելու: *Դանրը մէր ժուղուվուրթան անպակաս ա:* 2. Առատ, առանց կարիքի, պակասություն չունեցող: *Ըտըրանք ը՝տը՝ղ անպակաս ապրում ըն* (Բ):

ԱՆՊԱՅՄԱՆ - *տեմ* ԱՄՊԱՅՄԱՆ:

ԱՆՊԱՆ - *տեմ* ԱՄՊԷՆ:

ԱՆՊԱՆՕԹՈՒՆ - *տեմ* ԱՄՊԻՆՕԹՈՒՆ:

ԱՆՊԱՏԱՆ - *ած.* Պատան չունեցող, առանց պատանի: *Անպատան մը՝ռալ ար, ըտի էլ թըրը՝ցէն* (Բ):

ԱՆՊԷԹԿԸ - *տեմ* ԱՄՊԷԹԿԸ:

ԱՆՊԷՆ - *տեմ* ԱՄՊԷՆ:

ԱՆՊԸՏՕՂ *(գրբ. անպտուղ)* - *տեմ* ՉԸՊԷՐՔ:

ԱՆՊԻՆՕԹՈՒՆ - *տեմ* ԱՄՊԻՆՕԹՈՒՆ:

ԱՆՊՈՒՆ - *ած.* Բույն չունեցող, բնից զուրկ: *Անպանն հավը ուրանշու պանանում ծու կածէ* (Ձ):

ԱՆՊՕՋ՝ - *ած.* Պոզ՝ եղջյուր չունեցող, անեղջյուր: *Ըտըրան ինում ա մին անպօզ՝ կավ* (Բ):

- Անպօզ՝ հէյվանը քացէ տըվօղ կինի - Յուրաքանչյուրն ունի պաշտպանվելու իր միջոցը:

- Անպօզ՝ կ՝ումաշ/տավար - Հիմար, տգետ, անհասկացող անձ: *Իզէն քու քըվօր հը՝տէ հինչ մարթ ա՞, անպօզ՝ կ՝ումաշ ա* (Ձ):

ԱՆՋԱԲ/ԱՆՋԱՄ - *տեմ* ՋԱՄԲԱՐ:

ԱՆՋԱԽ *(թրք. ancak)* - *մ.* Հազիվ, դժվարությամբ, շատ քիչ: *Հարընն էլ ղըրիբօթուն ա ք՝ընում, անջախ տարէն մէհէտ, էրկու հէտ ա կ՝ամ* (ՆԱԲ, 50):

ԱՆՋԱԽ-ԱՆՋԱԽ - *մ.* Վերջապես, մեծ դժվարությամբ, հազիվհազ: *Էտ քըշէրը ըրազի տըղան կ՝ամ ա, թա.- Մյա, անջախ-անջախ դինջացալ ըմ* (ԱԱ, 89):

ԱՆՋԱՄ - *տեմ* ԱՆՋԱԲ:

ԱՆՋԸՀԳԱՐ - *տեմ* ԱՆԽԸ՝ՂՃ:

ԱՆՋԻԼ/ԱՆՋԻՐ *(պրս. injir, թրք. incil, ռուս. инжир)* - *տեմ* ԹՕՋ՝:

ԱՆՋԻՐ - *տեմ* ԱՆՋԻԼ:

ԱՆՋՈՒԿ - *տեմ* ԱՆԳՈՒՃ:

ԱՆՋՕ - *տեմ* ԹՕՐՆԸՍՔ՝ԸՆԻՄ:

ԱՆՍԱՋ - *ած.* 1. Անհամապատասխան, ոչ պատշաճ: *Հու հինչ օգում ա ասէ, էն ախճիգը էս տըղէն անսաղ ա* (Բ): 2. Ոչ ամուր, խարխուլ: *Անսաղ տօն ա, վէր ծու-*

նը կ՚ա, պարան ա կ՚ըլական: 3. Չհամակերպվող, չզիջող: *Ըտի հիշքան կ՚օղ, մարթասպան, անսազ մարթ կա, քուչիս ա, կ՚աս Ըրասխէն էս թանփը* (ԱԱ, 23):

ԱՆՍԱՁՕԹՈՒՆ - *գ.* Չհամակերպվելը, չզիջելը: *...Յիրգ՚իրավը մին ա ընէս, թա.- Իմ յիրգ՚իրըմըս բիդի վէչ կ՚ուղօթուն ինի, վէչ ըսպանութուն, վէչ էլ անսազօթուն* (ԱԱ, 22):

ԱՆՍԱՆՑ/ԱՆՍԱՍ/ԱՆՍԱՆՑ - 1. *տե՛ս* ԱՆԽՕՍ (2, 3): 2. *մ.* Կամաց, զգույշ: *Ան-սանց փըռնէ՝ վէր չի քըցիս* (Բ):

ԱՆՍԱՆՍ - *տե՛ս* ԱՆՍԱՆՑ:

- Անսանս Մօսէս - Լռակյաց, քչախոս մարդ: *Էտ անսանս Մօսէսը ըռազի յա՞* (Բ):

ԱՆՍԱՆՍ-ԱՆՍԷՄՈՒՐ - *տե՛ս* ԱՆԽՕՍ (2, 3):

ԱՆՍԱՆՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԱՆԽՕՍ (2, 3):

ԱՆՍԱՐՔ - *ած.* 1. Ոչ սարքին, բանեցնելու անպատրաստ: *Տըրախտըրը անսարք ա, արտէրը մընացալ ա վըրէ-լու* (Բ): 2. Թափթփված, անկարգ վիճակում գտնվող: *Անսարք տօն ա՝ ամմէն հինչ վէր ածած, հըվաքօղ չի կա* (Բ):

- Անսարք տանը սարքէն հարթնը - Շատվորի մեջ միայնակ տանջվող, չարչարվող: *Անսարք տանը սարքէն հարթ-նը, իցցուն հօքուն մաչին մինակ ինք՚ըն ա՞* (Բ):

ԱՆՍԸԷՐՏ *(գրբ. անսիրտ)* - *տե՛ս* ԱՆ-ԽԸԷՂՃ:

ԱՆՍՊԷՌ - *տե՛ս* ԱՆԸՁԿԱՄ:

ԱՆՍՈՒՆՉ - *տե՛ս* ԱՆՇՈՒՆՉ:

ԱՆՎԱՆԱ - *ած.* Անժամանակ, ոչ ժամանակին, անտեղի: *Վըդին չասած դանգ խօսկը անվանա վըրցակու կանչ ա* (ԱԲԲ, 83):

ԱՆՎԱՆԼ - *տե՛ս* ԱՆՎԱԼ՚:

ԱՆՎԱԼ՚/ԱՆՎԱՆԼ - *ած.* Տգեղ, այլանդակ: *Էրկու ածդահա յըն կ՚ամ. մինը՝ փիս անվալ՚...* (ՀԱԲ, 15,47):

ԱՆՎԸԷՌ - *ած.* Ոռ՝ տակ չունեցող: *Անվը՚ռ կօլա յա, տէն քըցի՛* (Բ):

ԱՆՎԸԷՍԿԸՌ - *ած.* 1. Ոսկոր չունեցող, ոսկորից զուրկ: *Վէրթնըն էլ ա հէյվան՝ կօզի անվը՚սկըռ* (Բ): 2. Ոսկոր չպարունակող, փափուկ: *Մուտանում ա ղըսաբէն. թա.- Էրկու կիլօ անվը՚սկըռ մէս տօ, տանիմ դօլմա իփիմ* (Ձ):

- Անվը՚սկըռ թիք՚ա կօլ տալ - Առանց աշխատելու հանգիստ ապրել, յուրացրածը վայելել: *Վէ՛չ կօրծ ա անում, վէ՛չ պէն, անվը՚սկըռ թիք՚ա յա կօլ տամ* (Ձ):

ԱՆՎԸԷՏ *(գրբ. անհոտ)* - *ած.* 1. Հոտ՝ բույր չունեցող: *Անվը՚տ վարթը հինչ կա՞նին* (Բ): 2. *փխբ.* Ձանձրալի, տաղտկալի, տհաճ: *Անվը՚տ մարթ ա, վէր զանրանց ա անում, զանիլանս տանում ա* (Ձ):

- Անվը՚տ ծաղէգ՚ - Շրջապատի, յուրայինների համար անտարբեր՝ անհոգ մարդ: *Անվը՚տ ծաղէգ՚ ա, վէ՛չ քըվօրըն ա ք՚ծմանգ՚ անում, վէ՛չ ախպօրը* (Բ):

ԱՆՎԸՆԱՍ *(գրբ. անվնաս)* - 1. *ած.* Անվնասակար, վնաս չպատճառող: *Էս թօռը անվընաս թօռ ա* (Բ): *մ.* 2. Առանց վնասելու, ողջ-առողջ: *Էտ հէյվանը պահում ա, անվընաս տամ տը՚ռնանը* (Ձ): 3. Չվնասված, առանց վնասվելու: *Անվընաս տը՚ղ հըսէնք՚* (Բ):

ԱՆՏԱԿ - 1. *տե՛ս* ԱՆՎԸԷՌ: *ած.* 2. *փխբ.* Անհատակ, շատ խոր: *Անտակ ծօվ ա, ըտը՚ղ տակ անօղը կարէլ չի տանս կ՚ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Անսահման, անսպառ: *Անտակ հըրըստօթուն օնէ* (Բ):

- Անտակ ծօվէն տակընը ըղնէլ - 1. Անհետ կորչել: *Դինու նըման տըղան ք՚ը՚ցավ սիգօն, անտակ ծօվէն տակընը ընգավ* (Ձ): 2. Ծանր խոհերի՝ մտքերի մեջ ընկնել: *Հինչ ը՞ս անտակ ծօվէն տակընը ընգալ, լօխ լ՚ավ ա ինանան* (Բ):

ԱՆՏԱՆԳ՚ - *ած.* Ունկ, բռնակ, կանթ չունեցող: *Չուվալը վէր անտանգ՚ իլանվ, կարէլ չըս պիցըրցընիս* (Ձ):

- Անտանգ՚ չըվալ - *ած.* 1. Շատ ծանր, բռնելու համար անհարմար: *Անտանգ՚ չըվալ ա, էտ խըտտէլ կինի՞* (Բ): 2. Գեր, չաղ: *Հինչ կընէգ՚, անտանգ՚ չըվալ ա* (Ձ):

ԱՆՏԱՇ - *ած.* Անկիրթ, գռեհիկ, կոպիտ, անքաղաքավարի: *Էտքան անտաշ մարթ յը՚ս հանլա տը՚սած չըմ* (Բ):

ԱՆՏԱՆՇ *(գրբ. անտաշ)* - *ած.* Չտաշած, չիղկած, չկոկած, անհարթ: *Անտանշ փանդան ամմէն հինչ տը՚ռնըմ ա, տէն մէ՛լ քըցիլ* (Ձ):

- Անտանշ կամնը - *տե՛ս* ԱՆՏԱՇ: *Իզէն անտանշ կամն ա, ընդի մարթին նը-հէտ կարէլ չըս կօրծ փըռնիս* (Բ):

ԱՆՏԱՐ - *տե՛ս* ԱՆԴԱՐ:

ԱՆՏԷԴԻ *(գրբ. անտեղի)* - *մ.* Ոչ տեղին, իզուր: *Անտէդի խօսու մէ՛ր, յը՚ս մէխկ չօնիմ* (Բ):

ԱՆՏԷՆԱ *(ռուս. антенна, լատ. antenna)* - *գ.* Ալեհավաք: *Առանց անտէնա տիլվիզըրը կօրծ չի անում* (Բ):

ԱՆՏԷՆԱԿ - *ած.* Առանց դանակի, դանակ չունեցող: *Անտէնակ տօն չի ինիլ* (Բ):

- Անտէնակ մօրթէլ - Տանջել, չարչարել: *Յաղին տանէ ընդըրա, խը՚ղճ չինացուց անտէնակ մօրթում ա* (Բ):

ԱՆՏԷՍ-ԱՆՃԱՆԱ(Ն)Չ *(գրբ. անտես, անճանաչելի)* - *ած.* Անհայտ, անծանոթ: *Ք՚ալանգ՚ կ՚ալը սըվուրութք ա ըլալ. անտէս-անճանաչ մարթին էլ ըն ք՚ալանգ յէկալ, մօտէ հընգէրէն էլ* (ՆԱԲ, 99):

ԱՆՏԷՐ - *տե՛ս* ԱՆԴԱՐ:

ԱՆՏԸՂԱՄԱՐԹ - 1. *տե՛ս* ԱՆՄԱՐԹ (2): 2. *ած.* Որտեղ տղամարդ չկա: *Անտը-ղամարթ շէն ա, տըղըմարթիք՚ը լօխ էն ըն կըռվըմը* (Ձ):

ԱՆՑ *(գրբ. անց)* - *կ.* 1. Գործածվում է թվականների հետ՝ *ավելի* նշանակությամբ: *Վացունընը անց մարթ ա, քըսան տիրը՚կան ախչիգ՚ ա ծզալ, հըմանչում էլ չի* (Ձ): 2. Գործածվում է ժամանակ ցույց տվող բառերի հետ՝ *հետո* նշանակությամբ: *Հէնգ՚ տարէ անց, ըտըրանք էլ-հա հուրհուր ջիհում ըն* (Ձ):

- Անց/աս կէնալ - *տե՛ս* ԸՆՑԸՆԷԼ:

- Անց/աս կըցընէլ - *տե՛ս* ԸՆՑԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ԱՆՑԱՎ *(գրբ. անցաւ)* - *ած.* Ցավ՝ նեղություն չունեցող, առանց ցավի: *Անցավ կընէգ՚ ա իլալ, մըհէնգ՚ ա ըտի դըրդօտվալ* (Ձ):

ԱՆՑԱՎՈՒՐԻ *(գրբ. անցաւոր)* - *ած.* Ժամանակավոր, անցողիկ, ոչ մնայուն: *Անցավուրի գ՚անք ա, հիշկան կարում ըք՚՝ հուրհուր լիվօթուն ըրէք՚* (Ձ):

ԱՆՑՎԷՐ *(գրբ. անցաւոր)* - *ած., գ.* Անցնող, գնացող, անցորդ: *Ազին ասմա.- Անցվէր ախպէր, յը՚ք պատառ դինջա՛ց, էլիա հըդէտ ք՚ինի* (Ձ):

ԱՆՈՒՂՈՒՐՄ *(գրբ. անողորմ)* - *ած.* Անողորմ, անգութ: *Անուղուրմ մարթը հուրան խուխէն էլ չի խըղճալ* (Ձ):

ԱՆՈՒՄ[1] - *տե՛ս* ԱՆԸՄ[1]:

ԱՆՈՒՄ[2] - *տե՛ս* ԱՆԸՄ[2]:

ԱՆՈՒՄԸ - *տե՛ս* ԱՆԸՄԸ:

ԱՆՈՒՇ *(գրբ. անոյշ, անուշ)*, *պրս. nos (կենաց ջուր, քաղցր ըմպելիք)* - *ած.* 1. Քաղցր: *Շատ հիյվանու անա յա կը-ծում, ամմա մարթին ըռնանը անուշ ա-հուն քըթանում չի* (ՆԼՂԺԲ, 137): 2. Հաճելի, դուրեկան: *Ադաթը՝ խըրըվածան անուշ վը՚ստ կըկ՚ա, էս մըսան ըսկի վը՚ստ չի կ՚ամ* (Բ):

- Անուշ անէլ - Հաճույքով ուտել, վայելել, ըմբոշխնել: *Ըտը՚ղ աղվէսը փըռնում ա, էտ վըրցակէն անուշ անում* (Ձ):

- Անուշ ինի - Հաճելի լինի, քաղցր լինի (ասվում է հիմնականում ոգելից խմիչքի բաժակը դատարկողին): *Իսակ դային վէր թօթեն ըրաղէն ըստաքանը տիրտըկցընում ա, տընատարը ասմա՝ անուշ ինի* (Ձ):

ԱՆՈՒՍՈՒՄ/ԱՆՀՈՒՍՈՒՄ - *տե՛ս* ԱՆ-ԿԸՐԹԷՎՈՒՐ: *Էտչաք կարճ ժուկըմըտ կըրը՚ցալ ըն ըշկօլը ռէմօնտ անին, հանցու վէր մէր խօխէնք՚ը մընան վէչ անհուսում* (ՀԲ, 351):

ԱՆՈՒՐԻ *(գրբ. անօրէն)* - *ած.* 1. Օրենքին հակառակ գործող, անիրավ, անարդար: *Անուրի մարթը հուրանը կընգանը էլ կծախէ* (Ձ): 2. Օրենքին հակասող, ապօրինի, անիրավորեն կատարվող: *Անուրի կօրծու նըհը՚ստ յը՚ս կօրծ*

չօնիմ (Բ): 3. *փխբ.* Անխիղճ, դաժան, անգութ: *Մխճի, անուրի յը՞ս, էտ բ՛ԝրփին խէ ծէծ չը՞ս տամ* (Բ):

ԱՆՓԱՅՄ/ԱՆՓԱՅՄ - *տե՛ս* ԱՆՇԸՆՕՐՔ(1):

ԱՆՓԱՅՄ - *տե՛ս* ԱՆՓԱՅՄ:

ԱՆՓԷՇԱԿ - *ած.* Արհեստ չունեցող, արհեստ չիմացող: *Անփեշակ մարթը էս դ՚ԝրըմըս տ՚ուզնը կըմընա* (Ձ):

ԱՆՓԸԹԸՐՕԿ - *ած.* Շատ աղքատ, թշվառ, սնանկ: *Անփըթըրօկ մարթին խօսկը տը՛ղ չի ընցընէլ* (Ձ):

ԱՆՓԸՍԱԿ *(գրբ. անպսակ)* - *ած.* Չպսակված, չամուսնացած: *Անփըսակ ախչիգ՛ ա, ամմա էրկու խօխա օնէ* (Ձ):

Ա՚ՆՓԻՇ - *տե՛ս* Ա՚ՄՓԻՇ:

ԱՆՓՈՒԼ - *ած.* Փող՝ դրամ չունեցող: *Անփօղ մարթ ար, նի մըտավ դ՚ուք՛ա՚նը, նըհէտ տուվէն* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԾԸՐԻ:

ԱՆՓՕԽԱՆ - *ած.* 1. Փոխան՝ վարտիք չունեցող, առանց փոխանի: *Անփօխան խօխէնք՛ը նի տը՛ռէն կ՛ը՛տը* (Բ): 2. *փխբ.* Աղքատ, տկլոր, անճարակ: *Ըտի էտ անփօխանը թաքավէրին ըխճըկանը օգ՛ից* (Ձ):

ԱՆՓՕՂ - *տե՛ս* ԱՆՓՈՒԼ:

ԱՆՓՕՇ *(գրբ. անփուշ)* - *ած.* Փուշ չունեցող, առանց փշերի: *Ախճիգ՛ը ասմա.- Թա ինձէտէ կարիս անփօշ վարթ պիրիս, կըկ՛ամ ծէր տօն* (Ձ):

ԱՆՓՕԹ/ԱՆՓՕՏ - *ած.* Անբասիր, թերություն՝ արատ չունեցող: *Անփօթ ախճիգ՛ ա, կարէլ չըս վէշ մին պէն ասիս* (Բ):

ԱՆՓՕՏ - *տե՛ս* ԱՆՓՕԹ:

ԱՆՓՕՐՑ *(գրբ. անփորձ)* - *ած.* 1. Փորձառություն չունեցող, անվարժ: *Հ՚ա՚լ՚ա անփօրց ա, կարում չի ուստէն նըման կօրծ անէ* (Բ): 2. Չփորձված, փորձի չենթարկված: *Անփօրց չըխարակ ար, այան չըրչարվում ար* (Ձ): 3. Կենսափորձ չունեցող, միամիտ: *Անփորձ անխճիգ՛ ար, խըփէցէն, փըխճըցըրէն* (Բ): 4. Անվտանգ, առանց փորձանքի, անփորձանք: *Իրէք հէտ թըխից, ամմա տըղան անփօրց ըզադվից* (ՀԺՀ, V, 90):

ԱՆՔԱՄ *(գրբ. անգամ)* - *տե՛ս* ԴՕՆՆԻՄ: *Էս անքամ էլ քարը տանում ա պըռավէն տըղէն կըլխը՛ն վը՛ր քըցում, ըսպանում* (ՆԼՂԺԲ,140):

ԱՆՔԱԾ[1] - *ած.* Երեսի սերը չքաշած: *Անքաշ կաթն ա, լ՛ավ պանէր կըտը՛ռնա* (Բ):

ԱՆՔԱԾ[2] - *ած.* 1. Քաշ՝ կշիռ չունեցող, անկշիռ: *Անքաշ տավար ա, մ՚որթէլը օքութ չի* (Բ): 2. Չկշռած, առանց կշռելու: *Սաղ ապրանքը անքաշ ծախից* (Ձ):

ԱՆՔԷՆ *(գրբ. անքէն)* - *ած.* Քեն՝ ոխ չպահող, անոխ, անոխակալ, անհիշաչար: *Բախտըտ պէրալ ա, վէր անքէն մարթու վըս ջիհա՚ալ* (Բ):

- Անքէնը քընված - Շատ խելոք, հնարամիտ, փորձառու: *Կօզի խօխա յա, ամմա հանց ա անքէնը քընված* (Ձ):

ԱՆՔԸ՚ՍՏ - *ած.* Քիստ չունեցող: *Անքը՛ստ ցօրէնը մէր թիրըփնուն լ՛ավ չի տը՛ռնում* (Բ):

ԱՆՔԸՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Անքուն լինելը՝ մնալը: *Բայանդուր իշխանը նըղացած, անքընօթունան աշկէրը օռած, կ՛ամ ա հա՚մին էտ տը՛ղը...* (ԼՂԲ, 341):

ԱՆՔՕՆ *(գրբ. անքուն)* - *ած.* 1. Քուն չունեցող, չքնող: *Անքօն մարթ ըմ, խընգարու մէ՛լ, թօ՛ղէ դինջանամ* (Բ): 2. Չքնած, առանց քնելու: *Սաղ քը՛շէրը անքօն ա անցկըցըրալ* (Բ): 3. *փխբ.* Աչալուրջ, զգոն, արթուն, ուշադիր: *Թաքավէրին կուճուր տըղան իրը՛ք օր անքօն դարավուչօթուն ա անում* (Ձ):

- Անքօն ախպէր - Հեգնանքով ասում են ջրաղացի մասին:

ԱՆՔՕՆ-ԱՆՂԱՐԱՐ - *ած.* Անքուն – անհանգիստ: *Էրկու շէբաթ անքօն-անղարար էտ մարթիք՛ը շօռ ըն կ՛ամ, կարում չըն ըխճըկանը քըթէնան* (Ձ):

ԱՆՕՂ-ԹՕՂՕՂ - *ած.* Կենցաղային գործերում հմուտ, աշխատասեր: *Անօղթօղօղ ախճիգ՛ը տանը չի մնալ:*

ԱՆՕՂ-ՏԻՆՕ՚Ղ - *տե՛ս* ԱՆՕՂ-ԹՕՂՕՂ:

ԱՆՕՔՈՒԹ/ԱՆՕՔՈՒՏ *(գրբ. անօգուտ)* - *ած.* 1. Օգուտ չբերող, ոչ օգտավետ: *Տըրը՛խ կ՛օրծէլը մըհէնգ՛վա դարըմը անօքութ փէշակ ա* (Բ): 2. Օգուտ չստացած, առանց օգուտի մնացած: *Լօխ ք՛ար ըրէն, մուք մընացէնք՛ անօքութ* (Ձ): 3. *մ.* Իզուր, առանց օգուտ բերելու: *Անօքութ կօրծ ընք անում* (Բ):

ԱՆՕՔՈՒՏ - *տե՛ս* ԱՆՕՔՈՒԹ:

ԱՇ *(պրս. aša (ապուր), թրք. aš (ճաշ, կերակուր)* - *գ.* Գարու ալյուրի եւ թանի շաղախ, որ օգտագործում են կաշի մշակելու համար: *Միհէնգ՛ էլ աշ պինըցընօղ չի կա* (Բ):

- Աշ ըղնէլ - 1. Կաշին՝ մորթին, գարու ալյուրի եւ թանի շաղախի մեջ մնալով, փափկել: *Կաշին աշ ա ընգալ, բիջա՚ի՛ր:* (Ձ) 2. Մնալով հոտել: *Մէսը աշ ա ընգալ, տէն քըցի* (Բ):

- Աշ տալ/տինիլ - 1. Կաշին՝ մորթին, գարու ալյուրի եւ թանի շաղախի մեջ պահելով, փափկացնել եւ պատրաստել հետագա մշակման համար: *Մընացած իրէք կաշին էլ պակաս չընը, լ՚ավ աշ ըմ տըվալ, հըզըրալ, տէսնանք մէչան հինչ տ՚ուս կըկ՛ա* (ՋՏ,Ա, 133): 4. Չորացրած մրգերը եռացրած ջրով անցկացնելուց հետո արեւի տակ չորացնել: *Ախտան աշ տըվավ, մը՛էկնից* (Բ):

ԱՇԱԳ՛ԷՐԴ/ԱՇԱԳ՛ԷՐՏ/ԱՇԱԿԷՐՏ *(գրբ. աշակերտ)* - *գ.* Տարրական կամ միջնակարգ դպրոցի սովորող: *Սաղ ըշկօլումը օթ աշագ՛էրդ ա* (Բ):

ԱՇԱԳ՛ԷՐՏ - *տե՛ս* ԱՇԱԳ՛ԷՐԴ:

ԱՇԱԿԷՐՏ - *տե՛ս* ԱՇԱԳ՛ԷՐԴ:

ԱՇԱՆ - *տե՛ս* ՀԱՇԱՆ:

ԱՇԱՌ-ԲԱՇԱՌ - *գ.* Հողածին, մարդ արարած: *Ուշուփնէն ասըմ ըն.- Հալալ ինի ծը՛գ, մէր տըված հըրցէրէն վէչ մին աշառ-բաշառ կըրէցալ չի կըդարէ, տուք կըդարալ ըք* (ՀԺՀ, V, 313):

ԱՇԸՂ *(արաբ. ašak (սիրահար), թրք. ašik (աշուղ)* - *գ.* Գուսան: *Ղըզղալա մին լ՛ավ աշըղ ա իլա՚ալ՝ անըմը Սա՚նք՛իս* (Ձ):

- Աշըղէն խաղը վէր պըրծընում ա, նէյնիմ-նէյնիմընն ա ըղնում - Երբ ասելիքը կամ միջոցները սպառվում են, մարդ ավելորդ ջանքեր է թափում: *Աշըղէն խաղը վէր պըրծընում ա, նէյնիմ-նէյնիմընն ա ըղնում, մըհէնգ՛ էս թամադան ա, պէն չօնէ ըսէլի, ամմա էլիա խօսում ա* (Բ):

- Աշըղ կըտըրէլ - Շատախոսել: *Հինչ ը՞ս աշըղ կըտըրալ* (Բ):

- Աշըղ տը՛ռնալ - 1. *տե՛ս* Աշըղ կըտըրէլ: 2. Շատ ողբալ, սգալ, լաց ու կոծ անել: *Իրը՛ք տըղա օնար, իրը՛քան էլ ըսպընվը՛ցէն, հինչ ա՞նէ Նուրա աքէրը, աշըղ ա տը՛ռալ* (Բ):

ԱՇԸՐՄԱ/ԱՇՈՒՐՄԱ - *գ.* Փամփուշտ: *Ղօշալ՚ուլան կախ տըված, խանչալը ու գ՛օրդան կապած, աշըրմէքը նի ըրած, էլ դալաթ կանար Ալին յա Վալին ընդրա խուսըցնար...* (ՋՏ, Բ,217):

ԱՇԽԱԴԱՆՔ/ԱՇԽԱՏԱՆՔ/ԱԽՇԱԴԱՆՔ/ԱԽՇԱՏԱՆՔ/ԸՇԽԸԴԱՆՔ/ԸԽՇԸԴԱՆՔ *(գրբ. աշխատանք)* - *գ.* 1. Մտավոր եւ ֆիզիկական լարում պահանջող մարդկային գործունեություն: *Ծանդըր աշխադանք ա, տու կարէլ չըս անիս* (Բ): 2. Գործ, զբաղմունք: *Մըհէնգ՛ հինչ աշխադանքու յըրա յը՞ս* (Բ): 3. Ծառայություն, պաշտոն: *Ք՛ինըմ ըն ըտըղին թաքավէրին մէծին կօշտը, դաչանք անըմ, վէր ՚ուրա՚նց աշխադանքի յօր անի* (ՀԺՀ, V, 331): 4. Պատրաստի՝ ավարտված գործ, արտադրանք, կատարած գործի արդյունք: *Էս ա՞ քու հէնգ՛ օրվա աշխադանքըտ* (Բ): 5. Վաստակ, ապրուստի միջոց: *Սաղ ամսըվա աշխադանքը ի՚ծծուն մանէթ ա* (Բ): 6. Ջանք, նեղություն, չարչարանք: *Էսքան աշխադանքէս հինչ ը՞ս տըլական* (Ձ):

- Աշխադանք անէլ - Աշխատել, գործ կատարել, վաստակել: *Մին քանի օրանը յէտը ախճիգ՛ը էտ տըղէն ասըմ ա.- Խէ չը՞ս ք՛ընամ ըշխադանք անըմ* (ՀԺՀ, V, 562):

- Աշխադանք գ՛իդա՚ալ - Ագահ լինել, ամեն մի չնչին բանից ձգտել օգուտ քաղել: *Ի՚ուրա՚ուշին հըյաթան մին մըհակ յօր օնէլը էլ ա աշխադանք գ՛ուդա՚ում* (Ձ):

- Աշխադանքը էն ա շանը վը՝ռումը, հու տըղա յա՝ կըծէ, տՀուս օնէ - Դժվար է աշխատելը՝ վաստակելը: *ՀՀարը ասմա.- Բա՛լա, ըշխադէլը հիշտ չի, աշխադանքը էն ա շանը վը՝ռըմը, հու տըղա յա՝ կըծէ, տՀուս օնէ* (Ձ):

- Աշխադանքը ճՀուրը ածէլ/քըցիլ - Աշխատանքի արդյունքը ոչնչացնել, վաստակածը վատնել: *Սաղ տըռնըվա աշխադանքը մին օրումը ճՀուրըն ածից, տէրտակ նըստից* (Բ):

- Աշխադանքը ճՀուրը ըղնէլ/տը՝ռնալ - Աշխատանքն իզուր՝ ապարդյուն անցնել, վաստակածը վատնվել: *Խը՝ղճը տընջվիլՀավ ըշխադից, բէյնամուս տըղէն դՀարդՀան աշխադանքը ճՀուրըն ընգավ* (Ձ):

ԱՇԽԱՆԱ *(պրս. aŝxana)* - *գ.* 1. Խոհանոց՝ առանձին շենք կամ սենյակ՝ ճաշ եւ այլ ուտելեղեններ պատրաստելու համար: *Ինք՝ըն էլ ք՝ՀունՀում ա զավօդէն աշխանումը կօրծ անում* (Ձ): 2. Տան պատի մեջ պատրաստված գմբեթաձեւ կրակարան՝ օջախ: *Էտ շէնումը ՀանՀթ ար տանը պատէն մաչին աշխանա շինիլը* (Ձ):

ԱՇԽԱՏԱՆՔ - *տե՛ս* ԱՇԽԱԴԱՆՔ:

ԱՇԽԱՐ(Ք)/ԱԽՇԱՐ(Ք) *(գրբ. աշխարհ)* - *գ.* 1. Երկրագունդ, երկիր: *Պուդին ասմա.- Մէլիք՝ըն ապրած կէնա, էտ իմաստունը տըրանավ օգում ար ասէ, վէր աշխարքը պՀուլՀուր ա* (Ձ): 2. Գավառ, նահանգ, աշխարհագրորեն առանձնացած վայր, որեւէ ժողովրդի զբաղեցրած երկրամասը: *Թաքավէրին տըղան ք՝ՀունՀում ա, ք՝ՀունՀում, հըսնում մին էրՀուշ աշխարք* (Ձ): 3. Մարդկություն, մարդկային հասարակություն: *Մինակ մունք չընք, սաղ աշխարքըս ա միհէնգ՝ տիժըրութուն քաշՀում* (Ձ): 4. Կյանքը, օբյեկտիվ իրականությունը: *Աշխարքըս ըստի էլ ինՀկՀան ա. ք՝ՀանՀսիքը բիդի տՀանջվի, հարուստը՝ օտէ* (Ձ):

- Աշխարք ՀաժիլՀ - Չափազանց մեծ արժեք ունենալ: *Ղարաբաղա հՀանդին կէրած հացը մըզը՝տէ աշխարք ՀաժիՀ* (Բ):

- Աշխարքը աշկէն մըթնէլ/սըվանալ/փօլ կՀալ/քանդվիլ - *տե՛ս* Աշխարքը կըլխէն մըթնէլ:

- Աշխարքը դըղըրդըցընէլ - 1. Մեծ աղմուկ բարձրացնել: *Ղարաբաղա կըռը՝վը աշխարքը դըղըրդըցըրալ ա* (Ձ): 2. Համբավը տարածվել, մեծ անուն հանել: *Մէր թօթէն արաղը սաղ աշխարքըս դըղըրդըցընում ա* (Բ):

- Աշխարքը ըպրուղնէրէն թափշուր անէլ, քՀինիլ - *տե՛ս* Ըշխարքէս մընաս պարավ ասէլ: *Շաշա դային տՀանջվից, տՀանջվից, վէրչումը աշխարքը ըպրուղնէրէն թափշուր ըրավ, ք՝ը՝ցավ* (Բ):

- Աշխարքը ըրօտալ - Որեւէ լուր ամենուր տարածվել: *Թօրքէրը թուղը՝ցէն փախէն. աշխարքըս ըրօտում ա* (Ձ):

- Աշխարքը խը՝լքավ ըն կէրալ - Խելքով՝ հնարամտությամբ ամեն ինչի կարելի է հասնել: *Աշխարքը խը՝լքավ ըն կէրալ, հինչ ա՞նինք, թա ք՝ՀանՀսիք ա* (Բ):

- Աշխարքը կըլխէն մըթնէլ/սըվանալ/փօլ կՀալ/քանդվիլ - Մեծ դժբախտության հանդիպել, ծանր հարվածի ենթարկվել: *Տըղէն ըսպանվէլը գ՝իդՀց, աշխարքը կըլխէն մըթնից* (Բ):

- Աշխարքը կըլխէն հըվաքէլ/կըլՀխըն օնէլ - *տե՛ս* Ըշխարքավըս մին անէլ:

- Աշխարքը կօխէլ - *տե՛ս* Աշխարքը օնէլ:

- Աշխարքըս ղըլդի-ղուլդի ըղնէլ - Իրարանցում ստեղծվել, անհամերաշխություն ստեղծվել: *Աշխարքըս ղըլդի-ղուլդի յա ընգալ, շօնը տարը ճընՀանչում չի* (Բ):

- Աշխարքը ղըլդի-ղուլդի քըցիլ - Իրարանցում ստեղծել, ամենուր մարդկանց իրար դեմ գրգռել: *Էտ պառավը սադանէն ասմա.- Յըտացալ ըս, յը՝ս կընօխէ յըմ աշխարքը ղըլդի-ղուլդի քըցՀլ* (Ձ):

- Աշխարքը մընանա քըցիլ - Հմայվել, դյութվել: *Էտ ըխճըկանը տը՝սնալըն ըբՀաստ աշխարքը մընանա քըցից* (Ձ):

- Աշխարքը մօրէխ օտէլ/մին կըրպէտավ ծասկած ինիլ - Անհիշախանություն, թողտվություն, անարդարություն տարածվել: *Խէ՞, աշխարքըս մօրէխ կէրալ ա՞, վէր ԴՀՀրՀնց ՀՀանՀուն տինին նախագա* (Ձ):

- Աշխարքը յը՝խծէ շինիլ - *տե՛ս* Աշխարքը մօրէխ օտէլ: *Կ՝ՀՀալը թա.- Աշխարքը յը՝խծէ յը՞ք շիննՀկՀան, վագըրը մը՝ռալ ա՞, վէր օղտէն թաքավէր տընինք՝* (ՆԱԲ, II, 39):

- Աշխարքը յըրտըրվէրտըր ինիլ - *տե՛ս* Աշխարքը մօրէխ օտէլ:

- Աշխարքը նըմանը ծընալ չի - Նմանը չունի, միակն է (գործածվում է սովորաբար բացասական իմաստով): *Էտքան մարդիմազար մարթ յը՝ս տը՝սած չըմ. աշխարքը նըմանը ծընալ չի* (Բ):

- Աշխարքը շօռ կՀալ/չափէլ - *տե՛ս* Աշխարքը վը՝ննանը տակը տալ:

- Աշխարքը շօռ կաս՝ նըմանը քըթէնալ չըս - *տե՛ս* Աշխարքը նըմանը ծընալ չի:

- Աշխարքը պուք կՀալ - *տե՛ս* Ըշխարքէս վէրչը կՀալ:

- Աշխարքը վը՝ննանը տակը տալ - 1. Շատ շրջագայել: *Աշխարքըս վը՝ննանը տակը տուվավ, վէրչըմը էլլա յը՝կավ ՀուրՀան վՀթՀանը* (Ձ): 2. Փորձառու լինել: *Աշխարքըս վը՝ննանը տակը տուված մարթ ա, էտ կօրծը մինակ էն կըկարէ դՀուզըցընէ* (Բ):

- Աշխարքը տալ մինին - Արտակարգ ուրախություն՝ երջանկություն պատճառել: *Հանց ըն աշխարքը տուված ինին ՀուրՀան, սաղ օրը ք՝ը՝փ ա անում* (Բ):

- Աշխարքը տանին-պիրին՝ գ՝իդՀալ չի/վեջը չի - Անտարբեր է, ոչ մի բանով չի հետաքրքրվում: *Կավը աշկէն ըռաչան կ՝ուղացէն, տը՝սավ վէչ, էն հինչ տըղամարթ ա՞, աշխարքը տանին-պիրին՝ գ՝իդՀալ չի* (Բ):

- Աշխարքը ՀուրՀանը ինիլ/տը՝ռնալ - Անչափ ուրախանալ, հրճվել, գոհ լինել: *Ք՝օխվան ուրխընաս ա, աշխարքը ՀուրՀանըն ա տըռնաս...* (ԼՂԲ, 380):

- Աշխարքը ՀուրՀուրօնցավ ածէլ/տալ/քըցիլ - 1. Ամեն ինչ տակնուվրա անել: *Նէմէցը աշխարքը ՀուրՀուրօնցավ ածից* (Ձ): 2. *տե՛ս* Աշխարքը ղըլդիղուլդի քըցիլ:

- Աշխարքը ՀուրՀուրօնցավ ըղնէլ/ընցընէլ/ինիլ - 1. Ամեն ինչ տակնուվրա լինել: *Հիբը կըռը՝վ ա ինում, աշխարքըս ՀուրՀուրօնցավ ա ըղնում* (Բ): 2. *տե՛ս* Աշխարքը ղըլդի-ղուլդի ըղնէլ:

- Աշխարքը փՀալՀաՀան ա. մինը պիցըրանում ա, մինը՝ քըշանում - Կյանքը փոփոխական է. հաջողությունը եւ անհաջողությունը հաջորդում են իրար: *ԴՀարդ մէ՞ր անէլ, ՀՀա՞նէս, աշխարքը փՀալՀաՀան ա. մինը պիցըրանում ա, մինը՝ քըշանում, հՀալբՀթ մին օր էլ քու բախտըտ կըպիրի* (Ձ):

- Աշխարքը օնէլ/փըռնէլ - Ամեն կողմ սփռվել, տարածվել: *Մին քըշէրավ մարթը քունըտը՝դան յէր ա կը՝նըմ, տը՝սնըմ ծՀունը աշխարքըս կալՀալ ա* (ԼՂԲ, 306):

- Աշխարք կՀալ - *տե՛ս* ԼՀուս աշխարք կՀալ:

- Աշխարք պիրիլ/քըցիլ/հանէլ - *տե՛ս* ԼՀուս աշխարք պիրիլ/քըցիլ/հանէլ:

- Աշխարք տը՝սած - 1. Կյանք վայելած: *Աշխարք տը՝սած մարթ ա, լ՝ավ ապրալ ա, խօխօնցը լ՝ավ տըղվարալ, մը՝ռնէ էլ, դՀարդը չի* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԸնգածտՀուս յը՝կած (ԸՂՆԷԼ-ի տակ):

- Աշխարք տը՝սնալ - 1. Շրջագայելով շատ երկրներ տեսնել: *Տը՝սնաս հիբ կինի՝ մունք էլ տՀուս կ՝անք, աշխարք տը՝սնանք* (Բ): 2. *տե՛ս* Ընդէլ-տՀուս կՀալ:

- Ըշխարքաս բէյխաբար - Միամիտ, անփորձ, արտաքին աշխարհին անծանոթ: *Տըղան ըշխարքաս բէյխաբար ա հինՀում, մարը հինչու ասում ա, հըվատում ա* (Բ):

- Ըշխարքաս խաբար չինիլ - *տե՛ս* Ըշխարքաս չինիլ:

- Ըշխարքաս խըռավ քինիլ - Կյանքից դժգոհ մեռնել: *Սաղ գանքը տանջվից, ըտի ըշխարքաս խըռավ քըՀցավ* (Բ):

- Ըշխարքաս ծըՀրք յըՀր օնէլ/քաշիլ - Կյանքի նկատմամբ հետաքրքրությունը կորցնել: *ՅըՀս ըշխարքաս ծըՀրք ըմ յըՀր կալանլ, տուք հինչը օգում ըք, ըրէք՛* (Բ):

- Ըշխարքաս կըտըրվէլ - Արտաքին աշխարհից, մարդկային հասարակությունից մեկուսանալ: *Ըշխարքաս կըտըրված՝ էն ըն էտ շէնումը ապրում ըն* (Բ):

- Ըշխարքաս կօշտ - 1. Ամեն ինչով լիացած, որեւէ բանի անկարոտ: *Ըշխարքաս կօշտ ըմ, ամմէն հինչ օնիմ* (Բ): 2. Անտարբեր, ձանձրացած: *Էնքան տանջանլ ըն, ըշխարքաս կօշտ ա, վէշ մին պէնու խառնըվում չի* (Ձ):

- Ըշխարքաս հըՀռէ - 1. Մարդկանցից՝ բնակավայրերից՝ աղմուկից հեռու: *Ըշխարքաս հըՀռէ շէն ա, հինչը օգ՛ում ըս, անում ըս* (Ձ): 2. Կյանքի իրադարձություններից հեռու, կյանքից կտրված: *Ըշխարքաս հըՀռէ ուրան հըՀտէ ապրում ա* (Բ):

- Ըշխարքաս հըռանալ - *տե՛ս* Ըշխարքաս կըտըրվէլ:

- Ըշխարքաս չինիլ - Միամիտ, անփորձ լինել: *Հանց ա ըշխարքաս չինի, հու կարում ա, խափանում ա* (Բ):

- Ըշխարքաս պէն չի կըլխու ըղնէլ - Կյանքի հաճույքները չվայելել, դժվար կյանքով ապրել: *Էս ծծրանումը ըստի տընջվիլանվ ըպրըՀցէնք՛, ըշխարքաս պէն չի կըլխու ընգէնք՛* (Ձ):

- Ըշխարքավըս մին - Ամբողջ աշխարհում, ամենուրեք: *Ըշխարքավըս մին շօռ կ՛աս, Ղարաբաղա դաշանգ՛ յէրգ՛իր չըս քըթէնալ* (Բ):

- Ըշխարքավըս մին անէլ - 1. Ցրել՝ սփռել ամեն կողմ: *Քամէ ըրավ, տիրըվնէն ըշխարքավըս մին ըրավ* (Բ): 2. Ամեն տեղ տարածել, հռչակել: *Մարթը հինչու ասում ա, կընէգ՛ը ըշխարքավըս մին ա անում* (Ձ):

- Ըշխարքավըս մին ինիլ/տըՀռնալ - 1. Շատ ուրախանալ, ցնծալ: *Վաճառականը էլ ա շատ ուրխանըմ, ըշխարքավըս մին տանռնում* (ՆԼՂԺԲ, 7): 2. Ցրվել՝ սփռվել ամեն կողմ: *Թոթը վէր տըՀռավ, ըշխարքավըս մին տըՀռավ* (Բ): 3. Ամեն տեղ տարածվել, հռչակվել: *Պըլըպուդուն անըմը ըշխարքավըս մին ա հինիս* (ԼՂԲ, 391):

- Ըշխարքէս աշկը հանէլ - Չնայած խանգարող հանգամանքներին՝ կյանքը վայելել, լավ ապրելով՝ բոլորի նախանձը շարժել, զարմացնել: *Սաղ վախտը քՀ՛ըՀփ ա անըմ, ըշխարքէս աշկըն էլ ա հանըմ* (Ձ):

- Ըշխարքէս դանրդէրը յըՀր օնէլ - Անտեղի տարվել մեծ վշտով, հոգսերով: *Ըշխարքէս դանրդէրը յըՀր ա կալանլ, բաշիր չանում, թա ապրէ* (Բ):

- Ըշխարքէս ըռաշկէն - *տե՛ս* ԱՓԱԾԿԱՐԱ:

- Ըշխարքէս ըռըՀխըն ըղնէլ - Ընդհանուրի՝ բոլորի խոսակցության նյութ դառնալ: *Սաղ գանքումը մէհէտ մին ալէգ՛ ըրավ, ըշխարքէս ըռըՀխըն ընգավ* (Բ):

- Ըշխարքէս ըռըՀխը քըցիլ - Ընդհանուրի՝ բոլորի խոսակցության նյութ դարձնել:*Հիրըվանէն կընգանը սիրական պահէլը ըշխարքէս ըռըՀխը քըցից* (Ձ):

- Ըշխարքէս իրըՀսէն - *տե՛ս* Ըշխարքէս տակէն:

- Ըշխարքէս լէփը կըլխէն ածէլ - *տե՛ս* Շանը լէփը կըլխէն ածէլ:

- Ըշխարքէս խէրան-շառան կըլխու ըղնէլ - Կյանքը հասկանալ, կյանքի լավ ու վատ կողմերն իմանալ: *Ըշխարքէս խէրան-շառան կըլխու յա ըղնում, կօրծի յօր կանՀ՛* (Բ):

- Ըշխարքէս համ տակը գիդանլ, համ կըլօխը - Շատ փորձված լինել: *Էտ ախճիգ՛ը ըշխարքէս համ տակըն ա գ՛ինդանում, համ կըլօխը, կարէլ չըս խանփիս* (Ձ):

- Ըշխարքէս ճօնդը փըռնէլ, քինիլ - *տե՛ս* Ըշխարքէս նըհըՀտ քինիլ:

- Ըշխարքէս մաչը թըվանգ՛ըն ա նըմըրդութուն քըցանլ - Բոլոր անօրինությունների պատճառը պատերազմն է: *Ըշխարքէս մաչը թըվանգ՛ըն ա նըմըրդութուն քըցանլ, վէր կըռըՀվը անանթ չինանր, լօխ լ՛ավ կըպրին* (Ձ):

- Ըշխարքէս մընաս պարավ ասէլ - Մեռնել, վախճանվել: *Ըշխարքէս մընաս պարավ ասից, ղօրմի ընդրրա, լ՛ավ մարթ ար* (Բ):

- Ըշխարքէս յէշիլ - Ուրիշներին հետեւել, ուրիշներին ընդօրինակել: *Ըշխարքէս յէշում ա, ինք՛ըն էլ կ՛ուղթուն անում* (Բ):

- Ըշխարքէս նըհըՀտ հըխկըհանշըՀվը պըրծնցընէլ - *տե՛ս* Ըշխարքէս մընաս պարավ ասէլ:

- Ըշխարքէս նըհըՀտ քինիլ - Տիրող պայմաններին, շրջապատին, ժամանակաշրջանին հարմարվել, հետեւել ընդունված կարգին: *Միհէնգ՛ էն էլ ա փոխվալ. ըշխարքէս նըհըՀտ ա քինանում* (Ձ):

- Ըշխարքէս պէնը գ՛իդվանլ չի - Աշխարհի գաղտնիքներն՝ իրերի ընթացքն անհնար է գուշակել: *Այան ասմա.- Ըշխարքէս պէնը գ՛իդվանլ չի, ամբարըտ ցօրնավ լըցէլ* (Ձ):

- Ըշխարքէս վէրչը կ՛անլ - Աշխարհը կործանման եզրին լինել: *Ըշխարքէս վէրչը յըՀկալ ա, ամմէն օր կըռըՀվ ա ըսքըսում* (Ձ):

- Ըշխարքէս տակէն - Ամբողջ աշխարհում: *Ըշխարքէս տակէն հինչ օգէր ա ընում, լօխ կ՛ամ ըն թաքավըՀրէն ըռաշկավը անց կէնում* (Ձ):

- Ըշխարքու մընչանք - Անչափ, չափազանց շատ: *ՎըՀրսկանը ուրխանում ա ըշխարքու մընչանք, էլ գ՛ինդում չի, թա հունց հըսավ տօն* (Ձ):

ԱՇԽՕՐ - *գ. հպվ.* Աշխատանքային օր, կոլտնտեսականի մեկ օրվա աշխատանքի համար սահմանված չափի միավոր: *Կալխօզը մին աշխօրէն հէնգ՛ լիտըր կ՛ինի պիժէնից* (Բ):

- Աշխօր անէլ - Աշխօր վաստակել: *ՃըրտըրըՀցէք՛ սավէտին վըխտէն բօլբօլ աշխօր ըն իլանլ ընէյիս* (Բ):

ԱՇԿ *(գրբ. աչք)* - *գ.* 1. Տեսողության գործարան: *Նի յա մընանում, տըՀսնում կ՛ապանում ըշկէրավ, էրկան մըգ՛էրավ մին դանշանգ՛ ախճիգ՛, էտ ութաղումը նըստած, լանց ա հինում* (Ձ): 2. Տեսողություն, տեսնելու կարողություն: *Այուն աշկէրը լ՛ավ չի, կարում չի ասըՀղը թիլի* (Բ): 3. Հայացք, նայվածք: *Սաղ հըրսընքէն վախտը էտ տըղան էտ ըխճըկանը անա աշկը հըռընցընում չի* (Ձ): 4. Հսկողություն, խնամք: *Աշկէրըտ ըշտըՀղ ա՞ իլանլ, վէր օրը ցիրըՀկավ հիյվընէն կ՛ուղացալ ըն, կըլխու չըս ընգալ* (Բ): 5. *փխբ.* Շատ սիրելի անձ: *Կուճի թօռնը ապուն աշկըն ա* (Բ): 6. *փխբ.* Ամենալավը, ամենաընտիրը, լավագույնը: *Սաղ ըշխարքէս ըրըղնէրէն աշկը թօթէն արաղըն ա* (Ձ): 7. Կահույքի եւ նման այլ իրերի առանձին բաժանմունք, գզրոց, դարակ: *Ըշկափէն աշկը կօտրալ է* (Բ): 8. Դռան՝ պատուհանի փեղկերից յուրաքանչյուրը կամ փեղկի յուրաքանչյուր բաժինը: *Էս ակուշկան էրկու աշկ օնէ* (Բ): *Դանլգ՛անը մըղակէն աշկէրը նի ըրավ* (Բ): 9. Վերքի ծայրը՝ սպիտակ կետը, որի պատռվելով դուրս է գալիս թարախը: *Հանլօռնէգ՛ին աշկը ղէյնավը պուք տըվավ, վահարը տանս յըՀկավ* (Բ): 10. Բողբոջ: *Ծառէն աշկէրը ցօրտ տարալ ա* (Բ): 11. Կարտոֆիլի եւ նման պալարների փոսիկները, որտեղից ծիլեր են արձակվում: *Կարտօշկան վըրէլիս աշկէրը բիդի կըլխըյըՀր կըվարին* (Բ): 12. Կշեռքի նժար: *Քըշէռքը թանանգու չի, աչի աշկումը մին կուճի քար տի՛ր* (Ձ): 13. Մատանու կամ այլ իրերի վրա ագուցված՝ ամրացված քար: *Էս մուտընէն աշկը խէ ճաքալ ա՞* (Ձ): 14. Ջրի ակունք: *...Ըխպիրին աշկը մին օշափ կապալ ա, ամմէն*

օր մին ախճիգ՝ ա տանում, վը՛ր մին խը-ռէգ՝ ճիւր ա տամ (ՀԺՀ, VII, 13): 15. Օղու, դոշաբի եւն պղպջակ: *Արաղը թըփըհա-րըմ ըս, վէր աշկէրը զը՛ռ-զը՛ռ իլանվ, գի-դա՝ վէր թոթ ա* (Զ): 16. *տր. հոլ.* Աշկէն: Կարծիքով, գնահատումով, պատկերաց-մամբ: *Յէրգինք՝ը սըվացալ ա. աշկէս կարկուտ ա կ՝ըլական* (Բ): 17. Խուրջինի երկու բաժիններից յուրաքանչյուրը: *Կօ-լան տինիում ա խուրջինին մին աշկումը, չինը՝ էն մի աշկումը, օսուքը քըցիում, հը-ղէ ինիում* (Զ):

- Աշկա ըղնէլ - 1. Նախկին հարգան-քը կորցնել, այլեւս չսիրվել՝ չհարգվել: *Էտ օրվանից Մէլիք՝ Շահնազարը ժու-ղուվուրթէն աշկան ըղնում ա* (Զ): 2. Ա-նուշադրության մատնվել, մոռացվել: *Աշկա ընգած տը՛ղ ա, ք՝ինի բաստան ը-ռա՛* (Բ): 3. Տեսադաշտից անհետանալ, այլեւս չերեւալ: *Չըքօրանը թըվանգ՝ը ջընաղան քըշըցընէլը, կ՝ըխտարը աշ-կան ընգավ* (Զ):

- Աշկա թօղնէլ - *տե՛ս* Ըշկաթօղ ա-նէլ:

- Աշկ ածէլ *(գրբ. ակն ածել)* - 1. Չորս կողմը նայել՝ դիտել: *Հիշկան աշկ ածից, էտ ծառը ըրվաց վէչ* (Բ): 2. Հայացքով ո-րոնել, փնտրել, գնել: *...Թաքավէրը թա-քուն աշկ ա ածըմ, փափաղը յօր օնըմ...* (ՀԺՀ,V,127): 3. Հսկել, նայել, խնամել: *Թա-քավէրին տըղան ասում ա.- Էտ պըռավէն տամ՝էք՝ պալատը, վէր էրանշ պէն կարէ վէչ, լ՝ըհա մէր բախճին աշկ կածէ* (Զ):

- Աշկա կօրչիլ - *տե՛ս* Աշկա ըղնէլ(3): *Թաքավէրին տըղան հէտան վազ ա տամ, թա փըռնէ, տը՛սնում ա աշկան կօրավ* (ՀԺՀ, V, 47):

- Աշկա հը՛ռէ - Տեսադաշտից՝ ու-շադրությունից հեռու: *Նօք՝ա՝ը էտ վը՛սկուն պօլիգ՝ը տանում ա, մին աշկա հը՛ռէ տը՛ղ թաղում* (Զ):

- Աշկա հը՛ռէ, սըրտա հը՛ռէ - Երկար ժամանակ իրարից բաժանված՝ հեռու լինելով՝ բարեկամությունը՝ մտերմու-թյունը վերացած՝ մոռացված: *Հենգ՝ տարէ յա՝ ախպօրցը տը՛սալ չի. աշկա հը՛ռէ, սըրտա հը՛ռէ ըխպըրօթուն ա տահանց ըխպըրօթունը* (Բ):

- Աշկա հըռանալ - *տե՛ս* Աշկա ըղ-նէլ(3):

- Աշկան աղու կաթէլ - *տե՛ս* Ունքը-մաչան աղու կաթէլ:

- Աշկան ա՝ռանն կաթէլ - *տե՛ս* Ունքը-մաչան ա՝ռանն կաթէլ:

- Աշկան դաղած - Անօրեն, անկարգ, չար, չարաճճի: *Էտ աշկան դաղածը վէշ մինին անգուճ չի օնում, ա՝ուրանն օգա՝ծը անում ա* (Զ):

- Աշկ անէլ - 1. Սկսել բողբոջել: *Խընն-ձ՝ՐԷն աշկ ա ըրալ* (Բ): 2. Սկսել հասու-նանալ (պտուղների մասին): *Գ՝ա՝ուլանսը աշկ ա ըրալ, խօխէնք՝ը բըղէրան տօն չընն կ՝ամ* (Բ):

- Աշկան էլ պըրծընէլ, ըշկըցավան էլ - Ջրկվել որեւէ լավ բանից եւ դրա հետ կապված անախորժություններից՝ հոգ-սերից: *Էնքան կըրկըռացէն, էտ բուս-տանան ծը՛ռք քաշից. աշկան էլ պըրծ-ծավ, ըշկըցավան էլ* (Բ):

- «Աշկանըտ յը՛ռը օնք կա» ասէլ - Թեթեւակի հանդիմանել: *Ա՝ուրանն գ՝ան-քումը վէշ մինին փիսօթուն չի ըրալ, մին փիս պէնու խառնըվալ չի, հանվ մին մարթու ասած չի, թա՝ աշկանըտ յը՛ռը օնք կա...* (Զ):

- Աշկան կըրակ վէր տը՛ռնալ - *տե՛ս* Ունքըմաչան ա՝ռանն կաթէլ:

- Աշկան կուրցընէլ - Տեսադաշտից՝ ուշադրությունից, հսկողությունից բաց թողնել: *Չօբանը տահանց նըհը՛տ նըս-տում ա, ք՝ը՛փ անում, վըխճըրնէն աշ-կան կուրցընում:*

- Աշկան նը՛ղ - *տե՛ս* Հափուռը կապ:

- Աշկան պէց թօղնէլ - 1. Չնկատել, տեսնելու հարմար առիթը փախցնել: *Թաքավէրին մաշնակ տըղան ըտըրա-նավ ա ինիում, դէվին աշկան պէց թօ-ղում, կ՝ամ ա խընձ՝Րը քաղում, ք՝ա՝ու-նիում* (Զ): 2. *տե՛ս* Աշկան կուրցընել:

- Աշկան տօպ չընկաթէլ - 1. Ձեւական լացել, աչքերից արցունք չհոսել: *Հա՝Րը մը՛ռավ, աշկան տօպ չի կաթից, ըտի ախճիգ՝ կինի՞* (Բ): 2. Շատ լացելուց՝ ող-բալուց աչքերը չորանալ, այլեւս ար-ցունք չհոսել: *Էնքան սօք՝ ա ասալ, աշ-կան էլ տօպ չի կաթում* (Զ):

- Աշկ անց կըցընէլ - *տե՛ս* Աշկ ածէլ:

- Աշկան փախչիլ - *տե՛ս* Աշկա ըղ-նէլ(3):

- Աշկան քըցիլ - 1. Նախկինի պես այլեւս չսիրել՝ չհարգել: *Էտ պէնը վէր ի-լանվ, ախպօրը տըղէն աշկան քըցից* (Զ): 2. *տե՛ս* Ըշկաթօղ անէլ:

- Աշկ աշկու - Բացահայտ կերպով, առանց իրարից թաքցնելու: *Աշկ աշկու մըրթըկընէգ՝ սիրական ըն պահում* (Զ):

- Աշկ աշկու քըցիլ - Իրար աչքերի նայել, հայացքներն իրար սեւեռել: *Նըս-տում ըն, աշկ աշկու քըցիում, սուս ա-նում* (Բ):

- Աշկավ անէլ - 1. Աչքի շարժումով՝ կկոցումով նշան տալ, ակնարկել, որեւէ բան հասկացնել: *Վէր աշկավ ա անում, մարթը մին զը՛ռ քար յօր ա օնում, օցէն կըլխէն կ՝ամ, ըսպանում* (ՀԺՀ, VII, 236): 2. Սիրային ակնարկ անել, սիրահետել: *Հանվ էրկու ամէս կա վէչ, վէր փըսակ-վալ ա, ամմա ըշտը՛ղ դաշանգ՝ ախչիգ՝ ա տը՛սնում, աշկավ ա անում* (Զ) 3. Լամպը՝ ճրագը լավ չվառվել, թարթել: *Էս լամբուշկան խէ փոխում չը՞ս, աշկավ ա անում* (Բ): 4. Ընդհանրապես թարթել: *Էտ խուխէն խէ տանում չը՞ք դօխտուր, սաղ օրը էն ա աշկավ ընէս* (Բ):

- Աշկավ աշկ չինիլ - Բոլորովին չսի-րել՝ ատել, տեսնելու ցանկություն չունե-նալ: *Թունի դա՝յին շատ ար կըզընըվալ, շըտէրան խըռավալ, մին քընէնին էլ աշ-կավ աշկ չօնար, թա յէշի* (ՀԺՀ, VI, 177):

- Աշկավընն ըղնէլ - Հանկարծ երեւալ, նկատվել: *...Մին շափաղ ա աշկավը ընգնըմ, մին էլ կօրչըմ* (ՀԺՀ, V, 37):

- Աշկավը տը՛սնալ - Անձամբ ակա-նատես լինել՝ իմանալ, ճանաչել: *Էտ խօխան ասմա.- Դա՝յի, աշկավըս ըմ տը՛սալ, ծէր էշը կ՝ա՝ուլը կէրալ ա* (Բ):

- Աշկավ չափէլ - 1. Հայացքով գնել: *Աշկավ չափից, հավան կացավ* (Բ): 2. Աչքաչափով որոշել (քանակը, ծավալը, հեռավորությունը եւն): *Աշկավ չա՛փէ, տը՛ս քանէ կիլօ վա* (Զ): 3. Սպառնալից հայացքով, թշնամանքով նայել: *Արչը մարթին աշկավ չափից, թըքից, հըռա-ցավ* (Զ):

- Աշկավ տալ - Մեկին կամ մի բանի նախանձով նայելով՝ չար աչքով վնասել: *Տանը պատան կարկաժ, կածա՝ուկ յա նալ ըն կախ տամ, վէր աշկավ չի տան* (Զ):

- Աշկա տա՝ուս մընալ - Աննկատ մնալ, չնկատվել, աչքից վրիպել: *Էտ հունց ա՞ աշկա տա՝ուս մընացալ, վէր տը՛սալ չըս* (Զ):

- Աշկէն ալաբուլա ըրվալ - Տարօրի-նակ երեւալ, կասկածելի թվալ: *Էտ պա-ռավը աշկէս ալաբուլա յա ըրվամ, սա՝յաղ կաց* (Բ):

- Աշկէն աղէնք՝ը - *տե՛ս* Աշկու լա՝ուս:

- Աշկէն աղուն հանէլ - *տե՛ս* Աշկէն վը՛ղթանը կօտրրէլ:

- Աշկէն առաշկը կ՝անվ - 1. *տե՛ս* Աշ-կէն ըրվալ(1): 2. Վերհիշել, մտաբերել: *Խօխա վըխտըվա պէնէրը լօխ աշկէն ա-ռաշկը յը՛կավ, ըսքըսից լանց ինիլը* (Զ):

- Աշկէն առաշկընն օնէլ - Հաշվի առ-նել, նկատի ունենալ, նկատի առնել: *Հօ-ր տըված խընրատնէն միշտ աշկէն ա-ռաշկընն ա օնում* (Բ):

- Աշկէն առաշկը պիրիլ - 1. Տեսանե-լի դարձնել, նկատել տալ: *Վէր էտ շՐՐէ-ը ըռնուտ պիրում ըն աշկէն առաչը, օ-շան տանում ա, վէր ըղնում* (Զ): 2. Հի-շեցնել, մտաբերել տալ: *Մէխկ ա էտ կը-նէգ՝ը, խընրէգ՝ ջանիլ վըխտվա ըրածը աշկէն առաշկը պէ՞ր* (Բ):

- Աշկէն բանանգ՝ը կօխէլ - *տե՛ս* Աշկը կօխէլ:

- Աշկէն բընանգ՝ումը տինիլ - *տե՛ս* Աշկը կօխէլ:

- Աշկէն գ՝ուլը քաշիլ - Ծաղկաքաղ

անել, լավերը ընտրել: *Բուստանէս աշկէն գ՛ունը քաղից, տարավ* (Բ):

- Աշկէն զօռ անել - Տեսողությունը լարել: *Հիշկան աշկէն զօռ ա անում, կարում չի գ՛իդա, թա էն հու ընցավ էն սարավը* (Ձ):

- Աշկէն ըռաշկէն - 1. Մեկի ներկայությամբ, մեկի մոտ: *Կընգանը աշկէն ըռաշկէն փուլը հըմբարից, տուվավ էտ մարթին* (Ձ): 2. Դիմաց, մոտիկ: *Էն ա աշկէտ ըռաշկէն, տը՛սնում չը՞ս* (Բ): 3. *տե՛ս* ԱՓԱՇԿԱՐԱ: *Լոխճին աշկէն ըռաշկէն կ՛ուղութուն ա անում* (Բ): 4. Հիշողության մեջ, մտքում: *Քանէ՞ տարէ յա շէնան տունս յը՛կած, ամմա մէր սարերը, մէր քալէրը, մէր ըխպիրնէն էն ա աշկէս ըռաշկէն* (Ձ):

- Աշկէն ըրվալ - 1. Երեւալ, տեսանելի լինել, նկատվել: *Ըշտը՛ղէք՛ ը՞ս, հիբանցա աշկէս ըրվամ չը՛ս* (Բ): 2. Աներեւույթ, ոչ իրական բան տեսնել, թվալ: *Շինանցէք՛ ծըծըղէս ըն, թա.- Մէր շէնըմը կ՛ունլ չի կա. աշկէտ ա ըրվացալ* (Ձ): 3. Կարեւորություն՝ նշանակություն ունենալ, ափսոսալ, ժլատություն արտահայտել: *Էտքան հարուստ ա, ամմա վէր մինին մին մանէթ փուլ ա տամ, աշկէն ըրվամ ա* (Ձ): 4. Սպառնալ, երկյուղ ազդել: *Աշկէն հանց ըրվացալ ըմ, վէր ինձ տը՛սնըմ ա, հըղէն փոխում ա* (Բ): 5. Մեկին ցավակցելու համար տեսության գնալ: *Հիրըվանէս մըրաքուրը մը՛ռալ ա, ք՛ինիմ աշկէն ըրվամ, կ՛ամ* (Բ):

- Աշկէն ըրտասունքը ցըմաքէլ - 1. Այլեւս չլացել, չտրտմել: *Ըտէղ լանվ ըպրէս ըն. էտ ըխճըկանը աշկէն ըրտասունքը ցըմըքէս ա* (ՀԺՀ, V, 595): 2. *տե՛ս* Աշկան տօպ չընկաթէլ (2):

- Աշկէն թըքէլ, տէն անել - Խիստ արհամարհել, ատել: *Յը՛ս կընօխէ յըմ ընդրա աշկէն թըքալ, տէն ըրալ* (Ձ):

- Աշկէն թօզ փըչիլ - Չնչին բաներով հրապուրելով՝ խորամանկությամբ խաբել: *Մին էրկու հէտ ղօնաղ ըրավ, աշկէն թօզ փըչից, կաղլէգ՛ ախճիգ՛ը նըհը՛տը փըսակից* (Ձ):

- Աշկէն իշը՛ղան կախ ինիլ - Նեղել, խանգարել, ազատ գործելու հնարավորություն չտալ: *Հինչ ը՞ս աշկէս իշը՛ղան կախ իլանլ, թօղէ կօրծ անիմ* (Բ):

- Աշկէն իշը՛ղը կըտըրէլ - *տե՛ս* Աշկէն լունսը խըվարէլ: *Մին փարա կընանէք՛ կ՛էնգ՛ատ ըն անըմ, վէր ունանց մարթիք՛ը, աշկընէրին իշէղը կըտրած, տանան հըռանըմ չը՛ն* (Ձ):

- Աշկէն լ՛ավ ըրվալ/լ՛ավ թըվալ - Իրեն լավ դրսեւորել, մեկի սիրելին դառնալ: *Ամմէն մարթ էլ ունգիս ա լանլ, թա լիհա տըրա աշկէն լանվ ուրվա, մին լիվութուն անէ* (ՀԲ, 338):

- Աշկէն լունսը խըվարէլ - 1. Տեսողությունը վատանալ՝ թուլանալ, լավ չտեսնել: *Հէրիք՛ չի՝ քառ ա, աշկէն լունսը էլ խըվարալ ա* (Բ): 2. *տե՛ս* Աշկէրը քուռանալ:

- Աշկէն լունսը հանէլ - *տե՛ս* Աշկը հանէլ:

- Աշկէն լունսը պըկասէլ - *տե՛ս* Աշկէն լունսը խըվարէլ(1):

- Աշկէն լունսը վէր տը՛ռնալ - 1. Շատ աշխատելուց՝ տեսողության լարում պահանջող աշխատանք կատարելուց կուրանալ: *Էնքան կ՛իրանլ ա, ճինջանլ, աշկէն լունսը վէր ա տը՛ռալ* (Բ): 2. Մեծ դժբախտություն պատահել: *Աշկէս լունսը վէր տը՛ռավ, Աստո՛ւծ, էս հինչ գունում ա* (Ձ):

- Աշկէն լունսը ք՛ինիլ - *տե՛ս* Աշկէն լունսը խըվարէլ(1):

- Աշկէն ծօռ ըրվալ - Ատել, չսիրել, չհավանել: *Ք՛ը՛էգ հինչ ա՞ ըրալ, վէր աշկէտ ծօռ ա ըրվամ* (Բ):

- Աշկէն հատը յը՛ր քաղէլ - Աչքի եղջերաթաղանթի վրա առաջացած բիծը վերացնել. աչք քաղողը, հիվանդի գլուխը կռացնելով ջրով լի ամանի վրա, նրա գլխի վրայից մի բուռ ոսպ է թափում ամանի մեջ, որից հետո իբր բիծը անհետանում է: *Խուխէն տանում ա ըտըրա կօշտը, վէր աշկէն հատը յը՛ր քաղէ* (Ձ):

- Աշկէն ղըրաղավը յէշիլ - *տե՛ս* Աշկէն տակավը յէշիլ:

- Աշկէն ճըճօն կօտըրէլ - *տե՛ս* Աշկէն վը՛րթնը կօտըրէլ:

- Աշկէն մինը՝ լանց, մինը՝ ծըծաղ - Եվ տրտում, եւ ուրախ: *Կարում չը՛ս կըլօխ ըղնիս ըտըրան. աշկէն մինը լանց ա, մինը՝ ծըծաղ* (Ձ):

- Աշկէն մինը պէց (թաղէլ, մը՛ռնէլ) - Փափագին չհասած, մի բանի կարոտ մնացած: *Հանլան թօռնը տըսնալու մը՛ռավ, աշկէն մինը պէց թըղը՛ցէն* (Ձ):

- Աշկէն մին թանվուր ըրվալ - *տե՛ս* Աշկէն ալաբուլա ըրվալ:

- Աշկէն մօխէր փըչիլ - *տե՛ս* Աշկէն թօզ փըչիլ:

- Աշկէն յէշիլ - Մեկի կամքով շարժվել, նրա օրինակին հետեւել: *Ղօրունց Սուրէնը հինչը օգ՛ում ա անէ, մը՛ծ ախպօրը աշկէն ա յէշում* (Ձ):

- Աշկէն յը՛ղը հանլիլ - Նիհարել, հյուծվել: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, աշկէն յը՛ղը հանլանլ ա* (Բ):

- Աշկէն յը՛ղը (շիրը՛փավ) քաշիլ - Խիստ նեղել, տանջել: *Խը՛ղճ ախճիգ՛ը մին օր չի տը՛սավ տահանց տանը, սաղ օրը էն ըն աշկէն յը՛ղը քըշիս* (Բ):

- Աշկէն յըրա տը՛ղ ինիլ - *տե՛ս* Կըլխէն յըրա տը՛ղ ինիլ:

- Աշկէն սըվըսիպտակը - Միակ հույսը, շատ սիրելին, թանկագինը: *Այան ասմա.- Իմ աշկէս սըվըսիպտակը իմ քըվօր տըղան ա* (Բ):

- Աշկէն վը՛րթնը կօտըրէլ - Քիչ քնելով՝ հանգստանալ, քնատությունից ծանրացած աչքերը հանգստացնել: *...Յէկի մին ծառի տակ տըմբըլաս կըլխըտակիս տիրի, վէր աշկիս վը՛րթնը կօտրիմ, մին էլ տէսնամ մին հարայ-հըրօց ընգավ...* (ՋՏ, Ա, 107):

- Աշկէն վըղըմօխէր փըչիլ - *տե՛ս* Աշկէն թօզ փըչիլ:

- Աշկէն տակավը անց կըցընել - 1. Թեթեւակի նայել՝ կարդալ: *Նամակը աշկէն տակավը անց կըցըրավ, տուվավ քըվօրը* (Ձ): 2. Անտես անել, ուշադրություն չդարձնել: *Ամմէն հինչ աշկէն տակավընն ա անց կըցընըմ, ըտըրա հը՛տէ էլ կօրծ չի դունգում* (Բ):

- Աշկէն տակավը յէշիլ - 1. Թեթեւակի՝ հպանցիկ նայել՝ դիտել: *Աշկէս տակավընն ըմ յէշանլ, մը՛տըս չի* (Բ): 2. Ծաղուկ՝ գաղտագողի նայել՝ հետեւել: *Աշկէն տակավը յէշից, տը՛սավ էտ մարթը նի մըտավ հիրըվանէն կ՛ումը* (Ձ): 3. Խեթ նայել: *Խանը աշկէն տակավը վէր յէշից, նօք՛անը չօքից* (Բ):

- Աշկէն տակէն պահել - Ուշադրության կենտրոնում պահել, հսկել, հետեւել: *Նախագան բաղվանչուն աշկէն տակէն ա պահում, հանցու կ՛ուղութուն չանէ* (Բ):

- Աշկէն տակէն փանանր տինիլ - Բռունցքով աչքատակին հարվածելով՝ կապտուկ գոյացնել: *Թըխից, կընգանը աշկէն տակէն փանանր տիրավ* (Բ):

- Աշկէն տակընն օնէլ - *տե՛ս* Աշկէն առաշկընն օնէլ:

- Աշկէն տարընն ինիլ - Քունը հաղթահարել, չքնել: *Սաղ քըշէրը աշկը հօփ չի կալանլ, աշկէն տարընն ա, էն ա իլանլ դարավուլչութուն ընէյիս* (Ձ):

- Աշկէն տուր կ՛անլ - Մեկին դուրեկան լինել, նրա կողմից հավանության արժանանալ: *Էտ ախճիգ՛ը լոխճին աշկէն տուր ա կ՛ամ* (Բ):

- Աշկէն փիս թըվալ - Մեկի հավանությանը չարժանանալ: *Ըտըրա փըռնած կօրծը աշկէս փիս ա թըվում* (Բ):

- Աշկէն փօշը տունս օնէլ - *տե՛ս* Սըրտէն փօշը տունս օնէլ:

- Աշկէն քախծընը ըրվալ - *տե՛ս* Աշկէն տուր կ՛անլ: *Ժողովուրթը ամէք՛ա ունանց հէտէ ք՛ունվէն ղօնաղ ին անում, վէր աշկէն քախծընը ըրվան* (ՆԼՂԺԲ, 102):

- Աշկէն քօն կ՛անլ - *տե՛ս* Քօնը տանէլ: *Էն մին փայ հըվըքօղէն աշկէն քօն չի կ՛ամ* (ՆԼՂԺԲ, 90):

- Աշկէս յըրա - Սիրով, ամենայն հոժարությամբ, մեծ հաճույքով: *Ասլան-Բալասին ասալ ա.- Ըշկըրնէրէս յըրան, կանինք՛...* (ՀԺՀ, VII, 25):

- Աշկէտ չօփ կըկ՝ա՞ - Ասում են աշխատանքից ուշացողին:

- Աշկէրը ա՛ռ՝ուն կօխէլ/օնէլ - *տե՛ս* Աշկէրը ըռնավ լըցվէլ:

- Աշկէրը բէյնին թըխէլ - Սաստիկ հուզմունքից, հարվածից, բարկությունից, սովածությունից, հիվանդությունից եւն աչքերը չռվել: *Մին պէն կէ՛ր, աշկէրըտ բէյնիտ ա թըխալ* (Բ):

- Աշկէրը ըռնավ լըցվէլ - 1. Աչքերն արնակալել՝ կարմրել: *Էտ խէ աշկէրըտ ըռնավ լըցվալ ա, անքօն ը՞ս:* 2. Խիստ բարկանալ, զայրանալ, կատաղել, գազազել: *Էտ խօսկան Բայանդուր իշխանին աշկէրը ըռնավ լըցվում ա, օզըմ ա, թա սօրը հանէ, սպանէ Արսէնին* (ԼՂԲ, 340):

- Աշկէրը ըռնավ լիգ՝ը - Խիստ զայրացած, կատաղած, գազազած: *Վէր ըտի աշկէրը ըռնավ լիգ՝ը նի յա մընըմ, տահանք լօխ սըրտաճաք ըն տը՛ռնըմ* (Ձ):

- Աշկէրը ըռնըկա՛՝լիլ - *տե՛ս* Աշկէրը ըռնավ լըցվէլ:

- Աշկէրը լըցնէլ - Արտասվակալել, լացակումել, հուզվել: *Վէր ըտի տը՛սնում ա էտ խօխօնցը, աշկէրը լըցնում ա* (Ձ):

- Աշկէրը լիգ՝ը - Արտասուքն աչքերին, լացակումած, հուզված: *Աշկէրը լիգ՝ը նի յա մընընում, տը՛սնում հա՛՝ը էն ա հա՛՝ք՝ին տալիս* (Ձ):

- Աշկէրը խուփ - *տե՛ս* Աշկէրը հօփ:

- Աշկէրը ծընդըրանալ *(գրբ. ծանրանալ աչաց)* - 1. *տե՛ս* Աշկէն լա՛՝ւսը խըվարել: 2. *տե՛ս* Քօնը տանէլ:

- Աշկէրը ծիլի-վիլի անէլ - 1. Մեկին կամ մի բան խիստ հավանելով՝ ունենալու ցանկություն ունենալ: *Տըղան նի յա մընընմ կ՝ումը, վը՛սկէ ծին տը՛սնըմ, աշկէրը ծիլի-վիլի յա անըմ* (ՀԺՀ, V, 74): 2. Հարբել, հարբելուց տարուբերվել: *Վէր օխտինջի կէնացը խըմում ա, թամադէն աշկէրը ծիլի-վիլի յա անում* (Բ):

- Աշկէրը ծո՛՝ւնը տանէլ/ծո՛՝ւնա՛՝վ ըղնէլ - Ձյանը երկար նայելուց աչքերը ցավել, տեսողությունը թուլանալ: *Խօխէնք՝ը էնքան ծո՛՝ւնըկըլունդըրակէ տըվէն, ըշկըրնէն ծո՛՝ւնը տարավ* (Բ):

- Աշկէրը ծօվ տը՛ռնալ - Շատ լացել, արտասվել: *Աշկէրըտ ծօվ ա տը՛ռալ, խըրէգ՝ լա՛՝ց իլ* (Բ):

- Աշկէրը կապ - *տե՛ս* Աշկէրը հօփ:

- Աշկէրը կապէլ - 1. *տե՛ս* Աշկէրը հօփ օնէլ: 2. *տե՛ս* Աշկէն թ՝ՕՁ փըչիլ: 3. Կաշառք տալ, կաշառել: *Սուդ՝ին ըռուշվաթ տուվավ, աշկէրը կապից* (Ձ): 4. Մեռնողի կյանքի վերջին պահին, նրա մոտ լինելով, մեռնելուց անմիջապես հետո նրա աչքերը փակել: *Սումբաթը հըռնէ էս վախտըն ա մը՛ռալ. աշկէրը յը՛ս ըմ կապալ* (Բ):

- Աշկէրը կըծ՝ըկածի՛/կըծ՝ըկըրակ անէլ - 1. Ուժեղ հարվածից աչքերի առաջ կայծեր երեւալ: *Արչը վէր թըխում ա, կ՝ա՛՝ւլին աշկէրը կըծ՝ըկածի՛ յա անում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Աշկէրը ըռնավ լըցվէլ (2): *Էտ վէր ըսկանում ա, թաքավէրին աշկէրը կըծ՝ըկածի՛ յա անում* (Ձ):

- Աշկէրը կընանչիլ - Սաստիկ քաղց զգալ, քաղցածությունից տեսողությունը թուլանալ: *Էրկու օր ա՝ պէն չըմ կէրալ, աշկէրըս կընանչա՛՝լ ա* (Բ):

- Աշկէրը կըրակ կըտըրէլ/կ՝ի՛՝ՐՄԻՐԻԼ - *տե՛ս* Աշկէրը ըռնավ լըցվէլ (Ձ):

- Աշկէրը կ՝ի՛՝ր տանէլ - Շատ կարդալուց՝ գրելուց տեսողությունը թուլանալ: *Էնքան տա՛՝ս ա սըվը՛ռալ, աշկէրը կ՝ի՛՝ր տարալ ա* (Բ):

- Աշկէրը կօլ քի՛՝նիլ - 1. Հոգնածությունից կամ անքնությունից աչքերը փակվել: *Աշկէրըս կօլ ա քի՛՝նամ. սաղ քըշէրըս յը՛՝ս կօրծ ընէլիս* (Բ): 2. Հիվանդությունից կամ սովածությունից նիհարել, հյուծվել: *Խը՛՝ղճը էնքան ցավ ա քաշա՛՝լ, աշկէրը կօլ ա քի՛՝ը՛՝ցալ* (Բ): 3. Աչքերը փոքրանալ (գիրությունից, ծիծաղից եւն): *Էնքան քի՛՝ուքացալ ա, աշկէրը կօլ ա քի՛՝ը՛՝ցալ* (Ձ): 4. Մեռնել: *Տա՛՝նջվից, տա՛՝նջվից, աշկէրը կօլ քի՛՝ը՛՝ցավ* (Բ):

- Աշկէրը հա՛՝նգ՝իլ - Աչքերի փայլը՝ արտահայտությունը՝ կենդանությունը կորչել: *Մա՛՝րմա՛՝ր աքէրը պըռավալ ա, աշկէրը հա՛՝նգ՝ա՛՝լ ա* (Ձ):

- Աշկէրը հը՛՝տան քի՛՝նիլ - Մեկի՝ մի բանի ետեւից կարոտով մնալ: *Հի՛՝նչ ախճիգ՝ ա՞ր, լօխճին աշկէրը հը՛՝տան քի՛՝ը՛՝ցավ* (Բ):

- Աշկէրը հըլը՛՝ղօրէլ - Քնից նոր արթնանալ: *Մարթը հա՛՝լ՝ա՛՝ էն ա ինիս աշկէրը հըլը՛՝ղուրէս, վէր կընէգ՝ը կավը քըթէս ա, պըրծընէս* (Ձ):

- Աշկէրը հըլ՝ՕՐԷլ/հըլ՝Օ՛՝Ր-պըլ՝Օ՛՝Ր անէլ - Աչքերի շարժումով սաստել՝ զայրույթը հայտնել: *Ադ՝ա՛՝թըն ա, մարթը վէր աշկէրը հըլ՝Օ՛՝Ր, կընէգ՝ը գինք՝ը կըհրվաքէ* (Ձ):

- Աշկէրը հօփ - 1. Անվերապահորեն, վստահությամբ, առանց ավելորդ ջանք թափելու, հեշտությամբ: *Ըտը՛՝ղ հիշ կա՞, յը՛՝ս աշկէրըս հօփ մին մունուտումը կանիմ* (Բ): 2. Անփորձ, միամիտ: *Աշկէրը հօփ մարթ ա, հու կարում ա խափհ՝ում ա* (Ձ): 3. Կուրորեն չտեսնելով: *Աշկէրը հօփ քի՛՝ը՛՝ցավ, ընգավ քը՛՝ՐԾը նիվէր* (Բ):

- Աշկէրը հօփ կ՝ա՛՝լ - Քնել, չկարողանալ քունը հաղթահարել: *...Հիշքան օզըմ ա, թա քօն չինի, կարըմ չի, աշկէրը հօփ ա կ՝ամ...* (ՀԺՀ, V, 17):

- Աշկէրը հօփ օնէլ/անէլ - 1. Աչքը կպցնել, սկսել քնել: *Լ՝ըհա աշկէրը հօփ ա օնում, ծէն ըն տամ, թա ճէլլի յը՛՝ք կանցիլ՝ա՛՝ը* (Բ): 2. Չտեսնելու տալ, աննկատ թողնել, ներողամիտ լինել: *Բըրիգադիրը ասմա.- Յը՛՝ս աշկէրըս հօփ ըմ օնում, կարում ըս՝ նախագէն խաթիրը քըթիր* (Ձ): 3. Մեռնել: *Հա՛՝ը հա՛՝լ՝ա՛՝ աշկէրը հօփ չի կա՛՝լ՝ա՛՝լ, տըղէրքը տընամաչը փայ-փայ ըն ընէս* (Բ):

- Աշկէրը ճըպի-ճըպի անէլ - 1. *տե՛ս* ՃԸՊՃԸՊՊ(Ը)ՆԷԼ: 2. Շվարել՝ շփոթվել, ապշել: *Էտ վէր գ՝իդ՝ա՛՝ց, մընաց աշկէրը ճըպի-ճըպի ընէս* (Ձ):

- Աշկէրը ճիրըկա՛՝լիլ - *տե՛ս* Աշկէրը լըցվէլ: *Էս մարթին աշկէրը ճիրըկա՛՝լըմ ա ցըվէլան* (ՆԼՂԺԲ, 116):

- Աշկէրը ճո՛՝ւրը տանէլ - Հոսող ջրին երկար նայելուց տեսողությունը խանգարվել, երբ թվում է, թե շարժվողն ինքն է, իսկ ջուրն անշարժ է: *Կ՝ը՛՝տէն վէր շատ յէշիս, ճո՛՝ւրը աշկէրըտ կըտանէ* (Ձ):

- Աշկէրը ճօկէլ - Կարողանալ տեսնել՝ տեսածն իրարից զանազանել: *Աշկէրըս ճօկում չի, էն սարէն տծշ՝ումը վըխճըրնէ յը՞ն, թա կըվէ՞ր* (Բ):

- Աշկէրը մըթն(ըվ)էլ/մըթէն կօխէլ - 1. Հիվանդությունից, սովածությունից եւն տեսողությունը թուլանալ՝ աղոտանալ: *Տ՝ուզնը էնքան կացավ, վէր աշկէրը մըթնըվից* (Բ): 2. Հուզմունքից, զայրույթից իրեն կորցնել, աչքին ոչինչ չերեւալ: *Վէր խաբարը յը՛՝կավ, թա տըղէն ըսպանալ ըն, Միշա դային չօքից, աշկէրը մըթնըվից* (Բ):

- Աշկէրը մընալ - *տե՛ս* Աշկէրը կօլ քի՛՝նիլ (2):

- Աշկէրը յըրան քըցիլ - 1. Ուշադիր նայել՝ հետեւել: *Աշկէրը յըրան քըցից, տը՛՝սնա՝ էտ դերվիշը ըշտը՛՝ղ ա քի՛՝ս* (Ձ): 2. Աչքերով ցույց տալ: *Ախճիգ՝ը աշկէրը քըցա՛՝ւմ ա ըշկափէն յըրա, տըղան կըլ՝Օ՛՝խ ա ըղնում, վէր պիլ՝ա՛՝նին էն ա ընդը՛՝ղ* (Ձ):

- Աշկէրը նըհը՛՝տը տանէլ - Աչքը ետեւից կարոտով թողնել: *Նըշանածը փըխճըցըրէն, աշկէրըս նըհը՛՝տը տարէն* (Ձ):

- Աշկէրը շաղվէլ - *տե՛ս* Աշկէրը մըթն(ըվ)էլ:

- Աշկէրը շըլ՝Օ՛՝Ր քաղէլ - Նինջը հաղթել, նիրհել: *Անքօն-անդարար բաղվանչի յա, աշկէրը շըլ՝Օ՛՝Ր ա քաղում* (Բ):

- Աշկէրը շըռըմօռ տալ/անէլ - *տե՛ս* Աշկէրը հըլ՝Օ՛՝Ր:

- Աշկէրը շ՝ուշա՛՝բանդ ըրած - *տե՛ս* ՇԸՇՄԸԿԱՎԷՐ:

- Աշկէրը շօռ ածէլ - 1. *տե՛ս* Աշկ ածէլ: 2. Ցանկասեր՝ հեշտասեր՝ վավաշոտ լինել, սիրահետել: *Սաղ վախտը էն ա աշկէրը շօռ ըծէս, նամուսը կըտրրվէ ընդրրա* (Բ):

- Աշկէրը ջրռէլ - 1. Աչքերը լայն բացել (զարմանքից, զայրույթից եւն): *Վըէսկէն վար մըէտրն ար ընգնում, աշկէրը ջրռում ար...* (ՀԺՀ, V, 407): 2. *տե՛ս* Աշկէրը չՅրք՝ անել: 3. *տե՛ս* Աշկէրը հրլՅրէլ: *Էտ վախտը թաքավէրը աշկէրը էտ սապօժնիգ՝ին յրրան պըլըզ՝ըմ ա, ջրռըմ, սապօժնիգ՝ը վրխէլան մընամ ա կըմկըմալիս* (Ձ):

- Աշկէրը ջրրաղվան - *տե՛ս* Աշկէրը պարգ՝:

- Աշկէրը չՅրք՝ անել - 1. Ուշադրությունը լարել, ուշադիր լինել, լավ հսկել: *Օվչի Փիրումը, աշկէրը չօրս ըրած, յէշըմ ա, թա տէսնա կարըմ ա՞ ճընանչի ծըմակըմը պըտահած օգէն* (ՆԼՂԺԲ, 11): 2. *տե՛ս* Աշկէրը չՅրք՝ տըէռնալ:

- Աշկէրը չՅրք՝ տըէռնալ - Անակնկալից ապշել, զարմանալ: *Պառավը վէր վըէսկուն անըմըն ըսկանում ա, աշկէրը չՅրք՝ ա տըէռնըմ* (Ձ):

- Աշկէրը պարգ՝ - Տեսողությունը լավ, լավ տեսողություն ունեցող: *Աշկէրըտ պարգ՝ ա, կա՛, էս ասըէղը թիլի՛* (Բ):

- Աշկէրը պարգ՝իլ - Ուշքը վրան գալ, գիտակցությունը եւ տեսողությունը հստականալ: *Մուքին վէր էրկու ըստաքան խըմից, աշկէրը պարգ՝ից* (Բ):

- Աշկէրը պէնալ/պէց անել - 1. Բանիմաց դարձնել: *Մէր աշկէրը էս կըռըէվըն ա պէցալ* (Բ): 2. *տե՛ս* Աշկը պէնալ/պէց անել:

- Աշկէրը պէնվալ - 1. Կյանք մտնել, այլեւս միամիտ չլինել, կյանքը հասկանալ: *Տըէռավ քըսան տիրըէկան, աշկէրը անջախ-անջախ պէցվավ* (Ձ): 2. Ծաղկել՝ բողբոջել: *Գ՝ՅուլՅսուն աշկէրը պէցվալ ա* (Բ):

- Աշկէրը պէց - *տե՛ս* Աշկը պէց:

- Աշկէրը պէց մընալ - *տե՛ս* Պէրանը պէց մընալ:

- Աշկէրը պէց մընացած - *տե՛ս* Աշկը ծակ:

- Աշկէրը պէց պահէլ - Ուշադիր լինել՝ հսկել: *Աշկէրըտ պէց կըպահիս՝ ղըրղին թուխսկանէն ճօտէրը տանէ վէջ* (Ձ):

- Աշկէրը պըլըզ՝իլ - *տե՛ս* Աշկէրը ջրռէլ:

- Աշկէրը պիցըհօփ անել - *տե՛ս* Աշկէրը ճրպի-ճրպի անել:

- Աշկէրը պՅունան տՅուս տըէռնալ - *տե՛ս* Աշկէրը ըռնավ լըցվէլ(2):

- Աշկէրը սըվանալ/սըվըտէղէն անել - *տե՛ս* Աշկէրը մըթն(ըվ)էլ:

- Աշկէրըս ինձ կէնա - *տե՛ս* Աշկէրըտ ք՝ըէզ կէնա:

- Աշկէրը վըէննանը տակը քըցիլ - *տե՛ս* Աշկէրը տափէն օնէլ:

- Աշկէրը վըխադնօյում - Անուշադիր: *Աշկէրըտ վըխադնօյում ա՞, տըէսնում ջը՞ս, վէր հավէրը նի յըն տըէռալ բօստանը* (Բ):

- Աշկէրը տափէն օնէլ - 1. Գետնին նայել, ներքեւ նայել: *Աշկէրըտ տափէն կալՅծ՝ ըշտըէղ ը՞ս ք՝ՅունՅում:* 2. Ամաչել, անհարմար զգալ: *Հալալ կըթնակէր ա, վէր յէշում ըս, աշկէրը տափէն ա օնում* (Ձ):

- Աշկէրը տրժրվըժի անել - *տե՛ս* Աշկէրը մըթն(ըվ)էլ:

- Աշկէրըտ ըշտըէղ ա՞ իլՅալ - Ասում են նրան, ում անուշադրության պատճառով որեւէ բան է կորսվել: *Մարթը ասմա.- Աշկէրըտ ըշտըէղ ա՞ իլՅալ, վէր կավը ծընալ ա, դանան տակավըն ըրալ, ըսպանալ* (Ձ):

- Աշկէրըտ կըփուչանա - Ասում են գեղեցիկ աղջիկներին երկար նայողներին: *Խըրէգ՝ յէշի, աշկէրըտ կըփուչանա* (Բ):

- Աշկէրըտ ք՝ըէզ կէնա - Ասում են չար աչք ունեցողին՝ աչքով տվածդ քեզ բռնի: *Աշկէրըտ ք՝ըէզ կէնա, խէ աշկավ տուվէ՞լ* (Ձ):

- Աշկէրը ցըմըքցընէլ - *տե՛ս* Աշկէն ըրտասունքը ցըմաքէլ:

- Աշկէրը փըլըստըրատէ տալ - 1. *տե՛ս* Աշկէրը կըծ՝ըկածՅի անել: 2. *տե՛ս* Աշկէրը ծիլի-վիլի անել:

- Աշկէրը փըյալա - Մեծ-մեծ աչքեր ունեցող: *Ախճիգ՝, հինչ ա՞խճիգ՝՝ բօյավ, դաշՅանգ՝, աշկէրը փըյալա...* (Ձ):

- Աշկէրը փըռնըվէլ - 1. Աչքերը փակվել (հիվանդությունից): *Ասըմ ըն՝մըրսալ ա, աշկէրը փըռնըվալ ա, դՅուզ ա՞* (Ձ): 2. *տե՛ս* Աշկէրը քուռանալ:

- Աշկէրը փօս ըղնէլ - Հյուծվելուց՝ նիհարելուց աչքերի խոռոչները մեծանալ: *Մին տարէ յա տըղրպէրցըմ, աշկէրը փօս ա ընգալ, էնքան մՅաշկՅալ ա* (Բ):

- Աշկէրը քՅալլՅան ըղնէլ - *տե՛ս* Աշկէրը բէյնին թըխէլ: ...*Հանց պըկիս հարից, վէր աշկէրըս ջրռվից, քՅալլՅս ընգավ, էլ գիդացի վէջ, թա ինձ նըհէտ հինչ պըտահից* (ՁՏ,Բ,15):

- Աշկէրը քՅալլՅան քըցիլ - Սաստիկ հուզմունքից, հարվածից, բարկությունից, սովածությունից, հիվանդությունից եւն աչքերը չռել: *Էտ ախմախը աշկէրը քՅալլՅան ա քըցՅում, մին փօսում վըէր ինգ՝Յում, թա մըէռալ ըմ* (ՆԼՂԺԲ, 119):

- Աշկէրը ք՝ինիլ - 1. Քունը տանել: *Աշկէրըս ք՝ՅունՅում ա, շատ ըմ անքօն կացալ* (Բ): 2. Ուշաթափվել: *Ծառան վէր ընգավ, աշկէրը ք՝ըէցավ* (Բ): 3. Մի բանով հիանալ, զմայլվել: *Աշկէրըս ք՝ըէցավ, յՅնի էսքան նախշուտ գ՝ՅաքՅ կինի՞* (Բ):

- Աշկէրը քուռանալ - 1. Տեսողությունից զրկվել՝ կուրանալ: *ՍՅք՝ի ապօրը աշկէրը քուռացալ ա, էլ մըրթատըէղ տինՅղ չի կա* (Բ): 2. Անեծքի, վշտակցության, ափսոսանքի եւն արտահայտություն: *Աշկէրըս քուռանա, յըէս խէ ք՝ըէ՞ցէ վէջ հըէտան, կ՝Յուլը կավըս կէրավ* (Բ):

- Աշկէրը քուռըցընէլ - 1. Տեսողությունից զրկել՝ կուրացնել: *Պիրում ըն էտ ըխճըկանը աշկէրը քուռըցընում, խօխան մաշկէն կապում, տանան տՅուս քըցՅում* (Ձ): 2. Տեսողության լարում պահանջել (աշխատանքի մասին): *ՁՅանՁՅալ կօրծ ա, աշկէրըս քուռըցըրավ* (Բ):

- Աշկէրը օնէլ - Անեծք, որ ասվում է երախտամոռին՝ հիշեցնելով արած լավությունը՝ աչքերը կուրացնի: *Աշկէրըտ օնէ ըրածըս, իցցուն մանէթը հինչ ա՞, վէր պարթկավ տամ չըս* (Բ):

- Աշկէրը օռչիլ - 1. Շատ լացելուց աչքերը կարմրել: *Էնքան սՅք՝ ասից, աշկէրը օռավ* (Բ): 2. Մեկի նկատմամբ անտարբեր՝ չկամ լինել, նրա մասին չմտածել, չցավել, չմտահոգվել (արտահայտվում է ժխտականով կամ հարցականով՝ հեգնաբար): *Աշկէրըս օռչՅալ ա՞ ընդրրա հըէտէ, վէր ք՝ինիմ ք՝ՅմՅգ՝ անիմ* (Բ):

- Աշկը աշկէն - *տե՛ս* Աշկ աշկու:

- Աշկը աշկէն քըցիլ - *տե՛ս* Աշկ աշկու քըցիլ:

- Աշկը բիդի տՅուս - *տե՛ս* Աշկը շօր:

- Աշկը էրՅուշ պէն չըտըէսնալ - Մեկի կամ մի բանի մասին մտածելով, նրանով տարված լինելով՝ ամեն ինչ մոռանալ: *Հինչ ա էտ ըխճըկանը տըէսալ ա, աշկը էրՅուշ պէն չի տըէսնում* (Բ):

- Աշկը ըղնէլ - *տե՛ս* Աշկավըն ըղնէլ:

- Աշկը թակէլ - Աչքը ցավացնել: *Աշկըս թակում ա. փըսօր ա ընգալ* (Բ):

- Աշկը թըքանալ - 1. Ուրախանալ, երջանկություն զգալ: *Տըղան բընակա յըէկավ, Ռօզա տՅտՅուն աշկը թըքացավ* (Ձ): 2. Մեկի նկատմամբ սիրալիր լինել: *Նախագէն տՅուս քըցիլի վախտը վէր կ՝ամ ա, աշկը ժուղուվուրթէն յըրա թըքանում ա* (Ձ):

- Աշկը լիգ՝ը - 1. *տե՛ս* Աշկէրը լիգ՝ը: 2. *տե՛ս* Աշկը կօշտ:

- Աշկը լՅուս(ի) - 1. Բարեմաղթության արտահայտություն ուրախալի առիթով շնորհավորելիս կամ բարի լուր հաղորդելիս: *Աշկըտ լՅուսի, ասում ըն՝ հարթնըտ ճօխտակ տըղա յա պէրալ* (Ձ): 2. Հեգնական արտահայտություն՝ վատ բան լսելիս՝ տեսնելիս՝ պատահելիս: *Աշկըս լՅուս, էտ ախմաղըն ա փըսացուս* (Բ):

- Աշկը լիւսում կէնալ - Բարեմաղթություն, որ ասում են աչքալույս տվողին՝ աչքը լուսավոր լինել, աչքը լույս լինել: - *Յա՛բի, աշկըտ լի՛ւսի, էծըտ ծընալ ա:- Աշկըտ լի՛ւսիւմ կէնա, Մա՛րդի* (Բ):

- Աշկը խաղալ - Աչքի կոպը թրթռալ, որը համարվում է լավ կամ վատ բան կատարվելու նախանշան: *Աշկըս խաղում ա, էտ խուխէն կըլխէն մին խաթա յա կ'ըլական* (Բ):

- Աշկը խըվարէլ - *տե՛ս* Աշկէն լիւսը խըվարէլ:

- Աշկը ծակ - Աչքածակ, ագահ, անկուշտ: *Մին աշկը ծակ պառավ ա ինիւմ, կ'ամ ա, ասում. - Վէսկէն տո՛, յէս ասիմ ճիրին տը՛ղը* (ՆԼՂԺԲ, 143):

- Աշկը ծակվէլ - Ագահանալ, աչքածակ դառնալ: *Էտ մարթին աշկը ծակվում ա, ասում ա.- Մին էլ ք'ինանմ, էլիա շէլանկըս վը՛սկավ, ըրծաթավ լըցած կ'ամ* (ՀԺՀ, V, 436):

- Աշկը ծը՛տ լական - *տե՛ս* ՔՕՌ (1):

- Աշկը կուռնըտակավը կանած - *տե՛ս* ՇԻԼՂԻ:

- Աշկը կօխէլ - 1. Մի բան մեկին ցույց տալով՝ ասելով՝ հանդիմանել, երեսով տալ: *Հէնգ' տարէ առաչ մին փութ ցօրէն ա տուվալ, ամմէն դօնիւմ աշկըս ա կօխում* (Ձ): 2. Դժգոհությամբ՝ անարգական ձեւով մի բան մեկին տալ: *Ընդըրա աշկը էնքան ծակ ա, մին չօփ էլ չի տալ, վէր աշկըտ կօխիս* (Բ): 3. Ապացույցը ներկայացնելով՝ սուտ մեղադրանք տվողին ամոթանք՝ պարսավանք տալ: *Սուդյան լօխ պարգ'ից, մին-մին ը-տըրա աշկը կօխից* (Բ): 4. Կորցնել: *Ցակատը հօր ա՞, աշկըտ ը՞ս կօխալ* (Բ):

- Աշկը կօշտ - Իր ունեցածով գոհ, ոչ ագահ, ուրիշներին չնախանձող: *Աշկը կօշտ մարթ ա, ինան հը՛տէ լ'ավ ապրում ա* (Ձ):

- Աշկը կօշտ պահէլ - Մեկին նյութապես ապահովել, անկարոտ պահել, խնամել: *Կընգանըտ աշկը վէր կօշտ չի պահիս, աշկը ինրինշին յըրա կինի* (Ձ):

- Աշկը կօրէկ չընքըցիլ - Ոչինչ չտալ: *Վէզիրը ասմա.- Թաքավէրընն ապրած կէնա, յը՛ս ըտըրա աշկը կօրէկ էլ չըմ քընցիլ...* (Ձ):

- Աշկը հանէլ - 1. Աչքի գունդը հանել, կուրացնել: *Դէրվիշը կըտաղում ա, էտ ըխճըկանը աշկէրը հանում, թողում քօռ...* (Ձ): 2. *փխբ.* Պատժել, ոխը հանել (սպառնալիք): *Աշկըտ կը հանիմ, վէր մէհէտ էլ կ'ուղթուն անիս* (Բ): 3. Խիստ վնասել, մեծ վնաս պատճառել: *Աշկըս հանալ ա, բաստանըս սաղ քընրքանդ ը-րալ* (Ձ): 4. Մեկի նախանձը շարժել, ի հեճուկս մեկի՝ մի բան անել: *Ծինանցինց աշկը հանից, շէնին կըլխէ ախպինրը քաշից ինրանն հայաթը* (Ձ):

- Աշկը հանէլ, տը՛ղը վարէլ - Մեկին խաբել՝ հիմարացնել: *Էտ կընէգ'ը մարթին աշկը հանալ ա, տը՛ղը վարալ. օխտը սիրական ա պահում* (Բ):

- Աշկը հատ ըղնէլ - Աչքի եղջերաթաղանթի վրա ոսպի մեծությամբ սպիտակ բիծ առաջանալ: *Ապուն աշկը հատ ընգավ, տարէն դուխտուրէն կօշտը* (Բ):

- Աշկը հըղէ ըղնէլ/ք'ինիլ - Աչքը առանց թարթելու եւ առանց մի բանի նայելու՝ սառած մնալ, որը համարվում է ցանկալի անձի գալստյան նախագուշակության նշան: *Ախճի, աշկըս հըղէ յա ընգալ, հանցա իմ քուր կ'ըլական ա* (Բ):

- Աշկը հըղէն *(գրբ. ակն ի ճանապարհ)* - Մեկին երկար եւ կարոտով սպասելիս, սպասողական վիճակում: *Տըղան սիգօնա բիդի կ'ա, մարը էնա աշկը հըղէն* (Բ):

- Աշկը հըղէն թօղնէլ - Մեկին երկար ժամանակ իրեն տեսնելու հույսով սպասեցնել: *Էտ տըղան ք'ինիւմ ա էրինուշ յէրգ'իր, նըշընածէն աշկը թօղնում հըղէն* (Ձ):

- Աշկը հըղէն ինիլ/մընալ - Կարոտով ու երկար սպասել մեկի գալուն: *Մարը կ'իրում ա, թա.- Մյ իմ անգիգ բալա, աշկըս հըղէտ ա մընացալ, խէ կ'ամ չը՞ս* (Ձ):

- Աշկը հընգ'իստին ինիլ - Մահամերձ լինել, մահը մոտ լինել: *Սանթուրը վէց ամէս ա՝ տըղըպէրցում, աշկը էն ա հընգ'իստին* (Բ):

- Աշկ ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Աշկի ըղնէլ: 2. Սկսել հասունանալ (միրգը, պտուղը եւն): *Մայիսի վէրջին թութը ա գ'ինլանը աշկ ա ըղնում* (Ձ):

- Աշկը ճըպէլ - Աչքը թարթել՝ փակել ու բացել: *Էս ախճիգ'ը աշկը ճըպէց, լանց իլանվ, թօռը նի կալանվ* (ՀԺՀ, VI, 68):

- Աշկը ճանր կըտըրէլ/տը՛ռնալ - Անհամբեր շատ եկար սպասել, երկար սպասելուց աչքերը հոգնել: *Ըսպասից, ըսպասից ինրանն նըշընածին, տը՛սավ կ'ամ չի, աշկը ճանր կըտրից* (ԼՂԲ, 304):

- Աշկը մինակ ախօռը տը՛սնալ - Ասում են որկրամոլ մարդկանց մասին:

- Աշկը յը՛ղէլ - Կաշառել, որեւէ բանով գոհացում տալ: *Աշկը յըղը՛ցէն, ծէնը կըտըրից* (Բ):

- Աշկը յըրա թօղնէլ - Կարոտ՝ չհագեցած թողնել: *Բաստանը ծը՛ռքան ինք' կալին, թուղէցէն աշկը յըրա* (Բ):

- Աշկը յըրա ինիլ/մնալ - 1. Շատ հավանել: *Էտ ղուլուղչուն աշկը շանտանց ար թաքավէրին տըղին յըրան, օգըմ ար ինրանն ըխճըկանը տա ընդըրան* (ՀԺՀ, V, 43): 2. Փափագել, տենչալ, բայց ձեռք չբերել՝ կարոտ մնալ: *Խուխէն աշկը մընաց խըրըվածէն յըրան* (Բ): 3. Հսկել, պահպանել: *Արխայ'ին կաց, խուխէտ վէշ մին պէն չի պըտահէլ, էն ա աշկըս յըրան* (Ձ):

- Աշկը յըրա մը՛ռնէլ - Մի բանի կարոտ մեռնել, փափագին չհասնել: *Ըտի էլ թօռնանը տը՛սավ վէջ, աշկը յըրա մը՛ռավ* (Բ):

- Աշկը յըրա պահէլ - 1. Ուշադրություն դարձնել, հետեւել: *Էտ ախպերացուն լըհանն աշկը յըրան ա պահըմ, տը՛սնա համին էտ վէզիրը հի՞նչ ա անէլու* (ՀԺՀ, V, 204): 2. Խնամել, հոգ տանել: *Լ'ավ հարթնը աշկը պըտրունէն ա ըսկօսվօրը յըրա յա պըհէս* (Բ):

- Աշկը յը՛ր օնէլ - Հանդուրժել, մեկի հաջողությանը չնախանձել: *Նահանց աշկը յօր չօնըմ, վէր Սարումը դանշանգ կընէգ' օնէ* (ՀԺՀ, V, 190):

- Աշկը նի թօղնէլ - 1. Երկար եւ սեւեռուն նայել մի բանի, ուշադրությամբ նայել: *Աշկը նի թօղից պատէն, ընգավ քընէնք'ու մաչ* (Ձ): 2. Երկար սպասել: *Աշկըս նի յըմ թօղալ, թա հիբ ըս կ'ամ* (Բ): 3. Մեկից օգնություն ակնկալել, հույսը մեկի վրա դնել: *Աշկը նի յա թօղալ, թա հիբ ա ախպէրը փուլ ղըրկըլական* (Ձ):

- Աշկը նի մընէլ - 1. Մեկի համակրանքը՝ վստահությունը վայելել: *Էրկու ամէս ա, վէր կօրծի յա ընցալ, ամմա ուժժէ լօխճին աշկըն ա նի մըտալ* (Ձ): 2. Նախանձ շարժել: *Ալլահան էշըս հինչ ա՞, էն էլ ա հիրըվընէրէս աշկը նի մընում* (Բ):

- Աշկը շըլօր - *տե՛ս* ՇԻԼՂԻ:

- Աշկը շիբիլը՛ղ քաղէլ - Վարպետորեն խաբել: *Բաղվանչուն աշկը շիբիլը՛ղ քաղից, խընձօրէն թափ տուվավ, տարավ* (Բ):

- Աշկը շինիլին տը՛ղ օնքըն էլ ցըրը՛վ տալ - Մի բան կարգավորելու փոխարեն ավելի վատթարացնել՝ փչացնել: *Սամվէլ դային ծզից ցըկատէն կօթը շինի, ըռը՛խըն էլ կօտըրից. աշկը շինիլին տը՛ղ օնքըն էլ ցըրը՛վ տուվավ* (Ձ):

- Աշկը շօր - Ցանկասեր, հեշտասեր, վավաշոտ, ամուսնական կյանքին անհավատարիմ: *Ըտըրա կընգանը աշկը շօր ար, սիրաննի ար պահըմ, ամմա մարթը գ'ինդիւմ չար* (ԼՂԲ, 357):

- Աշկը չար - Նախանձոտ, չար աչք ունեցող: *Աշկը չար մարթին անա հիշական կըրէս ըս, հը՛ռէ բիդի շօռ տաս* (Ձ):

- Աշկը չանփ - *տե՛ս* ՇԻԼՂԻ:

- Աշկը չընկըտըրէլ - 1. Մեկից կամ մի

բանից հայացքը չհեռացնել, ուշադիր նայել՝ հսկել: *ՀաՅը ասմա.- Սայաղ կըկէնաս, հիյվանան աշկըտ կըտըրիս վէչ...* (Զ): 2. Մեկով կամ մի բանով հիանալ, զմայլվել: *Թաքավէրին տըղան էտ ծիւկունը տը՝սնում ա, թա չէ, աշկ չի կըտըրում* (Բ):

- Աշկը պէնալ/պէց անէլ - 1. Արթնանալ, զարթնել: *Աշկըս պէցէ, տը՝սէ ԱՅը՝ վը տիւս յը՝կած* (Բ): 2. Ուշքի գալ, սթափվել: *Էտ ճըպաղած մարթին յըրա ցօրտցօրտ ճիւր ըն ածում, աշկը պէնում ա* (Զ): 3. Կյանքը հասկանալ, գիտակցության գալ: *Ախմաղ զատ ար, փըսակվից, մըհէնգ՝ աշկը պէցալ ա* (Բ): 4. Զգաստանալ, աչալուրջ լինել: *Աշկըտ պէ՛ց, տը՝ս կընէգ՝ըտ հինչէր ա անում* (Զ): 5. Կյանք մտնել, ապրել սկսել, նախկին դժվարությունները չունենալ, հոգսերից թեթեւանալ: *Կըռը՝վը պըրծավ, անջախ-անջախ աշկ պէցէնք՝* (Բ): 6. Բացվել, ծաղկել: *Հիւնին աշկէրը պէցալ ա* (Բ): 7. Լույս աշխարհ գալ, ծնվել: *Յը՝ս աշկըս պէց ըմ ըրալ՝ Կիզօղանց Մըրքըրան ըստիւր-ընդիւր անա փայ ինզիլիս* (Զ):

- Աշկը պէց - 1. *տե՛ս* ԸՇԿԱՊԷՑ: 2. Արթուն, չքնած: *Սաղ քըշէրը աշկը պէց հիվանդ մօրը քըշտէն նըստում ա* (Զ): 3. Կենդանի, չմեռած: *Մարը ասմա.- Բա՛լա, հանլա էն ա աշկըս պէց, վէր ըտի յըք անըմ, պա վէր մը՝ռնիմ, հինչ ը՞ք ընական* (Զ): 4. Բացահայտ, բոլորի աչքի առջեւ: *Աշկը պէց նի մըտավ հիրըվանէն բաստանը, լօբին քաղից, ք՝ը՝ցավ* (Բ):

- Աշկը պէց լիւսըցընէլ - Ամբողջ գիշեր չքնել, արթուն մնալ: *Հանը ծանդըր ա, իրը՝ք օր ա՝աշկը պէց ա լուսըցընում խը՝ղճ ախճիգ՝ը* (Բ):

- Աշկը պըլթալ - *տե՛ս* Աշկը տըրաքէլ:

- Աշկը պըրտօ՝ղէլ - Տեսողությունը թուլանալ: *Հանլա քըռասուն տիրը՝կան կա վէչ, ամմա աշկը պըրտօ՝ղալ ա* (Բ):

- Աշկը սըվը՝ռէլ - Ընտելանալ, վարժվել: *Մին վէր կ՝ուղութունէն աշկը սըվը՝ռալ ա, էլ կարում չըն կըտըրցընին* (Բ):

- Աշկը սիրիլ - Դուր գալ, հավանել: *Ըխճըկանը աշկը վէր տըղէն սիրից, էլ կարէլ չըս նը՝ստա պուք տաս* (Զ):

- Աշկը սօր - Լավ տեսողություն ունեցող, սրատես: *Աշկըտ սօր ա, մին տը՝ս էս հինչ ա՞ կ՝իրանդ* (Բ):

- Աշկը վախէլ - 1. Փորձով մի բանից վախեցած լինել: *Հանց բըդի անիս, վէր էշին աշկը պէռնան վախէ վուչ, վէր վախից՝ քէզ ծառայէլ չի* (ՆԱԲ, II, 170): 2. Մի բան կատարելու՝ գլուխ բերելու անհնարինությունը կամ վտանգը կանխազգալ: *Աշկըս վախում ա, թա չէ յը՝ս էլ պարթկ կանիմ, տօն շինիմ* (Բ):

- Աշկը տը՝ղան տիւս կ՝անլ - Աչքը սաստիկ ցավել: *Աշկըս տը՝ղան տիւս ա կ՝ամ, դօխտուր, մին ճար ըրա՛* (Զ):

- Աշկը տը՝սածընն ա սիրում - Մարդ հավանում՝ ընտրում է իր համար սովորական դարձածը: *Աշկը տը՝սածընն ա սիրում, ա՛ ջիհիլնէ, ախճիգ՝ ըք օզիւմ, ծէր շէնան ինզը՝ցէք՝* (Զ):

- Աշկը տընագէլ - 1. *տե՛ս* Աշկը նի թօղնէլ: 2. Մի բանի վրա աչք ունենալ, ցանկանալ իրենը դարձնել, նախանձով նայել: *Էրկու հէքտար վը՝ղ օնէ, ամմա աշկը տընագալ ա հիրըվանէն բուստանէն* (Բ):

- Աշկը տըռնանը ինիլ/պահել - 1. Տան վրա հսկել, պահպանել: *Էն ա աշկը տըռնանը, արխա՛յին կաց* (Բ): 2. Ամուսնական կյանքին հավատարիմ լինել: *Նըմուսավ կընէգ՝ ա, աշկը էն ա տըռնանը* (Բ): 3. Առանց ուրիշից օգնություն ակնկալելու՝ իր միջոցներով ապրել: *Աշկը տըռնանընն ա, վէշ մինին անա պէն չի օգ՝ում* (Զ):

- Աշկը տըսածան վախէլ - Վախենալ մի բանից՝ նախորդ փորձը աչքի առաջ ունենալով: *Աշկը տըսածան ա վախում, հըռնէ արաշտ ըրավ, արտըս չուրըցըրավ, ըստարէ ընական չըմ* (Բ):

- Աշկը տըրաքէլ - 1. Կուրանալ՝ աչքերը փչանալ: *Հանրաբէդին աշկը տըրաքալ ա, վէշ մին պէն տը՝սնում չի* (Զ): 2. Անեծքի արտահայտություն՝ թող կուրանա, տեսողությունից զրկվի: *Աշկըտ տըրա՛քէ, էտ մարթին տօնը խէ քանդիւմ ըս* (Բ):

- Աշկըտ պըլլէս - Հանդիմանական կամ անեծքի բանաձեւ՝ ուղղված չար աչք ունեցողին: *Աշկըտ պըլլէս, Իսա՛կ, կըվէս աշկավ չի տաս* (Բ):

- Աշկը տիւզնը - *տե՛ս* Աշկը ծակ:

- Աշկը տիւս - *տե՛ս* Աշկը շօր: *Կընանուցան մինը կ՝օղ ա ինիւմ, մինըն՝ աշկը տիւս, էն մինըն էլ՝ լիւզվանէգ՝* (ՀԺՀ, VIII, 377):

- Աշկը տիւս կ՝անլ - *տե՛ս* Աշկը տըրաքէլ:

- Աշկը տիւս օնէլ - *տե՛ս* Աշկը հանէլ:

- Աշկը ցամաք - Անարտասուք, դժբախտություն չտեսած: *Նէրակ ընդիւր կինի՝ աշկը ցամաք նի կըմընէ վը՝ղէն տակը* (Զ):

- Աշկը իւրիւշիւ յըրա - 1. Ուրիշներից օգնություն ակնկալող, աղքատ: *Էտ մարթը ք՝ասիբ մարթ ա ինըմ, աշկը օրիշի յըրա* (ՀԺՀ, V, 575): 2. *տե՛ս* Աշկը շօր:

- Աշկը փըռնէլ - Հավանել՝ ձեռք բերելու ցանկություն ունենալ: *...էս յէկած հընգէրէն աշկը մին ըխճըկա փըռնում ա, հընգէրէն յախան փըռնում ա, թա էտ ախճիգ՝ը ինձ հէտէ բէդմա օգիս* (ՀԺՀ, VI, 219):

- Աշկը փըսօր ըղնէլ - Փոքր ձախորդության հանդիպել: *Սաղ-սըլմաթ կըռվան պըրծավ, աշկըն էլ չի փըսօր ընգալ* (Բ):

- Աշկը քախծըր - Բարի, բարեհամբույր: *Աշկը քախծըր կընէգ՝ ար, էտ յիթիմնէրէն լ՝ավ պահից* (Բ):

- Աշկը քախծըր ինիլ/պահէլ - *տե՛ս* Աշկը քըխծըրանալ:

- Աշկը քըխծըրանալ - Բարյացակամ դառնալ, մեկին բարի աչքով նայել: *Ըսկէսվօրը աշկը քըխծըրացալ ա, հարթանը անա էլ կ՝էնգ՝ատ չի անում* (Զ):

- Աշկը քըցիլ - *տե՛ս* Աշկը տընագէլ:

- Աշկը քուշտանալ - Մի բանից հագենալ, բավարարվել, լիանալ: *Ալման աշկը քըցում ա էտ ըխճըկանը աշկէն, յէշում, յէշում, էլիա աշկը քուշտանում չի* (Զ):

- Աշկը քուշտըցընէլ - Մեկին լիացնել, որեւէ բանի կարոտ չթողնել: *Պիրանում ըն էտ վը՝ղէրը սաղ տամ ըտըրան, աշկը քուշտըցընում* (Զ):

- Աշկը օնքան պիցըրանալ/ընցընէլ - Հանդգնել: *Հըրուստացալ ա, էլ վէշ մինին խուսուցունում չի, աշկը օնքան պիցըրացալ ա* (Բ):

- Աշկը օնքէն կըլխան ինիլ - *տե՛ս* Աշկը օնքան պիցըրանալ: *Պառավը կըզնըվում ա, ասըմ ա.- Մ՝ տըղա, էտ հիշքան ա՞ աշկըտ օնքէտ կըլխան ի-լանդ, վէր օզում ըս սաղ ջէյրան փըռնի՛ս* (ՀԺՀ, V, 485):

- Աշկը օտէլ - Իր ուժերին համապատասխան համարել, իր ուժերին վստահել: *Սը՝վ ծին ասմա.- Էրկու օրումը չէ, ամմա իրը՝ք օրումը, աշկըս օտում ա, ք՝ը՝զ կըհըսցընիմ ընդը՝ղ* (Զ):

- Աշկ թօղ անէլ - *տե՛ս* Աշկ կ՝ուղանալ:

- Աշկի ըղնէլ - 1. Նկատելի դառնալ, ուշադրություն գրավել: *Էտքանէն մաչին էտ կաղնէն ա աշկի ըղնում* (Բ): 2. Նշանավոր լինել, որեւէ հատկանիշով առանձնանալ: *Հանլա մին խըրէգ՝ վախտ անց կացած վէչ, աշկի յա ընգնըմ հունցու լանվ առուտուր անօղ* (ՀԺՀ, V, 184):

- Աշկ ինիլ - 1. *տե՛ս* Աշկը փըռնէլ: 2. Չար աչք ունենալ: *Դէրվիշին աշկ ա ինիւմ, աշկավ ա տամ, էտ բաղը իրը՝ք օրումը չուրանում ա* (Զ):

- Աշկ խանփիլ - 1. Տեսողական պատրանք ստեղծել: *Հըռանցէ էտ քարը աշկ ա խանփիւմ, գ՝ինդիւմ ըս, թա մարթ ա նըստած* (Զ): 2. Քիչ բանով գոհացնել:

Պատառ ցօրէն ա տամ էտ կընգանը, աշկ խանփում, ըխճըկանը տանում (Ձ):

- Աշկ ծակէլ - 1. Խիստ աչքի զարնել, ակնառու երեւալ: *Էտ ըխճըկանը թօշին խալը աշկ ա ծակում* (Բ): 2. Նախանձ շարժել: *Իլանծ-չիլանծը մին կավ ա, էն էլ ա աշկ ծակում* (Բ):

- Աշկ կ'ուղանալ - Հարմար պահ՝ առիթ որսալ: *Աղվէսըն ան կ'ուլը օգում ըն աշկ կ'ուղանան, օղտէն անա թաքուն էտ հացըն օտը՛ն* (ՆԼՂԺԲ, 82):

- Աշկ նըհաշ տալ - Խստություն արտահայտել, սաստել: *Արչը կ'ուլին աշկ ա նըհաշ տամ, կ'ուլը էլ ըլըբըստըրակէն ք'էփէն նի չի կ'ամ* (Ձ):

- Աշկ նի կանալ - Չար աչք դիպչել, չար աչք ունեցողի հայացքից վնասվել: *Շատ յէր կալած ծառէն տակէն ծուվ ըն տընում, վէր աշկ չի նի կ'ա* (ՆԱԲ, 161):

- Աշկ չըկըտըրէլ - *տե՛ս* Աշկը չըկըտըրէլ:

- Աշկ չըճըպէլ - 1. Անվախ, աներկյուղ լինել: *Օգում ըս լ'ըհա մորթէ, աշկ չի ճըպէլ* (Բ): 2. Անամոթ՝ պնդերես լինել: *Հիշկան ծզում ըս՝թըքըթծիմանթ տօ, աշկ չի ճըպէլ* (Ձ):

- Աշկ պէնալ/պէց անէլ - *տե՛ս* Աշկը պէնալ:

- Աշկ տալ, իշըէղ/պէրի չըտալ - *տե՛ս* Օր տալ, իշըէղ չըտալ:

- Աշկ տինիլ *(գրբ. ակն դնեմ)* - *տե՛ս* Աշկը տընգէլ(2):

- Աշկու գուլլան - 1. Աչքի բիբ: *Փանը նի յա կ'ամ, ըտըրա աշկէն գ'ուլլանն ցըրը՛վ տամ* (Բ): 2. *տե՛ս* Աշկու լուս:

- Աշկու լուս/իշըէղ *(գրբ. լոյս աչաց)* - 1. Տեսողություն, տեսողության կարողություն: *Աշկու լուս չօնէ, քուռացալ ա* (Բ): 2. Շատ սիրելի, թանկագին անձ կամ իր: *Էտ տըղան լօխճին աշկէն լուսըն ա* (Ձ):

- Աշկու լուս տը՛ռնալ - Մեծ սեր՝ հարգանք վայելել, սիրելի դառնալ: *Ըտի նախըրչուն ախճիգ'ը թաքավէրին աշկէն լուսըն ա տը՛ռնում* (Ձ):

- Աշկու լուսու նըման պահէլ - Մեծ խնամքով՝ հոգատարությամբ պահել՝ պահպանել, սիրել, փայփայել: *Ղարաբաղցէն ասում ա.- Մստուծ, թա տու կարում չըս մը՛զ պահիս, քըշա՛ց, մունք ք'ը՛զ աշկու լուսու նըման պահինք'* (Ձ):

- Աշկու լուսու նըհը՛ետ չըփօխէլ - Շատ թանկարժեք՝ անգնահատելի համարել: *Ղէրվիշը թա.- Էս քարը ճօկ քար ա, աշկու լուսու նըհը՛ետ փօխէլ չըմ* (Ձ):

- Աշկու կ'իրօղ - *տե՛ս* Աշկու փօշ: *Տըմբըլաչի խաչանը կասիս լըհա լօխչու աշկի կ'իրօղըն ա, վէչ հըրսընքու ըն կանչըմ, վէչ նըշանի, վէչ փըսըկանչի...* (ՋՏ, Ա, 38):

- Աշկու կուկում - *տե՛ս* Աշկու գուլլան:

- Աշկումը աղու մըզիլ - Շատ նեղել, տանջել, չարչարել: *Հարթնը, հինչ հա՞րթնը, ըսկէսվօրը աշկումը աղու վա մըզում* (Բ):

- Աշկումը իշը՛ղ ինիլ - 1. Գեղեցիկ՝ գրավիչ լինել, հաճելի արտաքին ունենալ: *Օխտը ախճիգ' տը՛սէ, վէշ մինին աշկումը իշը՛ղ չի կար* (Ձ): 2. Երիտասարդ լինել: *Հանլա պըռավալ չի, աշկումը էն ա իշը՛ղ կա* (Բ): 3. Լավ ընտրություն կատարել: *Լ'ավ ախճիգ' ըս օգ'ալ, աշկումըտ իշը՛ղ կա* (Բ):

- Աշկումը խուլ'/մազ' փըսնէլ/տուս կանալ - 1. Երկար սպասել, սպասելուց հոգնել: *Խէ կ'ամ չը՞ս, աշկումըս խուլ' փըսավ* (Բ): 2. Երկար ու դժվարին աշխատանք կատարել, նեղություն քաշել, չարչարվել: *Աշկումըս խուլ' ա փըսալ, մինչը՛վ էս տօնը շինանալ ըմ* (Ձ):

- Աշկումը յը՛ղ ինիլ - *տե՛ս* Աշկումը իշը՛ղ ինիլ:

- Աշկումը շօռ կանալ - *տե՛ս* Աշկու փօշ տը՛ռնալ:

- Աշկումը պէրի ինիլ - *տե՛ս* Աշկումը իշը՛ղ ինիլ:

- Աշկումը պիցըրանալ - Մեկի մոտ հեղինակությունը՝ վարկը բարձրանալ, հեղինակություն ձեռք բերել: *Վէր անմահական ճուրը պիրում ա, թաքավէրը ասմա.- Միհէնգ' աշկումըս պիցըրացէր* (Ձ):

- Աշկումը պիցըրցընէլ - Մեկի հեղինակությունը՝ վարկը ուրիշների մոտ բարձրացնել, հեղինակավոր դարձնել: *Տըղըմարթին ժուղուվուրթէն աշկումը պիցըրցընօղը կընէգ'ըն ա* (Ձ):

- Աշկումը քըցիլ - Մեկին ուրիշների մոտ վարկաբեկել՝ հեղինակազրկել՝ ատելի դարձնել: *Էտ ախճիգ'ը ախպօրը լօխճին աշկումը քըցանալ ա* (Բ):

- Աշկու չափավ - Մոտավոր չափով, որ որոշվում է նայելով: *Էտ տանը իրկընօթունը աշկու չափավ քըսան մէտըր կինի* (Բ):

- Աշկու պըլլօր - *տե՛ս* Աշկու փօշ:

- Աշկու պըլլօր տը՛ռնալ - *տե՛ս* Աշկու փօշ տը՛ռնալ:

- Աշկու պիրիլ - Գեղեցկացնել, հղկել: *Դանլգ'անը մըղակը շինից, ըսքըսից աշկու պիրիլը* (Ձ):

- Աշկու փօշ - Սաստիկ ատելի, անտանելի: *Մարը ասմա.- Մին վըխտու վա իլանալ իմ ախպէր, մըհէնգ' աշկու փօշ ա* (Ձ):

- Աշկու փօշ տը՛ռնալ - Սաստիկ ատելի լինել: *Կ'ուղօթուն ըրավ, շէնումը աշկու փօշ տը՛ռավ* (Բ):

- Աշկու փօշ տուս օնօղ - *տե՛ս* Սըրտու փօշ տուս օնօղ (ՍԸ՛ՐՏ[1]-ի տակ):

- Աշկու քըշէռք - *տե՛ս* ԸՇԿԱՉԱՓ:

- Ըշկէրան ըրտասունք քամէլ - 1. *տե՛ս* Աշկէրը ծօվ տը՛ռնալ: *Հինչա տըղան կօրալ ա, էտ կընէգ'ը սուս չի անում, սաղ օրը ըշկէրան ըրտասունք ա քամում* (Բ): 2. Լացացնել: *Էս կըռը՛վը մէր ըշկէրան շատ ըրտասունք քամից* (Բ):

- Ըշկէրան խը՛ղճ - Տեսողությունը թույլ, լավ չտեսնող: *Լ'ավըն էն ա քառ հինիս, հինչ ըշկէրատ խը՛ղճ* (Ձ):

- Ըշկէրան շընէր վէր տը՛ռնալ - Խորամանկ, վավաշոտ լինել: *Ըշկէրան շընէր ա վէր տը՛ռնում, նը՛ստա ղըրաղ շօ՛ռ տօ* (Բ):

- Ըշկէրավը օտէլ/կօլ տալ/լէփիլ - 1. Տենչանքով՝ կրքով նայել մեկին, մի բանի: *Առաչին տըսնալավը տըղան ու ախճիգ'ը ըշկէրավ ուրուր օտում ըն* (ՆԱԲ, II, 25): 2. Ատելությամբ՝ թշնամանքով նայել, սաստիկ հանդիմանական հայացքով նայել: *Աշկէն փօշըն ա, ըշկէրավը օտում ա* (Ձ): 3. Ագահությամբ՝ մեծ ախորժակով ուտել: *Խըրաված, հինչ խըրա՞ված, ղունուղնէն ըշկէրավը կէրէն* (Բ):

- Ըշկէրէն ճիրէրը հըղէ ինիլ - *տե՛ս* Լանց ինիլ: *Էլ կարում չի պըրանան վէր ածէ, ընդի էլ կօլ ա տամ, ըշկէրէն ճըրէրը հըղէ յա ընում* (ՆԱԲ, 126):

- Ըշկէրէն չըհըվատալ - Տեսածին չհավատալ, տեսածը անհիրական համարելով՝ ապշել: *Կ'ամ ա, տը՛սնում շօնը էտ ճօխտ կ'ուլին խը՛խտած, ըշկէրէն հըվատում չի* (Ձ):

- Ըշկէրէն տական տուպրընկնէ կախ ինիլ - *տե՛ս* Ըշկէրէն տակը փըչըգ'օտէլ:

- Ըշկէրէն տակը փըչըգ'օտէլ - 1. Աչքերի տակը ուռչել: *Էնքան լանց ա իլանալ, ըշկէրէն տակը փըչըգ'օտալ ա* (Բ): 2. Ծերանալ: *Ըշկէրէս տակը փըչըգ'օտալ ա, մըռնէլի վախտը ա* (Բ):

- Ըշկէրէն փուշի մաղ(վ)էլ - Ալեհեր դառնալ, ճերմակել: *Ըշկէրէն փուշի յա մաղալ, էլհա էն ա ըստըրա-ընդրա կընգանը հը՛տը ընգած* (Ձ):

- Ըշկէրումը կարթիլ - Մեկի աչքերի՝ դեմքի արտահայտությունից հասկանալ՝ գուշակել՝ կռահել տրամադրությունը, մտադրությունը: *Ասէ, ասէ վէչ, յը՛ս ընդրա ըշկէրումը կարթում ըմ. մը՛թկը խայնի ա* (Ձ):

- Ըշկէրումը շընըկուտըգ'նէ ինիլ - *տե՛ս* Ըշկէրան շընէր վէր տը՛ռնալ:

ԱՇԿԱՎ-ՕՆՔԱՎ - *տե՛ս* ԸՇԿԸՕՆՔԱՎ:

ԱՇԿԱՐ(Ա)/ԱՇԿ'ԱՐ(Ա) *(գրբ. աշկարայ)* - 1. *ած.* Ակներեւ, բացահայտ, ամենքին տեսանելի: *Աշկարա տը՛ղ ա, ընդը՛ղ կ'ուղօթուն չինիլ* (Բ): 2. *տե՛ս* ԱՓԱՇԿԱՐԱ:

- Աշկար անել - Բացահայտել, երեւան հանել, հայտնի դարձնել: *Սուդյին ըռուշվաթ տուվավ, վէր կ'ուղօթունը աշկար չանէ* (Բ):

- Աշկար ինիլ/տը'ռնալ/տուս կ'ալ - Բացահայտվել, երեւան հանվել, հայտնի դառնալ: *Հիշկան անում ըն, կարում չըն թաքուն պահին, էտ պէնը աշկար ա ինում* (Ձ):

- Աշկար տուս օնէլ - *տե՛ս* Աշկար անել:

ԱՇԿԻ - *տե՛ս* ԱՉԿԻ:

ԱՇԿ-ԻՇԸ'Ղ - *տե՛ս* ՕՐ-ԻՇԸ'Ղ:

ԱՇԿ'ԱՌ(Ա) - *տե՛ս* ԱՇԿԱՌ(Ա):

ԱՇԿ-ՕՆՔ - *տե՛ս* ԸՇԿԸՕՆՔ:

- Ըշկէրէն-ունքէրէն անել - *տե՛ս* Փուշէրէն անել (ՓՕՇ-ի տակ):

ԱՇՆԱ *(պրս., թրք. ašina)* - *տե՛ս* Ք'ԻՐՎԱ:

ԱՇՆԱ-ԴՕՍՏ - *գ.* Մտերիմներ, բարեկամներ: *Աշնա-դօստ հըվաքվում ըն, էտ մարթին էրված տօնը մին ամսումը շինում* (Բ):

ԱՇՇԻ/ԱՅՇԻ/ԱՅԻՇԻ - *վ.* Անհոգության բացականչություն՝ փույթ չէ, հոգ չէ: *Աշշի՛, հինչ տը'ռնում ա, տը'ռնա, դարդըս չի* (Բ):

ԱՇՊԱՋ/ԱՍՊԱԺ *(թրք. ašpaz)* - *գ.* Խոհարար: *...Թաքավէրը հըրամմայըմ ա՝ պալատին քաշի ըմբըրնէրըմը հինչ օտէլի պը'ն կա, ընդըրանա աշպազնին իփին...* (ՀԺՀ, V, 67):

ԱՇՊԱՋԽԱՆԱ/ԱՍՊԱԺԽԱՆԱ *(պրս. ašpazxane, ադրբ. aşpazxana)* - *գ.* Ճաշարան: *Նի յա մընընըմ մին աշպազխանա, ընդը'ղ ծառա տը'ռնըմ* (ՀԺՀ, V, 230):

ԱՇՊԱՋՕԹՈՒՆ/ԱՍՊԱԺՕԹՈՒՆ - *գ.* Խոհարարություն: *Կուճի ախպէրընը էլ ք'ունում ա աշպազօթուն սըվը'ռում* (Ձ):

ԱՇՐԱՓ *(թրք. eşraf (պատվավոր քաղաքացի)* - *հեգն. տե՛ս* ԱԽՄԱԽ:

ԱՇՈՒՆՔ *(գրբ. աշուն)* - *գ.* 1. Տարվա եղանակ՝ ամռան եւ ձմռան միջեւ, աշուն: *Աշունքը վէր կ'ամ ա, ժուղովուրթը բըղէրան տօն չընն կ'ամ* (Ձ): *մ.* 2. Աշնանը, աշնան ընթացքում: *Սըխտօրը բիդի աշունքը վարիս, թա չէ պէրք չի տալ* (Ձ):

- Ըշունքու ծէք' - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԱԾԷՔ':

- Ըշունքու հավա - Անձրեւոտ եղանակ: *Ամը'ռն ա, ամմա ըշունքու հավա յա անում* (Բ):

- Ըշունքու ճօտ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԱՃՕՏ:

ԱՇՈՒՐՄԱ - *տե՛ս* ԱՇԸՐՄԱ:

ԱՇՕՆ - 1. *մկն. գ.* Շուն: *Խօխան լանց ինիլանվ կ'ամ ա, թա.- Աշօնը կընծալ ա* (Ձ): 2. *ձ.* Շանը քշելու ձայն: *Աշօն, կօ՛ռէր ըստըղաս* (Բ):

ԱՇՕՆ-ԱԿ'ՈՒԼ - Մեկին դիմելու հեգնական արտահայտություն: *Հու կարում ա, կըլխօգէն բօստանը թըլանում ա, մինը կավէչ՝ ասէ.- Աշօն-ակ'ո՛ւլ, էտ հինչ ը՞ս անում* (Ձ):

ԱՉ *(գրբ. աջ)* - *ած.* 1. Ձախին հակառակ կողմում գտնվող: *Աչի ծը'ղքը ծէխան օժժավ ա* (Ձ): 2. Աջ ուղղությամբ տարածվող, աջ կողմը: *Վէր պատառ ք'ունում ա բիդի աչի թանափը, տը'սնում ա ուրանց շէնը ըրվամ ա* (Ձ): 3. Կտորի, գուլպայի շիտակ կողմը՝ երեսը: *Մարթը ասմա. - Մ կընէգ', էս գ'ուլբին աչը վէրընս ա՞* (Ձ): 4. Հարմար, պատշաճ, դյուրին (տեղի՝ վայրի մասին): *Մէր շէնը լ'ավ տը'ղ ա, աչ ա* (Բ): 5. Հաջող, հաջողակ: *Կօրծէրընս հանան աչ ա, տը'սնանք՝ վէրչը հունց կինի* (Բ):

- Աչընա ա ծէխը չընգ'իդանալ/չընճօկէլ - Բոլորովին անտեղյակ՝ անփորձ լինել: *Հանան շատ ա ջանիլ, աչընա ա ծէխը ճօկում չի* (Ձ):

- Աչ(ի) թէվ - *տե՛ս* Աչ(ի) ծը'ղք:

- Աչ(ի) ծը'ղք - Գլխավոր՝ առաջնակարգ օգնական՝ պաշտպան՝ զինակից: *Ռուբէն դայուն աչի ծը'ղքը կուճի թօռնընն ա* (Բ):

- Աչի ծը'ղքէն ըրածը ծէխէնը կարէլ չի անէ - Մեկը մյուսին փոխարինել չի կարող: *Ամմէն մարթ էլ ուրան տը'ղը օնէ, աչի ծը'ղքէն ըրածը ծէխը կարէլ չի անէ* (Ձ):

- Աչ(ի) կօռնը - *տե՛ս* Աչ(ի) ծը'ղք:

- Աչ տըռէլ, ծէխ շըպըրտէլ - Ազատ ու անհոգ լինել: *Վէչ կօրծ ա անում, վէչ դարդ օնէ, աչ տըռում ա, ծէխ շըպըրտում* (Բ):

ԱՉԱՌ *(թրք. açar)* - *գ.* 1.Կողպեք՝ փականք բանալու եւ փակելու հարմարանք: *Ըչըռնէն յօր ա օնում, քարը տէն քըցում, նի մըտնում, ք'ընամ տօռնը պէնում* (ՀԱԲ, 15, 20): 2. Պտուտակները ամրացնելու եւ թուլացնելու գործիք, պտուտակիչ: *Աչառը պէ՛ր, գազէն բալօնը պինդըցընիք'* (Բ): 3. *փխբ.* Ելք, հնարք, միջոց: *Դէրվիշը ասմա.- Ըտըրանա ըզըդվէլի աչառը մինակ յը'ս կարիմ տամ* (Ձ):

ԱՉԱՌ(ՆԸ)/ԱՉԷՌ(ՆԸ)/ԱՉԸ'Ռ(ՆԸ) *(գրբ. արջառ (եզ ու կով, պախրա, տավար)* - *գ.* Երեք տարեկան արու հորթ: *Ասում ըն՝ տափէն տակէն մին մը'ծ անչառ կա, սաղ յէրգ'իրը էն ա էտ ըչառին մաշկէն տիրած* (ԱԱ, 15):

- Անչառնը պինըցընէլավ յը'զնը կը-տը'ռնա - Աշխատանքի արդյունքում է մարդ փորձառու դառնում:

- Անչառնը վէր ծըրան տուս ա կ'ամ, ուստա յը'զնանընն ըն թակում - Անփորձի՝ սկսնակի թերությունների համար նրա ղեկավարին՝ փորձառուին են մեղադրում՝ պատժում:

ԱՉԷՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԱՉԱՌ(ՆԸ):

ԱՉԸ'Ռ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԱՉԱՌՆԸ:

ԱՉԸԼՄԻՇ *(թրք. ačiliš (բացվել)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Աչըլմիշ ինիլ - 1. Բացվել, պարզվել: *Հավան աչըլմիշ ա իլալ* (Բ): 2. *տե՛ս* Ունքամաչը յը'տ կ'ալ: *...Գիդացին, թա փըսականչ ա... հըզըրվէցին, վէր ք'ինան, պատառ աչըլմիշ ինին* (ՋՏ, Ա, 23):

ԱՉԸԽ *(թրք. ašik)* - 1. Պարզ, անամպ: *Ըսօր աչըխ հավա յա* (Բ): 2. Աշխույժ, սրտաբաց, զրուցասեր: *Աչըխ մարթին նըհը'տ հըղէ ք'ինիլը լանզանթ ա* (Բ):

ԱՉԼԻԳ' - *ած.* 1. Աջ ձեռքով գործ անող: *Աչլիգ' ը՞ս, թա ծէ՞խլիգ'* (Բ): 2. Հաջողակ: *Աչլիգ' կօրծ ա* (Բ):

ԱՉԿԻ/ԱՇԿԻ *(ռուս. очки)* - *տե՛ս* ՉԷՇՄԱԿ:

ԱՉՄԱ - *ած.* Արձակ, կապանքներից՝ կապերից ազատ: *Մին ասօղ ինի, քանի հէտ ը՞ք տէսալ, վէր մին մըրթըվարի հայի կընէգ թառ ածի, յա մազէրը աչմա, ըռէխը ժընգըռնած խաղ ասի...* (ՋՏ, Ա, 190):

- Աչմա անել - Արձակել, կապանքները՝ կապերը քանդել: *Հինչ ը՞ս տօ՛ղըտ աչմա ըրալ* (Բ):

ԱՉՈՒ - *ձ.* Էշին՝ ջորուն քշելու ձայն: *Մին էլ ըսկանում ըն, վէր Ըդէն սանը կ'ամ ա.- Աչո՛ւ, աչո՛ւ* (Ձ):

- Աչու հալլա՛ - *տե՛ս* ԱՉՈՒ:

ԱՉՕՏ *(ռուս. отчет)* - *գ.* Հաշվետվություն: *Ք'ինամ ա կանտօրը, աչօտ տամ* (Բ):

ԱՊԱ *(հ.ե. *appa- (հայր (մանկ. բառ)* - 1. *տե՛ս* ՊԱՊ(1): *Իմ հանր իցցուն տիրը'կան ա, իմ ապա՝ ութասսուն* (Բ): 2. *տե՛ս* ՀԱՆՐ: *Տըղան հօրընն ասըմ ա.- Ապա, թո՛ւլ տօ, քու յէրգ'իրըտ շօռ կ'ամ* (ՀԺՀ, V, 484): 3. Տարեց տղամարդկանց՝ ծերունիներին տրվող հարգական անուն եւ կոչական բառ: *Սէյրան ապա, օգում ըմ թօռնանըտ օգիմ տըղէս հը'տէ, հինչ ը՞ս ասում* (Ձ):

- Ապան ամէն օր ք'անթ չի օտէլ - Միշտ հաջողություն չի լինի: *Հանը ասմա.- Մ տըղէրք, ապան ամէն օր ք'անթ չի օտէլ, պատառ հըթըյաթ ըրէք'* (Բ):

- Ապան ղօրա կէրավ, թօռնանը կըռքընէն առնից - *տե՛ս* Հանը շըլօր կէրավ, խուխէն կըռէք'ը առնից:

- Ապուն դանրվին - *տե՛ս* Ք'օնա դանրվին:

ԱՊԱՌԱԺ *(գրբ. ապառաժ)* - *գ.* Պինդ՝ քարացած հող: *Էտ ապառաժըմը ծառ չի փըսնէլ, նըհախ չընչարվու մէ՛ր* (Ձ):

ԱՊԱՍՆԻ *(ռուս. опасный)* - *ած.* Վտանգավոր: *Ապասնի կօրծ ա* (Բ):

ԱՊԱՐԱՏ *(ռուս. аппарат, գերմ. apparat, լատ. apparatus)* - *գ.* Գործիք, սարք: *Ապարատավը նըկարում ա, տանում տամ էտ կընգանը մարթին* (Զ):

ԱՊԷԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըպէլա/Ապէլա կ'առնը- Հեզ, հնազանդ, խեղճ: *Էս խէղճ Ապէլա կ'առնը ուռռա յա անում, շըվշըվցընում, ծիյէնը խըրտնում ըն...* (ՆԱԲ, 63):

ԱՊԷԼՍԻՆ *(ռուս. апельсин)* - *գ.* Նարինջ: *Մըղափ'ուն, վէր Ղարաբաղ ապէլսին չի տը'ռնում* (Բ):

ԱՊԷՐ - 1. *տե՛ս* ԱՊԱ: 2. *տե՛ս* ԱԽՊԷՐ:

- Ապօրը ծօցը ղարկել - Սպանել, մեռցնել: *Ըտի մարթին բիդի ապօրը ծօցը ղարկիս* (Զ):

- Ապօրը կ'ինը յըրա տինիլ - Շատ թանկ վաճառել: *Ապօրը կ'ինը տիրա՛ալ ա յըրա, մին կիլօ ցօրէնը հա՛ռ'ուր իցցուն դըրամավ ա ծախում* (Բ):

- Ապօրը հըրսանէք'ը մը'ննը ըղնէլ - Շատ վատ վիճակի մեջ ընկնել, սաստիկ ծեծ ուտել: *Էնքան թակալ ըն, ապօրը հըրսանէք'ը մը'ննը ա ընգալ* (Զ):

- Ապօրը հըրսանէք'ը մը'ննը քըցիլ - Խիստ պատժվել՝ ծեծել: *Վէր մէհէտ էլ նի մըտէր բաղը, քու ապօր հըրսանէք'ը մը'ննըտ ըմ քըցիլա՛ն* (Բ):

ԱՊԸՐԱԾԸ/ԱՊՐԱԾԸ - *գ.* Ասում են լավ մարդու հասցեին: *Էտ ապրածը խօսկըս տափավը չի տըվավ* (ՀԺՀ, V, 624):

ԱՊԸՐԱՆՔ/ԱՊՐԱՆՔ *(գրբ. ապրանք)* - *գ.* 1. Աշխատանքի արդյունք, որ արտադրված է փոխանակության՝ վաճառքի համար: *Կօրծը անում ըն, ապըրանքը տանում բազար* (Զ): 2. Ունեցվածք: *Տահանց ըտէղ փըռնում ըն, կըտօրում, ապրանքը թըլանում* (ՀԱԲ, 15, 75): 3. Ընտանի անասուններ: *Էս օխտը տօնըտ էնչաք ապրանք ըն լա՛ալ պըհէս, վէր խընըցէք'ան վէր տը'ռած թանը նի յա տը'ռալ կ'էտը...* (ՀԲ, 357):

ԱՊԸՐԷԼ[1]/ԱՊՐԷԼ[1] *(գրբ. ապրիմ, ապրեմ)* - *չբ.* 1. Գոյություն ունենալ, կյանք ունենալ: *Պիրում ա մարը օխտը օր, օխտը քը2էր հըրսանիք' անում, հէտօ տահանք ըսկըսում ըն ի՛ւրանց հէտէ ապրէ՛լը* (ՀԱԲ, 15, 14): 2. Բնակվել: *...Ղըլանց Պէտին քըռասնուհէնգ' տօն ա յօր կա՛ալ, յը'կալ, ըստը'ղ ապրալ* (ԱԱ, 21): 3. Կերակրվել, սնվել: *Պէն չօնէ ուտէլի, չՕր հացավ ա ապըրում* (Բ):

- Ապըրած կէնա - Բարեմաղթության արտահայտություն՝ երկար ապրի: *Ապըրած կէնա Սիմօնը, տըղէս ք'ՕմՈնգ' ա անում* (Բ):

ԱՊԸՐԷԼ[2] - *տե՛ս* ԱԲԸՐԷԼ:

ԱՊԸՐԻՍ/ԱՊՐԻՍ - *ծ.* Խրախուսական բացականչություն՝ կեցցե՛ս, ապրե՛ս: *Տըղան կօրծը պըրծընում ա, մարթա մին տը'ղան ասում ըն՝ ա՛պրիս* (Զ):

ԱՊԸՐՈՒՍ/ԱՊՐՈՒՍ/ԱՊՈՒՐՈՒՍ *(գրբ. ապրուստ)* - *գ.* 1. Ապրելու նյութական միջոց: *Էն օրանը տէսը նահանք տէռնըմ ըն թաքավէր-թաքուհի, աշխարքը ըպրուստավ լըցնըմ...* (ՀԺՀ, V, 449): 2. Ապրելակերպ, ապրելու եղանակ: *Տահանք վէչ մին ըպրուստու տար չըն իլալ* (ՀԺՀ, V, 559):

ԱՊԻԼԿԱ *(ռուս. апилка)* - *գ.* *տե՛ս* ԹԷՓ(3):

ԱՊԼԷՑԱ *(ռուս. операция, լատ. operatio)* - *գ.* Վիրահատություն: *Ապլէցա՛ն միհէնգ' ա ա՛դ'ալ ընգալ* (Զ):

- Ապլէցա՛ անէլ - Վիրահատել: *Ապլէցա՛ ըրէն, սըղըցըրէն* (Բ):

ԱՊՐԱԾԸ - *տե՛ս* ԱՊԸՐԱԾԸ:

ԱՊՐԱՆՔ - *տե՛ս* ԱՊԸՐԱՆՔ:

ԱՊՐԷԼ[1] - *տե՛ս* ԱՊԸՐԷԼ[1]:

ԱՊՐԷԼ[2] - *տե՛ս* ԱԲԸՐԷԼ:

ԱՊՐԻՍ - *տե՛ս* ԱՊԸՐԻՍ:

ԱՊՐՈՒՍ - *տե՛ս* ԱՊԸՐՈՒՍ:

ԱՊՈՒՊԱՊ *(գրբ. ապուպապ)* - *գ.* Պապի պապը, նախապապ: *Էս շէնին ապուպապէրը յը'կալ ըն Ըրասխէն կօխկէ շինէրան մինան* (ԱԱ, 19):

ԱՊՈՒՌ *(գրբ. ապուր (ապրելու կերակուր)* - *գ.* Անասնակեր՝ խոտ, դարման: *Ծո՛ւնը կ'ո՛ւտից, ապուռը պըրծավ, հիյվըննէն մընացէ՛ն տո՛ւզնը* (Բ):

ԱՊՈՒՐՈՒՍ - *տե՛ս* ԱՊԸՐՈՒՍ:

ԱՋ - *տե՛ս* ՍԷԿ(Ը)ՐԷՏ: *Էտ փըփաղէն ա՛ջը էն ա ինո՛ւմ, վէր հու տինում ա կըլխէն, էլ ըրվամ չի* (Զ):

ԱՋԱԲ - *տե՛ս* ԱՋԱ՛Բ:

ԱՋԱ՛Բ/ԱՋԱԲ *(արաբ. ajab)* - *տե՛ս* ԹԱՅԴԻ: *Ա՛ջա՛ք պէն ըն տէսնըմ* (ՋՏ, Ա, 220):

ԱՋԱ՛Բ-Ա՛ՋԱԲ - *տե՛ս* ԹԸՅԴԸ-ԹԱՅԴԻ: *...Բա էս ծո՛ւն-ծըմէռնը ա՛ջա՛ք-ա՛ջա՛ք հօր ը՞ս յէկալ, իշտէդ ը՞ս քինըմ* (ՋՏ, Բ, 3):

ԱՋԱԼ/Ա՛ՋԱ՛Լ *(թրք., արաբ. agel)* - *գ.* Օրհաս, վախճան, կյանքի վերջ, մահ: *Հա՛ղը տըրան մին սօր ա տամ, ասըմ.- Թա քը2էրը էտ սօրէն կէսը տո՛ւս կ'ա, ը2ը2կէտ ա՛ջա՛լ կա* (ՀԺՀ, V, 324):

- Աջալը ծըրավէլ - Պատահարից չխուսափել, իր արարքով իր օրհասը մոտեցնել: *Աջալը ծըրավալ ա, մին օր էլ ծառան վէր ա ընգընական, մը'ռնէ* (Զ):

- Աջալը հըսնէլ/կ'ալ - Մահը՝ վախճանը մոտենալ: *Թուրքէրէն աջալը հըսալ ա, էլ կարում չըն կըռվին* (Բ):

Ա՛ՋԱ՛Լ - *տե՛ս* ԱՋԱԼ:

ԱՋԱՆ(Է) - *ծ.* 1. Ուրախության բացականչություն: *Աջան, ա՛նը'վը տո՛ւս յը'կավ* (Բ): 2. Սիրելի էակին պատասխանելու կոչական ձայնարկություն: *Խօխան ասմա.- Մյա՛: - Այան ասմա.- Աջանէ* (Բ):

ԱՋԱՓՍԱՆԴԱԼ - *տե՛ս* Ա՛ՋԱ՛ՓՍԱ՛ՆԴԱ՛Լ:

Ա՛ՋԱ՛ՓՍԱ՛ՆԴԱ՛Լ/ԱՋԱՓՍԱՆԴԱԼ - *գ.* 1. Ջանազան բանջարեղեններով եւ մսով կամ առանց մսի պատրաստվող կերակուր: *Էլ հինչ ա՛ջա՛փսա՛՞նդա՛լ, վէր մաչին բաղըմջան չի կա* (Բ): 2. *փխբ.* Խառնիխուռն՝ խճողված բան: *Էս կօրծ չի, ա՛ջա՛փսա՛նդա՛լ ա* (Բ):

ԱՋԸՂ *(թրք. ajə)* - *գ.* 1. Ոխ, վրեժխնդրության զգացմունք: *Ըտըրա աջըղը կընօխանց ա ինձ յըրա* (Զ): 2. Բարկություն, զայրույթ: *Խօխան պըլօթուն ըրավ, մօրը աջըղը շընտացավ* (Զ):

- Աջըղը հանէլ/տո՛ւս ածէլ/տո՛ւս օնէլ - Վրեժխնդիր լինել, վրեժն առնել: *Ինք'ը կ'ա՛ս ա տօն, կընգանը փըռնէս, մին լա՛ավ թըկէս, ճըխճըխպէս, աջըղը կընգանան հընէս* (ԼՂԲ, 380):

- Աջըղը վէր ածէլ - Բարկությունը, զայրույթը թափել, հանգստանալ: *Աջըղը վէր ածից, դինջացավ* (Բ):

- Աջըղը փըռնէլ - *տե՛ս* ԸՋԸՂՎԷԼ:

Ա՛ՋԻ *(թրք. aci)* - 1. *ած.* Դառը, կծու: *Էս տա՛խտէղը ա՛ջի յա* (Բ): 2. *գ.* *տե՛ս* ԱՋԸՂ (2):

- Ա՛ջին քաշիլ - Գործած արարքի համար պատժվել, տույժը կրել: *Մէհէտ մին փիսօթուն ա ըրալ նախագէն, մինչը'վ միհէնգ' ա՛ջին քաշո՛ւմ ա* (Բ):

ԱՌԱԹՈՒՐ *(գրբ. առաթուր (կոխկռտելով)* - *ած.* Անպետք, անպիտանի: *Պուղուն մին քավթառ, առաթուր ծի յա ընո՛ւմ, հըյաթումը վէր ա ըղնում, ըստակում* (ՆԱԲ, 131):

ԱՌԱԿ *(գրբ. առակ)* - 1. *տե՛ս* ՄԱ՛ՍԱ՛Լ: 2. Հանդիմանություն, նախատինք, խայտառակություն: *Բիդասըլ տըղան հօրը հը'տէ առակ ա* (Զ):

- Առակ անէլ/շինիլ - Խայտառակել, ծաղրի առարկա դարձնել: *Փիս հարթնը ըսկէսվօրըն էլ առակ կըշինի, մարթին էլ* (Զ):

- Առակ տը'ռնալ - Խայտառակվել, ծաղրի առարկա դառնալ: *Թօրքէրը փախէն, սաղ ըշխարքումըս առակ տը'ռէն* (Զ):

ԱՌԱԿ-ՊԱՌԱԿ - *տե՛ս* ԲԸՅԱԲՈՒՌԲԷՅՍԸՐԱԹ:

ԱՌԱՆԻ - *գ.* Հացաբույս: *Լո՛ւսնըվը'ղըմը առանի չի փըսնէլ* (Զ):

ԱՌԱՆՑ/ՈՒՌՈՒՆՑ *(գրբ. առանց)* - *կ.* Ցույց է տալիս բացասում, բացակայություն, չգոյություն այն առարկայի՝ երեւույթի, որի անունը դրվում է նրանից

հետո՝ իբրեւ խնդիր: *Իտի յէլ էտ թանմբանլ կընէկը առանց կօրծ անէլի օտրմ ա, խրմրմ, նըստրմ...* (ԼՂԲ, 372):

- Առանց աշկ ճըպէլի - Անմիջապես, առանց տատանվելու՝ երկմտելու: *Խաբարը վէր ըսկանում ա, առանց աշկ ճըպէլի հըղէ յա ինում ծըմակը* (Բ):

- Առանց էն էլ - Նույնիսկ տվյալ բանի չլինելու դեպքում էլ: *Առանց էն էլ շատ ար քյանիբ, կավըն էլ ընդէղ վէր ընգավ, ըստակից* (Ձ):

- Առանց էշու կըլօխ հըրսանէքյ չինիլ - Ասվում է այն ժամանակ, երբ ուրախության կամ հավաքի ժամանակ մի անցանկալի անձ է հայտնվում: *Ըհը՛, Ծատօրը յըէկավ, ախէր ըսէս ըմ, թա առանց էշու կըլօխ հըրսանէքյ չինիլ* (Ձ):

- Առանց էրկան մըտընծէլի - *տե՛ս* Առանց աշկ ճըպէլի:

- Առանց ծըմէլի կօլ տալ - *տե՛ս* Անծամ կօլ տալ:

- Առանց կըրակ էրիլ/խըրավէլ - 1. *տե՛ս* Առանց տէնակ մօրթէլ: 2. Խոսքով խիստ վիրավորել: *Տըղան ըխճըկանը ասմա.- Լյավը էն չի՞, ինձ ըսպանիս, քանց էտ խօսկը ասիս, ինձ առանց կըրակ էրիս* (Ձ):

- Առանց կըրակ էրվիլ/խըրավվէլ - *տե՛ս* Առանց տէնակ մօրթըվէլ:

- Առանց կըրակ ծօխ չինիլ - Առանց պատճառի հետեւանք չի լինի: *Առանց կըրակ ծօխ չինիլ, Մա՛ցակ, հանլբանթ մին պէն ըրալ ըս, վէր կընէգ՛ըտ փախալ ա* (Ձ):

- Առանց շունչ քըշիլի - Շատ կամաց՝ անձայն: *Առանց շունչ քըշիլի նի յա մընանում, էտ աչառը յօր օնում, տանս կյամ* (Ձ):

- Առանց շօն շէն չինիլ - Ամեն տեղ էլ վատ մարդ կլինի: *Կարօղ չի պըտահէ՝ ծէր շէնին մարթիքյը լօխ լյավ ինին. առանց շօն շէն չի ինում* (Բ):

- Առանց սապուն վըէռ նի մընէլ - Բացահայտ շողոքորթել: *Վէր ըտի առանց սապուն վըէռ ըս նի մընանում, հինչու վը՞ս հըսալ* (Բ):

- Առանց վընընկըլօխ քյըլըփաչա չինիլ - Առանց անհրաժեշտ միջոցների գործը չի հաջողվի: *Առանց վընընկըլօխ քյըլըփաչա չինիլ. առանց թըվանգյ հինչ վը՞ս բիդի անիս* (Բ):

- Առանց տէնակ մօրթէլ - Տանջել, չարչարել: *Էտ մարթը ամէն օր կընգանը առանց տէնակ մօրթում ա* (Բ):

- Առանց տէնակ մօրթըվէլ - Տանջվել, չարչարվել: *Ախճիգ՛ը փախճում ա հանանց տօն, թա.- Էլ կարում չըմ էն տանը կէնամ, առանց տէնակ մօրթըվում ըմ* (Ձ):

- Առանց տօռնը պէրան - Անգաղտնապահ, վայրախոս: *Առանց տօռնը պէրան ա, ըտըրա քըշտէն պէն ըսէլի չի* (Բ):

- Առանց ուրանուր պատառ չընն տինում պիրընէրումը - Շատ մտերիմ՝ համերաշխ են: *Ըտըրանք մին էրկու տարէ առաջ դանուշմանն ըն իլանլ, միհէնգյ էլ առանց ուրանուր պատառ չընն տինանում պիրընէրումը* (Բ):

- Առանց փըչիլ վէր կընդնէ - *տե՛ս* Փըչիս՝ վէր կընդնէ:

ԱՌԱՇԿ/ԱՌԱՉ[1] *(գրբ. յառաջ, առաջ(ք))* - *գ.* 1. Երեսի դիմացը գտնվող՝ տարածվող կողմը, առջեւի կողմը: *Փիս թօխպ ա, առաշկըս տըէսնում չըմ:* 2. Կնոջ սեռական օրգան: *Հինչ ը՞ս առաշկըտ պէց ըրալ, համօթ ա* (Բ): 3. Գորգի, կարպետի ծայրերը՝ չգործված մասը: *Կարպետը կյօրծում ըն, կըտրում, մին խիլա տէղ մընամ ա անկյօրծէլ, Ղարաբաղում նըրան առաչ ըն ասում* (ՀԱԲ, 15, 136): 4. Օղու առաջին թորվածքը: *Յամանն թօթ ա, առաշկը հէնգ՛ լիտըր յըէկալ ա* (Բ): *կ.* 5. Առջեւը, առջեւում, դեմուդեմ: *Կամ ա թաքավէրին ըռաշկէն վըէնընը կէնըմ, թա.- Յըէս ըմ ըրալ* (Ձ): 6. Նկատմամբ, վերաբերմամբ: *Հիրըվանէն ըռաշկէն ուրանն մէղավէր ա հանըէվ անըմ* (Ձ): 7. Ներկայությամբ: *Շինացուց ըռաշկէն փըռնում ա, կընգանը թակում* (Բ): 8. Համեմատությամբ: *Լօխճին ըռաշկէն Սարօն ա ուրանն ցօրէնը ճէլլի աղում, պըրծընում* (Ձ):

- Առաշկը կապէլ - *տե՛ս* Առաշկը կըտըրէլ(1):

- Առաշկը կըտըրէլ - 1. Մեկի կամ մի բանի առաջը փակել, արգելք ստեղծել, ճանապարհը փակել: *Հըղէցըն էտ տըղէն առաշկը կըտըրէս ա վէգիրին տըղան, վէր ուրանն հընգէր ա ընիս* (ՆԼՂԺԲ, 60): 2. Մեկից առաջ անցնել, առաջադիմելով գերազանցել: *Էտ շանգ՛էրդը էրկու ամսումը հանց սըվը՞րում ա փէշակը, վէր ուստէն առաշկը կըտըրում ա* (Ձ):

- Առաշկը կանլ - 1. Երեւալ, պատկերանալ, ներկայանալ: *Թափէղը վէր պատառ քյընում ա, առաչընն ա կյամ իրէք հըղէ...* (ՆԱԲ, 39): 2. Որեւէ արարքի դիմաց փոխհատուցել: *Հինչու անիս, յըէտ-ճէլլի քու առաշկըտ կըկյա* (Ձ):

- Առաշկ ըղնէլ - *տե՛ս* Առաշկ ընցընէլ:

- Առաշկըն անէլ - Առջեւը գցել տանել: *Վըխճըրնէն առաշկըն ըրավ, քըշից սարը* (Բ):

- Առաշկ ընցընէլ *(գրբ. յառաջ անցանեմ)* - 1. Առաջ շարժվել: *Առաշկ ա ընցընում, քանանում հըսնում սըէվ դէվին պալատը* (Ձ): 2. *տե՛ս* Առաշկը կըտըրէլ (2):

- Առաշկըն օնէլ - *տե՛ս* Առաշկը կըտըրէլ(1):

- Առաշկը պէց - 1. Անամոթ, լպիրշ, անբարոյական: *Առաշկը պէց կընէգ՛ ա. վէ՛չ համօթ օնէ, վէ՛չ աբուռ* (Բ): 2. *տե՛ս* Վըէռը պէց:

- Առաշկ ըս քանանում՝ քըթէտ ըն թըխում, քամակ ըս քանանում՝ դընբանէտ ըն թըխում - Անելանելի վիճակ է: *Մարթը ասմա.- Մ կընէգ՛, վէշ մին պէն կարում չըմ անիմ. առաշկ ըմ քանանում՝ քըթէտ ըն թխում, քամակ ըմ քանանում՝ դընբանէս ըն թըխում* (Ձ):

- Առաշկը քար քընցիլ - *տե՛ս* Առաշկը կըտըրէլ(1):

- Առաշկ կէնալ - *տե՛ս* Առաշկ ընցընէլ:

- Առաշկ կանլ - 1. Ծագել, սկիզբ առնել, առաջանալ: *Ըշտըղա վէրէ յա, մին դանրդ ա մընզը՞տէ առաշկ կյամ* (Բ): 2. *տե՛ս* Առաշկ ընցընէլ(1):

- Առաշկ պիրիլ - 1. Առաջացնել, ստեղծել: *Էտ կօրծը շատ տըժընրօթուն ա առաշկ պիրում* (Բ): 2. *տե՛ս* Մաչտը՞ղ պիրիլ:

- Առաշկ տալ/տանէլ - 1. Դեպի առաջ մղել: *Քարը առաշկ տըվէ, տը՞սնամ մին գանրզա տակէն* (Բ): 2. Զարգացնել, կատարելագործել: *Անփանրիմ ըտի տըղա, հօրը փէշակը առաչ ա տուվալ* (Բ):

- Առաշկ քաշիլ - 1. *տե՛ս* Առաշկ տալ 2. Առաջադրել, առաջարկել, արծարծել (խնդիրը, հարցը եւն): *Ամմէն դօնանում կըլխօգէն ժողովումը էտ բընրիգադիրին տանս քընցիլի հարցը առաշկ ըն քաշանում* (Ձ): 3. Պաշտոնը բարձրացնել: *Ասում ըն, Քընթալաց Սիրը՞վէն թօռնանը առաշկ ըն քաշանլ* (Բ):

- Առաշկ քընցիլ - 1. *տե՛ս* Առաշկ տալ 2. Շահել: *Վէր ըտի յըս ըրալ, հինչ ը՞ս առաշկ քընցանլ* (Բ):

- Առաշկ քանիլ - 1. *տե՛ս* Առաշկ ընցընէլ: 2. Առաջադիմել, դիրքով բարձրանալ: *Հէնգ՛ տըռնըմը էնքան առաշկ քյը՞ցավ, վէր տիրէցէն նախագա* (Բ): 3. Զարգանալ: *Ղարաբաղը օրկանցօր առաշկ ա քանանում* (Բ):

- Ըռաշկան խը՞ղճ - Թեթեւաբարո (կանանց մասին): *Ըռաշկան խը՞ղճ կընէգ՛ ա, հու կարում ա՝ ճանգընն ա քընցանում* (Բ):

- Ըռաշկան՝ հիլի, քմական՝ ծիլի - Արտաքուստ՝ բարի, անկեղծ, լավ, ներքուստ՝ խարդախ մարդ: *Ըռաշկան հիլի յա, քըմական ծիլի, ընդրա նըհը՞ս հու կըլօխ տինի, տօնը կընքանդվի* (Բ):

- Ըռաշկէն փըրսօղ տալ - Մեկին քծնել՝ շողոքորթել: *Լօխ ըռաչիս փօրսօղ*

ըն տամ, վէնեէրըս լ՚ուզ՚ում, ինձ թարիփ անում (ՆԱԲ, II, 19):

ԱՌԱՋ[1] - *տե՛ս* ԱՌԱՇԿ:

ԱՌԱՋ[2] *(գրբ. յառաջ)* - 1. *կ.* Ժամանակի անունների եւ այլ բառերի հետ դրվելով՝ ցույց է տալիս դրանց արտահայտած ժամանակին նախորդող ժամանակը: *Էրկու տարէ առաջ մունք էլ ընք ըտը՚ղ իլ՚ալ* (Բ): *մ.* 2. Նախ, նախապես: *Առաջ հանըմ ըն էն առաչի օթախին կ՚էղէցիկ ըխճըկանը...* (ՀԺՀ, V, 20): 3. Հնում, անցյալում, նախկինում: *Առաչ ըտը՚ղ շէն չի իլ՚ալ, ծըմըկնէ յա իլ՚ալ* (Ձ):

- Առաչ Աստուծ - Աստծու առաջնորդությամբ՝ հովանավորությամբ (ասվում է որեւէ գործ սկսելիս): - *Առաչ Աստուծ,- ասում ա Սիմօնը, ահէտ ըսկըսում տանը փընթամէնտը քանդիլը* (Ձ):

ԱՌԱՋԱՎՈՒՐ *(գրբ. առաջաւոր, յառաջաւոր)* - *գ., ած.* Աշխատանքային ցուցանիշներով ուրիշներից բարձր կանգնած: *Առաջավուր կալխօզնիկնուն տանում ըն Բաքու, շօռ ածում* (Ձ):

ԱՌԱՋԻ - *տե՛ս* ԸՌԸՋԻ:

ԱՌԱՏԱՄ - *գ.* Գութանի կամ արորի ներքին հաստ ձողը, որի ծայրին ամրացվում է խոփը: *Առատամը կօտըրից, Բէգլար դային մընաց մ՚ալ՚ալ* (Ձ):

ԱՌՁ(Ա) - *տե՛ս* ԱՌՋ(Ա):

ԱՌԷՆ/ԱՌԻՆ *(գրբ. առ (առնուլ-ի արմատը)* - *մ.* Ձեռքին, մոտը, նրա մոտ: *Առէն հէնգ՚ մանէթ կար, էն էլ փըռնէցէն ինք՚ կալին* (Բ):

- Առէն պէն չինիլ - Կարող չլինել, հնարավորություններից զուրկ լինել: *Վէր առէն պէն ինի, ք՚օմ՚ալ՚ կանէ* (Բ):

ԱՌԷՍ/ԱՌԻՍ *(գրբ. առ)* - *մ.* Ձեռքիս, մոտս, ինձ մոտ:

ԱՌԷՏ/ԱՌԻՏ *(գրբ. առ)* - *մ.* Ձեռքիդ, մոտդ, քո մոտ:

ԱՌԸՏՈՒՐ - *տե՛ս* ԱՌՈՒՏՕՐ:

ԱՌԸՏՈՒՐԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԱՌՈՒՏՈՒՐԱԿԱՆ:

ԱՌԸՏՕՐ - *տե՛ս* ԱՌՈՒՏՕՐ:

ԱՌԻՆ - *տե՛ս* ԱՌԷՆ:

ԱՌԻՍ - *տե՛ս* ԱՌԷՍ:

ԱՌԻՏ - *տե՛ս* ԱՌԷՏ:

ԱՌԾԻՎ - *տե՛ս* ԱՐԾԷՎ:

ԱՌՆԱՎՈՒԴ *(թրք. arnavut (ալբանացի)* - *ած.* 1. Հաղթանդամ, վիթխարի: *Պառավը ասում.- Էն առնավուդ տըղէք՚ը կըրը՚ցալ չըն յը՚խնին, տու հինչ բի՞դի անիս* (Ձ): 2. Շատակեր, որկրամոլ: *Էտ առնավուդը վէր կ՚ամ ա մէր տօն, հինչու տինըմ ընք ըստօլէն, լօխ օտում ա* (Բ):

ԱՌՆԷԼ[1] *(գրբ. առնում, հ.ե. *ar-)* - *նբ. տե՛ս* Ինք՚ օնէլ:

ԱՌՆԷԼ[2] - *չբ.* Տունկը՝ պատվաստը կպչել, աճել: *Էրկու ծառ ըմ տընգալ, չօրս ջալաղ ըրալ, լօխ առնալ ա* (Բ):

ԱՌՆԸ - *գ.* Թոռան թոռան՝ կոռան, թոռ: *Հ՚ալ՚ա վէշ մինը ո՚ւրա՚ն առնը տը՚սալ չի* (Բ):

ԱՌՆԸՂ - *տե՛ս* ԱՐՆԸՂ:

ԱՌՋ - *տե՛ս* ԱՐՋ:

ԱՌՌԱ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Առռա հա - 1. Բացականչական արտահայտություն, որ նշանակում է՝ խփեցի, խփեց: *Տանում ա, պիրո՚ւմ, առռա հա, դէվին կըրկաժին...* (Ձ): 2. Արհամարհության՝ անարգական բացականչություն՝ մերժման, բացասման նշանակությամբ: *Առռա հա, յը՚ս ք՚ը՚զ վը՚ղ տըվօղը չըմ* (Բ):

- Առռա յէ - *տե՛ս* Կա յէ՛: - *Առռա յէ՛,- Պուղուն յըրան չ՚անգ՚ ա անըմ կընէգ՚ը...* (ԼՂՀ, 390):

ԱՌՌԷ/ԱՌՌԻ *(հ.ե. *ari- (շատ, հույժ)* - *մ.* 1. Բոլորովին, լրիվ: *Կ՚ը՚տը առռէ ցըմաքալ ա* (Բ): 2. Ամենա..., ամենից...: *Կ՚ը՚տը առռէ ցըմաքալ ա* (Բ): 3. Ավելի, էլ ավելի: *Հ՚ուլ՚ուվէրը առռէ յա կըզնըվէս, ամա դէ ջօղաբը տաս չի* (ՀԲ, 342): 4. *վ.* Հենց՝ ճիշտ ու ճիշտ, ուղղակի: *Առռէ էն փիս վախտը դէրվիշը նի յա մընում* (Ձ): 5. *շ., վ.* Թեպետեւ, չնայած այն բանին: *Առռէ ամէն օրը ճիրո՚ւմ ըմ, մին ա, էտ ծառը ա՚ր՚շ՚ա՚ չի կ՚ամ* (Բ): 6. *մ.* Հակառակ, ջգրու: *Առռէ տամ չըմ, հինչ կա՞րիս անիս* (Բ):

ԱՌՌԻ - *տե՛ս* ԱՌՌԷ:

ԱՌՍԸՋ - *տե՛ս* ԱՐՍԸՋ:

ԱՌՍԸՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՐՍԸՋՕԹՈՒՆ:

ԱՌՎԱԽ/ԱՐՎԱԽ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Առվախ անէլ - Վախեցնել, սարսափեցնել: *Քօլէն քըմական մին աղվէս ա տ՚ուս կ՚ամ, ըլըբըստըրակէն առվախ անում* (Ձ):

- Առվախ ինիլ/տը՚ռնալ - Վախենալ, սարսափել: *Թաքավէրին մը՚ծ տըղան, վէր դէվին տը՚սնում ա, առվախ ա ինո՚ւմ* (Ձ):

ԱՌՏ - *տե՛ս* ԱՐՏ:

ԱՌՏՈՒՏ - *տե՛ս* ԱՐՏՈՒՏ:

ԱՌՈՒԾ - *տե՛ս* Ա՚ՌՈ՚ՒԾ:

Ա՚ՌՈ՚ՒԾ/ԱՌՈՒԾ/ԱՌՈՒՅՍ *(գրբ. առիւծ)* - *տե՛ս* ԱՍԼԱՆ: *Մին օր էտ ջահիլ տըղան անց ար կը՚նըմ Մելիքին պալատին քըշտավը, բ՚ուրդա՚ն ընդըրա յըրան ա պըրծընըմ մին կըտաղած ա՚ռ՚ուծ* (ՀԺՀ, V, 237):

ԱՌՈՒԾԱԽ(Ս) - *տե՛ս* ԱՌՈՒՏՕՐ:

ԱՌՈՒՅՍ - *տե՛ս* Ա՚ՌՈ՚ՒԾ:

ԱՌՈՒՏՈՒՐ - *տե՛ս* ԱՌՈՒՏՕՐ:

ԱՌՈՒՏՈՒՐԱԿԱՆ/ԱՌԸՏՈՒՐԱԿԱՆ - *գ.* Առեւտրով զբաղվող մարդ՝ առեւտրական, վաճառական: *Առուտուրականը մին օր ք՚ընում ա առուտուրի* (ՀԺՀ, V, 60):

ԱՌՈՒՏՕՐ/ԱՌՈՒՏՈՒՐ/ԱՌԸՏՕՐ/ԱՌԸՏՈՒՐ *(գրբ. տուրեւառ)* - *գ.* Ապրանքներ գնելու, վաճառելու եւ շրջանառության մեջ դնելու գործունեություն: *Ծը՚մը՚ռնը յը՚կավ, առուտօրը լ՚ավ չի ք՚ո՚ւնո՚ւմ* (Բ):

- Առուտօր անէլ - 1. Առուծախով՝ առեւտրով զբաղվել: *Անց ա կէնում մին տարէ, էտ մարթը էլիա կ՚ամ ա հ՚ամին քաղաքը, վէր առուտօր անէ* (Ձ): 2. Սակարկել, որեւէ գործի մեջ զիջումների ձգտել: *Էծ ծախօղը ասմա.- Առըտօր մէ՞ր անէլ, կ՚ինը էտ ա, տօ՛, էծը յօ՞ր կալ՚, ք՚ինի՛* (Ձ):

- Առուտօրը հ՚ար-մար չօնէ - Առեւտրով զբաղվողը կարող է խաբել անգամ իր հարազատներին:

ԱՌՕԽՃ/ԱՌՕԽՉ/ԱՌՕՂՃ/ԱՌՕՂՉ *(գրբ. առողջ)* - *ած.* 1. Առողջություն ունեցող, ոչ հիվանդ: *Առօխճ մարթ ար, ա՚ալ՚էցա՚ ըրէն, ըսպընը՚ցէն* (Բ): 2. *տե՛ս* Ք՚ՕՔ[1]:

ԱՌՕԽՃԱՆԱԼ/ԱՌՕԽՉԱՆԱԼ/ԱՌՕՂՃԱՆԱԼ/ԱՌՕՂՉԱՆԱԼ *(գրբ. առողջանամ)* - *չբ.* 1. Հիվանդությունից ազատվել, առողջությունը վերստանալ: *Ք՚ը՚ցավ բալնիցա, առօխճացավ, յը՚կավ* (Բ): 2. *տե՛ս* Ք՚ՈՒՔԱՆԱԼ:

ԱՌՕԽՃԱՑ(Ը)ՆԷԼ/ԱՌՕԽՉԱՑ(Ը)ՆԷԼ/ԱՌՕՂՃԱՑ(Ը)ՆԷԼ/ԱՌՕՂՉԱՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. առողջացուցանեմ)* - *նբ.* ԱՌՕԽՃԱՆԱԼ-ի:

ԱՌՕԽՃՈՒԹՅՈՒՆ/ԱՌՕԽՉՈՒԹՅՈՒՆ/ԱՌՕՂՃՈՒԹՅՈՒՆ/ԱՌՕՂՉՈՒԹՅՈՒՆ *(գրբ. առողջութիւն)* - *գ.* 1.Առողջ լինելը, առողջ վիճակ: *Ըստրանք յէր ըն կը՚նըմ ո՚ւրո՚ւր խըստրմ, ո՚ւրո՚ւր հ՚ալ՚ա՚, առօղճութունա, կընգանա հըրցըփօրց անըմ...* (ԼՂԲ, 375): 2. *տե՛ս* Ք՚ՈՒՔՕԹՈՒՆ:

ԱՌՕՔ-ՓԱՌՕՔ *(գրբ. փառօք)* - *մ.* 1. Մեծ փառքով՝ շուքով, փառավորապես, հանդիսավորությամբ: *Մը՚ռալը առօք-փառօք տարէն թըղը՚ցէն* (Բ): 2. Առանց նեղության, առանց նյութական դժվարությունների: *Ինք՚ն ան ո՚ւրա՚ն տըղան առօք-փառօք ըսկըսում ըն ապրէլ, մինչէվ վը՚ր մարթը կ՚ա՚ա՚* (ՆԼՂԺԲ, 35):

Ա՚ՍԱ՚ՆՑ - *տե՛ս* Ա՚ՆՍԱ՚ՆՑ:

ԱՍԷԼ/ԱՍԻԼ *(գրբ. ասեմ)* - *նբ.* 1. Միտքը խոսքով արտահայտել: *Էս վէր ասում ա, ծ՚ուկնէրը ծիծա՚ղում ըն* (ՆԼՂԺԲ, 39): 2. Հաղորդել, հայտնել: *Էտ խօխան, հինչը ինում ա, ք՚ունո՚ւմ ա թա-*

քավէրին ասում (Զ): 3. Հիշատակել: *Քու ասած մարթըտ միհէնգ մէր շէնումը չի կէնում* (Բ): 4. Անվանել, կոչել: *Ըտըրան լօխ Պըէլ Հուռի յին ասում* (Զ): 5. Հրամայել, պատվեր տալ, հանձնարարել: *Թաքավէրը նօքայնրնուն ըսէս ա, վէր էտ վէզիրին հըէտը պահին* (Զ): 6. Պատմել: *Էտ մարթը ըսէս ա ուրանն կըլխավը ընցածը* (Բ): 7. Պատասխանել: *Հու հըրցընէ, կասիս.- Քու կօրծըտ չի* (Բ): 8. Մեկի՝ մի բանի մասին կարծիք արտահայտել: *Հինչ ը՞ս ասում, լավ ը՞մ ըրալ, վէր քըէցալ չըմ* (Զ): 9. Մտքով անցկացնել, մտածել, մտահոգվել: *Էրկու տարէ յա՝ քըէցալ ա սիզօն, էլ ասում չի, թա կընէգըս հունց ա տօնը պահում* (Զ): 10. Կրկնել: *Քու ասածըտ ըմ ասում* (Բ): 11. Արտասանել, երգել: *Մշըղ ախպէր, մին պէն ասէ, ըսկանանք* (Զ): 12. Պնդել: *Ասում ըմ՝ ըստի բիդի ինի* (Բ): 13. Մի բանի արտահայտության նշանը լինել, վկայել մի բանի մասին: *Էս վընանահէտքը ասում ա, վէր կըխտարը կամ ա ըստըդաս ճուր խըմում* (Բ): *վ.* 14. Երանի թե, միայն թե: *Ասէ թօռ չի կա, մընացածը հիշտ ա* (Բ): 15. Ենթադրենք, ընդունենք: *Ասինք էս դօնումըս էլ բըխշըէցէ, պա յըէտնան* (Զ): 16. Ուրեմն, պարզվում է որ: *Դէ, էն ա ասէ, մէզ խանփալ ըն, լի՞* (Բ): *շ.* 17. Կարծես թե: *Հանց խօսում ա, ասիս մինակ ինքըն ա ըշխադում:* 18. Չնայած, թեեւ: *Ասինք պատառ կէշ ա, հինչ ա՞ ինանկան* (Բ):

- Ասածը ասած ա - 1. Իր խոսքի տերն է, իր ասածից չի հրաժարվի: *Մէր նախագէն ասածը ասած ա, վէր ասալ ա, ընական ա* (Զ): 2. Շատ համառ է: *Էտ հարթնանը ասածը ասած ա, կարէլ չըս փօխիս* (Զ):

- Ասած տըէղան կըտըրէլ - Ասածն անել՝ իրագործել: *Թաքավէրը ասում ա, ասած տըէղան կըտըրում, էքսը հիշքան պառավ մարթ կա, լօխճին կըտօրում ըն* (Զ):

- Ասէլը հինչ ա՞ - Ի՞նչ է ուզում ասել, ի՞նչ մտադրություն ունի: *Ասէլը հինչ ա՞, վէր յըէկալ ա* (Բ):

- Ասէլըն ա անէլը մին ինիլ/տըէռնալ - Ասածն իսկույն՝ անմիջապես կատարվել: *Ասէլըն ա անէլը մին ա տըէռալ. կընէգըն ա օխտը խօխան յօր ա կալանալ, յըկալ էս սարէն կըլխէն վըէր յըէկալ* (ԱԱ, 18):

- Ասէլըն ա անէլը ուրուր ախպէր ըն - Ասելն ու իրագործելը՝ կատարելը պետք է իրար համապատասխանեն: *Ասէլըն ա անէլը ուրուր ախպէր ըն, վէր ասալ ըս, բիդի անիս* (Զ):

- Ասէլը քըցիլ - Առանց ասելու չանել՝ չհասկանալ, շնորհապակաս լինել: *Խըէլքը կըտըրէլ չի՝ մին պէն անէ, էզգանան ասէլըն ա քըցում* (Բ):

- Ասէլ չինիլ - *տե՛ս* Ասէլի պէն չի(1): *Սիմօնը արազավը թա հիշքան ա ուրխանըմ, էլ ասիլ չինիլ* (ԼՂԲ, 306):

- Ասինք թա - Ենթադրենք, դիցուք: *Ասինք թա մինը յըէս տուվէ, պա էն իրըէքը ըշտըդա յը՞ս քըթինան* (Բ):

- Ասիս թա/լըհա - Կարծես թե, այնպես է թվում թե: *Ընըէվ, հինչ ա՞ըրըէվ, ասիս լըհա ամըէռն ա* (Զ):

- Ասում ա, լի՞ - Անտեղի է ասում, ճիշտ չի ասում, հենց այնպես է ասում: *Ասում ա, լի՞, էս շէփտումը կարէլ չի էտ պատը շարէ՛* (Բ):

- Ասում ըմ՝ ասու մէր, թա էշը քած ա, ասում ա՝ քօռակը էլ ա քած - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը՝ հակառակ մյուսի ջանքերի, շարունակում է բացահայտել գաղտնիքները:

- Ըսածան տուս կալ - *տե՛ս* Խուսկան տուս կալ:

- Ըսածավը քինիլ - *տե՛ս* Խուսկավը քինիլ:

- Ըսածէն պէնդ վըէնը կէնալ/խըզ անէլ - Իր ասածը պնդել, համառել, չզիջել: *Օվչի Փիրումէն կընէգը ըսածէն պէնդ ա վըէնը կէնըմ, թա՝ չէ, վէր չէ, բիդի ասիս* (Զ):

- Ըսէլին ա ընէլին մաչին սար ու ծօրէր կա - Ասելն իրագործելը՝ կատարելը շատ դժվար է: *Ընիախ տըէղան ասէլ մէր, ըսէլին ա ընէլին մաչին սար ու ծօրէր կա*

- Ըսէլի պէն չի - 1. Աննկարագրելի՝ արտակարգ է, չափազանց է: *Էտ ախճիգը թա հիշկան ա հինում դաշանգ, ըսէլի պէն չի* (Զ): 2. Ասելն ամոթ է: *Մօրը հանց խուսկէր ասից, վէր ըսէլի պէն չի* (Բ):

ԱՍԷԼ-ԽՕՍԷԼ - *չբ.* Զրուցել, իրար հետ աշխուժորեն խոսել: *Նըստում ըն, ասում-խօսում, քըէփ անում* (Բ):

ԱՍԷՏ(ԷԼ) - *տե՛ս* ԱՍՏԷԼ(ԱՍ):

ԱՍԷՏ(ԷԼ) - *տե՛ս* ԱՍՏԷԼ(ԱՍ):

ԱՍԸԷՂ(ԼԸ) *(գրբ. ասեղն)* - *գ.* 1. Մետաղից բարակ, ողորկ, սրածայր թելանցքով գործիք՝ կարելու համար, ասեղ: *Մարը մին փօնջ ասըէղ ա տուվալ, հանցու հու վէր օգի՝ աշկավ տա, աշկէրը ծակէ* (ԱԱ, 15): 2. Տարբեր ձեւեր ունեցող եւ տարբեր նպատակներով օգտագործվող մետաղյա սրածայր ձողիկ: *Թըվանգին ասըէղը կօտըրալ ա* (Բ): 3. Փուշ (ոզնու, բույսի եւն): *Կօզնուն ըսըղնէն ծըկօտից, շօնը փախավ* (Զ): 4. Մի տեսակ բույս, որի տերեւները ասեղների նման են: *Մէր հընդէրըմը ասըէղ էլ ա փըսնէս* (Բ):

- Ասըէղ ածել - Թեթեւակի կարել: *Կընէգը էտ թօրբան ասըէղ ա ածում, տամ մարթին, հըդէ տինում* (Բ):

- Ասըէղ կօլ տըված (շօն) - Սաստիկ նիհար, հյուծված (անձ): *Էտ հինչ ա՞ հանըտ, հանցը ասըէղ կօլ տըված շօն* (Բ):

- Ասըէղ կօլ տըված շօն տըէռնալ - Սաստիկ նիհարել, հյուծվել: *Էնքան հաց չի կէրալ, տըէռալ ա ասըէղ կօլ տըված շօն* (Զ):

- Ասըէղ մաշկօղ - Խիստ ժլատ, գծուծ: *Իզէն ասըէղ մաշկօղ ա, կարէլ չըս նըէստա պէն յօր օնիս* (Բ):

- Ասըէղ տալ - Շանը վնասելու՝ սպանելու նպատակով ուտելիքի մեջ ասեղ դնել: *Կայօղը չուբանէն շընէրէն ասըէղ տուվավ, ըսպանից, վըէխճարը քըշից, տարավ* (Զ):

- Ասըէղ տաս, էն մին ղօլավը տուս կըկա - Շատ նիհար է, հյուծված է: *Էնքան տուզնը կացալ ա, վէր ասըէղ տաս, էն մին ղօլավը տուս կըկա* (Բ):

- Ասըէղ տըէռնալ - 1. *տե՛ս* Ասըէղ կօլ տըված շօն տըէռնալ: 2. Հեշտությամբ անհետանալ, կորչել: *Ասըէղ տըէռավ, կորավ, էլ կըրըէցէնք վէչ քըթէնանք* (Բ):

- Ասըէղ փըռնէլ գիդալ - Կար անել իմանալ, կարելու շնորհք ունենալ: *Տու հինչ կընէգ ը՞ս, ասըէղ փըռնէլըն էլ չըս գանդում* (Զ):

- Ասըէղ քաշիլ - *տե՛ս* Ասըէղ ածել:

- Ասըէղ քըցիլի տըէղ չինիլ - Շատ բազմություն հավաքված լինելով՝ ամենեւին ազատ տեղ չլինել: *Էնքան էլ մարթ ա ինում, վըէր ասըէղ քըցիլի տըէղ չի ինում* (ՀԺՀ, VII, 129):

- Ասըէղ քըցիս՝ տափը չի ըղնել - *տե՛ս* Ասըէղ քըցիլի տըէղ չինիլ:

- Ըսըէղէն ծակավը անց կէնալ - 1. *տե՛ս* Ասըէղ կօլ տըված շօն տըէռնալ: 2. Շատ ճարպիկ լինել: *Ըսըէղէն ծակավը անց կըկէնա, տու ընդըրա կարէլ չըս խանփիս* (Զ): 3. Շատ տանջվել, չարչարվել, նեղություններ կրել: *Հինչ կօրծ ա՞նէլ, հաշըէվ ըրա՝ ըսըէղէն ծակավը անց ըմ կացալ* (Բ): 4. Շատ բարակ՝ նուրբ լինել: *Էտ ախճիգը մին հանց շալ ա կօրծում, վէր ըսըէղէն ծակավը անց կըկէնա* (Զ):

- Ըսըէղէն ծակավը անց կըցընէլ - Շատ տանջել, չարչարել, նեղել: *Էտ աղան նօքայնրնէրէն ըսըէղէն ծակավը անց ա կըցընում, մինչըէվ էտ կօրծը պըրծընըմ ըն* (Զ):

- Ըսըէղէն ծակէն հանալ ածել - *տե՛ս* Ըսըէղէն ծակավը անց կըցընէլ:

- Ըսըէղէն ծակէն հանալ քինիլ - *տե՛ս* Ըսըէղէն ծակավը անց կենալ (3):

- Ըսըէղէն ծակումը - *տե՛ս* Նալէն-մէխին դաթումը:

- Ըսըէղու յըրա նըստէլ - Խիստ անհանգիստ լինել, անհարմար վիճակում գտնվել, նյարդայնանալ: *Ըսըէղու յըրա յըս նըստած, էտ հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

- Ըսըէղու շօք - Չնչին՝ աննշան բան:

էտ ըսը՝ղէն շօքը հինչ ա՞, վէր վախտ ըս կուրցընում (Ձ):

ԱՍԸԼ *(թրք. asli)* - *ած.* Առողջ, պիտանի, գործունյա: *Ընում ա, չընում, իրէք ախպէր ըն ընում, ախպուրցը մինը՝ ասըլ, էրկուսը՝ բըդասըլ* (ՆԱԲ, 24):

ԱՍԹԸԽ *(գրբ. աստղ)* - *գ.* 1. Սեփական լույս ունեցող երկնային մարմին, որ երեւում է գիշերը՝ լուսավոր կետի նման, աստղ: *Ծըմըռվա քըշէրը վէր ասթըխէրը տեռս յը՝կէն, գ՝իդա՛ վէր ցօրտ ա ինա՛կան* (Ձ): 2. Աստղի ձեւով՝ մի քանի ճառագայթներով կամ սուր անկյունների զարդանկար՝ նշան՝ շքանշան եւն: *Ասթըխը տօ՛շան ա տամ, ք՝ինեռ՝ում* (Բ): 3. *փխբ.* Նշանավոր, հռչակավոր գործիչ: *Էտ մարթը սաղ կանտօրէն ասթըխըն ա* (Բ): 4. *փխբ.* Բախտ: *Կօգի դաշանգ՝, ամմա ասթըխ չօնէ* (Բ):

- Ասթըխէրը հըղէ ըղնել - Գիշերն անցնել, լույսը կամաց-կամաց բացվել: *Ասթըխէրը հըղէ յըն ընգալ, պատառ վըխտանը յը՝տը հիյվըննէն տեռս ընէլի վախտըն ա* (Բ):

- Ասթըխէրը հըմբարէլ - 1. Անհնարին՝ անմիտ գործ ձեռնարկել: *Էտ պէնը կարէլ չըս անիս, հա՛շը՝վ ըրա, թա օգում ըս ասթըխէրը հըմբարիս* (Բ): 2. Պարապ լինել, անգործության մատնվել: *Կօրծ, զատ չի անում, ասթըխէրըն ա հըմբարում* (Բ):

- Ասթըխէրը հըմբարվել - Երկինքը պարզ լինել: *Կ՝ուղէրէն մը՝ծը ասմա.- Ասթըխէրը հըմբարվում ա, էս քըշէր կարէլ չընք կ՝ուղօթուն անինք՝* (Ձ):

- Ասթըխէր խօսկ տալ - Անհնարին՝ մեծ բաներ խոստանալ: *Էտ տըղան մինչը՝վ փըսակվէլը ըխճըկանը ասթըխէր ա խօսկ տամ* (Բ):

- Ասթըխը խըվարէլ - 1. *տե՛ս* Ասթըխը ծըռվէլ: 2. *տե՛ս* Ասթըխը ծըլլալ:

- Ասթըխը ծըլլալ - Մեռնել, վախճանվել: *Մին ո՛ւրո՛ւգ՝ո՛ւն ախպէրը ըրա՛զ՝ումը տէսնում ա, վէր ախպօրը ասթըխը ծըլլաց...* (ՀԺՀ, V, 557):

- Ասթըխը ծըռվէլ - Հաջողությունը դադարել, անհաջողության մեջ ընկնել, դժբախտանալ: *Էտ օրանց էլ ըտըրա ասթըխը ծըռվում ա* (Բ):

- Ասթըխը ծուվվալ/կօրծ անէլ - Բարի բախտի արժանանալ, հաջողության մեջ ընկնել: *Ըտըրա ասթըխը ծուվվամ ա. էտ վը՝սկէն յօր ա օնում, փըսակվում, լ՝ավ ապրում* (Ձ):

- Ասթըխը կօրչիլ - *տե՛ս* Ասթըխը ծըռվէլ:

- Ասթըխը հանգ՝իլ - *տե՛ս* Ասթըխը ծըլլալ:

- Ասթըխը ճըլկավէրը ըղնել - *տե՛ս* Ասթըխը ծըռվէլ:

- Ասթըխը մար մընէլ - *տե՛ս* Ասթըխը ծըռվէլ:

- Ասթըխը պէնվալ - *տե՛ս* Ասթըխը ծուվվալ:

- Ասթըխը վէր ըղնէլ - *տե՛ս* Ասթըխը ծըլլալ:

- Ասթըխը տը՝ղը - *տե՛ս* Նախշը տը՝ղը:

- Ասթըխը տեռս կ՝ալ - *տե՛ս* Ասթըխը ծուվվալ:

- Ասթըխը փըռնէլ - 1. Դուր գալ, հավանել: *Վէր ըտըրա տը՝սավ, ասթըխը փըռնից, կօրծի յէր կալա՛վ* (Բ): 2. *տե՛ս* Ասթըխը ծուվվալ:

- Ասթըխը օրախ - Բախտավոր, գործը հաջողակ: *Ասթըխը օրախ մարթ ա, կավըն էլ ա ճօխտակ ծընալ, էշըն էլ* (Բ):

- Ասթըխու թիք՝ա՛/կուտուր/պատառ - *տե՛ս* Լեռսու թիք՝ա՛:

- Ըսթըխէրէն հըսնէլ - Շատ բարձրանալ: *Հէնգ՝ տըռնումը էտ ծառը հըսնըմ ա ըսթըխէրէն* (Ձ):

- Ըսթըխէրէն նըհը՝ետ խաղ անէլ - Արագավազ՝ թռչկան լինել (ձիու մասին): *Ծի, հինչ ծի՞, ըսթըխէրէն նըհը՝ետ խաղ ա անում* (Բ):

ԱՍԹԸԽԱԳԷՏ *(գրբ. աստեղագէտ)* - *գ.* Աստղագուշակ՝ աստղերով գուշակություն անող: *Էս տըղան ասըմ ա, վէր ինք՝ը ասթըխագէտ ա, վէր ասթըխը ծըլլամ ա, գ՝ուդում ա հեռ՝ ասթըխ ա, հու վա մէռալ* (ՀԺՀ, V, 555):

ԱՍԹԸԽԱՎ - *ած.* 1. Ոչ շատ գեղեցիկ, բայց դուրեկան, գրավիչ, հաճելի: *Ասթըխավ ախճիգ՝ ար, էտ տըղան տը՝սավ, ծզից, տարավ* (Բ): 2. *տե՛ս* Ասթըխը օրախ:

ԱՍԹԸԽՀԱ՛ՇԸ՝Վ - *ած.* Աստղերի թվով, անհամար, բազմաքանակ: *Շահը ասթըխհա՛շը՝վ զօրքավ նի յա մընում Ղարաբաղ* (Ձ):

ԱՍԹԸԽՕՏ - *ած.* Աստղերով պատված, աստղալից: *Էս ասթըխօտ յէրգ՝ինքան իրէք ասթըխ վէր ընգավ...* (ՀԺՀ, V, 288):

ԱՍԻԼ - *տե՛ս* ԱՍԷԼ:

ԱՍԼԱՆ *(թրք. aslan)* - *գ.* 1. Առյուծ: *Ասլանը ասմա.- Վէր ճօխտակ ծընիմ, ք՝ը՝զ ուտըլական ըմ, վէր կընդակ ծընիմ, մին ճօտ ըմ ք՝ը՝զ տըլական* (Ձ): 2. *փխբ.* Քաջ՝ կտրիճ՝ սրտոտ մարդ: *Ըտըրան էրկու ասլան տըղա յա ինում* (Բ):

- Ասլան բալասի - *տե՛ս* ԱՍԼԱՆ(2):

- Ասլանը ճանջ չի փըռնէլ - Ուժեղը իր կարողություններին համապատասխան է գործ ձեռնարկում: *Տըղան դէվին ասմա.- Ասլանը ճանջ չի փըռնէլ, էտ հուվ ա՞, վէր յը՝ս ըտըրա նըհը՝ետ կըռվիմ* (Ձ):

- Ասլան կըտըրէլ/տը՝ռնալ - Քաջ՝ անվախ՝ համարձակ դառնալ, արիանալ: *Էտ վէր տը՝սավ, ասլան կըտըրից* (Բ):

- Ասլանու ծը՝ծ ծըծած - *տե՛ս* ԱՍԼԱՆ(2):

- Ասլանու կաթնը - 1. *փխբ.* Ոգելից խմիչք, հատկապես թթի օղի: *Միրգօն ապան խըմում ա, թա.- Էս ասլանէն կաթնան հիշքան ը՞ք քաշա՛լ* (Ձ): 2. *փխբ.* Հազվագյուտ բան: *Լ՝ավ մարթը ասլանու կաթն ա, տիժէր ա քըթէնալը* (Ձ):

- Ասլանու ըռը՝խ ճօթըռօղ - *տե՛ս* ԱՍԼԱՆ(2):

- Ասլանու սը՝րտ ինիլ - Քաջ՝ անվախ՝ համարձակ լինել: *Մէր Միրգան ասլանու սը՝րտ օնէ* (Ձ):

ԱՍԼԸ/ԱՍԼԻ *(արաբ., պրս. asl (բուն, ծագում, արմատ, հիմնական), թրք. asil (ծագում, տեսակ, ցեղ)* - *գ.* Արմատ՝ հիմք, ծագում, ցեղ, տոհմ: *Ասլը ճինանչի, յը՝տնան ախճիգ՝ ծզի* (Ձ):

- Ասլը հօ - Ցեղի՝ գերդաստանի ժառանգական հատկանիշները չեն կորչում, շարունակվում են սերնդեսերունդ: *Էս խօսկէրքը ըսէլավ, դէրվիշը յէտ ա տը՝ռնում, թա.- Ասլի հո՛* (ՀԺՀ, V, 603):

- Ասլին քաշիլ - Իր նախնիներին նմանվել: *...Էն էլ ո՛ւրա՛ն ասլին ա քաշալ, հինչու տէսալ ա, էն ա աշկէն առաչը կալա՛լ* (ՀԺՀ, V, 604):

ԱՍԼԸԶԱԴԱ *(թրք. asilzade)* - *ած.* Ազնվազարմ, ազնվատոհմիկ: *Էս ասլըզադա հավքէրան ըրէնակ յէր կալած՝ էս ա մին քանի տարի կա, վէր Կըվկազին նանամ-սանամ խանըմնէն էլ ըն յայլաղ քինըմ...* (ՋՏ, Բ, 74):

ԱՍԼԻ - *տե՛ս* ԱՍԼԸ:

Ա՛ՍԿ՝Ա՛Ր *(թրք. asker)* - *գ.* 1. Թուրքական զինվոր: *Ա՛սկ՝ա՛ռնէն էտ վէր տը՝սէն, փախէն* (Բ): 2. Զորք: *Խանը ա՛սկ՝ա՛ռը հըվաքում ա, նի մընում էտ թաքավէրին յէրգ՝իրը* (Ձ):

Ա՛ՍԿ՝Ա՛ՐԱ՛Ն - *գ.* Քաղաք ԼՂՀ-ում՝ համանուն շրջանի կենտրոնը:

- Ա՛սկ՝ա՛ռանա՛ պէրթումը պըլօկված - Շատ թշվառ, չքավոր: *Էտ հինչ ա՞ հա՛լըտ, հանց ըս Ա՛սկ՝ա՛ռանա՛ պէրթումը պըլօկված* (Բ):

ԱՍԿՕԼԿԱ *(ռուս. осколок)* - *գ.* Պայթած արկի, ռումբի, նռնակի եւն բեկոր: *Մինչը՝վ միհէնգ՝ ասկօլկան էն ա ջանըմը* (Ձ):

ԱՍՄԱ - *գ.* Խաղողի մի շարք տեսակներ՝ կախան խաղող, որ պահում են ձմռան համար: *Ասման կախ-կախ ըրավ, հանցու ծըմը՝ռնը խօխէնք՝ը օտին* (Ձ):

ԱՍՄԱԼԸՂ - *գ.* Թելերից գործած գդալաման: *Ա՛դա՛թ ա իլա՛լ՝ պէժինք՝ին մաչին ասմալը՝ղ էլ ըն իլա՛լ տալիս* (Ձ):

ԱՍՄԱՆ *(պրս., թրք. asman)* - *տե՛ս* ՅԷՐԳ՝ԻՆՔ՝:

- Ասմանը յը՝ր ինիլ - *տե՛ս* Յէրգ՝ինք՝(ը) յը՝ր ինիլ:

- Ասմանը յըէր հ(անել) - *տե՛ս* Յէրգինք՛(ը) յըէր հ(անել):

ԱՍՄՈՒՆՔ - *գ.* 1. Ասված խոսք, ասույթ, ասելիք: *Վէր քու ասմունք անիմ, մին շէփտըմը պըրծընէլ չըմ* (Բ): 2. Ժամասացություն, ժամերգություն: *Ադէրը ասմունքը պըրծավ, լօխ տ՚ուս յը՛կէն* (Ձ):

ԱՍՄՕՇԿԱ *(ռուս. осьмушка)* - *տե՛ս* ՊԱՏԱՌ:

ԱՍՊԱԺ - *տե՛ս* ԱՇՊԱՋ:

ԱՍՊԱԺԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԱՇՊԱՋԽԱՆԱ:

ԱՍՊԱԺՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱՇՊԱՋՕԹՈՒՆ:

ԱՍՊԷԼ - *նբ.* Ասպերը ձգել՝ գործելու համար: *Թիլը ասպից, վէր կ՚օրծէ* (Ձ):

ԱՍՊ(Ը) - *գ.* 1. Ջուլհակի հաստոցի շարժուն շրջանակը՝ սանրաձեւ թելերով, որոնց արանքով անցնում են հենքի թելերը: *Ասպը մըճիճվա՛ծ ա, խը՛ղճէն թօղալ մա՛թա՛ղ* (Ձ): 2. Կտավի գլխի հենքի թելերը, ծոպ: *Ասպը կըտօրից* (Ձ):

ԱՍՍԱԽԿԱԼ - *տե՛ս* ԱԽՍԱԽԿԱԼ:

ԱՍՎԷԼ/ԱՍՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԱՍԷԼ-ի:

ԱՍՎԻԼ - *տե՛ս* ԱՍՎԷԼ:

ԱՍՏԱՌ *(պրս., թրք. astar)* - *գ.* 1. Հագուստի՝ վերմակի եւն ներսի կողմը կարված կտորը: *Յուրդանէն աստառը կարում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Որեւէ գործի ներքին՝ գաղտնի հանգամանքը, ներքին պատճառը, հիմքը: *Տու կօրծէն իրը՛սըն ըս տը՛սնում, աստառը տը՛սնում չըս* (Բ):

- Աստառ անէլ - *տե՛ս* ԸՍՏԱՌԷԼ:

- Աստառը ծըկծըկօտ ինիլ - Ընդունված օրենքին՝ կարգերին դեմ լինել: *Էն կարէլ չի մէր կօխկէն կօրծ անէ, ընդըրա աստառը ծըկծըկօտ ա* (Բ):

- Աստառը շօռ տուված - Դավանանքը՝ համոզմունքը փոխած: *Աստառը շօռ տուված մարթին անա ամմէն հինչ ըսպըսէլի յա* (Ձ):

ԱՍՏԱՐՕԺՆԻ *(ռուս. осторожный)* - 1. *ած.* Զգույշ, ուշադիր, զգոն: *Աստարօժնի մարթ ա, կարէլ չըս չա՛՛շմիշ քըցիս* (Բ): 2. *մ.* Զգուշաբար, զգուշորեն: *Էտ գըրանատնէն աստարօժնի յօր ա օնում, յըշիգ՚ումը տա՛՛ռսում* (Ձ):

ԱՍՏԷԼ(ԱՄ)/Ա՛՛ՍՏԷԼ(Ա՛՛Մ)/ԱՍԷՏ(ԷԼ)/Ա՛՛ՍԷՏ(ԷԼ) - *մ.* Ապա, հետո, այսուհետեւ: *Աստէլ վէր հըղէ յա ինում, թա ք՚ինի, օգում ա, վէր հ՚ուրան ըզըտօղէն էլ նըհէտը տանէ...* (ՀԱԲ, 15,68):

Ա՛՛ՍՏԷԼ(Ա՛՛Մ) - *տե՛ս* ԱՍՏԷԼ(ԱՄ):

ԱՍՏԸՎԱԾ - *տե՛ս* ԱՍՏՈՒԾ:

ԱՍՏԸՎԱԾԱՋԻՆ - *տե՛ս* ԱՍՏԸՎԱԾԱՋԻՆ:

ԱՍՏԸՎԱԾԱԾԻՆ - *տե՛ս* ԱՍՏԸՎԱԾԱՋԻՆ:

ԱՍՏԸՎԱԾԱՋԻՆ/ԱՍՏԸՎԱԾԱՋԻՆ/ԱՍՏԸՎԱԾԱԾԻՆ *(գրբ. Աստուածածին)* - *գ.* Քրիստոսի մոր՝ Մարիամի մակդիրը: *Մարյամ Աստվածածնին մին խօրթ մար ա իլա՛՛լ, տա փիս կընէգ՚ ա իլա՛՛լ...* (ԱԱ, 51):

ԱՍՏՈՒԾ/ԱՍՏՈՒՋ/ԱՍՏՕԾ/ԱՍՏԸՎԱԾ *(գրբ. Աստուած)* - *գ.* 1. Կրոնական պատկերացումներով՝ աշխարհն ստեղծող ու կառավարող գերագույն էակ: *Աստուծ ըտըրա խընթիրքը ըսկանում ա, դուշ շինում, թըռչըցընում* (ԱԱ, 64): 2. *փխբ.* Պաշտամունքի արժանի անձ, կուռք: *Էտ մարթը մէր Աստուծընա ա* (Բ):

- Աստուծ ա գ՚ի՛՛ուդ՚ի՛՛ում - 1. Ոչ ոք չգիտե, հայտնի չէ, ո՞վ գիտե: *Ք՚ինըմ ա, ք՚ինըմ, շատ ա ք՚ինըմ, թա խըրէգ՚, Աստուծ ա գ՚ի՛՛ուդ՚ի՛՛ում...* (ՀԺՀ, V, 128): 2. Ինչ-որ վատ բան, վարմունք եւն դատապարտելու, որեւէ մեկի կամ որեւէ բանի նկատմամբ պարսավանքի եւ ընդհանրապես բացասական վերաբերմունքի արտահայտություն: *Աստուծ ա գ՚ի՛՛ուդ՚ի՛՛ում, թա քանէ մարթու տօնըս քանդա՛՛լ տու* (Բ):

- Աստուծ ախրը պարի անէ - Թող հաջողվի՝ վերջը բարի լինի: *Լ՚ավ կօրծ ըս փըռնալ, Մնդրի, Աստուծ ախրը պարի անէ* (Բ):

- Աստուծ անէ - 1. Երանի թե: *Աստուծ անէ՝ էլ կըռը՛վ չինի, մէխկ ըն էս ջիհիլնեն* (Բ): 2. Եթե, եթե հաջողվի, եթե հաջողություն լինի: *Աստուծ անէ՝ արաշտ չինի, ըստարէ լ՚ավ ցօրէն ընք հընձիլա՛՛ն* (Բ):

- Աստուծ աշկան քըցիլ - Այլեւս բախտը չժպտալ՝ օգնություն չլինել: *Աստուծ մը՛զ աշկան քըցա՛՛լ ա, կարում չընք ապրինք՚* (Ձ):

- Աստուծ բ՚ա՛՛ռք՚ա՛՛թ տա - *բրմդ.* Թող առատություն լինի: *Ժուղօվուրթը էք՚ի՛՛ց հօ՛՛նձը ըսքըսում ըն, Աստուծ բ՚ա՛՛ռք՚ա՛՛թ տա* (Բ):

- Աստուծ դ՚ա՛՛ռդը տուվալ ա, դ՚ա՛՛ռմանը էլ նըհը՛տը - Ամեն մի նեղություն՝ դժվար իրավիճակ իր փրկության ելքը՝ միջոցն ունի: *Աստուծ դ՚ա՛՛ռդը տուվալ ա, դ՚ա՛՛ռմանը էլ նըհը՛տը, կօզի կօրծ չի անում, ամմա ախպէրը միշտ քըղաքան փուլ ա դարկում* (Բ):

- Աստուծ էրկու ծը՛ռքավ ա տամ - Աստված շռայլ է (մեկի հանդեպ): *Ըտըրանց Աստուծ էրկու ծը՛ռքավ ա տամ, էրկու տըռնումը հըրուստացալ ըն* (Ձ):

- Աստուծ ըղորմած ա - *տե՛ս* Աստուծ մը՛ծ ա:

- Աստուծ ըստը՛ղծալ ա, վէր յը՛կալ/քըշացալ - Անթերի է, կատարյալ է, արտասովոր է: *Տօն, հինչ տօ՞ն, ասիս լ՚ըհա Աստուծ ըստը՛ղծալ ա, վէր յը՛կալ* (Բ):

- Աստուծ ինիլ - Խիղճ՝ գութ՝ խղճմտանք ունենալ: *Ընդըրա Աստուծ օնէ, նըհը՛տը հընգըրթուն ըրա՛՛* (Բ):

- Աստուծ լ՚ավէն նըհը՛տ ա առուտոր անում - Միշտ լավը՝ բարին է կործանվում՝ մեռնում: *Աստուծ լ՚ավէն նըհը՛տ ա առուտոր անում, էնքան փիս պըռըվնէն թօղալ ա, էտ ջա՛՛հիլ, խէլ՚ի՛՛նք, ըղուրմավ մարթին տարալ* (Ձ):

- Աստուծ ծէն տալ - Աստծու անունը տալով՝ նրանից օգնություն խնդրել, Աստծուն ապավինել: *Տարէն փիս արաշտ ա, կընանէք՚ը Աստուծ ըն ծէն տամ, վէր թօռ կ՚ա* (Բ):

- Աստուծ ծը՛ռք հըսցընէլ - Բախտը ժպտալ, օգնություն լինել: *Աստուծ ծը՛ռք հըսցըրավ, թօռ չի յը՛կավ, ժուղօվուրթը հօ՛՛նձը ըրէն, պըրծէն* (Բ):

- Աստուծ կըլխան փախած - Անբախտ, անհաջողակ: *Աստուծ կըլխան փախած ա, վէշ մին պէն կարում չի անէ* (Ձ):

- Աստուծ հազզար ու մին տօռնը օնէ, հազզարը վէր կապէ, մինը կըպէնա - Դժվար իրավիճակից դուրս գալու ելք կգտնվի: *Դ՚ա՛՛ռդ մէ՛ր անէլ, Հանէս, Աստուծ հազզար ու մին տօռնը օնէ, հազզարը վէր կապէ, մինը կըպէնա, կավ ա լի՞, ըստակալ ա, ըստակալ ա, էս ա հէրէնջըտ ծընական ա* (Ձ):

- Աստուծ հա՛մ տամ ա, հա՛մ տանում - *տե՛ս* Աստուծ մին տը՛ղա կըտըրում ա, մին տը՛ղա՝ տամ:

- Աստուծ հաց տըվօղէն հացը բօլ-բօլ ա անում - Բարի՝ առատաձեռն մարդը միշտ շահում է: *Աստուծ հաց տըվօղէն հացը բօլ-բօլ ա անում, սաղ գ՚անքումը լ՚իվօթուն ա ըրալ, միհէնգ՚ էլ լօխ հ՚ուրա՛՛ն ըն ք՚օ՛՛մ՚՛՛նգ՚ անում* (Բ):

- Աստուծ հըզզարէն փուլ ա տամ, մինին՝ խը՛ղք - Ասում են ոչ ունեւոր, բայց լավ՝ պարկեշտ՝ խելոք մարդկանց հասցեին:

- Աստուծ հը՛ռէ պահէ/տանէ - Թող այդպիսի բան երբեք չպատահի, Աստված ազատի (փորձանքից, չարից եւն): *Աստուծ հը՛ռէ պահէ, ասում ըն հիրը՛վան շէնումը ազար կա* (Ձ):

- Աստուծ հ՚ա՛՛ք՚ի յա տուվալ, կարում չի յը՛տ յօր օնէ - Ասում են չար՝ դաժան՝ վատ մարդու մասին, որը մեռնելիս տանջվում է:

- Աստուծ հ՚ա՛՛ք՚ին լ՚ուսըվէրէ - Բարեմաղթություն հանգուցյալի մասին: *Կ՚էվանը մէզ շատ ա ք՚օ՛՛մ՚՛՛նգ՚ ըրալ, Աստուծ հ՚ա՛՛ք՚ին լ՚ուսըվէրէ* (Բ):

- Աստուծ ղէյնանը տակէն պահում ա - Աստված հովանավորում է: *Յու Աստուծէն հըվատում ա, Աստուծ ղէյնանը տակէն պահում ա* (Ձ):

- Աստուծ ղըվաթ տա - Բարեմաղթություն որեւէ աշխատանք կատարողին՝ թող ուժ՝ եռանդ լինի աշխատանքն ավարտին հասցնելու համար: *Ծէնին ջի-*

հիլնէն ուրուր հէտա տընէր ըն շինում, Աստուծ ղըվաթ տա (Բ):

- Աստուծ մաչին նըստած - Գեղեցիկ, հիասքանչ, կատարյալ: *Ասում ա.- Էս հինչ լավ արտ ա՞, տարը մը՛ռածը հունց ա փըսալ, լըհա ասիս Աստուծ մաչին նըստած ինի* (ՀԺՀ, V, 662):

- Աստուծ մը՛ծ ա - Մի ելք կգտնվի, պետք չէ հույսը կորցնել: *Նըղըսըրտել մէլ, Աստուծ մը՛ծ ա, էս ա թոռ կըկ՛ա, բաստանըտ կըճիրի* (Բ):

- Աստուծ մընանա քըցիլ - Անօրեն՝ անխիղճ գործ բռնել, իր հավատը դրժել, անողոք դառնալ: *Թաքավէրը Աստուծ մընանա քըցալ ա, ժուղուվուրթէն տանջում ա* (Ձ):

- Աստուծ մին տը՛ղա կըտըրում ա, մին տը՛ղա՝ տամ - Դժբախտությունն ու բախտավորությունը հաջորդում են իրար: *Աստուծ մին տը՛ղա կըտըրում ա, մին տը՛ղա՝ տամ. Սըք՛անէն էշը յըրկէ ըստակալ ա, կավը՝ ըսօր ծընալ* (Բ):

- Աստուծ յը՛ր չօնէլ/կօնէ՞ - Արդարացի չէ, անընդունելի է, անօրեն՝ անխիղճ արարք է: *Աստուծ յը՛ր չօնէլ, վէր ինձ էրկու ծի ինի, ք՛ը՛զ մին էշ էլ չինի* (Ձ):

- Աստուծ շընըհավէր անէ - *տե՛ս* ՇԸՆԸՀԱՎԷՐ: *Աստուծ շընըհավէր անէ, բօրքընը էլ փէշաք՛արնէրին ինի* (ՁԱ, Ա, 56):

- Աստուծ չանէ - *տե՛ս* Աստուծ վէչ անէ:

- Աստուծ չինիլ - Անգութ՝ անխիղճ՝ դաժան լինել: *Յէգնը թա.- Կընէ՛, ըսպանէ՛, էրկուվընանուն Աստուծ չօնէ* (ՀԺՀ,VII, 240):

- Աստուծ պահէ - *բրմդ.* Ապրի, երկար ապրի: *Աստուծ պահէ Յէնօկէն, ք՛ըմանգ՛ ըրավ, բաստանըս չըփըրը՛ցէ* (Ձ):

- Աստուծ պարին կընդարէ - *բրմդ.* Մեկի նպատակի կամ իղձի բարեհաջող իրականացման ցանկություն՝ թող հաջողություն լինի: *Ասթըխէգ՛ աքէրը օգում ա թոռնանը փըսակէ, Աստուծ պարին կընդարէ* (Բ):

- Աստուծ սարէն յէշում ա, ծունը տինում - Ամեն մեկին որեւէ բան տրվում է՝ ըստ իր կարողությունների եւ արժանիքների: *Մացակը ասմա.- Աստուծ սարէն յէշում ա, ծունը տինում, յը՛ս շատ ըմ հոնձ անում, բիդի շատ օտիմ* (Ձ):

- Աստուծ սը՛տ չի - 1. Խիստ գաղտնի է, թաքուն է: *Ընընրա փընռնած կուրծէրան Աստուծ սը՛տ չի* (Բ): 2. Անօրեն՝ անարդար գործ է: *Ընընրանա Աստուծ սը՛տ չի, յը՛ս կարէլ չըմ խառնընվիմ* (Բ):

- Աստուծ վէչ անէ - 1. Երանի թե այդպես չլինի, աստված մի արասցե: *Աստուծ վէչ անէ՝ մարթին կընէգը մը՛ռնէ, տօնը կընքանդվի* (Ձ): 2. Սպառնալիքի արտահայտություն: *Բաղվանչին ասում ա.- Մ խօխէնք՛, էս դօնումը բախշում ըմ, ամմա հատէ ասում ըմ՝ Աստուծ վէչ անէ, մէհէտ էլ բաղան կ՛ուղօթուն անիք՛...* (Ձ):

- Աստուծ տա - *տե՛ս* Աստուծ անէ:

- Աստուծ տալ - Բախտը բերել, հաջողության մեջ լինել: *Ընընրա Աստուծ տամ ա, քանէ հէտ ք՛ունում ա վը՛րս, տէրտակ չի կ՛ամ* (Բ):

- Աստուծ տանէլ - Մեռնել, վախճանվել: *Ամմա ինդի յա պընտահում, վը՛ր Աստուծ մին տը՛ղ չի տանըմ. առաչ կընգանընն ա տանըմ* (ՀԺՀ, V, 64):

- Աստուծ ուրանն (ք՛ը՛զ) նընիը՛տ - 1. Աստված զորավիգ լինի նրան (քեզ), թող հաջողություն լինի: *Տընդէրքը ք՛ը՛ցալ ըն կընռը՛վ, Աստուծ ուրանց նընիը՛տ* (Ձ): 2. Ինքն (դու) է (ես) իր (քո) գլխի տերը, պետք չէ միջամտել, հարկ չկա նրա (քեզ) հետ վիճելու, համոզելու: *Իզէն ասած չի ըսկանում, հինչը օգում ա, թողէ անէ, Աստուծ ուրանն նընիը՛տ* (Բ):

- Աստուծ քը՛շէրը կ՛ամ ա, կընանուցը ընգուճնէրէն քըսը-փըսի անում - Կնոջ գաղտնիքը ոչ ոք չի կարող իմանալ: *Աստուծ քը՛շէրը կ՛ամ ա, կընանուցը ընգուճնէրէն քըսը-փըսի անում, վէշ մին կընգա սէկրէտ կարէլ չըս գ՛իդանս* (Ձ):

- Աստուծ քօս ա տուվալ, ղէյնը չի տամ, թա ջանը ղընրփէ - Անելանելի՝ ծանր կացության մեջ է: *Արտը վընրէլի վախտընն ա, կ՛ուրթան չօնէ, թա վարէ. Աստուծ քօս ա տուվալ, ղէյնը չի տամ, թա ջանը ղընրփէ* (Ձ):

- Աստուծանա մին օր կ՛ուղացած - Անչափ ուրախ: *Լիդա տօտան հանց ա Աստուծանա մին օր կ՛ուղացած. տընդան բընակա յը՛կալ ա* (Բ):

- Աստուծանավ մընխիթանրվիս - Սփոփանքի արտահայտություն՝ ուղղված ննջեցյալի հարազատներին կամ մեծ կորուստ ունեցողներին: *Բաղարանքանը յը՛տը մին-մին մուտանում ըն մընռածէն տընդէն, թա.- Աստուծանավ մընխիթանրվիս* (Բ):

- Աստուծ-Աստուծ անէլ - Որեւէ բան կատարվելու, փափագը իրականացնելու համար Աստծուն երկրպագել: *Աստուծ-Աստուծ ա անում, վէր կընռը՛վը ճէլլի պընրծընէ* (Ձ):

- Աստուծէն աշկան ընղնէլ - *տե՛ս* Աստուծ աշկան քընցիլ:

- Աստուծէն աշկը յընրան ինիլ - *տե՛ս* Աստուծ տալ:

- Աստուծէն էք՛սը վէրչ չօնէ - Ասում են այն ժամանակ, երբ տված խոստումը չեն կատարում եւ անորոշ ժամանակով հետաձգում են:

- Աստուծէն ընէծածը - Թշվառ, խեղճ ու կրակ, անճարակ: *Էտ Աստուծէն ընէծածը հինչը օգում ա անէ, թողում չընը* (Բ):

- Աստուծէն ընշտանավը - Մեծ ախորժակով: *Ղօնաղը վէր Աստուծէն ընշտանավը չի հաց կէրավ, տընատը՛ռնը ք՛ը՛փէն նի կընկ՛ա* (Ձ):

- Աստուծէն ընռաշկէն չօքէ, ամմա կօրծէն հը՛տումը կաց - Հիմնականում պետք է ապավինել սեփական ուժերին: *Հանբի, Աստուծէն ընռաշկէն չօքէ, ամմա կօրծէն հը՛տումը կաց, ք՛ինի բաստանըտ ճիրի՛, ումէդընտ թոռէն յընրա մէլ տինիլ* (Բ):

- Աստուծէն ծաղէգ՛ը յընրան - Անարատ, մաքուր: *Մը՛ղընը, հինչ մը՛՞ղընը, Աստուծէն ծաղէգ՛ը յընրան* (Բ):

- Աստուծէն ծընրան տանուս կ՛անլ - *տե՛ս* Հընդա տանուս կ՛ալ: *Դէրը պահանչում ա՝ վը՛ր էտ հարամզադա հարուստէն կախ տան, վէր Աստուծէն ծընրան տանուս ա յը՛կալ* (Ձ):

- Աստուծէն ծընրավը ք՛ինիլ - Բարեպաշտ՝ օրինավոր լինել, կանոնավոր վարքով ապրել: *Մէր շենումը փիս մարթ չի կա, լօխ Աստուծէն ծընրավընն ըն ք՛ունում* (Բ):

- Աստուծէն կընրակը կընլխէն վէր ածէլ - *տե՛ս* Կընլխէն կընրակ վէր ածէլ:

- Աստուծէն կընրակը կընլխէն վէր տը՛ռնալ - *տե՛ս* Կընլխէն կընրակ վէր տը՛ռնալ:

- Աստուծէն կ՛իրանումը կ՛իրիլի չի - Անգութ՝ անխիղճ՝ դաժան արարք է: *Ընընրա ընրածը Աստուծէն կ՛իրանումը կ՛իրիլի չի* (Ձ):

- Աստուծէն կօշտը դարկէլ - Սպանել, մեռցնել: *Ծէնընտ կընտընրէ՛, թա չէ Աստուծէն կօշտը կընդարկիմ* (Ձ):

- Աստուծէն կօշտը ք՛ինիլ- Սպանվել, մեռնել: *Էրկու տընդա օնար, ճօխտը Աստուծէն կօշտը ք՛ը՛ցէն* (Բ):

- Աստուծէն հընդան տանուս կ՛անլ - *տե՛ս* Հընդա տանուս կ՛անլ:

- Աստուծէն հընդավը ք՛ինիլ - *տե՛ս* Աստուծէն ծընրավը ք՛ինիլ:

- Աստուծէն հընդը՛ցը (յընրա) - Բարեպաշտ՝ օրինավոր՝ արդար: *...Թունի դային ընէսուն տընէկան տընդամարթ ար, Աստուծու հընդէցը յընրա մին անթանր մարթ ար* (ՀԺՀ, VI, 177):

- Աստուծէն մանանը խառնը/մաչին ինիլ - Աստծո կամքով կատարվել: *Մին տընռնումը տու հունց հուրուստա՞ցէլ, հանլբանթ Աստուծէն մանանը խառնընն ա* (Բ):

- Աստուծէն պահաճ կ՛առնը կ՛ունլ օտէլ չի - Ում Աստված պահպանում է, ոչ ոք եւ ոչինչ չի կարող նրան վնասել:

- Աստուծէն պարավ չընտալ - Շատ գոռոզ լինել: *Իզէն Աստուծէն պարավ չի տամ, հինչ մընա՞ց, թա ք՛ը՛զ ախճիգ տա* (Բ):

- Աստուծէն պարէվը մընանա քընցիլ/ընղնէլ - Սաստիկ շփոթված՝ հուզված

լինել: *Հծնձին վախտը վէր կ՚ամ ա, ըրտրտարէրը Ըստուծէն պարէվը մընընրնէրան քըցհում ըն* (Զ):

- Ըստուծէն վը՝ննէրը էրիլ - Ասում են մեծ խարույկին: *Չուբընննէն հանց դրռդօռաչ ըն ըրալ, վէր Ըստուծէն վը՝ննէրը էրհում ա* (Զ):

- Ըստուծէն տակէն - *տե՛ս* Ըշխարքէս տակէն (ԱՇԽԱՐ(Ք)-ի տակ):

- Ըստուծէն տարէն/ըռութանան/հուրհուգ՚հունը/քըշէրը/օրը) - Միշտ՝ ամեն տարի՝ առավոտ՝ երեկո՝ գիշեր՝ օր: *Ըստուծէն տարէն կ՚ամ ա, հօրը ըշխադածը յօր օնում, ք՚հունհում* (Զ):

- Ըստուծէն ումէդին թօղնէլ - Թողնել բախտի քմահաճույքին: *Բօստանը վէչ ճիրհում ա, վէչ քըղանում, թօղալ ա Ըստուծէն ումէդին* (Բ):

- Ըստուծէն փարք՚ տալ - Բախտից գոհ լինել, Աստծուց շնորհակալ լինել: *Ըստուծէն փարք՚ ա տամ, վէր կարում ա կօրծ անէ, խօխէնք՚ը պահէ* (Բ):

- Ըստուծէն փէշկը փըռնէլ - Հույսը չկորցնել, չվհատվել, Աստծուն ապավինել: *Ըստուծէն փէշկը փըռնէ՛, լօխ լ՚ավ ա ինանկան* (Բ):

- Ըստուծէն փիսը - Ասում են ի ծնե վատ՝ ժառանգականորեն չարասիրտ մարդկանց մասին:

- Ըստուծէն քարավ տալ - Եղածով չբավարարվել, բախտից դժգոհել: *Խըրէգ՚ Ըստուծէն քարավ տո՛, էն ըս լ՚ավ ըպրէլիս, հինչըտ ա՞ պակաս* (Զ):

- Ըստուծէն քըշտան կ՚ալ - Շատ խեղոք՝ ճարտար՝ բանիմաց լինել: *Հանց խօսում ա, հանց ա Ըստուծէն քըշտան ինի յը՝կած* (Բ):

- Ըստուծէն օրը - Ամեն օր: *Ըստուծէն օրը տահանք հուրհուր նըհը՝տ կըռվում ըն* (Զ):

- Ըստուծու դանգ՚ահ - Աստծու ստեղծած կարգ: *Ըստուծու դանգ՚ահ ա. մինը անում ա, մինը՝ օտում* (Զ):

- Ըստուծու դադաստան - Արդար դատաստան: *Մին ա, հիբ էլ ինի, Ըստուծու դադաստան ըն ընական* (Զ):

- Ըստուծու ըստը՝ղծած - Կենդանի արարած: *Հէյվանընն էլ ա Ըստուծու ըստը՝ղծած, հինչ ա՞նինք՚, թա լհուզհն չօնէ* (Զ):

- Ըստուծու թակած - *տե՛ս* Ըստուծէն ընէծածը:

- Ըստուծու լ՚ավ թըվալ - Բարի գործ կատարել, բարություն անել: *Լ՚ավ ըս ըրալ, վէր էտ յէթիմին ք՚օմանգ՚ ըս ըրալ, Ըստուծու լ՚ավ կըթըվա* (Զ):

- Ըստուծու կըրակ - 1. Չար, դաժան, անգութ: *Իզէն մարթ չի, Ըստուծու կըրակ ա* (Բ): 2. Չարաճճի: *Ըստուծու կըրակ խօխէնք՚ ըն, մօրը շատ ըն չըրչարում* (Բ): 3. Մեծ ցավ՝ պատիժ՝ դժբախտություն: *Էտ Ըստուծու կըրակ ա, լօխ ճին էլ պըտահում ա* (Բ): 4. Շատ թանկ: *Էշին կ՚ինը մըհէնգ՚ Ըստուծու կըրակ ա, կարում չընք ինք՚ օսինք՚* (Զ):

- Ըստուծու կ՚առնը - Անմեղ, պարկեշտ, հեզաբարո: *Հինչ հա՞թնը, հանշը՝կ ըրա, թա Ըստուծու կ՚առն ա, հինչը ըսկօսուրը ասում ա, դանտի անում ա* (Բ):

- Ըստուծու կ՚իժ - Բացարձակ խենթ՝ գիժ: *Էտ տըղան Ըստուծու կ՚իժ ա, սա՛յաղ կաց* (Զ):

- Ըստուծու կ՚օտէ - Ծիածան: *Թօռը պըրծավ, մին մը՝ծ Ըստուծու կ՚օտէ տհուս յը՝կավ, խօխէնք՚ը ուրխացէն* (Զ):

- Ըստուծու հըղէ - Բարություն, արդարություն, աստվածապաշտություն: *Կըռը՝վը ընգավ, յիրգ՚իրումըս Ըստուծու հըղէ չի մընաց* (Բ):

- Ըստուծու ղօնաղ - Անսպասելի հյուր: *Հու Ըստուծէն ղունաղէն պահէ, Աստուծ էլ ընդըրա կըպահէ* (Զ):

- Ըստուծու պահած - Աստծո հովանավորած, փորձանքներից փրկված: *Մէր յէրգ՚իրը Ըստուծու պահած ա* (Զ):

- Ըստուծու պատիժ - *տե՛ս* Ըստուծու կըրակ:

- Ըստուծու տուված/տհուրք՚ - Բնության պարգեւած, բնատուր, աստվածատուր: *Ըստուծու տուված շընօրք ա* (Բ):

- Ըստուծու տօն - Եկեղեցի: *Վէր սավէտը մընար, մէր շինէրքումը հիշկան Ըստուծու տօն կար, լօխ կըքանդվանր* (Զ):

- Ըստուծ-Քըրէստուծ անէլ - 1. *տե՛ս* Ըստուծ-Աստուծ անէլ: 2. *տե՛ս* Ըստուծէն ծըրավը ք՚ինիլ: 3. Առավոտյան՝ նախաճաշին, օղի խմել: *Ամրհութենը ասմա.- Մանվէլ, յը՝ք մարթա մին ըստաքան Ըստուծ-Քըրէստուծ անինք՚, հըղէ ինինք՚, հանլա արը՝վը տհուս չի յը՝կալ* (Զ):

ԱՍՏՈՒՁ - *տե՛ս* ԱՍՏՈՒԾ:

ԱՍՏՕԾ - *տե՛ս* ԱՍՏՈՒԾ:

ԱՍՓԱԼՏ *(ռուս. асфальт, գերմ. asphalt, հուն. asphaltos)* - *գ.* Ասֆալտ: *Արը՝վ ըրավ, ասփանտը կըկըղից* (Բ):

ԱՍՕՂ - *գ.* 1. Ժողովրդական բանավոր ստեղծագործություն պատմող, երգասաց, բանասաց: *Էտ մարթը լ՚ավ ասօղ ա ինհում, միշտ լ՚ավ-լ՚ավ քաթէր ա ասում, ժուղովուրթը ըսկանում ըն* (Զ): 2. Սեղանապետ: *Ասօղը լօխճին կէնացը խըմից* (Բ): 3. Համարձակ խոսող՝ ճշմարտությունը երեսին ասող մարդ: *Մանուկ դայրին ասօղ ա, հինչու հարկավէր ա՝ սուդյին իրը՝սէն ասալ ա* (Զ):

ԱՍՕՂ-ԽՕՍՕՂ - *ած.* Ջրուցասեր, մարդամոտ: *Ասօղ-խօսօղ մարթին անա լօխ հանգ կանին* (Զ):

ԱՍՕՐ - *տե՛ս* ԸՍՕՐ(Է):

ԱՎ/ՕՎ *(թրք. av)* - *տե՛ս* ՎԸ՝ՐՍ:

ԱՎԱԴ *(պրս. avad)* - *ած.* 1. Բերրի, առատ: *Հունց վէր տէսնըմ ըք, տարին ավադ ա, կազէթու բօլլուղ կինի...* (ՋՏ, Բ, 207): 2. Լավ մշակված, փարթամ, ընտիր, խոշոր: *Տարէն վէր թուռույին ինի, համ թօթը ավադ կինի, համ հհունը* (Զ): 3. Բարգավաճ, շեն: *Ճարտարը ավադ շէն ա* (Բ):

- Ավադ անէլ - Բարգավաճ դարձնել, շենացնել: *Էտ տըղան տը՝ռնում ա թաքավէր, հօրը թախտը ավադ անում* (Զ):

- Ավադ ինիլ/տը՝ռնալ - Բարգավաճել, շենանալ: *Շէնումը վէր ջանիլ չիլանվ, էն շէնը ավադ չի ինիլ* (Զ):

ԱՎԱՁ - *տե՛ս* ՀԱՎԱՁ:

ԱՎԱՁ *(թրք. ivaz)* - *տե՛ս* ՏԸ՝Դ[1] (16):

ԱՎԱՁԱԿ - *տե՛ս* ԸՎԱՁԱԿ:

ԱՎԱՁԱՆ - *տե՛ս* ԸՎԱՁԱՆ:

ԱՎԱՁ-ԸՎԱՁԻ - *մ.* Փոխադարձաբար իրար հաջորդելով՝ փոխնիփոխ: *Ըտըրանք չօ՚ըք՚ տարէ յա անվանգ-ըվանգհն փիսօթուն ըն անում հուրհուր* (Զ):

ԱՎԱԼ *(թրք. evel)* - *տե՛ս* ԱՌԱՋ[2](2,3):

- Անվանլ մօրթէս, յը՝տնան վէրթիս - Սեփական անձը թանկ է անգամ որդուց:

ԱՎԱԼ-ԱԽԸՐ *(թրք. əvvəl-axir)* - 1. *տե՛ս* ԱԽՐԸ(1): 2. *ած.* Սկիզբն ու վերջը՝ ամբողջ պատմությունը: *Մինչը՝վ ըտըրա անվանլ-ախրը գ՚հուդհում չի, էտ պառավը ծը՝ՐՔ չի քաշհում* (Զ):

ԱՎԱԼԱՆ *(թրք. əvvəldən)* - *տե՛ս* ԱՎԱԼ(Ք՚)Ի:

ԱՎԱԼ(Ք՚)Ի *(թրք. evveliki)* - *ած.* Սկզբի, նախնական, նախկին: *Տըղան հուրանն էն անվանլի մըհակը յօր ա օնըմ, ք՚ընըմ* (ՀԺՀ, V, 56):

ԱՎԱՆԱԿ - *տե՛ս* ԸՎԱՆԱԿ:

ԱՎԱՆՍ *(ռուս. аванс, ֆր. avance)* - *գ.* Ամբողջ պարտավորության կատարումն ապահովելու համար նախապես տված գումար, կանխավճար: *Հէնգ՚ մանէթ ավանս ա տամ, պայման կապում, վէր պատը պըրծընէլանը յը՝տը տասսը մանէթ էլ ա տըլական* (Զ):

ԱՎԱՆՍԱՎԷՏ - *տե՛ս* ԸՌԱՅՍԱՎԷՏ:

ԱՎ-ԱՎ - *գ.* Խաղատեսակ. խաղացողները բաժանվում են երկու խմբի, խմբերից մեկի անդամները թաքնվում են, մյուս խմբի անդամները պետք է փնտրեն եւ գտնեն նրանց: *Խօխէնք՚ը ավ-ավ ըն խաղ անում* (Բ):

ԱՎԱՐ - *տե՛ս* ԱՎՐԱՂ:

ԱՎԱՐԱ - *տե՛ս* ԸՎԱՐԱ:

ԱՎԱՐՅԱ *(ռուս. авария)* - *գ.* Ավտովթար: *Ասում ըն, յըրկէ Մարտակէրտ ավարյա յա իլանլ, էրկու հօքի մը՝ռալ ըն, Աստուծ հը՝ռէ տանէ* (Բ):

- Ավարյա անէլ - Վթարի ենթարկվել: *Մաշինը ավարյա ըրավ, լօխ սաղ պըրծէն, փարք՚ Ըստուծու* (Բ):

ԱՎԱՐՏ *(գրբ. աւարտ (վերջ, վերջանալը)* - *ած.* Ավարտած, վերջացրած: *Երկու ինիստուտ ավարտ ախճիգ՝ օնէ, ճօխտըն էլ անկօրծ* (Բ):

ԱՎԳԱՆՈ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ավգ՝ան անէլ - *տե՛ս* Ջանիլան(ն) տանէլ:

- Ավգ՝ար ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Ջանիլան քինիլ:

ԱՎԳՕՆ/ԱԲԳՕՆ *(ռուս. обгон)* - *գ.* Շարժվող փոխադրամիջոցի կողքով արագ ընթացքով անցնելով՝ առաջ ընկնելը, վազանց: *Ավգօնընն ա շատ վախտ ավարյին մանին* (Բ):

- Ավգօն անէլ - Վազանց կատարել: *Էտ մըշինինէն, ուրուր ավգօն ընէլավ, քինամ ըն, նի տը՛ռնըմ ծօրը* (Բ):

ԱՎԷՐԱԿ - *տե՛ս* ԸՎԷՐԱԿ:

ԱՎԷՐԻԼ - *տե՛ս* ԸՎԷՐԻԼ:

ԱՎԷՐՎԻԼ - *տե՛ս* ԸՎԷՐՎԻԼ:

ԱՎԻԼ[1] - *տե՛ս* ԻՎԻԼ:

ԱՎԻԼ[2] - *տե՛ս* ԷՎՈՒԼ:

ԱՎԻԼԻ - *տե՛ս* ԻՎԻԼ:

ԱՎԼԱԴ/ՕՎԼԱԴ *(արաբ. evlad (որդիներ), թրք. evlat (զավակ, ցեղ, սերունդ)* - *գ.* Գերդաստան, տոհմ: *Կընչիս ըն ըտըրանց ավլադին ղօնաղ, վէր կ՝ան ուրանց տըղին տը՛սնան* (ԼՂԲ, 315):

ԱՎԼԻԼ - *տե՛ս* ԷՎԼԻԼ:

ԱՎՐԱՂ - *գ.* Ծառերի ճյուղերի եւ խոտաբույսերի չորուկ եւ փտած մնացորդներ: *Ավրաղը վէր էրիս, պօղ չի կույանալ* (Բ):

- Ավրաղ տը՛ռնալ - Շատ չորանալուց փտել (ճյուղերը, խոտաբույսերը): *Խօտը խէ հարում չը՞ս, ավրաղ ա տը՛ռալ* (Բ):

ԱՎՈՒԼ - *տե՛ս* ԷՎՈՒԼ:

ԱՏԱ - *տե՛ս* ԱՏՏԱ:

ԱՏԱԺ/ԷՏԱԺ *(ռուս. этаж, ֆր. étage)* - *գ.* Իրար վրա շարքերով բարձրացող շինվածքի յուրաքանչյուր շարքը՝ միեւնույն հարթությամբ ձգվող մասը: *Տընէրը շինում ըն, ըխճըկանը պիրում, տինում էրկունչի ըտաժումը* (ՀԱԲ, 15,73):

ԱՏԱԿ *(գրբ. յատակ, հ.ե. *pad-)* - *գ.* 1. Գետնի ամուր հողաշերտը, որի վրա շարում են շենքի պատերը: *Փընթամէնտը էնքան բիդի քանդիս, վէր ատակը պէց ինի* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* ՏԸԺՕԽԿ:

- Ատակ անէլ - Հիմնահատակ ավերել: *Ասէլընն ու տօնը ատակ անէլը մին ա տէռնում* (ՆԱԲ, 57):

- Ատակը ընցընէլ - *անրգ.* 1. Անհետանալ, անհետ կորչել: *Թօրքէրը էտ վէր տը՛սէն, ատակը ընցէն* (Բ): 2. *տե՛ս* Գ՝օռբագ՝օռ ինիլ:

- Ատակը տըժօխկ անէլ - Սաստիկ վիճաբանել՝ կռվել: *Սաղ օրը էն ըն ուրուր նըհը՛տ ատակը տըժօխկ ընէյիս* (Ձ):

- Ատակը քինիլ - *տե՛ս* Ատակը ընցընէլ:

- Ատակ ինիլ - *տե՛ս* Ատակը ընցընէլ:

ԱՏԱՄՆԸ - *տե՛ս* ԱՏԷՄՆԸ:

ԱՏԷԼ *(գրբ. ատեմ)* - *նբ.* Մեկի նկատմամբ ատելություն տածել: *Կօգի հալալ քըվէրք ըն, ամմա ուրուր ատում ըն* (Բ):

ԱՏԷՄՆԸ/ԱՏԱՄՆԸ *(գրբ. ատամն (ատամ)* - *գ.* Գութանի խոփը թեւի հետ կապող մասը: *Կ՝ութանին ատէմնը կօտրալ ա* (Ձ):

ԱՏԼԱՍ *(արաբ., թրք. atlas, ռուս. атлас)* - *գ.* Փայլուն, ողորկ երեսով մետաքսյա կտոր՝ կերպաս: *Էրկու մետըր ատլաս ինք՝ կալանվ, դարկից նըշընածէն հը՛տէ* (Ձ):

ԱՏԿԱՋ - *տե՛ս* ԱԹԿԱՋ:

ԱՏԿԸՐԻՏԿԱ - *տե՛ս* ԱԹԿԸՐԻԹԿԱ:

ԱՏԿՕՍ - *տե՛ս* ԱԹԿՕՍ:

ԱՏՎԱԿԱՏ - *տե՛ս* ԱԴՎԱԿԱԴ:

ԱՏՏԱ/ԱՏԱ - *ձ.* Հանդիմանություն՝ դժգոհություն արտահայտող բացականչություն: *Ատտա կընլօխը թաղիմ ըտըրա, յը՛կալ ա խընձօրէս քաղալ, փախալ* (Բ):

ԱՏՏՈՒՐՄԱ - *տե՛ս* ԱԹԸՐՄԱ:

ԱՏՐԱ - *գ.* Հացաբույսերը փայտով ծեծելը՝ հատիկը հանելու համար: *Կոմբայինը ադաթ ընգավ, ժուղովուրթը ատրան մընանան քըցից* (Բ):

- Ատրա անէլ - 1. Հացաբույսերը փայտով ծեծելով՝ հատիկները առանձնացնել: *Յօրէնին հասկէրը ատրա ըրավ* (Բ): 2. *փխբ.* Ուժգին հարվածով ճխլել՝ ծանր վերք հասցնել: *Թընխից, դէվին կընլօխը ատրա ըրավ* (Ձ):

ԱՏՐԱՎԻՑ *(ռուս. отравить (թունավորել)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ատարավից անէլ - *տե՛ս* Աղու տալ:

- Ատրավից ինիլ/տը՛ռնալ - Թունավորվել: *Էտ սօյնը իփում ըն, օտում, տընհիավան ատրավից ինում* (Բ):

ԱՏՐԱՎԼԷՆՆԻ *(ռուս. отравление)* - *գ.* Թունավորվելը, թունավորելը, թունավորում: *Ամը՛ռնը ատրավլէննի շատ կինի* (Ձ):

ԱՏՕ - *նբ. մնկ.* Տո՛ւր, ինձ տո՛ւր: *Խոխան ասմա.- Ծէրանը ատօ* (Ձ):

ԱՏՕՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ատօմ անէլ - Լցնելուց որոշ ժամանակ անց գինու եւ օղու տակառների՝ կարասների թերին՝ պակասածը լրացնել: *Սուղումուն դային կ՝ինուն կարասը ատօմ ըրավ, ըռը՛խը ծասկից* (Բ):

ԱՐ[1]/ԱՐ[1] - Էական բայի սահմանական եղանակի անցյալի անկատարի եզակի երրորդ դեմքի ձեւը: *Էտ մարթը էտ հըրուստէն յէզանը տը՛ղընն ար լընծված վար անում* (ՀԺՀ, VIII, 196):

ԱՐ[2]/ԱՐ[2] *(թրք. ar (ամոթ, ամոթխածություն)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ար կ՝ալ - *տե՛ս* Նամուս կ՝ալ:

ԱՐ[1] - *տե՛ս* ԱՐ[1]:

ԱՐ[2] - *տե՛ս* ԱՐ[2]:

ԱՐԱ[1] *(թրք. ara (հարաբերություն)* - *գ.* 1. Առնչություն, կապ, հարաբերություն: *Մէր արան ընդըրանց անա կընօխէ յա կընտրալ* (Ձ): 2. Ցանկություն՝ տրամադրություն: *Արան պէցուր ա, օգում ա ք՝ը՛փ անէ* (Բ):

- Արա չինիլ - 1. Մեկի հետ վատ հարաբերությունների մեջ լինել, հետը չշփվել, կապ չպահել: *...Յու չի գ՝իդըմ, վէր աթա-բաբա թօրքը հային նըհէտ արա չօնի...* (ՋՏ, Բ, 210): 2. Ցանկություն՝ տրամադրություն չունեցող: *Արա չօնիմ հըրսանէք՝ ք՝ինիլի* (Բ):

- Արան փընռնէլ - Իրար հետ լեզու գտնել, լավ հարաբերությունների մեջ լինել: *Մէր արան փընռնում ա ռուսնէրէն նըհը՛տ* (Ձ):

ԱՐԱ[2] - 1. *տե՛ս* ԱԴԱ: *...Յէտավ ծէն ըն տամ, թա.- Մրա, կավը յէկալ ա, յէկ տօն* (ՀԱԲ, 15, 145): 2. *տե՛ս* Ա[3]:

ԱՐԱԲ - *գ.* Առաջավոր Ասիայում եւ Հյուսիսային Աֆրիկայում ապրող ժողովուրդ՝ արաբ: *Վէր արաբնէն նի յընտը՛ռնում խընաբաղ, իրը՛ք հանրուր հայ ա ըսպանվում...* (ԱԱ, 54):

ԱՐԱԲԱ - *տե՛ս* ԸՐԲԱ:

ԱՐԱԲԱՉԻ - *տե՛ս* ԸՐԲԱՉԻ:

ԱՐԱԳԻԼ *(գրբ. արագիլ)* - *գ.* Երկար կտուցով ու երկար ոտքերով չվող մեծ թռչուն՝ արագիլ: *Արագ՝իլը ծուկնավ ա ապրում* (Բ):

ԱՐԱՋ - *տե՛ս* ԱՐԱՋ:

ԱՐԱՋ/ԱՐԱՋ *(գրբ. երազ)* - *գ.* 1. Քնի մեջ երեւացող պատկերներ՝ պատկերացումներ: *Էս թաքավէրը արազ ա տէսնում* (ՀԱԲ, 15,81): 2. *փխբ.* Անիրագործելի՝ երեւակայական բան: *Քու ասածըտ արազ ա, ըտի պէն չի կա* (Բ): 2. *փխբ.* Վաղանցուկ բան՝ իրողություն: *Ըրազու նըման յը՛կավ, ք՝ը՛ցավ, պէն չի կըլխու ընգէնք՝* (Բ):

- Ուրազ ա՞, թա ըրըկ՝օ՞ճի - Անիրա՞կան է, թե՞ իրական: *Ռէրվիշը ասում ա.- Էս ուրազ ա՞, թա ըրըկ՝ օ՞ճի* (Ձ):

- Ուրազը կըրակէն նաղլ անէլ - Երազը վատ բան՝ դժբախտություն գուշակել: *...Ասըմ ա.- Ուրազը կըրակէն ա նաղլ անըմ, ըտըրանք բաշայէթմիշ չընինէլու, էտ մարթը կընգանը պըհէլու չի* (ՀԺՀ, VI, 184):

- Ուրազը պէնալ - Երազում տեսածը

մեկնաբանել: *Պառավը էտ ըխճըկանը ա՛ռա՛զը պէնում ա, թա.- Արխա՛յին կաց, ըստարէ բախտըտ պինվըլական ա* (Ձ):

- Ա՛ռա՛զ ը՞ս խօսում/տը՛սալ - Ի՞նչ ես ասում, անիրական բաների մասին ես խոսում, նման բան չի կարող լինել: *Ա՛ռա՛զ ը՞ս խօսում, ինձ վը՛սկէ ըշտըղան ա՞* (Ձ):

- Ա՛ռա՛զ տալ - Երազում մեկին ասել՝ հայտնել: *Քըշէրը ըտըրան ա՛ռա՛զ ըն տամ, վէր Թաղալ ըխպիրին կօխկէ ծառէն տակէն էնա մին պուլիգ վը՛սկէ թաղած* (Ձ):

- Ա՛ռա՛զ տը՛ռնալ - 1. Երազի վերածվել: *Ներակ ըմ տը՛սալ էս կարկուտը ա՛ռա՛զ տը՛ռնա* (Ձ): 2. Անէանալ, չքանալ: *Խօնդ՚ուց Իսակը ա՛ռա՛զ ա տը՛ռալ, ուրվամ չի* (Բ):

- Ըրա՛զ՚ումըն էլ չըտը՛սնալ - Չկարողանալ ունենալ՝ հասնել՝ իրագործել, խիստ անմատչելի լինել: *Հա՛ռը ասմա.- Պըրծավ, մըհէնգ՚ա՛ց տէնը էս ծին ըրա՛զ՚ումըտ էլ չըս տըսնըլական* (Ձ):

- Ըրա՛զ՚ումը տը՛սնալ - *տե՛ս* Ըրազումըն էլ չըտը՛սնալ:

ԱՐԱԹ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Արաթ անէլ - Սերմերն ու սածիլները ցանելուց կամ տնկելուց առաջ մարգերը ջրել: *Պիրում ա լաքէրը մին լ՚ավ արաթ անում, շիթիլը տընգօտում* (Բ):

- Արաթ տը՛ղ - Ջրարբի՝ արգավանդ դաշտ: *Արաթ տը՛ղ ա, լ՚ավ բօստան կը-տը՛ռնա* (Բ):

ԱՐԱԺԱՆ - *տե՛ս* ԸՐԱԺԱՆ:

ԱՐԱԼԸՂ/ԸՐԸԼԸՂ *(թրք. aralik)* - *գ. տե՛ս* ՂԱԹ(4,5):

- Արալըղավը սը՛վ կատու ընցընէլ - *տե՛ս* Ղաթավը սը՛վ կատու ընցընէլ: *...Հինչ սը՛վ կատու ա ընցալ Ջաքուն ան Թաթուն արալըղավը, վէր էրկու տարի ա, խըռավ ըն...* (ՋՏ, Ա, 46):

ԱՐԱԽԻՍ - *գ.* Գետնանուշ: *Ղարաբաղ արախիս չի տը՛ռնըմ* (Բ):

ԱՐԱԽՉԻ *(պրս. arakčin (քրտինք ժողովող)* - *գ.* 1. Գունավոր թելերից գործած գլխարկ՝ թասակ: *Մարալ աքէրը ասմա.- Հուվէր վըխճարէս հէրթը տանէ պահէ, մին արախչի յըմ տըլական* (Ձ): 2. Թեթեւ բարակ գլխարկ, գիշերվա գլխարկ: *Արախչին կըլօխը քաշից, քօն իլա՛վ* (Բ):

ԱՐԱԽՍ - *գ.* Արաքս գետը:

- Արախսը տանէլ, ծարավ յը՛ստ պիրիլ - *տե՛ս* Ախպա՛ուրը տանէլ, ծարավ յը՛ստ պիրիլ:

- Ըրախսէն ճա՛ուրը - Վարար, հորդ, առատ: *Թօռ, հինչ թօ՞ռ, Ըրախսէն ճա՛ուրըն ա* (Բ):

ԱՐԱԿ *(գրբ. երակ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԴԱՄԱՐ: 2. *տե՛ս* ԱՐԽ: 3. Տրամադրվածություն: *Արակըտ ըսօր լ՚ավ չի, հինչ ա՞ իլա՛վ* (Բ): 4. Այն խողովակը, որով հոսում է խողողահյութը՝ հնձանում, կամ օդին՝ օդեթորման ժամանակ: *Էտ հինձա՛նին արակը կօտըրից, խը՛ղճը մընաց մա՛թալ* (Բ):

- Արակը պէրակ (կ՚ալ) - Եկամտի փոքր, սակայն մշտական աղբյուր (ունենալ): *Մէր արակը պէրակ ա կ՚ամ, մէզ բօլ ա* (Ձ):

- Արակը փըռնէլ - Մեկի թիակների տակով անցնող երկու հիմնական երակները մատներով տրորել՝ իբր նրա խեղթությունը անցկացնելու համար: *Ա-բօն կ՚իժվա՛լ ա, տա՛ր էք Մըրյանէն կօշ-տը, արակը փըռնէ* (Ձ):

- Ըրակէն նըհը՛տ - Ըստ տրամադրվածության: *Ըրակէն նըհը՛տ ա կօրծ ա-նում* (Բ):

- Ըրակումը ինիլ - Տրամադրված լինել: *Վէր ըրակումը ինի, էտքանըտ մին օրումը կանէ* (Բ):

ԱՐԱԿ-ԱՐԱԿ - *տե՛ս* ԸՐԸԿ-ԱՐԱԿ:

ԱՐԱԿ-ՍԱՐԱԿ - *տե՛ս* ԱԿԱՆ-ՍԱԿԱՆ:

ԱՐԱՂ/Ա՛ՐԱ՛Ղ *(արաբ. arak, պրս. arag, թրք. raki)* - *գ.* Օղի: *Մարը մին բօթուլ ա-րաղ ա տամ տըղին, թա տանէ տա Մէլի-քին, համ էլ ասէ, թա օժը հինչ տը՛ղա յա* (ՀԺՀ, V, 328):

- Արաղ քաշիլ - Թթից, խաղողից, հոնից, սալորից, թուզից եւ այլ պտուղներից օղի թորել: *...Կա՛ռա՛նդ՚ու մէլիքը հըրամ-մայում ա, վը՛ր հիշքան թըթի բաղէր կա, լօխ տակռավը հանին, տէն քըցին, վը՛ր էլ արաղ չի քաշին...* (ՀԺՀ, V, 236):

Ա՛ՐԱ՛Ղ - *տե՛ս* ԱՐԱՂ:

ԱՐԱՄԻՇ - Գործածվում է *Ք՚ը՛փը ա-րամիշ անէլ* դարձվածի մեջ:

ԱՐԱՆ *(պրս. aran)* - *ած., գ.* Հարթավայր, տաք տեղ: *Ըսիս ըն՝ առաչ արան յիրգ՚իրըմը մին թաքավէր իլա՛լ, էտ թաքավէրին մին մադար տըղա իլա՛լ* (ՀԲ, 336):

- Ըրանու արաղ - Գովելի՝ ընտիր՝ պատվական օղի: *Մէլիք՚ը ըտըրանց ը-րանու արաղ ա խըմըցընում* (Ձ):

ԱՐԱՆԺԸՎԻ *(ռուս. оранжевый)* - *ած.* Նարնջագույն: *Արանժըվի շՅՅէրըտ ինձ խը՛էլքա տարալ ա...* (Ձ):

ԱՐԱՆԻ - *գ.* Արցախյան դաշտային ցորնատեսակ: *Միհէնգ՚ էլ արանի վա-ղող չի կա* (Ձ):

ԱՐԱՇՏ *(գրբ. երաշտ)* - 1. *գ.* Չորայնություն, անձրեւի պակասություն: *Ի-ղը՛ք տարէ յա՝ արաշտ ա, արտէրը տը՛ռնըմ չի* (Ձ): 2. *ած.* Չոր, չորային: *Էս ախպա՛ուրը արաշտ տարէն ցըմըքէս ա, թուռըյին տարէն՝ տա՛ուս կ՚աս...* (ԱԱ, 56):

- Արաշտ անէլ - Տարին չորային լինել, չանձրեւել: *Արաշտ ըրավ, բուստընէր չուրըցըրավ* (Բ):

ԱՐԱՍԸՆԳԻ - *գ.* 1. Երկար գերան, որ, մեջտեղից դնելով մի քարի կամ այլ իրի վրա եւ երկու ծայրին նստելով, ճոճվում են: *Խօխէնք՚ը էտ արասընգին տի-ռին ք՚ա՛ութա՛ուկէն, նըստը՛ցէն, խաղ ըրէն* (Բ): 2. Նույն այդ խաղը: *Էտ էրկու ախճի-գ՚ըտ էզգանան ա՛ուրա՛ուր նըհը՛տ ին արա-սընգի խաղ անում* (Ձ):

ԱՐԱՐ *(գրբ. արար (արարված, գոր-ծած, արդյունք, ինչք)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Արար աշխար(ք) - Ամբողջ աշ-խարհը, համայն աշխարհ: *Արար աշ-խար գ՚ա՛ուդա՛ուս ա, վէր մէր թօթէն ըրաղէն նըման խըմիշկ չի կա* (Բ):

ԱՐԱՐԻ - *տե՛ս* ԸՐԱՐԻ:

ԱՐԱՐՔ - *տե՛ս* ԸՐԱՐՄՈՒՆՔ: *Էտ մարթը ա՛ուրա՛ուն արարքը կըլխու վա ընգընէս, յէտ հօրը պիրիս տօն, առաք-փառաք պըհէս* (ԱԱռ, 13):

ԱՐԲԱԲ - 1. *տե՛ս* ԲԱՐԲԱՂ: 2. Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Արբաբ անէլ - Առեւտրի մեջ խաբել: *Արբաբ ըրավ, էտ քավթառ էշը էտ մարթին յըրա թա՛նգ՚ կ՚ինավ ծախից* (Ձ):

ԱՐԳԱՆՈ - *տե՛ս* ԱՐՔԱՆՈ:

ԱՐԴ/Ա՛ՐԴ *(թրք. ard (վերջ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Արդը տալ/կըտըրցընէլ - Մինչեւ վերջ սպառել, վերջացնել, վատնել: *Տանը պատառ փուլ կար, արդը տըվավ, դինջացավ* (Բ):

Ա՛ՐԴ - *տե՛ս* ԱՐԴ:

Ա՛ՐԴԱ՛Կ - *տե՛ս* Ա՛ՐԹԱ՛Կ:

Ա՛ՐԴԱ՛Մ(ՆԸ) - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ա՛րդա՛մը անէլ - 1. Աճել, փարթամանալ, զորանալ: *Էտ կընէգ՚ըտ հինչքան խըխօցը թըկէս ա, ընդըրանք էնքան ա՛ուրդա՛մ ըն ընէս* (ՀԺՀ, V, 590): 2. Շատանալ, բազմանալ, տարածվել: *Խաղուն խըծապէրթ չի ա՛ուրդա՛մը ընէս, օղտը՝ Տումէ* (Ձ):

ԱՐԴԱՎ/ԱՐԴՈՒ/ԱՐԴՕՎ - *գ.* Խոշոր աղացած հացահատիկ, որով կերակրում են անասուններին: *Արդավը պըրծավ, խօզ՚էրը մընացէն տա՛ուզնը* (Բ):

- Արդավ անէլ - 1. Հացահատիկը խոշոր աղալ՝ արդավ պատրաստել: *Ժօրա դային կ՚ՅՅրէն տարավ արդավ ըրավ, պէ-րավ* (Բ): 2. Այլուրը խոշոր՝ անորակ աղալ: *Էս ա՛ալէր չի, վէր ըղացալ ըս, արդավ ըս ը-րալ, տիրա՛լ ընդը՛ղ* (Բ): 3. *փխբ.* Արագ-արագ խոսել: *Հինչ ը՞ս արդավ անում, կա-մանց խօսէ, պէն կըլՅխ ըղնինք՚* (Բ):

ԱՐԴՈՒ - *տե՛ս* ԱՐԴԱՎ:

ԱՐԴՕՎ - *տե՛ս* ԱՐԴԱՎ:

Ա՛ՐՁ(Ա՛)/ԱՌՁ(Ա) *(պրս. arza, թրք. arz (ներկայացնելը)* - *գ.* 1.Դիմում, խնդրագիր: *Յէր կըցա ք՚ընա՛ցէ մէր ա՛ուզա՛ կ՚ըրող Միրզին կօշտը, մին աբասի փող տըվէ, մին էրգ՚ան ա՛ուզա՛ կ՚ըրից, տարա Թիփ-լիզ...* (ՀԺՀ, V, 624): 2. Բողոքագիր: *Մին*

ամրզ ա կ'ուրուում գուխսավէտին, վէր քըշէ-ը յը՝կալ ըն հավէրը կ'ուղացալ (Բ):

- Ամրզ անէլ - 1. Դիմում՝ խնդրագիր ներկայացնել, դիմել, խնդրել: *Խը՝ղճ կը-նէգ'ը հուրը ամրզ ըրավ, ք'ամնագ' չըրէն* (Բ): 2. Բողոքագիր ներկայացնել, բողոքել: *Պէլ ախպէրը տուս ա յէկալ, ճըղճը-ղացալ, թա.- Հա՛յ, իմ ախպօր ըսպանէ-ցին, յէս հէս ա ք'ինում ըմ ամրզ անէմ* (ՀԺՀ, VI, 700):

ԱՐԷՆԴԱ *(ռուս. аренда, լեհ. arenda, լատ. arrendare)* - *գ.* Վարձակալություն: *Միհէնգ' ամնաթ ա՝ վը՝ղէրը արէնդավ յօր ըն օնում, բիջարում* (Զ):

ԱՐԷՆՏԻՐ - *տե՛ս* ԱՐԻՆՏԻՐ:

ԱՐԷՎ - *տե՛ս* ԱՐԸՎ:

ԱՐԷՎ - *տե՛ս* ԱՐԸՎ:

ԱՐԸ՝Վ/ԱՐԷՎ/ԱՐԷՎ *(գրբ. արեւ)* - *գ.* 1. Արեգակ: *Արը՝վը մար ա մըտալ* (Բ): 2. *փխբ.* Կյանք, գոյություն, երջանկություն: *Ըստի պըռըվը՝ցէնք', ամրը՝վ չի տը՝սէնք'* (Զ): 3. Ցերեկ, օր: *Հալա քանէ ամրը՝վ ա, ճէլ ըրէք', կօրծը պըրծըցըրէք'* (Բ): 4. *ածական.* Արեւոտ: *Ամրը՝վ օրէրը տանը նըստալ ա, էս թօռավըն ա բաստանը պիհում* (Բ): 5. Երդման բանաձեւ: *Իմ ամրը՝վ, թա սատ ասիմ* (Բ):

- Ամրը՝վ անէլ - Արեգակը դուրս գալ, արեւոտ օր լինել: *Թօռը պըրծընում ա, ամրը՝վ ա անում, խսխէնք'ը ուրխանում ըն* (Բ):

- Ամրը՝վ էրած, թօռ թակած - 1. Շատ տանջված՝ չարչարված: *Ամրը՝վ էրած, թօռ թակած մարթ ա, հինչ ը՞ս օգում ը-տըրանա* (Բ): 2. Շատ փորձություններով անցած: *Ամրը՝վ էրած, թօռ թակած ա, ըտըրան կարէլ չըս խանփիս* (Բ):

- Ամրը՝վը բախշիլ - 1. Մեկի կյանքը խնայել, չսպանել: *Թէվանը ասմա.- Ամրը՝-վըտ բախշում ըմ, ամմա էլ տի պէն չանիս, թա չէ...* (Զ): 2. Մեռնել՝ կյանքի մնացած օրերը նվիրելով ուրիշներին: *Բըխցար դա-յին ամրը՝վը թուռնէրէն բախշից* (Բ):

- Ամրը՝վը խըվարէլ - 1. Արեգակը խավարման վիճակի մեջ ընկնել: *Ասում ըն, էս շէփտումը ամրը՝վը խըվըրլալ ա* (Բ): 2. Հաջողությունը դադարել, դժվար կացության մեջ ընկնել, դժբախտությունների հանդիպել: *Կըռը՝վը ըսքըսից, մէր ամրը՝վը խըվարից* (Բ): 3. Մեռնել, մահանալ, սպանվել: *Սումբաթ դայուն ամրը՝-վըն էլ խըվարից, շէնըմը էլ ասսախկալ մարթ չի մընաց* (Բ):

- Ամրը՝վը խըվըրցընել - 1. Դժվար կացության մեջ գցել, դժբախտության մեջ գցել: *Թօրքէն բալան թաղիմ, վէր մէր ամրը՝վը խըվըրցըրավ* (Բ): 2. Սպանել, մեռցնել: *Ղաչաղը ասմա.- Ծիտ ինձ տո՛, թա չէ էս սըհաթէս ամրը՝վըտ կըխըվըր-ցընիմ* (Զ):

- Ամրը՝վը ծանքիլ/ծէք' տալ - 1. Օրը բացվել, լուսանալ: *Ամրը՝վը ծանքից, չօբա-նը սուրուն քըշից սարը* (Բ): 2. Լավ վիճակ ստեղծվել, կյանքը ժպտալ: *Մարը տըղէն ասմա.- Դանդ մէր անէլ, հանլբանթ մին օր էլ ամրը՝վը կըծանքի, մունք էլ կըհը-ռուստանանք* (Զ): 3. Դեմքը պայծառանալ, տրամադրությունը բացվել: *Ամրը՝-վըտ ծանքանլ ա, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

- Ամրը՝վը ծըռվէլ - *տե՛ս* Ասթըխը ծըռ-վէլ:

- Ամրը՝վը կըծէլ - 1. Արեւը այրել՝ կիզել, որ համարվում է անձրեւի գալու նախանշան: *Ամրը՝վը կըծում ա, թօռ ա կ'ը-լական* (Բ): 2. *օրհ.* Մեկին շատ սիրել, լավ կյանք ցանկանալ, նրա համար ցավել: *Ամրը՝վըտ սիրիմ, Փառանձին, վէր էզգանան ինձ դայաղ ըս կէնում* (Զ):

- Ամրը՝վը կօտըրէլ - Արեւը թուլանալ, այլեւս շոգ չլինել: *Ամրը՝վը կօտըրալ ա, ժուղովուրթը նի յըն տը՝ռալ բուստընն-նէն* (Զ):

- Ամրը՝վը հանգիլ - *տե՛ս* Արը՝վը խը-վարէլ(2,3):

- Ամրը՝վը հըղըցավը շօռ կ'ալ - Անչափ շոգ լինել: *Մ քու տօնը շինվի, մի-հէնգ' բաղ կըք'ինվի՞, ամրը՝վը հըղըցավը շօռ ա կ'ամ* (Զ):

- Ամրը՝վը հուրթանվը տը՝սնալ - Մեկուսացված ապրել, տնից դուրս չգալ: *Իզէն ամրը՝վը հուրթանվըն ա տըսնաս, ըշխար-քաս խաբար չօնէ* (Բ):

- Ամրը՝վը ճիճի անէլ - *հեգն.* Մեծ գործ կատարել: *Սիմօնը էրկու օրումը մին մէշուկ խագանգ ա քաղալ, ամրը՝վը ճիճի յա ըրալ* (Զ):

- Ամրը՝վը ճուր խըմէլ - Արեւը ամպերի տակից երբեմն-երբեմն դուրս գալ ու նորից ծածկվել: *Մին օր՝ ամրը՝վը մար մընանէլանը յէ-տը, Կարթիթէրը սը՝վ շալըմ փըթրթվէս ա, ք'իս Արսէնին կօշտը* (Զ): 2. Դժբախտանալ, կյանքը վախճանին հասնել: *Տըղէն ըսպընվէլանը յը՝տը ընդրը ամ-րը՝վը մար ա մըտալ* (Զ): 3. Ծերանալ: *Ամիսանկ աքէրը ասմա.- Ամրը՝վըս մար ա մըտալ, ութասուն տըրէկան ըմ* (Բ):

- Ամրը՝վը մը՝ռնէլ - *տե՛ս* Ամրը՝վը խը-վարէլ(3):

- Ամրը՝վը մըթնէլ - *տե՛ս* Ամրը՝վը խը-վարէլ:

- Ամրը՝վը մըթնըցընէլ - *տե՛ս* Ամրը՝վը խըվըրցընէլ:

- Ամրը՝վը յըրգ'ինք'ին պօրտէն հըսնէլ - Կեսօր դառնալ: *Ամրը՝վը յըրգ'ինք'ին պօրտէն հըսավ, քըղան ընուղնէն յը՝կէն տօն* (Բ):

- Ամրը՝վը ջըջընակէլ - Արեւը, զենիթում լինելով, այրել, կիզել: *Ամրը՝վը ջըջընակում ա, էլ կարում չընք խօտ հարինք'* (Բ):

- Ամրը՝վը պիցըրանալ - Լրիվ լուսանալ, օրը առաջանալ: *Ամրը՝վը պիցըրա-ցալ ա, հէյվանը հանլա կ'ումումըն ա* (Բ):

- Ամրը՝վը սըվանալ - *տե՛ս* Ամրը՝վը խը-վարէլ:

- Ամրը՝վը սըվըցընէլ - *տե՛ս* Ամրը՝վը խըվըրցընէլ:

- Ամրը՝վը վը՝ննը կէնալ - *տե՛ս* Ամրը՝վը յըրգ'ինք'ին պօրտէն հըսնէլ:

- Ամրը՝վըտ ապըրէ/էրկան ինի - *օրհ.* Կյանքդ երկար լինի, շատ ապրես: *Ամրը՝-վըտ էրկան ինի, Բաֆշի, ք'ամնագ' ըրա, էշըս պէռնիմ* (Զ):

- Ամրը՝վըտ թաղիմ - *անծ.* Մեռնես: *Ամ-րը՝վըտ թաղիմ, ճըղպօրէս խէ թափալ ը՞ս* (Զ):

- Ամրը՝վը տուս կ'ալ - *տե՛ս* Ամրը՝վը ծան-քիլ:

- Ամրը՝վը փիս տը՝ղ մար մընանէլ - *տե՛ս* Օրը փիս տը՝ղ մըթնէլ:

- Ամրը՝վը քաշին կատարը էրիլ - *տե՛ս* Ամրը՝վը ջըջընակէլ:

- Ամրը՝վ թակէլ - Արեւի տակ մնալ, թեթեւակի արեւահարվել: *Ամրը՝վ թակալ ա, կըլօխըս ցավում ա* (Բ):

- Ամրը՝վ հըվաքէլ - Արեւի տակ կանգնել, տաքանալ: *Յը՝ք, տուս կ'անք, պա-տառ ամրը՝վ հըվաքինք'* (Զ):

- Ամրը՝վ տալ - Արեւի տակ պահել, թեթեւակի արեւահարել: *Տուս ա կ'աս, տըսնաս աղվէսը վը՝սկուն պարկէրը տուս ա կալալ, թա արէվ տա* (ՀԺՀ, V, 294):

- Ամրը՝վ տը՝սնալ - *տե՛ս* Ըրէվու իրը՝ս տը՝սնալ:

- Ըրէվավ ըղնէլ - Արեւահարություն ստանալ, արեւահարվել: *Էնքան հոնձ ը-րավ, ըրէվավ ընգավ* (Բ):

- Ըրէվավը ուրթումը օտէլ - Մեկի կյանքով երդվել: *Իմ հօր ըրէվավը ուր-թումը կօտիմ, վէր էտ պէնը յը՝ս չըմ ըրալ* (Զ): 2. Մեկին շատ սիրել՝ հարգել՝ պաշտել: *Էնքան լ'ավ տըղա յա, վէր սաղ շինը-ցէք' ըրէվավը ուրթումն ըն ուտէս* (Բ):

- Ըրէվէն գ'ահումը - Կեսօրին, արեւի կիզիչ պահին: *Ըրէվէն գ'ահումը տա-նան տուս յը՝կէն, հըղէ իլին* (Զ):

- Ըրէվէն գ'ահումը նըստէլ - Իրեն բավարարված՝ լավ զգալ, ուրախ լինել: *Մակիչը ըրէվէն գ'ահումըն ա նըստալ, հանլբանթ տըղան փուլ ա դարկալ* (Զ):

- Ըրէվէն յըրա - Մահվան գնով: *Քը-շէրը արազ ա ըրվամ թաքուհուն աշկէն. մինըն ասում ա՝ վէր Թըփէղէն ախպէր դարկիմ, քու ըրէվէտ յըրա յըմ ղըրկըլա-կան* (ՆԱԲ, 38):

- Ըրէվէն նըհը՝տ մար մընանէլ, ըրը՝-

վէն նըհը՝տ տՀուս կ՝ԱՀ - Առավոտից իրիկուն աշխատել, շատ աշխատասեր լինել: *Էտ մարթը ծգՀում ա՝ հանց կընէգ՝ ծգի, վէր ըրը՝վէն նըհը՝տ մար մընէ, ըրը՝վէն նըհը՝տ տՀուս կ՝ա* (Ձ):

- Ըրէվէն սըրտավը - *տե՛ս* ԹանՀուզ սըրտավ:

- Ըրէվէն տակէն - *տե՛ս* Ըշխարքէս տակէն:

- Ըրէվէն տըրըքտըրքուտէլիս վախտը - *տե՛ս* Ըրէվէն գ՝ահումը: *Կէսօրէն՝ ըրը՝վէն տըրըքտըրքուտէյիս վախտը, նըստում ըն տանձուն շուքումը, վէր դինջանան* (ՆԱԲ, 108):

- Ըրէվու թիք՝Ա/կուտուր/պատառ - *տե՛ս* ԼՀուսու թիք՝Ա:

- Ըրէվու իրը՝ս տը՝սնալ - 1. Արեւի տակ դուրս գալ: *Հինչ ը՞ս տանը նըստալ, խէ ք՝ՀունՀում չը՞ս ըրէվու իրը՝ս տը՝սնաս* (Ձ): 2. Լավ օր ու կյանք տեսնել: *Սաղ գ՝անքումը չըրչըրվէյիս ա իլԱլ, ըզէն ըսկի ըրէվու իրը՝ս ա՞ տը՝սալ* (Բ):

- Ըրէվու իրը՝ս տՀուս կ՝Ա՝ալ - *տե՛ս* Ճիրին իրը՝սը տՀուս կ՝Ա՝ալ (ՃՈՒՐ-ի տակ):

- Ըրէվու իրը՝ս տՀուս օնէլ/պիրիլ - *տե՛ս* Ճիրին իրը՝սը տՀուս օնէլ (ՃՈՒՐ-ի տակ):

- Ըրէվու պըրանէլ - Եղանակը արեւտտ դառնալ: *Մստուծ, բօ՛լ ա, հիշկան թօռ ա յը՝կալ, ըրէվու պըրանէ, բուստընէն Ա՝ՐշԱ կ՝Ա՝Ա* (Ձ):

ԱՐԸ՝Վ-ԳՈՒԼՈՒՇՄԱԾ - *տե՛ս* ԱՐԸ՝Վ-ԸՐՎԱՆԱ: *Հիրհըրը՝ցէ Ա՝թՀունը մ՝ԱրդՀ վէրչին՝ մին Ա՝Րը՝վ-գ՝ՀուլՀուշմԱծ օր, ք՝ունՀում ա Ըստէփանակ՝էրտ* (ԱԱ, 83):

ԱՐԸ՝Վ-ԳՈՒՆԷՂ - *տե՛ս* ԱՐԱՆ: *Ա՝Րը՝վ-գ՝ՀունէՂ տը՝ղէր ա, ք՝ը՝՞ցէք՝, ըպըր՝՞ցէք՝* (Ձ):

ԱՐԸ՝Վ-ԸՐՎԱՆԱ - *ած.* Արեւոտ, պայծառ (եղանակ, օր եւն): *Ա՝Ը՝Վ-ըրվանա հավա յա, խէ տանը նըստալ ը՞ս* (Բ):

ԱՐԸԽ - *տե՛ս* ԼԸՂԱՐ:

ԱՐԹԱԿ/ԱՐԴԱԿ *(գրբ. արդուկ (հարթ, շիտակ)* - *ած.* Մաքուր, անխառն, իսկական: *Էրկու փութ տէղէն Ա՝ՐթԱկ ցօրէն տուվավ, կօրծը դՀուզըցըրավ* (Ձ):

ԱՐԹԱՐ - *տե՛ս* ԱՐԹԱՐ:

ԱՐԹԱՐ - *տե՛ս* ԱՐԹԱՐ:

ԱՐԹԱՐ/ԱՐԹԱՐ/ԱՐԹԱՐ *(գրբ. արդար)* - *ած.* 1. Արդարության եւ օրենքի համաձայն գործող, ուղղամիտ: *Ա՝ՐթԱր սուդյա տիժէր կըքըթէնվա* (Ձ): 2. Օրինավոր, արդարացի: *Ա՝ՐթԱր կօրծ ա, հու անէ, պադէվը պիցըրնական ա* (Բ): 3. Շիտակ, ճշմարիտ, անաչառ: *Ա՝ՐթԱր խուսօղէն դՀուշմԱն շատ կինի* (Բ): 4. Անմեղ: *Սուդ ըրը՝ցէն, էտ մարթին Ա՝ՐթԱր ճինչը՝ցէն* (Ձ): 5. *մ.* Արդարությամբ, իրավացիորեն: *Էտ մարթը հինչը անում ա, Ա՝ՐթԱր ա անում* (Բ):

- Ա՝ՐթԱր աշխադանք - *տե՛ս* Ա՝ՐթԱր քըրթնօնք:

- Ա՝ՐթԱր յը՝ղ - 1. Մաքուր՝ անխառն յուղ: *Մէր շէնին յը՝ղը Ա՝ՐթԱր յը՝ղ ա* (Ձ): 2. Հալած յուղ: *Ծէթը Ա՝ՐդԱթ ընգավ, էլ Ա՝ՐթԱր յը՝ղ պինըցընօղ չի կա* (Բ):

- Ա՝ՐթԱր յը՝ղու տը՝ղ տինիլ/ընթունէլ - Կեղծը՝ սուտը ճշմարիտ բանի տեղ ընդունել, առանց կասկածելու հավատալ: *Հու հինչը ասում ա, Ա՝ՐթԱր յը՝ղու տը՝ղ ա տինՀում* (Բ):

- Ա՝ՐթԱր քըրթնօնք - Ազնիվ աշխատանք: *Ա՝ՐթԱր քըրթնօնքավ ա ապըրում* (Բ):

ԱՐԹԷՆ/ԱՐՏԷՆ *(գրբ. արդէն)* - *տե՛ս* ՈՒԺԺԷ: *...Տա արտէն մաշկան կըռացած, օր ար հըմբարում, վը՝ր պիտի մը՝ռնէ* (ՀԺՀ, VII, 197):

ԱՐԹՄԻԾ - *տե՛ս* Ա՝ՐԹՄԻԾ:

Ա՝ՐԹՄԻԾ/ԱՐԹՄԻԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ա՝Րթմիշ անէլ/ինիլ - Հղփանալ, պարծենկոտ դառնալ: *...Մըզաչափ փօխվալ չի, հէրիք չի, հԱլԱ մին քանէ պէնէրըմ էլ իվիլի արթմիշ ա ըրալ* (ՋՏ, Բ, 34):

ԱՐԹՆԱԿ - *գ.* Ուղղությունով, ուղղությամբ: *Էտ արթնակ վէր ք՝ինիս, կըհըսնիս քու ասած շէնըտ* (Ձ):

ԱՐԺԱՆ *(գրբ. արժան, պրս. arz (գին, արժեք)* - *ած.* Արժանի, վայել, պատշաճ: *Էտ տըղան սաղ յէրգ՝իրը շօռ ա կ՝ամ, Ա՝ՐԱն արժան ախճիգ՝ չի քըթէնում* (Ձ):

- Արժան անէլ - Արժանացնել: *Դէրվիշը էտ մարթին տանում ա, թաքավէրին ըխճըկանը արժան անում* (Ձ):

- Արժան ինիլ/տը՝ռնալ - Արժանանալ: *Ըտի էտ ախմաղը էտ կ՝էշ կընգանըն ա արժան ինՀում* (Ձ):

ԱՐԺԱՆՔ *(գրբ. արժանք, աժանք)* - *տե՛ս* ԱՃՄՈՒՆՔ:

ԱՐԺԻԼ - *տե՛ս* ԱՃԻԼ:

ԱՐԻՆ - *տե՛ս* ԱՐՈՒՆ:

ԱՐԻՆՀԷՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱՐՈՒՆՀԷՂՕԹՈՒՆ:

ԱՐԻՆՏԻՐ/ԱՐԷՆՏԻՐ *(ռուս. ориентир, գերմ. orientier, լատ. oriens)* - *գ.* Կողմնորոշում, ուղղություն: *Արինտիրըտ հանց ա դՀուզ չի* (Բ):

- Արինտիրը կուրցընել - Շփոթվել, մոլորվել, չկողմնորոշվել: *Արինտիրը կուրցըրալ ա, գ՝ՀուդՀում չի, թա հինչ անէ* (Բ):

- Արինտիրը յը՝ր օնէլ - Կողմնորոշվել, ուղղություն վերցնել: *Արինտիրը յը՝ր ա օնում, կ՝ամ թուշ էտ ըխպիրին կօշտը* (Ձ):

ԱՐԻՑ/ՅԱՐԻՑ *(հ.ե. *arei- (հարմարեցնել)* - *ած., գ.* Հասակակից, տարեկից: *Քու հօր Ա՝Րից մարթ ա, հըմԱնչում չը՞ս, խէ ուշունց ըմ՞ տամ* (Բ):

ԱՐԽ *(թրք. ark)* - *գ.* 1. Փոքրիկ գետակ՝ վտակ: *Էտ շէնումը կ՝ը՝տ չի կա, մին կուճի արխ ա, էն էլ ամը՝ռը ցըմաքում ա* (Բ): 2. Ոռոգման նպատակով հանված փոքր ջրանցք: *Արխը կ՝ամ ա, հըսնում մինչը՝վ բաստանը* (Բ): 3. Այն հունը, որով հոսում է առուն: *Արխը քանդՀում ա, խուրուցունում* (Բ): 4. Բանջարանոցի մարգ: *Հէնգ՝ արխ լօբի յըմ վարալ, ճՀուր չի կա, թա ճիրիմ* (Ձ):

- Արխավը շատ ճՀուր ք՝ինիլ - Շատ ժամանակ անցնել, շատ բան փոխվել: *Էտ պէնան յը՝տը արխավը շատ ճՀուր ա ք՝ը՝ցալ* (Ձ):

- Արխու նըման կ՝Ա՝ալ, կ՝ը՝տու նըման ք՝ինիլ - *տե՛ս* ՔըթՀլ-քըթՀլ թուփ անէլ, շիրը՝փ-շիրը՝փ տՀուս տալ:

- Արխ քաշիլ - 1. Արհեստական ջրանցք փորել, առու բանալ: *Արխ ա քաշՀում, պիրում տԱնձՀտը ճիրՀում* (Բ): 2. Բանջարանոցում մարգեր փորել: *Արխէրը քաշՀում ա, շիթիլը տընգօտում, ճիրՀում* (Բ):

ԱՐԽԱ *(թրք. arka)* - *տե՛ս* ՄԱՇԿ:

ԱՐԽԱԼՈՒՂ - *տե՛ս* ԸՐԽԸԼԸՂ:

ԱՐԽԱՅԻՆ - *տե՛ս* ԸՐԽԸՅԻՆ:

ԱՐԽԱՋ - *գ.* Տավարի կանգնելու տեղը հանդում: *Ըստը՝ղ արխաջ ա, փէյնը շատ կինի* (Ձ):

- Արխաջ անէլ - Նույն տեղում երկար պահել՝ սպասեցնել: *Չօբանը հիյվընէն տԱնձՀուն տակէն արխաջ ա ըրալ* (Ձ):

- Արխաջ ինիլ/տը՝ռնալ - Նույն տեղում երկար մնալ՝ սպասել: *Էս ա իրը՝ք սըհաթ ա, յը՝ս ըստը՝ղ արխաջ իլԱծ* (Բ):

ԱՐԾԱԹ/ՅԷՐԾԱԹ *(գրբ. արծաթ)* - *գ.* 1. Ազնիվ սպիտակամոխրագույն մետաղ, արծաթ: *Ղըրըմբօն հա՛մ վը՝սկէ կա, հա՛մ արծաթ* (Բ): 2. Դրամ՝ արծաթյա դրամ: *Ցօրնէն փութը էտ վախտը թԱնգ՝ ա ինՀում, մին արծաթ ա տամ, մին թօրբա ինք՝ օնում* (Ձ):

ԱՐԾԱՆ/ԱՐՁԱՆ *(գրբ. արձան)* - *գ.* 1. Ճարտարապետական կամ քանդակագործական կոթող՝ ի հիշատակ որեւէ դեպքի կամ անձի: *...Մը՝կալ տըռնէն ասըմ ին, թԱ Պըլըպուտուն հէտէ էտ ղօլէրքըմը մին արծան ըն կըղնըցընական...* (ԼՂԲ, 377): 2. *փխբ.* Անշարժ՝ անգործ՝ շվարած վիճակում կանգնած մարդ: *Էտ մարթը խէ խօսում չի՞, արծան ա՞* (Ձ):

- Արծանը վը՝ՀնՀ անէլ - Հիշատակ՝ անուն թողնել, հիշատակը հարգվել: *Վէր մը՝ռնիս, արծանըտ վը՝ՀնՀ ըմ ընան* (Բ):

ԱՐԾԷՎ/ԱՐԾԻՎ/ԱՐԾԻՎ *(գրբ. արծիւ)* - *գ.* 1. Բազեների ընտանիքին պատկանող մեծ գիշատիչ թռչուն, արծիվ: *Էրկու արծիվ գ՝իդում ըն, թա մը՝-*

ռած ա, կ՚ամ ըն, աշկէրը հանըմ (ՀԺՀ, V, 236): 2. *փխբ.* Ուժեղ՝ ճարպիկ՝ խիզախ մարդ: *Իզէն ճօկ տըղամարթ ա, արծէվ ա, արծէվ* (Զ):

- Արծէվը ճանչ չի փըռնէլ - *տե՛ս* Ասլանը ճանչ չի փըռնէլ:

- Ըրծէվու ճօտ - *տե՛ս* ԱՐԾԷՎ(2):

ԱՐԾԻՎ - *տե՛ս* ԱՐԾԷՎ:

ԱՐԿԱԳՕԼԻԿ *(ռուս. алкоголик)* - *ած., գ.* Հարբեցող: *Ըտըրա մարթը արկագոլիկ ա* (Բ):

ԱՐԿԱԹ *(գրբ. երկաթ)* - 1. *գ.* Ծանր թուխ-մոխրագույն կռելի մետաղ, երկաթ: *Թափէղը արկաթ ա քըթէնում, պ՚ուրհում զըրգ՚անրին տամ, զանրգ՚անրը էլ շ՚ունում ա* (ՆԱԲ, 39): *ած.* 2. *փխբ.* Ծանր: *Էս պէրցը հանց ա արկաթ* (Զ): 3. *փխբ.* Պինդ, կարծր, ամուր, առողջ: *Ըտըրա ջանը արկաթ ա, վէր տէմ ա կէնում* (Բ): 4. *տե՛ս* ՍԱԽՆԱԽ:

- Արկաթը տաք-տաք կըթակին *(ասաց.)* - Գործը առանց հապաղելու՝ ժամանակին պետք է կատարել: *Կընէգ՚ը ասամ.- Մ՚ մարթ, արկաթը տաք-տաք կըթակին, նըղանա մէ՚ր, յը՚ր կաց, մէր հիյմանէն ապուռ տո՛* (Զ):

- Արկաթ ինանր՝ կըհանանր - Շատ համբերատար՝ դիմացկուն է: *Էտ կընէգ՚ը տըղըմարթու նըման տէմ կացավ, արկաթ ինանր՝ կըհանանր* (Զ):

ԱՐԿԱԹ-ԸՐԿՈՒԹ - *գ.* Երկաթեղեն: *Արկաթ-ըրկութ ա հըվաքում, ծախում, կըլ՚ոխը պահում* (Բ):

ԱՐԿԱՆՔ *(գրբ. երկան)* - *գ.* Ջույգ տափակ, բոլորակ, տաշած քարերից բաղկացած ձեռքի աղորիք՝ հատիկներ, աղ եւ այլն մանրելու համար, երկանք: *Մղէ, ա՛րկանք, մա՛ղէ, ա՛րկանք, ք՚ըզանում կա էլիա հարգանք* (Զ):

ԱՐՀԷՍՏ - *տե՛ս* ՓԷՇԱԿ:

ԱՐՁԱՆ - *տե՛ս* ԱՐԾԱՆ:

ԱՐՃԻՃ - *տե՛ս* ԱՐՃԻՃ:

ԱՐՃԻՃ/ԱՐՃԻՃ *(գրբ. արճիճ)* - *տե՛ս* ՂՈՒՐՂՈՒՇՈՒՆ:

ԱՐՄԱՂԱՆ *(պրս. arməgna (հեռու տեղից եկած ընծա), թրք. armagan (նվեր, պարգեւ)* - *տե՛ս* ԱՐՄԱՂ-ՇԱՐՄԱՂ:

ԱՐՄԱՂ-ՇԱՐՄԱՂ - *ած.* Գեղեցիկ, չնաշխարհիկ, շնորհալի տեսքով: *Ալման էտ արմաղ-շարմաղ ըխճըկանը վէր տը՚սնում ա, օգըմ ա, թա օշը տանի...* (ՀԺՀ, V, 137):

ԱՐՄԱՆՔ/ՋԱՐՄԱՆՔ/ԱՐՄԱՍԿ/ՋԱՐՄԱՍԿ *(գրբ. զարմանք)* - 1. *գ.* Զարմանք, զարմանալի բան: *Քու ասածըտ արմանք ա, արմանք ըտի պէն չի ինիլ* (Զ): 2. *ած.* Զարմանալի, հրաշալի: *Արմանք կուրկուտ ա, օտում ըս, օտում, քուշտանում չըս* (Բ):

- Արմանք կըտըրէլ - *տե՛ս* Արմանք տանէլ:

- Արմանք պիրիլ - *նբ.* 1. Խիստ զարմացնել, զարմանք պատճառել: *Էտ կընգանը փըսակվէլը արմանք պէրավ* (Բ): 2. Հիացնել, հիացմունք պատճառել: *...Կ՚ամբ՚ուր խընձորու մընան թօշէրը, պէրակ պըռըշնէն յըշօղէն արմասկըն ար պ՚ուրհում* (ՀԺՀ, VI, 177):

- Արմանք տանէլ - *չբ.* 1. Խիստ զարմանալ: *Էտ ք՚անիբ մարթը մընըմ ա տը՚ղը կաղնած, արմանք տարած, վընընը՚ղը տափան կըտրած...* (Զ): 2. Զմայլվել, հիանալ: *Էտ ծ՚ուկունը էնքան դաշանգ՚ ա ինհում, վէր թաքավէրը արմանք տանում ա, վէչ օտում ա, վէչ խըմում, լ՚ըհա ըտըրան ա թիմանշ՚ անում* (Զ):

ԱՐՄԱՆՔ-ՋԱՐՄԱՆՔ/ԱՐՄԱՍԿ-ՋԱՐՄԱՍԿ - *տե՛ս* ԱՐՄԱՆՔ:

ԱՐՄԱՍԿ - *տե՛ս* ԱՐՄԱՆՔ:

ԱՐՄԱՍԿ-ՋԱՐՄԱՍԿ - *տե՛ս* ԱՐՄԱՆՔ-ՋԱՐՄԱՆՔ:

ԱՐՄԱՏՈՒՐ(Ա) *(ռուս. арматура, լատ. armatura)* - *գ.* Ամրան՝ մետաղյա ձողեր, որոնք մտցվում են շինվածքի մեջ՝ մասերն ամրացնելու եւ դիմացկունությունն ավելացնելու համար: *Բիտօնը վէր առանց արմատուրա ըրէր, էրկան տէմ չի կէնալ* (Բ):

ԱՐՄՈՒԴԻ *(թրք. armudi (տանձաձեւ)* -Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Արմուդի ըստաքան - Բաժակի տեսակ՝ ներքեւի եւ վերեւի մասերը՝ լայն, մեջտեղը՝ նեղ: *Արմուդի ըստըքանավ չայ խըմէլը լ՚ազ՚թ ա* (Բ):

ԱՐՄՈՒՆԳ/ԱՐՄՈՒՆԿ *(գրբ. արմուկ(ն)* - *գ.* 1. Ձեռքի ծալվելու տեղը, որտեղ բազոսկրը միանում է ծղոսկրին եւ ճաճանչոսկրին: *Խօխան վէր ա ընգալ, արմունգը կօտըրալ* (Զ): 2. Ճանապարհի՝ գետի անկյունադարձ: *Էտ հըղըցէն ըրմունգէն քըշտէն մին մը՚ծ կաղնէ յա ինհում* (Զ): 3. Վառարանի ծնկաձեւ խողովակը, որն իրար է միացնում ուղղահայաց եւ հորիզոնական խողովակները: *Փիչին արմունգը մը՚ծ ա, ծօխ ա անում* (Բ): 4. Գութանի այն մասը, որից անց են կացնում ճամբարակը: *Կ՚ութանէն արմունգը կաղնէ յա* (Զ):

- Արմունգ տալ - 1. Արմնկաձեւ ծռվել, արմնկաձեւ ոլորան կազմել, թեքվել: *Կ՚ը՚տը արմունգ ա տամ* (Բ): 2. Արմնկաձեւ ծռել, արմնկաձեւ ոլորել, թեքել: *Սօգըրաթը քըշէրը թաքուն ք՚ունհում ա արխը արմունգ տամ բիդի ուրան հայաթը* (Զ):

ԱՐՆԸՂ/ԱՌՆԸՂ - *ած.* Առողջ՝ ամուր կազմվածքով: *Արնըղ խօխէնք՚ ըն* (Բ):

ԱՐՇԱ - *տե՛ս* ԱՐՇԱ:

ԱՐՇԱ/ԱՐՇԱ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Արշա ըղնէլ/կ՚ալ - 1. Լույս աշխարհ գալ, հայտնվել, երեւան գալ: *Մին օր թաքավը՚ռէն քաղաքըմը խաբար ա տըրածվում, վը՚ր քըղաքան մօտէ մին մըրթակէր դ՚ծվ ա արշա յէկալ...* (ՆԼՂԺԲ,20): 2. Աճել, մեծանալ, զորանալ: *Էրկու տըռնումը էտ ծառերը արշա յըն կ՚ամ* (Զ):

- Արշա պիրիլ/քըցիլ - 1. Լույս աշխարհ բերել, ի հայտ բերել, երեւան հանել: *Ըտըրանք էլ էտ կ՚օղէն ըն արշա քըցհում, ժուղուվուրթէն ջանէն անում* (Բ): 2. Աճեցնել, մեծացնել, զորացնել: *Էտ պառավը էտ խօխօնցը պահում ա, արշա քըցհում* (Զ):

ԱՐՇԻՆ *(թրք. aršin, ռուս. аршин)* - *գ.* 1. Երկարության ռուսական չափ, որ հավասար է 71 սմ-ի: *Մէտրը հինչ ա ադ՚ութ ընգավ, էլ արշինավ չափող չի կա* (Զ): 2. *տե՛ս* ԸՐՇԻՆԱՆՈՒՑ:

ԱՐՇԻՆԱԲՕՑ - *տե՛ս* ԸՐՇԻՆԱԲՕՑ:

ԱՐՇԻՆԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԸՐՇԻՆԱՆՈՒՑ:

ԱՐՉ/ԱՌՉ *(գրբ. արջ)* - *գ.* 1. Արջազգիների ընտանիքին պատկանող կաթնասուն գիշատիչ գազան, արչ: *Բ՚ուրդ՚ան յէշում ա, տը՚սնըմ մին արչ, մին կ՚ըխտար շըլ՚ակած, կ՚ամ ա բըդ՚ա ուրանք* (ՆԼՂԺԲ, 138): 2. *փխբ.* Անտաշ՝ կոպիտ՝ անշնորհք մարդ: *Մարը ասամ.- Յը՚ս էտ արչին ախճիգ՚ չօնիմ տալի* (Զ): 3. *փխբ.* Մեծ ուժ ունեցող, հսկայամարմին: *Արչ ա, արչ, հ՚ուրհ՚ուր կիլվանուց չուվըլնէն շըլակից, տիրավ ծիյին յըրա* (Բ): 4. *փխբ.* Ձիթհանքի գերանի ծայրին դրված ծանր կոճը՝ մեջտեղը ծակած, որտեղ անց է կացվում պողոսակը: *Սըրընուցէն արչը կօտըրալ ա* (Զ):

- Արչը խաղավը իլ՚ավ, տանձը մընանա քըցից - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը, տարվելով ինչ-որ բանով, մոռանում է սկսած գործը:

- Արչը կալ՚ին/կամէն լըծէլ - Մեկին անհամապատասխան գործի դնել, տգետին պաշտոնի կամ աստիճանի հասցնել: *Արչը կալ՚ին լըծալ. ըն էտ ըխմաղէն տիրալ ըն նախագա* (Բ):

- Արչը պ՚ունանն տ՚ուս օնէլ - *տե՛ս* Օխնը պ՚ունանն տ՚ուս օնէլ:

- Արչը օխտը յը՚րք ա գ՚ուդ՚ում, օխտըն էլ տանձին յըրա - Յուրաքանչյուրն իր սիրած թեմայից է խոսում: *Արչը օխտը յը՚րք ա գ՚ուդ՚ում, օխտըն էլ տանձին յըրա. մէր Աբրամը ըշտը՚ղ նըստում ա, ուրան բաղան ա խօսում* (Զ):

- Արչ խըղըցընէլ/շօռ ածէլ/պար ածէլ - Տգետներին՝ միամիտներին օգտագործել իր նպատակների համար: *Սաղ*

օրը էտ ջանիլնէրէն խանփում ա, արչ ա խըղըցընում (Բ):

- Արչ խըղըցընօղ/շօռ ածօղ/պար ածօղ - 1. Արջ պահող՝ վարժեցնող: *Արչ խըղըցընօղը ծը*ՐԹ*ը պիցըրցընում ա, արչը նըստում ա* (Ձ): 2. Կեղտոտ՝ փնթի՝ անշնորհք մարդ: *Արչ խըղըցընօղ ը՞ս, էտ հինչ ա՞ շիւրէրէտ հանը* (Բ):

- Արչ տը*Ռնալ - Սաստիկ գիրանալ՝ չաղանալ՝ խոշորանալ: *...Էնքան կէրալ ա, մին առչ ա տը*Ռալ*...* (ՀԺՀ, V, 70):

- Արչու ըռը*Խ ընգած (մըղըրըճանջու քըթօց) - *տե՛ս* Կանլու ըռը*Խ ընգած:

- Արչու թանթալ - *տե՛ս* ԸՐՉԸԹԱՆԹԻԼ:

- Արչու պանա - Ծխով լցված սենյակ: *Էս արչին պանումը հունց ը՞ք քօն ինում* (Բ):

- Արչու քօթէթ - 1. Գեր՝ թմբլիկ երեխա: *Էրկու խօխա օնէ, հանց ըն արչու քօթէթ* (Բ): 2. Անտաշ, անկիրթ մարդ: *Էտ արչին քօթէթը հինչ բի՞դի սըվըրցընէ մէր խօնցը* (Բ):

- Արչու օրում - Անհասկացող, անտաշ, կոպիտ: *Արչու օրում մարթ ա, ընդըրա կարէլ չըս պէն կըլխու քըցիս* (Ձ):

ԱՐՋԱԿ - *տե՛ս* ԱԼՋԱԿ:

ԱՐՍԸՋ/ԱՌՍԸՋ *(թրք. arsiz)* - *ած.* 1. Անհոգ, ոչնչով չմտահոգվող: *Արսըզ մարթ ա, վէշ մին պէն վէջավը չօնում* (Բ): 2. Անամոթ, անպատկառ: *Արսըզ կընգանը ճար չինիլ* (Բ): 2. Դիմացկուն (բույսերի մասին): *Ծէյթանաղաջին արսըզ ծառ ա* (Ձ):

ԱՐՍԸՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՐՍԸՋՕԹՈՒՆ:

ԱՐՎԱԴԲԱՋ *(թրք. arvadbaz)* - *ած., գ.* Կնամոլ: *Խօնդանց Արշակը արվադբազ ա* (Բ):

ԱՐՎԱԽ - *տե՛ս* ԱՌՎԱԽ:

ԱՐՏ/ԱՌՏ *(հ.ե. *ag'-ro-)* - *գ.* 1. Մշակելի հող, որտեղ ցանում են ընդեղեներ: *Արտը վըրէլի վախտըն ա* (Բ): 2. Ընդեղեն ցանած արտ: *Ըստի վէր անը*Ր*է՛վ անէ, մին ամսանը յը*Ր*տը արտէրը հընձիլի վախտըն ա* (Ձ):

- Արտ անէլ - Արտ մշակել, ընդեղեն ցանել: *Ըստարէ արաշտ ա, հու վէր արտ ա ըրալ, փուշմանալ ա* (Բ):

- Արտէն յը*Ր*է զանդան - *տե՛ս* Յը*Ր*է բաղէն խընձորը:

- Արտը խասիլ ըղնէլ - Ցանած արտը ձյունից՝ ուժեղ անձրեւից՝ կարկուտից քրքրվել: *Կարկուտ յը*Ր*կավ, արտը խասիլ ընգավ* (Ձ):

- Արտը կանանչ հընձիլ/օտէլ - Եկամուտը՝ աշխատավարձը, մինչեւ ստանալը պարտք վերցնելով, ծախսել: *Ընդըրա ըշտըղա յա՞ փուլ, արտը կանանչ ա հընձանլ* (Ձ):

- Արտը կըտըրէլ - Հողի մեջ հունդը չծլել: *Արաշտ ըրավ, արտը կըտըրից* (Բ):

- Արտը հանանց ք*ի*նիլ - Մեղմ քամուց հասունացած արտը ալիքաձեւ ծածանվել: *Արտը հանանց ա ք*ի*ունում, հանց ա ծօվ ինի* (Բ):

- Արտը՝ հէղէ, կընէգ*ի*ը՝ յըղէ - Երջանիկ՝ բախտավոր մարդ: *Մէ՛սրօվի, ք*ի*ը*Ի*՞զ հինչ ա իլանլ, արտըտ՝ հէղէ, կընէգ*ի*ըտ՝ յըղէ* (Ձ):

- Արտըն ընգած շօն - Ցոփ ու շվայտ կյանք վարող, ընտանիքի հոգսերով չզբաղվող, պարապ-սարապ թափառող անձ: *Արտըն ընգած շօն ա, հինչ տօ՞ն բիդի պահէ էն* (Բ):

ԱՐՏԷՆ - *տե՛ս* ԱՐԹԷՆ:

ԱՐՏԻՋԱՆ *(թրք. artezyen)* - *գ.* Խողովակավոր հորատանցքով հողի ընդերքից ջրերը դուրս բերող աղբյուր: *Էտ արտիզանը վէր ինի վէջ, բուստընանէն կըջուրանա* (Բ):

ԱՐՏԻՍՏ *(ռուս. artist, ֆր. artiste)* - *գ.* 1. Դերասան: *Աշկըտ լանսի, Մա՛քադաթ, ասում ըն թօռըտ արտիստ ա տը*Ռ*ալ* (Ձ): 2. *փխբ.* Ձեւացնող, կեղծող: *Իզէն արտիստ ա, հանց կըխօսէ, կըհըվատաս* (Ձ):

ԱՐՏԻՍՏՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Դերասանի զբաղմունքը, դերասան լինելը: *Արտիստօթունը փիս փէշակ չի, ամմա սըվը*Ռ*էլը տիժէր ա, մաչիտ բիդի ինի* (Ձ): 2. *փխբ.* Կեղծավորություն, կեղծարարություն: *Արտիստօթուն ըրավ, կօրծէրը դանազըցըրավ* (Ձ):

ԱՐՏՈՒՏ/ԱՌՏՈՒՏ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒԽԱՆՓԻ:

ԱՐՑ - *տե՛ս* ԱՌՑ:

ԱՐՑ/ԱՌՑ *(հ.ե. *arg'h-)* - *գ.* 1. Հյուսվածքի կամ գործվածքի ծայրերի չյուսված՝ չգործված թելերը: *Կըրպէտին անցը էրկան ա* (Բ): 2. Ջամբյուղի՝ կողովի տակի բոլորակ հյուսվածքը: *Ճուվըրանէն անցը փըթալ ա* (Բ): 3. Հյուսվածքի կամ գործվածքի սկիզբը: *Գ*ի*ուլբին անցը կ*ի*անմուր թիլէրավ ա ըրալ* (Ձ):

- Անցը յըրա քըցիլ - *տե՛ս* ԱՌՑԻԼ:

ԱՐՑԻԼ - *տե՛ս* ԱՌՑԻԼ:

ԱՌՑԻԼ/ԱՐՑԻԼ - *նբ.* 1. Հյուսելու կամ գործելու գործողությունը սկսել: *Գ*ի*ուլբանն անցանլ ա* (Բ): 2. Որեւէ գործ սկզբնավորել՝ սկսել: *Սաբավ տօն ա շինում, անցանլ ա, թօղալ ընդի* (Ձ):

ԱՐՈՒՃ - *տե՛ս* ԱՐՕՃ:

ԱՐՈՒՆ/ԱՌԻՆ *(գրբ. արիւն)* - *գ.* 1. Կենդանական օրգանիզմի արյունատար անոթներով հոսող եւ մարմնի սննդառությունն ու նյութափոխանակությունը ապահովող կարմիր հեղուկ, արյուն: *Անունը շըռշըռամ ա, շօրէրը սաղ դօղում* (Ձ): 2. *փխբ.* Կոտորած, արյունահեղություն: *Դէրվիշը կ*ի*ամ ա, թա.- Թաքավէրըն ապըրած կէնա, էսքան ըռնէն ջօղաբը հուվ ա՞ տըլական* (Ձ): 3. *փխբ.* Ազգականություն, ազգակցություն: *Դօ՛ռունց ըռնան մաչին կա* (Բ):

- Անուն անէլ *(գրբ. յարեան առնեմ)* - Սպանություն կատարել, արյունահեղություն կատարել: *- Է՛, ա՛ կընէգ*ի*,- թառանչ քըշէլավ ասում ա Փիրումը,- պա ըսօրէ մին անունն ըմ ըրալ* (ՆԼՂԺԲ, 10):

- Արունը աշկէն տակըն օնէլ - 1. Խիստ ջղայնացած լինել: *Էտ խէ ըտի անունը աշկէտ տակը կալանծ ը՞ս* (Բ): 2. Կյանքը մահվան վտանգի ենթարկել: *Տըղան անունը աշկէն տակըն ա օնում, ք*ի*նամ դէվին կօշտը* (Ձ):

- Արունը աշկէրը կօխէլ/օնէլ - *տե՛ս* Աշկէրը ըռնավ լըցվէլ:

- Արունը ըռնավ լըվանալ - Սպանության վրեժը սպանությամբ լուծել: *Էտ մարթը սուս չի անում, անունը ըռնավ ա լըվանում* (Բ):

- Արունը թըքանալ/իփ կ*ի*անլ - *տե՛ս* Ա՛ռունը հը*Ռ կ*ի*անլ:

- Արունը խառնէլ - *տե՛ս* Արունը պըրտօղէլ(1):

- Արունը խառնըվէլ - *տե՛ս* Արունը պըրտօղէլ(2):

- Արունը խըմէլ - 1. Մեկին սաստիկ ատել, պատրաստ լինել սպանելու՝ արյունը թափելու: *Աշկէս պըլլօր ա, ինձ տաս՝ անունը կըխըմիմ* (Ձ): 2. Սպառնալիքի արտահայտություն: *Մարթը թէթա յա տամ, թա.- Անունըտ կըխըմիմ, էլ ըստը*Ղ*էրք ըրվաս վէջ* (Ձ):

- Արունը ծընէլ - 1. *տե՛ս* Արունը խըմէլ 2. Մեկին հարստահարելով սնանկացնել, տանջել, շահագործել, կեղեքել: *Էս էրկու տըռնումը էտ նախագան մէր շինացուց անունը ծընալ ա* (Ձ):

- Արունը ծըրավէլ - Փորձանքին ընդառաջ գնալ: *Անունը ծըրավալ ա, թըվանգ*ի*ին նըհը*Ռ*տ խաղ ա անում* (Բ):

- Արունը ծիք*ի* տալ - 1. Բնավորությամբ՝ տեսքով՝ սովորությամբ իր ազգակիցներին՝ հարազատներին նմանվել: *Ընշինգ*ի*օթունը ունան հընրաքվօրը ընշինգ*ի*օթունընն ա, անունը ծիք*ի* ա տամ* (Ձ): 2. Ազգակցական մտերմություն զգալ: *Ամմէն մարթ էլ ունան պարիկամէն թանանփընն ա պահում, անունը ծիք*ի* ա տամ* (Ձ):

- Արունը ծօվ տը*Ռնալ - Մեծ կոտորած՝ արյունահեղություն լինել: *Մարթ ա դարկում, տէսնում՝ սաղ կուտօրած, անունը ծօվ տը*Ռ*ած* (ՀԱԲ, 15, 76):

- Արունը կապէլ - Հաշտեցնել, վրեժխնդրության՝ արյունահեղության դեմն առնել: *Ասսախկալնէն հըվաքվում ըն, քՒունում ըտըրանց կօխկը, արունը կապում* (Զ):

- Արունը կըլխէն տալ - Սաստիկ զայրանալ՝ հուզվել, զայրույթից՝ հուզմունքից ինքն իրեն կորցնել: *Էտ խօսկէրքը վէր ըսկացավ, կըտաղից, արունը կըլխէն տըվավ* (Զ):

- Արունը կՒարմուր - *տե՛ս* Արունը մօք:

- Արունը կՒըէտու նըման քՒինիլ - *տե՛ս* Արունը ծօվ տըէռնալ:

- Արունը հալալ անէլ - Սպանությունը ներել, սպանության համար վրեժխնդիր չլինել: *Հօրը ըսպընըէցէն, ինքՒը արունը հալալ ըրավ* (Զ):

- Արունը հըէռ կՒալ - 1. Բորբոքվել, զայրանալ: *ՔՒըէցավ տըէսավ, արունը հըէռ յըէկավ* (Զ): 2. Մեծ եռանդ ունենալ, ժիր՝ աշխույժ՝ ջահել լինել: *Ջահիլ տըղամարթ ա, արունը հըէռ ա կՒամ* (Բ):

- Արունը հըղէ անէլ - *տե՛ս* Արուն անէլ:

- Արունը հըղէ ինիլ - *տե՛ս* Արուն ինիլ:

- Արուն ըղնէլ - *տե՛ս* Արուն ինիլ:

- Արունը ճիրավ լըվանալ - *տե՛ս* Արունը հալալ անէլ: *ԿՒաս ըն, թա տըէսնան էտ հինչ Աստուծ ա, վէր բՒուրդան արունը ճիրավ ա լըվացալ* (ՀԺՀ, V, 475):

- Արունը ճՒուր կըտըրէլ - 1. *տե՛ս* Էրդաճա(ն)ք ինիլ: 2. Մարդասպանությունը սովորական դառնալ, արյունահեղությունը շատանալ: *Կըտըրվէ ըստի դարը. արունը ճՒուր ա կըտըրալ* (Զ): 3. Սպիտակարյունություն հիվանդությամբ հիվանդանալ: *Ասում ըն՝Ըրտաշէն արունը ճՒուր ա կըտըրալ, խըէղճ ինի էն* (Բ):

- Արունը մուռտառ - *տե՛ս* Արունը պըրտՒող:

- Արունը մուռտառէլ - *տե՛ս* Արունը պըրտՒողէլ:

- Արունը մօք - Ուրիշների նկատմամբ իբրեւ առավելություն ունեցող, մյուսներից տարբերվող, արտոնյալ: *Խէ, քու արունըտ մօք ա՞, վէր առանց հէրթ ըս քՒունում* (Զ):

- Արունըն ա ծՒունը/կաթնը ՒուրՒուր խառնած - Վարդագույն: *Էտ ըխճըկանը թօշէրը հանց ա արունըն ա ծՒունը ՒուրՒուր խառնած* (Զ):

- Արունըն օնէլ - Սպանությամբ վրեժը լուծել, վրեժխնդիր լինել: *Տըղան հօրը հինգՒիստին ՒուրթՒումն ա օտում, վէր հօրը արունը ունական ա* (Զ):

- Արունը չուրանալ - 1. Նիհարել, հյուծվել: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, արունը չուրացալ ա* (Բ): 2. Ծուլանալ, եռանդը կօրչէլ: *Առաչ քըշէր-ցիրըէկ կօրծ ընէլիս ա իլՒալ, միհէնգՒ ա, վէր արունը չուրացալ ա* (Բ):

- Արունը պըրտՒող - Նենգ, խարդախ: *Ըտըրա արունը պըրտՒող ա, հու նըհըէտը հընգըրօթուն ա անում, վէրչումը փուշմանում ա* (Բ):

- Արունը պըրտՒողէլ - 1. Մեկին հուզել, վրդովել, զայրացնել: *ԽըրէգՒ արունը պըրտՒողէ* (Բ): 2. Հուզվել, վրդովվել, զայրանալ: *Թաքավէրը վէր նի յա մընում, ըտի տըէսնում, արունը պըրտՒողում ա* (Զ):

- Արուն ը՞ս ասում/խոսում - Ի՞նչ ես ասում, անիրագործելի է, անհնար է: *Մարթը ասմա.- Արուն ը՞ս ասում, յըէս ծիս հունց քՒըէգ տա՞մ* (Զ):

- Արունը տաք - 1. Տաքարյուն, դյուրագրգիռ: *Տըղէն արունը տաք ար.- էտ վէր ըսկացավ, կըտաղից* (Զ): 2. Ջահել, եռանդով լեցուն: *Արունը տաք տըղըմարթին ծըէրքան պէն չի պըրծընէլ* (Զ):

- Արունը տըկըտըյըէր անէլ - *տե՛ս* Արունը պըրտՒողէլ(1):

- Արունը տըկըտըյըէր ինիլ - *տե՛ս* Արունը պըրտՒողէլ(2):

- Արունը ցըմաքէլ - *տե՛ս* Արունը չուրանալ:

- Արունը քախծըր - Համակրանք՝ սեր առաջացնող, գրավիչ: *Արունը քախծըր ախճիգՒ ա* (Բ):

- Արունը քամէլ - *տե՛ս* Արունը ծընծէլ:

- Արուն թափէլ - *տե՛ս* Արուն վէր ածէլ:

- Արուն թընքէլ - Հյուծախտով հիվանդ լինել: *Խըէղճը արուն ա թընքում, մինը կա վէչ, թա տանէ դօխտուր* (Զ):

- Արուն ինիլ - Արյունահեղություն՝ սպանություն կատարվել: *Էտ յէրգՒիրումը արուն շատ ա իլՒալ* (Զ):

- Արուն ծընտէլ - Հիվանդ լինել (թռչունների մասին): *Հավէրը արուն ըն ծընտում, հալբաթ պուն ցօրտ ա* (Բ):

- Արուն կՒին - *տե՛ս* Ըռնու կՒին:

- Արուն կուրցընէլ - Արյունահոսություն ունենալ: *ԸռանգՒը սըփՒարթնալ ա, հարբաթ արուն շատ ա կուրցընալ* (Բ):

- Արուն պէց թօղնէլ - Ականջի կամ մարմնի այլ մասի երակը կտրելով՝ արյուն բաց թողնել՝ իբրեւ բուժման միջոց: *Վըէխճարը ազառու վար, անգուճը կըտըրըէցէն, արուն պէց թուղըէցէն, սըղացավ* (Զ):

- Արուն պէց թուղէլի դամար չինիլ - Շատ թշվառ՝ հյուծված լինել: *Ըզէն արուն պէց թուղէլի դամար չօնէ, քՒըէգ հինչ բիՒդի քՒօմանգՒ անէ* (Բ):

- Արունը վէր ածէլ - 1. Արուն անէլ: *Մարը ծընծէրը տուս ա օնում, տըղօրանացը թա.- էս կաթնը ծընէգ հարամ ինի, վըէր ըստըէղ արուն վըէր ածիքՒ* (ՀԺՀ, VII, 101): 2. Հիվանդ լինել: *ՍանքՒի դային մըրսալ ա, հիվընդացալ, արուն ա վէր ածում* (Զ):

- Արուն տալ - Իր արյունը տալ բուժական նպատակով: *Կըռվէն վախտը պըռըվնէն էլ ըն իլՒալ արուն տալիս* (Բ):

- Արուն ցըրըէվ տալ - 1. *տե՛ս* Արուն անէլ: 2. Մեծ ողբերգություն ապրել՝ երբ սգվորը, եղունգներով ծվատելով իր մարմինը, արյունը ցողում է մյուս սգվորների եւ հանգուցյալի դագաղի վրա: *ԱվանՒուց կընանէքՒը մարթկանցը թըղէլիս արուն ըն իլՒալ ցըրըէվ տալիս, միհէնգՒվա կընանէքՒը ըսկի լաց էլ չըն ինում* (Զ):

- Արուն քընցիլ - *տե՛ս* Արուն անէլ:

- Ըռնավ ընգած տավար - Ծայրաստիճան հուզված՝ հոգնած՝ վրդովված: *Ըռնավ ընգած տավար ը՞ս, նըստէ՛, տըէսնամ՝ հի՞նչ ա իլՒալ* (Զ):

- Ըռնէն հաց փընրթիլ - 1. Անտեղի վայրախոսել՝ զրպարտել: *Ըռնէն հաց մէր փընրթիլ, էն կընէգՒը նըմուսավ կընէգՒ ա* (Բ): 2. Թշվառության կամ փորձանքի մատնել: *Ըռնէն հաց փընրթից, էտ մարթին տօնը քանդից* (Զ):

- Ըռնէն մաչը մընէլ - Բնավորության գիծ՝ սովորություն դառնալ: *Էտ վընխտանց էլ կՒուղթունը ըտընրանց ըռնէն մաչընա մընում* (Զ):

- Ըռնէն մաչին ինիլ - Հատկանիշը ժառանգական լինել: *Հանը ասմա.- Ըտընրանց ըռնէն մաչին կՒիժթուն կա, յըէս ըտընրանց ախճիգՒ չօնիմ տալի* (Զ):

- Ըռնէն մաչին խէխտիլ - Մեծ արյունահեղություն կատարել, անգթորեն կոտորել: *Թաքավէրին զօրքը նի յա մընում, էտ շէնը ըռնէն մաչին խէխտում* (Զ):

- Ըռնէն ջանմանն տուս օնէլ - Սպանության վրեժը լուծել: *Վանէսը քՒունում ա էտ յէրգՒիրը, հընգէրունցը ըռնէն ջանմանն տուս օնում, դինջանում* (Զ):

- Ըռնու բընրբար - *տե՛ս* Ըռնու կՒին(1):

- Ըռնու կՒին - 1. Շատ թանկ, արժեքը բարձր: *Պամիդօրէն կՒինը բընգարումը ըռնու կՒին ա* (Բ): 2. Սպանության դիմաց նյութական հատուցում՝ կյանքի գին՝ մեծ զոհողություն: *Ասսախկալնէն քՒունում ըն էտ ըսպանվածէն ըռնէն կՒինը տամ, շինացուց ըզադում* (Զ):

- Ըռնու հալավ - Կռվի առիթ հանդիսացող՝ կռվարար մարթ: *Սուրէնը ըռնու հալավ ա, ըշտըէղ քՒունում ա, կընռըէվ ա քընցում* (Զ):

- Ըռնու մաչի կօրչիլ - *տե՛ս* Ըռնըթաթախ ինիլ:

- Ըռնու մաչի մը՝ռնէլ - Արյունաքամ լինելով՝ մեռնել: *Կըցէնավ վը՝ննը կըտըրից, ըռնու մաչի մը՝ռավ* (Բ):

- Ըռնու մաչ ըղնէլ - Սպանության՝ արյունահեղության մասնակից դառնալ: *Խօլի՛ունք տըղա յար, էտ հա՛ռամզադօցը հընգէր տը՝ռավ, ըռնու մաչ ընգավ* (Ձ):

- Ըռնու մաչ քըցիլ - Մեկին դրդել՝ գրգռել, որ սպանություն կատարի, սպանության՝ արյունահեղության մասնակից դարձնել: *Մադար տըղա յար, դային տարավ քաղաք, ըռնու մաչ քըցից* (Բ):

- Ըռնու վը՝տ կ՝ալ - Սպանության վտանգ լինել: *Էտ պէնան ըռնու վը՝տ ա կ՝ամ, կօրծ չօնիս* (Բ):

- Ըռնու տակ ըղնէլ - *տե՛ս* Ըռնու մաչ ըղնէլ:

- Ըռնու տակ քըցիլ - *տե՛ս* Ըռնու մաչ քըցիլ:

ԱՌՆԻՆ-ԸՌՏԱՍՈՒՆՔ - *գ.* 1. Աղիողորմ լաց: *Ըտըրա ա՛ռնն-ըրտասունքը թաքավէրին սը՝րտը կըկըղցընում ա* (Ձ): 2. Մեծ վիշտ, դժբախտություն: *Էս հինչ ա՛ռնն-ըրտասունք ա, վէր մէզ պըտահից* (Ձ):

- Ա՛ռնն-ըրտասունք թափէլ/վէր ածէլ - Աղիողորմ լացել, մղկտալ: *Հինչ ա տըղան մը՝ռալ ա, էտ կընէգ՝ը ամմէն օր ա՛ռնն-ըրտասունք ա թափում* (Ձ):

ԱՌՆԻՆ-ՀԷՂԷՂ - *տե՛ս* ԱՌՆԻՆ(2):

- Ա՛ռնն-հէղէղ անէլ - *տե՛ս* Ա՛ռնն անէլ:

- Ա՛ռնն հէղէղ ըղնէլ/ինիլ/տը՝ռնալ - *տե՛ս* Ա՛ռնն ինիլ:

- Ա՛ռնն-հէղէղ քըցիլ - *տե՛ս* Ա՛ռնն անէլ:

ԱՌՆԻՆՀԷՂՕԹՈՒՆ/ԱՌԻՆՀԷՂՕԹՈՒՆ - *գ.* Արյունահեղություն, կոտորած: *Օցըն ասըմ ա.- Ք՝ինի ա՛սի, վէր էտ ա՛ռազը ա՛ռնունհէղօթուն ա, կըռէվ ա, կըտօրած ա...* (ՀԺՀ, V, 341):

ԱՌՆԻՆ-ՔԸՐԹՆՕՆՔ - *գ.* Ծանր՝ տանջալից՝ դառն աշխատանք: *Չօ՛րք՝ տըռնըվա ա՛ռնն-քըրթնօնքըս նըհախ տը՝ղան ար* (Ձ):

- Ա՛ռնն-քըրթնօնք թափէլ/մընէլ/վէր ածել - Ծանր՝ տանջալից՝ դառն աշխատանք կատարել, քրտնաթոր աշխատել: *Խը՝ղճ մարթը էտքան ա՛ռնն-քըրթնօնք թափից, բօստան ըրավ, սէլը յը՝կավ քըշից տարավ* (Բ):

ԱՐՈՒՏ - *տե՛ս* ԱՐՕՏ:

ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ - *տե՛ս* ԸՐՔԸՎՕԹՈՒՆ:

ԱՐՔԱՆԴ/ԱՐԳԱՆԴ *(գրբ. արգանդ)* - *գ.* Կնոջ այն օրգանը, որի մեջ ձեւավորվում եւ զարգանում է պտուղը: *Ա՛ղլէցա ըրէն, էտ կընգանը արքանդը տա՛ուս կա՛լին* (Ձ):

- Արքանդը չուրանալ - Չծննդաբերել, զավակ չծնել, չսերել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Արքանդը չուրանա ընդըրա* (Բ):

ԱՐՔ՝ - *տե՛ս* ԱՌՔ՝:

ԱՌՔ՝/ԱՐՔ՝ *(թրք. erk, պրս. ark)* - *գ.* 1. Հարգանք, որ մեկը վայելում է ուրիշներից: *Դէրվիշին ա՛ռք՝ը թաքավէրին պալատումը շատ ա ինում, հինչու ասում ա, աթկազ չընն անում* (Ձ): 2. Բարոյական իրավունք, իշխանություն: *Տու հինչ ա՛ռք՝ օ՞նիս, վէր էտ պէնը ասում ըս* (Բ):

- Արք՝ անէլ/պինըցընէլ - Իրեն բարոյական իրավունք վերապահել: *Ա՛ռք՝ ա անում, թաքավէրին անա հըրցընում* (Ձ):

ԱՐՔ՝ԱՎ - *տե՛ս* ԱՌՔ՝ԱՎ:

ԱՌՔ՝ԱՎ/ԱՐՔ՝ԱՎ - *ած., մ.* - Բարոյական իրավունքով, համարձակությամբ: *Ա՛ռք՝ա՛վ նի յա մընընում, ք՝ինամ վէզիրին քըշտէն նըստում* (Ձ):

ԱՌՔ՝ԱՎ-ԸՌԸԽՏԷՎԷՐ - *ած., մ.* Հպարտ, հպարտորեն: *Յէշըմ ըն, տը՝սնըմ թաքավէրը առօք-փառօք, արք՝ավ-ըռըխտէվէր կ՝ամ ա* (ՀԺՀ, VI, 189):

ԱՐՕՃ/ԱՐՈՒՃ *(գրբ. որոճ)* - *գ.* Որոճելը, որոճալը: *Արօճը վէր ինի վէջ, կըվէրը ուռթանան կաթնը չընն տալ* (Ձ):

- Արօճ անէլ - 1. Որոճել, որոճալ: *Հիվընէն նըստած արօճ ըն անում* (Բ): 2. Առանց ախորժակի դանդաղ ուտել: *Պառավը կըրպէտին նըստում ա, ըսքըսում լօբին արօճ անէլը* (Ձ): 3. Ուտելու բան չունենալ, քաղցած մնալ: *Տանը ուտէլի պէն չօնին, արուճ ըն անում* (Ձ):

ԱՐՕՏ/ԱՐՈՒՏ *(գրբ. արօտ)* - *գ.* Արոտավայր, արոտատեղի: *Թօռ յը՝կավ, արօտը կընանչից* (Բ):

- Արօտ անէլ - Արածել: *Օրէրը իրկընացալ ա, կըվէրը մինչը՝վ ժամի հինը արօտ ըն անում* (Բ):

- Արօտ տանէլ - Արածացնելու տանել: *Չօբանը ծաք՝ին տա՛ուս յը՝կավ, նախրը արօտ տարավ* (Բ):

ԱՑԱ՛ԼԻԳ-ՄԱ՛ՑԱ՛ԼԻԳ - *ած., մ.* Խենթ ու խելառ, վայրիվերո, հիմար-հիմար: *Ա՛ցա՛լիգ՝-մա՛ցա՛լիգ՝ խօսում ա* (Ձ):

ԱՓԱԹ *(թրք. afet (գեղեցկուհի)* - *ած.* Արտասովոր, զարմանալի, գեղեցիկ, շնորհալի: *Ք՝ընըմ ա, նի մընընըմ, տը՝սնըմ էտ ջահիլնէն ուրանց ափաթ պէնէրան ըն նաղլ անըմ...* (ՀԺՀ, V, 126):

- Ափաթը կըտըրէլ - 1. Ստիպել, պարտադրել: *Էս մարթին կընէգ՝ը ափաթը կըտրում ա, թա պիտի ք՝ընա՛ս, մին պէն էլ տա՛ուս ասէս...*(ԼՂԲՔ, 265): 2. Ստիպված լինել: *Ափաթըս կըտըրած՝ տա՛ուս յը՝կէ, ք՝ը՝ցէ* (Ձ):

- Ափաթը հըվաքէլ/օնէլ - *տե՛ս* Ափաթը կըտըրէլ(1):

- Ափաթ(ը) տանէլ - 1. Զարմանալ: *Մարթը մընըմ ա ափաթ տարած, մաթ մընացած* (ԼՂԲ, 372): 2. Զարմացնել: *Էտ խօխան ուրանն յը՝րքավը լօխճին ափաթը տանում ա* (Ձ):

ԱՓԱԹ-ԳԻ՛ՒՐՍԱ՛Ն - *տե՛ս* ԱՓԱԹ:

ԱՓԱԼ-ԹԱՓԱԼ *(թրք. apal tapal)* - *մ.* Շտապ կերպով, արագորեն, հապճեպորեն: *Վէզիրը ափալ-թափալ տա՛ուս ա կ՝ամ, տը՝սնում թաքավէրին ըսպանած* (Ձ):

ԱՓԱՇԿԱՐԱ/ԱՓԱՇԿ՝ԱՌԱ՛ *(թրք. apaši-kar)* - *մ.* Ակնհայտ՝ պարզորոշ՝ բացահայտ կերպով: *Ղօրթ ա՞, վէր փալանդուզանց տըղան էրկու կընէգ ա պահում ու ափաշկարա կըռնընփըռնօկ ման կ՝ամ* (ՋՏ, Բ, 79):

ԱՓԱՇԿ՝ԱՌԱ՛ - *տե՛ս* ԱՓԱՇԿԱՐԱ:

ԱՓԱ՛ՌԻՄ *(պրս. aferim)* - *տե՛ս* ԱԼԼԸՂԱՂՕ՛ՆԻՄ: *Հա՛ռընն ասըմ ա.- Ա՛փա՛ռիմ իմ տըղա, հատէ էտ վէր փէշակ ա՛* (ԱԱռ, 65):

ԱՓԷՂ-ՑԸՓԷՂ *(գրբ. աղցիփեղց (անշնորհք, անպիտան)* - *ած., մ.* Վայրիվերո, անիմաստ, խենթ ու խելառ: *Ափէղ-ցըփէղ խօսում ա* (Բ):

ԱՓԷՐԻՍՏ *(ռուս. аферист, ֆր. affairiest)* - *ած.* Խարդախ, խորամանկ, թաքուն գործող: *Էրկու ափէրիստ տըսնաս ըն, վէր կ՝ըվօղը շինըցէ յա, խամ ա...* (ՀԲ, 333):

ԱՓԷՐԻՍՏՕԹՈՒՆ - *գ.* Խարդախություն, խորամանկություն: *Ափէրիստօթունը վէր ա՛դա՛թ չինա՛ր, լօխ լ՝ավ կըպըրին* (Ձ):

ԱՓԻՑԱ՛ԼՆԻ *(ռուս. официальный, լատ. officialis)* - *մ.* Պաշտոնական կերպով, պաշտոնապես: *Էտ մարթին ա՛փիցիա՛լնի տանում ըն, տինում նախագա* (Ձ):

ԱՓԻՑԱ՛ՆՏ(ԿԱ) *(ռուս. официант(ка), լատ. officions)* - *գ., ած.* Հասարակական սննդի վայրերում հաճախորդներին սպասարկող՝ մատուցող(ուհի): *...Տասնըհէնգ՝ մանէթ ըն տամ, ա՛փիցանտկան էլ ա կօհ մընամ, ուրանք էլ* (ԼՂԲ, 332):

ԱՓԻՑԷՐ - *տե՛ս* ԱՓԻՑԷՐ:

ԱՓԼԱ՛ԹԻՒՆ *(արաբ. aflatyn, թրք. eflatun)* - *գ., ած.* Ճարտասան, հռետոր, հնարամիտ: *Դօ՛ռուց Սուրէնը ա՛փլա՛թուն ա, ա՛փլա՛թուն, հանց խօսից, լօխ մընացէն ըրմացած* (Ձ):

- Ա՛փլա՛թուն կարթիլ/կըտըրէլ - Ճառաբանել, ճառախոսել: *Դէ ա՛փլա՛թուն չի՞ կըրթըլան, վը՝ր ըսկանաս...* (ԼՂԲՔ, 271):

ԱՓԽԱՐ - *ած.* Շատ քնող, քնից չկըշտացող: *Էտ ափխար մարթը կօրծ չի անում, սաղ օրը էն ա քօն իլանծ* (Զ):

ԱՆՓՈՌՈՒՄ-ԱՆՓՈՌՈՒՄ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՌՊԱՏԱՌ:

ԱՆՓՍԱՆ - *տե՛ս* ԱՓԷՐԻՍՏ:

ԱՆՓՍԱՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱՓԷՐԻՍՏՕԹՈՒՆ:

ԱՓՍՈՒՍ - *տե՛ս* ԱՓՍՕՋ:

ԱՓՍՕՋ/ԱՓՍՕՍ/ԱՓՍՈՒՍ *(պրս. afsos)* - *տե՛ս* ՄԸՂԱՓՈՒՆ: *...Էտ վէգիրը տը՛սնըմ ա էն ըխճըկանը, ասըմ.- Ափսօզ էս տօն, վէր հո՛ւրթը ծօռ ա* (ՀԺՀ, V, 570):

ԱՓՍՕՋԷԼ - *տե՛ս* ԸՓՍՕՋԱԼ:

ԱՓՍՕՍ - *տե՛ս* ԱՓՍՕՋ:

ԱՓՍՕՍԷԼ - *տե՛ս* ԸՓՍՕՋԱԼ:

ԱՓՏԱԲՈՒՋ - *տե՛ս* ԱԽՏԱԲՈՒՋ:

ԱՓՏԱՄԱՏ - *տե՛ս* ԱՓՏՕՄԱՏ:

ԱՓՏՕԲՈՒՋ - *տե՛ս* ԱԽՏԱԲՈՒՋ:

ԱՓՏԷԳ՝ *(ռուս. аптека, հուն. *apotheke-)* - *գ.* Դեղատուն: *Շէնըմը ափտէգ՝ ըն պէցալ* (Բ):

ԱՓՏՕՄԱՏ/ԱՓՏԱՄԱՏ *(ռուս. автомат, հուն. automatos-)* - *գ.* Ինքնաձիգ: *Յէր կացէնք՝, ափտօմատնէն քըցէցէնք՝ ճըտըրնէս, արխային ըսքըսէցէնք՝ թանգա՛ կարմունջավը անց կէնալը...* (ԼՂԲՔ, 263):

ԱՓՏՕՍՏԱՆՑԻ *(ռուս. автостанция)* - *տե՛ս* ԱՓՏՕՎԱՂԶԱԼ:

ԱՓՏՕՎԱԳԶԱԼ - *տե՛ս* ԱՓՏՕՎԱՂԶԱԼ:

ԱՓՏՕՎԱՂԶԱԼ/ԱՓՏՕՎԱԳԶԱԼ *(ռուս. автовокзал)* - *գ.* Ավտոկայարան: *Ափտօվաղզալը քըղաքան շատ ա հը՛ռէ* (Բ):

ԱՆՓՑԷՐ/ԱՆՓԻՑԷՐ *(ռուս. офицер, գերմ. offirieri, լատ. officiarius)* - *գ.* Հրամանատարական կազմին պատկանող զինվորական, սպա: *Մէր շէնան ա՛նփցէր շատ կա բընակումը* (Բ):

ԱՓՕՐՄԻՏ *(ռուս. оформить)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ափօրմիտ անէլ - Հրամանով՝ որոշումով վավերացնել՝ ձեւակերպել: *Տօնը ափօրմիտ ըրավ տը՛ղէն յըրա* (Բ):

ԱԲԱ - *գ.* 1. Հորաքույր, մեծ քույր: *Իմ աբա ութասուն տիրը՛կան ա* (Բ): 2. Տարեց կանանց տրվող հարգական անուն եւ կոչական բառ: *Սի՛րը՛վ աբէր, հունց ը՞ս* (Զ):

ԱԲԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Աբան անէլ - Ուրիշի փողերը յուրացնել: *Խա՛փում ըն, ըտըրա փուլերը աբան անում* (Զ):

ԱԲԷՐ - *տե՛ս* ԱԲԱ:

ԱԲԻՍՍ - *տե՛ս* ՊՈՒՌՈ:

ԱՆ՝Ա-ԲԱՆ՝Ա *(թրք. akə-bikə)* - *ած.* Ծանրակշիռ, լրջախոհ, տնարար: *Էտ ախճիգ՝ը հանց տօնը պահում ար, ասիս ա՛նք՝ա՛-բա՛նք՝ա՛ կընէգ՝ ա* (Զ):

ԱՆ՝ԱՆՉԻ - *տե՛ս* ԱՆ՝ԻՆՉԻ:

ԱՆ՝ԱՆՉՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱՆ՝ԻՆՉՕԹՈՒՆ:

ԱՆ՝ԻՆՉԻ/ԱՆ՝ԱՆՉԻ *(թրք. ekinci)* - *գ., ած.* Հողագործությամբ զբաղվող, հողագործ, երկրագործ, գյուղացի: *Ա՛նք՝ինչին ա աշխարքըս պահում* (Զ):

ԱՆ՝ԻՆՉՕԹՈՒՆ/ԱՆ՝ԱՆՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Հողագործություն, երկրագործություն: *Ա՛նք՝ինչօթունը ամէնալ՝ավ փէշակընն ա* (Զ):

ԱՆ՝ՏՈՒ - *տե՛ս* ԱՎԱԴ:

ԱՔՎԷ - *գ.* Անասունների ետեւի երկու ոտքերը: *Մըհակը հանց յըրա յա անում, էծին աքվէն կուտրատում ա* (Զ):

ԱՔՏԸՐԻՑԱ *(ռուս. актриса)* - *գ.* Դերասանուհի: *Ընդէղան էլ մին քանի աքտըրիցէք տո՛ւս ըն կ՝ամ՝ ծըվվըմ, ծըկըլթըմ, մընընըմ փարդին քամակը* (ՋՏ, Ա, 154):

Բ

ԲԱ - *տե՛ս* ՊԱ:

ԲԱ՝ - 1. *ձ.* Ոչխարի՝ գառան մայելու՝ բառաչելու ձայն: *Վը՛ղչխարը կ՝առանը կուրցընէս ա, ըսկըսէս բըղբըղալը.- Բա՛՛՛... (Զ):* 2. *գ. մնկ.* Ոչխար, գառ: *Բա՛ն կօրա՛ալ ա* (Բ):

- Բա՛ անէլ - Մայել, բառաչել (ոչխարը, գառը): *Կ՝առնէրը վէր բա՛ ընէլավ կ՝ամ ըն, Սօնա աքէրը թէվ չի անում, թա թըռչի* (Զ):

ԲԱԲ *(թրք. bab)* - *ած.* Դիրքով՝ արտաքին տեսքով՝ շնորհքով իրար հարմար՝ համապատասխան: *Հիշքան հա՛՛՛ը, մարը դաչանք ըն անըմ, թա՛ փըսակվի, փըսակվըմ չի, ասըմ ա.- Բաբ ախճիգ՝ չի կա* (ՀԺՀ, V, 572):

- Բաբ անէլ - Իրար հետ համեմատել: *Տու մը՛զ ընդըրանց նըհը՛տ բաբ մէ՛ր անէլ* (Զ):

- Բաբը բաբէն թուշ ինիլ/փըռնէլ/քըթէնալ - Իրար համապատասխանել: *Վէր բաբը բաբէն չի թուշ իլանվ, օրը ախուվիշավ կընցընէ* (ԱԲԲ, 88):

ԲԱԲԱ[1] *(պրս. bābā (հայր, մեծ հայր)* - *գ.* Տարեց տղամարդկանց տրվող հարգական անուն եւ կոչական բառ: *Դէ՛րվիշ բաբա, ըշտը՛ղ ը՞ս ք՝ունում* (Զ):

ԲԱԲԱ[2] *(թրք. baba)* - *տե՛ս* ԲԱԲԱՎԱՐԹ:

ԲԱ՝ԲԱ՝Գ՝ *(գրբ. բիբ)* - *գ.* Աչքի ծիածանաթաղանթի միջի անցքը, որով լույսը թափանցում է աչքի ներսը, բիբ: *Կ՝օղը ջուբան բիզը տո՛ւս ա օնում, կօխում տընատը՛ռնը բա՛՛բա՛՛գ՝ը, քուռըցընում* (Զ):

ԲԱԲԱԴՈՒԾԻ *(պրս. dūs (ուս)* - *գ.* Մանկական խաղ, երբ մեկը դեմքով դեպի ներքեւ կկզում է, ուրիշները վրայից ցատկում են՝ վրան գդակ կամ այլ իր դնելով: Ով չի կարողանում ցատկել կամ որեւէ իր դնել, պարտվում է եւ զբաղեցնում նրա տեղը: Խաղի մեկ այլ տեսակն է, երբ ցատկողները հաջորդաբար կկզում եւ ցատկում են իրար վրայով: *Էտ խօխէնք՝ը սաղ օրը բաբադուշի յընն խաղ անում* (Բ):

ԲԱԲԱԹ *(արաբ. bābat)* - ած. 1. Լավի եւ վատի միջին տեղը բռնող՝ ներկայացնող: *Արտէրը ըստարէ բաբաթ ա* (Բ): 2. Կարգին, բավականաչափ, լավ: *Առռէ բաբաթ կօրծ ըրէն ուստէք՝ը* (Զ):

- Բաբաթ անէլ - *տե՛ս* ԲԸԲԸԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԲԱԲԱԿՈՒՌԻ - *տե՛ս* ԲԱԲԱՋՈՒՐԻ:

ԲԱԲԱՂՈՒԼԻ - *տե՛ս* ԲՈՒԲՈՒՂՈՒԼԻ:

ԲԱԲԱՅ/ԲԱՅ-ԲԱՅ - *գ.* 1. *մնկ.* Քնելը, քուն: *Խօխան վէր ասից բաբայ, բիդի քունավ անիս* (Բ): 2. Օրոր՝ մանկանը քնեցնելու օրորոցային երգ: *Մարը բաբայ ա ասում, ամիա խուխէն քօնը տանում չի* (Զ):

- Բաբայ անէլ - *մնկ.* Քնել: *Խօխան բաբայ ա ըրալ* (Բ):

ԲԱԲԱՅՈՒՐԴԻ - *տե՛ս* ՔԸՆԴՔԱՐ:

ԲԱԲԱՋՈՒՐԻ/ԲԱԲԱԿՈՒՌԻ - *գ.* Կիսախարխուլ տնակ՝ հյուղակ: *Էտ հինչ տօն ա՞, բաբաջուրի յա* (Բ):

- Բաբաջուրի անէլ - Ոչ կարգին՝ անորակ կառուցել՝ սարքել: *Վէր տօնը էրվից, էլ կարից վէչ սօրո՛ւն շինի, բաբաջուրի ըրավ, նի մըտավ մաչը* (Զ):

ԲԱԲԱՍԻԼ *(թրք. babasil)* - *գ.* Ուղիղ աղիքի ստորին հատվածի հանգուցավոր լայնացում՝ թութք: *Խը՛ղճը բաբասիլ օնէ, տանջվում ա* (Բ):

ԲԱԲԱՎԱՐԹ - *գ.* Դեղին ծաղիկներով շրեշանման բույս, որ աճում է հին գերեզմանոցներում: *Ք՝օհնա հինգ՝իստին բաբավարթէրը պէցվալ ա* (Բ):

ԲԱԲՈՒԼ - *գ.* Մանկական կոշիկ: *Խօ-*

խան ընգավ ցը՛խը, բաբուկնէն յըխտոտից (Բ):

ԲԱԲՈՒՇԿԱ - *տե՛ս* ԼԱԼԱ:

ԲԱԲՈՒՌ[1] *(պրս. babr (վագր), թրք. böbür (ընձառյուծ)* -1. *տե՛ս* ԱՍԼԱՆ: *Քը՛նանմ ա, տէսնըմ ա ճօրէ չի կա. մին բա՛բուռ քըռասուն ճօրէն կէրած, ընդէղ վը՛ենը* (ՀԺՀ, V, 493): 2. *փխբ.* Փարթամ, մարմնեղ, գիրուկ: *Տըղա, հինչ տըղա՞, հանց ա մին բա՛բուռ ինի* (Բ):

ԲԱԲՈՒՌ[2] - *ած.* Շատ սպիտակ՝ ճերմակ: *Մին վը՛ենէրը բա՛բուռ ախճիգ՝ ա կ՝ամ, թա.- Մ՛ տըղա, փախէր, քանէ օշափը քօն իլա՛ծ ա* (Ձ):

ԲԱԲՕ *(ռուս. баба)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՏԱՏ: 2. Տարեց կանանց տրվող հարգական անուն եւ կոչական բառ: *Մարուսա բաբօն լ՝ավ կընէգ՝ ա* (Բ):

ԲԱԳԸԼԱՇԿԱ/ԲԱԳԼԱՇԿԱ *(ռուս. баклажка)* - *գ.* Մետաղյա տափաշիշ: *Սալդաթը բագըլաշկան տա՛ուս ա օնում, տամ էտ մարթին, խըմում ա* (Ձ):

ԲԱԳԻՐՕՎ-ԿԻՐՕՎ - *գ.* Երգեցիկ թռչնատեսակ, որ իբր կանչում է՝ բագիրով-կիրով, բագիրով-կիրով: *Կարունքը յը՛կավ, բագիրօվ-կիրօվը յը՛րք ա ասում* (Բ):

ԲԱԳԼԱՇԿԱ - *տե՛ս* ԲԱԳԸԼԱՇԿԱ:

ԲԱ՛Գ/ԲԷԳ *(գրբ. բէկ)* - *գ.* 1. Մանր ֆեոդալ-կալվածատերերի եւ պաշտոնյաների տիտղոսը Մերձավոր Արեւելքում, կալվածատեր, բեկ: *Բա՛գը տը՛սնըմ ա, վը՛էր առանց էտ ծառայի կարիլ չի, օգըմ ա էլիա ըտրրան պահի...* (ԼՂԲ, 375): 2. *փխբ.* Իշխանավոր: *Փըլանք՝անսին տըղան բա՛գ՝ ա տը՛ռալ, տէ՛ն կացէք՝* (Բ):

ԲԱ՛ԳԱՄ - *տե՛ս* ԲԱ՛ԼՔ՝ԱՄ:

ԲԱ՛ԳՋԱ՛Ղ/ԲԷԳՋԱ՛Ղ *(թրք. beyzade)* - *գ.* Բեկի որդի: *Ընդըրանք լօխ քը՛գ նըման ջահիլ տըղէրք ըն իլա՛լ, լօխ բա՛գ՝զա՛ղ, լօխ թաքավէրի տըղէրք* (ՀԺՀ, V, 147):

ԲԱ՛Գ(Ը)ՌԱՍՏ/ԲԱ՛ԳՌԱՍՏ - *ած.* Մեծամիտ, ուրիշներին արհամարհող: *Բա՛գ՝ըռաստ կընէգ՝ ա, վէչ մինին նըհը՛տ հըրըվընօթուն չի անում* (Ձ):

ԲԱԴ *(գրբ. բադ, պրս. bat)* - *գ.* Բադազգիների ընտանիքին պատկանող լայնակտուց ու կարճավիզ ջրային թռչուն: *Մին օր էլ էրկու բադ ա վէր քըցո՛ւմ* (Ձ):

ԲԱԴԱ *(թրք. fəda (զոհ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բադա անէլ/տալ - Ջոհաբերել, կորցնել: *Իտի թաքավէրին տըղէրքը ք՝ընըմ ըն էտ ըխճըկանը դա՛ռդանն կըլիխընին բադա տամ* (ՀԺՀ, 37):

- Բադա ք՝ինիլ - Ջոհաբերվել, կորչել: *Ջա՛հիլ տըղէրքը բադա ք՝ը՛ցէն էտ վը՛սկուն դա՛ռդանն* (Ձ):

ԲԱԴԱԼԸՂ - *տե՛ս* ԴԱԲԱԼԸՂ:

ԲԱԴԱՄ *(թրք. badem)* - *գ.* 1. Նուշ: *Պիրում ա մին խըլլա՛ն չամէնչ, բադամ, տըկօղէն պըտատըմ, տամ էտ տըղէն* (Ձ): 2. Նշենի: *Բադամը ամմէն տը՛ղ չի ա՛ռշա՛ն կ՝ամ* (Բ):

ԲԱԴԱՄԲՈՒՐԻ *(թրք. badambura)* - *գ.* Նուշով թխվածք: *Հարուստը խուրջինան մին բադամբուրի յա տա՛ուս օնում, ք՝ա՛սիբընն էլ՝մին կուտուր չօ՛ր հաց...* (Ձ):

ԲԱԴԱՆ - *տե՛ս* ԲԱ՛ԴԱ՛Ն:

ԲԱ՛ԴԱ՛Ն/ԲԱԴԱՆ *(արաբ., պրս. bädän, թրք. beden)* - *գ.* 1. Մարմին, իրան: *Էտ դէվին կըլօխը բա՛դանան մը՛ծ ա ինի՛ւմ* (Ձ): 2. Գոտկատեղ, մեջք: *Մին ըրծաթէ ք՝ամար ա տա՛ուս օնում, էտ ըխճկանը բա՛դանէն կապում* (Ձ):

- Բա՛դանը կօտըրէլ - *տե՛ս* Մաշկէն հոռը կօտըրէլ:

- Բա՛դանը պէրակ - Նրբակազմ, նրբիրան: *Ք՝ինամ ա կօխկէ շէնան մին բա՛դանը պէրակ, դաշանգ՝ ախճիգ՝ օգ՝ում* (Ձ):

ԲԱԴԱՆԻ - *տե՛ս* ԲԷՂԱ՛ՆԱ՛:

ԲԱԴԱՍԽԱՆ - *տե՛ս* ՊԱԴԱՍԽԱՆ:

ԲԱԴԱՍԽԱՆԱՏՈՒ - *տե՛ս* ՊԱԴԱՍԽԱՆԱՏՈՒ:

ԲԱԴԱՍԽԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԱԴԱՍԽԱՆԷԼ:

ԲԱԴԱՐԱՔ՝ - *տե՛ս* ԲԱԴԱՐԱ՛Ք՝:

ԲԱԴԱՐԱ՛Ք՝/ԲԱԴԱՐԱՔ՝/ՊԱԴԱՐԱ՛Ք՝ *(գրբ. պատարագ (զոհ, սուրբ պատարագ)* - *գ.* Ննջեցյալի հիշատակին թաղումից անմիջապես հետո հարազատների կողմից տրվող ծիսային ճաշկերույթ՝ հոգեհաց: *Մէլիք՝ին հօրը բադարաք՝ավը Պուղին նի յա մընէս, թա.- Մէլիք՝ըն ապրած կէնա, յը՛կալ ըմ ցօրէնըս տանիմ* (Ձ):

- Բադարա՛ք՝ անէլ/տալ - Ննջեցյալի հիշատակին հոգեհաց կազմակերպել: *Էս դա՛նըմ թաքավէրը մին լա՛վ բադարաք՝ ա անըմ, ըղվէսէն թաղըմ* (ՀԺՀ, V, 628):

- Բադարա՛ք՝ը օտէլ - Մեկի թաղման հոգեհացին ներկա լինել: *Ջա՛հիլը ասմա.- Մ՛ պառավ, ըստի վէր ք՝ինի, տու իմ բադարաք՝ըս էլ ըս ուտըլական* (Ձ):

- Բադարա՛ք՝ու ջըհա՛ծ օգ՝ՕՂ - Ուրախությամբ լցված՝ համակված անձ: *Բադարա՛ք՝ու ջըհա՛ծ օգ՝ՕՂու նըման լօք-լօք ա անում* (Ձ):

ԲԱԴԱՐԿԱ - *տե՛ս* ՊԱԴԱՐԿԱ:

ԲԱԴԸՄՋԱՆ/ԲԱԴԸՐՋԱՆ/ԲԱԴՈՒՄՃԱՆ/ՊԱՏԸՄՋԱՆ/ՊԱՏԸՐՋԱՆ/ՊԱՏՈՒՄՃԱՆ *(գրբ. պատինճան, արաբ. bädinjän, պրս. bademjan, թրք. patlican)* - *գ.* 1. Մորմազգիների ընտանիքին պատկանող բանջարանոցային բույս, որ տալիս է մուգ մանուշակագույն վարունգաձեւ բազմասերմ պտուղներ: *Կարկուտ յը՛կավ, բադըմջանէն տիրըվնէն կուտըրատից* (Բ): 2. Այդ բույսի պտուղը՝ սմբուկ: *Էնքան բադըմջան ա քաղալ, տը՛ղ չօնէ, թա ածե* (Բ):

ԲԱԴ(Ը)ՐԱՍՏ - *տե՛ս* ՊԱԴԸՐԱՍՏ:

ԲԱԴԸՐՋԱՆ - *տե՛ս* ԲԱԴԸՄՋԱՆ:

ԲԱԴԻ - *գ.* 1. Անձնանուն: 2. *փխբ.* Հիմար, միամիտ մարդ: *Էտ բադին ա՞ մընացալ, վէր Հէրիք՝նազէն օգ՝ի* (Ձ):

ԲԱԴՈՒՄՃԱՆ - *տե՛ս* ԲԱԴԸՄՋԱՆ:

ԲԱ՛Ջ - *գ.* Բամբակե կտորի տեսակ: *Խըյարը տանում ա ծախում, մին թօփ բա՛ջ ինք՝ օնում* (Բ):

ԲԱՋԱՋ *(արաբ. bazzaz)* - *գ.* Կտորեղենի վաճառական: *Բազազը խափի՛ւմ ա, ըտըրա փուլէրը յօր օնում* (Ձ):

ԲԱՋԱՋԽԱՆԱ - *գ.* Կտորեղենի խանութների շարքը եւ նրանց գտնված վայրը: *Նի յա մընանում բազազխանան, տը՛սնում հա՛մա՛ն մարթը ըտը՛ղ* (Ձ):

ԲԱՋԱՋՕԹՈՒՆ - *գ.* Կտորեղենի առեւտրով զբաղվելը, բազազ լինելը: *Խօսնդի՛ց Մանվէլը բազազօթունը ի՛ւրա՛ն դօրփօրը անա յա սըվը՛ռալ* (Ձ):

ԲԱ՛ՋԱ՛ՄԻԾ - *տե՛ս* ԲԱ՛ՋՋԱ՛ՄԻԾ:

ԲԱՋԱՐ *(պրս. bazar, թրք. pazar)* - *գ.* 1. Շուկա: *Վէր տանում ա բազար, ըտէղ էտ թաջիրը պըտահում ա, օգում ա, թա ինք օնէ* (ՀԱԲ, 15, 24): 2. *տե՛ս* ԱՌՈՒՏՕՐ: 3. Սակարկություն: *Թա՛ջիրը ասմա.- Բազարըս վէրըն ա՞, կ՝ինը էսքան ա, ինք՝ ըս օնում, ինք՝ կալ՝* (Ձ): 4. Աղմուկ-աղաղակ, ժխոր, խառնաշփոթություն: *Ժողովէն վախտը նախագան ծը՛էրքը ըստօլէն ա կ՝ամ, թա.- Էս հինչ բազար ա՞, սուս ըրէք՝* (Ձ):

- Բազար անէլ - 1. *տե՛ս* Առուտօր անէլ: 2. *տե՛ս* Բազար շինիլ:

- Բազար շինիլ/պէնալ - Աղմուկ-աղաղակ բարձրացնել, ժխոր ստեղծել: *Ծինըրնէտ կըտըրը՛ցէք՝, հինչ ը՞ք բազար շինա՛լ* (Ձ):

- Բազար տա՛ուս պիրիլ - 1. Վաճառքի հանել: *Մին օր էլ յըղէ կավըն ա բազար տա՛ուս պիրում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Մէյդան տա՛ուս պիրիլ:

- Բըզարու կ՝ին - Շուկայական՝ վաճառքի գին, էժան գին: *Իլա՛ծ-չիլա՛ծը բըզարու կ՝ինավ ծախից, քօչից* (Բ):

ԲԱՋԱՐԼԸՂ *(պրս. bazarlək, թրք. pazarlik (սակարկություն)* - *գ.* Շուկայական գնումներ: *Բազարլըղը տանում ա քըվօրը տօնը* (Բ):

- Բազարլըղ անէլ - Շուկայից գնումներ կատարել: *Ք՝ունի՛ւմ ա մին խըլլա՛ն բազարլըղ անըմ, տանում մը՛ռած հընգէրէն տօնը* (Բ):

ԲԱ՛ՋՋԱ՛Թ *(թրք. bəzzat)* - *տե՛ս* ԺՈ՛ՒԼԻԳ՝[1]: *Վը՛էր նի յա մընանըմ շը՛էնին բազարը, մին բա՛ջջա՛թ մարթի յա պըտահըմ* (ԼՂԲ, 361):

ԲԱ՛ՋՋԱ՛ԹՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԺՈ՛ՒԼԻԳ՝ՕԹՈՒՆ:

ԲԱՋՋԱՄԻՇ/ԲԱՋԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բաջզամիշ անել - 1. Ջուգել, զարդարել: *Ոչը բաջզամիշ ըրէն, տարէն հըրթնըցուվէն տօնը* (Բ): 2. *տե՛ս* Թարիփ ընել: 3. *տե՛ս* Ըրամակ քըցիլ:

- Բաջզամիշ ինիլ - 1. Ջուգվել, զարդարվել: *Էտ կընէգ՝ը բաջզամիշ ա ինում, տանան տուս կ՝ամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* Ըրամակ ըղնէլ:

ԲԱՋԸՐԳԱՆ *(պրս. bāzargān)* - *տե՛ս* ԱՌՈՒՏՈՒՐԱԿԱՆ:

ԲԱՋԻ/ԱԲԱՍԻ/ԸԲԱՍԻ - *գ.* 1. Քսան կոպեկ: *Էտ տըղան կօրծը պըրծընում ա, աղան էտքանը մին բազի յա կ՝ընհատում* (Ձ): 2. Տե՛ս ԲԸՋԱՆՈՒՑ:

- Բազին շահի տը՛ռնալ - Գաղտնիքը բացահայտվել: *Կ՝ուղութունանը յը՛տը անց ա կէնում վէց ամէս, բազին շահի յա տը՛ռնում* (Ձ):

ԲԱՋԻ *(արաբ. baz, պրս. bāzi (մի քանի, մի քանիսը), թրք. bazi)* - *ած.* Որոշ կարգի՝ տեսակի, որոշ: *Բաջի մարթ էլ բաշիր չի անում, թա փիրփէտ քաղէ, ի-փի, օտէ* (Ձ):

ԲԱՋԻԲԸՐՈՒԴ *(թրք. bazburud)* - *տե՛ս* ԸՐԱՆԳԸՌՈՒԾ(Տ):

ԲԱՋԻՎԱԽՏ - *տե՛ս* ԲԱՋՎԱԽՏ:

ԲԱՋՎԱԽՏ/ԲԱՋԻՎԱԽՏ - *մ.* Երբեմն, մերթընդմերթ, մեկ-մեկ: *Բաջիվախտ էլ ընդը՛ղէրքան տըկօղին ար քաղըմ, պ՝ուրում խօխա-ըրախի պըժէնըմ...* (ԼՂԲ, 297):

ԲԱՋՈՒ *(թրք. bazi)* - *տե՛ս* ԲԱՐՈՒ:

ԲԱԹՄԱ(Ն) *(թրք. batman)* - *գ.* Ծանրության հին չափ: *Մին բաթմա յը՛ղ ա տամ, կօրծը դ՝ուզըցընում* (Ձ):

- Բըթմը-բաթմա խօսել - Մեծ-մեծ խոսել, պոռոտախոսել: *Ծը՛ռուքը պէն չի կ՝ամ, ամմա բըթմը-բաթմա խօսում ա* (Բ):

ԲԱԹՄԻՇ *(թրք. batmak (խորտակվել, ընկղմվել, կործանվել)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բաթմիշ անել - Կորցնել, անհետացնել, վերացնել: *Էտ խըսյաթը վէրչանք ասում ա բաթմիշ անէ, ամմա կարում չի* (ՀԺՀ, V, 403):

- Բաթմիշ ինիլ/տը՛ռնալ - Կորչել, անհետանալ, վերանալ: *...Էտ տըղան մին էլ ա տը՛սնում ախճիգը աշկին առաչան կօրավ, բաթմիշ իլնվ* (ՀԺՀ, V, 150):

ԲԱԹՏԷՂ - *տե՛ս* ԲԱԹՏԸ՛Ղ:

ԲԱԹՏԸ՛Ղ/ԲԱԹՏԸՂ/ԲԱԹՏԷՂ - *գ., ած.* Սաստիկ ցեխ, ցեխոտ (տեղ): *Ք՝ինամ ա ընգընում էտ բաթտը՛ղը, շօրէրը սաղ ցը՛խուտ անում* (Ձ):

ԲԱԹՏԸՂ - *տե՛ս* ԲԱԹՏԸ՛Ղ:

ԲԱԼԱ[1] *(թրք. bala)* - *գ.* 1. Ձավակ, որդյակ: *Իսակ դային ասմա.- Բալաս վէր սաղ-սըլմաթ տօն կ՝ա, մին ա՛չա՛ռ ըմ մուրթըլական, ք՝ը՛ֆ անիմ* (Ձ): 2. Ձավակներին՝ երեխաներին դիմելու կոչական բառ: *Բա՛լա, էտ գ՝ուլանսը խակ ա, խըրէգ՝ կէր* (Բ):

- Բալան կըծիմ/օտիմ - Գգվանքի՝ փաղաքշանքի արտահայտություն՝ ուղղված զավակներին՝ երեխաներին: *Բալան կըծիմ, ք՝ինի ըխպիրան ճուր պէր, ամին խըմէ* (Ձ):

- Բալատ տօն կ՝ա - *տե՛ս* Քա մօր բալան տօն կ՝ա (ՔՈՒ-ի տակ):

ԲԱԼԱ[2] *(պրս. balā, թրք. belā)* - *գ.* Փորձանք, աղետ, դժբախտություն: *Էտ բալան, վէր ըտըրանց ա պըտահալ, լօխճին էլ պըտըհլական ա, սա՛յաղ կացէք՝* (Ձ):

ԲԱԼԱ-ԲԱԼԱ - *տե՛ս* ԲԸԼԸ-ԲԱԼԱ:

ԲԱԼԱԲԱՆ/ԲԱՐԱԲԱՆ/ԲԸԼԸԲԱՆ *(թրք. balaban, (խոշոր, մեծ), ռուս. барабан)* - *տե՛ս* ՏԷՓ (1):

ԲԱԼԱՄ *(թրք. bala (երեխա)* - *գ.* 1. Արական սեռի անձ: *Էտ բալամը լօխճին անա պարթկ ա անում, թա հունց ա տըլական, Աստուծ ա գ՝ուդ՝ում* (Ձ): 2. Որեւէ մեկին դիմելու կոչական բառ: *Թաքավէրը օղտապանէն ըսես ա.- Բա՛լամ, ք՝ինի՛ օղտըտ քըթի՛ր, սահանք կ՝օղ չը՛ն* (ՀԺՀ, 317):

ԲԱԼԱՆՄ - *տե՛ս* ԲԱԼՔ՝ԱՆՄ:

ԲԱԼԱՆԿ - *տե՛ս* ԲԻԼԱՆԿ:

ԲԱԼԲԱՔ *(ռուս. балбес)* - *գ.* 1. Մեծ ու դանդաղաշարժ ոչխար: *Չօբանը մին բալբաք ա պիրում, թաքավէրին տըղէն վը՛էնանը տակէն մօրթում* (Ձ): 2. *փխբ.* Ծույլ, դանդաղաշարժ, ձեռքից բան չեկող մարդ: *Էտ բալբաքը սաղ օրը տանը նըստած, կընգանը աշխադանքըն ա օտում* (Բ):

ԲԱԼԳԱՐԸՍԿԻ *(ռուս. болгарский)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բալգարըսկի տանխտը՛ղ - Պղպեղի պատիճավոր թարմ, քաղցր պտուղը: *Բալգարըսկի տանխտը՛ղը Ղարաբաղ լ՝ավ ա տը՛ռնում* (Բ):

ԲԱԼԴՈՒՐ *(թրք. baldir)* - *գ.* Ազդր, զիստ: *Էտ վէր ծէրքը տինում ա կընգանը բըլդուրէն, թա սըղալի, քաչալը նի յա մընում* (Ձ):

- Բալդուրը դըռի - Աշխատասեր, արագաշարժ: *Բալդուրը դըռի կընէգ՝ ա, քըշէր-ցիրէկ կօրծ ա անում* (Բ):

ԲԱԼԸՂ[1] *(թրք. balik (ձուկ)* - *գ.* Ապխտած ձուկ: *Ամմէն ծ՝ուկուն բալըղ չի տը՛ռնալ* (Ձ):

ԲԱԼԸՂ[2]/ԲԱԼՈՒՂ - *գ.* Համետի երկարությամբ ներսի երկու կողմից կարվող գլանաձեւ թաղիք, որ ծառայում է գրաստի ողնաշարը բեռան ծանրությունից, տրորվելուց պահպանելուն: *Փըլանէն բալըղը վէր ինի վէչ, էշին մաշկը յարա կըտը՛ռնա* (Բ):

ԲԱԼԻ - *տե՛ս* ԲԱԼՔ՝ԱՆՄ:

ԲԱ՛ԼԻ - *տե՛ս* ԲԱԼՔ՝ԱՆՄ:

ԲԱԼԻՆՑԱ/ԲԱԼՆԻՑԱ *(ռուս. больница)* - *գ.* Հիվանդանոց: *Ըստէփանակ՝ը՛ղտ թաջզա բալինցա յըն շինում* (Բ):

- Բալինցա ըղնէլ - Հիվանդանալ, հիվանդանոցում պառկել: *Մին օր ըտըրա խօխան ազառմիշ ա լա՛լ, ընգալ բալինցա* (ԱԱ, 36):

ԲԱԼԻԾՆԻ/ԲԱԼՆԻԾՆԻ *(ռուս. больничный)* - *գ.* Քաղաքացիների ժամանակավոր անաշխատության փաստաթուղթ, որ տրվում է բժշկի կամ բժշկական հիմնարկի կողմից: *Բալիշնի յա տանում կուրծատը՛ղը, վէր էրկու շէբաթ հիվանդ ա իլնվ* (Ձ):

ԲԱԼԿՈՆ *(ռուս. балкон, ֆր. balcon)* - *գ.* Շենքին կից սարքված ամառային հարթակ՝ սյուների վրա գցած ծածկով, պատշգամբ: *Բ՝ուրդանը բըլկօնումը խօխան խաղ ընէլիս, վը՛ր էն մարթուցը տը՛սնում ա, վազ ա տամ, մօրընն ասում* (ՆԼՂԺԲ, 49):

ԲԱԼՆԻԾՆԻ - *տե՛ս* ԲԱԼԻԾՆԻ:

ԲԱԼՆԻՑԱ - *տե՛ս* ԲԱԼԻՆՑԱ:

ԲԱԼՇԷՎԻԿ *(ռուս. большевик)* - *գ.* Ռուսաստանի սոցիալ-դեմոկրատական բանվորական կուսակցության հեղափոխական մեծամասնության անդամ: *Մին օր ալ բալշէվիկնէն նի տը՛ռէն շէնը* (ՀԲ, 335):

ԲԱԼՈՒՂ - *տե՛ս* ԲԱԼԸՂ[2]:

ԲԱ՛ԼՔ՝ԱՆՄ/ԲԱ՛ԼԱՆՄ/ԲԱ՛ԼՔ՝ԱՆՍ/ԲԱ՛ԼԻ/ԲԱ՛ԼԻ/ԲԱ՛ԼՔ՝Ի/ԲԱ՛ԳԱՆՄ *(պրս. bälke, թրք. belki)* - *վ.* 1. Թերեւս, հավանական է, միգուցե: *Էտ կընէգ՝ը յէր ա կընաս, թա.- Բա՛լա, յէք ք՝ինինք՝ տօն, բա՛լի մին թանրանվ ապրինք՝* (ՀԺՀ, V, 299): 2. Չլինի՞ թե, այնպես չլինի՞ որ: *Թաքավէրը քընէնք՝ ա անըմ, թա բա՛լք՝ա՛նս ըխճըկօրցանը մինը կապ օնի ընդըրա նըհէտ* (ՀԺՀ, V, 173):

ԲԱ՛ԼՔ՝ԱՆՍ - *տե՛ս* ԲԱ՛ԼՔ՝ԱՆՄ:

ԲԱ՛ԼՔ՝Ի - *տե՛ս* ԲԱ՛ԼՔ՝ԱՆՄ:

ԲԱԼՕՆ *(ռուս. баллон, ֆր. ballon, իտ. pallone)* - *գ.* Ապակյա, մետաղյա կամ ռետինե նեղբերան անոթ՝ հեղուկների կամ գազի համար: *Լօք տալիս վէննը սըլկըհում ա, բալօնը վը՛ր ընգ՝ում, կօտրում...* (ՆԼՂԺԲ, 118):

ԲԱԽԱՋԻ *(թրք. bağici (կախարդ, հմայող խաբեբա)* - *տե՛ս* ԲԸԽՏԸՅԷԾԻ:

ԲԱԽԿԱԼ *(արաբ., թրք. bakkal, պրս. bāğğal)* - *գ.* Նպարավաճառ: *Բակխալը ընտրան խափ՝ում ա, պըտիզանա՛ չամէնչը յըրան ծախում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՉԱ՛ՐՉԻ:

- Բըխկալու դ՝ուք՝ան - Աղմկոտ տեղ: *Էս բըխկալէն դ՝ուք՝անումը հունց ը՞ս կօրծ անում* (Ձ):

ԲԱԽՃԱ/ԲԱԽՉԱ/ԲԱՂՃԱ/ԲԱՂՉԱ *(պրս. bagče)* - *գ.* Պարտեզ, այգի, ծաղկանոց: *Թաքավէրըն էտ կօրէգըն ուրան ծէռքավը տանում ա բըխճումը մին լանվ տըէղ տընգում* (ՆԼՂԺԲ, 42):

- Բախճան քաղէլ - Դատարկաձեռն մնալ: *Բախճան քաղած մարթ ա* (Բ):

ԲԱԽԾ/ՊԱԽԾ *(պրս. baxš (բաժին, մաս)* - *տե՛ս* ԿԻՆ:

ԲԱԽՇԱՅԻԾ/ԲԱԽՇԷՅԻԾ/ՊԱԽՇԱՅԻԾ/ՊԱԽՇԷՅԻԾ *(գրբ. բաշխիշ, պրս. baxšiš, թրք. bahšayiš)* - *գ.* Առատաձեռն նվեր, պարգեւ: *Թաքավէրը չուբանէն տըղէն մին բախշայիշ ա տամ, հըղէ տինում* (Ձ):

- Բախշայիշ անէլ - Առատորեն նվիրել, պարգեւել, ձրի բաժանել: *...Շատ ուրխացի, վէր իմ բախշէյիշ ըրած զուռնատըմբըլաս ըռէխըդ ըրած մէյդան ըս տանս յէկալ ու օգում ըս փըչիս...* (ՋՏ, Բ, 221):

ԲԱԽՇԷԼ - *տե՛ս* ԲԱԽՇԻԼ:

ԲԱԽՇԷՅԻԾ - *տե՛ս* ԲԱԽՇԱՅԻԾ:

ԲԱԽՇԻԼ/ԲԱԽՇԷԼ/ՊԱԽՇԻԼ/ՊԱԽՇԷԼ *(գրբ. բաշխեմ)* - *նբ.* 1. Նվիրել, ընծայել, պարգեւել: *Մին օր շահէն լ՛ավ ծի ըն բախշում* (ՀԱԲ, 15, 80): 2. Ներել, մոռանալ (մեղքը, հանցանքը): *Դէ՛, իմ աշկի լանս Ղալըցէ՛ք, անվիլ-պակասը կըբախշիք* (ՋՏ, Ա, 102):

ԲԱԽՉԱ - *տե՛ս* ԲԱԽՃԱ:

ԲԱԽՏ[1]/ԲԱԽՏ[1] *(պրս. baxt, թրք. baht)* - *գ.* 1. Կյանքի հանգամանքներով պայմանավորված վիճակ: *Մստուծ, էս հինչ բա՞խտու հըսցըրէլ մեզ* (Ձ): 2. Ճակատագիր: *Մարթին բախտը Աստուծ ա վորոշում* (Ձ): 3. Հաջողություն, բարեպատեհ հանգամանք, դիպված: *Շէն ա, լի՞, հունցու Ղարաբաղա մընացած շէնէրը՝ բախտը՝ պակաս, դանշմանը՝ շատ...* (ԱԱ, 32):

- Բախտան փախչիլ - Հաջողությունից՝ բարեպատեհ հանգամանքից հրաժարվել: *Վէզիրը ասմա.- Մ տըղա, բախտատ փախչը մէ՛լ, յը՛ք ըխճըկանըս օգ՛ի, լ՛ավ ա՛պրէ* (Ձ):

- Բախտէն աշկը փըսօր քըցիլ/քօռ անէլ - *տե՛ս* Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

- Բախտէն առաշկը քար քըցիլ - *տե՛ս* Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

- Բախտէն թօղնէլ - *տե՛ս* Ըստուծէն ումէդին թօղնէլ (ԱՍՏՈՒԾ-ի տակ):

- Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ - Իր կամ մեկ ուրիշի հաջողությունը խափանել, հաջողությունից զրկել, գործերի ձախողման պատճառ դառնալ, անբախտացնել: *Մարը ըխճըկանը բախտէն կըլխէն քար քըցանվ, թօղից վէչ՝ էտ տըղէն նըհէտ փըսակվէ* (Բ):

- Բախտէն կընծէգ՛ը յը՛ետ տալ - Նախկին բախտավորությունը՝ հաջողությունը հետզհետե կորցնել, դժբախտությունները՝ անհաջողություններն իրար հաջորդել: *Բախտէն կընծէգ՛ը յը՛ետ ա տուվալ, էլ կարում չի փուլ ըշխադէ* (Ձ):

- Բախտէն յէշիլ - Հմայությամբ՝ բախտագուշակությամբ մեկի ապագան գուշակել: *Բախաջին թաքավէրին տըղէն բախտէն յէշալ ա, լանվ չի տանս յէկալ, ասալ ա՝ քու տըղատ օխծ կընծըլական ա* (ՀԲ, 336):

- Բախտէն նըստէլ - *տե՛ս* Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

- Բախտէն չարխը ծըռվէլ/շօռ կ՛անվ/տալ - *տե՛ս* Բախտէն կընծէգ՛ը յը՛ետ տալ:

- Բախտէն տարը տը՛ռնալ - Կյանքը՝ ապագան՝ իրավունքը տնօրինել: *Հանը ասմա.- էլ ընցալ ա, բախտէտ տարը բիդի տը՛ռնաս, յօլլա ք՛ինիս* (Ձ):

- Բախտէն տօռնը կապվէլ - *տե՛ս* Բախտը կապվէլ:

- Բախտէն տօռնը պէնվալ - *տե՛ս* Բախտը պէնվալ:

- Բախտէն քարավ տալ - Ճակատագրի տված հնարավորությունները չօգտագործել: *Բախտէն քարավ ա տամ, կարում չի ապըրէ* (Ձ):

- Բախտէն քար քըցիլ - *տե՛ս* Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

- Բախտէն քացէ տալ - *տե՛ս* Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

- Բախտը խըռավէլ - *տե՛ս* Բախտէն կընծէգ՛ը յը՛ետ տալ:

- Բախտը ծընծաղէլ - *տե՛ս* Բախտը պիրիլ:

- Բախտը ծըռվէլ - *տե՛ս* Բախտէն կընծէգ՛ը յը՛ետ տալ:

- Բախտը կապէլ - Հմայությամբ մեկի բախտավորությունը՝ երջանկությունը խափանել: *Տը՛սնաս էտ ըխճըկանը բախտը հու վա կապալ, վէր օգօն չի կա* (Ձ):

- Բախտը կապվէլ - 1. *տե՛ս* Բախտէն կընծէգ՛ը յը՛ետ տալ: 2. Երկար ժամանակ չկարողանալ ամուսնանալ (աղջիկների մասին): *Մըհէգ վէր իմ մարալ ըխճըկօրանց բախտը իստի կապվալ ա, լ՛ավ պէժինք էլ չօնիմ, վէր թամահ անօղ, տանօղ ինի...* (ՋՏ, Ա, 71):

- Բախտը կըտըրվէլ - 1. *տե՛ս* Բախտէն կընծէգ՛ը յը՛ետ տալ: 2. Դժգոհության արտահայտություն: *Բախտըս կըտըրվէ, հինչ օգում ըմ անիմ, անանվ չի կ՛ամ* (Ձ):

- Բախտը ճանրը/ճըլկավէրը ըղնէլ - Գործը չհաջողվել, իղձը չկատարվել, անբախտանալ: *Բախտըս ճանրը ա ընգալ, վէչ մին պէն անանվ չի կ՛ամ* (Ձ):

- Բախտը ճանրը/ճըլկավէրը քըցիլ - *տե՛ս* Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

- Բախտը յը՛ետ կ՛անվ - Անհաջողությունից հետո նորից հաջողության մեջ ընկնել: *Բախտը յը՛ետ ա յը՛կալ, հըրուստացալ ա* (Ձ):

- Բախտը յը՛ետ տալ - *տե՛ս* Բախտէն կընծէգ՛ը յը՛ետ տալ:

- Բախտը յը՛ր օնէլ, ք՛ինիլ - Իր ճակատագրին համակերպվել: *Էտ մարթը, բախտը յէր կալանվ, ք՛ընում ա, համ փըշանում-փըշանում անում* (ՆԱԲ, 63):

- Բախտը շօռ կ՛անվ/տալ - *տե՛ս* Բախտէն կընծէգ՛ը յը՛ետ տալ:

- Բախտը պէնալ/պէց անէլ - Հմայությամբ մեկին երջանկացնել՝ բախտավոր դարձնել: *Բախաջին ասմա.- Վէր իրը՛ք մանէթ տաս, բախտըտ պէց կանիմ* (Ձ):

- Բախտը պէնվալ/պէց ինիլ - 1. *տե՛ս* Բախտը յը՛ետ կ՛անվ: 2. Ամուսնանալ (աղջիկների մասին): *Ըտըրա բախտը պէցվավ, մին տըղու ջիհից, փըսակվից նըհը՛տը* (Ձ):

- Բախտը պիրիլ - Մեկի գործերը իրենից անկախ հաջողվել, հաջողության հանդիպել: *Բախտը պէրավ, թօռ յը՛կավ, բօստանը ճիրից* (Բ):

- Բախտը ուրան (ք՛ը՛էզ) նըհը՛ետ - *տե՛ս* Աստուծ ուրան նըհը՛ետ (2):

- Բախտը փօրցիլ - Հաջողության ակնկալիքով որեւէ բան նախաձեռնել: *Էտ տըղան էլ ա բախտը փօրցում՝ տը՛սնա՝ կարում մ՞ էտ ծիլին փըռնէ* (Ձ):

- Բախտը քարէլ - *տե՛ս* Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

- Բախտը քարէն ու կապէն տէմ ըղնէլ - *տե՛ս* Բախտէն կընծէգ՛ը յը՛ետ տալ:

- Բախտը Ք՛ուռը ըղնէլ - *տե՛ս* Բախտը ճանրը ըղնէլ:

- Բախտը քուռըցընէլ - *տե՛ս* Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

- Բախտ ինիլ - Հաջողակ լինել, հաջողություն ունենալ: *Բախտ օնէ, հիբը ք՛ունում ա վը՛ըս, տէրտակ չի կ՛ամ* (Բ):

- Բախտու յէշօղ - *տե՛ս* ԲԸԽՏԸՅԷՇԻ:

- Բախտու շօռ կ՛անվ - Երջանկություն որոնել: *Ջիհիլնէն ք՛ինամ ըն քաղաք, բախտու շօռ կ՛ամ* (Բ):

- Բախտու պէն - Ճակատագրից՝ պատահականությունից կախված: *Արտը բախտու պէն ա. տարէն թուռույին ինի՝ կըտը՛ռնա, արաշտ ինի՝ տը՛ռնալ չի* (Ձ):

- Բախտ քըթէնալ - Երջանկություն ձեռք բերել, երջանկանալ: *Ըտի էտ տըղան բախտ ա քըթէնում* (Ձ):

ԲԱԽՏ[2] - *տե՛ս* ԸԲԱՍ:

ԲԱԽՏ[1] - *տե՛ս* ԲԱԽՏ[1]:

ԲԱԽՏ[2] - *տե՛ս* ԸԲԱՍ:

ԲԱԽՏԱՎԱՐ/ԲԱԽՏԱՎԱՐ *(պրս. baxtāvar)* - 1. *ած. հեգն.* Երանի: *Բախտավար ինձ, վէր տու բիդի ք՛ըմանգ՛ անիս* (Ձ): 2.

վ. Իբրեւ, իբրեւ թե: *Բախտավար յը՛կալ ա, թա հօրը տանէ, յը՛կալ ա, տը՛սալ հա՛ղը մը՛ռած* (Զ):

- Բախտավար կըլլէս (տուված) - *տե՛ս* ԲԱԽՏԱՎԱՐ (1):

ԲԱ՛ԽՏԱՎԱ՛Ր - *տե՛ս* ԲԱԽՏԱՎԱՐ:

ԲԱԽՏԱՎԷՐ/ԲԱ՛ԽՏԱՎԷՐ/ԲԱԽՏԱՎԸ՛Ր/ԲԱ՛ԽՏԱ՛ՎԸՐ *(գրբ. բախտաւոր)* - *ած.* 1. Բախտ՝ հաջողություն ունեցող, հաջողակ: *Բախտավէր մարթ ա, հիբը արտ ա անում, լ՚ավ տը՛ռնում ա* (Զ): 2. *մ.* Երջանիկ: *Էս առուտուրականըն էլ հուրա՛ն հէտի մին լա՛վ, հավադարիմ կընէգ՚ ա ճարըմ, նըհէտը փըսակվըմ, բախտավէր ապրում* (ՀԺՀ, V, 71):

- Բախտավէր ասթըխու տակ ծընվէլ - Բախտավոր՝ երջանիկ՝ հաջողակ լինել: *Բախտավէր ասթըխու տակ ա ծընվալ, էրկու տըղա օնէ, ճօխտը՝ համփա* (Բ):

ԲԱ՛ԽՏԱ՛ՎԷՐ - *տե՛ս* ԲԱԽՏԱՎԷՐ:

ԲԱԽՏԱՎԸ՛Ր - *տե՛ս* ԲԱԽՏԱՎԷՐ:

ԲԱ՛ԽՏԱ՛ՎԸՐ - *տե՛ս* ԲԱԽՏԱՎԷՐ:

ԲԱԽՏԻ-ԲԸՐԱԽՏԻ - *տե՛ս* ԲՈՒԽՏԸ-ԲԸՐԱԽՏԻ:

ԲԱԽՐԱ *(գրբ. պախրէ (նախիր, արջառ, եզ, կով), արաբ. bag(a)ra(t) (եզ, կով)* - *գ.* Եղնիկ, եղջերու: *Էտ ծըմակնէրըմը ըտըրանք մին շատ դա՛ջանգ՚ բախրա յըն տը՛սնըմ...* (ԼՂԲ, 333):

ԲԱԿ[1] *(ռուս. бак)* - *գ.* Բաք՝ հեղուկ պահելու համար մետաղյա տարրա: *Մին օր էլ բէնզինին բակը տըրաքում ա, ըտըրան ըսպանում* (Զ):

ԲԱԿ[2] *(ռուս. баки)* - *գ.* Քունքի մազերը: *Ուստան ըտըրա մազ՚էրը կըտըրում ա, բակէրը էրկան թօղում* (Բ):

ԲԱՀԱՐ *(թրք. bahar (գարուն)* - *տե՛ս* Կ՚ԱՐՈՒՆՔ:

ԲԱ՛ՀՄԱՆ - *տե՛ս* ԲԱ՛ՔՄԱՆ:

ԲԱՀՐԱ - *տե՛ս* ԲԱ՛ՀՐԱ՛:

ԲԱ՛ՀՐԱ՛/ԲԱՀՐԱ - *գ.* Բնավճարային հարկ, բերքով տուրք: *Հիշկան էս վըղէրան դախօտ ըք լա՛լ ըստընաս, տըրա բա՛հրա՛ն տաս ըք լա՛լ խանէն* (ՀԲ, 358):

ԲԱՂ *(պրս. bag, թրք. bač (խաղողի այգի)* - *տե՛ս* ԲԱԽՃԱ: *Թաքավէրին տըղան յէտ ա տը՛ռնըմ հուրա՛նց բաղը, վը՛սկէ խընձո՛րնին հըվաքըմ, պէրըմ հուրա՛նց պալատը* (ՀԺՀ, V, 17):

ԲԱՂԱԹ - *տե՛ս* ԲԱՂ-ԲԱԽՃԱ:

ԲԱՂԱԺ *(ռուս. багаж, ֆր. bagage)* - *գ.* 1. Ուղեբեռ: *Բաղաժը պօյէգդավ դարկում ա ախպօրը յըրա* (Զ): 2. *փխբ.* Գիտելիքների պաշար: *Էտ մարթը ամմէն հինչ գ՚ուդա՛ում ա, լ՚ավ բաղաժ օնէ* (Բ):

- Բաղաժ տալ - Բեռնավորել, փոխադրելի ծանրությունները փոխադրական միջոցների վրա կամ մեջ դնել: *Մաշինը բաղաժ ըն տամ, ք՚ինամ* (Զ):

ԲԱՂ-ԲԱՂԱԹ - *տե՛ս* ԲԱՂ-ԲԱԽՃԱ:

ԲԱՂ-ԲԱԽՃԱ - *գ.* Այգիներ, այգեստան: *Էտ մարթը ասից.- Վը՛ր օզըմ ըս բաղը-բախճատ կընանչի, բիդի վըսկըշափաղ, զա՛ռ բա՛ւլբա՛ւլը պը՛ռիս...* (ՀԺՀ, V, 84):

ԲԱՂ-ԲՕՍՏԱՆ - *տե՛ս* ԲԱՂ-ԲԱԽՃԱ:

ԲԱՂԱՂԱԴԻ[1] - *գ.* Գլխին կամ վզին գցելու մետաքսե թաշկինակ: *Մօրը հէտէ մին բաղդադի յա դարկալ* (Զ):

ԲԱՂԱՂԱԴԻ[2] *(թրք. bačdadi (ծեփածո միջնորմ)* - *գ.* Միջնորմին կամ առաստաղին խփվող բարակ ձողեր՝ վրան սվաղելու համար: *Մըհէնգ՚ բաղդադի պատալօկ սըվաղօղ չի կա* (Բ):

ԲԱՂԱՂԱԴԻ[3] - Շատ թեք տանիք: *Կըրիշը բաղդադի յա, ծո՛ւնը նըստում չի* (Բ):

ԲԱՂԱՂԱԴԻ[4] - Ուրախ եւ արագ պարեղանակ: *Նի յա մընում, մին լ՚ավ բաղդադի պար կ՚ամ, մակարնէն մընամ ըն ըրխընէն պէց* (Զ):

ԲԱՂՃԱ - *տե՛ս* ԲԱԽՃԱ:

ԲԱՂՉԱ - *տե՛ս* ԲԱԽՃԱ:

ԲԱՂՎԱՆՉԻ *(պրս. bağbanči, թրք. bačci)* - *գ.* Այգեպան, այգի մշակող, այգեգործ: *Մին օր բաղվանչին յէշում ա, տը՛սնում էս ծառէն խընձո՛րէն մինը յըրա՛, մինը վը՛ր ընգա՛ծ տակէն* (ՆԼՂԺԲ, 42):

ԲԱՂՎԱՆՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Այգեպանի զբաղմունքը: *Բաղվանչօթունը Կ՚իզոդանց փէշակըն ա* (Զ):

ԲԱՄԲԱՎՕՋ *(ռուս. бомбовоз)* - *ած.* Շատ գեր, չաղ, հսկայամարմին: *Էտ կընէգ՚ը բամբավօզ տըղէք՚ օնէ* (Բ):

ԲԱՄԲԻՏ *(ռուս. бомбить)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բամբիտ անէլ - Օդային հարձակումով ռումբեր նետել՝ ռմբակոծել: *Սամալո՛ծը բամբիտ ըրավ, շէնը քըրքանդ ըրավ* (Բ):

ԲԱՄՓ - *տե՛ս* ԲՕՄՓ:

ԲԱՄՓԷԼ - *տե՛ս* ԲՕՄՓԷԼ:

ԲԱՅԱԲԱՆ - *տե՛ս* ԲԸՅԱԲԱՆ:

ԲԱՅԱԹԻ *(պրս., արաբ. beyt, թրք. bayati)* - *գ.* Արեւելյան երաժշտության տխուր եղանակ: *Թաքավէրին տըղան բո՛ւրդա՛ն մին բայաթի յա ըսկանըմ* (Զ):

- Բայաթի ասէլ - Ողբալ, սգալ: *Կ՚ամ ա տը՛սնըմ հա՛ղը մը՛ռած, մարընը էլ, քըշտէն նըստած, բայաթի յա ասում* (Զ):

ԲԱՅԱԹԻ-ՇԻՐԱԶ - *տե՛ս* ԲԱՅԱԹԻ:

ԲԱՅԱՆ - *գ.* Սեղանի խաղողի տեսակ: *Բայանը Մարտունա ռայօնումըն ա լ՚ավ տը՛ռնում* (Բ):

ԲԱՅԱՆԱ - *տե՛ս* ԲԸՅԱՆԱ:

ԲԱՅ-ԲԱՅ - *տե՛ս* ԲԱԲԱՅ:

ԲԱՅՂԱՂ *(թրք. bayrak)* - *տե՛ս* ԴԸՐՕՇԱԿ: *Ք՚իս ա տըսնաս էրկու զօրք. մինին բայդաղը սէվ ա, էն մինին բայդաղըն էլ՝ կ՚ա՛րմո՛ւր* (ՀԺՀ, V, 474):

ԲԱՅԹԱԼ/ՊԱՅԹԱԼ *(արաբ., թրք. baytar, պրս. beytar)* - *գ.* 1. Ձիաբույժ: *Ասում ըն, Հաթէրք մին լ՚ավ բայթալ ա իլա՛լ...* (Զ): 2. Անշնորհք՝ տգետ բժիշկ: *... Ըստէդի դօխտուրնէն լօխ բայթալնէ ըն...* (ՋՏ, Բ, 81):

ԲԱՅԿԸՎԻ *(ռուս. байковый)* - *տե՛ս* ՊԱՄԲԱՋԻՆ (2):

ԲԱՅՂՈՒՇ *(թրք. baykuš)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՅԸՓԸԼԱՂ: 2. *փխբ.* Չարագուշակ՝ չար բան գուշակող՝ ասող մարդ: *Էտ բայղուշը ըսկի մէհէտ մին լ՚ավ պէն չի ասում* (Զ): 3. *փխբ.* Շատ եւ անախորժորեն լացող, շատ լացելով չարիք բերող մարդ: *Բայղուշ ը՞ս, ծէնըտ կըտըրէ՛:* (Բ): 4. *փխբ.* Միայնության մեջ ապրող, ուրիշների հետ չշփվող մարդ: *Բայղուշ զատ ա, վէչ մինին նըհէտ վէչ հընգըրօթուն ա անում, վէչ պարիկըմօթուն* (Բ):

- Բայղուշ կըտըրէլ/տը՛ռնալ - Անընդհատ սուգ ու շիվան անել, լացել: *Հինչ ը՞ս բայղուշ կըտըրալ, մէխկ չը՞ս* (Զ):

ԲԱՅՐԱՄ *(թրք. bayram)* - *գ.* 1. Մահմեդականների կրոնական տոն: *Թուրքէրէն բայրամը վէր հնո՛ւմ ա, սըրտըպէց ըն տը՛ռնում* (Զ): 2. Ընդհանրապես տոն՝ ուրախություն: *Թըմբա՛լին հը՛տէ հա՛միշա՛ բայրամ ա* (Զ):

ԲԱՅՑ - *տե՛ս* ՊԱՅՑ:

ԲԱՆԱԿ/ՊԱՆԱԿ *(գրբ. բանակ)* - *գ.* Ռրեւէ պետության զինված ուժերի ամբողջությունը: *Ղարաբաղա բընակէն նըմանը կա վէչ* (Բ):

ԲԱՆԱՆ *(ռուս. банан, իսպ. banano)* - *գ.* Ադամաթզենու պտուղը՝ ադամաթուզ: *Առաչ հու վա՞ գ՚իդա՛ցա՛լ՝ բանանը հինչ ա, մըհէնգ՚ էն ա բազարը լըցցած* (Բ):

ԲԱՆԳ *(ռուս. банк, ֆր. banque)* - *գ.* Բանկ, դրամատուն: *Էնքան փուլէրը լօխ բանգումը փուչացավ* (Զ):

ԲԱՆԳԱ *(ռուս. банка)* - *գ.* 1. Երկայնաձեւ՝ լայն բերանով ապակյա անոթ: *Այան կաթնը ածում ա բընգէք՚ը, մէրո՛ւմ* (Բ): 2. Գնդաձեւ անոթ, որ գործածվում է բուժական նպատակներով: *Ք՚ունում ա հիրըվանէն անա մին քանի բանգա պիրում, վէր մարթին մաշկը բանգա քըցի* (Զ):

- Բանգա քըցիլ - Գնդաձեւ անոթների մեջ որեւէ բան վառելով եւ օդը նոսրացնելով՝ դնել հիվանդի մեջքին՝ մաշկը ներս քաշելու համար: *Բանգա քըցիլը միհէնգ՚ ա՛ղա՛թ չի* (Զ):

ԲԱՆԳԻ - *տե՛ս* ԲԱ՛ՆԳԻ:

ԲԱ՛ՆԳԻ/ԲԱՆԳԻ *(գրբ. բանգ (խոտի տեսակ եւ նրա սերմը)* - *գ.* Մորմազգինե-

րի ընտանիքին պատկանող թավոտ ցողունով ու տերեւներով թունավոր բույս: *Բանգ՛ին կավը էլ չի օտում* (Ձ):

- Բանգի կէրած - Գիժ, խենթ: *Բանգի կէրած ը՞ս, խըրէգ կ՛իժօթուն ըրա՛* (Բ):

ԲԱՆՆ[1] - *տե՛ս* ԲԱՆԹ:

ԲԱՆՆ[2] *(գրբ. բանտ, բանդ)* - *տե՛ս* ՏՈՒՐՄԱ: *Բանդից ազատէլ ա տամ, դարկում համամ...* (ՀԱԲ, 15, 21):

ԲԱՆՆ[1] - *գ.* Բակ՝ տան կից բաց տեղ: *Ք՛ինիլիս տէղը մին կընէգ՛ շէնին տակէն ուրանց բանդումը պըտահում ա...* (ՆԼՊԺԲ, 95):

ԲԱՆՆ[2] *(պրս, band (կապ, կապանք, շղթա), թրք. bend (կապված)* - *գ.* Առվագլխի ջրի հոսանքը պահող թումբը: *Ճիրին բանդը քանդվալ ա* (Ձ): 2. Արգելք, պատնեշ: *Ախճիգ՛ը ասմա.- Սայաղ ք՛ինի, ը-ռըշկիտ էն ա բանդ կա* (Ձ): 3. Կապ, հանգույց: *Բանդէրը կըտորում ա, էտ մարթին ըգադում, տանում տօն* (Ձ):

- Բանդ անէլ - 1. Կապել, ագուցել: *Պիրում ա ըտըրա ծէրքէրըն ա վը՛ննէրը բանդ անում, ըտը՛ղ վէր քըցում* (Ձ): 2. Մեկին զբաղեցնելով՝ ուշացնել, սպասեցնել: *Էտ կընէգ՛ը ըտըրանց ըտը՛ղ բանդ ա անում ուրան զըրուցավը, մինչէվ մարթը կ՛ամ ա* (Ձ): 3. Փակել՝ արգելափակել որեւէ տեղում: *Հիյվընէն դալումը բանդ ա ըրալ* (Բ): 4. *տե՛ս* Կը՛վաթ անէլ:

- Բանդ ինիլ - Մի տեղ մնալ՝ հանգրվանել՝ կապվել մնալ: *Փալանդուզ Կուքանը սարքէրը յօր օնում, Սըգնէքա ք՛ընում Նընգիջան, մին տան բանդ ընում* (ՆԱԲ, 140):

ԲԱՆՆ[3] - *գ. Բանդի* ծառի կեղեւից հանած կեղեւակապ, որով զարդարում են երաժշտական գործիքները, գավազանը եւն: *Էտ աշըղէն մին լ՛ավ թառ ա ինում՝ բանդավ զըրթարած* (Ձ):

ԲԱՆԴԱ *(ռուս. банда, իսպ. banda)* - *գ.* Հրոսակ, հրոսակախումբ: *Էտ բանդան մէր կըլօխը հալա շատ օյիննէ յա պիրիլանկան* (Բ):

ԲԱՆԴԱ - *գ. տե՛ս* Հըցակէր բանդա:

ԲԱՆԴԱՂ *(թրք. bandağ)* - *գ.* Կախան, մառանում կախած խաղող՝ միրգ: *Բանդաղը կախ-կախ ա անում, հանցու ծըմը՛ռնը խօխէնք՛ը օտին* (Բ):

ԲԱՆԴԱՐԿԷԼ *(գրբ. բանտեմ, բանդեմ)* - *նբ. տե՛ս* Տուրմա քըցիլ: *Վէր ըստի յըն ասում, հարը կըզնըված սահանց բանդարկում ա* (ՀԱԲ, 15, 16):

ԲԱՆԴԱՆՈՒՌԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բանդանուռի տը՛ռնալ - Օտարանալ, օտար դառնալ: *Ըստի էտ տըղան ռուս ա օգ՛ում, բանդանուռի տը՛ռնում* (Ձ):

ԲԱՆԴԻ - *գ.* Կարմրադեղնավուն կեղեւով ծառ, որից կեղեւակապեր են հանում: *Մին բանդի յա կըտըրում, քըչէվան բանդէր շինում...* (Ձ):

ԲԱՆԴԻԼ *(գրբ. բանտեմ, բանդեմ (բանտ դնել)* - *նբ. տե՛ս* Բանդ անէլ:

ԲԱՆԴԻԿ - *տե՛ս* ԲԱՆԹԻԿ:

ԲԱՆԴԻՏ *(ռուս. бандит, գերմ. bandit, իտալ. bandito)* - *տե՛ս* ԸՎԱՁԱԿ: *Բանդիտէքը կ՛ամ ըն, տըրան փըռնում, վէր ըսպանէն...* (ՀԱԲ, 15, 152):

ԲԱՆԴ ՈՒ ԲԱՐԱ - *գ.* Դուռ եւ ցանկապատ: *Բուստանէն բանդ ու բարան քանդըվալ ա* (Բ):

- Բանդ ու բարա գ՛իդօղ - Բանիմաց, ելումուտն իմացող: *Բանդ ու բարա գ՛իդօղ ա, հունց էլ ինի, մին պէն ընական ա* (Բ):

- Բանդ ու բարան կապէլ - 1. Ցանկապատն ամրացնել: *Բուստանէն բանդ ու բարան կապից, վէր խօզ՛էրը նի չի տը՛ռնան* (Ձ): 2. Մեկին արգելել, արգելք հանդիսանալ, խոչընդոտել: *Բանդ ու բարաս կապալ ա, թօղում չի, թա կօրծ անիմ* (Ձ):

ԲԱՆԹ/ԲԱՆՆ[1] *(ռուս. бант, լեհ. bant, գերմ. band, թրք. bant)* - *գ.* Ժապավեն, նեղ ու երկար երիզ՝ որպես կապ: *Մարը բանթը յօր ա օնում, ըխճըկանը մազ՛էրը կապում* (Բ):

- Բանթ անէլ - Մազերը կամ որեւէ այլ բան երիզով՝ ժապավենով փնջաձեւ կապել: *Խուխէն մազ՛էրը բանթ ա անում, թաթան փըռնում, ք՛ինամ հըրանէք՛* (Ձ):

ԲԱՆԹԻԿ/ԲԱՆՆԻԿ - *տե՛ս* ԲԱՆԹ:

ԲԱՆՅԱ *(ռուս. баня, իտ. bagno)* - *տե՛ս* ՀԱՄԱՄ:

ԲԱՆՆԱՀ *(արաբ. bānna)* - *գ.* Պատ շարող վարպետ, որմնադիր: *Էս բանանանիը տը՛սնում ա, վէր պատը յը՛տէ-ճէլի պարան ա կ՛ըլական, թօղում ա, փախճում* (Ձ):

ԲԱՆՔ՛ԱՇ - *գ.* Սվաղի ձեւ: *Սըվաղէին յէշում ա, թա.- Էս սըվաղը բանք՛աշ ա, ամիա լ՛ավ չի սըվաղած* (Ձ):

ԲԱԾ *(գրբ. բաշ (ձիու եւ այլ կենդանիների մազ), պրս. baš, paš, թրք. baš (գլուխ)* - *գ.* 1. Ձիու եւ այլ կենդանիների վզի երկար մազերը: *Ծիյին բաշը խօզ՛ում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Գլուխ, կատար, գագաթ: *Վը՛խճարը քըշում ա սարէն բաշը* (Ձ):

- Բաշ ուստա - *տե՛ս* Աշկէս յըրա:

ԲԱԾԱԲԱԾ/ԲԱՍԱԲԱՍ *(թրք. bašabaš (գլուխ գլխի, հավասարը հավասարի)* - *մ.* 1. Հավասար կերպով, միմյանց չգիջելով: *Ըսէս ա.- Թան կարիք՛ ինձ նըհէտ բաշաբաշ օտիք՛, ծը՛զ թօղ ըմ ընական, թան օտիք՛ վէջ, ծը՛զ բիդի օտիմ* (ՀԺՀ, V, 591): 2. Առանց խտրության: *Խէ աշխարքըս անդար ա՞, աշխարքըս բասաբաս ա՞, վէր իշխանին ախճիկը փըսակվի գ՛ադին նըհէտ...* (ԼՂԲ, 329):

ԲԱԾԱՅԷԹՄԻԾ/ԲԱՐԱՅԷԹՄԻԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բաշայէթմիշ անէլ - Հասցնել, գլուխ բերել, աճեցնել: *Էտ պառավը յիթիմնուն պըհէս ա, բաշայէթմիշ ընէս* (Ձ):

- Բաշայէթմիշ ինիլ/տը՛ռնալ - Հասնել, գլուխ գալ, աճել: *...Ասըմ ա.- Էտ հօր ը՞ս էտքան խարջ անըմ, էտքան չըրչարվըմ, մըհէ տու էնքան կընական ըս, վը՛ր էտ թազա շինած տանը բաշայէթմիշ ինի՞ս...* (ՀԺՀ, VI, 184):

ԲԱԾԱՐ - *տե՛ս* ԲԱԾԻՐ:

ԲԱԾԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԲԸՇԱՐԷԼ:

ԲԱԾԱՐԼԸՂ - *տե՛ս* ԲԱԾԻՐԼԸՂ:

ԲԱԾԲՕՐԴ - *տե՛ս* ԲԱԾՊՕՐՏ:

ԲԱԾԻՆԱ *(թրք. bašlibasina (անկախ, առանձին, ինքնուրույն)* - *ած.* Անուշադրության մատնված, բարձիթողի: *Բաշինա բաստան ա, հու կարում ա, նի յա մընում, քաղում* (Բ):

ԲԱԾԻՐ/ԲԱԾԱՐ *(թրք. bešir (կարողանալ, ի վիճակի լինել)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բաշիր անէլ - Կարողանալ, գլուխ հանել: *Հատէ տի յա, վէր մարթ մուհալ ա ինիս, ալլահան քարընն էլ չի բաշիր ընէս, թա հըվաքէ* (ԱԱռ, 7):

- Բաշիր չանում, թա շալվարը մար տա - Անճարակ՝ ապիկար է, որեւէ բան կատարելու ընդունակ չէ: *Ըստի տըղէն հու բի՞դի ախճիգ՛ տա. բաշիր չանում, թա շալվարը մար տա* (Ձ):

ԲԱԾԻՐԼԸՂ/ԲԱԾԱՐԼԸՂ - *գ.* Սեփական ուժերով վաստակածը՝ ձեռք բերածը: *Ուրան բաշիրլըղավը տօնը պահում ա* (Բ):

ԲԱԾԻՐՄԱՋ - *տե՛ս* ԲԷՅԲԸՇԸՐԸՂ:

ԲԱԾԼԸՂ/ԲԱԾԼՈՒՂ *(թրք. bašlik)* - *գ.* Հաստ կտորից գլխի ծածկոց՝ սուր գագաթով եւ երկար ծայրաշերտերով: *Մին բաշլըղ ա ինք՛ օնում, տամ փըսէն հորը* (Ձ):

ԲԱԾԼԸՂԱՎԷՐ/ԲԱԾԼՈՒՂԱՎԷՐ - *ած.* Գլխին բաշլուղ կրող: *Մին օր էլ ըտըրանց տօնը էրկու բաշլըղավէր մարթ ըն կ՛ամ* (Ձ):

ԲԱԾԼՈՒՂ - *տե՛ս* ԲԱԾԼԸՂ:

ԲԱԾԼՈՒՂԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԲԱԾԼԸՂԱՎԷՐ:

ԲԱԾՄԱԽ - *տե՛ս* ԲԱԾՄԱԿ:

ԲԱԾՄԱԽՉԻ - *տե՛ս* ԲԱԾՄԱԿՉԻ:

ԲԱԾՄԱԿ/ԲԱԾՄԱԽ *(թրք. bašmak)* - *գ.* Ցածրակրունկ կոշիկ: *Միհէնգ՛վա կընանէք՛ը բաշմակ չընն կ՛ը՛նըմ* (Ձ):

ԲԱԾՄԱԿՉԻ/ԲԱԾՄԱԽՉԻ *(թրք. bašmakči)* - *տե՛ս* ՍԱՊՕԺՆԻԳ՛: *Մին էլ պան-*

ցանլ ա, տը՝սալ մին բաշմախչի՝ չըմօշկ կարէլիս (ՀԺՀ, VI, 63):

ԲԱՇՇԸՂԱԴՕՆՆԻՄ - *տե՛ս* ԱԼԼԸՂԱԴՕՆՆԻՄ:

ԲԱՇՊՕՐՏ/ԲԱՇԲՕՐԴ/ՊԱՇՊՕՐՏ/ՊԱՍՊՕՐՏ *(ռուս. паспорт, իտ. passaporto)* - *գ.* 1. Քաղաքացու ինքնությունը եւ քաղաքացիությունը վավերացնող փաստաթուղթ: *Սավէտը ցը՝ը՝վ յը՝կավ, բաշպօրտնէն փուխը՝ցեն* (Բ): 2. Որեւէ սարքավորման՝ մեքենայի՝ առարկայի եւ այլնի մասին հիմնական տեղեկություններ պարունակող փաստաթուղթ: *Տիլիվիզըրէն բաշպօրտը կորալ ա* (Բ):

ԲԱՇՏԱՆ/ԲԱՆՏԱՆ - *տե՛ս* ԸԲԱՆՏ:

ԲԱՋԱԽԼՈՒ - *գ.* Բարձր հարգի ոսկի: *...Յէս էլ Հընդըստան մին բաջախլու տը՝վի, փիլու կաշվա մին տընգըլբազ առի* (ՋՏ, Ա, 119):

ԲԱՋԱՆԱՂ *(թրք. bacanak)* - *գ.* Կնոջ քրոջ ամուսինը, քենակալ: *Մին ժամանակ ուրան բաջանաղնէն տուս ըն կ՚ամ, տը՝սնում կ՚ըխտարնէն հըվաքած մին տը՝ղ...* (ՀԺՀ, VI, 122):

ԲԱՋԲԸՌՈՒԹԷՆ - *մ.* Մանրազնին կերպով, մանրամասնորեն: *Չօբանը շանը բաջբըռութէն վըրըվուրդ ըրավ, գիդանց, վէր կ՚ուլու նըհը՝տ քուլուլ ա կացալ* (Ձ):

ԲԱՋԻ *(թրք. baci)* - *գ.* 1. *հեգն.* Քույր, մորաքույր, հորաքույր: *Քու բաջի յա մէր տօնը քանդալ* (Ձ): 2. Կանանց տրվող հարգական կոչում, որ գործածվում է հատուկ անունից հետո: *Խէղճ Թամամ բաջուն խօխան թօղում չըն կանթի* (ՀԺՀ, V, 416):

ԲԱՋՕՂԼԻ *(թրք. bačioğlu)* - *գ.* Քրոջ որդի: *Իմ բաջօղլի մաշին ա ինք՚ կալալ* (Բ):

ԲԱՍ[1] - *տե՛ս* ԲԱՆ[1]:

ԲԱՍ[2] - *տե՛ս* ԲԱՆ[2]:

ԲԱՆ[1]/ԲԱՍ[1] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բանս մընել - 1. Հակառակվել, վիճել: *Մընթընկընէգ՚ սաղ օրը էն ըն ուրուր նը՝հը՝տ բանս մընած* (Բ): 2. Մրցել, կռվել, մրցակցել: *Մէլիքընն ասըմ ա.- Դէ վը՝ր իտի օժալ ըս, էն մին անուծին նըհէտ էլ բանս կըմընիս, կըռը՝վ կանիս...* (ՀԺՀ, V, 237):

ԲԱՆ[2]/ԲԱՍ[2] - *վ.* Ուրեմն, այդ դեպքում: *Չօբանը ասալ ա.- Վը՝ր տու էս օտէս, բանս տու օգէլու վրս, թա վը՝ր չէ, բանս կըրալու չըս օգէս* (ՀԺՀ, VI, 75):

ԲԱՍԱԲԱՍ - *տե՛ս* ԲԱՇԱԲԱՇ:

ԲԱՍԷՅԻՆ *(ռուս. бассейн, ֆր. bassin)* - *գ.* Ջրավազան: *Էտ հրայթըմը մին մը՝ծ բասէյին ա ինըմ* (Ձ):

ԲԱՍԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բասլամիշ անէլ - Գրգռել, կռվի մղել: *...Կընգանը բասլամիշ ա անըմ, ինքը պը՝տընծական թըմաշա անըմ* (ՋՏ, Բ, 77):

ԲԱՍԽՈՒՆ - *տե՛ս* ԲՈՒՍԽՈՒՆ:

ԲԱՍՄԱ *(թրք. basma (կոխածո, ծանր ճնշում)* - *տե՛ս* ՂՕԹՄԱ:

ԲԱՍՅԱԿ *(ռուս. босяк)* - *գ.* Ցոփ ու շվայտ կյանք վարող մարդ: *Էտ բասյակը հօրը տօնը կընքանդի* (Ձ):

ԲԱՍՅԱԿՕԹՈՒՆ - *գ.* Ցոփ ու շվայտ կյանք վարելը: *Բասյակօթունը մին ազար ա՝ ընգած միհէնգ՚վա ջիհիլնուն մաչը* (Ձ):

- Բասյակօթուն անէլ - Ցոփ ու շվայտ կյանք վարել: *Հանը ասմա.- Մ՚բալա, մին կօրծ ըրա՛, թա չէ բասյակօթուն ընէլավ կարէլ չըս տօնըտ պահիս* (Ձ):

ԲԱՆՏ - *տե՛ս* ԸԲԱՆՏ:

ԲԱՆՏԱՆՄԻՇ *(թրք. bastirilmiš (սեղմված, սմքած, ամփոփված)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բանտանմիշ անէլ - *տե՛ս* Պադէվ տալ: *Ընտրանք էտ ղօնաղին պադէվ ըն տամ, բանտանմիշ անում, թանմուզ յընդունդօշանկըմ քընընցնում* (ՀԺՀ, V, 453):

ԲԱՆՏԱՆ - *տե՛ս* ԲԱՇՏԱՆ:

ԲԱՍՏԸՐՄԱ - *տե՛ս* ԲԱՍՏՈՒՐՄԱ:

ԲԱՍՏՈՒՐՄԱ/ԲԱՍՏԸՐՄԱ *(թրք. pastirma, ռուս. бастурма)* - *գ.* 1. Հատուկ եղանակով պատրաստված ու չորացրած միս՝ ապուխտ: *Տըվարէն բաստըրմէն տը՝ղը վէջ մին պէն տալ չի* (Ձ): 2. Կտրտած եւ աղով, սոխով, պղպեղով համեմված ու որոշ ժամանակ պահված միս՝ խորովածի համար: *Խօզ՚ին բաստըրման քաշում ա շըմփուրնէն, տինում պօղէն* (Բ):

- Բաստուրմա անէլ - 1. Միսը ապըխտել՝ ապուխտ դարձնել: *Փափուկ մէսըն ըն բաստըրմա անըմ* (Բ): 2. Միսը կտրտել, աղով, սոխով, պղպեղով համեմել՝ խորովելու համար: *Խօզին չալաղաջնէն բաստուրմա ըրավ, վէր խըրավէ* (Բ):

- Բաստուրմա կէրած կատու - Գոհ, բարձր տրամադրությամբ անձ: *Հանց ա բաստուրմա կէրած կատու ինի, հանլբանթ կօրծէրը լ՚ավ ա* (Ձ):

- Բաստուրմա օտէլ - Միսը, աղով, սոխով, պղպեղով համեմված լինելով, փափկել, պատրաստ լինել խորովածի համար: *Մէսը լ՚ավ բաստուրմա կէրալ ա, խըրա՛վէ* (Բ):

ԲԱՎԹԱ *(թրք. bafta)* - *գ.* Ոսկեթել հյուսվածքով երիզ՝ ծոպ: *Բավթէքավ արխալուղըս հէնց ա քու ծէռքավըտ կարած...* (ԼՂԲ, 154):

ԲԱՏԻՆԿԱ *(ռուս. ботинки)* - *գ.* Կոշիկի տեսակ՝ սովորականից ավելի երկարաճիտ: *Բատինկէք՚ը հանըմ ա, վը՝ննէրը կըրակէն տէմ անում* (Ձ):

ԲԱՏՐԱԿ *(ռուս. батрак)* - *գ.* Վարձու մշակ մասնավոր գյուղական տնտեսության մեջ: *Կուլակը սաղ տարէն էտ բատրակնուն պինըցընէս ա, վէրչումը մարթա մին էծ տաս, հըղէ տինիս* (Ձ):

ԲԱՏՐԱԿՕԹՈՒՆ - Բատրակ լինելը, բատրակի զբաղմունքը: *Բատրակօթունը էլիա անանթ ա ընգալ* (Ձ):

- Բատրակօթուն անէլ - Որպես բատրակ աշխատել: *Խը՝ղճ ք՚անսիբը հինչ ա՞նէ, ք՚ունում ա կօխկէ շէնը, բատրակօթուն անում* (Ձ):

ԲԱՐ *(պրս. bar)* - *գ.* 1. Պտուղ, ծառապտուղ: *Ընդէրումը բար կինի, Ամէն ըխճըկա յար կինի...* (Ձ): 2. Բերք: *Կարկուտը սաղ քըշից տարավ, ըստարէ բար չընք յօր ընական* (Բ):

- Բար նըստէլ - Ծաղիկ, կարմրուկ եւ այլ հիվանդությունների ժամանակ ուռած բշտիկները նստել՝ լավանալ: *Խը՝ղճ խօխան տանջվից պըրծավ, անջախ-անջախ ծաղէգ՚ը էն ա բար ա նըստում* (Ձ):

- Բար տալ - Պտուղ տալ, բերք տալ: *Գ՚ուդում ա, թա վէր ճէլլի յա ծաղկալ, ճէլլի էլ բար ա տըլական* (ՆԱԲ, 87):

ԲԱՆՐ *(թրք. baraj (պատնեշ)* - *գ.* 1. Այգու՝ բանջարանոցի ներս մտնելու եւ դուրս գալու տեղը: *Բանրան կապալ չի, քըշէրը հիյվընէն նի յըն տը՝ռալ, բաստանը կօխ տուվալ* (Ձ): 2. Սպասվող մարդու՝ կենդանու անցնելու տեղը: *Վը՝րսէն բանրան բիդի գ՚ուդաս, վէր կարիս վէր քըցիս* (Ձ):

- Բանրա անէլ - Ելումուտի համար անցք՝ տեղ թողնել: *Մացակը բաստանը չըփարում ա, մընանա ընդում ա բանրա անէ* (Ձ):

- Բանրա պահէլ - Որսատեղում դարանակալելով՝ որսին սպասել: *Մին սաղ օր բանրա յա պահում, մինչը՝վ կարում ա մին կ՚ըխտար վէր քըցի* (Ձ):

ԲԱՐԱԲԱՆ - *տե՛ս* ԲԱԼԱԲԱՆ:

ԲԱՐԱԹ *(թրք. barat)* - *գ.* Պարտագիր, մուրհակ: *Բարաթը կ՚իրում ա, տամ ը՝տըրան, փուլը յօր օնում, ք՚ինամ* (Ձ):

ԲԱՐԱՅԷԹՄԻԾ - *տե՛ս* ԲԱՇԱՅԷԹՄԻԾ:

ԲԱՆԱՍ *(արաբ. baras, պրս. bāras)* - *ած.* Ներիակ, ոչ համերաշխ, հակառակ: *Յիրգ՚ինք՚ըմը էրկու ղօչ կա՝ ուրուր նիհէտ բանրաս* (ԱԱ, 16):

- Բանրաս կէնալ - Հակառակվել, մեկի հետ վատ հարաբերությունների մեջ լինել: *Մ՚յ հայէր, բօ՚լ ա, հէ՚րիք՚ ա, խըրէ՚գ՚ ուրուր նըհը՝տ բանրաս կա՛ցէք՚* (Ձ):

ԲԱՐԱՔ՚ԱԹ - *տե՛ս* ԲԱՆՔ՚ԱԹ:

ԲԱՆՔ՚ԱԹ/ԲԱՐԱՔ՚ԱԹ *(արաբ. beraket, թրք. bereket)* - *գ.* 1. Առատություն, լիություն: *Կըռը՝վը վէր պըրծընէ, էլիա բանքա՚ան ա իննանան* (Բ): 2. Արդյու-

նավետություն, արգասավորություն: *Էս կօրծումը բարանքՒանթ չի կա* (Զ):

ԲԱՐԱՔԱՆԹՏՈՒ - *տեմ* ԲԱՐՈՆՔԱՆԹՏՈՒ:

ԲԱՐՈՆՔԱՆԹՏՈՒ/ԲԱՐԱՔԱՆԹՏՈՒ - *ած.* Եկամտաբեր, օգտակար, շահեկան: *Էտ կավը բարանքՒանթտու կավ ա, լՒավ պահէ* (Զ):

ԲԱՐԱՔԱԼԼԱ *(թրք. barekallah (փառք Աստծո) - ձ. հեգն.* Խրախուսական բացականչություն՝ կեցցե՛ս: *ԲարաքՒալլա Միրզա, տարավ հէյվանը կուրցըրավ, յըէկավ* (Զ):

- ԲարաքՒալլան տօն կըքանդի - Ավելորդ խրախուսանքը՝ գովասանքը վնասակար է: *ԽըրէգՒ թանրիփ ըրա՛, բարաքՒալլան տօն կըքանդի* (Զ):

- ԲարաքՒալլա տալ - *հեգն.* Խրախուսել՝ գովել: *Խալխէրըն էլ բարաքՒալլա յըն տամ, էլ գՒանդում չըն, թա էտ կընէգՒը մարթին կըլխէն հինչ ա տինում* (Զ):

ԲԱՐԲԱԴ *(պրս. berbed, թրք. berbat (վատթար, կեղտոտ)* - 1. Ավերված, քանդված, ավերակ դարձած: *Նի յըն մընում մին բարբադ շէն, քըշէրը ըտըէդ կէնըմ* (Զ): 2. Փչացած, ապականված, անպետքացած, այլանդակված: *Բարբադ ժէնգՒալ ա, ըտըրանավ ժինգՒալավ հաց չի տըէռնալ* (Բ):

- Բարբադ անէլ - 1. Ավերել, քանդել, ավերակ դարձնել: *Հըրամանք ա տամ, նի յըն տըէռնըմ, էտ շէնը բարբադ անըմ* (Զ): 2. Փչացնել, ապականել, անպետքացնել, այլանդակել: *...Խազայինը յէշում ա, տէսնում ծառային ճակատը ճըղած, բարբադ ըրած* (ՀԱԲ, 15, 134):

- Բարբադ ինիլ/տըէռնալ - 1. Ավերվել, քանդվել, ավերակ դառնալ: *Էս տօնը կըռվէն վախտըն ա ըստի բարբադ տըէռալ* (Բ): 2. Փչանալ, ապականվել, անպետքանալ, այլանդակվել: *Քամէ ըրավ, թօթը սաղ վէր տըէռավ, բարբադ իլանվ* (Բ):

ԲԱՐԲԱՐԻՍ *(ռուս. барбарис)* - *տեմ* ԿԸԾՕԽՈՒՐ:

ԲԱՐ-ԲԱՐԽԱՆԱ - *գ.* Տարբեր ապրանքներ, ունեցվածք: *Թաքավէրին էտ տըղան ՒուրանՒ յէրգՒիրըն ա մընընմ, բարբարխանավ հօրը շըհանը մընընմ, թուշ հօրը պալատը քՒինըմ* (ՀԺՀ, VI, 94):

ԲԱՆՐԳՍԱՀ - *գ.* Խնամախոսության գնացած մարդ: *ԲանրգՒանհէն վէր նի մըտէն, խըէդճ ախճիգՒը չանշմիշ իլանվ* (Զ):

- ԲանրգՒանի տալ - Աղջկան նշանել: *Սանասարէն ըխճըկանը բանրգՒանի ըն տուվալ, Աստուծ շընըրհավէր անէ* (Զ):

ԲԱՐԴ[1] *(գրբ. բարդ)* - *գ.* 30-40 խրձից բաղկացած չոր խոտի դեզ: *Ծըմըէռնը ծՒուն չի յըէկավ, էրկու բարդ խոտ մընաց էն մին ծըմըռնըվա հըէտէ* (Զ):

- Բարդ տինիլ - Խրձերը կույտ անել՝ դիզել: *Խոտը հըվաքում ա, կըպոտում, բարդ տինում* (Զ):

ԲԱՐԴ[2] *(ռուս. барда)* - *գ.* 1. Օդի թորելու գործողության մեկ ցիկլը, երբ եփած եւ օդին հանած հումքը թափում են՝ նորը լցնելու համար: *Ջավօդչին ասմա.- Բարդէն վախտըն ա* (Զ): 2. Օդի թորելիս եփած, օդին հանած եւ թափած հումքը: *ԽօզՒէրը բարդը կէրէն, կուտուրվըէցէն* (Բ):

- Բարդ անէլ - Օդի թորելիս եփած եւ օդին հանած հումքը թափել եւ նորը լցնել: *Հանը բարդ ա անում, խօխան էլ ճՒուրը պիրՒում ա, վէր ղըզղանը ածէ* (Զ):

ԲԱՐԴԱԿ *(ռուս. бардак)* - *ած.* Խառնաշփոթ (տեղ): *Բարդակ տօն ա* (Բ):

ԲԱՐԴԱՆ *(պրս. bārdān (քուրձ, մեծ պայուսակ)* - *գ.* 1. Մեծ ջվալ՝ պարկ, որի մեջ բուրդ, բամբակ, ծղոտ են լցնում: *Էրկու բարդան պՒուրթ ա տամ, մին ծընած էծ ինՒ օնում* (Բ): 2. *փխբ.* Մեծ, շատ մեծ: *Էտ հինչ ա՞, վէր օգՒալ ըս. ըռըէխը՝ բարդան, վըէնէնէրը՝ծօռ, իրըէսը՝չօփուռ* (Զ):

- Բարդան կըտրրէլ - Ուռչել, փքվել, տռզել: *Էս սըտանին թաքավէրին տըդան նաչաղ ար, պօկըն էլ օռած, բարդան կըտրած* (ՀԺՀ, VI, 170):

ԲԱՐԻԾ *(պրս. parašt (պաշտող), թրք. bariš (համերաշխություն, հաշտություն)* -*տեմ* ՀԱՆՇՏ[1]:

- Բարիշ անէլ - *տեմ* ԲԸՐԸՇՏ(Ը)ՆԵԼ:

ԲԱՐԽԱՆԱ *(թրք. barhana)* - *գ.* Կահկարասի, տնային իրեր: *Բարխանան հըվաքում ա, հըդէ ինՒում* (Զ):

ԲԱՐԽԸԴ *(արաբ., պրս. barrakan, ռուս. бархат)* - *գ.* Խիտ, նուրբ ու փափուկ խավով պատված երեսով կտոր՝ թավիշ: *Իրըէք մէտըր բարխըդ ա ինՒ օնում, տըդէն հէտէ կաստՒում կարէլ տամ* (Զ):

ԲԱՐԽԸԴՆԻ *(ռուս. бархатный)* - *ած.* Թավշից կարված՝ պատրաստված: *Բարխըդնի շօր ա կՒըէցալ* (Բ):

ԲԱՐ-ՆՈՒԲԱՐ - *գ.* Տեսակ-տեսակ պտուղներ՝ բերք: *Էս թաքավէրին մին մըէծ, բարը-նուբարավ լիգՒը բաղ ա ինըմ* (ՀԺՀ, V, 83):

ԲԱՐՍՈՒԴ/ՊԱՐՍՈՒԴ *(գրբ. պարսէտ)* - 1. *տեմ* ԸՌԸԳԱԹԿԱ: 2. Թթենու դալար շիվի կեղեւը: *ԽոխէնքՒը բարսուդան շուվվան ըն շինՒում* (Զ):

ԲԱՐՈՒ *(թրք. baru (ամրոցի պատ)* - *գ.* Մարգի կամ առվի կողքի հողե թմբիկ: *Բարուն պէրակ ա, ճՒուրը պահում չի* (Բ):

- Բարու անէլ - Մարգի կամ առվի եզրերը հողով ամրացնել, որ ջուրը պատռվածք չտա: *Արխը բարու ըրավ, ճՒուրը պէց թօղից* (Զ):

ԲԱՐՈՒԹ *(թրք. barut)* - *գ.* 1. Փամփուշտների ու արկերի լիցքավորման համար օգտագործվող պայթուցիկ նյութ, վառոդ: *...Հըրամայում ա՝ բարութավ տըրըքցընին յէխծէն* (ՆԼՂԺԲ, 144): *ած.* 2. *փխբ.* Շատ կծու, թունդ, բարկ: *Էս տանխտէղը բարութ ա, բարութ* (Բ): 3. *փխբ.* Դյուրաբորբոք, դյուրագրգիռ, զայրացկոտ: *Մէր Իշխանը բարութ ա, վէր մին պէն ըս ասում, դանստի կըտաղում ա* (Բ):

- Բարութը կըլխէլ - Սնանկանալ: *Բարութը կըլխալ ա, կարում չըն ապըրին* (Բ):

- Բարութը չՒոր պահէլ - Միշտ պատերազմի, պաշտպանվելու պատրաստ լինել: *Թօրքէն նըհէտ հիրըվընօթուն անօղը բարութը բիդի չՒոր պահէ* (Զ):

- Բարութ կըտրրէլ - Խիստ բորբոքվել, զայրանալ, կատաղել: *Էտ վէր ըսկանում ա, Մուխան դային բարութ ա կըտրրում* (Բ):

- Բարութու վըէտ կՒանլ - Պատերազմի վտանգ զգացվել: *Թաքավէրնէն կըրըէցալ չըն մին խուսկու կՒան, բարութու վըէտ ա կՒամ* (Զ):

ԲԱՐՈՒԹԱՄԱՆ - *գ.* Վառոդ պահելու աման՝ անոթ: *Բարութամանը չՒոր տըէղ կըպահին* (Զ):

ԲԱՐՈՒԹԱՎԸԷՏ - *գ.* Վառոդի հոտ: *ԹըվանգՒավը վէր յըրա ըրավ, բարութավըէտը ընգավ շէնը* (Զ):

ԲԱՑԱԿԱ - *տեմ* ՊԱՑԱԿԱ:

ԲԱՓԱ[1] - *գ.* *տեմ* ՈՒՄԷՂ: 2. Մեկի անկեղծության նկատմամբ ունեցած հավատ, վստահություն, հավատարմություն: *...ՄըհէնգՒ այամը հանց փիսացալ ա, վէր էրկուվընանուն յըրա էլ բափա չի կա, կՒանլու, չըղալու մըչանք էլ խաթիր չՒանէ* (Զ):

- Բափա կՒանլ - Վստահել, վստահություն տածել: *Յըէս ընդրրա բափա չըմ կՒամ* (Զ):

ԲԱՓԱ[2] - *տեմ* ՓԱՆՋԱՆՔ:

ԲԱՓԱԼՈՒ - *ած.* 1. Հուսադրող, հուսալի, հույս ներշնչող: *Բափալու հավա յա անում, տըէսնանք արտէրը հունց ա տըռալական* (Բ): 2. Վստահելի, հավատարիմ: *ԿընէգՒըտ վէր բափալու չիլանվ, տօնըտ կըքանդվի* (Զ):

ԲԱՆՔՒՄԱՆՋ/ԲԱՆՀՄԱՆՋ *(թրք. pekmez)* - *գ.* Թթի կամ խաղողի հյութի եփած թանձրացրած քաղցու, մաթ, դոշաբ: *ԲանքՒմանզը թութան ա լՒավ տըէռնում* (Զ):

- ԲանքՒմանզը բօլըհիմշ ինիլ - Գործը ավարտին հասնել: *ԲանքՒմանզը բօլըհիմշ ա իլանլ, էքՒանց պըրծընական ընք* (Զ):

- ԲանքՒմանզը հըդէ անէլ - Ծեծել, գլուխը ջարդել: *Թաքավէրին պուճուր տը-*

դան թօրավը թըխում ա, ըտըրա բանի-մանզը հըդէ անում (Զ):

- Բանիմանզ ուտօղեն քըթօ՝ելը կ՚օտկումը կինի - Որեւէ գործ ձեռնարկողը նախապես պետք է հոգա միջոցների մասին: *Ուստան շանգ՚էրդին ասում ա.- Բանի՚մանզ ուտօղէն քըթօ՝ելը կ՚օտկումը կինի. ըշտը՝ղ ք՚ինիս, հիշըթնէն ք՚ը՝զ նըհէտ յէ՛ր կալ՚* (Զ):

ԲԷԲԱԽՏ - *տե՛ս* Ք՚ԱՄԲԱԽՏ:

ԲԷԲԱԽՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* Ք՚ԸՄԲԸԽՏՕԹՈՒՆ:

ԲԷԳ՚ - *տե՛ս* ԲԱՆԳ՚:

ԲԷԳԱՆ - *տե՛ս* ԲԷԳԱՆՈ:

ԲԷԳԱՆՈ/ԲԷԳԱՆ *(գրբ. բեկար (արքունի տուրք)* - Զրի աշխատանք, որ գյուղացիները կատարում էին պետության եւ կալվածատերերի համար: *Մը-հէնգ՚ բեգ՚ան չի կա, վէչ մինը ծըրի կօրծ չի անում* (Զ):

- Բըգըռ անէլ - Ստիպել, հարկադրել, պարտադրել: *Պըրտքատարը՝ն էլ կ՚ամ ա, բըգըռ անըմ, պարտքէն տէղակ տօնը՝ն ինք օնում, խօխէք՚ը թօղում դանուզանումը* (ՆԱԲ, 79):

ԲԷԳՋԱՆԱ - *տե՛ս* ԲԱԳ՚ՋԱՆԱ:

ԲԷՂԱՄԱՂ - *ած.* Նեղացած, վիրավորված, վշտացած: *Բեղամաղ մարթ ա, նըհը՝տը հօջանթ մէ՛ր տալ* (Զ):

- Բեղամաղ անէլ - Նեղացնել, վիրավորել, վշտացնել: *...Թօփխանան էշէ՝րին խըռէգ տուվին, բեղամաղ ըրին, հէ՝րիք չար, մըհէգ էլ ծիյին ան ճօրուն ջանին ըն ընգալ...* (ՋՏ, Ա, 92):

- Բեղամաղ ինիլ - Նեղանալ, վիրավորվել, վշտանալ: *Շատ ըխճըկէրք ու կընանէք ինձանա խըռավալ ըն ու բեղամաղ իլալ...* (ՋՏ, Ա, 68):

ԲԷՂԱՆԱ՚/ԲԱՂԱՆԻ - *գ., ած.* Մեծապտուղ քաղցր ու անկորիզ թթի տեսակ: *Ա՚ռանը՝ղն էլ ըստանըմ ըն էն ամման մինը մին բըրամի չանք բեղանանա թօթան...* (ՀԺՀ, V, 239):

ԲԷՂԸՌԱՆԳ՚/ԲԷՂՌԱՆԳ՚ *(թրք. bədrəng)* - *ած.* Անգույն, դժգույն: *Սարյակը բեղռանգ՚ ա իլէլ, ք՚ինանցէլ ա Ըստուծէն կօշտը, Աստուծ էլ սը՝կ ռանգ՚ան բօլ-բօլ քըցէլ ա* (ԱԱ, 65):

ԲԷՂԻ[1] - *տե՛ս* ԲԻՂԻ[1]:

ԲԷՂԻ[2] - *տե՛ս* ԲԻՂԻ[2]:

ԲԷՂԻՆՋ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԲԸՐԲԸԹՕ (2): *Էսքան բեղինջ խօխա վէչ մին տը՝ղ ինիլ չի* (Զ): 2. Ոչ դյուրին, ոչ հարմար, հոգնեցնող: *Խըրխանա հըդէն շատ բեղինջ հըդէ յա* (Բ):

ԲԷՂՄԱ - *տե՛ս* ԲԻՂԻ[1]:

ԲԷՂՆԱՄ *(թրք. bednam (վատահամբավ, անպատիվ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բեղնամ անէլ - Խայտառակել, վարկաբեկել, անվանարկել: *Էտ տը՝ղան հօրը՝ն ա մօրը՝ սաղ շէնումը բեղնամ ը՝րավ* (Բ):

- Բեղնամ ինիլ/տը՝ռնալ - Խայտառակվել, վարկաբեկվել, անվանարկվել: *Կ՚ուղօթուն ըրավ, բեղնամ տը՝ռավ* (Զ):

ԲԷՂՈՒՆԳ՚ - *տե՛ս* ԲԷՂԸՌԱՆԳ՚:

ԲԷՂՕՎԼԱՆԹ - *ած.* Անպետք, փուչ, ծույլ: *Բեղօվլանթ տը՝ղա յա, հօրը՝ ք՚օմանգ՚ չի անում* (Զ):

ԲԷՋԱՌ *(պրս. bēzāri (անիծված, նզովված), թրք. bizar (ձանձրույթից տանջվելը, տանջված, տառապած)* - *ած.* 1. Հոգնած: *Բեզանր մարթը ճէլլի քօն կինի* (Զ): 2. Ձանձրացած: *Ամմէն հինչա բեզանր՝ կըլօխ ա յօր օնում, ք՚ինամ* (Բ):

ԲԷԹԱՅՐՕԸ - *ած. տե՛ս* ԱՆԸՍԷԼԻ (1): *Վէրչը, հա, վէրչը Մահմադը հօրը՝ բեթանիրը չըրչարում ա* (ՀԱԲ, 15, 20):

ԲԷԹԱՐ - *տե՛ս* ԲԷԹԱՆՈ:

ԲԷԹԱՌ/ԲԷԹԱՐ *(պրս. bāttar, թրք. beter)* - *ած.* Շատ վատ, չափազանց վատ, վատթար: *Հարթանը ասում ա.- Թա վը՝ր տը՝ղէտ ասալ ըս, սըրանա բէթար օր կըքըցիմ* (ՀԺՀ, VI, 232):

ԲԷԹԽՕ - *ած.* Վատ բնավորություն: *Էտ բէթխօյին դանդանն ըտը՝րան վէչ մինը սիրում չի* (Զ):

ԲԷԺԷՆԵՑ *(ռուս. беженец)* - *գ.* Փախստական, գաղթական: *Բէժէնէցնէն վէր յը՝կէն, դարաբաղցէք՚ հիշկան կըրը՝ցէն, ք՚օմանգ՚ ըրէն* (Բ):

ԲԷԼՈՒԿ - *տե՛ս* ԲՕԼՈՒԿ:

ԲԷՀ *(թրք. pey)* - *գ.* Գրավական, կանխավճար: *Ուստան բէհը հէնգ՚ մանէթ ա յօր օնում, կօրծը ըսքըսում* (Զ):

ԲԷՀԱԼ - *ած.* Հիվանդ, ուժասպառ, ծանր վիճակում: *Բէհանալ մարթիք՚ ըն, հինչ ը՞ս օգում ընդըրանց անա* (Զ):

ԲԷՀԲՈՒԴ *(թրք. behbud)* - *գ.* Փոքր դաշույն: *Բէհբուդը ջուբան տանուս ա ընէս, կուխէս ըտըրա փօրը՝, ինք՚ը փըխչիս* (Զ):

ԲԷՂ *(թրք. biyik)* - *գ.* 1. Տղամարդու վերին շրթունքի վրա գտնվող մազերի ամբողջությունը, ընչացք: *Ապան բեղէ՝ը սը՝ղալ՚ըմ ա* (Բ): 2. Կենդանիների վերին ծնոտի երկար ցցված մազերը: *Կատուն ըղնում ա կըրակը, բեղէրը խանձըմ* (Զ):

- Բեղա վէր ընգած պըրինձ - Անպատիվ, պատվազուրկ, հարգանքից զրկված: *Ըխճըկանը յը՝տ պէրէն, խը՝ղճ կընէգը տը՝ռավ բեղա վէր ընգած պըրինձ* (Բ):

- Բեղավը չօնէլ - *տե՛ս* Վէջավը չօնէլ:

- Բեղէն տակէն ծընծաղէլ - *տե՛ս* Քըմ-(քը)ծընծաղ տալ:

- Բեղէն տակէն մըրթմըրթալ - Ինքն իրեն փնթփնթալ՝ քրթմնջալ: *Բեղիտ տակէն մըրթմըրթաս վէչ, յը՝ր կաց, ք՚ինի հիյվընէն պէ՛ր...* (Զ):

- Բեղէն տըռէլ - *տե՛ս* Բեղէրը կըտըրէլ:

- Բեղէրը կըրծկօրծէլ - Ջայրույթը լռությամբ տանել: *Սումբաթ անմին կըզնըվում ա, ամմա կարում չի պէն ասէ, լ՚ըհա սուս ա անում, բեղէրը կըրծկօրծում* (Զ):

- Բեղէրը կըտըրէլ - Մեկին խայտառակել, պատվազրկել: *Կ՚ուղօթուն ըրավ, բեղէրը կըտըրը՝ցէն* (Զ):

- Բեղէրը հըլօ՝րէլ/սըրէլ - 1. Ուրախությունից կամ որեւէ հաջողությունից բեղերի ծայրերը ոլորել: *Ջիհիլնէն պար ըն կ՚ամ, Սումբաթ դային էլ յէշում ա, բեղէրը հըլօ՝ռում* (Զ): 2. *տե՛ս* Մըթկէն դօնը ըղնէլ (ՄԸ՝ԹԿ-ի տակ): *Էտ հինչ ա՞ պըտահալ, խէ բեղէրըտ հըլօ՝ռում ըս* (Զ):

- Բեղը նօր ծիլանծ - Շատ երիտասարդ, պատանի: *Հիշկա՚ն բեղը նօր ծիլանծ տըղէք՚ կուրցըրէնք՚ էս կըռավը* (Բ):

- Բեղէրը փըսնէլ - *տե՛ս* Բիղանտը՝ղը սըվանալ:

ԲԷՂԱՎ-ՄԸՐՔԱՎ - *ած.* Հասուն տարիքի, չափահաս (տղամարդ): *Բեղավ-մըրքավ մարթ ըս, հըմանչում չը՞ս, խէ կօրծ չը՞ս անում* (Բ):

ԲԷՂԼՈՒ - 1. *տե՛ս* ԲԻՂԱՎԷՐ: 2. *գ.* Ձկան տեսակ: *Թըրթանռումը բեղլու շատ կա* (Բ):

ԲԷՄ *(գրբ. բեմ, հուն. bema)* - *գ.* 1. Հատուկ հարթակ՝ բեմահարթակ՝ թատերական ներկայացումների՝ համերգների եւ այլնի համար: *Յը՝րք ասողը պըցըրանըմ ա բէմը, լօխ ծափ ըն տամ* (Բ): 2. Եկեղեցու առաջակողմի բարձր մասը, որտեղից քարոզ են կարդում: *Դէրը բէման քարուզ ա կարթանում* (Զ):

ԲԷՅԱՍԹԸԽ - *ած.* Ոչ հմայիչ, անդուրեկան: *Էրկու ախճիգ՚ օնէ՝ ճօխտը՝ն էլ բէյասթըխ* (Բ):

ԲԷՅԲԸՇԸՐԸՂ - *ած.* Շնորհքից՝ ձիրքից զուրկ, ապաշնորհ: ... *Կըլխու յըմ ընգալ, վէր ախմախ, բէյբըշըրըղ մարթ ըս* (ԱԱռ, 12):

ԲԷՅԻՆ - *տե՛ս* ԲԷՅՆ:

ԲԷՅԼԱՆՋԱՆԹ - *ած.* Տհաճություն պատճառող, տհաճ: *Շատ բէյլանզանթ խօրանգ՚ ա* (Բ):

ԲԷՅԽԱԲԱՐ *(պրս. bēxabar)* - *ած.* Անտեղյակ, ոչ իրազեկ: *Թաբլի թըխօղը՝ն էլ բէյխաբար ա ինանում, նի յա մը՝ննում, ճըղացէն տաշտումը քօն ինանում* (ՆԼՂԺԲ, 112):

ԲԷՅՀՈՒՇ *(թրք. bihuš)* - Մոռացկոտ, հիշողությունը թույլ: *Մանմանր աքէրը բէյհանուշ ա, կաթնը տինանում ա փիչին, մը՝ննան քըցանում* (Բ):

ԲԷՅՄԱՆՀԼՈՒՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բէյմանիլում անել - Թաքցնել, անտեսանելի դարձնել: *...Մաչը տանուրավ տանս ա տամ, վէսկէն ածում մաչը, նօրը տըշըղնէն ածում, բէյմանիլում անում...* (ՆԱԲ, II, 29):

ԲԷՅՄԱՆՐԻՓԱԹ - *տե՛ս* ԱՆՇԸՆՕՐՔ:

ԲԷՅՆ/ԲԷՅԻՆ *(արաբ. beyn, թրք. beyin)* - *գ.* 1. *անրգ.* Գլուխ: *Քարը յօր ա օնում, թրխում, ըտըրա բէյնը ճըղում* (Ձ): 2. *անրգ.* Ուղեղ, խելք: *Ըտըրա բէյնը չօնէ, ախմաղ ա* (Բ):

- Բէյնը դանգ/դանգանար անել - *տե՛ս* Կըլօխը դանգ անել:

- Բէյնը թափ տալ - *տե՛ս* Կըլօխը թափ տալ:

- Բէյնը թըքանալ - *տե՛ս* Կատարը թըքանալ:

- Բէյնը լըսնէլ - *տե՛ս* Կըլօխը լըսնէլ:

- Բէյնը հաստ - *տե՛ս* Կըլօխը հաստ:

- Բէյնը նի մըննէլ - *տե՛ս* Կըլօխը նի մըննէլ:

- Բէյնը տանէլ - *տե՛ս* Կըլօխը տանէլ:

- Բէյնը տէրտակ - *տե՛ս* Կըլօխը տէրտակ:

- Բէյնը տանուս կանալ - *տե՛ս* Կըլօխը տանուս կանալ:

- Բէյնումը նըստէլ - *տե՛ս* Կըլխումը նըստէլ:

- Բէյնումը նըստըցընէլ - *տե՛ս* Կըլխումը նըստըցընէլ:

ԲԷՅՆԱՄՈՒՍ *(թրք. binamus)* - *տե՛ս* ԱՆՆԱՄՈՒՍ:

ԲԷՅՆԱՎ - *տե՛ս* ԿԸԼԽԱՎ:

ԲԷՅՆԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԲԻՅՆԸՀԱՆ:

ԲԷՅՇԸՆՕՐՔ - *տե՛ս* ԱՆՇԸՆՕՐՔ:

ԲԷՅՎԱԽՍԸՋ - *ած.* Տեղին, ժամանակին, պատեհ: *Էս մարթը վախսըզ թա բէյվախսըզ, մըռըլատան թա հըրսընքատան բիդի շառ խօսէ...* (ՀԺՀ, VI, 183):

ԲԷՅՎԱԽՏ *(պրս. bi-vāgt)* - *ած.* Ոչ տեղին, անժամանակ, ոչ պատեհ: *Բէյվախտ ղօնաղը ուրանն քըսական կօտէ* (Ձ):

ԲԷՅՈՒՂՈՒԲ - *ած.* Տեսողությունից զուրկ, տեսողությունը թույլ, անհեռատես: *...Մըզանա քօռ, բէյուղուբ ազկէր սօր մարթու ջանրգ ըն ընգալ, անըմ օնին, մէր հայէրը մընացալ ըն յէտ...* (ՋՄ, Բ, 189):

ԲԷՆՋԻՆ *(ռուս. бензин, գերմ. benzin, ֆր. benzine)* - *գ.* Նավթի թորումից ստացվող անգույն դյուրավառ հեղուկ՝ բենզին: *Բէնզինը ածից, տօնը նի կըցըրավ* (Ձ):

ԲԷԾ-ԲԷԹԱՆՐ *(թրք. bešbeter, bəšbetər)* - *տե՛ս* ԲԷԹԱՆՐ:

ԲԷՉԱ - *տե՛ս* ԲԷՉԱ:

ԲԷՉԱ/ԲԷՉԱ - *գ.* Ծառի կտրած տեղից աճած ընձյուղ՝ շիվ: *Մին բէչան յա կըտրում, տամ կըվէն...* (Ձ):

- Բէչան տալ - *տե՛ս* Պիճէրը տալ:

- Բէչա տալ - Ծառի կտրած տեղից ընձյուղ՝ շիվ աճել, վերընձյուղվել:

ԲԷՉԱՐ(Ա) - *տե՛ս* ԲԷՔԱՆՐ(Ա):

ԲԷՋ - *գ.* Ոստայնանկի սանրակալ: *Բէջը կօտըրից, մընաց մանալ* (Ձ):

ԲԷՋԱՐ *(թրք. begar)* - *գ.* Խնամելը, խնամք, մշակում: *Էս բուստանէն բէջար շատ ա հարկավէր* (Ձ):

- Բէջար անել - *տե՛ս* ԲԸՋԱՐԻԼ:

ԲԷՋԻԹ *(թրք. becit (հրատապ)* - *տե՛ս* ՃԷԼԼԻ: *Շինանցիք բէջիթ յէտ ըն տանռնում, դէրին մըչանք թակում, վար լէնքըն նան էրգանքը մին ա տանռնում* (ԼՂԲՔ, 259):

ԲԷՋՈՒՌԱ/ԲԵՋՈՒՐԱ - *ած.* Այլանդակ, շատ տգեղ: *Էտ բէջուռա ախճիգը թաքավէրին հըրթնըցուվէն կուփէ յա տաս, քըցիս կըտը, ինքը տըղը վընը կընաս* (Ձ):

ԲԵՋՈՒՐԱ - *տե՛ս* ԲԷՋՈՒՌԱ:

ԲԷՍՍՕՎԷՍ(Տ)ՆԻ - *տե՛ս* ԲԷՍՍՕՎԻՍՏ(ՆԻ):

ԲԷՍՍՕՎԻՍ(Տ)ՆԻ/ԲԷՍՍՕՎԻՍՏ(ՆԻ) *(ռուս. бессовестный)* - *տե՛ս* ԱՆԽԸՂՃ:

ԲԷՐԴԱՆԿԱ *(ռուս. берданка)* - *գ.* Հին տիպի միալից հրացան: *Կըռընվը վէր ըսքըսալ ա, ըռընչան բէրդանկավ էլ ընք կըռընվ ըրալ* (Ձ):

ԲԷՐՋԵՆ - *գ.* Հույն: *Մարտակէրտա Մէհմանա շէնումը բէրզէնանէ յըն կէնում* (Բ):

ԲԷՐԵԹԿԱ *(ռուս. беретка, ֆր. beret)* - *գ.* Մահուդից կամ թավշից առանց հովարի փափուկ գլխարկ: *Հանը ըխճըկանը հընտէ կանրմանր բէրէթկա յա իք ունէս* (Ձ):

ԲԷՐԷՄԷՆՆԻ *(ռուս. беременная)* - *ած.* *տե՛ս* ՊԱՃ(Ճ)ԱՌԱՎԷՐ: *Բէրէմէննի կընգանը ըշտանը շըլօր ա տամ* (Ձ):

ԲԷՐԹ - *տե՛ս* ՊԷՐԹ:

ԲԷՐՔ - *տե՛ս* ՊԷՐՔ (1):

ԲԷՐՔԱՏՈՒ - *տե՛ս* ՊԷՐՔԱՏՈՒ:

ԲԷՔԱՆՐ(Ա)/ԲԷՉԱՐ(Ա) *(պրս. bē-čara, թրք. bičare)* - *ած.* 1. Անկարող, խեղճ, թշվառ: *Բէքանրա մարթ ա, կարում չի խօխօնցը պահէ* (Ձ): 2. Անգործ, գործազուրկ: *Բէքանրա տըղէք ըն, տամ, մին կօրծ տօ, թօղէ անին* (Ձ): 3. Անպետք, ոչ պիտանի: *Բէքանրա ապըրանք ա, տէն ածե* (Բ):

- Բէքանրա անել - Անգործ՝ պարապ թողնել: *Ծանը ժուղուվուրթէն բէքանրա յա ըրալ* (Բ):

- Բէքանրա ինիլ/տընռնալ - Անգործ՝ պարապ մնալ: *Էրկու օր ա՝ թօռ ա կաս, բէքանրա յընք իլալ* (Բ):

ԲԷՔԱՆՐ(Ա)-ՄԷՔԱՆՐ(Ա) - *տե՛ս* ԽԸՏՈՒՐՈՒ-ՄԸՏՈՒՐՈՒ:

ԲԷՔԸԷՓ - *տե՛ս* ԲԷՔԸԷՓ:

ԲԷՔԸԷՓ/ԲԷՔԷՓ *(պրս. bi+արաբ. keyf)* - *ած.* Անտրամադիր, տխուր, վշտացած: *Էտ թաքավէրըտ շատ հարուստ ա ընում, ամմա շատ բէքընփ ա ինում, սանբանբը էն ար, վէր խօխա չօնար* (ՀԺՀ, V, 170):

ԲԷՔԸԷՓ անել - Անտրամադիր դարձնել, տխրեցնել, վշտացնել: *Թանզգան հարթնանը վէր բէքընփ անիս, հօրը տօնը մընինը կըղնէ* (Ձ):

ԲԸԲԱՍԱՆՔ - *գ.* Գերդաստան Մարտակերտի շրջանի Չափար գյուղում:

- Բըբասանց Համբարցուն վընէնէրը - Չափից դուրս մեծ-մեծ ոտքեր: *Ըտըրա վընէնէրը Բըբասանց Համբարցուն վընէնէրըն ա, հինչ վընանման վար ինքըն օնում, վընանէրէն կամ չի* (Բ):

ԲԸԲԸԹԱՆԱԼ - *չբ.* Վիճակը մի քիչ լավանալ: *Էն ար հիվանդ մըռէս, միհէնգ բըբըթացալ ա* (Բ):

ԲԸԲԸԹԷԼ - *տե՛ս* ԲԸԲԸԹԱՆԱԼ:

ԲԸԲԸԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԲԸԲԸԹԱՆԱԼ-ի:

ԲԸԲԸԹԸ - *տե՛ս* ԲԸՐԲԸԹԸ:

ԲԸԳԸՌԸՍՏԱՆԱԼ/ԲԸԳՌԸՍՏԱՆԱԼ - *չբ.* Մեծամտանալ: *Դօրանց Անրփենիգին տըղէն պաշտօն ըն տուվալ, բըգընռըստացալ ա* (Ձ):

ԲԸԳԸՌԸՍՏՕԹՈՒՆ/ԲԸԳՌԸՍՏՕԹՈՒՆ - *գ.* Մեծամտություն: *Բըգընռըստօթունէն դանրդանն էտ ըխճըկանը օգօղ չի կա* (Բ):

ԲԸԳՌԸՍՏԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԲԸԳԸՌԸՍՏԱՆԱԼ:

ԲԸԳՌԸՍՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԲԸԳԸՌԸՍՏՕԹՈՒՆ:

ԲԸԴԱ - *տե՛ս* ԲԻԴԻ[2]:

ԲԸԴԱՍԸԼ/ԲԻԴԱՍԸԼ *(թրք. bedasil (ցածրոգի, ստոր)* - *ած.* Անարժան, անպիտան: *Մարթըն ան կընէգը մըսլըհաթ ըն անում, վընր ուրանց բիդասըլ տըղէն կուրցընին* (ՆԼՂԺԲ, 51):

ԲԸԴԸԼՂԱՆ/ԲԸԼՂԸՐՂԱՆ - *գ.* Շատ լայն տերեւներով գետնատարած բույս: *Հավէն ճօտը փախճում ա, նի մընում բըդըլղանէն տիրընվէն տակը* (Ձ):

ԲԸԴԸՐԸՔԱՎԷՐ/ՊԸԴԸՐԸՔԱՎԷՐ - *գ.* Ննջեցյալի հիշատակին կազմակերպված ծիսային ճաշկերույթի մասնակից: *Բըդըրըքավէրնէն տանուս ըն կամ, քինըմ տօն* (Բ):

ԲԸԴԸՐԸՔԱՏԱՐ/ՊԸԴԸՐԸՔԱՏԱՐ - *գ.* Ննջեցյալի հիշատակին ծիսային ճաշկերույթ կազմակերպողը՝ ննջեցյալի հարազատը: *Բըդըրըքատարը մին ըստաքան էլ ա ընէս, տաս...* (ՀԺՀ, V, 263):

ԲԸԴԸՐԸՔԱՏՕՆ/ՊԸԴԸՐԸՔԱՏՕՆ - 1. *տե՛ս* ՄԸՈՐԼԱՏՕՆ: 2. Այն շենքը՝ տեղը, որտեղ ննջեցյալի հիշատակին

ծիսային ճաշկերույթ է կազմակերպված: *Մրիէնգ՝ ինդան ա տը՝ռալ, շինէրքըմը բըդըրդբ՝ատօնը հընգ՝իստնումընը շինում* (Բ):

ԲԸԴԻ[1] - *տե՛ս* ԲԻԴԻ[1]:

ԲԸԴԻ[2] - *տե՛ս* ԲԻԴԻ[2]:

ԲԸԴ(Ի)ՅԱ *(թրք. badya (փայտե կամ ապակե անոթ)* - *գ.* Պղնձյա լայն բերանով խորունկ աման: *Յենձա կ՝ամ ա, մին բըդյա մածուն տինում ըռչին, քըթիլհարում, փիչին կօխկէն պըրանում* (Ձ):

ԲԸԴՈՒՐ-ԲԸԴՈՒՐ/ԲՈՒԴՈՒՐ-ԲՈՒԴՈՒՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բըդուր-բըդուր կ՝ալ - 1. *տե՛ս* Բըրը-բուրի կ՝ալ: 2. Ցավից տառապել: *Կըռքէն ցավը էլիա փըռնալ ա, խը՝ղճը բըդուր-բըդուր ա կ՝ամ* (Ձ):

ԲԸԴՈՒՐՂԱՆ/ԲՈՒԴՈՒՐՂԱՆ - *ած.* Խրտնող (կենդանի): *Բըդուրղան ծին թանք՝ի քու տակէտ չի բըդուրմիշ ընի* (ՆԱԲ, 181):

ԲԸԴՈՒՐՄԻՇ/ԲՈՒԴՈՒՐՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բըդուրմիշ ինիլ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԸՀԷԼ: *Ծին բըդուրմիշ իլանվ, պէռնը վէր ա-ծից* (Ձ):

ԲԸՋԱՆՈՒՑ/ԱԲԱՍԱՆՈՒՑ/ԸԲԸՍԱՆՈՒՑ - 1. *գ.* Քսան կոպեկանոց արծաթադրամ: *Մին բազի յա տամ, էտ կընգանը սուսավ անում* (Ձ): 2. *ած.* Քսան կոպեկ արժողությամբ: *Մին ըբբսանուց շօր ա իք՝ օնում, տամ էտ տըղէն, թա.- Տա՛ր, տո՛ իմ հօր* (Ձ):

ԲԸՋԱՌԻԼ - *տե՛ս* ԲԻՋԱՌԻԼ:

ԲԸՋԲԸՋԱԼ - *տե՛ս* ԲԸՋՋԱԼ:

ԲԸՋԲԸՋԻԼ - *տե՛ս* ԲԻՋԲԻՋԻԼ:

ԲԸՋԲԸՋՕՆ - *տե՛ս* ԲԸՋՋՕՆ:

ԲԸՋԲԸՋՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԲԻՋԲԻՋՕՐԷԼ:

ԲԸՋԲԸՋՕՑ - *տե՛ս* ԲԸՋՋՕՆ:

ԲԸՋՋԱԼ *(գրբ. բզզամ)* - *չբ.* Բզզոց հանել: *Մին մըղըրաճանջ բըզզալավ անց ա կենում* (Ձ):

ԲԸՋՋՕՆ - 1. Մեղուների՝ ճանճերի եւն թռչելիս թեւերի արագ թրթռումներից առաջացող ձայնը: *Էտ ճանջին բըզզօնը ինձ քունըհարամ ըրավ* (Բ): 2. *փխբ.* Ջանազան առարկաների՝ գործիքների եւն այդպիսի ձայնը: *Սըղալ՝ին բըզզօնը վէր ըսկանում ա, ջանը փուշըքաղում ա* (Բ):

ԲԸՋՋՕՑ - *տե՛ս* ԲԸՋՋՕՆ:

ԲԸՋԸ-ԲԱՋԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բըզը-բազի անէլ - *տե՛ս* Պըտըռ-պատառ անէլ:

- Բըզը-բազի ինիլ/տը՝ռնալ - *տե՛ս* Պըտըռ-պատառ ինիլ:

ԲԸՋԸ-ԲԱՋՈՒ - *գ.* Մանկական խաղ, երբ երեխաները, երկու խմբի բաժանվելով, իրար հետ կռվում են: *Խօխէնք՝ը բըզը-բազու վըն խաղ անում* (Ձ):

- Բըզը-բազու կ՝ալ/խաղ անէլ - *չբ.* Վիճել, կռվել: *Մըրթըկընէգ՝ էզգանան էն ըն ուրանը նըհը՝տ բըզը-բազու կ՝ալիս* (Բ):

ԲԸՋԸՐ(Ա)ՎԷՐ - *գ.* 1. Շուկայում առեւտուր անող մարդ՝ վաճառական: *Բըզըրավէրը խըյարը քըշըռում ա, տամ ը-տըրան* (Բ): 2. Շուկայում գնումներ կատարող մարդ՝ գնորդ: *Բըզըրվէրէրը յը-րա յըն տը՝ռնըմ, ըտըրա ապըրանքը լօխ իք՝ օնում* (Ձ):

ԲԸՋԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԲԻՋԸՐՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ԲԸՋԻԼ - *տե՛ս* ԲԻՋԻԼ:

ԲԸՋԼԱՄԱՋ *(թրք. bazlamaç)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԻԾԸՄՕՐԷ[2]: 2. *փխբ.* Անդուրեկան, նիհար: *Էտ ախճիգ՝ը հանց ա բըզըլամաջ* (Ձ):

ԲԸՋԼԸԳ՝ԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԲԻՋԼԻԳ՝ԱՆԱԼ:

ԲԸՋԼԸԳ՝ԸՆԷ - *տե՛ս* ԲԻՋԼԻԳԸ՝ՆԷ:

ԲԸՋԼԸԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԲԻՋԼԻԳ՝-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԲԸՋԼԻԳ՝ - *տե՛ս* ԲԻՋԼԻԳ՝:

ԲԸՋՄԱՆԱԼ *(գրբ. բազմանամ)* - *չբ.* 1. Սերելով աճել: *Ծանն չի յը՝կավ, մուկնէրը բըզմընական ըն, արտէրը օտին* (Ձ): 2. Շատանալ, թվով ավելանալ: *Յէտնան թուփ ըն տը՝ռնաս, բըզմընաս ըն, շը՝նէրք ըն շինիս* (ԼՂԲ, 313):

ԲԸՋՎԻԼ - *տե՛ս* ԲԻՋՎԻԼ:

ԲԸՋՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԲԻՋՕՏԷԼ:

ԲԸԹՎ/ԲԻԹԱՎ/ԲԸԹՕ(Վ)/ԲԻԹՕ(Վ) *(թրք. bitevi)* - *մ.* Լրիվ, ամբողջությամբ, բոլորը միասին: *Էտ ցօրէնը բիթավ տանում ա, շինըցուց պիժէնըմ* (Ձ):

ԲԸԹԱՌՆԹ/ԲԻԹԱՌՆԹ - *տե՛ս* Ա-ԲՕՐՏ:

ԲԸԹԱՌՆՓ/ԲԻԹԱՌՆՓ *(թրք. bitaraf (չեզոք, մեկուսի)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բըթանրնափ անէլ - *նբ.* Ծեծել, տանջել: *...Վէր էրկունջի դօնըմընը յէկիր, ք՝ը՝զ բըթանրնափ կանիմ, հօքիտ կըհանիմ* (ՀԺՀ, V, 526):

ԲԸԹՈՒՆ/ԲԻԹՈՒՆ *(թրք. bütün)* - *ած.* Ամբողջ, ողջ, լրիվ: *Ըստարէ բըթուն թօռ կ՝անյիս, ճիրէրը բօլ ա ինանկան* (Բ):

ԲԸԹՕ(Վ) - *տե՛ս* ԲԸԹԱՎ:

ԲԸԼԱՋՈՒԿ - *տե՛ս* ԲԻԼԱՋՈՒԿ:

ԲԸԼԱՎ - *տե՛ս* ԲԻԼԱՎ:

ԲԸԼԱՄԱ *(թրք. bulama (խյուս, կաթի խառնուրդով խմորի խյուս)* - *տե՛ս* ԽԷԺ-ՆԸ (2):

ԲԸԼԱՓԿԱ *(ռուս. булавка)* - *գ.* 1. Բարակ մետաղյա ձող՝ մի ծայրը սուր, մյուսը՝ կեռով, մեջտեղից զսպանակվող ձեւով ծալված, որի սուր ծայրը ցցելով կտորի մեջ ու դուրս հանելով՝ անց են կացնում կեռի մեջ: *Շալվարը ճըղից, բըլափկավ պընդըցըրավ* (Բ): 2. Ասեղի նման բարակ մետաղյա ձող՝ մի ծայրը սուր, մյուսը՝ գնդաձեւ: *Բըլափկավը մաննէն փօշը տանս կալանվ* (Բ): 3. Քորոցի նման ոսկեղեն զարդ, զարդասեղ: *Բըլափկան տանջան ա տամ, ք՝ինամ հըրսանեք՝* (Ձ):

ԲԸԼԲԸԼԱԼ - *տե՛ս* ԲԻԼԲԻԼԱԼ:

ԲԸԼԲԸԼԻՉ - *տե՛ս* ԲԻԼԲԻԼԻՉ:

ԲԸԼԲԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԲԻԼԲԻԼ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԲԸԼԲԸԼՈՒԼ - *գ.* Երաշտի ժամանակ քամու հետ թռչող ճերմակ բամբականման մանդիլներ: *Քամէ ըրավ, բըլբըլուլը ածից տընէրը* (Ձ):

ԲԸԼԲԸԼՕ - *տե՛ս* ԲԻԼԲԻԼՕ:

ԲԸԼԲԸԼՕՆ - *տե՛ս* ԲԻԼԲԻԼՕՆ:

ԲԸԼԲԸԼՕՑ - *տե՛ս* ԲԻԼԲԻԼՕՑ:

ԲԸԼԲՈՒԼ[1]/ԲՈՒԼԲՈՒԼ[1] *(պրս. bulbul, թրք. bülbül)* - *գ.* 1. Սոխակ: *Յէշում ա, տը՝սնում ծառէն յըրա մին բըլբուլ* (Ձ): 2. *փխբ.* Քաղցրախոս՝ ճարտարախոս: *Ա-շըղընն էլ հօ աշըղ չի՞, մին բըլբուլ ա* (Ձ):

- Բըլբուլ կըտըրէլ/տը՝ռնալ - 1. Ոգեւորված խոսել: *Մացակը էրկու ըստաքան վէր խըմում ա, բըլբուլ ա կըտըրում* (Ձ): 2. Առույգանալ, կազդուրվել: *Էտ ա, վէր ասալ ա. մին էրկու օրըմը խօխան սըղացալ ա, տը՝ռալ բուլբուլ* (ԱԱ, 36):

- Բըլբուլ շինիլ - Ոգեւորելով խոսեցնել, շատախոս դարձնել: *Թօթէն արաղը մարթին բըլբուլ կըշինի* (Ձ):

- Բըլբուլու լուզու - Ճարտար՝ քաղցրախոս լեզու: *Բըլբուլու լուզու օնէ, ըշտը՝ղ ք՝ունում ա, կօրծ ա դուզըցընում* (Ձ):

ԲԸԼԲՈՒԼ[2]/ԲՈՒԼԲՈՒԼ[2]/ԲԸՄԲՈՒԼ[2] - *գ.* 1. Ճերմակ եւ թեթեւ ծաղիկներով մի տեսակ խոտաբույս: *Մէր սըրէրըմը բըլբուլ շատ կա* (Բ): 2. *ած. փխբ.* Սպիտակ, ճերմակ: *Էրկու բըլբուլ ախճիգ՝ օնէ* (Բ):

ԲԸԼԲՈՒԼՆՋ/ԲՈՒԼԲՈՒԼՆՋ - *տե՛ս* Ա-ՊԻԼԿԱ: *Փուգանէն թէղը վէր սօր ա ինում, պէրակ բըլբուլանջ ա վէր ածում* (Ձ):

ԲԸԼՂԸԲՈՒՂԻ - *տե՛ս* ԲՈՒԲՈՒՂՈՒԼԻ:

ԲԸԼՂԸՐՂԱՆ - *տե՛ս* ԲԸՂԸԼՂԱՆ:

ԲԸԼԷՍՏԻՏ *(ռուս. блестеть (փայլել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բըլէստիտ անէլ - *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼԱԼ:

ԲԸԼԸ-ԲԱԼԱ/ԲԱԼԱ-ԲԱԼԱ *(թրք. balabala)* - *մ.* 1. Մաս առ մաս: *Փանը բըլը-բալա կըտօրում ա, ածում խարարը* (Ձ): 2. Աստիճանաբար, հետզհետե: *Ամը՝ղվը բըլը-բալա մար ա մընում* (Բ):

ԲԸԼԸԲԱՆ - *տե՛ս* ԲԱԼԱԲԱՆ:

ԲԸԼԸԲԱՆԴԻ - գ. Հին պարատեսակ: *Միհէնգ՝ բըլըբանդի պար կ՝ըվօղ չի կա* (Բ):

- Բըլըբանդի պար ածէլ - Չարչարել, տանջել: *Էտ խօխան էնքան չար ա ինիս, վէր մօրը բըլըբանդի յա պար ըծէս* (Ձ):

ԲԸԼԸՆԳՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՌԸՂՆԷԼ:

ԲԸԼԸՆԳՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՌԸՂՆՕՏԷԼ:

ԲԸԼԻ-ԲԱԼԻ - *տե՛ս* ԲԻԼԻ-ԲԻԼԻ:

ԲԸԼԻՆԴԱԺ *(ռուս. блиндаж, ֆր. blindage)* - գ. Պաշտպանական կառուցվածք, ամուր ծածկոցով ապաստարան: *Սամալ՝ծտը վէր ըրվաց, սալդաթնէն նի տը՝ռէն բըլինդաժը* (Ձ):

ԲԸԼՎԱՐ/ԲՈՒԼՎԱՐ *(ռուս. бульвар, ֆր. boulevard, գերմ. Boll-werk)* - գ. Ջբոսայգի: *Մին դ՝ընըմ բըլվարըմը ման կ՝ա՛լիս մին շատ էրգ՝ան մարթ պըտահըմ ա մին շատ կարճ մարթու* (ԼՂԲ, 351):

ԲԸԼԻՆԴ/ԲՆՒԼԻՆՒԴ *(ռուս. блюдо)* - *տե՛ս* ՏԱԼԷՐՔ: *Կընէգ՝ը փըլավը ածում ա բՒլՒնդին մէջը, պէրըմ, տինըմ մարթին առաջին* (ՀԺՀ, V, 108):

ԲԸԼԻՆՒԴՆՒՇԿԱ/ԲՆՒԼԻՆՒԴՆՒՇԿԱ *(ռուս. блюдечко)* - գ. Փոքրիկ ափսե: *Մին բըլ՝ինդ՝ի՛շկա խօրա՛գ՝ ա տամ դունաղէն, ղօնաղը խըռավում ա* (Ձ):

ԲԸԼԻՒՁ/ԲՆՒԼԻՒՁ *(ռուս. блуза, ֆր. blouse)* - գ. Վերնաշապիկ: *Բըլ՝ուզը կ՝ը՝ՆԸՄ ա, տ՝ուս կ՝ամ* (Ձ):

ԲԸԽԿ - *տե՛ս* ԲԸԽԿՕՆ:

- Բըխկ անէլ - *տե՛ս* ԲԸԽԿԱԼ (1): *Ը՝ՐՀա վէր մուտանում ա մուկնէն պ՝ունին, էլիա շ՝ամբին մաչան մինը բըխկ ա ա՛նում, արչը էլիա յա փախչում* (ՀԱԲ, 15, 133):

ԲԸԽԿԱԼ - *չբ.* 1. Բխկոց հանել, գխտալ: *Վէր բըխկաց, պիրանան մուտանան վէր ընգավ* (Ձ): 2. Աղմուկով միանգամից դուրս հորդել (ջուրը): *Բ՝ուրդ՝ան ճ՝ուրը բըխկաց, իրը՝սավը տըվավ* (Ձ):

ԲԸԽԿԲԸԽԿԱԼ - *չբ.* 1. Շարունակ բխկալ, հազալ: *Հինչ ը՞ս բըխկբըխկամ* (Բ): 2. Շարունակ բխկալով՝ դուրս ցայտել (ջուրը): *Ճ՝ուրը բըխկբըխկամ ա* (Ձ):

ԲԸԽԿԲԸԽԿՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ԲԸԽԿԲԸԽԿԱԼ: 2. *նբ.* Բխկբխկոց առաջացնել: *Էս ըխպիրին ճ՝ուրը փիս ճ՝ուր ա, բըխկբըխկցընում ա* (Ձ):

ԲԸԽԿԲԸԽԿՕՆ - *գ.* 1. Անընդհատ բխկալը, հազալը: *Ըտըրա բըխկբըխկօնը տըղան գ՝ա՛ղ՝ում ա* (Ձ): 2. Բխկբխկալու ձայնը: *Արչին բըխկբըխկօցը վէր ըսկացէ, փախէ* (Ձ):

- Բըխկբըխկօն անէլ - *տե՛ս* ԲԸԽԿԲԸԽԿԱԼ:

ԲԸԽԿԲԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԲԸԽԿԲԸԽԿՕՆ:

ԲԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ԲԸԽԿԱԼ: 2. *նբ.* Բխկոց առաջացնել: *Էտ խօրա՛գ՝ը բըխկըցընում ա* (Բ):

ԲԸԽԿՕՆ - *գ.* 1. Բխկալը, հազալը: *Մարը ասմա.- Բըխկօնը վէր գ՝ի՛դ՝ա՛ս, էտքան օտէլ չըս:* 2. Բխկալու ձայնը: *Բըխկօնը վը՝Րսկանը վէր ըսկացավ, նի մըտավ քօլէն տակը* (Ձ):

- Բըխկօնը յը՝Ր ինիլ - Ուժեղ բխկալ՝ հազալ: *Մըրսալ ա, բըխկօնը յը՝Ր ա ինի՛ում* (Բ):

ԲԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԲԸԽԿՕՆ:

ԲԸԽՏԱՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բըխտամ անէլ - *տե՛ս* Չ՝ՕՐ ծառը ա՛ՐՀ՝ուն քըսէլ:

ԲԸԽՏԱՔԱՐ - *գ.* Ծանր տափակ քար, որ դնում են ձիթհանքի բովքարի վրա՝ կտավատը ճզմելու համար: *Սըրը՝ՆՈՒՑԷ բըխտաքարը կօտըրալ ա* (Ձ):

ԲԸԽՏԸՀԸՆԳԷՐ - *գ.* Բախտակից, մեկի վիճակին ընկերակցող մարդ: *Ը՝ՏՐՐա բըխտըհընգէրըն էլ թաքավէրին ն՝ՕՐ՝ա՛ՐՐն ա ինի՛ում* (Ձ):

ԲԸԽՏԸՑԷԷՇԻ - *գ.* Բախտագուշակ: *Բըխտըյէշին տըրան ասում ա, վէր փըսակվէ, փըսակված օրը օխծը կը՝ՇՐՐլական ա* (ՀԱԲ, 15, 149):

ԲԸԽՏԸՎԷՐՎԷԼ/ԲԸԽՏԸՎԸ՝ՐՎԷԼ - *չբ.* 1. Բախտավոր դառնալ, երջանկանալ: *Ըտի էտ ք՝ա՛սիբը բըխտըվէրվըմ ա, կընգանըն ա խօխօնցը նըհը՝տ լ՝ավ ապըրում* (Ձ): 2. Ամուսնանալ: *Ասում ըն, Ք՝ըմալանց Ա՛զնէվին ախճիգ՝ը մին ըռուսու վա ջիհա՛ՐՐ, բըխտըվէրվալ* (Ձ):

ԲԸԽՏԸՎԸ՝ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԲԸԽՏԸՎԷՐՎԷԼ:

ԲԸԽՏԸՎԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Բախտավոր դարձնել, երջանկացնել: *Թօռնէրը մը՝ՐՐանում ըն, փըսակվում, այուն բըխտըվըրցընում* (Ձ):

ԲԸԽՏԸՎԸՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. բախտաւորութիւն)* - գ. Բախտավոր լինելը, երջանկություն: *Հ՝ա՛ՐՐը ասմա.- Տուք վէր կարիք՝ ծէր տօնը պահիք՝, էտ ինձը՝տէ մը՝ՐՐ բըխտըվըրօթուն կինի* (Ձ):

ԲԸԽՐԱԿԱՎ - *գ.* Էգ եղնիկ, էգ եղջերու: *Մին բըխրակավ կ՝ամ ա ամմէն օր քօլէն տակէն չօքում, էտ խուխէն կաթնը տամ* (Ձ):

ԲԸԽՈՒՐԻ(Գ՝)[1] - *տե՛ս* ԲՈՒԽԱՐԻ(Գ՝)[1]:

ԲԸԽՈՒՐԻ(Գ՝)[2] - *տե՛ս* ԲՈՒԽԱՐԻ(Գ՝)[2]:

ԲԸԽՕ(Վ) *(պրս. boxu)* - գ. Երկաթե շղթա՝ ոտնակապ: *Բըխօն յօր ա ընէս, ծիյին վը՝ՐՐնէրը կըպէս* (Բ):

ԲԸԽՕՎԷԼ - *նբ.* Ոտքերը շղթայով՝ ոտնակապով կապել: *Էշէրը բըխօվըմ ըն, պէց թօղում, ՐՐ՝ուրանք նըստում, ք՝ը՝ՐՐփ անում* (Ձ):

- Բըխօված էշ - *տե՛ս* Ընգուճնէն թակած (էշ) (ԱՆԳՈՒՃ-ի տակ):

ԲԸՀԱՄ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բըհամ ինիլ/կ՝ալ - *տե՛ս* Ա՛մմալ կ՝ալ (2): *...Շանան էլ շօն բըհամ կըկ՝ա՛ն* (ՀԺՀ, VI, 241):

- Բըհամ պիրիլ/քըցիլ - *տե՛ս* Ա՛մմալ պիրիլ (2): *Մէնակ ՐՐ՝ուրանք ըն ըզադվում, յը՝տնան մարթկութ՝ունը նօրից բըհամ քըցՐՐ՝ում* (ԱԱ, 16):

ԲԸՀԷՇՏ - *տե՛ս* ԲԻՀԷՇՏ:

ԲԸՂԱՀԱԽԿ - *գ.* Այգու վարձ: *Բըղահախկը տանում ա տամ, էլիա չըն ըռազի կէնում* (Ձ):

ԲԸՂԱՊԷՆ - *գ.* Այգում կատարվող աշխատանք: *Ըզ՝ՕՐՐանց Բախշին բըղապէնը լ՝ավ ա անում* (Ձ):

ԲԸՂԱ՝ՎԷՐ - *տե՛ս* ԲԻՂԱ՝ՎԷՐ:

ԲԸՂԱ՝ՏԱԿ - *տե՛ս* ԲԻՂԱ՝ՏԱԿ:

ԲԸՂԱ՝ՏԱ՝ՆՁ - *գ.* Այգում աճեցրած տանձ: *Բըղատա՝ՐՐնձը թօղած՝ քուլատա՝ՐՐնձը ա օտում* (Բ):

ԲԸՂԱՏԱՐ - *գ.* Այգու տերը, այգի ունեցող: *Բըղատարը կ՝ա՛մ ա, տը՝ՐՐսնում բաղը քաղած* (Բ):

ԲԸՂԱՏԸ՝Ղ - *գ.* Այգի տնկելու տեղ, այգու տեղ: *Բըղատը՝ՐՐը քըրքարուտ ա* (Բ):

ԲԸՂԱ՝ՏԸ՝Ղ - *տե՛ս* ԲԻՂԱ՝ՏԸ՝Ղ:

ԲԸՂԱՔԱՂ - *գ.* Այգու բերքը քաղելը, այգեկութ՝: *Բըղաքաղը ըսքըսում ա, շէ՝ՐՐնումը մարթ չի մը՝ՐՐնում* (Ձ):

ԲԸՂԲԸՂԱԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՃԸՂՃԸՂԱԼ: 2. Երկար բառաչել: *Կըվէրը տ՝ուգ՝ՐՐնութ՝ուն՝ան բըղբըղամ ըն* (Բ): 3. *անրգ.* Երկար եւ բարձր լաց լինել: *Խըրէգ՝ բըղբըղա, համօթ ա* (Բ):

ԲԸՂԲԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *պբ.* ԲԸՂԲԸՂԱԼ-ի:

ԲԸՂԲԸՂՕՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՃԸՂՃԸՂՕՆ: 2. Երկար բառաչյուն: *Կըվէրէն բըղբըղօնը շէ՝ՐՐնավը մին ա տը՝ՐՐռալ:* (Բ): 3. *անրգ.* Երկար եւ բարձր լաց: *Էտ խուխէն բըղբըղօնը լ՝օխճին քունըհարամ ը՝ՐՐրավ* (Բ):

ԲԸՂԲԸՂՕՑ - *տե՛ս* ԲԸՂԲԸՂՕՆ:

ԲԸՂԸՀԱՑՑԷ - *գ.* Հացի ծառի տեսակ: *Մին բըղը՝ՐՐհացցէ յա կըտը՝ՐՐրում, շը՝ՐՐլակում, պիրում ըտը՝ՐՐղ վէր քըցՐՐ՝ում* (Ձ):

ԲԸՂԸՀՕՌԷ - *գ.* Ուռենի ծառի տեսակ: *Բըղը՝ՐՐհօռան պօղ չի տը՝ՐՐռնալ* (Բ):

ԲԸՂԸՄ-ԲՕՂՈՒՄ/ԲՈՒՂՈՒՄ-ԲՕՂՈՒՄ/ԲՕՂՈՒՄ-ԲՕՂՈՒՄ *(թրք. boğum (հանգույց)* - *ածական.* Շատ-շատ, անհամար: *Ըստը՝ղէրք սաղ հ՝ա՛ՐՐնդէր ա, սը՝ՐՐտրես բըղըմ-բօղում դ՝ա՛ՐՐդէր ա* (Ձ):

ԲԸՂԸՏԱ՝ՆՁԻ - *գ.* Այգում աճեցրած տանձենի: *Ըտը՝ՐՐրա հը՝ՐՐյաթումը հէնգ՝ բըղը՝ՐՐտանձի կա* (Բ):

ԲԸՂԸ(Ը)ՅԱՐ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բըղըրյար անէլ - *տե՛ս* Լըղաճա(նք) անէլ:

- Բըղըրյար ինիլ/մընալ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Լըղաճա(նք) ինիլ:

ԲԸՂԼԱՄ *(գրբ. բլղամ, արաբ., պրս. balğam, թրք. balgam)* - *գ.* Խորխ, թանձր թուք: *Էտ մարթը հիվանդ ա, բըղլամ ա թըքում* (Բ):

ԲԸՂՂԱԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՃԸՂՂԱԼ: 2. Բառաչել: *Կավը բըղղամ ա, ապան ասմա.- Ջան, սանսիտ մատաղ* (Ձ): 3. *անրգ.* Բարձր լացել: *Կ՚ամ ա, տը՛սնըմ վը՛սկէն կա վէջ, սըքսում ա բըղղալը* (Ձ):

ԲԸՂՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *պբ.* ԲԸՂՂԱԼ-ի:

ԲԸՂՂՕՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՃԸՂՂՕՆ: 2. Բառաչյուն: *Ինրանգ՚ունը վէր կ՚ամ ա, հիվընանէրէն բըղղօնը աշխարքըս օնում ա* (Բ): 3. *անրգ.* Բարձր լաց: *Մարթը կըզնըվում ա կընգանը յըրա, թա.- Բըղղօնըտ կըտըրէ՛, թա չէ...* (Ձ):

ԲԸՂՂՕՑ - *տե՛ս* ԲԸՂՂՕՆ:

ԲԸՄԲՈՒԼ[1] - *տե՛ս* ԹԷՓՈՒՌ:

ԲԸՄԲՈՒԼ[2] - *տե՛ս* ԲԸԼԲԸ՚ԻԼ[2]:

ԲԸՄԲՈՒՌԿԱ՚ԼԻԼ/ԲՈՒՄԲՈՒՌԿԱ՚ԼԻԼ - *չբ.* 1. Սարսափազդու՝ ահարկու դառնալ: *Էտ թուլան մըծանում ա, բըմբուռկա՚լում* (Բ): 2. Շատ չաղանալ՝ գիրանալ: *Մա՚շվա՚ծ տըղա յար, պաշտօն տուվէն, բըմբուռկա՚լից* (Բ):

- Բըմբուռկա՚լա՚ծ շօն - 1. Սարսափազդու, ահարկու անձ: *Իզէն բըմբուռկա՚լա՚ծ շօն ա, սա՚յաղ կաց* (Ձ): 2. Շատ չաղ՝ գեր: *Ըտըրան էլ ինըմ ա մին կընէգ՚, կընէգ՚, հինչ կընէ՞գ՚՝ բոյավ, զըրփի, մին բըմբուռկա՚լա՚ծ շօն* (Ձ):

ԲԸՅԱԲԱՆ/ԲԻՅԱԲԱՆ/ԲԱՅԱԲԱՆ - *տե՛ս* ԲԸՅԱՆԱ: *Խէղճ խօխէքը մընըմ ըն բայաբան չօլըմը տուզնը սըրթսըրթալիս* (ՋՏ, Ա, 58):

ԲԸՅԱԲՈՒՌ/ԲԻՅԱԲՈՒՌ *(թրք. biabir)* - *ած.* Վարկաբեկված, անարգված, խայտառակված: *Անիրը՛ս, սիլէթա, բըյաբուռ մարթկանց անա հիշկան կարում ըս, բիդի ղըրաղ կէնաս* (Ձ):

- Բըյաբուռ անէլ - 1. Խայտառակել, անարգանքի ենթարկել: *Մարյանգ՚ա՚ել աքէրը ըտըրան շինըմաչումը փըռնում ա, մին լ՚ավ բըյաբուռ անում* (Բ): 2. Բռնաբարել: *Մին օր էլ ծօրէն բուստանըմը փըռէս ա, մին ըխճըկա բըյաբուռ ընէս, ըտըրա հէտէ հէնգ՚ տարէ տա՚ուրմա՚ նըստէս* (Ձ):

- Բըյաբուռ ինիլ/տը՛ռնալ - Խայտառակվել, անարգանքի ենթարկվել: *Խօխան կ՚ուղօթուն ըրավ, հա՚ռրըն ա մարը բըյաբուռ իլին* (Բ):

ԲԸՅԱԲՈՒՌ-ԲԷՅՍԸՐԱԹ - *ած.* Խիստ կերպով խայտառակված, ծաղրուծանակի ենթարկված: *Բըյաբուռ-բէյսըրաթ կընէգ՚ ա, ըշտը՛ղ ք՚ա՚ունա՚ում ա, յը՛ստ ըն տամ* (Ձ):

- Բըյաբուռ-բէյսըրաթ անէլ - Խիստ կերպով խայտառակել, ծաղրի առարկա դարձնել: *Փախչօղ ղօչին տարըն էլ հիրսան նըհէտ տէղընուտէղը կըմօրթի, վէր ա՚ուրան բըյաբուռ-բէյսըրաթ ըրավ* (ՋՏ, Բ, 23):

- Բըյաբուռ-բէյսըրաթ ինիլ/տը՛ռնալ - Խիստ կերպով խայտառակվել, ծաղրի առարկա դառնալ: *Բօ՛, բօ՛, ախճի բըյաբուռ-բէյսըրաթ կըտըռնինք խալխին մէջին, բա հունց ըրի՞ր* (ՋՏ, Ա, 5):

ԲԸՅԱԲՈՒՌՉԻ/ԲԻՅԱԲՈՒՌՉԻ *(թրք. biabirči)* - *ած.* Խայտառակիչ, խայտառակող: *Բըյաբուռչի խօխա յա, մարը նըհը՛տը տը՛ղ չի տանում* (Բ):

ԲԸՅԱԲՈՒՌՉՕԹՈՒՆ/ԲԻՅԱԲՈՒՌՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Ամոթալի՝ զազրելի գործ, խայտառակ արարք: *Էտ բըյաբուռչօթունը լօխճիս տօնը կընքա՚նդի* (Բ):

ԲԸՅԱՆ/ԲԻՅԱՆ *(թրք. boyan)* - *գ.* Թիթեռնաձաղկավորների ընտանիքին պատկանող քաղցրահամ արմատներով բույս, մատուտակ: *Բըյանէն տակըռէն շիք՚ա՚ռրա՚ն շատ ա քախցը՚ը* (Բ):

- Բըյանու տակըռէ քանդիլ - Ծանր աշխատանք կատարել: *Բըյանու տակըռէ յը՞ս քանդա՚ալ, էտ խէ վըստակած ը՞ս* (Բ):

ԲԸՅԱՆԱ/ԲԻՅԱՆԱ/ՅԱԲԱՆԱ/ՅԸԲԱՆԱ *(պրս., թրք. yabani (ամայի)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բըյանա դ՚ուզ/չօլ - Ամայի՝ անմարդաբնակ տեղ: *Ք՚ինամ ըն, տը՛սնըմ մին բիյանա դ՚ուզըմ մին պըռռաված, մաշկը յարալու, ջիդօ տը՛ռած ծի ըրըծէլիս* (ՀԺՀ, VII, 232):

ԲԸՆԳ - *ած.* 1. Փորը տռզած: *Էտ բընգը սաղ օրը օտում ա, էրա՚ուշ պէն չի անում* (Ձ): 2. Հիմար, դատարկագլուխ: *Բընգ ա, պէն չի կըլխու ըղնում* (Բ):

ԲԸՆԴԲԸՆԴՕՐԷԼ/ԲԻՆԴԲԻՆԴՕՐԷԼ - *նբ.* 1. Մի քանի տեղերից անկանոն կապել, կապկպել: *Ի՚լա՚ծ-չի՚լա՚ծը բընդբընդօրա՚ում ա, շըլա՚կում, ք՚ինամ* (Բ): 2. *տե՛ս* ՇԸՄԲԷԼ:

ԲԸՆԴԸՂԸ՚ՆԷ - *գ.* Դեղնավուն փոքր, երկար հատիկներով, հաստ կեղեւով կախան խաղողի տեսակ: *Միհէնգ՚ էլ բընդըղը՛նէ բըջա՚ղող չի կա* (Բ):

ԲԸՆԴԻԼ/ԲԻՆԴԻԼ - *տե՛ս* ԲԸՆԴԲԸՆԴՕՐԷԼ:

ԲԸՆՕՎՐԱ՚/ԲԻՆՕՎՐԱ՚/ԲՈ՚ՒՆՕՎՐԱ՚ *(թրք. bünövra)* - *գ.* 1. Շենքի՝ կառույցի պատի ստորին մասը՝ հիմքը, որ շինվում է գետնի մեջ կամ ամրացված է գետնի վրա: *Հա՚մին էն պատին տակի բընօվրըմը էն ա վը՛սկէ կա...* (ՀԺՀ, V, 345): 2. Որեւէ բանի սկզբնաղբյուր, ելակետ, ակունք, սկիզբ: *Էս շէնին բընօվրա՚ն Պուղուս ա տիրա՚լ* (ԱԱ, 18):

- Բընօվրա՚ն կըտըրէլ - 1. Շենքի՝ կառույցի հիմքը փորել՝ պատերը շարելու համար: *Էրկու տարէ յա՝ տանը բընօվրա՚ն կըտըրալ ա, ըտի թօղալ* (Բ): 2. Որեւէ գործ սկսել, սկիզբը դնել: *Կօրծէն տիժէրը բընօվրա՚ն կըտըրէլըն ա* (Բ):

- Բընօվրա՚ տինիլ/քընցիլ - *տե՛ս* Բընօվրա՚ն կըտըրէլ:

ԲԸՇԱՐԷԼ/ԲԱՇԱՐԷԼ - *տե՛ս* Բաշիր անէլ:

ԲԸՇԸՐԸՂ - *տե՛ս* ԲԱՇԻՐ:

ԲԸՇԽԱՐԱՆՔ - *տե՛ս* ԱԲԱՇԽԱՐԱՆՔ:

ԲԸՇԽԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԱԲԱՇԽԱՐԷԼ:

ԲԸՇԽԸՆԴԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բըշխընդի անէլ - Ցաքուցրիվ անել: *...Մը՛ր կ՚ուղը խանէրը ըսկըսալ ըն բարբադ անէլը, մը՛գ թըլանէլը, մէր ունէցած-չունէցածը բըշխընդի անէլը...* (ՀԲ, 358):

ԲԸՇՏԲԸՇՏՏՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԲԻՇՏԲԻՇՏՕՐԷԼ:

ԲԸՇՏԸՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԲԻՇՏԸՀԱՐԷԼ:

ԲԸՇՏԸՐՄԱՔ - *տե՛ս* ԲԻՇՏԻՐՄԱՔ:

ԲԸՇՏԻ - *տե՛ս* ԲԻՇՏԻ:

ԲԸՋՈՒԻԼ/ԲԻՋՈՒԻԼ - *նբ.* 1. Մշակել, խնամել, պատրաստել: *Չարչին թա.- Վէր էսքան մօրթէնէն տա՚ուս օնէմ, բիջա՚ռիմ, խիլլա՚ փօղ կըտը՛ռնա* (ՀԺՀ, VII, 224): 2. *տե՛ս* Կ՚ը՛վաթ անէլ:

ԲԸՋՈՒՐՄՈՒՆՔ/ԲԻՋՈՒՐՄՈՒՆՔ - *գ.* Մշակելը, մշակվելը: *Կարունքը յը՛կավ, բուստուննէրէն բըջա՚ռմունքը ըսքըսից* (Ձ):

ԲԸՋՈՒՎԻԼ/ԲԻՋՈՒՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԲԸՋՈՒԻԼ-ի:

ԲԸՌԱԿ - *տե՛ս* ԲԸՐԱԿ:

ԲԸՌԻ[1] *(արաբ. barri (վայրի, վայրենի)* - *ած.* Կոպիտ, անտաշ, անկիրթ, անհասկացող: *Բըռի մարթ ա, վէջ մինին նըհը՛տ յօլլա չի ք՚ա՚ունա՚ում* (Բ):

ԲԸՌԻ[2] - *տե՛ս* ԲԸՐԸՆԻ:

ԲԸՌԻՅՕԹՈՒՆ - *գ.* Կոպտություն, անտաշություն, անկրթություն, անհասկացողություն: *Հա՚ռրը վէր բըռի ինի, տըղան բըռիյօթուն կըսըվը՛ռէ նըստա* (Ձ):

ԲԸՌԼԱ՚ՆԴ/ԲԸՌԼԱ՚ՆՏ/ՊԸՌԼԱ՚ՆԴ *(ռուս. бриллиант)* - *գ.* Ադամանդ: *Դէ նօռնը չի, է՛, մաչը բըռլա՚նտ ա, ինքը գ՚ուդում չի* (ՀԱԲ, 15, 47):

ԲԸՌԼԱ՚ՆԴԻ/ԲԸՌԼԱ՚ՆՏԻ/ՊԸՌԼԱ՚ՆԴԻ - *ած.* Ադամանդից պատրաստված: *Էտ տըղան ջուբան տա՚ուս ա ունէս, քըվօրը մին բըռլա՚նդի մուտանա տաս* (Ձ):

ԲԸՌԼԱ՚ՆԴՉԻ/ԲԸՌԼԱ՚ՆՏՉԻ/ՊԸՌԼԱ՚ՆԴՉԻ - *գ.* Ադամանդյա զարդեր

պատրաստող արհեստավոր: *Բըռլանտչին կ՚ամ ա, սըկսում կ՚ընհատէլը* (ՀԱԲ, 15, 60):

ԲԸՌԼԱՆՏ - *տե՛ս* ԲԸՌԼԱՆԴ:

ԲԸՌԼԱՆՏԻ - *տե՛ս* ԲԸՌԼԱՆԴԻ:

ԲԸՌԼԱՆՏՉԻ - *տե՛ս* ԲԸՌԼԱՆԴՉԻ:

ԲԸՌՆԻ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՆԻ:

ԲԸՌՆՕԹԻ *(թրք. burunotu)* - գ. Քթախոտ՝ ծխախոտի փոշի, որ քաշում են քթածակերով՝ փռշտալու գրգիռ առաջացնելու համար: *Ասում ըն, առաչ ան դանթ ա իլանլ, բըռնօթին ըծելիս ըն իլանլ քըթըծակէրը, սանքիր կ՚անլիս* (Ձ):

ԲԸՌՉԱՊ - *տե՛ս* ՊՕՉ:

ԲԸՌՉԱԼ - *չբ.* Շատ ուտելուց անհանգիստ շարժումներ անել: *Խըրէգ՚ կէր՝ բըռչաս վէչ* (Բ):

ԲԸՌՈՒՆԱՔԱՐ - *գ.* Որձաքարի փափուկ տեսակ: *Մին մը՛ծ բըռունաքար ա տանջում, էտ հընգ՚իստըմը տինըմ* (Ձ):

ԲԸՏԷԼ - *տե՛ս* ՊՈՒԹԻԼ:

ԲԸՐԱԹԱՓ - 1. *ած.* Բարը՝ պտուղը թափած: *Կ՚ամ ա, ըտը՛ղ մին բըրաթափ տանձի յա ինում, նի մընում փըչակը* (Ձ): 2. *գ.* Բարի՝ պտղի թափվելը: *Էտ բըրըթափէն մանին էն ա, վէր արաշտ ա իլանլ* (Բ):

- Բըրաթափ անել - Բարը՝ պտուղը թափել: *Մին մըհակ յէր կալանվ, սաղ ծառէրը բըրաթափ ըրավ, վէր էծէրը օտին* (Ձ):

- Բըրաթափ ինիլ/տը՛ռնալ - Բարը՝ պտուղը թափվել: *Էնքան ճիրից, ծառէրը բըրաթափ իլին* (Բ):

ԲԸՐԱԽ *(թրք. brakmak)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բըրախ անէլ/թողնէլ/տալ - *տե՛ս* ԲԸՐԱԽԷԼ:

- Բըրախ ըղնէլ/ինիլ - Բաց թողնվել, արձակվել: *Էշէրը բըրախ ընգէն, փըխչէցէն* (Բ):

ԲԸՐԱԽԷԼ - *նբ. տե՛ս* Պէց թողնէլ:

ԲԸՐԱԿ/ԲԸՌԱԿ *(ռուս. брак, գերմ. Brack)* - 1. *գ.* Փչացած՝ թերություն ունեցող արտադրանք, վատորակ ապրանք: *Բըրակը ճօկում ա, տէն ածում* (Բ): 2. *ած.* Վատորակ, պակասավոր, անորակ: *Բըրակ ապրանք ար, կարից վէչ ծախէ* (Բ):

- Բըրակ անէլ - 1. Փչացնել, խոտան դարձնել: *Էնքան ցօրէնը նամ տը՛ղ պահից, բըրակ ըրավ* (Բ): 2. *տե՛ս* Բըրակ տանուս պիրիլ:

- Բըրակ ինիլ/տը՛ռնալ - Փչանալ, խոտան դառնալ: *Թոռը յը՛կավ, հարած խստը բըրակ իլանվ* (Ձ):

- Բըրակ տանուս պիրիլ - Խոտան համարել: *Ախտը կ՚իրէցէն, ըպրանքէն կէսը բըրակ տանուս պէրէն* (Ձ):

ԲԸՐԱՄԱ *(թրք. barama)* - *գ.* Մետաքսաթելի պատյան, որ հյուսում են շերամի որդի թրթուրները: *Բըրաման քաղում ըն, տը՛ռնում ա իցգուն կիլօ* (Բ):

- Բըրամա անէլ - Մետաքսաթելի պատյան հյուսել (շերամի որդի մասին): *Վէրթնը ըսքըսում ա բըրամա անէլը, կընանէք՚ը ուրխանում ըն* (Ձ):

ԲԸՐԱՆԱԼ - *չբ.* Պտղավորվել, հղիանալ: *Մստուծ, ք՚ըզանա յըմ օգ՚անլ, հանց ըրա՝ ըշտը՛ղ չըպէրք կա, բըրանա* (Ձ):

ԲԸՐԱՆԻ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՆԻ:

ԲԸՐԱՍԼԷՂ/ԲԸՐԱՍԼԷՏ *(ռուս. браслет)* - *գ.* Ապարանջան: *Թաքուհին ծը՛ռքէն բըրասլէղը տանուս ա օնում, տամ էտ ըխճըկանը* (Ձ):

ԲԸՐԱՍԼԷՏ - *տե՛ս* ԲԸՐԱՍԼԷՂ:

ԲԸՐԱՏՈՒ - *ած.* Պտուղ տվող, պտղաբեր: *Բըրատու ծառ չիլանծ տը՛ղը շօք անօղ ծառը լ՚ավ ա* (Ձ):

ԲԸՐԱՏՕՆ - *գ.* Մառան, պտուղների մթերանոց: *Բըրատօնը էն ա ամմէն հինչավ լիգ՚ը* (Ձ):

ԲԸՐԲԱՐ - *տե՛ս* ԲԸՐԸԲԱՐ:

ԲԸՐԲԸՂՕ/ԲՈՒՐԲՈՒՂՕ - *գ.* Կրակի վրա խորոված դեռահաս սիսեռ: *Խօխէնք՚ը բըրբըղօ կէրէն, պիրընէն մօրուտ ըրէն* (Բ):

- Բըրբըղօ անէլ - Դեռահաս սիսեռի թփերը կրակի վրա պահելով՝ խորովել: *Ընդանթ ա, սիսը՛ռը վէր քանդին, բըրբըղօ կանին խօխանցը հը՛տէ* (Ձ):

ԲԸՐԲԸԹԸ/ԲԻՐԲԻԹԸ/ԲՈՒՐԲՈՒԹԸ/ԲԸԲԸԹԸ - 1. *գ.* Դյուրաշարժ միջատի տեսակ: *Բըրբըթանն նի պըրծավ ծակը* (Ձ): 2. *ած., գ. փխբ.* Անհանգիստ, չարաճճի (երեխա): *Բըրբըթանն խօխէնք՚ ըն, խը՛ղճ մօրը տանջում ըն* (Բ):

- Բըրբըթանվու հըղէ - Աստղափուշի եւ նման բույսերի միջուկի զիգզագաձեւ հետքերը, որ նման են լեռնային կածանի: *Բըրբըթանվու հըղէ ղըլղանէն քըչըված զանխէրէն յըրա յա ինում* (Բ):

ԲԸՐԲԸԲԱՐ/ԲԸՐԲԱՐ *(պրս. bārabār)* - *մ.* Հավասար կերպով: *Էտ կընէգ՚ը մարթին բըրըբար կօրծ ա անում* (Ձ):

ԲԸՐԸ-ԲՈՒՐԻ/ԲՈՒՐՈՒ-ԲՈՒՐԻ/ԲՈՒՐԻ-ԲՈՒՐԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բըրը-բուրի կանլ - Արագ ու եռանդով որեւէ բան անել, ջանալ՝ մեկին հյուրասիրելու համար: *Հարթնէրը բըրը-բուրի յը՛կէն, պըտրօնէն հանրանմանթ ըրէն* (Ձ):

ԲԸՐԸ՚ՂԱՆ - *գ. հվք.* Ջանազան տեսակի մրգեր՝ պտուղներ: *Մին ճուվարան բըրը՛ղան ա քաղում, ղարկում ախպօրը հը՛տէ* (Ձ):

ԲԸՐԸՆԻ/ԲԸՐԱՆԻ/ԲՈՒՐԱՆԻ/ԲԸՌՆԻ/ԲԸՌԻ[2]/ԲՈՒՌՆԻ/ԲԸՐՂԱՆԻ *(թրք. borani)* - *գ.* Դդմենու պտուղը՝ դդում: *Դէրվիշը ըտըրան մին բըրընի յա տամ, կըտըրում ա, տը՛սնում՝ մաչը լիգ՚ը վը՛սկէ* (Ձ):

ԲԸՐԸԸՇԻԼ/ԲԻՐԻՇԻԼ/ԲԸՐԻՇԻԼ - *տե՛ս* ՀԱՆՇՏԸՎԻԼ:

ԲԸՐԸԸՇՎԻԼ/ԲԻՐԻՇՎԻԼ/ԲԸՐԻՇՎԻԼ - *տե՛ս* ՀԱՆՇՏԸՎԻԼ:

ԲԸՐԸԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ/ԲԻՐԻՇՑ(Ը)ՆԷԼ/ԲԸՐԻՇՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԻՇՏԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԲԸՐԸԸՇՕԹՈՒՆ/ԲԻՐԻՇՕԹՈՒՆ/ԲԸՐԻՇՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԻՇՏՕԹՈՒՆ[2]:

ԲԸՐԻԳԱԴԻՐ/ԲԸՐԻՂԱԴԻՐ *(ռուս. бригадир, գերմ. Brigadier, ֆր. brigadier)* - *գ.* Աշխատանքային խմբի՝ հատկապես կոլտնտեսություններում աշխատողների որոշ խմբի ղեկավար, բրիգադավար: *Դօրանց Անդրին սավէտին վախտը կըլխօգէն բրիգադիրըն ա իլանլ* (Բ):

ԲԸՐԻՋԷՆԴ/ԲԸՐԻՋԷՆՏ *(ռուս. брезент)* - *գ.* Վուշից գործած կոշտ անջրանցիկ կտոր: *Թոռը նի յա օնում, իշատարը բըրիզէնդը քըցանում ա էշին յըրա, վէր պէռնը թըռչի վէչ* (Ձ):

ԲԸՐԻՋԷՆՏ - *տե՛ս* ԲԸՐԻՋԷՆԴ:

ԲԸՐԻՂԱԴԻՐ - *տե՛ս* ԲԸՐԻԳԱԴԻՐ:

ԲԸՐԻՇԻԼ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՇԻԼ:

ԲԸՐԻՇՎԻԼ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՇՎԻԼ:

ԲԸՐԻՇՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԲԸՐԻՇՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՇՕԹՈՒՆ:

ԲԸՐԻՔ՚ՄԷ *(թրք. birikme)* - *տե՛ս* ԲԱՐՈՒՔ՚ԱԹՏՈՒ:

- Բըրատու ծառէն ճըղնէրը քաշ կինի - *տե՛ս* Ծառը հիշկան բար յը՛ր օնէ, էնքան ճըղնէրը կընկըռանա:

ԲԸՐՂԱՆԻ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՆԻ:

ԲԸՐՉԷՄՆԸ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԷՄՆԸ:

ԲԸՐՉԸՄՆԱԿԷՐ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԸՄՆԱԿԷՐ:

ԲԸՐՉԸՄՆԱՊՈՒՆ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԸՄՆԱՊՈՒՆ:

ԲԸՐՍՈՒՂԱՔԱՐ - *գ.* Պարսատիկից նետված քար: *Բըրսուղաքարը նի յա կ՚ամ տահանց փինջիրին, հիլին կօտըրում* (Ձ):

ԲԸՐՈՒՇ-ԲԸՐՈՒՇ/ԲՈՒՐՈՒՇ-ԲՈՒՐՈՒՇ *(թրք. buruš (կնճիռ, ծալք)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բըրուշ-բըրուշ ածէլ - *տե՛ս* Փօթ քըցիլ:

- Բըրուշ-բըրուշ կանլ - *տե՛ս* Փօթ ըղնէլ:

ԲԸՐՈՒՇՈՒՄ/ԲՈՒՐՈՒՇՈՒՄ *(գրբ. ապրիշում, ապրշում)* - *գ.* 1. Մետաքսաթե-

լից պատրաստված գործվածք, մետաքսյա կտորից կարված շոր: *Սա ասում ա.- Թաջիր մարթ ըմ, պէռնէրավ բըրռուշռիմ ըմ ծախըմ* (ՆԼՂԺԲ, 71): 2. *փխբ.* Նուրբ ու փայլուն որեւէ բան: *Քու բըրռուշռիմ մանզէրըտ ինձ խըէլքա տարալ ա* (Ձ):

- Բըրռուշռիմ շինիլ - 1. Նրբացնել, նուրբ դարձնել: *Թիլը յըէտ ա տամ, լըվանում, ըռանգ՝ տամ, շինռիմ բըրռուշռիմ* (Ձ): 2. Հեզ՝ խոնարհ դարձնել, ենթարկեցնել: *Փըռնում ա ըտըրան մին լ՝ավ թակում, բըրռուշռիմ շինռիմ* (Բ):

- Բըրռուշռիմ տըէռնալ - 1. Նրբանալ, նուրբ դառնալ: *Կաշին էտ ճիրըմը էրկան կէնըմ ա, բըրռուշռիմ տըէռնում* (Ձ): 2. Հեզ՝ խոնարհ դառնալ, ենթարկվել: *Վէր սուդի տըվէն, բըրռուշռիմ տըէռավ* (Բ):

ԲԸՐՌԻԾՌԻՄԷ/ԲՌԻՐՌԻԾՌԻՄԷ - *ած.* Մետաքսից պատրաստված, մետաքսյա: *Բըրռուշռիմէ շօր ա կ՝ըէցալ* (Բ):

ԲԸՐՌԻԾՌԻՄԸԷՂԱՆ/ԲՌԻՐՌԻԾՌԻՄԸԷՂԱՆ - *գ. հվք.* Մետաքսյա կտորեղեն: *Էտ տըղան տըէռնըմ ա առուտուրական, բըրռուշռիմըէղան ծախում* (Ձ):

ԲԸՐՌԻՑՌԻԼՕՋ/ԲՌԻՐՌԻՑՌԻԼՕՋ *(ռուս. бруцеллез (անգլիացի բժիշկ Bruce-ի անունից)* - *գ.* Ընտանի կենդանիների վարակիչ հիվանդություն: *Շէնին կըվէրը բըրռուցռլօզանն ընգըէցէն, կուտուրվէցէն* (Ձ):

ԲԸՐՕ-ԲԸՐՕ/ԲՈՒՐՕ-ԲՈՒՐՕ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բըրօ-բըրօ անէլ - Ջորավոր պաշտպան ունենալով՝ մեծ-մեծ խոսել, պոռոտախոսել: *Ախպէրը պէցռուր պաշտօնում ա, ըտըրա հըէտէ յա բըրօ-բըրօ անում* (Բ):

ԲԸՐՕՆ/ԲՈՒՐՕՆ *(ռուս. бронь)* - *գ.* Ռազմական իրադարձության՝ պատերազմի ժամանակ զինվորական ծառայությունից ազատվելու փաստաթուղթ: *Կըռըէվը վէր թունդից, էլ բըրօնու յէշօղ չի կար, լօխճին տանում ին կըռըէվ* (Ձ):

ԲԸՐՕՇ(ԿԱ)/ԲՈՒՐՕՇ(ԿԱ) *(ռուս. брошь(ка), ֆր. broche)* - *գ.* Կրծքին կամ օձիքին ամրացվող զարդ: *Յէշում ա, տըէսնում էտ ըխճըկանը տօշին մին վըէսկէ բըրօշկա, աշկը փըռնում ա* (Ձ):

ԲԸՑԸԽԱՆՁԻ - *գ.* Վայրի ծառատեսակ: *Մին բըցըխանձի կըտըրից, ըտըրա հըէտէ ըշտըրափ ըրէն* (Ձ):

ԲԸՔ՝ԸՓԱՆԱԼ/ԲԻՔ՝ԸՓԱՆԱԼ - *չբ.* Տրամադրությունն ընկնել, տխրել, վշտանալ: *Թաքավէրը տըէսնում ա, վէր ռուռան մըէծ նան միշնակ տըղէրքը կ՝ամ չըն, շատ բիք՝ըփանըմ ա* (ՀԺՀ, V, 73):

ԲԸՔ՝ԸՓՑ(Ը)ՆԷԼ/ԲԻՔ՝ԸՓՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԲԸՔ՝ԸՓԱՆԱԼ-ի:

ԲԸՔ՝ԸՓՕԹՈՒՆ/ԲԻՔ՝ԸՓՕԹՈՒՆ - *գ.* Տրամադրությունն ընկնելը, տխրելը, վշտանալը: *Բըք՝ըփօթունը փիս պէն ա* (Ձ):

ԲԸՔ՝ՆԱԾՕԹՈՒՆ/ԲԻՔ՝ՆԱԾՕԹՈՒՆ - *գ.* Շատ ուտելուց կամ վատ մարսողությունից փքվելը, շնչառությունը դժվարանալը: *Տռւս յըէկավ, շօռ յըէկավ, վէր բըք՝նածօթունը անց կէնա* (Բ):

ԲԸՔ՝ՆԸՎԷԼ/ԲԻՔ՝ՆԸՎԻԼ - *չբ.* Շատ ուտելուց կամ վատ մարսողությունից փքվել, շնչառությունը դժվարանալ: *Էնքան կէրալ ա, բըք՝նըվալ ա* (Բ):

ԲԸՔ՝ՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԲԻՔ՝ՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Փորը ուռցնել, շնչառությունը դժվարացնել: *Էտ ըխպիրին ճուրը լ՝ավ ճուր չի, բըք՝նըցընէս ա* (Բ):

ԲԸՔ՝ՆԻԼ/ԲԻՔ՝ՆԻԼ - *տե՛ս* ԲԸՔ՝ՆԸՎԷԼ:

ԲԸՔ՝ՆՕՑ/ԲԻՔ՝ՆՕՑ - *տե՛ս* ԲԸՔ՝ՆԱԾՕԹՈՒՆ:

ԲԻԲԻ *(պրս. bibi (բարի կին, տանտիկին), թրք. bibi (հորաքույր)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՄԸՐԱՔՈՒՐ: 2. Տարեց կանանց տրվող հարգական անուն եւ կոչական բառ: *Մէր շինըցէ Մարգօ բիբին լ՝ավ կուրկուտ ա քըցռում* (Բ):

ԲԻԲԻՍԻ *(ռուս. Би-би-си, անգլ. BBC (բրիտանական ռադիոհաղորդման ընկերություն)* - *հպվ. գ.* Լուրեր տանող-բերող անձ: *Բիբիսի յա, խաբարը ըստըդաս ընդ՝ըդ ա տանում, ընդըղան՝ ըստը՝ղ* (Ձ):

ԲԻԲՕՂԼԻ *(թրք. bibioğlu)* - *տե՛ս* ՄԱՔՐՕՂԼԻ:

ԲԻԴԱ՝ - *տե՛ս* ԲԻԴԻ[2]:

ԲԻԴԱՍԸԼ - *տե՛ս* ԲԸՂԱՍԸԼ:

ԲԻԴԻ[1]/ԲԸՂԻ[1]/ԲԷԴԻ[1]/ՊԷՏԻ/ՊԸՏԻ/ՊԻՏԻ/ԲԷՂՄԱ/ՊԷՏՄԱ *(գրբ. պիտի)* - 1. Հարկադրական եղանակի եղանակիչ, որ ըղձական եղանակի ձեւերի հետ կազմում է հարկադրական եղանակի բայաձեւերը: *Տըղան վը՝ենը տէմ ա անում, թա.- Չէ, վէր չէ, բիդի ասիս, տը՝սնամ՝ իմ հօր հուվ ա ըսպանալ* (Ձ): 2. Անհրաժեշտ է, պետք է, հարկավոր է: *Տանը սռւթռւնը կօտըրալ ա, բիդի փոխվէ, թա չէ վէր ծռւն կ՝ա, պարան ա կ՝ըլական* (Ձ):

ԲԻԴԻ[2]/ԲԸՂԻ[2]/ԲԷԴԻ[2]/ԲԸՂԱ՝/ԴԻԲԻ/ԴԸԲԱ՝ *(գրբ. դէպ)* - *կ.* 1. Ցույց է տալիս շարժման՝ գործողության ուղղությունը: *Բիդի շէնը պատառ վէր ք՝իս ա, յիշիս ա տըսնաս՝ շէնան ծօխ ա պիցըրնաս* (Ձ): 2. Նկատմամբ, վերաբերմամբ: *Բիդի մէզ խէ ըտի փիս ը՞ս* (Բ):

- Բիդի լռւսը ք՝ինիլ - Շատ ջահել լինել: *Հանա բիդի լռւսըն ըս ք՝ռւնում, խէ փըսակվում չը՞ս* (Բ):

- Բիդի մըթէնը ք՝ինիլ - Տարեց լինել, ծերանալ: *Սիրգօն դային վացցուն տիրը՝էկան ա, բիդի մըթէնըն ա ք՝իս* (Ձ):

- Բիդի տօն - Ընտանիքի կարիքները հոգացող, իր ընտանիքը սիրող: *Բիդի տօն մարթ ա, քըշէր-ցիրէկ կօրծ ա անում, խօխէնք՝ը պահում* (Բ):

- Բիդի ռւրանն թօխրէլ/ծիք՝ տալ - Սեփական շահի համար ջանալ: Ամմէն մարթ *բիդի ռւրանն ա թօխըրում* (ԱԲԲ, 15):

- Բիդի ռւրանն քաշիլ - 1. *տե՛ս* Բիդի ռւրանն թօխրէլ: 2. Իր կողմը դարձնել, վայելել (վստահություն, համակրանք եւ այլն): *Խօրթ մարը հանց ըրավ, էտ խօխօնցը բիդի ռւրանն քաշից* (Ձ):

ԲԻՋ *(թրք. biz)* - *գ.* 1. Փայտե կոթով մետաղյա սրածայր գործիք, հերյուն: *...Ջուբան բիզը հանըմ ա, խըզ՝ատակը ծակըմ* (ՀԺՀ, V, 517): 2. Փայտե կամ երկաթե սրածայր բրիչ՝ քաղհանի եւ արմատներ հանելու համար: *Բիզը յօր ա ունէս, ք՝իս խընջըլօզ քըղէս* (Ձ): 3. *ած.* Սուր ծայր ունեցող, սրածայր: *Մին բիզ փանդ ա յօր օնում, էտ վը՝ղումը տընգում* (Բ):

- Բիզավ ծակած/ծըկօտած - Շատ փոքր՝ մանր: *Ջօնթին բիզավ ծըկօտած աշկէրը պըլըզռում ա...* (ՆԱԲ, II, 85):

- Բիզ տալ - 1. Խեթկել, մի սուր բանով խթել, հրել, ծակել: *Փանդվը բիզ ա տամ, էշը չըփըրաղ ա ըղնում* (Ձ): 2. Դրդել, հրել, թելադրել՝ մի բան անելու: *Բրիգադիրը շինըցուց բիզ ա տամ, նախագէն թակում ըն* (Ձ):

ԲԻՋԱՌԻԼ/ԲԸՋԱՌԻԼ - *չբ.* 1. Հոգնել: *Կօրծը պըրծընում ա, բիզանած կ՝ամ տօն, տը՝սնում կընէգ՝ը տանը չի* (Ձ): 2. *փխբ.* Ձանձրանալ: *Էտ մարթը լօխճին անա բիզանալ ա* (Բ):

ԲԻՋ-ԲԻՋ - *ած.* Ցցված, ցից, սուր-սուր: *Բիզ-բիզ փանդէր ա յօր օնում, չօրս ղօլավը տընգօտում* (Ձ):

- Բիզ-բիզ անէլ - 1. Շարունակ բզել, ծակծկել: *Բիզ-բիզ ըրավ, փանդան ճըղից* (Ձ): 2. Մեկին շարունակ դրդել, հրել, թելադրել՝ մի բան անելու: *Բիզ-բիզ ըրավ, էտ կընգանը մարթին անա պիժէնից* (Բ):

ԲԻՋԲԻՋԻԼ/ԲԸՋԲԸՋԻԼ - *նբ. տե՛ս* Բիզ-բիզ անէլ:

ԲԻՋԲԻՋՕՐԷԼ/ԲԸՋԲԸՋՕՐԷԼ - *նբ.* 1. *տե՛ս* Բիզ-բիզ անէլ: 2. *տե՛ս* ԲԻՋԻԼ (2):

ԲԻՋՂԸՐԸԽ - *տե՛ս* ՊԷՋԱ՝:

ԲԻՋԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ԲԸՋԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. Հոգնեցնել, հոգնություն պատճառել: *Քար քանդիլը մարթին ճէլլի կընբիզըրցընէ* (Ձ): 2. *փխբ.* Ձանձրացնել, ձանձրույթ պատճառել: *Էնքան խօսից, մէզ բիզըրցընրավ* (Բ):

ԲԻՋԻԼ/ԲԸՋԻԼ - *նբ.* 1. Ծայրը սրել, սուր դարձնել: *Չօփը բիզ՝ում ա, կօխում էտ կ՚օրթնուկէն մաշկը* (Զ): 2. Ամբաստանական՝ զրպարտչական հոդված՝ նամակ եւն գրել: *Էտ վէր տը՝սնում ա, բիզ՝ում ա, ղարկում ռայկօմէն յըրա* (Զ):

- Բիզ՝ած ք՚ըլ՝ուսա՝ր - Նիհար: *Բիզ՝ած ք՚ըլ՝ուսա՝ր ա տը՝ռալ, էնքան հաց չի կէրալ* (Զ):

ԲԻՋԼԻԳ՚/ԲԸՋԼԻԳ՚ - Ծայրը քիչ սուր, մի քիչ սրածայր: *Բիզլիգ՚ փափաղ ա տիրա՝լ* (Բ):

- Բիզլիգ՚ բաբաջան - Երկարահասակ, բարձրահասակ: *Բիզլիգ՚ բաբաջան ա, բոյը էրկու մէտրը կա* (Բ):

ԲԻՋԼԻԳ՚ԱՆԱԼ/ԲԸՋԼԸԳ՚ԱՆԱԼ - *չբ.* Ծայրը քիչ սրվել՝ սուր դառնալ: *Արկաթը էնքան թակում ա, բիզլիգ՚անում ա* (Զ):

ԲԻՋԼԻԳ՚Ը՝ՆԷ/ԲԸՋԼԸԳ՚Ը՝ՆԷ - *գ., ած.* 1. Սրածայր միրգ՝ պտուղ: *Էս խընձ՝ը բիզլիգ՚ը՝նէ յա* (Զ): 2. Այդպիսի միրգ՝ պտուղ տվող ծառ: *Թէն տինում ա բիզլիգ՚ը՝նուն տակէն, ինք՚ը ք՚ինամ* (Զ):

ԲԻՋԼԻԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ/ԲԸՋԼԸԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԲԻՋԼԻԳ՚ԱՆԱԼ-ի:

ԲԻՋՆԷՍ *(ռուս. бизнес, անգլ. business)* - *գ.* Բիզնես՝ գործարարություն: *Հ՝ուր խուսցունում ըս, բիզնէսա յա խօսում* (Բ):

ԲԻՋՆԷՍՄԷՆ - *(ռուս. бизнесмен, անգլ. businessman)* - *գ.* Բիզնեսմեն՝ գործարար մարդ: *Կ՚՝ափ՝ուն թօռնը բիզնէսմէն ա* (Զ):

ԲԻՋՎԻԼ/ԲԸՋՎԻԼ - *չբ.* Ծայրը սրվել, սուր դառնալ: *Էնքան տ՝աշ՝ալ ա, էտ կ՚էրանը բիզվա՝լ ա* (Զ):

ԲԻՋՕՏԷԼ/ԲԸՋՕՏԷԼ - *նբ.* 1. Շատ բաների ծայրը սրել՝ բզել: *Կացէնը յօր կալ՝ավ, պիհիրնէն բիզօտից* (Զ): 2. Ամբաստանական՝ զրպարտկական շատ հոդվածներ՝ նամակներ եւ այլն գրել: *Հինչու տը՝սնում ա, բիզօտում ա, կըզէթումը տըպում* (Բ):

ԲԻԹԱՎ - *տե՛ս* ԲԸԹ՝ԱՎ:

ԲԻԹ՝ՈՒԹ - *տե՛ս* ԲԸԹ՝ՈՒԹ:

ԲԻԹ՝ՈՒՓ - *տե՛ս* ԲԸԹ՝ՈՒՓ:

ԲԻԹՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Գործը գլուխ բերել, ամբողջացնել, ավարտել: *Ղօչ՝ջաղ մարթ ար, կօրծը մին ամսումը բիթնըցըրավ* (Զ):

ԲԻԹ՝ԻՆ - *տե՛ս* ԲԸԹ՝ԻՆ:

ԲԻԹՕ(Վ) - *տե՛ս* ԲԸԹ՝ԱՎ:

ԲԻԺԻ - 1. *գ. մնկ.* Կով, հորթ: *Խօխան ասմա.- Բիժին յէկալ ա* (Զ): 2. *ձ.* Կովին՝ հորթին դիմելու՝ կանչելու փաղաքշական բառ: *Այան մին կուտուր հաց ա տէմ անում դընէն, թա.- Բի՛ժի, բի՛ժի...* (Զ):

- Բիժի-բիժի անէլ - 1. Կովին՝ հորթին մոտ կանչել: *Բիժի-բիժի ըրավ, դընօտանցը հըվաքից:* 2. Սիրաշահելով մեկին ենթարկեցնել: *Բիժի-բիժի ըրավ, հարթանը բիդի ՝ուրա՝ն քաշից* (Զ):

- Բի՛ժի, վէր տու յը՝կէր, քուրուն ըստը՝ղ չա՞ր - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը փորձում է ստանալ իրենից առաջ եկածի հասանելիքը: *Էտ տըղան կ՚ամ ա ուչ՝րէդին ըռաչին վը՝նը կէնում, Ռուբէն դային ասմա.- Բի՛ժի, վէր տու յը՝կէր, քուրուն ըստը՝ղ չա՞ր* (Զ):

ԲԻԼԻԶ՝ԻԿ/ԲԸԼԻԶ՝ԻԿ *(թրք. bilezik)* - *տե՛ս* ԲԸՐԱՍԼԷՂ:

ԲԻԼԻԿ/ԲԸԼԻԿ/ԲԻ՝ԼԻ՝Կ *(թրք. bilek)* - *գ.* Ձեռքի՝ թաթից մինչեւ նախաբազուկն տարածվող մասը: *...Էտ առուտուրականը բըլ՝ակ՝ն փըռնըմ ա, թօղըմ չի էտ գ՚՝ադին ըսպանի...* (ՀԺՀ, V, 69):

- Բիլ՝ակը հաստ - Ուժեղ, զորեղ, հաղթանդամ: *Բիլ՝ակը հաստ տըղա յար, փըռից, էտ դէվին խէխտից* (Զ):

- Բիլ՝ակը նըհը՝տը պուք տալ - Մեկի ձեռքից մի բան իսկույն խլել: *Սըլէթա մարթ ա, վէր օգում ըս մին պէն տաս, բիլ՝ակըտ նըհը՝տը պուք ա տամ* (Բ):

- Բիլ՝ակը պէրակ - Թույլ, անզոր, վտիտ: *Էտ բիլ՝ակը պէրակ տըղէն անա հինչ ը՞ս օգում* (Բ):

ԲԻԼԲԻԼԻ՝Լ/ԲԸԼԲԸԼԱԼ *(հ.ե. *bhēl- (հնչել, խոսել, մռնչալ)* - *չբ.* 1. Արագ-արագ խոսել, շատախոսել, լեզվին տալ: *Պառավը համ հըզըրվում ա, վէր մահէն նըհէտ ք՚ինի, համ էլ բըլբըլամ...* (ՆԱԲ, 65): 2. Թոթովել (երեխայի մասին): *Մին տըրը՝կանը վէր թըմամից, ըսքըսից բըլբըլալը* (Բ): 3. Անհասկանալի ձայներ հանել: *Հինչ ը՞ս բիլբիլ՝ամ, կամ՝քէն խօսէ...* (Զ):

ԲԻԼԲԻԼԻՉ/ԲԸԼԲԸԼԻՉ - *անրգ. գ.* Մարդու խոսելու կարեւորագույն գործարաններից մեկը՝ լեզու: *Էտ բիլբիլիչը վէր քունը ա, վէշ մինը ք՚ը՝գ նըհը՝տ հընգըրօթուն չանէլ* (Բ):

- Բիլբիլիչը սըրէլ - *տե՛ս* ԲԻԼԲԻԼ՝Լ (1):

ԲԻԼԲԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ/ԲԸԼԲԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԲԻԼԲԻԼ՝Լ:

ԲԻԼԲԻԼՕ/ԲԸԼԲԸԼՕ - *գ.* Միջատի տեսակ: *Էտ ախճիգ՚ը, վէր բիլբիլ՝օն տը՝սնում ա, սըրտըմնա յա ինում* (Զ):

ԲԻԼԲԻԼՕՆ/ԲԸԼԲԸԼՕՆ - *գ.* 1. Շատախոսություն, շաղակրատություն: *Ը՝տըրա բիլբիլ՝օնը լօխճիս զ՝ահ՝լ՝ան տարալ ա* (Բ): 2. Երեխայի թոթովանք: *Խուխէն բիլբիլ՝օնը հօրը ուրխըցըրավ* (Զ): 3. Անհասկանալի խոսելը: *Բիլբիլ՝օնատ պէն չի կըլ՝խու ընգէ* (Բ):

ԲԻԼԲԻԼՕՑ/ԲԸԼԲԸԼՕՑ - *տե՛ս* ԲԻԼԲԻԼՕՆ:

ԲԻԼԷԹ *(ռուս. билет, ֆր. billet)* - *գ.* 1. Որեւէ բանից (վճարով) օգտվելու իրավունք տվող թուղթ՝ քարտ եւ այլն: *...Վարթանը ք՚ինամ ա, բիլէթ ինք՚ օնում, էտ ըխճըկանը նըհէտ կ՚ամ թատրօն* (Զ): 2. Որեւէ կազմակերպության պատկանելը հաստատող փաստաթուղթ: *Պարտիյական բիլէթը կուրցուրավ, իրը՝սէն խուսը՝ցէն* (Զ): 3. *տե՛ս* ՊԸՐԻԳԼԱՍԻՏԷԼՆԻ: *...Ղալան չավ իլավ, թա ըշխարի վըրթապէտը մէր շըհարին կընանօցըն ա ըխճըկօրանցը բիլէթ ա ղարկալ, վէր կ՚ան սումարանը...* (ՋՏ, Ա, 23):

ԲԻԼԻ-ԲԻԼԻ/ԲԸԼԻ-ԲԱԼԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բիլի-բիլի անէլ/կ՚՝ալ - 1. *տե՛ս* ԲԻԼ-ԲԻԼ՝Լ: 2. *տե՛ս* Ըղաչանք-պըղատանք անէլ:

ԲԻՀԷՇՏ/ԲԸՀԷՇՏ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բիհէշտ ըղնէլ - Անկողին ընկնել, պառկել: *Հիվանդ մարթ ա, սաղ օրը էն ա բիհէշտ ընգած* (Բ):

- Բիհէշտ քըցիլ - Անկողին գցել, պառկեցնել: *Էտ հիվանդութունը ինձ բիհէշտ քըցից* (Բ):

ԲԻՂ՝ԱՎԷՐ/ԲԸՂ՝ԱՎԷՐ - *ած.* Բեղեր ունեցող: *Մուխանը յէր ա կընաս, մըկրատը յօր ունէս, հինչքան բըղ՝ավէր մարթ կա, լօխճին բէղին կէսը կըտրէս* (ՀԺՀ, V, 302):

ԲԻՂ՝ՏԱԿ/ԲԸՂ՝ՏԱԿ - *տե՛ս* ԲԻՂ՝ՏԸ՝Ղ:

ԲԻՂ՝ՏԸ՝Ղ/ԲԸՂ՝ՏԸ՝Ղ - *գ.* Այն տեղը, որտեղ բեղեր են բուսնում, վերին շրթունքի մակերեսը: *Իրը՝սը վէր ընէլիս բիղ՝ատը՝ղը կըտրրում ա* (Զ):

- Բիղ՝ատը՝ղը սըվանալ - Արբունքի հասնել, երիտասարդ դառնալ:

ԲԻՅԱԲԱՆ - *տե՛ս* ԲԸՅԱԲԱՆ:

ԲԻՅԱԲՈՒՌ - *տե՛ս* ԲԸՅԱԲՈՒՌ:

ԲԻՅԱԲՈՒՌՉԻ - *տե՛ս* ԲԸՅԱԲՈՒՌՉԻ:

ԲԻՅԱԲՈՒՌՉՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԲԸՅԱԲՈՒՌՉՕԹՈՒՆ:

ԲԻՅԱՋ *(ռուս. бязь, թրք. bäzz)* - *գ.* Բամբակե ամուր գործվածք: *Բիյազ ա ինք՚ օնում, քըսըկնէ կարում* (Զ):

ԲԻՅԱՆ - *տե՛ս* ԲԸՅԱՆ:

ԲԻՅԱՆԱ - *տե՛ս* ԲԸՅԱՆԱ:

ԲԻՅՆԸՀԱՆ/ԲԷՅՆԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԽԸԼՔԸՀԱՆ:

ԲԻՆԱ - *տե՛ս* ԲԻՆ՝:

ԲԻՆ՝/ԲԻՆԱ/ԲԻ՝ՆՆ՝ *(պրս. buna (տուն, հայրենիք), թրք. bina (շենք, կառույց)* - *գ.* 1. Ցայլաղներում ամառային բնակավայր: *Ըրա՝գ՚՝ունը թաքավէրէն պուճուր տըղան վէչխարըն առաչը ա անում, պէրում բինան* (ՀԺՀ, VI, 130): 2. Ցայլաղներում բնակվելու առանձին հարմարություն: *Շընէրը հ՝աչ՝ում ըն, չօբանը բինա՝ն տ՝ուս ա կ՚ամ* (Զ): 3. Հիմք, ծագում: *Ըտրրանց բինա՝ն Դօրա՝ն՝ց անա յա* (Զ):

- Բինա՛ անէլ - Հիմնադրել, հիմնավորել: *Ասում ըն, էս շէնը Մէլք՛ում ընըմավ մին մարթ ա բինա՛ ըրալ* (Ձ):

- Բինա՛ ըղնէլ - Հիմնադրվել, հիմնավորվել: *Էտ ա՛դա՛թը կընօխէ յա Ղարաբաղ բինա՛ ընգալ* (Ձ):

- Բինա՛ պիրիլ - *տե՛ս* Բինա՛ անէլ:

- Բինա՛ տինիլ - Բնակություն հաստատել: *Ղըրդըղը՛ցէք՛ Հա՛դրո՛ւթա շինըթկընէրըմը էրկու հա՛ր տարէ առաչ ըն բինա՛ տիրա՛լ* (Ձ):

- Բինա՛ քըցիլ - *տե՛ս* Բինա՛ անէլ:

ԲԻՆԴԲԻՆԴՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԲԸՆԴԲԸՆԴՕՐԷԼ:

ԲԻՆԴԻԼ - *տե՛ս* ԲԸՆԴԻԼ:

ԲԻՆՏ *(ռուս. бинт, գերմ. Binde)* - *գ.* Վերքը կապելու՝ փաթաթելու երկար կապ՝ շղարշ՝ լաթ՝ վիրակապ: *Դոխտուրը հիշկան բինտավ կըպակըպօրում ա, կարում չի ա՛ր՛ունը վը՛ննը կըցընէ* (Ձ):

ԲԻՆՕՎՐԱ՛ - *տե՛ս* ԲԸՆՕՎՐԱ՛:

ԲԻՇԻ *(թրք. bişi)* - *գ.* Այլուրով, ձվով եւ յուղով պատրաստվող խմորեղեն: *Ակուշկավը վէր յէշում ա, տէսնում ա մին մարթ, ըստօլէն նըստած, բիշի, թա՛ժա՛ հաց, իփած հավ ըռաչին տիրա՛ծ, օտում ա* (ՀԺՀ, V, 462):

ԲԻՇԻՆԱԽՇԻ - *գ. տե՛ս* ՔՈԹԸՆԱԽՇԻ:

ԲԻՇՏԲԻՇՏՕՐԷԼ/ԲԸՇՏԲԸՇՏՕՐԷԼ - *նբ.* 1. Հրհրել, բշտել, բոթբոթել: *Խը՛ղճ կըվէն էնքան խօխէնք՛ը բիշտբիշտուրը՛ցէն, փախավ* (Բ): 2. Փորփրել, քչփորել: *Մըթկէն դօնը ընգած՝ մին չօփ ա յօր օնում, ըսքըսում էտ քօլէն տակը բիշտբիշտօրէլը* (Ձ): 3. *տե՛ս* Բիզ-բիզ անէլ (2):

ԲԻՇՏԸՀԱՐԷԼ/ԲԸՇՏԸՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԲԻՇՏԲԻՇՏՕՐԷԼ:

ԲԻՇՏԻ/ԲԸՇՏԻ *(պրս. must (բառունցք)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բիշտի-բիշտի անէլ - *տե՛ս* ԲԻՇՏԲԻՇՏՕՐԷԼ:

- Բիշտի տալ - 1. Բոթել, հրել: *Էն մարթը մուտանում ա, կ՛ամ նօրից քըմական բիշտի տամ...* (ՀԱԲ, 15, 137): 2. *տե՛ս* Բիզ տալ (2):

ԲԻՇՏԻՐՄԱՋ/ԲԸՇՏԸՐՄԱՋ - *ած.* Խառնակություն՝ խռովություն գցող, խառնակիչ: *Բիշտիրմագ կընէգ՛ ա, սաղ շէնը ո՛ւրո՛ւրօնցավ ա ածալ* (Ձ):

ԲԻՉ *(ռուս. бич (մտրակ)* - *տե՛ս* ՊՕՉ:

ԲԻՋԱ՛ՐԻԼ - *տե՛ս* ԲԸՋԱ՛ՐԻԼ:

ԲԻՋԱ՛ՐՄՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԲԸՋԱ՛ՐՄՈՒՆՔ:

ԲԻՋԱ՛ՐՎԻԼ - *տե՛ս* ԲԸՋԱ՛ՐՎԻԼ:

ԲԻՍԿԵՎԻՏ *(ռուս. бисквит, ֆր. biscuit)* - *գ.* Թեթեւ քաղցր թխվածք, որ պատրաստվում է ձվով, ալյուրով եւ շաքարավազով: *Մարը բիսկըվիտ ա թըխէս, տաս խօխօնցը* (Բ):

ԲԻՍՏԻ[1] - *գ.* 1. Պղնձե դրամ: *Ջուբնէրըմը էլ շահի, բիստի չի մընացալ, լօխ տուս ըն տուվալ* (ՋՏ, Ա, 54): 2. Փոքրիկ հաց, բոքոն: *Մին բիստի յա քըցո՛ւմ թօրբան, հըղէ ընըմ* (Ձ):

ԲԻՍՏԻ[2] - *տե՛ս* ԲԻՋԼԻԳ՛:

ԲԻՍՏԻԴԱԲԱՆ - *ած.* Սուր եւ բարձր կրունկ ունեցող: *Բիստիդաբան վընընըմանէր ա կ՛ը՛ցալ* (Բ):

ԲԻՏՕՆ[1] *(ռուս. бидон, ֆր. beton)* - *գ.* Մետաղյա տարրա՝ հեղուկ եւն տեղափոխելու համար: *Մին բիտօն մօշ ա քաղում, պիրում քըշըռում, տը՛սնում հէնգ՛ կիլօ* (Բ):

ԲԻՏՕՆ[2] *(ռուս. бетон)* - *գ.* Ջրով խառնված ցեմենտի, ավազի, խճի շաղախ, որ օգտագործվում է շինարարության մեջ: *Յէմէնդը վէր բօլ-բօլ չիլա՛վ, բիտօնը յը՛տէ կը չուրանա* (Բ):

- Բիտօն անէլ - Բետոն լցնել, բետոնով ամրացնել: *Պատէրը շարում ըն, կըլօ՛խը բիտօն անում* (Ձ):

ԲԻՐԱ՛ԴԻ - *տե՛ս* ԲԸԹԱ՛Վ:

ԲԻՐԱ՛Ք՛Ա՛ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բիրա՛ք՛ա՛ ըղնէլ - Արդյունավետ՝ արգասավոր՝ պտղաբեր դառնալ: *Հինչ ա բաղէրը ճո՛ւր ըն քըցա՛լ, ծառէրը բիրա՛ք՛ա՛ յը՛ն ընգալ* (Ձ):

- Բիրա՛ք՛ա՛ քըցիլ - Արդյունավետ՝ արգասավոր՝ պտղաբեր դարձնել: *Էտ ջիհիլնէն յը՛կէն, կօրծը բիրա՛ք՛ա՛ քըցէցէն* (Բ):

ԲԻՐԲԻԹՕ - *տե՛ս* ԲԸՐԲԸԹՕ:

ԲԻՐԱ՛Ն - *տե՛ս* ԲՈ՛ՒՐԱ՛Ն:

ԲԻՐԱ՛ՆԱ՛ՆՑ - *տե՛ս* ԲՈ՛ՒՐԱ՛ՆԱ՛ՆՑ:

ԲԻՐԱ՛ՆԲԻՐ - *տե՛ս* ՀԱ՛ՐԱ՛ՆԲԻՐ:

ԲԻՐԻՇԻԼ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՇԻԼ:

ԲԻՐԻՇՎԻԼ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՇՎԻԼ:

ԲԻՐԻՇՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԲԻՐԻՇՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՇՕԹՈՒՆ:

ԲԻՐՉԱ՛Գ *(թրք. birčək)* - *տե՛ս* ՊՕՉ:

ԲԻՐՔԱՏՈՒ - *տե՛ս* ՊԷՐՔԱՏՈՒ:

ԲԻՔ՛ԸՓԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԲԸՔ՛ԸՓԱՆԱԼ:

ԲԻՔ՛ԸՓՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԲԸՔ՛ԸՓՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԲԻՔ՛ԸՓՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԲԸՔ՛ԸՓՕԹՈՒՆ:

ԲԻՔ՛ՆԱԾՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԲԸՔ՛ՆԱԾՕԹՈՒՆ:

ԲԻՔ՛ՆԸՎԻԼ - *տե՛ս* ԲԸՔ՛ՆԸՎԷԼ:

ԲԻՔ՛ՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԲԸՔ՛ՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԲԻՔ՛ՆԻԼ - *տե՛ս* ԲԸՔ՛ՆԻԼ:

ԲԻՔ՛ՆՕՑ - *տե՛ս* ԲԸՔ՛ՆՕՑ:

ԲՈՒ[1] *(գրբ. բու)* - *տե՛ս* ՅԸՓԸԼԱՂ:

ԲՈՒ[2] - *տե՛ս* ԲՕՐԱՆ:

ԲՈՒԲՈՒ - *գ. մնկ.* Առասպելական չար ոգի: *Պէցիկը հիտի, Վէր բուբուն կ՛ա վուչ, վէռը կիծի* (ՆԱԲ, 170):

ԲՈՒԲՈՒԼ[1] - *գ.* 1. Դդումի դեռահաս պտուղ: *Էրկու բուբուլ՛ ա իփում, օտում* (Բ): 2. *փխբ.* Կարճահասակ: *Էրկու բուբուլ՛ ախճիգ՛ օնէ, վա՛ռին թա՛ռիփ ա ա՛նում* (Ձ):

ԲՈՒԲՈՒՂՈՒԼԻ/ԲԱԲԱՂՈՒԼԻ/ԲԸԼԴԸԲՈՒԴԻ - *գ.* Միջատի տեսակ: *...էս ա քանի տարի ա, վէր էրկու բուբուղուլի պա՛ն ըն տիրալ Թիփլիզի հայօց թէյատըրի ուջաղըմը...* (ՋՏ, Ա, 160):

ԲՈՒԴ *(թրք. but)* - *գ.* 1. Ազդր, զիստ: *Էտ տըղան տէնակը հանըմ ա, ո՛ւրա՛ն բուդան կըտրըմ, քըցըմ դուշին պը՛ռանը* (ՀԺՀ, V, 24): 2. Ազդրամիս: *Խօզ՛ին բուդը խըրավում ըն, նըստում, ք՛ը՛փ ա՛նում* (Ձ):

ԲՈՒԴԱԼԱ *(թրք. budala (հիմար, ապուշ, տհաս)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բուդալա գ՛ա՛դա՛ - *տե՛ս* ԸՎԱՐԱ:

ԲՈՒԴԸՐԻ - *տե՛ս* ՊՈՒԴԸՐԻ:

ԲՈՒԴՈՒՐ-ԲՈՒԴՈՒՐ - *տե՛ս* ԲԸԴՈՒՐ-ԲԸԴՈՒՐ:

ԲՈՒԴՈՒՐԴԱՆ - *տե՛ս* ԲԸԴՈՒՐԴԱՆ:

ԲՈՒԴՈՒՐՄԻԾ - *տե՛ս* ԲԸԴՈՒՐՄԻԾ:

ԲՈՒՋԱԼԱ՛Ց - *գ.* Պոռնիկի լաց, կեղծ լաց, որով ցանկանում են ազդել դիմացինի վրա: *Ըտըրա լա՛ցը բուզալա՛ց ա, հըվատա մէ՛լ* (Բ):

- Բուզալա՛ց տալ - Դիմացինի վրա ազդելու նպատակով կեղծ լաց լինել: *Էտ անաբուռ կընէգ՛ը, վէր տը՛սնում ա՝ կարում չի մարթին խա՛փի, ըսքըսում ա բուզալա՛ց տալը* (Ձ):

ԲՈՒՋԱՆԱԼ[1] *(գրբ. բոզանամ)* - *նբ.* Պոռնկանալ, պոռնիկ դառնալ: *Լ՛ավ ախճիգ՛ ար, ք՛ը՛ցավ քաղաք, բուզացավ* (Ձ):

ԲՈՒՋԱՆԱԼ[2] - *նբ.* Մոխրագույն դառնալ: *Ծո՛ը լըվացավ, ըռանգ՛ը վէր յը՛կավ, բուզացավ* (Բ):

ԲՈՒՋԱՆՈՒՑ *(գրբ. բոզանոց)* - *գ.* 1. Հասարակաց տուն: *Ասում ըն, մը՛ծ-մը՛ծ քըղըքնէրըմը բուզանուցնէն ըշկօլնէրան շատ ըն* (Բ): 2. *փխբ.* Անբարոյական միջավայր: *Ընգավ էտ բուզանուցը, կ՛ուղօթուն սըվը՛ռից* (Ձ):

ԲՈՒՋԱՐԱԾ - *ած. գ.* Պոռնիկների հետ կենակցող, կնամոլ (տղամարդ): *Բուզարած մարթը կարէլ չի տօն պահէ* (Ձ):

ԲՈՒՋԸԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԲՈՒՋԱՆՈՒՑ:

ԲՈՒՋԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԲՈՒՋԸՎԱՐԻ:

ԲՈՒՋԸՎԱՐԻ - *մ.* Պոռնիկի նման: *Բուզըվարի յա ապըրում* (Բ):

ԲՈՒՋՕԹՈՒՆ *(գրբ. բոզութիւն)* - *գ.* 1. Պոռնիկ լինելը: *Բուզօթունը փիս պէն ա* (Ջ): 2. Անբարոյական արարք: *Բուզօթուն ըրավ, կօրծա տՈՒս քըցէցէն* (Բ):

ԲՈՒՋՄԱ - *գ. տե՛ս* ՓՕԹ (2):

ԲՈՒԹԱ[1] - *գ.* 1. Հույս, ապավեն: *Վէ՛չ ումէդ կա, վէ՛չ բութա* (Ջ): 2. Հենարան, թիկունք, պաշտպան: *Ընդըրա բութան ՈՒրՈՒն ախպէրըն ա* (Բ):

- Բութա անել - Ապավինել: *Տահանք հըրցընում ըն, թա փօղ օնէ՞ս, տա թա՝ չէ՛, օգում ըմ ծը՛գ բութա անէմ, կ՚ամ* (ՀԺՀ, VII, 203):

- Բութա ինիլ/տը՛ռնալ - Օգնել, սատարել: *Բութա իլՈՒվ, քըվօրը խօխօնցը կըրթըցըրավ* (Ջ):

ԲՈՒԹԱ[2] - *գ.* 1. Հնձած արտում՝ խոտհարքում չհնձված տեղ կամ չհնձված արտում՝ խոտհարքում հնձված տեղ: *Թօխպը քըցՈՒլ ա բութա, կէրածըս կ՚ՈՒրմՈՒր թօթ ա...* (ԼՂԲ, 16): 2. Գորգի հյուսվածքի մեջ առանձին ամբողջություն ունեցող նախշ: *Գ՚ՈՒբին բութան ծաղեգ՚ ա* (Ջ): 3. *տե՛ս* ԲԱՆԹ:

ԲՈՒԹԿԱ/ԲՈՒՏԿԱ *(ռուս. будка, ասոր. pütqa (պանդոկ)* - *գ.* Մետաղե կամ փայտյա փոքր խուց՝ տարբեր նպատակների համար: *Էտ մարթը էտ պիծի ախպօրը յօր ա օնում, ք՚ընՈՒմ ՈՒրՈՒն բութկան* (ՀԺՀ, V, 327):

ԲՈՒԹՏԸ(ԲԸ) *(ռուս. будто бы)* - *տե՛ս* ԿԱԲՈՒՏԸ(ԲԸ):

ԲՈՒԹՈՒԼԿԱ/ԲՈՒՏՈՒԼԿԱ *(ռուս. бутылка)* - *տե՛ս* ԲՕԹՈՒԼ:

ԲՈՒԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԲԸԹՈՒՆ:

ԲՈՒԺԿԷՏ - *տե՛ս* ՊՈՒՆՔՏ:

ԲՈՒԼԽՏԷՐ - *տե՛ս* ԲՈՒԽՎԼՏԷՐ:

ԲՈՒԼՈՒԼ - *չբ.* Առատ դառնալ, շատանալ: *...Յէրգ՚իրը խըղաղվում ա, ամմէն հինչ բուլանում, ժուղովուրթըն ըկըսում ըն լՈՒվ ապրէլ* (ՀԺՀ, VII, 87):

ԲՈՒԼԱԾՄԻԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բուլաշմիշ անել - *տե՛ս* ՈՒրՈՒրօնցավ ածել:

- Բուլաշմիշ ինիլ - *տե՛ս* ՈՒրՈՒրօնցավ ըղնել:

ԲՈՒԼԲՈՒԼ[1] - *տե՛ս* ԲԸԼԲՈՒԼ[1]:

ԲՈՒԼԲՈՒԼ[2] - *տե՛ս* ԲԸԼԲՈՒԼ[2]:

ԲՈՒԼԲՈՒԼԼՈՒՋ - *տե՛ս* ԲԸԼԲՈՒԼԼՈՒՋ:

ԲՈՒԼՂԻ - *գ.* 1. Հոլի տեսակ: *Խօխան բուլդին շօռ ա տամ, ուրխանում* (Բ): 2. *փխբ.* Թռվռուն, շարժուն, անհանգիստ, չարաճճի անձ: *Էս խօխան բուլդի յա, սաղ օրը էն ա տՈՒրՈՒր կ՚ՈՒս* (Ջ):

- Բուլդի-բուլդի անել/կ՚ՈՒլ - Արագ շարժվել, թպրտալ, անհանգիստ լինել, դեսուդեն ընկնել: *Կըսկարէնք՚ը կ՚իրմըրած վէր ճիտը ա քըցում, բուլդի-բուլդի ա կ՚ամ...* (ՀԱԲ, 15, 22):

- Բուլդի կ՚ՈՒլ - *տե՛ս* Բուլդի-բուլդի անել:

- Բուլդի կըտըրել - Անընդհատ շարժման մեջ լինել, տեղապտույտ տալ: *Հինչ ը՞ս բուլդի կըտըրալ, տը՛ղըտ նըստէ՛* (Բ):

- Բուլդի կըտըրցընել - Անընդհատ շարժման մեջ պահել: *Այան չըխարակը բուլդի յա կըտըրցըրալ* (Ջ):

- Բուլդի ՂազՈՒր - Անհանգիստ՝ անընդհատ շարժման մեջ եղող մարդ: *Ի՜զէն բուլդի ՂազՈՒր ա, դինջանալ չօնէ* (Բ):

ԲՈՒԼՂՕՋԷՐ - *տե՛ս* ԲՈՒԼՂՕՋԷՐ:

ԲՈՒԼՂՕՋԷՐ/ԲՈՒԼՂՕՋԷՐ/ԲՈՒԼՂՕՋՈՒՐ *(ռուս. бульдозер, անգլ. bulldozer)* - *գ.* Շրջանակաձեւ լայն շեղբով տրակտոր՝ գետինը հարթեցնելու եւ հողը փոռելու համար: *ԲՈՒլղՕզէրը մին սըհաթումը էտ թումբը քանդՈՒմ ա* (Բ):

ԲՈՒԼՂՕՋՈՒՐ - *տե՛ս* ԲՈՒԼՂՕՋԷՐ:

ԲՈՒԼՂՕԿ *(ռուս. бульдок, անգլ. bulldog)* - *գ.* Շան տեսակ: *...Էտ թաքավէրին բՈՒլղօկ շօնը պըտըռ-պատառ ա ըրալ օխծին...* (ՀԺՀ, V, 81):

ԲՈՒԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Առատ դարձնել, շատացնել: *Էտ թաքավէրը ամմէն հինչը բուլըցընըմ ա* (Ջ):

ԲՈՒԼԻ - *տե՛ս* ՀՈՒՔ՚Ի (1):

- Բուլի-բուլի անել - *տե՛ս* ՀՈՒք՚ին բուլի-բուլի անել:

ԲՈՒԼԻ-ԲՈՒՍՏԻ - *գ.* Մանր տերեւներով եւ դեղին ծաղիկներով բույսի տեսակ: *Բուլի-բուստին ծաղկում ա, էծէրը օտում ըն* (Ջ):

ԲՈՒԼԼԱՄԱ - *տե՛ս* ԲՕԼԼԱՄԱ:

ԲՈՒԼԼՈՒՂ - *տե՛ս* ԲՕԼԼՈՒՂ:

ԲՈՒԼԼՈՒՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԲՕԼԼՈՒՂՕԹՈՒՆ:

ԲՈՒԼԿԻ *(ռուս. булка)* - *գ.* Ցորենի սպիտակ ալյուրից թխած փոքրիկ հաց: *Էս մարթը կ՚ամ ա տը՛սնում, վը՛ր բուլկի-ք՚ը ղըչըղնէն կէրալ ըն...* (ՀԺՀ, VI, 226):

ԲՈՒԼՅՕՆ *(ռուս. бульон, ֆր. boillon)* - *գ.* Մսաջրից պատրաստած դյուրամարս ջրալի կերակուր: *ՈՒզին հավը մօրթից, բույսօն շինից, հիվանդէն ուտըցըրավ* (Ջ):

ԲՈՒԼՎԱՐ - *տե՛ս* ԲԸԼՎԱՐ:

ԲՈՒԼՈՒԴ - *տե՛ս* ԲԸԼՈՒԴ:

ԲՈՒԼՈՒԴՈՒՇԿԱ - *տե՛ս* ԲԸԼՈՒԴՈՒՇԿԱ:

ԲՈՒԼՈՒՋ - *տե՛ս* ԲԸԼՈՒՋ:

ԲՈՒԼՔ՚ՈՒ/ԲՈՒՔ՚ԼՈՒ *(թրք. bürkü)* - *տե՛ս* ԲՕՂԱՆԸՂ:

ԲՈՒԽՎԼՏԷՐ/ԲՈՒԼԽՏԷՐ *(ռուս. бухгалтер, գերմ. Buchhalter)* - *գ.* Հիմնարկի հաշվապահությունը վարող մասնագետ՝ հաշվապահ: *Մարթ, կընէգ մաղազինէն լիգը, անխօս առուտուր ըն անում, վէ՛չ նիսյա կա, վէ՛չ դավթար, վէ՛չ բուխալտէր...* (ՋՏ, Բ, 26):

ԲՈՒԽԱԽ - *գ.* Կզակի տակ գոյացած հավելամիսը, ենթակզակ: *Էնքան ք՚ուքացալ ա՝ բուխախը կախ ա իլՈՒլ* (Ջ):

ԲՈՒԽԱՆԿԱ *(ռուս. буханка, լեհ. bochenek, լատ. focacius)* - *գ.* Աղյուսաձեւ հաց՝ բոքոն: *Բուխանկան կէս ա անում, յը՛ղը քըսում, կընՕտում* (Բ):

ԲՈՒԽԱՐԻ(Գ՚)[1]/ԲԸԽՈՒՐԻ(Գ՚)[1] -*(արաբ. buxar (գոլորշի)* - *գ.* 1. Պատի մեջ շինված վառարան՝ մեծ ու բաց կրակարանով: *Պըլը-Պուղին էլ տարալ ա, էն ութաղումը կըրակ ըրալ բուխըրիգ՚ումը, ղըզանը էլ հՈՒրթան կախ ըրալ* (ՀԱԲ, 15, 140): 2. Պատի մեջ բացված ծխնելույզ: *Ծօխը բուխարիգ՚ավը տՈՒս ա տը՛ռնըմ* (Ջ):

ԲՈՒԽԱՐԻ(Գ՚)[2]/ԲԸԽՈՒՐԻ(Գ՚)[2] - *գ.* Գառան ընտիր մորթուց կարված գլխարկ: *Ք՚ՈՒսպՈՒրը բուխարին տինՈՒմ ա կըլխէն, բէդէրը հըլՕրՈՒմ, տՈՒս կ՚ամ շինամաչը* (Ջ):

ԲՈՒԽՃԱՄԱԾ/ԲՈՒԽՉԱՄԱԾ - *ածական.* Կապոցի մեջ երկար մնալուց մաշած: *Բուխճամաշ շՕրէր ար, պիժէնից ք՚ըսիբնէրէն* (Ջ):

- Բուխճամաշ անել - Կապոցի մեջ երկար պահելով՝ մաշեցնել: *ՄըղՈՒփՈՒն չի՞ էտ դարյան, խէ բուխճամաշ ը՞ս ըրալ* (Բ):

- Բուխճամաշ ինիլ/տը՛ռնալ - Կապոցի մեջ երկար մնալով՝ մաշել: *Էտ պէնջակը էնքան բօխճումը կացավ, բուխճամաշ իլՈՒվ* (Բ):

ԲՈՒԽՃԱՄԱՉ/ԲՈՒԽՉԱՄԱՉ - *գ.* 1. Բոխչայի՝ կապոցի ներսը: *Բուխճամաչը յը՛խտուտ ար, շՕրէրը յըխտօտից* (Ջ): 2. Բոխչայի՝ կապոցի պարունակությունը: *Բուխչամաչը տՈՒս տուվավ, ՈՒրը՛վ տուվավ* (Բ):

ԲՈՒԽՉԱՄԱԾ - *տե՛ս* ԲՈՒԽՃԱՄԱԾ:

ԲՈՒԽՉԱՄԱՉ - *տե՛ս* ԲՈՒԽՃԱՄԱՉ:

ԲՈՒԽՏԸ-ԲԸՐԱԽՏԻ/ԲԱԽՏԻ-ԲԸՐԱԽՏԻ *(պրս. buxtān, ռուս. бухтыбарахты)* - *մ.* Առանց հսկողության, բախտի քմահաճույքին թողնված: *Տըվըրնէն բախտի-բըրախտի էտ ծըմակըմը ըրըծէս ըն* (Ջ):

ԲՈՒԾԻՆ *(ասոր. büsina (մի տեսակ խոտ, որ գործածում էին իբրեւ պատրույգ)* - *տե՛ս* ՓԸԹԷԼԼ:

ԲՈՒԿԼԻՑ - *գ.* Հողը փխրեցնելը եւ բույսի ենթացողունի շուրջը հավաքելը՝ լցնելը: *Բուկլիցին վախտը խըյարին թաղէն տական մին օխծ ա տՈՒս կ՚ամ, ը՛տըրան կընՕում* (Ջ):

- Բուկլից անել - Հողը փխրեցնել եւ հավաքել՝ լցնել բույսի ենթացողունի շուրջը՝ պարարտացնելու համար: *Կարտօշկան վէր բուկլից չանիս, լ՚ավ պէրք չի տալ* (Ջ):

ԲՈՒՂ/ԲՕՂ *(արաբ. buxār, թրք. bugü)* -

գ. Եփելուց՝ թաց բանը չորացնելուց եւ այլն առաջացած գոլորշի՝ շոգի: *Ղըզդանէն դափաղը վէր յօր ա օնում, մըսէն բուղը թըխում ա իրը*ᵉ*սէն* (Բ):

- Բուղը յըᵉր ինիլ - 1. Շատ տաք, տոթ լինել: *Ըստի տաք չինիլ, բուղը յըᵉր ա ինիս* (Բ): 2. Շատ քրտնել: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, բուղը յըᵉր ա ինում:* 3. Թարմ լինել (կերակուրների, ուտելիքի մասին): *Լᵘավ խօրաղᵘ ա, բուղը յըᵉր ա ինում* (Բ): 4. Առողջ, ամուր եւ ուժեղ կազմվածք ունենալ (մարդու մասին): *Տըղամարթ, հինչ տըղա՞մարթ, բուղը յըᵉր ա ինիս* (Ձ):

ԲՈՒՂԱ *(թրք. boğa)* - *տե՛ս* ՔᵘԱԼԼԱ²:

- Բուղավ կᵘալ - *տե՛ս* Քᵘըլլավ կᵘալ:

ԲՈՒՂԱՋԷԳᵘ - *ած.* Շատակեր: *Բուղաձէգ կընգանը մարթին տօնը կըքանդվի* (Ձ):

ԲՈՒՂԱՆԸՂ/ԲՕՂԱՆԸՂ - *գ.* Տոթ, սաստիկ շոգ: *Կօզի ադրᵉվը հանլա տուս չի յըᵉկալ, ամմա բօղանըղ ա* (Բ):

ԲՈՒՂՂԷՅԻ - *գ.* Ցորենի նման քիստեր ունեցող խոտի տեսակ: *Բուղդէյին հըրէլիս սայաղ բիդի կէնաս՝ ըղնէ վէչ պէրանըտ* (Բ):

ԲՈՒՂԸՋԱՀԱՆՋ - *գ.* Կոկորդահաղ: *Էտ բուղըզահանզը ըտըրան մին օր ըսպընական ա* (Ձ):

ԲՈՒՂԸՋԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԲՈՒՂԱՋԷԳᵘ:

ԲՈՒՂԸՋԱՑԱՎ - *տե՛ս* ՊԸԿՕՌՈՒՑ:

ԲՈՒՂԸՋՅԱԼԼԸᵉԽ - *գ.* Փոքր թաշկինակ, որով կապում են կոկորդը: *Բուղըզալլըᵉխը պըկէն կապում ա, պըրանըմ* (Ձ):

ԲՈՒՂԸՔԱՎԷՐ - *ած.* 1. Բողոք ունեցող, բողոքող: *Բուղըքավէրնէն թուփ ըն տըᵉռնըմ, քᵘինամ թուշ թաքավէրին կօշտը* (Ձ): 2. Դժգոհ, անբավարար: *Մարթը ասմա.- Մ կընէգ, հինչա յը՞ս բուղըքավէր* (Ձ):

ԲՈՒՂԻ - *տե՛ս* ԲՈՒԲՈՒ:

ԲՈՒՂԼԱՄԱ/ԲՕՂԼԱՄԱ *(թրք. buğulamak (շոգեխաշել)* - *գ.* Շոգեխաշումով միսը եփելով պատրաստվող կերակուր, շոգեխաշուկ: *Կᵘառնը մօրթում ըն, բուղլամա շինում, դունաղէն հարգում* (Ձ):

ԲՈՒՂԼԱՄԻՇ/ԲՕՂԼԱՄԻՇ/ԲՈՒՂՄԻՇ/ԲՕՂՄԻՇ/ԲՕՂՈՒԼՄԻՇ *(թրք. bağulmuš)* - *տե՛ս* ԲՈՒՂՄԱԽԷԽՏ:

ԲՈՒՂՄԱԽԷԽՏ/ԲՕՂՄԱԽԷԽՏ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բուղմախէխտ անել - 1. Գոլորշու մեջ խեղդել: *Կընանէքᵘը ըտըրան փըռնում ըն, քըցանում հըᵉռ ածած ճիրին մաչը, բուղմախէխտ անում* (Ձ): 2. Սաստիկ վշտացնել, վիշտ պատճառելով՝ խեղդել: *Էտ մարթին էնքան տըռպըրտըᵉցէն, բուղմախէխտ ըրէն* (Բ):

- Բուղմախէխտ ինիլ/տըᵉռնալ - 1. Գոլորշու մեջ խեղդվել: *Կատուն ընգավ փըլթփըլթայիս բանᵘմանզին թէշտը, բուղմախէխտ իլանվ* (Բ): 2. Սաստիկ վշտից տառապել՝ խեղդվել: *Դանրդէրը շըտացավ, բուղմախէխտ իլանվ* (Ձ):

ԲՈՒՂՄԻԾ - *տե՛ս* ԲՈՒՂԼԱՄԻԾ:

ԲՈՒՂՈՒՄ-ԲՕՂՈՒՄ - *տե՛ս* ԲԸՂԸՄ-ԲՕՂՈՒՄ:

ԲՈՒՄԲՈՒԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ԲԸՄԲՈՒԿԱԼԻԼ:

ԲՈՒՅԱՆԻՏ *(ռուս. буянить)* - *տե՛ս* ԲՈՒՆՏԱՎԱՏ:

ԲՈՒՅՐՈՒՂ *(թրք. buyruk)* - *գ.* Հրաման, կարգադրություն, առաջադրանք: *Ըստուծանա բույրուղ ա կᵘամ, վըᵉր էտ կᵘանլէրը պիտի Օվչի Փիրումէն փըռնէն, օտէն* (ՀԺՀ, VII, 193):

ԲԱՆԱ - *տե՛ս* ԲԻՆԱ:

ԲՈՒՆԳᵘ - *տե՛ս* ԲԱՆՔᵘ:

ԲՈՒՆԹ - *տե՛ս* ԲՈՒՆՏ:

ԲՈՒՆԹԱՎԱՏ - *տե՛ս* ԲՈՒՆՏԱՎԱՏ:

ԲՈՒՆԿԷՐ *(ռուս. бункер, անգլ. bunker)* - *գ.* Սորուն նյութերի, հատկապես հացահատիկի ժամանակավոր զետեղարան: *Արտ, հինչ ա՞րտ, կօմբայինը մէհէտ շօռ տուվավ, բունկէրը լըցցավ* (Բ):

ԲՈՒՆՆԱՆ-ԱՎԱԼԱ(Ն) - *մ.* Ի սկզբանե, շատ հնում: *Բուննան-անվանան ընում ա, չընում մին թաքավէր* (ՀԺՀ, V, 170):

ԲՈՒՆՏ/ԲՈՒՆԹ *(ռուս. бунт)* - *գ.* Տարերային ապստամբություն, խռովություն: *Մուսմընու բունթավընը ար, դուշմընէն չօրս ընգᵘանան նըդէյիս ըն իլանլ...* (ԼՂԲՔ, 271):

- Բունտ պիցըրցընել - *տե՛ս* Բունտավատ անել:վ

ԲՈՒՆՏԱՎԱՏ/ԲՈՒՆԹԱՎԱՏ *(ռուս. бунтовать (ապստամբել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բունտավատ անել - Ընդվզել, ապստամբել, խռովություն բարձրացնել: *Ժուղօվուրթը բունտավատ ըրէն, թաքավէրին վէր պէրէն* (Ձ):

ԲԱՆՔᵘ/ԲՈՒՆԳᵘ - 1. *տե՛ս* ԲԸՆՕՎՐԱ: 2. *գ.* Սկզբնավայր, օրրան, հայրենիք: *Էրկու ախպէրը օրախ-օրախ քᵘընում ըն ուրանց բունգᵘը, ուրանց տան-տըռան յըրա* (ՆԱԲ, 55):

ԲԱՆՕՎՐԱ - *տե՛ս* ԲԸՆՕՎՐԱ:

ԲՈՒԾԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԹԱՆԼԱՆԱԼ:

ԲՈՒԾԱՆԹ - *տե՛ս* ԹԱՔᵘԻ: *...Հինչքան օզիս, քէզ մըհար էլ կըճարիմ, բուշարթ մէչտէղը նիսյա չինի...* (ՋՏ, Ա, 132):

ԲՈՒԾԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԱՆԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԲՈՒԾԼԱԹ *(ռուս. бушлат, գերմ. Busche-run)* - *գ.* Տղամարդու մկդակած հաստ ու կարճ վերնազգեստ: *Սալդաթը մին բուշլաթ ա տամ ըտըրան, մին կᵘառնը ինքᵘ օնում* (Ձ):

ԲՈՒԾՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԱՆԼՕԹՈՒՆ:

ԲՈՒՉԱԽՉԻ *(թրք. bičakči)* - *գ.* Դանակ պատրաստող արհեստավոր, դանակագործ: *Բուչախչին մի լᵘավ տէնակ ա շինում, տամ էտ տըղէն* (Ձ):

ԲՈՒՋԻ - *տե՛ս* ՊԸՂՕՃ:

- Բուջի կարօվա - *մնկ. տե՛ս* ՋԱՏԷԳ²:

ԲՈՒՋԻ-ԲՈՒՋԻ - *տե՛ս* ԲԸԼԸ-ԲԱԼԱ:

- Բուջի-բուջի անել - 1. Դժվարությամբ՝ զրկանքներով տուն ու տեղ դնել: *Դէ անտըղամարթ տօնը հինչ կինի՞, էն էլ աննամուս կընգա ծէռքի, վէր բուջի-բուջի չի անէլ, տօնը շինի...* (ՀԺՀ, V, 524): 2. Կամաց-կամաց որեւէ բան անել: *Բուջի-բուջի ընէլավ արտը վարից, պըրծավ* (Ձ):

ԲՈՒՌԱԿ - *տե՛ս* ԲՈՒՌՌԱԿ:

ԲՈՒՌԴՈՒԿ *(ռուս. бурдюк)* - *գ. տե՛ս* ՏԷԳ:

ԲՈՒՌՆԻ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՆԻ:

ԲՈՒՌՆՈՒՋ *(արաբ. burnus, թրք. bornoz (խալաթ, սրբիչ), ռուս. бурнус)* - *գ.* 1. Անթեւ վերարկու: *...Խընամէքը տուս տէռին հըռհըռալավ, վըᵉրը շալում փըթաթված, վըᵉրը՝ բուռնուզում...* (ՋՏ, Ա, 1): 2. Բրդե կտոր: *Արաղը ծախում ա, էրկու արշին բուռնուզ ինքᵘ օնում կընգանը հըᵉտէ* (Ձ):

ԲՈՒՌՌԱԿ/ԲՈՒՌԱԿ *(ռուս. бурак)*- *գ.* Կարմիր բազուկ: *Բօրշէն մաչը վէր բուռռակ չի քըցեցէր, էլ հինչ բօ՞րշ* (Բ):

ԲՈՒՍ¹ - *տե՛ս* ԲԱՆՍ:

ԲՈՒՍ² - *տե՛ս* ԲՈՒՍԱԹ:

ԲԱՆՍ/ԲՈՒՍ¹ *(թրք. busun (դարան)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բանսը պահէլ - *տե՛ս* Հըᵉտը պահէլ: *Մըթկըմը տընըմ ա, էն մին քըշէրը բանսը պահէ, տըᵉսնա էտ հու վա, կᵘօղին փըռնէ* (ՀԺՀ, V, 38):

- Բանս կէնալ - *տե՛ս* Մարաղ կէնալ: *Բանս կացավ, կᵘըխտարը վէր քըցից* (Բ):

ԲՈՒՍԱԹ *(թրք. büsat)* - *գ.* Մարմնի կառուցվածքը՝ կազմվածքը: *Ըտըրա բուսաթը վէրընա՞, վէր օգում ըս տըղէտ հըᵉտէ օգիս* (Ձ):

ԲԱՆՍ-ԲԱՆՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բանս-բանս անել - *տե՛ս* Հըᵉտը պահէլ: *Մին ղօչճաղ էլ տըրա հէտը կըտրած, բանս-բանս ա անում, վըᵉր ծին կᵘուղանա...* (ՀԺՀ, VII, 299):

ԲՈՒՍԽՈՒՆ/ԲԱՍԽՈՒՆ/ՂՈՒՍԽՈՒՆ *(թրք. baskin (հանցանքի պահին հան-*

կարծակիի բերելով՝ ձերբակալելը) - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բուսխուն ըղնէլ - Շատ շտապել, ավելորդ փութկոտություն ցուցաբերել: *Կօրծ ա լի՞, կանիս, խէ բուսխունըն ը՞ս ընգալ* (Զ):

- Բուսխուն կօխէլ - Շատ շտապեցնել, շուտափույթ անելու դրդել: *Բըրիգադիրը ժուղուվուրթէն բուսխուն կօխից, մին օրումը բաղէրը քաղէլ տուվավ* (Զ):

ԲՈՒՍԸՆԱՏԱՐ/ԲՈՒՍՈՒՆԱՏԱՐ - *գ.* Բանջարանոց ունեցող, բանջարանոցի տեր: *Կարկուտը յը^ակավ, բուստընտարէրը մընացէն ծուկնըրնէն վէր թըկէս* (Բ):

ԲՈՒՍԸՆԱՏԸՊ/ԲՈՒՍՈՒՆԱՏԸՊ - *գ.* Բանջարանոցի համար հատկացված տեղը, բանջարանոցի տեղը: *Շէնին բուստընընտը^աղէրը կ՚ը^ատէն կուխկէրքէն ա* (Բ):

ԲՈՒՍԻ - *տե՛ս* ՓՈՒՍԻ:

ԲՈՒՍՈՒՆԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԲՈՒՍԸՆԱՏԱՐ:

ԲՈՒՍՈՒՆԱՏԸՊ - *տե՛ս* ԲՈՒՍԸՆԱՏԸՊ:

ԲՈՒՎԱ - *գ. մակ.* Ջուր: *Խօխան վէր ասից՝ բուվա, գիդա՛ վէր ճ՚ուր ա օգ՚ում* (Բ):

ԲՈՒՏԷՐԲԸՐՕՏ *(ռուս. бутерброд, գերմ. Butterbrot)* - *գ.* Կարագով, պանիրով, երշիկով եւ լցոնած հացի կտոր: *Սունկան էրկու բուտէրբըրօտ ա տ՚ուս օնում, տամ էտ խօնցը* (Զ):

ԲՈՒՏԿԱ - *տե՛ս* ԲՈՒԹԿԱ:

ԲՈՒՏՏԸ(ԲԸ) - *տե՛ս* ԿԱԲՈՒՏԸ(ԲԸ):

ԲՈՒՏՈՒԼԻԶՄ *(ռուս. ботулизм, լատ. botulus)* - *գ.* Ծանր թունավորում: *Բուտուլիզման պըրծումը չի կա* (Բ):

ԲՈՒՏՈՒԼԿԱ - *տե՛ս* ԲՈՒԹՈՒԼԿԱ:

ԲՈՒՐԱՆԻ - *տե՛ս* ԲԸՐԸՆԻ:

ԲՈՒՐԱՋԱՂ - *գ.* Պողպատի կտոր, որով հեսանում են գործիքները: *Բուրաջաղը յէր կալ՚ավ, տինըկնէն թավ տըվավ* (Զ):

ԲՈՒՐԲՈՒԴՕ - *տե՛ս* ԲԸՐԲԸԴՕ:

ԲՈ՚ՐԲՈ՚ԹՕ - *տե՛ս* ԲԸՐԲԸԹՕ:

ԲՈ՚ՐԴԱ՚Ն/ԲԻՐԴԱ՚Ն *(թրք. birden)* - *մ.* Իսկույն, անմիջապես, անհապաղ: *Բ՚ուրդա՚ն ըռըշկընուն ուրվաս ա մի պալատ* (ՀԲ, 340):

ԲՈ՚ՐԴԱ՚ՆԱ՚ՆՑ/ԲԻՐԴԱ՚ՆԱ՚ՆՑ - *մ.* 1. *տե՛ս* ԲՈ՚ՐԴԱ՚Ն: 2. Միանգամից՝ մեկ անգամով, միանգամյա գործողությամբ՝ ձեռնարկումով՝ ճիգով եւ այլն: *Էտքան կօրծը բ՚ուրդա՚նա՚նց ա ըրալ* (Զ):

ԲՈՒՐԸՆՏԻԿԻՆ/ԲՈՒՐՈՒՆՏԻԿԻՆ - *տե՛ս* ԴԵԳՈ՚ՒՆ (1): *Էս ախճիգ՚ըն էլ նի յա մըտալ մին օթաղ, էս բուրունտիկինը կըղնըցըրալ...* (ՀԺՀ, VI, 57):

ԲՈՒՐԹԻ - *տե՛ս* ԲԻԾՏԻ:

ԲՈՒՐԺՈՒ *(ռուս. буржуа, ֆր. bourgeois)* - *գ.* 1. Բուրժուական դասակարգին պատկանող անձ: *Սավէտին վախտը վէչ բուրժու կար, վէչ նօք՚ա՚ր* (Զ): 2. Հարուստ, ունեւոր մարդ: *Տու՝ ք՚ա՚սիբ, էն՝ բուրժու, ք՚ը^ազ ախճիգ՚ չի տալ* (Զ):

ԲՈՒՐԻ - *տե՛ս* ԲՕՐԱՆ:

ԲՈՒՐԻ-ԲՈՒՐԻ - *տե՛ս* ԲԸՐԸ-ԲՈՒՐԻ:

ԲՈՒՐՄԱ - *ած.* 1. Մեծ-մեծ, խոշոր (թութ): *Բուրմա թօթ ա քաղում* (Բ): 2. Խիտ, խիտ առ խիտ, հոծ: *Բուրմա քօլօտ ա* (Բ): *գ.* 3. Կապուկ, խուրձ: *Մին բուրմա խօտ ա քըցո՚ում կըվէն առաշկը, ինք՚ը ք՚ո՚ւնում* (Զ): 4. Ոլորած բրդի փաթեթ: *Պիրթին բուրման տինըմ ա ըռաչեն, կըծկում* (Զ):

ԲՈՒՐՄԻԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բուրմիշ անէլ - *նբ.* Մեկին շատ բանեցնել՝ աշխատեցնել: *Շինա՚ցուց բուրմիշ ա անում, ինք՚ը հըրուստանում* (Բ):

- Բուրմիշ ինիլ - *չբ.* Շատ բանել՝ աշխատել: *Սաղ օրը բուրմիշ ա ինո՚ւմ* (Բ):

ԲՈՒՐՉՈՒՄԸԸ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԷՄԸԸ:

ԲՈՒՐՋ/ԲՕՐՋ[1] *(արաբ. burj, պրս. borj (ամրոցի աշտարակ), թրք. burč)* - *գ.* Անկյուն, ծայր: *...Փօսէն մին բուրջումը տէհա մին օխնը ծզո՚ւմ ար ինձ կըծէ...* (ԼՂԲՔ, 268):

ԲՈՒՐՈՒ-ԲՈՒՐԻ - *տե՛ս* ԲԸՐԸ-ԲՈՒՐԻ:

ԲՈՒՐՈՒՂ *(թրք. buruq)* - *գ.* Նավթաշտարակ: *Հ՚ըռանցէ յէշում ա, տը^ասնում նօթէն բուրուղնէն ըրվամ ըն* (Զ):

ԲՈՒՐՈՒՆՏԻԿԻՆ - *տե՛ս* ԲՈՒՐԸՆՏԻԿԻՆ:

ԲՈՒՐՈՒԾ-ԲՈՒՐՈՒԾ - *տե՛ս* ԲԸՐՈՒԾ-ԲԸՐՈՒԾ:

ԲՈ՚ՒՐՈ՚ՒՇՈ՚ՒՄ - *տե՛ս* ԲԸՐՈ՚ՒՇՈ՚ՒՄ:

ԲՈ՚ՒՐՈ՚ՒՇՈ՚ՒՄԷ - *տե՛ս* ԲԸՐՈ՚ՒՇՈ՚ՒՄԷ:

ԲՈ՚ՒՐՈ՚ՒՇՈ՚ՒՄԸ^աՂԱՆ - *տե՛ս* ԲԸՐՈ՚ՒՇՈ՚ՒՄԸ^աՂԱՆ:

ԲՈ՚ՒՐՈ՚ՒՑՈ՚ՒԼՕՋ - *տե՛ս* ԲԸՐՈ՚ՒՑՈ՚ՒԼՕՋ:

ԲՈ՚ՒՐՕ *(ռուս. бюро, ֆր. bureau)* - *գ.* Որոշ կազմակերպությունների՝ մարմինների եւն ղեկավար եւ կարգադրիչ անձնակազմի անվանումը: *Հարցը տինո՚ւմ ըն բ՚ուրօ՚ումը, ըտըրան կօրծա տո՚ւս քըցո՚ում* (Զ):

ԲՈՒՐՕ-ԲՈՒՐՕ - *տե՛ս* ԲԸՐՕ-ԲԸՐՕ:

ԲՈՒՐՕՆ - *տե՛ս* ԲԸՐՕՆ:

ԲՈՒՐՕԾ(ԿԱ) - *տե՛ս* ԲԸՐՕԾԿԱ:

ԲՈՒՖԷՏ *(ռուս. буфет, գերմ. Bufett, ֆր. buffet)* - *գ.* 1. Սենյակի պահարան, սպասքապահարան: *Կօնդունց Սաթենիգ՚ը մագազինան մին բուփէտ ա ինք՚ օնում, պ՚ուրո՚ում տոն* (ՆԱԲ, III, 133): 2. Ուտելիք ու խմելիք վաճառելու փոքրիկ բաժանմունք հիմնարկներում եւ հասարակական վայրերում: *Էտ բուփէտումը լ՚ավ կատլէտ ըն ծախում* (Բ):

ԲՈՒՖԷՏՉԻԿ *(ռուս. буфетчик)* - *գ.* Բուֆետապան, բուֆետի աշխատող՝ վաճառող: *Բուփէտչիկը խափո՚ում ա, ը-տըրա փուլէրը ինք՚ օնում* (Զ):

ԲՈ՚ՒՔ՚ԼՈ՚Ի - *տե՛ս* ԲՈ՚ՒԼՔ՚Ո՚Ի:

ԲՈՒՔՍԻՐ - *տե՛ս* ԲՕՔՍԻՐ:

ԲՕ - *տե՛ս* ՊՕ:

ԲՕՋ[1] *(գրբ. բոզ, լատ. bozo (աղջիկ, կույս), վրաց. bozi)* - 1. Պոռնիկ, շնություն անող մարդ (առավելապես կին): *Աշխարքըս կ՚օղըն ա բօզըն ըն քանդ՚ում* (Զ): 2. Մատնիչ, մատնությամբ զբաղվող մարդ: *Էտ բօզը սաղ հընգէրուցը ծախից, ընդըրանա հը^առէ շօ՛ռ տօ* (Բ):

- Բօզու տըղա - *տե՛ս* ԲՕՋ[1] (2):

ԲՕՋ[2] *(պրս. böz, թրք. boz)* - *ած.* Մոխրագույն, սպիտակավուն: *Օրախ-օրախ յէր ա ինում բօզ ծին, չափ քըցում* (ՀԱԲ, 15, 6):

ԲՕՋԲԱՇ *(թրք. bozbaš)* - *գ.* Ոչխարի մսով եւ տարբեր համեմունքներով պատրաստված ջրալի կերակուր: *Մի-հէնգ՚ բօզբաշ իփծ՚ղ չի կա* (Բ):

ԲՕԹԷԼ - *նբ. տե՛ս* Բիշտի տալ:

ԲՕԹՈՒԼ *(ռուս. бутыль)* - *գ.* 1. Գլանաձեւ եւ նեղ վզով ապակյա անոթ՝ հեղուկներ լցնելու համար, շիշ: *Էն առուտուրականը յօր ա օնում բօթուլը, ըստաքաննէն լըցնում...* (ՀԺՀ, V, 63): 2. Մեկ շշի պարունակությունը՝ որպես հեղուկների չափի միավոր: *Մին բօթուլ թութէն արաղը ամմէն հինչ ա՚ժի* (Զ):

ԲՕԼ *(թրք. bol (լայն, ազատ, արձակ))* - *ած.* 1. Առատ, շատ: *Մըհէնգ՚ ըստըռնու հէնգ՚ հ՚ուրո՚ւր ուրական ըմ ըրալ, բօլ պէրք ըստացալ...* (ԼՂԲՔ, 271): 2. *տե՛ս* ՀԷՐԻՔ՚: *Շօնը թա.- Ինձ քըսանը բօլ ա, մընացածը տօ ո՚ւրա՚ն...* (ՀԺՀ, VII, 194):

- Բօլ ա, հէրիք՚ ա - Բավ է, այլեւս այդպես շարունակել անհնար է: *Բօլ ա, հէրիք՚ ա, հիշքան ինձ խա՚փա՚լ ա...* (Զ):

- Բօլ անէլ - 1. *տե՛ս* Հերիք՚ անէլ: 2. Դադարեցնել, կանգ առնել, վերջ տալ: *Շատ ըս չըրչարվալ, բօլ ըրա* (Զ):

- Բօլ իլա՚վ, հէրիք՚ իլա՚վ - *տե՛ս* Բօլ ա, հերիք՚ ա:

ԲՕԼԱՀՄԻԾ - *տե՛ս* ԲՕԼԸՀՄԻԾ:

ԲՕԼ-ԲՕԼ *(թրք. bol-bol)* - *մ.* Առատ կերպով, առատորեն, շատ: *...Մարթա մին տը^ադա ծէն ըն տամ դօնաղ, հ՚ուրո՚ւմ՚ա՚թ անում, բօլ-բօլ հաց տամ* (ԱԱ, 27):

ԲՕԼԸՀՄԻԾ/ԲՕԼԱՀՄԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բօլըհմիշ ինիլ - *տե՛ս* Բ՚ա՚ք՚մ՚ազը բօլըհմիշ ինիլ:

ԲՕԼԹԱ *(իտալ. volta (պտույտ, դարձ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Բոլթա թակէլ/տալ - 1. Փոքր տարածության վրա անընդհատ գնալ-գալ՝ անցուդարձ անել: *Մին հէտ էլ քըշէրավ-քըշըրհանա յէր ա կացալ, տըռնավը բոլթա տըվալ* (ՀԺՀ, VI, 148): 2. Թափառել, թրեւ գալ: *Հօրը ք՛ըմանգ՛ ինիլին տը՛ղ, սաղ օրը էն ա բոլթա թըկէս* (Բ):

ԲՕԼԼԱՄԱ/ԲՈՒԼԼԱՄԱ - *տե՛ս* ԲՕԼ-ԲՕԼ:

ԲՕԼԼՈՒՂ/ԲՈՒԼԼՈՒՂ *(թրք. bolluk)* - 1. *տե՛ս* ԲՕԼ-ԲՕԼ: *Թաքավէրը գ՛իդանա ա, թա վէր յէրգ՛իրը բոլլուղ ա պըհէս, ընդրա դանդանա ա ըտի ըսէս* (ՀԺՀ, V, 297): 2. *տե՛ս* ԲՕԼԼՈՒՂԹՈՒՆ:

ԲՕԼԼՈՒՂԹՈՒՆ/ԲՈՒԼԼՈՒՂԹՈՒՆ - *գ.* Առատություն: *Միհէնգ՛ բոլլուղթուն ա, մարթիք՛ բոլ-բոլ ապրում ըն* (Ձ):

ԲՕԼՄԱ - *տե՛ս* ԲՕԼՄԱ:

ԲՕԼՄԱ/ԲՕԼՄԱ/ՄՕԼԲԱ - *տե՛ս* ՆԱԼ-ԲԱՔ՛Ի:

ԲՕԼՈՒԿ/ԲԷԼՈՒԿ *(թրք. bölük)* - *գ.* 1. Ոհմակ: *Կ՛ուլէրէն բօլ՛ուկը քըշէրը նի յա տը՛ռնըմ շէնը, շընէրը վըխէլան նըհէտ կօչ ըն կ՛ամ* (Ձ): 2. Հոտ, երամակ: *Խուզէրէն բօլ՛ուկը շէնին բուստըննէն սաղ քընդէցեն* (Բ): 3. Խումբ, ամբողջություն, բազմություն: *Տահանց անա մին բօլ՛ուկ ք՛իս ըն ծըմակը, շօռ կ՛աս, ամմա էտ խուխէն քըթինանա չըն* (Ձ):

ԲՕԼՈՒԿ-ԲՕԼՈՒԿ - *մ.* Խումբ-խումբ: *Ըտըրանք բօլ՛ուկ-բօլ՛ուկ տանուս ըն տը՛ռնում, փախչում* (Ձ):

ԲՕԽՃԱ/ԲՕԽՉԱ *(պրս. boğče, թրք. bohča)* - *գ.* 1. Շորերի կապոց: *Մին բոխճա շօր ա տամ, տանան տանուս քըցում* (Ձ): 2.Հագուստները կապելու համար քառանկյունի հատուկ շոր: *Մին բոխճա յա կարում, շօրէրը նի տամ մաչը* (Բ): 3. Ուտելեղենի կապոց: *Մէլիքը ուրան բոխճան ծունու նըման հաց ա տանուս օնում, տընում սուփրէն* (ՆԱԲ, 132): 4. Կապոցով տրվող նվեր: *Հըրթնըցուվէն մին լ՛ավ բոխճա յա տամ* (Բ):

- Բոխճան կապած մընալ - *անծ.* Ունեցածը չվայելել, մուրազին չհասնել: *Սօնա բաջին հըրըվանէն անէսկ ա տամ.- Բոխճատ կապած մընա* (Ձ):

- Բոխճան պէնալ - 1. Անցած-գնացած բաների մասին խոսել, շատախոսել: *Մին օր էլ ջիհանում ըն, նըստում, բոխճան պէնում, ուրանց կըլխավը ընցածը պատմում* (Ձ): 2. Գաղտնիքը բաց անել՝ հրապարակել: *Կընէգ՛ը ասմա.- Սուս ը-րա, քանէ բոխճատ պէցալ չըմ* (Ձ):

ԲՕԽՃԱ-ԲՕԽՃԱ - *մ.* Կապոցներով: *Հօրը տանը իլանծ-չիլանծը բոխճա-բոխճա կըրալ ա* (Ձ):

ԲՕԽՃԱԼԱՄԻՇ/ԲՕԽՉԱԼԱՄԻՇ *(թրք. bohčalamak)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բոխճալամիշ անել - Շորերը՝ իրերը եւն կապոցի մեջ հավաքել: *Յէտ ա տէռնում, բոխճալամիշ անում, էտ շօրէրը տանում, վէր տա ըխճըկանը* (ՀԱԲ, 15, 108):

ԲՕԽՇԱԲ/ԲՕՂՇԱԲ/ԲՕՇԽԱԲ *(թրք. bošqab)* - *գ.* 1. Պղնձյա մեծ ափսեանման աման: *Հավը կըտօրում ա, ածում բոխշաբը* (Բ): 2. Ափսեանման աման, որ գործածվում է իբրեւ կափարիչ: *...Մէծ տախտէն տակէն էս ա մին ղըզդան կա, ռէխը ղըփըլած, բոխշաբըն էլ կըլխէն տըրանծ* (ՆԱԲ, 57):

ԲՕԽՉԱ - *տե՛ս* ԲՕԽՃԱ:

ԲՕԽՉԱԼԱՄԻՇ - *տե՛ս* ԲՕԽՃԱԼԱՄԻՇ:

ԲՕՂ - *տե՛ս* ԲՈՒՂ:

ԲՕՂԱԶ *(թրք. boğaz)* - *գ.* 1. Բերան, երախ: *Չօբանը ջըլանվը քըցում ա ծիյին բօղազը, ինք՛ը յըրան նըստում, յէտ տանռնում տօն...* (ՀԺՀ, V, 363): 2. Բուկ, կոկորդ: *Հունց ա պըտրիէս՝ մին վը՛սկըռ ք՛իս ա, բուղազումը տընգըվէս* (ԱԱռ, 9): 3. *փխբ.* Անձ, շունչ: *Քըշէր ցիրը՛կ ըշխադում ա, հինչ ա՞նէ, տանը օխտը բօղազ կա* (Բ):

- Բուղազան խը՛ղճ - Սովածությանը չդիմացող, շատակեր, անկշտում, ուտելիքի հանդեպ անզուսպ: *Ըտըրան էլ ինըմ ա մին բուղազան խը՛ղճ կընէգ՛* (Ձ):

- Բուղազան կըտըրէլ - Իրեն զրկել, իրեն զրկելով՝ տնտեսել, խնայողություն անել, ուրիշին օգնել: *Բուղազան կըտըրալ ա, էտ յիթիմնէրէն պահալ, մընցըրալ* (Բ):

- Բուղազան պէնդ - Ուտելիքի հանդեպ ժուժկալ, քչակեր: *Բուղազան պէնդ ա, ըտըրա հը՛տէ էլ կարում ա տօնը պահէ* (Բ):

- Բուղազավը կօլ չընք՛ինիլ - Կոշտ լինել (ուտելիքի մասին): *Էս տանանը բուղազավը կօլ չի ք՛ինում, տու հունց ը՞ս օտում* (Բ):

- Բուղազէն հըսնէլ - Այլեւս չհամբերել, համբերությունը հատել: *Կընէգ՛ը ասմա.- Էնքան տանջվանալ ըմ, բուղազէս ա հըսալ, յը՛ս էս տանը էլ կարէլ չըմ կէնամ* (Ձ):

- Բուղազէն հըսցընէլ - Համբերությունից հանել: *Թաքավէրը ժուղուվուրթէն էնքան չըրչարում ա, բուղազէն ա հըսցընում* (Ձ):

- Բուղազէն հօփ տալ - 1. Սնունդը չափավորել, քիչ ուտել: *Շատ ըս ք՛ուքացալ, պատառ բուղազէտ հօ՛փ տօ* (Բ): 2. *տե՛ս* Բուղազան կըտըրէլ:

- Բուղազէն յէշիլ - Լավ կերակրել: *Կավը լըղարալ ա, բուղազէն յէշի* (Բ):

- Բուղազէն չօքէլ - *տե՛ս* Պըկէն չօքէլ:

- Բուղազէն տէմ ըղնէլ - *տե՛ս* Պըկէն տէմ ըղնէլ:

- Բուղազու յէսիր - *տե՛ս* Բուղազան խը՛ղճ:

- Բօղազը թըխծընէլ - *տե՛ս* Բօղազը թընչիլ:

- Բօղազը թընչիլ - Քիչ խմել, քիչ կոնծել: *Սանք՛ին ասմա.- Հանբի, ասում ըն, լ՛ավ արաղ ըս քաշանալ, հիբ կ՛ա՞մ, բօղազըս թընչիմ* (Ձ):

- Բօղազը կօչ կ՛անալ - Ուտել չկարողանալ: *Վախան նըհը՛տ բօղազը կօչ ա յը՛կալ* (Բ):

- Բօղազը ճընէլ/ճընրղօտէլ/ճաթռէլ/ճութընռօտէլ - Բղավել, գոռգոռալ: *Հիշկան բօղազը ճընում ա, վէշ մինը ըսկանում չի* (Բ):

- Բօղազը չուրանալ - 1. Սաստիկ ծարավել: *Սաղ օրը իրը՛էվէն տակէն հանծ ա անում, բօղազը չուրանում ա, ճանր չի ինանում, թա խըմէ* (Բ): 2. Կոնծելու ցանկություն՝ տենչ ունենալ: *Ք՛ինանում ա հըրըվանէն տօնը, թա.- Բօղազըս չուրացալ ա, մին բօթալ արաղ տո՛* (Ձ):

Բօղազը տը՛ղը - 1. Առողջ, ախորժակ ունեցող: *Բօղազը տը՛ղը մարթ ա, խէ բի՞դի մը՛ռնէ* (Բ): 2. Ուտելիքով ապահովված: *Թանք՛ի բօղազըտ տը՛ղը ինի, մին էլ հըղըղօթուն ինի, մընացածը անմանալ ա կ՛ըլական* (Ձ):

- Բօղազը փըռնըվէլ - 1. *տե՛ս* Բօղազը կօչ կ՛անալ: 2. Ձայնը կտրվել: *Բօղազը փըռնըվալ ա, կարում չի խօսէ* (Բ):

- Բօղազը օռչիլ - *տե՛ս* Պօկը օռչիլ:

- Բօղազ թըխէլ - *տե՛ս* ԿԸԼԿԸԼՑԸ-ՆԷԼ:

ԲՕՂԱԶԴՈՒՇԿ՛ՈՒՆԻ - *ածական տե՛ս* Բուղազան խը՛ղճ:

ԲՕՂԱՆԸՂ - *տե՛ս* ԲՈՒՂԱՆԸՂ:

ԲՕՂԼԱՄԱ - *տե՛ս* ԲՈՒՂԼԱՄԱ:

ԲՕՂԼԱՄԻՇ - *տե՛ս* ԲՈՒՂԼԱՄԻՇ:

ԲՕՂՄԱ/ԲՕՂՈՒՄՆԸ[1] *(թրք. boğmaca (կապույտ հազ, խեղդող հազ)* - *գ.* 1. Կոկորդի հիվանդություն: *Ասում ըն, Ք՛ըմալանց Սէրօփը բօղման ընգալ ա, մը՛ռալ* (Ձ): 2. *փխբ.* Վիշտ, սրտնեղություն: *Բօղման մարթին կըսպանէ* (Բ):

- Բօղմա օնէլ - *անծ.* Կոկորդի հիվանդությամբ տառապել եւ մեռնել: *Բօղմա օնէ ծը՛էգ* (Բ):

- Բօղմու կ՛անալ - Վշտախեղդ լինել: *...էտ խէղճ սանանտկ՛անը բօղմու ա կ՛ամ, մը՛ռնըմ* (ՀԺՀ, VI, 185):

ԲՕՂՄԱԽԷԽՏ - *տե՛ս* ԲՈՒՂՄԱԽԷԽՏ:

ԲՕՂՄԻՇ - *տե՛ս* ԲՈՒՂԼԱՄԻՇ:

ԲՕՂՇԱԲ - *տե՛ս* ԲՕԽՇԱԲ:

ԲՕՂՈՒԼՄԻՇ - *տե՛ս* ԲՈՒՂԼԱՄԻՇ:

ԲՕՂՈՒՄ-ԲՕՂՈՒՄ - *տե՛ս* ԲԸՂԸՄ-ԲՕՂՈՒՄ:

ԲՕՂՈՒՄՆԸ[1] - *տե՛ս* ԲՕՂՄԱ:

ԲՕՂՈՒՄՆԸ[2] *(թրք. boğum (հանգույց, կապ, ծնկակապ)* - *գ.* Եղեգի յուրաքանչյուր հանգուցամասը՝ երկու ծնկների արանքը: *Ղարդուն յէր կալ՝ալ, մին բողումնը կըտըրից, թո՛ւթա՛գ՝ շինից* (Ձ):

ԲՕՂՕՔ *(գրբ. բողոք)* - *տե՛ս* ԿԷՆԳԱՏ:

ԲՕՂՕՔԷՄ *(գրբ. բողոքեմ)* - *տե՛ս* ԿԷՆԳԱՏ անել:

ԲՕՄԲ *(ռուս. бомба, ֆր. bombe, հուն. bombos)* - *գ.* Պայթուցիկ լիցքով արկ՝ ռումբ: *Բոմբը ընգավ Թո՛ւնո՛ւց Մաքսիմին տանը յըրա, վը՛ղէն հըվըսըրցըրավ* (Ձ):

ԲՕՄՓ/ԲԱՄՓ *(հ.ե. *bamb- (ուռչել)* - *ձ.* Պայթյունի, հարվածի, ճարճատելու եւ այլնի ձայն: *Մին էլ տը՛սէնք՝, բո՛մփ, մին պէն տըրաքից:*

- Բոմփ անել - Հանկարծակի վառվել՝ ճարճատել: *Կըրակը բոմփ ըրավ, նի կացավ* (Բ):

- Բոմփ անել, իրը՛սան կէնալ - 1. Հանկարծակի մեկի վրա հարձակվել: *Շօնը բոմփ ըրավ, իրը՛սաս կացավ* (Ձ): 2. Մեկին լպիրշորեն պատասխանել: *Էտ հարթանանը՛ վէր մին պէն ըս ասում, բոմփ ա անում, իրը՛սատ կէնում* (Ձ):

ԲՕՄՓԷԼ/ԲԱՄՓԷԼ - *նբ.* Ձեռքով՝ բռունցքով հարվածել: *Տըղան վէր բոմփում ա, դէվը մըտակվում ա* (Ձ):

ԲՕՅ[1] *(թրք. boy)* - *գ.* 1. Հասակի բարձրություն: *Կարճ մարթըն էլ վը՛ր ընդրրա բոյը տը՛սնըմ ա, մա՛թ ա մընըմ, յէտ ա տը՛ռնըմ, ընդրրա բոյին յէշըմ...* (ԼՂԲ, 351): 2. Երկարություն: *Ութաղէն բոյը վէց մէտըր ա, լէնքը՛՝ չօրս, պիցըրութունը՝ իրը՛ք՝* (Բ):

- Բոյատ հըմանչում չը՞ս - *տե՛ս* Բոյիտ յէշի:

- Բոյըտ թաղիմ/թիլ չափիմ/տափումը տինիմ - *անծ.* Մեռնես: *Մարը ասմա.- Բոյըտ թաղիմ, ա՛ բէյնամուս* (Ձ):

- Բոյիտ մատաղ/մը՛ռնիմ - Սիրալիրության, նվիրվածության փաղաքշական արտահայտություն, որով շեշտվում է մեկի բարձր հասակը: *Այան թօռնանը խըտտում ա, թա.- Բոյիտ մատաղ, էտ հիշկան ը՞ս մընծացալ* (Ձ):

- Բո՛յիտ յէշի - Հանդիմանական արտահայտություն՝ մեծ ես, չափահաս ես, քեզ վայել չէ նման բան անել: *Համօթ ք՝ը՛ղ, բո՛յիտ յէշի, խալխէրը հօնձ ըն անում, տու խօխօնցը նըհէտ կ՝ուղլըկանէ յըս տամ* (Ձ):

- Բոյ քաշիլ/տալ - 1. Հասակը բարձրանալ: *Խօխան բոյ ա քաշա՝ալ* (Բ): 2. Աճել, երկարել: *...Ճուղուպուրը ծիլիս ա, բոյ քըշիս...* (ԱԱռ, 8):

ԲՕՅ[2] *(ռուս. бой)* - *գ.* Կռիվ, ճակատամարտ: *Մըսմընու բոյին վախտը ըսպանվալ ա* (Ձ):

ԲՕՅԱԽԱՆԱ *(թրք. boyahane)* - *գ.* Ներկատուն: *Նի յա մընէս բոյախանան, ըռանգ՝էրը ճուկէս, ք՝իս թաքավէրին պալատը* (Ձ):

ԲՕՅԱՅԻԼԻ - *գ.* Մեծ՝ մարդու ամբողջ հասակը ցույց տվող հայելի: *Բոյահիլին տինում ըն ծըմակումը, դէվը մաչին յէշում ա, գ՝ուդ՝ում ա, թա էրո՛ւշ դէվ ա...* (Ձ):

ԲՕՅԱՎ - *ածական.* Բարձրահասակ: *Բոյավ տըղա յար, էնքան կօրծ ըրավ, մաշկան կըռացավ* (Ձ):

ԲՕՅԱՎ-ԲՈՒՍԱԹԱՎ - *ածական.* Բարձրահասակ եւ գեղեցիկ կազմվածք ունեցող: *Թաքուհին յէշում ա, տը՛սնում մին դաշանգ՝, բոյավ-բուսաթավ տըղա ո՛ւրա՛ն ութաղումը* (Ձ):

ԲՕՅԱՎ-ԲՈՒՍԱՎ - *տե՛ս* ԲՕՅԱՎ-ԲՈՒՍԱԹԱՎ:

ԲՕՅ-ԲՈՒՍ - *տե՛ս* ԲՕՅ-ԲՈՒՍԱԹ:

ԲՕՅ-ԲՈՒՍԱԹ - *գ.* Արտաքին տեսք՝ կազմվածք: *Էտ ախճիգ՝ը վը՛ր ընդրրա բոյը-բուսաթը, շէնք՝ը-շընօրքը տը՛սնըմ չի՛, սիրահարվըմ ա...* (ՀԺՀ, V, 126):

ԲՕՅ-ԲՈՒՍԱԹԱՎ - *տե՛ս* ԲՕՅԱՎ-ԲՈՒՍԱԹԱՎ:

ԲՕՅԴԱՆԱԲՕՅ - *մ.* 1. Ամբողջ հասակով մեկ: *Խըմած, լո՛ւլ տը՛ռած տո՛ւս ա կ՝ամ, բոյդանաբոյ ըղնում էտ փօսը* (Ձ): 2. Ամբողջ երկարությամբ, ծայրից ծայր: *Պօլը թըխում ա, բոյդանաբոյ խալի մը՛կնում* (Բ):

ԲՕՅԼՈՒ *(թրք. boylu)* - *տե՛ս* ԲՕՅԱՎ:

ԲՕՆԴՈՒՐ(ՉԻ) - *գ.* Տակառ պատրաստող արհեստավոր, տակառագործ: *Միհէնգ՝վա դարըմը բօնդուրնէրէն էլ մըհալ քըցո՛ղ չի կա* (Ձ):

ԲՕՆՁԻԿ *(հ.ե. * bheg-, bheng- (կոտրել, ջարդել, փշրել)* - *գ.* Կոտրված խեցեղեն ամանի ներքեւի մասը: *Բօնձիկին մաչը ճո՛ւր ա ածում, տամ հըվէրէն* (Ձ):

ԲՕԾ *(թրք. boš (դատարկ, փուչ, անիմաստ, տգետ, անգործ)* - *տե՛ս* ԹՈ՝ՒԼ:

- Բօշ անել - 1. *տե՛ս* ԹՈ՝ՒԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ: 2. *Տե՛ս* Կօթը բօշ անել:

- Բօշ բօղազ *(թրք. bošboğaz (դատարկախոս, ոչ գաղտնապահ)* - *տե՛ս* Պէրանը ճըղած:

- Բօշ տալ - *տե՛ս* Բօշ անել:

ԲՕՇԱ - *գ.* 1. Գնչուների ցեղի մի ճյուղը, որ ապրում է Անդրկովկասում եւ պարապում է զամբյուղներ՝ մաղեր եւն շինելով եւ վաճառելով, այլեւ հմայություններ անելով եւ մուրացկանությամբ: *Կ՝արունքը յը՛կավ, բօշէք՝ը նի տը՛ռէն շէնէրը* (Ձ): 2. *փխբ.* Աներես, պնդերես մարդ: *Բօշա յը՞ս, խըրէգ՝ պէն ծգի, լի՞* (Բ): 3. *փխբ.* Ոչ տնարար, ոչ աշխատասեր կին: *Էն հինչ կընէ՞գ՝, բօշա յա, բաշիր չանում, թա խօրա՛գ՝ իփի* (Բ):

ԲՕՇԱՅՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Բոշայական կյանք, բոշայի զբաղմունք: *Էնքան բօշանէրէն կօխկէն կացալ ա, ինք՝ը՛ն էլ ա բօշայութուն սըվը՛ռալ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԱՆՀԱՄԱՆՉՕԹՈՒՆ:

ԲՕՇ-ԲՕՇ - *տե՛ս* ԹՈ՝ՒԼ-ԹՈ՝ՒԼ:

- Բօշ-բօշ տը՛ղէր - Փորի կախ ընկած մսերը: *Խօզ՝ը մօրթում ա, թուքըջիգ՝ա՛՝ըն ա բօշ-բօշ տը՛ղերը խըրավում, մընացածը ծախում* (Բ):

ԲՕՇԽԱԲ - *տե՛ս* ԲՕԽՇԱԲ:

ԲՕՊՍԻԿ - *տե՛ս* ԲՕՓՍԻԿ:

ԲՕՌ *(գրբ. բոռ)* - *գ.* 1. Ընտանի մեղուների արուն: *Փէթակը պէցավ, տը՛սավ բօռէրավ լիգ՝ը* (Բ): 2. *փխբ.* Ձրիակեր, ուրիշի հաշվին ապրող: *Բօռ զատ ա, հօրը հա՝շվին ա ապրում* (Ձ):

ԲՕՍՏԱՆ *(պրս., թրք. bostan)* - *գ.* Բանջարանոց: *Նի յա մընում բօստանը, տը՛սնում խըյարին թաղէրը թըռմօշկած* (Բ):

- Բուստանու ույուղ - *տե՛ս* ԴԻՔ՝ՃԱ:

- Բօստան անել - Բանջարեղեն ցանել: *Ըստարէ թուռույին ա, հու բօստան անէ, փուշմընական չի* (Բ):

- Բօստանը քար քըցիլ - Մեկի հաստեին վատ խոսել, կռվի՝ վեճի առիթ տալ: *Փիս մարթ ա, սաղ օրը էն ա ըստըրա-ընդրրա բօստանը քար քըցիլիս* (Ձ):

ԲՕՍՏԱՆՉԻ *(թրք. bostanči)* - *գ.* Բանջարանոց խնամող՝ մշակող՝ պահող անձ: *Բուստանան վէր կ՝ըղօթուն անին, բօստանչուն փայը կըպահին* (ԱԲԲ, 22):

ԲՕՍՏԱՆՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Բոստանչու զբաղմունքը, բոստանչի լինելը: *Էտ մարթը ասմա.- Յը՛ս սաղ գ՝անքումըս չօբան ըմ ի՛լա՝լ, բօստանչօթուն կարէլ չըմ անիմ* (Ձ):

ԲՕ՝Վ[1]/ ՊՕ՝Վ[1] *(թրք. böv)* - *տե՛ս* ԽԸՄԲԸՐԿԱՏՈՒ:

ԲՕ՝Վ[2]/ՊՕ՝Վ[2] *(գրբ. բով (հնոց, կրակարան)* - *տե՛ս* ՍԱՁ[1]:

ԲՕ՝ՎԷԼ/ՊՕ՝ՎԷԼ - *նբ.* Տապակի մեջ առանց ջրի կամ յուղի աղանձել: *Ա՝ալէրը բ՝ովո՛՝ում ա, հալվա շինում* (Բ):

ԲՕՎԸՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բովը՛ր անել - Պրպտել, փնտրել: *Հիշկան բովը՛ր ըն անում, էտ վէքսիլը քըթէնում չը՛ն* (Ձ):

ԲՕՐԱՆ *(թրք. boran (տեղատարափ անձրեւ, բուք)* - *գ.* Ձյունախառն փոթորիկ: *Փըսո՛՝ունգ՝ո՛՝ն նան բօրանը ըսկըսից...* (ԼՂԲ, 303):

- Բօրան անել - Զյունախառն փոթորիկ փչել: *Բօրան ա անում, խը^ղճ մարթը կարում չի, թա տանան տ^ուս կ^ան* (Զ):

ԲՕՐԱՆԻ *(թրք. borani)* - *գ.* Կանաչ լոբով, դդումով եւ այլ բանջարեղեններով ու յուղով պատրաստված կերակուր: *Մին լ^ավ բօրանի յա իփում, տինըմ ը^ռաշկէն, լօխ օտում* (Զ):

ԲՕՐԺՈՒՄ - *տե՛ս* ԲՕԹՈՒԼ:

ԲՕՐՇ *(ռուս. борщ)* - *գ.* Բազուկով, գազարով, կաղամբով, կարտոֆիլով, համեմունքներով եւ մսով կամ առանց մսի պատրաստած ջրալի կերակուր: *Թամամ ա՛զին լ^ավ բօրշ ա իփո՛ում* (Բ):

ԲՕՐՁ[1] - *տե՛ս* ԲՈՒՐՁ:

ԲՕՐՁ[2] *(թրք. borč (պարտք, փոխառություն)* - *տե՛ս* ՓՕԽ: *Ըտըրանավ էրկու դալմաղալչի ը^ղխարքան պըկասից, բօրջը մը^կալնէրէն ինի* (ՋՏ, Ա, 205):

ԲՕՓՍԻԿ/ԲՕՊՍԻԿ/ՄՕՄՍԻԿ - *գ.* 1. Ոչխարի կամ այծի մորթու փոքր կտոր՝ տակից կլոր եւ տափակ արճիճ ամրացրած, որով խաղում են՝ ոտքը անընդհատ ձախ կամ աջ բարձրացնելով եւ այն օդի մեջ թռցնելով: *Ղուրղուշումը հա՛լում ըն, ծակում, մորթուն անա նըստա տամ, բօփսիկ շինում* (Զ): 2. Այդ խաղատեսակը: *Խօխէնք^ը բօփսիկ ըն խաղ անում* (Բ):

ԲՕՔՍԻՐ/ԲՈՒՔՍԻՐ *(ռուս. буксир, հոլ. bočgseren)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Բօքսիր անել - Բուքսիրել, քարշակել: *Մին տըրախտըր ըն տանում, բօքսիր անում, էտ մաշինը պիրո՛ում* (Զ):

Գ

ԳԱԶ[1]/Գ^ԱՆԶ[1] *(պրս. gaž)* - *գ.* 1. Շղարշ, մետաքսե ծածկոց: *Ըտըրա կընէգ^ըն էլ մին վը^սկէ մը^ժմանու մը^չի գազավ ծասկած մին ճօխտ ղա՛շանգ^ տուալի պը^ռաավ, թա տա թանզա՛ն հարսին* (ՀԺՀ, V, 204): 2. Մոխրաջրի մեջ եփած շերամի բոժոժ: *Գազը ճիրան տ^ուս ըն տամ, վէր թիլ քաշին* (Զ):

ԳԱԶ[2] - *տե՛ս* Կ^ԷՋ:

ԳԱԶ[3] *(ռուս. газ, ֆր. gaz, հուն. chaos)* - *գ.* 1. Գազանման եւ գոլորշանման այրվող նյութերի ընդհանուր անվանումը: *Ղարաբաղա շինը^թկընէն գազ ըն քը^ցնում:* (Բ): 2. Ստամոքսում եւ աղիքներում առաջացած գազանման նյութ, փուք: *Փօրումը գազէր ա թուփ տը^ռալ* (Բ):

- Գազ տալ - Ավտոմեքենայի ընթացքն արագացնել, արագ քշել: *Գա՛զ տօ, ճէլլի հըսնինք^* (Բ):

ԳԱԼԴԱՆԱ - *գ.* Համետի առաջնամասի ներսի եւ դրսի ու ետնամասի դրսի կողմերում կարված մասերը: *Փըլանէն իրը^ք գալդանա յա ինո՛ում* (Բ):

ԳԱԼԻՓԷ *(ռուս. галифе)* - *գ.* Մինչեւ ծնկները նեղ փողքերով, վերեւի մասում շատ լայնացող անդրավարտիք: *Վաղարշակ դային միչը^վ միհէնգ^ գալիփէ յա կ^ը^նընում* (Բ):

ԳԱԼՍՏՈՒԿ - *տե՛ս* ԳԱԼՈՒՍՏԻԿ:

ԳԱԼՍՏՈՒԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԳԱԼՈՒՍՏԻԿԱՎԷՐ:

ԳԱԼՈՒՍՏԻԿ/ԳԱԼՕՍՏԻԿ/ԳԱԼՍՏՈՒԿ *(ռուս. галстук, գերմ. Halstuck)* - *գ.* Վզկապ, փողկապ: *Գալուստիկը կապում ա, ք^ինամ հը^ռսանէք^* (Բ):

ԳԱԼՈՒՍՏԻԿԱՎԷՐ/ԳԱԼՕՍՏԻԿԱՎԷՐ/ԳԱԼՍՏՈՒԿԱՎԷՐ - *ած.* 1. Վզկապ՝ փողկապ կապած: *Էտ գալուստիկավէր մարթը գալուստիկը յը^տ ա անում, կը^ռանում, ը^ռխպիրին ակնան խըմում* (Զ): 2. Պաշտոնյա: *Ասում ըն, գալուստիկավէր մարթ ա ըտըրա տը^ղան* (Բ):

ԳԱԼՕՍՏԻԿ - *տե՛ս* ԳԱԼՈՒՍՏԻԿ:

ԳԱԼՕՍՏԻԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԳԱԼՈՒՍՏԻԿԱՎԷՐ:

ԳԱՆԳԸՐԷՆԱ *(ռուս. гангрена, հուն. gangraina)* - *գ.* Արյան շրջանառության խանգարման հետեւանքով մարմնի կամ օրգանիզմի որեւէ մասի մահացում, կերցավ, փտախտ: *Խը^ղճէն վը^ննը գանգըրէնա տը^ռավ, կըտըրը^ցէն* (Բ):

ԳԱՆՉ - *տե՛ս* ԿԱՆՉ:

ԳԱՌԻ - *գ. տե՛ս* Թօրքու գառի:

ԳԱՌՆԻՏՈՒՐ/ԳԱՐՆԻՏՈՒՐ *(ռուս. гарнитур, գերմ. Garnitur, ֆր. garniture)* - *գ.* Կահույքի լիակատար կոմպլեկտ: *Մին գառնիտուր ա ինք^ օնում, տինըմ ըխճըկանը տանը* (Զ):

ԳԱՍ(Տ)ՆԻՏԱ *(ռուս. гостиница)* - *գ.* Հյուրանոց: *Շատ յը^շիլանը յէտը էտ չամադանը յօր ա օնում, ք^ինում գասնիցան* (ՀԺՀ, VI, 221):

ԳԱՏՕՎԻ *(ռուս. готовый)* - *ած.* Առանց պատվերի պատրաստի վիճակում վաճառվող՝ տրամադրվող: *Միհէնգ^ լօխ գատօվի շօ՛ղէր ըն կ^ը^նում, էլ շօ՛ղ կարէլ տըվօղ չի կա* (Բ):

ԳԱՐԱԴԱՎՕՅ *(ռուս. городовой)* - *գ.* Քաղաքապետ: *Ծէն ըն տամ պըրիստավէն, գարադավօյէն, ղըրղէն, վէր մին ճար անին...* (ՀԺՀ, V, 417):

ԳԱՐԱԺ *(ռուս. гараж, ֆր. garage)* - *գ.* Ավտոմեքենաներ պահելու եւ վերանորոգումներ կատարելու շենք՝ կառույց: *Գարաժը պէնում ա, տը^սնում մաշինը կ^ուղացած* (Բ):

ԳԱՐԱՄԱՓՕՆ - *տե՛ս* ՂԸՐԱՄԱՓՕՆ:

ԳԱՐԴԻՐՕԲ *(ռուս. гардероб, ֆր. gardorobe)* - *գ.* Զգեստապահարան: *Փուլը յըլլը^խումը պըտատում ա, կօխում գարդիրօբէն շո՛ւրէրէն տակը* (Զ):

ԳԱՐՄՕՆ *(ռուս. гармонь, հուն. harmonikos)* - *գ.* Ստեղնավոր փքոցավոր երաժշտական գործիքի տեսակ՝ հարմոն: *Տէսնում ա փայտօնին մաչին գարմօն ածիլավ տէս ըն ք^ինո՛ում, տէն ըն ք^ինո՛ում* (ՀԺՀ, V, 478):

ԳԱՐՆԻՏՈՒՐ - *տե՛ս* ԳԱՌՆԻՏՈՒՐ:

ԳԱՐՇՕԿ *(ռուս. горшок)* - *գ.* Միզաման, գիշերանոթ: *Շօ՛ղը ք^ինանալի հէտէ էլ պադրաստէլ ա տամ մին ծակ դօ՛շակ, տակէն՝ գարշօկ* (ՀԺՀ, V, 320):

ԳԱՐՍԱՎԷՏ *(ռուս. горсовет)* - *տե՛ս* ԳՕՐՍԱՎԷՏ:

ԳԷԼԱՆՍ - *տե՛ս* Գ^ՈՒԼԱՆՍ:

ԳԷԼԱՆՍԻ - *տե՛ս* Գ^ՈՒԼԱՆՍԻ:

ԳԷԼԱՆՍՕՏ - *տե՛ս* Գ^ՈՒԼԱՆՍՕՏ:

ԳԷՂՏ - *տե՛ս* ԸԽՊԷՐԱԿ:

ԳԷՄԱՐՕ(Յ) *(ռուս. геморрой, հուն. haima (արյուն) + rhei (հոսել)* - *տե՛ս* ԲԱԲԱՍԻԼ:

ԳԷՅՄԱ՛ - *տե՛ս* Գ^ԷՅԻՄ:

ԳԷՅՄԱ՛ՄԻՇ - *տե՛ս* Գ^ԷՅԻՄԻՇ:

ԳԷՆԷՐԱԼ - *տե՛ս* ՅԱՆԱՐԱԼ:

ԳԷՍ *(ռուս. ГЭС)* - *հպվ. գ.* Հիդրոէլեկտրական: *Սանրանգ^ա գէսը վէր ինի վէչ, ապրուստը տիժէր կինի* (Բ):

ԳԷՍՏԱՊՕ *(ռուս. гестапо, գերմ. Gestapo)* - *գ.* Դաժան մարդ: *Հինչ ըսկէ՞սուր, գէստապօ յա էտ հը^ղրթնէրէն հը^տէ* (Զ):

ԳԷՐԲ *(ռուս. герб, լեհ. herb, գերմ. Erbe)* - *գ.* Պետության, քաղաքի, տոհմի եւն տարբերիչ նշան, զինանշան: *Ղարաբաղա գէրբին յըրա թօթ էլ կա նընկարած* (Բ):

ԳԷՐՕՅ *(ռուս. герой, հուն. hērōs)* - *գ.* Բացարձակ արիությամբ աչքի ընկնող մարդ՝ հերոս: *Ամմէն կը^ռվավ էլ Ղարաբաղը գէրօյնէ շատ ա տը^վալ* (Զ):

ԳԸԴԱԿ - *տեմ* ԿԸՏԱԿ:

ԳԸԴԱԿԷԼ - *տեմ* ԿԸՏԱԿԷԼ:

ԳԸԴԸԼ/ԳՕԴԱԼ *(թրք. gudə)* - *ած.* 1. Կարճ, կարճահասակ: *Գըդըլ շՅր ա կ'ը^ցալ* (Բ): 2. Պոչը կտրած, պոչատ: *Էտ գըդըլ էծը ամմէն օր կ'ամ ա քօլէն տակը, էտ խուխէն ծէծ տամ* (Ձ):

- Գըդըլ անել - *տեմ* Կարճ կըտըրէլ:

- Գըդըլէն ասալ ըն՝ բօյ պիժընէլիս ըշտը^ղ ը^ս իլլ, ասալ ա՝ էն ըմ իլլ խը^ելքէն հը^ղթումը - Կարճահասակ մարդը խելոք է լինում:

ԳԸԴԸԼՀԱՆԳԻ - *մ.* Կարճապես, համառոտ: *Հինչը իլլ ա, էտ մարթը գըդըլհանգ'ի պատմում ա* (Ձ):

ԳԸԴԸԼՉԱ - *տեմ* ԳԸԴԸԼ:

ԳԸԴԸԼՎԱՉԻ - *ած.* Կարճավուն, մի քիչ կարճ: *Դարյան կ'ը^նում ա, տը^սնում՝ գըդըլվաչի յա* (Ձ):

ԳԸԴԸՐՅԷԼ *(գրբ. կատարեալ)* - *ած.* Անթերի, կատարյալ: *Նարգ'իզը գըդըրյէլ կընէգ' ա* (Ձ):

ԳԸՁԼԱՐՄՈՒԴ - *գ.* Տանձի տեսակ: *Գըզլարմուդը քախծըր տանած ա* (Բ):

ԳԸԼԱՎԱՐ *(ռուս. главарь)* - *գ.* Ղեկավար, պարագլուխ: *Ըտըրանց գըլավարը մին կաղլէգ' մարթ ա ինում* (Ձ):

ԳԸԼԱՎՆԻ *(ռուս. главный)* - *ած.* Հիմնական, գլխավոր, առաջնահերթ: *Գըլավնի կօրծը հալլ ըսքըսալ չընք* (Ձ):

ԳԸԼԻՆԱ *(ռուս. глина)* - *գ.* Կավախառն ցեխ: *Խօխէնք'ը գըլինան յօր ըն օնում, խաղ անում* (Ձ):

ԳԸԽՏՕՐ - *գ.* Վայրի խոտաբույսի տեսակ: *Մին գըխտօր ա պուք տամ, ծամում* (Ձ):

ԳԸՄԷ/ԿԸՄԷ - *գ. Կողմ* բառի տրականը, որ գործածվում է հիմնականում *էս, էտ, էն* ցուցական դերանունների հետ՝ ցույց տալով ուղղություն, տարածություն եւն: *Հարը ասմա.- Նախէրը էն գըմէ սարը տանիս վէչ* (Ձ):

ԳԸՄՓԱԼ - *տեմ* ԳՈՒՄՓԱԼ:

ԳԸՄՓԱԼԻ - *տեմ* ԳՈՒՄՓԱԼԻ:

ԳԸՄՓԳԸՄՓԱԼ - *տեմ* ԳՈՒՄՓԳՈՒՄՓԱԼ:

ԳԸՄՓԳԸՄՓԱԼԻ - *տեմ* ԳՈՒՄՓԳՈՒՄՓԱԼԻ:

ԳԸՄՓԳԸՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԳՈՒՄՓԳՈՒՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԳԸՄՓԳԸՄՓՕՆ - *տեմ* ԳՈՒՄՓԳՈՒՄՓՕՆ:

ԳԸՄՓԳԸՄՓՕՑ - *տեմ* ԳՈՒՄՓԳՈՒՄՓՕՑ:

ԳԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԳՈՒՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԳԸՄՓՕՆ - *տեմ* ԳՈՒՄՓՕՆ:

ԳԸՄՓՕՑ - *տեմ* ԳՈՒՄՓՕՑ:

ԳԸՆԻԾԿԱ *(ռուս. книжка)* - *գ.* 1. Ծոցատետր: *Ջուբան գընիշկան տանս ա ունէս, էտ մարթը հինչը ըսէս ա՝ մաչին կ'իրիս* (Ձ): 2. Որեւէ բանի վկայությունը հանդիսացող փաստաթուղթ, վկայական, վկայագիր: *Մինչը^վ միհենգ պարտիյնի գընիշկան ջուբումըն ա պըհէս* (Բ):

ԳԸՆՕՓԿԱ/ԳՈՒՆՕՓԿԱ/ԿԸՆՕՓԿԱ *(ռուս. кнопка, գերմ. Knopf)* - *գ.* 1. Կոճականման բլթակ, որի սեղմումով միանում է էլեկտրական շղթան եւ շարժման մեջ դնում զանազան մեխանիզմներ: *Ասում ա, պըրծնում, ք'ինում իրէքինջի գընօփկան հօփ տամ* (ՀԺՀ, V, 350): 2. Կոճգամ, սեւեռակ: *Գընօփկը^ցավ թօխտը պատան նըստա յա տամ, ինք'ը փախչում* (Ձ):

ԳԱՐԱԲԼԻ - *տեմ* ՂԸՐԱԲԼԻ:

ԳԸՐԱԴ - *տեմ* ՂԸՐԱԴ:

ԳԸՐԱԴՈՒՔ - *տեմ* ՂԸՐԱԴՈՒՔ:

ԳԸՐԱԴՈՒՔՆԻԿ - *տեմ* ՂԸՐԱԴՈՒՔՆԻԿ:

ԳԸՐԱՄ *(ռուս. грамм, ֆր. gramme, հուն. gramma)* - *գ.* Ծանրության չափ, որ հավասար է կիլոգրամի մեկ հազարերորդական մասին, գրամ: *Մին կիլօն հազզար գըրամ ա* (Բ):

ԳԸՐԱՄԱՓՕՆ - *տեմ* ՂԸՐԱՄԱՓՕՆ:

ԳԸՐԱՆԱՏ *(ռուս. граната, գերմ. Granate, լատ. granatus)* - *գ.* Փոքրիկ պայթուցիկ ռումբ՝ ձեռքով նետելու համար, նռնակ: *Դարաբաղ ըտի մարթ չի կա, վէր գըրանատ տը^սած չինի* (Բ):

ԳԸՐԱՆԱՏԱՄՅՕՏ *(ռուս. гранатомет)* - *գ.* Նռնականետ՝ նռնակ նետելու զենք: *Թօրքը գըրանատամյօտը թօղ ա անում, ինք'ը փախչում* (Ձ):

ԳԸՐԱՆԻՑԱ *(ռուս. граница)* - *տեմ* ՁԱՀՄԱՆ:

ԳԸՐԱՎԷԼ *(գրբ. գրաւեմ)* - *նբ.* Իր տիրապետության տակ առնել, տիրել, տիրանալ: *Իրանա շահը կ'ամ ա, թա նի մընննէ, գըրավէ Կ'անձասարա վանքը* (ԱԱ, 31):

ԳԸՐԱՓԻՆԿԱ/ԿԸՐԱՓԻՆԿԱ *(ռուս. графин)* - *գ.* Նեղ եւ երկար վզով ու լայն նիստով ապակյա կամ բյուրեղապակյա անոթ ջրի, գինու եւ այլ հեղուկների համար: *Բուղդան դային մին գըրաֆինկա կինի յա խըմէս, թա.- Ջէմքուչ, լ'ավ կինի յա, պէր* (Ձ):

ԳԸՐԻՊ *(ռուս. грипп, ֆր. grippe)* - *գ.* Շնչառական գործարանների բորբոքումով ու ջերմության բարձրացումով արտահայտվող սուր վարակիչ հիվանդություն: *Հունանվ վարէննին գըրիպին դանիմըն ա* (Ձ):

ԳԸՐՉԱԿՕԹ - *գ.* Փայտից կամ այլ նյութից ձողիկ, որի ծայրին հագցնում են գրչածայրը՝ թանաքով գրելու համար: *Միհէնգ'վա աշագ'էրդնէն գ'ունդում էլ չընն, թա գըրչակօթը հինչ ա* (Բ):

ԳԸՐՈՒՔ/ԳՈՒՐՈՒՔ *(ռուս. груз)* - *գ.* Ուղեբեռ: *Գըրուզը պօյէգդավ դարկում ա, ինք'ը յը^տ տը^ռնում* (Ձ):

ԳԸՐՈՒՔԱՎԻԿ/ԳՈՒՐՈՒՔԱՎԻԿ *(ռուս. грузовик)* - *գ.* Բեռնատար մեքենա: *Մին գըրուզավիկ ա կ'ամ՝ ցօրնավ պէռնած* (Ձ):

ԳԸՐՈՒՔԱՎՕՅ/ԳՈՒՐՈՒՔԱՎՕՅ *(ռուս. грузовой)* - 1. *ած.* Բեռնատար (մեքենաների մասին): *Էրկու գըրուզավօյ մաշին օնէ, էլիա փանդը էշավ ա պիրում* (Բ): 2. *տեմ* ԳԸՐՈՒՔԱՎԻԿ:

ԳԸՐՈՒԾԿԱ/ԳՈՒՐՈՒԾԿԱ/ԿԸՐՈՒԾԿԱ *(ռուս. кружка)* - *գ.* Մետաղյա գավաթ՝ ջուր, գինի եւն խմելու համար: *Էտ անխը^ղճը յադը ածում ա գըրուշկէն մաչը, տամ թաքավէրին տըղէն* (Ձ):

- Գըրուշկում ծիլանծ - Վտիտ, նիհար: *Էրկու խօխա օնէ՝ գըրուշկում ծիլանծ* (Բ):

ԳԸՐՈՒՊԱ/ԳՈՒՐՈՒՊԱ *(ռուս. группа, գերմ. Gruppe, ֆր. groupe)* - *գ.* 1. Խումբ, խմբակ: *Ըտըրանք գըրուպավ կ'ամ ըն, էտ շէնը մին օրումը փուչըցընում* (Ձ): 2. Որակակավորման աստիճան՝ կարգ: *Վօրօշում ըն, վէր տա էրկունջի գըրուպու ինվալիդ ա* (Ձ):

ԳԻԴԱԼ - *տեմ* ԳԻԴԱԼ:

ԳԻԴԱԼԱՎ - *տեմ* ԳԻԴԱԼԱՎ:

ԳԻԴԱԼՈՒՔ - *տեմ* ԳԻԴԱԼՈՒՔ:

ԳԻԴԱՑԱԾ - *տեմ* ԳԻԴԱՑԱԾ:

ԳԻԴԱՑԿԱՆՑ - *տեմ* ԳԻԴԱՑԿԱՆՑ:

ԳԻԴԻ[1] - 1. *գ. մակ., հեգն.* Ուլ, այծ: *Մին գիդի յա պիրում, խօխէնքը պուգ'էրան փըռնում ըն, քաշ-քաշ անում* (Ձ): 2. *ձ.* Ուլին, այծին մոտ կանչելու ձայնարկություն: *Պառավը իծէրէն ծէն ա տամ.- Օ՛ գիդի՛, գիդի՛...* (Ձ):

- Գիդի-գիդի անել - Ուլին՝ այծին մոտ կանչել: *Գիդի-գիդի յա անում, մին հՅլ փըռնում* (Ձ):

ԳԻԴԻ[2] *գ.* Տխիլի ծաղիկ: *Ըտը^ղ տըկօղնօտ շատ ա ինում, էծէրը պէց ա թօղում, սաղ օրը գիդի յընն օտում* (Ձ):

ԳԻԴՆԱԿԱՆ - *տեմ* ԳԻԴՆԱԿԱՆ:

ԳԻԴՈՒԹՈՒՆ - *տեմ* ԳԻԴՈՒԹՈՒՆ:

ԳԻԹԿԱՆ - *տեմ* ԳԻԹԿԱՆ:

ԳԻԼ - *տեմ* ԳԻԼ:

ԳԻԼԱՆԻ - *տեմ* ԳԻԼԱՆԻ:

ԳԻԼՋ - *տեմ* ԳԻԼՋ:

ԳԻԼԷ - *տեմ* ԳԻԼԷ:

ԳԻՄՆ *(ռուս. гимн, հուն. humnos)* - *գ.* Օրհներգ, փառաբանական երգ: *Գիմնը վէր ածում ըն, լօխ վը^ննն ըն կէնում* (Ձ):

ԳԻՊՍ/ԳԻՓՍ *(ռուս. гипс, լատ. gupsum, հուն. gupsos)* - *գ.* 1. Սպիտակ կամ դեղնավուն հանքատեսակ, գիպս: *Գիպ-*

*սան մին արձան ըն շինում, տինում ը-տը*ᵉ*ղ* (Զ): 2. Այդ նյութից պատրաստված ամուր վիրակապ: *Վը*ᵉ*ննը կոտրում ա, գիպս ըն տինում* (Բ):

ԳԻՐԳԱՆԻ - *տե՛ս* ԳԻՐԳԱՆԻ:

ԳԻՐՈՂՆՎ - *տե՛ս* ՏՕՃ(ԻԳ՝):

ԳԻՐՋ - *տե՛ս* ԳԻԼՋ:

ԳԻՓՍ - *տե՛ս* ԳԻՊՍ:

ԳՅՆԲԻ - *գ.* Գույնզգույն թելերով ու նախշերով խավավոր բրդե կամ մետաքսե հաստ գործվածք, որով զարդարում են սենյակի հատակը կամ պատերը, գորգ: *Ղարաբաղ էլ ք՝ՕհնԱ գ՝ԱքԱ չի մընացալ, լօխ ճիրու կ՝ինավ ինք՝ ըն կալԱլ, տարալ* (Բ):

ԳՆԳՆՄ - *ած.* Վտիտ, պարզ, մաքուր: *Գ՝Ագ՝Ամ կինի յա, հիշկան կարում ըս՝ խըմէ* (Զ):

ԳՆՂԱ *(ադրբ. gədə)* - *գ.* 1. Ծառա, ստորադրյալ: *Էտ մը*ᵉ*ծը ըտըրանց գ՝Ադ՝Ա յա յօր օնըմ* (ՀԺՀ, V, 331): 2. *փխբ.* Ժլատ, գծուծ, մանրախնդիր, ստոր: *Գ՝ԱդԱ մարթին նըհէտ բիդի հըրըկըշօթուն չանիս* (Զ):

ԳՆՂԱ-ԳՈՒՂԱ - *գ.* 1. Ծառաներ, ստորադրյալներ: *...Ք՝ինԱմ ա, կաղնըմ քաղաքին մէյդանըմը, ըշտը*ᵉ*ղ հըրուստնէն կ՝ամ ըն ՈւրԱնց հէտէ գ՝ԱդԱ-գ՝ՈւդԱ փըռնըմ* (Զ): 2. Սինլքորներ, անարժան մարդկանց ամբողջություն, տականքներ: *Ըտի էտ վը*ᵉ*ղէրը ըղնում ա գ՝ԱդԱ-գ՝ՈւդՈւ ճԱնգ՝* (Զ):

ԳՆՂԱԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՝ԱդԱլԱմիշ ինիլ/տը*ᵉ*ռնալ - Վայրենանալ, վայրի դառնալ: *Էտ խօզ՝էրը էնքան ծըմակումը կացալ ըն, գ՝ԱդԱլԱմիշ ըն իլԱլ* (Զ):

ԳՆՂԱԿ *(թրք. gədək)* - *գ.* Գոմեշի ձագ: *Գ՝ԱդԱկը քը*ᵉ*շէրը մընաց չՕլՈւմը, կ՝Ուլը կէրավ* (Բ):

ԳՆՂԱՅՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԳԸՂՕԹՈՒՆ:

ԳՆՂԱՊԸՆԱՆԷ - *տե՛ս* ԳԸՂԸՊԸՆԱՆԷ:

ԳՆՂԱՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԳԸՂԸՎԱՉԻ:

ԳՆՂԱՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԳԸՂԸՎԱՐԻ:

ԳՆՂՈՒԿ *(թրք. gədük)* - *գ.* Լեռնանցք: *Գ՝ԱդՈւկավը ընցընէյիս մին կ՝ըխտար ա ջիհՈւմ* (Զ):

ԳՆՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԳԸՂՕԹՈՒՆ:

ԳՆՋ[1] - *տե՛ս* ԳԱՋ[1]:

ԳՆՋ[2] - *տե՛ս* ԿԷՋ:

ԳՆՋ[3] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՝Ազ անց կըցընէլ - 1. Ստերջ մնալ (կովը): *Կավը գ՝Ազ անց կըցըրավ, խօխէնք՝ը մընացէն առանց թացան* (Զ): 2. Ժամանակին չամուսնանալ (աղջիկը): *Էտ ախճիգ՝ը ըտի գ՝Ազ անց կըցընէլավ մընամ ա տանը* (Զ):

ԳՆՋՆԳՆՆ - *տե՛ս* ԸՎԱՐԱ (1): *Ըտըրանց մին պը*ᵉ*լ էծ ա ինիս, էնքան խուտուրու, էնքան գ՝ԱնգԱգ՝Ան, վը*ᵉ*ր վէշ մին տըվարած ուզէս չի, թԱ պահէ* (ԼՂԲ, 316):

ԳՆՋՄԱ - *գ.* Գյուղացու հարկատեսակ: *Խը*ᵉ*ղճ շինացէն գ՝ՈւդՈւմ չի, թա հունց անէ, վէր գ՝ազման տա* (Զ):

ԳՆՋՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՝Ազմիշ ինիլ - Պարապ-սարապ թափառել: *ՅԱրը ասմա.- Բա՛լա, գ՝Ազմիշ ինիլԱվ պէն չինիլ, մին կօրծ ըրա, խօխէնք՝ըտ պահէ* (Զ):

ԳՆԼԱՋԱՂ/ԳԸԼԸՋԱՂ *(թրք. gələcək)* - *մ.* Գալիք տարի: *Քուռըփէշման յէտ ըն տէռնըմ, վէր մին էլ գ՝ԱլԱջաղ կ՝ան...* (ՋՏ, Ա, 189):

ԳՆԼԲԱՆՐԻ/ԳՆՐԲԱՆՐԻ *(թրք. gelberi (կրակխառնիչ, ակիշ)* - *գ.* Մետաղալարերից հյուսած փայտե կոթով հարմարանք՝ թոնրի պատից հացը պոկելու եւ հանելու համար: *ԱրիսակԱ աքէրը գ՝ԱլԲԱրին մը*ᵉ*կնում ա, վար հացը պուկէ, վը*ᵉ*ննը սըլկըհում ա, ընգում ա թուրունը* (Զ):

ԳՆԼՄԱ *(թրք. gelme)* - *ած., գ.* Այլ տեղից եկած, օտարական: *...Ժօղովուրթը Սաջումաց ցէղէն անումը փօխալ ա, տիրԱլ Գ՝ԱլդՈւց, քանի վէր Գագիկը ՕրՈւշ տը*ᵉ*ղա յը*ᵉ*կած՝ գ՝ԱլմԱ յա լԱլ* (ԱԱ, 78):

ԳՆԼՈՒՐ *(թրք. gelur)* - 1. *տե՛ս* ԴԱԽՕՂ: 2. *տե՛ս* ԲԱՐ:

ԳԱՀ[1] *(թրք. kāh (երբեմն)* - *տե՛ս* ԳՆՀ:

ԳԱՀ[2] *(գրբ. gah (բազմոց, իշխանություն, բարձրավանդակ), պրս. gah (տեղ, վայր)* - Գործածվում է *Ըրէվէն գ՝ահումը (նըստէլ)* կապակցության մեջ (ԱՐԸ*ᵉ*Վ-ի տակ):

ԳՆՀ/ԳԱՀ[1] - *գ.* 1. Կարճատեւ ժամանակ, ակնթարթ, պահ: *...Ըտըրա հը*ᵉ*տան ք՝ընըմ ա, մին գ՝Ամ հէտքը կուրցընում, ամմա մին էլ ճարըմ ա...* (ՀԺՀ, V, 17): 2. *տե՛ս* ԳԸՐԱՎԱ: 3. *մ.* Մերթ, երբեմն: *Էտ մարթը գ՝Ամ հըրուստանում ա, գ՝Ամ ք՝իսըբանում* (Զ):

- Գ՝Ամ մէխին թըխէլ, գ՝Ամ նալէն - Անկայուն լինել, հաստատակամ չլինել: *Ընդըրա նըհէտ կօրծ փըռնէլի չի. գ՝Ամ մէխին ա թըխում, գ՝Ամ նալէն* (Բ):

ԳՆՀ-ԳՆՀ *(թրք. kāh-kāh)* - *մ.* Երբեմն-երբեմն, մերթընդմերթ: *Էտ տըղան գ՝Ամ-գ՝Ամ կ՝ամ ա, հօրը-մօրը նըստավ ընցընում, էլիա ք՝ինամ* (Զ):

ԳՆՀՈՆԲԻՐ - *տե՛ս* ՅՆՐՈՆԲԻՐ:

ԳԱՄ *(թրք. gem)* - *գ.* 1. Ձիու բերանը դրվող մետաղյա ձողը՝ լկամը եւ սանձափոկերը՝ որպես մեկ ամբողջություն, սանձ: *Էտ մարթը ասմա.- Ծիս ծախում ըմ, ամմա գ՝ամը ծախում չըմ* (Զ): 2. Սանձի մետաղյա ձողը, լկամ: *Գ՝ամը ծիյին ըռխան տՈւս ա օնում, վէր ծին ըրաՕէ* (Զ):

- Գամը ծը*ᵉ*րքը հըվաքէլ/օնէլ - *տե՛ս* Կապը ծը*ᵉ*րք/հըվաքէլ օնէլ:

- Գամը կըտըրած - *տե՛ս* Կապը կըտըրած:

- Գամը կըտըրէլ - *տե՛ս* Կապը կըտըրէլ:

- Գամը քաշիլ - *տե՛ս* Կապը քաշիլ:

ԳԱՄԷԼ - 1. Ձիուն սանձ դնել, սանձել: *Ծին գ՝ամում ա, հըղէ ինՈւմ* (Զ): 2. *տե՛ս* Կապը ծը*ᵉ*րքը հըվաքէլ:

ԳԱՄԻ *(թրք. gemi)* - *տե՛ս* ՆԱՎ(1): *...Յէտավ ծըրավալ ա, նի յա մըտալ գ՝ամին, թա ճՈւր խըմէ, մին կ՝օռթնուկը լօք ա տըվալ, փէշկան կացալ* (ՀԺՀ, VI, 69):

- Գամումը նըստէլ, գամՈւչուն խըռէգ՝ տալ - *տե՛ս* Սըրտէն նըստէլ, մըրօքը քանդիլ (ՍԸ*ᵉ*ՐՏ[1]-ի տակ):

ԳԱՄԻՉԻ *(թրք. gemici)* - Նավարար: *Գ՝ամիչին յէշՈւմ ա, տը*ᵉ*սնում ճիրՈւմը մին յԱշիգ՝* (Զ):

ԳՆՄՐԱ - *գ.* Մարմնի վրա առաջացած եւ մարմնին կպած կեղտ: *Վէզը սաղ գ՝Ամրա յա* (Բ):

- Գ՝Ամրա կապէլ - Մարմնի որեւէ մաս կեղտով պատվել: *Էնքան լըղացալ չի, մաշկը գ՝Ամրա կապալ ա* (Զ):

ԳՆՆԱ *(թրք. gene)* - *գ.* Մեծ տիզ: *Դօխտուրը ըտըրա կըլիխէն դափաղը պէնում ա, տը*ᵉ*սնում մին գ՝ԱնԱ հըղօղան կացած* (Զ):

ԳԱՆՔ/ԿԱՆՔ *(գրբ. կեանք)* - *գ.* 1. Մարդու՝ կենդանու՝ օրգանիզմի գոյության ժամանակաշրջանը՝ ընթացքը: *Ըտըրանք էլ մինչէվ ՈւրԱնց գ՝անքին վէրչը ապրըմ ըն* (ՀԺՀ, V, 162): 2. Գոյության եղանակ՝ ձեւ՝ պայման՝ ապրելակերպ, կենցաղ: *Անդար անիմ ըստի կ՝անքը, հացա կըման պէն չի կա ուտէլի* (Զ): 3. Կյանքի նկարագրություն, կենսագրություն: *Էտ կընէգ՝ը նըստում ա, թաքավէրին ՈւրԱնց գ՝անքը պատմում* (Զ):

- Գանքը բախշիլ - Մեկի կյանքը խնայել, չսպանել: *Ասում ա.- Գ՝անքըտ բախշում ըմ, ք՝ինի՛, էլ ըստը*ᵉ*ղէրք ըրվաս վէչ* (Զ):

- Գանքը ըզադէլ - Մահից՝ սպանվելուց փրկ(վ)ել: *Յընգէրէն գ՝անքը ըզադից, ինք՝ը ըսպանվից* (Զ):

- Գանքը խըվարէլ - Մահանալ: *Ըտի էլ ըտըրա գ՝անքը խըվարում ա* (Բ):

- Գանքը խըվըրցընէլ - Սպանել, մեռցնել: *Խօջան ասում ա.- Մյ տըղա,*

մէխկ չի՞ էտ ախճիգ՛ը, խէ գ՛անքը խը-վըրցընում ը՞ս (Ձ):

- Գանքը մաշիլ - Տանջվել, չարչարվել, տառապել: *Մարը ասմա.- Գանքըս մաշա՛լ ըմ, մինչը՛վ քը՛գ մըծըցըրալ ըմ* (Ձ):

- Գանքը տալ - Մեկի կամ մի բանի անմնացորդ նվիրվել, կյանքը չխնայել: *Ախպօրը հէտէ գ՛անքը կըտա* (Ձ):

- Գանքը օտէլ - Խիստ տանջել, չարչարել: *Էտ ըսկէսուրը հըրթնէրէն գ՛անքը օտում ա* (Բ):

- Գանք տալ - 1. Կենդանացնել, կենդանություն՝ շունչ հաղորդել: *Էտ դոխտուրը շատ մարթկանց ա գ՛անք տուվալ* (Ձ): 2. *տե՛ս* Գանքը տալ:

- Գանք տը՛սած - Կյանքը վայելած, հարուստ կենսափորձ ունեցող: *Գ՛անք տը՛սած մարթը սըխալվէլ չի* (Ձ):

- Գանք տը՛սնալ - *տե՛ս* Գանք քաշիլ:

- Գանք քաշիլ - Ապրել, կենցաղավարել: *Ըտըրանա յէտը Աժդահակը բախտավէր գանք ա քաշում* (ՀԺՀ, V, 425):

ԳԱՆՁ *(պրս. gač)* - *գ.* Ծծմբաթթվային կրից եւ ջրից բաղկացած հանք, որի այրածու մանրացրած փոշին գործածում են որպես շինանյութ՝ սվաղի համար: *Ղարաբաղ գ՛ա՛ջը միհէնգ՛ ա ա՛նդա՛թ ընգալ, առաչ կըրավ մին էլ ցիմէնդավ ըն իլա՛լ պատէրը սըվըղէս* (Բ):

ԳԱՌ - *ած.* Հպարտ, գոռոզ, պարծենկոտ: *Գ՛առը գ՛առէն հավան չի կէնալ* (ԱԲԲ, 22):

ԳԱՌԱՀ - *տե՛ս* ԳԱՌ:

ԳԱՌ-ԳԱՌ - *մ.* Հպարտորեն, գոռոզաբար, պարծենկոտորեն: *Հարուստ ա, ը-տըրա հը՛տէ էլ գառ-գառ խօսում ա* (Բ):

ԳԱՌ(ԼԱ՛)ՄԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գառլա՛միշ ինիլ - *տե՛ս* ԳԸՌԱՆԱԼ: *Փա՛լանգ՛ը գ՛առլա՛միշ ա ընհ՛ում, թա՛.- Օլ-ք՛ումըս հինչու ասէս, չընչհ՛ուլնէրավըս կըյէխնէմ* (ՀԺՀ, V, 520):

ԳԱՎԱՋԱ - *ած.* 1. Տակից-գլխից խոսող, շատախոս: *Գ՛ավազա մարթ ա, զա՛հլա՛ յա տանում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԸՎԱՐԱ:

ԳԱՎԱԼ/ԳԱ՛ՎԱ՛Լ *(թրք. gavali)* - *գ.* Սալոր: *Վաղուհաս լ՛ավ գ՛ավալ ա ինհ՛ում* (Բ):

ԳԱ՛ՎԱ՛Լ - *տե՛ս* ԳԱՎԱԼ:

ԳԱՎԱԼԻ/ԳԱ՛ՎԱ՛ԼԻ - *գ.* Սալորենի: *Գ՛ա՛վա՛լլին էնքան յօր ա կալա՛լ, ճըղնէրը կուտըրատալ ա* (Բ):

ԳԱ՛ՎԱ՛ԼԻ - *տե՛ս* ԳԱՎԱԼԻ:

ԳԱՎԱԼՕՏ/ԳԱ՛ՎԱ՛ԼՕՏ - *գ.* Շատ սալորենիներ աճած տեղ: *Էտ գ՛ավալօտումը մին կուճի տօն ըն շինհ՛ում, ապըրում* (Ձ):

ԳԱ՛ՎԱ՛ԼՕՏ - *տե՛ս* ԳԱՎԱԼՕՏ:

ԳԱՎԱԿ/ԳԱ՛ՎԱԿ *(գրբ. գաւակ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹԱ՛ՐՔ՝: *Բիրդա՛ն խուրջինը մը՛տըն ա քըցըմ, ծիյին գ՛ավակին յէշըմ, տը՛սնըմ խուրջինը կա վէչ* (ՀԺՀ, V, 79): 2. *տե՛ս* ՎԸ՛ՌԴ(1): *Ք՛ինըմ ըն զախստըմը հ՛ուրա՛նց սօր-սօր թըրէրավը մին հէնց թը-խըմ, վէր թաքավէրին գ՛ավակը կըտը-րըմ ըն* (ՀԺՀ, 461):

ԳԱՎ-ԳԱՎ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գավ-գ՛ավ անէլ - Պոռոտախոսել, շաղակրատել: *Ծը՛ռքավը պէն չի կ՛ամ, ամհա սաղ օրը գ՛ավ-գ՛ավ ա անում* (Բ):

ԳԱՎՌԱԿ *(թրք. gevrek)* - *ած.* 1. Ոչ ճկուն, շուտ կոտրվող: *Գ՛ա՛ուլանսին գ՛ավ-ռակ ծառ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Թույլ, ոչ դիմացկուն: *Գ՛ավռակ մարթ ա, էզզանան հի-վընդանըմ ա* (Բ):

ԳԱՎՈՒՐ *(թրք. gavr)* - *ած. գ.* Անգութ, անհավատ, դաժան: *Հինչ հա՛մ, գ՛ավուր ա, սաղ օրը խօնցը թակում ա* (Ձ):

- Գավուրի անէլ - Գործը իմիջիայլոց կատարել: *Սաբավ պատ ա տիրա՛լ, գ՛ա-վուրի յա ըրալ, տիրա՛լ ընդը՛ղ* (Ձ):

- Գավուր մընաս - Նախատական արտահայտություն՝ ուղղված անխիղճ արարք գործողին: *Գ՛ա՛վուր մընաս, էտ դուշը խէ ըսպանալ ը՞ս* (Բ):

ԳԱՐԱՆ - *տե՛ս* ԳԱ՛Հ (1): *...Մին գ՛ա-րան խընբար յէր իլավ, թա Կափրէլ դա-յուն նըհէտ սաղ-սալամաթ մազի կըր-մունջավը ընցավ...* (ՋՏ, Բ, 12):

ԳԱ՛ՐԱ՛ՔԻ - *տե՛ս* ՍԱ՛ՀԱ՛ՐԻ:

ԳԱ՛ՐԲԱ՛ՐԻ - *տե՛ս* ԳԱ՛ԼԲԱ՛ՐԻ:

ԳԱ՛ՐԳԻ - *տե՛ս* ԳԱ՛ՐԳԱ՛Ի:

ԳԱ՛ՐԳԱ՛Ի/ԳԱ՛ՐԳԻ - *գ.* Հատուկ հարմարանք՝ երկճյուղ ոստ, որի վրա հագցնում են մորթին՝ չորացնելու կամ մշակելու համար: *Մորթէն կ՛ը՛ց ա տամ գ՛ա՛րգ՛ա՛ուն յըրա, վէր չուրանա* (Ձ):

- Գա՛րգ՛ա՛ու տալ - Մորթին, կաշին ձգել՝ պրկել: *Ըղվէսին մորթէն գ՛ա՛րգ՛ա՛ու տուվավ, ըսքըսից բիջա՛րիլը* (Ձ):

ԳԱ՛ՐԴԱ՛Կ - *գ.* 1. Վարագույր, որով դարադամի՝ գետնափոր տնակի մի մասը առանձնացվում է: *Աման-չամանը տինըմ ըն դարադամէն մին պուճախումը, գ՛ա՛րդա՛կը քաշհ՛ում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՁԱ՛Ն-Դ(Ը)ՐՈ՛ՒԿ:

ԳԱ՛ՐԴԱ՛Ն *(պրս. gārdān, (վիգ, շլինք), թրք. gerdan (ծնոտի տակի միսը, պարանոց)* - *գ.* Մեջք, ողնաշար: *Գ՛ա՛ուլլան կէ-նում ա գ՛ըրդանան, վէր քըցհ՛ում* (Ձ):

- Գա՛րդա՛նըտ կօտըրէ - *անծ.* Մեջքդ կոտրի: *Գ՛ա՛րդա՛նըտ կօ՛տըրէ, բօստա-նըս խէ քաղալ ը՞ս* (Բ):

ԳԱ՛ՐԴԱ՛ՆԲԻՐ - *տե՛ս* ՀԱ՛ՐԴԱ՛ՆԲԻՐ:

ԳԱՓ *(թրք. gaf (անտեղի խոսք)* - *գ.* Ձվարճախոսություն, կատակ, հանաք: *Դհ՛ուզ խօսկը գ՛ափավ կասին* (Ձ):

- Գափ անէլ - Կատակել: *Օտում ընխրմում, էն խուխէն նըհէտ գ՛ափէր ա-նում, քօն ինհ՛ում* (ՆԼՂԺԲ, 50):

- Գափը դըգ՛ա՛նա՛կ տը՛ռնալ - Կատակը կռվի՝ ծեծկռտուքի վերածվել: *Խըմը՛ցէն, հիրփը՛ցէն, վէրչըմըն էլ գ՛ափը դըգ՛ա՛նա՛կ տը՛ռավ* (Ձ):

- Գափը մին թա՛ռնա՛փ/տէն - Առանց կատակի, լուրջ: *Ասում ա.- Գ՛ափը մին թա՛ռնա՛փ, իցցուն մանէթ տո՛, դօչը տա՛ր* (Ձ):

ԳԱՓ-ԳՈՒՓ/ԳԱՓՈՒԳՈՒՓ - *տե՛ս* ԳԱՓ: *Էտ ք՛իսիբին կընէգ՛ը համ շատ դօչճաղ ար, համ էլ գ՛ափուգ՛ուփ անօղ, յէրք ասօղ, պար կ՛ըվօղ* (ՀԺՀ, VII, 377):

ԳԱՓՉԻ *(թրք. gafči)* - *ած.* Կատակասեր: *Գ՛ափչի մարթին նըհը՛տ օրըտ ճէլլի կընցընէ* (Ձ):

ԳԱՓՈՒԳՈՒՓ *տե՛ս* ԳԱՓ-ԳՈՒՓ:

ԳԷՅԻՄ/ԳԷՅՄԱ՛Ն *(թրք. giyim)* - *գ.* Հագուստ, հանդերձանք: *Էս օշափը յէկալ ա հ՛ուրա՛նց տօն, գ՛էյիմ կ՛էցալ, ք՛ինա-ցալ թաքավէրին ասալ.- Ախճիգ՛ըտ օ-գում ըմ, կըտա՞ս* (ՀԺՀ, VI, 65):

ԳԷՅԻՄԻՇ/ԳԷՅՄԱ՛ՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Գէյմիշ անէլ - Զգեստ հագցնել, հանդերձավորել, զուգել-զարդարել: *Թա՛զգա՛ հարթնանը գ՛էյիմիշ ըն անում, տանան տհ՛ուս օնում* (Բ):

- Գէյմիշ ինիլ - Զգեստ հագնել, հանդերձավորվել, զուգվել-զարդարվել: *Մին էլ տը՛սնում ա՝ էտ կընէգ՛ը գ՛էյիմիշ ի-լա՛ծ տանան տհ՛ուս յը՛կավ բալկօնը* (Ձ):

ԳԷՆԱ՛ *(թրք. gene)* - *տե՛ս* ԷԼՀԱ՛:

ԳԷՋԱԲՈՒՂԻ - *գ.* Գիշերը չքնող մարդ: *Էտ գ՛էջաբուղին քը՛շէրը՝ն ա կօրծ անում* (Ձ):

ԳԷՋՂԱ՛ՆԱ՛ԳԷՋ *(թրք. geč (ուշ, տարաժամ)* - *մ.* Դանդաղորեն: *Խիլա վախտ կացալ ա, մին էլ տը՛սալ ա, վը՛ր ախպէրքը էս ա գ՛էջղանա՛գ՛էջ յէ-կէն* (ՀԺՀ, VI, 34):

ԳԷՐՉԱԿ *(թրք. gerček)* - *գ.* Իշակաթնուկազգիների ընտանիքին պատկանող յուղատու բույս: *Միհէնգ՛ Ղարաբաղ գ՛էրչակու ծէթ պինըցընօղ չի կա* (Ձ):

ԳԸԲԱ՛ԹԻԼ - *գ.* Գորգ գործելու թել: *Գ՛ըբաթիլ ա ինք՛ օնում, մին դա՛շանգ՛ գ՛ա՛բա՛ կ՛օրծում, տանում տամ թաքա-վէրին* (Ձ):

ԳԸԲԱ՛ՑՈՒ - *գ.* Գորգ գործելու հումք՝ թել, բուրդ եւն: *Գ՛ըբա՛ցուն հըզըրում ա, վէր ծըմը՛ռնը գ՛ա՛բա՛ն կ՛օրծէ* (Ձ):

ԳԸԳԸԲԱԽԱՆ - *տե՛ս* ՍԷՄԻԾԿԱ:

ԳԸՂԱ՛ԼԱ՛Վ - *տե՛ս* ԳԻՂԱ՛ԼԱ՛Վ:

ԳԸՂԱ՛Լ - *տե՛ս* ԳԻՂԱ՛Լ:

ԳԸՂԱ՛ԼՈ՛ՒՔ - *տե՛ս* ԳԻՂԱ՛ԼՈ՛ՒՔ:

ԳԸՂԱ՛ՑԱ՛Ծ - *տե՛ս* ԳԻՂԱ՛ՑԱ՛Ծ:

ԳԸՂԱ՛ՑԿԱ՛ՆՑ - *տե՛ս* ԳԻՂԱ՛ՑԿԱ՛ՆՑ:

ԳԸԴԸՊԸՆՆԷ - *տեմ* ԳՆԴՆ(2):

ԳԸԴԸՎԱՉԻ/ԳՆԴՆՎԱՉԻ - *տեմ* ԳԸԴԸՎԱՐԻ:

ԳԸԴԸՎԱՐԻ/ԳՆԴՆՎԱՐԻ - *մ.* Գյադայի պես: *Ինրանն գ'ըդըվարի յա պահում* (Բ):

ԳԸԴԹՈՒՆ/ԳՆԴՆՅՈԹՈՒՆ/ԳՆԴԹՈՒՆ - *գ.* 1. Գյադա լինելը: *Գ'ըդթունը ըտըրանց ցէդին տըված ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Ժլատություն, գծուծություն, մանրախնդրություն, ստորություն: *Գ'ըդթունէն դանդանն վէշ մինը նըհը'տը հընգըրթուն չի անում* (Բ):

ԳԸԼԷՋԱ/ԳԻԼԷՋՆ - *տեմ* ՋԸՐՈՒՑ (1):

- Գ'ըլէջա անէլ - *տեմ* Ջըրուց անէլ(1): *Ախպէր-ախպէր գ'ըլէջա յըն անում, ուրուր անա հըրցընում, թա էտ օրը հունց ըն անց կըցրալ* (ՀԺՀ, VI, 214):

ԳԸԼԸՄԱՍԸՐ/ՅԱԼԱՄԱՍԸՐ *(թրք. yerelmasə)* - *տեմ* ՏԸՓԸԽԸՆՁՕՐ:

ԳԸԼԸՄԱՍԸՐԻ[1]/ՅԱԼԱՄԱՍԸՐԻ - *տեմ* ՏԸՓԸԽԸՆՁՕՐԷ:

ԳԸԼԸՄԱՍԸՐԻ[2] - *գ.* Թուփ, որի դալար շիվերը շատ ճկուն են եւ գործածվում են կողովներ ու քթոցներ հյուսելու համար: *Գ'ըլըմասըրուն շէվէրը հոռ ըրավ, ճէխէրը կըպօտից* (Ձ):

ԳԸԼԸՋԱՂ - *տեմ* ԳՆԼՆՋԱՂ:

ԳԸՄԸ-ԳՆՄԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գըմը-գ'ամի անէլ - *տեմ* Ճիրճէմնը տալ:

ԳԸՄՓՈՒԼ - *տեմ* ԳՈՒՄՓՈՒԼ:

ԳԸՆԳԸԼԸԽՏԱՆ(Ա)/ԳԻՆԳԸԼԸԽՏԱՆ(Ա) - *մ.* Առանց շտապելու, կամաց-կամաց, հանգիստ: *Գ'ընգ'ըլըխտանա հաց ա օտում, նըստում էշը, ք'ինըմ, տը'սնըմ արտը էրանծ* (Ձ):

ԳԸՌԱՆԱԼ - *չբ.* Դպարտանալ, գոռոզամտել, պարծենալ: *Ախպէրը գ'ըռանում ա քուվէրը քըշտէն, ասում ա.- Մին տէս կընէգ'ըս հի՞նչ լանվ խըրաված ա ըրալ...* (ՀԺՀ, V, 543):

ԳԸՌԸՎԱՉԻ - *տեմ* ԳԸՌԸՎԱՐԻ:

ԳԸՌԸՎԱՐԻ - *տեմ* ԳԱՌ-ԳԱՌ: *Էտ տըղան էլ կօզի յէթիմ ա ինում, ամմա ուրանն գ'ըռըվարի յա պահում հընգէրունցը քըշտէն* (Ձ):

ԳԸՌՕԹՈՒՆ - *գ.* Դպարտություն, գոռոզամտություն, պարծենկոտություն: *Գ'ըռօթունէն մըհար վէշ մին տըղա ըռիսկ չի անում, թա էտ ըխճըկանը մին պէն ասէ* (Ձ):

- Գ'ըռօթուն անէլ - *տեմ* ԳԸՌԱՆԱԼ:

ԳԸՎՆ(Ն)Ք'Ի(Ս) - *տեմ* ՄԸԹԱՄ: *Մարթը հըղէ յա ինըմ, գ'ըվանք'ի թան ք'ինըմ ա Հընդըստանի ճուղուպուր պէրի...* (ԼՂԲ, 312):

ԳԸՎԸԼԹԸԹՕ - *գ.* Չորացրած սալորից եփած ջրալի կերակրատեսակ: *Մըրսածը բիդի հունըթըթօ յա գ'ըվըլթըթօ օտէ, վէր լ'ըվանա* (Ձ):

ԳԸՐՆՎ/ԳԻՐԱՎ/ԿԻՐՆՎ *(գրբ. գրաւ)* - *գ.* Շարժական կամ անշարժ գույք, իր կամ գումար, որ որպես պարտքի վերադարձման երաշխիք պարտապանը հանձնում է պարտատիրոջը, գրավ: *Սումարանին ու մին էրկու վըրժըպէտու իլանծ-չիլածընն ա յէր կալալ գ'իրավ* (ՋՏ, Ա, 71):

- Գ'ըրանվ տինիլ - Որեւէ բան թողնել պարտատիրոջ մոտ՝ որպես գրավ: *Վըսկը'դանը գ'ըրանվ ա տիրանալ, պարթկ յէր կալանալ* (Բ):

ԳԸՐԱՎԱ/ԳԻՐԱՎԱ *(թրք. girəvə)* - *գ.* Հարմար պահ՝ առիթ: *Կատուն մուկուն փըռնէլի հէտէ մարաղ բիդի կէնա էնքան, մինչէվ գ'ըրավան կ'ա* (ՆԱԲ, II, 51):

- Գ'ըրավան ա խօսում - Որոշիչը դիպվածն է: *Գ'ըրավան ա խօսում, թա գ'ըրավա իլանվ, կօրծըտ անանալ կըկ'ա* (Ձ):

- Գ'ըրավան պահէլ - Հարմար պահի՝ առիթի սպասել: *Էս վանրումը մին վէրսկան, քօլէն տակէն պարանց ընգած, վէրսին գ'ըրավան պըհէյիս ա ինում...* (ՆԱԲ, 63):

- Գ'ըրավան պէց թօղնէլ - Հարմար պահից՝ առիթից չօգտվել: *Գ'ըրավան պէց թօղից, թօռ յը'կավ, արտը կարից վէչ հընձի* (Բ):

- Գ'ըրավա տալ - Հարմար պահ՝ առիթ ստեղծել: *Հավան գ'ըրավա չի տամ, թա բուստընէն պիհինք'* (Բ):

- Գ'ըրավան քըցիլ - Հարմար պահից՝ առիթից օգտվել: *...էտ դուլլուղչին գ'ըրավա յա քըցըմ, էտ ըխճըկանը փըսակին շօրէրը հանըմ, ուրանն ըխճըկանը կ'էց տամ...* (ՀԺՀ, V, 44):

- Գ'ըրվանա խօսօղ - Խոսքի առիթը բաց չթողնող: *Գ'ըրվանա խօսօղ մարթ ա, տա՛րէք', թօ խօսէ* (Ձ):

ԳԸՐԱՎԱՉԻ/ԳԻՐԱՎԱՉԻ - *ածական.* Հարմար պահը իրեն ծառայեցնող, հաջող դիպվածից օգտվող: *Գ'իրավաչի կընէգ'ա, վըխտէն պ'ուրթը թակից, պըրծավ* (Բ):

ԳԸՐԱՎՔԱՇ/ԳԻՐԱՎՔԱՇ - *գ.* Պարտքի դիմաց որեւէ բան բռնի վերցնելը՝ առգրավելը: *Էտ գ'ըրավքաշանը յը'տը տահանք էլ կըրը'ցէն վէչ ապըրին* (Ձ):

ԳԸՐԳԱՄՕՏ - *տեմ* ԿԸՐԿԱՄՕՏ:

ԳԸՐԳԸՎԻԼ/ԳԻՐԳԸՎԻԼ - 1. *նբ.* Ուժգնորեն ձգել՝ լարել՝ պրկել: *Ուստան ք'էչան գ'ըրգ'ըվում ա, ըսքըսում չափէլը* (Ձ): 2. *չբ., կբ.* Ուժգնորեն ձգվել՝ լարվել՝ պրկվել: *Հիշկան ծիք' ա տամ, էլիա էտ կաշին գ'ըրգ'ըվում չի* (Բ):

- Գ'ըրգ'ըված կաշի - Չոր՝ արեւահար իր: *Էտ շօրէրը իրը'վէն տական հըվա՛քէ, տը'ռալ ա գ'ըրգ'ըված կաշի* (Ձ):

ԳԸՐԳԻ/ԳԻՐԳԻ - *ածական.* Ուժգնորեն ձգված, ձիգ, պիրկ: *Էզգանան գ'ըրգ'ի շօր ար կ'ը'նում* (Ձ):

ԳԸՐԴՆՔԻՐ/ԳԻՐԴՆՔԻՐ - *գ.* Մեծ սղոց՝ խզար, որ բանեցվում է երկու հոգով: *Գ'ըրդանքիրը յօր ըն օնում, մին սըհաթումը էտ ծառը կըտորում* (Ձ):

- Գ'ըրդանքիր քաշիլ - *տեմ* ԳԸՐԴԸԲԻՐԻԼ:

ԳԸՐԴԸԲԻՐԻԼ/ԳԻՐԴԸԲԻՐԻԼ - *նբ.* Մեծ սղոցով՝ խզարով, կտրել՝ սղոցել: *Էտ կ'էրանը գ'ըրդըբիրում ըն, էրում* (Բ):

ԳԸՐԴՈՒՆԱՏԷԼ/ԳՈՒՐԴՈՒՆԱՏԷԼ - *տեմ* ԳԸՐԴՕՆԷԼ:

ԳԸՐԴՕՆ/ԳՈՒՐԴՕՆ - *գ.* Փայտի սղոցված կամ ճեղքված մեծ կտոր: *Էտ փանդը կըտորում ըն, տը'ռնում ա քըսան գ'ըրդօն* (Ձ):

ԳԸՐԴՕՆ-ԳԸՐԴՕՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ'ըրդօն-գ'ըրդօն անէլ - *տեմ* ԳԸՐԴՕՆԷԼ:

ԳԸՐԴՕՆԷԼ/ԳՈՒՐԴՕՆԷԼ - *նբ.* Փայտը սղոցելով կամ ճեղքելով մեծ կտորների բաժանել: *Էտ կաղնէ կ'էրանը գ'ըրդօնում ա, պէռնում էշին, քըշանում սիրըկանէն տօնը* (Ձ):

ԳԸՐԷԳԻ - *տեմ* ԿԻՐՆԿԻ:

ԳԸՐԸՆ-ԳԱՐԱՆ - *տեմ* ԳՆՀ-ԳՆՀ:

ԳԸՐՎԱՆՔԱ/ԳԻՐՎԱՆՔԱ - 1. *գ.* Ծանրության չափ, որ հավասար է 409 գրամի: *Էս Պըլը-Մէլին մին շատ լանվ էծ ա ինըմ, վէր օրէկան վէց գ'ըրվանքա կաթն ա տամ* (ՀԺՀ, VI, 190): 2. *տեմ* ԳԸՐՎԸՆՔԱՆՈՒՑ:

ԳԸՐՎԸՆՔԱՆՈՒՑ/ԳԻՐՎԸՆՔԱՆՈՒՑ - *գ.* Մեկ գրվանքա՝ 409 գրամ, ծանրություն ունեցող կշռաքար: *Գ'ըրվընքանուցը տինում ա քըշըռքէն, քըշըռում, տը'սնում էտ ծէտը մին գ'ըրվանքա էլ չի կա* (Ձ):

ԳԸՐՎԻՆ/ԳԻՐՎԻՆ - *մ.* Հարմար պահին՝ ժամանակին: *Գ'ըրվին յը'կավ, թօթը թափից, ք'ը'ցավ* (Բ):

ԳԸՓԱՏԸ'Ղ - *գ.* Ջվարճախոսության՝ կատակի՝ հանաքի տեղ՝ առիթ: *Ինրուգ'ուններն ընտրանց խաղ անէլը գ'ըփատը'ղ ա* (Ձ):

ԳԸՓԸՎԱՉԻ - *տեմ* ԳԸՓԸՎԱՐԻ:

ԳԸՓԸՎԱՐԻ - *ածական. մ.* Որպես կատակ, կատակի նման: *Գ'ըփըվարի էլ վէր մին պէն ըս ասում, ք'ը'փէն նի յա կ'ամ* (Բ):

ԳԻԴՆԼ/ԳԸՆԼ/ԳԻԴՆԼ *(գրբ. գիտեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ մեկի կամ մի բանի մասին տեղեկանալ, տեղեկություն իմանալ: *Մին օր էլ շէնին ջիհիլնէն գ'իդանցալ ըն, քըշէրը Մամէդին ա Մարյամէն ըսպանալ* (ԱԱ, 21): 2. Որեւէ բանի մասին անհրաժեշտ գիտելիքներ ունենալ, տիրապետել, հմտություն ունենալ: *Իզէն բաստան բի-*

ջՆրիլը լ՚ավ ա գ՚ուդում (Բ): 3. Գիտակցել, գլխի ընկնել, կռահել: *Յը՞ս լ՚ավ ըմ գ՚ուդում, թա հինչու հը՞տէ յըս յը՞կալ* (Բ): 4. Համարել, ընդունել, կարծել: *Շատէրը գ՚ուդում ըն, թա ըտը՞ղ սըխտօրը շատ ա, ըտըրա հէտէ յա անումը ըտի...* (ԱԱ, 23): 5. Մտքով ըմբռնել, հասկանալ: *Կըռը՞վ ա, վէչ մինը գ՚ուդում չի, թա հինչ ա անում* (Բ): 6. Ճանաչել, ծանոթ լինել: *Քըդաքըմը լօխ գ՚ուդում ըն ընդրրա* (Բ): 7. Կողմնորոշվել: *Գ՚իդանալ չըն, թա հինչ անըմ տինին* (ԱԱ, 21): 8. Զգայել, ընկալել: *Ըտըրանա յը՞տը էտ մարթը վէչ համ ա գ՚ուդում, վէչ վը՞տ* (Զ): 9. Նկատի ունենալ, հաշվի առնել: *Գ՚իդա, վէր ըռըչիտ տիժըրօթուն շատ ա ինանկան* (Զ): 10. Երեւան հանել, բացահայտել: *Հը՞տը պահից, վը՞ռսէն յաթաղը գ՚իդանց* (Բ): 11. Գործածվում է որպես սպառնական, զգուշացման արտահայտություն (հրամայականը): *Մարդի տըղա, գ՚իդա, վէր մէհէտ էլ ըստը՞ղէք՚ ըրվացէլ, վէրչըտ տըլական ըմ* (Զ): 12. Գործածվում է որպես վերաբերական՝ խոսակցի ուշադրությունը գրավելու նպատակով: *Ը-սօր, գ՚ուդում ը՞ս, ըշտը՞ղ ըմ իլալ* (Զ):

- Գ՚իդա վէր - Ուրեմն: *Ղարաբաղցէն վէր մին պէնը ասում ա, գ՚իդա վէր ընական ա, օգ՚ում ա լ՚ըհա Աստուծ էլ քըշանա* (Զ):

- Գ՚իդանցալ ըս, թա... - *տե՛ս* Պա հինչ ը՞ս գ՚իդանցալ: *Գ՚իդանցալ ըս, թա սուս ը՞մ ընական, չէ, սուս չըմ ընական* (Զ):

- Գ՚իդանցած ինիս - *տե՛ս* Լ՚ավ գ՚իդա: *Գ՚իդանցած ինիս, վէր էտ խօխան մին օր կըլօխըտ օյն ա պիրլանկան* (Զ):

- Գ՚ուդում ա, թա ճ՚ուրը ըշտըղավ ա ք՚ունում - Գործի էությանը տեղյակ է: *Էտ պըրակուրօրը գ՚ուդում ա, թա ճ՚ուրը ըշտըղավ ա ք՚ունում, մարթ ա դարկում, Սիմօնէն փըռնում ըն, տանում կօշտը* (Զ):

- Գ՚ուդում չի, թա հու վա մը՞ռալ, ինքը «վա՛յ Սանք՚ի» յա ծէն տամ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր խոսում՝ գործում են՝ առանց բանի էությունը իմանալու:

- Չըգ՚իդալը տինիլ - 1. Անտեղյակ ձեւանալ: *Հարը չըգ՚իդալըն ա տինում, վէր խօխան նըդրսըրտէ վէչ* (Զ): 2. Անուշադրության մատնել: *Տըղան հօրը ասածը չըգ՚իդալը տիրանվ* (Բ):

ԳԻԴԼԱՎ/ԳԸԴԼԱՎ/ԳԻԴԼԱՎ - *տե՛ս* ԴԱՍԻԴ: *Իրէքինջի դ՚ենումը հաղ ըն անըմ էտ ըմճըկանավը, էտ ախճիգ՚ը գ՚իդալանվ տանիլ ա տամ* (ՀԺՀ, V, 571):

ԳԻԴԼՈՒՔ/ԳԸԴԼՈՒՔ/ԳԻԴԼՈՒՔ - *տե՛ս* ԳԻԴԼԱՎ:

ԳԻԴՑԱԾ/ԳԸԴՑԱԾ/ԳԻԴՑԱԾ - *տե՛ս* ՇԱՏԳԻԴ: *Կուճուր ախպէրը շատ գ՚իդացած ա ինում, միշտ մը՞ծէն կըլօխը վարում ա, դարկում հանդը* (ՆԼԴԺԲ, 93):

ԳԻԴՑԿԱՆՑ/ԳԸԴՑԿԱՆՑ/ԳԻԴՑԿԱՆՑ - *տե՛ս* ԴԱՍԻԴ: *Թաքավէրին տըղան մաննը կըծում ա, կիլօխ ա ընգնըմ, վը՞ր գ՚իդացկանց ա իտի ըրալ* (ՀԺՀ, V, 155):

ԳԻԴՆԱԿԱՆ/ԳԻԴՆԱԿԱՆ *(գրբ. գիտնական)* - 1. *գ.* Գիտության որեւէ բնագավառի մասնագետ, գիտությամբ զբաղվող անձ, գիտնական: *...Ինրան կօշտըն ա կանչըմ մէծամէծնէրին, գիդնականներէն, վը՞ր մին ճար անին, մին հընար անին, վը՞ր բաղը-բաղչան կընանչի* (ՀԺՀ, V, 84): 2. *ած.* Գիտելիքներով հարուստ, գիտուն: *Գ՚իդնական խօխա յա, շատ առաչ կըք՚ինի* (Զ):

ԳԻԴՈՒԹԻՒՆ/ԳԻԴՈՒԹԻՒՆ *(գրբ. գիտութիւն)* - *գ.* Գիտություն՝ բնության եւ հասարակության զարգացման օրինաչափությունները եւ արտաքին աշխարհի վրա ազդելու միջոցներն արտահայտող գիտելիքների ամբողջությունը, գիտությունը: *Գ՚իդութիւնը հիշկան առաշկ ք՚ը՞ցավ, մին ա, էլիա կըրը՞ցէն վէչ վիչիլին առաշկը օնին* (Բ):

ԳԻԹԿԱՆ/ԳԻԹԿԱՆ - *տե՛ս* ԳԻԴՆԱԿԱՆ(2):

ԳԻԼ/ԳԻԼ *(պրս. gil (կավ, հող)* - *գ.* Դեղնավուն փոքր քար, որ գործածվում է իբրեւ օճառ: *Միհէնգ՚ սապունը բօլ ա, էլ գ՚իլավ լըվաց անօղ չի կա* (Զ):

ԳԻԼԱՆԻ/ԳԻԼԱՆԻ - *գ.* Կանացի գոտի, որ փեսացուի տնից այլ բաների հետ ուղարկվում է հարսնացուին: *Խօնչա յըն շինում, գ՚իլանին էլ տինում մաչին, դարկում հըրթնըցուվէն* (Զ):

ԳԻԼՁ/ԳԻԼՁ/ԳԻՐՁ/ԳԻՐՁ *(ռուս. гильза)* - *գ.* Փամփուշտի կամ արկի խողովակաձեւ մասը, որի մեջ լցվում է վառոդը եւ ծայրին ագուցվում գնդակը, պարկուճ: *Դարաբաղ ըտի հանդ չի կա, վէր գիլզ չինի վէր ընգած* (Բ):

ԳԻԼԷ/ԳԻԼԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՚իլէ անէլ - *չբ.* Բողոքել, դժգոհություն արտահայտել: *Սաղ օրը պատէն տակէն նըստում ըն ըստըրանա-ընդրրանա գ՚իլէ անըմ* (Զ):

ԳԻԼԷՁԱ - *տե՛ս* ԳԸԼԷՁԱ:

ԳԻՆԳԸԼԸԽՏԱՆ(Ա) - *տե՛ս* ԳԸՆԳԸԼԸԽՏԱՆ(Ա):

ԳԻՐ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՌԱՔԱՐ:

ԳԻՐԱՎ - *տե՛ս* ԳԸՐԱՎ:

ԳԻՐԱՎԱ - *տե՛ս* ԳԸՐԱՎԱ:

ԳԻՐԱՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԳԸՐԱՎԱՉԻ:

ԳԻՐԱՎՔԱՇ - *տե՛ս* ԳԸՐԱՎՔԱՇ:

ԳԻՐԳԱՄՕՏ - *տե՛ս* ԿԸՐԿԱՄՕՏ:

ԳԻՐԳԱՆԻ/ԳԻՐԳԱՆԻ - *գ.* Հացաբույսի տեսակ: *Էտ հանդումը լ՚ավ գ՚իրգ՚անի յա ինում* (Զ):

ԳԻՐԳԸՎԻԼ - *տե՛ս* ԳԸՐԳԸՎԻԼ:

ԳԻՐԳԻ - *տե՛ս* ԳԸՐԳԻ:

ԳԻՐԴՆԲԻՐ - *տե՛ս* ԳԸՐԴՆԲԻՐ:

ԳԻՐԴԸԲԻՐԻԼ - *տե՛ս* ԳԸՐԴԸԲԻՐԻԼ:

ԳԻՐՁ - *տե՛ս* ԳԻԼՁ:

ԳԻՐԹ - *մ.* Միանգամից, կտրուկ, շեշտակի: *Թաքավը՞ր վը՞ր պըրանում ա, թա պատառ դինջանա, գ՚իրթ քընավ ա ընցնում...* (ՆԼԴԺԲ, 44):

- Գ՚իրթ-գ՚իրթ խօսէլ - Կոպտորեն խոսել: *Էտ հարթնը ըսկըսվօրը նըհը՞տ գ՚իրթ-գ՚իրթ ա խօսում* (Զ):

ԳԻՐՎԱՆՔԱ - *տե՛ս* ԳԸՐՎԱՆՔԱ:

ԳԻՐՎԸՆՔԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԳԸՐՎԱՆՔԱՆՈՒՑ:

ԳԻՐՎԻՆ - *տե՛ս* ԳԸՐՎԻՆ:

ԳՆԻԳՆԻՄ - *գ.* Նեղ բերանով պղնձե սափոր: *Արչը ասմա.- Էն ա փըլան ծառէն տակին մին գ՚ուգ՚ում փօղ կա, ք՚ինա յէր կալ...* (ՀԺՀ, VI, 245):

ԳՆԻՌԱՐ - *տե՛ս* ՄԱՌԱՐ-ԳՆԻՌԱՐ:

ԳՈՒՁԱԿ - *գ.* Հաստ թել՝ կապ: *Միշուկնէն լըցնում ա, ըռխընէն գ՚ուզակավ կապում, տանրսում* (Զ):

ԳՈՒՁԱԿԷԼ - *նբ.* Հաստ թելով՝ կապով կապել, փաթաթել՝ չբացվելու՝ ցրիվ չգալու համար: *...Շալվարին էրկու թայը տըզզանավ յա զըկռավ լըցած, հանա խունջանավը էլ պէրանը գ՚ուզակած, օսուքը քըցած՝ տօն կըկար...* (ՋՏ, Ա, 30):

ԳՆԻՁԱՄ - *տե՛ս* ՊԷՐԱՆ(1):

ԳՆԻՁԱՄ - *գ.* Գառան ամբողջական կտրած բուրդ: *Չօբանը էրկու կ՚առան գ՚ուզամ ա տաս, մին ցակատ կապէլ տաս* (Զ):

ԳՆԻՁԼԱԳ՚ - *տե՛ս* ԸՂՎԸՍՀԱՔ՚Ի(2):

ԳՆԻՁԼԱԿ *(թրք. güzlek (աշնան անձրեւ)* - 1. Բողբոջ: *Խընձօրանում գ՚ուզլակնէն վէր ա յը՞կալ ցուրտան* (Բ): 2. Աշնանը բուսած կանաչ խոտ: *Հիյվընէն բօլբօլ գ՚ուզլակ ըն օտում* (Զ):

- Գ՚ուզլակը տանս քըցիլ - Բողբոջել: *Էրկու օր էլ վէր հավա անէ, ծըռէրէն գ՚ուզլակը տանս ա քըցըլանկան* (Բ):

ԳՆԻԼ *(պրս. gul, թրք. gül)* - *գ.* 1. Վարդենու ծաղիկը, վարդ: *Մին գ՚ուլ ա պուք տամ, վը՞տ ընէլավ ք՚ունում* (Զ): 2. *տե՛ս* ԳՆԻԼԻ: 3. Վարդի պատկերը որեւէ բանի վրա: *Գաբին գ՚ուլէրը ըտըրա շատ ա տուր կ՚ամ* (Զ): 4. *փխբ.* Որեւէ բանի ընտիր՝ լավագույն կողմը: *Էս բաղէն գ՚ուլը էտ տանձին ա ինում* (Զ): 5. Վարդանման կանացի զարդ: *Էտ ըմճըկանը տօշին գ՚ուլը պըսպըղէ յա տամ* (Բ): 6. *ած. փխբ.* Վարդի նման, շատ գեղեցիկ: *Գ՚ուլ ախճիգ՚ ա* (Բ):

- Գ՚ուլը աչըլմիշ ինիլ/պէնվալ - *տե՛ս* Ունքամաչը յը՞տ կանալ: *...Յարը յարին տըսնալավ գ՚ուլը աչըլմիշ կինի* (ԼՂԲ, 113):

- Գ՛ուլը քաշիլ - *տե՛ս* Աշկէն գ՛ուլը քաշիլ:

- Գ՛ուլու նըման պահէլ - Լավ խնամել, բոլոր կարիքները հոգալ: *Խօրթ մարը ը-տըրանց գ՛ուլու նըման ա պահում* (Զ):

- Գ՛ուլու նըման պէնվալ - Գեղեցկանալ: *Էտ ախճիգ՛ը օրկանցօր գ՛ուլու նըման պէնվում ա* (Զ):

- Գ՛ուլու նըման պըրծընէլ - Փորձանքից անվնաս ազատվել: *Պատը պարան յը՛կավ, խօխէնք՛ը փախէն, գ՛ուլու նըման պըրծէն* (Բ):

- Գ՛ուլու պատառ - Շատ գեղեցիկ: *Գ՛ուլու պատառ ըխճըկանը ըտի էլ էտ ախմաղ մարթին նըհէտ զօռռավ փըսակում ըն* (Զ):

- Գ՛ուլ քըղէլիս ծը՛ռքըտ փօշ կըծակէ - Որեւէ արդյունքի հասնելիս կրում են նաեւ դրա հետ կապված դժվարություններն ու անախորժությունները: *Հ՛ոը ասմա.- Գ՛ուլ քըղէլիս ծը՛ռքըտ փօշ կըծակէ, օգում ըս՝ տօն շինիս, բիդի չըրչարվիս* (Զ):

Գ՛ուլ ք՛իմի - *տե՛ս* ԳՆԻԼ(6):

ԳՆԻԼՆԸԲԱԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԳՆԻԼԲՆԹՈՒՆ:

ԳՆԻԼՆԸԲԱՂ - *գ.* Վարդանոց, ծաղկանոց: *Մէժլում մէլիք՛ին մին հանց գ՛ուլնբաղ ա ինում, վէր ըշխարքէս տակէն հինչ ծաղէգ՛ ասիս, մաչին ինում ա* (Զ):

ԳՆԻԼՆԸ[1] *(թրք. güreş)* - *գ.* Կոխ, ըմբշամարտել: *Առաչ հըրսընքը՛ցան գ՛ուլնշը անպակաս ար* (Զ):

- Գ՛ուլնշ փըռնէլ - Կոխ բռնել, ըմբշամարտ: *Գ՛ուլնշ ըն փըռնում, էտ տըղան դէվին յը՛խնում ա* (Զ):

ԳՆԻԼՆԸ[2] - *գ.* Հավի մսով, սոխով, լոլիկով պատրաստվող կերակրատեսակ: *Մին լ՛ավ գ՛ուլնշ ա իփնում, տամ դունըդնէրէն* (Բ):

ԳՆԻԼՆՌՆԷ - *գ.* Բալենի: *Գ՛ուլնռնէն չուրացալ ա* (Բ):

ԳՆԻԼՆՌՆԸ - *գ.* Բալ: *Յէր ա ինում ծառը, վէր գ՛ուլնռնը օտէ, վէր ա ըղնում, վը՛ննը կօտրում* (Զ):

ԳՆԻԼՆՌՆՕՏ - *գ.* Բալենիներով առատ տեղ, բալենու ծառաստան: *Խօգ՛էրը նի յըն տը՛ռնըմ գ՛ուլնռնօտը* (Զ):

ԳՆԻԼՆՍ/ԳԷԼՆՍ *(գրբ. կեռաս, թրք. kiraz, հուն. kerasos)* - *գ.* Կեռաս: *Գ՛ուլնսը ծառէն յըրա չուրընաս ա լնալ, վէր տըռաս ըխպիրին ճիրին մաչը* (ԱԱ, 56):

ԳՆԻԼՆՍԻ/ԳԷԼՆՍԻ - *գ.* Կեռասենի: *Մարթը արչին ծէրքան փըռնում ա, տանում գ՛ուլնսուն տակէն նըստըցընում* (ՆԱԲ, 87):

ԳՆԻԼՆՍՕՏ/ԳԷԼՆՍՕՏ - *գ.* Կեռասենիներով առատ տեղ, կեռասենու ծառաստան: *Ամմէն օր տահանք ք՛իս ըն գ՛ուլնսստը, փուրընէն տըռըզած կաս* (Զ):

ԳՆԻԼԲ/ԿՆԻԼԲ/Ք՛ՆԻԼԲԱ *(գրբ. գուլպայ)* - *գ.* Գուլպա: *Մին հանց գ՛ուլբա յա կ՛օրծում, վէր լօխ մընամ ըն ըրմացած* (Զ):

ԳՆԻԼԲԱԹԻԼ/ԿՆԻԼԲԱԹԻԼ/Ք՛ՆԻԼԲԱԹԻԼ - *գ.* Գուլպա գործելու թել: *Մին կըծէգ՛ գ՛ուլբաթիլ ա տամ, վէր ուրանը հը՛տէ գ՛ուլբա կ՛օրծէ* (Բ):

ԳՆԻԼԲԸԹՈՒՆ/ԳՆԻԼԸԲԱԹՈՒՆ - *ածական.* Ոսկեհյուս, ոսկեթելերով հյուսած: *Խէլքըս կըլխաս տանում ա գ՛ուլբաթուն քու ծամը* (ԼՂԲ, 78):

ԳՆԻԼԲԱԾ/ԿՆԻԼԲԱԾ/Ք՛ՆԻԼԲԱԾ - *ածական., մ.* Միայն գուլպա հագած՝ առանց կոշիկի: *Կ՛ամ ա, տը՛սնում մին գ՛ուլբաած ախճիգ՛ ըտը՛ղ վը՛ննը կացած* (Զ):

ԳՆԻԼԲԱԿԱՊ/ԿՆԻԼԲԱԿԱՊ/Ք՛ՆԻԼԲԱԿԱՊ - *գ.* Գուլպան ոտքին ամրացնելու կապ՝ ժապավեն: *Գ՛ուլբակապը ծիք՛ ա տամ, պէնդ կապում* (Զ):

ԳՆԻԼԲԱՀԱՐ - *գ.* Գարնանային վարդ: *Կարունքը վէր կ՛ամ ա, մէր բաղէրը գ՛ուլբահարավ լըցնում ա* (Զ):

ԳՆԻԼԲԱՃԱՂ/ԿՆԻԼԲԱՃԱՂ/Ք՛ՆԻԼԲԱՃԱՂ - *գ.* Մետաղյա կամ փայտե բարակ ու կլոր ձողիկ՝ գուլպա գործելու համար: *Գ՛ուլբաճաղը հէնգ՛ը բիդի, վէր կարիս գ՛ուլբա կ՛օրծիս* (Բ):

ԳՆԻԼԲԱՆԱԽՇ/ԿՆԻԼԲԱՆԱԽՇ/Ք՛ՆԻԼԲԱՆԱԽՇ - *գ.* Գուլպայի նախշ, զանազան պատկերներ գուլպայի վրա: *Էտ գ՛ուլբանախշը հըրթնըցուվէն շատ ա տուր կ՛ամ* (Զ):

ԳՆԻԼԲԱՎԷՐ/ԿՆԻԼԲԱՎԷՐ/Ք՛ՆԻԼԲԱՎԷՐ - *ածական.* Գուլպաներ հագած: *Գ՛ուլբավէր մարթը մըրսէլ չի* (Զ):

ԳՆԻԼԲԱՑՈՒ/ԿՆԻԼԲԱՑՈՒ/Ք՛ՆԻԼԲԱՑՈՒ - *գ.* Գուլպա գործելու հումք՝ թել, բուրդ եւն: *Ք՛ասիբ կընէգ՛ ա, տանը մին գ՛ուլբացու էլ չի կա* (Բ):

ԳՆԻԼԲՕԽՃԱ/ԳՆԻԼԲՕԽՃԱ - *գ.* Վարդերով զարդարված կապոց: *Հըրթնըցուվէն հը՛տէ գ՛ուլբօխճա ղըրկը՛ցէն* (Զ):

ԳՆԻԼԲՕԽՉԱ - *տե՛ս* ԳՆԻԼԲՕԽՃԱ:

ԳՆԻԼԳՆՁ - *ածական.* 1. Վարդանման կարմիր: *Գ՛ուլգ՛անզ շՅր ա կ՛ը՛ցալ* (Բ): 2. *փխբ.* Գեղեցիկ, սիրուն: *Կը՛ցինըտ ա ալ խասը, խըստինըտ ա գ՛ուլգ՛անզը* (ԼՂԲ, 92):

ԳՆԻԼԴՆԻՐ-ԳՆԻԼԴՆԻՐ - *մ.* Մղկտալով, աղիողորմ, հոնգուր-հոնգուր: *Կ՛ամ ա, տը՛սնում, գ՛ուլդ՛ուր-գ՛ուլդ՛ուր լանց ինում* (Զ):

ԳՆԻԼԲՄԱԽՄՈՒՐ - *ածական.* Վարդագույն թավիշից կարված: *...Գ՛ուլբմախմուր ըրխալուղը կ՛էնում ա, պէլունց տօն ք՛ինըմ* (ՋՏ, Ա, 215):

ԳՆԻԼԲՍՏԱՆ *(պրս. golestan, թրք. gülistan)* - *տե՛ս* ԳՆԻԼՆԲԱՂ:

ԳՆԻԼԻ - 1. *գ.* Վարդի թուփ, վարդենի: *Գ՛ուլին էնքան գ՛ուլ ա յէր կալնալ, վէր հիշքան քաղում ըն, պըրծընում չի* (Զ): 2. *ածական.* Վարդագույն: *Գ՛ուլի թուշէրավ ախճիգ՛ ա* (Բ): 3. *ածական.* Վրան ծաղիկներ նկարված՝ հյուսված՝ քանդակված: *Գ՛ուլի շալը քըցնալ ա* (Բ):

ԳՆԻԼԻԳՆՍՏՆՆ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸՍՔԸՆՆԻՄ:

ԳՆԻԼԼՆ *(պրս. gulle (գնդակ, փամփուշտ)* - *գ.* 1. Հրազենի գնդակ: *Էտ տըղան մին էլ ա գ՛ուլլան յըրա անըմ, վագըրը յէր ա ընգնում, ըստակըմ* (ՀԺՀ, V, 29): 2. Խաղողի հատիկ: *Կօզնին թանվիլ ա տամ, խաղվէն գ՛ուլլէք՛ը փուշէրավը յօր օնում, տանում ճուտէրէն հը՛տէ* (Զ): 3. Լուցկու հատիկ: *Գ՛ուլլանն թափ ա տամ, տինում խստէն տակէն, տիզը նի կընցընում* (Զ):

- Գ՛ուլլանն նի կ՛անալ - Հրազենի գնդակով վիրավորվել: *Կընռվէն վախտը գ՛ուլլանն յա նի յը՛կալ, մինչը՛վ մընէնգ՛ կընալը գ՛ի յա տամ* (Բ):

- Գ՛ուլլանն հը՛տան հըսնէլ չի - Շատ արագ է փախչում՝ հեռանում: *Արչին վէր տը՛սնում ա, փախչում ա, հունց ա՞ փախչում, գ՛ուլլանն հը՛տան հըսնէլ չի* (Զ):

- Գ՛ուլլանն տափը չընէլ - 1. Անվրեպ կրակել, դիպուկահար լինել, ճիշտ նշանակետին խփել: *Խօնդ՛ուց Արշակը լ՛ավ վը՛ռսկան ա, գ՛ուլլանն տափը չի ընում* (Զ): 2. Միշտ հաջողության մեջ լինել: *Ապան կընլօխը պընցընցընում ա, թոռնանը ճըկատան պաչում, թա.- Աստուծ ք՛ը՛զ ք՛ՕմՆգ՛ անէ, գ՛ուլլանտ տափը չընէ* (Զ):

- Գ՛ուլլանն տաք պահէլ - Միշտ զգաստ՝ պատրաստ լինել: *Վը՛ռս ք՛ինօը գ՛ուլլանն տաք բիդի պահէ* (Զ):

- Գ՛ուլլու բաղ - Պտղաբեր այգի: *Ը-տըրանց ինում ա մին գ՛ուլլու բաղ* (ՀԺՀ, V, 15):

- Գ՛ուլլու ըռը՛խ ընէլ - Պատերազմ գնալ, կյանքը վտանգի ենթարկել: *Կընռը՛վը թունդից, ջիհիլնէն սաղ գ՛ուլլու ըռը՛խ ընգէն* (Զ):

- Գ՛ուլլու նըման - Շատ արագ, սրարշավ (գնալ, փախչել, թռչել, հասնել եւն): *Գ՛ուլլու նըման խըբարը հըսավ շէնը, թա ուրուգ՛ու կընուբումը մանալլու լէկցյա յա ինական* (ՀԲ, 349):

- Գ՛ուլլու փայ տը՛ռնալ - Սպանվել, գնդակահարվել: *Ընդինու նըման տըղան ք՛ը՛ցավ, գ՛ուլլու փայ տը՛ռավ* (Բ):

ԳՆԻԼԼՆԹԱԿ - *ածական.* Գնդակոծված, գնդակաձեռ: *Գ՛ուլլանթակ շէն ա, ժուղովուրթը մին թանիրանվ ըն ապրում* (Բ):

- Գ՛ուլլանթակ անէլ - Գնդակոծել: *Գ՛ուլլանթակ ընէն, տանը մընընկնէն կուտընրտը՛ցէն, նի տը՛ռէն* (Զ):

- Գ՛ուլլանթակ ինիլ/տը՛ռնալ - Գնդակոծվել: *Էս շէնը կընռվէն վախտը շատ ա գ՛ուլլանթակ իլնալ* (Զ):

ԳՆԻԼԼԼ-ԳՆԻԼԼԼ - *մ.* Մեկ-մեկ, առանձին-առանձին, հատ-հատ: *Պիրում ա էտ ծուվէնը գ՛ՀԼԼ-գ՛ՀԼԼ պըտատում, տինում յիշիգ՛ումը* (Ձ):

ԳՆԻԼԼՆՎԸՐՍ - *տե՛ս* ՔԸՆԹԸՌՆԱՎԸՐՍ:

ԳՆԻԼԼՆՏՕՐ - *տե՛ս* ԳՆԻԼԼԸԽԱՐԱՎ:

ԳՆԻԼԼԸԲԱՂԻ - *գ. տե՛ս* Գ՛ՀԼԼՀ բաղ: *Իմ մ՚ար ինձ նըհէտ յաղի յա, Ծամէրըս գ՛ՀԼԼ ընբաղի յա* (ԼՂԲ, 18):

ԳՆԻԼԼԸԲԱՐՈՒԹ - *գ.* Գնդակի վառոդ: *Գ՛ՀԼԼԸԲարութը պըրծընում ա, գ՛ՀԼդում չընը, թա հինչ անին* (Ձ):

ԳՆԻԼԼԸԲՕՐԱՆ - *գ.* Գնդակների տարափ: *Գ՛ՀԼԼԸբօրան ար, վէր շէնին յըրա վէր ար տը՚ռնըմ* (Ձ):

- Գ՛ՀԼԼԸբօրան անէլ - Գնդակների տարափ տեղալ: *Գ՛ՀԼԼԸբօրան ըրէն, լօխճին կուտուրը՚ցէն* (Բ):

ԳՆԻԼԼԸԽԱՐԱՎ - *ած.* Գնդակով խոցոված՝ խոցված՝ սպանված: *Գ՛ՀԼԼԸխարավ ջիհիլնէ ին, վէր ակօփնէրան տՀուս ին տամ* (Ձ):

- Գ՛ՀԼԼԸխարավ անէլ - Գնդակով սպանել: *Թա քանէնին ա գ՛ՀԼԼԸխարավ անում, Աստուծ կըգ՛իդա* (ԱԱ, 39):

- Գ՛ՀԼԼԸխարավ ինիլ/տը՚ռնալ - Գնդակով սպանվել: *Հիշկան ջՀիհլ տըղէք՚ գ՛ՀԼԼԸխարավ իլին* (Ձ):

ԳՆԻԼԼԸՀԱՆ - *ած.* Հատիկները պոկած՝ հանած (խաղողի ողկույզ): *Կ՛ամ ա, տը՚սնում ճիթէրը լօխ գ՛ՀԼԼԸհան* (Ձ):

- Գ՛ՀԼԼԸհան անէլ - Խաղողի ողկույզի հատիկները մեկ առ մեկ պոկել: *Գ՛ՀԼԼԸհան ըրավ, վարէննի իփից* (Ձ):

- Գ՛ՀԼԼԸհան ինիլ/տը՚ռնալ - Խաղողի ողկույզի հատիկները մեկ առ մեկ պոկվել: *Խընդօղնուն ճիթը տիժէր ա գ՛ՀԼԼԸհան ինում* (Բ):

ԳՆԻԼԼԸՔԱՇԻ - *գ.* Կեռ ծայրով երկաթե ձող, որի միջոցով հրացանի փողից քաշում եւ հանում են գնդակը կամ լաթը: *Գ՛ՀԼԼԸքաշին քըցՀվ, գ՛ՀԼԼՀն տՀուս կալՀվ* (Ձ):

ԳՆԻԼՉԻՉՀԳ *(թրք. gülčičăk)* - *գ.* Վարդածաղիկ, վարդի նմանություն ունեցող ծաղիկ: *Մին փօնջ գ՛ՀԼչիչՀգ ա քաղում, տանում տամ հըրթնըցուվէն* (Բ):

ԳՆԻԼՆԻԼ *(պրս. gulül (ոլոռ)* - *գ.* 1. Լոբու նման պատենավոր բույս՝ գնդաձեւ հատիկներով: *Գ՛ՀԼՀԼ ա քաղում, գ՛ՀԼդում ա, թա հՀԼէռն ա* (Ձ): 2. Սեւ, կլոր սերմերով մոլախոտի տեսակ: *Արտը գ՛ՀԼՀԼ կալՀվ ա* (Բ): 3. *տե՛ս* ԳՆԻԼԼԼ:

ԳՆԻԼՆԻՄ *(թրք. gülüm (իմ ծաղիկ)* - *գ.* Փունջ՝ ծաղկեփունջ: *Իմ գ՛ՀԼՀումը քաղած ա, Պը՚ցուր սարին կը՚էղած ա* (ԼՂԲ, 26):

ԳՆԻԼՆԻՐ - *տե՛ս* ԳՆԻԼԼԼ(2, 3):

ԳՆԻԼՕՏ - *տե՛ս* ԳՆԻԼԼԸԲԱՂ:

ԳՈՒԽԽՕՐՈՒՐԹ - *տե՛ս* ԳՈՒԽՍԱՎԷՏ:

ԳՈՒԽՍԱՎԷՏ - *հպվ. գ.* 1. Գյուղական խորհուրդ՝ խորհրդային իշխանության սկզբնական օրգան գյուղական վայրերում: *Շէն ա իլՀլ՝ գ՛ուխսավէտ չիլՀլ* (Ձ): 2. Գյուղական խորհրդի նախագահ: *Շէնին գ՛ուխսավէտը Փըրըմազանց Շահէնն ա իլՀլ կըռվէն վախտը* (Բ):

ԳՈՒՂ - *տե՛ս* ԿՈՒՂ:

ԳՈՒՂԱՊԷՏ - *գ.* Գյուղի վարչական գործերի կառավարիչ՝ գյուղապետ: *Ըտի էտ օյինբազը տը՚ռնըմ ա գ՛ուղապէտ* (Ձ):

ԳՈՒՂԱՐԱՆՔ - *տե՛ս* ԿՈՒՂԱՐԱՆՔ:

ԳՈՒՂԱՑԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՂԱՑԻ:

ԳՈՒՄ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Գ՛ում անէլ - Կորցնել, անհետացնել: *Հիյվընէն տարավ ծըմակը, գ՛ում ը՚րավ* (Ձ):

- Գ՛ում ինիլ/տը՚ռնալ - Կորչել, անհետանալ: *Օշափը վէր կընգանը անըմը ըսկանում ա, ըտըղէրքատ գ՛ում ա ինում* (Ձ):

ԳՈՒՄԱՆ[1] *(պրս. gumān)* - 1. *գ.* Կասկած, տարակույս: *Ախճիգ՛ը գ՛ուման չօնար, վէր նը՚շանածը կարօղ ա ըտի պէն անէ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՈՒՄԷՌ (1): *Մարը հՀԼՀ գ՛ուման օնէ, վէր տըղան կ՛ըլական ա* (Ձ): 3. *տե՛ս* ՍԸ՚ՏՏ: *...Սըվաք՚ի՞ր, էս խէղճ կընէգ՛ը պէնա գ՛ուման չի* (ՀԱԲ, 15, 94):

- Գ՛ուման անէլ - Կասկածել, տարակուսել, կասկածի տակ առնել: *Թաքավէրը ըսկըսէս ա պըռավէն յըրա գ՛ուման անէլը* (ՀԺՀ, V, 576):

ԳՈՒՄԱՆ[2] - *տե՛ս* ԿԸՄԱՆ(ՑԷ):

ԳՈՒՄԱՆԻ - *մ.* Բախտի քմահաճույքին: *Հէյվանը լ՚ըհա ընդի գ՛ումանի թօղում ա ծըմակումը, ինքը կ՛ամ տօն* (Ձ):

ԳՈՒՄԲՈՒԹԱՆ *(թրք. günbatan (արեւմուտք)* - *գ.* Հորիզոնի այն կողմը, որտեղ մայր է մտնում արեւը, արեւմուտք: *Բիդի գ՛ունդուղանը յէշՀում ա, թա.- Ճէլ ըրէք՚, Ա՚ըրէ՚վը մար մընէլի վախտը ա* (Ձ):

ԳՈՒՄԸՆԱՏԸ՚Ղ - *գ.* 1. Կասկածի տեղ՝ առիթ: *Ըտըրա ըսըծնէն սաղ գ՛ումընատը՚ղ ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՈՒՄԸՂԱՏԸ՚Ղ:

ԳՈՒՄՓԱԼ/ԳԸՄՓԱԼ - *չբ.* Բարձր տեղից թնդյուն հանելով վայր ընկնել, դղրդալ: *Տանը կըլխան շիփըռը գըմփաց, ընգավ տափը* (Ձ):

ԳՈՒՄՓԱԼԻ/ԳԸՄՓԱԼԻ - *մ.* Թնդյուն հանելով, դղրդալով: *Քը՚րծան մին մը՚ծ քար ա պուք կ՛ամ, գ՛ումփալավ թուլուլ ընղնում* (Ձ):

ԳՈՒՄՓԳՈՒՄՓԱԼ/ԳԸՄՓԳԸՄՓԱԼ - *չբ.* Տեւական աղմուկ հանել, դղրդալ: *Յէրգ՛ինք՚ը գ՛ումփգ՛ումփամ ա* (Բ):

ԳՈՒՄՓԳՈՒՄՓԱԼԻ/ԳԸՄՓԳԸՄՓԱԼԻ - *մ.* Տեւական թնդյուն հանելով, դղրդալով: *Գ՛ումփգ՛ումփալի քը՚շանում ա* (Բ):

ԳՈՒՄՓԳՈՒՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ/ԳԸՄՓԳԸՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ - *չբ.* Տեւական թնդյուն՝ դղրդյուն առաջացնել: *Էտ քարէն թը՚խում ա, գ՛ումփգ՛ումփցընում* (Բ):

ԳՈՒՄՓԳՈՒՄՓՕՆ/ԳԸՄՓԳԸՄՓՕՆ - *գ.* Տեւական աղմուկ, դղրդյուն: *Էտ գ՛ումփգ՛ումփօնը հը՚ռանցէ ըսկանվում ա* (Ձ):

ԳՈՒՄՓԳՈՒՄՓՕՑ/ԳԸՄՓԳԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԳՈՒՄՓԳՈՒՄՓՕՆ:

ԳՈՒՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԳԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *չբ.* Թնդյուն՝ դղրդյուն առաջացնել: *Տը՚ռօղէն քը՚շտէն գ՛ումփըցընէլ բիդիս, հանցու գ՛իդա, վէր ք՚էգ էլ վը՚ռ օնիս* (ՆԱԲ, II, 54):

ԳՈՒՄՓՈՒԼ/ԳԸՄՓՈՒԼ/ԳՕՄՓՈՒԼ[1]/ԳՈՒՓՈՒՆ - *գ.* Մեծ մուրճ: *Էտ տըղան ք՚իս ա տօն, գ՛ումփուլը յօր ունէս, կ՛աս էտ սալ քարը կուտըրտէս* (Ձ):

ԳՈՒՄՓՕՆ/ԳԸՄՓՕՆ - *գ.* Աղմուկ, դղրդյուն: *Թաքավէրը էտ գ՛ումփօնը վէր ըսկանում ա, փախչՀում ա* (Ձ):

ԳՈՒՄՓՕՑ/ԳԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԳՈՒՄՓՕՆ:

ԳՆԻՆՀՀ *(պրս. günah)* - *տե՛ս* ՄԷԽԿ:

ԳՆԻՆՀԾ *(թրք. güneš (արեգակ, արեւ)* - *տե՛ս* ԳՆԻՆԷ:

ԳՆԻՆԱՔԱՐ *(պրս. gonāhkar, gunāh-gār (մեղավոր, հանցավոր), թրք. günahkär (մեղավոր, մեղսագործ)* - *ած.* Սաստիկ ապշած, ապշահար, շշմած: *Էտ պառավը մընըմ ա մաթ մընացած, գ՛ՀնԱքար* (ՀԺՀ, V, 160):

Գ՛ՀնԱքար անէլ/թօղնէլ - Սաստիկ զարմացնել, ապշեցնել, շշմեցնել: *Էտ տըղէք՚ը Մարյանէն գ՛ՀնԱքար ընէլավ տՀուս ըն կ՛ամ, թա ք՚ինան* (ՆԼՂԺԲ, 50):

Գ՛ՀնԱքար ինիլ/մընալ - Սաստիկ զարմանալ, ապշել, շշմել: *Անուշ աքէրը մընաս ա գ՛ՀնԱքար...* (ՀԲ, 350):

ԳՆԻՆԱՔԱՐ-ՇԷՇՄԱ *(թրք. günahkär + šašma* - *տե՛ս* ԳՆԻՆԱՔԱՐ:

ԳՆԻՆԱՔԱՐ-ՓԷՇՄԱՆ - *տե՛ս* ԳՆԻՆԱՔԱՐ:

ԳՈՒՆԴՈՒՂԱՆ *(թրք. günčixan (արեւելք)* - *գ.* Հորիզոնի այն կողմը, որտեղից ծագում է արեւը, արեւելք: *Ա՚ըրէվը գ՛ումբութանան վէր տՀուս ա կ՛ամ, չօբանը էն ա ինում սարումը* (Ձ):

ԳՆԻՆԷ *(թրք. gün (արեւ), guney (հարավ)* - *ած.* Արեգակի դիմաց գտնվող, արեւահայաց, արեւկող: *Էս կ՛ումէրէն կօշտը գ՛ՀնԷ տը՚ղ ա, արէվը միշտ յիրան ընգՀծ...* (ՆԼՂԺԲ, 148):

Գ՛ՀնՀու աղվէս - Շատ խորամանկ անձ: *Ըտըրա էլ մին ժՀլիգ՛ հընգէր ա ինում՝ մին գ՛ՀնՀու աղվէս* (Ձ):

ԳՈՒՌ/ԳՕՌ[2] *(գրբ. գոռ (խրոխտ, զորավոր)* - *ած.* 1. Հորդ, հորդառատ: *Պիլթինուցա ախպ՚ուրը գ՛ուռ ախպ՚ուր ա* (Բ): 2. Թեժ, բորբոքված: *Ա՚հՀտ էտ քը-*

շէրէտ տը՛ղ մը շկէս ըք, մի գ՛ուռ կըրակ ընէս, խըրըվէս... (ՀԲ, 363): 3. Շեն, բարգաված, մարդաշատ: *Ճարտարը գ՛ուռ շէն ա* (Բ):

ԳՈՒՌԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Հորդանալ, հորդառատ դառնալ: *Տարէն թուռուին ա իլլալ, ըխպ՚ուրնէն գ՛ուռացալ ըն* (Ձ): 2. Թեժանալ, բորբոքվել: *Փանդան յըրա յա տամ, կըրակը գ՛ուռանում ա* (Բ): 3. Շենանալ, բարգավաճել, մարդաշատ դառնալ: *Կըռվանը յը՛տը Հաթէրքը էլիա գ՛ուռացալ ա* (Բ):

ԳՈՒՌԱԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՛ուռաշ տալ - 1. *տե՛ս* ՀԸՎԱՔՎԷԼ: 2. *տե՛ս* Ղըլմըղալ անէլ:

ԳՈՒՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. Հորդ՝ հորդառատ դարձնել: *Մին լ՛ավ ծ՚ուն յը՛կավ, ըխպ՚ուրնէն գ՛ուռըցըրավ* (Բ): 2. Թեժացնել, բորբոքել: *Կըրակը գ՛ուռըցընում ըն, կօխկէն պարանց ըղնում* (Ձ): 3. Շենացնել, բարգավաճ դարձնել: *Շէնէրքը ջըհիլնէն ըն գ՛ուռըցընում* (Բ):

ԳՈՒՎԱՄԻԾ *(թրք. güvenmek)* - *տե՛ս* ԳԱՌ:

-Գ՛ուվամիշ ինիլ - *տե՛ս* ԳԸՌԱՆԱԼ: *Կըզնըված ասըմ ա.- Դէ վէր ծէր օժէն յըրա էտքան գ՛ուվամիշ ըլած ըք, յէր կացէք՛...* (ՀԺՀ, V, 311):

ԳՈՒՎԳՈՒՎԱԼ - *չբ.* Տեւական դղրդալ՝ պայթել: *Թիվանգ՛նէն գ՛ուվգ՛ուվամ ըն* (Բ):

ԳՈՒՎԳՈՒՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *չբ.* Տեւական դղրդյուն՝ պայթյուն առաջացնել: *Բօմբը տըրաքում ա, սաղ ծօրը գ՛ուվգ՛ուվցընում* (Ձ):

ԳՈՒՎԳՈՒՎՕՆ - *գ.* Տեւական դղրդյուն՝ պայթյուն: *Սաղ քըշէրը հըռանցէ գ՛ուվգ՛ուվօն ա ըսկանում* (Ձ):

ԳՈՒՎԳՈՒՎՕՑ - *տե՛ս* ԳՈՒՎԳՈՒՎՕՆ:

ԳՈՒՎՎԱԼ - *չբ.* Դղրդալ, պայթել: *Գըրանատը վէր գ՛ուվվաց, թօրքէրը փախէն* (Ձ):

ԳՈՒՎՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *չբ.* Դղրդյուն, պայթյուն առաջացնել: *Յէրգ՛ինք՛ը գ՛ուվգ՛ուվցըրավ, հիյվընէն փախէն* (Բ):

ԳՈՒՎՎՕՆ - *գ.* Դղրդյուն՝ պայթյուն: *Մինան տըրաքում ա, գ՛ուվվօնը շէնան ըսկանվում ա* (Ձ):

ԳՈՒՎՎՕՑ - *տե՛ս* ԳՈՒՎՎՕՆ:

ԳՈ՚ՒՐԳ/ԿՕՔ՚/ԿՕՔ՚ - *գ.* 1. Կրծքի եւ բացված ձեռքերի միջի տարածությունը՝ գիրկ: *Խօխան լօք ա տամ, մօրը գ՛ուրգ՛ան կէնում* (Ձ): 2. Մարդու նստած ժամանակ փորի եւ ազդրերի միջեւ առաջացած փոս տեղը, գոգ: *Էտ տըղան վէր քօն ա ինում, ախճիգ՛ը կըլօխը գ՛ուրգ՛ան տ՚ուս ա օնում, տինում տափէն, ինք՛ը ք՛ինամ...* (ՆԼՊԺԲ, 70): 3. Շորի այն մասը, որ ծածկում է փորը եւ ազդրերը: *Էտ կընէգ՛ը գ՛ուրգ՛ը պահում ա, բաղվանչին ծէրան ա ածում* (Ձ): 4. Այնքան, ինչքան կարող է տեղավորվել գոգում: *Տա կըլխավը թըխում ա, քարան մին գ՛ուրգ՛ վը՛սկէ յա յէր տը՛ռնում* (ՀԺՀ, V, 223):

- Գ՚ուրգ՚ըտ լիգ՚ը ինի - *բրմդ.* Շատ զավակներ ունենաս:

- Գ՚ուրգ՚ին քարէրը վէր ածէլ - *տե՛ս* Քարը գ՚ուրգ՚ան վէր ածէլ:

- Գ՚ուրգ՚ում պահէլ/մընծընցընէլ - *տե՛ս* Հափըռէն մաչին պահէլ:

ԳՈՒՐԳԱՀ - *տե՛ս* Աշկը ծակ: *...Մին փիրփէտը ար մըզանըմ իժան մընացալ, էն էլ հըրուստնէն գ՚ուրգ՚ահու նըման յըրա յըն պըրծնըմ, առնըմ...* (ՋՏ, Ա, 113):

ԳՈՒՐԴՈՒՆԱՏԷԼ - *տե՛ս* ԳԸՐԴՈՒՆԱՏԷԼ:

ԳՈՒՐԴՕՆ - *տե՛ս* ԳԸՐԴՕՆ:

ԳՈՒՐԴՕՆԷԼ - *տե՛ս* ԳԸՐԴՕՆԷԼ:

ԳՈՒՐՋ *(պրս. gurz, թրք. gürz)* - *գ.* Իբրեւ զենք գործածվող ծանր ու կարճ գավազան՝ երկաթագամ մեծ գլխով: *Թափէղը զըրգ՛ան՚ին հըրաման ա տամ՝ ն՚ուրանն հէտէ մին հանց գ՛ուրգ շինին, վէր իրէք կ՛ումաշու քաշավ ինի* (ՆԱԲ, 39):

ԳՈՒՐՋԱ/ԳՈՒՐՋԱ *(ռուս. гюрза)* - *գ.* 1. Թունավոր իժերի մի տեսակը, գյուրզա: *Ջ՚ուրթնըմ ա, տը՛սնըմ մին գ՛ուրզա օց պիցըրանըմ ա, վը՛ր ընդըրանց փըռնի, օտի...* (ՀԺՀ, VI, 93): 2. *փխբ.* Խարդախ, անգութ (մարդ): *Էտ գ՚ուրզան ախպօրը տօնը քանդից* (Ձ):

ԳՈՒՐՋԱ - *տե՛ս* ԳՈՒՐՋԱ:

ԳՈՒՐՋԻ - *գ.* Վրաստանի հիմնական բնակչությունը, վրացի: *Ղարաբաղ խըրէգ՛ գ՚ուրջի կա* (Բ):

ԳՈՒՓՈՒՆ - *տե՛ս* ԳՈՒՄՓՈՒԼ:

ԳՕԲԱՋ - *ածական.* Թմբլիկ, գիրուկ (երեխաների մասին): *Գ՛ օբաջ խօխա յա* (Բ):

ԳՕԳՈՒԾ - *տե՛ս* ԳՕՐՈՒԾ:

ԳՕԳԻ - *ածական.* Մոխրագույն: *Գ՛ օգ՛ի յը՛զնը փախավ, Կ՛ ամ՚ուրը մընաց նըստած* (ԱԱ, 29):

ԳՕԴԱԿ *(թրք. gödek)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՚ուդ՚ակումը պըլօկված - Ծայրաստիճան աղքատ: *Գ՛ ուդ՚ակումը պըլօկված ա՞, կարում չի՞ մին շօր ինք՛ օնէ, հարթնանը կ՛ը՛ց տա* (Ձ):

ԳՕՋԱԼ - *տե՛ս* ԳՕՋԱԼ:

ԳՕՋԱԼ/ԳՕՋԱԼ *(թրք. gözəl)* - *ածական.* 1. Գեղեցիկ, չնաշխարհիկ: *Թաքավէրին տըղան ըտի էտ գ՛ օզալ ըխճըկանը յօր ա ունէս, ք՛իս* (Ձ): 2. Թանկագին, պատվական, գովելի: *Թաքավէրը գ՛ օզալ կինի յա տ՚ուս օնում, տահանց տամ* (Ձ): 3. *գ.* Գեղեցկուհի: *Ամմէն քըշէր էտ գ՛ օզալին տը՛սնում ա ըրազի* (Ձ):

ԳՕՋԱԿ[1] - *գ.* 1. Ջվալի կամ խուրջինի եզրերին կարած օղակներից յուրաքանչյուրը, որոնց միջով թել են անցկացնում եւ բերանը կապում: *Չըվալէն գ՛ օզալնէն կարում ա, տամ ըտըրան* (Ձ): 2. Դեմքը ծածկող ծոպավոր շղարշ, երեսակապ: *Գ՛ օզակը յը՛ստ ա քաշ՚ում, տը՛սնում ն՚ուրանը նըշանածը չի* (Ձ):

ԳՕՋԱԿ[2] *(պրս. gōza)* - *գ.* Բամբակի կնգուղ: *Պիմբակէն գ՛ օզըկնէն պէցվալ ա* (Ձ):

ԳՕՋԱՄԱ - *գ.* 1. Մեծ ջվալ: *Էրկու մէշուկ ցօրէն ա ածում, էլիա էտ գ՛ օզամ՚ան լըցնում չի* (Ձ): 2. *փխբ.* Որկրամոլ: *Գ՛ օզամ՚ամ մարթ ա* (Բ):

ԳՕՋԱՄԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՛ օզամիշ անէլ - Ջվալը՝ պարկը բերնեբերան լցնել: *Չըվալնէն գ՛ օզամիշ ա անում, ըրխընէն կըպօտում, պատէն տակէն շարում* (Ձ):

ԳՕՋԴՈՒՆԱԴՕՆԻՄ/ԳՕՋՈՒԱԴՕՆԻՄ - *տե՛ս* ԱԼԼԸՂԱԴՕՆԻՄ:

ԳՕՋՌԱԿ - *տե՛ս* ԳՕՋՌԱԿ:

ԳՕՋՌԱԿ/ԳՕՋՌԱԿ *(գրբ. կոզռն)* - *գ.* Ուղտի ձագ: *Գ՛ օզռակը ըստակում ա, էտ օղտը նըստած տը՛ղան յը՛ր չի կէնում* (Ձ):

ԳՕՋՎԱՌԱԴԻ - *մ.* *տե՛ս* Աշկու չափավ:

ԳՕՋՈՒՂԱԴՕՆԻՄ - *տե՛ս* ԳՕՋԴՈՒՆԱԴՕՆԻՄ:

ԳՕՋՈՒՄ *(թրք. göz (աչք))* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՛ օզ՚ուն ն՚ուստա՚ - *տե՛ս* Աշկէս յըրա:

ԳՕԹ *(թրք. göt)* - *տե՛ս* ԳՕԹՎԷՐԱՆ:

ԳՕԹՎԷՐԱՆ - *ածական.* *գ.* 1. *անրգ.* Իգացվող, կենակցվող (տղա): 2. *փխբ.* Անարգ, ստոր, խարդախ, անզգամ (մարդ): *Գ՛ օթվէրան մարթ ա, խափ՚ալ ա, էտ յէթիմին ծին ինք՛ կալ՚ալ* (Ձ):

ԳՕԹՎԷՐԱՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Անարգություն, ստորություն, խարդախություն, անզգամություն: *Ըտըրա գ՛ օթվէրանօթունէն դ՚ ուրդ՚ան վէշ մինը էտ ըխճըկանը օգ՛ում չի* (Բ):

ԳՕԹՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԳՕԹՎԷՐԱՆՕԹՈՒՆ:

ԳՕL *(թրք. göl)* - *գ.* 1. Փոքրիկ լիճ, լճակ: *Մին էլ ա տը՛սնըմ, վէր էտ յըղանէգ՛նին տը՛ռին տասնըէրկու ախճիգ՛, ըսկըսէցին գ՛ օլին մաչին լըղանալը* (ՀԺՀ, V, 17): 2. Փոսի մեջ հավաքված՝ կուտակված ջուր: *Գ՛ օլը պէց ա թուղէս, բօստանը ճիրիս* (Բ):

- Գ՛ օլ կապէլ/տալ - Լճանալ: *Թօռը վէր կ՛ամ ա, ճ՚ուրը տանը քըմակէն գ՛ օլ ա տամ* (Բ):

- Գ՛ օլում դարդու վէր տըվօղ - Խար-

դախ, ստոր: *Իզէն հինչ մա՞ոթ, գ՝օլում ղարդու վէր տըվօղ ա* (Բ):

ԳՕՄՄԷԼ - *տե՛ս* Գ՝ՕՄՓԷԼ:

ԳՕՄՐՈՒԴ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՝օմրուդ անէլ - *նբ.* Մաքսազերծել: *Պէ՛լի, թա վէր կաշի ղըրկէլի հինիս, գ՝օմրուդ ըրա, յէտնան ղարկի, առանց տամօժնու փէչատի հինչ ապրանք վէր կ՝ամ ա Ղալան, փըռնօտըմ ըն, ըշտըրափու տակ քըցըմ* (Ջ�տ, Ա, 34):

ԳՕՄՓԱԼ/ԳՕՄՓՈՒԼ[2]/Ք՝ՕՄՓԱԼ - *ած., գ.* Շատ գեր՝ չաղ՝ մարմնեղ (մարդ, կենդանի): *Մըթէն տօն, Գ՝օմփալը մաչին քօն* (ԱՋ, 56):

ԳՕՄՓԷԼ - *նբ.* Ուժեղ հարվածել: *Էտ տըղան վէր գ՝օմփում ա, քը՞ոծը պուք ա կ՝ամ* (Ձ):

ԳՕՄՓԷԼ-ԴՕՄՓԷԼ - *նբ.* Շատ ծեծել: *Ըտըրան էնքան գ՝օմփում-դ՝օմփում ըն, վէր կարում չի, թա տը՞ղան յը՞ր կէնա* (Ձ):

ԳՕՄՓՈՒԼ[1] - ԳՈՒՄՓՈՒԼ:

ԳՕՄՓՈՒԼ[2] - ԳՕՄՓԱԼ:

ԳՕՄՓՈՒԾ/Ք՝ՕՄՓՈՒԾ - ԳՕՄՓԱԼ:

ԳՕՅՂԱԾ - ԳՕՐԴԱԾ:

ԳՕՌ[1] *(պրս. gör, gür (գերեզման)* - *գ.* 1. Մահմեդականի գերեզման: *Խըրամօրթա տակէն Ըղդամա թուրքէրէն գ՝օռէրընա* (Բ): 2. *անրգ.* Գերեզման, շիրիմ: *Էնքան փիս մարթ ա իլա՛լ, վէր գ՝օռէն քըշտավը անց կընալիս լօխ թըքում ըն* (Ձ):

- Գ՝օռան փախած - Շատ նիհար, կմախքացած: *Հանց ա գ՝օռան փախած հինի* (Բ):

- Գ՝օռավ ասէլ - Մեկի հանգուցյալներին հայհոյել: *Կընէգ՝ը ճըղճըղամ ա, մարթին ուշունց ա տամ, մարթին հօրը գ՝օռավ ասում, բըղբըղամ...* (ՀԺՀ, V, 63):

- Գ՝օռէն քաքէլ - Գերեզմանը ապականելով՝ անպատվել հանգուցյալին եւ նրա հարազատներին: *Ըտի մարթին գ՝օռէն քաքող շատ կինի* (Ձ):

- Գ՝օռընն չաթտասընն - *տե՛ս* ԱԼԼԸՂԱՂՕՆԻՒՄ:

- Գ՝օռընս ը՞մ տընական - Պետք չէ, պետքական չէ: *Մարթը ասմա.- Տանում ըս, տա՛ր, գ՝օռընս ը՞մ տընական* (Ձ):

- Գ՝օռը քաշիլ - *տե՛ս* Գ՝օռավ ասէլ:

- Գ՝օռու թ՝ոխուր - Յուրայիններին միշտ վնաս՝ չարիք բերող: *Էտ տըղան գ՝օռու թ՝ոխուր ա, հօրը կըլ՝օխը հա՛լա՛ շատ օյին ա պիրլա՛կա՛ն* (Ձ):

- Գ՝օռում տըղվըրցընէլի չի - Խիստ անարգական խոսք՝ արարք եւն է: *Ըտըրա ըրածնէն գ՝օռում տըղվըրցընէլի չի* (Ձ):

- Գ՝օռու քար - Երկարահասակ մարդ: *Հանց ա գ՝օռու քար հինի, բոյը էրկու մէտըր կա* (Բ):

ԳՕՌ[2] - *տե՛ս* ԳՈՒՌ:

ԳՕՌԲԱԳ՝ՕՌ *(թրք. görbagor)* - *գ. անրգ.* Մահացած, շանսատակ եղած մարդ: *...Չըրու մըհէնգ՝ էլ վէր էտ գ՝օռբագ՝օռը մէտրս ա ընգնըմ, սէրտրս թըմփթըմփըմ ա* (ՋՏ, Ա, 222):

- Գ՝օռբագ՝օռ անէլ - *անրգ.* Սպանել, շանսատակ անէլ: *Չօբանը յօր ա ունէս պըռավէն ալ, ի՛ւրան ըխչըկանըն ալ մին մը՞ծ քը՞ոծա քըցիս տակը, գ՝օռբագ՝օռ ընէս* (ՀԺՀ, V, 616):

- Գ՝օռբագ՝օռ իլա՛ծ/տը՞ռած - Անզգամ, ստոր, շանսատակ լինելու արժանի: *Վէգիր գ՝օռբագ՝օռ տէռածը ք՝իս ա թաքավը՞ռին ըսէս, թա էտ տըղան ասալ ա, վը՞ր թաքավը՞ռէն պիրանան վը՞տ ա կ՝աս* (ՆԼՂԺԲ, 60):

- Գ՝օռբագ՝օռ հինի/տը՞ռնալ - *անրգ.* Մեռնել, շանսատակ լինել, մեռնելուց հետո էլ հանգստություն չգտնել, գերեզմանից գերեզման փոխադրվել: *Ա՛հա՛ղ ընումավ մին թ՝օրք ըն պէրալ, իրը՞ք օրանը յը՞տը գ՝օռբագ՝օռ ա տը՞ռալ* (ԱԱ, 82):

ԳՕՌԷԼ - *անրգ., նբ.* Մեռելի դիակը գերեզմանի մեջ դնել եւ ծածկել՝ թաղել: *Ըտըրա մէյդը քաշ ըն անում, տանում գ՝օռում* (Ձ):

ԳՕՌԷՑ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՝օռէց անէլ - *տե՛ս* ԳՕՌԷԼ:

ԳՕՌՔԸՇԸԼԱՏԸ՞Ղ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՝օռքըշըլատը՞ղ ինիլ/տը՞ռնալ - *տե՛ս* Գ՝օռբագ՝օռ հինիլ: *Շատ մարթկանց ըմ վատութի՛ւն ըրալ, վախում ըմ գ՝օռքըշըլատը՞ղ տը՞ռնամ* (ՆԱԲ, II, 64):

ԳՕՌՕՏ - *գ.* Մահմեդականների գերեզմանոց: *Էտ գ՝ուռօտէն նէրքէ ընգ՝ի՛ւնին էլ մին մը՞ծ կաղնէ յա հինի՛ւմ* (Ձ):

ԳՕՍԸՌԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՝օսըռլամիշ անէլ - 1. *տե՛ս* ԿՕՍՌԷԼ: 2. *տե՛ս* ՔՕՆԷԼ:

ԳՕՎԴԱ՛Ն - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՝օվդա՛ն՛ը ընգած մուկուն - Խեղճացած, անելանելի վիճակ ընկած անձ: *Քըռակէնը տը՞ռնում ա գ՝օվդա՛ն՛ը ընգած մուկուն, տըղտօղում ա...* (ՀԱԲ, 15, 94):

ԳՕՎԴԱ՛Ծ - *տե՛ս* ԳՕՐԴԱ՛Ծ:

ԳՕՐԱ - *տե՛ս* ԸԳՕՐԱ՛:

ԳՕՐԱ՛ - *տե՛ս* ԸԳՕՐԱ՛:

ԳՕՐԴԱ - *տե՛ս* ԳՕՐԴԱ՛:

ԳՕՐԴԱ՛/ԳՕՐԴԱ - *գ.* Երկաթե հաստ գավազան, դագանակ: *Աժդահակը յօր ա օնում ի՛ւրա՛ն գ՝օրդա՛ն, ք՝ինա՛մ* (ՀԺՀ, V, 421):

ԳՕՐԴԱՄԻԾ - *տե՛ս* ԳՕՐԴԱ՛ՄԻԾ:

ԳՕՐԴԱ՛ՄԻԾ/ԳՕՐԴԱՄԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Գ՝օրդա՛միշ անէլ - Երկաթե հաստ գավազանով՝ դագանակով խփել՝ ծեծել: *Էտ տատմարը էնքան գ՝օրդա՛միշ ա անում, վէր էտ տըղան տա՛ւս կ՝ա* (ՀԱԲ, 15, 37):

ԳՕՐԴԱ՛Ծ/ԳՕՎԴԱ՛Ծ/ԳՕՅՂԱ՛Ծ/ԳՕԳՂԱ՛Ծ - *գ.* Պղնձարջասպ: *Վըխտէն վէր գ՝օրդա՛ջ չի փիչիս, խաղվէն բաղը ազար կօնէ* (Ձ):

ԳՕՐՄԱ՛ՄԻԾ *(թրք. görmemiš)* - *տե՛ս* ՉԸՏԷՍ:

- Գ՝օրմա՛միշ ինիլ - *տե՛ս* Չտեսություն անել: *Գ՝օրմա՛միշ մի՛նիլ, համօթ ա* (Բ):

ԳՕՐՍԱԹՄԱ - *ած.* 1. Գեղեցիկ, չքնաղ: *Գ՝օրսաթմա ախճիգ՝ ա* (ՆԱԲ, II, 293): 2. Արտասովոր, բացառիկ, արտակարգ: *...Մին գ՝օրսաթմա խըբար ա կ՝ամ, թա զատէգ՝ օրը Շօշվա Ղալան ընդէղ մին պասիլկա ըն ըստացալ, մէչը նը՞շխարքավ լիգը...* (ՋՏ, Ա, 189):

ԳՕՐՔ՝ - *գ.* Գեղեցիկ կերպարանք, շնորհք: *Ընդըրա հինչը ա՞ պակաս. տօն էլ օնէ, փուլ էլ, գ՝օրք՝ էլ* (Ձ):

ԳՕՐՔ՝Ա՛ՎԼԻ - *ած.* Գեղեցիկ տեսքով՝ կերպարանքով՝ շնորհքով: *Գ՝օրք՝ա՛վլի տըղա յար, խըփէցէն, էտ կ՝էշ ըխճըկանը նը՞հը՞տ փըսըկը՞ցէն* (Ձ):

ԳՈՒԲԷՌՆԱՏԸՐ/ԿԸՄԲԸՌՆԱՏ *(ռուս. губернатор)* - *գ.* Նահանգապետ: *Յարէն վըխտէն ըստըղէրքէս յըրա մին գուբէռնատը՞ր ա իլա՛լ* (ԱԱ, 59):

ԳՈՒԲԷՌՆԻ *(ռուս. губерния)* - *գ.* Նահանգ: *Կիրօվաբաթա տէսը մին գուբէռնի յա իլա՛լ* (Բ):

ԳՈՒԼԻ՛Ի - 1. *ձ.* Հնդկահավին կանչելու ձայն: *Յօրէնը վէր ա ածում, հընդի՛ուշկօցը ծէն տամ՝ գո՛ւլի՛ւ, գո՛ւլի՛ւ* (Ձ): 2. *հեգն. տե՛ս* ՀՈ՛ՒՆԴՈ՛ՒԾԿԱ:

ԳՈՒԼՕՓԿԱ - *տե՛ս* ԳԸՆՕՓԿԱ:

ԳՈՒՐՈՒՋ - *տե՛ս* ԳԸՐՈՒՋ:

ԳՈՒՐՈՒՋԱՎԻԿ - *տե՛ս* ԳԸՐՈՒՋԱՎԻԿ:

ԳՈՒՐՈՒՋԱՎՕՅ - *տե՛ս* ԳԸՐՈՒՋԱՎՕՅ:

ԳՈՒՐՈՒԾԿԱ - *տե՛ս* ԳԸՐՈՒԾԿԱ:

ԳՈՒՐՈՒՊԱ - *տե՛ս* ԳԸՐՈՒՊԱ:

ԳՕԳԼԻ - *տե՛ս* ԳՕԳՕԼ՝:

ԳՕԳՕԼ՝ - *գ. անրգ.* Գլուխ: *Ըտըրա գ՝օգ՝օլ՝ումը վէր խը՞լք ինա՛ր, էտ կապը կըտըրածէն նը՞հէտ չար փըսակվէլ* (Բ):

- Գ՝օգ՝օլ՝ը թափ տալ - *տե՛ս* Կըլ՝օխը թափ տալ:

- Գ՝օգ՝օլ՝ը տէրտակ - *տե՛ս* Կըլ՝օխը տէրտակ:

ԳՕԴ/ԳՕԴ/ԿՕՏ[2] - *գ.* Փայտե աման, որ իբրեւ չափ էր ծառայում հացահատիկի համար՝ կոտ: *Սէրմ պըդրաստած ա հինում, էն ա մին գ՝օդ կա* (ՀԱԲ, 15, 52):

ԳՕԴԱԼ - *տե՛ս* ԳԸԴԸԼ:

ԳՕՋԱՆԱՂ *(վրաց. gozinagi (ընկույզ)* - *գ.* Ընկույզով՝ նուշով՝ պնդուկով պատրաստվող քաղցրավենիք: *Գօզանաղը խօխէնք՛ը շատ ըն սիրում* (Զ):

ԳՕԼՈՒԲ - *տե՛ս* ԳՕԼՕԲ:

ԳՕԼՕԲ/ԳՕԼՈՒԲ *(ռուս. голубь)* - *տե՛ս* ԸՂՕՆԷՑ՝:

ԳՕՀ - *տե՛ս* ԿՕՀ:

ԳՕՃԻ/ԿՕՃԻ - *գ.* 1. Խոզի ձագ, խոճկոր: *Մին օր էլ խօզ՛ին մարունը ծընում ա, քըսան գօճի պիրում* (Զ): 2 *փխբ.* Թմբլիկ՝ գիրուկ երեխա: *Հարութիկը գօճի յա* (Բ):

ԳՕՆՅԱ - *տե՛ս* ԿՕՆՅԱ:

ԳՕՇԱՆԱՂԱՐԱ - *տե՛ս* ՂՕՇԱՆԱՂԱՐԱ:

ԳՕՋԱ *(թրք. koča)* - *տե՛ս* ՔԱՎԹԱՌ:

ԳՕՍՊԻՏԱԼ *(ռուս. госпиталь, անգլ. hospital, գերմ. Hospital)* - *գ.* Ջինվորական հիվանդանոց: *Կըռվէն վախտը գօսպիտալը տարալ ըն Յը՛խ ծ՛ոը* (Բ):

ԳՕՐԴԻ *(ռուս. гордый)* - 1. *ած.* Հպարտ, պատվազգաց: *Գօրդի տըղա յա* (Բ): 2. *մ.* Հպարտ կերպով, հպարտաբար: *Գօրդի յա շօռ կ՛ամ շէնումը* (Զ):

ԳՕՐՍԱՎԷՏ/ԳԱՐՍԱՎԷՏ *(ռուս. горсовет)* - *գ.* 1. Քաղաքային խորհուրդ: *Գարսավէտին շէնք՛ը քանդ՛ալ ըն, տը՛ղը ըշկօլ շինալ* (Զ): 2. Քաղաքային խորհրդի նախագահ: *Ըտի էլ ըտըրան տինըմ ըն գօրսավէտ* (Բ):

Դ

ԴԱ[1] *(ռուս. да)* - *վ.* Այո՛, որ այդպես է: *Դա՜, դէ էլ հինչ ա՞նինք՛, բիդի քօչինք՛* (Զ):

ԴԱ[2] - *տե՛ս* ԸՆԴԸՐԱ:

ԴԱ՛/ԴԱ՛Հ - 1. *գ. մնկ.* Ձի: *Խօխան լ՛ա՛ց ա ինո՛ւմ, թա.- Դա՛ն, դա՛ն* (Զ): 2. *վ.* Ձին քշելու ձայնը: *Շըլլաղավը թըխում ա, թա.- Դա՛՛, տը՛ղատ տո՛ւրո՛ւր յը՛՛ք* (Զ):

ԴԱԲԱ[1] - *տե՛ս* ԴԱԲԲԱ[1]:

ԴԱԲԱ[2] - *տե՛ս* ԴԱԲԲԱ[2]:

ԴԱԲԱԼԸՂ/ԴԸԲԸԼԱՂ/ԲԱԴԱԼԸՂ *(թրք. badalaq (ոտք գցելը)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դաբալըղ թըխէլ/տալ - 1. Ծաղրել: *Ըտըրան շինըմաչումը էզգանան դաբալըղ ըն թըխում* (Զ): 2. Ակնարկել: *Մարթը վէր մին թիթը՛վ դաբալըղ ա թըխում, կընէգ՛ը ամմէն հինչ կըլխու վա ընգում* (Զ): 3. *տե՛ս* Կըռ տալ:

ԴԱԲԱՂ[1] *(արաբ. debbāg)* - *գ.* 1. Որոշ բույսերի մեջ պարունակվող նյութ, որով մշակում են կաշին, դաբաղանյութ: *Կ՛ա՛՛ռ՛ուն մաչին էլ դաբաղ կա* (Բ): 2. Կաշի մշակող, կաշեգործ: *Բիջանաց Մաքսիմը լ՛ավ դաբաղ ա իլ՛ալ* (Բ):

ԴԱԲԱՂ[2] *(արաբ. tābix, թրք. dabag)* - *գ.* Խոշոր եղջերավոր անասունների վարակիչ հիվանդություն, որի դեպքում բերանում եւ կճղակների շուրջը բշտիկներ են առաջանում, եւ անասունը չի կարողանում ուտել եւ քայլել: *Շէնին հիվընէն դըբաղան ընգալ ըն* (Բ):

ԴԱԲԱՂԽԱՆԱ/ԴԸԲԸՂԽԱՆԱ *(պրս. dabbagxane)* - *գ.* Կաշի մշակելու՝ դաբաղելու արհեստանոց: *Սաղ Դարաբաղ մին դաբաղխանա էլ չի կա* (Բ):

ԴԱԲԱՆ *(թրք. taban)* - *գ.* 1. Ոտքի կրունկ, ներբան: *Էնքան վընընտէպէգ՛ շօռ ա յը՛կալ, դըբընէն չընքչընքօտալ ա* (Զ): 2. Կոշիկի կրունկ: *Վընընմանէն դաբանը պուք ա յը՛կալ* (Բ): 3. Տանիքի գերանների տակ դրվող կոճղ: *Սալլամէն տակէ դաբանը փըթալ ա, փուխէլի յա* (Բ):

- Դաբան անէլ/հըլ՛ՀՀրէլ/նըհաշ տալ - Նահանջել, զիջել, փախչել, հեռանալ: *Ղէվը վէր տը՛սնում ա՝ պըրծումը չի կա, դաբան ա անում* (Զ):

- Դաբանը նի կէնալ - Սաստիկ զայրանալ: *Հ՛՛ոը էտքանը ո՛ւրա՛՛ն աշկավը տը՛սնում ա, դաբանը նի յա կէնում* (Զ):

- Դըբանան տո՛ւս կ՛՛ալ - Պարկեշտության սահմանն անցնել: *Դըբանան տո՛ւս յը՛կած կընէգ՛ ա* (Բ):

- Դըբանէն յը՛ղ քըսէլ - *տե՛ս* Դըբանէն փի կապէլ:

Դըբանէն յըրա յը՛տ տը՛ռնալ - Իսկույն՝ անմիջապես՝ շատ շուտ վերադառնալ: *Լ՛ըհա տը՛ղ ա հըսնում, խաբարը գ՛ո՛ւդ՛ում, դըբանէն յըրա յը՛տ տը՛ռնում* (Զ):

Դըբանէն փի կապէլ - Շատ շտապելով՝ գնալու՝ հեռանալու համար միջոցներ ձեռնարկել: *Աղվէսը դըբանէն փի յա կապըմ, մին բաշ ծըլկըմ* (ՀԺՀ, VI, 254):

Դըբընէն աղալ - Ֆիզիկական մեծ ցավ պատճառել, տանջել (հիմնականում գործածվում է որպես սպառնալիք): *Հ՛՛ոը ասմա.- Վէր կ՛աս տօն, դըբընէտ ըղըլան ըմ* (Զ):

ԴԱԲԱՎԻՏ *(ռուս. добавить)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դաբավիտ անէլ - Ավելացնել, լրացնել: *Կ՛ինին հիշկան պըկասում ա, էնքան դաբավիտ ըն անում* (Զ):

ԴԱԲԲԱ[1]/ԴԱԲԱ[1] *(թրք. dəbbə (պատրվակ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դաբբա անէլ - 1. Խոսքից՝ խոստացածից հրաժարվել: *Էտ մարթը սուդումը դաբբա յա անում, թա.- Յը՛ս ըտի պէն չըմ ասալ* (Զ): 2. Նեղը լծելով՝ կպչել, պոկ չգալ: *Դաբբա յա անում, էտ մարթին տ՛՛անջ՛՛ում* (Բ): 3. Հակաճառել: *Մարթը հինչու ասում ա, կընէգ՛ը դաբբա յա անում* (Բ):

- Դաբբա տալ - Վատություն՝ թշնամություն անել: *Հիրը՛վանըտ վէր ք՛ը՛զ դաբբա ըրավ, բիդի տօնըտ փօխիս* (Զ):

ԴԱԲԲԱ[2]/ԴԱԲԱ[2] - *գ.* Վառոդ պահելու կաշվե տոպրակ: *Դաբբան բարութավ լիգ՛ը քըմական կախ կինար...* (ՋՏ, Բ, 217):

ԴԱ՛ԲԸՐԷԹԿԱ - *տե՛ս* ԴԱ՛ԲԸՐԷՏԿԱ:

ԴԱ՛ԲԸՐԷՏԿԱ/ԴԱ՛ԲԸՐԷԹԿԱ/ՏԱԲԸՐԷՏԿԱ/ՏԱԲԸՐԷԹԿԱ *(ռուս. табуретка, ֆր. tabouret)* - *գ.* Առանց թիկնակի աթոռ: *...Ըխճըկանը կընընցընըմ ըն դ՛՛ըբրէտկին, ք՛՛անդիրը անց կըցընըմ կըլ՛՛ՀՀխը* (ՀԺՀ, V, 231):

ԴԱԳԱՎՕՐ - *տե՛ս* ԴՕՂՎՕՐ:

ԴԱ՛՛ԳԱ՛՛ *(թրք. dägä)* - *գ.* 1. Թաղիքե վրան: *Թափէղը թաքավէրէն յօր ա օնում, տանում մին լ՛ավ լըղըցընում, թա՛՛զա՛՛ շ՛՛ՀՀրէր կ՛էց տամ, ո՛՛ւրա՛՛ն նըհէտ տանում դ՛՛ա՛՛գ՛՛ան* (ՆԱԲ, 49): 2. Դալար ճյուղերից կամ եղեգից հյուսած հյուղակ՝ քոլիկ: *Մին օր էլ Հուռին փախխալ ա, յէկալ մինհէնգ՛վա շէնին տը՛ղը, մին դ՛՛ա՛՛գ՛՛ա՛՛ շինալ, մէջին կացալ* (ԱԱ, 29):

ԴԱ՛՛ԳԱ՛՛Ր - *գ.* Եկամուտ, օգուտ: *Ա՛՛ռաշտ տարէն հիշքան օգում ըս բաստան ըրա, դ՛՛ա՛՛գ՛՛ա՛՛ր չինիլ* (Զ):

ԴԱ՛՛ԳԱ՛՛ՐԼԻ՛՛ - *ած.* Եկամտաբեր, արդյունավետ: *Սէյրակ արտը դ՛՛ա՛՛գ՛՛ա՛՛ր՛՛լ՛՛ու կինի* (Զ):

ԴԱԴ *(գրբ. դատ (դատաստան, իրավունք)* - *գ.* 1. Գանգատ, բողոք: *Թաքավէրը ասմա.- Մ՛ պառավ, հինչ ա՞՛ իլ՛՛ալ, հինչ դադ օ՞՛նիս* (Զ): 2. *տե՛ս* ՍՈՒԴ(1): *Ասում ըն՝ էտ դըդըվէրը հինչ դադ էլ ըրալ ա, ըստէղ ա ըրալ* (ԱԱ, 5):

- Դադ անէլ *(գրբ. դատ առնեմ (դատել, դատապարտել)* - 1. Բողոքել, գանգատվել: *Թ՛՛ազգ՛՛ հարթը ք՛՛ունո՛՛ւմ ա մ՛՛օրը կօշտը, ըսկէսվօրը անա դադ անում* (Զ): 2. *տե՛ս* Սուդիտ անէլ:

ԴԱ՛՛ՂԱ՛՛ *(հ.ե. *dhē-, dh(ē)- (մանկական բառ ընտանիքի ավագ անդամներին նշանակելու համար), թրք. dede (պապ, նախահայր)* - *տե՛ս* ՀԱ՛՛Ր:

ԴԱԴԱՅ (*ռուս. дядя*) - *տե՛ս* ԴԱՅԻ:

ԴԱԴԱՍՏԱՆ (*գրբ. դատաստան)* - *տե՛ս* ՍՈՒԴ:

- Դադաստան անէլ/տը՛սնալ - *տե՛ս* Դադաստանը կըտըրէլ:

Դադաստանը կըտըրէլ - *տե՛ս* Սուդիտ անէլ: *Ախճիգ՛ը՛ն ասում ա.- Թ՛՛ուլ տօ, էս դադաստանը ախճիգ՛ը՛ն կըտրէ* (ՆԱԲ, 54):

ԴԱ՛՛ՂԱ՛՛ՎԱՅ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դանդաղայ անել - Ողբալ, լացուկոծ անել: *Փըռնում ա ըտըրա մին լ՛ավ թակում, թա.- Դէ ք՛ինի՛, դանդաղայ ըրա՛* (Զ):

ԴԱԴԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԴԸԴ(Ը)ՎԷՐ:

ԴԱԴԱՐԳՈՒՆ - *տե՛ս* ԴԱՆԱՐԳՈՒՆ:

ԴԱՆԱՐԳՈՒՆ/ԴԱԴԱՐԳՈՒՆ *(թրք. dedirgin (անհանգիստ, վրդովված, հուզված)* - *ած.* Տնից-տեղից քշված, թափառական, հալածական: *Թոռնը յէշում ըս, դանդարգ՛ուն հայէր ըն* (Զ):

- Դանդարգ՛ուն անել - Տնից-տեղից քշել, հալածել, թափառական դարձնել: *...Յէշալ ա, թա.- Ընիծէվուր ինի՛ն, Մստուծ, ք՛ըզ հինչ ը՞նք ըրալ, վէր մէզ դանդարգ՛ուն ըս ըրալ, քըցալ հանդէրը* (ԱԱ, 45):

- Դանդարգ՛ուն ըղնէլ/ինիլ/տը՛ռնալ - Տնից-տեղից քշվել, հալածվել, թափառական դառնալ: *...Իսկի ըսէցիր վէջ՝ էս դանդարգ՛ուն ընգած խաչանը էսքան վախտ թօրը կօրավ, հիշտէդ մընաց...* (ՋՏ, Ա, 113):

- Դանդարգ՛ուն քըցիլ - *տե՛ս* Դանդարգ՛ուն անել:

ԴԱԴԷԼ[1] *(գրբ. դատեմ)* - *տե՛ս* Դադ անել(2):

ԴԱԴԷԼ[2] *(գրբ. դատիմ)* - 1. *չբ.* Աշխատել, բանել, գործ անել: *Քըշէր-ցիրը՛կ դադում ա, էլիա կարում չի ապըրէ* (Զ): 2. *նբ.* Վաստակել, ձեռք բերել: *Ամէսը էնքան ա դադում, վէր մին թանրանվ յօլլա յըն ք՛ունանում* (Զ):

ԴԱԴՄԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դադմիշ ինէլ - Որեւէ հանցանք կատարելուց հետո անպատիժ մնալով՝ կրկին կատարել, սովորություն դարձնել: *Ըտի էտ խօխան դադմիշ ա ինում, վանրին կ՛ուղօթուն անում* (Զ):

ԴԱԴՈՒՄ - *գ.* 1. Վաստակ, օգուտ, շահ: *Ըշխադած դադումը տամ ա ըխճըկանը* (Բ): 2. Խնայողությամբ՝ տնտեսելով հավաքած դրամ: *Մին պատառ դադում ա ինում թուփ ըրած, մին կավ ա ինք՛ օնում* (Զ):

ԴԱՋ - *տե՛ս* ՏԱՋ[1]:

ԴԱՋԳԱՀ *(պրս. destgyah, թրք. tezgāh)* - *գ.* Հաստոց: *Ամէք՛ա ուրանց սարքավը, ուրանց դանգ՛ահավը տահանք տը՛ղ տըղվարվում ըն* (ՀԺՀ, VII, 51):

ԴԱԺԷ *(ռուս. даже)* - *վ.* Նույնիսկ: *Ըխճըկանը մարթու տըվավ, դաժէ մին դօշակ էլ չի տիրավ նըհէտը, թա լ՛ըհա յըրա քօն ինի* (Զ):

ԴԱԼ *(գրբ. դալ (մոր առաջին կաթը)* - *տե՛ս* ԱՂՈՒՋ:

ԴԱԼԱ *(թրք. dələ)* - *գ.* Կզաքիս: *Դալին մօրթէն թընգ՛անուց ա* (Բ):

ԴԱԼԱԲ - 1. *գ.* Բեղմնավորում (ձիերի, էշերի եւն): *Ծիյը՛նցը դալաբը ըսքըսալ ա* (Բ): 2. *ած.* Կրքոտված, կրքերից հարբած: *Հինչ ա՞, դալաբ ը՞ս, հինչ ը՞ս էտ կընանուցը հը՛տը կըտըրալ* (Զ):

- Դալաբ կ՛ալ - *տե՛ս* Պէր կ՛ալ:

ԴԱԼԱԴՈՒԶ *(թրք. dələdüz (խարդախ)* - *տե՛ս* ԴԱԼԻ(1):

ԴԱԼԱԼ (*արաբ, պրս. dāllal, թրք. tellal*) - *գ. ած.* Երկու կողմերի միջեւ որեւէ նպատակով միջնորդություն կատարող (անձ), միջնորդ: *Ալիսանը ք՛ընում ա դալալ Սըվադէն խընթրում, վէր ք՛ըմանգ՛ անէ, ծին ծախէլ տա* (ՆԱԲ, 108):

- Դալալ վը՛ենը կէնալ - Միջնորդել: *Գ՛ուզալանց Մսսին ըտի դալալ ա վը՛ենը կէնում, Ըրշակէն տօնը ծախէլ տամ* (Զ):

ԴԱԼԱԼՕԹԻՒՆ - *գ.* Միջնորդ լինելը, միջնորդի գործը՝ զբաղմունքը: *Միհէնգ՛վա դարըմը դալալօթունը ամմէնալ՛ավ փէշակըն ա* (Բ):

- Դալալօթուն անել - Միջնորդությամբ զբաղվել: *Դալալօթուն ա անում, կըլօխը պահում* (Բ):

ԴԱԼԱՄԱ/ԴԻԼԱՄԱ *(թրք. dələma)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԽԷԺՆԸ: 2. Թարմ պանիր: *Մին կիլօ դալամա յա պիրում, էտ տըղան լօխ օտում ա* (Զ):

ԴԱԼԲԱԴԱԼ *(թրք. dalbadal)* - *ած., մ. տե՛ս* Ուրուր հը՛տա: *Հաբին դալբադալ իրը՛ք կ՛ը՛վաթ կինի յա խըմում, տանս կ՛ամ* (Զ):

ԴԱԼԴԱ *(թրք. dalda)* - 1. *ած.* Ուրիշների կողմից աննկատելի՝ անտեսանելի: *...Ծիյան վը՛ր ա կ՛ամ, ծին մին դալդա տը՛ղա կապում, ինք՛ը թաքուն ք՛ինամ...* (ՀԺՀ, VII, 34): 2. *գ.* Ուրիշների կողմից աննկատելի՝ անտեսանելի տեղ: *Փանրին ք՛ինամ ա դալդան հընցնում թա չէ, վը՛ենան ք՛էնդիրը յէտ ա անում, ըլթըվէն օյնան կապում* (ՀԺՀ, VII, 44):

- Դալդա անել - *տե՛ս* Դալդան քըցիլ:

- Դալդա կէնալ - *տե՛ս* Դալդալամիշ ինիլ:

- Դալդան քըցիլ - 1. *տե՛ս* Կ՛ԸԴԷԼ: 2. Հարմար պահը որսալով՝ որեւէ բան գաղտնի կատարել: *Կ՛օղը դալդան ա քըցանում, կ՛առը տանում* (Բ):

ԴԱԼԴԱԼԱՄԻԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դալդալամիշ անել - *տե՛ս* Դալդան քըցիլ (1):

- Դալդալամիշ ինիլ - *տե՛ս* Կ՛օղը կէնալ:

ԴԱԼԴԱԼԸՂ - *տե՛ս* ԴԱԼԴԱԼ(2):

ԴԱԼԸՂ - *գ.* Փայծաղի հիվանդություն, փայծաղի մեծացում: *Խը՛ղճը դալըղ օնէ, տանջվում ա* (Բ):

ԴԱԼԻ *(թրք. deli)* - *ած.* 1. Խենթուկ, խելառ, խենթավուն: *Թօրքը ասմա.- Ք՛ի՛րվա, յը՛ս դալի յըմ, հօ ախմաղ չը՞մ* (ԱԱռ, 8): 2. Քաջ, համարձակ, հանդուգն: *Էտ Վաղօն էնքան ազդուն, էնքան ըռիսկօվնի յա ինում, վէր անումը տինում ըն Դալի Վաղօ* (Զ):

ԴԱԼԻ-ԴՕԼԻ/ԴԱԼԻ-ԴՕԼՈՒ *(թրք. delidolu)* - *տե՛ս* ԴԱԼԻ(1):

ԴԱԼԻ-ԴՕԼՈՒ - *տե՛ս* ԴԱԼԻ-ԴՕԼԻ:

ԴԱԼԻՋԱ *(թրք. delice)* - *տե՛ս* ԴԱԼԻ:

ԴԱԼԼԱՔ՛ *(արաբ. dellak, պրս. dallāk)* - *գ.* Վարսավիր, սափրիչ: *Մին դալլաք՛ մին մարթու իրէս վը՛ր ընէլիս ծիլին շատ չընգըռօտում ա...* (ՆԼՂԺԲ, 116):

- Դալլաք՛ը մարթին իրը՛սէն ա յէշում, սապաժնիգ՛ը՝ վընէրէն - *տե՛ս* Դըլլաք՛էն հը՛տէ քաչալը յա՛ սաղ, յա՛ մը՛ռած:

- Դըլլաք՛էն հը՛տէ քաչալը յա՛ սաղ, յա՛ մը՛ռած - Ամեն ոք ուշադիր է միայն նրանց նկատմամբ, ումից շահ ունի:

ԴԱԼԼԱՔ՛ԽԱՆԱ/ԴԻԼԼԻՔ՛ԽԱՆԱ *(արաբ. dellak+պրս. xane)* - *գ.* Վարսավիրանոց: *Ք՛ինամ ա դալլաք՛խանան, տը՛սնըմ՝ կընէգ՛ը դալլաք՛էն նըհը՛տ սիլիբիլի յա անում* (Զ):

ԴԱԼԼԱՔ՛ՓՕՍԷ/ԴԻԼԼԻՔ՛ՓՕՍԷ - *գ.* Խաղատեսակ: *Միհէնգ՛վա խօխէնք՛ը վէ՛չ բաբադուշի յըն խաղ անում, վէ՛չ քըսկըրէնք՛ի, վէ՛չ էլ դալլաք՛փօսէ* (Զ):

ԴԱԼԼԱՔ՛ՕԹՈՒՆ/ԴԻԼԼԻՔ՛ՕԹՈՒՆ - *գ.* Վարսավիրություն: *Դիլլիք՛օթունը հացա մօտէ փէշակ ա* (Զ):

- Դալլաք՛օթունը յէթիմ խուխէն կըլխէն յըրան ըն սըվը՛րում - Որբը՝ անտերը համարվում է ոչ լիարժեք մարդ, որի համար էլ տուժում է:

ԴԱԼԽԱՂ - *ած.* Վշտից բեկված, վշտաբեկ: *Դալխաղ մարթին վէշ մին պէն ուրխըցընէլ չի* (Զ):

- Դալխաղ անել - Մեծ վիշտ պատճառել, վշտաբեկ դարձնել: *Էս կըռը՛վը շատ կընանուց ա դալխաղ ըրալ* (Բ):

- Դալխաղ ինիլ/տը՛ռնալ - Մեծ վիշտ ունենալ, վշտաբեկ դառնալ: *Անդար անիմ կըռը՛վը, թօռնը յէշում ըս՝ դալխաղ տը՛ռած հարթնէր ըն* (Զ):

ԴԱԼՈՒ *(թրք. dal)* - *տե՛ս* ՄԱՇԿ:

- Դալու անել - *տե՛ս* Դըլվումը վը՛ենը կէնալ:

- Դալու ինիլ - 1. *տե՛ս* Դալու անել: 2. Պաշտպան՝ հովանավոր ունենալ: *Լ՛ավ դալու օնէ, ըտըրա հը՛տէ յա ըտի գ՛առգ՛առ խօսում* (Բ):

- Դալուն բօշ - *տե՛ս* Մաշկը բօշ:

- Դալուն դըրբըզա յա - *տե՛ս* Դըլվէն յուրդունդօշակ վէր կըքըցվի:

- Դալու նըհաշ տալ - 1. Փախչել, նահանջել: *Վէր յըրա պըրծէնք՝, թօրքէրը դալու նըհաշ տուվէն* (Ջ): 2. Դժգոհությունը, մեկի հետ չշփվելու՝ հարաբերություն չունենալու ցանկությունն արտահայտել, արհամարհել, երեսը շրջել: *Թանզզան հարթնը տընըցուց դալու վա նըհաշ տամ* (Բ):

- Դալուն կէզանր քըչըվէլ - Խիստ չքավոր լինել: *Ախպէրը ասմա.- Ինձ ըշտըդա յա՞ վը՛սկէ, դալուս կէզանր ա քըչըվում* (Ջ):

- Դալուն կօտըրէլ - *տե՛ս* Մաշկը կօտըրէլ:

- Դալուն հարուստ - Շատ եւ մեծ հովանավորներ ունեցող: *Իվանըն էլ դըլվըրնէն հարուստ մարթկանցան ա...* (ՀԲ, 362):

- Դալուն հը՛ռ կ՝անլ/հը՛ռ ըղնէլ - Մեծ վիշտ՝ դարդ՝ ցավ ունենալ: *Խը՛ղճէն իլանծը մին կավ ար, էն էլ ըստակից, դալուն հը՛ռ ա կ՝ամ* (Ջ):

- Դալուն շօն ա - *տե՛ս* Դըլվէն յուրդունդանշակ վէր կընքըցվի:

- Դալուն պահէլ - *տե՛ս* Մաշկը պահէլ:

- Դալուն պէնդ - *տե՛ս* Մաշկը պէնդ:

- Դալուն պուք կ՝անլ - *տե՛ս* Մաշկը կօտըր(վ)էլ:

- Դալուն տափավը կ՝անլ/տալ - *տե՛ս* Մաշկը տափավը կ՝անլ/տալ:

- Դալուն տափը չընտալ - *տե՛ս* Մաշկը տափը չընտալ:

- Դալուն տէմ անէլ - *տե՛ս* Մաշկը տէմ անէլ:

- Դալուն քօրէլ - *տե՛ս* Մաշկը քօրէլ:

- Դըլը-դալու անէլ - *տե՛ս* Մաշկ մաշկու տալ:

- Դըլվէն յուրդունդանշակ վէր կընքըցվի - Թիկնեղ՝ լայնաթիկունք է: *Տընդա, հինչ տընդա՞, դըլվէն յուրդունդանշակ վէր կընքըցվի* (Ջ):

- Դըլվէն վը՛ննը կէնալ - *տե՛ս* Դըլվումը վը՛ննը կէնալ:

- Դըլվումը մարթ կ՝ողլը կըկէնա - *տե՛ս* Դըլվէն յուրդունդանշակ վէր կընքըցվի:

- Դըլվումը սար ինիլ - Մեծ պաշտպան՝ հովանավոր ունենալ: *Հանր դըլվումը սար ինի, քէթը ցէց կինի* (Ջ):

- Դըլվումը վը՛ննը կէնալ - Մեկին պաշտպանել՝ հովանավորել: *Վէր Հայաստանը Ղարաբաղա դըլվումը վը՛ննը չի կէնար, տիժէր կիննար* (Բ):

ԴԱԽԱԲԸՌ/ԴԸԽԱԲԸՌ *(ռուս. духобор)* - *գ.* 1. Սուրբ հոգու աստվածությունը չընդունող անձ՝ հոգեմարտության հետեւորդ: *Մին վըխտու Ռուսաստանա դախաբըռնէ յըն յը՛կալ Ղարաբաղ* (Ջ): 2. *փխբ.* Հաղթանդամ, առույգ անձ: *Հանց ա դախաբըռ ինի* (Բ):

ԴԱԽԸԼ[1] *(թրք. daxil)* - *գ.* 1. Դրամարկղ, գանձարկղ: *...Շատ զօրբա կըրիզիստ ա պանն տիրալ մէր սօվդաքարնէրին դախըլըմը...* (ՋՏ, Բ, 94): 2. Վաճառասեղան: *Ամմէն մինը, մին դախալ տիրանծ ըռըչնէրէն, առըտոր ըն անում* (Ջ): 3. Պատին կամ պահարանի մեջ ամրացված հարմարանք՝ մեջը որեւէ բան դնելու համար: *Կիրքէրը դախըլըմը շըրէս ա* (Ջ):

ԴԱԽԸԼ[2] - *ած.* 1. Կարծր, պինդ (միս, բանջարեղեն եւն): *Քավթառ կըվէն մէսը դախալ կինի* (Բ): 2. Տարիքն առած (աղջիկ): *Դախալ ախճիգ՝ ա, մին օգ՝օղ չի կա, թա ք՝ինի* (Ջ):

ԴԱԽԼԱ - *տե՛ս* ԴԱԽԸԼ[1]:

ԴԱԽԼԸԴԱՐ - *տե՛ս* ԽԱՋՆԱԴԱՐ(1): *...Ինջինէրնէն, դախլըդարնէն հանց պէնէր ըն անում, վէր մարթ մընում ա շըվարած* (ՋՏ, Բ, 119):

ԴԱԽԿԱԴԱԽԿ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԱԴԸԽԿ:

ԴԱԽՕԴ/ԴԱԽՕՏ *(ռուս. доход)* - *գ.* Եկամուտ, հասույթ: *Էն ընդրրա մըհար ա, վէր ժամին դախօտը իվիլցընին* (ՋՏ, Ա, 94):

ԴԱԽՕԴՆԻ/ԴԱԽՕՏՆԻ *(ռուս. доходный)* - *ած.* Եկամտաբեր, հասութաբեր: *Ծըմակա մօտէ շէնումը խօզ՝ պահէլը դախօդնի կօրծ ա* (Բ):

ԴԱԽՕՏ - *տե՛ս* ԴԱԽՕԴ:

ԴԱԽՕՏՆԻ - *տե՛ս* ԴԱԽՕԴՆԻ:

ԴԱԿԱՋԱՏ *(ռուս. доказать)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դակազատ անէլ - Ապացուցել: *Էտ կընէգ՝ը մարթին դակազատ ա անում, վէր ինրանն ախպէրը չի ըրալ* (Ջ):

ԴԱԿՈՒՄԷՆՏ *(ռուս. документ, լատ. documentum)* - *գ.* Որեւէ բան հաստատող՝ վավերացնող կամ որեւէ իրավունք արտոնող պաշտոնական գրություն, փաստաթուղթ: *Էտ մարթը դակումէնտ ա պիրանում, վէր ինք՝ը էտ տանը տարընն ա* (Ջ):

ԴԱԿՈՒՄԷՆՏԱԼՆԻ *(ռուս. документальный, ֆր. documental)* - *ած.* Փաստաթղթերով հաստատված՝ վավերացված՝ հիմնավորված: *Հանը դակումէնտալնի տօնը տամ ա կուճուր տըղէն* (Ջ):

ԴԱՀ - *տե՛ս* ԴԱ՝:

ԴԱՀԻ - *տե՛ս* ԴԱ՝ՀԻ:

ԴԱ՝ՀԻ/ԴԱՀԻ - *մ.* Անհրաժեշտ կամ նշված չափից շատ՝ ավելի: *Փօրին ցավը էլ հանլա կըտըրալ չի, դահի բէթար թանդվալ ա* (ՋՏ, Ա, 35):

ԴԱ՝ՀՆԱ - *տե՛ս* ԴԱ՝ՀՆԱ՝:

ԴԱ՝ՀՆԱ՝/ԴԱ՝ՀՆԱ *(թրք. dəhnə)* - *գ.* Հատուկ կառույց գետի ափին, որտեղ ջուրը գետից մտնում է առուն: *Սէլը յը՛կավ, կ՝ը՛տը վըրարից, դանինան քըշից, տարավ* (Ջ):

- Դանինան ի յը՛ր ք՝ինիլ - Ճիշտ ճանապարհով գնալ, կարգ ու կանոնից չշեղվել: *Ջանիլը վէր դանինան ի յը՛ր չի ք՝ը՛ցավ, ախրը փիս կինի* (Ջ):

- Դանինավը ք՝ինիլ *տե՛ս* Դանինան ի յը՛ր ք՝ինիլ:

- Դանինան կապէլ - 1. Ջուրը հունից կտրել: *Ըստրանք դանինան կապում ըն, բուստընէն թողում չօր* (Ջ): 2. Եկամտի աղբյուրից զրկել: *Թանզզան թաքավէրը թանջիրնէրէն դանինան կապում ա* (Ջ):

ԴԱ՝ՀՆԱԿ - *տե՛ս* ԴԱ՝ՀՆԱ՝Կ:

ԴԱ՝ՀՆԱ՝Կ/ԴԱ՝ՀՆԱԿ - *գ.* Ջրի ակունք: *Տէղ քանդըմ ըն, տէսնում՝ դանինակը ա* (ՀԱԲ, 15, 152):

ԴԱՂ *(պրս. dağ (խարան), թրք. dağ (վիշտ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԴԱՂՄԱ: 2. Այրած՝ եռացրած յուղ: *Սօղանը կըտօրից, ածից դաղէն մաչը* (Բ): 3. *փխբ.* Կսկիծ, մորմոք: *Ըստրրա սըրտէն դաղը կընօխանց ա* (Ջ):

- Դաղ անէլ - 1. Այրել, եռացնել (յուղի մեջ): *Սօղանը դաղ ըրավ* (Բ): 2. Կսկծացնել՝ վիշտ պատճառել: *Քու խօսկէրքըտ ինձ դաղ ա անում* (Ջ):

- Դաղ-դաղ անէլ - *տե՛ս* ԴԸՂԴԸՂՕՐԷԼ:

- Դաղ-դաղ ինիլ/կ՝անլ - *տե՛ս* ԴԸՂԴԸՂՕՐՎԷԼ:

- Դաղը սըրտումը պահէլ - *տե՛ս* Սըրտումը դաղ մընալ (ՍԸ՝ՐՏ-ի տակ):

- Դաղ ինիլ/կ՝անլ - *տե՛ս* ԴԱՂՎԷԼ:

ԴԱՂԱԼ *(պրս. dagal (կեղծ), թրք. dağal (խորամանկություն)* - *ած.* 1. Անբան, աշխատել չսիրող: *Էրկու տըղա օնէ, ճօխտը՝ դաղալ. սաղ օրը էն ըն հըպարապ շօռ կ՝աս* (Ջ): 2. *տե՛ս* ԽԸՆՋԻ:

ԴԱՂԱՂ - *գ.* Շատ կարճ ժամանակ՝ ակնթարթ: *Սէրօպը ինձ մին դաղաղըմը տարավ լանանընգին կընօխը...* (ՋՏ, Բ, 25):

ԴԱՂԱՎՕՐ - *տե՛ս* ԴՕՂՎՕՐ:

ԴԱՂԷԼ *(գրբ. տաղեմ (այրել), թրք. daglamak)* - *նբ.* 1. *տե՛ս* Դաղ անէլ: 2. *տե՛ս* ԴԸՂՄԷԼ: 3. Դեմքը, ձեռքերը ծակծկել: *Ցօրտը դաղում ա* (Բ):

ԴԱՂԸՆԸՂ *(թրք. dagənək)* - *ած.* Բթամիտ, տկարամիտ: *Դաղընընդ մարթ ա Սունէն մարթը* (Բ):

ԴԱՂՄԱ/ԴԱՄՂԱ *(պրս. dāmğa (կնիք, կնքված գիր), թրք. damga (դրոշմ, խարան)* - *գ.* 1. Անասունների մարմնի որեւէ մասը խարանելու գործիք, խարան: *Դաղման յօր ա ունէս, ինրանց կըվէրէն անջուկը դընդմէս, վէր յը՛տնան կարէ ճօկէ* (Ջ): 2. Անասունի մարմնի խարանված տեղը՝ իբրեւ տարբերակիչ նշան: *Կըվէն դաղման մինչէվ միհէնգ՝ ըրվամ ա* (Բ):

- Դաղմա թըխէլ/կօխէլ/տինիլ - *տե՛ս* ԴԸՂՄԷԼ:

ԴԱՂՄԷԼ - *տեմ* ԴԸՂՄԷԼ:

ԴԱՂՄԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դաղմիշ ինիլ - Ջղջալ, փոշմանել: *...Քʲինամ ա, թա.- Ասածըտ մին թուխտու յիրա կընկʲիրիս, ինձ տաս, հանցու յէտնան քու ասածէտ դաղմիշ չինիս* (ՆԼՂԺԲ, 19):

ԴԱՂՎԱԾ - *տեմ* ԹԱՂՎԱԾ: *Էտքան բարէրան էտ դաղվածը վըᵉչ ինքըն ար օտըմ, վըᵉչ էլ թողըմ ար մին օրիշը օտէ* (ՀԺՀ, V, 83):

ԴԱՂՎԷԼ - *կբ.* եւ *չբ.* ԴԱՂԷԼ-ի:

ԴԱՄ[1] *(պրս. dām (շունչ, ձայնակցություն)* - *գ.* Նվագողին կամ երգողին նվագակցելը՝ ձայնակցելը, ձայնակցություն: *Դամը վէր ինի վէչ, զուռնաչուն կօրծը կըտիժըրանա* (Ձ):

- Դամ(ը) պահէլ/քաշիլ - 1. Նվագողին կամ երգողին ձայնակցել: 2. *փխբ.* Մեկի լացին՝ բողոքին՝ ձայնին ընկերակցել: *Կայ ա, վէր էտ էշէրան մինը զըռռաց, դամը կըպահին...* (Զ�տ, Բ, 152): 3. *փխբ.* Մեկի ասածը կուրորեն պաշտպանել, համակարծիք լինել: *Նախագան հինչը ասում ա, բըրիգադիրը դամը պահում ա* (Ձ):

ԴԱՄ[2] *(պրս. dām (ժամ, ժամանակ)* - *գ.* Կերակրի կամ թեյի լավ եփված լինելու աստիճանը: *Փըլավէն դամը պակաս ար* (Բ):

- Դամ կʲալ - *տեմ* Դամ օտէլ:

- Դամ տալ - Եփելուց հետո կերակրի կաթսան կամ թեյնիկը մեղմ կրակի վրա թողնել կամ սրբիչով փաթաթել, որպեսզի ջուրը ցամաքի կամ գույնը դուրս տա: *Օշափը էրկու ախպօրցը նըհէտ կʲամ ա տօն, տըᵉսնում Ծիլկանը առօք-փառօք նըստած, ղըզղաննէն դամ ա տամ* (ՆԱԲ, 25):

- Դամը տըᵉղը ինիլ - *տեմ* Դամ օտէլ:

- Դամ տինիլ - *տեմ* Դամ տալ:

- Դամ օտէլ - Կերակուրը կամ թեյը անհրաժեշտ չափով եփված լինել:

ԴԱՄԱ *(ռուս. дама, ֆր. dame, իտալ. dama, թրք. dama)* - *գ.* Տիկին, ազնվական կին: *Մին դամա, մին կավալէր կըռնը-փըռնօկ նի ին մընընըմ, մին մինու ըռը-խի յէշըմ...* (ԶՏ, Բ, 126):

ԴԱՄԱԽ - *տեմ* ԴԱՄԱՂ:

ԴԱՄԱՂ/ԴԱՄԱԽ *(պրս. dāmağ, թրք. damak)* - *գ.* 1. Բերանի խոռոչի վերին կամարաձեւ ծածկույթը, քիմք: *Կըվէն դամաղը օռալ ա, կարում չի խօտ օտէ* (Ձ): 2. *փխբ.* Ճաշակ: *Լʲավ դամաղ օնէ. դաշանգʲ աճխիգʲ ա ծզալ* (Բ): 3. *փխբ. տեմ* ԸՇՏԱՀ: 4. *փխբ.* Քմահաճույք, կամայական ցանկություն: *Ուրան դըմաղավընը ա կօրծ անում* (Ձ):

- Դամաղ անէլ - 1. *տեմ* Ղըժի տալ: 2. Մեկի աղքատությունը ծաղրել: *Քʲանսիբ լակուտ ար, հըրուստացավ, միհէնգʲ քʲիսիբնէրէն դամաղ ա անում* (Ձ):

- Դամաղը թըխծընէլ - 1. Ոգելից խմիչք խմել: *Նըստում ըն, արաղը տանուս օնում, դըմըղնէն թըխծընում, էլիա հըդէ ինում* (Ձ): 2. Տրամադրությունը բարձրացնել: *Ամմէն մարթ կարում չար էտ կընգանը դամաղը թըխծընէ* (Ձ):

- Դամաղը չաղ - Ուրախ եւ կուշտ: *Քʲըᵉզ հինչ կա՞. դամաղըտ չաղ ա* (Բ):

- Դամաղը քաշիլ - Խիստ սոված՝ ծարավ լինել, ուտելիքի՝ խմելիքի խիստ պահանջ զգալ: *Վէր մին էրկու ժամ կէնում ա, դամաղը քաշում ա, նըստում ա հընգէրէն փայըն էլ օտում* (Ձ):

- Դամաղը քըխծընցընէլ - Հաճույքով մի բան ուտել: *Քʲանթան տանուս ա օնում, դամաղը քըխծընցընում* (Ձ):

- Դամաղ քաշիլ - Բավականություն ստանալ, տրամադրությունը բարձրանալ: *Ինքʲը քըշէր-ցիրըᵉկ փուլ ա ըշխադում, կընէգʲըն էլ հընգէրունցը նըհըᵉտ օտում ա, խըմում, դամաղ քաշում* (Ձ):

- Դըմաղէն նի կʲալ - 1. Թեթեւակի վիրավորել՝ նեղացնել: *...Մըզանըմ ամէն պէն ափաշկարա կարէլի ա անէլ, վէչ քէփիտ նի յէկող կինի, վէչ էլ դամաղիտ...* (ԶՏ, Ա, 173): 2. Թեթեւակի վիրավորվել՝ նեղանալ: *Վայըն էն ա՝ մին պէն ըս ասում, դաստի դըմաղէն նի յա կʲամ* (Բ):

ԴԱՄԱՐ *(թրք. damar)* - *գ.* 1. Արյունատար անոթ: *Ըտի էտ տըղան ծիրքէրէն դըմըրնէն կըտօրում ա, ըռնաքամ տըᵉռնըմ, մըᵉռնըմ* (Ձ): 2. *փխբ.* Գետնի խորքերում հանքային ճյուղավորություն՝ ենթաշերտ: *Քանդում ըն, քանդում, հըսնում մին վըᵉսկու դըմարու* (Ձ): 3. *փխբ.* Հանքաքարի՝ քարի մեջ եղած գիծ՝ երիզ: *Էտ քարը կանանչ ա, ամմա մին կուճի սիպտակ դամար կա յըրան* (Բ): 4. *փխբ.* Պատիճավոր պղպեղի ներսում մի քիչ դուրս ցցված շերտերից յուրաքանչյուրը: *Տանխտէղը շատ ար կընծօ, դըմըրնէն տանուս տըվավ* (Ձ): 5. *փխբ.* Շերտ, մաս, կողմ: *Էս խըյարին մին դամարը ադու վա* (Բ):

- Դամարը բօշ - Ոչ գաղտնապահ: *Ըտըրա կընէգʲըն էլ դամարը բօշ ա ինում, էտքանըտ քʲինամ ա թաղէն կընանուցը քաթ անում* (Ձ):

- Դամարը քըթէնալ - *տեմ* Թալ դամարը փըռնէլ:

- Դամար պըրծընէլ - Անասունների հիվանդություն, երբ երակից արյուն է հոսում: *Էշին ոխտուրը վըխճարէն յէշում ա, թա.- Դամար ա պըրծալ* (Ձ):

- Դամար պըրծընցընէլ - Որոշ հիվանդությունների դեպքում անասունների երակից արյուն բաց թողնել: *Դամար պըրծընցընէն, կʲառնը սըղացավ* (Բ):

ԴԱՄՋԻ - *ածական.* Շատ քիչ, մի կաթիլ: *Մին դամզու ճուր էլ չի ինում, թա խըմէ* (Ձ):

ԴԱՄԻԾԽԱՆԱ - *տեմ* ԴԱՄՈՒՐՋԽԱՆԱ:

ԴԱՄԻՐՋԱԳʲ - *տեմ* ԴԻՄԻՐՋԱԳʲ:

ԴԱՄԻՐՋԱԿԱՊ - *տեմ* ԴԱՄՈՒՐՋԱԿԱՊ:

ԴԱՄԻՐՋԱՇԷՆՔʲ - *տեմ* ԴԱՄՈՒՐՋԱՇԷՆՔʲ:

ԴԱՄԻՐՋԻ - *տեմ* ԴԱՄՈՒՐՋԻ:

ԴԱՄԻՐՋԽԱՆԱ - *տեմ* ԴԱՄՈՒՐՋԽԱՆԱ:

ԴԱՄԻՐՋՕԹՈՒՆ - *տեմ* ԴԱՄՈՒՐՋՕԹՈՒՆ:

ԴԱՄԼԱ[1] - *գ.* Քառանկյունի շրջանակի վրա կպցրած գույնզգույն կտոր, որի հետեւում թաքնվում են որսորդները թռչուններ որսալիս: *Կըᵉրսկանը դամլան փըռնած, ինքʲը քըմակէն կʲօղլը կացած, առաչ ա քʲունում, դուշը էլ կըլխու չի ըղնում* (Ձ):

ԴԱՄԼԱ[2] - *տեմ* ԴԷՄԻ(ՅԱ):

ԴԱՄԿԱ *(ռուս. дамка)* - *գ.* Շաշկի խաղի այն քարը, որը հասնում է հակառակ ուղղության վերջին հորիզոնականին, որով իրավունք է ստանում չորս ուղղությամբ էլ շարժվել: *Վէր տըᵉսնում ա էլ դամկա չօնէ, ասմա.- Տանէլ ըմ տուվալ* (Բ):

- Դամկա թըխէլ/տանուս կʲալ - 1. Շաշկի խաղի մեջ որեւէ քար առաջ տանելով՝ հասցնել հակառակ ուղղության վերջին հորիզոնականին: *Շաշկի յընը խաղ անում, վէշ մինը կարում չի դամկա տանուս կʲա* (Ձ): 2. Մեծ հաջողության հասնել, բարձր պաշտոն ստանալ: *Հանրաբէդը դամկա յա թըխալ, միհէնգʲ շէնին գʲուխսավէտը ա* (Ձ):

ԴԱՄՂԱ - *տեմ* ԴԱՂՄԱ:

ԴԱՄՂԷԼ - *տեմ* ԴԸՂՄԷԼ:

ԴԱՄՉԻ *(թրք. dəmči)* - *տեմ* ԴԱՄՔԱԾ:

ԴԱՄՈՒՐՋԱԿԱՊ/ԴԱՄԻՐՋԱԿԱՊ - *տեմ* ԴԱՄՈՒՐՋԱՇԷՆՔʲ:

ԴԱՄՈՒՐՋԱՇԷՆՔʲ/ԴԱՄԻՐՋԱՇԷՆՔʲ - *ածական.* Դարբնի սարքած՝ կռած: *Էտ տըղէն մին դամուրչաշէնքʲ թօր ա ինում, վէր էնքան ծանդը ա ինում, վէշ մինը կարում չի պիցըրցընէ* (Ձ):

ԴԱՄՈՒՐՋԻ/ԴԱՄԻՐՋԻ *(թրք. demirči)* - *գ.* Դարբին, երկաթագործ: *Էս դամուրչին էլ տանուս ա կʲամ դամա շինող* (ՆԱԲ, 51):

ԴԱՄՈՒՐՋԽԱՆԱ/ԴԱՄԻՐՋԽԱՆԱ/ԴԱՄԻԾԽԱՆԱ - *գ.* Դարբնի արհեստանոց, դարբնոց: *Միհէնգʲ կընդըմընդ շէնէրըմ դամուրչխանա կա* (Բ):

ԴԱՄՆԻՐՉՕԹՈՒՆ/ԴԱՄԻՐՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Դարբնութիւն, դարբնի արհեստը՝ զբաղմունքը: *Դամնիրչօթունը ամմէն մարթ կարէլ չի անէ* (Ձ):

ԴԱՄՔԱՇ *(թրք. dəmkeš)* - *գ.* Նվագողին կամ երգողին նվագակցող՝ ձայնակցող: *Ջուռնաչին ածում ա, դամքաշը էլ դամը պահում ա* (Ձ):

ԴԱՄՔԱՇՕԹՈՒՆ - *գ.* Դամքաշ լինելը, նվագակցելը, ձայնակցելը: *Դամքաշօթունավ ա խօխէնքը պահում* (Բ):

- Դամքաշօթուն անէլ - *տե՛ս* Դամ(ը) պահէլ(1):

ԴԱՅԱՂ *(թրք. gayak (ցուպ, գավազան)* - *գ.* 1. Հենարան, նեցուկ: *Խընձորէն էնքան յէր ա կալալ, վէր դայաղ չի տէմ տաս, ճըղնէրը կուտըրտըլական ա* (Բ): 2. *փխբ.* Հովանավոր, պաշտպան, աջակից: *Էտ քըսիբին վէշ մին դայաղ չօնէ* (Ձ):

- Դայաղ անէլ - Հենել, որեւէ բանի տակից բարձրացնել: *Մաշկը դայաղ ա անում, էտ կ'էրանը պիցըրցընում* (Ձ):

- Դայաղ ինիլ/կէնալ - 1. Նեցուկ՝ հենարան լինել: *Ղըրման դային չօրս կումաշ ա լըծալ, ինքընն էլ դայաղ կացալ, էտ քարըտ տարալ, վըէնն ըրալ* (ԱԱ, 48): 2. *տե՛ս* Դըլվումը վըէնը կէնալ (ԴԱԼՈՒ-ի տակ):

- Դայաղ տալ - *տե՛ս* Դայաղ անէլ:

ԴԱՅԱՄԻՇ - *ած. մ.* Ձանձրացած, հիասթափված: *Ըտի դայամիշ նըստում ա մին քարու, քունավ ընցընում* (Ձ):

- Դայամիշ անէլ - Ձանձրացնել, հիասթափեցնել: *Էտ խըէղճ տըղէն դայամիշ ըրէն, քուչըցըրէն* (Ձ):

- Դայամիշ ինիլ - Ձանձրանալ, հիասթափվել: *Դայամիշ իլնծ կ'ամ ա տօն, տըէսնում վէչ կընէգ'ըն ա տանը, վէչ խօխէնքը* (Ձ):

ԴԱՅԱՆԴՕՅԴՈՒ(Ր)ԼՈՒՄ/ԴԱՅԱՆԴՕՆԴՈՒ(Ր)ԼՈՒՄ - *գ.* Հնառոճ հրացան, որի վառոդը եւ արճիճը կրակելուց առաջ լցնում էին փողի մեջ: *Սաղ շէնը տիւս պէրէն. մանրթը մին յըղօլի, մին իլգ'իշտ, հանցը դայանդօնդուրլումը ծէրքէն...* (ՀԲ, 362):

ԴԱՅԱՆԴՕՆԴՈՒ(Ր)ԼՈՒՄ - *տե՛ս* ԴԱՅԱՆԴՕՅԴՈՒ(Ր)ԼՈՒՄ:

ԴԱՅԻ/ԴԱՅԻ *(թրք. dayə)* - *գ.* 1. Քեռի, մորեղբայր: *Ըտըրա դային էլ պէցիւր պաշտօնում ա ինում* (Ձ): 2. Տարեց տղամարդկանց դիմելու հարգական կոչական բառ: *Թաքավէրին տըղան մուտանում ա էտ մարթին, թա.- Դայի, ըստըղավ ծիյավուր չի՞ ընցալ* (Ձ):

- Դըյը-դայի անէլ - Որեւէ բան կորցնելով, որեւէ բանի համար խիստ զղջալով՝ ողբալ՝ լացուկոծ անէլ: *Մարթին անա տիւս յըէկավ, մընաց դըյը-դայի ընէս* (Ձ):

ԴԱՅԻԳԸՋԸ *(թրք. dayiqizi)* - *գ.* Մորեղբոր աղջիկ: *Մին դայիգըզը օնէ, օխտը հալալ քուր ածի* (Բ):

ԴԱՅՉԱ *(թրք. daya)* - *գ.* Ձիու քուռակ: *Դայչան մընաց չօլիումը, կիւլը կէրավ* (Բ):

- Դայչա անէլ - *տե՛ս* Ղըրտըզ անէլ:

ԴԱՅՕՂԼԻ *(թրք. dayioğlu)* - *գ.* Մորեղբոր որդի: *Մացակը ըռուշվաթ ա տըվալ, դայօղլուն տիւրմանն ըզադալ* (Ձ):

ԴԱՆ *(պրս. dān (հատիկ, կուտ)* - *գ.* 1. Հատիկ (ցորենի, գարու եւն): *Ըստարէ թուռույին ա իլալ, ցօրէնը լ'ավ դան ա փըռալ* (Բ): 2. *տե՛ս* ԱՂՈՒՆ: *Տա յէր ա կընաս, մին էրկու չըվալ յօր ունէս, ք'ինիս՝ թա դան պիրի...* (ՀԺՀ, V, 265):

- Դանը ըմբարումը քունը հաշըէվ ըրա, հացը՝ փօրումըտ - Եկամուտը պետք է հաշվել այն ստանալուց հետո:

ԴԱՆԱ *(թրք. dana)* - *գ.* Կովի ձագ, հորթ: *...Մին կավ ա իլալ տըրան, կավը ծընալ ա, դանան ըստակալ ա* (ԲՀԲ, 159):

ԴԱՆԱ - *տե՛ս* ԴԱՆԱ:

ԴԱՆԱ/ԴԱՆԱ *(պրս. dāna (հատիկ, կուտ)* - 1. *տե՛ս* ԴԱՆ(1): *Խըէղճէն արտը էրվալ ա, մին դանա էլ չօնէ, թա տանէ աղէ* (Ձ): 2. Միատեսակ առարկաներից յուրաքանչյուրը՝ որպես մեկ միավոր՝ հատ: *...Ըշխարքումըս հիշքան կէնթանի կա, ամմէն մինան տասը դանա մաչին ա ինում* (ՀԺՀ, V, 310):

ԴԱՆԱ-ԴԱՆԱ/ԴՕՆԱ-ԴՕՆԱ *(թրք. dana (ավելի մեծ)* - *մ.* Կրկին, դարձյալ, վերստին: *Սումբաթ դային ըստաքանը պիցըրցընում ա, թա.-Ռուբէն, դանա-դանա քու կենացըտ* (Ձ):

ԴԱՆԱՎԼԻ - *գ.* Թթենու տեսակ, որի պտուղներից հատկապես դոշաբ են եփում: *Սաղ հըյաթումը մին դանավլի չի կա* (Բ):

ԴԱՆԳ(Ը)ԼԱ - *տե՛ս* ԴՕՆԳԻ:

- Դանգըլա Հուռի - *տե՛ս* ԴՕՆԳԻ:

ԴԱՆԳ'/ԴԻՆԳ'/ՏԷՆԳ'/ՏԻՆԳ' *(պրս. dink (տոփան՝ վառոդ, չալթուկ եւն ծեծելու համար)* - *գ.* 1. Բրինձը, ցորենը եւն թեփահան անելու հարմարանք՝ սարք: *Առաչ ճըղնցնէրըմը դինգ' էլ ա իլալ* (Բ): 2. Աղմուկ, ձայն: *Էտ դանգ'ը հալա մինչը'էվ միհէնգ' էն ա ունչուկնէրըմըս* (Ձ):

- Դանգ' անէլ - *տե՛ս* Կըլօխը դանգ' անէլ:

- Դանգ' ինիլ/տը'էռնալ - *տե՛ս* Կըլօխը դանգ' ինիլ:

ԴԱՆԳ'ԱՍԱՐ/ԴԸՆԳԸՍԱՐ *(թրք. dənkəsər)* - *ած.* Շատախոսությունից եւն թմրած՝ ձանձրացած: *Ըտի դանգ'ասար կ'ամ ա տօն, միհէնգ' էլ կընէգ'ըն ա ըսքըսըմ հըրցակօխ անէլը* (Ձ):

- Դանգ'ասար անէլ - *տե՛ս* Կըլօխը դանգ' անէլ:

- Դանգ'ասար ինիլ/տը'էռնալ - *տե՛ս* Կըլօխը դանգ' ինիլ:

ԴԱՆԳԻՋ - *տե՛ս* ԴՕՆԳԸՋԼԸՂ:

ԴԱՆԴԱԼՕՇ - *ած.* Անշնորհք, անմիտ: *Ըտըրան էլ ինըմ ա մին դանդալօշ տըղա* (Ձ):

ԴԱՆԴԱՆ - 1. *տե՛ս* ԴԱՆԴԱԼՕՇ: 2. *տե՛ս* ԾԸՆԴԸՐՅԷՐԻՇ:

ԴԱՆԴԱՆԱ *(թրք. dəndənə (ատամանիվ)* - *գ.* Սայլի անիվի ճաղ: *Ըրբէն դանդանան կօտրալ ա...* (Ձ):

ԴԱՆՀԱՅ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դանհայ անէլ/տալ - Որեւէ բանի կարիք ունենալ: *Հինչու ինում ա տանը, ծախում ա, մընամ դանհայ տալը* (Ձ):

ԴԱՆՉԻ - *գ.* Աղունի տերը, ջրաղացը աղուն տանողը: *Դանչին ըսկացած ա ինում, վէր էտ ճըղնցպանէն ծը'էրքը շօր ա* (Ձ):

ԴԱՇԱՂԼՈՒ - *ած. գ.* Խաբեությամբ մի բան անող, խաբեբա: *Դաշաղլու մարթին նըհը'էտ հըրըկըշօթուն անօղը տակ կըտա* (Ձ):

- Դաշաղլու լօբի վարէլ նըհը'էտը - Մեկի հետ հարաբերությունները փչացնել: *Ինսէմը ախպօրը տըղէն հըրսընքավը յը'էկալ չի, հանցա դաշաղլու լօբի յա վարալ նըհը'էտը* (Ձ):

ԴԱՇՆԻԿ *(ռուս. дачник)* - *գ.* Ամառանոց եկած մարդ: *Ամը'էռնը վէր կ'ամ ար, Դարաբաղա շէնէրքը դաշնիկնէրավ լըցնում ար* (Բ):

ԴԱՇՇԱՂ *(թրք. tašak)* - *գ.* Ամորձիք (հիմնականում գործածվում է հայհոյանքների մեջ):

ԴԱՇՊԱՇ - *գ.* Կողմնակի՝ անօրինական եկամուտ: *Տօնը դաշպաշավ ա պահում* (Բ):

- Դաշպաշ անէլ - Կողմնակի՝ անօրինական ճանապարհով եկամուտ ստանալ: *Կըլխօզէն պահէստապէտը լ'ավ դաշպաշ ա իլալ ընէս* (Բ):

ԴԱՉ(Ա) *(ռուս. дача)* - *գ.* 1. Ամառանոց՝ ամառն անցկացնելու հով տեղ: *Դէ՛, մընաք պարօվ չըրու գ'ալաջաղ. դաչա ըմ ք'ինըմ* (ՋՏ, Ա, 234): 2. Ամառանոցատուն, ամառանոցում կառուցվող տուն: *Միհէնգ' ադաթ ա տը'էռալ, հարուստ շինըցէք' էլ ըն դաչա շինըմ* (Բ):

ԴԱՋ - *ած.* Իրար մոտ եւ բազմաքանակ միատեսակ միավորներ՝ առարկաներ ունեցող՝ պարունակող, թավ, հոծ: *Կ'ամ ա, տը'էսնում մին դաջ խաղվու բաղ, նի յա մընանում, մին լ'ավ օտում* (Ձ):

ԴԱՋԱԼ *(թրք. dəcəl)* - *ած. տե՛ս* Աշկան դաղած: *Ասում ըն՝ կուճուր վըխտէն Թէմուրը շատ դաջալ խօխա յա իլալ* (ԱԱ, 77):

ԴԱՌԸՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դառըշ կ՚ալ - Վրա պրծնել, ագահաբար որեւէ բան անել: *Ըտըրանք դառըշ ըն կ՚ամ, էտ տաշտէն հացը մին մունուտումը օտում* (Ձ):

ԴԱՌՀԱՎՍԱԼԱ/ԴԱՌՀՕՎՍԱԼԱ - *ած.* Համբերություն չունեցող, չհամբերող, դյուրաբորբոք: *Դառհավսալա մարթ ա* (Բ):

ԴԱՌՀՕՎՍԱԼԱ - *տեմ* ԴԱՌՀԱՎՍԱԼԱ:

ԴԱՍԱԴ *(ռուս. досада)* - *գ.* Սրտնեղություն, մտատանջություն: *Էտ դասադը ըտըրա կըսպանէ* (Բ):

- Դասադ կ՚ալ - Սրտնեղվել, մտատանջվել: *Տըղան տիւրմա ընգավ, ինք՚ըն էլ դասադ յը՞կավ, մը՞ռավ* (Ձ):

ԴԱՍԱԴՆԻ *(ռուս. досадный)* - *ած.* Սրտնեղություն՝ մտատանջություն պատճառող: *Դասադնի պէնէր ըս խօսում* (Բ):

ԴԱՍԱՏՈՒ - *գ.* Ուսուցիչ: *Մին տարէ Բալլուջըվա ըշկօլէն խօխէնք՚ը դասատուվէն նըհը՞տ ք՚ունում ըն շօռ կ՚ալ* (ԱԱ, 46):

ԴԱՍԱՐԱՆ - *գ.* 1. Դասասենյակ: *Ըտըրանց դասարանը էրկունջի ըտաժումըն ա ինում* (Ձ): 2. Դպրոցի սովորողների խումբ, որ համապատասխանում է ուսման որեւէ տարվան: *Էտ դասարանը շատ չար դասարան ա* (Բ):

ԴԱՍՏԱ - *տեմ* ԴԱՍՏԱ:

ԴԱՍՏԱ/ԴԱՍՏԱ *(պրս. dasta, թրք. deste)* - *գ.* 1. Փունջ, տրցակ, կապոց: *Պիրում ըն տըրա ըռաշկին մի դաստա հաց տինում* (ՀԱԲ, 15, 150): 2. *փխբ.* Խումբ, բազմություն (մարդկանց, կենդանիների): *Մին էլ ա տը՞սնըմ մին դաստա մարթիք՚ ըն կ՚ամ* (ԼՂԲ, 295): 3. *փխբ.* Գերդաստան, տոհմ: *Պիլթընուցա ամմէնամը՞ծ դաստան Անվանք ըն* (Բ):

- Դաստա անել - Փունջ՝ տրցակ՝ կապոց կազմել: *Էտ ծըղրգ՚նէն քաղում ա, դաստա անում* (Ձ):

ԴԱՍՏԻ(ՆԱ) - *տեմ* ԴԱՍՏԻ(ՆԱ):

ԴԱՍՏԻ(ՆԱ)/ԴԱՍՏԻ(ՆԱ) *(թրք. dəsti)* - *տեմ* ԻԼԲԻՀԱԼ: *Օվչի Փիրումը վար ասէ, թա ինք՚ը հինչավ ա ծիծաղում, դաստի մըռնըլական ա* (ՆԼՂԺԲ, 12):

ԴԱՍՏԻՉ - *տեմ* ԴԱՍՓԻՉ:

ԴԱՍՏԻՐԱԿԷԼ - *տեմ* ԴԱՍՏԻՐԱԿԷԼ:

ԴԱՍՏԻՐԱԿԷԼ/ԴԱՍՏԻՐԱԿԷԼ *(գրբ. դաստիարակեմ)* - *նբ.* Կրթել՝ խրատել՝ վարքուբարքի կանոններ ու գիտելիքներ սովորեցնել: *Առուտուրականը մը՞տըծիս ա, վէր ախճիգ՚ը յօր օնէ, ինք՚ը դաստիրակէ, մըծըցնէ* (ՀԺՀ, V, 60):

ԴԱՍՓԻՉ/ԴԱՍՏԻՉ - *գ.* 1. Չորացրած ձուկ: *Թուրբան դաստիչ ա տիւս օնում, տինում ըտըրա ըռաշկէն* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ չոր: *Դասփիչ փանդ ա, լ՚ավ էրում ա* (Բ): 3. *փխբ.* Շատ նիհար՝ հյուծված: *Դասփիչ ախճիգ՚ ա* (Բ):

- Դասփիչ անէլ - 1. Շատ չորացնել: *Փանդը իրը՞վէն տակէն էնքան պահից, դասփիչ ըրավ* (Ձ): 2. Շատ նիհարեցնել՝ հյուծել: *Հիվընէն էնքան տիւզնը պահալ ա, լափ դասփիչ ա ըրալ* (Բ):

- Դասփիչ ինիլ/տը՞ռնալ - 1. Շատ չորանալ: *Մարը մը՞ռէ վէչ հուլիսին իրէվէն, հէնգ՚ մունուտումը շօրէրըս տըռաս ա դասփիչ* (ՀԲ, 358): 2. Շատ նիհարել՝ հյուծվել: *Էտ հինչ ա՞ հանըտ, դասփիչ ըս տը՞ռալ* (Բ):

ԴԱՎ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դավէրըն ինիլ - Պարանոցի կապը՝ թոկը սեղմվելուց խեղդվել (անասունը): *Դանան դավէրըն իլանվ, ըստակից* (Բ):

ԴԱՎԱ[1] *(թրք. deve)* - *տեմ* ՕՂՏ:

ԴԱՎԱ[2] - *տեմ* ԴԱՐՄԱՆ:

ԴԱՎԱԳՕՋԻ - *գ.* Մեծ, կլոր հատիկներով խաղողի տեսակ: *Դանվանգ՚ծգին լ՚ավ ուտէլի խաղու վա* (Բ):

ԴԱՎԱ-ԴԱՐՄԱՆ - *տեմ* ՃԱՐ-ՃՈՒՐ:

ԴԱՎԱՀԻՆԻ - *ած.* Ուղտի գույն ունեցող, դեղնաշագանակագույն: *Կ՚ամ ա յէշում, ասմա.- Ինձը՞տէ ամմէնալ՚ավը դանվանհինի ըռանգ՚ըն ա* (Ձ):

ԴԱՎԱՉԻ *(թրք. deveči)* - *տեմ* ՈՒՂՏԱՆՉԻ:

ԴԱՎԱՉԻՉԱԳ՚ - *գ.* Հիվանդության տեսակ: *Ասում ըն՝ ք՚ծինա վըխտէն մարթիք՚ հիվընդացալ ըն դանվանչիչագ՚ հիվանդութունավ* (ՆԼՂԺԲ, 141):

ԴԱՎԱՔ՚ԱՐ *(պրս. dáva-kār)* - *ած.* Իրեն տրվածով չգոհացող, ավելին պահանջող, գանգատավոր: *Էտքան դանվանք՚ար մարթ յը՞ս իմ գ՚անքումը տը՞սած չըմ* (Ձ):

ԴԱՎ-ԴՈՒՇՄԱՆ - *տեմ* ԴՈՒՇՄԱՆ:

ԴԱՎԷՐԷՆՆԻ *(ռուս. доверенный)* - *ած.* Վստահելի, վստահություն ներշնչող: *Տըղամարթը վէր դավէրէննի չի-լանվ, տըղամարթ չի* (Ձ):

ԴԱՎԷՐՅԱ *(ռուս. доверие)* - *գ.* Վստահություն, մեկի ազնվության՝ անկեղծության նկատմամբ ունեցած հավատ՝ համոզմունք: *Դավէրյան պահէլը ամմէն մարթու պէն չի* (Ձ):

- Դավէրյա անէլ - 1. Մեկի՝ մի բանի նկատմամբ վստահ լինել, վստահություն տածել: *Պառավը հըվըտացալ ա, դավէրյա ըրալ, ինք՚ը ըրխըյին ք՚ը՞ցալ տօն...* (ՀԺՀ, V, 266): 2. Մեկին վստահելով՝ որեւէ բան հանձնարարել՝ հանձնել: *Տօնը հիրըվանէն դավէրյա ըրավ, ինք՚ը քօչից* (Բ):

ԴԱՎԹԱՐ *(արաբ. dāftār, պրս., թրք. defter)* - *գ.* 1. Տետր, գիրք, գրքույկ: *Մին մարթ շօռ ա կ՚ամ, կընգան ք՚իլիգ՚նէ հը-վաքում, դիվթընրէրումը կ՚իրօտում* (ՀԺՀ, VII, 367): 2. Հաշվեմատյան, հաշվետետր: *Առուտուրականը դանվթարը տիւս ա օնում, պարթկէրը հանշը՞վ անում* (Ձ): 3. Մատյան: *Դասատուն դանվթարը տինում ա կուռնըտակէն, տիւս կ՚ամ* (Ձ):

- Դանվթար անէլ - Որեւէ բանի մասին գիրք գրել: *Տատը հինչու պատմալ ա, թօռնը լօխ մը՞տընն ա պահալ, դանվթար ըրալ* (Ձ):

- Դանվթար ըղնէլ - 1. Գրքի նյութ դառնալ: *Պուլու-Պուղուն ըսըծնէն դանվթար ա ընգալ* (Բ): 2. Հաշվառվել, հաշվառման ենթարկվել: *Փիրմին կըվէրը դանվթար ընգէն* (Ձ):

- Դանվթարը կուրցընէլ - *տեմ* Էշը կուրցընէլ:

- Դանվթարը կօրած - *տեմ* Էշը կօրած:

- Դանվթարը քընցիլ - 1. Գրքի նյութ դարձնել: *Էտ շէնին պատմութունը դանվթար ըն քընցալ* (Ձ): 2. *տեմ* Դըվթարումը կ՚իրիլ:

Դըվթարումը կ՚իրիլ - Հաշվառել, հաշվառման ենթարկել: *Նախագան ասմա.- Լօխ հանշը՞վ ըրէք՚, դանվթարումը կ՚իրէցէք՚, հանցու հիշտ ինի* (Ձ):

ԴԱՎԹԱՐԽԱՆԱ *(թրք. dəftərxana)* - *գ.* Հիմնարկության՝ գործավարությամբ զբաղվող բաժինը, ինչպես նաեւ այն սենյակը՝ շենքը, որ հատկացված է այդ բաժնին: *Կանտօրէն դանվթարխանան նի յա կացալ, էրանալ* (Բ):

ԴԱՎԻ/ԴԱՎԻ *(արաբ. dávi, թրք. dava)* - *գ.* 1. Կռիվ, վեճ, վիճաբանություն: *Դավին ընգալ ա շէնը* (Բ): 2. Ստիպողական կարիք, պահանջ: *Ըտըրա դավին էրանշ պէնու հը՞տէ յա* (Բ):

- Դավի անէլ - *տեմ* Դավի տալ:

- Դավին թէ անէլ - Վեճը թոթափել: *Էրկու ասսախկալ ըն կ՚ամ, տահանց դավին թէ անում* (Ձ):

- Դավի տալ - 1. Կռվել, վիճել, վիճաբանել: *Սաբավ ախպէրք ըն, սաղ օրը էն ըն ուրանուր նըհը՞տ դավի տաս* (Ձ): 2. Կռվելով՝ վիճելով պահանջել: *Շինանցէք՚ վը՞ղու հը՞տէ դավի յըն տամ* (Բ):

ԴԱՎԻ - *տեմ* ԴԱՎԻ:

ԴԱՎԻ-ԴԱՐԱԲԱ/ԴԱՎԻ-ԴԱՐԱԲԱ - *տեմ* ԿԸՌԸ՞Վ-ԴԱՎԻ:

ԴԱՎԻ-ԴԱՐԱԲԱ - *տեմ* ԴԱՎԻ-ԴԱՐԱԲԱ:

ԴԱՎԻ-ՇԱՎԻ - *տեմ* ԿԸՌԸ՞Վ-ԴԱՎԻ:

ԴԱՎԼԷՆՆԻ *(ռուս. давление)* - *գ.* Ա-յան ճնշում: *Դավլէննին պիցըրանում ա, մը*ռնում ա (Բ):

ԴԱՎՐԻԾ - *տե՛ս* ԴԷՐՎԻԾ:

ԴԱՐ - *տե՛ս* ԴԱՌ:

ԴԱՌ/ԴԱՐ *(գրբ. դար)* - *գ.* 1. Հարյուր տարվա ժամանակաշրջան, հարյուրամյակ: *Մին քանէ դար ըստըրանա առաչ մին քըղաքու թաքավէր ուզիս ա, վէր մին կարմունջ շինի* (ՀԺՀ, V, 588): 2. Պատմական տվյալ ժամանակաշրջան: *Միհէնգ*վա դարը փիս դար ա* (Բ): 3. *փխբ.* Մեկի՝ մի բանի գործունեության, հզորության, իշխանության, անհրաժեշտության, ծաղկման եւն շրջան: *Կ*ուԹանին դարը ընցալ ա* (Բ): 4. Պահ, ժամանակ: *Էտ դարըմըտ կ*օղուլ կացած օխծէրը տուս ըն կ*ամ, ք*ընըմ ուրանց թաքավէրէն քաթ անըմ* (ՀԲ, 346):

ԴԱՌ[1] - *գ.* 1. Կողմ: *Աչի դարան օնում ըն, վէր վըխճըրնէն փախճին վէչ* (Ձ): 2. Սահման: *Վէր հըսնում ըն դարան, էլ կարում չըն առաչ ք*ինին:*

ԴԱՌ[2] *(թրք. dere)* - *գ.* Ձոր, ձորահովիտ, կիրճ: *Էտ ըռնըխըմէն լօխճին ածում ա դարան, կըտորում* (Ձ):

ԴԱՐԱՂԱՋԻ - *տե՛ս* ՂԱՐԱՂԱՋԻ: *Թաքավէրը մին դարաղաջի յա շինիլ տալիս, արար աշխարքը կանչըմ թըմաշի* (ՀԺՀ, VI, 244):

ԴԱՌԱՂԱՋԻ - *տե՛ս* ՂԱՐԱՂԱՋԻ:

ԴԱՐԱՆԴԱՋ/ՏԱՐԱՆԴԱՋ/ԴԸՐԸՆԴԱՋ/ՏԸՐԸՆԴԱՋ - *գ.* 1. Մեծ սայլ: *Մին դարանդազ ծըմէրուկավ պէռնում ա, ղարկում* (Ձ): 2. *փխբ.* Մեծ ու անճոռնի բան (իր, աման, սենյակ եւն): *Ըստըրան էլ մին մը*ծ օթաղ ա ինում, մին դարանդազ* (Ձ):

ԴԱՐԱՆԴՈՒԹ(Է)/ՏԱՐԱՆՏՈՒԹ(Է) - *գ.* Խաղատեսակ: *Խօխէնք*ը դարանդութէ յըն խաղ անում* (Բ):

ԴԱՐԲԱԴԱՂ - *տե՛ս* ՔԸՐԸՔԱՆԴ:

ԴԱՌԲԱՆԴԻ/ԴԷՐԲԷՆԴԻ - *գ.* Խաղողի տեսակ: *Միհէնգ*՝ Դարաբաղա վէշ մին բաղում դարբանդի չի կա* (Բ):

ԴԱՐԳԱՀ *(պրս. dargāh (դուռ, ապարանք)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԴԸՐԸԲԸՋԱ: 2. Երկնային գահ: *Էտ մարթը ասմա.- Մստուծ, քու դարգ*ահիտ մատաղ, խուխէս ըզադէ* (Ձ): 3. *տե՛ս* ՏԸՌՆԱՊԱՀ:

ԴԱՌԴ *(պրս. dārd, թրք. dert)* - *գ.* 1. Վիշտ, ցավ: *Առանց դարդ գ*անք չինիլ* (Ձ): 2. Հոգս, մտահոհություն: *Յէզնանը դարդըտ պատմէ՝ վարըտ ակէն անէ* (ՆԱԲ, II, 170):

- Դարդան մըզվիլ - Վիշտը՝ ցավը՝ հոգսը հաղթահարել: *Անջախ-անջախ դարդան մըզվանլ ընք* (Բ):

- Դարդ անէլ - Վշտանալ, մտահոգվել: *Հարը ասմա.- Դարդ մէր անէլ, ըստըրանա նը*ղ օր էլ ա ինում* (Ձ):

- Դարդանվ ըղնէլ - *տե՛ս* Դարդու կ*ալ:

- Դարդ դարդու տալ - Իրար վշտակցել, միասին վշտանալ: *Իրփըվէրի կընանէք*՝ ըն, հըվաքվում ըն, դարդ դարդու տամ* (Ձ):

- Դարդէրը տուրուր կ*ալ - Հին վշտերը հիշել՝ մտաբերել՝ նորոգվել: *Դարդէրը էլիա տուրուր ա յը*կալ, լաց ա ինում* (Բ):

- Դարդէրը տուրուր տալ - Հին վշտերը հիշեցնել՝ մտաբերել տալ՝ նորոգել: *Մարթը ասմա.- Օխծ ախպէր, դարդէրըս տուրուր մէր տալ, օգում չըմ ըսկանամ* (Ձ):

- Դարդէրը քամուն տալ - Վշտերը՝ հոգսերը պատմելով՝ սփոփվել՝ թեթեւանալ: *Ք*ինամ ա հըրըվանէն տօնը, կըլխավը յը*կածը պատմում, դարդէրը քամուն տամ* (Ձ):

- Դարդը կըտրէլ - *հեգն.* (գործածվում է հարցականով կամ ժխտականով) Մեկի՝ մի բանի մասին մտածել, մտահոգվել: *...Հուր դարդ ա՞ կըտրըալ, վէր մուք*տա-մուսանլանի յէր կէնա, մին ժիգ*օտած սազ ք*օք անի...* (ՋՏ, Բ, 24):

- Դարդը ճիտը քըցիլ, շօռ կ*ալ - Անընդհատ վշտանալ, մտահոգվել: *Էտ օրանց տէսը էտ հուրի-մանգ*՝ ախճիգ*ը դարդը ճիտըն ա քըցանլ, շէնումը շօռ ա կ*ամ* (Ձ):

- Դարդը քաշիլ - *տե՛ս* Դարդին դարմանն անէլ:

- Դարդին դարմանն անէլ/հնիլ - 1. Վիշտը՝ ցավը ամոքել: *Մին կ*ուլ ա կ*ամ, ասում.- Է՛ղ ախպէր, յէս հանք*իմ ըմ, էս սըհաթէս դարդիտ դարմանն ըմ ընան* (ԱԱռ, 28): 2. Նեղ օրին հասնել, կարիքները հոգալ: *Լ*ավ ա էտ հըրը*վանըն էլ կա, տահանց դարդին դարմանն ա անում* (Ձ):

- Դարդին տինիլ - *տե՛ս* Դարդը կըտըրէլ:

- Դարդ տը*ռնալ - Վիշտ՝ հոգս՝ ցավ պատճառել, մտահոգության առարկա դառնալ: *Մարը ասմա.- Էտ շօնը տար, կուրցուրու, մըզը*տէ դարդ ա տը*ռալ* (Ձ):

- Դարդու կ*ալ - Մեծ վշտի՝ ցավի՝ հոգսի՝ փորձանքի մեջ ընկնել: *Տըղէն սը*կ թօխտը յը*կավ, խը*ղճ մարը դարդու յը*կավ, մը*ռավ* (Բ):

Դարդու մաչ ըղնէլ - *տե՛ս* Դարդու կ*ալ:

ԴԱՐԴԱ - *կ.* 1. Արտահայտում է որեւէ բանի պատճառը, պատճառով: *Էրկու հըրէվան էրկու մէտըր վը*ղու դարդա կըռվըմ ըն, ուրուր յըխա կէնըմ...* (ԱԱռ, 73): 2. Հանուն, համար: *Տըղան ասմա.- Քու դարդանտ յը*ս գ*անքըս կըտամ* (Ձ):

ԴԱՐԴԸՂԱՋԱԲ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԸԲԱԼԱ: *Ըստըրանա յէտը թաքավէրը վօրօշում ա՝ ուրան տըղին հէնց տը*ղ պահի, վէր դարդըղազաբ չի տը*սնա...* (ՀԺՀ, V, 200):

ԴԱՐԴԻՄԱՆ *(պրս. dardmant (վշտահար)* - *ած.* Սրտակցությամբ վերաբերվող, հոգատար, ուրիշի հոգսը՝ վիշտը կիսող: *Մարմանը դարդիման հըրը*վան ա* (Բ):

ԴԱՐԴ-ՂԷՅ(Ի)Դ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԸԲԱԼԱ: *Իրէք ախպէրքընն էլ ուրուր պէն չըն ասըմ, ուրանց դարդը-ղէյիդը թաքուն ըն պահըմ* (ՀԺՀ, V, 332):

- Դարդ-ղէյդ անէլ - Մտահոգվել: *Բախչագ*ուլը ասըմ ա.- Ըստըրա հէտէ դարդ-ղէյիդ մանէլ, կը*ք*ինիմ մին էլ պիրիմ...* (ՀԺՀ, V, 610):

ԴԱՐԴԼԻՒ - *տե՛ս* ԴԱՐԴՕՏ:

ԴԱՐԴ ՈՒ ԲԱԼԱ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԸԲԱԼԱ:

ԴԱՐԴ ՈՒ ՑԱՎ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԸՑԱՎ:

ԴԱՐԴՕՏ - *ած.* Վշտահար, վշտոտ: *Մին մարթ շատ դարդօտ ա իլանլ* (ԲՀԲ, 159):

ԴԱՐՋԻ *(պրս. derzi, թրք. terzi)* - *գ.* Դերձակ: *...Ք*ինացալ ա մին օթաղը պանցալ, տը*սալ մին դարզի՝ վը*սկէ շօրէր կարէլիս* (ՀԺՀ, V, 63):

- Դարզուն ըսը*ցէն՝ քօ՛չի, ասը*ղը թէվքը կօխից - Մարդ միշտ ձգտում է իր հետ ունենալ ապրուստ վաստակելու միջոցը:

ԴԱՐՋԻԽԱՆԱ *(թրք. terzihane)* - *գ.* Դերձակի արհեստանոց: *Էտ տըղան ք*ունում ա քաղաք, դարզի տը*ռնըմ, կ*ամ շէնըմը մին դարզիխանա պէնըմ* (Ձ):

ԴԱՐԹՄԻԾ *(թրք. dürtmek (բրթել, հրել, խթանել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դարթմիշ անէլ - *տե՛ս* Դարթու տալ:

ԴԱՐԹՈՒ *(թրք. darti (ձգելը)* - *գ.* Հյուսնի կոր ձեւով դանակ, որ երկու կողմի վրա կոթ ունի, որոնցից բռնելով եւ քաշելով՝ հղկում են փայտը: *Դարթուն յօր ա ընէս, էտ տախտակը տիշիս* (Ձ):

- Դարթու տալ - Ուժգին ձգել՝ քաշել՝ հրել՝ շարժել: *... Տէս դարթու տըվավ, տէն դարթու տըվավ, կարաց վէչ...* (ԱԱռ, 50):

ԴԱՐԻԴՈՒՋ - 1. *ած.* Դեպի վեր թեքված, ցածից դեպի վեր ձգվող, զառիվեր: *Էտ դարիդուզ տը*ղան պատառ վը*ղ ըն տամ, սուսավ անում* (Ձ): 2. *գ.* Թեքություն, վերելք: *Դարիդուզը վէր ընցընում ըն, ըռըչնէն ա կ*ամ մին ղալին ծըմակ* (Ձ):

ԴԱՐԻՋԻ - *գ.* Հիմնականում թաթաթափի եւ խաղողաքաղի ժամանակ վարձու աշխատող: *Էրկու դարիջի յա*

փըռնըմ, պիրըմ, վէր թօթը թափին (Զ):

ԴԱՐԽՈՒՋ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դարիխուզ անէլ, պիրիլ - 1. Դժվարությամբ փող վաստակել: *Ամմէն տարէ քՈՒնՈՒմ ա սիզօն, չըրչարվում, դարխուզ անում, պիրում* (Բ): 2. Անօրինական ճանապարհով փող վաստակել: *ՓըլընքՈՒանին մարթը պահէստապէտ ա, դարխուզ ա անում, պիրում* (Զ): 3. Համոզելով բերել: *Էտ տըղան շատ ա չըրչարվում, վէրչը էտ ըխճըկանը դարխուզ անում, պիրՈՒում* (Զ):

ԴԱՐՂԱ *(ասոր. dargā (կարգ, աստիճան)* - *գ.* 1. Բռնակալ, իր իշխանությունը բռնությամբ գործադրող մարդ: *Էտ ախճիգՈՒը սուս ու փուս քՈՒՈՒնՈՒմ ա էտ դարղէն կօշտը, թա.- Ըռանզի յըմ, թանքՈՒի իմ հօր պէց թօղիս* (Զ): 2. Հարկահավաք: *Էտ դարղան վար կՈՒամ ա Չըլդըրան, թա խարջէրը վըհաքէ, ըսպանում ըն, կՈՒաղում* (Զ):

ԴԱՐՄԱՆ *(պրս. darmān, թրք. derman)* - *գ.* 1. Դեղ, ճար: *Էտ հըվընդօթունը հանց հիվընդօթուն ա, վէր դարմանն չի կա* (Զ): 2. Հնար, ելք, միջոց: *Ըտըրանա պըրծընէլի դարմանն չի կա, վէր ասալ ա, ընական ա* (Բ): 3. Սփոփանք, ամոքում, մխիթարություն: *Էնքան ա նըղըսըրտալ, վէր վէշ մին դարմանն քՈՒօմանգՈՒ չանում* (Բ):

- Դարմանն անէլ - 1. Բուժել, հիվանդությունը բուժելու համար միջոց գտնել: *Էտ վախտը օրիշ տըէդա մին դօխտուր ա յէկալ, ըսքըսալ դարմանն անէլը* (ԱԱ, 55): 2. Սփոփել, ամոքել, մխիթարել: *Ադաթ ա, վէր մինին մին փիս պէն պըտահէ, հընգէր-հըրըէվան կըհըվաքվին, սըէրտ տան, դարմանն անին* (Զ):

ԴԱՐՅԱ/ԴԷՐՅԱ *(թրք. deria)* - *գ.* Կանացի շրջազգեստ: *Իլանը մին դարյա, մին շալ ար, էն էլ կՈՒուղացէն, մընաց տըկլօր* (Զ):

- Դարյա կէնալ - Համբերատար լինել: *ԿընէգՈՒը ասմա.- Մ՚ մարթ, դարյա կաց, լօխ լՈՒավ ա ինանան* (Զ):

- Դարյա կընէգՈՒ - Մեծահոգի կին: *Մաշինկա աքէրը դարյա կընէգՈՒ ա* (Բ):

- Դարյան կըլխավը ածէլ - 1. Խայտառակել, հասարակական անարգանքի ենթարկել (կանանց): *Ժուղուվուրթէն մէչին էտ կընգանը հինչու ասիս, ասում ա, դարյան կըլխավը ածում* (Զ): 2. *հեգն. տե՛ս* Մաշկավը լՈՒած քաշիլ:

- Դարյա սըէրտ - Մեծ՝ համբերող սիրտ: *Այան դարյա սըէրտ օնէ* (Զ):

ԴԱՐՅԱՋ *(թրք. dəryaz)* - *գ.* Խոտ եւ հացաբույսեր հնձելու երկարակոթ երկրագործական գործիք՝ պողպատյա սուր շեղբով, գերանդի: *Դարյազը յօր ա ունէս, մին ժամումը սաղ տափը հըրէս* (Բ):

- Դարյազ ածէլ/թըխէլ/քաշիլ - Գերանդիով հնձել: *Սաբավ շինանցէ յա, դարյազ ածէլընն էլ չի գՈՒուդՈՒում* (Բ):

- Դարյազը քարէն նի կՈՒալ - *տե՛ս* Խուփը քարէն նի կՈՒալ:

ԴԱՐՉԻՆ *(պրս. dār-čini (ծառ՝ փայտ չինական)* - *գ.* Կինամոնի ծառի կեղեւը, որ գործածվում է որպես համեմունք: *Դարչինավ չայը լանգանթ ա ինՈՒում* (Բ):

ԴԱՐՎԱՋԱ - *տե՛ս* ԴԸՐԲԸՋԱ:

ԴԱՆՎԻԾ - *տե՛ս* ԴԷՐՎԻԾ:

ԴԱՆԻՋ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՀԱՍՏ:

ԴԱՓՆԱ - *տե՛ս* ԴԱՓՆԱ:

ԴԱՓՆԱ/ԴԱՓՆԱ - *տե՛ս* ԽԱՋՆԱ:

ԴԷ/ԴԷՀ - *ձ.* 1. Արտահայտում է հրավեր, հորդոր, որեւէ բան անելու կամ չանելու դրդում: *Հանը ասմա.- Դէ՛, ծըէգ տըէսնամ, էտ արտը հանց հընձէցէքՈՒ, վէր մին ցօրեն էլ ա, մընա վէչ* (Զ): 2. Արտահայտում է սպառնալիք: *Դէ՛, կըտըէսնաս՝ կըլխէտ հինչ կըտինիմ* (Բ): 3. Արտահայտում է ներքին գոհունակություն: *Մարթը քարը օխծէն կըլխէն ա կՈՒամ, ըսպանըմ, թա.- Դէ՛, քՈՒինի՛* (Զ): 4. Արտահայտում է դժգոհություն, ձանձրույթ: *ԿընէգՈՒը ասմա.- Դէ՛, բօլ ա, հէրիքՈՒ ա, լի՞, ա՛ մարթ, մին պէնը մէհէտ կասին, էրկու հէտ կասին* (Զ): 5. Արտահայտում է զգուշացում՝ նախազգուշացում: *Բաղվանչին ասմա.- Դէ՛, բօլ ա, բօլ ա հիշկան քաղալ ըս, քՈՒինի՛* (Զ): 6. Արտահայտում է անտարբերություն: *Դէ՛, հինչ օգում ա, թօղէ անէ, իմ կօրծըս չի* (Բ): 7. Արտահայտում է հավանություն, հաստատում: *Դէ՛, հատէքՈՒ էտ վէր կօրծ ա՛* (Զ): 8. *շ.* Ուրեմն, հետեւաբար: *Վէզիրընն ասում ա.- Դէ՛, վէր տի յա, թաքավէրէն ծին քէգ տամ, վէսկէն ինձ տօ* (ՀԺՀ, VII, 390): 9. Բայց: *Դէ ընդրա մարթընն էլ ժՈՒլիգՈՒ ա, հօ մէրին նըման չի՞* (Զ):

- Դէ ասէ - Նշանակում է, ուրեմն: *Դէ ասէ ըտըրա հըէտէ յա լի՞ էնքան քՈՒինամկՈՒամ* (Բ):

- Դէ հա՛ - Արտահայտում է հորդոր՝ շտապեցնելու խրախուսանք: *Ապան ասմա.- Դէ հա՛, ճէլ ըրէքՈՒ, թօռը նի յա ունական* (Զ):

- Դէ յըէ՛ք - Արտահայտում է որեւէ բանի անհնարությունը տվյալ պայմաններում: *Դէ յըէ՛ք, էտքանանըտ յըէտը ըտըրա նըհըէտ հընգըրօթուն ըրա* (Բ):

- Դէ յըէ՛ք, էշը ցըէխան տՈՒս կՈՒալ - Անելանելի վիճակ է, դժվար է ստեղծված վիճակից դուրս գալու միջոց գտնելը: *Հանան օթ տիրըէկան կա վէշ, վըէսկէ յա օգում, դէ յըէ՛ք, էշը ցըէխան տՈՒս կՈՒալ* (Բ):

ԴԷԳՈՒՆ/ԴՕԳՈՒՆ/ՏԻԿՆԻ *(գրբ. տիկին (մեծ տանտիկին, դշխո)* - *գ.* 1. Խաղատիկնիկ: *Մարթու տալի ախճիգՈՒ ա, ամմա հանան դէգՈՒնավ խաղ ա ընէս* (Բ): 2. *փխբ.* Թռչուններին վախեցնելու եւ փախցնելու համար այգիներում՝ բանջարանոցներում եւն դրված խամաճիկ: *Էրկու փանդ ըն խըչըմծՈՒիգՈՒ կապում, մին քՈՒծինան պէնջակ կՈՒըէց տամ, մին քՈՒծինան փափաղ տինՈՒմ կըլխէն, էտ դէգՈՒնը բաղըմը տընգում, վէր ծըտէրը վախին, խաղուն օտին վէչ* (Զ):

ԴԷԳՈՒՆԱԽԱՂ/ԴՕԳՈՒՆԱԽԱՂ - *գ.* Տիկնիկով խաղ: *ԴէգՈՒնախաղը էտ խօնցը ամմէնասիրէլի խաղընն ա լանալ* (Զ):

ԴԷԴԻՆԱ/ԴԷԴԻՆԱ/ԴԷՅԴԻՆԱ/ԴԷՅԴԻՆԱ - 1. *տե՛ս* ՀԱՎԱՅԻ: 2. *մ.* Պատահական կերպով, պատահականորեն: *ՔՈՒօռօղլին մին օր դէդինա պըտահում ա Դանլի Հըսանէն* (ՀԺՀ, VII, 190):

ԴԷԴԻՆԱ - *տե՛ս* ԴԷԴԻՆԱ:

ԴԷԴՕ *(ռուս. дед)* - *տե՛ս* ՊԱՊ:

ԴԷԼ - *գ.* Ջառանցելը՝ զառանցանք: *Էտ հարթանը դէլը կընօխանց ա, ամմա ըսկէսուրը թանզանՈՒ յա գՈՒիդՈՒում* (Զ):

- Դէլ տալ - 1. Ջառանցել, քնած կամ հիվանդ ժամանակ անգիտակցաբար խոսել: *Խօխան ըսքըսէս ա դէլ տալը, դօխտուր ըն ծէն տաս* (Բ): 2. *փխբ.* Անմիտ՝ անիմաստ բաներ ասել: *Մարթը կըզնըվում ա կընգանը յըրա, թա.- ԽըրէգՈՒ դէ՛լ տօ, բօ՛լ ա* (Զ):

ԴԷԽՏԷՄԲԷՐ - *տե՛ս* ԴԷՔՏԷՄԲԷՐ:

ԴԷԿԸՐԷՏ - *տե՛ս* ԴԷԿՐԷՏ:

ԴԷԿՏԷՄԲԷՐ - *տե՛ս* ԴԷՔՏԷՄԲԷՐ:

ԴԷԿՐԷՏ/ԴԷԿԸՐԷՏ *(ռուս. декрет, ֆր. decret, լատ. decretum)* - *գ.* Հղիության եւ ծննդաբերության շրջանում կնոջը տրվող արձակուրդ, ֆիզիոլոգիական արձակուրդ: *Սունէն հարթանը դէկրէտ ա քՈՒըէցալ* (Բ):

ԴԷՀ - *տե՛ս* ԴԷ:

ԴԷՀԱ-ԴԷՀԱ/ԴԸՀԸ-ԴԷՀԱ - *մ.* Արագ-արագ, շուտ-շուտ, շտապով: *Սիմօնը հանըմ ա, դէհա-դէհա չուխին մըէչին փըթաթում, յօր օնըմ, հայդա տօն* (ԼՂԲ, 307):

- Դէհա-դէհա անէլ - Արագ-արագ՝ շտապ որեւէ բան անել, շտապել: *Տա շՈՒշՈՒտ շՈՒրէրը կՈՒըէնըմ ա, դէհա-դէհա անըմ, էտ տանան տՈՒս կՈՒամ, քՈՒինըմ* (ՀԺՀ, V, 111):

ԴԷՂ - *տե՛ս* ԸՆԴԸՂ:

ԴԷՄԱԳՕԳ *(ռուս. демагог, հուն. dēmagōgas)* - *ածական.* Դեմագոգ, ամբոխավար: *ԻնտՈՒշը շատ դէմագօգ մարթ ա* (Բ):

ԴԷՄԻ(ՅԱ) *(թրք. demi)* - *ածական.* 1.

Անջրդի, չոռոգվող: *Դէմիյա վը՛ղը պէրք չի տալ* (Ջ): 2. *տե՛ս* ՀՈՒՄԻ:

- Դէմի կըտըրէլ - *տե՛ս* Դուռնա կըտըրէլ:

ԴԷՅԴԻՆԱ - *տե՛ս* ԴԷԴԻՆԱ:

ԴԷՅԴԻՆԱՆ - *տե՛ս* ԴԷԴԻՆԱ:

ԴԷՊՈՒՏԱՏ *(ռուս. депутат, լատ. deputatus)* - *գ.* Պետական ընտրովի մարմնի ընտրված անդամ, Ազգային ժողովի պատգամավոր: *Դարաբաղ յէրէանուիրը՛ք դէպուտատ կա* (Բ):

- Դէպուտատ անց կըցընէլ - Նեղել, չարչարել: *Հինչ ը՞ս օգում ինձանա, դէպուտատ ը՞ս անց կըցընան* (Բ):

ԴԷՎ/ԴՕՎ/ՏԷՎ *(գրբ. դեւ)* - *գ.* 1. Հեքիաթներում բազմագլխանի մարդանման անճոռնի՝ հսկա հրեշ: *Թաքավէրին տըղան վէր թըխում ա, դէվին չՕրք՛ կըլօխը կըտրում ա, վէր քըցո՛ւմ* (Ջ): 2. *փխբ.* Հսկա: *Տըղա, հինչ տըղա՞, մին դէվ* (Ջ): 3. *փխբ.* Հրեշավոր (մարդ): Դէվ զատ ա, ընդըրանա հինչու ասիս, ըսպըսէլի յա (Բ):

- Դէվէրը կ՛ալ/նի տը՛ռնալ - Կատաղել, գազազել, դիվոտել: *Խօնդո՛ւց Սիրօժին դէվէրը յը՛կալ ա* (Բ):

ԴԷՎՐԻԾ - *տե՛ս* ԴԷՐՎԻԾ:

ԴԷՏԱՆԸՄԸ(Ս) - *տե՛ս* ԸՆԴԸ՛ՏԱՆԸ(Ս):

ԴԷՐ/ԱԴԷՐ - *գ.* Տերտեր, քահանա: *Վէր դէրը տի յա ասում, թաքավէրը հըվատում ա* (ՆԼԴԺԲ, 49):

- Ա՛դ՛ուրը պարթկը - Պարտադիր տրվելիք կամ կատարվելիք բան: *Ա՛դ՛ուրը պարթկըն ա՞, խէ բի՞դի տամ* (Բ):

- Դէրին հալավը օրթնէլ - Տերտերին՝ քահանային հայհոյել: *Մակիչը կըգնըվէս ա, դէրին հալավը մին լ՛ավ ուրթնէս* (Ջ):

- Դէրը մըրօք չօնար, խօսկը ընցավ վէչ - Արտաքին տեսքը էական նշանակություն ունի:

- Դէրու մըրօք/չօն - Հոծ ոստերով ու տերեւներով դալար շիվ թթենու եւ այլ ծառերի վրա: *Թութուն անա մին դէրու չօն ա պուք տաս, տաս էծին* (Ջ):

ԴԷՐԲԷՆԴԻ - *տե՛ս* ԴԱ՛ՐԲԱ՛ՆԴԻ:

ԴԷՐՅԱ - *տե՛ս* ԴԱՐՅԱ:

ԴԷՐՎԻԾ/ԴԷՎՐԻԾ/ԴՕՐՎԻԾ/ԴՕՎՐԻԾ/ԴԱ՛ՐՎԻԾ/ԴԱ՛ՎՐԻԾ *(պրս. darviš, թրք. derviš)* - *գ.* Մահմեդական մուրացիկ՝ թափառական կրոնավոր, որ զբաղվում է նաեւ գուշակությամբ, հեքիմությամբ եւն: *Մին օր էս դէրվիշը ա՛ուրանա կ՛իրին յէշից, ասից, վէր Դարաբաղ տասսը տարի ա՛ուրա՛ուր յըրա սօվ ա ինանա՛կան* (ՀԺՀ, V, 602):

ԴԷՖԷՔՏ *(ռուս. дефект, լատ. defectus)* - *գ.* Պակասություն, թերություն, արատ: *Ասում ա.- էս ապըրանքը դէփէքտ չօնէ, նըհախ տը՛ղան շառ մէլ տինիլ* (Ջ):

ԴԷՔ՛ՏԷՄԲԷՐ - *տե՛ս* ԴԷՔՏԷՄԲԷՐ:

ԴԷՔՏԷՄԲԷՐ/ԴԷԽՏԷՄԲԷՐ/ԴԷԿՏԷՄԲԷՐ/ԴԷՔ՛ՏԷՄԲԷՐ *(ռուս. декабрь, լատ. december)* - *գ.* Տարվա վերջին՝ տասներկուերորդ ամիսը: *Ըստարէ դէքտէմբէրըմը ծո՛ւն չի յը՛կալ* (Բ):

ԴԸԲԱ՛ - *տե՛ս* ԲԻԴԻ[2]: *Սըկսում ա էտ ըրկաթավը վէղը դըբա՛ տո՛ւսը քանդիլը* (ՆԱԲ, II, 20):

ԴԸԲԱՂԷԼ - *նբ.* Կաշին հատուկ լուծույթի՝ դաբաղանյութի մեջ մշակել, աղաղել: *Կաշին դըբաղում ա, ծախում* (Ջ):

ԴԸԲԱՌԱՋ/ԴԻԲԱՌԱՋ - *մ.* Դեպի առաջ: *Միկա ղըբառաջ ա կէնում, տէսնում՝ օխտը հօքի կ՛ամ ըմ...* (ՀԱԲ, 15, 51):

ԴԸԲԷՏ/ԴԻԲԷՏ/ԴԸԲԸ՛Տ/ԴԻԲԸ՛Տ - *մ.* 1. Դեպի ետ: *Ամմա Սարումը ա՛ուրա՛ն նանուն ասածը մէնըն ա քըցում, դըբէտ յէշում չի* (ՀԺՀ, V, 197): 2. Հետեւի կողմը: *Էլ ա՛ուրա՛ն դըբէտին նըստածէն տը՛սնում չի, քըմըկ-քամակ ք՛ինում ա, ընգընում ըտըրա գ՛ա՛ուրգ՛ը* (Ջ):

- Դըբէտ կէնալ - Ետ քաշվել, ետ կանգնել: *Տը՛սնում ա, վէր կարում չի ք՛ՕմանգՈ՛ անէ, դըբէտ ա կէնում* (Ջ):

- Դըբէտ մընալ - Ետ մնալ, ուշանալ: *Մին օր էլ էտ կավը նըխէրան դըբէտ ա մընաս, կ՛ա՛ուլէրը ուտէս ըն* (Ջ):

ԴԸԲԸ՛Տ - *տե՛ս* ԴԸԲԷՏ:

ԴԸԲԸԼԱՂ - *տե՛ս* ԴԱԲԱԼԸՂ:

ԴԸԲԸԼԻԳ՛Ը/ԴԻԲԻԼԻԳ՛Ը - *տե՛ս* ԹԷՀՈԱՏ(2):

ԴԸԲԸԼՄԱ՛Ջ/ԴԻԲԻԼՄԱ՛Ջ - *ած.* Տհաս, դեռահաս, տղայամիտ, խակամիտ: *Դըբըլմա՛ղ տըղա յա, խը՛ղճ մարթին շինալ ա բէղա վէր ընգած պըրինձ* (Ջ):

ԴԸԲԸԼՆ՛ԻՍ/ԴԻԲԻԼՆ՛ԻՍ - *գ.* Լուսանալուն մոտ ժամանակը, լուսաբաց: *Ը՛տի էտ կընէգ՛ը չընքօրանը դըբըլո՛ւս էն ա ինո՛ւմ սՕք՛ ըսէլիս* (Ջ):

ԴԸԲԸԼՆ՛ԻՍԻՆ/ԴԻԲԻԼՆ՛ԻՍԻՆ - *մ.* Լուսանալու ժամանակ, լուսաբացին: *Տէսնըմ ա՝ դըբըլո՛ւսին յէրգ՛ինքան մին ծիյավէր յէկավ* (ՀԺՀ, V, 337):

ԴԸԲԸՂԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԴԱԲԱՂԽԱՆԱ:

ԴԸԲԸՆԱՎԷՐ/ԴԸԲԸՆԱՎՈՒՐ - *գ.* Ներբան՝ կրունկ ունեցող: *Դըբընավէր վընանման ա կ՛ը՛ցալ* (Բ):

ԴԸԲԸՆԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՆԱՎԷՐ:

ԴԸԲԸՆԲԱՍՄԱ *(թրք. dabanbasma)* - *ած., մ.* Անմիջապես մեկի հետեւից գնացող՝ գնալով, կրնկակոխ: *Տըղան ա ախճիգ՛ը տո՛ւս ըն կ՛ամ, փախճո՛ւմ, դէվընն էլ դըբընբասմա տահանց հը՛տընն ա ըղնում* (Ջ):

ԴԸԲԸՆՃԸՄՕՌ - *ած.* Ներբանով՝ կրունկով տրորված՝ հարվածված: *Դըբընճըմօռ սօղանը քախծընը կինի* (Բ):

ԴԸԲԸՌ/ԴՈ՛ԻԲՈ՛ԻՌ/ԴԻԲՈ՛ԻՌ/ԴԸԲՈ՛ԻՌ *(թրք. dibiz)* - *գ.* Արու այծ, նոխազ: *Սաղ սո՛ւրվէն մաչին մին դընբընռ կար, էն էլ կ՛ուղացէն* (Բ):

ԴԸԲԸՐՈ՛ԻԳ՛Ո՛ԻՆ/ԴԻԲԻՐՈ՛ԻԳ՛Ո՛ԻՆ/ԴՈ՛ԻԲՈ՛ԻՐՈ՛ԻԳ՛Ո՛ԻՆ/ԴՈ՛ԻԳ՛Ո՛ԻՆ[2] - *գ.* Երեկոն ընկնելու ժամանակը, իրիկնադեմ, իրիկնամուտ: *Շատ ա ք՛ընո՛ւմ, խընրէգ՛ ա ք՛ընո՛ւմ, դընբընրո՛ւգ՛ո՛ւն չախը հընսնում ա մին ախպո՛ւրի* (ՀԺՀ, V, 61):

ԴԸԲԸՐՈ՛ԻԳ՛Ո՛ԻՆԱՉԱԽ/ԴԻԲԻՐՈ՛ԻԳ՛Ո՛ԻՆԱՉԱԽ/ԴՈ՛ԻԲՈ՛ԻՐՈ՛ԻԳ՛Ո՛ԻՆԱՉԱԽ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՐՈ՛ԻԳ՛Ո՛ԻՆ:

ԴԸԲԸՐՈ՛ԻԳ՛Ո՛ԻՆԱՏԷՄ/ԴԻԲԻՐՈ՛ԻԳ՛Ո՛ԻՆԱՏԷՄ/ԴՈ՛ԻԲՈ՛ԻՐՈ՛ԻԳ՛Ո՛ԻՆԱՏԷՄ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՐՈ՛ԻԳ՛Ո՛ԻՆ:

ԴԸԲԸՆԻԼ/ԴԻԲԸՆԻԼ - *տե՛ս* ՇԸՇԿ՛Ը(Լ)ՎԻԼ:

ԴԸԲՈ՛ԻՌ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՌ:

ԴԸԳԱՆԱԿ - *տե՛ս* ԴԸԳԱ՛ՆԱ՛Կ:

ԴԸԳ՛Ա՛ՆԱ՛Կ/ԴԻԳ՛Ա՛ՆԱ՛Կ/ԴԸԳ՛ԱՆԱԿ/ԴԻԳԱՆԱԿ *(թրք. degneg)* - *գ.* 1. Երկար՝ հաստ մահակ՝ գավազան: *...Դըգ՛ընակավ վընընընրնէրին տալավ ճիլըտօտում ըն* (ՋՏ, Բ, 15): 2. *փխբ.* Համառ՝ անթեքելի՝ կոշտ բնավորությամբ մարդ: *Ջօկանց Ըսատուրը դըգ՛անակ ա, խը՛ղճ ինի ընդրա կընէգ՛ը* (Ջ):

- Դըգ՛ա՛ն՛ն՛ակ նընհաշ տալ - Ծեծով սպառնալ: *Հա՛ն՛ը վէր դըգ՛ա՛ն՛ն՛ակ նընհաշ տուվավ, խօխէնք՛ը ծինընընէն կընտրը՛ցէն* (Բ):

- Դըգ՛ա՛ն՛ն՛ակ տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՓԸՂԱ՛ՆԱԼ:

- Դըգ՛ա՛ն՛ն՛ակ օտէլ - *տե՛ս* Թակ օտէլ:

- Դըգ՛ընակէն տակը տալ - *տե՛ս* Մըհակէն տակը տալ:

ԴԸԳ՛ԱՍԿԱՆՑ/ԴԻԳ՛ԱՍԿԱՆՑ - *մ.* Հանկարծակիորեն, անսպասելի կերպով: *Քաչալը դիգ՛ասկանց յէր ա կէնում, պըլթպըլթայիս յէղը լընցնում ք՛ուխէն տըղէն ռէխը* (ՀԱԲ, 15, 94):

ԴԸ-ԴԸ - *մնկ. տե՛ս* ՄԱՇԻՆ (2):

ԴԸԴ(Ը)ՎԷՐ/ԴԱԴԱՎԷՐ *(գրբ. դատաւոր)* - *գ.* Դատական մարմնի պաշտոնական անձ, որ վարում է դատավարությունը եւ դատավճիռ կամ որոշում ընդունում, դատավոր: *Էտ դըդըվէրը էնչանք արթար ա ի՛լալ, վար վէշ մին ծօռ կօրծ փըռնալ չի...* (ԱԱ, 51):

ԴԸՋՋԱՆ - *գ.* Միջատի տեսակ: *Էտ դըզզանը էնքան տըզտըզաց, լօխճին զա՛ն՛ի՛լա՛ն տարավ* (Բ):

ԴԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԸՆԴԸ՛Ղ:

ԴԸԺՈՒՐՆԻ - *տե՛ս* ԴՈՒԺՈՒՐՆԻ:

ԴԸԼՂՈ՛ԻԼ - *տե՛ս* ԴՈ՛ԻԼՂՈ՛ԻԼ:

ԴԸԼԷՅ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դըլէյ աման - Ժողովրդական երգի տեսակ: *Էտ տըղան լ՚ավ դըլէյ աման ա ասում* (Ձ):

- Դըլէյ-դըլէյ անէլ - *չբ., նբ.* 1. Հանդարտ երգել: *Սա ք՚ընում ա, սա էլ քըմըկան դըլէյ-դըլէյ ընէլավ կ՚ամ ա* (ԲՀԲ, 44): 2. Ցավերը մտմտալ: *Դիրդ՝ծված նըստում ա, դըլէյ-դըլէյ անում* (Բ): 3. Ձեռնափայտը երկարությամբ արագ պտտել: *Չօբանը դիգ՚ա՝նա՝կը դըլէյ-դըլէյ ա անում, վըխճըրնէն քըշ՝ում* (Ձ):

ԴԸԼԸԴԱԼՈՒ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դըլըդալու անէլ/ինիլ - Իրար օգնել՝ աջակցել՝ սատարել: *Դըլըդալու յըն անում, ապըրում* (Բ):

ԴԸԼԸՄԷԼ/ԴԻԼՄԻԼ - *նբ. տե՛ս* Դ՝ամ տալ: *Կ՚ամ ա, տը՛սնում՝ կընէգ՚ը, խօրա՝գ՚ը դըլըմած, ի՝ուրա՝ն ա յէշում* (Ձ):

ԴԸԼՄԱՁ - *տե՛ս* ԴՕՆԳԻ:

ԴԸԼԸ՝Թ/ԴԻԼԸ՝Թ/ԴՈՒԼԸ՝Թ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դըլ՝ը՝թը կէրած - Համարձակ, անամոթ, ճարպիկ: *Էտ հարթնըն էլ դըլ՝ը՝թը կէրած ա հլա՝լ, վէչ տարալ ա, վէչ պէրալ, թա.- Ապա՛, չօրս վընանէ բիդիր...* (ԱԱ, 87):

ԴԸԽԱԲԸՌ - *տե՛ս* ԴԱԽԱԲԸՌ:

ԴԸԽԸԼԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Կարծրանալ, պնդանալ, թարմությունը կորցնել: *Ծընէփակը ճէլլի յա դըխըլանում* (Բ): 2. Տարիքն առնել, ծերանալ: *Ըտի էտ ախճիգ՚ը տանըն ա մընաս, դըխըլնաս* (Ձ):

ԴԸԽԿ/ԴԸՐԸԽԿ/ԹԸԽԿ/ԹԸՐԸԽԿ - *ձ.* Առարկայի ընկնելուց կամ բախվելուց լսվող ձայնը: *Մին էլ տը՛սնում ըն՝ կ՚իրա՝միտը, դը՝խկ, ընգավ տափը* (Ձ):

ԴԸԽԿԱԴԸԽԿ/ԴԸՐԸԽԿԱԴԸՐԸԽԿ/ԴԱԽԿԱԴԱԽԿ/ԹԸԽԿԱԹԸԽԿ/ԹԸՐԸԽԿԱԹԸՐԸԽԿ/ԹԱԽԿԱԹՈՒԽԿ - 1. *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿՕՆ: 2. *գ.* Կրակոցներ: *Դըխկադըխկան սաղ հիյվընէն կօչ ըն կ՚ամ* (Ձ):

- Դըխկադըխկ անէլ - 1. *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ: 2. Շատ կրակել: *Հայէրը սարան դըխկադըխկ ըն անում, թօրքէրը փախչ՝ում ըն* (Բ):

ԴԸԽԿԱԼ/ԴԸՐԸԽԿԱԼ/ԹԸԽԿԱԼ/ԹԸՐԸԽԿԱԼ - *չբ.* 1. Խուլ ձայն հանել (կարծր առարկաների ընկնելուց կամ իրար դիպչելուց՝ բախվելուց): *Պօժկան նի յա կ՚ամ պատէն, դըխկամ* (Բ): 2. *փխբ.* Չոր հազալ: *Դըխկամ ա, հա՝լբա՝թ մըրսալ ա* (Բ):

ԴԸԽԿԱԼԻ/ԴԸՐԸԽԿԱԼԻ/ԹԸԽԿԱԼԻ/ԹԸՐԸԽԿԱԼԻ - *մ.* Խուլ ձայն հանելով: *Ծառէն ճօղնը դըխկալի վէր ընգավ* (Բ):

ԴԸԽԿԴԸԽԿԱԼ/ԴԸՐԸԽԿԴԸՐԸԽԿԱԼ/ԹԸԽԿԹԸԽԿԱԼ/ԹԸՐԸԽԿԹԸՐԸԽԿԱԼ - *չբ.* Հաճախակի կամ ընդհատ-ընդհատ դխկալ: *Ըտի էտ փա՝ղը ք՚ինամ ա, կ՚ամ, ծառէն նի կ՚ամ, դըխկդըխկամ, խօխէնք՚ըն էլ գ՚ի՝ուդ՝ում ըն, թա հա՝րընն ա փա՝ղ անում* (Ձ):

ԴԸԽԿԴԸԽԿԱԼԻ/ԴԸՐԸԽԿԴԸՐԸԽԿԱԼԻ/ԹԸԽԿԹԸԽԿԱԼԻ/ԹԸՐԸԽԿԹԸՐԸԽԿԱԼԻ - *մ.* Հաճախակի կամ ընդհատ-ընդհատ դխկալով: *Ըրբան դըխկդըխկալի ք՚ի՝ունի՝ում ա* (Բ):

ԴԸԽԿԴԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԴԸՐԸԽԿԴԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԸԽԿԹԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԸՐԸԽԿԹԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Հաճախակի կամ ընդհատ-ընդհատ դխկացնել: *Էնքան դըխկդըխկըցընում ա, լօխ քունըտը՛դա յը՛ր ըն կէնում* (Ձ):

ԴԸԽԿԴԸԽԿՕՆ/ԴԸՐԸԽԿԴԸՐԸԽԿՕՆ/ԹԸԽԿԹԸԽԿՕՆ/ԹԸՐԸԽԿԹԸՐԸԽԿՕՆ - *գ.* Դխկդխկալը, դխկդխկալու ձայնը: *Հը՛ռէ տը՛դա դըխկդըխկօն ա ըսկանում, ըտըրա թուշավը ք՚ի՝ունի՝ում* (Ձ):

ԴԸԽԿԴԸԽԿՕՑ/ԴԸՐԸԽԿԴԸՐԸԽԿՕՑ/ԹԸԽԿԹԸԽԿՕՑ/ԹԸՐԸԽԿԹԸՐԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿՕՆ:

ԴԸԽԿԸՋՕՆԻ - *գ.* Մի տեսակ լեռնային թուփ: *Մին դըխկըզօնի յա կըտրում, նի կըցընում* (Բ):

ԴԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԴԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Դխկոց առաջացնել: *Թաքավէրին տըղան վէր թախտը դըխկըցընում ա, օշափը աշկէրը պէնում ա* (Ձ):

ԴԸԽԿՕՆ/ԴԸՐԸԽԿՕՆ/ԹԸԽԿՕՆ/ԹԸՐԸԽԿՕՆ - *գ.* 1. Դխկալու ձայնը, դխկալը: *Ըտըրա դըխկօնը մարթիք՚ չէնան ըսկանում ըն* (Ձ): 2. Չոր հազ: *Հիշկան ճար ա խըմում, դըխկօնը կըտըրում չի* (Բ):

- Դըխկօնի տալ - 1. Դխկոց հանելով՝ խփել՝ հարվածել՝ ընկնել: *Կարասը դըխկօնի տուվավ պատէն* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԴԸԽԿԱԼ(2):

ԴԸԽԿՕՑ/ԴԸՐԸԽԿՕՑ/ԹԸԽԿՕՑ/ԹԸՐԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԴԸԽԿՕՆ:

ԴԸՀԸ-ԴԷՀԱ - *տե՛ս* ԴԷՀԱ-ԴԷՀԱ:

ԴԸՂ - *տե՛ս* ԸՆԴԸՂ:

ԴԸՂԴԱՂԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՂԴԸՂՕՐԷԼ:

ԴԸՂԴԱՂՎԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՂԴԸՂՕՐՎԷԼ:

ԴԸՂԴԸՂՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՂԴԸՂՕՐԷԼ:

ԴԸՂԴԸՂՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՂԴԸՂՕՐՎԷԼ:

ԴԸՂԴԸՂՕՐԷԼ - *նբ.* 1. Շատ անգամ կամ շատ տեղերից դաղել՝ այրվածքներ՝ խարաններ առաջացնել: *Էտ տըղէն տուկլուրցընում ըն, կ՚իրմիրցըրած շըմփուրավ ջանը դըղդըղօրում* (Ձ): 2. Շատ անգամ կամ շատ մեծ կսկիծ՝ վիշտ՝ տառապանք պատճառել: *Բիդասըլ ժառանգ՚ը հօրընն էլ կըղըղդըղօրէ, մօրընն էլ* (Բ):

ԴԸՂԴԸՂՕՐՎԷԼ - *կբ.* եւ *չբ.* ԴԸՂԴԸՂՕՐԷԼ-ի:

ԴԸՂԸՐԴԱԼ - *չբ.* Դղրդոց՝ դղրդյուն հանել, թնդալ: *Մին էլ տը՛սին աշխարքը դըղըրդաց, վը՛ղը տը՛դան տի՝ուրի՝ուր յէկավ, էն մը՛ծ սարին կըլխան օշափը ըրվաց...* (ՀԺՀ, V, 86):

ԴԸՂԸՐԴԱԼԻ - *մ.* Դղրդյուն՝ թնդյուն հանելով: *Էտ ք՚ը՛րծը պուք ա կ՚ամ, դըղըրդալի թուլով ըղնում* (Բ):

ԴԸՂԸՐԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Դղրդյուն՝ թնդյուն արձակել տալ, թնդացնել: *Բօմբը տըրաքից, ծ՝ըրէրը դըղըրդըցըրավ* (Ձ):

ԴԸՂԸՐԴՕՆ - *գ.* Դղրդալու ձայնը, թնդյուն: *Էտ դըղըրդօնը մինչը՛վ միհէնգ՚ հա՝լա՝ էն ա ընգուճնէրումը* (Ձ):

ԴԸՂԸՐԴՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՂԸՐԴՕՆ:

ԴԸՂԼԸՐ-ԴԱՂԼԱՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դըղլը՛ր-դաղլար անէլ - *տե՛ս* Լօբու արխէր անէլ:

ԴԸՂՄԷԼ/ԴԸՄՂԷԼ/ԴԱՂՄԷԼ/ԴԱՄՂԷԼ - *նբ.* Շիկացած երկաթով կամ խարանագործիքով խարանել: *Կըվէրէն ընգուճնէն դըղմում ըն, պէց թօղում* (Ձ):

ԴԸՄ(Բ)ԴԸՄԲԱԼ - *տե՛ս* ԴԸՂԸՐԴԱԼ:

ԴԸՄ(Բ)ԴԸՄԲԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸՂԸՐԴԱԼԻ:

ԴԸՄ(Բ)ԴԸՄԲՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՂԸՐԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԴԸՄ(Բ)ԴԸՄԲՕՆ - *տե՛ս* ԴԸՂԸՐԴՕՆ:

ԴԸՄ(Բ)ԴԸՄԲՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՂԸՐԴՕՑ:

ԴԸՄԲԸԼԲԱՁ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԲԱՁ:

ԴԸՄԲԸԼԲԱՁԻ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԲԱՁԻ:

ԴԸՄԲՕ - *ածական.* Ապուշ, բթամիտ, հիմար: *Դըմբօ մարթ ա. ճէղնանը նըստալ ա, ճէղնը տական կըտրում ա* (Ձ):

ԴԸՄԸՋԼԷՂ - *տե՛ս* ԴԸՄԸՋԼԸ՝Ղ:

ԴԸՄԸՋԼԸ՝Ղ/ԴԸՄԸՋԼԸՂ/ԴԸՄԸՋԼԷՂ *(թրք. damizlik (սերմնավորող, սերմնավորելու համար պահվող անասուն)* - *գ.* 1. Ցեղ, տոհմիկ: *...Սաղ Ղարաբաղըմը վըխճարու, հավու, վըրցակու դըմըզլէղ չի թօղէցիք, լօխ ծէր ու ծէր քօծէրին փօրը ըծէցիք* (ՁՏ, Ա, 203): 2. Ընտիր ցեղի կենդանի՝ անասուն, որ պահում են բազմացնելու համար: *Կ՚ի՝ալ՚ան դըմըզլը՛ղ չինիլ* (ԱԲԲ, 48):

ԴԸՄԸՋԼԸՂ - *տե՛ս* ԴԸՄԸՋԼԸ՝Ղ:

ԴԸՄԻՐՉԿՍ - *տե՛ս* ԴԻՄԻՐՉԿՍ:

ԴԸՄՂԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՂՄԷԼ:

Դ Ը Մ Փ / Դ Ը Ր Ը Մ Փ / Դ Օ Մ Փ / Դ Ը - Ր Օ Մ Փ / Թ Ը Մ Փ / Թ Ը Ր Ը Մ Փ / Թ Օ Մ Փ / Թ Ը - Ր Օ Մ Փ *(հ.ե. *dhen- (խփել, հրել)* - *տե՛ս* ԴԸԽԿ: *Ջանփօլադը կըրուգ ա տամ, թը՛մփ, վէր ըղնում* (ՀԱԲ, 15, 20):

ԴԸՄՓԱԼ/ԴԸՐԸՄՓԱԼ/ԹԸՄՓԱԼ/ԹԸ-ՐԸՄՓԱԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ԴԸԽԿԱԼ: 2. Դղրդյունով վայր ընկնել: *Քամէ ըրավ, լո՛ւսին ըստօլբան դըմփաց* (Բ): 3. Տարածվել, հռչակվել (լուրը): *Շէնումը դըրըմփաց, թա ք՛օխան օտօղ, մընանա քըցո՛ղ ա, լիվօթուն գ՛ուդո՛ղ չի...* (ՆԼՂԺԲ, 102):

ԴԸՄՓԱԼԻ/ԴԸՐԸՄՓԱԼԻ/ԹԸՄՓԱ-ԼԻ/ԹԸՐԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԱԼԻ: *...Է-շին փալանը տահանց յըրա դըմփալի վէր ա քըցո՛ւմ, փախչում* (Զ):

ԴԸՄՓԴԸՄՓԱԼ/ԴԸՐԸՄՓԴԸՐԸՄ-ՓԱԼ/ԹԸՄՓԹԸՄՓԱԼ/ԹԸՐԸՄՓԹԸՐԸՄ-ՓԱԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿԱԼ: *Դուգ՛ա՛սը վը՝ենավը թըխում ա, կըտօրը թըմփթըմփում ա* (ՀԺՀ, V, 356): 2. Հաճախակի կամ ընդհատ-ընդհատ դղրդյունով վայր ընկնել: *Տըղան վէր ճըղդամ ա, էտ դէվէրը դըմփդըմփամ ըն* (Զ):

ԴԸՄՓԴԸՄՓԱԼԻ/ԴԸՐԸՄՓԴԸՐԸՄ-ՓԱԼԻ/ԹԸՄՓԹԸՄՓԱԼԻ/ԹԸՐԸՄՓԹԸ-ՐԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿԱԼԻ:

ԴԸՄՓԴԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԴԸՐԸՄՓ-ԴԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԸՄՓԹԸՄ-ՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԸՐԸՄՓԹԸՐԸՄ-ՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽ-ԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ: 2. Հաճախակի կամ ընդհատ-ընդհատ դղրդյունով վայր գցել: *Դէվը նի յա մընում տօն, սաղ ըմընէք՛ը դըմփդըմփցընում, կուտրատում* (Զ):

ԴԸՄՓԴԸՄՓՕՆ/ԴԸՐԸՄՓԴԸՐԸՄ-ՓՕՆ/ԹԸՄՓԹԸՄՓՕՆ/ԹԸՐԸՄՓԹԸ-ՐԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿՕՆ:

ԴԸՄՓԴԸՄՓՕՑ/ԴԸՐԸՄՓԴԸՐԸՄ-ՓՕՑ/ԹԸՄՓԹԸՄՓՕՑ/ԹԸՐԸՄՓԹԸ-ՐԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿՕՆ:

Դ Ը Մ Փ Ը Ց (Ը) Ն Է Լ / Դ Ը Ր Ը Մ - Փ Ը Ց(Ը)ՆԷԼ/ԹԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԸՐԸՄ-ՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. *տե՛ս* ԴԸԽԿԸ(Ը)-ՆԷԼ: 2. Դղրդյունով վայր գցել: *Կուփէ տուվավ, ըշկափը դըմփըցըրավ* (Բ): 3. *փխբ.* Ամբողջությամբ ուտել՝ խմել: *Մարթը նըստում ա լօխ թըմփըցընում, յէր կենում...* (ՆԱԲ, 102): 4. *փխբ.* Սպանել, մեռցնել: *Յըրա յա անում, դըմփըցընում* (Զ):

ԴԸՄՓՕՆ/ԴԸՐԸՄՓՕՆ/ԹԸՄՓՕՆ/ԹԸՐԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ԴԸԽԿՕՆ(1):

ԴԸՄՓՕՑ/ԴԸՐԸՄՓՕՑ/ԹԸՄՓՕՑ/ԹԸՐԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԴԸԽԿՕՆ(1):

ԴԸՆԿՕԽ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դընկօխ ինիլ/տը՝ռնալ - Ջրաղացքարի տակ չափից ավելի հացահատիկ լցվելով՝ քարը պտտվել չկարողանալ: *Ճըղըցպանը ասմա.- Ճէղացը դընկօխ ա իլալ, բիդի ճիրանտիմ* (Զ):

ԴԸՆԱՄԱՐ - *գ.* Հորթ ունեցող կով: *Տարը խստը տամ ա դընըմարէն, կըռճունքը՝ էշին* (Զ):

ԴԸՆԱՆՈՒՑ - *գ.* Գոմի այն մասը, որտեղ հորթերն են պահում: *Մէհէտ էլ կ՛ուլը նի յա մընում դընանուցը, դընօտէնք՛ը կըտօրում* (Զ):

ԴԸՆԱՊԱՀ/ԴԸՆԸՊԱՀԷ - *գ.* 1. Հորթեր արածեցնող, հորթերի հովիվ: *Դընապահը դընօտէնք՛ը տանում ա ծըմակը, ինք՛ը էլ մին ծառու տակէ պարանց ըղնում, քունավ ընցնում* (Զ): 2. Հորթերին խնամող՝ պահող անձ: *Ինք՛ը էլ կըլխօգէն փիրմումը դընապահ ա կօրծ անում* (Զ):

ԴԸՆԱՏԷԼ - *չբ.* Հորթը վիժել: *Դօրուց Մուխանէն կավը դընատալ ա* (Բ):

ԴԸՆԱՏՕՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԴԸՆԱՆՈՒՑ: 2. Անասունների արգանդը: *Պիհիրավ թըխում ա, կըվէն դընատօնը ծակում* (Բ):

ԴԸՆԱՐԱԾ - *տե՛ս* ԴԸՆԱՊԱՀ(1):

ԴԸՆԳ/ԴԸՐԸՆԳ - *ձ.* Որեւէ բանի, հատկապես դատարկ տարրայի՝ հարվածելուց կամ բախվելուց հանած ձայնը: *Մին էլ, դը՛նգ, պուժկէն սանը յէր ա ինո՛ւմ* (Զ):

ԴԸՆԳԱԼ/ԴԸՐԸՆԳԱԼ - *չբ.* 1. Խուլ ձայն՝ դնգոց հանել, թնդալ: *Վէր կըրասէն թըխում ա, կարասը դընգամ ա* (Զ): 2. *տե՛ս* ԴԸՄՓԱԼ(3):

ԴԸՆԳԱԼԻ/ԴԸՐԸՆԳԱԼԻ - *մ.* Դնգոց հանելով, թնդալով: *Վէր կուփէ յա տամ, չանը դընգալի վէր ա ըղնում* (Բ):

ԴԸՆԳԴԸՆԳԱԼ/ԴԸՐԸՆԳԴԸՐԸՆ-ԳԱԼ - *չբ.* Տեւականորեն կամ ընդհատ-ընդհատ դնգալ: *Էտ ըմանէն մին կուճի թըխից, դընգդընգաց* (Զ):

ԴԸՆԳԴԸՆԳԱԼԻ/ԴԸՐԸՆԳԴԸՐԸՆ-ԳԱԼԻ - *մ.* Դնգդնգոց հանելով, տեւականորեն կամ ընդհատ-ընդհատ թնդալով: *Դընգդընգալի թուլու վա ըղնում, ընգընում ծօրը* (Զ):

ԴԸՆԳԴԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ/ԴԸՐԸՆԳԴ-ՐԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Դնգդնգոց առաջացնել, տեւականորեն կամ ընդհատ-ընդհատ թնդացնել: *Թաքավէրին տըղան պուլիգ՛ը դընգդընգցընում ա, ծին դանստի կ՛ամ ա* (Զ):

ԴԸՆԳԴԸՆԳՕՆ/ԴԸՐԸՆԳԴԸՐԸՆ-ԳՕՆ - *գ.* Դնգդնգալու ձայնը, տեւական կամ ընդհատ-ընդհատ թնդյուն: *Տըմբըլիս թըխէցի, դընգդընգօնը ըշխարքավրս մին տը՝ռավ* (Զ):

ԴԸՆԳԴԸՆԳՕՑ/ԴԸՐԸՆԳԴԸՐԸՆ-ԳՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԴԸՆԳՕՆ:

ԴԸՆԳԸԴԱՆԳԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դընգըդանգի անէլ - *չբ.* Հրաժարվել, հանձն չառնել: *Թաքավէրը վէզիրին ասմա.- Էլ դընգըդանգի մէ՛ր անէլ, էտ կօրծը բիդի տու անիս* (Զ):

ԴԸՆԳԸԼ/ՏԸՆԳԸԼ - 1. *տե՛ս* ԴԸՆ-ԳԸԼԲԱՋ: 2. *փխբ.* Մերկ, դատարկ: *Դընգըլ շէն ա, ընդը՝ղ կարէլ չըս ապըրիս* (Զ):

ԴԸՆԳԸԼԱՆԱԼ - *չբ.* Հիմարանալ, բթամտանալ: *Առաչ կարքէն մարթ ա իլալ, միհէնգ՛ ա, վէր ըտի դընգըլացալ ա* (Բ):

ԴԸՆԳԸԼԱՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ հիմար՝ բթամիտ՝ անհասկացող: *Ըտըրան էլ մին դընգըլավուն կընէգ՛ ա ինո՛ւմ* (Զ):

ԴԸՆԳԸԼԲԱՋ/ԴԸՄԲԸԼԲԱՋ/ՏԸՆ-ԳԸԼԲԱՋ/ՏԸՄԲԸԼԲԱՋ - *գ.* Թմբուկ, դհոլ: *Մէգ մինընն օնիք՛՝ համ վազ կըտա, համ տընգըլբազ թըխէ* (ԱՀ, 54):

- Դընգըլբազա փախած - Աղմուկ-աղաղակից՝ ժխորից խուսափող: *Էտ դընգըլբազա փախածը վէչ մին պէնում խառնըվում չի* (Բ):

ԴԸՆԳԸԼԲԱՉԻ/ԴԸՄԲԸԼԲԱՉԻ/ՏԸՆ-ԳԸԼԲԱՉԻ/ՏԸՄԲԸԼ(Բ)ԱՉԻ/ՏԸՆԳԸԼ-ԲԱՇԻ - *գ.* Թմբկահար: *Դընգըլէգէ Աշօտը ու սիպտակշինացէ դընգըլբաչի Տիկրանը սէրավ հընգէրունք ըն իլալ...* (ՆԱԲ, 136):

ԴԸՆԳԸԼ-ԴԸՆԳԸԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դընգըլ-դընգըլ անէլ - *տե՛ս* Դընգըլէ տալ(2):

ԴԸՆԳԸԼԴԸՎԱ/ՏԸՆԳԸԼԴԸՎԱ - *գ.* Աղմուկ-աղաղակ, խառնաշփոթ վիճակ: *Էտ դընգըլդըվէն վախտը մին դէվ ա նի մընում, հարթնանը չանթում, փախչում* (Զ):

- Դընգըլդըվա պէց անէլ - Աղմուկ-աղաղակ բարձրացնել, խառնաշփոթ վիճակ ստեղծել: *Էտ ջիհիլնէն ըշտը՝ղ հըրսանէք՛ ըն ք՛ունո՛ւմ, դընգըլդըվա յըն պէց անում* (Զ):

ԴԸՆԳԸԼԷ/ՏԸՆԳԸԼԷ - *գ.* Խաղատեսակ, երբ հերթով նետում են փայտե ձողը, այնպես, որ հաջորդաբար ծայրերը գետնին կպչելով առաջ գնա: Ում ձողը ավելի երկար տարածություն է անցնում, նա համարվում է հաղթող, իսկ պարտվողը հաղթողին շալակած տանում է մինչեւ ձողի ընկած տեղը: *Առաչ Ղարաբաղա շինէրքումը դընգըլէ շատ ըն իլալ խաղ ընէլիս* (Բ):

- Դընգըլէ տալ - 1. *Դընգըլէ* խաղը խաղալ: *Խօխէնքը՛ը հըվաքված դընգըլէ յըն տամ* (Բ): 2. *փխբ.* Երկու ծայրերը գետնին կպչելով՝ գլորվել՝ շարժվել: *...Կըլօխը ճըղում ա, լըհա փանքանընը ի յէր դընգըլէ յա տամ* (ՀԱԲ, 15, 107): 3. *փխբ.* Ընկնել: *Վէր նի կապից, դէվը դընգըլէ տուվավ* (Ձ): 4. *հեգն.* Մեռնել, վախճանվել: *Քօսանց Միրզան էլ դընգըլէ տըվավ, շէնըմը էլ փալանդանգ չի մընաց* (Բ):

ԴԸՆԳԸԼԷԼ/ՏԸՆԳԸԼԷԼ - *չբ. տե՛ս* Դընգըլէ տալ(2):

ԴԸՆԳԸԼԸՅՈՒՌԻ - *ած. տե՛ս* Դանգըլա Հուռի:

ԴԸՆԳԸԼԸ-ՄԱՆԳԸԼԱ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼՎԱՐԻ:

ԴԸՆԳԸԼԹԱՐԱՆՋ/ՏԸՆԳԸԼԹԱՐԱՆՋ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դընգըլթարանգ անէլ - Երերալ, շարժվել: *Դանբըրէթկին վը՛ննը դընգըլթարանգ ա անում* (Բ):

ԴԸՆԳԸԼՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼՎԱՐԻ:

ԴԸՆԳԸԼՎԱՐԻ - *մ.* Հիմարաբար, բթամտորեն, ապուշի՝ անհասկացողի պես: *Դընգըլվարի խօսում ա, վէշ մինը մընհալ չի քըցում* (Ձ):

ԴԸՆԳԸԼՑԸՆԷԼ[1] - *նբ.* Հիմար՝ ապուշ դարձնել: *Ըստրան ամմէն օր էնքան թակում ըն, լափ դընգըլցընում ըն* (Բ):

ԴԸՆԳԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ[2]/ՏԸՆԳԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. Գետնին տապալել, գլորել: *Դէվը էտ ծառէն տըրըքցընում ա, դընգըլցընում* (Ձ): 2. *հեգն.* Սպանել: *Թըվանգը՛ը յօր ա օնում, քօլէն քըմակէն կը՛օղուլ կէնում, լը՛ըհա հու վէր ճիրըվէրան մուտանում ա, դընգըլցընում ա* (Ձ):

ԴԸՆԳԸԼՕՋԻ/ՏԸՆԳԸԼՕՋԻ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԷ:

ԴԸՆԳԸԼՕԹՈՒՆ - *գ.* Հիմարություն, ապուշություն, անհասկացողություն: *Դընգըլօթունէն դանդան շէնըմը տահանց ցը՛ղէն անըմը տիրալ ըն Դընգըլաց* (Բ):

ԴԸՆԳԸՍ(Տ)ԷԼ - *նբ.* Բռնցքահարել, շատ ծեծել: *...Յըրան ըն տէռնում մին լանվ դընգըսում, քըցում հըղէն* (ՆԱԲ, 63):

ԴԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԴԸՐԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Դնգոց առաջացնել, թնդացնել: *Տըղան պօժկան վէր ա քըցում, դընգըցընում, դէվը աշկէրը պէնում ա* (Ձ):

ԴԸՆԳԸՍԱՆ - *տե՛ս* ԴԱՆԳԱՆԱՆ:

ԴԸՆԳՕՍ/ԴԸՐԸՆԳՕՍ - *գ.* Դնգալու ձայնը, թնդյուն: *Էտ դընգօսը վէր ըսկանում ա, գանում ա, վէր տըղէն պէնէրը պանրթ ա* (Ձ):

ԴԸՆԳՕՑ/ԴԸՐԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՆԳՕՍ:

ԴԸՆԸԿԱԼԻԼ/ԴԻՆԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Ցորենի, գարու, լոբու եւն հասկը՝ պատիճը հատիկավորվել, հատիկները հասունանալ: *Թօռը յը՛տ չի օնում, թա ցօրէնը դընընկալի* (Բ):

- Դընընկալած լօբի - *հեգն.* Հղի կին: *Վէր էտ դընընկալած լօբիտ կը՛ան վէչ հըրսանէք՛, ամալ չա՞ր կը՛ալ* (Բ):

ԴԸՆԸՊԱՀԷ - *տե՛ս* ԴԸՆԱՊԱՀ:

ԴԸՆԸՑԸՌԷ - *գ.* Ծառատեսակ: *Դընընցըռէն գ՛ավռակ ծառ ա* (Բ):

ԴԸՆՋԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԴԻՆՋԱՆԱԼ:

ԴԸՆՋԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԴԻՆՋԱՆԱԼ:

ԴԸՆՋԸՄԸ - *տե՛ս* ԴԻՆՋՈՒՄԸ:

ԴԸՆՋԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԻՆՋԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԴԸՆՋՈՒՄԸ - *տե՛ս* ԴԻՆՋՈՒՄԸ:

ԴԸՆՋՈՒՄԸ - *տե՛ս* ԴԻՆՋՈՒՄԸ:

ԴԸՆՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԴԻՆՋՕԹՈՒՆ:

ԴԸՆՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԴԻՆՋՕԹՈՒՆ:

ԴԸՇԸԸՐԴԱՆԷԼ - *նբ.* Խրախուսել, քաջալերել: *Ամանք՛ ամին էտ խօսնցը դըշըրդանում ա, հիշքան թօթ կա, իշէրավը կըրում ըն զավօղը* (Բ):

ԴԸՉԱՏԸՊ - *գ.* Ամառանոցի վայր՝ տեղ: *Խէրխան թաքավէրին դընչատը՛ը էն ա լալ Ծընծքարէն կըլխէն* (ՀԱԲ, 15, 150):

ԴԸՌ - *ձ.* Աղմուկ արտահայտող ձայն: *Մին էլ, դը՛ռ, մին մաշին ա անց կէնում* (Ձ):

ԴԸՌԴԸՌԱԼ - *չբ.* Տեւականորեն կամ ընդհատ-ընդհատ դռռալ: *Տըրախտըրը դընռդընռամ ա* (Բ):

ԴԸՌԴԸՌԱԼԻ - *մ.* Տեւականորեն կամ ընդհատ-ընդհատ դռռալով: *Դընռդընռալի ընցընում ըն մըշինէն, Կ՛էվանը մընամ ա մաթ մընացած* (Ձ):

ԴԸՌԴԸՌԱՆ - *ածական.* Տեւականորեն կամ ընդհատ-ընդհատ դռռացող: *Դընռդընռան ճէղաց ա* (Բ):

ԴԸՌԴԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ԴԸՌԴԸՌԱԼ: *նբ.* 2. Դռռոց առաջացնել: *Մաշինը խօդ ա տամ, դընռդընռցընում* (Բ): 3. *տե՛ս* Դընռի ածել:

ԴԸՌԴԸՌՕՆ - *գ.* Դռդռալու ձայնը: *Էտ դընռդընռօնը էնքան պէցանր ա ինանում, վէր լօխ ընգուճնէն կապում ըն* (Բ):

ԴԸՌԴԸՌՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՌԴԸՌՕՆ:

ԴԸՌԴՕՌԱ(Ն)Չ/ԴՈՒՌԴՕՌԱ(Ն)Չ/ԴԸՐԴՕՌԱ(Ն)Չ/ԴՈՒՐԴՕՌԱ(Ն)Չ *(գրբ. տեառնընդառաջ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՏԸՐԸՆԴԷՋ: 2. *փխբ.* Մեծ խարույկ, բոցավառ կրակ: *Ժուղովուրթը հվաքվում ըն, ջիհիլնէն էլ դընռդուռաչին կըլխավը լօք ըն տամ* (Ձ):

- Դընռդօռա(ն)չ անէլ - Մեծ խարույկ վառել: *...Քըշէր չի անց կէնըմ՝ խստու տիզէր, տըրմանու մարաք՛, հըրըվանու կ՛ում չի կըրակ տան, դընռդօռանչ անին* (ՋՏ, Ա, 179):

ԴԸՌԸԲԱԾ *(թրք. diribaš)* - *ածական.* Ճարպիկ, աշխատասեր: *Ճըրտըրը՛ցէք՛ դընռընբաշ մարթիք՛ ըն* (Բ):

ԴԸՌԸ-ԴԸՌԻ/ԴԸՌԻ-ԴԸՌԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դընռը-դընռի ածէլ/խըղընցընէլ/պար ածէլ/պիրիլ - *տե՛ս* Դընռի ածէլ:

- Դընռի կըտըրէլ - *տե՛ս* Բուլդի կըտըրէլ:

ԴԸՌԸԳՕԼԱԿ - *տե՛ս* ՋՕԴ:

ԴԸՌԸ(Լ)ՄԻՇ/ԴԸՌՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դընռը(լ)միշ ինիլ - 1. Կազդուրվել, ուժերը վերականգնվել: *Քը՛ը՛ցավ կուրօրտ, դընռըմիշ իլանվ:* 2. Տնտեսապես ապահովվել, աղքատ վիճակից դուրս գալ, սկսել հարստանալ: *Թիվը փօխվալ ա, հիշկան քը՛ասիբ ա իլալ, դընռըմիշ ըն իլալ* (Ձ):

ԴԸՌԻ - *ածական.* 1. Լրիվ չէփած, եփը քիչ պակաս: *Կընճէխաշը անում ըն ցօրնան, լօբան, սիսը՛ռան, խըմբարան՝ լօխ էլ դընռի* (Ձ): 2. *փխբ.* Ժիր, առույգ, կայտառ (ծերերի մասին): *Կօզի ինանանուն տիրը՛կան ա, ամմա հանգ դընռի յա* (Բ): 3. *փխբ. տե՛ս* ԲՈՒԼԴԻ (2):

- Դընռի ածէլ/խըղընցընէլ/պար ածէլ/պիրիլ - Տանջել, չարչարել, նեղել: *Էտ հարթնը տահանց լօխճին դընռի յա ածում* (Բ):

- Դընռի լօբի - Լոբու ունդը՝ հատիկը: *Տումա դընռի լօբուն նըման Դարաբաղ կա վէչ* (Բ):

ԴԸՌԻԳ՛/ԴԸՌԻԿ՛ - *գ.* 1. Բանջարանոցային բերք: *Լը՛ըհա վէր մընթէնը ընգալ ա, կուկվու նըման տանուս ըն տը՛ռալ, ըստանուր-ընդանուր դընռիգը կուղացալ* (ԱԱ, 78): 2. *տե՛ս* ԲՕՍՏԱՆ:

ԴԸՌԻ-ԴԸՌԻ - *տե՛ս* ԴԸՌԸ-ԴԸՌԻ:

ԴԸՌԻԿ՛ - *տե՛ս* ԴԸՌԻԳ՛:

ԴԸՌԼԱՆԳ՛ - *տե՛ս* ԴՕՆԳԻ:

ԴԸՌՄԻՇ - *տե՛ս* ԴԸՌԸ(Լ)ՄԻՇ:

ԴԸՌՆԱՂ *(թրք. dirnaq)* - *գ.* 1. Սմբակ, կճղակ: *Պիրում ա էտ ծիյին դընռնաղնուն քըթէրը կըտօրում, նալում, նըստում քը՛անանում* (Ձ): 2. *անրգ.* Եղունգ: *Մը՛ծ տըղա յըս, էտ դընռնըղնէտ խէ կըտօրում չը՞ս* (Բ): 3. *փխբ.* Շատ քիչ քանակությամբ որեւէ բան: *Հօրը թօղածը մը՛ծ ախպէրը սաղ տանում ա, կուճի ախպօրը մին դընռնաղ էլ չի տամ* (Ձ):

ԴԸՌՆԱՂԹՈՒԹՄԱՔ - *տե՛ս* ԴԱԼԻ(1):

ԴԸՌՌԱԼ - *չբ.* Ընդհատական թրթռուն աղմուկ հանել: *Վէր տըրախտըրը դընռռամ ա, հիյվընէն փախչանում ըն* (Ձ):

ԴԲՌՌԱԼԻ - *ած.* Դռռալով, դռռոց հանելով: *...Պիծի ախպէրը մաշինը յէր ա իլա՛լ, դըռռալի յէկալ, ք՚ինացալ* (ՀԺՀ, VI, 39):

ԴԲՌՌԱՆ - 1. *ած.* Դռռացող, դռռոց արձակող: *Դըռռան խաղալիկ ա իք՚ օնում, խօխէնք՚ը ուրխանում ըմ* (Զ): 2. *գ.* Մի տեսակ բզեզ, որի թռչելու ժամանակ դռռոց է լսվում: *Նէրքէ թաղան ասում ըն.- Արա՛, խըրէգ՚ դըռռանու նըման դըռ-դըռացէք՚, լի՞* (ԱԱ, 80):

ԴԲՌՌԵՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ԴԲՌՌԱԼ: 2. *նբ.* Դռռոց առաջացնել: *Ծը՛տը թա՝ ք՚ինա՛կան ըմ նըղարաչուն ասէմ, կ՚իլա՛կան ա դըռռըցընէ* (ՀԺՀ, VII, 211): 3. *տե՛ս* Դռռի ածել:

ԴԲՌՌՕՍ[1] - *տե՛ս* ՏԲՌՌՕՆ:

ԴԲՌՌՕՍ[2] - Դռռալու ձայնը: *Մըշինին դըռռօնէն յըրա լօխ հըվաքվում ըն* (Բ):

ԴԲՌՌՕՑ - *տե՛ս* ԴԲՌՌՕՆ[2]:

ԴԲՍՏԸ-ԴԱՍՏԱ - *մ., ած.* 1. Փնջեր կազմած, փնջերով: *Թաքավէրին ախճիգ՚ը ծըղըգ՚նէն դըստը-դա՛ստա՛ տա՛ւս ա տամ, էտ ըխճըկօրցը պիժէնում* (Զ): 2. Խմբեր կազմած, խմբերով: *Դըստը-դա՛ստա՛ նի յըն մընանում, փինջիրավը տա՛ւս կ՚ամ, փախչում* (Զ):

ԴԲՎԱՐ/ԴՈՒՎԱՐ *(պրս. dar, թրք. duvar)* - *գ.* 1. Պատ, պատնեշ: *Էտ տըղան մին դըվար ա քաշիլ տամ* (Բ): 2. Հեղեղատի պատ: *Կ՚ը՛տէն դըվարէն ծակը ծա՛ւկնավ լիգ՚ըն ար* (Զ): 3. Վարելահողերը՝ այգիները իրարից բաժանող հողե պատնեշ՝ բարձունք: *Մաթօսէն ա Թաթօսէն արտէրը ի՛ւրի՛ւր քըշտէ յար, քըսօ՛ր-էն նըստում ին դըվարէն կօխկէն, մինտը՛ղ հաց օտում* (Զ):

ԴԲՎԱՐԵԼ/ԴՈՒՎԱՐԵԼ - *նբ.* 1. Պատ շարել: *Պիրում ա տանը չօրս անգ՚ի՛ւնը դըվարում* (Զ): 2. Հողե պատնեշ սարքել՝ որպես սահմանազատիչ վարելահողերի՝ այգիների: *Բուստընն-նէրէն դաթէրը դըվարում ըն* (Բ):

ԴԲՎԸՐԸՇՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԴԲՐՎԸՇՕԹՈՒՆ:

ԴԲՐԱ - *տե՛ս* ԸՆԴԲՐԱ:

ԴԲՐԱԿԷՆ/ԴԻՐԱԿԷՆ - *գ.* Քահանայի՝ տերտերի կին: *Էտ առաչին կը՛ծէգ՚ը դիրակէնը պիրում ա, տամ ուստէն...* (ՀԱԲ, 15, 136):

ԴԲՐԱՄ - *գ.* Հայկական դրամական միավորը: *Միհէնգ՚ լօխ դըրամավ ըն առ-ըտօր անում* (Բ):

ԴԲՐԱՄՈՒՏ - *տե՛ս* ԿԱԼՈՒՏ:

ԴԲՐԱՑՈՒ/ԴԻՐԱՑՈՒ - *ած., գ.* Տերտեր դառնալու պատրաստված, տերտեր լինելու հարմար (անձ): *Դէրը մը՛-ռավ, շէնըմը էլ դըրացու չի կար, կօխկէ շէնան պէրէն* (Զ):

ԴԲՐԲ *(արաբ. darb (զարկ, հարված)* - *տե՛ս* ՀԻՆԱՐ:

ԴԲՐԲԱՎ - *տե՛ս* ՀԻՆԸՐՍԸՔ:

ԴԲՐԲԸԴԱՂ - *տե՛ս* ԴԲՐԲԸԴԱՐ(ԱՂ):

ԴԲՐԲԸԴԱՐ(ԱՂ)/ԴԸՐԲԸԴԱՂ *(թրք. derbeder (դատարկապորտ, թափառաշրջիկ)* - *ած.* 1. Տակնուվրա եղած, ավերված: *Սաղ շէնըմը կըռվանը յը՛տը ի-ը՛ք դըրբըդարաղ տօն ա մընացալ* (Զ): 2. Թափառական՝ աստանդական դարձած: *Անդար անիմ ըստի թիվը, թօռնը յէշում ըս՝ դըրբըդարաղ ջիհիլնէ յըն* (Զ):

- Դըրբըդարաղ անել - 1. Տակնուվրա անել, ավերել: *Բ՚ուրդա՛ն կընէգ՚ը նի յա մըտնում, տը՛սնում տօնը դըրբըդարաղ ըրած* (ՆԼՂԺԲ, 89): 2. *տե՛ս* Դըրբըդարաղ քըցիլ:

- Դըրբըդարաղ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Տակնուվրա լինել, ավերվել: *Ըտը՛ղ մին դըրբըդարաղ իլա՛ծ տօն ա ինի՛ւմ, քըշէ-րը կէնում ըն, ծա՛ք՚ին էլի՛ա՛ հըղէ ինի՛ւմ* (Զ): 2. Վտարվել, թափառական դառնալ: *Էտ տըղան, ըտի դըրբըդարաղ ի-լա՛ծ, գ՚ի՛ւդ՚ի՛ւմ չի, թա հինչ անէ* (Զ):

- Դըրբըդարաղ քըցիլ - Վտարել, թափառական դարձնել: *Քըչալէն տա՛ւս ըն օնում, էս շընէրէն դըրբըդար ա քը-ցի՛ւմ...* (ՀԱԲ, 15, 100):

ԴԲՐԲԸՋԱ/ԴԱՐՎԱՋԱ *(պրս. darvaza (մեծ դուռ)* - *գ.* Բակի՝ շենքի՝ քաղաքի մուտքի դուռ, մեծ դուռ: *Էտ կընէգ՚ը վէր յէշում ա, տէսնում կ՚ամ ըն, մարթ ա դարկում, վէր դըրբըզան պէց անէ* (ՀԱԲ, 15, 63):

ԴԲՐԲԸՋԻՒՆ - *տե՛ս* ԴԲՐԲԸՋԱ:

ԴԲՐԴԱ՚ԿՕԽ/ԴԻՐԴԱ՚ԿՕԽ - *ած.* Վշտահար, վշտից տանջված, վշտով լցված: *Էս կըռվանը յը՛տը դըրդա՛կօխ կը-նանէնք՚ շատ կան Դարաբաղ* (Բ):

- Դըրդա՛կօխ անել - *նբ.* Վշտահար անել, վշտով տանջել, վշտով լցնել: *Բի-դա՛սըլ ժառանգ՚ը մօրը էլ դըրդա՛կօխ կանէ, հօրը էլ* (Զ):

- Դըրդա՛կօխ ինիլ/տը՛ռնալ - *չբ.* Վշտահարվել, վշտից տանջվել, վշտով լցվել: *Խը՛ղճը լափ դըրդա՛կօխ ա իլա՛լ* (Զ):

ԴԲՐԴԱ՚ՄԸՌ/ԴԻՐԴԱ՚ՄԸՌ - *ած.* 1. Դարդից մահացած՝ մեռած: *Էտ դըրդա՛-մը՛ռ կընգանը յըրա շինա՛ցէք՚ քար ըն քըցի՛ւմ* (Զ): 2. *տե՛ս* ԴԲՐԴԱ՚ԿՕԽ:

- Դըրդա՛մը՛ռ անել - 1. Սաստիկ վշտացնելով՝ մեռցնել՝ սպանել: *Ըտի էլ էտ ախճիգ՚ը մօրը դըրդա՛մը՛ռ ըրավ* (Զ): 2. *տե՛ս* Դըրդա՛կօխ անել:

- Դըրդա՛մը՛ռ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Սաստիկ վշտանալով՝ մեռնել: *Տըղէն ըս-պընվէլի խաբարը ըսկանալըն ա դըր-դա՛մը՛ռ ինիլը մին ա տը՛ռնում* (Զ): 2. *տե՛ս* Դըրդա՛կօխ ինիլ:

ԴԲՐԴԱ՚ՎԷՐ/ԴԻՐԴԱ՚ՎԷՐ - *ած., գ.* Դարդ՝ վիշտ ունեցող (անձ): *Դըրդա՛վէր կընգանը բիդի սը՛րտ տաս* (Զ):

ԴԲՐԴԱ՚ՏԱՐ/ԴԻՐԴԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԴԲՐԴԱՎԷՐ: *Դա՛րդին ծընդրօթունը դըրդա՛տարը կընգ՚իդա՛* (ԱԲԲ, 22):

ԴԲՐԴԱ՚ՔԱՇ/ԴԻՐԴԱ՚ՔԱՇ - *ած.* Ուրիշի դարդը քաշող, ուրիշի նկատմամբ սրտակից: *Դըրդա՛քաշ հիրըվանան լ՚ավ պարիկամ չի կա* (Զ):

ԴԲՐԴԲԲԱԼԱ/ԴԻՐԴԲԲԱԼԱ/ԴԱ՚ՐԴ ՈՒ ԲԱԼԱ - *գ.* Վիշտ՝ ցավ՝ հոգս ու փորձանք: *Էտ խօսքը էտ խըմօղ մարթին հէ-տի մին ցավ ա տը՛ռնըմ, մին դըրդըբա-լա յա տը՛ռնըմ...* (ԼՂԲ, 301):

ԴԲՐԴԲԽԱՐԱՎ/ԴԻՐԴԲԽԱՐԱՎ - *տե՛ս* ԴԲՐԴԱ՚ԿՕԽ:

ԴԲՐԴԲԿԱ՚ԼԻԼ/ԴԻՐԴԲԿԱ՚ԼԻԼ - *չբ.* Դարդի՝ վշտի տիրանալ, դարդերը՝ վշ-տերը շատանալ: *Հօ՛նձին վախտը վէր թօռ յը՛կավ, հօ՛նձ անօղը կըդըրդըկա՛լի* (Զ):

ԴԲՐԴԸՅԱ՚Ն/ԴԻՐԴԸՅԱ՚Ն - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դըրդըհան ինիլ/տը՛ռնալ - Դարդերը՝ վշտերը մեկին պատմելով՝ սիրտը թեթեւացնել: *Իտի մին խըրէգ՚ դըրդը-հա՛ն ա ինում, յը՛տնան էտ հիլին տինա՛ւմ դօ՛շա՛կին տակին, կ՚էղում* (ՀԺՀ, V, 411):

ԴԲՐԴԸՄԱՀ/ԴԻՐԴԸՄԱՀ - *տե՛ս* ԴԲՐԴԱՄԸ՚Ռ:

ԴԲՐԴԸՎԱՌԱՄ/ԴԻՐԴԸՎԱՌԱՄ - *տե՛ս* ԴԲՐԴԱ՚ԿՕԽ:

ԴԲՐԴԸՑԱՎ/ԴԻՐԴԸՑԱՎ/ԴԱ՚ՐԴ ՈՒ ՑԱՎ - *տե՛ս* ԴԲՐԴԸԲԱԼԱ:

- Դըրդըցավու կ՚ա՛լ - *տե՛ս* Դա՛րդու կ՚ա՛լ:

ԴԲՐԴԸՔ՚Ա՚Ր/ԴԻՐԴԸՔ՚Ա՚Ր - *տե՛ս* ԴԲՐԴԱ՚ԿՕԽ:

- Դըրդըք՚ա՛ր ըղնել - *տե՛ս* Դըրդա՛կօխ ինիլ:

ԴԲՐԴՕՌԱ(Ն)Չ - *տե՛ս* ԴԲՐԴՕ-ՌԱ(Ն)Չ:

ԴԲՐԴՕ՚ՏՎԷԼ/ԴԻՐԴՕ՚ՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԴԲՐԴԸԿԱ՚ԼԻԼ:

ԴԲՐԷՅԻ - *գ.* Մուգ կարմիր գույնի մետաքսե թանկարժեք կտոր՝ գործվածք: *Հըրթնըցուվէն հը՛տէ ամմէն մարթ չի կարում դըրէյի ինք՚ օնէ* (Զ):

- Դըրէյի կ՚օրծէլ - Կարեւոր գործ կատարել: *...Ըսօրէ աշխատանքիտ անըմը շատ ա իլա՛ւլ, ք՚էցալ ըս բազար ինձ հէ-տէ դըրէյի կ՚օրծա՛ւլ* (ՀԺՀ, V, 258):

ԴԲՐԽԿ - *տե՛ս* ԴԲԽԿ:

ԴԲՐԽԿԱԴԲՐԽԿ - *տե՛ս* ԴԲԽԿԱ-ԴԲԽԿ:

ԴԲՐԽԿԱԼ - *տե՛ս* ԴԲԽԿԱԼ:

ԴԸՐԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԱԼԻ:

ԴԸՐԸԽԿԴԸՐԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿԱԼ:

ԴԸՐԸԽԿԴԸՐԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿԱԼԻ:

ԴԸՐԸԽԿԴԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԴԸՐԸԽԿԴԸՐԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿՕՆ:

ԴԸՐԸԽԿԴԸՐԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿՕՑ:

ԴԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԴԸՐԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ԴԸԽԿՕՆ:

ԴԸՐԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԴԸԽԿՕՑ:

ԴԸՐԸՄՓ - *տե՛ս* ԴԸՄՓ:

ԴԸՐԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԱԼ:

ԴԸՐԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԱԼԻ:

ԴԸՐԸՄՓԴԸՐԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓԱԼ:

ԴԸՐԸՄՓԴԸՐԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓԱԼԻ:

ԴԸՐԸՄՓԴԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԴԸՐԸՄՓԴԸՐԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓՕՆ:

ԴԸՐԸՄՓԴԸՐԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓՕՑ:

ԴԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԴԸՐԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ԴԸՄՓՕՆ:

ԴԸՐԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՄՓՕՑ:

ԴԸՐԸՆԳ - *տե՛ս* ԴԸՆԳ:

ԴԸՐԸՆԳԱԼ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԱԼ:

ԴԸՐԸՆԳԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԱԼԻ:

ԴԸՐԸՆԳԴԸՐԸՆԳԱԼ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԴԸՆԳԱԼ:

ԴԸՐԸՆԳԴԸՐԸՆԳԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԴԸՆԳԱԼԻ:

ԴԸՐԸՆԳԴԸՐԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԴԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԴԸՐԸՆԳԴԸՐԸՆԳՕՆ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԴԸՆԳՕՆ:

ԴԸՐԸՆԳԴԸՐԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԴԸՆԳՕՑ:

ԴԸՐԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԴԸՐԸՆԳՕՆ - *տե՛ս* ԴԸՆԳՕՆ:

ԴԸՐԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՆԳՕՑ:

ԴԸՐԸՆԴԱՋ - *տե՛ս* ԴԱՐԱՆԴԱՋ:

ԴԸՐԹԸԴԱՐԹՈՒ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դըրթըդարթու անել - Ջանազան կողմեր քաշել, քաշքշել, քաշկռտել: *Տա վը՛ր քըսի-քըսի ընէլավ, դըրթըդարթու ընէլավ մուտըցընում ա, սիպտակ դ՝ովը վէզը մը՛կնում ա, ճ՝ուրը լօխ խըմում...* (ՀԺՀ, VII, 102):

ԴԸՐՄԱ՝ՆԷԼ *(գրբ. դարմանեմ)* - *նբ. տե՛ս* Դ՝արմա՝ն անել:

ԴԸՐՅԱՆԿԱ - *տե՛ս* ԲԱԴԴԱԴԻ[2]:

ԴԸՐՅԱՑՈՒ - *գ., ած.* Դերիա կարելու համար նախատեսված (կտոր): *Վը՛ռը կէրած կընէգ՝ ա, տանը մին դըրյացու վէլ չի կա* (Ձ):

ԴԸՐՅԸՋԱՎԷՐ - *ած., գ.* Գերանդիով հնձող, գերանդավոր: *Ամմէն տանա մին դըրյըզավէր ա ք՝ո՛ւնում, էտ ըրփիվէրուն տափը մին ժամումը հարում ըն* (Ձ):

ԴԸՐՎԸՇՕԹՈՒՆ/ԴԻՐՎԻՇՕԹՈՒՆ/ԴԸՎՐԸՇՕԹՈՒՆ/ԴԻՎՐԻՇՕԹՈՒՆ - *գ.* Դերվիշ լինելը: *Դըրվըշօթունը մինչը՛վ սավէտը ա իլա՝լ* (Բ):

ԴԸՐՈ՝ՒԹՈ՝ՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՐՈ՝ՒԹՈ՝ՒՆ:

ԴԸՐՈՒԺԲԱ/ԴՈՒՐՈՒԺԲԱ *(ռուս. дружба)* - *գ.* Էլեկտրական կամ ներքին այրման շարժիչով աշխատող սղոց: *Ըստի վէր ք՝ինի, էլ կացնավ փա՝ռ անօղ չի ինա՝կա՝ն, լօխ դըրուժբա յըն պինըցընում* (Ձ):

ԴԸՐՈՒՍ - *տե՛ս* ՏԸՐՈՒՍ:

ԴԸՐՕԹՈՒՆ/ԴԻՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Տերտեր լինելը: *Դըրօթունը հացա մօտէ փէշակ ա* (Ձ):

ԴԸՐՕԺ/ԴՈՒՐՕԺ *(ռուս. дрожжи)* - *գ.* Խմորում առաջ բերող՝ խմորիչ նյութ: *Միհէնգ՝ էլ թըխտըմօրավ հաց թըխօղ չի կա, դըրօժավ ըն անում* (Բ):

ԴԸՐՕՎ *(ռուս. дроги)* - *գ.* Առանց թափքի երկար սայլ, դրոգ: *Դըրօկը ցօրնավ պէռնում ա, հըղէ ինո՝ւմ* (Ձ):

ԴԸՐՕԿՉԻ - *գ.* Դրոգ վարող, դրոգապան: *Դըրօկչին խըմում ա, դըրօկը տանում քըցո՝ւմ քը՛ռծը նըվէր* (Ձ):

ԴԸՐՕՄՓ - *տե՛ս* ԴԸՄՓ:

ԴԸՐՕՇԱԿ/ԴՈՒՐՕՇԱԿ *(գրբ. դրօշ)* - *գ.* Ձողի ծայրին ամրացված միագույն կամ բազմագույն կտոր՝ որպես պետության՝ բանակի եւն խորհրդանշան, դրոշ: *Դարաբաղա դըրօշակըն էլ ա մէր յիրգ՝իրին նըման դաշնագ՝ի* (Բ):

- Դըրօշակ շինիլ - *տե՛ս* Մաննան պըտատան շինիլ (1) (ՄԱՆՆԸ-ի տակ):

ԴԸՓՈ՝ՒՆ(Ք)/ԴԻՓՈ՝ՒՆ(Ք) - *դ.* 1. Ցույց է տալիս միատեսակ առարկաների՝ անձերի եւն լրիվ ընդգրկումը, բոլոր: *Դըփո՝ւն մարթիք՝ կօրծ ըն անում, ինք՝ը տանը դինջանում ա* (Ձ): 2. Բնորոշում է առարկան կամ երեւույթը իր բոլոր մասերով վերցրած, ողջ, բովանդակ: *Դըփո՝ւն յէրգ՝իրը սօվու մաչի յա* (Ձ):

ԴԻ - *տե՛ս* ԸՆԴԻ:

ԴԻԲԱՌԱՉ - *տե՛ս* ԴԸԲԱՌԱՉ:

ԴԻԲԷՏ - *տե՛ս* ԴԸԲԷՏ:

ԴԻԲԸ՝Տ - *տե՛ս* ԴԸԲԷՏ:

ԴԻԲԻ - *տե՛ս* ԲԻԴԻ[2]:

ԴԻԲԻԼԻԳԸ - *տե՛ս* ԴԸԲԸԼԻԳԸ:

ԴԻԲԻԼՄԱ՝Ջ - *տե՛ս* ԴԸԲԸԼՄԱ՝Ջ:

ԴԻԲԻԼՈ՝ՒՍ - *տե՛ս* ԴԸԲԸԼՈ՝ՒՍ:

ԴԻԲԻԼՈ՝ՒՍԻՆ - *տե՛ս* ԴԸԲԸԼՈ՝ՒՍԻՆ:

ԴԻԲԻՐՈ՝ՒԳՈ՝ՒՆ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՐՈ՝ՒԳՈ՝ՒՆ:

ԴԻԲԻՐՈ՝ՒԳՈ՝ՒՆԱՉԱԽ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՐՈ՝ՒԳՈ՝ՒՆԱՉԱԽ:

ԴԻԲԻՐՈ՝ՒԳՈ՝ՒՆԱՏԷՄ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՐՈ՝ՒԳՈ՝ՒՆԱՏԷՄ:

ԴԻԲՆԻԼ - *տե՛ս* ԴԸԲՆԻԼ:

ԴԻԲՈ՝ՒՌ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՌ:

ԴԻԳԱՆԱԿ - *տե՛ս* ԴԸԳԱ՝ՆԱ՝Կ:

ԴԻԳԱ՝ՆԱ՝Կ - *տե՛ս* ԴԸԳԱ՝ՆԱ՝Կ:

ԴԻԳԱՍԿԱՆՑ - *տե՛ս* ԴԸԳԱՍԿԱՆՑ:

ԴԻԶԷՐՏԻՐ *(ռուս. дезертир, ֆր. deserteur)* - *գ.* Դասալիք, զինակոչից՝ զինահավաքից խուսափող քաղաքացի կամ ինքնակամ զորամասը լքած զինվորական: *Փա՛ռք՝ Ըստուծու, միհէնգ՝ Դարաբաղ դիզէրտիրնէ խըրէգ՝ կան* (Բ):

ԴԻԶԻՆՏԷՐՅԱ *(ռուս. дизинтерия, հուն. dysenteria)* - *գ.* Արյունային լուծ, արյունալուծ: *Դիզինտէրյան փիս հիվընդօթուն ա* (Բ):

ԴԻԶԻՆՖԷԿՑՅԱ *(ռուս. дезинфекция, ֆր. des...+ լատ. inficere)* - *գ.* Ախտահանում: *Տօնը դիզինփէկցյա յըն անում* (Ձ):

ԴԻԼ *(թրք. dil (լեզու, փողային գործիքի լեզվակ)* - *գ.* Գոտու ագույց: *Թուխկէն դիլը պուք ա յը՛կալ* (Բ):

ԴԻԼԱ՝Կ *(թրք. dilek)* - *տե՛ս* ՄՈՒՐԱՋ:

- Դիլա՝կ անէլ - 1. Ընձալ, փափագել: *Դիլա՝կ ա անում, վէր ըտի մին տօն շինի* (Ձ): 2. Ուխտել: *Դիլա՝կ ըն անում, վէր հինչ էլ ինի, էտ կօրծը կըլօ՝խ պիրին* (Բ):

- Դիլա՝կէն տը՛ղ տալ - *տե՛ս* Մուրազը տը՛ղ հըսնէլ: *Էտ ախճիգ՝ը ասում ա.- Հինչ կա՞, ա՛սէ, վէր ք՝օ՛մագ՝ ինիմ, վէր դիլա՝կըտ տը՛ղ տաս* (ՀԺՀ, V, 118):

- Դիլա՝կը տը՛ղ կ՝ա՝լ/տալ - *տե՛ս* Մուրազը տը՛ղ հըսնէլ:

ԴԻԼԱ՝ՄԱ - *տե՛ս* ԴԱ՝ԼԱ՝ՄԱ:

ԴԻԼԱ՝ՆՉԻ - տե՛ս ԼՈ՝ՒՋՎԱՆԷԳ՝:

ԴԻԼԲԱ՝Ր *(թրք. dilbar)* - *տե՛ս* ԼՈ՝ՒՋՎԱՆԷԳ՝:

- Դիլբա՝ր անէլ - *տե՛ս* Լո՝ւզվավը հավք փըռնէլ (ԼՈ՝ՒՋՈ՝Ի-ի տակ):

ԴԻԼ-ԴԱՄԱՂ - *տե՛ս* ԴԱՄԱՂ:

ԴԻԼ-ԴԻԼ - *գ.* Առանց երաժշտական գործիքի՝ բերանով կատարվող պարեղանակ: *Էտ խօխան վէր դիլ-դիլը ըսքըսում ա, թաքավէրը մընամ ա մաթ մընացած* (Ձ):

Դիլ-դիլ անէլ - *գ.* Բերանով պարեղանակ նվագել: *Չօբանը հանց դիլ-դիլ ա անում, դուշէրը հըվաքվում ըն* (Ձ):

ԴԻԼ-ԴԻԼԲԱ՝Ր - *տե՛ս* ԴԻԼԲԱ՝Ր:

ԴԻԼ-ԴՕՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դիլա՝-դօնա տո՝ւս կ՝ա՝լ - *տե՛ս* Չափը ընցընէլ:

ԴԻԼԻՄ *(թրք. dilim (պատառ, հացի շերտ)* - *տե՛ս* ԾԸՂԱՐԹ (1): *Էտ մարթը հանըմ ա տէնանկը, մին դիլիմ յէմիշ կըտրըմ* (ՀԺՀ, V, 456):

ԴԻԼԼԻՔ'ԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԴԱԼԼԱՔ'ԽԱՆԱ:

ԴԻԼԼԻՔ'ՓՕՍԷ - *տե՛ս* ԴԱԼԼԱՔ'ՓՕՍԷ:

ԴԻԼԼԻՔ'ՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԴԱԼԼԱՔ'ՕԹՈՒՆ:

ԴԻԼԽՈՒՐՕԹՈՒՆ/ԴԻՐԽՈՒՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Հոգեկան ընկճված վիճակ, տրտմություն, տաղտուկ: *Դիլխուրութունը փիս պէն ա* (Բ):

ԴԻԼԽՕՐ/ԴԻՐԽՕՐ *(պրս., թրք. dilxor)* - *ած.* 1. Տխրություն արտահայտող, թախծոտ: *Մին դիլխոր յը՛րք ա ասում, լօխ ըսքըսում ըն լա՛ց ինիլը* (Ձ): 2. Տխրություն պատճառող, տրտմեցնող: *Դիլխոր հավա յա, ժուղովուրթը կարում չը՛ն, թա տանան տո՛ւս կ'ան* (Բ): 3. Տխրությամբ համակված՝ լցված: *Թօռը յէշո՛ւմ ըս՝ դիլխոր մարթիք' ըն* (Բ): 4. Ձանձրալի, անհետաքրքիր: *Դիլխոր օրէր ըմ անց կըցըրալ* (Ձ):

- Դիլխոր անէլ - 1. Տխրեցնել, տրամադրությունը գցել: *Հավան հո՛նձ ընուղնէրէն լափ դիլխոր ա ըրալ* (Ձ): 2. Ձանձրացնել, ձանձրույթ պատճառել: *Էնքան խօսից, դիլխոր ըրավ* (Բ):

- Դիլխոր ըղնէլ/ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Տխրել, տրամադրությունն ընկնել: *Խօսրովը դիրխոր ա ընգալ, յը՛կալ ըստը՛ղ նըստալ* (ԱԱ, 22): 2. Ձանձրանալ: *Էնքան ք'ը՛ցավ-յը՛կավ, լափ առռէ դիլխոր ընգէնք'* (Ձ):

ԴԻԼՄԻԼ - *տե՛ս* ԴԸԼԸՄԷԼ:

ԴԻԼՕԹ - *տե՛ս* ԴԸԼՕԹ:

ԴԻԿԱԲԸՐԱՋ *(ռուս. дикобраз)* - *գ.* Ոզնու մեծ տեսակը, վայրենակերպ: *Դիկաբըրազէն մէսը շատ խախծըր ա ի-նո՛ւմ* (Բ):

ԴԻՀՐԸՋԸ'ՑԷ - *գ., ած.* - Ասկերանի շրջանի Դահիրազ գյուղի բնակիչ:

- Դիհրըզը՛ցու պէլի - Ճաշկերույթի՝ խնջույքի ժամանակ սեղանի մոտ կանգնած մնացող անձ: *Խէ նըստում չը՞ս, դիհրըզը՛ցու պէլի յը՞ս* (ԱԱ, 85):

ԴԻՄԻՐՉԱԳ'/ԴԱՄԻՐՉԱԳ'/ԴԸՄԻՐՉԱԳ' - *գ.* 1. Անասունի շրթունքներ: *Օխ-ծը լօք ա տամ, կըվէն դիմիրչագ'ա՛ն կը-ծում* (Ձ): 2. Էշի՝ ձիու քթանցքներում գտնվող կռճիկային թաղանթներ, որ ցրտահարվելուց ուռչում եւ արգելակում են շնչառությունը: *Էշին դիմիրչագ'էրը օռալ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Հաստ՝ կոպիտ շրթունքներ: *Ըստըրա դիմիրչագ'էրը մէր էշին դիմիրչըգ'էրան հաստ ա* (Ձ):

- Դիմիրչագ'էրը կըտրրէլ - *տե՛ս* Հավան նըստըցընէլ:

- Դիմիրչագ'էրը յը՛ր կէնալ - *տե՛ս* Հավալամիշ ինիլ:

ԴԻՄՀԱՌՈ - *գ.* Վրան հենվելու՝ կռթնելու նեցուկ՝ հենարան: *Մին դիմհա՛ր ա յօր օնում, տինում էտ ճէղնին տակէն, վէր կօտըրէ վէչ* (Բ):

- Դիմհա՛ր անէլ/տալ - 1. Նեցուկ դնել, հենել: *Խընձո՛ղէն շատ ա յը՛ր կալա՛ն, վէր ճըղնէրէն դիմհա՛ր չի տանք, կուտըրտըլական ա* (Բ): 2. Վրան հենվել՝ կռթնել: *Էտ վէր տը՛սնում ա, կըլօխը շօռ ա տամ, լ'ըհա դիմհա՛ր ա անում կօխկէ ծառէն* (Ձ):

ԴԻՄՄԱՎԷՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դիմմավէր անէլ - Հարկադրել, ստիպել, պարտադրել: *Էնքան դիմմավէր ըն անում, էտ կընէգ'ը լօխ նաղլ ա անում* (Ձ):

ԴԻՄՋԱ՛Կ - *տե՛ս* ԴՈ՛ՒՄՋԱ՛Կ:

ԴԻՅՕՂ - *տե՛ս* ԴՈՒՅՈՒՂ:

ԴԻՆ *(թրք. din)* - *տե՛ս* ԻՄԱՆ:

ԴԻՆԱՄԻՏ *(ռուս. динамит, հուն. dunamis-)* - *գ.* Պայթուցիկ նյութ՝ ուժանակ: *Դինամիտ ըն տինում, էտ ը՛ղծը տըրըքցընում* (Բ):

ԴԻՆԱ՛Ռ-ԴԻՆԱ՛Ռ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դինա՛ր-դինա՛ր անէլ - *տե՛ս* Թիք'ա՛ն-թիք'ա՛ն անէլ:

ԴԻՆԱ՛ՑՈՒ - *տե՛ս* ԱՂՈՒՆ:

ԴԻՆԳ' - *տե՛ս* ԴԱ՛ՆԳ':

ԴԻՆԸԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ԴԸՆԸԿԱ՛ԼԻԼ:

ԴԻՆԻ-ԴԻՆԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դինի-դինի խըղընցընէլ/պար ածէլ - *տե՛ս* Դընի ածէլ:

ԴԻՆՋ *(թրք. tinč)* - *ած., մ.* 1. Հեշտ, դյուրին, չհոգնեցնող: *Դինջ կօրծ ա, հիշկան անում ըս՝ վըստակում չը՛ս* (Բ): 2. Անվրդով, հանգիստ, անխռով: *Ուցէրէն թաքավը՛ղը տըսնալավ, վար Օվչի Փիրումը վախում ա, ըսկըսում ա դինջ խօսէլը* (ՆԼՂԺԲ, 11): 3. Հանդարտ, մեղմ: *Կըրակը դինջ էրո՛ւմ ա* (Բ): 4. Ապահով: *Դինջ ո՛ւրա՛ն հը՛տէ ապրում ա* (Ձ): 5. Մեղմ, հեզաբարո, ոչ կռվարար: *Դինջ դանան շատ խօտ կօտէ* (ԱԲԲ, 33): 6. Թույլ, ոչ բարկ (խմիչք): *Դինջ արաղ ա* (Բ): 7. Խաղաղ, անդորրավետ: *Էտ տըղան կընէգ'ը յօր ա օնում, էտ շէնան քօչո՛ւմ, ք'ինամ մին դինջ տը՛ղ ապրում* (Ձ):

- Դինջ անգ'ո՛ւնը ընցընէլ - Իր հանգստությունը ապահովել, գործի հեշտ կողմն անցնել: *Իզէն ջանէն ջափա չի տալ, էզգանան դինջ անգ'ո՛ւնըն ա ընցընում* (Ձ):

- Դինջ թօղնէլ (մինին) - Մեկին չանհանգստացնել՝ չնեղել՝ գլխացավանք չպատճառել: *Կընէգ'ը ասմա.- Տու վըս գ'ո՛ւդո՛ւմ, քու մար, ինձ դինջ թօղէ* (Ձ):

- Դինջ կէնալ - 1. Զարաճճիություն՝ անկարգություն՝ անօրինություն չանել: *Մարը խուխէն յըրա կըգնըվում ա, թա.- Դինջ կաց* (Բ): 2. Չանհանգստանալ, չհուզվել, չմտատանջվել: *Մարթը ասմա.- Մրչ ախպէր, տու դինջ կաց, լօխ լ'ավ ա ինանկան* (Ձ):

- Դինջ նըստէլ - Անհոգ, անտարբեր լինել: - *Հինչ ը՞ս դինջ նըստալ, քու արտըտ հու վա՞ հընձըլա՛ն* (Ձ):

- Դինջ սըրտավ - Լրիվ համոզված լինելով գործի հաջողությանը, անվրդով: *Էտ քըշէրը դինջ սըրտավ կ'ամ ա տօն* (Ձ):

ԴԻՆՋԱՆԱԼ/ԴԻՆՋԱ՛ՆԱ՛Լ/ԴԸՆՋԱՆԱԼ/ԴԸՆՋԱ՛ՆԱ՛Լ - *չբ.* 1. Հանգիստ առնել (աշխատանքից, հոգնածությունից): *Ք'ընըմ ա, ք'ընըմ, մին մը՛ծ ծառի տակ թէք' ընգնըմ, թա մին խընրէգ' դինջա՛նա՛ն* (ՀԺՀ, V, 23): 2. Հանդարտվել, խաղաղվել: *Ճըղճըղամ ա, ճըղճըղամ, ախըրը, դինջանըմ, ք'ինըմ տօն* (Ձ):

ԴԻՆՋԱ՛ՆԱ՛Լ - *տե՛ս* ԴԻՆՋԱՆԱԼ:

ԴԻՆՋԸՄԸ - *տե՛ս* ԴԻՆՋՈՒՄԸ:

ԴԻՆՋԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԴԸՆՋԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Հանդարտեցնել, խաղաղեցնել: *Մարը ասմա.- Լա՛ց իլ, մինակ լա՛ցը կարէ ք'ը՛ղ դինջըցընէ* (Ձ):

ԴԻՆՋՈՒՄԸ/ԴԻՆՋՈ՛ՒՄԸ/ԴԻՆՋԸՄԸ/ԴԸՆՋՈՒՄԸ/ԴԸՆՋՈ՛ՒՄԸ/ԴԸՆՋԸՄԸ - *մ.* 1. Հեշտությամբ, առանց հոգնելու, առանց շտապելու: *Ուռթանա հըղէ յըն ի-նո՛ւմ, իրը՛ք ժամումը դինջո՛ւմը հըսնում խընամունց չէնը* (Ձ): 2. Անվրդով, անխռով: *...Մին քըշէրվա մէչի լօխ դազէրին կըտօրում ա, ինք'ը մինանկ դինջըմը քօն ինըմ էտ դազէրին լէշէրին յըրան* (ՀԺՀ, V, 459):

ԴԻՆՋՈ՛ՒՄԸ - *տե՛ս* ԴԻՆՋՈՒՄԸ:

ԴԻՆՋՕԹՈՒՆ/ԴԻՆՋՕ՛ԹՈ՛ՒՆ/ԴԸՆՋՕԹՈՒՆ/ԴԸՆՋՕ՛ԹՈ՛ՒՆ - *գ.* 1. Հանգիստ լինելը, հանգիստ: *Դօխտուրը յէշում ա, թա.- Էս մարթին դինջօթուն ա հարկավէր, էրո՛ւշ վէշ մին պէն* (Ձ): 2. Հանգստանալը, հանգիստ առնելը: *Սաղ օրը կօրծ ա անում, դինջութունու հը՛տէ մընտածում չի* (Բ): 3. Անդորրություն, խաղաղություն: *Ըստը՛ղ առաչ ղըռի-բըռի յա իլա՛ն, միհէնգ' ա, վէր դինջօթուն ա* (Բ):

- Դինջօթուն չինիլ - 1. Շատ աշխատասեր լինել, հանգստանալու մասին չմտածել: *Էտ կընգանը դինջօթուն չօնէ, քըշէր-ցիրը՛կ կօրծ ա անում* (Բ): 2. Շատ չարաճճի լինել (երեխաների մասին): *Էս խօխան դինջօթուն չօնէ* (Բ):

ԴԻՆՍԸՋ *(թրք. dinsiz)* - *տե՛ս* ԻՄԱՆՍԸՋ:

ԴԻՇ *(թրք. diš)* - *տե՛ս* ՋԻՆ:

ԴԻՊԼՕՄ *(ռուս. диплом, ֆր. diplōme, հուն. diplōma)* - *գ.* Բարձրագույն կամ մասնագիտական միջնակարգ ուսումնական հաստատության ավարտման, ինչպես նաեւ գիտական կոչման, կառավարչական պարգեւատրումների վկայական: *Էրկու դիպլօմ օնէ, ամմա վէշ մին տը՛ղ կօրծ չի քըթէնում* (Բ):

- Դիպլօմը կուռնըտակէն - *տե՛ս* ԴԻՊԼՕՄԱՎԷՐ:

ԴԻՊԼՕՄԱՎԷՐ - *ած.* Դիպլոմ ունեցող, բարձրագույն կրթություն ստացած: *Առաչ ա իլալ, վէր դիպլօմավէր ըմճըկօրցը հը՛տան գ'ուլլա յըն իլալ քըցիլիս, միհէնգ' դիպլօմէն քըթէն տըռօղ չի կա* (Բ):

ԴԻՍՏԻՄԱԼ *(պրս. dastemal (թաշկինակ))* - 1. *տե՛ս* ՍՈՒՓ(Ը)ՐԱ: 2. *տե՛ս* ՓԱԼԱՋ:

ԴԻՍՑԻՊԼԻՆԱ *(ռուս. дисциплина)* - *գ.* Սահմանված կարգ ու կանոն, կարգապահություն: *Էտ կանտորումը լ'ավ դիսցիպլինա կա* (Ձ):

ԴԻՎԱՆ[1]/ԴՈՒՎԱՆ *(գրբ. դիւան)* - *տե՛ս* ՍՈՒԴ:

- Դիվանը անէլ - 1. *տե՛ս* Սուդիտ անէլ: *Կօզի խընթրալ ա, վէր թաքավէրօթունը ուրան տա՝ ուրան ախպօրցը դիվանը անի, ամմա մին էլ խըղճաց ընդըրանց* (ՀԺՀ, V, 98): 2. Պատժել: *Հանը ասմա.- Հանբանթ կըկ'աս տօն, յը՛ս քու դուվանըտ կանիմ* (Ձ):

- Դիվանը կըտըրէլ/կըտըրցընէլ - Դատական վճիռ կայացնել: *Վօրօշ ըն անում, վէր խօխէքը իրէքան էլ ք'ինին Սարկավաք իմաստունէն կօշտը՝ դիվանը կըտըրէ* (ՆԱԲ, 53):

ԴԻՎԱՆ[2] *(ռուս. диван, ֆր., պրս., թրք. divan)* - *գ.* Փափուկ մեծ բազմոց՝ նստելու եւ պառկելու համար: *Դիվանէն պարաց ա ըղնում, կազէթ կարթում* (Ձ):

ԴԻՎԱՆԲԱԳ - *գ.* Գավառի դատական գործերը վճռող պաշտոնյա: *...Կ'արմուր բայդաղնէն փըռփըռացին, ք'օհնա կարքէրին, դիվանբագ'էրին յըրա հօքօց ըրէցին...* (ՋՏ, Բ, 225):

ԴԻՎԱՆԲԱՇԻ *(պրս. divān + թրք. baši)* - *գ.* Գլխավոր դատավոր: *Պըլը-Մէլէն կընէգ'ը հազգար մանէթ փօղը դիվանբաշուն անա յօր ա օնըմ, կ'ամ տօն...* (ՀԺՀ, VI, 193):

ԴԻՎԱՆ-ԴԱՌՆ - *գ.* Վեճ, կռիվ, իրարանցում: *Խաչին դիվան-դարն յա սարքալ, պըրիստավ ա դարկալ, թա՝ պարթկըս տօ* (ՀԺՀ, VI, 193):

ԴԻՎԱՆԽԱՆԱ - *տե՛ս* ՍՈՒԴ(2):

ԴԻՎԻԶՅԱ *(ռուս. дивизия, լատ. divisio)* - *գ.* Մի քանի գնդից կազմված զորամիավորում: *Հանդրութա դիվիզըմը իրը՛ք պօլկ կա* (Բ):

ԴԻՎՐԻՇՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԴԸՐՎԸՇՕԹՈՒՆ:

ԴԻՐԱԿԷՆ - *տե՛ս* ԴԸՐԱԿԷՆ:

ԴԻՐԱՑՈՒ - *տե՛ս* ԴԸՐԱՑՈՒ:

ԴԻՐԴԱԿՕԽ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԱԿՕԽ:

ԴԻՐԴԱՄԸ՛Ռ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԱՄԸ՛Ռ:

ԴԻՐԴԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԱՎԷՐ:

ԴԻՐԴԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԱՏԱՐ:

ԴԻՐԴԱՔԱՇ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԱՔԱՇ:

ԴԻՐԴԸԲԱԼԱ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԸԲԱԼԱ:

ԴԻՐԴԸԽԱՐԱՎ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԸԽԱՐԱՎ:

ԴԻՐԴԸԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԸԿԱԼԻԼ:

ԴԻՐԴԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԸՀԱՆ:

ԴԻՐԴԸՄԱՀ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԸՄԱՀ:

ԴԻՐԴԸՎԱՌԱՄ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԸՎԱՌԱՄ:

ԴԻՐԴԸՑԱՎ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԸՑԱՎ:

ԴԻՐԴԸՔ'ԱՐ - *տե՛ս* ԴԸՐԴԸՔ'ԱՐ:

ԴԻՐԴՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՐԴՕՏՎԷԼ:

ԴԻՐԷԽՏԸՐ - *տե՛ս* ԴԻՐԷՔՏԸՐ:

ԴԻՐԷԿՏԸՐ - *տե՛ս* ԴԻՐԷՔՏԸՐ:

ԴԻՐԷՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դիրէտը վէր տինիլ - Լավ բերքի երաշխիք ունենալ: *Տարէն թուռույին ա, դիրէտը վէր ընք տիրալ* (Ձ):

ԴԻՐԷՔՏԸՐ/ԴԻՐԷԿՏԸՐ/ԴԻՐԷԽՏԸՐ *(ռուս. директор, լատ. director)* - *գ.* Հիմնարկի, ձեռնարկության, ուսումնական հաստատության պետը՝ տնօրենը: *Էտ դիրէքտըրը ըշկօլը քանդում ա* (Բ):

ԴԻՐԽՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԴԻԼԽՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ԴԻՐԽՕՐ - *տե՛ս* ԴԻԼԽՕՐ:

ԴԻՐՎԻՇՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԴԸՐՎԸՇՕԹՈՒՆ:

ԴԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԴԸՐՕԹՈՒՆ:

ԴԻՖԻՑԻՏ *(ռուս. дефицит, լատ. deficit)* - *գ.* Որեւէ բանի պակասություն, որեւէ բանի պակաս լինելը: *Միհէնգվա դարըմը լ'ավ մէսըն էլ ա դիփիցիտ* (Բ):

ԴԻՖՏԵՐՅԱ *(ռուս. дифтерия, լատ. diphtheritis, հուն. diphthera)* - *գ.* Սուր վարակիչ, գլխավորապես մանկական հիվանդություն: *Խօխան դիփտէրյան ընգավ* (Բ):

ԴԻՖՈՒՆ(Ք) - *տե՛ս* ԴԸՖՈՒՆ(Ք):

ԴԻՔ' *(թրք. dik)* - *ած., մ.* 1. Ձառիվեր, դարիվեր: *Էտ հըղէն էլ շատ դիք' հըղէ յա ինում* (Ձ): 2. Դեպի վեր ձգված, ուղղահայաց ցցված: *Սամսօնը էտ վէր տը՛սնում ա, դիք' վը՛ննա կէնում* (Բ): 3. Ուղղահայաց դիրքին մոտեցող, շեշտակի վերելք ունեցող: *Դիք' փանք'անավ պիցըրանում ա, նի մընում էտ ըմճըկանը օթաղը* (Ձ): *գ.* 4. Բարձունք, բլրակ: *Վըխճըրնէն ամմէն օր տանում ա, էտ դիք'ումը ըրըծըցընում* (Ձ): 5. Վերելք, վերընթաց ճանապարհ: *Էտ դիք'ը ամմէն մարթ կարըմ չի անց կէնա* (Բ):

- Դիք' մը՛ռնէլ - *տե՛ս* Դիք' մընալ(2):

- Դիք' մընալ - 1. Շատ ուտելուց չկարողանալ շարժվել: *Էնքան կէրալ ա, դիք' ա մընացալ* (Ձ): 2. Հանկարծակիի գալով, ապշահար լինելով՝ կանգնած մնալ: *Էտ վէր ըսկացավ, դիք' մընաց* (Բ):

ԴԻՔ'-ԴԱԲԱՆԻ - *տե՛ս* ԴԻՔ'ՃԱ (2, 3):

ԴԻՔ'-ԴԻՔ' - *ած., մ.* Ուղղահայաց, ուղղահայաց կերպով ցցված: *...Մին դաշանգ' քօլ ա լալ՝ դիք'-դիք', դուզ-դուզ ճըղնէրավ...* (ԱԱ, 62):

- Դիք'-դիք' խօսէլ - Աննրբանկատ, համարձակ խոսել, խոսքը երեսին ասել: *Ըտի դիք'-դիք' խօսում ա, լօխճին աշկէն փօշ տը՛ռնում* (Ձ):

- Դիք' ծանծառ - *տե՛ս* ԴԻՔ'ՃԱ (2, 3):

ԴԻՔ'ԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԴԻՔ'ԻԼ:

ԴԻՔ'ԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Ցցել, ուղղահայաց դիրք տալ: *Սանթանը դիք'ըցընում ա, մէխում* (Ձ):

ԴԻՔ'ԻԼ - *չբ.* 1. Ձառիվեր դառնալ: *Հըղէն ք'ինանալով դիք'ում ա* (Բ): 2. Ցցվել, ուղղահայաց դիրք ընդունել: *Քամէն պըրծընում ա, հոռէն նօրիցան դիք'ում ա* (Ձ): 3. *տե՛ս* Դիք' մընալ:

ԴԻՔ'ՃԱ/ԴԻՔ'ՉԱ *(թրք. dikčə (քիչ դիք) - ած.* 1. *տե՛ս* ԴԻՔ'(2): 2. Անբան, ծույլ: *Դիք'ճա հարթանը տընըքանդի կինի* (Ձ): 3. Կոպիտ, աննրբանկատ: *Դիք'ճա կընէգ' ա, վէշ մինին նըհը՛տ լուզու չի քըթէնում* (Բ):

ԴԻՔ'ՃԱ-ԴԱԲԱՆ/ԴԻՔ'ՃԸԴԱԲԱՆ/ԴԻՔ'ՉԸԴԱԲԱՆ - *տե՛ս* ԴԻՔ'ՃԱ(3):

ԴԻՔ'ՃԱ-ԴԻՔ'ՃԱ - 1. *տե՛ս* ԴԻՔ'-ԴԻՔ': 2. *մ.* Աննրբանկատ կերպով, կոպտորեն: *Դիք'ճա-դիք'ճա խուսէլին դարդան վէշ մինը ըտըրան սիրում չի* (Ձ):

ԴԻՔ'ՃԸԴԱԲԱՆ - *տե՛ս* ԴԻՔ'ՃԱ-ԴԱԲԱՆ:

ԴԻՔ'ՉԱ - *տե՛ս* ԴԻՔ'ՃԱ:

ԴԻՔ'ՉԸԴԱԲԱՆ - *տե՛ս* ԴԻՔ'ՃԱ-ԴԱԲԱՆ:

ԴԻՔ'ՏԱՆԳՈՒՐԱ - *տե՛ս* ՓԸՍԱՉՕՐ:

ԴԻՔ'ՏԸՌԷ - *տե՛ս* ԹԻԹԻՔ:

ԴՈՒԲՈՒՌ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՌ:

ԴՈՒԲՈՒՐՈՒԳՈՒՆ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՐՈՒԳՈՒՆ:

ԴՈՒԲՈՒՐՈՒԳՈՒՆԱՉԱԽ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՐՈՒԳՈՒՆԱՉԱԽ:

ԴՈՒԲՈՒՐՈՒԳՈՒՆԱՏԵՄ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՐՈՒԳՈՒՆԱՏԵՄ:

ԴՈՒԳՈՒՆ[1] - 1. *տե՛ս* ՔԸՇԿՕՌ: 2. *գ.* Ծառի ոստ, կոստղ: *Հանբին ցակատը յօր ա ընէս, էտ ծառէն դուգ'ուններն վէր ընէս* (Ձ):

ԴՆԻԳՆԻՆ² - 1. *տեմ* ԴԸԲԸԸՐՆԻԳՆԻՆ:

ԴՆԻԳՆԻՆ-ԴԱՆԶԳԱՆՀ/ԴՆԻՔԱՆ-ԴԱՆԶԳԱՆՀ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- ԴՆուգ՝Նուն-դանզգ՝անh անել - Պատրաստվել, նախապատրաստվել: *Խաբարը կ՝ամ ա, թա հարթնը մին ոօչ տըղա յա պէրալ, Ալրիսակ աքէրը ըսքըսում ա դՆուգ՝Նուն-դանզգ՝անh անէլը, վէր ք՝ինի* (Զ):

ԴՈՒԴԱ/ԴՈՒԴՈՒ *(թրք. dudak)* - *գ.* 1. Անասունների դունչ՝ քիթ-բերան: *Խօզ՝ը դուդվավը քանդՆում ա, կարասը պէց անում* (Զ): 2. *անրգ.* Մարդու քիթ-բերան: *Ըտըրա դուդան էնքան կ՝էշ ա ինՆում, վէր վէշ մին տըղա յէշում չի* (Զ):

- Դուդա անել - *տեմ* Դուդան ծըռէլ:

- Դուդա-դուդա անել/ինիլ - *տեմ* Դուդան ծըռէլ:

- Դուդան թակէլ - 1. Սաստիկ ծեծել: *Մին օր էլ ոօրօոչին տըրան բաղումը փըռնում ա, դուդան թակում* (Զ): 2. Պատժել: *Էտ մարթը ասմա.- Յու վէր կ՝ուտօթուն ըրավ, դուդան թըկըլական ըմ* (Զ):

- Դուդան ծըռէլ - 1. Մեկից երես շուռ տալ, խռովել: *Հըրը՝էվանը մին օր էլ տըրան վը՝ենն ա կըցընում, թա.- Յաղուգ դուդատ ծըռալ ը՞ս ինձանա* (Զ): 2. Մեկի հետ խոսելիս ծամածռություն անել: *Հարթնը վէր պըտրունէն նըհը՝ետ խուսելիս դուդան ծըռից, վէրչը փիս ա ինԱկանն* (Բ):

- Դուդան սօր - Անտաշ, կոպիտ, անընբանկատ պատասխաններ տվող: *Դուդան սօր ախճիգ՝ ա* (Բ):

- Դուդան փըշըրթիք՝ա անել - *տեմ* Դուդան թակէլ:

ԴՈՒԴԱՐ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դուդարըն ըղնէլ - Հարմար պահը՝ առիթը ներկայանալ: *Մէհէտ էլ դուդարըն ա ըղնում, թաքավէրին տըղան ըխպիրին էտ ըխճըկանը ջիհնում ա* (Զ):

- Դուդարը քըցիլ - Հարմար պահը՝ առիթը որսալ՝ բաց չթողնել: *...Դուդարըն ա քըցնում, ջիյրանը՝ն ըսպանում, փօրը ճըղում, յանշիգ՝ը տՆուս օնում, կօտրում...* (ՀԺՀ, VII, 73):

ԴՈՒԴԻ-ԲՈՒԴԻ - *տեմ* ՍՈՒՏԱՍԻ(Գ՝): *...Օսմանլույի հըյէրին յէս հըվատըմ չըմ, շատ դուդի-բուդի մարթէք ըն* (ՋՏ, Բ, 22):

ԴՆԻԴԻԳ՝ - *տեմ* ԹՆԻԹԱՆԳ՝:

ԴՈՒԴՎԱՆԷԳ՝ - *ած. տեմ* Դուդան սօր:

ԴՈՒԴՐՈՒԽ - *ած.* 1. *տեմ* ԴԻՔ՝ՃԱ: 2. *փխբ.* Շատ բարձրահասակ եւ նիհար: *Էտ դուդրուխըտ հինչ ա՞, վէր օգանլ ըս* (Զ):

ԴՈՒԴՈՒ - *տեմ* ԴՈՒԴԱ:

ԴՆԻԴՆԻ - 1. *տեմ* ՀՆԻՆԴՆԻՇԿԱ: 2. *ձ.* Հնդկահավին՝ բադին՝ սագին մոտ կանչելու ձայն: *Խօխան հացը փիրթՆում ա, համ էլ հընդՆուշկօցը ծէն տամ.- ԴՆուդՆ՛, դՆուդՆ՛* (Զ):

ԴՆԻԴՆԻԳ՝ - *տեմ* ԹՆԻԹԱՆԳ՝:

ԴՆԻՋ *(թրք. düz)* - *ած., մ.* 1. Հարթ:*Վը՝ր մին խըրէգ՝ ք՝ինանմ ա, մին դՆուզ տը՝ղ ա տՆուս կամ* (ՆԼՂԺԲ, 49): 2. Ուղղաձիգ, ոչ ծուռ: *Մին դՆուզ ծառ ա տը՝սնում, կըտրում* (Զ): 3. Ոչ խարդախ, շիտակ: *Ըստուծանա իրէք խընձօր վէր ընգնի. մինը՝ ինձ, մինը՝ ք՝ը՝զ, մինըն էլ վըրդէղ մին դՆուզ մարթ կա, ընդըրան* (ՀԺՀ, V, 39): 4. Ճիշտ, ոչ սուտ, ճշմարիտ: *Միհէնգ՝ դՆուզ խօսկը կ՝ին չօնէ* (Բ): 5. *տեմ* ԹՈՒԾ: *Էտ տըղան սուս ու փուս յէր ա կէնում, դՆուզ ք՝ինանմ ՆուրանՆց տօն* (ՆԼՂԺԲ, 55): 6. *գ.* Հարթություն, հարթ տարածություն: *...Ամմա բՆուրդանն յէշիմ, տը՝սնամ բըղէրան մօտէ դՆուզՆումը քօչը վէր յէկած...* (ԼՂԺԲ, 298):

- ԴՆուզէրը ըղնէլ - *տեմ* ՉՆուլէրը ըղնէլ:

- ԴՆուզէրը քըցիլ - *տեմ* ՉՆուլէրը քըցիլ:

- ԴՆուզը ասած/թավ ա - Անկեղծորեն խոստովանելով, իրականում: *Չօբանը թա.- ԴՆուզը ասած, օխտը չի իլանլ, օթընն ա իլանլ, մինը ծախալ ըմ* (Զ):

- ԴՆուզ վէր - Իրոք որ, իսկապես, հիրավի: *Կ՝ամ ըն, տը՝սնըմ թաքավէրը դՆուզ վէր մը՝ռած* (Զ):

- ԴՆուզՆումը թօղնէլ - *տեմ* ՉՆուլՆումը թօղնէլ:

ԴՆԻՋԱՄ - *գ.* Մանրաքար՝ խիճ, որ լցնում են շարվող պատի մեջ: *Ուստան փանիլին ասմա.- ԴՆուզանմը հէրիք՝ չի ընական, էլիա պէր* (Զ):

- ԴՆուզանմը ըղնէլ - *տեմ* ԴՆուզգ՝Նունը ըղնէլ:

- ԴՆուզանմը քըցիլ - *տեմ* ԴՆուզգ՝Նունը քըցիլ:

ԴՆԻԶԳՆԻՆ *(թրք. düzgün)* - *տեմ* ԴՆԻԶ(1): *Կ՝ամ ըն, կ՝ամ, տՆուս կ՝ամ մին դՆուզգ՝Նուն հըղէ:* (Զ): 2. *ած.* Կարգին, հարմար: *Մին դՆուզգ՝Նուն կօրծ ա քըթէնում, ըստրանց անա ճօկվում* (Բ):

- ԴՆուզգ՝Նունը ըղնէլ - 1. Կարգի գալ, կանոնավորվել, հարթվել: *Կօրծը անջախ-անջախ դՆուզգ՝Նունը ընգավ* (Բ): 2. Ապաքինվել, առողջությունը վերականգնվել: *Մին էրկու ամանը յէտը, վը՝ր սէրուն դՆուզգ՝ՆունըՆ ա ընգ՝ՆումՆ, յէր ա կէնում, ք՝ինանմ Լօղմանուն կօշտը...* (ՆԼՂԺԲ, 81):

- ԴՆուզգ՝Նունը ծըռէլ - 1. Կարգ ու կանոնից շեղվել: *Ընդէղ մէր Ծօշվա ղըլան դՆուզգ՝Նունը ծըռած մարթէք ըն քէցալ, սօր համ զավօդնէրու տար ըն, համ նօթու բուրուղնէրու...* (ՋՏ, Բ, 89): 2. Հիվանդանալ, առողջությունը քայքայվել: *ԴՆուզգ՝Նունը ծըռած մարթ ա, էլ կարում չի կօրծ անէ* (Զ):

- ԴՆուզգ՝Նունը քըցիլ - 1. Կարգի բերել, կանոնավորել: *Կօրծերը դՆուզգ՝ՆունըՆ ա քըցնում, ինք՝ը ք՝ինամ* (Բ): 2. Ապաքինել: *Լօղմանին ճար-ճուր ա անում, ըստրա դՆուզգ՝Նունը քըցնում* (Զ):

ԴՆԻԶ-ԴՆԻԶ(ԱՆԱ) *(թրք. düz-düzünə)* - *մ.* 1. Ճշտորեն, ինչպես եղել է: *Էտ կընէգ՝ը հինչու իլանլ ա, լօխ դՆուզ-դՆուզ մարթին ասում ա* (Զ): 2 *տեմ* ԴՆուզ վէր: *Էտ պառավ մարթը վըխէլան նըհէտ, վէր կընէգ՝ը դՆուզ-դՆուզ խըխօրցը կըսպանի, տՆուս ա կ՝ամ, ք՝ինամ խըխօրցը կօշտը...* (ՀԺՀ, V, 214):

ԴՆԻԶԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԴՆԻԶՆԻՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. Սխալը շտկել՝ ճշտել՝ ճշգրտել: *Դասատուն ըստրա կ՝իրանծը յօր ա ունէս, դՆուզըցընէս* (Զ): 2. Ուղիղ դիրքի բերել, խախտված դիրքը շտկել: *Ըստօլբան դՆուզըցընում ըն, տակը պինդըցընում...* (Զ): 3. Որեւէ բանի հետ համեմատելով, ստուգելով, զուգադրելով՝ ճշտել: *Սըհաթըտ դՆուզ չի նըհաշ տամ, դՆուզուցըրո՛ւ* (Բ): 4. Հարթել, խորդուբորդությունները՝ անսարքությունները եւն վերացնել: *Մին օր էլ սուբօտնիկ ըն անում, շենին հըղէն դՆուզըցընում* (Զ): 5. Գլուխ բերել, կարգավորել: *Ք՝ինամ ա, ախպօրը կօրծերը դՆուզըցընում կ՝ամ:* 6. Ձեռք բերել, պակասը լրացնել: *...Ըստըղանընդըղան ք՝օհնա շօրէր ըն դՆուզՆուցընում, տամ էս հընգէրէն, կ՝ամ ա քաղաք* (ՀԺՀ, VI, 220):

ԴՆԻԶԸՑԸՆՎԷԼ/ԴՆԻԶՆԻՑԸՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԴՆԻԶԸՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ԴՆԻԶԻԼ - *չբ.* ԴՆԻԶԸՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ԴՆԻԶ(ԼԱ)ՄԻԾ *(թրք. düzlemek (ուղղել, շտկել, բարվոքել), düzmiš (ուղիղ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- ԴՆուզմիշ ինիլ - *տեմ* ԴՆուզգ՝Նունը ըղնէլ:

ԴՆԻԶՑԸ՝ԽԱ - *ած.* Ուղղամիտ, ճշմարտախոս: *Էս Բալլուն էնքան դՆուզը՝խա յա իլանլ, վէր լօխ ասալ ըն՝ Բալլու ջան, Բալլու ջան* (ԱԱ, 33):

ԴՆԻԶՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԴՆԻԶԸՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ԴՆԻԶՆԻՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԴՆԻԶ(Ը)ՑԸՆԷԼ:

ԴՆԻԶՆԻՑԸՆՎԷԼ - *տեմ* ԴՆԻԶԸՑԸՆՎԷԼ:

ԴՆԻԶՕԹՈՒՆ - *տեմ* ԴՆԻԶՕԹՆՈՒՆ:

ԴՆԻԶՕԹՆՈՒՆ/ԴՆԻԶՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Ուղղամտություն, անկեղծություն, շիտակություն: *Օվչի Փիրումը ասըմ ա.- Չէ՛, միչէվ աշխարքէս յըրան դՆուզօթՆուն չի-*

*նի, յը*ᵉ*ս տօն չըմ կ*ʲ*ա՛լ...* (ՀԺՀ, V, 222): 2. Ուղիղ՝ հարթ լինելը: *Ուստան յէշում ա պատէն, թա.- Դուզօթունը տուր չի կ*ʲ*ամ, քընդէ՛ցէք*ʲ (Զ):

ԴՈՒԹ - *ած.* Խստաբարո, խստապահանջ: *Դութ կընէգ*ʲ *ա, տօնը ծը*ᵉ*ռքը հըվաքած՝ պահում ա* (Զ):

ԴՈՒԹԱՄ - *գ.* Իրավունք՝ իշխանություն: *Դութամը ծը*ᵉ*ռքէն ա, հինչ օգնում ա, անում ա* (Զ):

ԴՈՒԹԽՈՒՆԼԱՄԻՇ - *տե՛ս* ՉԱՇՄԻՇ:

ԴՈՒԹՄԱ *(թրք. tutmak (ցավել (գլուխը)* - *գ.* 1. Գլխացավի նոպա, ուժեղ գլխացավ: *Էտ դութման ըտըրան ըսպանից* (Զ): 2. Կատաղություն, ջղայնություն: *Ըտի դութմա հանլա տը*ᵉ*սած չար* (Բ):

- Դութման յը*ᵉ*ր կէնալ/փըռնէլ - 1. Ուժեղ գլխացավ՝ գլխացավի նոպա ունենալ: *Դութման փըռնում ա, կարում չի տէմ կէնա, ըսքըսում ա ծուվծուվալը* (Զ): 2. Խիստ ջղայնանալ, կատաղել: *...Դութման փըռնում ա, ասմա.- Շան քա՛ծ, էս թա կատուն ա, պա մածունը հոր ա՞...* (ԱԱ, 86):

- Դութմա տալ - *տե՛ս* Դութման յը*ᵉ*ր կենալ:

ԴՈՒԺԻՆ - *տե՛ս* ՏՈՒԺԻՆ:

ԴՈՒԺՈՒՐՆԻ/ԴԸԺՈՒՐՆԻ *(ռուս. дежурный, ֆր. de jour)* - *գ.* Հերթապահող անձ: *Դուժուրնին քունավ ա ընցընում, կ*ʲ*օդէրը նի յըն մընում, ըտը*ᵉ*ղ հինչու ինում ա՝ թըլանում* (Զ):

- Դուժուրնի վը*ᵉ*ննը կէնալ - 1. Հերթապահություն անել: *Ըտըրանք հէրթավ ցիրը*ᵉ*կը քօն ըն ինում, քըշէրը դուժուրնի վը*ᵉ*ննը կէնում* (Զ): 2. Հսկել, մեկին միեւնույն տեղում երկար սպասել՝ դուրս գալուն նայել: *Հինչ ը՞ս ինձ յըրա դուժուրնի վը*ᵉ*ննը կացալ* (Զ):

ԴՈՒԼ - *տե՛ս* ԴՕԼ[2]:

ԴՈՒԼԲԱՆԴ/ԹՈՒԼԲԱՆԴ *(պրս. dilbend, թրք. tülbent (բամբակե նուրբ գործվածք)* - *տե՛ս* ՅԱԼԼԸ*ᵉ*Խ: *...Փօղը տամ ա կընգանը, թա՝ դուլբանդումը կա՛պէ, տի՛ր սընդօղէն մաչին...* (ՆԱԲ, 55):

ԴՈՒԼԳԱՆՐ/ԴՈՒՐԳԱՆՐ *(թրք. dulger)* - *գ.* Հյուսն: *Դուլգանը մէթկ ա ըրալ, ասալ.- Մին մաշին կըշինիմ...* (ՀԺՀ, VI, 39):

ԴՈՒԼԳԸՐԱՊԷՆ/ԴՈՒՐԳԸՐԱՊԷՆ - *գ.* Հյուսնի կատարելի գործ: *Բանանը ասմա.- Էտ դուլգ*ʲ*ըրապէն ա, յը*ᵉ*ս կարէլ չըմ անիմ* (Զ):

ԴՈՒԼԳԸՐՕԹՈՒՆ/ԴՈՒՐԳԸՐՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Հյուսն լինելը: *Էտ ուստան միշտ գ*ʲ*ըռանըմ ա հուրան դուլգ*ʲ*ըրօթունավը* (Զ): 2. Հյուսնի արհեստը: *Դուլգ*ʲ*ըրօթունը լանվ փէշակ ա* (Զ):

ԴՈՒԼԴՈՒԼ/ԴԸԴՈՒԼ - *գ.* 1. Թեյամանի ծորակ: *Չըդանէն դուլդուլը կօտրալ ա* (Բ): 2. Հեռադիտակ: *Ծառան դուլդուլը յօր ա ունէս, յիշիս, տըսնաս մին փըլըստըրատէ տաս պալատ...* (ՀԺՀ, V, 284):

ԴՈՒԼՄԱՅՈՒ - *ած., գ.* 1. Տոլմայի համար նախատեսած (միս): *Էրկու կիլօ դուլմացու վա ինք*ʲ *օնում, իրը*ᵉ*ք կիլօ խըրըվըծացու* (Բ): 2. *փխբ.* Փափուկ, առանց ոսկորի, ընտիր (միս): *Դասաբը ասմա.- Էս մըսէն անյիբ չօնէ, սաղ դուլմացու վա* (Զ):

ԴՈՒԼՄԸԹԱԿԷ - *գ.* Տոլմայի միսը ծեծելու հարմարանք: *Դուլմըթակէն յօր ա ունէս, էտ մէսը թըկէս, մին լ*ʲ*ավ դօլմա իփիս* (Զ):

ԴՈՒԼՕԹ - *տե՛ս* ԴԸԼՕԹ:

ԴՈՒԽԱՎԸ*ᵉ*Տ - *գ.* 1. Օծանելիքի հոտ: *Վէր մը*ղ*ակավը նի յա մընում, դուխավը*ᵉ*տը սաղ տօնը օնում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Լավ՝ հաճելի հոտ՝ բուրմունք: *Ասմա.- Պա հինչ ը՞ս գ*ʲ*իդանցալ, կ*ʲ*ուման դուխավը*ᵉ*տ ա՞ կ*ʲ*ըլական* (Զ):

ԴՈՒԽԻ *(ռուս. духи)* - *գ.* Հոտավետ նյութերից պատրաստվող սպիրտային օծանելիք: *Հարթնանը հը*ᵉ*տէ քըղաքան մին դուխի յա պիրում* (Զ):

ԴՈՒԽՏԸՐՎԱՉԻ/ԴՈՒԽՏՈՒՐՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԴՈՒԽՏԸՐՎԱՐԻ:

ԴՈՒԽՏԸՐՎԱՐԻ/ԴՈՒԽՏՈՒՐՎԱՐԻ - *մ.* Բժշկի պես: *Էտ հանք*ʲ*իմը դուխտըրվարի յա կօրծ անում* (Զ):

ԴՈՒԽՏԸՐՕԹՈՒՆ/ԴՈՒԽՏՈՒՐՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Բժիշկ լինելը: *Դուխտըրթունէն դանդան ըտըրան լօխ սիրում ըն* (Բ): 2. Բժշկի մասնագիտությունը՝ գործը: *Ըտի էտ քանսիբ տըղան դուխտըրօթուն ա սըվըրէս, տըռաս դօխտուր* (Զ): 3. Բուժում, բժշկելու գործողությունը: *Կօզի էտքան կարթալ ա, ամիա դուխտուրթունա պէն չի կըլխու ըղնում* (Զ):

ԴՈՒԽՏՈՒՐՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԴՈՒԽՏԸՐՎԱՉԻ:

ԴՈՒԽՏՈՒՐՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԴՈՒԽՏԸՐՎԱՐԻ:

ԴՈՒԽՏՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԴՈՒԽՏԸՐՕԹՈՒՆ:

ԴՈՒՄԱՆ *(թրք. duman)* - *գ.* Մեգ, մառախուղ: *Դումանը աշխարքըս կանլալ ա* (Բ):

ԴՈՒՄԿԱ *(ռուս. думка)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դումկա ըղնէլ/ինիլ - *տե՛ս* Մըթկէն դօնը ըղնէլ (ՄԸ*ᵉ*ԹԿ-ի տակ):

- Դումկա քըցիլ - *տե՛ս* Մըթկէն դօնը քըցիլ (ՄԸ*ᵉ*ԹԿ-ի տակ):

ԴՈՒՄՋԱԿ/ԴԻՄՋԱԿ/ՏՈՒՄՋԱԿ - *գ.* 1. Պանիրով եւ լավաշով բրդուճ: *Յէր ա կալալ մին էշի յըրա կըպօտալ, մին էլ մին դումջակ ըրալ, ծէռքումը տիրալ...* (ՀԺՀ, VI, 700): 2. Հացի մեծ պատառ: *Թուրբէն հացը լօխ օտում ա, թօղում մին դումջակ* (Զ):

ԴՈՒՅՄ(Ա) *(ռուս. дюйм, հոլ. duim (բութ մատ)* - *գ.* 1. Անգլիական եւ հին ռուսական չափ, որ հավասար է 2,54 սմ-ի: *Դուրբէն հըստութունը դույմավ ըն չափում* (Բ): 2. *տե՛ս* ԿՕՃԱԿ(1): *Յըխէն դույմանա պուք ա յը*ᵉ*կալ* (Բ):

ԴՈՒՅՄԱՆՈՒՑ - *ած.* Դույմի հաստություն՝ տրամաչափ ունեցող: *Էրկու դույմանուց դուրբավ էտ ճուրը պիրում ըն, հըսցընում շէնը* (Զ):

ԴՈՒՅՄԻՇ *(թրք. duymak (տեղեկանալ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դույմիշ ինիլ - *տե՛ս* Դույուղ ջըհիլ: *Մին օր էլ հանը դույմիշ ա ինըմ, ուշունց տալավ ընդըրան տանան տուս քըցըմ...* (ՀԺՀ, V, 331):

ԴՈՒՅՈՒՂ/ԴՈՒՅՈՒՂ/ԴԻՅՕՂ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դույուղ անէլ - Իմաց տալ, տեղեկացնել, հայտնել: *Հանլա մինչէվ հօրընան մօրը օտէլընը էտ ախճիգ*ʲ*ընը օգըմ ա ախպօրընը օտէ, մին դուշ տիյէրան դույուղ ա անում...* (ԼՂԲՔ, 14):

- Դույուղ ջըհիլ - Անսպասելի կերպով տեղեկանալ՝ վրա հասնել: *... Լ*ʲ*ըհան նի յըն մընում, թա ճուղուպուր կ*ʲ*ուղանան, տարը դույուղ ա ջըհում* (ԱԱռ, 38):

ԴՈՒՅՈՒՂ - *տե՛ս* ԴՈՒՅՈՒՂ:

ԴՈՒՆՅԱ *(արաբ., թրք. dünya)* - *գ.* Ամբողջ աշխարհը՝ իր բնակիչներով: *Մանմար մը*ᵉ*շկիտ մը*ᵉ*ծ խալը, Փօխիլ չըմ դունյիս մալը...* (ԼՂԲ, 80):

- Դունյա գ*ᵉ*ՕԶանլի - Չնաշխարհիկ գեղեցկուհի: *Ըստը*ᵉ*ղ շահը ըսէս ա.- Ամման հինչ էլ կըտամ, հանլա մին դունյա գ*ʲ*ՕԶանլի յէլ կըտամ* (ԼՂԲ, 391):

- Դունյադան բէյխաբար - *տե՛ս* Ըշխարքաս բեյխաբար (ԱՇԽԱՐ(Ք)-ի տակ):

- Դունյա-դունյա շօռ յը*ᵉ*կած - *տե՛ս* Աշխարք տը*ᵉ*սած: *Մին խիլլա ըստըրանա առաչ մէր շէնըմը դունյա-դունյա շօռ յէկած մին մարթ կար* (ՀԺՀ, V, 623):

- Դունյաս քանդիս՝ ընդըրա նըմանը քըթէնալ չըս - Շատ լավ կամ շատ վատ՝ յուրօրինակ՝ արտասովոր է: *Մաքաղաթ հանսին ասմա.- Մ կընանէք*ʲ*, իմ հարթնըս շատ ա լ*ʲ*ուզվանէգ*ʲ*, դունյաս քանդիս՝ ընդըրա նըմանը քըթէնալ չըս* (Զ):

ԴՈՒՇԱԾ - *տե՛ս* ԴՈՒԴԱՐ:

ԴՈՒՇԿ*ʲ*ՈՒՆ *(թրք. düşkün (աղքատ, արժեզրկված)* - *ած.* Հոգեպես կամ ֆիզիկապես հյուծված՝ ուժասպառված՝ տանջահար եղած: *Դուշկ*ʲ*ուն մարթ ա, մինը կա վէջ, թա ք*ʲ*ՕմանգՊ անէ* (Զ):

- Դուշկ*ʲ*ուն ըղնէլ - Հյուծվել, ուժաս-

պառվել, տանջահար լինել: *Առաչ շէնը-մը ըտըրա նըման տըղամարթ չի իլալ, միհէնգ՝ ա, վէր ըտի դուշկ՝ուն ա ընգալ* (Զ):

- Դուշկ՝ունը քըցիլ - Հյուծել, ուժասպառել, տանջահար անել: *Թանգա կընէգ՝ը Արշակ դայուն մին տըռնըմը դուշկ՝ունը ա քըցում, ըսպանում* (Զ):

ԴՆԻՇՄԱՆ - *տե՛ս* ԴՆԻՇՄԱՆ:

ԴՆԻՇՄԱՆ/ԴՆԻՇՄԱՆ *(պրս. dušman, թրք. dušman)* - *գ.* Թշնամի, հակառակորդ: *Մընացալ ա մինակ մինը՝ Սիկունց յէխծէն, էն էլ դուշմաննէն ըն քանդալ* (ՆԱԲ, 91):

- Դուշմանը էլ չի տը՛սնա - Ասում են մեծ դժբախտության՝ փորձանքի եւնի կապակցությամբ. այնքան վատ բան է, այնքան մեծ դժբախտություն է, որ անգամ թշնամուս չեմ ցանկանա, որ պատահի: *Սօվը զուլում պէն ա, դուշմանը էլ չի տը՛սնա* (Զ):

- Դուշմանը ը՛ն՛զ տըսնալիս հըմանչի - *օրհ.* Այնքան վեհանձն՝ մեծահոգի լինես, որ թշնամիդ ամաչի քեզանից:

- Դուշմանին աշկը հանէլ - Ի հեճուկս հակառակորդի, մրցակցի, իրեն նախանձողի՝ որեւէ լավ բան կատարել, գործի մեջ հաջողություն ունենալ: *Սիմօնը դուշմանին աշկը հանում ա, մին կավ էլ ինք՝ օնում* (Զ):

- Դուշմանին սըրտավը չինի - *բրմդ.* Թող հաջողվի՝ հաջողություն լինի, թող թշնամու ցանկացածը չկատարվի:

- Դուշմանն տը՛ռնալ - Իրար հետ թշնամանալ: *Ասում ըն՝ էն օրան մինչէվ մըհէնգ՝ արչընն ան մարթը դուշմանն ըն տանալ* (ՆԼՂԺԲ, 139):

- Դուշմանու ապըրանք ա՞/չի - Ասում են նրան, ով անխնա օգտագործում կամ փչացնում է որեւէ բան: *Էտ ծառէրը խէ կըտօրում ը՞ս, դուշմանու ապըրանք ա՞* (Զ):

- Դուշմանու տան ը՞ս/չըս - 1. Ասվում է շատակերին, որ առանց քաղցած լինելու էլ ուտում է: *Խըրէգ՝ կէր, լի՞, դուշմանու տան ը՞ս* (Զ): 2. Ասվում է ամոթխած հյուրին՝ մի ամաչիր, քեզ զգա՝ ինչպես քո տանը: *Սէյրան դային դունըղնէրէն ասմա.- Էտ խէ լ՝ավ չը՞ք հաց օտում, դուշմանու տան ը՞ք* (Զ):

- Դուշման ուրխըցընէլ - Իրեն եւ հարազատներին վարկաբեկող որեւէ վատ բան անել: *Հարը ասմա.- Մ՝ շան տըղա, կ՝ուղթուն մէր անէլ, դուշման ըս ուրխըցընում* (Զ):

ԴՆԻՇՄԱՆՉԱՓԱՐԻ - *տե՛ս* ԴՆԻՇՄԱՆՉԱՓԱՐԻ:

ԴՆԻՇՄԱՆՉԱՓԱՐԻ/ԴՆԻՇՄԱՆՉԱՓԱՐԻ - *ած.* Ի հեճուկս թշնամու՝ հակառակորդի կատարվող: *Թաքավէրը ըտըրա կէնացը խըմում ա, թա.- Ափարի՛մ տըղա, դուշմանչափարի կօրծ ըս ըրալ* (Զ):

ԴՆԻՇՄԸՆԱԿԷՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դուշմընակէր տալ - Թշնամաբար՝ առանց ուտելիքն ափսոսալու ուտել՝ քաղցած չլինելով հանդերձ: *Դուշմընակէր տըվող կընէգ՝ը կարէլ չի տօն պահէ* (Բ):

ԴՆԻՇՄԸՆՕԹՈՒՆ/ԴՆԻՇՄՆԻՆՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Փոխադարձ հակառակություն, թշնամություն: *Դուշմընօթունը էտ էրկու շէնին մաչին կընօխանց ա* (Բ): 2. Թշնամական արարք: *Այան ասմա.- Իմ կավըս սաղ-սըլմաթ ք՝ը՞ցալ ա հանդը, դուշմընօթուն ըն ըրալ, ճար տուվալ, ըսպանալ* (Զ):

ԴՆԻՇՄՆԻՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԴՆԻՇՄԸՆՕԹՈՒՆ:

ԴՆԻՇՏԸՅԱՆԳԻ/ԴՆԻՇՏՆԻՅԱՆԳԻ - *տե՛ս* ԴՆԻՇՏԸՐՄԱՔ:

- Դուշտընիանգի տալ - *տե՛ս* Յընիանգի տալ:

ԴՆԻՇՏԸՐՄԱՔ/ԴՆԻՇՏՆԻՐՄԱՔ/ԴՆԻՇՏԸՐՄԱՂ/ԴՆԻՇՏՆԻՐՄԱՂ - *ած.* Դյուրագրգիռ, կռվարար: *Շատ դուշտըրմագ տըղա յա, լ՝ըհա մինը մին պէն ա ասում, դանստի նըհը՞տը կըռը՞վ ա անում* (Զ):

ԴՆԻՇՏԸՐՄԱՂ - *տե՛ս* ԴՆԻՇՏԸՐՄԱՔ:

ԴՆԻՇՏՆԻՅԱՆԳԻ - *տե՛ս* ԴՆԻՇՏԸՅԱՆԳԻ:

ԴՆԻՇՏՆԻՐՄԱՔ - *տե՛ս* ԴՆԻՇՏԸՐՄԱՔ:

ԴՆԻՇՏՆԻՐՄԱՂ - *տե՛ս* ԴՆԻՇՏԸՐՄԱՔ:

ԴՈՒՌԴՕՌԱ(Ն)Չ - *տե՛ս* ԴԸՌԴՕՌԱ(Ն)Չ:

ԴՈՒՌՆԱ *(թրք. turna)* - *գ.* 1. Չվող թռչուն, կռունկ: *Դուռնա ըսպանէլը մէխկ ա* (Զ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԴՕՆԳԻ:

- Դուռնա կընտրել - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԱՆԱԼ:

ԴՈՒՌՈՒԱԿ/ՏՈՒՌՈՒԱԿ *(ռուս. дурак)* - *տե՛ս* ԱԽՄԱԽ:

ԴՈՒՌՈՒԱԿԻ/ՏՈՒՌՈՒԱԿԻ *(ռուս. дураки)* - *գ.* Թղթախաղի տեսակ: *Ուրանգ՝ունը անիլ-ջանիլ հըվաքվում ըն շինամաչը, պատէն տակէն նըստում, դուռռակի խաղ անում* (Զ):

ԴՈՒՍԱՂ *(արաբ. qussa, պրս. dusak (որոգայթ), թրք. tutsak (գերի)* - 1. *տե՛ս* ՏՈՒՐԷՄՇԻԿ: *Տըրան ծէն ա տամ ուրան պալատը, չօրս դուսաղ տամ ուրան, թա.- Էտ դուսաղնը՞րէն յիրա սաղ օրը դարավուկ պիտի անէս* (ՀԺՀ, VII, 52): 2. *տե՛ս* ՏՈՒՐՄԱ:

- Դուսաղ անէլ - *տե՛ս* Տուրմա անէլ: *Ք՝օխվալ վէր կ՝ամ ա իտի տէսնըմ, էտ մարթին դուսաղ ա անըմ* (ՀԺՀ, V, 523):

ԴՈՒՍԱՂԽԱՆԱ - *տե՛ս* ՏՈՒՐՄԱ (1): *Թաքավէրը պիրիս ա, թա՝ քըցի դուսաղխանան, վէր էք՝սը բիդի կախ տան* (ՀԺՀ, V, 301):

ԴՈՒՍՏԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԴՈՒՍՏԷԼ: *Էլլիանա մին մօլլա մին դէրու նըհէտ յաման դուստացալ ա* (ԲՀԲ, 180):

ԴՈՒՍՏԷԼ/ԴՈՒՍՏԻԼ - *չբ.* 1. Բարեկամանալ, մտերմանալ: *...Ըսէս ըն՝ մարթըն ա էշը վէր դուստալ ըն, մարթը լ՝ուգվան թօխտ ա տուվալ, վէր էշին շատ պիռլական չի...* (ԱԱ, 88): 2. Հաշտվել, հաշտության գալ: *Ադաթ ա, ճանրը պակաս տարէն շէնին կընանէք՝ը բուստանումը կըռվում ըն, կ՝ամ շէնումը էլիա դուստում* (Զ): 3. *փխբ.* Մեկի հետ սիրային կապեր հաստատել: *Նախագան բըրիգադիրին կընգանը նըհը՞տ դուստալ ա* (Բ):

ԴՈՒՍՏԻԼ - *տե՛ս* ԴՈՒՍՏԷԼ:

ԴՈՒՍՏՕԹՈՒՆ - *գ.* Բարեկամություն, մտերմություն, համերաշխություն: *Տըրանց մաչին վէչ հընգըրօթուն կա, վէչ դուստօթուն* (Բ):

ԴՈՒՎԱՆ - *տե՛ս* ԴԻՎԱՆ[1]:

ԴՈՒՎԱՐ - *տե՛ս* ԴԸՎԱՐ:

ԴՈՒՎԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՎԱՐԷԼ:

ԴՆԻՎԼԸԹԱՎԷՐ/ԴՕՎԼԱԹԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԴՆԻՎԼԸԹԱՏԱՐ:

ԴՆԻՎԼԸԹԱՏԱՐ/ԴՕՎԼԱԹԱՏԱՐ - *ած.* Մեծ ունեցվածքի տեր, ունեւոր: *Աժդահակը նի մըտավ ըշկօլ, ըշտէղ սըվէրըմ ին դօվլաթատարնէրէն, հարուստնէրէն խօխէնք՝ը* (ՀԺՀ, V, 416):

ԴՈՒՐԱՆ - *տե՛ս* ԴՆԻՋ(6):

ԴՈՒՐԲԱ *(ռուս. труба, իտ. tromba)* - *գ.* 1. Երկար սնամեջ, գլանաձեւ առարկա՝ խողովակ, որ ծառայում է իբրեւ հեղուկատար, գազատար եւն հարմարանք: *Միհէնգ՝ էտ ըխպիրին ճանրը դուրբավ պէրալ ըն շինամաչը* (Բ): 2. Թիթեղյա նման հարմարանք՝ վառարանի, ծխնելույզի եւն համար: *Փիչին դուրբան կարճ ա* (Բ):

- Դուրբա անէլ - *տե՛ս* Ըռընանթի անէլ:

- Դուրբա տը՛ռնալ - Ցցվել, անշարժ կանգնել: *Աղվէսըն ասում ա.- Հա՛, կ՝ուլ ախպէր, հանք՝իտ դուրբա յա տը՛ռալ, քամակըտ ք՝ինամ ա, կ՝ամ* (ՀԺՀ, VII, 209):

ԴՈՒՐԲԱԽ - *ած.* Շփոթված, շշմած, թմրության մեջ ընկած: *Դուրբախ մարթին ծը՞րքավը պէն չի կ՝ալ* (Զ):

ԴՆԻՐԳԱՆ - *տե՛ս* ԴՆԻԼԳԱՆ:

ԴՆԻՐԳԸՐԱՊԷՆ - *տե՛ս* ԴՆԻԼԳԸՐԱՊԷՆ:

ԴՈՒՐԳԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԴՈՒԼԳԸՐՕԹՈՒՆ:

ԴՈՒՐՈ *(գրբ. դիրտ)* - *գ.* Գինու կարասի՝ շշի եւ առհասարակ հեղուկի տակ նստած կեղտ, մրուր: *Կինուն տակէն վէր դուրդ նըստից, բիդի իլբիհանլ քամիս* (Ջ):

ԴՈՒՐՈՂԼԻ - *ած.* Մրուրը՝ դիրտը շատ: *Կ՚անփին մէհէտ մին պօչինկա դուրդանլի կինի յա դարկալ հանօրը հը՞տէ, էզգանանն իրը՞սավընն ա կ՚աս* (Բ):

ԴՈՒՐՈՂԽԱՌ(Ն)Է - *տե՛ս* ԴՈՒՐՈՂԽԱՌ(Ն)Ը:

ԴՈՒՐՈՂԽԱՌ(Ն)Ը/ԴՈՒՐՈՂԽԱՌ(Ն)Է - *ած.* Մրուրի՝ դիրտի հետ խառնված: *Էլ տըմանում չի՝ դուրդը նըստէ, կինին ըտի դուրդըխառնը խըմում ա* (Ջ):

ԴՈՒՐՈՂՕՌԱ(Ն)Չ - *տե՛ս* ԴԸՌՈՂՕՌԱ(Ն)Չ:

ԴՈՒՐԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դուրիշ անէլ - Կանգ առնել, քայլելը դադարեցնել: *Վը՞ռսկանը պատառ առաչ ա կէնում, մին էլ դուրիշ անում* (Ջ):

ԴՈՒՐՈՒԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՐՈՒԹՈՒՆ:

ԴՈՒՐՈՒԺԲԱ - *տե՛ս* ԴԸՐՈՒԺԲԱ:

ԴՈՒՐՈՒՍ - *տե՛ս* ՏԸՐՈՒՍ:

ԴՈՒՐՕԺ - *տե՛ս* ԴԸՐՕԺ:

ԴՈՒՐՕՇԱԿ - *տե՛ս* ԴԸՐՕՇԱԿ:

ԴՈՒՑԱԶՆԸ *(գրբ. դիւազն (քաջ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դուցազնը անէլ - Շփոթեցնել, շշմեցնել: *Ըտի թաքավէրին կուճուր տըղան էտ դիվէրէն դուցազնը ըրավ, նը՞ընածէն փըխճըցըրավ* (Ջ):

- Դուցազնը կըտըրէլ - Շփոթվել, շշմել: *Տըղան արչին վէր տը՞սնըմ ա, դուցազն ա կըտըրում, էլ գ՚ուդում չի, թա հինչ անէ* (Ջ):

ԴՈՒՔԱՆ *(արաբ. dukkān, թրք. dükkän)* - *գ.* 1. Ապրանքների մանրածախ վաճառքով զբաղվող առեւտրական ձեռնարկություն, փոքր խանութ: *Ախճիգ՚ը իտի գ՚ապէք՚ ա կ՚օրծըմ, էն առուտուրականը տինըմ ա ուրան դուք՚անըմը, ծախըմ* (ՀԺՀ, V, 181): 2. Մասնավոր արհեստանոց, որտեղ նաեւ վաճառում են արտադրանքը: *Մին դուք՚ան ըն շինալ, ըսքըսալ լուլա պըդրրաստէլը* (ԱԱ, 31):

- Դուք՚ան տինիլ - Մասնավոր խանութ կամ արհեստանոց բացել՝ հիմնադրել: *Մինը կա վէջ, թա էտ շէնումը դուք՚ան տինի* (Բ):

ԴՈՒՔԱՆ-ԲԱՋԱՌ - *գ.* Առեւտրի կետ: *Ըստէղ, պէլի, վէչ տընատար կա, վէչ ք՚ալվանսարա, վէչ դուք՚ան-բազար, վէչ մաղազիննէ...* (ՋՏ, Բ, 10):

ԴՈՒՔԱՆԲԱՇԻ - *գ.* Խանութպանների գլխավոր պետ: *Ծօռ տախտակը լանվ տանշի, Յարըս ա դուք՚անբաշի* (ԼՂԲ, 134):

ԴՈՒՔԱՆ-ԴԱՋԳԱՆՉ - *տե՛ս* ԴՈՒԳԱՆԴԱՋԳԱՆՉ:

ԴՈՒՔԱՆԴԱՐ *(թրք. dukandar)* - *տե՛ս* ԴՈՒՔԱՆՉԻ:

ԴՈՒՔԱՆՉԻ *(թրք. dükkänči)* - *գ.* 1.Մասնավոր խանութ պահող մարդ: *Էտ դուք՚անչին հըրուստանում ա, մին դուք՚ան էլ պէնում* (Ջ): 2. Խանութի վաճառող, գործակատար: *Էտ տըղան մին դուք՚ան ա պէնում, ախպօրըն էլ տինում դուք՚անչի* (Ջ):

ԴՕԳՈՒՆ - *տե՛ս* ԴԷԳՈՒՆ:

ԴՕԳՈՒՆԱԽԱՂ - *տե՛ս* ԴԷԳՈՒՆԱԽԱՂ:

ԴՕԳՎՕՐ - *տե՛ս* ԴՕՂՎՕՐ:

ԴՕԴՕՇ[1] *(գրբ. դօդօշ (քարաթոթոշ, մողեսի ցեղ)* - 1. *գ.* Գորտանման կենդանի, դոդոշ: *Պը՞լ ախպէրը էտ դօդօշը յօր ա ունէս, տինիս ծօցումը* (Ջ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԴՕՆԳԻ:

ԴՕԴՕՇ[2] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դօդօշ անէլ - Հանկարծակի վառել՝ բոցավառել: *Նօթը ածում ա էտ բօխճին յըրա, դօդօշ անում, ինք՚ը փախչում* (Ջ):

ԴՕՋԱ *(ռուս. доза, հուն. dosis)* - *գ.* 1. Դեղի որոշակի չափ՝ քանակ, որ տրվում է հիվանդին մի անգամ ընդունելու համար: *Դօխտըրը ճարէն յէշում ա, թա.- Դօզան շատ ա, էտքանըտ տաք վէչ* (Ջ): 2. Խմիչքի՝ որեւէ լուծույթի թնդություն՝ բարկություն: *Էս ըրաղէն դօզան պէցուր ա* (Բ):

ԴՕՋՈՒՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՅԱՎԱՆԼԱ:

ԴՕԼ[1] - *գ.* 1. Խոզի բույն, խոզանոց: *Վընքըցէք՚ ծըմակումը դօլէր ըն շինում, խօզ՚էրը տանում ընդը՞ղ* (Բ): 2. *փխբ.* Խոզանոցի նմանվող փոքրիկ ու կեղտոտ տնակ: *Թանգա հարթանը վը՞ննը տէմ ա անում, ըսկէսվօրը թա.- Յը՞ս էս դօլումը կէնալ չըմ* (Ջ):

ԴՕԼ[2]/ԴՈՒԼ *(թրք. dül (ծնունդ, զավակ)* - *տե՛ս* ԹՕԽՈՒՄ:

- Դօլու անէլ - *տե՛ս* Տուրուր տալ[7]:

ԴՕԼԱԲ/ՏՕԼԱԲ *(պրս. dolab, թրք. dolap (պահարան)* - *գ.* Պատի մեջ սարքած պահարան, որմնապահարան: *Էս աշպազըն ասալ ա.- Էն ա դօլաբումը, ք՚ինանմ, յէր կալ* (ՀԺՀ, VI, 51):

ԴՕԼԱՄԱ *(թրք. dolama (պտուտակաձեւ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դօլամա անէլ/տալ - Թուլթ թափելու ժամանակ շալը պտտել՝ քաշել թափվող ճյուղի տակ: *Թափչին հարայ ա տամ, թա.- Շալը դօլամա ըրէք՚, թօթը վէր տը՞ռավ* (Ջ):

ԴՕԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դօլամիշ անէլ/ինիլ - Ապրել, գոյատեւել: *...Վէր տանան տուս չըս կ՚ամ, փէշակըտ պընընցընըմ, հունց ը՞ս դօլամիշ ինիլու, հուվ ա՞ քու ղէյդրտ քաշէլու* (ՋՏ, Բ, 44):

ԴՕԼԱՅԻ *(թրք. dolayli (անուղղակի, անուղղակիորեն)* - *ած.* Ուղիղ գծի նկատմամբ շեղակի գցված՝ ձգված: *Ը՞տըղատ մին դօլայի կածան տանում ա տահանց բօստանը* (Ջ):

ԴՕԼԱՇԸՂ *(թրք. dolašik (խառնակ, խճճված)* - *ած.* Մեջմեջված, հասկերը տարբեր կողմերի վրա թեքված (արտ): *Դօլաշըղ արտը ամմէն մարթ կարէլ չի հընձի* (Ջ):

- Դօլաշըղ արտ հընձիլ - *տե՛ս* Կարճ կ՚անրի հընձիլ:

ԴՕԼԳԱՂ - *տե՛ս* ԱՐԱԳԻԼ:

ԴՕԼԴՈՒՐՄԻՇ *(թրք. doldurmak (լցնել ափսեի մեջ)* - *տե՛ս* ՍԻԼԼԱ[2]:

ԴՕԼԼԱՐ *(ռուս. доллар, անգլ. dollar)* - *գ.* ԱՄՆ-ի եւ որոշ այլ երկրների դրամական միավորը: *Դօլլարը գիբիլ ա տը՞ռալ* (Բ):

ԴՕԼԼՈՒ/ԴՕԼՈՒ *(թրք. dolu)* - 1. *տե՛ս* ՍԻԼԼԱ[2]: 2. *ած., գ.* Լրիվությամբ հատիկավորված (հասկ): *Տարէն վէր թուռույին ինի, հասկէրը դօլլու կինի* (Ջ):

ԴՕԼԼՈՒՂ/ԴՕՆԼՈՒՂ - *տե՛ս* ԸՌՕՃԻԳ՚: *Հանրըն ասըմ ա.- Բալա ջան, էլ կարըմ չըմ ըշխադէմ, ք՚ինա ըշխադէ, դօլլուղըտ պէր, տը՞սնամ, նօր մը՞ռնէմ* (ՆԼՂԺԲ, 57):

ԴՕԼՄԱ *(թրք. dolma (խճողակ)* - *գ.* Աղացած միսը խաղողի կամ կաղամբի տերեւների մեջ փաթաթելով կամ սմբուկի, լոլիկի, տաքդեղի մեջ խճողակելով՝ պատրաստվող կերակրատեսակ՝ տոլմա: *Մարթը հանդան կ՚ամ ա, պիրում ա, թա դօլման տինի ըռաշկէն, վը՞տը ընդէղէք՚ յօր ա օնում* (ՀԺՀ, V, 656):

ԴՕԼՉԱ *(պրս. dulče)* - *գ.* 1. Պղնձե կամ կավե թաս՝ փարչ: *...Էտ պառավը դօլչին մաչին թաքուն կ՚ուզում ա, պը՞ռրըմ, տամ էտ տըղին* (ՀԺՀ, V, 21): 2. *փխբ.* Անճոռնի կերպով մեծ (աման, քիթ եւն): *Էտ տըղան էտ քէթը դօլչա ըխճըկանը օգ՚ում ա* (Ջ):

ԴՕԼՈՒ - *տե՛ս* ԴՕԼԼՈՒ:

ԴՕԽԿԱԶ - *գ.* 1. Մեծ մահակ, գերան: *Մին դօխկազ ա յօր ունէս, ըտըրանց վէր թըկէս* (Բ): 2. Ցցված վիճակում չորացած կոճղ: *Էտ կըտըրած ծառէն դօխկազը մինչը՞վ միհէնգ՚ էն ա կընաս* (Բ): 3. *փխբ.* Բարձրահասակ, կոշտ ու կոպիտ (կին, աղջիկ): *Դօխկազ ախճիգ՚ ա, ընդրրա հու բի՞դի օգ՚ի* (Բ):

ԴՕԽՏԸՐ/ԴՕԽՏՈՒՐ *(ռուս. доктор, լատ. doctor)* - *գ.* 1. Բժշկության մասնագետ, բժիշկ: *Դօխտուր ըն ծէն տամ, էս դօխտուրը վըէր յէշում ա, տըէսնում ա՝ ախճիգ՝ը պատճառէվուր ա* (ՆԼՂԺԲ, 41): 2. *փխբ.* Որեւէ միջոց ճարող՝ հնարամիտ մարդ: *Հընգէրունքը էտ վէր տըէսնում ըն, ասում ըն.- Ա՛լիսան, տու դօխտըր ըս, դօխտըր* (Ձ):

ԴՕԽՏՈՒՐ - *տե՛ս* ԴՕԽՏԸՐ:

ԴՕԿԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դօկի անէլ - *տե՛ս* Ըռըհ՝ութի անէլ:

ԴՕՂ - *տե՛ս* ՏՕՂ[2]:

ԴՕՂԸՐ - *տե՛ս* ԴՕՂՈՒՐ:

ԴՕՂԸՐԴԱՆ - *տե՛ս* ԴՕՂՈՒՐԴԱՆ:

ԴՕՂԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴՕՂՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԴՕՂՎՕՐ/ԴՕԳՎՕՐ/ԴԱՂԱՎՕՐ/ԴԱԳԱՎՕՐ *(ռուս. договор)* - *գ.* 1. Պայմանագիր, գրավոր համաձայնություն: *Ուստան դօղվօրը տինո՛ւմ ա ջուբումը, արխային ք՝ինամ տօն* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՊԱՅՄԱՆ:

- Դաղավարից ինիլ - *տե՛ս* Պայման անէլ:

- Դօղվօր կապէլ - 1. Պայմանագիր կնքել: *Դա՛վրիշը մին խըրէգ՝ մըտածում ա, ասում.- Յէ՛ք յէս նան տու դօղվօր կապինք՝...* (ՀԺՀ, VI, 116): 2. *տե՛ս* Պայման անէլ:

ԴՕՂՈՒՐ/ԴՕՂԸՐ *(թրք. doğru)* - *տե՛ս* ԴՈ՛ՒՋ (4): *...Ծէն ա տամ, թա.- Դօղուրը ասէ, թաքավէրը էս լօխ դո՛ւզ ա՞ անում, թա չէ՞* (ՀԺՀ, VII, 297):

ԴՕՂՈՒՐԴԱՆ/ԴՕՂԸՐԴԱՆ *(թրք. doğrudan)* - *վ. տե՛ս* Դո՛ւզ վէր:

ԴՕՂՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ԴՕՂԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴՈ՛ՒՋԸՑ(Ը)ՆԷԼ(1): *...Ըստէղ ատվակատ, սուդյա, յասաղուլ չի կա, վէր ըռը՝ըվաթավ սօտը դօղըրցընէն...* (ՋՏ, Բ, 9):

ԴՕՄԻՆՕ *(ռուս. домино, իտ., ֆր. domino)* - Կետերով նշանակված հատուկ տեսակի ոսկրե կամ փայտե թիթեղիկներով խաղ: *Հիլիվուրնէն հըվաքվում ըն հըյաթումը, դօմինօ խաղ անում* (Բ):

ԴՕՄՓ - *տե՛ս* ԴԸՄՓ:

- Դօմփ անէլ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԱԼ:

ԴՕՄՓԱԴՕՄՓ/ԹՕՄՓԱԹՕՄՓ - *գ.* Բամբյուն, թնդյուն: *Էտ դօմփադօմփը տահանց սըրտաճաք ա անում* (Ձ):

ԴՕՅԴԱՂ/ԴՕՅԴՈՒՂ - *ած.* Չափից ավելի բարձրահասակ: *Էտքան դօյդաղ մարթ վէշ մին տը՝էղ կա վէչ* (Բ):

ԴՕՅԴՈՒՂ - *տե՛ս* ԴՕՅԴԱՂ:

ԴՕՅԸՄՋԱ - *տե՛ս* ԴՕՅԸՆՋԱ:

ԴՕՅԸՆՋԱ/ԴՕՅԸՄՋԱ/ԴՕՅՈՒՆՋԱ/ԴՕՅՈՒՄՋԱ *(թրք. doyunča (հոգնելու չափ)* - *մ.* Բավականին: *Էտ տըղան տօն ա ք՝ընո՛ւմ, վը՝էր տանը դօյընջա դինջանա, վը՝էր ո՛ւրո՛ւգ՝ունը ք՝ինի էտ հարսին տօնը* (ՀԺՀ, V, 226):

ԴՕՅՆԻԳ՝ - *տե՛ս* ԴՕՆԴԻԳ՝:

ԴՕՅՈՒՄՋԱ - *տե՛ս* ԴՕՅԸՆՋԱ:

ԴՕՅՈՒՆՋԱ - *տե՛ս* ԴՕՅԸՆՋԱ:

ԴՕՆ[1] - *գ.* Հանդերձանք, զգեստավորում, արտաքին ձեւավորում: *Մարթը ասմա.- Վէ՛չ սըփատըտ ա կարքէն, վէ՛չ դօնըտ, ք՝ը՝էգ տանիմ, հինչ ա՞նիմ* (Ձ):

ԴՕՆ[2] - Գործածվում է *Մըթկէն դօնը ըղնէլ, Մըթկէն դօնը քըցիլ* կապակցությունների մեջ:

ԴՕՆԼ-ԴՕՆԼ - *տե՛ս* ԴԼՆԼ-ԴԼՆԼ:

ԴՕՆԳԸՋԼԸՂ/ԴՕՆԳՈՒՋԼԸՂ - *գ.* Ջրաղացի նովի ներքեւի մասը: *Շարմաղը սընդօղան ծէն ա տամ.- Մ՝ մարթ, թա պարի ըս, ինձ տո՛ւս կալ, թա չար ըս, կուփի տօ, ինձ սընդօղավը քըցի ճըղացէն դօնգըզլըղէն տակը* (ՆԼՂԺԲ, 31):

- Դօնգըզլըղը քար ըղնէլ - Գործը խափանվել: *Ըտըրա դօնգըզլըղը քար ա ընգալ էլիա, էն ա քէթը կախ ըրած* (Ձ):

- Դօնգըզլըղը քար քըցիլ - Գործը խափանել: *Ախմաղ մարթ ա, հիրըվանէն դօնգըզլըղը էզգանան քար ա քըցո՛ւմ* (Ձ):

ԴՕՆԳԸԼԻ - *տե՛ս* ԴՕՆԳԻ:

ԴՕՆԳԻ/ԴՕՆԳԸԼԻ/ԴՕՆԳԼԻ/ԴԱՆԳ(Ը)ԼԱ *(թրք. dangalak)* - *ած.* Ապուշ, բթամիտ: *Մին դօնգի մարթ ք՝ինամ ա փանդու, յէր ա ինո՛ւմ ծառը, ըսկըսում տական կըտրէլը* (ՆԼՂԺԲ, 119):

- Դօնգի դօդօշ - Շատ ապուշ, շատ բթամիտ: *Ըտըրան ինըմ ա մին դանգըլա դօդօշ կընէգ՝* (ՀԺՀ, V, 433):

- Դօնգի կըտրէլ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԱՆԱԼ:

ԴՕՆԳԻ-ԴԸԼՄԱՋ - *տե՛ս* Դօնգի դօդօշ:

ԴՕՆԳԼԻ - *տե՛ս* ԴՕՆԳԻ:

ԴՕՆԳՈՒՋԼԸՂ - *տե՛ս* ԴՕՆԳԸՋԼԸՂ:

ԴՕՆԳՈՒՅԱ՛ՇԸ՝Վ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դօնգուիա՛շը՝վ տալ - *տե՛ս* Էշու տը՝էղ տինիլ:

ԴՕՆԴԻԳ՝/ԴՕՅՆԻԳ՝ - Տակառի վերեւի եւ ներքեւի տախտակամած մասերը: *Պուժկէն դօնդիգ՝ը փըթալ ա, փուխէլի յա* (Բ):

ԴՕՆԸՄ - *տե՛ս* ԴՕՆՈ՛ՒՄ:

ԴՕՆԼՈՒՂ - *տե՛ս* ԴՕԼԼՈՒՂ:

ԴՕՆՈՒՄ - *տե՛ս* ԴՕՆՈ՛ՒՄ:

ԴՕՆՈ՛ՒՄ/ԴՕՆՈՒՄ/ԴՕՆԸՄ *(թրք. dönem (շրջան, փուլ)* - *մ.* Անգամ, հեղ, նվագ: *Վար տաղատ աման դօնո՛ւմ ճո՛ւր ըն յօր օնում, տըրա հէտէ յէլ էտ պէրթէտ անումը տըրէլ ըն Ճըրապէրթ* (ԼՂԲՔ, 281):

ԴՕՇԱ՛Կ *(պրս. došāk, թրք. döšek)* - *գ.* Մեջը բուրդ, բամբակ եւն լցրած ու տափակացրած պարկ, որ գցում են մահճակալի վրա, ներքնակ: *Վէր մարթը ք՝ինում ա հանդը, էտ կընէգ՝ը դօշա՛կին տակը պըտըռում ա, հիլին հանում...* (ՀԺՀ, V, 411):

ԴՕՇԼԻԳ՝ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿԷՏԱՆ:

ԴՕՍՏ *(պրս. dust, թրք. dost)* - *գ.* 1. Բարեկամ, մտերիմ մարդ: *Էս մարթը ո՛ւրա՛ն կընգանը նըհէտ էնքան դօստ ա իլա՛լ, վէր միշտ մին ըմանըմ ըն իլա՛լ հաց ուտէս* (ՀԺՀ, V, 470): 2. *փխբ.* Սիրային կապերի մեջ գտնվող անձերից յուրաքանչյուրը մյուսի նկատմամբ, սիրեկան, սիրուհի: *Էք՝սը քըսը-փըսին ըղնում ա շէնը, թա Ա՛րիվհատը Սանթուրէն դօստը՝ն ա* (Ձ):

- Դօստ ինիլ - Մի բան շատ սիրել, նրա նկատմամբ թուլություն ունենալ: *Տըղամարթը վէր խըմէլին նըհը՝ետ դօստ իլա՛վ, տօնը ըշխադանք չի պիրիլ* (Ձ):

ԴՕՍՏ-ԴՈ՛ՒՇՄԱ՛Ն - *գ.* Բարեկամ ու թշնամի, լավն ու վատը կամեցողը: *Դօստը-դո՛ւշմա՛նը նը՝էղ օրը՝ն ա մա՛հլո՛ւմ անում* (Ձ):

- Դօստը-դո՛ւշմա՛նը ճօկէլ - Իր շահը հասկանալ: *Դանգլա մարթ ա, դօստը-դո՛ւշմա՛նը ճօկում չի* (Ձ):

ԴՕՎ - *տե՛ս* ԴԷՎ:

ԴՕՎԸՐ/ԴՕՎՈ՛ՒՐ *(պրս. dovran (շրջան, ժամանակ)* - *տե՛ս* ԴԱ՛Ր(2, 3, 4):

- Դօվըր անէլ - 1. Պատմել, տեղի ունեցած դեպքերը թվարկել: *Աշըղը վար ըսկըսալ ա դօվըր անէլը, Ալիխանէն հընգէրը յէր ա կէնում, թա տո՛ւս կ՝ա՛...* (ՀԺՀ, VII, 44): 2. Լավ կյանք վարել, երջանիկ ժամանակ անցկացնել: *Դէրվիշը ասմա.- Օգում ըս ջա՛հիլ վախտըտ դօվըր ա՞նիս, թա ա՛հիլ վա՞խտըտ* (Ձ):

ԴՕՎԼԱ՛Թ - *տե՛ս* ԴՕՎԼԱ՛Թ:

ԴՕՎԼԱ՛Թ/ԴՕՎԼԱ՛Թ *(արաբ. dovlet, պրս. davlat, թրք. devlet)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՀԸՐԸՍՏՈԹՈՒՆ: *Տահանց լ՝ավ դօվլա՛թ ա իլալ...* (ՀԱԲ, 15, 151): 2. Երջանկություն, հաջողություն: *Էտ յը՝էզնը դօվլա՛թ շատ ա պէրալ տահանց հը՝էտէ* (Ձ): 3. Հաջողություն, երջանկություն բերող անձ կամ իր: *Ասըմ ըն՝ խըլէգնին հա՛ք՝ին դօվլա՛թ ա, հու վէր տինի ջուբումը, կօրծէրը աչ ա ք՝ինա՛կա՛ն* (Ձ): 4 Սիսեռի, լոբու հատիկ, կորիզ, մետաղադրամ եւն, որ դնում են գաթայի՝ թխվածքի խմորի մեջ եւ թխում. ում բաժնի մեջ հայտնվում է այդ իրը, երջանիկը համարվում է նա: *Ք՝ա՛թա՛ն կըտօրում ըն, դօվլա՛թը ըղնում ա այուն* (Ձ):

ԴՕՎԼԱԹ-ԿԸՐԿԷՆԷ - *գ.* Ձեթով ու դոշաբով պատրաստած մեծ կարկանդակ, որի մեջ որպես դովլաթ դնում են սիսեռ, լոբու հատիկ կամ այլ իր: *ԴՕվլաթ-կըրկէնէն տինում ըն սուփրէն, խոխէնքը լօխ հըվաքվում ըն* (Ձ):

ԴՕՎԼԱԹՎԷՐ - *տեմ* ԴՈՒՎԼԸԹՎԷՐ:

ԴՕՎԼԱԹՏԱՐ - *տեմ* ԴՈՒՎԼԸԹՏԱՐ:

ԴՕՎՐԻՇ - *տեմ* ԴԷՐՎԻՇ:

ԴՕՎՈՒՐ - *տեմ* ԴՕՎԸՐ:

ԴՕՐՎԻՇ - *տեմ* ԴԷՐՎԻՇ:

ԴՕՓԱՆ - *տեմ* ՀԻԾԸԼԱՆՏԸՊ:

ԴՕՓԻ - *գ.* Թասաձեւ գլխարկ: *Ուրուգ՚ունը վէր կ՚աս ա, Միսակը էլլա դօփին տինիս ա կըլխէն, տուս կ՚աս* (Ձ):

Զ

ԶԱԲԱՍՏՈՓԿԱ *(ռուս. забастовка)* - *գ.* Գործադուլ: *Ժըղովուրթը զաբաստոփկա յըն անում* (Բ):

ԶԱԲՕՐ *(ռուս. забор)* - *տեմ* ՀԱՍԱՐ:

ԶԱԳ(Ը)ՐԱՆԻՑԱ *(ռուս. заграница)* - *գ.* Արտասահման: *Այան ասմա.- Մունք մէր շէնան տուս յըէկած չընք, ամմա մէր հարթնէրը զագըրանիցա էլ ըն քինամ* (Ձ):

ԶԱԺԻԳԱԼԿԱ *(ռուս. зажигалка)* - *գ.* Լուցիչ, կրակվառիչ: *Զաժիգալկան նի յա կըցընում, տէմ անում խոտէն* (Բ):

ԶԱԼ *(ռուս. зал, ֆր. salle)* - *գ.* Մեծ սրահ՝ սենյակ, դահլիճ: *Զալը մաքրէլ ա տամ, պըրծնում, ուրան նըշանածը յօր օնում, մըտնում տօնը...* (ՀԱԲ, 15, 19):

ԶԱԼԸՄ/ԶԱԼՈՒՄ *(արաբ. zālim, պրս. zālum, թրք. zalim (անգութ, դաժան)* - *ած.* 1. Ճարպիկ, ձեռներեց, գործունյա: *Զալըմ տըղա յա* (Բ): 2. Դաժան, կատաղի: *Լէնգ՚ Թէմուրը շատ զալըմ մարթ ա իլալ* (Ձ): 3. Ուժեղ, սաստիկ: *Զալըմ ցօրտ ըրավ, ծառէրը ցօրտ տարավ* (Ձ): 4. Ամուր, պինդ: *Մին զալըմ ք՚օթուկ կար, հիշկան թըխէցէ, պուք չի յըէկավ* (Ձ):

ԶԱԼՀԱ - *տեմ* ԶԱՀԼԱ:

ԶԱԼՀԱՔՈՒՇ - *տեմ* ԶԱՀԼԱՔՈՒՇ:

ԶԱԼՈՒՄ - *տեմ* ԶԱԼԸՄ:

ԶԱԼՕԳ *(ռուս. залог)* - *գ.* Պարտատիրոջ մոտ պարտապանի թողած գրավականը, գրավ: *Զալօգը թօղում ա, փուլը յօր օնում* (Ձ):

- Զալօգ տինիլ - Որպես գրավ՝ պարտատիրոջը շարժական կամ անշարժ որեւէ գույք հանձնել: *Մանվէլը տօնը զալօգ ա տինում, փուլը յօր օնում, տըղէն տուրմա ըզադում* (Ձ):

ԶԱԽԿԻՆԱ - *մ.* Հանկարծակի եւ ուժգնորեն: *Տըղան զախկինա թըխում ա, դէվին իրըէք կըլօխը կըտըրում* (Ձ):

ԶԱԽՕՏ *(ռուս. заход (մտնել)* - *տեմ* ԸԲՕՌՆԻ: *Ճարը կըտրած էտ ախճիգ՚ը էտ ջիգ՚ան տանըմ ա, զախօտը քըցըմ* (ՀԺՀ, V, 165):

ԶԱԿԱԶ *(ռուս. заказ)* - *գ.* Որեւէ բան պատրաստելու՝ արտադրելու՝ տրամադրելու հանձնարարություն՝ պատվեր: *Ուստան ասմա.- Զակազ շատ օնիմ, էն մին ամէսը յըէ՚ք* (Ձ)

- Զակազ տալ - Որեւէ բանի պատվեր տալ, պատվիրել: *Չօբանը զակազ ա տամ, ուրան հըէտէ մին լ՚ավ փափաղ ըն կարում* (Ձ):

ԶԱԿԱԶՆՕՅ *(ռուս. заказной)* - *ած.* Պատվերով կատարվող՝ պատրաստվող՝ արտադրվող: *Զակազնօյ կօրծը բիդի յըտըցընիս վէչ* (Բ):

ԶԱԿՈՒՍԿԻ *(ռուս. закуска)* - *գ.* Թեթեւ ուտեստ: *Աղտիրանանը յըէրը լ՚ավ զակուսկի չի կա հուդրութօցուց հըէտէ* (Ձ):

- Զակուսկի անել - *տեմ* Նըհար անել: *Աղվէսը թա.- Մին թիթէվ զակուսկի անէնք՚, մինչէվ հըրսանէք՚ը կըսկըսվէ...* (ՀԺՀ, VII, 223):

ԶԱԿՕՆ *(ռուս. закон)* - *տեմ* ՕՐԷՆՔ՚:

ԶԱԿՕՆՆԻ *(ռուս. законный)* - *տեմ* ՈՒՐԷՆՔ՚ԱՎ:

ԶԱՀԱՐՄԱՐ - *տեմ* ԶԱՀԸՐՄԱՐ:

ԶԱՀԸՐՄԱՐ/ԶԱՀԱՐՄԱՐ/ԶԱՀԻՐՄԱՐ/ԶԱՀՈՒՐՄԱՐ *(պրս. zehr (թույն) + mar (օձ)* - *տեմ* ԶԸՀԱՐ:

ԶԱՀԻՐՄԱՐ - *տեմ* ԶԱՀԸՐՄԱՐ:

ԶԱՀԼԱ/ԶԱԼՀԱ *(պրս. zelle, թրք. zahla)* - 1. *գ.* Ձանձրույթ, տաղտկություն: *Էտ կօրծէն զանիլանն շատ ա* (Բ): 2. *ած.* Ձանձրալի, տաղտկալի: *Զանիլա կօրծան բիդի ղըրաղ կէնաս* (Ձ):

- Զանիլա(ն) տանել - Ձանձրացնել, տաղտկացնել, գլուխը տանել: *...էնքան մէրուանց զանիլանն տարալ ըն, վէր ըստահանք մըսլըհաթ ըն ըրալ՝ քօչին...* (ԱԱ, 24):

- Զանիլանն քինիլ - Ձանձրանալ, տաղտկանալ, գլուխը գնալ: *Էտ կընէգ՚ը էնքան խօսում ա, մարթին զանիլանն ք՚ինում ա* (Ձ):

- Զանիլա չինիլ - Տրամադրություն չունենալ՝ չլինել: *Կընէգ՚ը ասմա.- Զանիլա չօնիմ հըրսանէք՚ կ՚անի, տուք ք՚ը՚էցէք՚* (Ձ):

ԶԱՀԼԱՔՈՒՇ/ԶԱԼՀԱՔՈՒՇ - *տեմ* ԶԱՀԼԱ:

- Զանիլաքուշ անել - *տեմ* Զանիլա(ն) տանել:

- Զանիլաքուշ ինիլ/տըէռնալ - *տեմ* Զանիլանն քինիլ:

ԶԱՀՄ - *տեմ* ԶԱՀՄ:

ԶԱՀՄ/ԶԱՀՄ *(թրք. zahme)* - *գ.* Երկյուղ՝ սարսափ ներշնչող ազդեցություն, աներեւույթ զորություն: *Ըստըրա զանիմանն լօխ տըղտօղում ըն* (Ձ):

- Զանիմը (վէր) կօխէլ - Երկյուղել, սարսափել, վախից դողալ: *Օխնը վէր տուս ա կ՚ամ, թաքավէրին տըղան էլ կարում չի խօսէ. զանիմը վէր ա կօխում* (Ձ):

ԶԱՀՄԱԹ *(արաբ. zahmat, թրք. zahmet)* - *գ.* Նեղություն, հոգս, ջանք, չարչարանք: *Էտ մարթը անջախ-անջախ կըլխու վա ըղնում, վէր էտքան զանմանթը նըհախ տըէղան ար* (Ձ):

- Զանիմանթը ծօրը նըվէր ածէլ/ինիլ - Նեղությունը՝ ջանքը՝ կատարած աշխատանքը իզուր կորցնել՝ կորչել: *Սաղ գ՚անքը կօրծ ա ըրալ, վէրչումը զանիմանթը ծօրը նըվէր ա իլալ* (Բ):

- Զանիմանթ քաշիլ - Նեղություն կրել, հոգալ, ջանք թափել, չարչարվել: *Թաքավէրը ասմա.- Շընուրհակալ ըմ, վէր զանիմանթ ըս քաշալ, յըէկալ* (Ձ):

ԶԱՀՄԱԹՀԱԽԻ - *գ.* Կրած նեղության, կատարած աշխատանքի դիմաց կատարվող վարձատրություն: *Թանջիրը ծառէն զանիմանթհախին մին հափուռ վըէսկէ յա տամ* (Ձ):

ԶԱՀՄԱԹՓՈՒԼԻ - *տեմ* ԶԱՀՄԱԹՀԱԽԻ:

ԶԱՀՄԱԹՔ՚ԷՇ *(թրք. zəhmətkeš)* - *ած.* Նեղություն կրող, ջանք թափող, չարչարվող: *Ըղբըլիշանց Սուրէնը զանմանթք՚էշ մարթ ա* (Բ):

ԶԱՀՄԱՆ/ՍԱՀՄԱՆ *(գրբ. սահման)* - *գ.* 1. Իրար կից տերությունների՝ տիրույթների՝ հողերի եւն սահմանաբաժան գիծը, սահման: *Ղարաբաղա մին էլ Իրանա զահմանը Արախս կըէտընա* (Բ): 2. Որեւէ սահմանագծից ներս գտնվող տարածություն՝ վայր: *...Նահանց զահմանը վէշ մինը կարըմ չի ընցնէ* (ՀԺՀ, V, 359):

- Զահմանը ընցընէլ/կօխ տալ - 1. Սահմանը խախտել: *Էտ թօրքէրը զահմանը ընցընում ըն, ք՚ինամ Իրան* (Ձ): 2. *տեմ* Չափը ընցընէլ:

- Զահման տինիլ - Սահման որոշել, սահմանազատել, անջրպետել: *Պիրում ըն զահման տինում, արտէրը ուրուր անա ճօկում* (Ձ):

ԶԱՀՄԱՎ - *տեմ* ԶԱՀՄԱՎ:

ԶԱՀՄԱՎ/ԶԱՀՄԱՎ - *ած.* Երկյուղ ազդող, սարսափազդու: *Նախագան բիդի զանմավ ինի, վէր կօրծը առաչ ք՚ինի* (Բ):

ԶԱՀՐԸԶԸԽԿՈՒՄ/ԶԱՀՐՈՒԶԸԽԿՈՒՄ *(պրս. zehr (թույն) + արաբ. zakkum (դժոխքում աճող ծառ՝ խիստ դառը պտուղներով)* - *տեմ* ԶԸՀԱՐ:

ՋԱՀՈՒՋԸԽԿՈՒՄ - *տե՛ս* ՋԱՀՈԸ-ՋԸԽԿՈՒՄ:

ՋԱՀՈՒՐՄԱՐ - *տե՛ս* ՋԱՀԸՐՄԱՐ:

ՋԱՂԱՐ/ՋԱՂԱՐ - *տե՛ս* ՇԷԳ:

ՋԱՂԱՐ - *տե՛ս* ՋԱՂԱՐ:

ՋԱՄ *(ռուս. зам)* - *գ.* Որեւէ ղեկավարի տեղակալ: *Հէդուշին տըղան մինիստըրու զամ ա* (Բ):

ՋԱՄԲ - *գ.* Ջրաղացի քարերի շուրջը հավաքված կեղտոտ այլուր: *Ամմէն քըշէր մին արչ կ՚ալիս ա իլալ էտ զամբը լըպըզտէլիս, ք՚ինալիս* (ՆԼՂԺԲ, 112):

Ջամբը կօտրրէլ - *տե՛ս* Շընախտը կուտրրատէլ:

ՋԱՄԲԱՂ - *գ.* Վայրի ծաղկի տեսակ: *... Ռանգ՚ըտ տը՚ղէն զամբաղ ըս* (ԼՂԲ, 247):

ՋԱՄԲՈՒԼ/ՋԱՆԲՈՒԼ *(գրբ. զամբիւղ, զամբիլ)* - *գ.* Կողով, զամբյուղ: *Յէշում ա տըսնում՝ մին սէրուն հարթը, զամբուլը ծէրքէն, արտէն մաչավը կ՚ամ ա* (ՆԱԲ, 116):

ՋԱՄՔՈՒՃ - *տե՛ս* ՋԷՄՔՈՒՃ:

ՋԱՄՔՈՒՉ - *տե՛ս* ՋԷՄՔՈՒՃ:

ՋԱՄՕԿ *(ռուս. замок)* - *տե՛ս* Ք՚ԸԼԻԴ:

ՋԱՅԱՎԼԷՆ(Ն)Ի *(ռուս. заявление)* - *գ.* Պաշտոնական ձեւով գրավոր խնդիրք՝ խնդրագիր՝ դիմում: *Մըհէնգ՚ Կարավաշգիրըն էլ օրը մին զայավլէնի յա տամ, վէր տ՚ուս կ՚ա, ք՚ընի, Ալի-Վալի խանը պէց չի թողում* (ՅԱԲ, 15, 109):

ՋԱՆԲՈՒԼ - *տե՛ս* ՋԱՄԲՈՒԼ:

ՋԱՆԳ - *տե՛ս* ՋԱՆԳ:

ՋԱՆԳԱԿ - *տե՛ս* ՋԱՆԳԱԿ:

ՋԱՆԳ/ՋԱՆԳ *(գրբ. զանկ)* - *գ.* 1. Մետաղյա, սովորաբար պղնձյա կոնաձեւ սնամեջ առարկա, որ ունի շարժական լեզվակ՝ հնչեցնելու համար: *Սավէտին վըխտէն էտ յը՚խծուն զանգ՚ը կ՚ուղացալ ըն* (Բ): 2. Այդ հարմարանքի առաջացրած ղողանջը: *Յը՚խծուն զանգ՚ը հըռանցէ յէլ ա ըսկանվում* (Ձ): 3. Հեռախոսային զանգահարություն: *Ախպօրը զանգ՚էրէն մըհալ չի ըրցում* (Բ):

- Ջանգ՚ տալ - 1. Զանգ հնչեցնել: *Էտ օրը դէրը քունավ ա ընցնում, հըսցընում չի վըխտէն զանգ՚ տա* (Ձ): 2. Հեռախոսով զանգահարել: *Զանգ ա տամ, ըրվօրը նըհը՚տ խօսում* (Բ):

- Ջընգը տալ - Վերջացնել, ավարտին հասցնել: *Մանուչար դային հանին զընգը տամ ա, մին վը՚ըց մօրթում, լօխ ճին ծէն տամ դանաղ* (Ձ):

ՋԱՆԳԱԿ/ՋԱՆԳԱԿ/ՋԷՆԳԱԿ *(գրբ. զանգակ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՋԱՆԳ(1): 2. *տե՛ս* ՋԸՆԳՕԼԱԿ: 3. Զանգակազգիների ընտանիքին պատկանող բույս՝ մուգ կապտագույն կամ մանուշակագույն զանգակաձեւ ծաղիկներով, զանգակածաղիկ: *Ջանգ՚ակը դաշանգ՚ ծաղէգ՚ ա* (Բ): *ած.* 4. *փխբ.* Զանգի պես հստակ ու հնչեղ, քաղցրահունչ: *Էտ տըղան զանգ՚ակ սաս օնէ* (Բ): 5. *փխբ.* Քչքչան, վճիտ ու սառնորակ: *Ղարաբաղ զանգ՚ակ ախպ՚ուրնէ շատ կա* (Բ): 6. *փխբ.* Շատ չոր, պինդ, կարծր: *Ջանգ՚ակ փանդ ա* (Բ):

- Ջընգ՚ակէն թըխէլ - Ուշադրության հրավիրել: *Ղըռի-բըռին ըղնում ա, նախագան էլ կարում չի զընգ՚ակէն թըխէ* (Ձ):

ՋԱՆԳԻ - *գ.* Հարուստ՝ իշխող մարդ: *Էս զանգ՚ին էն տըղէն ասալ ա.- էն փողը հիշտէղան ա՞* (ՅԺՅ, VI, 42):

ՋԱՆԳԻ-ՋԸՐԱՆԳԻ - *տե՛ս* ՂՕՉՉԱՂ (1):

ՋԱՆԳՈՒ - *տե՛ս* ՋԱՆԳՈՒ:

ՋԱՆԳՈՒ/ՋԱՆԳՈՒ - *գ.* Թամբից կախված օղակ՝ ոտնատեղ, ասպանդակ: *Բ՚ուրդան ծին սըլկըհալ ա, հառինէն վը՚ենը զանգ՚ուվան տանս ա պըրծալ, թըռչալ, ինգ՚ալ ք՚ըրծէն տակը* (ՆԼՂԺԲ, 148):

- Ջանգ՚ու տալ - Ասպանդակով խփել՝ հարվածել: *Թէվանը վէր զանգ՚ու վա տամ, ծին թըռչում ա* (Ձ):

ՋԱՆԴ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ջանդը քօռ անել - Մտադրությունները՝ ծրագրերը ձախողել՝ փլուզել: *Թանզգան հարթը ըտըրանց զանդը քօռ ըրավ* (Ձ):

ՋԱՆԴԱՎ - *ած.* Խելոք, շրջահայաց, հասկացող: *Շատ զանդավ տըղա յա* (Բ):

ՋԱՆԴ(Ը)ՐԱՆԻԿ - *գ.* Նորահարսի երեսի քող: *...Հարսը իտի անխօս, զանդրանիկը ըրցանծ, ամման հինչը անում ա...* (ԼՂԲ, 302):

Ջանդրանիկը իրը՚սէն - Համեստ, ամոթխած: *Էս թըվումըս զանդրանիկը իրը՚սէն կընէգ՚ խըրէգ՚ կա* (Բ):

ՋԱՆԸՎԷՍԿԱ - *տե՛ս* ՋԱՆՎԷՍԿԱ:

ՋԱՆԻՏ *(ռուս. занятый)* - *ած.* 1. Շատ զբաղմունք ունեցող, ծանրաբեռնված, զբաղված: *Ջանիտ մարթ ա, կարում չի, թա վախտ ըրթէնա, տըղէն փըսակէ* (Ձ): 2. Զբաղեցված, ոչ ազատ, ոչ թափուր: *Միհէնգ՚ Ղարաբաղ ազադ վը՚ղ չի կա, լօխ զանիտ ա* (Բ): 3. Սիրած՝ նշանած ունեցող: *Վէր ըխճըկա խուսցընում ա, ասում ա՝զանիտ ըմ* (Ձ):

- Ջանիտ անել - 1. Մեկին աշխատեցնել՝ որեւէ գործ անել տալ: *Շէնին ջիհիլնէն հըպարապ ըն, մինը կա վէջ՝ ըտահանց զանիտ անէ* (Բ): 2. Գրավել, բռնել (տեղ, պաշտոն, տարածք եւն): *Սաղ բաղը զանիտ ա ըրալ, թողում չի՝ վէշ մինը մուտանա* (Բ): 3. Կողմնակի բանով մեկին աշխատանքից կտրել, ուշադրությունը շեղել, ժամանակը խլել: *Հանը ասմա.- Բօլ ա, խըրէգ՚ ինձ զանիտ ըրէ՚ք՚, թուղը՚ցէք՚՝ կօրծըս անիմ* (Ձ):

- Ջանիտ ինիլ/տը՚ռնալ - Հոգ տանել, ժամանակը նվիրել որեւէ պարապմունքի՝ գործի: *Ուստան մին օր զանիտ ա տը՚ռնում, ըշխարքէս ամէնափիս, աղու ճարը շինում...* (ՅԺՅ, VII, 51):

ՋԱՆՎԷՍԿԱ/ՋԱՆԸՎԷՍԿԱ *(ռուս. занавеска)* - *գ.* Մեծ՝ երկար ու լայն կտոր, որ, վերից վար կախվելով, ծածկում՝ փակում է որեւէ բան (պատուհան, դուռ, սենյակի մաս եւն): *Զանվէսկան քաշում ա, տը՚սնում մին սիպտակ ծիյավէր պըլատէն ըռըշկին վը՚ենը* (Ձ):

ՋԱՆՑ *(գրբ. զանց (չափն անցնելը)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ջանց անել *(գրբ. զանց առնեմ)* - Անուշադրության մատնել, չհիշել: *Մօրը ասածը զանց ըրավ* (Ձ):

- Ջանց ինիլ/տը՚ռնալ - Անուշադրության մատնվել, չհիշվել: *Ըստրա էտքան ըրածը զանց ա ինում* (Բ):

ՋԱՆՔՈՒՃ - *տե՛ս* ՋԷՄՔՈՒՃ:

ՋԱՆՔՈՒՉ - *տե՛ս* ՋԷՄՔՈՒՃ:

ՋԱՊԱՋ - *տե՛ս* ՋԱՊԱՍ:

ՋԱՊԱՍ/ՋԱՊԱՋ *(ռուս. запас)* - *գ.* Կարիքի դեպքում օգտագործելու համար պահված պաշար, պահուստ: *Տընըստըրի կընէգ՚ը տանը զապասը կըտըրէլ չի* (Ձ):

ՋԱՊԻՍԿԱ *(ռուս. записка)* - *գ.* Համառոտ, կարճ գրություն: *...Մարթին յըրա մին զապիսկա ա կիրըմ, թա յէս քէզ սիրըմ չըմ, տու ըս գիղըմ, քու խօխէքը...* (ՋՏ, Բ, 170):

ՋԱՌ[1] *(պրս. zar (ոսկի)* - *ած., գ.* 1. Ոսկեթել: *Ջառ թիլէրավ մին գ՚ուլբա յա կ՚օրծում, դարկում թաքավէրին յըրա* (Ձ): 2. Ոսկեթել գործվածք, ոսկեթելից հյուսված: *Ջառ շօրէրը կ՚ը՚ցալ ա, Դարդէրըս պըլօրալ ա* (Ձ): 3. *տե՛ս* ՎԸ՚ՍԿԷ: *Ջառին դադիրը զարգ՚արը կըգ՚իդա* (ԱԲԲ, 23):

- Ջառ բըլբիլ - Հեքիաթներում հանդիպող ոսկեփետուր հրաշք թռչուն: *Ընդըրա քըշտէն տիրած վը՚սկէ ըստալին յըրան՝ մին վը՚սկէ դանփազըմ, զառ բիլբիլը յը՚ըք ա ասըմ* (ՅԺՅ, V, 19):

ՋԱՌ[2] *(թրք. zar)* - *գ.* Ոսկրից կամ այլ նյութից պատրաստված խորանարդիկ, որի կողերին փորված են մեկից վեց փոսիկներ՝ նարդախաղի համար: *Ջառը քըցում ա, ճօխտակ վէց ա ըղնում* (Ձ):

- Ջառ փըռնէլ - Ջառերն այնպես նետել, որ ցանկացած նիշերը ստացվեն: *Ինտէմը խային ա խաղ անում. զառ ա փըռնում* (Ձ):

ՁԹՌ[3] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ձթռի կ'ալ - 1. Հավանություն տալ, ընդունել, համաձայնել: *Մարթը զթռի յա կ'ամ, կընգանը մին շէփտավ դարկում հանանց տօն* (Ձ): 2. Գութը շարժվել, խղճահարվել: *Թաքավէրը էտ խօնցը վէր ըտի տըկլօր տը՛սնում ա, զթռի յա կ'ամ* (Ձ):

ՁԹՌԻԼ - *նբ. տե՛ս* Ձըռանախշ տալ:

ՁԹՌԽԱՆԱ - *տե՛ս* ՁԹՌԽԱՐԱ:

ՁԹՌԽԱՐԱ/ՁԹՌԽԱՆԱ *(թրք. zərxara)* - *գ.* Ոսկեթելով զարդարված կանացի հագուստի տեսակ: *Ամմա լօխճան դանշանգը ընդրա կընէգընն ար, զթռխարա խաս շանէրրը...* (ՀԺՀ, V, 142):

ՁԹՌՂԱԼԱՄ *(թրք. zərğələm)* - 1. *գ.* Ոսկեղեն գրիչ, ոսկյա գրիչ: *Զթռղանլամը յօր ա ունէս, հինչու տը՛սալ ա՝ դըվթանրումը կ'իրիս* (Ձ): 2. *ած. փխբ.* Ոսկեղեն բաներ գրող, հանճարեղ: *Խաբարը հըսցընում ըն թաքավէրին, վէր փըլան յիրգիրումը ըստի մին զթռղանլամ մարթ կա* (Ձ):

ՁԹՌՎԱՐԱՂ *(պրս. zar (ոսկի) + արաբ. varak (թերթ)* - *գ.* 1. Առարկաները պատելու ոսկու լուծույթ, ոսկեջուր: *Էտ ժուլիգ'ը էտ փարչը զթռվարաղ ա քըսում, տանում բըզարումը թանգ' ծախում* (Ձ): 2. Ոսկու բարակ՝ նուրբ շերտ՝ թերթ: *...Իմ յարիս շէգ' բէղէրը Ձթռվարաղ կակօղ շամ ա* (ԼՂԲ, 36):

ՁԹՎԱՐԿԱ *(ռուս. заварка)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՉԱՅ(2): *Ուստան թա.- Ձավարկան բօլ-բօլ ընը՛ցէք'* (ԱԱռ, 32): 2. Թեյի չորացած տերեւներից պատրաստված թուրմ, որի հետ եռացրած ջուր խառնելով՝ թեյ են ստանում: *Ձավարկան ածում ա, ըստի մօք խըմում* (Բ):

ՁԹՎԱՑԿՕՅ *(ռուս. заводской)* - *ած.* Գործարանի արտադրած, ոչ ինքնաշեն: *Միհէնգ' լօխ զավացկօյ ապըրանք ըն պինըցընում* (Բ):

ՁԹՎՁԱԼԱԳ' - *տե՛ս* ՁԹՎՁԱԿ:

ՁԹՎՁԱԿ/ՁԹՎՁԱԼԱԳ' *(թրք. zevzek)* - *ած.* Դատարկախոս, շատախոս, թեթեւամիտ: *Ձթվզակ մարթ ա Աբօն* (Բ):

ՁԹՎԹԷԼ - *նբ.* Գրավել, տիրել, խլել: *Փանանի խանը Մէլիք-Շահնազարէն վը՛ղէրը էլ ա զավթում* (ԼՂԲ, 335):

ՁԹՎԹ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՁԹՎԹԷԼ-ի:

ՁԹՎԹԸՐԸԿ *(ռուս. завтрак)* - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԸՆԱՀԱՑ:

ՁԹՎՕՂ/ՁԹՎՕՏ *(ռուս. завод)* - *գ.* 1. Արդյունաբերական՝ արտադրական՝ արհեստագործական մեծ ձեռնարկություն, գործարան: *Քինամ ա քաղաք, զավօդումը կօրծ անում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Ք'ԱՐԽԱՆԱ:

- Ձավօդը կապվէլ - Այլեւս չծննդաբերել, ծննդաբերելու հնարավորություն չունենալ, չբեր դառնալ: *Անդար անիմ ըստի թիվը. ջանիլ հարթնէրը դասիդ տը՛ղան ճար-ճուր ըն խըմում, վէր զավօդը կապվէ, խօխա չի պիրին* (Բ):

ՁԹՎՕՂՉԻ/ՁԹՎՕՏՉԻ *(ռուս. заводчик (գործարանատեր)* - *գ., ած.* Օղի թորող, օղի թորելու սարքը աշխատեցնող: *Ձավօդչին էտ մարթին արաղը քաշում ա, շըհաղը յօր չօնում* (Ձ):

ՁԹՎՕՏ - *տե՛ս* ՁԹՎՕՂ:

ՁԹՎՕՏՉԻ - *տե՛ս* ՁԹՎՕՂՉԻ:

ՁԹՏ *(արաբ. zād (ճանապարհի պաշար)* - *տե՛ս* ՊԷՆ:

ՁԹՏԷԳ'[1]/ՁԷՏԷԳ'[1] *(գրբ. զատիկ)* - *գ.* Քրիստոնեական տոն՝ նվիրված Քրիստոսի հարության հիշատակին: *Ձատէգ'ը մը՛ծ պաքանը յը՛տընն ա հինում* (Բ):

- Ձըտէգ'ու ծանու - 1. Ձատկի տոնին ներկված ձու: *Մարթա մին զըտէգ'ու ծանու յէր կալանծ՝ խօխէնք'ը տանուս ըն կ'ամ ք'ուչանա* (Ձ): 2. Սիրուն, նախշուն, գույնզգույն: *Փըռնում ա ըռանգ'էր քըսում, շինում զըտէգ'ու ծանու* (Ձ):

ՁԹՏԷԳ'[2]/ՁԷՏԷԳ'[2] - *գ.* Կարմիր գույնով եւ սեւ խայտերով փոքր, կարծրաթեւ միջատ: *Էտ զատէգ'ը թըռչում ա, կ'ամ չուբանէն ըխճըկանը ջընադէն նըստում* (Ձ):

ՁԹՏՕ *(ռուս. зато)* - *շ.* Բայց դրա փոխարեն, փոխարենը: *Հումային վը՛խճարը կօրավ, զատօ կավըն էլ ճօխտակ ծընից* (Բ):

ՁԹՐ - *տե՛ս* ՁԸՎԻՐ:

ՁԹՐԱԺԷՆ(Ն)Ի/ԺԱՐԱԺԷՆ(Ն)Ի *(ռուս. заражение)* - *գ.* Հիվանդություն հարուցող մանրէների՝ վարակի ներթափանցումը մարմնի մեջ: *Ձարաժեննին փիս պէն ա* (Բ):

- Ձարաժեննի ընցընէլ/տը՛ռնալ - Վարակվել, վարակը ներթափանցել մարմնի մեջ, փոխանցվել առողջ օրգանիզմին: *Խը՛ղճէն վը՛ննը զարաժէննի տը՛ռավ, տանանջվից, տանանջվից, մը՛ռավ* (Ձ):

ՁԹՐԱՄԱԹ - *ած.* Ձարմանք պատճառող, զարմանալի: *...Իծծունա իվիլ ցիրկ ընք քէցալ, շատ զարամաթ պէնէր տէսալ...* (ՁՏ, Ա, 154):

ՁԹՐԱՐ/ՁՈՒՐԱՐ *(արաբ., պրս., թրք. zarar)* - *տե՛ս* ՎԸՆԱՍ:

ՁԹՐԱՐԼԻ/ՁՈՒՐԱՐԼՈՒ *(թրք. zararli)* - *ած.* Վնասակար, վնաս պատճառող: *Կ'ուլը զարարլու հէյվան ա* (Բ):

ՁԹՐԱՓԱԹ *(թրք. zarafat (հնարամտություն)* - *տե՛ս* ԳԱՓ: *Ախճիգ'ը ք'ինանամ ա տըրա կօշտը էլ, զարափաթնէ անում...* (ՀԺՀ, VII, 119):

ՁԹՐԱՓԱԹՉԻ *(թրք. zarafatči)* - *տե՛ս* ԳԱՓՉԻ:

ՁԹՐԱՓԱԹՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԳԸՓԸՎԱՐԻ:

ՁԹՐԱՓԱԹՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԳԸՓԸՎԱՐԻ:

ՁԹՐԲ *(արաբ. zarb (սաստկություն), թրք. zarp (հարված, զարկ, ուժեղ ցավից առաջացած ազդեցություն)* - *գ.* Թափ, ուժի սաստկություն: *Ըտըրա զարբէն վէշ մին պէն հըսնէլ չի* (Ձ):

- Ձարբ անէլ - Ուժ գործադրել, թափ առնել: *Մին խիլլա տէն զարբ ա անըմ, շէնան մուտանըմ, սըկսում կընգանը ծէն տալը* (ՀԺՀ, V, 609):

- Ձարբ ըղնէլ - 1. Շատ կամ ծանր աշխատանք կատարելուց ձեռքի դաստակը ցավել՝ վնասվել: *Էնքան քար ա քանդանլ, ծը՛ղքը զարբ ա ընգալ* (Բ): 2. Ուժասպառվելուց հետո նորից կազդուրվելով՝ թափ առնել: *Էրկու շէբաթ դինջանում ա Աղաջանը, էլհա զարբ ըղնում* (Ձ):

- Ձարբ կօխէլ/յը՛ր օնէլ - *տե՛ս* Ձարբ անէլ:

ՁԱՐԲԱԲ *(պրս. zaz-baf)* - 1. *գ.* Մետաքսյա ոսկեթելից հյուսված կտոր՝ դիպակ: *Էտ թանջիրը էզգանան զարբաբ ար պիրիս, ըտը՛ղ ծընխէս* (Ձ): 2. *ած.* Այդ կտորից կարված, դիպակե: *Ասալ ա.- Լ'ավ, զարբաբ յօրղան-դանշանում քօն կինի...* (ՀԺՀ, VI, 90):

ՁԱՐԳ'ԱՐ *(պրս. zargar)* - *գ.* Ոսկերիչ: *Վը՛սկուն չադիրը զարգ'արը կընգ'իդան* (ԱԲԲ, 90):

ՁԱՐԳ'ԱՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՁԸՐԳ'ԸՐՕԹՈՒՆ:

ՁԱՐԴԱ - *տե՛ս* ՁԱՐԴԱ՝:

ՁԱՐԴԱ՝/ՁԱՐԴԱ *(պրս. zārd (դեղին, դեղնագույն (ձիու մասին)* - *ած., գ.* Խոշորահատիկ ու ոսկեգույն (ցորենի տեսակ): *Ըտէղէտ հօղընն էլ շատ պէրքատու վա իլալ, ըտէղ էլ մէնակ զարդա ցորէն ըն իլալ վընրէլիս* (ԱԱ, 29):

ՁԱՐԴԱՎ - *ած. տե՛ս* Աղու արմունջ:

ՁԱՐՁԱՄԲԱ - *տե՛ս* ՏԱ՝ՒՐՄԱ՝: *...Հըզէր-հըզէր ջահիլ-ջիվան տընղէք սօր բըխօված զարզամբէքը քընցած, սօվածծարավ տանջընվըմ ըն* (ՁՏ, Բ, 45):

ՁԱՐՁԱՆԴ - 1. *գ.* Սարսափ, զարհուրանք: *Էտ զարզանդը ընտրան ըսպանից* (Ձ): 2. *ած.* Սարսափելի, զարհուրելի: *Զարզանդ պէնէր շատ ընք տը՛սալ էս կընվավը* (Բ):

- Ձարզանդը կ'ալ/(վէր) կօխէլ - *տե՛ս* Ձանմը (վէր) կօխէլ:

ՁԱՐԹ - *տե՛ս* ՁԱՐԹ:

ՁԱՐԹ/ՁԱՐԹ *(գրբ. զարդ)* - *գ.* 1. Գեղեցիկ տեսք տալու՝ զարդարելու ծառայող առարկա՝ իր, պերճանքի առարկա՝ զարդ: *Ձարթը տանջան ա տամ, ք'ունում հընրսանէք'* (Ձ): 2. Իր շրջապատում գե-

ռազանց հատկություններով՝ բարեմասնություններով աչքի ընկնող առարկա: *Ղարաբաղա զարթը Գարձասարընն ա* (Բ):

ՋԱՐԹՆԻԼ - *տե՛ս* ՋԱՐԹՆԱՆԱԼ: *Քը-շէրավ ուստան զարթնում ա, տը՛սնըմ վը՛սկէ կատուն նան մօկնը էն ա պադ-ռաստ* (ՀԺՀ, V, 26):

ՋԱՐԹԱՌՆ - *տե՛ս* ՋԷՐԹԱՌՆ:

ՋԱՐԿ *(գրբ. զարկ)* - *գ.* Հարված, ձեռքով կամ որեւէ բանով մեկին կամ մի բանի խփելը: *Օշափընն ասում ա.- Ամէ-գ՛ը մին զարկ օնիք՛...* (ՀԺՀ, V, 325):

- Զարկընն ըղնէլ - *տե՛ս* Զարբ ըղ-նէլ(2):

ՋԱՐԿԷԼ *(գրբ. զարկանեմ)* - *նբ.* Խփել, հարվածել: *Առաչ օշափընն ա զարկում* (ՀԺՀ, V, 325):

ՋԱՐՄԱՆՔ - *տե՛ս* ԱՐՄԱՆՔ:

ՋԱՐՄԱՍԿ - *տե՛ս* ԱՐՄԱՆՔ:

ՋԱՐՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԱՍՐԱԹ:

ՋԱՓՉԱՍՏ *(ռուս. запчасть)* - *գ.* Պահեստամաս: *Առաչ շինըթկընէրըմը մին դ՚ռ՚ան էլ չի իլալ, մըհէնգ՛ զափչաստու մաղազինէ էլ կա* (Բ):

ՋԱՓՈՒՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ջափռամիշ ինիլ - *տե՛ս* ՋԸԽԿԸՐՏ-ՎԷԼ:

ՋԱՓՈՒՆ/ՋԱՓՐՈՒՆ *(գրբ. զափրան)* - 1. *գ.* Հիրիկազգիների ընտանիքին պատկանող սոխարմատավոր բույս, քրքում: *Ջափռանը աղու խօտ ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* Տէղէն խօնգ: 3. *տե՛ս* Աղու արմունջ:

ՋԱՓՐՈՒՆ - *տե՛ս* ՋԱՓՈՒՆ:

ՋԱՔ՚Ի - Տղամարդու անձնանուն:

- Ջաք՚ին ուռռան - Անտեղի՝ անիմաստ արարք: *Էտ օրվանից էլ, վար Հաթէրք մինը մին անհամ պանն ա անում, ասում ըն.- Ջաք՚ին ուռռան տանռավ* (ԱԱ, 84):

ՋԱՔՍ *(ռուս. ЗАГС)* - *գ. հպվ.* Գործադիր կոմիտեի բաժին, ուր գրանցվում են քաղաքացիական կացության ակտերը, արձանագրվում են ծնունդը, ամուսնությունը, որդեգրումը, մահը: *Ղարաբաղ ամմէն ըռայօնում էլ զաքս կա* (Բ):

- Զաքս ք՚ինիլ - Ամուսնությունը զագսում գրանցել՝ վավերացնել: *Մին օր էլ հօրը անա թաքուն ք՚ինամ ըն զաքս, կ՚ամ, թա.- Փըսակվալ ընք* (Ձ):

ՋԷՀ *(պրս. zih, արաբ. ziq (շապիկի վզի եզերք), թրք. zih (եզրագիծ, սահման)* - *գ.* 1. Իրար հատող երկու հարթությունների կազմած հատման գիծը, կող: *Ռանդանն յօր ա օնում, ըստօլէն զէհը տանշում* (Ձ): 2. Առարկայի հարթ մակերեսի կազմած անկյունը մի ուրիշ նույնպիսի մակերեսի հետ: *Էտ յիշիգ՚ին զէհը ծռռ ա* (Բ):

ՋԷՄԼԱՆՄԷՐ *(ռուս. землемер)* - *գ.* Հողաչափ: *Ջէմլանմէրը կ՚ամ ա, վը՛ղէրը չափում, կըռը՛վը ըղնում ա շէնը* (Ձ):

ՋԷՄՔՈՒՃ/ՋԷՄՔՈՒՉ/ՋԱՄՔՈՒՃ/ՋԱՄՔՈՒՉ/ՋԷՆՔՈՒՃ/ՋԷՆՔՈՒՉ/ՋԱՆՔՈՒՃ/ՋԱՆՔՈՒՉ *(գրբ. զոքանչ)* - *գ.* Կնոջ մայրը ամուսնու համար, զոքանչ: *Ըտըրա զէմքուճը ըտըրա տօնը քանդից* (Ձ):

ՋԷՄՔՈՒՃԱՄԱՐ - *գ.* Զոքանչի մայրը: *Անդօնէն զէմքուճամարը շատ պարի կընէգ՛ ա* (Բ):

ՋԷՄՔՈՒՃԱՏԸՍ - *գ.* Հարսանիքից հետո փեսայի՝ առաջին անգամ զոքանչին այցելելը: *Ջէմքուճատը՛ս ք՚ինօղը զէմքուճէն հը՛տէ խալաթ բիդի տանէ* (Ձ):

ՋԷՄՔՈՒՃԱՑՈՒ - *գ.* Ապագա զոքանչ, նշանածի մայրը: *Հաբ՚ուն տըղէն զէմ-քուճացուն ըռուս ա* (Բ):

ՋԷՅԹՈՒՆ *(արաբ. zeytun, թրք. zeytin)* - *գ.* Ձիթապտուղ: *Ղարաբաղ կընդըմընդ հըյրթնէրում կա ձեյթունու ծառ* (Բ):

ՋԷՆԳԱԿ - *տե՛ս* ՋԱՆԳԱԿ:

ՋԷՆՔ - *տե՛ս* ՋԷՆՔ՚:

ՋԷՆՔ՚/ՋԷՆՔ *(գրբ. զէն)* - *գ.* Հարձակողական կամ պաշտպանողական ռազմական գործիք, զենք: *Միշնակ տը-ղան ուրանն զէնքէրը յօր ա օնըմ, ք՚ընըմ* (ՀԺՀ, V, 16):

- Զէնք՚ը վէր տինիլ - Անձնատուր լինել, իրեն պարտված ճանաչել: *Թօրքը կարից վէչ էրկան տէմ կէնա, զէնք՚ը վէր տիրանվ* (Ձ):

- Զէնք՚ յը՛ր օնէլ - Զինվել ու կռվի ելնել: *Աստուծ տա՝ հըղըղօթուն ինի, ջի-հիլնէն էլ զէնք՚ չի յը՛ր օնին* (Բ):

- Զէնք՚ քաշիլ - 1. Մեկին զենքով սպառնալ: *Թաթօսը ըտըրանց յըրա զէնք՚ ա քաշում, տահանք փախճում ըն* (Ձ): 2. Մեկի վրա զենքով կրակել: *Զէնք՚ ա քաշում, ըտըրանց ըսպանում* (Ձ):

ՋԷՆՔ՚-ՋԸՐԱՀ - *գ.* Զենք ու ռազմի հանդերձանք: *Էն մին դօնըմընն էլ թաքավէրին պուճուր տըղան ա ք՚ընըմ դարավոլ քաշըմ, էլիա ուրանն զէնք՚ը-զը-ռահը յէր կալած* (ՀԺՀ, V, 17):

- Զէնք՚ու-զըրահու մաչ կօրած - Զենք ու զրահ կապած, լրիվությամբ զինված: *Զէնք՚ու-զըրահու մաչ կօրած՝ թաքավէ-ռին տըղէրք՚ը էտ մարթին նըհը՛տ ք՚ի-նամ ըն՝ ք՚օհլանն ծիյը՛նը նըստած* (Ձ):

ՋԷՆՔՈՒՃ - *տե՛ս* ՋԷՄՔՈՒՃ:

ՋԷՆՔՈՒՉ - *տե՛ս* ՋԷՄՔՈՒՃ:

ՋԷՏԷԳ՚[1] - *տե՛ս* ՋԱՏԷԳ՚[1]:

ՋԷՏԷԳ՚[2] - *տե՛ս* ՋԱՏԷԳ՚[2]:

ՋԷՐԹՈՒՆ/ՋԱՐԹՈՒՆ/ՋՕՐԹՈՒՆ *(գրբ. արթուն, զարթուն)* - *ած.* Չքնած, զարթուն: *Էրկունջի քըշէրը միշնակ ախպէրընն ա ք՚ինըմ, միչէվ կէս քըշէր զէրթուն կէնըմ, ամմա յէտավ քօնը տա-նըմ ա* (ՀԺՀ, V, 337):

ՋԸԲԱՆԻ *(թրք. zebani (դժոխքի պահապան)* - *տե՛ս* ՋԸԲԸԽ:

ՋԸԲԸԽ/ՋԸԲԸՂ/ՋԸԲԸՌ - *ած.* Անճոռնի կերպով մեծ, վիթխարի ու անտաշ: *Նի յա մընում էտ օթաղը, տը՛սնում մին զըբըխ դէվ նըստած* (Ձ):

ՋԸԲԸՂ - *տե՛ս* ՋԸԲԸԽ:

ՋԸԲԸՌ - *տե՛ս* ՋԸԲԸԽ:

ՋԸՂԱՉԻ - *տե՛ս* ԸՋՂԱՉԻ:

ՋԸՋԸՎԱՆՔ/ՋԸՋՎԱՆՔ *(գրբ. զգուանք)* - *գ.* Խորշանք, նողկանք: *Մարթ վէր ըտըրա տըսնաս ա, զըզվանքը կ՚աս ա* (Բ):

ՋԸՋԸՎԷԼ/ՋԸՋՎԷԼ *(գրբ. զգուեմ)* - *չբ.* Բարոյական եւ ֆիզիկական խորշանք զգալ, նողկալ: *Մին մարթ տանան զըզվում ա, կըլօխ յօր օնում, ք՚ընանմ ծը-մակը* (ՆԼՂԺԲ, 138):

ՋԸՋԸՎԷԼԻ/ՋԸՋՎԷԼԻ - *ած.* Զզվանք հարուցող, նողկալի: *Ջըզըվէլի խօրանգ՛ ար, վէշ մինը կէրավ վէչ* (Ձ):

ՋԸՋԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ/ՋԸՋՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Զզվանք պատճառել, առաջացնել: *Էնքան զըզըվցընէս ըն, կընէգ՛ը յօր ա ունէս, շէնան քուչիս* (Ձ):

ՋԸՋՎԱՆՔ - *տե՛ս* ՋԸՋԸՎԱՆՔ:

ՋԸՋՎԷԼ - *տե՛ս* ՋԸՋԸՎԷԼ:

ՋԸՋՎԷԼԻ - *տե՛ս* ՋԸՋԸՎԷԼԻ:

ՋԸՋՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՋԸՋԸՎՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ՋԸ՚Ռ - *ած.* Շատ մեծ, խոշոր: *Մին խընրէգ՛ էլ վը՛ր ք՚ինամ ըն, տահանց ա-ռաչը մին չօբան ա տանուս կ՚ամ՝ մին զը՛ռ մընիակ ծը՛ռքէն* (ՆԼՂԺԲ, 22):

ՋԸ՚Ռ-ՋԸ՚Ռ - *տե՛ս* ՄԸ՚Ծ-ՄԸ՚Ծ (1): *Պըլը Պուղին տընէս ա մը՛ծ-մը՛ծ ղըզ-ղընէգ՛ը հանրթանն կախ տաս, տակէն մին քանէ զը՛ռ-զը՛ռ փանդէր տինիս...* (ԼՂԲ, 379):

ՋԸ՚ՌԿԸԼԱԽԷ - *ած.* Խոշոր ու ծանր մարմնով, ծանրամարմին: *Ջը՛ռկըլախէ մարթ ա, կարըմ չի, թա տը՛ղան յը՛ր կէ-նա* (Բ):

ՋԸԼԸԹՕ - *տե՛ս* ՋԸԲԸԽ:

ՋԸԼՋԸԼԱԼ/ՋԻԼՋԻԼԱԼ - *չբ.* Մեղմ ձայն հանելով՝ փչել, շնկշնկալ: *Քամէն զըլզըլանմ ա* (Բ):

ՋԸԼՋԸԼԱՆ/ՋԻԼՋԻԼԱՆ - *ած.* Շնկշնկոցով փչող, շնկշնկան: *Սանրին քըշէր, զըլզըլանն քամէ, ապուն էլ հինչ ա՞ հարկավէր. ծառէն տակէն պարանց ա ըղնում, քօն ինանմ* (Ձ):

ՋԸԼՋԸԼՕՆ/ՋԻԼՋԻԼՕՆ - Շնկշնկալու ձայնը, շնկշնկոց: *Էտ զիլզիլօնը խընգարում ա վըրսկանէն* (Ձ):

ՋԸԼՋԸԼՕՑ/ՋԻԼՋԻԼՕՑ - *տե՛ս* ՋԸԼ-ՋԸԼՕՆ:

ՋԸԼԻԼ/ՋԻԼԻԼ - *նբ.* Բարձրացնել, ուժեղացնել, զիլ դարձնել (ձայնի մասին): *Էշը ոնրան զուռնան զըլում ա, ծէնը դընգդընգալավ ըղնում ա սար ու ծոր* (ՆԱԲ, II, 38):

ՋԸԽԿ/ՋԸՐԸԽԿ - *ձ.* Թափով ընկնելուց հանած ձայն: *Մին էլ, զըխկ, վէր ա ըղնում* (Ձ):

ՋԸԽԿԱԼ/ՋԸՐԸԽԿԱԼ - *չբ.* Թափով՝ ուժով ընկնել կամ դիպչել մի բանի: *Քինամ ա, քինամ, մին էլ բոնրդան զըխկամ պատէն, վէր ըղնում* (Ձ):

ՋԸԽԿԱԼԻ/ՋԸՐԸԽԿԱԼԻ - *մ.* Թափով՝ ուժեղ ձայն հանելով, զրխկալով: *Պիցըրանում ա ծառը, զըխկալի վէր ըղնում* (Ձ):

ՋԸԽԿՋԸԽԿԱԼ/ՋԸՐԸԽԿՋԸՐԸԽԿԱԼ - *չբ.* Անընդհատ զրխկալ: *Ոնրոնր հըտա զըխկզըխկամ ըն, նի տըռնում փսսը* (Ձ):

ՋԸԽԿՋԸԽԿԱԼԻ/ՋԸՐԸԽԿՋԸՐԸԽԿԱԼԻ - *մ.* Անընդհատ զրխկալով: *Քամէ յա անում, տանձէրը զըրըխկզըրըխկալի վէր ըն տըռնում տափը* (Ձ):

ՋԸԽԿՋԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՋԸՐԸԽԿՋԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Անընդհատ զրխկացնել: *Էտ մարթը առաշկը տըսնում չի, սախսին զըխկզըխկըցընում ա ըստըղէն-ընդըղէն, լօխ կուտըրատում* (Ձ):

ՋԸԽԿՋԸԽԿՕՆ/ՋԸՐԸԽԿՋԸՐԸԽԿՕՆ - *գ.* Անընդհատ զրխկալու ձայնը: *Ըսկէսուրը էտ զըրըխկզըրըխկօնը վէր ըսկանում ա, կըտաղում ա* (Ձ):

ՋԸԽԿՋԸԽԿՕՑ/ՋԸՐԸԽԿՋԸՐԸԽԿՕՑ - *տեմ* ՋԸԽԿՋԸԽԿՕՆ:

ՋԸԽԿԸԼԹՈՒ - *տեմ* ՋԸՀԱՐ:

ՋԸԽԿԸՐՏԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ջըխկըրտլամիշ ինիլ - *տեմ* ՋԸԽԿԸՐՏՎԷԼ:

ՋԸԽԿԸՐՏՎԷԼ - *չբ. անրգ.* Լափել, ուտել կամ լակել, խմել: *Կընէգը պատառ կուրկուտ ա տինում ըռըչին, թա.- Կա՛, զըխկըրտվէ՛* (Ձ):

ՋԸԽԿԸՐՏՕՆ - *գ.* Շատ ուտելուց կամ խմելուց տհաճ ձայներ հանելը: *Էտ ղօնաղը զըխկըրտօնը վէր ըսկըսում ա, լօխ ղըրաղ ըն կէնում* (Ձ):

ՋԸԽԿԸՐՏՕՑ - *տեմ* ՋԸԽԿԸՐՏՕՆ:

ՋԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՋԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Թափով՝ ուժով վայր գցել կամ խփել մի բանի: *Մին օր էլ էտ հարթնը ծէրքէն պանրոնրը ա զըխկըցընում, ըսպանում* (Ձ):

ՋԸԽԿՈՒ(Մ) *(արաբ. zakkum (դժոխքում աճող ծառ՝ խիստ դառը պտուղներով)* - *տեմ* ՋԸՀԱՐ:

ՋԸԽԿՕՆ/ՋԸՐԸԽԿՕՆ - *գ.* Մի բան թափով վայր ընկնելուց կամ մի այլ բանի հարվածելուց առաջացած ձայնը, զրխկալու ձայնը: *Ըշկափը զըխկաց, զրխկօնան տընընցէք լօխ ըրէր կացէն* (Ձ):

ՋԸԽԿՕՑ/ՋԸՐԸԽԿՕՑ - *տեմ* ՋԸԽԿՕՆ:

ՋԸԽԿՈՒ(Լ) - *տեմ* ՋԸՀԱՐ:

ՋԸԿԸՌ/ՋԸԿԸՌ *(գրբ. զկեռ)* - *գ.* 1. Ձկեռենու պտուղը: *Ըտի էտ խօխան ծըմական զըկըռ, սէզնը, մըհասուր ա քաղում, օտում, մին թանրանվ յօլլա քինում* (Ձ): 2. *տեմ* ՋԻՀԱՐ(4):

- Ջըկըռու ճուվարան - Գեր՝ չաղ մարդ: *Սաբավ ջանիլ տըղա յա, հանց ա զըկըռու ճուվարան* (Բ):

ՋԸԿԸՌԱԿԷՐ - *ածական.* Անտառում ապրող, անտառաբնակ, անտառային բնակավայրի բնակիչ: *Ջըկըռակէր մարթը լօղուռ կինի* (Ձ):

ՋԸԿԸՌԱՃԱՌ - *գ.* 1. Ձկեռի հյութը: *Այան զըկըռը իփանում ա, զըկըռաճանրը քամում, խըմում* (Ձ): 2. *փխբ.* Թթու՝ վատ գինի: *Բօրանը մին կընվաթ էտ կինան խըմում ա, թա.- Էս զըկըռաճանր ա* (Բ):

ՋԸԿԸՌԲՈՒԼԴԻ - *գ.* 1. Ձկեռից պատրաստած հով: *Խուխէն հըտէ մին զըկըռբուլդի յա շինում, սուսավ անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Գեր, կարճահասակ ու դյուրաշարժ մարդ: *Իզէն զըկըռբուլդի յա, քօք ինիլին յէշիլ մէր* (Բ):

ՋԸԿԸՌԷ - *գ.* Վարդազգիների ընտանիքին պատկանող պտղատու ծառ, որի պտուղն է զկեռը: *Ջըկըռէ կա, վէր մինչը՝ հանրոնր կիլօ պէրք ա տամ* (Բ):

ՋԸԿԸՌԹԸԹՕ - *գ.* 1. Կերակրատեսակ, որ պատրաստում են եփած զկեռը տրորելով եւ հյութի մեջ սխտոր, շաքար, հացի փշրանքներ, ալյուր եւն ավելացնելով: *Ջըկըռթըթօն մըրսածէն լավ քօմանգ ա անում* (Ձ): 2. *տեմ* ՋԸԿԸՌԱՃԱՌ: 3. *տեմ* ՋԸՀԱՐ(4):

ՋԸԿԸՌՀԱԹ - *տեմ* ՋԸԿԸՌՀԱՏ:

ՋԸԿԸՌՀԱՏ/ՋԸԿԸՌՀԱԹ/ՋԸԿԸՐՀԱՏ/ՋԸԿԸՐՀԱԹ/ԾԸԿԸՐՀԱՏ *(գրբ. զգեռտ)* - *գ.* Ստոծանու ջղակծկումների հետեւանքով կոկորդից արձակած ձայնը, զկռտոց: *Հինչ անըմ ա, ըտըրա զըկըռհատը կըտըրում չի* (Բ):

- Ջըկըռհատ կանել - Ձկռտալ: *Կիճի ապէրը վէր զըկըռհատ ա կաս, վըսկէ յա վէր տըռնաս* (ՀԺՀ, V, 473):

ՋԸԿԸՌՃՈՒՎԱՐԱՆ - *գ.* Ձկեռ պահելու կողով: *Ջըկըռճուվարանը զըկըռավ լիգը տինում ըն թութուն փըչակումը, կըլխէն խօտ տինում, վէր զըկըռը հըսնէ* (Ձ):

ՋԸԿԸՌՄԱԾՈՒՆ - *տեմ* ՋԸՀԱՐ(4):

ՋԸԿԸՌՏԱԼ *(գրբ. զգռտամ)* - *չբ. տեմ* Ջըկըռհատ կանել:

ՋԸԿԸՌՕՏ - *գ.* Շատ զկեռենիներ ածած վայր: *Խօգէրը նի յընն տըռնում զըկըռօտը* (Բ):

ՋԸԿԸՌՀԱԹ - *տեմ* ՋԸԿԸՌՀԱՏ:

ՋԸԿԸՐՀԱՏ - *տեմ* ՋԸԿԸՌՀԱՏ:

ՋԸՀԱՎԷՐ/ՋԻՀԱՎԷՐ - *ածական.* Ջեհ ունեցող: *Ջըհավէր յաշիգ ա* (Բ):

ՋԸՀԱՐ/ՋԻՀԱՐ *(պրս. zahr, թրք. zehir)* - *գ.* 1. Թույն: *Տըղան էլ ասում ա.- Պա վէր տու օգալ ըս ինձ զըհանրավ խօրագ տաս, ինձ ցավ չի՞ տըվալ* (ՀԺՀ, V, 510): 2. *ածական.* Գործածվում է որեւէ գոյականի հետ կամ նրա փոխարեն՝ իբրեւ նրա համար անարգական՝ արհամարհական անվանում՝ անպետք, զզվելի: *Մինչը՝վ մըհէնգ էլ մարթ ու կընէգ կարում չընն էն ղըզդանումը խօրագ իփին էն զըհանր աղէն դանրդան...* (ՆԱԲ, 64): 3. *տեմ* ԱՂՈՒ-ԼԸ-ՂԷ: 4. *վ.* Գործածվում է իբրեւ կանչի կամ որեւէ տհաճ ձայնի արհամարհական ու վիրավորական պատասխան՝ գրող ու ցավ, չոռ ու ցավ: - *Հէ՛ Մանրդի՛: - Զիհանր, խըրէգ ծէն տօ, լի՞* (Բ):

- Ջըհանր անել - Լափել, զխկտվել: *Նըստում ա, զըհանր անում, քինամ* (Ձ):

- Ջըհանր անիմ - *տեմ* Անդար մընա (2): *...Ջըհանր անիմ ինդի օտէլը, օտում ա, կըզնըված յէտ տէռնում* (Բ):

ՋԸՀԱՐԼԱՄԻԾ/ՋԻՀԱՐԼԱՄԻԾ *(թրք. zehirlemek (թունավորել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ջըհանրլամիշ ինիլ - *տեմ* ՋԸԽԿԸՐՏՎԷԼ:

ՋԸՀԱՔԱՐ/ՋԻՀԱՔԱՐ - *գ.* Պատերի անկյուններն իրար միացնող քար, անկյունաքար, անկյունակալ: *Ջըհաքարը պուք տըվէն, պատը պարան յըկավ* (Ձ):

ՋԸՀՄԸՆԱՊԱՀ *(գրբ. սահմանապահ)* - 1. *գ.* Սահմանազորի զինվորական: *Քըշէրվա կէսին զըհմընապահը յէշում ա, տըսնում՝ էրկու մարթ զահմանը ընցէն* (Ձ): 2. *ածական.* Սահմանը պահպանող: *Տահանք մին թուխպըկալած օր յըրա յընն տըռնում, էտ թաքավէրին զըհմընապահ զօրքէն կըտօրում* (Ձ):

ՋԸՀՄԸՆԱՔԱՐ - *գ.* Սահմանանիշ քար: *Կարօն վըրը վըրէլավ կամ ա, զըհմընքարէն տէմ ըղնում* (Ձ):

ՋԸՂՋԸՂԱԼ - *տեմ* ՋԸԼՋԸԼԱԼ:

ՋԸՂՋԸՂԱՆ - *տեմ* ՋԸԼՋԸԼԱՆ:

ՋԸՂՋԸՂՕՆ - *տեմ* ՋԸԼՋԸԼՕՆ:

ՋԸՂՋԸՂՕՑ - *տեմ* ՋԸԼՋԸԼՕՆ:

ՋԸՂՕՆ - *գ.* Ամբողջի պատռված մաս: *Քէթանկը ճըղօրտում ա, զըղօնանէն էշին պէռնում, հըղէ ինում* (Ձ):

- Ջըղօն-զըղօն անել - *տեմ* ՃՈՒԹԸ-ՌՕՏԷԼ:

- Ջըղօնի տալ - *տեմ* ՋԸՂՕՆԷԼ:

ԶԸՂՕՆԷԼ - *տեմ* ՃՕԹԸՌԷԼ:

ԶԸՄԲԱՏՕՆ - *գ.* Ջրաղացքարերի շուրջը եղած տարածությունը, որտեղ հավաքվում է ալրափոշին՝ զամբը: *Ճը-ղասպանը զըմբատօնը թըմիզցընում ա, զանմբը տամ էտ դէրվիշին* (Ձ):

ԶԸՄԲԷՎՈՒԼ - *գ.* Ջրաղացքարերի շուրջը հավաքված ալրափոշին՝ զամբը, սրբելու ավել: *Ջըմբէվուլը պիցըրցընում ա, տը՛սնում տակէն մին վը՛սկէ* (Ձ):

ԶԸՄԲԸԹԱԹԱԽ - *տեմ* ԸԼԼԻՐԹԱԹԱԽ:

ԶԸՄԲՈՒԼԱՎԷՐ/ԶԸՆԲՈՒԼԱՎԷՐ - *ած.* Զամբյուղ կրող՝ ունեցող: *Էրկու զըմբուլավէր ախճիգ ըն կ՛ամ, էտ մօրէն քաղում, ք՛ինամ* (Ձ):

ԶԸՄԲՈՒՌՆԷԼ - *տեմ* ԶԸՄԲՕՌՆԷԼ:

ԶԸՄԲՈՒՌՆԸ - *տեմ* ԶԸՄԲՕՌՆԸ:

ԶԸՄԲՕՌՆԷԼ/ԶԸՄԲՈՒՌՆԷԼ - *նբ.* 1. Զմուռսով պատել: *Թաքավէրը հըրամանք ա տամ՝ ըտըրա մէյդը զըմբօռնին, պահին* (Ձ): 2. Զմուռսով կնքել՝ դրոշմել: *Էտ նամակը զըմբօռնում ա, դարկում* (Ձ):

ԶԸՄԲՕՌՆԸ/ԶԸՄԲՈՒՌՆԸ - *գ.* 1. Շուտ հալվող եւ սառչող գունավոր խեժ, որ գործածվում է շշերի բերանները՝ փականները՝ ծանրոցները՝ նամակները եւն կնքելու համար: *Ջըմբօռնը վէր թըխծընում ըս, դանստի հանում ա* (Ձ): 2. Խնկի պես անուշահոտ խեժ: *Յանշիգ՝ը պէնում ըն, տը՛սնում մաչը խօնգավ մին էլ զըմբօռնավ լըցցած* (Ձ):

ԶԸՄԲՈՒՍԷԼ *(գրբ. զմռսեմ)* - *տեմ* ԶԸՄԲՕՌՆԷԼ:

ԶԸՄՓ/ԶԸՐԸՄՓ/ԶՕՄՓ/ԶԸՐՕՄՓ - *տեմ* ԴԸՄՓ:

ԶԸՄՓԱԼ/ԶԸՐԸՄՓԱԼ - *տեմ* ԴԸՄՓԱԼ:

ԶԸՄՓԱԼԻ/ԶԸՐԸՄՓԱԼԻ - *տեմ* ԴԸՄՓԱԼԻ:

ԶԸՄՓԶԸՄՓԱԼ/ԶԸՐԸՄՓԶԸՐԸՄՓԱԼ - *տեմ* ԴԸՄՓԴԸՄՓԱԼ:

ԶԸՄՓԶԸՄՓԱԼԻ/ԶԸՐԸՄՓԶԸՐԸՄՓԱԼԻ - *տեմ* ԴԸՄՓԴԸՄՓԱԼԻ:

ԶԸՄՓԶԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԶԸՐԸՄՓԶԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԴԸՄՓԴԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԶԸՄՓԶԸՄՓՕՆ/ԶԸՐԸՄՓԶԸՐԸՄՓՕՆ - *տեմ* ԴԸՄՓԴԸՄՓՕՆ:

ԶԸՄՓԶԸՄՓՕՑ/ԶԸՐԸՄՓԶԸՐԸՄՓՕՑ - *տեմ* ԴԸՄՓԴԸՄՓՕՆ:

ԶԸՄՓԷ - *տեմ* ԶԸՐՓԻ:

ԶԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԶԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԴԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԶԸՄՓԻ - *տեմ* ԶԸՐՓԻ:

ԶԸՄՓՕՆ/ԶԸՐԸՄՓՕՆ - *տեմ* ԴԸԽԿՕՆ(1):

ԶԸՄՓՕՑ/ԶԸՐԸՄՓՕՑ - *տեմ* ԴԸԽԿՕՆ(1):

ԶԸՄՕՌՍ *(գրբ. զմուռս, արաբ. murr, հուն. smyrna)* - *տեմ* ԶԸՄԲՕՌՆԸ:

ԶԸՆԲՈՒԼԱՎԷՐ - *տեմ* ԶԸՄԲՈՒԼԱՎԷՐ:

ԶԸՆԳ/ԶԸՐԸՆԳ - *ձ.* Զանգի կամ զնգոց հանող այլ առարկայի ձայնի նմանություն: *Մին էլ, զըՆգ, զանգ՝ը տամ ըն* (Ձ):

ԶԸՆԳԱԼ/ԶԸՐԸՆԳԱԼ - *չբ.* Զնգոց հանել, հնչել, ղողանջել: *Յը՛խծուն զանգ՝էրը զընգում ըն* (Ձ):

ԶԸՆԳԱԼԻ/ԶԸՐԸՆԳԱԼԻ - *մ.* Զնգալով, զնգոց հանելով: *Սանսը զընգալի տանուս ա կ՛ամ* (Ձ):

ԶԸՆԳԶԸՆԳԱԼ/ԶԸՐԸՆԳԶԸՐԸՆԳԱԼ - *չբ.* Շարունակաբար զնգալ կամ տարբեր տեղերում զնգալ: *Ըստը՛ղ զընգզընգըմ ա, Ըրասխէն ղըրաղէն ըսկանըմ ըն* (ԱԱ, 34):

ԶԸՆԳԶԸՆԳԱԼԻ/ԶԸՐԸՆԳԶԸՐԸՆԳԱԼԻ - *մ.* Զնգզնգալով, զնգզնգոց հանելով: *Զընգզընգալի էտ սանսը ըշխարքավրս մին ա տը՛ռնում* (Ձ):

ԶԸՆԳԶԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ/ԶԸՐԸՆԳԶԸՐԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Զնգզնգոց առաջացնել, հնչեցնել: *Տըղան մին փանդ ա յօր ունէս, էտ պուժկօցը վէր թըկէս, զընգզընգցընէս, դէվէրը զանրթնընաս ըն* (Ձ):

ԶԸՆԳԶԸՆԳՕՆ/ԶԸՐԸՆԳԶԸՐԸՆԳՕՆ - *գ.* Զնգզնգալու ձայնը: *Ըտըրանց զընգզընգօնը լօխճին զանիլանն տանում ա* (Ձ):

ԶԸՆԳԶԸՆԳՕՑ/ԶԸՐԸՆԳԶԸՐԸՆԳՕՑ - *տեմ* ԶԸՆԳԶԸՆԳՕՆ:

ԶԸՆԳԸԼԲԱՇԻ - *գ.* Զանգ հնչեցնողը: *Զընգըլբաշին նի յա մընում, տը՛սնում զանգ՝ը կա վէչ* (Ձ):

ԶԸՆԳԸԼՈՒԿԱՎԷՐ - *ած.* Զանգուլակ ունեցող՝ կրող: *Զընգըլուկավէր օղտէրը վէր անց ըն կէնում, վըխճըրնէն խըրթնում ըն* (Ձ):

ԶԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԶԸՐԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Զնգոց առաջացնել, հնչեցնել: *Էլ ա զընգըցընում, սա լափ կօչ ա կ՛ամ...* (ԲՅԲ, 189):

ԶԸՆԳՅԱԶԸՆԳ/ԶԸՐԸՆԳՅԱԶԸՐԸՆԳ - *տեմ* ԶԸՆԳԶԸՆԳԱԼԻ:

ԶԸՆԳԱՏՕՆ - *գ.* Եկեղեցու տանիքի վրա կամ եկեղեցուն կից շինվածք, որտեղ կախում են զանգերը՝ զանգակատուն: *Ղէրը մին օր յէշում ա, տը՛սնում ցըցը՛ռնակը յը՛խծուն զընգ՝ատանը պատէն յըրա պանուն ա շինալ* (Ձ):

ԶԸՆԳՕԼԱԿ *(պրս. zangulag)* - *գ.* Փոքր զանգակ, որ կախում են ուղտերի եւ այլ կենդանիների պարանոցից, բոժոժ: *...Մօկունը տանուս ա կ՛ամ, զընգօլակը յօր օնում, ինք՛ը զընգզընգզընգնէլավ վազ տամ, արչը կարըմ չի փըռնէ* (ՅԺՅ, V, 497):

ԶԸՆԳՕՆ/ԶԸՐԸՆԳՕՆ - *գ.* Զնգալու ձայնը: *Շուշվա յը՛խծուն զանգ՝ին զընգօնը նէրքէ թաղան էլ ա ըսկանվում* (Բ):

ԶԸՆԳՕՑ/ԶԸՐԸՆԳՕՑ - *տեմ* ԶԸՆԳՕՆ:

ԶԸՆԴԱՆ[1] *(պրս. sindan)* - *գ.* Դարբնի սալ: *Ասում ըն՝ ռուս թաքավէրը նըրա հէտի մին զընդան ա դարկալ* (ԱԱ, 80):

ԶԸՆԴԱՆ[2] *(գրբ. զնդան (բանտ), պրս. zindān, zendan)* - *գ.* Անձուկ՝ խավար բանտ: *Թաքավէրը հըրամմայըմ ա՝էլիա էտ տըղին մին քանի օր զընդանըմը պահին* (ՅԺՅ, V, 80):

- Զընդանը քըցիլ - Բանտարկել, զնդանը նետել: *...Բանգ՝ըն էլ կըզնըվալ ա, ըտըրան քըցանալ զընդանը* (ԱԱ, 64):

ԶԸՊԱՐՏԷԼ *(գրբ. զրպարտեմ)* - *նբ. տեմ* Շառավ տալ:

ԶԸՊԸՌՏԻՉ/ԶԸՊԸՐՏԻՉ - *գ.* Գործ է ածվում հեգնանքով, երբ որեւէ առարկայի անունը տվյալ պահին չեն ուզում տալ կամ չեն հիշում: *Էն զըպըռտիչը էլիա կուրցըրալ ըմ* (Բ):

ԶԸՊԸՐՏԻՉ - *տեմ* ԶԸՊԸՌՏԻՉ:

ԶԸՊՊԸԴԱՆԻ - 1. *տեմ* ԶԸԲԸԽ: 2. *մ.* Ուժգնորեն, դղրդյուն հանելով: *Ծառը զըպպըդանի վէր ա ըղնում* (Ձ):

ԶԸՌԱՆԱԼ - *նբ.* Անճոռնի կերպով աճել՝ մեծանալ: *Էտ քօթէթը զըռանում ա, տը՛ռնում մին զը՛ռ արչ* (Ձ):

ԶԸՌԱՆԱԽԾ - 1. *գ.* Կտորի՝ հագուստի վրա ոսկեթելով արված նախշ: *Ըտըրա շօրին յըրա մին զըռանախշ ա ինըմ, վէր հըռանցէ լ՛ըհա փըլըստըրատէ յա տամ* (Ձ): 2. *ած.* Ոսկեթելով նախշած՝ զարդարված: *Զըռանախշ շօրէր ա կ՛ը՛ցալ* (Բ):

- Զըռանախշ տալ - Ոսկեթելով նախշել՝ զարդարել: *Էտ կընէգ՝ը շալէր ա իք՛ ունէս, զըռանախշ տաս, թանգ՝ ծըխէս* (Ձ):

ԶԸՌԱՎԱՐ - *գ.* 1. Հողը վարելուց հետո հարթեցնելը՝ ուղղելը: *Վարը պըրծընում ըն, զըռավարը ըսքըսում* (Բ): 2. *փխբ.* Արած գործը գեղեցկացնելը, գեղեցիկ դարձնելը: *Զըռավարը ըտըրանա հրը՛ք օր վախտ ա խըլանում* (Ձ):

- Զըռավար անէլ - Վարը կամ այլ գործ ավարտելուց հետո անհարթությունները ուղղել, թերությունները վերացնել, գեղեցկացնել: *Զըռավար անէլը ջանջալ կօրծ ա* (Բ):

ԶԸՌԱՎԷՐ/ԶԸՌԱՎՈՒՐ - *ած.* Ոսկեթելով գործած, ոսկեթելից նախշեր ունեցող: *Հըրթնացուն զըռավէր շօրէրը կ՛ը՛նում ա, տանուս կ՛ամ* (Ձ):

ԶԸՌԱՎՈՒՐ - *տեմ* ԶԸՌԱՎԷՐ:

ԶԸՌԶԸՌԱԼ - *չբ.* 1. Տեւականորեն կամ հաճախ զռալ: *Յօնջանն վէր տը՛սնում ըն, էշէրը զըռզըռամ ըն* (Բ): *2. փխբ.* Տեւականորեն եւ տհաճ կերպով լացել: *Էտ խօխան սաղ օրը զըռզըռամ ա* (Բ):

ԶԸՌԶԸՌԱՆ - *ած.* 1. Տեւականորեն եւ հաճախ զռացող: *Զըռզըռան էշ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Տեւականորեն եւ տհաճ կերպով լացող: *Զըռզըռան խօխա յա* (Բ): 3. *փխբ.* Խիստ թթու: *Էրկու զըռզըռան աղ տիրած պամադօր ա տըվալ, ամմէն դօնում աշկըս ա կօխում* (Բ): 4. *գ.* Վայրի թռչնատեսակ: *Զըռզըռանը յըրա յա պըրծընում, էտ մօրէխնէրէն օտում* (Ձ):

ԶԸՌԶԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. Տեւականորեն կամ հաճախ զռացնել: *Հանը ասմա.- էտ էշին խըրէգ՛ զըռզըռցըրո՛ւ, մէ՛խկ ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Տեւականորեն լացացնելը: *Խուխէն փըռնում ա, թակում, զըռզըռցընում* (Բ):

ԶԸՌԶԸՌՕՆ - *գ.* 1. Զռզռալու ձայնը: *Կ՛ուլը էշին զըռզըռօնը ըսկանում ա, վազ տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Տեւականորեն եւ հաճախ լացելու ձայնը: *Ըտըրա էնքան թակում ըն, վէր զըռզըռօնը էրկու ժամ կըտըրում չի* (Բ):

- Զըռզըռօնը տինիլ - *տե՛ս* ԶԸՌԶԸՌԱԼ:

ԶԸՌԶԸՌՕՑ - *տե՛ս* ԶԸՌԶԸՌՕՆ:

Զ Ը Ռ Ը Զ Ա Ր Թ Ա Ր / Ծ Ը Ռ Ը Զ Ա Ր - ԹԱՐ/ԶԸՐԶԱՐԹԱՐ/ԶԸՐԶԷՐԹԷՐ *(գրբ. Ծառզարդար)* - *գ.* Զատկին նախորդող շաբաթվա տոն, որի ժամանակ նորաբողբոջ ծառերի՝ հատկապես ուռենու ոստերը եկեղեցում օրհնում էին եւ բաժանում ժամավորներին: *Օրէրը հընցնում ըն, կ՛ամ ա զըրզարթար ՝ուրհուգ՛ՀՀունը* (ՆԼՂԺԲ, 47):

- Զըռզարթարը քաշկուտ քըցիլ - 1. Աներեւակայելի խորամանկություն անել: *Ըտըրան վէր թօղիս, զըռզարթարը քաշկուտ կըքըցի, իզէտ ըղվէսին անա ժ՝ուլիգ՛ ա* (Բ): 2. Տոնական՝ ուրախ տրամադրությունը փչացնել: *Մին օր էլ շէնըմը հըրսանէք՛ ա ՝ինում, էտ օյինքազը հարփում ա զըռզարթարը քաշկուտ քըցում* (Ձ):

ԶԸՌԸԹԻ/ԶԸՐԸԹԻ - *գ.* Մեծ՝ երկար գրություն: *Նըստում ա, մին զըռզթի կ՛իրում, դարկում տըղէն* (Ձ):

ԶԸՌԸԼԱՄԱ - *տե՛ս* ԶԸԲԸԽ:

ԶԸՌԸԽՆԸԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ՍՈՒՎՈՒԽՆԸԿԱԼԻԼ:

ԶԸՌԸԿԸԼԽՕԹՈՒՆ - *գ.* Հանդգնություն՝ անպատկառություն: *Զըռզկըլլխօթունը Դօրում ցը՛ղէն տըված ա* (Բ):

- Զըռզկըլլխօթուն անել - Հանդուգն՝ անպատկառ արարք թույլ տալ: *Զըռզկըլլխօթուն ա անում, թաքավէրին ծին կ՛ուղանում, փըռնում ըն կախ տամ* (Ձ):

ԶԸՌԸԿԸԼՕԽ - *ած.* 1. Մեծ գլուխ ունեցող (մարդ, իր): *Մին զըռզկըլլօխ մըհակ ա յօր ունէս, էտ կ՛ուլին թըկէս* (Ձ): 2. *փխբ.* Բթամիտ, անհասկացող: *Դասատուն խօսում ա, խօսում, ամմա էտ զըռզկըլլօխը վէշ մին պէն կըլլխու չի ըղնում* (Ձ): 3. *փխբ.* Հանդուգն՝ անպատկառ: *Զըռզկըլլօխ տըղա յա, վէշ մինին ասածը անում չի* (Բ):

ԶԸՌԸՆԴՕՆԻ - *ած.* Մեծ, լայնարձակ: *...Յէս հինչ սըրտավ ընդըրանց զըռընդօնի բալկօնան սըհարի փըչիմ...* (ՋՏ, Բ, 44):

ԶԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Անճոռնի կերպով աճեցնել՝ մեծացնել: *Էտ օշափը ճ՝ուրը սաղ խըմում ա, փօրը զըռըցընում, տ՝ուս կ՛ամ* (Ձ):

ԶԸՌԹ/ԶԸՐԹ - *ձ.* Արհամարհական բացականչություն, որով ծաղրում են պարծենկոտին՝ սնապարծին՝ անտեղի սպառնացողին՝ որեւէ բան պահանջողին: - *Ըսօրէ էրկու կ՛՝ուլ ըմ ըսպանալ. - Զը՛ռթ, տու ըսկի մին մուկուն էլ չըս կարէլ ըսպանիս* (Բ):

- Զըռթ պըրակըրօր - *տե՛ս* ԶԸՌԹ:

ԶԸՌԹԱԼ/ԶԸՐԹԱԼ - *չբ.* Դեպի ներքեւ սահել: *Էնքան թօռ ա յը՛էկալ, շէնին հըդէն զըռթացալ ա, նի տը՛ռալ ծ՝ոը* (Բ):

ԶԸՌԹԶԸՌԹԱԼ/ԶԸՐԹԶԸՐԹԱԼ - *չբ.* Անճոռնի՝ տհաճ ձայներ հանել: *Էնքան կէրալ ա, կարում չի խօսէ, լ՛ըհա զըռթզըռթամ ա* (Բ):

ԶԸՌԹԶԸՌԹՕՆ/ԶԸՐԹԶԸՐԹՕՆ - *գ.* Անճոռնի՝ տհաճ ձայներ: *Ըտըրա զըռթզըռթօնան լօխճին զ՝ահլ՝ան տարալ ա* (Բ):

ԶԸՌԹԶԸՌԹՕՑ/ԶԸՐԹԶԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ԶԸՌԹԶԸՌԹՕՆ:

Զ Ը Ռ Թ - Զ Ի Բ Ի Լ / Զ Ը Ր Թ - Զ Ի - ԲԻԼ/ԶԻՐԹ-ԶԻԲԻԼ - *գ.* Անպետք՝ անարժեք բաներ: *Տօնը զըռթ-զիբիլ՝ավ լըցցալ ա* (Բ):

ԶԸՌԹԸԲԱՆԻ/ԶԸՐԹԸԲԱՆԻ - *ած.* 1. Անճոռնի, տձեւ: *Զըրթըբանի շ՝որ ա կ՛ը՛էցալ* (Բ): 2. Անհեթեթ, անիմաստ: *Զըռթըբանի պէնէր ըս խօսում* (Ձ):

ԶԸՌԹԿԱՆ/ԶԸՐԹԿԱՆ - *ած.* 1. Անճոռնի՝ տհաճ ձայներ արձակող: *Զըռթկան մարթ ա* (Բ): 2. Մեծ խոստումներ տվող, բայց չկատարող, պոռոտախոս: *Էտ զըռթկանը մը՛ծ-մը՛ծ խօսում ա, ամհա ըսկի մին պէն չի անում* (Ձ):

ԶԸՌԹՓԸՌԹԱԼ/ԶԸՐԹՓԸՐԹԱԼ - *չբ.* Պոռոտախոսել, դատարկաբանել, մեծ-մեծ խոսել: *Ծը՛րքավը պէն չի կ՛ամ, ամմա սաղ օրը զըռթփըռթամ ա* (Ձ):

ԶԸՌԹՓԸՌԹՕՆ/ԶԸՐԹՓԸՐԹՕՆ - *գ.* Պոռոտախոսություն, դատարկաբանություն, մեծ-մեծ խոսելը: *Ըտըրա զըռթփըռթօնը էլ վէր ինի վէչ, էլ հ՝ուր ա՞ հարկավէր* (Ձ):

ԶԸՌԹՓԸՌԹՕՑ/ԶԸՐԹՓԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ԶԸՌԹՓԸՌԹՕՆ:

ԶԸՌՀԱԶԸՌ - *մ.* 1. Զռալով: *Էշէրը կանանչ յ՝օնջ՝ան օտում ըն, զըռհազըռ փախչ՝ում* (Ձ): 2. Աղմուկ-աղաղակ բարձրացնելով: *Մըկըռնէն զըռհազըռ նի յըն մընում, տը՛սնում հարթնը կա վէչ* (Ձ):

ԶԸՌՌԱԼ - *չբ.* 1. Զռալ, բղավել (էշի մասին): *Շէնին քըշտէն էշը մին օրիշ էշ ա տէսնում, մին դ՝օն՝ում զըռռամ* (ՆԼՂԺԲ, 119): 2. *փխբ.* Տհաճորեն լացել: *Մարը ասմա.- Լ՝ացը ըս ինի՝ում, կարքէն լ՝ա՛ց իլ, զըռռա մէ՛լ* (Բ): 3. *փխբ.* Բացարձակ հայտնի լինել, թաքցնելը՝ քողարկելն անհնար լինել: *Էն ա զըռռամ ա, վէր էտ խօխան հօրը նըման ա, էլ հօր ը՞ն շառ տին՝ում* (Բ): 4. *փխբ.* Խիստ թթու լինել: *Էս հինչ գ՛ավալ ա՞, զըռռամ ա* (Բ):

ԶԸՌՌԱՆ - *ած.* 1. Զռացող: *Վը՛ղց էշը զըռռան կինի* (Ձ): 2. Տհաճորեն լացող: *Զըռռան խուխէն Աստուծ չօնէ* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԶԸՌԶԸՌԱՆ(3):

ԶԸՌՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. Զռացնել, զռալ տալ: *Էշին զըռռըցընում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Լացացնել, լացել տալ: *Խօխան պըլօթուն ըրավ, մարը զըռռըցըրավ:*

ԶԸՌՌՕՆ - *գ.* 1. Զռալու ձայնը: *Էշին զըռռօնը Մ՝աշտուն բըղբրյար ա անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Տհաճորեն լացելու ձայնը: *Խուխէն զըռռօնը հօրըն էլ ա կըտըղցընում* (Բ):

- Զըռռօնը տինիլ - *տե՛ս* ԶԸՌՌԱԼ:

ԶԸՌՌՕՑ - *տե՛ս* ԶԸՌՌՕՆ:

ԶԸՌՓԷ - *տե՛ս* ԶԸՐՓԻ:

ԶԸՌՓԻ - *տե՛ս* ԶԸՐՓԻ:

ԶԸՎԱՆԻՏ *(ռուս. звонить)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Զըվանիտ անէլ - *տե՛ս* Զ՝անգ՛ տալ(2):

ԶԸՎԱՆՆԻ *(ռուս. звание)* - *գ.* Գործունեության որեւէ բնագավառի կամ պաշտոնական դիրքի որակավորումը բնորոշող պաշտոնապես շնորհվող անվանում՝ կոչում: *Ըտըրան յանարալու զըվաննի յըն տամ* (Ձ):

ԶԸՎԱՆՕԿ *(ռուս. звонок)* - *գ.* Էլեկտրական զանգ: *Միհէնգ՛ ՝ադ՝ամ ա՝ շէնին տընէրումըն էլ ըն զըվանօկ տինըմ* (Բ):

- Զըվանօկ տալ - Էլեկտրական զանգի կոճակը սեղմելով՝ զանգը հնչեցնել: *...Վէր զըվանօկ ա տամ, թ՝ա հըղէ ինի, հէտան պըլլօր ա անում...* (ՀԺՀ, V, 647):

ԶԸՎԶԸԼԸԳՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԶԸՎԶԸ-ԿՕԹՈՒՆ:

ԶԸՎԶԸԿՕԹՈՒՆ/ԶԸՎԶԸԼԸԳՕ-ԹՈՒՆ - *գ.* Զավզակություն, դատարկա-խոսություն, շատախոսություն, թե-թեւամտություն: *Զըվզըկօթունը Քընթա-լաց ցը՝դան անպակաս ա* (Զ):

ԶԸՎԷՐ *(ռուս. зверь)* - *տե՛ս* ԿԷԶԱՆ:

ԶԸՎԷՐԱԲՕՅ *(ռուս. зверобой)* - *գ.* Դեղին ծաղիկներով բուժիչ խոտաբույս, արեւքուրիկ: *Զըվէրաբօյը չուրըցընում ըն, քըցնում չային մաչը* (Զ):

ԶԸՎԻՐ/ԶԱՐ - *տե՛ս* ԶԱՅՀԱՆ:

- Զըվիր ածէլ/անէլ - *տե՛ս* Զըվիրը պիրիլ:

- Զըվիրը կ՝ալ - *տե՛ս* Զանիլան քՙինիլ:

- Զըվիրը պիրիլ - *տե՛ս* Զանիլա(ն) տանէլ:

ԶԸՏԷԼ *(գրբ. զտեմ, զատեմ)* - *նբ.* 1. Ընտրելով՝ ջոկելով պահել միայն ընտիրը: *Յօրէնը զըտում ըն, վարում* (Բ): 2. Ե-րեսը քաշել, սերուցքը հանել (կաթի մա-սին): *Զըտած կաթնան կարէլ չըս լ՝ավ պանէր շինիս* (Բ):

ԶԸՏԿԸՊԸՂՕՃ - *տե՛ս* ԶԱՏԷԳ՝[2]:

ԶԸՐԱՆԳԻ/ԶԻՐԱՆԳԻ - *ած.* Սառնո-րակ՝ սառը ջուր ունեցող: *Հաթէրք զը-րանգ՝ի ախպերունէ շատ կա* (Բ):

ԶԸՐԱՎԱՐԹ - *գ.* Վարդի տեսակ: *Մին փօնջ զըրավարթը տամ ա ըխճը-կանը, ինք՝ը փախճում* (Զ):

ԶԸՐԱՎՈՒՐ/ԶՈՒՐԱՎԷՐ *(գրբ. զօ-ռաւոր)* - *ած.* Գերբնական՝ կախարդա-կան զորություն ունեցող: *Վէր էտ ըխպի-րին ըտի զօրութիւն ա իլալ, անումը տի-ռալ ըն Զըրավուր ախպիւր* (ԱԱ, 57):

ԶԸՐԳԱՆԱԼ *(գրբ. զարգանամ)* - *չբ.* 1. Աճել, բարգավաճել: *Ղարաբաղը ուրըցօր զըրգանում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Գոռոզանալ, ինքնահավան դառնալ: *Տէփունց Աղունը զըրգացալ ա, մը՝զ նըհը՝տ խօսում չի* (Բ):

ԶԸՐԳ՝ԸՐՕԹՈՒՆ/ԶԻՐԳ՝ԻՐՕ-ԹՈՒՆ/ԶԱՐԳԱՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Ոսկերչի ար-հեստը, ոսկերչություն: *Զըրգ՝ըրօթունը փիս փէշակ չի, թա վէր մուշտարի ինի* (Բ):

ԶԸՐԶԱՆԴԻԼ/ԶԻՐԶԱՆԴԻԼ - *չբ.* Սար-սափել, զարհուրել: ...*Վէր պատմէցիր, իմ ջանըս էլ զըրզանդից* (ԶՏ, Ա, 222):

ԶԸՐԶԱՐԹԱՐ - *տե՛ս* ԶԸՌԸԶԱՐԹԱՐ:

ԶԸՐԶԷՐԹԷՐ - *տե՛ս* ԶԸՌԸԶԱՐԹԱՐ:

ԶԸՐԷՀՎԷԼ *(գրբ. զրահեմ (զրահ հագցնել)* - *տե՛ս* ԶԸՐԹԱՐՎԷԼ:

ԶԸՐԸԹԻ - *տե՛ս* ԶԸՌԸԹԻ:

ԶԸՐԸԽԿ - *տե՛ս* ԶԸԽԿ:

ԶԸՐԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ԶԸԽԿԱԼ:

ԶԸՐԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ԶԸԽԿԱԼԻ:

ԶԸՐԸԽԿԶԸՐԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ԶԸԽԿ-ԶԸԽԿԱԼ:

ԶԸՐԸԽԿԶԸՐԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ԶԸԽԿԶԸԽԿԱԼԻ:

ԶԸՐԸԽԿԶԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԶԸԽԿԶԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԶԸՐԸԽԿԶԸՐԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ԶԸԽԿ-ԶԸԽԿՕՆ:

ԶԸՐԸԽԿԶԸՐԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԶԸԽԿ-ԶԸԽԿՕՑ:

ԶԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԶԸԽ-ԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԶԸՐԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ԶԸԽԿՕՆ:

ԶԸՐԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԶԸԽԿՕՑ:

ԶԸՐԸՄՓ - *տե՛ս* ԶԸՄՓ:

ԶԸՐԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ԶԸՄՓԱԼ:

ԶԸՐԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ԶԸՄՓԱԼԻ:

ԶԸՐԸՄՓԶԸՐԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ԶԸՄՓ-ԶԸՄՓԱԼ:

ԶԸՐԸՄՓԶԸՐԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ԶԸՄՓԶԸՄՓԱԼԻ:

ԶԸՐԸՄՓԶԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԶԸՄՓԶԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԶԸՐԸՄՓԶԸՐԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ԶԸՄՓ-ԶԸՄՓՕՆ:

ԶԸՐԸՄՓԶԸՐԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԶԸՄՓ-ԶԸՄՓՕՑ:

ԶԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԶԸՄ-ՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԶԸՐԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ԶԸՄՓՕՆ:

ԶԸՐԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԶԸՄՓՕՑ:

ԶԸՐԸՆԳ - *տե՛ս* ԶԸՆԳ:

ԶԸՐԸՆԳԱԼ - *տե՛ս* ԶԸՆԳԱԼ:

ԶԸՐԸՆԳԱԼԻ - *տե՛ս* ԶԸՆԳԱԼԻ:

ԶԸՐԸՆԳԶԸՐԸՆԳԱԼ - *տե՛ս* ԶԸՆԳ-ԶԸՆԳԱԼ:

ԶԸՐԸՆԳԶԸՐԸՆԳԱԼԻ - *տե՛ս* ԶԸՆԳԶԸՆԳԱԼԻ:

ԶԸՐԸՆԳԶԸՐԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԶԸՆԳԶԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԶԸՐԸՆԳԶԸՐԸՆԳՕՆ - *տե՛ս* ԶԸՆԳ-ԶԸՆԳՕՆ:

ԶԸՐԸՆԳԶԸՐԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ԶԸՆԳ-ԶԸՆԳՕՑ:

ԶԸՐԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԶԸՆ-ԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԶԸՐԸՆԳՀԱԶԸՐԸՆԳ - *տե՛ս* ԶԸՆԳ-ՀԱԶԸՆԳ:

ԶԸՐԸՆԳՕՆ - *տե՛ս* ԶԸՆԳՕՆ:

ԶԸՐԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ԶԸՆԳՕՑ:

ԶԸՐԹ - *տե՛ս* ԶԸՌԹ:

ԶԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ԶԸՌԹԱԼ:

ԶԸՐԹԱՐԱՆՔ - *տե՛ս* ԶԸՐԹԱՐԱՆՔ:

ԶԸՐԹԱՐԱՆՔ/ԶԸՐԹԱՐԱՆՔ *(գրբ. զարդարանք)* - *գ.* Արդուզարդի առար-կաներ, զարդեր: *Մին օր էլ էտ ըխճըկա-նը զըրթարանքը կ՝ուղանում ըն* (Զ):

ԶԸՐԹԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԶԸՐԹԱՐԷԼ:

ԶԸՐԹԱՐԷԼ/ԶԸՐԹԱՐԷԼ *(գրբ. զար-դարեմ)* - *նբ.* Զարդեր կախել վրան, զարդերով պճնել: *Էտ դօչը զըրթարում ըն, տանում հըրթանըցուվէն տօնը* (Զ):

ԶԸՐԹԱՐՎԷԼ/ԶԸՐԹԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԶԸՐԹԱՐԷԼ-ի: *Աղվէսը թա՝ միհէնգ՝ հանք՝իտ լանվ ա զըրթարվալ, յէր կաց* (ՀԺՀ, VII, 225):

ԶԸՐԹԶԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ԶԸՌԹԶԸՌ-ԹԱԼ:

ԶԸՐԹԶԸՐԹՕՆ - *տե՛ս* ԶԸՌԹԶԸՌ-ԹՕՆ:

ԶԸՐԹԶԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ԶԸՌԹԶԸՌ-ԹՕՑ:

ԶԸՐԹ-ԶԻԲԻԼ - *տե՛ս* ԶԸՌԹ-ԶԻԲԻԼ:

ԶԸՐԹԲԸԲԱՆԻ - *տե՛ս* ԶԸՌԹԲԸԲԱՆԻ:

ԶԸՐԹԿԱՆ - *տե՛ս* ԶԸՌԹԿԱՆ:

ԶԸՐԹՆԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԶՈՒՐԹՆԱՆԱԼ:

ԶԸՐԹՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԶՈՒՐԹ-ՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԶԸՐԹՓԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ԶԸՌԹՓԸՌ-ԹԱԼ:

ԶԸՐԹՓԸՐԹՕՆ - *տե՛ս* ԶԸՌԹՓԸՌ-ԹՕՆ:

ԶԸՐԹՓԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ԶԸՌԹՓԸՌ-ԹՕՑ:

ԶԸՐԿԷԼ *(գրբ. զրկեմ)* - *նբ.* Մեկին նեղության դատապարտել, իր հասանե-լիքը չտալ, առանց մի բանի թողնել: *Հան-ը կըզնըվում ա, մը՝ծ տըղէն հըրըստու-թունան զըրկում* (Զ):

ԶԸՐԿ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԶԸՐԿԷԼ-ի: *Իրէքինջի ճընապարը տանում ա դիբի էս աշխարքաս զըրկված, ուրանց գ՝ան-քումը մին լանվ օր չըտէսած մարթիք՝ը* (ՀԺՀ, V, 136):

ԶԸՐՄԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԸՐՄԱՆԱԼ:

ԶԸՐՄԸՆԱԼԻ - *տե՛ս* ԸՐՄԸՆԱԼԻ:

ԶԸՐՄԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՐՄԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ԶԸՐՈՒՀԱՆՐԻԼ/ԶՈՒՐԸՀԱՆՐԻԼ/ԶԻՆԸ-ՀԱՆՐՎԷԼ *(գրբ. զարհուրիմ)* - *տե՛ս* ԶԸՐ-ԶԱՆԴԻԼ:

ԶԸՐՈՒՑ/ԶՈՒՐՈՒՑ *(գրբ. զրույց)* - *գ.* 1. Խոսակցություն, մտքերի փոխանակու-թյուն: *Էս զըրուցըն ըխպըրին քըշտին ա ինում* (ՆԼՂԺԲ, 141): 2. Ավանդություն, պատմական կամ առասպելական բնույ-թի ժողովրդական բանավոր ստեղծա-գործություն: *Քօնանա զըրուց ա. ասում ըն կ՝ըխտարը առաչ մին դաշանգ՝ ախճիգ՝ ա իլալ* (Զ): 3. Բերնեբերան անցնող լուր՝ խոսակցություն: *Էտ զըրուցը ըշխարքա-վրս մին ա տը՝ռնում* (Բ):

Զըրուց անէլ - 1. Զրուցել, խոսակցել: *Տուս ա կ՝ամ շինամաչը, տէսնում՝ Ավա-գ՝ումը նըստած զըրուց ընէյիս* (ՆԱԲ, 112): 2. Պատմել: *Հինչու ըսկանում ար, կ՝ամ ար կընգանը զըրուց անում* (Զ):

Զըրուցանվ անէլ - Մեկին խոսակցու-թյամբ կլանել, զրույցի մասնակից դարձնել եւ անելիքը մոռացնել տալ: *Կը-նանէք՝ը էտ հարթանանը զըրուցանվ ըն*

անում, կ՛ամ ա տը՛սնում՝ ըսկէսուրը կը զնը՛լած, ուշունց տայիս (Ջ):

Ջըրո՛ւցնվ ըղնէլ/ինիլ - Խոսակցությամբ տարվել, զրույցի մասնակից դառնալ եւ անելիքը մոռանալ: *Մարը զրո՛ւցնվ ընգավ, խօխէնք՛ը թօղից տո՛ւգնը* (Բ):

ՋԸՐՈ՛ՒՑՀԸՆԳԷՐ/ՋՈ՛ՒՐՈ՛ՒՑՀԸՆԳԷՐ - *գ.* Զրույցի՝ խոսակցության ընկեր, զրուցակից: *Թաքավը՛ռէն տըղան մըհէնգ՛ վը՛ր ըրխըյնացալ ա, թա էն ա կընգանը զըրո՛ւցիրնգէր օնէ...* (ՆԼՂԺԲ, 69):

ՋԸՐՓԷ - *տե՛ս* ՋԸՐՓԻ:

ՋԸՐՓԻ/ՋԸՌՓԻ/ՋԸՄՓԻ/ՋԸՐ-ՓԷ/ՋԸՌՓԷ/ՋԸՄՓԷ - *տե՛ս* ՋԸԲԸԽ:

ՋԸՐՕ *(ռուս. зеро, ֆր. zero)* - *տե՛ս* ՆՕԼ՛:

ՋԸՐՕՄՓ - *տե՛ս* ՋԸՄՓ:

ՋԻԲԻԼ *(արաբ. zibl, պրս. zebale)* - *գ.* 1. Աղբ, թափթփուկ, կեղտ: *Ջիբիլը տանը՛մ ըն ածըմ ըխպըհարը, յէշում, տը՛սնում մին պա՛ռ՛ուր մաչին* (Ջ): 2. *փխբ.* Անպետք՝ անարժեք բան, ոչնչություն: *Աղվէսը ասըմ ա.- Տու հինչ ը՞ս, հինչ զիբիլ ը՞ս, վէր ինձ կօլ տաս* (ՀԺՀ, V, 459):

- Ջիբիլ անէլ - Աղբով կեղտոտել, աղբոտել: *...Մին օր տօնըն ա զիբիլ անում, մին օր մին օրիշ պէն, լօխ տա՛լին անավ քըցո՛ւմ* (ՀԺՀ, VII, 21):

- Ջիբիլ տը՛ռնալ - 1. Աղբով կեղտոտվել, աղբոտվել: *Շօ՛րէրը սաղ զիբիլ ա տը՛ռալ* (Բ): 2. Անարժեք դառնալ, անպետքանալ: *Թօռ յը՛կավ, սաղ ախտան զիբիլ տը՛ռավ* (Բ):

ՋԻԲԻԼԱ՛ՆՕՑ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՀԱՐ:

ՋԻԲԻԼԱ՛ՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՀԱՐ:

ՋԻԲԻԼԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՀԱՐ:

ՋԻԲԻԼԽԱՌՆԸ - *ած.* Աղբի հետ խառն: *Էտ ճուղուպուրը ըտի զիբիլխառնը լօխ ծախում ա* (Ջ):

ՋԻԲԻԼԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* Աղբով պատվել, խիստ աղբոտվել: *Սաղ հայաթը զիբիլկա՛լա՛լ ա, մինը կա վէջ, թա թըմիզցընէ* (Բ):

ՋԻԲԻԼՈ՛ՒՏ/ՋԻԲԻԼՕՏ - *ած.* Աղբով կեղտոտված՝ ապականված, աղբոտ: *Ջիբիլո՛ւտ ըմընէք՛ը տինում ա տըռանը, ճանջէրը զիրա՛վ ըն տը՛ռնում* (Ջ):

ՋԻԲԻԼՕՏ - *տե՛ս* ՋԻԲԻԼՈ՛ՒՏ:

ՋԻՋ - *տե՛ս* ՋԻՋԻ[2]:

ՋԻՋԱ՛ - *տե՛ս* ՋԻՋԻ[1]:

ՋԻՋԱ՛-ԲԻՋԱ՛ - *տե՛ս* ՋԻՋԻ-ԲԻՋԻ:

ՋԻՋԻ[1]/ՋԻՋԱ՛ - *ած.* 1. Սիրուն, գեղեցիկ, գողտրիկ: *Ջիզի հարթն ա* (Բ): 2. Փայլուն, փայլփլուն: *Մին զիզի ժէվ ա ինք՛ օնում, կապում խուխէն ծէրքէն* (Բ): 3. Սիրելի, թանկագին: *Ջիզի բալան քօն ինի, Այուն հը՛տէ դա՛ռդ չինի...* (Ջ):

ՋԻՋԻ[2]/ՋԻՋ - *գ.* Դեղին ծաղիկներով վայրի խոտաբույս: *Էտ արտումը տէղէն զիզ ա փըսնէս* (ՀԺՀ, V, 413):

ՋԻՋԻ-ԲԻՋԻ/ՋԻՋԱ՛-ԲԻՋԱ՛ - *ած.* Ջարդարուն, սիրուն, աչք շլացնող, բայց ոչ արժեքավոր: *Ջիզի-բիզի պէնէր ա* (Բ):

ՋԻԼ *(գրբ. զիլ)* - *ած.* 1. Բարձր եւ սուր (ձայնի մասին): *...Տըմբըլիս թըխէցի, մին զիլ սա՛ս յէր իլավ...* (ՋՏ, Ա, 22): 2. *փխբ.* Բարձր եւ սրածայր: *Ոէ խօտըն էլ զիլ խօտ ա, դարյազը յօր ա ունէս, մին ժամումը լօխ հըրէս* (Ջ): 3. *փխբ.* Ուժգին, սաստիկ, խիստ: *Ջիլ ցօրտ ըրավ, ծառէրը ցօրտ տարավ* (Բ): 4. Փարթամ, խիտ: *Ջիլ մազ՛էր օնէ* (Բ): 5. Ուժեղ, ճարպիկ: *Թաքավէրը զիլ տըղամարթ ա ինում...* (ՀԱԲ, 15, 17):

- Ջիլ տըկըլօր - Ամբողջությամբ՝ լրիվ մերկ: *Ըտի զիլ տըկըլօր տո՛ւս ըն տը՛ռնում, թաքավէրին ըռըշկին շարվում* (Ջ):

ՋԻԼԱ՛Ն - *ած.* Բարձր եւ սուր ձայն ունեցող: *Զիլա՛ն զուռնան վէր փըչո՛ւմ ա, հավքէրը հըվաքվում ըն* (Ջ):

ՋԻԼԲԱ-ՋԻԼԲԱ - *տե՛ս* ՋԻԼԲԸ-ՋԻԼԲԱ՛:

ՋԻԼԲԸ-ՋԻԼԲԱ՛/ՋԻԼԲԱ-ՋԻԼԲԱ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ջիլբը-զիլբա՛ անէլ - *տե՛ս* Պըտըռ-պատառ անէլ: *Շօռ ըն կ՛ամ, հարամ Ղուլգ՛ա՛զին քըթէնում, զիլբը-զիլբա՛ անում* (ՀԺՀ, VII, 165):

- Ջիլբը-զիլբա՛ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Պըտըռ-պատառ ինիլ: *...Հանց յըրա յա ընէս, վէր էտ կ՛էշ օխնը զիլբա-զիլբա յա տըռաս, դաշանգ՛ը մընաս ա սաղ* (ԱԱ, 76):

ՋԻԼՋԻԼԱ՛Լ - *տե՛ս* ՋԸԼՋԸԼԱ՛Լ:

ՋԻԼՋԻԼԱ՛Ն - *տե՛ս* ՋԸԼՋԸԼԱ՛Ն:

ՋԻԼՋԻԼՕ՛Ն - *տե՛ս* ՋԸԼՋԸԼՕ՛Ն:

ՋԻԼՋԻԼՕ՛Ց - *տե՛ս* ՋԸԼՋԸԼՕ՛Ց:

ՋԻԼԻԼ - *տե՛ս* ՋԸԼԻԼ:

ՋԻԼԻՄ-ՋԻԼԻՄ - *տե՛ս* ՋԻԼԲԸ-ՋԻԼԲԱ՛:

ՋԻՀԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՋԸՀԱՎԷՐ:

ՋԻՀԱ՛Ր - *տե՛ս* ՋԸՀԱ՛Ր:

ՋԻՀԱ՛ՐԱ՛ՄԻԾ - *տե՛ս* ՋԸՀԱ՛ՐԱ՛ՄԻԾ:

ՋԻՀԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՋԸՀԱՔԱՐ:

ՋԻՅԱՆ *(պրս. ziyān)* - *տե՛ս* ՎԸՆԱՍ:

ՋԻՆԳ - *տե՛ս* ՋԻՆԳ՛:

ՋԻՆԳ՛/ՋԻՆԳ *(թրք. zink)* - *գ.* Անասունի՝ հատկապես տավարի ծնկի ոսկորը՝ վերին ու ներքին թզաչափ մասերով հանդերձ: *Տըվարէն զինգ՛էրը իփո՛ւմ ըն, թօթէն արաղը տինո՛ւմ, ք՛ը՛փ անում* (Բ):

ՋԻՆԸՀԱ՛ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՋԸՐՈ՛ՒՀԱ՛ՐԻԼ:

ՋԻՆՅԱԹ - *տե՛ս* ՋԸՐԹԱ՛ՐԱՆՔ: *Ո՛ւրա՛ն զինյաթը կ՛ա՛րմո՛ւր յըլլէխում կապում ա, տինո՛ւմ մին քօլու տակէ, շօ՛րէրը հանում, նի մընանում կ՛ը՛տը* (ՀԺՀ, VII, 245):

ՋԻՆՋԻԼ - *տե՛ս* ԺԻՆՋԻԼ:

ՋԻՆՋԻԼԱ՛ԹԱԿ - *տե՛ս* ԺԻՆՋԻԼԱ՛-ԹԱԿ:

ՋԻՆՋԻԼԱ՛Ծ - *տե՛ս* ԺԻՆՋԻԼԱ՛Ծ:

ՋԻՆՋԻԼԻԼ - *տե՛ս* ԺԻՆՋԻԼԻԼ:

ՋԻՆՎԷՐ *(գրբ. զինուոր)* - *տե՛ս* ՍԱԼ-ԴԱԹ: *Էտ կուճուր ախճիգ՛ը նան զինվէրը վէր քընած ըն ընո՛ւմ, քը՛շէր վախտը էս տըղան յէր ա կէնում...* (ՀԺՀ, V, 395):

ՋԻՆՔ՛ *(գրբ. զ+ինքն)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ջինք՛ը ըսպանէլ - *տե՛ս* Ջինք՛ը ցըրը՛վ տալ: *...Տըռնին քըմական ասըմ ա.- Շո՛ւտ ըրիք, տօ՛ռնը պը՛ց ըրիք, թա՛ չէ զինք՛ըս կըսպանիմ* (ՀԺՀ, V, 577):

- Ջինք՛ը թափ տալ - *տե՛ս* Ջինք՛ը շըղըհարէլ:

- Ջինք՛ը (կըլօ՛խը) հըվաքէլ - Սթափվել, զգաստանալ, ինքն իրեն տիրապետել: *Թօմասը մին խըրէկ վախըմ ա, ամմա մին էլ զինք՛ը հիվաքըմ ա* (ԼՂԲ, 352):

- Ջինք՛ը կուրց(ը)նէլ - Շփոթվել, ինքնատիրապետումը կորցնել, անելիքը չիմանալ: *Էտ տըղան օխծէն վէր տը՛սնում ա, զինք՛ը կուրցընում ա* (Ջ):

- Ջինք՛ը շաղ տալ - *տե՛ս* Ջինք՛ը ցըրը՛վ տալ:

- Ջինք՛ը շըղըհարէլ - 1. *տե՛ս* Ջինք՛ը (կըլօ՛խը) հըվաքէլ: 2. Սաստել, սպառնալով խրատել՝ կարգի հրավիրել: *Նախագան ըտըրան ծէն ա տամ, զինք՛ը մին լ՛ավ շըղըհարում* (Ջ):

- Ջինք՛ը պահէլ - 1. *տե՛ս* Ջինք՛ը ո՛ւրա՛ն պահէլ: 2. Ապրուստի միջոցներ հայթայթել, գոյությունը պահել: *...Ք՛էցալ ա Ըստուծէն կօխկը, թա.- Մին թա՛հըր չօնիմ, թա զինք՛ըս պահիմ* (ԱԱ, 71):

- Ջինք՛ը տալ - Անմնացորդ որեւէ մեկին կամ մի բանի նվիրվել՝ տրվել: *Զինք՛ը տըվալ ա խըմէլին, ընդըրանավ տօն պահող չինիլ* (Բ):

- Ջինք՛ը տափավը կ՛ա՛լ/տալ - 1. *տե՛ս* Ջինք՛ը ցըրը՛վ տալ: *Առչը, ղըզմիշ իլա՛ծ, զինք՛ը տըփէրավըն ա տաս, հօռ ընէս, տո՛ւս կ՛աս* (ՀԲ, 353): 2. Գետնին տապալվել: *Տըղան իրը՛քինջի դօ՛նո՛ւմը վէր թըխէս ա, դէվը զինք՛ը տափավըն ա կ՛աս, ըստըկէս* (Ջ):

- Ջինք՛ը ցըրը՛վ տալ - 1. Խիստ կատաղել՝ հուզվել, ինքնատիրապետումը կորցնելով՝ գոռգոռալ՝ ողբալ: *Խաբարը վէր հըսցընում ըն մէլիք՛ին, կըտաղում ա, զինք՛ը ցըրը՛վ տամ* (Ջ): 2. Ամեն կերպ ձգտել իր ասածը համոզել՝ արդարանալ: *Խը՛ղճ կընէգ՛ը հիշկան զինք՛ը ցըրը՛վ ա տամ, մին ա, մարթը հըվատում չի* (Ջ):

- Ջինք՛ը ո՛ւրա՛ն պահէլ - Իրեն պարկեշտ, համեստ, զուսպ պահել: *Սուդյան*

ասմա.- Ջինք՛ըտ ք՛ը՝՛զ պահէ, թա չէ տ՛ուրմա՛ն կըքըցիմ (Ջ):

- Ջինք՛ը քըթէնալ - *տե՛ս* Ջինք՛ը (կը-լօխը) հըվաքէլ:

- Ջինք՛ը քըշըռէլ - *տե՛ս* Ջինք՛ը ցըրը՝վ տալ(1): *Էտ մարթը վէր կընգանը սիրը-կանէն կըրկաժէն կօպալավ թըխըմ ա, կընէգ՛ը ընդը՝ր զինք՛ը քըշըռըմ ա* (Ջ):

- Ջինք՛ը օտէլ - *տե՛ս* Ջինք՛ը ցըրը՝վ տալ:

ՋԻՐԸՆԳԻ - *տե՛ս* ՋԸՐԸՆԳԻ:

ՋԻՐԱՎ - *տե՛ս* ՋԻՐԸՎ:

ՋԻՐԸՎ/ՋԻՐԱՎ *(գրբ. զիրեաւ)* - *կ.* Միջոցով, մեկի կամ մի բանի օգնությամբ: *Կավըն ասում ա.- Յը՝ս կ՛ա՛լ չըմ, ամմա էս էրկու ա՛չա՛ռը տար, զիրավ վար ըրա* (ՀԺՀ, V, 541):

- Ջիրա՛վ ածէլ - Որեւէ բանով ծածկել: *Սօղանը մը՝կնում ա, մէզա՛րը զիրա՛վ ածում* (Բ):

- Ջիրա՛վ անէլ - 1. *տե՛ս* Ջիրա՛վ ածէլ: 2. Որեւէ բանով զբաղեցնել: *Այան տըկօ-ղէն ա կուտըրատում, խօխօնցը զիրավ անում, մինչը՝վ հարթնէրը կ՛ամ ըն* (Ջ): 3. Որեւէ բան ցանել՝ շաղ տալ: *Մէսը կը-տօրում ա, աղը զիրավ անում* (Բ):

- Ջիրա՛վ ըղնէլ - 1. Քայլելիս որեւէ բանի դեմ ընկնել: *Ջիրավ ա ըղնում քա-րավը, վէր ըղնում* (Ջ): 2. Մի բանի վրա ամբողջ մարմնով պառկել՝ կախվել՝ փաթաթվել: *Հա՛րը զիրա՛վ ա ըղնում տը-ղէն, պըչպըչօրում* (Բ):

- Ջիրա՛վ ընցընէլ - Մեկին տեսության գնալ, այցելել մի բանի: *Արշակը հիվընդանում ա, մին իրէք-չօրս հընգէր կ՛ամ ըն, զիրավ հընցընում* (ՆԱԲ, 110):

- Ջիրա՛վ ինիլ - Մի բանով զբաղվել: *Թաքավէրը սաղ օրը էտ ղուշավը զիրա՛վ ա ինի՛մ, ամմէն հինչ մըննան քըցի՛մ* (Ջ):

- Ջիրա՛վ տալ - 1. Փաթաթել: *Ք՛ա՛ն-դիրը զիրավ ա տամ, ծիք՛ տամ, տ՛իս օ-նում* (Ջ): 2. Խճճվել, թնջուկ դառնալ: *Թիլէրը զիրավ ա տըվալ, կարում չըմ ՛ու-ր՛ուր անա ճօկիմ* (Բ): 3. Փռել՝ տարածել բաց օդում՝ չորանալու կամ օդափոխվելու համար: *Տանըմ ա, թա լըվացը զի-րավ տա, տը՝սնում ա լըվացէն քօղը կա վէչ* (Ջ): 4. Շերամը բոժոժ մտնել եւ վրան թել փաթաթել: *Վէրթնը զիրավ ա տամ, կընանէք՛ը ըրխըյանըմ ըն* (Ջ): 5. *տե՛ս* Ջիրա՛վ անէլ (3):

- Ջիրա՛վ տը՝ռնալ - Գլխին հավաքվել, շրջապատել: *Քըվէրը տըռանը է-շան վէր ա կ՛ամ, խօխէնքը զիրա՛վ ըն տէռնում* (ՆԱԲ, 125):

- Ջիրա՛վ քըցիլ - 1. *տե՛ս* Ջիրա՛վ ածէլ: 2. Որեւէ բան՝ հանցանք, զանցանք եւն մեկի վրա բարդել: *Կուղօթունը ՛ուրա՛նք անում ըն, հարթնանը զիրա՛վ քըցի՛մ* (Ջ):

- Ջիրա՛վ օնէլ - *տե՛ս* Ջիրա՛վ ածէլ:

ՋԻՐԳԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՋԸՐԳԸՐՕ-ԹՈՒՆ:

ՋԻՐՋԸՆԴԻԼ - *տե՛ս* ՋԸՐՋԸՆԴԻԼ:

ՋԻՐԹ-ՋԻԲԻԼ - *տե՛ս* ՋԸՌԹ-ՋԻԲԻԼ:

ՋՈՒ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ջու անէլ - 1. Ոչ մի բան հաշվի չառնելով՝ սլանալ, անցնել: *Կ՛ամ ա շինը-մաշավը զու անում, վէշ մինին խուսցու-նում չի* (Ջ): 2. *տե՛ս* Ջու տալ:

- Ջու ըրած - Անընդհատ, առանց կանգ առնելու: *...Վէչ խօսում ա, վէչ ծը-ծաղում, լըհա՛ զու ըրած ա՛խ ա քաշում* (ՀԺՀ, V, 133):

- Ջու տալ - 1. Բարձրաձայն լացել, հեծեծալ: *Խօխան զու յա տամ, մօրը հը՝-տան ք՛ինամ* (Ջ): 2. Նույն ձայնը անընդհատ հանել: *Կունդըմըհակէ յըն խաղ ա-նում, մինը կօնդը թըխում ա, հըռըցը-նում, էն մինըն էլ զու տալավ ք՛ինամ ա, պիրում* (Ջ):

ՋՈՒԲ(Ը)ՐԻՏ *(ռուս. зубрить)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ջուբ(ը)րիտ անէլ - Մեխանիկորեն անգիր անել՝ սերտել: *Յօրը խօսկէրըն ա, զուբըրիտ ա ըրալ, ամմէն դօնի՛մ ա-սում ա* (Ջ):

ՋՈՒԳՈՒԾՕՆՆԻ - *տե՛ս* ՋԸԳՈՒԾՕՆ-ՆԻ:

ՋՈՒԳՈՒՐԹ *(թրք. züğürt (աղքատ, կարիքավոր)* - *ած.* 1. Անկարող, ողորմելի: *Ջ՛ուգ՛ուրթ մարթ ա Ջարմէնը* (Բ): 2. Ջախողված, անհաջողության մատնված: *Իմ կօրծէրըս զ՛ուգ՛ուրթ ա* (Բ):

ՋՈՒՋԱ - *գ.* 1. Ռռնոց, կաղկանձ: *Քը-շէրը վէր կ՛ամ ա, չըղըլնէրէն զուզան ըղնում ա շէնը* (Բ): 2. *փխբ.* Բարձրաձայն լաց: *Խօխօնցը զուզան թօղում չի՝ էտ մարթը քօն ինի* (Բ):

- Ջուզա տալ - 1. Ռռնալ, կաղկանձել: *Շօնը վէր էրկան վախտ զուզա տուվավ, գ՛իդա՛ վէր տանան մինը մըռնըլական ա* (Ջ): 2. *տե՛ս* Ջու տալ (1): *...Անդօնին կը-նէգ՛ը թօղում ա տօնը-տէղը վէր ածած, խօխէնքը հէտան զուզա տալիս, փախ-չըմ...* (ՋՏ, Բ, 170):

ՋՈՒՋԸԿԱՎԷՐ/ՋՕՋԸԿԱՎԷՐ/ՋՕՋԱ-ԿԱՎԷՐ - *ած.* Միջուկ ունեցող (փայտ, բույս եւն): *Մին զ՛ուզըկավէր փա՛դ ա տա՛-շի՛մ, զօզա՛կը տ՛իս օնում* (Բ):

ՋՈՒԹ/ՋՈՒՏ *(գրբ. զուտ)* - *տե՛ս* ԽԱ-ԼԻՍ:

ՋՈՒԼԱԼ *(արաբ. zulal (մաքուր ջուր)* - *ած.* Վճիտ, հստակ: *Ջուլալ ախպ՛ուր չի մընաց, սաղ հըրըմցըրէն* (Ջ):

- Ջուլալ քըրթնօնք - *տե՛ս* Հալալ քըրթնօնք:

ՋՈՒԼԱՎԷՐ/ՋՕԼԱՎԷՐ - *ած.* Շերտավոր, վրան զոլեր ունեցող: *Դա՛րզին ըտը-րա հը՝տէ մին զուլավէր շօր ա կարում, էտ մուտանան ինք՛ օնում* (Ջ):

ՋՈՒԼՈՒՄ *(արաբ. zulum (անիրավություն, կեղեքում), թրք. zulüm (կեղեքում, բռնություն, չարչարանք)* - 1. *գ.* Մեծ դժբախտություն, աղետ, արհավիրք: *Ճօղուպուրը թա.- Պա՛տ ախպէր, մէխկ ու կըրակ ըմ, ինձ ղաթումըտ պա՛հէ, էս զ՛ուլ՛ուման պըրծընիմ...* (ԱԱռ, 8): 2. *ած.* Դաժան, վայրագ: *Մին թաքավը՝ր շատ զ՛ուլ՛ում ա ինի՛մ* (ՀԺՀ, VII, 330): 3. *ած.* Վատ, աղետալի, աղետաբեր: *Քըշէրը շատ ա ընցընէս, խըրէգ՛ ա ընցընէս, Խաչին ըսկըսէս ա մին զ՛ուլ՛ում ա՛րա՛զ տը՝սնալը* (ՀԺՀ, V, 470):

ՋՈՒԼՈՒՄԱԹ *(թրք. zulmet (մթություն)* - 1. *տե՛ս* ՋՈՒԼՈՒՄ: 2. *տե՛ս* ՂԸՅԱՄԱԹ:

ՋՈՒԽԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Ջոխ արծակել, զոխ բռնել: *Փիփէրտը զ՛ուխըկա՛լ՛ալ ա* (Ջ):

ՋՈՒԽՏԱՆ - *ած.* Շատ բարձրահասակ: *Ջուխտան մարթ ա իլ՛ալ Արիվհատ աքօրը մարթը* (Բ):

ՋՈՒՄ(ԲՈՒ)ՐՈՒՏ *(գրբ. զմրուխտ, զմրուպ)* - 1. *գ.* Կանաչ գույնի թանկագին քար, զմրուխտ: *Ղուշը պէրանը պէնում ա, մին զ՛ումբ՛ուր՛ուտ վէր քըց՛իմ* (Ջ): 2. *ած.* Զմրուխտի գույն ունեցող, կանաչ: *Զ՛ումբ՛ուրուտ շօրէր ա կ՛ը՝ցալ* (Բ):

- Զ՛ումբ՛ուր՛ուտ հավք/ղուշ - Հեքիաթներում հանդիպող առասպելական՝ դրական հատկանիշներով թռչուն: *Զ՛ումբ՛ու-րուտ ղուշը ըտի թաքավէրին կուճուր տը-ղէն սը՝վ ըշխարքան տ՛իս ա օնում* (Ջ):

ՋՈՒՌՆԱ/ՋՈՒՌՌԱ *(պրս. surna, zorna, թրք. zurna)* - *գ.* Արեւելյան փողային՝ սրնգի նմանվող երաժշտական գործիք: *Ջուռնաչին զուռնան փիչ՛իմ ա, հարթնը տ՛իս ըն օնում* (Ջ): 2. *փխբ.* Հաստ, մեծ, անճոռնի: *Ջուռնա քէթ օնէ* (Բ): 3. *փխբ.* *տե՛ս* ՋԸՌԸԹԻ: 4. *տե՛ս* ՋԸՀԸՐ(4):

- Ջուռնաս փըչ՛ի՛ա՛ն չըմ, թա քու է-շըտ խըրթնում ա՞ - Գործելու եմ՝ առանց ուրիշի շահերը հաշվի առնելու:

ՋՈՒՌՆԱ-ԴԱՎԱԼ/ՋՈՒՌՆԸԴԱ-ՎԱԼ/ՋՈՒՌՌԸԴԱՎԱԼ - *գ.* 1. Արեւելյան երաժշտություն՝ զուռնայով եւ դհոլով: *Էտ թաքավէրըն էլ զուռնա-դավալ շատ ա ի-նի՛մ սիրիլիս* (Ջ): 2. *փխբ.* Ջուռնա եւ դհոլ նվագողներ, երաժիշտներ: *Փա՛հ-լ՛ուվանըն ՛ուրա՛ն զուռնըդըվալավը վը՝ր տ՛իս ա կ՛ամ, ժուղօվուրթը թուփ ըն տը՝ռնում...* (ՀԺՀ, VII, 66):

ՋՈՒՌՆԱ-ՆԸՂԱՐԱ - *տե՛ս* ՋՈՒՌՆԱ-ԴԱՎԱԼ:

ՋՈՒՌՆԱՉԻ/ՋՈՒՌՌԱՉԻ *(թրք. zurnači)* - *գ.* Ջուռնա փչող՝ նվագող երաժիշտ: *Միհէնգ՛ զուռնաչուն մըրթատը՝ղ տիհնօդ չի կա* (Ջ):

ՋՈՒՌՆԱ-ՏԸՄԲԸԼԱ - *տեմ* ՋՈՒՌՆԱ-ՂԱՎԱԼ:

ՋՈՒՌՆԸՂԱՎԱԼ - *տեմ* ՋՈՒՌՆԱ-ՂԱՎԱԼ:

ՋՈՒՌՆԸՊԸԼԻԹ/ՋՈՒՌՌԸՊԸԼԻԹ - *գ.* Ջուռնայից կախված զարդ: *Ջուռնաչին մին վախտ յէշ՝ում ա, տը՛սնում զուռնըպըլիթը կա վէչ* (Ջ):

ՋՈՒՌՌԱ - *տեմ* ՋՈՒՌՆԱ:

ՋՈՒՌՌԱՉԻ - *տեմ* ՋՈՒՌՆԱՉԻ:

ՋՈՒՌՌԸՂԱՎԱԼ - *տեմ* ՋՈՒՌՆԱ-ՂԱՎԱԼ:

ՋՈՒՌՌԸՊԸԼԻԹ - *տեմ* ՋՈՒՌՆԸՊԸԼԻԹ:

ՋՈՒՏ - *տեմ* ՋՈՒԹ:

ՋՈՒՐ/ԻՋՈՒՐ *(գրբ. զուր, իզուր, պրս. zur (կեղծ, խաբեություն)* - *տեմ* ՆԸՅԱԽ: *Ջուր չըն ասում, վէր կընանէք՝ը մին լ՝ուն օղտը շինօղ ըն* (ՀԺՀ, V, 600):

ՋՈՒՐԱՆԱԼ *(գրբ. զօրանամ (սաստկանալ, ավելանալ)* - *չբ.* Աճել, զարգանալ, ծլել-ծաղկել: *Պառավը ասում ա.- Յէս կարօղ ըմ օրհնէլ, վը՛ր ծիլիք՝, ծաղկիք՝, զուրանաք* (ՀԺՀ, VII, 129):

ՋՈՒՐԱՎԷՐ - *տեմ* ՋԸՐԱՎՈՒՐ:

ՋՈՒՐԱՐ - *տեմ* ՋԱՐԱՐ:

ՋՈՒՐԱՐԼՈՒ - *տեմ* ՋԱՐԱՐԼԻ՝:

ՋՈՒՐԸՅԱՐԻԼ - *տեմ* ՋԸՐՈՒՅԱՐԻԼ:

ՋՈՒՐԹՆԱՆԱԼ/ՋԸՐԹՆԱՆԱԼ *(գրբ. արթնանամ, զարթնանամ)* - *չբ.* Քնած վիճակից դուրս գալ, արթնանալ: *Մին էլ վէր զ՝ուրթնանում ա, էլ քօն չի ինում* (ՀԱԲ, 15, 107):

ՋՈՒՐԹՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՋԸՐԹՆԸՑ(Ը)-ՆԷԼ *(գրբ. զարթուցանեմ)* - *նբ.* ՋՈՒՐԹՆԱՆԱԼ-ի: *Տըղան թաքավը՛րէն զ՝ուրթնըցընում ա, յէտնան ինք՝ը վազ տամ, ճըպատը, թիլիսիմը խըլ՝ում ըխճըկօրանցըն անա...* (ՆԼՂԺԲ, 52):

ՋՈՒՐՈՒՑ - *տեմ* ՋԸՐՈՒՑ:

ՋՈՒՐՈՒՑՅԸՆԳԷՐ - *տեմ* ՋԸՐՈՒՑՅԸՆԳԷՐ:

ՋՈՒՔՍ - *տեմ* ՋԸՐԹԱՐԱՆՔ:

ՋՈՒՔՍ-ՋԸՐԹԱՐԱՆՔ - *գ.* Ջարդեր եւ զգեստավորում: *Ըտըրա զուքս-զըրթըրանքէն վէր յէշում ա, էլ հիմանչում ա, թա մուտանա* (Ջ):

ՋՈՒՔՎԷԼ - *տեմ* ՋԸՐԹԱՐՎԷԼ:

ՋՈՒՔՎԷԼ-ՋԸՐԷՅՎԷԼ - *տեմ* ՋՈՒՔՎԷԼ-ՋԸՐԹԱՐՎԷԼ:

ՋՈՒՔՎԷԼ-ՋԸՐԹԱՐՎԷԼ - *չբ.* Ամբողջությամբ զարդարվել, պճնվել, զգեստավորվել: *Ջուքված-զըրթ՝արված նի յա մընանում պալատը, ք՝ընում թուշին թաքավէրէն ախճիգ՝ Շուշանիգին կօշտը* (ՆԱԲ, 43):

ՋՕՋԱԿ - *տեմ* ՋՕՋԱԿ:

ՋՕՋԱԿ/ՋՕՋԱԿ - *գ.* Փայտի, որոշ բույսերի, սոխի, ձմերուկի եւն միջուկ: *Սօղանը տինո՝ւմ ա ըստօլէն, յըմբուրուղավը թըխում, զ՝օզ՝ակը տ՝ուս օնում* (Բ):

ՋՕՋԱԿԱՎԷՐ - *տեմ* ՋՕ՝ՋԸԿԱՎԷՐ:

ՋՕՋԱԿԱՎԷՐ - *տեմ* ՋՕ՝ՋԸԿԱՎԷՐ:

ՋՕԹԷԼ *(գրբ. զօդեմ (կցել, փակցնել)* - *նբ.* Մետաղյա գործիքները եռակցել, զոդել: *Ցակատը զօթում ա, տամ ո՝ւրա՝ն* (Ջ):

ՋՕԼ *(թրք. zol)* - *գ.* 1. Կաշվի, կտորեղենի եւն նեղ եւ երկար շերտ: *Տըրա մաշկան էլ ա մին զօլ տ՝ուս օնում, պէց թօղնում* (ՀԱԲ, 15, 98): 2. Ընդհանուր ֆոնից տարբերվող մաս՝ շերտ որեւէ մակերեսի՝ առարկայի վրա: *Էտ կըվէն սիպտակ զօլէրը հըռանցէ տը՛սնում ա, ճընա՝նչ՝ում* (Ջ): 3. *մ.* Ամբողջ հասակով մեկ, երկարությամբ: *Կ՝ամ ա չ՝ա՝րչ՝ուվէն յըրա զօլ պառկում* (ՀԱԲ, 15, 104):

ՋՕԼԱ *(թրք. zola)* - *գ.* 1. Երկար ձող: *Զօլան յօր ա ունես, ճըղպօրէն թըփէս* (Բ): 2. *փխբ.* Բարձրահասակ ու նիհար մարդ: *Էտ զօլան կըռանում ա, ամմա էլհա կըլ՝օխը ըրվամ ա* (Ջ): 3. *փխբ.* Մեծ առնանդամ:

ՋՕԼԱՂ - *գ.* Տախտակները կոպիտ տաշելու մեծ ռանդա: *Դ՝ուլգ՝ա՝ը զօլաղը յօր ա օնում, էտ տըխտըկնէն տա՝՝շ՝ում* (Ջ):

ՋՕԼԱՎԷՐ - *տեմ* ՋՈՒԼԱՎԷՐ:

ՋՕԼ-ՋՕԼ - 1. *տեմ* ՋՈՒԼԱՎԷՐ: 2. *մ.* Շերտերով, շերտ-շերտ: *Կաշին զօլ-զօլ կըտըրում ա, տըրը՛խ անում, ծախում* (Ջ):

ՋՕԼԼԱՄԱ - *ած.* Մեծ, երկար: *Խաչանը դ՝ա՝ստի էն դունյան թըլը՝ղըրամ ա ը՝րալ, մին զօլլամա պարօվակ՝իր էլ թըլը՝ղըրամին մէջին տիրալ...* (ՋՏ, Բ, 2):

ՋՕԽ *(թրք. zoğ)* - *գ.* Բույսերի՝ հատկապես բանջարաբույսերի դալար ցողուն: *Փիրփէտին զ՝օխէրը աղ տիրա՝՝ծ լ՝ավ ա ինո՝ւմ* (Բ):

- Ջ՝օխ տալ/փըռնէլ/քըցիլ - *տեմ* ՋՈՒԽԸԿԱ՝՝ԼԻԼ:

ՋՕԿ - 1. Գողթան գավառի հայերի մականուն: *Շուշի զօկէր էլ ըն իլ՝՝ալ ըպրէլիս* (Ջ): 2. *փխբ.* Բարձրահասակ մարդ: *Էտ զօկը ծը՛ղքը մը՛կնում ա, սաղ խընձ՝ՕրնէՆ քաղում, մընացած մարթիք՝ը մընամ ըն յիշիլիս* (Ջ): 3. *փխբ.* Ժլատ՝ կծծի մարդ: *Էտ զօկը ո՝ւրա՝ն խօխօնցըն էլ չի վէշ մին պէն տամ* (Ջ)

- Ջ՝օկէրէն խօսէլ - Ջ՝ոկերի նման՝ զոկերենով առատ խոսք գտնել: *Հինչ ը՞ս զ՝օկէրէն խ՝օսում, կարքէն խ՝օ՛սէ* (Ջ):

ՋՕՀ *(գրբ. զոհ)* - *գ.* Պատերազմում սպանված մարդ: *Ղարաբաղը զօհ շատ ա տուվալ էս կըռվավը* (Բ):

ՋՕՀՎԷԼ *(գրբ. զոհեմ (զոհել)* - *կբ., չբ.* Պատերազմում սպանվել: *Էտ վախտը էլ մին ռուս սալդաթ ա ըտը՛ղ զօհվալ* (ԱԱ, 38):

ՋՕՂ - *գ.* Խրախճանք, ուրախություն: *...Հինչ սըրտա՞վ յէս քօչարի ա՝՝ծիմ, մակարնէրին քէփավ, զօղավ ժամ տանիմ...* (ՋՏ, Բ, 45):

ՋՕՄ - *տեմ* ՋԸՀՄԸՆԱՔԱՐ:

ՋՕՄՓ - *տեմ* ՋԸՄՓ:

ՋՕՄՓԻ - *տեմ* ՋՕՓԻ:

ՋՕՆԹԻԿ/ՋՕՆՏԻԿ *(ռուս. зонтик, հոլ. zonne-dek)* - *գ.* Փայտե կոթին ամրացրած վրանաձեւ բացվող ու փակվող ճաղերի վրա քաշած կտորով հարմարանք՝ արեւից, ձյունից, անձրեւից պաշտպանվելու համար, անձրեւանոց: *Միհէնգ՝վա հարթէրը հ՝ա՝՝նդը ք՝ինա՝՝լիս էլ ըն զօնթիկ յօր օնում* (Բ):

ՋՕՆՆԻ - *մ.* Առանց կանգ առնելու եւ կողքերին ուշադրություն դարձնելու: *...Ըտըրան մին փօսըմ կ՝էղըմ ա, ինքը զօննի ք՝ընըմ օշափնէրին ամարաթը* (ՀԺՀ, V, 203):

ՋՕՆՏԻԿ - *տեմ* ՋՕՆԹԻԿ:

ՋՕՌ/ՋՕՐ *(գրբ. զօր)* - *գ.* Ուժ, զորություն: *Կընէկը վազ տալավ, հիշկան զօռըմը կա, կ՝ա՝՝մ ա, թա՝՝ մարթին կուփի տա, քըցի ճ՝ուրը...* (ԼՂԲ, 358):

- Զօռ անէլ - 1. Ստիպել, ուժ՝ ճնշում գործադրել, հարկադրել: *Էս մարթը շատ վէր զօռ ա անում, էս տըղան ք՝ընում ա* (ՀԱԲ, 15, 83): 2. Ջանք թափել, ճիգ գործադրել: *Հիշկան զօռ ըրավ, կարից վէչ էտ կօրծը էրկու օրումը պըրծընէ* (Բ):

- Զօռէն տը՛ղը չի - Ուժով, ճնշմամբ, բռնությամբ հնարավոր չէ անել: *Լէնգ՝ Թէմուրը տը՛սնում ա, վէր զօռէն տը՛ղը չի, յը՛տ ա տը՛ռնում* (Ջ):

- Զօռ ըղնէլ/հըսնէլ - Ծանր աշխատանքից՝ մեծ ուժ գործադրելուց վնասվել: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, ծը՛ղքը զօռ ա ընգալ* (Բ):

- Զօռ պինըցընէլ - *տեմ* Զօռ անէլ(1):

- Զօռ տալ - *տեմ* Զօռ անէլ(2):

ՋՕՌԱՄԱ - *տեմ* ՋՕՌՌԱՄԱ:

ՋՕՌԱՎ - *տեմ* ՋՕՌՌԱՎ:

ՋՕՌԱՔ՝Ի - *տեմ* ՋՕՌՌԱՔ՝Ի:

ՋՕՌԲԱ/ՋՕՐԲԱ *(թրք. zorba)* - *ած.* 1. Ուժ ունեցող ու գործադրող, բռնավոր ու հարուստ: *Մին շատ զօռբա մարթ ա ինո՝ւմ. տա հիշտէղ ք՝ինա՝՝մ ա, լօխ պիտի ո՝ւրա՝՝ն հըղէ տան...* (ՆԼՂԺԲ, 134): 2. Ուժեղ, զորավոր: *Մին խիլլա՝՝ վար կէնում ա, մին զօրբա ըրօտուց ա լըսում* (ՀԺՀ, V, 389):

ՋՕՌԲԱՅՕԹՈՒՆ/ՋՕՐԲԱՅՕԹՈՒՆ - *գ.* Ֆիզիկական ուժ գործադրելը, բռնություն: *Տը՛ղ կա՝ զօռբայօթունը անց չի կէնում, բիդի քախցըր լ՝ուզ՝ու պինըցընիս* (Ջ):

ՋՕՌԷԼ - *տե՛ս* ՋՕՌՌԷԼ:

ՋՕՌԻ - *տե՛ս* ՋՕՌՌԻ:

ՋՕՌԼՈՒ *(թրք. zorlu (ուժեղ, ազդեցիկ)* - *տե՛ս* ՋՕՌՌԻ:

ՋՕՌՌԱՄԱ/ՋՕՌԱՄԱ *(թրք. zorlama)* - *տե՛ս* ՋՕՌՌԱՎ(1):

- Ջոռռամա անէլ - *տե՛ս* Ջոռ անէլ(1):

ՋՕՌՌԱՎ/ՋՕՌԱՎ - *մ.* 1. Բռնությամբ, հարկադրաբար: *Թաքավէրը հրաման ա տամ, էտ տըղէն զօռռավ փըռնում ըն, քըցում տուրմանն* (Ձ): 2. Մեծ դժվարությամբ, մի կերպ, հազիվհազ: *Վէց օր վըէղը քանդըմ ա, զօռավ մին խըրէգ՝ վըէղ ա ինում քանդածը* (ՀԺՀ, V, 75):

ՋՕՌՌԱՎ-ԳՈՒՋԱՎ - *տե՛ս* ՋՕՌՌԱՎ-Կ՝ԻԺ(Ժ)ԱՎ:

ՋՕՌՌԱՎ-Կ՝ԻԺ(Ժ)ԱՎ/ՋՕՌՌԱՎ-ԳՈՒՋԱՎ - *տե՛ս* ՋՕՌՌԱՎ (2): *Էտ ծին զօռավ-կ՝իժավ, մին թանիրանվ կըլօխը պիցըրցընըմ ա, թա.- Կընծէ՛, օխնծ ախպէր, կընծէ՛, էրկուվընանուն լիվօթուն ընէլի չի* (ՀԺՀ, VI, 251):

ՋՕՌՌԱՔ՝Ի/ՋՕՌԱՔ՝Ի *(թրք. zoraki)* - *տե՛ս* ՋՕՌՌԱՎ(1):

ՋՕՌՌԷԼ/ՋՕՌԷԼ/ՋՕՐԷԼ *(գրբ. զօրեմ (կարողանալ, ձեռնհաս լինել, ճար անել)* - 1. *տե՛ս* Ջոռ անէլ: 2. Իր ասածը պնդել, համառել: *Հինչքան էս ախճիգ՝ը զօռալ ա, թա յէր չօնէ, էս տըղան մըտէգ՝ չըրալ...* (ՀԺՀ, VI, 27):

ՋՕՌՌԻ/ՋՕՌԻ - *ած.* 1. Դժվար, ծանր: *Ջոռի կօրծը ամմէն տըղըմարթու պէն չի* (Ձ): 2. Ուժեղ: *Ուշուփնէն տը՛սնըմ ըն, վէր տա զոռի, ջանավար տըղա յա, խուստանում ըն, վէր տան...* (ՀԺՀ, V, 311): 3. *մ.* Ուժեղ՝ սաստիկ կերպով: *Ջոռի կըգնըվում ա* (Բ):

ՋՕՌՌՈՒՍԻՔ՝Ի/ՋՕՌՈՒՍԻՔ՝Ի - *տե՛ս* ՋՕՌՌԱՎ(1):

ՋՕՌՈՒՍԻՔ՝Ի - *տե՛ս* ՋՕՌՌՈՒՍԻՔ՝Ի:

ՋՕՎՕՏԷԽՆԻԿ *(ռուս. зоотехник, հուն. zoon+technike)* - *գ.* Անասնաբույծ: *Ճարտար առաչ լ՝ավ զօվօտէխնիկնէ յըն իլալ* (Բ):

ՋՕՐ - *տե՛ս* ՋՕՌ:

ՋՕՐԱՎԱՐ *(գրբ. զօրավար)* - *գ.* Զորքի գլխավոր հրամանատար: *Մին պառավ կընէգ՝ ուրան արտումը հօնձ ընէլիս մին զօրավար զօրքավը անց ար կէնում արտէն ղըրաղավը* (ԱԱ, 25):

ՋՕՐԲԱ - *տե՛ս* ՋՕՌԲԱ:

ՋՕՐԲԱՅՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՋՕՌԲԱՅՕԹՈՒՆ:

ՋՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՋՕՌՌԷԼ:

ՋՕՐԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՋԷՐԹՈՒՆ:

ՋՕՐՈՒԹՈՒՆ *(գրբ. զօրութիւն)* - *գ.* 1. Հզորություն, ուժ, կարողություն: *Ըտըրա զօրութունավը էտ քըղաքան տուս ըն կ՝ամ, ք՝ընում մին օրիշ քաղաք* (ՀԺՀ, V, 176): 2. Կախարդական ուժ՝ կարողություն: *Էտ ախճիգ՝ը շուտանց լըսած ա ինում էտ ճըպատին մասին, գ՝ուդում ա ինում ըտըրա զօրութունը* (ՀԺՀ, V, 34):

ՋՕՐՔ *(գրբ. զօրք)* - *գ.* Պետության զինված ուժերի ամբողջությունը կամ նրա մի մասը: *Մին օր հարայըն ընգ՝նում ա, թա դուշմանն զօրքէրը հըվաքվալ ըն, կըռը՛վ ըն օգում անին թաքավը՛ռէն նըհը՛տ* (ՆԼՂԺԲ, 75):

- Զօրք կապէլ - Զորք հավաքել՝ կազմել: *Թաքավէրը էտ վէր ըսկանում ա, դանստի զօրք ա կապում, տուս կ՝ամ տահանց առաշկը* (Ձ):

ՋՕՓԻ/ՋՕՍՓԻ - *գ.* 1. Հայկական շուրջպար, որի ժամանակ ոտքերով դոփում են գետինը: *Միհէնգ՝վա ջիհիլնէն գ՝ուդում էլ չըն, թա զօփին հունց ըն պար կ՝ամ* (Բ): 2. Կոխի տեսակ, որի ժամանակ հակառակորդները իրար հրում են ձեռքերով, կրծքով, ուսերով, մինչեւ մեկն ու մեկի տեղահանվելը, պարտվելը: *Զօփին լ՝ավ խաղ ա* (Ձ):

- Զօփի տալ - 1. Գետինը դոփելով՝ պարել: *Ջըհիլնէն ուրուր ը՛ռքա փըռնում ըն, զօփի տամ* (Ձ): 2. *Զօփի* խաղը խաղալ: *Զօփի յըն տամ, Ըրշակէն տըղան յը՛խնում ա* (Ձ): 3. Իրար հետ կռվել, իրար խփել: *Ղօչէրը զօփի յըն տամ* (Բ): 4. Զվարճանալ, պարապ ժամանակ անցկացնել: *Կօրծ անօղ չի կա, լօխ զօփի յըն տամ* (Բ): 5. Սիրային կապերի մեջ լինել, կենակցել: *Նախագան ա էտ կընէգ՝ը զօփի յըն տամ* (Բ):

Է

Է - *ձ.* 1. Զարմանքի բացականչություն՝ միթե՞, ի՞նչ ես ասում: *Է՛, դուզ ը՞ս ասում, Կարօն յը՛կալ ա՞* (Բ): 2. Հիացական բացականչություն՝ ապա, բաս: *Մին տը՛սէք՝ է՛, Հուռուն հարթնը ճօխտակ տըղա յա պէրալ* (Բ): 3. Անբավականության, դժգոհության, վշտի բացականչություն: *Է՛, բա՛լամ, ըտի յա ըլալ ք՝օնա վըխտէն...* (ԼՂԲՔ, 275): 4. Ափսոսանքի բացականչություն՝ ափսո՛ս, ավա՛ղ: *Է՛, գ՝անքըս էս չօրք՝ սարէն դաթըմը մըշէցէ* (Ձ): 5. Անհամբերության, սրտնեղության արտահայտություն: *Է՛, էս հավան խէ պէնվում չի՞, պատառ կօրծ անինք՝* (Բ):

ԷԳՕՅԻՍՏ *(ռուս. эгоист, ֆր. e'goiste, լատ. ego)* - *գ., ած.* Անձնասեր, եսասեր (մարդ): *Էտ հարթնը շատ էգօյիստ ա* (Ձ):

ԷՋՋԱՂԱՆ - *տե՛ս* ԷՋՋԱՆ(ԱՆ):

ԷՋՋԱՂԱՆ - *տե՛ս* ԷՋՋԱՆ(ԱՆ):

ԷՋՋԱՆ(ԱՆ) - *տե՛ս* ԷՋՋԱՆ(ԱՆ):

ԷՋՋԱՆ(ԱՆ)/ԷՋՋԱՆ(ԱՆ)/ԷՋՋԱՂԱՆ/ԷՋՋԱՂԱՆ/ԷՅՋԱՆ(ԱՆ)/ԷՅՋԱՆ(ԱՆ) - *մ.* Միշտ, շարունակ: *Էտ էՀՐտ էզգանն կ՝ամ ար, էտ խուխէն ծէծ տամ, էլիա ք՝ինամ* (Ձ):

ԷՋՆԱ - *գ.* Քրոջ ամուսին: *Հու վա՞ տը՛սալ՝ էզնան քէնուն նըհը՛տ սիլի-բիլի անէ. անդար անիմ ըստի թիվը* (Բ):

ԷԼ/ԱԼ[3] *(գրբ. այլ (այլեւս, ուրիշ, մնացածը)* - *մ.* 1. Այլեւս: *Արչը էլ խօսում չի, թըքում ա մարթին յըրա, ք՝ինամ* (Ձ): 2. Ավելի եւս: *Ախճիգ՝ը էտ խընձօրը օտում ա, էլ ղըշշինգանում* (Ձ): 3. Դարձյալ, եւս, էլի: *Էտ քաչալ ճօտը ամմէն օր էլ էտ տանը մին վընաս ա տամ* (ՀԺՀ, V, 458): 4. Նույնպես: *Էտ օխծէրըտ էլ կընկ՝ան, տը՛սնան էն մարթը ուրան ախպօրը տանը* (ՀԲ, 346): *շ.* 5. Եվ, ու: *Էտ մարթը քըվօրը տըղէն դարկում ա տօն, վար համ հաց պէրի, համ էլ գ՝ուփուն...* (ՀԺՀ, V, 406): 6. Եթե: *Մը՛ռնէ էլ՝ դանրդը չի* (Բ): 7. Այսքանից հետո ինչի՞ համար, այլեւս ինչո՞ւ: *Էլ հօր ը՞ս լանց ինում, կըտըրալ ըս պըրծալ* (Ձ): 8. Թեկուզ, չնայած: *Էտ կընէգ՝ը գ՝ուդում ար, թա վէր ք՝ինի էլ վէչ, ուրան փայը ղըրկըլան ըն* (Ձ): 9. Որ (թարմատար): *Հանլա լ՝ավ ա՝ էտքան էլ կըրը՛ցալ ա ք՝ինի* (Ձ): *վ.* 10. Արտահայտում է զիջականություն՝ գոնե: *Մին տուս պըրծած մաշին էլ չի կ՝ամ, թա նըստէ, ք՝ինի* (Բ): 11. Արտահայտում է անսպասելիություն՝ հանկարծակիություն՝ հանկարծ: *Մին էլ, ըհը՛, մարթը տօռնը թակից* (Ձ): 12. Արտահայտում է դժգոհություն, զայրույթ: *Պա մարթ էլ ուրան հօրը տըրօթուն չանէ՞լ* (Ձ): 13. Մեկից բարձր թվականների հետ ցույց է տալիս հավաքականություն՝ բոլորն անխտիր: *Հէնգ՝ ախճիգ՝ օնէ, հէնգ՝ն էլ անպէն* (Բ): 14. Արտահայտում է հարցման սաստկացում: *Հունց էլ վըխտէն կըլխու չըմ ընգալ* (Բ):

- Էլ ա - Գոնե, թեկուզ: *Ալլահան վը՛ղըն էլ ա, կարում չի բըջանի* (Բ):

- Էլ ասու մէլ - Գործածվում է պատասխան խոսքի մեջ՝ արտահայտելով չափազանցություն՝ անսովորություն՝ շատ, չափազանց, սոսկալի եւն: - *Համբօվէն տըղան կ՝օղ ա: - Էլ ասում էլ* (Ձ):

- Էլ ընցալ ա - Կատարվածի համար պետք չէ ափսոսալ՝ տրտնջալ, անհրաժեշտ է մտածել հետագա անելիքների

մասին: *Մարթը ասմա.- Մ կընէգ՝, էլ ընցալ ա, յը՞ր կաց, ք՝ինինք՝ մէր բուստանավը ինինք՝* (Ձ):

- Է՞լ հինչ կօգ՝իս - *հեգն.* Ասածդ՝ պահանջածդ անհավանական է՝ անտեղի է:

- Էլ չէրիք՝/չի հէրիք՝ - Քիչ է, բավ է: *Էտ մարդիմազարը հօրը փուլէրը կ՝ուղացալ ա, էլ չէրիք՝, միհէնգ՝ էլ կավըն ա տարալ ծախալ* (Բ):

ԷԼԷՔՏԸՐԻԿ *(ռուս. электрик, ֆր. e'lectrique)* - *գ.* Էլեկտրատեխնիկայի մասնագետ: *Լ՝ավ էլէքտրիկը տՀուգնը չի մընալ* (Բ):

ԷԼԼԱ - *տե՛ս* ԷԼՀԶ:

ԷԼԼԶ - *տե՛ս* ԷԼՀԶ:

ԷԼԼԸՀԶ - *տե՛ս* ԷԼՀԶ:

ԷԼՀԱ - *տե՛ս* ԷԼՀԶ:

ԷԼՀԶ/ԷԼՀԱ/ԷԼԼԸՀԶ/ԷԼԼԶ/ԷԼԼԱ/ԱԼՀԶ/ԶԼՀԶ/ԶԼԼԶ/ԶԼԼԶ *(թրք. ala)* - *մ.* Կրկին, դարձյալ վերստին, էլի: *Մին տէղ էլ-հա մին կընէգ՝ ա ջըհում* (ՀԱԲ, 15, 123):

- Էլհա՝ էն ճՀուրը, էն ճէղացը - Ամեն ինչ նույնն է, ոչինչ չի փոխվել: *Հէնգ՝ տըռնանը յը՞տը կ՝ամ ա հՀման շէնը, տը՞սնում՝ էլհա՝ էն ճՀուրը, էն ճէղացը* (Ձ):

ԷԼՉԻ *(թրք. elči)* - *գ. 1.* Խճուղի: *ՏՀուս ա կ՝ամ էլչին, տը՞սնում մին դէրվիշ ը-տը՞ղ նըստած* (Ձ): 2. Ճանապարհորդ: *Էլչին նըստում ա էտ ծառէն տակէն, մըթկէն դօնը ըղնում* (Ձ):

ԷԽԾ - *տե՛ս* ԻՇԽ:

ԷԽԾԸՆԱՁ - *տե՛ս* ԻՇԽԸՆԱՁ

ԷԾ *(գրբ. այծ)* - *գ.* 1. Կաթնասուն ո-րոճող ընտանի կենդանի՝ այծ: *ՀՀաբին օ-զում ա էծը ծախէ, ԿՀաբին էլ օգում ա էծ ինք օնէ* (ՆԱԲ, 119): 2. *փխբ.* Երեխային կրծքից շուտ կտրած մայր: *Էտ էծը խուխէն մըհալ չի քըցՀում* (Բ): 3. *փխբ.* Սիսեռի թխագույն հատիկ: *Սիսէռը մը՞կնում ա, էծէրը ճօկում* (Ձ): 4. *հոգն., փխբ.* Բարկություն, խենթություն, կամակորություն: *Ի՞ծէրավ մարթին նըհը՞տ կօրծ փըռնէլը տիժէր ա* (Ձ):

- Էծ-էծ ինիլ - *տե՛ս* ԽԸՐԹՆԷԼ:

- Էծ-էծ խօսէլ - Առանց կշռադատելու՝ մտածելու խոսել: *Էտ վէր ըսկըսում ա էծ-էծ խօսէլը, մարթը կըտաղում ա* (Ձ):

- Էծէրը ծըմակավըն անէլ - Որեւէ բան փռել, ցիրուցան անել, ցրել: *Ախճի հինչ ը՞ս էծէրըտ ծըմակավը ըրալ, էտ պՀուրթըտ խէ հըվաքում չը՞ս* (Բ):

- Էծէրը կ՝ալ/յը՞ր կէնալ/փըռնէլ - Բարկությունը՝ խենթությունը՝ կամակորությունը բռնել: *ՄաշտՀուն էծէրը վէր կ՝ամ ա, կընէգ՝ը տանան փախչՀում ա* (Ձ):

- Էծէրը տՀուս տը՞ռնալ/ք՝ինիլ - Բարկությունը՝ խենթությունը՝ կամակորությունն անցնել, հանդարտվել: *Ըտի մին խիլլա՝ վախտ կէնում ըն, մինչը՞վ թաքավէրին էծէրը ք՝ինամ ա, դինջանըմ ա* (Ձ):

- Էծը էծին հը՞տէ լ՝ավ ա, կանց մին սՀուրՀ վը՞խճարը - Յուրաքանչյուրը իրեն համախատասխան մարդու հետ ավելի լավ է զգում:

- Էծը մըկըկալավ կ՝ըրունքըհան իլա՝վ, վը՞խճարը սուսըփուս ըստակից - Տրտնջացողը՝ բողոքողը շահում է:

- Էծ ընք, վը՞խճար չընք, վէր քըմըկնէս ծասկինք՝ - Հարուստի դիրքը իր թերությունները ծածկում է, աղքատինը՝ ոչ:

- Էծը Հուրա՝ն վը՞նանա կախ կըտան, վը՞խճարը՝ Հուրա՝ն - Յուրաքանչյուրին պետք է իր հանցանքին համապատասխան պատիժ սահմանել, յուրաքանչյուրի հետ պետք է վարվել նրան արժանի ձեւով:

- Էծու մըրօք - *տե՛ս* ԻԾԸՄԸՐՕՔ:

ԷԿԱՆԱՄԻՍՏ *(ռուս. экономист)* - *գ.* Տնտեսագիտության մասնագետ, տնտեսագետ: *Լ՝ավ էկանամիստին հը՞տան գ՝ՀուլլՀ կընքըցին* (Ձ):

ԷԿԱՆՕՄՅԱ *(ռուս. экономия, իտ. economia)* - *գ.* Տնտեսելը, տնտեսում, խնայողություն: *ՍարուշինՀցէք՝ վէր ճՀուրը էկանօմյա չանին, կարէլ չընն ապրին* (Բ):

ԷՀԷՅ - *ձ.* 1. Մեկին կանչելու՝ մեկի ուշադրությունը հրավիրելու կոչական բացականչություն: ... *Մինը հէտան ծէն ա տամ.- Էհէ՛յ, դՀվրիշին տըղա* (ՀԺՀ, VI, 117): 2. Սպառնալիքի բացականչություն: *Ղօրօխչին մաննը թափ ա տամ, թա.- Էհէ՛յ, խէլՀնք կացէք՝, հու նի մընէ բաղը, փըռլական ըմ, պըռընչօնը յը՞ր անիմ* (Ձ):

ԷՀՏ - *տե՛ս* ՕԽՏ:

ԷՀՏԻԲԱՐ - *տե՛ս* ԻՀՏԻԲԱՐ:

ԷՅ *(գրբ. է)* - 1. *տե՛ս* ԷՀԷՅ: *ձ.* 2. Ուղղվում է մեկին, որի անունը չի տրվում չիմանալու, արհամարհելու կամ այլ պատճառով: *Է՛յ, տու հուվ ը՞ս, մին յը՞ք ըստը՞ղ* (Ձ):

- Էյ գիդի - Ափսոսանքի արտահայտություն: *Էյ գիդի Սավէտ, վէ՛չ հարուստ ա իլա՝լ, վէ՛չ ք՝ա՝սիբ* (Ձ):

ԷՅՁԱՆ(ԱՆ) - *տե՛ս* ԷՁՁԱՆ(ԱՆ):

ԷՅՁԱՆ(ԱՆ) - *տե՛ս* ԷՁՁԱՆ(ԱՆ):

ԷՅԼԸՄ - *տե՛ս* ԻՆՔ՝ՆԱՐՕՏ:

ԷՅՆ/ԱՅՆ *(արաբ., թրք. ayn (աչք)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Էյնը կ՝ալ/քըցիլ - 1. Ուշադրություն դարձնել, մտահոգվել: *Դանգըլա մարթ ա. սաղ տօնը վէր կըրին տանին, էյնը չի կ՝ալ՝* (Բ): 2. Հիշել, մտաբերել: *Մին էյնը չընքըցօղ հարս ամման դՀնըմ, վէր խորագ՝ ա իփիս, մըտան քըցիս ա, շիրէփը թուղէս տՀուսՀմը* (ԼՂԲ, 376):

ԷՅՍԸ - *տե՛ս* ԷՔ՝ՍԸ:

ԷՆ/ՀԷՆ *(գրբ. այն)* - *դ.* 1. Ցույց է տալիս խոսողից ու խոսակցից հեռու գտնվող առարկա՝ երեւույթ եւն: *Ծին էլ փըսէն թօղըմ ա, ք՝ինամ էն տըղէն կօխկէն վը՞ննը կէնում* (ՆԼՂԺԲ, 104): 2. Ցույց է տալիս հեռավոր ժամանակ կամ տեղ: *Էն վըխտէն էլ ՀդՀթ չի իլա՝լ կընէգ՝ տՀուս քըցիլը* (Ձ): 3. Ցույց է տալիս ոչ խոսողի կամ խոսակցի կողմից հաղորդված իրողություն՝ հանգամանք եւն: *Էն ըսըծնէն վէր կարէ անէ, լ՝ավ ա* (Ձ): 4. Ցույց է տալիս անձնական դերանվան երրորդ դեմք՝ նա: *Էն էլ յը՞կալ ա, մօրը իլա՝ծ-չիլա՝ծը հըվաքալ, տարալ* (Բ):

- Էն ա *(գրբ. այն է)* - 1. Այսինքն, ուրեմն, հետեւաբար: *Վէր յը՞կալ չի, էն ա գ՝իդա՝, վէր կօրծէրը լ՝ավ չի* (Բ): 2. Հենց, ահա: *Էն ա օգ՝ում ին, թա հաց օտին, թօռը նի կալ՝ավ* (Բ): 3. Հրեն հա, հրեն է: *Տըսնաս ըն՝ հէն ա մին հը՞ռէ տէղ մին պէն իշէդ-իշէդ ընէս* (ՀԺՀ, V, 59): 4. Էլ դրանից հետո ի՞նչ է մնում: *Վէր կավըն էլ ինք՝ կալ՝ին ծը՞ռքան, էն ա բիդի կախ ինի, էլ ապրում ա հինչ ա՞նէ* (Ձ):

- Էն ա խը՞ռէս/տՀանձիս/ք՝Հրթիս պըթկէն - *անրգ.* Ես ի՞նչ իմանամ՝ որտեղ է: - *Հէնդօ՛, ՀՀբէշիգ՝ը ըշտը՞ղ ա՞:* - *Էն ա խը՞ռէս պըթկէն* (Բ):

- Էն աշխարքը - Հանդերձյալ կյանք: *Մօլլան ասմա.- Էն ըմ իլա՝լ էն ըշխարքումը, մը՞ռած ըմ իլա՝լ, էս դէրը ինձ սըղըցըրալ ա* (Ձ):

- Էն աշխարքը դարկէլ - Մեռնել, սպանել: *Ղաչչաղը ասմա.- Յա՛ ծիտ իգ տօ, յա՛ թա չէ ք՝ը՞զ էն աշխարքըն ըմ ղըրկըլան* (Ձ):

- Էն աշխարքը ք՝ինիլ - Մեռնել, սպանվել: *Շէնըմը ասսախկալ մարթ չի մընաց, լօխ էն աշխարքը ք՝ը՞ցէն* (Բ):

- Էն առաչ - Վերջերս՝ վերջին ժամանակներս: *Էն առաչ մին էրկու մարթ ըն յը՞կալ, օգ՝ում ըն շէնումը զավօդ շինին* (Բ):

- Էն Աստուծը - 1. Երդման բանաձեւ՝ Աստված վկա: *Կընէգ՝ը ՀուրթՀումն ա օտում, թա.- Մ մարթ, էն Աստուծը, յը՞ս էս մարթին ըռըչի դՀնՀումըն ըմ տը՞սնում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Ամանը գՀունՀդՀ(ը):

- Էն ա վէր - 1. Բայց, սակայն: *Էն ա վէր ըտըրանց խօխա չինՀում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԽԷՇԼ՝ԸՀԱ(Մ): 3. *տե՛ս* Էն ա:

- Էն ա, վէր ասալ ա/ըրալ ա/ք՝ը՞ցալ ա - *տե՛ս* Էն ա(ր) ու էն:

- Էն ա, վէր կա - Միայն նա է, միակն է, այն է, ուրիշը չկա՝ պետք չէ: *Տըղան ասմա.- Էն ա, վէր կա, յը՞ս մինակ ընդրան ըմ օգ՝ում* (Ձ):

- Էն ա(ր) ու էն - Վերջին անգամն էր, դրանից հետո այլեւս չի կրկնվել: *Էն ար ու էն, էտ տղան էլ մորը տըէսավ վէչ* (Բ):

- Էն բաշտան - *տե՛ս* Էն կըլխան:

- Էն դունյան - *տե՛ս* Էն աշխարքը:

- Էն էլ կա - Պետք է հաշվի առնել նաեւ: *Էն էլ կա, վէր հըղէննի ախպո՛ւր չի ջիհլանկանն* (Ձ):

- Էն էլ հիշկա՛ն - Արտահայտում է քանակական չափազանցություն՝ չափազանց, շատ: - *Ըստարէ խոտ ը՞ս հարալ: - Էն էլ հիշկա՛ն* (Բ):

- Էն էլ հո՛ւնց - Արտահայտում է որեւէ վիճակի, դրության, հատկանիշի սաստկություն, չափազանցություն՝ ուժեղ, սաստիկ: *Ըսօրէ կարկուտ ա յը՞կալ, էն էլ հո՛ւնց* (Բ):

- Էն էլ մին պէն ար - Բարեբախտության կամ պատահականության արդյունք էր, այլեւս չի կրկնվի: *Էն էլ մին պէն ար. Սիմօնէն կավը ճօխտակ ծընից* (Բ):

- Էն ըշխարքան յը՞կած - Գունատ, վտիտ, մեռելի տեսք ունեցող: *Էն ըշխարքան յը՞կած ը՞ս, էտ հինչ ա՞ հանլըտ* (Բ):

- Էն խաչը՝ կանպանտը՝ մեռունը՝ յը՞խնէն՝ նըհատակը՝ սօրփը - Երդման բանաձեւ. խաչը՝ երկինքը՝ մեռունը՝ եկեղեցին՝ նահատակը՝ սուրբը վկա: *Յը՞ս մինակ ք՛ը՞զ ըմ սիրում, սօտ չըմ ասում, էն խաչը* (ԼՂԲ, 89):

- Էն կըլխան - Ի սկզբանե, նախապես, կանխավ, վաղուց: *Էն կըլխան էլ գ՛ուդում ար, վը՞ր տա ուրանն նը՞շանածը չի* (ՀԺՀ, V, 47):

- Էն ղօլը տէս անէլ - *հեգն.* Կարեւոր՝ օգտակար բան անել: *Հինչ ա՞, իզէն էն ղօլը տէս ա՞ ընական, հանմանն ախմաղընն ա, լի՞* (Ձ):

- Էն յը՞տը-հը՞տը - *տե՛ս* Էն առաչ:

- Էն վաղ ար, վէր էշը կաղ ար - Ժամանակները փոխվել են, նախկին միամիտը չեմ (չես, չէ): *Մարթը ասմա.- Էն վաղ ար, վէր էշը կաղ ար, էլ կարէլ չըս խանփիս* (Ձ):

- Էն վէր ա - *տե՛ս* Էն ա վէր:

- Էն տը՞ղընն ա ընգալ - Ճարահատյալ, ստիպված: *Էն տը՞ղընն ա ընգալ, վէր իլանծ-չիլանծ մին կավը ծախալ ա* (Բ):

- Էն օրը ըղնէլ - Վատ՝ նեղ վիճակի մեջ ընկնել: *Էն օրընն ըմ ընգալ. կարում չըմ թա կըլանխըս պահիմ* (Ձ):

- Էն օրը քըցիլ - Վատ՝ նեղ վիճակի մեջ գցել, ծեծել, հանդիմանել եւն: *Խը՞ղճէն էն օրընն ըն քըցանլ, վէր տանան էլ չի տանս կ՛ամ* (Բ):

ԷՆԷՐԳՅԱ *(ռուս. энергия, հուն. energeia)* - *գ.* Եռանդ, ջանք, ուժ: *Թա էտ կուճի մարթին մաչին էտքան էնէրգյա ըշտըղան ա, կարում չըս գ՛իդանս* (Բ):

ԷՆՉԱ(Ն)Ք/ԷՆՉՈՒ(Ն)Ք *(գրբ. այնչափ)* - *տե՛ս* ԷՆՔԱՆ:

ԷՆՉՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԷՆՉԱՆՔ:

ԷՆՔԱՆ *(գրբ. այնքան)* - *դ.* 1. Այն չափով՝ քանակով: *Ամմէն մարթ բիդի էնքան խըմէ, հիշկան վը՞ռավը կ՛ամ ա* (Բ): 2. Շատ ավելի, առավել եւս: *Էտ տըղան քանէ ք՛ընում ա, էնքան մանչվում ա* (Ձ): 3. Շատ, մեծ քանակությամբ: *Էնքան հէյվան օնէ, մինը մօրթում չի, թա խօխէնք՛ը օտին* (Բ):

- Էնքան էլ - Գործածվում է ժխտական նախադասության մեջ՝ ոչ բոլորովին, սպասածի չափ: *Էրկու կընէգ՛ պահէլը էնքան էլ հիշտ չի* (Բ):

ԷԾ *(գրբ. էշ)* - *գ.* 1. Սմբակավորների կարգին պատկանող կենդանի՝ ավանակ: *Հունց ա պըտահում, էտ դաթումը էշը մին դանում էլ ա զըռռամ* (ՆԼՂԺԲ, 119): 2. *փխբ.* Գութանի մաս՝ հաստ, ծուռ ու երկար գերանը, որի տակ՝ առջեւի կողմից դրված է ակը, իսկ ետեւի կողմից ամրացված է խոփը: *Կ՛ութանին էշը կաղնէ չար, կօտրից* (Ձ): 3. *փխբ.* Լարավոր նվագարանի լարերի հենարան: *Աշըղը հանրփանում ա, սազը տափավը կ՛ամ, էշը կօտըրում* (Ձ): 4. *փխբ.* Խաղի վեգի հարթ ու լայն կողմը: *Վէք՛ին թօղ ըն անում, ըտըրանը էշ ա ըղնում* (Ձ): 5. *փխբ.* Ապուշ՝ հիմար՝ անհասկացող մարդ: *Էտ էշը ըտի էլ կըլխու չի ըղնում, վէր կընէգ՛ը սիրը՞կան ա պահում* (Բ): 6. *փխբ.* Անտաշ՝ կոպիտ՝ գռեհիկ մարդ: *Էտ էշը փըռնում ա ըխճըկանը թակում* (Բ):

- Էշը անէ, ծին օտէ - Խեղճը՝ թույլը աշխատում է, ուժեղը՝ հզորը վայելում: *Մունք տանջվում ընք, ուրանք հըրուստանում ըն, նըհախ չըն ասալ՝ էշը անէ, ծին օտէ* (Բ):

- Էշան կանրի օգ՛իլ - Մեկից նրա սիրելի բանը խնդրել: *Ասմա.- Պա էշան կ՛անրի կօգ՛ի՞ն, էտ իմ ամմէնալ՛ավ շօնըս ա, հունց ք՛ը՞զ տա՞մ* (Ձ):

- Էշան կ՛արունք հըրցընէլ - Անիմաստ հարցում անել, հիմարից լուրջ բան հարցնել: *Մինակ ախմաղը կարող ա էշան կ՛արունք հըրցընէ* (Բ):

- Էշան վէր ըղնէլ - Խայտառակ դառնալ: *Էշան վէր ընգած տօն ըն, ըտըրանց անա հու բի՞դի ախճիգ՛ օգ՛ի* (Բ):

- Էշ-էշ խօսէլ/տանս տալ - Հիմար-հիմար խոսել, դատարկաբանել: *Վէր ըտի էշ-էշ խօսում ա, փըռնում ըն, մին լ՛ավ թակում* (Ձ):

- Էշը էլանն էն էշընն ա, փալանընն ա փօխվալ - Էությամբ նույնն է, միայն արտաքնապես է փոխվել: - *Սո՛ւմբաթ, տըղատ ինիստուտը պըրծալ ա, աշկըտ լո՛ւսի: - Էշը էլանն էն էշընն ա, փալանընն ա փօխվալ* (Բ):

- Էշը էշին քըշտէն կապիս՝ յա՛ խուլը/քացէ տալը կըսըվը՞րէ, յա՛ խասյաթը/զըռռալը - Իրար հետ ընկերություն անող՝ շփվող մարդիկ բնավորությամբ նմանվում են իրար:

- Էշը ըխպըհարումը թանվիլ ա տըվալ, մօխէրը գիրավ ա տըվալ - Ասում են շատ հեռու ազգականի մասին: - *Սօնա, Մարգօն քու հինչըտ ա՞: - Իմ ախպօր հանօրը մըրաքվէրը տըղէն կընէգ՛ը: - Դէ էն ա, ասէ՝ էշը ըխպըհարումը թանվիլ ա տըվալ, մօխէրը գիրավ ա տըվալ, լի՞* (Բ):

- Էշը թըկէլավ ճօրէ չի տը՞ռնալ - Բնությունից ժառանգածը արհեստական միջոցներով հնարավոր չէ փոխել:

- Էշը խը՞լքէն/կըլխէն քացէ տալ - Հիմարություն անել: *Էշը խը՞լքէն քացէ յա տուվալ, կացէնը յէր ա կանլալ սաղ խընձօրծտը կըտօրալ* (Բ):

- Էշը կապէլ, յը՞տ անէլ - Ոչինչ չանել, բայց աշխատել ձեւացնել: *Հինչ ը՞ս էշը կապում, յը՞տ անում, խէ կօրծ չը՞ս անում* (Ձ):

- Էշը կըկըտըրէ/կըմաշի, տանգ՛ը վէչ/չէ - Հիմնականը՝ կարեւորը երկրորդականից շուտ է փչանում:

- Էշը կուրցընէլ - Շփոթվել, իրար խառնվել, մտորումների մեջ ընկնել: *Բօլա՛, ա՛յ իմ էշը կուրցըրած հայէր, բօլ ա՛ հինչքան մէր ծէռքավը մէր տօնը քընդէցինք...* (ՋՏ, Բ, 239):

- Էշը կուրցընէլ, փըլանէն հը՞տան շօռ կ՛անլ - Կարեւորից՝ հիմնականից զրկվելուց հետո չնչին բաների մասին հոգալ՝ մտածել: *Է՛, ա՛ ժուղօվուրթ, էշը կուրցըրալ ըք, փըլանէն հը՞տան ը՞ք շօռ կ՛ամ...* (Ձ):

- Էշը կօրած - Շփոթված, իրար խառնված, մտորումների մեջ ընկած: *Էշը կօրած մարթ ա Քանսպանը* (Բ):

- Էշը հանքվան մօրթէլ - *տե՛ս* Էշը վը՞ռան մօրթէլ:

- Էշը հինչ ա՞ գ՛ուդում, մօշը հինչ ա՞ - Հիմարը՝ անհասկացողը լավի՝ գեղեցիկի արժեքը չի իմանա: *Ախէր էն վըլլամաղ-շարմաղ ախճիգ՛ը հօր ը՞ք տըվալ էտ ըխմաղէն. էշը հինչ ա՞ գ՛ուդում, մօշը հինչ ա՞* (Բ):

- Էշը հիշկան տանում ա՝ պէռնում ըն - Չտրտնջացողին՝ չբողոքողին շահագործում են: *Ըտի յա. էշը հիշկան տանում ա՝ պէռնում ըն, սուս ըս անում, ըտըրա հը՞տէ էլ սաղ օրը ք՛ը՞զ ըն պինըցընում* (Ձ):

- Էշ ըռանգ տըվօղ - *տե՛ս* Կատու կըրասկա տըվօղ:

- Էշը վէր էշ ա, մը՝հը՝տ ա ցը՝խումը մընամ - Մարդ պետք է իր գործած սխալից խրատվի՝ դաս առնի եւ այն չկրկնի: *Մարթը էլիա՛ յա, կ՚ուղթուն անում, կընէգ՚ը ասմա.- Մ՚ մարթ, էշը վէր էշ ա, մը՝հը՝տ ա ցը՝խումը մընամ* (Բ):

- Էշը վէր ըղնէ, կըռէք՚ը կըկօտըրէ - Ասվում է շատ քարքարոտ տեղի մասին: *Էտ հինչ տը՝ղ ա՞, վէր տօն ըս շինում. էշը վէր ըղնէ, կըռէք՚ը կըկօտըրէ* (Բ):

- Էշը վէր կա՝ վը՝սկէ յա թըրքում - Ասվում է՝ շեշտելու համար էշի օգտակար լինելը: *Հա՛ը ասմա.- Մ՚ շան տըղա, էշը վէր կա՝ վը՝սկէ յա թըրքում, էշին լ՚ավ պա՛հէ* (Բ):

- Էշը վը՝ռան մօրթէլ - Հակառակ գործել, ներհակ գործ ձեռնարկել: *Կընէգ՚ը թա.- Մ՚ մարթ, բօլ ա՛, հիշքան էշը վը՝ռան մօրթալ ըս, մին սափալու կօրծ փըռնէ՛* (Ձ):

- Էշըտ էշաս հը՝ռէ կապէ - Մի խառնվիր իմ գործերին: *Ա՛ւրա՛ւր նըհը՝տ կըռվում ըն, Կօլին ասմա.- Էլ ինձ նըհը՝տ կօրծ չօնիս, էշըտ էշաս հը՝ռէ կապէ* (Ձ):

- Էշ ըրըծըցընօղ - *տե՛ս* ԻԾԱՐԱԾ:

- Էշը ցը՝խան տա՛ւս օնէլ - Ստեղծված դժվար կացությունից դուրս գալ, մի կերպ գլուխ հանել: *Կյա՛ւթանը կօտրում ա, վար անօղը ասմա.- Դէ յը՝ք էշը ցը՝խան տա՛ւս կանալ* (Ձ):

- Էշը ցը՝խումը մընալ - Գործը խափանվել, առաջ չգնալ: *Հինչա փըռնում ա, էշը ցը՝խումըն ա մընամ* (Բ):

- Էշը ա՛ւրանա ըխօռէն կըզըռռա - Յուրաքանչյուր մարդ իր շահն է փնտրում: *Ըտի յա, էշը ա՛ւրանա ըխօռէն կըզըռռա, վէշ մինը ա՛ւրա՛ւշին հը՝տէ դանդ չի անում* (Բ):

- Էշը ա՛ւրանա իշօթունավը էտ պէնը անէլ չի - Ասվում է, երբ մեկը չափազանց անխոհեմ՝ հիմար արարք է թույլ տալիս: *Հա՛մօ, էս բըրատու ծառը խէ կըտըրում ը՞ս, էշը ա՛ւրանա իշօթունավը էտ պէնը անէլ չի* (Բ):

- Էշը փըլանավը կօլ տալ - 1. Ազահ, շատակեր լինել: *Էշը փըլանավըն ա կօլ տամ, ընդրրա ըռը՝խը կարէլ չըս հըվաքիս* (Ձ): 2. Որեւէ բան անհետ յուրացնել: *Նախագան էտքան ապըրանքը թաքուն ծախից, էշը փըլանավը կօլ տըվավ, վէշ մինը գ՚իդանց վէչ* (Ձ):

- Էշը օտէլ, հանք՚վումը խըռավէլ/տէմ ըղնէլ - Գործի մեծ մասն արած լինելուց հետո մի աննշան պատճառով կիսատ թողնել՝ անելուց հրաժարվել՝ չշարունակել: *Ժուղօվուրթը թըքըթօ՛հմանթ ա տաս, թա.- Գո՛ւգի, էտ տօնըտ խէ կէսատ ը՞ս թօղալ. էշը կէրալ ըս, հանք՚վումը խըռավալ* (Ձ):

- Էշը օտէլ, փալանը յը՝ր հինի - Անչափ լկտիանալ: *Ընդրրա ճար չինի՛լ. էշը կէրալ ա, փալանը յը՝ր իլանալ* (Բ):

- Էշը օտվէլ չի, կ՚ինը հօ կօ՞տվէ - Եթե որեւէ բան ուղղակի նպատակին չի կարող ծառայել, անուղղակի կարող է (ծառայել): *Հայրօն ասմա.- Բանք՚մանզը թութվալ ա, յը՝ս էլ արաղ կընքաշիմ, խըմիմ. էշը օտվէլ չի, կ՚ինը հօ կօ՞տվէ* (Ձ):

- Էշ իմաստուն - Թերուս՝ տգետ, բայց իրեն իբրեւ գիտուն ներկայացնող մարդ: *Էտ էշ իմաստունը ըշտը՝ղ ք՚ինանամ ա, հանմին պէնէրընն ա ասում* (Ձ):

- Էշին դայի ասէլ - 1. Խիստ հարբած լինել: *Հընրսընքա յը՝տ մընկընէն էշին դայի յընն ասում* (Բ): 2. Խեղճանալ, հնազանդ դառնալ: *Էնքան թակում ըն, էշին դայի յա ասում* (Ձ):

- Էշին զէտկէն/զընտէգ՚ին - Երբեք: - *Վա՛զի, հիբ ը՞ս փըսընկվընալ: - Էշին զէտկէն* (Բ):

- Էշին ընգուճումը քօն իլանծ - 1. Շրջապատի իրադարձություններից՝ առօրյա անցուդարձից կտրված՝ անտեղյակ: *Էշին ընգուճումը քօն իլանծ մարթ ա, էն հինչ ա՞ գ՚ուդանում, թա կընէգ՚ը ղընխպանն ա անում* (Բ): 2. Ապուշ, տխմար: *Էշին ընգուճումը քօն իլանծ մարթին խանփիլը շատ ա հիշտ* (Բ):

- Էշին ընգուճումը քօն ինիլ - Շրջապատի իրադարձություններից՝ առօրյա անցուդարձից կտրվել՝ անտեղյակ լինել: *Էշին ընգուճումը քօն ա իլանալ, վը՝ղէրը պիժէնալ ըն, ա՛ւրանն տըվալ չընն, հու վա՞ մաղավէր* (Ձ):

- Էշին ըսը՝ցէն՝ աշկընտ լանս, քօռակ ա իլանալ, ասից՝ ընտրանավ պէռնըս թիթըվանում չի - Ասում են այն ժամանակ, երբ, չնայած կատարված փոփոխություններին, մեկի հոգսը չի թեթեւանում:

- Էշին ըսը՝ցէն՝ հըրսընքա ծէն ըն տամ, ասից՝ յա՛ ճանրընն ա պակաս, յա՛ փանդը - Մեկին հիշում են նրա կարիքը զգալու ժամանակ:

- Էշին ընրած, ծիյին կէրած - Ասում են ուրիշի հաշվին ապրողի հասցեին:

- Էշին խընրատը թակընն ա - Անհասկացողին՝ հիմարին միայն ծեծելով կարելի է բան հասկացնել: *Էշին խընրատը թակընն ա, ընտրրա էրանշ փօրմի կարէլ չըս մարթ շինիս* (Բ):

- Էշին կ՚ինան խօսէլ - *տե՛ս* Իշընկ՚ինան խօսէլ (ԻՇԱԿ՚ԻՆ-ի տակ):

- Էշին հանք՚ին կընծէլ - Համառել, իր ասածը պնդել: *Էտ կընէգ՚ը էշին հանք՚ին կընծում ա, թա.- Չէ՛, վէր չէ՛, յը՝ս կ՚ում չընմ նի մընանէլ* (Ձ):

- Էշին մընէշակ տըվէն, թա վը՝տ օնէ, հախընռից, կէրավ - *տե՛ս* Խօզ՚ին կընլանխը խալիչին կէնալ չի:

- Էշին մինը - *տե՛ս* Էշու կընլանխ:

- Էշին յէշանում ըն, լօխտան/կ՚անրին քընցանում - *տե՛ս* Աստուծ սարէն յէշանում ա, ծանունը տինանում:

- Էշին յընրա թանրս նընստընցընէլ - Մեկին հրապարակորեն խայտառակել: *Ընտրրա նընմանէն բիդի էշին յընրա թանրս նընստընցընիս, վէր հանշը՝վը յը՝ր օնէ* (Ձ):

- Էշին յընրա կընզնընվէլ, փալանը թակէլ - Մեղավոր ուժեղից վախենալով՝ զայրույթը թափել անմեղ թույլի վրա: *Նախագան էշին յընրա կընզնընվալ ա, փալանընն ա թակում* (Ձ):

- Էշին նընհը՝տ ապընրօղը իշօթուն կընսընվը՝ռէ, շանը նընհը՝տ ապընրօղը՝ շընօթուն - *տե՛ս* Էշը էշին քընշտէն կապիս՝ յա՛ խույը կընսընվը՝ռէ, յա՛ խասյաթը:

- Էշին նընստէլ, էշին շօռ կ՚անալ - Անփույթ՝ մոռացկոտ՝ հիմար լինել: *Իզէն էշին նընստում ա, էշին շօռ կ՚անմ, հունց բի՞դի կօլխօզ ղէկավարէ* (Ձ):

- Էշին չու ասած - Անտրամադիր: *Էշին չու ասած մարթ ա* (Բ):

- Էշին չու ասէլ - Թեթեւակի հանդիմանել՝ դիտողություն անել՝ վիրավորել: *Վախում ըս, թա էշին չու ասիս, դանստի խընռավում ա* (Բ):

- Էշին պէռնը հիշկան ծանընդը ինի, էնքան ճէլլի կընք՚ինի - Մարդ ինչքան շատ աշխատանք ունենա, այնքան կնգտի արագ կատարել: *Մէլիք՚ը ասմա.- Ընտրրան շատ կօրծ տընվէ՛ք՚. էշին պէռնը հիշկան ծանընդը ինի, էնքան ճէլլի կընք՚ինի* (Ձ):

- Էշին պէռնը վէր ծընռէ վէչ, քարը ղընրիբօթուն չի քաշիլ - Ոչինչ առանց պատճառի՝ անհիմն տեղի չի ունենում: *Էշին պէռնը վէր ծընռէ վէչ, քարը ղընրիբօթուն չի քաշիլ. ամմէն պէն էլ ա՛ւրանն մանին օնէ* (Ձ):

- Էշին վէր քընցիլ, ծիյին նալէլ - *տե՛ս* Էշին յընրա կընզնընվէլ, փալանը թակէլ:

- Էշին վը՝ռէն ածիս՝ կընզըռռա - Սաստիկ թթու է (գինու մասին): *Մին կօլա կինի յա տինում ընտօլէն, վէր էշին վը՝ռէն ածիս՝ կընզըռռա* (Բ):

- Էշին վը՝ռէն լանս տալ - Արժեք չունենալ: *Հանբին ասմա.- Կանբի, էս հինչ կացէն ա՞. էշին վը՝ռէն լանս կընտա* (Ձ):

- Էշին վը՝ռէն մախաթ տալը գ՚ուդանում չի - Անչափ ապաշնորհ է: *Էշին վը՝ռէն մախաթ տալը գ՚ուդանում չի, ամմա պաշտօն ա օգ՚ում* (Բ):

- Էշին վը՝ռէն մախաթ տըվօղ - Անխիղճ՝ անտաշ՝ վայրենի՝ տգետ մարդ: *Էտ էշին վը՝ռէն մախաթ տըվօղը կօխ ա տամ, էտ ծղրըգ՛նէն փուչըցընում* (Ձ):

- Էշին տուն դըվին տինիլ - *տե՛ս* Էշին յըրա թանս նըստըցընէլ:

- Էշին քէռի ասէլ - *տե՛ս* Էշին դայի ասէլ:

- Էշ խըրթնըցընօղ - Անարգ՝ ստոր՝ չարամիտ մարդ: *Էտ էշ խըրթնըցընօղը սաղ շինանցուց ուրուր նըհը՝տ կըռվըցընում ա* (Բ):

- Էշ խօզ՛օղ - *տե՛ս* Ասը՝ղ մաշկօղ:

- Էշ կըռտէլ - *տե՛ս* Պարապ-սարապ թրեւ գալ: *Ախպէրը կօրծ ա անում, ինք՛ըն էլ սաղ օրը, էշ ա կըռտում* (Ձ):

- Էշ կըռտօղ - Տգետ՝ բռի՝ կոպիտ՝ անկիրթ մարդ: *Մարը լանց ա ինում, թա.- Բա՛լա, իզէն էշ կըռտօղ ա, էն հինչացու վա՞, վէր ք՛ը՝զ օզ՛ի* (Ձ):

- Էշ կըտըրէլ - Շվարէլ, ապշել, շվարած՝ ապշած մնալ: *Չօբանը մընում ա էշ կըտըրած...* (ՀԱԲ, 15, 115):

- Էշ մատաղ անէլ - *հեգն.* Ոչինչ չզոհաբերել: - *Մփօ, վէր սաղ-սըլմաթ ք՛ինիմ-կ՛ամ, հինչ ը՞ս ընական: - Էշ ըմ մատաղ ընական* (Ձ):

- Էշ նա բի՞լիր, մօշ նանդը՞ - *տե՛ս* Էշը հինչ ա՞ գ՛ուդում, մօշը հինչ ա՞:

- Էշ նըհատակ - Ջուր տեղը տուժած՝ զոհված: *Կամանդիրը ասմա.- Մը՝զ կըռվօղ ա հարկավէր, էշ նըհատակ հարկավէր չի* (Ձ):

- Էշ նըստէլը մին այիբ, քըշանալը՝ էրկու - Սկսած՝ ձեռնարկած գործը չպետք է կիսատ թողնել: *Մ ջիհիլնէ, էշ նըստէլը մին այիբ, քըշանալը՝ էրկու. վէր նըշանվալ ըք, փըսըկվը՝ցէք՛* (Ձ):

- Էշ տը՝ռնալ - *տե՛ս* Էշ կըտըրէլ:

- Էշու դոխտըր - Անասնաբույժ: *Էշին դոխտուրը կըվէն յէշում ա, թա.- Դաբաղ ա* (Ձ):

- Էշու լակուտ - *տե՛ս* Էշու հանք:

- Էշու կըլօխ - 1. Հիմար՝ տխմար մարդ: *Էտ էշին կըլօխըն էլ փըռնում ա յըղէ կավը մորթում, ծախում* (Բ): 2. Մեծ, խոշոր (միրգ, բանջարեղեն եւն): *Խըյար, հինչ խըյա՞ր, ամմէն մինը մին էշու կըլօխ* (Բ):

- Էշու կ՛ին - *տե՛ս* ԻՇԱԿ՛ԻՆ:

- Էշու կուխկըհըստութուն - Անկոտրում համառություն, մեծ համառություն: *Թանզզան հարթնը էշու կուխկըհըստութուն օնէ, խը՝ղճ ընդրրա ըսկէսուր* (Ձ):

- Էշու հանք - Հիմարի՝ տխմարի ծնունդ: *Էշու հանք ա, ընդրրանա մարթ չի տուս կ՛ալ* (Բ):

- Էշու հանքի էլ չի կըտըրէլ - Բութ է (կտրող գործիքի մասին): *Դասաբը տէնակը յօր ա ունէս, թա.- Էս էշու հանք՛ի էլ չի կըտըրէլ, յը՝ս ըստըրանավ հունց խօզ՛ մա՞շկիմ* (Ձ):

- Էշու հանքի յա. վէ՛չ ըրկընանում ա, վէ՛չ կըրճանում - Ասում են այն ժամանակ, երբ երկար ժամանակ վիճակը՝ դրությունը՝ դիրքը եւն չի փոխվում: *Այան ասմա.- Մէր հանը էշու հանք՛ի յա. վէ՛չ ըրկընանում ա, վէ՛չ կըրճանում* (Բ):

- Էշու հըրսանէք՛ - 1. Աղմկալից՝ խառնաշփոթ հավաքույթ: *Աշօտը ճըղճըղամ ա, թա.- Էս ժողով չի, էշու հըրսանէք՛ ա* (Բ): 2. Ձգձգված գործ: *Ընդրա տօն շինիլը էլ էշու հըրսանէք՛ տը՝ռավ* (Ձ):

- Էշու հըրիշտ(ը)րակ - Շատ տգեղ, այլանդակ (հիմնականում կանանց մասին): *Շէնին դաշանգ՛ ըխճըկէրքը թողալ ա, ք՛ը՝ցալ մին էշու հըրիշտըրակ օգ՛ալ* (Բ):

- Էշու մազ՛ էլ չի կըտըրէլ - *տե՛ս* Էշու հանքի էլ չի կըտըրէլ:

- Էշու յէրգ՛իր - Անտիրություն, բարձիթողի վիճակ: *Էշու յէրգ՛իր ա, հու հինչ օգ՛ում ա, անում ա* (Բ):

- Էշու նալ - 1. *հեգն.* Մեկ ռուբլանոց մետաղադրամ (խորհրդային կարգերի ժամանակ): *Էրկու էշու նալ ա տամ, մին կիլօ մէս ինք՛ օնում* (Ձ): 2. *հեգն. տե՛ս* ՄԷՌԱԼ: *Կ՛անփին էշին նալէրը էլիա տօշանն կախ-կախ ա անում, տուս կ՛ամ շինամաչը* (Ձ):

- Էշու նըման կօրծ անէլ - Շատ աշխատել, չարչարվել: *Էշու նըման կօրծ ըն անում, էլիա կարում չըն ապրին* (Բ):

- Էշու նըման պինըցընէլ - Շատ աշխատեցնել, շահագործել, չարչարել: *Բանգ՛ը ըտրրանց էշու նըման պինըցընում ա, վէրչումըն էլ տէրտակ պէց թողում* (Ձ):

- Էշու պէրք - *տե՛ս* Էշու հանք:

- Էշու վը՝ննէր - 1. Երկար ոտքեր: *Հէնդօն էշու վը՝ննէր օնէ* (Բ): 2. *անրգ.* Ժխտողական պատասխան որեւէ պահանջ ներկայացնողին՝ պոռոտախոսողին եւն: - *Սո՛ւրէն, էշըտ ծախէ, ինք՛ օնինք՛:* - *Էշու վը՝ննէր* (Ձ):

- Էշու տը՝ղ տինիլ - Արհամարհել, հետը հաշվի չնստել, հիմար՝ անհասկացող համարել: *Կընանէք՛ կան, վէր ուրանց մարթկանցը էշու տը՝ղ տիրանծ, օխտը սիրական ըն պահում* (Ձ):

- Էշու տըղա - *տե՛ս* Էշու հանք:

- Էշու քօռակ - 1. *տե՛ս* Էշու հանք: 2. Մտերմական հանդիմանություն՝ ուղղված երեխաներին: *Հանը խուխէն խըստում ա, թա.- Էշու քօ՛ռակ, էտ խակ խընձօրը հօր ը՞ս քաղալ* (Ձ):

- Էշու օրում - 1. Հիմար, տխմար: *Էշու օրում մարթ ա* (Բ): 2. Վատ՝ ծանր վիճակի մեջ ընկած: *Էն ընք էշու օրում, մինը կա վէչ, թա ք՛ըմանգ՛ անէ* (Բ):

- Էշ քօնօղ - *տե՛ս* Էշ կըռտօղ:

- Էշ օտէլ, էշ մընանալ - Ի ծնե հիմար, կոպիտ, անկիրթ լինելով՝ այդպես էլ շարունակել: *Էշ կէրալ ա, էշ մընացալ, ընդրրանա էրուշ հինչ ը՞ս ըսպասում* (Բ):

ԷՇԽ - *տե՛ս* ԻՇԽ:

ԷՇԽԸՆԱՁ - *տե՛ս* ԻՇԽԸՆԱՁ:

ԷՇՇԱԿ՛ *(թրք. ešek)* - *տե՛ս* ԷՇ(5):

ԷՇՇԱԿՉԻ *(թրք. ešekči)* - *տե՛ս* ԻՇԱՌԱՇ:

ԷՇՇԱԿՍԻՔԱՆ - *ած. տե՛ս* Էշ քօնօղ:

ԷՋԻՋ - 1. *տե՛ս* ԲԷՅԲԸՇԸՐԸՂ: 2. *տե՛ս* ՆԸՎԱԺ:

ԷՍ/ՀԷՍ *(գրբ. այս)* - *դ.* 1. Ցույց է տալիս խոսողին մոտ գտնվող առարկա՝ երեւույթ եւն: *Տըղան լըցնըմ ա, թա տուս կ՛ա, օշափը յէր ա կէնում, ասում.- Էս հինչ մըրթավը՝տ ա՞* (ՀԺՀ, V, 564): 2. Ցույց է տալիս խոսողի նշած ժամանակը՝ տեղը: *Մարթը ասմա.- Էս տարէ, ա՞ր ախպէր, հալալ կէս ընք ընական* (Ձ): 3. Ցույց է տալիս խոսողի կողմից արդեն հաղորդված իրողություն՝ հանգամանք: *Պառավը լօխ նաղլ ա անում, թա.- Մ՛ յ տըղա, էս սաղ կըք՛ինիս թաքավէրին ասիս* (Ձ):

- Էս ա - 1. Հրես հա, հրեն է: *Մին էլ ա տը՝սնում, վը՝ր մինը թըմփթըմփալավ էս ա կ՛ամ ա* (ՀԺՀ, V, 17): 2. Հիմա, շուտով: *Տընատարը դունաղէն ասմա.- Պատառ նըստէ, էս ա հարթնը կըկ՛ա* (Բ):

- Էս աշխարքը - Իրական, երկրային կյանքը՝ ի հակադրություն հանդերձյալ կյանքի: *Էս ըշխարքումը հինչ ը՞նք տը՝սալ, վէր էն ըշխարքումը հինչ տը՝սնանք* (Բ):

- Էս աշկը էն աշկէն տը՝ղ լուս չի տալ - *տե՛ս* Աչի կուռնանը կօրծը ծէխէնը կարէլ չի անէ:

- Էս ա, վէր ասում ա - Ասելուց անմիջապես հետո: *Էս ա, վէր ասում ա, Թէվանը յըրա յա պըրծընում, ընդրրան վէր քըց՛ում, կօխ տամ* (Ձ):

- Էս ա, վէր կա - Միայն սա է, միակն է, այս է, ուրիշը չկա՝ պետք չէ: *Ուստան ասմա.- Էս ա, վէր կա, էրուշ պէն հանջաթ չի* (Ձ):

- Էս գըմէ տըղան - Պարծենկոտության արտահայտություն, որ ասում է խոսողը՝ մատնացույց անելով իրեն: - *Կա՛ռօ, էս կ՛ուլը հու վա՞ ըսպանալ: - Էս գըմէ տըղան* (Բ):

- Էս էլ կա - *տե՛ս* Էն էլ կա:

- Էս էլ մին պէն ար - *տե՛ս* Էն էլ մին պէն ար:

- Էս ըրէվէն ծՀուն չի տըմանալ - Ասվում է որեւէ երեւույթի ուժգնությունը՝ սաստկությունը ընդգծելու համար: *Ըստի ցօրտ հՀլՀ իլՀծ չի. էս ըրէվէն ծՀուն չի տըմանալ* (Ձ):

- Էս լ'ըհա զՀնգ', կախ տըվօղը հու վա՞ - Կարեւորը ոչ թե միջոցն է, այլ այն գործադրողը:

- Էս խըմօրը հՀլՀ շատ ճՀուր ա տընական - Խճճված՝ բարդ հարց է, դեռ շատ բաներ կբացահայտվեն, այս հարցը դեռ շատ կքննարկվի:

- Էս ծօխը լօխճին հՀուրթավըն էլ տՀուս ա կ'ըլական - *տե՛ս* Էս օղտը լօխճին տըրռնանըն էլ չուքըլական ա:

- Էս կըլխան - Հենց այս պահից, առանց ուշացնելու: *ՀՀրը ասմա.- Էս կըլխան փուլը տո՛, վէր յը՛տնան փուշմանէ վէչ* (Ձ):

- Էս յաշը քաշՀլ ըմ - Իմ ողջ կյանքում: *Էտ պառավ մարթը յէշՀում ա, թա.- Բա՛լամ, էս յաշը քաշՀլ ըմ, հՀլՀ ըստի պէն տը՛սած չըմ* (Ձ):

- Էս յը՛տը-հը՛տը - *տե՛ս* Էն առաչ:

- Էս յը՛տնան - *տե՛ս* Էն առաչ:

- Էս սըհաթէս - Հենց հիմա, իսկույն, անմիջապես: *Էս սըհաթէս էլ վէր ընդրանց տօն ք'ինիս, էն ըն ինՀկՀն ք'ը՛փ ընէլիս* (Ձ):

- Էս տարած - Ամբողջ (օր, գիշեր): *Մէզ մինըն օնիք' իրը՛քվընանէ, Էս տարած օրը կըչըրչարվէ* (Ձ):

- Էս տըռնըվա ծը՛տը ընցած տըռնըվա ծըտէն ճիվ-ճիվ ա անում - *տե՛ս* ԹՀզ(զ)Հ ճօտէր ըն տՀուս յը՛կալ՝ ըրկաթէ ծուվէն ըն ածում:

- Էս ու էն - Տարբեր մարդիկ: *Էս ու էն կ'ամ ըն ըտըրա բօստանը թըլանում, ինք'ըն էլ խաբար չօնէ* (Բ):

- Էս օղտը լօխճին տըրռնանըն էլ չուքըլական ա - Այս պատուհասից՝ փորձանքից՝ դժբախտությունից ոչ ոք չի կարող խուսափել: *ՇինՀցուց հըվաքում ա, թա.- Էս օղտը լօխճին տըրռնանըն էլ չուքըլական ա, յը՛կէք' թուփ տը՛ռնանք, խը՛ք-խը՛քու տանք, մին ճար անինք'* (Ձ):

- Էս օրը ըղնէլ - *տե՛ս* Էն օրը ըղնէլ:

- Էս օրը քըցիլ - *տե՛ս* Էն օրը քըցիլ:

ԷՍԷՆՑՅԱ *(ռուս. эссенция, լատ. essentia)* - *գ.* Քացախահյութ, քացախաթթու: *Խաբարը յը՛ր ա ինՀմ, թա Սիրօյին կընէգը էսէնցյա յա խըմալ, մը՛ռալ* (Ձ):

ԷՍՉԱ(Ն)Ք/ԷՍՉՈՒ(Ն)Ք *(գրբ. այսչափ)* - *տե՛ս* ԷՍՔԱՆ:

ԷՍՉՈՒ(Ն)Ք - *տե՛ս* ԷՍՉԱ(Ն)Ք:

ԷՍՔԱՆ *(գրբ. այսքան)* - *դ.* Այս չափով՝ քանակով: *Էսքան տիժըրօթունը վէր մին շօն ինՀր տարած, միհէնգ' ըստակալ ար* (Ձ):

ԷՎԻԼ[1] - *տե՛ս* ԷՎՈՒԼ:

ԷՎԻԼ[2] - *տե՛ս* ԻՎԻԼ:

ԷՎԼԻԼ/ՀՎԼԻԼ/ԾՎԼԻԼ *(գրբ. աւելեմ)* - *նբ.* 1. Ավելով սրբել՝ մաքրել: *ԷվՀլը յօր ա օնում, հայաթը էվլՀում* (Ձ): 2. Առհասարակ՝ սրբել, մաքրել: *Մարը ըխճըկանը յըրա կըզնըվում ա, թա.- Էս հինչ ա՞ ըստըղը՛ղէս հՀլը, խէ էվլՀում չըս* (Ձ):

ԷՎՈՒԼ/ՀՎՈՒԼ/ԾՎՈՒԼ/ԷՎԻԼ[1]/ՀՎԻԼ[2] *(գրբ. աւել)* - *գ.* 1. Հատակը՝ գետինը մաքրելու հարմարանք, ավել: *ՇինՀցէն վէր բըզարան էվՀլ ինք' կալՀվ, կարէլ չի տօն տը՛ռնա* (Ձ): 2. Թելուկազգիների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս, որից ավել են կապում: *Նըստում ա էշը, ք'ՀնՀում էվՀլ քանդՀում, պիրում կապում, տանում ծախում* (Բ):

- ԷվՀլ ածէլ *(գրբ. աւել ածեմ)* - *տե՛ս* ԷՎԼԻԼ(1):

- ԷվՀլիին տակը տալ - *տե՛ս* ԷՎԼԻԼ(1):

- ԷվՀլըըտ կըծիմ - *հեգն.* Սիրում եմ քեզ: *Աղա ապան հՀրփՀծ պըտահում ա Մաքաղաթէն, թա.- ԷվՀլըըտ կըծիմ, յը՛ք մինտը՛ղ ապրինք'* (Ձ):

- ԷվՀլ կըծած էշ - Գլուխը տմբտմբացնող մարդ: *Ախճիգ'ը ասմա.- Չէչէմին, էտ էվՀլ կըծած էշըն ա՞ մընացալ, վէր ինձ օգ'ի* (Ձ):

ԷՏ/ՀԷՏ[3] *(գրբ. այդ)* - *դ.* 1. Ցույց է տալիս խոսակցին մոտ գտնվող առարկա՝ երեւույթ եւն: *Տըղան վազ տալավ նի յա մընընում, թա.- Թաքավէրըն ապրած կէնա, էտ ճՀուրը ճարած ա, խըմիս վէչ* (Ձ): 2. Ցույց է տալիս խոսակցի նշած ժամանակը՝ տեղը: *Էտ վախտէրքըն էլ չուման աշխարքըս կալՀծ ա ինՀմ* (Ձ): 3. Ցույց է տալիս խոսակցի կողմից արդեն հաղորդված իրողություն՝ հանգամանք: *Ասում ա.- Էտ հինչ վէր պատմալ ըս, լօխ սօտ ա* (Ձ): 4. Կարող է գործածվել նաեւ խոսողի նշած առարկան, երեւույթը, ժամանակը եւն ցույց տալու համար: *Մին տըղա յա ինՀմ, էտ տըղէն էլ էրկու շօն ա ինՀմ* (Ձ):

- Էտ ա - Այդ է, ահա, ահավադիկ: *Ղէրվիշը ասմա.- Էտ ա քըթէտ տակէն, տը՛սնում չը՞ս* (Ձ)

- Էտ ա, վէր ասում ա - *տե՛ս* Էս ա, վէր ասում ա: *Էտ ա, վէր ասում ա, մին էրկու օրըմը խօխան սըղացալ ա...* (ԱԱ, 36):

- Էտ ա, վէր կա - Միայն դա է, միակն է, այդ է, ուրիշը չկա՝ պետք չէ: *Վը՛ննէրը տափըն ա թակում, թա.- Էտ ա, վէր կա, էրՀշ տօն օգում չըմ* (Ձ):

- Էտ ար պակաս - Այդ չի կարող լինել, այդ ավելորդ է: *Էտ ար պակաս, վէր մէր վը՛ղէրը յը՛տ տանք թուրքէրէն* (Բ):

- Էտ էլ խօսկ ա՞ - 1. Ինչպե՞ս կարելի է այդպես, անհարմա՞ր չէ: *Էտ էլ խօսկ ա՞, վէր ասում ըս, համօթ չի՞* (Ձ): 2. Ի՞հարկե, դրա մասին մի կասկածիր: - *Ամ-ՀՀ-ՀՀ, ք'ՀՀմՀՀգ կանի՞ս, արտըս հընՀիմ:* - *Էտ էլ խօսկ ա՞, Հէնդօ, միշտ պադրաստ ըմ* (Ձ):

- Էտ էլ կա - *տե՛ս* Էն էլ կա:

- Էտ էլ մին պէն ար - *տե՛ս* Էն էլ մին պէն ար:

- Էտ վէր խաչա յա՞ - Ասում են, երբ անսպասելիորեն մեկը մի լավ բան է կատարում՝ այդ ինչպե՞ս եղավ: *Էտ վէր խաչա յա՞, վէր յը՛կալ ըս ք'ՀՀմՀՀգ անիս* (Բ):

- Էտ վէր խաչ ը՞ս ք'ը՛ցալ - *տե՛ս* Էտ վէր խաչա յա՞:

- Էտ օրը ըղնէլ - *տե՛ս* Էն օրը ըղնէլ:

- Էտ օրը քըցիլ - *տե՛ս* Էն օրը քըցիլ:

ԷՏԱԺ - *տե՛ս* ԱՏԱԺ:

ԷՏՉԱ(Ն)Ք/ԷՏՉՈՒ(Ն)Ք *(գրբ. այդչափ)* - *տե՛ս* ԷՏՔԱՆ:

ԷՏՉՈՒ(Ն)Ք - *տե՛ս* ԷՏՉԱՆՔ:

ԷՏՔԱՆ *(գրբ. այդքան)* - *դ.* Այդ չափով՝ քանակով: *Էտքան պէնէրը մինակ Օվչի Փիրումըն ա ըսկանում, պէցՀուր ծըծաղում* (Ձ):

ԷՐԳ'ԱՆ - *տե՛ս* ԷՐԿԱՆ:

ԷՐԳ'ԱՆՔ - *տե՛ս* ԷՐԳ'ԱՆՔ':

ԷՐԳ'ԱՆՔ'/ԷՐԳԱՆՔ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆՕԹՈՒՆ:

- Էրգ'ՀՀնք'ըն ա լէնք'սը մին անէլ - *տե՛ս* Լէնք'սըն ա էրգ'ՀՀնք'ը մին անէլ:

- Էրգ'ՀՀնք'ըն ա լէնք'սը մին տը՛ռնալ - *տե՛ս* Լէնք'սըն ա էրգ'ՀՀնք'ը մին տը՛ռնալ:

ԷՐԷԼ - *տե՛ս* ԷՐԻԼ:

ԷՐԷՍ(Ս)ՈՒՆ - *տե՛ս* ՅԷՐԷՍ(Ս)ՈՒՆ:

ԷՐԻԼ/ԷՐԷԼ/ԻՐԻԼ *(գրբ. այրեմ)* - *նբ.* 1. Հրդեհել, կրակի տալ: *Նօթը ածում ըն յըրա, էրՀում* (Բ): 2. Դաղել, այրուցքներ առաջացնել: *Փիչին դուրբան նի յա կ'ամ ճըկատէն, էրՀում* (Բ): 3. Արեւահարել: *Խօխէնք'ը տըկըլօր ըրը՛վէն տակէն էնքան խաղ ըն ըրալ, ՀՀրը՛վը սաղ ջանը էրալ ա* (Բ): 4. Թեժ կրակով խանձել (կերակուրը): *Կըրակը թիժ ար, կուրկուտը էրից* (Բ): 5. Կիզել, ուժեղ ջերմությամբ չորացնել՝ փչացնել: *ՀՀրը՛վը սաղ բուստընընէն էրալ ա* (Ձ): 6. Բարկ, կծու լինելով՝ ցավ, կսկիծ առաջացնել, մրմռացնել: *ՏՀխտը՛ղը կըծօ յար, պէրանը էրից* (Ձ): 7. Խոսքով՝ պատասխանով վիրավորել, հոգեպես հուզել՝ ցավ պատճառել: *Մարը ասմա.- Քու խուսկէրքըտ մինչը՛վ միհէնգ' ինձ էրՀում ա* (Ձ): 8. Կարծրություն տալու համար բարձր ջերմության ներգործության ենթարկել, թրծել: *ՀՀրփՀՀճը էրՀում ըն, վէր պէնդ ինի* (Բ): 9. *չբ.* Այրվել, վառվել: *ՓՀՀդը նամ ա, լ'ավ չի էրում* (Բ):

- Էրալ չի, մըրկալ ա - Տարբերությունը մեծ չէ, համարյա նույնն է (ասում են վատ՝ բացասական երեւույթի՝ իրողության եւն առթիվ): - *Յէղի՛սաբէթ, հո՛ւքվո՛ւտ մէ՛կ մէ՛ր անէլ. Մարյանը օխտը սիրական չի պահում, վէցցըն ա պահում: - Էրալ չի, մըրկալ ա* (Ձ):

- Էրած կաշի ինիլ - Հին ոխ ունենալ: *Ասում ա.- Էրած կաշի օնիմ, յը՛ս ըտըրա տօնը բիդի քանդիմ* (Ձ):

Էրիլ մօխէր շինիլ - Կրակով ոչնչացնել, վերացնել, սպառել: *Սաղ շէնը մին ժամումը էրում ըն, մօխէր շինում* (Ձ):

ԷՐԻԼ-ԽԸՐԱՎԷԼ - *նբ.* Տոչորել, տառապանք՝ կսկիծ պատճառել, տանջել, չարչարել: *Էտ խօխէնքվ՛ը սաղ օրը հօրըն ա մօրը էրո՛ւմ ըն, խըրավում* (Ձ):

ԷՐԻԼ-ՓԸԹԸԹՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԷՐԻԼ-ԽԸՐԱՎԷԼ:

ԷՐԿԱՆ/ԷՐԳԱ՛Ն *(գրբ. երկայն) - ած.* 1. Մեծ երկարություն ունեցող: *Մին էրկան մըհակ ա յը՛ր օնում, էտ խընձօրնէն սաղ թակում, վէր ածում* (Ձ): 2. Հարկ եղածից մեծ երկարություն ունեցող: *Շալվարը կը՛ընում ա, տը՛սնում՝ էրկան* (Բ): 3. Ոչ կարճ, մինչեւ թաթերը՝ ծնկները հասնող: *Միհէնգվ՛ էրկան կը՛ընօղ չի կա, ջահիլ ըխճըկէրքը կարճ ըն կը՛ընըմ, վըռընէն, պուրտըրնէն պէց՝ շօռ կ՛ամ* (Բ): 4. Ընդարձակ, ծավալուն: *Մին էրկան նամակ ա կ՛իրում, դարկում ախպօրը* (Ձ): 5. Երկարատեւ, մեծ ժամանակ ընդգրկող: *Էրկան քըշէր ա, նըստում ըն, զըրո՛ւց անում* (Բ): 6. *մ.* Շատ ժամանակ, բավական ժամանակ: *Ի՛տի էլ ապրում ըն նահանք ըտէղ շատ էրկան, սարէն անումըն էլ մընում ա Կըրխկըզ* (ՆԼՂԺԲ, 146): 7. *ած., մ.* Նարդախաղի տեսակ, որի ժամանակ քարերը շարում են իրար ետեւից: *Նա՛ռդին պիրո՛ւմ ըն, Սիմօնը ասում ա.- Խօ՛րէն, թըկօվի խաղ ա՞նինքվ՛, թա է՞րկան* (Ձ):

- Էրկան ընայի, պը՛էլ դուդայի - Ասում են բարձրահասակ եւ տխմար մարդու հասցեին:

- Էրկան լօլի - *տե՛ս* LOLԻ:

ԷՐԿԱՆ-ՊԷՐԱԿ - *մ.* Մանրամասն, մանրակրկիտ: *Էտ դէրվիշը հինչ վէր իլա՛ւ ա, կ՛ամ ա թաքավէրին էրկան-պէրակ նաղլ անում* (Ձ):

ԷՐԿՈՒ *(գրբ. երկու) - թ.* 1. Մեկին հաջորդող թիվը՝ երկու: *Ամմա էտ մարթօնցը մաչին էրկու հայ ըն ինո՛ւմ, մինը մինան փախալ...* (ԼՂԲՔ, 270): 2. Եվ այս, եւ այն, թե՛ մեկ, թե՛ մյուս: *Էրկու թա՛ռափը էլ կըլխու վըն ըղնում, վէր նըհախ տը՛ղան ըն կըռվում* (Ձ): 3. *ած.* Մի քանի: *Թօղում չի, թա էրկու խօսկ էլ յը՛ս ասիմ* (Բ): 4. *գ.* Անբավարար գնահատական: *Դասատուն ըտըրան վա՛ռին էրկու վա տինո՛ւմ* (Ձ):

- Էրկու անքամ էրկուսը չօ՛րքվ՛ ա - Բացարձակ ճշմարտություն է, ապացուցելու կարիչ չկա: *Մարթը ասմա.- Էրկու անքամ էրկուսը չօ՛րքվ՛ ա, յը՛ս տանը չըմ իլա՛ւ, էս մածունը հուվ ա՞ կէրալ* (Ձ):

- Էրկու աշկավ յէշիլ - *տե՛ս* Աշկէրը չօ՛րքվ՛ անէլ(1):

- Էրկու աշկատ մինին հըվատալ մէ՛լ - Զգույշ եղի՛ր, ոչ մեկին մի վստահիր: *Հա՛ռը տըղէն հըղէ յա քըցո՛ւմ, թա.- Սա՛յաղ կա՛ց, վէշ մինին դավէրյա չանիս, էրկու աշկատ մինին հըվատալ մէ՛լ* (Ձ):

- Էրկու աշկ ինիլ, էրկունընն/էրկուսընն էլ փոխ անէլ - *տե՛ս* Աշկէրը չօ՛րքվ՛ անէլ:

- Էրկու աշկու մաչտը՛ղ - Հսկողության տակ, ուշադրության կենտրոնում: *Կօզի էտ ծին քըշէր-ցիրը՛կ էն ա ինո՛ւմ էրկու աշկու մաչտը՛ղ, ամմա Ծիլկանը էլիա կարում ա կ՛ուղանա* (Ձ):

- Էրկու էշին կ՛ա՛ռին ճօ՛թ անէլը չըգիդա՛ալ - Անճարակ՝ ապաշնորհ՝ տխմար լինել: *Էրկու էշին կ՛ա՛ռին ճօ՛թ անէլը գ՛ո՛ւդո՛ւմ չի, ամմա օգ՛ում ա հարուստ ապըրէ* (Բ):

- Էրկու ըխօռա օտօղ - *տե՛ս* Էրկու մօր ծը՛ծ ծըծած:

- Էրկու ըխօռու զըռռօղ - Շողոքորթ՝ երկերեսանի մարդ: *Էտ էրկու ըխօռու զըռռօղը ըտի հըրուստանում ա, լ՛ավ տընէր շինո՛ւմ* (Ձ):

- Էրկու ընգո՛ւնանէ - Բազմազբաղ, գործերով ծանրաբեռնված: *Խը՛ղճը հինչ ա՞նէ, էրկու ընգ՛ո՛ւնանէ յա* (Բ):

- Էրկու ժո՛ւլիգ՛ին անա շընըկօտէգ՛ կինի - Բացասական հատկանիշներով ամուսինների զավակը կգերազանցի ծնողներին: *Հա՛ռը՝ կ՛օղ, մարը՝ տո՛ւս պըրծած, ինքը հինչ բի՞դի տը՛ռնա. էրկու ժո՛ւլիգ՛ին անա շընըկօտէգ՛ կինի* (Ձ):

- Էրկու խօսկ - Կարճ՝ համառոտ ասելիք: *Ինքվ՛ըն էլ կ՛ամ ա էրկու խօսկ ասում, ղըրաղ կէնում* (Ձ):

- Էրկու ծը՛ռքը անէլ, մին բօղազ - Ագահաբար ուտել, խժռել: *Էրկու ծը՛ռքը ա ըրալ, մին բօղազ, ջըլաման չի տամ, թա մինը մին պէն օտէ* (Բ):

- Էրկու ծը՛ռքը անէլ, մին կըլՕխ թակէլ - *տե՛ս* ԿըլՕխը թակէլ:

- Էրկու ծը՛ռքը իրը՛ս կըլըվանա, մին ծը՛ռքը հինչ ա՞նէ - Մարդ միայնակ չի կարող անել այն, ինչ կարող է անել ընկերովի: *Հիրըվանէրը թըքըթօհմա՛թ ըն տամ.- Մո՛ւքի, էրկու ծը՛ռքը իրը՛ս կըլըվանա, մին ծը՛ռքը հինչ ա՞նէ. յը՛ք մը՛զ նըհը՛տ հընգըրա՛ց, մին տը՛ղ արտ անինքվ՛* (Ձ):

- Էրկու կէսը մին տը՛ռնալ - Ամուսնանալ: *Էրկու կէսը մին ա տը՛ռալ, էլ հընգէր-հըրըվանու մըհալ չի քըցո՛ւմ* (Բ):

- Էրկու կըրակու դաթում/մաչի թօղնէլ - Անելանելի դրության մեջ գցել: *Էս կըռը՛վը մը՛զ էրկու կըրակու դաթում թօղից* (Բ):

- Էրկու կըրակու դաթում/մաչի էրվիլ/մընալ - Անելանելի դրության մեջ ընկնել, անելիքը չիմանալ: *Խը՛ղճը մընամ ա էրկու կըրակու դաթում, գ՛ո՛ւդո՛ւմ չի, թա հունց անէ, վէր հա՛մ մօրը սըրտավը ինի, հա՛մ կընգանը* (Ձ):

- Էրկու կիլօ կ՛ա՛ռնու նըհը՛տ փոխէլ չըմ - Ասում են անարժեք մարդու՝ իրի հասցեին: *Կընէգ՛ը ասմա.- Տու հինչ տըղամարթ ը՞ս, էրկու կիլօ կ՛ա՛ռնու նըհը՛տ փոխէլ չըմ* (Ձ):

- Էրկու կ՛իժին մին խէլո՛ւնք ա հարկավէր - Համաձայնության չեկողներին՝ վիճողներին խորհրդատու պետք է լինի: *Էրկու կ՛իժին մին խէլո՛ւնք ա հարկավէր, առանց ըսկէսուր էտ հարթնէրը կարէլ չըն յօլլա քվ՛ինին* (Ձ):

- Էրկու հարուստ կըռվը՛ցէն, մին քը՛սիբու տօն քընդէցէն - Հարուստները՝ զորեղները իրենց վեճերը հարթեցնում են՝ աղքատներին՝ թույլերին տուժելով:

- Էրկու հօ-հա ընօղէն մինը բիդի ինի, վէր ասէ՝ հօ-հա ըրէքվ՛ - Նույնիսկ փոքրաթիվ աշխատողներին ղեկավար է անհրաժեշտ:

- Էրկու ճօխտ, մին կընդ - Քիչ, սակավաթիվ: *Խը՛ղճանը գ՛ուռ շէն ա իլա՛ւ, միհէնգ՛ մընացալ ա էրկու ճօխտ, մին կընդ մարթ* (Բ):

- Էրկու մաննան տը՛ղ - Շատ փոքր (տարածություն): *Էրկու մաննան տը՛ղ բօստան օնէ, էն էլ չի բաշիր անում, թա բիջա՛ռի* (Բ):

- Էրկու մօր ծը՛ծ ծըծած - Ճարպիկ, խորամանկ: *Էրկու մօր ծը՛ծ ծըծած ա, հունց էլ ինի, մին ճար ընական ա* (Ձ):

- Էրկու նէրակ մինտը՛ղ ինիլ չի - Երկու լավ բան միասին չի լինում: *Էրկու նէրակ մին տը՛ղ ինիլ չի, մարթը բիդի տօն ա, կընէգ՛ը՝ վը՛ռը կէրած* (Ձ):

- Էրկունը/էրկուսը իրը՛ք տը՛ռնա - *բրմդ.* Ասում են նորապսակներին՝ ակնարկելով ծնվելիք երեխան: *Այան էլ ճըկըտըրնէրան պաչո՛ւմ ա, թա.- Էրկունը իրը՛ք տը՛ռնա* (Ձ):

- Էրկու պատու դաթում/մաչի թօղնէլ - *տե՛ս* Էրկու կըրակու դաթում/մաչի թօղնէլ:

- Էրկու պատու դաթում/մաչի էրվիլ/մընալ - *տե՛ս* Էրկու կըրակու դաթում/մաչի էրվիլ/մընալ:

- Էրկու պէրան - Քիչ, մի քիչ (խոսելու՝ ուտելու մասին): *Էրկու պէրան խօսում ա, մարթը մին տը՛դան ըսքըսում ըն ճըղճըղալը* (Ձ):

- Էրկու ջան մին հըլավում - Համերաշխ, հաշտ: *Ըսէս ըն հա՛լա՛ միչէվ ըսօր ո՛ւրո՛ւր նըհէտ ըպրէս ըն հա՛շտ, մին խօսկում, էրկու ջան մին հըլավում...* (ՀԺՀ, V, 530):

- Էրկուսէն ճո՛ւրը մին արխավ ք՛ինիլ - Հաշտ՝ համերաշխ՝ միաբան լինել: *Մըրթկընէգ՛ շատ սէրավ ըն ինիս. էրկուսէն ճո՛ւրը մին արխավ ա ք՛իս* (Ձ):

- Էրկուսը մին ջան, մին հո՛ւք՛ի - *տե՛ս* Էրկու ջան մին հըլավում:

- Էրկու վը՛ննավ թա՛լա՛կ ըղնէլ - Հանցանքի մեջ հանկարծակի բռնվել, անելանելի վիճակի մեջ ընկնել: *Սաղ գ՛անքը կ՛ուղթուն անօղը վէրչումը էրկու վը՛ննավ թա՛լա՛կ կըղնէ* (Ձ):

- Էրկու վը՛ննը մին չըմըշկում տինիլ - Համառել, կամակորությամբ իր կամքը թելադրել: *Ամմա էտ իշխանը էրկու վը՛ննը տինըմ ա մին չըմըշկում, թա՛.- Չէ՛, վէր չէ՛* (ԼՂԲ, 329):

- Էրկու վը՛ննը ինիլ, էրկունը/էրկուսը էլ փոխ անէլ, փախճիլ - Շատ արագ փախչել, ճողոպրել: *Թօրքէրը էլ կըրը՛ցէն վէչ տէմ կէնան, էրկու վը՛ննը ունին, էրկունը էլ փոխ ըրէն, փըխճը՛ցէն* (Բ):

- Էրկու վըխճարավ սո՛ւրո՛ւ չինիլ - Փոքր հնարավորություններով՝ միջոցներով հնարավոր չէ մեծ գործ ձեռնարկել: *Հա՛ռը ասմա.- Շան տըղա՛, էրկու վըխճարավ սո՛ւրո՛ւ չինիլ, էտքան մատարյալավ կարէլ չըս տօն շինիս* (Ձ):

- Էրկու տըռնան շօն - *տե՛ս* Էրկու ըխօռու զըռռօղ:

- Էրկու տըվարէն կըլո՛խը մին ղըզղանում իփվիլ չի - Անտեղի է փորձել համատեղել անհամատեղելիները: *Արչը ասմա.- Մա՛ռթ ախպէր, մունք կարէլ չընք մին տը՛ղ ապրինք՛. էրկու տըվարէն կըլո՛խը մին ղըզղանում իփվիլ չի* (Ձ):

- Էրկու ցավու դաթում/մաչի թօղնէլ - *տե՛ս* Էրկու կըրակու դաթում/մաչի թօղնէլ:

- Էրկու ցավու դաթում/մաչի էրվիլ/մընալ - *տե՛ս* Էրկու կըրակու դաթում/մաչի էրվիլ/մընալ:

- Էրկու ուխայ - Մեծ ուրախություն, ցնծություն: *Կըռը՛վը պըրծընէլը լօխճիս հը՛տէ էրկու ուխայ ար* (Բ):

- Էրկու փա՛ՀիլԻվան կարէլ չըն մին ք՛ընդիրու յըրա խաղ անին - *տե՛ս* Էրկու տըվարէն կըլո՛խը մին ղըզղանում իփվիլ չի:

- Էրկու քարու դաթում/մաչի թօղնէլ - *տե՛ս* Էրկու կըրակու դաթում/մաչի թօղնել:

- Էրկու քարու դաթում/մաչի էրվիլ/մընալ - *տե՛ս* Էրկու կըրակու դաթում/մաչի էրվիլ/մընալ:

ԷՐԿՈՒԸՌ(Ը)ԽԱՆԷ - *ած.* Շեղբի երկու կողմն էլ սուր, երկսայրի: *Թաքավէրին տըղան էրկուըռըխանէ թօրը տո՛ւս ա օնում, թըխում, էտ քարը էրկու կէս անում* (Ձ):

ԷՐԿՈՒԹԸՎԱՆԷ - 1. *ած.* Երկու թեւ ունեցող: *Էրկութըվանէ սամալո՛ւտ ա տը՛սնում, մընամ մաթ մընացած* (Ձ): 2. *փխբ. գ.* Թռչուն: *Ինք՛ըն էլ չո՛ռք՛վընանէ պահում չար, մինակ էրկութըվանէ յար պահում՝ հընդո՛ւշկա, դագ, հավ, ո՛ռդա՛կ* (Ձ):

- Էրկութըվանէ վարէլ - 1. Հողը երկկողմ վարել: *Վը՛ղը վէր էրկութըվանէ չի վըրէցէր, պէրք չի տալ* (Ձ): 2. Աշխատանքն անկորուստ կատարել: *Փա՛ռք՛ Ըստուծու, կօրծը էրկութըվանէ վըրը՛ցէնք՛* (Ձ):

ԷՐԿՈՒԻՐԸՍԱՆԷ - *ած.* 1. Երկու երես ունեցող: *Էրկուիրըսանէ նըկար ա* (Բ): 2. *փխբ.* Կեղծավոր, շողոքորթ: *Էրկուիրըսանէ կընգանը ճար չինիլ* (Ձ):

ԷՐԿՈՒԻՐԸՍՕԹՈՒՆ - *գ.* Երկերեսանի մարդու արարք՝ գործողություն: *Էրկուիրըսօթունավ էտ խօխէնք՛ը պահում ա, մը՛ծընցընում* (Ձ):

ԷՐԿՈՒՀԻՆՁԻ - *տե՛ս* ԷՐԿՈՒՆՁԻ:

ԷՐԿՈՒՄԸԹԿԱՆԷ - *ած.* Կասկածավոր, տարակուսող, երկու մտքի: *Սիմօնը էն ա էրկումըթկանէ. գ՛ի՛ուդում չի՝ կավը ծա՞խէ, թա չէ՞* (Բ):

ԷՐԿՈՒՆՁԻ/ԷՐԿՈՒՀԻՆՁԻ - *թ.* Առաջինին հաջորդող դասական թվականը, երկրորդ: *Էրկունջի դ՛ո՛նումը տըղան վէր թըխում ա, դէվը մաչան կէս ա տը՛ռնում* (Ձ):

ԷՐԿՈՒՇԷԲԱԹ - *տե՛ս* ԸՐԿՈՒՇԷԲԱԹ:

ԷՐԿՈՒՇԷԲԷԹ - *տե՛ս* ԸՐԿՈՒՇԷԲԱԹ:

ԷՐԿՈՒՇԷՊԷԹ - *տե՛ս* ԸՐԿՈՒՇԷԲԱԹ:

ԷՐԿՈՒՇԷՊՏԻ - *տե՛ս* ԸՐԿՈՒՇԷԲԱԹ:

ԷՐԿՈՒՎԷԼ - *նբ.* Ասածը երկրորդ անգամ ասել՝ կրկնել: *Էս ծէխ մարթը վէրչին ասածընն էրկուվէլավ ք՛ընում ա* (ՆԱԲ, 63):

ԷՐԿՈՒՎԸՆՆԱՆԷ *(գրբ. երկոտանի)* - 1. *ած.* Երկու ոտք ունեցող: *Մինգէլ ք՛ինա՛մ ա ծիյին էն մին վը՛ննը պուկում օտում, կ՛ամ, թա՝ այ ախպէր, ծիտ էրկուվընանէ յա՞...* (ՆԼՂԺԲ, 16): 2. *փխբ. գ.* Մարդ: *Ըստէղ աղվէսը մէտընն ա քըցո՛ւմ օցէն ասածը, թա հինչու հէտէ էրկուվընանուն լիվօթուն ընէլի չի...* (ՀԺՀ, VII, 236):

- Էրկուվընանէ էշ - Հիմար՝ տխմար մարդ: *Ասում ա.- Տու մարթ չըս է՛, էրկուվընանէ էշ ըս* (Ձ):

- Էրկուվընանէ կ՛ո՛ւլ - Ագահ՝ գռփող մարդ: *Էտ էրկուվընանէ կ՛ո՛ւլը սաղ կալխօզը կէրալ ա* (Բ):

ԷՐԿՈՒՏԸՐԸՔԱՆԷ - *ած.* Երկհարվածանի՝ որով միաժամանակ երկու կրակոց կարելի է կատարել: *Ըտըրան էլ ի-նո՛ւմ ա էրկուտըրըքանէ մին լ՛ավ թըվա՛նգ՛* (Ձ):

ԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԷՐՎԻԼ:

ԷՐՎԻԼ/ԷՐՎԷԼ/ԻՐՎԻԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԷՐԻԼ-ի: *չբ.* 2. Բարձր ջերմություն ունենալ: *Խը՛ղճ հիվանդը էրվում ա* (Ձ): 3. Խիստ փոշմանել՝ զղջալ: *Ընդինու նը-ման կավը ծախալ ա, միհէնգ՛ մընացալ իրվիլիս* (Բ): 4. Կսկծալ, վշտանալ, հոգեպես տառապել: *Մարթը ասմա.- Մ՛ կընէգ՛, խըրէգ՛ էրվի, վը՛խճար ա, լի՞, ըստակալ ա, ըստակալ ա* (Ձ):

- Էրվիլ մօխէր տը՛ռնալ - Վառվել, վերանալ: *Էս կըռվավը շատ շէնէրք ըն էրվալ-մօխէր տը՛ռալ* (Բ):

ԷՐՎԻԼ-ԽԸՐԱՎՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԷՐԻԼ-ԽԸՐԱՎԷԼ-ի: *Սաղ օրը էրվում ընխըրավվում, էլիա պէն չի ա՛մա՛լ կ՛ամ* (Բ):

ԷՐՎԻԼ-ՓԸԹԸԹՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԷՐՎԻԼ-ԽԸՐԱՎՎԷԼ:

ԷՐՆԻԾ/ՕՐՆԻԾ/ՕՐԻԾ *(գրբ. ուրիշ)* - *դ.* 1. Այլ, ոչ նույն: *Էտ ախճիգ՛ը կ՛ամ ա տօն, էրո՛ւշ շօ՛ռէր կ՛ը՛ննում, ք՛ինամ հըրսանէք՛* (Ձ): 2. Կողմնակի՝ օտար մարդիկ: *Ո՛ւրո՛ւշնէրէն հը՛տը կօրծ ա անում, ո՛ւրա՛նց տանը հը՛տէ անում չի* (Բ):

- Էրո՛ւշ աշկավ յէշիլ - Ոչ բարյացակամ վերաբերվել, ետին միտք ունենալ: *Թաքավէրը էտ կընգանը էրո՛ւշ աշկավ ար յէշում* (Ձ):

- Էրո՛ւշ պէն ա - 1. Շատ լավն է, արտակարգ է, հիասքանչ է: *Ղարաբաղա թօթէն արաղը էրո՛ւշ պէն ա, հու խըմում ա, համը մընամ ա պիրանումը* (Բ): 2. Խնդիրը տարբեր է, այլ բնույթ կստանա: *Մարթը ասմա.- Էրո՛ւշ պէն ա, վէր փուլը միհէնգ՛ տաս* (Ձ):

- Էրո՛ւշ հա՛նգ՛ի - Ուրիշ տեսակ, ոչ սովորական: *Խուրջինան մին էրո՛ւշ հա՛նգ՛ի հաց ա տո՛ւս օնում, լօխ մընամ ըն ըրմացած* (Ձ):

- Էրո՛ւշ քամէ փըչիլ - Իրադրությունը՝ պայմանները՝ հանգամանքները փոխվել: *Թաքավէրը տը՛սնում ա, վէր էրո՛ւշ քամէ յա փըչո՛ւմ, հըրամանք ա տամ՝ զօրքը հըվաքին* (Ձ):

- Ո՛ւրո՛ւշին հացը օտէլ - Ուրիշի հաշ-

վին ապրել: *Սամա.- Պա տու հըմանչում չը՞ս, վէր էրկու տարէ յա՝ ուրուշին հացըն ըս օտում* (Ձ):

- Ուրուշին պըտառէն յը՞ղ քըսէլ - Ուրիշի օգտին գործել, ուրիշին ծառայել: *Բօլ ա՛, ա՛յ իմ էշը կուրցըրած հայէր, հիշքան օրիշին պըտառէն յէղ քըսէցինք* (Ջ�տ, Բ, 239):

- Ուրուշին փուլավը ինք՝ կանած շալվարը կարճ կինի - Ուրիշի միջոցներով հնարավոր չէ կարիքները լիարժեք բավարարել: *Մ՛ ջիհիլնէ, կօ՛ծ ըրէք՝, ծէր տօնը պըհը՞ցէք՝, ուրուշին փուլավը ինք՝ կանած շալվարը կարճ կինի* (Ձ):

- Ուրուշու աման աղավ անէլ - Ուրիշի գործերին խառնվել: *Ուրան կօրծերը թողած՝ ուրուշու աման ա աղավ անում* (Ձ):

- Ուրուշու աշկավ յէշիլ - 1. Օտարի նման՝ անտարբեր վերաբերվել: *Էտ տընաշինը ուրան խօնցըն էլ ա ուրուշու աշկավ յէշում* (Ձ): 2. Քննադատական՝ անաչառ վերաբերմունք ունենալ: *Վէր օգ՝ում ըս կօրծըտ լ՝ավ ինի, ըրածէտ ուրուշու աշկավ յէշի* (Ձ):

- Ուրուշու խուսկավ ինիլ - Ուրիշի թելադրանքով՝ խորհրդով վարվել՝ գործել: *...Ախպէրը ուրուշու խուսկավ ընօղ ար...* (ՀԺՀ, V, 40):

- Ուրուշու ծը՞րքու յէշիլ - Ուրիշից օգնություն ակնկալել, հույսը ուրիշի վրա դնել: *Կօրծ չի անում, սաղ օրը էն ա ուրուշու ծը՞րքու յիշիլիս* (Բ):

- Ուրուշու կըտօր թակէլ - *տե՛ս* Ուրուշին պըտառէն յը՞ղ քըսէլ:

- Ուրուշու յըրա շօն ա հանչում, ինձ յըրա էլ կատու վա մըլավում - Ասում են այն ժամանակ, երբ անարժան մեկը վատաբանում է:

- Ուրուշու պինըկալու յըրա ծու ածէլ - *տե՛ս* Ուրուշին պըտառէն յը՞ղ քըսէլ:

- Ուրուշու պիրանավ հաց օտէլ - *տե՛ս* Ուրուշու խուսկավ ինիլ:

- Ուրուշու տըռնան շօն - Ուրիշի օգտին գործող, ուրիշին ծառայող մարդ: *Իզէն հինչ տըղամարթ ա՞, ուրուշու տըռնան շօն ա* (Ձ):

- Ուրուշու փարչավ ճուր խըմէլ - Անհերես՝ համարձակ լինել: *Հըլիվուրը ասմա.- Տու ուրուշու փարչավ ըս ճուր խըմում, հունց էլ ինի, կըրըլական ըս կըլօ՞խըտ պահիս* (Ձ):

ԷՐՔ՝ԱՆՁ *(թրք. erkeč (նոխազ, քոշ, քաղ)* - *գ.* Էգ այծ՝ ուլ: *Էրք՝անջին մը՞սը դըբըռէն մըսան քախծըր ա ինում* (Բ):

ԷՔ՝ *(գրբ. էգ)* - *ած., գ.*, 1. Իգական սեռին պատկանող (կենդանի): *Էք՝ շօնը հանանս կինի* (Ձ): 2. *անրգ.* Կին, աղջիկ: *Խօխէնք՝ը սաղ էք՝ ըն, մին տըղա չօնէ, թա ք՝ՕՄանգ՝ անէ* (Բ): 3. *փխբ.* Կնոջ բարք ունեցող (տղամարդ): *Հինչ տըղա՞մարթ, էք՝ ա, տանան տուս չի կ՝ամ* (Բ): 4. Փոշոտման ենթակա՝ պտղաբեր (բույս): *Հանը կըզնըվում ա, թա.- Էտ խընձՕրէն էք՝ ա, խէ կըտրում ը՞ս* (Ձ): 5. Այն գործիքը, գործիքի մասը կամ սարածը, որի փոս ընկած մասի՝ անցքի մեջ ագուցվում է մյուս սարածի ցցված մասը՝ ելուստը՝ ատամը: *Պիրում ա, թա մըղակը յըրա անէ, տը՞սնում ա պէտլին էք՝ը կա վէչ* (Բ):

ԷՔ՝ՍԸ/ԷՅՍԸ - *մ.* 1. Հաջորդ օրը: *Էս պառավը ք՝ինանամ ա, էք՝սը ուրան տըղան յօր օնում, տանըմ շահէն կօխկը...* (ՆԼՂԺԲ, 19): 2. Հետագայում, ապագայում: *Հանը կըզնըվում ա, թա.- Բա՛լա, էտ փուլէրը վէր ցըրը՞վ ըս տաս, էք՝սը հունց ը՞նք ըպըրլական* (Ձ):

- Էք՝սըվա կօրծէն յըրա ծուն կըկ՝ա - Օրվա գործը չպետք է հետաձգել, այլապես խոչընդոտներ կառաջանան: *Ասպան ասում ար.- Կօրծըտ վըխտէն ըրա՛, էք՝սըվա կօրծէն յըրա ծուն կըկ՝ա* (Ձ):

- Էք՝սըվա փայը պահէլ - Կռվելիս՝ վիճելիս խոսքերը չափավորել, այնպիսի վիրավորական խոսքեր չասել, որոնց համար հաշտվելու դեպքում պետք է զղջաս: *Սիմօն, խըրէգ՝ ուշունց տօ՛, էք՝սըվա փայը պահէ, համօթ ա* (Ձ):

ԷՔ՝ՈՒԾ - *տե՛ս* ԷՔ՝ՈՒՑ:

ԷՔ՝ՈՒՑ/ԷՔ՝ՈՒԾ/ՕՔ՝ՈՒՑ/ՕՔ՝ՈՒԾ *(գրբ. այգուց, եգուց)* - *մ., գ.* Այսօրվան հաջորդող օրը՝ վաղը: *Էտ կընգանը ըրխըյնըցընում ըն, թա.- Էն ա տըղատ սաղ, էք՝ուց պէց ընք թուղլական* (Ձ):

- Էք՝ցան օրը - *տե՛ս* ԷՔ՝ՍԸ(2): *Էտ լօխ օգըմ ար գ՝իդան, վը՞ր էք՝ցան օրը ուրան խազնան վէր կ՝ան կըտրին, գ՝իդան* (ՀԺՀ, V, 245):

ԷՔ՝ՈՒՑ-ԱԼԼՕՐ - *տե՛ս* ԸՍՕՐ-ԷՔ՝ՈՒՑ:

Ը

Ը - *ձ.* 1. Արտահայտում է կմկմոց: *Ախճիգը դէվին վէր տը՞սնում ա, մընում ա ը՛ ընէլիս* (Ձ): 2. Արտահայտում է տնքոց: *Հիվանդը տը՞ղէն տակէն տընքտընքաս ա՝ ը՛, ը՛* (Բ): 3. Ձարմանքի բացականչություն՝ մի՞թե: *Կընէգը ասմա.- Ը՛, ա՛ մարթ, խէ տու ք՝ը՞ցալ չը՞ս ծըմակը* (Ձ): 4. Դժգոհության ու ձանձրույթի բացականչություն: *Մարթը ծը՞րքը թափ ա տամ, թա.- Ը՛, տու կընէգ՝ չըս տը՞ռնալ* (Ձ):

ԸԲԱԹ - *տե՛ս* ԸԲԱՍՏ:

ԸԲԱԽՏ - *տե՛ս* ԸԲԱՍՏ:

ԸԲԱԽՏ - *տե՛ս* ԸԲԱՍՏ:

ԸԲԱՍԻ - *տե՛ս* ԲԱՋԻ:

ԸԲԱՍՏ/ԲԱՍՏ/ԻԲԱՍՏ/ԸԲԱԽՏ/ԸԲԱԽՏ/ԲԱԽՏ[2]/ԸԲԱԽՏ[2]/ԸԲԱԹ/ԻԲԱԹ - *կ.* Անորոշ դերբայի հետ գործածվելով՝ ցույց է տալիս դիմավոր բայով արտահայտված գործողությանն անմիջականորեն նախորդած գործողություն, հենց որ: *Էտ տըղան էնքան կ՝էղէցիկ ա ընում, վը՞ր տը՞սնալը ըբաստ սիրահարվըմ ա* (ՀԺՀ, V, 39):

ԸԲԸՇԽԱՐԱՆՔ - *տե՛ս* ԱԲԱՇԽԱՐԱՆՔ:

ԸԲԸՇԽԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԱԲԱՇԽԱՐԷԼ:

ԸԲԸՍԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԲԸՋԱՆՈՒՑ:

ԸԲՐԱՋԱՎԱՆՆԻ - *տե՛ս* ԱԲՐԱՋԱՎԱՆՆԻ:

ԸԲՐԱՋՕՎ(ԱՆ)ՆԻ - *տե՛ս* ԱԲՐԱՋՕՎ(ԸՆ)ՆԻ:

ԸԲՈՒՌԷՆ/ՈՒԲՈՒՌԷՆ - *ած.* Պատվի՝ ամոթի զգացում ունեցող, բարոյական, առաքինի: *...Տը՞սնում ըն, վը՞ր ըբուռէն, հալալ, խըղճմըտանքավ մարթ ա, յօր ըն օնում, հաջի շինում...* (ՀԺՀ, VII, 204):

ԸԲՈՒՌԷՆ-ՀԸՅԻՆ - *տե՛ս* ԸԲՈՒՌԷՆ:

ԸԲՈՒՌՈՒ/ՈՒԲՈՒՌՈՒ - *տե՛ս* ԸԲՈՒՌԷՆ:

ԸԲՈՒՌՈՒ-ՀԸՅԸԼՈՒ - *տե՛ս* ԸԲՈՒՌԷՆ:

ԸԲՕՌՆԻ/ՈՒԲՕՌՆԻ *(ռուս. уборная)* - *գ.* Արտաքնոց, պետքարան, զուգարան: *Տանում ըն քըցում ուբօռնին, էն ա հըլա մինչէվ մըհէնգ՝ ընդէղ* (ՀԱԲ, 15, 127):

ԸԳ՝ՕՐԱ - *տե՛ս* ԸԳՕՐԱ:

ԸԳ՝ՕՐԱ/ԸԳ՝ՕՐԱ/Գ՝ՕՐԱ/Գ՝ՕՐԱ *(թրք. göre)* - 1. *ած.* Տվյալ դեպքին՝ պայմաններին եւն համապատասխան՝ հարմար՝ պատշաճ: *...Օխտ ըն քինըմ ու ամէն մինը ուրան մէխկին գ՝օրա մին էրկու վէխճար ա մօրթում* (ՋՏ, Ա, 230): 2. *կ.* Ըստ, համաձայն, համեմատ: *Պառավ մարթկանցը ասէլըն ըգ՝ՕՐա ըստարէ թուռույին ա ինանկան* (Բ):

ԸՂԱԹԷՆ - *տե՛ս* ԸՂԱԹԻՆ:

ԸՂԱԹԻՆ/ԸՂԱԹԷՆ - *մ.* Սովորության համեմատ, օրինավոր կերպով: *Պըղըրըստօթուն ըն տը՞սնում, էտ տըղէն ըղանթին փըսակում* (Բ):

ԸՂԸՍԸ՞ՆԷ - *տե՛ս* ԽԸԼԸ՞ՆԷ:

ԸՋԱՂԷԼ/ԸՋԱՏԷԼ *(գրբ. ազատեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ երկրի՝ ժողովրդի քաղաքական ազատություն տալ: *Ռուսը հըյէրէն ըզադից թուրքէրէն անա* (Ձ): 2. Ազատագրել: *Անջախ-անջախ մէր վը՞ղէրը ըզըղը՞ցէնք՝* (Բ): 3. Արձակել (բանտից, գերությունից եւն): *Թաքավէրը հըրաման ա տամ, վէր տանրմանը հիշկան մարթ կա փըռնըված, ըզադին* (Ձ): 4. Վտանգից, փորձանքից եւն փրկել՝ պրծացնել: *Ըտի*

աղվէսը էտ մարթին ըզադում ա էտ պը-տրհասան (Զ): 5. Որեւէ պարտականությունից՝ աշխատանքից՝ պաշտոնից եւն հանել՝ հեռացնել: *Ժողով ըրէն, նախագէն ըզըդը՛ցէն* (Բ): 6. Դատարկել, զբաղված լինելը դադարեցնել: *Տօնը ը-զըդը՛ցէն, հըզնը՛ցէն տընատը՛ռնը* (Բ): 7. Ծնունդաբերելիս ծնունդականին օգնել, ծնունդն ընդունել: *Տատմարը մին թանրաւ էտ հարթնանը ըզադից* (Զ):

ԸՁԱԴՄՈՒՆՔ/ԸՁԱՏՄՈՒՆՔ - *գ.* Ազատելը, ազատվելը, փրկություն: *Ամը՛ռնը մընծըկնէրէն անա ըզադմունք չի կա* (Բ):

ԸՁԱԴՎԷԼ/ԸՁԱՏՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* Ը-ՁԱԴԷԼ-ի: 2. *չբ.* Ծնունդաբերել: *...Թաքուհին ըզադվում ա, մին դաշանգ՝ տըղա յա պանրում, անումը տինում ըն Սումբաթ* (ՆԱԲ, 38):

ԸՁԱՆՁԻԼ - *տեմ* Կ՚ԸՁԱՆՁԻԼ:

ԸՁԱՏԷԼ - *տեմ* ԸՁԱԴԷԼ:

ԸՁԱՏՄՈՒՆՔ - *տեմ* ԸՁԱԴՄՈՒՆՔ:

ԸՁԱՏՎԷԼ - *տեմ* ԸՁԱԴՎԷԼ:

ԸՁԳԱԿԱՆ - *տեմ* ԸՁԿԱԿԱՆ:

ԸՁԳԱՄԸ՛Ռ - *տեմ* ԸՁԿԱՄԸ՛Ռ:

ԸՁԳԱՍԷՐ - *տեմ* ԸՁԿԱՍԷՐ:

ԸՁԳԸԹԸՔԱՆՔ - *տեմ* ԸՁԿԸԹԸ-ՔԱՆՔ:

ԸՁԳՈՒԾՕՆՆԻ/ՁՈՒԳՈՒԾՕՆՆԻ - *գ.* Խտացրած կաթ: *Ազին ասմա.- Մըհէնգ՚ հալալ կըթնակէր չի կա, լօխ ըզգուշօնի կէրած ըն* (Զ):

ԸՁԴԱՉԻ/ՁԸԴԱՉԻ *(ռուս. сдача)* - *գ.* Վճարված գումարի ավելցուկը, որ վաճառողը վերադարձնում է գնորդին: *Մաղազինչին ըզդաչին տամ ա* (Զ):

ԸՁԴԱՎԱՏ *(ռուս. здавать)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըզդավատ անէլ - *տեմ* ՀԱՁՆԷԼ:

ԸՁԴԸՐԱՍՏԻ *(ռուս. здравствуй)* - *տեմ* Պարավ ըս յը՛կալ:

ԸՁԷՆ/ԻՁԷՆ - *տեմ* ԷՆ(4): *Յէտ տը-ռէնք՚, յը՛շէցէնք՚ քըվէրըս, ըզէն լանվ ա լանլ* (ԼՂԲՔ, 273):

- Ըզէն ինձ յըրա ծաղէգ՚ ա տինանկան - Ինձնից հետո է մեռնելու (ասում են երիտասարդները առույգ ծերունիների մասին): - *Սուղումուն ապան հունց ա՞: - Իզէն ինձ յըրա ծաղէգ՚ ա տինանկան* (Զ):

ԸՁԷՍ/ԻՁԷՍ - *դ.* Առաջին դեմքի գոյականական ցուցական դերանուն, որ գործ է ածվում խոսողի մոտ գտնվող՝ եղող անձի փոխարեն: *Ըզէս կօրծ չի անում, հանը անում ա, ինք՚ը օտում ա* (Զ):

ԸՁԷՏ/ԻՁԷՏ - *դ.* Երկրորդ դեմքի գոյականական ցուցական դերանուն, որ գործ է ածվում խոսակցի մոտ գտնվող՝ եղող անձի փոխարեն: *Ըզէտ շատ տիժանր ա ինիս ըպրէս* (ՀԺՀ, V, 590):

ԸՁԸՂՕԹՈՒՆ/ԸՁԸՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. ազատութիւն)* - 1. Քաղաքական անկախություն, ժողովրդի իրավունքը՝ տնօրինելու իր կյանքը: *Տըհէնց էլ նահանք հաշտ ապրում ըն ընդէդ, ժողովուրթէն պահում, ըզըդօթուն ըն տամ...* (ՀԺՀ, V, 364): 2. Ազատ լինելը, ազատի վիճակը: *Ըզըդօթունէն անա յը՛րը լ՚ավ պէն չի կա:* 3. *գ. տեմ* ԸՁԱԴՄՈՒՆՔ:

ԸՁԸՁԱՆՄԸ՛Ռ/ԻՁԸՁԱՄԸ՛Ռ - *ած.* 1. Սիրելին՝ ազիզը մեռած (սովորաբար գործածվում է անեծքի մեջ): *Ըզըզանմը՛ռ մընան թօրքէրը, սաղ շէնը քըրըքանդ ը-րէն* (Զ): 2. *փխբ.* Անառակ, անպատկառ: *...էտ կուճի ըզըզանմը՛ռը յօր ա օնըմ թանզանանլիծ յէղը ածըմ էտ կընգանը սիրականէն պը՛ռանը* (ՀԺՀ, V, 577):

ԸՁԸՁԱՆԱԼ/ԻՁԸՁԱՆԱԼ - *չբ.* Սիրելի՝ ազիզ դառնալ: *Վէր հըրուստացալ ա, մի-հէնգ՚ ախպօրցը հը՛տէ ըզըզանցալ ա* (Բ):

ԸՁԸՁՑ(Ը)ՆԷԼ/ԻՁԸՁՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Սիրելի՝ ազիզ դարձնել: *Էտ պառավը շատ չըրչարվից, մինչը՛վ կարից էտ խօրթ մորը ըզըզցընէ յիթիմնէրէն* (Զ):

ԸՁԸՏՕԹՈՒՆ - *տեմ* ԸՁԸՂՕԹՈՒՆ:

ԸՁԸՓԱՊԱՉ - *գ.* Հնում սովորություն, որի համաձայն հարսնառ գնացող երիտասարդները բռնի համբուրում էին աղջիկներին: *Մըհէնգ՚վա մըկընէն խաբար էլ չօնին, թա ըզըփապաչը հինչ ա* (Բ):

ԸՁԸՓՓԱՅԻ - *գ.* Հարսնառ գնացող երիտասարդների հետ դրվող ուտեստներ: *Այան ըզըփփային ածում ա խուրջինը, տամ մակառբաշուն* (Զ):

ԸՁԸՓՕԹՈՒՆ *(գրբ. ազապութիւն)* - *գ.* Ազաբ լինելը, ազաբի վիճակը: *Ըզըփօթունը հիբը մը՛ննընն ա քըցանում, լանցը կ՚ամ ա* (Զ):

ԸՁԿԱԿԱՆ/ԸՁԳԱԿԱՆ/ԱՁԿԱ-ԿԱՆ/ԱՁԳԱԿԱՆ *(գրբ. ազգական)* - *ած., գ.* Ազգակից, արյունակից: *Սաղ շէնումը մին ըզգական չօնէ, թա նըհը՛տը պարիկամօթուն անէ* (Զ):

ԸՁԿԱՄԸ՛Ռ/ԸՁԳԱՄԸ՛Ռ - *ած.* Ազգը՝ տոհմը մեռած (սովորաբար գործածվում է անեծքի մեջ): *Ըզկամը՛ռ մընա խօնդանց Ալրանփը* (Զ):

ԸՁԿԱՍԷՐ/ԸՁԳԱՍԷՐ/ԱՁԿԱՍԷՐ/ԱՁ-ԳԱՍԷՐ *(գրբ. ազգասէր)* - *ած.* Իր ազգը սիրող, հայրենասեր: *Տէսնում ը՞ս, պարոնն կազէթ կիրօղ, հունց մըզանըմ թանգ ա ըզգասէր տէռնալը...* (ՁՏ, Ա, 73):

ԸՁԿԸԹԸՔԱՆՔ/ԸՁԳԸԹԸՔԱՆՔ - *ած.* Ազգի՝ տոհմի համար ոչ պատվաբեր՝ ամոթալի: *Իզէն ըզկըթըքանք պէ-նէր շատ ա ըրալ* (Զ):

ԸՁ՚ԸՄ-ԱՁ՚ԸՄ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըզ՚ըմ-անզ՚ըմ անէլ - *տեմ* Պըտրռ-պատառ անէլ:

- Ըզ՚ըմ-անզ՚ըմ ինիլ/տը՛ռնալ - *տեմ* Պըտրռ-պատառ ինիլ:

ԸԹՏԸԲԱԹՏԻ - *տեմ* ԻԹՏԸԲԱԹՏԻ:

ԸԺԴԱՀԱ - *տեմ* ԱԺԼԱՀԱ:

ԸԺԸՄԱԺԱՆՔ՚ - *տեմ* ԸԺԸՄԱԺԷՆՔ՚:

ԸԺԸՄԱԺԷՆՔ՚/ԸԺԸՄԱԺԱՆՔ՚/ԻԺԻ-ՄԱԺԷՆՔ՚/ԺԸՄԱԺԷՆՔ՚/ԺԻՐԺԻՆՔ՚ - *գ.* Աղջամուղջ, մթնշաղ: *Միհէնգ՚ էտ օ-րատ տէսը իժիմիժէնք՚անը յէտը խը՛ղճ Բալաս դային էլ տանս չի կ՚աս վէջ մին տը՛ղ* (ՀԲ, 351):

- Ըժըմըժէնք՚ան ճանր օգ՚իլ - Մահամերձ լինել: - *Հիվանդը հունց ա՞: - Ըժ-ըմըժէնք՚ան ճանր ա օգ՚ում* (Զ):

ԸԺԸՄԸԺԱՆՔ՚ԻԼ - *տեմ* ԸԺԸՄԸԺԷՆ-Ք՚ԻԼ:

ԸԺԸՄԸԺԷՆՔ՚ԻԼ/ԸԺԸՄԸԺԱՆՔ՚ԻԼ/Ի-ԺԻՄԻԺԷՆՔ՚ԻԼ/ԺԸՄԸԺԷՆՔ՚ԻԼ/ԺԻՐ-ԺԻՆՔ՚ԻԼ - *չբ.* Աղջամուղջը՝ մթնշաղը վրա հասնել: *Ըզրանցավ ըն իլալ, յէկալ ա օրը ժըմըժէնք՚ալ* (ՆԱԲ, II, 38):

ԸԼԱԾ - *տեմ* ԻԼԱԾ:

ԸԼԱԾ-ՉԸԼԱԾ - *տեմ* ԻԼԱԾ-ՉԻԼԱԾ:

ԸԼԱՉՈՒԿ - *տեմ* ԱԼԱՉՈՒԽ:

ԸԼԱՉՈՒԽ - *տեմ* ԱԼԱՉՈՒԽ:

ԸԼԱՌԻԼ/ԻԼԱՌԻԼ - *տեմ* ՆԻԼԱՆԱԼ:

ԸԼԲԱՍՏԸՐԱԿ - *տեմ* ԸԼԸԲԱՍՏԸ-ՐԱԿ:

ԸԼԲԸՀԱԼ(ՄԸՍ) - *տեմ* ԻԼԲԻՀԱԼ-(ՄԸՍ):

ԸԼԲԱՍՏԸՐԸԿԱԽՕՏ - *տեմ* ԸԼԸ-ԲԱՍՏԸՐԸԿԱԽՕՏ:

ԸԼԴԸՐԸՄ(ՉԱ) *(թրք. yildirim (կայծակ)* - *տեմ* ԿԸԾ՚ԸԿԸՐԱԿ:

ԸԼԲԱԲԱԹ *(թրք. ala-babat)* - *տեմ* ԲԱԲԱԹ:

ԸԼԲԱԼԸՂ - *տեմ* ԱԼԱԲԱԼԸՂ:

ԸԼԲԱՍՏԸՐԱԿ/ԸԼԲԱՍՏԸՐԱԿ *(գրբ. նապաստակ)* - *գ.* 1. Կրծողների կարգին պատկանող փոքրիկ կենդանի, նապաստակ: *Ըլբաստըրակը միշտ էն ա ընում էտ խստէն մաչին նըստած* (ՆԱԲ, 88): 2. Արորի թուրը առատամին միացնող երկաթը: *Ըլաթէն ըլբաստըրակը տէմ ա ինում քարէն, ծըռվում* (Զ):

- Ըլբաստըրակը քըռասուն յը՛ռք ա գ՚ինդում, լօխ էլ կըզանրին յըրա - *տեմ* Արչը օխտը յը՛ռք ա գ՚ինդում, լօխ էլ տանանին յըրա:

- Ըլբաստըրակէն նըհը՛տ ապրողը աշկէրը պէց քօն կինի - *տեմ* Էշը էշին քըշտէն կապիս՝ յա՛ խույը կըսըվը՛ռէ, յա՛ խասյաթը:

- Ըլբաստըրակու սը՛ռտ ինիլ - Թուլասիրտ՝ վախկոտ լինել: *Մ՚խէղճ ու կը-ռակ թօրքէր, վէր ըլբաստըրակու սը՛ռտ օնիք՚, խէ ծինըրնէտ կըտրրում չը՞ք, ծէր հէյվանը պահիք՚* (Զ):

- Ըլբաստըրակու քացէ - Թույլ՝ անզգա հարված: *Ըտրրա թրխածը հինչ*

բի՞դի ինի, ըլըբըստըրակու քացէ յա, լի՞ (Բ):

ԸԼԸԲԸԼԱ - *տե՛ս* ԱԼԱԲՈՒԼԱ:

ԸԼԸԲԸՍՏԸՐԸԿԱԽՕՏ/ԸԼԸԲԸՍՏԸ-ՐԸԿԱԽՕՏ - *գ.* Ձարխոտազգիների ընտանիքին պատկանող միամյա բույս: *Ըլըբաստըրակը էտ խօտը սիրո՛ւմ ա, ըտըրա հը՛տէ յա անումը ըլըբըստըրըկախօտ* (Ձ):

ԸԼԸԳԸ՝ՆԷ/ԻԼԳՈ՛ՒՆ - *գ.* Վերձիգ ամուր շիվերով թփաբույս, որ աճում է Քուռ եւ Արաքս գետերի ափերին: *Ըլըգ՝ը՛նուն ճրպըտնէրավը ճուվարան ըն կ՝օրծում* (Ձ):

ԸԼԸԴՈՒ - *տե՛ս* ՈՒԼՈՒԴՈՒ:

ԸԼԸԹԱԹԱՐ - *տե՛ս* ԿԸԼԼԱՄԱՂ:

ԸԼԸԿԱՃԷՎ - *տե՛ս* ԱՆԱԽԱԹՈՒՆ:

ԸԼԸԿԱՐԿՈՒՏ - *տե՛ս* ԼԸՎԸԿԱՐԿՈՒՏ:

ԸԼԸԿ՝ԷՋ/ԱԼԱԿ՝ԻՋ - *գ.* 1. Վայրի խոտաբույս: *Ըտը՛ղ էլ շատ ըլըկ՝էգ ա փըսնէս* (Բ): 2. Մի գլուխ սոխ, որի մեջ մեծ պասի յոթ շաբաթների հաշվով փետուրներ են խրում եւ կախում դռան վերեւից: Ամեն կիրակի մի փետուր հանելով՝ որոշում են զատկի օրը: Դրանով նաեւ վախեցնում են երեխաներին, որպեսզի պասը չխախտեն: *Ղըրակէնը թաքուն ըլըկ՝էգին անա մին թէփուռ էլ ա պուք տամ, դէրը կըլխու չի ըղնում* (Ձ):

- Ըլըկ՝էգ տը՛ռնալ - Խիստ նիհարել: *Էտ խէ ըտի ըլըկ՝էգ ը՞ս տը՛ռալ* (Ձ):

ԸԼԸԿ՝ՕՃԻ - *տե՛ս* ԸՐԸԿ՝ՕՃԻ:

ԸԼԸԿՈՒՇԿՈՒՇ - *տե՛ս* ԱԼԱԿՈՒՇԿՈՒՇ:

ԸԼԸԿՕԾԸՆ/ԸԼԸՐԿՕԾՈՒՄ/ԸԼԸՐԿՕԾՈՒՆ *(գրբ. ալեկոծումն (ալիքների զարնվելը)* - *գ.* 1. Ուժեղ քամի, փոթորիկ: *Մին տըռնէ փիս ըլըկօծընն ա ինո՛ւմ, ըտահանց տընէրը սաղ քանդո՛ւմ ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Իրարանցում: *Յէր ա կէնում՝ տէսնա հինչ ըլըկօրծում ա, խէ՞ յընն ո՛ւրո՛ւր անավ ընգալ* (ՀԱԲ, 15, 139):

- Ըլըկօծընն ըղնէլ - *տե՛ս* Ո՛ւրո՛ւր ըռըխա կէնալ:

ԸԿԼԸԿՕՇԿՕՃ - *տե՛ս* ԱԼԱԿՈՒՇԿՈՒՇ:

ԸԼԸԿՕՇԿՕՇ - *տե՛ս* ԱԼԱԿՈՒՇԿՈՒՇ:

ԸԼԸԿՕՐԾՈՒՄ - *տե՛ս* ԸԼԸԿՕԾԸՆ:

ԸԼԸԿՕՐԾՈՒՆ - *տե՛ս* ԸԼԸԿՕԾԸՆ:

ԸԼԸՄԱՆՉԻ - *տե՛ս* ԱՆԸՋԿԱՄ:

- Ըլըմանչի տալ - 1. Ուտելիք կամ այլ բան գտնելու համար դես ու դեն ընկնել: *Սաղ օրը ըլըմանչի յա տամ, վէր մին պէն քըթէնա, կօխէ բօղազը* (Բ): 2. Անընդհատ շարժվել: *Խօխան ըլըմանչի յա տամ* (Բ):

ԸԼԸՄԻԼՈ՛ՒՄ/ԻԼԸՄԻԼՈ՛ՒՄ - *տե՛ս* ՀԸ՝ՏԸ-ԹԷՓՈՒՌԸ:

ԸԼԸՉԱ(Լ)ՓԱ - *գ.* Ձյունախառն՝ կարկտախառն անձրեւ, որ ուղեկցվում է քամով: *Մին ըլըչալփա յա նի օնում, քամին կ՝ամ ա, կարկուտընն էլ նըհէտը* (ՆԱԲ, II, 33):

ԸԼԸՊՈՒՏ(Ր)ԻԳ՝ - *տե՛ս* ՏԸՊՏԸՊՈՒՐԻԳ՝:

- Ըլըպուտ(ր)իգ՝ անէլ/տալ - *տե՛ս* Ըլըմանչի տալ:

ԸԼԸՋԱ՛ՀՐԻ *(արաբ. alǧahri (տորոն)* - *գ.* Տորոնազգիների կարգին պատկանող թուփ, որի պտուղներից ներկ էին ստանում: *Առաչ ըլըջա՛հրան ըռանգ՝ ըն իլա՛լ շինիս, թիլը ըռանգ՝ տաս* (Բ):

ԸԼԸՓԱՉԱ - *գ.* 1. Անձրեւոտ ու խոնավ եղանակ: *Էս ըլըփըչավը ըշտը՛ղ ը՞ս քո՛ւնո՛ւմ* (Բ): 2. Թարախակալած ու բացված վերք: *Դէրվիշը պիրո՛ւմ ա ըտըրա ըլըփաչան թըմիզցընում, կապում* (Ձ):

ԸԼԹԱՎԱ - *գ.* Նեղ ու երկար ծոծրակով մետաղյա ջրաման: *Յէր ա կէնում ք՝ընում յէտ-յէտ անում, տը՛սնում՝ մին ըլթավա յա՝ վը՛սկավ լիգ՝ը* (ԲՀԲ, 45):

ԸԼԻ - *տե՛ս* ԼԻ:

ԸԼԼԱ՛ՄԱ - *տե՛ս* Ա՛ԼԼԱՄԱ՛:

ԸԼԼԱ՛ՄԱ՛ - *տե՛ս* Ա՛ԼԼԱՄԱ՛:

ԸԼԼԷՐՈՒՏ/ԻԼԼԷՐՈՒՏ - *ածական.* Այլուրով թաթախված՝ կեղտոտված: *Կընէգ՝ը մարթին ըլլէրուտ շալվարը համ թափ ա տամ, համ քըթէն տակէն մըրթմըրթամ* (Ձ):

ԸԼԼԻԹ-ՄԻԼԼԱ՛Թ - *տե՛ս* ԻԼԼԱ՛Թ-ՄԻԼԼԱ՛Թ:

ԸԼԼԻԹ-ՎԻԼԼԱ՛Թ - *տե՛ս* ԻԼԼԱ՛Թ-ՎԻԼԼԱ՛Թ:

ԸԼԼԻՐԱՏՕՆ/ԻԼԼԸՐԱՏՕՆ - *գ.* Ջրաղացքարերի առջեւի մասում տեղադրված փայտե արկղ, որի մեջ լցվում է այլուրը: *Ճըղասպանը ըլլիրատօնը օգ՝ում ա սիրփի, տը՛սնում ա մին մուկուն մաչիգ՝* (Ձ):

ԸԼԼԻՐԹԱԹԱԽ/ԻԼԼԸՐԹԱԹԱԽ - 1. *ածական.* Այլուրի մեջ թաթախված՝ կեղտոտված: *Էտ մարթը ամմէն օր ըլլիրթաթախ կ՝ամ ա տօն, տը՛սնում կընէգ՝ը տանը չի* (Ձ): 2. *փխբ.* Դալուկ, գունատ: *Թա՛զզա՛ հարթնըն էլ տըղնըված, ըլլիրթաթախ ախճիգ՝ ար* (Ձ):

- Ըլլիրթաթախ չըվալ - Կեղտոտ՝ փոշեթաթախ շոր: *Էտ ըլլիրթաթախ չըվալը հինչ ա՞, վէր կ՝ը՛ցալ ըս* (Ձ):

ԸԼԼԻՐՀԱՏ/ԻԼԼԸՐՀԱՏ - *ածական.* Այլուրը հատած՝ վերջացած: *Ըլլիրհատ տօնը կըչօքէ* (Ձ):

ԸԼԼԻՐՄԱՂ/ԻԼԼԸՐՄԱՂ - *գ.* Այլուրը մաղելու մաղ: *Ղարաչէք՝ը ըլլիրմաղէրը տամ ըն, տը՛ղը շինա՛ցուց անա յը՛ղ, պանէր ինք՝ օնում* (Ձ):

ԸԼԼԻՐՄԱՂԷ/ԻԼԼԸՐՄԱՂԷ - *գ.* Թիթեռի տեսակ՝ որի վրա կարծես սպիտակ փոշի է ցանած: *Մին էլ մին ըլլիրմաղէ յա կ՝ամ, ըղնում ըտըրա խուրագ՝ին ամանը* (Ձ):

ԸԼԼԻՐՍԸՐՓԷ/ԻԼԼԸՐՍԸՐՓԷ - *գ.* Լաթի կտոր, որով ջրաղացպանը սրբում է ջրաղացի մեջ նստած այլուրի փոշին: *Ըլլիրսըրփէն յօր ա ընէս, ըլլիրատօնը սիրփիս* (Ձ):

ԸԼԼԻՐՔԱՇԻ/ԻԼԼԸՐՔԱՇԻ - *գ.* Երկար կոթով փայտե ամաս՝ տարաներից այլուրը հանելու համար: *Ըլլիրքաշին քը-ցո՛ւմ ա, ըմբարան ա՛ղլէր տո՛ւս օնում* (Ձ):

ԸԼԼԻՐՕՏԷԼ/ԻԼԼԸՐՕՏԷԼ - *նբ.* Այլուրոտ դարձնել, այլուրի մեջ թաթախել՝ կեղտոտել: *Ք՝ինամ ա ճէղաց, շօ՛րէրը սաղ ըլլիրօտում* (Բ):

ԸԼԼԻՐՕՏՎԷԼ/ԻԼԼԸՐՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸԼԼԻՐՕՏԷԼ-ի:

ԸԼՄԱՋԷ/ԸԼՄԱՍՏԷ - *տե՛ս* ԲԸՌԼԱ՛ՆԴԻ: *Տըղան նօրը մինան ա հըղէ ինո՛ւմ, ք՝ինա՛մ մին ըլմաստէ սարու տէմ ինգ՝ո՛ւմ* (ՀԺՀ, VII, 80):

ԸԼՄԱՍՏԷ - *տե՛ս* ԸԼՄԱՋԷ:

ԸԼՄԸՋԸ՝ՊԱՆ/ԸԼՄԸՍՏԸ՝ՊԱՆ - *գ.* Ալմաստից պատրաստած թանկարժեք իրեր՝ զարդեր: *Սարը ճըղում ա, էտ ըլմըստը՛ղանըտ էլ սաղ պէռնում, պո՛ւրո՛ւմ տամ թաքավը՛ռէն* (ՀԺՀ, VII, 80):

ԸԼՄԸՍՏԸ՝ՊԱՆ - *տե՛ս* ԸԼՄԸՋԸ՝ՊԱՆ:

ԸԼՈ՛ՒՌՆԷ - *տե՛ս* Ո՛ՒԼՈ՛ՒՌՆԷ:

ԸԼՕ՛ՌՆԷԳ՝ - *տե՛ս* ՀԸԼՕ՛ՌՆԷԳ՝:

ԸԼՕ՛Ր - *տե՛ս* ԼՕ՛Ր:

ԸԽԸՐԱՑՈՒ - *ածական., գ.* Ջատկի օրվան մատաղի համար նախատեսված մսացու: *Ըխըրացուն տանում ըն, մօրթում, պիժէնում* (Ձ):

ԸԽԿԸՂԱՆԱԼ/ԸԽԿԸՏԱՆԱԼ *(գրբ. աղքատանամ)* - *տե՛ս* Ք՝ԸՍԸԲԱՆԱԼ:

ԸԽԿԸՂԱՑՈՒ/ԸԽԿԸՏԱՑՈՒ - *տե՛ս* Ք՝ԸՍԸԲԱՑՈՒ:

ԸԽԿԸՂԱՓԱՅ/ԸԽԿԸՏԱՓԱՅ - *տե՛ս* Ք՝ԸՍԸԲԱՓԱՅ:

ԸԽԿԸՂՎԱՉԻ/ԸԽԿԸՏՎԱՉԻ - *տե՛ս* Ք՝ԸՍԸԲՎԱՐԻ:

ԸԽԿԸՂՎԱՐԻ/ԸԽԿԸՏՎԱՐԻ - *տե՛ս* Ք՝ԸՍԸԲՎԱՐԻ:

ԸԽԿԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ԸԽԿԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. աղքատացուցանեմ)* - *տե՛ս* Ք՝ԸՍԸԲՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԸԽԿԸՂՓԱ՛ՆԴԻ/ԸԽԿԸՏՓԱ՛ՆԴԻ - *տե՛ս* Ք՝ԸՍԸԲՓԱ՛ՆԴԻ:

ԸԽԿԸՂՕԹՈՒՆ/ԸԽԿԸՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. աղքատութիւն)* - *տե՛ս* Ք՝ԸՍԸԲՕԹՈՒՆ:

ԸԽԿԸԹԷԽԿՈՒ(Տ)/ՀԸԽԿԸԹԷԽԿՈՒ(Տ) - *ածական.* 1. Կիսաեփ, կիսախորով: *Էլ տըմանում չընՙիփի, ըտի ըխկըթէխկուտ*

տիւս ըն օնում, օտում (Զ): 2. *փխբ.* Դեռահաս, մատաղ: *Ըխկըթէխկու ախճիգ՝ ար, վէր փըսըկը՝ցէն* (Բ): 3. *փխբ.* Քիչ հարբած: *Մացակը ասմա.- ՀաՀրփաՀծ չըմ, ըխկըթէխկու յըմ* (Զ):

ԸԽԿԸՏԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԸԽԿԸԴԱՆԱԼ:

ԸԽԿԸՏԱՑՈՒ - *տե՛ս* ԸԽԿԸԴԱՑՈՒ:

ԸԽԿԸՏԱՓԱՑ - *տե՛ս* ԸԽԿԸԴԱՓԱՑ:

ԸԽԿԸՏՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸԽԿԸԴՎԱՉԻ:

ԸԽԿԸՏՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԸԽԿԸԴՎԱՐԻ:

ԸԽԿԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸԽԿԸԴՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԸԽԿԸՏՓԱՆԴԻ - *տե՛ս* ԸԽԿԸԴՓԱՆԴԻ:

ԸԽԿԸՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸԽԿԸԴՕԹՈՒՆ:

ԸԽՃԸԳ՝ԱԹՕՌ(ՆԸ)/ԸԽՉԸԿԱԹՕՌ(ՆԸ) - *գ.* Թոռ՝ աղջկա կողմից: *Սանթուրը մին տըղաթօռ օնէ, օթ ըխճըգ՝աթօռ* (Բ):

ԸԽՃԸԳ՝ԱԿՕԽ/ԸԽՉԸԿԱԿՕԽ - *ած.* Շատ աղջիկ զավակներ ունեցող: *Ըխճըկակօխ տօն ա, ղըրաղան մարթու չըն ք՝ինամ, թա խը՝ղճէրը պատառ թըթիվանան* (Բ):

- Ըխճըգ՝ակօխ ինիլ/տը՝ռնալ - Շատ աղջիկ զավակներ ունենալ: *Խը՝ղճը ըխճըգ՝ակօխ ա իլալ, կարում չի, թա թաթը կօթէն հըսցընէ* (Զ):

ԸԽՃԸԳ՝ԱՀԱՆՐ/ԸԽՉԸԿԱՀԱՆՐ - *գ.* Հարսնացուի հայրը: *Ըխչըկահանրը կըգնըվում ա, կըռը՝վ քըցՀում* (Զ):

ԸԽՃԸԳ՝ԱՄՄԱՐ/ԸԽՉԸԿԱՄՄԱՐ - *գ.* 1. Հարսնացուի մայրը: *Անդաթ ա, ախճիգ՝ը վէր տանան տՀիւս օնին, ըխճըգ՝ամարը լանց կինի, մըհէնգ՝վա ըխճըգ՝մարէրը ծըծաղում ըն* (Բ): 2. Նորածին աղջկա մայր: *Էտ ըխճըգ՝ամարը պանՀուրը թողում ա, փախչՀում* (Զ):

ԸԽՃԸԳ՝ԱՊԷՆ/ԸԽՉԸԿԱՊԷՆ - *գ.* Աղջկա գործ: *Ըխպիրանն ճՀուր պիրիլը ըխճըգ՝ապէն ա* (Զ):

ԸԽՃԸԳ՝ԱՍԷՐ/ԸԽՉԸԿԱՍԷՐ - *ած.* Աղջիկ զավակների նկատմամբ մեծ սեր ունեցող: *Հինչ ա թա Սիրօժը ըխչըկասէր ա, կընէգ՝ըն էլՀուրՀուր հը՝տա տըղա յա պիրՀում* (Զ):

ԸԽՃԸԳ՝ԱՏԱՐ/ԸԽՉԸԿԱՏԱՐ - *գ.* 1. Աղջիկ ունեցող ծնող: *Ըխճըգ՝ատարը մին պատառ լՀուզՀունՀուրանն կըպահէ* (Զ): 2. Հարսնացուի ծնողը: *Հըրսընքէն վախտը ըխճըգ՝ատը՝ռնը լՀուզՀուն կարճ կինի* (Զ):

ԸԽՃԸԳ՝ԱՏԸ՝Ս/ԸԽՉԸԿԱՏԸ՝Ս - *գ.* 1. Հարսնախոսելու նպատակով աղջիկ տեսնելը: *Էտ տըղան մօրը յօր ա ունէս, ք՝իս կօխկէ շէնը՝ ըխճըգ՝ատը՝ս* (Զ): 2. Հարսանիքի հաջորդ օրը աղջկա հարազատների այցելությունը փեսայի տուն: *Էք՝սը մին էրկու հօքի հըվաքվում ըն, ք՝ինամ ըխճըգ՝ատը՝ս, փըսէն հանը ղօչը մօրթում ա ըտըրանց վընէրէն տակէն* (Զ):

ԸԽՃԸԳ՝ԱՏՕՆ/ԸԽՉԸԿԱՏՕՆ - *գ.* 1. Հարսնացուի հոր տունը: *Ըխճըգ՝ատօնըն էլ շէնին կըլիէն ա ինՀում, մըկըռնէն մին թանՀրանվ պիցըրանում ըն* (Զ): 2. Լռությամբ՝ տխուր անցնող խնջույք: *Թամադան ասմա.- Մ ժըղօվուրթ, ըխճըգ՝ատօն ա՞, խէ ք՝ը՝փ չը՞ք անում* (Զ):

ԸԽՃԸԳ՝ԱՑԸ՝Ղ/ԸԽՉԸԿԱՑԸ՝Ղ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ԱՑՈՒ:

ԸԽՃԸԳ՝ԱՑՈՒ/ԸԽՉԸԿԱՑՈՒ - *գ.* Խորթ աղջիկ: *Սունէն խօխա չի լալ, Հուրանն տանք՝ըրու ըխչըկանը յէր ա կալալ Հուրանն ըխչըկացու...* (ՀԲ, 337):

ԸԽՃԸԳ՝ՎԱՉԻ/ԸԽՉԸԿՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ՎԱՐԻ:

ԸԽՃԸԳ՝ՎԱՐԻ/ԸԽՉԸԿ՝ՎԱՐԻ - *մ.* Աղջկա պես, աղջկավայել: *Էտ տըղան ըխճըգ՝վարի յա շօռ կ՝ամ* (Բ):

ԸԽՃԸԳ՝ՕԹՈՒՆ/ԸԽՉԸԿՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Աղջիկ լինելը: *Ըխճըգ՝օթունը ըսկի մին պէն չի, մըղափՀուն չի՞ տըղօթունը* (Բ): 2. Աղջիկ եղած ժամանակաշրջանը: *Մարյանգ՝Հուլը ըխճըգ՝օթունը սըրէրըմըն ա աս կըցըրալ* (Բ): 3. Աղջկա վարքագիծ, աղջկավայել արարք: *Հանը ասմա.- Մ կընէգ՝, ըտըրանա մին ըխչըկօթուն չի տը՝սէնք՝* (Զ): 4. Կուսություն: *Հըրթնըցուվէն ըխճըգ՝օթունը հօրը հը՝տէ մը՝ծ պադէվ ա* (Զ):

ԸԽՄԸԽ-ԱԽՄԱԽ/ԸԽՄԸՂ-ԱԽՄԱՂ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽՎԱՐԻ:

ԸԽՄԸԽԱՆԱԼ/ԸԽՄԸՂԱՆԱԼ - *չբ.* Հիմարանալ, տխմար դառնալ: *Բուղդին առաչ մին պէն չի իլալ, մըհէնգ՝ էլ խալիս ըխմըխացալ ա* (Բ):

ԸԽՄԸԽՎԱՉԻ/ԸԽՄԸՂՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽՎԱՐԻ:

ԸԽՄԸԽՎԱՐԻ/ԸԽՄԸՂՎԱՐԻ - *մ.* Հիմարաբար, տխմարաբար: *Ախմախը ըխմըխվարի կօրծ կըփըռնէ* (Զ):

ԸԽՄԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ/ԸԽՄԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Հիմար՝ տխմար դարձնել: *Էնքան թակում ըն, լափ ըխմըխցընում ըն* (Զ):

ԸԽՄԸԽՕԹՈՒՆ/ԸԽՄԸՂՕԹՈՒՆ *(գրբ. ախմարութիւն)* - *գ.* 1. Հիմար՝ տխմար լինելը: *Ըխմըխօթունը Ղընգըլաց ցը՝ղէն տըված ա* (Բ): 2. Հիմար՝ տխմար արարք՝ գործ՝ միտք՝ խոսք: *Ըխմըղօթուն ըրավ, փըռնէցէն, մին լ՝ավ թըկը՝ցէն* (Զ):

ԸԽՄԸՂ-ԱԽՄԱՂ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽ-ԱԽՄԱԽ:

ԸԽՄԸՂԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽԱՆԱԼ:

ԸԽՄԸՂՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽՎԱՉԻ:

ԸԽՄԸՂՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽՎԱՐԻ:

ԸԽՄԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԸԽՄԸՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽՕԹՈՒՆ:

ԸԽՆԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՈՒԽՏԱՎԷՐ:

ԸԽՇԱՂԷԼ - *տե՛ս* ԸՇԽԱՂԷԼ:

ԸԽՇԱՐՔՈՒ *տե՛ս* ԸՇԽԱՐՔՈՒ:

ԸԽՇԸՂԱՆՔ - *տե՛ս* ԱՇԽԸՂԱՆՔ:

ԸԽՇԸՂԱՍԷՐ - *տե՛ս* ԸՇԽԸՂԱՍԷՐ:

ԸԽՇԸՂԸ՝ՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԸՇԽԸՂՕՎՈՒՐ:

ԸԽՇԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՇԽԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԸԽՇԸՂՕՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԸՇԽԸՂՕՎՈՒՐ:

ԸԽՇԸՐԱՓԱՐ - *տե՛ս* ԸՇԽԸՐԱՓԱՐ:

ԸԽՉԸԿԱԹՕՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ԱԹՕՌ(ՆԸ):

ԸԽՉԸԿԱԿՕԽ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ԱԿՕԽ:

ԸԽՉԸԿԱՀԱՆՐ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ԱՀԱՆՐ:

ԸԽՉԸԿԱՄՄԱՐ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ԱՄՄԱՐ:

ԸԽՉԸԿԱՊԷՆ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ԱՊԷՆ:

ԸԽՉԸԿԱՍԷՐ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ԱՍԷՐ:

ԸԽՉԸԿԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ԱՏԱՐ:

ԸԽՉԸԿԱՏԸ՝Ս - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ԱՏԸ՝Ս:

ԸԽՉԸԿԱՏՕՆ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ԱՏՕՆ:

ԸԽՉԸԿԱՑԸ՝Ղ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ԱՑԸ՝Ղ:

ԸԽՉԸԿԱՑՈՒ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ԱՑՈՒ:

ԸԽՉԸԿՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ՎԱՉԻ:

ԸԽՉԸԿՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ՎԱՐԻ:

ԸԽՉԸԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸԽՃԸԳ՝ՕԹՈՒՆ:

ԸԽՊԱԽՕՏ - *գ.* Մի տեսակ խոտ: *Ը՝տը՝ղ էլ մինակ ըխպախօտ ար փըսնում* (Զ):

ԸԽՊԱՇԱԿ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՇԱԿՈՒՌ:

ԸԽՊԱՀԱՐ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՀԱՐ:

ԸԽՊԱՆՕՑ *(գրբ. աղբանոց)* - *տե՛ս* ԸԽՊԸՀԱՐ:

ԸԽՊԱՎԷՐ - *գ.* Աղբը լցնելու հորը: *ՊիրՀում ա ըտըրա իլանծ-չիլանծը նի տամ միշուկնէն, տանում քըցՀում ըխպավէրը* (Զ):

ԸԽՊԱՎԸ՝Տ - *գ.* Աղբի հոտ՝ տհաճ հոտ: *Ըխպավը՝տը սաղ շէնը կալալ ա* (Բ):

ԸԽՊԱՏԸ՝Ղ *(գրբ. աղբատեղի)* - *տե՛ս* ԸԽՊԸՀԱՐ:

ԸԽՊԷՐԱԿ - *գ.* Նորածին մանկան գանգի փափուկ, դեռեւս չոսկրացած մասը, գաղտուն: *Խուխէն ըխպէրակը կապվալ ա* (Բ):

ԸԽՊԸԽԱՌՆԸ *(գրբ. աղբախառն)* - *տե՛ս* ՁԻԲԻԼԽԱՌՆԸ:

ԸԽՊԸԾԱԿՈՒՌ - *գ.* Անասնագոմի պատի մեջ բացված մեծ անցք, որով աղբը դուրս են նետում: *Տըղան մին կ՚ուշ թէ յա յօր ընէս, էտ կ՚ումը թըմըգցընէս, ախպը ըխպըծըկուռավը տէն ըծէս* (Զ):

ԸԽՊԸԿԼԻԼ - *տե՛ս* ՋԻԲԻԼԿԼԻԼ:

ԸԽՊԸԿՈՒՏԷՄ(ՆԸ) - *գ.* Վայրի կոտեմի տեսակ: *Ըխպըկուտէմնը էշընն էլ չի օտում* (Բ):

ԸԽՊԸՀԱՐ/ԸԽՊԱՀԱՐ - *գ.* 1. Աղբը թափելու տեղը՝ աղբանոց: *...Մին չօփ ըն յօր օնում, սըկսում ըխպըհարը քանդիլը* (ՀԺՀ, V, 489): 2. *փխբ.* Կեղտոտ, ապականված տեղ՝ բնակարան եւն: *Ըտըրանց տօնը տօն չի, ըխպըհար ա* (Բ):

ԸԽՊԸՐ-ԱԽՊԷՐ/ԸԽՊԸՐՔ-ԱԽՊԷՐՔ - *մ.* Եղբայրներով՝ միասին: *Ըտը՛ղ լ՚ավ հըրսանէք՚ ըն ընէս, ըխպըրախպէր ու՛ռանց կընանուցավը մին տը՛ղ ըպըրէս* (Զ):

ԸԽՊԸՐԱԿԷՆ/ԸԽՊԸՐԱԿԻՆ - *գ.* Եղբոր կին: *...Մին էլ մըտածում ա, վէր ըխպըրակէնը պէն չի տըլական՝ օտէ* (ՀԱԲ, 15, 79):

ԸԽՊԸՐԱԿԻՆ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՐԱԿԷՆ:

ԸԽՊԸՐԱԿՆԸ - *տե՛ս* ԸԽՊԻՐԱԿՆԸ:

ԸԽՊԸՐԸՃՈՒՐ - *տե՛ս* ԸԽՊԻՐԸՃՈՒՐ:

ԸԽՊԸՐԱՄԸ՛Ռ - *ած.* Եղբայրը մեռած (սովորաբար գործածվում է անեծքի մեջ): *Ըխպըրամը՛ռ մընաս տու, Սօ՛նա, վէր իմ ախպօր կըլօ՛խը կէրէր* (Զ):

ԸԽՊԸՐԱՆԱԼ *(գրբ. եղբայրանամ)* - *չբ.* Եղբայր՝ ընկեր դառնալ, մտերմանալ: *Մին վէրցակ, մին շօն ըխպըրանում ըն, մըսլըհաթ անում, վէր ք՚ընին ծըմակը* (ՆԱԲ, 69):

ԸԽՊԸՐԱՑԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՐԱՑՈՒ:

ԸԽՊԸՐԱՑՈՒ - *գ.* 1. Խորթ եղբայր: *Յէտնան մարթ ըն ղարկում, հօրը, մօրը մինգ՚էլ հօրը ըխպըրացուվը՛ն պիրիլ տամ* (ՀԺՀ, VII, 40): 2. Բարեկամ՝ մտերիմ անձ: *Ղասաբընն ասըմ ա.- Մյ ըխպըրացու, վը՛խճարին կըլօ՛խը քըսան կապէկ ա* (ՀԺՀ, V, 585):

ԸԽՊԸՐԱՓԱՅ - *գ.* Ժառանգական ունեցվածքից եղբայրներից յուրաքանչյուրին հասնող բաժինը: *Հա՛ը մըռնէլանը յը՛տը իլա՛ծ-չիլա՛ծը կէս-կէս ըն անում, կուճուր տըղէն ըխպըրափայը էշըն ա ըղնում* (Զ):

- Ըխպըրափայ անել - 1. Եղբայրների միջեւ ժառանգական ունեցվածքը հավասարապես բաժանել: *Թաքավէրը մը՛ռավ, հըրըստութունը տըղէրքը կըրը՛ցէն վէչ ըխպըրափայ անին, կըռը՛վը ընգավ պալատը* (Զ): 2. Եղբայրաբար՝ հավասար բաժանել: *Ըտըրանք հընգըրանըմ ըն, մին տը՛ղ փուլ ըշխադում, ըխպըրափայ անում* (Զ):

ԸԽՊԸՐՊԷԺԻՆ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՐԱՓԱՅ:

ԸԽՊԸՐՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՐՎԱՐԻ:

ԸԽՊԸՐՎԱՐԻ - *մ.* Եղբայրաբար, եղբոր նման, հարազատի պես: *Ըտըրանք ըտը՛ղ տընէր ըն շինիս, ըխպըրվարի ըպըրէս* (Բ):

ԸԽՊԸՐՏԸ՛ՌՆԱԼ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՐԱՆԱԼ:

ԸԽՊԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Եղբայր՝ ընկեր դարձնել, մտերմացնել: *Ք՚ըսըբութունը մարթկանց ու՛ռու՛ր նըհը՛տ կըխպըրցընէ* (Զ):

ԸԽՊԸՐՔ-ԱԽՊԷՐՔ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՐԱԽՊԷՐ:

ԸԽՊԸՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. եղբայրութիւն)* - *գ.* 1. Եղբայր լինելը: *Ըխպըրօթունը ամմէն հինչա պէցո՛ւր ա* (Զ): 2. Բարեկամություն, ընկերություն, մտերմություն: *Ընդըրանք ասըմ ըն.- Յէք ըխպըրօթո՛ւնա տո՛ւս կ՚անք, բօ՛լ ա, հինչքան ըխպըրօթուն ընք ըրալ* (ՀԺՀ, V, 517):

ԸԽՊԸՑԻ - *տե՛ս* ԽԱԹԱ՛ՆԳԱ՛Ջ:

ԸԽՊԻՐԱԿՆԸ/ԸԽՊԸՐԱԿՆԸ *(գրբ. աղբերակն, աղբիւրակն)* - *գ.* Աղբյուրի ակ՝ ակունք: *Ճօ՛ղէն վընէրավը քանդո՛ւմ ա, ըխպըրակնը քըթէնում* (Զ):

ԸԽՊԻՐԱ՛ՃՈՒՐ/ԸԽՊԸՐԱ՛ՃՈՒՐ - *գ.* Աղբյուրի ջուր: *Վըստակած կ՚ամ ա, կըռանըմ, ցօրտ-ցօրտ ըխպիրճիրա՛ն խըմում, քարէն նըստում* (Զ):

ԸԽՍԱԽԿԱԼ - *տե՛ս* ԱԽՍԱԽԿԱԼ:

ԸԽՏԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՈՒԽՏԱՎԷՐ:

- Ըխտըվէրու էշ - *տե՛ս* Ըղօթած էշ:

ԸԽՏԸԼԱ՛Թ - *տե՛ս* ՋԸՐՈ՛ՒՑ:

ԸԽՏԸԼԱ՛ՀԱ՛Ջ - *գ.* Խեղդող հագ, կապույտ հագ: *Ըխտըլա՛հա՛զը շատ խօխա ըսպանից էտ յիրգ՚իրումը* (Զ):

ԸԽՏԻՅԱՐ/ԻԽՏԻՅԱՐ *(արաբ. ektiār ixtiyar (կամք, ընտրություն), թրք. ihtiyar (կամք, զորություն)* - *գ.* 1. Արտոնված իրավունք՝ իշխանություն: *...Շըհարին ըխտիյարը ծըռքընէրին, տընընկնէն սըրած՝ տըմակ ար, վէր կըտօրըմ ին...* (ՋՏ, Ա, 225): 2. *փխբ.* Հույս, նեցուկ, սատար, հովանավոր: *Խը՛ղճը ք՚ա՛սիբ մը՛ռնում ա, մին ըխտիյար էլ չօնէ, թա ք՚ըմա՛գ՚ անէ* (Զ):

ԸԽՏԻՅԱՐՉԻ/ԻԽՏԻՅԱՐՉԻ - *գ.* Իշխանավոր, պաշտոնյա: *...Մէր շընհարներին ըխտիյարչէքը էտ ազար-բէզար ծախօղներին ջընռըմը քաշըմ չին...* (ՋՏ, Ա, 227):

ԸԽՈՒ - *տե՛ս* ՈՒԽԱՅ:

ԸԽՈՒՌԱՏԸ՛Ղ/ՈՒԽՈՒՌԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Ախոռի տեղ: *Ըխուռատը՛ղը թըմիզցընում ըն, փընթամէնտը կըտըրում, ք՚ինամ ուստէն հը՛տան* (Զ):

ԸԽՈՒՌԱՓԱ՛Ղ/ՈՒԽՈՒՌԱՓԱ՛Ղ - *գ.* Գոմում ամրացրած փայտ, որից կապում են անասուններին: *Էշը ըխուռփա՛ղա՛ն կապում ա, տո՛ւս կ՚ամ, տը՛սնում կավը կա վէջ* (Զ):

ԸԾ(ԸԿ)Ը՛ՆԷ - *գ.* Վարդագույն ձվաձեւ հատիկներով կախանի խաղողի տեսակ: *Ըծը՛նէն լ՚ավ խաղու վա, մըղափա՛ւն, վէր միհէնգ՚ բիջա՛ռօ՛ղ չի կա* (Զ):

ԸԾԸՄՕՐԷ[1] - *տե՛ս* ԻԾԸՄՕՐԷ[1]:

ԸԾԸՄՕՐԷ[2] - *տե՛ս* ԻԾԸՄՕՐԷ[2]:

ԸԾԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Նվագել տալ: *Էտ զուռնաչուն էնքան ըծըցընում ըն, լափ հա՛լա՛ ըղնում ա* (Զ):

ԸԾՕՎԻ - *ած.* Ածովի, լցնովի: *Ըծօվի վը՛ղէն յըրա պատ չըն շարէլ* (Բ):

ԸԿԱՆԱԹ/ԿԱՆԱԹ *(գրբ. ականատ)* - *տե՛ս* ԹԱ՛ԼԱ՛Կ:

ԸԿԱՆԷԼ *(գրբ. ականեմ)* - *նբ. տե՛ս* Ակը տալ (ԱԿՆԸ[1]-ի տակ):

ԸԿՆԱԿՕՐ - *ած.* Շատ մութ, խավարչտին, ականակիր: *Մին ընկակօր քըշէր նի յըն մընում ըտահանց կ՚ումը, կավը կ՚ուղանում* (Զ):

ԸԿՆԸԸՐԻՔ՚ՆԱԿ - *տե՛ս* ԱԿՆԸԸՐԻՔ՚ՆԱԿ:

ԸԿՆԸՀԱՆ - *ած.* Անիվը՝ ակը հանած, առանց անիվ: *Ըտըրա իլա՛ծընն էլ մին էշ ա ինում, մին էլ մին ընկընհան ըրբա* (Զ):

- Ընկընհան անել - Անիվը՝ ակը հանել, գործածությունից հանել, փչացնել: *Մաշինը ընկընհան ա ըրալ, ընդը՛ղ վէր քըցա՛լ* (Բ):

- Ընկընհան ինիլ/տը՛ռնալ - Անիվը՝ ակը հանվել, գործածությունից դուրս գալ, փչանալ: *Մին ընկընհան իլա՛ծ ըրբա յա քըթէնըմ, պէռնըմ, թօղում ըտը՛ղ* (Զ):

ԸԿՆԱՆԷ - *ած.* Գործածվում է թվականի համադրությամբ՝ թվականի ցույց տված քանակով ակ՝ անիվ ունեցող: *Չօ՛ղք՚ընկանէ ըրբան ամմէն հըղավ ք՚ինիլ չի* (Զ):

ԸԿՆԸՀԱՎԱՔ - *գ.* Հիվանդ թռչունների մի տեղ հավաքվելը, որ կոտորվելու նշան է: *Ա՛զին, ընկընհավաքը վէր տը՛սնում ա, մընամ ա ծույնէրը թըկէյիս* (Զ):

- Ընկընհավաք ինիլ/կ՚ա՛լ - Իրար գլխի հավաքվել եւ կոտորվել (թռչունների մասին): *Հավէրը ըզարան ընգէն, ընկընհավաք իլին* (Բ):

ԸԿՆԸՀԱՐԷԼ *(գրբ. ականահարիմ)* - *նբ. տե՛ս* Ակը տալ (ԱԿՆԸ[1]-ի տակ):

ԸԿՆԸՎԱՌԷՉ - *գ.* Դյուրավառ չորուկ բուսակտորներ՝ տաշեղներ, որ դնում են

փայտերի տակ եւ վառում: *Ապան ամմէն ուռթանա ըկնըվառէչը տինում ար փիչում, փանդը տանում, նի կըցընում* (Ձ):

ԸԿՕԼ/ՈՒԿՕԼ/ԿՕԼ[2] *(ռուս. укол)* - *գ.* 1. Հեղուկ դեղ, որ սրսկում են: *Էրկու ըկօլ ա իք՝ ունէս, ամմէն դօնում իրը՝սավը կ՝աս* (Ձ): 2. Սրսկելը, սրսկվելը, ներարկում: *Իզէն ըկօլան փիս վըխէս ա* (Բ):

- Ըկօլ անէլ - Սրսկել, մարմնի մեջ հեղուկ դեղ ներարկել: *Ըկօլ ըն անում, մին ա, օքութ չի տամ, կավը ըստակում ա* (Ձ):

ԸՀԸ - *ձ.* 1. Արտահայտում է հանկարծակիություն՝ անսպասելիություն՝ ահա եւ, հանկարծ: *Մին էլ, ըհը՛, տը՝սնում ըն, մին ծառ ջընաղէն տըրած, օշափը յը՝կու* (ՀԺՀ, V, 555): 2. Արտահայտում է չսպասված հետեւանք՝ վերջապես հաջողվեց: *Տըղան ուրխանըմ ա, թա.- Ըհը՛, անջախ-անջախ փըռնը՝ցէ* (Ձ): 3. Արտահայտում է հարցման դրական պատասխան, որ սովորաբար ուղեկցվում է գլխի շարժումով՝ այո՛, հա՛: - *Մ խօխա, էս մածունը տու վը՞ս կէրալ:* - *Ըհը՛* (Բ): 4. Թույլ հազալու աղմուկը: *Մին էլ յէշում ըն, տը՝սնում վէգիրը՝ ըհը՛, ըհը՛, հըզիլանվ կ՝ամ ա* (Ձ):

ԸՀԻԼՕՑ/ԻՀԻԼՕՑ - *մ.* Ծեր տարիքում: *Մըրքըրէն խը՝լքը ըհիլօց յը՝կալ ա* (Ձ):

ԸՀՆԱՄԷԼ - *տե՛ս* ԸՆՀԱՄԷԼ:

ԸՀՆԸՄՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՆՀԸՄՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԸՀՆԸՄՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՆՀԸՄՕԹՈՒՆ:

ԸՂԱՀԱՄ *(գրբ. աղեհամ)* - *ած.* Աղի համ ունեցող: *Ըղահամ խօրանգ՝ ա* (Բ):

ԸՂԱՃՈՒՐ *(գրբ. աղաջուր)* - *գ.* Աղային լուծույթով պատրաստված՝ աղ խառնած ջուր՝ թթու դնելու, որոշ մթերքներ պահելու եւն համար: *Պընէրին ըղաճուրը վէր էրկան վախտ փոխիս վէջ, պանէրը կըլըպըռտէ* (Բ):

- Ըղաճուր տալ/խըմըցընել - Խիստ տանջել՝ չարչարել: *Հինչ ա փըսակվալ ըն, կընգանը ըղաճուր ա տամ* (Բ):

- Ըղաճուր փըռնէլ - Աղաջուր պատրաստել: *Այան ք՝ալանմը ածում ա կարասը, ըղաճուր փըռնում, վէր ածէ կըլխէն* (Ձ):

ԸՂԱՄԱՆ - *գ.* 1. Աղի աման՝ աղաթաս, որի մեջ աղ լցնելով՝ դնում են ճաշասեղանին: *Ըղամանը յօր ա ընէս, թա խըյարը աղավ անէ, ծը՝ռքան վէր ա ըղնէս, կուտըրէս* (Ձ): 2. Մեծ աման, որի մեջ աղ եւն պահում: *Ըղամանը պէնում ա, վէր ըղաճուր փըռնէ, տը՝սնում ա՝աղ չի կա* (Ձ):

ԸՂԱՆՁԻԼ/ՂԱՆՁԻԼ[1] *(գրբ. աղանձեմ)* - *նբ. տե՛ս* Աղանձ անէլ:

ԸՂԱՆՁՎԻԼ/ՂԱՆՁՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸՂԱՆՁԻԼ-ի:

ԸՂԱՉԱ(Ն)Ք/ՂԱՉԱՆՔ/ՂԱՆՉԱ(Ն)Ք *(գրբ. աղաչանք)* - *գ.* Աղերսանք, թախանձագին խնդրանք: *Տը՝սնըմ ա, վէր ըղաչանքը օքութ չի տամ, ըսկըսում ա թէթա տալը* (Ձ):

- Ըղաչանք անէլ - Թախանձագին խնդրել: *Հիշքան ըղաչանք ըրէն, պէն չի դանգից. թաքավէրը էտ տըղէն ըզադից վէջ* (Ձ):

ԸՂԱՉԱ(Ն)Ք-ՊԸՂԱՏԱՆՔ - *գ.* Սաստիկ աղաչանք: *Էն, հինչ կըռվավ անմալ չի կ՝ալ, ըղաչանք-պըղըտանքավ անմալ կըկ՝ա* (Ձ):

- Ըղաչանք-պըղատանք անէլ - Սաստիկ աղաչել, աղաչալից խնդրել: *...Չօբանը Ըստուծէն ըղաչանք-պըղատանք ա ըրալ, չուբընխանփի տը՝ռալ, ընգալ վըխճարէն սանրանն* (ԱԱ, 67):

ԸՂԱՉԷԼ/ԸՂԱՉԻԼ *(գրբ. աղաչեմ)* - *նբ. եւ չբ. տե՛ս* Ըղաչանք անէլ:

ԸՂԱՉԻԼ - *տե՛ս* ԸՂԱՉԷԼ:

ԸՂԱՉԷԼ-ՊԸՂԱՏԷԼ - նբ. եւ չբ. *տե՛ս* Ըղաչանք-պըղատանք անէլ: *Էտ կընէգ՝ը շատ ա լանց ինիս, ըղըչէս-պըղըտէս* (ԼՂԲ, 384):

ԸՂԱՊԱՐԿ - *տե՛ս* ԸՂԸՔԸՍԱԿ:

ԸՂԱՏԱՎ - 1. *ած.* Գթասիրտ, խղճմտանք ունեցող: *Սանամը ըղատավ կընէգ՝ ա* (Բ): 2. *մ. Աղիողորմ՝ սրտաճմլիկ կերպով: Կավը դընէն ըտի վէր տը՝սնում ա, ըղատավ պըռանչում ա* (Ձ):

ԸՂԱՐԿԷԼ - *տե՛ս* ՂԱՐԿԷԼ:

ԸՂԱՐԿ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՂԱՐԿ(Ը)ՎԷԼ:

ԸՂԱՑՎԷԼ - *տե՛ս* ԱՂՎԱԼ:

ԸՂԱՔԱՐ - *գ.* 1. Քարացած աղ, քարաղ: *Ըղաքարը տինում ա կըվէն ըռըչին, վէր լանգ տա* (Բ): 2. Հարթ մակերեսով մեծ քար, որի վրա աղ են ցանում անասունների լիզելու համար: *Աղը ըղըքարէն շաղ ըն տամ, վըխճըրնէն դանտի զիրանվ ըն տը՝ռնում* (Ձ):

ԸՂԷՆԱԿ *(գրբ. եղանակ)* - *տե՛ս* ՀԱՎԱ:

ԸՂԸԹԸԹՕ - *գ.* Խաշած եւ աղաջրի մեջ պահած բանջարեղեն: *Բաղըմջանը խաշ ըն տամ, ըղըթըթօ շինըմ* (Բ):

ԸՂԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Աղային բաղադրություն ստանալ: *Վը՝ղը ըղըկալալ ա, վէշ մին պէն չի փըսնում* (Բ):

ԸՂԸԿԸԾՕ - *գ.* Թթու դրած կծու բանջարեղեն: *Ղունաղէն ըռըչին մին կ՝ը՝վաթ կինի յա տինում, մին աման ըղըկըծօ, մին էլ մին կուտուր հաց* (Ձ):

ԸՂԸՀԱՑ - *տե՛ս* ԱՂՈՒՀԱՑ:

ԸՂԸՀԱՑԱՎ - *տե՛ս* ԱՂՈՒՀԱՑԱՎ:

ԸՂԸՄ-ԱՂԱՄ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըղըմ-աղամ անէլ - Պտտեցնելով շարժել, տարուբերել: *...Օղտը կըտաղած բաշը ըղըմ-աղամ ընէլավ յէտ յէկու...* (ԼՂԲՔ, 268):

- Ըղըմ-աղամ ինիլ - Պտտվելով շարժվել, տարուբերվել: *Վէր քամէ յար ինում, էտ չարխըտ ըղըմ-աղամ ար ինում, շօռ տամ* (Ձ):

ԸՂԸՅԱՆԱ *(ադրբ. ağayana)* - *ած., մ.* Աղայի նման ծանրաբարո՝ շռայլ՝ վայելուչ: *Աշօտ դային ախսախկալ, ըղըյանա մարթ ա իլալ* (Բ):

ԸՂԸՆԱԼԻ - *գ.* Աղի պարունակություն՝ աղի կամ անալի լինելը: *Խուրանգ՝ին ըղընալին փօրցում ա* (Բ):

ԸՂԸՆՁԱՎԸ՝Տ/ՂԸՆՁԻՏԱՎԸ՝Տ - *գ.* Բոված՝ աղանձած ընդեղենի հոտ: *Ըղընձըվը՝տէն յըրա խօխէնք՝ը հըվաքվում ըն սաքին կօշտը* (Ձ):

ԸՂԸՆՁԱՑՈՒ/ՂԸՆՁԻՏԱՑՈՒ - *գ., ած.* Աղանձի համար պիտանի՝ նախատեսված (ընդեղեն): *Ձանրդանգ ցօրէնը լ՝ավ ըղընձացու վա* (Բ):

ԸՂԸՊԸԼԻԹ - *գ.* Աղի բլիթ՝ բաղարջ: *Խօրթ մարը ըղըպըլիթ ա թըխում, ածում թօրբան, էտ խօնցը մարթին նըհը՝տ դարկում ծըմակը* (Ձ):

ԸՂԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸՂԸՅԱՆԱ:

ԸՂԸՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԸՂԸՅԱՆԱ:

ԸՂԸՎԷՐՃՎԻԼ - *չբ.* 1. Խանձվել, չորանալ: *Փիս արաշտ իլանվ, էտ բաղը լափ ըղըվէրճվից* (Ձ): 2. *փխբ.* Խիստ հյուծվել: *Խը՝ղճը էնքան տըղըպէրցում կացալ ա, լափ ըղըվէրճվանվ ա* (Բ):

ԸՂԸՎՕՆՁ - *գ.* Շատ դառը բան, լեղի: *Կընծըմ ա, թա.- էս տանանձ չի, ըղըվօնջ ա, կարէլ չըմ օտիմ* (Ձ):

ԸՂԸՏԸՐԻ - *տե՛ս* ԸՂՏԸՐԻ:

ԸՂԸՓՕԽ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըղըփօխ անէլ - Աղուհացին՝ բարեկամությանը հավատարիմ չմնալ: *Ըղըփօխ ա անում, հընգէրունքը նը՝ստա հըռանում ըն* (Ձ):

ԸՂԸՔԸՍԱԿ - *գ.* Աղ պահելու քսակ՝ տոպրակ: *Ըղըքըսակը տամ ա էտ կընգանը, թա.- էտ ա իլանծը, կէսը յը՝ր կալ՝* (Ձ):

ԸՂՆԱՂԱՋ - *տե՛ս* ԱՂՆԱՂԱՋ:

ԸՂՆԷԼ/ԸՆԳԸՆԷԼ/ԸՆԳՆԷԼ/ԸՆԳԷԼ/ԸՆՆԷԼ/ԸՅՆԷԼ/ԸՆԳԻԼ *(գրբ. անկանիմ, հ.ե. *sengu)* - *չբ.* 1. Դեպի ցած շարժվել՝ ընկնել: *Ծառէն ճէղնը կօտրում ա, ըղնում տափը* (Բ): 2. Որեւէ բանի վրա հենվել՝ տարածվել՝ փռվել: *Մին ախճիգ՝, ակուշկէն ընգած, յէշում ա տըղէն, թա տէսնա՝ տա հինչ ա օգում* (ՆԼՂԺԲ, 126): 3. Չոքել, գետնին փռվել

(աղոթելու, աղերսելու եւն համար): *Աքէ-ոը ըղնում ա Թիվանէն վընէրէն տակը, ըղաչանք անում* (Զ): 4. Իջնել, նվազել, թուլանալ: *Էշին կ'ինը բըզարումը ընգալ ա* (Զ): 5. Կորցնել, զրկվել: *Ըտի էտ թա՛ջիրը ո՞ւրա՛ն հըրուստութունան ընգ'ում ա* (Զ): 6. Իր վրա կրել, ծանրաբեռնվել: *Հըրսընքէն սաղ ծախսը ախպօրը յըրա յա ընգնէս* (Զ): 7. Որեւէ բանի ենթարկվել: *Մին օր էլ այան ըղնում ա թոռու տակ, հիվընդանում* (Զ): 8. Հարձակվել, արշավել: *Տըղան ծին նըստում ա, ըղնում ըտըրանց յըրա, լօխծին կըտօրում* (Զ): 9. Վատ արարքը բացահայտվել, վատ արարքի մեջ բռնվել: *Նախագան կալխօզը կէրավ, վէրչումը ընգավ, փիս ընգավ* (Բ): 10. Լինել, տարածվել, սփռվել: *Էտ դ՞ըրմըտ վէր կըռըվնէն վիրչինաս ա, յէրգ'իրը հըղըղօթուն ա ընգնէս...* (ՀԲ, 337): 11. Որեւէ տեղ հայտնվել՝ գնալ՝ հասնել եւն: *Մին օր ըղնում ա տահանց շէնը, հըրցըփօրց անում, լօխ գ'ո՞ւդում* (Զ): 12. Առաջանալ, ծագել, տարածվել: *Չուման ընգավ, սաղ շէնը փիրթից* (Զ): 13. Թափանցել, անցնել, մի բանի դիպչել: *Ա՞ըէ՛վը ընգալ ա տանը մաչը* (Բ): 14. Որեւէ բանի մեջ գրվել, հաշվառվել, տպագրվել: *Ուրխացած կ'ամ ա, թա.- Մ կընէգ'ի, անջախ-անջախ յը՛ս էլ ցուցակ ընգէ* (Զ): 15. Որեւէ հիվանդությամբ վարակվել: *Իլա՛ծ-չիլա՛ծը մին խօխա յա ինիս, էն էլ ծաղկան ընգընէս ա, մըռէս* (Զ): 16. Ոեգերել, թափառել: *Էտ տըղան ըղնըմ ա ծըմըկնէն, ո՞ւրանց կ'ումաշը քըթէնում չի* (Բ): 17. Մի բանի տակ՝ արանքում մնալ: *Ընգալ ա մըշինու տակ, մը՛ռալ* (Բ): 18. Թակարդով՝ ծուղակով բռնվել: *Կ'ուլը մուտանում ա, վէր մէսը օտէ, ըղնում ա թալակը* (Զ): 19. Մեկին ապավինել, մեկի՝ մի բանի օգնությունը ակնկալել: *Ապան մը՛ռավ, ա-յան ընգավ տըղօրանցը ումէդին* (Բ): 20. Զբաղվել, մի բանով տարվել: *Խօխան խաղավ ընգավ, հ՞ալէրը մըննան քըցից* (Բ): 21. Գժտվել, թշնամանալ: *Էտ վը՛ղէն դ՞ըրդա՛ն էրկու ախպէր կըռվէս ըն, ո՞ւրո՞ւր նըհը՛տ ըղնէս* (Զ): 22. Սկսվել, վրա հասնել: *Վէր մըթէնը ըղնում ա, հ՞ա՛բին տանան վախում ա տ՞ուս կ'ա* (Բ): 23. Բաժին ընկնել, վիճակվել: *Վը՛ղէրը պիժը՛նում ըն, մարթա էրկու հէքտար ըղնում ա* (Բ):

- Ըղնել բիդիս՝ գ'իդա՛ս - Նման վիճակներում պետք է հայտնվել՝պատկերացում կազմելու համար: *Դէրվիշը ասմա.- Ըսէ-լավ պէն չինիլ, ըղնէլ բիդիս՝ գ'իդա՛ս* (Զ):

- Ընգած-տ՞ուս յը՛կած - Փորձառու, կյանքի փորձություններով անցած: *...Ընգած-տ՞ուս յը՛կած մարթ ա Վանէ-սը...* (ԼՂԲՔ, 282):

ԸՂՎԷՍԻԳ' - *տե՛ս* ԸՂՎԷՍԻՆՔ':

ԸՂՎԷՍԻՆՔ'/ԸՂՎԷՍԻԳ' - *գ.* Վարտիքի՝ շալվարի ցայլքամասը: *Շըլվարէն ըղվէսինք'ը ճէլլի յա մաշ՞ում* (Բ):

- Ըղվէսինք'ը տալ - *տե՛ս* Ճախկա տալ:

ԸՂՎԸՍԱՔՕԼ - *գ.* Լեռնային փշոտ թուփ: *Ըղվըսաքօլը կըտըրում ա, տը՛սնում տակէն մին օխծու ճօտ* (Զ):

ԸՂՎԸՍԱՔՕՆ *(գրբ. աղուեսաքուն)* - *գ.* 1. Թեթեւ՝ կիսարթուն քուն: *Կ'ամ ա, մին ժամ ըղվըսաքօն տամ, էլիա յը՛ր կէնում, ք'ինամ* (Զ): 2. Կեղծ քուն, քնած ձեւացնելը: *Տու մէլ ասէլ, դէվը սօտ տը՛դան ար խըռըմփըցընում, ըղվըսաքօն ա իլա՛լ տըված* (Զ):

ԸՂՎԸՍԸ՞ՆԷ - *տե՛ս* ԼԸԿԸ՞ՆԷ:

ԸՂՎԸՍՅԱ՛Ք'Ի - *գ.* 1. Աղվեսի պոչ: *Ըղվըսիա՛ք'ին կըտրում ա, յօր օնում, ք'ինամ* (Զ): 2. *փխբ.* Հացազգիների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս: *Մէր հընդէրումը ըղվըսիա՛ք'ի էլ կա* (Բ):

ԸՂՎԸՍՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸՂՎԸՍՎԱՐԻ:

ԸՂՎԸՍՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԺԱ՞ՒԼԻԳ'ՎԱՐԻ: *Ըղվըսվարի փըռնած կօրծէն վէրչը փիս կինի* (Զ):

ԸՂՎԸՍՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԺԱ՞ՒԼԻԳ'ՕԹՈՒՆ: *Ըղվըսօթունը հօրը անա յա սը-վը՛ռալ* (Բ):

ԸՂՏԸՐԻ/ԸՂԸՏԸՐԻ - *տե՛ս* ԸՂԱՄԱՆ(1):

ԸՂՈՒԹԱՍԷՐ/ՈՒՂՈՒԹԱՍԷՐ *(գրբ. աղօթասէր)* - *ած.* Աղոթել սիրող: *Ըստի վէր ք'ինի ըղութասէր մարթ չի մընական ըշխարքումը* (Բ):

ԸՂՈՒԹԱՎԷՐ/ՈՒՂՈՒԹԱՎԷՐ *(գրբ. աղօթաւոր)* - *ած.* Աղոթք անող: *Էտ ըղութավէր մարթը աղօթկը պըրծընում ա, թա ք'ինի, դէրը թօղում չի* (Զ):

ԸՂՈՒԹԱՏԱՐ/ՈՒՂՈՒԹԱՏԱՐ - *գ.* Կանաչ գույնի երկար ոտքերով միջատ: *Քըսակը պէնում ըն, տը՛սնում մին ըղութատար մաչին* (Զ):

ԸՂՈՒԹԱՏԸ՞Ղ/ՈՒՂՈՒԹԱՏԸ՞Ղ - *գ.* Աղոթատեղի՝ աղոթելու տեղ: *Վէր կ'ամ ա ըղութատը՛ղը, լօխ ք'ը՛ցած ըն ինո՞ւմ* (Զ):

ԸՂՈՒԹԱՐԱՆ[1]/ՈՒՂՈՒԹԱՐԱՆ[1] *(գրբ. աղօթարան)* - *գ.* Աղոթք անելու շինություն, աղոթատուն, եկեղեցի: *Հունց ա պըտահում՝ մին օր էլ ըղութարանը կըրակ ա ընգընում...* (ԱԱ, 64):

ԸՂՈՒԹԱՐԱՆ[2]/ՈՒՂՈՒԹԱՐԱՆ[2] *(գրբ. աղօթարան)* - *գ.* Հորիզոնի արեւելյան կողմը: *Օշը բիդի ըղութարանը ա օնում, տը՛սնում ա՞ըէ՛վը գ'ընգ'ըլըխտան տ՞ուս ա կ'ամ* (Զ):

ԸՂՈՒԹԱՐԱՐ/ՈՒՂՈՒԹԱՐԱՐ *(գրբ. աղօթարար)* - *տե՛ս* ԸՂՈՒԹԱՎԷՐ:

ԸՂՈՒՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Աղուն անել:

ԸՂՈՒՎԱՆԱԼ/ՈՒՂՈՒՎԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՎԷԼ:

ԸՂՈՒՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՎԱՐԻ:

ԸՂՈՒՎԱՐԻ - *ած.* Մի քիչ դառն, դառնավուն: *Ըղուվարի խընձօր ա* (Բ):

ԸՂՈՒՎԷԼ/ՈՒՂՈՒՎԷԼ - *չբ.* 1. Դառն համ ստանալ: *Խօրա՛գ'ը էրկան կացավ, ըղուվից* (Բ): 2. *փխբ.* Տխրել, վշտանալ, մռայլվել: *Էտ խէ ըտի ըղուվալ ը՞ս* (Բ):

ԸՂՈՒՎԸ՞ՆԷ/ՈՒՂՈՒՎԸ՞ՆԷ - *գ.* Դառնահամ մրգի տեսակ: *Ըղուվը՞նէ սըրկէվի՞լ ա* (Բ):

ԸՂՈՒՎՑ(Ը)ՆԷԼ/ՈՒՂՈՒՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԸՂՈՒՎԷԼ-ի:

ԸՂՈՒՎՕԹՈՒՆ/ՈՒՂՈՒՎՕԹՈՒՆ *(գրբ. աղուութիւն (քաղցրաբանություն, կեղծավորություն)* - *գ.* 1. Դառն լինելը: *Հու էտ տանձա՛ն կըծում ա, ըղուվութունան սը՛ռտը խառնում ա* (Զ): 2. Դառը համ: *Հիշքան անում ա, պիրանէն ըղուվօթունը ընցընում չի* (Բ): 3. *փխբ.* Տխրություն, վիշտ, մռայլություն: *Հինչ ա վը՛ղը ծը՛ռքան խըլա՛լ ըն, ըղուվօթունը ընցընում չի* (Զ):

ԸՂՊԻՐԹԸՂՕՐԹ/ՈՒՂՊԻՐԹԸՂՕՐԹ/ՂՊԻՐԹԸՂՕՐԹ/ՂՊԻՐԹԸՂՕՐԹ - *մ.* Ճիշտ, ճշմարիտ, ստույգ կերպով: *Տէսէն վէր Բախշուն մաչին հա՞լ չըմընաց, ղուրթըղօրթ լա՛նց ա ինո՞ւմ* (ՆԼՂԺԲ, 97):

ԸՂՊԻՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՈՒՂՊԻՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՂՊԻՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Ճիշտ՝ ճշմարիտ՝ ստույգ դարձնել: *Պուղին ասում ա.- Մէ՛լիք, յէս կարէլ չըմ քու պուգ'ավուր սուտէրըտ մին շահավ ղուրթըցընիմ* (ՆԱԲ, III, 144):

ԸՂՊԻՐԹԻԼ/ՈՒՂՊԻՐԹԻԼ/ՂՊԻՐԹԻԼ/ՂՊԻՐԹԻԼ - *չբ.* Ճիշտ՝ ճշմարիտ՝ ստույգ դառնալ: *...Կամ ա կընգանընա-սում.- Մ կընէգ'ի, վէր հէտան ք'ընում ըս, դէրին սօտ խօսքընի էլ ա ղուրթում...* (ՆԱԲ, 60):

ԸՂՊԻՐԹՕԹՈՒՆ/ՈՒՂՊԻՐԹՕԹՈՒՆ/ՂՊԻՐԹՕԹՈՒՆ/ՂՊԻՐԹՕԹՈՒՆ - *գ.* Ճիշտ՝ ճշմարիտ՝ ստույգ լինելը: *Ղուրթութուն չի կա* (Բ):

ԸՂՈՒՐՄ/ՈՒՂՈՒՐՄ/ՂՈՒՐՄ *(գրբ. ոդորմ)* - *տե՛ս* ԱՂԱՏ:

ԸՂՈՒՐՄԱԹԱՍ/ՈՒՂՈՒՐՄԱԹԱՍ/ՂՈՒՐՄԱԹԱՍ - *գ.* Հանգուցյալի հիշատակի առթիվ խմվող օղու՝ գինու բաժակ: *Մը՛ռալը թաղում ըն, ըղուրմաթասը խըմում, ըղօրմի տամ* (Զ):

ԸՂՈՒՐՄԱԾԱԿ/ՈՒՂՈՒՐՄԱԾԱԿ/ՂՈՒՐՄԱԾԱԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըղուրմածակը պէնվալ - Գթառատ դառնալ: *Խօրթ մօրը ըղուրմածակը պէցվալ ա, էլ խօնցը թակում չի* (Զ):

ԸՂՈՒՐՄԱԾԻԳ' - *տե՛ս* ԸՂՈՒՐՄԸՑԻՔ'(Ի):

ԸՂՈՒՐՄԱՎ/ՈՒՂՈՒՐՄԱՎ/ՂՈՒՐՄԱՎ - *տե՛ս* ԸՂԱՏԱՎ (1): *Շուշանիգը ըղուրմավ ախճիգ ա ընում...* (ՆԱԲ, 43):

ԸՂՈՒՐՄԸՏԱԼ/ՈՒՂՈՒՐՄՈՒՏԱԼ/ՂՈՒՐՄՈՒՏԱԼ - *չբ.* Ողորմություն խնդրել: *Հիշկան ըղուրմուտաս ա, պէն չի ա՛մ՚ալ կ՚աս* (Զ):

ԸՂՈՒՐՄԸՑԻՔ՚(Ի)/ՈՒՂՈՒՐՄՈՒՑԻՔ՚(Ի)/ՂՈՒՐՄՈՒՑԻՔ՚(Ի)/ԸՂՈՒՐՄԱԾԻԳ՚/ՈՒՂՈՒՐՄԱԾԻԳ՚/ՂՈՒՐՄԱԾԻԳ՚ *(գրբ. ողորմած)* - *ած.* Ողորմած հոգի, լուսահոգի (ասվում է մեռած մարդու մասին): *Ըղուրմըցիք՚ Աղալարը լ՚ավ մարթ ար* (Բ):

- Ըղուրմըցիք՚ տը՛ռնալ - Վախճանվել: *Շէնին լ՚ավ մարթիք՚ը լօխ ըղուրմըցիք՚ ըն տը՛ռալ* (Բ):

ԸՂՈՒՐՄՕԹՈՒՆ/ՈՒՂՈՒՐՄՕԹՈՒՆ/ՂՈՒՐՄՕԹՈՒՆ/ՂՕՐՄՕԹՈՒՆ *(գրբ. ողորմութիւն)* - գ. Գթություն, կարեկցություն: *Էտ թաքավէրը շատ պարի յա ինի՛ւմ, ըղուրմօթունը՝ շատ* (Զ):

- Ըղուրմօթուն անէլ/տալ - Ողորմություն՝ գթասրտություն ցուցաբերել: *Էտ խանը մէհէտ ըղուրմօթուն ա անում, ք՚իսիբնէրէն ցօրէն պիժէնում* (Զ):

- Ըղուրմօթուն օգ՚իլ - Ողորմություն՝ օգնություն խնդրել: *Մին քը՚շըրհանա քօռը մուտանըմ ա մին առուտուրականի, ղօրմօթուն օգում* (ՀԺՀ, V, 371):

ԸՂՕԹԷԼ/ՈՒՂՕԹԷԼ/ՂՕԹԷԼ *(գրբ. աղօթեմ)* - *չբ.* Աղոթք անել, աղոթել: *Ի՛ւրա՛ն վէգիրը շատ ա ըղօթըմ, Ըստուծէն դաչանք անըմ, վէր Աստուծ թաքավէրէն մին ժա՛ռանգ՚ տա* (ՀԺՀ, V, 639):

- Ըղօթած էշ - Թմրած՝ ապուշ մարդ: *Իզէն տը՚ղամարթ չի, ըղօթած էշ ա* (Բ):

ԸՂՕՂ/ՈՒՂՕՂ/ՕՂՕՂ/ՂՕՂ *(գրբ. ողող)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըղօղ տալ - Ջուրը՝ հեղուկը մեջը լցնելով եւ թափահարելով՝ մաքրել՝ լվանալ: *Ամանը լը՚վանում ա, ճիրա՛վ լը՚ցնում, օղօղ տամ, նօրը լը՚ցնում, տամ էն մարթին* (ՆԱԲ, 74):

ԸՂՕՂԷԼ/ՈՒՂՕՂԷԼ/ՂՕՂԷԼ *(գրբ. ողողեմ)* - *նբ.* 1. *տե՛ս* Ըղօղ տալ: 2. Որեւէ բանով կեղտոտել: *Շալվարը քըսում ա պատէն, ղօղում* (Զ):

ԸՂՕՂՎԷԼ/ՈՒՂՕՂՎԷԼ/ՂՕՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸՂՕՂԷԼ-ի:

ԸՂՕՆԷԳ՚/ՈՒՂՕՆԷԳ՚/ՂՕՆԷԳ՚/ ՅԸՂՕՆԷԳ՚ *(գրբ. աղաւնեակ)* - գ. Հավերի ընտանիքին պատկանող վայրի կամ ընտանի փոքրիկ թռչուն, աղավնի: *Ըղօնէգ՚ մօրթէլը մեխկ ա* (Զ):

ԸՂՕՐԹ/ՈՒՂՕՐԹ/ՂՕՐԹ/ՂՕՐԹ *(գրբ. ուղղորդ, ղորդ)* - *ած.* Ճիշտ՝ ճշմարիտ՝ ստույգ: *Ըշխարքէս կէսը սօտ ա, կէսը՝ղօրթ* (ՆԱԲ, III, 74):

ԸՂՕՐՄԻ/ՈՒՂՕՐՄԻ/ՂՕՐՄԻ *(գրբ. ողորմեայ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըղօրմի ասէլ - Մեռածի համար Աստծուց գթություն խնդրել: *Ըստը՚ըն-նէն յօր ըն ընէս, ըղօրմի ըսէս, խըմէս* (Զ):

- Ըղօրմի տալ - Մեռածին բարի հիշել ու գթություն հայցել Աստծուց: *Էտ ժը՚ղօվուրթը ըղօրմի յը՚ն տամ մը՚ռած թաքավէրէն, քանի վէր պարի մարթ ա ի՚լա՚լ* (Զ):

- Ըղօրմի ի՚ւրա՚ն/ք՚ը՚զ - Լավ գործի՝ հիշատակի համար մեռածի նկատմամբ գթություն հայցելու բանաձեւ: *Ղօ՚րմի ք՚ը՚զ, Պը՚ը՚ը-Պո՚ւղի, քարավը՚ը՚ստ, վը՚ղավը՚ը՚ստ լ՚ուս տը՚ռնաս* (ԼՂԲ, 377):

ԸՄ/ՈՒՄ *(գրբ. եմ)* - 1. Էական բայի ներկա ժամանակի եզակի թվի առաջին դեմքը՝ գտնվում եմ, գոյություն ունեմ: *Կը՚ընէգ՚ը ծէն ա տամ, թա.- էն ըմ կ՚ումումը* (Զ): 2. Անվանական ստորոգյալի հանգույց: *Էտ սա՚նը ասմա.- Յը՚ս մարթ ըմ* (Զ): 3. Բայի եղանակային ձեւերի բաղադրիչ: *Մարթը Ըստուծէն ասում ա.- Հինչը օգ՚ում ըմ, ա՚մ՚ալ չի կ՚ամ* (Զ):

ԸՄԱՆԱԹ/ԱՄԱՆԱԹ *(արաբ. amānat, թրք. emanet)* - գ. 1. Ավանդ, պահպանված բան: *Էտ կը՚ընէգ՚ը խօխօնցը հը՚վաքում ա, թա.- Էս յիշիգ՚ին նի՚ չի կ՚ա՚ք, ըմանաթ ա* (Զ): 2. Խորհուրդ, ցուցում, խրատ: *Փիս տը՚ղին ախճիկ չը՚ն տալ, ինձանա ծը՚ը՚զ ամանաթ* (ԼՂԲ, 58): 3. *փխբ. տե՛ս* ՄԱԴԱՐ: *Թաքավէրը էտ ըխճըկանը օգում ա ի՚ւրա՚ն ըմանաթ տը՚ղէն հը՚ը՚տէ* (Զ):

ԸՄԱ՚ՆԱ՚Լ - *տե՛ս* ԻՄԱՆԱԼ:

ԸՄԱՍԿԱՎ - *տե՛ս* ԻՄԱՍԿԱՎ:

ԸՄԱՍՏՈՒՆ - *տե՛ս* ԻՄԱՍՏՈՒՆ:

ԸՄԱՍՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԻՄԱՍՏՕԹՈՒՆ:

ԸՄԲԱԼԻ՚ՈՒԾ - *տե՛ս* ԸՄԲԸԼԱԼԻ՚ՈՒԾ:

ԸՄԲԱՐԷԼ *(գրբ. ամբարեմ)* - *նբ.* Հավաքել, կուտակել, պաշարել: *Ըստարէ լ՚ավ պէրք ընք ըմբարալ* (Բ):

ԸՄԲԸԼԱԼԻ՚ՈՒԾ/ԸՄԲԱԼԻ՚ՈՒԾ - գ. Այն լուծը, որով լծում են գութանի կամ սայլի առաջին զույգ լծկանին: *Կ՚ումաշը դարթու վա տամ, ըմբըլալի՚ուծը կօտրում, փախչի՚ում* (Զ):

ԸՄԲԸՐԿ՚Ի՚ՏԱ՚Կ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըմբըրկ՚ի՚ուտա՚կ անէլ - Ամբարի մեջ լցնել՝ կուտակել: *Յօրէնը ըմբըրկ՚ի՚ուտա՚կ ըրավ, ըրխըյնացավ* (Բ):

- Ըմբըրկ՚ի՚ուտա՚կ ինիլ/տը՚ռնալ - 1. Ամբարի մեջ լցվել՝ կուտակվել: *Ըմբըրկ՚ի՚ուտա՚կ իլա՚ծ ցօրէնը վէր չօ՚ր չիլա՚վ, կը՚յէշնի* (Բ): 2. *փխբ.* Մեռնել, դագաղ մտնել: *Ասում ըն՝ էն օղռաշը ըմբըրկ՚ի՚ուտա՚կ ա իլա՚ալ, դ՚ի՚ուզ ա՞* (Բ):

ԸՄԸՆԸ՚ՂԱՆ - գ. 1. Բոլոր կարգի ամանները միասին: *Ըմընը՚ղանը լօխ ա՚ծում ա միշուկնէն, դարկում քը՚վօրը տօնը* (Զ): 2. *տե՛ս* ԸՄԸՆ-ՉԱՄԱՆ:

ԸՄԸՆԼԸՎԱ(ՍԿ) - գ. 1. Լվացած ամանների կեղտաջուրը: *Ըմընլը՚վան տանում ա ա՚ծում ծառէն տակը* (Զ): 2. *փխբ.* Ջրալի՝ անորակ կերակուր: *Էտ ըմընլը՚վան հինչ ա՞, վէր իփա՚ալ ը՚՞ս* (Բ):

ԸՄԸՆ-ՉԱՄԱՆ/ԱՄԱՆ-ՉԱՄԱՆ - գ. Ամաններ եւ նրանց նման իրեր (գդալ, պատառաքաղ, դանակ եւն): *Սաբավ կը՚ընէգ՚ ա, տանը ըմընչաման էլ չի կա* (Բ):

ԸՄԸՌ(Ն)ԱԾ - *ած.* Տարիքն առած, երիտասարությունը՝ հրապույրը կորցրած: *Ըմըռնած կընգանը մըհալ քը՚գօղ չի ինիլ* (Զ):

ԸՄԸՌ(Ն)ԱՀԱՍ - *տե՛ս* ԸՄԸՌ()ՆԸ՚ՆԷ:

ԸՄԸՌ(Ն)ԱՆԱԼ - *չբ.* Ամառը վրա հասնել: *Ըմըռնացավ, ժուղուվուրթէն կօրծը շը՚տացավ* (Բ):

ԸՄԸՌ(Ն)ԱՏԱ՚ՆՁ - գ. Վաղահաս՝ ամառանը հասնող տանձի տեսակ: *Ըմըռնատա՚ա՚նձը էրկան կարէլ չը՚ս պահիս* (Զ):

ԸՄԸՌ(Ն)ԱՏԷՄ - գ. Ամառվա սկիզբը, ամառնամուտ: *Ըմըռնատէմը վէր կ՚ամ ա, շինա՚ցէք՚ չը՚ռը վը՚ռի յը՚ն ըղնում* (Զ):

ԸՄԸՌ()ՆԱՑԻԼ - գ. Հնձից անմիջապես հետո կատարվող ցել: *Արտը հընձի՚ում ըն, էք՚սը ըմըռնացիլը ըսքը՚սում* (Զ):

ԸՄԸՌ(Ն)Ը՚ՆԷ - *ած.* Ամառանն հասնող (խնձոր, տանձ եւն): *Ըմըռնը՚ՆԷ խընձօ՚ը ճէլլի յա վը՚ը՚րթնում* (Զ):

- Ըմըռնը՚ՆԷ տա՚նձ - գ. Տարիքն առած՝ տարեց մարդ: *Ինք՚ը՚ն էլ ըմըռնը՚ՆԷ տա՚նձ ա, լի՞, էլ կարում չի առաչվա նըման կօրծ անէ* (Զ):

ԸՄԸՌ(ՆԸ)ՌԸ՚Խ - *տե՛ս* ԸՄԸՌ(Ն)ԱՏԷՄ:

ԸՄԸՌ(Ն)ՕԹԱՆ - *տե՛ս* ԸՄԸՌՆՕՐԱՆ:

ԸՄԸՌ(Ն)ՕՐ - գ. 1. Ամռան օր: *Մին ը՚ըմըռնօր փիս թօռ ա կ՚ամ* (Զ): 2. *փխբ.* Ամռան պես տաք օր: *Սաբավ աշունք ա, ըմըռնօր ա անում* (Բ):

ԸՄԸՌ(Ն)ՕՐԱՆ/ԸՄԸՌ(Ն)ՕԹԱՆ - *ած.* Ամառային, ամառվան հատուկ՝ վերաբերող: *Խէ հինչ ա՞, տը՚ղան քը՚զէտէ ը՚ըմըռնօրան փարթուկ ա՞, ժէմը մին փոխիս* (ՆԱԲ, III, 175):

ԸՄՍԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԸՄՍԸ՚ԿԱՆ:

ԸՄՍԱՀԱԽ(Կ) - գ. Ամսական վարձ, մեկ ամսվա համար վճարվող վարձ: *Ը՚տը՚րա ըմսահախկը էրկու փութ ցօրէն ա ինի՚ւմ* (Զ):

ԸՄՍԱՊԷԽԿ - *տե՛ս* ԸՌԸՌԻՍԿԱ:

ԸՄՍԱՎԱՐ - *ած.* Մեկ ամսում վարելու չափ: *Ը՚տը՚րա իլա՚ծը մին ըմսավար վը՚ը՚ղ ար* (Զ):

ԸՄՍԱՎԷՐՉ - *գ.* Ամսվա վերջը: *Ըմսավէրչը վէր կ՚ամ ա, փուլը պըրծած ա ինում* (Բ):

ԸՄՍԸԷԿԱՆ/ԸՄՍԱԿԱՆ *(գրբ. ամսական)* - *ած.* 1. Ամսվա, ամսվան հատուկ, ամեն ամսվա: *Ըմսը՝կան կ՚ինը հէնգ՚ մընէթավ բըրիշում ըն* (Զ): 2. Մեկ ամսվա ժամանակամիջոց ընդգրկող: *Իրը՝ք ըմսը՝կան խօխա՝ ք՚ը՝ցը բազար* (ԱԱ, 38): 3. *մ.* Մեկ ամսվա ընթացքում, յուրաքանչյուր ամիս: *Ըմսը՝կան հանրուր մանէթ ար ըշխադում* (Զ): 4. *գ.* Կանանց ամենամսյա արգանդային արյունահոսություն, դաշտան: *Ամմէն ըմսըկանու վախտ կըլ՝ոխը փիս ցավում ար* (Զ):

ԸՄՍԸԿԷՍ - *գ.* Մեկ ու կես ամիս: *Ըմսըկէս անց ա կէնում, էտ կընէգ՚ը պարթկը տամ չի* (Զ):

ԸՄՍԸԿԸԼՕԽ *(գրբ. ամսագլուխ)* - *գ.* Ամսվա սկիզբը, ամսամուտ: *Ըմսըկըլ՝խէն թա ըմսըվէրչին հիբը ք՚ինիս տահանց տօն, էն ըն ինում խըրաված ընէլիս* (Զ):

ԸՅԼԱԾՕՆ *(գրբ. այլաշուն (խորթ, անհարազատ)* - *գ.* 1. Կամովին մեկի դուռը եկած ուրիշի շուն: *Տ՚ուս ա կ՚ամ, տը՝սնում մին ըյլաշօն տըռնանը* (Զ): 2. *փխբ.* Սեփականի՝ հարազատ ընտանիքի հանդեպ անտարբեր մարդ: *Էտ ըյլաշօնը վէ՛չ կընգանըն ա մըհալ քըցում, վէ՛չ խօխօնցը* (Բ):

ԸՅՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՂՆԷԼ:

ԸՆԱԼԻ - *տե՛ս* ՆԱԼԻ:

ԸՆԱՆՈՒԽ - *տե՛ս* ՆԱՆՕԽ:

ԸՆԱՍՈՒՆՔ *(գրբ. անասուն)* - *գ. հոգն.* Անասուններ: *Ուռթանան ընասունքը տանում ա հանդը, ըրուգ՚ունը պիրում* (Զ):

ԸՆԳԸՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՂՆԷԼ:

ԸՆԳ՚ԷԼ - *տե՛ս* ԸՂՆԷԼ:

ԸՆԳ՚ԻԼ - *տե՛ս* ԸՂՆԷԼ:

ԸՆԳՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՂՆԷԼ:

ԸՆԳՈՒՃԱՄԱՉ/ԸՆՃՈՒԿԱՄԱՉ - *գ.* Ականջի մեջը՝ ցնցուղը: *Ընգուճամաչը ցավում ա* (Բ):

ԸՆԳՈՒՃԱՉՕՓ/ԸՆՃՈՒԿԱՉՕՓ - *գ.* Ականջի կեղտը մաքրելու փոքրիկ ձողիկ: *Ընգուճաչօփը կօխում ա, վէր անգուճը թըմըզցընէ* (Բ):

ԸՆԳՈՒՃԱՎԷՐ/ԸՆՃՈՒԿԱՎԷՐ - *ած.* 1. Ականջներ ունեցող: *Ընգուճավէր չը՞ս, խէ ըսկանում չը՞ս* (Բ): 2. Ականջակալ՝ ականջապնակ ունեցող: *Ընգուճավէր փափաղը վէր ինար վէչ, ընգուճնէն ցօրտ կըտանար* (Զ): 3. Մեծ ականջներով (ոչխարի տեսակ): *Ընգուճավէր վը՝խճարը Ղարաբաղ լ՚ավ ա ուրդամ անում* (Զ):

ԸՆԳՈՒՃԱՏԱԿ/ԸՆՃՈՒԿԱՏԱԿ - *գ.* Ականջի ետեւի կողմը՝ ականջակոթ: *Տէնակը ըտըրա ընգուճտակէն ա տաս, ըտըրան էլ ըսպընէս* (ՀԺՀ, V, 281):

ԸՆԳՈՒՃԱՏԸ՝Ղ/ԸՆՃՈՒԿԱՏԸ՝Ղ - *գ.* Ականջի տեղը, ականջը իր շրջակայքով: *Ընգուճատը՝ղը օռալ ա* (Բ):

ԸՆԳՈՒՃԱՑԱՎ/ԸՆՃՈՒԿԱՑԱՎ *(գրբ. ականջացաւ)* - *գ.* Ականջի ցավ: *Ընգուճացավը մարթին հ՚ուք՚ին կըհանէ* (Զ):

ԸՆԳՈՒՃԸՅԸ՝Ր/ԸՆՃՈՒԿԸՅԸ՝Ր - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ընգուճըյը՝ր անէլ - *տե՛ս* Ընգուճէն քամակը քըցիլ (ԱՆԳՈՒՃ-ի տակ):

ԸՆԳՈՒՃԸՎԷՐ/ԸՆՃՈՒԿԸՎԷՐ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԸՅԸ՝Ր:

ԸՆԳՈՒՃԹԻԹԸ՝Վ/ԸՆՃՈՒԿԹԻԹԸ՝Վ - *ած.* Շուտ լսող՝ հասկացող, հանձնարարությունը շուտ կատարող, չառարկող: *Ընգուճթիթը՝վ խօխա չի մընացալ, լօխ տուլը՝շացալ ըն* (Զ):

ԸՆԳՈՒՃԽԱՌ(Ն)Ը/ԸՆՃՈՒԿԽԱՌ(Ն)Ը - *մ.* Ականջն էլ հետը, ականջով միասին: *Տըղան թօրավը թըխում ա ըտըրա թօշին, ընգուճխառնը վէր քըցում* (Զ):

ԸՆԳՈՒՃՄԸՏԷ/ԸՆՃՈՒԿՄԸՏԷ *(գրբ. ականջամուտ)* - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃՄՈՒՆԻ:

ԸՆԳՈՒՃՄՈՒՆԻ/ԸՆՃՈՒԿՄՈՒՆԻ - *գ.* Փոքրիկ, երկայնաձեւ ուղղաթեւ միջատ, որ իբր մտնում է մարդու ականջը եւ խլացնում: *Ընգուճմունէն մարթ կըսպանէ* (Զ):

ԸՆԳՈՒՃՊԸՏ(Ը)ՌԷ/ԸՆՃՈՒԿՊԸՏ(Ը)ՌԷ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԱՉՕՓ:

ԸՆԳՈՒՃՓԸՌՆՕԿ/ԸՆՃՈՒԿՓԸՌՆՕԿ - 1. *տե՛ս* ՄԸՇՏԸԼԸ՝Ղ: 2. *գ.* Մանկական խաղ, երբ գետնին որեւէ իր են գցում եւ այն վերցնողի ականջից բռնելով՝ քաշում են այնքան ժամանակ, մինչեւ իրը բաց է թողնում: *Ընգուճփըռնօկը խօխէնք՚ը՝ն ըն խաղ անում* (Բ):

ԸՆԳԱՂԱՆԸՍ - *տե՛ս* ԸՆԴԸ՝ՏԱՆԸՍ:

ԸՆԳԱՆԻ - *տե՛ս* ԸՆՏԱՆԻ:

ԸՆԳԱՆԻՔ՚ - *տե՛ս* ԸՆՏԱՆԻՔ՚:

ԸՆԳԷՂ - *տե՛ս* ԸՆԴԸ՝Ղ:

ԸՆԳԷՏԱՆԸ(Ս) - *տե՛ս* ԸՆԴԸ՝ՏԱՆԸ(Ս):

ԸՆԴԸ՝Ղ/ԸՆԴԷՂ/ԸՆԴԸՂ/ԴԸ՝Ղ/ԴԷՂ/ԴԸՂ - *դ.* 1. Այն տեղը, այն տեղում: *Վար մըթնէց, թաքուհին նի մըտավ ծառնէն փըչակը, քըշէրը ընդէղ մընաց* (ՀԺՀ, V, 373): 2. Այնպիսի հանգամանքներում՝ պայմաններում՝ ժամանակ: *Ընդը՝ղ վէշ մինը կարէլ չի կըլխու ըղնէ, քաքը կ՚ուզին նըհը՝տ խառված ա* (Զ): 3. Այն գործում: *Ընդը՝ղ էլ սըխալվում ա, էլ վէշ մին պէն ամալ չի կ՚ամ* (Զ):

- Ընդը՝ղան նըհը՝տ - 1. Այնտեղից սկսած: *Ընդը՝ղան նըհը՝տ սաղ ծըմըկնէ յա* (Զ): 2. Նրանից հետո: *Ընդը՝ղան նըհը՝տ էտ վը՝րսկանը էլ վը՝րս չի ք՚ունում* (Զ):

- Ընդը՝ղ մըթկավ ք՚ինիլը էլ ա համօթ - Ասում են անբարոյական միջավայրի մասին:

ԸՆԴԸ՝ՂԱՆԸ(Ս) - *տե՛ս* ԸՆԴԸ՝ՏԱՆԸ(Ս):

ԸՆԴԸ՝ՏԱՆԸ(Ս)/ԸՆԴԷՏԱՆԸ(Ս)/ԴԷՏԱՆԸՄԸ(Ս)/ԸՆԴԸ՝ՂԱՆԸ(Ս)/ԸՆԴԸՅԸ՝ՏԸ/ԸՆՏԷՅՏԸ - *մ.* Այնուհետեւ, ապա, հետո: *Ընդէտանը մը՝ծ ախպէրը ուրան ղօշունավը ուրան ըխճըկանը դարկում ա կուճուր ախպօրը կօշտը* (ՀԺՀ, V, 368):

ԸՆԴԸՅԸ՝ՏԸ - *տե՛ս* ԸՆԴԸ՝ՏԱՆԸ(Ս):

ԸՆԴԸՂ - *տե՛ս* ԸՆԴԸ՝Ղ:

ԸՆԴԸՐԱ/ԴԱ[2]/ԸՆԴՈՒՐ[2]/ՆԱ[2]/ԴԸՐԱ/ՆԸՐԱ - *գ.* **Նա** դերանվան սեռական հոլովաձեւը՝ նրա: *Ընդըրա տօնը էլ էն ա ինում շէնին կըլխէն* (Զ):

- Ընդըրա (ըստըրա, ըտըրա) մըտէք՚ է՛ - Հիացմունքի արտահայտություն՝ ապա նայի՛ր, շատ գեղեցիկ է: *...Յէշալ ա, յէշալ, թա.- Դա մըտէք՚ է, տըրախտ ա յէ՛, տըրա՞խտ* (ԱԱ, 22):

- Ընդըրանա ծու՞ ինք՚ օնօղը մաչին տըղնօց չի քըթէնալ - Ասում են խիստ խորամանկ ու խաբեբա մարդկանց մասին:

- Ընդըրան (ինձ, ք՚ը՝զ) էլ ա մար պէրալ - Նա էլ է մարդ, մեղք է: *Խէ չըչարում ը՞ս, ընդըրա էլ ա մար պէրալ* (Զ):

- Ընդըրա վը՝ռը քու ըռըխատ թանուզ ա - Ասում են գեղեցիկ՝ պարկեշտ՝ մաքրակենցաղ աղջկան զրպարտողին:

ԸՆԴԸՐԱՆՔ - *դ.* Անձնական դերանվան երրորդ դեմքի հոգնակին՝ նրանք: *Ընդըրանք էտքանը կըլ՝ոխ չը՞ն ըղնում* (Զ):

ԸՆԴԸՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Անտեր լինելը՝ անտերություն: *Ամմէն տը՝ղ ընդըրօթուն ա, մինը կա վէչ, թա էտ շէնին տըրօթուն անէ* (Բ):

ԸՆԴԻ/ԻՆԴԻ/ԴԻ - *դ.* 1. Այն կերպով, եղանակով, ձեւով, այնպես: *Ընդի յըս խօսում, ասիս՝ յը՝ս ըմ մէղավէր* (Զ): 2. Աննպատակ, հենց, այնպես: *Կընէգ՚ը թա.- Մ՚ մարթ, ընդի յըմ ասում, մըհալ մէլ քըցիլ* (Զ): 3. Այն տեսակի, այնպիսի: *Էտ կընէգ՚ը ընդի տօն ա շինում, վէր լօխ մընամ ըն ըռխընէն պէց* (Զ):

- Ընդի էլ - Առանց այն էլ: *Ընդի էլ մին պէն չար, մըհէնգ՚ էլ աշկըն ա քուռացալ* (Բ):

- Ընդինու նըման - Լավ, ընտիր, գեղեցիկ: *Ընդինու նըման ախճիգ՚ը տուվը՝գէն էն կ՚էշ մարթին* (Բ):

ԸՆԴՈՒՐ[1] - *տե՛ս* ԱՆԴՕՐ:

ԸՆԴՈՒՐ[2] - *տե՛ս* ԸՆԴԸՐԱ:

ԸՆԴՕՐ - *տե՛ս* ԱՆԴՕՐ:

ԸՆԷԾԻԼ *(գրբ. անիծ(ան)եմ)* - *նբ.* 1. Մեկին չարիք մաղթել, անեծք տալ: *Էք՛սը ք՛իս ըն հըսնէս ընդէդ, պըռավէն ընիծիլա՛վ մին փօս քընդիս, մաչին տըդվըրէս, կ՛աս* (ՀԺՀ, V, 576): 2. Ձայրույթ արտահայտել, նզովել: *Նըստում ա, ո՛ւրա՛ն բախտը ընէծո՛ւմ* (Ձ):

ԸՆԷԾՎԱԾ - *ած., գ.* Անզգամ, չար (մարդ): *Էտ ընէծվածը Շըրմաղէն միյամիդըն ա քըցո՛ւմ...* (ՆԼՂԺԲ, 30):

ԸՆԷԾՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸՆԷԾԻԼ-ի:

ԸՆԷՐԱԿ - *տե՛ս* ՆԷՐԱԿ:

ԸՆԸՀԷՆՑ/ՆԸՀԷՆՑ - *տե՛ս* ԸՆԴԻ:

ԸՆԸՄԱՆԻ - 1. *տե՛ս* ԸՆԸՄՕՎՈՒՐ: 2. *ած.* Որեւէ մեկի անունով կոչված՝ վավերացված եւն: *Խօխան կըռվումը ըսպանված հօրը ընըմանի յա:*

ԸՆԸՄԱՎ - *տե՛ս* ԸՆԸՄԱՆԻ:

ԸՆԸՄԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԸՆԸՄՕՎՈՒՐ:

ԸՆԸՄԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԸՆԸՄՕՎՈՒՐ:

ԸՆԸՄԱՏԻՐ *(գրբ. անուանադիր (անուն դնող)* - *մ.* Մանրամասնորեն, անուն առ անուն, հատ-հատ: *Ընըմատիր լօխճին ասածը կ՛ո՛ւրո՛ւմ ա, տանում տամ ք՛ուխէն* (Ձ):

ԸՆԸՄԸ[Է]ՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԸՆԸՄՕՎՈՒՐ:

ԸՆԸՄՕՎՈՒՐ/ԸՆԸՄԸ[Է]ՎՈՒՐ/ԸՆԸՄԱՎԷՐ - *ած.* 1. Նշանավոր, անուն հանած, համբավավոր: *Մին ընըմօվուր դօխտուր ա ինո՛ւմ, ըտըրան էլ մին շա՛գ՛էրդ ա ինո՛ւմ՝ անումը Լօղմանի* (ԱԱ, 77): 2. Դիրք ունեցող, պատվավոր: *Շէնին ընըմօվուր մարթիք՛ը հըվաքվում ըն, ք՛ինամ ըտըրա կօշտը* (Ձ): 3. *փխբ.* Անբարոյական: *Ընըմօվուր կընէգ՛ ա, օրը իրը[է]ք սիրական ա փօխում* (Բ):

ԸՆԹԷԹԷԼ - *նբ.* Երկար պահելով՝ հետքը կորցնել: *Ըտի էտ կ՛ուղացած ապըրանքը պիրում ա տօն, ընթէթում* (Ձ):

ԸՆԹԷՂ(Ն)ԷԼ - *նբ.* 1. Կրակը, մոխրով ծածկելով, պահել: *Այան ամմէն օր կըրակը ընթէղնում ա, վէր էք՛սը նի կըցընէ* (Բ): 2. *փխբ.* Պահել, ամփոփել, թաքցնել: *Էտ մարթին կօխում ըն դո՛ւշընկէրէն տակը, ընթէղնում* (Ձ):

ԸՆԹՈՒՆԷԼ/ՈՒՆԹՈՒՆԷԼ *(գրբ. ընդունիմ)* - *նբ.* 1. Իր վրա վերցնել, ստանձնել: *Պաշտօնը ընթունալ ա* (Բ): 2. Որեւէ կազմակերպության՝ կուսակցության՝ հաստատության եւն կազմի մեջ մտցնել: *Ըտըրան ըտի էլ պարտիյական չընը ընթունում* (Ձ): 3. Թույլ տալ մեկին իր մոտ գալ՝ իրեն դիմել որեւէ հարցով՝ գործով: *Էշին հավատ չիլա՛լ, վէր Ըստընծու կօշտ ք՛ը[է]ցալ ա, ընթունալ չի* (ՆԱԲ, 79): 4. Հյուրընկալել, պատվել, որեւէ վերաբերմունքի արժանացնել: *Խանը ըտըրանց լ՛ավ ընթունում ա* (Ձ): 5. Պայմանականորեն համարել, ենթադրել: *Ասմա.- Ընթունինք՛, թա ինք՛ը ասալ ա, տու խէ յը՞ս ըրալ* (Ձ):

ԸՆԹՈՒՆՎԷԼ/ՈՒՆԹՈՒՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸՆԹՈՒՆԷԼ-ի:

ԸՆԻԼ - *տե՛ս* ԻՆԻԼ:

ԸՆԻԾԸ[Է]ՎՈՒՐ - *ած.* Անիծված՝ անիծյալ: *Ընիծը[է]վուր մարթին սիրիլ չընը* (Ձ):

ԸՆԻՍԿԱԿՕԽ - *ած.* Շատ անեծքների ենթարկված: *Ընիսկակօխ կընէգ՛ ա* (Բ):

- Ընիսկակօխ անէլ - Մեկին շատ անիծել: *Էնքան ընիսկակօխ ըրավ, էտ մարթը սուս-փուս հըռացավ* (Ձ):

- Ընիսկակօխ ինիլ/տը[է]ռնալ - Շատ անեծքների ենթարկվել: *Սանամը ընիսկակօխ տը[է]ռավ, մը[է]ռավ* (Ձ):

ԸՆԻՍԿԱՉՕՐ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ընիսկաչօ՛ր անէլ - Անիծելով վնասել: *Էտ ըրփըվէրին ըտըրան ընիսկաչօ՛ր ըրավ* (Ձ):

- Ընիսկաչօ՛ր ինիլ/տը[է]ռնալ - Անիծվելուց վնասվել: *Մարը ասմա.- Յը[է]ս օգ՛ում չըմ ընիսկաչօ՛ր տը[է]ռնամ, էն կընգանը ապըրանքը տար տօ՛ ո՛ւրա՛ն* (Ձ):

ԸՆԻՍԿԱՏԸ[Է]Ղ - *գ.* Անեծքի առարկա: *Ք՛ըսիբին ընիսկատը[է]ղը հարուստը կինի* (Ձ):

ԸՆԻՍԿԱՏՈՒ - *ած.* Շատ անիծող, անեծք տվող: *Ըրփիվէրի կընէգ՛ը ընիսկատու կինի* (Ձ):

ԸՆՀԱՄԷԼ/ԸՀՆԱՄԷԼ *(գրբ. անհամիմ)* - *չբ.* 1. Համից զրկվել, անհամանալ: *Խօրա՛գ՛ը վէր շատ կէնա, կընհամէ* (Ձ): 2. *փխբ.* Ձանձրալի՝ տաղտկալի դառնալ: *Կօրծը ընհըմացալ ա* (Բ):

ԸՆՀԸՄՑ(Ը)ՆԷԼ/ԸՀՆԸՄՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԸՆՀԱՄԷԼ-ի:

ԸՆՀԸՄՕԹՈՒՆ/ԸՀՆԸՄՕԹՈՒՆ *(գրբ. անհամութիւն)* - *գ.* 1. Անհամ լինելը: *Ընհըմօթունէն դա՛ղդա՛ն էտ բըրընին վէշ մինը օտում չի* (Ձ): 2. Անհամ՝ անտեղի արարք՝ խոսք՝ վերաբերմունք: *Ըշտը[է]ղ ք՛ինամ ա, մին ընհըմօթուն անում ա* (Բ):

ԸՆՁԸ[Է]ՏԷ - *տե՛ս* ԻՆՁԸ[Է]ՏԷ:

ԸՆՁՈՒՂԱՀԱՄ - *տե՛ս* ՔՈ՛ՒՄՈ՛ՒՐԱՀԱՄ:

ԸՆՁՈՒՂԱՀԱՆՔ - *տե՛ս* ՔՈ՛ՒՄՈ՛ՒՐԱՀԱՆՔ:

ԸՆՁՈՒՂԱՎԸ[Է]Տ - *տե՛ս* ՔՈ՛ՒՄՈ՛ՒՐԱՎԸ[Է]Տ:

ԸՆՁՈՒՂ(Ն)ԷԼ - *նբ.* Կովը մինչեւ վերջ կթել, կրծքում կաթ չթողնել: *Կավը ընձուղում ա, դանան թօղնում տո՛ւզնը* (Բ):

ԸՆՁԱՏԱՐ - *ած.* Ինչքի՝ ունեցվածքի տեր, ունեւոր: *Մին ընչատար մարթ յօր ա ունէս էտ յըթիմին, պըհէս, մընցընէս* (Ձ):

ԸՆՁԱՀԱՄ - *տե՛ս* ՈՒՆՁԱՀԱՄ:

ԸՆՁԱՃՈ՛ՒՐ - *տե՛ս* ՈՒՆՁԱՃՈ՛ՒՐ:

ԸՆՁԸ(Թ)ՄԻԾ - *տե՛ս* ԻՆՁԸ(Թ)ՄԻԾ:

ԸՆՁՈՒԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ՈՒՆՁՈՒԹԱԹԱԽ:

ԸՆՁՈՒԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ՈՒՆՁՈՒԿԱ՛ԼԻԼ:

ԸՆՁՈՒԿԱՄԱՉ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԱՄԱՉ:

ԸՆՁՈՒԿԱՉՕՓ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԱՉՕՓ:

ԸՆՁՈՒԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԱՎԷՐ:

ԸՆՁՈՒԿԱՏԱԿ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԱՏԱԿ:

ԸՆՁՈՒԿԱՏԸ[Է]Ղ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԱՏԸ[Է]Ղ:

ԸՆՁՈՒԿԱՑԱՎ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԱՑԱՎ:

ԸՆՁՈՒԿԸՅԸ[Է]Ր - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԸՅԸ[Է]Ր:

ԸՆՁՈՒԿԸՎԷՐ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԸՎԷՐ:

ԸՆՁՈՒԿԹԻԹԸ[Է]Վ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԹԻԹԸ[Է]Վ:

ԸՆՁՈՒԿԽԱՌ(Ն)Ը - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԽԱՌ(Ն)Ը:

ԸՆՁՈՒԿՄԸՏԷ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃՄԸՏԷ:

ԸՆՁՈՒԿՄՈՒՆԻ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃՄՈՒՆԻ:

ԸՆՁՈՒԿՊԸՏ(Ը)ՌԷ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃՊԸՏ(Ը)ՌԷ:

ԸՆՁՈՒԿՓԸՌՆՕԿ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃՓԸՌՆՕԿ:

ԸՆՁՈՒՎԱՐ - *տե՛ս* ՁԸՎԱՐ:

ԸՆՁՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՈՒՆՁՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԸՆՁՕՏ - *տե՛ս* ՕՆՁՈՒՏ:

ԸՆՁՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՈՒՆՁՕՏԷԼ:

ԸՆՍԱՆ/ԻՆՍԱՆ *(արաբ., թրք. insan)* - *տե՛ս* ՄԱՐԹ (1): *Տահանք օտում ըն, պըրծընում, կարավաթէն տական մին ինսանու կընլօխ տ՛ուս օնում, թակում...* (ՀԱԲ, 15, 124):

ԸՆՍԸՆԱՎԸ[Է]Տ/ԻՆՍԸՆԱՎԸ[Է]Տ - *տե՛ս* ՄԸՐԹԱՎԸ[Է]Տ:

ԸՆՍԸՆՕԹՈՒՆ/ԻՆՍԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԸՐԹՕԹՈՒՆ:

ԸՆՏԱՆԻ/ԸՆԴԱՆԻ *(գրբ. ընտանի, ընդանի)* - *ած.* Ընտելացրած, մարդկանց կողմից խնամվող՝ բուժվող (անասուն, թռչուն): *Ընտանի աղվէս ինիլ չի* (Ձ):

ԸՆՏԱՆԻՔ՛/ԸՆԴԱՆԻՔ՛ *(գրբ. ընտանի, ընդանի)* - *գ.* 1. Միասին բնակվող մարդկանց խումբ, որ կազմված է արյունակցությամբ կամ ամուսնությամբ իրար հետ կապված անդամներից (ամու-

սիններ, ծնողներ, զավակներ եւն): *Էտ ընտանիքը ըտի ըտրրանց շէնումը մին տարէ ապրում ա* (Զ):

ԸՆՏԷՀՏԸ - *տեմ* ԸՆԴԸՏԱՆԸ(Ս):

ԸՆՏԸՐԷԼ/ԸՆՏՐԷԼ *(գրբ. ընտրեմ)* - *նբ.* Քվեարկության միջոցով առանձնացնել՝ հաստատել (պարտականությունների՝ պաշտոնի եւն համար): *Հաբուն գուդապէտ ընտրրըցէն* (Բ):

ԸՆՏԸՐՎԷԼ/ԸՆՏՐԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸՆՏՐԷԼ-ի:

ԸՆՏԸՐՈՒԹՒՆ/ԸՆՏՐՈՒԹՒՆ *(գրբ. ընտրութիւն)* - *գ.* Քվեարկության միջոցով ընտրելը: *Ընտրրութունվը կրռըվը ընգավ շէնը:*

ԸՆՏԸՐՕՂ/ԸՆՏՐՕՂ - *գ.* Քվեարկելու իրավունք ունեցող եւ ընտրությանը մասնակցող անձ: *Ընտրրօղնէն վէր շըտացէն, ղրռի-բրռին ընգավ* (Բ):

ԸՆՏԸՐՕՎԻ - *ած.* Ընտրությամբ կյանքի կոչված, ոչ նշանակովի: *Միհէնգ գուդապէտին պաշտօնը ընդրրօվի յա* (Բ):

ԸՆՏԻՄԱՆԱԼ *(գրբ. ընդդիմանալ)* - *չբ.* Դեմ կանգնել, հակառակել: *Մըզանա մինը շատ տուզն ար, կըրէյիս չի ըլալ ըշխադէ, մին էլ ընտիմանից, վըր ըշխադում չում* (ԼՂԲՔ, 27):

ԸՆՏՐԷԼ - *տեմ* ԸՆՏԸՐԷԼ:

ԸՆՏՐՎԷԼ - *տեմ* ԸՆՏԸՐՎԷԼ:

ԸՆՏՐՈՒԹՒՆ - *տեմ* ԸՆՏԸՐՈՒԹՒՆ:

ԸՆՏՐՕՂ - *տեմ* ԸՆՏԸՐՕՂ:

ԸՆՏՐՕՎԻ - *տեմ* ԸՆՏԸՐՕՎԻ:

ԸՆՑԱԾ/ՀԸՆՑԱԾ - *ած.* Անցյալ, հին: *Ընցած պէնէր ա, մըհալ մէկ քըցիկ* (Զ):

ԸՆՑԱԾ-ՔՍԷՑԱԾ - *ած.* Վաղեմի, վաղուց անցած ու մոռացված: *Ընցած-քսէցած դուշմունութունը նորիցան ըն ըսկըսալ* (Զ):

ԸՆՑԸՆԷԼ/ԸՆՑՆԷԼ/ՀԸՆՑԸՆԷԼ/ՀԸՆՑՆԷԼ/ԸՍՆԷԼ *(գրբ. անցանեմ)* - *չբ.* 1. Շարժվել, մի տեղից մի այլ տեղ գնալ, որոշ ուղղությամբ գնալ: *Էն մարթըն ասըմ ա.- Յէկ, մաչաս ճըղէ, տիր կուէտըմը, քարվազ շինի, ընցէր* (ՀԺՀ, V, 193): 2. Մեկին՝ մի բանի գերազանցել: *Թա հանը կուօղ ա իլալ, տըղան էլ հորը անա լափ ընցալ ա* (Բ): 3. Խոսակցության՝ քննության նյութը փոխել: *Ասում ա՝ ընտրանա ընցէր, էրուշ պէնա խօսէ* (Զ): 4. Կատարվել, տեղի ունենալ, պատահել: *Ընտրանա յըտը շատ պէն ա ընցալ* (Զ): 5. Ընկած լինել, ձգվել, տարածվել: *Էտ հրդէն էլ հանորը շէնին մաչավըն ար ընցընում* (Զ): 6. Հրաժարվել, ձեռք քաշել, թողնել-հեռանալ: *Զանիլա չօնիմ քըզ նրհըտ զըրուց ընէլի, ընցէր* (Զ): 7. Մի բանի միջով գնալ՝ դուրս գալ: *Թիլը հաստ ա, ըսըդէն ծակավը ընցընում չի* (Բ): 8. Արժեք՝ հարգ ունենալ, ընդունվել: *Ըտրրա ասածը հընգէրուցը քըշտէն ընցընում ար* (Զ): 9. *տեմ* ԸՆՏԸՐՎԷԼ: *Ընտրրութուն ըրէն, վէր գուդապէտ ընտրրին, խօրասանաց Արշակը ընցավ* (Զ): 10. Հանգչել, մարել: *Լուսը ընցավ, մընացէն քըռըքօռէ տաս* (Բ): 11. Ավելանալ, շատանալ: *Մըկըռնէն վէր քըսանան շըտացէն, ըխճըկահանը ըսքըսից կրզնըվէլը* (Զ): 12. Ձանց առնել, անտեսել: *Անարխյա յէրգիր ար, հու կարում ար օրէնքը ընցնում ար* (Զ): 13. Ընթանալ: *Ընտրրանց գանքը էտ ծըմակումը փիս չար ընցընում* (Զ): 14. Վերանալ: *Վէր ծօխը ընցընում ա, յէշում ըն, տըսնում մին մէյդ էտ քօլէն տակէն* (Զ): 15. Լցվել, մի տեղ հավաքվել՝ սփռվել: *...Խօխա, կընէգ, ախճիկ մըրչէմնու նըման քուչէքավըն ըն ընցալ, ու տար ու տիրական չի կա* (ՋՏ, Բ, 97): 16. *նբ.* Ուսումնասիրել, սովորել: *Հինչը ընցընում ըն ըշկօլումը, էտ խօխան մըտը պահում ար* (Զ):

- Ընցած ինի - Մխիթարանքի արտահայտություն՝ վիշտը՝ նեղությունը եւն դրանով վերջանա, այլեւս չկրկնվի, չհիշվի: *Մուտանում ա էտ մարթին, թա.- Ընցած ինի, էլ դարդ մէր անէլ* (Զ):

ԸՆՑԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸՆՑԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. անցուցանեմ)* - *նբ.* 1. Մի տեղից մի այլ տեղ տանել, տեղափոխել: *Ջօրքը ընցընցընում ըն սարէն քամակը, քըշէրը ըտը՝դ կէնում* (Զ): 2. Ընդունել տալ: *Ուրան ըսընէն ա ընցընցընում* (Զ): 3. Գցել, կառուցել, ստեղծել: *Հրրամանք ա տամ, վէր էտ հրդէն շէնին կօխկավը ընցընցընին* (Զ): 4. Անել, կատարել, կազմակերպել: *Ընտրրութուն ըն ընցընցընում, քօնան գուդապէտը անց չի կէնում* (Բ): 5. Ժամանակը որեւէ բանի տրամադրել: *Թաքավէրը էտ դուշին էնքան ար սիրում, վէր սաղ օրը ընտրրա նրհըտ ար ընցընցընում* (Զ): 6. Դնել, հագցնել, ագուցել: *Ջիլավը ընցընցընում ա ծիյին պէրանը, նըստում, հրդէ հնում* (Զ): 7. Մի բանի միջով մտցնելով՝ մյուս կողմից դուրս բերել: *Թիլը ըսըդէն ծակավը ընցընցընում ա, տամ պըռավէն* (Զ): 8. Մի տեղ՝ վիճակում մնալ՝ գտնվել՝ լինել: *Էտ քըշէրը դէրվիշը ընտրրանց տանըն ա ընցընցընում* (Բ): 9. Ժամանակը սպառել: *Էտ իրէք քըշէրը էտ տըղան մին թանիրավ ընցընցընում ա* (Զ): 10. Հանգցնել, մարել տալ: *Լուսը հընցընցընում ըն, քօն հնում* (Զ):

ԸՆՑՆԷԼ - *տեմ* ԸՆՑԸՆԷԼ:

ԸՆՕԹԷ - *տեմ* ՆՕԹԷ:

ԸՆՕՎԻ - *տեմ* ԾԸՐՔՈՒ:

ԸՇԱՆԷԼ - *տեմ* ՀԸՇԱՆԷԼ:

ԸՇԸՆԷ - *գ.* Խաղողի տեսակ: *Առաչ ըշընէ Ղարաբաղ շատ ա իլալ* (Զ):

ԸՇԸՂԱՇԿ - *գ.* Լոբու տեսակ: *Ըշըղաշկը լավ լօբի յա* (Բ):

ԸՇԸՂՎԱՉԻ - *տեմ* ԸՇԸՂՎԱՐԻ:

ԸՇԸՂՎԱՐԻ - 1. *մ.* Աշուղի պես, աշուղի նման: *Էտ խօխան ըշըղվարի յըրք ա ասում:* 2. *ած.* Աշուղական, աշուղին հատուկ: *Ըշըղվարի յըրքէրը էլ ըսկանօղ չի կա* (Բ):

ԸՇԸՂՕԹՈՒՆ - *գ.* Աշուղ լինելը: *Ըշըղօթունը առաչ լավ փէշակ ար* (Բ):

ԸՇԽԱԴԷԼ/ԸԽՇԱԴԷԼ *(գրբ. աշխատիմ)* - *չբ.* 1. Աշխատանք կատարել, բանել, գործել: *Իրէք օրանը յէտը Միրզան ծէն ա տամ Թըմամէն նան Թըմամէն մարթին, վէր քինան ըշխադին* (ՀԺՀ, V, 416): 2. Սարքին լինել, փչացած չլինել: *Սըհաթը վէր ընգավ, կօտրից, էլ ըշխադում չի* (Բ): 3. Ձանալ, ձգտել, ճիգ գործադրել: *Հիշքան ըշխադում ա, թա քօն չինի, ամալ չի կամ* (Զ): 4. Որոշ ժամանակ անցնել: *Հէնգան քըսան ա ըշխադալ* (Բ): 5. *նբ.* Վաստակել, աշխատանքով ձեռք բերել: *...Ըշխադած իրէք մանէթը յօր ա օնըմ, կամ ըսպասըմ մըծ ախպօր կալալին* (ՀԺՀ, VI, 102):

ԸՇԽԱՐՔՈՒ/ԸԽՇԱՐՔՈՒ - *ած.* Մեծ քանակությամբ, շատ: *...Մին հէնգ մընուտանը յէտը ըշխարքու վըրս ըրած կամ ա* (Զ):

ԸՇԽԸՂԱՆՔ - *տեմ* ԱՇԽԱՂԱՆՔ:

ԸՇԽԸՂԱՍԷՐ/ԸԽՇԸՂԱՍԷՐ *(գրբ. աշխատասէր)* - *ած.* Աշխատել սիրող, փութաջան: *Ջանքի ապան կօզի շատ պառավ, ամմա ըշխըղասէր մարթ ա, սաղ օրը բաղան տօն չի կամ* (Զ):

ԸՇԽԸՂԷՎՈՒՐ - *տեմ* ԸՇԽԸՂՕՎՈՒՐ:

ԸՇԽԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ԸԽՇԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. աշխատեցուցանեմ)* - *նբ., պբ.* 1. Աշխատել տալ, բանեցնել: *Էտ հարուստը ուրան բաղումը օթ մարթ ա ըշխըղցընում* (Զ): 2. Գործի գցել, գործածել: *Մանվէլը էտ տըրախտըրը յօր ա օնում, ըշխըղցընում* (Բ):

ԸՇԽԸՂՕՎՈՒՐ/ԸՇԽԸՂԸՎՈՒՐ/ԸԽՇԸՂՕՎՈՒՐ/ԸԽՇԸՂԸՎՈՒՐ *(գրբ. աշխատաւոր)* - *ած.* 1. Աշխատող, աշխատանք կատարող: *Էտ տանան հէնգ ըշխըղօվուր կա կըլխօզումը* (Զ): 2. *տեմ* ԸՇԽԸՂԱՍԷՐ:

ԸՇԽԸՐԱՓԱՐ/ԸԽՇԸՐԱՓԱՐ *(գրբ. աշխարհաբար* - *գ.* Աշխարհաբար լեզուն: *Պառավը ասմա.- Բալա, յըս կըրափար գուդում չըմ, ըշխըրափար խօսէ* (Զ):

ԸՇԿԱԹՕՂ - *ած.* Անտեսված: *Ըշկաթօղ շէն ա, հու հինչը օգում ա, անում ա* (Զ):

- Ըշկաթօղ անէլ - Անուշադրության մատնել, անտեսել: *Հանը մը՛ռավ, տը՛ղէրք՛ը մօրը ըշկաթօղ ըրէն* (Բ):

- Ըշկաթօղ ինիլ/տը՛ռնալ - Անուշադրության մատնվել, անտեսվել: *Սաղ գ՛անքը կօրծ ա ըրալ, միհէնգ՛ էն ա պը՛ռաված, ըշկաթօղ իլանծ* (Բ):

ԸՇԿԱԾԱԿ - *ած. տե՛ս* Աշկը ծակ:

ԸՇԿԱՀԸ՛Ռ - *տե՛ս* ԸՇԿԱՑԱՎ:

ԸՇԿԱՄԱՉ *(գրբ. աչամէջ)* - *գ.* 1. Երկու աչքերի միջեւ եղած տարածությունը: *Գ՛ունլլան կէնում ա ըտրրա ըշկըմաչան, ըսպանում* (Ձ): 2. Աչքի մեջը՝ բիբը: *Ըշկամաչը ցըրը՛վ ա յը՛կալ* (Բ): 3. *փխբ.* Դեմք, երես: *Ըշկամաչը կ՛էշ մին ախճիգ՛ ա օգ՛ալ* (Բ):

- Ըշկամաչը յը՛տ կ՛ալ/յը՛տ քի՛նիլ/պէնվալ - *տե՛ս* Ունքամաչը յը՛տ կ՛ալ:

- Ըշկամաչը փօթ քըցիլ - *տե՛ս* Ունքամաչը փօթ քըցիլ:

- Ըշկըմաչան աղու կաթէլ - *տե՛ս* Ունքըմաչան աղու կաթէլ:

- Ըշկըմաչան ամրուն կաթէլ - *տե՛ս* Ունքըմաչան ամրուն կաթէլ:

- Ըշկըմաչին յէշիլ - *տե՛ս* Ունքըմաչին յէշիլ:

ԸՇԿԱՆԷ - *ած.* Թվականի ցույց տված քանակով աչք (տեսողության գործարան, դարակ, փեղկ եւն) ունեցող: *Էտ տըղան կ՛ամ ա, տը՛սնում մին հէնգ՛ըշկանէ դէվ ըտը՛ղ նըստած* (Ձ):

ԸՇԿԱՉԱՓ - *գ.* 1. Որեւէ բանի մոտավոր չափումը անզեն աչքով: *Ըշկըչափավ էտ օխծը կինանր իրը՛ք մէտըր* (Ձ): 2. Աչքով չափելու կարողություն: *Տընաշինըտ ըսկի ըշկաչափ չօնէ* (Բ):

ԸՇԿԱՉՕՐ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- ԸշկաչՕր անէլ - Չար աչքով վնասել՝ սպանել: *Իսակը հանր աշկավ ա տամ, ըշկաչՕր ա անում* (Բ):

- ԸշկաչՕր ինիլ/տը՛ռնալ - Չար աչքից վնասվել՝ մեռնել: *Էնքան աշկավ տըվէն, խը՛ղճը լափ ըշկաչՕր իլանվ* (Բ):

ԸՇԿԱՊԷՑ/ԸՇԿԸՊԷՑ *(գրբ. աչաբաց (աչքը բաց, բաց աչքով)* - *ած.* Շրջահայաց, ճարպիկ, ձեռներեց: *Տը՛սնում ըն, վէր ըշկապէց խօխա յա, հանանց նըհը՛տ տանում ըն* (Ձ):

ԸՇԿԱՎԷՐ - *ած.* 1. Աչք՝ դարակ՝ փեղկ եւն ունեցող: *Մին ըշկավէր ըշկափ ա ինք՛ օնում, տամ էտ մարթին* (Ձ): 2. Չար աչք ունեցող, չար աչքով վնասող: *...Մաք՛ի ապուն յըրա ճըղղամ ա, ասըմ.- Ա հինչ ըշկավէր ը՞ս, աշկ օնիս է՞ ք՛ը՛զ, դայ՛ի* (ՀԺՀ, V, 612):

ԸՇԿԱՏԱԿ - *գ.* Աչքի ներքեւի փոս տեղը, աչքի տակը: *Ըշկըտակէն թըխում ա, վէր քըցում* (Ձ):

ԸՇԿԱՏԷՄ - *մ.* 1. Դեմ դիմաց, դեմ հանդիման: *Չօբանը կ՛ամ ա, ըտըրա ըշկատէմ վը՛ենը կէնում* (Ձ): 2. Սպասողական դրության մեջ: *Ըտըրանք էլ էն ըն ինում ըշկատէմ, թա տըղան հիբ կը՛կ՛ա* (Ձ):

ԸՇԿԱՏՈՒ/ԸՇԿԸՏԸՎԷ - *տե՛ս* ԸՇԿԱՎԷՐ (2):

ԸՇԿԱՑԱՎ *(գրբ. աչացաւ)* - *գ.* Աչքի ցավ՝ հիվանդություն: *Ըշկացավը մարթին կըսպանէ* (Բ):

- Ըշկըցավան ըղնէլ - 1. Աչքացավով հիվանդանալ: *Ըշկըցավան ընգած բաղվանչուն բաղը կըթըլանին* (Բ): 2. Հանդիմանական արտահայտություն՝ ինչո՞ւ չես տեսել: *Ըշկըցավան ընգած ը՞ս, ըշտը՛ղ ը՞ս իլանվ, վէր խօզ՛էրը նի յըն տը՛ռալ բօստանը* (Ձ):

ԸՇԿԱՓ *(ռուս. шкаф, գերմ. Schap)* - *գ.* Փայտե պահարան՝ մեջը տարբեր բաներ դնելու եւ պահելու համար: *Էտ կընէկը առաչին սիրականին կ՛օղալ ա կըցընըմ ըշկափին կըլխին* (ԼՂԲ, 359):

ԸՇԿԱՓՕՍ - *գ.* Աչքի խոռոչ՝ ակնակապիճ: *Հանց թըխում ա, ըտըրա աշկը ըշկըփօսան տանս ա կ՛ամ* (Ձ):

ԸՇԿԸԼԱՆՍԱՆՔ՛ - *գ.* Բարի՝ ուրախ լուր հայտնելու բարեմաղթություն՝ շնորհավորանք: *Խաբարը հըսնէս ա շէնը, լօխ կ՛աս ըն ըշկըլանսանք* (ՀԺՀ, V, 283):

- Ըշկըլանսանք տալ - Բարի՝ ուրախ լուր հայտնել՝ շնորհավորել: *Ք՛էցալ ա նանգիր-վանգիրնէրէն ըշկըլանսանք տըվալ, թա.- Թաքավէրէն կընէգ՛ը տըղա յա պէրալ* (ՀԺՀ, VI, 21):

ԸՇԿԸԽԱՐԱՎ - *տե՛ս* ԸՇԿԱՉՕՐ:

ԸՇԿԸԾԸԿՕԹՈՒՆ - *գ.* Աչքաճակություն, ագահություն: *Ըշկըծըկօթունէն մըհար վէշ մինը նըհը՛տը հընգըրօթուն չի անում* (Բ):

ԸՇԿԸԿԱՊԷ - 1. *տե՛ս* ԸՇԿԸԿԱՊՈՒԿ: *գ., ած.* 2. Աճպարար, ձեռնածու: *Ըշկըկապէն ծը՛ղքը քըցում ա փափաղը, մին ըլբաստըրակ տանս օնում* (Ձ): 3. *փխբ.* Ճարպիկ խաբեբա: *Էտ ըշկըկապէն սաղ շինանցուց խանփից* (Բ): 4. *գ.* Աչք կապելու շոր՝ լաթ: *Ըշկըկապէն յը՛տ ա անում, փախչում* (Ձ):

ԸՇԿԸԿԱՊՈՒԿ - *գ.* Մանկական խաղ, որի ժամանակ խաղացողներից մեկի աչքերը կապում են, եւ վերջինս պետք է խարխափելով բռնի ընկերներից մեկին: *Ըշկըկապուկը խօխէնք՛ը ըն խաղ անում* (Բ):

- Ըշկըկապուկ խաղ անէլ - Իրար խաբել: *Մըրթըկընէգ՛ վէր ըշկըկապուկ խաղ ըրէն, տօն չըն տը՛ռնալ* (Ձ):

ԸՇԿԸԿԸՊՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Ձեռնածություն, աճպարարություն: *Ըշկըկըպօթունը ամմէն մարթու փէշակ չի* (Բ): 2. *փխբ.* Խաբեբայություն: *Ըշկըկըպօթուն ըրավ, քօռ ըխճըկանը էտ դաշանգ՛ տըղէն նըհը՛տ փըսակից* (Բ):

ԸՇԿԸԿ՛ԻՐՕՂ - *ած. տե՛ս* Աշկու կ՛իրօղ:

ԸՇԿԸԿՈՒԿՈՒՄ - *գ. տե՛ս* Աշկու կուկում:

ԸՇԿԸՀԱՆԻՉ - 1. *գ.* Թեւավոր կանաչավուն փոքր միջատ, որ իբր հարվածում է մարդու աչքին եւ վնասում: *Ասում ըն՝ Դըրդանց Գուրգէնին աշկը ըշկըհանիչ ա ընգալ, քուռըցըրալ* (Ձ): 2. *ած.* Նախանձ շարժող, ատելի: *Դաշանգ՛ հարթնը կ՛էշ տանլին հը՛տէ ըշկըհանիչ կինի* (Ձ): 3. Հմայիչ, ուշագրավ: *Ախճիգ՛, հինչ ա՞խճիգ՛, մին մարալ, մին ըշկըհանիչ* (Ձ): 4. Չար աչքն անվնաս դարձնող: *Պըռըշնի փանը ըշկըհանիչ փանդ ա* (Ձ):

ԸՇԿԸՀԱՐ - *ած.* Աչքով տված, չար աչքից վնասված: *Ըշկըհար կավը կաթնը չի տալ* (Ձ):

ԸՇԿԸՀԱՐԷԼ *(գրբ. ակնհարիմ)* - *նբ. տե՛ս* Աշկ ածել:

ԸՇԿԸՀՈՒԼՈՒՆՔ - *գ.* Տարբեր քարերից կամ սուրբ ծառերի փայտից պատրաստված ուլունք՝ որեւէ մեկին կամ որեւէ բան չար աչքից պահպանելու համար: *...Պառավ մարթիք՛ը ըշկըհանլանք ըն ջինիս, կըպէս ք՛ՕրփՕ խօսնցը ծէրքը, հանցու աշկավ տըվօղ չինի* (ԱԱ, 48):

ԸՇԿԸՀՕՓԷ - 1. *տե՛ս* ԸՇԿԸՃԸՊԷ: 2. *տե՛ս* ԸՇԿԸՃԸՊՕՎԱՆ:

- Ըշկըհօփէ անէլ/տալ - Մի քիչ քնել՝ ննջել: *Լ՛ըհա օգում ա, թա ըշկըհօփէ տա, մին տըրաքուց ա ըսկանում* (Ձ):

ԸՇԿԸՃԸՊԷ - *գ.* Աչքի մի անգամ թարթելը: *Ըշկըճըպէն վէր ինի վէշ, մարթին աշկէրը կընքուռանա* (Բ):

ԸՇԿԸՃԸՊԷԼ - *չբ. տե՛ս* Աշկը ճըպէլ:

ԸՇԿԸՃԸՊՕՌ - *տե՛ս* ՃԸՊՕՌ-(ՆԸ)(1):

ԸՇԿԸՃԸՊՕՎԱՆ - *գ.* Մանկական խաղ: *Խօխէնք՛ը ըշկըճըպօվան ըն խաղ անում* (Բ):

ԸՇԿԸՊԷՑ - *տե՛ս* ԸՇԿԱՊԷՑ:

ԸՇԿԸՊԸՏՕՂ - *գ.* 1. *տե՛ս* Աշկու կուկում: 2. *տե՛ս* Աշկու լանս:

ԸՇԿԸՏԸՎԷ - *տե՛ս* ԸՇԿԱՏՈՒ:

ԸՇԿԸՏԻՆԻԼ - *նբ. տե՛ս* Աշկը տընգէլ (2):

- Ըշկըտիրանծ տը՛ղ ինիլ - Նշանած՝ սիրած ունենալ: *Տըղան ասմա.- Թաքավէրընը ապրած կէնա, ինձ ըշկըտիրանծ տը՛ղ օնիմ, կարէլ չըմ քու ախճիգ՛ըտ օգ՛իմ* (Ձ):

ԸՇԿԸՕՆՔ/ԱՇԿ-ՕՆՔ - *գ.* 1. Աչքեր եւ

հոնքեր: *Ըշկըօնքը սը՝վ ախճիգ՝ ա* (Բ): 2. Դեմք, երես: *Ըշկըօնքը սիպտակ, դաշանգ՝ հարթն ա* (Բ):

- Ըշկըօնքան աղու կաթէլ - *տե՛ս* Աշկան աղու կաթէլ:

- Ըշկըօնքան ընցընէլ - *տե՛ս* Աշկը օնքան պիցըրանալ:

- Ըշկըօնքավ անէլ - Աչքունքի շարժումով մի բան ակնարկել՝ հասկացնել: *Էտ ախճիգ՝ը հիշքան ըշկըօնքավ ա անում, տըղան կըլՀխ չի ըղնում* (Ձ):

- Ըշկըօնքը կախ - Անտրամադիր, տխուր: *Էտ մարթըն էլ կ՝ամ ա, ըշկըօնքը կախ ըտը՝ղ նըստում* (Ձ):

- Ըշկըօնքը կօչ ածէլ - Ամաչել, իրեն կաշկանդված զգալ: *Էտ ղօնաղը ըշկըօնքը կօչ ա ածում, գ՝ունդում չի, թա հինչ անէ* (Ձ):

- Ըշկըօնքը յըրա պիրիլ - Վատ տրամադրությունը՝ տխրությունը դեմքի արտահայտությամբ ցույց տալ: *Ըշկըօնքը յըրա յա պիրում, ըտըրանց ք՝ը՝փը հըրըմցընում* (Ձ):

- Ըշկըօնքը պէնվալ - *տե՛ս* Ունքամաչը յը՝ետ կ՝ալ:

- Ըշկըօնքը տը՝ղը - *տե՛ս* ԸՇԿԸՕՆՔԱՎ:

ԸՇԿԸՕՆՔԱՎ - *ած.* Գեղեցկադեմ, սիրունատես: *Էտ օյինբազնէն նի յըն տը՝ռնում շէնը, հիշկան ըշկըօնքավ ախճիգ՝ ա ինում, յօր օնում, տանում* (Ձ):

ԸՇԿ՝ՈՒՆԱ - *տե՛ս* ՈՒՇԿ՝ՈՒՆԱ:

ԸՇԿՕԼ *(ռուս. школа, լեհ. szkola, լատ. schola, հուն. skolē)* - *գ.* 1. Ուսումնական հաստատություն՝ դպրոց: *Տա մին օր ըշկօլան կ՝ալիս տը՝սնում ա մին օրիշ պառավ կընէգ՝, կաթնավ լիգ՝ը կ՝էվաթը ծը՝ռքէն, ք՝ընըմ ա* (ՀԺՀ, V, 157): 2. Դպրոցի շենք: *Ղարաբաղա շինէրքըմը լ՝ավ ըշկօլնէ յըն շինալ* (Բ): 3. Կրթության համակարգ, ուսումնառություն: *Էտ խօխան ըշկօլան տուս ա կ՝ամ, չուբընօթուն անում* (Ձ):

ԸՇԿՕԼՆԻԿ *(ռուս. школьник)* - *տե՛ս* ԱՇԱԳԷՐՏ:

ԸՇՆԱՆԷ *(գրբ. աշնանի (աշնան եղանակը)* - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԸ՝ՆԷ:

ԸՇՇԱ(Հ)/ԻՇՇԱ(Հ) - *ձ.* Հաճույքի՝ բավականության բացականչություն: *Թաքավէրը՝ն էլ կէրալ ա, պըրծալ, ասալ.- Ըշշա՝հ, ամմա հինչ համը՝ղ ա* (ՀԺՀ, VI, 23):

ԸՇՊԸՐԻՑ/ՇԸՊԸՐԻՑ *(ռուս. шприц, գերմ. Spritze)* - *գ.* Ներարկելու գործիք, ներարկիչ, սրսկիչ: *Ըշպըրիցավը վէր ծակում ա, վահարը տուս ա տը՝ռնում* (Ձ):

ԸՇՊԻԼԿԱ/ՇԸՊԻԼԿԱ *(ռուս. шпилька, լեհ. szpilka, գերմ. Spille)* - *գ.* 1. Մազերի սանրվածքն ամրացնելու երկճյուղ մետաղյա քորոց՝ հերակալ: *Ըշպիլկան քաղում ա մագ՝էրը, տուս կ՝ամ* (Ձ): 2. Լվացած շորերը չորացնելու համար պարանին՝ լարին ամրացնելու հարմարանք: *Ըշպիլկէք՝ը յօր ա ունէս, լըվացը կախ տաս* (Բ):

ԸՇՊԻՅՕՆ/ՇԸՊԻՅՕՆ *(ռուս. шпион, գերմ. Spion)* - *գ.* Լրտես: *Անջախ-անջախ կըլխու վըն ըղնում, վէր ուրանց մաչին ըշպիյօն կա* (Ձ):

ԸՇՊԻՅՕՆՕԹՈՒՆ/ՇԸՊԻՅՕՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Լրտես լինելը, լրտեսություն: *Ըշպիյօնօթունը շատ յըրգ՝իրու տօն ա քանդալ* (Ձ):

- Ըշպիյօնօթուն անել - Լրտեսությամբ զբաղվել, լրտեսել: *Ըտի էտ կընէգ՝ը թաքուն ըշպիյօնօթուն ա անում* (Ձ):

ԸՇՊԻՇԿԱ - *տե՛ս* ԸՇՓԻՇԿԱ:

ԸՇՏԱԲ *(ռուս. штаб, գերմ. Stab)* - *գ.* Զորքերի ղեկավարման մարմին, ինչպես նաեւ դրա գտնվելու վայրը: *Վէր կըռը՝վը թունդում ա, ըշտաբը տանում ըն Մարտակէրտ* (Ձ):

ԸՇՏԱՀ/ԻՇՏԱՀ *(արաբ. ištiha, թրք. ištah)* - *գ.* 1. Ուտելու ցանկություն՝ տրամադրվածություն, ախորժակ: *Ըշտահ չօնիմ, թա հաց օտիմ* (Բ): 2. *փխբ.* Ընդհանրապես որեւէ բանի ցանկություն՝ տրամադրվածություն: *Տընըշինիտ տըղան ըսկի կօրծ ընէլի ըշտահ չօնէ* (Բ): 3. *փխբ.* Հաճույք, հաճելի զգացում: *Ըշտահավ էտ դօլման օտում ա, քօն ինում* (Ձ):

- Ըշտահը կապվէլ - Ուտելու կամ այլ բանի տրամադրություն չունենալ, ցանկությունը վերանալ: *Էտ վէր տը՝սնում ա, ըշտահը կապվում ա, էլ կարում չի հաց օտէ* (Ձ):

- Ըշտահը պէց անէլ/պէնալ - Ուտելու կամ այլ բանի ցանկություն առաջացնել, ախորժակը գրգռել: *Լ՝ավ կինին մարթին ըշտահը կըպէնա* (Ձ):

- Ըշտահը պէց ինիլ/պէնվալ - Ուտելու կամ այլ բանի ցանկություն առաջանալ, ախորժակը գրգռվել: *Հու վէր Իսաբուլաղա ճիրան խըմում ա, ըշտահը պէնվում ա* (Բ):

- Ըշտահը տալ - Ուտելու կամ այլ բանի ցանկություն ունենալ՝ տրամադիր լինել: *Հըղէննի ըշտահը տաս ա, նըստէս ա, ծըմէրուկը կըտըրէս, մաչի զօզանկը ուտէս...* (ԱԱռ, 20):

- Ըշտահը քըլըքօլա անէլ - Ուտելու կամ այլ բանի խիստ ցանկություն՝ փափագ առաջանալ: *...Հու վէր ըտըրանա ճուր ա խըմում, լ՝ըհա ըշտահը քըլըքօլա յա անում* (ԱԱ, 57):

- Ըշտահը քօռ անէլ - Տրամադրվածությունը՝ ցանկությունը՝ ախորժակը փչացնել: *Լ՝ըհա նըստում ըն, թա հաց օտին, մին մօրէխ լօք ա տամ ըղնում խուրանգ՝ին մաչը, ըտըրանց ըշտահը քօռ անում* (Ձ):

- Ըշտահին աշկը փըսօր քըցիլ - *տե՛ս* Ըշտահը քօռ անէլ:

- Ըշտահի ինիլ - *տե՛ս* Ըշտահը տալ:

- Ըշտահին քացախ անել - *տե՛ս* Ըշտահը քօռ անէլ:

- Ըշտահիտ քացախ - *հեգն.* Ասում են որեւէ լավ բան ակնկալողին՝ զուր ես ակնկալում, ցանկությունդ չի իրականանա: *- Մնդօն, մէհէտ մին կ՝առ մօրթէ, ք՝ը՝փի անինք՝: - Ըշտահիտ քացախ Գուրգէն* (Բ):

- Ըշտահ պահէլ - Մի լավ բան ուտելու՝ վայելելու նպատակով նախօրոք չսնվել: *Ըշտահ ա պահում, վէր խըրաված օտէ* (Բ):

ԸՇՏԱՄ/ԻՇՏԱՄ - *տե՛ս* ՅԱՆԻ:

ԸՇՏԱՊԷԼ *(ռուս. штапель, գերմ. Stapel)* - *գ.* Արհեստական կամ սինթետիկ մի տեսակ մանրաթելից պատրաստված գործվածք: *Ըշտապէլը մին վըխտու թինգ՝անուց կըտօր ա իլալ* (Բ):

ԸՇՏԱՏ *(ռուս. штат, գերմ. Status)* - *գ.* 1. Որեւէ հիմնարկությունում՝ աշխատավայրում պաշտոնների հաստատված քանակ: *Էտ կընէգ՝ը կօրծա տուս ա կ՝ամ, ըշտատը մընամ ա թափուր* (Ձ): 2. Հաստիքային աշխատողի աշխատանքային չափը, որի դիմաց ստանում է սահմանված աշխատավարձ: *Մարթ կա՝ կօրծ չի քըթէնում, մարթ էլ կա՝ իրը՝ք ըշտատ կօրծ ա անում* (Բ):

ԸՇՏԱՐԱԿ *(գրբ. աշտարակ)* - *գ.* Աշտարակաձեւ բարձր կառույց: *Չօբանը ք՝ընում ա, նըստում թաքավէրէն շինիլ տըված ըշտարակէն կըլխէն, սըկսում շըվէն ածէլը* (ՀԺՀ, V, 491):

ԸՇՏԱՓԷԼ - *չբ.* 1. Ուշագնաց լինել, գիտակցությունը կորցնել, շշմել: *Ախպէրքը կ՝աս ըն տօռնը պինաս, նի մընէս, տըսնաս ուրանց քուրը ըշտափած* (ՀԺՀ, V, 255): 2. *փխբ.* Խոր քնել: *Վըստակած կ՝ամ ա տուս, հաց օտում, նի մընում տը՝ղը, ըշտափում* (Ձ): 3. *փխբ.* Մի բանի համար խելքը գնալ, մոլի սիրահարվել, ծայրահեղորեն տարվել: *Թաքավէրին տըղան ըշտափում ա էտ ըխճըկանը յըրա* (Ձ):

ԸՇՏԷՂ - *տե՛ս* ԸՇՏԸ՝Ղ:

ԸՇՏԸ՝Ղ/ԸՇՏԷՂ/ՀԸՇՏԸ՝Ղ/ՀԻՇՏԷՂ/ՎԸՐԴԷՂ/ՎԸՐԴԸ՝Ղ - *դ.* 1. Արտահայտում է հարցում՝ գործողության, առարկայի եւն տեղի մասին՝ ի՞նչ տեղ, ո՞ւր: *Մարը աամա.- Ըշտը՝ղ ք՝ինի՞մ, վէր խօխէնք՝ը՝ս ըզադիմ ըտըրանա* (Ձ): 2. Որպես հարաբերական՝ ցույց է տալիս հա-

ռաբերյալի տեղը՝ որ տեղում որ, տվյալ տեղում որ... *Ըշտը՝ղ էտ տըղան ըսպանվալ ա, ըտը՝ղ մին ախպե՛ր ըն շինում* (Ձ): *վ.* 3. Տարակուսանքի՝ թերահավատության արտահայտություն՝ չի կարող պատահել, նման չէ, հեռու է: *Ընդըրանավ տօն շինօղ չինիլ, հա՛լա՛ ըշտը՝ղ ա՞, բընՕվրա՛ն թա՛զզա՛ յա քանդո՛ւմ* (Ձ): 4. Արտահայտում է հակադրություն համեմատվող առարկաների՝ անձերի եւն միջեւ՝ ցույց տալով նրանց անհավասարությունը՝ մեծ տարբերությունը. տարբերությունը մեծ է, անհամեմատելի է, մեկը մյուսին չի հասնի: *Ծըվատը՝ղը ըշտը՝ղ, Ճարտարը ըշտը՝ղ* (Բ):

- Ըշտը՝ղ ա՛ըը՝վ, ընդը՝ղ չուրաթանը մը՝կնում ա - Ասում են նրանց մասին, ովքեր առիթը բաց չեն թողնում՝ նպաստավոր պայմաններից՝ հանգամանքներից օգտվելու:

- Ըշտը՝ղ մընաց - 1. Ի՞նչ եղավ, ինչո՞ւ չկատարվեց: *Հա՛մբօ, ասալ ըս՝ մին վը՝խճար ըմ տըլան, ըշտը՝ղ մընա՞ց* (Բ): 2. Առանց հարցման արտահայտում է որեւէ բանի անհնարինությունը՝ հնարավոր չէ, չի լինի: *Իզէն ա՛ւրա՛ն ախպօրը չի ք՛Օմա՛զ՝ անում, ըշտը՝ղ մընաց՝ ք՛ը՝զ ք՛օմազ՝ անէ* (Բ):

- Ըշտը՝ղ վէրէ յա - Հիմա, շուտով, մոտ ապագայում: *Տընատարը ասմա.- Պատառ կա՛ց, ըշտը՝ղ վէրէ յա կընէգ՝ըս կ՝ըլան ա* (Ձ):

- Ըշտը՝ղ ք՛ինո՛ւմ ա, ա՛ւրա՛ն չուրաթանը պըլիթում ա - Ասում են նրանց մասին, ովքեր գործում են սեփական շահի համար՝ անկախ պայմաններից՝ հանգամանքներից:

- Ըշտըղա յա՞ - Որեւէ խնդրանք՝ առաջարկություն եւն մերժելու արտահայտություն՝ չկա, չեմ կարող: - *Կ՝ո՛ւք՝ի, փոխավ մին էրկու լիտըր արաղ տօ: - Ըշտըղա յա՞* (Ձ):

- Ըշտըղա վէրէ յա - Անհայտ տեղից, հայտնի չէ՝ որտեղից: *Ըշտըղա վէրէ յա, մին դա՛ռդ կ՝ամ ա, մըզանա կէնում* (Բ):

ԸՇՏԸՀԱ՛ԼԻ/ԻՇՏԸՀԱ՛ԼԻ - *մ.* Մեծ ցանկությամբ՝ ախորժակով, հաճույքով: *Տո՛ւզնը մարթը ըշտըհա՛լի հաց կօտէ* (Ձ):

ԸՇՏԸՐԱՓ *(ռուս. штраф, գերմ. Strafe)* - *գ.* Մեկից իբրեւ պատիժ գանձվող վճար՝ տուգանք: *Ճարը կըտըրած՝ տանում ա ըշտըրափը տամ, կըլՕխը ըզադում* (Ձ):

- Ըշտըրափ անէլ - Տուգանքի ենթարկել, տուգանել: *Սուդը վօրօշում ա, վէր ըտըրան քըսան մանէթ ըշտըրափ անին* (Ձ):

- Ըշտըրափու տակ ըղնէլ - Տուգանքի ենթարկվել, տուգանվել: *Ըշտըրափու տակ ընգած մարթ ա* (Բ):

- Ըշտըրափու տակ քըցիլ - *տե՛ս* Ըշտըրափ անէլ: *...Հու վէր փըռնըվում ա, ըշտըրափու տակ ըն քըցում* (ՁՏ, Ա, 142):

ԸՇՏԸՓ(Ը)ՑԸՆԷԼ - *նբ.* ԸՇՏԱՓԷԼ-ի:

ԸՇՏՕՊ *(ռուս. штоф, գերմ. Stauf)* - *գ.* 1. Օղու եւ գինու հին ռուսական չափ՝ հավասար դույլի մեկ տասներորդին: *Ի՞ը՝ք ըշտօպ արաղ ա տամ, էտ հՕլը ինք՝ օնում* (Ձ): 2. Այդպիսի տարողությամբ շիշ: *Կինուն ըշտօպը վէր ընգավ, կօտրից* (Բ):

ԸՇՈՒՆՑ - *տե՛ս* ՈՒՇՈՒՆՑ:

ԸՇՈՒՆՑԱԿՕԽ - *տե՛ս* ՈՒՇՈՒՆՑԱԿՕԽ:

ԸՇՈՒՆՑԱՏԸ՝Ղ - *տե՛ս* ՈՒՇՈՒՆՑԱՏԸ՝Ղ:

ԸՇՈՒՆՑԱՏՈՒ - *տե՛ս* ՈՒՇՈՒՆՑԱՏՈՒ:

ԸՇՈՒՆՑ(Ը)ՌԸ՝Խ - *տե՛ս* ՈՒՇՈՒՆՑ(Ը)ՌԸ՝Խ:

ԸՇՈՒՆՔԱՇԷՔ՝/ՈՒՇՈՒՆՔԱՇԷՔ՝ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԱՃՕՏ:

ԸՇՈՒՆՔԱՀԱՍ/ՈՒՇՈՒՆՔԱՀԱՍ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԸ՝ՆԷ:

ԸՇՈՒՆՔԱՃՕՏ/ՈՒՇՈՒՆՔԱՃՕՏ - *գ.* 1. Աշնանը ծնված ձագ՝ ճուտ: *Մին ըշունքաճօտ ա մօրթում, դունաղէն պադէվ տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Նիհար՝ վտիտ՝ տկար մարդ: *Էտ ըշունքաճօտը հինչ ա՞, վէր օգա՛լ ըս* (Բ):

ԸՇՈՒՆՔԱՄՕԾ/ՈՒՇՈՒՆՔԱՄՕԾ - *գ.* 1. Աշնանը հասնող մոշ: *Ըշունքամօշը լա՛զա՛թ ա ինո՛ւմ* (Բ): 2. *փխբ.* Հաճելի, դուրեկան: *Ախճիգ՝, հինչ ա՞խճիգ՝, մին ըշունքամօշ* (Բ):

ԸՇՈՒՆՔԱՆԱԼ/ՈՒՇՈՒՆՔԱՆԱԼ - *չբ.* Աշունը վրա հասնել: *Ըշունքացալ ա, խաղուն քըդէլի վախտը ա* (Բ):

ԸՇՈՒՆՔԱՎԱՐ/ՈՒՇՈՒՆՔԱՎԱՐ - *գ.* 1. Աշնանը կատարվող վար, աշնանահերկ: *Թօռը յը՝տ չի անում, թա ժըղովուրթը ըշունքավարը սըքսին* (Բ): 2. Աշնանը կատարվող ցանք, աշնանացան: *Ղարաբաղ ըշունքավարըն ա լ՝ավ պէրք տամ* (Ձ):

ԸՇՈՒՆՔԱՏԱ՛ՆՁ/ՈՒՇՈՒՆՔԱՏԱ՛ՆՁ - *գ.* Աշնանը հասնող տանձի տեսակ: *Ըշունքատանձը էրկան կըկէնա* (Ձ):

ԸՇՈՒՆՔԱՏԷՄ/ՈՒՇՈՒՆՔԱՏԷՄ - *գ.* Աշնան սկիզբը, աշնանամուտ: *Ըշունքատէմը վէր կ՝ամ ա, շինըցէք՝ խաղվէն բաղան տօն չըն կ՝ամ* (Բ):

ԸՇՈՒՆՔԸ՝ՆԷ/ՈՒՇՈՒՆՔԸ՝ՆԷ - *ածական.* Աշնանը հասնող (խնձոր, տանձ եւն): *Ըշունքը՝նէ խընձՕրին նըմանը կա վէչ* (Բ):

ԸՇՈՒՆՔ(Ը)ՌԸ՝Խ/ՈՒՇՈՒՆՔ(Ը)ՌԸ՝Խ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԱՏԷՄ:

ԸՇՈՒՆՔԿ՝Ա՛ՌԻ/ՈՒՇՈՒՆՔԿ՝Ա՛ՌԻ - *գ.* Աշնանը հասնող գարի: *Ըշունքկ՝ա՛ռին Ղարաբաղ լ՝ավ չի տը՝ռնում* (Ձ):

ԸՇՓԻՇԿԱ/ՇԸՓԻՇԿԱ/ԸՇՊԻՇԿԱ/ՇԸՊԻՇԿԱ *(ռուս. спички)* - *գ.* Լուցկու հատիկ, ինչպես նաեւ հատիկները՝ տուփով հանդերձ: *Էտ մարթը հընգէրունցը թուղէս ա, վէր դինջանանա, ինք՝ը ք՝իս, վը՝ր շըփիշկա քըթէնա՛* (ՆԼՂԺԲ, 37):

ԸՁԸՀԱ՛ՄՓՈՒՐ - *գ.* Տարբեր ծիսակատարությունների ժամանակ հավատացյալների կողմից հոգեւորականին տված դրամ՝ նրա ձեռքը համբուրելու համար: *Միհէնգ՝ վէ՛չ դէրին ծը՝ռքան պաչՕղ կա, վէ՛չ ըչըհա՛մփո՛ւր տըվօղ* (Բ):

ԸՁՎԸԾԷԽ - *մ.* 1. Հակառակ դասավորությամբ, թարս ու շիտակ: *ԾՕրէրը ըչվըծէխ կ՝ը՝նում ա, տո՛ւս կ՝ամ* (Բ): 2. Անխնա, առանց խտրություն դնելու: *Էլ յէշում չի, թա կօխկէնը հու վա, ըչվըծէխ ուշունց ա տամ* (Ձ):

- Ըչվըծէխ անէլ - 1. Այս ու այն կողմ գնալ, աննպատակ թափառել՝ գործել: *Տա ըչվըծէխ ա անում ք՝ուչՕցավը, տը՝սնում ո՛ւրա՛ն անա մուտանօղ չի կա...* (ՀԺՀ, V, 624): 2. Մի կերպ ապրել՝ յոլա գնալ: *Ըտըրանք շատ ք՝ա՛սիբ ըն ինո՛ւմ, մին թա՛հրավ ըչվըծէխ ըն անում* (Ձ):

- Ըչվըծէխ խօսէլ - Տակից-գլխից՝ վայրիվերո խոսել: *Յավա կընէգ՝ ա, ըշտը՝ղ ք՝ո՛ւնո՛ւմ ա, ըչվըծէխ խօսում ա* (Բ):

- Ըչվըծէխ յէշիլ - 1. Շուրջը նայել: *Ըչվըծէխ յէշո՛ւմ ա, տը՝սնում՝ մարթ չի կա, նի յա մընում սիրըկանէն տօնը* (Ձ): 2. Կշռադատել, շրջահայաց՝ զգույշ լինել: *Հա՛ղը ասմա.- Բա՛լա, վէր մին կօրծը օգում ըս անիս, ըչվըծէխ յէ՛շի* (Ձ):

- Ըչվըծէխ վէր թակէլ - Խիստ անբարոյական լինել: *Մարթին մըռնէլանը յը՝տը էտ կընէգ՝ը ըչվըծէխ վէր ա թակում* (Ձ):

ԸՊՐԸԿԸԼՕԽ - *ած.* Ապրելու՝ գոյատեւելու ունակ, կենսունակ: *Տը՝սէն, վէր ըպրըկըլՕխ չի, բալնիցան տո՛ւս կ՝իրը՝ցէն* (Բ):

ԸՊՐԸՆՔԱՏԱՐ - *գ.* 1. Ապրանքի տեր: *Էք՝սը ըպրընքատարը կ՝ամ ա, տը՝սնում թօռ յը՝կած, ապըրանքը սաղ փուչըցըրած* (Ձ): 2. Ընտանի անասունների սեփականատեր: *Ծըմըռնապէնդ ըրավ, ըպրընքըտարէրը մընացէն չա՛ՀՀ ընգած* (Բ):

ԸՁԸԼԱՄԱՆ/ՁԸԼԱՄԱՆ - *գ.* Հարմար պահ՝ ժամանակ՝ միջոց: *Էնքան կօրծը շատ ա, ըՁըլաման չի կա, թա հաց օտինք՝* (Բ):

- ԸՁըլաման տալ - Հարմար պահ՝ ժամանակ՝ միջոց ընձեռել: *Վէրչը էտ շօնը ըՁըլաման չի տաս էտ հարթնանը* (ՀԺՀ, V, 280):

ԸՁԸԼԼԱՄԱ/ՁԸԼԼԱՄԱ - *գ.* Որեւէ գործողության ժամանակավոր դադար՝ ընդ-

միջում: *Սաբավ կօրծ ա անում, էրկու ժամանը մին ըջըլլամա յա անում* (Ձ):

ԸՋԸՂԱՏԸՂ - *գ.* Բարկության առիթ՝ պատճառ: *Ըտըրա ըջըղատըՂընը էլ էն ա ինում, վէր կընէգ'ը հիրըվանէն հէնգ' ծու յա տամ* (Ձ):

ԸՋԸՂՎԷԼ - *չբ.* Ջայրանալ, բարկանալ, հակառակվել: *Թաքավէրը շատ ա ըջըղվըմ, կըզնըվըմ, օզըմ ա, թա ըտըրանց կըլօխնին կըտրիլ տա...* (ՀԺՀ, V, 50):

ԸՋԸՂՈՒ - *մ.* Ի հեճուկս, ջգրու, հակառակ: *ՀիրըՂվանը վէր հիրըվանէն ըջըղու կօրծ փըռնից, կօրծէրը թանս կըք'ինի* (Ձ):

ԸՋԸՂՕԹՈՒՆ - *գ.* Ջայրույթ, բարկություն, հակառակություն: *Հենգ' տարէ յա ընցալ, ամմա ըտըրա ըջըղօթունը հանլա անց չի կացալ* (Բ):

ԸՌԱԲՕՉԻ/ՌԱԲՕՉԻ *(ռուս. рабочий)* - *գ.* Բանող՝ աշխատող անձ, բանվոր, աշխատավոր: *Էտ ըռաբօչին սաղ օրը ըտըրանց հըՂտէ կօրծ ա անում* (Բ):

ԸՌԱԳԱԹԿԱ - *տե՛ս* ԸՌԸԳԱԹԿԱ:

ԸՌԱԴ - *տե՛ս* ԸՌԱԴ[1]:

ԸՌԱԴ[1]/ԸՌԱԴ/ՌԱԴ[1]/ՌԱԴ *(արաբ. red')* - *գ.* Ոտքի թողած դրոշմը գետնի՝ ձյան եւն վրա, ոտնատեղ, ոտնահետք: *ԿըՂրսկանը ըռանվը ք'ընում ա, ծըմակէն ըռխումը կ'ուլին ըսպանում* (Ձ):

- Ըռանդ անել - *արիմ.* 1. Հեռացնել, կորցնել, քշել, վռնդել: *Մարթը կըզնըվում ա կընգանը յըրա, թա.- Էտ խուխէն ըռանդ ըրա՛, հացըս օտիմ* (Ձ): 2. Սպանել, ոչնչացնել, վերացնել: *...Տի թիք'ա-թիք'ա կըտըրէլավ ռադ ա անում* (ՀԱԲ, 15, 114):

- Ըռանդը քաշիլ - *տե՛ս* Ըռանդ ինիլ:

- Ըռանդ ինիլ - *արիմ.* Հեռանալ, կորչել: *Տըղէն մարը թըկէս ա, տանան տուս քըցիս, թա.- Ք'ինի՛ ռա՛դ իլ, մէզ պիճ չի հարկավէր* (ԱԱ, 73):

ԸՌԱԴ[2]/ՌԱԴ[2] *(ռուս. ряд)* - *տե՛ս* ՇԱՐՔ:

ԸՌԱԴ(Յ)Օ/ՌԱԴ(Յ)Օ *(ռուս. радио, անգլ. radio, լատ. radiare)* - *գ.* Ռադիո: *Միհէնգ'վա դարըմը ըռանդօն էլ ա ըդանթ ընգալ* (Բ):

- Ըռանդ(յ)օ կօլ տըված - Շատախոս, չաչանակ: *Խըրէգ' խօսէ, լի՞, ըռանդյօ կօլ տըված ը՞ս* (Բ):

ԸՌԱՋ/ՌԱՋ *(ռուս. раз)* - *շ.* Կապակցում է հիմունքի երկրորդական նախադասությունը գլխավորի հետ՝ քանի որ, որովհետեւ, ըստ այնմ որ: *Ասում ա.- Չէ, վէր չէ, ըռազ իմ քուր ասալ ա, բէդմա ք'ինիմ* (Ձ):

ԸՌԱՋԲՕՅՆԻԿ/ՌԱՋԲՕՅՆԻԿ *(ռուս. разбойник)* - *տե՛ս* ԸՎԱՋԱԿ:

ԸՌԱՋԻ/ՌԱՋԻ *(արաբ. rāzy, թրք. razi)* - *ած., մ.* Գոհ, բավական, բավարարված, համաձայն: *Առուտուրականը փօղ ա տամ, դանրվիշը ռազի յա ք'ընըմ* (ՀԺՀ, V, 179):

- Ըռազի կէնալ/ինիլ - Համաձայնել, հավանություն տալ, բավարարված լինել: *Էտ գ'անդան նան ախճիկը սիրահարվըմ ըն ուրանուր, ամմա ըխճըկանը հանը ռազի չի կէնըմ...* (ԼՂԲ, 329):

- Ըռազի կըց(ը)նէլ - Համաձայն դարձնել, հավանել տալ: *Թաքավէրին պուճուր տըղան օզըմ չի, ամմա էն ախճիգ'ը ռազի յա կըցընում* (ՀԺՀ, V, 76):

ԸՌԱՋՄԷՐ/ՌԱՋՄԷՐ *(ռուս. размер)* - *գ.* Չափս, չափ: *Ըտըրա շօրին ըռազմէրը մըԷծ ա* (Ձ):

ԸՌԱՋՆԱԲԸՐԱՋՆԻ/ՌԱՋՆԱԲԸՐԱՋՆԻ *(ռուս. разнообразный)* - *ած.* Ջանազան, տեսակ-տեսակ: *Ըտըրա հըյաթումը ըռազնաբըրազնի ծառէր կա* (Բ):

ԸՌԱՋՆԻՑԱ/ՌԱՋՆԻՑԱ *(ռուս. разница)* - *գ.* Տարբեր լինելը, զանազանություն: *Ըտըրանց ըռազնիցան շատ ա մըԷծ* (Բ):

ԸՌԱՋՐԷՇԷՆ(Ն)Ի/ՌԱՋՐԷՇԷՆ(Ն)Ի *(ռուս. разрешение)* - *գ.* Թույլտվություն, թույլատրում: *Էտ ախճիգ'ը մընչըԷվ վէր հօրը անա ըռազրէշէննի չի յօր օնում, տանան տուս չի կ'ամ* (Ձ):

ԸՌԱԺՌԷՆ(Ն)Ի/ՌԱԺՌԷՆ(Ն)Ի *(ռուս. рождение)* - *գ.* Ծննդյան տարեդարձ, ինչպես նաեւ այդ առթիվ կազմակերպված խնջույք: *Ըտըրա ըռաժդէննավը քուվէրքը էնքան պար ըն կ'ամ, լափ հանլա ըդնում ըն* (Ձ):

ԸՌԱԺՕԿ/ՌԱԺՕԿ *(ռուս. рожок)* - *գ.* Կոշիկը հագնելու հարմարանք: *Նը՞ղ վընանամանը առանց ռաժօկ կ'ը՞նալը տիժէր ա* (Բ):

ԸՌԱԿ/ՌԱԿ *(ռուս. рак)* - *գ.* Չարորակ ուռուցք, քաղցկեղ: *Անդար ըռակը աշխարքըս կանլալ ա, մինը կա վէչ՝ ճար անէ* (Բ):

ԸՌԱԿԱՑԸՏԷԼԻ/ՌԱԿԱՑԸՏԷԼԻ *(վրաց. rkaciteli)* - *գ.* Մանր հատիկներով սպիտակ խաղողի տեսակ: *Ըռակացըտէլին տըմասկան խաղու վա* (Բ):

ԸՌԱԿԷՏ/ՌԱԿԷՏ *(ռուս. ракета, գերմ. Rakete, իտ. roccheta)* - *գ.* Մարտական արկ՝ հրթիռ: *Ասում ըն՝ միհէնգ հանց ըռակէտնէ կա, վէր կարին ըստըդաս պէց թօղին, Ամէրիկան փուչըցընին* (Բ):

ԸՌԱՆՀՄ/ՌԱՆՀՄ *(արաբ. rahm, թրք. rahmet)* - *գ.* 1. Գութ, կարեկցանք: *Էտ կընգանը ռանհմը շատ ա ինում, էտ խօխօնցը պահում ա, մընծըցընում* (Ձ): 2. Վախ, սարսափ, սարսուռ: *Էտ ըռանհմը ըտըրան ըսպանից* (Բ):

- Ըռանհիմ անել - Գթալ, կարեկցել: *Աստված ռանհմ ա ըրալ, մին ղօչ վէրթի տըվալ...* (ՋՏ, Ա, 143):

- Ըռանհիմը վէր կօխէլ - Վախենալ, սարսափել, սարսռալ: *Էտ կընէգ'ը արչին վէր տըԷսնում ա, ըռանհիմը վէր ա կօխում* (Ձ):

ԸՌԱՆՀՄԱՎ/ՌԱՆՀՄԱՎ - *ած.* 1. Գթառատ, գթասիրտ: *Ըռանհմավ մարթին Աստուծ լ'ավ կընէշի* (Բ): 2. Սարսափազդու: *Էտ շէնըմընը էլ մին ռանհմավ մարթ ա ինում, լօխ նըստա վախում ըն* (Ձ):

ԸՌԱՆՄԱՆՐ/ՌԱՆՄԱՆՐ - *ած.* Գաղտնիք իմացող: *Ըռանմանր մարթին լանզուն էրկան կինի* (Ձ):

ԸՌԱՆՄ-ԸՌԱՆՄ/ՌԱՆՄ-ՌԱՆՄ *(արաբ. rami (ավազով հմայություն), պրս. ram (գռեհիկ ժողովուրդ), թրք. remil (գուշակություն)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըռանմ-ըռանմ(ը) ածէլ - *տե՛ս* Ղըժի տալ:

- Ըռանմ-ըռանմ(ը) ըղնէլ/կ'անլ - Մի բան շատ ցանկանալով, բայց չկարողանալով ձեռք բերել՝ իրագործել՝ տանջվել, մտատանջվել: *Հինչ ա էտ ըխճըկանը տըԷսալ ա, էն օրվանից էն ա ըռանմ-ըռանմ կ'անլիս* (Ձ):

ԸՌԱՄԿԱ/ՌԱՄԿԱ *(ռուս. рамка, լեհ. rama, գերմ. Rahmen)* - *գ.* Մետաղյա՝ փայտյա եւն շրջանակ՝ մեջը որեւէ բան հագցնելու՝ ամրացնելու եւն համար: *Մին դաշանգ' ըռամկա յա շինում, հօրը նըկարը տինում մաչին, պատան կախ տամ* (Ձ):

- Ըռամկան տուս կ'անլ - *տե՛ս* Չափը ընցընել:

- Ըռամկում պահէլ - Հսկել, զսպել, չթողնել, որ չափն անցնի: *Էտ կընէգ'ը հըրթնէրէն ըռամկում ա պահում* (Բ):

ԸՌԱՄՈՒՋ/ՌԱՄՈՒՋ *(թրք. remiz (նշան, խորհրդանիշ)* - *գ.* Դեմքի արտահայտությունը՝ գույնը: *Ըտըրա ըռանմուզը հու տըԷսնում ա, իրըՂք օր հացա կընտրում ա* (Ձ):

ԸՌԱՅ/ՌԱՅ *(արաբ. rayat (ժողովուրդ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըռայ կ'անլ - Համախմբվել, միասնական դառնալ: *Թա խըՂլք օնիք, ռայ յէ՛կէք, թա չէ նէռը վէր ծընվալ ա, ըստըրանա լ'ավ վէտ չի կ'ամ...* (ՋՏ, Ա, 58):

ԸՌԱՅԿՕՄ/ՌԱՅԿՕՄ *(ռուս. райком)* - *հպվ. գ.* 1. Խորհրդային կարգերի օրոք շրջանային կուսակցության կոմիտե: *Մին օր էլ ըտըրան ըռայկոման ծէն ըն տամ* (Ձ): 2. Նույն կոմիտեի քարտուղարը: *Հըդրանթա ըռայկոմը կամ ա Տօղ, ժողով անում, էտ մարթին մէդալ տամ* (Ձ):

ԸՌԱՅՍԱՎԷՏ/ՌԱՅՍԱՎԷՏ *(ռուս. райсовет)* - *հպվ.* 1. Խորհրդային կարգերի օրոք շրջանային՝ ավանային սովետ: *Ըռայսավէտին շէնք'ը քանանալ ըն* (Բ): 2. Նույն սովետի նախագահը: *Ըռայ-*

սավէտը փոխում ըն, մին ջանիլ տըղա տինում տըէղը (Ձ):

ԸՌԱՅՕՆ/ՌԱՅՕՆ *(ռուս. район, ֆր. rayon)* - *գ.* Վարչատարածքային ստորաբաժանում՝ շրջան: *Հինչքան էլ մըր ռայօնէն անըմը փոխում ըն, էլիա անիլ մարթիքը ճըրըպէրթա յըն խօսում* (ԼՂԲՔ, 28):

ԸՌԱՆԱՀԱՎ/ՌԱՆԱՀԱՎ - *գ.* Մի տեսակ կաքավ, որ տարածված էր Առանի դաշտում: *Ըռանահավ չի մընաց, լօխ կուտուրը՝ցէն* (Ձ):

ԸՌԸՆԳ/ՌԸՆԳ *(պրս. rang, թրք. renk)* - *գ.* 1. Երանգ, գույն: *Էտ շօրին ըռանգը կընգանը սըրտավը չինում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԿԸՐԱՍԿԱ: *...Մընացած փուլըն էլ տաս ա, ռանգ ինք օնէս, տընէս* (ՀԺՀ, V, 259): 3. *փխբ.* Տարատեսակ, կարգ: *Մրհէնգ Մելիք Շահնազարը սահանց անա հըրցընում ա, թա հի՞նչ ռանգի, հինչ փօրմի պատիժ տա դէրվիշին* (ՀԺՀ, V, 603): 4. *տե՛ս* ՁԱՎԱՐԿԱ(2): *Ըռանգին կըլխավը վէր ճուր ընը՝ցէր, չայը կընհամէ* (Բ):

- Ըռանգ անել - *տե՛ս* Ըռանգ տալ:

- Ըռանգան ընդնել - 1. Գունաթափվել, խամրել: *Շօրը ըռանգ՝ան ընգալ ա* (Բ): 2. *տե՛ս* Ըռանգը մըռալու ըռանգ տը՝ռնալ:

- Ըռանգը մըռալու ըռանգ տը՝ռնալ/շինիլ - Խիստ գունատվել՝ դժգունել: *Էտ վէր տը՝սնում ա, վախան նըհը՝տ ըռանգը մըռալու ըռանգ ա տը՝ռնում:*

- Ըռանգը յըրան - *տե՛ս* Ըռանգը տը՝ղը:

- Ըռանգը վը՝ղ/պատէն ծէփը տը՝ռնալ/շինիլ - *տե՛ս* Ըռանգը մըռալու ըռանգ տը՝ռնալ:

- Ըռանգը տը՝ղը - 1. Նախկին՝ բնական գույնը պահպանած, չխամրած: *Հէնգ տարէ յա՝ կը՝նում ա էտ դարյան, ամմա ըռանգը էն ա հանգ տը՝ղը:* 2. *տե՛ս* Ըռանգ՝ըռուշ(տ)ը տը՝ղը:

- Ըռանգը տը՝ղը կանգ - 1. Նախկին գույնը վերականգնվել: *Գանքան քըցըխճիրանվ լըվացավ, ըռանգը տը՝ղը յը՝կավ* (Բ): 2. *տե՛ս* Ըռանգ՝ըռուշ(տ)ը տը՝ղը կանգ:

- Ըռանգը տանուս տալ/տանուս քըցիլ - Թրջվելուց գույնը՝ ներկը տարածվել: *Շալվարը լըվացավ, ըռանգը տանուս տըվավ* (Բ):

- Ըռանգը փախչիլ/փոխէլ/քըցիլ/քանիլ - *տե՛ս* Ըռանգ՝ան ընդնել:

- Ըռանգը փըխըփոխ անել - Խիստ վախենալ՝ հուզվել: *...Մին դուլլուղչի էտ լօխ տէսնում ա, ռանգը փըխըփոխ անում* (ՀԱԲ, 15, 154):

- Ըռանգ նըհաշ տալ - 1. Վախեցնել, սպառնալ: *Թանգգան նախագան ընտրանց ըռանգ ա նըհաշ տամ, զինքընէն հըվաքում ըն* (Ձ): 2. Ընդդիմանալ, համառել: *Էտ տըղան ընտրանց ըռանգ ա նըհաշ տամ, կարում չըն կօխկէն քըցին* (Ձ):

- Ըռանգ տալ - *տե՛ս* Կըրասկա տալ: *...Քինամ ա ծու առնըմ, պիրըմ իփըմ, ռանգ տամ, տանըմ Գանջան ծախըմ* (ԼՂԲ, 387):

ԸՌԸՆԳ-ԸՌԸՆԳ/ՌԸՆԳ-ՌԸՆԳ *(թրք. rengāreng* - *ած.* Բազմագույն, երփներանգ, խայտաբղետ: *Պըլը-Պուղին տըսնաս ա՝ մին խօխու վընէրէն տըրխընէրէն խէ ղանգանգ տըրխընտանէր կա, էն էլ պըրթի ռանգ-ռանգ թիլա կ՝ըրծած* (ԼՂԲ, 396):

- Ըռանգ-ըռանգ ինիլ/փըխըփոխ անել/փոխ տալ - *տե՛ս* Ըռանգը փըխըփոխ անել:

ԸՌԸՆԳ-ԸՌԷՎՈՒՇ/ՌԸՆԳ-ՌԷՎՈՒՇ - *տե՛ս* ԸՌԸՆԳԸՌՈՒՇ(Տ):

ԸՌԸՆԳԸՌՈՒՇ(Տ)/ՌԸՆԳԸՌՈՒՇ(Տ) *(պրս. rang+rašt (փխրուն), արաբ. rošd (աճում), թրք. rüšt (հասուն, չափահաս)* - *գ.* Դեմքի գույնը, արտաքին տեսքը՝ կերպարանքը: *Ըտըրա ըռանգ՝ըռուշտըն էլ էնքան կ՝էշ ա հինում, վէր վէշ մինը իրը՝սէն յէշում չի* (Ձ):

- Ըռանգ՝ըռուշ(տ)ը տը՝ղը - Գեղեցիկ արտաքինով, սիրունատես: *Թաքավը՝ռէն տըղան սաղ յէրգ՝իրը շօռ ա կ՝ամ, մին ըռանգ՝ըռուշը տը՝ղը ախճիգ՝ չի ճարում* (Ձ):

- Ըռանգ՝ըռուշ(տ)ը տը՝ղը կանգ - Զվարճանալ, կազդուրվել, աշխուժանալ: *...Էլիա աշխարքըս հուրանը տէռավ, ռանգ՝ըռուշը տը՝ղը յէկավ...* (ԶՏ, Ա, 14):

- Ըռանգ՝ըռուշ(տ)ը փոխէլ - *տե՛ս* Ըռանգ՝ը մըռալու ըռանգ տը՝ռնալ: *...Վէրչը կ՝ամ ըն էտ պատին տակէն տըրան քըթանում, տէսնում վը՝նանը փըշըրած, ռանգ՝ըռուշը փոխած...* (ՀԺՀ, V, 403):

ԸՌԸՆԳ՝ԸՌՈՒՇ(Տ)ԱՎ/ՌԸՆԳ՝ԸՌՈՒՇ(Տ)ԱՎ - *ած. տե՛ս* Ըռանգ՝ըռուշ(տ)ը տը՝ղը:

ԸՌԸՆԴԱՆ/ՌԸՆԴԱՆ *(պրս. rande, թրք. rende)* - *գ.* Հյուսնի՝ պողպատե լեզվակով հղկող գործիք, ռանդա: *Դանլգ՝անը վէր ռանդան չի պինըցըրավ, էլ հինչ ո՞ւստա յա՞* (Բ):

- Ըռանդան տալ - *տե՛ս* ԸՌԸՆԴԻԼ:

- Ըռընդանվ ընցըցընէն - *տե՛ս* ԸՌԸՆԴԻԼ:

ԸՌԸՆԴԻԼ - *տե՛ս* ԸՌԸՆԴԻԼ:

ԸՌԱՆՇՊԱՐ/ՌԱՆՇՊԱՐ/ԸՌԱՆՉՊԱՐ/ՌԱՆՉՊԱՐ *(պրս. rangbar, թրք. renčper)* - *տե՛ս* ԱՔԻՆՉԻ: *Էտ մարթը ռանշպար ար, քըշէրավ քինում ար ընտատը՝ղը, քըշէրը կ՝ամ* (Ձ):

ԸՌԱՆՇՊԱՐՕԹՈՒՆ/ՌԱՆՇՊԱՐՕԹՈՒՆ/ԸՌԱՆՉՊԱՐՕԹՈՒՆ/ՌԱՆՉՊԱՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱՔԻՆՉՕԹՈՒՆ:

ԸՌԱՆՉՊԱՐ - *տե՛ս* ԸՌԱՆՇՊԱՐ:

ԸՌԱՆՉՊԱՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՌԱՆՇՊԱՐՕԹՈՒՆ:

ԸՌԱՇԻԴ/ՌԱՇԻԴ *(արաբ. rāšid (ուղղափառ, մակդիր առաջին չորս խալիֆների)* - *գ.* Աշխատասեր, եռանդագին աշխատող, գործունյա: *Մխճի, յէկէք, խընճըլօգանց ախճիկընը օգինք, ասըմ ըն՝ շատ ռաշիդ ախճիկ ա* (ԶՏ, Ա, 63):

ԸՌԱՇՊԻԼ/ՌԱՇՊԻԼ *(ռուս. рашпиль, իտ. raspa)* - *գ.* Հյուսնի կամ կոշկակարի՝ ատամնավոր հղկելու գործիք: *Դանլգ՝անը ըռաշպիլանվը կացնէն կօթը դանզընում ա* (Բ):

ԸՌԱՇՕՏ - *տե՛ս* ԸՐԱՇՕՏ:

ԸՌԱՍԽՕՂ - *տե՛ս* ԸՐԱՍԽՕՂ:

ԸՌԱՍԿԸԼԱԴՈՒՇԿԱ/ՌԱՍԿԸԼԱԴՈՒՇԿԱ *(ռուս. раскладушка)* - *գ.* Ծալովի մահճակալ: *Տանը տը՝ղ չի կա, թա կընրավաթ տինին, ըռասկըլադուշկու յընրա յընը քօն հինում* (Բ):

ԸՌԱՍՊԱԼԿՕՄ/ՌԱՍՊԱԼԿՕՄ *(ռուս. райисполком)* - *հպվ. գ.* 1. Խորհրդային կարգերի օրոք շրջանային գործադիր կոմիտե: *Հարցը հընսնում ա ըռասպալկօմ* (Ձ): 2. Այդ կոմիտեի նախագահը: *Էտ ըռասպալկօմը շատ փիս մարթ ա հիլանլ* (Բ):

ԸՌԱՍՏ/ՌԱՍՏ *(պրս. rāst (հանդիպումն, պատահմունք), թրք. rast)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըռաստ հինիլ/կանգ - Հանդիպել, պատահել: *Քինամ ա, քինամ, ըռաստ կ՝ամ մին պառավ մարդու* (Ձ):

ԸՌԱՎԱԼ/ՌԱՎԱԼ *(գրբ. առաւել (ավելի, շատ, առավելությամբ)* - *գ.* 1. Վարելահողի երկու ծայրերը, որոնք մնում են առանց վարելու: *Քընօրէն յը՝ետ ըն տը՝ռնում, ըռավալ՝ումը նըստում, քընօր անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Վերջ, ծայր, ավարտ: *Մինչը՝էվ կօրծէն ըռավալ՝ը հանլան շատ կա* (Բ): 3. *տե՛ս* ՀՕՐՕՎԷԼ:

- Ըռավալ անել - Վարի ժամանակ վարելահողի ծայրերը խոպան թողնել: *Տըրախտըրը էտ տափը մին օրումը վարում ա, ղըրղընէքընը էլ ըռավալ անում* (Ձ):

- Ըռավալը հընսնել - 1. Գործը վերջնակետին հասնել՝ ավարտվել: *Անջախանջախ կօրծէն ըռավալ՝ը հընսավ* (Բ): 2. Վերջը գալ, մեռնել: *Հընմբանցանն ըռավալ՝ընը էլ հընսավ* (Բ):

ԸՌԱՎԷՏ/ԸՌԱՎՕՏ *(գրբ. առաւօտ)* - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԱՆԱ:

ԸՌԱՎՕՏ - *տե՛ս* ԸՌԱՎԷՏ:

ԸՌԷ/ՌԷ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըռէ կ'ալ - *տե՛ս* Հըղէ կ'ալ:

- Ըռէ պիրիլ - *տե՛ս* Հըղէ պիրիլ:

ԸՌԷԳ'ԱՆ/ՌԷԳ'ԱՆ - *մ.* Առանց վճարի, ձրի: *Ամմէն հինչ էն ա ըռէգ'ան վէր ածած, հիշկան օգում ըս, կարիս տանիս* (Ձ):

ԸՌԷԺԻՄ/ՌԷԺԻՄ *(ռուս. режим, ֆր. régime, լատ. regimen)* - *գ.* Որեւէ բանի համար սահմանված կարգ: *Էտ մարթը ըռէժիմավ հաց ա օտում, ըռէժիմավ կօրծ անում, ըռէժիմավ քօն ինում* (Բ):

ԸՌԷԼՍ/ՌԷԼՍ *(ռուս. рельс, անգլ. rails, լատ. regula)* - *գ.* Երթուղային գիծ՝ ռելս: *Էտ ռէլսէրը հըսնըմ ա մինչըᵊվ Ըստեփանակ'ըᵊրտա տակը* (Բ):

ԸՌԷԽ - *տե՛ս* ԸՌԸᵊԽ:

ԸՌԷԿՕՐԴ/ՌԷԿՕՐԴ *(ռուս. рекорд, անգլ. record)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըռէկօրդ թըխէլ - Նվաճված հաջողությամբ՝ բարձր ցուցանիշով մյուսներին գերազանցել: *Սօնան պառավ հա'լա'վ կուլիսզումը ռէկօրդ ա թըխէս* (ՀԲ, 337):

ԸՌԷՀԱՆ/ՌԷՀԱՆ *(գրբ. ռահան)* - *գ.* Շրթնածաղիկների ընտանիքին պատկանող հոտավետ բանջարաբույս: *Առանց ռէհան կարէլ չըս ա'զա'լու-մա'զա'լու սալաթ շինիս* (Բ):

ԸՌԷՄՕՆՏ/ՌԷՄՕՆՏ *(ռուս. ремонт, ֆր. remonte)* - *գ.* Նորոգում, վերանորոգում: *Տանը ըռէմօնտը սըկսում ա* (Բ):

- Ըռէմօնտ անէլ - *նբ.* Նորոգել, վերանորոգել: *Վընընըմանէրը ռէմօնտ ա ըրալ* (Բ):

ԸՌԷՅԿԱ/ՌԷՅԿԱ *(ռուս. рейка)* - *գ.* Տախտակի նեղ ու բարակ շէրտ: *Մըղակը կապում ա, մին ռէյկա էլ թըխում, վէր պէնվա վէչ* (Ձ):

ԸՌԷՆ/ՌԷՆ - *տե՛ս* ՎԱՀԸՐ:

ԸՌԷՆԳԷՆ/ՌԷՆԳԷՆ *(ռուս. рентген, գերմ. Röntgen)* - *գ.* Ռենտգենային ճառագայթներով լուսավորելու սարք, որ գործածում են բժշկության մեջ: *Առաչ հու վա՞ գ'իդա'ցա'լ՝ ռէնգէնը հինչ ա* (Բ):

- Ըռէնգէն ըղնէլ/քըցիլ - Այդ սարքով հիվանդությունը ախտորոշել: *Ըռէնգէն ա ըղնում, տըᵊսնում փածըᵊղնը օռած* (Բ):

ԸՌԷՍՏԱՐԱՆ/ՌԷՍՏԱՐԱՆ *(ռուս. ресторан, ֆր. restaurant, լատ. restaurare)* - *գ.* Բարձր կարգի ճաշարան, ռեստորան: *Ըստի վէր ք'ինի, շինէրքըմը էլ ըն ռէստարանէ պինա'ն* (Բ):

ԸՌԷՎԻՋԱ'/ՌԷՎԻՋԱ' *(ռուս. ревизия, ֆր. revision, լատ. revisio)* - *գ.* Ստուգում, վերստուգում: *Ըռէվիզա'ն վէր ինի վէչ, լօխ հօք'ի՞ումա'թին կըխա'փին* (Ձ):

- Ըռէվիզա' անէլ - Ստուգել, վերստուգել: *Ըռէվիզա' յըն անում մաղազինը, տըᵊսնում ապըրանքը պակաս* (Ձ):

ԸՌԷՎԻՋՕՐ/ՌԷՎԻՋՕՐ *(ռուս. ревизор, ֆր. reviseur, լատ. revisere)* - *գ.* Ստուգում՝ վերստուգում կատարող անձ: *Պիրո՞ւմ ա ըռէվիզօրին ըռուշվաթ տամ, վէր փօչէրը պէց չի անէ* (Ձ):

ԸՌԷՎՈՒԾ/ՌԷՎՈՒԾ - *տե՛ս* ԸՌԱ'ՆԳԸՌՈՒԾ(Տ):

ԸՌԸԲԱ'ԹԻՆ - *տե՛ս* ԸՌԸՂԲԱ'ԹԻՆ:

ԸՌԸԳԱԹԿԱ/ՌԸԳԱԹԿԱ/ԸՌԱԳԱԹԿԱ/ՌԱԳԱԹԿԱ *(ռուս. рогатка)* - *գ.* Փոքրիկ քար արձակելու հարմարանք, պարսատիկ: *Մէհէտ մին տըղա պիցըրացալ ա էտ պըռըշնին, վէր ռագաթկու հաչա կըտըրէ, վէր ա ընգալ, մըᵊռալ* (ԱԱ, 48):

- Ըռըգաթկու քար էլ չի տըᵊռնալ - Շատ փոքր՝ նիհար է: *Օսէփը ծըծըդէս ա, թա.- Մ' կըծ'ա'հա'ր, էտ հինչ կ'առ ա՞, էտ ըռըգաթկու քար էլ չի տըᵊռնալ* (Ձ):

ԸՌԸԴԻՍԿԱ/ՌԸԴԻՍԿԱ - *գ.* Ամսաբողկ: *Խըᵊղճը ըռըդիսկա յա ծախում, յօլլա ք'ինինում* (Բ):

ԸՌԸᵊԽ/ՌԸᵊԽ/ԸՌԷԽ/ՌԷԽ *(գրբ. երախ)* - *գ.* 1. Կենդանիների բերան, երախ: *Ասլանը ըռըᵊխը պէնում ա, թա ըտըրա կօլ տա* (Ձ): 2. *անրգ.* Մարդու բերան: *Ըռըᵊխը մըᵊծ ախճիգ' ա* (Բ): 3. Կտրող գործիքի սայր՝ շեղբ: *Տինակէն ռըᵊխը քուռացալ ա* (Բ): 4. *տե՛ս* ԸՌԸԽԿԱԼԻ: 5. Ամանի՝ անոթի վերին մասը՝ ելքը: *Էտ ղըզղանէն տակը լէն ա ինում, ըռըᵊխը՝ նըᵊղ* (Ձ): 6. Սկիզբ, մուտք, ելք եւն: *Ծըմակէն ըռխումը մին ըլբաստըրակ ա ջիհա՞ում* (Ձ):

- Ըռըᵊխ բըհամ անէլ - *տե՛ս* Յըխբըոզազ անէլ (1):

- Ըռըᵊխը բիդի յէրգ'ինքը - Գինը շատ բարձր: *Բըզարէն ապըրանքը ըռըᵊխը բիդի յէրգ'ինքըն ա, ինք' օնօղ չի կա* (Բ):

- Ըռըᵊխը ըղնէլ - 1. Մեկի խոսակցության՝ բամբասանքի առարկան դառնալ: *Էտ պէնը ըղնում ա շինա'ցուց ըռըᵊխը, լօխ ըտըրանա յըն խօսում* (Ձ): 2. Պատահել, հանդիպել: *Ըտի էտ տըղան ըղնում ա կըրակէն ըռըᵊխը* (Ձ):

- Ըռըᵊխը թա'մա՞ւզ պահէլ/պէնալ - *տե՛ս* Պէրանը թա'մա՞ւզ պահէլ:

- Ըռըᵊխը՝ լակ-լակ, կըլօխը՝ թակթակ - Ասում են դատարկախոս մարդկանց մասին. դատարկախոսը միշտ ծեծ կուտի:

- Ըռըᵊխը՝ լէն/զըᵊռ, փօխկը՝ ճօթըռած - Մեծախոս աղքատ: *Ամմէն տըᵊղ էլ ըռըᵊխը՝ լեն, փօխկը՝ ճօթըռած մարթիք' կան* (Ձ):

- Ըռըᵊխը ծակ - *տե՛ս* Ըռըᵊխը չանթա (Ձ):

- Ըռըᵊխը ծէփէլ - *տե՛ս* Պէրանը կապէլ:

- Ըռըᵊխը ծըռէլ - *տե՛ս* Պէրան ծըռէլ:

- Ըռըᵊխը կախ անէլ/տալ - Ոչինչ չանել: *Հինչ ը՞ս ըռըᵊխըտ կախ տուվալ, հու վա՞ պըրտական անէ՝ տու օտիս* (Ձ):

- Ըռըᵊխը կապ - *տե՛ս* Պէրանը կապ:

- Ըռըᵊխը կապէլ/կուպ(ըր) անէլ - *տե՛ս* Պէրանը կապէլ:

- Ըռըᵊխը կապիս՝ վըᵊռավը կըխօսէ - *տե՛ս* Պէրանը կապիս՝ վըᵊռավը կըխօսէ:

- Ըռըᵊխը կըրակ ըղնէլ - *տե՛ս* Պէրանը կըրակ ըղնէլ:

- Ըռըᵊխը հավաք պահէլ - *տե՛ս* Պէրանը հավաք պահէլ:

- Ըռըᵊխը հըղաղէլ/հը(ղ)ըղօրէլ - *տե՛ս* Պէրանը հըղաղէլ:

- Ըռըᵊխը հըվաքէլ - Դեմն առնել, պահանջները բավարարել: *Էտ ղօնաղը շատ օտօղ ա ինում, տընատարը կարում չի՝ ըռըᵊխը հըվաքէ* (Ձ):

- Ըռըᵊխը հինչ ա՞ - Այլընտրանք չունի, ստիպված է: *Կընէգ'ը ասմա.- Քու ըռըᵊխըտ հինչ ա՞, ասում ըմ, բիդի անիս* (Ձ):

- Ըռըᵊխը հօփ օնէլ - *տե՛ս* Պէրանը կապէլ:

- Ըռըᵊխը ճըղած/ճօթըռած - *տե՛ս* Պէրանը ճըղած:

- Ըռըᵊխը ճըղէլ/ճօթըռէլ - *տե՛ս* Պէրանը ճըղէլ:

- Ըռըᵊխը յըᵊղէլ/յըղօտէլ - *տե՛ս* Պէրանը յըᵊղէլ:

- Ըռըᵊխը յըղօտվէլ - *տե՛ս* Պէրանը յըղօտվէլ:

- Ըռըᵊխը շաղ տալ - *տե՛ս* Պէրանը շաղ տալ:

- Ըռըᵊխը շօռ ածէլ - *տե՛ս* Պէրանը շօռ ածէլ:

- Ըռըᵊխը չանթա - 1. Մեծ բերան ունեցող: *Ըռըᵊխը չանթա մարթ ա* (Ձ): 2. Շատակեր, անկշտում: *Ըտըրան էլ ըռըᵊխը չանթա էրկու խօխա յա ինում* (Ձ):

- Ըռըᵊխը պաժառ ըղնէլ - *տե՛ս* Պէրանը կըրակ ըղնէլ:

- Ըռըᵊխը պէն քըցիլ - *տե՛ս* Պէրանը պէն քըցիլ:

- Ըռըᵊխը պէց - *տե՛ս* Պէրանը պէց:

- Ըռըᵊխը պէց անէլ - *տե՛ս* Պէրանը պէց անէլ:

- Ըռըᵊխը պէց թօղնէլ - *տե՛ս* Պէրանը պէց թօղնէլ:

- Ըռըᵊխը պէց մընալ/ինիլ - *տե՛ս* Պէրանը պէց մընալ:

- Ըռըᵊխ ըռխու տալ/տինիլ - *տե՛ս* Քըᵊթ քըթու տալ:

- Ըռըᵊխըս կըլօխըս ա՞ թակալ - Ինչո՞ւ պետք է անգաղտնապահության կամ որկրամոլության պատճառով նախատվեմ: *Ըռըᵊխըս կըլօխըս ա՞ թակալ, խէ բի՞դի ասիմ* (Ձ):

- Ըռը՝խը վը՝սկըռ կօխէլ/քըցիլ - *տե՛ս* Պէրանը վը՝սկըռ կօխէլ:

- Ըռը՝խը վը՝տէլ - *տե՛ս* Պէրանը վը՝տէլ:

- Ըռը՝խը տալ - 1. Բտել, սնել: *Կօրման ըռը՝խըն ա տամ, էտ խօգ՛էրը ք՛ուքանում ըն* (Բ): 2. Հանձնել, մատնել: *Հըրըվանէն միլիցին ըռը՝խը տըվավ* (Ձ): 3. Որեւէ բանով կտրտել՝ տրորել՝ հնձել եւն: *Մահմադը ճըղացէն քարը շաշկէն ռէխըն ա տամ, քարէրը փըշրում* (ՀԱԲ, 15, 16):

- Ըռը՝խըտ կըցա՞վէ - *տե՛ս* Պէրանըտ կըցա՞վէ:

- Ըռը՝խը ցա՛ք՛իլ/ցա՛ք՛ կօխէլ/ցը՝խէլ - *տե՛ս* Պէրանը ցա՛ք՛իլ: *Յէս կըրթէցած չըմ, վէր խօսած վախտը հանց լ՛ուզվաթակ անիմ, լօխճու ռէխ ցա՛քիմ, վէր մընան ցըմաքված...* (ՋՏ, Բ, 117):

- Ըռը՝խը ցըրը՝վ տալ - *տե՛ս* Պէրանը ցըրը՝վ տալ:

- Ըռը՝խը ո՛ւրա՛ն պահէլ - *տե՛ս* Պէրանը ո՛ւրա՛ն պահէլ:

- Ըռը՝խը փըրփըրէլ - *տե՛ս* Պէրանը փըրփըրէլ:

- Ըռը՝խ տալ - *տե՛ս* Պէրան տալ:

- Ըռը՝խան բօշ/գիդի/թո՛ւլ/խը՝ղճ - *տե՛ս* Պիրանան բօշ:

- Ըռը՝խան զը՝ռ կօրծ փըռնէլ - Ձգտել անել անկարելին: *Ըռը՝խան զը՝ռ կօրծ փըռնօղը կըտա՛ւժվի* (Բ):

- Ըռը՝խան կէնալ - Սազել: *Շօ՛ղը կ՛ը՝նըմ ա, ըռը՝խան ա կէնում* (Բ):

- Ըռը՝խան յավա - *տե՛ս* Պիրանան յավա:

- Ըռը՝խան շընավը՝տ կ՛ա՛լ/շընըթուլա վէտ տը՝ռնալ - *տե՛ս* Պիրանան շընավը՝տ կ՛ա՛լ:

- Ըռը՝խան չօ՛ր/պէնդ - *տե՛ս* Պիրանան չօ՛ր:

- Ըռը՝խան տա՛ւս կ՛ա՛լ/տա՛ւս քըցիլ - *տե՛ս* Պիրանան տա՛ւս կ՛ա՛լ:

- Ըռը՝խան տա՛ւս կ՛ա՛լ, ծօցը ըղնէլ - *տե՛ս* Պիրանան տա՛ւս կ՛ա՛լ, ծօցը ըղնէլ:

- Ըռը՝խան քըրէհ օգ՛իլ - *տե՛ս* Պիրանան քըրէհ օգ՛իլ:

- Ըռը՝խավը կ՛ա՛լ - *տե՛ս* Վը՝ռավը կ՛ա՛լ: *... Ծը՝տը ասմա.- Վէր ըռը՝խավըտ կ՛ամ չի փըսակվիս, հօր ը՞ս ռազի կացալ* (ԱԱռ, 70):

- Ըռը՝խավը յը՝տ ասէլ - *տե՛ս* Պիրանավը յը՝տ ասէլ:

- Ըռը՝խէն զօռ տալ - *տե՛ս* Պիրանէն զօռ տալ:

- Ըռը՝խէն թէթ ասէլ - Խիստ հանդիմանել, սաստել, լռեցնել: *...Մըհէնգ հինչ ա ռըխիտ թէթ ըն ասալ, կըռքընէտ էլ ք՛արփաթունավ հանալ, կատունէն էլ ըն յըրատ ասլան կըտրալ* (ՋՏ, Բ, 130):

- Ըռը՝խէն ծուլուլը ք՛ինիլ - *տե՛ս* Պիրանէն ծուլուլը ք՛ինիլ:

- Ըռը՝խէն կապը կըտըրէլ - *տե՛ս* Պիրանէն կապը կըտըրէլ:

- Ըռը՝խէն համը գ՛իդա՛լ - *տե՛ս* Պիրանէն համը գ՛իդա՛լ:

- Ըռը՝խէն համը կուրցընէլ - *տե՛ս* Պիրանէն համը կուրցընէլ:

- Ըռը՝խէն հօփ տալ - *տե՛ս* Պիրանէն հօփ տալ:

- Ըռը՝խէն ղափաղ շինիլ - *տե՛ս* Պիրանէն ղափաղ չինիլ:

- Ըռը՝խէն ճիրէրը ք՛ինիլ - *տե՛ս* Պիրանէն ճիրէրը ք՛ինիլ:

- Ըռը՝խէն ճո՛ւրը վը՝ննը կէնալ - *տե՛ս* Պիրանէն ճո՛ւրը վը՝ննը կէնալ:

- Ըռը՝խէն մըդդարը գ՛իդա՛լ - *տե՛ս* Պիրանէն մըդդարը գ՛իդա՛լ:

- Ըռը՝խէն մըհալ տինիլ/քըցիլ - Ասաին ուշադրություն դարձնել՝ հաշվի առնել: *Խը՝ղճ ախճիգ՛ը օգ՛ում չի ք՛ինի, ամմա դէ էն վախտէրքը ըխճըկանը ըռը՝խէն հու վա՞ մըհալ քըցա՛լ, հօր խօսկը զակօն ա իլա՛լ* (ԱԱ, 68):

- Ըռը՝խէն մին ընգ՛ի՛ունա՛վը/ղըրաղավը - *տե՛ս* Պիրանէն մին ընգ՛ի՛ունա՛վը:

- Ըռը՝խէն յէշիլ - *տե՛ս* Պիրանէն յէշիլ:

- Ըռը՝խէն յը՝խտէրը/քաքէրը վէր ածէլ/ցըրը՝վ տալ - *տե՛ս* Պիրանէն յը՝խտէրը վէր ածէլ:

- Ըռը՝խէն չափար տինիլ - *տե՛ս* Պիրանէն չափար տինիլ:

- Ըռը՝խէն ջըլա՛վ չինիլ - *տե՛ս* Պիրանէն ջըլա՛վ չինիլ:

- Ըռը՝խէն ջըլա՛վ/տօռնը տինիլ - *տե՛ս* Պիրանէն ջըլա՛վ տինիլ:

- Ըռը՝խէն տալ - *տե՛ս* Պէրանը շաղ տալ:

ԸՌԸ՝Խ-ՄԸՌԸ՝Խ - *տե՛ս* ԸՌԸԽԸՄԸՌԸ՝Խ:

ԸՌԸԺԻ/ՌԸԺԻ - *տե՛ս* ՇԷԳ՛:

ԸՌԸԽԱԼԻ/ՌԸԽԱԼԻ - *մ.* Լի բերանով, ամբողջ ուժով, ինչքան որ կարող է: *Էշը ըտըրան վէր տը՝սնում ա, ըռը՝խալի զըռռամ ա* (Ձ):

ԸՌԸԽԱԿ՛Ո՛ՒԼ/ՌԸԽԱԿ՛Ո՛ՒԼ - *գ.* Երախակալ, դնչակալ: *Ըռը՝խակ՛ո՛ւլը քըցո՛ւմ ա շանը ըռը՝խը, կապան փըռնում, ք՛ինամ* (Ձ):

ԸՌԸԽԱՀՆՉ/ՌԸԽԱՀՆՉ/ԸՌԸԽԸԼԱՀՆՉ/ՌԸԽԸԼԱՀՆՉ/ԼԸԽԸՌԱՀՆՉ - *գ.* Վայրահաչելը, վայրահաչություն: *Ըռը՝խահա՛ՆՉը էտ շէնան անպակաս ար* (Ձ):

- Ըռը՝խահա՛ՆՉ տալ - Վայրահաչել, դատարկախոսել, չարախոսել: *Տըղամարթը վէր ըռը՝խահա՛ՆՉ տըվավ, տըղամարթ չի* (Ձ):

ԸՌԸԽԱՄԱՉ/ՌԸԽԱՄԱՉ - *գ.* Երախի՝ բերանի ներսի կողմը: *Ըռը՝խամաչը օռալ ա, կարում չի, թա հաց օտէ* (Բ):

- Ըռը՝խըմաչին թըխէլ/տալ/տըրըքցընէլ - Ուժեղ հարվածել: *Տըղան ըտըրա ըռը՝խըմաչին թըխում ա, ըսպանում* (Ձ):

ԸՌԸԽԱՍՕՐ/ՌԸԽԱՍՕՐ - *ած.* 1. Սուր շեղբ՝ սայր ունեցող, հատու: *Ըռը՝խասօր տէնակ ա* (Բ): 2. Սուր լեզու ունեցող, լեզվանի: *Ըռը՝խասօր կընէգ՛ ա* (Բ):

ԸՌԸԽԱՎԷՐ/ՌԸԽԱՎԷՐ/ԸՌԸԽԷՎԱ՛Ր/ՌԸԽԷՎԱ՛Ր - *ած.* Ագահ, անկուշտ: *Մին ըռը՝խավէր կընէգ՛ ա ինա՛ւմ, տանը հինչը ինա՛ւմ ա, օտում ա, խօխէնք՛ը թօղում տա՛ւզնը* (Ձ):

ԸՌԸԽԱՏԷԼ/ՌԸԽԱՏԷԼ - *նբ.* Գործիքի՝ ամանի բերանը կոտրել: *Յակատը թըխում ա քարէն, ըռը՝խատում* (Բ):

ԸՌԸԽԷԼ/ՌԸԽԷԼ - *նբ.* Բերանով բռնել, լիաբերան կծել: *...Շընէրը ք՛ուչէքը չափում ըն, հա՛ւր տօն ասիս՝մընընըմ ըն ու մին պէն ռըխած տա՛ւս կ՛ամ...* (ՋՏ, Ա, 75):

ԸՌԸԽԷՎԱ՛Ր - *տե՛ս* ԸՌԸԽԱՎԷՐ:

ԸՌԸԽԸԼԱՀՆՉ - *տե՛ս* ԸՌԸԽԱՀՆՉ:

ԸՌԸԽԸՀԱՐՈՒՍ/ՌԸԽԸՀԱՐՈՒՍ - 1. *տե՛ս* ԸՌԸԽԱՎԷՐ: 2. *ած.* Շատախոս, շաղակրատ: *Կընէգ՛ը լ՛ավ ա կ՛էշ ինի, քանց ըռը՝խըհարուստ* (Ձ):

ԸՌԸԽԸՄԸՌԸ՝Խ/ՌԸԽԸՄԸՌԸ՝Խ/ԸՌԸ՝Խ-ՄԸՌԸ՝Խ/ՌԸ՝Խ-ՄԸՌԸ՝Խ - *գ. անրգ.* Բերանը՝ իր շրջակայքով, ամբողջ դեմքը՝ երեսը: *Խօխան բա՛ք՛մա՛ղ կէրավ, ըռը՝խըմըռը՝խը սաղ դօղից* (Բ):

- Ըռը՝խըմըռը՝խը ա՛ռնա՛ւ անէլ/հըղլըդօրէլ/ճա՛ւր անէլ - Խիստ ծեծել: *Փըռնում ըն ըտըրա ըռը՝խըմըռը՝խը ա՛ռնա՛ւ ա՛նում, ըտը՝ղ վէր քըցա՛ւմ* (Ձ):

ԸՌԸԽԸՌԸ՝Խ/ՌԸԽԸՌԸ՝Խ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըռը՝խըռը՝խ ըղնէլ - Բերնեբերան անցնել՝ տարածվել: *Ըտըրա ասածը ըռը՝խըռը՝խ ա ըղնում, էք՛սը լօխ գ՛ուդա՛ւմ ըն* (Ձ):

ԸՌԸԽԸՎԷՐ/ՌԸԽԸՎԷՐ - *մ.* Բերանը՝ երեսը դեպի ներքեւ դարձած: *Խըմած կ՛ամ ա, ըռը՝խըվէր ըղնում թախտէն յըրա* (Ձ):

ԸՌԸԽԿԱԼԻ/ՌԸԽԿԱԼԻ - *գ.* Ամանի՝ անոթի բերանը փակելու կափարիչ՝ խցան: *Ը՛րիա ըռը՝խկալին տա՛ւս ա ունէս, թա ճա՛ւր խըմէ, էն մարդիմազարը թըխէս ա, կօլան կուտըրէս, թուղէս ծարավ* (Ձ):

ԸՌԸԽԿԱ՛ԼԻԼ/ՌԸԽԿԱ՛ԼԻԼ - *նբ.* Ամանի՝ անոթի բերանը կափարիչով՝ խցանով փակել: *Կ՛ինին ածում ա չէթվէռը, ըռը՝խկալնում, վը՝ղումը թաղում* (Ձ):

ԸՌԸՀԱԹ՛/ՌԸՀԱԹ՛ *(արաբ. rāhat, թրք. rahat)* - *ած., մ.* Հեշտ, դյուրին, հան-

գիստ: *Ճըրտարա հըդէն ըռըհաթ հըդէ յա* (Բ):

ԸՌԸՀԱԹ²/ՌԸՀԱԹ² (արաբ. *rayat*) - *գ.* Ժողովուրդ, աշխատավորություն: *...էս տըղան Շահ-Աբբասէն յըրան նամակ ա կ'իրըմ, վըէր յէս կ'ըլլական ըմ, հինչ վըէր ի-լլալ ա, ռըհաթին պատմիմ...* (ՀԺՀ, VI, 115):

ԸՌԸՀԱԹԻ/ՌԸՀԱԹԻ - *գ.* 1. Խողովակավոր անոթ՝ մի կողմը լայն, մյուսը՝ նեղ, որով նեղբերան ամանների մեջ հեղուկ են լցնում, ձագար: *Ըռըհաթին տինում ա, արաղը ածում բութուլնէն, ըշկափումը շարում* (Զ): 2. *փխբ.* Կոնծելը, կոնծում: *Մակիչը պըտահում ա Մըցակէն, թա.- Ըռըհաթիտ հունց ա՞, հալա արաղ օնի՞ս, թա պըրծալ ա՞* (Զ):

- Ըռըհաթի անէլ - Կոնծել, հարբեցողությամբ զբաղվել: *Էտ շէնին տըղըմարթիք'ը ամմէն օր հըվաքվում ըն մինին տանը, ըռըհաթի անում* (Զ):

ԸՌԸՀԷԼ/ՌԸՀԷԼ *(գրբ. ռահ (ճամփա), ռահեմ, (ճամփա գցել), պրս. rāh, reh (ճանապարհ, ուղի), թրք. rah (ճանապարհ, ուղի)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըռըհէլը քաշիլ - *տե՛ս* Ըռանդը քաշիլ: *...Վէր տէսի էտ հայասըգէրը օրիշ պէնէր էլ ըն ընէլու, ըռըհէլըս քըշէցի...* (Ջ�տ, Բ, 127):

ԸՌԸՊԲԱԹԻՆ/ԸՌԸԲԱԹԻՆ/ՌԸՊԲԱԹԻՆ/ՌԸԲԱԹԻՆ *(արաբ. rabāt (շրջապարիսպ), թրք. rabitali (կանոնավոր, կարգավորված, խոհեմ)* - *ած., մ.* Օրինավոր, ինչպես հարկն է, կարգին: *Ըռըղբաթին մարթ ա Սամսօնը* (Բ): *Ըռըղբաթին ա կօրծ անում* (Զ):

ԸՌԸՆԳԱՃՈՒՐ/ՌԸՆԳԱՃՈՒՐ - *գ.* Մեջը ներկ լցրած ջուր, որի մեջ զանազան առարկաներ դնելով՝ ներկում են: *Ծուվէնը ածում ա ըռընգ'աճուրը, ըռանգ' տամ* (Զ):

ԸՌԸՆԳԱՄԱՆ/ՌԸՆԳԱՄԱՆ - *գ.* 1. Մեջը ներկ լցրած աման: *Ըռընգ'ամանը վէր ա ըղնում, պօլը լըպատում* (Բ): 2. *տե՛ս* ՉԱՆԻԳ':

ԸՌԸՆԳԸԷՆԷ/ՌԸՆԳԸԷՆԷ - *գ.* Խաղողի տեսակ: *Ըռընգ'ըէնէն քախծըր խաղու վա* (Բ):

ԸՌԸՆԳԸԹԱԹԱԽ/ՌԸՆԳԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Ներկով թաթախված, ներկոտված: *Մին ըռընգ'ըթաթախ շօր ա յօր ունէս, ըմընէք'ը սիրփիս* (Զ):

ԸՌԸՆԴԻԼ/ՌԸՆԴԻԼ/ԸՌԱՆԴԻԼ/ՌԱՆԴԻԼ - *նբ.* 1. Ռանդայով տաշել՝ ոդորկել՝ հարթեցնել: *Ռանդանն յօր ա ունէս, էտ սուրանը ռընդիս* (Զ): 2. *փխբ.* Կրթել, դաստիարակել, բարեկիրթ դարձնել: *Ըտի էտ կընէգ'ը էտ մարթին ըռընդում ա* (Բ): 3. *փխբ.* Ամբողջը ուտել, խժռել: *Տընատարը հինչը տինում ա ըստօլէն, ղօնաղը իլբիհանալ ռընդում ա* (Զ):

ԸՌԸՇԻԴԱՆԱԼ/ՌԸՇԻԴԱՆԱԼ - *նբ.* Աշխատասեր դառնալ, եռանդագին աշխատել: *Լօդուռ մարթ ար, փըսակվից, ըռըշիդացավ* (Բ):

ԸՌԸՇԻԴՑ(Ը)ՆԷԼ/ՌԸՇԻԴՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԸՌԸՇԻԴԱՆԱԼ-ի:

ԸՌԸՇԻԴՕԹՈՒՆ/ՌԸՇԻԴՕԹՈՒՆ - *գ.* Աշխատասիրություն, եռանդագին աշխատելը: *Ըռըշիդօթունը մարթին տանգնը թօղէլ չի* (Բ):

ԸՌԸՇԿԱԼՈՒԾ/ԸՌԸՉԱԼՈՒԾ - *տե՛ս* ԸՄԲԸԼԱԼՈՒԾ:

ԸՌԸՇԿԱՊԷ/ԸՌԸՉԿԱՊԷ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿԷՏԱՆ:

ԸՌԸՇԿԷՏԱՆ/ԸՌԸՉԿԷՏԱՆ - *գ.* Աշխատանքի ժամանակ զգեստի վրայից կապելու շոր, գոգնոց: *Կընէգ'ը ըտըրա վըէնէնէրը լըվանըմ ա, ըռըշկէտանավը սըրփըմ, յէտնան նըստըմ ըն, թա հաց օտին* (ՀԺՀ, V, 107):

ԸՌԸՇԿԸՏՐՈՒԿԷ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿԸՏՐՕԿ:

ԸՌԸՇԿԸՏՐՕԿ/ԸՌԸՉԿԸՏՐՕԿ/ԸՌԸՇԿԸՏՐՈՒԿԷ/ԸՌԸՉԿԸՏՐՈՒԿԷ - *գ.* 1. Մեկը մյուսից առաջ անցնելը, գերազանցելը: *Ըռըշկըտրօկը վէր ինի վէջ, կօրծը առաջ չի ք'ինիլ* (Զ): 2. Մանկական խաղ, երբ վազելիս յուրաքանչյուրը ձգտում է մյուսներից առաջ անցնել: *Խօխէնք'ը ըռըշկըտրօկ ըն խաղ անում* (Զ):

- Ըռըշկըտրօկ անէլ - Ուրիշներից առաջ անցնել, գերազանցել: *Կ'ինք'ին ըռըշկըտրօկ ա անում, արտը մին օրումը հընձում* (Զ):

ԸՌԸՇԿԸՏՐՕՂԱՆ/ԸՌԸՉԿԸՏՐՕՂԱՆ/ԸՌԸՇԿԸՏՐՕՎԱՆ/ԸՌԸՉԿԸՏՐՕՎԱՆ - *մ.* Առաջ ընկնելով՝ անցնելով: *Մէհէտ էլ էն մին ընգ'ունին ա մըհակավ ծըէփում, դանը ծըէրքան ինք' օնում, ըռըշկըտրօղան հըսնում տօն* (ՀԺՀ, VII, 341):

ԸՌԸՇԿԸՏՐՕՎԱՆ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿԸՏՐՕՂԱՆ:

ԸՌԸՇԿՔԱՄԱԿ/ԸՌԸՉՔԱՄԱԿ - *տե՛ս* ԸՉՎԸՇԷԽ:

ԸՌԸՇԿՔԱՇԻ/ԸՌԸՉՔԱՇԻ - *ած.* 1. Առջեւից գնացող՝ քաշող: *Ըռըշկքաշի յըէզնանը թըխէլ չը* (Զ): 2. Ղեկավար, պարագլուխ: *Ժուղուվուրթէն վէր ըռըչքաշի չինի, ծըմակումը շիլ կըղնէ* (ՆԱԲ, III, 68):

ԸՌԸՇԿՔԸՇՕԹՈՒՆ/ԸՌԸՉՔԸՇՕԹՈՒՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըռըշկքըշօթուն անէլ - Առաջնորդել, ղեկավարել, ուղղություն ցույց տալ: *Թաքավէրը մըէռնում ա, ժըղովուրթը մընամ ըն անդար, մինը ինըմ չի՝ ըռըշկքըշօթուն անէ* (Զ):

ԸՌԸՇԿՕՏԱԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԿԸՇՏՕՏԱԼ:

ԸՌԸՇՏԱ/ՌԸՇՏԱ *(պրս. erišta, թրք. erište)* - *գ.* Խմորից պատրաստած մակարոնի նման ուտելիք՝ արիշտա: *Կըռվէն վախտը ժըղովուրթը ըռըշտա շատ ըն իլալ շինիս* (Բ):

ԸՌԸՇՏՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԿԸՇՏՕՏԱԼ:

ԸՌԸՇՕԹԿԱ - *տե՛ս* ԸՐԸՇՕԹԿԱ:

ԸՌԸՉԱԼՈՒԾ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿԱԼՈՒԾ:

ԸՌԸՉԻ/ԱՌԱՉԻ *(գրբ. առաջին)* - *թ., ած.* 1. Մեկ քանակական թվականի դասականը: *Խօխան ըռըչի դասարանըմըն ա սըվըրէս* (Բ): 2. Ըստ կարգի՝ բոլորին նախորդողը, սկզբինը: *Ըռըչի մարթը շիլ ա ըղնում* (Զ): 3. Ըստ ժամանակի՝ ամենահինը, նախնական: *Ըռըչինը ըտը'ղ խօսնդանք ըն ապրրալ* (Զ): 4. *փխբ.* Ամենալավը, գովելին, առաջնակարգ: *Ամմէն կօրծում ըռըչինը էտ կընէգ'ըն ա ինանում* (Զ):

ԸՌԸՉԿԱՊԷ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿԱՊԷ:

ԸՌԸՉԿԷՏԱՆ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿԷՏԱՆ:

ԸՌԸՉԿԸՏՐՈՒԿԷ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿԸՏՐՕԿ:

ԸՌԸՉԿԸՏՐՕԿ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿԸՏՐՕԿ:

ԸՌԸՉԿԸՏՐՕՂԱՆ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿԸՏՐՕՂԱՆ:

ԸՌԸՉԿԸՏՐՕՎԱՆ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿԸՏՐՕՂԱՆ:

ԸՌԸՉՆԱԿ - *տե՛ս* ԸՌՉԻՆԱԿ:

ԸՌԸՉՔԱՄԱԿ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿՔԱՄԱԿ:

ԸՌԸՉՔԱՇԻ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿՔԱՇԻ:

ԸՌԸՉՔԸՇՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿՔԸՇՕԹՈՒՆ:

ԸՌԸՎԸՀԱԹ/ՌԸՎԸՀԱԹ - *տե՛ս* ՊԱԴԷՎ:

ԸՌԸՎԸՏՀԱՆԱ - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԱՆԱՔԸՇԷՐԱՎ:

ԸՌԸՓԱԿ - *տե՛ս* ՁԱՆԴ(Ը)ՐՈՒԿ: *...խէղճ խուփիս ըռըփակը կըլխավը քըցած՝ յէտ հարանց դարկից...* (ՋՏ, Ա, 71):

ԸՌԻՋԻՆ/ՌԻՋԻՆ *(ռուս. резина, ֆր. resina, լատ. resina, հուն. rētinē)* - *գ.* 1. Կաուչուկից ստացվող փափուկ առաձգական նյութ, ռետին: *Ըռիզինը յօր ա օնում, ըռագաթկա շինում* (Զ): 2. *փխբ.* Ռետինի պես առաձգական՝ ոչ փխրուն իր: *Էս մէս չի, ռիզին ա, հիշկան օգում ըս կըծիս, պուք չի կ'ամ* (Բ):

ԸՌԻՍԿ/ՌԻՍԿ *(ռուս. риск, ֆր. risque, իտ. risco, հուն. rixikon)* - *գ.* Հնարավոր վտանգն արհամարհելու խիզախություն, հանգստություն, համարձակու-

թյուն: *Իրէքինջի դօնումը ռիսկավ մուտանում ա...* (ՀԱԲ, 15, 133):

- Ռիսկ անել - Հանդգնել, համարձակվել: *Թաքավը՛ր մըտածում ա, ասում ա.- Հանլբաթ տըրանում մին հինար կա, վը՛ր ըռիսկ ա ըրալ, յէկալ* (ՀԺՀ, VII, 31):

- Ռիսկու ք՛ինիլ - *տե՛ս* Ռիսկ անել:

ԸՌԻՍԿԱՎ/ՌԻՍԿԱՎ - *տե՛ս* ԸՌԻՍԿՕՎԸՆԻ:

ԸՌԻՍԿԸՀԱՆՎԷԼ/ՌԻՍԿԸՀԱՆՎԷԼ - *չբ.* Հանդգնություն՝ համարձակություն ձեռք բերել: *Տըղան վէր ախպօրը տը՛սնում ա, ըռիսկըհանվում ա* (Ձ):

ԸՌԻՍԿՕՎԸՆԻ/ՌԻՍԿՕՎԸՆԻ *(ռուս. рискованный)* - *ած.* 1. Հանդուգն, համարձակ: *Ըռիսկօվընի մարթը ամէն հինչու կըհըսնէ* (Բ): 2. Հանդգնություն՝ համարձակություն պահանջող: *Արչ ըսպանէլը ըռիսկօվընի կօրծ ա, ամմէն վը՛րսկան կարէլ չի* (Բ):

ԸՌԻՏԻՆ/ՌԻՏԻՆ *(գրբ. ռետին (խեժ), հուն. rētinē)* - *գ.* Գրածը ջնջելու ռետինի կտոր՝ ջնջիչ: *Խօխան ըռիտինը յօր ա օնում, կ՛իրածը ճինջում* (Ձ):

ԸՌՆԱԴ - *տե՛ս* ԸՌՆԱՏ:

ԸՌՆԱԽՈՒՄ/ԸՌՆԸԽԸՄԷ - *ած.* Արյունռուշտ, արյունարբու: *Էտ էլ շատ ըռնախում մարթ ա ինում, տըղէն յիրա կ՛իրում ա, թա քըվօրըտ կըսպանէս...* (ՀԺՀ, VII, 115):

ԸՌՆԱԿԷՐ *(գրբ. արիւնակեր)* - *տե՛ս* ԸՌՆԱԽՈՒՄ:

ԸՌՆԱԿ՛ԻՆ - *գ. տե՛ս* Ա՛ռին կ՛ին:

ԸՌՆԱՃՈՒՐ - *գ.* Միսը լվանալիս կամ աղ դնելիս առաջացած արյունախառն ջուրը: *Մէսը լըվանում ա, ըռնաճուրը ածում ծառէն տակը* (Ձ):

ԸՌՆԱՎԸ՛Տ - *գ.* Արյան հոտ: *Ըռնը-վը՛տէն յըրա շընէրը հըվաքվում ըն* (Ձ):

ԸՌՆԱՏ/ԸՌՆԱԴ *(գրբ. առնետ, ասոր. arnā'a)* - *գ.* Աքիսների ընտանիքին պատկանող՝ շիկավուն մորթով, երկարավուն մարմնով, փորի տակը սպիտակ փոքրիկ գիշատիչ, առնետ: *Մին օր էլ ըռնատը նի յա մընում կ՛ումը, հավէն ճօտէրը կըտօրում* (Ձ):

ԸՌՆԱՏԱՐ - *ած., գ.* 1. Արյուն թափող, մարդասպան: *Ըռնատար մարթին անա հիշկան կարում ըս, բիդի ղըրաղ շօռ տաս* (Բ): 2. *տե՛ս* ԴԱ՛ՒՇՄԱՆ: *...Կօզի բըրը՝շվիս ըք, համա ա՛լլա՛ ա՛ւրա՛ւր նիհէտ մընաս ըք ըռնատար* (ՀԲ, 362):

ԸՌՆԱՔԱՄ - *ած.* 1. Արյունը քամված, ուժասպառ եղած: *Կ՛ամ ա, տը՛սնում մին ըռնաքամ սալդաթ ըտը՛ղ վէր ընգած* (Ձ): 2. *փխբ.* Սնանկացած, ունեցվածքից՝ կարողությունից զրկված: *Ըռնաքամ մարթ ա, իլածը մին կավ ար, էն էլ ըստակից* (Ձ):

- Ըռնաքամ անէլ - 1. Արյունը քամել, ուժասպառ անել: *Դուխտուրնէն ըտըրանա էնքան ա՛ռա՛ւն ըն տա՛ւս օնում, լափ ըռնաքամ ըն անում* (Ձ): 2. Սնանկացնել, ունեցվածքից՝ կարողությունից զրկել: *Էս կըռը՛վը մէր շինացուց լափ ըռնաքամ ըրավ* (Ձ):

- Ըռնաքամ ինիլ/տը՛ռնալ *(արիւնաքամ լինիմ)* - 1. Արյունը քամվել, ուժասպառ լինել: *Գ՛ա՛ւլլան նի յա կ՛ամ վը՛նէնէն, ըռնաքամ ա տը՛ռնում, մը՛ռնում* (Ձ): 2. Սնանկանալ, ունեցվածքից՝ կարողությունից զրկվել: *Բիդասըլ տըղէն հա՛ռը ըռնաքամ կինի* (Բ):

ԸՌՆԷԼ *(գրբ. արիւնեմ)* - *չբ.* Արյուն դուրս գալ՝ հոսել: *Յարան պուք ա տամ, ծը՛ռքը ըռնում ա* (Ձ):

ԸՌՆԷԼԻՔ՛ - *գ.* 1. Ինչ որ պետք է գնել: *Ք՛ա՛ւնա՛ւմ ա մաղազինը, ըռնէլիք՛ը առնում, կ՛ամ* (Բ): 2. Ինչ որ պետք է մեկից վերցնել: *Ըտըրան հիրըվանէն անա ըռնէլիք՛ փուլ ա ինըմ* (Ձ):

ԸՌՆԷԼԻՔ՛-ՏԱԼԻՔ՛ - *գ.* 1. Փոխադարձ դրամական հաշիվ՝ պարտք եւ պահանջ: *Ըտըրանք ա՛ւրա՛ւր նըհը՛տ ըռնէլիք՛-տալիք՛ը վիրչըցընում ըն, ք՛ինամ տօն* (Բ): 2. *փխբ.* Մեկի հետ ունեցած հարաբերություն՝ առնչություն: *Էտ տըղէն հօրը-մօրը նըհէտ ըռնէլիք՛-տալիք՛ չի ինում* (Ձ):

ԸՌՆԸԹԱԹԱԽ *(գրբ. արիւնաթաթախ)* - *ած.* Արյան մեջ թաթախված, արնակոլոլ: *Պը՛ռըմ ըն ըռնըթաթախ բախրան տընըմ Փանանի խանին առաչին* (ԼՂԲ, 334):

- Ըռնըթաթախ անէլ - Արյան մեջ թաթախել: *Իմաստունը մաննը կըտրէս ա, էրկու հըլըվնէն ըռնըթաթախ ընէս, տաս հա՛ւլլա՛ւվուրէն...* (ՀԺՀ, V, 473):

- Ըռնըթաթախ ինիլ/տը՛ռնալ - Արյան մեջ թաթախվել: *Ըտի ըռնըթաթախ իլածի նի յա մընէս թաքավէրին պալատը* (Ձ):

ԸՌՆԸԼԱՑՈՒԿ - *տե՛ս* ԸՌՆԷԼԻՔ՛:

ԸՌՆԸԼԸՎԱ - *տե՛ս* ԸՌՆԸԹԱԹԱԽ:

ԸՌՆԸԽԱՌ(Ն)Ը *(գրբ. արիւնախառն)* - *ած.* Արյան հետ խառնված, արյունախառն: *Ա՛ռա՛ւնը ածում ա կաթնէն մաչը, ըտի ըռնըխառնը տամ տըղէն* (Ձ):

ԸՌՆԸԽԸՄԷ - *տե՛ս* ԸՌՆԱԽՈՒՄ:

ԸՌՆԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* Արյունով լցվել: *Կըտըրած տը՛ղը օռչում ա, ըռնըկա՛ւլում* (Ձ):

ԸՌՆԸԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ԸՌՆԸԹԱԹԱԽ:

ԸՌՆԸՃԸՄՕՌ - *տե՛ս* ԸՌՆԸՃԻՃԸ՛Խ:

ԸՌՆԸՃԻՃԸ՛Խ - 1. *տե՛ս* ԸՌՆԸԹԱԹԱԽ: *ած.* 2. Սաստիկ ծեծված: *Ըռնըճիճը՛խ մարթին աշկը կըվախէ* (Ձ):

- Ըռնըճիճը՛խ անէլ - 1. *տե՛ս* Ըռնըթաթախ անէլ: 2. Սաստիկ ծեծել: *Ըռնըճիճը՛խ ըն անում, ա՛ւրա՛նք ք՛ինամ* (Ձ):

- Ըռնըճիճը՛խ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. *տե՛ս* Ըռնըթաթախ ինիլ: 2. Սաստիկ ծեծ ուտել: *Ըռնըճիճը՛խ իլածի կընէգ՛ը մարթին դադիրը կըգ՛իդա՛ն* (Ձ):

ԸՌՆԸՇԱՂԱԽ *(գրբ. արիւնաշաղախ)* - *տե՛ս* ԸՌՆԸԹԱԹԱԽ:

ԸՌՆԸՊԷՐԱՆ - *տե՛ս* ԸՌՆԱՏԱՐ(1):

ԸՌՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԱՌՆԷԼ[2]-ի:

ԸՌՆԸՓԱԼԱԼ - *տե՛ս* ԸՌՆԸԹԱԹԱԽ:

ԸՌՆԸՓԸՐԹԻ՛Ր - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըռնըփըրթի՛ւշ անէլ - Դաժանորեն սպանոտել, կտոր-կտոր անել: *Էտ ըռնախումը ըտըրանց ըռնըփըրթի՛ւշ ա անում* (Ձ):

ԸՌՆԸՔԱՄԷԼ - *նբ. տե՛ս* Ըռնաքամ անէլ:

ԸՌՆԸՔԱՄՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸՌՆԸՔԱՄԷԼ-ի:

ԸՌՆՕՎԻ - *ած. տե՛ս* Ինք՛ ընօվի:

ԸՌՆՕՏ *(գրբ. արիւնոտ)* - *ած.* Արյունոտած, վրան արյուն քսված, արյամբ թաթախված: *Դէրվիշը ըռնօտ շօ՛ռէրը տանում ա, թաքավէրին նը՛հաշ տամ* (Ձ):

- Ըռնօտ անէլ - Արյուն քսել, արյամբ թաթախել: *Մա՛ռդը՝ը՝ա՛ւսէն հընգէրը Շը՝ը՝մաղէն շօ՛ռէրը հանըմ ա, ըռնօտ անըմ, յօր օնըմ, ք՛ինամ* (ՆԼՂԺԲ, 30):

- Ըռնօտ ինիլ/տը՛ռնալ - Արյուն քսվել, արյամբ թաթախվել: *Ըռնօտ իլածի շօ՛ռէրը ածում ա կ՛ը՛տը* (Ձ):

- Ըռնօտ ծը՛ռք - *տե՛ս* ԸՌՆԱՏԱՐ(1):

ԸՌՆՕՏԷԼ - *նբ. տե՛ս* Ըռնօտ անէլ:

ԸՌՆՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸՌՆՕՏԷԼ-ի:

ԸՌՉԱԿ՛ՕՌ - *տե՛ս* ԸՐՉԱԿ՛ՕՌ:

ԸՌՉԱՄՕՇ - *տե՛ս* ԸՐՉԱՄՕՇ:

ԸՌՉԱՆԳՈՒՃ - *տե՛ս* ԸՐՉԱՆՉՈՒՃ:

ԸՌՉԱՊԱՐ - *տե՛ս* ԸՐՉԱՊԱՐ:

ԸՌՉԱՎԸ՛ՐՍ - *տե՛ս* ԸՐՉԱՎԸ՛ՐՍ:

ԸՌՉԱՏԱ՛ՆՁ - *տե՛ս* ԸՐՉԱՏԱ՛ՆՁ:

ԸՌՉԱՔՕՆ - *տե՛ս* ԸՐՉԱՔՕՆ:

ԸՌՉԸԹԱ՛ՆԹԻԼ - *տե՛ս* ԸՐՉԸԹԱ՛ՆԹԻԼ:

ԸՌՉԸԽԸՆԴԷՂՆԸ - *տե՛ս* ԸՐՉԸԽԸՆԴԷՂՆԸ:

ԸՌՉԸԽԻՆԱԿ - *տե՛ս* ԸՐՉԸԽԻՆԱԿ:

ԸՌՉԸԿԱՏՈՒ - *տե՛ս* ԸՐՉԸԿԱՏՈՒ:

ԸՌՉԸՅԱ՛ՆԳԻ - *տե՛ս* ԸՐՉԸՅԱ՛ՆԳԻ:

ԸՌՉԸՄԸՀԱՍՈՒՐ - *տե՛ս* ԸՐՉԸՄԸՀԱՍՈՒՐ:

ԸՌՉԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸՐՉԸՎԱՉԻ:

ԸՌՉԸՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԸՐՉԸՎԱՐԻ:

ԸՌՉԸՏԱ՛ՆՁԻ - *տե՛ս* ԸՐՉԸՏԱ՛ՆՁԻ:

ԸՌՉԸՔՕԹԷԹ - *տե՛ս* ԸՐՉԸՔՕԹԷԹ:

ԸՌՉՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՐՉՕԹՈՒՆ:

ԸՌՉԻՆԱԿ/ԸՌԸՉՆԱԿ/ԸՐՉԻՆԱԿ *(գրբ. առաջնակ)* - *գ.* Անդրանիկ՝ առաջնային զավակ: *Ըռչինակը վէր ընում ա, անումը տընում ընՀամադ...* (ՆԱԲ, 53):

ԸՌՌՈՒ/ՌՈՒ/ԸՌՈՒ/ԸՌՌՕ/ՌՕ/ԸՌՕ - *ած.* Բոլորի համար ազատ օգտագործելի, չխնամվող, չհսկվող, անտերունչ (այգի, հողամաս եւն): *Ըտը՝դէրք սաղ ըռռու յա, հու հինչը օգում ա, անում ա* (Ձ):

- Ըռռու անէլ - Անխնա օգտագործել՝ օգտվել: *Ըռռու յընՀանում, էտ ծառէրը լօխ քաղում* (Ձ):

ԸՌՌՕ - *տե՛ս* ԸՌՌՈՒ:

ԸՌՍԸՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՐՍԸՋՕԹՈՒՆ:

ԸՌՏԱԲՕՅ - *տե՛ս* ԸՐՏԱԲՕՅ:

ԸՌՏԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԸՐՏԱՏԱՐ:

ԸՌՏԱՏԸ՞Ղ - *տե՛ս* ԸՐՏԱՏԸ՞Ղ:

ԸՌՌՈՒ - *տե՛ս* ԸՌՌՈՒ:

ԸՌՌՈՒՋԻ/ՌՈՒՋԻ/ԸՌՕՋԻ/ՌՕՋԻ *(պրս. rüzi)* - *գ.* Բարիք, բերք, ապրուստի միջոց: *Մարթը դանը կըրում, տօն ա ըՀցում, խըխօնցը ռուզին բուլըցընում* (ՀԺՀ, VI, 146):

- Ըռուզավ ըղնէլ/ինիլ - Բարիքի՝ հարստության հանդիպել: *Էտ կընէգը տաղատ ը՝ընում ա, մին չուբանու ռուզավ ինում* (ՀԱԲ, 15, 57):

ԸՌՌՈՒԹԱՆԱ/ՈՒՌՌՈՒԹԱՆԱ/ՈՒՌԹԱՆԱ - 1. *գ.* Արեւը ծագելու ժամանակը՝ առավոտ: *Ըռռութանան վէր կ՚ամ ա, Աբրամը Թէվօսէն ծէն ա տամ* (Ձ): 2. *մ.* Առավոտ ժամանակ՝ առավոտյան: *Ըռռութանան էտ մարթը յէր ա կէնում, կընգանը յօր օնում, ը՝ինամ թաքավը՝ռէն պալատը* (ՆԼՂԺԲ, 66):

- Ըռռութանա անէլ - Առավոտյան տնային գործերը կատարել: *Էտ կընէգ՚ը յը՝ր ա կէնում, վէր ըռռութանա անէ, ծըկըլթօնը ըղնում ա շէնը* (Ձ):

ԸՌՌՈՒԹԱՆԱ-ՔԸՇԷՐԱՎ - *մ.* Վաղ առավոտյան: *Ուռթանա քըշէրավ Աթանը յիշիս ա տըսնաս՝ խիլլա՝ հը՝ռէ տը՝ղ մին պէն փըլըստրատէ յա տաս* (ՀԲ, 339):

ԸՌՌՈՒԹԸՆԱՀԱՑ/ՈՒՌՌՈՒԹՈՒՆԱՀԱՑ/ՈՒՌԹԸՆԱՀԱՑ - *գ.* 1. Առավոտյան թեթեւ ուտելը՝ նախաճաշ: *Էտ մարթը վէր ըռռութընահացը սըքսում ա, էրկու սըհաթ քաշՀում ա* (Ձ): 2. Նախաճաշելու համար նախատեսված ուտելեղենը: *Ըռռութընահացը տինում ըն խուրջինումը, ը՝ինամ* (Ձ):

ԸՌՌՈՒԹԸՆԱ(Ն)Ց/ՈՒՌՌՈՒԹՈՒՆԱ(Ն)Ց/ՈՒՌԹԸՆԱ(Ն)Ց - *մ.* Առավոտվանից: *Ըռռութընանց վէր սըքսում ըն հօնձ անէլը, չընքէրանը ը՝ըսօր դինջանում չընը* (Ձ):

ԸՌՌՈՒԼ՚/ՌՈՒԼ՚ *(ռուս. руль, հոլ. roer)* - *գ.* Տրանսպորտային միջոցի ընթացքի ուղղությունը կարգավորելու հարմարանք, ղեկ: *Ըռուլ՚ը ծը՝ռքան պէց ա ըղնում, մաշինը ըղնում ա ծօրը* (Բ):

- Ըռուլ՚ը միշտ աչ ինիլ - Բարեմաղթանք՝ ուղղված վարորդներին, հատկապես նոր մեքենա գնելու առթիվ:

- Ըռուլ՚ին նըստէլ - Տրանսպորտային միջոցը վարել: *Ըռուլ՚ին վէր խամ շօփէր նըստէ, էն մաշինը տը՝ղ չի հըսնէլ* (Ձ):

ԸՌՌՈՒՇՎԱԹ/ՌՈՒՇՎԱԹ/ՈՒՌՌՈՒՇՎԱԹ *(արաբ. rešvat, rašvat)* - *գ.* Կաշառք: *Ըռուշվաթավ ամմէն կօրծ չի, վէր դՀուզՀում ա* (Բ):

- Ըռուշվաթ յը՝ր օնէլ/օտէլ - Կաշառք վերցնել, կաշառվել: *Ըռուշվաթ ըն յը՝ր օնում, ըտըրան տՀուրմանը ըզադում* (Ձ):

- Ըռուշվաթ տալ - Կաշառել, կաշառք տալ: *...Թաքավէրէն ախճիգ՚ը տըրան վը՝սկէ յա ինիս ռուշվաթ տըված* (ՀԺՀ, V, 290):

ԸՌՌՈՒՋԱՀ/ՌՈՒՋԱՀ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըռուջահ ինիլ/կ՚ալ - *տե՛ս* Ըռաստ ինիլ: *Մին դօնըմ էն իրէք ըլըբաստըրակը կ՚ամ ըն ըտըրան ըռուջահ ինըմ...* (ՀԺՀ, V, 124):

ԸՌՌՈՒՍ/ՌՈՒՍ/ՈՒՌՌՈՒՍ *(ռուս. рус)* - 1. *գ.* Ռուսաստանի բնիկ ազգը, ինչպես նաեւ այդ ազգի ներկայացուցիչը՝ ռուս: *Ըռուսը մէգ նըհը՝տ միշտ էլ պարիկըմօթուն ա ըրալ* (Բ): 2. *փխբ.* *տե՛ս* ՇԷԳ՚ (2):

- Ըռուսու բաբուշկու քամակ - Շատ կարմրած: *Արկաթը կ՚իրմիրում ա, տը՝ռնում ըռուսու բաբուշկու քամակ* (Ձ):

- Ըռուսու հացգէ - *տե՛ս* ԸՌՌՈՒՍԸՀԱՑՑԵ:

ԸՌՌՈՒՍԱՆԱԼ/ՌՈՒՍԱՆԱԼ/ՈՒՌՌՈՒՍԱՆԱԼ - *չբ.* Ռուսական վարքուբարք՝ սովորություններ եւն ընդունել: *Ըտի էտ ախճիգ՚ը էնքան ռուսնէրէն մաչին կէնում ա, ռուսանում ա* (Ձ):

ԸՌՌՈՒՍԸՀԱՑ(Ց)Է/ՌՈՒՍԸՀԱՑ(Ց)Է/ՈՒՌՌՈՒՍՈՒՀԱՑ(Ց)Է - *տե՛ս* ՔԸՐԸՀԱ(Ց)ՑԷ:

ԸՌՌՈՒՍԸՎԱՉԻ/ՌՈՒՍԸՎԱՉԻ/ՈՒՌՌՈՒՍՈՒՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸՌՌՈՒՍԸՎԱՐԻ:

ԸՌՌՈՒՍԸՎԱՐԻ/ՌՈՒՍԸՎԱՐԻ/ՈՒՌՌՈՒՍՈՒՎԱՐԻ - *մ.* Ռուսի նման, ռուսական ձեւով՝ վարվելակերպով եւն: *Հայը վէր ըռուսը՝վարի ապըրից, կարէլ չի յօլլա ը՝ինի* (Ձ):

ԸՌՌՈՒՍԻ/ՌՈՒՍԻ/ՈՒՌՌՈՒՍԻ - *տե՛ս* ԸՌՌՈՒՍԸՎԱՐԻ:

ԸՌՌՈՒՍՕԹԻ/ՌՈՒՍՕԹԻ/ՈՒՌՌՈՒՍՕԹԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըռուսօթի շըլՀր - *գ.* 1. Քարբեկազգիների ընտանիքին պատկանող մացառոտ թուփ, կոկռոշենի: Հրյաթումը ըռուսօթի շըլՀր էլ ա տընգալ (Բ): 2. Այդ բույսը պտուղը, կոկռոշ: *Ըռուսօթի շըլՀրը Ղարաբաղ լ՚ավ տը՝ռնում ա* (Բ):

ԸՌՌՈՒՍՕՎՈՒՐ/ՌՈՒՍՕՎՈՒՐ/ՈՒՌՌՈՒՍՕՎՈՒՐ - *մ.* Ռուսների լեզվով՝ ռուսերեն: *Էտ մարթը ռուսօվուր խօսում ա, Հէնդօն կըլՀխ չի ըղնում* (Ձ):

ԸՌՌՈՒՔ/ՌՌՈՒՔ/ՈՒՌՌՈՒՔ/ԸՌՕՔ/ՌՕՔ/ՈՒՌՕՔ *(գրբ. ռոքուն)* - *գ.* Մեծ քար, անկյունաքար: *Էտ ըռուքը մին թանՀրանավ պիցըրցընում ըն, տինում պատէն յըրա* (Ձ):

ԸՌՌՈՒՔԱՔԱՐ/ՈՒՌՌՈՒՔԱՔԱՐ/ՌՈՒՔԱՔԱՐ - *տե՛ս* ԸՌՌՈՒՔ:

ԸՌՕ - *տե՛ս* ԸՌՌՈՒ:

ԸՌՕՋԳԻ/ՌՕՋԳԻ/ԸՌՕՋԴԻ/ՌՕՋԴԻ - *տե՛ս* ԹԱԿ (4):

ԸՌՕՋԴԻ - *տե՛ս* ԸՌՕՋԳԻ:

ԸՌՕՋԻ - *տե՛ս* ԸՌՌՈՒՋԻ:

ԸՌՕԼԷՍ/ՌՕԼԷՍ - Անձնանուն:

- Ըռօլէսին կանտօրը - Խառնաշփոթ՝ աղմկալից տեղ: *Թամադան ասմա.- Սո՛ւս ըրէք՚, էս հօ Ըռօլէսին կանտօրը չի՞* (Ձ):

ԸՌՕՃԻԳ՚/ՌՕՃԻԳ՚/ԸՌՕՃԻԿ/ՌՕՃԻԿ *(գրբ. ռոճիկ)* - *գ.* Աշխատանքի դիմաց կատարվող դրամական վարձատրություն, աշխատավարձ, ամսավարձ: *Միհէնգ՚վա ըռօճիգ՚ը շատ ա խըրէգ՚. տասսը օր ա հէրիք՚ անում* (Բ):

ԸՌՕՃԻԿ - *տե՛ս* ԸՌՕՃԻԳ՚:

ԸՌՕՄԲ/ՌՕՄԲ *(վրաց. umbi)* - *գ.* Տավարի ամբողջական կաշվից պատրաստած մեծ տիկ: *Տընատարը մին ըռօմբի կինի յա պիրում, ըտը՝ղ ը՝ը՝փ ըն անում* (Ձ):

ԸՌՕՆՕ/ՌՕՆՕ - *հպվ.* *գ.* 1. Շրջանային ժողովրդական կրթության բաժին: *Ըռօնօյան մարթ ըն դարկում, վէր էտ ըշկօլը ըստուգէ* (Ձ): 2. Այդ բաժնի վարիչը: *Էտ մարթը հէնգ տարէ ռօնօ յա իլլալ* (Բ):

ԸՌՕՔ - *տե՛ս* ԸՌՌՈՒՔ:

ԸՍ *(գրբ. ես)* - Էական բայի սահմանական ներկայի եզակի երկրորդ դեմքը: *Հանը կըզնըվում ա, թա.- Յը՝կալ ըս հինչ ա՞նիս* (Ձ):

ԸՍԷԼԻՔ՚ - *գ.* Ասելու՝ խոսելու՝ հաղորդելու բան: *Ժըղօվուրթը ՀուրՀուր ըն խառնըվում, էտ մարթը կարում չի ըսէլիք՚ը ասէ* (Ձ):

ԸՍԸԼԱՏԸ՞Ղ - *տե՛ս* ԸՍԷԼԻՔ՚:

ԸՍԸՀԷՆՑ/ՍԸՀԷՆՑ - *տե՛ս* ԸՍՏԻ:

ԸՍԸՂԱՄԱՆ - *գ.* Ասեղներ պահելու տուփ: *Ըսըղամանը պէնում ա, տը՝սնում ասը՝ղ չի կա* (Ձ):

ԸՍԸՂՆԱԿԱՐ - *ած.* Ասեղով՝ ձեռքով կարած: *Ըտըրա կ՚ը՝ցը մին ըսըղնակար*

դարյա յա ինում, ըղնում ա մօշին քօլը, ճըղում (Ձ):

ԸՍԸՂՆԱՎԸ՝Ռ - *գ.* Կարի ձեւ, երբ հատը անմիջապես կցվում է նախորդ հատին, մեքենայի կարածի նման կար: *Ըսըղնավը՝ռը ամէն կընէգ՝ կարէլ չի անէ* (Բ):

ԸՍԹԽԱԼԻ *(գրբ. աստեղալիր)* - *ած.* Աստղեր սփռված, աստղերով, աստղավառ: *Ըսթըխալի քըշէրը կ՝օղէն աշկէն պըլօր ա* (Ձ):

ԸՍԹԸԽԱԼԻՆՈՒՍ *(գրբ. աստղալույս)* - 1. *գ.* Աստղի լույս: *Ըսթըխալի՛ւսը վէր ինի վէչ, ք՝արվանը առաչ չի ք՝ինիլ* (Ձ): 2. *ած.* Աստղերի լույսով լուսավորված: *Մին ըսթըխալի՛ւս ըրի՛ւգ՝ի՛ն մարթ ու կընէգ՝ տի՛ւս ըն կ՝ամ...* (ՆԱԲ, 28):

ԸՍԹԸԽԱՅԼՉ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըսթըխահա՛չ տալ - 1. Դունչը դեպի երկինք դարձրած՝ առանց պատճառի հաչել (շների մասին): *Սաղ քըշէրը ըտըրանց շօնը ըսթըխահա՛չ ա տամ, թօղնում չի, թա դօնաղը քօն ինի* (Ձ): 2. *փխբ.* Անտեղի՝ ավելորդ խոսել, դատարկաբանել: *Խըրէգ՝ ըսթըխահաչ տօ, ըջըլաման տօ՞ մունք էլ մին պէն ասինք՝* (Ձ):

ԸՍԹԸԽԱՔՕՌ - *տե՛ս* Ք՝ԱՄԲԱԽՏ:

ԸՍԹԸԽԸՇԸՌԱՎԱՆՔ - *գ.* 1. Աստղի ճառագայթ: *Ըսթըխը՝շըռավանքը ըղնում ա տահանց յըրա* (Ձ): 2. *փխբ.* Գեղեցիկ, սիրուն (երեխա, աղջիկ եւն): *Ծառան ասում ա.- Էս նախշուն ըսթըխը՝շըռավանք ախճիգ՝ը յէս ծէր տանը հարթն ըմ պէրալ... (ՆԱԲ, 36):*

ԸՍԿԱՄԷՅԿԱ *(ռուս. скамейка)* - *գ.* Նստելու հարմարանք՝ նստարան: *Ըսկամէյկին նըստօտում ըն, զըրո՛ւց անում* (Բ):

ԸՍԿԱՆԱԼ - *նբ.* 1. Լսողությամբ որեւէ ձայն ընկալել: *Բո՛ւրդա՛ն մին սա՛ա ա ըսկանում* (Բ): 2. *տե՛ս* Անգուճ օնէլ: 3. Լսելու ունակություն ունենալ: *Կօզի պառավ ա, ամմա լ՝ավ ա ըսկանում* (Բ): 4. Լուր ստանալ: *Էտ թաքավէրը ըսկանում ա, վէր փըլան յիրգ՝իրումը մին դէրվիշ կա՝ մը՝ռած մարթին սըղըցընում ա* (Ձ): 5. *տե՛ս* ՀԸՍԿԱՆԱԼ: 6. Ուշադրություն դարձնել, կարեւորություն տալ: *Վէր ամմէն ասած ըսկանաս, կօրծըտ առաչ չի ք՝ինիլ* (Ձ):

- Չըսկանալը տինիլ - Արհամարհել, մեկի ասածին ուշադրություն չդարձնել: *Ծին չըսկանալըն ա տինի՛ւմ, էշին լաչունա էլ գ՝առ-գ՝առ ք՝ինում* (ԱԱռ, 24):

ԸՍԿԱՆԴԱԼ *(ռուս. скандал, լատ. scandalum)* - *տե՛ս* ԿԸՌԸ՝Վ-ԴԱՎԻ:

ԸՍԿԷՍՈՒՐ/ԸՍԿՈՒՍՈՒՐ/ԸՍԿՕՍՈՒՐ/ՈՒՍԿՈՒՍՈՒՐ *(գրբ. սկեսուր)* - *գ.* Տղամարդու մայրը իր կնոջ համար, կեսուր: *Խը՝ղճ հարթնը ըսկէսվօրը հիշքան լ՝ավ ա պահում, էլիա նը՝ստա կ՝էնգ՝ատ ըն անըմ* (Բ):

ԸՍԿԸԼԱԴ *(ռուս. склад)* - *տե՛ս* ՊԱՀԷՍՏ:

ԸՍԿԸԼԱԴՉԻ - *տե՛ս* ՊԱՀԷՍՏԱՊԷՏ:

ԸՍԿԸՄԷ - *ած.* Այս կողմի: *Ըսկըմէ թա՛ր՝ա՛փը հա՛լա՛ չուրացալ չի* (Բ):

- Ըսկըմէ տըղան - *տե՛ս* Էս գըմէ տըղան:

ԸՍԿԸՊՕՅ/ԸՍԿՈՒՊՕՅ *(ռուս. скупой)* - *ած.* Ժլատ, կծծի, ագահաբար խնայող: *Մին շատ ըսկուպօյ մարթ ա հինի՛ւմ, էնքան ըսկուպօյ, վը՝ր հաց չի օտում, թա քուշտանա* (ՆԼՂԺԲ, 85):

ԸՍԿԸՊՕՅԹՈՒՆ/ԸՍԿՈՒՊՕՅԹՈՒՆ - *գ.* Ժլատ՝ կծծի լինելը, ժլատություն: *Էտ ղօնաղը մա՛թ ա մընըմ ըտըրա ըսկուպօյութունին յըրա՛ն...* (ԼՂԲ, 355):

ԸՍԿԸՍԷԼ/ՍԸԿԸՍԷԼ/ԸՍՔԸՍԷԼ/ՍԸՔԸՍԷԼ *(գրբ. սկսանիմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ գործողության ձեռնամուխ լինել, որեւէ բան ձեռնարկել, սկիզբ դնել: *Էտ մարթիք՝ը նի յըն մընընում ցէխէն մաչը, ըսկըսում շօռ կ՝ա՛լը* (ՆԼՂԺԲ, 125): 2. Որեւէ գործողության կամ վիճակի առաջին նշանները ցույց տալ: *Հավան ըսքըսալ ա պարգ՝իլը* (Բ): 3. *չբ.* Սկիզբ առնել, սկսվել, ծագել: *Ըտըրանց ընըման էլ ըսքըսէս ա շէնին միհէնգ՝վա մը՝ծ ազգութի՛ւննէն* (ԱԱ, 20):

ԸՍԿԸՍՎԷԼ/ՍԸԿԸՍՎԷԼ/ԸՍՔԸՍՎԷԼ/ՍԸՔԸՍՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԸՍԿԸՍԷԼ(1, 2)-ի: 2. *տե՛ս* ԸՍԿԸՍԷԼ (3): *Հըրսանէք՝ը ըսկըսվըմ ա...* (ՀԺՀ, V, 156):

ԸՍԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *պբ.* ԸՍԿԱՆԱԼ-ի՝ լսել տալ: *Էտ մարթը քառ ա ինի՛ւմ, հիշքան ճըղճըղամ ըն, կարըմ չըն պէն ըսկըցընին* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՀԸՍԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԸՍԿԻ/ԻՍԿԻ - *մ.* 1. Բոլորովին, բնավ: *Նա վըխէլան ըսկի գ՝իդըմ չի՝ հինչ ա, փըռնըմ ա, տինըմ ծօցըմը* (ՀԺՀ, V, 515): 2. Երբեւիցե, որեւէ ժամանակ: *Հօրը հը՝տէ ըսկի մըտածում չի, թա հունց ա ապրում, հինչ ա օտում* (Ձ): 3. Գոնե, մի քիչ: *Ըխճըկանը հա՛ր էտ տըղէն ասմա.- Տու ըսկի ճինանչում ը՞ս իմ ըխճըկանըս* (Ձ):

- Ըսկի թա/հինչ - *տե՛ս* Վէչ մին պէն (1): *Հա՛մօ, հինչ ը՞ս անում: - Ըսկի թա* (Ձ):

- Ըսկի մարթու անա պէն օգ՝ա՛ծ չը՞ս - Ասում են շատ՝ մեծ բան խնդրողին: - *Խօ՛ղէն, հա՛ր՝ուր մանէթ տօ՛. - Ըսկի մարթու անա պէն օգ՝ա՛ծ չը՞ս* (Բ):

ԸՍԿՈՒՊՕՅ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՅ:

ԸՍԿՈՒՊՕՅԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՅԹՈՒՆ:

ԸՍԿՈՒՍՈՒՐ - *տե՛ս* ԸՍԿԷՍՈՒՐ:

ԸՍԿՕՍՈՒՐ - *տե՛ս* ԸՍԿԷՍՈՒՐ:

ԸՍՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԸՍՊԱԹԻԼ - *գ.* Ջուլհակի հաստոցի շարժուն շրջանակի՝ ասպի սանրաձեւ թելերը: *Ըսպաթիլը կըտըրից, կօրծը վը՝ենը կացավ* (Ձ):

ԸՍՊԱՀԸ՝Տ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըսպահը՝տը կըցնահը՝տ տը՝ռնալ - Ասում են կոպիտ վարվողին՝ գործը ոչ նուրբ կատարողին:

ԸՍՊԱՆԱԽ/ԸՍՊԱՆԱՂ *(գրբ. սպանախ, պրս. ispanāx)* - *գ.* Թելուկազգիների ընտանիքին պատկանող միամյա ուտելի բանջար, սպանախ: *Ըսպանախը ժարիտ ըրած լ՝ավ պէն ա* (Բ):

ԸՍՊԱՆԱՂ - *տե՛ս* ԸՍՊԱՆԱԽ:

ԸՍՊԱՆԷԼ *(գրբ. սպանանեմ, սպանեմ)* - *նբ.* 1. Մեկին կյանքից զրկել, մեռցնել: *Խաբարը հըսնում ա նա՛գիրին, վը՝ր ի՛ւրա՛ն տըղէն ըսպանալ ըն* (ՆԼՂԺԲ, 63): 2. *փխբ.* Տանջել, չարչարել, ձանձրացնել, գարշանք պատճառել: *Ի՛ւրա՛ն ճըղճըղօցավը լափ մէզ ըսպանից* (Բ): 3. *փխբ.* Ծանր ազդել, հոգեպես ցնցել: *Փիս խաբարը մարթին կըսպանէ* (Ձ): 4. *փխբ.* Որս անել, որսալ: *Էտ մարթը ամմէն օր էրկու դուշ ար ըսպանում, ըտըրանավ յօլլա յին ք՝ինամ* (Ձ):

- Ըսպընէլա քըցիլ - *տե՛ս* Թան ծըմէլա՛ քըցիլ: *...Մին փա՛դ ա յօր օնում, էնքան վը՝ր թակում, վը՝ր լափ ըսպընէլա քըցո՛ւմ ա...* (ՀԺՀ, VII, 325):

ԸՍՊԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸՍՊԱՆԷԼ-ի:

ԸՍՊԱՆՈՒԹԻ՛Ն *(գրբ. սպանութիւն)* - *գ.* Սպանելը, սպանվելը: *Էտ տըղէն ըսպանութի՛ւնը լօխճին հը՝տէ դա՛ռդ ա տը՝ռնում* (Ձ):

ԸՍՊԱՍԷԼ *(գրբ. սպասեմ)* - *չբ.* 1. Որեւէ տեղում որոշ ժամանակ մնալ՝ գտնվել՝ իջեւանել՝ ակնկալելով մեկի գալը, մի բանի տեղի ունենալը: *Մէլիք-Շահնազարը ըսպըսէս ա, ըսպըսէս, տըսնաս ա՝ պէն չի կա, տի՛ւս ա կ՝աս...* (ԼՂԲ, 379): 2. Մի բանի պատրաստ լինել: *Էտ հըրսընքէն կընօխանց ինք՝ ըսպասում* (Բ): 3. Որեւէ բանի հույս ունենալ, ակնկալել: *Ըսպասում ա, վէր օրէրը թընքանա* (Ձ): 4. Առաջիկայում սպասվել: *Մէզ հա՛լա՛ հինչէր ա՞ ըսպասում* (Բ): 5. Համբերել: *Տընատարը ասմա.- Պատառ ըսպասէ, էս ա հաց ընք օտում* (Ձ):

ԸՍՊԱՐ *(գրբ. շպար (երեսի ներկ, ծեփ)* - *գ.* Հողի վերին պինդ՝ չփխրեցվող շերտ: *Ըսպարը ըլաթավ վարվէլ չի* (Ձ):

ԸՍՊԱՐԷԼ *(գրբ. շպարիմ (երեսը ներկել)* - *նբ.* Քսել, սնգուրել, ծածկույթ

առաջացնել: *Կըրասկան յօր ա օնում, էտ տօռնը ըսպարում* (Ձ):

ԸՍՊԱՓԸՆԴ - *գ.* Ջուլիակի ոստայնի վրա հաստատված հորիզոնական փայտը, որի վրա ընկած է ազբը: *Թա հունց ա վը՛ննավը թըխում, ըսպափնդը կօտրում ա* (Ձ):

ԸՍՊԷԿՈՒԼԱՆՏ *(ռուս. спекулянт, գերմ. Spekulant, լատ. speculatio)* - *տե՛ս* ԱԼՎԷՐՉԻ:

ԸՍՊԷՑԻԱԼԻՍՏ *(ռուս. специалист, լատ. specialus)* - *ած., գ.* Մասնագետ: *Խօնդ՚ից Իսակը արտ ընէլի լ՚ավ ըսպէցիալիստ ա* (Բ):

ԸՍՊԷՑԻԱԼՆԻ *(ռուս. специальный)* - *մ.* Որոշակի դիտավորությամբ, դիտմամբ: *Ըսպէցիալնի չի ք՚ը՛ցալ հըրսանէք՚, հանցու շաբաշ չի տա* (Բ):

ԸՍՊԸԼԱՇՆՕՅ *(ռուս. сплошной)* - *մ.* Ամբողջովին, լրիվ: *Էտ վը՛դէրըտ ըսպըլաշնօյ վարում ըն* (Ձ):

ԸՍՊԸՆՕՏԷԼ - *նբ.* Շատերին սպանել, կոտորել: *Կ՚ամ ա, տէսնում բ՚ամբ՚ուռը ըստակած, ինք՚ը՛ն էլ թաքավէրէն, ընդրրա ըխճըկանը, կընգանը ըսպընօտում ա* (ՀԺՀ, V, 494):

ԸՍՊԸՆՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸՍՊԸՆՕՏԷԼ-ի:

ԸՍՊԸՍԱՆԴԸՐ - *գ.* Ջուլիակի ոստայնի ազբի սանրը՝ այն մասը, որով գործած կտավը մղվում է առաջ: *Ըսպըսանդրը ծըռած ա ինո՛ւմ, կըլխու չըն ըղնում* (Ձ):

ԸՍՊԸՐԱՓԿԱ *(ռուս. справка)* - *գ.* Որեւէ բան հաստատող՝ վավերացնող՝ հավաստող փաստաթուղթ, տեղեկանք: *Դօխտուրը մին ըսպըրափկա յա տամ, վէր էտ մարթը մին շէբաթ էն ա իլ՚ալ բալինցումը* (Ձ):

ԸՍՊԻՍԱՏ *(ռուս. списать)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըսպիսատ անէլ - Անպիտանի համարելով՝ հաշվից դուրս գրել: *Էտ մաշինը ըսպիսատ ըն անում, ծախում* (Բ):

ԸՍՊԻՍՕԿ *(ռուս. список)* - *տե՛ս* ՑՈՒՑԱԿ:

ԸՍՊԻՐՏ *(ռուս. спирт, իտալ. spirito)* - *գ.* Մթերքների թորումով ստացած ալկոհոլ, սպիրտ: *Թօթէն արաղը վէր կա, ըսպիրտը հինչ ա՞ ընդրրա քը՛շտէն* (Բ):

ԸՍՊՕԼԻՇԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԴԱ՚ԼԼԱ՚ՓՕՍԷ:

ԸՍՊՕՐ *(ռուս. спор)* - *գ.* Հակաճառություն, վիճաբանություն: *Էրկու տարէ յա՝ ընդրանց ըսպօրը հա՚ալ ք՚ինամ ա* (Բ):

- Ըսպօր(իտ) անէլ *(ռուս. спорить)* - Հակաճառել, վիճաբանել: *Ընտահանք ո՛ւրո՛ւր նըհը՛տ ըսպօր ըն անում, թա հու կըկարէ քը՛շէրը մինակ ք՚ինի հանգ՚իստը կ՚ա* (Ձ):

ԸՍՊՕՐՏ *(ռուս. спорт, անգլ. sport)* - *գ.* Մարմնի ամրապնդման եւ զարգացման համար ֆիզիկական վարժությունների ձեւերի ընդհանուր անունը, սպորտ: *Ըսպօրտը մարթին ջանը պինդ՚ըցընում ա* (Բ):

ԸՍՍԱԽԿԱԼ - *տե՛ս* ԱԽՍԱԽԿԱԼ:

ԸՍՏԱԺ *(ռուս. стаж, ֆր. stage)* - *գ.* Գործողության որեւէ բնագավառում աշխատելու տեւողությունը: *Ըտրրա ըստաժը շատ ա* (Բ):

ԸՍՏԱԺԱՎԷՐ - *ած.* Տվյալ բնագավառում մեծ ստաժ ունեցող: *Էտ նա՚ջա՚լնիգ՚ը էլ յէշում չի՝ հու վա ըստաժավէր, հու՝ չէ, լօխճին կօրծա տո՛ւս ա քըցո՛ւմ* (Ձ):

ԸՍՏԱԼԱՎՕՅ (ռուս. *столовая*) - *տե՛ս* ԱՇՊԱՋԽԱՆԱ: *Թաքավէրը էտ ըստալավօյին տըռնավը ընցնէլիս լըսում ա, վէր ըտէղ ըստի մին մարթ կա...* (ՀԺՀ, V, 643):

ԸՍՏԱԿԵԼ/ՍԱԹԿԵԼ/ՍԱՏԿԵԼ *(գրբ. սատակեմ (սատկացնել)* - *չբ.* 1. Մեռնել (կենդանիների եւ թռչունների մասին): *Կավը ըստակում ա, ըտըրանց թօղնում տո՛ւզնը* (Ձ): 2. *անրգ.* Մեռնել (մարդկանց մասին): *...Վէր թըխում ա, սէվ ծիյավէրը ըղնում ա ծիյին փօրէն տակը, ըստակում* (ՀԱԲ, 15, 55): 3. *փխբ.* Ճիգ չթափել, չչարչարվել, նեղություն չկրել: *Սաբավ քուր ա, ըստակում ա, թա ախպօրը յիթիմնէրէն ք՚ըմա՚գ՚ անէ* (Ձ): 4. *փխբ.* Մի բան շատ տենչալ, ձգտել, մի բանի համար հոգի տալ: *Ուտելու հը՛տէ ըստակում ա* (Ձ):

- Ըստակած էշու վա շօռ կ՚ամ, վէր նալէրը տո՛ւս օնէ - Ասում են նրա մասին, ով ձրի բանի է ման գալիս:

- Ըստըկածէն ա թակում - Ասում են թույլ՝ անզոր՝ անկարող մարդու մասին:

ԸՍՏԱՆԱԼ *(գրբ. ստանամ)* - *նբ.* 1. Որեւէ բան վերցնել՝ ընդունել: *Սաղ ամէսը կօրծ ա ըրալ, իգցուն մանէթ ըստացալ* (Ձ): 2. Որեւէ բանով պարգեւատրվել: *Հէղուշը տասսը խօխա պէրռավ, վը՛սկէ մէդալ ըստացավ* (Ձ): 3. Կատարելու համար ընդունել, իր վրա վերցնել: *Սապօժնիգ՚ը զակազ ա ըստանում* (Բ): 4. Որեւէ բան կրել՝ զգալ, որեւէ բանի ենթարկվել: *Կըռվէն վախտը կանտուզի յա ըստացալ* (Ձ): 5. Վաստակել: *Հայրօն լ՚ավ փուլ ա ըստանում* (Բ): 6. Աշխատանքով՝ մշակելով արդյունք ձեռք բերել: *Էտ վը՛դան ըտըրանք լ՚ավ պէրք ըն ըստանում* (Ձ): 7. Որեւէ բան քաղել՝ վայելել: *Հըրսընքան լ՚ազա՚թ ըստացէնք՚* (Բ):

ԸՍՏԱՆՑԻ *(ռուս. станция, լատ. statio)* - *տե՛ս* ՎԱՂՋԱԼ:

ԸՍՏԱՆՕԿ *(ռուս. станок)* - *տե՛ս* ԴԱ՚ՋԳԱ՚Հ:

ԸՍՏԱՌԷԼ - *նբ.* Ջգեստին՝ շորին աստառ դնել՝ գցել: *Կընէգ՚ը շալվարը ըստառում ա, տամ ըտըրան* (Ձ):

ԸՍՏԱՐԷ/ԸՍՏԸՌՆԷ - *մ.* Այս տարի: *Ըստարէ ըտի էլ ծո՛ւն չի յը՛կավ* (Բ):

ԸՍՏԱՔԱՆ *(ռուս. стакан)* - *գ.* 1. Ապակյա գլանաձեւ անոթ՝ հեղուկ խմելու համար, բաժակ: *Ըստաքանը տէմ ա անըմ, մին խիլլա՚ կաղնըմ, միչէվ էտ ըստաքանին կէսը էտ ճիրա՚վը լըցնըմ ա* (ՀԺՀ, V, 80): 2. Բաժակի պարունակությունը, բաժակի մեջ լցված հեղուկը: *Էրկունջի ըստաքանը վը՛ր խըմըմ ա, տը՛սնըմ ա՝ սաղ պալատը էն ա ծը՛րքին մը՛չին...* (ՀԺՀ, V, 239):

- Ըստաքան ըստըքանու թըխէլ - Իբրեւ բարեկամության նշան՝ բաժակներն իրար խփել եւ միասին խմել: *Տընատարրն ա ղօնաղը ըստաքան ըստըքանու վընն թըխում, խըմում* (Ձ):

- Ըստաքան պիցըրցընէլ - Կէնաց առաջարկել: *Թամադան ըստաքան ա պիցըրցընում խընամուց մըհար* (Բ):

- Ըստըքանու հընգէր - Մեկի հետ կերուխումի մշտական ընկեր, բաժակակից: *Մակիչընն ա Հէնդօն ըստըքանու հընգէրունք ըն* (Բ):

ԸՍՏԷՂ - *տե՛ս* ԸՍՏԸ՚Ղ:

ԸՍՏԷՂԾԷԼ - *տե՛ս* ԸՍՏԸ՚ՂԾԷԼ:

ԸՍՏԷՂԾ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ԸՍՏԸ՚ՂԾ(Ը)ՎԷԼ:

ԸՍՏԸ՚Ղ/ԸՍՏԷՂ/ԸՍՏԸՂ - *դ.* 1. Այս տեղը, այստեղ: *Ըստը՛ղ լ՚ավ խընձօր ա ինո՛ւմ* (Ձ): 2. Այսպիսի հանգամանքներում՝ պայմաններում՝ ժամանակ: *Կընէգ՚ը ըստէղ շատ կըգնըվում ա մարթին յըրա՚, շօրէրը հանէլ տամ, ինք՚ը կ՚էնո՛ւմ, հըղէ ինո՛ւմ* (ՆԼՂԺԲ, 90): 3. Այս գործում: *Էտ տըղան ըստը՛ղ կարում չի կըլօխ հանէ, էրո՛ւշ կօրծ ըն տամ* (Ձ):

- Ըստը՛ղ մին «յէվ» կա - Ասում են այն ժամանակ, երբ կասկածում են որեւէ բանում: *Կարապէտը ք՚ըմա՚գ՚ ընէլի հը՛տէ կ՚ա՚լ չի մէր տօն, վէր յը՛կալ ա, ըստը՛ղ մին «յէվ» կա* (Ձ):

- Ըստըղէս հըսնէլ - *տե՛ս* Բուղազէն հըսնէլ (ասում են՝ ցուցամատով ցույց տալով կոկորդը) (ԲՕՂԱՋ-ի տակ):

- Ըստըղէս հըսցընէլ - *տե՛ս* Բուղազէն հըսցընէլ (ԲՕՂԱՋ-ի տակ):

ԸՍՏԸ՚Ղ-ԸՆԴԸ՚Ղ - *մ.* 1. Ջանազան՝ տարբեր տեղերում: *Նախըրչի ախպէրը ըստէղ-ընդէղ շօռ ա կ՚ամ, ճո՛ւր քըթա՚նում* (ՀԺՀ, V, 371): 2. Տեղ-տեղ, որոշ տեղերում: *Ծո՛ւնը ըստը՛ղ-ընդը՛ղ հա՚ալ ա* (Բ):

- Ըստը՞ղ-ընդը՞ղ ըղնէլ - 1. Տարբեր տեղեր գնալ որեւէ նպատակով, որեւէ բան գլուխ բերելու համար տարբեր մարդկանց դիմել: *Ըստը՞ղ-ընդը՞ղ ընգավ, կարից վէչ կօրծի նի մընէ* (Ձ): 2. Տարբեր տեղերում որոնել՝ փնտրել: *Համօն ըստը՞ղ-ընդը՞ղ ա ընգալ, կըրը՞ցալ չի հէյվանը քըթէնա* (Բ): 3. *տե՛ս* Ըստըղան-ընդըղան թօխրէլ:

- Ըստըղան-ընդըղան թօխրէլ - Անկապ՝ կցկտուր խոսել, բուն նյութից շեղվել: *Կարում չի, թա կարքէն խօսէ, լ՚ըհա ըստըղան-ընդըղան թօխրում ա* (Ձ):

ԸՍՏԸ՞ՂԾԷԼ/ԸՍՏԷՂԾԷԼ/ԸՍՏԸՂԾԷԼ *(գրբ. ստեղծանեմ)* - *նբ.* 1. Հիմնել, հիմնադրել, սկզբնավորել: *Աստուծ աշխարքըս վէր ըստը՞ղծալ ա, ամմէն հինչ ունն տը՞ղըն ա տիրում* (Ձ): 2. Ձեռք բերել, ունենալ: *Էտ մարթը ըստը՞ղ ունն հը՞տէ լ՚ավ ապըրուստ ա ըստը՞ղծում* (Ձ): 3. Հնարել, հորինել: *Էտ լօխ ըստը՞ղծած պէնէր ա, ըտի պէն ինիլ չի* (Բ):

ԸՍՏԸ՞ՂԾ(Ը)ՎԷԼ/ԸՍՏԷՂԾ(Ը)ՎԷԼ/ԸՍՏԸՂԾ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸՍՏԸ՞ՂԾԷԼ-ի:

ԸՍՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ/ՍԸԹԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՍԸՏԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԸՍՏԱԿԷԼ (1, 2)-ի:

ԸՍՏԸԿՕՏԷԼ/ՍԸԹԿՕՏԷԼ/ՍԸՏԿՕՏԷԼ - *չբ.* Շատերը՝ բոլորը սատկել: *Շընէրը կ՚ամ ըն օտում, դանստի ըստըկօտում* (ԱԱ, 67):

ԸՍՏԸՂ - *տե՛ս* ԸՍՏԸ՞Ղ:

ԸՍՏԸՂԾԷԼ - *տե՛ս* ԸՍՏԸ՞ՂԾԷԼ:

ԸՍՏԸՂԾ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ԸՍՏԸ՞ՂԾ(Ը)ՎԷԼ:

ԸՍՏԸՌԱՑՈՒ - *գ., ած.* Աստառի համար նախատեսված (կտոր): *Էրկու մէտըր շըլվարու ըստըռացու վա ինք՚ օնում* (Բ):

ԸՍՏԸՌՆԷ - *տե՛ս* ԸՍՏԱՐԷ:

ԸՍՏԸՐԱ/ՍԱ[2]/ԸՍՏՈ՞ՒՐ/ՍԸՐԱ - Սա դերանվան սեռական հոլովաձեւը՝ սրա: *Մին օր էլ օխծը կընծում ա, ըստըրա ըսպանում* (Ձ):

- Ըստըրան/ըտըրան/ընդըրան յէշի/տը՞ս - Ասում են ուժից վեր գործ ձեռնարկողին կամ մեծ-մեծ խոսողին: *Ըստըրան յէ՛շի, մին կ՚ը՞ղ կա վէչ, ամմա օգ՚ում ա տօն շինի* (Ձ):

ԸՍՏԸՐԱ-ԸՆԴԸՐԱ/ԸՍՏՈ՞ՒՐ-ԸՆԴՈ՞ՒՐ - *դ.* Սրա-նրա, ուրիշների: *Սաղ օրը ըստըրա-ընդըրա հը՞տէ կօրծ ա անում* (Ձ):

ԸՍՏԸՐԱԺՆԻԳ՚/ԸՍՏԸՐԱԺՆԻԿ (ռուս. *страж*ник) - *գ.* Պահնորդ, պահակ, պահապան: *Մին ըստըրաժնիկ էլ ընհը՞տըն ըն տինում, կ՚ամ ա տօռնը պէնամ...* (ՀԱԲ, 15, 60):

ԸՍՏԸՐԱԺՆԻԿ - *տե՛ս* ԸՍՏԸՐԱԺՆԻԳ՚:

ԸՍՏԸՐԱԽԱՎԱՆՆԻ *(ռուս. страхование)* - *գ.* Ապահովագրվելը, ապահովագրում: *Սավէտին վախտը ըստըրախաւանին ադամ ա իլալ* (Բ):

ԸՍՏԸՐԱՆՔ - *դ. ՍԱ* դերանվան հոգնակին: *Ըստըրանք էտ վէր տը՞սէն, սըրտաճանք իլին* (Ձ):

ԸՍՏԸՐՕԳԻ *(ռուս. строгий)* - *ած.* Խստաբարո, պահանջկոտ: *Էտ շէնին քՕխան էլ շատ ըստըրօգի մարթ ա ինում* (Ձ):

ԸՍՏԸՐՕՅՄԱՏԱՐՅԱԼ *(ռուս. стройматериалы)* - *գ.* Շինանյութ: *Միհէնգ՚ ըստըրօյմատարյալը էնքան թինգ՚ալ ա, մինակ հըրուստնէն ըն կարում տօն շինին* (Ձ):

ԸՍՏԻ/ԻՍՏԻ[2] - *դ.* 1. Այս կերպով՝ եղանակով՝ ձեւով, այսպես: *Էս ախճիգ՚ը վը՞ր իստի յա ասում, տըղան քօռ ու փէշման յէտ ա տէռնում, կ՚ամ ունց տօն* (ՆԼՂԺԲ, 126): 2. Այս տեսակի, այսպիսի: *Ըստի արաղ վէչ մին յիրգ՚իրում կա վէչ* (Բ):

- Ըստի թա ընդի - Ինչպես էլ որ լինի, բոլոր դեպքերում էլ: *Ըստի թա ընդի ք՚ինանկան ըս, նըհախ յըտանալ մէ՛լ* (Ձ):

ԸՍՏԻԲԻԼ/ԸՍՏԻՊԻԼ *(գրբ. ստիպեմ, հ.ե. *steib(h)-, *steip-)* - *նբ.* Հարկադրել, դրդել, մղել: *...Խօրթ մանը ըստիբըմ ա, վը՞ր ախճիկըն էլ օտի էտ մըսան* (ԼՂԲ, 357):

ԸՍՏԻԲՎԱԾ/ԸՍՏԻՊՎԱԾ - *մ.* Ճարահատյալ, այլ ելք՝ միջոց չունենալով: *...Ըստիբված ծախէց վանծուն մընէթու, տըղան փըսակէց* (ԼՂԲՔ, 261):

ԸՍՏԻՊԻԼ - *տե՛ս* ԸՍՏԻԲԻԼ:

ԸՍՏԻՊՎԱԾ - *տե՛ս* ԸՍՏԻԲՎԱԾ:

ԸՍՏՈՒԳԷԼ/ՈՒՍՏՈՒԳԷԼ *(գրբ. ստուգեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ գործողությամբ (համեմատելով, քննելով եւն) ճշտությունը պարզել: *Կամ ըն ըտըրա մաղազինը ըստուգում, տը՞սնում ապըրանքը խըրէգ՚* (Ձ): 2. Փորձարկման ենթարկել: *Ըստուգում ա, տը՞սնում մաշինը խարաբ* (Բ):

ԸՍՏՈՒԾԱՆԱ/ՈՒՍՏՈՒԾԱՆԱ - *ած.* Աստծուց տրված՝ պարգեւած: *Էտ հինանը ըտըրա մաչին ըստուծանա յա* (Ձ):

ԸՍՏՈՒԾԱՇԷՆ/ՈՒՍՏՈՒԾԱՇԷՆ *(գրբ. աստուածաշէն)* - *ած.* Աստծու շինած: *Ասում ըն՝ էտ յը՞խծէն ըստուծաշէն ա* (Բ):

ԸՍՏՈՒԾԱՊԱՇՏ/ՈՒՍՏՈՒԾԱՊԱՇՏ *(գրբ. աստուածապաշտ)* - *ած.* Աստծուն պաշտող, քրիստոնյա: *...Ախպէրը ըստուծապաշտ ար, համ էլ քըշկէրէն հըվատում ար...* (ՀԺՀ, V, 401):

ԸՍՏՈՒԾԱՍԷՐ/ՈՒՍՏՈՒԾԱՍԷՐ *(գրբ. աստուածասէր)* - *ած.* Աստծուն սիրող, բարեպաշտ: *Մին ըստուծասէրը տանս չի կ՚ամ, ընդըրանց պանը քանդըմ, վէր մարթէք կարին ընդէղէք կօխին* (ՋՏ, Բ, 37):

ԸՍՏՈՒԾԱՎԱԽ/ՈՒՍՏՈՒԾԱՎԱԽ *(գրբ. աստուածավախ)* - *ած.* Աստծուց վախեցող, երկյուղած, բարեպաշտ, աստվածավախ: *Նօյ ընումավ մին ըստուծավախ մարթ ա իլալ...* (Ձ):

ԸՍՏՈՒԾԱՏՈՒՐ/ՈՒՍՏՈՒԾԱՏՈՒՐ *(գրբ. աստուածատուր)* - *տե՛ս* ԸՍՏՈՒԾԱՆԱ:

ԸՍՏՈՒԾԸ՞ՎՈՒՐ/ՈՒՍՏՈՒԾԸ՞ՎՈՒՐ - *ած.* Աստծու նման, աստծու նմանվող: *Ըստուծը՞վուր մարթ ա, լօխ սիրում ըն* (Բ):

ԸՍՏՈ՞ՒՐ - *տե՛ս* ԸՍՏԸՐԱ:

ԸՍՏՈ՞ՒՐ-ԸՆԴՈ՞ՒՐ - *տե՛ս* ԸՍՏԸՐԱ-ԸՆԴԸՐԱ:

ԸՍՏՕԼ *(ռուս. стол)* - *գ.* 1. Ոտքերի վրա ամրացված տախտակից բաղկացած կահույքի տեսակ տարբեր պետքերի՝ ճաշելու, գրելու եւ այլ նպատակների համար, սեղան: *...Համբալը յալլէխը պանրում ա, տինում ըստօլէն* (ԲՀԲ, 44): 2. *տե՛ս* ԱԹՈՌ: *Ըստօլը քաշում ա տակը, նըստում* (Բ): 3. *փխբ.* Կերակուրներ՝ ուտելիքներ, որ արդեն դրված են ուտելու համար: *Ըստօլը վէր հազըր ա ինում, լօխ հըվաքվում ըն, հաց օտում* (Ձ): 4. *փխբ.* Հացկերույթ, ճաշկերույթ: *Թօրգամը ըստօլէն կ՚ամ չի, էն ա ինում հանդին* (Ձ):

- Ըստօլէն (յը՞ոէ) կըլխէն նըստըցընէլ - Հարգել, պատվել, մեծարել: *Շէնին մարթուցը հըվաքում ա, մին պառավ մարթու տանում ըստօլէն կըլխէն նըստըցընում* (ՆԼՂԺԲ, 127):

- Ըստօլէն յըրա մընալ - Վիրահատության ժամանակ մեռնել: *Հիվանդը ըստօլէն յըրա մընաց* (Բ):

- Ըստօլը թըքանալ - Խնջույքն աշխուժանալ: *Վէր մին էրկու ըստաքան խըմում ըն, ըստօլը թըքանում ա, էլ թամադէն ըսկանօղ չի ինում* (Ձ):

- Ըստօլը հըվաքէլ - Հացկերույթը՝ խնջույքը ավարտվել, ուտելուց հետո սեղանի վրա մնացած ուտելիքներն ու պարագաները հավաքել ու վերցնել: *Ըստօլը հըվաքում ըն, ամհա էտ հանրփանծ մարթը տը՞ղան յը՞ր չի կէնում* (Ձ):

- Ըստօլ հըզըրէլ/պէնալ/պէց անէլ/սարքէլ/քընցիլ - 1. Հացկերույթ՝ հրավերք կազմակերպել: *Թամար բաջին, տըղան վէր քընաքան կ՚ամ ա, լ՚ավ ըստօլ ա քընցում, լօխճին ծէն տամ ղօնաղ* (Ձ): 2. Ճաշի ուտելեղենները եւ պարագաները սեղանի վրա դնել՝ դասավորել: *Մին խընրէգ՚ յէտը էտ հարսը ըստօլ ա պէց անըմ, էրկուսավ նըստում ըն, օտըմ, խըմըմ* (ՀԺՀ, V, 226):

ԸՍՏՕԼԲԱ *(ռուս. столба, իտ. stroppa)* - *գ.* Գետնին հաստատված սյուն, որի վրա ամրացնում են հեռագրական,

էլեկտրական եւն հաղորդալարերը: *Քամէ ըրավ, ըստօլբէք՛ը վէր ածից* (Բ):

ԸՍՏՕՊԸՐԱՑԷՆՏՆԻ *(ռուս. стопроцентный)* - *մ.* Լրիվ, լիովին, ամբողջովին: *Կօրծէրը ըստօպըրացէնտնի պըրծընում ա* (Բ):

ԸՍՏՕՐԷԼ - *չբ.* Ցած իջնել, դեպի մայրամուտ թեքվել (արեգակի մասին): *Ընդէվը ըստօրալ ա* (Բ):

ԸՍՏՕՐՕԺ *(ռուս. сторож)* - *տե՛ս* ՊԱՀԱԿ:

ԸՍՔԸՍԷԼ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՍԷԼ:

ԸՍՔԸՍՎԷԼ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՍՎԷԼ:

ԸՍՕՐ(Է)/ԱՍՕՐ/ՍՕՐ[3]/ՍՕՐԷ *(գրբ. այսօր)* - *մ.* Ընթացիկ օրը, ներկա օրը, այսօր: *Ըսօր խասա աքօրը քըռասունքըն ա* (Զ):

- Ըսօր ը՞ս մը՛ռալ, թա է՞ք՛ուց - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկին անսպասելի որեւէ դժբախտություն է պատահում:

- Ըսօր կանք, էք՛ուց՝ վէչ - Մարդու կյանքը ժամանակավոր է, պետք չէ վատություն՝ չարություն՝ ժլատություն անել: *Մանրդիրօս, ըսօր կանք, էք՛ուց՝ վէչ, համօթ ա, էտ մարթին խըրէգ՛ տանջի* (Զ):

- Ըսօրանց յը՛տը/տէնը - *տե՛ս* Մըհէնգ՛ան(ց) յը՛տը:

- Ըսօրվա յըրա/օրը - Այսօրվա՝ այս պահի դրությամբ: *Ըսօրվա յըրա հանա մունք շատ վը՛ղէր օնինք՛ թուրքէրէն ծը՛րքէն* (Զ):

- Ըսօր օխտը օր բիդանվ - Մեկի մահը ցանկանալու, մեկին մեռած տեսնելու արտահայտություն, որ գործածվում է հեգնաբար կամ որպես անեծք: *Մխճի, մը՛ռնում ըմ: - Ըսօր օխտը օր բիդանվ* (Զ):

ԸՍՕՐ-ԷՔ՛ՈՒՑ - *մ.* Շուտով, մոտ ժամանակներս: *Ժըռընգ՛նէն մըտածում ըն, վէր ըսօր-էք՛ուց հանը մըռնըլական ա...* (ՆԱԲ, 66):

- Ըսօր-էք՛ուց անէլ - *տե՛ս* Ըսօր-էք՛ուցը քըցիլ:

- Ըսօր-էք՛ուցը ըղնէլ - 1. Ձգձգվել, զանազան պատճառներով հետաձգվել: *Կօրծը վէր ըսօր-էք՛ուցը ընգավ, նը՛ստա ծը՛րք քաշի* (Բ): 2. Օրհասական վիճակում՝ մահամերձ լինել: *Կանաբէդ դային էն ա ըսօր-էք՛ուցը ընգած* (Զ): 3. Ասում են հղի կնոջը, որը շուտով պետք է ծննդաբերի: *...Տը՛սալ ա, վէր հարթնը էն ա ըսօր-էք՛ուցը ընգած, յօր ա կալանվ, տարալ տատմօրը կօշտը* (Զ):

- Ըսօր-էք՛ուցը քըցիլ - Ձգձգել, զանազան պատճառներով հետաձգել: *Էտ թանջիրը ըտի խըփիլանվ, ըսօր-էք՛ուցը քըցիլանվ, ըտրրա պարթկը տամ չի* (Զ):

ԸՎԱՋԱԿ/ԱՎԱՋԱԿ *(գրբ. աւազակ)* - *գ.* 1. Ջինված կողոպուտ անող մարդ: *Ծըմակավը ընցընէլիս ըվըզակնէն յըրա յըն տը՛ռնըմ, ըտրրան թըլանում* (Զ): 2. Սրիկա, խաբեբա: *Էտ ըվազակը լօխճին կարում ա խանփի* (Բ):

ԸՎԱՋԱՆ/ԱՎԱՋԱՆ *(գրբ. աւազան)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՅՕՎՈՒՋ: 2. Եկեղեցու պատի մեջ պատրաստված փոքրիկ գուռ՝ մկրտության համար: *Դէրը ըտրրան կըռընցընում ա ըվըզանէն յըրա, իրը՛սը լըվանում* (Զ):

- Ըվըզանումը պըպըզ՛ած - *ած.* Խելոք, ուշիմ, կարգապահ: *Նէրակ ընդանր կինի, մին ըվըզանումը պըպըզ՛ած հարթնը կինի* (Զ):

ԸՎԱՆԱԿ/ԱՎԱՆԱԿ *(գրբ. յաւանակ (էշի, ձիու ձագ)* - *տե՛ս* ԷՇ (1, 5, 6):

ԸՎԱՐԱ/ԱՎԱՐԱ/ՅԸՎԱՐԱ *(պրս. āvāra)* - *ած., գ.* 1. Դատարկապորտ, անբան, պարապ-սարապ թափառող: *Թօռնը յէշանում ըս՝ ըվարա մարթիք՛ ըն* (Զ): 2. Անիմաստ, ոչ արդյունավետ: *Ըվարա կօրծան բիդի ղըրաղ կէնաս* (Բ):

- Ըվարա անէլ - Մեկի ժամանակը անտեղի խլել, գործից գցել: *...Ըխպըհարըմ քըթօթ անօղ հավէրըն ու ղազէրըն էլ ըն կըռէվ տամ ու սաղ խալխը ավարա անըմ* (ՋՏ, Բ, 232):

- Ըվարա ինիլ/տը՛ռնալ - Ժամանակը զուր վատնել, գործից հետ ընկնել: *Թօռը յը՛կավ, էտ օրը սաղ կալխօզնիկնէն ըվարա իլին* (Զ):

ԸՎԷՐԱԿ/ԱՎԷՐԱԿ/ԻՎԻՐԱԿ/ՎԷՐԱԿ *(գրբ. աւերակ)* - 1. Ավերված՝ հիմնահատակ եղած շինություն, փլատակ: *Կամ ըն, քըշէրը էտ ըվէրակումը կէնում, ըռութանան էլիա հըղէ ինանում* (Զ): 2. *ած.* Կործանված, քանդված, ավերված: *Ջըրաբերթում մին ըվէրակ յէխծէ կա* (ՆԼՂԺԲ, 144):

- Ըվէրակ անէլ - *տե՛ս* ԸՎԷՐԻԼ:

- Ըվէրակ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ԸՎԷՐՎԻԼ:

ԸՎԷՐԻԼ/ԱՎԷՐԻԼ *(գրբ. աւերեմ)* - *նբ.* Կործանել, քանդել, քարուքանդ անել: *Լէնգ՛-Թէմուրը Թիրթանռա էս դօլը ըվէրալ ա* (Զ):

ԸՎԷՐՎԻԼ/ԱՎԷՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸՎԷՐԻԼ-ի:

ԸՎԸԴԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Լավ աճել, փարթամանալ, մեծանալ: *Թօռը յը՛կավ, հանը ըվըդացավ* (Բ): 2. *տե՛ս* Ավադ ինիլ:

ԸՎԸԴՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԸՎԸԴԱՆԱԼ-ի:

ԸՎԸՏԱՆԱՆ - *տե՛ս* ԸՎԻՏԱՐԱՆ:

ԸՎԸՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Դատարկապորտություն, անբանություն, պարապ-սարապ թափառելը: *Ըվըրօթունը աշխարքըս կանանվ ա* (Բ):

- Ըվըրօթուն անէլ - Դատարկապորտությամբ զբաղվել, պարապ-սարապ թափառել: *Հանը սաղ օրը տանջվում ա, էտ տըղան էլ ըվըրօթուն ա անում* (Զ):

ԸՎԻԼԱՄԷՍ/ԻՎԻԼԱՄԷՍ - *գ.* Մարմնի որեւէ մասում առաջացած ավելորդ միս: *Վըխճարէն բուդումը ըվիլամէս նաղդը ինանում ա* (Բ):

ԸՎԻԼԱՆԱԼ/ԻՎԻԼԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Ավելի լինել, օգտագործելուց՝ բաժանելուց եւն հետո ավելորդ մնալ: *Ցօրէնը հուրհուր մաչի պիժը՛նում ըն, մին մէշուկ ըվիլանում ա* (Զ): 2. Շատանալ, բազմանալ: *Խը՛ղճը հինչ ա՞նէ, դանրդէրը ըվիլացալ ա* (Բ):

ԸՎԻԼՆՕՐԹ/ԻՎԻԼՆՕՐԹ *(գրբ. աւելորդ)* - *գ.* Ավելցուկ, մնացորդ: *Նըստում ըն էտ կուրկուտը օտում, ըվիլնօրթը տամ շընէրէն* (Զ):

ԸՎԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ/ԻՎԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԸՎԻԼԱՆԱԼ-ի:

ԸՎԻԼՈՒԿ/ԻՎԻԼՈՒԿ/ՈՒՎՈՒԼՈՒԿ/ՅԸՎԷԼՈՒԿ/ՎԻԼՈՒԿ *(գրբ. աւելուկ)* - *գ.* Մատիտեղազգիների ընտանիքին պատկանող ուտելի բանջարաբույս, ավելուկ: *Ըվիլուկը ծըմը՛ռնը լանջթ ա ինանում* (Բ):

ԸՎԻՏԱՐԱՆ/ԸՎԸՏԱՐԱՆ *(գրբ. աւետարան)* - *գ.* Աստվածաշնչի այն մասը, որը պարունակում է պատմություններ Քրիստոսի կյանքի ու ուսմունքի մասին, ավետարան: *Դէրը ըվիտարանը մուտըցընում ա, ամմա էլիա կարում չի կարթի* (Զ):

- Ըվիտըրանան թօխտ ճըղէլ - Մեծ մեղք՝ հանցանք գործել: *Էտ ըվիտըրանան թօխտ ճըղածէն կըպօտում ըն, քըցանում զընդանը* (Զ):

- Ըվիտըրանումը կ՛իրանծ - Օրինական, լավ, ճշմարիտ (արարք, խոսք եւն): *Տընըշինիտ մարթը ըսկի մին պէն չի անում, վէր ըվիտըրանումը կ՛իրանծ ինի* (Զ):

ԸՎԻՐԻ - *տե՛ս* ՎԻՐԻ(ՆԻ):

ԸՎԻՐԻԼ/ԻՎԻՐԻԼ *(գրբ. վայրենիմ)* - *չբ.* 1. Վայրենի դառնալ, վայրենանալ: *Էտ խօզ՛ը էնքան ծըմակումը կէնում ա, ըվիրում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Չափն անցնել, շատ հանդգնել, անկառավարելի դառնալ: *Էնքան իրը՛ս ըն տըվալ, իվիրալ ա* (Բ):

ԸՎԼԸՂԸՂ - *տե՛ս* ԱՎԼԱՂ:

- Ըվլըդըղում պըհէլի չի - Ասում են անիրավ՝ անզգամ մարդկանց մասին: *Տընըշինիտ խօխան ըվլըդըղըմ ըսկի պըհէլի չի* (Բ):

ԸՎՈՒԼԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըվուլաթակ անէլ/տալ - Ավելով ծեծել: *Ազին փըռնում ա, էտ խօնցը մին լ՛ավ ըվուլաթակ անում* (Զ):

ԸՏԱԿՎԷԼ - *չբ. տե՛ս* Ատակը ընցընէլ:

ԸՏԷՊ - *տե՛ս* ԸՏԸՊ:

ԸՏԸՊ/ԸՏԷՊ/ԸՏԸՊ/ՏԸՊ²/ՏԷՊ³/ՏԸՊ² - *դ.* 1. Այդ տեղը, այդ տեղում: *Ը-տը՛ղ էլ շատ գ՛ուլանաստ ա ինում* (Ձ): 2. Այդպիսի հանգամանքներում՝ պայմաններում՝ ժամանակ: *Ըտը՛ղ թաքավէրին տըղան մանանը կըծում ա* (Ձ): 3. Այդ գործում: *Դէրվիշը ասմա.- Ըտը՛ղ վէր շիլ ընգէր, էլ կըրըլան չըս թաքավէրին աշկէն ըրվաս* (Ձ):

ԸՏԸՊ-ԸՏԸՊ - *տե՛ս* ԸՍՏԸՊ-ԸՆԴԸՊ(2):

ԸՏԸԿ-ԱՏԱԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըտըկ-ատակ անէլ - Մանրամասն հարցուփորձի ենթարկելով՝ գաղտնիքներն իմանալ: *Մին պառավ կ՛աս ա ը-տըրանց տօն, ըտըկ-ատակ ընէս, լօխ գ՛իդաս* (Ձ):

ԸՏԸՀԷՆՑ/ՏԸՀԷՆՑ - *տե՛ս* ԸՏԻ: *Ասում ըն՝ ըտըհէնց ա անդաթ ինգ՛ալ թութուն քաշիլը* (ԱԱ, 62):

ԸՏԸՊ - *տե՛ս* ԸՏԸՊ:

ԸՏԸՐԱ/ՏԱ²/ԸՏԻՈՐ/ՏԸՐԱ - **Դա** դերանվան սեռական հոլովաձեւը՝ դրա: *Ը-տըրա մարը մը՛ռնում ա, հանը ք՛ինամ ա մին խօրթ մար պիրում* (Ձ):

ԸՏԸՐԱՆՔ - *դ.* *ՏԱ* դերանվան հոգնակին: *Ըտըրանք հինչ բի՞դի անին* (Բ):

ԸՏԻ/ԻՏԻ/ՏԻ - *դ.* 1. Այդ կերպով՝ եղանակով՝ ձեւով, այդպես: *Ըտի էտ տըղան էտ բէրթըմը մընծընաս ա* (ԱԱ, 17): 2. Այդ տեսակի, այդպիսի: *Ըտի ծի վէշ մինին ինիս չի* (Բ):

- Ըտի խօսկը մըթկումը ասէլըն էլ ա համօթ - Խիստ անպարկեշտ խոսք է: *Ը-տի խօսկը մըթկումը ասէլըն էլ ա համօթ, տու հունց ը՞ս քու մօր ասում* (Բ):

- Ըտի պէնէր - Խոսակցության՝ ասածի վերջում ավելացվող արտահայտություն, որ մատնացույց է անում ասածը: *Թունի դային ըսկանում ա, ըսկանում, թա.- Ըտի պէնէ՛ր* (Ձ):

ԸՏԻՅՕԹՈՒՆ/ԻՏԻՅՕԹՈՒՆ - *գ.* Այդպիսի դեպք՝ վիճակ՝ երեւույթ եւն: *Իտիյութունավ կընգանը ըրարմունքը մարթին քըշտին պը՛ց ա ինըմ...* (ԼՂԲ, 312):

ԸՐԱՋԻ - *մ.* Երազում՝ քնած ժամանակ: *Ըրազի տը՛սնում ա՝ կընէգ՛ը է-ր՛ուշ տըղըմարթու նըհը՛տ սիլի-բիլի ընէլիս* (Ձ):

ԸՐԱՋԻԼ - *նբ.* Բուռն կերպով ցանկանալ, տենչալ: *...Պըռըշնէրիտ հըսած գ՛ի-լանսնին իմ սը՛ռտըս ըրազալ ա* (ԼՂԲ, 18):

ԸՐԱԺԱՆ/ԱՐԱԺԱՆ/ՐԱԺԱՆ - *գ.* 1. Հում կաթի սեր: *Ըրաժանը քաշանում ա, ածում ղազանը* (Ձ): 2. Սերը եփելով պատրաստած ուտելիք: *Մարտակերտցուց ըստօլան ըրաժանը անպակաս ա* (Բ):

ԸՐԱԽԱ - *տե՛ս* ԽՕԽԱ: *Էտ քօչը ք՛ինանալիս վախտը մին ըրախա յա քօչան վէր ընգնում* (ՀԺՀ, V, 393):

ԸՐԱԾԷԼ *(գրբ. արածիմ, հ.ե. * trəg')* - *չբ. եւ նբ.* Խոտը պոկելով ուտել, ճարակել, արածել: *Յը՛տ տը՛ռնալիս տէսին մին կանանչ լէնջի մին շատ կ՛էղէցիկ բախրա յա ըրածըմ* (ՀԺՀ, V, 144):

ԸՐԱԿԿԱՎ - *ածական.* Տարօրինակ, ըստ տրամադրության գործող: *Ըրակավ մարթ ա մէր նախագան* (Ձ):

ԸՐԱԿԷՆ - *մ.* Տրամադրված, ոչ իմիջիայլոց: *Կօրծը վէր անիս, ըրակէն բիդի անիս* (Ձ:

ԸՐԱՀՈՒՆՑ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըրահունց անէլ - Խմորը առանց թթխմորի հունցել: *Ըրահունց ա անում, ինծըմօրէ թըխում* (Ձ):

ԸՐԱՄԱԿ/ԸՐԱՄԱՔ/ՀԸՐԱՄԱՆՔ²/ՀԸ-ՐԱՄԱՔ *(գրբ. երամակ (կենդանիների խումբ, հոտ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըրամակ ըղնէլ - Մարդամեջ ընկնել, մարդկանց շարքին դասվել, հեղինակություն ձեռք բերել: *Էշու օրում մարթ ա ի-լանլ, միհէնգ՛ ա ըրամակ ընգալ* (Ձ):

- Ըրամակ քըցիլ - Մարդամեջ գցել, մարդկանց շարքին դասել, հեղինակությունը բարձրացնել: *Մարթին ըրամակ քըցանը կընէգ՛ըն ա* (Ձ):

ԸՐԱՄԱՔ - *տե՛ս* ԸՐԱՄԱԿ:

ԸՐԱՇՏԷԼ - *չբ.* 1. Երաշտից ցամաքել՝ չորանալ: *Էրկու ամէս ա՝ թօռ չի յը՛-կալ, բուստընանէն ըրաշտալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Խիստ ծարավել: *Ըրաշտալ ըմ, մին կաթ ճանր չի կա, թա խըմիմ* (Բ): 3. *փխբ.* Սաստիկ կարոտ զգալ: *Անգին տը-ղէն նամակ ա կ՛ուրանում, թա.- Ըրաշտալ ըմ, խէ կ՛ամ չը՞ս* (Ձ):

ԸՐԱՇՕՏ/ՐԱՇՕՏ/ԸՌԱՇՕՏ/ՌԱՇՕՏ *(ռուս. расчет)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըրաշօտ անէլ/ինիլ/տը՛ռնալ - Որեւէ բանի կամ որեւէ մեկի հետ հաշիվները վերջացնել: *Ք՛ինամ ա կուրծատը՛ղը, ըրաշօտ անում, կօրծա տանս կ՛ամ* (Բ):

ԸՐԱՍԽՕԴ/ՐԱՍԽՕԴ/ԸՌԱՍԽՕԴ/ՌԱՍԽՕԴ *(ռուս. расход)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըրասխօդ անէլ - Գործածել, սպառել: *Էնքան մատարյալը ըրասխօդ ը-րավ, միհէնգ՛ մին տախտակ չօնէ, թա մին պէն շինի* (Բ):

- Ըրասխօդ ինիլ/տը՛ռնալ - Գործածվել, սպառվել: *Ղումը ըրասխօդ իլանվ, ուստան մընաց մանանլ* (Ձ):

ԸՐԱՎՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԻՐԱՎՈՒՆՔ:

ԸՐԱՐԻ/ԱՐԱՐԻ *(գրբ. արար, հ.ե. *ar-ar-)* - *ած.* Որեւէ մեկի արած՝ ստեղծած՝ նախաձեռնած՝ հեղինակած: *Կը-նէգ՛ըն ասում ա.- Մ մարթ, ինձ խառնիս ուչ, լօխ քու ըրարի յա* (ՆԱԲ, 58):

ԸՐԱՐՄՈՒՆՔ *(գրբ. արարումն)* - *գ.* Արարք, գործ, վարմունք: *Ըտըրա ըրարմունքը վէչ մինին սըրտավը չի ինում* (Ձ):

ԸՐԲԱ/ԸՐԸԲԱ/ԱՐԱԲԱ *(պրս. ārabe, թրք. araba)* - 1. *գ.* Քառանիվ կամ երկանիվ փայտաշեն բեռնատար (նաեւ մարդատար) փոխադրամիջոց, որին լծում են եզ՝ ձի՝ էշ: *...Վէր վէրչին ըրբան տը՛ղ ա հըսալ, պէրալ ըն մին կ՛ամրմուր բայդաղ տընգալ ցօրնէն մաչին* (ԱԱ, 34): 2. *ած.* Մեկ սայլի տարողությամբ: *Մին ըրբա ցօրէն ա տամ, էտ էշին քօռակը ինք՛ օնում* (Ձ):

- Ըրբա վէր ընգած ծըմէրուկ - *տե՛ս* Բէդա վէր ընգած պըրինձ:

- Ըրբէն ճաղը կօտըրէլ - *տե՛ս* Վը՛էնը քարու նի կ՛ալ:

- Ըրբէն չարխը յը՛տ շօռ տալ - Գործը հակառակ ընթացք ստանալ՝ ձախողվել: *Հանին վախտը սէլ յը՛կավ, խը՛դճէն տօնը քանդից, ըրբէն չարխը յը՛տ ա շօռ տամ* (Ձ):

ԸՐԲԱՇԿԱ *(ռուս. рубашка)* - *գ.* Վերնաշապիկ: *Ըրբաշկան հանում ա, տինանում փըչակումը, էտ կացէնը յօր օնում, ք՛էթանկը ճըրդօտում* (Ձ):

ԸՐԲԱՉԻ/ԸՐԸԲԱՉԻ/ԱՐԱԲԱՉԻ *(թրք. arabaci)* - *գ.* Սայլը վարող անձ, սայլապան: *Ըրբաչին ըրբան վը՛էնն ա անում, էտ մարթին ք՛ամանգ՛ անում* (Ձ):

ԸՐԲԱՏԱՐ - *գ., ած.* Սայլի տեր, սայլ ունեցող (անձ): *Ըրբըտարէրը հըվաքվում ըն, մին օրումը էտ հըղէն շինիլ տամ* (Ձ):

ԸՐԲԸՀԸՂԷ - *գ.* Սայլի ուղի՝ ճանապարհ: *Էտ ըրբըհըղէն էլ շատ լէն չի ինում* (Ձ):

ԸՐԳԻՆԷՆՇ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԳԻՆԷՆՇ:

ԸՐԳՕՆԷ/ՈՒՐԳՕՆԷ/ՈՒՐՈՒԳԻՆԻ - 1. *մ.* Երեկո ժամանակ, երեկոյան: *Մին օր ուրանգ՛ունի պանա պըրծած տանը նըստատած ինք՛...* (ԼՂԲՔ, 365): 2. *տե՛ս* ՅԸՐԿԷ:

ԸՐՁԱ *(արաբ. rassa, պրս. rāze (օղ, օղակ)* - *գ.* Դուռը փակելու համար մետաղյա շարժական ձողիկ, սողնակ: *Մըղակէն ըրզան պուք ա յը՛կալ* (Բ):

- Ըրզան տալ/քըցիլ - Դուռը սողնակով փակել: *Ք՛ընում ա, տըռնանը ըրզան տամ, տ՛ուս կ՛ամ...* (ՀԱԲ, 15, 146):

ԸՐԷՄԸ(Ս) - *տե՛ս* ՈՒՐԷՄԸ(Ս):

ԸՐԷՄԻ - *տե՛ս* ՈՒՐԷՄԸ(Ս):

ԸՐԷՄՈՒԿ - *գ.* Մեկ տարեկան հղի գոմեշ: *Ճրրընէն կըտրրած էտ ըրէմուկը մօրթում ըն, բադարանք՝ անում* (Ձ):

ԸՐԷՆԱԿ/ԻՐԷՆԱԿ/ՕՐԻՆԱԿ/ՕՐԻՆԱԿ/ՀԸՆԷՐԱԿ[1] *(գրբ. օրինակ)* - *գ.* 1. Որեւէ բանի նախնական՝ սկզբնական օրինակը, նախանմուշ: *Ըրէնակը ուստան տամ ա շանգ՝իրդին, թա.- Ըստրրանա հանրուրը շինի* (Ձ): 2. Համեմատության համար օրինակ ծառայող որեւէ բան: *...Շատ դայիմըն ա, Բըլդարու կաշին քէզ ըրէնակ* (Ջ�տ, Ա, 133):

- Ըրէնակ յըէր օնէլ - Մեկին ընդօրինակել, նրան հետեւել: *Տընտրրի ախճիգ՝ ա, մօրը անա յա ըրէնակ յըէր կալանել* (Բ):

ԸՐԷՍ(Ս)ՈՒՆ - *տե՛ս* ՅԷՐԷՍ(Ս)ՈՒՆ:

ԸՐԷՎԱԼ - *տե՛ս* ԸՐՎԱԼ:

ԸՐԷՎԱՎ/ԻՐԸՎԱՎ - *մ.* 1. Արեւ եղած ժամանակ: *Ըրէվավ տանան տանուս ա կ՝ամ, ք՝ինամ ծրմակը, սէլը նի յա օնում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՑԻՐԸՎԱՎ:

ԸՐԷՓԷԼ/ԻՐԷՓԷԼ - *նբ.* 1. Եփել-վերջացնել: *Խաշը ըրէփում ըն, արաղը տինում, ք՝ըփ անում:* 2. Որոշ ճաշեր եռալիս խառնել՝ փչել, որպեսզի չթափվի: *Թանավը իրէփէ, վէր իլլա վէչ* (Ձ): 3. *փխբ.* Գործը ավարտին հասցնել: *Շինըցէք՝ բուստանէն կօրծէրը ըրէփում ըն, կ՝ամ տընէրը* (Բ):

ԸՐԷՓ-ԻՐԷՓ/ԻՐԷՓ-ԻՐԷՓ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըրէփ-իրէփ անէլ - *տե՛ս* Ըլըվ-ալավ անէլ (ԱԼԱՎ-ի տակ):

ԸՐԸԲԱ - *տե՛ս* ԸՐԲԱ:

ԸՐԸԲԱՉԻ - *տե՛ս* ԸՐԲԱՉԻ:

ԸՐԸՋԱԽԱՓ/ԻՐԸՋԱԽԱՓ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըրզամխանփ ինիլ/տը՛ռնալ *(գրբ. երազամխաբ լինիմ (երազափորձություն ունենալ)* - Երազի մեջ սերմնահոսություն ունենալ: *Հունց ա պըտահում, էտ մարթը քըշէրը ըրզամխանփ ա ինում, հըմընչիլան նըհը՝ստ թաքուն տանս կ՝ամ, ք՝ինամ* (Ձ):

ԸՐԸՋԱԿ՝ԻՐ(Ք)/ԻՐԸՋԱԿ՝ԻՐ(Ք) - *գ.* Երազներ մեկնաբանող գիրք: *Ըրզակ՝իրը պէնում ա, ըսկըսում ըտրրա ամանզը պէնալը* (Ձ):

ԸՐԸՋԱԿՕԽ/ԻՐԸՋԱԿՕԽ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըրզակօխ ինիլ/տը՛ռնալ - Երազում մղձավանջի ենթարկվել: *Վաղօն ըրզակօխ ա ինիս, յը՝էր կընաս, ըսքըսէս ճըղճըղալը* (Ձ):

ԸՐԸԼԸՂ - *տե՛ս* ԱՐԱԼԸՂ:

ԸՐԸԽ-ՕՐԱԽ/ՕՐԱԽ-ՕՐԱԽ - *մ.* Ուրախ կերպով, ուրախությամբ: *Խօխէքը ըրրխ-օրախ ամէգ՝ը մին թէ, մին թօխուր ըն յօր օնում, ք՝ընում...* (ՆԱԲ, 66):

ԸՐԸԾ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ԸՐԱԾԷԼ-ի: *Մին օր էլ տարալ ա, թա ըրրծցընէ, էս էծրս, ք՝ինացալ ա տը՝սալ, վը՝ր մին խօխա վէր տիրած* (ՀԺՀ, VI, 71):

ԸՐԸԿ-ԱՐԱԿ/ԱՐԱԿ-ԱՐԱԿ - *տե՛ս* ԸՐԱԿԱՎ:

ԸՐԸԿ՝ԾՃԻ/ՈՒՐԸԿ՝ԾՃԻ - *մ.* Արթուն վիճակում, արթուն ժամանակ: *Ըրազըմըս ինձ պըչէցէր, ըրրկ՝ծճի խըչէցէր* (Ձ):

ԸՐԸՂԱԾԷՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըրըղածէն ածէլ/տալ - Օղի խմելու մեծ ցանկություն ունենալ: *Հընէսին սէրտը արաղ ուզիյիս ընում, ըրրղածէն ա ածում, տանըն էլ ընում չի* (ՆԱԲ, 112):

ԸՐԸՂԱՀԱՄ - *գ.* Օղու համ: *Սաբավ արաղ ա, ըսկի ըրրղահամ չօնէ* (Բ):

ԸՐԸՂԱՎԸ՝Տ - *գ.* Օղու հոտ: *Հրրանդիկը մըղակավը վէր նի յա մընում, ըրրղավը՝տը տօնը օնում ա* (Ձ):

ԸՐԸՄԱԿԷԼ/ԸՐԸՄԱՔԷԼ/ՀԸՐԸՄԱՆՔԷԼ/ՀԸՐԸՄԱՔԷԼ - *նբ.* Կալի մեջ փռած հացահատիկը՝ աշանը լավ խառնել: *Աշանը ըրրմակում ա, վէր լ՝ավ չուրանա* (Ձ):

ԸՐԸՄԱԿԷՆ/ԸՐԸՄԱՔԷՆ/ՀԸՐԸՄԱՆՔԷՆ/ՀԸՐԸՄԱՔԷՆ - *տե՛ս* ԿԱՐՔԷՆ:

ԸՐԸՇՏԱՎԸ՝Տ - *գ.* Երաշտից հետո անձրեւը սկսվելուց հողի արձակած հոտը: *Թօռը նի յա օնում, ըրրշտավը՝տ ա կ՝ամ* (Բ):

ԸՐԸՇՕԹԿԱ/ՐԸՇՕԹԿԱ/ԸՌԸՇՕԹԿԱ/ՌԸՇՕԹԿԱ *(ռուս. решетка)* - *գ.* Երկաթյա ճաղաշար՝ որեւէ տարածություն ցանկապատելու համար: *Հընգ՝իստին ըրրշօթկան պուք ըն տամ, մը՝ռալը թաղում, էլիա տինում տը՝ղը* (Բ):

ԸՐԸՎԱՋՈՒԿ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԱՆՑՈՒԿ:

ԸՐԸՎԱՋՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԱՆՑՈՒԿ:

ԸՐԸՎԱԹՕՌ - *գ.* Արեւ ժամանակին տեղացող բարակ անձրեւ: *Ըրրվաթօռ ա կ՝ամ* (Բ):

ԸՐԸՎԱԻՓ/ԻՐԸՎԱԻՓ - *ած.* Արեւի տակ եփված: *Ըրրվաիփ ճանուր ա* (Բ):

ԸՐԸՎԱԼԱՆՈՒՍ/ԻՐԸՎԱԼԱՆՈՒՍ - 1. *գ.* Արեւի լույս՝ ճառագայթ՝ ցոլք: *Մին շըհանրըմ վէր ըրրվլանուսանու հասրաթ մընան, էն շըհանրըմը ք՝ասիբը էլ կըկա՞ռէ ապրի...* (ՋՏ, Ա, 113): 2. *ած.* Արեւոտ՝ արեւով լուսավորված: *Կ՝ամ ա հըսնում մին ըրրվալանուս շէն* (Ձ):

ԸՐԸՎԱՀԱՄ/ԻՐԸՎԱՀԱՄ - *գ.* Արեւի ջերմությամբ առաջացած համ: *Գ՝ունէ տը՝ղէն կընանչին էլ ըրրվահամ օնէ* (Բ):

ԸՐԸՎԱՀԱՍ/ԻՐԸՎԱՀԱՍ - *ած.* Արեւի ջերմությամբ հասած՝ հասունացած: *Ըրրվահաս խուրման քախծըր կինի* (Բ):

ԸՐԸՎԱՆՑՈՒԿ/ԻՐԸՎԱՆՑՈՒԿ/ԸՐԸՎԱՋՈՒԿ/ԻՐԸՎԱՋՈՒԿ/ԸՐԸՎԱՋՈՒՆՔ/ԻՐԸՎԱՋՈՒՆՔ - 1. *գ.* Արեգակի մայր մտնելու ժամանակը, մայրամուտ: *Ըրրվանցուկէն վախտը Պուդին, էշէրը պէռնած, նի յա մընում շէնը* (Ձ): 2. *ած. փխբ.* Ջով, հովասուն: *Ըրրվանցուկ տը՝ղ ա* (Բ):

ԸՐԸՎԱՔՕՌ/ԻՐԸՎԱՔՕՌ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըրրվաքօռ ինիլ/տը՛ռնալ - Արեւին երկար նայելուց տեսողությունը խաթարվել: *Էտ խօխան ըրէվէն էնքան յէշում ա, ըրրվաքօռ ա տը՝ռնում* (Ձ):

ԸՐԸՎԳ՝ԻՒՆԱՆՇ/ԻՐԸՎԳ՝ԻՒՆԱՆՇ/ԸՐԳ՝ԻՒՆԱՆՇ/ԻՐԳ՝ԻՒՆԱՆՇ/ԻՒՐԳ՝ԻՒՆԱՆՇ - *ած.* Արեւկող, արեւահայաց, արեգունի: *Կ՝ամ ըն, էտ ըրրվգ՝ունանուշ տը՝ղը վէր կ՝ամ, ըտը՝ղ էլ շէն շինում* (Ձ):

- Ըրրվգ՝ունանշի անէլ/տալ - Արեւի տակ պառկել՝ նստել՝ ընկողմանել: *Շօբանը վըխճըրնէն անում ա հանդը, ինք՝ըն էլ ըրրվգ՝ունանշի տամ* (Ձ):

ԸՐԸՎԳ՝ԻՒՆ/ԻՐԸՎԳ՝ԻՒՆ *(գրբ. արեգունի)* - *տե՛ս* ԸՐԸՎԳ՝ԻՒՆԱՆՇ:

ԸՐԸՎՀԱՏ/ԻՐԸՎՀԱՏ - Գործածվում է *Իրրսկըհատը ըրրվհատ ա* դարձվածում:

ԸՐԸՐՄՈՒՆՔԱՎ - *տե՛ս* ՓԱՀՄԱՎ:

ԸՐԸՑՕՐ - *տե՛ս* ՕՐԿԱՆՑՕՐ:

ԸՐԹԻՐԱՆԱԼ/ԻՐԹԻՐԱՆԱԼ *(գրբ. արդարանամ)* - *չբ.* 1. Դատարանի վճռով անմեղ ճանաչվել: *Էտ մարթը սուդի յա տամ, ըրթիրանում* (Ձ): 2. Չքմեղանալ, արդար ձեւանալ: *Նըհախ տը՝ղան ա ըրթիրանում, լօխ էլ գ՝ունդում ըն, վէր կ՝օղը ինք՝ըն ա* (Բ):

ԸՐԹԻՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ԻՐԹԻՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. արդարացուցանեմ)* - *նբ.* ԸՐԹԻՐԱՆԱԼ-ի:

ԸՐԹԻՐՕԹՈՒՆ/ԻՐԹԻՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. արդարություն)* - *գ.* 1. Արդար լինելը, անմեղություն: *Ըտի էտ մարթին ըրթիրօթունը պարգ՝վում ա* (Ձ): 2. Ճշմարտություն, իրավացիություն: *Ըշխարքումըս ըրթիրօթուն չի մընաց* (Բ):

ԸՐԺԸՆԱՆԱԼ *(գրբ. արժանանամ)* - *չբ. տե՛ս* Արժան ինիլ: *Տընվըրածէն տըղան էլ ըրժընանըմ ա թաքավէրէն տըղէն քըվօրը...* (ՀԺՀ, V, 315):

ԸՐԺԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. արժանացուցանեմ)* - *նբ. տե՛ս* Արժան անէլ: *Էտ չուբանէն թաքավէրը ըրժընցընում ա մը՝ծ հըրրստութունու* (Ձ):

ԸՐԻԼԻՔ՝/ԻՐԻԼԻՔ՝ *(գրբ. այրելի)* - *գ.* Այրելու՝ վառելու պիտանի նյութ: *Հրյաթըմը մին ըրիլիք՝ չի կա, ուրանն էլ ըսկի վէջը չի* (Բ):

ԸՐԻՀՆԱԿ - *տե՛ս* ԸՐԻՔ՝ՆԱԿ:

ԸՐԻՔ՚ՆԱԿ/ԻՐԻՔ՚ՆԱԿ/ԸՐԻՀՆԱԿ/ԻՐԻՀՆԱԿ *(գրբ. արեգակն)* - 1. *տե՛ս* Ա՛ՐԸ՝Վ(1): 2. *ած. փխբ.* Շատ գեղեցիկ: *Մին չուբանու ախճիգ՚ ա ինիս, մին հո՛ւրի-փէրի, մին իրիք՚նակ, սը՝վ-սը՝վ, մը՝ծ-մը՝ծ ըշկէրավ* (ԱԱ, 73):

ԸՐԽԱԼՈՒՂ - *տե՛ս* ԸՐԽԸԼԸՂ:

ԸՐԽԸԼԸ՝Ղ - *տե՛ս* ԸՐԽԸԼԸՂ:

ԸՐԽԸԼԸՂ/ԸՐԽԸԼԸ՝Ղ/ԸՐԽԱԼՈՒՂ/ԱՐԽԱԼՈՒՂ *(թրք. arkalək)* - *գ.* Կարճ՝ մինչեւ ծնկները հասնող հագուստ, արխալուղ: *Խօսրովը ըրխըլըղը քըցիս ա ջընըղնէրէն, տանան տո՛ւս կ՚աս* (Ձ):

ԸՐԽԸԼԸՂԱՎԷՐ - *ած.* Արխալուղ հագած: *Մուտանում ա, տը՝սնում մին ըրխըլըղավէր մարթ էտ ըխպիրին քըշտէն նըստած* (Ձ):

ԸՐԽԸԼԸՂԱՑՈՒ - *գ.* Արխալուղի համար նախատեսած կտոր: *Ըրխըլըղացուն տանում ա դա՛ղզուն տամ, վէր ո՛ւրա՛ն հը՝տէ մին լ՚ավ արխալուղ կարէ* (Ձ):

ԸՐԽԸՅԻՆ/ԱՐԽԱՅԻՆ *(թրք. arxayin)* - *մ.* Համոզված, հանգիստ, վստահ, անհոգ, ապահով: *Էտ մարթը ռազի յա կը՝նըմ, պառավը ըրխըյին ք՚ինիս ա տօն* (ՀԺՀ, V, 265):

- Ըրխըյին անէլ/կըցընէլ/պահէլ - *տե՛ս* ԸՐԽԸՅՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

- Ըրխըյինը ըղնէլ - *տե՛ս* ԸՐԽԸՅՆԱՆԱԼ:

- Ըրխըյինը քըցիլ - *տե՛ս* ԸՐԽԸՅՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

- Ըրխըյին ինիլ/կէնալ - *տե՛ս* ԸՐԽԸՅՆԱՆԱԼ:

ԸՐԽԸՅՆԱՆԱԼ - *չբ.* Համոզված՝ վստահ լինել, անհոգ՝ ապահով դառնալ, երկմտությունը փարատվել: *...Պիրում ա, մի մը՝ծ նավ շինում, ո՛ւրա՛ն կընէգ՚ը, խօխէրքը, հիյվընէն պա՛նը նի ածում միչը, ըրխըյնանում* (ԱԱ, 16):

ԸՐԽԸՅՆԱՏԸ՝Ղ - *գ.* Վստահություն, ապահովություն: *Ըտըրա ըրխըյնատը՝ղըն էլ էն ա ինի՛ւմ, վէր թօռ ա կ՚ըլական, բօստանը ճիրի* (Ձ):

ԸՐԽԸՅՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Հանգստացնել, վստահեցնել: *Նա՛զիրը տահանց ըրխըյնըցընում ա, թաքավէրէն կօշտը տանըմ* (ՀԺՀ, V, 490):

ԸՐԽԸՅՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՐԽԸՅՆԱՏԸ՝Ղ:

ԸՐԽՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՈՒՐԽՕԹՈՒՆ:

ԸՐԾԱԹԷ/ՅԸՐԾԱԹԷ *(գրբ. արծաթեան)* - *ած.* Արծաթից պատրաստված, արծաթյա: *Ախճիգ՚ը էտ ըրծաթէ ջամը տամ ա տըղէն, վէր տանէ տա թաքավէրին* (Ձ):

ԸՐԾԱԹԷԼ/ՅԸՐԾԱԹԷԼ *(գրբ. արծաթեմ)* - *տե՛ս* ԸՐԾԸԹՃԻՐԻԼ: *Խընձո՛ր օնիմ՝ կընծած ա, չօրս ղօլը ըրծաթած ա...* (ԼՂԲ, 26):

ԸՐԾԸԹԸ՝ՂԱՆ/ՅԸՐԾԸԹԸ՝ՂԱՆ *(գրբ. արծաթեղեն (արծաթից շինած)* - *գ.* Արծաթից պատրաստված իրեր: *Մին տօռնը պէց ա անում, տը՝սնում ըրծըթըղանավ լըցցած* (Ձ):

ԸՐԾԸԹՃԻՐԻԼ/ՅԸՐԾԸԹՃԻՐԻԼ - *նբ.* Արծաթով զօծել, արծաթաջրել: *Ծո՛րէն ղըրաղէն մին յէխծէ յա ըլալ՝ մաչկ՚ո՛ւսի պատէրը էլ ըրծըթճիրած* (ՆԱԲ, 94):

ԸՐԿԱԹԷ *(գրբ. երկաթի)* - 1. *ած.* Երկաթից պատրաստած, երկաթյա: *Թաքավէրին կուճուր տըղան թօրավը վէր թըխում ա, էտ ըրկաթէ մըղակը պուք ա կ՚ամ* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԱՐԿԱԹ(2, 3):

ԸՐԿԷ - *տե՛ս* ՅԸՐԿԷ:

ԸՐԿԸԹԱՃՈ՛ՒՐ - *գ.* Երկաթի պարունակություն ունեցող հանքային ջուր: *Ըստէփանակ՚ը՝ռտա տակէ ըխպիրին ճո՛ւրը ըրկըթաճո՛ւր ա* (Բ):

ԸՐԿԸԹԸ՝ՂԱՆ *(գրբ. երկաթեղեն (երկաթից շինած)* - *գ.* Երկաթից պատրաստված իրեր, երկաթի կտորներ եւն: *Օրո՛ւշ պէն կըրէս չի անէ, լ՚ըհա ըրկըթը՝ղան ա հըվըքէս, ծըխէս* (Բ):

ԸՐԿԸԹԸ՝ՆԷ - *գ.* Ամուր բնափայտով ծառատեսակ՝ երկաթածառ: *Լաչինա ծըմըկնումը ըրկըթը՝նէ էլ կա* (Բ):

ԸՐԿԸՃԸՊՕՎԱՆ/ԻՐԿԸՃԸՊՕՎԱՆ - *գ.* Խաղատեսակ: *Ըրկըճըպօվան խաղ ընէլիս էտ խօնցան մինը օշը տանում ա, վէր ըղնում* (Ձ):

ԸՐԿԸՆԱԲՕՅ/ԻՐԿԸՆԱԲՕՅ - 1. *ած.* Երկար հասակ ունեցող, բարձրահասակ: *Ըրկընաբօյ տըղա յա* (Բ): 2. *տե՛ս* ԸՐԿԸՆՕԹՈՒՆ:

ԸՐԿԸՆԱԼՈ՛ՒԾ/ԻՐԿԸՆԱԼՈ՛ՒԾ - *տե՛ս* ԸՄԲԸԼԱԼՈ՛ՒԾ:

ԸՐԿԸՆԱՄՕՇ/ԻՐԿԸՆԱՄՕՇ - *գ.* Երկարավուն մոշի տեսակ, որ սովորաբար աճում է անտառներում: *Մէր ծըմըկնէրըմը լ՚ավ ըրկընամօշ ա ինի՛ւմ* (Բ):

ԸՐԿԸՆԱՆԱԼ/ԻՐԿԸՆԱՆԱԼ *(գրբ. երկայնանամ)* - *չբ.* 1. Երկարությունն ավելանալ, երկար դառնալ: *Ըռիզինը հիշքան ծիք՚ տաս՝ կըրկընանա* (Ձ): 2. Հասակը բարձրանալ: *Մին տըռնըմը էտ խօխան իրկընանաս ա, տըռնաս բօյավբուսաթավ տըղա* (Ձ): 3. Երկարատեւել, տեւական դառնալ: *Կ՚արունքը վէր կ՚ամ ա, օրէրը ըրկընանում ա:* 4. Ձգձգվել, հետաձգվել: *Պարթկը ըրկընանում ա, էտ մարթը սուդի յա տամ* (Ձ):

ԸՐԿԸՆԱՆԳՈՒՃ/ԻՐԿԸՆԱՆԳՈՒՃ - 1. *ած.* Երկար ականջներ ունեցող: *Մին ըրկընանգուճ տավար էլ ա մուտանում, խէղճ-խէղճ յէշում մարթին ըշկէրէն...* (ՆԱԲ, 72): 2. *փխբ. տե՛ս* ԷՇ (1): *Ըրկընանգուճը քացէ յա տամ, ըտըրա քըցո՛ւմ ծո՛ը* (Ձ):

ԸՐԿԸՆԱՎՈՒՆ/ԻՐԿԸՆԱՎՈՒՆ - *ած.* 1. Ոչ շատ երկար, մի քիչ երկար: *Մին իրկընավուն փա՛ռդ ա յօր ունէս, ըտըրա թըկէս* (Ձ): 2. Երկար ձեւ ունեցող, երկարությունը լայնությունից մեծ: *Ըրկընավուն պըրինձան լ՚ավ փըլավ ա տը՝ռնում* (Բ):

ԸՐԿԸՆԱՏՕՐ/ԻՐԿԸՆԱՏՕՐ - 1. *գ.* Վայրի խոտաբույս, որ նման է ավելուկի: *Գ՚ո՛ւդում ա, թա ըվիլո՛ւկ ա, քաղում ա, ըրկընատօր ա պիրո՛ւմ տօն* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԱՎՈՒՆ:

ԸՐԿԸՆԴԱՇԻ/ԻՐԿԸՆԴԱՇԻ - *տե՛ս* ԲԱԲԱԴՈՒՇԻ:

ԸՐԿԸՆԷՇԻ/ԻՐԿԸՆԷՇԻ - *տե՛ս* ԲԱԲԱԴՈՒՇԻ:

ԸՐԿԸՆԽԱՁ՚Ի/ԻՐԿԸՆԽԱՁ՚Ի - *գ.* Խաղատեսակ: *Ըրկընխազ՚ին էլ ա թավա ընգալ* (Բ):

ԸՐԿԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ/ԻՐԿԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. երկայնացուցանեմ)* - *նբ.* ԸՐԿԸՆԱՆԱԼ-ի:

ԸՐԿԸՆՑՈՒՓԷ/ԻՐԿԸՆՑՈՒՓԷ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԽԱՁ՚Ի:

ԸՐԿԸՆՔԱՔԱՐ - *գ.* Երկանքի՝ աղորիքի քար: *Մին օր էլ ըրկընքաքարը ըղնում ա ըտըրա վը՝ննէն, կօտըրում* (Ձ):

ԸՐԿԸՆՕԹՈՒՆ/ԻՐԿԸՆՕԹՈՒՆ *(գրբ. երկայնութիւն)* - *գ.* 1. Գծի՝ մակերեսի՝ որեւէ իրի ձգվածությունը՝ երկու ծայրերի միջեւ եղած հեռավորությունը՝ երկարություն: *Էտ գ՚ըբին ըրկընօթունը հէնգ՚մէտըր ա ինո՛ւմ* (Ձ): 2. Հասակի բարձրություն: *Էտ մարթին իրկընօթունը կինա՛ր էրկու մէտըր* (Ձ):

ԸՐԿԸՆՕՏԷԳ՚/ԻՐԿԸՆՕՏԷԳ՚ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԱՎՈՒՆ:

ԸՐԿԸՆՕՏԷՍ/ԻՐԿԸՆՕՏԷՍ - *գ.* Ձատիկից մինչեւ Համբարձման տոնն ընկած ժամանակաընթացքը, երբ պաս չեն պահում: *Ըրկընօտէսը ըսկըսում ա, խօխէնք՚ը ուրխանում ըն* (Ձ):

ԸՐԿՈՒՀՈ՛ՒՔ՚ԻԼ/ՈՒՐԿՈՒՀՈ՛ՒՔ՚ԻԼ - *չբ.* Հղիանալ, հղի դառնալ: *Թաքավէրին կընէգ՚ը էտ խընձո՛ը օտում ա, մին ամսանը յը՝տը խաբարը յէր ա ինո՛ւմ, վէր ըրկուհո՛ւք՚ա՛ն ա* (Ձ):

ԸՐԿՈՒՀՈ՛ՒՔ՚ԻՍ/ՈՒՐԿՈՒՀՈ՛ՒՔ՚ԻՍ - *տե՛ս* ՊԱՃ(Ճ)ԱՌԱՎԷՐ: *Ըրկուհո՛ւք՚իս հարթնէր ըն հըվաքալ, ղըմա՛վ ճըղալ, խիզանը տ՚ուս կալալ* (ՀԱԲ, 15, 154):

ԸՐԿՈՒՄԱՐԻ/ՈՒՐԿՈՒՄԱՐԻ - *ած.* Երկու մոր կաթ ծծող: *Ըրկումարի կ՚առնը ավադ կինի* (Բ):

ԸՐԿՈՒՇԷԲԱԹ/ՈՒՐԿՈՒՇԷԲԱԹ/ԷՐԿՈՒՇԷԲԱԹ/ԷՐԿՈՒՇԷԲԷԹ/ԷՐԿՈՒՇԷՊԷԹ/ԷՐԿՈՒՇԷՊՏԻ *(գրբ. երկշաբաթի, երկուշաբաթ)* - 1. *գ.* Շաբաթվա առաջին

օրը՝ երկուշաբթի: *Ըրկուշէբաթը շառ օր ա* (Բ): 2. *մ.* Երկուշաբթի օրը: *Ըրկուշէբաթ ք՛ինան ըմ շէնը* (Բ):

ԸՐԿՈՒՎԸՏՆԷ/ՈՒՐԿՈՒՎԸՏՆԷ - *գ.* Աշնանը հասնող թզենու տեսակ: *Ըտըրանց հոյաթումըն էլ մին ըրկուվը՝նէ թ՝ուզի յա ինում* (Ձ):

ԸՐԿՈՒՏԱԿ/ՈՒՐԿՈՒՏԱԿ - *ած.* 1. Երկու տակ ծալած, երկու տակ արած: *Ըրկուտակ թիլանվ ա կարում, վէր պուք չի կ՛ա* (Ձ): 2. Երկու անգամ ավելի, կրկնապատիկ: *Թաքավէրին ախճիզը կարքաղըրում ա, վէր ուրան հէտէ ըրկուտակ խօրանգ՛ պիրին...* (ՆԱԲ, II, 21):

ԸՐԿՈՒՏԱԿԷԼ/ՈՒՐԿՈՒՏԱԿԷԼ - *նբ.* 1. Երկու տակ ծալել, երկու տակ անել: *Ծօրը ըրկուտակում ա, տինում սընդօղումը* (Ձ): 2. Երկու անգամ ավելացնել՝ կրկնապատկել: *Ասում ըն՝ էտ վըխտանց էլ Աստուծ կընանուցը ցավը ուրկուտակում ա...* (ԱԱ, 87):

ԸՐԿՈՒՏԱԿՎԷԼ/ՈՒՐԿՈՒՏԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԸՐԿՈՒՏԱԿԷԼ-ի:

ԸՐԿՕՔԱՆ/ՈՒՐԿՕՔԱՆ *(գրբ. երկոքեան)* - *թ.* Երկուսն էլ: *Ուրկօքան մին տը՝ղ ըսկըսում ըն մարթին լանվ յէշիլը* (ՆԼՂԺԲ, 67):

ԸՐՄԱՆԱԼ/ՋԸՐՄԱՆԱԼ *(գրբ. արմանամ, զարմանամ, հ.ե. *or-mo-)* - *չբ. տե՛ս* Մաթ մընալ:

ԸՐՄԸՆԱԼԻ/ՋԸՐՄԸՆԱԼԻ *(գրբ. արմանալի, զարմանալի)* - *ած.* Զարմանք պատճառող, զարմանալի: *Ախէր ըտըրանց տէղէրը շանվթալի ծառէր չի փըսնէս, ըտըրա դարդան էլ ըրմընալի յա ուրանց հէտէ* (ՀԺՀ, V, 266):

ԸՐՄԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՋԸՐՄԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. զարմացուցանեմ)* - *նբ.* ԸՐՄԱՆԱԼ-ի:

ԸՐՇԻՆԱԲՕՅ/ԱՐՇԻՆԱԲՕՅ - *տե՛ս* ԸՐՇԻՆԱՆՈՒՑ(1): *Ք՛ինըմ ա, ք՛ինըմ, մին արշինաբօյ մարթ ա տը՝սնըմ, մըրօքը՝ էրգ՛ան, ինքը՝ կարճ* (ՀԺՀ, V, 207):

ԸՐՇԻՆԱՆՈՒՑ/ԱՐՇԻՆԱՆՈՒՑ - 1. *ած.* Թվականի ցույց տված քանակով արշին պարունակող: *Հինչ օ՞թաղ, իրը՝ք ըրշինանուց տը՝ղ ա* (Ձ): 2. *գ.* Մեկ արշինանոց ձող՝ որպես չափ: *Ըրշինանուցը դարգին յօր ա ունէս, էտ կըտօրը չըփէս* (Ձ):

ԸՐՇԱԿ՛ՕՌ/ԸՌՉԱԿ՛ՕՌ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ըրչակ՛օռ տալ - Արչի նման գոռալ, ուժեղ վայնասուն բարձրացնել: *Մուտանում ըն, տը՝սնում մին մարթ ա, ըստակած յը՝զնանը քըշտէն վը՝ննը կացած, ըրչակ՛օռ ա տամ* (Ձ):

ԸՐՇԱՄՕԾ/ԸՌՉԱՄՕԾ - 1. *գ.* Մոշի մեծ տեսակ: *Էտ ըրչամօշը էնքան մը՝ծ-մը՝ծ ա ինում, վէր դաստի ամանը լըսնում ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԱՄՕԾ:

ԸՐՉԱՆԳՈՒՃ/ԸՌՉԱՆԳՈՒՃ - *գ.* Խուլաճաղիկազգիների ընտանիքին պատկանող բույս՝ խռնդատ: *Մին ըրչանգուճ ա պուք տամ, վը՝տ օնում* (Ձ):

ԸՐՇԱՊԱՐ/ԸՌՉԱՊԱՐ - *գ.* Արջի պար: *Վը՝րսկանը յէշում ա, յէշում, ըրմանում էտ ըրչըպարավը* (Ձ):

- Ըրչապար տալ - 1. Արջի նման պարել: *Տըղա, ախճիգ՛ խըռնըխառնը ըրչապար ըն տամ* (Բ): 2. Իրար քաշքշել, քաշկռտվելով կռվել: *Ըտըրանք խըմում ըն, հարփանում, յըխըբօղազ անում, ըրչապար տամ* (Ձ):

ԸՐՇԱՎԸ՝ՐՍ/ԸՌՉԱՎԸ՝ՐՍ - *գ.* Արջ որսալը, արջի որս: *Մին օր էլ ըտըրանք մըսլըհաթ ըն անում, ք՛ինամ ըրչավը՝րս* (Ձ):

ԸՐՇԱՏԱՆՁ/ԸՌՉԱՏԱՆՁ - *գ.* Վայրի տանձի տեսակ: *Ծըմըկնէն ըրչըտանձավ լիգ՛ը, ուրանք էն ըն մին տանձու հասըրաթ* (Բ):

ԸՐՇԱՔՕՆ/ԸՌՉԱՔՕՆ - *գ.* Արջի ձմեռային քուն: *Ըրչաքօնը վէր ըսքըսում ա, Մուխանը արխային ք՛ինամ ա ծըմակը* (Բ):

- Ըրչաքօն տալ/նի մըն(ն)էլ - Խոր ու երկար քնել: *Տընաշինըտ հանց ըրչաքօն ա տըվալ, ասիս լ՛ըհա մին ամէս քօն չի իլալ* (Ձ):

ԸՐՇԸԹԱՆԹՈՒԼ/ԸՌՉԸԹԱՆԹՈՒԼ - *գ.* 1. Արջի թաթ: *Ըրչըթանթալը կըտըրում ա, պիրում շինացուց նըհաշ տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Արջի թաթի նման մեծ եւ անճոռնի ձեռք: *Էտ մարթը ըրչըթանթալվը վէր թըխում ա, կընէգ՛ը վէր ա ըղնում* (Ձ): 3. Հովանոցավորների կարգին պատկանող բույս՝ արջամագիլ: *Ըտը՝ղ ըրչըթանթալ էլ ա փըսնէս* (Բ):

ԸՐՇԸԽԸՆԴԷՂՆԸ/ԸՌՉԸԽԸՆԴԷՂՆԸ - *գ.* Փնջավոր սեւ ու մանր գնդիկաձեւ պտուղներով թփաբույս: *Ըրչըխընդէղնը օտում չընը* (Բ):

ԸՐՇԸԽԻՆԱԿ/ԸՌՉԸԽԻՆԱԿ - *գ.* Շնաճանճի տեսակ: *Ըրչըխինակը խուխէն վը՝ննան կընծալ ա* (Բ):

ԸՐՇԸԿԱՏՈՒ/ԸՌՉԸԿԱՏՈՒ - *գ.* Վայրի կատու, որը սովորականից ավելի խոշոր է: *Մին օր էլ ք՛ինամ ա վը՝րս, մին ըռչըկատու ըսպանում* (Ձ):

ԸՐՇԸՅԱՆԳԻ/ԸՌՉԸՅԱՆԳԻ - *տե՛ս* ԸՐՇԸՎԱՐԻ:

ԸՐՇԸՄԸՅԱՍՈՒՐ/ԸՌՉԸՄԸՅԱՍՈՒՐ - *գ.* Մասուրի խոշոր տեսակ: *Ըրչըմըհասուր ա քաղում, ծախում* (Բ):

ԸՐՇԸՎԱՉԻ/ԸՌՉԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸՐՉԸՎԱՐԻ:

ԸՐՇԸՎԱՐԻ/ԸՌՉԸՎԱՐԻ - *մ.* Արջի նման՝ կոպտաբար: *Ըրչըվարի յա կօրծ անում* (Բ):

ԸՐՇԸՏԱՆՁԻ/ԸՌՉԸՏԱՆՁԻ - *գ.* Վայրի տանձենու տեսակ՝ մանր եւ քաղցր պտուղներով: *Էտ մարդիմազարը կացէնը յօր ա ունէս, էտ ըռչըտանձին կըտըրէս* (Բ):

ԸՐՇԸՔՕԹԷԹ/ԸՌՉԸՔՕԹԷԹ - *գ.* 1. Արջի քոթոթ: *Վը՝րսկանը էտ ըրչըքօթէթը քըցում ա թօրբան, պիրում տօն* (Ձ): 2. *փխբ.* Գիրուկ՝ թմբլիկ երեխա: *Խօխա, հինչ խօ՞խա, մին ըրչըքօթէթ, հու տը՝սնում ա, ք՛ը՝փը կ՛ամ ա* (Ձ):

ԸՐՉԻՆԱԿ - *տե՛ս* ԸՌՉԻՆԱԿ:

ԸՐՉՕԹՈՒՆ/ԸՌՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Արջի հատկություն՝ կոպտություն: *Ըրչութունէն դարդան ըտըրան սիրում չընը* (Բ):

ԸՐՍԸՋՕԹՈՒՆ/ԸՌՍԸՋՕԹՈՒՆ/ԱՐՍԸՋՕԹՈՒՆ/ԱՌՍԸՋՕԹՈՒՆ - *գ.* Անամոթություն, անպատկառություն: *Ըրսըզութունավ էտ կընէգ՛ը ամմէն կօրծ դարգընում ա* (Բ):

ԸՐՎԱԼ/ԸՐԷՎԱԼ/ՈՒՐՎԱԼ *(գրբ. երեւիմ, երեւնամ)* - *չբ.* 1. Տեսանելի դառնալ, նկատվել: *Ավէտիսը փափաղը կըլխէն ա տընըմ, էլ ըրվամ չի* (ՀԺՀ, V, 127): 2 Հայտնվել, երեւան գալ: *Մին օր էլ ըտըրանց շէնումը ըռուսնէ յընը ըրվամ* (Ձ): 3. Ներկայանալ: *Էտ օրվանից էտ կընէգ՛ը էլ մէր կօխկէն ըրվամ չի* (Ձ): 4. Գտնվել: *Հիշկան շօռ ա կ՛ամ, էշը ըրվամ չի* (Բ): 5. Թվալ, պատկերանալ: *Հըռանցէ վէր յէշում ըս, էտ յը՝խծէն շատ կուճի յա ըրվամ* (Բ):

- Ըրվամ ա - Թվում է թե: *Ըրվամ ա էտ մարթը ըսկի մէխկ չօնէ* (Ձ):

ԸՐՎԱԼՈՒՔ/ՈՒՐՎԱԼՈՒՔ - *ած.* 1. Տեսանելի, տեսնվող, երեւացող: *Քընչըղըկապէրթը ըրվալուք տը՝ղ ա* (Բ): 2. Ակնառու, ակներեւ, ակնհայտ: *Ըրվալուք կօրծ ա* (Բ):

ԸՐՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՈՒՐՎՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ԸՐՎԱԼ-ի:

ԸՐՏԱԲՕՅ/ԸՌՏԱԲՕՅ - *ած., գ.* Հասկի բարձրություն ունեցող (խոտաբույս): *Պըռանթաթուղը ըրտաբօյ ա տը՝ռալ* (Բ):

ԸՐՏԱՍՈՒՆՔ/ԸՐՏԱՍՕՆՔ *(գրբ. արտասուք)* - *գ.* Արտասվագեղձերից արտադրվող հեղուկ, արտասուք: *Էտ վէր տի յէրքում ա, Փարուն մարը, լըհա ըրտուսունքէրընն ա վէր տէռնում, սասը տ՛ուս չի կ՛ամ* (ՀԱԲ, 15, 112):

- Ըրտասունքը աշկէն չուրանալ - Շատ լաց լինել, շարունակ սգալ: *Խը՝ղճը հինչ ա՞նէ, իրը՝ք տըղա յա թաղալ, ըրտասունքը աշկէն չուրացալ ա* (Բ):

- Ըրտասունքը ըշկէրէն - Տխուր, վշտացած, լացի՝ սգի մեջ: *...էտ ըխչըկանը հանրըն ա մարը մըռէս ըն, խը՝ղճէն թուղէս ըրտասունքը ըշկէրէն* (ԱԱ, 73):

- Ըրտասունքը կօլ տալ - Լացը զսպել, վիշտը չարտահայտել: *Էտ կընէ-*

գ՛ը մարթին անա վըխէլան նըհը՛տ ըրտասունքը կօլ ա տամ (Ձ):

- Ըրտասունքը հափըռումը ինիլ - Միշտ պատրաստ լինել լացելու, անգամ թեթեւ հուզմունքից լացել: *Ըտըրա ըրտասունքը հափըռումըն ա, մին կուճի պէնան էլ լանց ա ինում* (Բ):

- Ըրտասունքը ցըմաքէլ - *տե՛ս* Ըրտասունքը աշկէն չուրանալ:

- Ըրտասունք թափէլ - Արտասվել, լաց լինել: *Պառավը ուրխընալան նը-հէտ սըկսից ըրտասունք թափէլը* (ՀԺՀ, V, 308):

- Ըրտասունք չափէլ - Դառնորեն, ա-դիողորմ լացել: *Էնքան ըրտասունք ա չափալ, էն ա մըռնէլիս* (Բ):

- Ըրտասունք վէր ածէլ - *տե՛ս* Ըրտասունք թափէլ:

- Ըրտասունք օնէլ - *տե՛ս* ԼԻՑԸԿՈՒ-ՄԷԼ:

- Ըրտըսունքէն մինը կ՛ամ ա, հազ-զարը քը՛շում - Արտասվելը՝ լացը թե-թեւացնում է վիշտը:

- Ըրտըսունքէրը սըրփիլ - 1. Այլեւս չլացել՝ չարտասվել: *Լ՛ըհա մարթը տա-նան վէր տում ա կ՛ամ, կընէգ՛ը ըրտը-սունքէրը սըրփում ա* (Ձ): 2. Մեկին մխի-թարել, վիշտը սփոփել: *Սաղ օրը մինակ սօ՛ք՛ ա ասում, մինը կա վէջ, թա ըրտը-սունքէրը սըրփի* (Բ):

ԸՐՏԱՍՕՆՔ - *տե՛ս* ԸՐՏԱՍՈՒՆՔ:

ԸՐՏԱՏԱՐ/ԸՌՏԱՏԱՐ - *գ.* Արտ ունե-ցող անձ, արտի տեր: *Ուրում՛ունը ար-տէրը նի յա կէնում էրում, ըրտըտարէրը մընամ ըն ծուկընրնէն վէր թըկէյիս* (Ձ):

ԸՐՏԱՏԸ՛Ղ/ԸՌՏԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Արտի տեղ, արտ վարելու հողամաս: *Շատ ըն ք՛ինում, թա խըրէգ՛, հըսնում ըն ըրտա-տը՛ղ* (ՆԼՂԺԲ, 95):

ԸՐՈՒԳՈՒ(Ն)/ՈՒՐՈՒԳՈՒ(Ն) *(գրբ. երե-կոյ)* - 1. *գ.* Մութն ընկնելու ժամանակը, երեկո: *...Նի յա մընում ճուրը, մինչէվ ուր-ուգ՛ուն չըրչարվում, մին կ՛էրթնուկ փըռնում* (ԲՀԲ, 211): 2. *տե՛ս* ԸՐԳՕ-ՆԷ(1):

- Ըրուգ՛ունը կ՛ութանն ա անում, ըռու-թանան ալաթ էլ չի տը՛ռնում - Ասում են շատ աշխատող, սակայն արդյունք չստացող մարդկանց մասին:

ԸՐՈՒԳՈՒՆԱՀԱՑ/ՈՒՐՈՒԳՈՒՆԱՀԱՑ - *գ.* 1. Երեկոյան ուտելը, ընթրիք: *Ըրու-գ՛ունահացը վէր սըքսում ըն, էտ մարթը նի յա մընում* (Ձ): 2. Երեկոյան ճաշկե-րույթ՝ հրավերք: *Ուրուգ՛ունըհացէն սաղ շինանցուց ծէն ա տամ, ըտըրանա կը-ման* (Ձ):

ԸՐՈՒԳՈՒՆԱՆԱԼ/ՈՒՐՈՒԳՈՒՆԱՆԱԼ - *չբ.* Մութն ընկնել, երեկո դառնալ: *Վէր ը-րուգ՛ունանում ա, չըղըլնէն ըսկըսում ըն հանչիլը* (Բ):

ԸՐՈՒԳՈՒՆԱՉԱԽ/ՈՒՐՈՒԳՈՒՆԱՉԱԽ - *տե՛ս* ԸՐՈՒԳՈՒՆԱՏԷՄ:

ԸՐՈՒԳՈՒՆԱՏԷՄ/ ՈՒՐՈՒԳՈՒՆԱՏԷՄ - *գ.* Մինչեւ մութն ընկնելը, երեկոյից քիչ առաջ: *Ըրուգ՛ունատէմ ա ինում, վէր չօ-բանը, վը՛խճարը շըլական, կ՛ամ ա տը-ռանց տօն* (Ձ):

ԸՐՈՒՏՈՒՀԱՐԱՏ/ՈՒՐՈՒՏՈՒՀԱՐԱՏ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ըրուտուհարատ անէլ - 1. *տե՛ս* Քու-նըհարամ անէլ: *Վը՛ռցակը կանչում ա, ըտըրան ըրուտուհարատ անում* (Ձ): 2. Մեկին նյարդայնացնել, վրդովել: *Խո-խէնք՛ը հօրը ըրուտուհարատ ըրէն* (Բ):

- Ըրուտուհարատ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. *տե՛ս* Քունըհարամ ինիլ: *Ըրուտուհա-րատ իլած մարթը կարէլ չի կօրծ անէ* (Ձ): 2. Նյարդայնանալ, վրդովվել: *Ըրու-տուհարատ իլած տում ա կ՛ամ, տը՛ս-նում ծին կա վէջ* (Ձ):

ԸՐՈՒՐՈՒ(Ն)Ց/ՈՒՐՈՒՐՈՒ(Ն)Ց *(գրբ. օրորոց)* - *գ.* Երեխայի՝ հատուկ ձեւով սարքած ճոճվող փայտե մահճակալ, օ-րորոց: *Տահանց մին խօխա յա ինիս, կը-նէգ՛ը ըստիբիս ա, վը՛ր մարթը էտ ծառը կըտրէ, ուրուրուց շինի* (ՀԺՀ, V, 594):

- Ըրուրու(ն)ցը խազ՛իլ - Տղա եւ աղ-ջիկ երեխաների օրորոցներ վրա խազ քաշել՝ որպես նշան նրանց՝ իրար հետ ապագայում ամուսնացնելու: *Կ՛ամ ըն ուրուրունցը խազ՛ում, էտ օրվանից էլ պարիկըմօթուն անում* (Ձ):

- Ըրուրու(ն)ցը կըրակ ընգած/կ՛ունլ կէրած - Անզգամ (երեխաների մասին): *... էտ կընէգ՛ը ասում ա.- Էս ըրուրունցը կըրակ ընգածը ինձ տանջից, հօքիս հանից* (Ձ):

ԸՐՈՒՐՈՒ(Ն)ՑԱԽԱՉ՛/ՈՒՐՈՒ-ՐՈՒ(Ն)ՑԱԽԱՉ՛ - *գ.* Տղա եւ աղջիկ երե-խաների օրորոցների վրա ծնողների կողմից քաշվող խազ՝ որպես նշան նրանց իրար հետ ապագայում ամուս-նացնելու: *Առաչ ըրուրունցախազ՛ը ա-դանթ ա իլանլ* (Բ):

- Ըրուրու(ն)ցախազ՛ անէլ - *տե՛ս* Ը-րուրու(ն)ցը խազ՛իլ:

ԸՐՈՒՐՈՒ(Ն)ՑԱԿ՛ՕՂ/ՈՒՐՈՒ-ՐՈՒ(Ն)ՑԱԿ՛ՕՂ - *գ.* Չար ոգի, որ իբր գի-շերները գալիս խեղդում է օրորոցի երե-խաներին կամ գողանում՝ տեղը դեւ դնելով: *Այան թօռնանը ասմա.- Վէր քօն չինիս, ուրուրուցակ՛օղը կ՛ըլան ա, ք՛ը՛զ տանէ* (Ձ):

ԸՐՓԸԹԱԽՕՍ - *տե՛ս* ՈՒՐՓԸԹԱԽՕՍ:

ԸՐՓԸԹԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՈՒՐՓԸԹԱՎԷՐ:

ԸՐՓԸՎԷՐԻ/ԻՐՓԻՎԷՐԻ *(գրբ. որբ + այրի)* - *ած., գ.* Ամուսինը մահացած՝ ա-մուսնուց զրկված (կին) կամ կնոջից զրկ-վածը (տղամարդ): *Ըրփըվէրի մընալանը յէտը էրկան վախտ օրիշ կընգա նըհէտ վախտ ա անց կըցնում* (ՀԺՀ, V, 59):

- Ըրփըվէրի կընգանը փէշկը նի կա-ցած կինի - Որբեւայրի կինը միշտ ան-հանգիստ՝ մտահոգ է:

- Ըրփըվէրուն տըռնանը պըպըլ՛-պապալ՛ անէլ - Որբեւայրու վիճակից վատթար վիճակի մեջ ընկնել: *Խընըմէն սիրականը մը՛ռալ ա, էն ա ըրփըվէրուն տըռնանը պըպըլ՛-պապալ՛ ընէլիս* (Ձ):

ԸՐՔԸՎՕԹՈՒՆ/ԱՐՔԱՅՈՒԹՈՒՆ/ ՀԱՐՔԱՅՈՒԹՈՒՆ *(գրբ. արքայութիւն)* - *գ.* 1. Դրախտ, անդրշիրիմյան երանավետ կյանք: *Պարի մարթիք՛ ըրքըվօթուն ըն ըղնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Երջանիկ կյանք, ե-րանելի վիճակ: *Թանք՛ի հըղըղօթուն ինի, թա չէ մէր գանքը արքայութուն ա* (Ձ):

ԸՐՕՊԷ/ՐՕՊԷ *(գրբ. րոպէ (ակն-թարթ, վայրկյան), հուն. hropē)* - *տե՛ս* ՄԸՆՈՒՏ: *Կընէգ՛ը մարթին ըսէս ա.- Ա-մէնալանվ ճուրը պէր, վէր խըմիմ, մին ро-պէյումը կըսըղանամ: (ՀԺՀ, V, 596):*

ԸՐՕՏԱԼ/ՈՒՐՕՏԱԼ/ԸՐՕՏԷԼ/ՈՒՐՕ-ՏԷԼ *(գրբ. որոտամ)* - *չբ.* Թնդալ, դղրդալ, որոտալ: *...Մին էլ ա տը՛սնըմ յէրգ՛ինք՛ը ըրօտաց, էն մըթէն թըխպէրէն մէչան թէվավէր ծի նըստած մին ախճիգ՛ վը՛ր յէկավ...* (ՀԺՀ, V, 149):

ԸՐՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԸՐՕՏԱԼ:

ԸՐՕՏՈՒՑ/ՈՒՐՕՏՈՒՑ *(գրբ. որոտ)* - *գ.* Կայծակին զուգորդող դղրդյուն, թն-դյուն, որոտ: *Էտ ըրօտուցը ըտահանց սըրտաճաք ա անում* (Բ):

ԸՐՕՐԷԼ/ՈՒՐՕՐԷԼ *(գրբ. երերամ)* - *նբ.* 1. Երերել, տատանել, այս ու այն կողմ տանել-բերել: *Խընը՛ցէն կախ ա տամ, ըրօրում* (Ձ): 2. Մանկան օրորոցը ճոճելով՝ մանկանը քնեցնել: *Էնքան ը-րօրից, մինչը՛վ խօխան քօն իլանվ* (Բ):

ԸՐՕՐՎԷԼ/ՈՒՐՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* Ը-ՐՕՐԷԼ-ի:

ԸՓՌԸՄ-ԱՓՌԸՄ - *ած.* Պատառոտ-ված: *Ըփռըմ-ափռըմ շօ՛րէր ա կ՛ը՛նում, տանան տում կ՛ամ* (Ձ):

ԸՓՍՕՋԱԼ/ԸՓՍՕՍԱԼ/ԱՓՍՕՋԷԼ/ ԱՓՍՕՍԷԼ *(գրբ. ափսոսամ, ափսոսեմ)* - *չբ.* 1. Ափսոսալ, ցավ զգալ, ցավել: *Կ՛ամ ըն հըսկըցընըմ, վէր ինք՛ը պիտի թա-ռիփ անէ, ափսոզէ, վէր իտի մարթը մը՛-ռալ ա* (ՀԺՀ, VI, 186): 2. *տե՛ս* ՓՈՒՇՄԱ-ՆԷԼ: *Միհէնգ՛ ա, վէր Քըչալանց Սիմօնը ըփսոզում ա ըրընծնէրէն հը՛տէ* (Ձ):

ԸՓՍՕՍԱԼ - *տե՛ս* ԸՓՍՕՋԱԼ:

Թ

ԹԱ/ԹԱՆ *(գրբ. եթե, թէ)* - *շ.* Կապակցում է՝ 1. Ստորադաս նախադասությունը գլխավորի հետ՝ որ: *Էտ տըղան ասում չի, թա ինք՝ըն էլ ա թաքավէրու տըղա* (Ձ): 2. Ստորադաս պայմանի նախադասությունը գլխավորի հետ՝ եթե: *Մարթը ասմա.- Մ կընէգ՝, թա թօռ յը՞կավ, լ՝ավ ցօրէն ընք հընձիլանն* (Ձ): 3. Նպատակի երկրորդական նախադասությունը գլխավորի հետ՝ որպեսզի: *Էտ կընէգ՝ը ծը՞րքը քըցհում ա, թա ալլէր տհուս օնէ, օխծը ծը՞րքան կըծում ա* (Ձ): 4. Ստորադաս հարցական նախադասությունը գլխավորի հետ՝ արդյոք: *Թա հինչու հը՞տէ յա էտ մարթը էտքան քար պէրալ հայաթը, վէշ մինը գ՝ուդհում չի* (Բ): 5. Ուրիշի ուղղակի եւ անուղղակի խոսքը հեղինակային խոսքի հետ՝ որ: *Խաբարը հըսնում ա Ափուն, թա՝ կընգանըտ Վըրարակը տարալ ա* (ՆԱԲ, 106): 6. Համադաս նախադասություններ կամ նախադասության բազմակի անդամներ՝ կամ: *Շատ ըն ք՝ընըմ, թա խըրէգ՝, վը՞րչը հըսնըմ ըն էտ տօնը* (ՀԺՀ, V, 42): 7. Կրկնությամբ արտահայտում է *եւ...եւ, թե այս...թե այն, այս էլ...այն էլ* իմաստը: *Սէլը նի յա օնում, լօխ նի յըն տը՞ռնըմ կ՝ումը՝ թա՛ հէյվան, թա՛ մարթ, թա՛ հավ ու ճիվ* (Ձ):

- Թա էս պատը/քարը խօսալ ա, ընդի էլ ինք՝ը - Ասում են նրա մասին, ով որեւէ զրույցի՝ վիճաբանության եւն դեպքում ոչինչ չի ասում:

- Թա լ՝ավ դանլանք՝ ըս, խէ քու մըրօքըտ վէր չը՞ս անում - Հեգնաբար ասում են նրան, ով, իր կարիքները հոգալու հնարավորություն չունենալով, փորձում է ուրիշներին օգնել:

- Թա հինչ - Լավ, հիանալի, գեղեցիկ: *Ախճիգ՝ ըմ ասալ է՛, հանց ա թա հինչ հինի* (Ձ):

- Թա հինչ ա - 1. Որպեսզի: *Սաղ օրը էշու նըման կօրծ ա անում, թա հինչ ա էրկու կապէկ ըստանա, խօխէնք՝ը պահէ* (Բ): 2. Այն պատճառով, քանի որ: *Թա հինչ ա ուրան անա խօխա չի ինում, վէշ մին խուխու սիրում չի* (Բ):

- Թա չէ *(գրբ. եթե ոչ, թէ ոչ)* - 1. Ապա թե ոչ, հակառակ դեպքում: *Թաքավէրը ասմա.- Բիդի էտ վը՞սկէ ջամը պիրիս, թա չէ կըլ՝օխըտ կըտըրէլ կըտամ* (Ձ): 2. Հենց որ: *Յը՞կավ թա չէ, ըսկըսից կ՝ուղօթուն անէլը* (Բ):

- Թա վէր - Եթե: *Ախճիգ՝ը ասում ա.- Թա վէր կարիս էտ ըսլանէն քըթիս, կաթնը պիրիս, ք՝ը՞զ նըհը՞տ կըփըսակվիմ* (Ձ):

- Թա տու աղվէս ըս, յը՞ս քու հանք՝իտ ըմ - Մի՛ փորձիր խաբել ինձ, ես քեզնից խորամանկ եմ: *Կընէգ՝ը թա.- Մ մարթ, տու ինձ կարէլ չը՞ս խանփիս, թա տու աղվէս ըս, յը՞ս քու հանք՝իտ ըմ* (Ձ):

- Թա տու տը՞սալ ըս, յը՞ս էլ ընդի - Երդման բանաձեւ՝ չեմ տեսել: *Էտ մարթը թաքավէրին ըռընչին հ՝ուրթհումն ա օտում, թա.- Թաքավէրը ապըրած կէնա, յը՞ս էտ պէնան սը՞տ չըմ, թա տու տը՞սալ ըս, յը՞ս էլ ընդի* (Ձ):

- Թա Ք՝իրսը տը՞ղան տհ՝ուրհ՝ուր կըկ՝ա, ինք՝ը՞ն էլ ընդի - Ասում են աներեր՝ անդրդվելի մարդու մասին:

- Թա օգ՝ում ըս դհ՝ուզը գ՝իդանս - *տե՛ս* Դհ՝ուզը ասած:

ԹԱՆ - *տե՛ս* ԹԱ:

ԹԱՆԲ *(պրս. tāb (տապ)* - *գ.* Բնավորություն, բնույթ, վարվեցողություն: *Ըտըրա թանբը շատ փիս ա ինհ՝ում, վէշ մինը կարում չի նըհը՞տը յօլլա ք՝ինի* (Ձ):

- Թանբը ծանդըր - Անտանելի բնավորություն, վատ վարվեցողություն ունեցող: *Ըսկէսվօրը թանբը ծանդըր ա ինհ՝ում* (Ձ):

- Թանբը յը՞ր չօնէլ - Չհանդուրժել: *Էտ կընգանը թանբը յը՞ր չօնում, վէր հարթնը ճէլլի-ճէլլի ք՝ընհ՝ում ա հանանց տօն* (Բ):

- Թանբը տաք - Կրակոտ բնավորություն ունեցող, աշխույժ: *Թանբը տաք հարթնը պըտրունէն աշկէն լ՝ուսըն ա* (Ձ):

ԹԱԲԱՂ/ԹԱՓԱՂ *(արաբ., թրք. tabak)* - *գ.* 1. Փայտե կլոր ու ոչ խոր ափսե: *Ի՞ը՞սըտ շօղ, շափաղ ա, մէյվավ լիգ՝ը թաբաղ ա...* (Ձ): 2. Մետաղյա մատուցարան, որ եկեղեցում պտտեցնում էին ողորմություն՝ հանգանակություն հավաքելու համար: *Սը՞վ շհ՝ուրէրավ մին կընէգ՝, թափաղը ծը՞րքէն, յը՞խծումը պըտրպատ ար անում* (Ձ):

ԹԱԲԱՂԱ *(արաբ. tabaka, պրս. tābāğe)* - 1. *գ.* Թղթի մեծ կտոր, որի վրա ինչ-որ բան է գրված կամ փորագրված: *Էտ թաբաղան յօր ա ունէս, կըրթիս, լօխ գ՝իդանս* (Ձ): 2. *մ.* Քանակական թվականների հետ ցույց է տալիս բազմապատիկություն՝ անգամ: *...Յը՞տ ք՝ունհ՝ում ըն Ըստուծէն վը՞տքը, թա.- Մստուծ, դալանթ ընք ըրալ, լօխ ցավը մէգ տօ՛, հանլան մին թաբաղա յէլ իվիլ...* (ԱԱ, 87):

ԹԱԲԼԱ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԸԼԱ:

ԹԱԲԼԻ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԸԼԱ:

ԹԱԲՈՒԹ *(արաբ., պրս. tābūt, թրք. tabut)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԲԱՆԱՆ: 2. *տե՛ս* ԴՈՒԹԻ:

ԹԱԲՈՒՐԴԱ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թաբուրդա ընգած - Անճարակ, խեղճ ու կրակ: *Թաբուրդա ընգած մարթ ա, կարում չի թա խօխէնք՝ը պահէ* (Բ):

ԹԱՆԳ՝ - *տե՛ս* ԹԱՆՔ՝[1]:

ԹԱՆԳ՝ԱԺԱՆԱՆԳ՝ - *տե՛ս* ԹԱՆՔ՝ԱԺԱՆԱՆԳ՝:

ԹԱԴԱՐԱՆՔ՝ - *տե՛ս* ԹԱԴԱՐԷՔ՝:

ԹԱԴԱՐԷՔ՝/ԹԱԴԱՐԻՔ՝/ԹԱԴԱՐԱՆՔ՝ *(արաբ. tadarük, թրք. tedarik)* - *գ.* Որեւէ բանի համար կատարվող նախապատրաստական աշխատանքների՝ միջոցառումների ամբողջությունը, պատրաստություն: *Հընրսընքէն թադարէք՝ը էրկու ամէս առաչ ըն ըսքըսալ* (Ձ):

- Թադարէք՝ տը՞սնալ/քաշիլ - Որեւէ բանի համար նախապատրաստվել, անհրաժեշտ միջոցները հայթայթել: *Ընդըրանա յէտը, քանի վէր Մէլիք՝ Շահնազարը հ՝ուրան թադարէքը քաշալ ար, ժողովուրթըն ազադվից սօվան* (ՀԺՀ, V, 604):

ԹԱԴԱՐԻՔ՝ - *տե՛ս* ԹԱԴԱՐԷՔ՝:

ԹԱՆՁ(Ձ)Ա *(պրս. taza, թրք. taze)* - *ած.* 1. Դեռեւս չգործածված՝ չօգտագործված, նոր: *Թանզզան շօրէր ա կ՝ը՞նում, տհ՝ուս կ՝ամ շինամաչը* (Ձ): 2. Անցյալում գոյություն չունեցած, նորաստեղծ, նորակառույց, նորահայտ եւն: *Ըտըրանք քօչհ՝ում ըն թանզզան տօնը* (Բ): 3. Նախկինին՝ նախորդին փոխարինած: *Էտ թանզզան թաքավէրը հըրամանք ա տաս, վէր հիշքան կ՝օղ կա, փըռնին, տհ՝ուրմանն քըցին* (Ձ): 4. Այս տարվա բերք հանդիսացող: *Թանզզան կըրտօփլին վէր տհ՝ուս ա կ՝ամ, էլ ք՝օհնին մըհալ քըցօղ չի ինհ՝ում* (Բ): 5. Նորատունկ, նորածիլ, նորաբույս: *Թանզզան բաղը հանլան էրկու տարէ պէրք չի տըլան* (Ձ): 6. Չմաշված, չփչացած, պիտանիությունը պահպանած: *Էտ պէնչաքը, կօզի իրը՞ք տարէ յա՝ կ՝ը՞նում ա, ամմա հանլան թանզզան յա* (Բ): 7. *մ.* Հիմա միայն, որից հետո միայն: *Օխտը տարէ յա կընէգ՝ը սիրական ա պահում, էտ ախմաղը հանլան թանզզան յա կըլ՝օխ ընգալ* (Բ):

- Թանզ(զ)ան գ՝անլան բէյխաբար - *հեգն.* Անտեղյակ, անփորձ, միամիտ: *Մին դ՝օնհ՝ում մին թանզան գ՝անլան բէյխաբար մարթ դօնաղ ա ընգնըմ մին տան* (ՀԺՀ, V, 453):

- Թանզ(զ)ան ծընված կ՝առնը - Աշխույժ, զվարթ, կենսուրախ: *Տըղա, հինչ տըղա՞, թանզզան ծընված կ՝առնը, սաղ օրը էն ա ք՝ը՞փ ընէս* (Ձ):

- Թանզ(զ)ան հարթնը - Ամոթխած, ամաչկոտ անձ: *Հինչ տըղամարթ ա՞ էն, հանշը՞վ ըրա՝ մին թանզզան հարթնը* (Ձ):

- Թանզ(զ)ան ճօտէր ըն տհ՝ուս յը՞կալ՝ ըրկաթէ ծուվէն ըն ածում - Ասում են մեծամիտ՝ պոռոտախոս երիտասարդների մասին:

- Թանզ(զ)ան մինան - *տե՛ս* ԹԱՆՋ(Ջ)ԱՆԱՆ:

ԹԱՆՋ(Ջ)ԱՆԱՆ/ԹԱՆՋ(Ջ)ԱՆԱՆ *(թրք. təzədən)* - *մ.* Նորից, կրկին, դարձյալ, վերստին: *Հանը կըզնըվըմ ա տըղին յըրան, թանզանան տըղին օգըմ ա տանի Գ՛անջա՝ կանթիլի հէտի* (ԼՂԲ, 355):

ԹԱՆՋ(Ջ)Ա-ԹԱՆՋ(Ջ)Ա - *տե՛ս* ԹԸՋ(Ջ)Ը-ԹԱՆՋ(Ջ)Ա:

ԹԱՆՋ(Ջ)ԱԼԱՄԻԾ *(թրք. tazelemek)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թանզ(զ)ալամիշ անել - 1. Նորոգել, նորացնել, թարմացնել: *Տանը պատէրը կըրասկա յա տամ, թանզալամիշ անում* (Ջ): 2. Վերսկսել, նորից սկսել որեւէ դադարեցված բան: *...Ք՛ինըմ ա օգին կօշտը, թա՝ յը՞ք բըրըշինք, էլհա մէր ք՛օհնա պարիկըմօթունը թանզզալամիշ անինք՛* (Ջ):

- Թանզ(զ)ալամիշ ինիլ/տը՞ռնալ - Նորոգվել, նորացվել, թարմացվել: *...Կարոունքը վէր կ՛ամ ա, յէրգ՛իր, աշխարք թանզալամիշ ա ինըմ, սարէրընու ջօլէրը կընանչըմ ըն, ծառէրը ծաղկըմ...* (ՋՏ, Բ, 33):

ԹԱՆՋ(Ջ)ԱՄՕԴԻ - 1. *ած.* Նորաձեւ, նոր ձեւ ունեցող: *Թանզզամօդի շօրէր ա տանս յը՞կալ, էլ կըլխու չըս ըղնում՝ տըղու վա՞, թա ըխչըկա՞* (Բ): 2. *մ.* Նոր ձեւով, նորաձեւության համապատասխան: *Միհէնգ՛վա հըրուստնէն էլ ըն թանզամօդի ապրում, ք՛ըսիբնէն էլ* (Ջ):

ԹԱՆՋ(Ջ)ԱՆԱՆ - *տե՛ս* ԹԱՆՋ(Ջ)ԱԴԱՆ:

ԹԱՋԻ - *տե՛ս* ԹԱՆՋԻ:

ԹԱՆՋԻ/ԹԱՋԻ *(պրս., թրք. tazi)* - *գ.* 1. Բարձրասրուն արագավազ որսի շուն: *Մարթը միկա ք՛ընում ա, տէսնըմ մին օվչի, թուվանգ՛ը ծէրքէն, թազին հէտան, կ՛ամ ա* (ՀԺՀ, VII, 243): 2. *փխբ.* Փոքր ու նիհար շուն: *Կ՛ուլը վէր ուռնամ ա, էտ թազին պունումը կօչ ա կ՛ամ* (Ջ): 3. *փխբ.* Շատ նիհար մարդ: *Էտ թազին հինչ բի՞դի փուլ ըշխադէ, վէր կարէ տօնը պահէ* (Բ):

- Թազի կըտըրէլ/տը՞ռնալ - 1. Հնազանդ դառնալ, խեղճանալ: *Ըտըրան էնքան թակում ըն, վէր թազի յա կըտըրում* (Ջ): 2. Նիհարել: *Մին ամսումը էտ կավը թազի յա տը՞ռնում* (Ջ):

- Թազի շինիլ - 1. Հնազանդեցնել, խեղճացնել: *Էտ կընէգ՛ը մարթին թազի յա շինալ* (Բ): 2. Նիհարեցնել: *Էնքան տուզնը պահում ա, էտ խօզ՛ին թազի յա շինում* (Բ):

- Թազին քըս տալավ ըլըբաստըրակ չի փըռնէլ - Անիմաստ է մեկից իր ուժերին անհամապատասխան բան պահանջելը: *Թազին քըս տալավ ըլըբաստըրակ չի փըռնէլ, էտ տըղան դօխտուր տը՞ռնօղը չի, նըհախ չըրչարվը մէ՛լ* (Ջ):

ԹԱՆՋՆԻԼ - *չբ.* 1. Պառկել՝ առջեւի ոտքերը մեկնած եւ դունչը նրանց վրա դրած (շան, գայլի, արջի եւն մասին): *Կ՛ամ ըն, տը՞սնում՝ մին մը՞ծ շօն ըտը՞ղ թանզնած* (Ջ): 2. *անրգ.* Նստել: *Հինչ ը՞ս թանզնալ, խէ յը՞ր չը՞ս կէնում քու մօր ք՛ամնա՛ անիս* (Բ): 3. Պառկել, թեքվել (խոտաբույսերի մասին): *Արտը թանզնալ ա, կարում չընք հընձինք՛* (Բ):

ԹԱԹ *(գրբ. թաթ)* - *գ.* 1. Ձեռքի դաստակից մինչեւ մատների ծայրն ընկած մասը: *Խը՞ղճը անլջանկ չի քըցալ, թաթէրը ցօրտ տարալ ա* (Բ): 2. Ոտքի՝ կոճից մինչեւ մատների ծայրն ընկած մասը: *Էտ կ՛ուլէրը ուրանց թաթէրը տանըմ ըն տինըմ փէտին դաթըմը* (ՀԺՀ, V, 55): 3. Ոտքի այդ մասին հագնող գուլպայի մասը: *Գ՛ուլբին թաթը ծակվալ ա* (Բ): 4. Կշեռքի նժարներից յուրաքանչյուրը: *Մէսը տինըմ ա քըշըռքէն թաթէն, տը՞սնըմ՝ դուզ էրկու կիլօ* (Ջ): 5. Ճախարակի այն մասը, որի վրա զետեղված է իլիկը: *Շըխըրակէն թաթը կօտըրալ ա* (Ջ): 6. Ակիշի թաթաձեւ՝ տափակ մասը: *Ծըհանէն թաթավը տաշտը ք՛իրում ա* (Բ): 7. *անրգ.* Շատ մեծ ձեռք կամ ոտք: *Ըտըրա թաթէրը էրկու մէտըր կա* (Բ):

- Թաթ անէլ, վը՞ննը կէնալ - Իր ասածը պնդել, համառել: *Էտ ախճիգ՛ը թաթ ա անում, վը՞ննը կէնում, թա.- Յը՞ս էտ տըղէն ք՛ինիլ չըմ* (Ջ):

- Թաթէն տինիլ - Մեկի պահանջածը՝ ուզածը տալ: *Ըտի էտ հըրէղան ծին տինում ըն էտ օղռաշ մարթին թաթէն* (Ջ):

- Թաթէն ք՛ինիլ, դըբանէն յը՞ետ տը՞ռնալ - *տե՛ս* Դըբանէն յըրա յը՞ետ տը՞ռնալ (ԴԱԲԱՆ-ի տակ):

- Թաթէրը թաթման քըցած կատուն կարէլ չի մուկուն փըռնէ - Յուրաքանչյուր գործ որոշակի պատրաստություն է պահանջում: *Հանը ասմա.- Մ՛շան տըղա, թանզզա՝ շուրէրավ տու հինչ բի՞դի հօնձ անիս. թաթէրը թաթման քըցած կատուն կարէլ չի մուկուն փըռնէ* (Ջ):

- Թաթը կօթան կօտըրէլ - Անելանելի դրության մեջ ընկնել: *Խը՞ղճէն թաթը կօթան կօտըրալ ա, գ՛ուդում չի, թա հինչ անէ* (Բ):

- Թաթը կօթէն հըսցընէլ - Մի կերպ ապրուստի միջոցներ հայթայթել, ծայրը ծայրին հասցնել: *Մացակը օթ խօխա օնէ, մին թանհրավ ա թաթը կօթէն հըսցընում* (Բ):

- Թաթը յըրա տինիլ - Բռնությամբ՝ ապօրինաբար մի բանի տեր դառնալ, տիրանալ, ուրիշներին թույլ չտալ օգտվելու: *Էտ օյինբազը թաթը տիրալ ա սաղ շէնին վըղէրէն յըրա, թողում չի վէշ մինը վարին* (Բ):

ԹԱԹԱԼԱԲԱՋ - *ած.* Ստախոս, խաբեբա, վայրիվերո խոսող: *Թաթալաբազ մարթին վէշ մինը սիրիլ չի* (Ջ):

ԹԱԹԱԼԱԲԱՋՕԹՈՒՆ - *գ.* Թաթալաբազ լինելը: *Ազին ասմա.- Թաթալաբազօթունը աշկըս տը՞սնա վէջ* (Ջ):

ԹԱԹԱԽ *(գրբ. թաթախ)* - *ած.* 1. Մի բանով թաթախված: *Շօրը քըցանում ա ցը՞խէն մաչը, ըտի թաթախ տանում տամ տը՞ռնը* (Ջ): 2. Քիչ հարբած, գինով: *Մամիկօնը ըտի թաթախ տանս ա կ՛ամ, ք՛ինամ մըռըլատօն* (Ջ):

- Թաթախ անէլ - *տե՛ս* ԹԸԹԱԽԷԼ:

- Թաթախ ինիլ/տը՞ռնալ - *տե՛ս* ԹԸԹԱԽՎԷԼ:

ԹԱԹԱՆ - *ած.* Թեւը թուլացած՝ կախ ընկած՝ չորացած: *Էտ ք՛ասիբ տըղան, ճարը կըտըրած, փըսակվում ա էտ թաթան կընգանը նըհը՞տ* (Ջ):

ԹԱԹԱՇ/ԱԹԱՇ *(պրս. ātaš (հուր)* - *ձ.* Բացականչություն՝ պաշտպանվի՛ր: *Տըղան թօրը պիցըրցընում ա, թա.- Թաթա՛շ, ղէվ ախպէր* (Ջ):

ԹԱԹԱՇ-ԹԱԹԱՇ - *տե՛ս* ԹԸԹԸՇ-ԹԱԹԱՇ:

ԹԱԹԱՋԱՂ - *գ.* Տաք կերակրամանը կամ թեյնիկը բռնելու շոր: *Թաթաջաղը յօր ա օնում, խաշլամէն ղըզանը փըռնում, կըրական վէր օնում* (Ջ):

ԹԱՆԹԱՌ *(գրբ. թաթառ (մրրկած ամպ)* - *գ.* Պտտահողմ: *Մին թանթառ ա ըսքըսըմ, ք՛արվանը մընամ ա ղումէն տակէն* (Ջ):

ԹԱԹԱՐ - *գ.* Միջնադարում միավորված մոնղոլական, թրքական եւ որոշ այլ ցեղերի ընդհանուր անվանումը՝ թաթարներ: *...Վար պարսիկնէն, թաթարնէն հարձակվալ ըն, ժուղովուրթը տը՞սալ ա հուռուցանա, ուրանն կըլխէն ճարը տը՞սալ* (ԱԱ, 44):

ԹԱՆԹԱՐ *(գրբ. դադար)* - *գ.* Դադար, հանգիստ, հանգստություն: *Տընաշինըտ ըսկի թանթար չօնէ, սաղ օրը էն ա կօրծ ընէլիս* (Բ):

- Թանթար անէլ - *տե՛ս* ԹԸՐԹԷՐԻԼ:

ԹԱԹԱՐԱԽՆԻ - *տե՛ս* ԹԱԹԱՐՅԱԽՆԻ:

ԹԱԹԱՐԻ - *տե՛ս* ԹԱԹԱՐՅԱԽՆԻ:

ԹԱԹԱՐՅԱԽՆԻ/ԹԱԹԱՐԱԽՆԻ - *մ.* Արագորեն, շտապ, իսկույն, հապճեպ: *Թաթարյախնի յուղուծու վա անում, օտում, ք՛ինամ* (Ջ):

ԹԱԹԸՌԱՎ/ԹԱԹՌԱՎ *(հ.ե. *ter- (թպրտալ, դողալ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թաթըռավ անէլ - Բեղմնավորել, թեթկել (թռչունների, հեգնաբար նաեւ մարդկանց մասին): *Վը՞ղցակը հավէն թաթըռավ ա անում* (Բ):

- Թաթրռավ ինիլ/կ՚ալ - Բեղմնավորվել, թեթկվել (թռչունների, հեգնաբար նաեւ մարդկանց մասին): *Թաթռավ չիլած հավրն էլ ա ծու ածում* (Բ):

ԹԱԹԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թաթիւն բօստանը - Անտեր՝ բարձիթողի ինչք, որն օգտագործվում է յուրաքանչյուրի կողմից՝ ըստ ցանկության: *Կալխօզը տը՚ռալ ա թաթիւն բօստանը, հու հինչը օգում ա, անում ա* (Ձ):

ԹԱԹԼՈՒԿ - *տե՛ս* ԹԱՆԹԻԼ:

ԹԱԹՄԱՆ *(գրբ. թաթպան)* - *տե՛ս* ԱԼՋԱԿ:

ԹԱԹՌԱՎ - *տե՛ս* ԹԱԹԸՌԱՎ:

ԹԱԹՈՒԿ - *գ.* Ձեռքի բութ եւ ճկույթ մատների վրա ուռածեւ փաթաթած թել, որ հետո, թաթից հանելով եւ վրան թել փաթաթելով, կծիկ են շինում: *Այան իրը՚ք թաթուկ թիլ ա յօր օնում, թօռնանը հը՚տէ մին ճօխտ գ՚ուլբա կ՚օրծում* (Ձ):

- Թաթուկ անել - Թելը ձեռքի բութ եւ ճկույթ մատների վրա ուռածեւ փաթաթել: *Թիլը թաթուկ ա անում, կապում, ղըրաղ տինում* (Բ):

ԹԱԹՈՒԿ-ԹԱԹՈՒԿ - *տե՛ս* ԹԸԹԸԿ-ԹԱԹՈՒԿ:

ԹԱԺ(Ժ)Ա/ԹԱԺ(Ժ)Ա *(պրս. taza, թրք. taze)* - *ած.* 1. Թարմ, նոր թխված (հացի մասին): *Ադաթ ա՝ հաց թըխէլիս թուրնէն քըշտավը անց կընօղէն թաժժա հաց կըտան* (Բ): 2. Մատղաշ, նորաբույս, նորածիլ: *Փիրփէտին թաժժա զօխէրը աղ ըն տինում* (Բ):

ԹԱԺ(Ժ)Ա - *տե՛ս* ԹԱԺ(Ժ)Ա:

ԹԱԺ(Ժ)Ա-ԹԱԺ(Ժ)Ա - *տե՛ս* ԹԸԺ(Ժ)Ը-ԹԱԺ(Ժ)Ա:

ԹԱԼ *(հ.ե. *tāl- (աճել, բույս, ընձյուղ)* - *գ.* Թելուկազգիների ընտանիքին պատկանող վայրի բանջար, որ խաշում կամ տապակում են: *Թալը, ծուվավ ժարիտ ըրած, լազաթ ա հինում* (Բ):

ԹԱԼԱ *(թրք. tala)* - *գ.* Անտառում ծառերից ազատ տարածություն՝ բացատ: *Կ՚ումըշնէրէն ըսլընէն կէրալ ըն, ծըմակումը մին թալա տէղ նըստօտալ* (ՀԺՀ, V, 417):

ԹԱԼԱԲ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թալաբ անել - 1. *արհմ.* Սպանել, մեռցնել: *Ասում ըն՝ կընէգ՚ը էտ ըխմաղէն թալաբ ա ըրալ* (Ձ): 2. *տե՛ս* Աբօրտ անել:

- Թալաբ ինիլ/տը՚ռնալ - 1. *արհմ.* Սպանվել, մեռնել: *Թալաբ չի հինում, թա նըստա պըրծընիք՚* (Բ): 2. *տե՛ս* Աբօրտ ինիլ:

ԹԱԼԱԳ՚ - *տե՛ս* ՇՈՒԼՈՒՂ:

ԹԱԼԱԹԻՆ *(ռուս. телятин (հորթի կաշի)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թալաթինու կաշի - Որակյալ կաշի: *Թալաթինու կաշի յա ինք՚ օնում, վընանման կարում* (Ձ):

ԹԱԼԱ-ԹՈՒԼԱԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թալա-թուլակ քըցիլ - *տե՛ս* Չօփ քըցիլ: *Վէր ինդի թալա-թուլակ ըն քըցում, թա հու կըմըտնէ ճիւրը, հու չի մըտնէ, էս թամբալը թա.- Յէս նի կը մընիմ* (ՀԱԲ, 15, 47):

ԹԱԼԱԿ/ԹԱԼԱԿ *(գրբ. թակարդ, թակարթ)* - *գ.* Թակարդ, վարմ, որոգայթ: *Տա էլ յըրա յա պըրծնըմ մըսին, ամմա ընգնըմ ա թալակին մէջը* (ԼՂԲ, 362):

- Թալակ ըղնէլ - 1. Հանցագործության մեջ բռնվել: *Անջախ-անջախ էտ կ՚օղը թալակ ընգավ* (Ձ): 2. Փորձանքի մեջ ընկնել: *Խը՚ղճ կընէգ՚ը թալակ ա ընգալ, հինչ ա՞նէ* (Ձ):

- Թալակ ընգած աղվէս - Խեղճացած՝ անելանելի վիճակի մեջ ընկած խորամանկ մարդ: *Կ՚ափին միհէնգ՚ թալակ ընգած աղվէս ա* (Բ):

- Թալակ սարէլ - Դավ նյութել, որոգայթ լարել: *Անդար անիմ ընդի կընէգ՚ը, վէր ուրան մարթին հը՚տէ էլ ա թալակ սարում* (Բ):

- Թալակ քըցիլ - 1. Հանցագործության մեջ բռնել: *Մին օր էլ թալակ ըն քըցում, էտ կ՚օղէն փըռնում* (Ձ): 2. Փորձանքի մեջ գցել: *Էտ տըղան հօրըն ա մօրը թալակ ա քըցալ* (Բ):

- Թըլակա հաց կ՚ուղանօղ - Ճարպիկ, հնարամիտ: *Թըլակա հաց կ՚ուղանօղ մարթը տուզնը չի մընալ* (Ձ):

- Թըլակա պըրծած - *տե՛ս* Օխտը թըլակա պըրծած:

ԹԱԼԱՆ *(պրս. tālān, թրք. talan)* - *գ.* 1. Կողոպուտ, ավարառություն: *Թալանը վէր ըսքըսում ա, էտ մարթը մին սանդօղ ա պիրում* (Ձ): 2. Կողոպտված իր, ավար: *Էնքան թալան ա պէրալ՝ տը՚ղ չի կա, թա տինի* (Բ):

- Թալան անել - *տե՛ս* ԹԸԼԱՆԷԼ:

ԹԱԼԱՆԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թալանլամիշ անել - *տե՛ս* ԹԸԼԱՆԷԼ: *Մին էլ ըն լըսէս, վը՚ր ղուրդուղուգնէն նի տը՚ռէն ուրանց տօնը, թալանլամիշ ըրէն* (ԼՂԲ, 314):

ԹԱԼԱՆՉԻ - *ած., գ.* 1. Ավարաչու, թալանող, կողոպտող: *Թօրքէրը տականան էլ թալանչի յըն իլալ* (Ձ): 2. *փխբ.* Գռփող, հարստահարող, հափշտակիչ, յուրացնող: *Թալանչի մարթ ա. հօրը իլած-չիլածը յօր ա կալալ, ախպօրցը վէշ մին պէն տուվալ չի* (Բ):

ԹԱԼԱՇԱ/ԹԸԼԱՇԱ *(թրք. talaš (տաշեղ)* - *գ.* Փայտից՝ քարից եւն պոկված բարակ շերտ՝ կտոր: *Մին փանդու թալաշա յա քըցում փիչը, ղըզդանը տինում յըրա* (Ձ):

ԹԱԼԱՇԱ-ԹԱԼԱՇԱ/ԹԸԼԸՇԱ-ԹԸԼԸՇԱ - *մ.* Շերտ-շերտ, շերտերով: *Պանէրը թալաշա-թալաշա կըտօրում ա, տամ խօնցը* (Բ):

- Թալաշա-թալաշա անել - *նբ.* Շերտահատել, շերտ-շերտ կտրել՝ տաշել: *Չօբանը էտ տախտակը թալաշա-թալաշա յա անում, սըմավարը նի կընցընում* (Ձ):

ԹԱԼԸԽ/ԹԱԼԽ *(թրք. təlx (դառն)* - *ած.* 1. Մուգ գույն ունեցող: *Էտ կընէգ՚ը էզգանան թալըխ շօր ա կ՚ը՚նըմ* (Ձ): 2. Գունատ, դալուկ, դժգույն: *Թալըխ ախճիգ՚ ա* (Բ):

- Թալըխ ըղնէլ - Գունատվել, գունաթափվել: *Շօրը լըվացավ, թալըխ ընգավ* (Ձ):

ԹԱԼԸՂ *(թրք. talik)* - *տե՛ս* ԲԱԽՏ: 2. *գ.* Խնդիրք, խնդրանք: *Թաքավէրըն ասմա.- Հինչ թալըղ օ՞նիս, վէր յը՚կալ ըս* (Ձ):

- Թալըղը կըտըրէլ - *տե՛ս* Բախտը պիրիլ:

ԹԱԼԻՄ - *գ.* Դաստիարակություն, բարեկրթություն, ուսում: *...Մէր խանըմնէրան շատէրը ուրանց խուխօց լ՚ավ թալիմ ըն տըվալ...* (ՋՏ, Բ, 108):

ԹԱԼԽ - *տե՛ս* ԹԱԼԸԽ:

ԹԱԼԽԱ *(պրս. talk, արաբ. talq)* - *գ.* 1. Բարակ թել: *Էտ շօրը թալխավ հանց կարում ա, ասիս լ՚ըհա ծը՚ռք չի նի յը՚կալ* (Ձ): 2. Թունավոր օձի տեսակ: *Թալխան կ՚ումաշին կըծում ա, ըսպանում* (Բ): 3. *ած.* Շերտավոր, բծավոր: *Ըտըրան էլ հինում ա մին ք՚օհլան թալխա ծի* (Ձ):

ԹԱԼՎԱ - *տե՛ս* ԹՕՎԼԱ:

ԹԱԼՎԱՄԻՇ *տե՛ս* ԹՕՎԼԱՄԻՇ:

ԹԱԼՎԱՐ - *տե՛ս* ԹԱՌՅՆԸ[1]:

ԹԱԼՈՒԽՈՒԼ՚/ԹԸԼԸԽՈՒԼ՚ - *գ.* Ոչխարի փորոտիքի մի մասը, որ բաղկացած է ճարպի կտորներից եւ փափուկ մսից: *Խըրաված թալուխուլ՚ը ըրաղու լ՚ավ մանգան յա* (Բ):

ԹԱԽ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թախ կէնալ - *տե՛ս* Կ՚օղլը կէնալ:

- Թախ կըցընէլ - *տե՛ս* Կ՚օղլը կըցընէլ:

ԹԱԽԱԽ - *մ.* Առանց ուշանալու, նշանակված ժամին: *Տըղան ըխճըկանը խօսկ ա տամ, վէր թախախ կ՚ըլան ա* (Ձ):

ԹԱԽԿԱԹՈՒԽԿ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԱԴԸԽԿ:

ԹԱԽԿԷԼ *(գրբ. թաղկիմ)* - *չբ. տե՛ս* Թախկուճ ըղնել:

ԹԱԽԿԷՆ - *տե՛ս* ԹԱԽԿՈՒՃ:

ԹԱԽԿԻՉ - *գ.* Խճճված մազերը սանրելու՝ մազերի թնջուկը հանող հաստ եւ իրարից հեռու ատամներով սանր: *Ըտըրա մազ՝էրը էնքան յը՞խտուտ ար, վէր սընդրրէլիս թախկիչը կօտրրից* (Ձ):

ԹԱԽԿՈՒՃ - *գ.* 1. Մազերի թնջուկ, սանրելիս սանրի վրա հավաքված մազերը: *Թախկուճը սընդրրան տ՚ուս ա օնում, թող անում, վէր մարը տը՞սնա վէչ* (Ձ): 2. Առհասարակ թնջուկ, խճճված թել՝ լար եւն: *Էտ տըղան հիշքան փօրցո՚ւմ ա, կարում չի էտ թախկուճը յը՞տ տա* (Ձ):

- Թախկուճ ըղնել/ինիլ/տը՞ռնալ - 1. Մազերը երկար չսանրելուց խճճվել՝ թնջուկ դառնալ: *Հընընըմ ա տօն, տը՞սնըմ քուրը, շօ՚րէրը ճըրրոցտած, մազէրը թախկուճ տը՞ռած, հէն ա տանը նըստած* (ՀԺՀ, V, 56): 2. Առհասարակ խճճվել, թնջուկ դառնալ (թելը, լարը եւն): *Թիլը թախկուճ ա ընգալ* (Բ):

- Թախկուճ տալ - *տե՛ս* ԹԸԽԿԸՀԱՆԷԼ:

ԹԱԽՉԱ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹԱԽՏ(6): 2. Վաճառասեղան: *Մին թախչա յա տինում հը-ղըցէն ղըրաղէն, առըտօր անում* (Ձ):

ԹԱԽՍԻՐ *(արաբ. taxsir)* - *գ.* Մեղք, հանցանք: *Էտ թախսիրին դ՚ուրդ՚ան ըտը-րան շէնան տ՚ուս ըն քըցիս* (Ձ):

ԹԱԽՍԻՐՔ՚ԱՐ - *ած.* Մեղավոր, հանցավոր, մեղք՝ հանցանք գործած: *Ըտի շէն չի կա, ըշտը՞ղ թախսիրք՚ար մարթ չինի* (Բ):

ԹԱԽՏ/ՏԱԽՏ *(գրբ. տախտ (աթոռ, նստարան))* - *գ.* 1. Հասարակ փայտաշեն մահճակալ: *Ըտըրա տանը իլ՚ածը մին ըստօլ ար, մին թախտ, էրկու դ՚ուբըրէթկա* (Ձ): 2. Գահավորակ, բազմոց: *Էտ տօռնը պէնըմ ա, տը՞սնըմ վը՞սկէ թախտին մին կ՚էղէցիկ ախճիգ՚ նըստած...* (ՀԺՀ, V, 18): 3. Թագավորական գահ: *Էտ կ՚օղը քըշէ-ը նի յա մընում, թաքավէրին թախտէն քըմակէն կ՚օղը կէնըմ* (Ձ): 4. Տան անկյունում կամ պատի մեջ սարքած փայտե երկար հարմարանք, որի վրա դարսում են անկողինները: *Պառավը թախ-տան մին յօրղան ա տ՚ուս ունէս, տաս էտ ըխճըկանը* (Ձ): 5. *փխբ.* Թագավորական իշխանություն: *Ըտի էլ թաքավէրին անա թախտը ինք՚ ըն օնում, ի՚ուրա՚ն ըսպանում* (Ձ): 6. *փխբ.* Լեռան, բլրի եւն վրա հարթ տարածություն: *Չօբանը յափընջին մը՞կ-նում ա, էտ սարէն թախտըմը պըրան-վըմ, քօն ինըմ* (Ձ):

- Թախտան (վէր) ըղնել - Գահընկեց լինել, իշխանությունից զրկվել: *Լօխ էլ ուրխացէն, վէր էտ թաքավէրը թախ-տան վէր ընգավ* (Ձ):

- Թախտան (վէր) քըցիլ/վէր պիրիլ - Գահընկեց անել, իշխանությունից զրկել: *Ժողովուրթը յէր ըն կէնըմ, էտ թաքավէրէն թախտան վէր քըցըմ, էտ տըղէն տինըմ թաքավէր* (ՀԺՀ, VI, 97):

- Թախտէն (յը՞րէ) կըլխէն նըստըցը-նել - *տե՛ս* Ըստօլէն (յը՞րէ) կըլխէն նըս-տըցընել: *Ի՚ուրա՚ն կընէգ՚ըն էլ վէր հըրսա-նէք ար ք՚ընամ, փըռնում, տանում ին թախտէն յէրէ կըլխէն նըստըցնում* (ՀԱԲ, 15, 129):

- Թախտէն (յըրա) նըստէլ - Գահա-կալել, թագավոր դառնալ՝ հռչակվել: *Թաքավէրին մըռնէլանը յը՞տը կուճուր տըղան մը՞ծ ախպօրը ըսպանում ա, ին-ք՚ը թախտէն նըստում* (Ձ):

- Թախտէն (յըրա) նըստըցընել - Գա-հակալ՝ թագավոր դարձնել՝ հռչակել: *Ժը-ղովուրթը էտ ըռնըխըմէ թաքավէրին ըս-պանում ըն, ի՚ուրա՚նց անա մին ա՚ուրթա՚ր մարթու թախտէն յըրա նըստըցընում* (Ձ):

- Թախտը շօռ կ՚ա՚լ - Թագավորու-թյունը կործանվել: *Կըռը՞վը ըղնում ա յէրգ՚իրը, թախտը շօռ ա կ՚ամ* (Ձ):

- Թախտը շօռ տալ - Թագավորու-թյունը կործանել: *Թաքավէրին կընէգ՚ը էտ դ՚ուշմա՚նին նըհը՞տ խօսկը մին ա ա-նում, թախտը շօռ տամ* (Ձ):

ԹԱԽՏԱԲԱ՚ՆԴ *(թրք. taxtabənd)* - *տե՛ս* ՇՈՒՇԱԲԱ՚ՆԴ (1): *...Էք՚սը թաքավէրը թախտաբա՚նդին յըրան բօլթա տամ ա ի-լ՚ալ...* (ՀԺՀ, VI, 21):

ԹԱԽՏԱԲԻԹԻ *(պրս., թրք. taxta (տախտակ) + թրք. bit (ոջիլ))* - *գ.* Առավե-լապես փայտե իրերի՝ կահույքի մեջ ապրող անթեւ միջատ: *Տօնը էն ա թախ-տաբիթավ լըցցած, կարում չի թա մին ճար անէ* (Բ):

ԹԱԽՏԱՓՈՒՇ - *գ.* 1. Եռանկյունաձեւ տանիքով կտուր, ձեղուն: *...Ծին էն ա լ՚ալ կապած հըյաթումը, թախտափու-շան լօք ա տըվալ, նըստալ ծին ու փա-խալ* (ԲՀԲ, 263): 2. Ձեղունի եւ առաստա-ղի միջի հարկը, ձեղնահարկ: *Խաղուն թախտափուշումըն ըն մը՞կնում* (Բ):

ԹԱԿ *(գրբ. թակ)* - *գ.* 1. Փայտե հաստ ձող թութ թափելու համար: *Թափչին թակավը վէր ճէղնանը թըխէս ա, չիդ-րան թօթավ լըցընէս ա* (Բ): 2. Փայտե տոփան, որով տանիքի հողը թակելով տափակացնում եւ պնդացնում են, որ-պեսզի ջուրը չանցնի: *Թակավը կըտօրը էնքան թակում ա, վէր լափ պինդի* (Բ): 3. Միս, կորկոտ եւն ծեծելու փայտե, քարե կամ երկաթե գլանաձեւ՝ գնդաձեւ հար-մարանք՝ մուրճ: *Թակը յօր ա ունէս, մէ-սը թըկէս* (Բ): 4. Ծեծ, գան: *Թակը խու-խէն օքութ ա* (Բ):

- Թակավը քըցիլ - *տե՛ս* ԹԱԿԷԼ:

- Թակ կէրած շօն - Խեղճացած՝ հնազանդ անձ: *Առաչ ա իլ՚ալ գ՚ար, մի-հէնգ՚ տը՞ռալ ա թակ կէրած շօն* (Բ):

- Թակ տալ - *տե՛ս* ԹԱԿԷԼ:

- Թակ օտէլ - Ծեծ ուտել, ծեծվել: *...Ամմա ամը՞ն դ՚ունա՚ում էլ թակ ըմ ուտէ-լիս իլ՚ալ* (ԼՂԲՔ, 271):

ԹԱԿԷԼ/ԹԱԿԻԼ *(հ.ե. *steg-)* - *նբ.* 1. Թակով խփել, հարվածներ տեղալ: *Էն-քան թակում ա, մէսը փըրթա՚ն-փըրթա՚ն ա ինա՚ում* (Ձ): 2. Ծեծել, ծեծ տալ: *Մարթը փըռնում ա կընգանը թակում, տանան տ՚ուս քըցա՚ում* (ՆԼԺԲ, 73): 3. Ջարկել, հարվածելով նվագել: *Տըմբըլաչին վէր տըմբըլան թակում ա, արչը փախչ՚ում ա* (Ձ): 4. Բախել: *Էտ տանը տ՚ունը թակում ա, տ՚ունը պէց ա անըմ մին պառավ կը-նէգ՚...* (ՀԺՀ, V, 581): 5. Ծեծելով ման-րացնել: *Կուրկուտ ա թակում* (Բ): 6. Ծե-ծելով բարակացնել, սայրը սուր դարձ-նել: *Դարյազը վէր թակիս վէչ, կարէլ չըս խօտ հարիս* (Բ):

- Թակած դօլմա - Թույլ, թուլակազմ: *Թակած դօլմա յը՞ս, խէ կարում չը՞ս էտ փա՚ղը ճըրրոցտիս* (Բ):

ԹԱԿԻԼ - *տե՛ս* ԹԱԿԷԼ:

ԹԱԿԼԱԿ - Շատ՝ բոլորի կողմից թակվող՝ ծեծվող: *Թակլակ խօխան ա-նիրը՞ս կինի* (Բ):

ԹԱԿԼԱՆ - *տե՛ս* ԹԱԿԼԱԿ:

ԹԱԿՎԷԼ/ԹԱԿՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԱ-ԿԷԼ-ի:

ԹԱԿՎԵԼ-ԿՈՒՏԸՐՀԱՏՎԷԼ - Շատ աշխատելուց կամ երկար ճանապարհ գնալուց խիստ հոգնել, մարմինը ջարդ-վել: *Էնքան կօրծ ա անում, լափ թակ-վում-կուտրրհատվում ա* (Բ):

ԹԱԿՎԻԼ - *տե՛ս* ԹԱԿՎԷԼ:

ԹԱԿՈՒԹՈՒԿ - *գ.* 1. Անընհատ թակե-լը՝ ծեծելը: *Էտ թակութուկան ըտրրա ի-ը՞սը յը՞խնըվում չի:* 2. *տե՛ս* ՏԸՐԸՐԴԸՄ-ՓՕՑ:

ԹԱ՚ՀԸՐ - *տե՛ս* ԹԱ՚ՀՐԸ:

ԹԱ՚ՀԸՐՍԸՋ - *տե՛ս* ԹԱ՚ՀՐԸՍԸՋ:

ԹԱ՚ՀԻՐ - *տե՛ս* ԹԱ՚ՀՐԸ:

ԹԱ՚ՀԻՐՍԸՋ - *տե՛ս* ԹԱ՚ՀՐԸՍԸՋ:

ԹԱ՚ՀՆԱ՚ՓԱՍ - *տե՛ս* ԹԱՆՉՈՒՑ:

ԹԱ՚ՀՐԸ/ԹԱ՚ՀԸՐ/ԹԱ՚ՀԻՐ/ԹԸՀԱ՚Ր *(թրք. tahar)* - *գ.* Կերպ, ձեւ, եղանակ, մի-ջոց: *Էտ էրկու փեշականի աղվէսը ա-սըմ ա թա՚հիրը* (ԼՂԲ, 362):

- Թա՚հիրը անէլ - Միջոց՝ ելք ճարել: *Մըտածըմ ա, մըտածըմ, վէր մին թըհի՚ար անէ, էծը պահէ* (ՀԺՀ, VI, 190):

- Թահրը, յօն չինիլ - Փրկության միջոց՝ ելք չլինել, անելանելի վիճակում լինել: *Էն ա ախպէրը մըռնէլիս, թահրը, յօն չօնէ, թա գ՚անքը ըզադէ* (Զ):

- Թահրին յէշած - Հանգամանքներից՝ միջոցներից կախված, ըստ հնարավորության: *Մարթը ասմա.- Մըչ ախպէր, թահրին յէշած՝ ք՚ըմանգ՚ կանիմ:*

ԹԱՀՐԸՍԸՋ/ԹԱՀՐԸՍԸՋ/ԹԱՀԻՐՍԸՋ/ԹԸՀԱՐՍԸՋ - *ած.* 1. Ելք՝ միջոց՝ հնարավորություն չունեցող, ապիկար, անկարող: *Վէր ք՚ըմանգ՚ անօղ չինի, էտ թահրըսըզ մարթը կարէլ չի խօխէնք՚ը պահէ:* 2. *փխբ.* Տգեղ, այլանդակ: *Մին թահրըսըզ կընէգ՚ ա ըզալ, իրը՝սէն յէշվում չի, էնքան կ՚էշ ա* (Զ):

ԹԱՀՐԻՆ/ԹԸՀԱՐԻՆ - *մ.* Ստեղծված իրավիճակին համապատասխան: *Կօրծը բիդի թահրին անիս* (Բ):

ԹԱՂ[1] *(գրբ. թաղ)* - *գ.* 1. Որեւէ քաղաքի՝ գյուղի առանձին մասերից յուրաքանչյուրը, թաղամաս: *Յը՝տնան էտ թաղէրը մըծըցըրալ ըն, տը՝ռալ ա մը՝ծ շէն, անըմըն էլ՝ Մը՝ծ Թաղլար* (ԱԱ, 22): 2. Քաղաքի կամ գյուղի այն մասը, որտեղ ապրում է մեկը: *Էտ մարթը քըդաքըմը ջիհում ա ուրանց թաղան մին տըղու* (Զ):

ԹԱՂ[2] *(թրք. tağ)* - *գ.* Գետնատարած բույսերի (դդումի, ձմերուկի, սեխի, վարունգի եւն) թուփը: *Խըյարին թաղէրը թըռմօշկալ ա* (Բ):

- Թաղ տալ/փըռնէլ/քըցիլ - Գետնատարած բույսերի թուփը աճել՝ ճյուղավորվել՝ տարածվել: *Բըրընին թաղ ա տուվալ, սաղ բօստանը կալալ* (Բ):

ԹԱՂ[3] *(թրք. tak)* - 1. Պատի կամարաձեւ շարված մաս, կամար: *Յը՝խծուն պատէն թաղը քանդվալ ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ԹԱՂԲԱՆԴ:

- Թաղ տալ - 1. *տե՛ս* Թաղբանդ անէլ: 2. Գետինը թաղաձեւ փորել, շենքի հիմքի փորվածքը աջ ու ձախ ծավալել: *Բընծվրան թաղ ըն տամ, հանցու պէնդ ինի* (Բ):

ԹԱՂԱ - *տե՛ս* ՔԸՍԿԱՐԷՆՔ՚:

ԹԱՂԱՐ *(գրբ. թաղար (կավե անոթ), պրս. taqar (սափոր, կուժ)* - *գ.* Ընդեղենների չափ: *Մէլիք՚ըն ա Պուղին մին թաղար ցօրնավ մանջ ըն կ՚ամ* (Զ):

ԹԱՂԱՓ - *տե՛ս* ԹԱՓ(1):

ԹԱՂԲԱՆԴ *(պրս. tagbend)* - *գ.* Կամարաձեւ կառուցված՝ ծածկված շինություն: *Ք՚ՕՀնա շինէրըմը թաղբանդնէ շատ կա* (Բ):

- Թաղբանդ անէլ - Կամարաձեւ կառուցել՝ ծածկել: *Պատը թաղբանդ ըն անում, հանցու տըմասկան ինի* (Բ):

ԹԱՂԷԼ *(գրբ. թաղեմ)* - *նբ.* 1. Մեռելի դիակը փոսի մեջ դնելով՝ հողով ծածկել: *Էն կ՚օղլը կացած տըղան մէյդը թաղում ա, ք՚ինանամ թաքավը՝ռէն կօշտը...* (ՆԼՂԺԲ, 52): 2. Որեւէ բան հողի մեջ դնել եւ հողով ծածկել: *Վը՝սկէն ածում ա պօլիգ՚ը, թաղում* (Զ): 3. Ընկղմել, խորասուզել որեւէ բանի մեջ: *Փըռնըմ ըն ըտըրա թակում, ցը՝խումը թաղում, ցըխըփալալ անում* (Զ): 4. Մի բան կիսով չափ մտցնել հողի մեջ: *Ըստօլէք՚ը թաղում ըն, լ՚ուսին լինէք՚ը քաշում* (Բ):

- Թաղած մը՝ռալ տուս օնօղ - 1. Ճարպիկ, հնարամիտ: *Իզէն թաղած մը՝ռալ տուս օնօղ ա, կարէլ չը՝ս խանփիս* (Բ): 2. Ստահակ, ստոր մարդ: *Էտ թաղած մը՝ռալ տուս ընօղէն նըհը՝տ հունց ը՞ս հընգըրօթուն անում* (Զ):

ԹԱՂ-ԹՕՌԱԿ - *գ.* Ամբողջ հարեւանները, բարեկամները, ծանոթները, ընկերները: *Թաղ-թօռակ հըվաքվում ըն, ք՚ըմանգ՚ անում, Հանշիմը տօնը շինում ա* (Զ):

- Թաղում-թուռակում պըհէլի չի - *տե՛ս* Ըվլըդըղում պըհէլի չի:

ԹԱՂԼԷԹ - *տե՛ս* ՏԸՆԱՋ:

ԹԱՂԿԱՊ - *տե՛ս* ԹԱՂԲԱՆԴ:

ԹԱՂՎԱԾ - *ած., գ. փխբ.* Անօրեն, անզգամ (մարդ): *Էտ պիծի թաղվածը յէր ա կէնում, տըրանց հէտան ք՚ունում* (ՀԺՀ, V, 324):

ԹԱՂՎԱՍԿ - 1. *տե՛ս* ԹԸՂԱՂՈՒՍԿ: 2. *տե՛ս* ԹԱՂՎԱԾ:

ԹԱՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԱՂԷԼ-ի:

ԹԱՂՈՒՂՏԷՔ՚ - *գ.* Մեռելին թաղելու համար քահանային տրվող վարձ: *Ղէրըն էլ ճօկ դէր ար, մինչը՝վ վէր թաղուղչէք՚ը տամ չին, թօղում չար մը՝ռալը տուս օնին* (Զ):

ԹԱՄԱԴԱ *(վրաց. tamada)* - *գ.* Ուրախության կամ տխրության սեղանը ղեկավարող անձ, սեղանապետ: *Սափարյան Սուրիկը լ՚ավ թամադա յա իլալ* (Բ):

ԹԱՄԱԴՕԹՈՒՆ - *գ.* Սեղանապետ լինելը, սեղանապետություն: *Թամադօթունը ամմէն մարթու պէն չի* (Զ):

ԹԱՄԱՀ *(արաբ. tama, պրս. tāma, թրք. tamah)* - 1. *տե՛ս* ԸՇԿԸԾԸԿՕԹՈՒՆ: 2. *տե՛ս* ՀԱՍՐԱԹ:

- Թամահ անէլ/ըղնէլ - Զգտել ունենալ, փափագել: *Թամահ ըրէն փուլէն, ախճիգ՚ը տըվէն քըչալէն* (Զ):

- Թամահը զօռ անէլ - Ագահությունից՝ աչքածակությունից դրդվել: *Թամահը զօռ ա անում, էտ տըղան վը՝սկէ թանմքըն ա յօր օնըմ...* (ՀԺՀ, V, 74):

- Թամահը քըցիլ - Մեկին շահագրգռել, ագահության մղել: *Թամահը քըցէցէն, էտ տըղան թաքավէրին ծին կ՚ուղացավ* (Զ):

ԹԱՄԱՀՔ՚ԱՆ - *տե՛ս* ԹԱՄԱՔ՚ԱՆ:

ԹԱՄԱՀՔ՚ԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԱՄԱՔ՚ԸՐՕԹՈՒՆ:

ԹԱՄԱՄ *(արաբ. tamām, թրք. tamam)* - 1. *ած.* Ողջ, ամբողջ: *Թամամ աշխարքը սօվ ա ընում* (Զ): 2. Իսկական, կատարյալ: *Ըտըրան էլ ինըմ ա մին կընէգ՚, մին տըղա, ճօխտըն էլ՝թամամ կ՚իժ* (Զ): 3. *մ.* Լրիվությամբ, ամբողջովին: *Էտ մարթը նՕք՚ԱրնՈՒն հախկընը էլ չի թամամ տաս...* (ՀԺՀ, V, 296):

- Թամամ խօսկը էշին կասին - Ասում են նրանց, ովքեր չեն կռահում իրենց ուղղված ակնարկի՝ անուղղակի խոսքի բուն իմաստը:

ԹԱՄԱՇԱ - *տե՛ս* ԹԸՄԱՇԱ:

ԹԱՄԱՇՉԻ - *տե՛ս* ԹԸՄԱՇՉԻ:

ԹԱՄԱՐՋՈՒ - *տե՛ս* ՀԱՍՐԱԹ:

ԹԱՄԱՔԱՐ - *տե՛ս* ԹԱՄԱՔ՚ԱՐ:

ԹԱՄԱՔԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԱՄԱՔ՚ԸՐՕԹՈՒՆ:

ԹԱՄԱՔ՚ԱՐ/ԹԱՄԱՀՔ՚ԱՐ/ԹԱՄԱՔԱՐ *(պրս. tamakyar, թրք. tamahkār)* - *ած. տե՛ս* Աշկը ծակ:

ԹԱՄԱՔ՚ԸՐՕԹՈՒՆ/ԹԱՄԱՀՔ՚ԸՐՕԹՈՒՆ/ԹԱՄԱՔԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՇԿԸԾԸԿՕԹՈՒՆ:

ԹԱՄԲԱԼ - *տե՛ս* ԹԱՄԲԱԼ:

ԹԱՄԲԱԼ/ԹԱՄԲԱԼ *(թրք. tenbel)* - *ած.* 1. Գործից խուսափող, ծույլ, անբան: *Տահանք մինը մինան թանմբալ ըն ընում...* (ՆԼՂԺԲ, 89): 2. Դանդաղաշարժ, դանդաղընթաց: *Մուխանէն էլ ինում ա մին կաղլէգ՚ յը՝զնը, մին էլ մին թանմբալ էշ* (Զ):

- Թըմբալին հը՝տէ ամմէն օր կ՚իրանկ՚ի յա - Ծույլ՝ անբան մարդը շաբաթվա բոլոր օրերին էլ հանգստանում է:

ԹԱՄԲԱՀ *(արաբ. tenbih)* - *գ.* Պատվեր, հանձնարարություն: *Ըտըրա թանմբահը դանրգին կարում չի վըխտէն կըդարէ* (Զ):

- Թանմբահ անէլ - Պատվիրել, հանձնարարել: *Մին օր էլ կընգանը թանմբահ ա անում, վէր էտ տըղէն քըշէրը ըսպանէլ տա* (Զ):

ԹԱՄԲԱՔ՚Ի *(պրս. tenbakyu, թրք. tömbeki)* - *տե՛ս* ԹՈՒԹՈՒՆ:

ԹԱՄԲԻ - *գ.* Խաղատեսակ, որի ժամանակ մի ոտքը բարձրացրած՝ վազում են՝ մյուսներին խփելու համար. ում կարողանում են խփել, նա է ստանձնում խփողի դերը: *Թանմբին լանգաթ խաղ ա* (Բ):

- Թանմբի տալ - 1. Այդ խաղը խաղալ: *Խօխէնք՚ը թանմբի յընն տամ* (Բ): 2. *փխբ.* Չարաճճիություն անել: *Էտ խօխան սաղ օրը թանմբի յա տամ, մօրը չըրչարում* (Զ): 3. *փխբ.* Փախչել, ծլկել: *Թօրքէրը էտ վէր տը՝սէն, թանմբի տըվէն* (Բ):

ԹԱՄ-ԹԱՆ(Ջ)Ա/ԹԱՓ-ԹԱՆ(Ջ)Ա - *ած.* Բոլորովին չօգտագործած՝ նոր: *Մը^հէտ Պըլըպուղին, թամ-թանգա չըմըշկնէն կ'է-ցած, մին թաղավ ք'ինալիս ա ինիս* (ԼՂԲ, 394):

ԹԱՄԹԱՄԱ - *տե՛ս* ՀՈՒՔ'ԸՊԱՀՈՒՍ:

ԹԱՄ-ԹԱՄՈՒՋ/ԹԱՓ-ԹԱՄՈՒՋ - *տե՛ս* ԹԱՄՈՒՋ-ԹԱՔ'ՈՒՋ (1):

ԹԱՄԻՋ - *տե՛ս* ԹԱՄՈՒՋ:

ԹԱՄՈՒՋ - *տե՛ս* ԹԱՄՈՒՋ:

ԹԱՄՈՒՋ/ԹԱՄՈՒՋ/ԹԱՄԻՋ *(արաբ., թրք. temiz, պրս. tāmiz)* - *ած., մ.* 1. Կեղտից զերծ, ոչ կեղտոտ: *Յը^խտուտ շօրէ-րը հանում ա, լըղանում, թամ'ուզ շօրէրը կ'ը^նում, տը^ռնըմ մին դաշանգ' ախ-ճիգ'* (Ջ): 2. Ջուտ, անխառն, մեջը այլ նյութեր չխառնած: *Իմ մուտանաս թա-մ'ուզ վը^սկէ յա* (Ջ): 3. Օրինավոր, արդար, ազնիվ, պարկեշտ: *Թամ'ուզ մարթը թամ'ուզ կօրծ կանէ* (Բ): 4. Անբիծ, անարատ: *Սը^րտըտ թամ'ուզ ք'ինի Ըստըծու վը^ննը, հանցու վը^ղէն տակէն թիթէվ ը-նիս* (ՆԱԲ, 127): 5. Վճիտ, ջինջ, հստակ: *Հանդրանթ թամ'ուզ ախպ'ուրնէ շատ կա* (Բ): 6. *մ.* Ամբողջովին, կատարելապես: *Շատ մէծ դօխտուր ա. ի'ուրան փէշակը թամ'ուզ գիդըմ ա* (ՋՏ, Բ, 8):

- Թամ'ուզ ծըրքատար - Ազնիվ, արդար (մարդ): *Թամ'ուզ ծըրքատար հարթ-նը լօխճին տուր կըկ'ա* (Բ):

- Թամ'ուզ սըրտավ - Անկեղծորեն, առանց հետին մտքի: *Էտ մարթը հ'ուր հը^-տէ հինչը անում ար, թամ'ուզ սըրտավ ար անում* (Ջ):

- Թամ'ուզ տ'ուս կ'ալ - Արդար ճանաչ-վել: *Սուդ ըն անում, էտ կընէգ'ը թամ'ուզ ա տ'ուս կ'ամ* (Ջ):

- Թամ'ուզ քաշ - Որեւէ բանի զուտ քաշը՝ առանց տարայի եւ փա-թեթավորման: *Ա'բրանն տ'ուս ըն կ'ամ, թամ'ուզ քաշը տը^ռնըմ ա հէնգ' կիլօ* (Ջ):

ԹԱՄՈՒՋ-ԹԱՔ'ՈՒՋ - *ած.* 1. Բոլորովին կեղտ չպարունակող, շատ մաքուր: *Ք'ը-նում ա թամ'ուզ-թաք'ուզ յըրդընդ'ոշակ պիրում, էտ դունաղէն հը^տէ տը^ղ քըցում* (Ջ): 2. Շատ մաքրասեր, մաքրակենցաղ: *Ըտըրանք շատ թամ'ուզ-թաք'ուզ ժըդո-վուրթ ըն, տօնը թամ'ուզ, լ'ըհա վէր յը^ղ վէր ածիս, կըհըվաքվէ* (ԱԱ, 79):

ԹԱՄՔ - *տե՛ս* ԹԱՄՔ':

ԹԱՄՔԻԼ - *տե՛ս* ԹԱՄՔ'ԻԼ:

ԹԱՄՔ'/ԹԱՄՔ *(գրբ. թամբ)* - *գ.* Ձիու, մասամբ նաեւ ջորու եւ էշի մեջքին դրվող նստելու հարմարանք՝ հեծյալի համար, թամբ: *Թէվանը խաբարը վէր ըս-կանում ա, իլբըհա'ալ թամք'ը տինում ա ծիյին յըրա, նըստում, հըղէ ինում* (Ջ):

- Թամք'ը տինիլ յըրան, քըշիլ - Մեկին լիովին իրեն ենթարկել: *Կընէգ' կա՝ թամ-ք'ը տիրած մարթին յըրա, քըշում ա* (Բ):

ԹԱՄՔ'ԻԼ/ԹԱՄՔԻԼ *(գրբ. թամբեմ)* - *նբ.* 1. Թամբը դնել ձիու՝ ջորու՝ էշի վրա եւ ամրացնել: *Տըղան պիրում ա էրկու ծի թամքում, ճանապար ըն ըղնում* (ՀԱԲ, 15, 115): 2. *փխբ.* Իր կամակատարը դարձնել: *Մին ամսումը էտ հարթնը տընընցուց լօխճին թամք'ում ա* (Ջ):

ԹԱՅ *(պրս. tāy, թրք. tay)* - *գ.* 1. Հասակակից, միեւնույն տարիքի: *Սուղումուն դայուն թայ շէնումը մարթ չի կա, ինք'ըն ա ամմէնապառավը* (Ջ): 2. Ջույգից յուրաքանչյուրը: *Մարյանէն չըմօշկըն էլ վը^սկի յա իլա'ալ, մին թայըն ընգալ ա կ'է-տը, յէր կալալ, ք'ինացալ...* (ՀԺՀ, VI, 78): 3. Կշեռքի նժարներից յուրաքանչյուրը: *Օսէփը կատուն տընում ա քըշըռքէն մին թային, էն մին թային էլ էրկու կիլ-վանուց քարըն ա տընում* (ՆԱԲ, 125): 4. Չափ, հավասար, համապատասխան: *Մարը ասմա.- Մունք ընդրանց թայ չընք, ընդահանք շատ ըն հարուստ* (Ջ): 5. Բեռան երկու մասերից յուրաքանչյուրը: *Էշին պէռնանը թայը ծըռում ա* (Բ):

- Թայ անէլ/շինիլ - Մեկի կամ մի բանի հետ համեմատել՝ հավասար համարել: *Խէ յը՞ս ինձ ք'ը^գ նըհը^տ թայ ա-նըմ...* (Ջ):

- Թայ ինիլ/տը^ռնալ - Մեկի կամ մի բանի հետ համեմատվել՝ հավասարվել: *Իգէն մըհէնգ' հըրուստացալ ա, շէնին համփոցը թայ տը^ռալ* (Ջ):

ԹԱՅԱ *(թրք. taya)* - *գ.* 1. Խոտի մեծ կույտ՝ դեզ: *Կուղանում ըն, մին թրյու մաչ պէնում, տինում ըտէղ* (ՀԱԲ, 15, 48): 2. Ընդհանրապես մեծ կույտ՝ դեզ: *Պիրում ա էտ փանդին թայան նի կըցընում, փախ-չ'ում* (Ջ):

- Թայա տալ - 1. Խոտը իրար վրա ածելով՝ դեզ կազմել: *Խօտը հարում ըն, է-շավ կըրում, տանը քըշտէն թայա տամ* (Բ): 2. Մեծ քանակությամբ հավաքել՝ կուտակել՝ դարսել: *Ղըմիշ չի անում, թա էն թայա տուված փօղան խարջի* (Բ):

ԹԱՅԱՐ - *տե՛ս* ԿԱՐՔԷՆ:

ԹԱՅԴԱԾ *(թրք. taydaš)* - *տե՛ս* ԹԱՅ (1, 4):

ԹԱՅԴԱԾՇԱՂ - *ած.* Մեկ ամորձի ունեցող, մեկ ձվանի: *Թայդաշշաղ վը^րոց էլ ա ինում* (Բ):

ԹԱՅԴԻ - 1. *ած.* Շտապ, անհետաձգելի: *Թայդի կօրծը մարթին ամմէն հինչա կըքըցի* (Բ): 2. *մ.* Շտապով, արագորեն, փութով: *Պիրում ա թայդի կըպօ-տում իլածի-չիլածը, նի տամ ըրբան, ք'ի-նամ* (Ջ):

- Թայդի ըղնէլ/կ'ալ - Շտապել, աճապարել, փութալ: *Թայդի յըն ընգնըմ գ'ա'բին նըստըմ, վը^ր շ'ուտ հըսնին* (ԼՂԲ, 326):

- Թայդի կօխած մօթալ - Անորակ կատարած գործ: *Հինչ կօ՞րծ, թայդի կօ-խած մօթալ ա, լ'ըհա ընդի կըլխըրնան ռադ ըն ըրալ* (Ջ):

- Թայդի տալ - Շտապեցնել, արագացնել, շուտափույթ անելու դրդել՝ մղել: *Էտ Մէլիք'-Շահնազարը թայդի ա տամ, Պըլը-Պուղին թա՝ ըսպասէ, իփ'ած չի...* (ՀԱԲ, 15, 140):

ԹԱՅԴԻ-ԹԱՅԴԻ - *տե՛ս* ԹԸՅԴԸ-ԹԱՅԴԻ:

ԹԱՅԸԹՈՒԾ/ԹԱՅ-ԹՈՒԾ *(թրք. tay-tuš)* - *տե՛ս* ԹԱՅ (1, 4):

ԹԱՅԹՈՒԹԱՆ - *գ.* Գրաստը բարձելիս բեռան հակառակ կողմին հենած փայտե ձող: *Թայթութանը տէմ ա տամ, էտ փանդը լօխ պէռնում ծիյին* (Ջ):

ԹԱՅ-ԹՈՒԾ - *տե՛ս* ԹԱՅԸԹՈՒԾ:

ԹԱՅԻՆ[1] - *տե՛ս* ԸՌՕՃԻԳ':

ԹԱՅԻՆ[2] - *տե՛ս* ԿԱՐՔԷՆ: *...Կըմը^ռ-նիմ ջանիլ-ջիվան, մին թային վանթան չօնիմ* (ԼՂԲ, 19):

ԹԱՅԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թայիշ իլածի - *տե՛ս* ԱՆԻԾԱԾ: *Էտ թայիշ իլածը մօրը վըսկը^ղանը կ'ուղա-նում ա, ծախում* (Ջ):

ԹԱՅՉԱ - *գ.* 1. Մազից՝ բրդից պատրաստած պարկ՝ ջվալ: *Թայչօցավ տը-կօղէն ար պիրում, ըտը^ղ ծախում* (Ջ): 2. Ուռենու ճյուղերից հյուսած մեծ կողով: *Խաղուն քաղում ըն, ածում թայչան* (Բ):

ԹԱՅՍԸՋ *(թրք. taysiz)* - *ած.* Ընկերակցին՝ լծակցին կորցրած: *Թայսըզ մարթին օրը սը^վ կինի* (Ջ):

- Թայսըզ ըրբան տը^ղ չի հըսնէլ - Ընկերակից՝ լծակից չունեցողը արդյունքի չի հասնի:

ԹԱՅՓԱ *(արաբ. tayfe, թրք. tayfa)* - *գ.* 1. Ոչ արդար՝ ոչ ազնիվ նպատակի համար իրար հետ համախմբված մարդկանց խումբ: *Էտ կ'օղը ի'ուրան թայփան հըվաքում ա, քըշէրը ք'ինամ էտ շէնը* (Ջ): 2. *անրգ.* Տոհմ, գերդաստան: *Ըտը-րանց թըյփան ախճիգ' ի'ուզիլի չի* (Բ):

ԹԱՅՓԱԲԱՋ - *ած.* Թայֆաներ ստեղծող եւ միմյանց հակադրող: *Ըշ-խարքէս տօնը քանդ'ողը թայփաբազ մարթիք'ըն ըն* (Բ):

ԹԱՆ[1] *(գրբ. թան)* - *գ.* 1. Մածունի հարածը, ջրով հարված եւ կարագը հանված մածունի՝ սերի մնացորդը: *Թանը տըվէն շընէրէն, սը^վ չամէնչը խընէ-ռէն...* (Ջ): 2. *փխբ.* Հալած կարագի՝ յուղի

մնացորդը՝ նստվածքը: *Յը՛ղը հա՛լըմ ըն, քամըմ, թանը տէն ածում* (Բ):

- Թանէն թըթо ասէլ - *տե՛ս* Էշին չու ասէլ:

- Թանը անծամ կօլ տալ - *հեգն.* Առողջ՝ առույգ լինել: *Կօլին սագ տըղամարթ ա. թանը անծամ կօլ ա տամ* (Բ):

- Թան ընգած մուկուն - 1. Ամբողջությամբ թրջված: *Թօռը նի յա ունէս, տը՛ղ հանց թիրչըվիս ըմ, տըռաս ըմ թան ընգած մուկուն* (ՀԲ, 358): 2. Ամոթահարությունից կուչ եկած, խայտառակված, ընկճված: *Ա՛հա՛ն ըտըրան էնքան թըքըթօ՛հմա՛թ ըն տաս, վէր տըռաս ա թան ընգած մուկուն* (Ձ):

- Թան ծըմէլա ըղնէլ - Թուլանալ, ուժասպառ լինել: *...Տիյէրան վէր ըն քաշում, էնքան թակում, վը՛ր թան ծըմէլա ըյնո՛ւմ ա* (ՆԼՂԺԲ, 90):

- Թան ծըմէլա քըցիլ - Թուլացնել, ուժասպառ անել: *Հարթնը, հինչ վը՛ր հըսնում ա, յըրա յա անում ըսկէսուրին անա տամ, թակում, թան ծըմէլա քըցո՛ւմ* (ՀԺՀ, VI, 232):

- Թան չըս տը՛սալ, թընըթաթախ աման էլ չը՞ս տը՛սալ - Ասում են տվյալ գործին՝ իրավիճակին բոլորովին անտեղյակ մարդուն:

- Թան տը՛ռնալ - 1. Ճերմակել, սպիտակել: *...Մազէրը սիպտակալ ա, թան տը՛ռալ...* (ՀԺՀ, V, 156): 2. Գունատվել, սփրթնել: *Կախան նը՛հը՛տ սըփըրթնա՛լ ա, թան տը՛ռալ* (Բ): 3. Ոչ պարզ՝ պղտոր դառնալ (հեղուկների մասին): *Խը՛ղճը մըրսալ ա, կ՚ո՛ւզը թան ա տը՛ռալ* (Բ):

ԹԱՆ[2] - *տե՛ս* ԹԱՅ(2):

ԹԱ՛ՆԱԳ *(գրբ. թին (խաղողի կորիզ եւ կեղեւ), պրս. tane (ծառի բուն)* - *գ.* Խաղողի որթ՝ վազ: *Էտ վըխտանց էլ խաղվէն թա՛ննագ՚նէն մընացալ ըն ըտի ծըռմըծօռ* (ԱԱ, 62):

ԹԱՆԱԿ/ԹԱՆԱՔ *(գրբ. թանաք)* - *գ.* Գրելու համար գործածվող որեւէ ներկանյութի ջրային լուծույթ: *Միհէնգ՚ էլ թընակավ կ՚իրօղ չի կա* (Բ):

ԹԱՆԱՎ/ԹԱՆՕՎ - *գ.* Թանով սպաս, թանապուր: *...Կընէգ՚ըն էլ թանավ ա իփում, տամ ո՛ւրա՛ն* (ՀԺՀ, VII, 322):

ԹԱՆԱՔ - *տե՛ս* ԹԱՆԱԿ:

ԹԱ՛ՆԲԱ՛ԹՈ՛ՒՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թանբա՛թո՛ւն ինիլ - Չքվել, կորչել, անհետանալ: *Սադանան էտ կընգանը անըմը վէր ըսկանում ա, էտ ծըմական թանբա՛թո՛ւն ա ինո՛ւմ* (Ձ):

ԹԱ՛ՆԲԱ՛ԼԷԹ - *գ.* Վաճառականի բեռներ: *Թա՛ջիրը թանբա՛լէթը էտ մարթին պահ ա տամ, ինք՚ը յը՛տ տը՛ռնում* (Ձ):

ԹԱՆԳ - *տե՛ս* ԹԱ՛ՆԳ:

ԹԱ՛ՆԳ/ԹԱՆԳ *(գրբ. թանկ, թանգ)* - *ած.* 1. Բարձր գին ունեցող, շատ արժեցող: *Բըզարըմը մըհէնգ՚ ամմէն հինչը թա՛ննգ՚ ա* (Բ): 2. Շատ ծախս պահանջող: *Տօն շինիլը թա՛ննգ՚ պէն ա, լօխ չըն կարում* (Բ): 3. *տե՛ս* ԹԸՆԳԱՆՈՒՑ: 4. Բարձր (գնի՝ արժեքի մասին): *Խընձո՛ր տանում ա քաղաքը, թա՛ննգ՚ կ՚ինավ ծախում* (Բ): 5. *փխբ.* Սիրելի, հոգեհարազատ: *Ամմէն մարթու խօխա ո՛ւրա՛ն հէտէ թանգ՚ ա* (Ձ):

- Թա՛ննգ՚ան իժժանը կա վէչ - Թանկ ապրանքը ավելի որակյալ է, հետեւաբար եւ ավելի ձեռնտու, քան էժանը: *Ծախողը ասմա.- Թա՛ննգ՚ա՛ն իժժանը կա վէչ, ինք՚ կալ՚, փուշմընական չըս* (Ձ):

- Թա՛ննգ՚ կըրակէն կ՚ինը - *տե՛ս* ԹԱՆԳ՚ ՈՒ ԿԸՐԱԿ:

- Թա՛ննգ՚ նըստէլ - 1. Շատ ծախս պահանջել: *Էտ հըրսանէք՚ը ըտըրա յըրա թա՛ննգ՚ նըստից* (Բ): 2. Որեւէ բանի համար մեծ փոխհատուցում տալ: *Էտ վը՛խճարը կ՚ուղանալը ջըհիլնուն յըրա շատ թա՛ննգ՚ ա նըստէս* (Ձ): 3. Անախորժ հետեւանքներ ունենալ: *Խըմած կ՚ամ ա շէնը, կըռը՛կ քըցո՛ւմ, թա՛ննգ՚ ա նըստում ո՛ւրա՛ն յըրա* (Ձ):

ԹԱ՛ՆԳ՚-ԹԱ՛ՆԳ՚ - *մ.* Բարձր գնով: *Էտ ապըրանքը թա՛ննգ՚-թա՛ննգ՚ ծախում ա, մին տօն ինք՚ օնում* (Ձ):

- Թա՛ննգ՚-թա՛ննգ՚ ըրվալ - Ուշ-ուշ՝ հազվադեպ երեւալ՝ հանդիպել: *Թէ՛մուր, թա՛ննգ՚-թա՛ննգ՚ ըս ըրվամ, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

ԹԱՆԳ՚ ՈՒ ԿԸՐԱԿ - *ած. տե՛ս* Կըրակու կ՚ին: *Թա՛ննգ՚ ու կըրակ բազար ա, վէշ մինը կարում չի առըտօր անէ* (Բ):

ԹԱՆԷՉԿ - *տե՛ս* ԹԱՆ[1](2):

ԹԱՆԹԱԼՕՇ - *տե՛ս* ԹԸՆԹԸԼՕՇԻ:

ԹԱ՛ՆԹԱ՛ՆԱ *(արաբ. tantane (մեծ շքեղություն, հանդիսավորություն), թրք. tantana)* - *գ.* Մեկին ընդունելու՝ մի բան անելու համար մեծ պատրաստություն: *Թաքավէրը մը՛ծ թա՛ննթա՛ննավ ընդըրա առաշկընն ա տո՛ւս կ՚ամ* (Ձ):

ԹԱՆ-ԹԱՑԱՆ - *տե՛ս* ԹԱՑԱՆ:

- Թան-թացան չինիլ - Աղքատ՝ ընչազուրկ լինել: *Խը՛ղճը հինչ ա՞նէ, թան-թացան չօնէ, խօխէնք՚ը կարում չի պահէ* (Բ):

ԹԱ՛ՆԹՈ՛ՒԼ *(գրբ. թաթուլ)* - *գ.* 1. Կենդանիների (շան, կատվի, արջի եւն) առջեւի ոտքերի թաթը: *Արչը վէր թընթո՛ւլա՛վը տըրըքցընէս ա, կ՚ո՛ւլին աշկէրը տո՛ւս ա տըռնաս* (ԱԱռ, 15): 2. *անրգ.* Մարդու թաթ: *Թա՛ննթո՛ւլըտ կօտըրած ա՞, խէ կօրծ չը՞ս անում* (Բ):

ԹԱՆԹՈՒԿ - *ած.* Անճարակ, անշնորհք, ձեռքից բան չեկող: *Թանթուկ հարթնը ըսկէսվօրը աշկէն պը՛լօր կինի* (Ձ):

ԹԱՆԽԱ *(պրս. tānkhāh)* - *գ.* 1. Որեւէ գործ ձեռնարկելու համար անհրաժեշտ գումար՝ դրամագլուխ: *Էտ թանխան տամ ա, տօնը մին ամսումը շինիլ տամ* (Ձ): 2. Համարժեք, հավասար: *Ջավէնը ասմա.- Խա՛չօ, իմ էծըս քու էրկու կըվէտ թանխա յա* (Ձ):

ԹԱՆՁԸՐ - *տե՛ս* ԹԱ՛ՆՁԸՐ:

ԹԱ՛ՆՁԸՐ/ԹԱՆՁԸՐ/ԹԱ՛ՆՁԻՐ *(գրբ. թանձր)* - *ած.* 1. Ոչ ջրիկ, ջրալիությունը պակաս: *Թա՛ննձըր խօրա՛գը ածում ա ամանը, տինո՛ւմ մարթին ըռըչին* (Բ): 2. Խիտ բուսած, թավ: *Մարտակէրտա ծըմըկնէն թա՛ննձըր ծըմըկնէ յա* (Բ): 3. *փխբ.* Կարեւոր, լարված: *Բադարաքի՛ն թանձըր վախտը Պուդին մին թա՛զի յա փըռնում, ք՚ընում Մէլիք՚ին տօնը* (ՆԱԲ, 132):

ԹԱ՛ՆՁԻՐ - *տե՛ս* ԹԱ՛ՆՁԸՐ:

ԹԱՆՁԻՓ - *տե՛ս* ԹԱ՛ՆՁԻՓ:

ԹԱ՛ՆՁԻՓ/ԹԱՆՁԻՓ *(թրք. tənzif)* - *գ.* 1. Թույլ ու նոսր գործվածքով ցանցկեն բամբակյա կտոր, որ հատկապես գործածում են որպես վիրակապ: *Դօխտուրը ըտըրա ծը՛ռքը թա՛ննձիփավ պըտըտօրում ա, հըղէ տինո՛ւմ* (Ձ): 2. *արհմ.* Բարակ ու ցանցառ կտոր՝ շոր: *Էտ թա՛ննձիփը հինչ ա՞, վէր կ՚ը՛ցալ ըս* (Բ):

ԹԱՆՁԻԳ՚ - *տե՛ս* ԹԱՆՁԻՆ:

ԹԱՆՁԻԼ/ԹԸՆՁԱԼ *(գրբ. թանչեմ)* - *չբ. տե՛ս* Թանչին տալ:

ԹԱՆՁԻՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թանչին տալ - Շնչասպառ հեւալ: *Տըղան թանչին տալավ հըսնում ա պալատը, թաքավէրին լօխ նաղլ անում* (Ձ):

ԹԱՆՁՈՒՑ/ԹԱՆՁՕՑ/ԹԸՆՁՕՑ - *գ.* Հեւք, հեւալը, թանչելը: *Ախճիգ՚ը ծիյին թանչուցը վէր տը՛սնում ա, մէխկընն ա կ՚ամ* (Ձ):

- Թանչուցը ըղնէլ/յը՛ր ինիլ - *տե՛ս* Թանչին տալ:

- Թանչուց տալ - *տե՛ս* Թանչին տալ:

ԹԱՆՁՕՑ - *տե՛ս* ԹԱՆՁՈՒՑ:

ԹԱՆՈՒՏ *(գրբ. թանոտ)* - *ած.* Թան քսված, թանով կեղտոտված: *Կատուն կ՚ամ ա, էտ թանուտ ըմընէք՚ը լո՛ւզ տամ* (Ձ):

ԹԱՆՕՎ - *տե՛ս* ԹԱՆԱՎ:

ԹԱՇԱԽՈՒՍ - *տե՛ս* ՇԷՆՔ՚-ՇԸՆՕՐՔ: *Ըտըրա թաշախուստը վէրը ա՞, վէր օգ՚ալ ըս* (Ձ):

ԹԱՇԱԽՈՒՍԻՆ - 1. *ած.* Գեղեցիկ, ամեն ինչ տեղը տեղին, անթերի: *Դո՛ռ՚ո՛ւց Ա՛րիվիատը թաշախուստին կընէգ՚ար* (Բ): 2. *մ.* Փառավոր կերպով: *Կ՚ամ ըն*

տը՝սնըմ վէգիրը թաքավէրին թախտէն թաշախուստին նըստած (Զ):

ԹԱՇՆԱ - *տե՛ս* ԹԱՉԻՆԱ:

ԹԱՉԻՆԱ/ԹԱՇՆԱ/ԹԱՇՆԱ - *մ. տե՛ս* Թա չէ (2):

ԹԱՇՆԱ - *տե՛ս* ԹԱՉԻՆԱ:

ԹԱՋԻՐ - *տե՛ս* ԹԱՋԻՐ:

ԹԱՋԻՐ/ԹԱՋԻՐ *(թրք. tačir)* - *գ.* Խոշոր վաճառական՝ առեւտրական: *Քը՛նում ա, շօռ կ՚ամ, տէսնում՝ մին իրէքչօրս թաջիր օղտէրը պէռնում ըն...* (ՀԱԲ, 15, 46):

ԹԱՋԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԸՋԸՐՕԹՈՒՆ:

ԹԱՌ[1] - *տե՛ս* ԹԱՌ[1]:

ԹԱՌ[2] - *տե՛ս* ԹԱՌ[2]:

ԹԱՌ[3] - *տե՛ս* ԹԱՌ[3]:

ԹԱՌ[4] - *տե՛ս* ԹԱՌ[4]:

ԹԱՌ[1]/ԹԱՌ[1] *(պրս. tar (նվագարանի լար))* - *գ.* Արեւելյան լարավոր երաժշտական գործիք՝ թառ: *Աշըղը թառը յօր ա ունէս, ըսքըսէս ածէլը* (Զ):

- Թառը սիմին փըռնել - Համերաշխ լինել: *Ըտըրա թառը կընգանը սիմին փըռնում ա* (Բ):

- Թառը տՕշին օնէլ - 1. Թառ նվագել: *Աշըղը վէր թառը տՕշին ա օնում, լօխ լանց ըն ինում* (Զ): 2. Շատախոսել: *Հինչ ը՞ս թառը տՕշիտ կալանլ, սուս ըրա* (Զ):

ԹԱՌ[2]/ԹԱՌ[2] *(գրբ. թառ, հ.ե. *tṛsi̯ā-)* - *գ.* 1. Հորիզոնական դրված փայտե ձողեր, որոնց վրա հավերը թառում են: *Հըվէրէն թառը պէցուր ա ինում, աղվէսը կարում չի պիցըրանա* (Զ): 2. Սայլի առջեւի եռանկյունաձեւ մասը: *Ըրբաչին թառին նըստում ա, շուվշուվալավ քՕինամ* (Զ): 3. Սայլի թափքի վերին երկու հորիզոնական ձողերից յուրաքանչյուրը: *Ցըկատավ թըխում ա, ըրբէն աչի թառը կօտըրում* (Զ): 4. *փխբ.* Ջառիվայր, վերելք: *Էտ թառավը ծիյը՝նը տիժէր ըն պիցըրանում* (Բ): 5. *փխբ.* Նստելու բարձրադիր տեղ: *Հինչ ը՞ս թառին յըրա ցէց կացալ, խէ քըշանում չըս* (Զ):

- Թառ անէլ - 1. Թառել տալ: *Հավէրը թառ ա ըրալ* (Բ): 2. Բարձր տեղ նստեցնել: *Խուխէն թառ ա անում* (Զ):

- Թառ ինիլ - 1. Թառի վրա նստել՝ թառել: *Հավէրը թառ ըն իլալ* (Բ): 2. Բարձրադիր տեղում նստել: *Շօնը քօլէն տակէն պըրանվում ա, վէրցակըն էլ ծառէն թառ ա ընում* (ՆԱԲ, 69):

- Թառ պահէլ - Լավ պահել՝ խնամել: *Խօրթ մարը էտ խօնցը թառ ա պահում* (Զ):

- Թառ տալ - 1. Բարձր տեղից կախել: *Լըվացը թառ ա տամ քուդան* (Բ): 2. Գործը վերջացնել: *...ԷքՕուց միջի յըք ընական, հանցու վէր արտէրը մի էրկու օրըմը թառ տաք, վէր վըղրհանէ վէչ* (ՀԲ, 363):

ԹԱՌ[3]/ԹԱՌ[3] *(պրս. tur (մթագույն))* - *ած.* Բաց երկնագույն, կապույտ, կապուտակ: *Թառ շՕրէր ա կ՚ը՝ցալ* (Բ):

ԹԱՌ[4]/ԹԱՌ[4] - *գ.* Ձյան կույտ: *Ամ՚ենը մընամ ա թառին տակէն, մը՝ռնում* (Զ):

ԹԱՌԱՆՉ/ԹԱՌԱՉ *(գրբ. թառանչ, թառաչ)* - *գ.* Հոգոց, խոր հառաչանք: *Ը՝տըրա թառանչը թաքավէրին սը՝րտը կըկըղցընում ա* (Զ):

- Թառանչ քաշիլ - Հոգոց հանել, հառաչել: *Ըստը՝ղ էտ թաքավէրը սուս ա անըմ, թառանչ քաշըմ, էլհա՛ն նաղլ անըմ...* (ՀԺՀ, V, 33):

ԹԱՌԱԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թառաշ անէլ - Առեւանգել, հափշտակել: *Ռէվը էտ ըխճըկանը թառաշ ա անում, փախչում* (Զ):

- Թառաշ տալ - *տե՛ս* Թըռ տալ:

ԹԱՌԱՉ - *տե՛ս* ԹԱՌԱՆՉ:

ԹԱՌԺԱԺ - *տե՛ս* ԹԱՌԺԱԺ:

ԹԱՌԺԱԺ/ԹԱՌԺԱԺ - *ած.* Անհանգիստ եղած, հանգիստը՝ քունը խանգարված (հավերի մասին): *Աղվէսը նի մըտավ հավէն պՕունը, թառժաժ հավէրը ՕուրՕուրօնցավ ընգէն* (Բ):

- Թառժաժ անէլ - 1. Թառած հավերին անհանգստացնել, տեղից շարժել: *Շօնը հանչից, հըվէրէն թառժաժ ըրավ* (Բ): 2. *տե՛ս* Քունըհարամ անէլ:

- Թառժաժ ինիլ/տը՝ռնալ - 1. Անհանգիստ դառնալ, տեղահանվել (հավերի մասին): *Հավը թառժաժ իլանվ, էլ կըրը՝ցէն վէչ փըռնին* (Զ): 2. *տե՛ս* Քունըհարամ ինիլ:

ԹԱՌԻԼ - *տե՛ս* ԹԱՌԻԼ:

ԹԱՌԻԼ/ԹԱՌԻԼ - *չբ. տե՛ս* Թառ ինիլ:

ԹԱՌԼԱՆ *(պրս. tarlan)* - 1. Գեղեցիկ, չքնաղ: *Էտ չուբանէն էլ ինիս ա մին թառլան ախճիգ՚* (Զ): 2. Կտրիճ, ճարպիկ: *Թառլան տըղէք՚ շատ կան Ղարաբաղ* (Բ): 3. Արագավազ, թռչկան: *Էտ թառլան ծին մին մընուտումը էտ տըղէն հըսցընում ա ըխճըկանը հօրը պալատը* (Զ):

- Թառլան դուշ - 1. Բազե: *Թաքավէրին էլ էրկու թառլան դուշ ա ինում, էգգանան Ուրանն նըհը՝տ տանում ա վը՝րս* (Զ): 2. *տե՛ս* ԹԱՌԼԱՆ (2, 3):

ԹԱՌԼԻԳ՚ - *գ.* Ձիու վրա՝ թամբի տակ, գցվող թաղիքե ծածկոց: *Թանմք՚ը վէր ա օնում, թառլիգ՚ը տափէն մը՝կնում, յըրան պարանց ըղնում* (Զ):

ԹԱՌՆԸ[1] - *տե՛ս* ԹԱՆԱԳ՚:

ԹԱՌՆԸ[2] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թառհնը տալ - Ուշադրություն չդարձնել, չլսելու տալ: *Էտ հարթնը, պատրօնը հինչու ասում ա, թառհն ա տամ* (Զ):

ԹԱՌՉԸԽ/ԹԱՌՉԸԽ[1] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թառչըխ տալ - Փետուրները, մազերը, բուրդը թափվել: *Ղազէրը թառչըխ ըն տըվալ* (Բ):

- Թառչըխ տըված բէղէր - Կախ ընկած՝ չկոկված բեղեր: *Մին օր էլ Անուշ աքէրըն ա ջիհում, թա.- ՍՕմբաթ, էտ թառչըխ տըված բէղէրըտ խէ խօզՕում չըս* (Զ):

ԹԱՌՉԻ - *տե՛ս* ԹԱՌՉԻ:

ԹԱՌՉԻ/ԹԱՌՉԻ *(թրք. tarči)* - *գ., ած.* Թառ նվագող, թառահար: *Թառչին թառը ածում ա, արչըն ա կ՚Օուլը ղըրաղ ըն կէնում* (Զ):

ԹԱՌՔ՚ - *տե՛ս* ԹԱՐՔ՚:

ԹԱՌՔ՚ - *տե՛ս* ԹԱՐՔ՚:

ԹԱՍ *(արաբ., պրս. tās)* - *գ.* 1. Գավաթ, ըմպանակ: *Էտ ըռըչքաշին թասը տանում ա տամ թաքավը՝ռէն ըռուշվաթ, վը՝ր Ուրանց թօղէ՝ կ՚ան քըղաքումըն ապրին* (ՆԼՂԺԲ, 51): 2. *փխբ.* Թասաձեւ գոգավորություն: *Վըխճըրնէն էտ թասումը ըրըծըցընում ա* (Զ):

ԹԱՍԱԿ - *տե՛ս* ԹԱՍԱԿ:

ԹԱՍԱԿ/ԹԱՍԱԿ - *գ.* Բոլորակ թասաձեւ գլխարկ, որ ծածկում է միայն գլխի վերեւի մասը: *...Սուփրան ջուբումըն ա տինում, թասակը տինում կըլխէն, էլ Ուրան տէսնում չըն* (ՀԱԲ, 15, 28):

ԹԱՍԻԲ - *տե՛ս* ԹԱՍԻԲ:

ԹԱՍԻԲ/ԹԱՍԻԲ - *գ.* Հարգ, պատիվ, ինքնասիրություն, պատվախնդրություն: *Ընդրա վէր թանսիբ ինանր, Ուրանն հօրը յըրա քար կընքցանր* (Բ):

- Թանսիբ ըղնէլ - Պատվի խնդիր դարձնել, իր պատիվը պաշտպանած լինելու համար ձգտել մի բան անպայման անել: *Տըղան թանսիբ ա ըղնում, էտ ըխճըկանը քըշէրը փըխչըցընում* (Զ):

- Թանսիբը յը՝ր օնէլ - Պատվախնդրությունը՝ ինքնասիրությունը ներել: *Թանսիբը յը՝ր չօնում, վէր էտ թօրքը Ուրանց շէնին վը՝ղէրը բիջանում ա* (Զ):

- Թանսիբը պահէլ/քաշիլ - Մեկի պատիվը պաշտպանել: *Ախպէրը ախպօրը թանսիբը վէր պահէ վէչ, էլ հինչ ա՞խպէր* (Բ):

- Թանսիբին վը՝ննը կէնալ - *տե՛ս* Թանսիբը պահէլ:

- Թանսիբու ըղնէլ - *տե՛ս* Թանսիբ ըղնէլ:

- Թանսիբու քըցիլ - Մեկին պատ-

վախնդրության՝ ինքնասիրության դրդել՝ մղել: *Թաւսիբու քըցէցէն, Գուգին էշը ծախից, ծի ինք՝ կալաւ* (Բ):

ԹԱՍԻԲԱՎ - *ած.* Պատվախնդիր, արժանապատվություն ունեցող: *Քարէնտը-կէցէք՝ թաւսիբաւ ժըղովուրթ ըն* (Բ):

ԹԱՍԻԲՔԻԷԾ - *տե՛ս* ԹԱՍԻԲԱՎ:

ԹԱՍՍԱ - *գ.* Դեռեւս չհասունացած, մանր, կանաչ լոբի: *Իփաւծ թասմանը յըէրը լաւ պէն չի կա* (Բ):

ԹԱՎ[1] *(պրս. tav (բարձր ջերմաստիճան)* - *գ.* 1. Որեւէ բան անելու հարմար ժամանակը՝ վիճակը: *Կօրծը թավումը կանին* (Բ): 2. Վեգի հարթ՝ տափակ մասը: *Վէք՝ին թօղ ա անում, թավը ն ա ըղնում* (Ձ):

- Թավա ըղնել - Հարմար պահը անցնելով՝ անհետաքրքիր՝ ձանձրալի դառնալ: *Ծըմը՝ռնը յը՝կավ, ծըմակը ք՝ինիլը թավա ընգավ* (Ձ):

- Թավ անել - Մասնակից դարձնել, հաշվի առնել: *Ըտըրան վէշ մին կօրծում թավ չընն անում* (Բ):

- Թավը ընցընել - *տե՛ս* Թավա ըղնել:

- Թավը կուրցընել - Գործը ժամանակին չանել, հարմար ժամանակը՝ պահը կորցնել: *Թավը կուրցըրալ ա, միհէնգ՝ ծունը կ՝ուտալ ա, կարում չի, թա փաղ պիրի* (Բ):

- Թավը փըռնել/քըթէնալ - Մեկի լավ տրամադրության պահը, հարմար ժամանակը որսալ: *Էտ մարթը թավը փըռնում ա, էտ հըրուստէն անա պարթկ յօր օնում* (Ձ):

- Թավ ինիլ/տը՝ռնալ - Հաշվի առնվել, մասնակից դառնալ: *Էտ խաղումը ինք՝ը թավ չի* (Բ):

- Թավ տալ - Կաշվի, հեսանի կամ այլ իրի վրա շփելով՝ թեթեւակի սրել: *Տէնակը թավ ա տամ, հավը մօրթում* (Բ):

- Թավումը ինիլ - Տրամադրված լինել, որեւէ բան անելու տրամադրություն ունենալ: *Թավումըս կա վէջ, թա կօրծ անիմ* (Բ):

ԹԱՎ[2] *(գրբ. թաւ)* - *տե՛ս* ՂԱԼԻՆ:

ԹԱՎ[3] - *գ.* Հովիտ: *Կ՝ը՝տէն թավումը կըվէրը ըրածում ըն* (Ձ):

ԹԱՎԱ *(պրս. tāve, թրք. tava)* - *տե՛ս* ՔԸԹԱՎԷՐ(3):

ԹԱՎԱՋԱ - *տե՛ս* ԹԱՎԱՆՋԱ:

ԹԱՎԱՆՋԱ/ԹԱՎԱՋԱ *(թրք. tavaza (քաղաքավարություն)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թավանզա անել/տալ - Մատուցել, հրամցնել, հյուրասիրել: *Պուճուր ախպէրը էտ ուրուգ՝ուն էլիա մին ջէյրան տօն պիրավ, հօրը թավազա ըրավ* (ՀԺՀ, VI, 92):

ԹԱՎԱԽԿԱ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թավախկա անել - Ընկերություն՝ բարեկամություն անել՝ հաստատել: *Սահանց ք՝ինիլ-կ՝ալը, թավախկա անէլը շըտացավ* (Ձ):

ԹԱՎԱՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թավար ղուշ - Մեծ գիշատիչ թռչուն: *...Մին թավար ղուշ կ՝ամ ա, տը՝սնըմ մին մարթ ծառին տակին թէք՝ ընգած...* (ՀԺՀ, VI, 93):

ԹԱՎԱՐՁԱ - Բարակ կեղեւով խաղողի տեսակ: *Ղարաբաղ էլ թավարզա բիջ՝ուրծ՝ղ չի կա* (Բ):

ԹԱՎԱՔ՝ԱԲԱԲ - *գ.* Ծեծած կամ աղացած եւ կլոր ու երկարավուն ձեւով թավայի մեջ տապակած միս: *Թավաք՝աբաբը լ՝ուլանք՝ըբաբէն տը՝ղը տալ չի* (Բ):

ԹԱՎԱՔ՝ԱԼԻ *(թրք. tevekkelli (իզուր, աննպատակ)* - *ած., գ.* Անկազմակերպ, անփույթ, թափթփված, ցրված (մարդ): *Թավաք՝ալի մարթին մինը էրկու չի տը՝ռնալ* (Ձ):

ԹԱՎԴԱՆ - *գ.* Գոտու կամ կաշվի կտոր, որի վրա շփելով՝ վարսավիրները սրում են սափրելու գործիքը: *Դանլանք՝ը թավդանը յօր ա ունէս, տինըկնէն թավ տաս* (Ձ):

ԹԱՎԴԻՐ - *տե՛ս* ԽԷՉԱԿ:

ԹԱՎԹԱՎԻ/ԹԱՎԹԱՎԻ - *տե՛ս* ԹԱՎԱՔ՝ԱԼԻ:

ԹԱՎԹԱՎԻ - *տե՛ս* ԹԱՎԹԱՎԻ:

ԹԱՎԻԴ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թավիդ անել - Ուշադիր նայել՝ դիտել: *Թավիդ ա անում, տը՝սնում էտ մարթը ջուբան մին պէն տուս կալաւ, վը՝ղըմը թաղից* (Ձ):

ԹԱՎԻԼ - *տե՛ս* ԹԱՎԻԼ:

ԹԱՎԻԼ/ԹԱՎԻԼ/ԹԱՎՈՒԼ/ԹՕՎՈՒԼ *(գրբ. թաւալ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թավիլ տալ - Թավալվել, գետնի վրա գլորվել, թպրտալ: *Կատուն վէր տուզն ա ընում, էշու քուռակու նըման ը՝ռաչիտ թավիլ ա տամ...* (ՆԱԲ, 75):

ԹԱՎՐԻՋԸ՝ՆԷ - *գ.* Ձվաձեւ խոշոր հատիկներով սպիտակ խաղողի տեսակ: *Թավրիզը՝նէն քախծը՝ը խաղու վա* (Բ):

ԹԱՎՈՒԼ - *տե՛ս* ԹԱՎԻԼ:

ԹԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԹԱՎՈՒՐ:

ԹԱՎՈՒՐ/ԹԷՎՈՒՐ/ԹԱՎՈՒՐ/ԹԷՎՈՒՐ *(արաբ. tavr (ընթացք, վարք)* - *ած., մ.* Տեսակ, կարգի (գործածվում է *էս, էտ, էն, հինչ, մին* դերանունների հետ): *Ապրըհամ աղան բէղէրը հըլ՝ՕրՈ՝ում ա, Պուղուն մին թաւ՝ուր յէշում...* (ՆԼՂԺԲ, 91):

ԹԱՎՔ՝ԸՎԱ - *տե՛ս* ԹԱՐՔ՝ԸՎԱ:

ԹԱՎՔ՝ԻՎԱ - *տե՛ս* ԹԱՐՔ՝ԸՎԱ:

ԹԱՏՐՕՆ - *տե՛ս* ԹԱՏՐՕՆ:

ԹԱՏՐՕՆ/ԹԱՏՐՈՒՆ *(գրբ. թատր)* - *գ.* Թատերական ներկայացում: *Թատրոնէն էն թ՝ունդ վախտը Արտաշը յը՝ր ա կէնում, ճըղճըղամ, թա.- Մ՝ շան տըղա, հինչ ըս ա՞նում, էտ կընգանը խէ ըսպանում ը՞ս* (Ձ):

- Թատրօն տալ - 1. Թատերական ներկայացում բեմադրել: *Մին օր էլ արտիստնէն կ՝ամ ըն ըտըրանց շէնումը թատրօն տամ* (Ձ): 2. Կեղծ՝ շինծու արարքներ ցույց տալ: *Հինչ ը՞ս թատրօն տամ* (Բ):

ԹԱՐԱԶԻ *(արաբ. terazu, պրս. tārazu, թրք. terazi)* - 1. *գ.* Հարթ մակերեսների հավասարությունը՝ հարթությունը՝ զուգահեռությունը եւն չափելու գործիք, հարթաչափ: *Դ՝ուլգ՝ալը թ՝ուրազ՝ուն տինիս ա, տըսնաս, վէր սուրթ՝ունը ծօռ ա* (Ձ): 2. *փխբ. ած.* Հարթ, ուղիղ: *Տընատարը աստա.- Ուստա, էտ պատը հանց ա թ՝ուրազ՝ու չինի* (Ձ):

- Թ՝ուրազ՝ու անէլ/տալ - 1. Հարթ լինելը՝ հարթությունը՝ հավասարությունը եւն հարթաչափով որոշել: *Թ՝ուրազ՝ու վըն ընէս, տըսնաս ծօռ* (Բ): 2. Հարթեցնել, հավասարեցնել: *Ըռանդ՝ավը տաշ՝ում ա, թ՝ուրազ՝ու անում* (Բ):

ԹԱՐԱՓ - *տե՛ս* ԹԱՐԱՓ:

ԹԱՐԱՓ - *տե՛ս* ԹԱՐԱՓ:

ԹԱՐԱՓ/ԹԱՐԱՓ/ԹԱՐԱՓ *(արաբ., թրք. taraf)* - *տե՛ս* ԱՆԿՅՈՒՆ:

- Թ՝ուրաֆ անել - Դեպի տվյալ կողմը պարզել՝ մեկնել՝ դեմ անել: *Էտ մարթը վախան նըհէտ պօլկէն ածէգ՝ը վը՝ր ա ածում, դէրը մանը թ՝ուրաֆ ա անըմ, տէսնում անուշ* (ՆԼՂԺԲ, 90):

ԹԱՐԱՆՔ՝ԱՄԱ/ԹԸՐԸՔ՝ԱՄԱ *(թրք. tərəkəmə)* - *գ.* 1. Թաթարական վաչկատուն ցեղի տեսակ, ինչպես նաեւ այդ ցեղին պատկանող անձ: *Էս չօլէն ու Ը՝ռասխէն դաթումը հիշքան թըրը՝ք՝ամա ար ինում, լօխ տըրանա վախում ին* (ՀԱԲ, 15, 151): 2. Ասիական պարի եւ պարեղանակի տեսակ: *Թ՝ուրանք՝ման էլ ը՝ղ՝ուրթա ընգավ* (Բ): 3. *ած. փխբ.* Վայրենի, բռի, կոպիտ, գռեհիկ: *Թ՝ուրանք՝ամա մարթին կընգանը օրը սը՝վ կինի* (Ձ):

- Թ՝ուրանք՝ամա յը՝տ մընացած - Տկար, հիվանդ: *Էտ թ՝ուրանք՝ամա յը՝տ մընացածը բի՞դի մը՝զ ք՝ՕՄանգ՝ անէ* (Ձ):

ԹԱՐԳ՝ *(արաբ. tark, պրս. tārk)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թ՝ուրգ՝ անէլ - Վերջ տալ, թողնել, ձեռք քաշել մի բանից՝ սովորությունից: *Իմ սիրածըն ինձ տըվէք՝՝ կ՝իժօթունը թ՝ուրգ՝ անիմ* (ԼՂԲ, 171):

- Թ՝ուրգ՝ը տալ - *տե՛ս* Թ՝ուրգ՝ անէլ:

ԹԱՐԳԻԼ - *նբ. տե՛ս* Թ՝ուրգ՝ անէլ:

ԹԱՐԷՔ՝ *(պրս. tārak (գագաթ, ծայր)* - *գ.* Պատին ամրացրած հորիզոնական տախտակ, որի վրա ամանեղեն եւ այլ ի-

րեր են դնում: *Ըմընէք՛ը լըվանում ա, թարէք՛ին յըրա շարում* (Զ):

ԹԱՌԹԱՓ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թառթափըն ըղնէլ - 1. Վախից՝ երկյուղից ցնցվել՝ թպրտալ: *Դէվը թաքավէրին տըղէն վէր տը՛սնում ա, թառթափըն ա ըղնում* (Զ): 2. Ձախորդության հանդիպել, փորձանքի մեջ ընկնել: *Խը՛ղճը թառթափըն ա ընգալ, գ՛ոնդում չի, թա հինչ անէ* (Բ): 3. *տե՛ս* Թայդի ըղնէլ:

ԹԱՌԹԱՓ - *տե՛ս* ԹԻՐԹԷՓ(ՆԸ):

ԹԱՌԻՓ *(արաբ. tarif)* - *գ.* Գովք, գովասանք: *Թառիփան կօչ բիդի կ՛աս...* (ԱԲԲ, 31):

- Թառիփ անէլ - Գովել, գովաբանել: *Էս Գօշը վար յէկալ ա Հաթէրք, էս ըխպիրին ճիրան խըմալ ա, թառիփ ըրալ* (ԱԱ, 58):

- Թառիփ ըրէն խանումը, քաքից փուխանումը - Ասում են այն դեպքում, երբ մեկին գովում են, սակայն հույսերը չի արդարացնում:

ԹԱՌԻՓԼԱՆՍ - *տե՛ս* ԹԱՌԻՓ:

ԹԱՌԻՓԼԱՆՄԻԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թառիփլանմիշ անէլ - *տե՛ս* Թառիփ անէլ:

- Թառիփլանմիշ ինիլ - Ուրիշների կողմից գովասանքի արժանանալ, գովվել, փառաբանվել: *Կօգի թառիփլանմիշ իլանծ վը՛ռսկան ար, ամմա ք՛անսիբ ար ապըրըմ* (ՀԺՀ, V, 218):

ԹԱՌԻՓԼԻ՝ *(թրք. tərifli)* - *ած.* Գովելու արժանի, գովելի: *Թառիփլի՝ ախճիգ՛ ա* (Բ):

ԹԱՌԽԱՆԱ *(պրս. tarxāna)* - *տե՛ս* ՉՈՒՐԱԹԱՆ:

ԹԱՌԽՈՒՆ *(արաբ., պրս. tarxān)* - *գ.* Բարդածաղկավորների ընտանիքին պատկանող քիչ կծվահամ բազմամյա կանաչի, թարխուն: *Թարխունը ա ծուն լըվաշին մաչին պըտատում ա, կըծոտում* (Զ):

ԹԱՌՉԸԽ[1] - *տե՛ս* ԹԱՌՉԸԽ:

ԹԱՌՉԸԽ[2] - *տե՛ս* ԼԱՔԱԹ:

ԹԱՌՍ - *տե՛ս* ԹԱՌՍ:

ԹԱՌՍ/ԹԱՌՍ *(թրք. ters)* - *ած., մ.* 1. Հակառակ, ներհակ: *Էտ սադանան հինչու անում ա, թառս ա անում* (Զ): 2. Հակառակ կողմից, հակառակ ծայրից: *Դէրը կ՛իրքը յօր ա ունէս, թառս կըրթիս* (Զ): 3. Կամակոր, համառ, քմահաճ: *Մին մարթու կընէգ՛ շատ թառս ջուվար ա ինում* (ՆԼՂԺԲ, 116): 4. Ձախողակ: *Թառս կօրծ ա* (Բ): 5. Շուռ տված, շրջած: *Էտ խօխան շ՛ոէրը միշտ թառս ա կը՛նըմ* (Բ):

- Թառս ըղնէլ - Հակառակել: *Համան թառս ա ընգալ, ա՛ռը՛վ չի անում, թա ժըդօվուրթը արտէրը հընձին* (Բ):

- Թառս թօխուր - Հակառակ գործող (մարդ): *Թառս թօխուր ը՞ս, խէ խէլ՛ունք չըս կէնում* (Բ):

- Թառսին ծին նըստէլ/յը՛ր ինիլ - Իր ասածը պնդել, չզիջել: *Էտ տըղան թառսին ծին նըստում ա, թա.- Յը՛ս էտ ըխճըկանը օգ՛ում չըմ* (Զ):

- Թառս յէշիլ - *տե՛ս* Ծօռ աշկավ յէշիլ:

- Թառսու նըման - Հակառակի պես, դժբախտաբար: *Թառսու նըման էս կ՛էտը էլ վըրարած ա ինում* (ՀԺՀ, V, 499):

- Թառս քօն ինիլ - Ասվում է, երբ մեկը տարօրինակ՝ ոչ սովորական վարքագիծ է դրսեւորում կամ անտեղի ջղայնանում՝ բարկանում է: *Թառս ը՞ս քօն ի՝ալ, էտ հինչ ը՞ս ասում* (Բ):

ԹԱՌՍ-ԹԱՌՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թառս-թառս յէշիլ - *տե՛ս* Ծօռ աշկավ յէշիլ:

ԹԱՌՍԻԼ - *նբ.* Հակառակ կողմի՝ երեսի վրա շրջել: *Խօտը վէր թառսիս վէջ, լ՛ավ չի չուրանալ* (Բ):

ԹԱՌՍԻՆԱ *(թրք. tersine (հակառակի պես)* - *մ.* Հակառակ կերպով, հակառակաբար: *Էտ կընէգ՛ը, հինչը մարթը ասում ար, ինք՛ը թառսինա յար անում* (Զ):

ԹԱՌՍՎԻԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԹԱՌՍԻԼ-ի: *չբ.* 2. *տե՛ս* Թառս ըղնէլ: 3. Ձախողվել: *Էտ վըխտանց էլ ըտըրա կօրծէրը թառսվում ա* (Զ):

ԹԱՌՓԱՆՉԱ - *տե՛ս* ԹԱՓԱՆՉԱ:

ԹԱՌՓԱՆՉԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԹԱՓԱՆՉԱՎԷՐ:

ԹԱՌՔ՛ - *տե՛ս* ԹԱՌՔ՛:

ԹԱՌՔ՛/ԹԱՌՔ՛/ԹԱՌՔ՛/ԹԱՌՔ՛ *(թրք. terki)* - *գ.* Ձիու՝ էշի՝ ջորու եւն գավակ: *Քաչալը նըստում ա թաքավէրէն ծին, վէսկէն քըցում թարք՛ավը...* (ՀԺՀ, VII, 390):

- Թառք՛ան ըղնէլ - 1. Անասունի, ինչպես նաեւ մարդու ողնաշարի հետեւի մասի ոսկրերը խախտվել, հաշմվել: *Էտ ծին ըղնում ա քը՛ռծէն տակը, թառք՛ան ըղնում:* 2. Դիրքից՝ պաշտոնից զրկվել: *Էտ մարթը թառք՛ան ընգալ ա, էլ վէշ մինը մըրթատը՛ղ չի տինում* (Զ):

- Թառք՛ան քըցիլ - 1. Ողնաշարի հետեւի մասի ոսկրերը խախտել, հաշմանդամ դարձնել: *Փանդավ թըխում ըն, թառք՛ան քըցում* (Բ): 2. Դիրքից՝ պաշտոնից զրկել: *Նախագէն թառք՛ան քըցում ըն, բըրիգադիրը ուրխանում ա* (Զ):

- Թառք՛ին կապէլ, յը՛տ դարկել - Հարսին ու նրա բերած օժիտը ետ՝ հերանց տուն ուղարկել: *Հըրսընքէն էք՛սը տը՛սնըմ ըն, վէր էտ հարթնը ախճիգ՛ չի, թառք՛ին կապում ըն, յը՛տ դարկում* (Զ):

ԹԱՌՔ՛ԸՎԱ/ԹԱՌՔ՛ԻՎԱ/ԹԱՎՔ՛ԸՎԱ/ԹԱՎՔ՛ԻՎԱ/ԹԱՔ՛ԻՅԱ - *գ.* Սանդուղքի կամ պատշգամբի փայտե ճաղերը կամ դրանց վրայով ձգված ձողը, բազրիք: *Ինք՛ը էլ բալկօնէն թարք՛ըվին կըռթնում ա, թըմանշա անում* (Զ):

ԹԱՌՔ՛ԻՎԱ - *տե՛ս* ԹԱՌՔ՛ԸՎԱ:

ԹԱՑ *(գրբ. թաց)* - *տե՛ս* ՆԱՄ:

ԹԱՑԱՆ *(գրբ. թացան)* - *գ.* Կաթնեղեն (կաթ, մածուն, թան, թարմ պանիր եւն): *Շինանցէն առանց թացան կարէլ չի ապըրէ* (Բ):

ԹԱՑՎԷԼ - *տե՛ս* ՆԸՄԱՆԱԼ: *Կարթ, մանիշակ պը՛ցվալ ա, շաղ ա տիրալ, թացվալ ա...* (ԼՂԲ, 17):

ԹԱՓ *(գրբ. թափ)* - *գ.* 1. Ուժ, զորություն, կարողություն: *Ըտըրա թափը մը՛ծ ա ինում* (Բ): 2. Ուժերի լարում, եռանդ: *Սաղ օրը էտ թափավը կօրծ ա անում, ըրնգ՛ունը վըստակած կ՛ամ տօն* (Զ): 3. Ծառից պտուղը թափելը՝ թափահարելը: *Էք՛ուց չէ ալլօր կալխօզը ըսքըսլական ա թուլթէն թափը...* (ՀԲ, 359): 4. Թափած՝ թափահարված պտուղը, հատկապես՝ թութը: *Թօթէն առաչի թափը քախծըր չի ինում, ըտըրա հը՛տէ էլ բանք՛մանզ չըն իփինում* (Բ):

- Թափը կօտըրէլ - 1. Ուժգնությունը, եռանդը, սաստկությունը, ընթացքը թուլացնել: *Թօռը նի կալանվ, խօտ հըրուղնէրէն թափը կօտըրից* (Բ): 2. *տե՛ս* Թափը կօտըրվէլ:

- Թափը կօտըրվէլ - Ուժգնությունը, եռանդը, սաստկությունը, ընթացքը թուլանալ: *Կօրծէն թափը կօտըրվալ ա* (Բ):

- Թափ տալ - 1. Թափահարել, այս ու այն կողմ՝ վերեւ-ներքեւ շարժել, տարուբերել: *Էտ սանթունը վէր թափ ըն տամ, դուշին ճօտէրը վէր ըն տը՛ռնըմ* (Զ): 2. Ծառը շարժելով կամ ճյուղերին խփելով՝ պտուղները թափել: *Թափչին մին ճը՛ղնը թափ ա տամ, կընանէք՛ը նըստում ըն մին լ՛ավ թօթ օտում* (Բ): 3. Ոռեւէ բան թափահարելով՝ վրայից կամ միջից մի բան թափել: *Թաքավէրէն տանը չափը թափ ըն տամ, արծաթը մաչան վէր ա ընգնում* (ՀԺՀ, V, 627): 4. Սաստել, հանդիմանել, պարսավել: *Ըտըրան շինըմաչումը վը՛ռնն ա կըցընում, մին լ՛ավ թափ տամ, թընքրթծիմանթ անում* (Զ): 5. Աճել, հասակ առնել: *Մին օր վէր կէնում ա, խօխան թափ ա տամ, թաքուհին յէշում ա, տէսնում ուրէկանը տըրէկան տէռած* (ՆԱԲ, 38): 6. Վառել (լուցկին, ինքնավառիչը): *Ըշփիշկան թափ ա տամ, էտ խօտէն թայան նի կընցընում* (Զ): 7. Կողոպտել, սնանկացնել: *Էտ*

մարդիմազարը հօրըն ա մօրը լափ թափ ա տուվալ (Բ):

ԹԱՓԱ[2] *(թրք. tepe (կատար)* - *գ.* 1. *հեգն.* Գլուխ, ճակատ: *Թաւփանն պէց տէուս ա կ՚ամ, տը՛սնում՝ ծէուն ա կ՚ամ* (Զ): 2. *տե՛ս* ՃԸԿԸՏԱՆՈՒՑ: 3. Բարձունք, բլուր: *Էտ օրվանից էլ ըտըղէտ անումը տինէում ըն Չախմա թաւփա* (Զ): 4. Գագաթ, կատար: *Պիցըրանում ըն սարէն թաւփանն, տը՛սնում չօբանը ընդը՛ղ վէր ընգած* (Զ):

ԹԱՓԱ[2] - *տե՛ս* ՀԻԾԸԼԱՏԸ՛ՂՈ:

ԹԱՓԱԼ *(թրք. təpəl (ողորկ)* - *տե՛ս* ՔԱՉԱԼ:

ԹԱՓԱԾ - *ած.* 1. Թափածո, ձուլածո, ձուլած: *Էլ դամ՚ուրչէուն չինանդ պէն չըն ծախում, ամմէն հինչ թափած ըն ինք՚ օնում* (Բ): 2. *փխբ.* Շատ, առատ: *Չօր լոբին Չանախչի թափած ա* (Բ):

ԹԱՓԱՂ - *տե՛ս* ԹԱԲԱՂ:

ԹԱՓԱՂՈՒԹ/ԹԱՓԱՂՈՒՏ/ԹԱՓԱՎՈՒԹ/ԹԱՓԱՎՈՒՏ *(թրք. tebaut)* - *գ.* Տարբերություն, զանազանություն: *Տա թա.- Հինչ թափավուտ կա՞ կըլխըրնէրէն մաչին, կըլօխը կըլօխ ա, իլի՞* (ՀԺՀ, VII, 144):

ԹԱՓԱՂՈՒՏ - *տե՛ս* ԹԱՓԱՂՈՒԹ:

ԹԱՓԱՆ *(գրբ. թափան)* - *գ.* 1. Կենդանու ստամոքս: *Կըվէն թափանը ճըղում ըն, տը՛սնում մին քանէ ասը՛ղ մաչին* (Զ): 2. *անրգ.* Մարդու ստամոքս: *Էտ մարթը հինչու տը՛սնում ա, ածում ա թափանը* (Բ): 3. Փորոտիքի պարկը, որովայնի թաղանթը: *Մին վէխճար ա մօրթում, թըփանավը կըլօխը ծասկըմ* (ՀԺՀ, V, 538):

- Թափանը զը՛ռ/կախ - *անրգ.* Գեր, չաղ: *Էտ թափանը զը՛ռ մարթը ըտըրանց նըհը՛տ ա տամ ըտըղան* (Զ):

- Թափանը զըռըցընէլ/կախ քըցիլ - *անրգ.* Գիրանալ, չաղանալ: *Էրկու շէբաթ ըտըրանց տանը կէնում ա, թափանը զըռըցընում* (Զ):

- Թափանը նի կէնալ/կըրակ ըղնէլ - 1. *անրգ.* Սաստիկ ծարավել՝ քաղցել: *Թափանըտ նի յա՞ կացալ, պատառ տըմաց, լի՞* (Բ): 2. *տե՛ս* Թուրթունը թուրթմիշ ինիլ:

- Թափանը տափէն տալ - *անրգ.* Բերանքսիվայր գետնին ընկնել: *Տըղան վէր տըրըքցընէս ա, դէվը թափանը տափէն ա տաս* (Զ):

- Թափանը ցէց կըցընէլ - 1. Անճոռնի կերպով կանգնել: *Հինչ ը՞ս թափանըտ ցէց կըցըրալ, խէ նըստում չը՞ս* (Բ): 2. *տե՛ս* Թափանը զըռըցընէլ:

- Թափան տալ - Խորամանկ՝ խաբուսիկ՝ հակառակորդին թյուրիմացության մեջ գցող գործողությունների դիմել: *Թաքավէրին տըղան թափան ա տամ, դուշմանին զօրքը քաշում ծըմակը, կըտօրում* (Զ):

- Թափան օտօղ - Աղքատ, ընչազուրկ: *Էտ թափան օտօղը միհէնգ՚ համփա յա տը՛ռալ* (Բ):

- Թըփանէն կ՚օռռալ - Շահավետ մի բանից ուշանալ՝ չհասնել: *Խօսրօվը վըխճարէն մըսան օտում չի, թըփանէն ա կ՚օռռում* (Զ):

ԹԱՓԱՆՉԱ/ԹԱՐՓԱՆՉԱ *(թրք. tabanča)* - *գ.* Ատրճանակ: *Թաքավէրին տըղան թափանչան հանըմ ա, շօնը ըսպանըմ դանստի* (ՀԺՀ, V, 81):

- Թափանչա տուս օնէլ - Ձեռքով սպառնալ մեկին: *Էտ մարթը թափանչա յա տուս օնում, թօրքը լուզվա կըտըրում ա* (Զ):

ԹԱՓԱՆՉԱՎԷՐ/ԹԱՐՓԱՆՉԱՎԷՐ - *ած.* Ատրճանակ ունեցող, ատրճանակով զինված: *Էտ թափանչավէրը վէր թափանչան տուս ա օնում, կ՚օղէրը փախճում ըն* (Զ):

ԹԱՓԱՎ - 1. *մ.* Արագորեն, ուժգնորեն: *Վէր ըտի թափավ կ՚ամ ա, լօխ սըրտաճաք ըն ինում* (Զ): 2. *ած.* Մարմնեղ, պարթեւակազմ: *Դէրը տէսնում ա, վէր շատ թափավ ա, խուխէն անումը տընում ա Թափէդ* (ՆԱԲ, 38):

- Թափավ տընջըրի - Հսկայամարմին: *Տըղէք՚, հինչ տըղէ՞ք՚, ամէն մինը մին թափավ տընջըրի* (ՆԱԲ, 38):

ԹԱՓԱՎՈՒԹ - *տե՛ս* ԹԱՓԱՂՈՒԹ:

ԹԱՓԱՎՈՒՏ - *տե՛ս* ԹԱՓԱՂՈՒԹ:

ԹԱՓԷԼ *(գրբ. թափեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ բան վէրեւից դեպի ցած ածել: *Պիրում ա էտ չըվալը ճըղում, ալլէրը թափում տափէն* (Զ): 2. Որեւէ ամանի՝ տարայի պարունակությունը դատարկել: *Ըմընէք՚ը թափում ա, կինին ածում մաչը* (Բ): 3. Դեն ածել, շպրտել, նետել: *Տանը իլանջիլանը ածում ըն մէշուկնէն, տանում թափում* (Զ): 4. Բեռնաթափել, մի բանի վրայից ցած առնել: *Ըրբէն ցօրէնը թափում ըն* (Զ): 5. *տե՛ս* Թափ տալ (2): 6. Կաղապարով ձուլել: *Ասում ըն՝ ըտը՛ղ առաչ արկաթը հալալ ըն, թօփ թափալ* (Զ): 7. Ջբաղված լինելը դադարեցնել: *Տօնը թափում ա, ծախում* (Բ):

ԹԱՓԸՐՂԱ/ԹԱՓՈՒՐՂԱ - *ած.* Աստանդական, թափառական: *Թափըրղա մարթին օրը սը՛վ կինի* (Զ):

- Թափըրղա անէլ - Թալանելով՝ սննկացնելով թափառական դարձնել: *Դուշմաննէն ըտըրանց իլանջ-չիլանջը թըլանում ըն, տընէրը էրում, խը՛ղճ ժըղըվուրթէն թափըրղա անում* (Զ):

- Թափըրղա ինիլ/ըղնէլ/տը՛ռնալ - Թալանվելով՝ սնանկանալով թափառական դառնալ: *Թափուրղա ընգած մարթա, ընդըրա ըշտըղան ա՞ վը՛սկէ* (Զ):

ԹԱՓ-ԹԱՆՋ(Ջ)Ա - *տե՛ս* ԹԱՄ-ԹԱՆՋ-(Ջ)Ա:

ԹԱՓ-ԹԱՄՈՒՋ - *տե՛ս* ԹԱՄ-ԹԱՄՈՒՋ:

ԹԱՓԻԳ՚ - *տե՛ս* ԹԱՓԻԳ՚:

ԹԱՓԻԳ՚/ԹԱՓԻԳ՚ - *տե՛ս* ՋԱՆԳՈՒ:

- Թաւփիգ՚ տալ - 1. Ձին խթանել: *Տըղան ըրըխ-օրախ յէր ա ինում ծին, թաւփիգ՚ տամ* (ՆԱԲ, II, 25): 2. *փխբ. տե՛ս* Քացէ տալ: 3. *փխբ.* Մեկին նեղել՝ չարչարել: *Սաղ օրը խը՛ղճ կընգանը էն ա թաւփիգ՚ տալիս* (Բ):

ԹԱՓԿ՚Ա - *տե՛ս* ԹԱՓԿ՚Ա:

ԹԱՓԿ՚Ա/ԹԱՓԿ՚Ա - *գ.* Մեջը բուրդ՝ մազ լցրած կլոր եւ երկարավուն բարձ: *Ապան թաւփկ՚ան տինում ա կըլխըտակէն, քօն ինում* (Զ):

ԹԱՓՃԱԳ՚ - *տե՛ս* ԹԱՓՉԱԿ:

ԹԱՓՃԱԿ - *տե՛ս* ԹԱՓՉԱԿ:

ԹԱՓՃԱՆ - *տե՛ս* ԹԱՓՉԱՆ:

ԹԱՓՇՈՒՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թափշուր անէլ - 1. Մեկի՝ մի բանի պատասխանատվությունը վստահորեն դնել մեկի վրա՝ մեկին հանձնել՝ հանձնարարել: *...Թաքավէրը շօրէրը փոխում ա, թաքավըրօթունը հուրան վէզիրին թափշուր անըմ, ինք՚ը ք՚ընըմ...* (ՀԺՀ, V, 179): 2. Պատգամել, ավանդել: *Ասում ըն՝ հաւրը մինչէվ մը՛ռնէլը տի յա ըլալ թափշուր ըրած* (ՆԱԲ, 94):

ԹԱՓՉԱԿ՚ - *տե՛ս* ԹԱՓՉԱԿ:

ԹԱՓՉԱԿ/ԹԱՓՉԱԳ՚/ԹԱՓՃԱԿ/ԹԱՓՃԱԳ՚ *(թրք. təpčək)* - *գ.* 1. Բահի կոթին անցկացրած փայտե ձող՝ հողի մեջ խրելուց ոտքով սեղմելու համար: *Թիյին թաւփչակը կօտըրում ա, Մամիկօնը մընամ ա մանալ* (Զ): 2. Բահի բերանով մեկ կտրված հողակտոր: *Էրկու թաւփճագ՚ վը՛ղ ա ածում, ծասկում, ինք՚ը ք՚ինամ* (Բ):

- Թաւփչակ տալ - Բահի բերանով մեկ հող կտրել՝ փորել: *Լ՚ըհա վէր մէհէտ թաւփչակ ա տամ, թիյին կօթը կօտըրում ա* (Զ):

ԹԱՓՉԱՆ/ԹԱՓՃԱՆ - *գ.* Փայտե երկար ձողեր, որ որպես հենարան ուղղահայաց հենելով գետնին՝ կապում են համետի կողքերին՝ գրաստը բարձելիս: *Ապան վէր ք՚ինամ ար ծըմակը, էշը թաւփչանավ ար պէռնում* (Զ):

ԹԱՓՉԻ - *ած., գ.* 1. Ծառից պտուղներ, հատկապես թութ թափող: *Թափչին համ թօթը թափում ա, համ էլ էտ կընանուցը յըրա ճըղճըղամ* (Զ): 2. Որեւէ բան որեւէ տեղից մեկ այլ տեղ լցնող՝ բեռ թափող: *Թափչին վիղըրօցը խաղուն ածում ա մաշինին չանը* (Բ):

ԹԱՓՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԹԱՓԷԼ-ի: 2.

չբ. Խուռն բազմության ներխուժել՝ գրոհել, հարձակվել: *Ըտըրանք թափվում ըն էտ շէնը, մին սըհաթումը սաղ տընէրը թըլանում* (Ձ):

ԹԱՓՈՒՌ - *տե՛ս* ԹԱՓՈՒՐ[1]:

ԹԱՓՈՒՐ[1]/ԹԱՓՈՒՌ *(գրբ. թափուր)* - *ած.* 1. Դատարկ, որեւէ բան չպարունակող: *Էնքան արաղ ա քաշվել, թափուր աման չօնէ, թա ածէ մաչը* (Բ): 2. Չզբաղեցրած, ազատ (պաշտոն, հաստիք եւն): *Էտ տըղան տըէռնըմ ա թաքավէր, ոնրվան հօրը թափուր թախտին նըստըմ...* (ՀԺՀ, V, 156):

ԹԱՓՈՒՐ[2] - *գ.* Մարդկանց մեծ խումբ, բազմություն, թափոր: *Մըէծ թափուրավ քյինըմ ըն հարսին պըէրին* (ՀԺՀ, V, 204):

ԹԱՓՈՒՐՂԱ - *տե՛ս* ԹԱՓԸՐՂԱ:

ԹԱՓՕՎԻ - *տե՛ս* ԹԸՓՕՎԻ:

ԹՎՔ - *տե՛ս* ԹՎՔ[1]:

ԹՎՔՎԺՎՌՎՍԳ - *տե՛ս* ԹՎՔՎԺՎՌՎՆԳ:

ԹԱՔԱՎԷՐ/ԹԱՔԱՎԸՐ/ԹԱՔԱՎՕՐ *(գրբ. թագաւոր)* - *գ.* 1. Միապետ, արքա, թագավոր: *Մին թաքավըէր շօրէրը փոխում ա, տոնուս կյամ ոնրվան յէրգյիրը, վըէր շօռ կյա՛ն...* (ՀԺՀ, VII, 346): 2. Նորափեսան պսակի եւ հարսանիքի ժամանակ: *Մըկըռնէն թաքավէրին ա թաքուհուն պար ըն ածում* (Ձ): 3. Կենդանիների՝ թռչունների ցեղի կամ տեսակի մեջ ամենազորեղը: *Ղուշէրէն թաքավէրը արծիվըն ա* (Բ): 4. *փխբ.* Բացարձակ իրավունքի տեր, ինքնիշխան, ինքնակալ: *Էտ շէնին թաքավէրը ինքյըն ա, վէշ մինը կարում չի քըշտէն ծըպուտ հանէ* (Ձ): 5. *տե՛ս* ԿԱՐՕԼ[1]:

- Թաքավէրըն ապըրած կէնա - *բրմդ.* Թագավորին դիմելու ժողովրդական արտահայտություն՝ թագավորին երկար կյանք թող լինի (սովորաբար ասվում էր թագավորին դիմելիս, նրա հետ խոսելիս): *Չօբանը ասմա.- Թաքավէրըն ապըրած կէնա, վէր կյառնը ասալ ըս, էն ըմ մօրթալ* (Ձ):

- Թաքավէր ճօկէլ - *տե՛ս* Թաքավէր տինիլ:

- Թաքավէր նըստէլ - Թագավոր դառնալ, թագավորել: *Ըտըրանա յըէտը էտ տըղան ա թաքավէր նըստում, ժըղովուրթէն լյավ յէշում* (Ձ):

- Թաքավէր տինիլ - Թագադրելով մեկին թագավոր դարձնել: *Ժուղովուրթը էտ մարթին տինում ըն թաքավէր* (Ձ):

- Թաքավէրու ախճիգ/տըղա - 1. Ինքնահավան, հպարտ, մեծամիտ անձ: *Էտ չուբանէն ախճիգը ոնրվան թաքավէրու ըխճըկա նըման ա պահում, սարփ չի անում, թա մինին խուսցընէ* (Ձ): 2. Արտոնյալ, արտոնություններ ունեցող անձ: *Խէ տու թաքավէրու տըղա յը՞ս, վէր օգում ըս լօխ վըէղէրը տու վարիս* (Բ):

ԹԱՔԱՎԷՐԷԼ/ԹԱՔԱՎԸՐԷԼ/ԹԱՔԱՎՕՐԷԼ *(գրբ. թագաւորեմ)* - *չբ.* եւ *նբ.* Իբրեւ թագավոր՝ իշխել՝ կառավարել՝ թագավորություն անել: *Ամանտ թաքավէրին մըռնէլանը յըէտը կուճի տըղան ա տըռաս թաքավէր, յէրգյիրը լյավ թաքավէրէս* (Ձ):

ԹԱՔԱՎԸՐ - *տե՛ս* ԹԱՔԱՎԷՐ:

ԹԱՔԱՎԸՐԷԼ - *տե՛ս* ԹԱՔԱՎԷՐԷԼ:

ԹԱՔԱՎԸՐԱԿԱՆ *(գրբ. թագաւորական)* - *ած.* 1. Թագավորին պատկանող: *Սահանք մըտածում ըն, վէր ըսպանին, թաքավըրական շօրէրըն էլ յօր օնին, վէսկէն էլ* (ՆԱԲ, 42): 2. Թագավորին հատուկ՝ վերաբերող: *Ոնտուշը թաքավըրական հըրամաննէ յա տամ, լօխ ծըծըդօտում ըն* (Ձ): 3. *փխբ.* Լավ, ընտիր: *Կընէգյը մարթին հըէտէ թաքավըրական խօրոնգյ ա իփում* (Բ):

ԹԱՔԱՎԸՐԱՑՈՒ - *գ.* 1. Թագավոր լինելու հարմար՝ արժանավոր անձ: *Ժուղովուրթը մըտածում ըն, վէր էտ մարթը լյավ թաքավըրացու վա* (Ձ): 2. Թագավորի թեկնածու: *Ոնդոնթ ա՝ թաքավըրացուն թաքավէրին մըէծ տըղան կինի* (Բ):

ԹԱՔԱՎԸՐԱՔՈՒՐ - *գ.* Այն աղջիկը կամ կինը, որ պսակի ժամանակ ընկերակցում է փեսային: *Թաքավըրաքուրը աշկը հարթնանը անա հըռընցընում չար* (Ձ):

ԹԱՔԱՎԸՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. թագաւորութիւն)* - *գ.* 1. Թագավորի իշխանությամբ կառավարվող պետությունը՝ երկիրը: *Ըտի էլ էտ թաքավըրօթունը քանդում ըն* (Ձ): 2. Թագավորի իշխելը՝ թագավորելը: *Ըտըրա թաքավըրօթունէն վախտը, վէշ մին տըէղ կյուղթունը ոնդոնթ չի իլվել* (Ձ): 3. Թագավորական իշխանություն: *Թաքավըէրը պիրում ա տահանց փըսակում, թաքավըրօթունը տամ էտ տըղէն...* (ՀԺՀ, VII, 59):

- Թաքավըրօթուն անել - *տե՛ս* ԹԱՔԱՎԷՐԷԼ: *Տահանք ճօկ-ճօկ յէրգյիրնէրում ըն ըլվել թաքավըրօթուն ընէլիս* (ՀԺՀ, V, 368):

ԹԱՔԱՎՕՐ - *տե՛ս* ԹԱՔԱՎԷՐ:

ԹԱՔԱՎՕՐԷԼ *տե՛ս* ԹԱՔԱՎԷՐԷԼ:

ԹՎՔ[1]/ԹՎՔ/ԹՎԳ *(գրբ. թագ)* - *գ.* 1. Գլխի զարդարուն խորանաձեւ ծածկոց, որ կրում էին թագավորները՝ թագուհիները՝ ի նշան իրենց իշխանության, թագ: *Յէտնան էտ տըվըրածին կընէգը, պըռվանդի թաքը տըրած, ման ա կյամ...* (ԼՂԲ, 296): 2. Բարձրագույն հոգեւորականների գլխի զարդարուն ծածկոց, խույր: *Խըրիմյան հայրիկը թաքը տիրոնծ վէր կյամ ա Աշան, ժըղովուրթը մինչըէկ Նօր շէն հըղէն գյանբօցավ փարշ ա անում* (Ձ):

ԹՎՔ[2] *(թրք. tek, täk)* - 1. *ած.* Զույգ չունեցող, միակ, եզակի, կենտ: *Թաքյ մարթը քյամբախտ կինի* (Ձ): 2. *մ.* Ընդամենը, միայն: *...Օրը մին բաղ ման ա յէկալ, մընացալ ա թաքյ մին բաղ* (ՀԺՀ, VI, 82):

ԹՎՔ[3] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թաքյ կէնալ - *տե՛ս* Կյօղլը կէնալ:

- Թաքյ կըցընէլ - *տե՛ս* Կյօղլը կըցընէլ:

ԹՎՔՎ *(թրք. teke)* - *տե՛ս* ԴԸԲԸՌ:

- Թըքյանվ կյալ - Զուգավորվել, բեղմնավորվել (այծերի մասին): *Սաղ շէնումը մին թաքյան չի կա, թա էծէրը թըքյանվ կյան* (Բ):

ԹՎՔՎԺՎՌՎՆԳ/ԹՎՔՎԺՎՌՎՆԳ/ ԹՎԳՎԺՎՌՎՆԳ *(գրբ. թագաժառանգ)* - *գ.* Թագի ժառանգորդը, թագավորի այն որդին, որ հոր մահից հետո պետք է թագավոր դառնա: *Վէր թաքյանժանանգը ըստըրան տըէսավ, օշը տարավ* (ՀԺՀ, V, 202):

ԹՎՔՎՌ - *տե՛ս* ԹՎՔՎՐ:

ԹՎՔՎՌՉԻ - *տե՛ս* ԹՎՔՎՐՉԻ:

ԹՎՔՎՐ/ԹՎՔՎՌ *(թրք. teker)* - *տե՛ս* ԱԿՆԸ[3]: *Մըշինին թաքյանը տոնուս ա կյամ, մընամ ըն էտ իրըէվէն տակէն տընջվիլիս* (Ձ):

ԹՎՔՎՐՉԻ/ԹՎՔՎՌՉԻ - *գ.* Անիվ պատրաստող եւ վերանորոգող արհեստավոր: *Դօրոնց Սումբաթէն տըղան լյավ թաքյանրչի յա* (Բ):

ԹՎՔԸԹՎՔ[1] - *տե՛ս* ԹՎՔ-ԹՎՔ[1]:

ԹՎՔ-ԹՎՔ[1]/ԹՎՔԸԹՎՔ[1] *(թրք. tertük)* - *տե՛ս* ՄԻՆ-ՄԻՆ:

ԹՎՔԻ *(թրք. tāki (որպեսզի)* - *շ.* Միայն թե, պայմանով որ: *Մարը ասմա.- Ամմէն հինչ կըտամ, թաքյի տըղէս ըզադիքյ* (Ձ):

ԹՎՔԻՅՎ - *տե՛ս* ԹԱՐՔԸՎՎ:

ԹՎՔԼՈՒԼՎ *(թրք. təklülə)* - *ած.*, *գ.* Միփողանի (հրացան): *Ախպօրը հըէտի մին լյավ թաքյլուլվ յա ինքյ օնում, դարկում* (Ձ):

ԹՎՔՄՎՋ - *տե՛ս* ՔԱՌ(1):

ԹՎՔՆԱ *(թրք. tekne)* - *գ.* 1. Փայտե խոր աման՝ սննդամթերք պահելու համար: *Թաքնան պէնում ա, մին աման պըրինձ տոնուս օնում, տամ էտ դէրվիշին* (Ձ): 2. Մեծ թաս: *Մին թաքյնա փըրթոնշ ա անում, օտում* (Բ):

ԹՎՔՉԱ *(թրք. təpčə)* - *տե՛ս* ԹՎՔԻ:

ԹԱՔՈՒՀԻ *(գրբ. թագուհի)* - *գ.* 1. Թագավորի կին՝ թագուհի: *Իտի էլ թաքավէրին պուճուր տըղան թաքավէր ա տըէռնըմ, էն ախճիգյըն էլ՝ թաքուհի* (ՀԺՀ, V,

27): 2. Նորահարսը պսակի եւ հարսանիքի ժամանակ: *Թամադան խըմում ա թաքավէրին ա թաքուհուն կէնացը, մըկըռնէն ուռռա յըն անում* (Ձ):

ԹԱՔՈՒՆ *(գրբ. թաքուն)* - *ած., մ.* 1. Ուրիշներից թաքցրած, ծածուկ, գաղտնի: *Մին օր էլ մարը տէսնում ա, վէր Ավէտիսը թաքուն օգըմ ա պըցրանա, հօրը թըվանգ'ը պատան յօր օնի* (ՀԺՀ, V, 124): *ած.* 2. Ծածկված, քողարկված: *Ըտահանք կ'ամ ըն էտ բաղը, մին թաքուն տը'ղ կ'օղըլ կէնում* (Ձ): 3. Գաղտնիքներ պարունակող: *Թաքուն խօսկ ա, կարէլ չըմ ասիմ* (Բ):

- Թաքուն պահէլ - Ուրիշին չասել, որպես գաղտնիք պահել: *Վէզիրը էտ ամէնը թաքավէրին անա թաքուն ա պահում* (Ձ):

ԹԱՔՈՒՆ-ԱՇԿԱՐ - *ած.* Ինչ որ կա՝ եւ գաղտնիք, եւ բացահայտ: *Ըտըրանք ուրուր նաղլ ըն անում ուրանց թաքուն-աշկար պէնէրը* (Ձ):

ԹԱՔՈՒՆ-ԹԱՔՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԸՔԸՆ-ԹԱՔՈՒՆ:

ԹԷ *(գրբ. թի)* - *գ.* 1. Հող փորելու՝ թափելու եւն գործիք՝ փայտե երկար կոթով եւ մետաղյա թիակով, բահ: *Թէն պիրում ա, քանդում, պատէր ըն տ'ուս կ'ամ՝ վը'ղէն տակը մընացած* (ՀԱԲ, 15, 148): 2. Փայտյա լայն ու տափակ բերանով եւ երկար կոթով գործիք՝ ձյուն մաքրելու, ցորենը դիզելու եւ այլ գործածություններ համար: *Մարթը մին թէ յըն յը'ր օնում, մին սըհաթումը էտ ծունը տէն տամ* (Ձ):

ԹԷԳՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԹԷԳՈՒՆՔ:

ԹԷԳՈՒՆՔ/ԹԷԳՈՒՆՔ *(գրբ. թիկունք)* - *գ.* 1. Մարմնի հետեւի մասը՝ ուսերից մինչեւ գոտկատեղը, մեջք, կռնակ: *Թէգ'ունքը տէմ ա տամ պատէն, վէր վէր ջըղնէ* (Ձ): 2. *փխբ.* Պաշտպան, հովանավոր: *Ք'ըսիբին վէր թէգ'ունք չինի, կարէլ չի հըրուստանա* (Բ):

- Թէգունքը տափումը տինիլ - *անձ.* Մեկի մահը ցանկանալ, թաղել: *Մարյանը անէսկ ա տաս.- Թէգ'ունքըտ տափումը տինիմ, Մրշակ, վէր խուխէս վէզը թուղէցէր ծօռ* (Ձ):

- Թէգունքը տափը չըտը'սնալ - Ամբըշամարտում՝ կոխի ժամանակ երբեք չպարտվել, գետնին չընկնել: *Ըտըրա թէգ'ունքը հանա տափը տը'սալ չի* (Բ):

- Թէգունք ինիլ - Մեկին հովանավորել, պաշտպանել, սատարել: *Էտ մարթը ըտըրանց թէգ'ունք ա ինում, մին թանրավ ապըրում ըն* (Ձ):

- Թէգունք նըհաշ տալ - 1. Փախուստի դիմել, փախչել: *Վէր մին էրկու հէտ տըրրքցըրէնք'*, *թօրքէրը թէգ'ունք նըհաշ տըվէն* (Բ): 2. Մեկից երես դարձնել, արհամարհել: *Քըվօրցը թէգ'ունք ա նըհաշ տըվալ, մըհէնգ' էլ ախպօրը նը-հը'տ չի խօսում* (Բ):

- Թէգունք պահօղ - Որեւէ մեկին, հատկապես բարձրաստիճան անձի պաշտպանությունն ապահովող եւ մշտապես նրան ուղեկցող մարդ, թիկնապահ: *Մին դանում էլ թաքավէրը ուրան թէգ'ունքը պահօղնէրէն նըհէտ ք'ունում ա վը'ռսի* (ՀԺՀ, V, 170):

ԹԷԳՆԸ - *տե՛ս* ԹԷՅՆԸ:

ԹԷՋ-ԹԷՋ *(պրս. tiz (արագ), թրք. tez (շուտ)* - *տե՛ս* ՃԻԼԼԸ-ՃԷԼԼԻ:

ԹԷԹ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թէթ անէլ - *անրգ.* Լռել, ձայնը կտրել: *Թէ'թ ըրա, ք'ը'զ խօսկ չի հըսնում:*

ԹԷԹԱ - *տե՛ս* ԹԷԹԱ:

ԹԷԹԱ/ԹԷԹԱ/ՀԸԹԷԹԱ/ՀԻԹԷԹԱ/ՀԸՂԷՂԱ/ՀԻՂԷՂԱ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թէթա տալ - Սպառնալ, սպառնալիքով նախազգուշացնել՝ երկյուղ ներշնչել: *Թաջիրը ըտըրան թէթա յա տամ, ամմա էտ տըղան վէջավը չի օնում* (Ձ):

ԹԷԼ *(թրք. tel)* - *գ.* Գլխի առջեւի մասի մազափունջ: *Թէլը սանդրում ա, տանս կ'ամ* (Բ):

ԹԷԼՈՒԿ - *տե՛ս* ԹԱԼ:

ԹԷԽԱ - *տե՛ս* ԽԱԼԻՍ:

ԹԷԿՆԱԾՈՒ - *տե՛ս* ԹԷՔՆԱԾՈՒ:

ԹԷՀՐԱՏ/ԹԷՐՀԱՏ/ԹԷՐԱՏ/ԹԸՀՐԱՏ *(գրբ. թերի)* - *ած.* 1. Կիսատ, անավարտ: *Թէհրատ կօրծը յը'տնան անէլը շատ ա տիժէր* (Ձ): 2. Ոչ լի, կիսալից, լրիվ չլցրած: *Մին թէհրատ ըստաքան կինի յա խըմում, դաստի հանփանում* (Բ): 3. *փխբ.* Խելապակաս: *Էտ կընէգ'ը էլ պատառ թէհրատ ա ինում* (Ձ):

ԹԷՂ[1] - *գ.* Գործիքի, հատկապես ռանդայի կտրող մասը: *Ռանդին թէղը նի յա կ'ամ մէխէն, ճաքում* (Բ):

ԹԷՂ[2] *(գրբ. թեղ)* - *գ.* 1. Հարդախառն հացահատիկի դեզ: *Հավէրը նի յըն տը'ռնըմ թէղին մաչը* (Բ): 2. Ընդհանրապես դեզ՝ կույտ: *Փանդին թէղը կըրում ըն, տանրսում պատէն տակէն* (Ձ):

- Թէղ տալ - 1. Հարդախառն հացահատիկը կալում դիզել՝ կույտ անել՝ մաղելու կամ քամհարելու համար: *Ցօրէնը թէղ ըն տամ, ըսքըսում մաղէլը* (Ձ): 2. Ընդհանրապես դիզել՝ կույտ անել: *Պէնում ա տըռնէրը, տէսնում մին տան վէսկէ յա վէր ածած, մին տէղ արծաթ ա թէղ տըված...* (ՀԺՀ, V, 436):

ԹԷՂԷ *(գրբ. թեղի)* - *գ.* Թեղազգիների ընտանիքին պատկանող մեծ տերեւախիտ ծառատեսակ: *Ըստը'ղէրք էլ շատ թէղէ ծառէր ա լալ, ըտըրա հէտէ էլ շէնին անըմը տիրալ ըն Թէղուտ...* (ԱԱ, 21):

ԹԷՂԷԼ - *նբ. տե՛ս* Թէղ տալ:

ԹԷՂՍԸՇԻ - *տե՛ս* ԹԸՂՈՒՇԻ:

ԹԷՂՕՏ - *գ.* Թեղիներով առատ տեղ: *Մին օր էլ ք'ինամ ա թէղօտը, տը'սնում մին արչու քօթէթ թըլակէն մաչին* (Ձ):

ԹԷՅՆԸ/ԹԷԳՆԸ/ԹԷՆԳԸ *(գրբ. թեկն (թեւ, կռնակ), հ.ե. *steïgu-)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թէյնը տալ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՆԷԼ:

ԹԷՆԳԸ - *տե՛ս* ԹԷՅՆԸ:

ԹԷՇ - *գ.* Բանջարանոցային բույսերի ցողունը: *Խըյարէն թէշէրը չուրացալ ա* (Բ):

ԹԷՇՏ *(պրս. tašt)* - *գ.* Մետաղե կոնք՝ լագան, որ օգտագործում են լողանալու, լվացք անելու կամ դոշաբ, մուրաբա եփելու համար: *...Պիրիս ա մին ղըզդան ճուր իփիս, այուն թէշտումը տինիս, ըծէս յըրա, սաբավ լըղըցընէս ա* (ՀԺՀ, V, 548):

ԹԷՌ *(գրբ. թեռ (բրդե թել)* - *գ.* 1. Մազից կամ բրդից գործած խուրջինի նման մեծ պարկ: *Սիսը'ռը ածում ա թէռին մաչը, ղըրաղ տինում* (Ձ): 2. Բրդե ոլորած հաստ թել: *Չըվըլնէն թէռավ կըպստում ըն* (Բ):

ԹԷՎ / ԹԸ'Վ *(գրբ. թեւ)* - *գ.* 1. Թռչունների եւ միջատների թռչելու գործարանը, թեւ: *Աստուծ վէր սաղ հիյվընանուն ա ղուշէրէն ըստը'ղծալ ա պըրծալ, տակէն էրկու թէվ ա մընացալ, մին էլ մի կիճի ջանմդանք'* (ԱԱ, 69): 2. Մարդու ձեռք, բազուկ, կուռ: *Պիրում ըն էտ ըխճըկանը թէվէրը կըտօրում, խօխան մաշկէն կապում, տանան տանս քըցում* (Ձ): 3. *փխբ. տե՛ս* ԹԷՎՔ: 4. Գութանի մետաղյա թիակաձեւ մասը, որ խոփի պատռած հողը մի կողմ է շուռ տալիս: *Կ'ուրանէն թէվը վէր ըրկաթէ չիլանվ, էրկան տէմ չի կէնալ* (Բ): 5. Ինքնաթիռի թափքի կողքերի երկու ելուստներից յուրաքանչյուրը: *Սամալօտը տըրաքում ա, թէվին մինը ըդնում ա Ղուլգ'ասանց բօստանը* (Ձ): 6. Կողմ: *Աչի թէվին յըրա ք'ինամ ըն, տը'սնըմ մին մէյդ վէր ընգած* (Ձ): 7. Ելուստներ ունեցող գործիքների ելուստներից յուրաքանչյուրը: *Յըբին թէվը կօտըրալ ա* (Բ): 8. *փխբ.* Բացօթյա հոտի պահապան շան հսկելու տեղը: *Չօբանը կ'ամ ա, տը'սնում շօնը ուրան թէվումը չի* (Ձ): 9. *տե՛ս* ԹԷՌ(2): *Էյդիշինանցէ Մուլքունց Վանին քըշէրըն ըրանզումը տը'սնում ա, վէր բէղէն տէղը մին թէվ կընանչի յա փըսած* (ՀԺՀ, V, 600):

- Թէվ անէլ - 1. Թեւավոր դառնալ, թեւերը աճել: *Էտ դուշին ճօտէրը վէր թէվ ըն անում, թըռչում ըն, ըտըղատ քՒնամ:* 2. Քաջալերվել, ոգեւորվել: *Էտ տըղան վէր ըտի յա ասում, պառավը թէվ ա անում* (Զ):

- Թէվ անէլ-թըռչիլ - 1. Շատ ուրախանալ, ցնծալ, ուրախությունից թռչկոտել: *Մարյանը խաբարը ըսկանում ա, թէվ ա անում, թա թըռչի* (Զ): 2. Մեկի պաշտպանությունը՝ հովանավորությունը զգալ, դրանով խրախուսվել՝ հպարտանալ: *Հօրը անավ խօխան թէվ ա անում, թա թըռչի* (Բ):

- Թէվէրը խաչ անէլ/խաչիլ - *տե՛ս* Ծը՛րքէրը խաչ անէլ:

- Թէվը նի մընանէլ - Մեկին թեւանցուկ անել: *Մարթին թէվը նի մըտած՝ կՒամ ա* (Բ):

- Թէվը քաշ ըրած կՒալ - Ասվում է, երբ անցանկալի մեկը առանց հրավերի հյուր է գալիս: *Հինչ ա, թա ինքՒը ըտըրա սիրում չար, էտ էլ էզգանան թէվը քաշ ըրած կՒամ ար տահանց տօն* (Զ):

- Թէվ տալ - Մեկին խրախուսել, քաջալերել: ...*ԿընէգՒըն ա, վը՛ր տըրան թէվ ա տամ...* (ՀԺՀ, VII, 346):

- Թէվ տինիլ - Բացօթյա հոտի պահապան շների համար հսկելու տեղ նշանակել: *Չօբանը շընէրէն թէվ ա տինում, ինքՒը նի մընանում ծըմակը* (Զ):

- Թըվէրէն անէլ - Թոնթորալ, մրթմրթալ: *Հիբը էտ տօնը մին ղօնաղ ար կՒամ, էտ հարթանը թըվէրէն ար անում* (Զ):

- Թըվէրէն տակը անէլ - Ուշադրությամբ՝ հոգատարությամբ խնամել, հովանավորել, պաշտպանել: *Ղօրփէրը ախպօրը յէթիմնուն թըվէրէն տակըն ա ընէս, մընծըցընէս* (Բ):

ԹԷՎԱՆ/ԹԸ՛ՎԱՆ - *տե՛ս* ԹԸՎԱՎՈՒՐ:

ԹԷՎԱՆԻՍ/ԹԸ՛ՎԱՆԻՍ - *գ.* Տումեցի հայտնի խմբապետ Թեւան Ստեփանյանի համախոհ: *ՀենգՒ օրանը յը՛տը թէվանիստնէն կՒաս ըն, կամունիստնէն վախան նը՛հը՛տ փըխչիս ըն* (Զ):

ԹԷՎ-ԹԷԳԻՆՔ - *տե՛ս* ԹԷԳԻՆՔ(2):

- Թէվ-թէգՒնք ինիլ - *տե՛ս* ԹէգՒնք ինիլ:

ԹԷՎ-ԹԷՎ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թէվ-թէվ անել - *տե՛ս* Թէվ անէլ-թըռչիլ:

ԹԷՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԹԱՎԻՒՐ:

ԹԷՎԻՒՐ - *տե՛ս* ԹԱՎԻՒՐ:

ԹԷՎՔ/ԹԸ՛ՎՔ - *գ.* Հագուստի թեւ՝ այն մասը, որի մեջ հագցվում է մարդու թեւը: *Պէնջակը կՒը՛նում ա, տը՛սնում թէվքէրը կարճ* (Բ):

- Թէվքան կըտըրէլ, փէշկին քըցիլ - Աղքատ լինել, տնտեսելով մի կերպ ապրել: *Ընդրրա ըշտըղան ա՞ փուլ. թէվքան կըտըրում ա, փէշկին քըցՒում* (Զ):

- Թէվքէրը յը՛ր քաշիլ/յը՛ր քըշտիլ - Թեւքերը վեր բարձրացնել եւ ջանադրաբար որեւէ բան անել: *Էտ ախճիգՒը թէվքէրը յը՛ր ա քաշՒում, պըռավէն տօնը մին լՒավ թըմիզցընում* (Զ):

ԹԷՎՔԱՇ/ԹԸ՛ՎՔԱՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թէվքաշ անէլ/տալ - 1. Թեւից քաշելով՝ տանել: *Ուլջաղանց Սուրէնը մին օր Առըստամէն թէվքաշ ա անում ՒՒրանց տօն* (Զ): 2. Մի կերպ որեւէ տեղից դուրս պրծնել, աննկատ հեռանալ: *Մացակը մին թանՒրանվ թէվքաշ ա տամ, ըտըղատ քՒինամ* (Զ):

ԹԷՐ *(գրբ. թերթ (տերեւ)* - *գ.* 1. Ծաղկի թերթ: *ԳՒՒլին թէրէրը պէցվալ ա* (Բ): 2. Կանաչեղենի կանաչ մասը՝ ցողունը եւ տերեւները: *Մին թէր կընանչի չի կա, թա օտինքՒ* (Բ): 3. Ընդհանրապես տերեւ: *Արաշտ ըրավ, ծըռէրէն թէրէրը չուրըցըրավ* (Բ):

- Թէրը թէրին հըսցընէլ - *տե՛ս* Թաթը կօթէն հըսցընէլ:

- Թէր տալ - Շերամորդին թթենու տերեւներով կերակրել: *Վէրթանը էն ա տՒուզնը, տիրը՛վը պըրծալ ա, կա վէջ, թա թէր տան* (Զ):

- Թէր քըցիլ - 1. Նոր տերեւ ծլել: *Կընանչին թէր ա քըցՒլ* (Բ): 2. Թթենու հասուն տերեւները իրարից հեռու շարել, որպեսզի շերամորդը սնվի: *Թէր ըն քըցՒում, վէրթնէրը զիրՒվ ըն տը՛ռնում* (Զ):

ԹԷՐԱՏ - *տե՛ս* ԹԷՀՐԱՏ:

ԹԷՐԹ - *գ.* Շան լեզու: *Շօնը թէրթը տՒուս ա օնում, ըղաչանք անում* (Զ):

ԹԷՐԹԷԼ - *նբ.* Լիզել (շան մասին): *Մին զը՛ռ շօն կՒամ ա, էտ տաշտը թէրթում* (Զ):

ԹԷՐԽԱՇ *(գրբ. թերխաշ)* - *ած.* 1. Կիսաեփ, թերախորով: *Մին ըստաքան արաղ ա խըմում, մին թէրխաշ ծու օտում, տՒուս կՒամ* (Բ): 2. *փխբ.* Անկատար, կիսատ, թերի: *Կօրծը թօղնում ա թէրխաշ, ինքՒը քՒինամ* (Զ): 3. *փխբ.* Shաս, անփորձ, խամ: *Էտ ջՒահիլը հՒլՒ թէրխաշ ա* (Բ): 4. *փխբ.* Կիսագժտված, կիսախռով, հարաբերությունները մասնակիորեն խզած: *ՄըրթըկընէգՒ ՒուրՒուր նը՛հը՛տ թէրխաշ ըն* (Բ):

ԹԷՐՀԱՎԱՔ - *ած.* Թերի, կիսատ, լրիվությամբ չհավաքված՝ չարված՝ չեփած եւն: *Էտ թէրհավաք կօրծը վէշ մինը վըզՒվ չօնում, վէր պըրծընընէ* (Զ):

ԹԷՐՀԱՏ - *տե՛ս* ԹԷՀՐԱՏ:

ԹԷՓ/ԹԸ՛Փ *(գրբ. թեփ (ցորենի եւ ձկան թեփ)* - *գ.* 1. Ցորենի եւ այլ հատիկների արտաքին նուրբ կեղեւը: *Ցօրէնը թակում ըն, թէփը տՒուս օնում, մին լՒավ կուրկուտ քըցՒում* (Զ): 2. Հացահատիկի աղալուց այլուրից զատված մանրուքը, որ օգտագործում են որպես անասնակեր: *Ըստի վէր քՒինի, թէփը ըլլէրան թինգՒըլՒն ա* (Բ): 3. Փայտի սղոցելուց առաջացած մանրուք: *ԴՒլգՒՒրը թէփը ածում ա փիչը, նի կընցընում* (Բ): 4. Գլխի՝ մարմնի մեռած բջիջներից առաջացած կեղեւանք: *Կընլխէն թէփը կարըմ չի կընտըրցընէ* (Բ): 5. Ձկան՝ օձի եւն մաշկը պատող եղջերային թեփուկը: *Չօբանը ծՒուկնէն մաշկան մին թէփ ա պուք տամ, կօխում ջուբը* (Զ): 6. Ծաղկաբողբոջը պատող պատիճը, որ ծաղիկը բացվելուց հետո թափվում է: *Ծառը վէր ծաղկում ա, թէփը վէր ա տը՛ռնում* (Բ): 7. Թիթեռի թեւերի փոշենման ծածկույթը: *Թիթը՛ռը փըռնում ա, թէփը քըսվում ա ծը՛ռքէրը* (Բ): 8. *փխբ.* Ձյան մանր փաթիլ: *ՅէրգՒինքը թէփ ա վէր ածում:*

- Թէփու նըման վէր տալ - Ծառերը՝ թփերը առատ պտուղ բռնել: *ԽընձՒրէն թէփու նըման վէր ա տըվալ* (Բ):

ԹԷՓԸՌ - *տե՛ս* ԹԷՓՈՒՌ:

ԹԷՓԸՌԷԼ/ԹԷՓՌԷԼ/ԹԸ՛ՓԸՌԷԼ/ԹԸ՛ՓՈՒԷԼ *(գրբ. փետեմ)* - *նբ.* 1. Փետուրները հանել, փետրահան անել: *ԻՒՒնքՒը դուշը մօրթում ա, թը՛փռըմ, տընըմ ըստօլին...* (ՀԺՀ, 214): 2. *փխբ.* Կողոպտել, թալանել, մեկի ունեցվածքը խլել: *Ղաչաղնէն ըտըրան ծըմակումը փըռնում ըն, թէփըռում, յը՛տնան էլ թակում, հըղէ տինՒում* (Զ): 3. *փխբ.* Տարբեր խաղերում, հատկապես թղթախաղում մեկին հաղթելով՝ փողերը կրել: *Կարտէ յըն տամ, Ծիլկանը ըտահանց թէփըռում ա* (Զ):

- Թէփըռած հավ - *հեգն.* Սնանկացած՝ խեղճացած մարդ: *Էտ թէփըռած հավը օգՒում ա էտ դաշՒանգՒ ըմճըկանը նը՛հը՛տ փըսակվէ* (Զ):

ԹԷՓԸՌՎԷԼ/ԹԸ՛ՓԸՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԷՓԸՌԷԼ-ի:

ԹԷՓՇԻ - *տե՛ս* ԹԱԲԱՂ:

ԹԷՓՈՒԷԼ - *տե՛ս* ԹԷՓԸՌԷԼ:

ԹԷՓՈՒԿ/ԹԸ՛ՓՈՒԿ *(գրբ. թեփուկ (մարմնի քոս)* - *տե՛ս* ԹԷՓ:

ԹԷՓՈՒՂ - *տե՛ս* ԹՕՓՈՒՂ:

ԹԷՓՈՒՌ/ԹԷՓԸՌ/ԹԸ՛ՓՈՒՌ/ԹԸ՛ՓԸՌ *(գրբ. փետուր)* - 1. *գ.* Թռչունների մաշկը ծածկող եղջրանյութե սնամեջ ձողիկ, որ երկու կողմից ծածկված է խիտ աճած

մազիկներով՝ փետուր: *Հազարան բըլ-բՀլը մին թէփուռ ա տամ էտ տըղէն, վէր տանէ քըսէ հօրը աշկէրը, հանցու սըղա-նա* (Ձ): 2. *ած. փխբ.* Շատ թեթեւ: *Էնքան թիթը՝կ ա, հանց ա թէփուռ ինի* (Բ):

- Թէփըռէն տալ - *տե՛ս* Թըփըռ-թէ-փուռ անէլ:

- Թէփուռը կուրցընէլ - Անհետացնել, անհետ կորցնել: *Ըտի ըտըրա թէփուռը կուրցընում ըն* (Բ):

- Թէփուռը մըլլըցընէլ/քամուն տալ - Ջախջախել, ոչնչացնել: *Ըտը՝ղ մէրունք թուրքէրէն թէփուռը մըլլըցընում ըն* (Ձ):

- Թէփուռնէն ծՀու շինիլ - Շատ ձու ա-ծել (հավերի մասին): *Էտ հավէրը թէ-փուռնէն ծՀու յըն շինում, ամմա պառավը էլիա մըրթմըրթամ ա, թա.-* Հավէրըս ծՀու *չըն ածում* (Ձ):

ԹԷՓՈՒՏ/ԹԸ՝ՓՈՒՏ *(գրբ. թեփոտ)* - *ած.* Թեփ ունեցող, թեփավոր: *Կ՚իրմի-ռախէ՚ծը թէփուտ ծՀուկուն չի* (Բ): 2. Թե-փով կեղտոտված, վրան թեփ նստած՝ քսված: *Թէփուտ ծըրքէրավ խըմօր ա հունցէս* (Բ):

ԹԷՔ՚/ԹԸ՝Քյ - Գործածվում է կա-պակցությունների մեջ:

- Թէք՚ ըղնէլ - 1. Թեքվել, մի կողմի վրա հակվել: *Էշին պէռնը թէք՚ ա ընգալ* (Բ): 2. Մի կողմի վրա հենված՝ պառկել, կիսապառկել: *Ըտըրանք էնքան ԱնպէՀ ին, վը՝ր սաղ վախտը թէք՚ ընգած ին, տէղընէրան տՀուրՀուր չին կ՚ԱմԱ* (ԼՂԲ, 352): 3. Հիվանդանալ: *Սօջին մըրսալ ա, թէք՚ ընգալ* (Բ):

- Թէք՚ տալ - Թեքվել: *Թաքավէրին տըղան թէք՚ տըվավ բիդի Հէլահէլ թա-քավէրին պալատը* (ՀԺՀ, V, 209):

- Թէք՚ քըցիլ - 1. Կողքի վրա թեքել, ծռել: *Էտ ըստօլբան թէք՚ ա քըցՀում, թօ-ղում ըտի* (Ձ): 2. Կողքի վրա պառկեց-նել: *Թաքավէրին ըտը՝ղ թէք՚ ըն քը-ցՀում, մարթ ղարկում դօխտըրէն հը՝-տան* (Ձ):

ԹԷՔՆԱԾՈՒ/ԹԷԿՆԱԾՈՒ - *գ.* Այն ան-ձը, որ նկատի է առնվում ընտրվելու կամ որեւէ պաշտոնում նշանակվելու համար: *Գ՚ուղապէտին թէքնածուն Քընթալաց Մաքսիմըն ա, բախտավար մը՝զ* (Բ):

ԹԸԲԸԼՂԷ - *տե՛ս* ԹԸԲԸՂԼԷ:

ԹԸԲԸԼՂՕՏ - *տե՛ս* ԹԸԲԸՂԼՕՏ:

ԹԸԲԸՂԼԷ/ԹԸԲԸԼՂԷ - *գ.* Կարմրա-նագգիների ընտանիքին պատկանող բույս՝ կարմրան, մոշամայրի: *Թըբըղ-լուն ճըղնէրան ծըխէվՀլ ըն շինում* (Բ):

ԹԸԲԸՂԼՕՏ/ԹԸԲԸԼՂՕՏ - *գ.* Շատ թբղլիներ աճած տեղ: *Էծէրը նի յըն տը՝ռնում թըբըղլօտը, նախըրչին կա-րում չի տՀուս անէ* (Ձ):

ԹԸՁ(Ձ)ԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Նոր դառնալ, նորոգվել, թարմանալ: *Տօնը կըրասկա յըն տամ, թըզգԱնում ա* (Ձ): 2. Վերստին կրկնվել՝ դրսեւորվել: *Ըտըրա հիվընդո-թունը էլիա թըզգԱցալ ա* (Բ):

ԹԸՁ(Ձ)Ը-ԹԱՁ(Ձ)Ա/ԹԱՁ(Ձ)Ա-ԹԱՁ(Ձ)Ա - *տե՛ս* ԹԱՄ-ԹԱՁ(Ձ)Ա:

ԹԸՁ(Ձ)ԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹԸՁ(Ձ)Ա-ՆԱԼ-ի:

ԹԸՁ(Ձ)ՕԹՈՒՆ - *գ.* Նոր լինելը, նոր վիճակը, թարմություն: *Ըտըրա շՀուրէրէն թըզգՕթունը լօխճին աշկը ծակում ա* (Ձ):

ԹԸՁԿԱԻՓ/ԹԸՁԿԷՓ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թըզկաիփ տալ - Մարմանդ կրակի վրա կամաց-կամաց եփել: *Թանավը թըզկաիփ ըն տամ, վէր իլլԱ վէչ* (Բ):

ԹԸՁԿԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼՕՐԷԼ:

- Թըզկած պէխկ - *տե՛ս* ՃըլՕրած պէնՁԱր:

ԹԸՁԿԷՓ - *տե՛ս* ԹԸՁԿԱԻՓ:

ԹԸՁՆԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԹԸՁՆ(ԸԼ)Ա-ՏԸ՝Ղ:

ԹԸՁՆ(ԸԼ)ԱՏԸ՝Ղ - Շան՝գայլի՝արջի եւն նստելու՝ պառկելու տեղ: *Շօնը վը՝ր շօն ա, ՀուրԱն թըզնըլատը՝ղը թԱմՀուզ ա պահում* (ԱԲԲ, 81):

ԹԸՁՆՕՏ - *տե՛ս* ԹՀՈՒՁՕՏ[1]:

ԹԸՁՆՕՏԷԼ - *չբ.* Շատերը եւ տար-բեր տեղերում պառկել՝ նստել (շների, գայլերի, արջերի, անարգաբար նաեւ մարդկանց մասին): *ՎըրսկընՆէն կ՚ամ ըն, տը՝սնում կ՚ՀՆէրը էտ գ՚օլէն քըշտէն թըզնօտած* (Ձ):

ԹԸՁՕՏ[1] - *տե՛ս* ԹՀՈՒՁՕՏ[1]:

ԹԸՁՕՏ[2] - *տե՛ս* ԹՀՈՒՁՕՏ[2]:

ԹԸՁՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԹՀՈՒՁՕՏԷԼ:

ԹԸՁՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԹՀՈՒՁՕՏՎԷԼ:

ԹԸ՝ՀՐԱՏ - *տե՛ս* ԹԷՀՐԱՏ:

ԹԸ՝Վ - *տե՛ս* ԹԷՎ:

ԹԸ՝ՎԱՆ - *տե՛ս* ԹԷՎԱՆ:

ԹԸ՝ՎԱՆԻՍ - *տե՛ս* ԹԷՎԱՆԻՍ:

ԹԸ՝ՎՔ - *տե՛ս* ԹԷՎՔ:

ԹԸ՝ՎՔԱԾ - *տե՛ս* ԹԷՎՔԱԾ:

ԹԸ՝Ր - *գ.* Գրաստի մեջքին դնելու մեծ խուրջին: *Թը՝ը քըցՀում ա ճՕրՀուն մաշկավը, հըղէ ինՀում* (Ձ):

ԹԸ՝Փ - *տե՛ս* ԹԷՓ:

ԹԸ՝ՓԸՌ - *տե՛ս* ԹԷՓՈՒՌ:

ԹԸ՝ՓԸՌԷԼ - *տե՛ս* ԹԷՓԸՌԷԼ:

ԹԸ՝ՓԸՌՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԷՓԸՌՎԷԼ:

ԹԸ՝ՓՈՒԷԼ - *տե՛ս* ԹԷՓԸՌԷԼ:

ԹԸ՝ՓՈՒԿ - *տե՛ս* ԹԷՓՈՒԿ:

ԹԸ՝ՓՈՒՌ - *տե՛ս* ԹԷՓՈՒՌ:

ԹԸ՝ՓՈՒՏ - *տե՛ս* ԹԷՓՈՒՏ:

ԹԸ՝Ք - *տե՛ս* ԹԸՔ:

ԹԸ՝Քյ - *տե՛ս* ԹԷՔյ:

ԹԸԹԱԽԷԼ *(գրբ. թաթախեմ)* - *նբ.* 1. Հեղուկ՝ կիսահեղուկ՝ փոշենման նյութի մեջ մի բան մխրճել: *Յալլը՝խը թըթա-խում ա ըրաղէն մաչին, տինում քըթէն* (Ձ): 2. Վրան մի բան քսել, քսելով կեղ-տոտել: *Նի յա մընում կ՚ումը, շՕրէրը թը-րէք՚ավ թըթախում* (Բ): 3. *փխբ.* Մեկին որեւէ տհաճ՝ վնասակար գործի մեջ ներքաշել՝ խառնել: *Կ՚օղէրը էտ տըղէն էլ ըն թըթախում* (Ձ):

- Թըթախման քըշէր - Այն գիշերը, երբ պասը լուծու են: *Թըթախման քըշէրը ք՚ինամ ըն, տը՝սնում դէրը, մին իփԱծ հավ տիրԱծ ըռըշկին, օտում ա* (Ձ):

ԹԸԹԱԽՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԹԸԹԱ-ԽԷԼ-ի: *չբ.* 2. Ջատկի կամ ծննդյան պա-սը լուծել: *Ըտըրանք ուրխանում ըն, վէր թըթախվալ ըն* (Ձ): 3. Որեւէ ուտելիքից կամ խմիչքից քիչ ճաշակել, քիչ ուտել կամ կոնծել: *...Դէրէրան մին քանէնը օխտ ըն ըրալ, վէր ըռըվօտանց չըրու Հու-ռՀուգ՚Հունը կինավ թըթախվին* (ՁՏ, Ա, 76):

ԹԸԹԱՇՕՐ - *գ.* Նորածնի թեւերը կա-պելու՝ փաթաթելու շոր: *ԹըթաշՕրը յը՝տ ըն անում, խօխան ուրխանում ա* (Բ):

ԹԸԹԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՐԹԷՐԻԼ:

ԹԸԹԱՐԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՐԹԷՐԻԼ:

ԹԸԹԸՁԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՁԱՆԱԼ:

ԹԸԹԸՁՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՁՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ԹԸԹԸՁՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՁՕ-ԹՈՒՆ:

ԹԸԹԸԿ-ԹԱԹՈՒԿ/ԹԱԹՈՒԿ-ԹԱ-ԹՈՒԿ - *մ.* Փաթույթներով, փնջերով: *Թի-լէրը թըթըկ-թաթուկ տԱրսՀում ա սանդօ-ղումը* (Բ):

ԹԸԹԸՇ-ԹԱԹԱՇ/ԹԱԹԱՇ-ԹԱԹԱՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թըթըշ-թաթաշ կ՚Ալ - Արագ-արագ՝ հապճեպ որեւէ բան անել: *Թըթըշ-թա-թաշ ա կ՚ամ, վէր մինչը՝վ մարթին կ՚ալը էտ գ՚ԱբԱն կ՚օրծէ* (Ձ):

ԹԸԹԸՎԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՎԱՆԱԼ:

ԹԸԹԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՎ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԹԸԹԸՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՎՕ-ԹՈՒՆ:

ԹԸԹԸՐՄԱՂԷ/ԹԻԹԸՐՄԱՂԷ - *գ.* Թե-փաթեւավոր միջատների ընդհանուր անվանումը՝ թիթեռ: *Թըթըրմաղէն ըղ-նում ա կինուն ամանը, մուրտառում* (Բ):

- Թըթըրմաղու ումբուր - Կարճատեւ կյանք: *Ախճիգ՚ը ասմա.- Մ՚ տըղա, յը՝ս թըթըրմաղու ումբուր օնիմ, ք՚ինի Հուրի-շին օգ՚ի* (Ձ):

ԹԸԹԸՓԷՉԱՆ - *տե՛ս* ԹԸԹԱՇՕՐ:

ԹԸԹՎԱՀԱՄ/ԹՈՒԹՎԱՀԱՄ *(գրբ. թթուահամ)* - 1. *գ.* Թթվի համ, թթու համ: *ԽուրԱգ՚ան թըթվահամ ա կ՚ամ* (Բ): 2. *տե՛ս* ԹԸԹՎԱԾ:

ԹԸԹՎԱԾ/ԹՈՒԹՎԱԾ - *ած.* Թեթեւ թթվություն ունեցող, քիչ թթու: *Թթվաշ*

խընձոր ա ըրցում աղտիրածէն մաչը, վէր համը տա (Ձ):

ԹԸԹՎԱՎԸՏ/ԹՈՒԹՎԱՎԸՏ - *գ.* Թթու նյութերի հոտ, թթվածության հոտ: *Խուրագ՝ան թըթավվը՝տ ա կ՝ամ, ածում ա շանը առաչը* (Ձ):

ԹԸԹՎԷԳ/ԹՈՒԹՎԷԳ *(գրբ. թթուիկ)* - *տե՛ս* ԹԸԹՎԱԾ:

ԹԸԹՎԷԼ/ԹՈՒԹՎԷԼ - *չբ.* 1. Խմորվել, թթու համ ստանալ: *Թթթը մինչը՝վ վէր թըթվէ վէչ, արաղ չը՝ն քաշիլ* (Բ): 2. Թթվահամ ստանալով՝ փչանալ: *Կաթնը վէր թըթվից, բիդի տէն ածիս* (Բ): 3. *փխբ.* Մռայլվել, խոժոռվել, տրամադրությունն ընկնել: *Էտ խէ ըտի թըթվալ ը՞ս, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

ԹԸԹՎԸ՝ՂԱՆ/ԹՈՒԹՎԸ՝ՂԱՆ - *գ.* Թթու դրած մթերքներ: *Տանը թըթվը՝ղանըն ա մինակ բոլ, էրո՞ւշ ուտէլի պէն չօնին* (Բ):

ԹԸԹՎԸԼԸՎԱ - *տե՛ս* ԿԸՏՎԸԼԸՎԱ:

ԹԸԹՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹՈՒԹՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. թթուեցուցանեմ)* - *նբ.* ԹԸԹՎԷԼ-ի:

ԹԸԹՎՕԹՈՒՆ/ԹՈՒԹՎՕԹՈՒՆ *(գրբ. թթուութիւն)* - *գ.* 1. Թթու լինելը, թթու համը: *ՇըլՕրէն թըթվօթունը գ՝ըվա՞լին անա շատ ա* (Բ): 2. Թթվայնություն, որեւէ նյութի մեջ եղած թթվի աստիճանը՝ քանակը: *Մածուն ա օտում, վէր ժուլութկէն թըթվօթունը անց կէնա* (Բ):

ԹԸԹՕ/ԹՈՒԹՕ *(գրբ. թթու)* - *ած.* 1. Քացախի՝ կիտրոնի եւն համի նման համ ունեցող: *Խընձորը օտում ա, տը՝սնըմ թըթօ յա* (Բ): 2. *փխբ.* Դառնացնող, վշտացնող, վիրավորական: *Ըսկէսուրը ըտըրան սաղ գ՝անքումը մին թըթօ խօսկ էլ չի ասալ* (Բ): 3. *գ.* Թթու դրած ուտելեղեն: *Թըթօն ըրաղու լ՝ավ մնգա՞ յա* (Բ): 4. Թթու պտուղներից պատրաստած ջրալի ճաշ: *Այան թըթօ յա իփո՞ւմ, տամ թուռնէրէն* (Ձ):

- Թըթօն խըմէլ - Մեկից կամ մի բանից տուժած լինել, նրա վատ արարքներին, բացասական կողմերին իրազեկ լինել: *Յը՝ս ըտըրա թըթօն խըմալ ըմ* (Բ):

- Թըթօ ճո՞ւր - Ածխաթթու պարունակող հանքային ջուր: *Ղարաբաղ Տումէ էլ կա թըթօ ճո՞ւր, Քուլատակ էլ, Լիսագօր էլ, Ըստէփանակ՝ը՝ռտ էլ, Ք՝ա՞լբաջա՞ր էլ, Լաչին էլ* (Բ):

- Թըթօ յա, թան չի, ամէն մարթու պէն չի - Բոլորին հասանելի չէ, բարդ բան է, ամեն ոք չի կարող կատարել՝ գլուխ հանել: *Ճը՝ղաց շինիլը տիժէր կօրծ ա, թըթօ յա, թան չի, ամէն մարթու պէն չի* (Ձ):

- Թըթօ շիլըպըլիթ - Շատ թթու: *Մէհէտ կըծում ա, թա.- Էս թըթօ շիլըպիլիթը հունց ը՞ք օտում* (Ձ):

- Թըթօ տալ - Տհաճություն պատճառել, տանջել, չարչարել: *Էտ հարթնը տը՝նըցուց թըթօ յա տամ սաղ օրը, վէշ մինըն էլ կարում չի ծըպուտ անէ* (Ձ):

ԹԸԹՕ-ԿԸԾՕ/ԿԸԾՕ-ԹԸԹՕ/ԹՈՒԹՕ-ԿՈՒԾՕ/ԿՈՒԾՕ-ԹՈՒԹՕ - 1. *ած.* Եվ թթու, եւ կծու համ ունեցող: *Թըթօ-կըծօ խօրա՞գ՝ը ամմէն մարթ չի սիրո՞ւմ* (Բ): 2. *գ.* Թթու եւ կծու ուտելեղեն: *Թըթօ-կըծօն ըտըրանց ըստօլէն միշտ ինո՞ւմ ար* (Ձ):

ԹԸԹՕՏ[1] - *տե՛ս* ԹՈՒԹՕՏ:

ԹԸԹՕՏ[2] - *տե՛ս* ԹՕԹՈՒՏ:

ԹԸԺ(Ժ)Ը-ԹԱԺ(Ժ)Ա/ԹԱԺ(Ժ)Ա-ԹԱԺ(Ժ)Ա - *ած.* 1. Բոլորովին թարմ, թոնրից նոր հանած (հացի մասին): *Թըժժը-թաժժա հացէրը նի յա տամ խուրջինը, ք՝ինամ* (Ձ): 2. Շատ մատղաշ, նոր ծլած: *Թըրթընջուկէն թըժժը-թաժժա զօխէրը ծընէփակէն նըհը՝տ խըրավում ըն* (Բ):

ԹԸԺ(Ժ)ԸՀԱՑԷԼ - *չբ.* Թարմանալ, թարմությունը վերականգնել: *Բարիշկան ք՝ը՝ցալ ա կըրօրտ, թըժժըհացալ* (Բ):

ԹԸԼԱՆԷԼ - *նբ.* 1. Կողոպտել, ավարի ենթարկել: *Նի յըն մընէս շէնը, ժուդուվուրթէն կուտուրէս, իլա՞ծ-չիլա՞ծը թըլընէս* (Ձ): 2. *փխբ.* Գռփել, յուրացնել: *Էտ նախագան կալխօզը թըլանալ ա* (Բ):

ԹԸԼԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԸԼԱՆԷԼ-ի:

ԹԸԼԱՇԱ - *տե՛ս* ԹԱԼԱՇԱ:

ԹԸԼԱՇԱ-ԹԸԼԱՇԱ - *տե՛ս* ԹԱԼԱՇԱ-ԹԱԼԱՇԱ:

ԹԸԼԱՇԷԼ - *տե՛ս* Թալաշա-թալաշա անել:

ԹԸԼԸԽՈՒԼ[1] - *տե՛ս* ԹԱԼՈՒԽՈՒԼ[1]:

ԹԸԼԸՂՐԱՄ/ՏԷԼԷՂՐԱՄ *(ռուս. телеграмма, հուն. tēle+gramma)* - *գ.* Հեռագրային հաղորդում, հեռագիր: *Մին օր էլ թըլըղըրամ ա ըստանում, վէր հա՞ը մը՝ռալ ա* (Ձ):

- Թըլըղրամ անէլ/տալ - Հեռագրով որեւէ բան հաղորդել, հեռագրել: *Սօր Մուսկօվա թըլըղրամ ա ըրալ, թա հալա քինըմ ըմ Պէտըրպօլկ, ընդէղան քինալու ըմ Վէննա...* (ՋՏ, Ա, 149):

ԹԸԼԸՆԱՏԸ՝Ղ - *գ.* Թալանելու՝ թալանված տեղ՝ վայր: *Ըտըրանց թըլընատը՝ղը էլ էտ կուճի շէնը ա իլալ* (Ձ):

ԹԸԼԸՆ-ԹԱԼԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թըլընն-թալան անէլ - *նբ.* Շատ թալանել, շատ բան թալանել: *Թըլընն-թալան ըն անում, պէռնում ծիյէրէն, ք՝ինամ* (Ձ):

ԹԸԼԸՍԻՄ/ԹԻԼԻՍԻՄ *(արաբ. tilism, թրք. tilisim)* - 1. *գ.* Թալիսման, հուռութք, կախարդություն: *Էտ մարթը ըսկանում ա, թա մին հէռու տը՝ղ մին պառավ կա, թիլիսմներավ ամմէն հինչ կարող ա անէ, վէր խօխա ինի* (ՀԺՀ, VII, 11): 2. *ած. փխբ.* Զարմանահրաշ, կախարդական: *...Քըշէրվա կէսին իրէք ախճիգ՝ կ՝ամ ըն մին թիլիսիմ ճըպատավ թըխում հանգ՝իստին քարէն վը՝ղէն, մէյդը տո՞ւս օնում...* (ՆԼՂԺԲ, 52):

- Թըլըսիմ անէլ - Կախարդություն անել, կախարդական զորությամբ որեւէ բան անել՝ դյութել, հմայել եւն: *Իմաստունը պըլանը քաշում ա, թիլիսիմչին էլ թիլիսիմ ա անում* (ՀԱԲ, 15, 22):

ԹԸԼԸՍԻՄԷԼ/ԹԻԼԻՍԻՄԷԼ - *նբ. տե՛ս* Թըլըսիմ անէլ:

ԹԸԼԸՍԻՄՉԻ/ԹԻԼԻՍԻՄՉԻ *(թրք. tilisimči)* - *ած.* Կախարդություն անող, կախարդ: *Մահմադը օգում ա, թա տէղան յէր կէնա, էն թիլիսիմչին թիլիսիմ անում, կարում չի...* (ՀԱԲ, 15, 21):

ԹԸԼԸՍ(Մ)ՕՐԷԼ/ԹԻԼԻՍ(Մ)ՕՐԷԼ - *նբ.* Կեղծ խոսքերով խաբել՝ համոզել: *Էտ էրկու ժ՝ուլիգ՝ տըղան խասա աքօրը թըլըսմօրում ըն, էծը իժժան կ՝ինավ ինք՝ օնում* (Ձ):

ԹԸԼՈՒԲԱ՞ՆԴԻ - *տե՛ս* ԹՈՒԼՈՒԲԱ՞ՆԴԻ:

ԹԸԼՈՒԼԲԱ՞ՆԴԻ - *տե՛ս* ԹՈՒԼՈՒԼԲԱ՞ՆԴԻ:

ԹԸԼՈՒԿԱՆԷ - *տե՛ս* ԹՈՒԼՈՒԿԱՆԷ:

ԹԸԼՈՒԿԱՆԷ - *տե՛ս* ԹՈՒԼՈՒԿԱՆԷ:

ԹԸԽ - *գ.* Հարված, զարկ: *Ըռաչի թըխը Ք՝ա՞փա՞գին ա ինգ՝ա՞լ* (ԱԱ, 41):

ԹԸԽԷԼ *(գրբ. թխեմ)* - *նբ.* 1. Խմորից որեւէ բան՝ հաց, գաթա, լավաշ եւն եփել: *Ամո՞ւն կընէգ՝ը հիբը օգըմ ա սիրականը պը՝էրի ո՞ւրա՞ն կօշտը, հավ ա իփըմ, լա՞վ-լա՞վ պէնէր ա թըխըմ...* (ՀԺՀ, V, 577): 2. Հարվածել, զարկել, խփել: *Հ՞ուլ՞ուվէրը՞ն էտ էշին մին դ՞օնո՞ւմ թըխէս ա, տըռնաս ա հա՞մա՞ն մարթը* (ՆԼՂԺԲ, 38): 3. Ամրացնել, փակցնել: *Տախտակը թըխում ա, էտ ծակը ծասկում* (Բ): 4. Կրակել, գնդակ արձակել: *Թըվանգ՝ավ թըխում ըն, էտ դուշին ըսպանում* (Ձ): *չբ.* 5. Բաբախել: *Սը՝րտը ճէլի-ճէլի յա թըխում* (Բ): 6. *փխբ.* Արագ մի տեղ գնալ՝ նետվել: *...Կընգանը ասում ա.- Էշին պէռը յէր կալ՝, յէս թըխիմ Շուշվա՝ կամ* (ԲՀԲ, 210):

- Թըխէ՛ կ՝ա - Ձեռքդ տո՛ւր՝ համաձայն եմ, համամիտ ենք: *Ա՞լիշանը ասմա.- Կա՞ր՞աբեդ, յը՝ս էլ ըմ էտ մըթկէն, թըխէ՛ կ՝ա* (Ձ):

- Թըխից դըբանէս - Ասում են այն ժամանակ, երբ որեւէ բան վայելելուց՝ ճաշակելուց գերագույն հաճույք են ստանում: *Նինէլ աքէրը ասմա.- Նո՛ւրա, յաման ժինգ՝ալավ հաց ար, կէրէ, թըխից դըբանէս* (Բ):

ԹԸԽԷԼ-ԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ - *չբ.* 1. Որեւէ

տարածություն, առանց կանգ առնելու, արագ թափով կտրել-անցնել: *Էտ ծիյավէրը մին մընուտումը էտ սարը թըխում ա-ընցնում* (Ձ): 2. Մեկին որեւէ բանում գերազանցել: *Թա հա՛րը կ՚օղ ա, խօխան էլ հօրը թըխալ ա-ընցալ* (Բ):

ԹԸԽԾ(Ը)ՆԷԼ/ԹԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԸԴՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. Իր ջերմությունը հաղորդել, ջերմացնել: *Ա՛ղը՞վը՛ն ա, վէր կարում ա լօխճին թըխծընէ* (Բ): 2. Կրակի կամ այլ բանի ազդեցությամբ տաք դարձնել, տաքության՝ ջերմության աստիճանը բարձրացնել: *Կընէգ՚ը ճ՚ուր ա տընում, թըխցընում, մարթին լըողցընում...* (ՀԱԲ, 15, 122): 3. *փխբ.* Հրապուրել, սիրահարեցնել: *Էտ ախճիգ՚ը էս տըղէն ու՛ր՚ն յըրա շատ ա թըխծընում* (Ձ): 4. *փխբ.* Մի տեղին հարվածել՝ այնպես, որ կարմրի՝ տաքանա: *Էտ խօնցան հու պըլօթուն ար անում, մարը մըհակավ վը՞ռը թըխծընում ար* (Ձ):

ԹԸԽԾԸՆՎԷԼ/ԹԸԽՑԸՆՎԷԼ/ԹԸԴՑԸՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԸԽԾԸՆԷԼ-ի:

ԹԸԽԿ - *տե՛ս* ԴԸԽԿ:

ԹԸԽԿԱԹԸԽԿ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԱԴԸԽԿ:

ԹԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԱԼ:

ԹԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԱԼԻ:

ԹԸԽԿԷ - *գ.* Թխկազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ՝ թխկի: *Թըխկէ ծառէն փա՛ղը պէնդ փա՛ղ ա* (Բ):

ԹԸԽԿԸԼՕԼԷ - *տե՛ս* Կ՚ՈՒՂԼԸԿԱՆԷ:

ԹԸԽԿԸՀԱՆԷԼ - *նբ.* Սանրով մազերի թնջուկը հանել, խճճված մազերը սանրելով՝ հարդարել: *Պիրո՛ւմ ա էտ ըխճըկանը լըողցընում, մազ՚էրը թըխկըհանում* (Ձ):

ԹԸԽԿԸՏԷՆԱԿ - *տե՛ս* ՏԸԽԿԸՏԷՆԱԿ:

ԹԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԹԸԽԿԹԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿԱԼ:

ԹԸԽԿԹԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿԱԼԻ:

ԹԸԽԿԹԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԹԸԽԿԹԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿՕՆ:

ԹԸԽԿԹԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿՕՑ:

ԹԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ԴԸԽԿՕՆ:

ԹԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԴԸԽԿՕՑ:

ԹԸԽԿՕՉԻ - *տե՛ս* ԴՕՉԻ:

ԹԸԽԿՕՏ - *գ.* Շատ թխկիներ աճած տեղ: *Էտ կ՚ումաշը մօրթում ըն, տանում թըխկօտումը կ՚ը՞ղում* (Ձ):

ԹԸԽՄԱ *(արաբ. tuxma, պրս. toxme (ստամոքսի խցանում, դժվարամարսություն)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թըխմա ըղնէլ - *տե՛ս* ԲԸՔ՚ՆԸՎԷԼ: *...Հանց յըրա ըն պըրծընըմ, հըխռօտում, վէր թըխմա ըն ընգնըմ, խըռխըռօցը քըցըմ* (ՋՏ, Բ, 141):

ԹԸԽՄԸԽԱԼ - *գ.* Մրսելուց հիվանդության նշաններ ցույց տալ, թեթեւակի հիվանդանալ: *Թըխմըխամ ա, հա՛լբա՛թ մըրսալ ա* (Բ):

ԹԸԽՄԸԽՕՆ - *գ.* Մրսելուց հիվանդության նշաններ ցույց տալը, թեթեւակի հիվանդանալը: *Թըխմըխօնը ըտըրանա անպակաս ա* (Բ):

- Թըխմըխօնը յը՞ր ինիլ - *տե՛ս* ԹԸԽՄԸԽԱԼ:

ԹԸԽՄԸՉԱՐ/ԹՕԽՄԱՉԱՐ - *գ.* 1. Թթենու տեսակ, որի տերեւներով կերակրում են շերամորդին: *Թըխմըչարէն տիրըվնէն կակօղ ա ինո՛ւմ* (Բ): 2. Նման թթենիների այգի: *Թըխմըչարը սաղ կըտօրում ըն, էլիա հէրիք՚ չի անում, ճըրընէն կըտըրած շահ թըթօտըն էլ ըն կըտօրում, տամ վէրթնանը, վէր բըրամա անէ* (Ձ):

ԹԸԽՄԻԾ *(թրք. təkanmak (խցվել, ծակը փակվել)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թըխմիշ ըղնէլ/ինիլ - *տե՛ս* ԲԸՔ՚ՆԸՎԷԼ: *Տահանք բիրո՛ղի օտում ըն, խըմում, թըխմիշ ինո՛ւմ...* (ՀԺՀ, VII, 315):

ԹԸԽՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԲԸՔ՚ՆԸՎԷԼ:

ԹԸԽՊԷԼ - *տե՛ս* ԹՈՒԽՊԷԼ:

ԹԸԽՊԸԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ԹՈՒԽՊԸԿԱ՛ԼԻԼ:

ԹԸԽՊՕՏ - *տե՛ս* ԹՈՒԽՊՕՏ:

ԹԸԽՊՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԹՈՒԽՊՕՏԷԼ:

ԹԸԽՎԱՍԿ - *գ.* Խմորով ու յուղով՝ շաքարով՝ ձվով եւ այլ համեմունքներով պատրաստված ամեն տեսակ ուտելեղենների ընդհանուր անվանումը՝ թխվածք: *Թաքավէրէն տըղան մօրը թըխվասկ ա թըխէլ տամ* (ՀԺՀ, V, 384):

ԹԸԽՎԷԼ[1] - *կբ. եւ չբ.* ԹԸԽԷԼ-ի:

ԹԸԽՎԷԼ[2]/ԹԸԽՈՒՎԷԼ - *չբ.* 1. Շոգից կամ հիվանդությունից բերանը չորանալ՝ ցամաքել: *Էնքան տաք ա, պէրանըս թըխվալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Մի բան շատ կարոտելուց՝ փափագելուց նեղվել, խիստ կարոտ զգալ: *Հիշկան վախտ ա՝ տանձ չըմ կէրալ, թըխվալ ըմ* (Ձ):

ԹԸԽՎԸՍԿԸ՞ՂԱՆ - *գ.* Ձանազան տեսակի թխվածքներ: *Յա՛շիգը պէնում ըն, տը՞սնում թըխվըսկըղանավ լըցած* (Ձ):

ԹԸԽՏԱՃԱ՛Ճ/ՏԸԽՏԱՃԱ՛Ճ - *գ.* Հարսի ծնողների կողմից եկեղեցական պատարագից հետո հարսնախմբին մատուցվող ճաշ: *Յը՞խծան կ՚ամ ըն, թըխտաճա՛ճը օտում* (Ձ):

ԹԸԽՏԱՏԸ՞Ղ/ՏԸԽՏԱՏԸ՞Ղ - *գ.* Այն տեղը, որտեղ դրված է թախտը: *Լըհա՛ վէր տըռնէն չըխչըխկօցը լըսըմ ըն, էտ տըղան նի յա մընում տըխտատը՞ղը* (ՀԺՀ, V, 62):

ԹԸԽՏԸՄՈՒՐԱՄԱՆ/ԹՈՒԽՏՈՒՄՈՒՐԱՄԱՆ/ՏԸԽՏԸՄՈՒՐԱՄԱՆ - *գ.* Թթխմորի աման, թթխմորը պահելու աման: *Կատուն թըխտըմուրամանը վէր ա քըցո՛ւմ, կօտըրում* (Ձ):

ԹԸԽՏԸՄՕՐ/ԹՈՒԽՏՈՒՄՕՐ/ՏԸԽՏԸՄՕՐ - *գ.* Թթվեցրած խմոր, որ շաղախված ալյուրի մեջ են դնում՝ թթվեցնելու համար: *Հինչ ա ը՞ղրօժը բուլացալ ա, էլ թըխտըմօրավ խըմօր հունցօղ չի կա* (Բ):

ԹԸԽՏԸՏԷՆԱԿ - *տե՛ս* ՏԸԽԿԸՏԷՆԱԿ:

ԹԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԽԾ(Ը)ՆԷԼ:

ԹԸԽՑԸՆՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԽԾԸՆՎԷԼ:

ԹԸԽՈՒՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԽՎԷԼ[2]:

ԹԸԽՕՑ/ԹՈՒԽՕՑ - *գ.* Ընկույզի կանաչ կեղեւով, ժանգով եւ այլ նյութերով պատրաստվող մուգ գույնի ներկ: *Թըխօց ըն շինում, թիլէրը ըռա՛նգ՚ տամ* (Ձ):

ԹԸԿԸՂԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԹԸԿԸ(Լ)ՄԸՀԱԿ:

ԹԸԿԸԹԱԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թըկըթակ ինիլ - Ծեծվելու՝ ծեծ ուտելու վիճակում լինել: *Էտ տըղան թըկըթակ ար, վէր հընգէրունքը յը՞կէն* (Բ):

ԹԸԿԸԼԿՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԿԼԸԿՕՐԷԼ:

ԹԸԿԸԼԿՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԿԼԸԿՕՐՎԷԼ:

ԹԸԿԸ(Լ)ՄԸՀԱԿ - *գ.* Ծեծկռտուք, տուրուդմփոց: *...Մարթին թըկըմըհակավ ղըրկէլիս ա իլա՛լ ծըմակ, փա՛ղա-մա՛ղա պիրիլ տալիս, ծըխէլիս, յօլա ք՚ընա՛լիս* (ՀԺՀ, V, 502):

- Թըկը(լ)մըհակ անէլ - Իրար ծեծել, վիճել, տուրուդմփոց բարձրացնել: *Մըրթըկընէգ՚ սաղ օրը թըկըմըհակ ըն անում* (Բ):

ԹԸԿԼԸԿՕՐԷԼ/ԹԸԿԸԼԿՕՐԷԼ - *նբ.* Շատ ծեծել, սրան-նրան՝ այս ու այն բաները ծեծել՝ թակել: *Թօխպէն ծէրքան ջանա յէկած շինա՛ցիք՚, լի՛, ըսքըսում ըն թըկըլկօրէլ...* (ԼՂԲՔ, 259):

ԹԸԿԼԸԿՕՐՎԷԼ/ԹԸԿԸԼԿՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԸԿԼԸԿՕՐԷԼ-ի:

ԹԸԿՕՎԻ - *ածական, մ.* Նարդախաղի տեսակ, որի ժամանակ կարելի է հակառակորդի կենտ քարը զարկել՝ խփել: *Նըստում ըն, չըքէրանը քըշէրը թըկօվի նա՛ղդի խաղ անում* (Ձ):

ԹԸԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԿԼԸԿՕՐԷԼ:

ԹԸԿՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԿԼԸԿՕՐՎԷԼ:

ԹԸՀԼՈ - *տե՛ս* ԹԼՀՈԸ:

ԹԸՀԼՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԼՀՈՒՆ:

ԹԸՀԼՈՍԸՋ - *տե՛ս* ԹԼՀՈԸՍԸՋ:

ԹԸՂԱՂՎՈՒՍԿ - *տե՛ս* ԹԸՂԱՂՈՒՍԿ:

ԹԸՂԱՂՎՈՒՑ - *տե՛ս* ԹԸՂԱՂՈՒՍԿ:

ԹԸՂԱՂՈՒՍԿ/ԹԸՂԱՂՎՈՒՍԿ/ԹԸՂԱՂՈՒՑ/ԹԸՂԱՂՎՈՒՑ - *գ.* Թաղած՝ թաքցրած որեւէ բան՝ պահուստ, գանձ եւն: *Արչը ասմա.- Մա՛ռթ ախպէր, ծըմակումը մին թըղաղուսկ օնիմ, յը՞ք՝ ք՛ինինք՛ տո՛ւս օնինք՛* (Ձ):

- Թըղաղուսկ անէլ - Որեւէ բան թաղել՝ թաքցնել: *Էտ պօլիգ՛ը ծառէն տակէն թըղաղուսկ ըն անում, փախչո՛ւմ* (Ձ):

ԹԸՂԱՂՈՒՑ - *տե՛ս* ԹԸՂԱՂՈՒՍԿ:

ԹԸՂԱՄԱՉ - *գ.* Թաղի միջին մասը՝ կենտրոնը: *Ըտըրանք թըղըմաչումը վըհաքվում ըն, յըխըբօղազ անում* (Ձ):

ԹԸՂԱՎՈՒՐ[1] - *ած.* Թաղածածկ, կամարաձեւ առաստաղ ունեցող: *Շինըթկընէրումը թըղավուր տընէր շատ կա* (Բ):

ԹԸՂԱՎՈՒՐ[2] - *տե՛ս* ԹԸՂԱՑԷ:

ԹԸՂԱՑԷ - *ած., գ.* Միեւնույն թաղի բնակիչ: *Բափկէնին թըղացէք՛ կ՛ամ ըն ք՛ըմա՛գ՛ անում, տօնը շինո՛ւմ ա* (Բ):

ԹԸՂԸ՞ՆԷ - *գ.* Մանր եւ կանաչ պտուղներով խնձորենու տեսակ: *Թըղը՞նէն պէրքատու խընձո՛ր է յա* (Բ):

ԹԸՂԸԹԱՂԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թըղըթաղէ անէլ - *տե՛ս* ԹԸՂԹԸՂՕՐԷԼ:

ԹԸՂԸԿԸՌԸ՞Վ - *գ.* Տարբեր թաղերի բնակչության միջեւ ծագած կռիվ: *Ա-րաշտ տարէն ճո՛ւրը վէր պըկասում ա, շէնըմը թըղըկըռը՞վը ըսքըսում ա* (Բ):

ԹԸՂԹԸՂՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՂԹԸՂՕՐԷԼ:

ԹԸՂԹԸՂՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՂԹԸՂՕՐՎԷԼ:

ԹԸՂԹԸՂՕՐԷԼ - *նբ.* Շատ բան՝ շատերին թաղել, այստեղ-այնտեղ թաղել՝ թաքցնել: *Պիրո՛ւմ ըն իլա՛ծ-չիլա՛ծը ծը-ռէրէն տըկէրքէն թըղթըղօրում, ք՛ինա՛մ* (Ձ):

ԹԸՂԹԸՂՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԸՂԹԸՂՕՐԷԼ-ի:

ԹԸՂԼԸՂՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՂԹԸՂՕՐԷԼ:

ԹԸՂԼԸՂՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՂԹԸՂՕՐՎԷԼ:

ԹԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԽԾ(Ը)ՆԷԼ:

ԹԸՂՑԸՆՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԽԾԸՆՎԷԼ:

ԹԸՂՈՒԾԻ/ԹԷՂՄԸՇԻ *(գրբ. թեղօշ)* - *գ.* Կաղնու նման մեծ ծառատեսակ՝ մուգ կանաչ տերեւներով: *Մարտակէրտա ծը-մըկնումը կընդըմընդ թըղուշի էլ կա* (Բ):

ԹԸՄԱՄԷԼ - *չբ.* Լրիվ դառնալ, լրանալ, ամբողջանալ, ավարտին հասնել: *Վէց ամէսը վէր թըմամում ա, էտ առուտուրականը մը՞ծ փոդէր ա տամ, էտ ըխճըկանը յօր օնում...* (ՀԺՀ, V, 60):

ԹԸՄԱ՞ՇԱ՞/ԹԻՄԱ՞ՇԱ՞/ԹԱՄԱՇԱ *(արաբ., պրս. tāmaša, արաբ., թրք. temaša)* - 1. *գ.* Ներկայացում, դիտելու տեսարան: *Թաքավէրը տո՛ւս ա կ՛ամ, էտ ղօչը պը՞ռիլ տամ ո՛ւրա՛ն հայաթը թըմաշի հը՞տի* (ՀԺՀ, V, 38): 2. Հրաշք, չտեսնված բան: *Ըտըրան էլ մին դաշանգ՛ ծի յա ինո՛ւմ՝ մին հըրը՞դան, մին թըմա՛շա՛* (Ձ):

- Թըմա՛շա՛ անէլ - Նայել, դիտել: *Ուռթանա քը՞շէրավ թըմա՛շա՛ ընէլիս վախտը մին թաշիր բէրթին ըռաչավը ընցնէլիս ա ինո՛ւմ* (ՆԼՂԺԲ, 68):

ԹԸՄԱ՞ՇՉԻ/ԹԱՄԱՇՉԻ *(թրք. tamašači)* - *տե՛ս* ԹԸՄԸՇԱՎԷՐ: *Թամաշչի խալխը՞ն էլ էտ դա՛ռրը՞մը մաշալլա կընչէլավ, ղօչչաղ ղօչին յօր կօնին, տօն տանին...* (ՋՏ, Բ, 231):

ԹԸՄԲԻԼԱ՞ՆԱԼ/ԹԻՄԲԻԼԱ՞ՆԱԼ - *չբ.* Ծույլ դառնալ, ծույլի հատկություն ձեռք բերել: *Ըտի էտ ռաշիդ հարթը ըտըրանց տանը էնքան կէնում ա, ինք՛ըն էլ ա թըմբըլանում* (Ձ):

ԹԸՄԲԻԼԽԱՆԱ/ԹԻՄԲԻԼԽԱՆԱ *(թրք. tənbəlxana)* - *գ.* Ծույլերի կացարան՝ տուն՝ հավաքատեղի: *Ջա՛հիլ տըղէրք ըն, ամմա սաղ օրը, էտ թըմբըլխանումը հըվաքված, կարտէ յըն տամ* (Բ):

ԹԸՄԲԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԻՄԲԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹԸՄԲԻԼԱ՞ՆԱԼ-ի:

ԹԸՄԲԻԼՕ՞ԹՈՒՆ/ԹԻՄԲԻԼՕ՞ԹՈՒՆ - *գ.* Ծուլություն, ծույլ լինելը: *Ըշխարքէս տօնը թըմբիլօ՞թունընը ա քանդո՛ւմ* (Բ):

- Թըմբիլօ՞թուն անէլ - Ծուլանալ, ծուլորեն աշխատել: *Թըմբիլօ՞թուն ըրավ, արտը մընաց հընձիլո՛ւ* (Բ):

ԹԸՄԸՀՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՇԿԸԾԸԿՕԹՈՒՆ:

ԹԸՄԸՄՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹԸՄԱՄԷԼ-ի:

ԹԸՄԸՇԱ՞ՎԷՐ/ԹԻՄԻՇԱՎԷՐ - *ած., գ.* Հանդիսատես, դիտող: *Թըմը՞շա՛վէրնէն հըվաքվում ըն, ամմա հըրսանէք՛ը ըտի էլ ըսքըսում չի* (Ձ):

ԹԸՄԸՇԱ՞ՏԸ՞Ղ/ԹԻՄԻՇԱ՞ՏԸ՞Ղ - *տե՛ս* ԹԸՄԱ՞ՇԱ՞(1):

ԹԸՄԹԱՄՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՐԹԱՄՆԵԼ:

ԹԸՄԻՋԻԼ/ԹԻՄԻՋԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՄԻՋՎԻԼ:

ԹԸՄԻՋՄԸՋԻ/ԹԻՄԻՋՄԻՋԻ - *ած.* Շատ մաքրասեր: *Լ՛ավը էն ա՝ կընէգ՛ը կ՛էշ ինի, ամմա թըմիզմըզի, քանց դաշանգ՛, ամմա յը՞խտուտ* (Բ):

ԹԸՄԻՋՎԻԼ/ԹԻՄԻՋՎԻԼ - *չբ.* 1. Մաքուր դառնալ, մաքրվել: *Ճո՛ւրը վը՞ր թըմիզվըմ ա, լօխ ժօղովուրթը ո՛ւրա՛նց կօժէրը լըցնըմ ըն, օրախ-օրախ ճո՛ւր տանըմ* (ՀԺՀ, V, 22): 2. Ավելորդ՝ անպետք մասերը՝ տարրերը հեռացվել: *Խըխալո՛ւմ ըն, ցօրէնը թիմիզվում ա* (Ձ): 3. Որեւէ խանգարող՝ կուտակված բան, արգելակող հանգամանք վերանալ: *Հա՛զո՛ւմ ա, պօկը թըմիզվում ա, ըսքըսում ա խաղ ասէլը* (Ձ): 4. Ամբողջությամբ սպառվել, վերջանալ: *Իզէն հո՛ւր տօն ղօնաղ ա ք՛ինամ, էտ տանը կինին, արաղը թըմիզվում ա* (Ձ):

ԹԸՄԻՋՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԻՄԻՋՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹԸՄԻՋՎԻԼ-ի:

ԹԸՄԻՋՕԹՈՒՆ/ԹԻՄԻՋՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Մաքուր լինելը, մաքրություն: *Ըտըրանց տանը թըմիզօթունը լօխճին աշկէն փօշընն ա տը՞ռալ* (Բ): 2. Դատարկություն, ոչինչ կամ ոչ ոք չլինելը: *Կըլխոզէն պահէստըմը թըմիզօթուն ա, վէշ մին պէն կա վէչ* (Ձ):

ԹԸՄՓ - *տե՛ս* ԴԸՄՓ:

ԹԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԱԼ:

ԹԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԱԼԻ:

ԹԸՄՓԸԿԸԼՕԼԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թըմփըկըլօլէ տալ - Գործը ի միջի այլոց՝ անորակ կատարել: *Ուստան տը՞սնում ա, վէր տընատարը ախմաղ ա, թըմփըկըլօլէ յա տամ, տանը պօլէրը մին օրումը թըխում* (Ձ):

ԹԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԹԸՄՓԹԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓԱԼ:

ԹԸՄՓԹԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓԱԼԻ:

ԹԸՄՓԹԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԹԸՄՓԹԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓՕՆ:

ԹԸՄՓԹԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓՕՑ:

ԹԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ԴԸՄՓՕՆ:

ԹԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՄՓՕՑ:

ԹԸՅԱԿՕԹ/ԹԻՅԱԿՕԹ - *գ.* Բահի փայտե կոթը: *Հացցէ ծառան լ՛ավ թիյակօթ ա տը՞ռնում* (Բ):

ԹԸՅԱՊԷՆ/ԹԻՅԱՊԷՆ - *գ.* 1. Բահով կատարվող աշխատանք, հող փորելու՝ փխրեցնելու աշխատանք: *Կ՛արունքը վէր կ՛ամ ա, թըյապէնը ըսքըսում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Ծանր՝ դժվարին աշխատանք: *Բօստան ճիրիլը էլ հօ թըյապէն չի՞, վէր վըստակիմ* (Բ):

ԹԸՅԱՎԷՐ/ԹԻՅԱՎԷՐ *(գրբ. թիաւոր)* - *ած., գ.* Բահով աշխատող (մարդ): *Հէնգ՛ թըյավէր ըն ըտըրանց բաղը պիհի՛ւմ, էլիա մին շէփտըմը կարում չըն պըրծընին* (Ձ):

ԹԸՅԱՔԱՄ/ԹԻՅԱՔԱՄ - *գ.* Թիով՝ հոսելիով թեղը քամուն տալը, էրանելը: *Լօխ պըրծընում ըն, մընամ ա թիյաքամը, մին էլ բ՚ուրդան թօռ ա նի օնում* (Ձ):

- Թըյաքամ անէլ/տալ - *նբ.* Թեղը թիով՝ հոսելիով քամուն տալ՝ հացահատիկը հարդից բաժանելու համար, էրանել: *Թըյաքամ անէլըն էլ ա փէշակ, ամմէն մարթ կարէլ չի անէ* (Ձ):

ԹԸՅՂԸ-ԹԱՅՂԻ/ԹԱՅՂԻ-ԹԱՅՂԻ - *մ.* Շտապ-շտապ, հապշտապ: *Էտ կընէգ՚ը թըյդը-թայդի բօխչան ք՚ինդիրան կապից, ինք՚ը կախ իլ՚ավ, վէր սիրականըն էլ պըցըրցընի* (ՀԺՀ, V, 522):

ԹԸՅՂԸՄԱՋԱԼ - *տե՛ս* ԹԸՅՂԸ-ԹԱՅՂԻ:

ԹԸՅՂԸՅԷՐԻՇ - *ած.* Արագաշարժ, արագաքայլ, արագոտն: *Մին թըյդըյէրիշ մարթ ըն ծէն տամ, էտ թօխտը դարկում վէզիրին* (Ձ):

ԹԸՅԸ-ԹԱՅԱ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թըյը-թայա անէլ/տալ - Խոտի եւ այլ բաների մեծ կույտեր՝ դեզեր կազմել, շատ բան դիզել, կուտակել: *Յըրա յըն տը՚ռնում էտ խօտը թըյը-թայա անում, մին օրումը պըրծընում* (Ձ):

ԹԸՅԸՌԸ՚Խ/ԹԻՅԸՌԸ՚Խ - *գ.* 1. Բահի բերանը՝ բահաձեւ մասը: *Թիյըռը՚խը վէր կօտըրից, Հէնդօն մընաց մ՚ա՚ալ* (Բ): 2. *փխբ.* Բահի բերանի տարողությամբ (հող, աղբ եւն): *Մին թըյըռը՚խ վը՚ղ ա ա՚ծում էտ ծըղէգ՚ին յըրա, վէր ցօրտ տանէ վէջ* (Բ):

ԹԸՆԱԿ՚ՕՂ - *գ., ած.* Մանր բաներ գողացող, մանրախնդիր գող: *Էտ թընակ՚օղը լօխճին աշկէն պըլօր ա* (Բ):

ԹԸՆԱԿՈՒՏ/ԹԸՆԱՔՈՒՏ - *ած.* Թանաքով կեղտոտված, վրան թանաք քսված: *Թընաքուտ շ՚ուրէրավ կ՚ամ ա տօն, մարը փըռնում ա թակում* (Բ):

ԹԸՆԱՄԱՆ - *գ.* Թանի աման, թան պահելու երկարավուն կճուճ: *Ճարը կըտըրած՝ վը՚սկէն ածում ա թընամանը* (Ձ):

ԹԸՆԱՔՈՒՏ - *տե՛ս* ԹԸՆԱԿՈՒՏ:

ԹԸՆԳԱԿԱՆ/ԹԻՆԳԱԿԱՆ - *ած.* 1. Թանկ գին ունեցող, թանկարժեք: *Մարթը տըրա հէտէ միշտ թինգ՚ական շ՚ըրէր ա ինք՚ օնում...* (ՀԺՀ, VII, 284): *փխբ.* Պատվավոր, պատվարժան: *Էտ արաղը Մարյանը պահում ար թընգ՚ական դունաղու հը՚տէ* (Ձ):

ԹԸՆԳԱՆԱԼ/ԹԻՆԳԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԹԸՆԳԻԼ:

ԹԸՆԳԱՆՈՒՑ/ԹԻՆԳԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԹԸՆԳԱԿԱՆ:

ԹԸՆԳԱՎՈՒՆ/ԹԻՆԳԱՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ՝ որոշ չափով թանկ: *Թընգ՚ավուն շալվար ա իք՚ կալ՚ալ* (Բ):

ԹԸՆԳԸԲԱՋԱՐ/ԹԻՆԳԸԲԱՋԱՐ - *տե՛ս* ԹԸՆԳԸՄԱԼ(Ա):

ԹԸՆԳԸՄԱԼ(Ա)/ԹԻՆԳԸՄԱԼ(Ա) - *ած.* 1. Իր ապրանքը թանկ վաճառող, գնի մեջ զիջումներ չանող (մասնավոր առեւտուր անողների մասին): *Մէս ծըխուղնէրէն մաչին ամէնաթընգ՚ըմալան Վաղօն ար* (Ձ): 2. Իր աշխատանքի դիմաց բարձր վարձատրություն պահանջող (արհեստավորների, բանվորների եւն մասին): *Միհէնգ՚վա դ՚ուլգ՚ա՚նէն լօխ թընգ՚ըմալա յըն* (Բ):

ԹԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԻՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹԸՆԳԻԼ-ի:

ԹԸՆԳԻԼ/ԹԻՆԳԻԼ - *չբ.* Թանկանալ, գինը բարձրանալ, թանկ դառնալ: *Խը՚ղճ ժըղօվուրթը հունց ա՚պըրին, ամէն հինչը թընգ՚ա՚լ ա* (Բ):

ԹԸՆԳ՚ՕԹՈՒՆ/ԹԻՆԳ՚ՕԹՈՒՆ *(գրբ. թանկութիւն)* - *գ.* Գների բարձր աստիճանը՝ թանկություն: *Թընգ՚օթունը շատ տօն կը՚ընքանդի* (Բ):

- Թընգ՚օթուն ըղնէլ - Ապրանքների գները բարձրանալ, ամեն ինչ թանկ դառնալ: *Կը՚ռը՚վը ըսքըսից, յէրգ՚իրը թընգ՚օթուն ընգավ* (Բ):

- Թընգ՚օթուն քըցիլ - Ապրանքների գները բարձրացնել: *Աշխարքըս թընգ՚օթուն քըցօ՚ղը առուտուրականնէն ըն* (Բ):

ԹԸՆԴԱԼ *(գրբ. թնդամ)* - *տե՛ս* ԴԸՂԸՐԴԱԼ:

ԹԸՆԸԹԱԹԱԽ - *ած.* 1. Թանի մեջ թաթախված, թանոտված: *Թընըթաթախ սիրը՚կը մըզ՚ում ա, թ՚ա՚ռ տամ* (Բ): 2. *փխբ.* Բոլորովին թարմ՝ խնոցուց նոր հանած (կարագի մասին): *Թընըթաթախ յը՚ղը քըսում ըն հացը, ուտէլավ ք՚ինամ* (Ձ):

ԹԸՆԸԹԸԹՕ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԱՃ՚ԻՐ:

ԹԸՆԸԽԱՇՈՒ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹԱՆԱՎ: 2. *տե՛ս* ԽԸՆԸԽԱՇՈՒ: 3. *գ. փխբ.* Չնչին օգուտ, շահ: *Էտ կօրծումը ըսկի թընըխաշու չի կա* (Բ): 4. Կիսատ-պռատ արված գործ: *Սաբավ տօն ա շինա՚լ, թընըխաշու վա ըրալ, նի մըտալ մաչը* (Բ):

ԹԸՆԸԽԱՌ(Ն)Ը - *ած.* Թանի հետ խառնված: *Ա՚զին էտ թընըխառնը ճիրին մաչը մին կից պըրինձ ա քըցիս, իփիս, տաս խօնցը, սուսավ ընէս* (Ձ):

ԹԸՆԸԽԱՐԱՎ *(գրբ. թերխորով (թերխաշ)* - *գ.* Լրիվ չխաշված՝ թերխաշ ձու: *Հ՚ար ու վէրթի էն ըն ընում թընըխարավ ուտէյիս* (ՆԱԲ, 101):

- Թընըխարավ անէլ - Ձուն լրիվ չխաշել, կիսաեփ անել: *Պիրո՚ում ա թըյդը-թայդի թընըխարավ անում, տամ դունըղնէրէն* (Բ):

- Թընըխըրավու չօփ - Շատ նիհար, վտիտ: *Էրկու խօխա օնէ, ճօխտըն էլ թընըխըրավու չօփ* (Բ):

ԹԸՆԸԿԱՄԱՆ/ԹԸՆԸՔԱՄԱՆ - *գ.* Փոքրիկ անոթ, որի մեջ լցնում են թանաքը: *Մըհէնգ՚վա ըշկօլնէրումը էլ թընըկաման պինըցընօղ չի կա* (Բ):

ԹԸՆԸԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ԹԸՆԸԹԱԹԱԽ:

ԹԸՆԸՊԷՆՁ՚ԱՐ - *տե՛ս* ԹԱՆԱՎ:

ԹԸՆԸՓԸՐԹ՚ԻՇ - *գ.* Թանի մեջ հաց, ինչպես նաեւ վարունգ, կանաչեղեն բրդելով՝ պատրաստվող ուտելիք: *Ամը՚ռնը թընըփըրթ՚ուշը դարաբաղցուն հը՚տէ լ՚ազ՚ա՚թ ա ին՚ում* (Բ):

ԹԸՆԸՔԱՄԱՆ - *տե՛ս* ԹԸՆԸԿԱՄԱՆ:

ԹԸՆԸՔԸՍԱԿ - *գ.* 1. Թանը քամելու տոպրակ՝ քսակ: *Թանը ածում ըն թընըքըսակը, քամում, չուրաթան շինա՚ում* (Բ): 2. *փխբ.* Փոքրիկ տոպրակ՝ քսակ: *Ծատօրը ցօրէնը ածում ա էրկու թընըքըսակ, պէռնում էշին, ք՚ինամ ճէղաց* (Ձ):

ԹԸՆԹԸԼՕՇ(Ի)/ԹԱՆԹԱԼՕՇ/ԹԸՆԹՕԼԱՇ - *տե՛ս* ՍԻԼԼԱ՚:

- Թընթըլօշ(ի) տալ/ուտըցընէլ - *տե՛ս* Սիլլա՚ տալ: *Տա էտ դ՚ըվին վը՚ր մէհէտ թընթըլօշի յա տամ, օխտը հէտ կըլըկօնձի յա տամ* (ՀԺՀ, VII, 86):

ԹԸՆԹԸԼՕՇԷԼ - *նբ. տե՛ս* Թընթըլօշ(ի) տալ:

ԹԸՆԹԸՌՆԷԼ - *չբ.* 1. Կնճռապատվել, խորշոմապատվել: *Հ՚ալ՚ա՚ իցցուն տըրը՚կան կա վէջ, ամմա իրը՚սը թընթըռնալ ա* (Բ): 2. Մռայլվել, խոժոռվել: *Մին թընթըռնած կընէգ՚ ա կ՚ամ, տահանց տանում* (Ձ):

ԹԸՆԹՕԼԱՇ - *տե՛ս* ԹԸՆԹԸԼՕՇ:

ԹԸՆԹՕՐԱԼ/ԹԸՆԹՕՐԷԼ/ԹԸՐԹՕՐԱԼ/ԹԸՐԹՕՐԷԼ - *չբ.* Տրտնջալ, փնթփնթալ, նվնվալ: *Շէնին ամմէնահարուստը ինք՚ըն ա, էլիա սաղ օրը թընթօրում ա* (Բ):

ԹԸՆԹՕՐԱՆՔ/ԹԸՐԹՕՐԱՆՔ - *գ.* Տրտունջ, փնթփնթոց, նվնվոց: *Ըտըրա թընթօրանքը լօխճին զահլ՚ան տարալ ա* (Բ):

- Թընթօրանք տալ - Մեկի վրա հանդիմանությամբ՝ դժգոհությամբ մրթմրթալ: *Կընդըմընդ ըսկէսուր ա, վէր ի՚ուրա՚ն հըրթէրէն թընթօրանք չի տամ* (Բ):

ԹԸՆԹՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՆԹՕՐԱԼ:

ԹԸՆԿԹԸՆԿԱԼ *(հ.ե. *(s)ten-)* - *չբ.* Տեւականորեն կամ հաճախակի լաց ձեւացնել, առանց արտասուքի ընդհատ-ընդհատ լացի ձայն հանել: *Էտ խօխան սաղ օրը թընկթընկամ ար* (Ձ):

ԹԸՆՁԸՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԹԸՆՁԸՐԷԼ:

ԹԸՆՁԸՐԷԼ/ԹԸՆՁԸՐԱՆԱԼ *(գրբ. թանձրանամ)* - *չբ.* Խտանալ, թանձր

դառնալ: *Բանքմանզը բիդի էնքան իփիս, վէր թընձրրէ* (Բ):

ԹԸՆՁԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. թանձրացուցանեմ)* - *նբ.* ԹԸՆՁԸՐԷԼ-ի:

ԹԸՆՉԱԼ *(գրբ. թանչեմ)* - *չբ. տե՛ս* Թանչին տալ: *Սա ամէն պէն մուռանում ա, լըհա ինդի թընչալավ վազ ա տամ, կամ...* (ՀԱԲ, 15, 107):

ԹԸՆՉԸՆՆՓԱՆ - *տե՛ս* ԹԱՆՉՈՒՑ:

ԹԸՆՉԿԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԹԱԽԿԻՉ:

ԹԸՆՉՕՑ - *տե՛ս* ԹԱՆՉՈՒՑ:

ԹԸՆՔԱ - *տե՛ս* ԹԻՆՔԱ:

ԹԸՇԱՆԱԿ - *գ.* Չար աչքից տուժածին՝ հիվանդին բուժելու սնոտիապաշտական միջոց. կրակից հատ-հատ ունելիով հանում են պողերը, վրան թքում, հիվանդի գլխավերեւով պտտում եւ գցում ջրով լի թասի մեջ՝ յուրաքանչյուրի հետ տալով հավանական աչքով տվածներից մեկի անունը: Երբ լսվում է թշշոցը, իբր դրա հետ էլ թշշում ու վերանում է չար աչքը: Վերջում այդ ջրից քսում են տուժածի երեսին, որից իբր նա առողջանում է: *Թըշանակը պառավ կընանէքըն ըն անում* (Բ):

ԹԸՇԸՆԱԿԷԼ/ԹԸՇՆԱԿԷԼ - *չբ.* 1. Գունատվել, սփրթնել: *Մին օր ըխճըկանը մարը կամ ա պալատը, տըսնում ախճիգը թըշընակած* (ՀԺՀ, VII, 47): 2. Ուռչել, այտուցվել: *Ծըրքը թըշընակում ա, վահար քընցում* (Բ):

ԹԸՇԹԸՇԱԼ - *չբ.* Թշթշոց հանել՝ արձակել: *Չայդանը թըշթըշամ ա* (Բ):

ԹԸՇԹԸՇԱԼԻ - *ած.* Թշթշալով, թշթշոց հանելով: *Էտ ղազանին մէչին էլ օխտը կօվ ա իփում պըլթպըլթալի, հանա թըշթըշալի էլ ղըրղնէրան վէր տըռնըմ* (ՀԺՀ, V, 203):

ԹԸՇԹԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹԸՇԹԸՇԱԼ-ի:

ԹԸՇԹԸՇՕՆ - *գ.* 1. Ջուրը՝ այրվող փայտը՝ շիկացած մետաղը եւն ջրի մեջ սուզելուց լսվող ձայնը: *Ճուրը ածում ըն կըրակէն յըրա, թըշթըշօնը պիցըրանում ա* (Բ): 2. Ջրի եռալուց կամ թաց փայտի այրվելուց լսվող ձայնը: *Ճիրին թըշթըշօնը վէր ըսքըսըմ ա, ղօնաղը ուրխանում ա* (Ձ):

ԹԸՇԹԸՇՕՑ - *տե՛ս* ԹԸՇԹԸՇՕՆ:

ԹԸՇՆԱԾԱԿ - *գ.* 1. Շվիհի՝ սրինգի եւն վերին անցքը: *Թուրթանգին թըշնածակը մըծ ա* (Բ): 2. Հրացանի այն մասը, որի վրա հագցվում է հրապատիճը, եւ որի անցքով կայծը հաղորդվում է լիցքին: *Թըվանգին թըշնածակը ճէլլի-ճէլլի բիդի թըմըզցընիս* (Բ):

ԹԸՇՆԱԿԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՇԸՆԱԿԷԼ:

ԹԸՇՆԱՄԻ *(գրբ. թշնամի)* - *տե՛ս* ԴՈՒՇՄԱՆ: *Վէր կամ ա տըսնըմ ընդէ-ղէրք լօխ արուն, գուդում ա, թա էտ տըղան ա ուրան թըշնամին...* (ՀԺՀ, V, 23):

ԹԸՇՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ԹԸՇԸՆԱԿԷԼ: 2. *տե՛ս* ԹԸՌԸՄՕՇԿԷԼ:

ԹԸՇՇ - *ձ.* Թշշալու ձայնը: *Չայդանը իփում ա՝ թը՛շշ, թը՛շշ* (Բ):

ԹԸՇՇԱԼ - *տե՛ս* ԹԸՇԹԸՇԱԼ:

ԹԸՇՇԱԼԻ - *տե՛ս* ԹԸՇԹԸՇԱԼԻ:

ԹԸՇՇԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՇԹԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԹԸՇՇՕՆ - *տե՛ս* ԹԸՇԹԸՇՕՆ:

ԹԸՇՇՕՑ - *տե՛ս* ԹԸՇԹԸՇՕՆ:

ԹԸՇՏԱՎԷՐ/ԹԻՇՏԱՎԷՐ - *ած.* Մետաղե կոնք՝ լագան ունեցող: *Կամ ըն, տըսնում՝ չօրքը թըշտավուր կընէգը ըտըղ բանքմանզ ըն իփում* (Ձ):

ԹԸՋԻՐՕԹՈՒՆ/ԹԱՋԻՐՕԹՈՒՆ/ԹԻՋԻՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Խոշոր վաճառականի՝ առեւտրականի զբաղմունքը: *Թըջիրօթունը ըտըրանց ցըղէն տուված ա* (Բ):

ԹԸՌ/ԹԸՌՌ *(գրբ. թիռ (թռիչք)* - *ձ.* 1. Թռչելու ձայնը: *Մին էլ, թը՛ռռ, մին դուշ ա թընչում* (Բ): 2. Թռչուններին թռցնելու կանչ: *Թը՛ռ, ա՛ ծէտ, քինա՛ ըտըղան* (Ձ):

- Թըռ տալ - Որեւէ բան իրար ձեռքից խլելով՝ արագ գնել՝ վերցնել՝ սպառել: *Ճըղուպուրը տանում ա բազար, մին սըհաթումը թըռ ըն տամ* (Բ):

ԹԸՌԱՄԷԼ *(գրբ. թառամիմ)* - *տե՛ս* ԹԸՌԸՄՕՇԿԷԼ:

ԹԸՌԱՆՉԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՌԱՆՉԻԼ:

ԹԸՌԱՆՉԻԼ/ԹԸՌԱՆՉԷԼ *(գրբ. թառանչեմ)* - *չբ. տե՛ս* Թառանչ քաշիլ:

ԹԸՌԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԹԱՌԱՀԱԺ:

ԹԸՌԸՄԱՌ(Ի) - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թըռըմառ(ի) անել - Արագ սպառել՝ վերջացնել՝ վատնել: *Էնքան ապըրանքը մին օրըմը թըռըմառ ըրավ, տէրտակ նըստից* (Բ):

- Թըռըմառ(ի) ինիլ/տըռնալ - Արագ սպառվել՝ վերջանալ՝ վատնվել: *Ըտի էլ էտ բըդասըլ տըղէն դարդան էտ մարթին փուլէրը թըռըմառ իլավ* (Ձ):

ԹԸՌԸՄԱՍԿ/ԹԸՌՄԱՍԿ - *գ.* Կերվածի կամ խմվածի մնացորդ՝ ավելցուկ: *Ղունաղէն թըռըմասկը տամ ըն էտ ուզօղէն* (Ձ):

- Թըռըմասկ անել - Լրիվությամբ որեւէ բան չուտել՝ չխմել, մնացորդ՝ ավելցուկ թողնել: *Էտ մարթը հինչը օտում ար, թըռըմասկ ար անում* (Ձ):

ԹԸՌԸՄՕՇԿԷԼ/ԹԸՌՄՕՇԿԷԼ *(գրբ. թարշամիմ)* - *չբ.* 1. Թառամել, թոշնել: *...Ծօնը ասըմ ա.- Քըշէրավ շուտ յէր կըկէնաս, թըռմօշկած վարթէրը տէն կաճիս, թանգա վարթէր քաղիս...* (ՀԺՀ, V, 581): 2. *փխբ.* Կնճռոտվել, խորշոմել: *Ջահիլ կընէգ ա, ամմա իրըսը թըռըմօշկալ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Աշխուժությունը կորցնել, եռանդից զրկվել, թուլանալ, խեղճանալ: *Ապան մըհէնգ ա թըռըմօշկալ, առաչ ազրահիլ ա իլալ* (Բ):

ԹԸՌԸՆՉ-ԹԱՌԱՆՉ/ԹԸՌԸՉ-ԹԱՌԱՉ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թըռընչ-թառանչ կալ - Անընդհատ հոգոց հանել՝ հառաչել: *Էտ կընէգը վէր ըտի թըռընչ-թառանչ ա կամ, թաջիրը մին վըսկէ յա տամ* (Ձ):

ԹԸՌԸԾ-ՄԱՌԱԾ - *տե՛ս* ԹԸՌԸՄԱՌ(Ի):

ԹԸՌԸՇՆԷԼ/ԹԸՐԹԸՇՆԻԼ/ԹԸՌԹԸՇՆԻԼ - *չբ.* 1. Բարկությունից՝ հարբելուց՝ անքնությունից եւն դեմքը կարմրատակել: *Պըլին կըզնընվէլան նըհէտ թըռըշնից...* (ՀԺՀ, VI, 181): 2. Խմորը թթվել՝ ուռչել: *Թընխվասկէն խըմորը թըռըշնալ ա* (Բ): 3. *տե՛ս* ԹԸՌԸՄՕՇԿԷԼ(1, 2):

ԹԸՌԸՍԽԷԼ - *չբ.* 1. Հեղուկի մեջ երկար մնալուց կամ շատ խոնավանալուց փափկանալ եւ ուռչել: *Լօբին թըրչօց տիրին, թըռըսխից* (Բ): 2. Խմորը շատ թթվելուց՝ ուռչելուց հետո վար իջնել՝ սմքել: *Էտ խըմորը թըռըսխալ ա, խէ հացը թընխում չը՞ս* (Բ): 3. *փխբ.* Դառնանալ, տխուր լինել: *Էտ ախճիգը թըռըսխում ա, ըտըղ նըստում* (Ձ): 4. *փխբ.* Լաց լինելու տրամադիր լինել: *Էն ա թըռըսխած, լըհա վէր տըզ անիս, լանգ ա ինանգան* (Բ): 5. *փխբ.* Հնանալուց փափկել ու թառամել: *Մին թըռըսխած պէխկ ըն կըտըրում, մին բօթուլ արաղ խըմում* (Ձ):

ԹԸՌԸՍԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹԸՌԸՍԽԷԼԻ:

ԹԸՌԸՍԽՕՏԷԼ - *չբ.* Շատերը կամ շատ բան թռսխել:

ԹԸՌԸ-ՎԸՌԻ/ԹԸՌԻ-ՎԸՌԻ - *ած.* 1. Անընդհատ եւ աննպատակ թռչկոտող: *Թըռը-վըռի հանէրը նի յըն տըռնում բաստանը, բարբաղ անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Թեթեւսոլիկ, ոչ լրջմիտ, թեթեւամիտ: *Թըռը-վըռի հարթնէն վէշ մին ըսկէսուր էլ սիրիլ չի* (Բ):

- Թըռը-վըռի(ն) ըղնել - Աննպատակ շարժվել, ինչ անելը չիմանալ: *Մարթը վէր կամ ար տօն, էտ կընէգը վախան նըհէտ թըռը-վըռի յար ըղնում* (Ձ):

ԹԸՌԸՎՀԱԿ - *տե՛ս* ԹԸՌՎԸՀԱԿ:

ԹԸՌԸՎՀԱԿԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՌՎԸՀԱԿԷԼ:

ԹԸՌԹԸՇՆԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՌԸՇՆԷԼ:

ԹԸՌԹԸՌԱԼ/ԹԸՐԹԸՌԱԼ *(գրբ. թրթռեմ, թռթռեմ)* - *չբ.* 1. Արագ-արագ այս ու այն կողմ շարժվել՝ տատանվել: *Ծառէն տիրըվնէն քամուն անա թըռթը-*

ռամ ըն (Բ): 2. *փխբ.* Բաբախել, տրոփել, դողալ (սիրտը): *Վախան նըհը՝տ սը՝րտը թըրթըռամ ա* (Բ):

ԹԸՌԹԸՌԱԼԻ/ԹԸՐԹԸՌԱԼԻ - *մ.* 1. Արագ-արագ շարժվելով՝ տատանվելով: *Իսկի գ՝ուդում էլ չի, թա հունց ա թըռթըռալի կօրծ անըմ* (ՀԺՀ, V, 226): 2. Բաբախելով, տրոփելով, դողալով: *Սը՝րտը թըռթըռալի թըխում ա* (Ձ):

ԹԸՌԹԸՌԱՆ/ԹԸՐԹԸՌԱՆ - *տե՛ս* ԹԸՌԹԸՌԻԳ՝:

ԹԸՌԹԸՌԻԳ՝/ԹԸՐԹԸՌԻԳ՝ - *ած.* 1. Թրթռացող, թրթռուն: *Թըռթըռիգ՝ սա՛ս օնար Մուխանը* (Ձ): 2. *փխբ.* Ժիր, աշխույժ, կայտառ: *Թըռթըռիգ՝ ախճիգ՝ ա, լօխճին ք՝ը՝փը կ՝ամ ա նը՝ստա* (Բ):

ԹԸՌԹՕՌ - *տե՛ս* ԹԸՐԹՕՐ:

ԹԸՌԻ-ՎԸՌԻ - *տե՛ս* ԹԸՌԸ-ՎԸՌԻ:

ԹԸՌՀԱԹԸՌ/ԹԸՐՀԱԹԸՌ - 1. *տե՛ս* ԹԸՌԹԸՌԱԼԻ: 2. *մ.* Իրար հրմշտելով, իրար ձեռքից խլելով, արագ-արագ: *Էնքան մէսը թըռհաթըռ ինք՝ ըն օնում* (Ձ):

ԹԸՌՄԱՍԿ - *տե՛ս* ԹԸՌԸՄԱՍԿ:

ԹԸՌՄՕՇԿԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՌԸՄՕՇԿԷԼ:

ԹԸՌՉԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՌՉԻԼ[1]:

ԹԸՌՉԸԿԱՆ/ԹԸՌՉԿԱՆ - *ած.* 1. Թռչող, թռչել կարողացող: *Կախարթը ծը՝րքէն փա՛ղա՛վը թըխում ա, էտ թըռչըկան ղուշը էլ կարում չի թըռչի* (Ձ): 2. *փխբ.* Արագավազ: *Էլիա էտ տըղան սիմին ծիք՝ ա տամ, թըռչկան ծին կ՝ամ ա, յէր ա ինա՛ւմ, ք՝ինա՛ւմ...* (ՀԺՀ, V, 482): 3. *փխբ.* Ճարպիկ, արագաշարժ, արագ-արագ աշխատող: *Թըռչըկան մարթ ա, մին օրումը օխտը տըղըմարթու կօրծ ա անում* (Բ):

ԹԸՌՉԸԿՕՏԷԼ/ԹԸՌՉԿՕՏԷԼ - *չբ.* Ոստոստել, ցատկոտել: *Էտ չըխանց էլ հավը կարում չի թըռչի, լ՝ըհա ա՛ւրա՛ն տը՝ղը թըռչըկօտում ա* (Ձ):

ԹԸՌՉ(Ը)ՎԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՐՉ(Ը)ՎԻԼ:

ԹԸՌՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. թռուցանեմ)* - 1. *պբ.* ԹԸՌՉԻԼ[1]-ի: *նբ.* 2. Թեւերի վրա կրելով տանել: *Ջա՛ւմրո՛ւտ ղուշը էտ տըղէն թըռչըցընում ա, հըսցընում լա՛ւս աշխարքը* (Ձ): 3. Արագորեն՝ սրարշավ ընթացքով տանել: *Ծին թաքավէրին տըղէն թըռչըցընում ա, ըտըղատ հըռըցընում* (Ձ): 4. Կտրելով դեն գցել: *Տըղան մէհէտ թօրավը թըխում ա, դէվին իրը՝ք կըլօ՛խը թըռչըցընում* (Ձ): 5. Վերուվեր գցելով՝ խաղացնել: *Ապան թօռնանը թըռչըցընում ա* (Բ):

ԹԸՌՉԻԼ[1]/ԹԸՌՉԷԼ *(գրբ. թռչիմ)* - *չբ.* 1. Օդի միջով սլանալ՝ ընթանալ (թռչունը, ինքնաթիռը եւն): *Ղուշէր ըն տը՝ռնում տահանք, լօխ թըռչում, տ՝ուս տէռնում տաղատ* (ՀԱԲ, 15, 28): 2. *փխբ.* Արագորեն ընթանալ՝ սուրալ՝ վազել՝ սլանալ: *Էտ ծին մին մընուտումը թըռչո՛ւմ ա տըղէն կօշտը* (Ձ): 3. *փխբ.* Արագ եւ աննկատելիորեն անցնել (ժամանակի մասին): *Օրէրը թըռչո՛ւմ ըն, Ջարմէնը մըծանում ա, տը՝ռնում մին դաշանգ՝ տըղա* (Ձ): 4. Ցատկել, ցատկելով մի տեղից մի տեղ տեղափոխվել: *Տըղան պատէն կըլխավը թըռչո՛ւմ ա, ըղնում թաքավէրին բախճան* (Ձ): 5. Մի բանից պոկվելով՝ այս ու այն կողմ նետվել, ցայտել: *Էտ ծիյին նըլէրէն տական կածո՛էր ըն թըռչո՛ւմ* (Ձ):

ԹԸՌՉԻԼ[2] - *տե՛ս* ԹԸՐՉԻԼ:

ԹԸՌՉԿԱՆ - *տե՛ս* ԹԸՌՉԸԿԱՆ:

ԹԸՌՉԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՌՉԸԿՕՏԷԼ:

ԹԸՌՉՕՑ - *տե՛ս* ԹԸՐՉՕՑ:

ԹԸՌՌ - *տե՛ս* ԹԸՌ:

ԹԸՌՌԱԼ - *չբ.* **Թը՛ռռ** ձայն հանելով՝ արագ թռչել-անցնել: *Էտ կըլօխնէրը իրէքան թըռռամ ա* (ՀԱԲ, 15, 3):

ԹԸՌՌԱԼԻ - *մ.* Արագորեն (թռչել, անցնել եւն): *Թըռռալի ք՝ինամ ա հօրը տօնը, տը՝սնում հա՛ւրը մը՝ռած* (Ձ):

ԹԸՌՌԸՀԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թըռռըհէ անել - Երեխայի ձեռքերից բռնելով եւ բարձրացնելով՝ օդում պտտեցնել: *Թըռռըհէ յըն անում, էտ խօխան էլ լաց չի ինա՛ւմ* (Բ):

ԹԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ԹԸՌՌԱԼ-ի: 2. *նբ. տե՛ս* Թըռ տալ:

ԹԸՌՎԸՀԱԿ/ԹԸՌԸՎՀԱԿ - *ած.* Արհամարհված, հեղինակազրկված, անարժեք: *Թըռվըհակ մարթ ա, վէշ մինը մըհալ չի քըցո՛ւմ* (Բ):

ԹԸՌՎԸՀԱԿԷԼ/ԹԸՌԸՎՀԱԿԷԼ - *չբ.* 1. Արհամարհվել, հեղինակազրկվել, արժեզրկվել: *Այան մըհէնգ՝ ա թըռվըհակալ, վէր ջա՛հիլ ա իլա՛լ, հարթնէրը շօխկը պիմբակավ ըն իլա՛լ հըվըքէլիս* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԹԸՌԸՄՕՇԿԷԼ:

ԹԸՌՎԸՌԱԼ/ԹԸՐՎԸՌԱԼ - *չբ.* Ուրախությունից թռչկոտել՝ ցատկոտել: *Ախճիգ՝ը շատ ուրխանում ա, ըսկըսում թըռվըռալը* (ՀԺՀ, VII, 116):

ԹԸՌՎԸՌԱՆ/ԹԸՐՎԸՌԱՆ - *ած.* Թռվռացող, աշխույժ, ժիր: *Թըռվըռան խօխէնք՝ ըն* (Բ):

ԹԸՌՎԸՌՕՆԻ/ԹԸՐՎԸՌՕՆԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թըռվըռօնի տալ - *տե՛ս* ԹԸՌՎԸՌԱԼ:

ԹԸՌՕՍԽ - *գ.* Խիստ խոնավացած՝ խոնավություն ներծծած եւ ուռած հող՝ պատ եւն: *Թօխուրը յօր ա ունէս, էտ թըռօսխը քընդիս, թա՛զգա՛դա՛ն շըրէս* (Ձ):

ԹԸՍ - *գ.* Հետույքից արձակված գարշահոտ՝ թիս: *Թա՛՛ւ, Թա՛մարա, թըսըտ թա՛ւնդ ա* (Ձ):

- Թըս անէլ - Հաշվի չառնել, հեռացնել: *Ախպօրը թըս ա ըրալ, հօրը իլա՛ծ-չիլա՛ծը լօխ ինք՝ը յը՝ր կա՛լա՛լ* (Բ):

- Թըսը խօր թաղէլ - *տե՛ս* Հա՛ք՝ին խօր թաղէլ:

ԹԸՍԱՎԸ՝Տ - *գ.* 1. Թըսի հոտ, հետույքից արձակված գազի հոտ: *Խօխան թըսում ա, այան թըսըվը՝տան քը՝թը ծասկում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Ընդհանրապես տհաճ հոտ, ծանր հոտ: *Ըտըրանց տանան էզգա՛նան թըսավը՝տ ա կ՝ամ* (Ձ):

ԹԸՍԷԼ - *չբ.* Հետույքից գարշահոտ արձակել: *Վէր թըսում ա, փըռնում ըն թակում* (Բ):

ԹԸՍԸԿԱՎԷՌ/ԹԻՍԻԿԱՎԷՌ - *ած.* Գլխին թասակ դրած: *Էտ թըսըկավէր մարթը թըսա՛կին տական մին թօխտ ա տա՛ւս օնում, տամ թա՛ջիրին* (Ձ):

ԹԸՍԸՄՕԼԻ/ԹԻՍԻՄՕԼԻ - *տե՛ս* ԹԸՍԸՎԱՎԱ:

ԹԸՍԸՎԱՎԱ/ԹԻՍԻՎԱՎԱ - *ած.* 1. Վախկոտ, թուլամորթ, ցավի չդիմացող: *Էտքան թըսըվավա մարթ վէշ մին տը՝ղ կա վէչ* (Բ): 2. Լացկան, փոքր առիթից լաց եղող: *Թըսըվավա խօխա յա, մին կուճի թըխում ըս՝ լա՛ց ա ինա՛ւմ* (Բ):

ԹԸՍԸՎԱՐԱՐ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՂԱ:

ԹԸՍ-ԹԸՍ - *տե՛ս* ԹԸՍԹԸՍԱՆ:

ԹԸՍԹԸՍԱԼ - *չբ.* 1. Ցածր ձայնով լացել, թնձկալ, նվնվալ: *Մարթը կըզկընվում ա, կընէգ՝ը տա՛ւս ա կ՝ամ չծ՝ը, թըսթըսամ* (Ձ): 2. Շատ դանդաղ աշխատել: *Ըտի թըսթըսալավ Մարքարը կօրծը մին ամսումըն էլ չի պըրծընական* (Բ): 3. Լավ չվառվել, թսսոցով այրվել: *Կէճ փա՛ղը հինչ բի՞դի էրի, լ՝ըհա թըսթըսամ ա* (Բ): 4. Ցրտից դողդողալ: *Կ՝ամ ա տը՝սնըմ մին ախճիգ՝, ծա՛ւնին տակէն վը՝ննը կացած, թըսթըսամ ա* (Ձ):

ԹԸՍԹԸՍԱՆ - *ած.* Թսթսացող, նվնվացող: *Թըսթըսան մարթին անա զա՛ղիլա՛ս տանում ա* (Բ):

ԹԸՍԹԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹԸՍԹԸՍԱԼ-ի:

ԹԸՍԹԸՍՕՆ - *գ.* Թսթսալու ձայնը, թսթսալը: *Ըտըրա թըսթըսօնը վէշ մինը ըսկանում չի* (Ձ):

ԹԸՍԹԸՍՕՑ - *տե՛ս* ԹԸՍԹԸՍՕՆ:

ԹԸՍԻ[1]/ԹԻՍԻ[1] - *տե՛ս* ԹԸՍԸՎԱՎԱ:

ԹԸՍԻ[2] - *տե՛ս* ԹԻՍԻ[2]:

ԹԸՍԼԱՆ - *ած.* Թսող, թիս արձակող: *Թըսլան խօխա յա* (Բ):

ԹԸՍՍ - *ձ.* Նեղ անցքով օդը ուժեղ հոսանքով դուրս գալու ձայնը: *Մին էլ մին սա՛ս ա ըսկանում՝ թը՛սս* (Ձ):

ԹԸՍՍԱԼ - *չբ.* Որեւէ բանից օդը դուրս գալ: *Թօփը ըղնում ա ցա՛ք՝ին քօլը, ծակվըմ, թըսսամ* (Բ):

ԹԸՍՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹԸՍՍԱԼ-ի:

ԹԸՍՍՕՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹԸՍԹԸՍՕՆ: 2. Որեւէ բանից օդը դուրս գալը եւ դրա ձայնը: *Թըսսօնը շօփէրը վէր ըսկանում ա, կըլօխ ա ըղնում, վէր մըշինին թա՛ք՝անը ծակվալ ա* (Ձ):

ԹԸՍՍՕՑ - *տե՛ս* ԹԸՍՍՕՆ:

ԹԸՎԱԹԱՓ/ԹԻՎԱԹԱՓ - *ած.* 1. Թեւերը թափված, թեւազուրկ, թեւակոտոր: *Վը՛րսկանը յէշում ա էտ թըվաթափ դուշին, մին էլ թըվանգը յը՛տ քաշո՛ւմ* (Ձ): 2. *փխբ.* Հուսաբեկ, վհատված: *Էս կըռվանը յը՛տը թըվաթափ կընէգ՝ շատ կա* (Բ):

- Թըվաթափ անէլ - Հուսալքել, վհատեցնել: *Էտ տըղան ըսպանվից, մօրը թըվաթափ ըրավ* (Բ):

- Թըվաթափ ինիլ/տը՛ռնալ - Հուսալքվել, վհատվել: *Տօնը նի կացավ, Օհան ապէրը թըվաթափ իլա՛վ* (Ձ):

ԹԸՎԱԼ *(գրբ. թուիմ (կարծել)* - *չբ.* Երեւալ, կարծվել, երեւակայությանը պատկերանալ: *Էտ տըղէն թըվամ ա, թա քօլէրը կ՝ո՛ւլէր ըն* (Ձ):

ԹԸՎԱԿԱՆ *(գրբ. թուական)* - 1. *տե՛ս* ԹԻՎ (4): 2. *ած.* Հասակակից, միեւնույն թվականի ծնված: *Ո՛ւրա՛ն թըվական մարթիք՝ը կընօխէ յըն մը՛ռալ* (Ձ):

ԹԸՎԱ՛ՆԳ՝/ԹԻՎԱ՛ՆԳ՝/ԹՈ՛ՒՎԱ՛ՆԳ՝/ԹԸՐՓԱ՛ՆԳ՝/ԹԻՐՓԱ՛ՆԳ՝/ԹՈ՛ՒՐՓԱ՛ՆԳ՝ *(պրս. tofāng, թրք. tufank)* - *գ.* Երկար փողով ձեռքի հրազեն, հրացան: *Ըտահանք յէր ըն ինո՛ւմ ծիյէրը, թըվանգ՝նէն յօր օնում, ք՝ինա՛մ* (ՆԼՂԺԲ, 49):

- Թըվանգ՝ին լո՛ւլա՛ն բիդի տէս տը՛ռնալ - Իրավիճակը բարդանալ, վտանգավոր դառնալ: *Հա՛նը ասմա.- Բա՛լա, թըվանգ՝ին լո՛ւլա՛ն բիդի տէս ա տը՛ռալ, կըռը՛վ ա ինա՛կան, սա՛յաղ կացէք՝* (Ձ):

- Թըվանգ՝ քաշիլ - Հրացանով սպառնալ: *Յա՛ ո՛ւրո՛ւր յըրա թըվանգ՝ ըն քաշո՛ւմ, յա՛ ո՛ւրո՛ւր ռըխա կէնում, հինչ ասիս՝ անում ըն* (ՆԱԲ, III, 174):

ԹԸՎԱ՛ՆԳՉԻ - *տե՛ս* ԹԸՎԸՆԳ՝ԱՎԷՐ:

ԹԸՎԱՎՈՒՐ/ԹԻՎԱՎՈՒՐ *(գրբ. թեւաւոր)* - *ած.* 1. Թեւեր ունեցող: *Վէշ մին թըվավուր ղուշ կարում չար էտ ծիյին հը՛տան հըսնէ* (Ձ): 2. Թեւքեր ունեցող (զգեստի մասին): *Մին թըվավուր ըրբաշկա յա ինք՝ օնում, տամ էտ մարթին* (Ձ): 3. *գ.* Թռչուն: *Էրկու թըվավուր կ՝ամ ըն, էտ ծառէն նըստում* (Ձ):

ԹԸՎԱՏԱԿ/ԹԻՎԱՏԱԿ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԿՈՒՌ(Ն)ԱՏԱԿ: *Թըվըտակէրը քըրթնընքալ ա* (Բ): 2. Հագուստի այն մասը, ուր փակցվում են թեւքերը: *Պինջակէն թըվըտակէրը մաշա՛լ ա* (Բ):

ԹԸՎԸԹԱՓԷԼ/ԹԻՎԸԹԱՓԷԼ *(գրբ. թեւաթափիմ (թեւերը թափվել)* - 1. *նբ. տե՛ս* Թըվաթափ անէլ: 2. *չբ. տե՛ս* Թըվաթափ ինիլ:

ԹԸՎԸՆԳ՝ԱՎԷՐ - *ած.* Հրացան ունեցող, հրացանով զինված: *Օխտը թըվընգ՝ավէր ք՝ինամ ըն, էլիա կարում չըն էտ կ՝ո՛ւլին ըսպանին* (Ձ):

ԹԸՎԹԻԾ - *տե՛ս* ՔԸՆԷՆՔ՝:

ԹԸՎԻԼ-ԹՎԱ՛ՎԻԼ/ԹԻՎԻԼ-ԹՎԱ՛ՎԻԼ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թըվըլ-թվա՛վիլ անէլ/տալ - Շատ թավալվել՝ գլորվել՝ թպրտալ: *Էշը թըվըլ-թվա՛վիլ ա անում* (Բ):

ԹԸՎՔԱՎԷՐ/ԹԻՎՔԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԹԸՎԱՎՈՒՐ(2):

ԹԸՎՔԱՏԱԿ/ԹԻՎԱՏԱԿ - *տե՛ս* ԹԸՎԱՏԱԿ (2):

ԹԸՎՔԸՊԸՏՕԿ/ԹԻՎՔԸՊԸՏՕԿ - *գ.* Հագուստի թեւքի ծայրը: *Թըմամէն շո՛ՐԻՆ թըվքըպըտօկը յը՛ղուտ ա տը՛ռնում, ըսկէսուրը քըթէն տակէն մըրթմըրթամ ա* (Ձ):

ԹԸՐԱ՛Ն - *տե՛ս* ԹԻՐԱ՛Ն:

ԹԸՐԱՎԷՐ - *ած.* Թուր ունեցող, թրով զինված: *Մին թըրավէր մարթ ա նի մընում, թօրավը թըխում, ըտըրա կըլօխը կըտըրում* (Ձ):

ԹԸՐԷՔ՝ *(գրբ. թրիք)* - *գ.* 1. Խոշոր եղջերավոր անասունների եւ սմբակավորների աղբ: *Տինում ա հիյվընն էրէն թըրքէն մաչին...* (ՀԱԲ, 15, 59): 2. *փխբ.* Անպետք՝ կեղտոտ բան: *Կընէգ՝ը ասմա.- Էտ թըրէք՝ը հինչ ա՞, վէր ինք՝ ըս կա՛լալ* (Ձ):

ԹԸՐԸԹԷՐ - *մ.* Մի կերպ, ծայրը ծայրին հասցնելով: *Ըտըրանք շատ ք՝ա՛սիբ ըն ինո՛ւմ, լ՝ըհա թըրըթէր ապրում ըն* (Ձ):

ԹԸՐԸԽԿ - *տե՛ս* ԴԸԽԿ:

ԹԸՐԸԽԿԱԹԸՐԸԽԿ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԱԴԸԽԿ:

ԹԸՐԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԱԼ:

ԹԸՐԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԱԼԻ:

ԹԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԹԸՐԸԽԿԹԸՐԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿԱԼ:

ԹԸՐԸԽԿԹԸՐԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿԱԼԻ:

ԹԸՐԸԽԿԹԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԹԸՐԸԽԿԹԸՐԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿՕՆ:

ԹԸՐԸԽԿԹԸՐԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԴԸԽԿԴԸԽԿՕՑ:

ԹԸՐԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ԴԸԽԿՕՆ:

ԹԸՐԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԴԸԽԿՕՑ:

ԹԸՐԸՄՓ - *տե՛ս* ԴԸՄՓ:

ԹԸՐԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԱԼ:

ԹԸՐԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԱԼԻ:

ԹԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԹԸՐԸՄՓԹԸՐԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓԱԼ:

ԹԸՐԸՄՓԹԸՐԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓԱԼԻ:

ԹԸՐԸՄՓԹԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԹԸՐԸՄՓԹԸՐԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓՕՆ:

ԹԸՐԸՄՓԹԸՐԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՄՓԴԸՄՓՕՑ:

ԹԸՐԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ԴԸՄՓՕՆ:

ԹԸՐԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԴԸՄՓՕՑ:

ԹԸՐԸԸՇՕՂՈՒՄ - *գ.* 1. Թրերով մարտ՝ կռիվ: *Էտ թըրըշօղումէն վախտը, թաքավէրին տըղան ծիյան վէր ա ըղնում* (Ձ): 2. Իրարանցում, տուրուդմփոց: *Ըտըրանք հօ՛ջա՛թ ըն տամ, շէնը թըրըշօղում քըցո՛ւմ* (Ձ):

ԹԸՐԸՔ՝ԱՄԱ - *տե՛ս* ԹԱ՛ՐԱ՛ՔԱ՛ՄԱ:

ԹԸՐԹԱՄՆԷԼ/ԹԸՄԹԱՄՆԷԼ - *չբ.* Շատ հոգնել, շնչասպառ լինել: *Աղվէսը թըրթամնած ք՝ունում ա թաքավէրէն տօնը, թա՛.- Չանչախ թաքավէրը կ՝ալիս թըլանալ ըն...* (ՀԺՀ, V, 627):

ԹԸՐԹԱՓԱՆՔ/ԹԸՐԹԸՓԱՆՔ *(գրբ. թարթափանք (անտեղի անցնելը)* - *տե՛ս* ԿԸՈՏԸՊԸՈՏԱՆՔ:

ԹԸՐԹԷՄՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԹԸՐԹԷՎՈՒՆՔ:

ԹԸՐԹԷՎՈՒՆՔ/ԹԸՐԹԷՄՈՒՆՔ/ԹԸՐԹԷՐՈՒՆՔ/ԹԻԹԷՎՈՒՆՔ *(գրբ. թարթեւանք)* - *գ.* Աչքի թարթիչի մազը՝ արտեւանունք: *Ախճիգ՝ը մին թըրթէվունք ա պուք տամ, տամ էտ տըղէն* (Ձ):

ԹԸՐԹԷՐԻԼ/ԹԻՐԹԷՐԻԼ/ԹԸԹԱՐԷԼ/ԹԸԹԱՐԻԼ *(գրբ. դադարեմ)* - *չբ.* Հանգիստ առնել, հանգստանալ, մի տեղ հանգիստ մնալ: *Տընը՛շինիտ տըղան ըսկի թըրթէրում չի, սաղ օրը էն ա կօրծ ընէլիս* (Բ):

ԹԸՐԹԷՐՈՒԿ/ԹԻՐԹԷՐՈ՛ՒԿ - *գ.* Ալյուրով, ձեթով եւ շաքարավազով թխված խմորեղեն: *Ա՛ղա՛թ ա. վէր ժինգ՝ալավ հաց թըխին, նըհը՛տը թըրթէրուկ էլ կըթըխին* (Բ):

ԹԸՐԹԷՐՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԹԸՐԹԷՎՈՒՆՔ:

ԹԸՐԹԸՆՋՈՒԿ/ԹՈՒՐԹՈՒՆՋՈՒԿ *(գրբ. թրթնջուկ)* - 1. *գ.* Մատիտեղազգիների ընտանիքին պատկանող թթվաշ տերեւներով եւ ցողունով խոտաբույս, թրթնջուկ: *Ղարաբաղ թըրթընջուկը շատ ըն սիրում* (Բ): 2. *ած. փխբ.* Թարմ, չչորացած: *Հաց, հինչ հա՞ց, հանցա թըրթընջուկ* (Բ):

ԹԸՐԹԸՇՆԻԼ - *տեմ* ԹԸՌԸՇՆԷԼ:

ԹԸՐԹԸՌԱԼ - *տեմ* ԹԸՌԹԸՌԱԼ:

ԹԸՐԹԸՌԱԼԻ - *տեմ* ԹԸՌԹԸՌԱԼԻ:

ԹԸՐԹԸՌԱՆ - *տեմ* ԹԸՌԹԸՌԱՆ:

ԹԸՐԹԸՌԻԳ՝ - *տեմ* ԹԸՌԹԸՌԻԳ՝:

ԹԸՐԹԸՓԱՆՔ - *տեմ* ԹԸՐԹԱՓԱՆՔ:

ԹԸՐԹՕՐ/ԹԸՌԹՕՌ *(գրբ. թրթուր)* - *գ.* Միջատների՝ ձվից դուրս եկած որդը մինչեւ առաջին փոխակերպությունը, թրթուր: *Հավէրը, հընդհուշկէք՛ը զիրավ ըն տը՛ռնում, էտ թըրթօրնէն օտում* (Ձ):

ԹԸՐԹՕՐԱԼ - *տեմ* ԹԸՆԹՕՐԱԼ:

ԹԸՐԹՕՐԱՆՔ - *տեմ* ԹԸՆԹՕՐԱՆՔ:

ԹԸՐԹՕՐԷԼ - *տեմ* ԹԸՆԹՕՐԱԼ:

ԹԸՐՀԱԹԸՌ - *տեմ* ԹԸՌՀԱԹԸՌ:

ԹԸՐՈՂԷ - *գ.* Գետ Մարտակերտի շրջանում:

- Թըրոդէ տը՛ռնալ - 1. Շատ վարարել: *Էնքան թօռ ա յը՛կալ, կ՛ը՛տէրը Թըրոդէ յըն տը՛ռալ* (Ձ): 2. Վտանգավոր դառնալ: *Հաշիմը վէր հարփում ա, Թըրոդէ յա տը՛ռնում* (Բ):

ԹԸՐՉԸԽԱԼԻ - *տեմ* ԼԱՋԱԹՏՈՒ:

ԹԸՐՉ(Ը)ՎԻԼ/ԹԸՌՉ(Ը)ՎԻԼ/ԹԻՐՉ(Ը)ՎԻԼ *(գրբ. թրջիմ)* - 1. *կբ. եւ չբ.* ԹԸՐՉԻԼ-ի: 2. *չբ.* Կոնծել, հարբել: *Էտ ղօչչաղը սըրմացուն տամ ա, կ՛ինի ինք՛ օնում, մին լավ թըրչըվում* (ՆԼՂԺԲ, 93):

- Թըրչըված հավ - 1. Ամբողջապես թրջված՝ ջուր դարձած (մարդ, կենդանի, իր): *Ըղնում ըն սէլին տակը, տը՛ռնում թըրչըված հավ* (Բ): 2. Խեղճ, անճարակ (մարդ): *Էտ դաշանգ՛ ըխճըկանը փըսակում ըն էտ թըրչըված հավէն՝ էտ ք՛ասիք կ՛էշ տըղէն նըհը՛տ* (Ձ):

- Թըրչըված շօն կըրակ տալ - Ամեն վատ արարքի ընդունակ լինել: *Իզէն թըրչըված շօն էլ կըրակ կըտա* (Բ):

ԹԸՐՉԻԼ/ԹԸՌՉԻԼ[2]/ԹԻՐՉԻԼ *(գրբ. թրջեմ)* - *նբ.* 1. Թացացնել, հեղուկի մեջ դնելով կամ վրան հեղուկ շաղ տալով՝ թաց դարձնել: *Ընգալ ա գ՛օլը, շօրէրը սաղ թըրչալ* (Բ): 2. *տեմ* Թըրչօց տինիլ(1):

ԹԸՐՉՕՑ/ԹԸՌՉՕՑ/ԹԻՐՉՕՑ - *գ.* 1. Որեւէ հեղուկի՝ ջրի՝ քացախի՝ օղու եւն մեջ դրած լաթ, որ դրվում է մարմնի որեւէ մասում՝ ջերմությունը՝ ուռուցքը եւն իջեցնելու համար: *Թըրչօցնէն ճէլլի-ճէլլի փոխում ըն, ամմա օռուցը քաշում չի* (Ձ): 2. Որեւէ բան հեղուկի մեջ դնելը՝ պահելը՝ թրջվելու՝ կակղելու եւն համար: *Թըրչօցը ա կաշին կըկըղցընում* (Բ):

- Թըրչօց տինիլ - 1. Ընդեղենը՝ կաշին՝ լվանալիք շորերը եւն դնել հեղուկի մեջ, որպեսզի փափկի՝ կակղի: *Սիսը՛ռը ա լօբին թըրչօց ա տինում, վէր ուռթանան կըճէխաշ իփի* (Ձ): 2. Հիվանդ կամ ցավոտ տեղի վրա որեւէ լուծույթով թրջած լաթ դնել: *Շօնը կըծած տը՛ղը ըրաղավ թըմիզցընէս ըն, յըրան թըրչօց տինիս* (Ձ): 3. *տեմ* Աղ տինիլ(2, 3):

ԹԸՐՋԱ - *տեմ* ԹԸՐՋԱ:

ԹԸՐՋԱ/ԹԸՐՋԱ - *գ.* Շիվէրից հյուսած ցանց, որ փռում են հնձանի վրա եւ հետո լցնում խաղողը: *Թըրջան տըկօղնուն անա յըն կ՛օրծում* (Բ):

ԹԸՐՍԸՀԸԼՕՐ/ԹԻՐՍԸՀԻԼՕՐ - *տեմ* ԹԸՐՍԸՊԸԼՕՐ:

ԹԸՐՍԸՊԱՐԱՆ/ԹԻՐՍԸՊԱՐԱՆ - *տեմ* ԹԸՐՍԸՊԸԼՕՐ: *...Մըզանըմ ամէն պէն թըրսըպարան ա տէռալ...* (ՋՏ, Բ, 35):

ԹԸՐՍԸՊԸԼՕՐ/ԹԻՐՍԸՊԻԼՕՐ - 1. *մ.* Թարսուշիտակ, ուղիղ եւ հակառակ (գործելու՝ հյուսելու՝ որեւէ բան անելու մասին): *Էտ մարթը հինչու անում ա, թըրսըպըլօր ա անում* (Ձ): 2. *ած.* Փոփոխամիտ, անսկզբունք: *Թըրսըպըլօր մարթին փըռնած կօրծը էրկան ծիք՛ չի տալ* (Բ):

ԹԸՐՍՕԹՈՒՆ/ԹԻՐՍՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Հակառակություն, կամակորություն, համառություն: *Ըտըրա թըրսօթունէն դանդան վէշ մինը նըհը՛տը հըրակաշ չի տը՛ռնում* (Ձ): 2. Անհաջողություն, ձախորդություն: *Հինչու օգում ա անէ, թըրսօթունու վա ջիհանում* (Բ):

- Թըրսօթուն անէլ - *տեմ* Թըրսօթունը փըռնէլ:

- Թըրսօթունը փըռնէլ - Կամակորությունը սկսվել, համառել: *Հայրօվէն թըրսօթունը վէր փըռնում ար, վէշ մինը կարում չար խօսէ* (Ձ):

ԹԸՐՎԸՌԱԼ - *տեմ* ԹԸՌՎԸՌԱԼ:

ԹԸՐՎԸՌԱՆ - *տեմ* ԹԸՌՎԸՌԱՆ:

ԹԸՐՎԸՌՕՆԻ - *տեմ* ԹԸՌՎԸՌՕՆԻ:

ԹԸՐՈՒՄՓԱՆԷ - 1. *գ.* Հին հրացանի տեսակ: *Վը՛րսկանը թըրումփանէն ծառան կախ ա տամ, ինք՛ը ծառէն տակէն քօն ինում* (Ձ): 2. *ած. փխբ.* Ծանր ու մեծ: *Մին թըրումփանէ փանդ ա յօր ունէս, էտ արչին կըրկաժէն թըխէս* (Ձ):

ԹԸՐՓԱՆԳ՝ - *տեմ* ԹԸՎԱՆԳ՝:

ԹԸՐՔԱԿԱԼ - *գ.* Հատուկ աման, որով վերցնում էին կամին լծված եզների թրիքը: *Էտ խօխան էլ, թըրքակալը ծը՛ըքէն, յըզնէրէն հը՛տան ք՛ունում ար* (Ձ):

ԹԸՐՔԱՇԻ - *գ.* Հատուկ տաշտաձեւ աման, որի մեջ լցնում են թրիքը եւ տեղափոխում աղբանոց: *Թըրէք՛ը ածում ա թըրքաշին* (Բ):

ԹԸՐՔԱՎԸ՛Տ - *գ.* 1. Թրիքի հոտ: *Վէր նի յըս մընում կ՛ումը, թըրքավը՛տը թըխում ա քըթէտ* (Բ): 2. *փխբ.* Տհաճ հոտ, գարշահոտ: *Խըլխէրէն տընէրան մուխը-գ՛ավը՛տ ա կ՛ամ, տահանց տանան էլ՝ թըրքավը՛տ, սաբավ քըղրքը՛ցէ յըն* (Բ):

ԹԸՐՔԱՑԸ՛Խ - *գ.* Թրիքով խառնված ցեխ, որով ծեփում են պատը՝ կողովը եւն: *Թըրքըցը՛խավ սըվաղ ըն անում, վէր կ՛ումը տաք ինի* (Բ):

ԹԸՐՔԷԼ - *չբ.* 1. Արտաթորել, աղբել (խոշոր եղջերավոր եւ սմբակավոր կենդանիների մասին): *Էշը կ՛ամ ա, ըտըրանց մը՛ղակումը թըրքում* (Ձ): 2. *անրգ.* Արտաթորել (մարդկանց մասին): 3. *նբ.* Թրիքով ծածկել՝ պատել՝ ծեփել: *Իրէք կարաս, իրէսը թըրքած, ցօրէն օնիմ* (ՆԱԲ, II, 101):

- Թըրքած ճուվարան - Որկրամոլ: *Էտ թըրքած ճուվարանը ջըլաման չի տամ, թա մինը մին պէն օտէ* (Բ):

ԹԸՐՔԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Թրիքի մեջ թաթախված, թրքոտված: *Թըրքըթաթախ խուրջինը քըցանում ա էշավը, ք՛ինամ* (Ձ):

- Թըրքըթաթախ անէլ - Թրիքի մեջ թաթախել, թրքոտել: *Նի յա մընում կ՛ումը, շօրէրը սաղ թըրքըթաթախ անում* (Բ):

- Թըրքըթաթախ ինիլ/տը՛ռնալ - Թրիքի մեջ թաթախվել, թրքոտվել: *Թազզա հարթնը վէր ա ըղնում, դարյան թըրքըթաթախ ա տը՛ռնում* (Ձ):

ԹԸՐՔԸԿԸԼՕԼԷ - *գ.* Միջատի տեսակ: *Թըրքըկըլօլէն թըրէք՛ան կըլօնդրակնէ յա շինում* (Բ):

ԹԸՐՔԸՃՈՒՎԱՐԱՆ - *գ.* 1. Թրիքը տեղափոխելու կողով: *Յաշան թըրքըճուվարանը յօր ա ունէս, էտ թըրէք՛ը կ՛ուման կըրէս ըխալիարը* (Բ): 2. Դրսի կողմից թրիքով պատած մեծ կողով՝ հացահատիկ պահելու համար: *Թըրքըճուվարան կա՝ քըսան փութ ցօրէն ա տըղվարում* (Բ): 3. *տեմ* Թրքած ճուվարան (ԹԸՐՔԷԼ-ի տակ):

ԹԸՐՔԸԲԸԹՕՑ - *գ.* Թրիքով պատած կողով, որ գործածում են որպես մեղվափեթակ: *Միհէնգ՛ էլ թըրքըքըթօցում ճանջ պահող չի կա* (Բ):

ԹԸՐՔՈՒՏ - *տեմ* ԹԸՐՔՕՏ:

ԹԸՐՔՕՏ/ԹԸՐՔՈՒՏ - *ած.* Վրան թրիք քսված, թրիքով կեղտոտված: *Թըրքուտ շանուրէրավ կ՛ամ ա հըրսանէք՛* (Բ):

- Թըրքօտ անէլ - *տեմ* ԹԸՐՔՕՏԷԼ:

- Թըրքօտ ինիլ/տը՛ռնալ - *տեմ* ԹԸՐՔՕՏՎԷԼ:

ԹԸՐՔՕՏԷԼ - *նբ.* 1. Թրիք քսելով՝ կեղտոտել: *Խօխան կըվէն հանքվան փըռնում ա, ծը՛ըքէրը թըրքօտում* (Բ): 2. Շատ անասուններ եւ շատ տեղերում թրքել: *Կըվէրը հըյաթումը թըրքօտալ ըն* (Բ):

ԹԸՐՔՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԸՐՔՕՏԷԼ-ի:

ԹԸՐՕՄՓ - *տե՛ս* ԴԸՄՓ:

ԹԸՓԱՆՔ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹԷՓ: 2. *փխբ.* Անպետք՝ թափելու բան: *Թըփանքը ա-ծում ըն ըխպըհարը* (Բ):

ԹԸՓԸԹԱԹԱԽ/ԹԻՓԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Թեփի մեջ թաթախված, թեփոտված: *Ճըղացպանը ըլլիրթաթախ, թըփըթաթախ, տ՚ուս ա կ՚ամ* (Ձ):

ԹԸՓԸԽԱՌ(Ն)Ը/ԹԻՓԸԽԱՌ(Ն)Ը - *ած.* Թեփի հետ խառն, հետը թեփ խառնած: *Էտ ալլէրը ըտի թըփըխառնը ծախում ըն էտ ախմաղ մարթին յըրա* (Բ):

ԹԸՓԸԿԼԻԼԻ/ԹԻՓԸԿԼԻԼԻ - *չբ.* 1. Թեփոտ դառնալ, թեփով կեղտոտվել, վրան թեփ քսվել: *Աղվէսը նի յա մընում թէփին մաչը, թըփըկալած տ՚ուս կ՚ամ* (Ձ): 2. Գլխի՝ մաշկի վրա թեփ գոյանալ: *Խը՚ղճէն կըլ՚ըխը թըփըկալալ ա, կարում չի մին ճար անէ, ըզադվէ էտ թէփան* (Բ):

ԹԸՓԸՀԱՆ/ԹԻՓԸՀԱՆ - *ած.* Թեփը հանած, թեփազերծ: *Կուրկուտը թըփըհան ցօրնավ ըն իփ՚ում* (Բ):

- Թըփըհան անէլ - Թեփը հանել, թեփազերծել: *Այան ցօրէնը սանդին մաչին թակում ա, թըփըհան անում* (Ձ):

- Թըփըհան ինիլ/տը՚ռնալ - Թեփը հանվել, թեփազերծվել: *Էնքան թակում ըն, վէր ցօրէնը թըփըհան ա տը՚ռնում* (Բ):

ԹԸՓԸՀԱՐԷԼ - *նբ.* 1. Թափ տալ, ցնցել: *Կօլան թըփըհարից, դ՚ուրդը կինուն նը՚հը՚տ խառնըվից* (Բ): 2. Տարուբերել, շարժել: *Ջանռ բ՚ուլբ՚ուլը թըփըհարից թէվէրը, օրախ-օրախ ըսկըսից յէրք ասիլը* (ՀԺՀ, V, 98): 3. Ցնցումներով վեր ու վար նետել (սայլը, մեքենան եւն): *Ըրբան էնքան թըփըհարից, տահանք լափ տ՚ուզնացէն* (Ձ): 4. *փխբ.* Հանդիմանել, պարսավել, քննադատել: *Ժողովումը բըրիգադիրին մին լ՚ավ թըփըհիրը՚ցէն* (Ձ):

ԹԸՓԸՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԸՓԸՀԱՐԷԼ-ի:

ԹԸՓԸՆԹԸՐԷՔ՚ - *գ.* Փորոտիքն իր պարունակությամբ: *Կ՚ուլը վը՚խճարը օտում ա, թըփընթըրէք՚ը թօղում* (Բ):

- Թըփընթըրէք՚ը վէր ածէլ/ցըրը՚վ տալ - *անրգ.* Փորոտիքը դուրս թափել, սպանել: *Տը՚ղը խէլ՚ունք չի կացավ, թըփընթըրէք՚ը վէր ը՚ծը՚ցէն* (Բ):

ԹԸՓԸՆՓԸՍՕՐ - *տե՛ս* ԹԸՓԸՆԹԸՐԷՔ՚:

ԹԸՓԸՌ-ԹԷՓՈՒՌ/ԹԻՓԸՌ-ԹԷՓՈՒՌ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թըփըռ-թէփուռ անէլ - 1. Թպրտալ՝ ցնցումներ գործել (թռչունը՝ մորթելու ժամանակ): *Վէր մօրթում ըն, հավը թըփըռ-թէփուռ ա անում* (Բ): 2. Անտեղի ճիգ գործադրել, վերջին ուժերը լարել: *Հիշքան թըփըռ-թէփուռ ըրավ, կարից վէչ հըսկըցընէ, վէր էտ կ՚ուղօթունը ինք՚ը չի ըրալ* (Ձ):

ԹԸՓԸՌՀԱՆ/ԹԻՓԸՌՀԱՆ - *ած.* Փետուրները թափած՝ հանած՝ պոկած: *Էտ թըփըռհան հավը հընդ՚ուշկօցը օր-իշը՚ղ չար տամ* (Ձ):

- Թըփըռհան անէլ - *տե՛ս* ԹԷՓԸՌԷԼ:

- Թըփըռհան ինիլ/տը՚ռնալ - *տե՛ս* ԹԷՓԸՌՎԷԼ:

ԹԸՓԸՌՀԱՆԷԼ/ԹԻՓԸՌՀԱՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԷՓԸՌԷԼ:

ԹԸՓԸՌՀԱՆՎԷԼ/ԹԻՓԸՌՀԱՆՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԷՓԸՌՎԷԼ:

ԹԸՓԸՌՊԸՏԷՐԷՆ/ԹԻՓԸՌՊԸՏԷՐԷՆ - *տե՛ս* ԹԸՓԸՌ-ԹԷՓՈՒՌ:

ԹԸՓԹԸՓՕՏԷԼ - *նբ.* Հաճախակի՝ շատ թափթփել, այստեղ-այնտեղ անկարգ կերպով թափթփել: *Ըմընէք՚ը տանը թըփթըփօտում ա, ինք՚ը ք՚ինամ հըրսանէք՚* (Բ):

ԹԸՓՉԸԿԱՎԷՐ/ԹԻՓՉԸԿԱՎԷՐ - Կոթին ամրացրած փայտե ձող՝ թափչակ ունեցող (բահի մասին): Թըփչըկավէր թիյավը պիհավ տալը հիշտ ա (Բ):

ԹԸՓՌԱՎԷՐ/ԹԻՓՌԱՎԷՐ - 1. *ած.* Փետուրներ ունեցող, փետրապատ: *Թըփռավէր հավը մըրսէլ չի* (Բ): 2. *գ.* Թռչուն, հավք: *Էտ ախճիգ՚ը յալը՚խը թափ ա տամ, հիշքան թըփռավէր կա՝ հըվաքվում ըն* (Ձ):

ԹԸՓՌՕՏԷԼ/ԹԻՓՌՕՏԷԼ - *նբ.* Շատերին եւ շատ փետրել, փետրատել: *Հավէրը մըրթօտում ըն, թըփռօտում* (Բ):

ԹԸՓՌՕՏՎԷԼ/ԹԻՓՌՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԸՓՌՕՏԷԼ-ի:

ԹԸՓՕՎԻ/ԹԱՓՕՎԻ - *տե՛ս* ԹԱՓԱԾ (1):

ԹԸՓՕՏ(Վ)ԷԼ/ԹԻՓՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՓԸԿԼԻԼԻ:

ԹԸՓՕՐԱ - *տե՛ս* ՏԵՓՈՒՐ:

ԹԸՔ/ԹԸ՚Ք *(գրբ. թուք)* - *գ.* 1. Բերանի խոռոչում հատուկ գեղձերից արտազատվող հեղուկ նյութ՝ թուք: *Վէր թըքէն նը՚հը՚տ ա՚ռ՚ուն ա կ՚ամ, կըլ՚ըխ ա ըղնում, վէր պէնը պ՚ուրթ ա* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԹԸՔԸԹԸ՚ՇՄԱԹ:

- Թըքը կօլ տալ - 1. Ուտելու մեծ ցանկություն ունենալ: *Աղվէսը հավէն յէշում ա, թըքը կօլ տամ* (Ձ): 2. Անարգանքը՝ անպատվությունը անպատասխան թողնել՝ հանդուրժել: *Էտ մարթը խըղճանում ա, թըքը կօլ տամ, ք՚ինամ* (Ձ): 3. Մեկով կամ մի բանով շատ հիանալ, ունենալու փափագ ունենալ: *Վը՚սկէն վէր տը՚սնում ա, թըքը կօլ ա տամ* (Ձ):

- Թըքը (պիրանումը) չուրանալ/ցըմաքէլ - 1. Սաստիկ ծարավել: *Թըքըս չուրացալ ա, մին կաթ ճ՚ուր չի կա, թա խըմիմ* (Բ): 2. Սաստիկ վախենալ, ահաբեկվել: *Դէվը էտ տըղէն վէր տը՚սնում ա, թըքը չուրանում ա* (Ձ):

ԹԸՔԱԾ - *ձ.* Մի բանից հրաժարվելու արհամարհական արտահայտություն՝ թող կորչի, կորցրո՛ւ: *Թըքա՚ծ, հինչը օգում ա՝ անէ, յը՚ս կօրծ չօնիմ* (Ձ):

ԹԸՔԱՆԱԼ/ՏԸՔԱՆԱԼ *(գրբ. տաքիմ)* - *չբ.* 1. Այլեւս չմրսել, ցրտություն չզգալ: *Էտ օխծը թըքանում ար քարէն ճէխքումը* (ՀԺՀ, V, 223): 2. Ջերմության աստիճանը բարձրանալ, տաք դառնալ: *Ճ՚ուրը թըքանում ա, ա՚զին թուռնէրէն լըղըցընում ա* (Ձ): 3. Ցրտերն անցնել, եղանակը տաք դառնալ: *Օրէրը թըքանում ա, խընջըլօզը տ՚ուս ա կ՚ամ* (Բ): 4. *փխբ.* Գրգռվել, հուզվել, բարկանալ: *Կընգանը ջուղըբնէրան Կարօն էլ իվիլ ա թըքանում* (Բ): 5. *փխբ.* Սաստկանալ, բորբոքվել, թեժանալ: *Ք՚ը՚ղ՚ը՚փը ք՚ինալ՚ավ թըքանում ա* (Բ): 6. *փխբ.* Սիրտը մեկին՝ մի բանի կպչել, ջերմ զգացումներ տածել: *Թաքավէրին ախճիգ՚ը էլ իվիլ ա էտ տըղին յըրան թըքանըմ* (ՀԺՀ, V, 229): 7. *փխբ.* Մարմնի որեւէ մասում տաքություն զգալ (հարվածից, բորբոքումից): *Վէր ախճիգ՚ը սիլլա՚ յա տամ, էտ տըղէն թօշը թըքանում ա* (Ձ): 8. *փխբ.* Ոգեւորվել, բորբոքվել: *Հիշկան թ՚ուրիփ ըն անում, էնքան էտ տըղան թըքանում ա* (Ձ):

ԹԸՔԷԼ *(գրբ. թքեմ)* - *նբ.* 1. Թուքը բերանից դուրս նետել, թքել: *Տափէն թըքում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Բերանում եղած այլ նյութերը դուրս նետել՝ թափել: *Թըքում ա, էտ մածունը վէր ածում* (Բ): 3. *փխբ.* Անարգել, անպատվել, հանդիմանել: *Շինըցէք՚ լօխ թըքում ըն ըտըրան յըրա, վէր կ՚ուղօթուն ա անում* (Ձ): 4. *փխբ.* Անարգանքով մերժել, հրաժարվել, արհամարհել, ձեռք քաշել: *Թըքում ա ամմէն հինչին յըրա, քօչ՚ում* (Բ):

- Թըքածը (յը՚ս) լ՚ուզիլ - Ասածից ետ կանգնել, խոստումը չկատարել, խոսքի տերը չլինել: *Տըղամարթը ն՚ուրանը թըքածը վէր յը՚ս լ՚ուզից, էլ հինչ տըղա՚մարթ, քած ա* (Բ):

- Թըքած ինիլ - Արհամարհանքով մի բանից հրաժարվել, արհամարհել: *Յը՚ս թըքած օնիմ, ըտըրանց ըրած լ՚իվօթունը օգ՚ում չըմ* (Ձ):

- Թըքած, նը՚ստա տըված - Ոչ ամուր, խախուտ: *Թըքած, նը՚ստա տըված մըղակ ար, մին կուճի վէր թըխից, դ՚ա՚ստի պուք յը՚կավ* (Ձ):

- Թըքէլ, նը՚ստա տալ - Ոչ ամուր, անորակ կառուցել՝ կպցնել: *Սաբավ պատ ա տին՚ում, թըքում ա, նը՚ստա տամ* (Բ):

- Թըքիս՝ տափը չի ըղնէլ - 1. Սաստիկ շոգ է: *Հավան էնքան տաք ա, վէր*

թըքիս, տափը չի ըղնէլ (Բ): 2. Սաստիկ ցուրտ է: *Ըստի ծըմը*ᵉ*ռ հա՛լա՛ ի՛լա՛ծ չի. թըքիս, տափը չի ըղնէլ* (Ձ):

ԹԸՔԷՆՔ՝ - *տե՛ս* ԹԸՔ:

ԹԸՔԸԹՕՀՄԱ՛Թ/ԹՈՒՔՈՒԹՕՀՄԱ՛Թ - *գ.* Ամոթանք, նախատինք, անպատվություն: *Էտքան թըքըթօ՛հմա՛թանը յը*ᵉ*տը էլիա կ՚ըղօթուն ա անում* (Ձ):

- Թըքըթօ՛հմա՛թ անէլ - *տե՛ս* Թըքըթօ՛հմա՛թ տալ:

- Թըքըթօ՛հմա՛թ կօլ տալ/յը՛ր օնէլ - *տե՛ս* Թըքըթօ՛հմա՛թ օտէլ:

- Թըքըթօ՛հմա՛թ տալ - Խիստ նախատել, ամոթանք տալ, խայտառակել: *Նօրից ըն հըվաքվում, մին լ՚ավ թըքըթօ՛հմա՛թ տամ* (ԱԱռ, 68):

- Թըքըթօ՛հմա՛թ օտէլ - 1. Անարգվել, նախատվել, խայտառակվել: *Տուլաշ մարթ ա, էտքան թըքըթօ՛հմա՛թ ա օտում, էլիա յը*ᵉ*խնըվում չի* (Բ): 2. Աղաչանք-պաղատանք անել, երեսը սեւացնել: *Շատ թըքըթօ՛հմա՛թ ա օտում, մինչը*ᵉ*վ կարում ա տըղէն հը*ᵉ*տէ կօրծ քըթէնա* (Բ):

ԹԸՔԸՄՕՐ/ԹՈՒՔՈՒՄՕՐ/ԹՕՔ ՈՒ ՄՕՐ - *տե՛ս* ԹԸՔԸԹՕՀՄԱ՛Թ:

ԹԸՔԸՆ-ԹԱՔՈՒՆ/ԹԱՔՈՒՆ-ԹԱՔՈՒՆ - *ած., մ.* Գաղտագողի, ծածուկ, գաղտնաբար: *...Օգո՛ւմ ա թըքըն-թաքուն հէնց ք՚ընա՛, վը*ᵉ*ր օցը տէհնա վուչ* (ԼՂԲՔ, 266):

ԹԸՔ՚Ա - *տե՛ս* ԹԻՔ՚Ա՛:

ԹԸՔ՚Ա՛ - *տե՛ս* ԹԻՔ՚Ա՛:

ԹԸՔ՚Ը՛Ռ(Ն)Է - *տե՛ս* ԹԻՔ՚Ը՛Ռ(Ն)Է:

ԹԸՔՆԱՍ - *ած.* 1. Կատաղած, գազազած: *Մին թըքնաս արչ ա տա՛ւս կ՚ամ, ըտըրան ցըրը*ᵉ*վ տամ* (Ձ): 2. Ամբարտավան, ինքնահավան: *Թըքնաս մարթին անա զա՛հլա՛ս տարած ա* (Բ):

ԹԸՔՈՒՆԱՌ/ԹՈՒՔՈՒՆԱՌ - *ած.* Թաքուն փախցնող՝ գողացող: *Թըքունառ կ՚ա՛ւլին անա վը*ᵉ*խճար չի պըրծընէլ* (Ձ):

ԹԸՔՈՒՉԻ/ԹՈՒՔՈՒՉԻ - *ած.* Ոչ շատ տաք, գոլ: *Թըքուչի ճիրա՛վ ա իրը*ᵉ*սը լը-վանում* (Բ):

ԹԸՔՈՒՏ/ԹՈՒՔՈՒՏ - *ած.* Թուք քսված, թքով կեղտոտված: *Թըքուտ ծիրքէրավ ա հաց օտում* (Բ):

- Թըքուտ անէլ - Թուք քսել, թքով կեղտոտել: *Թըքօտում ա, էտ թօխտը սաղ թըքուտ անում* (Ձ):

- Թըքուտ ինիլ/տը՛ռնալ - Թուք քսվել վրան, թքով կեղտոտվել: *Էտ վէր խօսում ա, ըռըչին տիրա՛ծ ամանը թըքուտ ա տը՛ռնում* (Բ):

ԹԸՔՕՏԷԼ/ԹՈՒՔՕՏԷԼ - *նբ.* Հաճախակի կամ զանազան տեղեր թքել: *Արչը թըքօտում ա, մարթին թօղում, ինք՚ը ք՚ինամ* (Ձ):

ԹԻԳՆԱՊԱՀ *(գրբ. թիկնապահ)* - *գ. տե՛ս* Թէգի՛ունք պահօղ: *...Մէծ ախպէրը ի՛ւրա՛ն թիգ՚նապահէրավը կուճուր ախպօրը տանում ա, թօղնում ի՛ւրա՛նց տանը* (ՀԺՀ, V, 443):

ԹԻԹԱ՛ - 1. *գ.* Մանր փոշի: *Մին հափուռ թիթա՛ յա յօր օնում, յըլլը*ᵉ*խումը պըտատում, տանում* (Ձ): 2. *ած. փխբ.* Թեթեւ եւ չոր: *Թիթա՛ փա՛ռ ա* (Բ):

ԹԻԹԷՎ - *տե՛ս* ԹԻԹԸ՛Վ:

ԹԻԹԷՎՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԹԸՐԹԷՎՈՒՆՔ:

ԹԻԹԸՋԱՆԱԼ/ԹԸԹԸՋԱՆԱԼ - *չբ.* Թեթեւամիտ՝ թեթեւսոլիկ դառնալ: *Առաչ ծանդըր-ծըրդըրմէ կընէգ՚ ա հլա՛լ, միհէնգ՚ ա թիթըզացալ* (Բ):

ԹԻԹԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԸԹԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹԻԹԸՋԱՆԱԼ-ի:

ԹԻԹԸՋՕԹՈՒՆ/ԹԸԹԸՋՕԹՈՒՆ - *գ.* Թեթեւամիտ՝ թեթեւսոլիկ լինելը, թեթեւամտություն, թեթեւսոլիկություն: *Թիթըզօթունը ջա՛հիլ հարթնանը սըզական չի* (Բ):

ԹԻԹԸ՛Ռ *(գրբ. թիթեռն, հ.ե. *pter-)* - *տե՛ս* ԹԸԹԸՐՄԱՂԷ:

- Թիթը՛ռ անէլ - *տե՛ս* ԴԻՆՋԱՆԱԼ (1):

ԹԻԹԸ՛ՌԲՈՒՋԻ - *գ.* Մի տեսակ թռչող միջատ: *Լո՛ւսը նի յըն կըցընում, թիթը՛ռբուջէք՚ը վըհաքվում ըն* (Բ):

ԹԻԹԸ՛ՌՄՈՒԿՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԻԹԸ՛ՌԲՈՒՋԻ:

ԹԻԹԸ՛Վ/ԹԻԹԷՎ *(գրբ. թեթեւ)* - *ած.* 1. Փոքր կշիռ ունեցող, ոչ ծանր: *Մին թիթը՛վ քար ա թօղ անում, էտ դուշը թըռչո՛ւմ ա* (Ձ): 2. Տեսակարար կշռով փոքր: *Պէխէ փա՛ռը կաղնէ փա՛ռա՛ն թիթը՛վ ա* (Բ): 3. Մեղմ՝ թույլ կերպով արտահայտվող: *Մին թիթը՛վ քամէ յա պըցըրանում* (Բ): 4. Հեշտ կատարվող, դյուրին: *Ապան պըռավալ ա, բուստանէն թիթը՛վ կօրծէրըն էլ չի կարում անէ* (Բ): 5. Դյուրամարս, հեշտ մարսվող: *Իփա՛ծ փիփէրտը թիթը՛վ խօրա՛գ՚ ա* (Բ): 6. Քիչ ծախս պահանջող: *Մին թիթը՛վ առուտօր ա անում, ք՚ինամ տօն* (Ձ): 7. Բարակ, ոչ հաստ, ոչ խիտ գործած, ոչ տաք պահող (հագուստ): *Բափկէնը ծըմըռնըվա կէսին մին թիթը՛վ պէնջակ ա քըցո՛ւմ ջընընդղէրէն, տա՛ւս կ՚ամ շինամաչը* (Ձ): 8. Ոչ խիստ, մեղմ: *Մին թիթը՛վ թըքըթօ՛հմա՛թ ըն տամ, պէց թօղում* (Բ): 9. Մակերեսային, հարեւանցի: *Գուգին մին թիթը՛վ յէշում ա, էտ ախճիգ՚ը կ՚իրմիրա՛ւմ ա* (Ձ): 10. *տե՛ս* ԹԻԹԻՋ: 11. Ոչ խոր, մակերեսային, ոչ երկարատեւ: *Մին թիթը՛վ վէր քօն ա հնա՛ւմ, կըլխացավը ընցընում ա* (Բ): 12. Ներելի, հանդուրժելի, ոչ ծանր պատժի ենթակա: *Խօխան թիթը՛վ ալէգ՚ ըրավ, մարը կըզնըվից* (Բ): 13. Ոչ մեծ, ոչ շքեղ (կառույց, տուն): *Խալխէրը պըլըտնէ յըն շինում, պէն չըն ասում, Յէղիշըն էլ մին թիթը՛վ տօն ա շինա՛լ, լօխ ըտըրանա յըն խօսում* (Բ): 14. Ոչ ծանր, ոչ խոր (հիվանդություն, վերք եւն): *Ջավէնին հիվընդօթունը էնքան էլ թիթը՛վ չի, հիշքան ինք՚ըն ա գ՚ի՛ւդի՛ւմ* (Բ):

- Թիթը՛վ աշկավ յէշիլ - Անտարբեր լինել, լուրջ չվերաբերվել: *Էտ կընէգ՚ը ամէն հինչին թիթը՛վ աշկավ ար յէշի՛ւմ* (Ձ):

- Թիթը՛վ պըրծընէլ - Որեւէ բանից՝ դժվարությունից, աղետից, վտանգից, ծախսերից եւն, փոքրիկ տուժով՝ պատժով ազատվել՝ դուրս գալ: *Թէմուրը ճըդպօրան վէր ա ընգալ, ամմա, փարք՚ Ըստուծու, թիթը՛վ ա պըրծալ:*

ԹԻԹԸ-ԹԻԹԻ/ԹԻԹԻ-ԹԻԹԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թիթը-թիթի անէլ/կ՚ա՛լ - *տե՛ս* ՍԸՐԹՍԸՐԹԱԼ:

ԹԻԹԸՌՆԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թիթըռնըհան ինիլ/տը՛ռնալ - Թիթեռը բոժոժից դուրս գալ: *Բըրաման վըխտէն բիջըրը*ᵉ*ցէն վէջ, թիթըռնըհան ի՛լա՛վ* (Ձ):

ԹԻԹԸՎԱՆԱԼ/ԹԸԹԸՎԱՆԱԼ *(գրբ. թեթեւանամ)* - *չբ.* 1. Թեթեւ դառնալ, կշռով պակասել, ավելի քիչ կշռել: *Ճուղուպուրը չուրացավ, թիթըվացավ* (Բ): 2. Բեռը՝ ծանրությունը պակասել: *Տը՛սնում ա, վէր էշը տիժէր ա ք՚ի՛ւնի՛ւմ, մին մէշուկ ցօրէնը յօր ա օնում, թիթըվանում ա ըրբան* (Ձ): 3. Թուլանալ, մեղմանալ: *Ճար ա խըմում, ցավէրը թիթըվանում ա* (Բ): 4. Հեշտանալ, դյուրին դառնալ: *Պատէրը վէր տինի՛ւմ ըն պըրծընում, կօրծը թիթըվանում ա* (Բ): 5. *տե՛ս* ԹԻԹԸՋԱՆԱԼ: 6. Հարգանքը կորցնել, հեղինակազրկվել: *Էտ կ՚ուղութունանը յը՛տը Մարօն շատ թիթըվացավ շէնումը* (Ձ): 7. Հանգստանալ, հոգսերից՝ մտահոգությունից ազատվել, ծանրաբեռնվածությունը պակասել: *Պարթկէրը տըվավ, թըթըվացավ* (Բ): 8. Բարվոքվել, բարելավվել: *Կըռը՛վը պըրծավ, մէր ժըղուվուրթէն ապրուստը թիթըվացավ* (Բ): 9. Բնական կարիքը հոգալ, զուգարան գնալ: *Ք՚ի՛ւնի՛ւմ ա զախօտ, թըթըվանում, կ՚ամ* (Ձ):

ԹԻԹԸՎՍՕԼԻԳ՚/ԹԸԹԸՎՍՕԼԻԳ՚ - *տե՛ս* ԹԻԹԻՋ:

ԹԻԹԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԸԹԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. թեթեւացուցանեմ)* - *նբ.* ԹԻԹԸՎԱՆԱԼ-ի:

ԹԻԹԸՎՕԹՈՒՆ/ԹԸԹԸՎՕԹՈՒՆ *(գրբ. թեթեւութիւն)* - *գ.* 1. Թեթեւ լինելը, տեսակարար կշռով եւ քաշով թեթեւ ա-

ռարկաների հատկանիշը: *Առուտուրականը ճըղպօրէն մէշուկը պիցըրցընում ա, թա.- Թըթըվօթունը շատ ա* (Ձ): 2. Հեշտություն, դյուրինություն: *Էտ կօրծէն թիթըվօթունը Արամայիսին շատ ա ուրխըցընում* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԹԻԹԸՁՕԹՈՒՆ: 4. Որեւէ հոգսից՝ մտատանջությունից զերծ վիճակ: *Էտ թիթըվօթունը էրկան չի ինում, խաբարը կ՚ամ ա, վէր արտէրը նի յա կացալ, էրալ* (Բ):

ԹԻԹԸՐՄԱՂԷ - *տե՛ս* ԹԸԹԸՐՄԱՂԷ:

ԹԻԹԻ - *տե՛ս* ՍԸՐԹՍԸՐԹՕՆ:

ԹԻԹԻ-ԹԻԹԻ - *տե՛ս* ԹԻԹԸ-ԹԻԹԻ:

ԹԻԹԻՁ *(թրք. titiz)* - *ած.* Թեթեւամիտ, թեթեւսոլիկ: *Թիթիզ ախճիգ՚ը թիթիզ կընէգ՚ կըտը՛ռնա* (Ձ):

ԹԻԹՐԻԳ՚ *(թրք. titrik (դողացող)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թիթրիգ՚ը ցըմաքած մընալ - *տե՛ս* Մաթ մընալ: *Մարթը էտ վէր տը՛սնում ա, թիթրիգ՚ը ցըմաքած ա մընում* (Ձ):

ԹԻԺ - *ած.* 1. Բորբ, բարկ (կրակի կամ կրակարանի մասին): *Թուրունը թիժ ար, հացը էրից* (Բ): 2. Կատաղի, բուռն, եռուն: *...Կըռվէն էտ թիժ վախտը հայէրը մին յը՛խցէ յէլ ըն շինիս, անըմըն էլ տինիս Թիժ յը՛խցէ* (ԱԱ, 49): 3. Շատ ուլորած: *Թիլը հիշկան թիժ ինի, էնքան պէնդ կինի* (Բ): 4. *փխբ.* Հուզումնալից, հույզերով բորբոքված: *Մաքաղաթ հա՛սին թիժ սը՛րտ օնէ* (Բ):

- Թիժ կըրակը ճէլլի յա էրո՛ւմ, վէր ընցընում - Ուժեղ կիրքը՝ եռանդը տեւական չի լինում:

ԹԻԺԱԹՕԽ - *ած.* Բորբ՝ թեժ թոնրի մեջ թխված: *Թիժաթօխ լըվաշան քուշտանալ չինիլ* (Բ):

- Թիժաթօխ հաց - 1. Կարմրերես: *Ախճիգ՚, հինչ ա՞խճիգ՚, մին թիժաթօխ հաց:* 2. Սրտացավ՝ հոգեկցող մարդ: *Մարուսա բիբին մըզը՛տէ մին թիժաթօխ հաց ա* (Բ):

ԹԻԺԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Բորբոքվել, արծարծվել (կրակի կամ կրակարանի մասին): *Կըրակը վէր թիժանում ա, ըտըրանք շ՚ուրընէն հանում ըն* (Ձ): 2. Բուռն ու կատաղի դառնալ: *Կըռը՛վը թիժանում ա, էլ կարում չըն արտէրը վարին* (Բ): 3. *փխբ.* Բարկանալ, մոլեգնել: *Ըտը՛ղ թաքավէրին տըղան թիժանում ա, ըտըրանց լօխչին կըտօրում* (Ձ):

ԹԻԺԱՍԸ՛ՐՏ - *ած.* 1. Սրտացավ, հոգեկցող: *Թիժասը՛րտ կընէգ՚ ա Մանիշ աքէրը* (Բ): 2. Դյուրաբորբոք, դյուրագրգիռ: *Միհէնգ՚վա ջիհիլնէն շատ ըն թիժասը՛րտ* (Բ):

ԹԻԺԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹԻԺԱՆԱԼ-ի:

ԹԻԺՕԹՈՒՆ - *գ.* Թեժ լինելը: *Թուրնէն թիժօթունը վէր պըկասում ա, հացը թըխում ըն* (Բ):

ԹԻԼ *(գրբ. թել)* - *գ.* Բրդից՝ բամբակից՝ մագից՝ մետաքսից եւ այլ նյութերից հյուսած դերձան, որ գործածում են կարելու՝ հյուսելու՝ կապելու եւ այլ նպատակներով, թել: *Թիլը ա ասը՛ղը յօր ա ունէս, մարթին շ՚օրէրը կըրկըտէս* (Ձ):

- Թիլա՛ն ծիք՚ տաս՝ հազզար կըրկատան վէր կըղնէ - Ասում են աղքատ՝ հնամաշ շորերով մարդկանց մասին:

- Թիլը կըտըրէլ - Խիստ սոված՝ ուժասպառ լինել՝ թուլանալ՝ հյուծվել: *Էնքան տ՚ուզնը կացալ ա, թիլը կըտըրալ ա* (Բ):

- Թիլը կըտըրցընէլ - Մեկին ուժասպառ անել՝ թուլացնել: *Խանը ըտըրանց էնքան պինըցընում ա, թիլը կըտըրցընում ա* (Ձ):

- Թիլ տը՛ռնալ - Խիստ նիհարել՝ տկարանալ՝ հյուծվել: *Թալանին հիվընդանում ա, մաշվում, թիլ տէռնում...* (ՆԱԲ, 122):

- Թիլ քաշիլ - Շերամի բոժոժը ջրի մեջ գցելով՝ թելի ծայրը գտնել եւ կծկել: *Բըրաման վէր ճ՚ուրը չի ածիս, կարէլ չըս թիլ քաշիս* (Բ):

ԹԻԼԱ՛ԽԱՎ - *գ.* Թելի նուրբ խավ՝ շերտ գործվածքի վրա: *Էտ գ՚ա՛ԝան ըսկի թիլա՛խավ չօնէ* (Բ):

ԹԻԼԱ՛ՇԱՐ - 1. *գ.* Կտավի հենքի թելերի շարքը, հիմնաթելերի շարվածքը: *Փա՛ղանվ թըխում ա, թիլա՛շարը կըտորում, էտ կընգանը թօղում մ՚ա՛թալ* (Ձ): 2. *ած.* Թելի վրա շարված: *Թիլա՛շար չիր ա տ՚ուս օնում, տամ էտ խուխէն* (Ձ):

- Թիլա՛շար անէլ - Թելի վրա շարել: *Շարմաղ բիբին լօբուն տիրըվնէն թիլա՛շար ա անում, չուրըցընում, հանցու ծըմը՛ռնը դօլման փըթաթէ* (Բ):

ԹԻԼԱ՛ՎՈՒՐ - 1. *ած.* Թելեր ունեցող: *Նը՛ըշնածէն մին թիլա՛վուր յալը՛խ ա տամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԾԻԼԱ՛ՎՈՒՐ (1):

ԹԻԼԱ՛ՏՈՒ[1] - *ած.* Թել տվող, այնպիսի, որից թել է ստացվում (բույսերի մասին): *Վիշը թիլա՛տու վա* (Բ):

ԹԻԼԱ՛ՏՈՒ[2] - *տե՛ս* ԿՈՒՓԷՉ:

ԹԻԼԱ՛ՑՈՒ - *ած., գ.* Թել պատրաստելու համար առանձնացված (բուրդ, բամբակ եւն): *Թիլա՛ցու պ՚ուրթը ղըրաղ ա տինում, մընացածը ծախում* (Ձ):

ԹԻԼԸԹԱՓԷԼ - *չբ. տե՛ս* Թիլը կըտըրէլ:

ԹԻԼԸԸԸՇԿՕՌ - *գ.* Թելի հանգույց: *Բախաջին թիլըքը՛ըշկօռը յը՛տ ա անում, թա.- Արխային ք՚ինի՛* (Ձ):

ԹԻԼ-ԹԻԼ - *մ.* 1. Թել առ թել, թել թելի ետեւից: *Ախճիգ՚ը նըստում ա, էտ կարպէտը թիլ-թիլ քանդ՚ում* (Ձ): 2. Մանրամասնորեն, հանգամանորեն: *Ասում ա, ն՚ուրան դ՚ա՛ղդը թիլ-թիլ հըլըվուրէն պատմում...* (ՆԱԲ, 53):

- Թիլ-թիլ անէլ - Թելերի վերածել, ծվեն-ծվեն անել: *Մէսը թիլ-թիլ ա անում, խուխէն ուտըցընում* (Ձ):

ԹԻԼԹԸԼԱ՛Լ - *չբ.* Սիրտը թուլանալ՝ նվաղել: *Թաքավէրը էտ բախճան վէր ը՛ստի չուրացած տը՛սնում ա, թիլթըլա՛մ ա* (Ձ):

ԹԻԼԻԼ - *նբ.* 1. Թելն ասեղի անցքն անցկացնել: *Այան պըռավալ ա, էլ կարում չի ասը՛ղը թիլի* (Բ): 2. *փխբ.* Խաբել, մոլորեցնել: *Առուտուրականը էտ մարթին թիլ՚ում ա, կավը էծու կ՚ինավ ինք՚ օնում* (Ձ):

ԹԻԼԻՍԻՄ - *տե՛ս* ԹԸԼԸՍԻՄ:

ԹԻԼԻՍԻՄԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԼԸՍԻՄԷԼ:

ԹԻԼԻՍԻՄՉԻ - *տե՛ս* ԹԸԼԸՍԻՄՉԻ:

ԹԻԼԻՍ(Մ)ՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԼԸՍ(Մ)ՕՐԷԼ:

ԹԻԼԿԸՏԱԼ - *տե՛ս* ԹԻԼԹԸԼԱ՛Լ:

ԹԻԼՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԻԼԻԼ-ի:

ԹԻՀՐԱՏԷԼ/ԹԻՐՀԱՏԷԼ - 1. *նբ.* Կիսատել, թերատ դարձնել, ամանը մասամբ դատարկել: *Էտ ամանը թիհրատում ըն, կըլլխէն ճ՚ուր ածում: չբ.* 2. Կիսատվել, թերատ դառնալ, ամանը մասամբ դատարկվել: *Ճիրին վէդրան տինում ըն իրը՛վէն տակէն, թիհրատում ա:* 3. *փխբ.* Խելքը պակասել, խելապակաս դառնալ: *Անդօնը ասմա.- Ռո՛ւբէն, հանցա յէ՛ թիհրատալ ըս* (Բ):

ԹԻՀՐԱՏՎԷԼ/ԹԻՐՀԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԻՀՐԱՏԷԼ(1)-ի:

ԹԻՀՐԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹԻՐՀԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԻՀՐԱՏԷԼ(1):

ԹԻՄԱ՛ՇԱ՛ - *տե՛ս* ԹԸՄԱ՛ՇԱ՛:

ԹԻՄԱ՛Ր *(պրս. timā (խնամք, դարման), թրք. timar)* - *գ.* Անասունների, հատկապես՝ ձիու, էշի, ջորու մարմինը ձեռքով՝ քերիչով՝ խոզանակով շփելը՝ մաքրելը: *...Տարէրընն էլ ն՚ուրանց աշկին լ՚ուսին նըման պահըմ ըն, կ՚ա՛ռին, տէրմանը, թիմա՛ռը անպակաս անըմ...* (ՋՏ, Բ, 149):

- Թիմա՛ր անէլ - *տե՛ս* ԹԻՄԱ՛ՌԻԼ:

ԹԻՄԱ՛ՌԷԼ - *տե՛ս* ԹԻՄԱ՛ՌԻԼ:

ԹԻՄԱ՛ՌԻԼ/ԹԻՄԱ՛ՌԷԼ - *նբ.* 1. Ձեռքով՝ քերիչով՝ խոզանակով անասունների մարմինը շփել՝ մաքրել: *Քաչալը պիրում ա էշին փալանը յօր օնում, մաշկը թիմա՛ռ՚ում...* (ՀԱԲ, 15, 96): 2. *փխբ.* Մեկին շոյելով, փաքաքշելով, շողոքորթելով՝ համոզել՝ խաբել: *Կընէգ՚ը մարթին թիմա՛ռ՚ում ա, դարկում ծըմակը, ինքը սիրըկանէն նը՛հը՛ստ ք՚ը՛փ անում* (Ձ):

ԹԻՄԱ՛ՌՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԻՄԱ՛ՌՎԻԼ:

ԹԻՄԱ՛ՌՎԻԼ/ԹԻՄԱ՛ՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹԻՄԱ՛ՌԻԼ-ի:

ԹԻՄԲԻԼԱ՛ՆԱԼ - *տե՛ս* ԹԸՄԲԻԼԱ՛ՆԱԼ:

ԹԻՄԲԻԼԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԹԸՄԲԻԼԽԱՆԱ:

ԹԻՄԲԻԼՑ(Ը)ՆԵԼ - *տե՛ս* ԹԸՄԲԻԼՑ(Ը)ՆԵԼ:

ԹԻՄԲԻԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԸՄԲԻԼՕԹՈՒՆ:

ԹԻՄԻՋԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՄԻՋԻԼ:

ԹԻՄԻՋՄԻՋԻ - *տե՛ս* ԹԸՄԻՋՄԻՋԻ:

ԹԻՄԻՋՎԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՄԻՋՎԻԼ:

ԹԻՄԻՋՑ(Ը)ՆԵԼ - *տե՛ս* ԹԸՄԻՋՑ(Ը)ՆԵԼ:

ԹԻՄԻՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԸՄԻՋՕԹՈՒՆ:

ԹԻՄԻԾԱՎԵՐ - *տե՛ս* ԹԸՄԸԾԱՎԵՐ:

ԹԻՄԻԾԱՏԸՊ - *տե՛ս* ԹԸՄԸԾԱՏԸՊ:

ԹԻՅԱԿՕԹ - *տե՛ս* ԹԸՅԱԿՕԹ:

ԹԻՅԱՊԷՆ - *տե՛ս* ԹԸՅԱՊԷՆ:

ԹԻՅԱՎԵՐ - *տե՛ս* ԹԸՅԱՎԵՐ:

ԹԻՅԱՔԱՄ - *տե՛ս* ԹԸՅԱՔԱՄ:

ԹԻՅԸՌԸԽ - *տե՛ս* ԹԸՅԸՌԸԽ:

ԹԻՆԳԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԹԸՆԳԱԿԱՆ:

ԹԻՆԳԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԹԸՆԳԱՆԱԼ:

ԹԻՆԳԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԹԸՆԳԱՆՈՒՑ:

ԹԻՆԳԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԸՆԳԱՎՈՒՆ:

ԹԻՆԳԸԲԱՋԱՐ - *տե՛ս* ԹԸՆԳԸԲԱՋԱՐ:

ԹԻՆԳԸՄԱԼ(Ա) - *տե՛ս* ԹԸՆԳԸՄԱԼ(Ա):

ԹԻՆԳԸՑ(Ը)ՆԵԼ - *տե՛ս* ԹԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԵԼ:

ԹԻՆԳԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՆԳԻԼ:

ԹԻՆԳՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԸՆԳՕԹՈՒՆ:

ԹԻՆՔԻ/ԹԸՆՔԻԱ - *գ.* 1. Եղեգնից կամ դալար շիվերից հյուսած ուղղանկյունաձեւ ցանց, որի վրա պահում են շերամի որդը կամ օգտագործում են վրան մրգեր, բանջարեղեն եւն փռելու համար: *Վէրթնը թինքի՛ն յըրա յըն պահում* (Բ): 2. Մի բաժին շերամի սերմ կամ որդ, որ պահում են մի սեղանի վրա: *Ղօրուց Թամարան ամմէն տարէ տասը թինքի՛ն վէրթն ա իլալ պըհէս* (Բ):

ԹԻՇԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թիշի վը՛ռցակ - Կնամոլ տղամարդ: *Էտ թիշի վը՛ռցակը շէնըմը կընէգ՝ չի թողից, լօխճին բիյաբուռ ըրավ* (Բ):

ԹԻՇՏԱՎԵՐ - *տե՛ս* ԹԸՇՏԱՎԵՐ:

ԹԻՋԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԸՋԻՐՕԹՈՒՆ:

ԹԻՍԻ[1] - *տե՛ս* ԹԸՍԻ[1]:

ԹԻՍԻ[2]/ԹԸՍԻ[2] - *գ.* 1. Աղանձած սիսեռ, որ նախքան աղանձելը մի քանի ժամ պահում են ջրի մեջ: *Խօխէնքը թիսին շատ ըն սիրում* (Բ): 2. *փխբ.* Կիսատ-պռատ խորոված միս՝ կարտոֆիլ եւն: *Հինչ խըրա՞ված, թիսի յա, լի՞* (Բ):

- Թիսի անէլ - 1. Սիսեռը աղանձել: *Թիսի յա անում, ածում խօնցը ջուբէրը, հըդէ տինում* (Ձ): 2. Կիսատ-պռատ խորովել: *Մէսը քաշում ա շամփուրը, թիսի անում, թըյդը-թայդի օտում, քի՛նամ* (Ձ):

ԹԻՍԻԿԱՎԵՐ - *տե՛ս* ԹԸՍԸԿԱՎԵՐ:

ԹԻՍԻՄՕԼԻ - *տե՛ս* ԹԸՍԸՄՕԼԻ:

ԹԻՍԻՎԱՎԱ - *տե՛ս* ԹԸՍԸՎԱՎԱ:

ԹԻՎ *(գրբ. թիւ)* - *գ.* 1. Քանակը արտահայտելու հասկացություն: *Հէնգ՝ը խէր թիվ ա* (Բ): 2. Գումար, ամբողջ քանակը: *Ըտըրա վըխճըրնէրէն թիվը վէշ մինը գ՝ունդում չի* (Բ): 3. Հաշիվ, համբարք: *Ամմէն դօնում հըմբարում ա, թիվը մընանա քըցում* (Ձ): 4. Տարեթիվ, թվական: *Հազգար ինը հարուր տասնըինը թիվը նուրըկ՝ըդը՛ցուց հը՛տէ գունլում տարէ յա իլալ...* (ԱԱ, 85): 5. Ժամանակաշրջան: *Միհէնգ՝վա թըվումը ապըրէլը հիշտ չի* (Բ):

- Թիվը փոխվել - Ժամանակները՝ պայմանները՝ իրավիճակը փոխվել, այլեւս նախկինի պես չլինել: *Թիվը փոխվալ ա, միհէնգ՝վա հարթնէրը պըտրոնէն, ըսկէսվորը մըհալ չըն քըցում* (Բ):

- Թիվ չինիլ - Անչափ շատ լինել: *Սըմսօնէն կըվէրէն թիվ չի կա* (Բ):

ԹԻՎԱԹԱՓ - *տե՛ս* ԹԸՎԱԹԱՓ:

ԹԻՎԱՆԳ՝ - *տե՛ս* ԹԸՎԱՆԳ՝:

ԹԻՎԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԹԸՎԱՎՈՒՐ:

ԹԻՎԱՏԱԿ - *տե՛ս* ԹԸՎԱՏԱԿ:

ԹԻՎԸԹԱՓԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՎԸԹԱՓԷԼ:

ԹԻՎԻԼ-ԹԱՎԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՎԻԼ-ԹԱՎԻԼ:

ԹԻՎՔԱՎԵՐ - *տե՛ս* ԹԸՎՔԱՎԵՐ:

ԹԻՎՔԱՏԱԿ - *տե՛ս* ԹԸՎՔԱՏԱԿ:

ԹԻՎՔԸՊԸՏՕԿ - *տե՛ս* ԹԸՎՔԸՊԸՏՕԿ:

ԹԻՐԱ/ԹԸՐԱ - *գ.* Որեւէ ցանքսով զբաղեցրած հողակտորի առանձին հատված: *Մին թիրա լօբի յա վարում, էրկու թիրա՝ կարտօշկա* (Ձ):

ԹԻՐԱ-ԹԻՐԱ - *մ.* Մասերի բաժանված, ըստ մասերի, առանձին մասերով (հողակտորի մասին): *Բօստանը թիրա-թիրա ճիրում ա* (Բ):

- Թիրա-թիրա անէլ - Հողակտորը մասերի բաժանել՝ բաժինների վերածել: *Էտ վը՛ղը թիրա-թիրա յըն անում, բիջարում* (Ձ):

ԹԻՐԹԷՐԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՐԹԷՐԻԼ:

ԹԻՐԹԷՐՈՒԿ - *տե՛ս* ԹԸՐԹԷՐՈՒԿ:

ԹԻՐԹԷՓ(ՆԸ)/ԹԱՐԹԱՓ - *գ.* Նոսր տեղացող ու բարակ շերտով նստող ձյուն: *Էս հինչ ծուն ա, թիրթէփ ա* (Բ):

- Թիրթէփ(նը) տինիլ - Նոսր ձյուն տեղալ եւ բարակ շերտով նստել: *Վէր մին թիթը՛էվ թիրթէփ ա տինում, Ջինավուրը էլ տանան տուս չի կ՝ամ* (Բ):

ԹԻՐԻՄ - *գ.* Մի տեսակ բույս, որի տերեւները չորացնելով եւ փոշիացնելով օգտագործում են կաշին դաբաղելու համար: *Թիրիմը չուրըցընում ըն, աղում, կաշին նը՛ստավ դըբաղում* (Ձ):

ԹԻՐՀԱՏԷԼ - *տե՛ս* ԹԻՀՌԱՏԷԼ:

ԹԻՐՀԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԻՀՌԱՏՎԷԼ:

ԹԻՐՀԸՏՑ(Ը)ՆԵԼ - *տե՛ս* ԹԻՀՌԸՏՑ(Ը)ՆԵԼ:

ԹԻՐՄԱ - *ած.* Ասեղնագործ, ասեղով գործված (կտոր, շոր եւն): *Էէս ախճիգ՝ըմ, ալ կօզիմ, մը՛շկիս թիրմա շալ կօզիմ...* (ԼՂԲ, 194):

ԹԻՐՄԱ *(գրբ. թուրմ (թաց), հ.ե. *tū-r-)* - *գ.* Նոր՝ եփը դեռ չավարտված գինի՝ մաճար: *Թիրմանն խըմում ըն, հարփում* (Բ):

ԹԻՐՉ(Ը)ՎԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՐՉ(Ը)ՎԻԼ:

ԹԻՐՉԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՐՉԻԼ:

ԹԻՐՉՕՑ - *տե՛ս* ԹԸՐՉՕՑ:

ԹԻՐՍԸՀԻԼՕՐ - *տե՛ս* ԹԸՐՍԸՀԸԼՕՐ:

ԹԻՐՍԸՊԱՐԱՆ - *տե՛ս* ԹԸՐՍԸՊԱՐԱՆ:

ԹԻՐՍԸՊԻԼՕՐ - *տե՛ս* ԹԸՐՍԸՊԸԼՕՐ:

ԹԻՐՍՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԸՐՍՕԹՈՒՆ:

ԹԻՐՓԱՆԳ՝ - *տե՛ս* ԹԸՎԱՆԳ՝:

ԹԻՓԱՆՔ - *տե՛ս* ԹԸՓԱՆՔ:

ԹԻՓԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ԹԸՓԸԹԱԹԱԽ:

ԹԻՓԸԽԱՌ(Ն)Ը - *տե՛ս* ԹԸՓԸԽԱՌ(Ն)Ը:

ԹԻՓԸԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՓԸԿԱԼԻԼ:

ԹԻՓԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԹԸՓԸՀԱՆ:

ԹԻՓԸՌ-ԹԷՓՈՒՌ - *տե՛ս* ԹԸՓԸՌ-ԹԷՓՈՒՌ:

ԹԻՓԸՌՀԱՆ - *տե՛ս* ԹԸՓԸՌՀԱՆ:

ԹԻՓԸՌՀԱՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՓԸՌՀԱՆԷԼ:

ԹԻՓԸՌՀԱՆՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՓԸՌՀԱՆՎԷԼ:

ԹԻՓԸՌՊԸՏԷՐԷՆ - *տե՛ս* ԹԸՓԸՌՊԸՏԷՐԷՆ:

ԹԻՓԻ *(թրք. tipi)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹԻՐԹԷՓ(ՆԸ): 2. Ձյունախառն մրրիկ: *Մին թիփի յա ըսքըսվում, չօբանը գ՝ունդում չի, թա հինչ անէ* (Ձ): 3. *փխբ.* Սուտ, փչոց: *Ըտըրա ըսըծնէն սաղ թիփի յա* (Բ):

- Թիփի անէլ - 1. Բուք անել: *Թիփի յա անում, ըտըրանք կօրծը թողում ըն կէսատ* (Ձ): 2. Սուտ ասել, փչել: *Ջիհիլնէն հըվաքվում ըն, ըսկըսում թիփի անէլը* (Ձ):

ԹԻՓՉԸԿԱՎԵՐ - *տե՛ս* ԹԸՓՉԸԿԱՎԵՐ:

ԹԻՓՈՒԱՎԵՐ - *տե՛ս* ԹԸՓՈՒԱՎԵՐ:

ԹԻՓՈՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՓՈՕՏԷԼ:

ԹԻՓՈՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՓՈՕՏ(Վ)ԷԼ:

ԹԻՓՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՓՕՏ(Վ)ԷԼ:

ԹԻՔ՝Ա - *տե՛ս* ԹԻՔ՝Ա:

ԹԻՔ՝Ա/ԹԸՔ՝Ա/ԹԻՔ՝Ա/ԹԸՔ՝Ա *(պրս., թրք. tike)* - *գ., ած.* 1. Ուտելու պատառ: *Լըհա վէր լ՚ուսը ծաք՝ում ա, մարը յըրան ա պըրծընում, մին թըք՝ա հաց տընում ծէրքէն, դարկում հանդը* (ՆԱԲ, 50): 2. *փխբ.* Պատառ, կտոր: *Քըրքարուտ տը՚ղ ա, վը՚դու թիք՝ան չի կա* (Զ):

- Թիք՝ան անէլ - Քիչ ուտել, թեթեւակի սնվել: *Նըստում ա, թա թիք՝ան անէ, շօնը հանչում ա* (Զ):

- Թիք՝էք՝ը հըմբարէլ - Մեկին ուտելու ժամանակ ակնդետ նայել, նայելով կաշկանդել: *Էտ պառավը դունաղէն թիք՝է-ք՝ը հըմբարում ա, թօղում չի, թա հաց օտէ* (Զ):

ԹԻՔ՝Ա-ԹԻՔ՝Ա - *մ.* Մաս-մաս, ըստ մասերի: *Էտ ք՝օթանկը թիք՝ա-թիք՝ա ճըրոցտում ա* (Զ):

- Թիք՝ա-թիք՝ա անէլ - 1. Մաս-մաս՝ կտոր-կտոր անել, մասերի բաժանել: *Ասլանը մէսը թիք՝ա-թիք՝ա յա անում, տամ ճուտէրէն* (Զ): 2. Պատառոտել, հոշոտել, բզկտել: *Էս ըխճըկէրքը ասում ըն.- Շուտ ըրա տանս յէք, թա չէ օշափը վէր յէր կացավ, ք՝ը՚զ թիք՝ա-թիք՝ա յա ըննական* (ՀԺՀ, V, 564):

- Թիք՝ա-թիք՝ա ինիլ/տը՚ռնալ - 1. Մասերի՝ կտորների վերածվել: *Տըղան վէր տըրըքցընում ա, էտ հիլին թիք՝ա-թիք՝ա յա ինում, վէր տը՚ռնում* (Զ): 2. Պատառոտվել, հոշոտվել, բզկտվել: *Կ՚ամ ըն տը՚սնում էտ կավը ըտը՚ղ թիք՝ա-թիք՝ա տը՚ռած* (Զ):

ԹԻՔ՝Ը՚Ռ(Ն)Է/ԹԸՔ՝Ը՚Ռ(Ն)Է - *գ.* Ամուր բնափայտով ծառատեսակ: *Մէհէտ կածանկը թըխէս ա, էտ թըք՝ը՚ռնուն ճէղնը վէր քըցիս* (ԱԱ, 49):

ԹԻՒ/ԹԻՒՀ *(հ.ե. *theū-)* - *ձ.* 1. Թքելու գործողության ձայնանմանությունը: 2. Զզվանքի՝ գարշանքի՝ տհաճության բացականչություն: *Թի՛ւ, էս հինչ փիս վը՚տ ա՞ կ՚ամ* (Բ): 3. Ցայրույթի՝ դժգոհության՝ անարգանքի բացականչություն: *Թի՛ւ քու նըմուսէտ, պա կընէգ՚ըն էլ էտքան քաքուտ կինի՛* (Զ): 4. Ափսոսանքի բացականչություն: *Ք՝ասպանը դային ցակատը կուրցընում ա, թա.- Թի՛ւ, պա ըստի պէն կինի՛* (Զ):

- Թիւ անէլ - 1. Թքել: *Թիւ յա անում, հըռանում* (Զ): 2. Զզվանք, արհամարհանք արտահայտել: *Մարթ կա՝ դանխպան կընգանա հանզ ա անում, մարթ էլ կա՝ թիւ յա անում* (Զ):

- Թիւ ծիւծիւկ - Ասվում է սխալվելուց հետո:

- Թիւ քու իրը՚սէտ - Անարգանքի՝ նախատինքի արտահայտություն՝ ուղղված մեկին:

ԹՈՒԲՈՒՆ/ԹՕԲՈՒՆ *(թրք. tabun)* - *գ.* 1. Մարդկանց մեծ խումբ՝ բազմություն: *Նա տը՚սնում ա, վը՚ր մին մը՚ծ, դանշանգ՚ տան առաչի մին թուբուն ջանիլ տըդէրք կաղնած...* (ՀԺՀ, V, 125): 2. Մեղուների՝ թռչունների՝ կենդանիների խումբ: *Տա վը՚ր թօբունը՚ն էրկու ծիյանցը մուտանում ա, տըրանցա էրկու քօռակ ըն ծընվում* (ՀԺՀ, VII, 189):

- Թուբուն կապէլ - Խմբվել, խումբ կազմել: *Թուբուն ըն կապում, ք՝ինամ նախագին կօշտը՝ կ՚էնգ՚ատ* (Զ):

ԹՈՒՋԱՇՕՐ - *գ.* Փոշի մաքրելու շոր, փոշելաթ: *Թուզանշօրը յօր ա օնում, ըշկափը թըմիզցընում* (Բ):

ԹՈՒՋԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Փոշու մեջ թաթախված, փոշեթաթախ: *Թուզըթաթախ շուրէրավ ք՝ինամ ա թաքավէրին պալատը* (Զ):

ԹՈՒՋԸԽԱՌ(Ն)Ը - *ած.* Փոշու հետ խառն, փոշի պարունակող: *Ցօրէնը թուզըխառնը ածում ա չըվըլնէն* (Բ):

ԹՈՒՋԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Փոշով պատվել, վրան փոշի նստել: *Կացէնը էնքան պինըցըրալ չի, թուզըկալալ ա* (Բ):

ԹՈՒՋԸԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ԹՈՒՋԸԹԱԹԱԽ:

ԹՈՒՋԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թուզըհան անէլ - Փոշին մաքրել, փոշուց ազատել: *Էվանը յօր ա ունէս, էտ պըռավէն տօնը թուզըհան ընէս* (Զ):

- Թուզըհան ինիլ/տը՚ռնալ - Փոշին մաքրվել, փոշուց ազատվել: *Նի յա մընում համամը, թուզըհան ինում* (Զ):

ԹՈՒՋԻ - *տե՛ս* ԹՈՒՋԻ:

ԹՈՒՋԻ/ԹՈՒՋԻ/ԹՈՒՋՆԻ *(գրբ. թզենի)* - *գ.* Թթազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ՝ թզենի: *Չայլու թուզի շատ ա իլալ* (Բ):

- Թուզունն լաշը կըկըդից, թուզին պըթկըվից - Ասում են՝ նկատի ունենալով գարնան բացվելը:

ԹՈՒՋՆԻ - *տե՛ս* ԹՈՒՋԻ:

ԹՈՒՋՆՕՏ - *տե՛ս* ԹՈՒՋՕՏ[1]:

ԹՈՒՋՕՏ - *տե՛ս* ԹՈՒՋՕՏ[1]:

ԹՈՒՋՕՏ[1]/ԹՈՒՋՕՏ/ԹՈՒՋՆՕՏ/ԹԸՋՕՏ[1]/ԹԸՋՆՕՏ - *գ.* Շատ թզենիներ աճած տեղ, թզենիների պարտեզ: *Էտ թուզօտումը կընդակ մին թութէ ծառ ա ինում* (Զ):

ԹՈՒՋՕՏ[2]/ԹԸՋՕՏ[2]/ԹՕՋՈՒՏ - *ած.* Վրան փոշի նստած, փոշոտված: *Թուզօտ շալվարը կ՚ը՚նում ա, ք՝ինամ* (Բ):

- Թուզօտ անէլ - *տե՛ս* ԹՈՒՋՕՏԷԼ(1):

- Թուզօտ ինիլ/տը՚ռնալ - *տե՛ս* ԹՈՒՋՕՏԷԼ (2):

ԹՈՒՋՕՏԷԼ/ԹԸՋՕՏԷԼ - 1. *նբ.* Փոշով կեղտոտել, փոշոտ դարձնել: *Վէր ա ըդնում, շօրէրը թուզօտում* (Բ): 2. *չբ.* Փոշով կեղտոտվել, կեղտոտ դառնալ: *Շօրէրըս թուզօտալ ա* (Բ):

ԹՈՒՋՕՏՎԷԼ/ԹԸՋՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹՈՒՋՕՏԷԼ(1)-ի:

ԹՈՒԹԱԲԱՂ - *գ.* Թթենիների ծառաստան՝ այգի: *Ամարասա թութըբաղան պէն չի մընացալ, լօխ կընտօրալ ըն* (Բ):

ԹՈՒԹԱՆԳ/ԴՈՒԴԱԳ/ԴՈՒԴՈՒԳ *(թրք. düdük)* - *գ.* Փոքրիկ սրինգ՝ դուդուկ: *Էտ խօխան շատ ա լանց ինում, ծօվէն ղըրաղան մին դարդու յըն կընտրում, թութանգ շինում* (ՀԺՀ, V, 560):

- Թութանգ՝ին տակէն պար կ՚անալ (մինին) - *Մեկի կամակատարը լինել: Ազօն կընգանը թութանգ՝ին տակէն պար ա կ՚ամ* (Բ):

ԹՈՒԹԱԿ *(գրբ. թութակ, պրս. tōtak, արաբ. tūtaq)* - *գ.* 1. Արեւադարձային անտառային թռչուն՝ թութակ: *Մըդանփունն, վէր Դարաբաղա ծըմըկնէրումը թութակ չի կա* (Բ): 2. *փխբ.* Անիմաստ խոսող՝ ուրիշի ասածը կրկնող անձ: *Թութակ ը՞ս, հու հինչ ասում ա, հը՚տան ասում ըս* (Բ):

ԹՈՒԹԱՀԱՄ - *գ.* Թթի համ: *Էնքան թօռ ա յը՚կալ, թօթը ըսկի թութահամ չօնէ* (Բ):

ԹՈՒԹԱԾԱԽ/ԹՈՒԹԱՁԱԽ *(թրք. tutağac)* - *գ.* Կաթսա բռնելու շոր: *Թութաճախը յօր ա ունէս, կուրկուտէն ղըզդանը քըսկըրէնք՝ան քըշըցընէս* (Զ):

ԹՈՒԹԱՁԱԽ - *տե՛ս* ԹՈՒԹԱԾԱԽ:

ԹՈՒԹԱՎԸ՚Տ - *գ.* Թթի հոտ՝ բույր: *Թօթը հըսնում ա, թութավը՚տը ըդնում ա բաղը* (Բ):

ԹՈՒԹԱՓԱՆԴ - *գ.* Թթենու բնափայտ: *Թութըփանդան պօժկա յըն շինում* (Բ):

ԹՈՒԹԷ/ԹՈՒԹՆԷ *(գրբ. թթենի)* - *գ.* Թթազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ՝ թթենի: *Վէր թութէն ինի վէջ, դարաբաղցէն կարէլ չի յօլլա ք՝ինի* (Զ):

- Թութու դուշ - Փոքրիկ թռչնատեսակ, որ հայտնվում է թութը հասնելու ժամանակ: *Մին թութու դուշ ա կ՚ամ, էտ խօխան ուրխանում ա* (Զ):

ԹՈՒԹԸԹԱՓԷ - *գ.* Թութ թափելու փայտ՝ թակ: *Թափչին թութըթափավը վէր թըխէս ա ճըդնանը, թօթը շըռռաս ա* (Բ):

ԹՈՒԹԽԱԼ *(թրք. tutkal)* - *տե՛ս* ԿԸԼԷՅ:

ԹՈՒԹԽԱԼԻԼ - *նբ. տե՛ս* Կըլէյիտ անէլ:

ԹՈՒԹԽԱԼՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹՈՒԹԽԱԼԻԼ-ի:

ԹՈՒԹՄԻՇ *(թրք. tütmek (ծխալ))* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թութմիշ ինիլ - *տե՛ս* Թուրթունը թութմիշ ինիլ:

ԹՈՒԹՆԷ - *տե՛ս* ԹՈՒԹԷ:

ԹՈՒԹՎԱՀԱՄ - *տե՛ս* ԹԸԹՎԱՀԱՄ:

ԹՈՒԹՎԱԾ - *տե՛ս* ԹԸԹՎԱԾ:

ԹՈՒԹՎԱՎԸՏ - *տե՛ս* ԹԸԹՎԱՎԸՏ:

ԹՈՒԹՎԷԳ - *տե՛ս* ԹԸԹՎԷԳ:

ԹՈՒԹՎԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԹՎԷԼ:

ԹՈՒԹՎԸՂԱՆ - *տե՛ս* ԹԸԹՎԸՂԱՆ:

ԹՈՒԹՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԸԹՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԹՈՒԹՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԸԹՎՕԹՈՒՆ:

ԹՈՒԹՈՒՆ *(թրք. tütün)* - *գ.* 1. Մորմազգիների ընտանիքին պատկանող բույս: *Ղարաբաղ միհէնգ՝ վէշ մինը թուրթունն չի վարում* (Բ): 2. Այդ բույսի չորացրած եւ մանրացրած տերեւները, որ գործածում են ծխելու համար: *Շընքանց միհէնգ՝ էլ թուրթունը հէնա միշտ ծուխ ընէլիս* (ԱԱ, 62):

- Թուրթունը թութմիշ ինիլ - Խիստ ջղայնանալ, կատաղել: *Էտ վէր տըսնաս ա՝ յը՛զնըն ա դընու կ՝ինավ տըվալ, թուրթունը թութմիշ ա ինիս* (ՀԺՀ, V, 258):

- Թուրթուն օնիս՝ պէր կըլօլինք՝ - Ասում են ոչ ըստ էության խոսողին՝ կարեւոր բան ասա՛, լուրջ առաջարկություն արա՛:

ԹՈՒԹՈՒՆՉԻ *(թրք. tütünčü)* - *գ., ած.* Ծխախոտ վաճառող, ծխախոտավաճառ: *Թուրթունչին ըտըրան խանփում ա, նամ թուրթունը ծախում* (Ձ):

ԹՈՒԹՕ - *տե՛ս* ԹԸԹՕ:

ԹՈՒԹՕ-ԿՈՒԾՕ - *տե՛ս* ԹԸԹՕ-ԿԸԾՕ:

ԹՈՒԹՕՏ/ԹԸԹՕՏ[1] - *գ.* Շատ թթենիներ աճած տեղ, թթենիների պարտեզ: *Ք՝ինամ ըն թութոտը, տը՛սնում քամէն թոթը սաղ վէր ըրած* (Ձ):

ԹՈՒԼ *(գրբ. թոյլ)* - *ած.* 1. Ֆիզիկապես նվազ, անհրաժեշտ չափով ուժից զուրկ, թուլակազմ (մարդկանց՝ կենդանիների եւ նրանց մարմնի առանձին անդամների մասին): *Էտ էշը թուլ էշ ա, վէր պատառ շատ ըն պէռնում, վէր ա ըղնում* (Բ): 2. Ոչ բավարար առողջ, հիվանդոտ: *Ըտըրա սը՛ռտը թուլ ա ինում, տըրա հը՛տէ էլ կարում չի ծանդըր կօրծ անէ* (Ձ): 3. Անվճռական, թուլակազմ, մեծ իշխանություն՝ ազդեցություն չունեցող: *Թուլ մարթին կընէգ՝ը ղըխաշթուն էլ կանէ, կ՝ուղութուն էլ* (Ձ): 4. Պաշտպանական եւ հարձակողական մեծ կարողություններ չունեցող, ոչ հզոր: *Վէր մէր բանակը թուլ ինա՛ր, թորքէրը սաղ Ղարաբաղը յոր կունին* (Բ): 5. Ոչ ներգործուն, ուժեղ ազդեցություն չգործող, ոչ բարկ: *Թուլ կինի յա* (Բ): 6. Աղոտ, ոչ պայծառ: *Ծիլկանը էտ թուլ լուսին տակէն ախպորը կ՝իրանցը մին թանիրանվ կարթում ա, հըղէ ինում* (Ձ): 7. Բարձր լարվածություն՝ արագություն՝ հաճախականություն չունեցող: *Մին թուլ քամէ յա պիցըրանում* (Բ): 8. Բարձր ունակություն՝ գիտելիքներ չունեցող, իր մասնագիտությանը լավ չտիրապետող: *Սիմօնյանը թուլ դասատու վա* (Բ): 9. Ոչ պիրկ, չձգված: *Թոխկան թուլ ա կապում, շալվարը վէր ա ըղնում* (Բ): 10. Ոչ պինդ, կակուղ, լույծ: *Ցը՛խը վէր շատ թուլ ինավ, ուստան կարէլ չի պատ տինի* (Բ):

- Թուլ անէլ - 1. Արձակել, բաց թողնել: *Ծիք՝ ա տամ, պուկում, մըհէնգ՝ էլ թուլ անը՛մ, քըցըմ քէրծէն տակը* (ՀԺՀ, V, 309): 2. *տե՛ս* Թուլ տալ: 3. *տե՛ս* ԹԸՍԷԼ:

- Թուլ դամարը փըռնել/քընթէնալ - Մեկի թույլ կողմը՝ թուլությունն իմանալ եւ դրանից օգտվել: *Ըտի չուբանէն կընէգ՝ը մարթին թուլ դամարը փըռնում ա* (Ձ):

- Թուլ պէրան - 1. Շատախոս: *Էտ թուլ պէրանը էնքան խօսից, լօխճին զանիլանն տարավ* (Բ): 2. Անգաղտնապահ: *Ըտըրա կընէգ՝ը էլ թուլ պէրան ա ինում, ք՝ինամ ա էտ լօխ վէզիրին ասում* (Ձ):

- Թուլ տալ *(գրբ. թոյլ տամ)* - Թույլատրել: *Թաքավէրը էտ օրվանից թուլ ա տամ, վէր արաղ քաշին* (Ձ):

- Թուլ տը՛ղ - Մեկի՝ մի բանի խոցելի տեղը՝ թուլությունը՝ թերությունը: *Էտ մարթին թուլ տը՛ղը էն ա ինում, վէր կընգանը շատ ար անգուճ օնում* (Ձ):

ԹՈՒԼԱ *(արաբ., թրք. tula)* - *գ.* 1. Շան՝ առյուծի՝ գայլի եւն ձագ: *Էտ ամառնին հանա թուլա վախտը Իրանին շահը ար բաղարկա տըվալ Մէլիքին* (ՀԺՀ, V, 237): 2. *անգ.* Երեխա, զավակ: *Ըտըրա թուլան էլ ուրանն նըման կ՝ուղութուն ա անում* (Բ):

ԹՈՒԼԱԳ՝ - *տե՛ս* ԸՈԸԽԱՎԷՐ: ...*Հիշտէղ ուրանց թանին թրթաս ասող կա, խըրտըհարըմ ըն, հըռըցընըմ, մէյդանը թողըմ բօշ բօղազնէրին, թուլագ՝նէրին...* (ՁՏ, Բ, 137):

ԹՈՒԼԱԹԱՓ - *ած.* 1. Թուլացած, նվաղած: *Թուլաթափ մարթ ա, հինչ ը՞ս օգում նը՛ստա* (Բ): 2. Հուսալքված, հուսալիք: *Հըրը՛վանը հիշկան փօրցանում ա էտ թուլաթափ կընգանը ումէդ տա, ամալ չի կ՝ամ* (Ձ):

- Թուլաթափ անէլ - Հուսալքել: *Էտ տըղան մօրը լափ թուլաթափ ըրավ* (Ձ):

- Թուլաթափ ինիլ/տը՛ռնալ - Հուսալքվել: *Խը՛ղճէն արտը նի յա կացալ, ինք՝ը էլ լափ թուլաթափ ա իլալ* (Ձ):

ԹՈՒԼԱՆԱԼ/ԹՈՒԼԱՆԱԼ *(գրբ. թուլանամ)* - *չբ.* 1. Ուժը՝ զորությունը պակասել: *Թուլացած, ճինջըպօմբի ընէլավ ք՝ինում ա մին չուբանու ջիհանում՝ վըխճըրնէն պըհէյիս* (ՀԺՀ, V, 348): 2. Ուշագնաց լինել, ուշքը կորցնել: *Էտ վէր ըսկանում ա, թուլանում ա, վէր ըղնում* (Ձ): 3. Անառողջ, հիվանդոտ դառնալ, տկարանալ: *Ապէրը թուլանում ա, էլ կարում չի առաչվա նըման ք՝ը՛փ անէ* (Ձ): 4. Անվճռական՝ թուլակազմ դառնալ, չկարողանալ իշխել՝ ազդել: *Նախագան թուլացալ ա, հու հինչ օգում ա, անում ա* (Ձ): 5. Բարկությունը՝ թնդությունը կորցնել: *Ճուր խըռնը՛գէն, կինին թուլացավ* (Բ): 6. Աղոտանալ, պայծառությունը կորցնել: *Քըշէրը վէր կ՝ամ ա, լուսը թուլանում ա* (Ձ): 7. Լարվածությունը՝ արագությունը, հաճախականությունը իջնել: *Քամէն թուլանում ա, ք՝արվանը էլիա հըղէ յա ըղնում* (Ձ): 8. Բնական շարժունությունը խախտվել: *Էն ըխճըկանը պատկէրը մը՛տըն ա ընգնում, ծը՛ռքէրը թուլանում ա, էլ կարըմ չի, թա վը՛ռս անէ* (ՀԺՀ, V, 152):

ԹՈՒԼԱՓԱՅ(Ի)/ԹՈՒԼԸՓԱՅ(Ի)/ԹՈՒԼՈՒՓԱՅ(Ի) *(թրք. tulapayi)* - *գ.* 1. Թուլայի՝ շան, առյուծի՝ գայլի եւն ձագի բաժին: *Թուլափայը ղըրաղ ա տինում, մընացածը տամ շընէրէն* (Ձ): 2. *անգ.* Չնչին՝ աննշան բաժին: *Մին թուլափայի տամ ըն էտ կընգանը մարթին, մընացածը ուրանք յօր օնում* (Ձ):

ԹՈՒԼԲԱՆԴ - *տե՛ս* ԴՈՒԼԲԱՆԴ:

ԹՈՒԼԸԲՕԾ/ԹՈՒԼՈՒԲՕԾ - *ած.* 1. Թուլակազմ, վատուժ, վտիտ: *Մարթը խը՛ղճ մարթ ա ինըմ, մին թուլըբօշ, մին Ասծու ընէծածը* (ՀԺՀ, V, 521): 2. Ծույլ: *Թուլըբօշ մարթին կընէգ՝ը վէր ռաշիդ չի իլալ, տօնը կըչօքէ* (Ձ):

- Թուլըբօշ անէլ - 1. *տե՛ս* ԹՈՒԼԸԹԱՓԷԼ(1): *Մին թանիրանվ, թուլըբօշ ըրած, վը՛ննէրնէն քաշ տալավ, պըտրիէս ըն մին վըխճարու* (ԼՂԲ, 323): 2. Ծուլություն ցուցաբերել, ծուլանալ: *Հանձ ընէլիս վէր թուլըբօշ ըրէլ, արտըտ կըմընա հինձիլու* (Բ):

ԹՈՒԼԸԹԱՓԷԼ - *չբ.* 1. Թուլանալ, նվաղել: *Էնքան հաց չի կէրալ, լափ թուլըթափալ ա* (Բ): 2. *տե՛ս* Թուլաթափ ինիլ:

ԹՈՒԼԸՍՈՒԼ/ԹՈՒԼՈՒՄՈՒԼ - *տե՛ս* ԹՈՒԼԸԲՕԾ:

ԹՈՒԼԸՊԷՆՋԱՐ/ԹՈՒԼՈՒՊԷՆՋԱՐ - *տե՛ս* ԹՈՒԼԸԲՕԾ:

ԹՈՒԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԹՈՒԼՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. թուլացուցանեմ)* - *նբ.* ԹՈՒԼԱՆԱԼ-ի:

ԹՈՒԼԸՓԱՅ(Ի) - *տե՛ս* ԹՈՒԼԱՓԱՅ(Ի):

ԹՈՒԼ-ԹՈՒԼ - 1. *ած.* Խիստ թույլ: *Թուլ-թուլ ծը՛ռքէրը մը՛կնում ա, կարում չի փըռնէ* (Ձ): 2. *մ.* Թույլ կերպով: *Թուլ-*

թիւլ փըռնում ա, կարում չի պահէ, ծը՛ր-քան վէր ա ըղնում, կօտըրում (Զ):

ԹՈՒԼՈՒ - *տե՛ս* ԹՈՒԼՈՒԼ:

ԹՈՒԼՈՒԲԱՆԴԻ - *տե՛ս* ԹՈՒԼՈՒԼԲԱՆԴԻ:

ԹՈՒԼՈՒԲԱՋԻ - *գ.* Մանկական խաղատեսակ, երբ նստելով իրար դիմաց՝ որոշակի հեռավորության վրա գլորում են գնդակը կամ կլոր այլ բան: *Թուլուբաջին կուճուր խօխէնք՝ը շատ ըն սիրում* (Բ):

- Թուլուբաջի անէլ/տալ - 1. Այդ խաղը խաղալ: *Էտ էրկու խօխան նըստում ըն այուն քըշտէն, թուլուբաջի անում* (Զ): 2. Գլորվել: *Քարը թուլուբաջի յա անում, ըղնում ա ծՕրը* (Բ):

ԹԻՒԼԻՒԲՕԾ - *տե՛ս* ԹԻՒԼԸԲՕԾ:

ԹԻՒԼԻՒԹԱՓԷԼ - *տե՛ս* ԹԻՒԼԸԹԱՓԷԼ:

ԹՈՒԼՈՒԼ/ԹՈՒԼՈՒ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թուլուլ անէլ - *տե՛ս* Թուլուլ տալ:

- Թուլուլ ըղնէլ/ինիլ/կա՛նալ - 1. Գլորվել: *Ծառը պուք ա կ՛ամ, ուրանք էլ նըհէտը թուլուլ ըն ինգ՛ում* (ՆԼՂԺԲ, 117): 2. *անրգ.* Մեռնել: *Հիբ կի՞նի էտ օղռաշը թուլուլ ըղնէ, շէնը հըլալվէ* (Բ):

- Թուլուլ ըղնօղ քարը մամուռ օնէլ չի - Գործածվող իրը՝ գործիքը չի փչանա:

- Թուլուլ տալ - 1. Գլորել: *Դէ խօխէնք՝ըն էլ շատ սօված ըն ինում, ք՛ինամ ըն թուլուլ տըված հացէն հէտան* (ՀԺՀ, V, 488): 2. *անրգ.* Սպանել, մեռցնել: *Չանբին յըրա յա անում, ըտըրանց ճուխտը-քանուց թուլուլ տամ* (Զ):

ԹՈՒԼՈՒԼԲԱՆԴԻ/ԹՈՒԼՈՒԲԱՆԴԻ/ԹԸԼՈՒԼԲԱՆԴԻ/ԹԸԼՈՒԲԱՆԴԻ - *գ.* Խաղատեսակ, որի ժամանակ ընկույզները շարում են գետնին եւ որոշ հեռավորությունից գլորում ձեռքում պահած ընկույզը. եթե այն կպչում է շարված ընկույզներից մեկին, խփողը վերցնում է այդ ընկույզը: *Թուլուլբանդի յըն խաղ անում, Զավէնը տահանց ճուղուպուրնէն սաղ տանում ա* (Զ):

ԹՈՒԼՈՒԼԿԱՆԷ/ԹՈՒԼՈՒԿԱՆԷ/ԹԸԼՈՒԼԿԱՆԷ/ԹԸԼՈՒԿԱՆԷ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹՈՒԼՈՒԼԲԱՆԴԻ: 2. Ինքն իրեն գլորվող խաղալիք: *Մին թուլուլկանէ յա ինք՛ օնում, տամ էտ խուխէն* (Բ):

ԹՈՒԼՈՒԽ *(թրք. tulum)* - *գ.* Կաշվե ջրաման՝ տիկ: *Թուլուխէն ճուրը պըրծընում ա, չօբանը մընամ ա ծարավ* (Բ):

ԹՈՒԼՈՒԿԱՆԷ - *տե՛ս* ԹՈՒԼՈՒԼԿԱՆԷ:

ԹՈՒԼՈՒԿ-ԹԸԼԱՆԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թուլուկ-թՕլանկ քըցիլ - Ձեռքից ձեռք գցել: *Թուլուկ-թՕլանկ ըն քըցում, էտ թէշտը բարբաղ անում* (Բ):

ԹԻՒԼԻՒՄԻՒԼ - *տե՛ս* ԹԻՒԼԸՄԻՒԼ:

ԹԻՒԼԻՒՊԷՆՋԱՌ - *տե՛ս* ԹԻՒԼԸՊԷՆՋԱՌ:

ԹԻՒԼԻՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԻՒԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԹՈՒԼՈՒՓԱՅԻ - *տե՛ս* ԹՈՒԼԱՓԱՅ(Ի):

ԹԻՒԼՕԹՈՒՆ *(գրբ. թուլութիւն)* - *գ.* Թույլ լինելը, թույլի վիճակը: *Թուլութունէն մըհար վէշ մինը ըտըրան կօրծի չի յը՛ր օնում* (Բ):

ԹՈՒԽԱՄԱՋ՛ - *ած.* Թուխ մազեր ունեցող՝ թխահեր: *Թուխամագ՛ ախճիգ՛ ա* (Բ):

ԹՈՒԽԱՆԱԼ *(գրբ. թխանամ)* - *չբ.* Թուխ դառնալ, թուխ գույն ստանալ: *Ի-ր՝ը՛վրէն տակէն էնքան կացալ ա, թուխացալ ա* (Բ):

ԹՈՒԽԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ԹՈՒԽԹՈՒԽԸ՛ՆԷ:

ԹՈՒԽԸՌԱՆԳ՛ - *ած.* Թուխ գույն ունեցող, թխագույն: *Թուխըռանգ՛ շՕր ա կ՛ը՛ցալ* (Բ):

ԹՈՒԽԸՌԱԾ - *տե՛ս* ԹՈՒԽԹՈՒԽԸ՛ՆԷ:

ԹՈՒԽԸՍԷՐՈՒՆ - *ած.* Թխագույն եւ գեղեցիկ: *Թուխըսէրուն ախճիգ՛ ա* (Բ):

ԹՈՒԽԸՎԷԼ/ԹՈՒԽՈՒՎԷԼ/ԹՈՒԽՎԷԼ - 1. *տե՛ս* ԹՈՒԽԱՆԱԼ: 2. *չբ.* Հասունանալ (մրգերի մասին): *Խաղուն թուխըվալ ա* (Բ):

ԹՈՒԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. թխացուցանեմ)* - *նբ.* ԹՈՒԽԱՆԱԼ-ի:

ԹՈՒԽԹՈՒԽԸ՛ՆԷ - *ած.* Թեթեւակի թխություն՝ թուխ գույն ունեցող: *Տա վը՛ր կ՛ամ ա Շուշի, փըսակվըմ ա մին թուխթուխը՛նէ, ամմա շատ ասթըխավ ըխճըկա նըհէտ* (ԼՂԲ, 336):

ԹՈՒԽԿԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թուխկաթակ անէլ/տալ - Գոտիով ծեծել: *Ծիլկան, տու Ծիլկան, էտ էրկու դէվին կըպօտում ա, թուխկաթակ անում, վը՛սկէ ջամը յօր օնում, ք՛ինամ* (Զ):

ԹՈՒԽԿԱԿՕԽ - *տե՛ս* ԹՈՒԽԿԸԿՕԸՎ:

ԹՈՒԽԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* Կ՛ՈՒՏԿԱՎԷՐ:

ԹՈՒԽԿԱՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* Կ՛ՈՒՏԿԱՏԸ՛Ղ:

ԹՈՒԽԿԷ - *տե՛ս* ԼԱԽՏԷ:

ԹՈՒԽԿԷ-ԹՈՒԽԿԷ - *տե՛ս* ԼԱԽՏԷ:

ԹՈՒԽԿԸԼԱՇԻ - *տե՛ս* ԼԱԽՏԷ:

ԹՈՒԽԿԸԿՕԸՎ - *գ.* Գոտեմարտի՝ կոխի ձեւ, երբ հակառակորդները բռնում են իրար գոտուց՝ ջանալով գետնին գլորել: Գոտին կտրվելու կամ պոկվելու դեպքում խաղը դադարեցվում է, եւ գոտին փոխարինվում նորով: *Թուխկըկըռը՛վը առաչ անթ ա իլալ* (Բ):

ԹՈՒԽԿԸՔԱՇԻ - *տե՛ս* ԼԱԽՏԷ:

ԹՈՒԽՊԷԼ/ԹԸԽՊԷԼ - *նբ.* 1. Երկնքում ամպեր գոյանալ, երկինքը ամպերով ծածկվել, ամպել, մառախլապատվել: *Վէր թուխպում ա, չօբանը վըխճարէն սուրուն սարան քըշըցնում ա* (Զ): 2. *փխբ.* Մռայլվել, խոժոռվել: *Բարսէղ դայիկ էտ վէր ըսկանում ա, թուխպում ա* (Բ): 3. *փխբ.* Մթին դառնալ: *Նի յըն մընում մին թուխպած ծըմակ* (Զ):

ԹՈՒԽՊԸԿԱԼԻԼ/ԹԸԽՊԸԿԱԼԻԼ- *տե՛ս* ԹՈՒԽՊԷԼ(1): *Սարը թըխպըկալալ ա, Նալբանդը ալ ծին նալալ ա...* (ԼՂԲ, 18):

ԹՈՒԽՊՕՏ/ԹԸԽՊՕՏ - *ած.* Ամպոտ, ամպամած, մառախլապատ: *Մին թուխպօտ օր Օհանը ք՛ինամ ա ծըմակը* (Զ):

ԹՈՒԽՊՕՏԷԼ/ԹԸԽՊՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԹՈՒԽՊԷԼ(1):

ԹՈՒԽՍԱԹԱՓ - *ած.* 1. Թուխս նստելու ցանկությունը վերացած, թխսաթափված (թռչունների մասին): *Մարօն մին թուխսաթափ հավ ա մորթում, խընըմլարէն ղօնաղ անում* (Բ): 2. *փխբ.* Սիրելու ընդունակությունը՝ ցանկությունը կորցրած (մարդկանց մասին): *Թուխսաթափ կընէգ՛ ա* (Բ):

- Թուխսաթափ անէլ - *տե՛ս* ԹՈՒԽՍԸԹԱՓԷԼ (1, 2):

- Թուխսաթափ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ԹՈՒԽՍԸԹԱՓԷԼ (3, 4):

ԹՈՒԽՍԸԹԱՓԷԼ/ԹՈՒԽՍՈՒԹԱՓԷԼ - *նբ.* 1. Թուխս եկած թռչունին սառեցնել, թուխս նստելու ներքին մղումը վերացնել: *Ցօրտ-ցօրտ ճուր ըն ածում թուխսուկանէն կըլիխէն, թուխսըթափում* (Բ): 2. *փխբ.* Սիրելու ընդունակությունը՝ ցանկությունը սառեցնել, մարել տալ: *Բախաջին կ՛իր ա անում, էտ ըխճըկանը թուխսըթափում* (Զ): *չբ.* 3. Թուխս նստելու ներքին մղումը վերանալ: *Էտ հավը ամմէն տարէ թօխս ար նըստում, մին էլ թուխսըթափում* (Զ): 4. *փխբ.* Սիրելու ընդունակությունը՝ ցանկությունը մարել: *Բարիշկա աքէրը թուխսըթափալ ա, հըրթնէրէն էլ սիրում չի* (Բ):

ԹՈՒԽՍԸԹԱՓՎԷԼ/ԹՈՒԽՍՈՒԹԱՓՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԹՈՒԽՍԸԹԱՓԷԼ (1, 2)-ի:

ԹՈՒԽՍԸԿԱՆ/ԹՈՒԽՍՈՒԿԱՆ - *գ.* Թխսի նստած եւ ճտեր հանած թռչուն, թխսամայր: *Մին օր էլ քաչալ ճօտը կըտկօտըմ ա ուրան մար թուխսըկանին, ըսպանըմ* (ՀԺՀ, V, 458):

ԹՈՒԽՍՈՒԹԱՓԷԼ - *տե՛ս* ԹՈՒԽՍԸԹԱՓԷԼ:

ԹՈՒԽՍՈՒԹԱՓՎԷԼ - *տե՛ս* ԹՈՒԽՍԸԹԱՓՎԷԼ:

ԹՈՒԽՍՈՒԿԱՆ - *տե՛ս* ԹՈՒԽՍԸԿԱՆ:

ԹՈՒԽՎԷԼ - *տե՛ս* ԹՈՒԽԸՎԷԼ:

ԹՈՒԽՏԷ - *ած.* 1. Թղթից սարքած, թղթե: *Չամէնչը ածում ա մին թուխտէ տօպրակ, տամ էտ տըղէն* (Զ): 2. *փխբ.* Խախուտ, հեշտությամբ քանդվող: *Վաղարշակէն տօնը թուխտէ տօն ար, ծունը վէր յը՛կավ, պարան յը՛կավ* (Բ):

ԹՈՒԽՏՈՒՄՈՒՐԱՄԱՆ - *տե՛ս* ԹԸԽՏԸՄՈՒՐԱՄԱՆ:

ԹՈՒԽՏՈՒՄՕՐ - *տե՛ս* ԹԸԽՏԸՄՕՐ:

ԹՈՒԽՈՒՎԷԼ - *տե՛ս* ԹՈՒԽԸՎԷԼ:

ԹՈՒԽՕԹՈՒՆ *(գրբ. թխութիւն)* - *գ.* Թուխ՝ թխագույն լինելը: *Թուխօթունը ը-տըրան շատ ա սա՛զում* (Բ):

ԹՈՒԽՕՑ - *տե՛ս* ԹԸԽՕՑ:

ԹՈ՛ՒՀ - *տե՛ս* ԹՈ՛Ի:

ԹՈ՛ՒՀԱՉԱ - *տե՛ս* ԹԸՔԸԹՕՀՄԱ՛Թ:

ԹՈՒՄԱՆ *(պրս. tūmān, թրք. tuman)* - *գ.* 1. Պարսկական ոսկեդրամ: *Շահը տո՛ւս ա օնում, ըտըրան մին թուման տամ* (Ձ): 2. Տասը ռուբլու գումար: *Հըրաչիկը էծը էրկու թումանավ ծախում ա* (Ձ):

ԹՈՒՄԱՋ - *տե՛ս* ՏՈՒԼԱԾ:

ԹՈՒՄԲ *(գրբ. թումբ)* - *գ.* 1. Բնական կամ արհեստական բլուր, հողաբլուր: *Ք՛ընըմ ըն, ք՛ընըմ, վէրչը հըսնըմ ըն Շուշի-Ղալին քըմակի ղոլին մին պէցուր թումբի* (ՀԺՀ, V, 124): 2. *փխբ.* Հողի՝ քարի եւն մեծ կույտ: *Էտ քարէ թումբը ցը-ը՛ղ ըն տամ, տական մէյդը տո՛ւս օնում* (Ձ): 3. Հողապատնեշ, ջրապատնեշ, որ սարքում են ջրի դեմ: *Արխը վըրարից, թումբէրը քըշից* (Բ):

ԹՈՒՄԲԸԼԱԿ - 1. *գ.* Փոքր թումբ, բլրակ: *Անց ըն կէնում թումբըլակէն քամակը, կ՛օղուլ կէնում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԹՈՒՄԲՈՒՋ:

ԹՈՒՄԲՈՒՋ - 1. *ած.* Թմբի ձեւ ունեցող, ուռուցիկ: *Կամ ըն, էտ թումբուզ տը՛ղը նըստտում* (Ձ): *գ.* 2. Ուռուցք: *Կըլխէն մին թումբուզ ա տո՛ւս յը՛կալ* (Բ): 3. Գագաթ, կատար: *Քիրսա սարէն թումբուզան սաղ Ղարաբաղը ըրվամ ա* (Բ):

ԹՈՒՆԲԱԹՈՒՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թունբաթուն անէլ - Կորցնել, անեացնել: *Մին շէփտումը էտ վըխճարէն սո՛ւրո՛ւն թունբաթուն ըն անում, վէշ մինը գ՛ո՛ւդո՛ւմ չի* (Ձ):

- Թունբաթուն ինիլ/տը՛ռնալ - Կորչել, անէանալ, չքվել: *Դէրվիշը խընձո՛ը տամ ա թաքուհուն, ինք՛ը թունբաթուն ինո՛ւմ* (Ձ):

ԹՈ՛ՒՆԳԻ *(պրս. tunk (կարճ պարանոցով եւ նեղ բերանով կուժ), վրաց. tunki (գինու չափ)* - *գ.* 1. Չորս լիտր տարողությամբ՝ երկար վզով եւ նեղ բերանով կավե աման: *Մին թո՛ւնգի կինի յա տամ, էտ ցակատը յը՛ր օնում* (Ձ): 2. Կավե կարճ փողրակ, որ մեկը մյուսին կցելով՝ օգտագործում են ջուր անցկացնելու համար: *...էտ ճո՛ւրը վը՛ղէ թո՛ւնգէրավ ք՛իս ա լա՛ալ, հըսնէս Ղըլէն քարէն պէրթը* (ԱԱ, 57):

ԹՈ՛ՒՆՈ *(գրբ. թունդ, հ.ե. *tu-n-d-)* - *ած.* 1. Բարկ, խիստ ազդու: *Թոթէն արաղը թո՛ւնդ արաղ ա* (Բ): 2. Մուգ (թեյի մասին): *Թո՛ւնդ չայ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Խիստ բարկացկոտ, չզիջող: *Բարխուդարը թո՛ւնդ տը՛ղամարթ ա* (Բ): 4. *փխբ.* Ուժգին, սաստիկ: *Մին օր էլ ըտըրա փօրը թո՛ւնդ ցըվէյիս ա ինո՛ւմ, տանըն էլ ջուվար չի ինո՛ւմ...* (ՆԼՂԺԲ, 40): 5. *փխբ.* Բուռն, թեժ: *Թո՛ւնդ կըռը՛վ ա ըսքըսում* (Ձ): 6. *փխբ.* Շատ կոպիտ, գռեհիկ, վիրավորական: *Մօրը թո՛ւնդ ուշունցնէ յա տամ* (Բ): 7. *փխբ.* Երբ կամ որտեղ որեւէ բան բուռն կերպով տեղի է ունենում, եռուն: *Հըրսընքէն թո՛ւնդ վախտը Պըլը-պուղին, էրկու շան թուլա յէր կալա՛ծ, նի յա մընում* (Ձ):

- Թո՛ւնդ քացախը ո՛ւրա՛ն ամանը կը-ճըքըցընէ - Շատ զայրացկոտ մարդն ինքն իրեն կվնասի:

ԹՈ՛ՒՆԴԷԼ - *տե՛ս* ԹՈ՛ՒՆԴԻԼ:

ԹՈ՛ՒՆԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. թնդեցուցանեմ)* - *նբ.* ԹՈ՛ՒՆԴԻԼ-ի:

ԹՈ՛ՒՆԴԻԼ/ԹՈ՛ՒՆԴԷԼ *(գրբ. թնդեմ, թնդիմ)* - *չբ.* 1. Թունդ՝ բարկ՝ խիստ ազդու դառնալ: *Թոթէն արաղը հիշքան պահիս, էնքան կը՛թունդի* (Բ): 2. Մուգ դառնալ (թեյի մասին): *Չանիգ՛ը մահարմըմը փը՛թաթըմ ըն, պահըմ, չայը թո՛ւնդըմ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Բարկանալ, գրգռվել: *Կընէգ՛ը վէր ջօղաբը տամ ա, մարթը էլ իվիլ ա թո՛ւնդո՛ւմ* (Ձ): 4. *փխբ.* Ուժեղանալ, սաստկանալ: *Թաքավը՛ռէն ցավընա ավիլի յա թո՛ւնդըմ* (ՀԺՀ, VI, 101): 5. *փխբ.* Բորբոքվել, թեժանալ: *Ք՛ը՛փը ք՛ինա՛ալա՛վ թո՛ւնդո՛ւմ ար* (Ձ):

ԹՈ՛ՒՆԴՈ՛ՒՄ(Ն)Ը *(գրբ. թնդումն (թունդ, դդրդյուն)* - *մ.* Ուժեղ կերպով, սաստիկ կերպով: *Ըտըրանք թո՛ւնդո՛ւմը վըխէս ըն, գ՛ի՛դա՛ս ըն, թա՛ կ՛ո՛ւլը կը՛ռալ ա* (ԼՂԲ, 317):

ԹՈ՛ՒՆՈՕԹՈՒՆ - *գ.* Թունդ՝ բարկ՝ խիստ ազդու եւն լինելը, թնդություն: *Ը-րաղէն թո՛ւնդօթունը շատ ա* (Բ):

ԹՈՒՆԷԼ *(ռուս. туннель, անգլ., ֆր. tunnel)* - *գ.* Գետնի տակ կամ լեռների մեջ փորված անցք, գետնուղի, թունել: *Թաքավը՛ռընը ասում ա.- Քու ասած վը՛սկի թասը թունէլըմընը ապրօղ ըխճըկօրանցը քըշտէն կինի...* (ՆԼՂԺԲ, 52):

ԹՈՒՆԹԸՌԻԳԱՆԱԼ - *չբ.* Քիչ չաղանալ եւ գեղեցկանալ: *Մա՛շվա՛ծ ախճիգ՛ ա իլա՛ալ, միհէնգ՛ ա ըտի թունթըռիգ՛ացալ* (Բ):

ԹՈՒՆԻ - *տե՛ս* ԹՈ՛ՒՆԻ:

ԹՈ՛ՒՆԻ/ԹՈՒՆԻ *(պրս. tūni (տխմար)* - *ած., գ.* Խեղճ ու կրակ, անճարակ: *Թո՛ւնի մարթ ա, բաշիր չի անում, թա ապը-րէ* (Բ):

- Թո՛ւնի հարայ - Ծաղրական արտահայտություն՝ ուղղված խեղճ ու կրակ, անճարակ մարդուն: *Հա՛ղը կըզնընվըմ ա, ասըմ.- Տու նան քու մը՛ծ ախպէրըտ ճօխտըտ էլ թո՛ւնի հարայ ըք, համօթ ծը՛զ* (ՀԺՀ, V, 17):

ԹՈՒՆՋԻ - *գ.* Մատղաշ անասուն: *Նի յա մընում նախէրը, մին թունջի փըռնում, տամ էտ տըղէն* (Ձ):

ԹՈՒԾ/ԹՈ՛ՒԾ *(թրք. tüs (առաջը, դեմը, կողմը)* - *մ.* Առանց շեղվելու՝ թեքվելու՝ այլ տեղ դիմելու, ուղիղ, ուղղակի: *Յէր ա կալալ ըխճըկանը, թուշ տարակ Ջանփօլադէն պալատը* (ՀԱԲ, 15, 19):

- Թուշ անէլ - 1. Դեմը հանել, հանդիպեցնել, պատահեցնել: *Պառավը էտ տըղէն տանում ա, ըսլանէն թուշ անում* (Ձ): 2. Արժանացնել, արժանի դարձնել: *Բախտը ըտահանց ո՛ւրո՛ւր թուշ ա անում, փըսակվում ըն, լ՛ավ ապրում* (Ձ): 3. *տե՛ս* Թուշ օնէլ:

- Թուշ ինիլ - 1. Դիմացը դուրս գալ, հանդիպել, պատահել: *Ք՛ինըմ ա, ք՛ինըմ, մին սարի լէնջի թո՛ւշ ինըմ, ըտէղ մընըմ, վէր մին քանի օր դինջանա* (ՀԺՀ, V, 220): 2. Արժանանալ, արժանի դառնալ: *...Նէրակ էն ըխճըկանը՝ սիրած յարին թուշ կինի* (ԼՂԲ, 113):

- Թուշ օնէլ - Նշան բռնել: *Տա թը-վանգ՛ը թո՛ւշ ա օնըմ, գ՛ո՛ւլլան յըրա անում, թուշ ճակատան տամ* (ՀԺՀ, V, 28):

ԹՈ՛ՒԾ - *տե՛ս* ԹՈՒԾ:

ԹՈՒԾԻՆ/ԹՈ՛ՒԾԻՆ - 1. *տե՛ս* ԹՈՒԾ: *Տը-ղատ յէր ըն կէնում, ք՛ընում թուշին թաքավէրէն կօշտը* (ՆԱԲ, 25): 2. *գ.* Դեմը գտնվող, դիմացի անձ կամ իր: *Էտ կընանէք՛ը յէր ըն կէնում, մարթը ո՛ւրա՛ն թուշինին ըսպանում* (ՀԺՀ, V, 546):

ԹՈ՛ՒԾԻՆ - *տե՛ս* ԹՈՒԾԻՆ:

ԹՈՒՌԱՏԱԿ - *ած.* Անձրեւի տակ ընկած, անձրեւից ծեծված: *Թուռատակ բարը անհամ կինի* (Բ):

ԹՈՒՌԱՃՈ՛ՒՐ - *գ.* Անձրեւի ջուրը: *Թուռաճո՛ւրը թըխծընում ըն, լըղանում* (Ձ):

ԹՈՒՌԱՆԱԼ - *չբ.* Ուրախանալ, սիրտը փառավորվել: *Քընարիկը թուռացալ ա. թօռնը մարթու վա ք՛ինամ* (Բ):

ԹՈՒՌԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԹՈՒՌՆԱՏԱՐ[1]:

ԹՈՒՌԱ՛ՐԸԷՎ - *տե՛ս* ԹՈՒՌԸԱ՛ՐԸԷՎ:

ԹՈՒՌԸԱ՛ՐԸԷՎ/ԹՈՒՌԱ՛ՐԸԷՎ - *գ., ած.* 1. Փոփոխական եղանակ, երբ մեկ անձրեւում է, մեկ արեւ անում: *Թուռը՛ա՛ր՛ը՛վ հավա յա, վէ՛չ կարքէն թօռ ա կ՛ամ, վէ՛չ կարքէն ա՛ր՛ը՛վ անում* (Բ): 2. *փխբ.* Անկայուն՝ հեղհեղուկ՝ փոփոխամիտ բնավորությամբ (մարդ): *Թուռա՛ր՛ը՛վ մարթին նըհը՛տ հըրակաշ տը՛ռնօղը կըտուժվի* (Բ):

ԹՈՒՌԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Անձրեւաջրով թաթախված՝ թրջված: *Թուռըթաթախ*

շՕրէրը հանում ա, փիչին կօխկէն մը՛կ-նում (Ձ):

ԹՈՒՌԸԹԱՑ/ԹՕՌ ՈՒ ԹԱՑ - *գ., ած.* Անձրեւային՝ աշնանային եղանակ: *...Օ-զըմ չի, վէր շինի, չՀուն թուռըթաց տարի յա. վախըմ ա ծընդըրօթուն անէ, պա-րան կ՚ա...* (ՋՏ, Ա, 87):

- Թուռըթաց անէլ - Շատ անձրեւ տե-ղալ, անձրեւային եղանակ լինել: *Մին տարէ հավան շատ թօռ ու թաց ա ա-նում...* (ԼՂԲՔ, 259):

ԹՈՒՌԸԹԱՑԷԼ - *չբ. տե՛ս* Թուռըթաց անէլ:

ԹՈՒՌԸԽԱՌ(Ն)Ը - *ած.* Անձրեւի հետ խառն: *Թուռըխառնը ծՀուն ա կ՚ամ* (Բ):

ԹՈՒՌԸԽԱՓԱՆ - *գ.* 1. Անձրեւ չլինե-լը՝ չտեղալը: *Թուռըխափանը ժուղու-վուրթէն լափ դիրխօր ա ըրալ, մին թօռ չի կ՚ամ, թա արտէրը ծիլի* (Բ): 2. *ած.* Անձրեւը խափանող՝ դադարեցնող: *Թու-ռըխափան հավա յա* (Բ):

ԹՈՒՌԸԿԼԻԼԻԼ - *չբ.* 1. Երկինքը անձ-րեւաբեր ամպերով պատվել: *Վէր թուռը-կՀլՀում ա, կընանէք՚ը ճիլը-ճէլի լըվացը վըհաքում ըն* (Բ): 2. *փխբ.* Լացակումել, լացելու վրա լինել: *Մարը վէր կըզնըվում ա, խօխան թուռըկՀլՀում ա* (Բ):

ԹՈՒՌԸԿԱԽԷԼ - *տե՛ս* ԹՈՒՌԸԿԼԻԼ:

ԹՈՒՌԸՅԻՆ - *ած.* Անձրեւային, անձ-րեւոտ: *Էս ախպՀուրը թուռըյին տարէն տՀուս ա կ՚աս՝ ինք՚ըն էլ շատ վարար* (ԱԱ, 56):

ԹՈՒՌԸՊԷՐԱՆ - *գ.* Անձրեւը սկսվելու պահը, անձրեւի սկիզբը: *Թուռըպիրա-նէն վախտը ամը՛ռնը ըրըշտավը՛տ ա կ՚ամ* (Բ):

ԹՈՒՌԸՊԸՐԱՆԷԼ - *չբ. տե՛ս* Թօռու պըրանէլ:

ԹՈՒՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹՈՒՌԱՆԱԼ-ի:

ԹՈՒՌԹՈՒՌԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Թառամա-ծությունը՝ թոշնածությունը անցնել: *Թօռը յը՛կավ, կընանչին թուռթուռացավ* (Բ): 2. Կայտառանալ, կազդուրվել: *Սում-բաթ դային ք՚ինում ա կուրօրտ, թուռ-թուռանում, կ՚ամ* (Ձ):

ԹՈՒՌԹՈՒՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹՈՒՌԹՈՒ-ՌԱՆԱԼ-ի:

ԹՈՒՌՆԱԹՕԽ - *տե՛ս* ԹՈՒՐՆԱԹՕԽ:

ԹՈՒՌՆԱՏԱՐ[1]/ԹՈՒՌԱՏԱՐ - *ած., գ.* Թռռնատեր, թոռ ունեցող (անձ): *Թուռ-նատար մարթ ա, ամմա սաղ օրը էն ա ջՀիհլ ըխճըկօրցը հը՛տը ընգած* (Բ):

ԹՈՒՌՆԱՏԱՐ[2] - *տե՛ս* ԹՈՒՐՆԱՏԱՐ:

ԹՈՒՌՆԱՏՕՆ - *տե՛ս* ԹՈՒՐՆԱՏՕՆ:

ԹՈՒՌՆԱՐԿԱԹ - *տե՛ս* ԹՈՒՐՆԱՐ-ԿԱԹ:

ԹՈՒՌՆԸԽԱՌ(Ն)Է - *տե՛ս* ԹՈՒՐՆԸ-ԽԱՌ(Ն)Է:

ԹՈՒՌՈՒՆ - *տե՛ս* ԹՈՒՐՈՒՆ:

ԹՈՒՍՏՈՒՓՈՒԼԻ - *տե՛ս* ԾԸԽԸՓՈՒԼԻ:

ԹՈՒՎԱՆԳ՚ - *տե՛ս* ԹԸՎԱՆԳ՚:

ԹՈՒՐԱՋ *(թրք. turač)* - *գ.* Կաքավի նման թռչուն: *Մէլիք՚ըն ա Պուղին ք՚ի-նամ ըն վը՛րս, մին ըլըբաստըրակ ըն վէր քըցՀում, էրկու թուրաջ* (Ձ):

ԹՈՒՐԱՋԻ - *տե՛ս* ԿԸՔԸՎԱՊԱՐ:

ԹՈՒՐԹՈՒՆՋՈՒԿ - *տե՛ս* ԹԸՐԹԸՆ-ՋՈՒԿ:

ԹՈՒՐԾԱԿԱՊ - *գ.* Բարակ դալար շի-վերից ոլորած կապ, որ անց են կացնում գերանի ծայրին բացված անցքի՝ թործի միջով եւ քաշում: *Թուրծակապը կըտը-րում ա, կ՚էրանը ըղնում ա Հըրանտիկին վը՛ննէն* (Ձ):

ԹՈՒՐԾԱՄԱՐ - *տե՛ս* ԹՈՒՐԾԱԿԱՊ:

ԹՈՒՐՆԱԹՕԽ/ԹՈՒՌՆԱԹՕԽ - *ած.* Թոնրում թխած: *Թուրնաթօխ հացը քախծըր ա ինՀում* (Բ):

ԹՈՒՐՆԱՏԱՐ/ԹՈՒՌՆԱՏԱՐ[2] - *ած., գ.* Թոնիր ունեցող, թոնրի տեր: *Շէնըմը տօն շատ կա, ամմա լօխ չըն թուրնա-տար* (Բ):

ԹՈՒՐՆԱՏՕՆ/ԹՈՒՌՆԱՏՕՆ - *գ.* 1. Տան այն մասը, որտեղ տեղադրված է թոնիրը եւ որտեղ հաց եւն թխում ու կե-րակուրներ եփում: *Պառավը թուրնա-տանը կըրակ ա անում, ճՀուր թըխծը-նում, դունաղէն վը՛ննէրը լըվանում* (Ձ): 2. *փխբ.* Կեղտոտ՝ թափթփված սենյակ: *Հինչ օ՞թաղ, թուրնատօն ա, վէր նի յըս մընէս, զՀիլՀտ ք՚իս ա* (Բ):

ԹՈՒՐՆԱՐԿԱԹ/ԹՈՒՌՆԱՐԿԱԹ - *գ.* Թոնրից մոխիրը հանելու երկար կոթով բահաձեւ հարմարանք: *Թուրնարկաթը քըցՀում ըն, մօխէրը տՀուս օնում* (Բ):

ԹՈՒՐՆԸԽԱՌ(Ն)Է/ԹՈՒՌՆԸԽԱՌ(Ն)Է - *գ.* 1. Սովորաբար ծայրը երկաթ հագց-րած փայտե երկար ձող՝ թոնրի կրակը խառնելու համար: *Թուրնըխառնէն թուրնումը շատ պահում ա, նի յա կէ-նում* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ երկարահասակ մարդ: *Էտ թուրնըխառնէն մին քաշ բօ-յավ կընէգ՚ ա օգ՚ում, լօխ նը՛ստավ մա-գաղ ըն անում* (Բ):

ԹՈՒՐՈՒՆ/ԹՈՒՌՈՒՆ/ԹՕՐՈՒՆ/ԹՕ-ՐԷՆ *(գրբ. թոնիր)* - *գ.* Գետնի մեջ կամ գետնի վրա կավից պատրաստված գլա-նաձեւ կրակարան, որի մեջ հաց են թխում, ինչպես նաեւ որոշ ճաշեր ե-փում, թոնիր: *Կուրկուտը թուրնումը բիդի քըցիս, թուրնէն մաչին քըցՀծ կուրկուտէն համը ճօկ ա ինՀում* (Բ):

- Թուրնա տՀուս յը՛կած - Կեղտոտ, կեղտաթաթախ: *Թուրնա տՀուս յը՛կած ը՞ս, էտ հինչ ա՞ շՀուրէրէտ հՀալը* (Բ):

- Թուրնու մօխէր վէր անօղ - Ան-կարգ, չարաճճի: *Էտ թուրնու մօխէր վէր անօղը մօրը շատ ա տՀանջՀում* (Ձ):

- Թուրնու պառավ - Ասում են շատա-խոս եւ հետաքրքրասեր աղջիկների մասին:

- Թուրունը ածիս/քըցիս՝ մըկլա-վը՛տ/շՀուրավը՛տ չի կ՚Հալ - Ասում են ծայ-րահեղ աղքատների մասին:

- Թուրունը յը՛տ հըվաքէլ - Թոնրի ցրված պողերը կենտրոնում հավաքել՝ կույտ անել, որպեսզի թեժությունը մեղ-մանա: *Թուրունը յը՛տ ըն հըվաքում, հա-ցը թըխում* (Բ):

- Թուրունը յը՛տ ճըղէլ - Թոնրի պողե-րը տարածել՝ փռել՝ պատերը նորից տաքացնելու համար: *Թուրնէն թիժ-թունը վէր նըստում ա, թուրունը յը՛տ ճը-ղում ըն, պատառ կէնում, էլիա հացը թը-խում* (Բ):

- Թուրունը նըստէլ - Թոնրի կրակը՝ բոցը անցնել, մնալ վառված ածուխը: *Թուրունը մինչը՛վ վէր նըստէ վէչ, կարէլ չըս հաց թըխիս* (Բ):

- Թուրունը պՀուլՕրէլ - Թոնրի կրակը լրիվությամբ բոցավառվելով՝ պատերը կարմրել եւ պատրաստ լինել հացը թխելու համար: *Թուրունը վէր պՀուլՕրում ա, Մարգուշա աքէրը ըսքըսում ա պՀուլը յը՛տ անէլը* (Ձ):

ԹՈՒՐՓԱՆԳ՚ - *տե՛ս* ԹԸՎԱՆԳ՚:

ԹՈՒՐՔԱՄՕՐԹ - *ած.* 1. Թուրքի՝ ադրբեջանցու մորթած (մսի մասին): *Հօր ա՞ էն վախտէրքը, վէր Դալըմը հայը վէչ թուրքամօրթ մէսը կօտար, վէչ թօրքին անա յէղ ու պանէր կառնար...* (ՋՏ, Բ, 216): 2. *փխբ.* Թուրքի՝ ադրբեջանցու ձեռ-քով պատրաստած, պիղծ (կերակուրնե-րի՝ ուտելիքի մասին): *Այան ասմա.- Թուր-քամօրթ փըլավ ա, օտում չըմ* (Ձ):

ԹՈՒՐՔԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Մահմեդական-ություն ընդունելով՝ թուրք՝ ադրբե-ջանցի դառնալ: *ՓիզՀուլվա ռայօնէն Չի-մՀն շէնումը մին քանէ թուրքացած հայ ա իլՀլ* (Բ): 2. *փխբ.* Անողորմ՝ դաժան դառնալ, վայրագանալ: *Առաչ պարի մարթ ա իլՀլ, միհէնգ՚ ա ըտի թուրքա-ցալ* (Բ): 3. *փխբ.* Կատաղել, գազազել: *Թուրքանում ա, էտ վըխճըրնէն լօխ կը-տորում* (Ձ):

ԹՈՒՐՔԱՎԸ՚Տ - *գ.* Թուրքին՝ ադրբե-ջանցուն բնորոշ հոտ: *Թօրքը հիշքան էլ հային մաչին կէնա, մին ա, թուրքա-վը՛տը անց չի կընական* (Ձ):

ԹՈՒՐՔԷՎՈՒՐ/ԹՈՒՐՔՕՎՈՒՐ - *ած., մ.* 1. Թուրքերի՝ ադրբեջանցիների լեզ-վով: *Տուղըցէք՚ թուրքէվուր լ՚ավ խուսէ-լիս ըն իլՀլ* (Բ): 2. *փխբ.* Անհասկանալի լեզվով: *Խէ կըլՕխ չը՞ս ըղնում, թուրքէ-վուր ը՞մ ասում* (Բ):

ԹՈՒՐՔԸՋԻԳԱՆՐ - *ած.* Անգութ, դաժան, անխիղճ: *Թուրքըջիգ՛ան մարթ ա* (Բ):

ԹՈՒՐՔԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԹՈՒՐՔԸՎԱՐԻ:

ԹՈՒՐՔԸՎԱՐԻ - *մ.* 1. Թուրքի՝ ադրբեջանցու նման՝ ձեւով: *Էնքան թուրքէրէն մաչին կացալ ա, թուրքըվարի յա հաց օտում* (Զ): 2. *տե՛ս* ԹՈՒՐՔԷՎՈՒՐ: 3. *փխբ.* Դաժանաբար, վայրենաբար: *Էտ ջանիլ ըխճըկանը մորը աշկէն ըռաշկէն թուրքըվարի ըսպանում ըն* (Զ):

ԹՈՒՐՔԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԹՈՒՐՔԱՆԱԼ-ի:

ԹՈՒՐՔՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Թուրք՝ ադրբեջանցի լինելը, թուրքի՝ ադրբեջանցու հատկությունը: *Թուրքօթունան հիշքան հը՛ռէ մընաս, էնքան քու օքութըտ ա* (Զ): 2. *փխբ.* Վայրենաբարո արարք, գազանություն, դաժանություն: *Խօխա թակէլընն էլ ա թուրքօթուն* (Զ):

ԹՈՒՐՔՕՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԹՈՒՐՔԷՎՈՒՐ:

ԹՈՒՐՓԱՆԳ՝ - *տե՛ս* ԹԸՎԱՆԳ՝:

ԹՈՒՓ - *գ.* Ընտանիք, գերդաստան, ցեղ, ազգ: *Ըստրանց թուփումը մին խը՛էլքը կըլխէն մարթ չի կա* (Բ):

- Թուփ անէլ - 1. Կուտակել, դիզել: *Իտի մին քանի հետ ք՛ընըմ ա քաղաք, կ՛ամ, խիլլա՛ փօղ թուփ անըմ* (ՀԺՀ, V, 42): 2. Մի տեղ հավաքել, ամբոխել: *Ժուղուվուրթէն թուփ ըն անում, թաքավէրին հըրամանը կարթում* (Զ): 3. Իրար վրա շարել, դարսել: *Փանդը թուփ ա անում պատէն տակէն* (Բ):

- Թուփ կ՛ալ/տը՛ռնալ - 1. Կուտակվել, դիզվել: *Ծունը կ՛ամ ա, թուփ տը՛ռնում* (Բ): 2. Մի տեղ հավաքվել, ամբոխվել: *Թուփ տը՛ռած մարթիք՛ վը՛ղը տըրա կըլխէն ըն ածում, թաղում, ք՛ինամ ու-ռանց տընէրը* (ՀԺՀ, VII, 327):

ԹՈՒՓԱԿ - *գ.* 1. Որեւէ բանի կույտ՝ շեղջ: *Էտ փանդին թուփակը էրկու օրումը էրում ըն* (Բ): 2. Մարդկանց խուռն բազմություն, ամբոխ: *Էտ մարթկանց թուփակը ք՛ինամ ըն թաքավէրին կօշտը՝ կ՛էնգ՛ատ* (Զ):

- Թուփակ անէլ/տալ - *տե՛ս* Թուփ անէլ:

- Թուփակ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Թուփ կ՛ալ:

ԹՈՒՓԸԼԱՆԱԼ[1] - *չբ.* 1. Հաստլիկ դառնալ, քիչ չաղանալ: *Մին տըրնումը էտ տըղան թուփըլանում ա* (Բ): 2. Գնդաձեւ՝ կլորավուն դառնալ: *Վօզնին ըղվէսին վէր տը՛սնըմ ա, կը՛ծէգ՛ ա տը՛ռնում, թուփըլանում, թուլուկ ըղնում* (Զ):

ԹՈՒՓԸԼԱՆԱԼ[2] - *տե՛ս* ՉՈՒԼԽԱՆԱԼ:

ԹՈՒՓԸԼԸ՛ՆԷ - *գ.* Կլորավուն պտուղներով տանձի՝ խնձորի՝ ընկույզի՝ խաղողի՝ հոնի եւն տեսակ եւ դրանց ծառը: *Թուփըլը՛նէն էնքան յօր ա ունէս էտ տարէն, ճըղնէրը կուտըրտէս ա* (Զ):

ԹՈՒՓԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ[1] - *նբ.* ԹՈՒՓԸԼԱՆԱԼ-ի:

ԹՈՒՓԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ[2] - *տե՛ս* ՉՈՒԼԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԹՈՒՓԸԼՕԹՈՒՆ[1] - *գ.* 1. Կարճ ու հաստլիկ լինելը: *Լօխ ըստրա թուփըլթունավը շուլուղ ըն անում* (Զ): 2. Գնդաձեւ՝ կլորավուն լինելը: *Թուփըլօթունը վէր ինի վէչ, կարէլ չի թուլուլ ըղնէ* (Զ):

ԹՈՒՓԸԼՕԹՈՒՆ[2] - *տե՛ս* ՉՈՒԼԽՕԹՈՒՆ:

ԹՈՒՓ-ԹՈՒՓ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թուփ-թուփ անէլ - Կույտերի՝ խմբերի բաժանել, կույտեր սարքել: *...էտ կընէգ՛ը թիլէրը կ՛ուտում ա, թուփ-թուփ անում, վէր սօվդաք՛ան կ՛ա, տանէ բըզարումը ծախէ...* (ՀԺՀ, VII, 255):

- Թուփ-թուփ ինիլ/տը՛ռնալ - Կույտերի՝ խմբերի բաժանվել, տարբեր տեղերում կուտակվել՝ հավաքվել: *Թուփ-թուփ ըն ինում, հը՛ռթավ ք՛ինամ մըռատօն* (Զ):

ԹՈՒՓ-ԾՈՒՊ - *տե՛ս* ԱՋԿ-ԾՈՒՊ:

ԹՈՒՔԸՋԸԳԱՆՐ/ԹՈՒՔՈՒՋԸԳԱՆՐ - *գ.* Անասունի՝ կենդանու ուտելի փորոտիքը՝ թոք, փայծաղ, սիրտ, երիկամ, լյարդ եւն: *Վը՛խճարը մօրթում ըն, թուքըջըգ՛ան խըրավում* (Զ):

ԹՈՒՔԹՈՒՔՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՔԹԸՔՕՏԷԼ:

ԹՈՒՔՄԱՆ - *գ.* Թուրքմեն ժողովուրդը կամ այդ ժողովրդին պատկանող անձ: *Մին թուքման ա ինում ըտը՛ղ, ի-լանծ-չիլանծը ըստրան պահ ա տամ, ինք՛ը յը՛տ տը՛ռնըմ* (Զ):

ԹՈՒՔ՝ *(թրք. tüy)* - *գ.* 1. Կենդանու մազ: *Էծը խօզ՛ում ա, թուք՛ը քըցում մին թօրբու մաչ, տանում թուշին թաքավէրին պալատը* (Զ): 2. *անրգ.* Մարդու մարմնի մազ: *Ջանը սաղ թուք՛ ա* (Բ):

- Թուք՛ը վէր անէլ - *տե՛ս* Մէսը վէր անէլ:

- Թուք՛ը վէր կ՛ալ - *տե՛ս* Մէսը վէր կ՛ալ:

- Թուք՛ը քախծըր - *տե՛ս* Ա՛րուն քախծըր:

ԹՈՒՔ՝ԸՀԱՆ - *ած.* Մազերը թափած, մազաթափ եղած (կենդանիների մասին): *Ծօնը յըրա յա պըրծնում, էտ թուք՛ըհան ըղվէսին խէխտում* (Զ):

- Թուք՛ըհան անէլ - 1. Կենդանու մազերը պոկել: *Ծընէրը կ՛ուլին անավ ըն տը՛ռնում, թուք՛ըհան անում* (Զ): 2. *տե՛ս* Մէսը վէր անէլ:

- Թուք՛ըհան ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Կենդանու մազերը թափվել: *Ամը՛ռնը վիրի շատ հէյվան ա թուք՛ըհան ինում* (Բ): 2. *տե՛ս* Մէսը վէր կ՛ալ:

ԹՈՒՔՈՒԹՕՀՄԱ՛Թ - *տե՛ս* ԹԸՔԸԹՕՀՄԱ՛Թ:

ԹՈՒՔՈՒՄՕՐ - *տե՛ս* ԹԸՔԸՄՕՐ:

ԹՈՒՔՈՒՆԱՌ - *տե՛ս* ԹԸՔՈՒՆԱՌ:

ԹՈՒՔՈՒՉԻ - *տե՛ս* ԹԸՔՈՒՉԻ:

ԹՈՒՔՈՒՋԸԳԱՆՐ - *տե՛ս* ԹՈՒՔԸՋԻԳԱՆՐ:

ԹՈՒՔՈՒՏ - *տե՛ս* ԹԸՔՈՒՏ:

ԹՈՒՔՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՔՕՏԷԼ:

ԹՕ - *տե՛ս* ԹՕՂ(Է):

ԹՕԲԱ *(արաբ. tevbe, թրք. tövbe (զղջում)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թօբա անէլ - *տե՛ս* Թանգ՛ անէլ: *Էտ օրվանից էլ թօբա յա անում ջէյրան ըսպանէլը* (ԱԱ, 60):

- Թօբա թա - Դժվար թե, հազիվ թե: *Թօբա թա օխտը տըղամարթ կարին էտքան խօտ հարին, հիշքան էտ կընէգ՛ըն ա հարալ* (Բ):

ԹՕԲԱՋ - *տե՛ս* ԹՕՓԱՋ:

ԹՕԲՐԱ - *տե՛ս* ԹՕՐԲԱ:

ԹՕԲՈՒՆ - *տե՛ս* ԹՈՒԲՈՒՆ:

ԹՕՋ[1] - *տե՛ս* ԹՕ՛Ջ[1]:

ԹՕՋ[2] - *տե՛ս* ԹՕ՛Ջ[2]:

ԹՕ՛Ջ[1]/ԹՕՋ[1]/ԹՕ՛ՋՆԸ/ԹՕՋՆԸ *(գրբ. թուզ)* - *գ.* Թզենու պտուղը՝ թուզ: *Ղարաբաղցէք՛ թ՛օզանն էլ ըն արաղ քաշում, ամմա մին ա՝ թօթէն ըրաղէն տը՛ղը տամ չի* (Բ):

- Թ՛օզը պըլիթիլ - 1. Թուզը հասունանալ եւ կախվել: *Թ՛օզը պըլիթանլ ա, խօխէնք՛ը բըղէրան տօն չընը կ՛ամ* (Զ): 2. *տե՛ս* Ծընծէրը պըլիթիլ (ԾԸԾ-ի տակ):

ԹՕ՛Ջ[2]/ԹՕՋ[2] *(թրք. toz)* - *գ.* Պինդ մարմինների փշրվելուց առաջացած մանրագույն մասնիկների ամբողջությունը, փոշի: *Տընան յէր ա կէնում, ք՛ընում, տէսնում էլիա թօզ ա պըցընում* (ՀԺՀ, V, 325):

- Թ՛ուզէրը օնէլ - Սրբիչով՝ լաթով որեւէ բանի վրա նստած փոշին սրբել, թեթեւակի մաքրել: *Ախճիգ՛ը մին թընչանծ շօր ա յօր ունէս, պըռավէն ութաղէն թ՛ուզէրը ունէս* (Զ):

- Թ՛օզ անէլ - 1. Փոշի բարձրացնել: *Մաշինը թ՛օզ ընէլավ ք՛ինամ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Չքվել, փախչել: *Թօրքէրը վէր մէր տանգը տը՛սէն, թ՛օզ ընէն* (Զ): 3. *փխբ.* Ագահաբար ուտել, խժռել, ոչինչ չթողնել: *Նըստում ա, էտ խուրջինին մաչին հինչը ինում ա, թ՛օզ անում, ք՛ինամ* (Զ):

- Թ՛օզը յը՛ր անէլ/մըլլըցընէլ - 1. Սաստիկ փոշի բարձրացնել: *Էշը շինըմաչը-մը թ՛ավիլ տըվավ, թ՛օզը մըլլըցընավ* (Բ): 2. *տե՛ս* Թ՛օզը քամուն տալ:

- Թ՛օզը յը՛ր ինիլ/մըլլանլ - 1. Սաստիկ փոշի բարձրանալ: *Վը՛խճարէն սուրուն*

ամը՛ռնը վէր հանդան կ՚ամ ա, թօզը յը՛ր ա ինում (Բ): 2. Խիստ երաշտ լինել, ամեն ինչ չորանալ: *Էրկու ամէս ա՝ թոռ չի կ՚ամ, բուստանէն թօզը յը՛ր ա ինում* (Բ): 3. Ոչնչանալ, վերանալ: *Ծըմըկնէն լօխ կըտօրում ըն, ըստի վէր ք՚ինի թօզը յը՛ր ա ինան* (Բ):

- Թօզը յըրա - *տե՛ս* Յը՛ղը յըրա:

- Թօզը քամուն տալ - Ոչնչացնել, վերացնել: *Թօրքէրը վէր մին էլ լօք-լօք անին, թօզը քամուն ընք տըլական* (Ձ):

- Թօզում կուրցընէլ - Խիստ փոշոտել, փոշով ծածկել: *Քամէն ծառէրը թօզում կուրցըրալ ա* (Բ):

- Թօզում կօրչիլ - Խիստ փոշոտվել, փոշով ծածկվել: *Էշը թըվիլ-թանվիլ ա անում, թօզում կօրչում* (Բ):

ԹՕՋՆԸ - *տե՛ս* ԹՕՋ[1]:

ԹՕՋՆԸ - *տե՛ս* ԹՕՋ[1]:

ԹՕՋՈՒՏ - *տե՛ս* ԹՈՒՋՕՏ[2]:

ԹՕԹ/ԹՕԹՆԸ *(գրբ. թութ)* - *գ.* 1. Թթենու պտուղը՝ թութ: *Ասված խօսկ ա՝ դարաբաղցուն օթը, թօթը, թիյին կօթը* (Բ): 2. *փխբ.* Երեխայի փոքր առնանդամ:

- Թօթ նըստէլ - Ոտքերը դնել թթով լցված խոր ամանի մեջ եւ որոշակի ժամանակ պահել՝ հոդացավը բուժելու համար: *Դօխտուրը ասմա.- Ք՚ը՛զ վէջ մին ճար օքութ չի, լ՚ըհա հիշկան կարում ըս, թո՛թ նըստէ* (Ձ):

ԹՕԹԽԱՐ - *տե՛ս* ԹԷՀՐԱՏ:

- Թօթխար անէլ - Ամանը կիսով չափ լցնել: *Մին թանգ՚ի կինավ թօթխար ա անում, յը՛ր օնում, ք՚ինամ հանօրը տօնը* (Ձ):

ԹՕԹՆԸ - *տե՛ս* ԹՕԹ:

ԹՕԹՈՒՏ/ԹԸԹՕՏ[2] - *ած.* Թութ քսված, թթով կեղտոտված: *Ջանիլ ըխճըկէրքը թօթը թըփէլանը յը՛տը թօթուտ չը՚ղրէք՚ը տանում ըն կ՚ը՛տը, լըվանում* (Բ):

ԹՕԹՕԾ[1] - *մակ. տե՛ս* ԷՇ (1):

ԹՕԹՕԾ[2] - *ած.* Թմբլիկ, փափլիկ: *Թօթօշ խօխա յա* (Բ):

ԹՕԼԱՄԱՋ - *գ.* 1. Մահակ, գավազան: *Չօբանը թօլամազը յը՛ր ա օնում, տահանց հը՛տան ըղնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Անճոռնի կերպով մեծ, խոշոր: *Թօլամազ ցակատ ա* (Բ):

ԹՕԼԱՆ - 1. *տե՛ս* ԹՈՒԼԱ: 2. *ձ.* Շան ձագին կանչելու ձայն: *Թօլանն, թօլանն, յը՛ք ըստը՛ղ* (Բ):

ԹՕԼՄԱՌ - *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐ:

ԹՕԼՄԱՌՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ԹՕԽ *(գրբ. թուխ)* - *ած.* Սեւին տվող, մուգ, թուխ: *Հըրէվան խընէրէն մինին էլ մին ախճիկ ա ինըմ, սէվ ըշկէրավ, սէվ ունքէրավ, թօխ կ՚էղէցկուհի* (ԼՂԲ, 337):

ԹՕԽԸՄ - *տե՛ս* ԹՕԽՈՒՄ:

ԹՕԽԸՐ - *տե՛ս* ԹՕԽՈՒՐ:

ԹՕԽԸՐԷԼ - *տե՛ս* ԹՕԽՐԷԼ:

ԹՕԽԹ - *տե՛ս* ԹՕԽՏ:

ԹՕԽԾԱՄ - *ած.* Թուխ ծամեր ունեցող, թխաձամ: *Թօխծամ ախճիգ՚ ա իլանլ Սօնիշկա աքէրը* (Բ):

ԹՕԽԿԱ *(թրք. toka)* - *տե՛ս* Կ՚ՕՏԷ(1): *Սար անմին թօխկան յը՛տ ա անում, էտ թօրքէն էնքան թակում, վէր թան ծըմէլա քըցանում ա* (Ձ):

ԹՕԽՄԱԽ *(թրք. tokmak)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹԱԿ(1): *...Թօթը հըսնըմ ա, բաղէրը թօխմախավ թափըմ ըն...* (ՀԺՀ, V, 239): 2. Հաստ ձեռնափայտ: *Սուղումուն դայուն թօխմախը մին փութ կա* (Բ):

ԹՕԽՄԱՉԱՌ - *տե՛ս* ԹԸԽՄԸՉԱՌ:

ԹՕԽՊ *(գրբ. թուղբ, թուխպ)* - *գ.* 1. Ամպ: *Յէրգ՚ինք՚ը թուխպէրավ ծասկըվալ ա* (Բ): 2. Մառախուղ, մեգ: *Թօխպը սաղ շէնը ծասկալ ա* (Բ): 3. *ած.* Մառախլապատ, ամպամած: *Մին թօխպ օր Մանդին կընգանը նըհը՛տ ք՚ինամ ա ճը՛ղաց* (Ձ):

- Թօխպ(ը) կօխէլ - Ամպերով՝ մառախուղով պատվել: *Հանդէրը թօխպ կօխալ ա* (Բ):

- Թօխպ օրը տօն կըկ՚ա - Իրեն բավականաչափ առողջ՝ առույգ է զգում (ծերերի, հիվանդների մասին): *Ախպէրը ասում ա.- Ապուն հը՛տէ դանդ մէր անէլ, իզէն թօխպ օրը տօն կըկ՚ա* (Ձ):

ԹՕԽՍ - *գ.* Թռչունների՝ ձվերի վրա նստելու եւ ձագ հանելու վիճակը: *Թօխսէն վախտը հավ կա, վէր պէն չի օտում, ըստակում ա* (Բ):

- Թօխս ածէլ - *տե՛ս* Թօխս տինիլ:

- Թօխս կ՚անլ/նըստէլ *(գրբ. ի թուխս նստել հաւուց)* - 1. Ձագ հանելու նպատակով ձվերի վրա նստել: *Էտ սը՛կ հավը թօխս ա կ՚ամ, տըսնըչօրս ճօտ տանս օնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Մի տեղ երկար նստել՝ մնալ: *Հինչ ը՞ս թօխս յը՛կալ, խէ ք՚ինամ չը՞ս ծէր տօն* (Բ): 3. *փխբ.* Տնից դուրս չգալ, ամբողջ օրը տանը լինել: *Կանանբէդը էլ տանս չի կ՚ամ շինամաչը, թօխս ա նըստալ* (Բ):

- Թօխս տինիլ - 1. Ձագեր հանելու նպատակով ձվերի վրա նստեցնել՝ նախօրոք տեղ պատրաստելով: *Մին դօնըմ էլ հավը թօխս ա տինըմ, ըսպասըմ միչէվ ճօտէրը տանս կ՚ալը* (ՀԺՀ, V, 458): 2. *տե՛ս* Աղ տինիլ (2, 3):

ԹՕԽՏ/ԹՕԽԹ *(գրբ. թուղթ)* - *գ.* 1. Փայտանյութից եւ այլ նյութերից պատրաստվող բարակ թերթ՝ գրելու, տպելու, փաթաթելու եւ այլ կիրառությունների համար, թուղթ: *Մին թօխտ ա յօր օնում, տըղէն յըրա նամակ կ՚իրանում* (Ձ): 2. Այլ եւ այլ բովանդակություն ունեցող գրություն: *Մէլիքը մին թօխտ ա կ՚իրիս, տաս Պըլըպուղուն, վը՛ր տանէ Թըղրվարթա ք՚օխվէն տա* (ԼՂԲ, 380): 3. Նամակ: *Ըխճըկանը անա թօխտ ա ըստանում, վէր փը՛սան ամը՛ռնը կ՚ըլլան ա շէնը* (Բ): 4. Գրքի՝ տետրի եւն թերթ: *Կիրքան էրկու թօխտ ա պուք տամ* (Բ): 5. Որեւէ կարգի պաշտոնական փաստաթուղթ, անցագիր, վկայական եւն: *Մը՛ծ Նանգիրը տըրան քըռէ յա տամ, տանս քըցանում, թօխտը տամ անրանն տըղէն, վէր ք՚ինի, նըհաշ տա, վը՛սկէն ըստանա* (Ձ): 6. *ած. փխբ.* Շատ բարակ: *Մին թօխտ շօր ա կ՚ը՛ցալ, ծըմըռնըվա կէսին տանան տանս յը՛կալ* (Բ):

ԹՕԽՐԷԼ/ԹՕԽԸՐԷԼ - *նբ. տե՛ս* Թօխրավ տալ (ԹՕԽՈՒՐ-ի տակ):

ԹՕԽՈՒՄ/ԹՕԽԸՄ/ԹՕՐՄ/ԹՕՐՈՒՄ *(պրս. tuxm, թրք. tohum)* - 1. *գ.* Արուի սեռական գեղձերից արտազատվող մածուցիկ հեղուկ, որ պարունակում է սերմնաբջիջներ, սերմնահեղուկ (հիմնականում գործածվում է հայհոյանքներում): 2. Ազգի՝ տոհմի՝ ընտանիքի սկիզբը՝ արմատը: *Խընձպիրթը՛ցուց թօխումը Ղարադաղան ա կ՚ամ* (Բ):

ԹՕԽՈՒՐ/ԹՕԽԸՐ - *գ.* Փայտե երկար կոթի վրա անց կացրած մի կողմը սուր կամ կացնաձեւ, մյուսը կեռ ու տափակացրած գործիք՝ գետինը փորելու, քար քանդելու եւն համար՝ քլունգ: *Կընէգ՚ը ք՚ինանամ ա պանը նան թօխուրը յօր օնում, մարթին կ՚իրէզմանը քանդում, մէյդը տանում քըցանում ծօրը...* (ՀԺՀ, VII, 268):

- Թօխրավ տալ - 1. Քլունգով քանդել՝ փորել: *Թօխրավ ա տամ, էտ քարէրը տէն ածում* (Բ): 2. *փխբ.* Տակիցգլխից՝ վայրիվերո խոսել: *Խընէգ՚ թօխրավ տօ՛, ք՚ը՛զ ըսկանօղ չի կա* (Բ): 3. *փխբ. տե՛ս* Թօխուրը մաչը քըցիլ:

- Թօխուրը մաչը քըցիլ - Իրար հետ թշնամացնել՝ կռվեցնել: *Թօխուրը մաչըն ա քըցանում, ըտըրանց ուրանուր անա պիժէնում* (Ձ):

- Թօխուրը տակըռավը կանլ - 1. Մեկին նեղացնել՝ վիրավորել: *Ըսկէսուրը թօխուրը տակըռավըն ա կ՚անամ, հարթնը ք՚ինամ ա հանանց տօն* (Բ): 2. Գործը փչացնել՝ խանգարել՝ խոչնդոտներ ստեղծել: *Մարթը լ՚ավ փուլ ար ըշխըդէս, կընէգ՚ը թօխուրը տակըռավը յը՛կավ, էլ կարում չի* (Բ):

ԹՕԿ *(գրբ. թոկ)* - *գ.* Թելերից՝ մազից եւն ոլորած փոքր պարան: *Փանդէրը տանրսանում ա, թօկավ կապում, շըլակում* (Ձ):

- Թոկա փախած - Կարգուկանոնի չենթարկվող, սրիկա: *Էտ թոկա փախածը շինացուց շատ ա քʼոռուղ տամ* (Զ):

ԹՕԿԱՑ - *տե՛ս* ԹՕՂ(Է):

ԹՕՀՄԱԹ *(թրք. töhmet (մեղադրանք)* -*տե՛ս* ԹԸՔԸԹՕՀՄԱԹ:

ԹՕՀՈՒԲՕՀ *(գրբ. թոհ ու բոհ (վիհ, անդունդ)* - *գ.* Քաոս, խառնաշփոթություն, իրարանցում, պատերազմ եւն: *Էտ թոհուբոհէն վախտը Ղըրդանք ուրանց իլանծ-չիլանծը պէռնում ըն ծիյստանցը, քօչում քʼինամ խընամունց շէնումը վէր կʼամ* (Զ):

ԹՕՂ(Է)/ԹՕ *(գրբ. թող)* - 1. **Թողնել** բայի եզակի հրամայականը: *Տըղան հօրը ասմա.- Թօ՛ղէ, քʼինիմ պիրիմ էտ ըխ-ճըկանը* (Զ): *վ.* 2. Արտահայտում է ցանկություն՝ իղձ՝ պահանջ: *Թողէ մըհէնգʼաց տէնը էլ կըռըէվ չինի* (Բ): 3. Արտահայտում է թույլտվություն՝ համաձայնություն: *Թաքավէրըն ասում ա.- Հու վէր օգում ա, թողէ քʼինի* (Զ): 4. Արտահայտում է հրաման՝ կարգադրություն: *Վէզիրը ասմա.- Տա՛ռէքʼ, թողէ ըտըրան քըցին տանուրմանն* (Զ): 5. Արտահայտում է զիջում՝ լավ, դե լավ: *Թողէ քու օգʼածըտ ինի, հինչ ը՞մ ասում* (Բ): *շ., վ.* 6. Ապա, ուրեմն: *Թա ասածըս անիմ վէչ, թողէ քուռանամ:* 7. Որ, որպեսզի: *Մին հաց ա տամ, թա.- Տար տօ՛ էն ըխմադէն, թողէ տանուզնը ըստակէ վէչ* (Զ): 8. *շ.* Միայն թե, գոնե: *Թողէ հըղըղօթուն ինի, մընացածը հարկավէր չի* (Բ):

- Թող անել - 1. Ձեռքից արձակել, նետել, շպրտել: *Ըտըրանա յէտը էտ պառավ մարթը ճըպատը թող ա անըմ, քըցըմ օթախին մաչտէղը* (ՀԺՀ, V, 334): 2. Արձակել, բաց թողնել: *Կավը ծըմակումը թող ա ընէս, ինքʼը կʼաս տօն* (Զ): 3. Թույլ տալ, թույլատրել: *Վէր շատ ըդաչանք ըն անում, օշափը ըտըրանց թող ա անում, վէր ուրանց քըվէրը տըէսնան* (Զ): 4. Մի ումպով խմել (ոգելից խմիչքի մասին): *Բուդդանը էրկու ըստաքան թութու արաղ ա թող անում, տանուս կʼամ շինամաչ* (Զ):

- Թողէ ըտի ինի - Չեմ առարկում, համաձայն եմ: *Վէր շատ հօջանթ ըն տամ, կընէգʼը լանց ա ինանում, թա.- Թողէ ըտի ինի* (Զ):

- Թողէ մէյդըս մէր հանդին քընչէղակը օտէ - Յուրաքանչյուրի համար իր հայրենիքը քաղցր է: *Հանը ասում ա.- Յէս իմ ուջաղաս տանուս կʼըվօղը չըմ, մէյդըս թող մէր հանդին քընչէղակը օտէ* (ՆԱԲ, 66):

- Թողէ մէր ճընչիլիս կʼանուլը մըէզ օտէ - *տե՛ս* Փօրցած թանը անփօրց մածնան լʼավ ա (ՓՕՐՑԻԼ-ի տակ):

- Թողէ փօրըս կօշտ ինի, հըէտաս տանուզնը ծէն տան - Կարեւորը էությունն է, ոչ թե արտաքինը:

- Թող ինիլ - 1. Տեղից հանկարծակի շարժվել: *...Վէր վըխճարէն տըմակը թող ա իլալ, վըէռը պէց ա իլալ* (ՀԱԲ, 15, 133): 2. Ցատկել: *Թաքավէրին պուճուր տըղան թող ա ինում սիպտակ ծին նըստում, քʼինում...* (ՀԺՀ, VI, 137):

ԹՕՂԷԼ - *տե՛ս* ԹՕՂՆԷԼ:

ԹՕՂ-ԹՕՂ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Թող-թող անէլ - 1. Շատ բաներ այս ու այն կողմ նետել՝ շպրտել: *Էտ քարէրը լօխ թող-թող ա անում, ածում ծօրը* (Զ): 2. Տատանել, տարուբերել, լխլխացնել: *Վըխճըրնէն, տըմըկնէն թող-թող ընէլավ քʼինամ ըն* (Բ):

- Թող-թող ինիլ - 1. Ցատկոտել, թռչկոտել: *Կընէգʼը վըէր սիրածու անում ա ըսկանում, տըէղը թող-թող ա ինանում* (ՀԺՀ, VII, 282): 2. Տատանվել, տարուբերվել, լխլխալ: *Էնքան քʼօք ա, վէր քʼինանլիս ջանէն մըսէրը թող-թող ա ինանում* (Բ):

ԹՕՂԼԻ *(թրք. toklu)* - *գ.* Մեկ տարեկան չծնած ոչխար: *Թողլանն մէսը շատ քախծը ա ինանում* (Բ):

ԹՕՂՆԷԼ/ԹՕՂԷԼ *(գրբ. թողում)* - *նբ.* 1. Թույլ տալ, թույլատրել՝ մի բան անելու: *Տահանք անզըէցալ ըն Բալլուվէն տանին խանէն հըէտէ, ամմա մարը թողալ չի* (ԱԱ, 33): 2. Որեւէ մեկին կամ մի բռնած բան բռնելուց դադարել: *Տըղան ջիլանվը փըռնում ա, էլ թողում չի, մինչըէվ վէր ծին դինջանում ա* (Զ): 3. Որեւէ վայր իր ներկայությունից ազատել: *Տըղան ըսկանում ա, թա էտ հինչ ա նըշանակում, թողում ա, կօրչում* (ՀԱԲ, 15, 26): 4. Մի տեղ գնալով՝ մեկին՝ մի բան իր հետ չտանել՝ չվերցնել: *Ծին թողնում ա, ինքʼը վըէնանավ քʼինամ* (Զ): 5. Մեկին լքել: *Կընգանը թողալ ա, էտ ղըխպին նըհըէտ փըսակվալ* (Բ): 6. Դադարեցնել, ընդհատել, անտեսել, անուշադրության մատնել: *Կօրծը թողնում ա, ըսկըսում էտ կընգանը նըհըէտ սիլի-բիլի անէլը* (Զ): 7. Հետաձգել: *Կօրծը վէր թուղըէցէր էքʼսըվա օրէն, ամանլ չի կʼանլ* (Բ): 8. Հանձնել, ավանդել: *Տօնը-տըէղը թողից ախպօրը, ինքʼը քօչից* (Բ): 9. Նշանակել, դնել: *Թաքավէրը մին դարավուլչի յա թողնում ըտըէղ, վէր տանը յէշի* (Զ): 10. Պահպանության՝ խնամքի՝ հոգատարության հանձնել՝ վստահել: *Մ ջիհիլնէ, էտ վէր քօչում ըք էրանշ յէրգʼիրնէ, ծէր հօրանցը, մօրանցը, ծէր Ղարաբաղը հանր ը՞ք թողնում* (Բ): 11. Հնարավորություն տալ՝ ընձեռել, արգելք չհանդիսանալ: *Աղդամը մէրունք վէր ըզադալ ըն, թողալ ըն, վէր թօրքէրը տանուս կʼան* (Զ): 12. Կենդանի պահել, չսպանել: *Լօխճին կընտօրում ըն, թողում հէնգʼ հօքու, վէր ուրանց հըէտէ հաց թըխին* (Զ): 13. *տե՛ս* Թանգʼ անել: 14. Որեւէ նպատակի համար պահել՝ խնայել: *Նըէղ օրվա հըէտէ պատառ փուլ ա իլանլ թողած, ախճիգʼը էն էլ ա խըլանլ* (Բ): 15. Պահել, չկտրել, չհեռացնել: *Ջիհիլնէն մըրօք ըն թողալ* (Բ): 16. Իր պատերով հեղուկն անցկացնել՝ բաց թողնել՝ չպահել: *Կօլան ճաքալ ա, ճանուր ա թողնում* (Բ): 17. Հետք պահել, մի բան որպես հետեւանք ունենալ: *Ըտըրանք էտ քարէն յըրա նըշան ըն թողնում, վէր յըէտնան կարին տըէղը գʼիդանն* (Զ):

ԹՕՄՓ - *տե՛ս* ԴԸՄՓ:

ԹՕՄՓԱԹՕՄՓ - *տե՛ս* ԴՕՄՓԱԴՕՄՓ:

ԹՕՄՓԱՏԸՋ - *գ.* Կռիվ, կոտորած: *Էտ թօմփատըզէն վախտը շատ մարթ ա ըսպանվում* (Զ):

ԹՕՅԲԱՇԻ *(թրք. toybaši)* - *տե՛ս* ՄԱԿԱՌԲԱՇԻ:

ԹՕՆԹԸԼԱՆ - *տե՛ս* ԹՕՆԹԸՌԻԳʼ:

ԹՕՆԹԸՌԻԳʼ - *ածական.* Թմբլիկ եւ գեղեցիկ: *Թօնթընռիգʼ խօխա յա* (Բ):

ԹՕՆԹԸՌՈՒՇ - *տե՛ս* ԹՕՆԹԸՌԻԳʼ:

ԹՕՇ[1] - *գ.* 1. Այտ՝ թուշ: *Էտ խուխէն թօշան մարը կընծում ա, լանց ա ինանում* (Զ): 2. *փխբ.* Հետույքի փափուկ եւ ուռուցիկ մասերից յուրաքանչյուրը: *Վըէռէն թօշին վէր քացէ յա տամ, տըէղը կʼիպտում ա* (Զ):

- Թօշան անուն կաթէլ - Առողջ լինել, կարմիր թշեր ունենալ: *Պայծառ բիբին ըսօր-էքʼանց ութասուն տըրըէկան ա, ամմա թօշան անուն ա կաթում* (Զ):

- Թօշան կընտրրէլ, պիրանէն տէմ անէլ - *տե՛ս* Վըէռան կընտրրէլ, ըռըխէն տէմ անէլ:

- Թօշէն մին թանփը հանլա ախճիգʼ ա - Ասում են երիտասարդ հասակում այրիացած կանանց մասին՝ շատ ջահել է:

- Թօշէրը խընձօր - Ուռուցիկ՝ լիքը այտեր ունեցող: *Թօշէրը խընձօր ախճիգʼ ա* (Բ):

ԹՕՇ[2] - 1. *տե՛ս* ԱՉՈՒ: 2. *տե՛ս* ԹՕՔ-(Ք)ՈՒՇ:

ԹՕՇ[3] - *տե՛ս* ԹՕՐՍ:

ԹՕՌ[1] *(հ.ե. *(s)ter- (անմաքուր հեղուկ)* - *գ.* Անձրեւ: *Արաշտ տարէն, վէր վանքէն քարէրը լըրցցըրալ ըն, թօռ ա յէկալ* (ՆԱԲ, 89):

- Թօռան փախչիլ, կըրկուտէն տակը ըղնէլ - Որեւէ վտանգից ազատվելով՝ ավելի մեծ վտանգի ենթարկվել:

- Թօռը կըկʼա, կըճիրի - Ասում են

ծույլ մարդկանց հասցեին, ովքեր հույսը դնում են բնության վրա: *Կիման սաղ օրը էն ա դինջընայիս, խէ բի՞դի կօրծ անէ. թօռը կըկ՝ա, կըճիրի բօստանը* (Ձ):

- Թօռ թակէլ - Անձրեւի տակ երկար մնալ: *Էնքան թօռ թակալ ա, էտ փանդէրը փըթալ ա* (Բ):

- Թօռ թակած, ամրէվ էրած - *տե՛ս* Ամրէվ էրած, թօռ թակած:

- Թօռու պըրանէլ - Անձրեւային եղանակներ սկսվել: *Աշունքը յէ՛կավ, թօռու պըրանից, էլ կըրէցէնք վէջ, թա բուստընէն պիհինք, պըրծըցընինք՝, մընաց կ՝ըրունքէն* (Բ):

- Թօռ օտէլ - *տե՛ս* Թօռ թակէլ:

- Թօռ օրը կօլատ յէ՛ր կա՛ալ, արէ՛վ օրը՝ չօխատ - Եղանակը խաբուսիկ է լինում, պետք է պատրաստ լինել: *Թօռ օրը կօլատ յէ՛ր կա՛ալ, արէ՛վ օրը՝ չօխատ. մին էլ տէ՛սէր արէ՛վ օրը յէրգ՝ինքը մըթնըվից, թօռը նի կալանվ* (Ձ):

- Թօռ օրը հըվէրէն ճանր տըվօղ շատ կինի - Անհրաժեշտություն՝ կարիք չլինելու դեպքում օգնողները շատանում են:

ԹՕՌ[2] - *տե՛ս* ԹՕՌ-ԹՕՌ:

ԹՕՌ[3]/ԹՕՐ[2] *(թրք. tor)* - *գ.* 1. Ձուկ որսալու ցանց՝ ուռկան: *Մին օր կ՝էտըմը թօռը քըցած ծանկուն փըռնէլիս մին շատ դանշանգ՝ ծանկըն ա փըռնըմ* (ՀԺՀ, V, 78): 2. Երեսի քող: *Էտ կընէգ՝ը թօռը յէ՛տ ա քաշանում, իրը՛սը պէնում, լօխ մընամ ըն մաթ մընացած...* (Ձ):

ԹՕՌ[4] - *տե՛ս* ԹՕՌՆԸ[1]:

ԹՕՌԱԿ - *գ.* Բնակավայրի ծայրամասային թաղ, փոքրիկ թաղ: *Ինք՝ը էլ քըղաքէն թուռակըմըն ար ըպըրէս* (Ձ):

ԹՕՌԸ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸ:

ԹՕՌ-ԹՕՌ *(հ.ե. *ter- (քնքուշ, թույլ)* - *ածական.* 1. Լավ թխվելուց մեջը փուչ-փուչ, ուռած (խմորեղենի մասին): *Թօռ-թօռ հացէր ա* (Բ): 2. Թարմ, մատղաշ: *Թօռ-թօռ փիրփէտ ա* (Բ):

ԹՕՌՆԸ[1]/ԹՕՌ[4] *(գրբ. թռռն)* - *գ.* Ձավակի զավակը՝ տղայի կամ դստեր զավակը տատի ու պապի համար: *Էտ պըռավէն մին թօռն ա ինանում, ինքըն էլ տըղա* (ՀԺՀ, V, 157):

ԹՕՌՆԸ[2] - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸ:

ԹՕՌՆԸՍՔ՝ԸՆԻՄ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸՍՔ՝ԸՆԻՄ:

ԹՕՌՉԻ/ԹՕՐՉԻ *(թրք. torču)* - *գ.* Ուռկանով ձուկ որսացող անձ, ձկնորս: *Էն մը՛ծ թօռչուցը յէշիլավ՝ թօռը ճանրըն ա քըցըմ, մին քանի ծանկնը փըռնըմ, տօն պը՛ըրըմ* (ՀԺՀ, V, 229):

ԹՕՌ ՈՒ ԹԱՑ - *տե՛ս* ԹՈՒՐԹԱՑ:

ԹՕՌՈՒՍՔ՝ԻՆՈՒՄ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸՍՔ՝ԸՆԻՄ:

ԹՕՎԼԱ - *տե՛ս* ԹՕՎԼԱ:

ԹՕՎԼԱ/ԹՕՎԼԱ/ԹԱԼՎԱ *(արաբ., թրք. tavla)* - *գ.* 1. Անասունների գոմ, ախոռ: *Մարթին օխնը տալանը յէտը յէր ա կէնում, նի մընում թօվլան, մին լանվ ծի յօր օնում, տանս կ՝ամ* (ՆԼՂԺԲ, 25): 2. *փխբ. տե՛ս* ՏԱՆՐՈՒՄ(1): *Կ՝օղէն փըռնում ըն, տանում կօխում թօվլանն, էրկու տարէ պահում* (Ձ):

ԹՕՎԼԱՄԻՇ - *տե՛ս* ԹՕՎԼԱՄԻՇ:

ԹՕՎԼԱՄԻՇ/ԹՕՎԼԱՄԻՇ/ԹԱԼՎԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թօվլամիշ անէլ - 1. Անասունները գոմի մեջ պահել՝ փակի տակ պահել: *Սաղ ծըմը՛ռնը հիյվընէն թօվլամիշ ըն անում, մինչը՛վ կ՝արունքը կ՝ա* (Բ): 2. *փխբ.* Բանտարկել: *Ըտի էտ օյինբազէն թօվլամիշ ըն անում* (Ձ): 3. *փխբ.* Բռնել, ճանկել, խլել: *Մըհէգ վէր կըրիզիստ ա, մանշտանի ըն թօվլամիշ անըմ, կըսըկ՝ինու ապրանք տամ...* (ՋՏ, Բ, 94): 4. *փխբ. տե՛ս* Ըրամակ քըցիլ:

ԹՕՎՉԻ - *ած.* Թովիչ, գրավիչ, հմայող: *Ըշկըօնքէրըտ թօվչի, օփսունալ ըս, ա՛յ ախճի* (ԼՂԲ, 101):

ԹՕՎՋԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Թօվջի անէլ - Հարկաբաշխում կատարել: *Տը՛ղ յըրա տը՛ռէք՝, թօվջի ըրէք՝, իրէք տը՛ղ պէժին ըրէք՝...* (ՀԲ, 353):

ԹՕՎՈՒԼ - *տե՛ս* ԹԱՎԻԼ:

ԹՕՐ[1] *(գրբ. թուր)* - *գ.* 1. Կտրելու եւ խոցելու պողպատյա սառը զենք, թուր: *Էտ տըղան թօրավը մին հէնց թըխըմ ա, վը՛ր էտ դօվին էն մընացած իրէք կըլօխը մին դօնըմ ա կըտրըմ* (ՀԺՀ, V, 18): 2. *փխբ.* Խոզի կնճիթ: *Խօզ՝ը վէր մէհէտ թօրավը թըխում ա, էտ պատը ցըրը՛վ ա կ՝ամ* (Ձ):

- Թօրան անանուն կաթէլ - Ահեղ՝ վայրագ՝ արյունարբու լինել: *Էտ թաքավէրին թօրան անանուն ար կաթում, լօխ նը՛ստա վախում ին* (Ձ):

- Թօրէն ըռը՛խը տալ - *տե՛ս* Թօրէն տակը տալ:

- Թօրէն կըտըրածը կըլ՝ըվանա, լանգվին կըտըրածը լ՝ըվանալ չի - Խոսքով հասցրած վիրավորանքը ավելի ծանր է, քան ֆիզիկականը:

- Թօրէն համ առաշկը կըտըրէլ, համ քամակը - *տե՛ս* Թօրը աչ էլ կըտըրէլ, ծէխ էլ:

- Թօրէն մաչը քըցիլ - Իրեն ենթարկեցնել: *Թաքավէրը կըռը՛վ ա յէ՛ր կէնում, հըրը՛վան ժուղուվուրթէն թօրէն մաչը քըցանում* (Ձ):

- Թօրէն սօր վախտը - Ուժերի՝ իշխանության ծաղկուն շրջանը: *Նախագէն թօրէն սօր վախտըն ա ինանում, ախպօրը տինանում ա պահէստապէտ* (Ձ):

- Թօրէն տակը տալ - Թրով շատ հարվածել, կոտորել: *Տըղան թօրէն տակըն ա տամ էտ դէվէրէն, ըխճըկանը ը՛զադում* (Ձ):

- Թօրը աչ էլ կըտըրէլ, ծէխ էլ - Ուժեղ՝ ազդեցիկ լինել, ինչ ուզել, այն էլ անել: *Ըտըրա մին վախտ ա իլանվ, վէր թօրը աչ էլ ա կըտըրալ, ծէխ էլ* (Բ):

- Թօրը կըտըրէլ - Խոսքն անցնել, ամեն ցանկություն կատարել կարողանալ: *Կօզի չօբան ար, ամիա թօրը կըտըրում ար շէնումը* (Ձ):

- Թօրը հինչ վէր կարէ վէչ կըտըրէ, հացը կըկըտըրէ - Բռնությամբ՝ հարկադրաբար չլուծվող հարցը խաղաղ ճանապարհով՝ հյուրասիրությամբ հնարավոր է լուծել:

- Թօրը սօր - *տե՛ս* Խուփը սօր:

- Թօրու նըման կըտըրէլ - 1. Շատ սուր՝ հատու լինել: *Էս ցակատը թօրու նըման կըտըրում ա* (Բ): 2. Շատ ցուրտ լինել (եղանակի մասին): *Հավան թօրու նըման կըտըրում ա* (Բ):

- Թօր քաշիլ - Թրով սպառնալ: *Վէր թօր ա քաշանում, էտ մարթը ծէնը կըտըրում ա* (Ձ):

ԹՕՐ[2] - *տե՛ս* ԹՕՌ[3]:

ԹՕՐԱՄԱ - *տե՛ս* ԱՋԿ-ԾՈՒՊ:

ԹՕՐԲԱ/ԹՕԲՐԱ *(թրք. torba)* - *գ.* Փոքր պարկ: *Վէր էտ կ՝անլը ծընըմ ա, տըղան մինը յօր ա օնըմ, քըցըմ անանուն թօրբան* (ՀԺՀ, V, 54):

ԹՕՐԷՆ - *տե՛ս* ԹՈՒՐՈՒՆ:

ԹՕՐԸ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸ:

ԹՕՐԹԱՓ - *տե՛ս* ՏԱՆՐՁՆԸ:

- Թօրթափ անէլ/հինի - Սաստիկ քաղցած լինելով՝ ուտելիք տեսնելիս խիստ փափագել: *Կանլը վընճարէն սանրանն վէր տը՛սնում ա, թօրթափ ա անում* (Ձ):

ԹՕՐ-ԹԸՎԱՆԳ՝ - *գ.* 1. Զենք ու զրահ, սպառազինություն: *Էտ թաքավէրին թօր-թըվանգ՝ը շատ ա ինանում, ըտըրա հը՛տէ էլ հըրէվան թաքավէրնէրէն թէթա յա տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Բռնություն: *Թօր-թըվանգ՝ավ ամմէն պէն չի, վէր ամանլ ա կ՝ամ* (Բ):

- Թօր-թըվանգ՝ կապէլ - 1. Զինվել, զենք վերցնել: *Մին օր էտ թաքավէրը թօր-թըվանգ՝ը կապում ա, յէր ընում ծին, ք՝ինում վէրսի* (ՆԱԲ, II, 18): 2. Կռվի պատրաստվել: *Թաքավէրը հըրամանք ա տամ, վէր թօր-թըվանգ՝ կապին...* (Ձ):

ԹՕՐԾ *(գրբ. թորիծ)* - *գ.* 1. Գերանի հաստ գլխին արված անցք, որից կապ են գցում քաշելու համար: *Չաթուն թօրծավը անց ըն կընցընում, քաշ տամ էտ կ՝էրանը պիրում հայաթը* (Ձ): 2. Ուղղան-

կյուն ձեւով կտրված՝ փոս գցած տեղ փայտի՝ առարկայի վրա, որի մեջ հագցնում՝ ագուցում են մի այլ փայտ՝ առարկա: *Փանդը կոխում ըն թործը, պինդըցընում* (Բ):

ԹՕՐԾԷԼ - *նբ.* 1. Գերանի՝ փայտի վրա անցք՝ թործ փորել: *Կ՚էրանը թործում ա, թուրծակապը կապում, յըզնէրէն լըծում, պիրում* (Ջ): 2. Փայտերի՝ առարկաների կտրվածքները իրար վրա դնելով՝ միակցել, ամրացնել: *Սուրանը կստըրում ա, պիրում ըն թործում* (Բ):

ԹՕՐՄ - *տե՛ս* ԹՕԽՈՒՄ:

ԹՕՐՆԸ/ԹՕՌՆԸ[2]/ԹՕՐԸ/ԹՕՌԸ - *դ.* Ուր՝ արտահայտում է հարցում գործողության ուղղվածության՝ շարժման նպատակակետի մասին: *Վէշ մինը գ՚ուդում չըն՝ էտ մարթը թորն ա՞ ք՚ունում* (Ջ):

- Թորնը յէշում ըս - Ամեն տեղ, ամենուր: *Թորնը յէշում ըս, քըրքանդ տը՝ռած տընէր ա. բալան թաղիմ մէգ էս օրը քըցծղէն* (Բ):

ԹՕՐՆԸՍՔ՚ԸՆՈՒՄ/ԹՕՌՆԸՍՔ՚ԸՆՈՒՄ/ԹՕՐՈՒՍՔ՚ՈՒՆՈՒՄ/ԹՕՌՈՒՍՔ՚ՈՒՆՈՒՄ - *գ., ածական.* Անճարակ, խեղճ ու կրակ (մարդ): *Թորնըսք՚ընում մարթ ա, ծը՝ր-քավը վէշ մին պէն չի կ՚ամ* (Բ):

ԹՕՐՉԻ - *տե՛ս* ԹՕՌՉԻ:

ԹՕՐՍ/ԹՕԾ[3] *(գրբ. թուրծ)* - *գ.* Թրծելը, թրծում: *Պուրուտը թորսը վէր պըրծընում ա, ըմընէք՚ը թուրնան տուս ա տամ* (Ջ):

ԹՕՐՍԷԼ *(գրբ. թրծեմ)* - *նբ.* Կավից կամ մետաղից պատրաստած առարկաները ուժեղ կրակի մեջ այրել՝ կարծրություն տալու համար: *Վը՝ղէ ըմընէք՚ը վէր թորսիս վէջ, կըճաքէ* (Բ):

ԹՕՐՈՒՄ - *տե՛ս* ԹՕԽՈՒՄ:

ԹՕՐՈՒՆ - *տե՛ս* ԹՈՒՐՈՒՆ:

ԹՕՐՈՒՍՔ՚ՈՒՆՈՒՄ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸՍՔ՚ԸՆՈՒՄ:

ԹՕՐՓԱՂՅՕԼԻ - *գ.* Հողե ճանապարհ: *Էտ թորփաղյօլին հըսնըմ ար մինչը՝վ թաքավէրին բաղը* (Ջ):

ԹՕՐՔ *(արաբ., թրք. türk)* - *գ.* 1. Թուրքիայի հիմնական ժողովրդի անվանումը կամ այդ ժողովրդին պատկանող անձ: *Էլ պարսիկ, էլ թորք սը՝ռտ չընն անում էտ սըմթէրումը ըրվան* (ԱԱ, 39): 2. Ադրբեջանի հիմնական ժողովուրդը կամ այդ ժողովրդին պատկանող անձ: *Փուզ՚ուլվա թորքէրը շընըմուրտառ մարթիք՚ ըն իլալ* (Բ): 3. *ածական. փխբ.* Անխիղճ, դաժան, վայրագ: *Թորք ը՞ս, էտ մարթին խէ տանջում ը՞ս* (Բ):

- Թորքա փախած - Երկյուղած, մտացրիվ: *Թորքա փախած ը՞ս, ամէ, տը՝սնանք՝ հինչ ա պըտահալ* (Բ):

- Թորքէն նըհը՝ետ հընգըրօ՚թուն ըրա, մըհակը ծը՝րքատ վէր մէ՚լ տինիլ - *տե՛ս* Շանը նըհը՝ետ հընգըրօ՚թուն ըրա, մըհակը ծը՝րքատ վէր մէ՚լ տինիլ (ՇՕՆ-ի տակ):

- Թորքէն չընքէլանը թակիս վէջ, աշնա չի տը՝ռնալ - Թուրքի հետ չպետք է մեղմ վարվել:

- Թորքը ասալ ա՝ հային յը՝տէ խը՝լքը իմը բիդ՚ար - Ասվում է հայի՝ մի բան անելուց հետո ավելի խելոք դատելը նկատի առնելով:

- Թորքը մին պէն չի, ամմա խօսկէրը վը՝սկէ յա - Ասվում է՝ նկատի առնելով թուրքական առած-ասացվածքների խորիմաստությունը:

- Թորքու գառի/կաճի - *գ.* 1. Թրքուհի, ադրբեջանուհի: *Թորքէն կաճին կըրէս չի հըսցընէ, լ՚ըհա թըխածը թող ա ընէս, քըցիս սուփրէն յըրա, հայէրը բ՚ուրդան ուտէս ըն* (ԲՀԲ, 179): 2. Տգեղ՝ այլանդակ կին: *Ըստրան էլ ինում ա մին կ՚էշ կընէգ՚՝ մին թորքու գառի* (Ջ):

- Թորքու թըռըմասկ - Տգեղ՝ այլանդակ երեխա: *Մարթը ասմա.- էտ թորքէն թըռըմասկը տար կուրցըրու, յը՝ս ըստրան հըրօթուն չըմ անէլ* (Ջ):

- Թորքու մախլավա տը՝ռնալ - Քրքրվել, պատառոտվել (շորի մասին): *Էնքան կ՚ը՝ցալ ա, էտ պէնջակը թորքու մախլավա յա տը՝ռալ* (Բ):

- Թորքու մըթիլ - Ճմրթված՝ կեղտոտ անկողին: *Էտ թորքէն մըթիլ՚ումը հունց ը՞ք քօն ինում* (Բ):

- Թորքու մօլլա - Թուրքերենին՝ ադրբեջաներենին գերազանց տիրապետող հայ: *Տիկրանը թորքու մօլլա յա, հանց թուրքէրէն խօսում ա, վէր ըսկի թորքը ընդի կարէլ չի խօսէ* (Ջ):

- Թորքու տավար - Հոգնած՝ ուժասպառ եղած մարդ: *Թորքու տավար ը՞ս, խէ տը՝ղատ տ՚ուրուր չը՞ս կ՚ամ* (Բ):

- Թորքու ուստա - Անորակ աշխատող վարպետ: *Թորքու ուստա յա, իզէն հինչ պա՞տ բիդի տինի* (Բ):

- Թորքու փը՝սա - Ուշ-ուշ հայտնվող բարեկամ: *Աքէրը ասմա.- Մարյանը ինձը՝տէ քուր չի, թորքու փը՝սա յա. տարանը մէհէտ էլ չի կ՚ամ* (Ջ):

ԹՕՓ *(թրք. top (գնդակ))* - *գ.* 1. Խաղագնդակ: *Խօխէնք՚ը թօփավը խաղ ըն անում* (Բ): 2. Որոշ քանակությամբ կտորի փաթեթ: *Էն շօլկի կըտօրնէրան մին լանվ ռանգ՚ի թօփ ա յօր օնըմ, կարըմ...* (ԼՂԲ, 328): 3. Ասեղների փաթեթ՝ խրձակ: *Էտ դանշանգ՚ ախճիգ՚ը մին մըկրատ, մին խունձօր, մի թօփ ասը՝ղ տընէս ա տինիս տըղէն ըռըշկին* (ՀԲ, 341): 4. Սայլի՝ կառքի՝ մեքենայի անիվ: *Ըրբան էրկու թօփ օնէ, փայտօնը՝ չօրք՚* (Բ): 5. Հրանոթ, թնդանոթ: *Պառավը թաքավէրէն հը՝ետէ պիրիս ա լանլ, թան Մըսմանլարը քանէ թըրփանգ՚, թօփ, յա օրուշ պէնէր օնէ* (ՀԺՀ, V, 675): 6. *ածական.* Փնջված, խմբված: *Էն ռանգ՚-ռանգ՚ թօփ վըրթէրան շաղ տըվին փունջէրավ...* (ՀԺՀ, V, 178):

- Թօփ էլ տըրաքէ - Ինչ էլ լինի, չնայած խանգարող ցանկացած հանգամանքի: *Տըղան ասում ա.- Թոփ էլ տըրաքէ, յը՝ս էտ ըխճըկանը բիդի օգ՚իմ* (Ջ):

- Թօփէն տըմանալ - Սպառնալիքները հանդուրժել: *Կընէգ՚ըն ա, վէր կարում ա Ղազանրին թօփէն տըմանա* (Բ):

- Թոփու գ՚ուլլան - Թմբլիկ եւ ամրակազմ երեխա: *Էտ խօխան թոփու գ՚ուլլան յա* (Բ):

ԹՕՓԱՋ/ԹՕԲԱՋ *(ռուս. топаз, ֆր. topaze, հուն. topazos)* - *գ.* Թանկագին քարի տեսակ: *Քու մըտանիտ ալմազ ա, իմըն էլ խալիս թօփազ ա...* (ԼՂԲ, 12):

ԹՕՓԱԼ[1] *(թրք. toplanma)* - *ածական.* 1. Կարճ ու հաստլիկ: *Թօփալ ախճիգ՚ ա* (Բ): 2. Կլորավուն, գնդաձեւ: *Թօփալ կարտօշկա յա* (Բ): 3. *տե՛ս* Ք՚ՕՔ[1]:

ԹՕՓԱԼ[2] *(թրք. topal)* - *տե՛ս* ՉՕԼԱԽ:

ԹՕՓԷ - *գ.* Գնդակախաղ, ֆուտբոլ: *Հինչ ասիս՝ խաղ ընք ըրալ՝ քըսկըրէնք՚ի, թօփէ, բաբադուշի* (Բ):

- Թօփէ տալ - Գնդակով խաղալ, ֆուտբոլ խաղալ: *Խօխէնք՚ը սաղ օրը թօփէ յըն տամ* (Բ):

ԹՕՓ-ԹԸՎԱՆԳ՚ - *տե՛ս* ԹՕՐ-ԹԸՎԱՆԳ՚:

ԹՕՓ-ԹՕՓԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԹՕՐ-ԹԸՎԱՆԳ՚(1): *Էս թաքավէրը յէր ա կէնում, թօփ-թօփխանա յէր կալած, կ՚ամ...* (ՀԱԲ, 15, 50):

ԹՕՓԼԱՄԱ *(թրք. toplama (հավաքում, ժողովելը))* - *ածական.* Շտապ եւ անորակ կատարված: *Թօփլամա կօրծը կօրծ չի* (Բ):

- Թոփլամա անէլ - Շտապ եւ անորակ կատարել: *Ուստան թոփլամա յա անում, էտ տանը պօլէրը մին օրումը թըխում* (Ջ):

ԹՕՓԼԷԳ՚ - *տե՛ս* ԹՕՓԱԼ:

ԹՕՓԽԱՆԱ *(թրք. topxane)* - *գ.* Ջենք պահելու տեղ, զինանոց: *...Շօշվա դալին ք՚ուչէքը մարթավ լիգըն ար. վը՝րը բըզարան ար կ՚ամ, վը՝րը թոփխանան, վը՝րը ժաման...* (ՋՏ, Ա, 1):

ԹՕՓԿ՚ԱԽ - *տե՛ս* Ք՚ԱԼԼԱԳ՚: *Աշօտընա Տիկրանը սէրավ հընգէրունք ըն ըլալ, մին տէղ հաց ուտէյիս, համ էլ ուրուր միշտ թոփկ՚ախ, ուրուր ք՚ալանգ՚ կ՚այիս* (ՆԱԲ, 136):

ԹՕՓՈՒՋ/ԹՕՓՓՈՒՋ *(թրք. topuz)* - *գ.* 1. Մեծ մահակ, լախտ, գուրզ: *...Նի յա մընում մաչը, տէսնում մին օշափ, թօփփուզը ծէռքին, յէկավ* (ՀԺՀ, V, 274): 2. Գնդաձեւ պտղագլխով փշոտ բույս: *Էշը էտ թօփուզը հախռում ա, օտում* (Ձ):

ԹՕՓՈՒՂ/ԹԷՓՈՒՂ *(թրք. topuk (կրունկ, գարշապար)* - *գ.* Ոտքի թաթից վերեւ երկու կողմից դուրս ցցված ոսկորները՝ կոճ, ճան: *Թօփուղը նի յա կ'ամ քարէն, փիս ցավ ա տամ* (Բ):

- Թօփուղ տալ - Քայլելիս երկու ոտքերի կոճերը իրար քսել: *... Էն պառավ մարթը թօփուղ տալավ ք'ինըմ ա...* (Ջ�տ, Բ, 85):

ԹՕՓՓՈՒՋ - *տե՛ս* ԹՕՓՈՒՋ:

ԹՕՔ *(գրբ. թոք)* - *գ.* 1. Մարդու եւ ողնաշարավոր կենդանիների շնչառության գործարան, թոք: *Կընգանը էրկու տըղան կ'ամ ըն, մինը կըլօխըն ա օտըմ, մինը էլ՝ թօքը* (ՆԼՂԺԲ, 8): 2. *տե՛ս* Սը՛կ թօք:

- Թօքան կէնալ - Մեկին շատ սիրել: *Օգում ա, թա թօքան կէնա էտ խուխէն* (Բ):

- Թօքէն տալ - 1. *տե՛ս* Թանչին տալ: 2. Ուժեղ հազալ: *Մըրսալ ա, թօքէն ա տամ* (Բ):

- Թօքը թօքան տալ - *տե՛ս* Թօքան կէնալ: *...Թօքըս թօքատ տամ, յա՛ր ջան, տուվ ըս իմ մը՛շկիս սարը* (ԼՂԲ, 84):

- Թօքը մաշկան կէնալ - *տե՛ս* Թօքը նի կէնալ:

- Թօքը նի կէնալ - 1. Խիստ ջղայնանալ՝ զայրանալ: *Ըտըրան վէր ըսկանում ըմ, թօքըս նի յա կէնում* (Բ): 2. *տե՛ս* Թօքը ցըմաքէլ: *Թօքըս նի յա կացալ, պատառ ճո՛ւր տօ՛* (Բ):

- Թօքը նի կըցընէլ - Խիստ ջղայնացնել՝ զայրացնել: *Վէզիրը մընէլ ըստը՛ղ ա հո՛ւլո՛ւվէրէն թօքը նի կըցընէս...* (ՀԲ, 343):

- Թօքը նի մընէլ (մինին) - Շատ սիրվել, իրեն սիրել տալ: *Էտ խօխան էնքան դաշանգ' ա ինո՛ւմ, վէր լօխճին թօքըն ա նի մընում* (Ձ):

- Թօքը պուք տալ - Սաստիկ հուզել: *Էտ խօխան էնքան լանց իլավ, լափ թօքըս պուք տըվավ* (Բ):

- Թօքը պըտառվէլ - Խիստ վախենալ՝ երկյուղել: *Մարթը արչին վէր տը՛սավ, թօքը պըտառվից* (Ձ):

- Թօքը ցըմաքէլ - 1. Խիստ ծարավել: *...Մը՛ծ ախպէրըն ասից.- Թօքէրըս ցըմաքալ ա, կըկարի՞ք պատառ ճո՛ւր հանիք'...* (ՀԺՀ, VI, 92): 2. *տե՛ս* Թօքը պըտառվէլ:

- Թօքումը տինիլ - *տե՛ս* Թօքան կենալ:

ԹՕՔԻ - *ած.* Աներես, պնդերես: *Խօրթ ախչիգ'ը շատ խէլո՛ւնք, ընջուկթիթէվ ա իլա՛լ, ամմա հալալ ախչիգ'ը թօքի յա իլա՛լ* (ՀԺՀ, V, 615):

- Թօքի քաշ - Շատ աներես՝ պնդերես մարդ: *Իզէն թօքի քաշ ա, վէր ասալ ա, ընան ա* (Ձ):

ԹՕՔ ՈՒ ՄՕՐ - *տե՛ս* ԹԸՔԸՄՕՐ:

ԹՕՔ(Ք)ՈՒՇ - 1. *ձ.* Էշին՝ ջորուն կանգնեցնելու բացականչություն: *Խօրէնը հիշկան ծէն ա տամ՝ թ'ք'ուշ, թ'ք'ուշ, էշը վը՛ենը չի կէնում* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԷՇ (1, 5):

Ժ

ԺԱՂՆԻ *(ռուս. жадный)* - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՅ:

ԺԱ՛Ն[1]/ՇԱ՛ՐԺ/ՍԱ՛ՐԺ/ՇԱՋ[2]/ՍԱՋ[2] *(գրբ. շարժ)* - *գ.* Երկրաշարժ: *Ժանժին վախտը յը՛խծէն էլ ա պարան յը՛կալ* (Ձ):

- Ժանժ կ'ալ - 1. Շարժվել: *Սո՛ւթո՛ւնին թըխում ըն, տը՛սնում ժանժ ա կ'ամ* (Ձ): 2. Ցնցվել, երերալ: *Տըղան ա օշափը վէր կըռը՛վ ըն անըմ, սաղ յէրգ'իրը ժանժ ա կ'ամ* (Ձ): 3. Շտապել, փութալ: *Կընէգ'ը ժանժ ա կ'ամ, վէր խօրանգ'ը իփի, մարթին հը՛տէ հանդը հաց տանէ* (Ձ):

- Ժանժ տալ - 1. Շարժել: *Մըղակը ժանժ ըն տամ, տը՛սնում կապ* (Ձ): 2. Ցնցել, թափահարել: *Օշան տանում ա, հիշքան ժանժ ըն տամ, օշը կըլօխը չի կամ* (Ձ): 3. Շտապեցնել: *Մարթը կընգանը հիշկան ժանժ ա տամ, էլիա յըտանըմ ըն* (Բ):

ԺԱ՛Ն[2] - *տե՛ս* ԺԷԺ:

ԺԱ՛ԽԸՌ - *տե՛ս* ԺԷԽԸՌ:

ԺԱ՛ԽՌՕՏ - *տե՛ս* ԺԷԽՌՕՏ:

ԺԱԿԷ(Ր)Թ *(ռուս. жакет, ֆր. jaquette)* - *գ.* Կարճ վերնազգեստ: *Մին ժակէրթ ա կ'ը՛նըմ, տո՛ւս կ'ամ* (Ձ):

ԺԱՂԱ - 1. *տե՛ս* ԺԸԺԸՊԱՊԱ[1](1): 2. *ած.* Ծամածռություններ անող: *Ժաղա մարթին անա բիդի փախչիս* (ԱԲԲ, 32):

- Ժաղա անէլ - *տե՛ս* Ժըժըպապա անէլ (1):

ԺԱՄ *(գրբ. ժամ)* - *գ.* 1. Ժամանակի չափման միավոր, որ հավասար է վաթսուն րոպեի, ժամ: *Մին ժամանը յը՛տը յէշո՛ւմ ըն, տը՛սնում տըղան սարէն քըմական տո՛ւս յը՛կավ* (Ձ): 2. Ժամանակ, պահ: *Էտ ժամէն ըխպիրին միշտ հէրթ ա ինո՛ւմ* (Բ): 3. Մեկ ժամ տեւողությամբ ժամանակի չափ: *Ժամի իրը՛քէն տը՛ղ ըն հըսնում* (Բ): 4. *տե՛ս* ՅԸ՛ԽԾԷ: *Ըտը՛ղ մին ժամ ըն շինո՛ւմ, անըմը տինո՛ւմ Կանանչ ժամ* (Ձ): 5. Ժամերգություն, ժամասացություն: *Ժամէն վախտը էտ դէրը վա՛ռին ուստէն կընգանը ար յէշում* (Ձ):

- Ժաման յը՛ս ըմ կ'ամ, օրինըյա տէրը տու վըս ասում - Ականատեսը ես եմ, բայց իրազեկը դու ես ներկայանում:

- Ժամ ասէլ - Ժամերգություն կատարել: *Դէրը վէր ժամը ասում ա պըրծընում, էտ կընէգ'ը ըտրրան մին ղօլ ա քաշո՛ւմ...* (Ձ):

- Ժամ տանէլ - Սգավորին քառասուն օրից հետո սգահան անել: *Քըռասունքը վէր տամ ըն, հընգէրունքը հըվաքվում ըն, ք'ինամ Մէլիք'ին ժամ տանում* (Ձ):

- Ժամ կաղնել - Ժամերգություն սկսել: *Դէրը վէր ժամ ա կաղնում, լօխ սուս ըն անում* (Ձ):

ԺԱՄԱՆԱԿ *(գրբ. ժամանակ, պրս. zamān(a))* - *տե՛ս* ՎԱԽՏ:

ԺԱՄԱՆԱԿԷՆ - *տե՛ս* ՎԸԽՏԷՆ:

ԺԱՄ-ԲԱԴԱՐԱ՛Ք' - *գ.* Ժամասացություն եւ պատարագ: *Միհէնգ' կընդըմընդ յը՛խծըմ ըն ժամ-բադարա՛ք' անում* (Բ):

ԺԱՄՀԱՐ - *գ.* Եկեղեցու զանգերը հնչեցնող սպասավոր: *Վէրչը էտ տըղան մատաղ ա մօրթում, ժամհարին նըհէտ մին տը՛ղ իփում, պըժէնըմ* (ՀԺՀ, V, 92):

ԺԱ՛ՆԳ'/ԺԷՆԳ' *(գրբ. ժանգ)* - 1. *տե՛ս* ՕՆՋ: 2. *փխբ.* Դեմքի մռայլություն: *Ըտըրա ժանգ'ը հու տը՛սնըմ ա, զանիլան տանում ա* (Բ):

- Ժանգ' անէլ, իրը՛սան կէնալ - 1. Վրա պրծնել, հարձակվել (գիշատիչ կենդանիների մասին): *Շօնը ժանգ' ա անում ըտըրա իրը՛սան կէնում* (Ձ): 2. Մեկին անամոթաբար՝ կոպտաբար՝ լպիրշորեն պատասխանել: *Էտ կընէգ'ը հինչը ասում ա, հարթնը ժանգ' ա անում, իրը՛սան կէնում* (Բ):

- Ժանգ' թըխէլ - *տե՛ս* Ժանգ' անէլ, իրը՛սան կէնալ:

ԺԱ՛ՆԳԱ՛Լ - *տե՛ս* ԺԷՆԳԱ՛Լ:

ԺԱ՛ՆԳԱ՛ՆԱ՛ - *ած.* 1. Կոպիտ, մռայլ, անտաշ, կշտամբող: *Ժանգ'անա՛ կընէգ' ա* (Բ): 2. Լալկան, թնկթնկացող: *Ժանգ'անա՛ խօխա յա* (Բ):

ԺԱ՛ՆԳԱ՛ՌԻ *(գրբ. ժանգառ)* - *ած.* Բաց կանաչ: *Ժանգա՛ռի շօ՛ր ա կ'ը՛ցալ ք'ը՛ցալ հընրսանէք'* (Ձ):

ԺԱ՛ՆԳԻ - *տե՛ս* ԺԱ՛ՆԳԱ՛ՆԱ՛:

ԺԱ՛ՆԳ'-ԺԱ՛ՆԳ' - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ժանգ'-ժանգ' անէլ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ'-ԺԸՆԳԱ՛Լ:

ԺԱՆԳՅՕՏ/ԺԷՆԳՅՈՒՏ/ԺԸՆԳՅՕՏ/ԺԻՆԳՕՏ *(գրբ. ժանգոտ)* - *տե՛ս* ՕՆՋՈՒՏ:

ԺԱՆԴԱՐՄ - *տե՛ս* ՋԱՆԴԱՌ:

ԺԱՌԱՆԳՅ - *տե՛ս* ԺԱՌԱՆԳՅ:

ԺԱՌԱՆԳ - *տե՛ս* ԺԱՌԱՆԳՅ:

ԺԱՌԱՆԳՅ/ԺԱՌԱՆԳՅ/ԺԱՌԱՆԳՅ/ՋԱՌԱՆԳՅ *(գրբ. ժառանգ)* - *գ.* 1. Որդի, զավակ, հատկապես արու զավակ իր ծնողների նկատմամբ: *Էս թաքավէրէն ժառանգՅ չընՈՒմ* (ՆԱԲ, 37): 2. *փխբ.* Հետագա սերունդ, հետնորդներ: *Էրկու հԱՒրուր տըռնանը յէտը տահանց ժըռընգՅ նէն յէտ յէկալ ըն, տէսալ՝ ըստէղ մի թԱՒզԱ շէն* (ԱԱ, 30):

ԺԱՎՐՕՆԻԳՅ - *տե՛ս* ԺԱՐՕՎՆԻԳՅ:

ԺԱՐԱԺԷՆ(Ն)Ի - *տե՛ս* ՋԱՐԱԺԷՆ(Ն)Ի:

ԺԱՐԻՏ *(ռուս. жарить)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ժարիտ անէլ - 1. Յուղի մեջ առանց ջրի եփել՝ տապակել: *Մին կաքավ էլ ժարիտ ա անում, տինում փըլավէն կըլխէն* (ՀԱԲ, 15, 26): 2. *փխբ.* Մեկին հոգեկան տառապանք՝ տանջանք պատճառել, տոչորել: *Էտ ախմաղը մօրը ժարիտ ա անում* (Բ): 3. *փխբ.* Կոտորել, սպանոտել: *Բախշին պիլիմօտը յօր ա ունէս, նէմէցնէրէն ժարիտ ընէս* (Ձ): 4. *փխբ.* Շատ վարժ խոսել, ճառախոսել: *Էտ էլ հօ խօսում չի՞, ժարիտ ա անում* (Ձ):

- Ժարիտ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Յուղի մեջ առանց ջրի եփվել՝ տապակվել: *Մէսը ժարիտ ա տը՛ռնում* (Բ): 2. Հոգեպես տառապել՝ տանջվել՝ տոչորվել: *Խը՛ղճ կընէգՅը էտ բէյնամուս մարթին ծը՛ռքէն լափ ժարիտ ա իլԱլ* (Բ): 3. Կոտորվել, սպանոտվել: *ԹըվԱնգՅավը վէր յըրա ը՛ռէ, ծըտէրը ժարիտ իլին* (Բ):

ԺԱՐԿՕ *(ռուս. жаркое)* - *գ.* Տապակած միս՝ կարտոֆիլ եւն: *ՄիհէնգՅվա պըռըվնէն ժարկօ վէլ ըն օտում, պիվա յէլ ըն խըմում* (Բ):

- Ժարկօ անէլ - Միսը՝ կարտոֆիլը յուղի մեջ տապակել: *Ժարկօ վըն անում, նըստում ք՛ը՛փ անում* (Ձ):

ԺԱՐՕՆ(Ն)ԻԳՅ - *տե՛ս* ԺԱՐՕՎՆԻԳՅ:

ԺԱՐՕՎՆԻԳՅ/ԺԱՐՕՆ()ՆԻԳՅ/ԺԱՎՐՕՆԻԳՅ *(ռուս. жаворонок)* - *տե՛ս* ՔԸԹԱՎԷՐ(3):

ԺԷԺ/ԺԱԺ[2] - *ածական.* 1. Հարկ եղածի պես չհասած, խակ: *Ժէժ խամբարը իփՈՒմ ըն, օտում* (Բ): 2. *փխբ.* Տհաս, չհասունացած, խակամիտ, տղայամիտ: *Թաքավէրին տըղան էլ հԱլԱ ժէժ ա հինՈՒմ, ըտը՛ռա հը՛տէ էլ վէզիրը ա թաքավըրօթուն անում* (Ձ):

ԺԷԺՏ *(ռուս. ж,ст)* - *գ.* Մետաղյա բարակ շերտ՝ թիթեղ: *Օժժավ քամէ յա լԱլ, մէր ժէժտը յէր ա կԱլԱլ քըցալ նը՛ռքէ ծՕրը* (ՀԲ, 350):

ԺԷԺՏԱՆՉԻ - *տե՛ս* ԺԷԺՏԱՆՉԻ:

ԺԷԺՏԱՆՉԻ/ԺԷԺՏԱՆՉԻ *(ռուս. жестянщик)* - *գ.* Թիթեղյա իրեր եւ տանիք պատրաստող արհեստավոր, թիթեղագործ: *Ժէժտանչին մին փիչ ա շինՈՒմ, տամ էտ կընգանը, վը՛սկէ քըթՕլը յը՛ր օնում* (Ձ):

ԺԷԺՏԻԼ - *նբ.* Թիթեղով պատել՝ ծածկել՝ երեսապատել: *Մարաք՛ը շինՈՒմ ըն, կըլՕխըն ա կօխկէրքը ժէժտՈՒմ* (Ձ):

ԺԷԽԸՌ/ԺԱԽԸՌ *(գրբ. ժախ)* - *գ.* 1. Այգիներում բուսնող անպետք խոտաբույսեր: *Էրկու օր զիրԱվ ըն տը՛ռնում, էտ ժէխըռը քանդՈՒմ* (Ձ): 2. *անրգ.* Կանաչի: *Էնքան ժէխըռ կէրէնք՛, զիհիլըրնէս տարավ* (Բ):

ԺԷԽԸՌ-ՄԷԽԸՌ - *գ.* Տարբեր տեսակի մոլախոտեր՝ անպետք խոտաբույսեր: *Բօստանը սաղ ժէխըռ-մէխըռ ա* (Բ):

ԺԷԽՌՕՏ/ԺԱԽՌՕՏ - *գ.* Շատ մոլախոտեր՝ անպետք խոտաբույսեր աճած տեղ: *Կ՛ամ ըն տը՛սնում ըլըբաստըրակը ժըխռօտումը վէր ընգած* (Ձ):

ԺԷՄ/ԺՈՒՄ *(գրբ. ժամ, ժում)* - 1. *մ.* Անգամ: *Ամմէն մինը էրկու ժէմ էտ վը՛սկան հափռում ըն, պըրծընում ա* (Ձ): 2. *գ.* Պահ, ժամանակ: *Սահանք պայման ըն տընում, վէր էյսը էս հԱմին ժէմին ծախօղը կավը պիրի, մՈՒշտԱրին էլ՝ փուլը* (ՆԱԲ, 55):

ԺԷՆԳՅ - *տե՛ս* ԺԱՆԳՅ:

ԺԷՆԳՅԱԼ - *տե՛ս* ԺԷՆԳՅԱԼ:

ԺԷՆԳՅԱԼ/ԺԷՆԳՅԱԼ/ԺԱՆԳՅԱԼ - *տե՛ս* ԿԸՆԱ(Ն)ՉԻ(1): *Սաղ կ՛արունքը բՈՒթՈՒն ժէնգ՛ալ ըն քաղալ, պէրալ իփալ, կէրալ* (ՀԺՀ, V, 113):

- Ժընգ՛ալալ հաց - Մեջը կտրտած կանաչեղեն եւ ձեթ լցրած եւ երկարաձեւ տափակացրած ու սաջի՝ վառարանի վրա թխած հաց, որ շատ տարածված է Ղարաբաղում: *Ժընգ՛ալալ հացը կ՛արունքը ա հինՈՒմ լԱզԱթ* (Բ):

- Ժընգ՛ալալ հացու մաչ - Տարբեր տեսակի կանաչեղեն, որով *ժընգ՛ալալ հաց* են թխում: *Ժընգ՛ալալ հացու մաչ ա քաղում, դարկում քըվօրը հը՛տէ* (Ձ):

ԺԷՆԳՅՈՒՏ - *տե՛ս* ԺԱՆԳՅՕՏ:

ԺԷՌ[1] *(գրբ. ժայռ, ժեռ)* - *տե՛ս* ՔԸ՛ՐԾ:

- Ժէռ քար - 1. Ամուր, պինդ: *Էս վը՛ղ չի, ժէռ քար ա, կարում չընք քանդինք՛* (Բ): 2. *փխբ.* Անգութ, անխիղճ, քարասիրտ, դաժան: *Ժէռ քար ա, խօխան լԱց ա հինՈՒմ, ծը՛ծ չի տամ* (Բ): 3. *փխբ.* Ժլատ: *Էտ ժէռ քարըտ հԱլԱ մէհէտ մին մարթու մին պէն տըված չի* (Ձ):

ԺԷՌ[2] - *ածական.* Մութ, խավարչտին: *Մին ժէռ քըշէր ա հինՈՒմ* (Ձ):

ԺԷՌ[3] - *ածական.* Վայրի, չպատվաստված: *Ժէռ զըկըռէ յա պիրում, հըյաթումը տընգում, ջըլաղում* (Ձ):

ԺԷՎ - *գ.* 1. Փոքր ու հասարակ մարգարիտ: *Էք՛սը էտ կընէգ՛ը անկ՛ին քարը տամ ա, մին պէռնը ժէվէր ինք՛ օնում...* (ՀԺՀ, V, 433): 2. *փխբ.* Շատ մանր բաներ: *Էս ճուղուպուրը հանց ա ժէվէր ինի* (Բ): 3. *փխբ.* Օղու՝ դոշաբի՝ մուրաբայի եւն պղպջակներ: *Բընք՛մԱզին ժէվէրը վէր մընծանում ա, գ՛իդԱ վէր իփԱլ ա* (Բ):

- Ժէվ կապել - Պղպջակներ առաջանալ՝ առաջացնել: *Ըրաղէն բօթուլը թըփըհարում ըս, վէր մը՛ծ-մը՛ծ ժէվէր կապից, ըրէմըս թօթ ա* (Բ):

ԺԸԺԸՊԱՊԱ[1]/ԺԻԺԻՊԱՊԱ[1] - *գ.* 1. Դեմքի ծամածռելը ծաղրելու համար, ծամածռություն: *Ըտըրա ժըժըպապան ղունաղէն ք՛ը՛փէն փիս նի յա կ՛ամ* (Ձ): 2. Հին պարատեսակ, որի ժամանակ պարում էին նմանակելով, ծամածռություններով: *Ժըժըպապան առաչ ըն իլԱլ պար կ՛ԱլԱիս* (Բ):

- Ժըժըպապա անէլ - 1. Ծամածռություններ անելով ծաղրել: *Ըսկէսուրը հիշքան անէսկ ա տամ, հարթը էնքան շատ ա ժըժըպապա անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Մի կերպ՝ հազիվ կարդալ: *Ղէրը ըվիտԱրԱնը յօր ա ունես, ժըժըպապա ընէս* (Ձ): 3. *փխբ.* Դատարկ ժամանակ անցկացնել: *Կօրծ չի անում, սաղ օրը էն ա ժըժըպապա ընէս* (Բ):

ԺԸԺԸՊԱՊԱ[2]/ԺԻԺԻՊԱՊԱ[2] - *գ.* Մի տեսակ բույս, որի մանր կոճակաձեւ պտուղները թելի վրա շարելով՝ վզնոց են պատրաստում: *Խօխէնք՛ը ժըժըպապա յըն քաղում, ճիտանՈՒց շինՈՒմ* (Ձ):

ԺԸԼԱՏ *(գրբ. ժլատ)* - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՅ: *...Մին օր ժըլատ շինացուն ղօնաղ ա կ՛ամ հէռէ պարիկամէրան* (ՆԱԲ, 112):

- Ժըլատէն ըսը՛ցէն՝ տօռնը պէ՛ց, կըսըհար ըրավ - *տե՛ս* Կ՛օղէն ըսը՛ցէն՝ տօռնը պէ՛ց, կըսըհար ըրավ:

ԺԸԼԸՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՅՕԹՈՒՆ:

ԺԸԼՈՒԹԿԱ - *տե՛ս* ԺՈՒԼՈՒԹԿԱ:

ԺԸԽ(Ը)ՌԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Մոլախոտով՝ անպետք խոտաբույսերով պատվել: *Բօստանը ժըխըռկալալ ա* (Բ):

ԺԸՂՕՎՈՒՐԹ - *տե՛ս* ԺՈՒՂՕՎՈՒՐԹ:

ԺԸՂՕՎՈՒՐԹԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԺՈՒՂՈՒՎԸՐԹԱԿԱՆ:

ԺԸՄԱԺԷՆՔ՛ - *տե՛ս* ԸԺԸՄԱԺԷՆՔ՛:

ԺԸՄԱՀԱՑ - *տե՛ս* ԲԱԳԱՐԱՔ՛:

ԺԸՄԱՍԷՈ - *ած., գ.* Եկեղեցի եւ եկեղեցական արարողություններ սիրող, հաճախ եկեղեցի այցելող (անձ): *Վընքը-ցէք՝ ժըմասէր մարթիք՝ ըն* (Բ):

ԺԸՄԱՎԷՈ - *գ.* Եկեղեցի՝ եկեղեցական արարողություն գնացած մարդ: *Ժըմավէրնէն յը՛խծան տ՛ուս ըն տը՛ռնում, ք՝ինամ տընէրը* (Ձ):

ԺԸՄԱՏԸ՚Ղ *(գրբ. ժամատեղ (ժամ, մատուռ, աղոթելու տեղ)* - *գ.* 1. Քանդված եկեղեցու տեղ: *Յը՛խծէն միհէնգ՝ կա վէջ, ամիա ժըմատը՛ղը սօրփ ա* (Ձ): 2. Այն տեղը, որտեղ եկեղեցի պետք է շինվի: *Ըստէփանակ՝ը՛ռտա ժըմատը՛ղը կընօխանց ա մ՚ա՛հլ՚ում, ամմա հ՚ալ՚ա յը՛խծէն շինում չընը* (Բ):

ԺԸՄԱՏՕՆ *(գրբ. ժամատուն)* - 1. *տե՛ս* ՅԸ՛ԽԾԷ: 2. *գ.* Եկեղեցուն կից կառուցված եւ նրան պատկանող տուն: *Գանձասարա յը՛խծէն ժըմատօն էլ օնէ* (Բ): 3. *տե՛ս* ԲԸԴԸՐԸՔ՚ԱՏՕՆ:

ԺԸՄԱՔԱՐ - *գ.* Եկեղեցու մոտ դրված քար: *Էտ կընէգ՝ը ժըմքարէն նըստում ա, լ՚ա՛ց ինում* (Ձ):

ԺԸՄԸԺԷՆՔ՚ԻԼ - *տե՛ս* ԸԺԸՄԸԺԷՆՔ՚ԻԼ:

ԺԸՆԳ՚ԱԼ/ԺԻՆԳ՚ԱԼ - *տե՛ս* ԺԸՆԳԺԸՆԳ՚ԱԼ:

ԺԸՆԳ՚ԱՀԱՄ/ԺԻՆԳ՚ԱՀԱՄ - *տե՛ս* ՈՒՆՋԱՀԱՄ:

ԺԸՆԳ՚ԱՃՈ՚ՒՐ/ԺԻՆԳ՚ԱՃՈ՚ՒՐ *(գրբ. ժանգաջուր (վնասակար ջուր)* - *տե՛ս* ՈՒՆՋԱՃՈ՚ՒՐ:

ԺԸՆԳ՚ԸԹԱԹԱԽ/ԺԻՆԳ՚ԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ՈՒՆՋՈՒԹԱԹԱԽ:

ԺԸՆԳ՚ԸԼԸ՛ՂԱՆ/ԺԻՆԳ՚ԸԼԸ՛ՂԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՆԱ(Ն)ՉԻ(1):

ԺԸՆԳ՚ԸԿԱ՚ԼԻԼ/ԺԻՆԳ՚ԸԿԱ՚ԼԻԼ - *տե՛ս* ՈՒՆՋՈՒԿԱ՚ԼԻԼ:

ԺԸՆԳ՚ԸՌ(Ն)ԱՏ/ԺԻՆԳ՚ԸՌ(Ն)ԱՏ - *ած. անրգ.* Ատամները թափված: *Ժընգ՝ը՛ռատ քավթառ ա* (Բ):

ԺԸՆԳ՚ԸՌ(Ն)ԷԼ/ԺԻՆԳ՚ԸՌ(Ն)ԷԼ - *չբ.* 1. Հարձակվելու նշաններ ցույց տալ, ատամները ցույց տալ (գիշատիչ կենդանիների մասին): *Կ՝ա՛ուլը վէր ժընգ՝ը՛ռնում ա, վը՛ռկանը վախան նըհը՛տ չօքում ա* (Ձ): 2. Դեմքը թթվեցնել, մռայլվել, դեմքը ծռմռել: *Էտ խէ ժընգ՝ը՛ռնալ ը՞ս* (Բ):

- Ժընգ՝ը՛ռ(ն)ած արտ - Արեւախանձ՝ կծոված արտ: *Խը՛ղճէն ի՚լ՚ածը մին ժընգ՝ը՛ռնած արտ ար, էն էլ էրվից* (Բ):

ԺԸՆԳ՚ԸՌ(Ն)ՕՏ/ԺԻՆԳ՚ԸՌ(Ն)ՕՏ - *ած.* 1. Բարկացած, թթված, մռայլ: *Ժընգ՝ը՛ռ(ն)օտ մարթին անա բիդի հը՛ռէ կէնաս* (Բ): 2. Դաժան, չարաբարո: *Լէնգ՝ Թէմուրը ժընգ՝ը՛ռնօտ մարթ ա ի՚լ՚ալ՚* (Ձ):

ԺԸՆԳ՚ԸՎԱՐ՚ԱՆԳ՝/ԺԻՆԳ՚ԸՎԱՐ՚ԱՆԳ՝ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ժընգ՝ը՛վարա՚նգ՝ անէլ - Իրար հետ կռվելով-հաշտվելով գոյատեւել: *Մը՛ղթը-կընէգ՝ ժընգ՝ը՛վարա՚նգ՝ ընէլավ ապրում ըն* (Ձ):

ԺԸՆԳ՚ԺԸՆԳ՚ԱԼ/ԺԻՆԳ՚ԺԻՆԳ՚ԱԼ - *չբ.* 1. Թնձկալ, թնկթնկալ: *Խօխան ժընգ՝ժընգ՝ա՚մ ա* (Բ): 2. Տրտնջալ, քրթմնջալ, մռթմռթալ: *Էտ կընէգ՝ը սաղ օրը ժընգ՝ժընգ՝ա՚մ ա* (Բ): 3. Վնգվնգալ, վնգստալ: *Ծօնը ժընգ՝ժընգ՝ա՚մ ա* (Բ):

ԺԸՆԳ՚ԺԸՆԳ՚Ա՚Ն/ԺԻՆԳ՚ԺԻՆԳ՚Ա՚Ն - *ած.* Ժնգժնգացող: *Ժընգ՝ժընգ՝ա՚ն մարթավ, խուխավ, շանավ էտ շէնը լիգ՝ը՛ն ա* (Ձ):

ԺԸՆԳ՚ԺԸՆԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ/ԺԻՆԳ՚ԺԻՆԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ԺԸՆԳ՚ԺԻՆԳ՚Ա՚Լ-ի: 2. *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԺԸՆԳ՚Ա՚Լ:

ԺԸՆԳ՚ԺԸՆԳ՚ՕՆ/ԺԻՆԳ՚ԺԻՆԳ՚ՕՆ - *գ.* 1. Ժնգժնգալը: *Ըտըրա ժընգ՝ժընգ՝օ-նը վէր ինի վէջ, կարքէն կընէգ՝ կինի* (Բ): 2. Ժնգժնգալու ձայնը: *Էտ ժընգ՝ժընգ՝օ-նը վէր ըսկանում ա, էլ կարում չի քօն ինի* (Ձ):

ԺԸՆԳ՚ԺԸՆԳ՚ՕՑ/ԺԻՆԳ՚ԺԻՆԳ՚ՕՑ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԺԸՆԳ՚ՕՆ:

ԺԸՆԳՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ/ԺԻՆԳՈՒՏՑ(Ը)-ՆԷԼ - *տե՛ս* ՈՒՆՋՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԺԸՆԳ՚ՕՆ/ԺԻՆԳ՚ՕՆ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚-ԺԸՆԳ՚ՕՆ:

ԺԸՆԳ՚ՕՏ - *տե՛ս* ԺԸ՚ՆԳ՚ՕՏ:

ԺԸՆԳ՚ՕՏԷԼ/ԺԻՆԳ՚ՕՏԷԼ *(գրբ. ժանգոտիմ)* - *տե՛ս* ՈՒՆՋՈՒԿԱ՚ԼԻԼ:

ԺԸՆԳ՚ՕՑ/ԺԻՆԳ՚ՕՑ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚-ԺԸՆԳ՚ՕՆ:

ԺԸՌԱՆԱԼ - *չբ.* Վայրի դառնալ, վայրենանալ: *Էտ ծառէրը բիջ՚ա՛ռ՚ալ՚ չընը, ժը-ռացալ ա* (Բ):

ԺԸՌԸՆԳ՚ԱՏԱՐ - *գ., ած.* 1. Ժառանգ՝ զավակ ունեցող (մարդ): *Ժըռընգ՝ատար ա, ամմա ա՚զ՚ա՛փ մարթու նը-ման ա ապըրում* (Բ): 2. Խելոք՝ պատվարժան զավակ ունեցող (մարդ): *Կըրի-քօրը ըսկի ժըռընգ՝ատար չի. չ՚օրք՝ տը-դա օնէ, չ՚օրք՝ը՛ն էլ բիդասըլ* (Ձ):

ԺԸՐԺԸՐԱԼ/ԺԻՐԺԻՐ՚Ա՚Լ - *չբ.* Ժրություն ցուցաբերել, ժրանալ (երեխաների մասին): *Խօխէնք՝ը ժըրժըրալ ըն, մօրը շատ ըն չընչարում* (Բ):

ԺԻԺԻ - *տե՛ս* ՃԻՃԻ:

ԺԻԺԻՊԱՊ[1] - *տե՛ս* ԺԸԺԸՊԱՊ[1]:

ԺԻԺԻՊԱՊ[2] - *տե՛ս* ԺԸԺԸՊԱՊ[2]:

ԺԻԼԷՏ *(ռուս. жилет, ֆր. gilet)* - *գ.* Առանց օձիքի եւ թեւքերի կարճ հագուստ, որ հագնում են պիջակի տակից: *Մին ժի-լէտ ա կ՝օրծում, խուխէն կ՝ը՛ց տամ* (Ձ):

ԺԻՆԳ՚Ա՚Լ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚Ա՚Լ:

ԺԻՆԳ՚ԱՀԱՄ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԱՀԱՄ:

ԺԻՆԳ՚ԱՃՈ՚ՒՐ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԱՃՈ՚ՒՐ:

ԺԻՆԳ՚ԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚Ը-ԹԱԹԱԽ:

ԺԻՆԳ՚ԸԼԸ՛ՂԱՆ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԸԼԸ՛-ՂԱՆ:

ԺԻՆԳ՚ԸԿԱ՚ԼԻԼ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԸԿԱ՚-ԼԻԼ:

ԺԻՆԳ՚ԸՌ(Ն)ԱՏ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԸՌ-(Ն)ԱՏ:

ԺԻՆԳ՚ԸՌ(Ն)ԷԼ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԸՌ-(Ն)ԷԼ:

ԺԻՆԳ՚ԸՌ(Ն)ՕՏ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԸՌ-(Ն)ՕՏ:

ԺԻՆԳ՚ԸՎԱՐ՚ԱՆԳ՝ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԸՎԱ-Ր՚ԱՆԳ՝:

ԺԻՆԳ՚ԺԻՆԳ՚Ա՚Լ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԺԸՆ-Գ՚Ա՚Լ:

ԺԻՆԳ՚ԺԻՆԳ՚Ա՚Ն - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԺԸՆ-Գ՚Ա՚Ն:

ԺԻՆԳ՚ԺԻՆԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚-ԺԸՆԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԺԻՆԳ՚ԺԻՆԳ՚ՕՆ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԺԸՆ-Գ՚ՕՆ:

ԺԻՆԳ՚ԺԻՆԳ՚ՕՑ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԺԸՆ-Գ՚ՕՑ:

ԺԻՆԳՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԺԸՆ-ԳՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԺԻՆԳ՚ՕՆ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ՕՆ:

ԺԻՆԳ՚ՕՏ - *տե՛ս* ԺԸ՚ՆԳ՚ՕՏ:

ԺԻՆԳ՚ՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ՕՏԷԼ:

ԺԻՆԳ՚ՕՑ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ՕՑ:

ԺԻՆՋԻԼ/ՋԻՆՋԻԼ *(պրս. zānjir, թրք. zinčir)* - *գ.* 1. Իրար հագցրած մետաղե օղակների երկար շարան՝ տարբեր բաներ կապելու՝ քաշելու համար, շղթա: *Մը՛ծ շօնը պիրիս ա ժինջիլավ ծառան կըպէս, կուճինը յօր օնէս, ք՝իս վը՛ռս* (ՀԺՀ, V, 280): 2. *անրգ.* Թանկագին մետաղներից պատրաստված նույնպիսի նուրբ շարան, որ գործածում են որպես զարդ, վզնոց: *Էտ ժինջիլը հինչ ա՞, վէր վիզատ կախ ըս տըվալ* (Բ):

ԺԻՆՋԻԼ՚ԱԹԱԿ/ՋԻՆՋԻԼ՚ԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ժինջիլ՚ա՚թակ անէլ - Շղթայով խիստ ծեծել: *Ժինջիլ՚ա՚թակ ըն անում, էտ կ՝ա՚ուլտօռած շանը ըսպանում* (Ձ):

ԺԻՆՋԻԼ՚Ա՚Ծ/ՋԻՆՋԻԼ՚Ա՚Ծ - *ած.* 1. Շղթայով կապված, շղթայված: *Էտ ժինջիլ՚ա՚ծ բուղան վէր պըռանչ՚ում ա, ըտահանք սըրտաճանք ըն տը՛ռնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Կատաղած, գազազած: *Ժինջիլ՚ա՚ծ կընէգ՝ ա, մարթին հօք՝ին հանում ա* (Բ):

- Ժինջիլ՚ա՚ծ շօն - Կատաղած՝ գազազած մարդ: *Էտ ժինջիլ՚ա՚ծ շօնը օր-ի-շը՛ղ չի տամ տընըցուց* (Ձ):

ԺԻՆՋԻԼԻԼ/ՋԻՆՋԻԼԻԼ - *նբ.* Շղթայով կապել, շղթայակապ անել: *Ծօնը հավէն ծուվէնը կէրավ, փըռնէցէն ժինջիլէցէն* (Բ):

ԺԻՐԺԻՆՔ՝ - *տե՛ս* ԸԺԸՄԶԺԷՆՔ՝:

ԺԻՐԺԻՆՔ՝ԻԼ - *տե՛ս* ԸԺԸՄԸԺԷՆՔ՝ԻԼ:

ԺԻՐԺԻՐԶԼ - *տե՛ս* ԺԸՐԺԸՐԱԼ:

ԺԻՆԼԻԳ՝[1] *(ռուս. жулик)* - *ածական.* 1. Ճարպիկ՝ անազնիվ ու խաբեպատիր միջոցներով որեւէ նպատակի ձգտող, ուրիշներին խաբելու՝ մոլորեցնելու մեջ հնարագետ, խորամանկ: *Էտ ժ՝ուլիգ՝ մարթը կարըմ ա էտ ըխճըկանը խ՝ափի, վը՛սկէ մուտանան յը՛ր օնէ* (Զ): 2. Խորամանկություն արտահայտող: *Էտ տըղան ժ՝ուլիգ՝ աշկէր օնէ* (Զ): 3. Խորամանկությամբ արված՝ կատարված: *Ժ՝ուլիգ՝ կօրծ ըս փըռնալ* (Բ): 4. *փխբ.* Ճարպիկ, ձեռնեռեց, հնարագետ: *Միհէնգ՝ ժ՝ուլիգ՝ մարթու դար ա* (Բ): 5. *գ.* Խորամանկությամբ օժտված մարդ: *Էտ ժ՝ուլիգ՝ը թաքավէրին ըխճըկանը խը՛լքա տանում ա* (Զ):

ԺԻՆԼԻԳ՝[2] - *գ.* 250 գրամանոց շիշ՝ գրաֆին, որի մեջ օղի են լցնում: *Էրկու հօքավ էտ ժ՝ուլիգ՝ը պէնում ըն, խըմում, հ՝արփ՝ում* (Զ):

ԺԻՆԼԻԳ՝ԱՆԱԼ - *չբ.* Խորամանկ դառնալ: *Էտ խօխան տահանց նըհը՛տ կէնում ա, ինք՝ըն էլ ժ՝ուլիգ՝անում* (Զ):

ԺԻՆԼԻԳ՝ԲԱՇ - *գ.* Խորամանկների առաջնորդ, շատ խորամանկ մարդ: *Դարդունց Ալ՝ օն ժ՝ուլիգ՝բաշ ա, հ՝ուր օգ՝ի՝ կը՛խ՝ափի* (Բ):

ԺԻՆԼԻԳ՝ՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԺԻՆԼԻԳ՝ՎԱՐԻ:

ԺԻՆԼԻԳ՝ՎԱՐԻ - *մ.* Խորամանկ կերպով, խորամանկորեն: *Էտ կընէգ՝ը ժ՝ուլիգ՝վարի մարթին կ՝օք ա տամ, դարկում վը՛ր՝ս* (Զ):

ԺԻՆԼԻԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԺԻՆԼԻԳ՝ԱՆԱԼ-ի:

ԺԻՆԼԻԳ՝ՓԱՆԴԻ - 1. *ածական.* Խորամանկության միջոցներին՝ գաղտնիքներին տիրապետող, շատ խորամանկ: *Ժ՝ուլիգ՝փ՝անդի մարթ ար Սիմօնը* (Զ): 2. *տե՛ս* ԺԻՆԼԻԳ՝ՎԱՐԻ:

ԺԻՆԼԻԳ՝ՕԹՈՒՆ - *գ.* Խորամանկ լինելը, խորամանկություն: *Ժ՝ուլիգ՝օթունը ըստուծանա տըվօվի յա, ամմէն մարթու պէն չի* (Զ):

- Ժ՝ուլիգ՝օթուն անէլ - Խորամանկել, խորամանկություն բանեցնել: *Աղասը ժ՝ուլիգ՝օթուն ա անում, չօլախ ծին ծախում* (Բ):

ԺՈՒԼՈՒԹԿԱ/ԺԸԼՈՒԹԿԱ *(ռուս. желудок)* - *գ.* Մարդու մարսողության գործարանը, ստամոքս: *Էնքան կինի յա խըմալ, ժուլութկան հիվընդացալ ա* (Բ):

ԺՈՒԿ - *գ.* Կարճ ժամանակ: *Ժուկ ա ընցնում, կուճուր ախպէրը ճըղօրտած շ՝ուրէրավ կ՝ամ ա տ՝ուս կ՝ամ մին քաղաք* (ՆԼՂԺԲ, 8):

ԺՈՒԿԱՎ-ԺԱՄԱՆԱԿԱՎ - *մ.* Մի ժամանակ, ժամանակով, շատ առաջ: *Ժուկավ-ժամանակավ մին շէնում մին պառավ մարթ ար կէնում* (ՀԺՀ, V, 212):

ԺՈՒԿ-ԺԱՄԱՆԱԿ - *գ.* Ինչ-որ ժամանակ: *Ժուկ-ժամանակ ա ընցընում, թաքավէրին տըղան փըսակվում ա* (Զ):

ԺՈՒՂՈՒՎԸՐԹԱԿԱՆ/ԺՈՒՂՈՒՎՈՒՐԹԱԿԱՆ/ԺՕՂՕՎԸՐԹԱԿԱՆ/ԺՕՂՕՎՈՒՐԹԱԿԱՆ/ԺԸՂՕՎՈՒՐԹԱԿԱՆ *(գրբ. ժողովրդական)* - *ածական.* 1. Ժողովրդին հատուկ՝ վերաբերող: *Ժուղուվըրթական խօսկէրքը էլ ա կամանց-կամանց կօրչ՝ում* (Բ): 2. Ժողովրդին պատկանող, պետական: *Ժուղուվըրթական վը՛ղ չի մընաց, լօխ փայ-փայ ըրէն* (Զ): 3. Ժողովրդականություն վայելող, ժողովրդի հետ սերտ կապի մեջ գտնվող: *Մէր նախագան ժուղուվըրթական մարթ ա* (Բ):

ԺՈՒՂՈՒՎՈՒՐԹ - *տե՛ս* ԺՈՒՂՕՎՈՒՐԹ:

ԺՈՒՂՈՒՎՈՒՐԹԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԺՈՒՂՈՒՎԸՐԹԱԿԱՆ:

ԺՈՒՂՕՎՈՒՐԹ/ԺՈՒՂՈՒՎՈՒՐԹ/ԺՕՂՕՎՈՒՐԹ/ԺՕՂՕՎԸՐԹ/ԺԸՂՕՎՈՒՐԹ *(գրբ. ժողովուրդ)* - *գ.* 1. Երկրի՝ տերության բնակչությունը: *...էս մինը շատ փիսըն ա ի՛լ՝ալ, շատ ա չըրչըրէս ի՛լ՝ալ ժուղուվուրթէն* (ՀԺՀ, V, 669): 2. Որեւէ ազգի բոլոր անհատների ամբողջությունը, ազգ, ազգություն: *Հայ ժուղուվուրթը ք՝օհնա՛ ժուղուվուրթ ա* (Բ): 3. Որեւէ տեղում խմբված բազմություն: *Էտ հըվաքված ժուղուվուրթը զիրավ ըն տը՛ռնում, ըտըրան թակում* (Զ): 4. Որեւէ տեղի (գյուղի, քաղաքի եւն) բնակչությունը, համայնք: *Խըծըպիրթը՛ցէք՝ ղօչչաղ ժուղուվուրթ ըն* (Բ): 5. Ընտանիք, գերդաստան: *Խօսնդ՝ուք ժ՝ուլիգ՝ ժուղուվուրթ ըն* (Բ): 6. Երկրի բնակչության աշխատավորական զանգվածը: *Հ՝ըրուստնէն ըն ժուղուվուրթէն տօնը քանդ՝օղը* (Բ):

- Ժուղուվուրթէն ըռը՛խը (մինին) յըրա անէլ - Մեկին բամբասանքի՝ նախատինքի առարկա դարձնել: *Էտ հիրը՛վանը ժուղուվուրթէն ըռը՛խը էտ հարթնանը յըրա յա անում* (Զ):

- Ժուղուվուրթէն ըռը՛խը (մինին) յըրա ինիլ/տը՛ռնալ - Բամբասանքի՝ նախատինքի առարկա դառնալ: *Էտ կ՝ուղութունանը յը՛տը ժուղուվուրթէն ըռը՛խը հ՝ըմբ՝ացն՝ուն յըրա ի՛լ՝ավ* (Զ):

ԺՈՒՄ - *տե՛ս* ԺԷՄ:

ԺՕԼՈՒԲ - *տե՛ս* ԺՕԼՕԲ:

ԺՕԼՕԲ/ԺՕԼՈՒԲ *(ռուս. желоб)* - *գ.* Տանիքից ջուրը հոսելու համար սարքված հարմարանք, ջրհորդան: *Ժօլօբը ճըղվում ա, թուռաճ՝ուրը պատէն յըրա յա վէր տը՛ռնում* (Զ):

ԺՕՂՕՎ *(գրբ. ժողով (ժողովված, ամփոփված)* - *գ.* Որեւէ ընկերության՝ կազմակերպության՝ համայնքի եւն ընդհանուր նիստ՝ որեւէ հարց քննարկելու նպատակով: *Կըլ՝խօզէն ժօղօվէն վախտը Կիման յը՛ր ա կէնում նախագէն բիյաբուռ անում* (Զ):

- Ժօղով անէլ - Ժողով գումարել, ժողով կազմակերպել: *Մին թաքավը՛ր ք՝ինա՛մ ա ժօղովուրթին հըվաքում, ժօղով անում* (ՆԼՂԺԲ, 131):

- Ժօղով ընէլավ տօն չի պահվէլ - Ապրելու՝ գոյատեւելու համար պետք է աշխատել՝ ապրուստի միջոցներ հայթայթել եւ ոչ թե խոսել՝ տեսություն քարոզել:

- Ժօղովք անէլ - Հավաքել, համախմբել, ի մի բերել, ժողովել: *Հ՝ույվընէն ժօղովք ա անում, քը՛շ՝ում սարը* (Զ):

ԺՕՂՕՎԸՐԹ - *տե՛ս* ԺՈՒՂՕՎՈՒՐԹ:

ԺՕՂՕՎԸՐԹԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԺՈՒՂՈՒՎԸՐԹԱԿԱՆ:

ԺՕՂՕՎՈՒՐԹ - *տե՛ս* ԺՈՒՂՕՎՈՒՐԹ:

ԺՕՂՕՎՈՒՐԹԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԺՈՒՂՈՒՎԸՐԹԱԿԱՆ:

Ի

Ի[1]/ԻՀ - *ձ.* 1. Արտահայտում է զարմանք՝ հիացմունք: *Ի՜, խէ՞ Սումբաթն էլ ա՞ փըսակվալ* (Բ): 2. Արտահայտում է դժգոհություն՝ նեղսրտություն՝ արհամարհանք՝ զզվանք: *Ի՜, էս հինչ փիս հավա յա՞* (Բ):

Ի[2] *(գրբ. էի)* - Էական բայի սահմանական եղանակի անցյալի անկատարի եզակի երրորդ դեմքի ձեւը: *Ք՝ը՛ցալ ի ծըմակը, թա փ՝ադ պիրիմ...* (Զ):

Ի[3] - Ինձ տուր: *Հ՝ա՛ղը թա. - Էտ ղուշը ի՛, տանիմ տամ խուխէս* (Զ):

Ի[4] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ի յը՛ր - 1. Դեպի վեր: *Էտ ծ՝ՕՐՐՆ ի յը՛ր պիցըրանում ըն, տը՛սնում կ՝ումաշը մին քօլու քըմակէ ծընած* (Զ): 2. Սկսած: *Էտ օրանց ի յը՛ր փը՛սան զիմքուճին նըհը՛տ խօսում չի* (Բ):

- Ի վէր - Դեպի ցած: *Էտ ախպ՝ուրը սարընն ի վէր քը՛շանում ա, նի տը՛ռնում կ՝ը՛տը* (Զ):

ԻԲԱԹ - *տե՛ս* ԸԲԱՍՏ:

ԻԲԱՍՏ - *տե՛ս* ԸԲԱՍՏ:

ԻԲՐՈՒԽ *(պրս. ibrik)* - *գ.* Լվացվելու ջուրը լցնելու մետաղյա ջրաման: *Իբրուխը թօրքէրընն ըն ի՛լ՝ալ շատ պինըցընէս* (Բ):

ԻԴԼՀԼՆԻ - *տեմ* ԸՌԻՍԿՕՎԸՆԻ:

ԻՁ[1] *(թրք. iz)* - *տեմ* ՀԸՏ[1]:

ԻՁ[2] - *տեմ* ԻՆՁ:

ԻՁԵՆ - *տեմ* ԸՁԷՆ:

ԻՁԷՍ - *տեմ* ԸՁԷՍ:

ԻՁԷՏ - *տեմ* ԸՁԷՏ:

ԻՁԸՁԱՄԸՌ - *տեմ* ԸՁԸՁԼՄԸՌ:

ԻՁԸՁԱՆԱԼ - *տեմ* ԸՁԸՁԼՆԱԼ:

ԻՁԸՁՑ(Ը)ՆԷԼ-*տեմ* ԸՁԸՁՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԻՁԸ-ԹՕՁԸ (*թրք. izi tozə)* - *տեմ* ՀԸՏԸ-ԹԷՓՈՒՈԸ:

ԻՁՄԻՐ - *գ.* Հյուսնի դուրաձեւ գործիք՝ նուրբ ու լայն շեղբով: *Դիլգ՝ին՝ը իզմիրավը փ՝ին՝ը ծակում ա* (Ձ):

ԻՁՎԷՍ(Տ)ՆԻ *(ռուս. известный)* - *տեմ* ԸՆԸՄՕՎՈՒՐ:

ԻՁՈՒՐ - *տեմ* ՁՈՒՐ:

ԻԹԻ - *ած.* Դառը, կծու: *Իթի տ՝ախտը՝ղ ա* (Բ):

ԻԹԻ-ԼԸՂԷ - *տեմ* ԱՂՈՒ-ԼԸՂԷ:

ԻԹԻ-ԽԱՎԱՐ - *տեմ* ՁԸՀԼՐ (4):

ԻԹՏԸԲԱԹՏԻ/ԸԹՏԸԲԱԹՏԻ- Գործածվում է կապակցությունների մեջ :

- Իթտըբաթտի անել - *տեմ* Հը՝տը-թէփուռը կուրցընել: *Կացէնը իթտըբաթտի ըրավ, էլ կըը՝ցէն վէչ քըթէնան* (Ձ):

- Իթտըբաթտի ինիլ/տը՝ռնալ -*տեմ* Հը՝տը-թէփուռը կորչիլ: *Նա մինակ ամման ուռութանա յա տ՝ուս կ՝ամ, էլիա իթտըբաթտի ըն՝ում* (ՀԺՀ, V, 36):

ԻԺ(Ժ)ԱՆ *(գրբ. աժան)* - *ած.* 1. Ոչ թանկ, ոչ բարձր գին ունեցող: *Մին իժժան դարյա յա ինք՝ օնում, դարկում գիմքուճէն* (Ձ): 2. Մեծ ծախսեր չպահանջող: *Իժժան հըրսանէք՝ը լօխ կարին անին* (Բ): 3. Ցածրորակ, անորակ: *Իժժան խօրնգ՝ ա* (Բ): 4. *մ.* Ոչ թանկ գնով, դյուրագին: *Թօռը նի յա օնում, էտ մարթը ճարը կըտըրած ապըրանքը իժժան ծախում ա, յը՝տ տը՝ռնում (*Ձ):

- Իժժան Խաչի - Հեղինակություն չունեցող մարդ: *Իգէն իժժան Խաչի յա, ընդրրա հու բի՞դի ըսկանա (*Բ):

- Իժժան նըստէլ - 1. Մատչելի գնով ձեռք բերել: *Էտ կավը Մաքսիմին յըրա իժժան նստից* (Ձ): 2. Շատ ծախսեր չպահանջել: *Տօն շինիլը առաջ ա իլնալ իժժան նըստէլիս, միհէնգ՝ շատ ա տիժէր* (Բ): 3. Պատիժ՝ հատուցում չստանալ: *Էտ կ՝ուղթունը Լալազարէն յըրա իժժան ա նըստալ* (Բ):

- Իժժան մըսան խօրնգ՝ չի տը՝ռնալ - *տեմ* Իժժան մըսումը թընըխաշու չինիլ:

- Իժժան մըսումը թընըխաշու չինիլ - Էժանագին ապրանքը անորակ կլինի:

- Իժժան պըրծընէլ/տ՝ուս կ՝ալ - Որեւէ բանից հեշտությամբ՝ առանց լուրջ հետեւանքների եւ անախորժությունների ազատվել: *Լ՝ավ կարկուտ յը՝կավ, ամմա շինըցէք՝ իժժան պըրծէն* (Ձ):

ԻԺ(Ժ)ԱՆ-ԸՌԷԳ՝ԻՆ - *ած.* Շատ էժան, համարյա ձրի: *Իժժան-ըռէգ՝ան բազար ա, հիշքան կարըմ ըս՝ առուտուր ըրա* (Ձ):

ԻԺ(Ժ)ԱՆ-ԻԺ(Ժ)ԱՆ/ԻԺ(Ժ)ԸՆ-ԻԺ(Ժ)ԱՆ - *տեմ* ԻԺ(Ժ)ԱՆ (1, 4):

ԻԺ(Ժ)ԸՆԱԿ՝ԻՆ - *տեմ* ԻԺ(Ժ)ԱՆ (1-3):

ԻԺ(Ժ)ԸՆԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Էժան դառնալ, գինը իջնել: *Ամը՝ռնը վէր կ՝ամ ա, ծ՝ուն իժժընանում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Լրջությունը կորցնել, անհամանալ, նսեմանալ: *Տըղամարթը վէր հընգըրմաչի իժժընացավ, էլ մըհալ քըցօղ չինիլ* (Ձ):

ԻԺ(Ժ)ԸՆԱՆՈՒՑ- *ած.* Էժան գին ունեցող, հասարակ տեսակի: *Էտ կընէգ՝ը միշտ իժընանուց շօրէր ար կ՝ը՝նում* (Ձ):

ԻԺ(Ժ)ԸՆ - ԻԺ(Ժ)ԱՆ - *տեմ* ԻԺ(Ժ)ԱՆ - ԻԺ(Ժ)ԱՆ:

ԻԺ(Ժ)ԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ- *նբ.* ԻԺ(Ժ)ԸՆԱՆԱԼ-ի:

ԻԺ(Ժ)ԸՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Էժան լինելը: *Միհէնգ՝ ա, վէր ամմէն հինչը թ՝ինգ՝ ա, առաչ իժժընօթուն ա իլնալ* (Բ):

- Իժ(ժ)ընօթուն ըղնել - Ապրանքների գները իջնել, ամեն ինչ էժան դառնալ: *Էտ տըղան տը՝ռնըմ ա թաքավէր, յէրգ՝իրը իժժընօթուն ա ըղնում* (Ձ):

ԻԺԻՍ՝ԻԺԷՆՔ՝ - *տեմ* ԸԺԸՍ՝ԻԺԷՆՔ՝:

ԻԺԻՄԻԺԷՆՔ՝ԻԼ- *տեմ* ԸԺԸՄԸԺԷՆՔ՝ԻԼ:

ԻԼ՝ԱԹ - *տեմ* ՄԻԼԼ՝ԱԹ:

ԻԼ՝ԱԹ-ՄԻԼ՝ԱԹ - *տեմ* ԻԼԼ՝ԱԹ-ՄԻԼԼԱԹ:

ԻԼ՝ԱԾ/ԸԼ՝ԱԾ - 1. *տեմ* ԻԼ՝ԱԾ-ՉԻԼ՝ԱԾ (1-2): 2. *գ.* Ջավակ, ժառանգ (գործածվում է հատկապես անեծքներում): *Իլ՝ա՝ծը՝ոտ թաղիմ* (Բ):

- Իլ՝ա՝ծը՝ օրթնած ա - Եղածով պետք է գոհ լինել: *Իլ՝ա՝ծը՝ օրթնած ա, ա՛ հայէր, բօլ ա, հիշկան ը՝շկը՝ծը՝կօթուն ը՝ք ը՝րալ* (Ձ):

ԻԼ՝ԱԾ-ՉԻԼ՝ԱԾ/ԸԼ՝ԱԾ-ՉԸԼ՝ԱԾ - *ած. գ.* 1. Ամբողջը, ինչ որ կա-չկա: *Իլ՝ա՝ծ-չիլ՝ա՝ծը՝ հը՝վաքում ը՝ն, ա՝ծում ը՝րբան, հը՝ղէ ինն՝ում (Ձ): 2. Ընդամենը: ...Տահանց իլ՝ա՝ծ-չիլ՝ա՝ծ մին կավ ա ինն՝ում* (ՆԼՂԺԲ, 62): 3. *մ.* Լինի թե ոչ, լինի թե չլինի: *Էտ մարթին հէտէ կընէգ՝ը իլ՝ա՝ծ-չիլ՝ա՝ծ մին ա* (Ձ):

ԻԼԱՆԲԱԼԸՂ *(թրք. ilanbaliği)* - *գ.* Օձաձուկ: *Իլանբալը՝ղը՝ փօշ չօնէ* (Բ):

ԻԼ՝ԱՋ - *տեմ* ԻԼԼ՝ԱՋ:

ԻԼ՝ՈՐԻԼ - *տեմ* ԸԼ՝ՈՐԻԼ:

ԻԼ՝ՈՓ - *գ.* Որպես սեփականություն ունեցածը, ունեցվածք: *...Ամմա էտ մարթին աշկը ն՝ուրն՝ն իլ՝ն՝փավը քուշտանում չար...* (ՀԺՀ,V, 403):

ԻԼԲԻՀԼ՝ԱԼ(ՄԸՍ)/ԸԼԲԸՀԼ՝ԱԼ(ՄԸՍ)/Ա՝ԼԲԼ՝ԱՀԼ՝ԱԼ(ՄԸՍ)/ՀԼ՝ԱԼԲԼ՝ԱՀԼ՝ԱԼ(ՄԸՍ) *(թրք. əl-bəhəl)* - *մ.* Անմիջապես, իսկույն: *...Իլբիհ՝ալ կօխկէ շինը՝թկընուն ջիհիլնուն վը՝հը՝քէս ա, սարէն մին թիրափավը քը՝շը՝նաս ծ՝ը՝ը՝* (ԱԱ,20):

ԻԼԳ՝ԻԾ(Տ)/ԻԼԿ՝ԻԾ(Տ)/ԻՐԳ՝ԻԾ(Տ) - *գ. 1. տեմ* ՅԸՂՕԼԻ: *Էտ ախճիգ՝ը՝ ն՝ուրն՝ն իլկ՝իշտավը՝ ըսպընէս ա օխծէրէն* (ԼՂԲՔ, 285): 2. *փխբ.* Նիհար եւ բարձրահասակ մարդ: *Էտ իլգ՝իշտը՝ մին քաշ բօյավ ախճիգ՝ ա օգ՝ում* (Ձ):

ԻԼԳ՝ԻՆԻ - *տեմ* ԸԼԸԳ՝ԸՆԷ:

ԻԼԸՄԻԼ՝ԻՄ - *տեմ* ԸԼԸՄԻԼ՝ԻՄ:

ԻԼԻ - *տեմ* ԼԻ:

ԻԼԻԳ՝/ԻԼԻԿ *(գրբ. իլիկ)* - *գ.* 1. Թել մանելու ձեռքի հոլաձեւ գործիք՝ իլիկ: *Կընանէք՝ը՝ իլիգ՝նէն յը՝ր ըն օնում, էտ ծառէն տակէն նըստոտում, թիլ մանում* (Ձ): 2. Ճախարակի ձողը, որի վրա փաթաթվում է թելը: *Չընը՝ըրակէն իլիգ՝ը՝ տը՝դան տ՝ուս ա կ՝ամ, հայկուշ աքէրը կարում չի շինի* (Ձ): 3. *փխբ.* Ողնաշար, հատկապես՝ողնաշարի վերին՝ վզի մասը: *Մը՝հակավ թը՝խում ը՝ն, էտ կատվէն իլիգ՝ը՝ կօտը՝ըրում* (Ձ):

- Իլիգ՝ը՝ կըտըրած - Շատ աղքատ: *Իլիգ՝ը՝ կըտըրած մարթ ա, ամմա վէշ մինին մը՝ննա՝թը՝ յը՝ր չի օնում* (Բ):

- Իլիգ՝ը՝ տալ - Անասունը մորթելուց հետո վիզը մինչեւ վերջ կտրել՝ մարմնից անջատել, որպեսզի չթպրտա: *Վը՝խճարը՝ մօրթում ը՝ն, իլիգ՝ը՝ տամ, մաշկում* (Բ):

- Իլիգ՝ին տափը - Մարտունու շրջանի Կարմիր Շուկա գյուղի գերեզմանոցը:

- Իլիգ՝ին տափը ք՝ինիլ - *տեմ* ՄԸ՝ՌՆԷԼ:

- Իլիգ՝ մանէլ - Իլիկով թել մանել: *Մին օր էտ ախճիգ՝ը՝ կ՝առնէրը՝ տանում ա հ՝ինդը՝, համ էլ իլիգ՝ ա մանըմ* (ՀԺՀ, V, 490):

ԻԼԻԳ՝ԱՄԱՉ/ԻԼԻԿԱՄԱՉ- *գ.* Ճախարակի իլիկի միջին մասը, որի վրայով անցնում է ճախարակը պտտեցնող լարը: *Քօղը՝ կարճ ա ինն՝ում, կարում չը՝ն քը՝ցին իլիգ՝ամաչը՝* (Ձ):

ԻԼԻԳ՝ԱՏՕՆ/ԻԼԻԿԱՏՕՆ - *գ.* Ճախարակի այն մասը, ուր իլիկն է պտտվում: *Իլիգ՝ատօնը՝ վէր բօշ ինի, իլիգ՝ը՝ փարու կը՝տա* (Բ):

ԻԼԻԿ - *տեմ* ԻԼԻԳ՝:

ԻԼԻԿԱՄԱՉ - *տեմ* ԻԼԻԳ՝ԱՄԱՉ:

ԻԼԻԿԱՏՕՆ - *տեմ* ԻԼԻԳ՝ԱՏՕՆ:

ԻԼԻՄ - ԻԼԻՄ - *տեմ* ԻԹՏԸԲԱԹՏԻ:

ԻԼԼԱԹ - *տե՛ս* ՄԻԼԼԱԹ:

ԻԼԼԱԹ - ՄԻԼԼԱԹ/ԻԼԱԹ-ՄԻԼԱԹ/ԸԼԼԻԹ-ՄԻԼԼԱԹ/ԸԼԼԻԹ-ՎԻԼԼԱԹ/ԻԼԼԻԹ - ՄԻԼԼԱԹ - *գ.* Մարդ արարած: *Ասում ըն. - Տու հինչ իլլաթ-միլլաթ ը՞ս, վար քըշէրվա էս վախտըս ըստէղ ըս* (ՀԺՀ, V, 404):

- Իլլաթ-միլլաթ ինիլ - *տե՛ս* Հը՛տը - թէփուռը կօրչիլ: *Տըրանա յէտը օշափը քունավ ա հընցընում, ախճիգն էլ ըլլիթ-միլլաթ ա ինում, էլ ուրվամ չի* (ՀԺՀ, VII, 78):

ԻԼԼԱԼ/ԻԼԼԻԼ *(գրբ. ելանեմ, հ.ե. *el-)* - *չբ.* 1. Եռալուց բարձրանալ եւ թափվել: *Թանավը իփում ա, իփում, իլլըմ* (Բ): 2. *փխբ.* Շատանալ, շատ լինել, առատ լինել: *Ըստարէ ցօրէնը իլլում ա* (Բ): 3. *փխբ.* Շատ հարուստ լինել: *Ըստըրանք իլլում ըն, ամմա կօշտ փորավ հաց չըն օտում* (Ձ):

ԻԼԼԱՄԱ - *տե՛ս* ԱԼԼԱՄԱ:

ԻԼԼԱՋ/ԻԼԱՋ *(արաբ. ilag, թրք. ilāč (միջոց))* - *գ.* Ճար, հնար, միջոց: *Թաքավէրը ասմա. - Ըստըրա իլլաջը էն ա, վէր մին փօս քանդիք, թաղիք* (Ձ):

- Իլլաջ անէլ - Որեւէ վիճակից դուրս գալու համար հնար՝ միջոց գտնել: *Էտ կընէգը հիվընդանում ա, կարում չըն մին իլլաջ անին* (Ձ):

- Իլլաջ ինիլ - Որեւէ վիճակից դուրս գալու համար հնար՝ միջոց գտնվել: *Հաք՛իմնէրէն մինը ք՛ընամ ա, մինը՝ կ՛ամ, ճար չինում, իլլաջ չինում* (ՀԺՀ, VI, 216):

ԻԼԼԱՔ՛ԸՄ - *տե՛ս* ԻԼԼԱՔ՛Ի:

ԻԼԼԱՔ՛Ի/ԻԼԼԱՔ՛ԸՄ/ԻԼԼԱՔ՛ՏԱՄ - *վ.* Մանավանդ, հատկապես: *Լօխ էլ օգում ըն արտ վարին, իլլաք՛ի ճիրօվի տը՛ղ* (Ձ):

ԻԼԼԱՔ՛ՏԱՄ - *տե՛ս* ԻԼԼԱՔ՛Ի:

ԻԼԼԷՐՈՒՏ - *տե՛ս* ԸԼԼԷՐՈՒՏ:

ԻԼԼԸՎԻԼ - *տե՛ս* ԻԼԼԱԼ:

ԻԼԼԸՐԱՏՕՆ - *տե՛ս* ԸԼԼԻՐԱՏՕՆ:

ԻԼԼԸՐԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ԸԼԼԻՐԹԱԹԱԽ:

ԻԼԼԸՐՀԱՏ - *տե՛ս* ԸԼԼԻՐՀԱՏ:

ԻԼԼԸՐՄԱՂ - *տե՛ս* ԸԼԼԻՐՄԱՂ:

ԻԼԼԸՐՄԱՂԷ - *տե՛ս* ԸԼԼԻՐՄԱՂԷ:

ԻԼԼԸՐՍԸՐՓԷ - *տե՛ս* ԸԼԼԻՐՍԸՐՓԷ:

ԻԼԼԸՐՔԱՇԻ - *տե՛ս* ԸԼԼԻՐՔԱՇԻ:

ԻԼԼԸՐՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԸԼԼԻՐՕՏԷԼ:

ԻԼԼԸՐՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԸԼԼԻՐՕՏՎԷԼ:

ԻԼԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ելուցանեմ)* - *նբ.* ԻԼԼԱԼ-ի:

ԻԼԼԻԹ-ՄԻԼԼԱԹ - *տե՛ս* ԻԼԼԱԹ-ՄԻԼԼԱԹ:

ԻԼԼԻԼ - *տե՛ս* ԻԼԼԱԼ:

ԻԼԽԱ *(թրք. ilxi)* - *գ.* 1. Խառնիճաղանջ՝ խառն բազմություն՝ ամբոխ: *Իլխան վէր կ՛ամ ա, փիս մարթիք շատ ըն ընում, հօրը չըրչարում ըն* (ՆԱԲ, 92): 2. Նախիր, հոտ: *Պըտահում ըն մին վըխճարու իլխու* (ՀԱԲ, 15, 63):

- Իլխա անէլ - Հավաքել: *Էտ խօխան սաղ ապըրանքը իլխա յա անում, քըշում ուրանց շէնը* (Ձ):

ԻԼԿ՛ԻՇ(Տ) - *տե՛ս* ԻԼԳ՛ԻՇ(Տ):

ԻԼՂՈՒՆ(Է) - *գ.* Կարմրանազգիների ընտանիքին պատկանող թուփ՝ բարակ տերեւներով, վարդագույն կամ սպիտակ ծաղիկներով: *Իլղունը Ք՛ուռէն ղըրաղէն ա շատ փըսնէս* (Ձ):

ԻԼՆԷԼ - *նբ.* Կալսվող հացահատիկը շրջել՝ խառնել, որպեսզի լավ չորանա: *Հաշանը իլնում ըն, նըստում, վէր հաց օտին* (Ձ):

ԻԽԾ - *տե՛ս* ԻՇԽ:

ԻԽԾԱՆ - *տե՛ս* ԻՇԽԱՆ:

ԻԽԾԱՆՈՒԹՒՆ- *տե՛ս* ԻՇԽԱՆՈՒԹՒՆ:

ԻԽԾԸՀՆՎԱՆ - *տե՛ս* ԻՇԽԸՀՆՎԱՆ:

ԻԽԾԸՆԱՋ - *տե՛ս* ԻՇԽԸՆԱՋ:

ԻԽՏԻՅԱՐ - *տե՛ս* ԸԽՏԻՅԱՐ:

ԻԽՏԻՅԱՐՉԻ - *տե՛ս* ԸԽՏԻՅԱՐՉԻ:

ԻԾԱՀԱՋ - *գ.* 1. Այծի հագ: *Էտ իծահազը իծէրէն ըսպանից* (Բ): 2. *փխբ.* Կեղծ եւ թույլ հագ: *Իծահազը ըտըրանա անպակաս ա* (Բ):

- Իծահազ տալ - Կեղծ եւ թույլ հագալ: *Իծահազ ա տամ, վէր գ՛իդան, թա հիվանդ ա* (Ձ):

ԻԾԱՄԱՐ - *գ.* Մեծ՝ ծերացած այծ: *Իծըմարէն մէսը օտվէլ չի* (Բ):

- Իծամար էծ - Ծծկէր երեխային կաթից շուտ կտրած մայր: *Միհէնգ՛վա հարթեէրը իծամար էծէր ըն, խօխօնցը մին ամէս էլ չըն ծէծ տամ* (Բ):

ԻԾԱՄՕՇ - *գ.* Երկարավուն մոշի տեսակ, որ աճում է հատկապես անտառներում: *Իծամօշը պէնդ մօշ ա* (Բ):

ԻԾԱՆՕՑ - *գ.* Այծերի փարախ: *Հունց ա պըտահում, կ՛ուԷը նի յա մընում իծանօցը, էծէրը կըտօրում* (Ձ):

ԻԾԱՏԱՐ - *գ. ած.* Այծի տեր, այծ ունեցող: *...Մին օր էլ էտ իծատար պառավը կ՛ամ ա էտ չուբանէն յըրա կըռէվ, ասում. - Էծըս տու վըս քըթում, պէց թօղում* (ՀԺՀ, VII, 20):

ԻԾԱՐԱԾ *(գրբ. այծարած)* - *գ. ած.* Այծերի հովիվ, այծեր պահող: *Տէս ըն կ՛ամ, տէսնում՝ մին իծարած ընդէղ էծէրը պահում ա...* (ՀԱԲ, 15, 101):

ԻԾԸՄԸՐՕՔ - 1. *գ.* Ցանցառ միրուք: *Էտ իծըմըրօքըտ խէ խօզում չը՞ս* (Բ): 2. *ած.* Այծի միրուքի նման սրածայր միրուք ունեցող: *Մին օր էլ ըտըրանց շէնը էրկու իծըմըրօք մարթ ըն կ՛ամ* (Ձ):

ԻԾԸՄՕՐԷ[1]/ԸԾԸՄՕՐԷ[1]/ԾԸՄՕՐԷ[1] - Վայրի մանրապտուղ ելակ: *Ըտը՛ղ էլ շատ իծըմօրէ յա փըսնէս* (Ձ):

ԻԾԸՄՕՐԷ[2]/ԸԾԸՄՕՐԷ[2]/ԾԸՄՕՐԷ[2] - *գ.* Սաջի վրա թխված անթթխմոր բարակ հաց: *Էտ կընէգը դանստի խըմօր ա անում, մին իծըմօրէ թըխում, տինում դունաղէն ըռաշկէն* (Ձ):

ԻԾԸՇԱՐՈՒԿ - *տե՛ս* ԻԾԸՇԸՐԱՆՈՒԿ:

ԻԾԸՇԸՐԱՆՈՒԿ - *ած.* Տողան կազմած, մեկը մյուսի ետեւից միաշարք շարված: *Ըտըրանք ըտի իծըշըրանուկ ք՛ինամ ըն, թաքավէրին պըլատէն ըռըչին վը՛ենը կէնում* (Ձ):

- Իծըշըրանուկ ըղնել - Տողան կազմել, իրար հետեւից միաշարք շարվել: *Ժուղովուրթը իծըշըրանուկ ըն ըղնում, էտ տըղէն հը՛տան ք՛ինում* (Ձ):

ԻԾԸՊԸՏՕԿ - *տե՛ս* Ք՛ԷՉՆՄՋՆՅԻ:

ԻԾ(Ծ)ՈՒՆ - *տե՛ս* ԻՑ(Ց)ՈՒՆ:

ԻԿՈՒԱ *(ռուս. икра)* *գ.* - 1. Ձկնկիթ, խավիար: *Այան ասմա. - Բա՛լա, յը՛ս վէր իկրա չըմ կէրալ, մըծացալ չը՞մ* (Բ): 2. Բադրիջանի աղացած զանգվածից պատրաստված պահածո: *Բադրմջանէն իկրան քըսում ա հացը, կըծօտում* (Բ):

ԻՀ - *տե՛ս* Ի[1]:

ԻՀԻԼՕՑ - *տե՛ս* ԸՀԻԼՕՑ:

ԻՀՏԻԲԱՐ/ԻՔ՛ՏԻԲԱՐ *(արաբ. ixtibar (փորձառություն, հմտություն), թրք. iktibar (ուժ, զորություն, արժեք))* - 1. *տե՛ս* ԴԱՎԷՐՅԱ, *Մէլիք՛ին ըտըրա յըրա իհտիբար չինում, ամմա ըտըրան էլ ա դարկում* (Ձ): 2. *գ.* Հարգ, պատիվ: *Էտ պէնան յը՛տը թաքավէրին իհտիբարը յիրգ՛իրումը պիցըրանում ա* (Ձ):

ԻՀՏԻԲԱՐԼՈՒ/ԻՔ՛ՏԻԲԱՐԼՈՒ *(թրք. iktibarlə)* - 1. *տե՛ս* ԴԱՎԷՐԷՆՆԻ: *Իհտիբարլու մարթ ա Ալրտուշը, լօխ դավէրյա յըն անում:* 2. *ած.* Հարգանք՝ պատիվ ունեցող: *Ըտի Սօնան էտ իհտիբարլու մարթին ըխճըկանը օգում ա տըղէն հը՛տէ* (Ձ):

ԻՄ *(գրբ. իմ)* - Անձնական դերանվան եզակի թվի առաջին դեմքի՝ ՅԸ՛Ս-ի սեռական հոլովաձեւը: *Վը՛ր ուրանց հըվաքում ըն, ղօնաղը ասում ա. - Յէս ծը՛ր տըղան ըմ, էս էլ իմ կընէգ՛ըս ա...* (ՆԼՂԺԲ, 76):

- Իմ աչառըս ընդըրա յըրա կ՛ամ ա - Հետը կարողանում եմ լեզու գտնել: *Ախճիգ՛ը ասում ա. - Իմ աչառըս ընդըրա յըրա կ՛ամ ա, թօղէ յը՛ս ք՛ինամ, պիրիմ* (Ձ):

- Իմ աչառըս ընդըրա նըհը՛տ փըռնում ա - *տե՛ս Իմ աչառըս ընդըրա յըրա կ՛ամ ա:*

- Իմ ապօր/հօր էշին թայը/թան - 1. Հասակ առած, ծեր: *Այդինը իմ ապօր էշին թան ա, ամմա հանլա նօր ա փըսակվում* (Բ): 2. Շատ հին: *Էտ գ՛անան իմ ապօր էշին թան ա* (Բ):

- Իմ անը՛վ - Երդման բանաձեւ՝ երդվում եմ իմ արեւով: *Բախշին ուրթումն ա օտում. - Իմ անը՛վ, էտ պէնը յը՛ս չըմ ըրալ* (Ձ):

- Իմը ինձ ա հըսալ/տուվալ - Համբերությունս հատել՝ վերջացել է: *Էտ էլ վէր ասալ ա, իմը ինձ ա տուվալ* (Զ):

- Իմ խըմօրըս էլ ա խաշ ըրած - Իմ բաժինն էլ վերջացած է: *Այսն ըսէս ա. - Իմ խըմօրըս էլ ա խաշ ըրած, ըսօրէքյիւց քյինյայն ըմ էն դունյան* (Զ):

- Իմ կարճ խըᵉլքավըս - Ասում է խոսողը, երբ համեստորեն ցանկանում է իր կարծիքը հայտնել մի բանի վերաբերյալ՝ կարծում եմ, իմ կարծիքով: *Իմ կարճ խըᵉլքավըս ըսօր ծիւն ա կյըլական* (Զ):

- Իմ հայշվավ - *տե՛ս* Իմ կարճ խըᵉլքավըս:

- Իմ հօր տըղան չինիմ, թա... - Սպառնալիքի՝ հավաստիացման արտահայտություն մի բան անպայման կատարելու մասին: *Պուղին կըզնըվում ա, թա.- Մէլիքյ, յըᵉս իմ հօր տըղան չինիմ, թա քյալլայզ չի կյամ քըᵉզ* (Զ):

- Ի(մ) մար ինձ չօլէն դիւզիւմըն ա՞ պէրալ - Ես էլ եմ արժանի հոգատար՝ ուշադիր վերաբերմունքի: *Կուճի ախպէրը լայց ա ինում, թա. - Իմ մար ինձ չօլէն դիւզիւմըն ա՞ պէրալ, խէ ինձ փայ չը՞ք տամ* (Զ):

- Իմ մօր սիրականը - Ատելի անձնավորություն: *Իզէն ինձըᵉտէ ախպէր չի, իմ մօր սիրականըն ա, վէր տըᵉսնում ըմ, զահլայս տանում ա* (Զ):

- Իմ ու քու անէլ - Խտրություն դնել, իրար հետ համերաշխ չլինել: *Սաբավ ախպէրք ըն, սաղ օրը էն ըն իմ ու քու ընէլիս* (Զ):

- Իմ ու քու չինիլ - Իրենց ունեցածից հավասար օգտվել, իրար մեջ խտրություն չդնել, համերաշխ լինել: *Խօսքը մին ըրած՝ սէրավ ապրում ըն, իմ ու քու չի կա* (ՀԺՀ,VI, 237):

- Իմ փայ նէմէցըս/թօրքըս - Հանաքով ասում է տղամարդն իր կնոջ հասցեին՝ իմ բաժին թշնամին: *Սէդրակը ասմա. - Մ կընէզյ, իմ փայ նէմէցըս տու վըս, էլ հօր ը՞մ քյինամ կըռըᵉվ* (Զ):

ԻՄԱՆ *(արաբ,. թրք. iman)* - *գ.*- Հավատ, կրոն, դավանանք: *Ըտի էտ թօրքը իմանը փօխում ա, ըտըրանց մաչին ապըրում (Զ)*:

ԻՄԱՆԱԼ/ԸՄԱՆԱԼ- *(գրբ. իմանամ, հ.ե. *em-)* - *տե՛ս* ԳԻԴԱԼ:

ԻՄԱՆՍԸԶ *(թրք. imansiz)* - *ած.* 1. Հավատը՝ կրոնը՝ դավանանքը փոխած: *Էտ շէնումը իմանսըզ մալականնէ յըն ապրում* (Զ): 2. *փխբ.* Անզգամ, անպատկառ: *Ասալ ա.- Մ քավթառ, ա՛ իմանսըզ, հիւչիւլ ը՞ս օտում* (ՀԺՀ,VI, 47):

ԻՄԱՍ - *տե՛ս* ԻՄԱՑ:

ԻՄԱՍԿ - *գ.* Իմացողություն, հասկացողություն: *Ընդըրա իմասկը վէրըն ա՞, վէր կօրծի յըս յօր կալայ* (Բ):

ԻՄԱՍԿԱՎ/ԸՄԱՍԿԱՎ - *ած.* Խելոք, բանիմաց, ըմբռնող, հասկացող: *...Յէր ա կընաս, թա. - Քյէցէքյ էս հինչ թաքավէրէն կօշտը. էն միկա իմասկավ ա ինձանա* (ՀԺՀ, V, 318):

ԻՄԱՍՏՈՒՆ/ԸՄԱՍՏՈՒՆ/ՄԱՍՏՈՒՆ *(գրբ. իմաստուն)* - *գ. ած.* 1. Մեծ իմաստությամբ օժտված, հանճարեղ, շատ խելոք: *Էտ ախճիզը իմաստուն ա ինիւմ, գյուղիւմ ա, վէր տա լըհի թաքավէրըն ա, վըᵉրսի յա յըᵉկալ* (ՀԺՀ,V, 546): 2. Իմաստասեր, փիլիսոփա, գիտնական: *Թաքավէրը ծեն ա տաս իւրայն յիրգյիրին իմաստունննուն, վէր ըտըրա մանին քըթէնան* (Զ): 3. Բանիմաց, փորձված: *Պառավ մարթը իմաստուն կինի* (Բ): 4. *ած.* Իմաստություն պարունակող, իմաստալից: *Էտ կյիրքումը իմաստուն խօսկէրք ա ինիւմ կյիրած* (Զ):

ԻՄԱՍՏՕԹՈՒՆ/ԸՄԱՍՏՕԹՈՒՆ/ՄԱՍՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. իմաստնութիւն)* - *գ.* Իմաստուն լինելը, իմաստունի հատկությունը *...Ինքըն էլ իւրայն իմաստօթունըն ա պինըցընըմ, էս անսունչ ըխճկանը սունչ ա տամ* (ՀԺՀ,V, 335):

ԻՄԱՑ/ԻՄԱՍ *(գրբ. իմաց.)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Իմաց անէլ/տալ *(գրբ. իմաց առնեմ)* - Հայտնել, տեղեկացնել: *Էտ տըղան ծին նըստում ա, քյընում ժօղօվուրթին իմաց անում* (ՀԱԲ,15. 118):

ԻՄԵՆՅԱ *(ռուս. имения)* - *գ.* Կարողություն, հարստություն, ունեցվածք: *Մէլիքյ Սաջումէն իմէնյան փըսէն ա մընում* (Զ):

ԻՄՊԸՌՏՆԻ - *տե՛ս* ԻՄՊԸՌՏՆԻ:

ԻՄՊԸՐՏՆԻ/ԻՄՊԸՌՏՆԻ *(ռուս. импортный)* - *ած.* Ոչ տեղական, ուրիշ երկրից ներմուծած: *Առաչ կընդըմընդ մարթու վա հիլայ ծի, միհէնզյ թօրնը յէշիւմ ըս, իմպըրտնի մաշին ըն քըշիւմ* (Բ):

ԻՅԱ - *ձ.* Էշի զռալու ձայնը: *Էշը զըռռամ ա՝ իյա՛, իյա՛...* (Զ):

ԻՆ - *տե՛ս* ՍԱԴԱՆԱ: *Ասում ըն, էտ ծօրիւմը ինէր կան* (Զ):

ԻՆԱԲԻ - *գ.* Պարեղանակ: *Ջուռնաչին մին լյավ ինաբի յա ածում, էտ արչէրը ըսքըսում ըն պար կյալը* (Զ):

ԻՆԱԴ *(արաբ. inad)* - *գ.* Համառություն, կամակորություն: *Սամսօնէն ինադը լօխ գյիւղիւմ ըն, ըտըրա հըᵉտէ էլ նըհըᵉտը կօրծ չըն փըռնում* (Բ):

- Ինադ անէլ/ըղնէլ - Համառել, կամակորություն անել, հակառակվել: *Էտ կընէզյը ինադ ա ըղնում, կավը ծախում չի* (Զ):

ԻՆԱԴՈՒ *(թրք. inadina)* - *մ.* 1. Ի հեճուկս, զզվու, մեկին հակառակ: *Տիքյըրկընզանը ինադու մըᵉծ հըրսանէքյ ա անում* (Զ): 2. Միտումնավոր կերպով, դիտմամբ: *Ինադու ծէրքը կըտըրում ա, վէր կօրծ չանէ* (Բ):

ԻՆԳԼԻԶ *(թրք. ingliz, իտ. inglese)* - *գ.* 1. Անգլիացի: *Կյիւքյիւց Սըմվէլին կընէզյը ինգլիզ ա, կըռվէն վախտըն ա պէրալ* (Զ): *ած.* 2. Անգլիական: *Ըտըրան էլ մին ինգլիզ թըվայնզյ ա ինիւմ* (Զ): 3. *փխբ.* Շատ սուր՝ հատու (կտրող գործիքների մասին): *Ինգլիզ դարյազ ա* (Բ): 4. *փխբ.* Ճարպիկ, ձեռներեց: *Խօսրօվը ինգլիզ մարթ ա* (Բ):

ԻՆԳԻԼ - *տե՛ս* ԸՂՆԷԼ:

ԻՆԴԻ - *տե՛ս* ԸՆԴԻ:

ԻՆԷԼ - *տե՛ս* ԻՆԻԼ:

ԻՆԺԻՆԷՐ - *տե՛ս* ԻՆՋԻՆԷՐ:

ԻՆԻԼ/ԻՆԷԼ/ԸՆԻԼ *(գրբ. լինիմ)* - *չբ.* 1. Գոյություն ունենալ: *...Մին խէլիւնք տըղա յա ինըմ, ինքըն էլ ծիւկնը փըռնօղ* (ՀԺՀ, V, 78): 2. Գտնվել մի տեղում: *Էտ յըᵉխծէն էլ ծըմակէն մաչին ա ինիւմ* (Զ): 3. Տեղի ունենալ, կատարվել, պատահել: *Ըտըրանա յըᵉտը էտ յիրգյիրումը շատ պէնէր ա ինիւմ՝ շէնան հըᵉռէ* (Զ): 4. Դառնալ մի բան, վերածվել մի բանի: *Մունք վէշ մին վախտ թօղէլ չընք, վէր Շուշին թուրքէրէն հըᵉտէ դըչատըᵉղ ինի* (Բ): 5. Մի տեղում ներկա գտնվել: *Հու վէր Սուխտուրաշէն հիլյծ ա, տըᵉսած կինի, թա էտ հինչ տըրախտ տըᵉղ ա...* (ԱԱ,23): 6. Պատկանել: *Էտ տօնը քյուխէնըն ա ինիւմ* (Զ): 7. Ունենալ, ունեցվել: *Մէլիքյ-Շահնազարէն մին շօն ա ինիւմ, վըխճարու մըսավ ա ինիւմ պըհէլիս* (ՆԼՂԺԲ, 99): 8. Հանդիսանալ: *Ըտըրանց կըռվէն մանին էն ա ինիւմ, վէր Խօրէնին էշը քացէ յա տամ Հէնդօվէն խօզյին* (Բ): 9. Հավասարվել, կազմել: *Հէնզյ տարէ կինի, վէր իմ ախպօր տըᵉսալ չըմ* (Բ): 10. Առաջանալ, ծագել: *Յըᵉղը մածնան ա ինիւմ* (Զ): 11. Ծնվել, ստեղծվել: *Տահանք իւրիւր նըհըᵉտ վէր ապրում ըն, էրկու տըղա յա ինիւմ* (ՆԼՂԺԲ, 2): 12. Որևէ բանով տարվել՝ զբաղվել: *Մարթը տըᵉսնում ա, վըᵉր արչըն էն ա շաղված, իւրայն անավ հիլած, թօղըմ ա փախճում* (ՀԺՀ, VII, 208): 13. Վէր բարձրանալ: *Մինչըᵉվ միհէնզյ էլ ըտահանց թուրնան ծօխ ա ինիւմ յէրգյինքյը* (Զ): 14. Որևէ վիճակում՝ դրության մեջ գտնվել: *Էտ կընէզյըն էլ վընըրծանդըր ա ինիւմ* (Զ): 15. Կազմում է հարադրական բայեր լինելության՝ վերածման նշանակությամբ: *Թաքավէրին*

*տըղան էտ չուբանէն նըհը*ᵉ*տ հընգէր ա ինՀում, ք*ᵘ*ինամ* (Զ): 16. Կազմում է հարադրական բայեր՝ մի բանի ենթարկվել նշանակությամբ: *Էտ խոխանցը ծը*ᵉ*րքէն մարը խըրըվ-խարավ ա ինՀում* (Զ): 17. Կազմում է բայի երկրորդական բաղադրյալ ձեւեր: *Մին օր հաց թըխէյիս դՀՀշմանի զօրքը անց կընայիս ա ինՀում* (ԱԱ, 25):

- Ինիլի պէն - Հնարավոր՝ իրականանալի բան: *Ասում ա. - Էտ ինիլի պէն չի, նըհախ տը*ᵉ*դան չըրչարվէլ մէլ* (Զ):

- ԻնՀում ա, չինՀում - Հեքիաթներն սկսելու բանաձեւ՝ հայտնի չէ՝ եղել է, թե ոչ: *ԻնՀում ա, չինՀում մին թաքավէր* (ՀԺՀ, V,188):

- Չինի թա - 1. Մտադիր չե՞ս, կարո՞ղ է պատահել: *Կօլին ասմա. - Սի՛ղօն, չինի՞ թա փուշմանալ ըս, օգում չըս հըրկըշվէ արտ անինք*ᵘ (Զ): 2. Գուցե, թերեւս: *Չինի՞ թա թօռ կ*ᵘ*ա* (Բ):

- Չինիմ-չըգ*ի*դՀամ - Երբեք, ոչ մի դեպքում, արգելում եմ: *ՀՀրը ասմա. - Չինիմ-չըգ*ᵘ*իդՀամ մինին բուստանան կ*ᵘ*ուղութուն ըք ըրալ* (Զ):

ԻՆԻՍՏՈՒՏ *(ռուս. институт, լատ. institutum)* - *գ.* Բարձրագույն ուսումնական հաստատություն՝ ինիստուտ: *Էտ ախճիգ*ᵘ*ը ինիստուտը պըրծընում ա, փըսակվում* (Զ):

- Ինստիտուտ ավարտ - Ինստիտուտ ավարտած, բարձրագույն կրթություն ստացած: *Ըտըրան էլ էրկու ինստիտուտ ավարտ ախճիգ*ᵘ *ա ինՀում* (Զ):

ԻՆԿՈՒԲԱՏՈՐ - *(ռուս. инкубатор, լատ. incubare)* - *գ.* Արհեստական եղանակով ճտեր հանելու ապարատ: *Ինկուբատորը ՀդՀթ ընգավ, շէնին կընանէք*ᵘ*ը հավ թախս տինիլը թՀրգ*ᵘ *ըրէն* (Բ):

ԻՆՁ/ԻՁ[2] *(գրբ. ինձ)* - Անձնական դերանվան եզակի թվի առաջին դեմքի՝ ՅԸ՝ Ս-ի տրական եւ հայցական հոլովաձեւը: *Ըտըրանք խաղավ ըն ինիս, ինձ էլ մըհալ չըն քըցիս* (Զ):

- Ինձանա հըրցըրու - Այդ մասին ես լավ գիտեմ: *Տու ինձանա հըրցըրու, թա էտ կընէգ*ᵘ*ը հինչ ջուվար ա* (Բ):

- Ինձանա յը՞ս հըրցընում - Դու ինձնից լավ գիտես, այդ մասին ավելորդ է ինձ հարցնելը: *Ինձանա յը՞ս հըրցընում, տու սաղ գ*ᵘ*անքըտ ընդ*ᵉ*ղ ըս ապըրալ* (Բ):

- Ինձ ըստի չի տը*ᵉ*սնաս - Ինձ ապաշնորհ՝ թույլ՝ խեղճ չկարծես, մի՛ թերագնահատիր իմ ուժը: *Աղվէսը ասմա. - Կ*ᵘ*Հլ ախպէր, ինձ ըստի չի տը*ᵉ*սնաս, յը*ᵉ*ս կարող ըմ էտ կ*ᵘ*ումաշին էլ յը*ᵉ*խնիմ* (Զ):

- Ինձ թաղիս - Երդման բանաձեւ՝ թող մեռնեմ, եթե տեղյակ եմ՝ արել եմ եւս: *Հիրը*ᵉ*վանը ասմա. - Ինձ թաղիս, թա յը*ᵉ*ս քու հավըտ մօրթած ինիմ* (Զ):

- Ի՞նձ հինչ - Դա ինձ չի վերաբերում, դա իմ գործը չէ, չեմ ուզում խառնվել: *Ի՞նձ հինչ, թա Պուղուսէն տըղէն թակալ ըն* (Զ):

- Ինձ յէշՀում ա, ք*ᵘ*ը*ᵉ*զ տը*ᵉ*սնում - Ասում են շիլ՝ շեղ աչքերով մարդկանց մասին:

- Ինձ տը*ᵉ*ս, ք*ᵘ*ը*ᵉ*զ խըղճա՛ - Իմ սխալները մի՛ կրկնիր, որ ինձ պես չդժբախտանաս՝ չձախողվես: *Նանօվը ասմա. - Ծա՛ղէգ*ᵘ*, ինձ տը*ᵉ*ս, ք*ᵘ*ը*ᵉ*՛զ խըղճա՛, հիշկան կարում ըս, հարթանանըտ նըհը*ᵉ*տ լ*ᵘ*ավ կա՛ց* (Զ):

- Ինձ տՀուս յը*ᵉ*ք - Որեւէ պարտականություն հանձն առնելու արտահայտություն. ես դա կանեմ: *ՀՀրտՀուշը ասմա.- Արաղը ինձ տՀուս յը*ᵉ*՛ք, յը*ᵉ*ս կըպիրիմ* (Զ):

- Ինձ տօ, ք*ᵘ*ը*ᵉ*զ տամ - Չկա, չունեմ, որտեղի՞ց տամ: *Մըհէգ հօր ա՞, ինձ տօ, քէզ տամ, իտի էշէրը մաննավ կըհըմբարվին...* (ՁՏ,Բ, 150):

ԻՆՁԸ*ᵉ*ՏԷ/ԸՆՁԸ*ᵉ*ՏԷ - *մ.* Ինձ համար: *Ինձը*ᵉ*տէ մին փափաղ ըմ ինք*ᵘ *կալՀալ* (Բ):

ԻՆՁ ՈՒ ԻՆՁ - *մ.* Ինքս ինձ, ինքս ինձ հետ, ինքս իմ մեջ: *Ինձ ու ինձ խօսում ըմ, հՀւր ը՞մ խընգարում* (Բ)

ԻՆՆԱՆՈՒՑ - 1. *ած.* Ինը մաս՝ չափ՝ քանակ՝ ծավալ պարունակող: *Մին ինանուց տախտակ ա տՀշՀում, էտ պատէն թըխում*: (Զ): 2. *գ.* Թղթախաղի մեջ ինը նիշ պարունակող թուղթը: *Կարտ ըն խաղ անում, Անդօնեն իրը*ᵉ*ք իննանուց ա ըղնում* (Զ):

ԻՆՆԱՍ(Ս)ՈՒՆ - *տե՛ս* ԻՆՆԱՍ(Ս)ՈՒՆ:

ԻՆՆԱՍ(Ս)ՈՒՆ/ԻՆՆԱՍ(Ս)ՈՒՆ *(գրբ. իննսուն)* - *թ.* Ինսուն: *Ապան իննասուն տիրը*ᵉ*կան ա:* (Բ)

ԻՆՆԷՔԱՆ - *տե՛ս* ԻՆՆԸ*ᵉ*ՔԱՆ:

ԻՆՆԸ *(գրբ. ինն)* - *թ.* Ութին հաջորդող թիվը՝ ինը: *Իննը ամէս անց ա կենում, թաքավէրին հարթը մին վըսկըք*ᵘ*ՀՀ*ᵘ*լ տըղա յա պՀւրՀում* (Զ):

- Ինը ամէս քու մօր փօրումը հունց ը՞ս կացալ - Ասում են շատ անհամբեր մարդկանց:

ԻՆՆԸ*ᵉ*ՔԱՆ/ԻՆՆԷՔԱՆ *(գրբ. իննեքեան)* - *թ.* Ինն էլ, բոլոր ինը միասին: *Իննը տըղա օնէ, իննը*ᵉ*քան էլ մին տան մաչի յըն ապըրում* (Բ)

ԻՆՆԸՊԱՏԷԳ[ᵘ] *(գրբ. իննպատիկ)* - *ած., մ.* Ինն անգամ ավելի, ինանով բազմապատկված: *ՀՀրը տըղէն անա իննըպատեգ*ᵘ *մը*ᵉ*ծ ա* (Բ):

ԻՆՆԸՏԱԿ - *տե՛ս* ԻՆՆԸՊԱՏԷԳ[ᵘ]:

ԻՆՆԻՆՁԻ - *թ.* Իններորդ: *Մը*ᵉ*ծ տըղան հՀՀլՀ իննինՁի դասարանըմըն ա կըրթիս* (Բ):

ԻՆՁԸ(Թ)ՄԻՇ/ԻՆՁԻ(Թ)ՄԻՇ/ԸՆՁԸ(Թ)ՄԻՇ *(թրք. inčinmek (վիրավորվել, սիրտը կոտրվել)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- ԻնՁը(թ)միշ անէլ/տալ - Նեղացնել, տխրեցնել, վիրավորել: *Կընէգ*ᵘ*ը էզգՀն մարթին նըհէտ կըռէվ ա անըմ, մարթին ինՁիմիշ անըմ...* (ՀԺՀ, V, 15):

- ԻնՁը(թ)միշ ինիլ/տը*ᵉ*ռնալ - Նեղանալ, տխրել, վիրավորվել, նեղսրտել: *ՀՀրՀզին մին կընէգ*ᵘ *ա կ*ᵘ*ամ, ասում ա - Մ բալա, յէր կաց, շատ մէլ ընՁըմիշ ինիլ, կա շՀրէր տամ, կ*ᵘ*՛ց, ք*ᵘ*՛ինի՛ զօնախըղ ...* (ՀԺՀ, Ս.495):

ԻՆՁԻ(Թ)ՄԻՇ - *տե՛ս* ԻՆՁԸ(Թ)ՄԻՇ

ԻՆՁԻՆԷՐ/ԻՆԺԻՆԵՐ *(ռուս. инженер, ֆր. ingeniur, լատ. ingenium)* - *գ.* Ճարտարագետ, ինժեներ: *Թաքավէրը մին ինժինէր ա պիրիլ ըամ, վէր էտ պալատը շինի* (Զ):

ԻՆՍԱՆ - *տե՛ս* ԸՆՍԱՆ:

ԻՆՍԱՓ (*արաբ., թրք. insaf)* - *տե՛ս* ԽԸ*ᵉ*ՂՃ (3): *Լէնգ*ᵘ *Թէմուրէն ըսկի ինսափ չի իլՀալ* (Զ):

ԻՆՍԸՆԱՎԸ*ᵉ*Տ - *տե՛ս* ԸՆՍԸՆԱՎԸ*ᵉ*Տ:

ԻՆՍԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՆՍԸՆՕԹՈՒՆ:

ԻՆՍ-ՁԻՆՍ - *գ.* 1. Կենդանի շունչ, շնչավոր էակ: *Մուղանին չօլին նըման մին չօլ ա կ*ᵘ*ամ առաչը, վէչ ճօնդ օնի, վէչ պօճախ, մարթ, ինս-ջինս չի ըրէվըմ...* (ՁՏ, Բ, 13): 2. *տե՛ս* ԻԼԼԱԹ-ՄԻԼԼԱԹ 3. Ազգուտակ, ցեղ: *Ըտըրանք փիս ինս-ջինս ըն ինՀում* (Զ):

ԻՆՍՏԸՐՈՒՄԷՆՏ *(ռուս. инструмент, լատ. instrumentum)* - *տե՛ս* ՀԱՁԱԹ (2):

ԻՆՎԱԼԻԴ *(ռուս. инвалид, ֆր. invalide, լատ. invalidus)* - *ած.* Խեղանդամ, հաշմանդամ: *Թաքավէրին էլ մին ինվալիդ ախճիգ*ᵘ *ա ինՀում՝ ճօխտ վը*ᵉ*ննան չօլախ* (Զ):

ԻՆՎԱԼԻԴՈԹՈՒՆ - *գ.* Հաշմանդամ լինելը: *Ինվալիդօթունընը ա էտ մարթին ըտի անխը*ᵉ*ղճ շինալ* (Բ):

ԻՆՎԷՆՏԱՐ *(ռուս. инвентарь, լատ. inventarium)*- *գ.* Հիմնարկության՝ ձեռնարկության ունեցվածքի մեջ մտնող առարկաների՝ իրերի ամբողջությունը, գույք: *Ըշկօլէն հը*ᵉ*տէ թՀզՀ ինվէնտար ըն ինք*ᵘ *կալՀալ* (Զ):

ԻՆՏԷԼԻԳԷՆՏ - *տե՛ս* ԻՆՏԻԼԻԳԷՆՏ:

ԻՆՏԷՐՆԱՏ (*ռուս. интернат, ֆր. internat, լատ. internus)* *գ.* 1. Գիշերօթիկ դպրոց: *Ք*ᵘ*ինամ ա Բաքու, ցիրը*ᵉ*կը կօրծ անում, ՀՀրՀգ*ᵘ*ՀնընՀ էլ ինտէրնատումը կարթՀում* (Զ): 2. Դպրոցին կից կացարան սովորողների համար: *ԷրՀՀշ շէնա*

հու վէր Հրդրեհութա ըշկօլումըն ար կարթում, ինտէռնատումըն ար կէնում (Ձ):

ԻՆՏԷՐԷՍ *(ռուս. интерес, լատ. interest)* - *գ.* Հետաքրքրություն, հետաքրքրասիրություն, որեւէ բան իմանալու ձգտում: *Ինտէրէսու հըմար յէր ըն կէնում, կ'ամ* (ՀԱԲ, 15, 49):

ԻՆՏԷՐԷՍԱՎԱՑ *(ռուս. интересоваться (հետաքրքրվել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ինտէրէսավաց ինիլ - Հետաքրքրվել, հետաքրքրություն ցուցաբերել: *Էտ պառավը ինտէրէսավաց ա ինոնմ, թա էտ տըղան ըշտէղ ա ք'ունում* (Ձ):

ԻՆՏԷՐԷՍՆԻ (*ռուս. интересный)* - *ած.* 1. Հետաքրքրական, հետաքրքրություն շարժող: *Ըտէղ էլ մին ինտէրէսնի ծառ ա ինում* (2): 2. Արտասովոր, տարօրինակ: *Բէբին ասմա.- Ինտէրէսնի մարթ ըս, Մթանէս, քու էշըտ կ'ումումը կապալ ըս, իմավըն ըս փանդրտ կըրում* (Բ):

ԻՆՏԻԼԻԳԷՆՏ/ԻՆՏԷԼԻԳԷՆՏ *(ռուս. интеллигент, լատ. intelligentis)* - *ած. գ.* Մտավորական: *Սաբավ ինտիլիգէնտ ա Կըրիքօրը, յէխտուտ շ'ուրէրավ ա շօռ կ'ամ* (Ձ):

ԻՆՓԱՔՏ *(ռուս. инфаркт, լատ. infarctus)* - *գ.* Ինֆարկտ: *Ըտրրանց ազկէն տըղըմարթիք'ը լօխ ինփաքտան ըն մը'ռալ* (Ձ):

ԻՆՔ - *տե՛ս* ԻՆՔ'ՆԷ:

ԻՆՔԸ- *տե՛ս* ԻՆՔ'ՆԸ:

ԻՆՔ'/ԻՔ'/ԻՆՔ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ինք' ընօվի - *ած.* Փողով առնված, գնված: *Շինանցէն վէր ինք' ընօվի լօբի կէրավ, էլ շէնըմը ապրում ա հինչ ա՞նէ* (Բ):

- Ինք' օնէլ - *նբ.* 1. Գնել, գինը վճարելով՝ վերցնել, առնել: *Կալօղը մին ծի յա ինք' օնում, նըստում, կ'ամ շէնը* (Ձ): 2. Խլել, ուժով վերցնել, հափշտակել: *Թաքավէրը մըտածում ա, թա հինչ փանդ սարքէ, վար էս մարթին կընէգ'ը ինք' օնէ* (ՀԺՀ, V, 387): 3. Մեկից մի բան վերցնել: *Պուղին իրէք մանէթը ինք' ա օնում, խօսք տամ, վէր խօսէ վուչ* (ՀԱԲ, 134): 4. *փխբ.* Կաշառել, մեկին կաշառելով՝ իր կողմը քաշել: *Ըտրրանք սուդյին ինք' ըն օնում, ուրանց ախպօրը ըզադում* (Ձ):

ԻՆՔ'Ը/ԻՆՔԸ *(գրբ. ինքն)* - *դ.* 1. Գոյականների կամ անձնական դերանունների հետ գործածվելով՝ ցույց է տալիս այնպիսի անձ կամ իր, որը անմիջականորեն կատարում կամ մասնակցում է գործողությանը եւ կամ դառնում է գործողության խնդիրը: *Հանը ասմա - Տու ինք'ըտ ըս քանդանալ, ինք'ըտ էլ շինի* (Ձ): 2. Առանձին գործածվելով՝ փոխարինում է գոյականին եւ անձնական դերանուններին: *Ինք'ը կընգանը սիրականէն կըլօխըն ա կըտրում, էն դօնաղըն էլ՝ ուրանն նը'շընածէն սիրականէն...* (ՆԼՂԺԲ, 72):

- Ինք'ըն ա գ'ուդում - Իր գործն է, ինչպես ցանկանում է, թող այնպես էլ վարվի: *Ասում ըն, Մարյանը ախճիգ'ը տամ ա էն քօռ առուտուրականէն, ինք'ըն ա գ'ուդում, յը'ս կօրծ չօնիմ* (Ձ):

- Ինք'ըն ըգ'ՕՐԱ - *տե՛ս* Ուրանն ըգ'ՕՐԱ: *Սէտրակը ինք'ըն ըգ'ՕՐԱ հըրսանէք' ըրավ* (Բ):

- Ինք'ը՝ մին, շէլանկը՝ հազզար - Ասում են հոգսերով ծանրաբեռնված մարդկանց մասին:

- Ինք'ը ուրանն - 1. Առանց կողմնակի միջամտության, դյուրությամբ: *Էտ տօնը ինք'ը ուրանն պարան ա կ'ամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԻՆՔ'ՆԱԿԸԼՕԽ(2): 3. Ինքն իր հետ, իրեն-իրեն: *Ինք'ը ուրանն խօսում ա* (Բ):

- Ինք'ը ուրանն հանշը'էվ տալ - Կշռադատել, ծանրութեթեւ անել: *Մարթ հինչու անում ա, բիդի ինք'ը ուրանն հաշը'էվ տա* (Ձ):

ԻՆՔ'Ը - ԻՆՔ'Ը - *մ. տե՛ս* Ինք'ը ուրանն:

ԻՆՔ'ՆԱԿԸԼՕԽ/ԻՆՔՆԱԿԸԼՕԽ *(գրբ. ինքնագլուխ) 1. ած.* Ուրիշներին հաշվի չառնող, իր կամքի՝ քմահաճույքի համաձայն վարվող, ինքնագլուխ: *Ինք'նակըլօխ ախճիգ' ա* (Բ): 2. *մ.* Ինքնագլխաբար, ինքնագլուխ կերպով: *Էտ կընէգ'ը հինչու անում ար, ինք'նակըլօխ ար անում* (Ձ):

ԻՆՔ'ՆԱՎԸ'Ղ/ԻՔ'ՆԱՎԸ'Ղ/ԻՆՔՆԱՎԸ'Ղ *(գրբ. այգողք)* - *գ.* Թաղման հաջորդ օրը ննջեցյալի գերզմանին այցի գնալը եւ նրա հետ կապված արարողությունները: *Ինք'նըվը'ղեն վախտը էտ կընէգ'ը էլհա հանշան ք'ինամ ա* (Ձ):

ԻՆՔ'ՆԱՐՕՏ/ԻՔ'ՆԱՐՕՏ/ԻՆՔՆԱՐՕՏ - *գ.* Վաղ առավոտյան անասուններին կարճ ժամանակով արոտավայր տանել-բերելը՝ կթելու համար: *Հիվընէն տանում ա ինք'նարօտ, տը'սնում մին աղվես վեր ընգած* (Ձ):

ԻՆՔՆԱԿԸԼՕԽ - *տե՛ս՝* ԻՆՔ'ՆԱԿԸԼՕԽ:

ԻՆՔՆԱՎԸ'Ղ - *տե՛ս* ԻՆՔ'ՆԱՎԸ'Ղ:

ԻՆՔՆԱՐՕՏ - *տե՛ս* ԻՆՔ'ՆԱՐՕՏ:

ԻՇԱԹԱՓ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Իշաթափ ինիլ/տը'ռնալ - Էշից վայր ընկնել (հիմնականում գործածվում է որպես անեծք): *Իշաթափ ինիս տու, էտ էշին խէ ճուր չը'ս տամ* (Ձ):

ԻՇԱԼԼԱՀ *(արաբ. inša Allah)* - *ած.* Փառք Աստծու: *Իշալլա՜հ, էն ա ապըրում ընք, թանք'ի կընը'էվ չինի* (Ձ):

ԻՇԱԿ'ԻՆ - 1. *գ.* Էշի գին, մեկ էշ գնելու գումար: *Վախտ ա իլալ՝ իշանկ'ինը շատ պէցանր ա իլալ* (Բ): 2. *փխբ.* Էժան գին, չնչին գումար: *Էտ կավը իշըկ'ինավ ծախում ա, կ'ամ տօն* (Ձ):

- Իշըկ'ինան խօսէլ - Խոսել ըստ էության (գործածվում է այն ժամանակ, երբ մեկն ուզում է հիշեցնել, որ խոսեն իր համար կարեւոր հարցի մասին): *Տըղան ասմա - Մպա, յը'ք մեր իշըկ'ինան խօսինք', ինձ հիբ ը՞ս փըսակում* (Ձ):

ԻՇԱՆԱԼ - *չբ. տե՛ս* Էշ կըտրել:

ԻՇԱՊԷՌՆԸ - *գ.* 1. Էշի վրա բարձած բեռ: *Աղվը'սընը ըտը'ղ յէր ա կէնում, չանչուն իշապէռնը տըկըտիյը'ր անում...* (ՀԺՀ, VII, 224): 2. Մի էշի բեռան չափ քանակություն: *Էրկու իշապէռնը մին ծիյապէռն ա* (Ձ):

ԻՇԱՍԱԲ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Իշըսաբու տալ - *տե՛ս* Էշու տը'ղ տինիլ:

ԻՇԱՍՈՒԼ - *ած.* Տխմար, պատվախնդրություն չունեցող: *Իշասուլ մարթ ա* (Բ):

ԻՇԱՎԷՐ - *ած. գ.* 1. Էշ հեծած՝ նստած (մարդ): *Իշավէրը էշան քըշանում ա, էտ կընգանը ք'ՕՄԱՆԳ' անում* (Ձ): 2. Էշով բեռ փոխադրող, էշ քշելով ճանապարհ գնացող (մարդ): *Մին օր էլ մին իշավէր մարթ, էշը պիրթավ պէռնած, կ'ամ ա ըտրրանց շէնը* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԻՇԱՏԱՐ:

ԻՇԱՏԱՐ - *գ.* Էշի տեր, էշ ունեցող: *Ըտրրանա յէտը ամմեն իշատար սըկըսում ա ուրանն էշը պահէլը...* (ԼՂԲ, 346):

ԻՇԱՏԸ'Ղ- Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Իշատը'ղ տինիլ - *տե՛ս* Էշու տը'ղ տինիլ:

ԻՇԱՐԱԾ - *ած գ.* 1. Էշէր արածեցնող: *Իշարած Փամիլը էշէրը քըշում ա ծօրը, տը'սնում մին դաշանգ' հարթնը մօշ ա քաղում* (Ձ): 2. *փխբ.* Ապիկար, անճարակ: *Էտ իշարածը բաշիր չանում, թա փըսակվէ* (Բ):

ԻՇԷՂ - տե՛ս ԻՇԸ'Ղ:

ԻՇԸՂՈՒՂԱ - 1. գ. Էշի դունչ: *Էշը ալլէրը օտում ա, Մացակը ցըկատավ թըխում ա իշըդուդան կըտրում* (Ձ): 2. ած *փխբ.* Քիթուռուքը էշի դնչի նման տգեղ, այլանդակ: *Իշըդուդա կընէգ' ա* (Բ):

ԻՇԸ'Ղ/ԻՇԷՂ *(թրք. išik)* - *տե՛ս* ԼՈՒՍ[1]:

- Իշը'ղ անէլ/տալ - *տե՛ս* Լուս անէլ: *Պիրում ա տօն, վէր տանըն ա տինում, հանց իշէղ ա տամ, վէր լօխ մաթ ըն մընըմ* (ՀԺՀ, V, 617):

ԻՇԸ'Ղ - ԻՇԸ'Ղ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Իշը՝ղ-իշը՝ղ անել - Մերթ ընդ մերթ փայլել՝առկայծել՝փայլփլել: *Տըսնաս ըն՝ հէն ա մին հը՝ռէ տէղ մին պէն իշէղ-իշէղ ա ընէս* (ՀԺՀ, V, 591):

ԻՇԸ՝ՆԷ - *գ.* Երկարավուն տանձի տեսակ: *Իշը՝նէն ահնամ տանձ ա* (Բ):

ԻՇԸԹԱՎԻԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Իշըթավիլ տալ - Էշի նման թավալվել: *Տըղան վէր տըրըքցընէս ա, օշափը վէր ա ըղնէս, իշըթավիլ տաս* (Ջ):

ԻՇԸ(Լ)ԹԻ՝ *(թրք. išilti (փայլ)* - *տե՛ս* ՇԻՆԸ(Լ)ԹԻ՝: *...Մարթու պարի մըտքէրան, պարի պընէրան իսկի իշըլթի՝ չըկա մէչնէրին, ամմա ասլանին ու շանը մէչը շատ կա* (Ջ�տ, Ա. 90):

ԻՇԸԼՕԲԻ - *գ.* Խոշոր հատիկներով լոբու տեսակ: *Գ՛ուլիստան լ՛ավ իշըլօբի յա իլալ տըռնաս* (Բ):

ԻՇԸԽԱՌԱՆՉ/ԻՇԸԽԱՌԱՆՋ - *գ.* 1. Կարճ ու նուրբ մազիկներով մարմին ունեցող միջատ, որ ապրում է հողի մեջ եւ մեծ վնաս է հասցնում սածիլներին: *Ուռութանա ք՛ինամ ըն բօստանը, տը՝սնում իշըխառանչը խըյարին շիթիլնէն կըտօրած* (Ջ): 2. Մի տեսակ թունավոր սեւ բզեզ: *Իշըխառանչը էտ խուխէն ծէրքան կըծում ա, ըսքըսում ա լ՛ց ինիլը* (Ջ): 3. *տե՛ս* ՊՈՒՌ(ՆԸ): 4. *ած. փխբ.* Սեւ մաշկ ունեցող, տգեղ: *Մարուսան մին իշըխառանչ ախճիգ՛ օնէ, սաղ օրը թա՛ռիփ ա անում* (Բ):

ԻՇԸԽԱՌԱՆՋ - *տե՛ս* ԻՇԸԽԱՌԱՆՉ:

ԻՇԸԽԸՌԱՎ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Իշըխըռավ տալ - Առանց լուրջ պատճառի մեկից խռովել: *Էտ հարթնը վա՛ռին իշըխըռավ ար տամ* (Ջ):

ԻՇԸԽՈՒՋԻՆ - *գ.* Էշի վրա գցելու խուրջին: *Ղուլգ՛անը իշըխուրջինը քը՝ցում ա էշին փըլանավը, ք՛ինըմ ծըմակը, վէր զըկըռ քաղէ* (Ջ):

ԻՇԸԿԱԹՆՈՒԿ - *գ.* Իշակաթնուկագգիների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս, որ պարունակում է կաթնանման դառը հեղուկ: *Իշըկաթնուկը էշըն ա օտում* (Բ):

ԻՇԸԿԱԾՈ՝ՒԿ - *գ.* Մի տեսակ վայրի փշոտ խոտաբույս: *Իշըկածո՝ւկը տանը պատան կախ ըն տամ, վէր աշկավ տըվօղ չինի* (Ջ):

ԻՇԸԿԸԼՕԽ - *գ. տե՛ս* Էշու կըլօ՝խ:

ԻՇԸՀԱ՝ՇԸ՝Վ - *տե՛ս* ԻՇԱՍՈ՝Լ:

- Իշըհա՝շը՝վ տալ - *տե՛ս* Էշու տը՝ղ տինիլ:

ԻՇԸՅԱՋ - *տե՛ս* ԻՇԻՅԱՋ:

ԻՇԸՊԸԼԱՆՈՒԿ - *գ.* Մի տեսակ թունավոր խոտաբույս: *Էշէրը իշըպըլանուկ ըն* օտում, ըսքըսում լօք-լօք անէլը (Ջ):

ԻՇԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԻՇԸՎԱՐԻ:

ԻՇԸՎԱՐԻ - *ած. մ.* Էշի նման, էշի վարվեցողությամբ: *Իշըվարի մարթ ա, իշըվարի օտում ա, իշըվարի ապըրում* (Բ):

ԻՇԸՎԸ՝ՆՆԸ- *գ.* 1. Հաստ երկճյուղ փայտ, որի վրա ամրացնում են ցանկապատը: *Իշըվը՝ննը կօտրում ըն, չափարը ճըմօռում, նի տը՝ռնում բօստանը* (Ջ): 2. Երկար եւ առանց թիկունքի նստարան, իշոտնուկ: *Իշըվը՝ննը տինո՛ւմ ըն, նըստօտում* (Բ):

ԻՇԸՏԱ՝ՄԲՈ՝ՒԼ - *գ.* Խոշոր եւ քիչ դառը սալորի տեսակ: *Իշըտա՛մբո՝ւլը քաղում ըն, ածում պօժկան, արաղ քաշո՛ւմ* (Ջ):

ԻՇԸՏԸՌՏԸՌ - *գ.* Մի տեսակ վայրի բանջար, որ թթու են դնում: *Էտ կընէգ՛ը ըստօլէն մին կօլա կինի յա տինո՛ւմ, մին էլ մին աման աղ տիրա՛ծ իշըտըռտըռ* (Ջ):

ԻՇԸՑ(Ը)ՆԵԼ - *նբ.* ԻՇԱ՝ՆԱԼ-ի:

ԻՇԸՓԸԼԱՎ - *գ.* Շուշանազգիների ընտանիքին պատկանող մոխրագույն տերեւներով եւ տհաճ հոտով խոտաբույս: *Խօտը հարում ըն, իշըփըլավը ճօկում, տէն ածում* (Ջ):

ԻՇԸՔՈՒՆԷ - *գ. տե՛ս* Էշ կըռտօղ:

ԻՇԸՔՕՌԱԿ - *գ.* 1. Էշի ձագ՝ քուռակ: *Մօսին մին իշըքօռակ ա տամ, մին կ՛առնը ինք՛ օնում* (Ջ): 2. *տե՛ս* Էշու քօռակ:

ԻՇԻ(Լ)ԹԻ՝ - *տե՛ս* ՇԻՆԸ(Լ)ԹԻ՝:

ԻՇԻՅԱՋ/ԻՇԸՅԱՋ - *(ռուս. ишиас, հուն. ischias-)* - *գ.* Նստանյարդի բորբոքում՝ իշիաս: *Էտ մարթին էլ իշիյազավ հիվանդ մին կընէգ՛ ա ինո՛ւմ* (Ջ):

ԻՇԽ/ԻԽՇ/ԷՇԽ/ԷԽՇ *(արաբ. ašk (սիրահարություն, սեր), թրք. ešk)* - *գ.* 1. Եռանդ, ավյուն, ոգեւորություն: *... Քարը կուտրատում ա էն էխշավը, վար վը՝սկէն քարէն տակէն ա ինանկան* (ՀԺՀ, V, 406): 2. Սեր: *Սարէն ծաղէգ՛ը պէցվալ ա, էշխըտ խը՝լքըս տարալ ա ...* (Ջ):

- ԻՇԽ ըղնէլ - *տե՛ս* Իշխու կ՛ալ:

- Իշխու կ՛ալ - Ոգեւորվել, խանդավառվել: *Հանդ ընուղնէն թաքավէրին վէր տը՝սնում ըն, իշխու վըն կ՛ամ* (Ջ):

ԻՇԽԱՆ/ԻԽՇԱՆ *(գրբ. իշխան)* -*գ.* Ժառանգական պատվավոր տիտղոս,որ կրում էին նախկին ժառանգական կալվածատերերի սերունդները կամ երկրի պետերի կողմից դրան արժանացածները: *Հանդրո՛ւթին Բայանդուր իշխանը մին շատ դաշանգ՛ բախչա օնէր* (ԼՂԲ, 338):

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻ՝Ն/ԻԽՇԱՆՈՒԹԻ՝Ն - *գ.* Պետական կառավարման մարմին, կառավարություն: *Իշխանութի՛ւնը ցըրը՝վ ա կ՛ամ, կ՛ուղօթունը շըտանում ա* (Ջ): 2. Որեւէ իշխանի՝ կառավարչի կողմից կառավարվող երկիր՝ նահանգ՝ տարածք: *Առաչ ըստը՝ղ Վաղվան իխշանութի՛ւնըն ա իլալ* (ԱԱ, 46): 3. Կառավարելու՝ կարգադրելու՝ հրամայելու իրավունք՝ հնարավորություն: *Վէր իշխանութի՛ւնը ծը՝ռքան յէր կալին, էտ նախագան քօչից* (Ջ):

ԻՇԽԸՀԱ՝ՎԱ՝Ս/ԻԽՇԸՀԱ՝ՎԱ՝Ս - *տե՛ս* ԻՇԽ (1):

ԻՇԽԸՆԱՋ/ԻԽՇԸՆԱՋ/ԷՇԽԸՆԱՋ/ԷԽՇԸՆԱՋ - *ած.* Փառահեղ, գեղեցիկ, հաճելի: *Մազէրըտ զառ նան խաս ա, ման կ՛ալըտ էխշընազ ա ...* (ԼՂՀ, 55):

ԻՇԿ՝ԱՐ - 1. *Յ.* Ցանկության՝ ըղձանքի բացականչություն՝ *երանի թե*: *Մըտուծ, իշկ՛ար մէր ջիհիլնէն սաղսըլմաթ կ՛ան կըռվան* (Բ): 2. *վ.* Գործածվում է հարցմանը կասկածանք հաղորդելու համար՝ արդյոք: Իշկ՛ար ըսօր թօռ կըկ՛ա՞ (Բ):

ԻՇՄԱՐ - *տե՛ս* ՆԸՇՄԱՐ:

ԻՇՇԱ՝(Հ) - *տե՛ս* ԸՇՇԱ՝(Հ):

ԻՇՏԱ՝Հ - *տե՛ս* ԸՇՏԱ՝Հ:

ԻՇՏԱՄ - *տե՛ս* ԸՇՏԱՄ:

ԻՇՏԸՀԱ՝ԼԻ - *տե՛ս* ԸՇՏԸՀԱ՝ԼԻ:

ԻՇՕԹՈՒՆ/ԻՇՕ՝ԹՈՒՆ- *գ.* 1. Էշ լինելը, էշի արարք: *Էտ մարթըն ասում ա . - Կօզի մարթ ըս տէռալ, համա իշօթունը էլլա մընացալ ա մաչիտ* (ԲՀԲ, 230): 2. *փխբ.* Հիմարություն, անհասկացողություն, անխելքություն, անտաշություն: *Ո՛ւրա՛ն իշութունէն դա՛ռդա՛ն շինըցէք՛ միշտ կըրակըն ին ըղնում* (Ջ):

- Իշօթուն անել - Հիմար՝ կոպիտ արարք թույլ տալ: *Էտ տըղան իշօթուն ա անում, հա՛ռը փիս կըզնըվում ա, տանան տո՛ւս քըցո՛ւմ* (Բ):

ԻՍ - *տե՛ս* ՅԸՍ:

ԻՍԿԱԿԱՆ *(գրբ. իսկական)* - *ած.* Իրական, բնական, ոչ կեղծ, ոչ շինծու, ճշմարիտ, անկեղծ: *...Էտ էրկու շէնին մաչին իսկական բըրիշօթուն ա ըստը՝ղծըվալ* (ՀԲ, 362):

ԻՍԿԱՊԷՍ *(գրբ. իսկապես)*- *մ.* Ստուգապես, իրոք: *Ք՛ընում ա, ք՛ընում, տէսնում՝ իսկապես, մին ղուշու պո՛ւն, մաչը ճօտեր,մարը կա վուչ* (ՀԱԲ,15, 26):

ԻՍԿԻ - *տե՛ս* ԸՍԿԻ:

ԻՍՊԱԹԼՈՒ - *ած.* Վստահելի, վստահություն ներշնչող: *Կ՛իզօղանց Լէվօնը իսպաթլու մարթ ա* (Բ):

ԻՍ/ԻՍՏԻ[1]- Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Իստը նի կէնալ- Ջղայնանալ, զայրանալ: *Ղօրթ ա, Ղալին մին փարա մարթօց իստին նի ա կացալ, վէր քու կազէթըմը ո՛ւրանց թանին թըթօ ըմ ասալ...* (ՋՏ, Ա, 68):

- Իստը նի կըցընել - Ջղայնացնել, զայրացնել: *Էտ էրկունչի թըխէլավը օշափը տըղէն իստէրը լափ նի յա կըցընում* (Ձ):

ԻՍՏԱԿ *(գրբ. յստակ)* - 1. *ած.* Հստակ, մաքուր: *Իստակ ճուր ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ԻՍԿԱՊԷՍ:

- Իստակ անել - *տե՛ս* ԻՍՏԱԿԷԼ:

ԻՍՏԱԿԷԼ *(գրբ. յստակեմ)* - *նբ.* Մաքրել: *Էվ՚ուլը յօր ա ունէս, էտ տօնը իստըկէս* (Ձ):

ԻՍՏԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԻՍՏԱԿԷԼ-ի

ԻՍՏԸԿՃԻՐԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՋ՚ԸՃԻՐԻԼ:

ԻՍՏԸԿՃԻՐՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՋ՚ԸՃԻՐՎԻԼ :

ԻՍՏԸՔԸԹՕԼ - *տե՛ս* ԻՍ:

ԻՍՏԻ[1] - *տե՛ս* ԻՍ:

ԻՍՏԻ[2] - *տե՛ս* ԸՍՏԻ:

ԻՍՏԻԲՈՒՋԱՂ - *տե՛ս* ՏԸԺՕԽԿ: *Կընէգ՚ը ըջըղվըմ ա, ասըմ. - Չօռ ըմ ք՚ինըմ, ցավ ըմ ք՚ինըմ, իստիբուջաղըն ըմ ք՚ինըմ...* (ՀԺՀ, V, 522):

- Իստիբուջաղը նի կէնալ -*տե՛ս* Իստը նի կէնալ:

- Իստիբուջաղը նի կըցընել - *տե՛ս* Իստը նի կըցընէլ:

ԻՍՏԻՔԸԹՕԼ - *տե՛ս* ԻՍ:

ԻՎԻԼ/ԼՎԻԼ[1]/ԷՎԻԼ[2]/ԱՎԻԼԻ/ԻՎԻԼԻ *(գրբ. աւելի)*- *ած.* Ավել, առավել: *...Ք՚ինում ա էրկունչի օթախը, տը՛սնում ա ըտէղ էլ մին էլ իվիլ դ՚ՆՆՆգ՚ ախճիգ՚ նըստած* (ՀԺՀ, V, 270):

ԻՎԻԼԼՄԷՍ - *տե՛ս* ԸՎԻԼԼՄԷՍ:

ԻՎԻԼԼՆԱԼ - *տե՛ս* ԸՎԻԼԼՆԱԼ:

ԻՎԻԼԻ - *տե՛ս* ԻՎԻԼ:

ԻՎԻԼՆՕՐԹ - *տե՛ս* ԸՎԻԼՆՕՐԹ:

ԻՎԻԼ - ՊԱԿԱՍ - *գ.* Թերություն, պակասություն: *Պիրում ա տանը իվիլ-պակասը դ՚ուզըցընում, տըղէն փըսակում, տինում մաչին* (Ձ):

- Իվիլ-պակասը նէրէլ- Ավելորդ ասածը՝ արածը ներել, ներողամիտ լինել: *Պարսէղը դունաղէն հըղէ յա տինում, համ էլ թա.- Իվիլ-պակասը կընէ՚ռիս* (Ձ):

- Իվիլ-պակաս խօսէլ/տ՚ուս տալ - Տեղի-անտեղի՝ ափեղցիեղ խոսել: *Էտ մարթին տանըմ չըն հըրսանէք՚, ընդրա հը՛տէ, վէր էզգանան հ՚ՆՆՆրփ՚ում ա, իվիլ-պակաս խօսում* (Ձ):

ԻՎԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՎԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԻՎԻԼՈՒԿ - *տե՛ս* ԸՎԻԼՈՒԿ:

ԻՎԻՐԱԿ - *տե՛ս* ԸՎԷՐԱԿ:

ԻՎԻՐԻ - *տե՛ս* ՎԻՐԻ(ՆԻ):

ԻՎԻՐԻԼ - *տե՛ս* ԸՎԻՐԻԼ:

ԻՏԻ - *տե՛ս* ԸՏԻ:

ԻՏԻՅՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՏԻՅՕԹՈՒՆ:

ԻՐ - Էական բայի սահմանական եղանակի անցյալի անկատարի եզակի երկրորդ դեմքի ձեւը: *Կընէգ՚ը թա.- էն օրը, վէր տու ք՚ՆՆՆում իր ծըմակը, էտ խուրջինը տարալ ըս* (Ձ):

ԻՐԱՆ - *գ.* Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը:

- Իրանա շահը - 1. Շատ հարուստ՝ ունեւոր: *Փուլը ըշտըղա տա՞մ, Իրանա շահըն ը՞մ* (Բ): 2. Արտոնյան, ինքնիշխան: *Խէ տու Իրանա շահըն ը՞ս, վէր առանց հըրցընէլի բաղը քաղում ըս* (Ձ):

ԻՐԱՎՈՒՆՔ/ԸՐԱՎՈՒՆՔ *(գրբ. իրաւունք)*- *գ.* Պաշտոնական թույլտվություն՝ արտոնություն: *Էն վախտը մէզ իրավունք չի իլալ, վէր ծըմական փ՚ՆՆՆդ պիրինք՚* (Ձ):

- Իրավունք տալ - Թույլ տալ, արտոնել, թույլատրել: *Թաքավէրը իրավունք ա տամ էտ պուճուր տըղին, վը՛էր հինչ օգըմ ա, անի...* (ՀԺՀ, V, 26):

ԻՐԱՆ - *տե՛ս* ՆԻՐՆԻՐ:

ԻՐԳ՚Ի - *տե՛ս* ՅԸՐԿԷ:

ԻՐԳ՚ԻԾ (Տ) -*տե՛ս* ԻԼԳ՚ԻԾ(Տ):

ԻՐԳ՚ՆԻՆԱԾ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԳ՚ՆԻՆԱԾ:

ԻՐՋԷՅԻ - *գ.* Ուրախ պարեղանակ: *Ախըր հինչ սըրտա՞վ նըստիմ իրզէյի ածիմ, նանամ-սանամ խանըմնէրին պար ածիմ...* (ՋՏ,Բ,45):

ԻՐԷՆԱԿ - *տե՛ս* ԸՐԷՆԱԿ:

ԻՐԷՍ - *տե՛ս* ԻՐԸ՚Ս:

ԻՐԷՍԱՆ - *տե՛ս* ԻՐԸ՚ՍԱՆ:

ԻՐԷՍԱՆՑ -*տե՛ս* ԻՐԸ՚ՍԱՆՑ:

ԻՐԷՍ(Ս)ՈՒՆ - *տե՛ս* ՅԷՐԷՍ(Ս)ՈՒՆ:

ԻՐԷՍՔԱԾ(Ի)- *տե՛ս* ԻՐԸՍՔԱԾ(Ի):

ԻՐԷՐԱԼ - *տե՛ս* Ըլըվ-ալավ անել (ԱԼԱՎ-ի տակ):

ԻՐԷՓԷԼ - *տե՛ս* ԸՐԷՓԷԼ:

ԻՐԷՓ-ԻՐԷՓ - *տե՛ս* ԸՐԷՓ-ԻՐԷՓ:

ԻՐԷՔ - *տե՛ս* ԻՐԸ՚Ք:

ԻՐԷՔԱՆ - *տե՛ս* ԻՐԸ՚ՔԱՆ:

ԻՐԷՔԸՏԸԺԱՆԷ - *տե՛ս* ԻՐԸ՚ՔԸՏԸԺԱՆԷ:

ԻՐԷՔԻՆՋԻ - *տե՛ս* ԻՐԸ՚ՔԻՆՋԻ:

ԻՐԷՔՏԸՐԸՔԱՆԷ- *տե՛ս* ԻՐԸ՚ՔՏԸՐԸՔԱՆԷ:

ԻՐԷՔՓԻԾԿԱՆԷ - *տե՛ս* ԻՐԸ՚ՔՓԸԾԿԱՆԷ:

ԻՐԷՔՔԸԹԱՆԷ - *տե՛ս* ԻՐԸ՚ՔՔԸԹԱՆԷ:

ԻՐԸՋԱԽՆԱՓ - *տե՛ս* ԸՐԸՋԱԽՆԱՓ:

ԻՐԸՋԱԿԻՐ(Ք) - *տե՛ս* ԸՐԸՋԱԿԻՐ(Ք):

ԻՐԸՋԱԿՕԽ - *տե՛ս* ԸՐԸՋԱԿՕԽ:

ԻՐԸ՚Ս/ԻՐԷՍ *(գրբ. երես)* - *գ.* 1. Մարդու գլխի առջեւի կողմը, դեմք, կերպարանք: *Էտ կընէգ՚ը շալավը իրը՛սը ծասկում ա, շ՚ՆՆՆուտ ք՚ինամ, վէր դէրվիշը ճընՆՆՆչի վէջ ՆՆՆրան* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԹՕԾ[1] (1): *Թաքավէրը էտ վէր ըսկանում ա, տըղէն իրը՛սէն սիլլա՛ յա տամ* (Ձ): 3. Ձգեստի՝ վերմակի՝ ծածկոցի եւն արտաքին կողմը: *Յուրդանէն իրը՛սը յըխտօտալ ա* (Բ): 4. Որոշ առարկաների դեպի դուրս ուղղված մակերեսը: *Մուտընէն իրէսը վըսկըճիրՆՆՆում ա, տամ Ն՚ՆՆՆրան* (Ձ): 5. Կտորի՝ գործվածքի նուրբ եւ ընտիր կողմը, որ կարելիս դարձվում է արտաքին մաս: *Էտ կըտօրէն իրը՛սը կ՚ՆՆՆրմՆՆՆուր ա* (Բ): 6. Մակերես, մակերեւույթ: *Էտ ծին վէր յըտանում ա, ծօվէն իրէսը սաղ սըվանում ա* (Ձ): 7. Թղթի էջ: *Մին քանի օրանը յէտը էտ ախճիգ՚ըն Ն՚ՆՆՆուրան կ՚իրքը կըրթիլիս մին քանի իրէս վը՛էր անց ա կէնում, «մարթ» պառը պըտահում ա* (ՀԺՀ, VII, 46): 8.Կաթի՝ մածունի եւն մակերեսին շերտ կազմած ճարպային նյութ, սեր, սերուցք: *Կաթնէն իրը՛սը քըսում ա հացը, տամ խուխէն* (Բ): 9. Որոշ իրերի վրա քաշած կտորը, երեսքաշ, շապիկ: *Պէրցին իրը՛սը վէր ա քաշՆՆՆում, լըվանում* (Բ): 10. *փխբ.* Իրավունք, վստահություն, համարձակություն: *Էտքանանըտ յը՛տը էտ կ՚օղը հինչ իրը՞սավ բիդի տՆՆՆուս կ՚ա մըրթամաչ* (Ձ): 11. Երաժշտական որոշ գործիքների վրա քաշվող բարակ կաշի կամ թաղանթ: *Տըմբըլէն իրը՛սը խօզ՚ու կաշի յա* (Բ): 12. *ած.* Ծանծաղ, ոչ խոր: *Կ՚ը՛տը ըտը՛ղ իրը՛ս ա ինՆՆՆում, մարթը էտ ըխճըկանը շըլՆՆՆկում ա, անց կէնում* (Ձ): 13. Գործածվում է իր հետ դրված հատկացուցիչի նշանակությամբ: *ՀՆՆՆը կըզնըվում ա տըղէն յըրա, թա.- էլ միհէնգ՚անց տէնը տու փուլու իրը՛ս չըս տըսնական* (Ձ):

- Իրը՛սա անց կէնալ - Մերժել: *Էտ տըղան կարում չի իրէսա անց կէնա, մըտկումըն ասում ա.- Փըսըկվըլական ըմ, տը՛սնամ վէրչը հինչ ա տը՛ռնում:* (ՀԺՀ, VII, 150):

- Իրը՛սա ըղնէլ - 1. Անուշադրության մատնվել, աչքաթող արվել: *Իրը՛սա ընգած բաղ ա, հու կարում ա, քաղում ա* (Բ): 2. Արհամարհվել, ատելի դառնալ: *Էտ կընէգ՚ը կ՚ուղօթուն ըրավ, մարթին իրը՛սան ընգավ* (Ձ): 3. Գեղեցկությունը կորցնել: *ՀՆՆՆուրի-մՆՆՆգ՚ ախճիգ՚ ար, միհէնգ՚ ա ըտի իրը՛սա ընգալ* (Բ):

- Իրը՛սան ՆՆՆրՆՆՆուն կաթէլ - Դեմքով առողջ՝ գեղեցիկ՝ կարմրերես լինել: *ԹՆՆՆզգՆՆՆ հարթնանը իրը՛սան ՆՆՆրՆՆՆուն ա կաթում* (Բ):

- Իրը՛սա անէլ - Համարձակվել, հանդգնել, իրեն բարոյական իրավունք վերապահել, ջամաչել, անհարմար չզգալ: *Արչը մըրթմըրթամ ա, յանի ք՚ի՝ էս հինչ անիրէս ընսան ա՞, վէր էնքանանը յէտը իրէս ա անում, կ՚ամ ծըմակը* (ԱԱ, 73):

- Իրըէսան ըշփիշկա թափ տաս, նի կըկէնա - Ասում են կարմրերես՝ առույգ մարդկանց մասին:

- Իրըէսան լՀուն վէր ըղնէ, հազզար թիքՀն կըտըէռնա - Ասում են շատ գոռոզ՝ ինքնահավան մարդկանց մասին:

- Իրըէսան լՀուս կաթէլ - Շատ գեղեցիկ ու սպիտակամորթ լինել: *Ախճիգ, հինչ ա՞խճիգ, իրըէսան լՀուս ա կաթում* (Ձ):

- Իրըէսան կախ ինիլ - Մեկին մի բան շատ խնդրելով՝ պահանջելով՝ հոգնեցնել, ձանձրացնել: *Նախագան ասում ա.- Բօլ ա, հիշքան իրըէսաս կախ ըս իլՀլ, քըէզ փուլ չօնիմ տալի* (Ձ):

- Իրըէսան կակօղ - Մեղմ բնավորություն ունեցող, մերժել չկարողացող: *Իրըէսան կակօղ կընէգ ա, հու հինչ օգում ա, տամ ա* (Բ):

- Իրըէսան կէնալ - 1. Վիճել, դիմադարձություն անել, կոպիտ պատասխաններ տալ, բողոքել: *Վայ ա, վէր մինը էտ ըխճըկանը մին պէն ա ասում, դՀստի իրըէսան ա կէնում* (Բ): 2. Ասվում է որպես մեղադրանք անդաստիարակ՝ աներես՝ անամոթ անձի ծնողի՝ դաստիարակողի հասցեին: *Խըրըտօղէտ իրըէսան կէնաս, էտ քՀօրփին խէ թակում ը՞ս* (Ձ):

- Իրըէսան պէնդ - Համառ, աներես, պնդաճակատ: *Իրըէսան պէնդ կընէգ ա, յա՛ ասած, յա՛ ըսէլու. Հուրան հըէտէ մին ա* (Բ):

- Իրըէսան վէր ըղնօղը քըռասսուն թիքՀն կըտըէռնա - Իրըէսան լՀուն վէր ըղնէ, հազզար թիքՀն կըտըէռնա:

- Իրըէսան տալ - 1. Մի բան մեկի երեսին զարկել՝ շպրտել: *Տըղան կըզնըվում ա, վըէսկէ ջամը հօրը իրըէսան տամ, քՀինում* (Ձ): 2. *անրգ.* Հետ վերադարձնել: *Տուված պարթկէն հըէտէ էնքան միննաթ ըրավ, տարէ իրըէսան տուվէ* (Բ):

- Իրըէսան օնջ վէր տըէռնալ - Խոժոռ՝ մռայլ տեսք ունենալ: *Ընդրրա քըշտէն հարթանը կըկէնա՞, իրըէսան օնջ ա վէր տըէռնում* (Բ):

- Իրըէս առնել - Շփանալ, լկստվել: *Իրըէս առած խօխա յա* (Բ):

- Իրըէսավը կՀալ/տալ - 1. Հանդիմանելու նպատակով շարունակ ակնարկել՝ հիշեցնել (մեկին արած լավությունը, մեկի կատարած վատ արարքը եւն: *Օխտը տարէ առաջ հիրըվանէն մին էծ ա տըվալ, ամմեն օր իրըէսավըն ա կՀամ* (Ձ): 2. Երեսին շփել (հեղուկը): *ԿՀինին ախպօրը իրըէսավըն ա տամ, տՀուս կՀամ* (Ձ):

- Իրըէսավը ճՀուր տալ - Թեթեւակի լվացվել: *Մէխակը իրըէսավը ճՀուր ա տամ, տՀուս կՀամ* (Բ):

- Իրըէսէն աբուռը վէր կՀալ - *տե՛ս* Աբուռը վէր կՀալ: 2. *տե՛ս* Իրըէսէն մէռունը վէր կՀալ:

- Իրըէսէն աբուռ ինիլ - Արժանապատվություն՝ ամոթի զգացում ունենալ: *Ընդրրա իրըէսէն վէր աբուռ ինի, մարթին թաղէլ չի, քըմակէն փըսակվէ* (Բ):

- Իրըէսէն ասէլ - Առանց քաշվելու՝ համարձակորեն՝ դեմ առ դեմ մեկին ուղղակի նրան վերաբերող քննադատական՝ նախատական խոսքեր ասել: *ՔՀինամ ա նախագէն կօշտը, լօխ իրըէսէն ասում* (Ձ):

- Իրըէսէն ըղնէլ - Աղաչել, խնդրել: *Էտ մարթը հիշկան իրըէսէն ա ըղնում, ամՀլ չի կՀամ, Մէլիքը աթկազ ա անում* (Ձ):

- Իրըէսէն թըքէլ - 1. Խիստ անպատվել, հանդիմանել, խայտառակել: *ՀՀրը տըղեն իրըէսէն թըքում ա, տանան տՀուս քըցՀում* (Ձ): 2. Խիստ արհամարհել: *Էտ պէնանը յըէտը լօխ իրըէսէն թըքում ըն* (Բ):

- Իրըէսէն թըքում ըս, ասում ա՝ հինչ լՀավ թօռ ա՞ կՀամ - Ասում են ինքնասիրություն՝ արժանապատվություն չունեցող մարդկանց մասին:

- Իրըէսէն խանչալ խըղըցընիս, աշկը ճըպէլ չի - Ասում են անվախ՝ աներկյուղ մարդկանց մասին:

- Իրէսէն խաչ անէլ/քաշիլ - *տե՛ս* Իրըէսէն խըչըհանէլ:

- Իրըէսէն խըչըհանել/խըչըկընքել - Երեսը խաչակնքել, խաչի նշան անել: *Ղօնաղը ղըզղանէն մուտանում ա, իրէսին խըչըհանում* (ՀԺՀ, VII, 169):

- Իրըէսէն ծըծաղել - 1. Կեղծավորել, շողոքորթել: *ՀՀուր տըէսնում ա, իրըէսէն ծըծաղում ա* (Բ): 2. Գեղեցիկ՝ ընտիր լինել, փայլել, փայլատակել: *Ղէրվիշը մին խընձօր ա տամ թաքավէրին, հինչ խընձՀ՞ր, լՀրհա իրըէսէտ ծըծաղում ա* (Ձ): 3. *տե՛ս* Իրըէս տալ: *Էնքան իրըէսէն ծըծաղալ ըն, լաի իրըէս ա առալ* (Բ): 4. Չարախնդալ, ծաղրել: *Էտ ախճիգը դունաղէն իրըէսէն ծըծաղում ա, ղօնաղը տՀուս ա կՀամ, քՀինամ* (Ձ):

- Իրըէսէն կակօղ յէշիլ - *տե՛ս* Իրըէս տալ:

- Իրըէսէն կաշին հաստ - *տե՛ս* Իրըէսը կՀումաշու կաշի:

- Իրըէսէն կաշին տըրըէխ շինիս, չըքէլանը Բաղդադ քՀինիս, մաշիլ չի - Ասում են շատ անամոթ՝ անպատկառ մարդկանց մասին:

- Իրըէսէն կՀարմՀուրը վէր կՀալ - Ջահելությունը՝ առույգությունը տեղի տալ: *Իրըէսէն կՀարմՀուրը վէր ա յըէկալ, էլ առաչվա Նախշունը չի* (Բ):

- Իրըէսեն կՀիրիլ - Ապտակել: *Վէր իրըէսէն մին էրկու հըէտ կՀիրըցէն, վիզավ կալՀավ, վէր ինքՀը ա ըրալ* (Բ):

- Իրըէսէն համօթը վէր կՀալ/քՀինիլ - *տե՛ս* Իրըէսէն մէռունը վէր կՀալ:

- Իրըէսէն ճըխէվլՀավ թըխէլ - *տե՛ս* Իրըէսէն թըքէլ:

- Իրըէսէն ճիրՀավը - Առանց ձեռք տալու, այնպես, ինչպես եղել է: *Փուլըն էլ խըրջիս չի, իրէսէն ճիրՀավը ծիլիս ա, տինիս ջըբումը, շէնը կՀաս* (ՀԺՀ, V, 258):

- Իրըէսէն ճՀուրը վէր կՀալ/քՀինիլ -1. *տե՛ս* Աբուռը վէր կՀալ: 2. *տե՛ս* Իրըէսէն մէռունը վէր կՀալ:

- Իրըէսէն մաղ օնէլ - Ամաչել, քաշվել: *Էտ հարթանը իրըէսէն մաղ կՀլՀած ա ըսկէսվօրը քըշտէն կօրծ անում* (Բ):

- Իրըէսէն մէռունը վէր կՀալ/քՀինիլ - Ամոթը կորցնել, աներես՝ անամոթ դառնալ, չպատկառել: *Ընդրրա իրըէսէն մէռունը կընօխէ յա վէր յըէկալ, աբուռ-հայա չօնէ* (Բ):

- Իրըէսէն մէռուն չինիլ - Անամոթ՝ աներես՝ լպիրշ լինել: *Կընգանը իրըէսէն վէր մէռուն չիլՀավ, մարթին տօնը կըքՀնդրվի* (Բ):

- Իրըէսէն մին ՀանգՀունը զընդան շինիլ, մինը՝ կըրակ - Բոլորովին չամաչել, աներեսաբար մի բան խնդրել՝ պահանջել: *ԼՀչՀառ կընէգ ա, իրըէսէն մին ՀանգՀունը զընդան ա շինՀլ, մինը՝ կըրակ, սաղ օրը ըստՀուր-ընդՀուր անա պէն ա օգում* (Բ):

- Իրըէսէն մին հափուռ կօրէկ կըտըղըվարվէ - Ասում են անհարթ՝ չեչոտ դեմքով մարդկանց մասին:

- Իրըէսէն մին հափուռ վըէդ քըցՀող ինիլ - Ջավակ՝ հարազատ ունենալ, մեռնելուց հետո իրեն հուղարկավորող ունենալ (հաճախ գործածվում է ժխտական ձեւով): *Խըէդեը մըէռավ, իրըէսէն մին հափուռ վըէդ քըցՀող չիլՀավ* (Բ):

- Իրըէսէն յէշիլ - 1. Ապրուստը մեկից ակնկալել, մեկից ակնկալիք ունենալ: *Վազգէնը կօրծ չի անում, սաղ օրը էն ա ախպօրը իրըէսէն յիշիյիս* (Բ): 2. Ուշադրության արժանացնել, բանի տեղ դնել (հաճախ գործածվում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով): *Շէնըմը վէշ մինը Իսակէն իրըէսէն յէշում չի* (Բ): 3. Մեկի առաջ պարզերես լինել, պարտավորությունը՝ պարտքը՝ հանձնարարությունը կատարած լինել (հաճախ գործածվում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով): *Տա մըտածըմ ա, թա հունց քՀինի Հուրան հօրը իրէսէն յէշի, համութ ա...* (ՀԺՀ, V, 17):

- Իրըէսէն յէշվում չի - Շատ տգեղ է: *...Պէրած ըխճըկէքը կՀէշ ըն ընում, իրըսնէրէն յէշվում չի* (ՀԺՀ, V, 495):

- Իրըէսէն յղղըծու անիս, օտվէլ չի- *տեմ* Իրըէսէն յէշվում չի:

- Իրըէսէն յըրա վէր ընգած - Բարձիթողի վիճակում գտնվող, անուշադրության մատնված: *Իրըէսէն յըրա վէր ընգած տափ ա, մինը կա վէջ, թա բիջուրի* (Բ):

- Իրըէսէն ցանքավ թըխէլ - *տեմ* Իրըէսէն թըքել:

- Իրըէսէն փանդանն ճըղվէլ - 1. *տեմ* Իրըէսէն մեռունը վէր կանալ: 2. Բուն էությունը բացահայտվել: *Անց ա կէնում մին տարէ, կընգանը իրըէսէն փանդանն ճըղվում ա, մարթը կըլօխ ա ըղնում, թա տա հինչ տիպ ա* (2):

- Իրըէսէն փանդան շինիլ - 1. Մեկին միջնորդ՝ բարեխոս դարձնել որեւէ գործ գլուխ բերելու համար: *Հանրաբէդը ախպօրը տըղէն իրըէսէն փանդան շինից, քըցավ սուդին կոշտը* (Ձ): 2. Առիթ՝ պատրվակ բռնել: *Մուքին կացէնը սըրէլը իրըէսէն փանդան յա շինում, քինամ Միխայիլին տօնը, արաղ խըմում* (Ձ):

- Իրըէսէն փանդան չինիլ- *տեմ* Իրըէսէն մէռուն չինիլ:

- Իրըէսէն փըլավ ը՞նք ուտըլական - *տեմ* Իրըէսէն փըլավ չընք ուտըլական:

- Իրըէսէն փըլավ կօտվէ - Շատ գեղեցիկ է: *Ախճիգ ըմ ասալ է՛, իրըէսէն փըլավ կօտվէ* (Բ):

- Իրըէսէն փըլավ չընք ուտըլական- Արտաքին գեղեցկությունը կարեւոր չէ: *Թանզգան հարթնը շատ ա դաշանգ, ամհա իրըէսէն փըլավ չընք ուտըլական, տու ասէ նըմուսավ ինի* (Ձ):

- Իրըէսէն փըրթուշ կօտվէ - *տեմ* Իրըէսէն փըլավ կօտվէ:

Իրըէսէն օնէլ - 1. Երեսին՝ դեմքին մոտեցնել: *Իմ հօր ծէռքէն մին փէտ կար, իրէսին կալավ, նըշան տիրանվ...* (ԼՂԲՔ, 26): 2. Մեկին այցելության՝ տեսության գնալիս որեւէ նվեր վերցնել՝ տանել: *Ասում ըն, Հէղուշը էն ա ազառու, մին պէն չի կա, թա իրըէսէս օնիմ, քինիմ զիրանվ ընցընիմ* (Բ):

- Իրըէսը բիզվիլ - Խիստ նիհարել, հյուծվել, տկարանալ: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, իրըէսը բիզվանլ ա* (Բ):

- Իրըէսը բիզվիլ, ղէյնու մընչանք տըէռնալ - *տեմ* Իրըէսը բիզվիլ:

- Իրըէսը դընղլարու կաշի - *տեմ* Իրըէսը կումաշու կաշի:

- Իրըէսը ըստառան կըտ(ը)ռած - Անամոթ, լպիրշ, անպատկառ, լկտի: *Իրըէսը ըստառան կըտրրած կընգանը ճար չինիլ* (Ձ):

- Իրըէսը թալաթինու կաշի - *տեմ* Իրըէսը կումաշու կաշի:

- Իրըէսը թըթված - Խոժոռադեմ, մռայլ, անտրամադիր: *Իրըէսը թըթված մարթ ա* (Բ):

- Իրըէսը թըթվըցընէլ- Խոժոռվել, մռայլվել, անտրամադիր դառնալ: *Թաքավէրը էտ վէր ըսկանում ա, իրըէսը թըթվըցընում ա* (Ձ):

- Իրըէսը թըքըմօր կանալ - Նախատվել, հանդիմանվել: *Էնքան իրըէսը թըքըմօր ա յըէկալ, էլիա յըէխնըվալ չի* (Բ):

- Իրըէսը իրըէսան կըհըմա(ն)չի - Երես առ երես՝ դեմ առ դեմ դժվար է մեկի խնդրանքը մերժել կամ մեկին վատ բան ասել: *Իրըէսը իրըէսան կըհըմանչի, էնքանէն մաչին մուտացավ փուլ օգից, էտ մարթը ճարը կըտըրած տըվավ* (Բ):

- Իրըէսը լըպըզտած - 1. *տեմ* Իրըէսը ըստառան կըտրրած: 2. Ողորկ՝ հարթ դեմք ունեցող: *Իրըէսը լըպըզտած ախճիգ ա* (Բ):

- Իրըէսը խըչըհանէլ/խըչըկընքէլ - *տեմ* Իրըէսէն խըչըհանէլ:

- Իրըէսը խօսկ կանալ - *տեմ* Իրըէսը թըքըմօր կանալ:

- Իրըէսը ծաղկէլ - Վրան բորբոսի փառ կապել, բորբոսնել (հացի, գաթայի եւն մասին): *Հացէն իրըէսը ծաղկում ա, տամ ըն շանը* (Ձ):

- Իրըէս(ը) ծըռէլ - 1. *տեմ* Իրըէսէն ըղնէլ: 2. *տեմ* Իրըէսէն ծըծաղէլ (1):

- Իրըէսը կակօղ- *տեմ* Իրըէսան կակօղ:

- Իրըէսը կըտըրէլ - *տեմ* Իրըէս անէլ:

- Իրըէսը կըրկատած - *տեմ* Իրըէսը կումաշու կաշի:

- Իրըէսը կիրմիրիլ - Անհարմար զգալ, ամաչել: *Ադանթ ա, պատրօնը վէր խօսէ, հարթնը իրըէսը կըկիրմիրի, միհէնգվա հարթնէրը ըսկի ջըլաման չընը տամ, թա պատրօնը մին պէն խօսէ* (Ձ):

- Իրըէսը կիրմիրցընէլ - Անհարմար վիճակի մեջ գցել, ամաչել տալ: *Ուրանը ըրած կուղթունավը սաղ տընընցուց իրըէսը կիրմիրցըրավ* (Բ):

- Իրըէսը կումաշու կաշի - Շատ անամոթ՝ աներես՝ անպատկառ: *Ըտըրա իրըէսը կումաշու կաշի յա, էնքան թըքըթօհմանթ ըն ըրալ, էլիա օքութ չի* (Բ):

- Իրըէսը կումաշու կաշի շինիլ - Անամոթություն՝ աներեսություն անել: *Իրըէսը կումաշու կաշի յա շինանլ, հըրըվընէրան փուլ հըվաքալ, տըղէն հըտէ հըրսանէք ըրալ* (Բ):

- Իրըէսը կումաշու օս - Կեղտոտ, կեղտոտված: *Իրըէսը կումաշու օս մարթ ա* (Ձ):

- Իրըէսը ճըպըռէլ/ճըպըռօտէլ/վէր ճըպըռէլ - *տեմ* Իրըէսը պուք տալ:

- Իրըէսը մաշկան կարած - *տեմ* Իրըէսը ըստառան կըտրրած:

- Իրըէսը մօր շինիլ - Խայտառակել, անպատվել: *Էտ ախճիգը մօրը իրըէսը մօր շինից* (Ձ):

- Իրըէսը յըէխնըվել - Որեւէ բանի՝ վատ արարքի համար տուժելով՝ դաս առնել, խրատվել, այլեւս չկրկնել (հատկապես գործածվում է ժխտական ձեւով): *Կուղթունէն հըէտէ հէնգ տարէ տանրմանն յա նըստալ, էլլա իրըէսը յըէխնըվալ չի, նօրիցան ա կուղթուն ըրալ, փըռնալ ըն* (Բ):

- Իրըէսը յըէր օնէլ- *տեմ* Իրըէս անէլ:

- Իրըէսը յղղըծու - Գեղեցիկ: *Իրըէսը յղղըծու ախճիգ ա Ծօվիկը* (Ձ):

- Իրըէսը յըրա - Անխառն, անարատ: *Իրըէսը յըրա արաղ միհէնգ տիժէր կըքըթէնաս* (Բ):

-Իրըէսը յըրա օնէլ - Մեկին ապավինել: *Հէղան աքէրը պըռավալ ա, մին պարիկամ էլ չօնէ, թա իրըէսը յըրա օնէ* (Բ):

- Իրըէսընն ի յըէր ինիլ - *տեմ* Իրըէսը տանուս կալ: *Նօքանը թա - Պա հունց չի՞ լանց ինիմ, վէր էտ անվանլ սըփաթըտ օրը հանրանը հըէտ իրըէսըս ի յըէր ա ինում* (ԱԱ, 77):

- Իրըէսընն ի յըէր խաղ անէլ - 1. *տեմ* Իրըէսէն ծըծաղէլ (2): 2. Արգանդում գտնվող մանկան շարժվելը մեկի ներկայությամբ (հավատում էին, որ այդ դեպքում մանուկը նմանվելու է այդ անձին): *Դէրվիշը վէր նի յա մընէս, էտ հարթնանը խօխան փօրումը իրըէսընն ի յըէր խաղ ա ընէս, պառավը ասմա. - Քուռանամ յըէս, թօռնըս դէրվիշ ա տըռլական* (2):

- Իրըէսընն ի յըէր խօսէլ - *տեմ* Իրըէսէն խօսէլ: ...*Մարը սաղ օրը իրըէսընն ի յըէր խօսում ա, թա. - Խէ չը՞ս փըսակվում* (ՀԺՀ, VII, 77):

- Իրըէսը շան կաշի - *տեմ* Իրըէսը կումաշու կաշի:

- Իրըէսը շան կաշի- *տեմ* Իրըէսը կումաշու կաշի:

- Իրըէսը շինիլ թուրնում կիրմիրանծ վըէռու թօշէր - 1. Առույգանալ, կարմրերես դառնալ: *Սումբաթը հանրփից, իրըէսը շինից թուրնում կիրմիրանծ վըէռու թօշէր:* 2. *տեմ* Իրըէսը կիրմիրիլ:

- Իրըէսը շօռ տալ - 1. Երես դարձնել՝ հարաբերությունները խզել, լքել: *Ախճիգը քինանմ ա էտ տըղէն կօշտը, հանը, մարը, քուվերքը լօխ իրըէս ըն շօռ տամ...* (ՀԺՀ, VII, 90): 2. Խռովել: *Բախտը ինձանա իրըէս ա շօռ տըվալ* (Ձ):

- Իրըէսը չըտըէսնալ - Աչքին չերեւալ, այլեւս չհանդիպել, մի բան կամ մեկին բոլորովին չտեսնել: *Էտ մարթը հինչ ա՞նէ հէնգ տարէ յա՝ տըղէն իրըէսը տըէսալ չի* (Ձ):

- Իրըէսը պառօշ - *տեմ* Իրըէսը կ'ումաշու կաշի:

- Իրըէսը պարզ' - Գործը պատվով կատարած՝ ազնիվ, պարզերես: *Իրըէսը պարզ' մարթ ա* (Ձ):

- Իրըէսը պարզ' անէլ - Մեկի հույսերը արդարացնել, ամոթով չթողնել, իրեն լավ դրսեւորել: *Թանգա հարթնը հօրը-մօրը իրըէսը պարզ' ըրավ* (Ձ):

- Իրըէսը պարզ'վիլ - 1. Հեղուկ նյութի երեսի շերտը մաքրվել, նստվածքը ցած իջնել: *Կինուն իրըէսը վէր պարզ'վում ա, բիդի քամիս, հանցու թըթվէ վէչ* (Բ): 2. Ջվարթանալ, տրամադրությունը բարձրանալ: *Կանփին վէր արաղը տըէսավ, իրըէսը պարզ'վից* (Ձ):

- Իրըէսը պէնդ - *տեմ* Իրըէսան պէնդ:

- Իրըէսը պէց - 1. *տեմ* Իրըէսը պարզ': 2. Համարձակ, հպարտ: *Իրըէսը պէց շօռ ա կ'ամ, ընդըրա հըէտէ, վէր տըղան հէրօս ա* (Ձ):

- Իրըէսը պընդըցընէլ - Առանց ամաչելու՝ աներեսաբար՝ համառորեն որեւէ բան խնդրել՝ պահանջել: *Իրըէսը պինդըցըրավ, կօրծի նի մըտավ* (Ձ):

- Իրըէսը պըռօզու տեփ - Լիքը՝ հպարտ՝ չաղ երես ունեցող: *Իրըէսը պըռօզու տեփ ա, էն հինչ ա՞, վէր օգ'իմ* (Ձ):

- Իրըէսը պըտատած օգ'իլ - Ամաչելով՝ քաշվելով որեւէ բան խնդրել: *Ինրանն կըռքէն յըէխտավը յօլլա ք'ինօղ մարթ ա Հայասէրը, վէր մինին անա էլ մին պէն ա օգ'ում, իրըէսը պըտատած ա օգ'ում* (Ձ):

- Իրըէսը պիրանան հըմանչիլ - Ագահաբար՝ աներեսաբար ուտել, շատ ուտել: *Էտ ղօնաղը հանց օտում ար, իրըէսը պիրանան հըմանչում ար* (Ձ):

- Իրըէսը պըրթըճիրանվ լըվացած - Լիրբ, լկտի, անպատկառ, անամոթ: *Իրըէսը պըրթըճիրանվ լըվացած կընէգ' ա, ըտրանա պըրծումը չինիլ* (Բ):

- Իրըէսը պանլօր(վ)էլ - Երեսը լիքը դառնալ, չաղանալ: *Մանշվանծ ախճիգ' ա իլանլ, միհէնգ' ա իրըէսը պանլօրվալ* (Բ):

- Իրըէսը պուք տալ - 1. Խիստ հանդիմանել, նախատել, անպատվել: *Հարթնըն էլ, վէր քըշէրավ յըէտէ ար յըէր կէնում, էտ կընէգ'ը իրըէսը պուք ար տամ* (Ձ): 2. Մեկին անամոթաբար, համառորեն ինչ-որ բան խնդրելով, պահանջելով՝ ձանձրացնել: *Էնքան տանք'ուրը իրըէսը պուք տըվավ, մինչըէվ վէր էտ բօստանը յըէր կանլանվ* (Բ):

- Իրըէսը սըէվ - *տեմ* ՍԸՎԻՐԸԷՍ:

- Իրըէսը սըվանալ - *տեմ* Սըվիրըէս մընալ:

- Իրըէսը սըվըցընէլ - 1. *տեմ* Սըվիրըէս անէլ: 2. *տեմ* Իրըէսը պընդըցընէլ:

- Իրըէսըս վըէնանընտ տակը - Մեկին (հատկապես սրբերին) մի բան թախանձագին խնդրելու՝ աղերսելու բանաձեւ: ...*Ասում ա.- Մ սօրփ, իրըէսըս վըէտանընտ տակը, հանց ըրա՛, տըղաս կըռվան սաղսըլմաթ կ'ան* (Ձ):

- Իրըէս ըս տամ, աստառ ա օգ'ում - Ասում են նրա մասին, ով, լավ վերաբերմունքից երես առնելով, ավելին է պահանջում:

- Իրըէսը վըէռան կարած - *տեմ* Իրըէսը ըստառան կըտըրած:

- Իրըէսը տափէն թօղնէլ - Մենակ՝ անտեր թողնել: *Մարը հիշքան դաչանքպըղատանք ա անում, վըէր տըղան ինրանն մէնակ, իրըէսը տափէն չըթօղնէ, անջուկ չի օնում*... (ՀԺՀ, VII, 3):

- Իրըէսը տափերը քըսէլ - Ստորանալ, ամեն միջոցի դիմել որեւէ գործ գլուխ բերելու՝ ապրուստի միջոցներ հայթայթելու համար: *Իրըէսը տափերը քըսէլավ էտ կընէգ'ը խօխէնք'ը պահում ա, մընծըցընում* (Ձ):

- Իրըէսը տէմ անէլ/տալ - *տեմ* Իրըէսը պընդըցընէլ:

- Իրըէսը(տ) կարիմ/կընրկընրօտիմ/ մընթընսընէղիմ/ շընմբիմ - Անեծքի՝ խիստ հանդիմանության արտահայտություն: *Իրըէսըտ կարիմ, խուխէս խէ թակալ ը՞ս* (Բ):

- Իրըէսը տանուս կ'անլ - Մեկի՝ մի բանիդեմը ելնել, դեմ առ դեմ հանդիպել: *Ախպէրընն ասում ա.- Յէս հըմանչում ըմ մընէլ Մեծ Նըհըտակէն իրէսը տանուս կ'ամ, մըհէնգ էլ տանու ք'ընի* (ՆԱԲ, 83):

- Իրըէսը ցընմաքէլ - *տեմ* Իրըէսը բիգվիլ:

- Իրըէսը ցօրտ - Ոչ բարյացակամ, կոպիտ, խստաբարո: *Նախագան, վէր իրըէսը ցօրտ չիլանվ, կալխօզը կընքանդվի* (Բ):

- Իրըէսը փափուկ - *տեմ* Իրըէսան կակօղ:

- Իրըէսը փընռնէլ - *տեմ* Իրըէս անէլ

- Իրըէսը քաշ կընտկօտած - Անհարթ՝ չեչոտ դեմք ունեցող: *Հընմբալաց Սանք'իսը աշխարքըս շօռ ա յըէկալ, մին իրըէսը քաշ կընտկօտած ախճիգ' օգ'ալ* (Բ):

- Իրըէսը քաշիլ - 1. Կաթի՝ մածունի եւն երեսի մասի յուղային նյութը՝ սերը վերցնել: *Կաթնեն իրըէսը ամմէն օր քաշանում ըն, թուփ անում, խընը'ցէ հարըմ* (Ձ): 2. Որեւէ բանի ընտիր մասը հավաքել: *Նի յընն մընանում բօստանը, իրըէսը քաշանում, տանում* (Ձ):

- Իրըէս ինիլ - *տեմ* Իրըսատէդ ինիլ:

- Իրըէս-իրըէս անէլ/ինիլ - Խոսքով հակառակվել, վիճել: *Մընծ ախպէրը օգըմ չար, վէր թաքավէրին տըղան օշափնէրին տընսնա, իրըէս-իրըէս ինի*... (ՀԺՀ, V, 202):

- Իրըէս իրըէսու - *տեմ* ՏԷՄԱՏԷՄ:

- Իրըէս իրըէսու ասէլ - *տեմ* Իրըէսէն ասէլ:

- Իրըէս հանէլ - *տեմ* Ճիրին իրըէսը տանուս օնէլ (ՃԻՐ-ի տակ):

- Իրըէս յըէր օնէլ - *տեմ* Իրըէս առնէլ:

- Իրըէս պահէլ - Չթրաշվել, միրուք թողնել: *Առաչ վէր մարթ ար մընռնում, մինչըէվ քընռասունքը տալը շէնին տըղըմարթիք'ը իրըէս ին պահում* (Ձ):

- Իրըէս տալ - Մեկին շատ սիրելով՝ հովանավորելով՝ քմահաճույքները կատարելով՝ հանդուգն դարձնել, շփացնել, կամակոր դարձնել: *Էտ ըխճըկանը հանը էնքան իրըէս ա տըվալ, էլ վէշ մինին անգուճ չօնում* (Բ):

- Իրըէս տինիլ - *տեմ* Իրըէսը պընդըցընէլ:

- Իրըէսու ճանւր/մէռուն - *տեմ* ԱԲՈՒՌ:

- Իրըէս փընռնէլ - Կաթի՝ մածունի ւն երեսին ճարպային շերտ՝ սերուցք առաջանալ: *Կաթնը իփանում ըն, պատառ պահում, իրըէս ա փընռնում* (Ձ):

- Իրըէս քընցիլ - 1. Բարեկամաբար մեկին խնդրել՝ պարտադրել մի բան անելու: *Իրըէս քընցանվ, հընրաքվէրը մարթին անա էրկու չուվալ ցօրէն ինք' կալանվ* (Բ): 2. Ակնարկելով խնդիրքը հիշեցնել: *Գեղամը ամմէն դօնանում իրըէս ար քընցանում, ամմա ախպէրը մընհալ չար տինանում* (Ձ):

ԻՐԸԷՍԱՆ/ԻՐԷՍԱՆ - *ած.* Համարյա լիքը, մի քիչ պակաս լցրած: *Մին իրըէսան վէդրա ճանւր ա ինանում ընտէդ, էտ տըղան կընլխէն ա քաշանում, լօխ խընմում* (Ձ): 2. *տեմ* ԻՐԸՍԸՀԱՆ: 3. *կ.* Պատճառով: *Մարթին իրըէսան էտ կընէգ'ը տանան տանուս չի կ'աս* (Բ):

- Իրըէսան անէլ - Լրիվ՝ լիքը չլցնել, մի քիչ տեղ թողնել: *Գանլանը ածում ա ճուվարանը, իրըէսան անում, շընլակում, ք'ինամ* (Ձ):

ԻՐԸԷՍԱՆՑ/ԻՐԷՍԱՆՑ - *տեմ* ԻՐԸՍԸՀԱՆ:

ԻՐԸԷՎԱՎ - *տեմ* ԸՐԷՎԱՎ:

ԻՐԸԷՔ/ԻՐԷՔ *(գրբ. երեք)* - *1. բ.* Երկուսին հաջորդող թիվը՝ երեք: *Յընգ' ինք'ան իրէք խնձօր ա վէր ընդնում, մինը պընտմօղէն, էրկուսընն էլ լընսօղնէրէն* (ՆԱԲ, II, 27): 2. *գ.* Բավարար գնահատական: *Խօխան տանը իրըէք ա ըստանում, մարը իրըէսէն խօսում ա* (Բ):

- Իրըէք քընսան - *տեմ* ՎԱՑ(Ց)ՈՒՆ:

ԻՐԸԷՔԱՆ/ԻՐԷՔԱՆ *(գրբ. երեքեան)*- *բ.* Երեքն էլ, բոլոր երեքը միասին: *Իրըէքան փընսակվում ըն, էտ տանը ապրում* (Ձ):

ԻՐԸԷՔԸՏԸԺԱՆԷ/ԻՐԷՔԸՏԸԺԱՆԷ - *ած.* Երեք հարկ ունեցող, եռահարկ: *Միհէնգ' իրըէքընտրժանէ տընէր շատ ըն շինում* (Ձ):

- Իրը՝քըտրժանէ ուշունց - *տե՛ս* Օխտըըտրժանէ ուշունց: *Սառան մին լա՛վ իրը՝քըտրժանէ ուշունց ա տամ, ինքը՛ նի մընում օթաղը, տոռնը կապում* (Ձ):

ԻՐԸ՝ՔԻՆՋԻ/ԻՐԸ՝ՔՅԻՆՋԻ/ԻՐԷՔԻՆՋԻ - *դ.* Երկրորդին հաջորդող դասական թվականը՝ երրորդ: *Թաքավէրին տըղան պիցըրանում ա իրը՝քինջի ծառը, ճըղնէրէն դաթումը կ՚օղլու կէնում* (Ձ):

ԻՐԸ՝ՔՅԻՆՋԻ - *տե՛ս* ԻՐԸ՝ՔԻՆՋԻ:

ԻՐԸ՝ՔՏԸՐԸՔԱՆԷ/ԻՐԷՔՏԸՐԸՔԱՆԷ - *ած.* Երեքհարվածանի՝ որով միաժամանակ կարելի է երեք կրակոց կատարել: *Էտ բէյնամուս տըղան հօրը իրը՝քտըրըքանէն էլ ա ծախալ* (Բ):

ԻՐԸ՝ՔՓԸՇԿԱՆԷ/ԻՐԷՔՓԻՇԿԱՆԷ - *ած.* Երեք փեշ՝ քղանցք ունեցող: *Այան էզգա՛նա՛ն իրը՝քփըշկանէ շո՛ռընը ար կ՚ը՝նում:* 2. *գ.* Երեք փեշ՝ քղանցք ունեցող երկար հագուստ, որ դարաբաղցի կանայք համատարած կրում էին մինչեւ 20-րդ դարի կեսերը: *Էլ իրը՝քփըշկանէ կ՚ը՝նօղ չի կա, անդար անիմ ըստի թիվը, միհէնգ՚վա պըռըվնեն էլ ըն շալվար կ՚ը՝նում* (Բ):

ԻՐԸ՝ՔԲԸԹԱՆԷ/ԻՐԷՔԲԸԹԱՆԷ- *գ., ած.* Տրեխի տեսակ, որը առջեւի մասում ունի երեք ծայր: *Բէգլար ա՛մին միշտ իրը՝քբըթանէ յար կ՚ը՝նում* (Ձ):

ԻՐԸՇԱՅԱՄ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՐ(Ն)ԱՅԱՄ:

ԻՐԸՇԱՎԸ՝Տ- *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՐ(Ն)ԱՎԸ՝Տ:

ԻՐԸՇԸՅԱՄԷԼ- *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՐ(Ն)ԸՅԱՄԷԼ:

ԻՐԸՍԱԹԱՓ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Իրըսաթափ տալ - Կրակի թեժ լինելու պատճառով թոնրի կողին կըպցրած հացի երեսը թափվել՝ ընկնել: *Թուրունը վէր շատ ա ինի՛մ թիժ, հացը իրըսաթափ ա տամ* (Բ):

ԻՐԸՍԱՃՈ՛ՒՐ - *տե՛ս* ԱԲՈՒՌ:

ԻՐԸՍԱՆՈՒՑ - *գ.* Ոսկիներով զարդարված շորի կտոր, որ կանայք կապում էին գլխներին՝ ճակատին՝ վզին: *Ոէ էն վախտը Շուշվա Ղալին նանամսանամ հարթները իրըսանուց էլ ըն իլա՛լ կըպէլիս* (Ձ):

ԻՐԸՍԱՊԷՆԴ - *ած.* 1. Վերեւի՝ մակերեսային մասը՝ պինդ, իսկ տակը՝ փխրուն (հողի՝ գետնի մասին): *Իրըսապէնդ ա, վախէլ մէ՛ր, քանդի* (Բ): 2. *տե՛ս* Իրը՝սան պէնդ:

ԻՐԸՍԱՊԷՑ - *ած., մ.* 1. Երեսը՝ դեմքը՝ արտաքին մակերեսը չծածկած: *Իրըսապէց կընէգ՚ չըն տը՝սնըմ Բըդդադա ք՚ուչէք՚ումը* (Ձ): 2. *տե՛ս* Իրը՝սը պէց:

ԻՐԸՍԱՍՏԱՌ - *գ.* Ձգեստի՝ վերմակի արտաքին՝ նուրբ ու ընտիր կողմը եւ տակի կողմից կարված կտորը՝ աստառը, միասին: *Էնքան կ՚ը՝ցալ ա, պինջակէն իրըսաստառը ճըրդոտվալ ա* (Բ):

- Իրըսաստառ անէլ - *տե՛ս* ՊԸՐՏԸՏՈ՛ՒՍԻԼ:

ԻՐԸՍԱՏԱՆ - *գ.* Տրեխի կապի այն մասը, որ ծածկում է ոտքի թաթի երեսը: *Իրըսատանը թո՛ւլ ա ինի՛մ, Ղա՛ւլգ՚ա՛նսին վը՝ենանա տըրը՝խը տո՛ւս ա կ՚ամ, մընում ցը՝խումը* (Ձ):

ԻՐԸՍԱՏԱ՛Ն - *ած.* Երեսի կողմը թեթեւակի տաշած: *Իրըսատա՛ն քարէրը շարում ըն, մընացածը ածում քամակը* (Բ):

- Իրըսատա՛ն տալ - Երեսի կողմը թեթեւակի տաշել: *Մին փա՛ռ ա յօր ունէս, իրըսատա՛ն տաս, ըստօլ շինիս* (Ձ):

ԻՐԸՍԱՏԸ՝Ղ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Իրըսատը՝ղ ինիլ - Բարոյական իրավունք՝ համարձակություն ունենալ, դիմելու՝ խնդրելու տեղ ունենալ (հատկապես գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Վէրչը, էտ մարթիք՚ը հըսնըմ ըն տօն, էլ իրըսատէղ չի ընում, վար տանը խօսէն* (ՀԺՀ, V, 406):

ԻՐԸՍԱՐԱՆՔ - *տե՛ս* ԹԸՔԸԹՕՀՄԱ՛Թ: *Էտ մարթիք՚ըն էլ կըզնըվում ըն տըրա յիրա՛ն, իրըսարանք տամ...* (ՀԺՀ, VII, 304):

ԻՐԸՍԱՑՈՒ - *գ.* Կարվող առարկաների արտաքին կողմի՝ երեսի համար պիտանի՝ նախատեսված՝ գործածվող կտոր՝ կաշի: *Յուրղանէն հը՝տէ թա՛զգա՛ն իրըսացու վա ինք՚ կա՛լալ* (Բ):

ԻՐԸՍԱՔԱՇ - *տե՛ս* ԻՐԸՍՔԱՇ(Ի):

ԻՐԸՍԸՀԱՆ - *մ.* Ոչ խոր, մակերեսորեն: *Էտ վը՝ողը իրըսըհան քանդի՛մ ըն, էտ պէնէրը թաղում:* 2. Արտաքուստ, առերեւույթ, առերես: *Թաքավէրը կընգանը քըշտէն իրըսըհան նը՝շաս ա տաս, վէր վէշ մին պէնա խաբար չի* (Ձ):

- Իրըսըհան՝ հիլի, տըկըհան՝ ծիլի - Արտաքուստ բարի՝ անվնաս, ներքուստ չար՝ նենգ՝ վնասող: *Էչմիյածնա իրըսըհան՝ հիլի, տըկըհան՝ ծիլի վըրթըբէդնէն հըռնէ պէնը ընդէղ հըսցըրին, վը՝ր կըռը՝վ սարքէլ տըվին...* (ՋՏ, Բ, 37):

ԻՐԸՍԸՀԱՐ - *գ.* Խոնցին վերջում թեթեւակի հարելը՝ յուղի պատառները իրար միացնելու համար: *Խընը՝ցէն վէրչումը իրըսըհար բիդի անիս, վէր յը՝ողը հըվաքվէ մին տը՝ղ* (Բ):

ԻՐԸՍԼԸՎԱ - *ած.* Երեսը չլվացած, անլվա: *Իրըսլըվա խօխենք՚ ըն* (Բ):

- Իրըսլըվա հաց օտօղ - Ասում են երեխաների մասին:

ԻՐԸՍԾԱՍԿԱՆ - *գ.* 1. Ծծկեր երեխայի երեսը ծածկելու բարակ շոր՝ շղարշ: *Իրըսծասկանը յը՝տ ըն քա՛շում, տը՝սնում խօխան կա վէչ* (Ձ): 2. Երեսի արտաքին կողմի ծածկոց, երեսը ծածկելու շոր: *Էտ հարթնը միշտ իրըսծասկան ար քըցո՛ւմ ըստօլէն յըրա* (Վ):

ԻՐԸՍԿԱԼԻ - *տե՛ս* ԻՐԸՍԾԱՍԿԱՆ:

ԻՐԸՍԿԸՀԱՏ - *գ.* Դեմք, կերպարանք: *Էտ հարթնանը իրըսկըհատը շատ ա ինի՛մ դաշանգ՚* (Ձ):

- Իրըսկըհատա ըղնէլ - Ծերանալ, դեմքը կնճռոտվել, տգեղանալ: *Ջանիկ վըխտէն դաշանգ՚ ախճիգ՚ ա իլա՛լ Նուբարը, միհէնգ՚ ա իրըսկըհատա ընգալ* (Բ):

- Իրըսկըհատը ըրըվհատ ա - Ասում են շատ գեղեցիկ անձանց մասին: *Ախճիգ՚, հինչ ա՞խճիգ՚, իրըսկըհատը ըրըվհատ ա* (Բ):

- Իրըսկըհատ ինիլ/տը՝ռնալ - *տե՛ս* Կ՚օղլը կէնալ:

ԻՐԸՍԿԸՄԱՆ - *տե՛ս* ԴԱԼԴԱ:

- Իրըսկըման ինիլ - 1. *տե՛ս* Կ՚օղլը կէնալ: 2. Պանդխտության՝ օտարության գնալ: *Վէց տարէ յա՝ ջիհիլնէն իրըսկըման ըն իլա՛լ, խաբար չի կա* (Ձ):

ԻՐԸՍՊԱՇՏ - ած. Կեղծավոր, շողոքորթ, երկերեսանի: *Վէր դո՛ւզը ասիս, միհէնգ՚ իրըսպաշտ տըղըմարթիք՚ը կընանուցան շատ ըն* (Բ):

ԻՐԸՍՊԱՐԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Իրըսպարան անէլ - *տե՛ս* Իրը՝սը շօռ տալ:

ԻՐԸՍՊԱՐՔ՚ - *ած. տե՛ս* Իրը՝սը պարգ՚:

ԻՐԸՍՊԷՑՈ՛ՒԿ - *գ.* 1. Նորապսակ հարսի երեսի քողը բարձրացնելու՝ երեսը բացելու հանդեսը, երեսբացուկ: *Իրըսպէցո՛ւկէն վախտը հարթնը հըմընչիլա՛ն կ՚իրմիրում ա* (Բ): 2. Հարսի երեսը երեսբացուկի ժամանակ տեսնելու համար տրվող դրամական պարգեւ: *Ա՛նդա՛թ ա իլա՛լ, իրըսպէցո՛ւկ ըն իլա՛լ տաս, յը՝տնան հարթնանը իրը՝սը տըսնաս* (Ձ):

ԻՐԸՍՊԸՇՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. երեսպաշտություն)* - Կեղծավորություն, շողոքորթություն, երկերեսանիություն: *Ըստի իրըսպըշտօթունավ ըտըրանք ըտը՝ղ հըրուստանում ըն* (Ձ):

ԻՐԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Ոչ խորը՝ մակերեսային դարձնել: *Տը՝սնում ըն, վէր տակըռօտը շատ ա, կ՚ի՛թա՛նը իրըսցընում ըն, ըստի վարում* (Ձ):

ԻՐԸՍՔԱՇ(Ի)/ԻՐԷՍՔԱՇ(Ի)/ԻՐԸՍԱՔԱՇ - *գ.* 1. Սեղանի՝ աթոռի ծածկոց, երեսակալ: *Կինին վէր ա ածում, իրըսքաշին սաղ կինուտ անում* (Ձ): 2. Դա-

գաղի մեջ ննջեցյալի վրա գցվող շորը: *Հու ա՞ր ըսկացալ, վէր մըռալին իրը՛սքաշը կանձապէտը յօր կօնի, ո՞ւրա՞ն տանը մըհար յօրղանու իրէս կըտրէլ տա...* (ՋՏ,Բ, 157):

ԻՐԸՎԱՋՈՒԿ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԱՆՑՈՒԿ:

ԻՐԸՎԱՋՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԱՆՑՈՒԿ:

ԻՐԸՎԱՒՓ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԱՒՓ:

ԻՐԸՎԱԼՆԻՍ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԱԼՆԻՍ:

ԻՐԸՎԱՀԱՄ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԱՀԱՄ:

ԻՐԸՎԱՀԱՍ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԱՀԱՍ:

ԻՐԸՎԱՆՑՈՒԿ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԱՆՑՈՒԿ:

ԻՐԸՎԱՔՕՌ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԱՔՕՌ:

ԻՐԸՎԳԻՆԻՆՆԸՇ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԳԻՆԻՆՆԸՇ:

ԻՐԸՎԿԻՆԻՆ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԿԻՆԻՆ:

ԻՐԸՎՀԱՏ - *տե՛ս* ԸՐԸՎՀԱՏ:

ԻՐԸՔԱՆՈՒՑ - 1. *ած.* Երեք մաս՝ չափ՝ քանակ՝ ծավալ պարունակող: *Իրըքանուց դուրբավ ճ՝ուր ա քաշ՝ում հայաթը* (Ձ): 2. *գ.* Երեք ռուբլիանոց թղթադրամ խորհրդային կարգերի օրոք: *Էս խէղճը զ՝ինլ՝ան տընէլանը նըհէտ մին իրըքանուց ա տ՝ուս օնում, տամ սուդ՝ին* (ՆԼՂԺԲ, 122): 3. *թ.* Երեքին էլ: *Ըտըրանց իրըքանուց կախ ըն տամ* (Ձ):

ԻՐԸՔԹԷՎԻԼ - *չբ.* 1. Կանաչեղենի՝ բանջարեղենի երրորդ թեւերը՝ տերեւները դուրս գալ՝ աճել: *Կընանչ՝ին իրըքթէվալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Աճել, մեծանալ, զորանալ: *Խօխէնք՝ը իրըքթէվում ըն, Կարօ դայ՝ին ուրխանում ա* (Ձ):

ԻՐԸՔՇԷԲԱԹ/ԻՐԸՔՇԷԲԷԹ/ԻՐԸՔՇԷՊԷԹ/ԻՐԸՔՇԷՊՏԻ *(գրբ. երեքշաբաթի)* - 1. *ած.* Շաբաթվա երկրորդ օրը՝ երեքշաբթի: *Իրըքշէբաթը վէր կ՝ամ ա, դէրվիշը ք՝ինամ ա թաքավէրին կօշտը* (Ձ): 2. *մ.* Երեքշաբթի օրը: *Ամմէն իրըքշէբաթ Վազին ք՝ինամ ա վը՛էրս* (Բ):

ԻՐԸՔՇԷԲԷԹ - *տե՛ս* ԻՐԸՔՇԷԲԱԹ:

ԻՐԸՔՇԷՊԷԹ - *տե՛ս* ԻՐԸՔՇԷԲԱԹ:

ԻՐԸՔՇԷՊՏԻ - *տե՛ս* ԻՐԸՔՇԷԲԱԹ:

ԻՐԸՔՊԱՏԷԳ - *տե՛ս* ԻՐԸՔՏԱԿ(2:)

ԻՐԸՔՏԱԿ - *ած. մ.* Երեք տակ ծալած, երեք շերտից՝ ծալքից՝ թերթից՝ թելից բաղկացած: *Իրըքտակ ք՝անդիրը յօր ա ունէս, էտ սո՞ւթ՝ունը ծառան կըպէս* (Ձ): 2. Երեք անգամ ավելի, եռակի: *Ծատօրը էտ կավը իք՝ ա ունէս, տընէս Թաղլար իրըքտակ թանգ՝ ծընէս* (Ձ):

ԻՐԸՔՏԱԿԷԼ - *նբ.* 1. Երեքտակ դարձնել, երեք տակ ծալել: *Թիլը իրըքտակում ա, կըզկում* (Ձ): 2. Երեք անգամ ավելացնել, եռապատկել: *Առուտուրականը նօթեն կ՝ինը իրըքտակում ա* (Ձ):

ԻՐԸՔՏԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԻՐԸՔՏԱԿԷԼ-ի:

ԻՐԸՔՏԻՐԸ՛ՎԷԼ - *տե՛ս* ԻՐԸՔԹԷՎԻԼ:

ԻՐԹԻՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԸՐԹԻՐԱՆԱԼ:

ԻՐԹԻՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՐԹԻՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԻՐԹԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՐԹԻՐՕԹՈՒՆ:

ԻՐԻԼ - *տե՛ս* ԷՐԻԼ:

ԻՐԻԼԻՔ՝- *տե՛ս* ԸՐԻԼԻՔ՝:

ԻՐԻՀՆԱԿ - *տե՛ս* ԸՐԻՔ՝ՆԱԿ:

ԻՐԻՍԿԻՆ/ԻՐԻՑԿԻՆ *(գրբ. երիցակին)* - *տե՛ս* ԴԸՐԱԿԷՆ:

ԻՐԻՍՓՕԽ/ԻՐԻՑՓՕԽ - *գ.* Եկեղեցու տնտեսական գործերը կառավարող անձ, որ ընտրվում է այդ եկեղեցու ծխականների կողմից: *Իրիսփօխը էլ հինչ ա՞նէ, վը՛ըթը՛բէդին թ՝ուրա՞փը ա պահում* (Ձ):

ԻՐԻՑԿԻՆ - *տե՛ս* ԻՐԻՍԿԻՆ:

ԻՐԻՑՓՕԽ - *տե՛ս* ԻՐԻՍՓՕԽ:

ԻՐԻՔ՝ՆԱԿ - *տե՛ս* ԸՐԻՔ՝ՆԱԿ:

ԻՐԿԸՃԸՊՕՎԱՆ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՃԸՊՕՎԱՆ:

ԻՐԿԸՆԱԲՕՑ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԱԲՕՑ:

ԻՐԿԸՆԱԼՆԻԾ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԱԼՆԻ՝:

ԻՐԿԸՆԱՄՕԾ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԱՄՕԾ:

ԻՐԿԸՆԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԱՆԱԼ:

ԻՐԿԸՆԱՆԳՈՒՃ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԱՆԳՈՒՃ:

ԻՐԿԸՆԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԱՎՈՒՆ:

ԻՐԿԸՆԱՏՕՐ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԱՏՕՐ:

ԻՐԿԸՆԴԱՇԻ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԴԱՇԻ:

ԻՐԿԸՆԷՇԻ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԷՇԻ:

ԻՐԿԸՆԽԱՋ՝Ի - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆԽԱՋ՝Ի:

ԻՐԿԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԻՐԿԸՆՑՈՒՓԷ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆՑՈՒՓԷ:

ԻՐԿԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆՕԹՈՒՆ:

ԻՐԿԸՆՕՏԷԳ՝- *տե՛ս* ԸՐԿԸՆՕՏԷԳ՝:

ԻՐԿԸՆՕՏԷՍ - *տե՛ս* ԸՐԿԸՆՕՏԷՍ:

ԻՐՎԻԼ - *տե՛ս* ԷՐՎԻԼ:

ԻՐՓԻՎԷՐԻ - *տե՛ս* ԸՐՓԸՎԷՐԻ:

ԻՑԾՈՒՆ - *տե՛ս* ԻՑ(Տ)ՈՒՆ:

ԻՑ(Տ)ՈՒՆ/ԻՑԾՈՒՆ/ԻԾ(Ծ)ՈՒՆ *(գրբ. յիսուն)* - *գ.* Հինգ տասնյակ, հիսուն: *Դա՞ր-վիշը վը՛էր լըսըմ ա, մուտանըմ ա, իգգուն մանէթ վը՛էսկէ փօղ տամ, էտ օթախին մէջին յէշըմ* (ՀԺՀ, V, 180):

ԻՓ - *գ.* 1. Եփվելը, եռալը: *Թընավէն իփը վէր ըսքըսում ա, բիդի խառնիս, թա չէ իլլ՝ան ա, վէր տը՛ռնա* (Բ): 2. Քաղցուների՝ օրգանական նյութերի խմորումը: *Կինուն իփը հ՝ալ՝ պըրծալ չի, խըմէլի չի* (Բ):

- Իփ ածէլ - Եփել, եռացնել: *Ախճիգ՝ը կաթնը իփ ա ածըմ, ածըմ թաքավէրին կըլ՝խին, ըսպանըմ* (ՀԺՀ, V, 104):

- Իփը կըլ՝խավը ածէլ - 1. Չափից շատ եփել՝ եռացնել: *Էտ կընէգ՝ը խուրա՞գ՝ին իփը կըլ՝խավըն ա ածում, մաղբուն անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Խիստ զայրացնել: *Շինացէք՝ Հ՝ա՞թ՝ամէն իփը կըլ՝խավըն ըն ածում* (Ձ):

- Իփը կըլ՝խավը ընցընէլ - 1. Չափից շատ եփվել՝ եռալ, շատ եփվելով՝ բարձրանալ ու թափվել: *Հարթնը թանավը թողում ա կըրակէն յըրա, կ՝ամ, տը՛սնում իփը կըլ՝խավը ընցած* (Ձ): 2. *փխբ.* Խիստ զայրանալ: *Սէտրակը էտ վէր տը՛սնում ա, իփը կըլ՝խավըն ա ընցընում* (Բ):

- Իփը նըստէլ - 1, Եփվելը՝ եռալը դադարել: *Կըրակը վէր ա ընցընում, խուրա՞գ՝ին իփը նըստում ա* (Ձ): 2. Խմորվելը դադարել: *Թօթէն իփը վէր նըստից, արաղը քը՛շ՝իլի վախտըն ա* (Բ):

- Իփը պակաս - 1. Անհրաժեշտ չափով չեփված: *Մըսէն իփը պակաս ա, պէնդ ա* (Բ): 2. Անհրաժեշտ չափով չխմորված: *Իփը պակաս կ՝ինին ճէլլի կը հըրփըցընէ* (Բ): 3. Անփորձ, տհաս: *Իփը պակաս ջ՝ահիլ ա* (Բ):

- Իփը տը՛ղը - 1. Անհրաժեշտ չափով եփված: *Կուրկուտէն իփը տը՛ղըն ա* (Բ): 2. Անհրաժեշտ չափով խմորված: *Թոթէն իփը տը՛ղըն ա, լ՝ավ արաղ ա տ՝ուս կ՝ամ* (Բ):

- Իփ կ՝ալ՝ - 1. Եփվել, եռալ: *Ճ՝աշ ըմ իփա՞լ, իփ կըկ՝ա, տը՛սնաս տըղաս հի՞բ կըկ՝ա...* (ԼՂԲ, 41): 2. Խմորվել: *Կինին մինչը՛վ իփ կ՝ալ՝ը հ՝ա՞ր՝աբէդը լօխ խըմում ա* (Ձ):

- Իփ տալ - *տե՛ս* Իփ ածէլ: *Յէտնան ղըզղաննէն տիրա՞լ ըն կըրակին յըրա, մէջը ճ՝ուր ածալ, իփ տըվալ* (ՀԺՀ, VI, 60):

ԻՓԱ՞Ծ - ԹԸԽԱԾ - *ած.* Լուրջ, բանիմաց, ծանրաբարո, փորձառու: *Իփա՞ծ-թըխած ախճիգ՝ ա Մարա՞նգ՝ի՞ւլը* (Բ):

ԻՓԸՐԷՎ - *տե՛ս* ԻՓՐԷՎ:

ԻՓԻԼ *(գրբ. եփեմ)* - նբ. 1. Հում կերակրանյութը կրակով՝ ջերմությամբ խաշել: *Տընատարը ք՝ինա՞մ ա էտ վը՛ըրցակը մօրթում, իփում ըն, վը՛էր տան դունաղէն* (ՀԺՀ, VII, 38): 2. Եռացնել: *Ճ՝ուրը իփի՞ծ՝մ ըն, ըլ՝ըբաստըրակը քընցի՞ում մաչը* (Ձ): 3. *փխբ.* Այրել: *Ա՞ը՛էվը իփի՞ում ա* (Բ): 4. *չբ. տե՛ս* ԻՓ կ՝ալ՝:

- Իփա՞ծ հավէն ծընծաղը կընկ՝ա՞ - Ասվում է, երբ մեկը անհավանական՝ անբնական՝ անհեթեթ բաներ է ասում կամ անում: *Նիկօլ ա՞մին հանց պէնէր ա ասում, վէր իփա՞ծ հավէն ծընծաղը կընկ՝ա՞* (Բ):

- Իփծ՝ղէն մէխկը չուտօղէն վընգին - Գովաբանական արտահայտություն ճաշ եփողի հասցեին՝ շատ համեղ է ճաշը, վայ չուտողին:

ԻՓԻԼ-ԹԱՓԷԼ - *նբ.* Տան զանազան գործերն անել: *Ամմէն օր մարթը ք՝ինում*

ար ծըմակը, կընէգ՛ըն էլ իփում-թափում ար, մարթին ըսպասում (Ձ):

ԻՓ-ԾԻՓ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Իփը-ծիփը կըտըրած - Ծայրաստիճան աղքատ: *Իփը-ծիփը կըտըրած տօն ա, կարում չըն յօլլա ք՛ինին* (Բ):

ԻՓՃԸԾ/ԻՓՉԸԾ - ած. Կոկիկ, վայելուչ, վրան լավ նստող (հագուստի մասին): *Իփճԝծ դարյա յա* (Բ):

ԻՓՃԻ/ԻՓՉԻ - *գ.* Գրաստի պայտերն՝ իրենց գամերով: *Նԝլբԝնդը ասմա.- Մին իփճին մին փութ ցօրեն ա, հու օգ՛ում ա, էշը պիրի, նալիմ* (Ձ):

ԻՓՃԻԼ/ԻՓՉԻԼ - *նբ.* 1. *տե՛ս* ՆԱԼԷԼ (1): 2. *փխբ.* Կոկիկ՝ վայելուչ դարձնել: *Ուստան մին շէփտումը պատէրը սըվաղում ա, տօնը իփճում, ք՛ինում* (Ձ):

ԻՓՉԸԾ - *տե՛ս* ԻՓՃԸԾ:

ԻՓՉԻԼ - *տե՛ս* ԻՓՃԻԼ:

ԻՓՎԻԼ - *կբ. եւ չբ* ԻՓԻԼ (1-3)-ի:

ԻՓՐԷՎ/ԻՓԸՐԷՎ *(գրբ. իբրեւ)* - *տե՛ս* ՄԸԹԱՄ: *Վը՛ր արչը մարթին տը՛սնում ա, մըրթմըրթալավ յըրա յա պըրծընում, իփրէվ ասըմ ա, թա խէ յը՞ս յէկալ ծըմակը* (ՆԼՂԺԲ 139):

ԻՓՕՂ-ԹԱՓՕՂ - *ած.* Տան գործերի մեջ հմուտ, գործունյա, տնարար (կանանց եւ աղջիկների մասին): *Իփօղ-թափօղ ախճիգ՛ը տանը չի մընալ* (Բ):

ԻՔ՛ - *տե՛ս* ԻՆՔ՛:

ԻՔ՛ԼԷՅԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Իք՛լէյի անէլ - Բաց անել, բաց թողնել (դուռը, պատուհանը): *Էտ ակուշկան վար ըտըհէնց իք՛լէյի անէս, հիվանդը կըլիվա՞նա* (Ձ):

ԻՔ՛ՆԱՎԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԻՆՔ՛ՆԱՎԸ՛Ղ:

ԻՔ՛ՆԱՐՕՏ - *տե՛ս* ԻՆՔ՛ՆԱՐՕՏ :

ԻՔ՛ՏԻԲԱՐ - *տե՛ս* ԻՀՏԻԲԱՐ:

ԻՔ՛ՏԻԲԱՐԼՈՒ - *տե՛ս* ԻՀՏԻԲԱՐԼՈՒ:

ԻՔ՛ՕԹՈՒՆ - *գ.* Էգ լինելը: *Ըլըբըստրակէն իք՛օթունը, վըրցօթունը տիժէր ա ճօկէլը* (Բ):

Լ

ԼԸԲ *(թրք. lep (շրթունք, շուրթ)* - *գ.* 1. Ամանի պռունկ: *Ըմանէն լԝբը կօտըրալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Շրթունք: *Լԝբէրը հաստ ախճիգ՛ա* (Բ):

ԼԸԳԸՆ (*գրբ. լական*)- *գ.* Կոնք, տաշտ: *Յէշըմ ա, տէսնըմ մին մէծ օխտըկըլխանէ օշափ ժինջիլավ կըպօտած, քըշտէն մին լԝգ՛ԝն ճ՞ուր տըրած, կարըմ չի խըմէ* (ՀԺՀ, V, 313):

ԼԸՋ - *տե՛ս* ԴԸԼԻ (1):

ԼԸՋԸԹ *(արաբ., թրք. lezzet)* - 1. *գ.* Հաճույք, բավականություն: *Ծըմըռնըվա լԝզԝթը էն ա, վէր փիչը նի յըս կըցընում, կօխկէն թէք՛ ըղնում* (Բ): 2. *տե՛ս* ԼԸՋԸԹՏՈՒ:

- Լԝզԝթ քաշիլ - Հաճույք՝ բավականություն ստանալ: *Մին ըռնըխըմէ թաքավէր ա ինիս, սաղ վախտը ժուղուվուրթէն տինջիս ա, մազաղ ընէս, ըտըրանա լԝզԝթ քըշիս* (ԱԱ, 84):

ԼԸՋԸԹԻՆ - *տե՛ս* ԼԸՋԸԹԻՆ:

ԼԸՋԸԹԼԻ՞ *(թրք. lezzetli (համեղ, ախորժալի)* - *տե՛ս* ԼԸՋԸԹՏՈՒ:

ԼԸՋԸԹՏՈՒ - *ած.* Հաճելի, բավականություն պատճառող: *Մէսը բաստըրմա յըն անում, մին լԝզԝթտու խըրված անում, ք՛ը՛փ անում* (Ձ):

ԼԸՋԳԻ - *գ.* Դաղստանում, ինչպես նաեւ Ադրբեջանում բնակվող կովկասյան ժողովուրդ կամ այդ ժողովրդին պատկանող անձ: *Ղազախա Շԝմշԝդին շէնումը մին լԝզգ՛ի ուստա յա իլԝլ* (ԱԱ, 31):

- Լԝզգ՛ի ղօնաղ - Պատվավոր հյուր: *Մարթը ասմա.- Հօ լԝզգ՛ի ղօնաղ չի՞, տէսան-տէնան տիր ըռըչին, թօղէ օտէ* (Ձ):

- Լԝզգ՛ու ղօնաղ - Ամոթխած՝ անհամարձակ՝ ամաչկոտ անձ: *Լԝզգ՛ու ղօնաղ ը՞ս, խէ հաց չը՞ս օտում* (Բ):

ԼԸՋԳ՛ԻՀԸՆԳ՛Ի/ԼԸՋԳ՛ԸՀԸՆԳ՛Ի/ԼԻՋԳ՛ԸՀԸՆԳ՛Ի/ԼՈՒՋԳ՛ԸՀԸՆԳ՛Ի - *գ.* Կովկասյան արագ պար՝ լեզգինկա: *Էտ ջիհիլնեն խընչըլնէն յը՛ր ըն օնում լԝզգ՛ըհԝնգ՛ի պար կ՛ամ, թաքավէրը ամմէն հինչ մը՛նըն ա քըցՀում* (Ձ):

ԼԱԼ[1] *(գրբ. լալ)* - *գ.* Թանկագին քար՝ սուտակ: *... Հըսնում ա էն ըխպ՞ուրէն, վըրդը՛ղա վը՛սկէ, մընգ՛էլ լալ ար վէր տԝռնՀում* (ՀԺՀ, V, 379):

ԼԱԼ[2] *(պրս. lal)* - *տե՛ս* ԼԱԼԷԳ՛:

ԼԱԼԱ *(պրս. lala, թրք. lale)* - *գ.* Կակաչազգիների ընտանիքին պատկանող ծաղիկ՝ կակաչ: *Ըտը՛ղ էլ շատ լալա յար փըսնէս* (Ձ):

ԼԱԼԱՋԱՐ *(պրս. lalazar (վնասակար բույս)* - 1. *գ.* Խիստ կարմիր ու գեղեցիկ ծաղիկ: *Յը՛ս լալազարընը ըմ, լալազարը, խօտէն նըհը՛տ խըռնընխառնը...* (ԱՀ, 69): 2. *ած. փխբ.* Խիստ կարմիր: *Լալազար շՀՀրէր ա կ՛ը՛ցալ* (Ձ):

ԼԸ-ԼԸ-ԼԸ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լԝ-լԝ-լԝ անել - Երգել, ուրախանալ, պարապ ժամանակ անցկացնել, պարապ-սարապ թափառել: *Էտ տըղէրքը կօրծ չին անում, սաղ օրը էն ին ինՀում ըխճըկօրցը նըհը՛տ ք՛ը՛փ ընէլիս լԝ-լԝ-լԝ ընէյիս* (Ձ):

ԼԸԼԸԿ - *տե՛ս* ԼԷԼԸԿ:

ԼԱԼԱՂԱՋԻ - *տե՛ս* ԼԱԼԱՋԱՎԱՀԻՐ:

ԼԱԼԱՋԱՎԱՀԻՐ - *գ.* Տարբեր տեսակի թանկագին քարեր: *Ղէրվիշը ասմա.- Էս խուխէն ճըկատէն կ՛իրէցէ, վէր հիբը խօսէ, պիրանան վը՛սկէ, լալաջավահիր թափէ* (Ձ):

ԼԸԼԸՎՈՒՆ - 1. *տե՛ս* ԼՈՒԹ: 2. *տե՛ս* ՊԸՐԻՇԱԿ:

ԼԱԼԷԳ՛ - *ած. գ.* 1. Համր, խոսելու ունակությունից զուրկ (մարդ): *Հԝնը նան մարը գ՞ուդՀում ին, թա ղըրթըղօրթ լալէգ՛ա...* (ՀԺՀ, VII, 48): 2. *փխբ.* Լռակյաց, չխոսող, ձայն ու ծպտուն չհանող (մարդ): *Քօհնԝ վըխտէն հարթնէրը պըտրօսէն, ըսկէսվօրը քըշտէն լալէգ՛ ըն իլԝլ* (Բ):

- Լալէգ՛ քըլլան/ք՞ուրդ - Լռակյաց՝ անհաղորդակից մարդ: *Լալէգ՛ քըլլան ը՞ս, խէ մին պէն էլ տու չը՞ս ասում* (Ձ):

ԼԱԼԿԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԼԸԼԿԸՎԷԼ:

ԼԱԼՎԷԼ - *տե՛ս* ԼԸԼԿԸՎԷԼ:

ԼԱԼՈՒԾ/ՈՒԼԱԼՈՒԾ - *գ.* 1. Շների՝ գայլերի ոհմակի ոռնալը՝ ոռնոցը: *Մին էլ կ՞ուլէրէն լալուշը ընգուճավըն ա ըղնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Կանանց՝ երեխաների կռիվ՝ աղմուկ-աղաղակ: *Էտ կընանուցը լալուշը տըղըմարթկանցըն էլ ա խառնըմ* (Ձ):

- Լալուշ անէլ - 1. Ոռնալ (շների եւ գայլերի մասին): *Սաղ քըշէրը շէնին շընէրը լալուշ ընէլիս* (Բ): 2. Վիճել, աղմուկ-աղաղակ բարձրացնել (կանանց եւ երեխաների մասին): *Բուստընընէրէն ճ՞ուրը վէր պըկասում ա, կընանէք՛ը լալուշ ըն անում* (Ձ):

- Լալուշ անէլ, իրը՛սան կէնալ - *տե՛ս* Ժանգ՛ անէլ, իրը՛սան կէնալ:

ԼԱԼ-ՔԱՌ - *ած. գ. 1. Խոսելու եւ լսելու ունակությունից զուրկ, խուլ ու համր* (մարդ): *Համ՞ուրԝնք ըն լալ-քառ, համ՞ուրԝնց խոխէնք՛ը* (Բ): 2. *փխբ.* Անմարդամոտ, ինքնամփոփ (մարդ): *Էտ լալ-քառը վէշ մինին նըհը՛տ խառնըվըմ չի, մինակ ախպօրը նըհը՛տ ա խօսում* (Ձ): 3. *փխբ.* Ծանրաշարժ, դանդաղաշարժ: *Լալ-քառ ծի յա* (Բ): 4. *փխբ.* Ջերմություն չհաղորդող: *Լալ-քառ փիչ ա, թըքանում չի* (Բ):

ԼԱԼՕ - *տե՛ս* ԱԽՄԱԽ:

ԼԱԼՕԾ - *տե՛ս* ԼԱԿԱՆ:

ԼԱԽ *(պրս. lax)* - *ած.* Թույլ ագուց-

ված, կիպ չնստող, լայն: *Շալվարը յըրան լախ ա* (Բ):

- Լախ անել - 1. Կապը՝ հանգույցը թուլացնել: *Թոխկան լախ ա անում* (Բ): 2. *տե՛ս* Վը՛ննը կախ անել:

- Լախ ինիլ - Կապը՝ հանգույցը թուլանալ: *Քյանդիրը լախ ա ինում, էշին պէռնը ծռում ա* (Ձ):

ԼԱԽԸՌ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լախըռ ըղնէլ - Ոչինչ չանէլ, ամբողջ օրը հանգստանալ՝ պառկել: *Հաՙրը սաղ օրը տանՙջվում ա, ինքՙըն էլ լախըռ ընգած կՙիրք ա կարթում* (Ձ):

ԼԱԽ-ԼԱԽ - *ած.* Լիլխացող, թույլ, խախուտ: *Էտ էշին լախ-լախ պէռնը կօխկէն ա ըղնում, էշին վէր քըցում* (Բ):

- Լախ-լախ անէլ - Թույլ կերպով շարժվել՝ տարուբերվել: *Վը՛խճարը քՙինում ա՝ տըմակը լախ-լախ ընէլավ, էծը ծըծաղում ա* (Ձ):

ԼԱԽԿԱԹԸԽԿ/ԼԸԽԿԱԹԸԽԿ - *գ.* Դատարկություն, ամայություն: *Բազարը լախկաթըխկ ա, առըտօր անօղ չի կա:*

- Լախկաթըխկ անէլ - Դատարկ լինելուց երերալ՝ մեկ այս, մեկ այն կողմ շարժվել: *Ըրբան լախկաթըխկ ընէլավ քՙինամ ա* (Բ):

ԼԱԽՏ *(պրս. laxt)* - *գ.* Հաստ պարան՝ գոտի՝ թոկ, որով խաղացողները խաղի ժամանակ իրար հարվածում են: *Խօխէնքը մարթը մին լախտ ըն յօր ունէս, ՙուրՙուր վէր թըկէս* (Ձ):

- Լախտ անէլ - Ոլորել, ծալել: *Քՙանդիրը լախտ ա անում, քըցՙում էշավը, քՙինամ* (Ձ):

ԼԱԽՏԷ - *գ.* Խաղատեսակ. գետնին շրջանագիծ գծելով՝ գոտիները դնում են ներսում՝ ծայրերը գծի վրա: Դրսում գտնվող խաղացողը ձգտում է շրջանագծի ներսում գտնվողից գոտին խլել եւ նրանով հարվածել ներսի խաղացողին: Եթե ներսի խաղացողը կարողանում է մի ոտքը դիպցնել խփողի ոտքին, տեղերով փոխվում են: *Լախտէն համ խօխէնքՙըն ըն իլՙլ խաղ ընէլիս, համ մը՛ծէրը* (Բ):

ԼԱԿ[1] *(հ.ե. *log- (թույլ, փչացած), պրս. lag (նեխած ձու)* - *ած.* 1. Երկար մնալուց կամ շատ հասունանալուց փչացած՝ նեխած: *Թուխսըկանէն տակէն քըսան ծՙու վա ինՙում, տասսը լակ ա տՙուս կՙամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Դատարկախոս, դատարկամիտ, թեթեւսոլիկ: *Լակ մարթ ա Ջավէնը* (Բ):

- Լակը ծակը կօխէլ - Լռել, ձայնը կտրել: *Վէր մէհէտ տըրրքցըրէն, լակը ծակը կօխից* (Բ): 2. Լռեցնել, ձայնը կտրել տալ: *Վէշ մինը կարում չար էտ անհամանչ կընգանը լակը ծակը կօխէ* (Ձ):

- Լակ ծՙու - Դատարկախոս՝ դատարկամիտ՝ թեթեւսոլիկ մարդ: *Էտ լակ ծՙուն էլիա յը՛կավ, զանիլանքՙուշ ա ընական* (Բ):

- Լակ ծՙու շինիլ - Փչացնել: *Ընդինու նըման տանՙնը պահից, պահից, լակ ծՙու շինից, տէն ածից* (Բ):

- Լակ ծուվու նըման իրը՛սան կէնալ - *տե՛ս* Ժանգ՝ անէլ, իրը՛սան կէնալ (2):

- Լակը կածՙ - Տրամադրությունը վատ, ջղայնացած, բարկացած: *Պուդին քՙինամ ա, տը՛սնում Մէլիքՙը լակը կածՙ* (Ձ):

ԼԱԿ[2] *(գրբ. լակ)* - *գ.* 1. Ալյուրով՝ թեփով պատրաստված ջրալի անասնակեր: *Խօզՙին ճօտէրը լակը օտում ըն, պարաց ըղնում* (Բ): 2. *փխբ.* Անհամ՝ անորակ ջրալի կերակուր: *Էտ լակը հինչ ա՞, վէր իփՙալ ըս* (Բ):

- Լակ անէլ - 1. Ալյուրով՝ թեփով ջրալի անասնակեր պատրաստել: *ՙանՙթ ա, կավը վէր ծընէ, պատառ լակ կանին, տան ՙուրՙան* (Բ): 2. *փխբ.* Անհամ՝ անորակ ջրալի կերակուր պատրաստել: *Էտ կընէգՙը շօրվա իփիլըն էլ չար գՙուդՙում, լակ ար անում, տամ մարթին* (Ձ):

ԼԱԿ[3] *(ռուս. лак, գերմ. Lack, իտ. lacca)* - *գ.* Փայտյա՝ մետաղյա եւն առարկաները ջնարակելու փայլուն ներկանյութ՝ լաք: *Լակ ըն ինքՙ օնում, էտ կըրասկէն կըլխավը քըսում* (Ձ):

- Լակ տալ - Լաքով ջնարակել, լաք քսել: *Միհէնգվա չուբընէն մըհակըն էլ ըն լակ տամ* (Բ):

ԼԱԿԱՆ - *ած.* Ասածը՝ պատվերը չկատարող, հակառակվող: *Լական ուստա յա Մուխանը, լօխ էն ըն նըստա նըդացած* (Ձ):

ԼԱԿԷԼ *(գրբ. լակեմ, լափել)* - *նբ.* 1. Հեղուկ կերակուրը լեզվով բերանն ածել եւ ուտել՝ խմել (շների եւ այլ կենդանիների մասին): *Շօնը էտ լակը լակում ա, թՙազնում* (Ձ): 2. *անրգ.* Խմել (մարդկանց մասին): *Էնքան ճՙուր ա լակալ, փորը օռալ ա* (Բ): 3. *անրգ.* Խմիչք խմել, կոնծել, հարբել: *Թաքավէրըն ան դՙավրիշը մինչէվ էքՙսը հէն ըն իլՙալ լըկէլիս* (ՀԺՀ, VI, 99):

ԼԱԿԻՐՕՎԸՆՆԻ *(ռուս. лакированный)* - *ած.* Լաքով պատած, լաքապատ: *Լակիրովընինի վընաման ա կը՛ցալ* (Բ):

ԼԱԿ-ԼԱԿ-ԼԱԿ - *ձ.* խոզերին եւ այլ կենդանիների կերի կանչելու ձայնարկություն: *Խուզՙապահը համ կօրմը ածում ա լՙանՙանը, համ խուզՙէրէն ծէն տամ՝ լա՜կ-լա՜կ-լա՜կ* (Ձ):

ԼԱԿՈՒՏ/ԼԱԿՕՏ *(գրբ. լակոտ)*- *գ.* 1. Շան, ինչպես նաեւ որոշ այլ կենդանիների ձագ: *Առչը յէկալ ա, տը՛սալ լակուտնէն ըսպընօտած* (ՀԺՀ, VI, 257): 2. *անրգ.* Երեխա, զավակ: *Սանթուրը էրկու լակուտ օնէ, ճօխտը՝ կՙօղ* (Բ): 3. *փխբ.* Ստահակ, ստոր՝ անարժան արարած: *Էտ լակուտը ամմէն հինչ կանէ, թՙաքՙի հըրուստանա* (Ձ):

ԼԱԿՈՒՏ-ԼԸԿՈՒՏ - *տե՛ս* ԼԸԿՈՒՏ - ՄԱԿՈՒՏ:

ԼԱԿՕՏ - *տե՛ս* ԼԱԿՈՒՏ:

ԼԱՀ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լաՙh տալ - Հոգնած՝ խոնջացած լինելով՝ դժվարությամբ քայլել, տարուբերվել: *Ըտի լՙաh տալավ Աղասը քՙիս ա, հըսնէս տօն* (Ձ):

ԼԱՀԼԱՄԻՇ - Գործավում է կապակցության մեջ:

- Լաՙիլՙամիշ ինիլ - *տե՛ս* ԼԻՀԼԻՀԱԼ:

ԼԱՂ[1] *(պրս. lag (հանաք, խաղ)* - *տե՛ս* ՏԸՆԱՁ: *Ախսախկալնէն էս խօսքէն յըրա պուճուր ախպօրը լաղ ըն անում, նէստավը ծիծաղում...* (ՀԺՀ, VI, 214):

ԼԱՂ[2] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լաղ անէլ - Շուտ անել, շտապել, չհապաղել: *Լաղ ա անում, յիրՙ պըրծընում, էտ ծը՛ռքան պը՛նդ փըռնում...* (ՀԺՀ, VII, 315):

ԼԱՂԱԲ *(արաբ. lagab (մականուն, տիտղոս)* - *գ.* Խոսակցության ձեւ՝ շնորհք: *Լաղաբըտ լաղաբ չի, ծէնըտ կըտրէ՛* (Բ):

ԼԱՂԼԱՂԻ - *ած. գ.* Խառնակչությամբ զբաղվող (անձ), խառնակիչ: *Էտ լաղլաղին հարթնանը ըսկէսվօրը նըհէտ վՙարին կըռվըցընում ար* (Ձ):

ԼԱՂՈՒՄ(ՆԸ) *(թրք. lagim (ստորգետնյա անցուղի, կոյուղի)* - *գ.* 1. Հանքերը՝ ժայռերը ականով պայթեցնելը: *Լաղումնը վէր ըսքըսում ըն, էտ էծէրը էն ըն ինում քը՛րծէն քըմակէն ըրրծէլիս* (Ձ): 2. Խոր ու երկար փորվածք՝ փոս՝ կեղտաջրերը հոսելու համար: *Մին խօր լաղումն ըն քանդՙում, էտ ճիրէրը քՙինում ա* (Ձ): 3. Ստորգետնյա անցք: *Թաքավէրին պուճուր տըղան նի յա մընում էտ լաղումնը, քՙինում թուշ դէվին օթաղը* (Ձ): 4. Ակունք, հուն: *Էտ ըխպիրին լաղումնը էն ա ինՙում Վընէսա ղըլէն տակէն* (Ձ):

- Լաղումնը տալ - 1. Հանքերը՝ ժայռերը ականով պայթեցնել: *Վէր լաղումնը տըվէն, էտ քը՛ռծը նի տը՛ռավ հըդէն, կապից* (Ձ): 2. Խոր ու երկար փոս փորել՝ կեղտաջրերը հոսելու համար: *Լաղումնը տըվէն, էտ ճիրճէմնը չուրրցըրէն* (Բ): 3. Ստորգետնյա անցք փորել: *Տա-*

փեն տակավը լաղումն ըն տամ, հըսնում էտ պըլատէն (Ձ):

ԼԱՃ[1] *(վրաց. lac, քրդ. laj)* - *գ.* Փոքր երեխա (հիմնականում գործածվում է հոգնակի ձեւով՝ լաճէր): *Վէր հըրսանէք՝ ար ինում, էտ կընէգ՝ը լաճէրը հըվաքում ար, ք՝ինում* (Ձ):

ԼԱՃ[2] - *տե՛ս* ԼԱՉ:

ԼԱՃՈՒԿ - *տե՛ս* ԴԱԳԱ:

ԼԱՄԲ *(ռուս. лампа, հուն. lampas, ֆր. lampe)* - *գ.* Լուսավորող սարք, որ կազմված է նավթատուփից, պատրույգի ծայրը կարգավորող հարմարանքից եւ երկարավուն սնամեջ ապակուց՝ նավթաճրագ: *Հանա՛ լամբէրը թանգա՛ յին վառալ, վը՛ր էտ տըղան կ՝ամ ա ծը՛ռքին կ՝իրը տընում ըստօլին յըրան, նըստըմ* (ՀԺՀ, V, 226):

- Լամբը ուրան տակէն իշը՛ղ չի տալ - Որեւէ բան՝ երեւույթ հեռվից ավելի հեշտ է նկատվում՝ գնահատվում: *Լամբը ուրան տակէն իշը՛ղ չի տալ, տու հինչ ը՞ս գ՝ուդում՝ քու մարթըտ հինչէր ա անում* (Ձ):

- Լամբու շուշա - Բոցը ծխազերծելու եւ լույսն ուժեղացնելու համար նավթի լամպի վրա հագցվող սնամեջ ապակյա հարմարանք: *Լամբէն շուշան վէր ա ըղնում, կոտըրում, ա՛գին մընամ ա քըռքըռէ տալիս* (Ձ):

ԼԱՄԲՈՒՇԿԱ *(ռուս. лампочка)* - *գ.* Փակ ապակյա անոթ, որի մեջ մետաղյա լարերը էլէկտրական հոսանքից շիկանում եւ լույս են արձակում, էլեկտրալամպ: *Լամբուշկան էրվա՛ լ ա* (Բ):

ԼԱՄԲՕՇ - *տե՛ս* ԼԱՄՓՈՒՇ:

ԼԱՄՓԱ/ԼԱՆՓԱ/ԼՕՓԱ - *գ.* Կտուրը կամ առաստաղի միջգերանային մասերը ծածկելու կարճ փայտեր՝ տախտակներ, որոնց վրա եղեգն՝ ճյուղեր եւն փռելով՝ վրայից հողով ծածկում են: *Մին օր էլ կանչըմ ա տըղէն, ասում ա.- Լա՛վըն էն ա՝ լամփան մին ք՝անդիր ըմ կախ տըվալ, ք՝էգ էտ ք՝անդիրան կախ տո՛* (ՀԺՀ, VI, 228):

ԼԱՄՓՈՒՇ/ԼԱՄԲՕՇ/ԼԱՆՓՈՒՇ/ԼԸՄՓՕՇ *(թրք. lāmpaša (լայն, տձեւ)* - *ածական.* 1. Հաստ ու կոպիտ: *Մին լամփուշ ք՝անդիր ա կապում, շիլա՛կում (*Ձ): 2. *փխբ.* Ծանրաշարժ ու գեր: *Էտ կ՝էշ, լամփուշ ախճիգ՝ը ըտի փըսակվում ա վէգիրին տըղէն նըհը՛ստ* (Ձ):

ԼԱՅ[1] *(թրք. lay)* - *տե՛ս* ԼԱՍՏ:

ԼԱՅ[2] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լայ անէլ - Մերժել, չտալ: *Ք՝ինամ ա մը՛ծ ախպօրը կօշտը, վէր պարթկ անէ, մը՛ծ ախպէրըն էլ ա լայ անում* (Ձ):

ԼԱՅԱՂ/ԼԱՅԷՂ/ԼԱՅԸ՛Ղ/ԼԱՅԸՂ *(արաբ., պրս. layeg)* - *ածական.* Վայել, արժանի: *Մարթը ասմա.- Մը՛չ ախպէր, ք՝ը՛գ լայաղ պէն չօնիմ, թա չէ մին լ՝ավ դօնաղ կանիմ* (Ձ):

- Լայաղ անէլ - Վայել՝ արժանի համարել, բարեհաճել: *Թաքավէրին տըղան կ՝ամ չի, լայըղ չանըմ, ուրա՛ն գ՝ա՛ն ա դարկըմ* (ՀԺՀ, V, 160):

- Լայաղ ինիլ - Վայել՝ արժանի լինել, պատշաճել: *Կընէգ՝ը մարթին ծէն ա տամ, ասում.- Մ՝ մարթ, մունք ուրուր սազում ը՞նք, ուրուր լայաղ ը՞նք, թա չէ՞* (ՀԺՀ, VII, 284):

ԼԱՅԷՂ - *տե՛ս* ԼԱՅԱՂ:

ԼԱՅԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԼԱՅԱՂ:

ԼԱՅԸՂ - *տե՛ս* ԼԱՅԱՂ:

ԼԱՅԻՇ - *տե՛ս* ԲԸՐԲԸԹՕ (2):

ԼԱՅ - ԼԱՅ[1] *(պրս. lay-lay)*- *ձ.* Երեխային քնեցնելու օրորոցային երգի հանգերգ: *Լա՛յ-լա՛յ բա՛լա, քա՛խծըր բալա, այուն նախշուտ, խէ՛լունք բալա* (Ձ):

- Լայ - լայ անէլ - Երեխային քնեցնելու երգ երգել: *Մարը էնքան լայ-լայ ա անում, մինչը՛վ խօխան քօն ա ինում* (Ձ):

ԼԱՅ-ԼԱՅ[2] - *տե՛ս* ԼԱՍՏ-ԼԱՍՏ:

ԼԱՅՄԱՍՏ - *տե՛ս* ՄԱՍՏ[1]:

ԼԱՆԳ՝ - *տե՛ս* ԼԱՆԳՈՒ:

ԼԱ՛ՆԳ՝ՈՒ[1] - *գ.* 1. Երկար ձող, որ լարախաղացը բռնում է ձեռքին՝ հավասարակշռությունը պահելու համար: *Ամմէն փա՛հլիվան չի կարում առանց լանգ՝ա՛ռ խաղ անէ* (Բ): 2. *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐԹԱՔԷ:

ԼԱ՛ՆԳ՝ՈՒ[2] *(թրք. langer)* - *գ.* Պղնձե մեծ տափակ ափսե: *Կուրկուտը ածում ա լանգ՝ա՛ռը, տինըմ էտ տըղէն ըռաշկէն* (Ձ):

- Լանգ՝ա՛ռը վէր թօղնէլ - Հապաղել, դանդաղաշարժությամբ ուշանալ: *Սիմօնը լանգ՝ա՛ռը էլիա վէր ա թօղալ* (Բ):

ԼԱՆԳՈՒ/ԼԱ՛ՆԳ՝/ԼՈՒԿՈՒ (*պրս. lang (կաղ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Լանգու անէլ/տալ - 1. Օրորվել, երերալ, կաղալ: *Ք՝ինիյիս վախտը տըղան մին պատառ լանգ՝ ա տամ...* (ՀԱԲ, 15, 68): 2. Ծփանքներով տարուբերվել, ալեծածանվել (հեղուկի մասին): *Ճա՛ուրը լանգու վա տամ, պուժկան վէր տը՛ռնում* (Ձ):

ԼԱՆԹ *(պրս. lat (շոր, զգեստ)* - *գ.* Հին եւ մաշած շոր, ցնցոտի: *Հըմանչա՛ում էլ չի, լանթէրը կ՝ը՛ցալ ա, յը՛կալ հըրսանէք՝* (Բ): *ած.* 2. Մաշած, հնացած, քուրջ դարձած: *Լանթ գ՝ա՛բա՛ յա* (Բ): 3. *փխբ.* Ծանր, դանդաղաշարժ: *Լանթ ը՞ս, տը՛ղատ տա՛ուրուր յը՛ք, լի՞* (Բ): 4. *փխբ.* Վատ թխված, մեջը խմոր մնացած: *Լանթ հաց ա* (Բ):

- Լանթ անէլ, իրը՛սան կէնալ - *տե՛ս* Ժանգ՝ անէլ, իրը՛սան կէնալ:

- Լանթէն տալ - Վայրիվերո խոսել, պոռոտախոսել, շաղակրատել - *Մարթը կընգանը յըրա կըզնըվում ա, թա. - Բօ՛լ ա, խըրէգ՝ լանթէտ տո՛:*

- Լանթ թըխէլ - *տե՛ս* Ժանգ՝ անէլ, իրը՛սան կէնալ:

- Լանթ տը՛ռնալ - Հնանալ, քրքրվել (շորի, կտորի մասին): *Էնքան կ՝ը՛նում ա, էտ պէնջակը լափ լանթ ա տը՛ռնում* (Ձ):

ԼԱՆԹԱԾ - *տե՛ս* ԼԱՆԹ (2):

ԼԱՆԹԷԼ - *նբ.* Մաշած շորը շատ կարկատել: *Էնքան լանթալ ա, շըլվարէն յըրա էլ սաղ տը՛ղ չի կա* (Բ):

ԼԱՆԹԸՄԸԹԻԼ - 1. *գ.* Հնացած, մաշած ու կեղտոտ վերմակ: *Էտ լանթըմըթիլը հինչ ա՞, վէր շօռ ըս օնում* (Բ):

ԼԱՆԹ-ԼԱՆԹ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լանթ-լանթ անէլ - *տե՛ս* Ժանգ՝ անէլ, իրը՛սան կէնալ (2):

ԼԱՆՋ - *տե՛ս* ԼԷՆՋ:

ԼԱՆՓԱ - *տե՛ս* ԼԱՄՓԱ:

ԼԱՆՓՈՒՇ - *տե՛ս* ԼԱՄՓՈՒՇ:

ԼԱՇ - *տե՛ս* ԼԷՇ:

ԼԱ՛Շ - *տե՛ս* ԼԷՇ:

ԼԱ՛ՇԿ՝Ա՛Ր - *տե՛ս* ԼԷՇԿ՝Ա՛Ր:

ԼԱՇՏԸՐԱԿ[1] - *տե՛ս* ԼՕՇՏԸՐԱԿ[1]:

ԼԱՇՏԸՐԱԿ[2] - *տե՛ս* ԼՕՇՏԸՐԱԿ[2]:

ԼԱ՛Չ/ԼԱՃ[2] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Լա՛չ անէլ/ըղնէլ - *տե՛ս* ԼԱ՛ՉՎԻԼ:

ԼԱ՛ՉԱԿ - *տե՛ս* ԼԷՉԱԿ:

ԼԱ՛ՉԱՌ - *տե՛ս* ԼԱ՛ՉԱ՛Ռ:

ԼԱ՛ՉԱ՛Ռ/ԼԱ՛ՉԱՌ *(թրք. ləčər)* - *ածական.* *գ.* Լկտի, կռվարար, չարաբարո (հիմնականում կանանց մասին): *Էս հարթնը խէ շատ լա՛չառ, հայասըգ ա ինում, ըսկէսվօրը օր ա տամ, ումբըր չի տամ* (ՀԺՀ, VI, 232):

ԼԱ՛ՉԷՎ - *տե՛ս* ԼԱ՛ՉԸ՛Վ:

ԼԱ՛ՉԸ՛Վ/ԼԱ՛ՉԷՎ - *տե՛ս* ԸՋԸՂՈՒ:

ԼԱՉԻՆ *(թրք. lačin)* - *ածական.* 1. Սլացիկ ու բարձր հասակով: *Լաչին տըղա յա, բոյը էրկու մէտրը կա* (Բ): 2. Գեղեցիկ, չքնաղ: *Էտ թաքավէրին էլ մին լաչին ախճիգ՝ ա ինում, էնքան դաշանգ՝, վէր լ՝ըհա հու տը՛սնում ա, հուշըհան ա ինում* (Ձ): 3. Լայն կրծքով գիշատիչ թռչուն: *Թաքավէրին տըղան թիվանգ՝ավը յըրա յա անում, էտ լաչինը վէր քըցում* (Ձ):

ԼԱՉԻՆԱ/ԼԱ՛ՉԻՆԱ՛ - *տե՛ս* ԸՋԸՂՈՒ:

ԼԱ՛ՉՈՒ - *տե՛ս* ԸՋԸՂՈՒ:

ԼԱ՛ՉՈՒՆԱ՛ - *տե՛ս* ԼԱՉԻՆԱ:

ԼԱՊԱԹԿԱ *(ռուս. лопатка, հ.ե.*lep-(բահ, թի)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹԷ (1): 2. Ուսի

ետեւի եռանկյունի թիաձեւ ոսկորը, որ վերեւից միանում է անրակին՝ թիակ: *Մարթ վէր մըրսըմ ա, լապաթկէն տական ծակում ա* (Բ):

ԼԱՊԸՌ(Է)/ԼԷՊԸՌ(Է) - *(հ.ե. *lob- (թույլ կախվել)* - *գ.* 1. Մսի վրայի լպրծուն թաղանթ՝ փառ, որ եփելուց առաջ կտրում են ու դեն ձգում: *Տէնակը յօր ա ունէս, էտ մըսէն լապըռէրը կըտուրէս, տէն քըցիս* (Բ): 2. Նիհար՝ վատորակ միս, որի վրա շատ լապռեր կան: *Էտ լապըռը հինչ ա՞, վէր փուլ ըս տըվալ, ինք՝ կա՛լա՛լ* (Բ): 3. Վերքի թարախակալած մաշկը՝ փառը: *Յըրէն լապըռը ըրաղավ լըվանում ա* (Բ): 4. Խորշոմած դեմքի կախված մաշկը: *Էտ պառավը հինչը անում ա, կարում չի լապըռէրը ծասկէ* (Բ): 5. Քերթած կաշու վրա մնացած մսի կտորտանք: *Ղասաբը հիշկան լ՚ավ ա մաշկում վը՛խճարը, էլիա կաշվին յըրա լապըռէր ա մընում* (Ձ):

- Լապըռ տը՛ռնալ - Շատ նիհարել: *Կավը էնքան կ՚ումումը կացալ ա, լափ լապըռ ա տը՛ռալ* (Բ):

- Լապըռէրը կախ-կախ - Պառավ ու նիհար: *Լապըռէրը կախ-կախ կընէգ՚ ա* (Բ):

- Լապըռէրը կախ-կախ ինիլ - Շատ պառավել ու նիհարել: *Ա՛գին ըսօր-էք՚ա՛ց հիննա՛ն տիրը՛կան ա, լապըռէրը կախ-կախ ա իլա՛լ* (Բ):

ԼԱՊԸՌՈՒՏ/ԼԷՊԸՌՈՒՏ - *ած.* Շատ լապռ ունեցող: *Լապըռուտ մը՛ս ա* (Բ):

ԼԱՋՎԻԼ - *տե՛ս* Լա՛՛ՋՎԻԼ:

ԼԱ՛՛ՋՎԻԼ/ԼԱՋՎԻԼ - *չբ.* Հակառակվել, ի հեճուկս մեկի մի բան անել: *Կընէգ՚ը վէր ըտի յա ասում, մարթը լաջվում ա, ք՚ինում չի մըռըլատօն* (Ձ):

ԼԱՌ[1] - *տե՛ս* ԼԱԼԷԳ՚:

- Լառ քար - *տե՛ս* Լալէգ՚ քըլլան:

ԼԱՌ[2]/ԼԱՌԻ *(թրք. lari)* - *ած.* Բարձրահասակ ու նիհար (մարդկանց մասին): *Լառի մարթ ա Ա՛լ՛ՕՇը* (Ձ): 2. Մեծ, բարձրահասակ: *Լառ ծառ ա* (Բ): *գ.* 3. Երկար վզով ու երկար ոտքերով հավի տեսակ: *Մին լառի յըն մօրթում, իփհ՚ում* (Ձ): 4. Լոբու տեսակ: *Լառին մը՛ծ-մը՛ծ լօբի յա* (Բ): 5. *փխբ.* Ծանրաշարժ մարդ: *Էտ լառին մինչը՛վ տը՛ղան տ՚ուրհ՚ուր ա կ՚ամ, մարթու սը՛րտ ա ճաքում* (Բ):

- Լառ ըղնէլ - Կախվել, թեքվել ու կախված մընալ: *Ծ՚ունը յը՛կավ, Պարսէղին տանը թախտափուշը լառ ընգավ* (Բ):

ԼԱՌԷԼ *(գրբ. լարեմ)* - *տե՛ս* Ք՚ՕՔԷԼ (1):

ԼԱՌԹԱՓ - *տե՛ս* Ք՚ՈՒՔԸՀԱՆ:

ԼԱՌԻ - *տե՛ս* ԼԱՌ[2]:

ԼԱՌ-ՔԱՌ - *տե՛ս* ԼԱԼ-ՔԱՌ:

ԼԱ՛՛ՍԿԱՆ - *տե՛ս* ԼԱ՛՛ՑԿԱՆ:

ԼԱՍՏ *(գրբ. լաստ (կապած տախտակներ, տափակ նավ)* - *գ.* 1. Գերանդու մեկ հարվածով կտրած խոտի փունջը՝ խրձիկը: *Խօտը էնքան ղալին ա, վէր մին լաստը մին կապուկ տը՛ռնում ա* (Բ): 2. Հարած խոտի փռված շերտ: *Տըղըմարթիք՚ը խօտը հարում ըն, կընանէք՚ը՛ն էլ լաստէրը հըվաքում ըն, թուփ անում* (Ձ): 3. Ընդհանրապես շերտ: *Էտ խօգ՚ը էնքան ք՚օք ա ինա՛ում, վէր մին լաստ սալը օխտը կիլօ կ՚ամ ա* (Ձ):

- Լաստ փըռնէլ - *տե՛ս* Իրը՛ս փըռնէլ:

ԼԱՍՏԷԼ *(գրբ. լաստեմ (կազմել, պատրաստել)* - *տե՛ս* Լաստ-լաստ անէլ:

ԼԱՍ - ԼԱՍ - *մ.* Լաստերի՝ շերտերի ձեւով, շերտերով: *Խօտը լաստ-լաստ չուրըցընում ըն, հըվաքում, թայա տամ* (Ձ):

- Լաստ - լաստ անէլ - Խոտը չորանալուց հետո կույտերի՝ խրձերի վերածել՝ տեղափոխելու կամ դիզելու համար: *Խօտը լաստ-լաստ ըն անում, պէռնում իշէրէն, ք՚ինա՛ում* (Ձ):

ԼԱՎ (*ռուս. лава, իտ. lava, հ.ե. *pleu- (թափվել, հոսել)*- *գ.* Հորդ՝ տեղատարափ անձրեւ, հեղեղ: *Լավը վէր ա թակում, արտէրը սաղ փուչ՚ըցընում* (Ձ):

ԼԱ՛՛Վ - *տե՛ս* Լ՚ԱՎ:

ԼԱՎԱՇ/ԼԱՎԱՇԱ *(պրս. levaš)* - *գ.* 1. Թոնրում թխվող երկարավուն, շատ բարակ հաց, լավաշ: *Պըռավէն տանը քը՛ՇՕՏԱՎը ք՚ինիյիս յէշ՚ում ա, տը՛սնում պառավը լավաշ ա թըխում* (2)*: 2.* Մրգահյութերից չորացնելով պատրաստած լավաշաձեւ պաստեղ*: Թըթօ շըլ՚ՕՐը տընէս ա, թա՛ հ՚ուրա՛ն կընէգ՚ը լավաշա շինի...* (ԼՂԲ, 385):

- Լավաշը շօնըն էլ ա օտում, պանէրը մաչին պըտատէլը չի գ՚ՀՈՒՂՀՈՒ - Արդյունքից օգտվելը հաշտ է, արդյունք ստեղծելն է դժվար:

ԼԱՎԱՇԱ - *տե՛ս* ԼԱՎԱՇ (2):

ԼԱՎԱՌԱ/ԼԱՎԸՌ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԼԱՊԸՌ(Է): 2. *փխբ.* Հեղհեղուկ՝ թուլամօրթ անձ: *Էտ լավառան կընգանը յէսիրըն ա* (Բ):

ԼԱՎԸՌ - *տե՛ս* ԼԱՎԱՌԱ:

ԼԱՎ(Ը)ՐՕՎԻ *(ռուս. лавровый)*- Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լավ(ը)ՐՕՎԻ լիստ *(ռուս. лавровый лист)* - 1. Դափնազգիների ընտանիքին պատկանող մշտադալար թուփ՝ դափնի: *Կա՛՛ՐԱ՛՛գ՚ինը մին լավըրովի լիստ ա պիրում, հըյաթումը տընգում* (Ձ): 2. Դափնու տերեւ, որ գործածվում է իբրեւ համեմունք: *Աղտիրա՛՛ծէն մաչը լավըրովի լիստ էլ ըն քըցա՛՛ում, վէր համը տա* (Բ):

ԼԱՎՇԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լավշի տալ - Ագահաբար ուտել, խժռել: *Էտ ղօնաղը պըռավէն թըխած հացը լօխ լավշի յա տամ, հըղէ ինա՛՛ում* (Ձ):

ԼԱՏԱՆ - *գ.* 1. Ծածկի երկար ու բարակ գերան: *Կ՚ումը շ՚ինում ըն, լատանէն մը՛կնում, փէյնը ածում յըրան, վէր տաք ինի* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐԹԱՓԷ:

ԼԱՏԱՐԷՅ *(ռուս. лоторея)* - *գ.* 1. Իրերի կամ դրամի խաղարկություն, վիճակախաղ: *Լատարէյում փող ըմ տարալ, հըրթնընքու շ՚ՕՐէր առալ...* (ԼՂԲ, 148): 2. Վիճակախաղի տոմս: *Մին լատարէյ ըմ ինք՚ կալա՛՛լ* (Բ):

- Լատարէյը ըղնէլ - Անակնկալ՝ մեծ հաջողության հանդիպել: *Թօսունց Թամարէն լատարէյը ընգալ ա. ճօխտ կավը ծընալ ըն* (Ձ):

ԼԱՏԱՐՅՕՍ/ՆԱՏԱՐՅՈՒՍ *(ռուս. нотариус, լատ. notarius)* - 1. Նոտարական գործառնություններ վարող պաշտոնական անձ կամ մարմին, նոտար: *Ք՚ինում ըն լատարյուսավ տօնը քըցա՛՛ում կուճուր տըղէն յըրա* (Ձ): 2. *փխբ.* Անառարկելի՝ անվիճելի ճշմարտություն: *Ղօրթ ա, հըվատօղ չի կար, դե հինչ ըրա՞՛ծ, տանը մը՛ծընն ասալ ա, մը՛ծէն ասածը լատարյօս ա* (ՆԼՂԺԲ, 55):

ԼԱ՛՛ՐԹ - *տե՛ս* ԼԷՐԹ:

ԼԱ՛՛Ց *(գրբ. լաց)* - *գ.* Վիշտը՝ ցավը՝ ուրախությունը արտասուքով արտահայտելը, ինչպես եւ դրա ժամանակ արձակվող հեծկլտոցը, լաց: *Էտ շ՚էնա՛՛վը անց կընալիս մուտանըմ ա ըտրրանց տանը, լա՛՛ցի սա՛՛ս ա լըսըմ ...* (ԼՂԲ, 371):

- Լա՛՛ցա՛՛վ ա՛՛ուրա՛՛ն թըրչիլ - 1. Միայնակ իր ցավը՝ դժբախտությունը տանել: *Էտ կընէգ՚ը ա՛՛ուրա՛՛ն դա՛՛ՐՂը վէշ մինին ասում չար, լա՛՛ցա՛՛վ ա՛՛ուրա՛՛ն թըրչա՛՛ում ար* (Ձ): 2. Շատ լացել: *Խըրէգ՚ ք՚ը՛գ լա՛՛ցա՛՛վ թըրչի, հինչը իլա՛՛լ ա, իլա՛՛լ ա* (Բ):

- Լա՛՛ցը տինիլ - 1. Սկսել լալ: *Խօխան խըռավում ա, լա՛՛ցը տինում* (Բ): 2. Անընդհատ ձեւականորեն լացել: *Էրկու օր ա՝ լա՛՛ցը տիրա՛՛լ ա, վէշ մինը կարում չի սուսավ անէ* (Ձ):

- Լա՛՛ց ինիլ - Լացել, լալ: *Պուղին մին թա՛՛հրա՛՛վ ա՛՛ուրա՛՛ն քըցում ա տօն, ըսկըսում լա՛՛ց ինիլը* (ՆԼՂԺԲ, 91):

- Լա՛՛ց ինիլ, ծընծաղէլ - Բոլոր միջոցները ձեռնարկել: *Լա՛՛ց ըմ ինա՛՛ում, ծընծաղում, ամմա պէն չի ա՛՛մա՛՛լ կ՚ամ* (Ձ):

- Լա՛՛ց լա՛՛ցու տալ - Իրար լացակցել, միասին լալ, լացը լացին խառնել: *Մէյդը տանան տ՚ուս ընէլիս շ՚էնին կընանէք՚ը լա՛՛ց լա՛՛ցու վըն տամ* (Ձ):

- Լա՛՛ց ծէն տըվօղ - *գ.* Մեռելների վրա

ողբացող կին, եղերամայր: *Լաց ծէն տը-վօղը մըռալէն կըլխանը յը՛րը վը՛ենն ա կէնում, ըսքըսում սօ՛ք ասէլը, կընա-նէք՛ըն էլ լաց ըն ինում* (Ձ):

- Լացու հընգէր - Միասին սգակցող-ներից յուրաքանչյուրը, սգակից: *Խը՛ղճը էտքան սօ՛ք ա ասում, մին լացու հընգէր էլ չօնէ* (Բ):

ԼԱՑԸԿՕԾ - *տե՛ս* ԼԱՑՈՒԿՕԾ:

ԼԱՑ - ԼԸՎԱՑ - *տե՛ս* ԼԱՑՈՒԿՕԾ:

ԼԱՑԿԱՆ/ԼԱՍԿԱՆ - *ած.* Լաց լինելու հակում ունեցող, շարունակ լացող, ամեն չնչին առիթով լացող: *Լացկան խոխա յա, մին կուճի պէն ա ինում, դաստի զըռռօնը տինում ա* (Բ):

ԼԱՑՈՒԿՕԾ/ԼԱՑԸԿՕԾ - *գ.* Բուռն լաց, ողբ ու կական, սուգ ու շիվան: *Ըտըրանց լացուկօծը վէր ըսկանում ա, թաքավէրին սը՛րտը թուլանում ա* (Ձ):

- Լացուկօծ անէլ - Դառնաղի լացել, սուգ ու շիվան բարձրացնել, ողբալ: *Խաբարը կ՛ամ ա հըսնում թաքավէրին, ժողովուրթը ըսկըսում ըն լացըկօծ անիլը* ... (ՀԺՀ, V, 96):

- Լացուկօծը տինիլ/քըցիլ - Սկսել լացուկոծ անել: *Վէր լացուկօծը տինում ա, շէնին կընանէք՛ը սանսին յըրա հըվաքվում ըն* (Ձ): 2. Անընդհատ՝ տեւականորեն լացուկոծ անել: *Մարյանը հէնգ՛ օր ա էտ կըվէն դարդան լացուկօծը տիրած* (Բ):

ԼԱՑՈՒԾԻՎԱՆ - *տե՛ս* ԼԱՑՈՒԿՕԾ

ԼԱՓ - 1. *մ.* Բոլորովին, լրիվ, ամբողջապես: *Էտ վը՛ր Մէլիքը տը՛սնըմ ա, լափ կըտաղըմ ա* (ՀԺՀ, V, 237): 2. *վ.* Հենց: *Ախճիգ՛ը ասմա.- Լափ յը՛ս ըմ ը-րալ, հինչ բի՞դի անիս* (Ձ):

- Լափ առռէ - *տե՛ս* ԼԱՓ:

- Լափ մը՛ռալ ա՞, թա խըրէգ՛ ա՞ մը՛-ռալ - Մեռնելուց հետո ժառանգ թողե՞լ է, թե՝ ոչ: *Վէզիրը վէր ասմա՝ էտ մարթը լափ մը՛ռալ ա՞, թա խըրէգ՛ ա՞ մը՛ռալ, լօխ մընում ըն ուրուր իրը՛սու յիշիլիս, կըլօխ չըն ըղնում, թա հինչ ա ասում* (Ձ):

ԼԱՓ - *տե՛ս* ԼԷՓ:

ԼԱՓԱԳ՛ - *ած.* Տակից-գլխից խոսող: *Լափանգ՛ մարթին անա գանիլանս տանում ա* (Բ):

ԼԱՓԷԼ - *տե՛ս* ԼԷՓԷԼ:

ԼԱՓ - ԾԱՓ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լափ-ծափ անէլ - Գործը շտապ ու անորակ կատարել: *Կընանէք՛ը լափ-ծափ ըն անում, քըղանը մին օրումը պըրծընում* (Բ):

ԼԱՓՈՒԷ - *գ.* Կարմիր անախորժ համ ունեցող պտուղներով փշոտ թուփ: *Թըրթանա ղըրղընը՛ցը լափուէ շատ կա* (Բ):

ԼԱՓՍԱՆ *(ռուս. лафсан)* - *գ.* Արիեստական սինթետիկ կտոր, ինչպես նաեւ դրանից կարված զգեստ: *Միհէնգ՛ էլ լափսանէն մըհալ քըցօղ չի կա* (Բ):

ԼԱՓՈՒ *(հ.ե. *laph-)* - *գ.* Ալիք, հորձանք: *Էտ պատկէրը ընգնում ա ծովը, լափուն տանըմ ա հէռու* (ՀԺՀ, V, 153):

- Լափու/լափէն տալ - Հորձանք տալ: *Կ՛ը՛տէն մաչտէղավը ք՛ընիյիս կ՛էտը լափու վա տամ, կընանուցը մինին քըշում տանում* (ՆԱԲ, 139):

ԼԱՓՈՒՃ/ԼԱՓՈՒՉ - *գ.* 1. Մեջտեղից կիսած մրգերի, ինչպես նաեւ առարկաների մասերից յուրաքանչյուրը: *Դէրվիշը մին խընձօր ա տամ թաքավէրին, թա.- Մաչան կէս կանիս, մին լափուճը տու օտիս, մինը տաս կընգանըտ, ինընը ամսանը յը՛տը ծը՛գ ճօխտակ տըղա յա ինանն* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՓԱՓԱՇ (2): *Էտ գ՛ավանուն յըրա լափուճը գ՛ըվանան շատ ա* (Բ):

- Լափուճ անէլ - Միրգը, պտուղը եւն մեջտեղից կիսել: *Չընքօրանը բաղվանչին կ՛ալը վէզիրը խնձօրը լափուճ ա անում, մաչը լըղէ ածում..* (ՆԼՂԺԲ, 43):

ԼԱՓՈՒՉ - *տե՛ս* ԼԱՓՈՒՃ:

ԼԱՔ[1] *(հ.ե. * pla-k- (լայն եւ տափակ)* - *գ.* Մարգ, ածու: *Ք՛ինում ա սըխտօրէն լաքէն մաչին մին փօս կըտըրում, վէր էտ մարթին ըտէղ թաղին* (ԲՀԲ, 57):

- Լաք անէլ/քաշիլ - Մարգ՝ ածու պատրաստել: *Լաքէրը քաշում ըն, շիթիլը տընգօտում* (Բ):

ԼԱՔ[2] *(պրս. labk)* - *գ.* Ընդեղենի չափ: *Կամ ա մին լաք կ՛անրի ինք՛ օնում ուրան հախը, ք՛ընանա ուրանց շէնը* (ԼՂԲՔ, 259):

ԼԱՔ՛Ա *(պրս., թրք. leke)* - *գ.* 1. Որեւէ նյութի հետք՝ բիծ, որ մնում է հագուստի եւ այլ առարկաների վրա: *Յուրդանէն իրը՛սը հիշկան լըվանում ըն, էտ լանք՛ան վէր չի կ՛ամ* (Ձ): 2. Մարմնի մակերեսի մաս, որ իր գույնով տարբերվում է ընդհանուրից: *Թաքավէրին ըխճըկանը իրը՛սէն մին մը՛ծ լանք՛ան յա ինում* (Ձ):

- Լանք՛ան ըղնէլ - Հագուստի եւ այլ առարկաների վրա որեւէ նյութի հետք՝ բիծ մնալ: *Կինին վէր ա տը՛ռնում, ըստօլէն իրը՛սը լաք՛ա յա ըղնում, մարը կըգնըվում ա* (Ձ):

- Լանք՛ան քըցիլ - Հագուստի եւ այլ առարկաների վրա որեւէ նյութի հետք՝՝ բիծ թողնել՝ առաջացնել: *Էտ շօրըտ ըշտը՛ղ ը՞ս լանք՛ան քըցանլ* (Բ):

ԼԷՋ - *տե՛ս* ԼՈՒՋ:

ԼԷԹ - *տե՛ս* ԼԷՐԹ(3):

ԼԷԹՎԱԾ - *ած.* Երես առած, շփացած, լրբացած: *Լէթված խոխա յար Գուգուշը* (Բ):

ԼԷԹՎԷԼ- *չբ.* 1. Երես առնել, շփանալ, լրբանալ: *...էս անիծածնէն էնքան լէթվալ ըն, վէր մարթ վախըմ ա, թա խուսըցնի...* (ՋՏ, Բ, 38): 2. Վերքն անընդհատ բորբոքվել ու չլավանալ: *Էտ յարան լէթվալ ա, օխտը ամէս ա, լիվանում չի* (Բ): 3. Շատ սրելուց փչանալ (կտրող գործիքների մասին): *Իլանը մին տէնակ ար, էն էլ էնքան սըրալ ա, լէթվալ ա* (Ձ):

ԼԷԼԱԿ/ԼԱԼԱԿ - *գ.* Բազեի տեսակ: *Լէլանը թուխսըկանէն ճօտը տանում ա, Ալզնէվ աքէրը մընում ա ծույնէրը վէր թըկէյիս* (Ձ):

ԼԷԼԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լէլի շինիլ - Մեկի մասին շատ բամբասելով՝ խայտառակել: *Էտ քավթառը հարթանը շէնումը լէլի յա շինալ* (Բ):

- Լէլի տը՛ռնալ - Շատ բամբասանքների ենթարկվելով՝ խայտառակվել: *Նըմուսավ կընէգ՛ ա, ամմա հիրըվանէրը հանց ըրալ ըն, լէլի յա տը՛ռալ* (Բ):

ԼԷՀԻՄ - *գ.* Շրջազգեստ: *Էտ ախճիգ՛ը ամմէն օր թանզգան լէհիմ ար կ՛ը՛-նըմ* (Ձ):

ԼԷՂ - *տե՛ս* ԼԸՂ:

ԼԷՂԱԿ - *գ.* Կապույտ ներկանյութ, որ գործածում են լվացքի մեջ: *Լըվացը լիղակավ ըն անում, վէր ըռանգ՛ը լ՛ավ ինի* (Բ):

- Լէղակ տը՛ռնալ - Վախից՝ ցրտից եւն կապտել: *Մին վախտ Սանասարը յէշում ա, տէսնում՝ Բաղդասարը լէղակ ա տէռալ* (ՀԱԲ, 15, 14):

ԼԷՄ *(հ.ե. * lem- (ջարդել, փշրել, մանրել)- անրգ. տե՛ս* ԿԸՌԷՔ՛(1):

ԼԵՄԷՆՑ - *տե՛ս* ՆԷՄԷՑ:

ԼԷՄԷՍ - *տե՛ս* ՆԷՄԷՑ:

ԼԷՄԷՑ - *տե՛ս* ՆԷՄԷՑ:

ԼԷՄՌԷԳ՛/ԼԷՄՈՒԳ՛ - *ած.* Ատամները թափված: *Սաղ շէնըմը մին լէմռէգ՛ պառավ ըն թօղնում* (Ձ):

ԼԷՄՈՒԳ՛ - *տե՛ս* ԼԷՄՌԷԳ՛:

ԼԷՄՈՒՆ/ԼԷՄՕՆ/ԼԻՄՕՆ *(գրբ. լիմոն, ռուս. лимон, իտ. limone, հուն. moni, պրս. limun)* - *գ.* 1. Կիտրոն: *Դէրվիշը մին լէմուն ա տամ, թա.- Կըտանիս ըստըրանավ չայ խըմիս (Ձ): 2.* Կիտրոնազգիների ընտանիքին պատկանող մշտադալար ծառ՝ կիտրոնենի: *Լէմունը տաք յիրգ՛իրնումըն ա լ՛ավ տըռաս* (Բ):

ԼԷՄՕՆ - *տե՛ս* ԼԷՄՈՒՆ:

ԼԷՅԼԱ - *ած.* Գեղեցիկ, չքնաղ, վայելչակազմ (հիմնականում աղջիկների մասին): *Լէյլա ախչիգ՛ ա, մինը կա վէչ, թա օգ՛ի* (Բ):

ԼԷՆ *(գրբ. լայն)* - *ած.* 1. Ըստ կողքերի՝ ընդարձակ, լայնությամբ՝ երկար: *Էն մին հըղէն էլ ինում ա էրկան, լէն, տասը*

օրվա հրդէ (ՀԺՀ, V, 308): *2. Ընդարձակ, մեծ տարածություն բռնող, լայնարձակ:* Լէն բաղ ա (Բ): 3. Վրան սեղմ չնստող, վրան մեծ (հագուստների՝ կաղապարների եւն մասին): *Մացակը մին լէն շալվար ա կ'ը՞նում, լօխ նըստավ շուլուղ ըն անում* (Ձ):

- Լէն սը՞րտ ինիլ - Մեծահոգի՝ սրտակից լինել: *Մարուսա բիբին լէն սը՞րտ օնէ* (Ձ):

- Լէն օր - Ապահով՝ բարեկեցիկ կյանք՝ կենցաղ: *Ինրան գ'անքումը Մօսունց Ալիսանը մին լէն օր չի տը՞սալ (Ձ):*

- Լէն օրէն նը՞ղ օր էլ կինի - Ապահով կյանքին՝ կենցաղին կարող է հաջորդել անապահովը (հիմնականում ասվում է ձախորդության՝ դժբախտության հանդիպածներին՝ որպես սփոփանք):

ԼԷՆԸԲՕԼ - *տեմ* ԼԷՆՈՒԲՕԼ:

ԼԷՆԳ' - *տեմ* ԼԻՆԳ':

ԼԷՆԹ *(ռուս. лента)* - *գ.* Գործվածքի նեղ շերտ՝ զարդակարերի եւ այլ գործածությունների համար, ժապավեն: *Թաքավէրը ըտըրան վը՞սկէ լէնթ ա տամ...* (ՀԺՀ, V, 57):

ԼԷՆԻՆ - *գ.* Խորհրդային պետության հիմնադիրը:

- Լէնինը մը՞ռալ ա, Ըստալինը էն ա սաղ - Դաժանությունները դեռ շարունակվում են: *- Մխճի, Յէդի՛սաբէթ, աշկըտ լի՛սի, քու պատրօն մը՞ռալ ա, - Հինչ թա՞փաղութ, Լէնինը մը՞ռալ ա, Ըստալինը էն ա սաղ, իմ ըսկէսուր ընդրանա բէթա՛ր ա* (Բ):

- Լէնինը ք'ինա՛ն ա, Ըստալինը կ'ա՞ - Պատվավոր հյուրերի չեմ սպասում: *- Խէ հայաթըտ սիրփ՝ում չը՞ս, - Հինչու հը՞տէ, Լէնինը ք'ինա՛ն ա, Ըստալինը կ'ա՞:*

ԼԷՆՋ/ԼԱՆՋ *(գրբ. լանջք)* - *գ.* 1. Լեռան զառիվայր մակերեսը, սարալանջ: *Մին լէնջավ քըշընալիս կարկաժը բիրդա՛ն յէր ա ընգնըմ ծը՞ռքան, թուլուլ ընգնըմ դիբի ծ՝ որը* (ԼՂԲ, 348): *2.* Կուրծք: *Կըվէն լէնջը կ'իպտա՛լ ա* (Բ):

- Լէնջին տէմ անէլ/տալ- Դժվար կացության մեջ դնել: *Ծ՝ունը ժուղուվուրթէն լէնջին տէմ ա ըրալ* (Բ):

- Լէնջին տէմ ինիլ - Դժվար կացության մեջ ընկնել: *Կավը ըստակից, Իսակը լէնջին տէմ իլա՛վ* (Բ):

ԼԷՆՋՕՏ - *ած.* Դեպի ցած թեքված, զառիվայր: *Մէհէտ էծէրը տընէս ա ընէս մին լէնջօտ տէղ, ինք'ը կ'աս, թա՛ մին խըրէգ' հաց օտէ* (ՀԺՀ, V, 486):

ԼԷՆՎԱՍԿ (*գրբ. լայնուցք*)- *տեմ* ԼԻՆՕԹՈՒՆ:

ԼԷՆՈՒԲՕԼ/ԼԷՆԸԲՕԼ/ԼԻՆԸԲՕԼ - *ած.* 1. *տեմ* ԼԷՆ (2): 2. Լիուլի, բարեկեցիկ, ապահով: *Լէնուբօլ գ'անք ա* (Բ):

- Լէնուբօլ ապըրէլ - Առանց նյութական կարիքի՝ ապահով՝ բարեկեցիկ կյանքով ապրել: *Թուրքէրէն նը՞հը՞տ ընք տըվալ, միհէնգ' լէնուբօլ ապրում ընք* (Բ):

ԼԷՆՔ'(Ս) - *տեմ* ԼԻՆՕԹՈՒՆ:

- Լէնք'սավը մին մը՞կնըվէլ - Անպարկեշտ ձեւով պառկել: *Մը՞ծ ախճիգ' ա, հըմանչում էլ չի, ղօրփօրը քը՞շտէն լէնք'սավը մին մը՞կնըվալ ա* (Բ):

- Լէնք'սընն ա էրգ'ա՛նք'ը մին անէլ - Սաստիկ ծեծել, շատ ծեծել: *Տանը վը՞ր-քան թակըմ ըն, լէնք'սը նան էրգ'ա՛նքը մին անում, էլիա ա՛մա՛լ չի կ'ամ...* (ԼՂԲ, 305):

- Լէնք'սընն ա էրգ'ա՛նք'ը մին տը՞ռնալ - 1. Շատ ծեծվել: *Ըտըրան վէր ըն քը-ցում, էնքան կօխ տամ, լէնք'սընն ա էրգ'ա՛նք'ը մին ա տը՞ռնում (Ձ): 2.* Շատ չաղանալ՝ գիրանալ: *Մա՛շվա՛ծ տըղա յա իլա՛լ, միհէնգ' լէնք'սընն ա էրգ'ա՛նք'ը մին ա տը՞ռալ* (Բ):

- Լէնք'ս տալ - *տեմ* ԼԻՆԱՆԱԼ:

ԼԷՆՔ'(Ս)ՎԻԼ - *տեմ* ԼԻՆԱՆԱԼ:

ԼԷԾ/ԼԱ՛Ծ/ԼԱԾ *(պրս. laš, թրք. leš)* - *գ.* Սատկած կենդանի, կենդանու դիակ: *Էտ խօգ'ին լէշը շինըմաչումը էնքան կէ-նում ա, վէր լափ վը՞տում ա (Բ):* 2. *անրգ.* Մարդու դիակ, մեռելոտի: *Փիս մարթին լէշըն էլ բիդի թօղ անիս, քըցիս շընէրէն առաչը (Բ):* 3. *անրգ.* Մարմին: *Մը՞ծ կընէգ' ա, հըմանչում էլ չի, լէշան շըմփշըմփավը՞տ ա կ'ամ* (Բ): 4. *փխբ.* Անորակ՝ անպետք միս: *Էտ լէշը հինչ ա՞, վէր ինք' ըս կալա՛լ, ըտըրանա հինչ խօ՞ր՝ա՛գ' բիդի տը՞ռնա* (Բ):

- Լէշ անէլ - 1. *տեմ* Լէնք'սընն ա էրգ'ա՛նք'ը մին անէլ: *...Վը՞ր-քան թակըմ ըն, ծ՝ուծ՝ուն անըմ, լէշ անըմ, էլիա յէր ա կէնըմ, ք'ինըմ ՝ուրա՛ն սիրածէն կօշտը* (ԼՂԲ, 305): 2. *անրգ.* Սպանել, սատկացնել: *Հ՝ա՛ը ասմա.- Վէր մին էլ կ'ըղօթուն անիս, լէշ ըմ ընական ք'ը՞զ* (Ձ):

- Լէշավ ըղնէլ - Ուտելու բան գտնելով՝ մոռանալ հիմնականը: *Հայրումը քըշէրավ ք'ինամ ա հիրըվանէն տօն, լէշավ ըղնում, բաղը մըննան քըցում* (Ձ):

- Լէշը վէր հանէլ/վէր փըռնէլ - *տեմ* Լէշ անէլ:

- Լէշին ճ՝ուր ածէլ/քըցիլ - 1. Թեթեւակի լողանալ: *Էրկու շէբաթ ա՝ լէշին ճ՝ուր չի ածալ* (Բ): 2. Տրամադրությունը գցել: *Էտ հինչ ա՞ ի՛լա՛լ, լէշիտ հու վա՞ ճ՝ուր ածալ* (Բ):

ԼԷՇԿ'Ա՛Ր/ԼԱ՛ՇԿ'Ա՛Ր *(գրբ. լաշկար)* - *գ.* Ձինվորների գունդ, զորք, բանակ: *Ընցանք կ'ը՞տէն էն ա՛նգ'ա՛ունը, տէհալ հի՞նչ... ա՛ռա, մին լէշկ'ա՛ր կա ըստէղ, վար ընցընէլի թ՝ա՛հրը չըկա* (ԼՂԲՔ, 263):

ԼԷՉԱԿ/ԼԷՉԱ՛Կ/ԼԱ՛ՉԱ՛Կ (*գրբ. լաչակ)* - *գ.* Կանացի գլխաշոր: *...Պիծի ախպէրը ք'ընամ ա մօրը տէղը, մօրը լէչակը քըցո՛ում ՝ուրա՛ն կըլխէն, քօն ինում* (ՀԺՀ, V, 464):

- Լէչակ չինիլ - Անամոթ՝ լիրբ լինել (կանանց մասին): *Ընդրրա լէչակ չօնէ, օխտը սիրական ա պահում* (Բ):

- Լիչակէն ծըռայիլ - Բարոյական՝ պարկեշտ՝ նամուսով լինել (կանանց մասին): Խօնդ՝ուց Աշխէնը լիչակէն ա ծըռայում (Ձ):

ԼԷՊԸՌ(Է) - *տեմ* ԼԱՊԸՌ(Է):

ԼԷՊԸՌՈՒՏ - *տեմ* ԼԱՊԸՌՈՒՏ:

ԼԷՌ *(գրբ. լեառն)* - 1. *տեմ* ՍԱՐ[1](1): 2. *փխբ.* Անբարոյական, լիրբ: *Ըբէլին կընէգ'ը լէռ ա, լէռ, մարթին մըհալ չի քըցո՛ում* (Բ):

- Լէռը նըմանը ծընալ չի - Ասում են անբարոյական՝ լիրբ՝ անզգամ մարդկանց մասին: *Սիրանը լէրփ ա, լէռը նըմանը ծընալ չի* (Ձ):

- Լէռ քար - *տեմ* Ժէռ քար:

ԼԷՍԷՌՆԸ - *տեմ* ԼԸՍԸ՞ՌՆԸ:

ԼԷՎԻՐԱ - *գ.* Որեւէ տղայի ամուսնությունը մեռած եղբոր նշանածի կամ որեւէ աղջկա ամուսնությունը մեռած քրոջ փեսացուի հետ: *Էս կը՞ռվավը լէվիրան թ՝ա՛զգ՝ա՛ն ա՛դ՝ա՛թ ընգավ* (Բ):

ԼԷՐԹ/ԼԱ՛ՐԹ/ԼԷԹ *(գրբ. լեարդ)* - *գ. 1. տեմ* Սը՞վ թօք: 2. Թանձրացած՝ մակարդված հեղուկ, հատկապես արյուն: *Վը՞խճարը մօրթում ըն, տանում, շօնը կ'ամ ա լէրթը լ՝ուզ՝ում* (Ձ): 3. *ած.* Լէրդացած, մակարդված, թանձրացած: *Լէրթ ա՛ր՝ուն ա* (Բ):

- Լէրթ կապէլ - *տեմ* ԼԸՐԹԸԿԱ՛ԼԻԼ:

ԼԷՐԹ-ԼԷՐԹ - *ած., մ.* 1. Լերդացած, լերդանալով: *Փօրը ճըղում ըն, լէրթ-լէրթ ա՛ր՝ուն ա վէր տը՞ռնում* (Ձ):

ԼԷՐՓ/ԼԻՐՓ *(գրբ. լիրբ)* - *ած.* 1. Անամոթ, անպատկառ, լպիրշ: *Լէրփ տըղա յա, հօրը, մօրը անգ՝ուճ չօնում* (Բ): 2. Անառակ, անբարոյական: *Ըտըրա էլ հա՛մ կընէգ'ը՞ն ա ինում լէրփ, հա՛մ ախճիգ'ը* (Ձ):

ԼԷՓ/ԼԱ՛ Փ *(գրբ. լափ)* - *գ.* 1. Շան եւ այլ կենդանիների հեղուկ ուտելիք: *Շօնը լէփը օտում ա, նի մընում պ՝ունը* (Բ): 2. *անրգ.* Ուտելիք, ճաշ: *Կընէգ'ը մին աման շօրվա յա տինում ըռ՝ըչին, թա.- Կա՛ լէփըտ լէփէ, ք'ինի՛* (Ձ):

- Լէփը կըլխէն (վէր) ածէլ - *տեմ* Կըլխէն շան լէփ (վէր) ածէլ (ԿԸԼՕԽ-ի տակ):

ԼԷՓԷԼ/ԼԱ՛ՓԷԼ *(գրբ. լափեմ)* - *նբ.* 1. *տեմ* ԼԱԿԷԼ (1): 2. *անրգ.* Ուտել, խժռել: *Թօրքը էտ կընգանը կ'առնը մօրթում ա,*

լէփում, քՒինամ (Զ): 3. *փխբ.* Յուրացնել, գռփել: *Ռուբէնը էրկու տարէ նախագա կացավ, սաղ կալխօզը լէփից* (Բ):

ԼԸԲԱԹ/ԼԸԲԱՍ/ԼԸՊԱՍՏ - *գ.* Հագուստ, հանդերձանք: *Սա ասում ա.- Քընի էրկու դէրվիշու լըբաս ա՛ռ, քընական ընք բօվըր անինք՝* (ՀԱԲ, 15, 110):

ԼԸԲԱՍ - *տե՛ս* ԼԸԲԱԹ:

ԼԸՋԱԹԻՆ/ԼԻՋԱԹԻՆ/ԼԱՋԱԹԻՆ - 1. *տե՛ս* ԼԱՋԱԹՏՈՒ 2. *մ.* Ախորժակով, հաճույքով, բավականությամբ: *Էտ քՒասիբ հըրէվանը ՝ուրՒն կընգանը նըհէտ նըստըմ ըն, մին լՒավ լՒազՒթին էտ խաշիլըն օտըմ ...* (ԼՂԲ, 353):

ԼԸՋԳԸՀԱՆԳԻ - *տե՛ս* ԼԱՋԳԻՀԱՆԳԻ:

ԼԸՋԿԱՆ - *տե՛ս* ԼԸԾԿԱՆ:

ԼԸ՝Լ/ԼԸԼ *(թրք. lil (տիղմ)* - *տե՛ս* ԼԸ՝Պ:

ԼԸ՝Ղ - *տե՛ս* ԼԸՂ:

ԼԸ՝Պ/ԼԸՊ *(հ.ե. * leb- (թույլ կախվել)* - *գ.* 1. Ջրալի ցեխ: *Թօռը վէր կ՚ամ ա, Ըլբըլաղա հըղէն սաղ լը՝պ ա տը՝ռնում* (Բ): 2. Դիրտ, նստվածք: *Կ՚ինուն տակը լը՝պ ա նըստում* (Զ): 3. Լեզվի վրա նստած փառ՝ կեղտ: *Լ՝ուզ՝ն սաղ լը՝պ ա* (Բ):

ԼԸԹՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԼԻԹՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԼԷԹՎԷԼ-ի:

ԼԸԹՎՕԹՈՒՆ/ԼԻԹՎՕԹՈՒՆ - *գ.* Երես առնելը, շփանալը, լոբանալը: *Ըլթվօթունը էտ խուխէն լօխճին աշկան քընցՒում ա* (Զ):

ԼԸԼ - *տե՛ս* ԼԸ՝Լ:

ԼԸԼԱԿՕԽ - *տե՛ս* ԼԸՊԱԿՕԽ:

ԼԸԼԱՃՒՈՐ - *տե՛ս* ԼԸՊԱՃՒՈՐ:

ԼԸԼԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՊԷԼ:

ԼԸԼԸԳԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Խոսելու ունակությունից զրկվել, համր դառնալ, համրանալ: *Մինակ Հըմայակ ընումավ մին ջՒհիլ ա փախալ, յէկալ, լօխ նաղլ ըրալ, ինք՚ըն էլ լըլըգացալ* (ԱԱ, 29): 2. *փխբ.* Խոսելու անհրաժեշտության ժամանակ լուռ մնալ, ձայն չհանել, պապանձվել: *Կընէգ՚ը թա.- Մ՚ մարթ, խէ լըլըգացալ ը՞ս, մին պէն էլ տու ասէ, լի՞* (Զ):

ԼԸԼԸԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԼԸԼԸԳԱՆԱԼ-ի:

ԼԸԼԸԳ՚ՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Համր լինելը, համրի հատկությունը: *Ըտըրա լըլըգ՚օթունը մօրուց ա* (Բ): 2. *փխբ.* Լռությունը պահպանելը, լռության դատապարտված լինելը: *Էտ մարթը տանը ջըլաման չի տամ, թա մինը խօսէ, ամհա շինըմաչըմը լըլըգ՚օթուն ա անում* (Զ):

ԼԸԼԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ԼԸՊԸԹԱԹԱԽ:

ԼԸԼԸԽԱՌ(Ն)Ը - *տե՛ս* ԼԸՊԸԽԱՌ-(Ն)Ը:

ԼԸԼԸԿԱ՚ԼԻԼ - *տե՛ս* ԼԸՊԸԿԱ՚ԼԻԼ:

ԼԸԼԸԾ - ԼԱԼՈՒԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լըլը՚շ-լալուշ անէլ - *տե՛ս* ԺԸՆԳ՚ԺԸՆԳԱԼ:

ԼԸԼԿԱՑԱՎ - *տե՛ս* ԼԸԼԸԳ՚ՕԹՈՒՆ:

- Լըլկըցավան ըղնէլ - *անրգ. տե՛ս* ԼԸԼԸԳ՚ԱՆԱԼ:

ԼԸԼԿԷԼ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԷԼ:

ԼԸԼԿԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լըլկըհան անէլ - Ծնոտը պոկել (գործածվում է որպես սպառնալիք): *Բաղվանչին ասում ա. - Քինա՚ ըստըղաս, թա չէ քը՚ը՝զ լըլկըհան ըմ ընական* (Զ):

ԼԸԼԿԸՎԷԼ/ԼԱԼԿԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԼԸԼԸԳ՚ԱՆԱԼ:

ԼԸԼԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ԼԸԼՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱ՚ՐՓԻԼ:

ԼԸԼՈԼՏ - *տե՛ս* ԼԸՊՈՒՏ:

ԼԸԽ - *տե՛ս* ԽԸԼ:

ԼԸԽԸՌԱՀԱ՚Ղ - *տե՛ս* ԸՌԸԽԱՀԱ՚Ղ:

ԼԸԽԸՌԸԼԱԽԸՌԷ - *տե՛ս* ՋԸԲԸԽ:

ԼԸԽԼԸԽԱԼ - *չբ.* 1. Թույլ կամ խախուտ լինելուց շարժվել՝ տարուբերվել: *ՍՒ՝ութ՝ունը լըխլըխամ ա* (Բ): 2. Քայլելիս մարմնի մասերը շարժվել՝ երերալ (գիրությունից): *Արչը քը՚ը՝ցավ լըխլըխալիս, ճօտէրը հը՝տան ծուվծուվալիս* (ԱՀ, 28): 3. Ցնցվել, դղրդալ: *Վէր մին էլ թըխում ա, վէր քըցում, տափէրը լըխլըխում ա* (ՀԱԲ, 15, 42):

ԼԸԽԼԸԽԱԼԻ - *մ.* Լխլխալով, երերալով: *Լըխլըխալի քՒինամ ա* (Բ):

ԼԸԽԼԸԽԱՆ - *ած.* Լխլխացող, դողդողացող (գիրությունից): *Էտ վըխճարէն լըխլըխան տըմակ օնէ* (Բ):

ԼԸԽԼԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԼԸԽԼԸԽԱԼ- ի:

ԼԸԽԼԸԽՕՆ - *գ.* Լխլխալը, երերելը, լխլխալու ձայնը: *Կ՚ՒՒլը վըխճարէն տըմակէն լըխլըխօնը վէր տը՝սնում ա, պիրանէն ճիրէրը քՒինում ա* (Զ):

ԼԸԽԼԸԽՕՑ - *տե՛ս* ԼԸԽԼԸԽՕՆ:

ԼԸԽԿԱԹԸԽԿ - *տե՛ս* ԼԱԽԿԱԹԸԽԿ:

ԼԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽԿԱԼ:

ԼԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽԿԱԼԻ:

ԼԸԽԿԷԼ *(գրբ. լխկիլ)* - *չբ.* 1. Ջրի մեջ երկար մնալով՝ կակղել՝ փափկել: *Հացը ճիրըմը էնքան կացալ ա, լըխկալ ա* (Բ): 2. Շատ հասունանալուց ջուր կտրել՝ միջուկը փչանալ: *ԾըմէրՒ՝ակը լըխկալ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Ծերությունից թուլանալ՝ թույլ դառնալ: *Սիմօն դայիկ լըխկալ ա* (Բ):

ԼԸԽԿԸԹԸԽԿԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լըխկըթըխկէ անէլ - *տե՛ս* ԼԸԽԿ-ԼԸԼԽԿԱԼ (2):

ԼԸԽԿԸՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽԿ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԼԸԽԿԸՀԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽ-ԿԱԼ:

ԼԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1] - *նբ.* ԼԸԽԿԱԼ-ի:

ԼԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2] - *նբ.* ԼԸԽԿԷԼ-ի:

ԼԸԽԿԼԸԽԿԱԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ԼԸԽԼԸ-ԽԱԼ 2. Կիսատ լցված ամանի հեղուկը ծփալով շարժվել: *Ճ՝ուրը լըխկլըխկամ ա, պուժկան վէր տը՝ռնում* (Զ): 3. Կոշիկը, ոտքին մեծ լինելով՝ լխկլխկոցով ելնել-մտնել: *Վընանամանը վը՝ենէն մը՝ծ ա, լըխկըլխկամ ա* (Բ):

ԼԸԽԿԼԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ԼԸԽԼԸԽԱԼԻ:

ԼԸԽԿԼԸԽԿԱՆ - *տե՛ս* ԼԸԽԼԸԽԱՆ:

ԼԸԽԿԼԸԽԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԼԸԽԿ-ԼԸԽԿԱԼ- ի:

ԼԸԽԿԼԸԽԿՕՆ - *գ.* Լխկլխկալը, ծփալով շարժվելը, տարուբերվելը, լխկլխկալու ձայնը: *Ըրբան վը՝ենն ա կէնում, կինուն լըխկլըխկօնը կըտրում ա* (Զ):

ԼԸԽԿԼԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽ-ԿՕՆ:

ԼԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽԿՕՆ:

ԼԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽԿՕՆ:

ԼԸԽՊԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՄՕՌԷԼ:

ԼԸԽՏԱԹԱԿ - *տե՛ս* ԹՈՒԽԿԱԹԱԿ:

ԼԸԽՏԱԽԱՂ - *տե՛ս* ԼԱԽՏԷ:

ԼԸԽՏԷԼ - *նբ.* Թեթեւակի՝ կոպիտ տաշել, որին հետեւում է բարակ տաշը՝ հղկելը: *ՇՒա՚էրդը քարէրը լըխտում ա, հանցու ուստան յը՝տնան ուստըվաչի տՒաշի* (Զ):

ԼԸԾԱԹԱԿ/ԼՒՒԾԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լըծաթակ յը՝զնը - Հոգնած, խոնջացած մարդ: *Լըծաթակ յը՝զն ը՞ս, խէ կօրծընտ թայդի չը՞ս անում* (Զ):

ԼԸԾԱՉԱՓ/ԼՒՒԾԱՉԱՓ - *ած. մ.* Մի լծի երկարությամբ, մի լծի երկարության չափ: *Կօրէն մին լըծաչափ քՒինում ա, թա,- Մա՛ռթ ախպէր, էլ կարում չըմ* (Զ):

ԼԸԾԱՂԱԾ/ԼՒՒԾԱՂԱԾ - *ած. գ.* Լծվող անասունները արածեցնող (անձ): *Պիրում ա լըծարածը, յէգնէքը՚ը, կ՚ումաշնէրը, պէնը տամ ՝ուրՒն...* (ՀԱԲ, 15, 98):

ԼԸԾԱՓԱՂ/ԼՒՒԾԱՓԱՂ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԼՒՒԾ (1): 2. *տե՛ս* ՍԱՄԷ: 3. Լուծ շինելու համար նախատեսված՝ հարմար փայտ: *ՂՒազՒը մին լըծափՒ՝դ ա ծըմական պիրՒ՝ում, վէր լՒ՝ուծ շինի* (Զ): 4. Լծակ, որի ծայրերից ծանրություններ՝ հատկապես դույլեր կախելով՝ ուսերով կրում են: *Խաղու քըղուղնէն, լըծըփՒ՝դէրը ջընըղնէրէն տիրՒ՝ած, վիդրը՝նէն կախ տըված, խաղուն կըրում ըն* (Բ):

ԼԸԾԱՓԱԽ/ԼՒՒԾԱՓԱԽ - *ած.* 1. Լծից՝ լծվելուց փախչող (լծկանների մասին): *Լըծափախ յը՝զն ար Ղումաշը* (Զ): 2. *փխբ.* Աշխատանքից՝ գործից խուսա-

փող, գլուխ պահող: *Լըծափախ տըղէք՛ ըն, հօրը ըսկի ք՛ օմանգ՛ չըն անում* (Բ):

ԼԸԾԷ/ԼԸԾԷ-ԼԸԾԷ - *գ.* Փոքրիկ թռչուն, որ, *լըծէ՜-լըծէ՜* կանչելով, իբր երկրագործներին հրավիրում է՝ եզները լծելու: *Լըծէն կ՛ուրանին վը՛ն ա կէնում, յը՛ր ասում.- Լըծէ՜, լըծէ՜* (Ջ):

ԼԸԾԷԼ *(գրբ. լծեմ)* - *նբ.* 1. Անասունների՝ լծկանների վզին լուծ դնել, որպեսզի գութանը՝ սայլը եւն քաշեն: *...Կումաշը պիրում ա լըծում, սըկըսում վար անէլը* (ՀԱԲ, 15, 82): 2. Սայլը՝ կառքը պատրաստել ճանապարհ ընկնելու: *Մին ըրբա յըն լըծըմ, էրկուսին էլ քըցըմ մէջը, տանըմ* (ԼՂԲ, 352): 3. *փխբ.* Որեւէ գործով ծանրաբեռնել, մեկին դժվար աշխատանքի դնել, որեւէ պարտականություն մեկի վրա դնել: *Հ՛անը տըղօրանցը լըծում ա հ՛օնձին, ինք՛ը ք՛ինանում* (Ջ):

ԼԸԾԷ - ԼԸԾԷ - *տե՛ս* ԼԸԾԷ:

ԼԸԾԸՀԸՆԳԷՐ/ԼԸ՝ԾԸՀԸՆԳԷՐ - *գ.* 1. Միասին լծվող անասուններից յուրաքանչյուրը, լծակից: *Լըծըհընգէրը ըստակում ա, էտ կ՛ումաշը մինակ ա էտքան վը՛ղը վարում* (Ջ): 2. *փխբ.* Միեւնույն գործը կատարող անձանցից յուրաքանչյուրը: *Աբօն ա Մ՛ ուրդին լըծըհընգէր ըն* (Բ): 3. *փխբ.* Ամուսիններից յուրաքանչյուրը մյուսի նկատմամբ: *Մարը ասմա.- Մ՛ յ բալա, պըռավալ ըմ, փըսանկվէ, մին լ՛ ուծըհընգէր պէ՛ր տօն, վէր ք՛ը՛ զ ք՛ օմանգ՛ անէ* (Ջ):

ԼԸԾԿԱՆ/ԼԸՋԿԱՆ - *ած. գ.* Լծվող, լծելու համար պահվող (անասուն): *Կ՛ումաշը լ՛ավ լըծկան ա* (Բ):

ԼԸԾՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԼԸԾԷԼ-ի:

ԼԸԾՕՑ - *մ.* Միայն առաջին լուծով՝ մեկ զույգ անասունով: *Էն մարթը հէն ա լըծօց վար ընէյիս...* (ՀԱԲ, 15, 89):

ԼԸԿԱՃԷՎ - *տե՛ս* ԼԸՊԸՌՏՕԿ:

ԼԸԿԱՄԱՆ - *գ.* 1. Աման, որով շներին եւ այլ կենդանիների ուտելիք եւ ջուր են տալիս: *Շանը լըկամանը կօտըրալ ա* (Բ): 2. *անրգ.* Կեղտոտ՝ անպետք աման: *Ըտըրա տանը լըկըմանէրը վէր տը՛սնաս, զ՛ ահլ՛ ատ կըտանէ* (Բ): 3. *փխբ.* Դատարկախոս ու անպարկեշտ խոսող անձ: *Էտ լըկամանը էնքան տական-կըլխան խօսում ա, ղօնաղը յը՛ր ա կէնում ք՛ինամ* (Ջ):

- Լըկաման շինիլ - Փչացնել, ապականել, անպետք դարձնել: *Էնքան էտ ըշկափը ըստըղաս ընդը՛ղ ա տարալ, լըկաման ա շինալ* (Բ):

- Լըկաման տը՛ռնալ - Փչանալ, ապականվել, անպետք դառնալ: *Էնքան պինըցըրալ ըն, տիլիվիզըրը լըկաման ա տը՛ռալ* (Բ):

ԼԸԿԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Երկար մնալուց կամ շատ հասունանալուց փչանալ՝ նեխել: *Ծ՛ուն վէր շատ կէնա, կըլըկանա* (Բ): 2. *փխբ.* Դատարկախոս՝ դատարկամիտ՝ թեթեւսոլիկ դառնալ: *Ծանդըրծընդըրմէ տըղա յա իլալ Տիկօն, հինչ ա ք՛ը՛ցալ ա սիգօն, ըտի լըկացալ ա* (Ջ):

ԼԸԿԸՋՏ(Ը)ՎԷԼ *(հ.ե. *(s)leg- (թուլամորթ, ցոփ)* - *տե՛ս* ԼԷԹՎԷԼ (1):

ԼԸԿԸՋՏԻ - *տե՛ս* ԼԷԹՎԱԾ:

ԼԸԿԸՋՏՑ(Ը)ՆԷԼ- *տե՛ս* ԼԸԹՎԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ԼԸԿԸՋՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼԸԹՎՕԹՈՒՆ:

ԼԸԿԸ՝ՆԷ - *գ.* Խաղողի տեսակ, որ ունի թույլ պտղահյութ: *Լըկը՛նէն խըտուրու խաղու վա* (Բ):

ԼԸԿԸ-ԼԸԿԷ/ԼԸԿԻ-ԼԱԿԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լըկը-լըկէ անէլ- 1. *տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽ-ԿԱԼ (2): 2. *տե՛ս* ԼԸԿԼԸԿՕՐԷԼ:

ԼԸԿԸՄԱՆԷ - *գ.* Խաղատեսակ: *Ըտըրանք սաղ օրը էն ըն իլալ լըկըմանէ խաղ ընէս* (Ջ):

ԼԸԿԸՉԱՆ - *տե՛ս* ԼԸՔԸՉԱՆ:

ԼԸԿԸՌԷ/ԼԸԿՌԷ - *տե՛ս* ԼԸԿԸ՝ՆԷ:

ԼԸԿԸՌԹՆԷ/ԼԸԿԸՐԹՆԷ - *գ.* Վայրի թուփ, որ տալիս է բալի մեծությամբ սեւ ու դառնավուն ուտելի պտուղներ: *Ղարաբաղ լըկըռթնէ շատ կա* (Բ):

ԼԸԿԸՌԹՆԸ/ԼԸԿԸՐԹՆԸ - *գ.* *Լըկըռթնէ* թփի պտուղը: *Լըկըռթնը ըղուվաչի յա ինում* (Բ):

ԼԸԿԸՌԹՆՕՏ/ԼԸԿԸՐԹՆՕՏ - *գ.* Շատ *լըկըռթնենիներ* աճած տեղ: *Ըլբաստըրակը նի յա մընում լըկըռթնօտը, վը՛րսկանը հիշկան շօռ ա կ՛ամ, քըթէնում չի* (Ջ):

ԼԸԿԸՌՉԱՆ - *տե՛ս* ԼԸՔԸՉԱՆ:

ԼԸԿԸՌՏԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԼԷԹՎԷԼ:

ԼԸԿԸՏԷԳ՝ - *տե՛ս* ԼԸՔՏԻ:

ԼԸԿԸՏԸԳ՝ԱՆԱԼ *(գրբ. լկտանամ)*- *տե՛ս* ԼԷԹՎԷԼ:

ԼԸԿԸՏԸԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. լկտեցուցանեմ)* - *տե՛ս* ԼԻԹՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԼԸԿԸՏԸԳ՝ՕԹՈՒՆ (*գրբ. լկտութիւն*) - *տե՛ս* ԼԸԹՎՕԹՈՒՆ:

ԼԸԿԸՐԹՆԷ - *տե՛ս* ԼԸԿԸՌԹՆԷ:

ԼԸԿԸՐԹՆԸ - *տե՛ս* ԼԸԿԸՌԹՆԸ:

ԼԸԿԸՐԹՆՕՏ - *տե՛ս* ԼԸԿԸՌԹՆՕՏ:

ԼԸԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1] - *նբ.* ԼԱԿԷԼ-ի:

ԼԸԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2] - *նբ.* ԼԸԿԱՆԱԼ-ի:

ԼԸԿԻ-ԼԱԿԻ - *տե՛ս* ԼԸԿԸ-ԼԸԿԷ:

ԼԸԿԼԸԿԱԼ - *չբ. 1. տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽ-ԿԱԼ (2): 2. Հեկեկալ, լացել: *Մարթը վէր ըտի յա ասում, կընէգ՛ը ըսկըսում ա լըկլըկալը* (Ջ): 3. Առատությունից վխտալ, շատ առատ լինել: *Էն լըկլըկալիս դ՛ ուզը տըրտակից, կասիմ էլ վախ չի կա...* (ԼՂԲԲ, 268):

ԼԸԿԼԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԼԸԿԼԸԿԱԼ-ի:

ԼԸԿԼԸԿՕՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽ-ԿՕՆ: 2. Հեկեկանք: *Ըտըրա լըկլըկօնը վէր տը՛սնում ըն, կըլխու վը՛ն ըղնում, վէր մարթը մը՛ռալ ա* (Ջ):

- Լըկլըկօնը յը՛ր ինիլ - Սիրտը լցվել, լաց լինելու՝ հեկեկալու մոտ լինել: *Էրկու օր ա կավը կօրած, հէղան աքօրը լըկլըկօնը յը՛ր ա ինում* (Բ):

ԼԸԿԼԸԿՕՏՎԷԼ - *չբ.* Գործածվում է անեծքներում՝ երդման արտահայտություններում: *Թա յէս մին խուրջին խօշկ՛ աբար ընիմ տէսած, լըկլըկօտվիմ, ծըկծըկօտվիմ, ճօխտ բալաս թօրէնը ընգնին* (ՋՏ, Ա, 8):

ԼԸԿԼԸԿՕՑ - *տե՛ս* ԼԸԿԼԸԿՕՆ:

ԼԸԿԼԸԿՕՐԷԼ - *նբ.* 1. Շատ եւ բան լակել (շների եւ այլ կենդանիների մասին): *Շընէրը էտ ճ՛ ուրը լըկլըկօրում ըն, պըրծըցընում* (Ջ): 2. *անրգ.* Շատերը եւ շատ բան խմել՝ կոնծել (մարդկանց մասին): *Ըտըրանք էտ կարաս կ՛ինին լօխ լըկլըկօրում ըն, հ՛ ուրփ՛ ում* (Ջ):

ԼԸԿՈՒՏԱՄԱՐ - *ած. գ.* Լակոտ՝ ձագ ունեցող (շուն, գայլ, արջ եւն): *Լըկուտամար շօնը կըտաղած կինի* (Բ): 2. *անրգ..* Փոքր երեխա ունեցող (կին): *Էտ լըկուտամար կընէգ՛ը լըկուտնէն ամմէն օր թօղում ար քըվօրը քըշտէն, ինք՛ը ք՛ինում սիրըկանէն կօշտը* (Ջ):

ԼԸԿՈՒՏԱՄԷՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լըկուտամէսը վէր թօղնել - Մարմինը մանկական չաղությունից՝ փափկությունից ազատվել, հասունանալ: *Լըկուտամէսը վէր ա թօղալ, տը՛ռալ դաշ՛ անգ՛ ախճիգ՛* (Բ):

ԼԸԿՈՒՏԱՆԱԼ - *չբ.* Իրեն երեխայի՝ լակոտի պես պահել, չարաճճիություն անել: *Մը՛ ծ տըղա յըս, համօթ ա, խըրէգ՛ լըկուտաց* (Ջ):

ԼԸԿՈՒՏԱՆՈՒՑ - *գ.* Ոչ լուրջ՝ տհաս մարդկանց՝ պատանիների հավաքվելու տեղ: *Շէնին կըլուբը լըկուտանուց ա տը՛ռալ* (Ջ):

ԼԸԿՈՒՏԱՏԷԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՑԸՂՆԷԼ: 2. Վիժել, պտուղը վաղաժամ արգարդից դուրս մղել (շների եւ այլ կենդանիների, անարգաբար նաեւ մարդկանց մասին): *Էտ շօնը ամմէն տարէ լըկուտատում ար* (Ջ):

ԼԸԿՈՒՏԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԼԸԿՈՒՏԱՆՈՒՑ:

ԼԸԿՈՒՏՀԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆԷԼ:

ԼԸԿՈՒՏ-ՄԱԿՈՒՏ/ԼԱԿՈՒՏ - ԼԸԿՈՒՏ - *գ. անրգ.* 1. Երեխաներ, տհաս երիտասարդներ: *Լըկուտ-մակուտ հըվաքվում ըն, էտ բաղը քաղում* (Ջ): 2. Ստահակներ, ստոր արարածներ: *Կալխօզը ընգալ ա լըկուտ-մըկուտու ճ՛ անգ՛* (Ջ):

ԼԸԿՈՒՏՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԼԸԿՈՒՏՎԱՐԻ:

ԼԸԿՈՒՏՎԱՐԻ - *մ. անրգ.* Երեխայի՝ տհասի նման:*Մը՛ծ մարթ ա Ակկարը, ամմա լըկուտվարի յա կօրծ փըռնում* (Բ):

ԼԸԿՈՒՏՕԹՈՒՆ - *գ.* Երեխայի՝ տհասի վարմունք՝ արարք: *Լըկուտութունը էտ մարթին անա անպակաս ա* (Ձ):

ԼԸՀԱ - *տե՛ս* Լ՚ԸՀԱ:

ԼԸՀԱ՝ - *տե՛ս* Լ՚ԸՀԱ:

ԼԸՀԷԲ *(արաբ. lehaf)* - *տե՛ս* ՅՕՐԴԱՆ:

ԼԸՀԷՄ *(արաբ. lahm, թրք. lehim)* - *գ.* Անագի եւ արճիճի խառնուրդ, որով զոդում են մետաղյա իրերը: *Ուստան ասմա.- Լըհէմ չօնիմ, մին շէփտանը յը՛տը պէ՛ր, լըհէմիմ* (Ձ):

ԼԸՀԷՄԷԼ - *նբ.* 1. Լհեմով զոդել՝ միացնել՝ մետաղյա իրի ճեղքվածքները փակել: *Թէշտը ծակվում ա, տանում ըն լըհէմում* (Ձ): 2. *փխբ.* Կապել, շաղկապել, կապակցել: *Ծատօրը սուտանդ՝ուրթ՝ն լըհէմում ա, ասում* (Ձ):

ԼԸՀԷՄՎԷԼ - *կբ. – չբ.* ԼԸՀԷՄԷԼ-ի:

ԼԸՂ/ԼԸ՝Ղ/ԼԷՂ/ԼՕՂ *(գրբ. լող)* - *գ.* Լողալը, լողալու ձեւը: *Ըտըրա լըղը վէր տը՛սնում ա, ինք՚ը էլ ա օգում լըղ տա, ամմա կարում չի* (Ձ):

- Լըղ տալ - 1. Լողալ, լողալով շարժվել: *Էշը ընգընում ա մին մը՛ծ գ՚օլ, կարում չի լըղ տա* (ԱԱռ, 5): 2. Լհության՝ առատության մեջ լինել: *Կ՚ունք՚ունց Սաթէնիգ՚ը էն ա վը՛սկըմ լըղ տալիս, ամմա հարթանը մաննըմը մին մուտանա չի կա* (Բ): 3. Որեւէ բանով պատված՝ թաթախված լինել: *Վը՛րսկանը կ՚ամ ա, տը՛սնում կ՚ըխտարը վէր ընգած՝ ըռնու մաչի լըղ տալիս* (Ձ):

ԼԸՂԱՃԱ(Ն)Ք - *մ.* Խիստ վախեցած, սարսափահար: *...Կ՚օղէրը գ՚իդ՚ա ըն, թ՚ա ըտըրանք քաշկէր ըն, թուղէս ըն, լըղաճաք փըխճիս...* (ՀԺՀ, V, 487):

- Լըղաճա(ն)ք անել - Խիստ վախեցնել, ահաբեկել: *Շօնը քօլէն քըմական հ՚աչ՚իմ ա, ըղվէսին լըղաճաք անում* (Ձ):

- Լըղաճա(ն)ք ինիլ/տը՛ռնալ - Խիստ վախենալ, ահաբեկվել: *Իզէտ ցակատը թուղէս ա գ՚օլէն ղըրաղէն, ինք՚ը լըղաճաք տը՛ռած նի հըսնէս չէնը...* (ՀԲ, 351):

ԼԸՂԱՆԱԼ/ԼՈՒՂԱՆԱԼ *(գրբ. լոգանամ, լողամ)* - *չբ.* 1. Ջրով մարմինը լվանալ, լողանալ: *Ք՚արվանը առաչ ընգավ, ուրանք մընացին, լըղացին* (ՀԺՀ, V, 93): 2. *տե՛ս* Լըղ տալ:

ԼԸՂԱՎ - *տե՛ս* ԹԱՅՂԻ (2):

ԼԸՂԱՐ *(պրս., թրք. lagar)* - *ածական.* Նիհար, վտիտ: *Էտ պըռավէն մին լըղար ծի յըն տամ, վը՛ր պահի ծըմը՛ռնը* (ՀԺՀ, V, 160):

- Լըղար կաշի, օխնը մաշի - Ասում են նիհար՝ տկար, բայց քաջ՝ անվախ մարդկանց մասին:

ԼԸՂԱՐԱԿ - 1. *գ.* Վարած արտի մեջտեղում մնացած չհերկված հողի բարակ շերտ: *Քըսօ՚ղէն կ՚ամ ըն, էտ լըղըրակումը նըստում, հաց օտում* (Ձ): 2. *ածական.* Ոչ տռուզ, նվազ, ոչ լիքը: *Լըղարակ ցորէն ա* (Բ):

ԼԸՂԱՐԷԼ - *չբ.* նիհարել, տկարանալ: *Կօգի տէրման կար, համա էշը օտար վէչ, տըրա մըհար էլ շատ լըղարից* (ՀԲ, 349):

ԼԸՂԷ *(գրբ. լեղի)* - *գ.* 1. Դեղնականաչավուն դառնահամ հեղուկ նյութ, որ արտազատվում է լյարդից եւ նպաստում մարսողությանը, լեղի: *Լըղէն վէր ա տը՛ռնըմ մըսէն յըրա, մը՛սը տէն ըն քըցո՚ւմ* (Ձ): 2. Այդ նյութով լցված պարկը, լեղապարկ: *Վը՛խճարը մաշկում ըն, լըղէն պուք տամ, տէն քըցո՚ւմ* (Ձ): 3. *փխբ.* Թույն: *Վէգիրին կընէգ՚ը լըղէ յա տամ, մարթին ըսպանում* (Ձ): 4. *ածական.* Շատ դառը: *Լըղէ խօրա՚գ՚ ա* (Բ):

- Լըղէն ճաքէլ/ճ՚ուր կըտըրէլ/ չուրանալ/պըտառվէլ/ցըմաքէլ - *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք ինիլ: *Թ՚ունի դային լ՚ուզ՚ուն ցըմաքում, լըղէն պըտառում, ջանըն էլ տ՚ող ա ըղնում...* (ՀԺՀ, VI, 181):

- Լըղէն ճըքըցընէլ/ճ՚ուր կըտըրցընէլ/ չուրըցընէլ/պըտառէլ/ցըմըքցընէլ - *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք անել:

- Լըղէ տը՛ռնալ - Խիստ դառնանալ, դառն համ ստանալ, թույն դառնալ: *Էտ ճ՚ուրը լըղէ յա տը՛ռնըմ, ըտըրան ըսպանում* (Ձ):

ԼԸՂԸՊԱՏԱՌ - *տե՛ս* ԼԸՂԱՃԱ(Ն)Ք:

ԼԸՂԸՐԱՎՈՒՆ - *ածական.* Փոքր ինչ լղար, նիհարավուն: *Լըղըրավուն կավ ա* (Բ):

ԼԸՂԸՐ-ԼԸՂԱՐ - *տե՛ս* ԼԸՂԸՐԱՎՈՒՆ:

ԼԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԼԸՂԱՐԷԼ -ի:

ԼԸՂԸՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Լղար լինելը, նիհարություն: *Լըղըրօթունը Դ՚օրո՚ւց ըխճըկօրցը տըված ա* (Բ):

ԼԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԼՈՒՂՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. լոգացուցանեմ)* - *նբ.* ԼԸՂԱՆԱԼ-ի:

ԼԸՂԼԸՂԱԼ - 1. *տե՛ս* Լըղ տալ (2): 2. *տե՛ս* ԼԸԽԼԸԽԱԼ (2):

ԼԸՂԼԸՂԱՃ՚ՈՒՐ - *գ.* 1. Պղտոր ջուր: *Խօգ՚էրը նի յըն մընանում լըղլըղաճ՚ուրը* (Ձ): 2. *փխբ.* Աննյութ ջրալի կերակուր: *Մին աման լըղլըղաճ՚ուր ա օտում, տ՚ուս կ՚ամ* (Ձ):

ԼԸՂԼԸՂԷԼ - *նբ.* 1. Հեղուկը խառնելով անպետքացնել՝ կեղտոտել՝ պղտոր դարձնել: *Էտ պուժկէն ճ՚ուրը լըղլըղում ա, սաղ յըխտուտցընում* (Ձ): 2. *փխբ.* Խառնակչությամբ կռվեցնել, գժտեցնել: *Էտ պառավը ըտահանց լըղլըղում ա, ուրո՚ւր անա խըռըվցընում* (Ձ):

ԼԸՂԼԸՂՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՂԼԸՂԷԼ:

ԼԸՂՎԱՄԻԾ/ԼՕՂՎԱՄԻԾ - *տե՛ս* ԳԱՌՄԻԾ:

ԼԸՂՎԸ-ԼՕՂՎԱ/ԼՕՂՎԱ-ԼՕՂՎԱ - *տե՛ս* ԳԱՌ-ԳԱՌ:

ԼԸՂՎԸՎԱՉԻ/ԼՕՂՎԱՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԳԸՌԸՎԱՐԻ:

ԼԸՂՎԸՎԱՐԻ/ԼՕՂՎԱՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԳԸՌԸՎԱՐԻ:

ԼԸՂՎՕԹՈՒՆ/ԼՕՂՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԳԸՌՕԹՈՒՆ:

ԼԸՂՕՋԷԼ - *նբ.* 1. Բարակ շերտով քսել, ծեփել: *Պատը ցը՛խավ լըղօզում ա, թա՝ սըվաղալ ըմ* (Ձ): 2. Քսելով կեղտոտել՝ ապականել: *Թըրէք՚ավ պատէրը լըղօզում ա, բարբադ անում* (Բ): *փխբ.* Մեկին խիստ հանդիմանել, ամոթանք տալ: *Էտ իրփըվէրին բաղվանչուն մին լ՚ավ լըղօզում ա, ինք՚ը փախճում* (Ձ):

ԼԸՂՕՋՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԼԸՂՕՋԷԼ-ի:

ԼԸՄԱԹԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՊԱՏԷԼ:

ԼԸՄԸՋԷԼ - *չբ.* Կպչուն դառնալ, փափկությունը կորցնել: *Պ՚ուրթը լըմըզալ ա, քըծրծվում չի* (Բ):

ԼԸՄԼԱՄԷԼ *(հ.ե. *lem-)* - *նբ.* Լնդերով ծամծմել: *Դէրը մին թիք՚ա՚ հաց լըմլամըմ ա, լօք տամ, յէր կէնում...* (ՀԺՀ, V, 265): 2. *փխբ.* Ասելիքը՝ բառերը ոչ պարզ՝ անորոշ արտասանել: *Սաբավ դասատու վա, կարում էլ չի կարքէն խօսէ, լըմլամում ա, տինո՚ւմ ընդ՚ը՛ղ* (Ձ):

ԼԸՄԼԸՄՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՄԼԱՄԷԼ:

ԼԸՄՓԷԼ/ԼԸՆՓԷԼ/ԼՕՓԷԼ - *նբ.* Փայտի՝ տախտակի կտորներով կտուրը՝ առաստաղի միջգերանային մասերը ծածկել: *Միլէրը մը՛կկնում ըն, լըմփում, վը՛ղ ածում յըրան* (Ձ):

ԼԸՄՓՕԾ - *տե՛ս* ԼԱՄՓՈՒԾ:

ԼԸՆԳԱԼ - *տե՛ս* ԼԸՆԳԼԸՆԳԱԼ:

ԼԸՆԳԱԼԻ - *տե՛ս* ԼԸՆԳԼԸՆԳԱԼԻ:

ԼԸՆԳԸԼԱՆԳՈՒ - *տե՛ս* ԼԱՆԳՈՒ:

ԼԸՆԳԸՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԸՀԱՐԷԼ:

ԼԸՆԳԸՀԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԸՀԱՐՎԷԼ:

ԼԸՆԳԸՌԹԷԼ - *նբ.* Կուրծքը տեւական ծծել, երբ նույնիսկ կաթը սպառվել է: *Դանան կըվէն լընգըռթում ա, կօրծը ցըմըքցընում* (Ձ):

ԼԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՆԳԼԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԼԸՆԳԼԸՆԳԱԼ - 1. *տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽԿԱԼ: 2. *չբ.* Երկու ոտքով կաղալ, աջ ու ձախ կաղին տալ: *Մին էլ տը՛սին սիպտակ օշափը կ՚ամ ա՝ մըրթմըրթալավ, լընգլընգալավ, ըրօրվէլավ* (ՀԺՀ, V, 90):

ԼԸՆԳԼԸՆԳԱԼԻ - *տե՛ս* ԼԸԽԼԸԽԱԼԻ:

ԼԸՆԳԼԸՆԳԱՆ - *տե՛ս* ԼԸԽԼԸԽԱՆ:

ԼԸՆԳԼԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԼԸՆԳԼԸՆԳԱԼ-ի:

ԼԸՆԳԼԸՆԳՕՆ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽԿՕՆ:

ԼԸՆԳԼԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ԼԸԽԿԼԸԽԿՕՆ:

ԼԸՆԳՕՆ - *տե՛ս* ԼԸՆԳԼԸՆԳՕՆ:

ԼԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ԼԸՆԳԼԸՆԳՕՆ:

ԼԸՆԹԼԸՆԹՕՐԷԼ - *նբ.* Շորը՝ հագուստը շատ տեղերից անճոռնի կերպով կարկատել: *Կարոն մին լընթլընթօրած շարվար օնէ, ըշտը՛ղ ք՛ինո՛ւմ ա, էտ ա կ՛ը՛նում* (Բ):

ԼԸՆՓԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՄՓԷԼ:

ԼԸՇԱԿԷՐ - *տե՛ս* ԼԻՇԱԿԷՐ:

ԼԸՉԸԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԼԻՉԸԿԱՎԷՐ:

ԼԸՉԸՌԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԼԻՉԸՌԱՆԱԼ:

ԼԸՉԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԻՉԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԼԸՉԸՌՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼԻՉԸՌՕԹՈՒՆ:

ԼԸՊ - *տե՛ս* ԼԸ՛Պ:

ԼԸՊԱԿՕԽ - *տե՛ս* ԼԸՊԸԹԱԹԱԽ:

ԼԸՊԱՃՈՒՐ - *գ.* Շատ կեղտոտ ջուր, ցեխաջուր: *Ըտըրանք շատ վէր ծըրավում ըն, էլ կարում չը՛ն տէմ կէնան, կը՛ռանում ըն, էտ գ՛օլէն լըպաճո՛ւրը ծըրքէրավ յօր օնում, խըմում* (Ձ):

ԼԸՊԱՆՔ - *գ.* Օճառը եփելուց հետո մնացած դիրտը՝ նստվածքը: *Սապունը իփո՛ւմ ըն, լըպանքը տէն ածում* (Ձ):

ԼԸՊԱՍՏ - *տե՛ս* ԼԸԲԱ՛Ն:

ԼԸՊԱՏԷԼ - *նբ.* 1. Ջրալի ցեխով կամ մածուցիկ այլ նյութով պատել: *Վէր լո՛ւսը հանգ՛ում ա, էս մարթը թանակը քըսում ա վէրցակէն մաշկը, լըպատում* (ՆԱԲ, 61): 2. Շատ կեղտոտել, կեղտով պատել: *Էտ խօխան ամմէն օր տո՛ւս ար կ՛ամ, խաղ անում, շօ՛րէրը լըպատած կ՛ամ տօն* (Ձ):

ԼԸՊԷԼ - *նբ.* Ջրալի ցեխով ծեփել՝ հղկել՝ ողորկել: *Ճուվարանը լըպում ըն, ցօրէնը ածում մաչը* (Ձ):

ԼԸՊԸՋՏԱԾ - *ածական տե՛ս* Իրը՛սը լըպզտած:

ԼԸՊԸՋՏԱՆ - *գ.* Մարտ-ապրիլ ամիսների շրջանը, երբ անասունները, առատորեն կանաչ խոտ արածելով, փորլուծով հիվանդանում են: *Լըպըզտանէն վախտը հիյվըննուն չօ՛ր խօտ ըն տամ, վէր ցըռան ըղնին վէչ:*

- Լըպըզտանու կապէլ - Գարնանը անասուններին թողնել նորաբույս կանաչի հույսին՝ չկերակրել: *Հիյվըննէն լըպըզտանու կըպէցէն* (Բ):

ԼԸՊԸՋՏԷԼ - *նբ.* 1. Լիզել, լիզելով ուտել: *Մաննը թաթախ ա անում, լըպըզտում, տը՛սնում՝ մը՛ղը՛ը* (Ձ): 2. Լիզելով մաքրել: *Ղըզղանէն տակը լըպըզտօղէն հը՛ր թնը՛նքավը թօռ կը՛կ՛ա* (ՆԱԲ, 161): 3. *փխբ.* Մեկին շատ սիրել՝ փայփայել՝ գուրգուրել՝ համբուրել: *Խօրթ մարը էտ խօնցը շատ ա սիրում, լըպըզտում ա* (Ձ):

- Լըպըզտած դանա - Ողորկ՝ հարթ մաշկ ունեցող՝ կոկիկ՝ վայելուչ անձ: *Պառավը մա՛զ՛էրը սանդրում ա, իրը՛սը կաթնավ լըվանում, տը՛ռնում լըպըզտած դանա* (ՆԱԲ, 43):

ԼԸՊԸՋՏՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԼԸՊԸՋՏԷԼ-ի: 2. *չբ.* Երեսը օծանելիք՝ դիմափոշի քսել, շպարվել, կոկվել: *Մարթը ք՛ինամ ա հը՛ր սանէք՛, ինք՛ը էլ լըպըզտվում ա, ք՛ինամ սիրը՛կանէն կօշտը* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԼԷԹՎԷԼ (1):

ԼԸՊԸՋՏՕՏԷԼ - *նբ.* 1. Տեւականորեն՝ շատ լիզել: *Լըպըզտոտում ըն, էտ մը՛ղը՛ը պըրծըցընում* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ սիրել՝ փայփայել՝ գուրգուրել՝ համբուրել: *Հա՛ը՛ը ըխճըկանը լըպըզտոտում ա* (Բ):

ԼԸՊԸԹԱԹԱԽ - *ածական.* Տիղմով՝ ջրալի ցեխով թաթախված՝ պատված՝ ապականված: *Լըպըթաթախ շօ՛ր էրը հանում ա, թա՛ղզա՛ն կ՛ը՛նըմ, ք՛ինամ* (Ձ):

ԼԸՊԸԽԱՌ(Ն)Ը - *ածական.* Տիղմի՝ ցեխի հետ խառնված: *Էտ լըպըխառնը ծո՛ւնը հա՛լո՛ւմ ըն, տամ հիյվըննուն* (Ձ):

ԼԸՊԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* 1. Տիղմ՝ ջրալի ցեխ գոյանալ: *Թոռը վէր կ՛ամ ա, էտ հը՛ղէն լըպըկա՛լո՛ւմ ա* (Ձ): 2. Լեզուն փառով ծածկվել: *Լե՛ւզո՛ւն լըպըկա՛լա՛լ ա* (Բ):

ԼԸՊԸՌԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* 1. Լապառոտել՝ մսի վրա լպրծուն թաղանթ՝ լապռ առաջանալ: *Կավը հիշկան մաշվի, մը՛սը կը՛լը՛պը՛ը՛ռկա՛լի* (Բ): 2. Թառամած կաշին թուլանալ՝ կախ ընկնել: *Ա՛զին պը՛ռավալ ա, լըպըռկա՛լա՛լ* (Բ):

ԼԸՊԸՌՆԷԼ - *չբ.* Շատ տաքանալ՝ բարկ դառնալ: *Ա՛ը՛ը՛վը լըպըռնալ ա, կը՛ռակ ա վէր ածում* (Ձ):

ԼԸՊԸՌՏԱՆ/ԼԸՊԸՌՏՈՒՆ/ԼԸՊԸՌՏՕՆ - *ածական.* Լորձունքով պատված, լպրծուն: *Վը՛ննը տինո՛ւմ ա էտ լըպըռտուն քարէն յըրա, սըլկըհում, վէր ը՛ղնում* (Ձ):

ԼԸՊԸՌՏԷԼ *(գրբ. լպրծիմ (սահել, գայթել)* - *չբ.* Ջրի մեջ երկար մնալով, շատ խոնավանալով՝ խիստ կակղել՝ լպրծուն դառնալ: *Ծո՛ւկնէրը ըստակում ըն, ըտի ճիրին մաչին էնքան կէնում, վէր լափ լըպըռտում ըն* (Ձ):

ԼԸՊԸՌՏ-ԼԸՊԸՌՏ *(հ.ե. *lei-b-ph-(լորձնուտ, լպրծուն)* - *ածական.* Լպրծուն դարձած: *Լըպըռտ-լըպըռտ քարէր ըն* (Բ):

ԼԸՊԸՌՏՈՒՆ - *տե՛ս* ԼԸՊԸՌՏԱՆ:

ԼԸՊԸՌՏՕԿ *(գրբ. լպրծուկ)* - *գ.* 1. Լորտնուկների ընտանիքին պատկանող փափկամորթ կենդանի՝ խխունջ, որը պատյան չունի: *Ուռութանան յը՛ր ըն կէնում, տը՛սնում լըպըռտօկնէն բուստանէն շիթիլնէն կըտօրած* (Ձ): 2. *փխբ.* Շողոքորթ՝ քծնող՝ ստոր անձ: *Էտ լըպըռտօկը սաղ օրը ըստըրա, ընդրրա քը՛շտէն կէղծավըրութուն ա անում* (Բ):

ԼԸՊԸՌՏՕՆ - *տե՛ս* ԼԸՊԸՌՏՈՒՆ:

ԼԸՊԸՌՏՕՏԷԼ - *չբ.* Շատ բան լպռտել՝ լպրծուն դառնալ: *Հա՛ունը վէր ա տը՛ռնում գ՛օլէն մաչը, լըպըռտոտում* (Բ):

ԼԸՊԸՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՊԸՌԿԱ՛ԼԻԼ:

ԼԸՊԸՍՏԱԼ - *տե՛ս* ՍԸԼԿՕՀԷԼ:

ԼԸՊՈՒՏ - *ածական.* 1. *տե՛ս* ԼԸՊԸԹԱԹԱԽ: 2. *փխբ.* Վատ վարքի տեր, վատահամբավ: *Լըպուտ կընէգ՛ ա Սիրուշը, վէչ մինը նը՛հը՛տը հընգ՛ըրութուն չի անում* (Բ):

ԼԸՊՈՒՏԻԳ՛/ԼՈՒՊՈՒՏԻԳ՛ - *գ.* 1. Բուրդ կամ բամբակ գզող արհեստավոր՝ գզրար: *Լըպուտիգ՛ին ը՛ղխադածը հինչ բի՞դի ինի, օրը էրկու հաց ար ը՛ղխադում, տանում տօն* (Ձ):

- Լըպուտիգ՛(ի) տալ - Թափառել, շրջել, բոլոր տեղերում լինել: *Խըրէգ՛ լըպո՛ւտիգ՛ տօ, մին կօրծու կըցա՛ն տը՛ռ, քու հօր ք՛ը՛ՕՄ՛ա՛գ՛ ըրա՛* (Ձ):

ԼԸՌԸ՛ՆԷ - *գ.* Կարմրավուն կլոր հատիկներով խաղողի տեսակ: *Լըռը՛նէն Գիշի յա շատ ինո՛ւմ* (Ձ):

ԼԸՌՎԷԼ[1] - *չբ.* Մի բանի մեջ մխրճվել՝ խրվել եւ չկարողանալ դուրս գալ՝ շարժվել: *Աչառը ք՛իլիդին մաչին լըռվալ ա* (Բ):

ԼԸՌՎԷԼ[2] - *չբ.* Առատորեն պտղավորվել (բույսերի մասին): ...*Հըսալ ըն ըստը՛ղ, տը՛սալ ամմէն հինչը բօլ, ծառէրը, քօլէրը լըռված, վը՛ը՛ղը լ՛ավ* (ԱԱ, 26):

ԼԸՍԷԼ *(գրբ. լսեմ, հ.ե. *klu-k'l-)* -*տե՛ս* ԸՍԿԱՆԱԼ:

ԼԸՍԷՌՆԸ - *տե՛ս* ԼԸՍԸ՛ՌՆԸ:

ԼԸՍԸ՛ՌՆԸ/ԼԸՍԷՌՆԸ/ԼԻՍԷՌՆԸ/ԼԷՍԷՌՆԸ *(գրբ. լիսեռն)* - *գ.* 1. Ճախարակի իլիկի ծայրին հագցվող փայտե կամ կաշվե օղը, որ պահում է մանած թելը: *Չըխըրակէն լիսը՛ռնը պուք ա կ՛ամ, թիլէրը տո՛ւս ա տը՛ռնում* (Ձ): 2. Ձեռքի իլիկի ծայրի կոնաձեւ ծանրությունը: *Պը՛էլ ախպէրը ասալ ա.- Խէ՛լո՛ւնք ախպէր, էս ճըղացեն քարը լ՛ավ լիսէռն ա, յէր օնէմ, տանէմ* (ՅԺՅ, VI, 258):

ԼԸՍԸՌՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՊԸՌՆԷԼ:

ԼԸՍԸՌՆԸ՛ՆԷ/ԼԻՍԸՌՆԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ԽԸՐԽԸՆՁԸ՛ՆԷ:

ԼԸՍՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՑՆԷԼ:

ԼԸՍՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՑՎԷԼ:

ԼԸՍՆՕՎԻ - *տե՛ս* ԼԸՑՆՕՎԻ:

ԼԸՍԸ՛ՆԷ - *գ.* Կեչազգիների ընտա-

նիքին պատկանող ծառ՝ լաստենի: *Լըստը՛նէն նամ տը՛ղէրընա տը՛ռնում մէր թիրըփնէրէն լ՚ավ չի տը՛ռնում* (Զ):

ԼԸՍՏՕՏԷԼ - *նբ. տե՛ս* Լաստ-լաստ անել:

ԼԸՎԱՆԱԼ *(գրբ. լուանամ)* - *նբ.* 1. Ջրով կամ այլ հեղուկով մաքրել՝ կեղտահան անել: *Կընէգ՚ը էտ ըռնօտ շՕրէրը լըվանում ա, կախ տամ* (Զ): 2. *փխբ.* Խիստ հանդիմանել, խայտառակել: *Կըլխօզէն ժըղօվումը բաղվանչուն մին լ՚ավ լըվանում ըն* (Զ):

ԼԸՎԱՆՎԱԼ - *կբ. եւ չբ.* ԼԸՎԱՆԱԼ-ի:

ԼԸՎԱՍԿ/ԼԸՎԱՑ(Կ) - *գ.* 1. Շորերը լվանալը, շորերը լվանալու գործողությունը: *Էտ կընէգ՚ը լ՚ըհա լըվասկը ըսքըսում ա, մին էլ հարայ ըն տամ, թա խօնդՀուց Արշակը ծառան վէր ա ընգալ, մը՛ռալ* (Զ): 2. Լվանալիք շորեր: *Լըվասկը տանը կ՚ՀուտՀծ, ինք՚ը սաղ օրը էն ա ըստՀուր-ընդՀուր նըհը՛տ քաթ ընէս* (Բ): 3. Լվացած եւ չորացնելու՝ արդուկելու՝ տեղավորելու համար պատրաստած շորեր: *Լըվասկը քուղան կախ-կախ ըն անում, Հուրանք ք՚ինամ շինամաչը* (Զ):

- Լըվասկ անէլ - Կեղտոտ շորերը լվանալ: *Էք՚սը ք՚ունում ըն կ՚էտը՝ լըվասկ անին* (ՀԺՀ, V, 560):

- Լըվասկու փանդ - Նիհար ու բարձրահասակ մարդ: *Էտ լըվասկէն փանդը վէչ ք՚ուքանում ա, վէչ պըռավում* (Զ):

ԼԸՎԱՑ(Կ) - *տե՛ս* ԼԸՎԱՍԿ:

ԼԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԼԷՓԷԼ (2):

ԼԸՎԸԿԱՐԿՈՒՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լըվըկարկուտ անէլ - Արագ-արագ խոսել, վրա տալ: *Էտ կընէգ՚ը վէր լըվըկարկուտ ա անում, բօստանչին մընում ա գ՚ունաքար* (Զ):

ԼԸՎԸՍԿԱՃՈՒՐ/ԼԸՎԸՑ(Կ)ԱՃՈՒՐ - *գ.* 1. Լվացքից հետո մնացած կեղտաջուր: *Լըվասկը անում ա, լըվըսկաճուրը ածում տանձուն տակը* (Զ): 2. Այն ջուրը, որ նախատեսված է լվացք անելու համար, եւ որի մեջ լցնում են լվանալիք շորերը: *Յը՛խտուտ շՕրէրը ածում ա լըվըսկաճուրը, թըրչՕց տինում, վէր լըվանա* (Բ):

ԼԸՎԸՍԿԱՃՕՐ/ԼԸՎԸՑ(Կ)ԱՃՕՐ - *տե՛ս* ԼԸՎԱՍԿ (2, 3):

ԼԸՎԸՍԿԱՎԷՐ/ԼԸՎԸՑ(Կ)ԱՎԷՐ - *ածական., գ.* Լվացք անող (անձ): *Լըվըսկավէր կընանէք՚ը ըտըրան վէր տը՛սնում ըն, լըվասկը թօղում ըն կ՚ը՛տէն ղըրաղէն, փախչում* (Զ):

ԼԸՎԸՍԿԱՐԱՐ/ԼԸՎԸՑ(Կ)ԱՐԱՐ - *տե՛ս* ԼԸՎԸՍԿԱՎԷՐ:

ԼԸՎԸՑ(Կ)ԱՃՈՒՐ - *տե՛ս* ԼԸՎԸՍԿԱՃՈՒՐ:

ԼԸՎԸՑ(Կ)ԱՃՕՐ - *տե՛ս* ԼԸՎԸՍԿԱՃՕՐ:

ԼԸՎԸՑ(Կ)ԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԼԸՎԸՍԿԱՎԷՐ:

ԼԸՎԸՑ(Կ)ԱՐԱՐ- *տե՛ս* ԼԸՎԸՍԿԱՐԱՐ:

ԼԸՎԼԸՎԱԼ - *չբ.* 1. Առատության մեջ լինել, իր ուզածի պես ապրել: *Էն ա լըվլըվալիս, ընդըրա հինչը ա՞ պակաս, վէր ք՚ՕմՀա՛ անիս* (Զ): 2. *տե՛ս* ԼԸՎԼԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԼԸՎԼԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՎԷԼ: *Էշէր կան, վէր Հուրանց ապուռան խալխին ուտըցընէլի տէղ, Հուրանք ըն օրիշներին ապուռը լըվլըվում...* (Զ):

ԼԸՎԼԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ/ՎԸԼՎԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *չբ.* Արագ. ու անհասկանալի ձայներ արձակել՝ խոսել: *Մը՛ծակէն լՀուգին կը՛ծում ա, կըտըրըմ, թօղում լըվլըվցընէլիս* (ՆԼՂԺԲ, 137):

ԼԸՎԼԸՎՕՆ/ՎԸԼՎԸԼՕՆ - *գ.* Արագ-արագ ու անհասկանալի ձայներ հանելը՝ խոսելը, կցկտուր խոսք: *Ըրշակէն լըվլըվօնան ըտի էլ կընէգ՚ը պէն չի կըլխու ըղնում* (Զ):

ԼԸՎԼԸՎՕՑ/ՎԸԼՎԸԼՕՑ - *տե՛ս* ԼԸՎԼԸՎՕՆ: *Տըմբըլիս չըթըխած՝ դալան մին վըլվըլօց ընգավ, թա սումարանի ախպՀուրը ցըմաքվալ ա...* (ՋՏ, Ա, 33):

ԼԸՏԸՆ-ԼԱՏԱՆ - *ածական.* Շատ բարձրահասակ: *Էտ շէնին մարթիք՚ը լըտընլատան մարթիք՚ ըն ինՀում* (Զ):

ԼԸՐԹԸ՛ՆԷ/ԼԻՐԹԸ՛ՆԷ - *գ.* Հաստ կեղեւով, կարմիր ու խոշոր հատիկներով խաղողի տեսակ: *Լըրթը՛նէն կ՚ՀարմՀուր խաղու վա* (Բ):

ԼԸՐԹԸԿԸ՛ԼԻԼ/ԼԻՐԹԸԿԸ՛ԼԻԼ - *չբ.* Թանձրանալ, մակարդվել: *ՀրՀունը լըրթը՛կՀլՀլ ա* (Բ):

ԼԸՐՓԱԼԱ՛Ց/ԼԻՐՓԱԼԱ՛Ց - *տե՛ս* ԲՈՒՔԱԼԱ՛Ց:

ԼԸՐՓԱՆԱԼ/ԼԻՐՓԱՆԱԼ *(գրբ. լրբենամ)* - *չբ.* 1. *տե՛ս* ԲՈՒՔԱՆԱԼ: 2. *Լկտիանալ, անամոթ դառնալ: Էնքան թը՛քըթՕհմՀթ ըն տըվալ, լափ լըրփացալ ա* (Զ):

ԼԸՐՓԱՆՈՒՑ/ԼԻՐՓԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԲՈՒՔԱՆՈՒՑ:

ԼԸՐՓԸԽԱՆԱ/ԼԻՐՓԸԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԲՈՒՔԱՆՈՒՑ:

ԼԸՐՓԸԾԸԾԱՂ/ԼԻՐՓԸԾԸԾԱՂ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լըրփըծըծաղ տալ - Լիրբի նման՝ լրբորեն ծիծաղել: *Մարթը հիշկան խօսում ա, Սանումը լըրփըծըծաղ ա տամ* (Զ):

ԼԸՐՓԸՎԱՉԻ/ԼԻՐՓԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԼԸՐՓԸՎԱՐԻ:

ԼԸՐՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԼԻՐՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - նբ. ԼԸՐՓԱՆԱԼ-ի:

ԼԸՐՓԸՎԱՐԻ/ԼԻՐՓԸՎԱՐԻ - *մ.* 1. *տե՛ս* ԲՈՒՔԸՎԱՐԻ: 2. Լկտիբար, անամոթաբար: *Լըրփըվարի յա խօսում* (Բ):

ԼԸՐՓԸՕԹՈՒՆ/ԼԻՐՓԸՕԹՈՒՆ *(գրբ. լրբութիւն)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԲՈՒՔՕԹՈՒՆ: 2. Լրբի արարք, լկտիություն, անամոթություն: *Լըրփօթունէն մըհար էտ կընգանը վէչ մինը սիրում չար* (Զ):

ԼԸՑԱԽԷԽՏ - *տե՛ս* ԼԻՑԱԽԷԽՏ:

ԼԸՑԱԾԷՆ - *տե՛ս* ԼԻՑԱԾԷՆ:

ԼԸՑԱՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԼԻՑԱՏԸ՛Ղ:

ԼԸՑԸԽԱՌ(Ն)Ը - *տե՛ս* ԼԻՑԸԽԱ(Ռ)ՆԸ:

ԼԸՑԸԿԸ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ԼԻՑԸԿԸ՛ԼԻԼ:

ԼԸՑԸԿՈՒՄԷԼ - *տե՛ս* ԼԻՑԸԿՈՒՄԷԼ:

ԼԸՑԸԿՕԾԷԼ - *տե՛ս* ԼԻՑԸԿՕԾԷԼ:

ԼԸՑԸՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՑՆԷԼ:

ԼԸՑԸՆՕՎԻ - *տե՛ս* ԼԸՑՆՕՎԻ:

ԼԸՑԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՑՎԷԼ:

ԼԸՑԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԻՑԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԼԸՑՆԷԼ/ԼԸՑԸՆԷԼ/ԼԸՍՆԷԼ *(գրբ. լցուցանեմ)*- *նբ.* 1. Որեւէ տեղում՝ իրի կամ անոթի մեջ մի բան ածել: *Վը՛սկէն լըցնում ըն պօլիգ՚ին մաչը, թաղում* (Զ): 2. Մի բան ածել՝ թափել մի տեղ: *Խօտը ածում ըն վըխճըրնէրէն առաշկը* (Բ): 3. *փխբ.* Ամբողջապես զբաղեցնել՝ բռնել՝ պատել՝ ծածկել, ազատ տեղ չթողնել: *Ժէխըռը հայաթը լըցալ ա* (Բ): 4. Որեւէ բանով ամանը՝ անոթը եւն լիքը դարձնել: *Էտ տըղան պիրիս ա մին ղըզղան ճիրանվ լըցընէս, կը՛ծըցնէս...* (ՀԺՀ, V, 291):

ԼԸՑՆՕՎԻ/ԼԸՑԸՆՕՎԻ/ԼԸՍՆՕՎԻ - *ածական.* Լցնելով պատրաստվող՝ կարգի բերվող՝ կառուցվող: *Էս բուստընատէղը սաղ լըցնօվի վը՛ղ ա* (Բ):

ԼԸՑՎԷԼ/ԼԸՑԸՎԷԼ/ԼԸՍՆԸՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԼԸՑՆԷԼ-ի: 2. *չբ.* Գիրանալ, չաղանալ: *Էտ ախճիգ՚ը վէր պատառ էլ լըցվում ա, էլ ա ղըշինգանում* (Զ):

ԼԸՓԱՄԱՆ/ԼԻՓԱՄԱՆ - *տե՛ս* ԼԸԿԱՄԱՆ (1, 2):

ԼԸՓԸ-ԼԱՓՈՒ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լըփը-լափու անէլ/տալ - 1. Շատ՝ անընդհատ հորձանք տալ: *Խաչէնին Մէլիքին տըղան տՀուս ա կ՚ԱՀ, յէշում, տը՛սնում ԹՀրթՀռէն ճՀուրը լըփը-լափու ընէլավ կ՚ԱՀ ա* (ԼՂԲ, 338): 2. *փխբ.* Առատ՝ բարիքներով լեցուն լինել: *Բաղէրը էն ա լըփը-լափու ընէս* (Բ):

ԼԸՓԸԿԷՐԷՐ/ԼԻՓԸԿԷՐԷՐ - *գ. անրգ. հոգ.* Ատամներ: *Միրգին լըփըկերերը վէր ա տը՛ռալ, էլ կարում չի ըռըչվա նըման լէփէ* (Բ):

ԼԸՓԸՃ-ԼԱՓՈՒՃ/ԼԸՓԸՉ-ԼԱՓՈՒՉ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լըփըճ-լափուճ անէլ - Շատ բան՝

միրգ, պտուղ եւն մեջտեղից կիսել: *Ծէրանը լըփըճ-լափուճ ըն անում, իրը՝ վէն տակէն մը՝կնում, վէր չուրանա* (Զ):

ԼԸՓԸՉ-ԼԱՓՈՒՉ - *տե՛ս* ԼԸՓԸՃ - ԼԱՓՈՒՃ:

ԼԸՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԼԻՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ԼԷՓԷԼ -ի:

ԼԸՓԼԸՓԸՆՔ/ԼԻՓԼԸՓԸՆՔ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լըփլ՝ափ՝ անք ինիլ- *տե՛ս* ԼԸՓԼԷՓԷԼ:

ԼԸՓԼԷՓԷԼ/ԼԻՓԼԷՓԷԼ - *նբ. անրգ.* Ագահաբար լափել: *Նըստում ա, էտ կուրկուտէն ղըզդանը տինում ըռըչին, լըփլէփում, ք՝ինում* (Զ):

ԼԸՓԼԸՓԱԼ - *չբ.* 1. Բոլորովին թրջվել, խխմել: *Չօբանը ըղնում ա թոռու տակ, յափընջին լըփլըփամ ա* (Զ):

ԼԸՓԼԸՓԱՆ - *ած.* Խիստ թրջված, բոլորովին թրջված: *Լըփլըփան շօրէրը հանում ա, էտ յօրղանը շօռ օնում, փիչին քը՝շտէն նըստում:*

- Լըփլըփան անէլ - *տե՛ս* ԼԸՓԼԸՓՑ(Ը)ՆԷԼ:

- Լըփլըփան ինիլ/տը՝ռնալ - *տե՛ս* ԼԸՓԼԸՓԱԼ:

ԼԸՓԼԸՓՑ(Ը)ՆԷԼ -*նբ.* ԼԸՓԼԸՓԱԼ-ի:

ԼԸՓԼԸՓՕՏԷԼ/ԼԻՓԼԸՓՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՓԼԷՓԷԼ:

ԼԸՓԼԸՓՕՐԷԼ/ԼԻՓԼԸՓՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՓԼԷՓԷԼ:

ԼԸՓՇԻԳ՝ - *ած.* 1. Կոպիտ, վայրենի բարքեր ունեցող: *Լըփշիգ՝ մարթ ա Սամսօնը, սաղ օրը կընգանը թակում ա* (Զ): 2. Շատակեր: *Լըփշիգ՝ կընէգ՝ ա, լօխ օտում ա, խօխօնցը թօղում տ՝ուզնը* (Զ): 3. *մ.* Կոպտորեն, անկարգորեն: *Ղօնաղը նըստում ա, ըսքըսում լըփշիգ՝ օտէլը* (Զ):

ԼԸՓՕՏԷԼ/ԼԻՓՕՏԷԼ- *տե՛ս* ԼԸՓԼԷՓԷԼ:

ԼԸՔԸԼՕՔԷ - *տե՛ս* ԼՈՒՔՏԱՆԷ:

ԼԸՔԸՉԱՆ/ԼԸՔԸՌՉԱՆ/ԼԸԿԸՉԱՆ/ԼԸԿԸՌՉԱՆ (*հ.ե.* *leg- (հալչել, սկսել հալչել)* - 1. *ած.* Սայթաքուն, ցեխոտ: *Լըքըչան հըղէ յա* (Բ): 3. *տե՛ս* ԼԸ՝Պ (1):

ԼԸՔԼԸՔՕՆ - *գ.* Սրտի բաբախյուն՝ տրոփյուն: *Էնքան վախում ա, վէր սըրտէն լըքլըքօնը ըսկանվում ա* (Բ):

- Լըքլըքօնը ըղնէլ - Սիրտը ուժեղ բաբախել՝ տրոփել: *Աղվէսը կ՝ուլին վէր տը՝սնում ա, լըքլըքօնը ըղնում ա* (Զ):

ԼԸՔԼԸՔՕՑ - *տե՛ս* ԼԸՔԼԸՔՕՆ:

ԼԸՔՏԻ *(գրբ. լկտի)* - *տե՛ս* ԼԷԹՎԱԾ:

ԼԻ/ԸԼԻ/ԻԼԻ/ԱԼԻ - *վ.* 1. Արտահայտում է կասկած, տարակուսանք: *Գուդում չի հիշտէղ ա ք՝ընում, հիշտէղ չի ք՝ընում, լըհա ք՝ընում ա, լի՞* (ՀԱԲ, 15, 17): 2. Արտահայտում է հիասթափություն, անհուսություն: - *Կ՝ա՛փի դայի, հունց ը՞ս:* - *Ապըրում ըմ, լի՞, անդար անիմ ըստի ապրէլը* (Զ): 3. Արտահայտում է ձանձրույթ, զայրույթ: *Մարթը ասում ա.- Ջա՛՝հլա՛՝ս տարէր, լի՞, խըրէգ՝ խօ՛սէ* (Զ): 4. Արտահայտում է հորդոր, խնդրանք: *Ախպօրը ծէն ա տամ, թա.- Յը՝ք բաղը քաղինք՝, պըրծընինք՝, լի՞* (Զ): 5. Արտահայտում է հաստատում, հավաստում: *Վընէսա ղալան էլ պ՝օցո՛՝ւր պէրթ ա, լի՞...* (ԱԱ, 20): 6. Արտահայտում է հեգնանք, անհավանականություն: *Վէրչը, օգ՝ում ըս մին ամսումը տօն շինիս, լի՞* (Բ):

ԼԻԳ՝Ը/ԼԻՅՆԸ/ԼԻԳ՝Ի *(գրբ. լի)* - *ած.* Որեւէ բանով լցված, լիքը: *Կըրիքօրը մըծացալ ա, ծէրքէրը տըղտօղում ա, կ՝ինուն լիգ՝ը ամանը մինչէվ պէրանը տանէլը տակէն պէն չի մընամ* (ՆԱԲ, 105): 2. Իր մեջ սահմանային հնարավոր քանակություն՝ բազմություն պարունակող: *Էտ մարթկանցավ լիգ՝ը բըդըրը-ք՝ատօնը պարան ա կ՝ամ, լօխ կըտօրվում ըն* (Զ): 3. Առատ, հարուստ: *Լիգ՝ը տօն ա, բաշիր չըն անում, թա ո՛՝ւրո՛՝ւր ըղնին, ապըրին* (Զ):

- Լիգ՝ը հասկէն կըլ՝օխը կախ կինի - *տե՛ս* Ծառը հիշկան բար յը՝ր օնէ, էնքան ճըղնէրը կըկըռանա:

ԼԻԳ՝Ը - ԼԸԿԼԸԿԱԼԻՍ - *ած.* 1. Լեփ-լեցուն, ծայրեծայր լցված: *Էրկու լիգ՝ը-լըկլըկալիս պօժկա կ՝ինի յա տամ ախպօրը* (Զ): 2. Շատ առատ՝ հարուստ: *Լիգ՝ը - լըկլըկայիս բաղ ա* (Բ):

ԼԻԳ՝Ը-ԼԻԳ՝Ը - *տե՛ս* ԼԻԳ՝Ը-ԼԸԿԼԸ-ԿԱԼԻՍ:

ԼԻԳ՝Ի - *տե՛ս* ԼԻԳ՝Ը:

ԼԻՋԱ՝ԹԻՆ - *տե՛ս* ԼԸՋԱ՝ԹԻՆ:

ԼԻՋԳ՝ԸՉԱ՝ՆԳ՝Ի - *տե՛ս* ԼԱՋԳ՝Ի-ՉԱ՝ՆԳ՝Ի:

ԼԻԹԸԿՕՄ - *տե՛ս* ԼԻ՝ԹԸԿՕՄ:

ԼԻԹ-ԼԸՂԷ - *տե՛ս* ԱՂՈՒ - ԼԸՂԷ:

ԼԻԹԿՕՄ - *տե՛ս* ԼԻ՝ԹԸԿՕՄ:

ԼԻԹՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԸԹՎԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ԼԻԹՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼԸԹՎՕԹՈՒՆ:

ԼԻԼԷԽԿԸ - *տե՛ս* ԼԸՔԸՉԱՆ:

- Լիլէխկը տալ - Կիտվել, դիզվել: *Ճը-ղուպուրը վէր ա տը՝ռնում, ծառէն տակէն լիլէխկը տամ* (Զ):

ԼԻԼԸՊՈՒՏ/ԼԻԼԻՊՈՒՏ *(ռուս. лилипут)* - *գ. ած.* Գաճաճ, թզուկ (մարդ): *Էրկու տըղա օնէ, ճօխտը՝ լիլըպուտ* (Բ):

ԼԻԼԻՊՈՒՏ - *տե՛ս* ԼԻԼԸՊՈՒՏ:

ԼԻՅԱ - *տե՛ս* Լ՝ԸՅԱ:

ԼԻՅԱ՝ - *տե՛ս* Լ՝ԸՅԱ:

ԼԻՅԼԻՅԱ՝Լ/Լ՝ԸՅԼ՝ԸՅԱ՝Լ - *չբ.* Հեւալ, արագ-արագ եւ ընդհատաբար շունչ քաշել: *Աղվէսը էտքանըտ ըսկանում ա, լ՝ըհլ՝ըհա՛՝լա՛՝վ կ՝ամ, ըսլանէն ըռըչին չօքում...* (ԱԱռ, 29):

ԼԻՅԼԻՅՑ(Ը)ՆԷԼ/Լ՝ԸՅԼ՝ԸՅՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ԼԻՅԼԻՅԱ՝Լ: 2. *նբ.* ԼԻՅԼԻՅԱ՝Լ-ի:

ԼԻՅԼԻՅՕՆ/Լ՝ԸՅԼ՝ԸՅՕՆ - *գ.* Հեւալը, հեւալու ձայնը: *Նըստում ա, պատառ դինջանում, մինչը՝վ վէր լիկլիհօնը ընցընում ա* (Զ):

- Լիկլիհօնը վէր կօխէլ - *տե՛ս* ԼԻՅ-ԼԻՅԱ՝Լ:

ԼԻՅԼԻՅՕՑ/Լ՝ԸՅԼ՝ԸՅՕՑ - *տե՛ս* ԼԻՅ-ԼԻՅՕՆ:

ԼԻՂԱԿԷ - *ած.* Լեղակի գույն ունեցող լեղակագույն: *Ասթըխէրը պըսպը-ղում ըն լիղակէ յըրգ՝ինք՝ումը* (Զ):

ԼԻՂԱԿԷԼ - *տե՛ս* ԼԻՂԸԿԾԻՐԻԼ:

ԼԻՂԱԿՎԷԼ - *տե՛ս* ԼԻՂԸԿԾԻՐՎԻԼ:

ԼԻՂԸԿԱԾԻ՝Ր - *գ.* Մեջը լեղակ լուծած ջուր, որի մեջ թրջում են մաքուր լվացքը: *Լիղըկաճի՛՝ւրը տինում ըն տը-ռանը կօխկէն, խօգ՝ը կ՝ամ ա խըմում, ըստակում* (Զ):

ԼԻՂԸԿԾԻՐԻԼ - Մաքուր լվացքը լեղակաջրով ցայել: *Լըվասկը վէրչումը լիղըկծիրի՛՝ում ըն, վէր ըռանգ՝ը պարգ՝ինի* (Բ):

ԼԻՂԸԿԾԻՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԼԻՂԸԿ-ԾԻՐԻԼ -ի:

ԼԻՂԸԿԾԱՂԷԳ՝ - *գ.* Բաց կապույտ թերթիկներով ծաղիկ: *Ըտը՝ղ էլ շատ լիղըկծաղէգ՝ ա ինի՛՝ում փըսած* (Զ):

ԼԻՄԱՆԱԹ/ԼԻՄՕՆԱԹ *(ռուս. лимонад, ֆր. limanade, իտ. limonate)* - *գ.* Կիտրոնի եւ այլ մրգերի հյութով պատրաստված գազախառն զովացուցիչ ջուր: *Մէր ծըմըկնէն, բաղէրը բարավ լիգ՝ը, մինը կա վէչ, թա լիմանաթու զավօդ պէնա, լիմանաթ շինի* (Բ):

ԼԻՄՕՆ - *տե՛ս* ԼԷՄՈՒՆ:

ԼԻՄՕՆԱԹ - *տե՛ս* ԼԻՄԱՆԱԹ:

ԼԻՅԱՆԱԼ - *չբ.* Բավարարություն՝ գոհացում ստանալ: *Ըտըրանց հէտի հըրսանիք՝ ըն անըմ, ժօղովուրթըն էլ ա լիյանըմ* (ՀԺՀ, V, 148):

ԼԻՅԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԼԻՅԱՆԱԼ-ի:

ԼԻՅՆԸ - *տե՛ս* ԼԻԳ՝Ը:

ԼԻՆԱՆԱԼ *(գրբ. լայնանամ)*- *չբ.* 1. Լայն՝ ընդարձակ դառնալ: *Կուխկէրքան քանդում ըն, հըղէն լինանում ա* (Բ): 2. Գիրանալ, չաղանալ, հաստանալ: *Ըտի էտ լըղար մարթը թաքավէրին պալատումը էրկու ամէս օտում ա, խըմում, լինանում* (Զ): 3. Ազատ դառնալ, նէղվածքը վերանալ: *Մը՝ծ քուրը մարթու ք՝ը՝ցավ, կուճի քըվօրցը տը՝ղը լինացավ* (Բ): 4. Մեծանալ, սեղմ չնստել: *Մին շէբաթ էտ շօրը վէր կ՝ը՝նում ա, լինանում ա* (Բ):

ԼԻՆԳ՝/ԼԷՆԳ՝ *(գրբ. նիգ)* - *գ.* Մեկ կամ երկու կողմից սրված ծայրով մետաղյա ձող՝ քանդելու՝ փորելու՝ ծանրու-

թյուններ շուռ տալու համար: *Լինգը յըր ա օնում, էտ քարը պուք տամ* (Ձ):

- Լինգը տակավը տալ - *տե՛ս* ԼԻՆԳԻԼ:

- Լինգ տալ - *տե՛ս* ԼԻՆԳԻԼ:

ԼԻՆԳԱԿԱԼ/ԼԻՆԳԱԿՕԼ/ԼԻՆԳԸԿՕԼԻ/ՆԻՆԳԱԿՕԼ - *գ.* Քարի՝ փայտի եւն կտոր, որ դնում են լինգի տակ եւ լինգը սեղմելով՝ բարձրացնում կամ շրջում որեւէ բան: *Լինգակալը տինում ա լինգին տակէն, լինգում, էտ զըռ քէթանկը թուլուլ տամ* (Ձ):

ԼԻՆԳԱԿՕԼ - *տե՛ս* ԼԻՆԳԱԿԱԼ:

ԼԻՆԳԸԿՕԼԻ - *տե՛ս* ԼԻՆԳԱԿԱԼ:

ԼԻՆԳԸՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԼԻՆԳԻԼ:

ԼԻՆԳԸՀԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԼԻՆԳՎԻԼ:

ԼԻՆԳԸՀՕՌ - 1. Գործածվում է կապակցության մեջ: 2. *ածական.* Երկար եւ տգեղ մարմին ունեցող: *Լինգըհօռ մարթ ար Կօլին* (Ձ):

- Լինգըհօռ անել - *տե՛ս* ԼԻՆԳԻԼ:

ԼԻՆԳԻԼ - *նբ.* 1. Լինգով որեւէ բան բարձրացնել՝ շարժել: *Լինգում ըն, էտ քարը շօռ տամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* Կըռ տալ (1):

ԼԻՆԳՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԼԻՆԳԻԼ - ի:

ԼԻՆԴ *(գրբ. լինդ, հ.ե. *lendh)* - *տե՛ս* ՏԸՄՏԷՄՈՒԿ:

ԼԻՆԸԲՕԼ - *տե՛ս* ԼԷՆՈՒԲՕԼ:

ԼԻՆԸՌԸԷԽ - *ածական.* 1. Լայն՝ մեծ բերան ունեցող: *Լինըռըէխ շօն ար Ալաբաշը* (Ձ): 2. Լայն շեղբ ունեցող: *Լինըռըէխ կացնավ կարել չըս քէթանկ ճըրոցտիս* (Բ): Լայն մուտք՝ անցք ունեցող: *Ինձօխա վըէրվանը լինըռըէխ վըէրվան ա* (Բ): 4. *փխբ.* Մեծախոս, պոռոտախոս: *Էտ լինըռըէխ տըղան վէր ըտի մըէծ-մըէծ խօսում ա, Ասլանը էլ տէմ չի կէնում, ասում ա՝ յըէք շանթ կանք* (Ձ):

ԼԻՆԸՏԻՐԸԷՎԷ - *տե՛ս* ԼԻՆՏԻՐԸԷՎԷ:

ԼԻՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. լայնացուցանեմ)* - *նբ.* ԼԻՆԱՆԱԼ-ի:

ԼԻՆՅԱ *(ռուս. линия, լեհ. linia, լատ. linea)* - *գ.* 1. Հեռախոսային՝ հեռագրական՝ էլէկտրահաղորդման գործող ցանցի հաղորդալար: *Քամէ ըրավ, տիլիփօնէն լինյան կըտըրվից* (Բ): 2. Հեռախոսային՝ հեռագրական՝ էլեկտրական կապի հաղորդման համակարգ: *Լինյա չի կար, թա տըղէն նըհըէտ տիլիփօնավ խօսէ* (Ձ): 3. Ջրատար՝ գազատար եւն խողովակների ցանցը եւ նրա ճյուղավորումները: *Գազէն լինյան Հանդրանթ էլ ա հըսալ* (Բ):

ԼԻՆՋԸՑԸԷՐ - *մ.* Լեռան լանջով դեպի վեր: *Լինջըյըէր պիցըրանում ըն, տըէսնում կանուլէրը, վըխճըրնէն կէրած, ըտըէղ նըստոտած* (Ձ):

ԼԻՆՋԸՎԷՐ - *մ.* Լեռան լանջով դեպի ցած: *Ծին լինջըվէր տիժէր ա քըշանում* (Բ):

ԼԻՆՋԸՎԷՐԷԼ - *չբ.* 1. Լեռան լանջով դեպի ցած իջնել: *Վէր մըթնում ա, վըէրսկանը կամանց-կամանց լինջըվէրում ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Ծերանալ: *Սուղումուն դային լինջըվէրալ ա, էլ կարում չի բաղ բիջանի* (Ձ):

ԼԻՆՏԻՐԸԷՎԷ/ԼԻՆԸՏԻՐԸԷՎԷ *(գրբ. լայնտերեւի)* - *գ.* Փողածաղիկազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ: *Մարտակէրտա ծըմըկնումը լինտիրըէվէ յէլ կա* (Բ):

ԼԻՆՔ(Ս)ԸՊՆԻԼՆԻՐ - *ածական.* Եվ լայն, եւ կլոր: *Մին լինքսըպանլանիր քար ա յօր ունէս, տընէս* (Ձ):

ԼԻՆՔ(Ս)ՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼԻՆՕԹՈՒՆ:

ԼԻՆՕԹՈՒՆ/ԼԻՆՔ(Ս)ՕԹՈՒՆ *(գրբ. լայնութիւն)*- *գ.* 1. Որեւէ առարկայի կամ տարածության երկու կողքերի միջեւ եղած երկարությունը, լայնք: *Ութաղէն իրկընօթունը օթ մէտըր ա, լինօթունը՝ վէց* (Բ): 2. Լայն լինելը: *Տըխտակէն լինօթունը խընգարում ար, տիշըէցէն, պիրըկցըրէն* (Ձ):

ԼԻՆՕԼԻՆՈՒՄ *(ռուս. линолиум, լատ. linum (վուշ) + oleum (ձեթ)* - *գ.* Հատուկ բաղադրությամբ հաստ մոմլաթ՝ հատակները ծածկելու համար: *Լինօլանում ըն ինք օնում, տանը բալկօնավը մըէկնում* (Բ):

ԼԻՇԱԿԷՐ/ԼԸՇԱԿԷՐ - *ածական.* Լեշ ուտող, գիշակեր: *Աղվէսըն էլ ա լիշակէր հէյվան* (Բ):

ԼԻՇԻԻ *(ռուս. лишний)* - *ածական.* Ավելորդ, անցանկալի: *Լիշնի ապրանքը պըժէնում ըն քըսիբնէրէն* (Ձ):

ԼԻՉԸԿԱՎԷՐ/ԼԸՉԸԿԱՎԷՐ - 1. *ածական.* Լաչակ՝ գլխաշոր կապող՝ կապած: *Էրկու լիչըկավէր կընէգ ըն կամ տահանց տօն* (Ձ): 2. *գ. փխբ.* Կանացի հատկություն ունեցող՝ վախկոտ՝ թույլ՝ կնամարդի տղամարդ: *Կընէգը կօրծ ա անում, էտ լիչըկավէրընն էլ տանան տանս չի կամ* (Ձ):

ԼԻՉԸՌԱՆԱԼ/ԼԸՉԸՌԱՆԱԼ - *չբ.* Լաչառ դառնալ: *Կարքէն կընէգ ա իլալ Սօնան, միհէնգ ա ըտի լիչըռացալ* (Ձ):

ԼԻՉԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ/ԼԸՉԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԼԻՉԸՌԱՆԱԼ-ի:

ԼԻՉԸՌՕԹՈՒՆ/ԼԸՉԸՌՕԹՈՒՆ - *գ.* Լաչառ լինելը, լաչառի հատկությունը: *Հէյրանը մարթը մըռնէլանը յըէտը լիչըռօթունը թօբա յա անում* (Ձ):

ԼԻՍԷՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԼՈՒՍԷՄՆԸ:

ԼԻՍԷՌՆԸ - *տե՛ս* ԼԸՍԸՌՆԸ:

ԼԻՍԸՌՆԸԷՆԷ - *տե՛ս* ԼԸՍԸՌՆԸԷՆԷ:

ԼԻՍՏ *(ռուս. лист)* - *գ.* Որեւէ բանի նուրբ շերտ՝ թերթ՝ սովորաբար քառանկյունի կամ քառակուսի: *Մէլիքը կանչըմ ա Պուղուն, մին լիստ թօխտ տամ, մին մատիտ, թա.- Ցուցակը կիրի...* (ԲՀԲ, 198):

ԼԻՎԱՄԱՐԹ - *տե՛ս* ԼԻԸՎԱՄԱՐԹ:

ԼԻՎԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԼԻԸՎԱՆԱԼ:

ԼԻՎԸՄԱՐԹԻ - *տե՛ս* ԼԻԸՎԸՄԱՐԹԻ:

ԼԻՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - տե՛ս ԼԻԸՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԼԻՎԸՓԻՍ - *տե՛ս* ԼԻԱՎ - ՓԻՍ:

ԼԻՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼԻԸՎՕԹՈՒՆ:

ԼԻՏԸՐ/ԼԻՏԻՐ *(ռուս. литр, ֆր. litre)* - *գ.* Հազար խորանարդ սանտիմետրի քանակությամբ հեղուկների չափ: *Էտ կավը օրը քըսան լիտըր կաթն ար տաս* (Ձ):

ԼԻՏԸՐԱՆՈՒՑ/ԼԻՏԻՐԱՆՈՒՑ/ԼԻՏՐԱՆՈՒՑ - 1. *գ.* Մեկ լիտր տարողությամբ աման: *Լիտըրանուցը կինավ լըցնում ա, տամ ըտըրան* (Ձ): 2. *ածական.* Թվական որոշչի ցույց տված քանակով լիտրատարողություն ունեցող: *Հէնգ լիտրանուց պօչինկան ըրաղավ լըցնում ա, դարկում խընամուն հըէտէ* (Ձ):

ԼԻՏԻՐ - *տե՛ս* ԼԻՏԸՐ:

ԼԻՏԻՐԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԼԻՏԸՐԱՆՈՒՑ:

ԼԻՏՐԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԼԻՏԸՐԱՆՈՒՑ:

ԼԻՐԹԸԷՆԷ - *տե՛ս* ԼԸՐԹԸԷՆԷ:

ԼԻՐԹԸԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ԼԸՐԹԸԿԱԼԻԼ:

ԼԻՐՓ - *տե՛ս* ԼԷՐՓ:

ԼԻՐՓԱԼԱՑ - *տե՛ս* ԼԸՐՓԱԼԱՑ:

ԼԻՐՓԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԼԸՐՓԱՆԱԼ:

ԼԻՐՓԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԼԸՐՓԱՆՈՒՑ:

ԼԻՐՓԸԽԱՆԱ- *տե՛ս* ԼԸՐՓԸԽԱՆԱ:

ԼԻՐՓԸԾԸԾԱՂ- *տե՛ս* ԼԸՐՓԸԾԸԾԱՂ:

ԼԻՐՓԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԼԸՐՓԸՎԱՉԻ:

ԼԻՐՓԸՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԼԸՐՓԸՎԱՐԻ:

ԼԻՐՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՐՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԼԻՐՓՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼԸՐՓՕԹՈՒՆ:

ԼԻՑԱԽԷԽՏ/ԼԸՑԱԽԷԽՏ - *մ.* Լացից՝ հեկեկանքից խեղդվելով՝ շնչակտուր լինելով: *Կընանէքը հընգիստան ըտի լիցախէխտ կամ ըն տօն* (Բ):

- Լիցախէխտ ինիլ/տըէռնալ - Շատ լաց լինելուց շնչակտուր լինել՝ խեղդվել: *Էնքան լանց ա իլալ, լափ լըցախէխտ ա իլալ* (Ձ):

ԼԻՑԱԾԷՆ/ԼԸՑԱԾԷՆ - *գ.* Լացի ձայն: *Ըտըրա լիցածէնը բաղվանչին ըսկանում ա, քինամ* (Ձ):

ԼԻՑԱՏԸԷՂ/ԼԸՑԱՏԸԷՂ - *գ.* Լաց լինելու՝ սգալու՝ ողբալու առիթ՝ պատճառ: *Խուխէն լիցատըէղը էն ար, վէր ուրանն տարալ չընը ծըմակը* (Ձ):

ԼԻՑԸԽԱՌ(Ն)Ը/ԼԸՑԸԽԱՌ(Ն)Ը - *ածական.* Լացի հետ միասին, լացի հետ խառնված: *Կընգանը լիցըխառնը ծըծաղը մարթին էլ իվիլ ա կըտըղցընում* (Ձ):

ԼԻՑԸԿԱԼԻԼ/ԼԸՑԸԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ԼԻՑԸԿՈՒՄԷԼ:

ԼԻՑԸԿՈՒՄԷԼ/ԼԸՑԸԿՈՒՄԷԼ/ԼԻՑՈՒԿՈՒՄԷԼ - *չբ.* 1. Լացելու վրա լինել, արտասվակալել: *Թաքավէրը վէր ըտի յա ասում, տըղան լըցըկումում ա, տէ՛ւս կ'ամ, ք'ինամ* (Զ): 2. *փխբ.* Մռայլվել՝ ամպել, անձրեւելու մոտ լինել: *Յէրգինք'ը լիցըկումալ ա* (Բ):

ԼԻՑԸԿՕԾԷԼ/ԼԸՑԸԿՕԾԷԼ - *չբ. տե՛ս* Լացուկօծ անել:

ԼԻՑԸՑ(Ը)ՆԵԼ/ԼԸՑԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. լացացուցանեմ)* - *նբ., պբ.* 1. Լաց պատճառել, լացել տալ: *Մարը խուխէն թակից, լիցըցըրավ* (Բ): 2. *փխբ.* Խիստ վշտացնել, ցավ՝ կսկիծ պատճառել: *Թամադէն խօսկը լօխճին լիցըցըրավ* (Զ): 3. *փխբ.* Վրեժխնդրությամբ մեկին չարիք պատճառել: *Յու վէր ըտըրան մին փիս պէն ար ասում, ինք'ը մօղ ար պահում, լիցըցընում* (Զ):

ԼԻՓԱՄԱՆ - *տե՛ս* ԼԸՓԱՄԱՆ:

ԼԻՓԸԿԷՐԷՐ - *տե՛ս* ԼԸՓԸԿԷՐԷՐ:

ԼԻՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԼԻՓԼԱՓԱՆՔ - *տե՛ս* ԼԸՓԼԱՓԱՆՔ:

ԼԻՓԼԷՓԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՓԼԷՓԷԼ:

ԼԻՓԼԸՓՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՓԼԸՓՕՏԷԼ:

ԼԻՓԼԸՓՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՓԼԸՓՕՐԷԼ:

ԼԻՓ-ԼԻԳԸ - *տե՛ս* ԼԻԳԸ-ԼԸԿԼԸԿԱԼԻՍ (1):

ԼԻՓՃԻԳ'/ԼԻՓՉԻԳ' *(ռուս. лифчик, հոլ. lijf)*- *գ.* Կանանց կրծքին հագցվող հարմարանք, կրծկալ: *Միհը՞նգ'վա պը-ռըվնէն էլ ըն թինգ'անուց լիփճիգ' կ'ը՞նում* (Բ):

ԼԻՓՃԻԳ'ԱՎԷՐ/ԼԻՓՉԻԳ'ԱՎԷՐ - *ած.* Կրծկալ կրող՝ հագած: *Ծօվէն ղըրաղըն էլ էն ա ինում լիփճիգ'ավէր կընընուցավ լըցած* (Զ):

ԼԻՓՉԻԳ' - *տե՛ս* ԼԻՓՃԻԳ':

ԼԻՓՉԻԳ'ԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԼԻՓՃԻԳ'ԱՎԷՐ:

ԼԻՓՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՓՕՏԷԼ:

Լ'ԱՅԼԷԼ - *տե՛ս* ԼԻՅԼԻՅԱԼ:

Լ'ԱՎ/Լ'ԱՎ/ԼԱՎ *(գրբ. լաւ)*- *ած. մ.* 1. Դրական, որակով, ընտիր, բարձրորակ: *Մին օր էլ Իրանան Մէլիք' Շահնազարէն հը՞տէ մին լ'ավ ծի յըն դարկում* (Զ): 2. Բարոյական բարձր հատկություններով օժտված (մարդկանց մասին): *Էտ յիրգ'իրումըն էլ մին լ'ավ թաքավէր ա ինում, լօխ ըտըրան ասում ըն՝ պարի թաքավէր* (Զ): 3. Հմուտ, ճարտար: *Միհէնգ' լ'ավ դամ՞ուրչի չի կա* (Զ): 4. Հաճելի, ախորժելի: *Թուրնում քըցած կուրկուտը լ'ավ համ օնէ* (Բ): 5. Բարեբեր, բախտավոր: *Ըստարէ լ'ավ տարէ յա* (Բ): 6. Խելացի, խելոք, խելամիտ: *Կընէգ'ը ասմա.- Մ' մարթ, լ'ավ խօսկ ըս ինք' կ'ալ՞ալ, մը՞տըտ պա՞հէ* (Զ): 7. Պարզ, արեւոտ, ջինջ: *Հավան ըսօր լ'ավ ա* (Բ): 8. Ազնիվ, հավատարիմ, անխարդախ: *Լ՞ավ հընգէրը ամմէն պարիկամա լ՞ավ ա* (Զ): 9. Առատ, շատ: *Թուռուին տարէն լ'ավ ցօրէն ա տը՞ռնում* (Զ): 10. Իր պարտականությունները բարեխղճորեն՝ պարտաճանաչությամբ կատարող: *Ըտըրան էլ էրկու լ՞ավ նօ՞ք'ար ա ինում* (Զ): 11. Գեղեցիկ, գեղակազմ: *Լ'ավ ջան օնէ* (Բ): 12. Առողջական դրությունը բարվոք՝ ապաքինված՝ ապաքինվող: *Դօխտուրը ասում ա.- Արխային ք'ը՞ցէք' տօն, հիվանդը էն ա լ'ավ* (Զ): 13. Ըստ որակի՝ քանակի՝ չափի եւն՝ գոհացուցիչ: *Լ'ավ ըշխադում ա, մին տըռնանը յը՞տը կ'ամ* (Զ): 14. Ուժեղ, սաստիկ: *Մին լ'ավ սիլլա յա տամ, ըտըրա աշկէրը օգ'ում ա, թա տ՞ուս տը՞ռնա* (Զ): 15. Շահավետ, ձեռնտու: *Ըտըրանք լ'ավ առըտոր ըն անում* (Զ): 16. Արտահայտիչ, տպավորիչ: *Դ՞ոռուց Սուրենը լ'ավ ա խօսում, ըտըրա հը՞տէ միշտ ո՞ւրա՞ն ըն թամադա տինում* (Բ): 17. Եռուն, բորբոք, տաք, թեժ: *Հ՞ըրսընքէն էն լ'ավ վախտը Պուղին նի յա մընում* (Զ): 18. Ճիշտ, տեղին: *Լ'ավ ըն ասալ՝ լ'ըվօթունը ըրա, քըցի ծօվը, ծ՞ուկունը վէր գ'իդա վուչ, Աստուծ կըգ'իդա* (ՆԱԲ, 37): 19. *մ.* Կատարելապես: *Էտ ախճիգ'ը տօնը լ'ավ թիմիգցընում ա, աման-չաման լըվանում, ինք'ը փիրդին քըմակէն կ'օղլը կէնում* (Զ): *վ.* 20. Արտահայտում է հեգնանք, արհամարհանք, ծաղր, դժգոհություն: *Արշամը լ'ա՛վ կօրծու յըրա յա, օրը մին հաց ա ըշխադում* (Զ): 21. Արտահայտում է համաձայնություն, հավանություն: *-Մա՛ռուսա, ըրո՞ւգ'ունը կըկ'աս, պատառ զըրո՞ւց անինք'- Լ'ավ, Մա՛ռգուշա* (Բ): 22. Արտահայտում է պայման. ենթադրենք՝ ընդունենք, թե ճիշտ է: *Լ'ա՛վ, ք'ինամ ըս, դ՞ուզ ըս անում, պա քու հա՞ր վէր մը՞ռնէ, հու վա՞ թըղլական* (Զ): 23. *գ.* Մոտիկ՝ հարազատ անձ (գործածվում է հատկապես հայհոյանքներում եւ անէծքներում): *Լ'ավըտ թաղիմ* (Բ):

- Լ'ավ ա - 1. Շատ բարի, թող այդպես լինի: *Հ՞ընը ասում ա,- Լ'ավ ա, թօղէ կ'ա, տը՞սնամ՝ հինչ ա օգ'ում* (Զ): 2. Գործածվում է պայմանի նախադասության համար իբրեւ գլխավոր մաս (ետադաս), երբ սրանց հաջորդում է մի այլ ժխտական պայմանի բարդ նախադասություն: *Թաքավէրըն ասում ա.- Թա կըկարիս մին օրումը իմ պալատէս նըման մին պալատ շինիս, լ'ավ ա, թա կարիս վէչ, կըլօխըտ կըկըտրիմ* (Զ): 3. Գերադասելի է, ավելի լավ է: *Հ՞ընը ասմա.- Լ'ավ ա ք'ինիս վէչ, հավան փիս ա* (Զ):

- Լ'ավ ա ազադ չուրըքթաթ տաս, կանց ըռըշկին փախչիս - Ազատությունը գերադասելի է՝ անկախ հանգամանքներից:

- Լ'ավ ա ասին՝ կ'էշ ա, կանց ասին՝ էշ ա - Լավ է տգեղ համարվել, քան՝ հիմար:

- Լ'ավ ախճիգ'ը օխտը տըղա ա՞ժի- Կարեւորը ոչ թե տղա ունենալն է, այլ լավ զավակ ունենալը (հատկապես ասում են աղջիկ ծնվելու դեպքում):

- Լ'ավ ա հիվանդ ինիս, կանց հիվընդատար - Հիվանդատերը՝ հիվանդին խնամողը ավելի է նեղվում՝ չարչարվում՝ տանջվում, քան հիվանդը:

- Լ'ավ ա մարթին աշկը տ՞ուս կ'ա, կանց անումը - Մարմնապես հաշմվելը գերադասելի է վարկաբեկվելուց:

- Լ'ավ աշկավ յէշիլ - *տե՛ս* Լ'ավ յէշիլ:

- Լ'ավ ա վը՞ննըտ ընջօտած արկաթ նի մընէ, կանց սը՞րտըտ՝ ծանդըր խօսկ - Մարմնական վնասվածքը գերադասելի է խոսքով վիրավորվելուց:

- Լ'ավ ա տը՞ռալ - Տեղին էր, նրան այդ էր արժան: *Ասում ըն՝ էն կ'օղ Ա՞իմա՞դին տ՞ուրմ՞ումը ըսպանալ ըն, լ'ավ ա տը՞ռալ, ինք'ը շատ մարթու տօն ա ք՞ա՞նդա՞լ* (Զ):

- Լ'ավ ա տըռնանը շօնը ինիս, կանց տանը կուճուրը - Տան փոքրի չարչարանքը՝ ուրիշներից կախվածությունը մեծ է:

- Լ'ավ արազ չըտը՞սնալ - Գործերը ձախողվել: *Հա՛բի, էտ խէ քէթըտ կախ ը՞ս ըրալ, էլիա լ'ավ արազ չը՞ս տը՞սալ* (Բ):

- Լ'ավ գ'իդա՞ - Հաշվի առ, նկատի առ: *Մ' հայեր, լ'ավ գ'իդացէք', թօրքը վէր վը՞սկէ յէլ տը՞ռնա, մին ա, էլիա թօրք ա մընական* (Զ):

- Լ'ավը էն ա - *տե՛ս* Լ'ավ ա (3):

- Լ'ավը թըվալ - Հաճելի լինել: *Ըստուծու լ'ավըն ա թըվում, հըրամանք ա տամ, վէր ըղօնէգ'նէն սօրփ ըն* (ԱԱ, 64):

- Լ'ավ ըմ անում (նաեւ այլ ժամանակներով ու դեմքերով) - Ես այդպես եմ ուզում, իմ գործն է, ոչ մեկը իրավունք չունի խառնվելու: *Տըղան ասմա.- Լ'ավ ըմ անում, իմ ծիս ա, հինչը օգ'իմ, կանիմ* (Զ):

- Լ'ավ ըս անում - Սպառնական արտահայտություն՝ ոչինչ, ես քեզ ցույց կտամ: *Մարթը կըզնըվում ա կընգանը յըրա, թա.- Լ'ավ ըս անում, հ՞ալբա՞թ կըք'ինինք' տօն...*(Զ):

- Լ'ավ հընգէրը էն ա, վէր կօխկէն ճըկըռում ըս, քաքում, ասում չի՝ պատառ տէն կաց, վը՞տ ա կ'ամ - Լավ՝ հավատարիմ ընկերը դժվար պայմաններում է իր ընկերասիրությունը՝ նվիրվածությունը ցուցաբերում:

- Լաւ հօնձ անօղը սամավ էլ հօնձ կանէ, կամնավ էլ - Շնորհքով՝ իր գործին քաջատեղյակ մարդը գործում է՝ անկախ ստեղծված խոչընդոտներից:

- Լաւ յէշիլ - Մեկին՝ մի բանի սիրով վերաբերվել, ուշադիր լինել, ամեն կերպ օգնել՝ օժանդակել՝ խնամել: *Խօրթ մարը էտ խօնցը լաւ ար յէշում* (Ձ):

- Լաւ յըէզնը լուծին տակէն կըրվա - Իսկությունը գործով է պարզվում:

- Լաւ պէնը կուրչիլանը յըէտըն ա մըղափունըտ կամ - *տե՛ս* Կօրած տինակէն կօթը վըէսկէ կինի (ԿՕՐՉԻԼ-ի տակ):

- Լաւ վըէտ չըկանալ - Մեկից՝ մի բանից վատ բան սպասվել, կասկածելի՝ վտանգավոր երեւալ, լավ վախճան չսպասվել: *Ապան բէդէրը սըղալում ա, թա.- Չէ՛, բա՛լա, էս թաքավէրին անա լաւ վըէտ չի կամ* (Ձ):

- Լաւ տըէղան փըռնէլ/փըռնըցընէլ - 1. Հարմար տեղից սկսել, նպատակին ուղղել: *Կընէգը թա.- Մ՛ մարթ, լաւ տըէղան ըս փըռնալ, ըտի էլ խօսէ* (Ձ): 2. Հարմար առիթը գտնել: *Տըղան լաւ տըէղան ա փըռնում, ըխճըկանը փըխճըցընում* (Ձ): 3. Թույլ՝ խոցելի տեղը գտնել: *Շինացէք նախագէն լաւ տըէղան փըռնըցընում ըն, բաղէրը կէս-կէս անում* (Ձ):

- Լաւ տըէղը ըռուշվաթ տօ՝ նի՛ քըցի, փիս տըէղը ըռուշվաթ տօ՝ տուն քըցի - Կաշառքով հնարավոր է ամեն ինչ հաջողեցնել:

Լաւ օր - Երջանիկ կյանք, ուրախություն: *Մարթ կա՝ հարուր տարէ ապըրում ա, ամմա լաւ օր չի տըէսնում* (Բ):

ԼԱՎ - *տե՛ս* ԼԱՎ:

ԼԱՎ-ԼԱՎ - Շատ լավ: *Լաւ-լաւ շօրէր ա կըէնում* (Ձ):

ԼԱՎ-ԼԱՋԱԹԻ - *մ.* Հիանալի՝ հաճելի կերպով: *Լաւ - լազաթի քըէփ ըրէնք* (Բ):

ԼԱՎ-ՓԻՍ/ԼԸՎԸՓԻՍ/ԼԻՎԸՓԻՍ - *մ.* 1. Որեւէ կերպ, մի կերպ, այս կամ այն կերպ: *Լաւ-փիս ապըրում ընք, թանքի կըռըէվ չինի* (Բ): 2. Լավ թե վատ, ինչպես էլ լինի, ինչպիսին էլ լինի: *Մացակը ասմա.- Ըրաղէն լաւ-փիս չի ինում, ինում ա շատ, յա խըրէգ* (Ձ): 3. Ինչ որ է: *Տըղան մօրը ասում ա.- Լաւ-փիս էս ա իմ կընէգը* (Բ):

ԼԱՎ - ՕՍԱԼ - *տե՛ս* ԼԱՎ - ՓԻՍ:

ԼԸՅԱ/ԼԸՅԱ/ԼԸՅԱ/ԼԻՅԱ/ԼԻՅԱ - *մ.* 1. Միայն, լոկ: *Թաքավէրը ասում ա.- Լըհա յըէս ըմ մէխկ, վէր ըտի տըղա օնիմ* (Ձ): 2. Ուղիղ, իսկ եւ իսկ: *Ճըրտըրօցուց էլ լըհա ըտի նախագա յա իլալ հարկավէր* (Բ): 3. Ժամանակ ցույց տվող բառերից առաջ դրվելով՝ ցույց է տալիս անմիջականություն: *Լըհա էտ քըշէրը էլ ըտըրանց փըսակում ըն* (Բ): 4. Տեղ ցույց տվող բառերից առաջ դրվելով՝ ցույց է տալիս այդ տեղին շատ մոտիկ գտնվելը՝ կատարվելը: *Լըհա էտ ըխպիրին քըշտէն էլ կըխտարը մօրթում ըն, խըրավում* (Ձ): 5. Արտահայտում է մի գործողության անմիջապես հաջորդելը մի այլ գործողության: *Տըղան քինամ ա էտ շէնը քըթէնըմ, տէսնըմ լըհա հարթնը տիրալ ըն ծիյին յըրա, վըէր տանին* (ՆԼՂԺԲ, 104): 6. *վ.* Կարծես, թվում է թե... *Էտ խօխան հանց խօսում ա, լըհա մըէծ մարթ ինի* (Բ):

- Լըհա ընդի - Առանց որոշ նպատակի, առանց մտադրվելու, առանց որեւէ դիտավորության, հենց այնպես: *Էտ թաքավէրին էլ խասյաթ ա ինում, շօրէրը փօխում ար, տուս կամ լըհա ընդի շօռ կամ քըղաքումը* (Ձ):

- Լըհա վէր - Մի բան անելուն՝ լինելուն պես, հենց որ: *Լըհա վէր ծանքը ծանքում ա, Սուղումուն դային չինը յըէր ա օնում, քինում արտը* (Ձ):

ԼԸՅԼԸՅԱԼ- *տե՛ս* ԼԻՅԼԻՅԱԼ:

ԼԸՅԼԸՅՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԻՅԼԻՅՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԼԸՅԼԸՅՕՆ - *տե՛ս* ԼԻՅԼԻՅՕՆ:

ԼԸՅԼԸՅՕՑ - *տե՛ս* ԼԻՅԼԻՅՕՑ:

ԼԸՎԱՄԱՐԹ/ԼԻՎԱՄԱՐԹ - *տե՛ս* ԼԸՎԸՄԱՐԹԻ:

ԼԸՎԱՆԱԼ/ԼԻՎԱՆԱԼ *(գրբ. լաւանամ)* - *չբ.* 1. Լավ դառնալ, որակավոր դառնալ: *Կաշին բիջանում ըն, լըվանում ա* (Ձ): 2. Ապաքինվել, բուժվել, առողջանալ: *Վըէրսկան Ավէտը էս ըսլանէն կաթնը տանում ա, թաքավէրը խըմում ա, լիվանում* (Ձ): 3. Արտաքին տեսքով գեղեցկանալ: *Հուռին պատառ քուքացալ ա, լըվացալ, առաչ շատ ա իլալ կէշ* (Բ): 4. Բարեկարգ դառնալ: *Ղարաբաղա հըղըցկընէն միհէնգ լըվացալ ա* (Բ): 5.Բնավորությամբ՝ վարք ու բարքով լավ դառնալ, ազնվանալ: *Չար մարթ ա իլալ Սէրօփը, փըսակվալ ա, լըվացալ* (Բ): 6. Եղանակը պարզել: *Հավան վէր լըվանում ա, Ալուշան ծին նըստում ա, քինում բաղը* (Ձ): 7. Կենսամիջոցները առատանալ, ապրուստը բարվոք դառնալ: *Միհէնգ գանքը լըվացալ ա, առաչ էն ընք իլալ ամմէն հինչու հասըրաթ* (Բ): 8. Փոխհարաբերությունները սերտանալ՝ մտերմական՝ բարեկամական դառնալ: *Ըտըրանք հէնգ տարէ յա՝ հարուր անա խըռավ, միհէնգ ա, վէր հարուր նըհըէտ լիվացալ ըն* (Բ):

ԼԸՎԸՄԱՐԹԻ/ԼԻՎԸՄԱՐԹԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Լըվըմարթի անէլ/շինիլ - Մեկին ուրիշի մոտ բարեկամ ներկայացնել: *Էտ կընէգը հանց անում ա, թաքավէրին քըշտէն հարան ախպօրը լըվըմարթի յա շինում* (Ձ):

- Լըվըմարթի ինիլ/տըէռնալ - Ուրիշի արած լավությունը իրեն վերագրելով, հաճախ նաեւ ուրիշին փնովելով՝ իրեն բարեկամ ներկայացնել, մեկի մեջ բարեկամի համարում ստեղծել: *Մարթին փուլէրը պիժէնում ա քըվօրցը, լըվըմարթի տըէռնում* (Բ):

ԼԸՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԼԻՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. լաւացուցանեմ)* - *նբ.* ԼԸՎԱՆԱԼ-ի:

ԼԸՎԸՓԻՍ - *տե՛ս* ԼԱՎ - ՓԻՍ:

- Լըվըփիս անէլ - Ջոկել, ընտրել: *Տըղան լըվըփիս ա անում, էտ հըրսընքէն ամմէնաղաշանգ ըխճըկանը փըխէնցընում* (Ձ):

ԼԸՎՕԹՈՒՆ/ԼԻՎՕԹՈՒՆ *(գրբ. լաւութիւն)* - *գ.* 1. Լավ լինելը: *Կօրծէն լըվօթունը կօրծ ընօղան ա* (Ձ): 2. Բարի արարք, բարեգործություն, օգնություն: *Սադանէքը լօխ բիրանդի էտ տըղէն դաչանք, պըղատանք ըն անում, թա.- Մըէզ ըզամդէ, հինչ լիվօթուն ասէս, կանէնք* (ՆԼՂԺԲ, 15):

- Լըվութունէն տական տուս կալ - 1. Արած բարությանը բարությամբ պատասխանել, լավության դիմաց փոխհատույց լինել: *Հըմբանցին քօմանգ ըրավ Հէղուշին բաղը պիհից, Հէղուշըն էլ լըվութունէն տական տուս յըէկավ, մին հընդուշկա իփից, դարկից* (Ձ): 2. Կաշառք խոստանալու արտահայտություն: *Տիկրանը քինամ ա սուդին կօշտը, թա.- Մատաղ հինմ քըէզ, տըղէս ըզամդէ, լըվըթունէտ տական տուս կըկամ* (Ձ):

- Լըվութունու տակէ չըմընալ - *տե՛ս* Լըվութունէն տական տուս կալ:

- Լըվօթունը ըրա՛, ճուրը քըցի՛, տակ չանէլ - Լավությունը՝ բարեգործությունը չի մոռացվի՝ կփոխհատուցվի:

- Լըվօթունը իրըէսավը կալ/տալ - Երախտիքը հիշեցնելով՝ բարոյապես ճնշել, ամաչեցնել: *Սաղ գանքումը Մէլիքսէթը հիրըվանէն մըէհըէտ լըվօթուն ա ըրալ, ամմէն դօնում էտ լըվօթունը իրըէսավըն ա կամ* (Բ):

- Լըվօթունը մընանա քըցիլ - Երախտամոռ գտնվել: *Հու վէր հարան մօրը լըվօթունը մընանա քըցում ա, ընդրա մէխկ ա մարթ ասէլը* (Ձ):

- Լըվօթունը քըթընծկէրավը տուս ածէլ - *տե՛ս* Լըվօթունը իրըէսավը կալ:

ԼՈՒՍ/ԼՈՒՍ[2] *(գրբ. հիւս)*- *գ.* Այն, ինչ որ հյուսելով է պատրաստված, հյուսված բան: *Այան մին լուս ըվիլուկ ա իփում, մըզուկ շինում* (Ձ):

Լ՛ՆԻՍԷԼ - *տե՛ս* Լ՛ՆԻՍԻԼ:

Լ՛ՆԻՍԻԼ/Լ՛ՆԻՍԷԼ/ԼՆԻՍԻԼ/ԼՆԻՍԷԼ *(գրբ. հիւսեմ)* - *նբ.* Հյուսել, իրար հետ գործելով՝ մի ամբողջություն կազմել: *Կընէգ՛ը մին չաթու վա լ՛ուսոնմ, տամ մարթին* (Բ):

ԼՈՒ[1]/ԼՆԻ[2] *(գրբ. լու (լսվելը)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լու կէնալ - 1. Մեկին հանգիստ թողնել, թույլ տալ որեւէ բան անելու: *Խօխան լու չի կէնում, թա մարը կօրծ անէ* (Ձ): 2. Հլու՝ հնազանդ լինել: *Թանգզան հարթնը լու չի կէնում, ըսկէսուրը վանրին անէսկ ա տամ* (Ձ):

ԼՈՒ[2] - *տե՛ս* ԼՆԻ[1]:

ԼՆԻ[1]/ԼՈՒ[2] *(գրբ. լու)* - *գ.* Մարդկանց եւ կենդանիների արյունով սնվող փոքրիկ, անթեւ, ցատկոտուն մակաբույծ միջատ: *Մարթը ասմա.- Մստուծ, շընուրհակալ ըմ, վէր էշ ըս ըստը՛ծալ, կավ ըս ըստը՛ղծալ, պա լ՛ուն հօր ը՞ս ըստը՛ղծալ* (Ձ):

- Լ՛ու խօգ՛օղ/մաշկօղ/մօրթօղ - *տե՛ս* Ասը՛ղ մաշկօղ:

- Լ՛ուն թանրս թօխս տինիլ - *տե՛ս* Լ՛ուվէն էք՛ընա ա վը՛րցը օթումը ճօկել:

- Լ՛ուն օղտ շինիլ - Փոքրիկ՝ աննշան բանին մեծ նշանակություն տալ, խիստ չափազանցնել: *Մարթը վէր մին պէն ար ասում, կընէգ՛ը տասսըն էլ տինում ար յըրան, լ՛ուն օղտ շինում, շէնավը մին անում* (Ձ):

- Լ՛ուվէն դանրդանն դ՛ոշանկը կըրակ տալ - Ոչ կարեւոր բանի համար էականը զոհաբերել: *Էտ մըրքավէր մարթը ասմա.- Մյ տըղա, լ՛ուվէն դանրդանն դ՛ոշանկը կըրակ չըն տալ, քու հօր հըրըստութունը էտ տ՛ուս պըրծած կընգանը հը՛տէ ցըրը՛վ մէ՛լ տալ* (Ձ):

- Լ՛ուվէն էք՛ընա ա վը՛րցը օթումը ճօկել - Շատ հնարամիտ՝ փորձված՝ ճարպիկ՝ ձեռներեց՝ խորամանկ լինել: *Սումբաթ դային լ՛ուվէն էք՛ընա ա վը՛րցը օթումը ճօկում ար, վէշ մինը կարում չար ընդրա խանփի* (Ձ):

- Լ՛ու տը՛ռնալ, պատան կէնալ - *անրգ.* Շատ երկար ապրել, խոր ծերության հասնել: *Լ՛ավ մարթ կա՝ ջանիլ մը՛ռնում ա, օղրռաշ մարթ էլ կա՝ լ՛ու վա տը՛ռնում, պատան կէնում* (Բ):

ԼՆ[2] - *տե՛ս* ԼՈՒ[1]:

ԼՈՒԲԱՃԼՆԸ - *տե՛ս* ԼՈՒԲԸԽԱԾՈՒ:

ԼՈՒԲԱՃՆ՛ՈՐ - *տե՛ս* ԼՈՒԲԸԽԱԾՈՒ:

ԼՆ՛ԲԱՊԸՏՆԻ *(ռուս. любопытный)* - *ած.* Հետաքրքրասեր: *Լ՛ուբապըտնի կընանուցը անա հիշկան կարիս, բիդի հը՛ռէ շօռ տաս* (Բ):

ԼՈՒԲԸԽԱԾՈՒ/ԼՈՒԲՈՒԽԱԾՈՒ - *գ.* Լոբիով պատրաստված ջրալի կերակուր: *Դարաբաղցէն վէր լուբըխաշու չը-կէրավ, էլ հինչ դարաբա՞ղցէ* (Ձ):

ԼՈՒԲԸՀԱՏԷԳ՛/ԼՈՒԲՈՒՀԱՏԷԳ՛ - *գ.* 1. Լոբու հատիկ՝ սերմ: *Մին լուբըհատէգ՛ ա քըթէնում, տանում հըյաթումը վարում* (Ձ): 2. Լոբու եւ ցորենի հատիկներից եփած պահոց կերակուր: *Էնքան ք՛անսիբ ըն ինում, կարում չըն, թա լուբըհատէգ՛ էլ իփին* (Ձ):

ԼՈՒԲԸԾՕՐՎԱ/ԼՈՒԲՈՒԾՕՐՎԱ - *գ.* Լոբուց եւ ընկույզից պատրաստված ջրալի ճաշ: *Լուբըշօրվան Յէսայ ապուն սիրած խօրանգ՛ը ար* (Բ):

ԼՈՒԲՈՒԽԱԾՈՒ - *տե՛ս* ԼՈՒԲԸԽԱԾՈՒ:

ԼՈՒԲՈՒՀԱՏԷԳ՛ - *տե՛ս* ԼՈՒԲԸՀԱՏԷԳ՛:

ԼՈՒԲՈՒԾՕՐՎԱ - *տե՛ս* ԼՈՒԲԸԾՕՐՎԱ:

ԼՆ՛ԲՕՅ *(ռուս. любой)* - *ած.* 1. *գ.* Ամեն մեկը, ամեն մի, յուրաքանչյուր: *Լ՛ուբօյ մարթ էլ օգ՛ում ա, վէր ուրանն ժառանգ՛ը բախտավէր ինի* (Ձ): 2. *գ.* Ամեն մարդ, յուրաքանչյուր ոք: *Լ՛ուբօյը ըտի ըխճըկանը հը՛տէ գ՛անքը կըտար* (Ձ):

ԼՈՒԴՈՒՐ - *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐ:

ԼՈՒԴՈՒՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐԱՆԱԼ:

ԼՈՒԴՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԼՈՒԴՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ԼՆ՛ՈՒՋ/ԼԷՋ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լ՛ուզ տալ - *տե՛ս* ԼԸՊԸՋՏԷԼ:

ԼՆ՛ՈՒՋԳ՛ԸՀԱՆԳ՛Ի - *տե՛ս* ԼԱՆՋԳ՛ԻՀԱՆԳ՛Ի:

ԼՆ՛ՈՒՋԸՎԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԼՆ՛ՈՒՋՎԸՎԷՐՎԷԼ:

ԼՆ՛ՈՒՋԻ - *տե՛ս* ԼՆ՛ՈՒՋՆ՛Ի:

ԼՆ՛ՈՒՋԻԼ *(գրբ. լիզեմ, հ.ե. *(s)leig'h-)* - *տե՛ս* ԼԸՊԸՋՏԷԼ:

ԼՆ՛ՈՒՋՎԱԹԱԿ - *տե՛ս* ԼՆ՛ՈՒՋՎԱԿՕԽ:

ԼՆ՛ՈՒՋՎԱԿՕԽ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Լ՛ուզվակօխ անէլ - Ճարտար լեզվով դիմացինին լռեցնել՝ խոսելու՝ պատասխանելու հնարավորություն չտալ: *Կընէգ՛ը հանց լ՛ուզվակօխ ա անում, թաքավէրը մընում ա ծէնը կըտըրած* (Ձ):

- Լ՛ուզվակօխ ինիլ/տը՛ռնալ - Մեկի ճարտարախոսության հետեւանքով չկարողանալ խոսել՝ պատասխանել: *Բաղվանչին լ՛ուզվակօխ ա ինում, էլ կարում չի վէշ մին պէն ասէ* (Ձ):

ԼՆ՛ՈՒՋՎԱՆԷԳ՛ *(գրբ. լեզուանի)* - *ած.* Արագ, համարձակ, հանդուգն եւ ճարտար խոսող, լեզվանի: *Ըստէղ ըն ասալ, թա ամէն հինչին ճար կինի, ամմա լ՛ուզվանէգ՛ին ճար չինիլ* (ՆԼՂԺԲ, 67):

ԼՆ՛ՈՒՋՎԱՎ - *ած.* 1. *տե՛ս* ԼՆ՛ՈՒՋՎԱՆԷԳ՛: 2. Ասող-խոսող, զրուցասեր: *Մարյանը լ՛ուզվավ կընէգ՛ ա, սաղ օրը էն ա զըրանց ընէյիս* (Ձ): 3. Կեղծավոր, շողոքորթ: *Ինրտէմ դայուն նըման լ՛ուզվավ մարթ չինիլ, կէղծավըրօթունավ լօխ խօխօնցը փըսակից* (Բ):

ԼՈՒՋՎԸԿԸՌԸ՛Վ - *գ.* Տաք-տաք վիճաբանություն, լեզվակռիվ: *Էտ կընանուցը լուզվըկըռը՛վը միշտ բուստանումը ար ինում* (Ձ):

ԼՆ՛ՈՒՋՎԸՀԱՆԸԸ՛Վ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լ՛ուզվընհանշը՛ղվ տալ - Երկար խոսել, համոզել, սակարկել: *Պուղուսը էրկու ժամ լ՛ուզվընհանշը՛ղվ տուվավ, մին թանրանվ ծին ծախից* (Ձ):

ԼՆ՛ՈՒՋՎԸՎԷՐՎԷԼ/ԼՆ՛ՈՒՋԸՎԷՐՎԷԼ - *նբ.*. 1. Նոր սկսել խոսել, լեզու ելնել: *Էտ խօխան հանլա քըռասունքը թըմըմէլու լ՛ուզվըվէրվում ա* (Ձ): 2. Խոսելու կարողություն ստանալ, լեզու առնել: *Ծառը լուզվըվէրվում ա, էտ տըղէն լօխ նաղլ անում* (Ձ): 3. Խոսելու համարձակություն ստանալ, սկսել հանդգնաբար խոսել: *Մարըտ մը՛ռնէ վէջ, թօ՛թու արաղ, հու էրկու ըստաքան խըմում ա, դանստի լուզվըվէրվում ա* (Բ):

ԼՆ՛ՈՒՋՆ՛Ի/ԼՆ՛ՈՒՋԻ *(գրբ. լեզու)* - *գ.* 1. Բերանի խոռոչում գտնվող ճաշակելիքի շարժական՝ ճկուն թիաձեւ գործարան, որ նաեւ խոսելու հիմնական գործարանն է, լեզու: *Ասում ըն՝ էտ կ՛օղը մը՛հը՛տ մին կ՛ումաշու լ՛ուզ՛ու յա կըտըրալ, ըտըրա հը՛տէ էլ ըտըրա խօխէնք՛ը ըտի առանց լ՛ուզ՛ու յըն ծընվալ, լօխ լալէգ՛ ըն* (Ձ): 2. Որոշ կենդանիների այդ գործարանը՝ որպես ուտելիք: *Տըվարէն լ՛ուզ՛ուն իփանծ լանգանթ ա ինում* (Բ): 3. Խոսելու կարողություն՝ ունակություն: *Լ՛ուզ՛ու չօնի՞ս, խէ խօսում չը՞ս* (Բ): 4. Հնչյունական եւ բառաքերականական համակարգի ամբողջությունը՝ որպես հասարակական հաղորդակցման միջոց: *Մէր լ՛ուզ՛ուն ըշխարքէս ամմէնալ՛ավ լ՛ուզ՛ուն ա* (Բ): 5. Բարբառ, ենթաբարբառ, խոսվածք: *Դարաբաղա լ՛ուզ՛ուն ճօկ լ՛ուզ՛ու վա, հաշը՛ղվ ըրա թա մին ք՛ահարբար ախպանր ա* (Ձ): 6. *փխբ.* Միտքը բառերով արտահայտելու եղանակ՝ բնույթ: *Ըտըրան էլ լ՛ավ լ՛ուզ՛ու վա ինում, լ՛ուզվակօխ ա անում էտ մարթին, փըսակվում* (Ձ): 7. Առանց բառերի միտք արտահայտելու միջոց՝ համակարգ: *Ը-տըրանա յը՛տը Օվչի Փիրումը հիյվընանուն լ՛ուզ՛ուն կըլխու վա ըղնում* (Ձ): 8. *փխբ.* Որեւէ առարկայի՝ երեւույթի էությունը: *Քարէն լ՛ուզ՛ուն տիժէր լ՛ուզ՛ու յա* (Ձ): 9. Գերի, որից կարելի է անհրաժեշտ տեղեկություններ իմանալ: *Քըշէրը Մանրդին ա Վալին անց ըն կէնում*

թուրքէրէն թարգփը, էրկու լուզու պիրում (Զ): 10. Զանգի մեջ կախված մետաղյա ձող, որով հարվածելով պատերին՝ հնչեցնում են զանգը: *Յըխծուն զանգին լուզուն տուրուր ըն տամ, լօխ քունըհարամ ըն ինում* (Զ): 11. Բարակ երկար կաշի, որ դրվում է երեսի կողմից կապեր ունեցող կոշիկի վերին ճեղքվածքի տակ: *Վընընմանէն լուզուն ծիք ա տամ, քուղերը կապում* (Զ): 12. Լեզվի նմանություն ունեցող երկարավուն ձգված բան: *Կըրակէն լուզուն փիչին ծակավը տուս ա կամ* (Բ):

- Լուզվա կըտըր(վ)էլ - Սաստիկ վախենալուց՝ երկյուղից եւն պապանձվել՝ խոսելու ունակությունը կորցնել: ... *Լուզվա կըտըրում ըն, չօքում, մին թանրավ կըմկըմամ* (ԱԱռ, 37):

- Լուզվան թոխտ յըր օնէլ - Մեկի ասածը՝ խոստացածը գրել ու ստորագրել տալով՝ պահել՝ հետագայում ապացուցելու համար: ...*Պահ ա տաս, լուզվան թոխտ յօր ունէս, վէր ուրան տըղան տըռնա տըսնըօթ տիրէկան, հօրը փուլէրը յօր օնէ* (ԱԱ, 65):

- Լուզվան թոխտ տալ - Իր ասածը՝ խոստացածը գրել ու ստորագրությամբ վավերացնել: ...*Մարթը լուզվան թոխտ ա տուվալ, վէր էշին մաշկէն ծանդըր պէռ չի տինանկան, ամմէն օր բոլ-բոլ կանի յա տըլական* (ԱԱ, 88):

- Լուզվան խըղճ - Ճարտար՝ սուր լեզու չունեցող, խոսելու շնորհքից զուրկ: *Լուզվան խըղճ մարթը էս դարըմըս կարել չի ապըրէ* (Բ):

- Լուզվավը հավք/քըչէղակ փըռնէլ - 1. Ճարտարախոս լինել, գեղեցիկ խոսել: *Յէփրէմը լուզվավը հավք ա փըռնում, հու քինամ ար խընըմախօս, նըհըտը տանում ար* (Զ): 2. Ստախոս՝ սնապարծ լինել: *Իզէն լուզվավը հավք ա փըռնում, ամա վէշ մին պէն կարում չի անէ* (Զ):

- Լուզվավը չըրըխկըցընէլ - Կտրուկ խոսել՝ պատասխանել: *Հու խօսում ար, ինքը լուզվավը չըրըխկըցընում ար* (Զ):

- Լուզվավը օխծը պանանն տուս օնէլ - Շատ ճարտարախոս եւ շողոքորթ լինել: *Յէրէմը լուզվավը օխծը պանանն տուս կօնէ, ըտըրա հըտէ յա ըտի հըրուստացալ* (Բ):

- Լուզվատ քըրէի ը՞ն օգում - Հանդիմանական արտահայտություն՝ ուղղված քչախոս՝ լռակյաց անձին, հատկապես երբ ցանկանում են նրանից ուրեւէ բան իմանալ: *Լուզվատ քըրէի ը՞ն օգում, խէ ասում չը՞ս, տըսնանք՝ հինչ ա իլալ* (Բ):

- Լուզվին բօզը կընգանը բօզան փիս ա - Բամբասանքը՝ զրպարտանքը անբարոյականությունից վտանգավոր է:

- Լուզվին գամ տինիլ - 1. Լռել, չխոսել: *Լօխ խօսում ըն, ինքըն էլ լուզվին գամ ա տինում, նըստում* (Զ): 2. Լռեցնել: *Ինանրիմ Մյդին, վէր կըրըցավ էտ լուզվանէգ կընգանը լուզվին գամ տինի* (Բ):

- Լուզվին զօռ անէլ/տալ - Աշխատել շատախոսությամբ՝ ճարտարախոսությամբ ազդել՝ համոզել: *Էտ կընէգը հիշկան լուզվին զօռ ա տամ, կարում չի մարթին հըմօզէ* (Զ):

- Լուզվին թէթ անէլ - *տեմ* Ըռըխէն թէթ ասէլ (ԸՈԸԷԽ-ի տակ):

- Լուզվին կապէրը կըտօրէլ/քանդիլ - Խոսելու ազատություն ստանալ, համարձակ՝ սանձարձակ խոսել: *Առաչվա հարթները պիրընէն պէցալ չը՞ն, թա մին պէն խօսին, մըհէնգվա հարթէրը լուզվին կապէրը կըտօրած ըն հարթը քինամ* (Բ):

- Լուզվին կըծածը օխծը կըծէլ չի - Խոսքով հասցրած վիրավորանքը շատ ազդու է:

- Լուզվին պըթկէն ինիլ - Մի մոռացված բառ՝ անուն հիշողության մեջ գալ ու անհետանալ, հիշելու մոտ լինել (միայն առաջին դեմքով): *Հանէսը ասում ա.- Վէզիրը ապըրած կէնա, էն ա լուզվիս պըթկէն, ամմա կարում չըմ մըտըս քըցիմ* (Զ):

- Լուզվին տալ - 1. *տեմ* Լուզվին զօռ անէլ: 2. Անտեղի խոսել, շաղակրատել, շատախոսել: *Խըրէգ լուզվիտ տօ՛, զանլանս տանում ըս* (Բ):

- Լուզվին տական տուս պըրծընէլ - Անզգուշաբար՝ անգիտակցաբար որեւէ բան՝ գաղտնիք ասել: *Մէսրօփը խըմած քինամ ա շէնը, հունց ա պըտահում՝ կընգանը ասած սէկրէտը լուզվին տական տուս ա պըրծընում* (Զ):

- Լուզվին տակէն վըսկըռ/փօշ չինիլ - Անարգել եւ առանց հաշիվ տալու՝ մտածելու խոսել: *Ընդրրա լուզվին տակէն վըսկըռ չի կա, հինչ օգում ա, ասում ա* (Բ):

- Լուզվին տակէ քարէրը վէր ածէլ - *տեմ* Լուզվին կապէրը կըտօրէլ:

- Լուզվին տարը ինիլ - Իր ասելիքն իմանալ, խոսելիս չափը չկորցնել՝ զգույշ լինել: *Ամմէն մարթ բիդի ուրան լուզվին տարը ինի, վէր խըտուրու-մըտուրու խօսէ վէչ* (Զ):

- Լուզվում փանգան - Ճարտար լեզու ունեցող, ճարտարախոս: *Լուզվում փանգան ախճիգ ար թանզգան հարթը* (Բ):

- Լուզվու տակ մընալ (հաճախ գործածվում է ժխտական ձեւով) - Պատասխան չկարողանալ տալ, վիրավորանքը կուլ տալ: *Ըսկէսուրը անէսկ ա տամ, հարթնըն էլ լուզվու տակ չի մընում, ջօղաբը տամ ա* (Զ):

- Լուզու ածէլ - Խնդրել, աղաչել: *Վէր շատ լուզու վա ածում, թաքավէրը հըրամանք ա տամ, վէր տըղէն պէց թօղին* (Զ):

- Լուզու առնէլ - *տեմ* ԼՈՒՋՎԸՎԷՐՎԷԼ:

- Լուզու թափէլ - 1. *տեմ* Լուզվին զօռ անէլ: 2. *տեմ* Լուզոնց ածէլ:

- Լուզու ինիլ - Խոսելու շնորհք ունենալ, լեզվանի լինել: *Խընըմախօս քինօղէն վէր լուզու չիլանվ, կօրծը ամանլ չի կանլ* (Զ):

- Լուզու-լուզու ինիլ - *տեմ* Լուզու ածէլ: *Ծընտէրը լուզու-լուզու յըն ինում, դանչանք անում...* (ԱԱռ, 25):

- Լուզուն բանլբանլ տըռնալ- Ոգեւորվելուց՝ հարբելուց եւն սկսել ազատ՝ համարձակ՝ ճարտար խոսել: *Փըսացուն վէր հանրփում ա, լուզուն բանլբանլ ա տըռնում* (Զ):

- Լուզուն գընրանվ տինիլ - Որեւէ բան խոստանալ, բայց չկարողանալ անել: *Հանրը ասում ա.- Մ՛ շան տընդա, վէր կընրըլան չըս անիս, նըհախ տըղան լուզուտ հօր ը՞ս գընրանվ տիրանլ* (Զ):

- Լուզուն գիդանլ - *տեմ* Լուզուն կընլխու ընդնէլ:

- Լուզուն դընմաղան կէնալ - *տեմ* Լուզվա կըտըր(վ)էլ:

- Լուզուն զօռռէլ - *տեմ* Լուզվին զօռ անէլ:

- Լուզուն էլ վէր ինի վէչ, քաշքըչէղակ յըրա կըտան, տանին - Ասում են շաղակրատ ու ինքնահավան, բայց ձեռքից բան չեկող մարդկանց մասին:

- Լուզուն էրկան - 1. Ըմբոստ՝ համարձակ խոսող: *Լուզուն էրկան կընգանը ճար չի ինիլ* (Բ): 2. Մեկին նախատելու, մեկի մոտ մեծախոսելու՝ պարծենալու իրավունք ունեցող, խոսելու տեղ ունեցող: *Հարթնը համ դաշանգ ար, համ հարուստ, ըտրրա հըտէ յար ըսկէսվորը քըշտեն լուզուն էրկան* (Զ):

- Լուզուն էրկու անէլ - Պատասխան տալ, հակաճառել: *Սիմօնը թա.- Հայկօ, վէր իծծուն մանէթ տաս, էլ լուզուս էրկու չըմ անէլ, ծիս քըէգ կըտամ*:

- Լուզու նըհաշ տալ - *տեմ* Լուզուն տուս օնէլ:

- Լուզուն ընկուտակէլ - *տեմ* Լուզուն կընդ անէլ:

- Լուզուն իրկընանալ - Հանդուգն՝ համարձակ խոսել, այդպես խոսելու պատճառ՝ իրավունք ունենալ: *Թամարէն լուզուն իրկընացալ ա, հինչ ա տըղէն տիրանլ ըն գուղապէտ* (Բ):

- Լուզուն իրկընցընէլ - *տե՛ս* Լուզուն իրկընանալ: *Մարյանը լուզուն իրկընցըրալ ա, էլ առաչվա խըՀոնը չի* (Բ): 2. Խոսելու առիթ՝ իրավունք տալ: *Սուդյան ախպօրը լուզուն շէնումը իրկընցըրավ* (Զ):

- Լուզուն խըզ՚ըտակավը տուս օնէլ - Տանջել, չարչարել (հատկապես գործածվում է որպես սպառնալիք): *Մարթը ասմա.- Հանլա ըշտը՚ղ ը՞ս, վէր ք՚ինինք՚ տօն, լուզուտ խըզ՚ըտակավըտ տուս ըմ ունական* (Զ):

- Լուզուն խօդ տալ - Սկսել շաղակրատել՝ ճարտար խոսել: *Ախճիգ՚ը վէր լուզուն խօդ ա տամ, պատրօնը մընամ ա գ՚ունաքար* (Զ):

- Լուզուն ծակը կօխէլ - *տե՛ս* Լակը ծակը կօխէլ:

- Լուզուն՝ լակ-լակ, կըլօխը՝ թակ-թակ - *տե՛ս* Ըռը՚խը՝ լակ-լակ, կըլօխը՝ թակ-թակ:

- Լուզուն ծըմծամէլ/ծըմծըմօրէլ - 1. Ասելիքը պարզ՝ հստակ չարտահայտել, կցկտուր խոսել: *Չօբանը լուզուն ծըմծամում ա, ըտըրանք վէչ մին պէն կըլխու չըն ըղնում* (Զ): 2. Ճշմարտությունը՝ իսկությունը չհամարձակվել ասել՝ ասելուց շեղվել: *Նախագան ասում ա.- Լուզուտ ծըմծամէլ մէ՛լ, ամսէ, տը՚սնամ՝ հու վա բաղը քաղալ* (Զ):

- Լուզուն ծըրավը տանէլ - Շիտակ խոսել: *Դանգը՚խա մարթը լուզուն ծըրավը կըտանէ* (Բ):

- Լուզուն կապ ըղնէլ/կապվէլ - Հուզմունքից, հարբելուց եւն լեզուն բռնվել, չկարողանալ կարգին խոսել՝ պատասխանել, կակազել, պապանձվել: *Վը՚չ մին պէն կըրէյիս չի լալ կարքէն ասէ, լուզուն կապ ար ընգալ* (ԼՂԲՔ, 273):

- Լուզուն կապ քընցիլ - Մեկին լռեցնել՝ պապանձեցնել՝ խոսելու՝ պատասխանելու հնարավորությունից զրկել: *Վէգիրը ճըղճըղամ ա, ըտըրանց լուզուն կապ քընցում* (Զ):

- Լուզուն կարճ - 1. Խոսելու իրավունքից զրկված, անհամարձակ խոսող: *Լուզուն կարճ մարթ ա Հանրաբէդը, հու խօսում ա, ինք՚ը սուս ա անում* (Բ): 2. Իրեն մեղավոր զգալով կամ մեկից կախված լինելով՝ խոսելու համարձակություն չունեցող: *Շէնումը կ՚ուղօթուն ընօղէն հօրը-մօրը լուզուն շինանցուց քընշտէն կարճ կինի* (Բ):

- Լուզուն կարճ կապէլ - *տե՛ս* Լուզվին գ՚ամ տինիլ:

- Լուզուն կըլխու ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Լուզու՝ քընթէնալ: 2. Որեւէ բանի էությունը՝ հատկությունը իմանալ՝ հասկանալ, գործածելու ձեւն իմանալ: *Արշակ դայի քարէն լուզուն լ՚ավ ար կըլխու ըղնում* (Զ):

- Լուզուն կընձէլ - 1. Հանկարծակի գլխի ընկնել, հանկարծ մի բան հիշել: *Թաքավէրը էտ պէնը վէր ըսկանում ա, լուզուն կընձում ա, գ՚ունդում ա, թա թաքուհին հինչու հը՚տէ յա ք՚ը՚ցալ* (Զ): 2. Խոսելու միջոցին հանկարծ լռել: *Ճըղճըղամ ա, ճըղճըղամ, մին էլ բ՚ուրդանի լուզուն կընձում, էլ պէն չի խօսում* (Զ):

- Լուզուն կընռ/կընռըպատ(լ)ի անէլ - 1. Մի բան ձեռք բերելու համար շողոքորթել՝ քծնել՝ խոնարհաբար խնդրել: *Ա՚ստէմը էնքան լուզուն կընռ ընրավ, մինչը՚վ վէր նախագան բուստընատը՚ղ տուվավ* (Զ): 2. Ասելիքը դիտմամբ ձգձգել: *Արչը ասմա.- Մարթ ախպէր, լուզուտ կընռ մէ՛լ անէլ, ամսէ, տը՚սնամ հինչ ըս օգ՚ում* (Զ):

- Լուզուն կընռքընէրէն տակէն պահել - 1. Իրեն զսպել եւ չխոսել, լուռ մնալ: *Էտ կընէգ՚ը հիշկան անում ա, կարում չի լուզուն կընռքընէրէն տակեն պահէ, խօսում ա* (Զ): 2. Գաղտնիքը պահել, գաղտնապահ լինել: *Ա՚րիսակ աքէրը մարթին ասածը շէնավը մին ընրավ, կարից վէչ լուզուն կընռքընէրէն տակէն պահէ* (Բ):

- Լուզուն կընրճանալ - Մեղավոր լինելու՝ իրեն մեղավոր զգալու պատճառով ազատ՝ համարձակ չկարողանալ խոսել: *Էտ կ՚ուղութունանը յը՚տը Մանմանը բաջուն լուզուն կընրճացավ* (Զ):

- Լուզուն կընրճըցընէլ - 1. *տե՛ս* Լուզուն կընրճանալ: *Հինչ ը՞ս լուզուտ կընրճըցընրալ, հարթն ա, լի՞, փախալ ա, փախալ ա* (Զ): 2. Մեկին կաշկանդել, այնպիսի վիճակի հասցնել, որ չկարողանա ազատ՝ համարձակ խոսել: *Տընէն տանումն ընէլը Բալաբէգ՚ին լուզուն կընրճըցընրավ* (Բ):

- Լուզուն կօլ տալ/կօլ ք՚ինիլ - 1. Համրանալ, պապանձվել: *Օշափը վէր ճըղղամ ա, ըխճըկանը լուզուն կօլ ա ք՚ինամ* (Զ): 2. Ընկնավորության նոպա ունենալ, երբ լեզուն հետ գնալով փակում է շնչափողը, եւ հիվանդը սկսում է խեղդվել: *Խօխան լուզուն կօլ ա տամ, կ՚իպտանում, մարը քընթօլը քընցում ա պէրանը, վէր լուզուն տուս օնէ* (Զ):

- Լուզուն շաղվել - *տե՛ս* Լուզուն կապ ընէլ:

- Լուզուն շան վը՚ռ ա ծակում - Ասում են սուր լեզու ունեցողների մասին: *Հարթանը, հինչ հա՞րթանը, լուզուն շան վը՚ռ ա ծակում* (Բ):

- Լուզուն շընփօթ տանէլ - *տե՛ս* Լուզուն կօլ ք՚ինիլ (1):

- Լուզուն չընչարէլ - *տե՛ս* Լուզվին տալ:

- Լուզուն չուրանալ - *տե՛ս* Լուզուն ցըմաքէլ:

- Լուզուն պատ կ՚անալ - Մի բան ասել կարողանալ՝ հանդգնել՝ համարձակվել (հատկապես գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Էտ տընղան վազ ա տամ պալատը, ամմա լուզուն պատ չի կ՚ամ ասէ, վէր թաքավէրին տընղէն ըսպանալ ըն* (Զ):

- Լուզուն պէնվալ/պէն ընղնէլ - *տե՛ս* ԼՈՒՋՎԸՎԷՐՎԷԼ:

- Լուզուն պընտրպատ անէլ/քընցիլ - *տե՛ս* Լուզուն կընռ անէլ:

- Լուզուն պընրանէլ - Խոսքը՝ խոսակցության նյութը փոխել: *Տը՚սնում ա, վէր պէն չի ամանալ կ՚ամ, լուզուն պընրանում ա* (Զ):

- Լուզուն պիրանումը ղանդ անէլ - Երկար համբուրել: *Յը՚ս ախճիգ՚ ըմ, նազ կանիմ, լուզուս պիրանումըտ ղանդ կանիմ* (Զ):

- Լուզուն պիրանումը չուրանալ/ցըմաքէլ - *տե՛ս* Լուզուն ցըմաքէլ:

- Լուզուն պանը կօխէլ - *տե՛ս* Լակը ծակը կօխէլ:

- Լուզուն սօր - Սրամիտ, սուր՝ խայթող՝ ծաղրող լեզու ունեցող: *...Մին շատ լուզուն սօր, խէլունք տընղա յա ինըմ, ինքընն էլ ծունկնը փընռնող* (ՀԺՀ, V, 78):

- Լուզուն տէմ ընղնէլ - *տե՛ս* Լուզուն կապ ընղնէլ:

- Լուզուն տը՚տ ա ծակում - *տե՛ս* Լուզուն շան վը՚ռ ա ծակում:

- Լուզուն տընկընռնհան պուք տալ - Սպառնալիքի արտահայտություն՝ եթե խոսես՝ գաղտնիքն հայտնես, լեզուդ արմատից կպոկեմ: *Կ՚ուղէրէն մը՚ծը ասում ա.- Հու էս պէնը մինին ասից, լուզուն տընկընռնհան պուք կըտամ* (Զ):

- Լուզուն տուս օնէլ - 1. Լեզուն հանելով՝ ցույց տալով՝ մեկին ծաղրել: *Հանլա էրկու օրվա հարթն ա, ուժժէ լուզուն տուս ա օնում ըսկէսվօրը յընրա* (Բ): 2. *տե՛ս* Լուզու՝ ածել:

- Լուզուն ցըմաքէլ - *տե՛ս* Թընքը (պիրանումը) չուրանալ:

- Լուզուն ուրանալ/քաշիլ- 1. *տե՛ս* Լուզվին տարը ինիլ: 2. Լռել, չխոսել, չպատասխանել: *Մարթը հիշկան ուշունց ա տամ, կընէգ՚ը լուզուն ուրան ա պահում* (Զ):

- Լուզուն փաթ ընղնէլ/փընռնըվէլ - *տե՛ս* Լուզուն կապ ընղնէլ:

- Լուզուն փընսնէլ - *տե՛ս* ԼՈՒՋՎԸՎԷՐՎԷԼ:

- Լուզուն փուչիգ՚ան մօտէ - Անգաղտնապահ: *Կընանուցը լուզուն փուչիգ՚ան մօտէ յա, ամմէն պէն բիդի ասիս վէչ* (Զ):

- Լուզուն փընռնէլ - *տե՛ս* Լուզուն պատ կ՚անալ:

- Լուզուն փօրը ըղնէլ/քըցիլ - *տե՛ս* Լուզվա կըտըր(վ)էլ:

- Լուզուն քախծըր - Քաղցրախոս, շողոքորթ: *Լուզուն քախծըր կընգանը կօրծէրը առաչ կըք՛ինի* (Զ):

- Լուզուն քըթէնալ - *տե՛ս* Լուզուն կըլխու ըղնէլ:

- Լուզուն քըխծըրցընէլ - Առակներով՝ ասացվածքներով՝ գեղեցիկ արտահայտություններով խոսել: *Ղէրվիշը լուզուն քըխծըրցընում ա, լօխ ըսկըսում ըն ըսկանալը* (Զ):

- Լուզուն քօր կ՛ալ - Խոսելու, որեւէ գաղտնիք՝ ոչ պատշաճ խոսք ասելու ցանկություն զգալ: *Վէր պատառ էլ կէնում ըն, Մուրադը, լուզուն քօր ա կ՛ամ, էլ կարում չի սուս անէ* (Զ):

- Լուզու պինըցընէլ - *տե՛ս* Լուզու թափէլ:

- Լուզուս լալէգ՛ մընա/լալկըվէ - Ասում են որեւէ վատ բան հայտնելուց՝ արտահայտելուց առաջ կամ հետո: *Լուզուս լալէգ՛ մընա, ասում ըն՝ Սումբաթը քէնուն սիրականը ա* (Բ):

- Լուզու տը՛ռնալ- Մեկի փոխարէն խոսել՝ ներկայանալ: *Խէլունք ախպէրը վէր ըտի լուզվա կըտըրում ա, պը՛լ ախպէրը լուզու վա տը՛ռնում, թաքավէրին լօխ քաթ անում* (Զ):

- Լուզու քըթէնալ - Մեկի հետ մտերմանալ՝ համաձայնության գալ: *Ըտի հըրթնըսկէսուր ուրուր նըհը՛տ լուզու յըն քըթէնում, մին տը՛ղ ապըրում* (Զ):

ԼՆԻԹ *(թրք. lüt)* - *ած.* 1. Աղքատ, նյութական միջոցներից զուրկ, տկլոր: *...Խանէրը մէգ թըլանալ ըն, ամուտ մընացալ ընք լութ* (Զ): 2. Դատարկ ձեռքով, դատարկաձեռն: *Էտ մարթը հըմանչում ա լութ ք՛ինի ուրանց տօն* (Զ):

ԼՆԻԹԸԿՕՄ/ԼՆԻԹԿՕՄ/ԼԻԹԸԿՕՄ/ԼԻԹԿՕՄ - *տե՛ս* ԼՆԻԹ:

ԼՈՒԹԸՎԱՉԻ/ԼՕԹԻՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԼՈՒԹԸՎԱՐԻ:

ԼՈՒԹԸՎԱՐԻ/ԼՕԹԻՎԱՐԻ - *մ.* Լոթու նման, լոթու պես: *Թաքավէրին տըղան ուրան լութըվարի յար պահում* (Զ):

ԼՈՒԹԻՅԱՆԱ/ԼՕԹԻՅԱՆԱ - *տե՛ս* ԼՈՒԹԸՎԱՐԻ:

ԼՈՒԹԻՅՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼՈՒԹՕԹՈՒՆ:

ԼՆԻԹ-ԼՆԻԹԸԿՕՄ - *տե՛ս* ԼՆԻԹ(1):

ԼՆԻԹ-ԿԱՆԲԱՐՕՂԼԻ - *տե՛ս* ԼՆԻԹ(1):

ԼՆԻԹԿՕՄ - *տե՛ս* ԼՆԻԹԸԿՕՄ:

ԼՆԻԹ-ՄԱՄԱՅԻ(Ն) - *տե՛ս* ԼՆԻԹ(1): *...Հէյվանը, պէնը լօխ փուչընաս ա, տափէրը ծէռքան ինք՛ ըն ունէս, թուղէս լութ-մամայի* (ՀԺՀ, V, 296):

ԼՈՒԹՕԹՈՒՆ/ԼՕԹՕԹՈՒՆ/ԼՈՒԹԻՅՕԹՈՒՆ/ԼՕԹԻՅՕԹՈՒՆ - *գ.* Լոթի լինելը, լոթիի հատկությունը: *Կօղը ուրան կ՛ուղօթունընը ա անըմ, լօթին ուրան լօթօթունը՝ մարթին ասած թանիրանվը...* (ԼՂԲ, 374):

ԼՆԻԼ *(հ.ե. *lol- (օրորել)* - *ած.* Սաստիկ գինով՝ հարբած: *Մարդիրոսը խըմած, լուլ տը՛ռած, կ՛ամ ա մըռատօնը* (ՆԱԲ, 102):

- Լուլ կըտըրէլ - Սաստիկ գինովանալ՝ հարբել: *Հինչ դէ՞ր դալաթ կանար կէրած-խըմած, լուլ կըտըրած, ժամին մըղակավը նի մընանար* (ՋՏ, Բ, 154):

ԼՆԻԼԱ *(պրս. lāla)* - *գ.* 1. Փոքրիկ խողովակաձեւ իր:*...Էտ հընգէրըտ տընէս ա ուրան կընգանը ըսպընէս, լուլանվը փըչիս, կընէգ՛ը յէտ չի կ՛աս* (ՀԺՀ, V, 260): 2. Հրազենի փող: *Մին օր էս Բաբան ուստէն անա թաքուն մին թուվանգ՛ու լուլա յա շինալ* (ԱԱ, 31): 3. *փխբ. տե՛ս* ԼՆԻԼԱՔ՛ԱԲԱԲ 4. *փխբ.* Սառույցի գլանաձեւ կտոր, որ կախվում է կտուրից՝ ծառերի ճյուղերից եւն:*Ըրշէրը փիս ցօրտ ա անում, ժօլօբան մին մը՛ծ լուլա յա կախ ինում* (Զ): 5. *տե՛ս* LOLԱԿ (1): 6. *ած. փխբ.* բարակ եւ երկար: *Մին լուլա ծառ ըն կըտըրում, սուրուն շինում* (Զ):

ԼՆԻԼԱՆԷ - ած. Համապատասխան քանակով փող ունեցող (հրազենի մասին): *Ըտըրան էլ ինում ա էրկու լուլանէ մին լ՛ավ թըվանգ՛* (Զ):

ԼՆԻԼԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԼՆԻԼԱՆԷ:

ԼՆԻԼԱՍԱՔ - *գ.* Հրացաններ պատրաստող արհեստավոր, հրացանագործ: *Ասում ըն, ըտը՛ղ մին լ՛ավ լուլասագ ա իլալ ըպըրէլիս, ըտըղան ա շէնին անումը մընացալ Լուլասագ* (Զ):

ԼՆԻԼԱՔ՛ԱԲԱԲ - *գ.* Ծեծած կամ աղացած եւ կլոր ու երկարավուն ձեւով խորոված միս: *Լուլաք՛աբաբը վըխճարէն մըսան ա լ՛ավ տը՛ռնում* (Բ):

ԼՆԻԼԿԱ - *տե՛ս* ԼՆԻԼ:

ԼՆԻԾ[1] *(գրբ. լուծ)* - *գ.* 1. Ամուր փայտից սարքած փայտյա հաստ ձող՝ երկու ծայրերը սամիներ հագցրած, որով լծում են լծկան անասուններին եւ որից կապում են գութանը՝ արորը՝ սայլը եւն: *Մարթը անգուծ ա օնում, կաղնէն փօխում, պէխէ լուծ տընում ըչէռէն վըզին* (ՆԱԲ, 7): 2. Ձիթահանքի գերան, որին լծում են քարը պտտեցնող անասունը: *Սըրունուցէն լուծը կաղնէ բիդի, վէր տէմ կէնա* (Բ): 3. Միասին լծվող անասունների զույգ: *Էրկու լուծ ա լըծում, մին օրումը վարում պըրծընում* (Զ): *4.* Օրորոցի վերեւից երկարությամբ ձգվող գլանաձեւ փայտե ձողը, որով միանում են օրորոցի ծայրերի կամարաձեւ մասերը: *Ըրուրուցէն լուծը կօտըրալ ա* (Զ): 5. Կշեռքի թաթ, նժար: *Օսէփը կատուն տինում ա քըշէռքին լուծին, քըշըռում* (Զ): 6. *փխբ.* Ծանր պարտականություն՝ գործ՝ հոգս: *Շինանցուց լուծը շատ ա ծանդը* (Բ):

- Լուծ անէլ - Արտը վարել, վար անել: *Մարթը ք՛ինամ ա լուծ անում, կ՛ամ, տը՛սնում կընէգ՛ը փախած* (Զ):

- Լուծա փախած անչառ(նը) - Անկարգ՝ չարաճճի անձ: *Էտ լուծա փախած անչառը կընգանընն ա խօխօնցը հօքսը քաշում չի* (Բ):

- Լուծը խըզ՛ըտակէն տինիլ - *տե՛ս* Լուծը վըզին տինիլ:

- Լուծը ծանդը ա, օգ՛ում ա կաղնէ ինի, օգ՛ում ա՝ տընկօղնէ - Հանգամանքները՝ միջոցները աշխատանքի ծանրությունը չեն մեղմացնում:

- Լուծը պօգ՛էրը քըցիլ - Ըմբոստանալ, չենթարկվել: *Տըղան լուծը պօգ՛էրըն ա քըցանում, թա՝ յը՛ս ընդը՛ղ ք՛ինանալ չըմ* (Զ):

- Լուծը վըզին տինիլ - 1. Լծել: *Լուծը տինում ա ըչէռէն վըզին, ըսկըսում վարէլը* (Զ): 2. Մեկի վրա ծանր պարտականություն դնել: *Հըրսընքէն լուծը Ըրշակէն վըզին ըն տինում* (Զ): *3.* Ամուսնացնել: *Ազանի վախտը Հանրաբէդը լօթի յա իլալ, վէր լուծը վըզին ըն տիրալ, խըղճացալ ա (Զ):*

- Լուծը տափան կըտըրէլ - Կռիվ՝ արհավիրք լինել: *Լուծը տափան կըտըրալ ա, կըտըրվէ ըստի տարէն* (Բ):

- Լուծը տափէն մընալ - 1. Լծկան անասուն չունենալու պատճառով արտը անվար մնալ: *Խը՛ղճ Գանասիմ, յը՛զնը ըստակից, լուծը տափէն մընաց* (Զ): *2.* Տան տղամարդը՝ աշխատողը մեռնել: *Քընարիկը սօք՛ ա ասում,- Մստուծ, լուծընս տափէն ա մընացալ, յը՛ս հունց կա՞նիմ* (Զ):

- Լուծ քաշիլ - *տե՛ս* Մաշկավը լուծ քաշիլ: *Հանը ասմա.- Յը՛ս կարէլ չըմ սաղ օրը լուծ քաշիմ, տուք օտիք՛* (Զ):

- Լուծու տակ (նի) մընէլ - 1. Լծվել: *Կումաշը լուծու տակ ա նի մըտալ* (Զ): 2. Ծանր պարտականություն՝ գործ հանձն առնել: *Հանբին օգ՛ում ա տըղէն հը՛տէ հըրսանէք՛ անէ, լուծու տակ ա նի մըտալ* (Բ): *3.* Ամուսնանալ: *Պը՛լ ջանիլ ար Սիմօնը, լուծու տակ նի մըտավ, խըլունքացավ* (Բ):

ԼՆԻԾ[2] *(գրբ. լոյծ (թույլ, կակուղ)* - *տե՛ս* ՓՈՒՐԸՀԱՐԷՆՔ՛:

ԼՆԻԾԱԹԱԿ - *տե՛ս* ԼԸԾԱԹԱԿ:

ԼՆԻԾԱՉԱՓ - *տե՛ս* ԼԸԾԱՉԱՓ:

ԼՆԻԾԱՌԱԾ - *տե՛ս* ԼԸԾԱՌԱԾ:

ԼՆԻԾԱՓԱԴ - *տե՛ս* ԼԸԾԱՓԱԴ:

ԼՆԻԾԱՓԱԽ - *տե՛ս* ԼԸԾԱՓԱԽ:

ԼՆԻԾԸՀԸՆԳԷՐ - *տե՛ս* ԼԸԾԸՀԸՆԳԷՐ:

ԼՈՒԿՈՒ - *տե՛ս* ԼԱՆԳՈՒ:

ԼՈՒՂԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԼԸՂԱՆԱԼ:

ԼՈՒՂԸԳԱՆԱԼ - *չբ.* Երկար ու բարակ դառնալ: *Խըմօրէն պո՛ւլը տըփ-տըփում ըն, մինչը՛վ վէր լ՛ավ լուղտը-գ՛անում ա* (Զ):

ԼՈՒՂԸԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԼՈՒՂԸ-ԳԱՆԱԼ-ի:

ԼՈՒՂՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՂԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ԼՈՒՄԿԷ - *գ.* Խաղատեսակ: Խո-խէնքը միշտ յը՛խծուն քը՛շտէն ըն իլ՛ալ լումկէ խաղ ընէյիս (Զ):

ԼՈՒՊՈՒՏԻԳ - *տե՛ս* ԼԸՊՈՒՏԻԳ:

ԼՈՒՍ[1] *(գրբ. լոյս)* - *գ.* 1. Ճառագայթային էներգիա, որ ընկալվում է աչքով եւ տեսանելի դարձնում շրջապատը: *Ըրիք՛նակէն լ՛ուսը ըղնում ա տանը յըրա, Կոստի դային գ՛ուրթանում ա* (Զ): 2. Լուսավորման աղբյուր՝ հարմարանք: *Քըշէրը վէր կ՛ամ ա, շինըցէք՛ լ՛ուսէրը նի յըն կըցընում* (Զ): 3. Ցերեկ: *Ըտըրանք ծ՛ուքին ըն հըդէ ինում, վէր լ՛ուսավ տը՛ղ հըսնին* (Զ): 4. Լուսավորված տեղը, լուսավոր վայրը: *Ք՛ինամ ա լ՛ուսը, նամակը կարթում* (Զ): 5. Լուսային էներգիա: *Լ՛ուսին փուլը հու տամ չի, լ՛ուսը կըտըրում ըն* (Բ): 6. Լուսանալու ժամանակը, լուսաբաց, արեւածագ: *Քունավ ըն ընցընում, մին վախտ յէր ըն կէնում, տէսնում՝ լ՛ուս* (ՀԱԲ, 15, 18): *7.* Տեսողության կարողություն: *Ա՛զին անէսկ ա տամ մարթին.- Լ՛ուսըտ խըվարէ, Մէ՛լիք՛* (Զ): *ած. 8.* Լուսավոր: *Լ՛ուս օրը տըղամարթը վէր տանան տ՛ուս չի յը՛կավ, տըղամարթ չի* (Զ): 9. Ճերմակ, սպիտակափայլ: *Լ՛ուս իրը՛սավ ախճիգ՛ ա Մարյանգ՛ուլը* (Բ):

- Լ՛ուսա մօտէ - *տե՛ս* ԼՈ՛ՒՍԱՏԷՄ:

- Լ՛ուս անէլ *(գրբ. լոյս առնում)* - 1. Լուսավորել: *Հու վէր ծընվում ա, ընդրա նըհը՛տ մին ասթըխ ա լ՛ուս աշխարք կ՛ամ, մինչէվ գ՛անքէն վէրչը լ՛ուս անում* (ԱԱ, 15): 2. Լույսի դիմացից հեռանալ: *Պատառ տէն կաց ակուշկէն ղըրաղան, լ՛ուս ըրա* (Բ):

- Լ՛ուս աշխարք - Հեքիաթներում այն աշխարհը, որտեղ ապրում՝ բնակվում են՝ ի հակադրություն խավարի թագավորության: *Ղուշը թաքավէրին տը-ղէն տանում ա հըսցընում լ՛ուս աշ-խարքը* (Զ):

- Լ՛ուս աշխարք կ՛ալ - 1. Ծնվել, ստեղծվել, առաջանալ: *Մարթ մին հը՛տ ա լ՛ուս աշխարք կ՛ամ* (Զ): 2. Որեւէ թաքուն բան երեւան գալ՝ բացահայտվել: *Էտ կ՛ուղթունը վէրչը լ՛ուս աշխարք ա կ՛ամ* (Բ):

- Լ՛ուս աշխարք պիրիլ/քըցիլ/հանէլ - 1. Ծնել, ստեղծել, առաջացնել: *Ամմէն մարթ ո՛ւրա՛ն մօրը՝ ո՛ւրա՛ն լ՛ուս աշխարք պիրօղէն հը՛տէ հիշկան անէ, էլիա խըրէգ՛ ա* (Զ): 2. Որեւէ թաքուն բան երեւան հանել՝ բացահայտել: *Անց ա կէնում մին տարէ, կընէգ՛ը ըտըրա ալէգ՛ը լ՛ուս աշխարք ա պիրո՛ում* (Զ):

- Լ՛ուսը բիդի տէս անէլ - *տե՛ս* Էն ղօլը տէս անէլ:

- Լ՛ուսը իրը՛սան ծըլլալ/կաթէլ - Շատ գեղեցիկ լինել: *Էտ չուբանէն էլ մին ախ-ճիգ՛ ա ինում, վէր լ՛ըհա լ՛ուսը իրը՛սան ծըլլամ ա* (Զ):

- Լ՛ուսը ծ՛ուքիլ - Լուսանալ, արշալույսը բացվել: *Քըշէրավը, վէր լ՛ուսը ծ՛ուքըմ ա, պալատան էտ ծառային կանչըմ ըն...* (ԼՂԲ, 359):

- Լ՛ուսը հ՛ուրթին ծակավը տը՛սնալ - *տե՛ս* Ա՛ըը՛վը հ՛ուրթավը տը՛սնալ:

- Լ՛ուս ըղնէլ - Անսպասելիորեն՝ հանկարծակի հայտնվել՝ երեւալ: *Պա-տառ էլ վէր ք՛ինամ ըն, ա՛ըը՛վը թօխպէն տական լ՛ուս ա ըղնում* (Զ):

- Լ՛ուսը՝ ճըկատէն, նըխշընընգ՛ա՛ը՝ վը՛ննանը տակէն - Ասում են ճոխության մեջ ապրող գեղեցկուհիների մասին:

- Լ՛ուսըն էլ օնէ շօխկ - Ամեն ոք՝ ամեն ինչ էլ թերություն ունի:

- Լ՛ուսը պէնվալ - *տե՛ս* Լ՛ոնսը ծ՛ուքիլ:

- Լ՛ուսը պէնվա, պարին՝ նըհը՛տը - Բարեմաղթություն ծանր հիվանդներին՝ անելանելի վիճակում գտնվողներին՝ ձախորդության հանդիպածներին եւն, թող ցերեկը բարիք բերի:

- Լ՛ուսը պըտէրավը տալ - 1. Չորս կողմը լուսավորել: *Ըրիք՛նակը լ՛ուսը պըտէրավըն ա տուվալ* (Զ): 2. *տե՛ս* Լ՛ուսը իրը՛սան ծըլլալ:

- Լ՛ուսը պըտընծրկէրան ա տ՛ուս կ՛ամ - *հեգն.* Բարեկիրթ վարմունքը՝ առաջադիմությունը հետամնաց մարդկանցից է առաջ գալիս:

- Լ՛ուս լ՛ուսանալ/ծ՛ուքիլ - Հույսի՝ ուրախության՝ երջանկության դուռ բացվել: *...Վէրչը, մին լ՛ուս ա ծիք՛իս, նի յա մընէս բ՛ա՛գ՛ին տօնը՝ նոնք՛ա՛ր* (ԱԱ, 73):

- Լ՛ուս պահէլ - Մինչեւ առավոտ արթուն մնալ: *Սաղ քըշէրը լ՛ուս ըն պահում, կ՛օղէն փըռնում* (Զ):

- Լ՛ուս տալ - *տե՛ս* Լ՛ուս անէլ:

- Լ՛ուս տը՛ռնալ - 1. Բարեմաղթություն ննջեցյալի համար՝ իբր դրախտը գնալ: *Լ՛ուս տը՛ռնա Մամիկօնը, լ՛ավ մարթ ա իլ՛ալ* (Բ): 2. Ասում են երկար ժամանակ անկողնային հիվանդների՝ շատ ծերերի մահվան լուրը լսելիս՝ լավ է, որ մահացել է՝ ազատվել է տանջանքներից: *Ասում ըն Հայկուշը մը՛ռալ ա, լ՛ուս ա տը՛ռալ, խը՛ղճ ա, էս ա էրկու տարէ յա տըղըպէրցում* (Բ):

- Լ՛ուսու թիք՛ա՛ն/կուտուր/պատառ - Շատ գեղեցիկ, հմայիչ: *Էտ լ՛ուսու պա-տառ ախճիգ՛ը ո՛ւրա՛ն մաննան մըտա-նին հանըմ ա, տամ էս տըղին...* (ՀԺՀ, V, 20):

- Լ՛ուսում կէնալ - *տե՛ս* Աշկը լ՛ուսում կէնալ:

- Լ՛ուս ք՛ը՛զ տըսնօղէն - Ասվում է նրան, ով երկար ժամանակ չէր երեւում. լուսավորվի քեզ տեսնողը: *Լ՛ուս ք՛ը՛զ տըսնօղէն, ըստը՛ղ ը՞ս, էրկու ամէս ա՝ ըրվամ չըս* (Զ):

- Լ՛ուս օրը ցիրը՛կավ - *տե՛ս* Օրը ցիրը՛կավ:

ԼՈ՛ՒՍ[2] - *տե՛ս* Լ՛ՈՒՍ:

ԼՈ՛ՒՍ[3] - *գ.* Հարսնառի ժամանակ աղջկա հարազատների կողմից փեսային եւ մակարներին հրամցվող քաղցրավենիքներով՝ մրգերով՝ եփած հավով՝ խմիչքով սկուտեղ, որի եզրերին շարված խնձորներին ամրացնում էին մոմեր եւ վառում: *Լ՛ուսը վէր պիրո՛ում ըն, մակառ-բաշին մին տըսսանուց ա տամ* (Զ):

ԼՈ՛ՒՍԱԾԱԿ - Պատի վրա բացված անցք, որտեղով ներս է թափանցում լույսը: *Տանը պատէն տակէն վէնն ա կէ-նում, տէսնում էն ա լ՛ուսածակը կըսը-հար...*(ՆԱԲ, 100):

ԼՈ՛ՒՍԱԿԱՆՉ - *տե՛ս* ՎԸՐՑԸԿԱ-ԿԱՆՉ:

ԼՈ՛ՒՍԱԿ՛ԻՆ - *գ.* Եկեղեցուն տրվող նվեր՝ իբրեւ մոմի գին: *Ղէրը լ՛ուսակ՛ինը յօր ա ունէս, ք՛իս տօն* (Զ):

ԼՈ՛ՒՍԱՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԼՈ՛ՒՍԷՄ(ՆԸ):

ԼՈ՛ՒՍԱՄՕՏ - *տե՛ս* ԼՈ՛ՒՍԱՏԷՄ:

ԼՈ՛ՒՍԱՆԱԼ - *չբ.* գիշերը վերջանալ, լույսը բացվել: *Լ՛ուսանըմ ա, կ՛ամ ըն տը՛սնըմ փանանը ծը՛ռքին սաղ-սա-լամաթ կաղնած* (ՀԺՀ, V, 30): 2. Մութը փարատվել, լուսավորվել: *Էտ տըղան պօգ՛էն պըտատանը յէտ ա տամ, կ՛ումը լ՛ուսանում ա* (ՀԺՀ, V, 54):

ԼՈ՛ՒՍԱՊԷՑ - *գ.* Լուսաբաց, արշալույս: *Մարթը չըրու լ՛ուսապէց էծին հէտան շօռ ա կ՛աս, լ՛ուսըպէցին բի-զ՛ուրած տօն կ՛աս...*(ԼՂԲ, 318):

ԼՈ՛ՒՍԱՍԹԸԽ - *գ.* Արուսյակ մոլորակը, այգաստղ, լուսաստղ: *Լ՛ու-սասթըխը վէր տ՛ուս ա կ՛ամ, ք՛արվանը հըդէ յա ինում* (Զ):

ԼՈ՛ՒՍԱՏԷՄ - *գ.* Լուսանալուն մոտ ժամանակը, լուսադեմ: *Հինչ դէ՞ր դալաթ կանար սաղ քըշէրը քէփ անար, լ՛ուսըտէմին քինար պադարա՛ք՛ անար* (ՋՏ, Բ, 154):

ԼՈ՛ՒՍԱՐԱՐ - *գ.* Եկեղեցու՝ վանքի ներքին բարեկարգությանը եւ հատկա-

պես լուսավորմանը հսկող եկեղեցական պաշտոնյա, ճրագները վառող, լույս անող անձ: *Դէրը կը զնը վում ա լուսարարէն յըրա, թա.- Լավ չը ս լուս անում, կարքէն լուս ըրա՛* (Ձ):

ԼՈՒՍԷԼ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԻԼ:

ԼՈՒՍԷՄ(ՆԸ)/ԼՈՒՍԱՄ(ՆԸ)/ԼԻՍԷՄ-(ՆԸ) - *գ.* Կատվազգիների ընտանիքին պատկանող գիշատիչ գազան, լուսան: *Մարտակերտա ծըմըկնէրումը լուսէմ էլ կա* (Բ):

ԼՈՒՍԸԹԱԹԱԽ - *ած.* 1. Լույսով ողողված՝ լուսավորված: *Լուսըթաթախ օթաղ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Չքնաղագեղ, լույսի նմանվող: *Էտ թաքավէրին էլ ինըմ ա էրկու լուսըթաթախ ախչիգ* (Ձ): 3. *մ.* Առավոտ կանուխ, լուսադեմին: *Ըտի լուսըթաթախ ըշտը՛ղ ը՞ս քունում* (Ձ):

ԼՈՒՍԸԾԸԼԼՕՑ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԱՏԷՄ: *Կանփին ա Ալփին լուսըծըլլօցէն քընում ըն հանձ* (ՆԱԲ, 106):

ԼՈՒՍԸԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԸԹԱԹԱԽ:

ԼՈՒՍԸՀՈՒՔԻ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՐՄԸՑԻՔ(Ի):

ԼՈՒՍԸՃԻՐՈՒՔ - 1. *գ.* Լույսի աղբյուր՝ լամպ, ճրագ եւն: *Լուսըճիրուքին լուսին տակէն էտ ախճիգը դաշանգ ար ըրվամ* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԼՈՒՍԸԹԱԹԱԽ (2):

ԼՈՒՍԸՄԸԹԷՆ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԱՏԷՄ:

ԼՈՒՍԸՆԳԱ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԻՆԳԱ:

ԼՈՒՍԸՆԳԱԼՈՒՍ- *տե՛ս* ԼՈՒՍԻՆԳԱԼՈՒՍ:

ԼՈՒՍԸՇԱՂԱԽ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԸԹԱԹԱԽ:

ԼՈՒՍԸՊԸՌՕԿ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԸԹԱԹԱԽ:

ԼՈՒՍԸՎԷՐ (*գրբ. լուսաւոր*) - *ած.* 1. Լուսավորված, լույսով լցված: *Լուսըվէր տօն ա* (Բ): 2. *փխբ.* Զարգացած, կիրթ, ուսյալ, գիտուն: *Հանան Ջալալյանը լուսըվէր մարթ ա իլալ* (Ձ):

ԼՈՒՍԸՎԷՐԷԼ (*գրբ. լուսաւորեմ*) - *նբ.* 1. Լուսավորել, լուսավոր դարձնել: *Արը՛վը տուս ա կամ, աշխարքըս լուսըվէրում* (Ձ): 2. *փխբ.* Գիտելիքներ տալ, մտավորապես ու քաղաքակրթորեն զարգացնել, կրթություն տարածել: *Էտ դասատուն սաղ շէնը լուսըվէրալ ա* (Բ):

ԼՈՒՍԸՎԷՐԻՆՉ (*գրբ. լուսաւորիչ*) - *գ.* Հայաստանում քրիստոնեությունը տարածող Գրիգոր Պարթեւի մականունը: *Ամարասա յը՛խծէն Լուսըվէրինչին թոռնըն ա շինալ՝ Կըրիքօրիսը* (Ձ):

- Լուսըվէրինչին ասթըխ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԱՍԹԸԽ:

ԼՈՒՍԸՎԷՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԼՈՒՍԸՎԷՐԷԼ - ի:

ԼՈՒՍԸՎԸ՛ՆՆԸ- *տե՛ս* ԼՈՒՍԸԹԱԹԱԽ (2): *Դանստի մին տօռն ա պէնվում, մին լուսըվը՛ննը ախճիգ ա տուս կամ...* (ՆԱԲ, 36):

ԼՈՒՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ (*գրբ. լուսացուցանեմ*) - *նբ.* 1. Գիշերն անցկացնել, մինչեւ լույս հասնել: *Վէրչը էտ քըշէրը էլ ըն լուսըցընում, էքսը քինըմ ծըմակը...* (ՀԺՀ, V, 56): 2. Գիշերը՝ մինչեւ լույս անքուն անցկացնել: *Խը՛ղճ կընէգը էրկու քըշէր ա լուսըցընում հիվանդէն քըշտէն* (Ձ):

ԼՈՒՍԻԼ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԻԼ:

ԼՈՒՍԻՆ (*գրբ. լուսին (ամիս)- տե՛ս* ԸՄՍԸԿԱՆ (4):

ԼՈՒՍԻՆԳԱ/ԼՈՒՍԸՆԳԱ/ԼՈՒՍՆԻՆԳԱ/ԼՈՒՍՆԸՆԳԱ (*գրբ. լուանակայ*) - 1.*գ.* Երկրագնդին ամենից մոտ գտնվող երկնային մարմին՝ լուսին: *Լուսնինգանն ա իրիքնակը ախպէր-քուր ըն իլալ* (ԱԱ, 15): *ած.* 2. Լուանի լույսով լուսավորված, լուսնկա: *Մին լուսնընգան քըշէր տուս ա կամ՝ մըտքէրէն դօնըն ընգած* (ՀԱԲ, 15, 44): 3. *փխբ.* Լուսնի նման կլոր ու սպիտակ դեմք ունեցող (աղջիկների, կանանց մասին): *Կաչագանը յէշում ա, տը՛սնում մին լուսինգան ախճիգ ըխպիրան ճուր ա յը՛ր օնում* (Ձ):

- Լուսինգանն նօրէլ - Լուսնային ամիսը սկսվել: *Լուսինգանն վէր նօրում ա, հավան փօխվում ա* (Ձ):

- Լուսինգին պօգին նըստած - Շատ թանկ: *Մըսէն կինը էն ա լուսինգին պօգին նըստած* (Բ):

ԼՈՒՍԻՆԳԱԼՈՒՍ/ԼՈՒՍԸՆԳԱԼՈՒՍ/ԼՈՒՍՆԻՆԳԱԼՈՒՍ/ԼՈՒՍՆԸՆԳԱԼՈՒՍ - *գ.*. Լուանի լույս: *Լուսնինգանլուսը ըղնում ա էտ քարէն յըրա, վը՛սկուն պօլիգը պըսպըղէ յա տամ* (Ձ):

ԼՈՒՍԻՆ-ԼՈՒՍԻՆ (*գրբ. լուսին (ամիս)* - *մ.* Հազվադեպ: *Լուսին-լուսին ըս ըրվամ, հինչ ա՞ պըտահալ* (Ձ):

ԼՈՒՍԻՐԸ՛Ս/ԼՈՒՍՆԻՐԸ՛Ս - *տե՛ս* ԼՈՒՍԻՆԳԱ(3):

ԼՈՒՍ-ԼՈՒՍ - *գ.* Կիսամութ, ոչ շատ մութ: *Հանա լուս-լուս ա ինում, վէր Ավկարը քօն ա ինում* (Ձ):

ԼՈՒՍՆԱԼՈՒՍ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԻՆԳԱԼՈՒՍ:

ԼՈՒՍՆԱՀԱՉ - *տե՛ս* ԸՍԹԸԽԱՀԱՉ:

ԼՈՒՍՆԱՎԸ՛Ղ[1] - *գ.* Կպչուն սպիտակաշիկավուն հող, կավահող: *Էտ վըխճընէն քըթալ ըն, կաթը լուսնըվը՛ղէն նիհէտ խառնալ, ցը՛խ ըրալ, պատէրը տիրալ* (ԱԱ, 48):

- Լուսնըվը՛ղա տուս յը՛կած - *տե՛ս* ԸԼԻՐԹԱԹԱԽ (2):

ԼՈՒՍՆԱՎԸ՛Ղ[2] - *տե՛ս* ԻՆՔՆԱՎԸ՛Ղ:

ԼՈՒՍՆԸՆԳԱ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԻՆԳԱ:

ԼՈՒՍՆԸՆԳԱԼՈՒՍ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԻՆԳԱԼՈՒՍ:

ԼՈՒՍՆԻՆԳԱ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԻՆԳԱ:

ԼՈՒՍՆԻՆԳԱԼՈՒՍ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԻՆԳԱԼՈՒՍ:

ԼՈՒՍՎԸԼՈՒՍ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԱՏԷՄ:

ԼՈՒՍՏԸՐ(Ա) - *տե՛ս* ԼՈՒՍՏՈՒՐ(Ա):

ԼՈՒՍՏՈՒՐ(Ա)/ԼՈՒՍՏԸՐ(Ա) (*ռուս. люстра, ֆր. lustre, լատ. lustro*) - *գ.* Մի քանի էլէկտրական լամպերով կամ մոմերով կախովի սարք՝ ջահ: *Ըստրանց պատալօկան էլ մին մը՛ծ լուստուր ա ինիս կախ տուված* (Ձ):

ԼՈՒՎԱՔԱՔ - *գ.* Լուի ծիրտը՝ արտաթորանքը: *Շօրէրը սաղ լուվաքաք ա* (Ձ):

ԼՈՒՎԸՀԱՆ - Գործածվում՝ կապակցությունների մեջ:

- Լուվըհան անէլ - Շորերը՝ սպիտակեղենը լվերից մաքրել: *Միպտը-կը՛ղանը տինըմ ըն իրը՛վէն տակէն, լուվըհան անում* (Բ):

- Լուվըհան ինիլ/տը՛ռնալ - Շորերը՝ սպիտակեղենը լվերից մաքրվել: *Շօրէրը վէր լուվըհան ա ինում, կը՛ց ըն տամ էտ մարթին, դարկում* (Ձ):

ԼՈՒՑՈՒԿՈՒՄԷԼ - *տե՛ս* ԼԻՑԸԿՈՒՄԷԼ:

ԼՈՒՓԱԲԷՂ - 1. *գ.* Լայն՝ հաստ բեղ: *Էտ լուփըբէղէրըտ խէ կըտօրում չը՞ս* (Բ): 2. *ած.* Այդպիսի բեղեր ունեցող: *Լուփաբէղ մարթ ար Սուղումուն դային* (Ձ):

ԼՈՒՔՏԱՆԷ - գ. 1. Խաղատեսակ, որի ժամանակ վազելով կամ ոտքերն իրար միացրած՝ ցատկում են երկարությամբ եւ բարձրությամբ: *Խօխէնքը լուքտանէ յըն տամ* (Բ): 2. Հարսանեկան ուրախ պար, որ պարում են աղջիկները՝ հարսին շրջանակի մեջ առնելով եւ ցատկոտելով: *Լուքտանէն էլ ա ըդանան ընգալ* (Բ):

ԼՕԲԻ (*արաբ., պրս. lubiya*) - *գ.* Թիթեռնածաղիկների ընտանիքին պատկանող՝ պատիճի մեջ ամփոփված սերմերով բույս, լոբի: *Չանախչի լավ լօբի յա տը՛ռնում* (Բ): 2. Այդ բույսի սերմնահատիկը: *...Ամէգը մին թէ յէր կալած տափէրը բըշտի-բըշտի ըն անում, լօբի վարում* (ՀԺՀ, VII, 391): 3. Այդ բույսի մատղաշ ու դալար պատիճը՝ չհասունացած սերմնահատիկներով: *Ա-քէրը մին չանգ լօբի յա քաղում, մին բըրնու ճօտ պուք տամ, իփանում, սըխտօրում, տանում հանդը՝ մարթին հը՛տէ* (Ձ):

- Լօբի կէրած - Ասում են փորից հաճախակի գազեր արձակող մարթկանց մասին:

- Լօբին օտէլ - *հեգն. տե՛ս* Բադրանքը օտել:

- Լօբի օտող - Աղքատ, անճարակ, ձեռքից բան չեկող: *Լոբի օտող Միրզան էլ ա հըրուստացալ* (Բ):

- Լօբու արխէր անէլ/շինիլ - Գլուխը մկրատով անկանոն խուզել՝ անհարթություններ առաջացնել: *Էտ կըլօխըտ հուվ ա՞ լօբու արխէր ըրալ* (Բ):

ԼՕԴԱ *(թրք. լօդա (դեզ, բարդոց)* - *գ.* Ոչ խրձերով օրանի՝ խոտի փոքր դեզ դաշտում՝ անմիջապես տեղափոխելու համար: *Արշակը մին լօդան պէռնում ա էշին, հըդէ ինում* (Ձ):

- Լօդա տալ - Օրանը՝ խոտը դաշտում դիզել՝ անմիջապես տեղափոխելու համար: *Մուք քիս ըք խօտ հըվաքիք, լօդա տաք* (ԼՂԲՔ, 285):

ԼՕԴ(Ը)ՐԱ *(ռուս. лодыжка)* - *գ.* Թել փաթաթելու գլանիկ՝ կոճ, ինչպես եւ ամբողջ փաթաթվածքը: *Դանրգին ասը՝ ղընա լօդըրան յօր ա ունէս, քիս* (Ձ):

ԼՕԴՈՒՌ - *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐ:

ԼՕԴՈՒՌԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐԱՆԱԼ:

ԼՕԴՈՒՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԼՕԴՈՒՌՕԹՈՒՆ- *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ԼՕԴՈՒՐ/ԼՕԴՈՒՌ/ԼՈՒԴՈՒՐ *(ռուս. лодырь)* - *ած. գ.* Անբան, գործից փախչող, ծույլ: *Մին հըրուստու մին լօդուռ տըղա յա ինում, հինչ փիշակու տամ ըն, էրկան կէնում չի, փախչում ա տօն* (ԱԱ, 64):

ԼՕԴՈՒՐԱՆԱԼ/ԼՕԴՈՒՌԱՆԱԼ/ԼՈՒԴՈՒՐԱՆԱԼ - *չբ.* Անբան՝ ծույլ դառնալ: *Կանփին հինչ ա փըսակվալ ա, լօդուրացալ ա* (Բ):

ԼՕԴՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ԼՕԴՈՒՌՑ(Ը)ՆԷԼ/ԼՈՒԴՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԼՕԴՈՒՐԱՆԱԼ-ի:

ԼՕԴՈՒՐՕԹՈՒՆ/ԼՕԴՈՒՌՕԹՈՒՆ/ԼՈՒԴՈՒՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Անբանություն, ծուլություն: *Լօդուրօթունը ա շինանցուն ախկադ ըալըրէլի մանին* (Ձ):

- Լօդուրօթուն անէլ - Աշխատանքից խուսափել, գլուխ պահել: *Լօդուրօթուն ընէլավ մարթ վէչ մին պէնու հըսնէլ չի* (Ձ):

ԼՕԹ(ԸՌ) - *գ. անրգ.* Բերան: ... *Քարանը կակօղ հինչ վէր տէսնըմ ար, լօթը՝ն ար քըցըմ* (ՋՏ, Ա, 169):

ԼՕԹԸՌԱՆ - *տե՛ս* ԼՕԹՌԱՆ:

ԼՕԹԻ *(պրս. luti (սրիկա, ստահակ), վրաց. loti (հարբեցող)* - *ած. գ.*, Կերուխում սիրող, զվարթ, սրտաբաց (երիտասարդ): *Էս թաքավէրին իլանալ ա մին տըղա, էս տըղին էլ շատ լօթի հընգէրնէր ա իլանալ* (ՀԺՀ, VI, 172):

ԼՕԹԻՅԱՆԱ - *տե՛ս* ԼՈՒԹԻՅԱՆԱ:

ԼՕԹԻՅՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼՈՒԹՕԹՈՒՆ:

ԼՕԹԻՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԼՈՒԹԸՎԱՉԻ:

ԼՕԹԻՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԼՈՒԹԻՎԱՐԻ:

ԼՕԹԻ - ՓՕԹԻ - *տե՛ս* ԼՕԹԻ:

ԼՕԹԿԱ *(ռուս. лодка)* - *գ.* Նավակ, մակույկ: *Էս ախճիգը քանդիրը վը՝ննան յէտ ա անում, ինքը՝ լօթկան յէր ինում, քինանմ...* (ՀԺՀ, V, 545):

ԼՕԹԿԱՉԻ - *գ. ած.* Նավակը վարող, մակույկավար: *Էտ ախճիգը քընում ա լօթկումը նըստում, լօթկաչին լօթկան քըշում ա ուրանց տօռնը* (ՀԺՀ, V, 545):

ԼՕԹՌԱՆ/ԼՕԹԸՌԱՆ - *ած.* 1. Ագահ, շատակեր, որկրամոլ: *Էտ լօթռանը նըստում ա, ղըզանէն կուրկուտը լօխ օտում* (Ձ): 2. Դատարկաբան, շաղակրատ: *Լօթռան մարթ ար Սէյինը, ըշտը՝ղ նըստում ար, լօխճին կըլօխը դանգ ար անում* (2):

ԼՕԹՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼՈՒԹՕԹՈՒՆ:

ԼՕԼԱԿ *(պրս. lūla)* - *գ.* 1. Երկարավուն եւ սնամեջ ոսկոր: ...*Կանուլէրը մըսէրը թիքա՛ն-թիքա՛ն յըն անում, թօղում կարկաժըն ա լուլուկնէն* (Ձ): 2. Օրորոցի մեջ դրվող հատուկ ձեւով պատրաստած խողովակ, որով երեխայի մեզը թափվում է դուրս՝ միզամանի մեջ: *Մին լօլակ ա շինում, տինում ըրուրուցումը* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԼՈՒԼԱ (6):

- Լուլակում տըռէլ/տըռօտէլ - Դեռ շատ փոքր լինել, խելքը բան չկտրել: *Սանթուրը թա.- Մըրքըրա՛, յը՝ս վէր էն ըմ իլալ հօնձ ընէլիս, տու հալա էն ըս իլալ լուլակումըտ տըռէլիս* (Բ):

- Լուլըկնէն ցէց կէնալ - Խիստ հյուծվել՝ նիհարել: *Կավը իրը՝ք ամէս ա՝ կանումը, լուլըկնէն ցէց ա կացալ* (Բ):

ԼՕԼԱՃ - *տե՛ս* ԼՕԼՕՃ:

ԼՕԼԻ - *ած. գ.* Երկարահասակ ու նիհար, լողլող (մարդ): *Էտ լօլին վէր հըղըցավը քինում ար, լօխ ծըծաղում ին* (Ձ):

ԼՕԼԿԱ/ԼՕՐԿԱ - *տե՛ս* ԸՐՈՒՐՈՒՆՑ:

ԼՕԼՕ[1] - *մնկ.* Խնձոր: *Խօխան լօլօ յա օգանում* (Բ):

ԼՕ-ԼՕ[2] 1. Խաղատեսակ: Մի խմբի երեխաներից մեկի աչքերը ձեռքերով ծածկում են եւ արտաբերում **լո՛-լո՛** կամ **ո՛ւվ-ո՛ւվ** ձայները: Եթե չճանաչեց, նրա խումբը պետք է փնտրի ու գտնի մյուս խմբի անդամներին, որոնք իրենց թաքստոցներից անընդհատ հանում են այդ ձայները: Եթե ճանաչեց, կամ գտան հակառակ թիմի բոլոր անդամներին, խմբերը տեղերով փոխվում են: *Լօ-լօն ուրանգանունէն ըն իլալ խաղ ընէս* (Բ): *ձ.* Որոշ խաղերի ժամանակ իրար կանչելու ձեւ: *Լո՛-լո՛, էտ ըշտը՝ղ ըս* (Ձ):

- Լо - լо անէլ - Կանչել, ձայն տալ: *Լօ-լօ յըն անում, խօխօնցը հըվաքում* (Ձ):

ԼՕԼՕՃ/ԼՕԼԱՃ - *գ.* Խողովակաձեւ փաթաթած լավաշ հաց՝ մեջը պանիր, միս, սօխ եւն լցրած: *Լօլաճը տինում ըն խուխէն ծը՝ղքէն, դարկում հայաթը, ուրանք սիլի-բիլի անում* (Ձ):

ԼՕԼՕՇ - *տե՛ս* ԼՕԼԻ:

ԼՕԽ *(գրբ. ողջ)* - 1. *ած. գ.* Բոլորը, ամենքը, ամբողջը: *Թաքավը՝ղը հըրաման ա տամ, վար օցէրը լօխ կ՚ան ուրանց ըռաշկավընը անց կէնան* (ՆԼՂԺԲ, 11):

- Լօխ պըրծալ ընք, մընացալ ա ապօրը գ՚օռը - Ասում են այն ժամանակ, երբ դեռ կարեւոր բաները չարած՝ առաջարկում են անել ոչ կարեւորը:

- Լօխ ք՚ը՝զ, լօխ ք՚ը՝զ - Ասում են ուտելու ժամանակ զկռտացող երեխային՝ խփելով մեջքին. մի՛ շտապիր, բոլորը քոնն է:

ԼՕԽԷԼ - *տե՛ս* ՓԸԼԱՆԷԼ:

ԼՕԽՏԱ - *տե՛ս* ՆՕԽՏԱ:

ԼՕԿ *(հ.ե. *(s)led- (թույլ լինել)* - *գ.* 1. Օձանման թունազուրկ սողուն, լորտու: *Լօկը օխծէն ըսպանում ա* (Բ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԽԸ՝Ռ:

- Լօկէն նաղլը յըրա/վէր պիրիլ - Մանրամասն ու ձանձրալի կերպով որեւէ բանի շուրջ երկար խոսել, որեւէ բան ձգձգված պատմել: *Հընրվանանին կ՚աս ըն էրգ՚ան խուսէս, լօկէն նաղլը յըրա պիրիս...* (ԼՂԲ, 318):

- Լօկը թօղ - թօղ ընէլավ - Դատարկ ձեռքով, դատարկաձեռն: *Հըմանչում էլ չի Ափկարը, լօկը թօղ-թօղ ընէլավ յը՝ր ա կացալ, քըղաքան յը՝կալ քըվօրը տօնը* (Բ):

ԼՕՂ - *տե՛ս* ԼԸՂ:

ԼՕՂԼՕՂ(Ի) - *տե՛ս* ԼՕԼԻ:

ԼՕՂՄԱՆԻ - *գ.* Հմուտ, իմաստուն բժիշկ կամ այլ մասնագետ (առասպելական բժիշկ Լոխմանու անունից): *Մին օր հանրը ըսկանում ա, վը՝ր էսհինչ քըղաքումը մին ամմէն հինչ գ՚ուդծ՚ղ լօղմանի կա* (ՀԺՀ, VII, 48):

ԼՕՂՄԱՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Մասնագիտական հմտություն՝ իմաստնություն: ...*Էտ լօղմանին վը՝չ մինին ուրանն փէշակը սուվուրցըրալ չի, հանցու ուրանն լօղմանօթունը ուրանն անում մընա* (ՀԺՀ, VII, 48):

ԼՕՂՎԱ *(թրք. lovğa)* - *ած.* Գոռոզամիտ, պարծենկոտ: *Լօղվա մարթ ա Շաբօն* (Բ):

ԼՕՂՎԱ-ԼՕՂՎԱ - *տե՛ս* ԼԸՂՎԸ-ԼՕՂՎԱ:

ԼՕՂՎԱՄԻԾ - *տե՛ս* ԼԸՂՎԱՄԻԾ:

ԼՕՂՎԱՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԼԸՂՎԸՎԱՉԻ:

ԼՕՂՎԱՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԼԸՂՎԸՎԱՐԻ:

ԼՕՂՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼԸՂՎՕԹՈՒՆ:

ԼՕՂՏԷԳ՚ - *տե՛ս* ԼՕԼԻ:

ԼՕՄ(Բ) *(ռուս. лом)*- *տե՛ս* ԼԻՆԳ՚:

ԼՕՇՏԱԿ[1] - *տե՛ս* ԼՕՇՏԸՐԱԿ[2]:

ԼՕՇՏԱԿ[2] - *տե՛ս* ԼՕՇՏԸՐԱԿ[2]:

ԼՕՇՏԸՐԱԿ[2]/ԼՕՇՏԱԿ[1]/ԼԱՇՏԸՐԱԿ[1] *(գրբ. լօշտակ)*- *գ.* Դդմազգիների ընտանիքին պատկանող բույս, որի արմատները օգտագործում են բժշկության մեջ:

Շօնը քանդում ա, լօշտըրակէն տակըռը տեսս օնում (Ձ):

ԼՕՇՏԸՐԱԿ²/ԼՕՇՏԱԿ²/ԼԱՇՏԸՐԱԿ² - *ած.* Լայն ու երկար (ականջների մասին): *Լօշտըրակ ընգուճնէ օնէ* (Բ):

ԼՕՊ *(ռուս. лоб (ճակատ)* Գործածվում է կապակցության մեջ

- Լօպէն տալ - Խփել, հարվածել: *Լօպէն վէր տամ ըն, էտ կ'օղը լօխ վըզանվ ա օնում* (Ձ):

ԼՕՊ(Պ)ԱՋ - *ած.* Սնապարծ, մեծամիտ: *Լօպպազ մարթին անա զանիլաս տարած ա* (Բ):

ԼՕՊ(Պ)ԱՋԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Մեծամտություն անել, մեծամտել: *Խըրէգ' լօպպազաց, էտ պէնը տու կարէլ չըս անիս* (Բ): 2. Մեծամիտ դառնալ, մեծամտանալ: *Սուա ու փուա տըղա յա իլալ Աբասը, մըհէնգ' ա ըտի լօպպազացալ* (Բ):

ԼՕՊ(Պ)ԱՋՕԹՈՒՆ - *գ.* Սնապարծություն, մեծամտություն, պարծենկոտություն: *Ըտըրա լօպպազօթունը վէշ մինին տուր չի կ'ամ* (Բ):

ԼՕՌ - *տե՛ս* ԾԸՄԱԹ:

ԼՕՍՎԷԼ *(գրբ. լեսում)* - *չբ.* 1. Շատ շփվելուց՝ մի բանի քսվելուց մաշվել՝ ողորկ դառնալ: *Ճըղացէն քարը լօսվալ ա* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* Իրը՛ս առնէլ:

ԼՕՍՎԷԼ-ԿՕԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՋՈՒՔՎԷԼ - ՋԸՐԹԱՆՎԷԼ:

ԼՕՏԱՆՔ - *տե՛ս* ԼԸՊԱՆՔ:

ԼՕՏՉԻԿ *(ռուս. лётчик)* - *գ.* Սավառնորդ, օդաչու: *Սամալօտը տըրաքում ա, լօտչիկը պարաշուտավ լօք ա տամ* (Ձ):

ԼՕՏՕ *(ռուս. лото, ֆր. loto, իտ. lotto)* - *գ.* Խաղատեսակ՝ լոտո: *Ջանիլ տըղէք' ըն, ք'ինամ չըն, թա ուրանց բաղը պիհին, անջախ սաղ օրը լօտօ յըն խաղ անում* (Ձ):

ԼՕՐ/ԸԼՕՐ *(գրբ. լոր)* - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒԽԽԱՆՓԻ:

ԼՕՐԽ - *գ.* Կաշվե թոկ, որով լուծը կապում են սայլին: *Լօրխը կըտըրվում ա, ըրբան ըղնում ա ծօրը* (Ձ):

ԼՕՐԽԷԼ - *նբ.* Լորխով լուծը սայլին կապել: *Ըրբան լօրխում ըն, հըդէ ինում* (Ձ):

ԼՕՐԿԱ - *տե՛ս* ԼՕԼԿԱ

ԼՕՓԱ - *տե՛ս* ԼԱՄՓԱ

ԼՕՓԱ-ԼՕՓԱ - *ած.* Մեծ-մեծ, լայն: *Լօփա-լօփա տըխտըկնէ յա թըխում* (Ձ):

- Լօփա-լօփա անել - Մեծ կտորների բաժանել: *Փանդը լօփա-լօփա յա անում, վէր ածում* (Բ):

- Լօփա-լօփա խօսել/տանս տալ - Պոռոտախոսել, մեծախոսել: *Խըրէգ' լօփա-լօփա խօսէ* (Ձ):

ԼՕՓԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՄՓԷԼ:

ԼՕՔ *(հ.ե. *lok- (ցատկ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լօք տալ - 1. Մեկի կամ մի բանի վրայով լայն քայլով անցնել: *Քարէն կըլխավը լօք ա տամ, ընցընում* (Ձ): 2. Ցատկել: *Պիծի տըղան լօք ա տամ, յէր կէնում, տանան տանս կ'ամ, իսկի կընգանըն էլ ասում չի* (ՆԱԲ, 29): 3. *փխբ.* Անբարոյական կյանք վարել (կանանց մասին): *Լօք տըվող կընգանը ճար չինիլ* (Ձ):

ԼՕՔ-ԼՕՔ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Լօք-լօք անել - 1. Ցատկոտել: *Լօք-լօք ըն անում, թըքանում* (Ձ): 2. *փխբ.* Ուրախությունից թռչկոտել: *Խօխէնք'ը աղանձ'ը վէր տը՛սնում ըն, լօք-լօք ըն անում* (Բ): 3. *փխբ.* Հոխորտալ, սպառնագին խոսել, մեծախոսել: *Վէր ծը՛ռքավըտ պէն չի կ'աս, հօր ը՞ս լօք-լօք ընէս* (Բ):

ԼՕՔԷ - *տե՛ս* ԼՈՒՔՏԱՆԷ:

ԼՕՔ' *(թրք. lök (ծանրաշարժ, ծանր, դանդաղկոտ)* - *1. գ.* Ձկան տեսակ՝ լոքո, որ տարածված է Քուռ եւ Արաքս գետերում: *Մին լօք' ըն փըռնում, քըշըռում, տը՛սնում դանգ օխտը փութ* (Ձ): 2. *ած. գ. փխբ.* Գեր եւ դանդաղաշարժ (մարդ, անասուն): *Ըտըրան էլ ինում ա մին լօք' կընէգ'* (Ձ):

ԼՕՔՏԱ - *տե՛ս* ՆՕԽՏԱ:

Խ

ԽԱԲԱՐ/ԽԱԲԱՐ/ԽԱԲԱՐ *(արաբ. xaber, թրք. haber)* - *գ.* Լուր, տեղեկություն: *Մէհէտ Թիվանէն խաբար ըն հըսցընէս, թա. ...Թօրքէրը նի յըն տը՛ռալ Հանդրանթա յը՛ռէ չէնէրը...* (ԱԱ, 76):

- Խաբար անել - *տե՛ս* Խաբար տալ:

- Խաբար ինիլ - Տեղեկություն ունենալ, տեղյակ լինել: *Կընէգ'ը օխտը սիրական ա պահում, ինք'ը խաբար չօնէ* (Բ):

- Խաբար շօռ ածէլ/պըճըղէլ - Լուրեր տարածել: *Տըղամարթը վէր խաբար շօռ ածից, տըղամարթ չի* (Ձ):

- Խաբար տալ - 1. Հայտնել, տեղեկացնել, իրազեկել: *Կ'ամ ըն կընգանը խաբար տամ, վար էն ա մարթըտ փըլան տը՛ղը ըսպանված* (ՆԼՂԺԲ, 25): 2. Խոսել, պատմել: *Տահանց էլ թօղինք' հըղղցումը, քաչալ ախպօրը անա խաբար տանք* (ՀԺՀ, V, 630):

- Խաբար տանէլ - Լուր՝ տեղեկություն հասցնել: *Խաբար ըն տանում թաքավէրին, վէր տըղան մը՛ռալ ա* (Ձ):

ԽԱԲԱՐ - *տե՛ս* ԽԱԲԱՐ:

ԽԱԲԱՐ- *տե՛ս* ԽԱԲԱՐ:

ԽԱԲԱՐ-ԱԹԱՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խաբար-աթար չի կա- Ոչ մի լուր՝ տեղեկություն չկա: *Վաղօն էրկու տարէ յա՝ ք'ը՛ցալ ա սիգօն, խաբար-աթար չի կա* (Բ):

ԽԱԲԱՐԴԱ(Ր)/ԽԱԲԱՐԴԱ(Ր)/ԽԱԲԱՐԴԱ(Ր) *(պրս. xaberdar (լսի՛ր)* - *ձ.* Բացականչություն, որով զգուշացնում են մարդկանց մի բանից: - *Էյ խաբարդար,- մին ծիյավէր ճըղըրթալավ յէկավ ըտըրանց քըշտավը անց կացավ* (ՋՏ, Ա, 9):

- Խաբարդար ինիլ - Մի բանից հեռու մնալ, անհաղորդ՝ անտեղյակ լինել: *Մը՛ծ քուրը ախպօրը դըրդէրան խաբարդար ար* (Ձ):

ԽԱԲԱՐԴԱ(Ր) - *տե՛ս* ԽԱԲԱՐԴԱ(Ր):

ԽԱԲԱՐԴԱ(Ր) - *տե՛ս* ԽԱԲԱՐԴԱ(Ր):

ԽԱԲԱՐՉԻ - *գ.* Լրաբեր, բանբեր, սուրհանդակ: *Խաբարչին խաբարը դանստի հըսցընում ա թաքավէրին* (Ձ):

- ԽԱԳ'/ԽԱԳ' - *ած.* Խելապակաս, հիմարավուն: *Մարթին կընէգ'ը վէր խագ' իլանվ, տօնը կընքանդվի* (Բ):

ԽԱԳ' - *տե՛ս* ԽԱԳ':

ԽԱԳ'-ԽԱՅՏԱՌԱԿ - *տե՛ս* ԽԱԳՔ-ԽԱՅՏԱՌԱԿ:

ԽԱՋ - *տե՛ս* ԽԱՋ':

ԽԱՆ - *տե՛ս* ԽԱՋ':

ԽԱՋԱՆ/ԽԱՋԱՆ - *գ.* Վայրի սոխանման բույս, որ օգտագործում են թարմ եւ թթու դրած վիճակում: *Ղարաբաղա ծըմըկնումը հինչը ա բոլ՝ խազանը* (Բ):

ԽԱՆԱՋ - *տե՛ս* ԽԱՋԱՆ:

ԽԱՋԱԼ *(թրք. kazel)* - Աշնանը թափված եւ ծառերի տակ հավաքված տերեւներ: *Էս ծըմակըմը տիրէվ, խազալ, ճըղնէր, տէս-տէն ըն հըվաքըմ, մին պուճուր տօն շինըմ, ապրըմ* (ՀԺՀ, V, 41):

- Խազալը վէր տալ - Ուրախությունն անցնել, անտրամադիր դառնալ: *Էրկու օր էլ անց չի կէնում, թանզզան հարթնանը խազալը վէր ա տամ* (Ձ):

- Խազալ տալ - Աշնանային տերեւաթափը սկսվել: *Ծառերը վէր խազալ տան, սըրկէվնէլը էն վախտը կընքաղին* (Ձ):

- Խազալ տը՛ռնալ - *տե՛ս* Խըզնուզնուն տը՛ռնալ:

ԽԱՋԱՅԻՆ - *տե՛ս* ԽԱՋԷՅԻՆ:

ԽԱՋԱՅԻՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԱՋԷՅԻՆՕԹՈՒՆ:

ԽԱՋԱՆԴԱՐ - *տե՛ս* ԽԱՋՆԱԴԱՐ:

ԽԱՋԱՐ - *տե՛ս* ԽԷՋԱՐ:

ԽԱՋԷՅԻՆ/ԽԱՋԷՅԻՆ *(ռուս. хозяин)* - *գ.* Տեր, տնօրեն:*Էտ չօբանը սանսին յըրա ճընանչըմ ա, վէր ուրան խազայինին ախճիգըն ա* (ՀԺՀ, V, 538):

ԽԱՋԷՅԻՆՕԹՈՒՆ/ԽԱՋԷՅԻՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Տեր՝ տնօրեն լինելը: *Խազէյինօթունա կըման էրուշ պէն կարում չար անէ Ափկարը* (Բ):

ԽԱՋԻԼ - *տե՛ս* ԽԱՋԻԼ:

ԽԱՋԻԼ - *տե՛ս* ԽԱՋԻԼ:

ԽԱՋ/ԽԱՋ/ԽԱՋ *(գրբ. խազ)* - *գ.* 1. Գիծ, գծիկ: *Տըղան էտ խազին յըրա կըլօխ ա ընգընէս, թա ախճիգը հինչ ա օգալ ասէ* (Զ): 2. Ձեռքի ափի մեջ եղած գծավորումները: *Բախաջին ըտըրա ծը-ռքը փըռնում ա, խըզէրէն յէշում, թա՝ պէնըտ պուրթ ա* (Զ):

- Խազը ընցընել - *տե՛ս* Չափը ընցընել:

- Խազումը վէր ըղնել - Պատրաստ լինել: - *Կուլքի, էքուց կըրըլական ը՞ս հօնը ըսքսիս: - Էն ըմ խազումը վէր ընգած* (Զ):

- Խազ քաշիլ - 1. *տե՛ս* ԽԱՋԻԼ: 2. *տե՛ս* Խաչ քաշիլ(1):

ԽԱՋԻԼ/ԽԱՋԻԼ/ԽԱՋԻԼ *(գրբ. խազեմ)* - *նբ.* 1. Խազ՝ գիծ քաշել, գծել: *Դուլգաները փանը խազում ա, կըտրըմ* (Բ): 2. Մի փոքր կտրել, քերծել: *Տինակավը ծէրքը խազում ա* (Զ): 3. Ջնջել: *Մատիտը յօր ա* ունէս, էտ կիրանծնէն սաղ խըզիս (Բ):

ԽԱՋՎԻԼ/ԽԱՋՎԻԼ/ԽԱՋՎԻԼ - *չբ. եւ կբ.* ԽԱՋԻԼ- ի:

ԽԱՋՆԱ/ԽԱՋՆԱ *(արաբ. xazina, պրս. xazine, թրք. hazine)* - *գ.* 1. Գանձ, հարստություն: *Յօրը խազնան շատ օնէր, էտ խազնիցը յէր կալավ շատ վէսկէ* (ՀԺՀ, V, 135): 2. *տե՛ս* ԽԸՋՆԱՏՕՆ(2): *Խըզնեն պինալիքը տամ ա, պիրում ա կէս խուրջին վէսկավ լըցնում, տուս կամ* (ՀԱԲ, 15, 120:) 3. Ձկնորսական կողովի մեջ տեղադրված այլ կողով, որը արգելակում է ձկների՝ կողովից դուրս գալը: *Խազնան թողում չի՝ ծուկունը ճուվըրանան տուս կա* (Զ):

ԽԱՋՆԱ - *տե՛ս* ԽԱՋՆԱ:

ԽԱՋՆԱԴԱՐ/ԽԱՋՆԱԴԱՐ/ԽԱՋԱՆԴԱՐ *(արաբ., պրս. xazine-dar, թրք. hazinedar)* - *գ.* 1. Գանձապահ, գանձապետ: *Խազնադարը, էս կընգանը տըսնալավ, խըլքը օգում ա, թա կուրցընէ* (ՀԺՀ, VI 198): 2. *փխբ. տե՛ս* ԽԸՋՆԱՏԱՐ (2):

ԽԱՋՆԱԴԱՐ - *տե՛ս* ԽԱՋՆԱԴԱՐ:

ԽԱՋՆԱՉԻ/ԽԱՋՆԱՉԻ - *տե՛ս* ԽԱՋՆԱԴԱՐ:

ԽԱՋՆԱՉԻ - *տե՛ս* ԽԱՋՆԱՉԻ:

ԽԱՋՎԻԼ - *տե՛ս* ԽԱՋՎԻԼ:

ԽԱՋՎԻԼ - *տե՛ս* ԽԱՋՎԻԼ:

ԽԱԹԱ *(արաբ. xata (սխալ, հանցանք), թրք. hata)* - *գ.* Փորձանք, պատուհաս: *Տի էլ խըթան պըրծընում ըն* (ԲՀԲ, 150):

- Խաթա անէլ - Փորձանք՝ պատուհաս բերել՝ առաջացնել: *Խօխան թըվանգավը վէր խաղ ըրավ, գիդա վէր մին խաթա յա ընական* (Բ):

- Խաթան նը՛ստա կախ ինիլ/շըռշըռալ - Անընդհատ փորձանք՝ պատուհաս բերել՝ առաջացնել: *Էն ա խաթան նը՛ստա կախ, ըտըրա հը՛տէ յէլ վէշ մինը նը-հը՛տը հընգըրօթուն չի անում* (Բ):

- Խաթան նըհախ տը՛ղան կինի - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը փորձում է որեւէ բան անելիս համարձակ քայլ կատարել: *Մարը ասմա. - Էս թուխպավը հօր ը՞ս քինում վը՛ռս, խաթան նըհախ տը՛ղան կինի* (Զ):

- Խաթան քաշիլ - Հեռանալ, գնալ, որպեսզի փորձանք չգա: *Էտ թըվանգը յը՛ր կալ, խաթատ քա՛շի* (Բ):

Խաթա տը՛ռնալ - Փորձանք՝ պատուհաս լինել, նեղություն պատճառել: *Էտ ծին Հաբուն հը՛տէ խաթա յա տը՛ռալ, գունդում չի, թա հունց անէ՝ ծախէ, պըրծընէ* (Բ):

- Խըթու մաչ ըղնէլ - Փորձանքի՝ պատուհասի ենթարկվել: *Մըհէնգ ընգալ ա խըթու մաչ, էլ կարում չի տուս կա* (2):

- Խըթու մաչ քըցիլ - Փորձանքի՝ պատուհասի ենթարկել: *Էտ տըղան ուրան ըխմըղթունավը հօրը խըթու մաչ ա քըցում* (Զ):

- Խըթու շօռ կալ - Կամովին փորձանքի՝ պատուհասի ենթարկվել, վտանգավոր բան ձեռնարկել: *Տընաշինըտ լըհա էն ա խըթու վա շօռ կամ* (Բ):

ԽԱԹԱԲԱԼԱ *(արաբ. xata+bela (փորձանք)* - *տե՛ս* ԽԱԹԱ: ...*Համ ուրանք սաղ-սալամաթ էտ խաթաբալան ըզըտվեցին, համ ժողովուրթը* (ՋՏ, Բ, 229):

ԽԱԹԱԼՈՒ *(թրք. hatali (սխալ, թերի, ձախորդ)* - *ած.* Փորձանք՝ պատուհաս բերող, վտանգավոր: *Շենումը լօխ գունում ին, վէր Վաղօն խաթալու մարթ ա* (Զ):

ԽԱԹԱՅԻՆ - *ած.* 1. Իշխանական ծագում ունեցող, իշխանական: *Ըտըրանք խաթային դանստա յըն ինում* (Զ): 2. *փխբ.* Ընտիր, թանկարժեք: *Խաթային շօրէր ա կը՛ստնում* (Բ):

ԽԱԹԱՆԳ - *տե՛ս* ԸՌԸԽԿԱԼԻ:

ԽԱԹԱՆԳԱՆՋ/ԽԱՔԱՆՂԱՆՋ *(պրս. xatengaz)* - *գ.* Կարճ կոթով եւ դեպի վէր ձգված եզրերով գոգավորված թիակ՝ աղբը վերցնելու համար: ...*Ծէրքէն խաթանգանգ ա ինում, տամ ա, տըղէն ճակատը ճըղում* (ՀԱԲ, 15, 134):

ԽԱԹԱՐ - *գ.* Տասը - տասներկու ձիերից կազմված խումբ՝ քարավան: *Ղըչչըղնէն յըրա յըն պըրծընում էտ խաթարէն, թըլանում* (Զ):

ԽԱԹԵՐ - *տե՛ս* ԽԱԹՐՈՒ:

ԽԱԹԷՐ - *տե՛ս* ԽԱԹՐՈՒ:

ԽԱԹԻՐ/ԽԱԹԻՐ *(արաբ. xatər, թրք. hatir)* - *գ.* Հարգանք, պատիվ:*Հաբուն թըղէլանը յը՛տը միշտ ք'ընիյիս ըմ ըլալ ք'ամագ ընէյիս Հաբուն խաթրուն հէտէ* (ԼՂԲՔ, 272):

- Խաթիր անէլ - *տե՛ս* Խաթիրը պահէլ:

- Խաթիրը կօտըրէլ - Մեկի հարգը՝ պատիվը չպահել, խնդիրքը մերժել: *Պը՛ղին օգից վէչ Թունի դայուն խաթիրը կօտըրէ* (ՀԺՀ, VI, 181):

- Խաթիրը պահէլ - Մեկի հարգը՝ պատիվը պահել, ի պատիվ մեկի՝ մի բան անել՝ կատարել՝ զիջել: *Հիրըվանէն շանը քարավ չըն տալ, տը՛ռնը խաթիրը կըպահին* (ԱԲԲ, 57):

- Խաթիրը քըթէնալ - Մեկին իր լավ վերաբերմունքով՝ խոսքով սիրաշահել, մեկի վերաբերմունքը իր օգտին փոխել տալ: *Էտ խուխօցը մուտանում ա, խաթիրնին քըթէնում, ծը՛ռքին հացը տամ ուրանց, շանը թուլան յօր օնում, պիրում տօն* (ՀԺՀ, VII, 93):

- Խաթիր ինիլ - Հարգանք՝ պատիվ վայելել: *Էտ հարթանը տանքուրցը քըշտէն մը՛ծ խաթիր ա ինում* (Զ):

- Խաթրան ընցընէլ/տուս կալ - *տե՛ս* Խաթիրը կօտըրէլ:

- Խաթրանը քինիլ - Մեկի տրամադրության՝ ցանկության համապատասխան գործել, նրա ցանկությունները կատարել: *Հարթանը վէր ըսկէսվօրը խաթրանը չի քինի, տօնը կըռը՛վ կըղնէ* (Բ):

- Խաթրին նի կալ - Մեկին անհանգստացնել՝ նեղություն տալ՝ վիրավորել՝ անպատվել: *Մարթը ասում ա.- Յը՛ս ք'ունում ըմ, ամմա հու վէր քըմըկիս այուն խաթրին նի յը՛կավ, ինձանա պըրծընական չի* (Զ):

ԽԱԹԻՐ - *տե՛ս* ԽԱԹԻՐ:

ԽԱԹԻՐՋԸՄՕԹՈՒՆ/ԽԱԹԻՐՋԸՄՕԹՈՒՆ - *գ.* Վստահ՝ ապահով լինելը, չտարակուսելը: *Խաթիրջըմօթունը ամմէն մարթու տուված չի* (Զ):

ԽԱԹԻՐԻՋԸՄՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԱԹԻՐՋԸՄՕԹՈՒՆ:

ԽԱԹՐԱՎ/ԽԱԹՐԱՎ - 1. *ած.* Ուրիշի խնդիրքը չմերժող, ուրիշին ընդառաջող: *Խաթրավ խան հալա իլած չի* (Զ): 2.

մ. Կամավոր կերպով, առանց բռնի ուժ գործադրելու, ոչ զոռով: *Խաթրանվ ըրած կօրծէն տը՛ղը վէշ մին պէն տալ չի* (Զ):

ԽԱԹՐԱՎ - *տե՛ս* ԽԱԹՐԱՎ:

ԽԱԹՐՈՒ/ԽԱԹՐՈՒ/ԽԱԹԷՐ/ԽԱԹԷՐ - *կ.* Հանուն, ի սեր, համար: *Թաքավէրը էտ հըլիվուրէն ասում ա.- Սիպտակ մըգ՛էրէտ խաթրու վըմ ըրալ* (Զ):

ԽԱԹՐՈՒ - *տե՛ս* ԽԱԹՐՈՒ:

ԽԱԹՈՒՆ *(թրք. xatun)* - *տե՛ս* ԽԱՆՈՒՄ:

ԽԱԼ *(պրս. xāl)* - *գ.* 1. Մարդու դեմքի՝ մարմնի կամ կենդանու մորթու վրա ընդհանուր գունավորումից տարբերվող ի ծնե գոյացած բիծ, բնաբիծ, պուտ: *Էտ ըխճըկանը աչի թօշէն էլ մին մը՛ծ խալ ա ինում* (Զ): 2. Ընդհանրապես՝ բիծ, խալանման նշան: *Շարմաղը կ՛անմուր խըլէրավ դարյան կ՛ը՛նում ա, ք՛ինամ հըրսանէք՛* (Զ):

- Խալ ըղնէլ - *տե՛ս* Լանք՛ան ըղնէլ:

- Խալ քըցիլ - *տե՛ս* Լանք՛ան քըցիլ:

ԽԱԼԱ *(արաբ. xale (մորաքույր), թրք. xala (հորաքույր)*- 1. *գ.* Թուրք՝ ադրբեջանցի տիկին: *Խալան ըտըրան տանում ա, նէրքէ տանը կ՛ը՛ղում* (Զ): 2. *ած.* Ծանրաբարո, ծանրակշիռ, լրջախոհ: *Խալա մարթ ա Սանթուր դային* (Բ):

ԽԱԼԱԴԷԼՆԻԿ *(ռուս. холодельник)* - *գ.* 1. Մթերքները սառը վիճակում պահպանելու հարմարանք, սառնարան: *Միէնգ՛ ամմեն տան էլ խալադէլնիկ կա* (Բ): 2. Օդեթորման սարքի օդակաձեւ խողովակը, որը տեղադրվում է ջրով լի տակառի մեջ, որպեսզի օդու գոլորշին սառի եւ հոսի: *Ըրաղէն զավօդէն խալադէլնիկը ծակվալ ա* (Զ):

ԽԱԼԱԹ *(արաբ. xəlát, պրս. xālāt)* - *գ.* 1. Թանկարժէք զգեստ, որով արեւելքում իշխողները պարգեւատրում էին որեւէ մեկին՝ ի նշան իրենց գոհունակության: *Շահ-Աբբասը էս մարթին լանվ վը՛սկավ, խըզնավ, խըլըթնը՛ղավ ղարկում ա ու՛րանց տօն ...* (ՀԺՀ, VII, 53): 2. Նորահարսին՝ նորափեսային տրվող նվեր: *Անդանթ ա՝թանզգան հարթնը հանւ տօն ք՛ինի, խալաթ կըտան* (Զ): 3. Տանը կամ աշխատանքի վայրում հագնելու երկար վերնազգեստ: *Նախշունը խալաթը կ՛ը՛նում ա, ըսքըսում ըմընէք՛ը լըվանալը* (Բ):

- Խալաթ անէլ/տալ - Նվիրել, ընծայել: *Լօմանին ասում ա.- Վը՛ր քու ասածըն ինի, յէս ք՛էզ իրէք հազգար մանէթ տամ, հանլան մին պէն էլ խալաթ կանէմ* (ՀԺՀ, VII, 168):

ԽԱԼԱԹ-ԲԱՐԱԹ - *գ.* Նվերներ, ընծաներ: *Թաքավէրը մէծ խալաթ-բարաթ ա տամ, յօր օնում, կ՛ամ* (ՀԱԲ, 15, 81):

ԽԱԼԱԹԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խալաթլամիշ անէլ - Նվերներ տալ: *Մին քանէ տարէ վէր անց ա կէնում, թաքավը՛ղըն էտ մարթին նօրից ծէն ա տամ, վը՛ր էլլա խալաթլամիշ անէ, դարկէ* (ՆԼՂԺԲ, 63):

ԽԱԼԱՍՏՕՅ *(ռուս. холостой)* - *ած.* 1. Չլիցքավորված: *Խալաստոյ պատրօնանավ վէր յըրա յըն տամ, թօրքէրը փախչում ըն* (Զ): 2. *փխբ.* Չամուսնացած, ամուրի: *Էտ նըկարիչին տանը վէչ մին մարթ չի կար, ինքըն էլ սուբէհ ար, խալաստոյ...* (ՀԺՀ, 177):

ԽԱԼՂԱՐ - *տե՛ս* ՋՈՒԼԱՎԷՐ

ԽԱԼԻ[1] *(պրս. xāli, թրք. hali)* - *տե՛ս* Գ՛ԱԲԱ: *Մահմադը փափաղը տինում ա կըլիխէն, խալին յըրա նըստում* (ՀԱԲ, 15, 18):

ԽԱԼԻ[2] *(արաբ., թրք. xalā (դատարկ տեղ)- ած.* 1. Անմարդաբնակ, ամայի: *Խալի տը՛ղէր ա, վէշ մինը ք՛ինում չի, թա ապըրէ* (Զ): 2. Անմշակ: *Խալի վը՛ղը վէր բիջանրիս, լ՛ավ պէրք յօր կօնիս* (Բ):

ԽԱԼԻՉԱ *(պրս. xaliče)* - *գ.* Փոքր գորգ: *Մին հատ կօրէկ խալիչին տակէն կ՛օղըլ ա կէնում* (ՀԱԲ, 15, 24):

- Խալիչան տական տանւս քաշիլ - Պատվից՝ իշխանությունից՝ պաշտոնից զրկել, սնանկացնել: *Ըստի ժըղովուրթը էտ ախմաղ թաքավէրին տական խալիչան տանւս ըն քաշանում, յիրգ՛իրան նըհը՛ղտ տամ* (Զ):

ԽԱԼԻՍ *(արաբ. xālis, թրք. halis)* - *ած.* Մաքուր, անխառն, զուտ, իսկական: *Թանջիրը մին կիլօ խալիս վը՛սկէ յա տամ, էտ դուշը ինք՛ օնում* (Զ):

ԽԱԼԻՓ - *տե՛ս* ԽԱԼՓԱ:

ԽԱԼԼՈՒ - *գ.* Որսի շուն: *Վը՛րսկանը յըրա յա անում, խալլուն դանստի յըրա յա պըրծընում, ըղվէսին պըկան փըռնում* (Զ):

ԽԱԼԽ *(արաբ. xalk, թրք. halk)* - *գ.* 1. Ժողովուրդ, բազմություն: *Թաքուհին յէշանում ա տը՛սնում՝ մին մը՛ծ խալխ ա կ՛ամ բիդի պալատը* (Զ): 2. Գերդաստան, տոհմ: *Դօրանք ըշխըդօվուր խալխ ըն* (Բ): 3. Ուրիշներ, օտարներ: *Խալխէն խօխէք՛ը վէր տարավ ըն մըծանում, Թափէղը օրավ ա մըծանում* (ՆԱԲ, 38):

- Խալխէն աշկէն շէրանը/փօշը տը՛սնում ա, ու՛րանն աշկէն կ՛ը՛ղանը տը՛սնում չի - Ասում են նրա մասին, ով, իր մեծ պակասությունները անտեսելով, ուրիշների չնչին թերություններն է մատնացույց անում:

- Խալխէն յըրա շօն ա հանչում, ինձ յըրա յէլ կատու վա մըլավում - Ուրիշների վրա արժանավորներն են խոսում, ինձ վրա՝ անարժանները:

ԽԱԼ-ԽԱԼ - *ած.* Խալեր ունեցող, բծավոր: *Խալ-խալ մօրթէ յա* (Բ):

ԽԱԼՅԱՐ - *տե՛ս* ԿԸՋՏՕՊ (2):

ԽԱԼՎԱԹ/ԽՕԼՎԱԹ/ԽՕՎԼԱԹ *(արաբ. xalv(at), պրս. xālvāt, թրք. halvet)* - *ած.* 1. Ազատ, դատարկ: *Խալվաթ տընէր շէնումը շատ կա* (Բ): 2. Առանձին, մեկուսացած, մարդկանցից հեռու: *Ըստրանք հըսնում ըն մին խալվաթ տը՛ղ, ըսքըսում ըտը՛ղ ապրէլը* (Զ): 3. *ած., մ.* Թաքուն, ծածուկ: ...*Քըշէրըս ծօցըտ կըկ՛անմ, խօլվաթ չինի, մին հանզի* (ԼՂՀ, 102):

- Խալվաթ անէլ - Փակ պահել, մարդու ներս չթողնել: *Էտ ախճիգ՛ը ու՛րանն օթաղը խալվաթ ա անում* (Զ):

- Խալվաթ օր - Հանգիստ օր: *Սաղ գ՛անքումը Նուբար աքերը մին խալվաթ օր չի տը՛սավ* (Բ):

ԽԱԼՎԱՐ *(պրս. xālvār (իշաբեռ))* - *գ.* Ծանրության հին չափ, որ հավասար է երեսուն փթի: *Արաշտ տարէն վէր մին հէքտար արտան մին խալվար ցօրէն տը՛ռնա, էլհա լ՛ավ ա* (Բ):

ԽԱԼՏՈՒՐԱ *(ռուս. халтура)* - գ. Անբարեխղճորեն որեւէ բան անելը, անբարեխղճորեն կատարած գործ: *Ըստրա ըրածնէն սաղ խալտուրա յա* (Բ):

- Խալտուրա անէլ - Անբարեխղճորեն՝ իմիջիայլոց անել՝ կատարել: *Հինչ կօր՞ծ, լօխ խալտուրա յըն անում* (Բ):

ԽԱԼՏՈՒՐՇԻԿ *(ռուս. халтурщик)* - *գ.* Անբարեխղճորեն աշխատող: *Իզէն խալտուրշիկ ա, հինչ հանձ բիդի ա՞նէ* (Զ):

ԽԱԼՈՒՏ - *տե՛ս* ԽԱԼ-ԽԱԼ:

ԽԱԼՓԱ/ԽԱԼԻՓ *(գրբ. խալիփայ)* - *գ.* Հին կարգի՝ տերթոդիկյան դպրոցի ուսուցիչ: *Խօխէնք՛ը ծըլըպատակ նստում ըն, լ՛ըհա մինը վէր տանւրանւր ա կ՛ամ, խալիփը ճապկէ ճըպատավը տըրրքցընում ա* (Զ): 2. Հին կարգի դպրոցներում փոքրերին դասավանդող ավագ աշակերտ: *Էլ դասատու, էլ խալիփա, լօխ ըվիրանլ ըն, չափը ընցալ, ըշկըրնէն ունքըրնան պիցըրացալ ա* (Զ):

ԽԱԽԱԼ/ԽԱԽԱԼ[1] *(գրբ. խախալ)* - *գ.* Խոշոր անցքերով մաղ՝ ցորենը, գարին եւ այլ ընդեղենները մաղելու համար: *Այան խանխանլը յօր ա ունէս, նըստէս, էտ ցօրէնը լօխ խըխըլիս* (Զ):

- Խանխանլը ծակ - Անխելք, հիմար: *Խանխանլը ծակ մարթը էրկան կապըրէ* (Զ):

- Խանխանլ տալ - Կուտակվել, հավաքվել: *Վըխճըրնէն ծառէն շուքումը խանխանլ ըն տըվալ* (Բ):

- Խըխանլանվ ճանւր կըրէլ - *տե՛ս* Մաղավ

ճուր կըրէլ: *Էրկու տարէ յա՝ խըխանլանվ ճուր ըմ կըրում* (Բ):

- Խըխանլին կըլօխը պէն ըղնէլ/քըցիլ - Ձեռնարկած գործից օգուտ գալ, ունեցածի վրա մի բան ավելանալ: *Սաղ տարէն կօրծ ըմ անում, ամիա ըսկի խըխանլին կըլօխը պէն չի ըղնում* (Բ):

ԽԱԽԱԼ - *տե՛ս* ԽԱԽԱԼ:

ԽԱԽԱՆԴ/ԽԱԽԱՆԴ - *ած. տե՛ս* Հանգիստ, խաղաղ: *Միհենգ Ղարաբաղա խանխանդ տըէղ չի կա* (Բ):

ԽԱԽԱՆԴ - *տե՛ս* ԽԱԽԱՆԴ:

ԽԱԽՈՒՏ/ԽԱՐԽՈՒԹ *(գրբ. խախուտ) - ած.* Խարխլված, խարխուլ, փլվելու ենթակա: *Խախուտ տօն ար Պուղուն տօնը* (Ձ):

ԽԱԿ *(գրբ. խակ) - ած.* 1. Դեռեւս չհասած, ոչ հասուն: *Խօխան խակ հունը կէրավ, փօրը ցավից* (Բ): 2. *փխբ.* Դեռատի, անչափահաս: *Սիմօնը հանլա խակ խօխա յա իլալ, վէր հանը մըէռալ ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Մտավորապես չզարգացած, թերուս, անհմուտ: Խակ մարթ ա Կանփին (Բ): 4. *փխբ.* Չմտածված, չկշռադատված: *Խակ կօրծը կըլօխ չի կանլ* (Ձ):

- Խակը վէր անէլ - *տե՛ս* Համը հանէլ:

- Խակը վէր կանլ - *տե՛ս* Համը տանուս կալ:

- Խակ կօրծ/պէն փըռնէլ - Չմտածված գործել, սխալ գործել: *Ջըհիլնէն խակ կօրծ շատ ըն փըռնում* (Ձ):

ԽԱԿԻ *(պրս. hāki (հողային), թրք. haki (կանաչամոխրագույն, հողագույն) - ած.* Կանաչավուն-հողագույն, կանաչադեղնավուն: *Խակի շօր ա կըէցալ* (Բ):

ԽԱՂ/ՀԱՂ *(գրբ. խաղ) - գ.* 1. Ուրախանալու՝ զվարճանալու զբաղմունք: *Քօհնան խաղէրը լօխ ըղանթան ընգալ ըն* (Բ): 2. Երեխաների արարքները՝ զբաղմունքը, խաղալը: *Թըվանգին սանը վէր ըսկանում ըն, խօխէնքը խաղը թօղում ըն, փախճում տօն* (Ձ): 3. *տե՛ս* ՅԸՐՔ: 4. *փխբ.* Խորամանկություն, մեկին վնասելու՝ վարկաբեկելու համար գործադրված արարք: *Ըտըրա խաղերը վէշ մինը կըլխու չի ըղնում* (Ձ): 5. Անասունների ցատկոտելը՝ վազվզելը: *Ծիյօտանցը խաղը ըտըրանց կօրծա քըցում ա* (Ձ): 6. Մարմնի մասերի՝ ոսկորների միացման տեղերը, հոդ: *Վըէննէս խաղը ցավում ա* (Բ):

- Խաղ անէլ - 1. Որեւէ կարգի խաղով զբաղվել, զվարճանալ: *Խօխէնքը խաղ ըն անում* (Բ): 2. Որեւէ առարկայի հետ զբաղվել, շարժել, պտտեցնել: *Մըհակը յօր ա ունէս, խաղ ընէս* (Բ): 3. *փխբ.* Թռչկոտել, վազվզել, շարժվել: *Կարունքը վէր կամ ա, հիյվընէն խաղ ըն անում* (Ձ): 4. *փխբ.* Որեւէ գործի անլուրջ վերաբերվել: *Հինչ ը՞ս խաղ անում, խէ կօրծըտ կարքէն չը՞ս անում* (Բ): 5. Բեմական որեւէ դեր կատարել: *Արտիստը լավ ա խաղ անում* (Ձ): 6. *փխբ.* Որեւէ մեկին խաբել՝ մոլորեցնել, ձեռ առնել: *Հարթնը ըսկէսվօրը անավ խաղ ա անում* (Բ): 7. Որեւէ խաղի տիրապետել: *Իզէն հինչ տըղամարթ ա՞, կարում չի, թա նարդի էլ խաղ անէ* (Բ): 8. *փխբ.* Տարուբերվել, տատանվել: *Ըստօլը վընէրէն տակէն խաղ ա անում* (Բ):

- Խաղ ասէլ - *տե՛ս* Յըէրք ասէլ: *Պուղին, մին սիպտակ ծի նըստած, խաղ ըսէլավ տօն ա կամ* (ՆԱԲ, 134):

- Խաղը բայաթի տըէռնալ - Ուրախությունը տխրության վերածվել, դժբախտանալ: *...Մըէզ հուրհուր անա հանօղ, խաղըտ տըէռնա բայաթի* (ԼՂԲ, 111):

- Խաղ կապէլ - Երգ հորինել: *Էս աշըղը սազը յէր կալավ, ըտէղ մին խաղ կապից...* (ՀԺՀ, V, 660):

- Խաղը պըռավէլ - Որեւէ գործ՝ երեւույթ ձանձրալի դառնալ, կարեւորությունը՝ պատասխանատվությունն այլեւս չգիտակցվել: *Խաղը պըռավալ ա, հօնձ ընուղնէն էլ առաչվա նըման չըն հօնձ անում* (Ձ):

- Խաղըտ ասէ - *տե՛ս* Յըէրքըտ ասէ:

- Խաղ խաղ անէլ - Վտանգի ենթարկել, փորձանք բերել: *Էտ տըղան տուրմանն տուս ա կամ, էլիա խաղ խաղ անում, հօրը քըցում կըրակու մաչ* (Ձ):

- Խաղու պըրանէլ - Գործը կատակի՝ ծաղրի վերածել: *Էտ օյինբազնէն հարփում ըն, կօրծը խաղու պըրանում* (Ձ):

ԽԱՂԱԼ/ՀԱՂԱԼ *(գրբ. խաղամ) - չբ. տե՛ս* Խաղ անէլ:

ԽԱՂԱԼԻՔ/ԽԸՂԱԼԻՔ/ՀԱՂԱԼԻՔ/ՀԸՂԱԼԻՔ *(գրբ. խաղալիկ, խաղալիք)- գ.* 1. Երեխաների համար խաղալու իր՝ առարկա: *Թաքավէրէն տըղան կաս ա, վէր հանց խօխէն հէտէ խաղալիք չինիլ տա* (ՀԺՀ, V, 595): 2. *փխբ.* Որեւէ մեկի կամակատար՝ քմահաճույքի առարկա: *Աբրամը հինչ տըղամարթ ա՞, կընգանը ըտէրքէն մին խաղալիք ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Շատ փոքր կամ մեկի գործածությանը անհամապատասխան առարկա: *Ապան կացէնը յօր ա օնում, թա. - Էս հինչ կացէն ա՞, էս խաղալիք ա ինձէտէ* (Ձ):

ԽԱՂԱՂ/ՀԱՂԱՂ *(գրբ. խաղաղ)* - 1. *ած.* Անկռիվ, անպատերազմ, երբ կամ որտեղ պատերազմ չկա: *Ասում ըն՝ խաղաղ վախտէրքըն էլ էտ պէրթըտ տուրմա յա իլալ...* (ԱԱ, 44): 2. *մ.* Խաղաղ կերպով, խաղաղորեն: *Միհէնգ թօրք չի կա Ղարաբաղ, մըզըէտէ խաղաղ ապրում ընք* (Բ):

ԽԱՂԱՂՈՒԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԸՂԸՂՕԹՈՒՆ:

ԽԱՂ-ԽԱՂ/ՀԱՂ-ՀԱՂ - *մ.* Մաս առ մաս, անդամ առ անդամ, ըստ ոսկորներն միացնող հոդերի (մարմնի մասին): *Վըէխճարը մօրթում ըն, խաղ-խաղ կըտօրում, իփուում* (Ձ):

ԽԱՂՍ/ՀԱՂՍ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Խաղս ըղնէլ/հնիլ/կանալ/տալ - 1. Ուրախությունից թռվռալ՝ ցատկոտել: *Խօխէնքը վէր ըլբաստըրակը տըէսնում ըն, խաղս ըն ըղնում* (Ձ): 2. Այս ու այն կողմ վազվզել, վխտալ (առատությունից): *Մուկնէրը ըրտէրումը խաղս ըն ընգալ* (Բ): 3. Հորդել, եռալ (արյան՝ ուժի՝ եռանդի մասին): *Կարունքը վէր կամ ա, ջանիլ տըղօրցըն ա ըխճըկօրցը ուրունը խաղս ա կամ* (Ձ):

ԽԱՂՈՒ(Ղ)/ԽԱՂՕՂ/ՀԱՂՈՒՂ/ՀԱՂՕՂ/ՀԱՎՕՂ *(գրբ. խաղող)- գ.* 1. Խաղողազգիների ընտանիքին պատկանող թփաբույս, որթատունկ: *Խաղուն տաք տըէղէրը ըն տըէռնում* (Ձ): 2. Այդ բույսի պտուղը, խաղող: *Թունին քընում ա, տէսնում՝ մին մարթ էրկու ճըվարան խաղու վա ծախում* (ՆԱԲ, 103):

- Խաղուն ծըծաղէլ - Խաղողը հասունանալ, հասունանալուց փայլել: *Խաղուն ծըծաղում ա, քըղէլի վախտը ա* (Բ):

ԽԱՂ ՈՒ ՊԱՐ - *գ.* 1. Երգ ու պար, երգելն ու պարելը: *Ջիհիլնէն ամմէն օր հըվաքվում ին, խաղ ու պարավ ունց օրը անց կըցընում* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ հեշտ՝ դյուրին բան՝ գործ: *Հօնձ անէլը խաղ ու պար չի, ամմեն մարթ կարէլ չի անէ* (Բ):

ԽԱՂՔ - ԽԱՅՏԱՌԱԿ/ԽԱԳ-ԽԱՅՏԱՌԱԿ - *տե՛ս* ԲԸՅԱԲՈՒՌ-ԲԷՅՍԸՐԱԹ:

ԽԱՂՕՂ - *տե՛ս* ԽԱՂՈՒ(Ղ):

ԽԱՄ *(պրս. xam, թրք. ham) - ած.* 1. Չմշակված, չվարած, խոպան (հողի մասին): *Լուծը տընում ըն մին դաշանգ ըչէռու վըզի, ճապկէ ճըպատավ էլ մաշկէն թըխում, վէր խամը վարէ* (ՆԱԲ, 71): 2. Անվարժ, անփորձ: *Խամ հօնձ անօղը ճէլլի կընըղանա* (Ձ): 3. Չվարժեցրած, դեռ չլծած՝ չհեծած: *Տըղան լօք ա տամ յէր հնում էտ խամ ծին, հըղէ հնում* (Ձ): 4. Անծանոթ, օտար: *Շինըցէք էտ խամ մարթին լավ հուրհումանթ ըն անում* (Բ): 5. Չտաշված, չհղկված: *Պատը խամ քարավ ա տիրած* (Բ): 6. Չմտածված, չկշռադատված, անփորձությամբ կատարված: *Խամ կօրծը տիժէր ուրուր կըղնէ* (Բ):

- Խամավ ըղնէլ - Մարմնի որեւէ անդամ՝ մաս բռնվել՝ ընդարմանալ (շատ

աշխատելուց կամ երկար ընդմիջումից հետո ֆիզիկական աշխատանք կատարելուց): *Էնքան քար տանշից, ծը՛ռքը խամ ընգավ* (Բ):

- Խամավ քըցիլ - Անվարժ անասուններին շատ բանեցնելով՝ խիստ հոգնեցնել: *Հէնդոն էտ խամ էշին էնքան տարավ ծըմակը, լափ խամավ քըցանվ* (Բ):

- Խամա տանուս կանալ - Երկար ժամանակ չաշխատելուց հետո մի բանի դարձյալ վարժվել: *Էրկու ամէս ա՝ հըպարապ, միհէնգ ա հանլան խամա տանուս կամ Սամսոնը* (Ձ):

- Խամա տանուս պիրիլ - 1. Ձմեռվա հանգստից հետո անասուններին վարժեցնել դաշտային աշխատանքներին: *Կարունքը բիդի յըզնէրէն խամա տանուս օնիս, վէր խամավ չի ըղնին* (Ձ): 2. Ապօրինի կենակցությամբ աղջկան կուսությունից զրկել: *Ըտի էլ վէշ մինը գիդանց վէչ, թա հու վա էտ ըխճըկանը խանփանլ, խամա տանուս պէրալ* (Ձ): 3. Ընդհանրապես՝ սովորեցնել, մի բանի վարժեցնել: *Ղանլգանը մին ամսումը շանգէրդին խամա տանուս պէրավ* (Բ):

- Խամ ինիլ - Մեկին՝ մի բանի ծանոթ չլինել, նրա լավ ու վատ կողմերը չիմանալ (սովորաբար գործածվում է հարցական կամ ժխտական ձեւերով): *Խամ ը՞ս ընդըրանա, գանդում չը՞ս, վէր իզէն կօրծ անօղ չի* (Ձ):

- Խամ կօրծ/պէն փըռնել - Չմտածված բան անել, առանց փորձառության մի բան ձեռնարկել: *Վալօղը խամ կօրծ փըռավ, կըլօխը խաթա պէրավ* (Բ):

- Խամ յը՛զնանը սամուն տալ - Անփորձ մարդուն դժվար գործ հանձնարարել: *Ասում ա.- Էտ ջըհիլին նըհախ չըչարէլ մէր, խամ յէզնանը սամուն չըն տալ* (Ձ):

ԽԱՄԲԱՐ - *գ.* 1. Հացազգիների ընտանիքի պատկանող միամյա կողրավոր բույս, եգիպտացորեն: *Խամբարը վէր ճիրէցել վէչ, պէրք չի տալ* (Բ): 2. Այդ բույսի հատիկը: *Կըճէխաշը լօբան, սիսը՛ռան, ցօրէնան, խըմբարան ըն իփանում* (Բ):

- Խըմբարու մըրօք - *տե՛ս* ԽԸՄԲԸՐԱՇԻԼ:

ԽԱՄ-ԽԱՄ - 1. *ած.* Բոլորովին անվարժ՝ չվարժեցրած: *Խամ - խամ յը՛զնէրը լըծում ըն, կարում չըն, թա վարին* (Ձ): 2. *մ.* Առանց տեղեկություն ունենալու: *Խամ - խամ խօսում ա* (Բ):

ԽԱՄԽԱՐԱ - *գ.* Չմշակված՝ խոպան ու քարքարոտ տեղ: *Յը՛զնէրը լըծում ա, էտ խամխարան վարում* (Ձ):

ԽԱՄ-ԽԸՌՈՒՇ - 1. *տե՛ս* ԽԱՄԽԱՐԱ: 2. *տե՛ս* ԿԸՈՏԸՊԸՈՏԱՆՔ (2):

ԽԱՄՈՒԹ/ԽԱՄՈՒՏ *(թրք. qamut, xamut (կառքին լծվող ձիու վզին հագցվող կիսաշրջանաձեւ փայտ, ձիու լուծ)* - *գ.* Ձիերը կառքին լծելու կաշի: *Խամութու նըման պալին տըփըկօցին տիրած կըլ-խին՝ տօն ա քանըմ* (ՋՏ, Ա, 4):

ԽԱՅԱ *(պրս. xaye (ամորձիք)* - *գ.* 1. Էշի՝ ջորու՝ ձիու առնանդամ: *Էշը խայան տանուս ա կալանլ* (Բ): 2. *փխբ.* Մեծ առնանդամ:

ԽԱՅԱՆ - Կամով ծեծած օրանը, որ պատրաստ է հավաքելու եւ մաղելու համար: *Կալը՛ը հանլան խայան ա, մեր ումէդը այան ա...* (Ձ):

- Խայան անէլ - Հավաքած հասկերը՝ օրանը ծեծել եւ պատրաստել մաղելու համար: *Յօրնէն խօրթնէրը մը՛կնում ըն, խայան անում* (Ձ):

- Խայան ինիլ/կապէլ/տը՛ռնալ - Հավաքված հասկերը՝ օրանը ծեծվել եւ պատրաստվել մաղելու համար: *Յօրէնը, խայան իլանծ, մինը կար վէչ, թա խըխալ՛ի* (Ձ):

ԽԱՅԻՆ *(արաբ., թրք. hayin)* - *ած.* Նախանձ, չար, նենգամիտ, խարդախ: *Շուշքանը՛ղը՛էցէք՛ էլ համ խային, շընը-մուռտառ ըն իլանլ, համ էլ վը՛էղում քանսիբ* (ԱԱ, 34):

ԽԱՅԻՆԱՆԱԼ/ԽԸՅԸՆԱՆԱԼ - *չբ.* Խային դառնալ, խայինի հատկություն ձեռք բերել: *Լավ կընէգ ա իլանլ Սիրէվը, մըհէնգ ա ըտի խայինացալ* (Բ):

ԽԱՅԻՆԼԱՆՄԻՇ/ԽԸՅԸՆԼԱՆՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Խայինլանմիշ անէլ - Մէկին կասկածել տալ, միտքը փոխել: *Թաքավէրին տըղան էտ ըխճըկանը շատ ար սիրում, ամիա պառավը կարից ըտըրան խայինլանմիշ անէ* (Ձ):

- Խայինլանմիշ ինիլ/տը՛ռնալ - Կասկածել, միտքը փոխել: *Աստուծ ըտըրա հըսնէլին ա յէշում, մին էլ սըփաթէն, խայինլանմիշ ինում...* (ԱԱ, 66):

ԽԱՅԻՆՎԱՉԻ/ԽԸՅԸՆՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԽԱՅԻՆՎԱՐԻ:

ԽԱՅԻՆՎԱՐԻ/ԽԸՅԸՆՎԱՐԻ - *մ.* Նախանձորեն, չարաբար, նենգորեն, խարդախորեն: *Էտ վէգիրը հինչու անում ար, խայինվարի յար անում* (Ձ):

ԽԱՅԻՆՕԹՈՒՆ/ԽԸՅԸՆՕԹՈՒՆ - 1. Խային լինելը, խայինի հատկությունը, նախանձություն, նենգամտություն: *Խայինօթունը Բանդունց ցը՛ղէն Ըստուծանա տըված ա* (Բ):

ԽԱՅՏԱՌԱԿ/ԽԸՅՏԱՌԱԿ *(գրբ. խայտառակ)* - *տե՛ս* ԲԸՅԱԲՈՒՌ:

ԽԱՅՏԱՌԱԿԵԼ/ԽԸՅՏԸՌԱԿԵԼ *(գրբ. խայտառակեմ)* - *նբ. տե՛ս* Բըյաբուռ անել:

ԽԱՅՏԱՌԱԿՉԻ/ԽԸՅՏԸՌԱԿՉԻ *(գրբ. խայտառակիչ)* - *տե՛ս* ԲԸՅԱԲՈՒՌՉԻ:

ԽԱՅՏԱՌԱԿՉՕԹՈՒՆ/ԽԸՅՏԸՌԸԿՉՕԹՈՒՆ *(գրբ. խայտառակութիւն)* - *տե՛ս* ԲԸՅԱԲՈՒՌՉՕԹՈՒՆ:

ԽԱՅՏԱՌԱԿՎԵԼ/ԽԸՅՏԸՌԱԿՎԵԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԱՅՏԱՌԱԿԵԼ - ի:

ԽԱՆ[1] *(պրս. xān, թրք. han)* - գ. Միջնադարյան Արեւելքում իշխանների, ինքնակալի տիտղոս եւ այդ տիտղոսը կրող անձը: *Խանէն զօրքը կամ ա հըսնում տահանց, ըսպանում, տը՛ղ էլ թաղում ըն* (ՆԼՂԺԲ, 147):

- Խանէն առաշկը խօզ՛ տանէլ - Մեծ համարձակություն՝ հանդգնություն ունենալ՝ գործել: *Մարթը ասում ա. - Տու վը՞ս խը՛ղճ, քը՛ը՛զ վէր թօղին, խանէն առաշկը խօզ՛ կըտանիս* (Ձ):

ԽԱՆ[2]/ԽԱՆԱ[2] *(պրս. xān)* - *տե՛ս* ՔԱՐՎԱՆՍԱՐԱ:

ԽԱՆԱ[1] - *տե՛ս* ԽՕՆ:

ԽԱՆԱ[2] - *տե՛ս* ԽԱՆ[2]:

ԽԱՆԱՆԴԱ *(պրս. xanende (լավ երգիչ, երաժշտագետ)* - 1. Ինքնուս՝ ժողովրդական երգիչ: *Մուշըհավէն ըսը՛ցէն՝ խէ սը՛վ ը՞ս կը՛ը՛ցալ, ասից՝ մինակ էտ չի, դանդանն խանանդա յէլ ըմ տը՛ռալ* (Ձ):

ԽԱՆԳԸՌԷԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՄԸՌԿ(ԸՎ)ԷԼ(1): 2. Գունաթափվել, խունանալ: *Ծօրը իրը՛վէն տակէն թառ տըված վէր շատ պահիս, կըխանգըռէ* (Բ):

ԽԱՆԳԱԼ - *գ.* Խմորի բարակ շերտը կտրտելով եւ եփելով պատրաստած կերակրատեսակ, որ ուտում են յուղ, մածուն եւ սխտոր խառնելով: *Խանգանլը քը՛ըսիբու խօրանգ ա* (Բ):

ԽԱՆԴԱԿ - *տե՛ս* ԽԱՆԴԱԿ:

ԽԱՆԴԱԿ/ԽԱՆԴԱԿ *(գրբ. խանդակ)* - *գ.* Բնական կամ արհեստական երկար ու խոր փոս: *Յօր ա օնում էտ վը՛սկէն էլ պիրում, մէռալը թաղում մին խընդակում, ինքը՛ը կամ...* (ՀԺՀ, V, 305):

ԽԱՆՋԱԴԱ *(պրս. xan + zade (ծնունդ)* - *գ.* Խանի որդի: *Խաբարը կամ ա, վէր խանզադէն փըռնալ ըն, տարալ կօխալ տանուրմանն* (Ձ):

ԽԱՆԸՄ - *տե՛ս* ԽԱՆՈՒՄ:

ԽԱՆԸՄՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԽԸՆԸՄՎԱՉԻ[2]:

ԽԱՆԸՄՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԽԸՆԸՄՎԱՐԻ[2]:

ԽԱՆԸՄՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԸՆԸՄՕԹՈՒՆ[2]:

ԽԱՆԼԸՂ - *գ.* Խաների հավաքատեղի: *Մը՛ծ կ՛օղէրը յա՛ խանլըղնէրումը կինին, յա՛ մէլիք՛արաննէրումը* (Ձ):

ԽԱՆՁ - *տե՛ս* ԽԱՆՁ:

ԽԱՆՁ/ԽԱՆՁ *(գրբ. խանձ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խանձ տալ - *տե՛ս* ԽԱՆՁԻԼ (1,2,3):

ԽԱՆՁԻԼ - *տե՛ս* ԽԱՆՁԻԼ:

ԽԱՆՁԻԼ/ԽԱՆՁԻԼ *(գրբ. խանձեմ)* - 1. *նբ.* Մաշկի վրայի մազը՝ բուրդը՝ փետուրը, ինչպես նաեւ շորի խավը, չորացած խոտը եւն այրել: *Կըրական մօտէ նըստում ա, մազէրը խանձում* (Բ): 2. Մորթած անասունի ոտքերը եւ գլուխը կրակի վրա երկար պահելով՝ արտաքին մակերեւույթը այրել եւ քերելով մաքրել՝ խաշ պատրաստելու համար: *Տըվարէն վըՀնէրը խանձում ըն, խաշ քըցում* (Բ): 3. Խիստ չորացնել (արեւի մասին) *ԱրըՀվը բուստընէն խանձաղ ա:* 4. *գ.* Խանձած շորի կտոր, որ դնում են կտրվածքի վրա՝ արյունահոսությունը դադարեցնելու համար: *Դաստի մին խանձիլ ըն շինում, տինում կըտըրած տըՀղէն յըրա* (Ձ):

- Խանձած յաբա - Նիհար եւ սեւադեմ մարդ: *Ախճիգը թա.- Էս խանձած յաբան հինչ ա՞ , վէր նըհըՀտը փըսակվիմ* (Ձ):

ԽԱՆՁՎԻԼ - *տե՛ս* ԽԱՆՁՎԻԼ:

ԽԱՆՁՎԻԼ/ԽԱՆՁՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԱՆՁԻԼ-ի:

ԽԱՆՁՈՒՂ(ՆԸ)/ԽԱՆՁՕՂ(ՆԸ) *(գրբ. խանձող)- գ.* Կիսով չափ այրված փայտի կտոր: *Էս մարթը բուրդան մին իրիլիս խանձուղ ա յօր օնում, բիդի ուրան ջանը տանում* (ՀԺՀ, VII, 208):

- Խանձուղ շինիլ - Այրել, վառել: *Ըտըրա տօնը մին ժամումը խանձուղ ըն շինում, ուրան էլ փըռնում, տանում* (Ձ):

- Խանձուղ տըՀռնալ - Այրվել, վառվել - *Թօրքէրը սաղ շէնը նի յըն կըցընում, ժըղուվուրթէն իլած-ջիլածը լօխ խանձուղ ա տըՀռնում* (Ձ):

- Խընձուղնէրէն ղաթումը թօղնել - Դժվար կացության մէջ թողնել: *Մին քանէ վախտ անց կընալանը յէտը տըղան կընգանը յօր ա օնում, տուս կամ, տահանց թօղում խընձուղնէրէն ղաթումը* (ՆԼՂԺԲ, 132):

- Խընձուղնէրէն ղաթումը մընալ - Դժվար կացության մեջ ընկնել: *Մարթը մըռնէլանը յըՀտը Շարմաղ բիբին խընձուղնէրէն ղաթումը մընաց* (Ձ):

- Խընձօղու ճուր ածող - *տե՛ս* ԽԱՅԻՆ:

ԽԱՆՁՕՂ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԽԱՆՁՈՒՂ(ՆԸ):

ԽԱՆՁԱԼ *(արաբ. xanjar, պրս. xānčār, թրք. hançer)* - *գ.* Դաշույն՝ երկսայրի սրածայր փոքր թուր: *Էտ մունուտին էլ խանչալը հանըմ ա, թըխում, Ալմին կըլօխը կէս անում* (ՀԺՀ, V, 140):

- Խանչալ քաշիլ - *տե՛ս* Խընչալավ խօսէլ:

- Խընչալավ խօսէլ - Խանչալով սպառնալ: *Խանը կընգանը նըհըՀտ խընչալավ ար խօսում* (Ձ):

- Խընչալէն քարը վէր ընդել - Արժանապատվությունը վիրավորվել, անպատվությունը կրել (սովորաբար գործածվում է հարցական կամ ժխտական ձեւերով): *Հաքը ասմա - Հինչ ա՞, վէր տըրըՀխ կըՀնաս, խընչալէտ քարը վէր ա՞ ընդնական* (Ձ):

ԽԱՆՉԻԼ - *նբ.* 1. Ուտելիքի՝ հացի երեսն այրել՝ մեջը հում թողնելով: *Իզէն կարում չի հաց թընխէ, էզգանան խանչում ա* (Բ): 2. Խիստ կերպով այրել՝ խանձել: *Էտ ծըՀրքըտ ըշտըՀղ ը՞ս խանչալ* (Բ): 3. *փխբ.* Տանջել, կսկծացնել, չարչարել: *Էտ ախճիգը մօրը խանչում ա* (Բ):

ԽԱՆՉ-ԽԱՆՉ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խանչ - խանչ(ը) կաղ - *տե՛ս* ԽԸՆՉ-ԽԱՆՉԷԼ:

ԽԱՆՈՒՄ/ԽԱՆԸՄ *(թրք. xanəm)- գ.* 1. Տիկին, տիրուհի: *Ծառան սանսին յըրա կամ ա, տըՀսնում՝ խանումը մըՀռած* (Ձ): 2. *ծող.* Մակդիր, որ դնում են կանանց վրա: *Պուղին կընգանը ասմա.- Խանում, Մէլիքին կընէգը ըսկի քու մըշտըլըՀղըտ էլ չանժի* (Ձ):

ԽԱՆՈՒՄ-ԽԱԹՈՒՆ - 1. *տե՛ս* ԽԱՆՈՒՄ: 2. *ածական.* Ծանրաբարո (կանանց մասին): *Խանում-խաթուն կընէգ ա Մարյանը* (Բ): 3. *մ.* Խանումի՝ տիրուհու նման, խանումավարի: *Չուբանէն կընէգըն էլ կամ ա հըրսանէք, խանում - խաթուն նըստում* (Ձ):

ԽԱՆՈՒՄՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԽԸՆԸՄՎԱՉԻ[2]:

ԽԱՆՈՒՄՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԽԸՆԸՄՎԱՐԻ[2]:

ԽԱՆՈՒՄՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԸՆԸՄՕԹՈՒՆ[2]:

ԽԱԾ[1] - *գ.* 1. Խաշված՝ եփված լինելը, խաշվելու աստիճանը՝ չափը: *Մըսան մին թիքան կըտըրում ա, օտում, թա. - Խաշը պակաս ա* (Ձ): 2. Խոշոր եւ մանր եղջյուրավոր անասունների ոտքերից, գլխից, մասամբ եւ թափանից երկար եփելով պատրաստած ջրալի ճաշ, որ ուտում են սխտոր, քացախ խառնելով, խաշ: *Խաշը տըղըմարթու պէն ա, կընէգը հի՞նչ ա, խաշ օ՞տէլը հինչ* (Բ):

- Խաշը իփիլ (մինին)- Մեկին շատ ծեծել, խիստ պատժել:*Մարթը էտ վէր ըսկանում ա, քինում ա տօն, կընգանը խաշը իփում* (Ձ):

- Խաշ ընդել/կանգ - *տե՛ս* ԽԱԾՎԻԼ:

- Խաշին ճիրին ճուրը - 1. Անհամ՝ անորակ ջրալի կերակուր: *Էս խաշին ճիրին ճուրը հինչ ա՞, վէր իփանգ ըս* (Բ): 2. Հեռու ազգական: - *Էս տըղան քու հինչըտ ա՞: - Խաշիս ճիրին ճուրըն ա* (Բ):

- Խաշ տալ - 1. *տե՛ս* ԽԱԾԻԼ[1]: 2. Մրգերը՝ բանջարեղենը չորացնելուց՝ թթու դնելուց՝ տապակելուց առաջ եռացրած ջրի մեջ քիչ պահել եւ հանել: *Գանվանը խաշ ըն տամ, յըՀտնան մըՀկնում, վէր հիշտ չուրանա* (Բ):

- Խաշ տինիլ/քըցիլ - *Խաշ* կերակրատեսակը եփել: *Մին օր էլ խաշ ա տինում, հըրըվանէն ծէն տամ ղօնաղ* (Ձ):

ԽԱԾ[2] - *տե՛ս* ԹԸԽՏԸՄՕՐ:

- Խաշ անել - Թթխմորը խառնել խմորին եւ հունցել: *Խմօրը խաշ ա անում, ինքը քինամ բօստանը* (Ձ):

- Խաշը կանգ - Թթխմորը թթվել եւ պատրաստ լինել օգտագործելու: *Թըխտըմուրամանը վէր տաք տըՀղ տինիս, խաշը ճէլլի կըկա* (Բ):

- Խաշը պակաս - Անհրաժեշտ չափով չթթված (թթխմորի մասին): *Խաշը պակաս թըխտըմօրավ հունցած խըմօրան լավ հաց չի թըխվէլ* (Ձ):

ԽԱԾԱՐ *(գրբ. խաշար (խոշոր, կոշտ, հաստ, կոշտ կերպով) - ած.* Ոչ խիտ՝ լայն անցքերով հյուսված: *Խաշար չըվալավ անլէր չըն պիրիլ* (ԱԲԲ, 37):

- Խաշար չըվալավ անլէր կըրէլ - *տե՛ս* Մաղավ ճուր կըրէլ:

- Խաշար տըՀռնալ - Ծակծկվել: *Գանլբան էնքան կըՀցալ ա, խաշար ա տըՀռալ* (Բ):

ԽԱԾԷԼ - *տե՛ս* ԽԱԾԻԼ[1]:

ԽԱԾԷՄՆԸ/ԽԱԾԷՎՆԸ/ԽԻԾԷՄՆԸ - *տե՛ս* ԽԱՁԱԼ: ...*Մին փօս կար քանհան, տըՀսնամ՝ թանզան քանդած խաշէմնը կանտանծ...* (ԼՂԲՔ, 272):

ԽԱԾԷՎՆԸ - *տե՛ս* ԽԱԾԷՄՆԸ:

ԽԱԾԻԼ[1]/ԽԱԾԷԼ *(գրբ. խարշեմ) - նբ.* 1. Որեւէ ուտելի բան ջրի մեջ եռացնելով եփել: *Մէսը խաշում ըն, աղավ անում, օտում* (Ձ): 2.*տե՛ս* Խաշ տալ (Ձ): 3. Եռացրած ջրով այրել: *Իփանծ ճուրը վէր ածից, վըՀնէրը խաշից* (Բ): 4. *փխբ.* Այրել, խանձել: *ԱնրըՀվը բաղէրը խաշանլ ա* (Բ): 5. *փխբ.* Տանջել, մեծ վիշտ պատճառել: *Տըղան ուրան փըռնած կուրծէրավը հօրը խաշում ա*(Բ):

ԽԱԾԻԼ[2] - *գ.* Փոխինձից եռացրած ջրով խաշելով պատրաստած կերակրատեսակ, որ ուտում են՝ յուղ կամ սոխառած եւ թան ավելացնելով: *Դարաբաղցէն վէր խաշիլ չօտէ, էլ հինչ դարաբաղցէ* (Ձ):

- Խաշիլը իփիլ (մինին) - *տե՛ս* Խաշը իփիլ (մինին):

ԽԱԾԻՐ - ՂԸՅԱՄԱԹ - *տե՛ս* ՀԱԾԻՐ - ՂԸՅԱՄԱԹ:

ԽԱԾԼԱՄԱ *(թրք. hašlama)* - *գ.* Կերակրատեսակ, որ պատրաստում են ոչխարի, տավարի եւն միսը ջրի մեջ երկար եփելով՝ հաճախ հետը խառնելով կտրատած սոխ, լոլիկ, գազար, տաքդեղ: *Խաշլաման կառանը մըսավըն ա ինում լանգաթ* (Բ):

ԽԱԾԼԸՂ *(թրք. harčlik)*- *գ.* Ամենօրյա ծախսելու դրամ, գրպանի փող: *Ապան ամմէն դօնում թոռնանը խաշլըղ ար տամ* (Ձ):

ԽԱԾԽԱԾ *(գրբ. խաշխաշ)* - *գ.* Կակաչազգիների ընտանիքին պատկանող միամյա բույս, որ տալիս է գլանաձեւ պտուղներ՝ մանր սերմերով, որոնք ուտելի են եւ քնեցնող հատկություն ունեն: *Խըշխաշավ թըխած հացը շատ քախծըր ա ինում* (Բ)

- Խաշխաշ տը^եռնալ - 1. Մասերի վերածվել, պատառոտվել: *Հիլին վէր ա ըղնում, խաշխաշ տը^եռնում* (Բ): 2. Մարմինը պատառոտվել, մեռնել: *Գիրիշ դայուն տըղան մին օր յէր ա իլալ էտ պըռըշնին, վէր ընգալ, խաշխաշ տը^եռալ* (Ձ):

ԽԱԾՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԱԾՎԻԼ:

ԽԱԾՎԻԼ/ԽԱԾՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԱՇԻԼ[1]-ի:

ԽԱԾՈՒ *(գրբ. խաշու, խաշոյ (արգանակ, մսաջուր)* - *գ.* Խաշած՝ եփած մսի՝ բանջարեղենի ջուր, արգանակ: *Տանգնը կամ ա տօն, մըսէն խաշուն կըլխէն քաշում* (Ձ):

ԽԱԾՓԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խաշփիշ անել - Հապճեպ եփել՝ թխել՝ խորովել: *Ծէրքը յէղ ու քախցըր ա ըղնում, դանստի խաշփիշ ա անում, օտում* (ՆԱԲ, II, 320):

ԽԱԾՓՈՒԾ/ԽԱՉՓՈՒՉ/ԽԱՍՓՈՒԾ *(թրք. xəspus)* - *ած. գ.* Անբարոյական, անզգամ (մարդ): *Ըտըրան էլ էրկու խաշփուշ նօք^իար ա ինում* (Ձ):

ԽԱՉ *(գրբ. խաչ)* - *գ.* Իրար հատող եւ ուղղանկյուն կազմող ձողերի ձեւով առարկա, որ ծառայում է իբրեւ քրիստոնեական պաշտամունքի խորհրդանիշ, խաչ: *Էտ վախտը տըղան մը^ետըն ա քըցում մօրը տըված խաչը* (ՀԺՀ, V, 176): 2. Խաչաձեւ շքանշան, որով պարգեւատրում են հատկապես պատերազմում քաջություն՝ խիզախություն ցուցաբերածներին: *Էս կըռվանը յը^ետը շատ ջիհիլնէ յըն խաչ ըստացալ* (Բ): 3. *տե՛ս* ԽԱՉՔԱՐ: 4. Խաղաթուղթ, որի վրա նկարված է խաչաձեւ նշան: *Խաչի տուզը ինձ ա ընգալ* (Բ): 5. *փխբ.* Քրիստոնեական կրոն: *Հայը վէշ մին վախտ խաչը մընանա քըցիլ չի* (Ձ): 6. *փխբ.* Ծանր տառապանք՝ փորձություն, որ վիճակվում է մեկին: *Էտ խաչին ամմէն մարթ կարէլ չի տէմ կէնա* (Ձ):

- Խաչ անել - *տե՛ս* Իրը^եսէն խըչըհանել:

- Խաչավ-խըչըմանավ յը^եր օնել - Մեկին շատ հարգել՝ պատվել՝ մեծարել: *Էտ հըլիվուրէն հառինը^եր խաչավ-խըչըմանավ ըն յօր օնում, ուրանց պիրընէրէն պատառըն էլ նըրան տէմ օնում* (ՀԺՀ, VII, 290):

- Խաչավ-մըտաղավ ինք^ի կալած - Մեծ դժվարությամբ ձեռք բերած: *Խաչավ-մըտաղավ ինք^ի կալած ըպըրանքէն յըրա հասանա կըկէնան* (Բ):

- Խաչավ օրթնած - Սուրբ: *Խաչավ օրթնած ծառ ա պըռըշնին* (Ձ):

- Խաչը առանց դէր ճուրը ըղնել - Անօրեն՝ անբարոյական բան կատարվել: *Մարթը մըռնէլիս ասում ա.- Մ կընէգ^ի, դուզըն ա՛սէ. փըսըկվէլանը յը^ետը քանէ հը^ետէ յա՞ խաչը առանց դէր ճուրը ընգալ* (Ձ):

- Խաչը իմըն ա, զօրութունը յը^ես ըմ գուդում - Ես լավ գիտեմ իմ ունեցածի կամ հարազատի՝ ծանոթի ինչ լինելը՝ կարողությունները: *Հանը ասմա.- Խաչը իմըն ա, զօրութունը յը^ես ըմ գուդում. իմ տըղաս կարող չի ըտի պէն ըրած ինի* (Ձ):

- Խաչը կըլխան խըռավէլ - Հավատքը չօգնել, փորձանքի՝ ձախորդության հանդիպել: *Խաչը մէր կըլխան էլ ա խըռավալ* (Բ):

- Խաչը կօթավը կօլ տալ - Մեծ-մեծ երդումներ տալ: *Նախագան ժողովէն վախտը խաչը կօթավը կօլ ա տամ, ամհա յը^ետնան վէշ մին պէն չի անում* (Ձ):

- Խաչը ճուրը քըցիլ - Խաչը մեջն ընկղմելով՝ ջուրն օրինել, ջրօրհնեքի տոնը կատարել: *Լ^իըհա խաչը ճուրը քըցիլիս վախտը էտ կընէգ^իը դէրին աշկավըն ա ըղնում* (Ձ):

- Խաչը էլ ա ուրանը, զօրութունը էլ - Եվ իշխանությունը, եւ միջոցները իր ձեռքում են: *Խաչը էլ ա ուրանը, զօրութունը էլ, հինչը օգում ա, անում ա* (Ձ):

- Խաչը քաշիլ - Տանջվել, տառապանք՝ վիշտ կրել՝ տանել: *Ամմէն մարթ ուրան խաչը ա քաշում* (Ձ):

- Խաչին փըռնըվէլ - Դիվահարվել: *Ասում ըն՝ մը^եհը^ետ մին մարթ էտ սօրփէն քըշտէն կ^իազալ ա, մինչը^եվ տօն հըսնէլը՝ խաչին փըռնըվալ* (Ձ):

- Խաչին տակէն մատաղ մօ՛րթէ, ժուղովուրթէն ըզըդօղէն՝ վընընըտակէն - Ժողովրդի ազատարարը արժանի է ավելի մեծ երկրպագության, քան սուրբը:

- Խաչին քարան պա՛չի, ք^իՕՄանգ^ի ընօղէն՝ ծը^եռքան - Ուրիշներին օգնողը՝ օժանդակողը արժանի է երկրպագության:

- Խաչ հանէլ - *տե՛ս* Իրը^եսէն խըչըհանել:

- Խաչ տինիլ - *տե՛ս* Խաչ քաշիլ (1):

- Խաչ քաշիլ - 1. Մեկից՝ մի բանից հրաժարվել՝ հույսը կտրել, չեղած՝ չունեցած համարել: *Էտ օրվանից հանը տըղէն յըրա խաչ ա քաշում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Իրը^եսէն խըչըհանել:

ԽԱՉԱՊՈՒՐԻ *(վրաց. khachapuri)* - *գ.* Կծու, թթու համեմունքներով եւ պանիրով պատրաստված թխվածք: *Ամմէն մարթ չի սիրում խաչապուրին* (Ձ):

ԽԱՉԲՈՒՌ - *գ.* Ցորենի հասկերից կազմված խաչաձեւ փունջ: *Ծը^եռքէնը խաչբուռ ա, յարը տը^եղավը մին աբուռ ա...* (Ձ):

- Խաչբուռ անել - Ցորենի հասկերից խաչաձեւ փունջ կազմել: *Տըղան հասկէրը կըտօրում ա, խաչբուռ անում, տամ ըխճըկանը* (Ձ):

ԽԱՉԷԼ - *տե՛ս* ԽԱՉԻԼ:

ԽԱՉԻԼ/ԽԱՉԷԼ *(գրբ. խաչեմ)* - *նբ.* 1. Մեկին խաչաձեւ փայտի վրա մեխելով՝ սպանել՝ մահապատժի ենթարկել: *Թաքավէրը հըրամանք ա տամ, վէր վէզիրին խաչին* (Ձ): 2. *փխբ.* Տանջել, կեղեքել: *Էտ օյինբազը ժուղուվուրթէն շատ ա խաչում* (Ձ):

- Խաչանդ Քըրիստոսա ըռանգ^իը - Դեղին, դեղնագույն: *Ղազ, հինչ դա՞գ, մին տըրէկանը թըմըմէլու, ռանգ^իը էլ խաչանդ Քըրիստոսա ռանգ^իը* (ՆԱԲ, 37):

ԽԱՉԻԿ - *տե՛ս* ԽԱՉ (4):

ԽԱՉԻԿ-ՄԱՉԻԿ - *տե՛ս* ԽԸՉԸՄԱՉ-ի:

ԽԱՉԿԱԼ[1] *(գրբ. խաչական)* - *գ.* Եկեղեցու բեմում փայտե հարմարանք, որի վրա դրվում է խաչը: *Դէրը խաչը պաչում ա, տինում խաչկալ^իին յըրա* (Ձ):

ԽԱՉԿԱՊ - *գ.* Խաչաձեւ կապ՝ հանգույց: *Վէշ մինը կարում չի էտ խաչկապը յը^ետ անէ* (Ձ):

- Խաչկապ անել - Խաչաձեւ կապել՝ հանգուցել: *Բախաջին մին թիլ ա խաչկապ անում, տինում ըտըրա պէրցին մաչին* (Ձ):

ԽԱՉՄԱՐ/ԽԸՉՄԱՐ/ԽԸՉԸՄԱՐ - *տե՛ս* ԽԷՉԱԿ: 2. *տե՛ս* ԽԱՉԿԱՊ:

ԽԱՉՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԱՉՎԻԼ:

ԽԱՉՎԻԼ/ԽԱՉՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԱՇԻԼ-ի:

ԽԱՉ ՈՒ ՄԱՉ - *տե՛ս* ԽԸՉԸՄԱՉ(Ի):

ԽԱՉՓՈՒՉ - *տե՛ս* ԽԱԾՓՈՒԾ:

ԽԱՉՓՕՆՁ - *տե՛ս* ԽԱՉԲՈՒՌ:

ԽԱՉՔԱՐ - *գ.* Վրան խաչ քանդա-

կած սալաքար կամ խաչի ձեւով արձան, որ դնում են ուխտատեղիներում՝ սրբավայրերում՝ գերեզմանոցներում եւն: *Ըստ*ᵉ*ղ առաչ մին մ*ը*ծ կաղնէ յա իլալ՝տակէն մին խաչքար* (Զ):

ԽԱՋԱԼԱԹ *(թրք. hačalet)* - 1. *տե՛ս* ՀԱՄԱ(Ն)Չ: 2. *տե՛ս* ՀԱՒՐԸՄԱԹ:

ԽԱՌ *(պրս. xār (փուշ, փշոտ թուփ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խառ կանանչ - Մուգ կանաչ: *Վառ կանանչ ըմ կ՚օք՚ըմըտ, խառ կանանչ ըմ կ՚օք՚ըմըտ ...* (ԼՂԲ, 263):

ԽԱՌԱԽՈՒՌԱ - *ած., գ.* 1. Լավ ու վատ, պիտանի ու անպետք (անձեր, իրեր եւն): *Հ՚ըրսընքավը խառախուռա մարթիք՚ ըն հըվաքվալ* (Զ): 2. Անպետք, անգործածելի (ապրանքներ): *Լ՚ավէրը յօր ա օնում, խառախուռան պիժէնում ք՚ըսիբնէրէն* (Զ):

ԽԱՌԷԼ - *տե՛ս* ԽԱՌՆԷԼ:

ԽԱՌԸ - *տե՛ս* ԽԱՌՆԸ:

ԽԱՌԹՈՒԹԷ - *տե՛ս* ԽԱՐԹՈՒԹԷ:

ԽԱՌԹՕԹ - *տե՛ս* ԽԱՐԹՕԹ:

ԽԱՌՆԷԼ/ԽԱՌԷԼ *(գրբ. խառնեմ)* - *նբ.* 1. Տարբեր նյութեր իրար հետ մեկտեղել, այնպես անել, որ միմյանց հետ խառնուրդ կազմեն: *Օշափը իրը*ᵉ*ք չըվալ ցօրէն, իրը*ᵉ*ք չըվալ կ՚ա՛նրի յա խառնում, տըղէն թա.- Բիդի մին քըշէրումը ո՛ւրո՛ւր անա ճօկիս* (Զ): 2. Միեւնույն նյութը այս ու այն կողմ շրջել, խառնել, իրար տալ, հարել: *Կուրկուտը իփիլիս վէր խըռնէցէլ, համը կըկօրչի* (Բ): 3. Մի նյութի մեջ այլ նյութ ավելացնել: *Շըփոթէն նըհը*ᵉ*տ վէր բա՚ք՚մա՛զ չի խառնիս, օտվէլ չի* (Բ): 4. Միավորել, միացնել: *Էրկու արխէն ճո՛ւրը խառնում ըն, վէր կարին բուստըննէն ճիրին* (Զ): 5. Մասնակից դարձնել: *Էտ անըզկամը քըվօրը տըղէն էլ ա խառնըմ ո՛ւրա՛ն կուրծէրէն* (Զ): 6. Շարվածքը՝ կարգը՝ դասավորությունը խախտել: *Բաղվանչին հա՛րփո՛ւմ ա, ջա՛րգ՚էրը խառնում* (Բ): 7. Հարդարանքը փչացնել, խառնշտորել, խճճել: *Քամէն ըխճըկանը մազ՚էրը խառնում ա* (Բ): 8. Շփոթել, հուզել: *Էտ կընգանը ծրկըլթօցը շինա՛ցուց խառնում ա* (Զ): 9. Իրար դեմ լարել՝ գրգռել: *Պառավը ըտըրանց մաչը խառնում ա, ո՛ւրո՛ւր նըհը*ᵉ*տ կըռվըցընում* (Զ):

ԽԱՌՆԸ/ԽԱՌԸ *(գրբ. խառն)*- *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ (2, 3):

ԽԱՌՆԸՎԱՍԿ/ԽԱՌՎԱՍԿ - *տե՛ս* ԽԱՌՆՈՒՐԹ:

ԽԱՌՆԸՎԷԼ/ԽԱՌՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԽԱՌՆԷԼ-ի: *չբ.* 2 Շփոթվելուց՝ հուզվելուց իրեն կորցնել, շշկլվել: *Էտ տըղան ըխճըկանը վէր տը*ᵉ*սնում ա, խառնըվում ա, էլ կարում չի, թա խօսէ* (Զ): 3. Միջամտել: *Թաքավէրը պայման տիրած ա ինում, վէր էս ախճիգ՚ը ո՛ւրա՛ն կուրծէրէն խառնըվէ վուչ* (ՀԱԲ, 15, 69): 4. Խառնաշփոթ վիճակ ստեղծվել: *Ամմէն հինչ խառնըվալ ա, վէշ մին պէն կարում չընք անինք՚* (Բ): 5. Կենակցել, զուգավորվել: *Հասանըն էլ էտ ծիյանցը տը*ᵉ*սած ա իլալ խանէն ծիյանցը նըհը*ᵉ*տ խըռնըվէլիս* (ՀԺՀ, VII, 189):

ԽԱՌՆՈՒՐԹ/ԽԱՌՆՕՐԹ/ԽԱՌՈՒԹ *(գրբ. խառնուրդ)* - *գ.* 1. Տարբեր նյութերի խառնումով ստացված արդյունքը՝ նյութը: *Ճո՛ւրը խառնում ա կ՚ինուն նըհը*ᵉ*տ, խառնուրթը ծախում* (Զ): 2. Իրար խառնված նյութերից յուրաքանչյուրը: *Էտ իլլէրին չըվալումը համ ցօրնու խառնուրթ ա ինո՛ւմ, համ կ՚ա՛նրո՛ւ* (Զ): 3. Տարբեր տեսակների՝ ցեղերի՝ առանձնյակների զուգավորումով՝ խաչասերումով ստացված տեսակ՝ ցեղ, առանձնյակ: *Ճո՛րէն էշու, մին էլ ծիյու խառնուրթ ա* (Բ):

- Խառնուրթ անել - Մի նյութ այլ նյութի հետ խառնել, հատկապես տաք ու սառը ջրերը խառնել: *Ճո՛ւրը խառնուրթ ա անում, լըղանում* (Բ):

ԽԱՌՆՕՐԹ - *տե՛ս* ԽԱՌՆՈՒՐԹ:

ԽԱՌՎԱՍԿ - *տե՛ս* ԽԱՌՆԸՎԱՍԿ:

ԽԱՌՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԱՌՆԸՎԷԼ:

ԽԱՌՈՒԹ - *տե՛ս* ԽԱՌՆՈՒՐԹ:

ԽԱՌՈՒ(Ն)Ք - *ած.* Իրար միացած (հոնքերի մասին): *Խառունք օնքէր օնէ Աշխէնը* (Բ):

ԽԱՍ *(արաբ. xass, թրք. xasa)* - *ած.* 1. Ընտիր, լավորակ: *Խաս պո՛ւրթ ա ինք՚ օնում, դօշա՛կ կարում* (Զ): 2. Մետաքս: *Խաս շօր ա կ՚ը*ᵉ*ցալ* (Բ): 3. *տե՛ս* ԽԱԼԻՍ: 4. Սպիտակ (կտորի՝ շորի մասին): *Խաս կըտօր ա, հանց ա լ՚ըհա պիմբըկքօլա ինի* (Բ): 5. *գ.* Մետաքսյա կտոր՝ գործվածք, մետաքս: *Ըսօր ո՛րփա՛թ ա, պաս ա, կըլխիտ Բաղդադի խաս ա...* (ԼՂԲ, 55):

ԽԱՍԻԼ/ԽԸՍԻԼ *(գրբ. խսիր)* - *գ.* Եղեգից՝ ծղոտից՝ դալար բույսերի կեղեւից գործած կարպետ: *Մին խասիլ ըն էտ ծառէն տակէն մը*ᵉ*կնում, յըրա քօն ինո՛ւմ* (Զ):

ԽԱՍԼ՚ԸՅԱ(Մ) - *տե՛ս* ԽԷՇԼ՚ԸՅԱ(Մ):

ԽԱՍՅԱԹ/ ԽԸՍՅԱԹ *(արաբ. xassəyet)* - *գ.* 1. Մարդու հոգեկան բոլոր հատկությունների ամբողջությունը՝ խառնվածք, բնավորություն: *Ղէրին խասյաթը շատ փիս ա ինո՛ւմ, ծըռէն շատ ա ինո՛ւմ չըրչըրէլիս* (ԼՂԲ, 349): 2. Գործելու՝ վարվելու՝ աշխատելու եւն սովորական դարձած եղանակ՝ ձեւ՝ հակում եւն: *Էշ ա, լի՞, խըսյաթ օնէ՝ կըլօ՛խը թափ տալ...* (ԲՅԲ, 196):

ԽԱՍՏԱ *(թրք. hasta)* - *ած. ծղր.* Հիվանդ, վատառողջ: *Խէ կօրծ չը՞ս անում, խաստա յը՞ս* (Բ):

- Խաստա խըմօր - *ծղր.* Հիվանդ՝ վատառողջ մարդ: *Էտ խաստա խըմօրը մէր կըլօ՛խը հա՛լա՛ն շատ օյինէ յա պիրլա՛կա՛ն* (Զ):

ԽԱՍՏԱԼԱՄԻՇ/ԽԸՍՏԸԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խաստալամիշ ինիլ - *ծղր.* Հիվանդանալ: *Ասում ըն՝ էն կըլխըպահէն էլիա խաստալամիշ ա իլալ* (Բ):

ԽԱՍՏԱԽԱՆԱ/ԽԸՍՏԸԽԱՆԱ *(թրք. xəstəxana)* - *ծղր. տե՛ս* ԲԱԼԻՆՑԱ:

ԽԱՍՓՈՒՇ - *տե՛ս* ԽԱՇՓՈՒՇ:

Խավ *(գրբ. խավ)* - *գ.* 1. Աղվամազի բարակ շերտ գործվածքի երեսին: *Պիրթի շօ՛րին խավը շատ կինի* (Բ): 2. Պտուղների եւն վրայի նուրբ մազաշերտ կամ փոշեման շերտ: *Շօ՛րը յօր ա ունէս, սըրկօ՛վլին խավը վէր ընէս, կը՚ծուտէս* (Զ):

ԽԱՎԱՐ *(գրբ. խաւար)* - 1. *գ.* Լույսի բացակայություն, բացարձակ մթություն, խավար: *Տ՚ուս ա կ՚ամ, տը*ᵉ*սնում՝ ամէն տեղ խավար ա, լ՚ուս չըկա ...*(ՀԺՀ, VI, 234): 2 *ած.* Շատ մութ, խավարչտին: *Տըղան ըտի ըղնում ա էտ խավար յէրգ՚իրը* (Զ): 3. Խավարամիտ, հետամնաց: *Էտ շէնին ժօղովուրթը էնքան խավար ըն ինիս, վէր ո՛ւրա՛նց շէնին ըլա՛ծ-չըլա՛ծ իրէք դէրին նըհախ տէղան կուտուրէս ըն* (ՀԺՀ, V, 413):

ԽԱՎԱՐ-ԹԸՐԹԻՇ - *տե՛ս* ԽԱՎԱՐ:

ԽԱՎԱՐԹ(ՆԸ)/ԽԱՎԱՐՍ(ՆԸ) - *գ.* Մաշկային հիվանդություն, որ արտահայտվում է հետզհետե տարածվող մանր բշտիկներով, որոնք լցվում են հեղուկով՝ թարախով, ջրջրուկ: *Խավարթը էտ խուխէն լափ տա՛նջո՛ւմ ա* (Զ):

ԽԱՎԱՐ- ԽԱՍԻՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խավար-խասիս մընալ - Խավարի մեջ խարխափել, լույսի երես չտեսնել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Սօտ ասօղը խավար-խասիս մընա, խըրըվ-խարավ կ՚ա, աշկը պըլթա...* (ՀԺՀ, V, 587):

ԽԱՎԱՐՍ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԽԱՎԱՐԹ(ՆԸ):

ԽԱՎԷԾ *(արաբ. xabiš (արմավով եւ յուղով պատրաստված հրուշակեղեն), ասոր. xawisā)* - *գ.* Ուտելիք, որ պատրաստում են ալյուրը յուղի մեջ բովելով եւ մեջը շաքարի օշարակ խառնելով, խավիծ: *Ա՚դա՛թ ա, ծըմըթկանէն հը*ᵉ*տէ խավէծ կըտանին* (Զ):

ԽԱՏՏ *(վրաց. xati (պատկեր, նկար)* - *գ.* Ձեռքով գրելու յուրաքանչյուրին հատուկ ձեւը, ձեռագիր: *Խուջէն խատտավը կ՚ըրում ա, թօխտը տամ...* (ՀԱԲ, 15, 66):

ԽԱՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խար անել - Անարգել, ստորացնել:

էտ կընէգ՛ը մարթին էզգանան խար ար անում (Ձ):

ԽԱՐԱԲ *(արաբ. xarab (ավեր), harap (ավերակ, հիվանդ) - ած.* 1. Ոչ սարքին, փչացած: *Մաշինը խարաբ ա* (Բ): 2. Անհաջող, աննպաստ: *Մը՛զ օնինք՛ վէչ արաբա, մը՛ր պը՛նէրը խարաբ ա...* (ԼՂԲ, 11): 3. Ավերված, քանդված: *Խարաբ տօն ա* (Բ):

- Խարաբ անել - 1. Փչացնել, անպետքացնել: *Սըհաթը քըցո՛ւմ ա ճ՛ուրը, խարաբ անում* (Բ): 2. Անհաջող՝ աննպաստ դարձնել: *Մարթին կօրծը կընէգ՛ըն ա խարաբ անում* (Ձ): 3. Ավերել, քանդել: *Գ՛ուռ շէն ա իլա՛լ Հայլուն, թորքէրընը ըն խարաբ ըրալ* (Բ):

- Խարաբ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Փչանալ, անպետքանալ: *Տըրախտըրը խարաբ ա ինո՛ւմ, վար ընօղնէն մնում ըն մա՛թալ* (Բ):2. Անհաջող՝ աննպաստ դառնալ, վատթարանալ: *Քանի ք՛ընըմ, քանի ժողովուրթէն տո՛ւրո՛ւթի՛ւնը խարաբ ա ինըմ...* (ՀԺՀ, VI, 95): 3. Ավերվել, քանդվել: *Տանը էրկան վախտ վէր ապըրօղ չինի, խարաբ կինի* (Ձ): 4. Հիվանդանալ: *Էնքան էտ նամ ութաղումը ապըրում ա, վէր խարաբ ա ինո՛ւմ* (Ձ):

ԽԱՐԱԲԱ *(թրք. xaraba)* - *տե՛ս* ՊԸՐԻՇԱԿ:

ԽԱՐԱԲԱԽԱՆԱ/ԽԸՐԸԲԸԽԱՆԱ *(թրք. xarabaxana)* - *գ.* Ավերակներով պատված տեղ: *Կարըմ չի, թա տը՛ժօխկըմը տէսածնէս յա լըսածնէս քէզ կ՛իրիմ, վէր տու էլ չի էս խարաբախանին մը՛ղակավը նի մը՛ննիս* (ՋՏ, Բ, 13):

ԽԱՐԱԿ[1] *(գրբ. խարակ (ապառաժ քար), պրս. xārā (խիստ պինդ քար)* - գ. 1. Հերկված արտի մեջ չհերկված հողակտոր: *Արտը վարում ըն, մին խըրէգ՛ խարակ ա մընում* (Բ): 2. Ընդհանրապես՝ որեւէ կատարված բանի անկատար մնացած մաս, բացթողում, վրիպակ: *Իմաստունը կըլխու յա ըղնում, վէր թիլիսիմչին վէր թիլիսիմ ա ըրալ, քըրըցըրալ, մին խըրէգ՛ խարակ տէղ ա մընացալ* (ՀԱԲ, 15, 2):

- Խարակ անել/քըցիլ - 1. Հողը լավ չհերկել, անվար հողաշերտ թողնել: *Հէնդօն կարում չի արտը վարէ, խարակ ա անում* (Ձ): 2. Որեւէ բան անորակ անել, բացթողումներով՝ թերություններով անել: *Դ՛ուլգ՛ա՛նը մը՛ղակը լ՛ավ չի շինա՛լ, խարակ ա ըրալ* (Ձ):

- Խարակը օնէլ - Բացթողումը՝ վրիպակը՝ թերությունը վերացնել: *Տըղան անում ա, հա՛րն էլ հը՛տան խարակը օնում ա* (Ձ):

ԽԱՐԱԿ[2] - *գ.* Փայտի դեզ: *Էրկու խարակ փա՛ղը տահանք մին ամսումը էրո՛ւմ ըն* (Բ):

ԽԱՐԱՉՈՒ - *գ.* 1. Փայտե խաչաձեւ հարմարանք, որի վրա դնում են գերանը եւ սղոցում: *Կ՛էրանը տինո՛ւմ ըն խարաչուվէն յըրա, գ՛իրդա՛ւբիրա՛վ կէս անում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՔԸՐԸՔԱՇԱՆ:

ԽԱՐԱՐ *(արաբ. ğarar (քուրձ), թրք. xarar (քուրձ, մեծ տոպրակ)* - *գ.* 1. Մեծ պարկ՝ հացահատիկ, բամբակ, բուրդ, ծղոտ եւվ լցնելու համար: *Ք՛ո՛ւլա՛ն՛ը ածում ա խարարը, շըլակում, տանում կըվէն տամ* (Բ): 2. *փխբ.* Խիստ անբարոյական՝ շատերի հետ կենակցած կին: *Էտ խարարը օրը օխտը սիրական ա փոխում* (Ձ):

ԽԱՐԹՈՒԹԷ/ԽԱՌԹՈՒԹԷ - *գ.* Թթենու տեսակ, որի պտուղն է խարթոթը: *Հա՛ղրո՛ւթ խարթութէ շատ կա* (Բ):

ԽԱՐԹՕԹ/ԽԱՌԹՕԹ *(գրբ. խառ (փշոտ թուփ), պրս. xar-tut (կոկռոշենի)* - *գ.* Սեւ ու կարմրավուն, թթվաշ մեծահատ թուփ՝ պինդ կոթով: *Խառթօթան լ՛ավ վարէնին յա տը՛ռնում* (Բ):

ԽԱՐԽՈՒԹ - *տե՛ս* ԽԱԽՈՒՏ:

ԽԱՐՁ *(արաբ. xārğ, թրք. harč)* - *գ.* 1. Հարկ, տուրք: *Հ՝ոք՛ո՛ւմա՛թին խարջէրը տալանը յը՛տը տակէն պէն չի մընամ* (Ձ): *2.* Ծախսվող միջոցների ամբողջությունը: *Տօն շինիլին խարջը շատ ա* (Բ): 3. Տան բաժանքի դեպքում աղջիկների՝ քույրերի ստացած բաժինը՝ սպիտակեղեն, անկողին եւն: *Հա՛ռընը էլ վէր մը՛ռնում ա, Անդօնէն քուվէրքը ո՛ւրա՛նց խարջը յօր ըն օնում, ղըրաղ կէնում* (Ձ):

- Խարջ անէլ/տը՛սնալ - Ծախս կատարել, գնումներ անել: *Խարջ ա անում, ք՛ուխէն ծէն տամ դօնաղ* (Ձ):

- Խարջը տո՛ւս օնէլ - Որեւէ բանի վրա ծախսված գումարը ետ շահել: *Խաղուն ինք՛ ա օնում, կ՛ինի շինում, ծախում, մին թա՛հրա՛վ կարում ա խարջը տո՛ւս օնէ* (Ձ):

- Խարջու տակ ըղնէլ - 1. Որեւէ բանի համար ծախս կատարել: *Խարջու տակ ա ըղնում, տը՛ղէն հը՛տէ հըրսանէք՛ անում* (Բ): 2. Տուրքադրվել, հարկադրվել: *Կ՛ըխճ՛ըրնէն կօրչ՛ո՛ւմ ըն, չօբանը խարջու տակ ա ըղնում* (Ձ):

- Խարջու տակ տինիլ/քըցիլ/թօղնէլ: *Էտ ըխճ՛ըկէրքը խը՛ղճ տը՛ղէն խարջու տակ ըն քըցո՛ւմ* (Ձ): 2. Տուրքադրել: *Սուդի յըն տամ, էտ թա՛ջիրնէրէն խարջու տակ քըցո՛ւմ* (Ձ):

ԽԱՐՁ - ԲՕՐՁ - *տե՛ս* ԽԱՐՁ (1, 2):

ԽԱՐՁԻԼ - *նբ.* 1. Ծախսել, որեւէ գործ՝ աշխատանք եւն իրագործելու համար դրամ վճարել՝ տրամադրել: *...Ամ-մէն օր տո՛ւս ա յը՛կալ, պիրանան մի վը՛սկէ վէր քըցա՛լ, էտ մարթըտ խարջա՛լ ա, խօխէնք՛ը պահալ* (ԱԱ, 70): 2. Վաճառել: *Ուստան տանում ա էտ ջամը բըզարումը խարջում ...* (ՀԺՀ, Վ, 393): 3. Սպառել, գործածելով վերջացնել: *Մին շէփտումը մին կարաս կինին խարջո՛ւմ ա, պըրծընում* (Ձ):

ԽԱՐՁՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԱՐՁԻԼ-ի:

ԽԱՐՏ *(գրբ. խայթ (խայթոց), խարտ (խարտուք), հ.ե. *khaĭ-t-)* - *գ.* 1. Մեղվի, կարիճի եւն խայթոցը: *Հայը մը՛ղըրաճ՛ա՛նջ ա՝ խարտը կուրցըրած* (ԱԲԲ, 52): 2. Մեղվի՝ խայթելու ժամանակ մարմնի վրա թողած բարակ ծեղը՝ փուշը: *Մը՛ղըրաճ՛ա՛նջը վէր կը՛ծում ա, բիդի դ՛ա՛ստի կը՛ծած տը՛դան խարտը տո՛ւս օնիս, վէր օռչի վէչ* (Բ): 3. *տե՛ս* ԽԱՐՏՕՑ:

ԽԱՐՏԷԼ *(գրբ. խայթեմ (խայթել) խարտեմ (խարտոցել)* - *նբ.* 1. Խայթել (մեղվի, կարիճի եւն մասին): *Շընաճ՛ա՛նջը թօշան խարտալ ա* (Բ): 2. Խարտոցով քերել՝ սրել՝ կտրել: *Խարտօցը յը՛ր ա օնում, կացէնը խարտում* (Բ): 3. *փխբ.* Զգայարանների վրա տհաճորեն ազդել, նյարդերը գրգռել: *Էնքան ընգուճնէս խարտից, յը՛ր կացէ, փախէ* (Ձ):

ԽԱՐՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԱՐՏԷԼ - ի:

ԽԱՐՏՕՑ *(գրբ. խարտոց)* - *գ.* Քերթատամնավոր պողպատյա գործիք, որով սրում են կտրող գործիքները կամ կտրում են բարակ մետաղները: *Սաբավ դ՛ամ՛ուրչի յա Սէտրակը, խարտօց էլ չօնէ* (Ձ):

ԽԱՐՓՈՒԽ - *տե՛ս* ԽԸՐԸՓՕԽ:

ԽԱՓ - *տե՛ս* ԽԱ՛Փ:

ԽԱ՛Փ/ԽԱՓ *(գրբ. խաբ, արաբ. habb (խաբեբա), պրս. xab (խարդախություն)* - *գ.* Խաբելը, խաբկանք: *Էտ խա՛փը Սիմօնէն քըցո՛ւմ ա քընէնք՛ու մաչ* (Ձ):

- Խա՛փա՛վ անէլ/տալ - *տե՛ս* Խա՛փ տալ:

- Խա՛փ յը՛ր օնէլ - *տե՛ս* ԽԱ՛ՓՎԻԼ: *Տը՛ղամարթը վէր խա՛փ յը՛ր կա՛լա՛վ, նը՛ստավ մազաղ կանին* (Ձ):

- Խա՛փ տալ - 1. *տե՛ս* ԽԱ՛ՓԻԼ: 2. *տե՛ս* Խա՛փս տալ:

ԽԱՓԱՆ*(գրբ. խափան)* - *ած.* 1. Ընթացքը խանգարված՝ արգելված՝ խափանված: *Ղըրաղավը՛ն ընցնում ա, յէտ տը՛ռնում, պէնը՛ն էլ մընամ ա խափան* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԽԱՐԱԲ (3):

- Խափան անէլ - 1. Ընթացքը խանգարել՝ արգելել՝ խափանել: *Հայրօն հինչ կօրծ փը՛ռնում ար, կընէգ՛ը խափան ար անում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Խարաբ անէլ (3):

- Խափան ինիլ/մընալ/տը՛ռնալ - 1. Ընթացքը խանգարվել՝ արգելվել՝ խափանվել: *Մէր շինացուց պէնէրը ծըմը՛ռնը՛ն ա խափան ինո՛ւմ* (Բ): 2. *տե՛ս* Խարաբ ինիլ:

ԽԱՓԸՆԳ/ԽԸՓԸՆԳ - *գ.* 1. Վարագուրաձեւ եղեգնաձածկոց՝ լուսամուտները փակելու համար: *Խանփանգը քաշում ա, տը՛սնում ծունը նի կանչած* (Զ): 2. Դեպի ներքնահարկը կամ տանիքը բացված մուտքի վրա դրվող դռնակ: *Խափանգը մընոնան ընդում ա տինի, խոխան խաղ ընէլավ կամ ա, ընդում նէրքէ տոնը* (Զ):

- Խափանգ անէլ - 1. Ծածկել, փակել: *Տոռնը խափանգ ընա* (Բ): 2. Արձակել, իջեցնել, թողնել: *Մազէրընտ խափանգ ըս ընալ, սը՛ռտընս դաղ ըս ընալ* (Զ):

ԽԸՓԸՆԳ - *տե՛ս* ԽԱՓԸՆԳ:

ԽԱՓԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՓԻԼ:

ԽԸՓԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՓԻԼ:

ԽԱՓԷՓԱՅՈՒԹԻՆ - *տե՛ս* ԽԸՓԷՓԱՅՈՒԹԻՆ:

ԽԸՓԷՓԱՅՈՒԹԻՆ/ԽԱՓԷՓԱՅՈՒԹԻՆ - *գ.* 1. Խաբեբայի արարքը, խաբեբա լինելը: *Խանփեփայութինը փիս պէն ա* (Բ)*:* Խաբելը, խաբեություն: *Օցը ասըմ ա.- Էտ անրազը խափեփայութին ա, Սուղումուն իմաստունին յէրգիրը լիգըն ա* (ՀԺՀ, V, 340):

ԽԱՓԻԼ - *տե՛ս* ԽԱՓԻԼ:

ԽԸՓԻԼ/ԽԱՓԻԼ/ԽԸՓԷԼ/ԽԱՓԷԼ *(գրբ. խաբեմ)* - *նբ.* 1. Սուտ ասել: *Լոխ գինդում ին, վէր չօբանը խանփում ա, ինքը կինալ չի տը՛սալ* (Զ): 2. Խոստումը չկատարել, խոստացածը չիրագործել: *Դինլգանը ասմա.- Հըռնէ էլ ըս մին չըվալ սիսը՛ռ խօսկ տըվալ, ամմա խանփանլ ըս* (Զ): 3. Թյուրիմացության՝ մոլորության մեջ գցել: *Էտ դէվը օգում ա, թա ըստի խըփիլավ էս տըղէն կըլխէն մին քանլագ պիրի, տըղան կըլօխ ա ընդում* (ՀԱԲ, 15, 45): 4. Անբարեխիղճ՝ անազնիվ վարվել (հատկապես առեւտրի մեջ): *Էտ խը՛ղճ մարթին խանփում ըն, կավը իժժան կինավ ինք օնում* (Զ): 5. Գայթակղել, հրապուրելով սեռական կապի մեջ մտնել հետը: *Թանջիրը էտ ըխճըկանը խանփում ա, քըշէրը նըհը՛տը քօն ինում* (Զ): 6. Դավաճանել, հավատարմությունը խախտել: *Կընէգը վէր մարթին խանփից, ընդրանք տօն չըն տը՛ռնալ* (Բ): 7. Հույսերը չարդարացնել: *Կավը խօսրօվէն խանփից, կարունքը ծընից վէչ* (Զ): 8. Մի բանի տպավորություն առաջացնել, պատրանք ստեղծել: *Կընէգը ասում ա.- Ինդա, աշկէրընտ քը՛զ խանփում ըն, էն մէր էշը չի* (Զ):

ԽԱՓԻՍ - *տե՛ս* ԽԸՓՍ:

ԽԸՓԻՍ - *տե՛ս* ԽԸՓՍ:

ԽԸՓԻՍԻ - *տե՛ս* ՏԸՒՐՍԸ:

ԽԱՓԼԱՆ - *տե՛ս* ԽԸՓԼԸՆ:

ԽԸՓԼԸՆ/ԽԱՓԼԱՆ - *տե՛ս* ՍՈՒՏԱՍԻ(Գ):

ԽԸՓՊՈՒԿ - *տե՛ս* ԲԸՆԳԻ:

ԽԱՓՍ - *տե՛ս* ԽԸՓՍ:

ԽԸՓՍ/ԽԱՓՍ/ԽԸՓԻՍ/ԽԱՓԻՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խանփս տալ - 1. Ճարպիկ շարժումով հարվածից՝ բռնվելուց խուսափել: *Էտ խոխան խանփս ա տամ, կարում չընը փըռնին* (Զ): 2. Որեւէ ձեւով (կեղծ փախչելով, կաղ ձեւանալով եւն) մոլորության մեջ գցել: *Էտ օրվանից էլ էս դուշը հըդէ քինոնդնէրէն ըռաչին փախչում ա, խափիս տամ, էլիա մուտանում...* (ԱԱ, 66): *3.* Գործը ձգձգելով՝ անկատար թողնել: *Էրկու տարէ յա՝ բանանիը Ռուբէն դայուն խանփս ա տամ* (Բ):

ԽԱՓՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՓՎԻԼ:

ԽԸՓՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՓՎԻԼ:

ԽԱՓՎԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՓՎԻԼ:

ԽԸՓՎԻԼ/ԽԱՓՎԻԼ/ԽԸՓՎԷԼ/ԽԱՓՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԽԸՓԻԼ-ի: 2. *չբ.* Սխալվել: *Հէնգ տարէ յա՝ խանփվում ընք, ցօրէնը վըխտէն վարում չընք, ծունը նի յա օնում, մը՛զ թօղում մանթալ* (Բ):

ԽԱՔԱ - *գ.* Փոքր պատառ, փշրանք: *Ծը՛ռքը քընցում ա թօրբան, տը՛սնում հաց չի կա, մընացալ ա մին էրկու խաքա* (Զ):

- Խաքա անէլ - Մանրացնել, փշրանքների վերածել: *Հացը խաքա յա անում, տամ հըվէրէն* (Բ):

ԽԱՔԱՆՈՆԶ - *տե՛ս* ԽԱԹԱՆԳԱՆԶ:

ԽԷ[1]/ԽԻ[1]- *դ.* Ինչու, ինչ պատճառով, ինչի համար: *Թաքավէրը կընզնըվում ա տընդէն յընրա, թա.- Խէ քը՛ցալ ը՞ս* (Զ):

- Խէ՞, զընկընռ ա՞, հօփ տաս, կօլ տաս - *տե՛ս* Խէ՞, հավու ճօտ ա՞, կընլօ՞խը պուք տաս, տէն քընցիս:

- Խէ կախ ը՞ս ինում - Ասում են նրանց, ովքեր, չնայած ունեցած հնարավորությանը, տրտնջում, բողոքում են, իրենց աղքատ՝ անկարող ձեւացնում, ժլատություն անում: *Մինը ինի, ասէ՝ Թէմուր, խէ կախ ը՞ս ինում, էն ա կումընտ հիյվանավ լիգը, մինը մորթէ, տընդէտ հը՛տէ հընրսանէքը ընրա* (Զ):

- Խէ՞, հավու ճօտ ա՞, կընլօ՞խը պուք տաս, տէն քընցիս - Հեշտ բան մի կարծիր: *Մարը ասմա.- Խէ՞, հավու ճօտ ա՞, կընլօ՞խը պուք տաս, տէն քընցիս, տու իմ ըխճըկանըս մազին էլ չընս կարէլ նի կանս* (Զ):

- Խէ՞, յը՛ս Բադին ը՞մ - Ես հիմար չեմ, ինձ չես կարող խաբել: *Դէրվիշը օգում ա ընտրան խանփի, վը՛սկէն յօր օնէ, էտ մարթը ասմա՝ խէ՞, յը՛ս Բադին ը՞մ* (Զ):

- Խէ՞, յը՛ս մը՛ռալ ը՞մ - Ես թույլ չեմ տա, որ այդպես լինի: *Սամսոն դային ասմա.- Խէ՞, յը՛ս մը՛ռալ ը՞մ, վէր թօրքը մէր շէնումը տօն շինի* (Զ):

- Խէ՞, փափուկ հաց ա՞, հօփ տաս, կօլ տաս - *տե՛ս* Խէ՞, հավու ճօտ ա՞, կընլօ՞խը պուք տաս, տէն քընցիս:

Խէ[2]/ԽԻ[2] - *մ.* Չափից դուրս, շատ: *Քընընմ ա թուշ մին քօլի տակի խէ լանվ կանանչ խօտ կար, ընդէղ պընրանվըմ* (ՀԺՀ, V, 17):

ԽԷՋԱՆ/ԽԻՋԱՆ *(վրաց. xizani)* - *գ.* 1. Ընտանիք (կին եւ երեխաներ): *Կավընն ա արտը վէր ինի վէչ, շինանցուն խէզանը տունզնը կըմընա* (Զ): 2. Երեխա, զավակ: *Էս թաքավէրիս էլ իսկի խէզան ինում չիլանլ* (ՀԺՀ, VI, 77): 3. Կին, ամուսին: *Մարը ասմա.- Խէ՞ փըսակվում չը՞ս, մին խէզան պիրիս, ինձ քիմանգ անէ* (Բ):

ԽԷՋԸՐ/ԽԱՋԱՐ *(գրբ. խիզար, թրք. xazar)* - *տե՛ս* ԳԸՐԴԸԲԻՐ:

ԽԷԹ-ԽԷԹ/ԽԸԹԸԽԷԹ *(գրբ. խէթ (խոժոռ նայվածք)* - *մ.* Խոժոռ հայացքով, խոժոռ կերպով, խստորեն: *Բըզարին մարթիքը խէթ-խէթ ընըրան ըն յէշընմ, ամմա վը՛շ մինը մուտանըմ չի* (ՀԺՀ, V, 233):

- Խէթ-խէթ անէլ - Խեթ-խեթ՝ խոժոռ հայացքով նայել: *Հինչ ը՞ս խէթ-խէթ անում* (Բ):

ԽԷԺՆԸ *(գրբ. խեժ, խիժ (խեժ, ձյութ)* - *գ.* 1. Որոշ ծառատեսակների կեղեւից հոսող թանձր մածուցիկ հյութ: *Գանվանլուն ա ծիրանուն յընրա յա շատ խէժնը ինում* (Բ): 2. Նորածին կովի՝ ոչխարի՝ այծի եւն կաթից եփված թանձր ուտելիք: *Անդաթ ա, վէր մինին Ն՞ը՛տէ խէժնը դարկին, ամանը կընտիրտակէ, մաչը աղ ածէ, յը՛տ տա* (Բ): 3. *ածական. փխբ.* Փափուկ, մեջը ծակոտկեն: *Խէժնը հաց ա* (Բ):

ԽԷԼԱԳԱՐ *(գրբ. խելագար)* - *գ., ածական.* Հոգեկան հիվանդությամբ տառապող (անձ), խելագար: *Ընընրան էլ մին խէլագար քուր ա ինիս* (Զ):

ԽԷԼԱԳԱՐՎԷԼ *(գրբ. խելագարիմ)* - *չբ.* Խելագար դառնալ, խելագարվել: *Ասում ըն՝ Քընռանց Բափկէնը խէլագարվալ ա* (Բ):

ԽԷԼԱԳԱՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. խելագարեցուցանեմ)* - *նբ.* ԽԷԼԱԳԱՐՎԷԼ-ի:

ԽԷԼԱԳԱՐՈԹՈՒՆ *(գրբ. խելագարութիւն)* - *գ.* Հոգեկան խանգարում, խելագարություն: *Խէլագարօթունը մը՛ծ դանդ ա* (Զ):

ԽԷԼ(Լ)Ա - *տե՛ս* ԽԻԼ(Լ)Ա:

ԽԷԼԻՆՔ/ԽԸ՞ԼԻՆՔ/ԽՕԼԻ(Ն)Ք *(գրբ. խելօք)* - *ածական. գ.* 1. Խելամիտ, խոհուն, խելացի, գրագետ: *Հանլուվէրէն մին շատ խէլինք ախճիգ ա ինիս* (ՀԲ, 343): 2. Ողջամիտ, խելքը տեղը: *Էտ մը՛ծ ախպէրը խէլինք ա ինում, կուճինը՝*

ախմաղ (Զ): 3. *ած.* Խելք ու խելացիություն արտահայտող: *Խէլունք աշկէր օնէ* (Բ): 4. Բովանդակալից, խորիմաստ: *Թաքավէրը տըսնաս ա, վէր էտ ախճիգ-ը խօլունք պէնէր ա ընէս* (Զ): 5. Բնավորությամբ հանգիստ, խաղաղ: *Խէլունք խօխան էլ ա լաւ, պըէլըն էլ* (Բ): 6. Կշռադատված, մտածված: *Խէլունք կօրծ ըս փըռնալ* (Զ): *մ.* 7. Հանգիստ կերպով, առանց աղմուկի՝ չարության: *Կամ ա, խէլունք նըստում, ըսքըսում լօխ նաղլ անէլը* (Զ): 8. Կշռադատորեն, մտածված կերպով: *Էտ մարթը ուրան կօրծը խէլունք ա անում* (Զ):

- Խէլունքը մինչըէվ քընէնք անէ, պըէլը կ'ըէտը կընցընէ - Արդյունքի հասնելու համար պետք է ժամանակ չկորցնել:

- Խէլունք կէնալ/մընալ - Չարություն չանել, հանգիստ մնալ: *Մարը խուխէն ասմա.- Տըէղըտ խէլունք կա՛ց, թա չէ թակ ըս ուտըլան* (Բ):

- Խէլունք մարթին նըհըէտ քար կըրէ՛, կ'իժին նըհըէտ փըլավ մէ՛լ օտէլ - Խելոքի հետ տանջվելը գերադասելի է գիժի հետ ուրախանալուց:

ԽԷԼՔ - *տե՛ս* ԽԸԷԼՔ:

ԽԷԼՔԱՎ - *տե՛ս* ԽԸԷԼՔԱՎ:

ԽԷԼՔԸԽԸՐԱՏ - *տե՛ս* ԽԸԷԼՔԸԽԸՐԱՏ:

ԽԷԽԾ - *տե՛ս* ԽԸԷՂԾ:

ԽԷԽՉ - *տե՛ս* ԽԸԷՂԾ:

ԽԷԽՏ(Ը)ՎԻԼ/ԽԸԷԽՏ(Ը)ՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԷԽՏԻԼ-ի:

- Խէխտըվածէն տանը չըվանէն/ք'ընդիրին անումը տալ չըն - Դժբախտության ենթարկվածի՝ նրա հարազատների ներկայությամբ պետք է խուսափել այդ դժբախտության հանգամանքները վերլուծելուց:

ԽԷԽՏԻԼ/ԽԸԷԽՏԻԼ *(գրբ. խեղդեմ)* - *նբ.* 1. Ձեռքի՝ պարանի՝ ջրի եւ այլ միջոցներով շնչառությունը կասեցնելով՝ մեռցնել՝ սպանել: *Ք'անդիրը քըցում ըն պօկը, ծիք' տամ, խէխտում, ըտըէղ էլ թաղում* (Զ): 2. Ազատ շնչելու արգելքներ ստեղծել, շնչառությունը դժվարացնել: *Ըսօր շատ ա տաք, ան՚ըէվը խըէխտում ա* (Բ): 3. Սեղմել, ճնշել, նեղել: *Շալվարը նըէղ ա, խէխտում ա* (Բ): 4. *փխբ.* Աճը կանգնեցնել, թույլ չտալ աճել: *Քըղանը բօստանը օնում ա, շիթիլնէն խէխտում* (Բ): 5. *փխբ.* Մի բան պահանջելով՝ անելանելի դրության մեջ դնել: *Պարթկ ա, լի՚, հիբը ինի, կըտա, հինչ ը՚ս էտ մարթին խէխտում* (Զ):

- Խէխտած աղվէս - Պինդ հագնված՝ զգեստավորված, հատկապես օձիքը ամուր կապած (մարդկանց մասին): *Էտ խէխտած աղվէսը հինչ կօրծ բիդի ա՚նէ* (Զ):

ԽԷՂԱՓՈՒԼ - *մ.* Հանկարծ, անսպասելի: *Էս տըղան էլխէղափուլ կ'ամ ա* (ՀԺՀ, VII, 218):

ԽԷՂԷՓ - *տե՛ս* ԼԱՓՈՒԾ (1):

ԽԷՂԾ - *տե՛ս* ԽԸԷՂԾ:

ԽԷԾ - *տե՛ս* ԽԸՈԷԾ:

ԽԷԾԻԼ - *տե՛ս* ԽԸԾԷԼ:

ԽԷՄ(Ք) *(գրբ. խէմ)* - *գ.* Մաղի՝ թմբուկի եւն փայտե շրջանակ: *Մաղէն-խէմքը կօտըրալ ա* (Զ):

ԽԷՅԼԱԿ' - *տե՛ս* ԽԻԼ(Լ)Ա՚:

ԽԷՆ/ԽԻՆ - 1. *տե՛ս* ԽԸՆԸԽԱԾՈՒ: 2. *գ.* Կաթի յուղը: *Կ'ումաշին խէնը շատ ա ինում* (Բ):

ԽԷՇԼ'ԸՅԱ(Մ)/ԽԷՉԼ'ԸՅԱ(Մ)/ԽԱՍԼ'ԸՅԱ(Մ) - *վ.* 1. *տե՛ս* ՄԱՂՕԼ: 2. Ճիշտն այն է, որ: *Խէշլ'ըհամ օգ'ալ չըս փիսամարթ տը՚ռնաս* (Զ):

ԽԷՇԿԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՄԿԷԼ:

ԽԷՉԱԿ/ԽԷՉԱ՚Կ *(գրբ. խէչ, հ.ե. *khaiṭio-)* - *գ.* Փայտյա երկճյուղ ձող, որ գործածում են իբրեւ նեցուկ՝ հենարան: *Ք'ընում ա ծըմական խէչակ կըտրում, պ'ուրում* (ՀԺՀ, V, 189):

- Խէչակ տալ - Որեւէ բանի տակ խեչակ դնել՝ կոտրվելուց՝ ծռվելուց՝ ընկնելուց պաշտպանելու համար: *Խընձօրը էնքան շատ ա ինում, վէր ամմէն ճէղնը խէչակ ըն տամ, հանցու կօտըրէ վէչ* (Բ):

ԽԷՉԱ՚Կ - *տե՛ս* ԽԷՉԱԿ:

ԽԷՉԼ'ԸՅԱ(Մ) - *տե՛ս* ԽԷՇԼ'ԸՅԱ(Մ):

ԽԷՌ - *տե՛ս* ԽԸԷՌ:

ԽԷՎ - *ած.* Խէնթ, գիժ: *Խէվին հիշկան օգ'ում ըս, խըրատ տօ, օքութ չի* (Զ):

ԽԷՐ *(արաբ. xayr (բարիք), պրս. xeyr)* - *գ.* 1. Շահ, օգուտ: *Բաննանը ասմա.- Էտ վէր ըտի ասում ըս, պա իմ խէ՚րըս վէրըն ա* (Զ): 2. Բարեգործություն, բարերարություն: *Էրուշ յիրգ'իրնէրում ապըրող հրյէրէն խէրը Ղարաբաղա հը՚տէ մը՚ծ ա* (Բ): 3. *ած.* Բարի, լավ, ուրախ: *Տընաշինըտ հանլա մէհէտ մին խէր պէն ասած չի* (Բ):

- Խէր անել - 1. Օգուտ քաղել, շահել: *Ժըղօվուրթը ըստարէ բըղէրան շատ ըն խէր ըրալ* (Բ): Բարեգործություն՝ բարերարություն անել: *Էտ մարթը ուրանց շէնին հը՚տէ շատ խէր ա ըրալ* (Զ):

- Խէրը ըրալ ըս, սուվաբըն էլ ըրա - Լավությունը՝ բարեգործությունը կիսատ մի՛ թող, մինչեւ վերջ հասցրու՛: *Մա՛ցակ, խէրը ըրալ ըս, սուվաբըն էլ ըրա՛, յըրկէ ք'ըմանգ' ըս ըրալ՝ արտըս հընձալ ըմ, ըսօր էլ ք'ըմանգ' ըրա՝ կալ'ը թակիմ* (Զ):

- Խէրը կըտրցընել - Օգուտից՝ բարիքից զրկել: *Պահէստապէտին տուս ըն քըցում, խէրը կըտրցընում* (Զ):

- Խէրը մաչան վէր ածէլ - Որեւէ շահավետ գործ փչացնել, անօգուտ դարձնել: *Տարէն թուռըյին ըրավ, պ'ուրուտին կօրծէն խէրը մաչան վէր ածից* (Զ):

- Խէր(ը) տը՚ռնալ - Մեկից՝ մի բանից օգտվել, շահ ունենալ: *Ծառը բիդի բիջարիս, վէր խէրը տը՚ռնաս* (Բ):

- Խէրը տը՚ռնա Հարաբէդը, ջարմանը քաշի Կարաբէդը - Ասում են այն դեպքում, երբ որեւէ բանից շահում է մեկը, իսկ դրա վնասը քաշում է մյուսը:

- Խէր ինիլ - Օգուտ՝ շահ ունենալ: *Արչը ասմա.- Մարթ ախպէր, յը՚ս հինչ խէր օ՚նիմ էտ կօրծումը* (Զ):

- Խէր ինի - 1. Ի՚նչ բարի լուր՝ գործ կա, ի՚նչ լուր ես բերել, ինչի՚ համար ես եկել՝ գնում եւն: *Վանի դայի, խէր ինի՚, էտ քըշէրավ ըշտը՚ղ ը՚ս ք'ունում* (Բ): 2. Բարեմաղթություն փոշտացողին: *Սաբիր ա կ'ամ, մարթը թա՝խէր ինի* (Զ):

ԽԷՐ-ԲԱՐԱՔ'ԱԹ - *գ.* Շահ՝ օգուտ եւ հաջողություն՝ լիություն: *Ղարաբաղցուց խէր-բարաք'ութը Աստուծ ա տամ* (Բ):

ԽԷՐ-ՇԱՌ - *գ. ած.* Լավ ու վատ, բարի ու չար, շահավետ ու անօգուտ (դրություն, վիճակ եւն): *Հային խէրը-շառը հայըն ա գ'ուդում* (Զ): 2. Տերողորմայով՝ համրիչով որեւէ մեկի՝ բանի վիճակը՝ վախճանը որոշելու ձեւ, երբ ամեն մի հատիկը քաշելիս հերթականությամբ ասում են՝ **խէ՚ր, շա՚ռ,** եւ որի վրա վերջանում է, ուրեմն վախճանը այդպես պետք է լինի: *Հաբին տիրըդօրման քըցում ա՝խէ՚ր, շա՚ռ....* (Զ):

- Խէրը-շառը գ'իդալ - Լավն ու վատը, բարին ու չարը ճանաչել՝ հասկանալ: *Ախմաղ մարթ ա Իսակը, ուրան խէրը-շառը գ'ուդում չի* (Բ):

- Խէրը-շառը խառնըվէլ - Իրավիճակը բարդանալ, խառնաշփոթություն ստեղծվել: *Կըռը՚վը ըսքըսում ա, խէրը - շառը խառնըվում ա* (Զ):

ԽԷՐՎԷԼ - տե՛ս ԽԷՐՎԻԼ:

ԽԷՐՎԻԼ/ԽԷՐՎԷԼ - *չբ.* Օգտվել, շահվել: *Անդար անիմ ըստի դարը. մինը ամմէն օր խէրվում ա, մինըն էլ հաց չի քըթէնում, թա ապրէ* (Բ):

ԽԷՑԿ - *տե՛ս* ՉԱՆԱՂ:

ԽԸԲԸՐԱԲՕՎ - *գ.* Երկար ոտքերով սարդի տեսակ: *Մին խըբըրաբօվ ա փըռնում, տինում ծօցումը, ք'ինամ* (Զ):

ԽԸԲԸՐԱՏՈՒ - 1. *գ. ած.* Լուր հայտնող (մարդ): *Էտ խըբըրատուն դաստի խաբարը տանում ա, հըսցընում թաքավէրին ըխճըկանը* (Զ): 2. *տե՛ս* ԽԸՄԲԸՐԿԱՏՈՒ:

ԽԸԲԸՐԷՋԱ՚Ն/ԽԸԲԻՐԷՋԱՆ - 1. *գ. ած.* Մեկի մասին ասվածը նրան հայտնող՝ խաբարբզան: *Մինէշակը մին*

դաշանգ՝ ախչիգ՝ ա լալ, ամմա խրբիրբէ-զան ա լալ... (ԱԱ, 62):

ԽԲԲԸՐԲԸՁԸՆՕԹՈՒՆ/ԽԲԲԻՐԲԻ-ՁԻՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Խաբարբզան լինելը, խաբարբզանի արարքը: *Խրբրրբզը-նօթունը տրղրմարթին լայաղ պէն չի* (Բ):

ԽԲԲԸՐՕԹՈՒՆ/ԽԲԲԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԱԲԱՐ:

ԽԲԲԻՐԲԷՁԱՆ - *տե՛ս* ԽԲԲԸՐԲԷ-ՁԱՆ:

ԽԲԲԻՐԲԻՁԻՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԲ-ԲԸՐԲԸՁԸՆՕԹՈՒՆ:

ԽԲԲԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԲԲԸՐՕ-ԹՈՒՆ:

ԽԸԳԱՆԱԼ - *չբ.* Խելապակաս դառնալ: *Խը՛լքը կըլխէն մարթը, վէր խըգէ-րէն նըհը՛տ ապրրէ, կըխըգանա* (Բ):

ԽԸԳԱՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ խելա-պակաս: *Խըգավուն կընէգ՝ ա Շար-մաղը* (Բ):

ԽԸԳԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԽԸԳԸՎԱՐԻ:

ԽԸԳԸՎԱՐԻ - *մ.* Խելապակասի նման, հիմարաբար: *Խըգըվարի փըռ-նած կօրծէն ախրը խէր չինիլ:*

ԽԸԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԽԸԳԱՆԱԼ-ի:

ԽԸԳՕԹՈՒՆ - *գ.* Խելապակաս լինե-լը, խելապակասի արարքը: *Խըգօթունը Հէրսիլին անա անպակաս ա* (Բ):

ԽԸՁ - Գործածվում է կապակցու-թյան մեջ:

- Խըզ անէլ - *տե՛ս* ԽԸՌԱՎԷԼ:

ԽԸՁԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՁԱՐԷԼ:

ԽԸՁԱՐԷԼ/ԽԸՁԱՐԷԼ - *տե՛ս* Գ՝ԸՐ-ԴԸԲԻՐԻԼ:

ԽԸՁՁԱԼ - *չբ.* Մրսած լինելով կամ այլ պատճառով կոկորդից խռպոտ հնչյուններ արձակել: *Էտ խէ խըզզամ ը՞ս, մըրսալ ը՞ս* (Բ):

ԽԸՁՁԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՁՁԱԼ:

ԽԸՁՁՕՆ - *գ.* Կոկորդից խռպոտ հնչյուններ հանելը, խզզալու ձայնը: *Ըտրրա խըզզօնը լօխճին քունըհարամ ա անում* (Ձ):

ԽԸՁՁՕՑ - *տե՛ս* ԽԸՁՁՕՆ:

ԽԸՁԸԼԱԹԱՓ - *գ.* 1. Աշնանը ծառե-րի տերեւները թափվելը, աշնանային տերեւաթափ: *Ջըկըռը խըզըլթափանը յը՛տըն ա հըսնում* (Ձ): 2. Փետուրները թափվելը (թռչունների մասին): *Ամը՛ռնը վէր կ՝ամ ա, հըվէրէն խըզըլաթափը ըսքըսում ա* (Բ):

ԽԸՁԸԼԱԼԱ[1]/ԽԸՁԼԱԼԱ[1] - *գ.* Ձկնկիթ, խավիար: *Կընանչի էլ չի տիրալ, խըզըլալա էլ, ախըր մին ղօլավ ղըլըցէ ըն է՛...* (ՁՏ, Ա, 4):

- Խըզըլալան էլ ա սը՛վ, ամմա լ՝ավ պէն ա - Արտաքինը նշանակություն չունի, կարեւորը էությունն է:

ԽԸՁԸԼԱԼԱ[2]/ԽԸՁԼԱԼԱ[2] - *գ.* Վայրի կակաչի տեսակ: *Բաղէրը լիգ՝ը խըզըլա-լա, սը՛ռտըս շինալ ըս սը՛վ լալա...* (Ձ):

ԽԸՁԸԼԹԱՓԷԼ - *չբ.* 1. Աշնանը ծա-ռերի տերեւները թափվել: *Ծառերը խըզըլթափալ ըն* (Բ): 2. *տե՛ս* Թառչըխ տալ: *Հավէրը խըզըլթափալ ըն* (Բ):

ԽԸՁԸԼԹԱՓՈՒՑ/ԽԸՁԸԼԹԱՓՕՑ - *տե՛ս* ԽԸՁԸԼԱԹԱՓ:

ԽԸՁԸԼԹԱՓՕՑ - *տե՛ս* ԽԸՁԸԼԹԱ-ՓՈՒՑ:

ԽԸՁԸՌՕԿ/ԽԸՁՌՕԿ/ԽՕՁՐՈՒԿ - *գ.* Հիվանդություն, երբ շնչառական օր-գանները փակվում են, եւ տեղի է ունենում շնչարգելություն: *Խըզըռօկը փիս հիվընդութուն ա* (Բ):

- Խըզըռօկ օնէլ - Շնչառական օր-գանները փակվել, շունչը կտրվել (հա-ճախ գործածվում է որպես անեծք): *Խըզըռօկ օ՞նէ ը՛նէգ* (Բ):

ԽԸՁԼԱԼԱ[1] - *տե՛ս* ԽԸՁԸԼԱԼԱ[1]:

ԽԸՁԼԱԼԱ[2] - *տե՛ս* ԽԸՁԸԼԱԼԱ[2]:

ԽԸՁԽԸՁ - *ած.* Խզխզացող, կոկոր-դից խռպոտ ձայներ հանող: *Միշան խըզխըզ մարթ ա* (Բ):

ԽԸՁԽԸՁԱԼ - *տե՛ս* ԽԸՁՁԱԼ:

ԽԸՁԽԸՁՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՁՁԸ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԽԸՁԽԸՁՕՆ - *տե՛ս* ԽԸՁՁՕՆ:

ԽԸՁԽԸՁՕՑ - *տե՛ս* ԽԸՁՁՕՆ:

ԽԸՁԿԱՆ/ԽԸԾԿԱՆ/ԽԸՑԿԱՆ - *գ.* Որեւէ բանի, հատկապես անոթների՝ շշերի եւն բերանը փակելու հարմա-րանք՝ խցան: *Խըզկանը տ՝ուս ա օնում, կօլան կըլխէն քաշ՝ում, էտ կ՝ինին լօխ խըմում* (Ձ):

ԽԸՁԿԷԼ/ԽԸԾԿԷԼ/ԽԸՑԿԷԼ *(գրբ. խցկեմ (փակել, գոցել)* - *նբ.* 1. Դժվա-ությամբ մտցնել, խցկել: *Շօրէրը խըզ-կում ա դ՝ուշըկնէրէն դաթը, ինքը՛ փախ-չում* (Ձ): 2. Որեւէ բան մտցնելով՝ անցքը փակել: *Տը՛սնում ա, վէր էր՝ուշ թահրը չի կա, պէնջակը հանում ա, կըլօլում, խըզկում հ՝ուրթին ծակը* (Ձ):

ԽԸՁԿԸՎԷԼ/ԽԸԾԿԸՎԷԼ/ԽԸՑԿԸ-ՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԽԸՁԿԷԼ-ի 2. *չբ.* Դժվարությամբ ներս մտնել՝ սողոսկել՝ շարժվել մի բանի արանքով: *Կ՝օղը փախչ՝ում ա, խըզկըվում ժուղուվուրթէն մաչը* (Ձ):

ԽԸՁ՝ԱԿՕԹ - *տե՛ս* ԽԸՁ՝ԱՏԱԿ:

ԽԸՁ՝ԱՏԱԿ - *գ.* 1. Պարանոցի եւ գլխի միացման տեղի ետեւի մասը՝ ծոծ-րակ: *Պիճ ախպէրը ծուցան բիզը տ՝ուս ա օնում, կօխում ուշափէն խըզ՝ատակը* (ՆԱԲ, 33): 2. Ծառերի բնի ներքեւի մասը: *Կացնավը վէր գ՝ուլանսուն խըզ՝ը-տակէն մին քանէ հը՛տ թըխում ա, վէր ա ըղնում* (Ձ):

- Խըզ՝ատակը խօզ՝ած/հընէծուտ - *արհամ.* Կին՝ տղամարդու ամուսին: *Մէծ ախպէրը թա.- Ամէն մինը մըզանա պէտ-մա մին խըզ՝ատակը հընէծուտ պիրի, խօսք տանք, վը՛ր մունք մէր խէլքը կը-նանուցը չըբիդի տանք...* (ՀԺՀ, VI, 237):

- Խըզ՝ատակը քօրէլ - Շվարել, ինչ անելը չիմանալ: *Պարսէղը ըտրրան վէր վէր ա քըցո՞ւմ, էտ փ՝ալիվանը մընում ա քըզ՝ատակը քուրէլիս* (Ձ):

- Խըզ՝ըտակէն կ՝ալ/տալ - 1. Ծեծել: *Հու պըլօթուն ար անում, հ՝ալը խըզ՝ը-տակէն ար կ՝ամ* (Ձ): 2. Վռնդել, պաշ-տոնանկ անել: *Բըրիգադիրը կ՝ըղօթուն ըրավ, խըզ՝ըտակէն յը՛կէն* (Ձ):

ԽԸՁ՝ԲԸՁ՝ԻԼ/ԽԸՁ՝ՄԸՁ՝ԻԼ/ԽԸՁ՝ԽԱ-Ձ՝ԻԼ - *նբ.* 1. Ծուռումուռ գրել՝ գծեր քաշել: *Խօխան թօխտը յօր ա ունէս, խըզ՝բըզ՝իս* (Բ): 2. *փխբ.* Անմիտ՝ անկապ բան գրել: *Նամակ կ՝իրիլըն էլ չի գ՝ուդ՝ում, խըզ՝բըզ՝ում ա, ղարկում ըխճըկանը* (Ձ):

ԽԸՁ՝ԲԸՁ՝ՕՐԷԼ/ԽԸՁ՝ՄԸՁ՝ՕՐԷԼ/ԽԸՁ՝ԽԸՁ՝ՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՁ՝ԲԸՁ՝ԻԼ:

ԽԸՁ՝ԸՑՈՒՓԷ - *տե՛ս* ՑՈՒՓԷ:

ԽԸՁ՝ԽԱՁ՝ԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՁ՝ԲԸՁ՝ԻԼ:

ԽԸՁ՝ԽԸՁ՝ՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՁ՝ԲԸՁ՝Օ-ՐԷԼ:

ԽԸՁ՝ՄԸՁ՝ԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՁ՝ԲԸՁ՝ԻԼ:

ԽԸՁ՝ՄԸՁ՝ՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՁ՝ԲԸՁ՝Օ-ՐԷԼ:

ԽԸՁ՝ՕՏԷԼ - *նբ.* 1. *տե՛ս* ԽԸՁ՝ԲԸ-Ձ՝ԻԼ: 2. Խազեր քաշելով՝ ջնջել: *Կ՝իրո՞ւմ ա, պըրծընում, մին էլ կ՝իրա՞ծը խը-զ՝օտում* (Բ):

ԽԸՁՆԱԽԷԽՏ - *ած.* Արգանդի մեջ խեղդված՝ մեռած: *Ա՞պլէցա՞ յըն անում, տը՛սնում խօխան խըզնախէխտ տը՛-ռած* (Ձ):

ԽԸՁՆԱԿՕՇՏ - *ած.* Լիուլի բավա-րարված, որեւէ բանի կարիք չունեցող: *Խըզնակօշտ մարթ ա, համ տօն օնէ, համ հըրըստութուն* (Բ):

ԽԸՁՆԱՄԱՐ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԽՈՒԽԱ-ՄԱՐ: 2. Ուղղահայաց ճիպոտները, որոնց վրա հյուսում են կողովը՝ զամբյու-ղը: *Ճուվըրանէն խըզնամարը ճըպըտ-նէրան հաստ բիդի ինի* (Բ): 3. *փխբ.* Շատ հարուստ մարդ: *Իզէն միհէնգ՝ խըզնամար ա տը՛ռալ, էլ հընգէր-հիրըվանու մըհալ չի քըցո՞ւմ* (Բ):

ԽԸՁՆԱՎԷՐ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԽԸՁՆԱՏԱՐ (2): 2. Ջուլհակի ոստայնի այն շրջա-նակը, որի մեջ դրվում է սանդերքը: *Սանդէրքը տինո՞ւմ ա խըզնըվէրումը, կօրծը ըսքըսում* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԽԱՁՆԱ (3):

- Խըզնըվէրու նըստէլ - Շատ հարստանալ: *Էս կըռվանը յըՀտը շատ մարթ ա խըզնըվէրու նըստալ* (Բ):

ԽԸՋՆԱՏԱՐ - *գ.* 1. *տեմ* ԽՈՒԽԱՄԱՐ: 2. Շատ գանձեր՝ հարստություն ունեցող մարդ: *Դօրունք տականան էլ խըզնատար ըն իլալ* (Բ):

ԽԸՋՆԱՏՕՆ - *գ.* 1. *տեմ* ԱՐՔԱՆԴ: *Էտ կընգանը խըզնատօնը հիվանդ ա ինում, խօխա չինում նըստա* (Ձ): 2. Գանձարան, գանձատուն: *Էտ մարթին տանում ըն խըզնատօնը, վըՀսկէն պիրում, վըՀր քըշըռին* (ՀԺՀ, VII, 176):

ԽԸՋՈՕԿ - *տեմ* ԽԸՋԸՌՕԿ:

ԽԸՋՈՒՋՆԸ - *տեմ* ԽԸՋՈՒՋՆՈՒՆ:

ԽԸՋՈՒՋՆՈՒՆ/ԽԸՋՈՒՋՆԸ/ԽՈՒՋՈՒՋՆՈՒՆ/ԽՈՒՋՈՒՋՆԸ *(գրբ. ազազուն)* - 1. *գ. ած.* Շատ՝ լրիվ չորացած՝ չոր (խոտ, տերեւ, փայտ եւն): *Էտ խըզունը տուրում ըն, նի կըցընում* (Ձ): 2. *տեմ* ԿԸՏՕՐԷ(Ն)Ջ:

- Խըզունը տըՀռնալ - Շատ՝ լրիվությամբ չորանալ: *Խօտը հարում ըն, իրըՀվէն տակէն էրկու օր պահում, խըզունը ա տըՀռնում* (Ձ):

ԽԸՋՈՒԽՈՒՌ/ԽՈՒՋՈՒԽՈՒՌ/ԽԸՋՈՒԽՈՒՐ/ԽՈՒՋՈՒԽՈՒՐ - *ած.* 1. Խակ՝ չհասունացած վիճակում քաղած: *Խըզունխուռ ծըմէրուկը անհամ կինի* (Բ): 2. *փխբ.* Վաղամեռիկ, մատաղ հասակում մեռած, մահացած: *Իլած-չիլածը մին խըզունխուռ տըղա յա իլալ* (Ձ):

- Խըզունխուռ մընալ/տըՀռնալ - Մատաղ հասակում մեռնել (սովորաբար գործածվում է որպես անեծք): *Խըզունխուռ մընաս, բաղըս խէ քաղալ ը՞ս* (Բ):

ԽԸՋՈՒԽՈՒՐ - *տեմ* ԽԸՋՈՒԽՈՒՌ:

ԽԸՋՈՒԿ/ԽՈՒՋՈՒԿ - *գ.* Շատ մատաղաշ վարունգ՝ դդում՝ սեխ եւն: *Մին խըյարու խըզուկ ա պուք տամ, օտում* (Բ):

- Խըզուկ քըցիլ - *տեմ* ԽԸՋՈՒԿՕՏԷԼ:

ԽԸՋՈՒԿԸՀԱՆ/ԽՈՒՋՈՒԿԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խըզուկըհան անէլ - Մատաղաշ վարունգները՝ դդումները՝ սեխերը եւն լրիվությամբ քաղել: *Էտ անըզկամը քըշէրը նի յա մընում հըրըվանէն բոստանը, խըյարէն թաղէրը լօխ խըզուկըհան անում* (Ձ):

ԽԸՋՈՒԿՕՏԷԼ/ԽՈՒՋՈՒԿՕՏԷԼ - *չբ.* Ծաղկելուց հետո թփերի վրա մատաղաշ վարունգներ՝ սեխեր եւն երեւալ: *Խըյարին թաղէրը խըզուկօտալ ա* (Բ):

ԽԸՋՈՒՌ/ԽՈՒՋՈՒՌ/ԽԸՋՈՒՐ/ԽՈՒՋՈՒՐ - *գ.* 1. Կալսելուց հետո առանց կալսելու մնացած հասկեր, որ, մի տեղ հավաքելով, նորից են կալսում: *Կալը հիշկան լավ թակիս, մին ա, էլիա խըզուռ կըմընա* (Ձ): 2. *տեմ* ԿԸԾՈՒՋ(ՆԸ):

ԽԸՋՈՒՐ - *տեմ* ԽԸՋՈՒՌ:

ԽԸՀԼՈՒՆՔ - *տեմ* ԽԷԼՈՒՆՔ:

ԽԸՀԼՔ/ԽԷԼՔ *(գրբ. խելք)* - *գ.* 1. Մարդու մտածելու՝ դատելու՝ հասկանալու կարողությունը՝ ունակությունը: *Ծառան ասում ա.- Վէզիրըն ապըրած կէնա, ամմէն մարթ ուրան խըՀլքըն ըգօրա յա կօրծ փըռնում, իմ խըՀլքըս էլ էտքան ա* (Ձ): 2. Հասարակական որեւէ շերտի՝ խավի՝ դասի ընդհանուր մտածողություն՝ գիտակցություն: *Հային խըՀլքը վէր մին էրուշ ազկու ինար, միհէնգ աշխարքըս ծէրքըն ար հըվաքալ* (Ձ): 3. *տեմ* ՀԸՂՕՂ(1):

- ԽըՀլքա ըղնէլ - Խելքը՝ դատողությունը մթագնել, ցնորվել: *Իբան դային պըռավալ ա, խըՀլքա ընգալ* (Բ):

- ԽըՀլքա հանէլ - *տեմ* ԽըՀլքա տանէլ:

- ԽըՀլքա հըՀռէ - Անտրամաբանական, անհավանական, անիրագործելի: *ԽըՀլքա հըՀռէ կօրծ ըս փըռնալ* (Բ):

- ԽըՀլքա մօտէ - Տրամաբանական, հավանական, իրագործելի: *Ըտըրա ասածըն էլ ա խըՀլքա մօտէ, ըրածըն էլ* (Բ):

- ԽըՀլք անէլ - Խելացիորեն՝ կշռադատելով որեւէ բան անել՝ որոշել: *Ժուդօվուրթը խըՀլք ըրէն, վէր արտէրը վըխտէն վըրըՀցէն, էրկու ամէս ա՝ հավա չի անում* (Բ):

- ԽըՀլքան թիթըՀվ/խըՀղճ/հափըռած - *տեմ* ԽըՀլքան պակաս:

- ԽըՀլքան ճուր խըմէլ - *հեգն.* Ասվում է չկշռադատված՝ հիմար խոսքի՝ արարքի տիրոջ հասցեին: *ԽըՀլքատ ճուր խըմիմ, Բաղդա՛սար, էտ հինչէր ը՞ս ասում* (Ձ):

- ԽըՀլքան յօրղա/նասազ - *տեմ* ԽըՀլքան պակաս:

- ԽըՀլքան նըհըՀտ կըրակը ըղնէլ - Անտրամաբանորեն՝ չկշռադատված գործելու պատճառով փորձանքի ենթարկվել՝ դժվար կացության մեջ ընկնել: *Մարթ ուրան խըՀլքան նըհըՀտ ա կըրակը ըղնում* (Ձ):

- ԽըՀլքան պակաս - Խելապակաս, հիմարավուն, խենթավուն: *ԽըՀլքան պակաս մարթին կընէգը խէլունք բիդի ինի, վէր կարին յօլլա քինին* (Ձ):

- ԽըՀլքան տէպէգ - Բոլորովին խելք չունեցող, անխելք: *Ըտըրան էլ ինում ա մին խըՀլքան տէպէգ նօքուր* (Ձ):

- ԽըՀլքավ էրկան - *տեմ* ԽըՀլքը էրկան:

- ԽըՀլքավը ըղնէլ (մինին) - Առանց խորհելու մեկին հետեւել՝ նրա ասածով առաջնորդվել: *Պուճուր ախպէրը կընգանը խէլքավըն ա ընգնում, մէծ ախպօրը նըհէտ կըռէվ քըցում...*(ՀԺՀ, VI, 213):

- ԽըՀլքավ կարճ - *տեմ* ԽըՀլքը կարճ:

- ԽըՀլքա տանէլ - 1. Հմայել, դյութել, գրավել, կախարդել: *Էտ հարթնը տըղէն խէլքա տընէս ա ...* (ՀԺՀ, V, 279): 2. Համոզել, մի վատ արարքի մղել, հիմարացնել: *Պառավը ըտըրա խըՀլքա տանում ա, կըղօթուն անէլ տամ* (Ձ):

- ԽըՀլքէն զօռ անէլ/զօռ տալ - Շատ՝ խօրը մտածել (հաճախ ասվում է հեգնաբար): *Էրկու օր խըՀլքէն զօռ ա անում, թա հունց անէ, էտ ծըտէն ըսպանէ* (Ձ):

- ԽըՀլքէն թօզ անէլ/թօզ փըչիլ - *տեմ* ԽըՀլքէն փուշի անէլ:

- ԽըՀլքէն ծըՀրքան կըրակը ըղնէլ - *տեմ* ԽըՀլքան նըհըՀտ կըրակը ըղնէլ:

- ԽըՀլքէն հըսնէլ - Ըմբըռնել, հասկանալ: *Անջախ-անջախ հօրը ասածը Սըհակէն խըՀլքէն հըսավ* (Բ):

- ԽըՀլքէն նըստէլ - *տեմ* ԽըՀլքումը նըստէլ:

- ԽըՀլքէն պէնը ինիլ - Մեկի համար հասկանալի՝ ըմբըռնելի լինել (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Կուճուր քուրը յէտ ա տըՀռնում, թա՝ տա քու խըՀլքէտ պէնը չի* (ՆԼՂԺԲ, 73):

- ԽըՀլքէն փըչիլ - Մտքով հանկարծ մի բան անցնել, անսպասելիորեն անհեթեթ միտք հղանալ: *Էտ մարթին խըՀլքին փըչում ա, մին խիլլի փօղ ա տամ, էտ կարկաժը առնըմ, հըղէ ինըմ տօն* (ԼՂԲ, 348):

- ԽըՀլքէն փուշի անէլ/փուշի փըչիլ - Մեկին հիմարացնել՝ խաբել: *Ղօչչաղ ըն ուրանց մարթօց խէլքին փուշի անօղ՝ գօզալ խանըմէն* (ՋՏ, Բ, 122):

- ԽըՀլքէն քամէ նի կալ/քամէ փըչիլ - Խենթանալ: *Կընէգը թա.- Ա՛դա, էլիա խըՀլքէտ քամէ յա՞ նի յըՀկալ, էտ հինչ ը՞ս անում* (Ձ):

- ԽըՀլքը աղավ անէլ - *տեմ* ԽըՀլքան ճուր խըմէլ:

- ԽըՀլքը դըբանումը/դըբանէն կապած - Տհաս, մանկամիտ, պարզամիտ: *Կօզի մըՀծ տըղա յա Քալանպարը, ամմա հանալ խըՀլքը էն ա դըբանումը* (Բ):

- ԽըՀլքը էրկան - Խելացի, հասկացող: *Նէրակ ընդուր կինի, ժառանգը խըՀլքը էրկան կինի* (Բ):

- ԽըՀլքը թամամ - *տեմ* ԽըՀլքը կըլխէն (1):

- ԽըՀլքը թափ տալ - 1. Մեկի մտադրությունը՝ գաղտնիքները եւն իմանալու համար խոսեցնել՝ հարցուփորձ անել: *Կօղը ըտըրա խըՀլքը թափ ու տամ, վըՀսկուն տըՀղը գուդում* (Ձ): 2. *տեմ* ԽըՀլքէն փուշի անէլ:

- ԽըՀլքը խառնըվէլ - Խելագարվել, դատելու կարողությունից զրկվել: *Էտ ախճիգ՝ը վէր հօրը ըտի մը՝ռած տըսնաս ա, խը՝լքը խըռնըվէս ա* (Ձ):

- ԽըՀլքը կարճ - Կարճամիտ, սահմանափակ խելք՝միտք ունեցող: *Ըտըրա հէտէ յա, վէր էշին խը՝լքը կարճ ա, անջուկնէն՝էրկան* (ԱԱ, 74):

- Խը՝լքը՝կարճ, մազ՝ը՝էրկան - Ասում են կանանց՝աղջիկների մասին:

- ԽըՀլքը կըլխան ըղնէլ/կուրցընէլ - *տե՛ս* Խը՝լքա ըղնէլ:

- ԽըՀլքը կըլխէն - 1. Խելացի, խելոք: *Էն մարթիք՝ տէսնում ըն, վէր էն կընգանը խէլքը կըլխէն չի, մարթին ըզադում ըն* (ՀԺՀ, V, 434): 2. Կարգին, լավ: *Խը՝լքը կըլխէն կօրծ ա* (Բ):

- ԽըՀլքը կըլխէն ինիլ - Գիտակցությունը տեղը լինել, սթափ լինել, զգոն լինել: *Ընդըրա խը՝լքը վէր կըլխէն ինի, յըդէ կավը ծախէլ չի* (Բ):

- ԽըՀլքը կըլխէն ջամ/ժամ անէլ *(արաբ. ğam (գումար)* - *տե՛ս* Խը՝լքը կըլՀՀխը հըվաքէլ:

- ԽըՀլքը կըլՀՀխը հըվաքէլ/կ՝ալ - 1. Հիմարությունները թողնել, խելոքանալ: *Հօրը մըռնէլանը յը՝տը էտ տըղան խը՝լքը կըլՀՀխըն ա հըվաքում, ըշխադում, մօրըն ու քըվօրցը պահում* (Ձ): 2. Սթափվել, զգաստանալ: *Հա՛րփա՛ծը մուտանում ա, ըխպիրին ճիրա՛վը իրը՝սը լըվանում, խը՝լքը կըլՀՀխը հըվաքում* (Ձ):

- ԽըՀլքը կըտըրէլ - 1. Ըմբռնել, գլուխ հանել, հասկանալ: *Հիշկան օգ՝ում ըս, ա՛սէ, խը՝լքը կըտըրում չի* (Բ): 2. Ձեռնտու՝ ընդունելի՝ իրագործելի համարել՝ գտնել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): *Հա՛ը ասում ա.- Խը՝լքըս կըտըրում չի, թա էտ կօրծը կըլՀՀխ ա կ՝ըլական* (Ձ): 3. Հասուն լինել՝ դառնալ, հասկանալու կարողություն ունենալ: *Էտ տըղան, վէր ուժէ խը՝լքը կըտըրում ա, հօրը թախտէն նըստում ա* (Ձ): 4. Որեւէ գործից՝ իրողությունից՝ առարկայից գլուխ հանել, դրանց ծանոթ լինել: *Կօգ՝ի անումը դ՝ուլգ՝ա՛ր ա, ամմա դ՝ուլգ՝ըրպէնան խը՝լքը կըտըրում չի* (Ձ):

- ԽըՀլքը կ՝ալ - *տե՛ս* Խը՝լքը կըլՀՀխը հըվաքէլ:

- ԽըՀլքը կուրցընէլ - *տե՛ս* Խը՝լքա ըղնէլ:

- ԽըՀլքը հացէն նըհը՝տ օտէլ - Հիմարանալ, կշռադատելու ունակությունը կորցնել: *Ծէնան մին մարթ՝ Ա՛րսէմը՝ խը՝լքը հացէն նիհէտ կէրած մին հայ, քիս ա էտ ճէղնը պիրիս, իրիս* (ԱԱ, 49):

- ԽըՀլքը հը՝տան քի՝նիլ - Մեկին կամ մի բան շատ հավանել, մեկով՝ մի բանով գրավվել՝ դյութվել: *Իրէք լ՝ավ դէրյա ա կարէլ տըվալ, վէր տէսնաս, խէլքըտ հէտան կը՝ք՝ինա ...* (ՋՏ,Ա, 156):

- ԽըՀլքը հըսնէլ - *տե՛ս* Խը՝լքը կըտըրէլ (3):

- ԽըՀլքը ճա՛ւր խըմէլ - *տե՛ս* Խը՝լքը կըտըրէլ (1):

- ԽըՀլքը ճա՛ւր կըտըրէլ - *տե՛ս* Խը՝լքը հացէն նըհը՝տ օտէլ:

- ԽըՀլքը յը՝տ տալ - *տե՛ս* Խը՝լքա ըղնէլ:

- ԽըՀլքը յըրան - *տե՛ս* Խը՝լքը կըլխէն:

- ԽըՀլքը յըրան ինիլ - *տե՛ս* Խը՝լքը կըլխէն ինիլ:

- ԽըՀլքը չափէլ - *տե՛ս* Խը՝լքը թափ տալ (1):

- ԽըՀլքը պակաս - *տե՛ս* Խը՝լքան պակաս:

- ԽըՀլքը պարզ՝(վ)իլ - *տե՛ս* Խը՝լքը կըլՀՀխը հըվաքէլ (2): *Վէր մին քանէ րօպէ անց ա կէնում, Տիկրանէն խէլքը պարզ՝ում ա* (ՆԱԲ, 137):

- ԽըՀլքը պէն կըտըրէլ - *տե՛ս* Խը՝լքը կըտըրէլ:

- ԽըՀլքը պըկասէլ - Խելապակաս դառնալ, խենթանալ: *Հա՛ւր խը՝լք պըկասէ, հօրը-մօրը անա կըպիժէնվէ* (Ձ):

- ԽըՀլքը վարէլ - *տե՛ս* Խը՝լքէն փուշի անէլ:

- ԽըՀլքը տալ (մինին) - *տե՛ս* Խը՝լքավը ըղնէլ (մինին):

- ԽըՀլքը տանէլ տալ - 1. Անմտորեն՝ հիմարաբար համաձայնել՝ ոչ ճիշտ բան անել: *Թաքավէրին տըղան խը՝լքը տանէլ ա տամ, էտ ըխճըկանը նըհը՝տ ք՝ինում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Խը՝լքա ըղնէլ:

- ԽըՀլքը տը՝ղը - *տե՛ս* Խը՝լքը կըլխէն (1):

- ԽըՀլքը տը՝ղը ինիլ - *տե՛ս* Խը՝լքը կըլխէն ինիլ:

- ԽըՀլքը տը՝ղը կ՝ալ - *տե՛ս* Խը՝լքը կըլՀՀխը հըվաքէլ:

- ԽըՀլքըտ ըշտը՝ղ ա՞ - Ինչո՞ւ ուշադիր՝ սթափ չես: *Խը՝լքըտ ըշտը՝ղ ա՞, տը՝սնում չը՞ս, վէր հիյվընէն նի յըն տը՝ռալ բաստանը* (Ձ):

- ԽըՀլքը տօն անէլ - *տե՛ս* Խը՝լքը կըլՀՀխը հըվաքէլ:

- ԽըՀլքը քամէն տանէլ - *տե՛ս* Խը՝լքը պըկասէլ:

- ԽըՀլքը ք՝ինիլ - 1. *տե՛ս* Խը՝լքա ըղնէլ: 2. *տե՛ս* Խը՝լքը հը՝տան քի՝նիլ:

- ԽըՀլքը օրումըս - Ասում են խելապակաս՝ խենթ մարդկանց մասին: *...Խը՝լքը օրումըս ա ընում, սուս ըրած ք՝ինում ար, սուս ըրած կ՝ամ* (ՆԱԲ, 154):

- ԽըՀլք խը՝լքու տալ - Միասին մտածել՝ խորհրդակցել՝ քննարկել: *...Ա՛ւրա՛ն մարթուցը հըվաքում ար, մըսլըհաթ անում, խը՝լք-խը՝լքու վըն տամ, նօր պատիժ տամ* (ՀԺՀ, VII, 298):

- ԽըՀլք հըվաքէլ - *տե՛ս* Խը՝լքը կըլՀՀխը հըվաքէլ:

- ԽըՀլք նըհաշ տալ - *տե՛ս* Խը՝լք սըվըրցընէլ:

- ԽըՀլք պընըցընէլ - Լավ մտածելով՝ ճիշտ միջոցի դիմել, հնար գտնել: *Կընէգ՝ը խը՝լք ա պընըցընում, մարթին տա՛ւրմա՛ն ըզադում* (Ձ):

- ԽըՀլք սըվը՝րէլ - Մեկի խրատները՝ խորհուրդները լսել: *Ախճիգ՝ը տըղէն ասում ա.- Տըվըրածէն անա խը՝լք սըվը՝րէ, տու էտ օշափէն կարէլ չըս յը՝խնիս* (Ձ):

- ԽըՀլք սըվըրցընէլ - Մեկին խորհուրդներ՝ խրատներ տալ: *Հա՛ը տըղէն հիշկան խը՝լք ա սըվըրցընում, մին ա, տըղան էլիա ա՛ւրա՛ն ասածը ա անում* (Ձ):

- ԽըՀլքու ըղնէլ - *տե՛ս* Խը՝լքը կըլՀՀխը հըվաքէլ:

- ԽըՀլքու ծօվ - 1. Շատ խելոք՝ գրագետ՝ իմաստուն: *Էտ տըղան խէ շուտշուտ ա մը՝ծանում, ինք՝ը էլ խէլ՝ունք, խէլ՝ունք, հունց վը՝ր խը՝լքու ծօվ* (ՀԺՀ, VI, 141): 2. *հեգն.* Հիմար, տխմար: *Կընէգ՝ը մարթին էզգա՛ննա՛ն ծը՝ռք ար քըցա՛ում, թա.- Մ՝ խը՝լքու ծօվ...*(Ձ):

- ԽըՀլքու կըտըրած - Ցանկացած, յուրաքանչյուր: *Խը՝լքու կըտըրած օրը ք՝ինիս, ըտահանց տանը ք՝ը՝փ ա* (Ձ):

- ԽըՀլքու կ՝ա՛ալ - *տե՛ս* Խը՝լքը կըլՀՀխը հըվաքէլ:

- ԽըՀլքումը նըստէլ - 1. Մի բան հնարավոր՝ խելքին մոտ համարել, հավատալ: *Խը՝լքումը նըստում ա, վէր կըկարէ էրկու օրումը էտ արտը հընձի* (Ձ): 2. Լավ ըմբռնել՝ հասկանալ՝ համոզվել: *Ուստէն ըսրծնէն շա՛գ՝էրդին խը՝լքումը նըստում ա* (Ձ):

- ԽըՀլքումը նըստըցընէլ - 1. Մի բան հնարավոր՝ խելքին մոտ համարել տալ, հավատացնել: *Ըտըրա խը՝լքումը նըստըցընում ըն, վէր մինակ ինք՝ը կըկարէ թաքավէրին խազնան կ՝ուղանա* (Ձ): 2. Լավ բացատրել, ըմբռնել տալ, հասկացնել, համոզել: *Վա՛ղժա՛բէդը ըտըրանց խը՝լքումը նըստըցընում ա տա՛սը* (Ձ):

- ԽըՀլքու պէն - Դատողություն՝ կշռադատություն պահանջող գործ: *Կ՝ըղթունը էլ ա խը՝լքու պէն, ամմէն մարթ կարէլ չի անէ* (Բ):

- Խը՛ղքու պիրիլ - Մեկին պատժելով՝ խրատելով ուղղել՝ մոլորությունից՝ սխալ ճանապարհից ետ դարձնել: *Արշակը կարից կընգանը խը՛ղքու պիրի* (Բ):

- Խը՛ղքու տինիլ - *տե՛ս* Խը՛ղք սըվըրցընել:

- Խը՛ղքու տօպըրակ - *տե՛ս* Խը՛ղքու ծով (2):

ԽԸԷԼՔԱՎ/ԽԷԼՔԱՎ - *ած* Խելացի, գրագետ: *Վաչագան թաքավէրը շատ խը՛ղքավ մարթ ա իլալ* (Ձ):

ԽԸԷԼՔԸԽԸՐԱՏ/ԽԷԼՔԸԽԸՐԱՏ - *գ.* Խորհուրդ, խրատ: *Հանը հուրանն տըղօրցը խը՛ղքըխըրատ տալան յէտը մը՛ռնում ա* (ՀԺՀ, V, 149):

ԽԸԷԽՏ(Ը)ՎԻԼ - *տե՛ս* ԽԷԽՏ(Ը)ՎԻԼ:

ԽԸԷԽՏԻԼ - *տե՛ս* ԽԷԽՏԻԼ:

ԽԸԷՂՃ/ԽԷՂՃ/ԽԷԽՃ/ԽԷԽՁ *(գրբ. խեղճ, խիղճ)* - 1. *ած.* Կարեկցության՝ ողորմության արժանի, թշվառ, անզոր: *Խը՛ղճ խօխէքը՛ը, կընէգը՛ը ծգանում ըն, թա մըգը՛ըրնէն քանդին* (ԼՂԲՔ, 272): 2. *ծ.* Առանձին կամ որեւէ գոյականի հետ արտահայտում է խոսողի կարեկցանքը՝ ափսոսանքը՝ ցավակցությունը: *Խը՛ղճ կընէգ՛, մարթը մը՛ռալ ա, մինչը՛վ օխնը տալը՝ տըղան ա ըսպանվալ* (Բ): 3. գ. Գութ, խղճմտանք, կարեկցանքի զգացում: *Տընը՛ջինիտ տըղան ըսկի խը՛ղճ չօնէ* (Բ):

- Խը՛ղճը կըտըրվէլ - *տե՛ս* Խը՛ղճը մը՛ռնէլ:

- Խը՛ղճը կ՛ալ - *տե՛ս* Մէխկ(ը) կ՛ալ: *...Խըղճընէն ա յէկալ, թա ըսպանին* (ՀԺՀ, VI, 19):

- Խը՛ղճը մը՛ռնէլ/կուրցընէլ - Չխղճալ, գութ՝ կարեկցանք չցուցաբերել, անխիղճ դառնալ: *Խը՛ղճը մը՛ռալ ա մօրը, խուխէն ծէծ չի տամ* (Ձ):

- Խը՛ղճ ք՛ըփուրէն մագ՛ը ծըռէ վէչ/վը՛ննը քարին նի չի կ՛ա - Ձախորդության՝ թշվառության մեջ ընկնողը կորցնում է հեղինակությունը՝ բարեկամներին՝ բարի կամեցողներին եւն:

ԽԸ՛ՂՃ - ԲԷՔ՛ԱՐԱ - *տե՛ս* ԽԸ՛ՂՃ ՈՒ ԿԸՐԱԿ:

ԽԸ՛ՂՃ - ԽԸ՛ՂՃ - *մ.* Խեղճ կերպով, խեղճորեն: *Հանլանվէրը ըստի ասից, ա՛հանտ խը՛ղճ-խը՛ղճ սըկըսից քընէնք՛ անէլը* (ՀԲ, 335):

ԽԸ՛ՂՃ ՈՒ ԿԸՐԱԿ - Շատ թշվառ՝ ողորմելի, ձեռքից բան չեկող: *Խը՛ղճ ու կըրակ մարթիք՛ շատ կան* (Բ):

ԽԸ՛Ռ/ԽԷՌ - *գ.* Տղամարդու՝ արու կենդանու սեռական անդամ՝ առնանդամ:

- Խը՛ռան կընէլ, յէրգ՛ինք՛ պիցըրանալ - Խիստ զայրանալ, կատաղել (տղամարդկանց մասին): *Խիկարը էտ վէր տը՛սնում ա, խը՛ռան կընում ա, յէրգ՛ինք՛ պիցըրանում* (Ձ):

- Խը՛ռան պը՛ղ - *ած.* Ցասկոտ, զայրացկոտ, գիժ: *Իզէն խը՛ռան պը՛ղ ա* (Բ):

- Խը՛ռավը չօնէլ - *տե՛ս* Վէջավը չօնէլ:

- Խը՛ռավըս էլ տէն ք՛ինիս - Ուր ուզում ես գնա, ինձ չի հետաքրքրում: *Կ՛անփի, էք՛ուց ք՛ինանմ ըմ ճէղաց.* - *Խը՛ռավըս էլ տէն ք՛ինիս* (Բ):

- Խը՛ռեն հավան կըլիխէն տալ - *տե՛ս* Խը՛ռան կընէլ, յէրգ՛ինք՛ պիցըրանալ:

- Խը՛ռէն պըտկէն չըտինիլ - *տե՛ս* Վէջավը չօնէլ:

- Խը՛ռէն պըտկավը չօնէլ - *տե՛ս* Վէջավը չօնէլ:

- Խը՛ռը ճըղուպուր կօտըրէլ - Երիտասարդ՝ ուժեղ լինել: *Կօգ՛ի իծծուն տիրը՛կան ա, ամմա հանլան խը՛ռը ճուղուպուր ա կօտըրում* (Բ):

- Խը՛ռըս տը՛սնաս/թակիս - Անարգական՝ հանդիմանական արտահայտություն՝ ուղղված վատ արարք թույլ տվածին: *Խը՛ռըս տը՛սնաս տու, խընձօրէս խէ խաղալ ը՞ս* (Բ):

ԽԸԹԷԹԷԼ/ԽԸԹԷԹԻԼ - *չբ.* Չարագույժ երազներ տեսնել: *Քը՛շէրը խօխան խըթէթալ ա, մարը պէրցին տակէն տէնակ ա տիրալ* (Ձ):

ԽԸԹԷԹԻԳ՛ - *տե՛ս* ԽԸԹԷԹԻԾ:

ԽԸԹԷԹԻԼ - *տե՛ս* ԽԸԹԷԹԷԼ:

ԽԸԹԷԹԻԾ - ած. Չարագույժ երազներ բերող ոգի: *Մարը ասմա.- Վէր խէլանանք չի կէնաս, քը՛շէրը խըթէթիշը կ՛ըլական ա* (Ձ):

- Խըթէթիշը վէր կօխէլ - *տե՛ս* ԽԸԹԷԹԷԼ:

ԽԸԹԷԼ/ԽԸԹԻԼ *(գրբ. խեթեմ)* - *նբ.* 1. Խթանել, բզել, մշտել: *Կը՛ննավը ծիյին խըթում ա, ծին վազ ա տամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԽԸՁԿԷԼ (1):

ԽԸԹԷԾ - *տե՛ս* ԽԸԹԷԹԻԾ:

ԽԸԹԸԽԷԹ - *տե՛ս* ԽԷԹ-ԽԷԹ:

ԽԸԹԻԼ - *տե՛ս* ԽԸԹԷԼ:

ԽԸԹԻՐԱՊԱՀ - *ած.* Մեկի՝ մի բանի հարգը՝ պատիվը պահող: *Տըղամարթը բիդի խըթիրապահ ինի* (Բ):

ԽԸԹԽԸԹՈՒԹԱՆՔ - *տե՛ս* ՅԸՐԸՓԱՐԱ:

ԽԸԹԽԸԹՕՐԷԼ - 1. *չբ. տե՛ս* ԽԷԹ-ԽԷԹ անել: 2. *նբ.* Շատ անգամ՝ պարբերաբար խթել՝ բզել՝ մշտել: *Էնքան խըթ-խըթօրից, էշին վը՛ռը յարա տը՛ռավ* (Ձ): 3. Շատ բան մտցնել՝ խցկել: *Շծ՛էրը խըթխըթօրում ա չամադանը, սիրըկանէն նը՛հը՛տ փախչում* (Ձ):

ԽԸԹԽԸԹՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸԹԽԸԹՕՐԷԼ(2,3)-ի:

ԽԸԹՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸԹԷԼ-ի:

ԽԸԺԷԼ - *չբ.* Ատամների տակ որեւէ չոր բան մանրել: *Կօրէզը տինում ա կընքէն տակէն, խըժում* (Ձ):

ԽԸԺԸՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸԺՌԷԼ:

ԽԸԺԿԷԼ - *չբ.* 1. Բշտիկները՝ ուռուցքը իջնել՝ նստել (կարմրուկ, ծաղիկ եւ որոշ այլ հիվանդությունների մասին): *Քընռասուն օրը վէր թըմամում ա, պընռօկը ընքընսում ա խըժկէլը* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՃԸԺԿԷԼ:

ԽԸԺՄԸՏԱՆՔ - *տե՛ս* ԽԸՂՃՄԸՏԱՆՔ:

ԽԸԺՄԸՏԱՆՔԱՎ - *տե՛ս* ԽԸՂՃՄԸՏԱՆՔԱՎ:

ԽԸԺՌԷԼ/ԽԸԺԸՐԷԼ - *նբ.* 1. Ագահորեն ուտել՝ լափել: *Նընստում ա, էտ իփանծ հավը մին մունուտումը խընժռում, խօխէնք՛ը թօղնում տանուզնը* (Ձ): 2. Շռայլորեն ծախսել, վատնել: *Հօրը փուլէրը խընժընռալ ա* (Բ):

ԽԸ՞Ի(Լ)Ա՛ - *տե՛ս* ԽԻԼ(Լ)Ա՛:

ԽԸԼ/ԼԸԽ *(արաբ. xail (զորք, բանակ, գումարտակ)* - *գ.* 1. Մարդկանց մեծ խումբ՝ ամբոխ: *Յէշանում ա, տը՛սնում՝ մին խըլ ա կ՛ամ բիդի հուրանն պալատը* (Ձ): 2. Կտրտված եւ իրար վրա դարսված շատ փայտ: *Էտ խըլը մին ամսումը նի յըն տամ փիչը, էրանում* (Ձ):

- Խըլ անէլ - 1. Մի տեղ հավաքել՝ կուտակել՝ համախմբել: *Վէշ մինը կարում չի էտ շինանցուց խըլ անէ* (Բ): 2. Մի տեղ հավաքվել՝ կուտակվել՝ համախմբվել: *Խըլ ըն անում, ք՛ինամ թաքավէրին կօշտը՝ կ՛էնգ՛ատ* (Ձ):

ԽԸԼԱ՛ - *տե՛ս* ԽԻԼ(Լ)Ա՛:

ԽԸԼԱՁՆԸ[1] - *տե՛ս* ԽԸԼԷՁՆԸ:

ԽԸԼԱՁՆԸ[2] - *տե՛ս գ.* Հողի մեջ՝ խոնավ տեղերում ապրող օղակավոր որդ, անձրեւորդ: *Թօռը վէր կ՛աս ա, վը՛ղէն տակէն հիշկան խըլազնը կա, տանուս ըն տըռաս* (Բ):

ԽԸԼԱԼԻԼ - *տե՛ս* ԽԸԼԱ՛ԼԻԼ:

ԽԸԼԱ՛ԼԻԼ/ԽԸԼԱԼԻԼ - *նբ. տե՛ս* Խը՛ղքէն փուշի անէլ:

ԽԸԼԱՄ *(ռուս. хлам)* - *գ.* Թափթփուկ, ավելցուկ, մնացորդ, ավելորդ բաներ: *Լ՛ավէրը հուրանք յօր ըն ունէս, խըլամը տաս ժուղուվուրթէն* (Բ):

ԽԸԼԱՎԷՐ/ԽԸԼԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԽԱԼ-ԽԱԼ:

ԽԸԼԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԽԸԼԱՎԷՐ

ԽԸԼԱՏԷԼ *(գրբ. խալտիմ)* - *չբ.* 1. Վրիպել, նշանը լավ չբռնելով՝ նշանակետին չկարողանալ հարվածել: *Վը՛ռսկանը արչին հը՛տան էրկու հետ յըրա յա անում, ամմա կարում չի նի կ՛ա, խըլատում ա* (Ձ): 2. Ծառը՝ թուփը ծաղկել, բայց բերք չվերցնել: *Էտ խընձօրէն ամմէն տարէ ծաղկում ար, խըլատում* (Ձ):

ԽԸԼԱՐԷԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ԹԸՌԸՄՕՇԿԷԼ: 2. *տե՛ս* ԸՍՏԱԿԷԼ:

ԽԸԼԷՋՆԸ/ԽԸԼԱՋՆԸ[1] - *գ.* 1. Կանաչ կամ խայտաբղետ գույնով մողես: *Կ՛իժը քարը պըցըրցընըմ ա, տէսնըմ խըլէգնին կօխկին մին կարաս վը՛սկէ* (ՀԺՀ, V, 567): 2. *փխբ.* Անսկզբունք՝ քծնող մարդ: *Էտ խըլէգնը կէդծավըրութուն ա անում, տըղէն կօրծի տինում* (Բ):

ԽԸԼԷԼ - *տե՛ս* ԽԸԼԻԼ:

ԽԸԼԷՂ - *տե՛ս* ԽԸԼԸ՛Ղ:

ԽԸԼԷՆՔ՝ *(գրբ. խլինք)* - *գ.* 1. Քթից արտազատվող մածուցիկ նյութ, խլինք: *Քէթը թափ ա տամ, խըլէնք՛ը շ՚ուրէրավը տամ* (Բ): 2. *փխբ.* Ընկույզի դեռահաս՝ մածուցիկ միջուկը: *Հուլիսումը ճըղուպուրէն մաչը հ՚ալ՚ խըլէնք՛ ա ինում* (Բ):

- Խըլէնք՛ը կախ - *տե՛ս* ԽԸԼԸՆՔՕՏ (1, 3):

ԽԸԼԸԲԻՋՇԳ՝ - *ած.* Փոքրամարմին, վտիտ: *Անուշը խըլըբիզգ՛ ախճիգ՛ ա* (Բ):

ԽԸԼԸՋՆԸՀՇՔ՝Ի - *գ.* 1. Մողեսի պոչ: *Խըլըզնըհ՚ք՛ին հու կըտըրէս ա, տինիս ջուբումը, փուլ ա քըթինա՚ս* (Ձ): 2. Խոտաբույսի տեսակ: *Խըլըզնըհ՚ք՛ին կօշտ խօտ ա* (Բ): 3. *հեգն.* Բարակ ծամ: *Էտ խըլըզնըհ՚ք՛իտ խէ կըտըրում չը՞ս* (Բ): 4. *տե՛ս* ԽԸԼԷՋՆԸ:

ԽԸԼԸՋՏՈՒՏՈՒ - *տե՛ս* ՏՈՒՏՈՒԾ:

ԽԸԼԸ՛Ղ/ԽԸԼԸՂ/ԽԸԼԷՂ *(թրք. kələk)* - *գ.* Կարմիր կամ կապույտ ընտիր կտորից կարված երկարափեշ կանացի հագուստ, որ հատկապես տարածված էր Ղարաբաղում: *Էս կընէգ՛ը ասում ա. - Տար էծըս ծախէ, ինձ հէտէ մին հալավ էլ պէր, մին խըլէղ էլ...* (ՀԺՀ, VII, 392):

ԽԸԼԸ՛ՆԷ - *գ.* Երկարավուն տանձի տեսակ: *Խըլը՛նէն Հ՚ադրո՚ւթ ա լ՛ավ տը՛ռնում* (Բ):

ԽԸԼԸԽԸԼԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խըլըխըլէ անէլ - *տե՛ս* ԽԸԼԽԸԼԻԼ:

ԽԸԼԸՂ - *տե՛ս* ԽԸԼԸ՛Ղ:

ԽԸԼԸՂԱՎԷՐ/ԽԸԼԸՂԱՎՈՒՐ - *ած.* Երկարափեշ հագուստ՝ խլեղ, հագած (կանանց մասին): *Ղարաբաղ էլ խըլըղավէր կընէգ՛ չի կա* (Բ):

ԽԸԼԸՂԱՑՈՒ - *գ. ած.* Խլեղ կարելու համար նախատեսված (կտոր): *Մարյանը մին վը՛սկէ յա տամ, ըսկէսվօրը հը՛տէ խըլըղացու ինք՛ օնում* (Ձ):

ԽԸԼԸՆՔԷԼ - *նբ.* Բութ մատով՝ ցուցամատով քիթը բռնած, օդը ուժեղ արտաշնչելով՝ խլինքը դուրս թափել: *Ախմաղ մարթ ա, տանըն էլ ա խըլընքում* (Ձ):

- Խըլընքած, վէր քըցա՚ծ - *տե՛ս* Քըթան վէր ընգած (մինին) (ՔԸ՛Թ-ի տակ):

ԽԸԼԸՆՔ-ԽԷԼՇԻՆՔ/ԽԸԼՇԻՆՔ-ԽԸ՛ԼՇԻՆՔ/ԽՈՒԼՇԻՆՔ-ԽՕԼՇԻՆՔ/ԽՕԼՇԻ(Ն)Ք-ԽՕԼՇԻ(Ն)Ք - 1. *ած.* Շատ խելոք: *Վէրչը պըրգ՛վիս ա, վէր ղօնաղը շէնին խըլընք-խէլ՚ունք մարթկանցան մինըն ա* (ՀԺՀ, V, 262):

ԽԸԼԸՆՔՕՏ - *ած.* 1. Քթից շարունակ խլինքը հոսող՝ թափվող: *Խըլընքօտ խօխա յա* (Բ): 2. Խլինք քսված, խլինքով կեղտոտված: *Խըլընքօտ շ՚որ ա* (Բ): 3. *փխբ. գ.* Անարժան՝ աննշան մարդ: *Էտ խըլընքօտը հինչ ա՞, վէր նըհը՛տը կօրծ ըս փըռնում* (Ձ):

ԽԸԼԸՇԻԼ *(հ.ե. *kel- (ցցվել, տնկվել, բարձր, բարձրացնել)* - նբ. 1. Ականջները ցցել (կենդանիների մասին): *Էշը էշին զըռռօցը վէր ըսկանում ա, խըլը՛շ՚ում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Լսողությունը լարել՝ սրել: *Նօ՛ք՚ը խըլը՛շ՚ում ա, ըտըրանց զըրո՚ւցը ըսկանում* (Ձ):

ԽԸԼԸՇԿՕՏԱԼ- *տե՛ս* ԽԸԼԸՇԿՕՏԷԼ:

ԽԸԼԸՇԿՕՏԷԼ/ԽԸԼԸՇԿՕՏԱԼ - *չբ.* Ուշադիր դես ու դեն նայել՝ դիտել: *Էտ մարթը խըլը՛շկուտէս ա, տըսնաս ա, վը՛ր տը՛սնօղ չի կա, ք՛իս ա նըստէս* (ԼՂԲ, 392):

ԽԸԼԸՇՏԸՐԱՓԷԼ - *չբ.* 1. Պառկելուց հետո անմիջապես քնել, խոր քուն մտնել: *Վաստակ կ՛ամ ա թախտեն պարանց ըղնում, խըլը՛շտըրապում* (Ձ): 2. Խիստ շփոթվել: *Հինչ ը՞ս խըլը՛շտըրապալ* (Բ):

- Խըլը՛շտըրապած դանա - Խիստ շփոթված մարդ: *Խըլը՛շտըրապած դանա յը՞ս, էտ խուխէն խէ սուսավ չը՞ս անում* (Բ):

ԽԸԼԸՇՏԸՐԻԳ՝ - *ած.* 1. Ականջները ցցած՝ սրած: *Յէշ՚ում ըն, տը՛սնում մին խըլը՛շտըրիգ՛ ըլբաստըրակ էտ քօլէն տակէն* (Ձ): 2. Խրտնող: *Էտ ծին էլ փիս խըլը՛շտըրիգ՛ ծի յա ինում* (Ձ):

ԽԸԼԸՊՔՋՏԸՐԱԿ - *տե՛ս* ԽԸԼԸԲԻՋՇԳ՝:

ԽԸԼԸՊԸՏԱՏՈՒԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խըլըպըտատուկ անէլ - Արագարագ եւ անորակ որեւէ բան անէլ: *Սաբավ տօն ա շ՚ինա՚ալ, խըլըպըտատուկ ա ըրալ, տիրա՚ալ ընդը՛ղ* (Բ):

ԽԸԼԸՊՈ՚ՒՏՆԸ - *տե՛ս* ԽՈՒԼ՚ՈՒՊՈ՚ՒՏՈ՚ՒՏՆԸ:

ԽԸԼԸՓՇԼԻ/ԽԸԼԻՓՇԼԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խըլըփ՚ալի անէլ - Մահվան տագնապի մեջ ցնցումներ գործել՝ թպրտալ: *Կ՛օղէն ընգուճտակէն էտ տըղան մըհակավը վէր տըրըքցընում ա, վէր ա ըղնում, խըլըփ՚ալի անում* (Ձ):

ԽԸԼԸՓՇԼԻԾ/ԽԸԼԻՓՇԼԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խըլըփ՚ալիշըն ըղնէլ - *տե՛ս* ԽԸԼԸՓՇԼՎԻԼ:

ԽԸԼԸՓՇԼՎԻԼ/ԽԸԼԻՓՇԼՎԻԼ - *չբ.* 1. Նվաղել, ուշքը գնալ: *Թաքուհին տըղէն մէյդը վէր տը՛սնում ա, խըլըփ՚ալվում ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԽԸԼԸԾՏԸՐԱՓԷԼ:

ԽԸԼԹԱԽԸԼԹ - *ած.* 1. Հոծ, խիտ, խառն (բազմության մասին): *Խըլթախըլթ ժըղօվուրթ ըն հըվաքվում* (Բ): 2. Լի, լիքը: *Խըլթախըլթ պահէստ ա* (Բ):

ԽԸԼԹԸՋՈՒԲ/ՂԸԼԹԱՋՈՒԲ - *ց.* Փոքրիկ գրպան: *Խըլթը՛ջուբան մին կուճի տէնակ ա տ՚ուս օնում, տամ ըտըրան* (Ձ):

ԽԸԼԹԸՓՕՍ/ԽՈՒԹ՚ԸՓՕՍ/ԽՈՒԹ՚ՈՒՓՕՍ - *գ.* Խորդուբորդ տեղ, դարուփոս: *Էս դ՚ուզ հըղէն թօղած՝ խէ ընգալ ը՞ս էտ խըլթը՛փօսէրը* (Բ):

ԽԸԼԻԼ/ԽԸԼԷԼ *(գրբ. խլեմ)* - *նբ.* 1. Մեկի ձեռքից ուժով մի բան վերցնել՝ փախցնել՝ առնել: *Շատ չը՛ըչարվում ա, օժավ ծը՛ռքան խըլ՚ում ա, պիրո՚ւմ տամ ղըչըղնէրէն մը՛ծէն* (ՆԼՂԺԲ, 5): 2. Որեւէ տեղից մի բան արագ՝ թափով վերցնել: *Չօբանը դ՚ուստի թըվանգ՛ը տափան խըլ՚ում ա, յըրա անում, կ՛ուլին վէր քըցո՚ւմ* (Ձ): 3. Հափշտակել: *Հ՚ալը մըռնէլանը յը՛տը մը՛ծ ախպէրը կուճուրէն փայը խըլ՚ում ա* (Ձ): 4. Տիրանալ, գրավել, յուրացնել: *Թաքավէրը հըրամանք ա տամ, վէր ըտըրա վը՛ղէրը խըլին* (Ձ):

ԽԸԼԻ-ԽԸԼԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խըլի-խըլի անէլ - *տե՛ս* ԽԸԼԽԸԼԻԼ:

ԽԸԼԻՓՇԼԻ - *տե՛ս* ԽԸԼԸՓՇԼԻ:

ԽԸԼԻՓՇԼԻԾ - *տե՛ս* ԽԸԼԸՓՇԼԻԾ:

ԽԸԼԻՓՇԼՎԻԼ - *տե՛ս* ԽԸԼԸՓՇԼՎԻԼ:

ԽԸԼԼՇ - *տե՛ս* ԽԻԼ(Լ)Շ:

ԽԸԼԽԱԼՈՒՏ/ԽԸԼԽԸԼՈՒՏ - *ած.* Շատ խալեր՝ պուտեր ունեցող: *Խըլխալուտ իրը՛ս օնէ* (Բ):

ԽԸԼԽԸԼՈՒՏ - *տե՛ս* ԽԸԼԽԱԼՈՒՏ:

ԽԸԼԽԸԼԱԼ *(գրբ. խլրտամ)* - *չբ.* Խլրտալ, խայտալ, զեռալ: *Վախտ ա հ՚ալ՚ալ, ծ՚ուկները Թ՚ալ՚թ՚ուռ կ՛ը՛տըմը խըլ-խըլալիս ըն հ՚ալ՚ալ* (Ձ):

ԽԸԼԽԸԼԷԼ - *տե՛ս* ԽԸԼԽԸԼԻԼ:

ԽԸԼԽԸԼԻԼ/ԽԸԼԽԸԼԷԼ *(գրբ. խլխլեմ (քաշքշել խլելու համար)* - *նբ.* Միմյանցից խլել, միասին տարբեր կողմերից խլել: *Ճուղուպուրը վէր ա ածում, խոխէնք՛ը խըլխըլ՚ում ըն* (Ձ):

ԽԸԼ՚ԸՊԸՏՈ՚ՒՏՆԸ - *տե՛ս* ԽՈՒԼ՚ՈՒՊՈ՚ՒՏՈ՚ՒՏՆԸ:

ԽԸԼ՚ԽԸԼ՚ՕՏ - *տե՛ս* ԽՈՒԼ՚ԽՈՒԼ՚ՕՏ:

ԽԸԼ՚ԽԸԼ՚ՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒԼ՚ԽՈՒԼ՚ՕՏԷԼ:

ԽԸԼՒՆՔԱՆԱԼ/ԽՈՒԼՒՆՔԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Խելոք՝ գրագետ դառնալ: *Յու վէր ծուկնէն կըլծիր օտում ա, խըլունքանում ա* (ԲՅԲ, 178): 2. Խելքը գլուխը հավաքել, ուղղվել, չարություններին՝ հիմարություններին վերջ տալ: *Էն ա ու էն, նըրանա յէտը էս հարսը խըլունքանում ա* (ՅԺՅ, VI, 238):

ԽԸԼՒՆՔԱՎՈՒՆ/ԽՈՒԼՒՆՔԱՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ խելոք: *Ըտըրան ինում ա էրկու տըղա, մինը՝ խէլունք, մինը խըլունքավուն* (Ձ):

ԽԸԼՒՆՔ-ԽԸԷԼՒՆՔ - *տե՛ս* ԽԸԼԸՆՔ - ԽԷԼՒՆՔ:

ԽԸԼՒՆՔՑ(Ը)ՆԷԼ/ԽՈՒԼՒՆՔՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. ԽԸԼՒՆՔԱՆԱԼ-ի: 2. Հնազանդեցնել: *Կամ ա, տէսնում՝ կ'ումաշը էն ա լըծած, խըլունքցըրած, վար ա անում*...(ՅԱԲ, 15, 82):

ԽԸԼՒՆՔՕԹՈՒՆ/ԽՈՒԼՒՆՔՕԹՈՒՆ - *գ.* Խելոք լինելը, խելոքի հատկությունը: *Էտ վախտը քաչալը ուրան խըլունքօթունավը տէռնում ա թաքավէր* (ՅԺՅ, V, 632):

- Խըլունքօթուն անել - Խելոք վարվել, ճիշտ վարվել: *Խըլունքօթուն ըրէնք', վէր արտէրը վըխտէն հընձէցէնք'* (Բ):

ԽԸԼՈՒՊՈՒՋ - *տե՛ս* ԽԸԼՕՊՈՒՋ:

ԽԸԼՔԱՅԱՆ - *տե՛ս* ԽԸԼՔԸՅԱՆ:

ԽԸԼՔԱՊԷՆ - *գ. տե՛ս* Խը՛ղքու պէն:

ԽԸԼՔԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԽԸ՛ԼՔԱՎ:

ԽԸԼՔԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Շատ խելոք, արտակարգ խելքի տեր: *Կօգ'ի խըլքըթաթախ մարթ ա Մարքարը, ամմա կարում չի փուլ ըշխադէ* (Բ):

ԽԸԼՔԸԿԱԴԱՐ - *տե՛ս* ԽԸԼՔԸԿՈՒՏՈՒՐ:

ԽԸԼՔԸԿԱՐՃ - *ած. տե՛ս* Խը՛ղքը կարճ:

ԽԸԼՔԸԿԸՏ(Ը)ՐՕԿՐ - *տե՛ս* ԽԸԼՔԸԿՈՒՏՈՒՐ:

ԽԸԼՔԸԿՈՒՏՈՒՐ - *ած.* 1. Հասկացող, խելամիտ: *Խէլքըկուտուր ախճիգ' ա* (Բ): 2. Խոհականությամբ՝ խելացիությամբ արված՝ կատարված: *Խըլքըկուտուր կօրծ ա* (Բ):

ԽԸԼՔԸՅԱՆ/ԽԸԼՔԱՅԱՆ - *ած.* Խելքից հանող, դյութիչ, կախարդիչ: *Մէլիք' Բարխուդարէն էլ մին խըլքըհան բաղ ա ինում, ըշխարքէս տակէն հինչ ծաղէգ', հինչ ծառ կա, ըտը՛ղ ինում ա* (Ձ):

- Խըլքըհան անել - *տե՛ս* Խը՛ղքա տանել:

- Խըլքըհան ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Հմայվել, դյութվել, գրավվել, կախարդվել: *Տըղան էտ հուրի-փէրի ըխճըկանը վէր տը՛սնում ա, խըլքըհան ա ինում* (Ձ): 2. Համոզվելով մի վատ արարքի մղվել, հիմարանալ: *Ախճիգ'ը խըլքըհան ա ինում, էտ պըռավէն ըսըծնէն անում* (Ձ):

ԽԸԼՔԸՊԱԿԱՍ - *ած. տե՛ս* Խը՛ղքան պակաս:

ԽԸԼՕԾ - *գ.* Տենչ, մարմաջ, բուռն ձգտում: *Կըղօթուն ընէլի խըլօշը ըտըրան ըսպանում ա* (Ձ):

- Խըլօշ կէնալ/կ'ալ - Մարմաջել, որեւէ բան անելու բուռն ձգտում՝ գրգիռ ունենալ: *Ուստան ասում ա.- Ծէնըտ կըտըրէ, թա չէ էն ըմ խըլօշ կացած, թըկըլական ըմ* (Ձ):

ԽԸԼԸՊՈՒՋ/ԽԸԼՈՒՊՈՒՋ - 1. *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՂԱ: 2. *տե՛ս* ԿԸՁՏՕՊ:

ԽԸԼՈՒՊՈՒՋ - *տե՛ս* ԽԸԼԸՊՈՒՋ:

ԽԸԼՕՆԹԸՐԱԿ - *տե՛ս* ՂՕԹՄԱ (1):

ԽԸԼՕՎՈՒՋ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խըլօվուզ անէլ - Վախից պոչը իրեն քաշել եւ փախչել (շների մասին): *Շօնը կ'ուլին վէր տը՛սնում ա, խըլօվուզ ա անում* (Ձ):

ԽԸԽԱԼԻԼ/ԽԸԽԱԼ'ԻԼ *(գրբ. խախալեմ)* - *նբ.* 1. Խախալով մաղել՝ զտել: *Ցորէնը խըխալում ա, ածում չըվալը* (Ձ): 2. *փխբ.* Մանրակրկիտ որոնել, տակնուվրա անելով փնտրել: *Սաղ տօնը խըխալալ ա, ամմա էտ կըծէգ'ը քըթալ չի* (Բ): 3. *փխբ.* Այս ու այն կողմ շարժել՝ տարուբերել: *Մին փաղ ա յօր ունէս, ըսքըսէս խըխալ'իլը* (Բ): 4. *տե՛ս Կըլծիր խըխալիլ:*

ԽԸԽԱԼ'ԻԼ - *տե՛ս* ԽԸԽԱԼԻԼ:

ԽԸԽԱԼ'ՎԱՍԿ - *տե՛ս* ԽԸԽԱԼՎԱՍԿ:

ԽԸԽԱԼ'ՎԻԼ - *տե՛ս* ԽԸԽԱԼՎԻԼ:

ԽԸԽԱԼՎԱՍԿ/ԽԸԽԱԼ'ՎԱՍԿ - *գ.* Խախալով մաղված՝ զտված ընդեղեն: *Էրկու չըվալ խըխալում ա, մին չըվալ խըխալվասկ ա տը՛ռնում* (Ձ):

ԽԸԽԱԼՎԻԼ/ԽԸԽԱԼ'ՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸԽԱԼԻԼ-ի:

ԽԸԽԱՆԴ'ՎԻԼ - *տե՛ս* ԽԸԽԱՆԴՎԻԼ:

ԽԸԽԱՆԴՎԻԼ/ԽԸԽԱՆԴ'ՎԻԼ - *չբ.* Հանդարտվել, հանգստանալ: *Կըռը՛վը պըրծավ, աշխարքըս խըխանդվից* (Բ):

ԽԸԽԸԼ-ԽԱԽԱԼ/ԽԸԽԸԼ'-ԽԱԽԱԼ' - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խըխըլ- խաղխալ անէլ - *տե՛ս* ԽԸԽԱԼԻԼ:

ԽԸԽԸԼ'- ԽԱԽԱԼ' - *տե՛ս* ԽԸԽԸԼ-ԽԱԽԱԼ:

ԽԸԽՏԸԼՕԿ - *տե՛ս* ԽԸՐԹԸԼՕԿ:

ԽԸԽՏԻԼՕԿ - *տե՛ս* ԽԸՐԹԸԼՕԿ:

ԽԸԽՏՕՏԷԼ/ԽԻԽՏՕՏԷԼ - *նբ.* Շատերին խեղդել: *Կ'ուլը ըղնում ա վըխճարէն սուրուն, քըսան վը՛խճար խըխտօտում* (Բ):

ԽԸԽՏՕՏՎԷԼ/ԽԻԽՏՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸԽՏՕՏԷԼ-ի:

ԽԸԽՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽՈՒԽՕԹՈՒՆ:

ԽԸԾԷՊ - *գ. 1.* Կարելու ձեւ, երբ կտորի եզրը ներս է ծալվում եւ մանր կարով կարվում: *Ծօրը խըծէպավ ըն կարում, վէր պէնդ ինի* (Բ): 2. Վէրքի թաղանթ: *Յըրէն խըծէպը վէր պուք տաս, յը՛տէ կըչուրանա* (Ձ):

ԽԸԾԸՊԷԼ - 1. *նբ.* Կտորի եզրը ներս ծալել եւ մանր կարով կարել: *Էս այամի կընանէքը վէչ պուրթ ըն կ'իզըմ, վէչ իփըմ, վէչ թըխում, վէչ կարըմ, յա խըծըպըմ* ... (ՁՏ, Բ, 101): 2. *չբ.* Վերքի արտաքին մասը փակվել՝ թաղանթապատվել: *Յարան խըծըպալ ա* (Բ):

ԽԸԾԸՊԸՏՕԿ - *գ.* Փոքրիկ թարախաբշտիկ: *Խուխէն աչի ծէրքէն խըծըպըտօկ ա տուս յը՛կալ* (Բ):

ԽԸԾԿԱՆ - *տե՛ս* ԽԸՁԿԱՆ:

ԽԸԾԿԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՁԿԷԼ:

ԽԸԾԿԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՁԿԸՎԷԼ:

ԽԸԿԱՔԱՂ - *ած.* Խակ վիճակում՝ խակ-խակ քաղված (պտուղների՝ բանջարեղենի մասին): *Խըկաքաղ տանծ ա* (Բ):

ԽԸԿԱՎՈՒՆ - *ած.* Դեռեւս լավ չհասունացած, մի քիչ խակ: *Խըկավուն խընձօրը կէրավ, փուրըցավան ընգավ* (Բ):

ԽԸԿԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԽԸԿԸՎԱՐԻ:

ԽԸԿԸՎԱՐԻ - 1. *տե՛ս* ԽԸԿԱՎՈՒՆ: 2. *մ.* Անլուրջ՝ անհմուտ կերպով: *Շանգէրդը խըկըվարի յա կօրծ անում, ուստան յէշում ա, ծըծաղում* (Ձ):

ԽԸԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. խակութիւն)* - *գ.* 1. Խակ լինելը (պտուղների՝ բանջարեղենի մասին): *Խընձօրէն խըկօթունըն էլ ա լանգաթ, հըսած ինիլը էլ* (Բ): 2. *փխբ.* Դեռահաս լինելը, անհմտություն: *Խըկօթունէն դաբդան ըտըրան վէշ մին կօրծում թավ չին անում* (Ձ):

ԽԸՂԱԼԻՔ' - *տե՛ս* ԽԱՂԱԼԻՔ':

ԽԸՂԱՂՄՈՒՆՔ/ՅԸՂԱՂՄՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԽԸՂԸՂՕԹԻՒՆ:

ԽԸՂԱՂՎԷԼ/ՅԸՂԱՂՎԷԼ[2] *(գրբ. խաղաղիմ)* - *չբ.* 1. Կռիվը՝ պատերազմը դադարել, խաղաղություն իջնել: *Մէրունք վէր Աղդամը ըզըղը՛ցէն, Ղարաբաղը խըղաղվից* (Ձ): 2. Վրդովմունքն իջնել, մեղմանալ: *Վէր խաբարը պիրուում ըն, թա տըղան էն ա սաղ, թաքուհին խըղաղվում ա* (Ձ): Աղմուկն ու շարժումը դադարել: *Քամէն կըտըրից, ամէն հինչ խըղաղվից* (Բ):

ԽԸՂԱՄԱՉ/ՅԸՂԱՄԱՉ[2] - *գ.* Խաղի ընթացքը՝ միջին հատվածը: *Տը՛սնում ա, վէր տանէլ ա տամ, խըղըմաչան տուս ա կ'ամ* (Բ):

- Խըղամաչ ըղնէլ - 1. Արդեն սկսված խաղին մասնակից դառնալ: *Կամ ա, տը՛սնում խօխէնք'ը ջըջըլախտէ յըն խաղ անում, ինք'ըն էլ ա խըղամաչ ըղնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Սկսված՝ ձեռնարկված գործին

մասնակից դառնալ: *Տը՛սնում ա, վէր հիրը՛վանը լ՛ավ կօրծ ա փըռնալ, ինք՛ը էլ ա խըղամաչ ըղնում* (Ջ):

ԽԸՂԱՄԱՐ/ՀԸՂԱՄԱՐ - *գ.* Որոշ խաղերի մեջ հակառակորդ խմբերից յուրաքանչյուրի գլխավորը՝ ղեկավարը: *Ամմէնաօժժավէն ըն խըղամար ճօկում* (Բ):

ԽԸՂԱՍԷՐ/ՀԸՂԱՍԷՐ (*գրբ. խաղասէր) - ած.* Խաղալ սիրող: Խօխան խըղասէր կինի (Բ):

ԽԸՂԱՏԸ՞Ղ/ՀԸՂԱՏԸ՞Ղ - *գ.* 1. Խաղալու տեղ, խաղավայր: *Ըտըրանց խըղատը՞ղը Դօրո՛ւց կալ՛ը ա ինում* (Ջ): Խաղալու առարկա՝ խաղալիք: *... Խէ՞, իմտըմբըլան խօխա-ըրխու խըղատէղ ա՞, վէր տուրութակ անին, էրկու օրըմը ճըղին, տէն քըցին...* (ՋՏ, Ա, 133): 3. *փխբ.* Ծաղրի՝ կատակի առարկա: *Խէ՞, ք՛ըզը՞տէ խըղատը՞ղ ը՞մ* (Բ):

ԽԸՂԸԼԱՑԱՎ/ԽԸՂԼԱՑԱՎ/ՀԸՂԸԼԱՑԱՎ - *գ.* Շարունակ պարել՝ շարժվել ցանկանալու հիվանդագին երեւույթ, պարելու՝ շարժվելու մարմաջ: *Խըղըլացավը էտ հարթնանը անա անպակաս ար* (Ջ):

- Խըղըլըցավան ըղնէլ - Շարունակ պարել՝ շարժվել ցանկանալ, այդ ցանկությամբ տառապել: *Խըղըլըցավան ընգած ը՞ս, խէ տը՞ղըտ նըստում չը՞ս* (Բ):

ԽԸՂԸԼԸՑԱՎՈՒՏ/ԽԸՂԼԸՑԱՎՈՒՏ/ՀԸՂԸԼԸՑԱՎՈՒՏ - *ած.* Շարունակ պարելու՝ շարժվելու տենչ՝ մարմաջ ունեցող: *Հինչ ա թա ինք՛ը պար կ՛ա՛նը սիրում չի, ըտըրան ինո՛ւմ ա էրկու խըղըլացավուտ հարթնը* (Ջ):

ԽԸՂԸՀԱՆ/ՀԸՂԸՀԱՆ - *ած.* Հոդը խախտված, ոսկորը դուրս ընկած: *Սընըխչին խըղըհան ծէրքը քըցո՛ւմ ա տը՞ղը* (Բ):

- Խըղըհան անէլ - Հոդը խախտել, ոսկորը դուրս գցել: *Պատան վէր ա ըղնում, վը՞ննը խըղըհան անում* (Բ):

- Խըղըհան ինիլ/տը՞ռնալ - Հոդը խախտվել, ոսկորը դուրս ընկնել: *Մին օր էլ էտ խուխէն ծէրքը խըղըհան ա ինո՛ւմ* (Ջ):

ԽԸՂԸՀԸՆԳԷՐ/ՀԸՂԸՀԸՆԳԷՐ - *գ. 1.* Խաղակից, խաղի ընկեր: *Խուխէն խըղըհընգէրը հիվընդանում ա, մընում ա մինակ* (Բ): 2. Մանկության ընկեր: *Սումբաթ դային ա Ռուբէն ա՛մին խըղըհընգէր ըն, վացցուն տարէ յա հընգըրթուն ըն անում* (Բ):

ԽԸՂԸՂԱՍԷՐ/ՀԸՂԸՂԱՍԷՐ *(գրբ. խաղաղասէր) - ած. 1.* Պատերազմը մերժող, խաղաղություն սիրող: *Հայէրը խըղըղասէր ժուղովուրթ ըն* (Բ): 2. Բնույթով մեղմ, ոչ կատաղի: *Խըղըղասէր շօնը չօբանը պահէլ չի* (Բ):

ԽԸՂԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸՂԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *(գրբ. խաղաղացուցանեմ) - նբ.* ԽԸՂԱՂՎԷԼ-ի:

ԽԸՂԸՂՕԹՈՒՆ/ԽԱՂԱՂՈՒԹՈ՛ՒՆ/ՀԸՂԸՂՕԹՈՒՆ/ՀԱՂԱՂՈՒԹՈ՛ՒՆ *(գրբ. խաղաղութիւն) - գ. 1.* Պատերազմների՝ ռազմական գործողությունների բացակայություն, ժողովուրդների խաղաղ գոյակցություն: *Ղօնէգ՛ը ասում ա.- Իմ ծուվէնաս խըղըղօթուն պիրօղ ղօնէգ՛նէ յըն տո՛ւս կ՛ամ, քունան՝ կըռկըռօղ քաշէր* (ԱԱռ, 30)*:* 2. Լռություն, աղմուկի բացակայություն, անդորրություն: *Ծըմակումը խըղըղօթուն ա* (Բ):

ԽԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. խաղացուցանեմ) - 1. պբ.* Որեւէ խաղով զբաղեցնել, խաղալ տալ: *Սալդաթը ք՛ինում ա, տը՞սնում սըլդըթնէրէն մէծը սըլդըթնուն հըղըցընում ա* (ՀԺՀ, V, 649): *նբ.* 2. Վարժեցրած կենդանիներին սովորեցրած շարժումներով՝ արարքներով ցուցադրել: *Մին օր էլ շէնումը մին մարթ պիրո՛ւմ ա արչ խըղըցընում* (Ջ): 3. Որեւէ բան ձեռքերի մեջ՝ վրա անընդհատ շարժել՝ պտտեցնել՝ թռցնել: *Շատ ա ք՛ինո՛ւմ, խըրէգ՛ ա ք՛ինո՛ւմ, մին էլ տը՞սնում ա՝ մին մարթ իրէք ծառ ծէռքէն խըղըցընում ա* (ՀԺՀ, V, 269):

ԽԸՂԼԱՑԱՎ - *տեմ* ԽԸՂԸԼԱՑԱՎ:

ԽԸՂԼԸՑԱՎՈՒՏ - *տեմ* ԽԸՂԸԼԸՑԱՎՈՒՏ:

ԽԸՂՃԱԼ *(գրբ. խղճամ) - չբ. տեմ* Մէխկ(ը) կ՛ա՛նլ: *Մին ջա՛ահիլ տըղա խըղճում ա ո՛ւրա՛նն հօրը ...* (ՆԼՂԺԲ, 20):

ԽԸՂՃԱՄԸ՞Ռ - *տեմ* ԱՆԽԸ՞ՂՃ (1):

ԽԸՂՃԱՆԱԼ - *չբ. 1.* Թուլանալ, հարձակվելու՝ դիմադրելու ունակությունը կորցնել: *Թօրքերը խըղճացալ ըն, էլ կարում չըն կըռը՞վ անին* (Բ): 2. Ուրախ տրամադրությունը՝ առույգությունը կորցնել: *Էտ վէր ըսկանում ա, խըղճանում ա* (Ջ): 3. Ուժը՝ հզորությունը չհերիքել: *Մաշինը խըղճանում ա, կարում չի էտ դիք՛ավը պիցըրանա* (Բ): Խոնարհ դառնալ, հանդարտվել: *Վէր շատ թակում ըն, խըղճանում ա* (Բ): 5. Աղքատանալ, չքավոր դառնալ: *Հարուստ մարթ ա իլա՛լ Արշակը, միհէնգ՛ ա խըղճացալ* (Բ):

ԽԸՂՃԱՎ - *ած.* Բարի, գթառատ: *Էտ մարթը էնքան խըղճավ ա ինիս, վէր հիրըվանէն յիթիմնէրէն պըհէս ա, մըծըցընէս* (Ջ):

ԽԸՂՃԸՀԱՐՎԷԼ - *չբ.* Խղճահարությամբ համակվել, խղճահար դառնալ: *Վը՞րսկանը կ՛ըխտարէն ծէք՛ին վէր տը՞սնում ա, խըղճըհարվում ա, էլ ըսպանում չի* (Ջ):

ԽԸՂՃԸՑ(Ը)ՆԷԼ- *նբ.* ԽԸՂՃԱՆԱԼ-ի:

ԽԸՂՃՄԸՏԱՆՔ/ԽԸՃՄԸՏԱՆՔ/ԽԸԺՄԸՏԱՆՔ - *գ.* Խղճալու զգացում, խղճալը: *Խըղճմտանքը վէր ինի վէչ, ըշխարքէս մարթիք՛ը ո՛ւրո՛ւր կըկըտորին* (Ջ):

ԽԸՂՃՄԸՏԱՆՔԱՎ/ԽԸՃՄԸՏԱՆՔԱՎ/ԽԸԺՄԸՏԱՆՔԱՎ - *տեմ* ԽԸՂՃԱՎ: *Թաքավէրը շատ ուրխանում ա, վէր ո՛ւրա՛նն տըղան տի խըղճմըտանքավ ա...* (ՀԺՀ, V, 479):

ԽԸՂՎԱԲԱՂ/ՀԸՂՎԱԲԱՂ/ԽԸՂՈՒՂԱԲԱՂ/ՀԸՂՈՒՂԱԲԱՂ - *գ.* Խաղողի այգի: *Աբունց Տիկրանը մին բօգ, կըհալ էշ օնար, յէր կալած ք՛ընում ար խըղուղաբաղը* (ՆԱԲ, III, 170):

ԽԸՂՎԱԾԱՌ/ՀԸՂՎԱԾԱՌ/ԽԸՂՈՒՂԱԾԱՌ/ՀԸՂՈՒՂԱԾԱՌ - *Գ.* 1. Ծառ, որի վրա փաթաթվում է խաղողի որթը: *Պիցըրանում ա խըղվածառը, խաղուն քաղում* (Բ): 2. *տեմ* ՇԱԼԷ[1]:

ԽԸՂՎՕՐՀՆԷՔ՛/ՀԸՂՎՕՐՀՆԷՔ՛/ԽԸՂՈՒՂՕՐՀՆԷՔ՛/ՀԸՂՈՒՂՕՐՀՆԷՔ՛ - *գ.* Խաղողը օրհնելու եկեղեցական արարողություն, որից հետո թույլատրվում է այն ուտել: *Խըղվօրհնէք՛ին վախտը յը՞խծուն հայաթը մարթկանցավ լըցցած ա ինո՛ւմ* (Ջ):

ԽԸՂՈՒՂԱԲԱՂ - *տեմ* ԽԸՂՎԱԲԱՂ:

ԽԸՂՈՒՂԱԾԱՌ - *տեմ* ԽԸՂՎԱԾԱՌ:

ԽԸՂՈՒՂՕՐՀՆԷՔ՛ - *տեմ* ԽԸՂՎՕՐՀՆԷՔ՛:

ԽԸՃԷԼ/ԽԷՃԻԼ *(գրբ. խճեմ) - նբ.* 1. Խիճով պատել, խճապատել: *Ամմէն տարէ էտ հըղէն խըճում ըն, ամմա էլհա սէլը կ՛ամ ա, քըշո՛ւմ* (Ջ): 2. Պատի՝ շարվածքի արանքը խիճ լցնել: *Պատը խըճում ըն, ցը՞խում* (Ջ):

ԽԸՃԷՃ - 1. *տեմ* ՄԸՃԷՃ: 2. *տեմ* ԽԸՃԷՊ:

ԽԸՃԷՊ *(գրբ. խեճեպ) - գ.* 1. Ընկույզի՝ պնդուկի՝ նուշի եւն չոր պատյան: *Ճուղուպուրը կուտըրատում ըն, մաչ անում, խըճէպըն էլ ածում փիչը, էրո՛ւմ* (Բ): 2. Բամբակի կնգուղի պատյանը: *Պիմբակէն խըճէպնէն էրո՛ւմ ըն, թըքանում* (Ջ):

ԽԸՃԸՃԸ՞ՆԷ/ԽԸՃԸՃԿԷՆԷ/ԽԻՃԻՃԷՆԷ - *գ.* Բարակ՝ հեշտ կոտրվող պատյանով ընկույզ՝ պնդուկ տվող ծառ: *Էս ճըղպօրէն խըճըճը՞նէ յա* (Բ):

ԽԸՃԸՃԻԼ - *տեմ* ՄԸՃԸՃԻԼ:

ԽԸՃԸՃԿԷՆԷ - *տեմ* ԽԸՃԸՃԸ՞ՆԷ:

ԽԸՃԸՃՎԻԼ - *տեմ* ՄԸՃԸՃՎԻԼ:

ԽԸՃԸՃՕ՞Ր - *տեմ* ՄԸՃԸՃՕ՞Ր:

ԽԸՃԸՃՕ՞ՐԷԼ - *տեմ* ՄԸՃԸՃՕ՞ՐԷԼ:

ԽԸՃԸՃՕ՞ՐՎԷԼ - *տեմ* ՄԸՃԸՃՕ՞ՐՎԷԼ:

ԽԸՃԻՃ/ԽԻՃԻՃ - *ած.* 1. Բարակ՝

հեշտ կոտրվող պատյան ունեցող (ընկույզի, պնդուկի մասին): *Խըճիճ ճըղուպուրը թանգ ա ինում* (Բ): 2. *փխբ.* Փխրուն, չպնդացած: *Խուխէն կըլօխը հալա խըճիճ ա* (Բ): 3. *տե՛ս* ԽԸՃԷՊ:

ԽԸՃՄԸՏԱՆՔ - *տե՛ս* ԽԸՂՃՄԸՏԱՆՔ:

ԽԸՃՄԸՏԱՆՔԱՎ - *տե՛ս* ԽԸՂՃՄԸՏԱՆՔԱՎ:

ԽԸՄ/ԽՈՒՄ *(գրբ. խում (խմելը, կերուխում)* - *գ.* Ոգելից խմիչք գործածելը, կոնծելը: *Էտ խըմը ըտըրան մին տըռնումը ըսպանից* (Զ):

- Խըմա հը՛ռէ - Խմիչք չսիրող՝ չգործածող: *Խըմա հը՛ռէ մարթ ա Իսակը* (Բ):

- Խըմա մօտէ - Խմիչք սիրող՝ գործածող: *Խըմա մօտէ մարթին ջուբումը փօղ չի մընալ* (Բ):

- Խըմը պակաս - 1. Խմիչքի պակասություն: *Ըստարէ արաշտ ըրավ, բաղէրը չուրըցըրավ, խըմը պակաս ա* (Բ): 2. Բավարար չափով խմիչք չգործածած՝ չկոնծած: *Հանաբէդը, վէր խըմը պակաս ա ինում, կընգանը թակում ա* (Զ):

- Խըմը տը՛ղը - Բավարար չափով խմիչք գործածած՝ կոնծած: *Վէր Մաքսիմին խըմը տը՛ղըն ա ինում, սը՛րտը պէնվում ա* (Բ):

- Խըմ տըվօղ - Լավ, ախորժելի, բարձրորակ (խմիչքի մասին): *Բընըզուրա կ'ինին խըմ տըվօղ կ'ինի յա* (Բ):

- Խըմու յէսիր - *տե՛ս* ԱՐԿԱԳՕԼԻԿ:

ԽԸՄԱՀԱՏ - *տե՛ս* ԽԸՄԸՀԱՏ:

ԽԸՄԱՀԱՏԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՄԸՀԱՏԷԼ:

ԽԸՄԱՀԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՄԸՀԱՏՎԷԼ:

ԽԸՄԱՆԱԼ *(գրբ. խամանամ)* - *չբ.* 1. Հողը երկար ժամանակ անմշակ մնալու պատճառով խոպան դառնալ: *Վը՛ղը վէր էրկու տարէ ուրուր յըրա բիջարիս վէջ, կըխըմանա* (Բ): 2. Երկար չաշխատելուց աշխատանքի վարժված լինելու ունակությունը կորցնել, անվարժանալ: *Բաննանը վէց ամէս հըպարապ կացավ, խըմացավ* (Բ): 3. *տե՛ս* ՅԸՂԱՆԱԼ:

ԽԸՄԱՆԱԿ - *գ.* Որեւէ բանի արտահայտություն՝ նշանակ: *Ըրանզումը ծի տը՛սնալը լավ խըմանակ ա* (Բ):

ԽԸՄԱԾԷՆ(Ք՝) - *ածական.* Ոչ վարպետորեն՝ անվարժ կերպով շինված՝ սարքված: *Դանլգանը յէշում ա, թա.- Էս խըմաշէնք տոռնը հու վա՞ շինանալ* (Զ):

ԽԸՄԱՎՈՒՆ - *ածական.* Փոքր ինչ անփորձ՝ անհմուտ: *Խըմավուն ուստա յա* (Բ):

ԽԸՄԱՏԱՆՇ - *ածական.* Անվարժ կերպով՝ տաշված: *Խըմատանշ քար ա* (Բ):

ԽԸՄԲԸՐԱԾԻԼ - *գ.* Եգիպտացորենի կողրի վրայի ծիլերը: *Խըմբըրածիլը իփհում ըն, խըմում, ցավը հընդանդում ա* (Զ):

ԽԸՄԲԸՐԱՃԷԽ - *գ.* Եգիպտացորենի ցողունները: *Խըմբըրաճէխը նի յըն տամ թուրունը, էրում, հացը թըխում* (Զ):

ԽԸՄԲԸՐԿԱՏՈՒ - *գ.* Սարդ: *Խըմբըրկատուն ըսպանէլը մէխկ ա* (Զ):

ԽԸՄԷԼ *(գրբ. խմեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ հեղուկ ըմպել, բերանը առնելով՝ կուլ տալ: *Ճուրը խըմում ա, ք'ինամ* (Զ): 2. Դեղահաբ կուլ տալ (ջրով): *Ճարը խըմում ա, սըղանում* (Բ): 3. *փխբ.* Որեւէ աշխատանք արագ կատարել՝ վերջացնել, այդ աշխատանքին լավ տիրապետել: *Համօն դանլգ'ըրապէնը խըմում ա* (Բ): 4. *տե՛ս* ՀԱՆՈՓԻԼ:

- Խըմէլա կըման էրանշ պէնու պէթկ չի - *հեգն.* Ասում են լավ խմիչքի մասին:

ԽԸՄԷԼԻ - 1. *ածական.* Խմելու համար պիտանի: *Ախպարը սառչում ա, շինըցէք' խըմէլի ճուր չըն քըթէնում* (Բ): 2. *գ.* Խմելու հեղուկ՝ ըմպելիք՝ խմիչք: ... *Պուդին էտ շանըտ իրը՛ք օր վէչ ուտէլի յա տամ, վէչ խըմէլի* (ԱԱ, 83):

ԽԸՄԷՇԿ(Ը) - *տե՛ս* ԽԸՄԻՇԿ(Ը):

ԽԸՄԸԾԱՎԸ՛Տ - *տե՛ս* ՀԸՐՓԸԾԱՎԸ՛Տ:

ԽԸՄԸՀԱՆԷ(Ն)Ք՝ - *գ.* Ձմեռվա հանգստից հետո անասուններին թեթեւ աշխատանքի լծելը՝ բանելու վարժեցնելը: *Խըմըհընէնք'ին վախտը հունց ա պըտահում՝ սը՛վ յը՛զնը վէր ա ըղնում, վը՛ննը կօտըրում* (Զ): 2. *փխբ.* Որեւէ մեկի առաջին՝ անվարժ աշխատանքը: *Շանգէրդը խըմըհընէնք'անը յը՛տը ուստէն աշկէն լանսը ա տը՛ռնում* (Զ):

ԽԸՄԸՀԱՏ/ԽԸՄՀԱՏ/ԽԸՄԱՀԱՏ - *գ.* Ավելորդ ծառերից՝ թփերից՝ քարերից մաքրված խոպան հողամաս: *Շէնին բիդի Պիլիթանից թիրափէն մը՛զ շատ խըմհըտնէ օնիք'...* (ՀԲ, 348):

ԽԸՄԸՀԱՏԷԼ/ԽԸՄՀԱՏԷԼ/ԽԸՄԱՀԱՏԷԼ - *նբ.* 1. Հողամասը ավելորդ ծառերից՝ թփերից՝ քարերից մաքրել: *Յըրա յըն տը՛ռնում էտ բուստընատը՛ղը խըմըհատում, հանցու կ'արունքը բուստան անին* (Զ): 2. Անմշակ հողը առաջին անգամ վարել: *Կ'ութանը քըցում ա, էտ խըմըհատը խըմըհատում* (Զ):

ԽԸՄԸՀԱՏՎԷԼ/ԽԸՄՀԱՏՎԷԼ/ԽԸՄԱՀԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՄԸՀԱՏԷԼ-ի:

ԽԸՄԸՀԷՐԷՆՁ - *գ.* Առաջին անգամ ծնած կով: *Խըմըհէրէնջը կաթնը խըրէգ' ա տամ* (Բ):

ԽԸՄԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԽԸՄԸՎԱՐԻ:

ԽԸՄԸՎԱՐԻ - *մ.* Անվարժ՝ անհմուտ՝ խամ կերպով: *Թանզգան հարթնը տօնը խըմըվարի յա սիրփհում* (Բ):

ԽԸՄԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1] - *պբ.* ԽԸՄԷԼ-ի:

ԽԸՄԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2] - *նբ.* ԽԸՄԱՆԱԼ-ի:

ԽԸՄԻԾԿ(Ը)/ԽԸՄԷԾԿ(Ը) - *գ.* Ոգելից ըմպելիք՝ օղի, գինի եւն: ... *Տօնը-տէղը լօխ ծախըմ ա, խըմիշկի տամ, վէրչըմընէլ շօրէրընա հանըմ, ծախըմ, մընըմ լափ տըկլօր* (ՀԺՀ, VI, 98):

- Խըմիշկա հը՛ռէ - *տե՛ս* Խըմա հը՛ռէ:

- Խըմիշկա մօտէ - *տե՛ս* Խըմա մօտէ:

- Խըմիշկու յէսիր - *տե՛ս* Խըմու յէսիր:

ԽԸՄԻԾԿԸ՛ՂԱՆ - *գ., հվք.* Ջանազան խմիչքներ: *Ըստրանց տանը խըմիշկը՛ղանը միշտ բօլ-բօլ ա ինում* (Բ):

ԽԸՄԻԾԿ(ԸՎ)Ի - *ածական.* Մանուշակագույն: *Խըմիշկըվի դարյա յա կը՛ցալ* (Բ):

ԽԸՄՀԱՏ - *տե՛ս* ԽԸՄԸՀԱՏ:

ԽԸՄՀԱՏԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՄԸՀԱՏԷԼ:

ԽԸՄՀԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՄԸՀԱՏՎԷԼ:

ԽԸՄՈՒՐԱԿԷՐ/ԽՈՒՄՈՒՐԱԿԷՐ - *գ.* Փոքրահասակ երեխա (հեգնաբար ասում են նաեւ մեծահասակներին): *Էտ խըմուրակէրը մօրը շատ ա չըրչարում* (Բ):

ԽԸՄՈՒՐԹԱԹԱԽ/ԽՈՒՄՈՒՐԹԱԹԱԽ - *ածական.* Խմորով թաթախված, վրան խմոր քսված: *Մարը յէր ա կէնում, խըմուրթաթախ ծէրքավը սիլանա տամ* (ՆԱԲ, 78):

ԽԸՄՈՒՐԿԱ՛ԼԻԼ/ԽՈՒՄՈՒՐԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* Ալյուրը խոնավանալով խմոր դառնալ: *Ալլէրը վէր նամ տը՛ղ պահիս, կըխըմուրկանալի* (Բ):

ԽԸՄՈՒՐՀՈՒՆՑԷ/ԽՈՒՄՈՒՐՀՈՒՆՑԷ - *ածական., գ.* Խմոր հունցող, խմոր հունցելու համար վարձված կին: *Ինք'ըն էլ լավ խըմուրհունցէ յա ինում, սաղ օրը ըստըրա-ընդըրա տանը խըմօր ա հունցում, խօխէնք'ը պահում* (Զ):

ԽԸՄՔԱՎԷՐ - *ածական.* Խեմք՝ փայտե շրջանակ ունեցող (մաղի, թմբուկի եւն մասին): *Մին մը՛ծ խըմքավէր խախալ' ա յը՛ր օնում, ծուվէնը հըվաքում, ածում մաչը* (Զ):

ԽԸՄՕԹՈՒՆ *(գրբ. խամութիւն)* - *գ.* 1. Անմշակ՝ խոպան լինելը: *Վը՛ղէն խըմօթունը վար ընուղնէրէն շատ ա չըրչարում* (Բ): 2. Անվարժ՝ անփորձ լինելը: *Սումբաթ դային ջիհիլնուն խըմօթունէն յըրա ծընծըղէս ա* (Բ): 3. *տե՛ս* ՅԸՂՕԹՈՒՆ:

- Խըմօթուն անէլ - Անվարժություն՝ անփորձություն դրսեւորել: *Ըստրանք խըմօթուն ըն անում, յըղէ կավը խառնում նըխէրէն, հանդին ծընում ա* (Բ):

ԽԸՄՕՂ - 1. **Խմել** բայի ենթակայական դերբայը: 2. *ածական., գ.* Ոգելից խմիչքներ շատ գործածող, հարբեցող: *Խըմօղ մարթ ա Քանսպանը* (Բ):

- Խըմօղը ասում ա. Կ'ըվաթէն տակէն թօղնէլ չըն, պօգ'էր կանէ, հարէ - Ամեն մեկը ձգտում է արդարացնել իր արարքները:

ԽԸՄՕՏԷԼ - 1. *նբ.* Որեւէ բան խմել (շատերի մասին): *Կըվէրը յըրա յըն պըրծընում, էտ ճ'ուրը լօխ խըմօտում* (Բ): 2. *տե՛ս* ՀԸՐՓՕՏԷԼ:

ԽԸՄՕՐ/ԽՈՒՄՕՐ *(գրբ. խմոր)* - *գ.* 1. Ալյուրը ջրի՝ կաթի՝ մածունի՝ ձվի եւն հետ շաղախելուց ստացված թանձր խյուս, որից հաց կամ այլ թխվածք են եփում, խմոր: *Ալ'զին խըմօրը տինում ա փիչին կօխկէն, վէր ճէլլի քըցախէ* (Բ): 2. *փխբ.* Փափուկ բան: *Խուխէն ջանը հա՛լա՛ խըմօր ա, պինդա՛լ չի* (Բ): 3. *ած.* Լավ չթխված (հացի, թխվածքի մասին): *Հացը խըմօր ա, կարում չընք՝ օտինք'* (Բ):

- Խըմօր անէլ - Ալյուրի շաղախ՝ խմոր պատրաստել: *Քըշէրավ յը՛ր ա կէնում խըմօր անում, վէր քըսօ՛րէն հաց թըխէ* (Բ):

- Խըմօրը խաշ ըրած ինիլ (մինին) - Մեկի՝ մի բանի վիճակը օրհասական լինել, մահվան՝ կործանման՝ ձախողման եզրին լինել: *Հէրսիլին խըմօրը խաշ ըրած ա, ըսօր-էք'ո՛ւց մըռնըլական ա* (Բ):

- Խըմօրը կ'ա՛լ - Խմորը հասունանալ, պատրաստ լինել հաց՝ թխվածք եփելու համար: *Խըմօրը յը՛կալ ա, թուրունը նի՛ կըցըրէք'* (Բ):

- Խըմօրը պէնալ - Խմորի գնդերը գրտնակելով՝ ձեռքով տափակեցնելով՝ բարակ շերտեր սարքել: *Խըմօրը պէնում ըն, կըտօրած ժէնգ'ա՛լը ածում մաչը, ժինգ'ա՛լա՛վ հաց թըխում* (Բ):

- Խըմօր տը՛ռնալ - Փափկել, թուլանալ: *Էտ պէնդ ցը՛խը էնքան կօխ ըն տամ, խըմօր ա տը՛ռնում* (Ձ):

ԽԸՄՕՐՈՒՏ/ԽՈՒՄՕՐՈՒՏ - *տե՛ս* ԽԸՄՈՒՐԹԱԹԱԽ:

ԽԸՅԱՐ/ԽԻՅԱՐ *(պրս. xiyār, թրք. hiyar)* - *գ.* 1. Դդմազգիների ընտանիքին պատկանող բույս՝ վարունգ: *Էրկու օր վէր ճիրո՛ւմ չըս, խըյարը դա՛ստի թըռմօշկում ա* (Բ): 2. Այդ բույսի պտուղը, որ ուտում են թարմ եւ թթու դրած վիճակում: *Մը՛ղըրը քըսում ա խըյարը, կըծօտում* (Բ): 3. *փխբ.* Արժանապատվությունից զուրկ՝ ապիկար մարդ: *Էտ խըյարը կըլ'ա՛խ էլ չի ըղնում, վէր կընէգ'ը հիրըվանէն սիրականը ա* (Բ):

- Խըյարը ծօռ առնէլ/փըսնէլ - Գործը ձախողվել՝ հակառակ ընթացք ստանալ: *Կընէգ'ը ասում ա.- Մ' մարթ, ըտի յըս անում է՛, վէր խըյարը ծօռ ա առնում* (Ձ):

- Խըյար կապէլ - Ուռչել, այտուցվել: *Սառնէն յըրա վէր ա ըղնում, ծէրքը խըյար ա կապում* (Բ):

ԽԸՅԸՆԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԽԱՅԻՆԱՆԱԼ:

ԽԸՅԸՆԼԱ՛ՄԻԾ - *տե՛ս* ԽԱՅԻՆԼԱ՛ՄԻԾ:

ԽԸՅԸՆՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԽԱՅԻՆՎԱՉԻ:

ԽԸՅԸՆՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԽԱՅԻՆՎԱՐԻ:

ԽԸՅԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԱՅԻՆՕԹՈՒՆ:

ԽԸՅՏԱՌԱԿ - *տե՛ս* ԽԱՅՏԱՌԱԿ:

ԽԸՅՏԸՌԱԿԷԼ - *տե՛ս* ԽԱՅՏԱՌԱԿԷԼ:

ԽԸՅՏԸՌԱԿՉԻ - *տե՛ս* ԽԱՅՏԱՌԱԿՉԻ:

ԽԸՅՏԸՌԱԿՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԱՅՏԱՌԱԿՎԷԼ:

ԽԸՅՏԸՌԸԿՉՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԱՅՏԱՌԱԿՉՕԹՈՒՆ:

ԽԸՆԱ/ԽԻՆԱ *(գրբ. հինայ)* - *գ.* Մազերը՝ եղունգները դեղնավուն ներկելու փոշի՝ հինա: *Միհէնգ' էլ Ղարաբաղ խընա պինըցընօղ չի կա. լօխ զըրգացալ ըն* (Բ):

- Խընա տինիլ - Հինայով ներկել, հինայել: *Էտ կընէգ'ը մազ'էրը խընա յա տինո՛ւմ, ք'ինամ* (Ձ):

ԽԸՆԱԼԻ/ԽԻՆԱԼԻ - *ած.* Յուղալի, սննդարար: *Նաղաշ կըվէն կաթնը շատ ա խընալի* (Բ):

ԽԸՆԱՄԷ/ԽԸՆԱՄԻ/ԽԸՆԱՄԸ՝ *(գրբ. խնամի)* - 1. *գ.* Ամուսինների ծնողներից՝ հարազատներից՝ ազգականներից յուրաքանչյուրը միմյանց նկատմամբ: *Հայկանուշին խընամէն Կ'ո՛ր հսէցէ յա* (Բ): 2. *ած.* Խնամիական կապեր հաստատած, խնամիացած: *Խընամէ ազկէր ըն Դ'ո՛ր հունք ա Անվանք* (Բ):

ԽԸՆԱՄԸ՝ - *տե՛ս* ԽԸՆԱՄԷ:

ԽԸՆԱՄԻ - *տե՛ս* ԽԸՆԱՄԷ:

ԽԸՆԱՅԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆԱՅԻԼ:

ԽԸՆԱՅԻԼ/ԽԸՆԱՅԷԼ *(գրբ. խնայեմ)* - *նբ.* 1. Խնայողաբար գործածել, տնտեսել: *Ըտըրա կընէգ'ը էտ մարթին լա՛վ ար յէշըմ, իլա՛ծ-չիլա՛ծա՛ն խընայըմ չար...* (ՀԺՀ, V, 106): 2. Ներել, գթալ, ներողամտություն ցուցաբերել: *Թաքավէրը ըտըրանց խընայում ա, ըսպանէլ չի տամ* (Ձ): 3. Չչարչարել, լավ վերաբերվել: *Բուդազէն խընայէլ չըն, փօրէն կըխընային* (ԱԲԲ, 22):

ԽԸՆԳԱՐԷԼ *(գրբ. խանգարեմ)* - *նբ.* Խոչընդոտ՝ արգելք հանդիսանալ, թույլ չտալ, որ մի բան տեղի ունենա՝ կատարվի: *Թաքավէրին պուճուր տըղան սը՛վ չօ՛ր էր ա կ'էնըմ, սը՛վ ծի նըստըմ, ք'ընըմ հըրսանիք'ը խընգարըմ* (ՀԺՀ, V, 25):

ԽԸՆԳԱՐՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԽԸՆԳԱՐԷԼ-ի: *չբ.* 2. Գործունեությունը դադարել, ընթացքը ընդհատվել: *... Ըշկօլէն տա՛սէրըն էլ խընգարվալ ա* (ՀԲ, 350): 3. *փխբ.* Խելքը կորցնել, ցնորվել: *Մարը տըղէն մէյդը վէր ըտի տը՛սնում ա, խընգարվում ա* (Ձ):

ԽԸՆԴԱ՛ԿԷԼ - *նբ.* Խանդակ՝ փոս փորել, խանդակով պատել: *Ըտը՛ղ խընդա՛կում ըն, նի տը՛ռնում մաչը կ'օղլու կէնում* (Ձ):

ԽԸՆԴԷՂ(ՆԸ)/ԽԻՆԴԷՂ(ՆԸ) - *գ.* Տհաճ հոտ ունեցող թուփ՝ ողկուզաձեւ մանր, կլոր, սեւ պտուղներով, որոնցից թանաք են պատրաստում: *Խընդէղնին պըտօղնէն վէր սըվացալ, գ'իդա՛ վէր մը՛ղըրը կըտըրէլի վախտըն ա* (Ձ):

- Խընդէղնա ճինջը՛խ քըցիլ - Երեխայամիտ՝ միամիտ գործ ձեռնարկել: *Էտ տօն շինիլ չի, էտ խընդէղնա ճինջը՛խ քըցիլ ա* (Բ):

- Խընդէղնը հիշկան բըջա՛ռիս, մընէշակ չի տը՛ռնալ - *տե՛ս* Էշը թըկէլավ ճօ՛րէ չի տը՛ռնալ:

- Խընդէղնին տակըռէն թուլթէն ջալաղը յը՛ր չօնէլ - *տե՛ս* Էշը թըկէլավ ճօ՛րէ չի տը՛ռնալ:

- Խընդէղնու տակըռէ - Անարժեք բան: *Էտ հինչ ըրբա յա՞, խընդէղնու տակըռէ յա* (Ձ):

ԽԸՆԴԷՂՆՕՏ/ԽԻՆԴԷՂՆՕՏ - *գ.* Շատ խնդեղնիներ աճած տեղ: *Հավէրը նի յըն տը՛ռալ խընդէղնօտը* (Բ):

ԽԸՆԴԸԿԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խընդըկէ տալ - *տե՛ս* ԽԸՆԴԸԿԷԼ:

ԽԸՆԴԸԿԷԼ - *չբ. տե՛ս* Տըրտընգ'է տալ:

ԽԸՆԴԸՂՆԱԾԱՌ/ԽԻՆԴԻՂՆԱԾԱՌ - *գ.* Խնդեղնու նման ծառատեսակ: *Ղարաբաղ խընդըղնածառ խըրէգ' կա* (Բ):

ԽԸՆԴԸՐԿՈՒ - *գ.* Հարսանիքի՝ հրավերքի եւն հրավիրվածներին հրավերը հայտնող ու կանչող մարդ: *Յէս հըրցըրէ Սօնա բաջուն անա, ասմա՝ ըրկէ խընդըրկուն քէցալ ա հ'ուրան ասալ, հարսին ասալ չի...* (ՋՏ, Ա, 7):

ԽԸՆԴԸՐՈՒՋԻ/ԽՈՒՆԴՈՒՐՈՒՋԻ - *տե՛ս* ՏԸՐՏԸՆԳ'Է:

- Խընդըրուզի տալ - 1. *տե՛ս* Տըրտընգ'է տալ: 2. Հետեւի զույգ ոտքերով աքացի տալ (անասունների՝ հատկապես էշի՝ ձիու՝ ջորու մասին): *... Խընրտնըմ ըն, հա՛լա՛ վախ ա, վէր խընդըրուզի էլ տան, ծէգ տափը քըցին...* (ՋՏ, Բ, 69):

ԽԸՆԴԸՐՈՒՋ-ԽԸՆԴԸՐՈՒՋ/ԽՈՒՆԴՈՒՐՈՒՋ-ԽՈՒՆԴՈՒՐՈՒՋ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խընդուրուզ-խընդըրուզ անէլ - Շատ թռչկոտել՝ ցատկոտել: *Վար նըստալ ա ճօ՛րէն, էս ախմաղը խընդըրուզ-խընդըրուզ ա ըրալ, վը՛ր քըցա՛լ* (Ձ):

ԽԸՆԴՄԸՆԴԱԼ - *չբ.* 1. Հեգնաբար ծիծաղել՝ ժպտալ: *Շինըմաչումը վէր ա ըղնում, կընանէք՛ը յէշում ըն, խընդմընդամ* (Ձ): 2. Ուրախությունից թռչկոտել: *Ընը՞վը տում ա կամ, խոխէնք՛ը խընդմընդամ ըն* (Բ):

ԽԸՆԴՕՂՆԷ/ԽԸՆԴՕՂՆԸ - *գ.* 1. Սեւ եւ կլորավուն հատիկներով խաղողի տեսակ, որից ընտիր գինի են պատրաստում: *Խընդօղնուն վանթանը Ղարաբաղըն ա* (Բ): 2. Այդ խաղողից պատրաստած գինի: *Կինին մինակ խընդօղնէն ա, մընացածը հէչ պէն ա* (Բ):

ԽԸՆԴՕՂՆԸ - *տե՛ս* ԽԸՆԴՕՂՆԷ:

ԽԸՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Հէրիք՛ անել:

ԽԸՆԷՑԷ - *տե՛ս* ԽԸՆԸ՞ՑԷ:

ԽԸՆԸ՞ՑԷ/ԽԸՆԷՑԷ *(գրբ. խնոցի)* - *գ.* Կավե կարասաձեւ կամ փայտե երկարավուն անոթ, որի մեջ լցնում են սերը, մածունը եւ հարում՝ կարագ ստանալու համար, խնոցի: *Առաչ շէնումը ամմէն տան էլ խընը՞ցէ յա իլալ* (Բ):

- Խընը՞ցէ հարէլ - Խնոցին պարբերաբար տարուբերել՝ կարագ ստանալու համար: *Նի յըն մընումում, տը՞սնում պառավը խընը՞ցէ յա հարում* (Ձ):

- Խընը՞ցէն՝ յըղըկալած, վը՞խճարը՝ կըղըկալած - Ասում են ուսեւոր՝ հարուստ գյուղացու մասին:

- Խընօցու չօփ - 1. *տե՛ս* ՅԸ՞ՂՏԷՍ: 2. *փխբ.* Շատ նիհար, վտիտ: *Հինչ խո՞խա, մին խընօցու չօփ ա* (Բ):

ԽԸՆԸԽԱՇՈՒ - *գ.* 1. Կերակուրը սննդարար դարձնող՝ կերակրին համ տվող նյութ՝ յուղ, սեր եւն: *Սաբավ խօրագ՛ ա իփալ, մաչին ըսկի խընըխաշու չի կա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՇԻՆԸ(Լ)ԹՈՒ:

ԽԸՆԸՄԱԽՕՍ *(գրբ. խնամեխոս)* - *գ.* 1. Այն անձը, որ, աղջկա տունը գնալով, ծնողներից նրա ձեռքն է խնդրում իր որդու կամ ուրիշ հարազատի համար: *Խընըմախսոսը վէր նի յա մընումում, էտ ախճիգ՛ը կ՛իրմիրտակում ա* (Ձ): 2. Աղջիկ ուզելու արարողությունը, խնամախոսություն: *Մխճի, Մա՛ռուսա, ըսկացալ ը՞ս, ասում ըն Քընթալաց Ալրիսակը խընըմըխսսավը խըռավալ ա, յը՞տ տը՞ռալ* (Ձ):

- Խընըմախսս ք՛ինիլ - Մեկի տունը գնալ՝ նրանց աղջկա ձեռքը իրենց որդու՝ հարազատի համար խնդրելու: *Ք՛օնանց Սէտրակը էլ վախտ չի կուրցունում, տըղէն ա կընգանը էք՛սը յօր ա օնում, էտ ըխճըկանը հօրը տօնը խընըմախսս ք՛ինամ* (Ձ):

ԽԸՆԸՄԱԿԱՆՉ - *գ.* Հարսանիքից՝ նշանդրեքից հետո տղայի ծնողների կողմից աղջկա ծնողների ու հարազատների պատվին կազմակերպած հրավերք: *...Ընդըրա խընըմըկանչավը օթախնէն լիգ՛ը մարթ ու կընէգ՛ ա նըստալ, հազարնէ խարջվալ...* (ՋՏ, Բ, 68):

ԽԸՆԸՄԱՊԱՉ - *գ.* 1. Խնամի կողմերից որեւէ մեկի՝ մյուսին համբուրելը: *Խընըմըպաչին վախտը ջիհիլնէն ծափ ըն տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Իմիջիայլոց համբուրելը, կեղծ համբույր: *Խընըմըպաչին հըվատալ չըն* (Բ):

- Խընըմապաչ անէլ/տալ - 1. Հարսի եւ փեսայի հարազատները իրար համբուրել: *Քըշէր ա ինում, վէր Ըշխէնին մարըն ա ըսկը՞սուրը խընըմապաչ ըն անում, պիժէնվում* (Ձ): 2. *փխբ.* Իմիջիայլոց՝ կեղծ համբուրել: *Գ՛ուդում ա, վէր էտ ուրանը նըշանածը չի, ամմա հինչ ա՞նէ, ճարը կըտրրած խընըմապաչ ա անում* (Ձ):

ԽԸՆԸՄՎԱՉԻ[1] - *տե՛ս* ԽԸՆԸՄՎԱՐԻ[1]:

ԽԸՆԸՄՎԱՉԻ[2]/ԽԱՆԸՄՎԱՉԻ/ԽԱՆՈՒՄՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԽԸՆԸՄՎԱՐԻ[2]:

ԽԸՆԸՄՎԱՐԻ[1] - *մ.* Խնամիաբար, խնամու պես: *Խընըմվարի կ՛ամ ըն ք՛ օմանգ՛ անում, արտը հինձում* (Ձ):

ԽԸՆԸՄՎԱՐԻ[2]/ԽԱՆԸՄՎԱՐԻ/ԽԱՆՈՒՄՎԱՐԻ - *մ.* Իրեն խանումի պես պահելով, տիրուհու նման: *Էտ օրվանից չուբանէն ախճիգ՛ը խընըմվարի յա ապըրում* (Ձ):

ԽԸՆԸՄՕԹՈՒՆ[1] *(գրբ. խնամութիւն)* - *գ.* Խնամիություն, խնամիական բարեկամություն: *Էտ օրվանից Սաղունք Պուղուանց նիհէտ խընըմօթուն ըն անում* (Ձ):

ԽԸՆԸՄՕԹՈՒՆ[2]/ԽԱՆԸՄՕԹՈՒՆ/ԽԱՆՈՒՄՕԹՕՆ - *գ.* Խանում լինելը, խանումի վարք ու բարքը: *Կընէգ՛ը թա՝ յէք յէս իմ խընըմօթունըս թողէմ, տու վէլ քու պըլօթունըտ...* (ՀԺՀ, VII, 277):

ԽԸՆԸՑԱԹԱՆ - *գ.* Խնոցին հարելուց հետո մնացած թանը, խնոցու թան: *Շինանցէն առանց խընընցաթան կարէլ չի յօլլա ք՛ինի* (Բ):

ԽԸՆԸՑԱՀԱՐ - *գ.* Խնոցի հարելը: *Խընընցահարը ամմէն կընգա պէն չի* (Բ):

ԽԸՆԸՑԷՎՈՒՐ - *գ.* 1. Խնոցի հարող կին: *Խընընցէվուրը խընը՞ցէն հարում ա, համ էլ նըհը՞տը քըթէն տակէն յը՞րք ասում* (Ձ): 2. Մի անգամվա հարելիք սեր՝ մածուն: *Մին խընընցէվուրան Մարյանը իրը՞ք կիլօ յը՞ղ ա յօր ունէս* (Բ):

ԽԸՆԸՑՏԷՍ - *տե՛ս* ՅԸ՞ՂՏԷՍ:

ԽԸՆԹԸՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆԹԸՐԻԼ:

ԽԸՆԹԸՐԻԼ/ԽԸՆԹՐԻԼ/ԽԸՆԹԸՐԷԼ/ԽԸՆԹՐԷԼ *(գրբ. խնդրեմ)* - *նբ.* Մի բան անելու՝ ստանալու եւն համար մեկին խնդրանքով դիմել: *Ախճիգ՛ը հօրը խընթրըմ ա, վը՞ր վը՞սկէ ղօչը պը՞րին, տը՞սնա* (ՀԺՀ, V, 38):

ԽԸՆԹԸՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆԹԸՐՎԻԼ:

ԽԸՆԹԸՐՎԻԼ/ԽԸՆԹԸՐՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԽԸՆԹԸՐԻԼ-ի: 2. *տե՛ս* ԽԸՆԹԸՐԻԼ: *Պառավը թաքավէրին խընթըրվում ա, վէր ուրանն էրկու օր վախտ տա, մինչը՞վ տըղէն քըթէնա* (Ձ):

ԽԸՆԹԻՐ *(գրբ. խնդիր)* - 1. Այն, ինչ որ տրվում՝ առաջարկվում՝ պահանջվում է կատարելու: *Էտ ախճիգ՛ը տըղէն ըռընչին մին խընթիր ա տինում, վէր մինչը՞վ ուրանն հօրը պալատը Թընրթանանն արխ քաշի, ամմա տըղան կարում չի էտ խընթիրը կընդարէ* (Ձ): *գ.* 2. *տե՛ս* ԽԸՆԹԻՐՔ[1]:

- Խընթիր անէլ/տինիլ - Առաջարկել, հանձնարարել, պահանջել: *Խոխէնք՛ը ք՛ընում ըն հընրվանէն կօշտը, խընթիր անում, վէր վէսկուն տէղըն ասէ...* (ՆԱԲ, 66):

ԽԸՆԹԻՐՔ[1] *(գրբ. խնդիր)* - *գ.* Մի բան անելու՝ ստանալու եւն համար մեկին ուղղված խնդրանք՝ պահանջ: *Ք՛իրսը խընթիրք՛ը կընդարալ ա, համ էլ հանց ըրալ, վէր ըտընրա ծընծէրան ճանր ա տանս յէկալ...* (ԱԱ, 40):

- Խընթիրք անէլ *(գրբ. խնդիր առնեմ)* - *տե՛ս* ԽԸՆԹԸՐԻԼ:

ԽԸՆԹԻՐՔ[1]ԱԿՕՐԾ - ած., գ. Խնդրատու, որեւէ խնդրանքով՝ պահանջով մեկին դիմող (անձ): *Էտ խընթիրք՛ակօրծը հիշկան անում ա, կօրծը ամալ չի կամ* (Ձ):

- Խընթիրք՛ակօրծ ինիլ - *տե՛ս* ԽԸՆԹԸՐԻԼ: *... Խընթիրք՛ակօրծ ա ինըմ, վէր օթինջի դ՞ոնումը թողին՝ ք՛ինի ախպօրը տը՞սնա* (Ձ):

ԽԸՆԹՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆԹԸՐԻԼ:

ԽԸՆԹՐԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՆԹԸՐԻԼ:

ԽԸՆԿԱԼԻ - *գ.* Մեջը աղացած միս լցրած փոքրիկ խմորագնդիկներով պատրաստվող ճաշատեսակ, որ ուտում են թթվասեր եւ սեւ պղպեղ ավելացնելով: *Խընկալին լանգաթ պէն ա* (Բ):

ԽԸՆՁԱՂԱ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՂԱ:

ԽԸՆՁԸԽԱՆՁԻ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԱՆՁԻ:

ԽԸՆՁԸՂԱ/ԽԸՆՁԱՂԱ - *գ.* Շքանարգիզազգիների ընտանիքին պատկանող սոխուկավոր ծաղկաբույս, ձնծաղիկ: *Կարունք՛ը լ՛ըհա վէր կ՛ամ ա, խընձընդան տանս ա կ՛ամ* (Բ):

ԽԸՆՁԸՄԱՆՁԻ/ԽԸՆՁՄԱՆՁԻ/ԽԸՆՁԸԽԱՆՁԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խընձըմանձի անէլ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԱՆՁԻԼ:

ԽԸՆՁԸՄԱՆՁԻԼ/ԽԸՆՁՄԱՆՁԻԼ/ԽԸՆՁԽԱՆՁԻԼ - *նբ.* Շատ տեղերից կամ շատ բաներ խանձել, խանձխնձել: *Տըվարէն վը՛ենէրը խընձմանձում ըն, խաշ քըցում* (Բ):

ԽԸՆՁԸՄԱՆՁՎԻԼ/ԽԸՆՁՄԱՆՁՎԻԼ/ԽԸՆՁԽԱՆՁՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՆՁԸՄԱՆՁԻԼ-ի:

ԽԸՆՁԸՄԸՆՁՕՐԷԼ/ԽԸՆՁՄԸՆՁՕՐԷԼ/ԽԸՆՁԽԸՆՁՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԱՆՁԻԼ:

ԽԸՆՁԸՄԸՆՁՕՐԻԳ՝/ԽԸՆՁՄԸՆՁՕՐԻԳ/ԽԸՆՁԽԸՆՁՕՐԻԳ՝ - *ած.* Տեղ-տեղ խանձված: *Խընձմընձորիգ՝ մըրօք ա* (Բ):

ԽԸՆՁԸՄԸՆՁՕՐՎԷԼ/ԽԸՆՁՄԸՆՁՕՐՎԷԼ/ԽԸՆՁԽԸՆՁՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԱՆՁՎԻԼ:

ԽԸՆՁԸՌ(Ն)ԱՀԱՄ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՐ(Ն)ԱՀԱՄ:

ԽԸՆՁԸՌ(Ն)ԱՎԸ՝Տ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՐ(Ն)ԱՎԸ՝Տ:

ԽԸՆՁԸՌ(Ն)ԸՀԱՄԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՐ(Ն)ԸՀԱՄԷԼ:

ԽԸՆՁԸՐ(Ն)ԱՀԱՄ/ԽԸՆՁԸՌ(Ն)ԱՀԱՄ/ԽԸՆՁԸՐ(Ն)ԱՀԱՄ/ԽԸՆՁԸՌ(Ն)ԱՀԱՄ *(գրբ. խանձրահամ)* - *գ.* Խանձված որեւէ բանի համ: *Խաշան խընձընահամ ա կ՛ամ* (Բ):

ԽԸՆՁԸՐ(Ն)ԱՎԸ՝Տ/ԽԸՆՁԸՌ(Ն)ԱՎԸ՝Տ/ԽԸՆՁԸՐ(Ն)ԱՎԸ՝Տ/ԽԸՆՁԸՌ(Ն)ԱՎԸ՝Տ *(գրբ. խանձրահոտ)* - *գ.* Խանձված որեւէ բանի հոտ: *Խօգ՝ը մօրթում ըն, խանձում, խընձընավը՛տը ըղնում ա շէնը* (Բ):

ԽԸՆՁԸՐ(Ն)ԸՀԱՄԷԼ/ԽԸՆՁԸՌ(Ն)ԸՀԱՄԷԼ/ԽԸՆՁԸՐ(Ն)ԸՀԱՄԷԼ/ԽԸՆՁԸՌ(Ն)ԸՀԱՄԷԼ - *չբ.* Խանձահամ ստանալ, խանձված բանի համ տալ: *Մէսը էնքան կընակէն պըհէցէն, խընձընընհամից* (Բ):

ԽԸՆՁԽԱՆՁԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԱՆՁԻԼ:

ԽԸՆՁԽԱՆՁՎԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԱՆՁՎԻԼ:

ԽԸՆՁԽԸՆՁՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԸՆՁՕՐԷԼ:

ԽԸՆՁԽԸՆՁՕՐԻԳ՝ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԸՆՁՕՐԻԳ՝:

ԽԸՆՁԽԸՆՁՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԸՆՁՕՐՎԷԼ:

ԽԸՆՁՄԱՆՁԻ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԱՆՁԻ:

ԽԸՆՁՄԱՆՁԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԱՆՁԻԼ:

ԽԸՆՁՄԱՆՁՎԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԱՆՁՎԻԼ:

ԽԸՆՁՄԸՆՁՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԸՆՁՕՐԷԼ:

ԽԸՆՁՄԸՆՁՕՐԻԳ՝ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԸՆՁՕՐԻԳ՝:

ԽԸՆՁՄԸՆՁՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԸՆՁՕՐՎԷԼ:

ԽԸՆՁՑԱՂԻ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԸՆՁՕՐԻԳ՝:

ԽԸՆՁՈՒՂԱԿՕԹ/ԽՈՒՆՁՈՒՂԱԿՕԹ - *գ.* Կիսով չափ այրված փայտի չխանձված ծայրը՝ մասը: *Խընձուղկօթան փըռնում ա, կ՛ուլին հը՛տան պըրծընում* (Ձ):

ԽԸՆՁՈՒՂԱՄԱՐ/ԽՈՒՆՁՈՒՂԱՄԱՐ - *գ.* Մոխրի տակ անթեղված խանձող, որով հաջորդ օրը կրակ են վառում: *Մօխէրը յը՛տ-յը՛տ ա անում, խընձուղմարէն փիչում, նի կըցընում* (Ձ):

ԽԸՆՁՈՒՂԱՎԸ՝Տ/ԽՈՒՆՁՈՒՂԱՎԸ՝Տ - *գ.* Խանձողի հոտ: *Արչը խընձուղվը՛տէն կարում չի տըմանա, թօղում ա, փախչում* (Ձ):

ԽԸՆՁՈՒՐԱԲԱՂ/ԽՈՒՆՁՈՒՐԱԲԱՂ - *գ.* Խնձորի այգի՝ պարտեզ: *Դէրվիշը անէսկ ա տամ, մին շէփտումը թաքավէրին խընձուրաբաղը չուրանում ա* (Ձ):

ԽԸՆՁՈՒՐԱԽՕՏ/ԽՈՒՆՁՈՒՐԱԽՕՏ - *գ.* Բարդածաղկավորների ընտանիքին պատկանող բույս, վայրի երիցուկ: *Մէր հանդէրը լիգ՝ը խընձուրախօտ ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՍԻՐԻ-ՍԻՐԻ:

ԽԸՆՁՈՒՐԱԿԱՊ/ԽՈՒՆՁՈՒՐԱԿԱՊ - *ած., մ.* Գոտու կամ պարանի մի տեսակ կապ, որի ծայրերը տարվում են աջ ու ձախ կողմերը եւ ամրացվում կողքերին: *Կ՛օտէն խընձուրակապ կապում ա, հըդէ ինում* (Ձ):

ԽԸՆՁՈՒՐԱՉԻՐ/ԽՈՒՆՁՈՒՐԱՉԻՐ - *գ.* Չորացրած խնձոր, խնձորի չիր: *Էտ պառավընը էլ շէնին խօխօնցը միշտ խընձուրաչիր յա չամէնչ ար տամ* (Ձ):

ԽԸՆՁՈՒՐԹԸԹՕ/ԽՈՒՆՁՈՒՐԹՈՒԹՕ - *գ.* Խնձորի չիրով պատրաստած թթվաշ կերակուր: *Ինք՛ըն էլ շատ ար սիրում խընձուրթըթօն, զըկըռթըթօն...* (Ձ):

ԽԸՆՁՈՒՐԻՐԸ՝Ս/ԽՈՒՆՁՈՒՐԻՐԸ՝Ս - *ած.* Խնձորի նման կլոր ու գեղեցիկ երես ունեցող: *Անց ա կէնում ինը ամէս, թաքուհին մին խընձուրիրը՛ս ախճիգ՝ ա պիրում* (Ձ):

ԽԸՆՁՈՒՐԾԱՂԷԳ՝/ԽՈՒՆՁՈՒՐԾԱՂԷԳ՝ - *գ.* 1. Խնձորենու ծաղիկ: *Փիս ցօրտ ըրավ, խընձուրծաղէգ՝ը սաղ վէր տը՛ռավ* (Բ): 2. *տե՛ս* ՍԻՐԻ-ՍԻՐԻ:

ԽԸՆՁՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԸՆՁՕՐԷԼ:

ԽԸՆՁՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՄԸՆՁՕՐՎԷԼ:

ԽԸՆՁՕՐ/ԽՈՒՆՁՕՐ *(գրբ. խնձոր)* - *գ.* 1. Խնձորենու պտուղը: *Ուռութանա վը՛ր յէր ա կը՛նըմ, տը՛սնըմ ա էլիա յէկած, մին խիլլա՛ խընձօր քաղած* (ՀԺՀ, V, 77): 2. *տե՛ս* ԽԸՆՁՕՐԷ: 3. *փխբ.* Կարմիր թուշ՝ այտ: *Իրը՛սէտ խընձօրնէն ինձ խը՛լքա տարալ ըն* (Ձ): 4. *փխբ.* Աչքի խոռոչում գտնվող կլոր մարմինը: *Աշկէն խընձօրը կ՛իրմիրա՛ լ ա* (Բ): 5. *փխբ.* Ազդոսկրի վերին կլոր ծայրը: *Վէր ա ընգալ, խընձօրը տը՛ղան տ՛ուս ա յը՛կալ* (Բ): 6. *տե՛ս* ՔԱԹԱ՝ (2):

- Խընձօրավ տալ - Աղջկան առաջարկություն անել, աղջիկ խոսեցնել: *Ջըհիլնէն էլ քըսօրէն ք՛ինամ ին ախպա՛ւրը, վէր ըխճըկէրքը կ՛ան, թա ճ՛ուր տանին, մուտանան, խընձօրավ տան* (Ձ):

- Խընձօրը մաշկան տօ, վէր վէր չընգալ, փըսըկէլի վախտըն ա - Ասում են հասունացած աղջիկների մասին:

- Խընձօր յըրա անէլ - *տե՛ս* Խընձօրավ տալ:

ԽԸՆՁՕՐԷ/ԽՈՒՆՁՕՐԷ/ԽԸՆՁՕՐԻ/ԽՈՒՆՁՕՐԻ *(գրբ. խնձորի)* - *գ.* Վարդազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ, խնձորենի: *Էտ խընձօրէն ամմէն տարէ ծաղկում ար, ամմա խընձօր չար փըռնում* (Ձ):

ԽԸՆՁՕՐԻ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՕՐԷ:

ԽԸՆՁՕՐՈՒՏ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՕՐՕՏ:

ԽԸՆՁՕՐՕՏ/ԽՈՒՆՁՕՐՕՏ/ԽԸՆՁՕՐՈՒՏ/ԽՈՒՆՁՕՐՈՒՏ - *գ.* Շատ խնձորենիներ աճած տեղ: *Հիյվընէն նի յընտը՛ռալ խընձօրօտը* (Բ):

ԽԸՆՉ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խընչ անէլ - *տե՛ս* ԽԸԼԸՆՔԷԼ:

ԽԸՆՉԷԼ/ԽԸՆՉԻԼ *(գրբ. խնչեմ)* - *տե՛ս* ԽԸԼԸՆՔԷԼ:

ԽԸՆՉԸԼԱՎԷՐ/ԽԸՆՉԸԼԱՎՈՒՐ - *ած.* Խանչալ կրող, խանչալով զինված: *Տէսնում ա իրէք խընչըլավուր, խընչըլնէն յէր կալած, կ՛ամ ըն* (ՀԱԲ, 15, 29):

ԽԸՆՉԸԽԱՐԱՎ/ԽԸՆՉԸՐԽԱՐԱՎ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Խընչըխարավ ածէլ - Տանջել, մորմոքել: *... Խէղճ խուխիս խընչըխարավ ըծէլավ յէտ ղըրկից...* (ՋՏ, Ա, 71):

- Խընչըխարավ կ՛անալ - Տանջվել, մորմոքվել: *Ալզին սաղ գ՛անքը խընչըխարավ կ՛անանավ ապըրից* (Բ):

ԽԸՆՉԸՄԱՆՉԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խընչըմանչի անէլ - *տե՛ս* ԽԱՆՉԻԼ:

ԽԸՆՉԸՄԱՆՉԻԼ - *տե՛ս* ԽԱՆՉԻԼ:

ԽԸՆՉԸՐԽԱՐԱՎ - *տե՛ս* ԽԸՆՉԸԽԱՐԱՎ:

ԽԸՆՉԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՉԷԼ:

ԽԸՆՉԽԱՆՉԷԼ/ԽԸՆՉԽԱՆՉԻԼ *(գրբ. խանչեմ (գռալ, բղավել)* - *չբ.* Ցավից՝ կսկիծից եւն աղիողորմ լացել,

դառնորեն հեծկլտալ: *Երկու օր ա՝ Մանմանը խընչխանչում ա. կուլէրը կավը կէրալ ըն* (Բ):

ԽԸՆՉԽԱՆՉԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՉԽԱՆՉԷԼ:

ԽԸՆՉԽԱՆՉՕՑ - *գ.* Աղիողորմ լաց, հեծկլտոց: *Ըտըրա խընչխանչօցը վէր տըսնում ա թաքավէրին տըղան, մէխկըն ա կամ* (Ձ):

ԽԸՆՉԽԸՆՉՕՐԷԼ - *նբ. տե՛ս* Խընչըխարավ ածէլ:

ԽԸՆՉԽԸՆՉՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՆՉԽԸՆՉՕՐԷԼ-ի:

ԽԸՆՋԸԼՈՒՋՀԱՆԷ/ԽՈՒՆՋՈՒԼՈՒՋՀԱՆԷ - *գ.* Ծայրը սրած փայտիկ կամ երկաթի կտոր՝ խնջլոզը գետնից հանելու՝ պոկելու համար: *Խընջըլուգհանէն յօր ա ունէս, քիս մին թօրբա խընճըլօզ քընդիս* (Բ):

ԽԸՆՋԸԼՕՋ/ԽՈՒՆՋՈՒԼՕՋ *(գրբ. խնճլոզ)* - *գ.* Փոքրիկ սոխանման քաղցրահամ արմատով ուտելի վայրի բանջար: *Խընջըլօզը դարաբաղցէք համ իփհում ըն, համ աղ տինում* (Բ):

ԽԸՆՋԸՌ(Ն)ԱՀԱՄ - *տե՛ս* ԽԸՆՋԸՐ(Ն)ԱՀԱՄ:

ԽԸՆՋԸՌ(Ն)ԱՎԸՏ - *տե՛ս* ԽԸՆՋԸՐ(Ն)ԱՎԸՏ:

ԽԸՆՋԸՌ(Ն)ԸՀԱՄԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՋԸՐ(Ն)ԸՀԱՄԷԼ:

ԽԸՆՋԸՐ(Ն)ԱՀԱՄ - *տե՛ս* ԽԸՆՋԸՐ(Ն)ԱՀԱՄ:

ԽԸՆՋԸՐ(Ն)ԱՎԸՏ - *տե՛ս* ԽԸՆՋԸՐ(Ն)ԱՎԸՏ:

ԽԸՆՋԸՐ(Ն)ԸՀԱՄԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՆՋԸՐ(Ն)ԸՀԱՄԷԼ:

ԽԸՆՋԸՓԸԹՈՒԹ/ԽԸՆՋԸՓՈՒԹՈՒԹ - *գ.* Սաստիկ՝ ուժեղ այրվածք: *Խընջըփըթութէն վախտը հում կըրտօպլին ճիճը՝խում ըն, տինում յըրան* (Ձ):

ԽԸՆՋԸՓՈՒԹՈՒԹ - *տե՛ս* ԽԸՆՋԸՓԹՈՒԹ:

ԽԸՆՋԻ/ԽԻՆՋԻ - *ած.* 1. *տե՛ս* ԽԱՅԻՆ: 2. Խաղի մեջ ոչ արդար, ոչ ազնիվ: *Հինչ ա, թա էտ խօխան խընջի ար, վէշ մինը նըհը՝տը խաղ չար անում* (Ձ):

ԽԸՆՋԻԼՔ - *գ.* Անկարգ՝ իրար վրա թափթփված իրեր: *Սաբավ կընէգ ա Թամարը, տօնը սաղ խընջիլք ա* (Բ):

ԽԸՆՋՕԹԻՆ/ԽԻՆՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԱՅԻՆՕԹՈՒՆ:

- Խընջօթուն անէլ - Խաղի մեջ անարդար՝ անազնիվ վարվել: *Հու խընջօթուն ար ընէս, խընդամարը խաղան տուս ար քըցիս* (Ձ):

ԽԸՆՍԿԸՑԷ - *գ., ած.* 1. Ասկերանի շրջանի Խանսկ գյուղի բնակիչ: 2. *փխբ. տե՛ս* ԽԸՆՈՒՇԻՆԸԿԸ՝ՑԷ (2):

ԽԸՆՈՒՇԻՆԸԿԸ՝ՑԷ - *գ., ած.* 1. Մարտունու շրջանի Խնուշինակ գյուղի բնակիչ: 2. *փխբ.* Պարզամիտ, միամիտ (մարդ): *Խընուշինըկը՝ցէ յը՞ս, էտ հինչէր ը՞ս ասում* (Բ):

ԽԸՆՕԹՈՒՆ[1] - *գ.* Խանի իշխանություն: *Խօշանբանգին խընօթունէն վախտը հու փըսակվում ար, ըռընչի քըշէրը էտ ըռնըխըմէն բիդի հըրթնըցուվէն նըհը՝տ քօն ինանր* (Ձ):

ԽԸՆՕԹՈՒՆ[2] - *գ.* Սրբավայրերից վերցրած հող կամ սուրբ ծառերի փտած ճյուղերի փոշի, որ, ջրի հետ խառնելով, խմեցնում էին հիվանդներին՝ իբրեւ դեղ: *... Ուխտավէրնէն մընընըմ ին, խընօթուն առնըմ, յէտ տէռնըմ* (ՋՏ, Ա, 110):

ԽԸՇԱՄԱՆ - *տե՛ս* ԹԸԽՏԸՄՈՒՐԱՄԱՆ:

ԽԸՇԱՐԷԼ - 1. *նբ.* Ոչ խիտ՝ լայն անցքերով հյուսել: *Մին գուլբանա յա խընշարում, տամ ըտըրան, մին մաղ ինք օնում* (Ձ): *չբ.* 2. *տե՛ս* Խաշար տը՝ռնալ: 3. *փխբ.* Տկարանալ, նիհարել: *Հիվընէն սաղ ծըմը՝ռնը էնքան կումումը կացալ ըն, լաւ խընշարալ ըն* (Բ):

ԽԸՇԸՊԱՏԻ - *ած.* Քիչ խենթ, խենթավուն: *Խընշընպատի մարթ ա Ակկարը* (Բ):

ԽԸՇԸՊԸՏԱՏՈՒԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Խընշընպընտատուկ ածէլ/անէլ/կանալ - Շտապել, աճապարել: *Խընշընպընտատուկ ըն ածում, կօրծը բարբադ անում* (Ձ):

ԽԸՇԸՓՈՒՇ - *մ.* Հիմնահատակ, ամբողջովին: *Տօնը կընրակ ընգավ, խընշընփուշ էրվից* (Բ):

- Խընշընփուշ ինիլ/տը՝ռնալ - Անհետ կորչել: *Էտ օրվանից օշափը խընշընփուշ ա ինում* (Ձ):

ԽԸՇԼԸՄԱՑՈՒ - *գ., ած.* Խաշլամա եփելու համար նախատեսված (միս): *Սաղ բազարը շօռ յը՝կէ, խընշլընմացու չի կար, թա ինք օնիմ* (Բ):

ԽԸՇԽԱՇԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՇԽԸՇՕՐԷԼ:

ԽԸՇԽԸՇԱԼ - *չբ.* 1. Խշխշոց հանել, խշշալ: *Ծառէրը խընշխընշում ըն* (Բ): 2. Խշխշոցով հոսել: *Կը՝տը խընշխընշում ա* (Բ):

ԽԸՇԽԸՇԱԼԻ - *մ.* Խշխշալով, խշշոց հանելով: *Քամէ յա անում, ծառէրը խընշխընշալի տուրուր ըն կամ* (Բ):

ԽԸՇԽԸՇԱՆ - *ած.* Խշխշացող, խշշոց հանող: *Խընշխընշան շօրէր ա կը՝ցալ* (Բ):

ԽԸՇԽԸՇԱՔԱՐ - *գ.* Չեչոտ քար, որով տրորում են խաշխաշը: *Խաշխաշը խընշխընշքարավ ըն ճըմօռում* (Բ):

ԽԸՇԽԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԽԸՇԽԸՇԱԼ-ի:

ԽԸՇԽԸՇՕՆ - *գ.* 1. Տերեւների՝ խոտերի՝ նոր հագուստի՝ հոսող ջրի եւն շփումից առաջացած ձայնը, խշշյուն: *Տիրըվնէրէն խընշխընշօնը վըրսկանէն խընգարում ար* (Ձ): 2. Ականջների մեջ խշշալու ձայնի զգացում: *Ընգուճնէրումըս խընշխընշօն կա* (Բ):

ԽԸՇԽԸՇՕՐԷԼ - *նբ.* Շատ բան կամ շատ անգամ խաշել, խաշխշել: *Վընխճարէն մէսը կընտօրում ըն, խընշխընշօրում, օտում* (Ձ):

ԽԸՇԽԸՇՕՑ - *տե՛ս* ԽԸՇԽԸՇՕՆ:

ԽԸՇԿ(ԸՎ)ԷԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ԹԸՌՄՕՇԿԷԼ: 2. Այրվելով նստել, հանդարտվել: *Կընրակը խընշկալ ա* (Բ): 3. Բարկությունը՝ հուզմունքը եւն անցնել: *Սիմօնը ճընճընգաց, ճընճընգաց, խընշկից* (Բ):

ԽԸՇՇԱԼ - *տե՛ս* ԽԸՇԽԸՇԱԼ:

ԽԸՇՇԱԼԻ - *տե՛ս* ԽԸՇԽԸՇԱԼԻ:

ԽԸՇՇԱՆ - *տե՛ս* ԽԸՇԽԸՇԱՆ:

ԽԸՇՇԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՇԽԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԽԸՇՇՕՆ - *տե՛ս* ԽԸՇԽԸՇՕՆ:

ԽԸՇՇՕՑ - *տե՛ս* ԽԸՇԽԸՇՕՆ:

ԽԸՇՏԱՎԷՐ *(գրբ. խշտաւոր)* - *ած., գ.* Նիզակով՝ գեղարդով զինված (մարդ): *Քօլէն քըմական մին խընշտավէր ա տուս կամ, Չանլանբուն ըսպանում* (Ձ):

ԽԸՇՏԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՇՏԻԼ:

ԽԸՇՏԷԼ-ԲԸՇՏԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՇՏԻԼ-ԲԸՇՏԻԼ:

ԽԸՇՏԸՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՇՏԽԸՇՏՕՐԷԼ:

ԽԸՇՏԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Խընշտի անէլ/տալ - *տե՛ս* ԽԸՇՏԻԼ:

ԽԸՇՏԻ-ԲԸՇՏԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Խընշտի-բընշտի անէլ - *տե՛ս* ԽԸՇՏԽԸՇՏՕՐԷԼ:

ԽԸՇՏԻԳ - *տե՛ս* ԽԸՇՏԻԿ:

ԽԸՇՏԻԼ/ԽԸՇՏԷԼ - *նբ.* Խթել, բոթել, մշտել: *Մընհակէն քընթավը էշին խընշտում ա, էշը վազ ա տամ* (Ձ):

ԽԸՇՏԻԼ-ԲԸՇՏԻԼ/ԽԸՇՏԷԼ-ԲԸՇՏԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՇՏԽԸՇՏՕՐԷԼ:

ԽԸՇՏԻԿ/ԽԸՇՏԻԳ *(պրս. xišt)* - *գ.* Նիզակ, գեղարդ: *Խընշտիկը քաղում ա խանէն փօրը, ըսպանում* (Ձ):

ԽԸՇՏԽԸՇՏՕՐԷԼ - *նբ.* 1. Անընդհատ խթել՝ բոթել՝ մշտել: *Հանը կընգնըվում ա, թա.- Խընրէգ էտ հիվընէրէն խընշտխընշտօրէ:* 2. *փխբ.* Չարչարել, նեղել: *Խօխէնքը՝ մօրը շատ ըն խընշտխընշտօրում* (Բ):

ԽԸՇՏԽԸՇՏՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՇՏԽԸՇՏՕՐԷԼ-ի:

ԽԸԾՈՒՐ/ԽԸԾՕՐ/ԽՈՒԾՈՒՐ - *տե՛ս* ԽԸԾՈՒՐՏԱՆՔ:

ԽԸԾՈՒՐ-ՄԸԾՈՒՐ/ԽԸԾՕՐ-ՄԸԾՕՐ/ԽՈՒԾՈՒՐ-ՄՈՒԾՈՒՐ - *տե՛ս* ԽԸԾՈՒՐՏԱՆՔ:

ԽԸԾՈՒՐՏԱՆՔ/ԽԸԾՕՐՏԱՆՔ/ԽՈՒԾՈՒՐՏԱՆՔ - *գ.* Փայտի՝ հացի եւ ջարդած՝ մանրացրած կտորներ, փշրտանք, կտորտանք: *Էտ խըշուրտանքը ածում ըն փիչը, նի կըցընում* (Ձ):

ԽԸԾՓԸՇԻԼ - *տե՛ս* ԽԸԾՓԸԾՕՐԷԼ:

ԽԸԾՓԸՇՎԻԼ - *տե՛ս* ԽԸԾՓԸԾՕՐՎԷԼ:

ԽԸԾՓԸԾՕՐԷԼ - *նբ.* Շատ բան կամ շատ անգամ լավ չեփել՝ կիսախորով անել: *Մէսը խըշփըշօրում ըն, տինում ընդը՛ղ* (Ձ):

ԽԸԾՓԸԾՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸԾՓԸԾՕՐԷԼ-ի:

ԽԸԾՕՐ - *տե՛ս* ԽԸԾՈՒՐ:

ԽԸԾՕՐ-ՄԸԾՕՐ - *տե՛ս* ԽԸԾՈՒՐ-ՄԸԾՈՒՐ:

ԽԸԾՕՐՏԱՆՔ - *տե՛ս* ԽԸԾՈՒՐՏԱՆՔ:

ԽԸՉԱԽՊԷՐ - *գ.* Պասակադրության ժամանակ փեսայի եւ հարսի գլխին խաչը բռնող եւ հարսանիքի ընթացքում նրանց ընկերակցող անձնավորություն, խաչեղբայր: *Խըչանէն խըչախպէրը մը՛ռալ ա* (Ձ):

ԽԸՉԱՄԱՆ - *գ.* Այն տուփը, որի մեջ դնում են խաչը: *Դէրը խըչամանը պէնում ա, տը՛սնում խաչը կա վէչ* (Ձ):

ԽԸՉԱՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՉԸՀԱՆԷԼ:

ԽԸՉԱՊԱՇՏ *(գրբ. խաչապաշտ)* - *գ., ած.* Քրիստոնեություն դավանող՝ խաչ պաշտող՝ քրիստոնյա (անձ): *Հայէրը խըչապաշտ ժուղովուրթ ըն* (Բ):

ԽԸՉԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՈՒԽՏԱՎԷՐ:

ԽԸՉԱՓԸՆԴ *(գրբ. խաչափայտ (խաչի փայտ))* - *գ.* Խաչաձեւ փայտ: *Մին խըչափընդ ա շինում, տինում էտ յը՛խծուն կըլխէն* (Ձ):

ԽԸՉԸԳՄԸՉԻԳ - *տե՛ս* ԽԸՉԸՄՕԼՈՒԳ (2, 3):

ԽԸՉԸԿԱՐՊԷՏ - *գ.* Խաչաձեւ նախշեր ունեցող կարպետ: *Հէյրանը թօռնանը մին խըչըկարպէտ ա պէժինքի տամ* (Ձ):

ԽԸՉԸԿԸՆՔԷԼ *(գրբ. խաչակնքեմ)* - *նբ.* 1. *տե՛ս* Իրը՛սէն խըչըհանէլ: 2. Խաչը խաչաձեւ շարժել որեւէ բանի վրա, խաչով կնքել, խաչակնքել: *Դէրին պիրիլ ըն տամ, վէր հանգիստը խըչըկընքէ* (Ձ):

ԽԸՉԸԿԸՆՔՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԽԸՉԸԿԸՆՔԷԼ-ի: 2. *չբ. տե՛ս* Իրը՛սը խըչըհանէլ:

ԽԸՉԸԿՈՒՆԴԷ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՆԳԻ:

ԽԸՉԸՀԱՆՄՓՈՒՐ - *գ.* Խաչը համբուրելու վարձ, որ տալիս են քահանային կամ թողնում են սրբատեղիներում: *... Ուխտավէրնէն մում ին վառըմ, խըչըհանմփուր քըցըմ, յէտ տէռնըմ* (ՋՏ, Ա, 110):

ԽԸՉԸՀԱՆԷԼ/ԽԸՉԱՆԷԼ - *չբ. տե՛ս* Իրը՛սը խըչըհանէլ:

ԽԸՉԸՄԱՉ(Ի)/ԽԱՉ ՈՒ ՄԱՉ - *տե՛ս* ԽԸՉԸՄՕԼՈՒԳ (2, 3):

ԽԸՉԸՄԱՐ - *տե՛ս* ԽԱՉՄԱՐ:

ԽԸՉԸՄԱՐԷԼ/ԽԸՉՄԱՐԷԼ - *նբ.* 1. *տե՛ս* Խէչակ տալ: 2. *տե՛ս* Խաչկապ անէլ:

ԽԸՉԸՄԱՐՎԷԼ/ԽԸՉՄԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՉԸՄԱՐԷԼ-ի:

ԽԸՉԸՄԷԼԻՔ - *տե՛ս* ԽԸՉԸՄՕԼՈՒԳ:

ԽԸՉԸՄՕԼՈՒԳ/ԽԸՉԸՄԷԼԻՔ - 1. *գ.* Փողոցների՝ ճանապարհների խաչաձեւման՝ իրար հատելու տեղը, խաչմերուկ: *... Կաս ըն, ուստա-փանիլա փըռէս, էս խըչըմօլուգըմը էս յը՛խցէն շինիս* (ԱԱ, 49): 2. *ած.* Խաչաձեւ դրված, իրար հատող: *Առաչըն ա տուս կամ մին խըչըմէլիք հըղէ՝ հըղըցէն քըշտէն մին սիպտակ մըրքավուր մարթ նըստած* (ՆԱԲ, 51): 3. *ած., մ. փխբ.* Ծուռումուռ, ոչ ուղիղ: *Մին թօխտ ա յօր ունէս, խըչըմօլուգ կիրիս, տաս ըտըրան* (Ձ):

ԽԸՉԸՓԱՐՔ - *տե՛ս* ԽԸՉԸՄՕԼՈՒԳ (2, 3):

ԽԸՉԿԱՊԷԼ - *նբ. տե՛ս* Խաչկապ անէլ:

ԽԸՉԿԱՊՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՉԿԱՊԷԼ-ի:

ԽԸՉՄԱՐ - *տե՛ս* ԽԱՉՄԱՐ:

ԽԸՉՄԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՉԸՄԱՐԷԼ:

ԽԸՉՄԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՉԸՄԱՐՎԷԼ:

ԽԸՊԷՊ/ԽՕՊՕՊ *(գրբ. խոպոպ (ոլորած մազ, մազերի հյուսվածք))* - *գ.* Հողը վարելու ձեւ, երբ հողը վարում են ամբողջությամբ՝ առանց գութանը ակոսից հանելու: *Դանգ տափերը խըպէպավ ըն վարում* (Ձ):

ԽԸՌԱՆՉԻԼ - *տե՛ս* ՁԸՌՌԱԼ (1, 2):

ԽԸՌԱՆՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸԼԸՓԱԼՎԻԼ:

ԽԸՌԱՎ *(գրբ. խռով (խռովություն, խռոված, խռոռվահույզ))* - *ած., մ.* Մեկի հետ հարաբերությունները խզած, մեկի հետ խոսելուց՝ շփվելուց դադարած, գժտված, խռոված: *Էրկու տարէ յա՝ Հըմբանցին մօրը անա խըռավ ա* (Ձ):

- Խըռավ կէնալ/մընալ - Հարաբերությունները խզած վիճակում գտնվել, խռոված լինելը շարունակել: *Ախրը, մին խիլլի վախտ խըռավ կընալանը յէտը օշը տէսըն ա ըրալ, ասալ, վէր ընգալ ա տըժոխկը...* (ՀԺՀ, V, 264):

ԽԸՌԱՎԷԼ *(գրբ. խռովիմ (ալեկոծվել, շփոթվել))* - *չբ.* Հարաբերությունները խզել, վիրավորված լինելով՝ չուզենալ հաղորդակցվել, նեղանալ: *Տըղան խըռավում ա, օշը տէն անում, ախճիգըն էլ խըռավում ա, օշը տէսըն անում* (ՀԺՀ, V, 513):

ԽԸՌԱՎԿԱՆ *(գրբ. խռովական (խռոված, անհանգիստ))* - *տե՛ս* ԽԸՌԱՎԿՈՒՏ:

ԽԸՌԱՎԿՈՒՏ/ԽԸՌԱՎԿՕՏ *(գրբ. խռովկոտ (այլայլված, խռովահույզ))* - *ած.* Հեշտությամբ խռովող, ամեն մի չնչին բանից նեղացող: *Թանգան հարթնը խըռավկուտ ա* (Բ):

ԽԸՌԱՎԿՕՏ - *տե՛ս* ԽԸՌԱՎԿՈՒՏ:

ԽԸՌԷԳ/ԽԸՌԷԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խըռէգ տալ - Հալածել, վտարել, վանել, հեռացնել: *Մին օր էլ վար պարգ ա ինում, հըվաքվում ըն, վար թօխպը խըռէկ տան* (ԼՂԲՔ, 259):

ԽԸՌԷԳ-ԽԸՌԷԳ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

Խըռէգ-խըռէգ անէլ - Շատերին հալածել՝ վտարել՝ վանել՝ հեռացնել: *Շօնը հըյաթան խուզէրէն խըռէգ-խըռէգ ա անում* (Բ):

ԽԸՌԷԿ - *տե՛ս* ԽԸՌԷԳ:

ԽԸՌԷՃ/ՂԸՌԷՃ/ՔԸՌԷՃ/ԽԷՃ *(գրբ. խիճ)* - *գ.* Քարի մանր բեկորներ, որոնցով խճապատում են ճանապարհները, լցնում են շարվածքի մեջ եւն, խիճ: *Շէնին ժըղօվուրթը հըվաքվում ըն, խըռէճ կըրում, հըղէն խըճում* (Ձ):

ԽԸՌԸՁՆԸՀԱՏ - *ած., գ.* 1. Տերեւները թափված, չորացած ծառ, թուփ: *Խըռըզնըհատ ծառ ա* (Բ): 2. Ձայնը կտրված՝ խզված (մարդ): *Էտ խէ խըռըզնըհատ ը՞ս* (Բ): 3. *անգ.* Երիտասարդ հասակում մեռած, սատկած (մարդ, կենդանի): *Խըռըզնըհատ Կանփրիյէլը մը՛զ վընաս շատ ա տուվալ* (Ձ):

- Խըռըզնըհատ անէլ - 1. Կտրել, չորացնել (բույսերի մասին): *Ծըմակը սաղ խըռըզնըհատ ըրէն* (Բ): 2. Ձայնը կտրել՝ խզել: *Էտ ճուրը խըմուղնէրէն խըռըզնըհատ ար անում* (Ձ): 3. *անգ.* Երիտասարդ հասակում սպանել՝ սատկացնել: *Արչը յըրա յա պըրծընում, ըտըրանց խըռըզնըհատ անում* (Ձ):

- Խըռըզնըհատ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Տերեւները թափվել, չորանալ: *Արաշտ ըրավ, ծառէրը խըռըզնըհատ իլին* (Բ): 2. Ձայնը կտրվել՝ խզվել: *Էնքան ճըղճըղացալ ա, սանը խըռըզնըհատ ա իլալ* (Բ): 3. *անգ.* Երիտասարդ հասակում մեռնել՝ սատկել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Խըռըզնըհատ ինի՛ս տու* (Բ):

ԽԸՌԸԽԱԹԻՇ - *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱԹԻՇ:

ԽԸՌԸԽԱՌԷ - *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ:

ԽԸՌԸԽԱ(Ռ)ՆԸ - *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ:

ԽԸՌԸՄԱՌԷ - *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ:

ԽԸՌԸՄԱՌԸ -*տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ:

ԽԸՌԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ԽԸՌԸՄՓ(Ը)-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԽԸՌԸՄՓԱԼԻ - *մ.* Խռմփացնելով, խռմփոցներ արձակելով: *Վաստակ կ'ամ ա, թախտէն պարանց ըղնում, խըռըմփալի քօն ինում* (Բ):

ԽԸՌԸՄՓ(Ը)ՑԸՆԷԼ - *չբ.* 1. Խռմփոց հանել, կոկորդից կամ քթից աղմուկ հանել: *Նոքա՛ռը պատառ կընալանը յէտը խըռըմփցընում ա* (ՀԺՀ, VI, 280): 2. *փխբ.* Խոր քնած լինել: *Կամ ա, տը՛սնում՝ օշափը խըռըմփըցընում ա, հիշկան անում ա, կարում չի ըտըրան քունը տը՛ղա յը՛ր կըցընէ* (Ձ):

ԽԸՌԸՄՓՕՆ - *գ.* Քնած ժամանակ կոկորդից կամ քթից հանած աղմուկ: *Ղունաղէն խըռըմփօնը լօխճին քունը-հարամ ըրավ* (Բ):

ԽԸՌԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ԽԸՌԸՄՓՕՆ:

ԽԸՌԸՆՉԽԱՌԱՆՉ - *տե՛ս* ԻՇԸԽԱՌԱՆՉ:

ԽԸՌԸՆՋԻՒԼԻԼ - *տե՛ս* ՋԸՐԹԼՐԷԼ:

ԽԸՌԸՆՋԻՒԼՎԻԼ - *տե՛ս* ՋԸՐԹԼՐՎԷԼ:

ԽԸՌԸՊԸԼՕԿ - *տե՛ս* ԽԸՌԸՊՈՒԿԷ:

ԽԸՌԸՊՈՒԿԷ/ԽԸՌԸՊՕԿԷ - *ած., գ.* Խիստ ցանկասեր՝ վավաշոտ՝ շնացող (կին): *Խըռըպուկէ կընէգ՝ ա, էլ տըղամարթ չի թօղալ, ճանգ՝ըն ա քըցալ* (Բ):

ԽԸՌԸՊՕԿԷ - *տե՛ս* ԽԸՌԸՊՈՒԿԷ:

ԽԸՌԸՎԽԷԹ/ԽԸՌԸՎՀԱԹ - *տե՛ս* ԽԸՌԱՎ:

ԽԸՌԸՎՀԱԹ - *տե՛ս* ԽԸՌԱՎ:

ԽԸՌԸՎՀԱՆԳԻ - *մ.* Խռոված՝ նեղացածի պես: *Հարթնը տըրանց տանը ուրանն խըռըվհանգ՝ի յա պահում* (Ձ):

ԽԸՌԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. խռովեցուցանեմ (ալեկոծել) - նբ.* ԽԸՌԱՎԷԼ-ի:

ԽԸՌԸՓԸՇ - *տե՛ս* ԽԸՌԸՓՈՒՇ:

ԽԸՌԸՓԸՇ(Տ)ԱԼԻ - *տե՛ս* ԽԸՌԸՄՓԱԼԻ:

ԽԸՌԸՓԸՇ(Տ)ՕՆ - *տե՛ս* ԽԸՌԸՄՓՕՆ:

ԽԸՌԸՓԸՇ(Տ)ՕՑ - *տե՛ս* ԽԸՌԸՄՓՕՆ:

ԽԸՌԸՓՈՒՇ/ԽԸՌԸՓԸՇ - *տե՛ս* ԽԸՌԸՄՓԱԼԻ: *... Մին փըսընգ՝ու քըշէր՝ խըռըփըշ տանը քօն իլած վախտըս, մինը բըշտի-բըշտի ա տամ՝ Խա՛չան, յէր կաց...* (ՋՏ, Բ, 3):

ԽԸՌԹԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐԹԷԼ:

ԽԸՌԹԸԼԸՂ - *տե՛ս* ԽԸՐԹԸԼԸՂ:

ԽԸՌԻՂ/ԽԸՐԻՂ *(պրս. xeriden (գնել) - գ.* Շահավետ գործ՝ առեւտուր: *Մին խիլլա՛ վախտանը յէտը էտ վաճառականը ք՝ինում ա խըռիղի...* (ՀԺՀ, V, 59):

ԽԸՌԻՂԱՏԸ՞Ղ/ԽԸՐԻՂԱՏԸ՞Ղ - *գ.* Շահավետ գործի՝ առեւտրի վայր: *Յէս ճօթ ծախօղ ըմ, խըռիղտը՞ղա յըմ կ'ամ, էս հինչ շըհանրըն ըմ ք՝ընում...* (ՀԺՀ, VI, 178):

ԽԸՌԼԸՆԳԱԼ - *չբ.* Հոգեվարքի ժամանակ խռխռալ: *Հիվանդը վէր ըսքըսում ա խըռլընգալը, դօխտուրը ղըրաղ ա կէնում* (Ձ):

ԽԸՌ-ԽԸՌ - *ած.* Խռխռացող, կոկորդից խռպոտ ձայներ հանող: *Խըռ-խըռ Միշան էլ ա փըսակվալ* (Բ):

ԽԸՌԽԸՌԱԼ - *չբ.* 1. Կոկորդից խռպոտ ձայներ հանել (հատկապես շնչահեղձ լինելուց): *Վէր խըգ՝ըտակէն թըխում ըն, վէր ա ըղնում, ըսքըսում խըռխըռալը* (Ձ): 2. Խռնչալ, խանչել (խոզի մասին): *Խօգ՝ը խըռխըռամ ա* (Բ):

ԽԸՌԽԸՌԱԼԻ - *մ.* Խռխռալով, կոկորդից խռպոտ ձայներ հանելով: *Գ՝ուլլանն վէր նի յա կ'ամ, խըռխըռալի վէր ա ըղնում* (Ձ):

ԽԸՌԽԸՌԱՆ - *տե՛ս* ԽԸՌ-ԽԸՌ:

ԽԸՌԽԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ԽԸՌԽԸՌԱԼ: 2. *նբ. եւ պբ.* ԽԸՌԽԸՌԱԼ-ի:

ԽԸՌԽԸՌՕՆ - *գ.* 1. Կոկորդից հանած խռպոտ ձայները, խռխռալը: *Ըտըրա խըռխըռօնէն յըրա հիրը՞վանը նի յա մընում* (Ձ): 2. Խոզի խնչյուն: *Խօգ՝ին խըռխըռօնը լօխճին գ՝ահլանն տարավ* (Բ):

ԽԸՌԽԸՌՕՑ - *տե՛ս* ԽԸՌԽԸՌՕՆ:

ԽԸՌԿԷԼ *(գրբ. խռկեմ (խառնիխուռն դիզել) - նբ.* Դժվարությամբ մտցնել, խցկել: *Քանդիրը խըռկում ա խուրջինը, ք՝ինամ* (Ձ):

ԽԸՌԿԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՌԿԷԼ-ի:

ԽԸՌՆԱԿ - *տե՛ս* ԽԸՐԹՆԱԿ:

ԽԸՌՆԷԳ՝ - *տե՛ս* ԽԸՐԹՆԷԳ՝:

ԽԸՌՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐԹՆԷԼ:

ԽԸՌՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐԹՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԽԸՌՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐԹՆՕՏԷԼ:

ԽԸՌՆԸԽԱԹԻՇ/ԽԸՌԸԽԱԹԻՇ - *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ (2, 3):

ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ/ԽԸՌՆԸԽԱՌ(Ն)Ը/ԽԸՌԸԽԱՌԷ/ԽԸՌԸԽԱՌ(Ն)Ը/ԽԸՌԸՄԱՌԷ/ԽԸՌԸՄԱՌԸ *(գրբ. խառնիխուռն, խառնամառն) - ած.* 1. Այստեղ-այնտեղ անկարգ թափված, չդասավորված: *Տօնը վէր նի յըս մընում, գ՝ահլանտ տանում ա, խըռնըխառնէ աման-չաման ա ամմէն տը՞ղ* (Ձ): 2. Խառնաշփոթ, խճճված: *Խըռնըխառնէ կօրծէր ա, վէշ մինը կարում չի ուրուր քըցի* (Բ): 3. Միմյանց խառնված, խառն: *Խըռնըխառնէ վը՞ղէր ա, վէշ մին պէն ճօկվում չի* (Բ):

- Խըռնըխառնէ անէլ - Անկարգ կերպով իրար խառնել: *Ապրանքը խըռնըխառնէ յըն անում, կէս-կէս անում* (Ձ): 2. Խճճել, բարդացնել: *Թօռը հօնձ ընօղնէրէն կօրծէրը խըռնըխառնէ ըրավ* (Բ):

- Խըռնըխառնէ ինիլ/տը՞ռնալ - 1. Անկարգ կերպով իրար խառնվել: *Իլածչիլածը նի յըն տամ վէրը, ամմէն հինչ խըռնընխառնէ յա ինում* (Ձ): 2. Խճճվել, բարդանալ, խառնակ վիճակ ստեղծվել: *... Վէր տարէն խըռնըխառնէ ա ինում, տահանք վախում ըն, քօչում...* (ՀԱԲ, 15, 151):

ԽԸՌՆԸԽԱՌ(Ն)Ը - *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ:

ԽԸՌՆԸԽԸՇՏԻԳ՝ - *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԸՇՏԻԿ:

ԽԸՌՆԸԽԸՇՏԻԿ/ԽԸՌՆԸԽԸՇՏԻԳ՝ - *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ (2, 3):

ԽԸՌՆԸՄԸՃԷՃ - *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ (2):

ԽԸՌՆԸՇԸՓՕԹ - *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ (2):

ԽԸՌՆԸՇՏՕՐԷԼ - *նբ. տե՛ս* Խըռնըխառնէ անէլ:

ԽԸՌՆԸՇՏՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՌՆԸՇՏՕՐԷԼ-ի:

ԽԸՌՆԸՓԸՇՏՕՐ - *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ (2):

ԽԸՌՌԱԼ - *տե՛ս* ԽԸՌԽԸՌԱԼ:

ԽԸՌՌԱԼԻ - *տե՛ս* ԽԸՌԽԸՌԱԼԻ:

ԽԸՌՌԱՆ - *տե՛ս* ԽԸՌ-ԽԸՌ:

ԽԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ԽԸՌԽԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ: 2. *տե՛ս* ԽԸՌԸՄՓ(Ը)-ՑԸՆԷԼ (2):

ԽԸՌՌՕՆ - *տե՛ս* ԽԸՌԽԸՌՕՆ:

ԽԸՌՌՕՑ - *տե՛ս* ԽԸՌԽԸՌՕՆ:

ԽԸՌՌՎԱԹ - *տե՛ս* ԽԸՌԸՎՀԱՆԳԻ:

ԽԸՌՕԿ - *գ.* Անասունների մահացու հիվանդություն, որից կոկորդը ուռչում եւ փակվում է: *Խըռօկը շէնին հիյվընուն ըսպանից* (Բ):

- Խըռօկը պըկան կէնալ - *տե՛ս* Խըռօկ օնէլ:

- Խըռօկ օնէլ - Այդ հիվանդությամբ վարակվել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *... Էս շաղված վախտը խըռօկ կալած խօզը նի յա մընում տօնը, ըսկըսում տաշտին խըմօրը թանմ՝ուզ օտիլ* (ՀԺՀ, VII, 383):

ԽԸՍԱՐԱԹ/ՂԸՍԱՐԱԹ/ՂԸՍԸՐԱԹ/ՂԸՍՐԱԹ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խըսարաթ անէլ - Մեկին վնաս պատճառել՝ խեղել, սպանել, վիրավորել եւն: *... Ուրանց մօրանցը հըթէթա ըն տամ, թա վէր փօղ չըտաք, մէգ խըսարաթ կանինք...* (ՋՏ, Բ, 108):

ԽԸՍԻԼ - *տե՛ս* ԽԱՍԻԼ:

ԽԸՍՅԱԹ - *տե՛ս* ԽԱՍՅԱԹ:

ԽԸՍՅԱԹԱՎ - *ած.* Հատուկ՝ բարդ բնավորություն ունեցող: *Մացակ ամին խրսյաթավ մարթ ա* (Բ):

ԽԸՍՅԸԹԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԽԸՍՅԱԹԱՎ:

ԽԸՍՏԸԼԱՄԻԾ - *տե՛ս* ԽԱՍՏԱԼԱՄԻԾ:

ԽԸՍՏԸԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԽԱՍՏԱԽԱՆԱ:

ԽԸՍՏՈՒՎԱՆԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՍՏՈՒՎԱՆԷԼ:

ԽԸՍՏՈՒՎԱՆՔ - *տե՛ս* ԽՈՒՍՏՈՒՎԱՆՔ:

ԽԸՍՏՈՒՐԱԹԷՎ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՈՒՐԱԹԷՎ:

ԽԸՍՏՈՒՐԱԹԷՐ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՈՒՐԱԹԷՐ:

ԽԸՍՏՈՒՐԱԼԻ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՈՒՐԱԼԻ:

ԽԸՍՏՈՒՐԱՀԱՄ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՈՒՐԱՀԱՄ:

ԽԸՍՏՈՒՐԱՃՈՒՐ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՈՒՐԱՃՈՒՐ:

ԽԸՍՏՈՒՐԱՄԱՆ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՈՒՐԱՄԱՆ:

ԽԸՍՏՈՒՐԱՎԸՏ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՈՒՐԱՎԸՏ:

ԽԸՍՏՈՒՐԹԱԿԷ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՈՒՐԹԱԿԷ:

ԽԸՍՏՈՒՐՃԸՄՕՌԷ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՈՒՐՃԸՄՕՌԷ:

ԽԸՍՏՕՐ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՕՐ:

ԽԸՍՏՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՕՐԷԼ:

ԽԸՍՏՕՓ(Ի) - *տե՛ս* ԿԸՋՏՕՊ:

ԽԸՍՐՈՒՎԷՆԷ - *տե՛ս* ԽՈՒՍՐՈՒՎԸՆԷ:

ԽԸՎԱ(Յ) - *տե՛ս* ԽՈՒՎԱ(Յ):

ԽԸՎԱՐ(Վ)ԷԼ *(գրբ. խաւարիմ)* - *չբ.* 1. Մթնել, խավար դառնալ: *Ծըմը՛ռնը ժամի վէցցը վէր կ՚ամ ա, օրը խըվարում ա* (Բ): 2. Խավարման ենթարկվել, լույս չտալ (լույսի՝ երկնային լուսատուների մասին): *Իրիք՚նակը տըխըրվէս ա, խըվըրէս...* (ԱԱ, 15): 3. Փայլը՝ թափանցիկությունը թուլանալ: *Էն սըհաթը մորը մաննէն մուտընէն ակնը խըվարվալ ա...* (ՀԺՀ, VI, 53): 4. *փխբ.* Մռայլվել, տխրություն՝ վիշտ արտահայտել: *Խանը էտ վէր ըսկանում ա, խըվարվում ա* (Ձ):

ԽԸՎԸՐԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՎԱՐ(Վ)ԷԼ:

ԽԸՎԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. խաւարեցուցանեմ)* - *նբ.* ԽԸՎԱՐ(Վ)ԷԼ-ի:

ԽԸՎԻ - *ձ.* Ասում են, երբ մեկը, խորհուրդներին՝ հորդորներին չհետեւելով, որեւէ սխալ բան է անում եւ տուժում՝ վնասը կրում: *Խօխան ցըկատավը վը՛ննը կըտըրում ա, հա՛րը ասմա.- Խըվի՛, լ՚ավ ա տը՛ռալ, ք՚ը՛զ քանէ հը՛տ ը՞մ ասալ, վէր էտ ցակատը յօր չօնիս* (Ձ):

ԽԸՏԷՏ - 1. *գ.* Կրծքի եւ բացված ձեռքերի միջի տարածությունը, գիրկ: *Խօխան մորը խըտէտան վէր ա կ՚ամ, ք՚ինամ դէրվիշին կօշտը* (Ձ): 2. *գ., ած.* Միանգամից երկու ձեռքերով գրկելու քանակություն, գրկաչափ: *Պառավը մին խըտէտ փանդ ա յը՛ր օնում, սըլկըհում, ըղնում ծՕրը* (Ձ):

- Խըտէտ անէլ - *տե՛ս* ԽԸՏՏԷԼ:

- Խըտէտը ըղնէլ - 1. Մեկի գիրկը նետվել, ողջագուրվել: *Էտ ախճիք՚ը կ՚ամ ա խըտէտը ընգընըմ, պըչպըչօրվըմ ըն* (ՀԺՀ, V, 127): 2. Անակնկալ հանդիպել: *Աղվէսը քօլէն տական տանուս ա պըրծընում, վըրսկանէն խըտէտը ըղնում* (Ձ):

- Խըտէտը քըցիլ/օնէլ - *տե՛ս* ԽԸՏՏԷԼ (Ձ): *Թաքավէրը վար ըսկանում ա, կ՚ամ ա տըրան խըտէտը քըցանում, ըսկըսում ըն ուրանուր լանզ տալը* (ՆԼՂԺԲ, 9):

- Խըտէտ կապէլ - Շատ բան հավաքել գրկում: *ԾՕրէրը խըտէտ ա կապում, ք՚ինամ* (Ձ):

ԽԸՏԷՏ-ԽԸՏԷՏ - *մ.* 1. Իրար գրկած, գիրկընդխառն: *Ըտըրանք վէր ըտի խըտէտ-խըտէտ պար ըն կ՚ամ, թաքավէրը խայինլանմիշ ա ինում* (Ձ): 2. Գրկաչափերով, խտիտներով: *Էնքան փանդը լօխ խըտէտ-խըտէտ կըրալ ա մարանք՚ը* (Բ):

- Խըտէտ-խըտէտ անէլ/ինիլ - 1. Իրար գրկել, գրկախառնվել: *Քուրըախպէր ըտը՛ղ ուրանուր տը՛սնում ըն, խըտէտ-խըտէտ անում* (Ձ): 2. Գրկաչափերով՝ խտիտներով վերցնել՝ տալ: *Փանդը խըտէտ-խըտէտ ա անում, տանսանում* (Ձ):

ԽԸՏԸՊԸՏՕԿ - *գ.* Հացահատիկի հետ խառնված մոլախոտի սերմեր: *Ըստարէ ցօրնէն մաչին խըտըպըտօկ շատ կա* (Բ):

ԽԸՏԸՏԱԿՕԽ/ԽԸՏՏԸԿՕԽԷ - Ըմբշամարտի՝ կոխի ձեւ, երբ մրցակիցները, իրար գրկելով, ձգտում են միմյանց գետին տապալել: *Խըտըտըկօխէն վախտը Ասատուրը սըլկըհում ա, վէր ըղնում* (Ձ):

- Խըտըտակօխ ըղնէլ/ինիլ - *տե՛ս* Կօխ(ըլ) կէնալ:

ԽԸՏԸՏՊԱՉԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Խըտըտպաչի անէլ/տալ - Իրար գրկելով՝ համբուրել: *Մին օր էլ թաքավէրին տըղան յէշանում ա, տը՛սնում՝ անուրանմարընը ա վէզիրը խըտըտպաչի յընանում* (Ձ):

ԽԸՏԸՐ(ՈՒ) - *տե՛ս* ԽԸՏՈՒՐ(ՈՒ):

ԽԸՏԸՐՈՒ-ՄԸՏԸՐՈՒ - *տե՛ս* ԽԸՏՈՒՐ(ՈՒ)-ՄԸՏՈՒՐ(ՈՒ):

ԽԸՏՏԷԼ - *նբ.* 1. Թեւերով փաթաթվելով՝ գրկի մեջ առնել: *Արչը մարթին խըտտալ ա, քօն իլալ, հանցու մարթը մըրսէ վէչ* (ԱԱ, 72): 2. Մեկին փարվել, ողջագուրվել՝ իբրեւ սիրո՝ կարոտի եւն արտահայտություն: *Էս վախտըն էլ տըղան մընէլ թաքուհին ուրանուր խըտտում ըն, պըչպըչօրում* (ՆԼՂԺԲ, 45): 3. Վրան սեղմ նստել (զգեստի մասին): *Դարյան ըխճըկանը մաշկը խըտտալ ա* (Բ): 4. Գիրկն առնելով՝ գետնից բարձրացնել: *Մին կապուկ խօտ ա խըտտում, տանում տամ կըվէն* (Ձ):

ԽԸՏՏԸԿՕԽԷ - *տե՛ս* ԽԸՏԸՏԱԿՕԽ:

ԽԸՏՈՒՐ(ՈՒ)/ԽԸՏԸՐ(ՈՒ)/ԽՈՒՏՈՒՐ(ՈՒ) *(գրբ. խոտոր (թյուր, ծուռ, ոչ ուղիղ)* - *ած.* 1. Ոչ ուղիղ, ծուռ, խոտոր: *Կըլօխ յէր կալած՝ փախճում ա, զինքը քըթէնում մին խուտուր հըղըցու յըրա...* (ՆԱԲ, 52): 2. Անպետք, փուչ: *Էտ ճըղպօրուն ճըղուպուրը խըտուրու ճըղուպուր ա* (Բ): 3. *փխբ.* Ոչ լուրջ, ոչ վստահելի, դատարկամիտ: *Ուրանց մաչումը տա շատ խուտուրու տըղա յա...* (ՆԼՂԺԲ, 51): 4. *փխբ.* Անտեղի, ավելորդ: *... Լըհա մին խուտուրու խօսկ ըսիր, պէրթը կըղըրկին* (ԼՂԲՔ, 271):

ԽԸՏՈՒՐ(ՈՒ)-ՄԸՏՈՒՐ(ՈՒ)/ԽԸՏԸՐՈՒ-ՄԸՏԸՐՈՒ/ԽՈՒՏՈՒՐ(ՈՒ)-ՄՈՒՏՈՒՐ(ՈՒ) - *տե՛ս* ԽԸՏՈՒՐ(ՈՒ) (շատերի մասին):

ԽԸՐԱԿԷԼ *(գրբ. խարակեմ)* - *նբ.* 1. *տե՛ս* Խարակ անէլ: 2. Կավե ամանները ուժեղ տաքացնելու եւ ներսից ձեթով՝ յուղով օծելու միջոցով ջնարակել: *Ուստան կօլան խըրակում ա, դարկում վէզիրին* (Ձ): 3. Կալսելու ժամանակ հասկերը հավաքել կամի տակ: *Հասկէրը խըրակում ըն, կալ՚ը թակում* (Ձ):

ԽԸՐԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՐԱԿԷԼ-ի:

ԽԸՐԱՄԱՏ *(գրբ. խրամատ (բացվածք, ճեղք)* - *տե՛ս* ԱԿՕՓ:

ԽԸՐԱՎԱԾ *(գրբ. խորոված)* - 1. Խորովել բայի հարակատար դերբայը: 2. *գ., ած.* Անբոց կրակի վրա շամփուրով եփած (միս): *Աղվէսը խըրըվածէն շըմփուրնէն յօր ա օնում, փախճում* (ՀԱԲ, 15, 133):

- Խըրված անէլ/շինիլ/քըցիլ - Անբոց կրակի վրա միսը շամփուրներով եփել: *Կուճի ախպէրը էտ ղօչը մորթում ա, խըրված անում, ախպօրցը նըհը՛տ օտում* (Ձ):

- Խըրված օխծ ուտըցընէլ - Տանջել, չարչարել, հոգին հանել: *Էտ հարթանը տընըցուց խըրված օխծ ար ուտըցընում* (Բ):

- Խըրըվածան կէրէնք՚ վէչ, ամմա ծուխան ըշկըրնէս քուռացավ - Ասում են այն ժամանակ, երբ որեւէ բանի արդյունքից չեն օգտվում, բայց կրում են դրա հետ կապված վնասը:

- Խրրըվածու վըՀտ ըղնէլ քըթավը - Որեւէ մեկին այցելել՝ նրանից սպասելիք ունենալով: *Մակիչը յըՀկալ ա, հանլբանթ էլիա խրրըվածու վըՀտ ա ընգալ քըթավը* (Բ):

ԽԸՐԱՎԷԼ *(գրբ. խորովեմ)* - *նբ.* 1. Անբոց կրակի վրա կամ մեջը առանց ջրի եւ ամանի որեւէ բան եփել: *Հընսնում ա տէսնում՝ օխտը աժդահա օշափ կըրակէն ղըրաղէն մէս ըն խըրավում* (ՆԱԲ, 29): 2. *փխբ.* Այրել, կիզել: *ԸնըՀվը աշխարքըս խըրավից* (Բ): 3. *փխբ. տե՛ս* Խըրաված օխծ ուտըցընել:

ԽԸՐԱՎՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՐԱՎԷԼ-ի:

ԽԸՐԱՏ *(գրբ. խրատ)* - *գ.* 1. Դաստիարակիչ՝ բարոյախոսական խորհուրդ՝ հորդոր: *Էտ տըղան հօրը խըրատնէն մընանա քըցհում ա* (Ձ): 2. Դառն փորձով ձեռք բերված հմտություն՝ զգուշավորություն, որ օգտակար է հետագայի համար: *Հանը ասմա.- Էտ քըՀզ խըրատ, էլ միհէնգաց տէնը ըտի պէն չանիս* (Ձ):

- Խըրատ առնէլ/յըՀր օնէլ - *տե՛ս* ԽԸՐԱՏՎԷԼ:

- Խըրատ տալ/կարթիլ - *տե՛ս* ԽԸՐԱՏԷԼ:

ԽԸՐԱՏԷԼ *(գրբ. խրատեմ)* - *նբ.* 1. Դաստիարակիչ՝ բարոյախոսական խորհուրդներ տալ, դաստիարակել: *Էտ մարթը տըՀսնում ա, վըՀր էտ կընգանը կարէլ չի խըրատէ, քըցհում ա կըՀտը, քըշհում ա, տանում* (ՆԼՂԺԲ, 67): 2. Մեկին խրատ տալու՝ դաստիարակելու նպատակով պատժել՝ ծեծել:

ԽԸՐԱՏՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԽԸՐԱՏԷԼ-ի: 2. *չբ.* Դառն փորձով հմտություն՝ զգուշավորություն ձեռք բերել, անխոհեմ քայլերից ետ կանգնել: *Ծէրքը հրիլանը յըՀտը խօխան խըրատվալ ա, էլ փիչան մուտանում չի* (Բ):

ԽԸՐԱՐՈՒ - *տե՛ս* ԽՕՐԱ:

ԽԸՐԴԸԽԱԾ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴՆԻԽԱԾ:

ԽԸՐԴԸԽԸՇՈՒՐ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴՆԻԽԸՇՈՒՐ:

ԽԸՐԴԸԽՈՒՐԴԱ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴՆԻՄՈՒՐԴԱ:

ԽԸՐԴԸՊԱՏԱՌ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴՆԻՊԱՏԱՌ:

ԽԸՐԴԸՊԷՆԻ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴՆԻՊԷՆԻ:

ԽԸՐԴԸՓԱՐԱ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴՆԻՓԱՐԱ:

ԽԸՐԴԸՓԸՇՈՒՐ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴՆԻՓԸՇՈՒՐ:

ԽԸՐԷԳ/ԽԸՐԷԿ - *ած., մ.* Քիչ, սակավ: *Քըշըրհանա յէր ա կէնըմ, թա քինա, մըհէնգ էլ տըՀսնըմ ա, վէր հացը խըրէգ ա...* (ՀԺՀ, V, 502):

- Խըրէգ ա մընամ - Գրեթե, համարյա թե, հենց այն է: *Խըրէգ ա մընամ, թա քըՀրծան վէր ըղնէ, տըղան մաշկան փըռնում ա* (Ձ):

ԽԸՐԷԳ-ԽԸՐԷԳ/ԽԸՐԷԳ-ՄԸՐԷԳ - *մ.* 1. Փոքր առ փոքր, քիչ-քիչ, մաս առ մաս: *Էտ ջիգանը խըրէգ-խըրէգ կըտորում ա, ամէն օր տամ էտ կատվին* (ՀԺՀ, V, 166): 2. Հետզհետե, աստիճանաբար: *Հիվանդը խըրէգ-խըրէգ լըվանում ա* (Բ):

ԽԸՐԷԳ-ՄԸՐԷԳ - *տե՛ս* ԽԸՐԷԳ-ԽԸՐԷԳ:

ԽԸՐԷԼ *(գրբ. խրեմ)* - *նբ.* Մտցնել, խոթել: *Մէլիքը ղանմանն խըրում ա խանէն փօրը, ըսպանում* (Ձ):

ԽԸՐԷԿ - *տե՛ս* ԽԸՐԷԳ:

ԽԸՐԸԲԱՆԱԼ - *չբ. տե՛ս* Խարաբ ինիլ:

ԽԸՐԸԲԸԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԽԱՐԱԲԱԽԱՆԱ:

ԽԸՐԸԲՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Խարաբ անէլ:

ԽԸՐԸԳԱՆԱԼ/ԽԸՐԸԿԱՆԱԼ - *նբ.* Նվազել, պակասել, քչանալ: *Արաշտ ըրավ, կըՀտէն ճանրը խըրըգացավ* (Բ):

ԽԸՐԸԳՑ(Ը)ՆԷԼ/ԽԸՐԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԽԸՐԸԳԱՆԱԼ-ի:

ԽԸՐԸԳՕԹՈՒՆ/ԽԸՐԸԿՕԹՈՒՆ - *գ.* Նվազ՝ պակաս՝ քիչ լինելը, քչություն: *Ցօրնէն խըրըգթունէն դանդան շինըցէք՝ հանրանը նըհըՀտ կըռվում ըն* (Բ):

- Խըրըգօթուն անէլ - Պակասել, չեռիքել: *Ճանրը խըրըգօթուն ըրավ, կըրէցէ վէչ սաղ բօստանը ճիրիմ* (Բ):

ԽԸՐԸՋԱՆ *(գրբ. խարազան (մտրակ))* - *գ.* Գութանը լծին միացնող երկար փայտը: *Խըրըզանը կօտըրում ա, վար անօղը մընամ ա հըպարապ* (Ձ):

ԽԸՐԸԿԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԽԸՐԸԳԱՆԱԼ:

ԽԸՐԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐԸԳՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԽԸՐԸԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԸՐԸԳՕԹՈՒՆ:

ԽԸՐԸԿՕՏԷԼ - *նբ. տե՛ս* ԽԸՐԱԿԷԼ (շատերի կամ շատ անգամվա մասին):

ԽԸՐԸԿՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՐԸԿՕՏԷԼ-ի:

ԽԸՐԸՄ-ԽՕՐՈՒՄ - *տե՛ս* ԽՕՐՈՒՄ-ԽՕՐՈՒՄ:

ԽԸՐԸՎԱՍՈՒՆՔ - *գ.* Ուտելի սունկ: *Մէհէտ մի քանէ խօխա քիս ըն ծըմակը՝ խըրըվասունք քըղէլի* (ՀԲ, 351):

ԽԸՐԸՎԸԾԱՎԸՏ - *գ.* Խորոված հոտ: *Շըմփուրնէն շարում ըն, տինում պողէն, խըրըվըծավըՀտը ըղնում ա շէնը* (Ձ):

ԽԸՐԸՎԸԾԱՑՈՒ - *ած., գ.* Խորոված համար նախատեսված (միս, կարտոֆիլ եւն): *Մէհէտ քինամ ա բազարը, վէր խըրըվըծացու ինք օնէ, հանմանն կընգանը էլիա ջիհում ա* (Ձ):

ԽԸՐԸՎ-ԽԱՐԱՎ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Խըրըվ-խարավ ածէլ/անէլ - Խիստ մորմոքել, կսկիծ՝ վիշտ՝ ցավ պատճառել, տանջել: *Էտ հիվանդը տընընցուց խըրըվ-խարավ ա ածում* (Բ):

- Խըրըվ-խարավ ինիլ/կանալ - Խիստ մորմոքվել, կսկիծ՝ վիշտ՝ ցավ զգալ, տանջվել: *...Կօզի խըրըվ-խարավընն ա կամ, ամմա հանանն մարթին թօրը հանըմ ա, տամ էտ տըղին...* (ՀԺՀ, V, 150):

ԽԸՐԸԲԱԽՕՏ - *գ.* Կայրի խոտաբույս, վայրի գարի: *Մէր հանդէրը լիգը խըրըրախօտ ա* (Բ):

ԽԸՐԸՓՕԽ/ԽԱՐՓՈՒԽ *(գրբ. հարբուխ)* - *գ.* Հիվանդություն, որի ժամանակ քթի լորձաթաղանթը բորբոքվում է՝ առաջացնելով լորձի արտազատություն եւ փռշտոց, հարբուխ: *Տընընհավան խըրըփօխան ընգալ ըն* (Բ):

ԽԸՐԹԷԼ/ԽԸՌԹԷԼ - *նբ.* Գդալով ագահորեն ուտել: *Ղըզղանը տինում ա ըռաչէն, խօրանգը մին մունուտումը սաղ խըրթում* (Ձ):

ԽԸՐԹԸԲՕՐԹ/ԽՈՒՐԹՈՒԲՕՐԹ - *ած.* Անհարթ, խորդուբորդ: *Ծէնին հըղէն խըրթըբօրթ հըղէ յա* (Բ):

ԽԸՐԹԸԼԸՂ/ԽԸՌԹԸԼԸՂ - *տե՛ս* ԽԸՐԹԸԼՕԿ:

ԽԸՐԹԸԼՕԿ/ԽԸՐԹԻԼՕԿ/ԽԸԽՏԸԼՕԿ/ԽԸԽՏԻԼՕԿ *(թրք. xərtlak)* - *գ.* 1. Շնչափողի վերին մասը, խռչակ: *Պէլին ծըՀրքը մըՀկնից, ըտըրա խըրթըլօկան փըռնից, խէխտից* (Ձ): 2. Կոկորդի դուրս ցցված մասը՝ ադամախնձոր: *Էտ մարթըն էլ հիվանդ ա ինում, խըրթըլօկը տանս յըՀկած* (Ձ):

- Խըրթըլօկ չինիլ - Անգաղտնապահ լինել (կանանց մասին): *Կընանուցը քըշտէն պէն ըսէլի չի. ըտըրանք խըրթըլօկ չօնին* (Բ):

ԽԸՐԹՆԱԿ/ԽԸՌՆԱԿ/ԽԸՐՏՆԱԿ - *գ. ծնկ.* Նապաստակի մեծ ձագ: *Խըրթնակը քօլէն տական տանս ա պըրծընում, վըՀրսկանը չանշմիշ ա ըղնում* (Ձ):

ԽԸՐԹՆԷԳ/ԽԸՌՆԷԳ/ԽԸՐՏՆԷԳ - *ած.* Խրտնող: *Կըխտարը խըրթնէգ հէյվան ա* (Բ):

ԽԸՐԹՆԷԼ/ԽԸՌՆԷԼ/ԽԸՐՏՆԷԼ *(գրբ. խրտնում)* - *չբ.* 1. Մի բանից վախենալով՝ հանկարծ մի կողմ ցատկել կամ փախչել: *Ցէտնան էս թաքավէրին ծիյանքը պէրում ըն իլալ, թա ճանր տան, խըմում չըն իլալ, խըրթնում ըն իլալ* (ՀԺՀ, VI, 61): 2. *փխբ.* Խուսափել, մի բանից խույս տալ: *Էտ օրվանից էտ ուստան կօրծա խըրթնում ա* (Ձ):

- Խըրթնած ըլըբաստըրակ - Խիստ

զարմացած, ապշահար (մարդ): *Խըրթնած ըլըբաստըրակ ը՞ս, հինչ ը՞ս աշկէրըտ չըռալ* (Բ):

ԽԸՐԹՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԽԸՌՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԽԸՐՏՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. խրտուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ԽԸՐԹՆԷԼ-ի:

ԽԸՐԹՆՕՏԷԼ/ԽԸՌՆՕՏԷԼ/ԽԸՐՏՆՕՏԷԼ - *չբ. տե՛ս* ԽԸՐԹՆԷԼ (շատերի մասին):

ԽԸՐԻԴ - *տե՛ս* ԽԸՌԻԴ:

ԽԸՐԻԴԱՏԸ[ր]Դ - *տե՛ս* ԽԸՌԻԴԱՏԸ[ր]Դ:

ԽԸՐԽԱՄՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐԽԸՄՆԷԼ:

ԽԸՐԽԻՆՋ *(գրբ. խրխինջք)* - *տե՛ս* ԽԸՐԽԸՆՋՕՆ:

ԽԸՐԽԸՄՆԷԼ/ԽԸՐԽԱՄՆԷԼ - *չբ.* Փարթամորեն աճել, փթթել: *Աստուծ ըսկանում ա, թուռըթաց անում, շինացուն արտը ծիլո՛ւմ ա, խըրխըրմնում* (ԱԱռ, 35):

ԽԸՐԽԸՆՋԱԼ *(գրբ. խրխնջեմ, խրխնճամ)* - *չբ.* 1. Խրխինջ արձակել, վրնջալ: *Էտ ծառէ՛ք տը՛սնըմ ըն, վէր Ալմին ծին խըրխընջալավ ընգալ ա էն դի՛ւզէրը* (ՀԺՀ, V, 140): 2. *փխբ. անրգ.* Բարձրաձայն եւ անախորժ ծիծաղել: *Էտ հարթնը, հու հինչ ասում ա, ինքը՛ խըրխընջամ ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Առնականություն՝ քաջություն ցուցաբերել: *Էտ ջիհիլնէրան շատէրըն ըն խըրխընջամ, ամհա վէշ մինը կարում չի օշափէն յը՛խնէ* (Ձ):

ԽԸՐԽԸՆՋԱՆՈՒԿ - *գ.* Որդի տեսակ, որ մտնում է խոշոր եղջյուրավոր անասունների մորթի տակ: *Խըրխընջանուկը կըվէրէն շատ ա չըրչարում* (Բ):

ԽԸՐԽԸՆՋԸ[ր]ՆԷ - *գ.* Կլոր, կանաչավուն, քաղցր տանձի տեսակ: *Խըրխընջը[ր]նէն քախծըր տանձ ա* (Բ):

ԽԸՐԽԸՆՋ(Ը)ՑԸՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ԽԸՐԽԸՆՋԱԼ-ի:

ԽԸՐԽԸՆՋՕՆ - *գ.* 1. Ձիու արձակած ձայնը, վրնջյուն: *Ծիյին խըրխընջօնը կի՛ւլը ըսկանում ա, մընամ պըռըշնէն լի՛ւգ տալիս* (Ձ): 2. *փխբ. անրգ.* Բարձր եւ անախորժ ծիծաղ: *Կընգանը խըրխընջօնը հա՛ն կըտրողցընէս ա* (Ձ):

ԽԸՐԽԸՆՋՕՑ - *տե՛ս* ԽԸՐԽԸՆՋՕՆ:

ԽԸՐՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԽԸՐԷԼ-ի: *չբ.* 2. Ոտքերով հողի՝ցեխի եւն մեջ թաղվել: *Մուխանը ճարը կըտրած դա՛մ տի՛ւս ա ունէս, դայուն կըլօ՛խը կըտրէս, ջանը թօղէս կուպրըմը խըրված* (ՀԺՀ, V, 300): 3. Ծակելով խոր գնալ: *Գի՛ւլլա՛ն խըրվալ ա սըրտէն մաչին, ըսպանալ* (Բ): 4. *փխբ.* Մի բան ձեռնարկել եւ չկարողանալ գլուխ բերել: *Խամ մարթ ա Մէխակը, խըրվալ ա առըտօրէն մաչին, գի՛ւդում չի, թա հինչ անէ* (Բ):

ԽԸՐՏԸՀԱՐԷԼ *(գրբ. խայթահարեմ (խայթոցով զարկել)* - *տե՛ս* ԽԱՐՏԷԼ (շատերի կամ շատ անգամվա մասին):

ԽԸՐՏԸՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՐՏԸՀԱՐԷԼ-ի:

ԽԸՐՏԽԸՐՏՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐՏԸՀԱՐԷԼ:

ԽԸՐՏԽԸՐՏՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐՏԸՀԱՐՎԷԼ:

ԽԸՐՏՆԱԿ - *տե՛ս* ԽԸՐԹՆԱԿ:

ԽԸՐՏՆԷԳ[յ] - *տե՛ս* ԽԸՐԹՆԷԳ[յ]:

ԽԸՐՏՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐԹՆԷԼ:

ԽԸՐՏՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐԹՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԽԸՐՏՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐԹՆՕՏԷԼ:

ԽԸՐՏՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐՏԸՀԱՐԷԼ:

ԽԸՐՏՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՐՏԸՀԱՐՎԷԼ:

ԽԸՐԻ՞ՍՏԱ՛Լ/ԽՈՒՐՈՒՍՏԱ՛Լ *(ռուս. хрусталь, հուն. krystallos)* - *գ.* Բյուրեղապակի, ինչպես նաեւ այդ ապակուց պատրաստված իրեր: *Դարաբա՛գա՛նց Սիրանը ըխճըկանը էրկու յա՛ջիգ[ի] խըրուստա՛լ ա պէժինք[ի] տըվալ* (Բ):

ԽԸՐՕՄԸՎԻ *(ռուս. хромовый)* - *ած.* Նուրբ կաշուց կարած: *Խըրօմըվի սապօկնէն կը՛ը[ր]նում ա, տի՛ւս կ[ի]ամ* (Ձ):

ԽԸՑԿԱՆ - *տե՛ս* ԽԸՋԿԱՆ:

ԽԸՑԿԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՋԿԷԼ:

ԽԸՑԿԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՋԿԸՎԷԼ:

ԽԸՓԱՆԷԼ *(գրբ. խափանեմ (խաբելով արգելել)* - *նբ. տե՛ս* Խափան անէլ:

ԽԸՓԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽԸՓԱՆԷԼ-ի:

ԽԸՓԷ - *տե՛ս* ԽՈՒՓ[2]:

ԽԸՓԸ-ԽԱՓ(Ի) - *տե՛ս* ԽԸՓԸ-ԽԱ՛Փ(Ի):

ԽԸՓԸ-ԽԱ՛Փ(Ի)/ԽԸՓԻ-ԽԱՓ(Ի) - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խըփը-խա՛փ(ի) անէլ - 1. Շատերին կամ շատ անգամ խաբել: *Օգըն ասըմ ա.- Խըփը-խա՛փի անիլը փիս պէն ա...* (ՀԺՀ, V, 342): 2. Սուտումուտ խոսքերով մեկին մոլորեցնել: *Դէրվիշը էտ ըխճըկանը խըփը-խա՛փի յա անում, քըշէրը ի՛ւրա՛ն տանը պահում* (Ձ):

ԽԸՓԽԱՓԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՓԽԱ՛ՓԻԼ:

ԽԸՓԽԱ՛ՓԻԼ/ԽԸՓԽԱՓԻԼ - *նբ. տե՛ս* Խըփը-խա՛փ(ի) անէլ:

ԽԸՓԽԸՓՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՓԽԸՓՕ՛ՐԷԼ:

ԽԸՓԽԸՓՕ՛ՐԷԼ/ԽԸՓԽԸՓՕՐԷԼ - *նբ. տե՛ս* Խըփը-խա՛փ(ի) անէլ:

ԽԻ[1] - *տե՛ս* ԽԷ[1]:

ԽԻ[2] - *տե՛ս* ԽԷ[2]:

ԽԻԲԻՋ - *տե՛ս* ՏՈՒՄԱՐ[2]:

ԽԻՋԱՆ - *տե՛ս* ԽԷՋԱՆ:

ԽԻՋԸՆԱՏԱՐ - *գ.* Ընտանիք՝ կին՝ երեխաներ ունեցող մարդ: *Տարէն արաշտ ըրավ, խը՛ղճ խիզընատարը մընաց կըրակու մաչի* (Ձ):

ԽԻԼ(Լ)Ա՛/ԽԷԼ(Լ)Ա՛/ԽԻԼ(Լ)Ի/ԽԸ[հ]Լ-(Լ)Ա՛/ԽԸԼԼԱ՛/ԽԸԼԱ՛ - *ած.* Ջգալի, շատ, բավականաչափ: *Բա՛գը լօխ գի՛ւդում ա, ըխճըկանը լ[ա]վ պէժինք[ի] տամ, մինգէլ խը[հ]լլա՛ նի՛ւք[ը]ընէ* (ԱԱ, 31):

ԽԻԼ(Լ)Ի - *տե՛ս* ԽԻԼ(Լ)Ա՛:

ԽԻԼ(Լ)ԻՋԱ - *տե՛ս* ԽԻԼ(Լ)Ա՛:

ԽԻԽՏՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԽԸԽՏՕ՛ՏԷԼ:

ԽԻԽՏՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԽԸԽՏՕ՛ՏՎԷԼ:

ԽԻԾԻ *(գրբ. խեցի)* - *գ.* Կավից պատրաստված փոքր անոթ: *Մին խիծի յա շինում, տամ էտ տըղէն* (Ձ):

ԽԻՃԻՃ - *տե՛ս* ԽԸՃԻՃ:

ԽԻՃԻՃԷՆԷ - *տե՛ս* ԽԸՃԸՃԸ[ր]ՆԷ:

ԽԻՅԱՐ - *տե՛ս* ԽԸՅԱՐ:

ԽԻՆ - *տե՛ս* ԽԷՆ:

ԽԻՆԱ - *տե՛ս* ԽԸՆԱ:

ԽԻՆԱԼԻ - *տե՛ս* ԽԸՆԱԼԻ:

ԽԻՆԴԷՂ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԽԸՆԴԷՂ(ՆԸ):

ԽԻՆԴԷՂՆՕՏ - *տե՛ս* ԽԸՆԴԷՂՆՕՏ:

ԽԻՆԴԻՂՆԱԾԱՌ - *տե՛ս* ԽԸՆԴԸՂՆԱԾԱՌ:

ԽԻՆՆԻ - *գ.* Խինայածառի կեղեւից պատրաստած դառն դեղափոշի, որ օգտագործվում է ջերմախտի դեմ: *Դօխտուրը հիվանդէն խինի յա տամ* (Ձ):

ԽԻՆՋԻ - *տե՛ս* ԽԸՆՋԻ:

ԽԻՆՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԸՆՋՕԹՈ՛ՒՆ:

ԽԻՇԷՄՆԸ - *տե՛ս* ԽԱՇԷՄՆԸ:

ԽԻՍՏԱԿ - *տե՛ս* ԸՍՏԸՐՕԳԻ:

ԽԻՏ(Ը)ՐԻ *(ռուս. хитрый)* - *տե՛ս* ԺՈ՛ՒԼԻԳ[յ]:

ԽԻՏ(Ը)ՐԻՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԺՈ՛ՒԼԻԳ[յ]-ՎԱՐԻ:

ԽԻՏ(Ը)ՐԻՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԺՈ՛ՒԼԻԳ[յ]-ՎԱՐԻ:

ԽԻՏ(Ը)ՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԺՈ՛ՒԼԻԳ[յ]ՕԹՈՒՆ:

ԽԻՐՈՒՐԳ - *տե՛ս* ԽԻՐՈ՛ՒՐԳ:

ԽԻՐՈ՛ՒՐԳ/ԽԻՐՈՒՐԳ *(ռուս. хирург)* - *գ.* Վիրաբույժ: *Դուկասյան էդիկը լ[ա]վ խիրուրգ ա* (Բ):

ԽՈՒՋ[ի]ԱՆՈՒՑ - *գ.* 1. Խոզաբույն, խոզերի գոմ: *Ուռութանա ք[ի]նամ ա խուզ[ի]անուցը, տը՛սնում՝ խօզ[ի]էրը կան վէջ* (Ձ): 2. *փխբ.* Կեղտոտ տեղ: *Հինչ տօ՞ն, խուզ[ի]անուց ա, մըղակավը վէր նի յըս մընում, շընավը՛տ ա կ[ի]ամ* (Բ):

ԽՈՒՋ[ի]Ա՛ՊԱՀ - *տե՛ս* ԽՈՒՋ[ի]ԸՊԱՀԷ:

ԽՈՒՋ[ի]Ա՛ՏԱՐ - *գ., ած.* Խոզի տեր, խոզ ունեցող: *Խօզ[ի]էրը նի տը՛ռէն բուստընէն, քընդէցէն, Մանիշը խուզ[ի]ըտարէն անէսկ տըվավ* (Բ):

ԽՈՒՋ[ի]Ա՛ՐԱ՛Ծ *(գրբ. խոզարած)* - *գ., ած.* 1. Խոզեր արածեցնող (հովիվ): *Խուզ[ի]ա՛ր ա՛ծ Աբըրիկը էլ ա մաշին ինք[ի] կա՛լալ* (Բ): 2. *փխբ.* Անարժան, կեղտոտ (մարդ): *Ախճիգ[ի]ը ասմա.- Էտ խուզ[ի]ա՛ր ա՛-*

ծը հինչ ա՞, վէր յը՛ս տըրա նըհը՛տ փը-սակվիմ (Ձ):

ԽՈՒՋ՝ԱՔԱՆԴ/ԽՈՒՋ՝ԱՔԱՆԴ - *ած.* 1. Խոզի քանդած՝ փորած: *Խուզ՝աքանդ բաստան ա* (Բ): 2. *փխբ.* Անկանոն փորած: *Խուզ՝ա՛քանդ վէր ա* (Բ):

- Խուզ՝աքանդ անէլ - Խոզի նման անկանոն փորել: *Շինըցէք՝ թիյը՛նը յոր ըն ունէս, էտ բուստընատը՛ղը մին շէփ-տումը խուզ՝ա՛քանդ ընէս* (Ձ):

ԽՈՒՋ՝ԱՔԱՆԴ - *տե՛ս* ԽՈՒՋ՝ԱՔԱՆԴ:

ԽՈՒՋ՝ԸՂՈՒՂՈՒ/ԽՈՒՋ՝ՈՒՂՈՒՂՈՒ - 1. *գ.* Խոզի դունչ: *Ցըկատավը թըխում ա, խոզ՝ին, խուզ՝ըդուդուն կըտըրում* (Բ): 2. *ած.* Խոզի դնչի նման սուր եւ երկարա-վուն դեմք ունեցող: *Խուզ՝ըդուդու ախ-ճիգ՝ ա Թամարէն հըրթնացուն* (Բ):

ԽՈՒՋ՝ԸԽՕՋ՝Ի/ԽՈՒՋ՝ՈՒԽՕՋ՝Ի - *գ.* Թղթախաղի տեսակ: *Խօխէնք՝ը խուզ՝ը-խոզ՝ի յըն խաղ անում* (Բ):

ԽՈՒՋ՝ԸՊԱՀԷ/ԽՈՒՋ՝ՈՒՊԱՀԷ - *գ., ած. տե՛ս* ԽՈՒՋ՝ԱՐԱԾ: 2. Խոզերը խնամող՝ կերակրող (անձ): *Խուզ՝ըպահէն խուզ՝է-րէն լակ ա տամ* (Բ):

ԽՈՒՋ՝ԸՊԸԼՕՃԻԳ՝/ԽՈՒՋ՝ՈՒՊՈՒԼՕ-ՃԻԳ՝ - *գ.* Վայրի արմատապտուղ, որ հաճույքով ուտում են խոզերը: *Խոզ՝էրը վը՛ղը քանդում ըն, խուզ՝ըպըլօճիգ՝ օտում* (Բ):

ԽՈՒՋ՝ԸՎԱՉԻ/ԽՈՒՋ՝ՈՒՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԽՈՒՋ՝ԸՎԱՐԻ:

ԽՈՒՋ՝ԸՎԱՐԻ/ԽՈՒՋ՝ՈՒՎԱՐԻ - *մ.* Փնթիաբար, կեղտոտ՝ փնթի կերպով: *Խուզ՝ըվարի յա ապըրում* (Բ):

ԽՈՒՋ՝ՈՒԴՈՒԴՈՒ - *տե՛ս* ԽՈՒՋ՝ԸԴՈՒ-ԴՈՒ:

ԽՈՒՋ՝ՈՒԽՕՋ՝Ի - *տե՛ս* ԽՈՒՋ՝ԸԽՕ-Ջ՝Ի:

ԽՈՒՋ՝ՈՒՊԱՀԷ - *տե՛ս* ԽՈՒՋ՝ԸՊԱՀԷ:

ԽՈՒՋ՝ՈՒՊՈՒԼՕՃԻԳ՝ - *տե՛ս* ԽՈՒՋ՝Ը-ՊԸԼՕՃԻԳ՝:

ԽՈՒՋ՝ՈՒՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԽՈՒՋ՝ԸՎԱՉԻ:

ԽՈՒՋ՝ՈՒՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԽՈՒՋ՝ԸՎԱՐԻ:

ԽՈՒՋՆԱՎԱՐ - *գ.* Հնձից հետո ան-միջապես կատարվող վար՝ հերկ: *Արտը հընձո՛ւմ ըն, մին շէփտանը յը՛տը խուզ-նավարը ըսքըսում* (Ձ):

ԽՈՒՋՈՒՋՆԸ - *տե՛ս* ԽԸՋՈՒՋՈՒՆ:

ԽՈՒՋՈՒՋՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԸՋՈՒՋՈՒՆ:

ԽՈՒՋՈՒԽՈՒՌ - *տե՛ս* ԽԸՋՈՒԽՈՒՌ:

ԽՈՒՋՈՒԽՈՒՐ - *տե՛ս* ԽԸՋՈՒԽՈՒՌ:

ԽՈՒՋՈՒԿ - *տե՛ս* ԽԸՋՈՒԿ:

ԽՈՒՋՈՒԿԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԽԸՋՈՒԿԸ-ՀԱՆ:

ԽՈՒՋՈՒԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՋՈՒԿՕՏԷԼ:

ԽՈՒՋՈՒՌ - *տե՛ս* ԽԸՋՈՒՌ:

ԽՈՒՋՈՒՐ - *տե՛ս* ԽԸՋՈՒՌ:

ԽՈՒԹ - *տե՛ս* ԽՈՒԹ՝:

ԽՈՒԹ՝/ԽՈՒԹ/ԽՈՒԹ *(գրբ. խութ)* - *գ.* 1. Տեղանքում հողից դուրս ցցված քար, վեր բարձրացած արգելք, բլրակ եւն: *Թօխուրը յը՛ր ա օնում, հըղըցէն խու-թ՝էրը դո՛ւզըցընում* (Ձ): 2. Բլուր, բար-ձունք: *Վար մը՛ռալ ա, վըսյաթ ա ըրալ, վար ո՛ւրանն շէնին խութին յըրա թաղէն* (ԱԱ, 30):

ԽՈՒԹ՝ԸՓՕՍ - *տե՛ս* ԽԸԼԹԸՓՕՍ:

ԽՈՒԹ՝ՈՒՓՕՍ - *տե՛ս* ԽԸԼԹԸՓՕՍ:

ԽՈՒԺՈՒՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԽՈՒԺՈՒՐ(ՆԸ):

ԽՈՒԺՈՒՐ(ՆԸ)/ԽՈՒԺՈՒՌ(ՆԸ) *(գրբ. խոժոռ (խոշոր))* - *ած.* 1. Ծավալով՝ չափ-սերով սովորականից մեծ: *Քու էտ խու-ժուրնը աշկէրըտ ինձ խը՛լքա տարալ ա* (Ձ): 2. Խոշոր աղացված: *Խուժուր խաշիլ ա* (Բ): 2. Հարելուց՝ թթվելուց՝ քրտնելուց վրան գնդիկներ առաջացած: *Խուժուրնը թանը ամմէնալ՝ա՛զ՝ա՛թ պէնըն ա* (Բ):

ԽՈՒԼ - *տե՛ս* ՔԱՌ:

ԽՈ՝ԻԼ - *տե՛ս* ԽՈՒԼ՝:

ԽՈՒԼԻԳԱՆ *(ռուս. хулиган, անգլ. hooligan)* - *գ.* Անկարգ՝ անվայել վարքա-գիծ ունեցող մարդ: *Էտ խուլիգանը մօրը լօխճին աշկէն պըլօր ա շինա՛լ* (Բ):

ԽՈ՝ԻԼԽՈ՝ԻԼՈ՝ԻՏ - *տե՛ս* ԽՈՒԼ՝ԽՈՒԼ՝ՕՏ:

ԽՈ՝ԻԼԽՈ՝ԻԼՈ՝ԻՏԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒԼ՝ԽՈՒ-Լ՝ՕՏԷԼ:

ԽՈՒԼ՝/ԽՈ՝ԻԼ *(գրբ. խոյլ)* - *գ.* 1. Անցավ ուռուցք՝ պալար: *Վիզին մին խուլ՝ ա տո՛ւս յը՛կալ* (Բ): 2. Փայտի վրայի հան-գույց՝ ոստ: *Էտ ծառըմըտ խո՛ւլէր կար, տըժար ար ճըղվում* (ՀԺՀ, V, 637):

- Խուլ՝ կապէլ - *տե՛ս* ԽՈՒԼ՝ԽՈՒ-Լ՝ՕՏԷԼ:

ԽՈՒԼ՝ԽՈՒԼ՝ՕՏ/ԽԸԼ՝ԽԸԼ՝ՕՏ/ԽՈ՝ԻԼ-ԽՈ՝ԻԼՈ՝ԻՏ - *ած.* Խուլերով՝ ուռուցքներով՝ ոստերով պատված: *Ղօնաղը թա՝ էտ խո՛ւլխո՛ւլո՛ւտ կուրկուքարէրը ղըզղանըն ըս նի տամ, հինչ ա՞նը՛ս* (ՀԺՀ, VII, 309): 2. Անհարթ՝ մազմզուկներ ունեցող (թել): *Խուլ՝խուլ՝ուտ թիլ ա* (Բ):

ԽՈՒԼ՝ԽՈՒԼ՝ՕՏԷԼ/ԽԸԼ՝ԽԸԼ՝ՕՏԷԼ/ԽՈ՝ԻԼԽՈ՝ԻԼՈ՝ԻՏԷԼ - *չբ.* Վրան խուլեր՝ ու-ռուցքներ առաջանալ: *Մին էրկու օրանը յը՛տը Հա՛ջիմին պըկէն տակը խուլ՝-խուլ՝օտում ա, կարում չի տանան տո՛ւս կ՝ա* (Ձ):

ԽՈՒԼ՝ՈՒՊՈ՝ԻՏՈ՝ԻՏՆԸ/ԽԸ՝ԸՊԸՏՈ՝ԻՏ-ՆԸ/ԽԸԼԸՊՈ՝ԻՏՆԸ - 1. *տե՛ս* ԽՈՒԼ՝ԽՈՒԼ՝ՕՏ: 2. *տե՛ս* ԽԸՐԹԸԲՕՐԹ:

ԽՈՒԼՈ՝ՆՔԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԽԸԼՈ՝Ն-ՔԱՆԱԼ:

ԽՈՒԼՈ՝ՆՔԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԸԼՈ՝Ն-ՔԱՎՈՒՆ:

ԽՈՒԼՈ՝ՆՔ-ԽՕԼՈ՝ՆՔ - *տե՛ս* ԽԸ-ԼԸՆՔ-ԽԷԼՈ՝ՆՔ:

ԽՈՒԼՈ՝ՆՔՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸ-ԼՈ՝ՆՔՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԽՈՒԼՈ՝ՆՔՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԸԼՈ՝Ն-ՔՕԹՈՒՆ:

ԽՈՒԽ - *տե՛ս* ԽՕԽ:

ԽՈՒԽԱԼԻ - *ած.* Շատ երեխաներ ունեցող: *Մ՝ուք՝ո՛ւց տօնը խուխալի տօն ա* (Բ):

ԽՈՒԽԱՀԱ՝Ո - *գ.* Փոքր երեխաների հայր: *Խուխէն ծը՛ղքէն խուխամարը՝ ա տանջվում, խուխահա՛ղը ըսկի պէնան խաբար էլ չի* (Ձ):

ԽՈՒԽԱՄԱՐ - *գ.* Փոքր երեխաների մայր: *Խուխամարը վէր զըրո՛ւցա՛վ ի՛լա՛վ, խօխան տո՛ւզնը կըմընա* (Ձ):

ԽՈՒԽԱՄԸ՝Ռ - *ած.* Երեխան մա-հացած: *Խուխամը՛ռ կընէգ՝ ա, ունքա-մաչը յը՛տ չի ք՝ինո՛ւմ* (Բ):

- Խուխամը՛ռ ինիլ/մընալ - Երեխան մեռնել (սովորաբար գործածվում է որ-պես անեծք): *Խուխամը՛ռ ինի՛ս տու, էտ կ՝առնանը խէ թակում ը՞ս* (Բ):

ԽՈՒԽԱՊԷՆ - *գ.* 1. Երեխայի զբաղ-մունք՝ գործ: *Մընընքարէն խուխապէն ա* (Բ): 2. *փխբ.* Ոչ լուրջ զբաղմունք՝ գործ: *Ջա՛հիլ տը՛ղէք՝ ըն, սաբավ կօրծ ըն անում, մին խուխապէն ըն քը՛թա՛լ, սաղ օրը էն ըն զիրա՛վ ի՛լա՛ծ* (Ձ):

ԽՈՒԽԱՍԷՐ - *ած.* Երեխա սիրող: *Էտ թա՛ջիրը շատ խուխասէր մարթ ա ինո՛ւմ, կօզի ո՛ւրա՛ն խօխա չի ինո՛ւմ* (Ձ):

ԽՈՒԽԱՎ - *տե՛ս* ՊԱՃՃԱՌԱՎԷՐ: *Խու-խավ կընգանը ք՝ը՛փէն նի չըն կ՝ա՛լ* (Ձ):

- Խուխավ ինիլ/մընալ - Հղիանալ: *Թաքուհին դէրվիշին տուված խընձո՛ղը օտում ա, խուխավ մընամ* (Ձ):

ԽՈՒԽԱՏԱՐ - *ած., գ.* Երեխաների տեր, երեխաներ ունեցող: *Էրկու ախպէր ըն ինո՛ւմ, մինը փըսակված ա ինո՛ւմ, խուխատար...* (ՀԱԲ, 15, 77):

- Խուխատար տը՛ռնալ - Երեխաներ ունենալ: *Ըտըրանա յը՛տը խուխատար ըն տը՛ռնըմ, օրախ, բախտավէր ապրըմ* (ՀԺՀ, V, 156):

ԽՈՒԽԱՏՕՆ - *գ.* 1. Երեխաներ ունե-ցող տուն՝ ընտանիք: *Խուխատօն ա, մին թա՛հրա՛վ յօլլա յըն ք՝ինո՛ւմ* (Բ): 2. *տե՛ս* ԱՐՔԱՆԴ:

ԽՈՒԽԸ՝ՆԷ - *տե՛ս* ԽՈՒԽԸՎԱՐԻ:

ԽՈՒԽԸԽԱ՝ՓԻ - *գ.* 1. Չնչին՝ անար-ժեք բան, որ տալիս են երեխային՝ լացը կտրելու կամ այլ նպատակով: *Մին խուխըխա՛փի յըն տամ, խօխան սուս ա անում* (Բ): 2. *փխբ.* Ընդհանրապես չնչին՝ անարժեք բան՝ բաժին: *Տան ի՛լա՛ծ-չի՛լա՛ծը կէս-կէս ըն անում, մին խուխըխա՛փի յէլ կուճուր ախպօրըն ըն տամ* (Ձ):

ԽՈՒԽԸՀԸՆԳԷՐ - *գ.* 1. Երեխայի ընկեր: *Կուրկուտ ա քըցՀում, խուխէն խուխրհընգէրունցը ծէն տամ ղօնաղ* (Զ): 2. Պարկաձեւ հյուսվածք, որ գոյանում է հղի կնոջ եւ կաթնասունների արգանդում, եւ որի մեջ աճում ու զարգանում է սաղմը, ընկերք: *Վը՛խճարը ծընում ա, աղվէսը կ'ամ ա խուխրհընգէրը օտում* (Զ):

ԽՈՒԽԸՊԱՀԷ - *գ., ած.* Երեխային կերակրող՝ խնամող (անձ): *ՂՀրՀուց Սօնան քըղաքումը մին հըրուստու տան խուխըպահէ յա կօրծ անում* (Զ):

ԽՈՒԽԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԽՈՒԽԸՎԱՐԻ:

ԽՈՒԽԸՎԱՐԻ - *մ.* Երեխայի նման, երեխայաբար: *Մը՛ծ տըղա յա Սէյրանը, ամմա Հուրանն խուխըվարի յա պահում* (Բ):

ԽՈՒԽՕԹՈՒՆ/ԽԸԽՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Երեխայական հասակը, մանկություն: *Վէր մըծանում ըս, էն վախտըն ըս խուխօթունէն փարք՝ տամ* (Զ): 2. *փխբ.* Միամտություն, անխոհեմություն, երեխայամտություն: *Հէրսիլանն մը՛ծ կընէգ՝ ա տը՛ռալ, ամմա հանան խուխօթունան ծը՛րք չի քաշանալ* (Բ):

- Խուխօթուն անել - Միամիտ՝ անխոհեմ արարք թույլ տալ: *Մարթը ասում ա.- Մ կընէգ՝, խուխօթուն մէ՛լ անէլ, յը՛ր կաց, ք՝ինինք՝* (Զ):

- Խուխօթունը մը՛ննը քըցիլ - 1. *տե՛ս* Խուխօթուն անել: 2. Մանկությունը հիշելով՝ այդ տարիքի որեւ բան անել՝ խաղալ՝ վիճել եւն: *Հէրիք՝նազը խուխօթունը մը՛ննըն ա քըցՀում, ըսքըսում խօխօնցը նըհը՛տ մըննըքարէ խաղ անէլը* (Զ):

ԽՈՒԿԱԼ - *տե՛ս* ԽՕԿԱԼ:

ԽՈՒՃՈՒՃ - *ած.* Օղակաձեւ ոլորքներ կազմող, գանգուր (մազերի մասին): *Սուսանը խուճուճ մանգէր օնէ* (Բ):

ԽՈՒՄ - *տե՛ս* ԽԸՄ:

ԽՈՒՄԱՐ *(արաբ. xomar (հարբեցությանը հաջորդող թմրություն, զարթխում) - ած.* 1. Հարբածությունից նոր սթափվող, հարբածությունը լիովին չանցած: *Հանաբէդը խումար յը՛ր ա կէ՛նում, տը՛սնում՝ կընէգ՝ը սիրըկանէն նը՛հը՛տ սիլի-բիլի յա անում* (Զ): 2. Հարբած, գինով: *Խումար մարթին սը՛րտը պէց կինի* (Բ): 3. Փոքր ինչ շիլ եւ հաճելի նայվածքով, քաղցրահայաց (աչքերի մասին): *Ըստրան մին մարալ ախճիգ՝ ա ինՀում՝ աշկէրը խումար, բօյավ-բուսաթավ, ղաշանգ՝* (Զ):

- Խումար յը՛զնը - Անհասկացող, բթամիտ: *Էտ խումար յը՛զնը փըռնում ա, շինըմաչումը կընգանը թակում* (Զ):

ԽՈՒՄՈՒՐԱԿԷՐ - *տե՛ս* ԽԸՄՈՒՐԱԿԷՐ:

ԽՈՒՄՈՒՐԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ԽԸՄՈՒՐԹԱԹԱԽ:

ԽՈՒՄՈՒՐԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ԽԸՄՈՒՐԿԱԼԻԼ:

ԽՈՒՄՈՒՐՀՈՒՆՑԷ - *տե՛ս* ԽԸՄՈՒՐՀՈՒՆՑԷ:

ԽՈՒՄՕՐ - *տե՛ս* ԽԸՄՕՐ:

ԽՈՒՄՕՐՈՒՏ - *տե՛ս* ԽԸՄՕՐՈՒՏ:

ԽՈՒՅ[1]/ԽՕՅ/ՔՈՒՅ/ՔՕՅ *(պրս. xuy (ունակություն), թրք. huy)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԽԱՍՅԱԹ: 2. Հոգեկան ջղաձգություն, նյարդային խանգարում: *Ըստրա խույը կընօխանց ա* (Բ):

ԽՈՒՅ[2] *(ռուս. xyй)* - *տե՛ս* ԽԸ՛Ռ:

ԽՈՒՅՍԸՋ/ԽՕՅՍԸՋ/ՔՈՒՅՍԸՋ/ՔՕՅՍԸՋ *(թրք. huysuz)* - *ած.* Անտաշ՝ կոպիտ՝ բռի՝ դաժան բնավորություն ունեցող: *Խույսըզ մարթ ար Ռուբէն անմին* (Բ):

ԽՈՒՆԱՐ - *տե՛ս* ԽՕՆԱՐ:

ԽՈՒՆԳԱԾՕԽ - *գ.* Վառված խունկի բուրումնալից ծուխը: *Խունգածօխը հընգ՝իստավը մին ա տը՛ռալ* (Բ):

ԽՈՒՆԳԱՄՕԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՆԳԱԾՕԽ:

ԽՈՒՆԳԱՎԸ՛Տ *(գրբ. խնկահոտ)* - *գ.* 1. Խունկի բույր: *Էտ խունգըվը՛տէն յըրա կըլօխ ըն ըղնում, վէր էտ կընէգ՝ը էն ա մարթին հընգ՝իստումը* (Զ): 2. *փխբ.* Անուշահոտություն, բուրմունք: *Մըլընչը՛նէ տանձան խունգավը՛տ ա կ'ամ* (Բ):

ԽՈՒՆԳԸ՛ՆԷ - *գ.* Անուշաբույր խաղողի տեսակ: *Մին ճուվարան խունգը՛նէ յա քաղում, պիրՀում նէրքէ տանը մը՛կնում* (Զ):

ԽՈՒՆԴՈՒՐՈՒՋԻ - *տե՛ս* ԽԸՆԴՐՈՒՋԻ:

ԽՈՒՆԴՈՒՐՈՒՋ-ԽՈՒՆԴՈՒՐՈՒՋ - *տե՛ս* ԽԸՆԴԸՐՈՒՋ-ԽԸՆԴԸՐՈՒՋ:

ԽՈՒՆՁՈՒՂԱԿՕԹ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՈՒՂԱԿՕԹ:

ԽՈՒՆՁՈՒՂԱՄԱՐ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՈՒՂԱՄԱՐ:

ԽՈՒՆՁՈՒՂԱՎԸ՛Տ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՈՒՂԱՎԸ՛Տ:

ԽՈՒՆՁՈՒՐԱԲԱՂ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՈՒՐԱԲԱՂ:

ԽՈՒՆՁՈՒՐԱԽՕՏ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՈՒՐԱԽՕՏ:

ԽՈՒՆՁՈՒՐԱԿԱՊ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՈՒՐԱԿԱՊ:

ԽՈՒՆՁՈՒՐԹՈՒԹՕ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՈՒՐԹԸԹՕ:

ԽՈՒՆՁՈՒՐԻՐԸ՛Ս - *տե՛ս* ԽԸՆՁՈՒՐԻՐԸ՛Ս:

ԽՈՒՆՁՈՒՐԾԱՂԷԳ՝ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՈՒՐԾԱՂԷԳ՝:

ԽՈՒՆՁՕՐ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՕՐ:

ԽՈՒՆՁՕՐԷ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՕՐԷ:

ԽՈՒՆՁՕՐԻ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՕՐԷ:

ԽՈՒՆՁՕՐՈՒՏ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՕՐՕՏ:

ԽՈՒՆՁՕՐՕՏ - *տե՛ս* ԽԸՆՁՕՐՕՏ:

ԽՈՒՆՁԸՆԱՓԱ՛Ղ - *գ.* Բարակ ձող, որով խոնջանը անց են կացնում վարտիքի փողով: *Խունջընափանդը յօր ա ունէս, խօնջանը անց կըցընէս, կըպէս* (Զ):

ԽՈՒՆՁԻԳ՝ - *տե՛ս* ԽՈՒՆՁԻԿ:

ԽՈՒՆՁԻԳ՝-ՄՈՒՆՁԻԳ՝ - *տե՛ս* ԽՈՒՆՁԻԿ-ՄՈՒՆՁԻԿ:

ԽՈՒՆՁԻԿ/ԽՈՒՆՁԻԳ՝ *(արաբ. qunj)* - *գ.* Նազանք, պչրանք, սեթեւեթանք: *Ըղվէսին խունջիկը արչին շատ ա տօր կ'աս* (Զ):

- Խունջիկ անէլ/կ'անալ - Նազել, պչրել, սեթեւեթել: *Միհէնգ՝վա ըխճըկէրքը հանան խօխա վըխտանց ըն խունջիկ անում* (Բ):

ԽՈՒՆՁԻԿ-ՄՈՒՆՁԻԿ/ԽՈՒՆՁԻԳ՝-ՄՈՒՆՁԻԳ՝ - *ած.* Գեղեցիկ ու քնքուշ շարժումներով, նազելի: *Խունջիկ-մունջիկ ախճիգ՝ ա Սընթուրաց Խօնարը* (Բ):

- Խունջիկ-մունջիկ անէլ/կ'անալ - *տե՛ս* Խունջիկ անէլ:

ԽՈՒՆՁՈՒԼՈՒՋՀԱՆԷ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸԼՈՒՋՀԱՆԷ:

ԽՈՒՆՁՈՒԼՕՋ - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸԼՕՋ:

ԽՈՒՇՈՒՐ - *տե՛ս* ԽԸՇՈՒՐ:

ԽՈՒՇՈՒՐ-ՄՈՒՇՈՒՐ - *տե՛ս* ԽԸՇՈՒՐ-ՄԸՇՈՒՐ:

ԽՈՒՇՈՒՐՏԱՆՔ - *տե՛ս* ԽԸՇՈՒՐՏԱՆՔ:

ԽՈՒՌԹԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԹԱՆԱԼ:

ԽՈՒՌԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԽՈՒՌԹՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԹՕԹՈՒՆ:

ԽՈՒՌՆԻԳ՝Ը՛ՆԷ - *գ.* Խուրմայի ծառի մի տեսակը, որի բնափայտից երաժշտական գործիքներ եւ կահույք էին պատրաստում: *Մարտակէրտ կա շատ խուռնիգ՝ը՛նէ* (Բ):

ԽՈՒՍԷԼԻՔ՝ - *գ.* Այն, ինչ պետք է խոսվի, խոսելու նյութը: *Ըստրանք հուրանց խուսէլիք՝ը վէշ մինին ասում չը՛ն* (Զ)

ԽՈՒՍԸԼԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Խոսք ու զրույցի առարկա: *Կընանուցը խուսըլատը՛ղը ճիրին պըկըսօթունը՛ն ա* (Բ):

ԽՈՒՍԸԼԱՑԱՎ - *գ.* Խոսելու՝ շատախոսելու՝ ելույթ ունենալու մոլություն՝ մարմաջ: *Խուսըլըցավավ հիվանդ ը՛ս, խըրէգ՝ խօսէ, լի՞* (Բ):

- Խուսըլըցավան ըղնէլ - Անընդհատ խոսել, շատախոսել: *Հէղուշը խուսըլըցավան ընգալ ա, սուս չի անում* (Բ):

ԽՈՒՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԽՈՒՍՑ(Ը)ՆԷԼ/ ԽՈՒՍ(ՈՒ)Ց(ՈՒ)ՆԷԼ *(գրբ. խօսեցուցանեմ)* - 1. *պբ.* ԽՕՍԷԼ-ի: 2. *նբ.* Գրգռել, բարկացնել: *Մարթը ասմա.- Ինձ խըրէգ՝ խուսցըրու, յը՛ր ըմ կընական, փիս ա ինանան* (Զ): 3. Առաջարկություն անել (հատկապես ամուսնության): *Տըղան*

խուսցընէս ա, ամմա ախճիգը ըռազի չի կընաս (Զ): 4. *պբ.* Մեկին խոսել տալ՝ խոսք քաշելու, գաղտնիք կորզելու համար: *Անահիտը ըտըրանց խըմըցընում ա, խուսըցընում, սէկըրէտը գ'ուդում* (Զ):

ԽՈՒՍԿԱԿՕԽ - *տե՛ս* ԼՈՒՋՎԱԿՕԽ:

ԽՈՒՍԿԱՀԸԷՐԹ - *գ.* Խոսելու հերթը: *Վէզիրը ասում ա. Մյ տըղա, խուսկահը՛էրթը քունընն ա, խո՛սէ, տը՛էսնանք՝հինչ ըս ասում* (Զ):

- Խուսկահը՛էրթ անց կըցընել - Անիմաստ՝ աննպատակ խոսել: *Խուսկահը՛էրթ անց կըցընէլավ կօրծ չի դ'ուզվում* (Զ):

ԽՈՒՍԿԱՄԱՉ - *գ.* Խոսքի ընթացքը: *Յէղիշ ամ'ուն խուսկամաչը սաղ ուշունց ա* (Բ):

ԽՈՒՍԿԱՇԷՆ - *ած.* Գեղեցիկ եւ ճարտար խոսող, համով-հոտով զրուցող: *Թամադան խուսկաշէն բիդի ինի, վէր ժըղօվուրթը ըշտա'ինավ հաց օտին* (Զ):

ԽՈՒՍԿԱՍԷՐ - *ած.* Խոսել՝ զրուցել սիրող: *Նուբար աքէրը խուսկասէր պառավ ա* (Բ):

ԽՈՒՍԿԸՋԸՐՈ'ՒՑ/ԽՕՍԿԸՋԸՐՈ'ՒՑ/ԽՈՒՍԿՈՒՋՈ'ՒՐՈ'ՒՑ - *գ.* 1. Ջրույց, խոսակցություն: *Ծառան թաքուն ըտըրանց խուսկուզըրո'ւցը ըսկանում ա* (Զ): 2. Վիճաբանություն: *Տը՛էսնում ըն էտ շէնը ո'ւրո'ւրօցավ ընգած, ղըլմըղալ, խօսկըզըրո'ւց* (ՀԺՀ, V, 207): 3. Չարախոսություն, բամբասանք: *Խուսկըզըրո'ւցը էտ հըրթնէրէն անա անպակաս ար* (Զ):

- Խուսկըզըրո'ւց շինիլ - Բամբասանքի առարկա՝ նյութ դարձնել: *Կընանէք'ը հէրսիլին մարթին խուսկըզըրո'ւց ըն շինում* (Զ):

- Խուսկըզըրո'ւց տը՛ռնալ - Բամբասանքի առարկա՝ նյութ դառնալ: *Էրկու ամէս ա՝ Նըխշունէն սիրական պահէլը շէնումը խուսկըզըրո'ւց ա տը՛ռալ* (Բ):

ԽՈՒՍԿԸԿԸՌԸ՛Վ - *տե՛ս* ԼՈՒՋՎԸԿԸՌԸ՛Վ:

ԽՈՒՍԿԸՀՆՇԸ՛Վ - *տե՛ս* ԼՈՒՋՎԸՀՆՇԸ՛Վ:

ԽՈՒՍԿԸՀԸՆԳԷՐ - *տե՛ս* ՋԸՐՈ'ՒՑՀԸՆԳԷՐ:

ԽՈՒՍԿԸՄԱՉԻ - *մ.* Իմիջիայլոց, հենց այնպես: *Նախագան խուսկըմաչի յա բըրիգադիրին թ'ուրիփ անում* (Զ):

ԽՈՒՍԿՈՒՋՈ'ՒՐՈ'ՒՑ - *տե՛ս* ԽՈՒՍԿԸՋԸՐՈ'ՒՑ:

ԽՈՒՍՏԱՆԱԼ *(գրբ. խոստանամ)* - *նբ.* 1. Խոսք տալ՝ մի բան անելու՝ տալու՝ նվիրելու՝ հայտնելու եւն: *Ուշուփնէն խուստանըմ ըն, վէր տան, ամմա բէդմա ո'ւրանց տըված հարցէրէն կարին ջօղաբ տան* (ՀԺՀ, V, 311): 2. Ուխտել, ուխտ անել: *Մարթը վէր սըղանում ա, Նանօվը մատաղ ա խուստանում, ամմա անում չի* (Զ):

ԽՈՒՍՏՈՒՄ(ՆԸ)/ԽՕՍՏՈՒՄ(ՆԸ) *(գրբ. խոստումն)* - *գ.* Խոստում, հանձնառություն: *Տըղան խուստումը կըդարում չի* (Զ):

- Խուստումը տալ - *տե՛ս* ԽՈՒՍՏԱՆԱԼ:

ԽՈՒՍՏՈՒՎԱՆԷԼ/ԽԸՍՏՈՒՎԱՆԷԼ *(գրբ. խոստովանեմ)* - *նբ.* Իր հետ կապված որեւէ բան՝ իր արարքը՝ արածը՝ մեղքը հայտնել՝ հանձն առնել: *Թաքուին թաքավէրին խուստուվանում ա, վէր էտ պէնէրը ինք'ը ա ըրալ* (Զ):

ԽՈՒՍՏՈՒՎԱՆՔ/ԽԸՍՏՈՒՎԱՆՔ - *գ.* Խոստովանելը, խոստովանություն: *Էտ խուստուվանքը վէր ըսկանում ա, թաքավէրը հըրամանք ա տամ, վէր ծ'ուկուն փըռնօղ տըղէն կախ չի տան* (Զ):

- Խուստուվանք անել - *տե՛ս* ԽՈՒՍՏՈՒՎԱՆԷԼ:

ԽՈՒՍՐՈՒՎԸ՛ՆԷ/ԽԸՍՐՈՒՎԷՆԷ - *գ.* Խնձորի տեսակ: *Ասում ըն՝ խուսրըվը՛էնէն խօսրօվ թաքավէրին վըխտանց ա Ղարաբաղումը* (Զ):

ԽՈՒՍՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԽՈՒՍ(ՈՒ)Ց(ՈՒ)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԽՈՒՎԱ(Յ)/ԽԸՎԱ(Յ) - *տե՛ս* ՈՒԽԱ(Յ): *... Ք'ինա՛մ ա, համ էլ ասում.- Խուվա՛մ, հինչ լա՛վ վըխճըրնի յըն, է՛* (ՀԺՀ, V, 399):

ԽՈՒՎԽՈՒՎԱՏԷԼ - *չբ.* Խեթ-խեթ նայել, կշտամբել: *Հա՛ղը խօնցը միշտ խուվխուվատում ար* (Զ):

ԽՈՒՏԱԼԻ *(գրբ. խոտալից)* - *գ.* Խոտով հարուստ, խոտառատ: *Ք'ինացալ ըն, ք'ինացալ, հըսալ մին շատ խուտալի տէղ, ըստէղ կէրալ ըն, ք'ուքացալ...* (ՀԺՀ, VI, 247):

ԽՈՒՏԱԾԱՌ - 1. Այն ծառը, որի շուրջը դրվում է խոտի դեզը: *Սինդ'ա՛ն տափումը մին մը՛էծ խուտածառ ա իլալ, խոտէն թայան ըտըրա յըրա յըն իլալ թուփ ընէլիս* (Զ): 2. *տե՛ս* ԹԱՅԱ (1): *Մին հայ մարթ մին դ'ուզ տէղ խուտածառ ա կ'ուտալ* (ԲՀԲ, 164):

ԽՈՒՏԱԿԷՐ *(գրբ. խոտակեր)* - *ած., գ.* 1. Խոտով սնվող, խոտակեր (կենդանի): *Հէյվան կա, համ մըսակէր ա, համ խուտակէր* (Բ): 2. *փխբ.* Տխմար, ապուշ (մարդ): *Խուտակէր մարթ ա Մարգուշին մարթը* (Բ):

ԽՈՒՏԱՀԱՐ(Ք)/ԽՈՒՏԸՀԱՐ(Ք) - *գ.* 1. Խոտ հնձելը, խոտհունձ: *Խուտահարքը ըսկըսվում ա, չօբանը վը՛էչ մին պէնու հօքսը չի քաշում* (ՀԺՀ, VII, 172): 2. *տե՛ս* ԽՈՒՏԱՏԸ՛Ղ:

ԽՈՒՏԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՏԸԿԱ՛ԼԻԼ:

ԽՈՒՏԱՆՈՒՑ - *գ.* Չոր խոտը ամբարելու՝ պահելու շենք: *Մին օր էլ ըտըրանց խուտանուցընն ա կըրակ ընում* (Զ):

ԽՈՒՏԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Խոտ հնձելու դաշտ՝ արտ՝ մարգագետին: *Պիլթընուցա խուտըտը՛ղէրը խըրէգ' ա* (Բ):

ԽՈՒՏԱՏԻՋ - *տե՛ս* ԹԱՅԱ (1):

ԽՈՒՏԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ. Շատ* խոտ բուսնել, խոտով պատվել: *Արտէրը խուտըկա՛լալ ա* (Բ):

ԽՈՒՏԸՀԱՐԷ - *տե՛ս* ՕՐԱՂ:

ԽՈՒՏԸՀԱՐ(Ք) - *տե՛ս* ԽՈՒՏԱՀԱՐ(Ք):

ԽՈՒՏՈՒՏ - *տե՛ս* ՂԸԼՂԻ:

ԽՈՒՏՈՒՐ(ՈՒ) - *տե՛ս* ԽԸՏՈՒՐ(ՈՒ):

ԽՈՒՏՈՒՐ(ՈՒ)-ՄՈՒՏՈՒՐ(ՈՒ) - *տե՛ս* ԽԸՏՈՒՐ(ՈՒ)-ՄԸՏՈՒՐ(ՈՒ):

ԽՈՒՐԱՄԱՆ - *գ.* Ճաշի խոր աման՝ ափսե: *Մին խուրաման կուրկուտ ա քըցո՛ւմ, տինո՛ւմ դունաղէն ըռըշկին* (Զ):

ԽՈՒՐԱՆԱԼ *(գրբ. խորանամ)* - *չբ.* 1. Խորությունը մեծանալ, խոր դառնալ: *Վէրը ք'ինալավ խուրանում ա, ամհա ճ'ուր չի տո'ւս կ'ամ* (Զ): 2. Դեպի մի բանի խորքը շարժվել: *Քուրըախպէր խուրանում ըն ծըմակէն մաչը* (Զ): 3. *փխբ.* Որեւէ հարցի՝ գործի էության մեջ թափանցել, խորամուխ լինել: *Իսակը խուրացալ ա առըտօրէն մաչին* (Բ): 4. *փխբ.* Լուրջ բնույթ ստանալ, ուժգնանալ: *Հիրըվընէրէն դ'ուշմընօթունը խուրանում ա* (Զ):

ԽՈՒՐԴԱ՛Ն/ԽՈ՛ՒՐԴԱ՛Ն *(պրս. xurde, թրք. hurda)* - 1. *ած.* Փոքր ծավալ ունեցող, մանր: *Խուրդա՛ն սիսը՛էռ ա, կարում չի ծախէ* (Բ): *գ.* 2. *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԱ՛ՎԱԹ: 3. Մանր դրամ: *Մը՛էծ փուլէրը յօր ա ունէս, խուրդա՛ն տաս կընգանը* (Զ):

- Խուրդա՛ն անել - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԻԼ:

- Խուրդա՛ն ապըրանք - Մանր եղջերավոր անասուններ: *Ո՛ւրանց էլ կօգի կավ չի ինո՛ւմ, ամմա խուրդա՛ն ապըրանք շատ ին պահում* (Զ):

ԽՈ՛ՒՐԴԱ՛Ն - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԱ՛Ն:

ԽՈՒՐԴԱ՛Ն-ԽՈՒՐԴԱ՛Ն - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԱ՛Ն-ՄՈՒՐԴԱ՛Ն:

ԽՈՒՐԴԱ՛Ն-ՄՈՒՐԴԱ՛Ն/ԽՈ՛ՒՐԴԱ՛Ն-ՄՈ՛ՒՐԴԱ՛Ն/ԽՈՒՐԴԱ՛Ն-ԽՈՒՐԴԱ՛Ն/ԽԸՐԴԱԸԽՈՒՐԴԱ՛Ն/ԽՈՒՐԴՈՒԽՈՒՐԴԱ՛Ն - *ած.* Մանր-մունր եւ անկարեւոր՝ երկրորդական: *Խուրդա՛ն-մուրդա՛ն պէնէր ա, տէն ածէ* (Բ):

ԽՈ՛ՒՐԴԱ՛Ն-ՄՈ՛ՒՐԴԱ՛Ն - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԱ՛Ն-ՄՈՒՐԴԱ՛Ն:

ԽՈՒՐԴԱ՛ՊԷՆ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴՈ՛ՒՊԷՆԻ:

ԽՈՒՐԴԱ՛ՎԱԹ *(պրս. xurdevat)* - *գ. հվք.* Մանր-մունր իրեր՝ ապրանքներ: *Հիլիսէցէ չա՛ղչի հա՛ղաբէդը օգէցալ ա, թա ք'ինա՛ Աղդամ, խուրդա՛վաթ պիրի, ծախէ* (ՀԺՀ, V, 647):

ԽՈՒՐԴԱ՛ՎԱՆՔ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԱ՛ՎԱԹ:

ԽՈՒՐԴԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԻԼ:

ԽՈՒՐԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԻՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԽՈՒՐԴԸՑԸՆՎԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԻՑԸՆՎԷԼ:

ԽՈՒՐԴԻԼ/ԽՈՒՐԴԷԼ - *նբ.* 1. Խոշոր դրամը մանրել, փոքր արժողությամբ դրամների վերածել: *Կ'էվին մին տըսսանուց ա խուրդիւմ, թուռնէրէն հը՛տէ տէս-տէն ինք՛ օնում* (Ձ): 2. Միտքը՝ ասելիքը պարզեցնել, վերլուծել: *Տըղան ըսկըսում ա ըխճըկանը խօսկէրքը մին-մին խուրդիլը* (Ձ):

ԽՈՒՐԴՎԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴՎԻԼ:

ԽՈՒՐԴՎԻԼ/ԽՈՒՐԴՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽՈՒՐԴԻԼ-ի:

ԽՈՒՐԴԻՒԽԱԾ/ԽԸՐԴԸԽԱԾ *(թրք. hurduhaš)* - *ածական.* 1. Կոտրատված, ջարդոտված, մանրացված: *Խուրդիւխաշ փանդէր ա հըվաքում, կըրակ անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Հոգնաբեկ, ուժասպառ եղած: *Խուրդիւխաշ մարթ ա, պարանց ա ըղնում, թա դինջանա, թօղում չըն* (Ձ):

- Խուրդիւխաշ անէլ - 1. Կոտրատել, ջարդոտել, մանրացնել: *Ըստօլը տափավըն ա կ'ամ, խուրդիւխաշ անում* (Բ): 2. Խիստ հոգնեցնել, ուժասպառ անել: *Հանը ժուղուվուրթէն խուրդիւխաշ ը-րավ* (Բ):

- Խուրդիւխաշ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Կոտրատվել, ջարդուփշուր լինել, մանրացվել: *Կօլան վէր ընգավ քարէն յըրա, խուրդիւխաշ իլանվ* (Բ): 2. Խիստ հոգնել, ուժասպառ լինել: *Էնքան կօրծ ըրէնք՛, լափ խուրդիւխաշ իլինք՛* (Բ):

ԽՈՒՐԴԻՒԽԸՇՈՒՐ/ԽԸՐԴԸԽԸՇՈՒՐ - 1. *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԻՒԽԱԾ: 2. *տե՛ս* ԽԸՇՈՒՐՏԱՆՔ:

ԽՈՒՐԴՈՒԽՈՒՐԴԱ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԱ-ՄՈՒՐԴԱ:

ԽՈՒՐԴԻՒՊԱՏԱՌ/ԽԸՐԴԸՊԱՏԱՌ - *գ.* Որեւէ բանի փոքրիկ կտոր՝ պատառ: *Սաղ հացը օտում ա, մին խուրդիւ-պատառ էլ չի տամ խուխէն* (Բ):

ԽՈՒՐԴԻՒՊԷՆԻ/ԽԸՐԴԸՊԷՆԻ - *գ.* Անէական՝ աննշան գործ՝ զբաղմունք: *Ախճիգ՛ը էտ խուրդիւպէնին անավ ա ինիւմ, թանավը մընանա քընցիւմ* (Ձ):

ԽՈՒՐԴԻՒՑ(Ը)ՆԷԼ/ԽՈՒՐԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Կոտրատելով՝ ջարդելով՝ աղալով եւն մանր մասերի վերածել, մանր դարձնել: *Էտ քարէն ռուքը խուրդըցընէս ըն, ըծէս պատէն դաթէրը* (Ձ):

ԽՈՒՐԴԻՒՑԸՆՎԷԼ/ԽՈՒՐԴԸՑԸՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽՈՒՐԴԻՒՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ԽՈՒՐԴԻՒՓԱՐԱ/ԽԸՐԴԸՓԱՐԱ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԱՎԱԹ:

ԽՈՒՐԴԻՒՓԸՇՈՒՐ/ԽԸՐԴԸՓԸՇՈՒՐ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԻՒԽԸՇՈՒՐ:

ԽՈՒՐԸԽԱՆԴԱԿ - *տե՛ս* ԽՈՒՐՈՒԽԱՆԴԱԿ:

ԽՈՒՐԸՅԻՆ - *տե՛ս* ԽՈՒՐՈՒՅԻՆ:

ԽՈՒՐԸՆ-ԽՕՐԱՆ - *տե՛ս* ԽՈՒՐՈՒՆ-ԽՕՐԱՆ:

ԽՈՒՐԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՐՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԽՈՒՐԹԱՆԱԼ/ԽՈՒՌԹԱՆԱԼ *(գրբ. խորթանամ)* - *չբ.* Հարազատության՝ մտերմության զգացումը կորցնել, օտարանալ: *Քուրըախպէր էնքան ուրիւր անա հը՛ռէ կացալ ըն, խուրթացալ ըն* (Բ):

ԽՈՒՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԽՈՒՌԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԽՈՒՐԹԱՆԱԼ-ի:

ԽՈՒՐԹՈՒԲՕՐԹ - *տե՛ս* ԽԸՐԹԸ-ԲՕՐԹ:

ԽՈՒՐԹՕԹՈՒՆ/ԽՈՒՌԹՕԹՈՒՆ *(գրբ. խորթութիւն)* - *գ.* Ոչ հարազատ՝ խորթ կապերով իրար հետ կապվածների միջեւ եղած հարաբերությունը: *Ըստրանց մաչին խուրթօթուն ա ինիւմ, հանվ հալալ ըն ինիւմ, մարավ՝ խօրթ* (Ձ):

ԽՈՒՐԽ - *տե՛ս* ԽՕՐԽ:

ԽՈՒՐԽԱՎԷՐ *(գրբ. խորխաւոր)* - *ածական.* Խորխ՝ շապիկ ունեցող (մաշկափոխ կենդանիների մասին): *Մին խուրխավէր օխծ ըն ըսպանում, խօրխը խուխէն ուտըցընում, վէր ծէրքէն կ'ը՛ռթունկը անց կէնա* (Ձ):

ԽՈՒՐԽԷԼ - *տե՛ս* ԽՕՐԽԷԼ:

ԽՈՒՐԽԸՀԱՆ - *ածական.* Խորխը՝ շապիկը հանված (մաշկափոխ կենդանիների մասին): *Խուրխըհան օխծ ա* (Բ):

- Խուրխըհան անէլ - 1. Սպանված օձի՝ լորտուի եւն մաշկը քերթել՝ խորխը հանել: *Օխծը խուրխըհան ըն անում, նը՛ստա թօխկա շինիւմ* (Ձ): 2. Կեղեքել, տանջել, չարչարել: *Էտ մէլիք՛ը ուրան նօք՛անրնուն խուրխըհան ար ընէս* (Ձ):

- Խուրխըհան ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Մաշկը փոխել, խորխը հանել: *Օխծէրը տարէն մէհէտ խուրխըհան ըն ինում* (Բ): 2. Կեղեքվել, տանջվել, չարչարվել: *Շինանցէք՛ խուրխըհան իլին, մինչը՛վ էտ արխը պէրէն հըսցըրէն բաղէրը* (Բ):

ԽՈՒՐԽՈՒՓ - *ածական., գ.* Խավար՝ չլուսավորված (տեղ): *Էս խուրխուփ ութաղումը հունց ը՞ք ըպըրէս* (Բ):

ԽՈՒՐՄԱ *(պրս., վրաց. xurma, թրք. hurma)* - *գ.* 1. Արեւադարձային քաղցր պտուղ, արմավ: *Տահանք մըտնում ըն չամէնչին պահէստը ամէն օր, փըշկը-նէն չամէնչավ, խուրմավ լըցնում, տ'ուա կ'ամ* (ՀԱԲ, 15, 35): 2. Արքայանարիկի այն տեսակը, որը նախքան հասնելը տտիպ է: *Խուրման հըսած վախտըն ա լանգաթ, խակ վախտը շատ ա աղու, օտվում չի* (Բ):

ԽՈՒՐՄԷՋԻ - *տե՛ս* ԽՈՒՐՄԸՋԻ:

ԽՈՒՐՄԸՋԻ/ԽՈՒՐՄԷՋԻ - *ածական.* Շիկագույն երանգ ունեցող, շիկավուն: *Էտ ըխճըկանը խուրմըզի մազ՛էրը թաքավէրին տըղէն խըլքըհան ա անում* (Ձ):

ԽՈՒՐՋԻՆ *(պրս. xurjin)* - *գ.* Ուսին կամ գրաստի վրա գցելու երկաչքանի պարկ, որ սովորաբար գործում են բրդից: *Էտ տըղան յօր ա օնում օշափին կըլօխը կըտրում, քընցում խուրջինին մաչը, յէտ ք'ընում ախպօրցը կօշտը* (ՀԺՀ, V, 325):

ԽՈՒՐՏԱԿԷԼ/ԽՕՐՏԱԿԷԼ *(գրբ. խորտակեմ (կոտրտել, ջարդել, մանրել)* - *նբ.* Ջրի մեջ խորասուզելով՝ սպանել՝ խեղդել, ջրասույզ անել: *Թաքավէրը հըրամանք ա տամ, վէր էտ կընգանը տանին խուրտակին* (Ձ):

ԽՈՒՐՏԱԿՎԷԼ/ԽՕՐՏԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽՈՒՐՏԱԿԷԼ-ի: *Խը՛ղճ տըղան նի յա մընում, վէր նըշընածէն տանիւս օնէ, ինք՛ը էլ ա խուրտակվում* (ԱԱ, 61):

ԽՈՒՐՈՒԽԱՆԴԱԿ/ԽՈՒՐԸԽԱՆԴԱԿ - *գ.* Շատ խոր խանդակ՝ փոս: *Մին խուրըխանդակ ըն քանդիւմ, նի տը՛ռնում մաչը* (Ձ):

ԽՈՒՐՈՒՄ-ԽՕՐՈՒՄ - *տե՛ս* ԽՕՐՈՒՄ-ԽՕՐՈՒՄ:

ԽՈՒՐՈՒՅԻՆ/ԽՈՒՐԸՅԻՆ - *ածական.* 1. Շատ խոր, մեծ խորություն ունեցող: *Սանսանգ՛ը խուրույին գ'օլ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Խոր իմաստ՝ բովանդակություն ունեցող: *Թաքավէրը կըլօխ ա ըղնում, վէր էտ դէրվիշին ասածը խուրույին խօսկէրք ա* (Ձ):

ԽՈՒՐՈՒՆ-ԽՕՐԱՆ/ԽՈՒՐԸՆ-ԽՕՐԱՆ - *տե՛ս* ԲՕԼ-ԲՕԼ:

ԽՈՒՐՈՒՍՏԱԼ - *տե՛ս* ԽԸՐԻՒՍՏԱԼ:

ԽՈՒՐՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ/ԽՈՒՐԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. խորացուցանեմ)* - *նբ.* ԽՈՒՐԱ-ՆԱԼ-ի:

ԽՈՒՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. խորութիւն)* - *գ.* Խոր լինելը, խոր լինելու չափը: *Կը՛տէն խուրօթունը շատ ա ինիւմ, կարում չընընընին էն մին թանփը* (Ձ):

ԽՈՒՓ[1]/ԽՕՓ[1] *(գրբ. խոփ)* - *գ.* Գութանի կամ արորի մետաղյա այն մասը, որ խրվում է հողի մեջ: *Խուփը քընցիւմ ըն, վարում* (Ձ):

- Խուփան մինչը՛վ ծըհանը - Ամբողջությամբ, լրիվությամբ: *Կ'օղէրը քընշէրէս նի յընն մընտալ Ասատուրաց տօնը, իլանծ-չիլանծը խուփան մինչը՛վ ծըհանը տարալ* (Բ):

- Խուփը ծըրան տանիւս կ'անալ - Կարգը խախտվել, ճիշտ ընթացքից շեղվել: *Խուփը ծըրան տանիւս ա յը՛կալ, կարում չընք կօրծ անինք՛* (Բ):

- Խուփը սօր - Ջորեղ: *Խուփը սօր մարթ ա Ղանգարը* (Բ):

- Խուփը քարէն նի կ'ալ/տէմ ըղնէլ/տէմ ինիլ - Անակնկալ արգելքի հանդիպել, գործը ձախողվել: *Խուփը քարէն նի յա յը՝կալ, սըրմացու չընք քըթէնում, թա արտ անինք'* (Բ):

- Խուփը քարէն տական տանուս օնէլ - Արգելքը՝ դժվարությունը հաղթահարել, դժվար կացությունից դուրս գալ: *Անջախ-անջախ խուփը քարէն տական տանուս կալինք', միհէնգ' կարում ընք յօլլա ք'ինինք'* (Բ):

- Խուփ նի յը՝կած - Վարած, հերկած (հաճախ գործածվում է ժխտական ձեւով): *Էս վը՝ղէրը խամ վը՝ղէր ա, խուփ նի յը՝կած չի* (Ձ):

ԽՈՒՓ[2]/ԽՕՓ[2]/ԽԸՓԷ *(գրբ. խուփ)* - 1. *տե՛ս* ՂԸՓԸԼ: 2. *ած.* Խփած, փակած: *Էտ խուփ տօռնը պէնում ա, տը՝սնում՝ մին դաշանգ' ախճիգ' ըտը՝ղ նըստած* (Ձ):

- Խուփ անէլ - *տե՛ս* ՂԸՓԸԼԷԼ:

- Խուփ ասէլ - Դասն անգիր ասել: *Խօխան տանը խուփ ա ասում* (Ձ):

ԽՈՒՓ[3] - *տե՛ս* Ք'ՈՒՓ:

ԽՈՒՓԱՏՕՆ - *գ.* Գութանի այն մասը, որի վրա հագցնում են մետաղե խոփը: *Խուփը քըցում ըն խուփատօնը, վարը ըսքըսում* (Ձ):

ԽՈՒՓԷԼ - *տե՛ս* ՂԸՓԸԼԷԼ:

ԽՈՒՓԸԿԱՊԷ - *գ., ած.* Գութանի՝ արորի խոփ պատրաստող (վարպետ): *Ակօփ ապէրը էլ լ'ավ խուփըկապէ յար* (Ձ):

ԽՈՒՓՎԷԼ - *տե՛ս* ՂԸՓԸԼՎԷԼ:

ԽՕՂ *(ռուս. ход)* - *գ.* 1. Այն տեղը, որտեղից մտնում են, մուտք: *Պըդվալէն խօղը տանը մաչավընն ա ինում* (Ձ): 2. Ընթանալու՝ շարժվելու՝ հորդելու աստիճանը: *Գազէն խօղը պէցուր ա ինում, խօրանգ'ը էրում ա* (Բ):

- Խօղ ըղնէլ/ինիլ - 1. Գործի ընկնել, գործարկվել: *Վագօնը վէր խօղ ա ինում, ք'ինում, էշը կարում չի հընսնէ...* (ՀԺՀ, V, 647): 2. Թափ առնել, թափ ստանալ: *Ջիհիլնէն խօղ ըն ըղնում, մին օրումը էտ արտը հընձում* (Ձ):

- Խօղ տալ/քըցիլ - 1. Գործի գցել, գործարկել: *Մաշինը խօղ ա տամ, ք'ինամ* (Բ): 2. Թափ հաղորդել: *Նախագան կընանուցը խօղ ա տամ, մինչը՝վ քըսօր բուստընէն քըղանում ըն* (Բ):

ԽՕՂ[1] - *տե՛ս* ԽՕՂ[1]:

ԽՕՂ[2] - *տե՛ս* ԽՕՂ[2]:

ԽՕՂ[1] - *տե՛ս* ԽՕՂ[1]:

ԽՕՂ[2] - *տե՛ս* ԽՕՂ[2]:

ԽՕՂԱՆ/ԽՕՂԱՆ *(գրբ. խոզան)* - *գ.* 1. Արտը հնձելուց հետո հացահատիկային բույսերի ցողունի արմատամերձ մասը, որ մնում է գետնի երեսին: *Արտը հընձում ըն, խօզանը կըրակ տամ* (Բ): 2. *տե՛ս* Ք'ՈՒԼԱՆՇ:

- Խօզան տը՝ռնալ - Շատ նիհարել: *Էնքան տանջվանալ ա, խօզան ա տը՝ռալ* (Բ):

ԽՕՂԱՆ - *տե՛ս* ԽՕՂԱՆ:

ԽՕՂՂ - *տե՛ս* ԽՕՂ[1]:

ԽՕՂԻԼ - *տե՛ս* ԽՕՂ'ԻԼ:

ԽՕՂ[1]/ԽՕՂ[1]/ԽՕՂ[1]/ԽՕՂՂ - *գ.* Խոշորամարմին, երկար դնչով կճղակավոր կաթնասուն՝ խոզ: *Խօզ'էրը նի յըն տը՝ռալ, Սըմսօնէն բօստանը քանդալ* (Բ): 2. *փխբ.* Փնթի՝ կեղտոտ մարդ: *Էտ խօզ'ը հանալ մէհէտ թանմուզ ծըրքէրավ հաց կէրած չի* (Բ): 3. *փխբ.* Ոչ մարդամոտ՝ անբարեհամբույր մարդ: *Էտ խօզ'ը վէշ մինին նըհը՝տ վէչ պարիկըմօթուն ա անում, վէչ հընգըրօթուն* (Բ): 4. *փխբ.* Նույն կենդանու միսը: *Խօզ'ը խըրավում ըն, վը՝խճարը՝ ի-փիում* (Բ):

- Խօզ'ը միշտ ցը՝խ կըքըթէնա - Ամեն մեկը միշտ գտնում է իրեն համապատասխան միջավայրը՝ զբաղմունքի առարկան (բացասական իմաստով):

- Խօզ'ին կըլօխը խալիչին կէնալ չի - Ասում են լավ բանի հարգը չիմացողի մասին:

- Խօզ'ին կըլօխը տիրին խալիչին յըրա, թուլուլ ընգավ, ընգավ ցը՝խը - *տե՛ս* Խօզ'ին կըլօխը խալիչին կէնալ չի:

- Խօզ' տը՝ռնալ - Խիստ գիրանալ: *Ապրըհամէն պաշտուն ըն տուվալ, էրկու ամսումը խօզ' ա տը՝ռալ* (Բ):

- Խօզ'ու ճօտ - *տե՛ս* ԳՕՃԻ:

- Խօզ'ու պանուն - *տե՛ս* ԽՈՒՋ'ԱՆՈՒՑ:

ԽՕՂ[2]/ԽՕՂ[2]/ԽՕՂ - *գ.* Խուզելը, խուզվելը: *Ամը՝ռնը վէր կ'ամ ա, վըխճարէն խօզ'ը ըսքըսում ա* (Բ):

ԽՕՂ'ԻԼ/ԽՕՂԻԼ *(գրբ. խուզեմ)* - *նբ.* 1. Մկրատով՝ խուզիչ գործիքով մազերը՝ բուրդը կտրել: *Մըկըրատը յօր ա ունէս, ըտըրա մազ'էրը խուզ'իս* (Ձ): 2. Ճյուղերը՝ ոստերը՝ թփերը կտրատել: *Ցակատը տամ ա էտ մարթին, էս մարդիմազարընն էլ ք'ինամ ա ծառէրը լօխ խօզ'ում* (Ձ): 3. *փխբ.* Խաբել, խաբելով ունեցվածքը խլել, կորզել: *Էտ կընէգ'ը ըտըրան խօզ'ում ա, վը՝սկէն յը՝ր օնում, փախչում* (Ձ):

- Խօզ'ած վը՝խճար - Ասում են մազերը անկանոն կտրած մարդկանց:

ԽՕՂ'ՎԻԼ/ԽՕՂ'ՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽՕՂ'ԻԼ-ի:

ԽՕՂՎԻԼ - *տե՛ս* ԽՕՂ'ՎԻԼ:

ԽՕՂՐՈՒԿ - *տե՛ս* ԽԸՂԸՌՕԿ:

ԽՕՂՈՒԿ - *տե՛ս* ԿԸԾՈՒՇ(ՆԸ):

ԽՕԼՎԱԹ - *տե՛ս* ԽԱԼՎԱԹ:

ԽՕԼՈՒ(Ն)Ք - *տե՛ս* ԽԷԼՈՒՆՔ:

ԽՕԼՈՒ(Ն)Ք-ԽՕԼՈՒ(Ն)Ք - *տե՛ս* ԽԸԼԸ(Ն)Ք-ԽԷԼՈՒ(Ն)Ք:

ԽՕԽ/ԽՈՒԽ *(գրբ. խուխ)* - *տե՛ս* ԲԸՂԼԱՄ:

ԽՕԽԱ/ԸՐԱԽԱ/ՐԱԽԱ/ՅԷՐԷԽԱ *(գրբ. երախայ)* - *գ.* 1. Նորածին կամ փոքրահասակ աղջիկ՝ տղա երեխա: *Ուռութանա յէր ըն կէնում, հաց օտում, չայ խըմում, ամմա խօխան յէր չի կէնում* (ՆԼՂԺԲ, 48): 2. Որեւէ հասակի աղջիկ կամ տղա՝ իր ծնողների համար: *Վէր վանդան թըմամում ա, դէրը կ'ամ ա, թա խօխէն մինը տանէ* (ՀԺՀ, V, 348): 3. *փխբ.* Անփորձ՝ միամիտ՝ մանկամիտ մարդ: *Կօզի մը՝ծ տըղա յա Ալրսէմը, ամմա հանալ խօխա յա, սաղ օրը էն ա խաղ ընէս* (Բ):

- Խուխէն ըսը՝ցէն՝ խէ լանց ը՞ս ինանում, ասից՝ ըստի խօսկըս անց ա կէնում - Դժգոհողը՝ տրտնջացողը արդյունքի հասնում է:

- Խուխէն կօրծու տի՛ր, հը՝տան ք'ինի՛ - Երեխային հանձնարարած գործը վերջում ստիպված ես լինելու ինքդ կատարել:

- Խուխէն փուրացավը խօխան կըգ'իդա - Նմանը նմանին կհասկանա:

- Խուխու տաս՝ կըխըռավէ - Քիչ է, փոքր է (ուտեստի մասին): *Կընէգ'ը մին կուտուր հաց ա տամ մարթին, մարթը ասմա.- Մ' կընէգ', էտ հինչ ա՞. խուխու տաս՝ կըխըռավէ* (Ձ):

- Խուխու տը՝ղ տինիլ - Կարծիքը հաշվի չառնել, անտեսել: *Օղտը թա.- Պա էս բօյին, տանք ինձ խուխու տը՝ղ ը՞ք տիրալ* (ՆԼՂԺԲ, 82):

- Խօխան ասած չըբիդար, թա՝ կ'անզրս կ'ամ ա, վէր ասալ ա, կ'անզրլան ա - Եթե մեկը մտադրվել է ինչ-որ բան անել, անելու է:

- Խօխան լանց իլավ, թա՝ փայրս խըրէգ' ա, քաշը յըրա տըվավ, իլածը էլ տարավ - Շատ դժգոհողը՝ տրտնջացողը ավելի է տուժում:

- Խօխան խօխա յա - Որպես մխիթարական արտահայտություն ասում են նրանց, ում աղջիկ է ծնվել: *Խօխան խօխա յա, Հանմբանց, խըրէգ' դանդ ըրա՛* (Բ):

- Խօխա չի կէնաս - Միամիտ մի՛ եղիր, մի՛ հավատա: *Դէ Թէվանը ըտի պէն ըսկանա, սուս ա՞նէ, խօխա չի կէնաս...* (ԱԱ, 75):

- Խօխօնցըս խէրը տը՝սնամ վէչ, թա... - Երդման բանաձեւ՝ երեխաներս մեռնեն,

եթե սուտ եմ ասում՝ եթե այդ բանը արել եմ եւն: *Չօբանը ուրթումն ա օտում, թա.- Խօխօնցըս խէրը տը՛սնամ վէջ, թա քու վը՛խճարըտ մօրթած ինիմ* (Ձ):

ԽՕԽԱ-(Ը)ՐԱԽԱ - *գ. հոգն.* Երեխաներ, մանուկներ: *Շէնումը մընացալ ին մին քանը՛ հըլուվուր, մըն էլ խօխարախա* (ԼՂԲՔ, 267):

ԽՕԽԱ-ԽՕԽԱ - *ած.* Միամտությամբ՝ պարզամտությամբ կատարված: *Խօխա-խօխա պէնէր ա ըրալ* (Բ):

- Խօխա-խօխա խոսել - Միամիտ բաներ ասել, պարզամիտ դատողություններ անել: *Մարթը վէր խօխա-խօխա խօսում ա, կընէգը տուս ա կամ* (Ձ):

ԽՕԽՄԱ *(ռուս. хохма)* - *ած.* Ծիծաղ առաջացնող, ծիծաղելի: *Խօխմա պէնէր ըս խօսում* (Բ):

ԽՕԿԱԼ/ԽՈՒԿԱԼ - *չբ.* Ջզվել, նողկալ, գարշել: *Աստուծ կըզնըվալ ա, մարթին անէսկ տուվալ.- Դէ վէր տու քը՛զանա իլածան խուկաս ըս, քու ծէքը՛ըտ թօղէ մին տարէ տծշիտ կէնա, իրը՛ք տարէ՝ ծույնանըտ* (ԱԱ, 89):

ԽՕՅ - *տե՛ս* ԽՈՒՅ:

ԽՕՅՍԸՋ - *տե՛ս* ԽՈՒՅՍԸՋ:

ԽՕՆ/ԽԱՆԱ[1] *(պրս. xān)* - *գ.* 1. Կլոր տաշտ: *Խօնը ըլլէրավ լըցնում ա, խըմօր հունցում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԼԱՔ[2]:

ԽՕՆԱԽԱ(Ն) - *տե՛ս* Ք՚ԻՐՎԱ:

ԽՕՆԱՐ/ԽՈՒՆԱՐ *(գրբ. խոնարհ)* - 1. *ած.* Համեստ, հեզ, խոնարհ: *Խօնար ախճիգ՚ ա Մըկարէն ախճիգը, ամմա մին տըղա չի կա, թա փըսակվէ* (Բ): 2. *մ.* Խոնարհ կերպով, խոնարհաբար: *Հարսը խօնար կադարում ա ըսկէսվօրը պահանջը* (ԼՂԲ, 302):

- Խօնար ծառա - Մեկի թելադրանքին հլու՝ հնազանդ մարդ, հպատակ: *Կըլօխը քաշ քըցից, հունցու խօնար ծառա՝ հօրը աչ ծը՛ռքը պաչից, տուս յէկավ* (ՀԺՀ, V, 135):

ԽՕՆԳ *(գրբ. խունկ, խունգ)* - *գ.* Արեւադարձային որոշ ծառերի կեղեւից ստացված բուրավետ խեժ, խունկ: *Աղվէսը նըստում ա յուղուծուն լօխ օտում, խօնգը էրում, թա.- Մստըված, էս էլ քու մատաղըտ* (ՀԺՀ, VII, 225):

ԽՕՆԴԻ - *գ.* Լուսամուտի վերեւը պատի լայնությամբ երկու կողմից դրվող հաստ փայտերը, որոնց վրա դնում են մարդակները եւ պատը շարում: *Վէր կացնէն քուփավը թըխում ա, ակուշկէն խօնդին տուս ա պըրծընում* (Ձ):

- Խօնդուն օշնակը - Շատ մութ տեղ: *Խօխէնքը էնքան էտ խօնդուն ուշնակումը կէնում ըն, հիվընդանում ըն* (Ձ):

- Խօնդուն օշնակը կօխէլ - Նեղել, տանջել: *Ըսկէսուրը էտ հարթնանը լափ խօնդուն օշնակըն ար կօխում* (Ձ):

ԽՕՆՉԱ *(պրս. xonče)* - *գ.* 1. Կարճ ոտքերով փայտե կլոր կամ երկար սեղան ճաշելու կամ խմորագնդերը՝ հացը եւն տեղափոխելու համար: *Պուլէրը տինում ա խունչէն յըրա, տանում թուրունը* (Բ): 2. Մրգերով՝ քաղցրավենիքներով՝ նվերներով լցված սկուտեղ, որ նվեր են ուղարկում փեսայի տնից հարսնացուի տունը կամ հակառակը: *Հընթնընցուվէն հը՛տէ մին լ՚ավ խօնչա յընն դարկում* (Ձ):

- Խօնչան փըրսըվէր տինօղ - Երախտամոռ: *Իզէն խօնչան փըրսըվէր տինօղ ա, ընդըրա լ՚ըվօթուն ընէլի չի* (Բ):

ԽՕՆՋԱՆ *(գրբ. խոնջան)* - *գ.* 1. Վարտիքը՝ անդրավարտիքը մեջքին ամրացնելու կապ: *Էտ տըղէն խօնջանը կըտըրվում ա, շըլվարան փըռնած՝ ք՚ինամ ա տօն* (Ձ): 2. Լայն գոտի: *Կընէգ՚ը տօռնը պուկում ա, խօնջանավը կապում, շիլակում, ք՚ինամ մարթին կօշտը* (ՀԺՀ, VII, 369):

ԽՕՇԱԿ *(պրս. xošk (չոր, անպտուղ)* - *գ., ած.* Մեջը դատարկ՝ փուչ (հասկ, ընկույզ եւն): *Ըստարէ հասկէրը լօխ խօշակ ա* (Բ):

- Խօշակ ըղնէլ - Փչանալ, միջուկը չաճել՝ դատարկ մնալ: *Արաշտ ըրավ, ցօրէնը խօշակ ընգավ* (Բ):

ԽՕՇԸԲԷՇ/ԽՕՇՈՒԲԷՇ *(պրս. xošk (լավ, հաճելի), թրք. xošbeš (սիրալիր խոսակցություն)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խօշընբէշ անէլ - 1. Մտերիմ՝ սիրալիր զրուցել: *... Քանի վախտ ա՝ տը՛սալ չըմ, յէ՛ք, մին խօշընբէշ անինք՚* (ԼՂԲ, 286): 2. *տե՛ս* Սիլի-բիլի անէլ:

ԽՕՇԿ՚ԱԲԱՆՈ/ԽՕՇԿ՚ԱԲԱՆՈ *(պրս. xoškabar (չոր մրգեղեն)* - *գ.* Չոր միրգ, խաղցրավենիք: *Աշկէրը շաղվըմ ա, վը՛ր տը՛սնըմ ա դանք՚անէրըմը խօշկ՚աբանավ լիգ՚ը մէշօկնին...* (ԼՂԲ, 347):

ԽՕՇԿ՚ԱԲԱՆՈ - *տե՛ս* ԽՕՇԿ՚ԱԲԱՆՈ:

ԽՕՇՆԸ - *տե՛ս* ԽՕՐԹՆԸ[2]:

ԽՕՇՈՒԲԷՇ - *տե՛ս* ԽՕՇԸԲԷՇ:

ԽՕՇՕՐ *(գրբ. խոշոր (կոշտ)* - *գ.* Խոշոր եղջերավոր անասուն: *Համօն էրկու խօշօր ա պահում, մին էլ հէնգ՚ վը՛խճար* (Բ):

ԽՕՊԱՆ *(գրբ. խոպան)* - *տե՛ս* ԽԱՄ (1):

ԽՕՊՕՊ - *տե՛ս* ԽԸՊԷՊ:

ԽՕՋԱ *(պրս. xoğa, թրք. koğa (մեծ, ուսուցիչ)* - *գ.* 1. Հայ վաճառական 16-18-րդ դարերում: *Խօջան ապըրանքը տանում ար էրանուշ յիրգ՚իրնէ, ծախում* (Ձ): 2. Մահմեդական պալատական պաշտոնյա: *Փաշան էլ սիրիլիս ա ինանում ուրանն խուջէն ըխճըկանը* (Ձ): 3. Թուրք կամ պարսիկ ուսուցիչ: *Շատ ա ընցընում, խըրէգ՚ ա ընցընում, էտ շէնին խուջէն տըղան մը՛ռնում ա* (ՀԺՀ, Ց, 45):

ԽՕՌԹ - *տե՛ս* ԽՕՐԹ:

ԽՕՌԹԻ-ՓՕՌԹԻ - *տե՛ս* ԽՕՐԹԻ-ՓՕՐԹԻ:

ԽՕՌՀՆԸ[1] - *տե՛ս* ԽՕՐԹՆԸ[1]:

ԽՕՌՀՆԸ[2] - *տե՛ս* ԽՕՐԹՆԸ[2]:

ԽՕՌՆԻԳ՚ - *տե՛ս* ԿԱՐԱԼՕԿ:

ԽՕՍԱԼ - *տե՛ս* ԽՕՍԷԼ:

ԽՕՍԷԼ/ԽՕՍԻԼ/ԽՕՍԱԼ *(գրբ. խոսեմ, խոսիմ)* - *նբ., չբ.* 1. Բանավոր խոսք գործադրել սովորել: *Էտ խօխան մին տըրըկանըմը խօսում ար* (Ձ): 2. Որեւէ լեզվի տիրապետել: *Ինք՚ըն էլ թուրքէրէն լ՚ավ խօսում ար* (Ձ): 3. Բանավոր խոսքով կարծիքներ՝ մտքեր արտահայտել՝ հաղորդել: *Նախագան խօսում ա, խօսում, ամմա վէշ մինը մըհալ չի քըցանում* (Ձ): 4. Զրուցել, զրույց անել: *Սաղ քըշէրը ըտըրանք ուրանուր նըհը՛տ խօսում ըն, մըննըրնէն քըցանում ուրանց ջըհիլօթունը* (Ձ): 5. Պայմանավորվել, բանակցել, համաձայնեցնել: *Խօսալ ին, վը՛ր տավարը տանէր ըրըծընցընէր, ուրանգ՚ունը պը՛ր էր* (ԼՂԲ, 356): 6. Հաշտվել, խռով լինելուն վերջ տալ: *Ափկարը միհէնգ՚ ախպօրը նըհը՛տ խօսում ա, էրկու տարէ յա՝ խըռավ ըն իլալ* (Բ): 7. *փխբ.* Հանդիմանել, նախատել: *Էնքան խօսում ըն, ճարը կընտըրած՝ քօջանում ա* (Բ): 8. Ընկերություն անել (սիրող զույգերի մասին): *Ասթըղէգ՚ը ըսկանում ա, վէր ուրանն տըղան ք՚ուխէն ըխճըկանը նըհը՛տ խօսում ա* (Ձ): 9. Նշաններով՝ շարժումներով միտքն արտահայտել: *Էտ տըղան էլ լալէգ՚ ա ինանում, ծըրքէրավընն ար խօսում* (Ձ): 10. Համապատասխանել, պատշաճել, համընկնել: *Էտ պէնջակը էտ շըլվարէն նըհը՛տ խօսում չի* (Բ): 11. Դժգոհություն հայտնել, բողոքել: *Կընէգ՚ը էնքան խօսից, մարթը թանգգան տօն շինից* (Բ): 12. Բամբասել, չարախոսել: *Պըռընվնէն հըվաքվում ըն պատէն տակէն, համ գ՚ուլբան կ՚օրծում, համ ուրանց հըրթնէրէն անա խօսում* (Բ): 13. Վկայակոչել, մի բան՝ իբրեւ հաստատող հանգամանք, հիշել: *Ապան սաղ օրը ուրանն մէդալնէրան ա խօսում* (Բ): 14. Հակաճառել, առարկել: *Յու կըկա՞ռէ Ալիսանէն տէմ խօսէ* (Բ): 15. *փխբ.* Երգել, դայլայլել, գեղգեղալ: *Կարունքը վէր կ՚ամ ա, ծըտէրը խօսում ըն* (Բ):

- Խօսած տը՛ղը - Խոսելու՝ արտահայտելու ժամանակ, խոսելիս: *Փա՛ւնգը յէր ա կէնըմ, թա.- Պա խօսած տը՛ղը կասիս՝ ծլքա՛ս տըկըտիյը՛ր կանիմ, էտ խէ կըրէցէր վո՞ւչ, թա մին մըսխալ մէս քըթէնաս...* (ՀԺՀ, V, 519):

- Խուսէլի հը՛տէ քըրէհ օգ՛իլ - Չխոսկան՝ սակավախոս լինել: *Տընաշինըտ խուսէլի հը՛տէ քըրէհ ա օգ՛ում, մին պէն չի խօսում, թա ըսկանանք* (Բ):

ԽՕՍԻԼ - *տե՛ս* ԽՕՍԷԼ:

ԽՕՍ-ԽՕՍ - *գ.* Վեճ, կռիվ, անհաշտություն: *Հինչ ա էտ հարթնը յը՛կալ ա, Կօլ՚ուց տանը ամմէն օր խօս-խօս կա* (Բ):

ԽՕՍԿ/ԽՕՍՔ *(գրբ. խօսք)* - *գ.* 1. Այն, ինչ որ խոսվել՝ խոսվում՝ խոսվելու է, ասածը, ասելիքը: *Ժուղովուրթը ըտըրա խօսկը ըսկանում ըն, ըսքըսում կըռվէլը* (Ձ): 2. Նախադասություն, արտահայտություն: *Ղէրը ո՛ւրո՛ւր հը՛տա մին էրկու խօսկ ա ասում, սուս անում* (Ձ): 2. Առած, ասացվածք: *Քօ՛հնա խօսկ ա, ասում ա.- Հու հինչու անէ, ո՛ւրա՛ն կանէ* (Բ): 4. Բառ: *Մին դէր ա ինո՛ւմ, օրթնիլի խօսկէրքը գ՚իդա՛լիս չի ինո՛ւմ* (ՆԼՂԺԲ, 114): 5. Պատվեր, պատգամ, խրատ: *Տըղէքը՛ հօրը խօսկէրքը մուռանում չըն* (Ձ): 6. Խոսելու հերթը՝ իրավունքը: *Թամադան խօսկը տամ ա Կ՚ա՛փո՛ւնց Մըրքըրէն* (Ձ): 7. Հարցը, խնդիրը: *Բըրիգադիրը ասմա.- Խօսկը էն ա, վէր մինչը՛վ մին շէբաթը բիդի խաղուն քաղինք՛, պըրծընիք՛* (Ձ): 8. Լուր, տեղեկություն: *Էտ խօսկը թաքավէրին շատ ա տանջում* (ՀԺՀ, V, 72): 9. Խոստում, հանձնառություն: *Թաքավէրը ո՛ւրա՛ն խօսկը կըդարում ա* (Ձ):

- Խուսական յը՛տ տը՛ռնալ/յը՛տ վը՛ենը կէնալ - Խոսքը դրժել, իր ասածից՝ տված խոստումից հրաժարվել: *Տըղամարթը, վէր ո՛ւրա՛ն խուսական յը՛տ տը՛ռավ, տըղամարթ չի* (Բ):

- Խուսկա(ն) տո՛ւս կ՚ա՛լ - 1. *տե՛ս* Խուսական յը՛տ տը՛ռնալ: 2. *տե՛ս* Խօսկը կոտրէլ:

- Խուսկավ անէլ - Մեկին զրույցով զբաղեցնել, մեկին խոսեցնել: *Կընէգ՚ը ըտըրան խուսկավ ա անում, կօրծա քըցո՛ւմ* (Ձ):

- Խուսկավ առաշկ ըղնէլ - Շատախոսելով՝ ճարտարախոսությամբ բոլորին գերազանցել՝ լռեցնել: *Հարթնը խուսկավ առաշկ ա ըղնում, թօղում չի թա տընըցէք՛ մին պէն ասին* (Ձ):

- Խուսկավ ասվէլ չի - Չափազանց է, արտասովոր է, շատ է: ... *Ինքըն էլ էնքան նախշուն ա ինըմ, վը՛ր էլ խուսկավ ասվէլ չի* (ՀԺՀ, V, 42):

- Խուսկավ ըղնէլ/ինիլ - Խոսակցությամբ տարվել: *Կընանէք՛ը խուսկավ ընգը՛ցէն, հօնձ ընուղնէրէն հացը յը՛տըցըրէն* (Բ):

- Խուսկավը ք՚ինիլ - Մեկի ասածով՝ պատվերով առաջնորդվել, մեկին լսել, ասածը հարգել: ... *Իրէքըն էլ խէլո՛ւնք ըն ինո՛ւմ, հօրը խուսքավըն ըն ք՚ընո՛ւմ* (ՀԺՀ, V, 188):

- Խուսկավ՝ շինաշէն, կօրծավ՝ տընաքանդ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր էությամբ խարդախ են, բայց իրենց լավ մարդ են ձեւացնում:

- Խուսկէն աղը - Խոսքի բուն էությունը՝ իմաստը: *Մարթին խուսկէն աղը բիդի հավայի չինի* (Բ):

- Խուսկէն առաշկըն ա քամակը գ՚իդա՛ալ - *տե՛ս* Խուսկէն տակըն ա կըլօ՛խը գ՚իդա՛ալ:

- Խուսկէն էք՚ըն ա վը՛ոցը գ՚իդա՛ալ - *տե՛ս* Խուսկէն տակըն ա կըլօ՛խը գ՚իդա՛ալ:

- Խուսկէն խօսկ կ՚ա՛լ - Մեկի խոսքին իբրեւ շարունակություն խոսք ավելացնել: *Խուսկէն խօսկ ա կ՚ամ, սաղ քըշէրը զըրո՛ւց ըն անում* (Ձ):

- Խուսկէն խօսկ պիրիլ - Մեկի ասածին պատասխանել՝ հակաճառել, փոխադարձաբար իրար պատասխանել: *Հըրթնըսկէսուր խուսկէն խօսկ ըն պիրո՛ւմ, կըռվում* (Բ):

- Խուսկէն կընծէգ՚ը յը՛տ տալ/պէց թօղնէլ - Երկար խոսակցություն՝ զրույց սկսել: *Ըխպիրին ղըրաղէն նըստում ըն, խուսկէն կընծէգ՚ը յը՛տ տամ, համ էլ հաց օտում* (Ձ):

- Խուսկէն մաչին խընըխաշու չինիլ - Խոսքը՝ ասածը լուրջ չլինել, դատարկաբանություն լինել: *Խա՚լափ, խուսկէտ մաչին խընըխաշու չի կա, նըհախ տը՛ղան զա՛ենլա՛ մէ՚լ տանէլ* (Ձ):

- Խուսկէն յէշիլ - *տե՛ս* Խուսկավը ք՚ինիլ:

- Խուսկէն չըվան տինիլ - Մեկի ասածին ուշադրություն դարձնել: *Կընէգ՚ը վէր մարթին խուսկէն չըվան չի տիրա՛ալ, տօնը կըռը՛վ կըղնէ* (Ձ):

- Խուսկէն (պէնդ) վը՛ենը կէնալ - Իր ասածը պնդել, համառել: *Չօբանը խուսկէն պէնդ վը՛ենն ա կէնում, վը՛խճարը տամ չի* (Ձ):

- Խուսկէն տական տո՛ւս կ՚ա՛լ - 1. *տե՛ս* Խուսկա(ն) տո՛ւս կ՚ա՛լ: 2. Չխեղճանալ, կարողանալ մեկի ասածներին դիպուկ պատասխանել: *Կընէգ՚ը սուս չի անում, կարում ա մարթին խուսկէն տական տո՛ւս կ՚ա* (Ձ):

- Խուսկէն տակէն-կըլխէն - Միշտ, շարունակ, խոսելու ողջ ընթացքում: *Բուղդան դային խուսկէն տակէն-կըլխէն ուշունց ա տամ* (Բ):

- Խուսկէն տակէն մընալ - Խեղճանալ, չկարողանալ մեկի ասածներին դիպուկ պատասխանել: *Բաղվանչին ճըղճըղամ ա, ինք՚ըն էլ խուսկէն տակէն ա մընամ, կարում չի ջօղաբը տա* (Ձ):

- Խուսկէն տակըն ա կըլօ՛խը գ՚իդա՛ալ - Խոսելիս կշռադատել, ավել-պակաս չխոսել: *Մարօն խուսկէն տակըն ա կըլօ՛խը գ՚ի՛ւդ՚ում ա, իզէն ըտի պէն ասէլ չի* (Բ):

- Խուսկէն տարը ինիլ - Իր ասածի վրա հաստատուն մնալ, իր ասածը՝ խոստումը կատարել: *Էտ տըղան ասում ա.- Յը՛ս իմ խուսկէս տարը ըմ, հինչու խօսկ ըմ տուվալ, ընական ըմ* (Ձ):

- Խուսկէն տար վը՛ենը կէնալ/տար ք՚ինիլ - *տե՛ս* Խուսկէն տարը ինիլ:

- Խուսկէրքը հազզար փութ մը՛ղըրավ օտվէլ չի - Ասում են ծանր դիտողություն՝նկատողություն անողի մասին:

- Խուսկէրքը տինիս սըրընուցէն քարէն տակէն՝ մին կաթ ծէթ չի տո՛ւս կ՚ա՛լ - Ասում են դատարկախոս՝ վայրախոս մարդկանց մասին:

- Խուսկու հը՛տա շօռ չըկ՚ա՛լ/չըղնէլ - Սահուն՝ ճարտար խոսել, հանպատրաստից կարողանալ անմիջապես պատասխան խոսք ասել: *Նախագան խուսկու հը՛տա շօռ չար կ՚ամ, հինչու ասում հին, դա՛ստի պադասխանում ար* (Ձ):

- Խուսկու հը՛տէ - *տե՛ս* Խօսկի օրինակ:

- Խուսկու հը՛տէ ծը՛ոքը ջուբը չընտանէլ - *տե՛ս* Խուսկու հը՛տա շօռ չըկ՚ա՛լ:

- Խուսկու մըհար - *տե՛ս* Խօսկի օրինակ:

- Խօսկը անց կէնալ - *տե՛ս* Խօսկը ընցընէլ:

- Խօսկը առաշկ տանէլ - 1. Շարունակել տվյալ նյութի շուրջ խոսել: *Այան հիշկան խօսկը առաշկ ա տանում, մին ա, քաթը պըրծընում չի* (Ձ): 2. Ասածը պնդելով անցկացնել, ասածն անել տալ: *Շինըցէք՛ խօսկը առաշկ տըվէն, շէնըմը բալնիցա շինիլ տըվէն* (Բ):

- Խօսկը բազար տո՛ւս օնէլ - Խոսքը՝ ասածը քննարկման դնել: *Կընանուցը քըշտէն վէր խօսկըտ բազար տո՛ւս կա՛ալիլ, էլ պըրծումը չի կա* (Բ):

- Խօսկը էրկու չանէլ - Պատվերը՝ հանձնարարությունը՝ առաջարկությունը եւն անմիջապես կատարել՝ կրկնել չտալ՝ չսակարկել՝ չհակաճառել: *Էլ խօսկը էրկու չըն ըրալ, ք՚ը՛ցալ ըն, մըսլըհաթ ըրալ, քօչա՛ալ, յը՛կալ* (ԱԱ, 35):

- Խօսկը ընցընէլ - Հեղինակություն ունենալ, ասածը նշանակություն՝ ազդե-

գություն ունենալ՝ հարգվել: *Վէզիրին խօսկը ընցընում ար պալատումը* (Զ):

- Խօսկը իրը՝սէն ասէլ/փըռնըցընէլ - *տե՛ս* Իրը՝սէն ասէլ:

- Խօսկը իրկընցընէլ - Մի բանի մասին երկար խոսել, մանրամասնությունների մեջ մտնել: *Էնքան խօսկը իրկընցընում ա, լօխճին զանիլանն տանում ա* (Բ):

- Խօսկը խօսկ ինիլ - *տե՛ս* Խուսկէն տարը ինիլ:

- Խօսկը խօսկ ա պէնում/պիրում - Ասվածից՝ փոքր զրույցից երկար պատմություն է ստեղծվում՝ նոր մտքեր են արտահայտվում: *Խօսկը խօսկ ա պէնում, վէր մին պէն ըսը՝ցէր, հանում պէն կըվիլցընին* (Զ):

- Խօսկը կարճ կապէլ - Խոսելիս մանրամասնությունների մեջ չմտնել, խոսքը՝ զրույցը շուտ վերջացնել: *Ղէրվիշը խօսկը կարճ ա կապում* (Զ):

- Խօսկը կէմնը անէլ, կապէլ - Բարի խորհուրդներով համոզել՝ դարձի բերել: *Կ'օղ կընգանը կարէլ չը՝ս խօսկը կէմնը անիս, կապիս* (Զ):

- Խօսկը կէսատ - *տե՛ս* Խօսկը պիրանումը:

- Խօսկը կէսատ թօղնէլ - *տե՛ս* Խօսկը պիրանումը թօղնէլ:

- Խօսկը կէսատ մընալ - *տե՛ս* Խօսկը պիրանումը մընալ:

- Խօսկը կըտրէլ - *տե՛ս* Խօսկը պիրանումը թօղնէլ:

- Խօսկը կըտօրը քըցիլ - Բուն նյութից խուսափելով՝ խոսակցության նյութը փոխել: *Լ'ըհա վէր ըսքըսում ին կօրծ ընէլա խօսէլը, Մուխին խօսկը կըտօրընը ար քըցանում* (Զ):

- Խօսկը կ'ին ք'ինիլ - *տե՛ս* Խօսկը ընցընէլ:

- Խօսկը կօլ տալ - Վիրավորական խոսքին չպատասխանել, իրեն զսպել: *Մարթը հիշկան ուշունց ա տամ, կընէգը խօսկը կօլ ա տամ, պէն չի խօսում* (Զ):

- Խօսկը կօտրէլ - Մեկի ասածը՝ խնդրանքը չկատարել՝ մերժել: *Պիծի Նըհատակը ըխճըկանը խօսկը կօտրում չի, մին պիծի ամը՝ռն ա տամ* (ՆԱԲ, 83):

- Խօսկը հըլօրէլ - *տե՛ս* Խօսկը փոխէլ:

- Խօսկ ըղնէլ - *տե՛ս* Խօսկ վէր կ'ալ:

- Խօսկը ճըկատէն ասէլ/փըռնըցընէլ - *տե՛ս* Իրը՝սէն ասէլ:

- Խօսկը մէր մաչին (մընա) - Ասում են խոսակցին՝ ասածս գաղտնիք է, ուրիշի չասես: *Բաղվանչին ասում ա.- Խօսկը մէր մաչին, բըրիգադիրը հիրըվանէտ կընգանը սիրականը ա* (Զ):

- Խօսկը մը՝ղըր ա, կօրծը՝ տանխտը՝ղ - Ասելն հեշտ է, կատարելն է դժվար:

- Խօսկը մը՝ղըրավ կըտրէլ - *տե՛ս* Խօսկը շընքանավ կըտրէլ:

- Խօսկը մին անէլ/մին ըմանում տինիլ - Համաձայնության գալ, միաբանվել: *Տահանք խուսկուրնէն մին ընըրալ, փախալ, յէկալ, ըստէղ կացալ* (ԱԱ, 29):

- Խօսկը յը՝տ յը՝ր օնէլ/յը՝տ օտէլ - *տե՛ս* Խուսկան յը՝տ տը՝ռնալ: ... *Հանալ խօխէքը՝ իրէք տըրէկան ըն իլալ, վար հուրանց թաքավէրը խօսկ ա տըվալ, տըված խօսկընն էլ յէտ օտիլը անմալ չի կ'ալ* (ՀԺՀ, V, 369):

- Խօսկը շընքանավ կըտրէլ - Քաղաքավարական արտահայտություն, որ ասվում է մեկի խոսքը ընդմիջելիս՝ ներողություն ընդմիջելուս համար: *Ջավէնը թա.- Պօղոս, խօսկըտ շընքանավ ըմ կըտրում, մին պապռօզ տօ՛* (Զ):

- Խօսկը շօռ տալ - *տե՛ս* Խօսկը փոխէլ:

- Խօսկը պահէլ - *տե՛ս* Խուսկէն տարը ինիլ:

- Խօսկը պէնու տը՝ղ չըտինիլ - *տե՛ս* Խօսկը տափը քըցիլ:

- Խօսկը պըրանէլ - *տե՛ս* Խօսկը փոխէլ:

- Խօսկը պիրանան քանրփանթունանվ տանուս քաշիլ/տանուս օնէլ - Մեկին դժվարությամբ խոսեցնել: *Էտ հարթնը էլ վէշ մին պէն չար խօսում, խօսկը պիրանան քանրփանթունանվ ին տանուս քաշանում* (Զ):

- Խօսկը պիրանումը - Ասելիքը դեռ չվերջացրած: *Լըհա խօսքը պիրանումը, կըլօխը թըռչում ա* (ՀԱԲ, 15, 25):

- Խօսկը պիրանումը թօղնէլ - Խոսքը ընդհատել՝ ընդմիջել, չթողնել, որ մինչեւ վերջ արտահայտվի: *Վէզիրը օգում ա խօսէ, թաքավէրը խօսկը պիրանումը ա թօղնում* (Զ):

- Խօսկը պիրանումը մընալ - Խոսքն ընդհատվել՝ ընդմիջվել, չկարողանալ մինչեւ վերջ արտահայտվել: *Մարթը վէր ճըղղամ ա, կընգանը խօսկը պիրանումը ա մընամ* (Բ):

- Խօսկը սարավ-քօլավ քըցիլ - *տե՛ս* Խօսկը կըտօրը քըցիլ:

- Խօսկըս մընա էս չօրք' պատէն դաթումը - *տե՛ս* Խօսկը մէր մաչին:

- Խօսկը տափավը կ'ալ - *տե՛ս* Խօսկը տափը քըցիլ:

- Խօսկը տափէն մընալ - Ասվածը՝ պատվերը՝ խնդրանքը չկատարվել՝ անուշադրության մատնվել՝ արհամարհվել: *Մօրը խօսկը տափէն մընաց, վէչ տըղան ըրավ, վէչ ախճիգը* (Բ):

- Խօսկը տափը քըցիլ - Խոսքը՝ ասածը բանի տեղ չդնել, պատվերը՝ խնդիրքը չկատարել՝ արհամարհել: *Բիդասըլ տըղա յա Համօն, հօրը խօսկը տափընա ա քըցանում* (Բ):

- Խօսկը տը՝ղ ընցընէլ - *տե՛ս* Խօսկը ընցընէլ:

- Խօսկը տը՝ղ հըսնէլ - Մեկի հասցեին ասված գաղտնի խոսքը նրա կողմից իմացվել: *Ըսկը՝սուրը հարթնանը անա կ'էնգատ ա անում, խօսկը տը՝ղ ա հըսնում* (Բ):

- Խօսկը փըռնէլ - Ասածը համապատասխանել իրականությանը՝ մեկ ուրիշի ասածին եւն: *Ըտըրա խօսկը փըռնում չի կընգանը ըսածէն* (Զ):

- Խօսկը փոխէլ - 1. Խոսքի նյութը փոխել: *Վէր տը՝սնում ա՝ խանը կ'ամ ա, դանստի խօսկը փոխում ա* (Զ): 2. Նախապես տրված ցուցմունքից՝ վկայությունից՝ ասածից հրաժարվել, ուրիշ բան ասել: *Սուդումը Հէղանը խօսկը փոխում ա* (Բ):

- Խօսկը քամուն տալ - Իզուր՝ ապարդյուն խոսել: *Հինչ ը՞ս խօսկըտ քամուն տամ, ք'ը՝զ ըսկանօղ չի կա* (Բ):

- Խօսկը քանդիլ - Պայմանը չեղյալ համարել: *Էտ մարթը հուրանց խօսկը քընդիս ա, էլ ըտըրանց նիհէտ կօրծ չի ընէս* (Զ):

- Խօսկը ք'անդիր ա, վէր փըռնիս, կըրկընանա - Առիթի դեպքում զրույցը ծավալվում՝ երկարում է:

- Խօսկ ինիլ - Խոսք բացվել, խոսվել, խոսակցություն տեղի ունենալ: *Խօսկ ա իլալ, վէր յը՝կօղ տարէն Ղարաբաղա լօխ շինէրումը բիդի գազ ինի* (Բ):

- Խօսկի օրինակ - Որեւէ բան բացատրելու՝ հաստատելու եւն համար որպես օրինակ ծառայող, օրինակի համար: *Մարը ասմա.- Խօսկի օրինակ, ասինք' թա էտ ըխճըկանը նըհը՝տ փըսակվալ ըս, ըշտը՝ղ ը՞ք ըպըրլական* (Զ):

- Խօսկ խառնէլ - Երկու հոգու իրար հետ գժտեցնելու նպատակով գրգռել՝ բամբասել: *Թանզզան հիրը՝վանը խօսկ ա խառնում, ք'օհնան հիրըվընէրէն կըռվըցընում* (Զ):

- Խօսկ խընթըրիլ - Խոսելու թույլտվություն՝ իրավունք խնդրել: *Ժողովէն վախտը Մարյանգ'ուլը էլ ա խօսկ խընթըրում* (Զ):

- Խօսկ խօսկու կ'ալ - Իրար հակաճառել: *Խօսք խօսքու վա կ'ամ, մին մարթ մընին վէխճար ա ասում* (ՆԱԲ, 107):

- Խօսկ կա՞ - Ասելիք՝ առարկություն ունե՞ք, եթե ունեք, խնդրեմ: *Հանը աս-*

մա.- Էք՛ռւծ ծաք՛ին ք՛ինական ընք հօնձ անինք՛, խօսկ կա՞ (Ձ):

- Խօսկ կապէլ - Պայմանավորվել: *...Ռ՝ւրռ՝ւր նըհէտ խօսկ ըն կապըմ, վը՛ր պուճուր ախպօրը վը՛րըմը թօղին...* (ՀԺՀ, V, 21):

- Խօսկ կըռըվցընէլ/կօխըլ կըցընէլ - Վիճաբանել, լեզվակռիվ տալ: *Ախճիգըն ռ՝ւրանն ասածըն ա ասում, թաքավը՛ր՝ ռ՝ւրանը, վէրչը խօսկը կօխըլ ըն կըցընում* (ՀԺՀ, VII, 134):

- Խօսկ հըսնէլ - Խոսելու իրավունք ունենալ (հաճախ գործածվում է ժխտական ձեւով): *Ախճիգ՛ը ասում ա.- Թաքավէրը՝ ապըրած կէնա, ինձ խօսկ չի հըսնում, ամմա դռ՝ւզ չըս անում, վէր էտ տըղէն կախ ըս տամ* (Ձ):

- Խօսկ յըրա անէլ/պիրիլ - Մեկի ասածը շարունակել կամ հակաճառել: *Վէր մինը ասմա՝ կ՛արունքը յէկավ, մինը էլ խօսկ ա յըրա պ՝ռ՝ռում, թա.- գ՛իդվանլ չի, հանլամ Պըռավէն էծէրը պըրծալ չի* (ԱԱ, 83):

- Խօսկ յը՛ր օնէլ - 1. Խնամախոսության ժամանակ աղջկա համաձայնությունը ստանալ: *Ք՝ռ՝ունում ըն խընըմախօս, վէր չուբանէն ըխճըկանը անա խօսկ յը՛ր օնին* (Ձ): 2. Խոստում առնել՝ ստանալ: *Ժուղովուրթը ըստրանա խօսկ ըն յօր ունէս, վէր էլ ռ՝ւրանց չէնին ծըմակը կ՛ըլական չի* (Ձ): 3. Խոսելու թույլտվություն՝ իրավունք ստանալ: *Չօբանը թաքավէրին անա խօսկ ա յը՛ր օնում, լօխ պատմում* (Ձ):

- Խօսկ շինիլ - Կատարվածի մասին ամենուր հայտարարել՝ բերնեբերան գցել: *Խը՛ղճը գ՛անքըմը մը՛հէտ կ՛ուղօթուն ըրավ, խօսկ շինը՛գէն* (Բ):

- Խօսկ շօռ ածէլ - *տե՛ս* Խօսկ տանէլ-պիրիլ:

- Խօսկ շօռ ածօղ - *տե՛ս* Խօսկ տանօղ-պիրօղ:

- Խօսկ չի կա - 1. Առարկություն չկա, համաձայն եմ: - *Էք՛ռ՝ւց յը՛ք, ք՛ինինք՛ բազար. - Խօսկ չի կա* (Բ): 2. Ասթերի է, կատարյալ է: - *Ո՛ւբէլ, հիրըվանէտ էշը օգ՛ում ըմ ինք՛ օնիմ, հունց էշ ա՞: - Խօսկ չի կա, Յէ՛գօր, փուշմընական չըս, ինք՛ կանլ* (Ձ):

- Խօսկ վէր կ՛անլ/պէնվալ/պէց ինիլ - Խոսակցության նյութ դառնալ, որեւէ բանի մասին խոսակցություն սկսվել: *Մին օր էլ շինըմաչումը խօսկ ա վէր կ՛ամ, վէր ծըմակը կըտորին, տը՛ղը բաղ քըցին* (Ձ):

- Խօսկ վէր պիրիլ/պէնալ/պէց անէլ - Խոսակցության նյութ դարձնել, որեւէ բանի մասին խոսակցություն սկսել: *Ասսախկալնէրան մինը խօսկ ա վէր պիրռ՝ում, վէր էտ յիթիմին տօնը շինին* (Ձ):

- Խօսկ տալ - Խոստանալ, խոսքով որեւ հանձնառություն ստանձնել, համաձայնել: *Թաքավէրին պուճուր տըղան խօսկ ա տամ, վը՛ր էտ լօխ կըճարի, պը՛էրի* (ՀԺՀ, V, 24):

- Խօսկ տանէլ-պիրիլ - Մեկի ասածները մյուսին հայտնելով՝ գժտություն առաջ բերել: *Պառավը շէնումը էնքան խօսկ ա տանում-պիրռ՝ում, լօխ ռ՝ւրռ՝ւր անա խըռավում ըն* (Բ):

- Խօսկ տանօղ-պիրօղ - Մեկի ասածները գժտեցնելու նպատակով մյուսին հայտնող, խառնակիչ, խաբարբզիկ: *Ա՛ր-փէնիգ՛ը խօսկ տանօղ-պիրօղ ա, սա՛յաղ կացէք՛* (Բ):

- Խօսկ տռ՝ւս քաշիլ/տռ՝ւս օնէլ - Ձանազան միջոցներով մեկից որեւէ բան իմանալ՝ գաղտնիք դուրս կորզել: *Կընէգ՛ը հիշկան անում ա, կարում չի մարթին անա խօսկ տռ՝ւս քաշի* (Ձ):

- Խօսկ քըցիլ - 1. *տե՛ս* Խօսկ վէր պիրիլ: 2. Ակնարկել, որեւէ նպատակով խոսակցության նյութին անուղղակիորեն առնչվող մի բանի մասին ակնարկ անել: *Սամսօնը խօսկ ա քըցռ՝ում, հիրըվանէն անա ցօրէն պարթկ անում* (Ձ):

ԽՕՍԿԸՁԸՐՈՒՑ - *տե՛ս* ԽՈՒՍԿԸՁԸՐՈՒՑ:

ԽՕՍԿԻ/ԽՕՍՔԻ - *տե՛ս* ՄԸԹԱՄ:

ԽՕՍՎԱԼ - *տե՛ս* ԽՕՍՎԷԼ:

ԽՕՍՎԱՍԿ - *գ.* 1. Որեւէ բարբառի առանձին ենթատեսակը՝ ենթաբարբառ, խոսվածք: *Հ՝ռ՝ադրռ՝ութ՝ն խօսվասկը ճօկ ա* (Բ): 2. Խոսելը, խոսելու ձեւը՝ եղանակը: *Էտ մարթին խօսվասկը վէշ մինին տուր չի կամ* (Բ): 3. Խոսք, ասացվածք, առած: *Սը՛հէնց մին խօսվասկ կա, վար ասում ա.- Ամը՛ն շէնա մին պը՛էլ պիրաք, Հըթէրքա վը՛ր պըտահէ* (Ձ):

ԽՕՍՎԱՍԿՈՒԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽՕՍՎԱՍԿ:

ԽՕՍՎԷԼ/ԽՕՍՎԻԼ/ԽՕՍՎԱԼ - *կբ. եւ չբ.* ԽՕՍԷԼ-ի:

ԽՕՍՎԻԼ - *տե՛ս* ԽՕՍՎԷԼ:

ԽՕՍՏՈՒՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԽՈՒՍՏՈՒՄ(ՆԸ):

ԽՕՍՐՕՎԻ - *տե՛ս* ԽՈՒՍՐՈՒՎԸ՝ՆԷ:

ԽՕՍՔ - *տե՛ս* ԽՕՍԿ:

ԽՕՍՔԻ - *տե՛ս* ԽՕՍԿԻ:

ԽՕՍՕՂ *(գրբ. խոսող)* - *ած.* 1. Խոսել կարողացող, խոսելու ունակություն ունեցող: *Էտ ծին խօսօղ ծի յա ինռ՝ում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԱՍՕՂ-ԽՕՍՕՂ:

ԽՕՎԼԱԹ - *տե՛ս* ԽԱԼՎԱԹ:

ԽՕՏ *(գրբ. խոտ)* - *գ.* 1. Նուրբ եւ չփայտացող ցողունով միամյա եւ բազմամյա բույսերի ընդհանուր անվանումը, խոտ: *Էնքան արաշտ իլանվ, խօտ էլ չի փըսավ* (Բ): 2. Երկրի՝ այդպիսի բույսերի ծածկույթը: *Կանանչ խուտէրումը պարանց ըն ըղնում, քունավ ընցընում* (Ձ): 3. Այդ բույսերի հնձած ու չորացրած զանգվածը, որ օգտագործվում է իբրեւ անասնակեր: *Խօտէն թայան նի յա կէնում, էրում, հիյվընէն մընամ ըն տռ՝ւզնը* (Ձ): 4. Խոտը հնձելու ժամանակը: *Էտ խօտէն Հ՝ռբռ՝ւն ծին ըստակում ա, խը՛ղճէն թօղնում կըրակու մաչի* (Ձ): 5. Անհամ՝ ոչ կծու տաքդեղ: *Էս հինչ տանխտէղ ա, խօտ ա* (Բ):

- Խօտան կընէլ - Արբունքի հասնելով՝ առաջին անգամ սեռական՝ սիրային հարաբերության մեջ մտնել: *Տըղան վէր խօտան կընէից, էլ տիժէր ա տանը պահէլը* (Ձ):

- Խօտը կ՛ռ՝ւլին առաշկը քըցիլ, մէսը՝ վըխճարէն - *տե՛ս* Էշը վը՛ռան մօրթէլ:

- Խօտ ըրածէլ/օտէլ - Անասունի նման հիմար՝ ապուշ լինել (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Վաղօն ասմա.- Խէ՞, յը՛ս խօտ ը՞մ ըրածում, էտքանըտ կըլօխ չը՞մ ըղնում* (Ձ):

- Խօտ ըրընծցընէլ/ուտըցընէլ - Մեկին հիմարի տեղ դնել՝ խաբել: *Սումբաթէն անումըն ա դանգըլա, ամմա վէր թօղիս, օխտը ժ՝ռ՝ւլիգ՛ու խօտ կըրընծցընէ* (Բ):

- Խօտ ըրածօղ/օտօղ - Հիմար՝ ապուշ մարդ: *Էտ խօտ ըրածօղըն էլ ա հըրուստացալ* (Բ):

- Խօտու թայա - Դյուրագրգիռ, բարկացկոտ: *Բաղվանչին էլ խօտու թայա յար, վէր մինին տը՛սավ բաղումը, ճըղճըղօցը տինռ՝ար* (Ձ):

ԽՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՏԸԿԱ՝ԼԻԼ: *Ղալին հըղէն խօտալ ա...* (ԼՂԲ, 22):

ԽՕՐ *(գրբ. խոր)* - *ած.* 1. Մեծ խորություն ունեցող: *Շատ ա ք՛ինըմ, թա խըրէգ՛, վէրչը հըսնըմ ա մին խօր ծ՝որ՝ի* (ՀԺՀ, V, 101): 2. Մակերեսից դեպի ցած ձգվող զգալի փոս կազմող, խորունկ: *Մին խօր աման թանավ ա օտում, քօն ինռ՝ում* (Ձ): 3. Մեծ տարածություն գրավող, տեսանելի սահման չունեցող: *Ճարը կըտրած՝ մարթին նըհը՛ռ նի յըն մընում խօր ծըմակը* (ԱԱ, 80): 4. Մեծ խորության վրա գտնվող՝ տարածված: *Կաղնուն խօր տակըռօտ շատ օնէ* (Բ): 5. Հաստ շերտ կազմող: *Ըստարէ էրկու հը՛տէ խօր ծռ՝ւն ա յը՛կալ* (Բ):

- Խօր խուրանալ - Մեռնել, գետինը մտնել (սովորաբար գործածվում է որպես անեծք): *Խօր խուրանա Ա՝ռմիկը, էծըս կ՛ուղացալ ա* (Բ):

ԽՕՐԱ - Նախորդ տարվանից հողում մնացած սերմերից՝ պալարներից՝ արմատներից աճած (հացահատիկ, կարտոֆիլ, սոխ եւն): *Խօրա կըրտօպլին էլ ա ինում լաւզաթտու* (Բ):

- Խօրա մարթ - Անարժեք՝ ստոր մարդ: *Խօրա մարթիք ամմէն տըէղ էլ կան* (Բ):

ԽՕՐԱԳ - *տե՛ս* ԽՕՐԱՂԳ:

ԽՕՐԱՂԳ/ԽՕՐԱՂԳ/ԽՕՐԱԳ *(պրս. xōrak)* - *գ.* Կերակուր, ճաշ: *Ուրուգունը կամ ա, տէսնում էլիա տօնը սըրփած, կըրակ ըրած, խօրաղը իփած* (ՀԺՀ, V, 189):

- Խօրաղը ինիլ (մինին) - Մեկին համապատասխան, նրա ուժերի՝ հնարավորությունների սահմաններում լինել, մեկի բանը լինել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): *Ղորփէրը ասմա.- Մյ բալա, հօնձ անէլը քու խօրաղըտ չի, ղըրաղ կաց* (Ձ):

- Խօրաղ իփօղնէն վէր շատ ինին, խօրաղը յա՛ նանլի կինի, յա՛ աղի - Տարբեր մարդկանց կողմից կատարված գործը արդյունքում տուժում է:

ԽՕՐԱՂԳ - *տե՛ս* ԽՕՐԱՂԳ:

ԽՕՐԱՄԱՆԳ *(գրբ. խորամանկ)* - *տե՛ս* ԺՈՒԼԻԳ[1]:

ԽՕՐԱՄԱՆԳՕԹՈՒՆ *(գրբ. խորամանկութիւն)* - *տե՛ս* ԺՈՒԼԻԳՕԹՈՒՆ:

ԽՕՐԱՆ *(գրբ. խորան)* - *գ.* Փոքրիկ սենյակ եկեղեցու բեմի երկու կողմերում: *Մին օր էլ ջըքօրանը դէրին՝ յէխծէն քինիլը ծառան քինում ա նի մըննըմ խօրանը...* (ԼՂԲ, 349):

ԽՕՐԱՆՔ - *գ.* 1. Խորություն ունեցող բան: *Էս ամանը խօրանք չի* (Բ): 2. *փխբ.* Ձոր, կիրճ: *Պըռըվնէն ասում ին, վէր էտ խօրանքումը սադանէք կան* (Ձ): 3. Խոր եւ մութ գործեր, խորամանկություն, խարդախություն: *Ըտըրա փըռնած կօրծէրը լօխ խօրանք ա, կարէլ չըս պէն կըլօխ ըղնիս* (Բ):

ԽՕՐԱՍԱՆ - *գ.* Բույսի տեսակ, որի սերմերը օգտագործում էին որպես դեղ՝ փորի ճիճուները թափելու համար: *Առաչ, վէր խօխօնցը ճըճօ յա իլալ, խօրասանու սը՛ռմէր ըն իլալ ուտըցընէլիս* (Ձ):

ԽՕՐԹ/ԽՕՌԹ *(գրբ. խորթ)* - *ած.* Ոչ գոյությունակից, ոչ հարազատ, օտար (ծնողների, քույրերի, եղբայրների եւն մասին): *Խօրթ մարը մին կուտուր չօր հաց ա տամ ըտըրանց, ղարկում հանդը* (Ձ):

- Խօրթ աշկավ յէշիլ - Մեկին վատ վերաբերվել, նրա հետ վատ վարվել: *Քանսպարը ախպօրցը խօնցը խօրթ աշկավ ա յէշում* (Բ):

ԽՕՐԹԻ-ՓՕՐԹԻ/ԽՕՌԹԻ-ՓՕՌԹԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Խօրթի-փօրթի քըցիլ - Խորթություն՝ անհամերաշխություն առաջացնել: *Էտ հարթնը ըտըրանց տօնը խօրթի-փօրթի յա քըցում, ինքը քինամ հանունց տօն* (Ձ):

ԽՕՐԹԼԱԽ - *գ.* Չար ոգի, ուրվական: *Այան ասմա.- Վէր քօն չինիք, խօրթլախը կըլական ա, ծը՛զ տանէ* (Ձ):

ԽՕՐԹՆԸ[1]/ԽՕՌՀՆԸ[1] - *գ.* Շրթնաձաղիկների ընտանիքին պատկանող համեմաբույս՝ ուրց, որից թեյ են պատրաստում: *Ղարաբաղ ըտի շէն չի կա, վէր խօրթնը չինի* (Բ):

ԽՕՐԹՆԸ[2]/ԽՕՌՀՆԸ[2]/ԽՕՐՁ/ԽՕՇՆԸ *(գրբ. խուրձ)* - *գ.* Հնձած հացաբույսի՝ խոտի եւն կապուկ, խուրձ: *Առաչ արտէրը չինավ հինձիս ըն իլալ, խօրթնը կըպէս, տընէս կալը* (Բ):

ԽՕՐԻ(ՆՔ)- *ած.* Իմաստուն, խորահմուտ, գիտուն: *Խօրի մարթ ա իլալ Շափաղաթ ապան* (Բ):

ԽՕՐԽ/ԽՈՒՐԽ *(գրբ. խորխ)* - *գ.* Մաշկափոխ կենդանիների դուրս նետած մաշկը՝ շապիկը: *Օխծը վէր օգում ա խուրխրհան ինի, մին նը՛ղ ծակավ նի յա մընում, խօրխը մընամ ա տանումը* (Ձ):

ԽՕՐԽԷԼ/ԽՈՒՐԽԷԼ - *նբ. տե՛ս* Խուրխրհան անէլ:

ԽՕՐՁ - *տե՛ս* ԽՕՐԹՆԸ[2]:

ԽՕՐՏԱԿԷԷ - *տե՛ս* ԽՈՒՐՏԱԿԷԷ:

ԽՕՐՏԱԿՎԷԼ - *տե՛ս* ԽՈՒՐՏԱԿՎԷԼ:

ԽՕՐՈՒՄ *(թրք. xorum)* - *գ.* Հնձած ու չորացրած խոտի փաթաթված՝ կլորացված փոքր կույտ, առանց կապելու փոքր խուրձ: *Մին խօրում խօտ տընդվարըմ չի, հըզգար կըլօխ հէյվան տընդվարըմ ա* (ԱՀ, 60):

ԽՕՐՈՒՄ-ԽՕՐՈՒՄ/ԽՈՒՐՈՒՄ-ԽՕՐՈՒՄ/ԽԸՐԸՄ-ԽՕՐՈՒՄ - *մ.* 1. Կույտերի ձեւով, ըստ կույտերի: *Սարէն կըլխէն խօտ ըմ հարըմ, խօրում-խօրում թուլուլ տամ, վէշ մին հէյվան մուտանըմ չի* (ԱՀ, 75): 2. *փխբ.* Առատորեն, շատ-շատ: *Ըստարէ ծառէրը խօրում-խօրում ծաղկալ ըն* (Բ):

- Խօրում-խօրում անէլ - 1. Հնձած եւ չորացրած խոտից փոքր կույտեր սարքել, խորոմել: *Մարթը խօտը խօրում-խօրում ա անում, կընէգ՛ըն էլ խօրթնէր ա կապում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԿԸԼԸՎԷԼ:

ԽՕՐՈՒՐԹ *(գրբ. խորհուրդ)* - *գ.* Մի բան անելու՝ չանելու համար տրվող ցուցում՝ խրատ՝ առաջարկ, խորհուրդ: *Էտ պըռավէն խօրուրթը կընդարէլավ քաղաքը դօվան ըզաղըմ ա, մարթիք ըսկըսում ըն ազատ ապրէլ* (ՆԼՂԺԲ, 20):

- Խօրուրթ անէլ/նըստէլ/տը՛սնալ - Միմյանց հետ կամ որեւէ մեկի հետ մի բան քննարկել, խորհրդակցել: *Ըտէղ էտ ախպէրքը կամ ըն փըսէն նըհէտ խօրուրթ անում, վէր հիյվընէն տանին սարը* (Ձ):

- Խօրուրթ տալ - Մեկին իր կարծիքը՝ ցուցումը՝ խրատը առաջարկել՝ կատարելու համար: *Մին թօրք մուտացալ ա, թա.- Խօրուրթ կըտամ՝ նի չըկ՛աս, տիժըրօթուն ըս քըշիլան* (ԱԱ, 35):

ԽՕՐՔ - *գ.* Որեւէ տարածության ամենախոր տեղը, հատակ, հուն: *Տըղան շօրէրը հանում ա, նի մընում ծօվը, խօրքան էտ մուտանան տանուս օնում, տամ թաքավէրին ըխճըկանը* (Ձ):

ԽՕՓ[1] - *տե՛ս* ԽՈՒՓ[1]:

ԽՕՓ[2] - *տե՛ս* ԽՈՒՓ[2]:

ԽՕՓ[3] - *տե՛ս* ՔՈՒՓ:

Ծ

ԾԱԴԻՐ - *գ.* Խաղատեսակ. մրցողները նստում են դեմ առ դեմ՝ ձեռքերով իրար բազկից բռնած, արմունկներով սեղանին հենված: Հաղթող է ճանաչվում նա, ով մրցակցի ձեռքը կորացնում, կպցնում է սեղանին: *Հիշկան ծադիր ըն խաղ անում, վէշ մինը կարում չի Համօվէն յը՛խնէ* (Ձ):

ԾԱԼ[1] - *տե՛ս* ԾԱԼ[1]:

ԾԱԼ[2] - *տե՛ս* ԾԱԼ[2]:

ԾԱԼ[1]/ԾԱԼ[1] *(գրբ. ծալ)* - *գ.* 1. Կտորի՝ հագուստի՝ թղթի եւն՝ իրար վրա բերելուց առաջացած կոտրվածքը, երկտակած՝ ծալած տեղի գիծը: *Ախճիգը ծալած շօրէրը տանուս ա տամ, ուրթու տամ, ծալէրը դանգացընում* (Ձ): 2. Ծալվածքի ամեն մի դարսը, ծալված մասերից յուրաքանչյուրը կամ նրանց արանքը: *Պառավը սընդոզէն կըտօրէն ծալան մին վը՛սկէ յա տանուս օնում, տամ ըտըրան* (Ձ):

- Ծալէրը յը՛ստ տանէլ - Ծալված տեղերից բացվել, ընդարձակվել: *Ժողովուրթը հիշքան նըստում ա, գանբան թազանդան ա ծալէրը յէտ տանում, տէղ անում* (ՀԺՀ, V, 192):

- Ծալը կոտրվէլ - Ծալագիծը վերանալ: *Հիշկան լըվանում ըն, ուրթու վըն տամ, էտ շօրին ծալը կոտրվում չի* (Ձ):

- Ծալը պակաս - *տե՛ս* Խը՛ղքան պակաս: *Մին ծալը պակաս մարթ քինըմ ա Շուշի-Ղալին բազարը...* (ԼՂԲ, 347):

- Ծալը օտէլ - Ծալված տեղը մաշվել: *Շօրը էնքան սընդոզումը ծալած պահալ ա, ծալը կէրալ ա* (Ձ):

ԾԱԼ[2]/ԾԱԼ[2] - Պատանիների դեռեւս չհասունացած, ոչ թանձր՝ ջրիկ սերմնահեղուկը:

ԾԱԼԱՆ - *տեմ* ԾԱԼԱՆ:

ԾԱԼԱՆ/ԾԱԼԱՆ - *ած.* 1. *տեմ* ԾԸԼՔԱՎԷՈ: 2. *փխբ.* Բարձրահասակ եւ քայլելիս սեթեւեթող՝ կոտրատվող: *Ծալան ախճիգ ա Ալիսանկէն թոռնը* (Բ):

ԾԱԼԷԼ - *տեմ* ԾԱԼԻԼ:

ԾԱԼԻԼ/ԾԱԼԷԼ *(գրբ. ծալեմ)* - *նբ.* Ծայրերը՝ եզրերը իրար վրա բերելով՝ ծավալը փոքրացնել կամ որոշ ձեւ տալ (կտորի՝ հագուստի՝ թղթի եւն մասին): *Շորերը ծալում ա, տանում* (Բ): 2. Կրծքի վրա խաչաձեւ դնել, կրծքին խաչել (ձեռքերի մասին): *Ըմբոքերը ծալում ա, վըմնը կէնում* (Բ): 3. Կորացնել, կեռել, ճկել: *Դամուրչին լինգը կիրմիրցընէս ա, քէթը ծիլիս* (Ձ): 4. Վեր քշտել: *Փոխկէրքըտ ծալի* (Բ): 5. Իրար վրա բերելով՝ որոշ դիրք տալ: *Վըմնէրը ծալում ա, տինում տակէն, նըստում* (Ձ): 6. Շարժական մասերը իրար վրա բերելով՝ փակել: *Տէնակը ծալում ա, տինում խուրջինումը* (Ձ): 7. *փխբ.* Կռվի՝ մրցության մեջ հաղթել: *Ըսքըսում ըն կըռվէլը, Շիրինը փանիլիվանէն ծալում ա* (Ձ):

- Ծալած շորը ինքը ուրան կըմաշի - Իրը չօգտագործելով կփչանա:

- Ծալած չըվալ - Հոգնած, թույլ, անուժ (մարդ, անասուն): *Ծալած չըվալ ը՞ս, խէ թայդի չը՞ս ըղնում* (Բ):

- Ծալիլ, ղըրաղ տինիլ - Գործը վերջացնել՝ փակել: *Արտը հընձում ըն, ծալում, ղըրաղ տինում* (Ձ):

- Ծալիլ, ջուբումը տինիլ - Իր արժանիքներով՝ կարողություններով մեկին գերազանցել, մեկին կամ մի բան հեշտությամբ հաղթահարել: *Մէր Վանին օխտը պըրափէսուրու ուրան խըլքավը կըծալի, ջուբումը տինի* (Բ):

- Ծալիլ, տակէն տինիլ - 1. *տեմ* Ծալիլ, ղըրաղ տինիլ: 2. *տեմ* Ծալիլ, ջուբումը տինիլ: 3. Սեփականացնել, յուրացնել, իրենը դարձնել: *Մին էրկու հօքի շէնին սաղ վըղէրը ծալալ ըն, տըկըրնէրէն տիրալ* (Բ):

ԾԱԼ-ԾԱԼ - *տեմ* ԾԸԼԿԸԾԱԼ:

ԾԱԼԿԱԾԱՆ - *տեմ* ԾԱԼԿԱԾԱՆ:

ԾԱԼԿԱԾԱՆ/ԾԱԼԿԱԾԱՆ - *գ.* Ոլորապտույտ՝ ծուռումուռ արահետ՝ կածան: *Էտ ծալկընծանավը քինամ ըն, հըսնում էտ ախպարը* (Ձ):

ԾԱԼՄԱԾ - *տեմ* ԾԱԼՄԱԾ:

ԾԱԼՄԱԾ/ԾԱԼՄԱԾ - *ած.* Ծալված վիճակում երկար մնալուց կամ շատ անգամ ծալվելուց մաշված: *Կօգի թազգա, ամիա ծալմաշ շօր ա* (Բ):

ԾԱԼՎԱՍԿ - *տեմ* ԾԱԼՎԱՍԿ:

ԾԱԼՎԱՍԿ/ԾԱԼՎԱՍԿ - *գ.* 1. *տեմ* ԾԱԼՔ: 2. Ծալելը, ծալվելը: *Կընէգը շորէրէն ծալվասկը պըրծընում ա, յըէտ տըռնում, խօրագ իփում* (Ձ): 3. Ծալելու ձեւը՝ եղանակը: *Ամէն շօր ուրան ծալվասկը օնէ* (Բ):

ԾԱԼՎԷԼ - *տեմ* ԾԱԼՎԻԼ:

ԾԱԼՎԻԼ/ԾԱԼՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԾԱԼԻԼ-ի: 2. *չբ. փխբ.* Խոնարհվել: *Նօքարը աղէն վէր տըսնում ա, դանտի ծալվում ա* (Ձ):

ԾԱԼՔ - *տեմ* ԾԱԼՔ:

ԾԱԼՔ/ԾԱԼՔ *(գրբ. ծալք)* - *գ.* 1. *տեմ* ԾԱԼ[1] (1, 2): 2. Իրար վրա դարսած անկողիններ՝ շորեր՝ սպիտակեղեն եւն: *...Առաջ պէտմա ըսկըսինք ծալքան, յօրդան-դօշակը պըժէնինք, յէտնան էլ մընացածը* (ՀԺՀ, VI, 238):

ԾԱԼՕՎԻ - *տեմ* ԾԸԼՕՎԻ:

ԾԱԼՕՎԻ - *տեմ* ԾԸԼՕՎԻ:

ԾԱԽ *(գրբ. ծախ)* - *գ.* Վաճառվելը, ծախելը, վաճառք: *Կուքուն բախտան էտ օրը հանդը կինի յա կամ ծախ* (ՆԼՂԺԲ, 93):

- Ծախ անէլ - *տեմ* ԾԱԽԷԼ:

- Ծախ փըռնէլ - Վաճառելու՝ ծախելու գործընթացը կազմակերպել: *Քինամ ա բազար, շինացուց ապրանքը ծախ փըռնում* (Ձ):

ԾԱԽ - *տեմ* ԾԷԽ:

ԾԱԽԷԼ *(գրբ. ծախեմ)* - *նբ.* 1. Վաճառել: *Էտ բանգը լօխ վըղէրը ծախալ ա հանդանութոցուց յըրա, քօչալ Ամէրիկա* (ԱԱ, 19): 2. *փխբ.* Դավաճանել, մատնել, դավել, խարդավանել: *Վէր թակում ըն, էտ կանը հընգէրունցը ծախում ա* (Բ):

ԾԱԽԼԻԿ - *տեմ* ԾԷԽԼԻԳ:

ԾԱԽՍ *(գրբ. ծախ)* - *տեմ* ԽԱՐՋ (1, 2):

- Ծախս անէլ/տըսնալ - *տեմ* Խարջ անէլ:

- Ծախսը տանուս օնէլ - *տեմ* Խարջը տանուս օնէլ:

- Ծախսու տակ ըղնէլ - *տեմ* Խարջու տակ ըղնէլ:

- Ծախսու տակ տինիլ/քըցիլ/թօղնէլ - *տեմ* Խարջու տակ տինիլ:

ԾԱԽՍԷԼ - *տեմ* ԽԱՐՋԻԼ:

ԾԱԽՍՎԷԼ - *տեմ* ԽԱՐՋՎԻԼ:

ԾԱԽՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԾԱԽԷԼ-ի: *չբ.* 2. Կաշառվել: *Սուդյան ծախվում ա, էտ օյինբազէն տանրմա ըզադում* (Ձ): 3. Շահադիտական նկատառումներով անազնիվ գործարքի մեջ մտնել՝ ընդդեմ իր գաղափարների՝ համոզմունքի՝ պաշտոնի եւն: *Թաքավէրը ըտըղ կըլխու վա ըղնում, վէր ուրան վէզիրը ծախված մարթ ա* (Ձ):

ԾԱԽՎԻԼ - *տեմ* ԾԷԽՎԷԼ:

ԾԱԽՎՕՈ - *ած.* Հեշտ վաճառվող, մեծ պահանջարկ ունեցող: *Թօթէն արաղը ծախվօղ ապրանք ա* (Բ):

ԾԱԽՈՒ - *ած.* 1. Վաճառքի հանված: *Սաղ բազարը շօռ ա կամ, ծախու ծի չի քըթէնում* (Ձ): 2. Վաճառքի ենթակա, ծախելու հատկացված: *Թանջիրը ասմա.- Ծախու ապրանք չօնիմ, մին էրկու շէբաթ ըսպասէ* (Ձ): 3. Հեշտությամբ կաշառվող, սեփական շահի համար ստոր գործարքի մեջ մտնող: *Ծախու մարթ ա Ափկարը* (Բ):

ԾԱԽՕՈ - *ած., գ.* Վաճառող, որեւէ բան վաճառող (անձ): *Ծախօղը ըտըրան խանփում ա, վէց կիլօվէն տըղ չօնք կիլօ քըշըռում* (Ձ):

ԾԱԾԱՌ[1] - *գ.* Երեխայի՝ նոր ոտքի կանգնելը: *Ըտըրա ծանծառը էրկու տիրըկանումը ա իլալ* (Բ): 2. Երեխային կանգնել սովորեցնելու ձայն: *Խօխան վըէնն ա կէնում, մարը համ ծափ ա տամ, համ ասում՝ ծանծա՛ռ, ծանծա՛ռ* (Ձ):

- Ծանծառ անէլ - Առաջին անգամ ոտքի կանգնել (փոքր երեխաների մասին): *Խօխան ծանծառ ա ըրալ* (Բ):

ԾԱԾԱՌ[2] - *գ.* Թռչնատեսակ: *Ծանծառը կըտուցում ա, կուրթնուկէն աշկը տանուս օնում* (Ձ):

ԾԱԾԱՌ[3] - *ած. տեմ* Խըլքան պակաս:

ԾԱԿ/ԾԱԿՍ *(գրբ. ծակ)* - *գ.* 1. Որեւէ բանի՝ առարկայի՝ գործիքի եւն վրա բացված անցք՝ ճեղք: *Մըղակէն ծակավը յէշանում ա, տըսնում ըտըրանք սիլի-բիլի յըն անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Նեղ մուտք՝ անցում՝ դուռ: *Թաքավէրին տըղան էտ ծակավը նի յա մընանում, տըսնում ըտըղ մին մըծ օթաղ* (Ձ): 3. Բույն, որջ: *... Յէշում ա, տէսնում՝ էրկու մուկուն մին ծակա տանուս յէկէն, խաղ ըրէն* (ՀԱԲ, 15, 56): 4. *արհմ.* Փոքր կացարան՝ բնակարան՝ տուն՝ սենյակ: *Օխտը հօքավ էտ ծակումը հունց ը՞ք ապրում* (Բ): 5. *փխբ. տեմ* ՏՈՒՐՄԱ(1): *Հէնգ տարէ ծակումը կէնում ա Հէնդօն, մինչը՝կ փուլ ըն տամ, ըզադում* (Բ): 6. Մարմնի զանազան գործարանների՝ քթի՝ ականջի՝ հետույքի եւն անցք: *Ընգուճէս ծակը կանվալ ա, տիժէր ըմ ըսկանում* (Բ): 7. Կնոջ սեռական օրգան (հիմնականում գործածվում է հայհոյանքների մեջ կամ հեգնաբար): 8. *ած.* Ծակված, ճեղքված, պատռված: *Ծակ գանլբէքը կը՞ցալ ա, տանա յը՞կալ շինամաչ* (Բ):

- Ծակ աշկ - *տեմ* Աշկը ծակ:

- Ծակ բօղազ - Շատակեր, որկրամոլ (մարդ): *Համբօվէն նըման ծակ բօղազ վէշ մին տը՞ղ ինիլ չի* (Բ):

- Ծակը կօխէլ/քըցիլ - *տեմ* Տանրմա անէլ: *Թաքավէրէն տըղան քինամ ա պըրիստավէն, քուխվէն փըռնըմ, կըպօտըմ, քըցըմ ծակը, պըռավէն տըղէն էլ ըզադըմ* (ՀԺՀ, V, 308):

- Ծակը նի մընանէլ - Թաքնվել, վախից թաքստոց մտնել: *Խօսրօվը վէր թըվանգանվը մէհէտ յըրա յա անում, ըտըրանք ծակըն ըն նի մընանում* (Ձ):

ԾԱԿԱՆ - *ած.* Ծակելու հատկություն ունեցող, ծակող: *Ցանքը ծական քոլ ա* (Բ):

ԾԱԿԷԼ/ԾԱԿԸԼ *(գրբ. ծակեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ առարկայի վրա անցք՝ ճեղք բացել: *Մուկունը աշկ ա կուղացալ, պօլը կըրծկօրծալ, տապանը ծակալ* (ԱԱ, 63): 2. Խոցելով՝ սուր ծայրով մարմնի վրա թեթեւակի վերք բացելով՝ ցավ պատճառել, ծակոց առաջացնել: *Փօշը խուխէն մաննը ծակալ ա* (Բ): 3. Անախորժ խտուտ առաջացնել: *Պիրթի շօրը ջանըս ծակում ա* (Բ): 4. Աչքերը խտղտացնել: *Ինը՞վը աշկէրըս ծակում ա* (Բ): 5. Սուր ձայնով անախորժ լսողական տպավորություն թողնել: *Կամանց խօսէ, սանսըտ անգուճըս ծակում ա* (Բ): 6. *չբ.* Ծակոց՝ ցավ զգալ: *Սը՞րտը ծակում ա, վէր ըտի տը՞սնում ա* (Բ):

ԾԱԿԸԼ - *տեմ* ԾԱԿԷԼ:

ԾԱԿԸԾՈՒԿ/ԾԱԿՈՒԾՈՒԿ/ԾԱԿ-ԾՈՒԿ - *գ.* 1. Ջանազան ծակեր՝ անցքեր՝ ճեղքեր: *Խէղճ տըռռօնը տէս ա յէշում, տէն ա յէշում, հարուր ծակ-ծուկ կա, նըհանցավ ինքը նի մընոր ա՞* (ՆԱԲ, 71): 2. Ջանազան անկյուններ՝ թաքստոցներ: *Հէրիք-նազը տանքօրը տանը ծակըծուկըն ա նի մընում, էտ մուտանան քըթէնում* (Ձ):

- Ծակըծուկը գիդալ - Տեղանքին՝ վայրին՝ հանգամանքներին եւն լավ ծանոթ լինել, մանրամասնություններն իմանալ: *Էտ դէրվիշը ծակըծուկը լավ ար գիդիր, ըտըրա հը՞տէ էլ կարում չըն փըռնին* (Ձ):

ԾԱԿԼԱՆ - *տեմ* ԾԱԿ (7):

ԾԱԿ-ԾՈՒԿ - *տեմ* ԾԱԿԸԾՈՒԿ:

ԾԱԿՍ - *տեմ* ԾԱԿ:

ԾԱԿՎԷԼ/ԾԱԿՎԸԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԱԿԷԼ-ի:

ԾԱԿՎԸԼ - *տեմ* ԾԱԿՎԷԼ:

ԾԱԿՈՒԾՈՒԿ - *տեմ* ԾԱԿԸԾՈՒԿ:

ԾԱԿՈՒՌ - *գ.* 1. Պատի վրա բացված անցք, որ ծառայում է տարբեր նպատակների: *Թընրէքը ծակուռավը տանուս ըն տամ* (Բ): 2. *արհմ.* Փոքր տուն՝ խուց՝ գոմ՝ փչակ՝ բույն եւն: *Էտքան վընհճընէն ածում ա էտ ծակուռը, տօռնը քընլում* (Ձ):

ԾԱԿՈՒՑ - *տեմ* ԾԱԿՕՑ:

ԾԱԿՕՑ/ԾԱԿՈՒՑ - *գ.* 1. Սուր բանով մարմինը ծակելը եւ դրանից առաջացած ցավը: *Օշափը ըսը՞դէն ծընկօցէն մընհալ չի քընցանում* (Ձ): 2. Մարմնի տարբեր գործարաններում՝ սրտում՝ ստամոքսում՝ գլխում եւն առաջացած սուր ցավ: *Սընրտէս ծակօցը կընտընրում չի* (Բ):

ԾԱՂԷԳ - *տեմ* ԾԱՂԷԳ:

ԾԱՂԷԳ/ԾԱՂԻԳ/ԾԱՂԻԿ/ԾԱՂԷԳ *(գրբ. ծաղիկ)* - *գ.* 1. Ծաղիկ, ծաղկաբույս: *Կարունքը վէր կաս ա, մէր հընդէրանումը հինչ ծաղէգ ասիս, փըսնէս ա* (Բ): 2. Ծանր վարակիչ հիվանդություն, որ արտահայտվում է լորձաթաղանթի եւ մաշկի վրա գոյացող թարախային բշտիկներով եւ դողէրոցքով: ... *Վար խօխէնքը ծաղկան ինգալ ըն, կանլիս ա իլալ ծընընգնէ քընդէլիս, ճար չինիլիս, հիվընդնէրէն սընընցընէլիս* (ԱԱ, 51): 3. *փխբ.* Բորբոս, որ առաջանում է հացի եւ որոշ այլ սննդամթերքների վրա: *Հացէն իրը՞սը սաղ ծաղէգ ա* (Բ): 4. Իբրեւ զարդ որեւէ բանի վրա նկարված՝ քանդակված՝ ասեղնագործված ծաղկապատկեր: *Խուխէն շօրին յընրա ծընընգնէ յա կօրծալ* (Բ):

- Ծաղէգը յընրա(ն) - 1. Բոլորովին թարմ՝ մատղաշ: *Ծաղէգը յընրան խընյար ա* (Բ): 2. Խակ (պտուղների մասին): *Խընձօրը հալա ծաղէգը յընրա յա ինիս, վէր էտ խօխէնքը քընէս ըն* (Ձ):

- Ծաղէգ կիրիլ - Ծաղիկ հիվանդության դեմ պատվաստել: *Միհէնգ լօխ խօխօնցը կուռնէրէն ծաղէգ ըն կիրիլ, վէր ծաղկան ընդնին վէչ* (Բ):

- Ծաղէգ շօռ ածող - Ըստ սնոտիապաշտության՝ հրեշտակ, որ իբր տարածում է ծաղիկ հիվանդությունը: *Այան մատաղ ա անում, հանցու ծաղէգ շօռ ածողը ուրանց տօնը կա վէչ* (Ձ):

Ծաղէգ չափէլ - Հմայության ձեւ. համբարձման նախորդ գիշերը աղջիկները թիզով որեւէ ծաղկաբույս էին չափում եւ կարմիր թելով նշան անում՝ հաջորդ օրը կրկին չափելու համար. եթե երկարում էր, լավ նշան էր, իսկ եթե ոչ՝ վատ: *Ընհճընկէրքը նի յընն տը՞ռնում հանդէրը, ծաղէգ չափում* (Ձ):

- Ծաղէգ պահէլ - Լավ խնամել, լավ պահել: *Խօրթ մարը էտ ընհճընկօրցը ծաղէգ ա պահում* (Ձ):

- Ծաղէգ տը՞սնալ - Դաշտանի ենթակա լինել, հասունացած լինել (աղջիկների մասին): *Առաչ, վէր ահճիգը ծաղէգ ար տը՞սնում, էլ թողում չին տանան տանուս կա* (Բ):

- Ծաղէգ տինիլ - Շիրիմին՝ հուշարձանին ծաղիկներ՝ ծաղկեփունջ դնել՝ ի հիշատակ հանգուցյալի: *Ամմէն մայիսի էրկուսէն ժուղովուրթը քիս ըն հանգիստը, ծաղէգ տինիս* (Բ):

- Ծաղկում պըտըտօրվէլ - Ծաղկել, փթթել: *Բաղէրը ծաղկում պըտըտօրվալ ըն* (Բ):

ԾԱՂԸՐ *(գրբ. ծաղր)* - *տեմ* ՏԸՆԱՁ:

ԾԱՂԸՐԷԼ/ԾԱՂՐԷԼ *(գրբ. ծաղրեմ)* - *նբ. տեմ* Տընազ անել:

ԾԱՂԸՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԱՂՐԷԼ-ի:

ԾԱՂԻԳ - *տեմ* ԾԱՂԷԳ:

ԾԱՂԻԿ - *տեմ* ԾԱՂԷԳ:

ԾԱՂԿԷԼ *(գրբ. ծաղկեմ)* - *չբ.* 1. Բույսի ծաղկաբողբոջները բացվել եւ վրան ծաղիկներ երեւան գալ, ծաղիկներ արձակել: *Մանրդումը հունին ծաղկում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Ծաղկունքով՝ կանաչով պատվել: *Հանդէրը ծաղկալ ըն* (Բ): 3. *փխբ.* Բորբոսնել, մգլոտել (հացի եւ որոշ այլ սննդամթերքների մասին): *Հացը ծաղկալ ա* (Բ): 4. Հասակ առնել, զորանալ (հաճախ գործածվում է իբրեւ բարեմաղթություն): *Ծաղկէ Նուշան, ամմէն դօնում քօմանգ ա անում շէնին պըռըվկէրէն* (Բ):

- Ծաղկած հաց - Արժանիքներից զուրկ՝ անպետք մարդ: *Էտ ծաղկած հացը լօխճին աշկէն պըլօր ա տը՞ռալ* (Բ):

- Ծաղկած շըլօրէ - Սիրուն, գեղեցկատես (հատկապես աղջիկ): *Ահճիգ, հինչ ա՞խճիգ, մին ծաղկած շըլօրէ յա* (Բ):

ԾԱՂԿԷԼ-ԾԻՐԱՆԱԼ *(գրբ. ծաղկեմ +ծերանամ)* - *չբ.* Շատ ապրել ու բազմանալ՝ զավակներ ունենալ (հաճախ գործածվում է իբրեւ բարեմաղթություն): *Ծաղկին-ծիրանան մէր ջիհիլնէն, մէզ թօրքէն անա ըզընը՞ցէն* (Բ):

ԾԱՂԿՈՒՏ *(գրբ. ծաղկուտ (ծաղկալից)* - *ած.* Ծաղիկ հիվանդության թողած սպիներ ունեցող, ծաղկատար (մաշկի, դեմքի մասին): *Մին ծաղկուտ իրը՞սավ ահճիգ ա օգալ Սանասարը* (Բ):

ԾԱՂԿՈՒՑ - *տեմ* ԾԱՂԿՕՑ:

ԾԱՂԿՕՑ/ԾԱՂԿՈՒՑ *(գրբ. ծաղկոց (ծաղիկների պարտեզ)* - *գ.* Բույսերի ծաղկելու ժամանակը: *Խընյարը շընլօրանուն ծընընկօցումը կընվարին* (Բ):

ԾԱՂՐԷԼ - *տեմ* ԾԱՂԸՐԷԼ:

ԾԱՂՔ - *գ.* Բույսերի համատարած ծաղկելը: *Օրէրը թընքացավ, ծընռէրէն ծաղքը ընքընսիգ* (Բ):

ԾԱՄ[1] *(գրբ. ծամ)* - *գ.* 1. Կանացի մազերի երկար հյուսք: *Քընշէրը աղան կամ ա տոն, տէսնում խանումը ծամէրը կընտօրած* (ՀԺՀ, V, 243): 2. Մսի մեջ եղած սպիտակ չծամվող մաս, որն ուտողի մազերը իբրեւ երկարում են: *Մէսը իփանում ըն օտում, ուրանն էլ մին ծամ տամ, թա.-էտ ա քու փայըտ, կէր, հանցու մազէրընտ իրկընանա* (Ձ): 3. Որեւէ բանի՝ կաշվի՝ ավելուկի եւն հյուսք: *Էրկու ծամ ընվիլանկ ա իփանում* (Բ):

- Ծամ անել - Մազերը՝ ավելուկը եւն հյուսել, հյուսք անել: *Մազէրը ծամ ա անում, քինամ* (Բ):

- Ծամը՝ էրկան, խը՞լքը՝ կարճ - *տեմ* Մազը՝ էրկան, խը՞լքը՝ կարճ:

- Ծամը կընտընրած - Անամոթ, անառակ, լիրբ (կանանց մասին): *Ծամը կընտընրած կընէգ ա Հէղանէն հարթանը, օխտը սիրական ա պահում* (Բ):

- Ծամը կընտընրէլ - Մազերը կարճ կտրելով՝ խուզելով՝ անառակել, խայտառակել (կանանց մասին): *Առաչ վէր կընէգը բուզօթուն ա իլալ ընէս, ծամը կընտընրէլիս ըն իլալ* (Ձ):

- Ծամը տափավը քաշ ինիլիս - Երկար ծամ՝ մազեր ունեցող (աղջիկների մասին): *Մաքաղաթէն էրկու ծամը տափավը քաշ ինիլիս ախճիգ օնէ* (Բ):

ԾԱՄ[2] - *գ.* 1. Ծամելը: *Մըսէն ճիլին ծամը տիժէր ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՍԱՂՈՒՆՁ:

ԾԱ՛ՄԱՆ - *տե՛ս* ԾԱ՛ՄՍ:

ԾԱՄԷԼ/ԾԱՄԸ՝Լ *(գրբ. ծամեմ)* - *նբ.* 1. Ուտելիքը բերանում ատամներով մանրացնել եւ թքի հետ շաղախել: *Հացը ծամում ա, կօլ տամ* (Բ): 2. Որեւէ բան ատամներով տրորել առանց մանրացնելու: *Սաղունձ ա ծամում* (Բ): 3. *արհմ.* Շատ ուտել, անընդհատ ուտել: *Խըրէգ՝ ծամէ, պատառ էլ թօղէ՝քու հա՛ր օտէ* (Բ): 4. *փխբ.* Տրորել, ճմլել, լավ չկտրել: *Մըկըրատը լ՚ավ չի կըտրում, ծամում ա* (Բ):

- Ծամէլ-պիրանումը տինիլ - Լավ՝ մանրամասն բացատրել՝ հասկացնել՝ սովորեցնել՝դյուրըմբռնելի դարձնել, մեկի գործը հեշտացնել: *Ծամում ըմ, պիրանումը տինում, էլիա կըլօխ չի ըղնում, դանգըլա խօխա յա* (Բ):

ԾԱ՛ՄԿԱԽ - *ած. տե՛ս* Ծա՛մսը կախ:

ԾԱ՛ՄՍ - *տե՛ս* ՉԱ՛ՆԱ՛:

- Ծա՛մսը կախ/կօտըրած - Անհամարձակ, լուռումունջ նստող, դանդաղ՝ ծանրծանր խոսող: *Ծա՛մսը կախ մարթ ա Յէգօրը* (Բ):

ԾԱՄՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԱՄԷԼ-ի:

ԾԱ՛ՄՔ[1](ԸՎ)ԻԼ - *տե՛ս* ԼԸՌՎԷԼ[2]:

ԾԱՅՆ - *տե՛ս* ԾԷՆ[1]:

ԾԱՅՆԱՁՈՒՐԿ - *ած., գ.* Քաղաքացիական իրավունքներից զրկված, ձայնազուրկ (մարդ): *Ժօղովէն վախտը Կա՛նդին յը՝ր ա կընաս, թա.- Հինչ ա՞, մունք ծայնազուրկ ը՞նք, վէր մէզ վէշ մին տը՝ղ թավ չընք ընէս* (Ձ):

ԾԱ՛ՆԳ[1] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծա՛նգ՝ա՛վ ըղնել - *տե՛ս* Քաշկավ ըղնել:

- Ծա՛նգ՝ա՛վ քըցիլ - *տե՛ս* Քաշկավ քըցիլ:

ԾԱՆԴԸՐ *(գրբ. ծանր)* - *ած.* 1. Կշիռով համեմատաբար մեծ, մեծ կշիռ ունեցող, ծանրաքաշ: *Մին ծանդը՛ր քար ա յօր օնում, քըցո՛ւմ էտ օխծէն յըրա, ըսպանում* (Ձ): 2. *փխբ.* Կատարելու՝ գլուխ բերելու համար մեծ ջանք՝ ճիգ՝ լարվածություն՝ նեղություն պահանջող: *Սիրգօնը ասմա.- Էտ ծանդը՛ր կօրծ ա, յը՝ս կարէլ չըմ անիմ* (Ձ): 3. *փխբ. տե՛ս* ՅԸՂԷ: 4. *փխբ.* Ջրկանքներով՝ հոգսերով՝ նեղություններով լի: *Ծանդը՛ր օրէր շատ ընք տը՝սալ* (Բ): 5. *փխբ.* Առողջական վիճակի համար վտանգավոր, լուրջ մարմնական տանջանքներ պատճառող: *Չը-խօթական ծանդը՛ր հիվընդութուն ա* (Բ): 6. *փխբ.* Ապականված, կեղտոտ: *Քըղաքէն օթը ծանդը՛ր ա* (Բ): 7. *փխբ.* Առողջական վիճակը շատ վատ, վտանգավոր դրության մեջ գտնվող: *...Տըրո՛ւթունը փիս ա, ծանդը՛ր հիվանդ ըմ* (ԼՂԲ, 304): 8. *փխբ.* Հաստ շերտ կազմող: *Ծանդը՛ր ծո՛ւն ա նըստալ* (Բ): 9. *փխբ.* Անդուր, հոտառության՝ ճաշակելու համար ոչ հաճելի, անախորժ: *Տանան ծանդը՛ր վը՝ս ա կ՚ամ* (Բ): 10. *փխբ.* Ստամոքսը ծանրաբեռնող, դժվարամարս: *Կուրկուտը ծանդը՛ր խօրա՛գ ա* (Բ): 11. *փխբ.* Լրջմիտ, ծանրաբարո: *Ըստըրանց էլ էրկու ախճիգ՝ ա ինո՛ւմ՝ մինը՝ ծանդը՛ր, մինը՝ սա՛հլիգ՝* (Ձ): 12. *փխբ.* Ոչ մարդամոտ, անբարեհամբույր: *Սօնա բաջին ծանդը՛ր խասյաթ օնէ* (Բ): 13. *փխբ.* Խիստ դատապարտելի: *Ծանդը՛ր մէխկ ա ըստրա ըրածը* (Բ): 14. *փխբ.* Մեծ վիշտ պատճառող: *Արտէրը էրվիլը շինա՛ցուց հը՝տէ ծանդը՛ր կօրուստ ա* (Բ): 15. *փխբ.* Ցրտաշունչ, ցուրտ: *Էս ծըմը՝ռը ծանդը՛ր ծըմը՝ռ ար* (Բ):

- Ծանդը՛ր անգուճ - *տե՛ս* Անգուճը ծանդը՛ր:

- Ծանդը՛ր լո՛ւծ - Մեծ պարտավորություն՝ հանձնառություն՝ ծանրաբեռնություն: *Ժուղուվուրթէն յըրա ծանդը՛ր լո՛ւծ ըն տիրա՛լ, կարում չընն կըդարին* (Բ):

- Ծանդը՛ր լ՝ք[1] - *տե՛ս* ԼՕՔ[1](2):

- Ծանդը՛ր խօսկ - Վիրավորական խոսք, ամոթանք, նախատինք: *Ըսկէսվօրը ծանդը՛ր խուսկէրէն հարթանը ջօղաբ չի տամ* (Բ):

- Ծանդը՛ր ծը՝ռք - *տե՛ս* Ծը՝ռքը ծանդը՛ր:

- Ծանդը՛ր հակէն նըստէլ - Շահադիտական նպատակներով կողմնապահություն անել, ուժեղի կողմն անցնել: *Ըշտը՝ղ մին կըռը՝վ ար ինո՛ւմ, հէյդարը ծանդը՛ր հակէն ար նըստում* (Ձ):

- Ծանդը՛ր նըստէլ - *տե՛ս* Թա՛նգ՝ նըստէլ:

- Ծանդը՛ր պահէլ (ո՛ւրա՛ն) - Լուրջ՝ հավասարակշռված լինել, հիմարություն՝ թեթեւսոլիկություն չանել: *Հէրսիլա՛ն հըրսընքումը ծանդը՛ր ար պահում ո՛ւրա՛ն* (Բ):

- Ծանդը՛ր պէռնը - 1. *տե՛ս* Ծանդը՛ր լո՛ւծ: 2. Մեծ հոգս: *Հիվանդ պահէլը ծանդը՛ր պէռն ա* (Բ):

- Ծանդը՛ր քարը սըրտէն տինիլ - Դժբախտացնել: *Թօրքէն բալան թաղիմ, վէր ծանդը՛ր քարը մէր սըրտէն տիրա՛վ* (Ձ):

- Ծանդը՛ր քըշըռքէն նըստէլ - *տե՛ս* Ծանդը՛ր հակէն նըստէլ:

ԾԱՆԴԸՐ-ԾԸՆԴԸՐՄԷ - 1. *ած.* Ծանրաբարո, խոհեմ, լուրջ, ծանրակշիռ: *Ծանդը՛ր-ծընդըրմէ մարթիք՝ ըն Ասթըխէգ՝ին խընամուքը* (Բ): 2. *մ.* Հանդիսավոր կերպով, հպարտորեն, ծանրակշիռ կերպով: *Թաքուհին կ՚ամ ա, ծանդը՛ր-ծընդըրմէ նըստում* (Ձ):

ԾԱՆԴԸՐ-ԾԸՆԴԸՐՄԸ՝Ծ - *տե՛ս* ԾԱՆԴԸՐ-ԾԸՆԴԸՐՄԷ:

ԾԱՆԴԸՐ-ԾԸՆԴԸՐՅԱՆԱ - *տե՛ս* ԾԱՆԴԸՐ-ԾԸՆԴԸՐՄԷ:

ԾԱՆԴ(Ը)ՐՈՒՍԿ - *տե՛ս* ԾԸՆԴԸՐՈԹՈՒՆ:

ԾԱ՛ՆԻ - *տե՛ս* ԹՕՐՔ:

ԾԱՆՈՒԹ - *տե՛ս* ԾԱՆՕԹ:

ԾԱՆՈՒԹԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԾԱՆՕԹԱՆԱԼ:

ԾԱՆՈՒԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԾԱՆՕԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԾԱՆՈՒԹՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԾԱՆՕԹՕԹՈՒՆ:

ԾԱՆՕԹ/ԾԱՆՈՒԹ (*գրբ. ծանօթ*) - *տե՛ս* ՃԱՆԱ(Ն)Չ:

ԾԱՆՕԹԱՆԱԼ/ԾԱՆՈՒԹԱՆԱԼ *(գրբ. ծանօթանամ)* - *չբ.* 1. Մեկի հետ ծանոթ դառնալ՝ ծանոթություն հաստատել: *Էս մարթը մին քանի վախտ ապրում ա թաքավէրէն նըհէտ, ծանութանում ա թաքուհու նըհէտ...* (ՀԺՀ, V, 242): 2. Տեղեկություն ձեռք բերել, իրազեկ դառնալ: *Թաքավէրին տըղան հօրը կուրծէրէն ծանօթանում ա* (Ձ):

ԾԱՆՕԹՑ(Ը)ՆԷԼ/ԾԱՆՈՒԹՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ծանօթացուցանեմ)* - *նբ.* ԾԱՆՕԹԱՆԱԼ-ի:

ԾԱՆՕԹՈՒԹՈՒՆ/ԾԱՆՈՒԹՕԹՈՒՆ *(գրբ. ծանօթութիւն)* - *տե՛ս* ՃԸՆԸ(Ն)ՉՕԹՈՒՆ:

ԾԱ՛ՊԱ՛Ն - *տե՛ս* ԾԻՊԼԻ:

ԾԱ՛ՊԸՌ - *տե՛ս* ԾԸՆԳԸԼ:

ԾԱ՛ՊԼԻ[1] - *տե՛ս* ԸՌԸՀԱ՛ԹԻ:

ԾԱ՛ՊԼԻ[2] - *տե՛ս* ԾԻՊԼԻ:

ԾԱ՛ՊԼԻՊՈ՛ՒԼԻ - *տե՛ս* ԾԻՊԼԻՊՈ՛ՒԼԻ:

ԾԱ՛ՊՆՈ՛ՒՏ *(ռուս. тянуть)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծա՛պնո՛ւտ անել - *հեգն.* Կոնծել: *Մին էրկու ըստաքան Մակիչը վէր թօթէն ըրաղան ծա՛պնո՛ւտ ա անում, ք՚ը՝փը լ՚ըվանում ա* (Ձ):

ԾԱՊՈՒ - *տե՛ս* ԾԱ՛ՊՈՒ:

ԾԱ՛ՊՈՒ/ԾԱՊՈՒ - *տե՛ս* ՏԸՔՈ՛ՒՐԻ(Գ)[1]: *Ի մար ծապուն ըռաշկէն կավը քըթից, ծգո՛ւմ ար կաթնը թըղցընէ...* (ԼՂԲ, 269):

ԾԱՌ/ԾԱՌՆԸ *(գրբ. ծառ)* - *գ.* 1. Ամուր փայտաբուն, ճյուղեր ու տերեւներ ունեցող բազմամյա բույս: *Ք՚ընում ա տէսնում՝ ք՚անդիրը մին ծառու կապած, ինքը կա վուչ* (ՀԱԲ, 15, 109): 2. Տունկ, տնկի: *Էրկու ծառ ա պիրո՛ւմ, հըյաթումը տընգում* (Ձ): 3. *փխբ.* Ծառանման փայտե հարմարանք, որի ճյուղերից մրգեր, քաղցրավենիք, կանաչ-կարմիր թելերի վրա շարած սիսեռ՝ չամիչ կախելով, վերեւի ծայրին եփած հավ, իսկ տակը մի շիշ խմիչք դնելով՝ պտտեցնում

են հարսանիքում պարելիս՝ վերջում մատուցելով փեսային եւ նրան ուղեկցողներին: *Ծառը պիրի̈մ ըն, տինի̈մ փըսէն ըռըշին, պէլին տի̈ւս ա օնում մին տըսսանուց տամ* (Ջ):

- Ծառան ծըռատակը հիշտ ա ըրվամ - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը, անփորձ՝ անտեղյակ լինելով, թերագնահատում է գործի դժվարությունը: *Ծառան ծըռատակը հիշտ ա ըրվամ. Անդօնը ժանքումը արտ հընձած չի, ասում ա.- Մին հէքտարը մին օրումը կըհընձիմ* (Ջ):

- Ծառան ճէղնը վէր կըղնէ - Մարդ իր ունեցածից՝ եղածից նաեւ կորցնում է: *Ծառան ճէղնը վէր կըղնէ, Վա́լօդ, կավ ա, լի՞, ըստակյալ ա, ըստակյալ ա, էն ա իրըᵉքըն էլ օնիս* (Բ):

- Ծառէն շուքավը շօռ տալ - Իր օգտին գործել, անախորժություններից խուսափել: *Լօխ ծառէն շուքավըն ըն շօռ տամ, հօքˈումˈթէն հըᵉտէ կօրծ անօղ չի կա* (Բ):

- Ծառը կըտըրալ ըս, էլ հօր ը՞ս ասում՝ ծըտէրը հօր ըն - Երբ նման իրավիճակը դու ես ստեղծել, ինչո՞ւ ես դժգոհում:

- Ծառը հիշկան բար յըᵉր օնէ, էնքան ճըղները կըկըռանա - Մարդ ինչքան խելոք, այնքան համեստ է լինում:

- Ծառը յըᵉր ինօղ ծիյին քօռակը ճըղներըն էլ յըᵉր կինի - *տե́ս* Մառը վէր յըᵉր ինի ծառը, ախճիգˈըն էլ յըᵉր կինի ճըղները:

- Ծառը վէր շըղըհարում ըս, շէշման ա վէր ըղնում - Փորձանքից, պատուհասից եւն տուժում է լավը:

- Ծառը վէր վէր ըղնէ, կըցնավէրը կըշըտանա - *տե́ս* Սըᵉվ յըᵉգնը վէր վէր ըղնէ, տընըկավէրը կըշըտանա:

ԾԱՌԱ *(գրբ. ծառայ)* - տե́ս ՆՕՔˈԸ̈Ր:

ԾԱՌԱՅԻԼ - *տե́ս* ԾԸՌԱՅԷԼ:

ԾԱՌԱՅՕՂ - *տե́ս* ԾԸՌԱՅՕՂ:

ԾԱՌԱՅՈՒԹˈԻՒՆ/ԾԱՌԱՅՕԹՈՒՆ *(գրբ. ծառայութիւն)* - *գ.* 1. *տե́ս* ՆՈՒՔˈԸՐՕԹՈՒՆ: 2. Մտավոր՝ ֆիզիկական վարձու աշխատանք կատարողի՝ծառայողի պարտականությունը՝զբաղմունքը՝պաշտոնը, ծառայելը: *Տա ծառայութˈունան տօն ար կˈամ լիգˈը պէռնավ ...* (ՅԺՅ, VII, 167): 2. Զինվորական ծառայություն: *Մաքաղաթէն տըղան էն ա ծառայութˈունում, մին ամէս ա մընացալ, վէր բանակը պըրծընէ, կˈա* (Բ):

ԾԱՌԱՅՕԹՈՒՆ - *տե́ս* ԾԱՌԱՅՈՒԹˈԻՒՆ:

ԾԱՌՆԸ - *տե́ս* ԾԱՌ:

ԾԱՌՍ/ԾԱՐՍ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծառս անէլ/ինիլ - 1. Ետեւի ոտքերի վրա կանգնել (ձիու մասին): *Սէվ ծին ծարս ինիլավ կաղնում ա ըռաշկին* (ՅԺՅ, VI, 138): 2. Ըմբոստանալ, ընդվզել: *Թաքավէրը ըտըրանց վէր շատ ա տա̈նջˈում, ծառս ըն ինˈում* (Ջ):

ԾԱՍԿ - *գ.* 1. Որեւէ կարգի շինվածքի տանիք՝ կտուր՝ ծածկույթ: *Տանը ծասկը քˈօ̈հնա̈ յա, վէր թօռ ա կˈաս, պատալօկը նըմընաս ա* (Բ): 2. *տե́ս* ՂԸՓԸԼ: 3. Որեւէ բան ծածկելու կտոր: *Ըստօլէն ծասկը ճըղվալ ա* (Ջ): 4. *փխբ.* Տուն, կացարան: *Մին ծասկ չօնին, թա մաչին կէնան* (Բ):

ԾԱՍԿԷԼ/ԾԱՍԿԸᵉԼ *(գրբ. ծածկեմ)* - *նբ.* 1. Շինվածքը ծածկով պատել, ծածկ սարքել: *Մին կուճի կˈում ըն շինում, ծասկում, հիյվըննէն ածում մաչը* (Ջ): 2. Մեկի՝ մի բանի վրա ծածկոց գցել, վրան բան գցել: *Կամ ա, տըᵉսնում մարթը քօն իլա̈ծ, յուրղանավը ծասկում ա, ինքˈը էլիա քˈինամ* (Ջ): 3. Շերտ կապել, մի բանի մակերեսը պատել: *Ծ̈ունը հա̈նդէրը ծասկալ ա* (Բ): 4. *տե́ս* ՂԸՓԸԼԷԼ: 5. Պատել, բռնել: *Թօխպը շէնը ծասկալ ա* (Բ): 6. Թաղել, հորել: *... Պ̈ուր̈ում ա բէջիթ մին փօս կըտրում, լօխ ածում մէչը, հօղավ ծասկըմ...* (ԼՂԲՔ, 259): 7. Մեկին՝ մի բան իր մեջ առնել՝ ընկղմել: *Կըᵉտը վըրարից, ծօ̈րին բ̈ուստըննէն ծասկից* (Բ): 8. Իր մեջ՝ իր ետեւում թաքցնել, քողարկել, տեսադաշտից անջատել: *Ծառէրը տօնը ծասկալ ըն* (Բ): 9. Թաքցնել, գաղտնի պահել: *Ախճիգˈը հօրը ըրածը մօրը անա ծասկում ա* (Ջ): 10. Առջեւը պատել, անթափանցելի դարձնել: *Թօխպը ըրէվէն առաշկը ծասկալ ա* (Բ): 11. Փակել, արգելք ստեղծել: *Մին ծառ ա վէր ըղնում, պ̈ունին ծակը ծասկում* (Ջ): 12. Թաքստոցում թաքցնել՝ պահել: *Իլա̈ծ-չիլա̈ծը ծասկում ըն, ̈ուրա̈նք փախչում ծըմըկնէն* (Ջ):

ԾԱՍԿԸᵉԼ - *տե́ս* ԾԱՍԿԷԼ:

ԾԱՍԿԸՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԾԱՍԿԷԼ-ի: 2. *չբ.* Մերկությունը ծածկել, շոր հագնել՝ վրան գցել: *Ախճիգˈը ասում ա.- Յըᵉս տըկլօր ըմ, կարէլ չըմ տի̈ւս կˈամ, մին շօ̈ր պէր, ծասկըվիմ, տի̈ւս կˈամ* (Ջ):

ԾԱՍԿԻ-ՍԱԹԿԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծասկի-սաթկի անէլ - Շատ բան ծածկել՝ թաքցնել: *Յօրէնը ըստըᵉղ-ընղըᵉղ ծասկի-սաթկի յըն անում, հանցու դ̈ուշմա̈ննէն տանին վէչ* (Ջ):

ԾԱՍԿՈՒՑ - *տե́ս* ԾԱՍԿՕՑ:

ԾԱՍԿՕՑ/ԾԱՍԿՈՒՑ *(գրբ. ծածկոց)* - *տե́ս* ԾԱՍԿ:

ԾԱՎ-ԾԱՎ - *ած.* Շատ ջուր՝ ջրով, թաց եւ ծծած, ջրի՝ ջրով մեջ կորած: *Ծավ-ծավ բօստան ա* (Բ):

- Ծավ-ծավ անէլ - Շատ թրջել, հեղուկի մեջ ընկղմել: *Պ̈ուրթը ածում ա կըᵉտէն գˈօլը, ծավ-ծավ անում* (Ջ):

- Ծավ-ծավ ինիլ/տըᵉռնալ - Շատ թրջվել, հեղուկի մեջ ընկղմվել: *Թօռու տակ ընգըᵉցէ, ծավ-ծավ իլի* (Բ):

ԾԸ̈ՌԱՆ - *տե́ս* ԾԷՌԱՆ:

ԾԱՐԱՎ *(գրբ. ծարաւ)* - 1. Ջուր խմելու ցանկություն՝ պահանջ: *Ծարավը մարթին կըսպանէ* (Ջ): 2. Ջուր խմելու ցանկություն՝ պահանջ ունեցող: *Յէտնան էտ մարթը իտի էլ մըᵉռնըմ ա* (ՅԺՅ, V, 575): 3. Խոնավության անհրաժեշտություն զգացող (բույսերի, հողի եւ մասին): *Ծարավ վըᵉղը կըճաքէ* (Բ):

- Ծարավը անց կըցընէլ/կօտըրէլ - Խմելու ցանկությունը՝ պահանջը մասամբ հագեցնել: *Ըտըᵉղ էլ ախպ̈ուր չի իլա̈, չէյրան ա վէր քըցա̈, ա̈ր̈ունը խըմալ, ծարավը կօտրալ* (ԱԱ, 60):

ԾԱՐԱՎ-ԾԱՐԱՎ - *մ.* Խնայողաբար, քիչ-քիչ: *Թա̈ջիրին կընէգˈը էտ վըᵉսկէն ծարավ-ծարավ ծախսում ա, խօխէնքˈը պահում* (Ջ):

ԾԱՐՍ - *տե́ս* ԾԱՌՍ:

ԾԱՐՈՒՐ *(գրբ. ծարիր)* - *տե́ս* ՄՕՐ[1]:

ԾԱՓ *(գրբ. ծափ)* - *գ.* 1. Ձեռքի ափերն իրար խփելը՝ որպես ոգեւորության՝ գոհունակության՝ խարխուսանքի եւն նշան: *Դունըղնէրէն ծափէրը հըրթնըցուվէն սըրտավըն ա ին̈ում* (Ջ): 2. Ծափ տալու՝ ծափահարության ձայնը: *Ըտըրանց ծափը ընգուճնէս քըռըցըրավ* (Բ):

- Ծափ տալ - 1. Ծափահարել՝ ի նշան ոգեւորության՝ գոհունակության՝ խրախուսանքի եւն: *Այան պար ա կˈամ, լօխ ծափ ըն տամ* (Բ): 2. Ձեռքի ափերը որեւէ եղանակի կշռույթով իրար խփել: *Տըղան ծափ ա տամ, ըխճըկէրքը պար ըն կˈամ* (Բ): 3. Ձեռքի ափերը իրար խփել՝ ի նշան կանչի: *Վէզիրը իրըᵉք հըᵉտ ծափ ա տամ, ծառան նի յա մըննում* (Ջ): 4. Ձեռքի ափերի նման իրար խփվել: *Քամէ յա անում, ծառէն ճըղները ծափ ըն տամ* (Բ): 5. Թեւաբախել: *Դուզղունը թէվէրը ծափ ա տամ, հըռանում* (Ջ): 6. Ուրախանալ, ցնծալ: *Խալխէրը մէյդին յըրա լաց ըն ին̈ում, ինքˈը ծափ ա տամ* (Բ): 7. Մեկին չափազանց գովաբանել՝ փառաբանել: *Շինըցէքˈ էնքան ծափ ըն տուվալ, չօբանը լափ աշկը օնքան պիցըրացալ ա* (Բ):

ԾԱՓ-ԾԸԾԱՂ - *գ.* Ուրախություն, զվարճություն, քեֆ: *Պըռազնիգˈնէրավը շինէրումը ծափ-ծըծաղ ա ին̈ում* (Բ):

ԾԱՓՏԱՊՈՒՊՈՒՋˈ - *տե́ս* ԹԻԹԻՋ:

ԾԸ̈ՓԿˈԸ̈ - *տե́ս* ՏԸ̈ՓԿˈԸ̈:

ԾԸՔ[1] - *տե́ս* ԾԸ̈Ք[1]:

ԾԸՔ[2] - *տե́ս* ԾԷՔ[2]:

ԾԸ̈Ք[1]/ԾԸՔ[1]/ԾԷՔ[1] *(գրբ. ծագ (ծայր, եզր)* - *գ.* Արեւի ծագելու ժամանակը, արեւածագ: *Ամըᵉռը ծըՔˈը ճէլլի յա ին̈ում, ծըմըᵉռնը՝յըᵉտէ* (Բ):

- Ծըքˈը ծըքˈիլ - Արշալույսը բացվել, արեւը նոր բացվել: *Վէր առաչինը ծուվամ ա, ծըքˈը ծըքˈում ա...* (ԱԱ, 16):

- Ծանը՝ ծանի՝ն/ծըքը՝ընպըտառէն/ծը-քի՝ւլին/ծըքի՝լին - Վաղ առավոտյան՝ լուսա-բացին: *Ճէղաց ք՝ինօղնէն ծանը՝ ծանի՝ն ըն էշէրը պէռնում, հըղէ ինի՝ում* (Ձ):

- Ծանը՝ պէնվալ/պըտառէլ - *տե՛ս* ԾԱՆԻԼ:

ԾԱՆ՝[2] - *տե՛ս* ԾԷՔ՝[2]:

ԾԱՔԻԼ - *տե՛ս* ԾԱՆԻԼ:

ԾԱՆԻԼ/ԾԱՔԻԼ/ԾԷՔԻԼ *(գրբ. ծագեմ, ծագիմ)* - *չբ.* Արեւը ծագել, լույսը բացվել, լուսանալ: *Վէր ծաքում ա, մըտնում ըն ծըմակը...* (ՀԱԲ, 15, 127):

ԾԱՔԻՆ - *տե՛ս* ԾԱՆԻՆ:

ԾԱՆԻՆ/ԾԱՔԻՆ/ԾԷՔԻՆ - *մ.* Արեւը ծագելու ժամանակ, վաղ առավոտյան: *Ջանքի ապէրը ծանքի՝ն հըսնում ա արտը, դանստի սըկըսում ա հանը...* (ՀԺՀ, V, 609):

ԾԱՆԻՆ-ԾԸՔԻՊԸՏԱՌԷՆ - *մ. տե՛ս* Ծանը՝ ծանի՝ն:

ԾԷՋ - *տե՛ս* ԾԸՋ:

ԾԷԹ/ԾԸԹ *(գրբ. ձեթ)* - *գ.* 1. Բուսական յուղ, ձեթ: *Միհէնգ՝ յը՝ղ պինըցընօղ չի կա, լօխ ծէթավ ըն խօրանգ՝ իփո՝ում* (Բ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԽԸ՝ԼՔ(1): *Ըտըրա վէր ծէթ ինանր, կընգանըն ա խօխօնցը թօղէլ չար, ո՝ւրո՝ւշո՝ւ նըհը՝տ փըսակվար, ախմախ մարթ ա* (Բ):

ԾԷԹԷԼ - *տե՛ս* ԾԷԹԻԼ:

ԾԷԹԻԼ/ԾԷԹԷԼ/ԾԸ՝ԹԻԼ/ԾԸ՝ԹԷԼ *(գրբ. ձիթեմ)* - *նբ.* Ձեթ քսել: *Հօրէնքը ծէթ ա քըսալ, վէր ընջօտէ վէչ* (Բ):

ԾԷԹՐՈՒՆ - *տե՛ս* ԾԸՆԹՕՐԱՆ:

ԾԷԹՈՒՏ/ԾԸ՝ԹՈՒՏ - *ած.* Վրան ձեթ քսված: *Ծէթուտ փարթուկը կապալ ա* (Բ):

ԾԷԽ/ԾԸ՝Խ/ԾԱԽ *(գրբ. ձախ)* - *ած.* Աջին հակառակ կողմում գտնվող, ահյակ: *Ծէխէ ծէրքը աչի ծէրքան թո՝ւլ ա* (Բ): 2. Ձախ ուղղությամբ տարածվող: *Էս ախ-պո՝ւրը էն ա Թըխսը՝ռա ծէխէ թիրափէն՝ մին քը՝րծըմ* (ԱԱ, 56): 3. Կտորի՝ գուլպայի թարս կողմը՝ հակառակ երեսը: *Ըտի էլ կըլօխ չի ըղնում, թա էտ գ՝ո՝ւլբին աչը վէրըն ա, ծէխը՝ վէրը* (Ձ): 4. Անհարմար, աննպաստ (տեղի՝ վայրի մասին): *Խըծա՝-պէրթը ծէխ տը՝ղ ա* (Բ): 5. Անհաջող, ձա-խողակ, ձախորդ: *Հանբո՝ւմ փըռնած կօր-ծէրը լօխ ծէխ ա* (Բ):

- Ծէխ ծը՝րքավ կօրծ անէլ - Գործը՝ աշխատանքը անփույթ՝ կիսատ-պռատ կատարել: *Շատէրը ո՝ւրո՝ւշին հը՝տէ ծէխ ծը՝րքավ ըն կօրծ անում* (Ձ):

- Ծէխ մարթ - Համառող, հակառակող բնավորության տեր մարդ: *Իսակը ծէխ մարթ ա* (Բ):

- Ծէխ ք՝ինիլ - *տե՛ս* ԾԷԽՎԷԼ:

- Ծէխ քօն ինիլ - Վատ տրա-մադրություն ունենալ: *Ծէխ ը՞ս քօն իլա՝լ, էտ խէ մին թանվո՝ւր ը՞ս* (Բ):

ԾԷԽԼԻԳ՝/ԾԸ՝ԽԼԻԳ՝/ԾԱ՝ԽԼԻԿ - *տե՛ս* ԾԸԽԼԸԿԱՆԷ:

ԾԷԽՎԷԼ/ԾԸ՝ԽՎԷԼ/ԾԱ՝ԽՎԻԼ - *տե՛ս* ԹԱ՝ՐՍՎԻԼ (2, 3):

ԾԷԾ - *տե՛ս* ԾԸ՝Ծ:

ԾԷԾԱՂ - *տե՛ս* ԾԸԾԱՂ:

ԾԷՂ/ԾԸ՝Ղ/ԾԷՂՆԸ/ԾԸ՝ՂՆԸ *(գրբ. ծիղ, ծեղ)* - *տե՛ս* ԾԸՂԱՆ:

ԾԷՂԷԼ/ԾԸ՝ՂԷԼ - *նբ.* Քաղած թթով՝ մոշով եւ այլ պտուղներով լցված ամանի երեսը տերեւներով ծածկել: *Վէդրան մо-շավ լըցնում ըն, ծէղում* (Բ):

ԾԷՂԾԱՄ/ԾԸ՝ՂԾԱՄ/ԾԸՂԾԱՄ - Գոր-ծածվում է կապակցության մեջ:

- Ծէղծամ տալ - Առանց ախորժակի ուտել, ծամծմել: *Նըստում ա, մին թիք՝ա հաց յը՝ր օնում, ծէղծամ տամ* (Ձ):

ԾԷՂ-ԾԷՂ - *տե՛ս* ԿԸՌԷՔ՝-ԿԸՌԷՔ՝:

ԾԷՂՆԱՀԱՐԿ - *տե՛ս* ԹԱԽՏԱՓՈՒԾ (2):

ԾԷՂՆԸ - *տե՛ս* ԾԷՂ:

ԾԷՂՊԱՏ - Գործածվում է կապակ-ցության մեջ:

- Ծէղպատ անէլ/տալ - 1. Արտը ման-գաղով հնձելու ժամանակ ամեն մի բուռ հասկը ցողուններից մեկով-երկուսով կապել: *Ամմէն մին չանգ՝ հասկը չինավը կըտըրում ըն, ծէղպատ անում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Ծէղծամ տալ:

ԾԷՆ՝[1]/ԾԸ՝Ն/ԾԱՅՆ *(գրբ. ձայն)* - *տե՛ս* ՍԱ՝Ս:

- Ծէն ածէլ/հ(անէլ) - *տե՛ս* Սանս անէլ:

- Ծէն տալ - 1. Ձայն տալ, ձայնել: *Վէր շատ ծէն ա տամ, էտ ծէնին յըրա մին պառավ մարթ լըսըմ ա* (ՀԺՀ, V, 44): 2. Իր մոտ հրավիրել: *Շահը ծէն ա տամ ո՝ւրանն իմաստունէրէն, վը՝ր քըթէնանն առուծըն ըսպընօղէն* (ՆԼՂԺԲ, 18): 3. Ընդհանրա-պես հրավիրել: *Թաքավէրը ըխճըկանը հը՝տէ մը՝ծ հըրսանէք՝ ա անում, սաղ ժուղուվուրթէն ծէն տամ* (Ձ):

- Ծէն տըվէք՝՝ մին ղուշ կ՝ա, ինձ օտէ, ըստը՝ղ ծըրտէ - Հեգնաբար ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը բացարձակ սխալ բան է ասում եւ փորձում պնդել իր ասածը կամ չնայած իր անզորությանը՝ պոռոտա-խոսում՝ հոխորտում է. ի՞նչ ես ասում, ավելի լավ է թռչունների կեր դառնամ, քան հավատամ՝ հանդուրժեմ քեզ:

ԾԷՆ՝[2] - *տե՛ս* ԾԻՆ:

ԾԷՆ-ԾԸՊՈՒՏ - *տե՛ս* ՍԱ՝Ս-ՍԷՄՈ՝ՒՐ:

ԾԷՆ-ԾՈ՝ՒՆ - *տե՛ս* ՍԱ՝Ս-ՍԷՄՈ՝ՒՐ:

ԾԷՌԱԿ՝ԻՐ - *տե՛ս* ԾԸ՝ՌՆԱԿ՝ԻՐ:

ԾԷՌԱՑ - *տե՛ս* ԾԸ՝ՌԱՑ:

ԾԷՌԱՑԱԿ՝ԻՐ - *տե՛ս* ԾԸ՝ՌԱՑԱԿ՝ԻՐ:

ԾԷՌ(Ն)ԱԿ՝ԻՐ - *տե՛ս* ԾԸ՝ՌՆԱԿ՝ԻՐ:

ԾԷՌ(Ն)ԱԿՕՐԾ - *տե՛ս* ԾԸՐՔԱԿՕՐԾ:

ԾԷՌՏ - *տե՛ս* ԾԸ՝ՐՏ:

ԾԷՌՈՒՔ - *տե՛ս* ԾԸ՝ՌՈՒՔ:

ԾԷՌ - *տե՛ս* ԾԸ՝Ր:

ԾԷՎ - *տե՛ս* ԾԻՎ:

ԾԷՎԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԾԻՎԱՎՈՒՐ:

ԾԷՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԻՎԻԼ:

ԾԷՎԻՉ - *տե՛ս* ԾԻՎԻՉ:

ԾԷՎ-ԾԷՎ - *տե՛ս* ԾԻՎ-ԾԻՎ[2]:

ԾԷՎՍ - *տե՛ս* ԾԻՎՍ:

ԾԷՎՍԱՎ - *տե՛ս* ԾԻՎՍԱՎ:

ԾԷՎՎԱՍԿ - *տե՛ս* ԾԻՎՎԱՍԿ:

ԾԷՎՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԻՎՎԻԼ:

ԾԷՏ - *տե՛ս* ԾԸ՝Տ:

ԾԷՐ - *տե՛ս* ԾԸ՝Ր[1]:

ԾԷՐԱՆ/ԾԸ՝ՐԱՆ/ԾԱ՝ՐԱ՝Ն *(գրբ. ծիրան)* - *գ.* Ծիրանենու պտուղը, ծիրան: *Ծէրանը լ՝ավ բար ա, ամհա բիդի շատ օտիս վէչ, ք՝օռուղ կըտա* (Բ):

ԾԷՐԱՆ-ԾԷՐԱՆ - *ած.* 1. Ոչ շատ պնդացած, կիսաթույլ (խաշած ձվի դեղ-նուցի մասին): *Ծէրան-ծէրան թընըխա-ռավ ա, հու օտէ, փուշմընական չի* (Բ): 2. *փխբ.* Քիչ հարբած՝ գինով, տրամադրու-թյունը քիչ բարձր: *Ծէրան-ծէրան ջիհիլնէ յընն, հըվաքվում ըն, կարտէ տամ* (Ձ):

ԾԷՐԱՏ - *ած.* 1. Ծայրը կտրված, ծերատված: *Ծէրատ ճէղն ա* (Բ): 2. Կի-սայրված (հացի՝ լավաշի մասին): *Պա-ռավը մին ծէրատ հաց ա թուրնան տո՝ւս օնում, տամ դէրվիշին* (Ձ):

ԾԷՐՏ - *տե՛ս* ԾԸ՝ՐՏ:

ԾԷՐՈՒ(Ն)Ք - *տե՛ս* ԾԸ՝ՐՈՒ(Ն)Ք:

ԾԷՐՔ - *տե՛ս* ԾԸ՝ՐՔ:

ԾԷՐՔԱԾԷՐՔ - *տե՛ս* ԾԸՐՔԸԾԸ՝ՐՔ:

ԾԷՓ/ԾԸ՝Փ *(գրբ. ծեփ)* - *գ.* 1. Հարդա-շաղախ կավացեխ, որով սվաղում են շենքի պատերը՝ առաստաղը եւն: *Ծէփը ածում ա տաշտը, տանում օթաղը, պա-տէրը ծէփում* (Ձ): 2. Ծեփելը, ծեփելու՝ սվաղելու գործողությունը: *Մարթը ծէփը պըրծընում ա, ք՝ինամ, թա ծէրքէրը լըվա-նա, տը՝սնում՝ ճո՝ւր չի կա* (Ձ):

ԾԷՓԷԼ/ԾԸ՝ՓԻԼ *(գրբ. ծեփեմ)* - *նբ.* 1. Հարդաշաղախ կավացեխով պատել՝ սվա-ղել: *Պատէրը էրկու օրումը ծէփում ա, ք՝ինամ* (Ձ): 2. Աթարի գնդերը պատին թխել: *Թըրէք՝ը պո՝ւլու՝ նըման յօր ըն ունէս, պատէն ծիփիս* (Բ): 3. *փխբ.* Հարվածել, խփել, զարկել: *Խօխան պըլօթուն ըրավ, հանը կըլիսէն ծէփից* (Բ): 4. *փխբ.* Կարճ ժամանակով մի տեղ այցելել: *Չօբանը վըխճըրնէն թօղում ա մանգ՝ալ ըրած, տանը ծէփում, յը՝տ տը՝ռնում* (Ձ):

ԾԷՔ՝[1] - *տե՛ս* ԾԱՆ՝[1]:

ԾԷՔ՝[2]/ԾԱՆ՝[2]/ԾԱՔ՝[2] *(գրբ. ձագ)* - *գ.* 1. Թռչունի կամ կենդանու ճուտ, ձագ: *Փողը տամ ա, կատվէն ծէք՝ը ինք օնում, պիրում* (ՀԱԲ, 15, 46): 2. Մեղվի՝ նոր ընտանիք կազմող պարս: *Ծէք՝ը առաչի տարէն խըրէգ՝ մը՝ղըր ա տամ* (Բ): 3. *փղքշ.* Մանկիկ: *Սիմօնը ո՝ւրանն ծիք՝էրէն շատ ա սիրիս* (Բ):

- Ծէք՝ տալ - 1. Ձագ հանել, բազմանալ: *Ճանջէրը ծէք՝ ըն տուվալ, շէնը լըցցալ* (Բ): 2. Փեթակից առանձնանալ եւ նոր ընտանիք կազմել (մեղուների մասին): *Փէթակէն ճանջէրը ծէք՝ ըն տամ, ք՝ինամ գավալուն ճըղնան կախ ինում* (Ձ): 3. Մի բանի վրա՝ մի տեղ հավաքվել: *Հըրէվանը ասում ա.- Սաս քըցի, վէր մին պօլիգ՝ վը՞սկէ օնիս, հարթնէրըտ կ՝ըլական ըն ք՝ը՞զ յըրա ծէք՝ տան* (Ձ):

- Ծէք՝ու ինիլ - Նոր ընտանիք կազմելուն մոտ լինել՝ պատրաստ լինել (մեղուների մասին): *Մայիսը վէր կ՝ամ ա, մըղրըճանջէրը ծէք՝ու վըն ինում* (Բ):

- Ծէք՝ու մը՞ղըր - Մաքուր՝ անարատ մեղր: *Բըզարումը կարէլ չըս ծէք՝ու մը՞ղըր քըթէնաս* (Բ):

- Ծէք՝ փըռնէլ - Մեղվի ձագը՝ պարսը փեթակի մեջ տեղափոխել՝ բնակեցնել: *Ծըմական ծէք՝ ա փըռնալ Արշամը, ճինջանտար տը՞ռալ* (Բ):

ԾէքԻԼ - *տեմ* ԾԱՔԻԼ:

ԾէքԻՆ - *տեմ* ԾԱՔԻՆ:

ԾԸՋԸՏԷ/ԾԻՋԸՏԷ - *մ.* Ձեզ համար: *Ղօրփէրը ասմա.- Հինչը ըրալ ըմ, ծըզը՞տէ յըմ ըրալ* (Ձ):

ԾԸՋ/ԾԷՋ *(գրբ. ձեզ)* - *դ.* Անձնական դերանվան հոգնակի թվի երկրորդ դեմքի՝ ՏՈՒՔ-ի տրական հոլովաձեւը: *Թաքավէրը ըտըրանց ասում ա.- Վէր կարիք՝ վէչ վը՞սկէ ջամը պիրիք՝, ծը՞զ կախ ըմ տըլական* (Ձ):

- Ծըզանում իլալ չի, հըրըվանում տը՞սալ չըս, ըսածու վէլ հըվատում չըս, մըզանա հինչ ը՞ս օգ՝ում - Ասում են անտեղի հակաճառողին:

ԾԸ՞Թ - *տեմ* ԾԷԹ:

ԾԸ՞ԹԷԼ - *տեմ* ԾԷԹԻԼ:

ԾԸ՞ԹԻԼ - *տեմ* ԾԷԹԻԼ:

ԾԸ՞ԹՈՒՏ - *տեմ* ԾԷԹՈՒՏ:

ԾԸ՞Խ - *տեմ* ԾԷԽ:

ԾԸ՞ԽԼԻԳ՝ - *տեմ* ԾԷԽԼԻԳ՝:

ԾԸ՞ԽՎԷԼ - *տեմ* ԾԷԽՎԷԼ:

ԾԸ՞Ծ/ԾԷԾ *(գրբ. ծիծ)* - *գ.* 1. Կանանց եւ կաթնասուն կենդանիների էգերի կաթնագեղձերից յուրաքանչյուրը, ստինք: *Ըտըրանք էտ ըխճըկանը ըսպանում ըն, ծըծէրըն էլ կըտըրում, թօղում ըտը՞ղ* (Ձ): 2. Ստինքի ծայրի պտուկը: *Կ՝ուլը կըծում ա, կըվէն չ՝ըք՝ ծըծան մինը պուք տամ* (Բ): 3. *փխբ.* Դարբնոցի փուքսի այն մասը, որ բացվում է կրակարանի վրա: *Փօքսէն ծէծը կալվալ ա, լ՝ավ չի փիչ՝ում* (Բ): 4. *փխբ.* Մեքենայի այն կետերը՝ մասերը, որտեղով յուղում են: *Մըշինին ծըծէրը յը՞ղալ ըմ* (Բ):

- Ծը՞ծը չուրանալ/ցըմաքէլ/քուռանալ - Կուրծքը՝ պտուկը այլեւս կաթ չտալ, կաթը կտրվել: *Կըվէն ծէծը չուրացալ ա, դանան մընացալ ա տ՝ուզնը* (Բ):

- Ծը՞ծը չ՝որ/ցամաք/քօռ - 1. Այլեւս կաթ չտվող, կաթը կտրված: *Ծը՞ծը չ՝որ էծ ա* (Բ): 2. Փոքր կուրծք՝ պտուկ ունեցող: *Ծը՞ծը քօռ կավ ա, ըտըրա կօրծը ըսկի մին հափուռ կա վէչ, էտ հինչ կա՞թնը բիդի տա* (Ձ):

- Ծը՞ծ տալ - Նորածնին կրծքով՝ ծծերով կերակրել: *Միհէնգ՝վա հարթնէրը ՝ուրանց խօխօնցը ծը՞ծ էլ չըն տամ* (Բ):

Ծը՞ծ օտէլ - 1. Կրծքով կերակրվել: *Աժդահակը քառասուն տարէ ծէծ կէրավ, քառասուն տարանը յէտը Թամամ բաջին ծըծա յէտ ըրավ...* (ՀԺՀ, V, 416): 2. Երեխա լինել (հեգնաբար ասվում է մեծերին): *Տու հալա՝ ծը՞ծ ըս օտում, տու հ՝ոնձ անօղ ը՞ս* (Բ):

- Ծըծա ըղնէլ - *տեմ* Ծըծա կըտրվէլ:

- Ծըծա կըտրվէլ/յը՞տ անէլ - 1. Երեխային՝ ձագին այլեւս կրծքով չկերակրել, այլեւս կուրծք չտալ: *Մարը խուխէն ծըծա կըտրրալ ա* (Բ): 2. Մեկին իր հովանավորությունից՝ օգնությունից զրկել: *Ղօրփէրը Նինօվէն ծըծա կըտրրալ ա, էլ փուլ չի տամ* (Բ):

- Ծըծա կըտրվէլ/յը՞տ հինլ/յը՞տ տը՞ռնալ - Այլեւս կրծքով չկերակրվել, այլեւս կուրծք չուտել: *Վէց տիրըկանումը Դօնին ծըծա կըտրրվում ա* (Բ):

- Ծըծա յը՞տ մընացած (դանա) - Վտիտ, տկար, նիհար ու փոքրիկ (մարդ, կենդանի): *Էտ ծըծա յը՞տ մընացածը հինչ ա՞, վէր օգ՝ալ ըս* (Բ):

- Ծըծավ անէլ/քըցիլ - *տեմ* Ծըծախէխտ անէլ:

- Ծըծավ ըղնէլ - *տեմ* Ծըծախէխտ ինիլ:

- Ծըծէրը ծըմըրըկէլ - *տեմ* Ծըծէրը պըլիթիլ:

- Ծըծէրը կաթնը ըղնէլ - Կաթնագեղձերը կաթ արտադրել սկսել (նորածնի մոր մասին): *... Խօխան լըհա վէր վ՝այ ա անում, էս կընգանը ծըծէրը կաթն ա ըղնում* (ՀԱԲ, 15, 106):

- Ծըծէրը ճըղուպուր տը՞ռնալ - *տեմ* Ծըծէրը պըլիթիլ:

- Ծըծէրը յըրա անէլ - Կրծքի կաթը առատ լինել, կուրծքը կաթով լցվել: *Կըվէն ծըծէրը յըրա յա անում, համ ՝ուրանց ա հէրիք՝ անում, համ դընէն* (Ձ):

- Ծըծէրը յըրան անէլ - Հոժարել՝ համաձայնել մի բան անելուն, մի գործի հանդեպ տրամադրվել: *Մանվէլը ծըծէրը յըրան ա անում, էտ բաղը բիջ՝ արում* (Բ):

- Ծըծէրը պըլիթիլ - Արբունքի հասնելով՝ կուրծքը մեծանալ՝ գնդաձեւ դառնալ (աղջիկների մասին): *Լ՝ըհա վէր ծըծէրը պըլիթում ա, Ըշխէնին մարթու վըն տամ* (Ձ):

- Ծըծէրը վէր թօղնէլ - *տեմ* Ծըծէրը յըրան անէլ:

ԾԸ՞ԾԱՂ - *տեմ* ԾԸԾԱՂ:

ԾԸ՞Ղ - *տեմ* ԾԷՂ:

ԾԸ՞ՂԷԼ - *տեմ* ԾԷՂԷԼ:

ԾԸ՞ՂԾԱՄ - *տեմ* ԾԷՂԾԱՄ:

ԾԸ՞ՂՆԸ - *տեմ* ԾԷՂ:

ԾԸ՞Ն - *տեմ* ԾԷՆ[1]:

ԾԸ՞ՌԱՑ/ԾԷՌԱՑ - 1. *ած.* Առձեռն, կարճաժամանակյա: *Ծը՞ռաց պարթկը վէր վըխտէն տըվէր վէչ, յը՞տնան էլ չըս կարէլ տաս* (Ձ): 2. *տեմ* ԻԼԻԲԻՀԱԼ (ՄԸՍ): *Էտ պայմանան յէտը Արսէնը ծը՞ռաց կօրծի ք՝ինից* (ԼՂԲ, 340):

ԾԸ՞ՌԱՑԱԿ՝ԻՐ/ԾԷՌԱՑԱԿ՝ԻՐ - 1. *ած.* Ձեռքով գրված: *Յը՞խնուն պատէն մաչին էլ մին ծը՞ռացակ՝իր կ՝իրք ա ինում* (Ձ): 2. *գ.* Ձեռքով գրված գիրք՝ մատյան եւն: *Էտ ծը՞ռացակ՝իրը էտ պառավը սընդոզէն մաչին ար պահում* (Ձ):

ԾԸ՞ՌՆԱԿ՝ԻՐ/ԾԷՌ(Ն)ԱԿ՝ԻՐ *(գրբ. ձեռագիր, ձեռնագիր)* - 1. *տեմ* ԽԱՏՏ: 2. *տեմ* ԾԸ՞ՌԱՑԱԿ՝ԻՐ:

ԾԸ՞ՌՆԱԿՕՐԾ - *տեմ* ԾԸՐՔԱԿՕՐԾ:

ԾԸ՞ՌՏ - *տեմ* ԾԸ՞ՐՏ:

ԾԸ՞ՌՈՒՔ/ԾԷՌՈՒՔ *(գրբ. ձեռաւք)* - *մ.* Ձեռքով, առանց այլ միջոցների՝ տեխնիկայի օգտագործման: *Առաչ արտէրը ծը՞ռուք ըն իլալ հինձիլիս* (Բ):

ԾԸ՞ՌՔ - *տեմ* ԾԸ՞ՐՔ:

ԾԸ՞Տ/ԾԷՏ *(գրբ. ծիտ)* - *գ.* 1. Սարյակների ցեղին պատկանող փոքրիկ թռչուն, ճնճղուկ: *Խաչին պիրիս ա էրկու ծ՝ուն տինիս ՝ուրան օթախնէրէն մինումը, ծէ՞տը էլ թ՝ուլ ընէս տանը* (ՀԺՀ, V, 471): 2. Թռչուն: *Ղարաբաղ ջուռռաբաջուռռա ծը՞տէր շատ կա* (Բ): 3. *ած. փխբ.* Շատ թեթեւ (կշռով): *Ծը՞տ քար ա* (Բ):

- Ծը՞տը կըլխէն ծըրտէլ - Ծաղրվել, ծանակվել: *Հիբը տ՝ուս ա կ՝ամ շինամաչը, ծը՞տը կըլխէն ծըրտում ա* (Ձ):

- Ծը՞տը հինչ ա՞, թա ծըտըխաշուն հինչ ինի - Անարժեքից արժեքավոր արդյունք չի ստացվի:

- Ծը՞տ մինակ - Բոլորովին միայնակ, մեն-մենակ: *Ղուկասը ծը՞տ մինակ էտ շէնումը ապըրում ա* (Բ):

- Ծը՞տ տը՞ռնալ - Խիստ նիհարել, քաշով խիստ թեթեւանալ: *Մարօն էնքան կօրծ ա ըրալ, ծը՞տ ա տը՞ռալ* (Բ):

- Ծըտու աշկ - 1. *տեմ* Օղտու աշկ: 2. Սրատես աչք: *Հըմբ՝ուրցանուն ծըտու աշկ օնէ, բաղումը վէր ճանջ էլ ա տ՝ուրանուր կ՝ամ, տը՞սնում ա* (Բ):

- Ծըտու լըղէ - Շատ դառն (ուտելիք): *Ծըտու լըղէ խօրանգ՝ ա, կարում չըմ օտիմ* (Բ):

- Ծըտու լըղէ ինիլ - *տեմ* Ծըտու սը՞րտ ինիլ:

- Ծըտու խաշու - *տեմ* ԾԸՏԸԽԱՇՈՒ:

- Ծըտու կէր անէլ - Շատ քիչ ուտել,

քչակեր լինել: *Սաբավ տըղամարթ ա, ծըտու կէր ա անում* (Բ):

- Ծըտու նըման - Թեթեւությամբ, արագությամբ: *Ռուբէն ամին պառավ մարթ ա, ամիա ծըտու նըման ա հըղէ քՒնում* (Բ):

- Ծըտու շօռ տուված պՒւն - Ասում են զզզզված մազերի մասին:

- Ծըտու սըրտ ինիլ - Անհամարձակ՝ վախկոտ լինել: *Օսէփը կօգի ջանավ տըղամարթ ա, ամմա ծըտու սըրտ օնէ* (Բ):

ԾԸՐ[1]/ԾԷՐ *(գրբ. ձեր)* - *դ.* Անձնական դերանվան հոգնակի թվի երկրորդ դեմքի՝ ՏՈՒՔ-ի սեռական հոլովաձեւը: *Մինը շէնան ծէն ա տամ, թա.- Հա՛մբօ, ծէր կավը ըստակալ ա, ճէլլի յըՀ՛ք* (Ձ):

ԾԸՐ[2] *(գրբ. ծեր)* - *տե՛ս* ՊԱՌԱՎ: *Կամ ա էտ ծըՀր մարթին կօշտը, լօխ նաղլ անըմ...* (ՀԺՀ, V, 345):

ԾԸՐ[3] - *տե՛ս* ԾԻՐ:

ԾԸՐԱՆ - *տե՛ս* ԾԷՐԱՆ:

ԾԸՐՏ/ԾԸՌՏ/ԾԸՐՏ/ԾԸՌՏ/ԾԷՐՏ/ԾԷՌՏ *(գրբ. ծիրտ)* - *գ.* Թռչունների եւ միջատների արտաթորությունը, ծիրտ: *ՅըՀտնան տըՀսալ ըն՝ըստըՀ մին մըԀ քար կա՝յըրան շատ արծիվու ծըռտ* (ԱԱ, 37):

ԾԸՐՈՒ(Ն)Ք/ԾԷՐՈՒ(Ն)Ք - *գ. հվք.* Խոսակցի հետ որեւէ կարգի, հատկապես արյունակցական՝ ընտանեկան խմբակցություն կազմող մարդիկ, ձերոնք: *Մարթը ասմա.- Մ կընէգ, աշկըտ լՒՀւսի, էքՒՀւց ծըՀրունք ղօնաղ ըն կամ* (Ձ):

ԾԸՐՕՔ/ԾԸՌՕՔ/ԾԷՐՕՔ/ԾԷՌՕՔ *(գրբ. ձեռք)* - *գ.* 1. Մարդու վերին վերջույթներից յուրաքանչյուրը՝ ուսագլխից մինչեւ մատների ծայրը, կուռ, թեւ: *Էտ ըխճըկանը ծըՀրքէրը կըտօրում ըն, խօխան մաշկէն կապում, տանան տՒւս քըցՒում* (Ձ): 2. Ձեռքի վերջավորությունը դաստակից մինչեւ մատների ծայրը, թաթ: *ԾըՀրքավը փըռնում ա, թա ծիք տա, օխնը պՒւտնան կընում ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Մարդ՝ իբրեւ աշխատուժ: *Սէրգի ապէրը մին ըշխադղ ծէրք ա տանը, կարում չի հըսցընէ* (Բ): 4. *փխբ.* Տիրապետություն, իշխանություն: *Էտ մարթիքը խանէն ծէրքէն շատ ըն տանՒջվում* (Ձ):

- ԾըՀրքա ըղնէլ - 1. Փչանալ, ոչնչանալ: *Սաղ շէբաթը թօռ յըՀկավ, արտէրը ծըրքընաս ընգավ* (Բ): 2. Հյուծվել, հալումաշ լինել: *Արամ դային էրկու ամէս ա՝հիվանդ, լափ ծըՀրքա ընգալ ա* (Բ): 3. Քրքրվել, մաշվել, պատառոտվել: *Էնքան կըՀցալ ա, տըրըխնէն ծըՀրքա ընգալ ա* (Ձ): 4. Շատ ծիծաղել, ծիծաղից ուշաթափվել: *Էտ պէնը հիբը պատմում ըն, Թէմուրը ծըՀրքա ըղնում ա* (Բ): 5. Մահանալ: *ԽօնդՒւց Միրզան էլ ծըՀրքա ընգավ, մին ուստա էլ պըկասից* (Ձ):

- ԾըՀրքան ըզադվէլ - Մեկի ենթակայությունից դուրս գալ, օձիքը մեկի ձեռքից ազատել: *Մին թՒհրՒավ էտ ախճիգը ղըչըղնէրէն ծըՀրքան ըզադվում ա* (Ձ):

- ԾըՀրքան ըռնավըՀտ կՒալ - Սպանություն գործած լինել: *Դէրվիշը ասում ա.- Քու ծըՀրքատ ըռնավըՀտ ա կամ, տու կարէլ չըս ինձ նըհըՀտ հընգըրօթուն անիս* (Ձ):

- ԾըՀրքան պէն չըպըրծընէլ - Բազմաշնորհ լինել, ամեն ինչ կարողանալ անել: *Վէրչը, ընչուկավըն ա ինգՒում, վըՀր մի նօր լօղմանի յա լՒՀւս ախշարք յէկալ, ծըՀռքան վըՀչ մին պէն պըրծնում չի...* (ՀԺՀ, VII, 50):

- ԾըՀրքան պէց ըղնէլ/թօղնէլ/տալ - 1. Հարմար առիթը բաց թողնել, ունենալու՝ տիրելու հնարավորությունից չօգտվել: *ԼՒավ գըրավա յար խաղուն քըղէլի, ծըՀրքաս պէց ընգավ, միհէնգ թօռը նի յա կՒալՒալ, էլ կարում չըմ, թա քաղիմ* (Բ): 2. Կորսվել, կորցնել, զրկվել: *Էնքան վըՀղէրը ծըՀրքաս պէց ըմ թօղալ, միհէնգ մին թիքՒա տըՀղ չի կա, թա բօստան անիմ* (Ձ):

- ԾըՀրքան պըրծընէլ - *տե՛ս* ԾըՀրքան ըզադվէլ:

- ԾըՀրքան տՒՀւս պըրծընէլ - 1. *տե՛ս* ԾըՀրքան ըզադվէլ: 2. *տե՛ս* ԾըՀրքան պէց ըղնէլ:

- ԾըՀրքան փըռնէլ - 1. Արգելել, թույլ չտալ, կանգնեցնել: *Տըղան հինչը օգում ար անէ, հՒարը ծըՀրքան փըռնում ար* (Ձ): 2. Օգնել, օժանդակել, աջակցել: *Շինըցէքը էտ կընգանը ծըՀրքան փըռնում ըն, յիթիմնէն պահում ա, մըծընցընում* (Ձ):

- ԾըՀրքան փըռնէլ, յէրգՒինքը հանէլ/հըսցընէլ/պիցընցընէլ - Շատ գովել, փառաբանել: *Ըսկօսուր կա՝ հարթնանը օրիշըՀղ չի տամ, ըսկօսուր էլ կա՝հարթնանը ծըՀրքան փըռնում ա, յէրգՒինքը հանում* (Ձ):

- ԾըՀրքան քընցիլ - 1. *տե՛ս* ԾըՀրքան պէց ըղնէլ: 2. Գործը վերջացնել: *ԿՒուրՒուքՒուրը տօնը շինից, ծըՀրքան քընցից* (Ձ):

- ԾըՀրքավ անէլ - Ձեռքի շարժումով նշան տալ՝ հրավիրել՝ կանչել՝ ողջունել եւն: *Էս ուշուփնէն էլ ծէրքավ ըն անում, թա.- Մ պիծի մարթ, յէկ...* (ՆԱԲ, 29):

- ԾըՀրքավը ամմէն հինչ կՒալ - *տե՛ս* ԾըՀրքան պէն չըպըրծընէլ:

- ԾըՀրքավը կՒալ - Կարողանալ, ընդունակ՝ ի վիճակի լինել մի բան անելու: *ԱՒնդիրի դայուն ծըՀրքավը կամ ա պատ տինիլը* (Բ):

- ԾըՀրքավը շընէր կՒալ - *տե՛ս* ԾըՀրքան պէն չըպըրծընէլ:

- ԾըՀրքավը պէն կՒալ - *տե՛ս* ԾըՀրքավը կՒալ (հատկապես գործածվում է ժխտական ձեւով): *Վէր ծըՀրքավըտ պէն չի կամ, հօր ը՞ս խօսում* (Բ):

- ԾըՀրքավը տալ - Մեկի հետ կռվել՝ վիճել, շշպռել, տեղը դնել: *ՄանՒվը ըտըրան շէնին տակէն պըտահում ա, մին լաավ ծըՀրքավը տամ* (Ձ):

- ԾըՀրքա քՒինիլ - *տե՛ս* ԾըՀրքա ըղնէլ:

- ԾըՀրքէն էս ընգՒունՒավը կամ ա, էն ընգՒունՒավը քՒինՒում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր ուրիշների կարծիքը՝ խրատը՝ խորհուրդը եւն հաշվի չեն առնում՝ բանի տեղ չեն դնում:

- ԾըՀրքէն թըխիս՝ կօրէկ չի վէր ըղնէլ - *տե՛ս* Հափուռը թակիս, կօրէկ չի վէր ըղնէլ:

- ԾըՀրքէն կըրակը ըղնէլ - Մեկի երեսից չարչարվել, մեկի պատճառով տանջվել: *Պառավը թուռնէրէն ծըՀրքէն կըրակըն ա ընգալ* (Ձ):

- ԾըՀրքէն հօփ տալ - Ժլատ՝ ոչ առատաձեռն լինել: *Մ ժըղօվուրթ, խըրէգ ծըրքըրնէրէտ հօփ տուվէքը, հՒարՒուր տարէ ըպըրլական չըք* (Բ):

- ԾըՀրքէն մաչը քօր կՒալ - *տե՛ս* Հափուռը քօր կՒալ:

- ԾըՀրքէն մաչին - *տե՛ս* Հափըռէն մաչին (ՀԱՓՈՒՌ-ի տակ):

- ԾըՀրքէն մաչին պահէլ - *տե՛ս* Հափըռէն մաչին պահէլ:

- ԾըՀրքէն մինը կՒօղ - 1. Կիսով չափ գող: *Էտ մարթին ծըՀրքէն մինը կՒօղ ա հՒնՒում, մին կուճի պէն ա կՒուղանում, տանում տօն* (Ձ): 2. Տնտեսող, տնտեսվար, խնայող: *Տանը կընգանը ծըՀրքէն մինը կՒօղ բիդի հինի, վէր կարին յօլլա քՒինին* (Բ):

- ԾըՀրքէն մինը՝ յըՀղումը, մինը՝ մըՀղրումը - Ունեւոր, բարեկեցիկ կյանքով ապրող: *Սունէն ծըՀրքէն մինը յըՀղումըն ա, մինը՝մըՀղրումը, էլհա գՒանքան տըժկօհ ա* (Բ):

- ԾըՀրքէն յէշիլ - Մեկի օգնությանը կարոտ լինել, մեկից օժանդակություն ակնկալել: *Թամամը սաղ գՒանքումը էն ա իլՒալ ախպօրը ծըՀրքէն յիշիլիս* (Բ):

- ԾըՀրքէն չօփ տինիլ - *տե՛ս* Հափըռումը չօփ տինիլ (ՀԱՓՈՒՌ-ի տակ):

- ԾըՀրքէն պէն ինիլ - 1. Գործով զբաղված լինել, գործ ունենալ: *ԱՒլՒուշին ծըՀրքէն պէն ա իլՒալ, կըրըՀցալ չի քՒինի հըրսանէքՒ* (Բ): 2. Հնարավորություն՝ կարողություն՝ իշխանություն ունենալ: *Վէր ծըՀրքէն պէն ինի, ախպօրը քՒօմՒանգ կանէ* (Բ):

- ԾըՀրքէն տակավը ընցընէլ - Մեկի միջոցով՝ թույլտվությամբ՝ տնօրինությամբ եւն կատարվել: *Շէնումը հինչ ինՒում ար, լօխ նախագէն ծըՀրքէն տակավըն ար ընցընում* (Ձ):

- ԾըՀրքէն տակէն - 1. Մեկի ենթակայության՝ տրամադրության տակ: *Փարո-*

խէն ծը՛րքէն տակէն հա՛ռ ուստա յա իլա՛լ (Զ): 2. Մոտը եղող, առկա: *Ծըմակը էն ա ծը՛րքէն տակէն, ինքը՛ փուլ ա տամ, փա՛ռ ինքը՛ օնում* (Բ):

- Ծը՛րքէն տակը քաշիլ - Իր հովանավորության՝ ենթակայության՝ տրամադրության տակ առնել: *Շա՛միրը ախպօրցը խօնցը ծը՛րքէն տակըն ա քաշո՛ւմ, պահում, մը՛ծըցընում* (Զ):

- Ծը՛րքէն տինիլ - Տալ, հանձնել: *Մին օր էլ կընէգը՛ կըռը՛վ ա անում, չաթուն տինըմ ծէռքէն, թա՛.- Քինի՛, հիշտէղա օգում ըս, մին շէլա՛կ փա՛ռ պէ՛ր* (ՀԺՀ, V, 515):

- Ծը՛րքէն օխծ ինի՝ մարթու յըրա չի քըցիլ - Ասում են շատ բարի մարդկանց մասին:

- Ծը՛րքէտ վէր մանընը էլ կըտըրիս, ցավ կըտա - Ընտանիքի՝ գերդաստանի յուրաքանչյուր անդամի մահը վիշտ է պատճառում հարազատին:

- Ծը՛րքէրը բիդի՛ յէրգ՛ինքը՛ն անէլ/օնել - Ձեռքերը դեպի երկինք կարկառելով՝ Աստծուն դիմել: *Մարը ծը՛րքէրը բիդի՛ յէրգ՛ինքը՛ն ա անում, ըղաչանք անում, վէր խօխան սըղանա* (Զ):

- Ծը՛րքէրը ըռնավ լըվանալ/ըռնու մաչի թըթախէլ - *տե՛ս* Ծը՛րքան ըռնավը՛տ կա՛լ:

- Ծը՛րքէրը թա՛մ՛ուզ տո՛ւս կա՛լ - Անմեղ ճանաչվել՝ համարվել: *Սուդի տուվը՛ցէն, Արշակը ծը՛րքէրը թա՛մ՛ուզ տո՛ւս յը՛կավ* (Բ):

- Ծը՛րքէրը թափ տալ (ղըրաղ կէնալ) - *տե՛ս* Ծը՛րքէրը լըվանալ (հը՛ռէ կէնալ):

- Ծը՛րքէրը թո՛ւլանալ - 1. Հոգնել, ուժասպառ լինել: *Էնքան կօրծ ըրէ, ծը՛րքէրըս թո՛ւլա՛նցավ* (Բ): 2. Վհատվել, հուսահատվել: *Ըրբէն չարխը վէր կօտըրում ա, խը՛ղճ Ըրշամէն ծը՛րքէրը թո՛ւլանում ա* (Զ): 3. Խիստ վախենալ: *Արչը վէր յըրա յա պըրծընում, վըրսկանէն ծը՛րքէրը թո՛ւլանում ա* (Զ):

- Ծը՛րքէրը թօղ-թօղ ընէլավ - *տե՛ս* Lակը թօղ-թօղ ընէլավ: *Տի էլ անում ա, ծէրքէրը թօղ-թօղ ընէլավ կ՛ամ տօն* (ՆԱԲ, 34):

- Ծը՛րքէրը լըվանալ (հը՛ռէ կէնալ) - 1. Հրաժարվել, պատասխանատվությունը իր վրայից վերցնել, մի բանի չխառնվել՝ մասնակից չլինել: *Դօխտուրը յէշո՛ւմ ա, ծը՛րքէրը լըվանում, հը՛ռէ կէնում* (Զ): 2. Հույսը կտրել մի բանից: *Արտը կարկուտ թակում ա, ըրտատարը ծը՛րքէրը լըվանում ա, հը՛ռէ կէնում, էլ ք՛ունո՛ւմ էլ չի արտը* (Զ):

- Ծը՛րքէրը խաչ անէլ/խաչիլ - 1. Ձեռքերը խաչաձեւ կրծքին դնել: *Մինասը ծը՛րքէրը խաչ ա ըրալ, վը՛ենը կացալ* (Բ): 2. Տխրել, անտրամադիր լինել: *Յաղուզ ծը՛րքէրըտ խաչ ը՞ս ըրալ, հինչ ա՞ դա՛ռ-դըտ* (Բ):

- Ծը՛րքէրը ծա՛լիլ նըստէլ - 1. Պարապ նստել, ոչինչ չանել: *Սաբավ հարթն ա Բարիշկան, սաղ օրը էն ա ծը՛րքէրը ծա՛լա՛ծ նըստած* (Բ): 2. *տե՛ս* Ծը՛րքէրը ծօցումը մընալ:

- Ծը՛րքէրը ծօցումը մընալ/տինիլ - Շվարել՝ հուսահատվել՝ տրտմել՝ ինչ անելը չիմանալ, խեղճ՝ անօգնական լինել: *Խը՛ղճը ծը՛րքէրը ծօցումը ա մընացալ, գ՛ռ՛ռ՛դ չի, թա՛ հունց անէ, վէր կարէ խօխէնք՛ը պահէ* (Զ):

- Ծը՛րքէրը կանթէլ - Երկու ձեռքերը կողքերին դնելով՝ անպարկեշտորեն կանգնել: *Խալխը ո՛ւրա՛նց հը՛տէ տօն ա շինո՛ւմ, ինքը՛ն էլ ծը՛րքէրը կանթալ ա, թիմա՛ն՛ա՛ յա անում* (Բ):

- Ծը՛րքէրը կապէլ - Խանգարել՝ արգելել՝ հնարավորություն չտալ մի բան անելու: *Ծո՛ւնը ծէրքէրըս կապալ ա, հա՛նում չի, թա բօստանը պիհիմ* (Բ):

- Ծը՛րքէրը ճիրո՛ւմը շօռ ածէլ - *տե՛ս* Ծը՛րքէրը ջուբումը շօռ կա՛լ:

- Ծը՛րքէրը յը՛ետ տանէլ - Ձեռքերը տարածել՝ գրկելու՝ գրկախառնվելու եւ համար: *Ղօնաղը ծէրքէրը յէտ ա տանըմ, խը՛ստտում, յէշըմ, տէսնըմ՝ էշին քօռակը...* (ՀԱԲ, 15, 145):

- Ծը՛րքէրը յը՛խտօտէլ - Ստորություն անել, անպատվաբեր՝ խարդախ մի բանի մասնակից լինել: *Ջա՛հիլ տը՛ղա յար, դայուն խը՛ւքավը ընգավ, ինքը՛ն էլ ծը՛րքէրը յը՛խտօտից* (Բ):

- Ծը՛րքէրը նի քըսէլ - 1. Աշխատել ձեւացնել: *Ուստան պատը տինո՛ւմ ա, Ա՛լիսանը՛ն էլ ծը՛րքէրը նի յա քըսում* (Բ): 2. Ինչ-որ բանով զբաղվել: *Մին կօրծ չի կա, թա ծը՛րքէրըս նի քըսիմ* (Բ):

- Ծը՛րքէրը ջուբումը շօռ կա՛լ - Պարապ-սարապ թափառել: *Միհէնգ՛վա ջիհիլնէն կօրծ չը՛ն անում, սաղ օրը էն ը՛ն ծը՛րքը՛ռնէն ջուբումը շօռ կա՛լիս* (Բ):

- Ծը՛րքէրը սը՛ըտէն խաչ անէլ/խաչիլ - *տե՛ս* Ծը՛րքէրը խաչ անէլ:

- Ծը՛րքէրը ո՛ւրա՛ն պահէլ - *տե՛ս* Ծը՛րքէրը նի չտալ:

- Ծը՛րքէրը ո՛ւրո՛ւր քըսէլ - 1. Ապրուստի օժանդակ միջոցներ ճարել: *Ծը՛րքէրը ո՛ւրո՛ւր ա քըսում, մին թա՛հրա՛նվ հօրը-մօրը պահում* (Զ): 2. Ձեռքերն իրար քսել՝ շփել՝ որպես ուրախության՝ հաճույքի եւ նշան: *Յէգօրը վէր կ՛ինուն կարասը տը՛էսնում ա, ծը՛րքէրը ո՛ւրո՛ւր ա քըսում* (Զ):

- Ծը՛րքէրը փը՛ղանալ - Սաստիկ ցուրտ զգալ՝ մրսել: *Պա ըստի այազ կինի՞, ծը՛րքէրըս փը՛ղանցա՛լ ա* (Բ):

- Ծը՛րքէրը քըսը՛քըսէ անէլ - *տե՛ս* Ծը՛րքէրը նի քըսէլ:

- Ծը՛րքէրը քըմակէն հը՛լ՛ըրէլ/կապէլ - Պատժել, կալանավորել: *Կ՛ուղթութուն ըրավ, ծը՛րքէրը քըմակէն հը՛լ՛ուրը՛ցէն* (Զ):

- Ծը՛րքէրը քօր կա՛լ - Որեւէ բան անելու՝ աշխատելու՝ կռվելու եւ խիստ ցանկություն զգալ: *Ծը՛ր՛քէրըս քօր ա կ՛ամ, հավա չի անում, թա բօստանը պիհիմ* (Բ):

Ծը՛ր՛քը զօռռէլ - 1. *տե՛ս* Ծը՛ր՛քավը կա՛լ: 2. *տե՛ս* Ծը՛ր՛քը փը՛ռնէլ (1, 2):

- Ծը՛ր՛քը էրկան - 1. Ունեւոր, հարուստ: *Խաչին մին ք՛ա՛սիբ մարթ ա իլա՛լ, միհէնգ՛ ա ծը՛ր՛քը էրկան* (Զ): 2. Ջորեղ, իշխանություն ունեցող: *Ծը՛ր՛քը էրկան մարթ ար Մէլիք՛ Սաջումը, լօխ նըստա վը՛ր՛խէս ին* (Զ):

- Ծը՛ր՛քը ը՛ղնէլ - 1. *տե՛ս* Ծը՛ր՛ք պիրիլ: 2. Մեկի կողմից բռնվել՝ գերվել՝ գրավվել: *Ըստի էտ վը՛ղ՛էրը դ՛ռ՛ւշմա՛նին ծը՛ր՛քը՛ն ա ը՛ղնում* (Զ): 3. Գործածվում է որպես սպառնալիք՝ մեկին պատժելու հարմար առիթով: *Բաղվանչին ասում ա.- Մ՛ի թա ծը՛ր՛քը՛ս ը՛ղնիս հա՛...* (Զ):

- Ծը՛ր՛քը ընցընէլ - Մեկի իշխանության՝ տրամադրության տակ ընկնել: *Կը՛ռը՛վը պը՛ր՛ծը՛ընում ա, էտ շէնէրքը նօրիցան Մէլիք՛ Յէգանէն ծը՛ր՛քը՛ն ա ընցընում* (Զ):

- Ծը՛ր՛քը թա՛մ՛ուզ - Ազնիվ, արդար, գողություն չանող: *Ծը՛ր՛քը թա՛մ՛ուզ մարթ ա խիկարը* (Բ):

- Ծը՛ր՛քը թըխծընէլ - Մեկին աշխատանքի վարժեցնել: *Ապան թօռնանը ո՛ւրա՛ն նը՛հը՛էտ տանում ա բաղը, վէր ծը՛ր՛քը թըխծընէ* (Բ):

- Ծը՛ր՛քը թիթը՛վ - Հաջողակ, հեշտությամբ գործ անող: *Ծը՛ր՛քը թիթը՛վ դօխտուր ա իլա՛լ Լօղմանին* (Զ):

- Ծը՛ր՛քը լիգ՛ը - *տե՛ս* Ծը՛ր՛քը էրկան (1):

- Ծը՛ր՛քը լ՛ավ - *տե՛ս* Ծը՛ր՛քը թիթը՛վ:

- Ծը՛ր՛քը խը՛ղճէն (յըրա) տինիլ - Արդարամիտ՝ ճշմարտախոս լինել: *Մարթը ասմա.- Ծը՛ր՛քը՛ստ խը՛ղճէտ տի՛ր, ա՛սէ, յը՛ս ք՛ը՛զ թակած կա՞մ* (Զ):

- Ծը՛ր՛քը խը՛նթը՛րիլ - Ամուսնության առաջարկ անել (կնոջ, աղջկա): *Գ՛ոհարէն ծը՛ր՛քը խը՛նթը՛ր՛օղ շատ ա հինո՛ւմ, ամմա ը՛ռազի չի կէնում* (Զ):

- Ծը՛ր՛քը խը՛նչալէն կօթէն - Կռվարար, կռիվ՝ արյունահեղություն սիրող: *Ծը՛ր՛քը խը՛նչալէն կօթէն ընսան ա իլա՛լ Լէնգ՛ Թէմուրը* (Զ):

- Ծը՛ր՛քը ծանը՛ղը՛ր - 1. Անբարեհաջող, ձախորդ: *Ծը՛ր՛քը ծանը՛ղը՛ր ուստան հը՛պարապ կը՛մը՛նա* (Բ): 2. Ուժեղ՝ ծանր հարված ունեցող: *Ծը՛ր՛քը ծանը՛ղը՛ր մարթ ա Մա՛ր-դին, հո՛ւր թը՛խում ա, չօքում ա* (Բ):

- Ծը՛ր՛քը ծօռ - Անազնիվ, անարդար, գողություն անող: *Ծը՛ր՛քը ծօռ մարթին Աստուծ էլ չի սիրում* (Բ):

- Ծը՛ր՛քը ծօցումը մընալ/տինիլ - *տե՛ս* Ծը՛ր՛քէրը ծօցումը մընալ:

- Ծը՛ր՛քը կապ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՅ:

- Ծը՛ր՛քը կարճ - 1. Չունեւոր, աղքատ:

Ծը՛րքը կարճ կընէգ ա Հէղանը, մին թանրանվ ա յօլլա ք՛ինում (Բ): 2. Անզոր, իշխանություն չունեցող: *Կօգ՛ի պաշտօն օնէ Սարօն, ամմա ծը՛րքը կարճ ա* (Բ):

- Ծը՛րքը՝ կարճ, լանզանն՝ էրկան - Անկարող՝ գործելու հնարավորությունից զուրկ, բայց մեծ-մեծ խոսող: *Ծը՛րքը՝կարճ, լանզանն՝ էրկան մարթ ա Ղէվանդը, մըհալ քըցօղ չի կա* (Բ):

- Ծը՛րքը կըլխան անպակաս - Մշտապես օգնող՝ հովանավորող: *Ծը՛րքը կըլխան անպակաս ախպէր օնէ Մինասը* (Բ):

- Ծը՛րքը կըլխըտակէն տինիլ - Չաշխատել, հանգստանալ: *Ախպէրքը հանձ ըն անում, ինք՛ըն էլ ծը՛րքը կըլխըտակէն ա տինանում* (Ձ):

- Ծը՛րքը կօչ յը՛կած - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՅ:

- Ծը՛րքը կօտրրէլ - 1. Որեւէ բան անելու հնարավորությունից զրկվել՝հաշմվել (հատկապես գործածվում է որպես անեծք): *Ծը՛րքը կօտրրէ Ղըզանրէն, էծիս թըխալ ա, վը՛ննը կօտրրալ* (Բ): 2. Որեւէ կատարած բանի համար ինքն իրեն մեղադրելու արտահայտություն. ավելի լավ է ձեռքս կոտրվեր, որ այդ բանը չանեի (գործածվում է առաջին դեմքով): *Ծը՛րքըս կօտրրէ, յը՛ս խէ կավը կ՛ուման տանուս քըցէ՞ցէ, վէր կ՛ուլը օտէ* (Բ):

- Ծը՛րքը հալալ - *տե՛ս* Ծը՛րքը թանմանուգ:

- Ծը՛րքը հաճօղ - *տե՛ս* Ծը՛րքը թիթը՛վ:

- Ծը՛րքը հըսնէլ - *տե՛ս* Ծը՛րքը զօռռէլ:

- Ծը՛րքը հըվաքէլ - Իրեն ենթարկել, իր ղեկավարության՝ տնօրինության՝ հպատակության տակ առնել, ստանձնել: *...Սաղ թուփը-ծուպը ծէրքը հըվաքած՝ պըհէյիս ա իլալ* (ԱԱ, 79):

- Ծը՛րքը հօփ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՅ:

- Ծը՛րքը մը՛կնէլ - *տե՛ս* Ծը՛րքը տէմ անէլ:

- Ծը՛րքը մըրքավը անց կըցընէլ - Երկար ապրել (հաճախ գործածվում է որպես օրհնանք): *Ծը՛րքըտ մըրքավըտ անց կըցընիս, Մէ՛խակ, վէր ըտի լօխճին ք՛ամանգ՝ ըս անում* (Ձ):

- Ծը՛րքը յը՛խտուտ - *տե՛ս* Ծը՛րքը ծօռ:

- Ծը՛ՀՐքը յը՛ր օնէլ - *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը հըվաքէլ:

- Ծը՛ՀՐք(ը) յը՛ր օնէլ - Հրաժարվել, այլեւս չհսկել՝ չհետաքրքրվել, ետ կանգնել: *Արմօ դային արտան ծը՛ՀՐքը յը՛ր ա կանալ* (Բ):

- Ծը՛ՀՐքը յըրան պահէլ/օնէլ - Հովանավորել, հսկել, իր խնամքի տակ առնել: *Էտ օրվանից Մալխասը ծը՛ՀՐքը քըվօրցը յըրա յա պահում* (Ձ):

- Ծը՛ՀՐքը յըրա տինիլ - 1. *տե՛ս* Թաթը յըրա տինիլ: 2. *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը յըրա պահէլ:

- Ծը՛ՀՐքը նի տալ - Ձեռքով դիպչել՝ շոշափել: *Լ՛ըհա ծը՛ՀՐքը նի յա տամ, էտ կընէգ՝ը ըսքըսում ա լանց ինիլը* (Ձ):

- Ծը՛ՀՐքը նի չըտալ - Ոչինչ չանել, ոչինչ չձեռնարկել, մի բանից հեռու մնալ՝ չխառնվել: *Լօխ կօրծ ըն անում, ինք՛ը ծը՛ՀՐքըն էլ չի նի տամ* (Ձ):

- Ծը՛ՀՐքը շօր - Գողության սովոր: *Ծը՛ՀՐքը շօր կընգանը ճար չինիլ* (Բ):

- Ծը՛ՀՐքը պակաս - *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը կարճ:

- Ծը՛ՀՐքը պաչիլ - 1. Մեկին աղաչելով՝ մի բան խնդրել: *Հիշքան թաքավէրին ծը՛ՀՐքը պաչանում ա, թաքավէրը ըռազի չի կէնում* (Ձ): 2. Մեկի առջեւ խոնարհվել: *Խանը ասում ա.- Տուք լօխ բիդի իմ ծը՛ՀՐքըս պաչիք՛* (Ձ):

- Ծը՛ՀՐքը պատ կ՛ալ - *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը զօռռէլ:

- Ծը՛ՀՐքը պարի - *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը թիթը՛վ:

- Ծը՛ՀՐքը պէնդ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՅ:

- Ծը՛ՀՐքը պէն կօխէլ - *տե՛ս* Հափուռը պէն կօխէլ:

- Ծը՛ՀՐքը պէնջանր քաղէլ - *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը քարու տակէ ինիլ:

- Ծը՛ՀՐքը՝ պէն, վը՛ննը՝ կ՛ըրէզման - Ասում են նրանց մասին, ովքեր, չնայած մահվան շեմին գտնվելուն, շարունակում են աշխատել:

- Ծը՛ՀՐքը պէրանը տընէլին տը՛ղ անգուճը տանէլ - Դեռահաս լինել: *Իզէն ծը՛ՀՐքը պէրանը տընէլին տը՛ղ անգուճըն ա տանում, ընդրրա հու բի՞դի ախճիգ՝ տա* (Բ):

- Ծը՛ՀՐքը պէց - *տե՛ս* Հափուռը պէց:

- Ծը՛ՀՐքը պիրանէն հըսցընէլ - Որեւէ բան անելու կարողություն ունենալ, կարողանալ ապրուստը հոգալ: *Կօգ՛ի ինանանուն տիրը՛կան ա, ամմա ծը՛ՀՐքը պիրանէն հանալ հըսցընում ա* (Բ):

- Ծը՛ՀՐքը պիրանէն տինիլ - Լռեցնել, թույլ չտալ խոսելու՝ կարծիք արտահայտելու: *Կընէգ՝ը լ՛ըհա օգ՛ում ա խօսէ, մարթը ծը՛ՀՐքը պիրանէն ա տինանում* (Ձ):

- Ծը՛ՀՐքը պանրթանու չըվալու նի կ՛ալ - Գործը հաջողվել: *Մինասէն ծը՛ՀՐքը պանրթանու չըվալու վա նի յը՛կալ, մին շէփտրմը արտը հընձալ ա, պըրծալ* (Բ):

- Ծը՛ՀՐքը ջուբան խըռավ - Աղքատ, դրամ չունեցող: *Ծը՛ՀՐքը ջուբան խըռավ մարթ ա, վէշ մինը մըհալ չի քըցանում* (Բ):

- Ծը՛ՀՐքը ջուբավը անց կըցընէլ/ջուբը տանէլ - Գրպանից դրամ հանել, դրամ ծախսել: *Դօրանց էռնէստը ըսկուպոյ մարթ ա, վէր ըսպանիս էլ, ծը՛ՀՐքը ջուբավը անց չի կըցընէլ* (Ձ):

- Ծը՛ՀՐքը սընդը՛ՀՐքէն տակէն ինիլ - *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը քարու տակէ ինիլ:

- Ծը՛ՀՐքը սըվը՛ր - Որեւէ բան անելու հարմարված՝ փորձ ձեռք բերած: *Էտ խուխէն ծը՛ՀՐքը կ՛ուղութունու սըվը՛ր ա* (Բ):

- Ծը՛ՀՐքը սըվը՛ՀՐէլ - Որեւէ բան անելու սովորություն՝ փորձառություն ձեռք բերել: *Արտօվէն ծը՛ՀՐքը սըվը՛ՀՐալ ա կարտէ տալին* (Բ):

- Ծը՛ՀՐքը սըրտավը անց կըցընէլ/կ՛ալ - 1. *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը խըղճէն տինիլ: 2. *տե՛ս* Իրը՛սը խըչըհանէլ:

- Ծը՛ՀՐքը/սըրտէն (յըրա) տինիլ - *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը խըղճէն (յըրա) տինիլ:

- Ծը՛ՀՐքը տալ - *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքէն տինիլ:

- Ծը՛ՀՐքը տաք - *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը էրկան (1):

- Ծը՛ՀՐքը տէմ անէլ - 1. Մուրալ, մուրացկանություն անել: *Ծը՛ՀՐքը տէմ ընէլավ էտ յէթիմը մը՛ծանըմ ա* (Ձ): 2. Ձեռքով ցույց տալ՝ հասկացնել՝ սպասելու նշան տալ եւս: *Վէր ծը՛ՀՐքը տէմ ա անում, նախըրչին կըլ՛ՀՐխ ա ըղնում, վէր վը՛ՀՐխճարը քըշանալ ըն բիդի ծըմակը* (Ձ):

- Ծը՛ՀՐքը տէրտակ - 1. *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը կարճ (1): 2. *տե՛ս* Լօկը թօղ-թօղ ընէլավ:

- Ծը՛ՀՐքըտ մը՛կնիս՝ կըհըսնէ - Շատ մոտիկ է: *Պըռըվաթումբը էն ա Կըղարծըվա քըշտէն, ծը՛ՀՐքըտ մը՛կնիս՝կըհըսնէ* (Բ):

- Ծը՛ՀՐքը փըռնէլ - 1. Որեւէ բան անելու տրամադրություն՝ ցանկություն ունենալ (հատկապես գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Ծը՛ՀՐքըս փըռնում չի, թա արաղը քաշիմ* (Բ): 2. Խիղճը թույլ տալ (հատկապես գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Ծը՛ՀՐքըտ հունց ա՞ փըռնալ, վէր էտ բըրատու ծառը կըտրրալ ըս* (Ձ): 3. *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքան փըռնէլ:

- Ծը՛ՀՐքը քարու պատառ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՅ:

- Ծը՛ՀՐքը քարու տակէ ինիլ - Անկարող՝ անզոր լինել: *Ծը՛ՀՐքըտ քարու տակէ յա՞, խէ քու հօր ք՛ամանգ՝ չը՞ս անում* (Բ):

- Ծը՛ՀՐքը քըցիլ - 1. *տե՛ս* Ծը՛ՀՐք պիրիլ: 2. Մեկին տալ՝ հանձնել՝ փոխանցել, նրա տնօրինության՝ ենթակայության տակ դնել: *Ինրանն վը՛ղէրը էտ հըրուստէն ծը՛ՀՐքըն ա քըցալ, մընացալ տանուզնը* (Ձ):

- Ծը՛ՀՐքը ք՛ինիլ - *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը փըռնէլ:

- Ծը՛ՀՐքը օնէլ - *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը հըվաքէլ:

- Ծը՛ՀՐք ծը՛ՀՐքու - Միասին, համատեղ, համերաշխ: *Ըտըրանք ըտը՛ղ ծը՛ՀՐք ծը՛ՀՐքու կօրծ ըն անում* (Ձ):

- Ծը՛ՀՐք ծը՛ՀՐքու տալ - 1. Միասին հանդես գալ՝ աշխատել, միաբանել, իրար օգնել: *Մէր ժուղովուրթէն փիսը էն ա, վէր ծը՛ՀՐք ծը՛ՀՐքու չընն տամ, ապըրին* (Բ): 2. Իրար ձեռքից բռնել, ձեռքերն իրար միացնել՝ ի նշան հաշտության՝ համերաշխության՝ համաձայնության եւս: *Ըտը՛ղ ծը՛ՀՐք ծը՛ՀՐքու յընն տամ, ինրանանա հըռանըմ* (ԼՂԲ, 351):

- Ծը՛ՀՐք կըտրրէլ - *տե՛ս* Ծը՛ՀՐքը յը՛ր օնէլ:

- Ծը՛ՀՐք հըսցընէլ - Օգնել, օժան-

դակել: *Թռռնէրը ծը՛րք հըսցըրէն, Իշխան դային բաղը քաղից* (Բ):

- Ծը՛րք մը՛կնէլ - 1. *տե՛ս* Ծը՛րքը տէմ անէլ: 2. *տե՛ս* Ծը՛րք հըսցընէլ:

- Ծը՛րք յը՛ր օնէլ - *տե՛ս* Ծը՛րքը յը՛ր օնէլ:

- Ծը՛րք նի կ'ալ՝ու - Բոլորովին նոր՝ չօգտագործված՝ անարատ: *Ծը՛րք նի կ'ալ՝ու յըրողընդօշակ ա քըվօրը տուվալ* (Բ):

- Ծը՛րք պիրիլ - Գտնել, ճարել, նվաճել, տիրանալ: *Խուրէնին տըղան շատ վըխճըրնէ յա ծը՛րք պէրալ* (Ձ):

- Ծը՛րք պիրօվի - Ոչ բնատուր, ժամանակի ընթացքում ձեռք բերվող: *Ծը՛րք պիրօվի շընօրքը տէրտակ պէն ա* (Ձ):

- Ծը՛րք պիցըրցընէլ - 1. Ձեռքով խփել՝ ծեծել կամ խփելու՝ ծեծելու սպառնագին շարժում անել: *Էտ խօրթ մարը էնքան պարի յա ինում, վէր մարթին խօխօնցը յըրա վէշ մին վախտ ծը՛րք չի պիցըրցընում* (Ձ): 2. Ձեռքը վեր բարձրացնելով՝ խոսելու՝ ելույթ ունենալու եւ թույլտվություն խնդել, ձայն խնդրել: *Ժողովէն վախտը չօբանընը էլ ա ծը՛րք պիցըրցընում, ամմա թողում չըն՝ խօսէ* (Ձ):

- Ծը՛րք տալ - 1. *տե՛ս* Ծը՛րքը նի տալ: 2. Ձեռքով բարեւել: *Ըտըրանք մուտանում ըն էտ տըղէն, ծը՛րք տամ, զըրուց անում* (Ձ): 3. Ձեռքը սեղմելով՝ շնորհավորել՝ ցավակցել: *Բադարաքանը յը՛տը տըղըմարթիքը մին-մին մուտանում ըն մըռածէն տըղէն, ծը՛րք տամ* (Բ): 4. Վնասել, շահին դիպչել: *Վէշ մինը կարէլ չի Սաղունց Ըրշակէն ծը՛րք տա* (Բ): 4. Ձեռնտու՝ շահավետ լինել: *Վը՛խճար պահէլը Սարէն շէնըմը ըպրօղնէրէն ծէրք ա տաս* (Բ):

- Ծը՛րք տուրուր տալ - Շտապել, արագ աշխատել: *Քըղան ընօղնէն ծը՛րք տուրուր տըվէն, մինչը՛վ թօռը նի օնէլը բօստանը քըղընը՛ցէն* (Բ):

- Ծը՛րքումը աղ ինիլ - *տե՛ս* Հափըռումը աղ ինիլ:

- Ծը՛րքումը աղու ինիլ - *տե՛ս* Հափըռումը աղու ինիլ:

- Ծը՛րքումը ինիլ - Ուժեղ լինել: *Ուրանն ծը՛րքումըն էլ կար, լօխ վախում ին* (ՆԼՂԺԲ, 134):

- Ծը՛րքու յըրա - 1. Ոչ պաշտոնական վաճառատեղում, մասնավոր վերավաճառողների մոտ: *Ըղդամա բըզարումը հինչու օգ'իս, ծը՛րքու յըրա կըքըթէնաս* (Ձ): 2. *տե՛ս* Ծը՛րքէն տակէն (2):

- Ծը՛րքու սըվը՛ր - Ընտելացած, ձեռնասուն (կենդանիների մասին): *Մաքաղաթ հանսուն էլ էրկու ծը՛րքու սըվը՛ր կառն ա իլալ* (Ձ):

- Ծը՛րք փըռնէլ - *տե՛ս* Ծը՛րք հըսցընէլ:

- Ծը՛րք քաշիլ - 1. *տե՛ս* Ծը՛րքը յը՛ր օնէլ: 2. Ստորագրել, որեւէ բանի վրա կամ տակ ստորագրությունը դնել՝ որպես հաստատելու՝ վավերացնելու՝ համաձայնության եւն նշան: *Էշը ռազի յա կացալ, ծէրք քաշած թօխտը տիրալ պըռըշին տակէն, հանցու վէր մարթը ասածը անէ վէչ, ք'ինի Ըստուծէն կօշտը կ'էնգ'ատ* (ԱԱ, 88):

- Ծը՛րք քըցիլ - 1. Ծաղրել: *Հանդօն մէհէտ խըմալ ա, էշան վէր ընգալ, էտ օրվանից հիբը տանում ա կ'ամ շինամաչը, ջիհիլնէն ծը՛րք ըն քըցում* (Բ): 2. Կենակցելու փորձ անել: *Խաբարը հըսցըրալ ըն մարթին, թա բանքը օգում ա կընգանըտ ծէրք քըցի* (ԱԱ, 64):

- Ծըրքէրավ խօսէլ - *տե՛ս* Ծըրքէրէն անէլ:

- Ծըրքէրէն անէլ - 1. Ձեռքերը շարժելով՝ խոսել՝ պատմել՝ հասկացնել: *Հիշկան ծըրքէրէն ա անում, ըտըրանք ըսածան պէն չըն կըլխու ըղնում* (Ձ): 2. Ձեռքերով հրելով՝ բոթելով՝ սպառնալ՝ վիճել: *Հինչ ը՞ս ծըրքէրէտ անում, ք'ըզանա վախօղ չի կա* (Ձ):

- Ծըրքէրէն յըրա շօռ ածէլ/պահէլ - *տե՛ս* Կըլխէն յըրա շօռ ածէլ (ԿԸԼԾԽ-ի տակ):

- Ծըրքէրէն-վընէրէն անէլ - *տե՛ս* Վընէրէն-ծըրքէրէն անէլ (ՎԸՆՆԸ[1]-ի տակ):

ԾԸՐՔԱ - *մ.* Ոչ խանութից, մասնավոր վերավաճառողից (գնել): *Միհէնգ' էլ ծը՛րքա ապըրանք ինք' օնօղ չի կա, էն ա մաղազինէն լըցած* (Բ):

ԾԸՐՔԱԾԸՐՔ - *տե՛ս* ԾԸՐՔԸ-ԾԸՐՔ:

ԾԸՐՔԱՆ - *կ.* Արտահայտում է որեւէ բանի պատճառը՝ պատճառով: *Էտ շէնին ժըղովուրթը ըտըրա ծը՛րքան էտ օրըն ըն ընգալ* (Ձ):

ԾԸՐՔԱՎ - *կ.* Մեկի միջոցով՝ օգնությամբ: *Հինչը անում ա, ուրուշու ծը՛րքավ ա անում* (Բ):

ԾԸՐՔԱՎ-ՎԸՆՆԱՎ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՎ-ԾԸՐՔԱՎ:

ԾԸՐՔԷՆ - *ածական.* Հետը ամուսնացած (կանանց մասին): *Սուրէնին ախճիգը էն ա Հազրօյանց Մամիկօնէն ծը՛րքէն* (Ձ):

ԾԸՐՔՈՒ - *ածական.* Ձեռքով պատրաստած: *Ծը՛րքու կացէն ա* (Բ):

ԾԸՓ - *տե՛ս* ԾԷՓ:

ԾԸՓԻԼ - *տե՛ս* ԾԷՓԷԼ:

ԾԸԹԱԼԻ - *տե՛ս* ԾԻԹԱԼԻ:

ԾԸԹԱՀԱՄ - *տե՛ս* ԾԻԹԱՀԱՄ:

ԾԸԹԱՀԱՆՔ - *տե՛ս* ԾԻԹԱՀԱՆՔ:

ԾԸԹԱՄԱՆ - *տե՛ս* ԾԻԹԱՄԱՆ:

ԾԸԹԱՎԸ՛Տ - *տե՛ս* ԾԻԹԱՎԸ՛Տ:

ԾԸԹԱՏՈՒ - *տե՛ս* ԾԻԹԱՏՈՒ:

ԾԸԹԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ԾԻԹԸԹԱԹԱԽ:

ԾԸԹԸԿՕԼԱ - *տե՛ս* ԾԻԹԸԿՕԼԱ:

ԾԸԹԸՊԸԼԻԹ - *տե՛ս* ԾԻԹԸՊԸԼԻԹ:

ԾԸԹՕՇՆԱԿ - *տե՛ս* ԾԻԹՕՇՆԱԿ:

ԾԸԹՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԾԻԹՕՏԷԼ:

ԾԸԹՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԻԹՕՏՎԷԼ:

ԾԸԹՌԱԾ - *ածական.* Հնացած, իր դարն ապրած, ոչ արդիական: *Միհէնգ' չինըն էլ ա ծըթռած, կ'ութանընը էլ, էլ պինըցընօղ չի կա* (Բ):

ԾԸԹՕՐԱՆ - *տե՛ս* ԾԸՆԹՕՐԱՆ:

ԾԸԼԱ՛ՆԳ' - *տե՛ս* ԾԸՆԳԸԼ:

ԾԸԼԱ՛ՆԳ'-ԾԸԼԱ՛ՆԳ' - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծըլանգ'-ծըլանգ' անէլ - *տե՛ս* Ծընգըլիան անէլ (1):

- Ծըլանգ'-ծըլանգ' ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Ծընգըլիան ինիլ (1):

ԾԸԼԱ՛ՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԾԱ՛Լ (1):

ԾԸԼԸԿԱԹԱՆ - *տե՛ս* ԾԸԼԼԸԿԱԹԱՆ:

ԾԸԼԸԿԱԹԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԼԼԸԿԱԹԷԼ:

ԾԸԼԸԿԱԹՕՑ - *տե՛ս* ԾԸԼԼԸԿԱԹՕՑ:

ԾԸԼԸԿԸԹ - *տե՛ս* ԾԸԼԼԸԿԸԹ:

ԾԸԼԸՂԸՐԱՂ - *գ.* Ծալած շորի՝ կտորի եւն ծայրը: *Ծըլըղըրաղան վէր ծիք' ա տամ, լօխ շօ՛ռէրը վէր ա տը՛ռնում, յէշում ըն տը՛սնում՝ մին թօխտ ըտըրանց մաչին...* (Ձ):

ԾԸԼԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(հ.ե. * g'embh- (կծել, կրծել), g'ep(h)- (ծնոտ, բերան, ուտել, խժռել)* - *չբ.* Լեզուն եւ շրթունքներն իրար հպելով՝ ծլմփոց հանել: *Հարթնը ծըլըմփըցընում ա, ըսկէսուրը իրը՛սը նըյը՛ր խօսում ա* (Ձ):

ԾԸԼԸՄՓՕՑ - *գ.* Լեզվի եւ շրթունքների հպումով հանած ձայնը, ծլմփացնելը: *Ըտըրա ծըլըմփօցան գանիլաս տանում ա* (Բ):

ԾԸԼԸՆԳԱԼ - *չբ.* Թույլ զրնգոց հանել, թույլ կերպով զրնգալ՝ հնչել: *Ջանգը ծըլընգամ ա, խօխէնքը նի յըն մընում ըշկօլը* (Ձ):

ԾԸԼԸՆԳԷԼ - *չբ.* Նստած տեղից իսկույն վեր թռչել՝ ցատկել: *Իլբիհանլ ծըլընգալ ա, ծիյան լօք տուվալ, էտ զըրփի մարթին քըցալ վընատակը, շըլըղաթակ տուվալ* (ԱԱ, 75):

ԾԸԼԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Որեւէ բան թույլ կերպով զրնգացնել՝ հնչեցնել: *Մին փանդ ա յօր ունէս, էտ ժէժտին թըխէս, ծըլընգըցընէս* (Ձ):

ԾԸԼԸՆԳՕՆ - *գ.* Ծլնգալու ձայնը, թույլ զրնգոց: *Թամամ բաջին էտ ծըլընգօնը ըսկանում ա, ք'ինամ* (Ձ):

ԾԸԼԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ԾԸԼԸՆԳՕՆ:

ԾԸԼԸՊԱԿԱՍ - *ած. տե՛ս* Ծա՛լը պակաս:

ԾԸԼԸՊԱՏԱԿ/ԾԸԼԸՊԱՏԷԳ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծըլըպատակ նըստէլ - Ոտքերը խաչաձեւ տակը ծալելով՝ նստել: *Ծըլըպատակ նըստում ըն փիչին կօխկէն, զուրա՛ց անում* (Ձ):

ԾԸԼԸՊԱՏԷԳ - *տե՛ս* ԾԸԼԸՊԱՏԱԿ:

ԾԸԼԹԱԼ - *չբ.* Ծլթոց հանելով կաթել: *Ծո՛ւնը հա՛լում ա, ծըռէրան ծըլթամ* (Բ):

ԾԸԼԹԾԸԼԹԱԼ - *չբ.* Շատ տեղերից եւ անընդհատ ծլթալ՝ կաթել: *Թոռը տանը կըտօրան ծըլթծըլթամ ա* (Բ):

ԾԸԼԹԾԸԼԹՕՆ - *գ.* Ծլթծլթալու՝ կաթկթելու ձայնը, ծլթծլթալը: *Ճիրին ծըլթծըլթօնը թօղում չի, թա քօն ինինք* (Բ):

ԾԸԼԹԾԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ԾԸԼԹԾԸԼԹՕՆ:

ԾԸԼԹՕՆ - *գ.* Կաթիլի ընկնելու՝ կաթելու ձայնը, ծլթալը: *Պատալօկան թոռը կաթում ա, ամմէն ծըլթօնէն յըրա Ափկարը ժէժտանչէուն ուշունց ա տամ* (Ձ):

ԾԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ԾԸԼԹՕՆ:

ԾԸԼԼԱԼ - *չբ.* 1. Հազիվ բխել, շատ թույլ՝ բարակ հոսանքով բխել՝ հոսել: *Էտ ախպո՛ւրը ամը՛ռնը պիրակում ա, լ՚ըհա մին թանիրանվ ծըլլամ ա* (Ձ): 2. Կաթիլ-կաթիլ հոսել, հոսելով կաթկթել՝ թափվել: *Մին օր էլ մարթիք՝ յէշալ ըն, տը՛սալ՝ ծառան մը՛ղըրը ծըլլամ ա, նի տը՛ռնում կ՚էտը* (ԱԱ, 59): 3. *փխբ.* Հասունացած՝ հասած լինելով՝ առատորեն թափվել (պտուղների մասին): *Թօթը ծըլլամ ա, խէ թափում չը՞ք* (Բ): 4. *փխբ.* Որեւէ հատկություն՝ հատկապես բացասական, մեկի մոտ շեշտված կերպով դրսեւորվել, վրայից թափվել: *Ժա՛լիգ՚օթունը Ըրշամէն անա ծըլլամ ա* (Բ): 5. *փխբ.* Դանդաղ ծագել՝ շողալ (լուսատուների մասին): *Ա՛րը՛վը ծըլլամ ա* (Բ):

ԾԸԼԼԱԼԻ - *մ.* Ծլլալով, հազիվ՝ կաթիլ-կաթիլ հոսելով՝ թափվելով: *Ախպո՛ւրը ծըլլալի կ՚ամ ա* (Բ):

ԾԸԼԼԱԿԱԽ - *ած. տե՛ս* Ծուլուլը կախ:

ԾԸԼԼԱՆ - *ած.* Ծլլացող, թույլ բխող, բարակ հոսող: *Մէլիք՚ին ախպո՛ւրը ծըլլան ախպո՛ւր ա* (Ձ):

ԾԸԼԼԱՇԱՐ - *տե՛ս* ԻԾԸՇԸՐԱՆՈՒԿ:

ԾԸԼԼԸԿԱԹԱՆ/ԾԸԼԸԿԱԹԱՆ - *ած.* 1. Երկար ժամանակ՝ շարունակ ծլլացող՝ կաթկթող: *Ծըլլըկաթան թոռ ա, էրկու օր ա՝ յը՛տ չի օնում* (Բ): 2. *փխբ.* Մեկիկ-մեկիկ եկող կամ գնացող: *Ծըլլըկաթան ղունըղնէրէն ծը՛րքէն կըրակըն ընք ընգալ* (Բ):

ԾԸԼԼԸԿԱԹԷԼ/ԾԸԼԸԿԱԹԷԼ - Երկար ժամանակ՝ շարունակ ծլլալ՝ կաթկթել: *Մին շէբաթ ա՝թոռը ծըլլըկաթում ա* (Բ):

ԾԸԼԼԸԿԱԹՕՑ/ԾԸԼԸԿԱԹՕՑ - *տե՛ս* ԾԸԼԼԸԿԸԹ:

ԾԸԼԼԸԿԸԹ/ԾԸԼԸԿԸԹ - *գ.* 1. Շարունակ կաթիլ-կաթիլ հոսելը, կաթկթելը: *Ջէջա՛ն ածում ըն մէշուկը, կախ տամ, տակէն մին աման տինո՛ւմ, էնքան պահում, վէր քամվում ա, ծըլլըկըթը կըտըրում* (Ձ): 2. Բարակ եւ շարունակ տեղացող աշնանային անձրեւ: *Հօքտէմբէրը վէր կ՚ամ ա, ծըլլըկըթը ըսքըսում ա* (Բ): 3. Թութը հասունանալուց թափվելը: *Թօթէն ծըլլըկըթը հուլիսըմըն ա ինո՛ւմ* (Բ):

- Ծըլլըկըթը ըղնէլ - 1. Աշնանային անձրեւոտ օրերի շրջանը սկսվել: *Ծըլլըկըթը ըղնում ա, էլ կարում չըն արտէրը ցիլին* (Բ): 2. Թթի թափվելու շրջանը սկսվել: *Ծըլլըկըթը վէր ըղնում ա, ժուղօվուրթը թութըբըղէրան տօն չըն կ՚ամ* (Բ):

ԾԸԼԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Մի բան շիթ առ շիթ թափել՝ հոսեցնել, այնպես անել, որ ծլլա: *Խօխան բա՚ք՚մա՛զը ծըլլըցընում ա, շօ՛րէրը բարբադ անում* (Բ):

ԾԸԼԼՕԿ - *գ.* 1. Ջրի բարակ շիթ՝ հոսանք, շատ բարակ աղբյուր՝ առու եւն: *Թըղավարթ առաչ ճո՛ւր չի իլա՛լ, մինակ մին ծըլլօկ ա իլա՛լ ծըմակէն մաչին...* (ԱԱ, 57): 2. *տե՛ս* ԾՈՒԼՈՒԼ:

ԾԸԼԼՕՆ - *գ.* Ծլլալը, ծլլալու ձայնը: *Ճիրին ծըլլօնը կըտըրալ ա* (Բ):

ԾԸԼԼՕՑ - *տե՛ս* ԾԸԼԼՕՆ:

ԾԸԼԾԱԼԻԼ - *տե՛ս* ԾԸԼԾԱ՚ԼԻԼ:

ԾԸԼԾԱ՚ԼԻԼ/ԾԸԼԾԱԼԻԼ - *նբ.* Շատ բաներ կամ շատ տեղերից շատ անգամ ծալել: *Շօ՛րէրը ծըլծա՛լա՛լ ա, տա՛ռսա՛լ* (Բ):

ԾԸԼԾԱԼՎԻԼ - *տե՛ս* ԾԸԼԾԱ՚ԼՎԻԼ:

ԾԸԼԾԱ՚ԼՎԻԼ/ԾԸԼԾԱԼՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸԼԾԱ՚ԼԻԼ-ի:

ԾԸԼԾԸԼԱԼ - 1. Շատ տեղերից կամ շարունակ ծլլալ՝ կաթկթել: *Մը՛ղըրը ծըլծըլամ ա, ծառան վէր տը՛ռնում* (Ձ): 2. Թոնրի պատին կպցրած խմորը, թույլ լինելով, պատռվել եւ թափվել: *Պո՛ւլը թուրնէն պատան ա տամ, ծըլծըլամ ա, կուտանա տը՛ռնում* (Ձ):

ԾԸԼԾԸԼԱԼԻ - *մ.* Ծլծլալով, շարունակ՝ շատ տեղերից ծլլալով: *Թէշտը ծակվում ա, բա՚ք՚մա՛զը ծըլծըլալի վէր ա տը՛ռնում* (Ձ):

ԾԸԼԾԸԼԱՆ - *ած.* Ծլծլացող: *Թո՛ւլ մը՛ղըրը ծըլծըլան կինի* (Բ):

ԾԸԼԾԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Շատ տեղերից կամ շարունակ ծլլացնել: *Էտ կընէգ՚ը վէր օգում ար խօրա՚գ՚ իփի, յը՛ղը ծըլծըլցընում ար, տօնը մուրտառում* (Ձ):

ԾԸԼԾԸԼՕՆ - *գ.* Ծլծլալը, ծլծլալու ձայնը: *Վէր քամվում ա պըրծընում, մը՛ղըրէն ծըլծըլօնը կըտըրվում ա* (Բ):

ԾԸԼԾԸԼՕՏԷԼ/ԾԸԼՄԸԼՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԼԾԱ՚ԼԻԼ:

ԾԸԼԾԸԼՕՏՎԷԼ/ԾԸԼՄԸԼՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԼԾԱ՚ԼՎԻԼ:

ԾԸԼԾԸԼՕՑ - *տե՛ս* ԾԸԼԾԸԼՕՆ:

ԾԸԼԿԷԼ - *չբ.* Որեւէ բանից խուսափելով՝ մի տեղից աննկատելիորեն փախչել, գլուխը պրծացնել: *Հըդէննի ըլբաստըրակը պէց ըն թօղէս, ճըդէս ա, ծըլկէս* (ՀԺՀ, V, 260):

ԾԸԼԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. Մեկին մի տեղ հասցնել՝ փախցնել: *Հա՛նը տըղէն ծըլկըցընում ա Բաքու* (Ձ): 2. Մի բան գողանալով՝ փախցնել, յուրացնել: *Ջըհիլնէն Աշխէն աքօրը կ՚առնը ծըլկըցընում ըն, տանում ծախում* (Բ):

ԾԸԼՄԸԼՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԼԾԸԼՕՏԷԼ:

ԾԸԼՄԸԼՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԼԾԸԼՕՏՎԷԼ:

ԾԸԼՊ - *գ.* 1. Փոքր՝ նեղ բացվածք՝ ճեղք: *Էտ ծըլպավը ճանչընն էլ չի կարէլ նի մընանէ* (Բ): 2. *տե՛ս* ԾԸՊՏՈՒՆ:

- Ծըլպ անէլ - 1. Փոքր ինչ բացել (դուռը, պատուհանը եւն): ... *Տօռնը մին պիծի ծըլպ ա անում, տը՛սնում մին մարթ փիչին կօխկէն նըստած* (ՆԼՂԺԲ, 89): 2. *տե՛ս* Ծըպտուն հանել:

- Ծըլպը յը՛ր հանել - *տե՛ս* Ծըպտուն հանել:

ԾԸԼՊԱՆ - *գ.* Ծայր, եզր, վերջ: *Էտ բ՚ա՛նդիրը էնքան էրկան ա ինո՛ւմ, վէր ծըլպանը ըրվամ չի* (Ձ):

ԾԸԼՊԸ(Ն)-ԾԸԼՊԱՆ - *մ.* 1. Ծայրեծայր, պռնկեպռունկ, ամբողջովին: *Պը՛ռին կաթնավ ծըլպը-ծըլպան լիգ՚ը դազանը տիրին առաչին...* (ՀԺՀ, V, 210): 2. Մի կերպ, մեծ դժվարությամբ, ծայրը ծայրին հասցնելով: *Ծըլպըն-ծըլպան ապրում ընք* (Բ):

ԾԸԼՎԸԼԱԼ/ՃԸԼՎԸԼԱԼ - *չբ.* 1. Ծլվլոց հանել, ճռվողել, դայլայլել: *Ծըտէրը ծըլվըլամ ըն* (Բ): 2. *փխբ.* Բլբլալ, թոթովել (երեխաների մասին): *Խօխան ծըլվըլամ ա* (Բ):

ԾԸԼՎԸԼԱՆ/ՃԸԼՎԸԼԱՆ - *ած.* Ծլվլացող: *Կարունքը վէր կ՚ամ ա, շէնը ծըլվըլան դուշէրավ լըցվում ա* (Ձ):

ԾԸԼՎԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃԸԼՎԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *պբ.* ԾԸԼՎԸԼԱԼ-ի:

ԾԸԼՎԸԼՕՆ/ՃԸԼՎԸԼՕՆ - *գ.* 1. Թռչունների ծլվլալը, ծլվլալու ձայնը: *Դուշէրէն ծըլվըլօնը լօխճին էլ տուր ա կ՚ամ* (Բ): 2. *փխբ.* Երեխաների բլբլալը՝ ուրախ աղմուկը: *Խօխօնցը ծըլվըլօնան Սաքօ ա՛մ՚ուն քը՛փը կ՚ամ ա* (Ձ):

ԾԸԼՎԸԼՕՑ/ՃԸԼՎԸԼՕՑ - *տե՛ս* ԾԸԼՎԸԼՕՆ:

ԾԸԼՎԸԾԱԼ - *տե՛ս* ԾԸԼՎԸԾԱԼ:

ԾԸԼՎԸԾԱԼ/ԾԸԼՎԸԾԱԼ/ԾԱԼ-ԾԱԼ - *ած.* 1. Ծալքեր ունեցող, ծալքերով, տարբեր տեղերից ծալված: *Ծըլվըծալ շօրէր ա կ'ըՀցալ* (Բ): 2. Ոլոր-մոլոր, ծուռումուռ: *Մին ծըլվըծալ կըծանավ քՀունում ըն բիդի էտ յըԽծէն* (Ձ):

- Ծըլվըծալ անէլ - *տե՛ս* ԾԸԼԾԱԼԻԼ:

- Ծըլվըծալ ինիլ/տըԽռնալ - *տե՛ս* ԾԸԼԾԱԼՎԻԼ:

ԾԸԼՈՒՆԳՀԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծըլունգհան ինիլ - *տե՛ս* ԾԸԼԸՆԳԷԼ:

ԾԸԼՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Որեւէ բանի խփել եւ ձայն հանել տալ: *Էտ խըԽղճ կընէգը լանց ա ինում, ծույնէրէն ծըլփըցընում* (Ձ):

ԾԸԼՔԱՎԷՐ - *ած.* 1. Ծալքեր՝ դարսեր՝ փոթեր ունեցող: *Ծըլքավէր շօր ա* (Բ): 2. *փխբ.* Ալիքանման կորություններ ունեցող: *Ծըլքավէր սարէր ըն* (Բ):

ԾԸԼՔԱՏԸՊ - *գ.* Անկողինը դարսելու տեղ սենյակում: *ԾըլքատըԽղը ութաղէն քՀունջՀումըն ա ինում* (Բ):

ԾԸԼՕԼ - *տե՛ս* ԾՈՒԼՈՒԼ:

ԾԸԼՕԼԳ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծըլօնգ ինիլ/կ'ալ - *տե՛ս* ԾԸԼԸՆԳԷԼ: *Յէս սարսամիշ իլած տէղաս ծըլօնգ իլի...* (ՁՏ, Բ, 3):

ԾԸԼՕՆԳ-ԾԸԼՕՆԳ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծըլօնգ-ծըլօնգ ինիլ/կ'ալ - 1. Շատ անգամ՝ շարունակ տեղից վեր թռչել, ծուլինել: *Հաբին խաբարը վէր ըսկանում ա, ծըլօնգ-ծըլօնգ ա ինում* (Ձ): 2. Ուժգնորեն բխել: *ԱխպՀուրը ծըլօնգ-ծըլօնգ ա ինում* (Բ): 3. Ուժգնորեն բաբախել: *Սըրտըս ծըլօնգ-ծըլօնգ ա ինում* (Բ):

ԾԸԼՕՎԻ - *տե՛ս* ԾԸԼՕՎԻ:

ԾԸԼՕՎԻ/ԾԱԼՕՎԻ/ԾԱԼՕՎԻ/ԾԸԼՕՎԻ *(գրբ. ծալովի (ծալքով, ծալած)* - *ած.* Մասերը միմյանց վրա ծալվող՝ իրար մեջ հագցվող: *Ջուբումը միշտ ծըլօվի տէնակ ար պահում* (Ձ):

ԾԸԽԱԿ'ԻՆ - *ած.* Դրամով առնված՝ առնելի: *Կըռվէն վախտը շէնըմը ծըխակ'ին ապըրանք չի իլալ, լօխ փօխավ ըն իլալ տալիս* (Ձ):

ԾԸԽԱՆՔ *(գրբ. ծխան, ծխահանք)* - *գ.* Ծխից գոյացած մուր ու կեղտ: *Տօնը սաղ ծըխանք ա* (Բ):

ԾԸԽԱՆՔ-ԾԸԽԱՆՔ - *տե՛ս* ԿԸՌԷՔ'-ԿԸՌԷՔ':

ԾԸԽԷՎԼԻ - *տե՛ս* ՃԸԽԷՎԼԻ:

ԾԸԽԷՎԼԻԼ - *տե՛ս* ՃԸԽԷՎԼԻԼ:

ԾԸԽԷՎՈՒԼ - *տե՛ս* ՃԸԽԷՎՈՒԼ:

ԾԸԽԸԼԿԱՆԷ - *տե՛ս* ԾԸԽԼԸԿԱՆԷ:

ԾԸԽԸԾՕՌ - *տե՛ս* ԾԸՌԸՄՕՌ:

ԾԸԽԸՓՈՒԼԻ - *գ.* Եկեղեցական ծխից գանձվող հարկ, ծխահարկ: *Ըստըրանք շատ ըն ինում քՀասիբ, ծըխըփուլին էլ չըն կարում տան* (Ձ):

ԾԸԽԼԸԽՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԽԾԸԽՕՏԷԼ:

ԾԸԽԼԸԽՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԽԾԸԽՕՏՎԷԼ:

ԾԸԽԼԸԽՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԽԾԸԽՕՐԷԼ:

ԾԸԽԼԸԽՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԽԾԸԽՕՐՎԷԼ:

ԾԸԽԼԸԿԱՆԷ/ԾԸԽԸԼԿԱՆԷ/ԾԻԽԼԻԿԱՆԷ/ԾԻԽԻԼԿԱՆԷ - 1. *ած., գ.* Ձախ ձեռքով գործ անող, ձախլիկ: *Ծըխըլկանէ մարթիք' շատ կան* (Բ): 2. *մ.* Ձախ ձեռքով՝ կողմով: *Ծըխըլկանէ վէր թըխում ա, օշափը մըԽկնըվում ա* (Ձ):

ԾԸԽԾԸԽՕՏԷԼ/ԾԸԽԼԸԽՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԽԾԸԽՕՐԷԼ:

ԾԸԽԾԸԽՕՏՎԷԼ/ԾԸԽԼԸԽՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԽԾԸԽՕՐՎԷԼ:

ԾԸԽԾԸԽՕՐԷԼ/ԾԸԽԼԸԽՕՐԷԼ - *նբ.* Ունեցած-չունեցածը էժան եւ արագ ծախել: *ՏըԽսնում ա, վէր թօռը նի յա օնում, ապըրանքը ծըխծըխօրում ա, հըղէ ինում տօն* (Ձ):

ԾԸԽԾԸԽՕՐՎԷԼ/ԾԸԽԼԸԽՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸԽԾԸԽՕՐԷԼ-ի:

ԾԸԽՕՏ - *տե՛ս* ԾՕԽՈՒՏ:

ԾԸԾԱԳՆԻԼ - *տե՛ս* ԾԸԾ (2):

ԾԸԾԱՁԸՌ - *ած.* Խոշոր ու տգեղ ծծեր՝ ստինքներ ունեցող: *ԾըծազըԽռ կընէգ' ա Մարօն* (Բ):

ԾԸԾԱՁԻՋ/ԾԸԾԱՅԻՋ - *ած., գ.* 1. Մայրական կաթ չուտելու պատճառով տկարացած՝ նիհարած (հորթ, գառ, երեխա եւն): *Մին օր էլ քՀինամ ըն, տըԽսնըմ էտ ծըծանգիզ դանան ըստկած* (Ձ): 2. *փխբ.* Ընդհանրապես տկար՝ նիհար (մարդ, կենդանի): *Մարգօ տծտՀուն իլանծըն էլ մին ծըծանգիզ կավ ար* (Ձ): 3. *փխբ.* Անժամանակ դուրս եկած (բողբոջ, ծաղիկ): *Ծառէն ծըծանգիզ ծըղըգնէն վէր ըն տըԽռալ* (Բ):

ԾԸԾԱԽԷԽՏ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծըծախէխտ անէլ - Կրծքով կերակրելիս անզգուշորեն երեխային խեղդել՝ կրծքով նրա շնչառությունը փակելով: *Մինչըվ միհէնգ' էլ շէնումը պատմում ըն, թա հունց ա Ըվաքանց Ժէնին ճօխտակ խուխէն ծըծախէխտ ըրալ* (Բ):

- Ծըծախէխտ ինիլ/տըԽռնալ - Կրծքով կերակրելիս մոր ստինքի տակ մնալ եւ խեղդվել (երեխաների մասին): *Միհէնգվա խօխէնքը ըսկի ծէծ չըն օտում, հինչ մընաց, թա ծըծախէխտ ինին* (Բ):

ԾԸԾԱԿԷՐ/ԾԸԾԿԷՐ - *ած., գ.* 1. Ծիծ ուտող, ծծկեր (երեխա): *ԽըԽղճը հինչ ա՞նէ, էրկու ծըծակէր խօխա օնէ, մարթըն էլ էրկու ամէս ա՝կօրծ չի անում* (Բ): 2. *փխբ.* Դեռեւս չհասունացած, կյանքի փորձից զուրկ (անձ): *Մըրքըրէն բօյը էրկու մէտըր կա, բէղէրը ծիլալ ա, ամմա հանալ ծըծակէր ա* (Բ):

ԾԸԾԱԿ'ԻՆ - *գ.* Դրամական վարձատրություն, որ աղջիկ ուզելու ժամանակ տրվում էր աղջկա մորը՝ որպես կաթի գին: *Առաչ ախճիգ' Հուզիլիս ծըծակ'ին էլ ըն իլալ տալիս* (Բ):

ԾԸԾԱՂ/ԾԷԾԱՂ/ԾԸԷԾԱՂ/ԾԻԾԱՂ *(գրբ. ծիծաղ)* - *գ.* 1. Դեմքի ուրախագին արտահայտությամբ զուգորդված հնչյուններ՝ որպես հրճվանքի՝ ուրախության՝ գոհունակության արտահայտություն: *Կընգանը ծըծաղը մարթին էլ ա ծըծըղցընում* (Ձ): 2. Դեմքի՝ աչքերի՝ հայացքի ցնծագին՝ զվարթ՝ ուրախ արտահայտություն: *Ծըծաղը Լիլօվէն ըշկէրան անպակաս ա* (Բ): 3. *փխբ.* Ուրախություն, ցնծություն, հրճվանք: *Հինչ ա մարթը մըԽռալ ա, ԼՀուսիգ' աքէրը ծըծաղըն էլ ա մընանա քըցալ, կօշտ փօրավ հաց օտէլըն էլ* (Ձ): 4. *փխբ.* Վետվետանք, փայլ, ցոլք: *Ըսթըխէրէն ծըծաղը ըստրան շատ ա ուրխըցընում* (Ձ): 5. *տե՛ս* ԾԸԾԸՂԷԼԻ:

- Ծըծաղը կ'ալ - Ծիծաղելու ցանկություն առաջանալ: *Իզէն վէր խօսում ա, ծըծաղըս կ'ամ ա* (Բ):

- Ծըծաղըն էլ ա կըռըպատ(լ)ի - Վերին աստիճանի քծնող՝ շողոքորթ է: *Կամօն հՀուր տըԽսնում ա, վըԽռ ա նի մընանում, ընդրրա ծըծաղըն էլ ա կըռըպատլի* (Բ):

- Ծըծաղը պըրծընէլ - Շատ եւ բուռն կերպով ծիծաղել, ծիծաղից թուլանալ: *ՎըԽր թաքուհին ասալ ա՝վըԽրց օլաբանը աշկըս տըԽսնա վուչ, ծՀուկնէրէն ծիծՀաղը պըրծալ ա* (ՆԼՂԺԲ, 45):

- Ծըծաղը փըռնէլ - 1. *տե՛ս* Ծըծաղը կ'ալ: 2. Սկսել անզուսպ կերպով ծիծաղել, հատկապես այն դեպքում, երբ մեկը անհավանական՝ անհավատալի բան է ասում՝ պատմում: *Ավէտը հիբը պատմում ար, թա հունց ա արչին խէխտալ, ջհիհլնէրէն ծըծաղը փըռնում ար* (Ձ):

ԾԸԾԱՂԷԼ/ԾԻԾԱՂԷԼ *(գրբ. ծիծաղեմ)* - *չբ.* 1. Ծիծաղ արձակել, ծիծաղի ձայն հանել: *Ըտէղ թաքավէրը ծըծաղըմ ա, տըԽսնըմ ա, վըԽր էտ մարթը Հուրան ճընանչալ ա* (ՀԺՀ, V, 246): 2. Դեմքին՝ աչքերին՝ հայացքին ծիծաղի՝ ուրախու-

թյան՝ հրճվանքի՝ գոհունակության արտահայտություն տալ: *Էտ ախճիգը կօգի ըշկէրավը ծընծաղում ա, ամմա թաքավէրը կըլօխ ա ըղնում, վէր սօտ տը՛ղան ա ըտի անում* (Զ): 3. *փխբ.* Վետվետալ, փայլել, ցոլալ: *ԼՀուսնինգ՛ան ծընծաղում ա* (Բ): 4. Մեկին ձեռ առնել՝ ծաղրել: *Ըխճըկէրքը ըտըրա յըրա ծընծաղում ըն միշտ* (Բ):

ԾԸԾԱՂԿՈՒՏ/ԾԻԾԱՂԿՈՒՏ *(գրբ. ծիծաղկոտ)* - *ած.* 1. Շատ ծիծաղող, ծիծաղել սիրող: *Ծընծաղկուտ մարթը խային չինիլ* (Զ): 2. *տե՛ս* ԾԸԾԸՂԻՐԸՍ:

ԾԸԾԱՄԱՐ - 1. *գ.* Ստնտու կին, ուրիշի երեխային իր կաթով կերակրող կին: *Մին ծընծամար ըն քըթէնում, էտ խուխէն ամմէն օր ծէծ ա տամ* (Զ): 2. *ած., գ.* Կրծքի երեխա ունեցող (կին): *Ծընծամար կընէգ՛ ա, վէր էտքան էլ կարում ա անէ, լ՛ավ ա* (Զ):

ԾԸԾԱՄԸ՞Ռ - *ած., գ.* 1. *տե՛ս* ԾԸԾԱՆՁԻՋ (1): *Հայրանէն էրկու ծընծամը՞ռ տըղա յա իլանլ* (Բ):

- Ծընծամը՞ռ մընալ - Ծնկեր հասակում մեռնել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Խօխէնք՛ըտ ծընծամը՞ռ մընան, խէ ք՛օրփիս թակում ը՞ս* (Բ):

ԾԸԾԱՆՁԻՋ - *տե՛ս* ԾԸԾԱՆՁԻՋ:

ԾԸԾԱՆ - *գ.* Հեղուկը, հատկապես թանաքը ներծծելու հատկություն ունեցող թուղթ՝ ծծանաթուղթ, որ օգտագործվում է թաց գրությունները չորացնելու համար: *Թընաքավը կ՛իրում ա, ծընծանավը չուրըցընում, թօխտը տամ ըտըրան* (Զ):

ԾԸԾԱՆՈՒԿ - *գ.* Մեղրատու խոտաբույս, որի բաց կապույտ ծաղիկները պարունակում են քաղցր հյութ: *Ծընծանուկը վէր ծաղկում ա, մըղըրըճանջէրը հըվաքվում ըն յըրան* (Բ):

ԾԸԾԱՏԱԿ - *գ.* Ծծի՝ ստինքի ներքեւի մասը: *Տըղան թօրավը թըխում ա, դէվին աչի ծընծատակը կըտըրում* (Զ):

- Ծընծըտակէրը կըտօրէլ - Թարմությունը կորցնել՝ պառավել (աղջիկների եւ կանանց մասին): *Մըրմանրին ծընծըտակէրը կըտօրալ ա, մին լ՛ավ տըղա չի կա, թա մարթու ք՛ինի* (Բ):

ԾԸԾԱՔԱՐ - *գ.* Ծծի՝ ստինքի նմանվող մեծ քար՝ ժայռ, որ պաշտվում է՝ որպես կանանց կաթը առատացնող սրբատեղի: *Հանր տօշ ցըմաքում ա, կ՛ամ ա ծընծքարէն ըռաչին չօքում, աղօթկ անում, վէր կաթնը շընտանա* (ԱԱ, 40):

ԾԸԾԷԼ *(գրբ. ծծեմ)* - *նբ.* 1. Շրթունքների եւ լեզվի դեպի ներս ձգող եւ սեղմող շարժումներով հեղուկը բերանը առնել՝ խմել: *Խօխան մին մունուտումը էտ բընգէն կաթնը ծընծում ա* (Զ): 2. *տե՛ս* Ծը՛ծ օտէլ: 3. Որեւէ բան բերանն առնելով ու թուքով թրջելով՝ լեզվով ու շրթունքներով դեպի ներս ձգող ու սեղմող շարժումներ անել: *Էտ դ՛ովը սըկըսէս ա էտ ըխճըկանը մաննը ծընծէլը, էնքան ծընծէս ա, վէր ախճիգը ըշտըփէս ա* (ՀԺՀ, V, 255): 4. Նման ձեւով որեւէ բան՝ կոնֆետ, շաքար եւն, բերանում հալեցնելով՝ կակղացնելով՝ ուտել: *Կանփէտը քընցանում ա պէրանը, ծընծում* (Բ): 5. Հեղուկը՝ խոնավությունն իր մեջ քաշել, ներծծել: *Վը՛ղը ճանրը ծընծում ա* (Բ):

- Ծընծած մամփասէր - Շատ նիհար մարդ: *Էտ ծընծած մամփասէրը օխտը տըղամարթու մընչանք օտում ա* (Բ):

ԾԸԾԷԼԻ - *տե՛ս* ԾԸԾՕՎԻ:

ԾԸԾԷՅՆԸ - *տե՛ս* ԿԸԾԷՅՆԸ:

ԾԸԾԷՌՆԱԿ - *տե՛ս* ՑԸՑԷՌՆԱԿ:

ԾԸԾԸ՞ՆԷ - *գ.* Երկարավուն ձվաձեւ հատիկներով խաղողի տեսակ: *Ծընծը՞նէն համ սիպտակ ա ինանում, համ սը՛վ, համ կ՛արմանր* (Բ):

ԾԸԾԸԽԸՌԱՎ - *ած.* Ծիծ ուտելուց հրաժարված, ծծից խռոված (երեխաների մասին): *Ծընծըխըռավ խուխէն խաթիրը քընթէնալը տիժէր ա* (Զ):

ԾԸԾԸԽԸՌԱՎԷԼ - *չբ.* Ծիծ ուտելուց հրաժարվել, ծծից խռովել: *Կընէգ՛ըն ասից.- Մստուծ, խօնցըս թօղիս վէչ, վէր ծընծըխըռավին* (Զ):

ԾԸԾԸՂԱՏԸ՞Ղ/ԾԻԾԸՂԱՏԸ՞Ղ - *գ.* Ծիծաղելու՝ ծաղրելու առարկա՝ անձ՝ առիթ՝ պատճառ: *Սօջին շէնին ջիհիլնուն ծընծըղատը՞ղըն ա* (Բ):

ԾԸԾԸՂԷԼԻ/ԾԻԾԸՂԷԼԻ *(գրբ. ծիծաղելի)* - *ած.* 1. Ծիծաղ շարժող, ծիծաղաշարժ, ծիծաղի՝ ծաղրի առիթ տվող: *Քը՛շէրնէն հըվաքվում ին, ծընծղէլի գ՛ուրանցնէ պատմում* (Զ): 2. *փխբ.* Անհավանական, անիրական: *Վը՛րսկանը ծընծղէլի պէնէր ա ասում, վէշ մինը հըվատում չի* (Զ):

ԾԸԾԸՂԻՐԸ՞Ս/ԾԻԾԸՂԻՐԸ՞Ս - *ած.* Ծիծաղադեմ, ծիծաղկուն՝ ուրախ դեմքով: *Ծընծղիրը՞ս ախճիգ՛ ա Ախշալանում* (Բ):

ԾԸԾԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ԾԻԾԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ծիծաղեցուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ԾԸԾԱՂԷԼ-ի:

ԾԸԾԸՂՕՏԷԼ/ԾԻԾԸՂՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԾԱՂԷԼ (շատերի մասին):

ԾԸԾԸՄԸՐԱՑՈՒ - *գ., ած.* Ստնտու լինելու համար հարմար (կին): *Սաղ շէնումը մին ծընծըմըրացու չի կար, ք՛ը՛ցէն կօխկէ շէնան քընթին* (Զ):

ԾԸԾԸՊԸԼԻԹ - *ած.* Կլոր ու գեղեցիկ ծծեր՝ կուրծք ունեցող (կանանց մասին): *Ծընծըմարա քարը քար չի ըլալ, քարա շինած մին ծընծպըլիթ կընէգ՛ ա ըլալ՝ խօխան էլ խըտտէն* (ՆԱԲ, 83):

ԾԸԾԸՊՏՕԿ - *տե՛ս* ԾԸ՞Ծ (2):

ԾԸԾԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *պբ.* ԾԸԾԷԼ-ի:

ԾԸԾԻՆԳ՛ - *տե՛ս* ԿԸԾԷՅՆԸ:

ԾԸԾԿԷՐ - *տե՛ս* ԾԸԾԱԿԷՐ:

ԾԸԾՎԱՆՔ - *գ.* 1. Մոր կրծքից ծծած կաթը: *Այան ասում ա.- Քու ծընծվանքըտ ք՛ը՛գ հալալ ինի* (Զ): 2. Մնացորդ, տականք, նստվածք: *Կ՛ինուն ծընծվանքը շատ ա* (Բ):

ԾԸԾՕԿ - *տե՛ս* ԾԸԾԱՆՈՒԿ:

ԾԸԾՕՂ - *գ., ած.* Սաստիկ անբարոյական (անձ):

ԾԸԾՕՎԻ - *ած.* Այնպիսին, որ կարելի է միայն ծծել: *Մին ծընծօվի ճար ա տինանում լանզվին տակէն, ծընծում* (Զ):

- Ծընծօվի կամփէտ - Կարծր կոնֆետ, որ ուտում են ծծելով: *Մամփասէրը ծընծօվի կամփէտ ա* (Բ):

ԾԸԿԱԿ/ԾԸԿԸՐԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծընկակէն կ՛ալ/տալ - 1. Կոկորդում փուշ կամ այլ բան մնալուց սուր ծղրտոցներ հանել (սովորաբար ասվում է հավերի, արհամարհաբար՝ նաեւ մարդկանց մասին): *Հավը էրկու օր ծընկակէն ա կ՛ամ, մօրթում ըն* (Բ): 2. *փխբ.* Փողային գործիքները խաթարվելուց բարակ ու անդուր ձայն հանել: *Կընլառնէտը ծընկակէն ա կ՛ամ* (Բ): 3. *փխբ.* Խիստ սոված լինել, ուտելու մեծ ցանկություն ունենալ: *Մարթը ծընկակէն ա կ՛ամ, ամմա կընէգ՛ը պէն չի տամ ուտէլի* (Զ):

ԾԸԿԱՄՈՒՏՔ - *գ.* Ձմեռանամուտի խստաշունչ օրեր: *Ծընկամուտքը վէր ըստի յա, պա ծըմը՞ռը հունց ա ինանն* (Զ):

ԾԸԿԷՅՆԸ - *տե՛ս* ԿԸԾԷՅՆԸ:

ԾԸԿԸԹԷԼ - *չբ.* 1. Պատռելով ծայրը դուրս գալ (ծիլի՝ նոր դուրս եկող ատամի՝ ձվից նոր դուրս եկող ճտի եւն մասին): *Խուխէն կընէգ՛ը ծընկընթալ ա* (Բ): 2. Ոսկորի մեջ սաստիկ ցավ զգալ: *Վէր կընռացէ, մաշկընս ծընկընթից* (Բ): 3. Մարմնի որեւէ մաս՝ ոտք, մատ եւն, տեղից խախտվել՝ կոտրվել: *Խօխան վէր ընգավ, վը՛ննը ծընկընթից* (Բ): 4. *նբ.* Ճարպկորեն գողանալ, ձեռքից թռցնել: *Տըղան դէվին ծը՛ռքան վը՛սկէ աչառը ծընկընթում ա, փախչում* (Զ):

ԾԸԿԸԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԾԸԿԸԹԷԼ-ի:

ԾԸԿԸԼԹԱԼ - *չբ.* 1. Ծղրտալ, ծղրտոց հանել (թռչունների մասին): *Ղուշը վէր ծընկընթամ ա, վը՛ռսկանը թընկանգ՛ը հըզընցընում ա* (Զ): 2. Ճչալ, վախից՝ ցավից՝ վշտից եւն սուր ճիչ

արձակել (մարդկանց մասին): ... *Կումէն շէմքը հրսնէլընու բաստ ծրկըլթաց հու բէջիթ վագ տրվավ...* (ԼՂԲՔ, 262):

ԾԸԿԸԼԹՕՆ - *գ.* Ծղրտալը, ճչալը, ծղրտալու՝ ճչալու ձայնը: *Ըխճըկանը ծըկըլթօնը վէր ըսկանում ա, հաարը դաստի քինամ ա, տըէսնում մին զըէռ օխծ ըտըէղ մըէկնըվածէ* (Ձ):

ԾԸԿԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ԾԸԿԸԼԹՕՆ:

ԾԸԿԸԼՈՒԿՈՒ - *տե՛ս* ԾԸԿԼՈՒԿՈՒ:

ԾԸԿԸԾՈՒԿ(Ի)/ԾՈՒԿ(Ի)-ԾՈՒԿ(Ի) - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծըկըծուկ(ի) անէլ - Մի բանի ետեւից՝արանքից՝տակից թաքուն նայել, ծիկրակել: *Ծառան մըղակէն ծակավը ծըկըծուկի յա ընէս, ամմէն հինչ տըսնաս, քիս թաքավէրին խաբար տաս* (Ձ): 2. Երեւալ ու ծածկվել (լուսատուների մասին): *Մինչըէվ միհէնգ էլ ուրան մօրը լուսնընգան մընանա քըցում չի, յըրգինքան միշտ ծըկըծուկի յա անում* (ՆԱԲ, 78):

ԾԸԿԸՂԷՅՆԸ - *տե՛ս* ԾԸԿԷՅՆԸ:

ԾԸԿԸՐԱԿ - *տե՛ս* ԾԸԿԱԿ:

ԾԸԿԸՌՀԱՏ - *տե՛ս* ԶԸԿԸՌՀԱՏ:

ԾԸԿԼԱԿԷ - *տե՛ս* ԾԸԿԼՈՒԿՈՒ:

ԾԸԿԼԸՎԷՐԱՆ - *ած.* Կիսաքանդ, հատկապես տանիքը քանդված: *Սաղ տարէն էտ ծըկլըվէրան կումումը կէնում ըն* (Ձ):

ԾԸԿԼՈՒԿՈՒ/ԾԸԿԸԼՈՒԿՈՒ/ԾԸԿԼԱԿԷ/ԾՈՒԿԼՈՒԿՈՒ/ԾՈՒԿՈՒԼՈՒԿՈՒ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծըկլուկու անէլ/տալ - 1. Հեղուկը բարակ շիթով ուժգին դուրս ցայտել՝ հոսել: *Կարասը ծակվում ա, կինին ծըկլուկու վա տամ* (Բ): 2. Միզել (երեխաների մասին): *Խօխան ծըկլուկու վա անում* (Բ): 3. Բարակ ձայնով կանչել (դեռահաս աքլորի մասին): *Կուճի վըրցըկնէն վէր ծըկլուկու վըն անում, Մինա ազին ուրխանում ա, ըշխարքավըս մին տըէռնում* (Ձ):

ԾԸԿԾԱԿՈՒՏ - *տե՛ս* ԾԸԿԾԸԿՕՏ:

ԾԸԿԾԸԿՕՏ/ԾԸԿԾԱԿՈՒՏ *(գրբ. ծակոտ)* - *ած.* Շատ ծակեր ունեցող, ծակծկված: ... *Տըրխընէն ծըկծըկօտ, չօխան ըփռըմ-ափռըմ, մին խուրջին լիգը պէրավ թօփխանըմը թօղից...* (ԶՏ, Ա, 52):

ԾԸԿԾԸԿՕՏԷԼ - 1. *նբ.* Շատ տեղերից կամ շատ անգամ ծակել, ծակծկել: *Բիզավը կաշին ծըկծըկօտում ա* (Ձ): 2. *չբ.* Շատ տեղերից կամ շատ անգամ ծակվել, ծակծկվել: *Էնքան կըէցալ ըմ, գուլբէնէս սաղ ծըկծըկօտալ ա* (Բ):

ԾԸԿԾԸԿՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸԿԾԸԿՕՏԷԼ (1)-ի:

ԾԸԿԾԸԿՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԿԾԸԿՕՏԷԼ:

ԾԸԿԾԸԿՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԿԾԸԿՕՏՎԷԼ:

ԾԸԿՆՕՐՍ *(գրբ. ձկնորս)* - *տե՛ս* ԾՈՒԿՀԱՆ: *Մին ծըկնօրս ա ինում, տըրան իրէք ախճիգ ա ինում* (ՀԱԲ, 15, 35):

ԾԸԿՈՒՌԻ/ԾԸԿՕՌԻ/ԾԻԿՈՒՌԻ/ԾԻԿՕՌԻ/ԿԸԾՈՒԼԻ/ԿԸԾՕՌԷԳ/ԿԸԾՕՌԻ - *գ.* Մի տեսակ միջատ, որ մթության մեջ լույս է տալիս, կայծոռիկ, լուսատիկ: *Մին պէն իշըէղ ա անում, մուտանում ա, տըէսնում մին կուճի ծըկուռի* (Ձ):

ԾԸԿՕՌԻ - *տե՛ս* ԾԸԿՈՒՌԻ:

ԾԸԿՕՏԷԼ *(գրբ. ծակոտեմ)* - *տե՛ս* ԾԸԿԾԸԿՕՏԷԼ:

ԾԸԿՕՏԻՉ - *գ.* Հացթուխի մախաթանման սուր գործիք, որով թխելուց առաջ հացի խմորագնդերը ծակծկում են, որ չուռչեն: *Պուլէրը յըէտ ըն անում, ծըկօտիչավը ծըկօտում, թուրնէն պատան տամ* (Բ):

ԾԸԿՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԿԾԸԿՕՏՎԷԼ:

ԾԸՀԱՆ - *գ.* 1. Մի ծայրը թաթաձեւ, իսկ մյուսը կեռ երկաթե երկար ձող՝թոնրից հացը պոկելու՝հանելու՝քերելու՝թոնիրը խառնելու եւն համար, ակիշ: *Դարվիշը հարայ տրվավ, վէր թօրէնը ծրհանավը խառնին...* (ՀԺՀ, V, 148): 2. Մի ծայրը թաթաձեւ, իսկ մյուսը ծալած կարճ ակիշ, որով խմոր հունցելուց հետո քերում են տաշտը: *Խըմօրը պուլում ըն, յըէտնան ծրհանավը տաշտը քիրում* (Բ):

ԾԸՀԸՆԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծրհընաթակ անէլ/տալ - Ծհանով թոնրի հացը տփտփել՝ ծեծել՝ ծակծկել: *Էնքան ծրհընաթակ ըրավ, հացէրը լօխ բարբադ ըրավ* (Բ):

- Ծրհընաթակ հաց - 1. Տարբեր տեղերից ծակծկված, անդուր տեսքով հաց: *Ծրհընաթակ հաց ա, վէր յէշում ըս, գանլատ տանում ա* (Բ): 2. Անհարթ, տգեղ (դեմք): *Ըտըրա իրըէսըն էլ հօ իրըէս չի՞, ծրհընաթակ հաց ա* (Ձ):

ԾԸՀՈՒՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծրհուր անէլ - Ծածուկ գողանալ՝ թռցնել: *Ա՛զի, մին սիպտակ էրկու շրհանուց թօղալ ըմ կամօդին յըրա, տըէս ընդէղ ա՞, թա գանգան ծրհուր ա՞ ըրալ* (Ձ):

ԾԸՂԱՂԱԿ/ԾԸՂԱՐԱԿ *(գրբ. ծուղակ)* - *գ.* 1. Բարակ ճյուղերից հյուսած փոքրիկ կողովանման հարմարանք, որով թռչուններ կամ ձուկ էին որսում: *Ծըղարակը մին դուշ ա ըղնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Փոքրիկ՝ անշուք տնակ: *Մին ծըղարակ ա շինալ, մաչին ինքըն ա կընէգը ապրում ըն* (Ձ):

ԾԸՂԱՄԱՆ - *գ.* Լայն տերեւներից եւ ծղոտից պատրաստած աման, որով այգիներից թութ եւ այլ պտուղներ են տեղափոխում: *Մին ծըղաման ա շինում, թութը քաղում, ածում մաչը, տանում նըշընածէն հըէտէ* (Ձ):

ԾԸՂԱՆ(Գ) - *գ.* 1. Կտրող գործիքով ճեղքած եւ մանրացրած փայտի կտոր՝ տաշեղ: *Ծըղանը տինում ա փանդին տակէն, փիչը նի կըցընում* (Ձ): 2. Ցորենի՝ խոտի եւն չոր ցողուն, հարդի շյուղ: *Խոտէն ծըղանավը փափաղ ա կօրծում* (Ձ):

- Ծըղան անէլ - *տե՛ս* ԾԸՂԱՆԷԼ:

- Ծըղանավ փըռնէլ - Որեւէ բան մեծ դժվարությամբ անել: *Կարօն հինչը անում ա, ծըղանավ ա փըռնում* (Բ):

ԾԸՂԱՆԷԼ - *նբ.* Կտրող գործիքով փայտը ճեղքել եւ մանրացնել, ծղաններ սարքել: *Վալօդը ցըկատավը փանդը ծըղանում ա, սըմավարը նի կըցընում* (Ձ):

ԾԸՂԱՆ-ԾԸՂԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՌԷՔ-ԿԸՌԷՔ:

ԾԸՂԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՂԱՆԷԼ-ի:

ԾԸՂԱՐԱԿ - *տե՛ս* ԾԸՂԱՂԱԿ:

ԾԸՂԷԼԱԿ - *գ.* 1. Ծղոտից գործած զամբյուղ՝ կողով: *Էտ պառավը ծըղէլակ ար կօրծում, ծախում, կըլօխը պահում* (Ձ): 2. Ծղոտից գործած գլխարկ: *Ծըղէլակը տինում ա կըլխէն, քինամ, վէր բաստանը քըղանէ* (Ձ):

ԾԸՂԸԳ-ԾԱՂԷԳ - *տե՛ս* ԾԸՂԿԾԱՂԿՈՒՏ:

ԾԸՂԸՆՕՏԷԼ - *նբ.* Շատ փայտ կամ շատ անգամ ճեղքել եւ մանրացնել՝ ծղանել: *Մին խըտէտ փանդ ա ծըղընօտալ* (Բ):

ԾԸՂԸՆՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՂԸՆՕՏԷԼ-ի:

ԾԸՂԸՐԱՏԸԷՂ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՔԱՏԸԷՂ:

ԾԸՂԸՐՏԱԼ - *տե՛ս* ԾԸԿԸԼԹԱԼ:

ԾԸՂԸՐՏՕՆ - *տե՛ս* ԾԸԿԸԼԹՕՆ:

ԾԸՂԸՐՏՕՑ - *տե՛ս* ԾԸԿԸԼԹՕՆ:

ԾԸՂԸՐՈՒՂՈՒ - *տե՛ս* ԾՈՒՂՈՒՂՈՒ:

ԾԸՂԾԱՄ - *տե՛ս* ԾԷՂԾԱՄ:

ԾԸՂԾԸՂԱԼ - *նբ. տե՛ս* ԾԷՂԾամ տալ:

ԾԸՂԿԱԹԱՓ - 1. *ած.* Ծաղիկները թափած: *Ըտըէղ մինակ մին ծըղկաթափ խընձորէ յա ինում, էրուշ ծառ չի ինում* (Ձ): 2. *գ.* Ծառերի ծաղիկները թափվելը եւ դրա ժամանակը: *Աբըրէլի վէրջին ծըղկաթափը ըսքըսում ա* (Բ):

- Ծըղկաթափ անէլ - *տե՛ս* ԾԸՂԿԸԹԱՓԷԼ:

- Ծըղկաթափ ինիլ/տըէռնալ *(գրբ. ծաղկաթափ լինիմ)* - *տե՛ս* ԾԸՂԿԸԹԱՓՎԷԼ:

ԾԸՂԿԱԼԻ *(գրբ. ծաղկալից)* - *ած.* Ծաղիկներով լի, ծաղկաշատ: *Նի յըն մընում մին ծըղկալի բաղ* (Ձ):

ԾԸՂԿԱԾԱՄ - *ած., գ.* Սպիտակախառն, ալեխառն (մազեր): *Ծըղկածամ մազէր օնէ Ա՛րմիկ տօ՛տ՛ան* (Բ):

ԾԸՂԿԱԿՕԽ - 1. *տե՛ս* ԾԸՂԿԸԹԱՎԱԼ: 2. *տե՛ս* ԾԸՂԿԱԼԻ:

ԾԸՂԿԱՃԻՐ - *գ.* Ծաղկահյութերից պատրաստած անուշաբույր հեղուկ: *Էտ թաքավէրին ախճիգը իրը՛սը ծըղկըճիրա՛վ ար լըվանում* (Ձ):

ԾԸՂԿԱՄԱՆ - *գ.* Սափորաձեւ անոթ, որի մեջ ծաղիկներ են դնում: *Հունց ա պըտահում, մին օր էտ ծըղկամանը վէր ա ըղնում, կօտրում* (Ձ):

ԾԸՂԿԱՆԱԽՇ - 1. *գ.* Որեւէ բանի վրա նկարած՝ հյուսած՝ քանդակած ծաղիկներ՝ իբրեւ զարդ՝ նախշ: *Գիբին ծըղկընախշէրը թաքուհուն շատ ըն տուր կամ* (Ձ): 2. *ած.* Ծաղկանկարներով զարդարված՝ նախշված: *Ծըղկանախշ շօ՛ր ա կը՛ցալ* (Բ):

ԾԸՂԿԱՆՈՒՑ *(գրբ. ծաղկանոց)* - *գ.* Ծաղիկներ աճեցնելու՝ աճեցրած տեղ, ծաղիկների պարտեզ: *Ըշխարքէս տակէն հինչ ծաղէգ ասիս, Բայանդուր իշխանէն ծըղկընուցումը կար* (Ձ):

ԾԸՂԿԱԾՕՐ - 1. *գ.* Ծաղիկներով զարդարված՝ վրան ծաղիկներ պատկերած՝ հյուսած շօր: *Էտ ախճիգը ո՛ւրա՛ն ծըղկաշօ՛ր շատ ա իլա՛լ սիրիս* (Ձ): 2. *ած.* Ծաղկազարդ շոր հագած: *Ծըղկաշօ՛ր ըխճըկէրքը պար ըն կամ, թաքավէրին տըղան ճինանչում ա Քըչալէն* (Ձ):

ԾԸՂԿԱՁԻԹ - 1. *գ.* Ծաղկազարդ չիթ: *Միհէնգ էլ ծըղկաչիթ ինք օնօղ չի կա* (Բ): 2. *ած.* Ծաղկազարդ չթից կարված: *Մըրյանէն մին դա՛շանգ ծըղկաչիթ դարյա օնէ* (Բ):

ԾԸՂԿԱՊԱՀ - *գ., ած.* Ծաղկանոց պահող՝ մշակող՝ խնամող (անձ): *Ծըղկապահը ամմէն դօ՛նում էտ ըխճըկանը հը՛տէ ծաղէգ ա իլա՛լ տընէս* (Ձ):

ԾԸՂԿԱՍԸ՛ՐՄ - *գ.* Ծաղկի՝ ծաղկաբույսի սերմ: *Շաղօ աքէրը բըզարումը ծըղկասը՛րմ ա ծախում* (Բ):

ԾԸՂԿԱՎԸ՛Տ *(գրբ. ծաղկահոտ (ծաղկի հոտ ունեցող)* - 1. *գ.* Ծաղկի բույր՝ հոտ: *Կարունքը վէր քինամ ըս բաղէրը, ծըղկըվը՛տան քը՛փըտ կամ ա* (Բ): 2. *ած.* Ծաղիկների բույր՝ հաճելի բույր ունեցող: *Ծըղկավը՛տ հանդէր ըն մէր հանդէրը* (Բ):

ԾԸՂԿԱՎՈՒՐ/ԾԸՂԿԷՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԾԸՂԿԾԱՂԿՈՒՏ:

ԾԸՂԿԱՎՈՒՐ-ՁԸՌԱՎՈՒՐ - *գ., ած.* Ոսկեթելով հյուսած ծաղկապատկերներ ունեցող (գորգ): *Մանի աքէրը թօռնանը մին լ՛ավ ծըղկավուր-զըռավուր ա պէժինք՛ տուվալ* (Ձ):

ԾԸՂԿԱՓՕՆՁ - *գ.* 1. Ծաղիկների փունջ, քաղած ու փունջ կապած ծաղիկներ: *Տ՛ուս ա կամ, տը՛սնում՝ մին մը՛ծ ծըղկափօնջ տիրա՛ծ ո՛ւրա՛նց մըղակէն ըռըչին* (Ձ): 2. Մեկ ծաղկակոթունի վրա աճած ծաղիկների փունջ: *Անց ա կէնում օխտը տարէ, էտ խընձօ՛ր՝ն ա յըրա մին ծըղկափօնջ ա տ՛ուս կամ* (Ձ):

ԾԸՂԿԱՔԱՂ - *գ.* Ծաղիկներ քաղելը: *Ծըղկըքաղէն վախտը օխնը էտ ըխճըկանը վը՛նանան կընում ա* (Ձ):

- Ծըղկաքաղ անէլ *(գրբ. ծաղկաքաղ առնեմ)* - Որեւէ բանի լավ՝ ընտիր մասերը՝ հատիկները քաղել՝ ընտրել: *Կօղէրը նի յըն մընանում բօստանը, ծըղկաքաղ անում* (Ձ):

ԾԸՂԿԷՎՈ՛Ի - *գ.* Բաց կապույտ կամ դեղին ծաղիկներով եւ երկար ցողուններով խոտաբույս, որից ավել են կապում, ինչպես նաեւ դրանից կապած ավել: *Բուղդան դային ծըղկէվո՛՝ն ա կըտորում, պիրո՛՝ում կապում, տանում բազար, մին ծըղկէվո՛՝ն՝ը մին կիլօ ցօրնու նը՛հը՛տ փօխում* (Ձ):

ԾԸՂԿԷՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԾԸՂԿԱՎՈՒՐ:

ԾԸՂԿԸ՛ՆԷ - *ած.* 1. Ծաղիկներից պատրաստած: *Ծըղկը՛նէ փափաղ ա տիրա՛՝լ* (Բ): 2. *փխբ.* Ջահել, կենսաթրթիռ, գեղեցիկ: *Ծըղկը՛նէ ըխճըկէրքը կօժէրը յօր ըն ունէս, ք՛իս ախպո՛՝ւրը* (Ձ):

ԾԸՂԿԸԹԱՎԱԼ - *գ. ծծկ.* Գայլ: *Ծըղկըթավալը քը՛շէրէս մէր վը՛խճարը անուշ ա ըրալ* (Ձ):

ԾԸՂԿԸԹԱՓԷԼ - *նբ.* Ծաղիկները թափել: *Քամէն խընձօ՛ր՝օտը ծըղկըթափալ ա*:

ԾԸՂԿԸԹԱՓՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՂԿԸԹԱՓԷԼ-ի:

ԾԸՂԿԸԽԸՆՁԸԼՕՁ - *գ.* Սոխանման քաղցրահամ ուտելի վայրի բանջարի՝ խնջլոզի մի տեսակը, որի թեւերը ավելի նեղ են: *Հանդէրը լիգը՝ ծըղկըխընջըլօզ ա* (Բ):

ԾԸՂԿԸԾԱՂԷԳ - *գ.* 1. Ծաղիկների մեջ ամենագեղեցիկը՝ ընտիրը: *Գ՛ո՛՝լը ծըղըգ՛ևէրէն ծըղկըծաղէգ՛ըն ա* (Բ): 2. *փխբ.* Գեղեցիկների մեջ ամենագեղեցիկը: *Սօնան շէնին ըխճըկօրանցը ծըղկըծաղէգ՛ըն ա* (Բ): 3. *փխբ.* Ընդհանրապես ամենալավը՝ ամենաընտիրը՝ ամենագեղեցիկը: *Դարաբաղը ըշխարքէս ծըղկըծաղէգ՛ըն ա, հու վէր հըվատում չի, թօղէ կա, տը՛սնա* (Բ):

ԾԸՂԿԸՅԱՆ - *տե՛ս* ԾԸՂԿԱԹԱՓ (1):

ԾԸՂԿԸՄԸՆԱ - 1. *գ.* Ծաղիկ հիվանդությունից մնացած հետքեր մարմնի վրա: *Իրը՛սէն մին քանէ ծըղկըմընա յա մընացալ* (Ձ): 2. *ած.* Այդպիսի հետքեր ունեցող (դեմքի մասին): *Ըտըրա ծըղկըմընա իը՛սան լօխճին գա՛՝ի՛՝ան տանում ա* (Բ):

ԾԸՂԿԸՌԱ՛՝ՆԳ - *ած.* Ծաղկերանգ, գեղեցիկ ու վառվռուն գույներով: *Քու ծըղկըռա՛՝նգ՝ շօ՛՝ր՝էրըտ ինձ կըլխա տարալ ա* (Ձ):

ԾԸՂԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ծաղկեցուցանեմ)* - 1. *նբ.* ԾԱՂԿԷԼ-ի: *նբ.* 2. *փխբ.* Որեւէ դեպք՝ եղելություն՝ պատմություն եւն չափազանցնելով ներկայացնել՝ պատմել: *Մէհէտ Վազօ՛՝ն մին կ՛ո՛՝լ ա ըսպանալ, ամմէն դօ՛՝նում ծըղկըցընում ա* (Բ): 3. *փխբ.* Խնջույքի ժամանակ, հատկապես մեկի կենացի վրա երգել՝ արտասանել՝ պարել եւն՝ դրանով պատվելով՝ մեծարելով: *Թամադան նախագէն կէնացը վէր խըմում ա, բըրիգադիրը յը՛ր ա կէնում մին լ՛ավ յը՛՝ր՝ք ասում, ծըղկըցընում* (Ձ):

ԾԸՂԿԸՓԻՐՓԷՏ - *գ.* Փիփերթի տեսակ, որը ավելի կոպիտ է եւ ոչ ուտելի: *Ծըղկըփիրփէտը օտում չընն* (Բ):

ԾԸՂԿԾԱՂԿՈՒՏ - *ած.* 1. *տե՛ս* ԾԸՂԿԱԼԻ: 2. *տե՛ս* ԾԸՂԿԱՆԱԽՇ (2): 3. *տե՛ս* ԾԸՂԿԸՄԸՆԱ (2):

ԾԸՂԿՕՏԷԼ - *չբ.* 1. Ծաղիկներով պատվել (շատերի մասին): *Ծառէրը ծըղկօտալ ըն* (Բ): 2. *փխբ.* Բորբոսնել, մգլոտել (շատերի մասին): *Հացէրը ծըղկօտալ ըն* (Բ):

ԾԸՂՏՕՐ - *տե՛ս* ԽԸՋՆԻԿ:

ԾԸՂՐՈՒՂՈՒ - *տե՛ս* ԾՈՒՂՐՈՒՂՈՒ:

ԾԸՂՕՂԱՆՔ - *գ.* Կաթսայի մեջ մնացած կերակրի մնացորդ՝ տականք: *Խօրա՛՝գ՝ը օտում ըն, ծըղօղանքը տամ պըռավէն* (Ձ):

ԾԸՂՕՂ(Ն)ԷԼ - *նբ.* Պատառոտել (հագուստի մասին): *Շօնը յըրա յա պըրծընում, ըտըրա շալվարը ծըղօղնում* (Ձ):

ԾԸՂՕՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՂՕՂ(Ն)ԷԼ-ի:

ԾԸՄԱԿ *(գրբ. ծմակ (ստվերոտ տեղ)* - 1. *գ.* Անտառ: *Դօնգուն կընէգ՝ը էշին պէռնը վը՛ր ա օնում, ք՛ինա՛՝մ բիդի ծըմակը, թա մարթին քըթէնա* (ՆԼՂԺԲ, 119): 2. *ած., գ.* Ստվերոտ, արեւազուրկ (տեղ): *Ծըմակ տը՛ղը արտ չի տը՛ռնալ* (Բ):

- Ծըմակա փախած/փըռնած - Անկիրթ, բռի, վայրենի (մարդ): *Էտ ծըմակա փախածը հօրը կըլխէն հա՛՝լա՛՝ շատ ա օյին պիրլա՛՝կա՛՝ն* (Բ):

- Ծըմակը առանց կ՛էզա՛՝ն/չաղալ չինիլ - Ամեն ինչ թերություն ունի:

- Ծըմակ տը՛ռնալ - Շատ՝ խիտ՝ փարթամորեն աճել: *Վը՛՝ր՝էը կըլ՛՝օխ ըն ինգ՝ո՛՝ւմ, վար աղէն տը՛ղը ժէխըռ ա փըսալ, ծըմակ տա՛՝ռալ* (Ձ):

- Ծըմակու արչ - *տե՛ս* Ծըմակա փախած:

- Ծըմակում մընացած - *տե՛ս* Ծըմակա փախած:

ԾԸՄԱԿՈՒ(Տ) - *տե՛ս* ԾԸՄԱԿ (2):

ԾԸՄԱԿՓՈՒԼԻ - *գ.* Հարկատեսակ, որ վճարում էին անտառից օգտվելու համար: *Յու ծըմակփուլին տամ չար, մընամ ար առանց փանդ* (Ձ):

ԾԸՄԱՎԷՐ - *ած.* Երկար մազերի հյուսքեր՝ ծամեր ունեցող: *Միհէնգ՝ ծըմավէր ախճիգ՝ խըրէգ կա* (Բ):

ԾԸՄԷԼԻ(Ք՝) *(գրբ. ծամելի)* 1. *գ.* Ծամելու բան՝ նյութ: *Պառավը ծըմէլին քըցո՛ւմ ա պէրանը, ամմա հիշկան անում ա, կարում չի ծամէ* (Ձ): 2. *ած.* Ծամելու համար պիտանի: *Էս մէսը ըսկի ծըմէլի պէն չի* (Բ):

ԾԸՄԷՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԾԸՄԸ՞Ռ(ՆԸ):

ԾԸՄԷՐՈՒԿ/ԾԸՄԸ՞ՐՈՒԿ/ԾԻՄԷՐՈՒԿ/ԾԻ՞ՄՕՐԻ՞Կ *(գրբ. ձմերուկ)* - *գ.* Ձմերուկ: *Կընէգը ծըմէրուկը կըտըրում ա, տը՞սնում՝ մաչը վը՞սկավ լիգը* (Ձ):

- Ծըմէրուկ կա՝ կօլան տէն - Ձմերուկը լրիվ փոխարինում է ջրին, ձմերուկ եղած դեպքում ջրի կարիք չկա:

- Ծըմըրուկու կ՝օղ - *տե՛ս* ԹԸՆԱԿ՝ՕՂ:

ԾԸՄԸ՞Ռ(ՆԸ)/ԾԸՄԷՌ(ՆԸ) *(գրբ. ձմեռն)* - *գ.* 1. Տարվա ամենացուրտ եղանակը, որ ընկած է աշնան եւ գարնան միջեւ, ձմեռ: *Ծըմը՞ռնը մը՞ր շէնումը վախտ ա պըտահում՝ էնչանք ծո՛ւն ա կ՝ամ, վը՞ր վը՞չ մին մարթ կարում չի ք՝ընա՛ հանդ* (ԼՂԲՔ, 267): 2. *մ.* Ձմռանը, ձմռան ընթացքում: *Սաղ ծըմը՞ռնը հիյվընէն էն ըն իլա՛լ կ՝ումումը, մանշվա՛լ ըն* (Բ):

- Ծըմը՞ռնը ծո՛ւն օգ՝իս՝ տալ չի - Ասում են խիստ ժլատ մարդկանց մասին:

- Ծըմը՞ռնը յը՞տ ըղնէլ - Ձմռանը ձյուն չտեղալ, ձմեռն առանց ձյան անցնել: *Ծըմը՞ռնը յը՞տ ա ընգալ, արաշտ ա հնա՛կան* (Բ):

ԾԸՄԸԷՐԿԱՆ - *ած.* Շատ երկար ծամեր ունեցող: *Ծո՛ւշանիգը մին ծըմըէրկան ախճիգ՝ ա իլա՛լ* (Բ):

ԾԸՄԸ՞ՐՈՒԿ - *տե՛ս* ԾԸՄԷՐՈՒԿ:

ԾԸՄԸԹԿԱՆ/ԾԸՆԸԹԿԱՆ *(գրբ. ծննդական)* - *գ.* 1. Ծննդաբերած կին, նորածին երեխայի մայր, ծնունդկան: *Ծըմըթկանէն մինակ թողնէլ չը՞ն* (Բ): 2. *փխբ.* Շատ թեյ խմող մարդ: *Ծըմըթկան ը՞ս, խըրէգ՝ չայ խըմէ լի՞* (Բ):

ԾԸՄԸԹԿ՝Ը՞ՎԱԹ/ԾԸՆԸԹԿ՝Ը՞ՎԱԹ - *գ.* 1. Նորածնի մկրտման առթիվ կազմակերպված խնջույք: *Ծըմըթկ՝ը՞վաթը ըսքըսում ըն, ամմա հարթանը հո՛ը կ՝ամ չի* (Ձ): 2. Ծննդկանին հարազատների կողմից ուղարկված ուտելիք՝ հատկապես մեղրով պատրաստած ձվածեղ, խավիծ: *Մանիշ աքէրը ծըմըթկ՝ը՞վաթը պըդըրաստում ա, մը՞ծ թօռնանը նըստավ դարկում* (Ձ):

ԾԸՄԸԾԱՄԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծըմըծամէ անէլ - *տե՛ս* ԾԸՄԾԸՄՕՐԷԼ:

ԾԸՄԸԿԱԳ՝ՈՒԼ - *գ.* Անտառային վարդ, վայրի վարդ: *Ծըմըկագ՝ուլը մանդին պէնվում ա* (Բ):

ԾԸՄԸԿԱՄՕՇ - *գ.* Անտառներում աճող մոշի տեսակ: *Ծըմըկամօշը աշունքըն ա հըսնում* (Բ):

ԾԸՄԸԿԱՌԸ՞Խ - *գ.* Անտառի սկիզբը՝ մուտքը: *Բալուն լ՝ըհա հըսնէս ա ծըմակը, ծըմըկըռը՞խումը մին կ՝ըխտար ա ջիհիս* (Ձ):

ԾԸՄԸԿԱՎԱՐԹ - *տե՛ս* ԾԸՄԸԿԱԳ՝ՈՒԼ:

ԾԸՄԸԿԹԱՓԱՆ - *գ.* Անտառային սնկի տեսակ, որ արտաքին տեսքով նման է կենդանու թափանի: *Խըրաված ծըմըկթափանը լանգա՛թ պէն ա* (Բ):

ԾԸՄԸԿԿԱԾԱՆ - *գ.* Անտառային կածան, անտառի միջով ձգվող կածան: *Լանլ՝ուն արտան մին ծըմըկկածան ք՝ինամ ա մինչը՞վ Ըրգ՝ունանգա՛ն ախպ՝ուրը* (Ձ):

ԾԸՄԸԿՈՒՏՈՒՐ - *ած. տե՛ս* Ծամը կըտըրած:

ԾԸՄԸՌ(Ն)ԱՆԱԼ *(գրբ. ձմեռանամ)* - *չբ.* Ձմեռը վրա հասնել, ձմեռային՝ ցուրտ օրերը սկսել: *Վէր ծըմըռնանում ա, ըտըրանք էլ կարում չը՞ն ք՝ինին ծըմակը* (Ձ):

ԾԸՄԸՌ(Ն)ԱՊԷՆԴ - *գ.* Խստաշունչ ձմեռ: *Թանրսու մընան էտ տարէն էլ փիս ծըմըռնապէնդ ա ընիս...* (ԱԱ, 23):

ԾԸՄԸՌ(Ն)ԱՏԱ՛ՆՁ - *գ.* Ուշ աշնանը հասնող եւ երկար ժամանակ պահպանվող տանձի տեսակ: *Ծըմըռնատանձը նօյէմբէրումըն ըն քաղում* (Բ):

ԾԸՄԸՌ(Ն)ԱՏԷՄ - *գ.* Ձմռան սկիզբ, ձմեռնամուտ: *Ծըմըռնատէմը վէր կ՝ամ ա, հիյվընէն ըսքըսում ըն լըդարէլը* (Բ):

ԾԸՄԸՌ(Ն)Ը՞ՆԷ - *գ., ած.* Ուշ աշնանը բերք տվող (պտղատու ծառատեսակներ՝ խնձորենի, տանձենի եւն): *Ծըմըռնը՞նէ տանձին չուրացալ ա* (Բ):

ԾԸՄԸՌ(ՆԸ)ՅԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծըմըռ(նը)հան անէլ - Օգնել՝ նպաստել, որ ձմռան դժվարությունները հաղթահարեն՝ ձմեռն անցկացնեն: *Խօջան էտ յիթիմնուն տանում ա հ՝ուրանց տօն, ծըմըռնըհան անում* (Ձ):

- Ծըմըռ(նը)հան ինիլ - Ձմռան դժվարությունները հաղթահարել, ձմեռը հանել՝ անցկացնել: *Էնը մըկըկալավ ա ծըմըռնըհան ինի՛ւմ* (ԱԲԲ, 24):

ԾԸՄԸՌ(ՆԸ)ՌԸ՞Խ - *տե՛ս* ԾԸՄԸՌ-(Ն)ԱՏԷՄ:

ԾԸՄԸՌ(Ն)ՕՐ - *գ.* 1. Ձմեռային օր: *Մին ծըմըռնօր Սանր ամին ք՝ինամ ա ծըմակը, վէր փանդ պիրի* (Ձ): 2. *փխբ.* Ցուրտ՝ խստաշունչ օր: *Մարդի վէրչը ա, ամմա հանլա՛ն ծըմըռնօրէրը պըրծալ չի* (Բ):

ԾԸՄԸՐ(Ը)ԿԷԼ/ԾԻՄԻՐ(Ը)ԿԷԼ/ԾԻ՞ՄԻՐ(Ի՞Ի)ԿԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԻԹԻԼ (2):

ԾԸՄԼԸՄՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՄԾԸՄՕՐԷԼ:

ԾԸՄԼԸՄՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՄԾԸՄՕՐՎԷԼ:

ԾԸՄԾԱՄԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՄԾԸՄՕՐԷԼ:

ԾԸՄԾԱՄՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՄԾԸՄՕՐՎԷԼ:

ԾԸՄԾԸՄ - *ած.* 1. Դանդաղ ու առանց ախորժակի ուտող: *Ծըմծըմ ղօնաղը տընատը՞ռնը աշկէն պըլօր կինի* (Ձ): 2. *փխբ.* Դանդաղորեն խոսող, դանդաղախոս: *Ծըմծըմ մարթ ա Կէվին* (Բ):

ԾԸՄԾԸՄՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՄԾԸՄՕՐԷԼ:

ԾԸՄԾԸՄՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՄԾԸՄՕՐՎԷԼ:

ԾԸՄԾԸՄՕՐԷԼ - *նբ.* 1. Երկար ու շատ ծամել՝ ատամներով տրորել: *Շօնը էտ վընանամանը ծըմծըմօրում ա, վէր քընցո՛ւմ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԾԱՄԷԼ (4): 3. *տե՛ս* ԿԸՄԿԸՄԱԼ:

ԾԸՄԾԸՄՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՄԾԸՄՕՐԷԼ (1, 2)-ի:

ԾԸՄՕՐԷ[1] - *տե՛ս* ԻԾԸՄՕՐԷ[1]:

ԾԸՄՕՐԷ[2] - *տե՛ս* ԻԾԸՄՕՐԷ[2]:

ԾԸՆԳԱԼ - *չբ.* Ծնգոց հանել, մեղմ զնգալ: *Սըհաթը վէր ծընգամ ա, կուճուր ախպէրը լօք ա տամ տը՞դան* (Ձ):

ԾԸՆԳԱՆՔ՝ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծընգանք՝ ըղնէլ - 1. Դժվար կացության մեջ ընկնել: *Շինանցուց արտէրը նի յա կացալ, էրալ, խը՞ղճէրը ծընգանք՝ ըն ընգալ* (Ձ): 2. Սարսափել, սարսափի մեջ ընկնել: *Արչը վէր կ՝օռում ա, վը՞ռկանը ծընգանք՝ ա ըղնում* (Ձ):

ԾԸՆԳԸԼ/ԾԸՆԿԸԼ - *գ.* Շորի քրքրված՝ բզկտված կտոր, քուրջ: *Մին ծընգըլ ա քընցո՛ւմ ջանէն, ծակում* (Ձ):

- Ծընգըլ անէլ - *տե՛ս* Ծընգըլիան անէլ:

- Ծընգըլ ինիլ/տը՞ռնալ - *տե՛ս* Ծընգըլիան ինիլ:

- Ծընգըլնէն նը՞ստա կախ-կախ - Աղքատ, ցնցոտիավոր: *Էն ա ծընգըլնէն*

նը՛ստա կախ-կախ, ընդրա ըշտըղա յա՞ վը՛սկէ (Զ):

ԾԸՆԳԸԼՀԱՆ/ԾԸՆԿԸԼՀԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծընգըլիան անէլ - 1. Շատ քրքրել, ծվեն-ծվեն անել, բզկտել: *Շօնը տը-րը՛խը տանում ա, ծընգըլիան անում* (Զ): 2. *տե՛ս* Մէսը վէր անէլ:

- Ծընգըլիան ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Շատ քրքրվել, ծվեն-ծվեն լինել, բզկտվել: *Էտ կընէգ՛ը ծըմակումը էնքան կէնում ա, շօ՛ղէրը սաղ ծընգըլիան ա ինո՛ւմ* (Զ): 2. *տե՛ս* Մէսը վէր կ՛ալ:

ԾԸՆԳԸԼ-ՄԸՆԳԸԼ/ԾԸՆԿԸԼ-ՄԸՆ-ԿԸԼ - *գ. հվք.* Քրքրված՝ պատառոտված՝ անպիտանի շորեր, ցնցոտիներ: *Տանը ծընգըլ-մընգըլը հըվաքում ա, տամ էտ ըգ՛օդէն* (Զ):

ԾԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *պբ.* ԾԸՆԳԱԼ-ի:

ԾԸՆԳԾԸՆԳԱԼ - *չբ.* Տեւականորեն կամ շատ բաներ ծնգալ: *Վէր գ՛անգ՛ը ծընգծընգամ ա, ք՛արվանը հըդէ յա ինո՛ւմ* (Զ):

ԾԸՆԳԾԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *պբ.* ԾԸՆԳ-ԾԸՆԳԱԼ-ի:

ԾԸՆԳԾԸՆԳՕՆ - *գ.* Ծնգծնգալը, ծնգծնգալու ձայնը: *Ուղտէրէն պուժուժ-նէրէն ծընգծընգօնը հըռանցէ ըսկան-վում ար* (Զ):

ԾԸՆԳԾԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ԾԸՆԳԾԸՆ-ԳՕՆ:

ԾԸՆԳՕՆ - *գ.* Նվագարանի՝ մետաղ-ների՝ զանգի եւ այլնի մեղմ զնգոց: *Մին ըբըսանուց ա ջուբան վէր ըղնում, ծընգօնը դէրվիշը ըսկանում ա* (Զ):

ԾԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ԾԸՆԳՕՆ:

ԾԸՆԴԸՐԱԼԷԾ - *ած.* 1. Խոշոր ու գեր մարմին ունեցող, ծանրամարմին: *Ծընդըրալէշ մարթ ա Արտաշը, մին թ՛ահրա՛վ ա պիցըրանում սարը* (Զ): 2. Մեծ ու ծանր զանգված ունեցող: *Արչը վէր մարթին տը՛սնում ա, մին ծընդը-ռալէշ ք՛օ՛թ՛ուկ ա խըտտում, բիդի ըտըրան թող անում* (Զ):

ԾԸՆԴԸՐԱԽՕՍ *(գրբ. ծանրախօս)* - *ած.* 1. Դանդաղախոս, ծանր՝ դանդաղ խոսող: Ծընդըրախօս մարթին անա զ՛ահլ՛ա՛ս տարած ա (Բ): 2. Լրջախոս, լուրջ բաներ եւ լրջորեն խոսող: *Կընէգ՛ը բիդի ծընդըրախօս ինի, վէչ թա Քընա-ռիկին նըման սա՛հլիգ՛* (Բ):

ԾԸՆԴԸՐԱՀԱՄ *(գրբ ծանրահամ)* - 1. *գ.* Անախորժ՝ տհաճ համ: *Յը՛ղէն ծընդըրհաման սը՛ռտըս խառնում ա* (Բ): 2. *ած.* Ծանր՝ տհաճ համ ունեցող: *Ծընդըրահամ մէս ա, կարում չըմ օտիմ* (Բ):

ԾԸՆԴԸՐԱՆԱԼ *(գրբ. ծանրանամ)* - *չբ.* 1. Քաշը՝ կշիռը ավելանալ, ծանր դառնալ: *Փա՛ղը թըրչըվում ա, ծընդը-ռանում* (Զ): 2. Ծանրամարմին դառնալ, գիրանալ: *Խօգ՛էրը կաղէն ըն օտում, ծընդըրանում* (Բ): 3. Դժվարանալ, շա-տանալով դժվարություններ առաջ գալ: *Կավըն էլ վէր ըստակում ա, Մ՛ուք՛ո՛ւն կօրծէրը ծընդըրանում ա* (Զ): 4. Ավե-լանալ: *Հ՛օ՛ղ՛ումա՛թին խարջէրը ծընդը-ռացալ ա, կարում չընք տանք* (Բ): 5. *փխբ.* Ծանր կացություն՝ վիճակ ստեղծ-վել, բարդանալ, դժվարանալ: *Ծըմը՛ռնը վէր կ՛ամ ա, շինըցուց հա՛լը ծընդըրա-նում ա* (Բ): 6. Կյանքի պայմանները վատթարանալ: *Ամմէն հինչ թ՛ինգ՛ա՛լ ա, ապըրուստը ծընդըրացալ ա* (Բ): 7. Լրջություն ձեռք բերել, ծանրաբարո դառնալ, լրջանալ: *Թավաք՛ա՛լի, սա՛հլիգ՛ ախճիգ՛ ա իլա՛լ, միհէնգ ա ծընդըրացալ* (Բ): 8. Ընչելու համար ծանր լինել, ա-պականվել (օդի մասին): *Հինչ ա էտ զա-վօղը շինա՛լ ըն, քըղաքէն օթը ծընդը-ռացալ ա* (Բ): 9. Համը՝ հոտը անախորժ դառնալ (ուտելիքի մասին): *Խօրա՛գ՛ը ծընդըրացալ ա, կարում չըմ օտիմ* (Բ): 10. Շատ ուտելու պատճառով ծանրա-շարժ դառնալ: *Ղուշէրը էտ լէշը օտում ըն, ծընդըրանում, էլ կարում չըն թըռչին* (Զ): 11. *փխբ.* Հղիանալ (անասունների մասին): *Կ՛ումաշը ծընդըրացալ ա, մայիսըմը ծընան ա* (Բ): 12. Վիճակը վատթարանալ, մահամերձ լինել (հի-վանդի մասին): *Բօրիկը ծընդըրացալ ա, դուխտուրնէն էլ կարում չըն վէշ մին պէն անին* (Բ): 13. Թեթեւությունը՝ դյուրաշարժությունը կորցնել: *Այուն վը՛ննէրը ծընդըրացալ ա, էլ կարում չի ք՛ինի բօստանը* (Զ): 14. *փխբ.* Ծան-ությունը՝ հոգսը՝ դժվարությունը մեկի՝ մի բանի վրա կենտրոնանալ: *Հա՛ղը մը՛ռնում ա, տանը հօքսը մը՛օ՛ տըղէն յըրա յա ծընդըրանում* (Զ):

ԾԸՆԴԸՐԱՊԷՌ(ՆԸ) - 1. *գ.* Ծանր բեռ: *Էտ ծընդըրապէռնը տինո՛ւմ ըն էշին յըրա, էշը չօքում ա* (Զ): 2. *ած.* Ծանր բեռով բեռնավորված՝ բարձված: *Ծընդըրապէռնը օղտէրը մին թ՛ահրա՛վ ըն պիցըրանում սարը* (Զ):

ԾԸՆԴԸՐԱՎԸ՛Տ *(գրբ. ծանրահոտ)* - 1. *գ.* Անախորժ՝ տհաճ հոտ: *Թաքավէրը էտ ծընդըրվը՛տէն կարում չի տըմանա, դա՛ստի տո՛ւս ա կ՛ամ ութաղան* (Զ): 2. *ած.* Ծանր՝ տհաճ հոտ ունեցող՝ արձակող: *Ծընդըրավը՛տ ծաղէգ՛ էլ ա ինո՛ւմ* (Բ):

ԾԸՆԴԸՐԷԼ *(գրբ ծանրեմ)* - *տե՛ս* ԾԸՆԴԸՐԱՆԱԼ:

ԾԸՆԴԸՐԹԻԹԸ՛Վ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծընդըրթիթը՛վ անէլ - 1. Ձեռքի մեջ շարժելով՝ վեր ու վար անելով՝ առար-կայի ծանրն ու թեթեւը որոշել: *Ինք՛ օնօղը ծընդըրթիթը՛վ ա անում, թա.- Էս էրկու կիլօ կա վէչ* (Զ): 2. Մի բան անե-լուց առաջ խորհրդածել՝ երկար կշռա-դատել: *... Մանաս ապէրը քինալ-չըքի-նալին յըրա հա՛լա՛ ծընդըրթիթէվ ա անըմ...* (ՋՏ, Ա, 35): 3. Մեկին խոսեցնել՝ նրա տրամադրությունը՝ մտադրությու-նը՝ ցանկությունը իմանալու համար: *Պառավը էտ ըխճըկանը ծընդըրթիթը՛վ ա անում, ամմէն հինչ գ՛ո՛ւդ՛ո՛ւմ* (Զ):

ԾԸՆԴԸՐ-ԾԱՆԴԸՐ - *ած.* 1. Շատ ծանր: *Ծընդը՛ր-ծանդը՛ր քարէր ըն պի-ր՛ո՛ւմ, հըդէն կապում* (Զ): 2. Լուրջ, լրջա-խոհ: *Ծընդը՛ր-ծանդը՛ր մարթիք՛ ըն Սը՛ր-ք՛իսանք* (Բ): 3. *մ.* Դանդաղորեն, ծան-րորեն: *Ծընդը՛ր-ծանդը՛ր ա շօռ կ՛ամ* (Բ):

ԾԸՆԴԸՐՄԸ՛Ծ - 1. *տե՛ս* ԾԸՆԴԸՐԱ-ԼԷԾ: 2. *տե՛ս* ԾԱՆԴԸՐ-ԾԸՆԴԸՐՄԷ:

ԾԸՆԴԸՐՅԱՆԱ - *տե՛ս* ԾԱՆԴԸՐ-ԾԸՆԴԸՐՄԷ:

ԾԸՆԴԸՐՅԷՐԻԾ - *ած.* Դանդաղ-ընթաց, դանդաղաշարժ: *Ծընդըրյէրիշ կընէգ՛ ա Հէղուշը* (Բ):

ԾԸՆԴԸՐՎԸ՛ՆՆԸ - *ած.* 1. *տե՛ս* ԾԸՆ-ԴԸՐՅԷՐԻԾ: 2. Հղի (կանանց մասին): *Ծընդըրվը՛ննը կընգանը շատ պինը-ցընէլ չընը* (Զ):

ԾԸՆԴԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ծանրացու-ցանեմ, ծանրեցուցանեմ)* - *նբ.* ԾԸՆԴԸ-ՐԱՆԱԼ-ի:

ԾԸՆԴԸՐՕԹՌԻՆ *(գրբ. ծանրութիւն)* - *գ.* 1. Կշիռ, քաշ: *Էտ կընվէն ծընդը-րօթունը էրկու կ՛ումաշին անա շատ ա ինո՛ւմ* (Զ): 2. Բեռ: *Էշը նասազ ա ինո՛ւմ, էտ ծընդըրօթունը կարում չի տանէ* (Զ): 3. *փխբ.* Դժվարություն, չարչարանք: *Արտ հընձիլը ծանդը կօրծ ա, էտ ծընդըրօթունը ամմէն մարթ չի կարէլ տանէ* (Զ):

ԾԸՆԷ - *ած.* Ծնելու ընդունակ՝ ենթակա՝ կարող: *Մին ծընէ կավ օնէ, էրկու սըբէ կ՛ումաշ* (Բ):

ԾԸՆԷԼ *(գրբ. ծնանիմ, ծնիմ)* - *նբ.* Ծնունդի միջոցով սերունդ արտադրել, ծննդաբերել, երեխա կամ ձագ բերել: *Էտ օռնօցին յըրան էտ տըղան ք՛ինըմ ա, տը՛սնըմ մին ծ՛օ՛ղըմ մին կ՛ո՛ւլ ծընըմ ա* (ՀԺՀ, V, 54): 2. *արհմ.* Ճարել, գտնել, ստեղծել: *Թ՛ա՛ջիրը ասում ա.- Էտ իմ կօրծըս չի, ըշտըղա օգում ըս՝ հազգար մանէթըս ծընէ* (Զ): 3. *չբ. արհմ.* Տանջվել, չարչարվել: *Մարթը արչին լըծում ա, թա.- Դէ ըտի ծընէ՛* (Զ):

- Ծընած էծ - Նիհար՝ տկար անձ: *Էտ ծընած էծընն ա՞ մընացալ, վէր ինձ նը՛հը՛ստ կօխուլ կէնա* (Բ):

- Ծընած կավ - *տե՛ս* Քըթէ կավ:

ԾԸՆԷ-ԾԸՆԷ - Գործածվում է կա-պակցությունների մեջ:

- Ծընէ-ծընէ ըղնէլ - Դժվար կացության մեջ ընկնել: *Ապրանքը կ'ուղանում ըն, առուտուրականը ծընէ-ծընէ յա ըղնում* (Ձ):

- Ծընէ-ծընէ քըցիլ - Դժվար կացության մեջ գցել: *Ծո՛ւնը ժուղուվուրթէն ծընէ-ծընէ յա քըցա՛լ* (Ձ):

ԾԸՆԷՓԱԿ/ԾԻՆԷՓԱԿ/ԾԸՆԸ՝ՓԱԿ *(գրբ. ծնեբեկ)* - *գ.* Շուշանազգիների ընտանիքին պատկանող բազմամյա բույս, որի դալար ցողունը գործածվում է եփած՝ տապակած՝ խորոված վիճակում, ծնեբեկ: *Խըրաված ծինըփակէն տը՝ղը վէշ մին պէն տալ չի* (Բ):

ԾԸՆԸ՝ՓԱԿ - *տե՛ս* ԾԸՆԷՓԱԿ:

ԾԸՆԸԹԿԱՆ - *տե՛ս* ԾԸՄԸԹԿԱՆ:

ԾԸՆԸԹԿ'Ը՝ՎԱԹ - *տե՛ս* ԾԸՄԸԹԿ'Ը՝ՎԱԹ:

ԾԸՆԸԼԱՅՈՒԿ - *գ.* Նոր ծնված երեխա՝ ձագ: *Կավը ծընում ա, ծընըլացուկը ըղնում ա վը՝տանը տակը, ըստակում* (Ձ):

ԾԸՆԸՆԴԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԾԸՆՈՒՆԴԱԿԱՆ:

ԾԸՆԸՎԸ՝ՌԷԳ' - *գ.* Վայրի խոտաբույսի տեսակ: *Էծէրը յըրա յըն տը՝ռնում, էտ ծընըվը՝ռէգ'ին կըպուկէն, լօխ օտում* (Ձ):

ԾԸՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ծնուցանեմ)* - 1. *պբ.* ԾԸՆԷԼ (1, 2)-ի: 2. *նբ.* ԾԸՆԷԼ(3)-ի:

ԾԸՆԹԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԿԸԹԷԼ (4):

ԾԸՆԹՕՐԱՆ/ԾԸԹՕՐԱՆ/ԾԷԹՐՈՒՆ *(գրբ. ծոթորին, ծոթրին)* - *գ.* Շրթնածաղիկների ընտանիքին պատկանող հոտավետ խոտաբույս, ծոթրին: *Ծընթորանը չուրըցընում ըն, համ չային մաչը քըցո՛ւմ, համ խուրա՛գ'ին* (Բ):

ԾԸՆԿԸԼ - *տե՛ս* ԾԸՆԳԸԼ:

ԾԸՆԿԸԼՀԱՆ - *տե՛ս* ԾԸՆԳԸԼՀԱՆ:

ԾԸՆԿԸԼ-ՄԸՆԿԸԼ - *տե՛ս* ԾԸՆԳԸԼ-ՄԸՆԳԸԼ:

ԾԸՆՁՕՐԷԼ - *չբ.* Հնանալուց՝ շատ օգտագործելուց մաշվել՝ քրքրվել (հագուստի մասին): *Մին ծընձօրած պէնջակ օնէ, միշտ էտ ա կ'ը՝նում* (Բ):

ԾԸՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՆԷԼ(1)-ի:

ԾԸՆՈՒՆԴ - *տե՛ս* ԾԸՆՕՆԴ:

ԾԸՆՈՒՆԴԱԿԱՆ/ԾԸՆԸՆԴԱԿԱՆ/ԾՈՒՆՈՒՆԴԱԿԱՆ - *գ.* Ծննդյան տարեթիվն ու ամսաթիվը հաստատող վկայական, ծննդական: *Նախշուն աքօրը ծընունդական չօնէ, ասում ա.- Էն վէր Մըրքըրաց մարա՛ք'ը նի յա կացալ էրալ, էն օրէն ըմ ծընվալ* (Ձ):

ԾԸՆՕՂԱՔՕՆ - *տե՛ս* ՄԱՄԱՅԱՔՕՆ:

ԾԸՆՕՂ(Ք) *(գրբ. ծնօղ)* - *գ.* Երեխայի հայրը եւ մայրը: *Տըղէն ծընօղնէն ամէն ուռթանա յէր ըն կընաս, պըտըրհանէն յիշիս, տըսնաս էն ա մուտանան հա՛լա՛ տըրա՛ծ տէղը* (ՀԺՀ, V, 279):

ԾԸՆՕՆԴ/ԾԸՆՈՒՆԴ/ԾՈՒՆՈՒՆԴ *(գրբ. ծնունդ)* - *գ.* 1. Ձավակ՝ որպես ծննդաբերության արդյունք: *Էտ կընէգ'ը ըզադվում ա, ամմա ծընօնդը մը՝ռնում ա* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԸՌԱԺԴԷՆ(Ն)Ի:

ԾԸՆՕՏԷԼ - *նբ.* Ծնել, ծնունդաբերել (շատերի մասին): *Մայիսըմը վըխճըրնէն ծընօտում ըն* (Բ):

ԾԸՊՊԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Թաքուն գողանալ՝ թռցնել: *Տը՝սնում ա՝ կարում չի ծը՝ռքան ինք' օնէ, քըշէրը ծըպպըցընում ա* (Ձ):

ԾԸՊՏԱԼ - *չբ. տե՛ս* Ծըպտուն հանել:

ԾԸՊՏՈՒՆ/ԾՈՒՊՏՈՒՆ *(հ.ե. *g'ep(h)-(ծնոտ, բերան, ուտել, խժռել)* - *գ.* Թույլ ու կարճ ձայն՝ խոսք՝ բացականչություն: *Ըտըրա ծըպտունը վէշ մինը ըսկանում չի* (Ձ):

- Ծըպտուն հանէլ - 1. Թույլ ձայն հանել: *Էս մարթը ծըպտուն չի հանում* (ՀԺՀ, VII, 394): 2. Թեթեւակի առարկել, անհամաձայնություն պարունակող որեւէ բան ասել: *Էս խազնադարը ասըմ ա.- Յէս խազնադար ինիլավ, ըտըրանք հինչ ը՞ն, վէր իմ ըսածէս ծըպտուն հանին* (Ձ):

- Ծըպտունը յը՝ր հանէլ - *տե՛ս* Ծըպտուն հանէլ:

ԾԸՊՊՈՒԼ(Ի)/ԾՈՒՊՊՈՒԼ(Ի) - *գ.* 1. Հազիվ առկայծող կրակ՝ ճրագ: *Հը՝ռէ տը՝ղ մին ծըպո՛ւլի յա ըրվամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Եկամտի նվազ աղբյուր: *Էտ բօստանը պըռավէն հը՝տէ մին ծըպո՛ւլի յար* (Ձ):

- Ծըպո՛ւլի անէլ/տալ - 1. *չբ.* Թեթեւակի լույս տալ՝ արձակել՝ վառվել: *...Նը-մուսավ մարթկանց ասթխէրը պարգ' ըն լո՛ւս տամ, բէյնամուս մարթկանց ասթխէրը՝ շատ թո՛ւլ, լ'ըհա ինդի ծո՛ւպո՛ւլի յըն անում* (ԱԱ, 15): 2. *նբ.* Թեթեւակի լուսավորել՝ լուսավոր դարձնել՝ վառել: *Պըլը-պուղին տընէս ա փա՛ղէր տինիս, մին կուծի ծո՛ւպո՛ւլի ընէս...* (ԼՂԲ, 379):

ԾԸՊՈՒՏ/ԾՈՒՊՈՒՏ - *տե՛ս* ԾԸՊՏՈՒՆ:

ԾԸՊՈՒՏ-ԺԸՆԳ'ԸՌ - *տե՛ս* ՍԱ՛Ս-ՍԷՄՈ՛ՒՐ:

ԾԸՌԱԲԱՂ - *գ.* 1. Պտղատու ծառերի այգի: *Ճարտար ծըռըբաղէր շատ կա* (Բ): 2. Այգի, որտեղ խաղողի շիվերը փաթաթվում են ծառերի վրա: *Ծըռըբաղէն խաղուն քախծըր ա ինո՛ւմ* (Ձ):

ԾԸՌԱԲԱՐ - *տե՛ս* ԾԸՌԸՊԸՏՕՂ:

ԾԸՌԱՅԷԼ/ԾԱՌԱՅԷԼ *(գրբ. ծառայեմ)* - *չբ.* 1. Որեւէ կարգի սպասարկությամբ վարձու աշխատանք կատարել (ոչ արտադրության մեջ): *Արշօն բանգըմըն ա ծըռայում* (Բ): 2. Մեկին սպասարկել, նրա պետքերը հոգալ, ծառայություններ մատուցել: *Քաչալը էրկու տարէ էտ տըղէն լ'ավ ծըռայում ա* (Ձ): 3. Ձինվորական ծառայություն կատարել, զինվորական լինել: *Հո՛ւր տըսնըօթ տիրը՝կանը թըմամում ա, տանում ըն բանակ, վէր ծըռայէ* (Բ): 4. Մեկին իր օգնությունը առաջարկել: *Արչը ասմա.- Մա՛թթ ախպէր, յը՝կալ ըմ, ա՛սէ, հինչավ ծառա՞յիմ ք'ը՝զ* (Ձ): 5. Գործադրվել, օգտագործվել՝ որպես մի բան: *Կարպէտը ըտըրանց հունցը յօրդան ա ծըռայում* (Ձ):

ԾԸՌԱՅՕՂ/ԾԱՌԱՅՕՂ - *գ., ածական.* 1. Վարձու աշխատանք (ոչ արտադրության մեջ) կատարող (անձ): *Ծըռըյօղնուն ըռօճիգ'ը պիցըրցըրալ ըն* (Բ): 2. Ձինվորական ծառայության մեջ գտնվող (անձ): *Ծըռայօղ ա Ըրշամէն տըղան, բանակը վէր պըրծընէ, կ'ըլական ա հօրը ք'ը՝ծմա՛գ' անէ* (Ձ):

ԾԸՌԱ՛ՆԳ'/ԾԸՌԼԱ՛ՆԳ' - *տե՛ս* ԿՕՌՆԸ՝²: *Բարխուդարը, ասում ըն, մէլիք' Սաջումէն ծըռա՛նգ'ը ա* (Բ):

ԾԸՌԱՇԱՋ - *գ.* Թեթեւ քամի, որից ծառերի ճյուղերը օրորվում են: *Մա՛ռդի վէրչին ծըռաշաջ շատ ա ինո՛ւմ* (Բ):

ԾԸՌԱՎԱՐԹ - *գ.* Տաղտազգիների ընտանիքին պատկանող վերձիգ ծաղկաբույս եւ դրա ծաղիկը: *Ծըռավարթը դաշա՛նգ' ծաղէգ' ա տամ* (Ձ):

ԾԸՌԱՏԱԿ - *գ.* 1. Ծառի տակը, այն տեղը, որտեղից սկիզբ է առնում ծառի բունը: *Սըխտուրշէնա տինջիրուն ծըռատակը էնքան մը՝ծ ա, վէր տասսը տըղամարթ կարէլ չըն խըստին* (Ձ): 2. Ծառապսակի տակի տարածությունը: *Պիրո՛ւմ ա վըխճըրնէն էտ ծըռըտակէն մա՛գ'ա՛լ անում, ինք'ը՝ն էլ պարանց ըղնում, քօն ինո՛ւմ* (Բ):

ԾԸՌԱՏՕՆԳ *(գրբ. ծառատունկ (անտառ)* - *գ.* Մատղաշ ծառ, տունկ: *Բուղդան դային Պիլիթանուց հիշկան սօրփ կա, ամմէնին քըշտէն ծըռատօնգ ա տընգալ* (Բ):

ԾԸՌԷԼ *(գրբ. ծռեմ)* - *նբ.* 1. Աղեղաձեւ կամ անկյունաձեւ ճկել: *Ախճիգ'ը աչ վը՝ննը ծըռըմ ա* (ՀԺՀ, V, 39): 2. Մի կողմի վրա թեքել: *Կուփէ յա տամ, էտ պիհիրը ծըռում բիդի աչ* (Ձ): 3. Ուժով մի բան կորացնել՝ ճկել՝ կեռացնել: *Օշափը էտ ըրկաթէ ըստօլբան տինո՛ւմ ա ծուլնանը յըրա, հօփ տամ, ծըռում, տըղան մընամ ա ըրմացած* (Ձ): 4. Ճանապարհը՝ ուղղությունը՝ ընթացքը փոխել: *Քըշէրը ք'ունո՛ւմ ա, արխէն ճո՛ւրը ծըռում բիդի ո՛ւրա՛նց բօստանը* (Ձ): 5. *չբ.* Կորանալ, ճկվել, թեքվել: *Տանը սըթո՛ւնը վէր ծըռէ, տօնը պարան կըկ'ա* (Ձ):

ԾԸՌԸՋԼՈՐԹԼՈՐ - *տե՛ս* ՋԸՌԸՋԼՈՐԹԼՈՐ:

ԾԸՌԸԾԱՌ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծրռընծառը վազիլ - Անելանելի դրության՝ հուսահատության մեջ ընկնելով՝ սրա-նրա օգնությանը դիմել: *Խը՛ղճ Աբէլը ծրռընծառը վազից, վէշ մինը ք՛ծմանգ՝ չըրավ* (Ձ):

ԾԸՌԸԾՕՌ - *տե՛ս* ԾԸՌԸՄՕՌ:

ԾԸՌԸԿԱՏԼԻ/ՑԸՌԸԿԱՏԼԻ - *գ.* Փայտփորիկի նման թռչուն՝ դեղնավուն փետուրներով: *Ծրռընկատլին ծրռընկուտկուտէն նըման ա, ամմա տէղէն ըռանգի* (Բ):

ԾԸՌԸԿԸԼԸԽ - *գ.* Ծառի գագաթը, ծառակատար: *Պիցըրանում ա ծրռընկըլ՝ խը, ընդըղան հարայ տամ* (Ձ):

ԾԸՌԸԿԻՏԿԻՏ - *տե՛ս* ԾԸՌԸԿՈՒՏԿՈՒՏ:

ԾԸՌԸԿՈՒՏԿՈՒՏ/ԾԸՌԸԿԻՏԿԻՏ/ՑԸՌԸԿՈՒՏԿՈՒՏ - *գ.* Ծառերի մեջ ապրող որդերով՝ միջատներով սնվող խայտաբղետ գունավորումով թռչնատեսակ, փայտփորիկ: *Դարաբաղա ամմէնաղաշանգ՝ դուշը ծրռընկուտկուտըն ա* (Բ):

ԾԸՌԸՄԱՆԳ(Ը)ԼԻ - *տե՛ս* ԾԸՌԸՄՕՌ: *Մին կավ օնիմ՝ հանդին ա, պօգ՝էրը ծրռըմանգլի յա...* (ԱՋ, 61):

ԾԸՌԸՄՕՌ/ԾԸՌԸԾՕՌ/ԾԸՌՄԸԾՕՌ/ԾԸԽԸԾՕՌ - *ածական, մ.* Շատ տեղերից ծռմռված՝ ծռմռվելով՝ ծուռ ձեւով: *Մարթիկ կըլխէն ըն ընգալ, խըմալ, կ՝իժվալ, սաղ խաղօղէն ծառէրը կուտրատալ, ծրռըմօռ կըպօտալ* (ՀԱԲ, 15, 153):

- Ծրռըմօռ անել - Օրորվել, օրորվելով քայլել (հատկապես հարբած լինելու պատճառով): *Մացակը հըրսընքան տ՝ուս ա կ՝ամ, ծրռըմօռ ընէլավ ք՝ունում տօն* (Ձ):

ԾԸՌԸՊԷԺԻՆՔ՝ - *գ.* Ամուսնացող աղջկան որպես օժիտ հարազատների կողմից տրվող պտղատու ծառ կամ այգի: *Ուբէլը ըխճըկանը էրկու ծրռըպէժինք՝ ա տամ* (Ձ):

ԾԸՌԸՊԸՏՕԿ - *տե՛ս* ԾԸՌԸԿԸԼԸԽ:

ԾԸՌԸՊԸՏՕՂ - *գ.* Ծառերի տված բերքը, ծառի պտուղ: *Ըստարէ ծրռըպըտօղը խըրէգ՝ ա* (Բ):

ԾԸՌԸՏԱԿ(Ը)Ռ(Է) - *գ.* Ծառի արմատ, ծառարմատ: *Էտ ծրռընտակըռէն պատը պարան ա տամ* (Ձ):

ԾԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՌԷԼ (1, 2, 3, 4):

ԾԸՌԼԱՆԳ՝ - *տե՛ս* ԾԸՌԱՆԳ՝:

ԾԸՌԽԱ - *տե՛ս* Ք՝ՕՄԲԱ:

ԾԸՌԾԱՌՈՒՏ - *ածական.* Ծառաշար, ծառապատ: *Տումէն ծրռծառուտ շէն ա* (Բ):

2. *փխբ.* Նախշերով պատված, նախշազարդ: *Էտ կընէգ՝ը մին ծրռծառուտ գ՝ամբա՝ յա կ՝օրծում,, դարկում թաքավէրին* (Ձ): 3. *փխբ.* Մի քանի տեղից ճղված, պատառոտված: *Մէլիք՝ը վէր ըտըրա ծրռծառուտ շ՝ՕՐէրը տըսնաս ա, մէխկըն ա կ՝աս* (Ձ):

ԾԸՌԾԸՌ(Հ)ԱՏ(Վ)ԷԼ - *չբ.* 1. Ծաղկել, փթթել: *Բաղը ծրռծըռատալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Խմբվել, մի տեղ հավաքվել: *Ժուղովուրթը շինըմաչումը ծրռծըռատվալ ըն* (Ձ):

ԾԸՌԾԸՌ(ՕՏ)ԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՌՄԸՌ(ՕՏ)ԷԼ:

ԾԸՌԾԸՌ(ՕՏ)ՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՌՄԸՌ(ՕՏ)ՎԷԼ:

ԾԸՌՄԸԾՕՌ - *տե՛ս* ԾԸՌԸՄՕՌ:

ԾԸՌՄԸՌ(ԱՏ)ԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՌՄԸՌ(ՕՏ)ԷԼ:

ԾԸՌԸՄՌ(ԱՏ)ՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՌՄԸՌ(ՕՏ)ՎԷԼ:

ԾԸՌՄԸՌ(ՕՏ)ԷԼ/ԾԸՌՄԸՌ(ԱՏ)ԷԼ/ԾԸՌԾԸՌ(ՕՏ)ԷԼ - 1. *նբ.* Շատ տեղերից կամ շատ անգամ ծռել՝ ճկել՝ կեռացնել: *Գ՝ըմփուլավը վէր ա թակում, էտ լինգ՝ը ծրռմըռօտում* (Ձ): *չբ.* 2. Շատ տեղերից կամ շատ անգամ ծռվել՝ ճկվել: *Դուրբան վէր ա ըղնում քըրէրէն յըրա, ծրռմըռօտում* (Բ): 3. *փխբ.* Սեթեւեթել: *Մին խիլլա ծրռմըռօտէլանը յէտը ըսէս ա...* (ՀԺՀ, V, 47):

ԾԸՌՄԸՌ(ՕՏ)ՎԷԼ/ԾԸՌՄԸՌ(ԱՏ)ՎԷԼ/ԾԸՌԾԸՌ(ՕՏ)ՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԾԸՌՄԸՌ(ՕՏ)ԷԼ(1)-ի: 2. *տե՛ս* ԾԸՌՄԸՌ(ՕՏ)ԷԼ (3):

ԾԸՌՆԱԿՕՐԾ - *տե՛ս* ԾԸՐՔԱԿՕՐԾ:

ԾԸՌՆԸՎԸՏ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸԾԸՐՔ:

ԾԸՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՌԷԼ-ի:

ԾԸՌՏ - *տե՛ս* ԾԸՐՏ:

ԾԸՌՏԱԹԱԿ - *տե՛ս* ԾԸՐՏԱԹԱԿ:

ԾԸՌՏԱԹԼՈՌ - *տե՛ս* ԾԸՐՏԱԹԼՈՌ:

ԾԸՌՏԱՎԸՏ - *տե՛ս* ԾԸՐՏԱՎԸՏ:

ԾԸՌՏԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՐՏԷԼ:

ԾԸՌՏԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ԾԸՐՏԸԹԱԹԱԽ:

ԾԸՌՏԸՎԸՌԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՐՏԸՎԸՌԷԼ:

ԾԸՌՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՐՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԾԸՌՏԻ-ՊԸՌՏԻ - *տե՛ս* ՑԸՐԹԻ-ՓԸՐԹԻ:

ԾԸՌՏՈՒՏ - *տե՛ս* ԾԸՐՏՕՏ:

ԾԸՌՏՕՏ - *տե՛ս* ԾԸՐՏՕՏ:

ԾԸՌՏՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՐՏՕՏԷԼ:

ԾԸՌՏՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՐՏՕՏՎԷԼ:

ԾԸՌՕԹՈՒՆ *(գրբ. ծռութիւն)* - *գ.* Ծուռ լինելը, ծռություն: *Կէրանէն ծրռօթունը շատ ա* (Բ):

ԾԸՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՌՄԸՌ(ՕՏ)ԷԼ:

ԾԸՌՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՌՄԸՌ(ՕՏ)ՎԷԼ:

ԾԸՍԿԱԽՕՍ *(գրբ. ծածկախօս (ծածուկ խոսող)* - *ած.* Ծածկալեզվով՝ կողմնակի մարդկանց համար անհասկանալի պայմանական լեզվով խոսող: *Ըստըրանք ծըսկախօս մարթիք՝ ըն, վէշ մինը ըստըրանց գ՝ուրհ՝ացանն պէն չի կըլ՝ՕԽ ըղնում* (Ձ):

ԾԸՍԿԱԿ՝ԻՐ - *գ.* Կողմնակի մարդկանց համար անհասկանալի նշաններով գրված գրություն, գաղտնագիր: *Ծառան թաքավէրին ծըսկակ՝իրը տանում ա տամ վէզիրին, համ էլ ամմէն հինչ նաղլ անում* (Ձ):

ԾԸՍԿԱՄԸԹԿ *(գրբ. ծածկամիտ)* - *ած.* Իր մտածումները՝ գաղտնիքները ուրիշներին չհայտնող, գաղտնապահ, ծածկամիտ: *Էտ չօբանը էլ շատ ծըսկամը՝թկ մարթ ա ինհ՝ում* (Ձ):

ԾԸՍԿԱՊԱՀ - *տե՛ս* ԾԸՍԿԱՄԸԹԿ:

ԾԸՍԿԱՍԷՐ - *տե՛ս* ԾԸՍԿԱՄԸԹԿ:

ԾԸՍԿԱՐԱՐ - *ած.* Գաղտնաբար գործող: *Ծըսկարար մարթ ա Ք՝ՕՍՀ՝ունց Ալ՝ՕԿը, հանց կօրծ ա փըռնում, վէր շէնումը վէշ մինը գ՝ուդհ՝ում չի* (Բ):

ԾԸՍԿԸՂԸՄՓՕՑ(Ի) - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծըսկըղըմփօց(ի) անել - 1. Թաքցնել, պահել, երեւան չհանել: *Կընէգ՝ը մարթին կ՝ուղօթունը կարից ծըսկըղըմփօցի անէ* (Ձ): 2. Գաղտնաբար սպանել՝ մեջտեղից վերացնել: *Մինչը՝վ միհէնգ՝ էլ վէշ մինը գ՝ուդհ՝ում չի, թա էտ թօրքէն հու վա ծըսկըղըմփօցի ըրալ* (Ձ):

ԾԸՍԿ(Ը)ԸՐԲԱ - *գ.* Շարժական ծածկ ունեցող կառք՝ սայլ: *Կուղացած ապըրանքը ածում ըն ծըսկըրբան, տանում Աղդամ ծախում* (Ձ):

ԾԸՎԱՆԳ՝/ԾԻՎԱՆԳ՝ - *գ.* Մահացողի՝ մեռնողի ճիչը: *Ծըվանգ՝ը ըսկանում ա, նի մընում, տըս՝նում մը՝ռած* (Ձ):

- Ծըվանգ՝ը կըտըրէլ - *տե՛ս* ԾԸՎԱՆԳԻԼ:

ԾԸՎԱՆԳԻԼ - *չբ.* 1. Ձայնը կտրվել, նվաղել: *Վէրչը, կ՝ամ ըն էտ պատին տակէն տըրան քըթանում, տէսնում վը՝ՆՆը փըշրած, ծըվանգ՝ած* (ՀԺՀ, V, 403): 2. *փխբ. տե՛ս* Թիլը կըտըրէլ:

ԾԸՎԱՆԳ՝-ԾԸՎԱՆԳ՝ - *տե՛ս* ԿԸՌԷՔ՝-ԿԸՌԷՔ՝:

ԾԸՎԷԼ - *նբ.* Ընդեղենը սկուտեղի՝ մաղի եւն մեջ լցնել եւ վեր-վեր նետելով՝ աղբն ու քարերը մաքրել՝ զտել: *Սիսը՝ռը ծըվում ա, ածում թօրբան* (Բ):

ԾԸՎԸՐԱԿԷՐ - *տե՛ս* ՇԸՎԷՆ:

ԾԸՎԾԸՎԱԼ - *տե՛ս* ԾՈՒՎԾՈՒՎԱԼ:

ԾԸՎԾԸՎԱԼԻ - *տեմ* ԾՈՒՎԾՈՒՎԱԼԻ:

ԾԸՎԾԸՎԱՏԷԼ - *չբ. տեմ* Ծիվ-ծիվ անէլ:

ԾԸՎԾԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԾՈՒՎԾՈՒՎ(Ց)ԸՆԷԼ:

ԾԸՎԾԸՎՈՒՆ - *ած.* Խմելու համար ախորժելի (գինու մասին): *Ծըվծըվուն կ'ինի ամմէն մարթ չի կարում շինի* (Բ):

ԾԸՎԾԸՎՕՆ - *տեմ* ԾՈՒՎԾՈՒՎՕՆ:

ԾԸՎԾԸՎՕՑ - *տեմ* ԾՈՒՎԾՈՒՎՕՑ:

ԾԸՎՎԱԼ - *տեմ* ԾՈՒՎՎԱԼ:

ԾԸՎՎԱՆ - *տեմ* ԾՈՒՎՎԱՆ:

ԾԸՎՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԾՈՒՎՎՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԾԸՎՎՕՆ - *տեմ* ԾՈՒՎՎՕՆ:

ԾԸՎՎՕՆ-ԾԸԿԸԼԹՕՆ - *տեմ* ԾՈՒՎՎՕՆ-ԾԸԿԸԼԹՕՆ:

ԾԸՎՎՕՑ - *տեմ* ԾՈՒՎՎՕՑ:

ԾԸՎՎՕՑ-ԾԸԿԸԼԹՕՑ - *տեմ* ԾՈՒՎՎՕՑ-ԾԸԿԸԼԹՕՑ:

ԾԸՏԱԿՆԸ/ԾԸՏԱՇԿ - *գ. տեմ* Ծըտու աշկ (ԾԸ՝Տ-ի տակ):

ԾԸՏԱՆՔ - *գ.* Շատ մանր եւ հողախառն կուտ՝հատիկեղեն: *Ծըտանքը վէր ա ածում, հավէրը հըվաքվում ըն* (Զ):

ԾԸՏԱՇԿ - *տեմ* ԾԸՏԱԿՆԸ:

ԾԸՏԱՊԻՒՆ - *գ.* Ծտի բույն: *Օխծը նի մըտավ ծըտապ'ունը* (Բ):

ԾԸՏԱՏԱՆՁ - *գ.* Մանր տանձի տեսակ: *Մէր ծըմըկնումը ծըտատանձ շատ կա* (Բ):

ԾԸՏԱՓԱՅ/ԾԸՏԸՓԱՅԻ - *գ.* Փոքր՝ չնչին՝ աննշան բաժին: *Ցօրէնը կէս-կէս ըն անում, մին ծըտըփայ էլ տամ կուճի ախպօրը* (Զ):

ԾԸՏԱՔՕՆ - *գ.* Կարճատեւ քուն՝ քնելը: *Ըտըրա քօն ինիլը հինչ քօ՞ն, ծըտաքօն ա* (Զ):

- Ծըտաքօն տալ - Կարճ ժամանակով քնել: *Մին պատառ ծըտաքօն ըն տամ, յը՛ր կէնում, էլիա կօրծ անում* (Զ):

ԾԸՏԸԳ'ԻՒԼԱՍ - *գ.* Մանր կեռասի տեսակ: *Ծըտըգ'ուլասը վէր չուրըցընում ըս, տակէն պէն չի մընամ* (Բ):

ԾԸՏԸԳ'ԻՒԼԱՍԻ - *գ.* Մանր պտուղներ տվող կեռասենու տեսակ: *Ծըտըգ'ուլասուն անա լ'ավ ցըկատու կօթ ա տը՛ռնում* (Բ):

ԾԸՏԸ՝ՆԷ - *գ.* Մանր հատիկներով խաղողի տեսակ: *Ծըտը՛նէն էլ ա լ'ավ խաղու, կօգի կուծի-կուծի գ'ուլէք' օնէ* (Բ):

ԾԸՏԸԽԱՇՈՒ - *գ.* 1. Ծտի մսից եփած կերակուր: *Ծը՛տը հինչ ա՞, թա ծըտըխաշուն հինչ ինի* (ԱԲԲ, 40): 2. *փխբ.* Քիչ՝ աննշան ուտելիք: *Լօխ օտում ըն, մին ծըտըխաշու էլ տամ նօք'ա՛րին* (Զ):

ԾԸՏԸԽԸՆՁՕՐ - *գ.* Մանր խնձորի տեսակ: *Ծըմըկնէն ծըտըխընձօրա՛վ լըցցած, բաշիր չի անում, թա քաղէ, պիրի՝խօխէնք'ը օտին* (Բ):

ԾԸՏԸԽԸՆՁՕՐԷ - *գ.* Մանր պտուղներ տվող խնձորենու տեսակ: *Ծըտըխընձօրէն տըմասկան ծառ ա* (Բ):

ԾԸՏԸԽՈՒՐՄԱ - *տեմ* ՁԸՆՁԸԳ'ՈՒԼԱՍ:

ԾԸՏԸՃԻՆՁԸ՝Խ - *գ.* Գյուղատնտեսական մշակություններին դեղնավուն ծիլերով փաթաթվող մակաբույծ բույս: *Ծըտըճինձը՛խը բօստանը փուչըցըրավ* (Բ):

ԾԸՏԸՄՕՐԷ - *գ.* Բազմամյա խոտաբույս, որ տալիս է կլոր ուլունքաձեւ մանր ու կարմիր ոչ ուտելի պտուղներ, ինչպես նաեւ այդ պտուղները: *Խօխէնք'ը ծըտըմօրէ յըն քաղում, շըրանուկ անում, քըցո՛ւմ վիզըրնէն* (Զ):

ԾԸՏԸՊԱՇԱՐ - *տեմ* ՏԸՏԸՊԱՇԱՐ:

ԾԸՏԸՎԸ՝ՆՆԷՆ - *տեմ* ԾԱ՛ՔԻՆ:

ԾԸՏԸՎԸ՝ՆՆԸ - *գ.* 1. Վայրի խոտաբույսի տեսակ: *Ծըտըվը՛ննը քաշլիգ' խոտ ա* (Զ): 2. Պտուղներով՝ ծաղիկներով՝ բողբոջներով պատված՝ բեռնավորված փոքրիկ ճյուղ: *Ապան գ'ուլասուն անա մին ծըտըվը՛ննը կօտըրից, տուվավ թօռնանը* (Բ):

ԾԸՏԸՏԱ՛ՆՁԻ - *գ.* Մանր պտուղներ տվող տանձենու տեսակ: *Ծըտըտանձուն փանդան լ'ավ շիրը՛փ ըն շինում* (Բ):

ԾԸՏԸՓԱՅԻ - *տեմ* ԾԸՏԱՓԱՅ:

ԾԸՏԸՓԱՓՈՒՃ - *գ.* Փոքր երեխայի կոշիկ: *Խօխան ծըտըփափուճը հանում ա, տամ շանը* (Զ):

ԾԸՏԸՔԱՐԷ - *տեմ* ՄԸՆՆԸՔԱՐԷ:

ԾԸՏԸՔԸՇԻ - *գ.* Երկար մետաղալարի կամ թելի վրա շարած մետաղյա ամաններ, որ շարժելով՝ ծտերին քշում են: *Ծըտըքըշին վէր տուրուր ըն տամ, զըրընգզըրընգամ ա, ծըտէրը փախչում ըն* (Զ):

ԾԸՐ - *տեմ* ԾԻՐ:

ԾԸՐԱՆԱԼ *(գրբ. ծերանամ)* - *տեմ* ՊԸՌԱՎԷԼ (1):

ԾԸՐԱՎԷԼ *(գրբ. ծարաւեմ)* - *չբ.* Ջուր խմելու պահանջ զգալ, ծարավել: *Թաքավէրին պուճուր տըղան խէ շատ ծըրավում ա* (ՀԺՀ, V, 21):

ԾԸՐԱՏԷԼ - *նբ.* 1. Ծայրը կտրել: *Մըկըրատը յօր ա ունէս, էտ շալլը՛ղը ծըրըտէս* (Զ): 2. Որոշ բույսերի ծայրերը կտրել լավ աճելու՝ ճյուղավորելու համար: *Լիմօնէն ծառը բիդի ծըրատիս, վէր ճըղնէր տա* (Բ):

ԾԸՐԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՐԱՏԷԼ-ի:

ԾԸՐԷԼ - *նբ.* Ծիր՝ ակոս բացել, ակոսել: *Թօռը յը՛ս չի օնում, թա արտէրը ըսքըսին ծըրէլը* (Զ):

ԾԸՐԸԿՈՒՏՈՒՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծըրըկուտուր անէլ - Արտը երկարությամբ հերկելուց հետո լայնությամբ եւս հերկել: *Վը՛ղը բիդի ծըրըկուտուր անիս, վէր փափուկ ինի* (Բ):

ԾԸՐԸՀԱՆԷԼ - *նբ. տեմ* Հըղա տ'ուս օնէլ (ՀԸՂԷ-ի տակ):

ԾԸՐԸՀԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՐԸՀԱՆԷԼ-ի:

ԾԸՐԸՎԱՃԻՒՐ - *գ.* Անալի՝ անհամ աղբյուրի ջուր: *Էս հինչ ճ'ուր ա՞, ծըրըվաճ'ուր ա, խըմում ըս, խըմում, պէն չըս կըլխու ըղնում* (Բ):

ԾԸՐԸՎԱՆԱԼ *(գրբ. ծարաւանամ)* - *տեմ* ԾԸՐԱՎԷԼ: *Վար ծըրըվացալ ա, քըշացալ ա, տափէն ղըրաղէն ըխպիրան վար ճ'ուր խըմէ* (ԱԱ, 59):

ԾԸՐԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԾԸՐԱՎԷԼ-ի:

ԾԸՐԸՎՕԹՈՒՆ *(գրբ. ծարաւութիւն)* - *գ.* Ծարավ լինելը, ծարավի զգացումը՝ պահանջը: *... Ծըրըվթունան վէր ա ընգընէս, քարէրը լ'ուզ տալավ ուռնաս, յիրգ'ինք'ան ք'օմանգ' ուզիս* (ԱԱ, 56):

ԾԸՐԻ/ԾԻՐԻ *(գրբ. ձրի)* - *ած., մ.* Առանց վարձատրության, անվճար: *...Օգալ ա՝ ծըրի շինի՝ ուրան անվանի, վար Ըստուծէն աշկը յըրան քախծըր ինի* (ԱԱ, 29):

ԾԸՐԾԸՆՔՕՏԷԼ - *տեմ* ԾԸՐԾՕՆՔԷԼ:

ԾԸՐԾԸՐՕՏԷԼ - *նբ.* Շատ տեղերից կամ շատ անգամ ծրել՝ ակոսել: *Վը՛ղը ծըրծըրօտում ըն, թօղնում ըտի* (Զ):

ԾԸՐԾԸՐՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՐԾԸՐՕՏԷԼ-ի:

ԾԸՐԾՕՆՔԷԼ - *նբ.* Մինչեւ վերջին կաթիլը ագահաբար խմել: *Օշափը կօլան յօր ա ունէս, սաղ կ'ինին ծըրծունքէս* (Զ):

ԾԸՐԾՕՐՈՒՏ/ԾՈՒՐԾՕՐՈՒՏ - *ած.* Շատ ձորեր՝ խորդուբորդություններ ունեցող: *Պիլիթանուցը ծըրծօրուտ շէն ա* (Բ):

ԾԸՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՐԷԼ-ի:

ԾԸՐՏ - *տեմ* ԾԸ՝ՐՏ:

ԾԸՐՏԱԹԱԿ/ԾԸՌՏԱԹԱԿ - *տեմ* ԾԸՐՏԸԹԱԹԱԽ:

ԾԸՐՏԱԹԱ՛Ն/ԾԸՌՏԱԹԱ՛Ն - 1. *գ.* Հավերի ծրտոտ թառ: *Էվ'ուլը յը՛ր ա օնում, էտ ծըրտաթանը թըմիզցընում* (Զ): 2. *տեմ* ԾԸՐՏԸԹԱԹԱԽ:

ԾԸՐՏԱՎԸ՝Տ/ԾԸՌՏԱՎԸ՝Տ - *գ.* 1. Ծերտի՝ թռչնաղբի հոտ: *Հավէն պ'ունան ծըրտավը՛տ ա կ'ամ* (Բ): 2. *փխբ.* Գարշահոտ, տհաճ հոտ: *Յը՛խտուտ կընէգ' ա, վէր նի յըս մընէս տօնը, ծըրտըվը՛տան օշըտ տընէս ա* (Բ):

ԾԸՐՏԷԼ/ԾԸՌՏԷԼ *(գրբ. ծրտեմ)* - *չբ.* 1. Ծիրտ արտաթորել (թռչունների մա-

սին): *Ծը՛տը խօնչին յըրա ծըրտալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Շատ քիչ արտաթորել (մարդկանց մասին): *Խօխան ծըրտալ ա* (Բ):

ԾԸՐՏԸԹԱԹԱԽ/ԾԸՐՏԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Ծերտով թաթախված՝ կեղտոտված՝ պատված: *Ծըրտըթաթախ շՅր ա* (Բ):

ԾԸՐՏԸՎԸ՛ՌԷԼ/ԾԸՐՏԸՎԸ՛ՌԷԼ - *չբ.* Փորլուծով հիվանդանալ, լուծել (թռչունների մասին): *Հավը ծըրտըվը՛ռալ ա* (Բ):

ԾԸՐՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԾԸՐՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ԾԸՐՏԷԼ-ի: 2. *տե՛ս* ՊԸՋՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ (2):

ԾԸՐՏԻ-ՊԸՐՏԻ - *տե՛ս* ՑԸՐԹԻ-ՓԸՐԹԻ:

ԾԸՐՏՈՒՏ - *տե՛ս* ԾԸՐՏՕՏ:

ԾԸՐՏՕՏ/ԾԸՌՏՕՏ/ԾԸՐՏՈՒՏ/ԾԸՌՏՈՒՏ - *տե՛ս* ԾԸՐՏԸԹԱԹԱԽ:

ԾԸՐՏՕՏԷԼ/ԾԸՌՏՕՏԷԼ - 1. *չբ.* Շատերը՝ շատ տեղերում կամ շատ անգամ ծրտել: *Հավերը ծըրտօտալ ըն, պի՛ւնը մըլամաթ ըրալ* (Բ): 2. *նբ.* Ծրտոտ դարձնել: *Էտ շՅրէրըտ ը՛ղտը՛ղ ը՞ս ծըրտօտալ* (Բ):

ԾԸՐՏՕՏՎԷԼ/ԾԸՌՏՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՐՏՕՏԷԼ (2)-ի:

ԾԸՐՔԱԹԱԿ/ԾԻՐՔԱԹԱԿ - *ած.* Ձեռքով թակած՝ ծեծած: *Ծըրքաթակ պի՛ւրթ ա* (Բ):

- Ծըրքաթակ անել - Ձեռքով թակել՝ ծեծել: *Խըմօրը հուսցում ըն, իրը՛սը ծըրքաթակ անում, ծասկում* (Ձ):

- Ծըրքաթակ ինիլ/տը՛ռնալ - Ձեռքով թակվել՝ ծեծվել: *Էտ խօխէնք՝ը հիշկան ծըրքաթակ ըն ինի՛ւմ, էնքան ք՝ուքանում ըն* (Ձ):

ԾԸՐՔԱԿՕՐԾ/ԾԻՐՔԱԿՕՐԾ/ ԾԸՌՆԱԿՕՐԾ/ԾԸ՛ՌՆԱԿՕՐԾ/ԾԷՌ(Ն)ԱԿՕՐԾ *(գրբ. ձեռագործ) - ած.* 1. Ձեռքով հյուսված՝ գործված: *Ծըրքակօրծ փայկա յա կ՝ը՛ցալ* (Բ): 2. Ձեռքով շինված՝ պատրաստված՝ կերտված: *Ծըրքակօրծ կացէնը մ՝ծ՝ք՝ա՛մ կինի* (Բ): *գ.* 3. Ձեռքով հյուսած՝ գործած՝ պատրաստած իր: *Մին ծըրքակօրծ ա տանում, բըզարումը ծախում*: 4. Ձեռքով գործելու՝ հյուսելու արվեստը: *Անուշը ծըրքակօրծը ի՛ւրա՛ն հըրաքվէրը անա յա սըվէրալ* (Բ):

- Ծըրքակօրծ անել - Ձեռքով հյուսել՝ գործել, ասեղնագործել: *Տը՛սնըմ մին դա՛ՔՐէթկա, յըրան նըստած մին ախճիգ՝, ծըրքակօրծ ա անում* (ՀԺՀ, V, 641):

ԾԸՐՔԱՃԻ՛ՒՐ/ԾԻՐՔԱՃԻ՛ՒՐ - *ած.* Բնատուր շնորհք (հատկապես արհեստավորի): *Յէգօրը լ՝ավ ծըրքաճի՛ւր օնէ* (Բ):

ԾԸՐՔԱՄԱՆ/ԾԻՐՔԱՄԱՆ - *տե՛ս* ԱԼՋԱ՛Կ:

ԾԸՐՔԱՄԱԾ/ԾԻՐՔԱՄԱԾ - *ած.* 1. Շատ աշխատելուց ձեռքերը մաշված: *Ծըրքամաշ մարթ ա Ղուլին* (Բ): 2. Ձեռքերը մաշող, ծանր (աշխատանքի մասին): *Քըրտը՛շՅթունը ծըրքամաշ կօրծ ա* (Բ):

ԾԸՐՔԱՇԷՆ/ԾԻՐՔԱՇԷՆ - *տե՛ս* ԾԸՐՔԱԿՕՐԾ (2):

ԾԸՐՔԱՊԷՆ/ԾԻՐՔԱՊԷՆ - 1. *տե՛ս* ԾԸՐՔԱԿՕՐԾ (2): 2. *տե՛ս* ԾԸՐՔԱՃԻ՛ՒՐ: 3. *գ.* Մեկի կողմից կատարվող աշխատանք: *Բա՛ննա՛հը ծըրքապէնը թօղնում ա, ըտը՛ղատ փախչի՛ւմ* (Ձ):

ԾԸՐՔԱՏԱԿ/ԾԻՐՔԱՏԱԿ - *տե՛ս* ԹԸՎԱՏԱԿ:

- Ծըրքըտակէն պահէլ - Մեկին հովանավորել՝ պաշտպանել: *Նախագան էտ իրփըվէրուն ծըրքըտակէն պահում ար* (Ձ):

- Ծըրքըտակու կօլա - *տե՛ս* ԾԸՐՔԸԿՕԼԱ:

- Ծըրքըտակու պընըցընէլ - Մեկին կամ մի բան առօրյա կարիքների համար աշխատեցնել՝ բանեցնել: *Էտ յէթիմին տանում ա տօն, ծըրքըտակու պինընցընում* (Ձ):

ԾԸՐՔԱՏԱՐ/ԾԻՐՔԱՏԱՐ - *ած.* Որեւէ բան անելու հմտություն՝ շնորհք ունեցող (հատկապես արհեստավորների մասին): *Խըզխըզանց Բօրիկը լ՝ավ ծըրքատար ա, հանց փալան ա կարում, ք՝ը՛փըտ կ՝ամ ա* (Ձ):

ԾԸՐՔԱՏԸ՛Ղ/ԾԻՐՏԱՔԸ՛Ղ *(գրբ. ձեռնատեղ (ափ, բուռ) - գ.* Տան այն բաժանմունքը, որտեղ պահում են առօրյա գործածելի իրերը: *Ա՛զին էտ թօրբան նօխուդավ լըցնում ա, տինի՛ւմ ծըրքըտը՛ղումը* (Ձ):

- Ծըրքըտը՛ղէն նի կ՝ա՛ալ - Տնից գողություն անել, առանց տանտիրոջ թույլտվության որեւէ բան օգտագործել (տան անդամների, հատկապես հարսների մասին): *Մարյան աքէրը մին օր էլ կըլՅխ ա ըղնում, վէր մաշնակ հարթնը ծըրքըտը՛ղէն նի յա յը՛կալ* (Ձ):

ԾԸՐՔԱՏՈՒ/ԾԻՐՔԱՏՈՒ *(գրբ. ձեռնատու, ձեռնտու (ձեռք բռնող, օգնական) - ած.* Շահավետ, ձեռնտու: *Էս թըվըմըս առուտուր անէլը ծըրքատու կօրծ ա* (Բ):

ԾԸՐՔԱՑԱՎ/ԾԻՐՔԱՑԱՎ - *գ.* 1. Ձեռքի հոդացավ: *Ծըրքըցաված խը՛ղճը տա՛ննՅվում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Բժշկին կամ ծառայություն մատուցած այլ անձի տրվող վարձատրություն: *Դօխտուրը ծըրքացավը յօր ա ունէս, ք՝իս* (Ձ):

ԾԸՐՔԱՓՈՒԼ/ԾԻՐՔԱՓՈՒԼ - *տե՛ս* ԽԱՇԼԸՂ:

ԾԸՐՔԱՓՕԽ/ԾԻՐՔԱՓՕԽ - *գ.* Առձեռն պարտքով վերցրած փոքր գումար, ձեռաց պարտք: *Մարթ կա՝ սիրում ա էզզա՛նա՛ն ծըրքափօխ յը՛ր օնէլը* (Բ):

ԾԸՐՔԸԾԸ՛ՐՔ/ԾԻՐՔԸԾԷՐՔ/ԾԸ՛ՐՔԱԾԸ՛ՐՔ/ԾԷՐՔԱԾԷՐՔ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծըրքըծը՛րք ըղնէլ/ընցընէլ - Մերթ մեկին, մերթ մյուսին պատկանել, ձեռքից ձեռք անցնել: *Էտ թէշտը շէնումը էնքան ծըրքըծը՛րք ա ընգալ, լըկաման ա տը՛ռալ* (Բ):

- Ծըրքըծը՛րք քըցիլ - Իրար փոխանցել, ձեռքից ձեռք գցել: *Ծըրքըծը՛րք ըն քըցի՛ւմ, էտ թա՛ռը կօտըրում* (Ձ):

ԾԸՐՔԸԿՕԼԱ/ԾԻՐՔԸԿՕԼԱ - *գ.* 1. Ձեռքի փոքրիկ կուլա: *Ծըրքըկօլան ճիրա՛վ լըսնում ա, տինի՛ւմ խուրջինումը, ք՝ինամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Փոքր ծառայություններ մատուցող փոքրահասակ տղա կամ աղջիկ: *ՀՅնձ ընուղնէն էտ խուխէն ի՛ւրա՛նց նըհը՛տ հունցը ծըրքըկօլա տանում ըն արտը* (Ձ):

ԾԸՐՔԸՀԱՐԷԼ/ԾԻՐՔԸՀԱՐԷԼ - *նբ.* Ձեռքով տրորել՝ տնտղել՝ շոշափել: *Խօխէնք՝ը էնքան ծըրքըհարում ըն, էտ թուլան ըստակում ա* (Ձ):

ԾԸՐՔԸՀԱՐ(Վ)ԱԾ/ԾԻՐՔԸՀԱՐ-(Վ)ԱԾ - *ած.* Անբարոյական՝ արատավոր բարք ունեցած (աղջիկների մասին): *Ծըրքըհարված ախճիգ՝ ա, վէշ մինը օգ՝ում չի* (Բ):

ԾԸՐՔԸՀԱՐՎԷԼ/ԾԻՐՔԸՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԸՐՔԸՀԱՐԷԼ-ի:

ԾԸՐՔԸՀՕՐԷՆՔ՝/ԾԻՐՔԸՀՕՐԷՆՔ՝ - *գ.* Մեկ ձեռքով բանեցնելու փոքրիկ ուրագ: *Ծըրքըհուրէնք՝ավ մը՛ծ կ՝էրանը կարէլ չըս տա՛ՅՀս* (Ձ):

ԾԸՐՔԸՃԻՐԱ՛Վ/ԾԻՐՔԸՃԻՐԱ՛Վ - *տե՛ս* ԾԸՐՔԱՏԱՐ: *Ուստան տը՛սալ ա, վար էտ ի՛ւրա՛ն անա ծըրքըճիրա՛վ ա, վօրօշալ ա ըսպանէ* (ԱԱ, 31):

ԾԸՐՔԸՃԻՐԱ՛Ք՝/ԾԻՐՔԸՃԻՐԱ՛Ք՝ - *գ.* Ձեռքի փոքրիկ ճրագ: *Ծըրքըճիրա՛ք՝ը յօր ա օնում, քը՛ՅՀրը ք՝ինամ բաղը* (Ձ):

ԾԸՐՔԸՃՈՒՎԱՐԱՆ/ԾԻՐՔԸՃՈՒՎԱՐԱՆ - *գ.* Փոքրիկ կողով՝ զամբյուղ: *Ծըրքըճուվարանը հի՛ՅՀնավ լըցնում ա, թա ք՝ինի, բաղվանչին յըրա յա հըսնում* (Ձ):

ԾԸՐՔԸՅԱԼԼԸ՛Խ/ԾԻՐՔԸՅԱԼԼԸ՛Խ - *գ.* 1. Փոքրիկ թաշկինակ: *Քի՛ւրի՛ՅՀստօսը ջուբան ծիրքըյալլը՛խը տի՛ՅՀս ա ունէս, խըչըկընքէս, վէր քըցիս* (ԱԱ, 72): 2. *փխբ.* Կամակատար, մեկի ձեռքին խաղալիք՝ ժամանակավոր հաճույքի առարկա դարձած անձ: *Էտ դաշա՛նգ՝ ախճիգ՝ը էլ խանէն ծիրքըյալլը՛խըն ա ինի՛ւմ* (Ձ):

ԾԸՐՔԸՊԸՏԱՏԱՆ/ԾԻՐՔԸՊԸՏԱՏԱՆ - *տե՛ս* ԹԸԹԱՇԸ՛Ր:

ԾԸՐՔԸՎԸՆՆԱՎ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՎԾԸՐՔԱՎ:

ԾԸՐՔԸՎԸՆՆԸ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸԾԸՐՔ:

ԾԸՐՔԸՓԱԹԱԹ/ԾԻՐՔԸՓԱԹԱԹ - *տե՛ս* ԹԸԹԱՇՕՐ:

ԾԸՐՕՐ(Վ)ԷԼ - 1. *տե՛ս* ԾԸՆՁՕՐԷԼ: 2. *տե՛ս* ԹԸՌԸՄՕՇԿԷԼ:

ԾԸՓԱԾԷՆ - *գ.* Ծափահարության՝ ծափ տալու ձայնը: *Օխտը օր, օխտը քըշէր հըրսանէք՝ ըն անում, ծըփածէնը հըսնում ա յէրգ՝ինք՝* (ՆԱԲ, 50):

ԾԸՓԱՆ *(գրբ. ծփանք (ալեկոծություն, ծփալը)* - *ած.* Ծփացող, տարուբերվող: *Ընդըրա թըշէրը հէնց էր ծաղկած խընձո՛ր ծառի ծաղիկ՝ների ռանգ՝ի, ծամէրը ծըփան, բոյավ-բուսաթավ* (ԼՂԲ, 339):

ԾԸՓԷ - *տե՛ս* ԾԸՓԸՆԷ:

ԾԸՓԸԳ՝-ԾԸՓԷԳ՝ - *տե՛ս* ԾԸՓԾԸՓԱՆ:

- Ծըփըգ՝-ծըփէգ՝ անել - 1. *տե՛ս* ԾԸՓԾԸՓԱԼ: 2. Բարձր ձայնով շատախոսել: *Էնքան ծըփըգ՝-ծըփէգ՝ ըրավ, լափ քըռացէնք՝* (Բ):

ԾԸՓԸՆԷ/ԾԸՓԷ - *գ.* Թեղի ծառի մի տեսակը: *Մարտակէրտա ծըմըկնումը ծըփը՞նէ յէլ կա* (Բ):

ԾԸՓԾԸՓԱԼ *(գրբ. ծփամ, ծփիմ)* - *չբ.* 1. Շատ ծփանքներ տալ՝ ալիքաձեւ շարժվել՝ ծածանվել: *Քամէ յա անում, Սըրսանգա ճո՛ւրը ծըփծըփամ ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԼԸՓԼԸՓԱԼ:

ԾԸՓԾԸՓԱՆ *(գրբ. ծփանք (ալեկոծություն, ծփալը)* - *ած.* 1. Շատ ծփացող՝ ծածանվող՝ ծփծփուն: *Ծըփծըփան ծօվ ար, վախում ար լըղ տա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԼԸՓԼԸՓԱՆ:

ԾԸՓԾԸՓՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ծփեցուցանեմ)* - *նբ.* ԾԸՓԾԸՓԱԼԻ-ի:

ԾԸՔ՝ԱՄԱՐ/ԾԻՔ՝ԱՄԱՐ - *գ.* Ձագ հանած կենդանի՝ թռչուն, ձագի մայրը: *Ծըք՝ամարը ըստակում ա, ծէք՝էրը մընամ ըն տո՛ւզնը* (Ձ):

ԾԸՔ՝ԱՏԱՐ/ԾԻՔ՝ԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԾԸՔ՝ԱՄԱՐ:

ԾԸՔ՝ԸԿԱ՛ԼԻԼ/ԾԻՔ՝ԸԿԱ՛ԼԻԼ[2] - *տե՛ս* ՃՈՒՏԸՀԱՆԷԼ:

ԾԸՔ՝ԸՀԱՆԷԼ/ԾԻՔ՝ԸՀԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒՏԸՀԱՆԷԼ:

ԾԸՔ՝ԸՊԸՏԱՌԷՆ/ԾԻՔ՝ԸՊԸՏԱՌԷՆ - *տե՛ս* ԾԱ՛Ք՝ԻՆ:

ԾԸՔ՝ԸՊՈՒՔ(Ի)/ԾԻՔ՝ԸՊՈՒՔ(Ի) - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծըք՝ըպուք(ի) անել - Քաշքշելով ջանալ մի բան պոկել՝ կորզել՝ խլել: *Ղաչչաղը ծիք՝ըպուք ա անում, ըտըրա խուրջինը խըլո՛ւմ* (Ձ):

ԾԸՔ՝ԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԾԻՔ՝ԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Բիզ-բիզ անել (2):

ԾԸՔ՝ԾԸՔ՝ՕՏԷԼ/ԾԻՔ՝ԾԻՔ՝ՕՏԷԼ - *չբ.* Արեւը նոր-նոր ծագել՝ շողարձակել, լույսը սկսել բացվել: *Մինչը՞վ ծըք՝ծըք՝օտէլը տը՞սնամ՝ էս ա յէկին, ծիյանքը կըպէցին, նի մըտին պալատը* (ՀԺՀ, V, 33):

ԾԸՔ՝ԾԸՔ՝ՕՏՈՒՑ/ԾԻՔ՝ԾԻՔ՝ՕՏՈՒՑ - *գ.* Արեւի նոր-նոր ծագելը՝ շողարձակելը: *Ծըք՝ծըք՝օտուցը վէր ըսքըսում ա, Հըրանդիկը էն ա ինըմ ուժէ հո՛նձ ընէլիս* (Ձ):

ԾԸՔ՝ՈՒԼԻՆ - *տե՛ս* ԾԱ՛Ք՝ԻՆ:

ԾԻ *(գրբ. ձի)* - *գ.* 1. Ձիազգիների ընտանիքին պատկանող միասմբակ ընտանի կենդանի, ձի: *Ծին նըստում ա, կ՝ամ ախպո՛ւրը* (ՀԱԲ, 15, 107): 2. *փխբ.* Թռչունների, հատկապես հավի կրծքի սպիտակ միսը եւ այն պահող ոսկորը: *Հավը իփո՛ւմ ըն, կըտօրում, ծին տամ խուխէն* (Ձ): 3. *փխբ.* Երկար եղեգ՝ ճիպոտ, որի մի ծայրին թել՝ լար կապելով եւ իբրեւ ձիու հեծնելով՝ երեխաները քշում են: *Խօխէնք՝ը մարթա մին ղարդու վը՞ն յօր ունէս, ծի՞ շինիս, քըշիս* (Բ):

- Ծի խըղցընել - *չբ.* Ձիուն հեծած մարմնամարզական վարժություններ անել, ձիախաղալ: *Առաչ Ջըդրդո՛ւզո՛ւմը ջիհիլնէն ծի յըն իլա՛լ խըղցընէլիս* (Ձ):

- Ծիյան վէր ըղնօղը ապըրից, էծան վէր ըղնօղը ըստակից - Ասում են այն ժամանակ, երբ ծանր հիվանդը ապաքինվում է, իսկ թեթեւ հիվանդը՝ մեռնում:

- Ծիյան վէր կ՝ալ/քըշանալ, էշ նըստէլ - Բարձր պաշտոնից զրկվել ու ավելի ցածր պաշտոն ստանալ: *Թ՝օսո՛ւնց Ա՛րծվիկը ծիյան վէր ա յը՞կալ, էշ նըստալ, էլ մըհալ քըցո՛ղ չի կա* (Ձ):

Ծիյան վէր կ՝ալ/քըշանալ, ծին մընանա քըցիլ - Երախտամոռ լինել: *Սանթուրը ծիյան վէր ա կ՝ամ, ծին մընանա քըցո՛ւմ, ըտըրա հը՞տէ էլ վէշ մինը ծը՞րք չի մը՞կնում* (Բ):

- Ծիյին կըլո՛խը պէց թօղնէլ - Ձին արագ քշել, ձիով արագ սլանալ: *Ափկարը ծիյին կըլո՛խը պէց ա թօղնում, մին մունուտումը հըսնում հա՛նդը, տը՞սնում արտը էրած* (Ձ):

- Ծիյին հա՛ք՝ին քըշկըռէլ - Ձիով ճանապարհ գնալու պատրաստություն տեսնել: *Հըրուտըղա ծիյին հա՛ք՝ին քըշկըռում ըն, վէր ծա՛ք՝ին հըղէ ինին* (Ձ):

- Ծիյին յէշո՛ւմ ըն, կ՝անրին քըցո՛ւմ/նալը թըխում - *տե՛ս* Աստուծ սարէն յէշո՛ւմ ա, ծո՛ւնը տինո՛ւմ:

- Ծիյին քացըվէն ծին կըտըմանա - Մեծ դժվարությանը՝ վշտին եւն ուժեղ մարդը կարող է դիմանալ:

- Ծին էշին վը՞ռան կապէլ - *տե՛ս* Օղտը էշին վը՞ռան կապէլ:

- Ծին ծըյըվուրան վէր պիրիլ/վէր քաշիլ - Համարձակ՝ ճարպիկ՝ ձեռներեց լինել: *Էտ ա՞ խը՞ղճ, էտ ծին ծիյըվուրան վէր կըպիրի* (Բ):

- Ծին չափ ա ըղնում՝ ծիյըվուրէն ըն թա՛ռիփ անում, թօրը կըտըրում ա՝ ծը՞ր-քը՞ն ըն թա՛ռիփ անում - Գովում են ոչ թե միջոցը, այլ միջոցը կիրառողին:

- Ծին պէց թօղնէլ/չափ քըցիլ - Ձահելություն անել: *Ապան ութասսուն տը-ը՞կան ա, ամմա հա՛լա՛ դաթումը ծին պէց ա թօղնում* (Ձ):

- Ծին վը՞ռան կապէլ - *տե՛ս* Էշը վը՞ռան մօրթէլ:

- Ծի չիլա՛ծ տը՞ղը էշին կ՝ինը կըպիցըրանա - Արժանավորի բացակայության դեպքում անարժանին են մեծարում:

- Ծիտ պահէ՝ թըրքէ - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը անհամբերություն՝ շտապողականություն է ցուցաբերում՝ մի՛ շտապիր, համբերի՛ր:

- Ծի քըշիլ - 1. Ձին վազեցնել, ձիավարել: *Մին օր էլ թաքավէրին տըղան ա վէզիրին տըղան էն ըն ինո՛ւմ ծի քըշիլիս* (Ձ): 2. Երկար եղեգի՝ ճիպոտի մի ծայրին թել՝ լար կապելով եւ իբրեւ ձիու հեծնելով ու քշելով՝ խաղալ: *Խօխէնք՝ը ճըպըտնէն նըստում ըն, ծի քըշո՛ւմ* (Բ):

ԾԻՋԸՏԷ - *տե՛ս* ԾԸՋԸՏԷ:

ԾԻԹԱ՛ԼԻ/ԾԸԹԱ՛ԼԻ - *ած.* Շատ ձեթ պարունակող: *Ծիթա՛լի ժընգ՝ա՛լա՛վ հացը լա՛զա՛թ պէն ա* (Բ):

ԾԻԹԱ՛ՀԱՄ/ԾԸԹԱՀԱՄ - 1. *գ.* Ձեթի համ: *Ծիթա՛համը ամմէն մարթու չի տուր կ՝ամ* (Բ): 2. *ած.* Ձեթի համ ունեցող: *Ծիթա՛համ խուրա՛գ՝ան զա՛հլա՛ս տանում ա* (Բ):

ԾԻԹԱ՛ՀԱՆՔ/ԾԸԹԱՀԱՆՔ - *տե՛ս* ՍԸՐԱՆՈՒՑ:

ԾԻԹԱ՛ՄԱՆ/ԾԸԹԱՄԱՆ - *գ.* Ձեթի ման: *Խօխան ծըթամանը վէր ա քըցո՛ւմ, ծէթը վէր ածում* (Ձ):

ԾԻԹԱ՛ՎԸՏ/ԾԸԹԱՎԸՏ - *գ.* Ձեթի հոտ: *Ծէթը վէր ըն ածում, ծըթավը՞տը ըղնում ա տօնը* (Ձ):

ԾԻԹԱ՛ՏՈՒ/ԾԸԹԱ՛ՏՈՒ - *ած.* Ձեթ տվող, որից ձեթ են ստանում: *Կըտըվհատը ծիթա՛տու հատէգ՝ ա* (Բ):

ԾԻԹԸԹԱԹԱԽ/ԾԸԹԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Ձեթով թաթախված՝ կեղտոտված: *Ծիթըթաթախ շո՛ւրէրավ տո՛ւս ա կ՝ամ շինամաչը* (Բ):

ԾԻԹԸԿՕԼԱ/ԾԸԹԸԿՕԼԱ - *տե՛ս* ԾԻԹՕՇՆԱԿ:

ԾԻԹԸՊԸԼԻԹ/ԾԸԹԸՊԸԼԻԹ - *գ.* Ձեթով բլիթ: *Մարը մին ծիթըպըլիթ ա թըխէս, տաս խուխէն* (Ձ):

ԾԻԹՕՇՆԱԿ/ԾԸԹՕՇՆԱԿ - *գ.* Ձեթը պահելու կավե ման՝ կուլա: *Ծէթը ծիթօշնակումը՞ն ըն պահում* (Ձ):

ԾԻԹՕ՛ՏԷԼ/ԾԸԹՕ՛ՏԷԼ - 1. *նբ.* Ձեթ

քսել, ձեթով թաթախել՝ կեղտոտել: *Խոխան շՕրէրը ծիթՕտալ ա* (Բ): 2. *չբ.* Ձեթ քսվել, ձեթով թաթախվել՝ կեղտոտվել: *ՇՕրը ըղնում ա ծէթին մաչը, ծիթօտում* (Ձ):

ԾԻԹՕՏՎԷԼ/ԾԸԹՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԻԹՕՏԷԼ(1)-ի:

ԾԻԼ[1] *(գրբ. ծիլ)* - *գ.* 1. Բույսի ցողունը ծլելու սկզբնական շրջանում: *Յօրէնը վարում ըն, ծիլՒում ա, ծիլէրը ցօրտ տանում* (Ձ): 2. Չցանված սերմնահատիկի՝ պալարապտղի՝ սոխուկի աչքերից դուրս եկած նուրբ ցողուն: *Կարտօշկէն ծիլէրը տՒուս ա յըէկալ, հարկավէր ա վարած* (Բ): 3. Ընդհանրապես բույսի մատղաշ ցողուն, ընձյուղ: *Ցակատը յօր ա ունէս, էտ ծըռէրէն ծիլէրը կուտուրէս* (Ձ): 4. Թել, ծոպ: *Էնքան ցՒՔ ա շըլակալ, շՒուրէրէն ծիլէրը կախ-կախ ա իլՒալ* (Բ): 5. *փխբ.* Մսի շերտ՝ ծվեն: *Մին ծիլ մէս ա պուք տամ, օտում* (Ձ): 6. *փխբ. տեմ* ԴԸՄԸՔԼԸԷՂ:

- Ծիլ տալ - Ծլել, աճել, բուսնել: *Լօբին ծիլ ա տուվալ* (Բ):

- Ծիլ քաշիլ - Շերամի բոժոժից թել քաշել: *Բըրաման ճիրին մաչին պատառ պահում ըն, յըէտնան նըէստա թիլ քաշՒում* (Ձ):

ԾԻԼ[2] - *ած.* Բարձր, երկար: *Պիցըրանում ա ծիլ ծառէն պըտօկը, ծէն տամ* (Ձ):

- Ծիլ ինիլ - *տեմ* Ծիլ տալ (1, 5, 6):

- Ծիլ տալ - 1. Դեպի վեր ձգվել, շատ երկարել՝ բարձրանալ: *Ծառը ծիլ ա տուվալ, յէրգՒինՔը հըսալ* (Բ): 2. Արագ վեր նետել: *Պիճ ախպէրը վէր քարը ծիլ ա տամ, օշափնէն մընամ ըն ըռըխընէն պէց* (Ձ): 3. Բարձր ձայնով կանչել: *Ծիլ ա տամ, հընգէրունքը կՒամ ըն* (Ձ): 4. Արագ վազել: *Տըղան ծիլ ա տամ, հըսնում հօրը պալատը, լօխ ասում* (Ձ): 5. *տեմ* Բոյ քաշիլ: 6. *տեմ* ԾԸԼԸՆԳԷԼ:

- Ծիլ քաշիլ - *տ.* Ծիլ տալ (1, 5):

ԾԻԼՒՎՈՒՐ - *ած.* 1. Ծիլեր ունեցող: *ԾիլՒվուր կարտօշկան ճօկում ըն, վարում* (Բ): 2. Լոբու տեսակ: *ԾիլՒվուր լօբին սիրում չըմ* (Բ): 3. *տեմ* ԾՈՒՊԱՎՈՒՐ:

ԾԻԼՒՏԷԼ - *նբ.* Ածելիով խազել՝ թեթեւակի կտրել: *Իրըէսը վէր ընէլիս թօշը ծիլՒտում ա* (Բ):

ԾԻԼԷԼ - *տեմ* ԾԻԼԻԼ:

ԾԻԼԸՊԸՏՕԿ - *գ.* Որեւէ բանի ծայրային՝ ամենավերին մասը: *Մին ծըէտ ա կՒամ, թութուն ծիլըպըտկէն նըստում, ըսքըսում յըէրք ասէլը* (Ձ):

ԾԻԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ծլեցուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ԾԻԼԻԼ-ի:

ԾԻԼԻ *(գրբ. ածելի)* - *գ.* 1. Ածելի: *Ծիլին յօր ա ունէս, ծըէրքէն ղըմըրնէն կուտուրէս* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ սուր գործիք: *Ցակատ, հինչ ցա՞կատ, մին ծիլի* (Բ):

- Ծիլի ածէլ - Ածիլել, ածելիով սափրել (երեսը, գլուխը եւն): *ՀՒալՒ խոխա յար, ամմա ուժժէ իրըէսը ծիլի յար ածում* (Ձ):

- Ծիլի լՒուզ տալ - Շատ քաջ լինել: *Թըմասանց Սէրօփը ղօճճաղ, ծիլի լՒուզ տըվօղ մարթ ա* (Բ):

- Ծիլի շինիլ - Սրելով շատ սուր՝ հատու դարձնել: *Կացէնը էնքան սըրում ա, ծիլի յա շինում* (Բ):

- Ծիլի տըէռնալ - Սրվելով շատ սուր՝ հատու դառնալ: *Դարյազը թակում ըն, սըրում, ծիլի յա տըէռնում* (Ձ):

ԾԻԼԻ-ԾԸԼՊԱՆ - *տեմ* ԾԸԼՊԸ(Ն)-ԾԸԼՊԱՆ:

ԾԻԼԻԼ/ԾԻԼԷԼ *(գրբ. ծլեմ, ծլիմ)* - *չբ.* 1. Ծիլ արձակել (սերմի՝ արմատի՝ պալարապտղի եւն մասին): *Մին քանէ վըխտանը յըէտը ճուղուպուրը ծիլիս ա...* (ԱԱռ, 8): 2. Չցանված վիճակում տաքությունից կամ խոնավությունից ծիլեր արձակել: *Սըրմացուն ծիլՒալ ա, խէ վարում չը՞ք* (Բ): 3. Առհասարակ բուսնել՝ կանաչել: *Կարունքը յըէկալ ա, ծառէրը ծիլՒալ ա* (Բ): 4. Մազեր բուսնել: *Ըշօտէն բէղէրը ծիլՒալ ա* (Բ): 5. *փխբ.* Հասակ առնել, մեծանալ: *Այուն թօռնէրը ծիլՒալ ըն, միհէնգՒ շատ չի չըչարվում* (Բ): 6. *տեմ* ԾԸԼԸՆԳԷԼ:

ԾԻԼԻԼ-ԾԱՂԿԷԼ - *չբ.* 1. Փարթամորեն աճել, փթթել: *Բաղէրը ծիլՒալ-ծաղկալ ա, քու դՒարդէրըտ ինձ կՒալՒալ ա...* (Ձ): 2. *օրհ.* Ողջ-առողջ ապրել եւ շատ զավակներ ունենալ: *Այան թօռնանընն ա հընրթնըցուվէն ճըկատան պաչՒում ա, օրհնանք տամ.- ԾիլիՔ, ծաղկիՔ տուք* (Ձ):

ԾԻԼԻ-ԾԻԼԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծիլի-ծիլի անել - 1. Հեշտությամբ կտրտել, կոտրատել: *Տըղան փՒաղը ծիլի-ծիլի յա անում, տՒարսՒում* (Ձ): 2. Արագարագ ուտել: *Վըէխճարը խընրավում ըն, ծիլի-ծիլի անում, էլիա Քինամ* (Ձ):

- Ծիլի-ծիլի տալ - Խիստ զայրանալ, կատաղել: *Ալի-Վալի խանը վէր տէսնում ա, ծիլի-ծիլի յա տամ* (ՀԱԲ, 15, 114):

ԾԻԼԻ-ՎԻԼԻ - *գ.* Մանկական խաղատեսակ: *Կուճուր խօխէնՔընը ըն ծիլի-վիլի խաղ անում* (Բ):

ԾԻԼԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *չբ.* Բարձր եւ սուր ձայն հանել: *ԱխճիգՔը վէր ծիլըցընում ա, դէվը կօչ ա կՒամ* (Ձ): 2. *նբ. եւ պբ.* Բարձր եւ սուր ձայն հանել տալ: *Էս չօբանը թՒութՒաՔը ծիլըցընէլավ ՔինամՒ ա* (Ձ):

ԾԻԼԼԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծիլլըհան անէլ - *տեմ* ԾԻԼԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԾԻԼ-ԾԻԼ[1] - *մ.* Ծիլ առ ծիլ, ծիլ ծիլի ետեւից: *Մէսը ծիլ-ծիլ օտում ա* (Բ):

- Ծիլ-ծիլ անէլ - Ծիլերի՝ ծվենների բաժանել: *Հավէն մէսը ծիլ-ծիլ ա անում, խուխէն ուտուցընում* (Բ):

ԾԻԼ-ԾԻԼ[2] - *ած.* Բարձր, ուժեղ, սուր (ձայնի մասին): *Ծիլ-ծիլ սՒաս օնէ* (Բ):

ԾԻԼԾԻԼՕՏԷԼ - *չբ.* Շատ կամ շատ տեղերից ծիլեր արձակել՝ ծլել՝ բուսնել: *ԿՒարին ծիլՒծիլՕտալ ա* (Բ):

ԾԻԼԿԱՆ - *ած.* 1. Ճարպիկ, արագաշարժ, արագավազ: *Էտ չուբանէն էլ մին ծիլկան շօն ա ինՒում, դՒաստի վազ ա տամ, կՒուլին պըկան փըռնում, խէխտում* (Ձ): 2. *տեմ* ԾԻԼՏԱՆ:

ԾԻԼՏԱՆ - *ած.* Առանց ճյուղեր արձակելու բարձրացող՝ աճող (բույսերի մասին): *Շամաղաջին ծիլտան ծառ ա* (Ձ):

ԾԻԽԻԼԿԱՆԷ - *տեմ* ԾԸԽԼԸԿԱՆԷ:

ԾԻԽԼԻԿԱՆԷ - *տեմ* ԾԸԽԼԸԿԱՆԷ:

ԾԻԾՒՂ - *տեմ* ԾԸԾՂ:

ԾԻԾՒՂԷԼ - *տեմ* ԾԸԾՂԷԼ:

ԾԻԾՒՂԿՈՒՏ - *տեմ* ԾԸԾՂԿՈՒՏ:

ԾԻԾԷՌՆԱԿ - *տեմ* ՑԸՑԷՌՆԱԿ:

ԾԻԾԸՂԱՏԸԷՂ - *տեմ* ԾԸԾԸՂԱՏԸԷՂ:

ԾԻԾԸՂԷԼԻ - *տեմ* ԾԸԾԸՂԷԼԻ:

ԾԻԾԸՂԻՐԸԷՍ - *տեմ* ԾԸԾԸՂԻՐԸԷՍ:

ԾԻԾԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԾԸԾԸՂՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ԾԻԾԸՂՕՏԷԼ - *տեմ* ԾԸԾԸՂՕՏԷԼ:

ԾԻԾԻԼՆԻԳՒ - *տեմ* ԿԸԾԷՅՆԸ:

ԾԻԾԻ(Կ) - *մակ. տեմ* ԾԸԷԾ:

ԾԻԾԻՅՆԸ - *տեմ* ԿԸԾԷՅՆԸ:

ԾԻԾԻՆ(Գ)ՆԸ - *տեմ* ԿԸԾԷՅՆԸ:

ԾԻԿ - *տեմ* ԾՒՈՒԿ:

ԾԻԿՈՒ - *տեմ* ԾԻՊԼԻ:

ԾԻԿՈՒ-ՄԻԿՈՒ - *տեմ* ԾԻՊԼԻ(2):

ԾԻԿՈՒՈՒ - *տեմ* ԾԸԿՈՒՈՒ:

ԾԻԿՕՈՒ - *տեմ* ԾԸԿՕՈՒ:

ԾԻՄԷՐՈՒԿ - *տեմ* ԾԸՄԷՐՈՒԿ:

ԾԻՄԻՐ(Ը)ԿԷԼ - *տեմ* ԾԸՄԸՐ(Ը)-ԿԷԼ:

ԾԻՅԱԹԱՓ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծիյաթաթափ անէլ - Ձիուց ցած գցել՝ գլորել: *Մին օր էլ ծըմակավը ՔինՒալիս ղըչչըղնէն առաշկը կըտըրում ըն, ծիյաթաթափ անում, ծին տանում* (Ձ):

- Ծիյաթաթափ ինիլ/տըէռնալ - Ձիուց ընկնել՝ գլորվել: *ՀՒընէ էս վախտըն ա իլՒալ, վէր Մանգունց Նէսին ծիյաթաթափ ա իլՒալ, մըէռալ* (Բ):

ԾԻՅԱԽԱՂ - *գ.* Ձիով զանազան հրապարակային վարժություններ եւ խաղեր անելը: *Առաչ ծիյախաղը ՒաղՒաթ ա իլՒալ* (Բ):

ԾԻՅԱԾԱՆ *(գրբ. ծիածան)* - *գ. տե՛ս* Ըստուծու կ՚օտէ (ԱՍՏՈՒԾ-ի տակ):

ԾԻՅԱԿՕԽ - *ած.* Ձիուց ոտնակոխ եղած, ձիու ոտքերի տակ կոխկրտված: *Ծիյակօխ հողէ յա* (Բ):

- Ծիյակօխ անէլ - Ձիու ոտքերի տակ կոխկրտել՝ տրորել՝ փչացնել: *Ասըմ ա.- Յը՚ս մին թաքավէր մըրչէմն ըմ, յէկալ ըմ ծը՚զ մին լ՚ըվօթուն անիմ, վէր տուք մը՚զ խընայալ ըք, ծիյակօխ չըք ըրալ...* (ՀԺՀ, V, 309):

- Ծիյակօխ ինիլ/տը՚ռնալ - Ձիու ոտքերի տակ կոխկրտվել՝ տրորվել՝ փչանալ: *Արտէրը ծիյակօխ իլին, փուչացէն* (Բ):

ԾԻՅԱԾԱՆՋ - *գ.* Ճանճի տեսակ, որ հատկապես լինում է ձիերի հետեւի ոտքերի արանքում: *Ծիյածանջը ծիյէրէն թօղում չի ըրածին* (Բ):

ԾԻՅԱՄԱՋ՚ - *գ.* Ձիու մազ: *Ծիյըմազ՚ան ջանլա յըն շինում, դուշ փըռնում* (Ձ):

ԾԻՅԱՆՈՒՑ - *գ.* Ձիերի ախոռ՝ գոմ: *Մին օր էլ նի յըն մընէս թաքավէրին ծիյանուցը, էրկու ծի կ՚ուղընաս* (Ձ):

ԾԻՅԱՊԱՀ - *տե՛ս* ԾԻՅԸՊԱՀԷ:

ԾԻՅԱՊԱՆ - *գ.* 1. Կառքի՝ սայլի եւն ձիերը կառավարող՝ քշող: *Ծիյապանը էտ կընգանը սաղ-սըլըմաթ տանում ա հըսցընում հօրը տօնը* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԾԻՅԸՊԱՀԷ: *Մին քըշէր ծիյապանը ախօռումը կ՚օղըլ ա կէնում, տէսնում էն ա՝ մին կուճուր ախճիգ՚ նի մըտավ կ՚ումը...* (ՀԺՀ, V, 490):

ԾԻՅԱՊԱՐ - *գ.* Ձիով պարելը: *Էտ թաքավէրընն էլ ծիյախաղը, ծիյապարը շատ ար սիրիս* (Ձ):

ԾԻՅԱՊԷՌՆԸ - *գ.* 1. Ձիու վրա բարձած բեռ: *Ք՚օսանն ծիյապէռնը վէր ա օնում, ըտը՚ղ պարանց ըղնում, քօն ինիմ* (Ձ): 2. Մի ձիու բեռան չափ քանակություն: *Մին ծիյապէռնը փանդը Սուրվէն Բօրիկը հէնգ՚ մընէթավ ար ծախում* (Բ):

ԾԻՅԱՍԷՐ *(գրբ. ձիասէր)* - *ած.* Ձի եւ ձիավարժություն սիրող: *Թաքավէրին կուճի տըղան էլ խէ շատ ծիյասէր ար* (Ձ):

ԾԻՅԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԾԻՅԱՎՈՒՐ:

ԾԻՅԱՎԷՐ-ՇԸՆԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԾԻՅԱՎՈՒՐ-ՇԸՆԱՎՈՒՐ:

ԾԻՅԱՎՈՒՐ/ԾԻՅԱՎԷՐ *(գրբ. ձիաւոր)* - *ած., գ.* 1. Ձիավոր, հեծյալ: *Էտ մարթը տը՚սնըմ ա, վէր մին ծիյավէր ա կ՚ամ* (ԼՂԲ, 366): 2. *տե՛ս* ԾԻՅԱՏԱՐ: 3. *ած. փխբ.* Արագընթաց, արագավազ: *Հուռումաց էլ մին ծիյավուր էշ ա ինիմ* (Ձ):

ԾԻՅԱՎՈՒՐ-ՇԸՆԱՎՈՒՐ/ԾԻՅԱՎԷՐ-ՇԸՆԱՎԷՐ - *ած., գ.* Կենդանիների պատկերներով պատված (գորգի տեսակ): *Միհէնգ՚ էլ ծիյավուր-շընավուր կ՚օրծօղ չի կա* (Բ):

ԾԻՅԱՏԱՐ - *գ.* Ձիու տեր, ձի ունեցող: *Ծիյատարը ք՚ունիմ ա, տը՚սնում ծին ծընած, քօռակը կա վէջ* (Ձ):

ԾԻՅԱՆՈՒԾ - *գ.* Ձիեր արածեցնող: *Էտ նօք՚ար տըղան ան ծիյարածը հուրհուր նըհէտ ախպէր ըն տը՚ռնում, մինտէղ օտում, մինտէղ քօն ինիմ, մինտէղ էլ կօրծ անում* (ՆԼՂԺԲ, 75):

ԾԻՅԸՀՌԷ - *գ.* Ձիով գնալու ճանապարհ՝ կածան: *Էտ ծիյըհըղավը ք՚ունիմ ըն, հըսնում դէվին պալատը* (Ձ):

ԾԻՅԸՊԱՀԷ/ԾԻՅԱՊԱՀ - *գ.* Ձի պահող՝ խնամող: *Թաքավէրին ծիյըպահէն տը՚սնում ա, վէր ծիյը՚նը օրկանցօր մանվում ըն, ամմա թա խէ՝ գ՚ուդում չի* (Ձ):

ԾԻՅԸՎԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԻՅԸՎԸ՚ՐՎԷԼ:

ԾԻՅԸՎԸ՚ՐՎԷԼ/ԾԻՅԸՎԷՐՎԷԼ/ԾԻՅԸՎՈՒՐՎԷԼ *(գրբ. ձիաւորիմ)* - *չբ.* 1. Ձի հեծնել եւ պատրաստվել: *Վէրչը մին օր լօխ ծիյըվը՚րվում ըն, ուրանց քըղաքան տուս կ՚ամ...* (ՀԺՀ, VII, 69): 2. *փխբ.* Պատրաստվել՝ շտապել մի տեղ գնալու: *Վէր հըրսանէք՚ ար ինում, Սաթէնիգ՚ը դանստի ար ծիյըվուրվում* (Ձ):

ԾԻՅԸՎՈՒՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԾԻՅԸՎԸ՚ՐՎԷԼ:

ԾԻՆ/ԾԷՆ[2] *(գրբ. ծին)* - *գ.* 1. Անասունների ծնելը: *Կըվէն ծինը Նանբուն շատ ա ուրխընցընում* (Բ): 2. Անասունների ծնելու ժամանակը: *Հիյվընուն ծինը վէր կ՚ամ ա, չօբանը չընռվըռին ա ընղնում* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԽՈՒԽԸՀԸՆԳԷՐ (2):

- Ծընու յըրա - 1. Ծնելուն մոտ, հղիության վերջին շրջանում (անասունների մասին): *Ծընու յըրա էտ կավը կօրչում ա* (Ձ): 2. Անհանգիստ վիճակում: *Հինչ ա՞ պըտահալ, հանց ըս ծընու յըրա ինիս* (Բ):

ԾԻՆԷՓԱԿ - *տե՛ս* ԾԸՆԷՓԱԿ:

ԾԻՊԱ - *գ. հեգն.* Հավ, ճուտ: *Վարթին մին ծիպա յա մօրթում, կէսը իփիմ, կէսը ժարիտ անում, խընըմլարէն հուրմանթ անում* (Ձ):

ԾԻՊԱ-ԾԻՊԱ/ԾԻՊ-ԾԻՊ[1] - *ձ.* Հավերին՝ ճտերին կանչելու ձայն: *Կօտը վէր ա ածում, համ էլ ծէն տամ.- Ծի՛պա-ծի՛պա...* (Ձ):

ԾԻՊԼԻ/ԾԱ՚ՊԼԻ[2]/ՑԻՊԼԻ - *գ., ած.* 1. Բարակ, դալար (շիվ, ճիպոտ եւն): *Հըրաման ա ըրալ, վէր ծըմական մին ծիպլի կըտրօղ էլ չինի* (ՁՏ, Ա, 28): 2. *փխբ.* Փոքր, նիհար, վտիտ (մարդ): *Ծիպլի ախճիգ՚ ա Անօն* (Բ):

- Ծիպլի Ծատօր - Շատ նիհար՝ վտիտ մարդ: *Էտ ծիպլի Ծատօրը հինչ ա՞, վէր նըստա վախում ըս* (Ձ):

ԾԻՊԼԻՊՈՒԼԻ/ԾԱ՚ՊԼԻՊՈՒԼԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծիպլիպուլի անէլ - Գործն իմիջիայլոց կատարել: *Ուստան կօրծը ծիպլիպուլի յա ընէս, ք՚իս* (Ձ):

ԾԻՊ-ԾԻՊ[1] - *տե՛ս* ԾԻՊԱ-ԾԻՊԱ:

ԾԻՊ-ԾԻՊ[2] - *տե՛ս* ԽՈՒՐԱ՚-ՄՈՒՐԱ՚: *... Մին քանէ կապը կըտրած ջահիլնէ ջուբըրնէրան ծիպ-ծիպ թըխթու պըտըռնէն հանըմ ին, շաղ տամ...* (ՁՏ, Բ, 127):

ԾԻՎ/ԾԷՎ/ՁԷՎ *(գրբ. ձեւ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՓՕՐՄ: 2. Որեւէ բանի համար ձեւած կտոր: *Պինջակէն ծիվը յօր ա օնում, ք՚ինամ ուստէն կօխկը* (Ձ): 2. Ձեւելու որակը: *Շօրին ծիվը ըտըրան տուր չի կ՚ամ* (Ձ):

ԾԻՎԱ՚ՆԳ՚ - *տե՛ս* ԾԸՎԱ՚ՆԳ՚:

ԾԻՎԱՎՈՒՐ/ԾԷՎԱՎԷՐ - *ած.* Գծագրություն՝ նախշեր՝ ձեւ ունեցող: *Ծիվավուր ըստօլ ա* (Բ):

ԾԻՎԻԼ/ԾԷՎԷԼ *(գրբ. ձեւեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ բան կարելու համար որոշակի ձեւերով ու չափսերով կտորը՝ կաշին կտրտել: *Էս այամին կընանէքը վէջ պ՚ուրթ ըն կիզըմ, վէջ լըվացկ անըմ, վէջ ծիվըմ...* (ՁՏ, Բ, 101): 2. *փխբ.* Կտրտել, խազել: *Խօխան ցըկատավը խաղ ըրավ, ծը՚րքը ծիվից* (Բ): 3. *փխբ.* Հոշոտել, բզկտել: *Հանը ասմա.- Վէ՛չինչ, կըտանիմ իմ բաղէն մաչին պէց կըթօղիմ, առուծը տըրան լանվ կըծիվի* (ԲՀԲ, 54):

ԾԻՎԻՉ/ԾԷՎԻՉ - *գ.* 1. Կոշկակարի դանակ, որով ձեւում՝ կտրում է կաշին: *Սապօժնիգ՚ը ծիվիչը յօր ա ունէս, մին մընուտումը կաշին լօխ ծիվիս* (Ձ): 2. Գութանի սուր՝ հողը ճեղքող մասը: *Կ՚ութանէն ծիվիչը վէր սագ չի իլանվ, վար անօղը կըտանջվի* (Ձ):

ԾԻՎ-ԾԻՎ[1] - 1. *ձ.* Ճնճղուկի՝ ծտի՝ հավի ճտի հանած ձայնը: *Ծըտէրը ծըվ-ծըվամ ըն՝ ծի՛վ-ծի՛վ...* (Բ): 2. *տե՛ս* ՂԸՐՂԻ:

- Ծիվ-ծիվ անէլ - Ծվծվալ, ճռվողել: *Ծըտէրը ծիվ-ծիվ ըն անում* (Բ):

ԾԻՎ-ԾԻՎ[2]/ԾԷՎ-ԾԷՎ *(գրբ. ծիւ-ծիւ (պատառ-պատառ)* - *տե՛ս* ԹԻՔ՚Ա՚-ԹԻՔ՚Ա՚:

ԾԻՎՍ/ԾԷՎՍ - *տե՛ս* ԾԻՎ:

- Ծիվսը լ՚ավ/տը՚ղը - *տե՛ս* ԾԻՎՍԱՎ:

- Ծիվսը ճընանչիլ - *տե՛ս* Չափը ճընանչիլ:

ԾԻՎՍԱՎ/ԾԷՎՍԱՎ - *ած.* 1. Շնորհալի, շնորհքով: *Նաբաթը ծիվսավ ախճիգ՚ ա, ամմէն հինչ կարում ա անէ* (Բ): 2. Գեղեցիկ կազմվածք ունեցող, գեղանի: *Ծիվսավ ախճիգ՚ ա, մըղափանն, վէր շիլդի յա* (Բ):

ԾԻՎՎԱՍԿ/ԾԷՎՎԱՍԿ - *տե՛ս* ԾԻՎ:

ԾԻՎՎԻԼ/ԾԷՎՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԻՎԻԼ-ի:

ԾԻՏԻԳ՚ - *ած.* Փոքրիկ եւ գեղեցիկ

(աղջիկների մասին): *Ծիտիգ՝ ախճիգ՝ ա* (Բ):

ԾԻՏԻԳ՝-ՄԻՏԻԳ՝ - *ած.* 1. *տեմ* ԾԻՏԻԳ՝: 2. Պուտավոր, վրան գույնզգույն նախշեր՝ պուտեր ունեցող (շորի մասին): *Ծիտիգ՝-միտիգ՝ շօրէր ա կ՚ըէցալ* (Բ):

ԾԻՐ/ԾԸՐ[3]/ԾԸՐ *(գրբ. ծիր)* - *գ.* 1. Սահման, եզրագիծ: *Խաբարը կ՚ամ ա, թա յէրգ՝իրին ծըրըմը կըռը՚վ ա ըսքըսալ* (Ձ): 2. Երկու արտերի սահմանագիծը կազմող խոր ակոս: *Ըտըտարէրը ամ-մէն օր կ՚ամ ին ծըրէն քըշտէն մինտը՚ղ հաց օտում* (Ձ): 3. Գութանի՝ արորի բացած ակոսը: *Ծէտը յէկալ ա, մըտալ կ՚ութանին ծըրէն տակը* (ՀԱԲ, 15, 149):

- Ծըրավը տանէլ - Ճիշտ ուղղությամբ տանել՝ վարել: *Կօրծը բիդի ծըրավը տանիս* (Ձ):

- Ծըրավը ք՚ինիլ - *տեմ* Ըստուծէն ծըրավը ք՚ինիլ (ԱՍՏՈՒԾ-ի տակ):

- Ծըրա տուս կ՚ալ - *տեմ* Հըղա տուս կ՚ալ:

- Ծըրա տուս (յը՚կած) - *տեմ* Հըղա տուս (յը՚կած) (ՀԸՂԷ-ի տակ):

- Ծըրա տուս օնէլ - *տեմ* Հըղա տուս օնէլ:

- Ծըրու կ՚ալ - *տեմ* Հըղու կ՚ալ:

- Ծըրու պիրիլ - *տեմ* Հըղու պիրիլ:

- Ծիր անէլ/ծըրէլ/տալ/քաշիլ - *տեմ* ԾԸՐԷԼ:

ԾԻՐԱՆԷ/ԾԻՐԱՆԻ - *գ.* Վարդագիների ընտանիքին պատկանող ծառ, որի պտուղն է ծիրանը, ծիրանենի: *Ծիրանէն չուրանում ա* (Ձ):

ԾԻՐԱՆԻ - *տեմ* ԾԻՐԱՆԷ:

ԾԻՐԱՆՈՒՏ - *տեմ* ԾԻՐԱՆՏՏ:

ԾԻՐԱՆՈՒՏ - *տեմ* ԾԻՐԱՆՏՏ:

ԾԻՐԱՆՏՏ/ԾԻՐԱՆՏՏ/ԾԻՐԱՆՈՒՏ/ԾԻՐԱՆՈՒՏ - *գ.* Շատ ծիրանենիներ աճած տեղ: *Էծէրը նի յըն տը՚ռալ ծիրանոտը* (Բ):

ԾԻՐԱՆՏՏ - *տեմ* ԾԻՐԱՆՏՏ:

ԾԻՐԸՆԾԱՂԷԳ՝ - *գ.* 1. Ծիրանագույն ծաղիկ: *Բըղէրումը ծիրընծաղէգ՝ շատ կա* (Բ): 2. Գորգանախշի տեսակ: *Գ՝իբին մաչտը՚ղը մին մը՚ծ ծիրընծաղէգ՝ ա կ՚օրծում* (Ձ):

ԾԻՐԻ - *տեմ* ԾԸՐԻ:

ԾԻՐՔԱԹԱԿ - *տեմ* ԾԸՐՔԱԹԱԿ:

ԾԻՐՔԱԿՕՐԾ - *տեմ* ԾԸՐՔԱԿՕՐԾ:

ԾԻՐՔԱՃԻՐ - *տեմ* ԾԸՐՔԱՃԻՐ:

ԾԻՐՔԱՄԱՆ - *տեմ* ԾԸՐՔԱՄԱՆ:

ԾԻՐՔԱՄԱԾ - *տեմ* ԾԸՐՔԱՄԱԾ:

ԾԻՐՔԱՇԷՆ - *տեմ* ԾԸՐՔԱՇԷՆ:

ԾԻՐՔԱՊԷՆ - *տեմ* ԾԸՐՔԱՊԷՆ:

ԾԻՐՔԱՏԱԿ - *տեմ* ԾԸՐՔԱՏԱԿ:

ԾԻՐՔԱՏԱՐ - *տեմ* ԾԸՐՔԱՏԱՐ:

ԾԻՐՔԱՏԸ՚Ղ - *տեմ* ԾԸՐՔԱՏԸ՚Ղ:

ԾԻՐՔԱՏՈՒ - *տեմ* ԾԸՐՔԱՏՈՒ:

ԾԻՐՔԱՑԱՎ - *տեմ* ԾԸՐՔԱՑԱՎ:

ԾԻՐՔԱՓՈՒԼ - *տեմ* ԾԸՐՔԱՓՈՒԼ:

ԾԻՐՔԱՓՕԽ - *տեմ* ԾԸՐՔԱՓՕԽ:

ԾԻՐՔԸԾԷՐՔ - *տեմ* ԾԸՐՔԸԾԸ՚ՐՔ:

ԾԻՐՔԸԿՕԼԱ - *տեմ* ԾԸՐՔԸԿՕԼԱ:

ԾԻՐՔԸՀԱՐԷԼ - *տեմ* ԾԸՐՔԸՀԱՐԷԼ:

ԾԻՐՔԸՀԱՐ(Վ)ԱԾ *տեմ* ԾԸՐՔԸՀԱՐ(Վ)ԱԾ:

ԾԻՐՔԸՀԱՐՎԷԼ - *տեմ* ԾԸՐՔԸՀԱՐՎԷԼ:

ԾԻՐՔԸՀՕՐԷՆՔ՝ - *տեմ* ԾԸՐՔԸՀՕՐԷՆՔ՝:

ԾԻՐՔԸՃԻՐԱՎ - *տեմ* ԾԸՐՔԸՃԻՐԱՎ:

ԾԻՐՔԸՃԻՐԱՔ՝ - *տեմ* ԾԸՐՔԸՃԻՐԱՔ՝:

ԾԻՐՔԸՃՈՒՎԱՐԱՆ - *տեմ* ԾԸՐՔԸՃՈՒՎԱՐԱՆ:

ԾԻՐՔԸՅԱԼԼԸ՚Խ - *տեմ* ԾԸՐՔԸՅԱԼԼԸ՚Խ:

ԾԻՐՔԸՊԸՏԱՏԱՆ - *տեմ* ԾԸՐՔԸՊԸՏԱՏԱՆ:

ԾԻՐՔԸՎԸ՚ՆՆԱՎ - *տեմ* ՎԸ՚ՆՆԱՎԾԸ՚ՐՔԱՎ:

ԾԻՐՔԸՎԸ՚ՆՆԸ - *տեմ* ՎԸՆՆԸԾԸ՚ՐՔ:

ԾԻՐՔԸՓԱԹԱԹ - *տեմ* ԾԸՐՔԸՓԱԹԱԹ:

ԾԻՔ՝ *(գրբ. ձիգ)* - *ած.* 1. Պիրկ, պինդ քաշած՝ ձգած: *Խօխէնք՝ը կ՚ամ ըն, էտ ծիք՝ ք՚ինդիրավը լօք տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Պինդ, անսասան, անհողդողդ: *Մաշտին ծիք՝ տըղամարթ ա* (Բ):

- Ծիք՝ տալ - 1. Ձգել, պրկել: *Ք՚անդիրը ծիք՝ ըն տամ, պինդըցընում* (Ձ): 2. Դեպի իրեն քաշել: *Էս բախտը կըտըրված մարթը էս էշին հաք՚վան վէր փըռնում չի՞, ծիք՝ տա, հաք՚ին պուք ա կ՚ամ* (ՀԱԲ, 15, 85): 3. Իր ետեւից քաշել, ձգելով տանել: *Քօղը կապում ա, ծիք՝ տամ, տանում* (Ձ): 4. Երկարացնել, ծոր տալ: *Ջուռնանչին զուռնէն սանը ծիք՝ ա տամ* (Ձ): 5. Ամրացնել, պնդացնել: *Սէրգ՝ին շալվարը կ՚ը՚նում ա, լ՚ավ ծիք՝ տամ, ք՚ինամ* (Ձ): 6. Մեկի հետ կարողանալ, հավասարվել, նրա կարողություններին չզիջել: *Ըխճըկանը հաՆրը ասից.- Ք՚ինա քու ճըպատըտ քու քօլատ կըտըրէ՚, վէր կարին ծըզնըհը՚տ ծիք՝ տան* (ՆԼՂԺԲ, 55): 7. *հեգն.* Ծխել: *Խըրէգ՝ ծիք՝ տօ, լի՞, տօնը սաղ ծօխ ա* (Բ):

- Ծիք՝ տան յը՚զնէք՝ը, տըռօտին ըչըռօտէնք՝ը - *տեմ* Անէ Հուրին, ծաղկէ Փուրին:

- Ծիք՝ տըված, ըրկընցըրած - *տեմ* Ծիք՝ տըված սաղունձ:

- Ծիք՝ տըված սաղունձ - 1. Բարձրահասակ եւ նիհար (մարդ): *Էտ ծիք՝ տըված սաղունձը վէր շօռ ա կ՚ամ, ծըծաղըս կ՚ամ ա* (Բ): 2. Ձգձգված (գործ): *Էտ կօրծը էս ա հէնգ՝ տարէ յա, ծիք՝ տըված սաղունձ ա տը՚ռալ* (Ձ):

ԾԻՔ՝ԱՄԱՐ - *տեմ* ԾԸՔ՝ԱՄԱՐ:

ԾԻՔ՝ԱՏԱՐ - *տեմ* ԾԸՔ՝ԱՏԱՐ:

ԾԻՔ՝ԸԿԱԼԻԼ[1] - *տեմ* ԾԻՔ՝ՎԻԼ:

ԾԻՔ՝ԸԿԱԼԻԼ[2] - *տեմ* ԾԸՔ՝ԸԿԱԼԻԼ:

ԾԻՔ՝ԸՀԱՆԷԼ - *տեմ* ԾԸՔ՝ԸՀԱՆԷԼ:

ԾԻՔ՝ԸՊԸՆԾԹՈՒՆ - *գ.* Ավելորդ մանրամասնություններով խոսքը երկարացնելը, երկարաբանություն: *Ըտըրա ծիք՝ըպընծթունան զանիլանս տանում ա* (Բ):

ԾԻՔ՝ԸՊԸՏԱՌԷՆ - *տեմ* ԾԸՔ՝ԸՊԸՏԱՌԷՆ:

ԾԻՔ՝ԸՊՈՒՔ(Ի) - *տեմ* ԾԸՔ՝ԸՊՈՒՔ(Ի):

ԾԻՔ՝ԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԾԸՔ՝ԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԾԻՔ՝ԻԼ *(գրբ. ձգեմ)* - *նբ. տեմ* Ծիք՝ տալ:

ԾԻՔ՝-ԾԻՔ՝ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծիք՝-ծիք՝ անէլ - 1. Ձգձգել, այս ու այն կողմ ձգել, քաշքշել: *Էտ մարթին փըռնում ըն, ըսկըսում մըրքան ծիք՝-ծիք՝ անէլը...* (ՆԼՂԺԲ, 148): 2. Պարբերաբար հետաձգել: *Ուստան կօրծը էնքան ծիք՝-ծիք՝ ըրավ, վէր ծուանը յը՚կավ* (Ձ):

ԾԻՔ՝ԾԻՔ՝ԻԼ - *նբ. տեմ* Ծիք՝-ծիք՝ անէլ:

ԾԻՔ՝ԾԻՔ՝ՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾԻՔ՝-ԾԻՔ՝ԻԼ-ի:

ԾԻՔ՝ԾԻՔ՝ՕՏԷԼ - *տեմ* ԾԸՔ՝ԾԸՔ՝ՕՏԷԼ:

ԾԻՔ՝ԾԻՔ՝ՕՏՈՒՑ - *տեմ* ԾԸՔ՝ԾԸՔ՝ՕՏՈՒՑ:

ԾԻՔ՝ՎԻԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԾԻՔ՝ԻԼ-ի: *չբ.* 2. Երկարելով հասնել մինչեւ: *...Էտ հըղէն ծիք՝վում ա մինչը՚վ Մը՚ղըր ախպ՚ուրը* (Ձ): 3. Ձգաստանալ, իրեն հավաքել, իրեն զուսպ պահել: *ՀաՆրը տըղէն թըխում ա, թա.- Ծիք՝վի՛, հինչ ը՞ս ճըղճըղամ* (Ձ):

ԾՈՒ - *տեմ* ԾՈՒ:

ԾՈՒ/ԾՈՒ *(գրբ. ձու)* - *գ.* 1. Ձուն: *Հավէն ծուն օտում ա, թա.- Հինչ լ՚ավ ա, ա՛պա, մին ծըմէրուկու մըչանք բիդանվ* (Ձ): 2. Արու կենդանու՝ թռչունի կամ տղամարդու ամորձիներից յուրաքանչյուրը: *Խօզ՝էրը կըռտում ըն, ծուվէնը խըրավում* (Բ):

- Ծուն ածէլ - 1. Ձուն մարմնից դուրս հանել, ձվադրել: *Էտ հավը օրը մին ծուն վար ածում, պառավը օտում ար* (Ձ): 2. Մեկից սաստիկ վախենալ՝ երկյուղել: *Հօրը անա ծուն վա ածում* (Բ):

- ԾՆ ածող հավ - Օգտակար՝ շահութաբեր գործ՝ իր եւն: *Էտ իլիգը ԱՁՆ հըՀտէ մին ծՆ ածող հավ ա* (Բ):

- ԾՆ խօզ՛օղ - *տեՀ* ԱսըՀղ մաշկօղ:

- ԾՆ կըռվըցընէլ - *տեՀ* ԿըռըվկըՀնէ տալ:

- ԾՆ կ՛ուղանօղը ծի յէլ կըկ՛ուղանա - *ասաց.* Փոքր բաներ գողացողը կվարժվի նաեւ մեծ գողություններ անելուն:

- ԾՆ մաշկօղ - *տեՀ* ԱսըՀղ մաշկօղ:

- ԾՆն կ՛ուղանալ - *տեՀ* Խաթիրը քըթէնալ:

- ԾՆն կուրցըրած հավ - Շփոթված, անհանգիստ՝ անել վիճակում գտնվող մարդ: *ԾՆն կուրցըրած հավ ա Մարգուշան, գ՛ՆդՆում չի, թա հունց անէ, վէր տըղէն հըՀտէ հըրսանէք՛ անէ* (Բ):

- ԾՆվա կըտըր(վ)էլ - 1. Ձու ածէլուց դադարել: *ԾըմըՀռնը վէր ցօրտ ա ինՆում, հավէրը ծՆվա կըտըրում ըն* (Բ): 2. Խիստ վախենալ, սարսափել: *Պիճ ապէրը էտ դէվէն վէր տըՀսնում ա, ծուվա կըտըրվում ա* (Ձ):

- ԾՆվա մազ՛ խօզ՛օղ - *տեՀ* ԱսըՀղ մաշկօղ:

- ԾՆվա նօր տՆուս յըՀկած - Նորելուկ, անփորձ, դեռահաս: *ԾՆվա նօր տՆուս յըՀկած խօխէնք՛ ըն, ամհա բըզարումը առըտօր ըն անում* (Բ):

- ԾՆվէնը տակը անէլ - 1. *տեՀ* Թօխս տինիլ (1): 2. Ամուսնացնել: *Վառին ասում ա.- Մխճի, Վա՛ռթի, տըղատ մըՀծ տըղա յա տըՀռալ, խէ ծուվէնը տակը չը՞ս անում* (Ձ):

- ԾՆվէն մաչին մազ՛ու շօռ կ՛ԱՆլ - Խիստ բծախնդիր՝ չմահավան լինել: *Ծուվէն մաչին մազ՛ու վա շօռ կ՛ամ, ըտըրա հըՀտէ էլ վէշ մինը նըհըՀտը հընգըրօթուն չի անում* (Ձ):

- ԾՆ տըՀռնալ - Ձվանման այտուցվել՝ ուռչել: *Վէր ճըկատէն տըրրքցընում ա, ծՆ վա տըՀռնում* (Ձ):

- ԾՆ քըշըռօղ - *տեՀ* ԱսըՀղ մաշկօղ:

- ԾՆ քըշկըռէլ - Թռչունի փորի մեջ մանր-մանր ձվիկներ աճել: *Կարունքը թՆզգՆ տՆխէրը ծՆ վըն քըշկըռում* (Ձ):

ԾՆԻԼ *(գրբ. ծոյլ)* - 1. *տեՀ* ԼՕԴՈՒՐ: 2. *տեՀ* ՓԱՍՕ: 3. *ածական. փխբ.* Թույլ, մեղմ: *ԾՆլ քամէ յա* (Բ):

ԾՆԻԼ-ԾՆԻԼ - *տեՀ* ԾԸԼՕՆԳ-ԾԸԼՕՆԳ:

ԾՈՒԼՈՒԼ/ԾԸԼՕԼ/ԾՈՒԼՕԼ *(գրբ. ծլուլ)* - *գ.* Բերանից՝ քթից հոսող լորձունք՝ շողիք: *Կընէգ՛ը էտ պըռավէն ծուլուլը վէր տըՀսնում ա, սըրտըմնա յա ինՆում* (Ձ):

- Ծուլուլը կախ/թօշավը ընգած - 1. Բերանից՝ քթից լորձունքը հոսող: *Ծուլուլը կախ խօխա յա, վէշ մինը սիրում չի ըտըրան* (Բ): 2. Կեղտոտ, փնթի, թափթփված: *Ծուլուլը կախ կընէգ՛ ա Թամարան, տօնը՝ յըՀխտուտ, շՆրէրը՝ ճըրդստած* (Բ): 3. Խեղճ, ողորմելի: *Ծուլուլը կախ մարթին մըհալ քըցՆղ չինիլ* (Ձ):

- Ծուլուլը հըղէ ինիլ/քՆինիլ - *տեՀ* Պիրանէն ճիրէրը քՆինիլ (ՊԷՐԱՆ-ի տակ): *Փարուն վէր տէսնում ա, մընամ ա ռէխը պէց, ծուլուլը քընիլիս...* (ՀԱԲ, 15, 108):

ԾՈՒԼՈՒՂ - *տեՀ* ԾՈՒՂՐՈՒՂՈՒ (2):

ԾՆԻԼՕԹՈՒՆ *(գրբ. ծուլութիւն)* - *տեՀ* ԼՕԴՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ԾՈՒԼՕԼ - *տեՀ* ԾՈՒԼՈՒԼ:

ԾՈՒԽԱԹԱԿ - *ածական.* Ծխից սեւացած, մրով պատված: *Նի յըն մընում մին ծուխաթակ օթաղ, ըտըՀղ քըշէրը կէնում* (Ձ):

ԾՈՒԽԱՀԱՄ - 1. *գ.* Ծխահոտ ունեցող համ: *Խըրըվածան ծուխահամ ա կ՛ամ* (Բ): 2. *ածական.* Ծխից յուրահատուկ համ ստացած: *Ծուխահամ խաշլաման ամմէն մարթ չի սիրում* (Բ):

ԾՈՒԽԱՀՆՒՐԹ - *գ.* Պատի մեջ բացված անցք՝ վառարանի՝ կրակարանի ծուխը դուրս տանելու համար: *Բուխարին նի յըն կըցընում, ծօխը ծուխըհՆուրթՆվը կամանց տՆուս ա կ՛ամ* (Ձ):

ԾՈՒԽԱՎԸՀՏ - *գ.* Ծխի հոտ: *Ըղվէսին ճօտէրը ծուխըվըՀտան կարում չըն տէս կէնան, պՆունՆն տՆուս ըն տըՀռնում, փախչՆում* (Ձ):

ԾՈՒԽԸԹԱԿԷԼ - 1. *նբ.* Ծխով սեւացնել, մրով պատել: *Ռէվը էնքան ծօխ ա ըրալ, սաղ տօնը ծուխըթակալ ա* (Բ): 2. *չբ.* Ծխից սեւանալ, մրով պատվել: *Ծուխըթակած պատէր ա* (Բ):

ԾՈՒԽԸԹԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾՈՒԽԸԹԱԿԷԼ (1)-ի:

ԾՈՒԽԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* 1. Ծխով պատվել՝ լցվել: *Խօտէն թայան վէր նի յըն կըցընում, շէնը ծուխըկԱլՆում ա* (Ձ): 2. *տեՀ* ԾՈՒԽԸԹԱԿԷԼ (2):

ԾՈՒԽԸՀԱՄԷԼ - *չբ.* Ծխի համ ստանալ: *ԽօրՆգը կ՛էճ փՆդին յըրա վէր իփիս, կընծուխըհամէ* (Ձ):

ԾՈՒԽԸՀԱՐԷԼ - *նբ.* Որոշ ժամանակ ծխի մեջ պահել, ծխահար անել (պտուղների՝ մսեղենի՝ ձկնեղենի եւն մասին): *Այան գ՛ԱՆվԱլը չուրըցընում ա, ծուխըհարըմ, վէր վէրթնի վէչ* (Ձ):

ԾՈՒԽԸՀԱՐՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԾՈՒԽԸՀԱՐԷԼ-ի: 2. *չբ.* Ծխից նեղվել, աչքերն արցունքոտվել: *Խօխան ծուխըհարվում ա, լՆց ինՆում* (Ձ):

ԾՈՒԾ - *տեՀ* ԾՕԾ:

ԾՆԻԾԼՆԻԿ - *տեՀ* ԿԸԾԷՅՆԸ:

ԾՆԻԾՆԻԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- ԾՆուծՆուլ անէլ - *տեՀ* ՍիլլՆ անէլ:

- ԾՆուծՆուլ նա ծՆուծՆուլ *(ռուս. тутелька в тутельку)* - 1. *տեՀ* ՏՕԾՆԻ: 2. *տեՀ* ԾԸԼՊԸ(Ն)-ԾԸԼՊԱ(Ն):

ԾՆԻԾՆԻՆ - *գ.* Մոշենու չոր ցողուն, որ ծեծելով օգտագործում են կրակը վառելու համար կամ որպես մոմ՝ նախապես պահելով ձեթի մեջ: *Առաչ վէր լամբ չի իլԱլ, ծՆուծՆունը նի յըք իլԱլ կըցընէս, գ՛ՆլբՆ ընէս* (Բ):

- ԾՆուծՆուն անէլ - Սաստիկ ծեծել: *...Յըրան ըն տէռնում, թակում, ծՆուծՆուն անում...* (ՆԱԲ, 63):

ԾՆԻԿ/ԾՆԻԿԻ/ԾԻԿ - *ձ.* Ասվում է երեխային նոր տեսնելիս կամ նայելիս ու թաքնվելիս: *ՀԱՐը իրըՀսը ծասկում ա, մին էլ պէնում, խուխէն թա՝ ծՆ՛ԱԿ* (Ձ):

- ԾՆԱԿ անէլ - 1. Նայել եւ ապա թաքնվել՝ հեռանալ: *Խօխան ծՆԱԿ ա անում, մարը ուրխանում ա* (Ձ): 2. Շատ կարճ ժամանակով մի տեղ գնալ: *ՔընՀցալ ա ախպօրը տօնը, ծՆԱԿ ըրալ, յըՀկալ* (Բ):

ԾՆԻԿԱՆ - *տեՀ* ԾՆԻԿՀԱՆ:

ԾՆԻԿԸՆ - *տեՀ* ԾՆԻԿՈՒՆ:

ԾՆԻԿԻ - *տեՀ* ԾՆԻԿ:

ԾՆԻԿ(Ի)-ԾՆԻԿ(Ի)/ԾԸԿԸԾՆԻԿ(Ի) - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- ԾՆԱԿ(ի)-ծՆԱԿ(ի) անէլ - 1. Մի բանի ետեւից՝ տակից՝ արանքից թաքուն նայել: *Ըխճըկէրքը շՆուրընէն հանում ըն, նի մընում կ՛ըՀտը, Քաչալընը էլ քարէն քըմական ծՆԱԿ-ծՆԱԿ ա անում* (Ձ):

ԾՈՒԿԼՈՒԿՈՒ - *տեՀ* ԾԸԿԼՈՒԿՈՒ:

ԾՆԻԿՀԱՆ/ԾՆԻԿԱՆ - *գ., ածական.* Ձուկ որսացող՝ բռնող, ձկնորս: *Մին օր էլ ծՆԱԿհանը մին դաշՆնգ՛ ծՆԱԿուն ա փընռնում* (Ձ):

ԾՆԻԿՆԱՀԱՄ - 1. *գ.* Ձկան մսի համ: *ԾՆԱԿնըհաման սըՀրտը խառնում ա* (Բ): 2. *ածական.* Ձկան մսի համ ունեցող: *ԾՆԱԿնահամ մէս ա ինՆում, վէշ մինը օտում չի* (Ձ):

ԾՆԻԿՆԱՄԷՍ - *գ.* 1. Անասունի ողնաշարի երկու կողմի փափուկ, երկայնաձեւ ձգված միսը: *Տըվարէն ծՆԱԿնամէսը խըրաված լՆզՆթ ա ինՆում* (Բ): 2. Ոլոքի փափուկ միսը՝ մկանային հյուսվածքը: *Էրկու օր ա՝ ծէխէ վըՀննանըս ծՆԱԿնամէսը ցավում ա* (Բ):

ԾՆԻԿՆԱՎԸՀՏ - *գ.* Ձկան հոտ: *ԾՆԱԿունը իփՆում ըն, ծՆԱԿնավըՀտը տանավը մին ա տըՀռնում* (Բ):

ԾՆԻԿՆԱՓՕՐ - *ածական.* Բարակիրան, նուրբ կազմվածք ունեցող (հիմնականում աղջիկների մասին): *ԾՆԱԿնափօր ախճիգ՛ ա Մանէն* (Բ):

ԾՆԻԿՆԸ - *տեՀ* ԾՆԻԿՈՒՆ:

ԾՆԻԿՆԸԾԱԽԷ - *տեՀ* ԾՆԻԿՈՒՆԾԱԽԷ:

ԾՆԻԿՆԸԿՕԼԻ - *տեՀ* ԾՆԻԿՈՒՆԿՈՒԼԻ:

ԾՆԻԿՆԸՉԻ - *տեՀ* ԾՆԻԿՈՒՆՉԻ:

ԾՈՒԿՆԸՊԷՐԱՆ - *տե՛ս* ԾՈՒԿՈՒՆՊԷՐԱՆ:

ԾՈՒԿՈՒԼՈՒԿՈՒ - *տե՛ս* ԾԸԿԼՈՒԿՈՒ:

ԾՈՒԿՈՒՆ - *տե՛ս* ԾՈՒԿՈՒՆ:

ԾՈՒԿՈՒՆ - *տե՛ս* ԾՈՒԿՈՒՆ:

ԾՈՒԿՈՒՆ/ԾՈՒԿՈՒՆ/ԾՈՒԿՈՒՆ/ԾՈՒԿՈՒՆ/ԾՈՒԿԸՆ/ԾՈՒԿՆԸ/ԾՕԿՆԸ *(գրբ. ձուկն)* - *գ.* 1. Ջրային ողնաշարավոր կենդանի՝ ձուկ: *Տըղան, էտ ծուկունը մէխկընը ա կ'ամ, նօրիցան քընցում ա ճուրը* (Զ): 2. *փխբ.* Ճարպիկ լողորդ: *Դէ թաքավէրին տըղան էլ ծուկուն ա, ծուկուն, դաստի նի յա մընում ծօվէն տակը, էտ մուտանան տուս օնում, տամ ըխճընկանը* (Զ):

- Ծուկունը ծօվումը սօվդան անէլ - *տե՛ս* Մինչը՞վ կ'ը՞տը հըսնէլը փօխկէրքը յը՞ր քաշիլ:

- Ծուկունը կըլխան ա վը՞տում/վը՞րթնում - Անօրինությունները՝ անկարգադրությունները եւն պաշտոնյաներից են բխում:

- Ծուկունը կըլխան փըռնէլ - *տե՛ս* Կօրծը սափալու փըռնէլ:

- Ծուկունը տուս օնէլ, ճուրը քընցիլ - Բուն նպատակը քողարկելով՝ այլ զբաղմունքի պատրանք ստեղծել: *Ծուքուրը ծուկունը տուս ա օնում, ճուրը քընցում, կարէլ չըս գիդաս, թա մըթկէնը հինչ ա* (Զ):

- Ծուկուն փըռնօղ - *տե՛ս* ԾՈՒԿՀԱՆ: *... Ըտէղ ծուկուն փըռնօղնէրը թօռը քաշում ըն, տէսնում՝ թօռէն մաչին մին վըսկէ ծամ* (ՀԱԲ, 15, 32):

ԾՈՒԿՈՒՆ - *տե՛ս* ԾՈՒԿՈՒՆ:

ԾՈՒԿՈՒՆԾԱԽԷ/ԾՈՒԿՆԸԾԱԽԷ - *գ., ած.* Ձկնավաճառ, ձկան առեւտրով զբաղվող (անձ): *Ծուկունծախէն ծուկունը տամ ա, էտ դուշը ինք' օնում* (Զ):

ԾՈՒԿՈՒՆԿՈՒԼԻ/ԾՈՒԿՆԸԿՕԼԻ - *գ.* Բարձրասրունքների կարգին պատկանող ջրային թռչուն, ձկնկուլ: *Ըրախսէն ղըրղընէք'էն կա շատ ծուկունկուլի* (Բ):

ԾՈՒԿՈՒՆՉԻ/ԾՈՒԿՆԸՉԻ - *տե՛ս* ԾՈՒԿՀԱՆ:

ԾՈՒԿՈՒՆՊԷՐԱՆ/ԾՈՒԿՆԸՊԷՐԱՆ - *ած.* Փոքրիկ ու գեղեցիկ բերան ունեցող: *Ծուկունպէրան խօխա յա Միշիկը* (Բ):

ԾՈՒՂՈՒՐՈՒՂՈՒ - *տե՛ս* ԾՈՒՂՐՈՒՂՈՒ:

ԾՈՒՂՐՈՒՂՈՒ/ԾՈՒՂՈՒՐՈՒՂՈՒ/ԾԸՂՐՈՒՂՈՒ/ԾԸՂԸՐՈՒՂՈՒ - 1. *ձ.* Աքաղաղի կանչելու ձայնը: *Ծուղրուղո՛ւ,- վը՞ղցակը վէր կանչըմ ա, Գիրիշ դային քունը-տը՞ղա յը՞ր ա կէնում* (Զ): *գ.* 2. Աքաղաղի կանչելը: *Վըրցակէն ծուղրուղուն ըտըրանց քունըհարամ ա անում* (Զ): 3. Ընկույզի ամբողջական միջուկը: *Ճուղուպուրը կօտըրում ա, ծըղրուղուն տուս օնում* (Բ):

- Ծուղրուղու անէլ - *տե՛ս* ԿԱՆՉԻԼ (2): *Վը՞ղցակը ծուղրուղու վա անում, շանը յը՞ր կըցընում* (Զ): 2. Ընկույզի միջուկը ամբողջական ձեւով հանել: *Ճուղուպուրը ծուղրուղու վըն անում, տանում ծախում, տանը հը՞տէ տէս-տէն առնում* (Բ):

ԾՈՒՄ/ԾՕՄ *(գրբ. ծոմ)* - 1. *գ.* Եկեղեցական կանոններով սահմանված պահեցողություն՝ ծոմ: *Ծոմէն վախտը յա վէշ մին պէն չըբիդի օտիս, յա էլ մինակ չ'օր հաց բիդի օտիս, մին էլ ճուր խըմիս* (Բ): 2. *ած., մ.* Ոչինչ չկերած, ոչինչ չուտելով: *... Ռէգ'ան ըշխընդէյիս ընք ըլալ, ըռութանան չուրու ուրուգ'ունը՝ ծում ...* (ԼՂԲՔ, 271):

- Ծում լանգ'ի - Խիստ քչակեր: *Իգէն ծում լանգ'ի յա, մին թիք'ա հացավ իրը՞ք օր յօլլա յա քանում* (Զ):

- Ծում կէնալ/պահէլ - 1. Եկեղեցական կանոններով տարվա մեջ որոշ օրեր ոչինչ չուտել: *Միհէնգվա դէրէրը ծում էլ չըն պահում* (Բ): 2. Որեւէ բան չուտել, ուտելուց (նաեւ այլ բաներից) իրեն զրկել: *Մարթըն էլ գ'ուդում ա, թա տա լիհա միշտ ծում ա կէնում* (ՆԼՂԺԲ, 85):

ԾՈՒՄՈՒՐ(ՈՒ)ԿԷԼ - *տե՛ս* ԾԸՄԸՐ(Ը)-ԿԷԼ:

ԾՈՒՄՕՐՈՒԿ - *տե՛ս* ԾԸՄԷՐՈՒԿ:

ԾՈՒՅՆԱԽԱՂ - *գ.* Ծնկի հոդը, ծնկահոդ: *Վէր ա ընգալ, ծույնախաղը ճիլատալ* (Բ):

ԾՈՒՅՆԱԾԱԼ - *գ.* Ծնկի տակի ծալվող մասը, ծնկածալ: *Ծույնը-ծալին յըրա հըլօռէգ' ա տուս յը՞կալ, կարում չի, թա ծօյնը ծալի* (Բ):

ԾՈՒՅՆԱԿԱՊ *(գրբ. ծնկակապ (ծունկ-ծունկ, հանգույց առ հանգույց կապակցված)* - *գ.* 1. Կանացի գուլպաների՝ ծնկից վերեւ ագուցվող առաձգական կապ՝ ռետինե ժապավեն՝ երիզ եւն: *Հանսին ծույնակապը տուս ա օնում, մըղակը կապում* (Զ): 2. Ծնկի փաթաթան՝ պահպանակ: *Ծույնակապը կապում ա, վէր ծույնէրը մըրսէ վէչ* (Բ):

ԾՈՒՅՆԱՄԱՉ *(գրբ. ծնկնամէջ)* - *գ.* Երկու ծունկերի արանքը: *Նըստում ա, փանդը տինում ծույնըմաչին, տանջում* (Զ):

ԾՈՒՅՆԱԾՕՐ - *տե՛ս* ԾՈՒՅՆԱԿԱՊ (2):

ԾՈՒՅՆԱՏԱԿ - *տե՛ս* ԾՈՒՅՆԱԾԱԼ:

ԾՈՒՅՆԱՏԸ՞Ղ - *գ.* Ոտքի այն մասը, ուր գտնվում է ծունկը: *Ծույնատը՞ղըս ցավում ա* (Բ):

ԾՈՒՅՆԱՑԱՎ - *գ.* Ծնկի ցավ: *Պառավը ծույնըցավէն կարում չի տըմանա* (Զ):

ԾՈՒՅՆԸԾԱՓԱՆ - *տե՛ս* ԾՈՒՅՆԸԾԱՓԷ:

ԾՈՒՅՆԸԾԱՓԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ծույնը՝ծափէ տալ - 1. տե՛ս Ծույնէրը (վէր) թակէլ (ԾՕՅՆԸ-ի տակ): 2. Ծնկներն իրար զարկել՝ քսել: *Ծույնը-ծափէ տալավ ա շօռ կ'ամ* (Բ):

ԾՈՒՆ *(գրբ. ձիւն)* - *գ.* 1. Մթնոլորտային տեղում՝ սպիտակ աստղաձեւ փաթիլներով, ձյուն: *Սաղ ծըմը՞ռնը ծուն ա յը՞կալ, ան՞ը՞վ չի անում, թա ժուղօվուրթը ուրանց կօրծէն կէնան* (Բ): 2. Այդ տեղումների համատարած զանգվածը, որ ծածկում է գետինը: *Ծունը հանդէրը ծասկալ ա* (Բ):

- Ծունանն սիպտակ պէն չի կա, ամմա վընընտակու կօրչում ա - *տե՛ս* Ծունընն էլ ա սիպտակ, ամմա վէր յըրա կ'ուզում ըս, տըղնում ա:

- Ծունանվ ըղնէլ - *տե՛ս* Աշկէրը ծունը տանէլ (ԱՇԿ-ի տակ):

- Ծունանվընն էլ շօռ կ'ա՝ հը՞տը ըրվալ չի - Ասում են շատ զգուշավոր մարդկանց մասին:

- Ծունանվ ըրած յը՞խտ - Վաղ թե ուշ բացահայտվելիք արարք: *Կուղթունը ծունանվ ըրած յը՞խտ ա, յը՞տէ-ճէլլի մանալում ա ընանն* (Զ):

- Ծունանվ ըրած յը՞խտը էրկան կէնալ չի - Վատ արարքը շուտ կբացահայտվի:

- Ծունանվ լըցած հանդը յը՞տնան ծաղկավ կըլըցընէ - *ասաց.* Դժվարությունները վերջում դրական արդյունք են տալիս:

- Ծուն բիդի կ'ա, վէր վը՞ննը մըրսէ - Որեւէ բան կատարվելու՝ տեղի ունենալու համար պատճառ պետք է լինի:

- Ծունը ա ան՞ունը ուրուր խառնած - *տե՛ս* Կաթնը ա ան՞ունը ուրուր խառնած:

- Ծունը էլ ա սիպտակ, ամմա վէր յըրա կ'ուզում ըս, տըղնում ա - Ամեն ինչ հնարավոր է արատավորել՝ փչացնել:

- Ծունը տանէլ - 1. *տե՛ս* Աշկէրը ծունը տանէլ: 2. Ձյունից ցրտահարվել՝ սառչել: *Խօխան ծունավը էնքան խաղ ըրավ, մաննէրը ծունը տարավ* (Բ):

- Ծունու նըման *(գրբ. ձիւնանման (ձյան նման)* - Շատ սպիտակ, ձյունասպիտակ: *Գ'օզալ աքէրը ծունու նըման հացէր ա թըխում* (Բ):

- Ծունու նըման հալվիլ - *տե՛ս* Աղու նըման հալվիլ:

ԾՈՒՆԱԹԱՂ *(գրբ. ձիւնաթաղ)* - *ած.* Ձյան տակ թաղված: *Ծունաթաղ բաղէրը փուչացէն* (Բ):

ԾՈՒՆԱԽԷԽՏ *(գրբ. ձիւնախեղդ)* - *ած.* Ձյունից խեղդված, բքախեղդ: *Ըտը՞ղ մին ծունախէխտ աղվէս ըն քըթէնում* (Զ):

ԾՈՒՆԱՃՈՒՐ *(գրբ. ձիւնաջուր (ձյան*

պես մաքուր ջուր) - *գ.* Հալված ձյան ջուր: *Սաղ ծըմըռնը ախպերը սառչում ա, էտ շինանցէք ծունանճուր ըն պինը-ցընում* (Զ):

ԾՈՒՆԱՇԱՏ - *ած.* Ձյունառատ, ձյուն շատ եկող, որտեղ կամ երբ ձյունն առատ է: *Ըստրոնը-վա ծըմըռնը ծունաշատ ծըմըռն ա իլալ* (Բ):

ԾՈՒՆԱՊԷՆԴ - *տե՛ս* ԾԸՄԸՌ(Ն)ԱՊԷՆԴ:

ԾՈՒՆԱՐՈՒՆ - *ած. տե՛ս* Կաթնըն ա անրունը ուրուր խառնած:

ԾՈՒՆԴԸՐ - *տե՛ս* ԾՕՆԴԸՐ:

ԾՈՒՆԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Ձյան մեջ թաթախված, վրան ձյուն նստած՝ քսված: *Ծունըթաթախ շօրէրը հանում ա, փիչին կօխկէն նըստում* (Զ):

ԾՈՒՆԸԽԱՌ(Ն)Է *(գրբ. ձիւնախառն)* - *ած.* Ձյան հետ խառն: *Մին ծունը-խառնէ քամէ յա ըսքըսում, քարվանբա-շին մընամ ա կըրակու մաչի* (Զ):

ԾՈՒՆԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Ձյունով պատվել՝ ծածկվել: *Սարէրը ծունըկալալ ա, արը՛վ ա ըրալ, հալալ ա...* (Զ):

ԾՈՒՆԸԿԸԼՈՒԼԱԿԷ - *տե՛ս* ԾՈՒՆԸԿԸ-ԼՈՒՆԴ(Ը)ՐԱԿԷ:

ԾՈՒՆԸԿԸԼՈՒՆԴ(Ը)ՐԱԿԷ/ԾՈՒՆԸ-ԿԸԼՈՒԼԱԿԷ - *գ.* Ձյունագնդիկներով իրար խփելու խաղ: *Ծունը կամ ա, խօխէնքը տուս ըն կամ, ծունըկըլուն-դըրակէ խաղ անում* (Բ):

- Ծունըկըլունդ(ը)րակէ տալ - Ձյու-նագնդիկներով խաղալ՝ իրար խփել: *Ջիհիլնէն ծունըկըլունդըրակէ յըն տամ* (Բ):

ԾՈՒՆԸԿԸԼՕԼԱԿ - *տե՛ս* ԾՈՒՆԸԿԸ-ԼՕՆԴԸՐԱԿ:

ԾՈՒՆԸԿԸԼՕՆԴԸՐԱԿ/ԾՈՒՆԸԿԸԼՕ-ԼԱԿ - *գ.* Ձյունից սարքած գնդակ, ձյունագնդակ: *Խօխէնքը ծունըկըլօն-դըրակ ըն շինում, յըրա անում* (Զ):

ԾՈՒՆԸԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ԾՈՒՆԸԹԱ-ԹԱԽ:

ԾՈՒՆԸՓԱՐԹԱԿ/ԾՈՒՆԸՓԱՏԱԿ - *ած.* Ձյունով պատված՝ ծածկված: *Տը-զափանդ սարը մինչը՛վ ամը՛ռնը ծունը-փարթակ ա ինում* (Զ):

ԾՈՒՆԸՓԱՐՏԱԿ - *տե՛ս* ԾՈՒՆԸ-ՓԱՐԹԱԿ:

ԾՈՒՆԻԼ *(գրբ. ձիւնանամ)* - *չբ.* 1. Ձյունել, ձյուն տեղալ: *Վէր մինչը՛վ ամսի վէրջը ծունից վէջ, գիդա վէր արաշտ ա ինանան* (Զ): 2. *տե՛ս* ԾՈՒՆԸԿԱԼԻԼ: *Քիրսը ծունալ ա* (Զ):

ԾՈՒՆԸԾԱՂԷԳ *(գրբ. ձիւնծաղէիկ, ձիւնածաղիկ)* - *տե՛ս* ԽԸՆՁԸՂԱ:

ԾՈՒՆ-ԾԸՄԸ՛ՌՆԸ - *գ., ած.* Խստա-շունչ ձմեռ, ձմռան սառնամանիք, ձմեռվա ցուրտ ժամանակ: *Էտ մարթը մին ծուն-ծըմըռնը օր հըղըցավը քընում վախտը տէսնըմ ա, վէր մին օխծը սառած, վէր ընգած* (ՀԺՀ, VII, 242):

ԾՈՒՆՈՒՆԴ - *տե՛ս* ԾԸՆՕՆԴ:

ԾՈՒՆՈՒՆԴԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԾԸՆՈՒՆ-ԴԱԿԱՆ:

ԾՈՒՆՈՒՏ/ԾՈՒՆՕՏ - 1. *տե՛ս* ԾՈՒՆԸ-ԹԱԹԱԽ: 2. *տե՛ս* ԾՈՒՆԱՇԱՏ:

ԾՈՒՆՕՏ - *տե՛ս* ԾՈՒՆՈՒՏ:

ԾՈՒՆՕՏԷԼ - 1. *նբ.* Ձյունով թաթա-խել, ձյունոտ դարձնել: *Խօխան շօրէրը ծունօտալ ա* (Բ): 2. *չբ.* Ձյունով թաթախ-վել, ձյունոտ դառնալ: *Փափաղը վէր ա ըղնում, ծունօտում* (Բ):

ԾՈՒՆՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԾՈՒՆՕ-ՏԷԼ(1)-ի:

ԾՈՒՊ/ԾՕՊ *(գրբ. ծոպ, ծուպ)* - *գ.* 1. Որեւէ գործվածքի՝ հագուստի՝ գլխարկի՝ գոտու եզրերից կախված ձեւավոր քուղ՝ թել: *Մըկըրատը յօր ա օնում, էտ գիբին ծուպէրը կըտօրում* (Զ): 2. Բաժանված եղբայրների ընտանիքավորված զա-վակները: *Նէսին տըղէն հըրսընքավը սաղ ծուպէն ծէն ա տամ* (Զ):

ԾՈՒՊԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԾՈՒՊԱՎՈՒՐ:

ԾՈՒՊԱՎՈՒՐ/ԾՈՒՊԱՎԷՐ - *ած.* Ծո-պեր ունեցող, ծոպերով զարդարված: *Ծուպավուր դարյա յա կը՛ցալ* (Բ):

ԾՈՒՊՈՒԼ(Ի) - *տե՛ս* ԾԸՊՈՒԼ(Ի):

ԾՈՒՊՏՈՒՆ - *տե՛ս* ԾԸՊՏՈՒՆ:

ԾՈՒՊՈՒՏ - *տե՛ս* ԾԸՊՈՒՏ:

ԾՈՒՌ(Ն)ԱՏԱՐ - *ած., գ.* Թոռան զա-վակ ունեցող: *Ծուռնատար մարթ ա Արշակ դային* (Բ):

ԾՈՒՌՏԻ(Գ) - *ած.* Մի քիչ ծուռ, փոքր-ինչ ծուռ: *Մուքանը մին ծուռտիգ կաղնէ յա կըտըրում, պիրում տաշում, սուրթուն շինում* (Զ):

ԾՈՒՌՏԻ(Գ)-ՄՈՒՌՏԻ(Գ) - *տե՛ս* ԾԸ-ՌԸՄՕՌ:

ԾՈՒՎԱԽԷԽՏ - *ած.* Ձվի մեջ խեղդ-ված: *Ծուն կօտըրում ա, տը՛սնում մաչին էրկու ծուվախէխտ ճօտ* (Զ):

ԾՈՒՎԱԾԱՆ - *տե՛ս* ԱԾԱՆ:

ԾՈՒՎԱԾԷՆ - Գործածվում է կա-պակցության մեջ:

- Ծուվածէն ածէլ - 1. Ձու ածելուց հետո կչկչալ (հավերի մասին): *Հավը վէր ծուվածէն ա ածում, աղվէսը սանսին յըրա կամ ա* (Զ): 2. Արածի մասին բարձրագոչ հայտարարել: *Ղըստանց Սումբաթը վէր մին ծէտ էլ ա փըռնում, ծուվածէն ա ածում* (Բ):

ԾՈՒՎԱԿԷՐ - *ած.* Իր ածած ձուն ուտող: *Ծուվակէր հավը օքութ չի տալ* (Բ):

ԾՈՒՎԱԿՕՂ - *ած., գ.* 1. Ձու գողա-ցող: *Մին օր էլ հը՛տը պահում ըն, էտ ծուվակօղ կատվէն փըռնում* (Զ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԹԸՆԱԿՕՂ:

ԾՈՒՎԱՀԱՄ - 1. Ձվի համ: *Ծուվա-համը ամմէն մարթու չի տօր կաս* (Բ): 2. *ած.* Ձվի համ ունեցող: *Ծուվահամ թըխ-վասկ ա* (Բ):

ԾՈՒՎԱՎԸ՛Տ - *գ.* Ձվի հոտ: *Մարթ կա՝ ծուվըվը՛տան ջանը տուս ա տամ* (Բ):

ԾՈՒՎԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Ձու ածելու տեղ: *Պառավը հիշկան շօռ ա կամ, կարում չի էտ հավէն ծուվատը՛ղը քըթէնա* (Զ):

ԾՈՒՎԸԿԱԽԷԼ - *չբ.* Ձուն հետեւից կախվել, ձու ածելու վիճակում լինել: *Վէր ածում ա, հարուստը ծուվըկախած հավու նըման ճըկըռում ա* (ՆԱԲ, 121):

ԾՈՒՎԸՀԱՆ - Գործածվում է կա-պակցության մեջ:

- Ծուվըհան ինիլ - *տե՛ս* Ծուվա կըտըր(վ)էլ (ԾՈՒ-ի տակ):

ԾՈՒՎԾՈՒՎԱԼ/ԾԸՎԾԸՎԱԼ - *չբ.* Շա-տերը կամ շատ անգամ սուր ճչոց՝ ծղրտոց հանել: *Ճօտը, բըղըրյար տա-ռած, սանսէրը քըցում ա ընդը՛ղէք, ծըվ-ծըվամ...* (ԱԱռ, 57):

ԾՈՒՎԾՈՒՎԱԼԻ/ԾԸՎԾԸՎԱԼԻ - *ած.* Աշխույժ, կենսուրախ: *... Տըղան մըծա-ցալ ա, ծըվծըվալի վախտըն ա, կընէգ ա օգում սը՛րտը* (ԲՀԲ, 209):

ԾՈՒՎԾՈՒՎՑ(Ը)ՆԷԼ/ԾԸՎԾԸՎՑ(Ը)-ՆԷԼ - *պբ.* ԾՈՒՎԾՈՒՎԱԼ-ի:

ԾՈՒՎԾՈՒՎՕՆ/ԾԸՎԾԸՎՕՆ - *գ.* Շա-տերի կողմից կամ շատ անգամ սուր ձայնով ճչալը՝ ծղրտալը, սուր ճչոց՝ ծղրտոց: *Կընգանը ծուվծուվօնէն յըրա հիրըվանէրը կաս ըն, ըտըրանց ուրուր անա պիժընէս* (Զ):

ԾՈՒՎԾՈՒՎՕՑ/ԾԸՎԾԸՎՕՑ - *տե՛ս* ԾՈՒՎԾՈՒՎՕՆ:

ԾՈՒՎՎԱԼ/ԾԸՎՎԱԼ - *չբ.* Բարակ եւ սուր ձայնով ճչալ՝ ծղրտալ: *Վէր ծուվվամ ա, պիրանան մին օխծու ճօտ ա տուս կամ* (ՀԺՀ, V, 514):

- Ծուվվացած, յը՛տ պէրած - Վտիտ, տկար (անձ): *Ծուվվացած, յը՛տ պէրած ախճիգ ա* (Բ):

ԾՈՒՎՎԱՆ/ԾԸՎՎԱՆ - *գ.* 1. Թույլ՝ բարակ ձայն: *Ըստրա ծուվվանը ըսկա-նում ըն, կամ, տը՛սնում վէր ընգած* (Զ): 2. Եղեգից պատրաստած փոքրիկ շվի՝ սրինգ: *Չօբանը կանլիս ա էտ ղամիշը կըտրում, մին ծըվվան շինում* (ՀԺՀ, V, 613): 3. *տե՛ս* ՊԸԿՈՒ:

- Ծուվվանը կըտըրէլ - Պապանձվել, չկարողանալ խոսել: *Վէր տէսի վէ՞չ Կափրէլ դային ա, յէկալ ա ինձ էն դուն-յան քուչընցնի, ծըվվանըս կըտըրից...* (ՋՏ, Բ, 3):

ԾՈՒՎՎՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ/ԾԸՎՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *պբ.* ԾՈՒՎՎԱԼ-ի: 2. *նբ. հեգն.* Կոնծել: *Էրկու կը՛վաթ կինի յա ծուվվուցընում, քինամ* (Զ):

ԾՈՒՎՎՕՆ/ԾԸՎՎՕՆ - Բարակ եւ

սուր ձայնով ճչալը՝ ծղրտալը, ճչոց, ծղրտոց: *Օխծը վէր կըծում ա, ըտըրա ծուվվօնը շէնըմը ըսկանում ըն* (Ձ):

ԾՈՒՎՎՕՆ-ԾԸԿԸԼԹՕՆ/ԾԸՎՎՕՆ-ԾԸԿԸԼԹՕՆ - *տե՛ս* ԾՈՒՎԾՈՒՎՕՆ:

ԾՈՒՎՎՕՑ/ԾԸՎՎՕՑ - *տե՛ս* ԾՈՒՎՎՕՆ:

ԾՈՒՎՎՕՑ-ԾԸԿԸԼԹՕՑ/ԾԸՎՎՕՑ-ԾԸԿԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ԾՈՒՎԾՈՒՎՕՆ:

ԾՈՒՐԾՕՐՈՒՏ - *տե՛ս* ԾԸՐԾՕՐՈՒՏ:

ԾՈՒՐՈՒՆԻ *(գրբ. ծերունի)* - *գ.* Ծեր տղամարդ, ծերունի: *Նի յա մընընըմ մաչը, տէսնըմ մին ծուրունի մէչին աղօթկ ա անըմ* (ՀԺՀ, V, 344):

ԾՈՒՑ - *տե՛ս* ԾՕՑ:

ԾՈՒՑԱՋՈՒԲ - *գ.* Ծոցագրպան: *Թանջիրը էտ թօխտը ծանլում ա, տինում ծուցըջուբումը* (Ձ):

ԾՈՒՑԱՎ - *ած.* Հղի կամ ծծկեր երեխա ունեցող (կանանց մասին): *Ծուցավ կընէգ ա Աշխէնը, կարում չի մարթին ք'ծմանգ անէ* (Բ):

ԾՈՒՑԱՔԱՂ/ԾՕՑՔԱՂ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծուցաքաղ անէլ/տալ - Պտուղը քաղելով ծոցը լցնել: *Խօխէնք'ը նի յըն տը'ռնում բաղը, շանվթանլը ծուցաքաղ անում, փախչում* (Ձ):

ԾՈՒՑԸԿԱԼԻԼ - *չբ. տե՛ս* Ծըծէրը պըլիթիլ (ԾԸ'Ծ-ի տակ):

ԾՈՒՑ(Ը)ՎԷԼ - *չբ.* Հղիանալ (կնոջ մասին): *Հարթնը վէր ծուցվում ա, Թանմին էլ թօղում չի կօրծ անէ* (Ձ):

ԾՕԳՆԸ- *տե՛ս* ԾՕՅՆԸ:

ԾՕԹՕՐ - *տե՛ս* ԾԸՆԹՕՐԱՆ:

ԾՕԽ *(գրբ. ծուխ)* - *գ.* 1. Մանր ու պինդ մասնիկների եւ գազանման նյութերի ամբողջությունը, որ օդ է բարձրանում որեւէ բան այրվելիս, ծուխ: *Ք'ընընըմ ա, ք'ընընըմ, տը'սնըմ մին ծ'ըրըմ մին ծօխ ա յէր ինըմ* (ՀԺՀ, V, 54): 2. *փխբ.* Տնտեսություն, ընտանիք, տուն: *Պիլիթանուց միհէնգ' տասնըչօրս ծօխ կա* (Բ): 3. *փխբ.* Ընտանիք՝ տնտեսություն ծխատեր քահանայի նկատմամբ: *Էտ դէրին շէնումը օխտը ծօխ ա ինում* (Ձ): 4. *ած.* Ծխապատ, ծխով պարուրված: *Կամ ա, էտ ծօխ տը'ղը նըստում* (Ձ):

- Ծօխ անէլ - 1. Ծուխ բարձրանալ, ծխալ: *Խօստը նի յա կէնում, ծօխ ա անում, քըշէրէն պ'ունան տ'ուս ա կամ* (Ձ): 2. Ծխացնել, ծխալ տալ: *Տէրմանը ծօխ ըն անում, ուրանք ք'ինամ* (Ձ): 3. Շատ ծխախոտ ծխել: *Էնքան հուրըտըղա տանը ծօխ ըն ըրալ, տանան շընավը'տ ա կամ* (Բ):

- Ծօխը կըտըր(վ)էլ - 1. Օջախը քանդվել, տունը կործանվել: *Հարաբէդին հօրը տանը ծօխը կընօխէ յա կըտըրվալ* (Բ): 2. Սերունդը ընդհատվել՝ վերջանալ: *Մէլիք'ին էտ թօռնընն էլ վէր մը'ռնում ա, ծօխը կըտըրվում ա* (Ձ): 3. *տե՛ս* Թիլը կըտըրէլ:

- Ծօխը կըտըրցընէլ - 1. Օջախը քանդել, տունը կործանել: *... Ըտըրանք էն հանք'աթըմըն ըն, վէր շ'ուտ անին ուրանց օջախը քանդին, ծօխը կըտըրցընին...* (ՋՏ, Բ, 187): 2. Ոչնչացնել, բնաջնջել: *Թաքավէրը հըրաման ա տամ, վէր ըտըրա ազկէն-ծուպէն ծօխը կըտըրցընին* (Ձ): 3. *տե՛ս* Թիլը կըտըրցընէլ:

- Ծօխը յը'ր անէլ/հանէլ/տանէլ - 1. Օջախը շեն լինել: *Մարթին ուջախէն ծօխը յը'ր անօղը տըղան ա* (Ձ): 2. Ավերել: *Լէնգ' Թէմուրը շատ շէնու ծօխ ա յը'ր ըրալ* (Ձ):

- Ծօխը յը'ր ինիլ - 1. Օջախը շեն պահել: *Հինչ ա տըղան բընակա յը'կալ ա, Նուրէն օջախէն ծօխը յը'ր ա ինում* (Ձ): 2. Ավերվել: *Թօրքէրը նի յըն տը'ռէն շէնը, ծօխը յը'ր ա ինում* (Բ):

- Ծօխը փօրը ածէլ - *տե՛ս* Փօրը ծուխավ լըցնել:

- Ծօխը քամուն տալ - *տե՛ս* Ծօխը կըտըրցընէլ:

- Ծօխը քըթընընկէրավը տ'ուս կ'ալ - *տե՛ս* Քըթէն ծուխէրը յը'ր ինիլ (ՔԸ'Թ-ի տակ):

- Ծօխը քըթընընկէրավը տ'ուս օնէլ/ածէլ - *տե՛ս* Քըթէն ծուխէրը յը'ր անէլ (ՔԸ'Թ-ի տակ):

- Ծօխ թակէլ - Ծխից սեւանալ: *Տանը պատալօկը ծօխ թակալ ա* (Բ):

- Ծօխ կօխէլ - 1. Ծխով լցվել: *Փիչը ծօխ ըրավ, տօնը ծօխ կօխից* (Բ): 2. *տե՛ս* Ծօխ թակէլ:

- Ծօխ կօլ տալ - 1. Ծուխ ներշնչել: *Թուրունը ծօխ ա անում, կընանէք'ը ծօխ ըն կօլ տամ, օգ'ում ըն, թա խէխտըվին* (Ձ): 2. *տե՛ս* Ծօխ անէլ (3):

- Ծօխ տալ - 1. *տե՛ս* Ծօխ անէլ: 2. *տե՛ս* ԾՈՒԽԸՀԱՐԷԼ: 3. Փեթակները բացելիս ծուխ փչել մեղուների կողմը, որպեսզի չկծեն: *Մը'ղըրը վէր օգ'ում ըն կըտըրին, լ'ավ ծօխ ըն տամ, հանցու ճանջէրը կըծին վէչ* (Բ): 4. Ծառերը ցրտահարությունից փրկելու համար տակը անբոց կրակ վառել: *Փիս ցօրտ ա ինում, շինանցէք' ծառէրը ծօխ ըն տամ, վէր ցօրտ տանէ վէչ* (Ձ):

ԾՕԽՈՒՏ/ԾԸԽՕՏ - *ած.* 1. Որտեղ ծուխ կա, ծխով լցված: *Ծօխուտ տօն ա* (Բ): 2. Ծխից սեւացած, մրով պատված: *Ծօխուտ կ'էրանը կըտօրում ըն, էրում* (Ձ):

ԾՕԾ/ԾՈՒԾ *(գրբ. ծոծ)* - *գ.* 1. Սնամեջ ոսկորի մեջ գտնվող ճարպային նյութը, ոսկրածուծ: *Վը'սկըռը կօտըրում ըն, ծօծը օտում* (Բ): 2. *փխբ.* Բույսի ցողունի միջուկը՝ հյութը: *Ղըլղանը քըչըվում ըն, ծօծը օտում* (Բ): 3. *փխբ.* Տանիքի գերանների վրա փռվող ցախ՝ ճյուղեր՝ ծղոտ, որի վրայից լցնում են հողը: *Ծօծը մը'կնում ըն, վը'ղը ածում կըլխէն* (Ձ): 4. *փխբ.* Հարստություն, կարողություն: *Շինանցուն ծօծը հինչ բի՞դի ինի, մին կավ ա, մին պատառ վը'ղ* (Ձ): 5. *ած. փխբ.* Դատարկ, անպետք: *Թաղիմ ծօծ կըլ'ծ'խըտ* (Ձ):

- Ծօծը ծըծէլ - Հարստահարել, կեղեքել: *Էտ անխը'ղճը ախպօրցը ծօծը ծըծալ ա* (Բ):

- Ծօծը պէրակ - 1. Անկարող, աղքատ, խեղճ ու կրակ: *Ծօծը պէրակ տըղա յա, մին թանիրանվ յօլլա յա ք'ինամ* (Բ): 2. Վտիտ, նիհար: *Ծօծը պէրակ ախճիգ' ա, տա հինչ կօրծ բի՞դի անէ* (Բ):

ԾԸ՝ԿՆԸ - *տե՛ս* ԾՈՒԿՈՒՆ:

ԾԸ՝Ղ *(գրբ. ձող)* - *գ.* 1. Երկար բարակ փայտ: *Ըտը'ղ էլ փանդէր ա ինում վէր ածած, նըստա մին ծ'ըղ ա յօր օնում, էտ շանը վէր թակում, փախչում* (Ձ): 2. Մետաղյա նույնպիսի ճաղ: *Քամէն էտ ըրկաթէ ծ'ըղէրը սաղ քանդում ա* (Ձ): 3. *տե՛ս* ՁՕԼ (1, 2):

ԾԸ՝ՂԷ - *տե՛ս* ՁՕԼ (1, 2):

ԾԸ՝ՂԷԼ - Կաշին շերտ-շերտ կտրել՝ ձեւել: *Կ'ումաշին կաշին ծ'ըղում ա, հիրըվընընէրէն պիժը'նում* (Ձ):

ԾԸ՝Ղ-ԾԸ՝Ղ - *տե՛ս* ՁՕԼ-ՁՕԼ:

ԾՕՄ - *տե՛ս* ԾՈՒՄ:

ԾՕՅՆԸ/ԾՕՆԳ'ՆԸ/ԾՕԳՆԸ/ԾՕՆՆԸ *(գրբ. ծունկ(ն), ծունգ(ն))* - *գ.* 1. Ոտքի ծալվելու տեղը, ծունկ: *Ըտըրանք հացը կէրէն, մարթը կըլ'ծ'խը տիրանվ կընգանը ծօյնին, քօն իլանվ* (ՀԺՀ, V, 61): 2. *տե՛ս* ԱՐՄՈՒՆԳ (2, 3, 4): 3. *տե՛ս* ԳԱԼՂԱՆԱ:

- Ծույնէրէն ղաթը ըղնել - Դժվար կացության մեջ ընկնել: *Նէսօն ծույնէրէն ղաթընն ա ընգալ, կարում չի տօնը պահէ* (Բ):

- Ծույնէրը թակէլ - *տե՛ս* Ծույնէրը վէր թակէլ:

- Ծույնէրը թ'ուլանալ/ծ'ալվիլ - 1. Ուժասպառ լինել: *Էնքան քար ըմ քանդանլ, ծույնէրըս թ'ուլանցալ ա* (Բ): 2. Իրեն կորցնելով՝ թուլանալ, ուշքը գնալ (վախից, վշտից, որեւէ բանի բուռն ցանկությունից եւն): *Արչը վէր կ'օռռում ա, Կանփ'ուն ծույնէրը թ'ուլանում ա* (Ձ): 3. Ծերանալ, անզոր դառնալ: *Մուքի ապան ըսօր-էք'ուց հանրուր տըրը'կան ա, ծույնէրը թ'ուլանցալ ա* (Բ):

- Ծույնէրը չըկ'ալ - Նստած տեղից չկարողանալ բարձրանալ: *Ծույնէրըս կ'ամ չի, թա ք'ինիմ բօստանը ճիրիմ* (Բ):

- Ծույնէրը (վէր) թակէլ - 1. Վիշտը լացով՝ հեծեծանքով արտահայտել, հեծեծել, ողբալ: *Յը՛տնան պառավը ճինանչալ ա ուրան յըրա ըրած քարը, մընացալ ծույնէրը թըկէս* (ԱԱ, 69): 2. Խիստ զղջալ՝ փոշմանել: *Ծույնէրը վէր ա թակում, վէր վըխտէն հիրըվանէն կավը ինք՛ չի կալալ* (Զ):

- Ծույնու կըրկատան - *տե՛ս* Վը՛ռու կըրկատան:

- Ծօյնը ծույնավը քըցիլ - Պարապ նստել, հանգստանալ: *Լօխ կօրծ ըն անում, Ալրշակըն էլ ծօյնը ծույնավըն ա քըցում, կ՛իրք կարթում* (Զ):

- Ծօյնը կապած նանռ - Ուժեղ, զորեղ: *Օսունց Ջավադը ծօյնը կապած նանռ ա, վէշ մինը կարում չի ընդըրա ոչ՛տան կ՛ա* (Զ):

- Ծօյնը կըրկատած - 1. *տե՛ս* Վը՛ռը կըրկատած: 2. Աշխատասեր: *Ծօյնը կըրկատած մարթը տունզնը չի մընալ* (Զ):

- Ծօյնըն օնէլ - Մի բան ջարդելու՝ ծռելու համար ծնկի տակ դնել եւ երկու ձեռքով դեպի իրեն քաշել: *Դէվը կ՛ութանը ծօյնըն ա օնում, ծըռըցընում, ըխճըկանը ախպէրքը մընամ ըն մաթ մընացած* (Զ):

- Ծօյնը տալ - *տե՛ս* Արմունգ տալ:

ԾՕՆԳՆԸ - *տե՛ս* ԾՕՅՆԸ:

ԾՕՆԴԸՐ/ԾՈՒՆԴԸՐ *(գրբ. ծունր, ծունդր)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ծօնդըր տալ/տինիլ *(գրբ. ծունր դնեմ)* - Աղոթքի՝ աղերսանքի՝ երկրպագելու եւն համար ծնկի գալ, ծնրադրել: *Լըհա՛ վէր մուտանըմ ա, լօխ ժողովուրթը ծօնդըր ըն տամ, ուրան հըղէ տամ* (ՀԺՀ, VI, 189):

ԾՕՆԹԷԼ - *տե՛ս* ՉԱՆԹԷԼ:

ԾՕՆՆԸ - *տե՛ս* ԾՕՅՆԸ:

ԾՕՊ - *տե՛ս* ԾՈՒՊ:

ԾՕՌ *(գրբ. ծուռ)* - *ած.* 1. Ոչ ուղղագիծ, բեկված: *Խօխան մատիտը յօր ա ունէս, մին ծառ խագ՛ քըշիս* (Զ): 2. Շեղ, թեք: *Պատը ծառ ա ինում, ուստէն փուլը տամ չըն* (Բ): 3. Բնական դիրքից խախտված: *Ըտըրա ծառ քըթավը լօխ մազաղ ըն ընէս* (Բ): 4. Ուղիղ ընթացքից շեղված, հորիզոնական կամ ուղղահայաց ուղղությունը խախտված: *Սաղ շէնըմը մին ք՛ուչա՛ յար, էն էլ ծառ* (Զ): 5. Ոչ ընդունված ձեւով: *Փափաղը ծառ ա տիրալ* (Բ): 6. Խարդախ, անազնիվ, անարդար: *Ծառ մարթը ծառ պէն կըփըռնէ* (Զ): 7. Սխալ: *Հանը գ՛ուդում ա, վէր տըղէն ասածը ծառ ա, ամմա սուս ա անում, սանս չի անում* (Զ):

- Ծառ աշկավ յէշիլ - 1. Խեթ՝ խոժոռ նայել մեկին՝ մի բանի: *Մարթը վէր ծառ աշկավ յէշում ա, կընէգ՛ը հանը՛ը՛վը յը՛ր ա օնում* (Զ): 2. Անբարյացակամորեն՝ վատ վերաբերվել մեկին՝ մի բանի: *Էտ մարթը խօրթ տըղէն միշտ ծառ աշկավ ար յէշում* (Զ): 3. Վատ մտքով՝ ցանկական հայացքով նայել մեկին, մեկի նկատմամբ ստոր նպատակներ ունենալ: *Շաբօն հինչ մարթ ա՞, ախպօրցը կընանուցընը էլ ա ծառ աշկավ յէշում* (Զ):

- Ծառ խօսկ - Վիրավորական՝ տհաճ արտահայտություն: *Էտ հարթանը ուրան գ՛անքումը հանալ ըսկէսվօրը ծառ խօսկ ասած չի* (Բ):

- Ծառ հըղէ - Անազնիվ՝ ոչ շիտակ ճանապարհ՝ վարքագիծ՝ վերաբերմունք՝ միջոց: *Հանը ասմա.- Քու ըրածըտ ծառ ա, ծառ հըղավ կարէլ չըս լ՛ավ մարթ տը՛ռնաս* (Զ):

- Ծառ հըղու յըրա ինիլ - *տե՛ս* Հըղա տանուս կ՛անալ (ՀԸՂԷ-ի տակ):

- Ծառ մաշկը դանուգ փանդը կընդանուզընընէ - Խարդախ՝ անազնիվ՝ անարդար մարդուն միայն դագաղը՝ մահը կարող է ուղղել:

- Ծառ մընթկավ յէշիլ - *տե՛ս* Ծառ աշկավ յէշիլ (3):

- Ծառ յէշիլ - *տե՛ս* Ծառ աշկավ յէշիլ:

- Ծառ նըստինք՛, դանուգ/դօղուր խօսինք՛ - Չնայած մեր ոչ լավ հարաբերություններին՝ անկեղծորեն խոսենք: *Մացակը ասմա.- Խո՛ւդանն, ծառ նըստինք՛, դանուգ խօսինք՛, մինչը՛վ խընռավէլը յը՛ս ք՛ը՛գ փիսօթուն ըրած ը՞մ* (Զ):

- Ծառ վէգ դանուզընընօղ - Խեղճին՝ թույլին օգնող (անձ): *Արշակը ծառ վէգ դանուզընընօղ ա, շատ ա՛պրէ* (Բ):

- Ծառ փանդը չանլիգ՛ շինիլ - Անարդարություն անել, ճշմարտության դեմ մեղանչել: *Ապան հանրանուր տարէ ապըրից, ծառ փանդը չանլիգ՛ չի շինից* (Բ):

- Ծառ փանդին վէր մաշկընտ տէմ ընէր, մաշկընտ էլ կընծընռէ - Անարդար մարդուն՝ անարդարությանը ապավինողը ի վերջո տուժում է:

ԾՕՌ-ԾՕՌ - 1. *տե՛ս* ԾԸՌԸՄՕՌ: 2. *տե՛ս* ԾՕՌ (6):

- Ծառ-ծառ յէշիլ - *տե՛ս* Ծառ աշկավ յէշիլ:

ԾՕՌ(ՆԸ) - *գ.* Թոռան զավակ, թոռնորդի: *Մանիշ աքօրը տըսնընօխտը թոռնը օնէ, տըսնընօխտը ծառնը, էրկու կօռնը* (Բ):

- Ծառնը ծուռնատար ա տը՛ռալ - Անարդարությունները բազմապատկվել եւն: *Հինչա Դանրանց Սէրգ՛ին նախագա յա տը՛ռալ, կըլխօգումը ծառնը ծուռնատար ա տը՛ռալ* (Զ):

ԾՕՎ *(գրբ. ծով)* - *գ.* 1. Դառնաղի ջրով ջրային մեծ տարածություն, ծով: *Ընգնըմ ա էք՛ ծիյանցը կօշտը, ուրան կըճէղակավը վը՛ղ յօր օնըմ ծօվին տական, տանուս կ՛անմ* (ՀԺՀ, V, 105): 2. Արհեստական մեծ ջրամբար: *Սիրսանգ՛ա ծօվը Մարտակէրտա ըռայօնումըն ա* (Բ): 3. Ընդհանրապես ջրային տարածություն՝ ի հակադրություն ցամաքի: *Ըշխարքէս կէսան շատը ծօվ ա* (Զ): 4. *փխբ.* Շատ, առատ: *Ըստարէ խօտը ծօվ ա* (Բ):

- Ծօվէն դումը հըմբարէլ - *տե՛ս* Ասթխէրը հըմբարէլ:

- Ծօվէն մընչանք մը՛ծ, ըսթըխէրան իվիլ - Շատ մեծ եւ բազմաքանակ: *Լէնգ՛ Թէմուրէն էլ ծօվէն մընչանք մը՛ծ, ըսթըխէրան իվիլ զօրք ա ինում* (Զ):

- Ծօվը կըրակ տալ - 1. *տե՛ս* Ասթխէրը հըմբարէլ: 2. Ստաբանել, ստախոսել: *Հինչ ը՞ս ծօվը կըրակ տամ, ըտի պէն ինիլ չի* (Զ):

- Ծօվը մէրօղ, մածուն շինօղ - Շատ ճարպիկ՝ ձեռներեց: *Ծօվը մէրօղ, մածուն շինօղ տըղա յար Ափկարը* (Զ):

- Ծօվընն ըղնօղը տիրմանան՝ օխծէն հանք՛վան էլ ա փըռնում - Անելանելի՝ ծանր վիճակում հայտնվողը ցանկացած միջոցի դիմում է:

- Ծօվը ք՛ինի՝ կըցըմաքէ - *տե՛ս* Ախպանրը ք՛ինի՝ ճանրը կըցըմաքէ:

- Ծօվ կապէլ - 1. Ջուրը՝ հեղուկը մի տեղ հավաքելով՝ լճացնել: *Արխը հըսցընում ա հայաթը, ծըռէրէն տակը ծօվ կապում* (Զ): 2. *տե՛ս* Ծօվ տը՛ռնալ:

- Ծօվ տը՛ռնալ - Շատանալ, բազմանալ: *...Հայասըզօթունը, անաբուռ ու անխըղճմըտանք պէնէրը ծօվ ա տէռալ, յէրգ՛իրը Սօղօմ-Գօմօր շինալ* (ՋՏ, Բ, 35):

- Ծօվու մայա - Խառնակիչ, խառնակություն անող: *Ք՛օսանց Նուբարը ծօվու մայա յա, սաղ շինանցուց ուրանուր նըհը՛տ կըռվըցըրալ ա* (Բ):

ԾՕՐ *(գրբ. ծոր)* - *գ.* 1. Ծորալը, ծորում: *Արաշտ ըրավ, էտ ըխպիրին ծօրը կըտըրից* (Զ): 2. Հեղուկ կամ կիսահեղուկ նյութերի վերեւից ներքեւ հոսող շիթը: *Մը՛ղըրէն ծօրը վէր դանստի կըտըրվից վէջ, գ՛իդան վէր թանմանզ մը՛ղըր չի* (Բ): 3. Երգի՝ մեղեդու՝ եղանակի ձայների երկարաձգումը: *Ջուռնէն ծօրը ժուղովուրթէն հըվաքում ա* (Զ): 4. *տե՛ս* ԴԱՄ[1]:

- Ծօրը կաթէլ - *տե՛ս* Մաթը կաթէլ:

- Ծօր ըղնէլ - *տե՛ս* Ծօր տալ:

- Ծօր(ը) պահէլ - *տե՛ս* Դանմ(ը) պահէլ: *Իրէք հօքի յըն ինում. մինը՝ զուռնա փըչօղ, մինը՝ ծօր պահօղ, մինըն էլ՝ թաքլի թըխօղ* (ՆԼՂԺԲ, 112):

- Ծօր տալ - 1. Ծորալ, ծորով հոսել: *Մը՛ղըրը ծօր ա տամ, ծառան վէր տը՛ռնում* (Զ): 2. Երկարորեն՝ անընդմեջ

հնչել (ձայնի մասին): *Էտ սանը ծոր ա տամ, յըխծավը մին տըռնում* (Ձ): 3. Ձայնը երկարացնելով խոսել՝ երկարացնել՝ հնչեցնել: *Հինչ ը՞ս ծոր տամ, կարճ ամէ* (Բ):

- Ծոր քըցիլ - 1. Ծորով թափել՝ հոսեցնել: *Խօխան բանքմանը ծոր քըցից, շծրէրը մուրտառից* (Բ): 2. *տեմ* Ծոր տալ:

ԾՇՐ *(գրբ. ձոր)* - *գ.* Ձոր, կիրճ: *Հունծտա ծծրը խօր ծծր ա* (Բ):

- Ծծրան սարը պիցըրանալ/քինիլ - Հասակ առնել, չափահաս դառնալ: *Ըհմըդնէն մըծանըմ ըն՝ ծծրան քընում ըն սարը...* (ՆԱԲ, 53):

ԾՇՐԱԿ/ԾՇՐԱՆԿ *(գրբ. ձորակ)* - Փոքրիկ ձոր, ձորակ: *Էս ծծրանկումը առաչ մին դընդըվէր ա իլանլ ըպրէլիս* (ԱԱ, 51):

ԾՇՐԱՆԿ - *տեմ* ԾՇՐԱԿ:

ԾՇՐԷ *(գրբ. ծորենի (հաղարջի թուփը), ծոր (հաղարջ)* - *գ.* 1. Ծորենազգիների ընտանիքին պատկանող պտղատու ծառատեսակ: *Մին ծծրէ յա պիրում, հըյաթումը տընգում* (Ձ): 2. Այդ ծառի պտուղը, որ լինում է կլոր, թթվաշ, մուգ կապտավուն: *Ծծրանն լավ վարէննի յա տըռնում* (Բ):

ԾՕՑ/ԾՈՒՑ *(գրբ. ծոց)* - *գ.* 1. Կրծքի եւ այն պատող զգեստի արանքը՝ գոտկատեղից մինչեւ պարանոցը: *Տընդան էտ տիրէվը յօր ա օնում, տինում ծոցումը, հընէ հինում* (ՆԼՂԺԲ, 17): 2. *փխբ.* Կուրծք: *Հըմանչում էլ չի, ծոցը պէց ա ընալ, տիւս յըկալ հայաթը* (Բ): 3. Վերնահագուստի վերեւի ներսի մասը: *Հանը ծոցէն ջուբան մին կուճի խադալիկ ա տիւս ընէս, տաս ըտընրան* (Ձ): 4. *փխբ.* Գիրկ: *Խօխան մօրը ծոցումը քունավ ա ընցալ* (Բ): 5. *փխբ.* Որեւէ բանի ներսի տարածությունը, ներսը, մեջը: *Ըտի էտ հիյվընէն ծըմակէն ծոցումը կէնում ըն* (Ձ): 6. *փխբ.* Խոռոչ, խորշ, փոս: *Կընխտարը ընտըղ մին ծոց ա քընթէնում, նի մընում մաչը* (Ձ):

- Ծոց անէլ - Խոռոչի ձեւ տալ: *Փանը տանշում ա, ծոց անում* (Ձ):

- Ծոցը թընխծընէլ - Լավ վաստակել, շատ փող աշխատել: *Խուջանց Այդինը էրկու տարէ քինամ ա սիգօն, ծոցը թընխծընում, կամ* (Ձ):

- Ծոցը լիգը - 1. Պարարտ ստինքներ ունեցող: *Ծոցը լիգը ախճիգ ա, ջիհիլնէն աշկ չըն կընտըրում նըստա* (Բ): 2. Ունեւոր, հարուստ: *Ծոցը լիգը մարթ ա Առըստամը, ամմա ճըրդօտած շծրէր ա կընէնում* (Ձ):

- Ծոցը ծաղկավ լիգը - Ջավակներ ունենալու, սերելու, պտղաբերելու մեծ հնարավորություն ունեցող (հատկապես ասում են որդեկորույս ջահել կանանց մասին): *Մըրյանէն խօխան մըռալ ա.- Վէջինչ, էն ա ծոցը ծաղկավ լիգը, մինը էլ կըպիրի* (Ձ):

- Ծոցը կըրակ ըղնէլ - Մորմոքվել, մտատանջվել, ծանր մտքերի մեջ ընկնել: *Էն ա ծոցըս կըրակ ընգած, գանդում չըմ՝ հունց անիմ, վէր արտըս հընձիմ* (Ձ):

- Ծոցը նի մընէլ - 1. Մեկի անկողինը մտնել, մեկի հետ միասին քնել: *Թոռնը այուն ծոցընն ա նի մընում, այուն նընիրտ քօն հինում* (Ձ): 2. Մեկի հետ սիրաբանել՝ կենակցել: *Ղանխայն կընէգ ա, հուր տըսնում ա, ծոցընն ա նի մընում* (Բ):

- Ծոցը պէրակ - Նրբակազմ, նրբամարմին: *Աննան ծոցը պէրակ ախճիգ ա իլանլ, միհէնգ ա ըտի քուքացալ* (Բ):

- Ծոցումը կըրակ տինիլ - Մորմոքել, մտատանջել, ծանր մտքերի մեջ գցել: *Էտ ախճիգը հօրը ծոցումը կըրակ ա տիրանլ* (Բ):

- Ծոցումը քար տինիլ - Համարձակություն ստանալ, սրտապնդվել: *Տընդան հօրը խուսկէրքան սըրտընհանվում ա՝ ծոցումը քար տինում, փանիլիվանէն վէր քընցում* (Ձ):

- Ծոցումը օխծ թընխծընէլ - Մեկին խնամել՝ օգնել՝ հովանավորել՝ չգիտակցելով, որ նա իր թշնամին է կամ իր թշնամին է դառնալու: *Չօբանը էտ կանլին ճօտէն պիրում ա պահում, էլ գանդում չի, վէր ծոցումը օխծ ա թընխծընում* (Ձ):

- Ծոցում, փէշկում օտէլ - Մի բան թաքուն՝ ծածուկ ուտել: *Նընքանը վախան նընիրտ հինչը օտում ար, ծոցում, փէշկում ար օտում* (Ձ):

- Ծոց տալ - *տեմ* Ծոց անէլ:

ԾՕՑՔԱՂ - *տեմ* ԾՈՒՑԱՔԱՂ:

Կ

ԿԱ[1] *(գրբ. կա)* - *նբ.* Վերցրու, առ (հրամայական եղանակ): *Հանը աստա.- Կա՛, էս փուլը տա՛ր, տո՛ թանջիրին* (Ձ):

- Կա յէ՞ - *տեմ* Ալա յէ՞:

ԿԱ[2] *(գրբ. կա)* - *չբ.* Պակասավոր ԿԱՄ բայի սահմանական եղանակի ներկայի երրորդ դեմքը: 1. Գոյություն ունի: *Հիշկան կանլը կա, վընխճընէն կըրըլան չըն ազադ ըրածին* (Բ): 2. Առկա է, ներկա է: *Տէսնում ըն, վէր էտ քարէն տակէն մին պէն կա պըսպըղէ տամ* (ՀԺՀ, V 116): 3. Լինում է, հնարավոր է, պատահում է: *Մարթ կա՝ փուլու հընտէ հուրանն մօրը էլ կընծախէ* (Ձ):

- Կա հо կա - Մշտապես գոյություն ունի: *Ղարաբաղցուն տանը հինչ էլ ինի վէջ, թօթէն արաղը ա հացը կա հо կա* (Ձ):

- Կա-չըկա - Երեւի, հավանաբար, անշուշտ: *Ընտածում ա, վար կա-չըկա, սա յա էշին ծունն* (ՆԼՂԺԲ, 124):

- Կա ու կա - *տեմ* Կա հо կա:

ԿԱԲԱՆ *(ռուս. кабан)* - *տեմ* ՎԱՐԱՋ (1): *Էտ ընմիշծտումը կաբանէ շատ ըն հինում, թաքավէրը միշտ կամ ար ընտըղ՝ վընրս* (Ձ):

ԿԱԲԱՉԿԻ *(ռուս. кабачок)* - *գ.* Դդմենու մի տեսակը, որի պտուղը սպիտակ է, բարակ ու երկարավուն: *Կաբաչկին ժարիտ ընրած ա հինում լանզանթ* (Բ):

ԿԱԲԻՆԷՏ *(ռուս. кабинет, ֆր. cabinet)* *գ.* - Առանձնասենյակ, աշխատասենյակ: *Փափաղը կընլխէն ա տինում էս Մահմադը, ք՝ընում նի մընում ընխճընկանը կաբինէտը...* (ՀԱԲ, 15, 18):

ԿԱԲԻՆԿԱ *(ռուս. кабина, ֆր. cabine)* *գ* - Ավտոմեքենայի խցիկ: *Շօֆէրը կաբինկան կընշխը տիւս ա օնում, տընսնում՝ մին մընծ օխծ էտ ընընբընստընրակէն կօլ ա տամ* (Ձ):

ԿԱԲԼՈՒԿ/ԿԱԲԼՕԿ *(ռուս. каблук)* - Կոշիկի ներբանի դուրս ցցված մասը, կրունկ: *Ախճիգը վընննամանը հանում ա, կաբլուկավը ընտրա կընլխէն տընրընքցընում, ինքը փախչում* (Ձ):

ԿԱԲԼՕԿ - *տեմ* ԿԱԲԼՈՒԿ:

ԿԱԲՈՒՏԸ(ԲԸ)/ԲՈՒԹՏԸ(ԲԸ)/ԲՈՒՏՏԸ(ԲԸ) (*ռուս. как будто*) - *տեմ* ՄԸԹԱՄ:

ԿԱԴԱՐԷԼ - *տեմ* ԿԸԴԱՐԷԼ:

ԿԱԴԱՐՄՈՒՆՔ - *տեմ* ԿԸԴԱՐՄՈՒՆՔ:

ԿԱԴԱՐՎԷԼ - *տեմ* ԿԸԴԱՐՎԷԼ:

ԿԱԴԸՐՅԷԼ *(գրբ. կատարեալ)* - *ած.* Կարգին, կատարյալ, օրինավոր, անթերի: *Մաքաղաթը կաղընրյէլ կընէգ ա* (Բ):

ԿԱՋ - *տեմ* ԿԱՆՋ:

ԿԱՆՋ/ԿԱՆՋ[1]/ԿԱՋ *(գրբ. կազ)* - *գ.* 1. Մոխրաջրի մեջ եփած բոժոժ, որից թել են ստանում: *Կանզը մուխընրընճիրանն տիւս ըն տամ, վէր թիլ քաշին:* 2. Ծակված բոժոժից ստացված մետաքս: *Կընէգը կանզանն մին դաշանգ չօխա յա կարում* (Ձ):

- Կանզ տալ - *տեմ* Տընազ անէլ:

ԿԱՋԱՐՄԱ *(ռուս. казарма, իտ. caserma)* - *գ. 1.* Զորքի կացարան, զորանոց: *Էն ա մընթընժոռալ ար, վընր մին զուռնի սանս յէր իլավ կազարմին մանիլանն* (ՋՏ, Ա, 1): 2. *փխբ.* Մեծ՝ ընդարձակ շենք՝ բնակարան՝ սենյակ: *Օսէփը տընղէն հընտէ մին կազարմա յա շինանլ* (Բ):

ԿԱՋԷԹ *(ռուս. газета, իտ. gazzetta)* *գ.* Թերթ, լրագիր: *Միհէնգ կազէթ կարթող չի կա, լօխ էն ըն շաղված* (Ձ):

- Կազէթ ըղնէլ - Լրագրում տպագրվել, լրագրի նյութ դառնալ: *Դօրռւց Մաքաղաթէն էծը իրը՝ք հօլ ա ծընալ, էտ պէնը կազէթ ա ընգալ* (Բ):

- Կազէթ կ՚իրօղ - Լրագրի աշխատակից, լրագրող: *Դէ էլ հինչ կ՚իրի՞մ, պարոն՚ւն կազէթ կ՚իրօղ, կիլօխըտ շատ ցըվըցըրի...* (ՋՏ, Ա, 37):

- Կազէթ քըցիլ - Լրագրում տպագրել, լրագրի նյութ դարձնել: *Ասում ըն՝ մին քանէ տարէ առաչ Յէրէվանա յը՝կալ ըն Մըցակէն բաղը նըկարալ, տարալ կազէթ քըցա՚ալ* (Բ):

ԿԱ՚Ջ-ԿԱ՚Ծ - *տե՛ս* ԿԱԾ՚-ԿԱԾ՚:

ԿԱՋՄԱԿԷՐՊԷԼ *(գրբ. կազմակերպեմ (շինել, կոկել, ձեւացնել) - նբ.* Մի բան նախաձեռնել՝ ձեռնարկել: *Էտ էլ Օհանջանյան Մուշէղընն ա կազմակերպալ...* (ԱԱ, 19):

ԿԱՋՄԱԿԷՐՊ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԱՋՄԱԿԷՐՊԷԼ-ի:

ԿԱՋՄԷԼ - *տե՛ս* ԿԱ՚ՋՄԷԼ:

ԿԱ՚ՋՄԷԼ/ԿԱՋՄԷԼ/ԿԱ՚ՋՄԻԼ/ԿԱՋՄԻԼ *(գրբ. կազմեմ (շինել, շտկել, պատրաստել) - նբ.* 1. Կազմի մեջ առնել, կազմ պատրաստել: *Կ՚իրքէրը կա՚զմում ըն, շարում* (Ձ): 2. Իրար կողքի բերելով՝ միացնել, միակցել, կցել, կարգի բերել: *Հարթնը աման-չամանը կա՚զմում ա, խօրա՚գը իփռում, ք՚ինա՚մ բաղը* (Ձ): 3. *փխբ.* Մեկին խիստ նախատելով, ծեծելով՝ կարգի հրավիրել: *Մարթը կընգանը մին լ՚ավ կազմում ա* (Ձ):

ԿԱՋՄԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԱ՚ՋՄԸՎԷԼ:

ԿԱ՚ՋՄԸՎԷԼ/ԿԱՋՄԸՎԷԼ/ԿԱ՚ՋՄԸՎԻԼ/ԿԱՋՄԸՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԱ՚ՋՄԷԼ-ի:

ԿԱՋՄԸՎԻԼ - *տե՛ս* ԿԱ՚ՋՄԸՎԷԼ:

ԿԱ՚ՋՄԸՎԻԼ - *տե՛ս* ԿԱ՚ՋՄԸՎԷԼ:

ԿԱՋՄԻԼ - *տե՛ս* ԿԱ՚ՋՄԷԼ:

ԿԱ՚ՋՄԻԼ - *տե՛ս* ԿԱ՚ՋՄԷԼ:

ԿԱՋՅՕՆՆԻ *(ռուս. казенный) - ածական.* Պետական, պետության կողմից տրվող՝ տրամադրվող: *Ըտըրան էլ մին քըսակ կազյօննի փուլ ա ինում* (Ձ):

ԿԱԹ *(գրբ. կաթ) - գ.* Կաթիլ, շիթ: *Էլ-հա ճընապարին վը՝ղին յըրան ա՚ռնին կաթէրին յէշիլավ ք՚ընըմ ըն, ք՚ընըմ, հըսնըմ էտ խօր վէրին* (ՀԺՀ, V, 18):

- Կաթ ըղնէլ - *տե՛ս* ԿԱԹԷԼ:

- Կաթը կըտըրէլ - Եկամտի նվազ աղբյուրից զրկվել: *Կավընն էլ վէր ըստակում ա, տահանց կաթը կըտըրում ա* (Ձ):

- Կաթը կըտըրցընէլ - Եկամտի նվազ աղբյուրից զրկել: *Նախագան դօրոչչուն կօրծա տա՚ւս ա քըցա՚ում, կաթը կըտըրցընում* (Ձ):

- Կաթ չըկաթէլ - Արնձրեւ չտեղալ, երաշտ լինել: *Հէնգ՚ ամէս ա՝ կաթ չի կաթալ* (Բ):

ԿԱԹԱՆ - *գ.* Խորոված՝ շամփուրներից քաշելու հացը կամ լավաշը, որ յուղով թաթախվում է: *Կաթանը խըրըվածան լա՚զա՚թ ա* (Բ):

ԿԱԹԷԼ/ԿԱԹԻԼ *(գրբ. կաթեմ) - չբ.* 1. Կաթիլ առ կաթիլ թափվել՝ ծորալ: *Ք՚ինըմ ա մին սարի տօ՚շըմ տը՝սնըմ՝ մին քարա ճա՚ւր ա կաթըմ* (ՀԺՀ, V, 80): 2. Ծածկից՝ տանիքից ջուր՝ անձրեւաջուր թափվել՝ դուրս տալ: *Կ՚ա՚մէն կըտօրը կաթում ա* (Բ): 3. Ցայտել, փայլել, ցոլալ: *Հա՚ւրթան մին լա՚ւս ա կաթա՚ւմ դարադամէն մաչին* (Ձ): 4. *տե՛ս Կաթա՚ւկ տալ* (1):

ԿԱԹԷՂ - *տե՛ս* ԿԸԹՆԸ՝ՂԱՆ:

ԿԱԹԸՂ(Ը)ԿՕՍ/ԿԸԹԸՂ(Ը)ԿՕՍ/ԿԱԹԸՂԻԿՕՍ/ՔԸԹԸՂԿԱ *(գրբ. կաթողիկոս) - գ.* Ծայրագույն պատրիարք, կաթողիկոս: *Ըսէս ա պըրծընէս, հըդէ ինիս Ամարասա վանքէն կաթըղըկօսէն կօշտը* (ԼՂԲ, 396):

ԿԱԹԸՂԻԿՕՍ - *տե՛ս* ԿԱԹԸՂ(Ը)-ԿՕՍ:

ԿԱԹԻԼ - *տե՛ս* ԿԱԹԷԼ:

ԿԱԹ-ԿԱԹ - *մ.* Կաթիլ առ կաթիլ, կաթկթելով, քիչ քանակությամբ: *Ծա՚ւնը կ՚ամ ա, կաթ-կաթ քամվում, ախպա՚ւր տա՚ռնում* (ԱԱ, 58):

ԿԱԹՆԱՎ - 1. *գ.* Կաթով, բրնձով եւ շաքարով պատրաստված կերակուր, կաթնապուր: *Կաթնավը Հէղան այուն սիրիլի խօրա՚գը՝ն ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ԿԸԹՆԱՏՈՒ:

- Կաթնավ ճա՚շ - *տե՛ս* ԿԱԹՆԱՎ (1):

ԿԱԹՆԸ *(գրբ. կաթն) - գ.* 1. Կանանց եւ կաթնասունների գեղձերից արտադրվող՝ ճարպ ու սպիտակուց պարունակող սննդարար հեղուկ, կաթ: *Կաթնը պա՚ւրում ըն թաքավէրէն հէտէ, թաքավէրը խըմում ա, լիվանում* (ՀԺՀ, V, 441): 2. Որոշ բույսերի մեջ պարունակվող սպիտակավուն հյութը: *Թա՚ւզին ճէղնը վէր կըտըրում ըս, կաթն ա կ՚ամ* (Բ):

- Կաթնա կըտըրէլ - *տե՛ս* Ծըծա կըտըրէլ (ԾԸ՝Ծ-ի տակ):

- Կաթնա կըտըրվէլ - *տե՛ս* Ծըծա կըտըրվէլ (ԾԸ՝Ծ-ի տակ):

- Կաթնանը ըգ՚օրա՚ պըռանչիլ - Իր արածի՝ ստեղծածի համապատասխան խոսել: *Վէր ամէն մարթ ո՚ւրա՚ն կաթնանը ըգ՚օրա՚ պըռանչի, աշխարքըս դա՚ւզօթուն կըղնէ* (Ձ):

- Կաթնէն նըհը՝ետ նի մըտածը հա՚ւք՚վա՚ւն նըհը՝ետ տա՚ւս կըկ՚ա - Ժառանգականությամբ պայմանավորված հատկանիշները՝ բնավորության գծերը մինչեւ մահ պահպանվում են:

- Կաթնը ըղնէլ - Սկսել հասունանալ, կաթնամոմային հասունության շրջանում լինել (պտուղների եւ հացաբույսերի մասին): *Վէր մին էրկու օր էլ ա՚ռը՝վ անէ, ցօրէնը կաթն ա ըղնական* (Բ):

- Կաթնըն ա ա՚ռա՚ւնը ո՚ւրա՚ւր խառնած - Վարդագույն: *Կաթնըն ա ա՚ռա՚ւնը ո՚ւրա՚ւր խառնած թօշեր օնէ Նինիկը* (Բ):

- Կաթնը շաղել - 1. Գործը փչանալ՝ խանգարվել՝ գլուխ չգալ: *Մէր կաթնը շաղալ ա, հինչ ա էտ օյինբազը մը՝գ նը-հը՝ետ հըրակաշ ա տը՝ռալ* (Ձ): 2. Հարաբերությունները խզվել, իրար հետ գժտվել: *Ըտըրանց կաթնը էրկու տարէ առաչ ա շաղալ, ուրուր նըհը՝ետ խօսում չընն* (Բ):

- Կաթն ըս օգ՚ում՝ կավ պահէ - Արդյունք ունենալու համար պետք է միջոցներ ձեռնարկել:

- Կաթնը տալ - 1. *տե՛ս* Ծը՝ծ տալ: 2. Կաթ արտադրել: *Էտ էծը օրը մին լիտըր կաթն ար տամ* (Ձ):

- Կաթնը օտէլ - *տե՛ս* Ծը՝ծ օտել:

ԿԱԹՆՈՒԿ - *գ.* Բարդածաղկավորների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս, որը կաթնահյութ է պարունակում, հազար: *Էշէրը կաթնուկը օտում ըն, պըլանում* (Ձ):

ԿԱԹՆՈՒՏ - *տե՛ս* ԿԸԹՆԸԹԱԹԱԽ:

ԿԱԹՏԱՄԱՋ - *ածական.* Պինդ, ամուր, չկաթող (ծածկի՝ տանիքի մասին): *Կաթտամազ կըտօր ա, հիշկան ծա՚ւն ա յը՝կալ, կաթալ չի* (Ձ):

ԿԱԹՈՒԿ - *տե՛ս* ԿԱ՚ԹՈՒԿ:

ԿԱ՚ԹՈՒԿ/ԿԱԹՈՒԿ - *գ.* Շատ հասած եւ ծառից վայր ընկած պտուղ: *Լըհա վը՝ննընտ փուխէս ըս, վը՝ննընտ սըլկըհէս ա, էնքան կաթուկ ա ինիս* (ԼՂԲ, 384):

- Կա՚թուկը վէր վէր ըղնէ, ծառեն տակը կըղնէ - Յուրաքանչյուրը իր ծնողներին է նմանվում:

- Կա՚թուկ տալ - 1. Շատ հասնելուց ծառից ընկնել (պտուղների մասին): *Աշունքը հա՚ւնը կա՚թուկ ա տամ, արչը օտում ա, քուշտանում* (Ձ): 2. Շատ ծերանալ, մեռնելու շէմին լինել: *Սաղ շէնումը էրկու պառավ կա, ըտըրանք էլ էն ըն կաթուկ տուված* (Բ): 3. Գլորվել, ընկնել: *Էշէրը կ՚ամ ըն թա՚վ՚ալ տամ, մինմին կաթուկ տամ, վը՝ր տը՝ռնում քը՝ոծէն տակը, ըստըկօտում* (ՆԼՂԺԲ, 101):

- Կա՚թուկ տը՝ռնալ - *տե՛ս* Փօփ տը՝ռնալ:

ԿԱԹՈՒՑ - *տե՛ս* ԿԱԹՕՑ:

ԿԱԹՕՑ/ԿԱԹՈՒՑ - *գ.* 1. Կաթիլ առ կաթիլ թափվելը, կաթկթելը: *Ճիրին կաթօցը թօղում չի, վէր քօն ինինք՚* (Բ): 2. Ծածկից՝ տանիքից ջուր՝ անձրեւաջուր կաթելը: *Էտ կաթօցան կ՚էրանը փըթում ա, կօտըրում* (Ձ): 3. Հասած պտղի ընկնելը ծառից: *Տա՚նձին կաթօցէն վախտը խօզ՚էրը ծըմական կ՚ամ չընն շէնը* (Ձ): 4. *տե՛ս* ԿԱԹ:

ԿԼԺԼՄԼՆԻ/ԿԼՃԼՄԼՆԻ/ԿԱԺՄԱՆ - *տե՛ս* ԼԸՂԱՐ:

ԿԱԺԻ - *տե՛ս* ԼԸՂԱՐ:

ԿԱԺՄԱՆ - *տե՛ս* ԿԼԺԼՄԼՆԻ:

ԿԱԼ - *տե՛ս* ԿԱԼ[2]:

ԿԼԼ[1] - *տե՛ս* ԿԱԼ[1]:

ԿԼԼ[2] - *տե՛ս* ԿԱԼ[2]:

ԿԱԼԱՆՉ - *տե՛ս* ԿԸԼԱՆՉՕՑ:

ԿԱԼԱԾ *(արաբ. gallas (նենգավոր խաբեբա) - ածական. տե՛ս* Աշկը ծակ:

ԿԱԼԱՋ *(ռուս. калач) - գ.* Հացի տեսակ: *Կալաջը թուրնումը չըն թըխում* (Բ):

ԿԱԼԱՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կալաս անել - 1. Կալսել, կալում փռված հասկերը տրորել կամ ծեծել՝ հատիկը առանձնացնելու համար: *Խօրթնէրը կալ՝ումը մը՝կնում ըն, կալաս անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ ծեծել: *Փըռում ըն ըտըրա կալաս անում* (Ձ):

ԿԱԼԼՆՍԿԱ *(ռուս. коляска) - գ.* Անվավոր եւ ճոճվող հարմարանք, որի մեջ քնեցնում կամ զբոսանքի են տանում փոքր երեխաներին: *Կալլանսկան ադաթ ընգավ, ուրուրունցը թավա ընգավ* (Բ):

ԿԱԼԱՓ - *տե՛ս* ԿԸԼԱՓ:

ԿԱԼԲԱՍ(Ա) *(ռուս. колбаса) - գ.* 1. Երշիկ: *Առաջ ա իլլալ, վէր էն ընք իլլալ կըլբասու հասրաթ, միհէնգ էն ա մաղազինէն լըցաց* (Բ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԽԱՅԱ:

ԿԱԼԷՆԴԱՐ *(ռուս. календарь, լատ. calendarium) - գ.* Տեղեկատու հրատարակություն, օրացույց: *Սիմոն դային մին կալէնդար ա ինք՝ օնում, տանը պատան նը՝ստա տամ* (Ձ):

ԿԱԼԻԴՕՐ - *տե՛ս* ԿԱՐԻԴՕՐ:

ԿԱԼԽՕՋ/ԿՕԼԽՕՋ *(ռուս. колхоз)* - 1. *հպվ. գ.* Կոլեկտիվ գյուղատնտեսական ընկերություն խորհրդային կարգերի օրոք, կոլտնտեսություն: *Մըհէնգ՝ մը՝ր կալխօզէն հէնգ՝ մաշին օնէ...* (ԼՂԲՔ, 274): 2. *մ., ածական.* Միացյալ, համատեղ: *Շինընցէք՝ զիրավ ըն տը՝ռնում, էտ մարթին տօնը կօլխօզ շինում* (Բ):

- Կըլխօզու ժողով - Խառնաշփոթություն, իրարանցում: *Հաՙրը ասմա.- Հօ կըլխօզու ժողով չի՞, սուս ըրը՝ցէք՝* (Ձ):

ԿԱԼԽՕՋՆԻԿ/ԿՕԼԽՕՋՆԻԿ *(ռուս. колхозник)* - 1. *գ.* Կոլխոզի՝ կոլտնտեսության անդամ: *Ճըրտարա կալխօզնիկնէն շատ հարուստ ըն իլլալ* (Ձ): 2. *փխբ.* Անկիրթ՝ անտաշ մարդ: *Կօզ՝ի պէցՙուր պաշտօն օնէ, ամմա մին ա, կօլխօզնիկ ա Տիկրանը* (Բ):

ԿԱԼՂԷԳ՝ - *տե՛ս* ԿԱՂԼԷԳ՝:

ԿԼԼՄԼՉ - *տե՛ս* ԿԱԼ՝ՄԱՉ:

ԿԼԼՄԼՍՆԻԼ - *տե՛ս* ԿԱԼ՝ՄԼՍՆԻԼ:

ԿԱԼ[1]/ԿԼԼ[1] *(գրբ. կալ) - գ.* 1. Հարթ պնդացրած գետին, որտեղ կալսում են հացահատիկը: *Ըստը՝ղ առաջ կալ՝էր ա իլլալ, կը՝լ՝էրումը՝ մին յէխծէ, անումը՝ Կօտրած յէխծէ* ...(ԱԱ, 30): 2. Օրանի ծեծելու գործողությունը, կալսելը: *Հՙօնձը սաղ-սըլմաթ պըրծընում ըն, ամմա կալ՝ին վախտը թօռը նի յա օնում* (Ձ): 3. Օրանի այն քանակը, որ մի անգամ փռում են եւ ծեծում, խրձակույտ, բարդոց: *Քամէն թՙունդՙում ա, կալ՝ը քը՝շՙում* (Ձ):

- Կալ՝ա յը՝տ - Ուշացումով, ուշ: *Պուդին կալ՝ա յը՝տ քՙունՙում ա, տը՝սնում արտը հընձՙօ* (Ձ):

- Կալ՝ անել - 1. *տե՛ս* Կալաս անել: 2. *տե՛ս* Կալ՝մաչ անել: 3. Միեւնույն տեղում շատ գնալ, գալ: *Հՙյվընէն բօստանը կալ՝ ըն ըրալ* (Բ):

- Կալ՝ թակել - *տե՛ս* Կալաս անել (1):

ԿԱԼ՝[2]/ԿԼԼ[2]/ԿԱԼ - ՕՆԷԼ բայի հրամայականը:

ԿԱԼ՝ՄԱՉ/ԿԼԼՄԼՉ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կալ՝մաչ անել - 1. Լծկաններին կալի մեջ բերել կամին լծելու համար: *Յը՝գ-նէրը կալ՝մաչ ըն անում, վէր կալ՝ը թակին* (Ձ): 2. *փխբ.* Շրջապատել, շրջափակել: *Կՙուլէրը ծՙյին կալ՝մաչ ըն անում, օտում* (Ձ): 3. *փխբ.* Մեկի վրա թափվել, մեկի շուրջը հավաքվելով՝ նեղել, ստիպել: *Մը՝ծը՝խըլունքնէն հըվաքվում ըն, թաքավէրէն կալ՝մաչ անում, վէր փըսակվէ* (ԽԱԲ, 38):

- Կալ՝մաչ ինիլ - Շրջապատվել, շրջափակվել: *Թօրքէրը, վէր կալ՝մաչ իլ՝ին, էլ կըրը՝գէն վէչ փախՙին* (Ձ):

ԿԱԼ՝ՄԼՍՆԻԼ/ԿԼԼՄԼՍՆԻԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կալ՝մՙանսՙիլ անել - Անորակ աղալ: *Յօրէնը տարալ ա ճէղաց, կալ՝մՙանսՙիլ ըրալ, պէրալ* (Ձ):

ԿԱԼ՝ՊԱՐԻ/ԿԼԼՊՙԱՐԻ - *գ.* Շուրջպարի տեսակ, որ պարում էին կալի աշխատանքները վերջացնելուց հետո: *Միհէնգ՝ վէչ կալ՝ում կօրծ անօղ կա, վէչ էլ կալ՝պարի պար կ՝ըվօղ* (Բ):

ԿԱԼ՝ՎԷՐ/ԿԼԼՎԷՐ - *գ.* Կալում աշխատող մարդ: *Կալ՝վէրը ք՝ինամ ա, տը՝սնում՝ կալ՝ումը ցօրէնը կ՝ՙուտՙօ, մին զը՝ռ օխծ էլ յըրան նըստած* (Ձ):

ԿԱԼ՝ՎՈՒՐԹ/ԿԼԼՎՙՈՒՐԹ - 1. *տե՛ս* ԿԱԼ՝ՎԷՐ: *Մը՝ծ արտըմը դուշ կինի, կըլվուրթէն ամանը կ՝ՙուշ կինի...* (ԼՂԲ, 120): 2. *տե՛ս* ՀԱՇԱՆ:

ԿԼԼՊՙԱՐԻ - *տե՛ս* ԿԱԼ՝ՊԱՐԻ:

ԿԱԼՍԷԼ/ԿԱԼՍԻԼ *(գրբ. կասում) - տե՛ս* Կալաս անել (1):

ԿԱԼՍԻԼ - *տե՛ս* ԿԱԼՍԷԼ:

ԿԼԼՎՙՈՒՐԹ - *տե՛ս* ԿԱԼ՝ՎՈՒՐԹ:

ԿԱԼՈՒԾ *(ռուս. галоши, ֆր. galoches) - գ.* Ռետինե կարճավիզ կոշիկ: *Շինացէն ցը՝խ օրը առանց կալուշ կարէլ չի յօլլա ք՝ինի* (Ձ):

ԿԱԼՕԴ *(ռուս. колода) - գ.* Կապոց, փաթեթ (թղթադրամի, խաղաթղթի եւն մասին): *Փուլէն կալօդը ջուբան վէր տՙուս ա անում, դէրվիշը մընամ ա քար կըտըրած* (Ձ):

ԿԱԽ *(գրբ. կախ) - ածական.* Կախած, կախ ընկած, կախված: *Մին շօն ա մուտանում՝ ըրկաթէ ժինջիլը պըկան կախ* (Ձ):

- Կախ ածել/անել - *տե՛ս* Կախ տալ:

- Կախ ըղնել/ինիլ - 1. Կախված մնալ՝ լինել: *Էրկու քուրը կընընչկ՝ՙարմՙուր ըն տէռնում, յըրգ՝ինք՝ան կախ ընում* (ԽԱԲ, 92): 2. Կախվելով ինքնասպանություն գործել: *Վէր խաբարը կ՝ամ ա, թա տըղան մարթ ա ըսպանալ, տՙուրմՙա նըստալ, մարը կախ ա ինՙում* (Ձ): 3. Թեքվել, մի կողմի վրա շուռ գալ: *Էշին պէռնը կախ ա ընգալ* (Բ): 4. Խիստ ժլատություն անել: *Կախ ա ինում, թա ախպօրը մին թօրբա ՙալլէր տա* (Ձ):

- Կախ ընգած/իլՙած - *ծՙկ. տե՛ս* ԽԸ՝Ռ:

- Կախ տալ - 1. Կախ անել, կախել: *Յէշում ա տը՝սնում՝ կընէգ՝ը լըվաց ըրած, տըռանը քուղավը կախ տըված* (ԽԱԲ, 136): 2. Կախաղան բարձրացնել: *Թաքավէրը հըրամանք ա տամ, վէր ծՙուկուն փըռնօղէն տըղէն կախ տան մէյդանումը* (Ձ) *:*

- Կախ քընցիլ/օնէլ - 1. *տե՛ս* Կախ տալ: 2. Իջեցնել, խոնարհեցնել: *Հավէրը թէվէրը կախ ըն քընցՙալ* (Բ):

ԿԱԽԱՂԱՆ *(գրբ. կախաղան) - գ.* Կախաղան բարձրացնելու՝ կախելու սարք՝ հարմարանք: *Թաքավէրը հըրամմայըմ ա՝ կախաղանը պըդրաստին* (ՀԺՀ, V, 79):

ԿԱԽԱՆ *(գրբ. կախան (կախաղան) - գ.* Ձմեռվա համար պահելու՝ մառանում կախած միրգ՝ խաղող: *Կախանը քընընցընում ըն, էտ խօնցը պիժէնում* (Ձ):

- Կախան անել - Ձմեռվա համար մրգեր՝ խաղող կախել, կախանել: *Տՙանձը, խընձՙօրը, խաղուն կախան ըն անում, վէր ծըմը՝ռնը օտին* (Ձ):

ԿԱԽԱՋ - *գ.* Չորացնելու՝ ապուխտ դարձնելու համար կախած միս: *Կախաջը կախ-կախ ըն անում, չուրընցընում* (Ձ): 2. *փխբ.* Սաստիկ նիհար՝ կմախքացած անձ: *Էտ կախաջը էրկու ամէս ա՝ հացա-ճիրՙա կընտրրած* (Բ):

ԿԱԽԱՐԴ - *տե՛ս* ԿԱԽԱՐԹ:

ԿԱԽԱՐԹ/ԿԱԽԱՐԴ *(գրբ. կախարդ)- գ., ածական.* Ըստ սնահավատության՝ մարդ-

կային կարողություններից վեր, գերբնական գործողություններ կատարող, ինչպես նաեւ դյութող, հմայող, գուշակող (անձ): *Ամեն մեծէն տըղան հրամմայէց էն կախարթ ըխճըկօրցը, վար ղութին պիրին պըլատէն մէջը* (ՀԺՀ, V, 382):

ԿԱԽ-ԿԱԽ - *ած.* Ամբողջապես կախված՝ կախ ընկած: *Ծըռէրէն կախ-կախ ճըղնէրը կըտօրում ըն, վէր կարին բաղումը կօրծ անին* (Ձ):

- Կախ - կախ անէլ - Շատ բաներ եւ տարբեր տեղեր կախել, կախկխել: *Խօզ'էրը մուրթօտում ըն, կախ-կախ անում* (Ձ):

- Կախ-կախ ինիլ - Շատ բաներ եւ տարբեր տեղեր կախվել, կախկխվել: *Ալակուշկուշնէն նի յըն տը'ռնում տօնը, պըտէրան կախ-կախ ինում* (Ձ):

ԿԱԽԿԸԼՕԽ - *ած., մ. տես* Կըլօխը կախ:

ԿԱԽՄՈՒՆՔ - *գ.* Մեկից՝ մի բանից կախված լինելը, կախում, կախվածություն: *Տըղէն կախմունքը էտ թանջիրին անա մը'ծ ար* (Ձ):

ԿԱԽՏԱԿԱՆ/ԿԱՂԹԱԿԱՆ *(գրբ. գաղթական)* - *գ., ած.* Հայրենիքից գաղթած՝ գաղթող (մարդ): *Ղարաբաղ կաղթականնէ շատ կա* (Բ):

ԿԱԽՏԷԼ/ԿԱՂԹԷԼ *(գրբ. գաղթիմ)* - *չբ.* Հայրենիքից հեռանալ եւ այլ երկրում բնակություն հաստատել, գաղթական դառնալ: *Էրկու հարիւր տարէ առաջ Իրանան շատ հայէր ըն կախտալ, յը'կալ Ղարաբաղ* (Բ):

ԿԱԾ - *տես* ԿԱԾ':

ԿԱԾ - *տես* ԿԱԾ':

ԿԱԾԱԿ - *տես* ԿԱԾԱԿ:

ԿԱԾԱԿ/ԿԱԾԱԿ/ԿԱԾԱԿ/ԿԷԾԱԿ-(ՆԸ)/ԿԱԾ'ԱԿ/ԿԱՅԾԱԿ *(գրբ. կայծակն)* - *գ.* Օդում մթնոլորտային էլեկտրական հոսանքի ակնթարթային պարպում, կայծակ, շանթ: *Մին օր էլ կայծակը թըխում ա, էտ նախըրջուն կընգանը ըսպանում* (Ձ):

- Կայծակ անէլ - *տես* Կըծ'ըկըրակ անէլ:

- Կայծակ տալ - Կայծակ խփել, կայծակը զարկել, կայծակնահարել: *Հըղըցումը տէհանք մին կայծակ տըված ծառ* (ԼՂԲՔ, 262):

- Կըծակէն անէլ/տալ - *տես Կըծ'ըկըրակ անէլ:*

ԿԱԾԱԿ - *տես* ԿԱԾԱԿ:

ԿԱԾԱՆ/ԿԷԾԱՆ *(գրբ. կածան)* *գ.* Նեղ ճանապարհ, արահետ, շավիղ: *Էս կէծանը յէրէ Հուռըթաղա տանում ա Վանք* (ԱԱ, 42):

ԿԱԾԻԳ' - *գ.* Կարճահասակ մարդ: *Հէղուշին մարթը կածիգ' ա* (Բ):

ԿԱԾԿԱԾ - *տես* ԿԱՍԿԱԾ:

ԿԱԾ'/ԿԱԾ/ԿԱԾ/ԿԷԾ *(գրբ. կայծ)* - *գ.* 1. Այրվող կամ շիկացած նյութի՝ կրակի փոքրագույն մասնիկ: *Մին կած՝ ըղնում ա շօրին յըրա, էրում* (Ձ): 2. Որեւէ բանի փայլող՝ կայծկլտացող փոքր մասնիկ, լուսավոր՝ փայլող կետ: *Հըռանցէ մին կած՝ ա ըրվամ* (Ձ): 3. Երկու մարմինների շփումից առաջացած լույսը: *Հըրա'ճավը վէր ըրկաթէն տըրըքցընում ա, կածէր ա տանս տը'ռնում* (Ձ): 4. *փխբ.* Ընդունակության՝ զգացմունքի եւն արտահայտություն՝ նշույլ՝ փայլատակում: *Տընը շինիտ մաչին ըսկի կած՝ չի կա* (Բ): 5. *ած.* Խիստ տաք, այրող, վառող: *Կած՝ ճանրը վէր ա ածում, վը'ննէրը էրում* (Ձ):

- Կած՝ արկաթ կօլ տալ - Խիստ անհանգիստ լինել, անընդհատ շարժվել: *Կած՝ արկաթ ա կօլ տըվալ, տը'ղը նըստում չի* (Բ)

ԿԱԾ'ԱԿ - *տես* ԿԱԾԱԿ:

ԿԱԾ'-ԿԱԾ'/ԿԱՆՁԿԱԾ - *ած.* 1. *տես* ԿԱԾ' (5): *մ.* 2. Մեծ եռանդով, եռանդագին: *Տըղան կած՝-կած՝ կօրծ ա անում* (Ձ): 3. Խիստ սիրահարված: *Թաքավէրին տըղան էլ էտ ըխճըկանը յըրա կած՝-կած՝ ա ինում* (Ձ):

ԿԱԾՆԻԿ/ԿԱԾՈՒԿ/ԿԱԾՆԻԿ/ԿԷԾՆԻԿ *(գրբ. կայծուկ)* - *գ.* 1. Երկար ու բարակ տերեւներով փշոտ խոտաբույս: *Էշէրը կած՝ուկ շատ ըն սիրում* (Բ): 2. *տես* ԿԸԾՈՒՁ(ՆԸ) (3):

- Կըծ՝ուկան կըծէլ - *տես* Խօտան կըծէլ:

ԿԱԾՈՒԿ - *տես* ԿԱԾՆԻԿ:

ԿԱԾՆԻԿ - *տես* ԿԱԾՆԻԿ:

ԿԱԾՕՌ(ՆԸ)/ԿԱՅԾՕՌ - *գ.* Հաղարջ: *Էտ հըլաթումը էլ լ'ավ կած՝ օռն ա ինում* (Ձ):

ԿԱԿԱ - *գ.* 1. *մնկ.* Կոնֆետ, միրգ, քաղցրավենիք: *Խօխան լանց ա ինում, թա կակա յըմ օգ'ում* (Ձ): 2. *փխբ.* Անանշան՝ չնչին բան՝ ուտելիք: *Տանը մին կակա յէլ չի կա* (Բ): 3. *տես* ԼԱԼԱ: 4. Վաղանցիկ, անցողիկ երեւույթ: *Գանքը կակա յա* (Ձ):

ԿԱԿԱԼ - *գ. հեգն. տես* ՃԸՂՈՒՊՈՒՐ:

ԿԱԿԱՆ *(գրբ. կական(ճիլ)* - *տես* ԼԱՑՈՒԿՕԾ:

ԿԱԿԱՉ *(գրբ. կակաչ)* - 1. *տես* ԼԱԼԱ: 2. *տես* ՏԸՂՆԸԿԱԿԱՉ:

ԿԱԿԱՎՕ(Յ) *(ռուս. какао, ֆր. cacao)* - *գ.* Արեւադարձային կակաո ծառի սերմերից պատրաստված փոշին եւ դրանից ու կաթից եփած ըմպելիքը: *Խօխենք'ը կակավօ շատ ըն սիրիս* (Բ):

ԿԱԿԱՐԴ - *գ.* 1. Թռչունի եւ մասնավորապես աքլորի կարմիր կատար: *Էտքան վըրցըկնէրէն մաչին մինակ մին սիպտակ, կակարդը մօք կ'ամրմուր վը'ռցակ ա ինում* (Ձ): 2. Գլխարկի վրա փակցվող մետաղե նշան, կակարդ: *Յանարալէն կըլխէն փըփաղէն կակարդը հըռանցէ պըսպըղէ յար տաս* (Ձ): 3. *փխբ.* Փոքր շինությունների, մասնավորապես հնձանի տանիք: *Քամէն հընձանին կակարդը քըշալ ա* (Բ):

- Կակարդը ցէվքին պըթկէն - Սաստիկ ինքնահավան՝ գոռոզ: *Հէրիք'նագէն կուճի հարթնանը կակարդը էն ա ցէվքին պըթկէն* (Բ):

ԿԱԿԸՌԱՁ - *տես* ԿԱԿՌԱՁ:

ԿԱԿՂԷԼ - *տես* ԿԸԿԸՂԷԼ:

ԿԱԿՌԱՁ/ԿԱԿԸՌԱՁ *(ռուս. какраз)* - *մ.* Ուղիղ, իսկ եւ իսկ, հենց: *Վէզիրը ասում ա.- Ինձ կակռազ ք'ը'զ նըման ախճիգ' ա հարկավէր* (Ձ):

ԿԱԿՌԱՆ - *տես* ՂԸՐԱԲԼԻ:

ԿԱԿՈՒՂ - *տես* ԿԱԿՕՂ:

ԿԱԿՕՂ/ԿԱԿՈՒՂ *(գրբ. կակուղ)* - *ած.* Փափուկ: *Այան մինակ փափուկ հացը ն ա կարում օտէ* (Ձ): 2. Փխրուն: *Կակօղ քարան արկանք չը'ն շինում* (Բ): 3. *փխբ.* Ախորժելի, հաճելի: *Գ'ըվանլին արաղը փափուկ արաղ ա* (Բ): 4. *փխբ.* Մեղմ՝ թույլ բնավորություն ունեցող: *Նախագան վէր կակօղ հ'լանվ, կալխօզը ցըրը'վ կըկ'ա* (Ձ): 5. Նուրբ: *Կակօղ թիլանն չուվալ չը'ն կ'օրծում* (Բ):

- Կակօղ դամարը փըռնէլ/քըթէնալ - *տես* Թանլ դամարը փըռնէլ:

- Կակօղ քօլ - Հեզաբարո՝ մեղմ բնավորությամբ անձ: *Մէխակ դային կակօղ քօլ ա* (Բ):

- Կըկօղան մին տանս կըկ'ա, պէնդան՝ էրկու - Ժլատ մարդը ի վերջո կրկնակի տուժում է ժլատության պատճառով:

ԿԱՀ *(գրբ. գահ)* - *գ.* Թագավորական իշխանություն: *Թաքավէրը մը'ռնըմ ա, կահը մընըմ ա էտ պուճուր տըղէն* (ՀԺՀ, V, 76):

ԿԱՂ *(գրբ. կաղ)* - *տես* ԿԱՂԼԷԳ': *Ըտըրանա էլ շէնին անումը տիրանլ ըն Կըղարծէ, յանի թա՝ կաղ արծիվ* (ԱԱ, 26):

- Կաղէն տալ - *տես* Կըղլըգ'ի տալ (ԿԱՂԼԷԳ'-ի տակ):

- Կաղ կաց, սաղ կաց - Կաղ՝ հաշմանդամ լինելը գերադասելի է մահից:

ԿԱՂԱՂ *(գրբ. կաղաղ (գազանի՝ սողունի որջ)* - *գ.* 1. Կանաչ ընկույզ, ինչպես նաեւ նրա կեղեւը: *...Բ'ուրդանն նըրա քըչալէն մին կաղաղ ա վը'ր ընգ'նում* (ՆԼՂԺԲ, 88): 2. Ոչխարների դմակին կպած գնդաձեւ կեղտ՝ թրիք: *Վըխճարէն կըղըղնէն պուք ըն տամ, յը'տնան խօզ'ում* (Ձ):

ԿԱՂԷՆ *(գրբ. կաղին)* - *գ.* Կաղնի ծառի պտուղը, կաղին: *Վարթէնիսա չօրս ախպէր կ'ամ ըն ըստէղ՝ խուզ'էրէն հէտի ծըմական կաղէն հըվաքէն* (ԱԱ, 27):

ԿԱՂԹԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԿԱԽՏԱԿԱՆ:

ԿԱՂԹԷԼ - *տե՛ս* ԿԱԽՏԷԼ:

ԿԱՂԼԷԳ'/ԿԱՂԼԻԳ'/ԿԱՂԼԷՅԳ/ԿԱԼՂԷԳ' - *ած.* 1. Ոտքից հաշմանդամ, կաղ, կաղացող: *Ըտրիէնց էլ Թէմուրէն վը'էնը մընացալ ա կաղլիգ'* ... (ԱԱ, 77): 2. *փխբ.* Ընդհանրապես հաշմանդամ: *Կաղլէգ' ը՞ս, էտ ամանը խէ ծէրքատ վէր ը՞ս քըցո՛ւմ* (Բ):

- Կաղլէգ' էշավ ք'արվան նի մըննէլ - Իր ուժերից վէր գործ ձեռնարկել: *Կաղլէգ' էշավ ք'արվան նի մըննօղը կըփուշմանէ* (Ձ):

- Կաղլէգ' էշին քօռ նա՛լբա՛նդ քըթէնալ - Անարժանին համապատասխան ընտրություն կատարել: *Կաղլէգ' էշին քօռ նա՛լբա՛նդ ըն քըթա՛լ. էտ դանգըլա ըխճըկանը էտ ըխմաղէն նըհը'տ փըսակալ ըն* (Ձ):

- Կըղլըգ'ի տալ - Կաղալ: *Տըղան վէր ք'ընամ ա, դուշը տէսնում ա, վէր կըղլըգ'ի յա տամ...* (ՀԺՀ, V 273):

ԿԱՂԼԷՅԳ - *տե՛ս* ԿԱՂԼԷԳ':

ԿԱՂԼԻԳ' - *տե՛ս* ԿԱՂԼԷԳ':

ԿԱՂՆԷ/ԿԱՂՆԻ *(գրբ. կաղնի)* - 1. *գ.* Հաճարազգիների ընտանիքին պատկանող ամուր փայտանյութով ծառ՝ կաղնի: *Մին մը'ծ կաղնէ յա իլա՛լ՝ յըրան մին արծիվ թառ իլա՛ծ* (ԱԱ, 26): 2. *ած.* Կաղնե, կաղնու փայտից պատրաստված: *Կաղնէ կ'էրանը տըմասկան ա* (Բ):

- Կաղնէ խուլ' - Դիմացկուն, տոկուն, ամուր, համառ (մարդկանց եւ առարկաների մասին): *Սիրգօն դային կաղնէ խուլ' ա, իննա՛սուն տիրըկանումը արտ ա անում* (Բ):

ԿԱՂՆԷԼ *(գրբ. կանգնիմ)*- *չբ. տե՛ս* Վը'էնը կէնալ:

ԿԱՂՆԻ - *տե՛ս* ԿԱՂՆԷ:

ԿԱՂՆՈՒՏ - *տե՛ս* ԿԱՂՆՕՏ:

ԿԱՂՆՕՏ/ԿԱՂՆՈՒՏ - *գ.* Շատ կաղնիներ աճած տեղ, կաղնիների անտառ՝ պուրակ: *Նի յըն մըննում կաղնօտը, մին մը'ծ խօգ' վէր քըցո՛ւմ* (Ձ):

ԿԱ՛ՃԱ՛ՄԱ՛ՆԻ - *տե՛ս* ԿԱ՛ԺԱ՛ՄԱ՛ՆԻ:

ԿԱՃԱՊ - *գ.* Ավելուկանման բույս, որ չորացնելով եւ թթու լավաշի, չորացրած հոնի, բրնձի, սխտորի ու կծու համեմունքների հետ եփելով՝ ջրալի կերակուր են պատրաստում: *Կաճապը Հա՛ղրո՛ւթա շինիթկընէրումը՝ ըն շատ օտում* (Բ):

ԿԱՃԻ - *գ. տե՛ս* Թօրքու գառի:

ԿԱՄ[1]/ԿԱՄՔ *(գրբ. կամք)* - *գ.* Ցանկություն, կամք: ... *Խունջիկ- մունջիկ մի անի, տու ինձ կ'ա՛լի կամ օնիս* (ԼՂԲ, 43):

- Կամ անէլ/տալ - Ցանկություն՝ կամք հայտնել, համաձայնվել: *Տըղան շատ ա չըրչարվում, մինչը'վ վէր ախճիգը կամ ա անում, վէր ո՛ւրա՛ն նըհը'տ փըսակվէ* (Ձ):

ԿԱՄ[2] - *տե՛ս* ԿԱՄՆԸ:

ԿԱՄ[3] *(գրբ. կամ)* - *չբ.* Պակասավոր բայ, ունի միայն սահմանական եղանակի ներկա՝ *կամ, կաս, կա, կանք, կաք, կան,* եւ անցյալի անկատարի եզակի երրորդ դեմքը՝ *կար (տե՛ս նաեւ* ԿԱ[2] *(1, 2):*

ԿԱՄԱՆԴԻՐ *(ռուս. командир, գերմ. Kommandear)* - *գ.* Զորամասի՝ զորային ստորաբաժանման խմբի պետ, հրամանատար: *Էտ զօրքէն կամանդիրը վը'ր էտ ըխչըկանը տը'սնում ա, խըրէգ' ա մընամ, վը'ր օշը տանէ* (ՀԺՀ, VII, 46):

ԿԱՄԱՆՑ/ԿԱՄԱՑ - *մ.* 1. Դանդաղ, ոչ արագ, առանց շտապելու: *Կօրծը կամանց բիդի անիս, վէր թայդի ընգէր, ա՛մա՛լ չի կ'ա՛լ* (Բ): 2. Ցածրաձայն, ցածր: *Կամանց խօսէ, ճըղճըղա մէ՛լ* (Բ): 3. Մեղմ, հուշիկ, հանգիստ: *Տօռնը կամանց կապում ա, վէր մարթը զ'ուրթնանա վէչ* (Ձ): 4. *տե՛ս* ԿԱՄԱՆՑ-ԿԱՄԱՆՑ (1): 5. Զգույշ: *Բուստանըմը բիդի կամանց տ'ուրո՛ւր կ'աս, վէր շիթիլնէն կօխիս վէչ* (Բ):

ԿԱՄԱՆՑ-ԿԱՄԱՆՑ/ԿԱՄԱՑ-ԿԱՄԱՑ/ԿԸՄԸՆՑ-ԿԱՄԱՆՑ/ԿԸՄԸՑ-ԿԱՄԱՑ - *մ.* 1. Աստիճանաբար, հետզհետե: *Հավան կամանց-կամանց ցուրտում ա* (Բ): 2. *տե՛ս* Կամանց (1,2):

ԿԱՄԱՎԷՐ *(գրբ. կամաւոր)* - *1.* մ. Իր կամքով, հոժարակամ, կամովին: *Թաքավէրին պուճուր տըղան կամավէր ք'ինամ ա կըռը'վ* (Ձ): 2. *գ.* Պատերազմի ժամանակ հոժարակամ զինվորագրված մարդ: *Ղարաբաղա կըռվավը Հայաստանա կամավէրնէ շատ ըն իլա՛լ* (Բ):

ԿԱՄԱՐ *(գրբ. կամար)* - *գ.* 1. Շենքի՝ շինության՝ կառուցվածքի աղեղնաձեւ ճակատ: *Էտ պալատէն կամարը շատ դաշ՝ա՛նգ' ա ինո՛ւմ* (Ձ): 2. *տե՛ս* Ըստուծու կ'օտէ (ԱՍՏՈՒԾ-ի տակ): 3. *ած.* Կամարաձեւ, աղեղնաձեւ: *Օնքէրը կամար, թօշէրը կ'ա՛ռմո՛ւր, դաշշա՛նգ' ախճիգ' ա Հայկուշը* (Բ):

- Կամար կապէլ - 1. Կամար կառուցել: *Պալատը շինո՛ւմ ըն, ըռաշկէ պատըն էլ կամար կապում* (Ձ): 2. Ծիածան գոյանալ: *Թոռը յը'տ կալա՛վ, յիրգ'ինք'ումը մին դաշ՝ա՛նգ' կամար կապից* (Բ):

ԿԱՄԱՑ - *տե՛ս* ԿԱՄԱՆՑ:

ԿԱՄԱՑ - ԿԱՄԱՑ - *տե՛ս* ԿԱՄԱՆՑ-ԿԱՄԱՆՑ:

ԿԱՄԲԱՅ(Ի)Ն/ԿՕՄԲԱՅ(Ի)Ն *(ռուս. комбайн, անգլ. combine)* - *գ.* Երկրագործական մեծ մեքենա, որով արտը հնձում են եւ հացահատիկը ծղոտից առանձնացնում, կոմբայն: *Միհէնգ' մէր շէնին վը'ղէրը տըրախտըրն ա վըրէս, կօմբայնը՝ էլ հինձիս ա...* (ՀԲ, 348)

ԿԱՄԲԱՅՆԱՎԱՐ/ԿՕՄԲԱՅՆԱՎԱՐ - *գ.* Կոմբայնը վարող, կոմբայնի վարորդ: *Խըրմունջըղը'ցէ Ա՛ՐԾՎԻԿը լ'ավ կօմբայնավար ա* (Բ):

ԿԱՄԻՍՅԱ *(ռուս. комиссия)* - *գ.* Հանձնաժողով, հատուկ լիազորություններով ընտրովի կամ նշանակովի խումբ: *Մին օր էլ կամիսյա յա կ'ամ, ըտըրա մաղազինը ըստուգում* (Ձ):

ԿԱՄՆԷԼ - *նբ.* Կամով հացահատիկի խրձերը ծեծել, կալսել: *Խօրթէրը կալ'ումը մը'կնում ըն, կամնում* (Ձ):

ԿԱՄՆԸ/ԿԱՄ[2] *(գրբ. կամն, հ.ե. *g'm-)* - *գ.* Փայտե երկրագործական գործիք՝ տակը սուր-սուր քարեր ամրացրած, որին լծկան լծելով եւ կալում շրջելով՝ կալսում են հացահատիկը: *Մուխանը յը'զնէրը կամնէն լըծում ա, ըսքըսում կալաս անէլը* (Ձ):

- Կամնը անէլ - *տե՛ս* ԿԱՄՆԷԼ:

ԿԱՄՆԷՐ - *գ., հոգն., արիմ.* Մեծ ոտքեր: *Ըտըրա կըմնէրէն վըննաման չի տէմ կէնալ* (Բ):

ԿԱՄՊԱՆԻ(ՅԱ) *(ռուս. компания, ֆր. campagnie)* - *գ.* Ընկերախումբ: *Փախչող ղօչին տարը էն մին կամպանիյին հօ՛ջա՛շմիշ կինի, մըհէգ էլ ո՛ւրանք ո՛ւրո՛ւր կըտան* (ՁՏ, Բ, 231):

ԿԱՄՊՕ(Ր)Տ *(ռուս. компот, ֆր. compote, գերմ. Kompott)* - *գ.* Թարմ կամ չորացրած մրգերից շաքարով եփած քաղցր ըմպելիք, կոմպոտ: *Սըրկօ՛վլա՛ն լ'ավ կամպօտ ա տըռաս* (Բ):

ԿԱՄՍԱՄՕԼ/ԿՕՄՍՕՄՕԼ *(ռուս. комсомол)* - *գ. հպվ.* 1. Կոմունիստական երիտասարդական միություն՝ կոմերիտմիություն, որ գործում էր Խորհրդային միությունում: *Կամսամօլը սավետին վախտը լ'ավ կօրծէր շատ ա ըրալ* (Բ): 2. Այդ միության անդամ, կոմերիտական: *Շէնին կամսամօլնէն ժողով ըն անում, Բօրիկին մին լ'ավ թըքըթօ՛հմա՛թ տամ* (Ձ):

- Կամսամօլէն գընիշկան կուռնըտակէն - Կույս (նորահարսի մասին): *Թա՛զգա՛ հարթնը մին դաշ՝ա՛նգ' ախճիգ' ար, մին հալար ծըծկէր, կամսամօլէն գընիշկան կուռնըտակէն* (Ձ):

- Կամսամօլէն գընիշկան կուրցըրած - Մինչեւ ամուսնանալը կուսությունից զրկված (նորահարսի մասին): *Թա՛զգա՛ հարթնը վէր կամսամօլէն գը-*

նիշկան կուրցըրած իլանվ, պէնէրը պիւրթ ա (Զ):

ԿԱՄՈՒՆԻԶՄ/ԿՕՄՈՒՆԻԶՄ *(ռուս. коммунизм, ֆր. communiste, լատ. communis)* - *գ. 1.* Արտադրության միջոցների հանրայնացման վրա հիմնված բարձրագույն տնտեսական հասարակարգ, կոմունիզմ: *Կամունիզմ վէչ մին վախտ ինանն չի, յա էլ ինանն ա, մունք չընք տըսնըլական* (Բ): 2. *փխբ.* Լիություն, առատություն: *Մէր շէնումը կամունիզմ ա, հու վէր հունց օգում ա, ապըրում ա* (Բ):

ԿԱՄՈՒՆԻՍՏ/ԿՕՄՈՒՆԻՍՏ *(ռուս. коммунист, ֆր. communiste)* - *գ.* 1. Կոմունիստական կուսակցության անդամ: *Իզէն կօմունիստնուն սիրիս չար, ինզիս ար, վէր հայէրը սավէտան տիւս կան, մին ծրիւշ յէրգիր տըռան* (ԱԱ, 75): 2. *փխբ.* Արդար, անաչառ: *Իզէն կամունիստ ա, ծօռ պէն չի անէլ* (Բ):

ԿԱՄՓԷՏ/ԿԱՆՓԵՏ *(ռուս. конфета, իտ. confetto, լատ. confectum)* - *գ.* Հրուշակեղենի տեսակ, կոնֆետ: *Մին կամփետ ա տամ էտ խուխէն, խանփիում, նի մընում ըտըրանց տօնը* (Զ):

ԿԱՄՔ - *տե՛ս* ԿԱՄ[1];

ԿԱՄՕԴ *(ռուս. комод, ֆր. commode)* - *գ.* Արկղներով պահարան, հեշտադարան: *Շանճախը տէղը պընդըցըրավ, կամօդին ըռաչին կաղնից ...* (ՋՏ, Ա, 14):

ԿԱՅԾԱԿ - *տե՛ս* ԿԱԾԱԿ:

ԿԱՅԾՕՌ - *տե՛ս* ԿԱԾՕՌ(ՆԸ):

ԿԱՅՔ *(գրբ. կայք (կեցվածք, կյանք)*- *գ.* Մեկին պատկանող իրերի ամբողջություն, ունեցվածք: *Սալդաթը էն մին տօռնընը ա պէնում, տէսնըմ՝ մըէծ կայք կա* (ՀԺՀ, V, 642):

ԿԱՆԱԹ - *տե՛ս* ԸԿԱՆԱԹ:

ԿԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԿԱՆԱՎ:

ԿԱՆԱՆՉ/ԿԱՆԱՉ *(գրբ. կանաչ)* - *ած* - 1. Կապույտի եւ դեղինի միջինը, կանաչ գույնի: *Էտ ախճիգը կանաչ շօրէր ար կըէնում միշտ* (Զ): 2. *փխբ.* Չհասած, խակ: *Խօխան կանանչ պամիդօր կէրավ, փօրը ցավից* (Բ): 3. *փխբ.* Թարմ, դալար, չչորացած: *Էտ տըղան մինչէվ քըշէրին կէսը, կանանչ խուտէրըմը թէք ընգած, յըրգինքին ա յէշըմ...* (ՀԺՀ, V, 16): *գ.* 4. Խոտ, սեզ: *Էրկան վախտ տըփէրէն կանանչ չի ինում, էծէրը տինզնանում ըն, ըստըկստում* (ԱԱ, 83): 5. Բուսականություն: *Դարաբաղա կանանչը շատ ա* (Բ): 6. *տե՛ս* ԿԸՆԱՆՉԻ (1):

- Կանանչ ինրէվ - Երիտասարդ կյանք, երիտասարդություն: *Ըտըրանք ինրանց կանանչ ինրէվը էտ շէնումըն ըն անցկըցըրալ* (Զ):

- Կանանչ խօտան կըծէլ - 1. *տե՛ս* Խօտան կըծէլ: 2. Առույգանալ, տրտնգի տալ (անասունների մասին): *Էծէրը կանանչ խօտան կըծալ ըն, իծանրածը շատ ա չըրչարվում* (Զ):

- Կանանչ խօտէն կըրակ անէլ - 1. Շատ երիտասարդ հասակում ամուսնանալ՝ ընտանիքավորվել: *Մըրյանէն տըղէքը կանանչ խօտէն կըրակ ըն ըրալ* (Զ): 2. Աղքատ՝ ապրուստի միջոցներից զուրկ լինել: *Դէ՛, էն վախտըն էլ կըռըէկ ա իլանվ, էն ընք իլանվ կանանչ խօտէն կըրակ ըրած* (Զ):

- Կանանչ խօտէն քինի՝ կնչուրանա - Ասում են ձախորդ մարդկանց մասին:

- Կանանչ հըղէ - Որեւէ բանի իրագործման համար անարգել առաջընթաց՝ լայն հնարավորություն: *Միհէնգի առուտօրէն հըէտէ կանանչ հըղէ յա, հու բաշիր ա անում, հըրուստանում ա* (Բ):

- Կանանչ մէռուն - *տե՛ս* ՄԷՌՈՒՆ (1):

- Կանանչ մըրտոց - Հստակ կանաչ, վառ կանաչ: *Կանանչ մըրտոց բուստան ա* (Զ):

- Կընանչին տալ - 1. Կանաչ գույն ստանալ, կանաչ երեւալ: *Հընռանցէ էտ բաղը կընանչին ա տամ* (Զ): 2. Կանաչ երանգ ունենալ (ուրիշ հիմնական գույնի հետ): *Էտ խընձօրը տէղէն ա ինում՝ պատառ կընանչին տալիս* (Զ):

- Կընանչու ընէլ - 1. Գարնանամուտին՝ կանաչը նոր բուսնելու ժամանակ, սկսել կանաչ արածել, չոր կերից կանաչ խոտի անցնել (անասունների մասին): *Կարունքը յըէկավ, հիյվընէն կընանչու ընգէն* (Բ): 2. Գարնանամուտին թարմ կանաչ ուտելուց ստամոքսի խանգարում ստանալ (անասունների մասին): *Կավը կընանչու ընգավ, ըստակից* (Զ):

ԿԱՆԱՉ - *տե՛ս* ԿԱՆԱՆՉ:

ԿԱՆԱՎ/ԿԱՆԱԼ *(ռուս. канал, լատ. kanalis)* - *գ.* Արհեստական մեծ հուն ջրի համար, ջրանցք: *Ըտըրանք էտ կընգանը ըսպանում ըն, քըցիում կանավը, ուրանք քինամ* (Զ):

ԿԱՆԳԼԱԾ - *տե՛ս* ԱԺԼԱՅԱ (1):

ԿԱՆԴԱՁ/ԿԻԱՆԴԱՁ/ԿԱՆԴԱՁ/ԿԱՆՆԱՁ/ԿԱՆՆԱՁ - 1. *արհմ. տե՛ս* ԿԸԼՕԽ (1): 2. *տե՛ս* ՏՕՄԲԱԼԱՆ (1):

ԿԱՆՆԱՁ - *տե՛ս* ԿԱՆԴԱՁ:

ԿԱՆՆԱՁ - *տե՛ս* ԿԱՆԴԱՁ:

ԿԱՆՆԱՁ - *տե՛ս* ԿԱՆԴԱՁ:

ԿԱՆԴԱԼ *(ռուս. кандалы (երկաթե շղթաներ), արաբ. gajdani)* - *գ. 1. տե՛ս* ԲԸԽՕ(Վ): 2. *փխբ.* Կոպիտ ոտնաման: *Կանդալնէն կըէնում ա, հըղէ ինում* (Զ):

ԿԱՆԴԸՐԱԽ(Տ)/ԿԱՆԴՐԱԽ(Տ) *(ռուս. контракт, լատ. contractus)* - *գ.* Պայմանագիր: *Ըտըրանց կանդրախտը մին ամսանը յըէտը փօզմիշ ա ինում* (Զ):

- Կանդրախտ կապէլ - Պայմանագիր կնքել: *Թաքավէրըն ասըմ ա.- Քըսան տարի ըստըրանա առաչ յըէս քու հօր նըհէտ կանդրախտ ըմ կապալ, վէր հիբը ուրանն տըղա ինի, դարկէ կօշտըս* (ՀԺՀ, V, 172):

ԿԱՆԴԸՐԷՎ/ԿԱՆԴՐԷՎ - *գ.* Արորի շղթայի ծայրին ամրացված մեծ օղակ, որ արորը միացնում է լուծին: *Կանդրէվը կօտըրում ա, վար անօղը գիւդում չի, թա հինչ անէ, նըստում ա, մընամ մանալ* (Զ):

ԿԱՆԴԻԴԱՏ *(ռուս. кандидат, լատ. kandidatus)* - *տե՛ս* ԹԷՔՆԱԾՈՒ:

ԿԱՆԴՐԱԽ(Տ) - *տե՛ս* ԿԱՆԴԸՐԱԽ(Տ):

ԿԱՆԴՐԷՎ - *տե՛ս* ԿԱՆԴԸՐԷՎ:

ԿԱՆԴՈՒԽՏԸՐ/ԿԱՆԴՈՒԽՏՕՐ *(ռուս. кондуктор, ֆր. conducteur)* - *գ.* Վագոնի ուղեկցորդ: *Քըշէրին կէսին կանդուխտօրը կամ ա, վըէր բիլէթնէն ըստուգէ* (ՆԼՂԺԲ, 129):

ԿԱՆԹ *(գրբ. կանթ)* - *գ.* 1. Ամանեղենի՝ անոթի բռնատեղ, ունկ, կոթ: *Սիմըվարէն կանթը պուք ա յըէկալ* (Բ): 2. Զարդին՝ ոսկե կամ արծաթե դրամին եւն ամրացված օղակ՝ շղթան կամ թելը անցկացնելու համար: *Քօղը էտ կանթավը անց ա կըցընում, վըէսկէն պըկան կախ տամ, մարթին անա թաքուն տանան տիւս կամ, քինամ հըրսանէք* (Զ):

- Կանթ անէլ - *տե՛ս* ԿԱՆԹԷԼ:

ԿԱՆԹԷԼ - *նբ.* 1. Ամաններին՝ զարդերին եւն կանթ դնել: *Ըրծաթէ փուլէրը կանթում ըն, կախ-կախ անում ճըկըտնուցան* (Զ): 2. *տե՛ս* Ծըէրքէրը կանթել:

ԿԱՆԻՍՏԸՐ *(ռուս. конистра, անգլ. canistter, լատ. canistrum)* - *գ.* Մետաղե կամ կապրոնե տարա հեղուկների համար: *Կինին ածում ա կանիստըրը, դարկում նախագէն հըէտէ* (Զ):

ԿԱՆԿԱՌ *(գրբ. կանկար, պրս. kangar)* - *գ.* Բարդածաղկավորների ընտանիքին պատկանող փշոտ բույս: *Կանկառէն կաթնը չուրըցընում ըն, սաղունծ շինում* (Զ):

- Կանկառ կըրծկօրծէլ - *հեգն.* Աղքատ՝ սոված լինել: *Իզէն էն ա կանկառ կըրծկուրծէս, ընդրրա ըշտըղա յամ փուլ* (Բ):

ԿԱՆՁ/ԿԻԱՆՁ[1] *(գրբ. գանձ)* - *տե՛ս* ԽԱԶՆԱ (1): *Ըտըրանց շատ կանձ ա ինում* (Զ):

ԿԱՆՁԱՊԷՏ/ԿԻԱՆՁԱՊԷՏ - *տե՛ս* ԽԱԶՆԱՊԱՐ (1): *...Դալին Դազանչէցունց ժամին կանձապէտ ա ինըմ Յարամիշանց Մըղդուսին...*(ՋՏ, Բ, 154):

ԿԱՆՁՈՒԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՆՁՈՒԼ:

ԿԱՆՅԱԿ *(ռուս. коняк, ֆր. cognac)* - *գ.* Բարկօղի, կոնյակ: *Միհէնգի Դարաբաղ էլ ըն լավ կանյակ շինիս* (Բ):

ԿԱՆՅՕԿ *(ռուս. конек)* - *տե՛ս* ՍԱՄԱԿԱՏ:

ԿԱՆՉ/ԳԱՆՉ *(գրբ. կանչ)* - *գ.* 1. Կանչելը, ձայն տալը: *Մօրը կանչին խօխան մըհալ չի քըցնում* (Ձ): 2. Ձայն, բացականչություն: *Բ՚ուրդանն մին կանչ ա ըսկանում* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԾՈՒՐՐՈՒՐՈՒ (2): 4. Հարսանիքում փեսայի օգտին հարսանքավորների կողմից արվող նվիրատվությունների հայտարարություն: *Կանչին վախտը, հունց ա պըտահում, հըրթնացուն վէր ա ըղնում* (Ձ): 5. *տե՛ս* ՍԱՀՅԱՆՈՒ:

- Կանչ դարկէլ - Հրավեր ուղարկել, հրավիրել: *Կանչ ա դարկում, շինանցուց հըվաքում* (Ձ):

ԿԱՆՉԷԼ - *տե՛ս* ԿԱՆՉԻԼ:

ԿԱՆՉԻԼ/ԿԱՆՉԷԼ *(գրբ. կանչեմ)* - *նբ.* 1. *տե՛ս* Ծէն տալ: 2. Աքլորի ձայն արձակել: *Վէր լ՚ուսը մուտանում ա, վէրցակը կանչում ա* (ՆԱԲ, 69):

ԿԱՆՉՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԱՆՉՎԻԼ:

ԿԱՆՉՎԻԼ/ԿԱՆՉՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԱՆՉԻԼ-ի:

ԿԱՆՉՈՒՑ - *տե՛ս* ԿԱՆՉՕՑ:

ԿԱՆՉՕՑ/ԿԱՆՉՈՒՑ - *տե՛ս* ԿԱՆՉ:

ԿԱՆՋ - *տե՛ս* ԿԱՆՋ:

ԿԱՆՋ/ԿԱՆՋ - *գ.* Գիշատիչ թռչնատեսակ: *Կանջը, ղուզդունը ասում ըն, վը՚ր ո՚ւրանք ջամդանք՚ ըն օգում, մին օրիշ հավք մին օրիշ պէն ա ասըմ...* (ՆԼՂԺԲ, 140)

ԿԱՆՍ - *տե՛ս* ԿԱՆՑ:

ԿԱՆՍԷՐՎԱ *(ռուս. консерва, ֆր. conserve, լատ. conservare)* - *գ.* Հատուկ մշակումով պատրաստվող եւ հերմետիկորեն փակված տուփերի մեջ պահվող մթերք, հատկապես ձուկ, պահածո: *Ապան էլ կանսէրվա շատ ա իլալ սիրիս* (Ձ):

ԿԱՆՍՏԻՏՈՒՏՑԱ *(ռուս. конституция, լատ. constitutio)* - *գ.* Պետության հիմնական օրենքը, սահմանադրություն: *Ղարաբաղըն էլ կանստիտուցյա օնէ* (Բ):

ԿԱՆՎԷՐԹ - *տե՛ս* ԿԱՆՎԷՐՏ:

ԿԱՆՎԷՐՏ/ԿԱՆՎԷՐԹ *(ռուս. конверт, գերմ. Kuvert, ֆր. couvert)* - *գ.* Հատուկ ձեւով կտրած ու չորս կողմից իրար վրա բերված թղթի փոքրիկ տոպրակ, որի մեջ դնում են նամակ՝ փաստաթուղթ եւն՝ փոստային առաքման համար, ծրար: *Կանչըմ ըն գ՚ադին, մին կանվէրթ տամ, ղըրկըմ բախտ պիժընօղին կօշտը* (ՀԺՀ, V, 343):

ԿԱՆՏ(Ը)ՐԱԼՕՐ *(ռուս. контролер, ֆր. controleur)* - *գ.* Որեւէ բանի վերահսկումով՝ ստուգումով զբաղվող պաշտոնյա, վերահսկիչ: *Կանտըրալօր ը՞ս, խէ թօղում չը՞ս կօրծըս անիմ* (Բ):

ԿԱՆՏՈՒՋԻ(Ն)/ԿԱՆՏՈՒԺԻ(Ն) *(ռուս. контузия, ֆր. contusion, լատ. contusio)* - *գ.* 1. Մարմնի ընդհանուր վնասվածք՝ ճմլվածք, առանց մարմնի արտաքին վնասման, որ հատկապես լինում է ռումբերի՝ ականների՝ արկերի պայթյունների ժամանակ: *Կըռվէն վախտը շատ մարթ ա կանտուզի ըստացալ* (Բ): 2. Այդպիսի վնասվածք ստացած անձ: *Իզէն կանտուժին ա, սայաղ կացէք՚ նը՚ստա* (Բ):

ԿԱՆՏՈՒԺԻ(Ն) - *տե՛ս* ԿԱՆՏՈՒՋԻ(Ն):

ԿԱՆՏՕՐ *(ռուս. кантора, գերմ. Kontor, ֆր. comptoir, լատ. computare)* - *գ.* Հիմնարկ: *Մին օր էլ յէս ու յէս ըսէցի.- Խա՛չան, յէկ փօրցի մըհէնգ՚ էլ մէր ղըլըցէ համփա մարթօց կանտօրնէն քինա...* (ՋՏ, Բ, 90):

ԿԱՆՑ/ԿԱՆՍ/ԿԱՍ՚/ՔԱՆՑ/ՔԱՆ *(գրբ. քան)* - *չ.* 1. Կապում է երկու առարկա՝ համեմատելով իրար հետ որակի, քանակի կամ այլ կողմից: *Ճարտարը մը՚ծ ա, կանց Գիշին* (Բ): 2. Երկրորդական նախադասությամբ միացնում է գլխավորին համեմատվող արտահայտություն՝ ցույց տալով գերադասություն՝ գերազանցություն՝ առավելություն, եւ համապատասխանում է փոխանակ՝ փոխարեն բառերին: *Լավըն էն չի՞, ք՚ասիբ ինիս՝ անգուճըտ դինջ, կանց հարուստ՝ ղըլմըղալու մաչի* (Ձ):

- Կանց թա *(գրբ. քան թէ)* - *տե՛ս* ԿԱՆՑ:

ԿԱՆՑԷՐՏ *(ռուս. концерт, ֆր. concert, իտ. concerto, լատ. concertare)* - *գ.* 1. Համերգ, նվագահանդես, երգահանդես: *Ամը՚ռնը շինըթկընէրումը կանցերտ էլ ար ինիս* (Ձ): 2. *փխբ.* Խիստ տարօրինակ՝ փոփոխամիտ անձ: *Կանցէրտ ը՞ս տու, յըրկէ էրանուշ պէն ըս ասալ, ըսօր էրանուշ պէն ըս ասում* (Բ):

- Կանցէրտ տալ - Համերգ տալ՝ կազմակերպել: *Ջիհիլնէն պըղըրաստվում ըն, կըլուբումը մին լ՚ավ կանցէրտ տամ* (Ձ): 2. Աղմուկ-աղաղակ բարձրացնել, վիճաբանել: *Կըզնըված ք՚ունում ա քըվօրը տօնը, կանցէրտ տամ* (Ձ):

ԿԱՆՑԻԼԱՌ- *տե՛ս* ԿԱՆՑԻԼԱՌ:

ԿԱՆՑԻԼԱՌ/ԿԱՆՑԻԼԱՌ/ԿԱՆՑԻԼԱՌ *(ռուս. канцелярия)* - *գ.* Հիմնարկության՝ կոլտնտեսության ղեկավար մարմնի շենքը, գրասենյակ, վարչություն: *...Ընդի մըտըկհըլաված ք՚իս ըմ կուլխօզէն կանցիլարը, նախագէն կօշտը...* (ՀԲ, 362):

ԿԱՆՑԻԼԱՌ - *տե՛ս* ԿԱՆՑԻԼԱՌ:

ԿԱՆՈՒԹ - *տե՛ս* ԱԿՆԸ (3):

ԿԱՆՈՒԽ - *տե՛ս* ԿԱՆՕԽ:

ԿԱՆՓԵՏ - *տե՛ս* ԿԱՄՓԵՏ:

ԿԱՆՕԽ/ԿԱՆՈՒԽ *(գրբ. կանուխ)* - *մ.* 1. Ժամանակից առաջ, շուտ: *Թաքավէրը վէր ըսկանում ա, կանօխ տըղէն ծէն ա տամ, պ՚ուրանում պալատը...*(ՀԺՀ, V, 190): 2. Վաղ առավոտյան, առավոտ շուտ: *Ըստի կանօխ ըշտը՚ղ ը՞ս ք՚ինում, խէ ըսպասում չը՞ս՝ արը՚վը տանուս կ՚ա* (Բ): 3. *տե՛ս* ԿԸՆՕԽԷ:

- Կանօխ անէլ - *տե՛ս* Լաղ անէլ:

- Կանօխ կանչօղ վըրցակէն կըլօխը կըտըրում ըն - Շտապ՝ արագ կատարվող գործը ձախողվում է, շտապողը արդյունքում տուժում է:

ԿԱՇԱՌՔ *(գրբ. կաշառ)* - *տե՛ս* ԸՌՈՒՇՎԱԹ:

ԿԱՇԻ/ԿԱՇԻ *(գրբ. կաշի)* - *գ.* 1. Կենդանիների եւ մարդկանց մարմնի արտաքին ծածկույթը, մորթ: *Կ՚ումաշը մորթում ըն, մէսը յօր օնում, կաշին ա վընընկըլօխը թօղում ըստը՚ղ* (Ձ): 2. Քիմիական մշակման ենթարկված մորթ: *Մին մէտըր կաշի յա ինք՚ օնում, սապօկ կարում* (Ձ): 3. Որոշ պտուղների կեղեւը: *Քուլըխընձօրէն կաշին կօշտ ա* (Բ):

- Կաշի կըտըրէլ - 1. *տե՛ս* Կաշի տը՚ռնալ: *2. տե՛ս* Կաշին ա վը՚սկըռը մընալ:

- Կաշի կըրծկօրծող - Ստոր ձգտումներ ունեցող անձ: *Բուղանց Միսակը կաշի կըրծկօրծող ա, լօխ նըստա սայաղ ըն կընաս* (Բ):

- Կաշին ա վը՚սկըռը մընալ - Շատ նիհարել, կմախքանալ, հյուծվել: *Խը՚ղճը էնքան տ՚ուզնը կացալ ա, կաշին ա վը՚սկըռնէն ա մընացալ* (Բ):

- Կաշին գ՚արգ՚ու տալ - *տե՛ս* Կաշին մաշկել (1):

- Կաշին դաբաղխանումը ճընանչիլ - Մեկի բացասական՝ վատ հատկություններին վաղուց տեղյակ լինել: *Յը՚ս կաշին դաբաղխանումըն ըմ ճընանչալ, լ՚ավ ըմ գ՚ադում, վէր Նէսին մարթ չի* (Բ):

- Կաշին ըզադէլ - Վտանգից խույս տալ, իր գլուխն ազատել: *Վէր ըսքըսում ըն կըռվէլը, Խօյլունց Սիրօժը մին թ՚ահրանվ կաշին ըզադում ա, փախչ՚ում* (Ձ):

- Կաշին հաստ - *տե՛ս* Իրը՚սէն կաշին հաստ:

- Կաշին մաշկէլ/վէր օնէլ - 1. Խիստ պատժել՝ տանջել՝ չարչարել: *Հ՚անը ասում ա.- Վէր մէհէտ էլ կ՚ուղթուն ըրէր, կաշիտ մըշկըլան ըմ* (Ձ): 2. Հարստահարել, կեղեքել: *Էտ օյինբազը ախպօրցը կաշին էլ ա մաշկալ* (Ձ):

- Կաշին փոխէլ - Պայմաններին՝ հանգամանքներին հարմարվել, իր սկզբունքներից հրաժարվել: *Հու փուլ ա տը՚սնում, կաշին փոխում ա* (Ձ):

- Կաշի տը՛ռնալ - Կարծրանալ, պնդանալ, կոշտանալ: *Հացը չուրացալ ա, կաշի տը՛ռալ* (Զ):

- Կաշվան վախէլ - Զգուշանալ, անձը վտանգի չենթարկել: *Մանվէլը, ըշտը՛ղ կըռը՛վ ա ինում, կաշվան վախում ա, ղըրաղ կէնում* (Զ):

- Կաշվան տում կ՚ալ - 1. Մի բան անելու համար մեծ ջանք գործադրել, խիստ չարչարվել՝ մտատանջվել՝ ճգնել: *Կաշվաս տում ըմ կ՚աս, էլիա կըրէս չըմ տօնըս շինիմ, պըրծընիմ* (Բ): 2. Իր չափը չիմանալ, իր ուժերից վեր գործ ձեռնարկել: *Յու վեր կաշվան տում կ՚ա, վերչումը ծույնէրը վեր կըթակէ* (Զ):

- Կաշվավը մին տը՛ռնալ - 1. Խիստ չաղանալ՝ գիրանալ: *Քուքացալ ա, կաշվավը մին տը՛ռալ* (Բ): 2. Խիստ նիհարել: *Էնքան տուզնը կացալ ա, կաշվավը մին ա տը՛ռալ* (Բ):

- Կաշվին յըրա փօրցիլ - Սեփական փորձով զգալ՝ համոզվել: *Ղարիբութունը փիս պէն ա, կաշվիտ յըրա բիդի փօրցիս, վեր գ՚իդաս* (Զ):

- Կաշվումը մընալ - Իր չափն իմանալ՝ ճանաչել: *Ամմէն մարթ վեր կաշվումը մընա, լօխ կըդուզվի* (Զ):

ԿԱՇԻ - *տե՛ս* ԿԱԾԻ:

ԿԱՇԻԼՕԿ/ԿԱՇԻԼՕԿ *(ռուս. кошелек)* - *գ.* Կանացի ձեռքի փոքրիկ պայուսակ: *Խաբարը յէր ա ինում, թա Նանագ՚ուլում մանց հարթնանը կաշիլօկը կ՚ուղացալ ըն* (Զ):

ԿԱՇԻԼՕԿ - *տե՛ս* ԿԱԾԻԼՕԿ:

ԿԱԾԿԱՌ *(գրբ. կաշկառ)* - *գ.* Քարերի կույտ, քարակույտ: *Էտ կաշկառէն տակէն միշտ օխծէր ըն ինում* (Զ):

ԿԱԾՎԻ/ԿԱՇՎԻ *(գրբ. կաշեայ)* - *ած.* Կաշվից պատրաստած, կաշվե: *Կաշվի թօխկան յը՛տ ա անում, ըտըրան մին լ՚ավ վեր թակում* (Զ):

- Կաշվի քըշէռք - Շատ նիհար մարդ: *Էտ կաշվի քըշէռքը օտում ա, օտում, էլիա համանը* (Բ):

ԿԱՇՎԻ - *տե՛ս* ԿԱԾՎԻ:

ԿԱՊ *(գրբ. կապ)* - *գ.* 1. Անասունների վզից կամ ոտքերից կապելու պարան՝ թոկ՝ շղթա: *Հընգէրունքը, էշին կապը փըռնած, քօռ ու փէշման քիս ըն տօն* (ՆԼՊԺԲ, 37): 2. Կապանք, հանգույց: *Մուկունը կըրծկօրծում ա, էտ կապէրը կըտօրում* (Զ): 3. *տե՛ս* ԿԱՊՈՒԿ: 4. Առնչություն, առնչակցություն, աղերս: *Ուստան ասում ա.- Էս ախպարը հիշկան էլ արաշտ ա ինում, ցըմաքում չի, ըստըրա ցըմաքէլը կապ չօնէ ըրաշտէն նըհը՛տ* (Զ): 5. Հարաբերություն, հաղորդակցություն: *Ղարաբաղա մէլիքներէն կապը ուրուր նըհը՛տ գ՚ան լ՚ըվընալիս ա իլալ, գ՚ան փիսընալիս* (Զ): 6. Սիրային հարաբերություն: *Նօքարը գ՚ուդում ար, վը՛ր խազայինին կընէգ՚ը մին քանէ տարէ յա՝ քուխվը՛ն նըհէտ կապ օնէ* (ՀԺՀ, VII, 301): 7. Արգելք, խոչընդոտ: *Տըղան ասըմ ա.- Առաշկըս քար ա, կապ ա, հունց քինի՞մ* (Զ): 8. Փականք: *Ղըրբըզէն կապը կօտըրում ըն, նի տը՛ռնում* (Զ): 9. Պատի մասերն իրար հետ կապող երկար քար՝ գերան: *Կապէրը տինում ըն, էլիա պատը շարում* (Զ): 10. Լեռների միջով անցնող ճանապարհի նեղ մասը: *Էշէրը վեր պէռնած ըն ինում, էտ կապավը մին թանիրանվ ըն անց կէնում* (Բ): 11. *ած.* Փակ, գոց: *Կամ ըն, տը՛սնըմ տըռնէրը կապ* (Զ):

- Կապ անէլ - 1. *տե՛ս* Կապուկ անէլ: 2. Սառույցով պատել, սառցապատել: *Ցօրտը տափերը սաղ կապ ա ըրալ* (Բ):

- Կապավ ըղնէլ - Կապը՝ թոկը՝ պարանը՝ շղթան վզով փաթաթվելուց խեղդվել (անասունների մասին): *Քիս ըն, տըսնաս՝էշը կապավ ընգած* (Զ):

- Կապա փախած - *տե՛ս* Կապը կըտըրած:

- Կապը ծը՛ղքը հըվաքէլ/օնէլ - Մեկին խրատելու՝ դաստիարակելու գործն ստանձնել, կարգի բերել, ուղիղ ճանապարհի բերել: *Դային ըտըրա կապը ծը՛ղքըն ա հըվաքում, մարթ շինում* (Զ):

- Կապը կըլխավը տալ - 1. *տե՛ս* Կապը կըտըրել: 2. *տե՛ս* Կապը պէց թօղնէլ:

- Կապը կըլխավը տըված - *տե՛ս* Կապը կըտըրած:

- Կապը կըլխավը քըցիլ - *տե՛ս* Կապը պէց թօղնել:

- Կապը կըտըրած - 1. Անառակ, լիրբ, անզգամ: *Կապը կըտըրած կընգանը ճար չի ինիլ* (Զ): 2. Սանձարձակ, ապօրինություններ անող: *Կապը կըտըրած նախագա յա իլալ Թէմուրը, կալխօզը քանդալ ա* (Բ):

- Կապը կըտըրել - 1. Անբարոյական դառնալ, լրբանալ: *Մարթը մըռնէլանը յը՛տընն ա Սիրանը կապը կըտըրալ, առաչ ըբուռռ կընէգ՚ ա իլալ* (Բ): 2. Անկարգապահ՝ սանձարձակ դառնալ: *Բադուն տըղան կապը կըտըրալ ա, հօրը անգուռ չի օնում* (Զ):

- Կապը հըվաքէլ - *տե՛ս* Կապը ծը՛ղքը հըվաքէլ:

- Կապ ըղնէլ - 1. Թելը խճճվել: *Թիլը կապ ա ընգալ, կարում չըմ յը՛տ անիմ* (Բ): 2. *տե՛ս* Լուզունն կապ ըղնէլ:

- Կապը պէց թօղնէլ - Այլևս չհետևել՝ չսաստել՝ չդաստիարակել, անկարգապահ՝ սանձարձակ դարձնել: *Ըխճըկանը կապը վեր պէց թուղէցէր, էլ կարէլ չըս հըղէ պիրիս* (Զ):

- Կապը վընէրէն տակը քըցիլ - *տե՛ս* Կապը կըտըրել:

- Կապը քաշիլ - *տե՛ս* Կապը ծը՛ղքը հըվաքէլ:

- Կապ պէրան - *տե՛ս* Պէրանը կապ:

- Կապ տալ - Թեթեւակի կապել՝ հանգուցել՝ կպցնել՝ կարել: *Էտ լօթկան կապ ա տամ, ուրանք քինանմ ըն տօն* (ՀԺՀ, V, 545):

- Կապու կ՚ալ - Կարգի գալ, սանձահարվել, ուղիղ ճանապարհի գալ: *Կապը կըտըրած ախճիգ՚ ա իլալ, միհէնգ՚ ա ըտի կապու յը՛կալ* (Բ):

- Կապու պիրիլ - *տե՛ս* Կապը ծը՛ղքը հըվաքէլ:

- Կապ քըցիլ - 1. Թելը խճճել: *Թօռնը թիլէրը կապ ա քըցանում, այան կըզնըվում ա* (Զ): 2. *տե՛ս* Լուզունն կապ քըցիլ:

ԿԱՊԱ - *տե՛ս* ՂԱԲԱ:

ԿԱՊԱԼ *(գրբ. կապալ (կապած տուրք)* - *գ.* Պայմանագրային հիմունքներով ու վարձով որեւէ կալվածք կամ շինություն օգտագործելը, վարձակալություն: *Սավէտը ցըրը՛վ յը՛կավ, կապալը անանթ ընգավ, միհէնգ՚ լօխ կապալավուր ըն* (Բ):

ԿԱՊԱԼԱՎՈՒՐ *(գրբ. կապալաւոր (կապված)* - *գ.* Կապալային հանձնառություն վերցնող մարդ, կապալառու: *Արտէրը էրվից, խը՛ղճ կապալավուրնէն մընացէն կըրակու մաչի* (Զ):

ԿԱՊԱՆ *(գրբ. կապանք (ոտքի՝ ձեռքի կապ)* - *գ.* Օրորոցում երեխայի թեւերն ու ոտքերը կապելու գոտու նման լայն երիզ: *Մին հէտ էլ էս տըղան տը՛սալ ա, վեր ուրանը քուրը կըռնէն, վը՛ննէն կապանը կէրավ* (ՀԺՀ, VI, 49):

ԿԱՊԱՆԷԳ՚ - *գ.* 1. Կավե տափակ ամաններ: *Կապանէգը թանավ ա ածում, տամ ղունաղէն* (Զ): 2. *փխբ.* Շատ կարճահասակ մարդ: *Էտ կապանէգը կընգանը անա մին խըլլան քաշ ա* (Բ):

ԿԱՊԱՌ - *տե՛ս* ԿԱՊԱՐ:

ԿԱՊԱՐ/ԿԱՊԱՌ *(գրբ. կապար)* - *գ.* 1. Կապարազգիների ընտանիքներին պատկանող փշոտ գետնատարած բույս, որի ծաղկաբողբոջները եւ դալար ցողունը թթու են դնում: *Կապարը մարտունը՛ցէք՚ ըն շատ աղ տինիս* (Բ): 2. Բարակ շիվերից պատրաստած հյուսվածք, որ փռում են հնձանի հատակին՝ խաղողը ճմլելու եւ խաղողահյութը քամելու համար: *Կապարը շատ վախտ տըկօղնուն ճըպըտնէրան ըն շինում* (Զ):

ԿԱՊԷԼ *(գրբ. կապեմ)* - *նբ. 1.* Թելով՝ պարանով՝ լարով եւն իրար միացնել,

կապակցել: *Պիրիս ա մը՛սը քըցիս ճը-վըրանէն մաչը, ք՛ինդիրավը կըպէս, հը-սարէն կըլխավը կախ տաս* (ԼՂԲ, 391): 2. Իրար հետ միացված բաների թել՝ պարան՝ լար եւն փաթաթել՝ ցրիվ չգալու համար: *Խստէն կապուկնէն կապում ըն, թուլու տամ* (Զ): 3. Թելով՝ պարանով եւն մի բան փաթաթելով՝ ամրացնել մարմնի վրա: *Տըրըխնէն կապում ա, վազ տամ* (Զ): 4. Մարմնի վրա փաթաթելով՝ ամրացնել: *Վէր մըծանըմ ա, տը-ղան հօրը թըվանգը յօր ա օնըմ, պատ-րօնդաշը կապում, ք՛ինում* (ՀԺՀ, V, 617): 5. Որեւէ բանի՝ մեկի հետ միացնել՝ շփ-ման՝ հարաբերության մեջ պահել: *Էտ կընէգը կարում ա ախպօրը կապէ նա-խագէն նըհը՛տ* (Զ): 6. Լաթով՝ վիրակա-պով եւն փաթաթել: *Դօխտուրը ա՛ռ՛ունը թըմիզցընում ա, կըլօ՛խը կապում, հըդէ տինում* (Բ): 7. Շարժվելու հնարավորու-թյունից զրկել, կապանք դնել, կապկպել: *Կը՛ննէրըն ա ծէրքէրը կա-պում ըն, քըցում փօսէն մաչը* (Զ): 8. Արգելք ստեղծել, խոչընդոտել, առաջը փակել: *Ծունը հըդէն կապալ ա, կարում չընք, թա ք՛ինինք՛ ծըմակը* (Բ): 9. Խոս-քով հաղթել, լռեցնել: *Աշըղնէն վէր հը-վաքվում ըն, տըհանցա մինը լօխճինին կապում ա, սազէրը ծըռքընէրան ինք՛ օնում* (ՀԺՀ, VII, 200): 10. Շերտ գոյաց-նել: *Էտ կըվէն կաթնը էնքան յըղալի յա ինիս, վէր ըմանէն կըլօ՛խը յը՛ղ ա կըպէս* (Զ): 11. *փխբ.* Հատկացնել, նշանակել, սահմանել: *Ժողով ըն անում, Թամար բաջուն ամէսը հցցուն մանէթ պէնսյա կապում* (Զ): 12. Գործունեությունը խա-փանել՝ կասեցնել: *Ավաք՛ ա՛մին կարում ար ըղօթքավ չարը կապէ* (Բ): 13. Բաց թողնել, արձակել (ջրի մասին): ... *Ճ՛ուրը կապում ա յըրան* (ԱԱ, 58): 14. Հոսանքը փակել՝ դադարեցնել: *Թ՛ազ՛ աքէրըն էլ ըջըղվէս ա, ք՛իս ճիղացէն ճ՛ուրը կը-պէս...* (ԱԱ, 56): 16. Պատրաստել, կռել, սարքել: *Դ՛ամ՛ուրչին հէնգ՛ մանէթ ա յը՛ր օնում, Հարօվէն հը՛տէ մին լ՛ավ ցակատ կապում* (Զ): 17. *տե՛ս* ՔԸԼԼԷԼ: *Տըռնէրը կապում ըն, քօն ինում* (Զ):

- Կապած էվ՛ել - 1. Հավաք, դասա-վորված: *Էտ ախճիգը տօնը հանց պա-հում ար, լ՛ըհա ասիս՝ մին կապած էվ՛ել* (Զ): 2. Համերաշխ, միաբան: *Պիլթընէ-ցէք՛ կապած էվ՛ել ըն, հինչը անում ըն, մինտը՛ղ ըն անում* (Բ):

ԿԱՊԷԿ *(ռուս. копейка)* - *գ.* 1. Դրա-մական միավոր խորհրդային միություն-նում, որ հավասար էր 1/100 ռուբլու: *Նի յա մընում բազարը, տը՛սնում՝ վըխճա-րէն կըլօ՛խը տասսը կապէկ* (Զ): 2. Այդ արժողությամբ մետաղյա դրամը: *Կա-պէկը թօղ ա անում, տամ մէս ծըխօղէն իրը՛սան* (Զ):

- Կապէկըս մաչին ք՛ը՛ցալ ա՞ - Ինձ ի՞նչ փույթ, ես դրա վրա փող չեմ ծախ-սել: *Մարթը ասմա.- Հինչ ա՞նիմ կ՛ու-դացալ ըն, կապէկըս մաչին ք՛ը՛ցալ ա՞* (Զ):

- Կապէկ չ՛ա՛ժիլ - Անարժեք՝ աննշան լինել, ոչ մի արժեք՝ նշանակություն չու-նենալ: *Ախպօրը ըրածը ըտըրա հը՛տէ կապէկ չ՛ա՛ժի* (Բ):

- Կապէկ պէց չըթօղնէլ - Խիստ ագահություն՝ փողասիրություն ցուցա-բերել: *Էն մինըն էլ շատ բիդի ի՛ուրա՛ն քաշօղ ա ինում, կապէկըն էլ ա՝պէց չար թօղում* (ՀԺՀ, VII, 257):

- Կըպէկին ապա/ըզդըրաստի ասէլ/ չէստ տալ - Ֆինանսական ծանր կացու-թյան մեջ լինել, բոլորովին փող չունե-նալ: *Հ՛ըրանտիկը առաչ ա իլ՛ալ հարուստ, միհէնգ՛ կըպէկին ապա յա ասում* (Բ):

- Կըպէկու հը՛տա ըղնէլ - *տե՛ս* Կա-պէկ պէց չըթօղնէլ:

- Կըպէկու հը՛տա մը՛ռած - Խիստ ժլատ: *Կ՛ըպէկու հը՛տա մը՛ռած մարթ ա Սա՛մին* (Զ):

- Կըպէկու հը՛տէ ըստակէլ/գ՛անքը տալ/տըղտօղալ - Խիստ ժլատ լինել: *...Նա շատ մը՛ծ հարըստութուն օնար, ամմա կըպէկու հը՛տա տըղտօղում ար* (Զ):

ԿԱՊԷ(ՅԻ)ՇՆԻԿ *(ռուս. копеечный)* - *ած. գ.* - *տե՛ս* Կըպէկու հը՛տա մը՛ռած:

ԿԱՊԷՐՏ - *տե՛ս* ԿԱՐՊԷՏ:

ԿԱՊԸԼԻ/ԿԱՊԼԻ *(ռուս. капля)* - *տե՛ս* ԿԱԹ:

ԿԱՊԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԱՊՎԷԼ:

ԿԱՊԸՐԱՏԻՎ/ԿԱՊՐԱՏԻՎ *(ռուս. кооператив, լատ. cooperatio)* - *տե՛ս* ՄԱ-ՂԱՋԻՆ:

ԿԱՊԸՐԱՏԻՎՉԻ/ԿԱՊՐԱՏԻՎՉԻ - *տե՛ս* ՄԱՂԱՋԻՆՉԻ:

ԿԱՊԸՐՕՆ - *տե՛ս* ԿԱՊՐՕՆ:

ԿԱՊԸՐՕՆ(ԸՎ)Ի - *տե՛ս* ԿԱՊ-ՐՕՆ(ԸՎ)Ի:

ԿԱՊԻԿ *(գրբ. կապիկ)* - *տե՛ս* ՄԷՅ-ՄՈՒՆ:

ԿԱՊԻԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԷՅՄՈՒՆՕ-ԹՈՒՆ:

ԿԱՊԻՉ - *գ.* Տրեխները՝ կոշիկները կապելու կամ գուլպան ոտքին ամրաց-նելու թել՝ փոկ: *Կապիչը յը՛տ ա անում, տըրըխնէն հանում* (Զ):

ԿԱՊԼԻ - *տե՛ս* ԿԱՊԸԼԻ:

ԿԱՊ-ԿԱՊ - Գործածվում է կապակ-ցության մեջ:

- Կապ-կապ անէլ - *տե՛ս* ԿԸՊԿԸՊՕ-ՐԷԼ:

ԿԱՊՍ/ԿԱՓՍ - *գ.* Կազմություն, կազմվածք, արտաքին տեսք: *Ըտըրա կապսը թաքավէրին շատ ա տուր կ՛ամ* (Զ):

ԿԱ՛ՊՍՈ՛ՒԼ/ԿԱ՛ՓՍՈ՛ՒԼ *(ռուս. капсюль, ֆր. capsule, լատ. capsula)* - *տե՛ս* ՓԸՍ-ՏՕՆ[1]:

- Կա՛ապսո՛ւլնէն տո՛ւս տըված - *հեգն.* Վնասազերծված, անվնաս: *Կա՛ապսո՛ւլ-նէն տո՛ւս տըված լօբի յա, արխային կէ-ռէք՛* (Բ)

ԿԱՊՎԱՍԿ - *գ.* Հագնելու՝ կապելու ձեւը՝ եղանակը: *Դէ՛, Շուշվա նա՛նա՛մ-սա՛-նա՛մ հըրթնէրէն կապվասկըն էլ ճօկ փօրմի յա իլ՛ալ* (Զ):

ԿԱՊՎԷԼ/ԿԱՊԸՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԿԱ-ՊԷԼ-ի: *չբ.* 2. *փխբ.* Մեկի հետ հոգեկան՝ մտերմական կապ ունենալ, սիրային հա-րաբերությունների մեջ գտնվել: *Թաքա-վէրը կըլխու վա ընգնում, վէր ի՛ուրա՛ն ըխ-ճըկօրցան մինը կապված ա էտ տըղին նըհէտ* (ՀԺՀ, V, 174): 3. Ցամաքել: *Էտ վէ-ռէրը վէր կըպվէս ա, վը՛ղէն տական մին ախպ՛ուր ա տ՛ուս կ՛աս...* (ԱԱ, 56):

ԿԱՊՐԱՏԻՎ - *տե՛ս* ԿԱՊԸՐԱՏԻՎ:

ԿԱՊՐԱՏԻՎՉԻ - *տե՛ս* ԿԱՊԸՐԱՏԻՎ-ՉԻ:

ԿԱՊՐՕՆ/ԿԱՊԸՐՕՆ *(ռուս. капрон, լատ. capronoe)* - *գ.* 1. Արհեստական թել եւ դրանից գործվածքեղենը: *Կապրօնը առաթ ընգավ, էլ պիրթին մըհալ քըցօ՛ղ չի կար* (Զ): 2. Արհեստական փափուկ նյութ, կարծրախեժ, որից տարաներ՝ խողովակներ եւն են պատրաստում: *Կապրօնը ըրկաթան տըմասկան ա* (Բ):

ԿԱՊՐՕՆ(ԸՎ)Ի/ԿԱՊԸՐՕՆ(ԸՎ)Ի *(ռուս. капроновый)* - *ած.* Կապրոնից պատրաստած: *Էտ մաղազինումը հա՛մ կապրօնի չուլկի յըն ծախում, հա՛մ կապ-րօնի կանիստըր* (Բ):

ԿԱՊՈՒԿ - *գ.* Միատեսակ իրերի միասին կապած փունջ՝ տրցակ՝ խուրձ: *Խստէն կապուկը քըցո՛ւմ ա էշին առա-ջը* (Զ):

- Կապուկ անէլ - Խուրձ՝ փունջ՝ տրցակ պատրաստել: *Ճէխը հըվաքում ա, կապուկ անում, շըլակում, ք՛ինամ* (Զ):

ԿԱՊՈՒՍ - 1. *տե՛ս* ԿԱՊՎԱՍԿ: 2. *տե՛ս* ՀԱՔՈՒՍ - ԿԱՊՈՒՍ:

ԿԱ՛ՊՈ՛ՒՏ - *տե՛ս* Կ՛ԱՊՈ՛ՒՏ:

ԿԱՊՕՑ - *տե՛ս* ԿԱՊՈՒԿ:

ԿԱՌ[1] - *տե՛ս* ԿԱՌՆԸ[1]:

ԿԱՌ[2] - *տե՛ս* ԿԱՌՆԸ[2]:

ԿԱՌԱՎԱՐԷԼ *(գրբ. կառավարեմ)* - *նբ.* Երկիր՝ պետություն եւն ղեկավարել՝ գլխավորել: *Էտ տըղան իտի լ՛ավ կառա-վարըմ ա յէրգ՛իրը* (ՀԺՀ, V, 77):

ԿԱՌԱՎԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԱՌԱՎԱ-ՐԷԼ-ի:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ *(գրբ. կառավարութիւն)* - *գ.* 1. Պետական իշխանության կենտրոնական կառավարող, կարգադրիչ եւ գործադիր մարմին: *Կառավարությունը վօրօշալ ա, վէր պէնցյան շըտըցընէ* (Ձ): 2. Տերություն, պետություն: *Ըստի հըվաքվում ըն ամէն կառավարությունա մարթիք, խօրուրթ անում* (Ձ):

ԿԱՌԷԹ/ԿԱՐԷՏ *(ռուս. карэта)*- *գ.* Ծածկ ունեցող՝ փակ կառք: *Խանը կարէտ ա նըստում, կ՚ամ յէշում...* (ԲՅԲ, 47):

ԿԱՌԹ *(գրբ. կարթ)* - *գ.* Ձուկ որսալու կեռիկ՝ ճանկ, կարթ: *Մին օր էլ կառթը քըցում ա ծօվը, մին էրուշ փօրմի ծուկուն փըռնում* (Ձ):

ԿԱՌԹԷԼ/ԿԱՌԹԻԼ - *գ.* Կարթով ձուկ որսալ: *Էս մարթը ամմէն օր էրկու ծուկուն ար կառթում, մինը՝ ծախում, մինը՝ կընգանը նըհը՚տ օտում* (Ձ):

ԿԱՌԹԻԼ - *տե՛ս* ԿԱՌԹԷԼ:

ԿԱՌՆԸ[1]/ԿԱՌ[1] *(գրբ. կառն)* - *գ.* Կանկառների ընտանիքին պատկանող երկար ցողունով, փշոտ տերեւներով, կարմրագույն գնդաձաղիկով բույս: *Էշէրը կառնը շատ ըն սիրում* (Բ):

ԿԱՌՆԸ[2]/ԿԱՌ[2] - *գ.* Թոռան թոռան՝ կոռան զավակ: *Էս ախպուրը մէլիք՚ Յէգանէն կառնըն ա շինալ* (Ձ):

ԿԱՍ[1] - *տե՛ս* ԿԱՆՑ:

ԿԱՍ[2] - *տե՛ս* ԿԱՍՍ:

ԿԱՍԻՍ - 1. ԱՍԷԼ բայի ենթադրական ապառնու եզակի երկրորդ դեմքը: 2. *վ. տե՛ս* Ասիս թա (ԱՍԷԼ-ի տակ):

ԿԱՍԻՐ - *տե՛ս* ԿԱՍՍԻՐ:

ԿԱՍԿ - *տե՛ս* ԿԷՍԿ:

ԿԱՍԿԱ(Դ) *(ռուս. каска, ֆր. casque)* - *գ.* Գլխի մետաղյա ծածկոց, սաղավարտ: *Վէր կասկան կըլխէն չինար, գ՚ուլլան ըտըրան կըսպանար* (Ձ):

ԿԱՍԿԱԾ/ԿԱԾԿԱԾ *(գրբ. կասկած)*- *գ.* Տարակույս, երկմտանք, կասկած: *Էտ մարթը հինչը անում ա, կըսկածավ ա անում* (Ձ):

ԿԱՍԿԱՄ/ԿԸՑԸԿԱՄ - 1. *ած.* Կասկածող, կասկածամիտ: *Կասկամ մարթ ա Բիջանաց Ա՚ոշանկը* (Բ): 2. *մ.* Կասկածելով, կասկածամիտ կերպով: *Տընըշինիտ տըղան հացըն էլ ա կասկամ օտում* (Բ):

- Կասկամ անէլ - *տե՛ս* ԿԸՍԿԱԾԷԼ:

ԿԱՍՍ/ԿԱՍ[2] *(ռուս. касса, գերմ. Kasse, լատ. caspa)* - *գ. 1.* Դրամ եւ այլ արժեքներ պահելու անկիզելի արկղ՝ պահարան, գանձարկղ: *Մին օր էլ քըշէրը նի յըն մընում ըտըրա կանտորը, կասսը կօտրում, փուլէրը տանում* (Ձ): 2. Մետաղյա՝ կավե եւն փոքրիկ տուփ՝ հարմարանք՝ վերեւից բացած անցքով՝ մեջը մետաղադրամներ գցելու եւ հավաքելու համար: *Հա՚ը ամմէն օր կապէկ ար տամ, վէր խօխան քըցի կասսը* (Ձ):

ԿԱՍՍԻՐ/ԿԱՍԻՐ *(ռուս. кассир, գերմ. Kassier)* - *գ.* Հիմնարկության՝ հաստատության եւն դրամական գործառնությունները վարող պաշտոնյա: *Բա՚գումանց Նինան քըռասսուն տարէ կասսիր ա կօրծ ըրալ, ամմա հա՚լա՚ կարքէն փուլ հըմբարէլը գ՚ուդում չի* (Բ):

ԿԱՍՍԸՐՈՒԼԿԱ - *տե՛ս* ԿԱՍՏՈՒՐԿԱ:

ԿԱՍՏԻԼ *(ռուս. костиль)* - *գ.* Անթաթուպ: *Վը՚ենը կըտըրած մարթ ա Սօջին, մին թա՚հրա՚վ ա կաստիլա՚վ շօռ կ՚ամ* (Բ):

ԿԱՍՏԻՄ - *տե՛ս* ԿԱՍՏՈՒՄ:

ԿԱՍՏՈՒՄ/ԿԱՍՏԻՄ *(ռուս. костюм, ֆր. costume, իտ. costume)* - *գ.* Տղամարդու կամ կանացի զգեստի կոմպլեկտ, կոստյում: *Էք՚սը տանում ա, կաստո՚ւմ, պալտօն կ՚էց տամ...* (ՀԱԲ, 15, 79):

ԿԱՍՏՈՒՐԿԱ/ԿԱՍՏԸՐՈՒԼԿԱ *(ռուս. кастрюлька)* - *գ.* Փոքրիկ կաթսա: *Թամանը մին կաստո՚ւրկա կուրկուտ ա իփա՚լ, օխտը ղօնաղ ծէն տըվալ* (Բ):

ԿԱՍՔ - *տե՛ս* ԿԷՍԿ:

ԿԱՎ[1]/ԿՕՎ *(գրբ. կօվ)* - *գ.* 1. Խոշոր եղջերավոր կաթնասուն ընտանի կենդանի, կով: *Պէրըմ ըն խօրուրթ տէսնըմ, վէր էտ կօվը մօրթէն* (ԼՂԲՔ, 280): 2. *փխբ.* Գեր, անճոռնի ու դանդաղաշարժ կին: *Էտ կավը օ՚գալ ըս, հինչ ա՞նիս, տը՚ղան էլ չի տո՚ւրո՚ւր կ՚ամ* (Բ):

- Կավը դընու տը՚ղ ծախէլ - Ապրանքը էժան վաճառել: *Կավը դընու տը՚ղ ծախօղ առուտուրականը հըրուստանալ չի* (Ձ):

- Կավը յըրա անէլ - Կովը հեշտ կթելու համար հորթը տակը մտցնել, որ մի քիչ ծծի: *Կավը բիդի յըրա անիս, վէր հիշտ քըթիս* (Բ):

- Կավըս յըղէ ինի՝ հէնգ՚/օխտը ամէս յը՚տէ ծընէ - Կարեւորը արդյունք ստանալու մեջ համոզված լինելն է:

- Կավը վէր աշկավ չանէ, ք՚ա՚ղլա՚ն լօք չի տալ - Ոչինչ առանց պատճառի չի լինում:

- Կավ ճիրիլ - Ոգելից խմիչքը առատորեն լցնել բաժակները: *Կավ ը՞ս ճիրում, էտ ըստըքընէն պատառ թէհրատ ա՞ծէ* (Բ):

ԿԱՎ[2] *(գրբ. կաւ)* - *տե՛ս* ԼՈՒՍՆԱՎԸ՚Ղ[1]:

ԿԱՎԱԼԷՐ *(ռուս. кавалер, ֆր. cavalier)* - *գ* Տիկնոջ ուղեկցող՝ զբաղեցնող՝ նրա հետ պարի զույգ կազմող տղամարդ: *...Մէր խանըմնէրին կավալէրնին դիմիշ չըն անըմ՝ էրկու շահի տան մին փա՚հլի* (ՋՏ, Ա, 106):

ԿԱՎԷՃ - *տե՛ս* ԿԱՎԻՃ:

ԿԱՎԻՃ/ԿԱՎԷՃ *(գրբ. կավիճ)* - *գ. - 1.* Սպիտակ փափուկ կրաքար: *Մէր շէնին յը՚րէ ընգ՚ունին կավիճ կա* (Բ): 2. Այդպիսի կրաքարի կտոր, որ գործ է ածվում գրելու, ներկելու եւ այլ նպատակներով: *Խօխան կավիճը յօր ա օնում, մըղակէն յըրա խըգ՚բըգ՚օրում* (Ձ):

ԿԱՏՈ՚ԼՕԿ - *տե՛ս* ԿԱՏԻԼՕԿ:

ԿԱՏՈ՚ՆԱՔ - *գ.* 1. Քոսոտ այծ: *Էտ կատա՚նա՚զը ծախում ա, կընգանը հը՚տէ մին ճօխտ վընանման ինք՚ օնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Վտիտ ու տգեղ անձ: *Էտ կատա՚նա՚զը մարթին շատ ա տա՚նջա՚ում* (Բ):

ԿԱՏՈ՚-ՎԱՏՈ՚ - *տե՛ս* ՎԻՃԻ-ՎԻՃԻ:

ԿԱՏԱՐ *(գրբ. կատար)* - *գ.* 1. Որեւէ բանի ամենաբարձր կետը, գագաթ: *Վընճընէն քըշ՚ում ա սարէն կատարը* (Ձ): 2. Թռչունների գլխին ցցված միսը, ցցունք: *Հընդ՚ուշկին կատարը վէր սըվացավ, գ՚իդա՚ վէր ըստըկըլական ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Մարդու գլուխ: *Քըչալէն կատարը մըրսում ա, ամմա ինք՚ը սա՚ս չի անում* (Ձ):

- Կատարը թըխծընէլ - *տե՛ս* Կատարը թըքանալ (1):

- Կատարը թըքանալ/կըծ՚անալ/կ՚իրմիրել - 1. Գինովանալ, հարբել: *Վէր էրկու ըստաքան խըմում ա, կատարը թըքանում ա* (Ձ): 2. Բարկանալ, բորբոքվել: *Կընէգ՚ը վէր ջողաբը տամ ա, Մա՚ռդիրծսէն կատարը թըքանում ա* (Ձ):

- Կատարը սօր - Ժիր, աշխույժ: *Կատարը սօր ախճիգ՚ ա իլա՚լ Սօնան* (Բ):

- Կատարը տաք/կաճ՚/կ՚իրմիրա՚ծ - 1. Գինով, հարբած: *Կատարը տաք մարթին նըհը՚տ հօջա՚թ չըբիդի տաս* (Ձ): 2. Բարկացած, բորբոքված: *Հա՚բրա՚ն կըլխօզէն ժօղօվումը թըքըթծիմա՚թ ըն անում, ըտի կատարը տաք կ՚ամ ա տօն, կընգանը թակում* (Ձ):

- Կատարը տէրտակ - *տե՛ս* Կըլօխը տէրտակ:

ԿԱՏԱՑ *(ռուս. катать (ման ածել)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կատաց անէլ - Մեկին մեքենայով՝ հեծանիվով՝ ձիով եւն ման ածել՝ զբոսեցնել՝ պտտեցնել: *Հա՚ը խուխէն տինում ա մըշինումը, կատաց անում* (Ձ):

- Կատաց ինիլ - Մեքենայով՝ հեծանիվով՝ ձիով եւն ման գալ՝ զբոսնել՝ պտտվել: *Ըստրանք միշտ հօրը մըշինավը կատաց ըն ինում* (Բ):

ԿԱՏԷԳ *(թրք. kadik* (դուրս ցցված) - *գ.* Կոկորդի մուտքի վրա կապված լեզվակը, որը սնվելու՝ խմելու ժամանակ փակում է այդ մուտքը, մակալեզու, կատիկ: *Կատէգ՚ը վէր ինի վէչ, հաց ուտէլիս մարթ կըխէխտըվի* (Բ):

- Կատկէն թըռչիլ - Կերածը կամ

խմածը շնչափողի բերանն ընկնել: *Կամանց բիդի օտիս, վէր կատկէտ չի թըռչի* (Զ):

- Կատկէն տէմ ըղնէլ/մընալ - Չկարողանալ մարսել, կուլ չգնալ: *Խը՛ղճը հինչը օտում ա, կատկէն ա ըղնում* (Բ):

- Կատկումը մընալ - *տե՛ս* Կատկէն տէմ ըղնէլ:

ԿԱՏԸԼԷՏ - *տե՛ս* ԿԱՏԼԷՏ:

ԿԱՏԸՐԷՋ - *տե՛ս* ԿԱՏՐԷՋ:

ԿԱՏԻԼ - *տե՛ս* ԿԷՏԷԼ:

ԿԱՏԻԼՕԿ/ԿԱՏԼՕԿ *(ռուս. котелок)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԿԱՍՏԻՐԿԱ: 2. *հեգն.* Փոքր աման՝ տարա: *Մին կատիլօկ մօշ ա քաղալ, ըշխարքավըս մին ըրալ* (Բ): 3. *արհմ.* Մարդու գլուխ: *Փափաղըտ տի՛ր, կատալօկըտ ցորտ տընական ա* (Բ):

- Կատիլօկը տէրտակ - *տե՛ս* Կըլօխը տէրտակ:

ԿԱՏԼԷՏ/ԿԱՏԸԼԷՏ *(ռուս. котлета, ֆր. cotelette)* - *գ.* Աղացած կամ ծեծած մսի երկարավուն՝ կլոր տապակած կտորներ, կոտլետ: *Թանգգան հարթնը խաշիլ իփիլը գ՛ուդ՛ում չար, ամմա լ՛ավ կատլէտ ար շինում* (Զ):

ԿԱՏՏ - *տե՛ս* ԿԷՏ[1]:

ԿԱՏՐԷՋ/ԿԱՏԸՐԷՋ/ԿԱՐՏԷՋ *(ռուս. картечь, հոլ. kartecra, գերմ. Kärtetsche)* - *գ.* Արճիճե, սովորականից մեծ կտոր որսորդական հրացանի փամփուշտի մեջ տեղադրելու համար: *Պատրօնէն մաչին կատրէջ բիդի ինի, վէր կարիս արչ ըսպանիս, ղըրմավ ամ՛ալ չի կ՛ալ* (Բ):

- Կատրէջ կըտրցընել - Պատժել, ամեն ինչից զրկել: *Տըղան կ՛ուղթուն ըրավ, հ՛ալը կատրէջ կըտրցըրավ* (Զ):

ԿԱՏՈՒ *(գրբ. կատու)* - *գ.* Կատվազգիների ընտանիքին պատկանող կաթնասուն կենդանի, կատու: *Կատուն տ՛ուզն ա ինում, ամմա կարում չի էտ մուկնէն փըռնէ* (Զ):

- Կատվէն վազ տալը մինչը՛վ մարդ՛ը՛ն ա ինում - Ասվում է, երբ ակնարկում են որեւէ բանի ոչ տեւական լինելը: *Կատվէն վազ տալը մինչը՛վ մարդ՛ը՛ն ա ինում. Սուրէնը տանը պատէրը տիրալ ա, թօղալ ընդի* (Բ):

- Կատվէք՛ը ք՛ը՛ցէն, մուկնէրէն հը՛ղէն պէցվավ - *տե՛ս* Վըխճարէն սի՛ր՛ուն յը՛տ տը՛ռավ, կաղլէգ՛ը առաշկ ընցավ:

- Կատվու լըպըզտած - Շատ մաքուր՝ դատարկ (ափսեների՝ ամանների մասին): *Նըստում ա լօխ օտում, մարը կ՛ամ ա, տը՛սնում՝ ըմանումը կուրկուտ չի կա, հանց ա կատվու լըպըզտած* (Զ):

- Կատվու աղ՛անձ - Չորուկ ուտելիք: *Էս էլ հօ խըրաված չի՞, կատվու աղ՛անձ ա* (Բ):

- Կատվու կըլխընէ - Մեծ-մեծ՝ խոշոր (սովորաբար ասվում է պտուղների մասին): *Գ՛ավ՛ալ, հինչ գ՛ա՛ն±վ՛ալ, կատվու կըլխընէ* (Զ):

- Կատվու նըման մաշկէն չըղնէլ - 1. Համառել, իր ասածը պնդել: *Մարթը հիշկան թակում ա, կընէգ՛ը էլիա կատվու նըման մաշկէն չի ըղնում* (Զ): 2. Վտանգից՝ վնասից խուսափել կարողանալ: *Իզէն կատվու նման մաշկէն չի ըղնէլ, հինչը ինում ա, ինք՛ը լ՛ավ ա պըրծընում* (Զ):

- Կատվու քըշէռք - *տե՛ս* Կաշվի քըշէռք:

- Կատու ընցընէլ մըչըրնէրավը - Հարաբերությունները վատանալ, անհամերաշխություն ծագել, գժտվել: *Ղուլգ՛ասը՛ն ա Սումբաթը էլ մինտը՛ղ արտ չըն անում. կատու վա ընցալ մըչըրնէրավը* (Զ):

- Կատու կըտրրէլ - *տե՛ս* Թանգի կըտրրէլ:

- Կատու կըրասկա տըվող - Խաբեբա, կեղծարար: *Կատու կըրասկա տըվող ա Դանվութը, վէշ մինը նըստա պէն չի ինք՛ օնում* (Բ):

- Կատու ճըղէլ - Ընտանիքում իր իշխանությունը հաստատել (տղամարդու մասին) (ըստ հին սովորության՝ հարսանիքից հետո փեսան հարսի ներկայությամբ կատվի ծնոտներից բռնում եւ քաշելով պատռում էր, որպեսզի հարսը նման վիճակում չհայտնվելու համար հնազանդվի իրեն): *Առաչ փը՛սան կատու վա իլ՛ալ ճըղէլիս, վէր հարթնը հ՛ալշը՛վը յը՛ր օնէ, միհէնգ՛վա տըղէք՛ը՛ն էլ հըրսընքանը յը՛տը ճ՛ուր ըն տինում, հըրթնէրէն վը՛ննէրը լըվանում, անդար անիմ ըստի դարը* (Բ):

- Կատուն աղ՛անձ ա օտում - Ասում են անզգույշ քայլ կատարողի՝ չափն անցնողի մասին:

- Կատուն բիղէրէն յըղըպարան ա՞ տըվալ - Որտեղի՞ց նրան հարստություն՝ շռայլ ապրուստ: *Կատուն բիղէրէն յըղըպարան ա՞ տըվալ, Սամսօնը հաց չի քըթէնում, թա օտէ, ք՛ը՛զ հինչ բի՞դի ք՛ը՛մ՛ալ անէ* (Բ):

- Կատուն մաչին թ՛ավիլ չի տալ - Շատ՝ չափազանց փոքր է (տեղի՝ տարածության մասին):

- Կատուն ի՛ուրն հը՛տէ փիս ա՛ն՛ալ չի տը՛սնալ - Ոչ ոք իր վատը չի ցանկանում:

- Կատուն ի՛ուրն փօրէն հը՛տէ յա մուկուն փըռնում - Յուրաքանչյուրը իր օգտին է գործում՝ իր կարիքներն է հոգում:

- Կատու շինիլ - *տե՛ս* Թանգի շինիլ:

- Կատու տը՛ռնալ - *տե՛ս* Թանգի կըտրրէլ:

ԿԱՏՕԼ *(ռուս. котел)* - *տե՛ս* ԿԱՏԻԼՕԿ:

ԿԱՐ *(գրբ. կար)* - *գ.* 1. Կարելու գործողությունը, կարելը: *Կընէգ՛ը տ՛ուս ա կ՛ամ բալկոնը, լ՛ալ ինում, էլիա կ՛ամ կարը ըսքըսում* (Զ): 2. Այն, ինչ կարվում կամ կարված է: *Կարը տինում ա ըստօլէն, յը՛ր կէնում, վէր մարթին հը՛տէ հաց շինի* (Զ): 3. Կարելու ձեւը՝ եղանակը: *Ծը՛ղքու կար ա, քանդվիլ չի* (Բ): 4. Կարված տեղը, կարվածք: *Շըլվարէն կարը յը՛տ ա տուվալ* (Բ): 5. Որեւէ բանի մասերի՝ կտորների միացման տեղը: *Մըղակը կէճ տըխտակա յա ինում շինա՛ծ, վէր չուրանում ա, կարէրը ի՛ուրն անա հըռանում ա* (Զ):

- Կար անէլ - Կարելով զբաղվել: *Մարթը ք՛ընում ար վը՛ռս անըմ, կընէգ՛ըն էլ տանը կար ար անըմ* (ՀԺՀ, V, 122):

- Կար անօղ/կարօղ - *տե՛ս* ԴԱՐՕՂԻ:

- Կարը քանդիլ - Վերքը լավանալուց հետո կարված թելերը մարմնից հանել: *Դօխտուրը կարէրը քանդում ա, հըղէ տինում* (Զ):

- Կար տինիլ/քըցիլ - Վերքի բացվածքները հատուկ թելով իրար կցել՝ կարել: *Դօխտուրը ասմա.- Յարան խօր ա, բիդի կար տինիմ* (Զ):

ԿԱՐԱԲԻՆ *(ռուս. карабин, ֆր. carabine, թրք. karabina)* - *գ.* Երկար փողով հնատիպ հեռահար հրացան: *Թէվանէն էլ մին լ՛ավ կարաբին ա իլ՛ալ* (Զ):

ԿԱՐԱԼ - *տե՛ս* ԿԱՐԷԼ[2]:

ԿԱՐԱԼՕԿ *(ռուս. корол,к)* - *գ.* Արքայանարինջի այն տեսակը, որը նախքան հասնելը տտիպ չէ եւ կարելի է ուտել: *Ա՛նկ՛ա՛ր՛անա կարալ՛օկը քախծըր ա ինում* (Բ):

ԿԱՐԱԿՈ՛ՒԼ *(ռուս. каракуль, թրք. karakül)* - *գ.* Միջինասիական կարակուլյան գառի թանկարժեք մորթի, ինչպես նաեւ այդ մորթուց կարված գլխարկ: *Մէլիք՛ը տ՛ուս ա կ՛ամ՝ կարակ՛ուլ փափաղը կըլխէն, թընգ՛անուց չօխան կ՛էցին...* (ՀԺՀ, V, 239):

ԿԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՎԸ՛ՐՎԱՆ:

ԿԱՐԱՆՏԻՆ - *տե՛ս* ԿԸՐԱԽՏԻՆ:

ԿԱՐԱՍ[1] *(գրբ. կարաս)* - *գ.* Թրծած կավե մեծ աման՝ գինի, թթու եւն պահելու համար: *...Հանէսը թաքուն նի յա մընընըմ, կարասը յօր օնըմ, ըթտըբաթտի տը՛ռնըմ...* (ԼՂԲ, 307):

- Կարասը ընգած մուկուն - 1. Անելանելի՝ խեղճացած վիճակում գտնվող անձ: *Առաչ ա իլ՛ալ Բըխցարը ազդուն, միհէնգ՛ կարասը ընգած մուկուն ա* (Բ): 2. Չնչին, բայց վնասակար մարդ: *Իզէն կարասը ընգած մուկուն ա, սաղ շինա՛ցուց վը՛ննանը տակը քանդ՛ալ ա* (Զ):

- Կըրասէն հինչ վէր ծէն տաս, էն էլ կըսկանաս - *տե՛ս* Հինչ վէր վարիս, էն էլ կըհընձիս:

- Կըրասու կ՚ինի - Կարասի մեջ պահված՝ թունդ գինի: *Կըրասէն կ՚ինուն նըման կ՚ինի կա վէջ* (Բ):

- Կըրասու պէնէր - Թթու դրած ուտելեղեն: *Ըստըրանց տանը միշտ կըրասու պէնէր ա ինում* (Բ):

ԿԱՐԱՍ[2] *(ռուս. карась)* - *գ.* Տափակ փոքր ձկան տեսակ: *Կարասը փըշ-փոշուտ ծուկուն ա* (Բ):

ԿԱՐԱՎԱԹ - *տե՛ս* ԿԸՐԸՎԱԹ:

ԿԱՐԱՔ՚ - *տե՛ս* ԿԱՐՆՔ՚:

ԿԱՐՆՔ՚/ԿԱՐԱՔ՚ *(գրբ. կարագ)* - *գ.* Մածունը՝ սերուցքը հարելուց ստացված կենդանական յուղ: *Կարաք՚ը քըսում ա հացը, կընծուտէլավ ք՚ինում* (Ձ):

- Կարանք՚ յը՝ղ - 1. *տե՛ս* ԿԱՐԱՔ՚: 2. Ընտիր յուղ: *Խոզ՚ին փուրայէղը կարանք՚ յը՝ղ ա* (Ձ):

ԿԱՐԴԻՆԱԼ *(ռուս. кардинал (հոգեւորական բարձր տիտղոս), լատ. cardinalis, հուն. kardina'lis)* - *գ.* Կարմրավուն մեծահատ սեղանի խաղողի տեսակ: *Կարդինալը ճէլլի յա հըսնում* (Բ):

ԿԱՐԴՕՆ *(ռուս. картон, ֆր. carton)* - *գ.* Ստվարաթուղթ, խավաքարտ: *Կարդօնը կըտօրում ըն, յանշիգ՚նէ շինում* (Բ):

ԿԱՐԴՕՆ(Ն)Ի *(ռուս. картонный* - *ած.* Ստվարաթղթից՝ խավաքարտից պատրաստած: *Էտ ութըղնէրէն մաչի պատըն էլ կարդօննի յա ինիս, վէր թըխէս ըն, ճըղվէս ա* (Ձ):

- Կարդօննի յանշիգ՚ - 1. Ստվարաթղթից պատրաստած տուփ: *Խընձօրը ածում ըն կարդօննի յանշիգ՚նէն, շարում* (Ձ): 2. Խախուտ՝ ոչ ամուր շինություն: *Էտ էլ հօ տօն չի՞, կարդօննի յանշիգ՚ ա, վէր քամէ յա անում, օգ՚ում ա, թա պարան կ՚ա* (Բ):

ԿԱՐՋԻ(Ն)ԿԱ *(ռուս. корзин(к)а)* - *գ.* Բարակ ոստերից՝ ծղոտից՝ կոշտ թելից եւն հյուսած պայուսակ, զամբյուղ: *Մին էլ մին պարիկամ, մին կարզինկա յէր կանչած, պիրում ա տինում, տանում կ՚ամ* (ԲՅԲ, 151):

ԿԱՐԷԼ[1]/ԿԱՐԻԼ *(գրբ. կարեմ)* - *նբ.* 1. Հագուստ՝ կոշիկ եւն պատրաստելու համար ձեւած կտորի՝ կաշվի ծայրերը թելով ամրացնել՝ միացնել: *Էտ կընէգ՚ը մին լ՚ավ չօխա յա կարում, տանում էտ թանչիրին յըրա ծախում* (Ձ): 1. *տե՛ս* Կար անել: 3. *տե՛ս* Կար տինիլ:

- ԿԱՐԷԼ[2]/ԿԱՐԱԼ *(գրբ. կարեմ)* - *չբ.* Կարողանալ՝ ի վիճակի լինել մի բան անելու՝ կատարելու, կարենալ: *Էտ տըղան հիշքան կարըմ ա, վը՝սկէ յա յօր օնըմ, հըղէ ինըմ...* (ՀԺՀ, V, 37):

- Կարէլ չըս դանուզ ք՚ինիս, վէր հըղէն ծօռ ա - Անարդար միջավայրում անհնար է շիտակ ապրել:

- Կարում չի, թա խօնջանը կապէ - Ասում են ֆիզիկապես շատ թույլ, հիվանդ մարդկանց մասին:

- Կարող ա - Հնարավոր է: *Հանը ասմա.- Փափաղըտ տի՛ր, կարող ա ցօրտ ինի* (Ձ):

ԿԱՐԷԼԻ/ԿԱՐԻԼԻ *(գրբ. կարելի (հնարավոր)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կարէլի յա - 1. Պետք է, լավ կլինի, որ...: *Ուստան ասմա.- Էտքան չընչրվէլին տը՝ղ, կարելի յա ցը՝խը ճիրին քըշտէն ըրած* (Ձ): 2. Թույլտվության խնդրանք եւ համաձայնություն: *Էտ տըղան ասում ա՝ կարէլի յա՞, ըխճըկէրք՚ը ասում ըն՝ կարէլի յա...* (ՀԺՀ, V, 395):

ԿԱՐԷՃ - *տե՛ս* ԿԱՐԻՃ:

ԿԱՐԷՇՆԸՎԻ *(ռուս. коричневый)* - *ած.* Դարչնագույն: *Կարէշնըվի շօ՚ր էր ա էզզանան կ՚ը՝նում Սիրանուշը* (Բ):

ԿԱՐԷՏ - *տե՛ս* ԿԱՌԷԹ:

ԿԱՐԹԱԼ - *տե՛ս* ԿԱՐԹԻԼ:

ԿԱՐԹԸՎԻԼ - *տե՛ս* ԿԱՐԹՎԻԼ:

ԿԱՐԹԻԼ/ԿԱՆՐԹԻԼ/ԿԱՐԹԱԼ *(գրբ. կարդամ)* - 1. *նբ.* Գրվածը կամ տպագրվածը բարձրաձայն կամ լուռ վերարտադրել, ընթերցել, կարդալ: *Էտ մարթը յօր ա ունէս թօխտը, էլ մաչինը կըրթիս չի, թա հինչ ա կ՚ըրած* (ՀԺՀ, V, 298): 2. Վերծանել: *Էտ յը՝խծուն պատէն յըրա պէնէր ա ինում կ՚իրած, ամմա կարում չըն կարթին* (Ձ): 3. Սովորել, ուսանել, ուսում ստանալ: *Միհէնգ՚վա խօխէնք՚ը լ՚ավ չըն կարթում* (Բ): 4. Արտաքին զանազան նշաններից իմանալ՝ կռահել՝ հասկանալ՝ գուշակել: *Մարթը կընգանը իրը՝սէն կարթում ա, վէր փիս պէն ա իլանչ* (Ձ):

- Կարթանչ էշ - Կրթություն ստացած, բայց տգետ՝ տխմար մարդ: *Կարթանչ էշէր էլ ըն շատ ինում* (Բ):

ԿԱՆՐԹԻԼ - *տե՛ս* ԿԱՐԹԻԼ:

ԿԱՐԹՄՈՒՆՔ - *տե՛ս* ՈՒՍՈՒՄ:

ԿԱՐԹՎԻԼ/ԿԱՐԹԸՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԱՐԹԻԼ-ի:

ԿԱԼԻԴՕՐ - *տե՛ս* ԿԱՐԻԴՕՐ:

ԿԱՐԻԴՕՐ/ԿԱԼԻԴՕՐ *(ռուս. коридор, գերմ. Korridor, ֆր. corridor, լատ. currere)*- *գ.* Շենքի ներսում հարկի բնակարաններն իրար հետ կապող երկար անցք, միջանցք: *Մին բօյահիլի յա ինք՚ օնում, տինում կարիդօրում* (ՀԱԲ, 15, 146):

ԿԱՐԻԼ - *տե՛ս* ԿԱՐԷԼ[1]:

ԿԱՐԻԼԻ - *տե՛ս* ԿԱՐԷԼ-ի:

ԿԱՐԻՃ/ԿԱՐԷՃ *(գրբ. կարիճ)* - *տե՛ս* ԿԸՌԸՅՆՔԻ (1):

ԿԱՐԾԻՔԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԿԱՍԿԱՄ:

ԿԱՐԾԻՔԸՎՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՍԿԱԾԷԼ:

ԿԱՐԿԱԺ/ԿԻՐԿԻԺ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԲԸՐԸՆԻ: 2. Կուլայի ձեւ ունեցող դդումի տեսակ, որ, չորացնելով եւ ներսը մաքրելով, գործածում են որպես աման՝ տարբեր բաներ լցնելու համար: *Թօթէն չամէնչը կըրկաժին մաչին ըն իլանչ պը՝հէլիս* (Ձ): 3. *արիմ.* Մարդու գլուխ՝ գանգ: *Մին տօռնը պէնում ըն, տէսնում՝ էն ա մին հացու ըստօլ՝ մին մարթու կարկաժ տիրած ընդէղ...* (ՀԱԲ, 15, 29):

- Կարկաժը ժէժ/տէրտակ - *տե՛ս* Կըլօ՚խը տէրտակ:

- Կըրկաժէն յէկած (հավ) - *տե՛ս* Կըլխէն թըխած (հավ) (ԿԸԼՕ՚Խ-ի տակ):

- Կըրկաժու ծաղէգ՚ - Շատ գեղեցիկ անձ՝ իր: *Ախճիգ՚, հինչ ա՞խճիգ՚, մին կըրկաժու ծաղէգ՚* (Ձ):

ԿԱՐԿԱԺ - ԲԸՐԸՆԻ - *տե՛ս* ԲՕՐԱՆԻ:

ԿԱՐԿԱՉԱ - *գ. 1.* Մանկական խաղալիք՝ կոթավոր տուփիկ՝ մեջը մանր քարեր լցրած, որ շարժելուց չխկչխկում է: *Խօխէնք՚ը, մարթը մին կարկաչա ծըրքըրնէրէն, խաղ ըն անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատախոս՝ շաղակրատ անձ: *Էտ կարկաչան էնքան խօսից, դանգ՚ ըրավ* (Բ):

ԿԱՐԿԱՌ - Գետ Դարաբաղում:

- Կարկառը վը՝ռէն կապիս՝ վը՝ռը թըրչիլ չի - Ասում են խիստ զգուշավոր եւ խորամանկ մարդկանց մասին:

ԿԱՐ-ԿԸՐԿԱՏԱՆ - *գ.* Կարելը եւ կարկատելը: *Կընէգ՚ը վէր կար-կըրկատան անէլը գ՚իդանց վէչ, էլ հանուր ա՞ հարկավէր* (Ձ):

ԿԱՐԿՈՒՏ/ԿԱՐԿՕՏ *(գրբ. կարկուտ)* - *գ.* Սառցե հատիկների ձեւով մթնոլորտային տեղում, կարկուտ: *Կարկուտը արտէրը փուչըցըրավ* (Բ):

- Կարկուտը թակած տը՝ղընն ա թակում - Տուժում է տուժածը:

- Կարկուտ թակած տանանձ - 1. *տե՛ս* Իրը՝սը քաշ կընտկօտած: 2. Խեղճ ու վտիտ անձ: *Իզէն կարկուտ թակած տանանձ ա, կարում չի, թա յօլլա ք՚ինի* (Ձ):

- Կարկուտ թակած սուղանու լաքէր - Անհամաչափ եւ նոսր աճած: *Վազ՚ովէն կընէգ՚ընն էլ շատ կ՚էշ ա ինում՝ քէթը մը՝ծ, բօյը կարճ, օնքէրը՝ կարկուտ թակած սուղանու լաքէր* (Ձ):

- Կարկուտ թակել - Կարկտահարել, կարկտահարվել: *Բուստընանէն կարկուտ թակալ ա* (Բ):

- Կարկուտ տանել - Կարկտահարությունից փչանալ: *Ըստըռնըվա բարը կարկուտ տարալ ա* (Բ):

- Կըրկուտու նըման յըրա տալ - 1.

Արագ-արագ խոսել: *Կըրկուտու նըման յըրա յա տամ, վէշ մինը պէն չի կըլխու ըղնում* (Ձ): 2. Անսպասելի հարձակվել: *Ըտըրանք կըրկուտու նըման յըրա յըն տամ, ք՛արվանը թըլանում* (Ձ):

ԿԱՐԿՕՏ - *տե՛ս* ԿԱՐԿՈՒՏ:

ԿԱՐՃ *(գրբ. կարճ) - ած. 1.* Երկարությամբ ոչ մեծ, փոքր: *Կարճ շալվար ա կ՛ը՞ցալ* (Բ): 2. Կարճահասակ: *Կարճ ախճիգ՛ ա Խօնարը* (Բ): 3. Քիչ բառերով արտահայտված՝ շարադրված, հակիրճ, համառոտ: *Մին օր էլ մին կարճ նամակ ա ըստանում* (Ձ): 4. Կարճատեւ, կարճ ժամանակ տեւող: *Ղարաբաղ ծըմը՞ռնը կարճ ա ինո՛ւմ* (Բ):

- Կարճ ասած - Առանց մանրամասնությունների մեջ ընկնելու՝ խորանալու: *Կընէգ՛ը ասում ա.- Մ՛ մարթ, կարճ ասած, ք՛ը՞գ էշու տը՞ղ ըն տիրա՛ալ, փուլէ-ըստ ծը՞րքատ ինք՛ կալա՛ալ* (Ձ):

- Կարճ խը՞լք - Անհեռատեսություն: *Կարճ խը՞լքը մարթին դո՛ւշմանը ա* (Ձ):

- Կարճ կապէլ/կըտըրէլ - Ասելիքը՝ անելիքը համառոտել: *Թամադան վէր տը՞սնում ա՝ վը՞րչը կըռը՞վ ա տըռնըլական, կարճ ա կապում կէնացնէն* (Ձ):

- Կարճ կապէլ, էրկան թակէլ/կըտըրէլ - Առանց կշռադատելու մեծ որոշում ընդունել՝ գործի անցնել: *Յու վէր կարճ կապում ա, էրկան կըտըրում, վէրչումը փուշմանում ա* (Բ):

- Կարճ կ՛ա՛ի հընձիլ - 1. Հոգնեցնող՝ դժվար գործ կատարել, հոգնել: *Կարճ կ՛ա՛ի յը՞ս հընձա՛ալ, խէ տը՞ղատ յը՞ր չը՞ս կէնում* (Բ): 2. Անհաջողության՝ նեղության մեջ ընկնել: *Մէխկ ա Սիմօնը, էրկու տարէ յա կարճ կ՛ա՛ի յա հընձո՛ւմ* (Բ):

- Կարճ կ՛ը՞նալ - Հայավարի հագնվել (կանանց մասին): *Նախշուն աքէրը չը-քօրանը մըհէնգ՛ էլ կարճ ա կ՛ը՞նում* (Բ):

- Կարճ մըտածէլ - Որեւէ բան ասելուց՝ անելուց առաջ չկշռադատել: *Յու վէր կարճ ա մըտածում, վեշ մին պենու հըսնում չի (Ձ):*

- Կարճ մըտածէլ՝ էրկան կըտըրէլ - *տե՛ս* Կարճ կապել՝ էրկան թակէլ:

ԿԱՐՃ(Լ)ԷԳ՝ - *տե՛ս* ԿԱՐՃ(Լ)ԻԳ՝:

ԿԱՐՃ(Լ)ԻԳ՝/ԿԱՐՃ(Լ)ԷԳ՝ *(գրբ. կարճիկ (գաճաճ) - տե՛ս* ԿԱՐՃ:

ԿԱՐՄԱՎՕՅ *(ռուս. кормовый) - ած.* Անասնակերի համար նախատեսված, կերային: *Կարմավօյ ճակընդէղը անհամ ա ինո՛ւմ* (Բ):

ԿԱՐՄԻՏ - *տե՛ս* ԿՕՐՄԻՏ:

ԿԱՐՄՈՒՆՁ/Կ՛ԱՐՄՈՒՆՁ *(գրբ. կամուրջ) - գ.* Կառուցվածք՝ գետի, ձորի եւն վրայով անցնելու՝ շարժվելու համար, կամուրջ: *Թաքավէրէն ծըռոտէնք՛ը միչէվ կարմունջը կ՛ամ ըն, տը՞սնում՝ վէշ մին պէն չի կա, յէտ ըն տը՞ռնում, ք՛ընում* (ՀԺՀ, V, 175):

- Կարմունջ կապէլ/քըցիլ - Կամուրջ կառուցել: *Էնգ՛ Թէմուրը հըրամմայում ա, վէր իրը՞ք օրումը էտ կ՛ը՞տէն յըրա կարմունջ կապին* (Ձ):

ԿԱՐՊ *(ռուս. карп) - գ.* Ծածան ձկան տեսակ: *Կարպը սազանէն նման ա, ամմա թէփուկնէն մը՞ծ-մը՞ծ* (Բ):

ԿԱՐՊԷՏ/ԿԱՐՊԸ՞Տ/ԿԱՊԷՐՏ/ԿԱՐՊԸՏ *(գրբ. կապերտ, կարպետ (քուրջ, ցնցոտի) - գ.* Բրդյա հաստ գործվածք, որ իբրեւ գորգ փռում են հատակին՝ թախտին եւն: *Նօ՛ք՛ա՛ը կ՛աս ա, թա կարպէտը տանէ թափ տա, տըսնաս՝ մին մը՞ծ օխծ կըրպէտին տակէն* (Ձ): 2. *ծծկ.* Հարյուր ռուբլանոց թղթադրամ ցարական Ռուսաստանում: *Յա՛ՇիգՀ՛ը պէնում ըն, տը՞սնում մին կալօդ կարպէտ մաչին* (Ձ):

- Կըրպէտին փուլ չի տըվալ, ամմա մաչտը՞ղըն ա նըստում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր, որեւէ գործում մասնակցություն չունենալով, առատորեն օգտվում են դրա արդյունքներից:

- Կըրպէտին քացէ տալ - *տե՛ս* Յուրդանէն քացէ տալ (ՅՕՐԴԱՆ-ի տակ):

ԿԱՐՊԸ՞Տ - *տե՛ս* ԿԱՐՊԷՏ:

ԿԱՐՊԸՏ - *տե՛ս* ԿԱՐՊԷՏ:

ԿԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԱՐԷԼ-ի:

ԿԱՐՏ *(ռուս. карта, ֆր. cart, լատ. charta, հուն. chartes) - գ.* 1. Խաղալու թուղթ, խաղաթուղթ: *Մին կալօդ կարտ ըն ինք՛ օնում, ք՛ինամ ըտըրանց տօն* (Ձ): 2. Թղթախաղ, թուղթ խաղալը: *Կարտը շատ մարթու տօն ա քանդա՛ալ* (Բ):

- Կարտէ/կարտի տալ - Թուղթ խաղալ, թղթախաղով զբաղվել: *Ըտըրանք ըսկըսէցին կարտէ տալը մին օթախի մէջի* (ՀԺՀ, V, 147):

- Կարտէրը խառնել - Մեկի մտադրությունները՝ ծրագրերը իրագործելը ձախողել: *Տըղէն ըսպանէլը Սէրգ՛ուն կարտէրը խառնից* (Բ):

- Կարտէրը պէց անէլ - Մեկի գաղտնի մտադրությունները՝ ծրագրերը բացահայտել: *Ըտըրան թակում ըն, կարտէրը պէց անում* (Ձ):

ԿԱՐՏԷՋ - *տե՛ս* ԿԱՏՐԷՋ:

ԿԱՐՏԻՆԿԱ *(ռուս. картинка) - տե՛ս* ԿԱՐՏԻՇԿԱ:

ԿԱՐՏԻՇԿԱ *(ռուս. карточка)- 1. գ.* Նկար, լուսանկար: *Այան թօռանը կարտիշկան ծօցումըն ար պահում* (Ձ): 2. *ած. փխբ.* Գեղեցիկ, չքնաղ: *Մանէն կարտիշկա ախճիգ՛ ա* (Բ):

ԿԱՐՏՈՒՋ *(ռուս. картуз, հոլ. kardoes) - գ.* Տղամարդու հովարավոր գլխարկ: *Սիպտակ կարտուզը կըլխին, սիպտակ շօրէրը կ՛էցին, ըլբըստըրակու նըման խըլըշած՝ նի յա մընըմ...* (ՋՏ, Բ, 54):

ԿԱՐՏՈՒՇԿԱՏԸ՞Ղ - *գ.* Կարտոֆիլ ցանելու համար հատկացված՝ նախատեսված հողակտոր: *Էտ լէնջումը Շափաղաթէն մին կարտուշկատը՞ղ ա ինո՛ւմ, ք՛ինում ա, վէր պիհի* (Ձ):

ԿԱՐՏՕՃՆԻԿ *(ռուս. картожник) - ած. գ.* Մոլախաղ չափազանց սիրող (անձ), խաղամոլ: *Էտ կարտօճնիկը իլա՛ծ-չիլա՛ծը տանէլ ա տամ, տէրտակ ք՛ինամ տօն* (Ձ):

ԿԱՐՏՕՇԿԱ *(ռուս. картошка) - տե՛ս* ԿԸՐՏՕՊ(Լ)Ի:

ԿԱՐՈՒԾԻՎ - *գ.* Կարելը եւ ձեւելը: *Կարուծիվը Սուսանը մօրը անա յա սը-վը՞ռալ* (Բ):

ԿԱՐՔ *(գրբ. կարգ) - գ.* 1. Հասարակական կառուցվածքի ձեւ, իշխանություն: *Ասէլըս էն ա, վը՞ր մը՞ր էս կարքէրը մը՞ր ժըղուվուրթէն մըհար մին լ՛ուս ա՛* (ԼՂԲՔ, 274): 2. Ընդունված օրենք՝ կանոն: *Հըլիվուրը ասմա.- Կարքը էն ա, վէր ամէն ըստը՞ղ կ՛ըվօղ բիդի մին ծառ տընգէ* (Ձ): 3. *տե՛ս* Ա՛ՂԱԹ: 4. *տե՛ս* ԿԱՐՔ ՈՒ ԿԱՆՕՆ:

- Կարքը խախտէլ - Ընդունված օրենքից՝ կանոնից՝ սովորությունից շեղվել: *Մէլիք՛ը կըտաղալ ա, ք՛ը՞ցալ տը՞սալ՝ դո՛ւզ վէր ախպէրը կարքը խախտալ ա* (ԱԱ, 22):

- Կարքը պահէլ - Ընդունված օրենքից՝ կանոնից՝ սովորությունից չշեղվել, կարգը չխախտել: *Ապան ո՛ւրա՛ն գանքումը միշտ կարքը պահալ ա* (Բ):

- Կարքու ըղնէլ/կ՛ա՛ալ - Կարգավորվել, կանոնավորվել, բարելավվել: *...Յէտավ սըկըսում ա ո՛ւրա՛նց տօնը կարքու կ՛ա՛ալը...* (ՀԺՀ, V,116):

- Կարքու պիրիլ/տինիլ/քըցիլ - 1. Կարգավորել, կանոնավորել, բարելավել: *Տա ըսկըսում ա հօրը կօրծէրը կարքու պիրիլը* (Ձ): 2. Կարգի հրավիրել, կարգի ենթարկել: *Մարը հիշկան անում ա, կարում չի տըղօրանցը կարքու պիրի* (Ձ):

ԿԱՐՔԱԴԸՐԷԼ *(գրբ. կարգադրեմ (կարգի դնել) - տե՛ս* ՀԸՐԱՄԱՅԷԼ:

ԿԱՐՔԱԴԸՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. կարգադրութիւն (կարգավորություն) - տե՛ս* ՀԸՐԱՄԱՆ:

ԿԱՐՔԷԼ *(գրբ. կարգեմ) - նբ.* 1. Որեւէ պաշտոնի՝ աշխատանքի նշանակել: *Ըտըրանա յէտը հա՛ը էտ տըղին կարքըմ ա թաքավէր, էտ ըխճըկանը էլ՝ թաքուհի* (ՀԺՀ, V, 40): 2. Եկեղեցական աստիճան շնորհել, ձեռնադրել: *Ըտի էտ չուբանէն էտ շէնին յըրա դէր ըն կարքում* (Ձ): 3. *տե՛ս* ՓԸՍԱԿԷԼ:

ԿԱՐՔԷՆ - *ած, մ.* 1. Կանոնավոր, օրինաչափ, վայելուչ, ինչպես հարկն է: *Էս մարթը սըկըսում ա կարքէն ապրէլը* (ՀԱԲ, 15, 83): 2. Բավականաչափ, շատ: *Ըտըրանք ըտը՛ղ կարքէն փուլ ըն ըշխադում* (Զ):

ԿԱՐՔԷՆ-ՍԱՐՔԷՆ/ՍԱՐՔԷՆ-ԿԱՐՔԷՆ - *ած.* Օգտագործման համար պիտանի, չխախտված, չփչացած, լավ վիճակում գտնվող: *Կարքէն-սարքէն տըրախտըր ար, տարավ խըրըբցըրավ* (Բ):

ԿԱՐՔ(Ը)ՎԷԼ - *կբ եւ չբ.* ԿԱՐՔԷԼ-ի:

ԿԱՐՔ ՈՒ ԿԱՆՕՆ *(գրբ. կարգ+կանոն)* - *գ.* Կարգապահություն, որեւէ բան կարգավորող կանոնների ամբողջություն: *Ըտըրանց տանը կարք ու կանօն չի կար, հու հինչ օգ՛ում ար, անում ար* (Զ):

ԿԱՐՔ ՈՒ ՍԱՐՔ - *գ.* Կահավորանք, կահավորություն: *Թանջիրին տանը կարք ու սարքը լօխճին արմանք ա պիրում* (Զ):

ԿԱՐՕՂ[1] *(գրբ. կարող)* - *ած.* Կարողացող, ձեռնհաս, ընդունակ: *Կարող մարթ ա Սումբաթը, լօխճին էլ ք՛ըմանգ՛ ա անում* (Զ):

- Կարօղ ա - Հնարավոր է, կարելի է: *Վազին հանց մարթ ա, վէր թըխիս էլ, կարօղ ա աշկըն էլ չըճըպէ* (Բ):

- Կարօղ ա՞ տափէն պէն ըս կուրցըրալ, քըթէնում չըս - *հեգն.* Ասում են կորամեջք մարդկանց:

ԿԱՐՕՂ[2] - *տե՛ս* ԴԱՆՔԻ:

ԿԱՐՕՂՈՒԹԻՒՆ/ԿԸՐԸՂՕԹՈՒՆ *(գրբ. կարողութիւն)* - *գ. 1.* Հնարավորություն, կարելիություն, ունակություն: *Կարողութիւն չօնէ, թա կօրծ անէ* (Բ): 2. Ունեցվածք, հարստություն: ...*Հինչ կա՞նին աշխարքիս կարօղութիւնը, վը՛ր մը՛ռնիլը կա լօխճին հէտի* ... (ԼՂԲ, 291):

ԿԱՐՕՏ *(գրբ. կարօտ)* - *տե՛ս* ՀԱՍՐԱԹ:

ԿԱՐՕՓԿԱ *(ռուս. коробка)* - *գ.* Տուփ: *Կընէգ՛ը շօրէրը ածում ա կարօփկան, կը՛ղում* (Զ):

ԿԱՑ/ԿԱՑԷՐ - *ԿԷՆԱԼ* բայի եզակի հրամայականը: *Ասում ա.- Կա՛ց, թօռը կըտըրվէ, յը՛տնան ք՛ինի՛* (Զ):

ԿԱՑԷՆ/ԿԱՑԸ՛Ն/ԿԱՑԻՆ *(գրբ. կացին)* - *գ.* Փայտ ճեղքելու՝ կտրելու՝ կոտրելու գործիք, կացին: *Կացէնը յը՛ր ա օնում, նըստում էշը, շուվշուվալավ ք՛ինամ ծըմակը* (Զ):

- Կացէնը յը՛ր օնէլ, տակըռավը կ՛ալ - *տե՛ս* Քարը գ՛օլէն կ՛ալ:

- Կացէնը քարէն նի կ՛ալ - Անսպասելի արգելքի՝ խոչընդոտի՝ դժվարության հանդիպել: *Խը՛ղճ Հանէսը հինչ օգ՛ում ա անէ, կացէնը քարէն նի յա կ՛ամ* (Զ):

ԿԱՑԷՐ - *տե՛ս* ԿԱՑ:

ԿԱՑԸ՛Ն - *տե՛ս* ԿԱՑԷՆ:

ԿԱՑԻՆ - *տե՛ս* ԿԱՑԷՆ:

ԿԱՑՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՑՆԸՀԱՐԷԼ:

ԿԱՑՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՑՆԸՀԱՐՎԷԼ:

ԿԱՓՍ - *տե՛ս* ԿԱՊՍ:

ԿԱՓՍԻՒԼ - *տե՛ս* ԿԱՊՍԻՒԼ:

ԿԱՔԱՎ *(գրբ. կաքաւ, հ.ե. *koko-, ասոր. qaqqəwa, հուն. kakkabē)* - *գ.* 1. Հավազգիների ընտանիքին պատկանող վայրի թռչուն, կաքավ: *Ռըհիմին ծօրՒմը միշտ կաքավ ա ինՒում* (Բ): 2. *փխբ.* Հեզաճկուն, հեզաքայլ կին՝ աղջիկ: *Ըտըրան էլ ինՒում ա էրկու դաշանգ՛ ախճիգ՛՝ էրկու կաքավ* (Զ): *փխբ.* Գութանի այն մասը, որտեղ բռնակը հաստատվում է խոփի մեջ: *Հունց ա պըտահում՝ կ՛ուԹանը կըքավէն կօխկան ճաքում ա* (Զ):

- Կըքավէն ծՒուն/ճօտը հավէն տակէն կէնալ չի - Յուրաքանչյուրն իր յուրայինին՝ համապատասխանին է հանդուրժում:

- Կըքավու ծՒու - Սիրուն՝ ժպտերես երեխա: *Խօխա, հինչ խօ՞խա, մին կըքավու ծՒու* (Զ):

ԿԷՋ - *տե՛ս* Կ՛ԷՋ:

ԿԷՋԱՆ - *տե՛ս* Կ՛ԷՋԱՆ:

ԿԷՋԱՌ/Կ՛ԷՋԱՌ *(գրբ. գազար)* - *գ.* Հովանոցավորների ընտանիքին պատկանող բանջարանոցային բույս, ինչպես նաեւ դրա ուտելի արմատը, գազար, ստեպղին: *Էծէրը նի յըն տը՛ռնում պադվալը, կ՛էզանը օտում, Մէլիք՛ը կըտաղում ա* (Զ):

ԿԷԹ/ԿԸ՛Թ *(գրբ. կիթ)* - *գ. 1.* Կթելը: *Կէթը պըրծընէլու յըրա կավը քացէ յա տամ, կաթնէն ամանը պարան տամ* (Զ): 2. Ինչ որ կթվում է, կթվածք: *Իտի յէլ տան իլանծը, կէթը, բաղը, բօստանը լօխ տամ ըն պուճուր հարսին* (ԼՂԲ, 303):

ԿԷԾ - *տե՛ս* ԿԱԾ՛:

ԿԷԾԱԿ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԿԱԾԱԿ:

ԿԷԾԱՆ - *տե՛ս* ԿԱԾԱՆ:

ԿԷԾՒԿ - *տե՛ս* ԿԱԾՒԿ:

ԿԷՂԾԱՎԷՐ - *տե՛ս* Կ՛ԸՂԾԱՎԷՐ:

ԿԷՂԾԱՎԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* Կ՛ԸՂԾԸՎԸՐՕԹՈՒՆ:

ԿԷՂՏԱԿ - *գ.* Ընկույզի միջուկի մեկ քառորդ մասը: *Մին ծուղրուղուն չՕրք՛ կէղտակ ա* (Բ):

ԿԷՃ - *տե՛ս* Կ՛ԷՃ:

ԿԷՄ(Ն)ԱԿՕԹ/Կ՛ԸՄԱԿՕԹ - *գ.* Կեմի երկու ծայրը, որ իրար հետ ոլորելով՝ ամրացնում են խուրձը կապելու ժամանակ: *Կէմնըկօթէրը հըլՕրում ա, կապուկը կապուկ* (Զ):

ԿԷՄ(Ն)ԱՏԷԼ/Կ՛ԸՄԱՏԷԼ - Խրձի կեմը՝ կապը կտրել: *Խօտէն կապուկը կէմատում ա, քըցՒում էշին առաշկը* (Զ):

ԿԷՄ(Ն)ԱՑՈՒ/Կ՛ԸՄԱՑՈՒ - *ած. գ.* - Կեմ սարքելու համար պիտանի՝ նախատեսված (խոտ, շիվ եւն): *Ծօռ ա կ՛ամ, կէմացու չի քըթէնում, թա էտ կապուկը կապէ* (Զ):

ԿԷՄ(ՆԸ)/Կ՛ԷՄ *(գրբ. կեմ)* - *գ.* 1. Խոտերից՝ շիվերից եւն ոլորած չվան՝ թոկ՝ խուրձեր կապելու համար: *Խօտէն կապուկնէն կէմնավ կապում ըն, պէռնում իշէրէն, տանում* (Բ): 2. Ծղոտից՝ բարակ շիվերից եւն հյուսած կլոր հյուսվածք՝ կճուճների տակը դնելու համար: *Պօլիգ՛նէրէն տակէն կէմն ըն տինՒում, վէր կօտըրէ վէչ* (Բ): 3. *փխբ.* Անճոռնի գոտի: *Շալվարը կ՛ը՛նում ա, կէմնը կապում, ք՛ինամ հՕնձ* (Զ): 4. *փխբ.* Մարդկանց՝ ընտանիքներին եւն իրար կապող՝ մերձեցնող անձ: *Մաքաղաթ հանսին շէնին կընանուցը կէմըն ա* (Բ):

- Կէմ կէմու տինիլ - 1. Կապերն իրար կցել: *Կէմ կէմու տիրին, կընպուտը՛ցէն* (Զ): 2. Իրար օգնել՝ օժանդակել: *Կէմ կէմու վընք տինՒում, ապըրում* (Բ) :

ԿԷՄ(Ն)ԸԿԱՊԷ/Կ՛ԸՄԸԿԱՊԷ - *տե՛ս* ԿԷՄ(ՆԸ):

ԿԷՆԱԼ/ԿԸ՛ՆԱԼ *(գրբ. կեամ (կյանք ունենալ, ապրել)* - *չբ. 1.* Որեւէ տեղ մնալ՝ հանգրվանել: ...*Ք՛ընըմ ա հանՒմին էտ տօնը դօնաղ ընգնըմ, քը՛շէրը ըտը՛ղ կը՛ընըմ* (ՀԺՀ, V, 37): 2. Բնակվել, ապրել: *Թաքավէրը կընալիս քը՛ղաքում մին ք՛ասիբ կընէգ՛ ա ինում* (ՀԺՀ, V, 37): 3. *տե՛ս* Նը՛ստա կէնալ (1): *Թըվանգ՛ը տըրըքցընըմ ա, գ՛ուլլանն կ՛ամ ա, էտ բախրին վը՛ՒնանՒ կէնըմ* (ՀԺՀ, V, 47): 4. Սպասել, համբերել: *Պատառ էլ ա կէնում, տը՛սնում, վէր տըղան կ՛ամ չի, ք՛ինամ ա* (Զ):

ԿԷՆԱՑ/Կ՛ԷՆԱՑ - *գ.* 1. Սեղանի շուրջը ոգելից խմիչքով մեկի կամ մի բանի պատվին առաջարկվող բարի ցանկություն, բաժակաճառ: *Թամադան լօխճին կէնացը պըրծընում ա, տՒուս կ՛ամ* (Զ): 2. Ոգելից խմիչքով լցված բաժակ, որ խմվում է որեւէ մեկի կամ որեւէ բանի պատվին՝ ի նշան բարի ցանկության: *Կէնացնէն ածում ըն, ամմա խըմօղ չի ինՒում* (Զ):

- Կէնաց ասէլ/խըմէլ/պիցըրցընէլ - Մեկի կենացն առաջարկել: *Վէր հանՒփՒում ըն, յը՛ր ըն կէնում մարթը մին կէնաց ասում* (Զ):

- Կէնացը ծըղկըցընէլ/քըխծըրցընէլ - *տե՛ս* ԾԸՂԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ(3):

ԿԷՆԴՈՒ - *տե՛ս* ԿԸՆԴ:

- Կէնդու մինակ - Բոլորովին մենակ,

մեն-մենակ: *Կամ ա, էտ ծըմակումը կէնդու մինակ ապըրում* (Զ):

ԿԷՆԷ - *տե՛ս* Կ՚ԷՆԻ:

ԿԷՆԹԱՆ - *տե՛ս* Կ՚ԸՆԹԱՆ:

ԿԷՆԹԱՆԻ - *տե՛ս* Կ՚ԸՆԹԱՆԻ:

ԿԷՆԻ - *տե՛ս* Կ՚ԷՆԻ:

ԿԷՆՋ - *տե՛ս* ՂԸՆՋ:

ԿԷՆՋԱԿ - *գ.* 1. Լուծի երկու ծայրերից յուրաքանչյուրը, որ նստած է լինում լծկանի վզին: *Կէնջակը յը՛զնանը վէզը շատ ա ցըվըցընում* (Զ): 2. *տե՛ս* ԱՄԲՈՒԼ (2): 3. *տե՛ս* ԹԱԹ (4):

ԿԷՆՎՈՒՐ/ԿԸՆՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՏԸՆԳԷՑ:

ԿԷՆՕՂ/ԿԸՆՕՂ - *գ.* Բնակիչ: *Ծէնին կընօղնէն մին ուստա յըն ծէն տուվալ, վար յէկէղէցի շինի* (ԱԱ, 29):

ԿԷԾ - *տե՛ս* Կ՚ԷԾ:

ԿԷԾԱՆ - *տե՛ս* Կ՚ԷԾԱՆ:

ԿԷԾ-ԼԱՄՓՈՒԾ - *տե՛ս* Կ՚ԷԾ-ԼԱՄՓՕԾ:

ԿԷՊԷՋԷ - *տե՛ս* ՏՈՒՐՄԱ:

ԿԷՌ - *տե՛ս* ԿԸՌ:

ԿԷՌԱՆ *(ռուս. հպվ. КПЗ)* - *ած., գ.* 1. Հասունացած (արտ): *Քինամ ըն, տը՛սնում արտէրը կէռան, հընձօղ չի կա* (Զ): 2. *փխբ.* Հասունացած՝ արբունքի հասած (աղջիկ): *Կէռան ըխճըկէրք ըն, օգ՚օղ չըկա, թա մարթու քինին* (Բ):

ԿԷՌԷՔ - *տե՛ս* ԿԸՌԷՔ՚:

ԿԷՌԻՔ՚ - *տե՛ս* ԿԸՌԷՔ՚:

ԿԷՍ/ԿԸՍ *(գրբ. կէս)* - *գ.* 1. Ամբողջի երկու հավասար մասերից մեկը: *Կէսը ինք՚ըն ա յը՛ր օնում, կէսըն էլ ք՚ըսիբնէրէն պիժը՛նում* (Զ): 2. Ժամանակի եւ տարածության միջին տեղը՝ միջինը: *Խընձանպէրթ մայիսի կէսէրին հանա ցորտ ա ինում* (Բ): 3. *փխբ.* Ամուսին, կողակից: *Մարթ բիդի ուրանն կէսին յըրա յէլ հանանս կէնա* (Զ): 4. *ած.* Կես մասը կազմող: *...Կ՚ամ ըն տէսնում՝ մին տէղ օխտը մարթ՝ ամեն մինին բոյը կէս մէտըր* (ՀԺՀ, V, 390):

- Կէս անէլ - 1. Երկու մասի բաժանել, կիսել: *Խընձօրը կէս ա անում, կէսը տամ ըտըրա* (Զ): 2. Կիսելով իրար մեջ բաժանել: *Վը՛սկէն կէս ըն անում էրկու ախպօր մաչի* (Զ):

- Կէսանը յը՛րը - Գոտկատեղից վերեւ: *Կէսանը յը՛րը ամմէն օր լըվանում ա ցորտ ճիրանվ* (Բ):

Կէսանը վէրը - Գոտկատեղից ներքեւ: *Դօխտուրը ըկօլ ա անում, ըտըրա կէսանը վէրը թանլանում ա* (Զ):

- Կէսը իվիլ ա - Ասում են այն ժամանակ, երբ որեւէ բան պահանջված չափից շատ է լինում:

- Կէսը հանլիլ - 1. Վախից՝ երկյուղից՝ ամաչելուց հալումաշ լինել: *Մարթը վէր ճըղղամ ա, կընգանը կէսը հանլում ա* (Բ): 2. Մեծ վնաս կրել, կիսով չափ վնասվել: *Խօխա յա, լի՞, թխալ ըմ, թըխալ ըմ, հինչ ա՞, կէսը հանլանլ ա՞* (Զ):

- Կէսը քըցիլ - Կես դարձնել, կիսատել, կեսն անել: *Սաղ օրը բօստանը պիհում ա, մինչը՛վ կարում ա կէսը քըցի* (Զ):

- Կէսը քինիլ - *տե՛ս* Կէսը հանլիլ:

- Կէս ինիլ - *տե՛ս* Կէս տը՛ռնալ:

- Կէսին կէսին կէսը - Շատ փոքր՝ քիչ՝ աննշան բաժին: *Հավը իփհում ըն, կըտօրում, կէսին կէսին կէսը տամ խօխոցը* (Զ):

- Կէս կօրէկ - Չնչին՝ անարժեք բան: *Կէս կօրէկ ըն տամ ըտըրա, սուսավ անում* (Զ):

- Կէս մարթ - Անդամալույծ, հաշմանդամ, տկար, ծեր: *Խաչին հինչ ա՞նէ, կէս մարթ ա, կարում չի, թա տը՛ղան յէր կէնա* (Բ):

- Կէս պէրան *(գրբ. կիսաբերան)* - *տե՛ս* Պիրանէն մին ընգ՚ունավը (ՊԷՐԱՆ-ի տակ):

- Կէս տը՛ռնալ - Երկու մասի բաժանվել, կիսվել: *Տըրըքցընում ըն, յէխծէն կէս ա տանռնում, անումը մընամ ա Կօտրած յէխծէ* (ՆԼՂԺԲ, 144):

- Կէսումը մընալ - Կիսատ մնալ, չկարողանալ վերջացնել: *Տօնը ըսքըսում ա շինիլը, ամմա կէսումըն ա մընում, փուլը հէրիք՚ չի անում* (Զ):

- Կէս քըշէր - Գիշերվա կեսը, գիշերվա ժամը տասներկուսը: *Կէս քըշէրը վը՛ր անց ա կէնըմ, թաքավէրին պուճուր տըղին քօնը տանըմ ա* (ՀԺՀ, V, 17):

ԿԷՍԱՆ/ԿԸՍԱՆ - *տե՛ս* ԹԷՀՐԱՏ:

ԿԷՍԱՏ/ԿԸՍԱՏ *(գրբ. կիսատ)* - *նբ. տե՛ս* ԹԷՀՐԱՏ:

ԿԷՍԷԼ/ԿԻՍԻԼ - նբ, տե՛ս Կէս անէլ:

ԿԷՍԿ/ԿԸՍԿ/ԿԱՍԿ/ԿԱՍՔ - *գ.* Գոտկատեղ: *Արչը ք՚ըթունկը յօր ա ունէս, մարթին կէսկին տըրըքցընէս, վէր քըցիս* (Զ):

- Կէսկը գ՚ըրգ՚ըվիլ - Գոտկատեղը ոսկրանալ, ճկունությունը կորցնել: *Ըխճըկանը կէսկը վէր գ՚ըրգ՚ըվից, էլ մըհալ քըցօղ չի ինիլ* (Զ):

- Կէսկը ըղնէլ - Գոտկատեղի մասից ողնաշարը խախտվել: *Վէր էս զը՛ռ ռուքը պիցըրցընէս ա, կէսկը ըղնես ա* (Զ):

- Կէսկը քըցիլ - Գոտկատեղի մասից ողնաշարը խախտել: *Մըհակավը թըխում ըն, Միշին կէսկը քըցանում* (Բ):

ԿԷՍ-ԿԷՍ - *տե՛ս* ԿԸՍԸՎԿԷՍ:

- Կէս-կէս անէլ - 1. Շատ մասերի բաժանել: *Կացէնը յը՛ր ա օնում, էտ կ՚ը՛ռանը կէս-կէս անում* (Զ): 2. Շատերի մեջ բաժանել: *Հէնգ՚ հօքավ մին կ՚ըխտար ըն վէր քըցանում, ուրանց մաչին կէս-կէս անում* (Զ):

ԿԷՍՊԱԿԷՍ - *տե՛ս* ԿԸՍԸՎԿԷՍ:

ԿԷՍՎԱԿԷՍ - *տե՛ս* ԿԸՍԸՎԿԷՍ:

ԿԷՍՎԷԼ/ԿԻՍՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԷՍԷԼ-ի:

ԿԷՍՈՒ/ԿԸՍՈՒ - *ած. մ.* 1. Կես բաժնով, ծախսը եւ արդյունքը կիսելու պայմանով կատարվող: *Ըտի արչըն ա մարթը կէսու կօրծ ըն անում* (Զ): 2. Միաժամանակ երկու մարդու պատկանող՝ վերաբերող՝ ենթարկվող: *Էտ բաղըն էլ կէսու վա ինում, ըտըրա հը՛տէ ախպէրքը միշտ ուրուր նըհը՛տ կըռվում ըն* (Զ):

ԿԷՍՕՐ - *տե՛ս* Ք՚ԸՍՕՐ:

ԿԷՏ[1]/ԿԸՏ[1]/ԿԱՏՏ *(գրբ. կէտ)*- *գ.* 1. Ճանճի տեսակ, որ մտնում է կովերի եւ հորթերի պոչի տակ, որից նրանք փախչում են՝ պոչերը տնկած: *Ամը՛ռնը վէր կ՚ամ ա, կէտը դընօտանցը շատ ա չըրչարում* (Զ): 2. Կովերի՝ հորթերի փախչելը՝ պոչերը տնկած: *Կէտին վախտը էտ դընօտանցան մինը ըղնում ա քը՛րծէն տակը, ըստակում* (Զ):

- Կէտ անէլ/ըղնէլ/ինիլ - *տե՛ս* ԿԷՏԷԼ:

ԿԷՏ[2]/ԿԸՏ[2] - *գ.* Արգելք, դժվարություն: *Պառավը թաքավէրին տըղէն ասմա.- էտ հըղավը ք՚ինիս վէջ, ըռըչիտ կէտ շատ ա ինանկան* (Զ):

ԿԷՏ[3]/ԿԸՏ[3] *(գրբ. կէտ)* - *գ.* Որեւէ սուր բանով հպելոց՝ ծակելուց մնացած հետք, փոքրիկ, կլոր բիծ: *Ախճիգ՚ը մատիտը յօր ա ունէս, էտ թուխտէն յըրա մին կուճի կէտ տինիս* (Զ):

ԿԷՏԷԼ/ԿԸՏԷԼ/ԿԷՏԻԼ/ԿԸՏԻԼ/ԿԱՏԻԼ - *չբ.* Պոչը վէր տնկած՝ փախչել (կովերի՝ հորթերի մասին): *Կէսօրին դէրին տըվըրնէն կէտում ըն՝ հը՛ք՚ըրնէն պըցըրցըրած...* (ՆԱԲ, 59): 2. *փխբ.* Արագ վազել՝ փախչել: *Էտ խէ կէտում ը՞ս* (Բ):

ԿԷՏԻԼ - *տե՛ս* ԿԷՏԷԼ:

ԿԷՐ[1]/ԿԸՐ[1]/Կ՚ԷՐ[1] *(գրբ. կիր)* - *գ.* Կրաքարի այրումից ստացվող նյութ, կիր: *...Պիրում ըն, պէրթումը հիշքան կէր ա ինում, տանս տամ մին աշկարա տը՛ղ, ըսքըսում մաղէլը ...* (ԱԱ, 41):

ԿԷՐ[2]/ԿԸՐ[2]/Կ՚ԷՐ[2] *(գրբ. կեր (կերակուր)* - *գ.* Անասունների ուտելիք, անասնակեր: *Մին դօնըմ թաքավէրին ծիյանցը կը՛րը պըկասում ա* (ՀԺՀ, V, 160):

- Կէր անէլ - Ուտել, խժռել: *Խօզ՚էրը էնքան կէր ըն ըրալ, կարում չըն, թա տանրանր կ՚ան* (Բ):

ԿԷՐ[3]/ԿԸՐ[3]/Կ՚ԷՐ[3]- ՕՏԷԼ բայի եզակի հրամայականը:

ԿԷՐԱԾ-ԽԸՄԱԾ/ԿԸՐԱԾ-ԽԸՄԱԾ/Կ՚ԷՐԱԾ-ԽԸՄԱԾ - *ած.* 1. Այլեւս ուտելու եւ խմելու պահանջ չզգացող, կուշտ: *Հընդցէն ղընրաղան մին կէրած-խըմած*

մարթ ա տ՛ուս կ՛ամ՝ բէդէրը սըղըլիլավ (ՆԱԲ, 51): 2. *փխբ.* Առատ եւ ապահով կյանք վայելած, պարարտ: *Ըտըրան էլ ի-նի՛մ ա մին կէրած-խըմած հիրը՛վան* (Ձ):

ԿԷՐԱԿՈՒՐ/ԿԸ՛ՐԱԿՈՒՐ/Կ՛ԷՐԱԿՈՒՐ *(գրբ. կերակուր)* - *տե՛ս* ԽՕՐԱ՛Գ՝: *Քըսո՛ր-ին մարթ ա դարկում տօն, վը՛ր կընէկը կ՛էրակուր իփի...* (ԼՂԲ, 308):

ԿԷՐԱՆԴՈՒ - *տե՛ս* Կ՛ԱՐԱՆԴԻ:

ԿԷՐԱՍԻՆ/ԿԷՐՕՍԻՆ *(ռուս. керосин, անգլ. kerosene, հուն. kēros)* - *տե՛ս* ՆՕԹ[1]:

ԿԷՐԱՍԻՆԿԱ/ԿԷՐՕՍԻՆԿԱ *(ռուս. керосинка)* - *գ.* Նավթով վառվող պատրույգավոր հարմարանք՝ կերակուր ե-փելու, ջուր տաքացնելու եւն համար: *Կէրասինկան առաչ ա իլա՛լ ա՛ղա՛թ, մի-հէնգ՛ լօխ գազ ըն պինըցընում* (Բ):

ԿԷՐԿՕԽ/Կ՛ԷՐԿՕԽ - 1. *գ.* Շատ ուտելը, շատակերություն: *Կէրկօխը փիս պէն ա* (Բ): 2. *ած.* Շատ կերած (մարդ, կենդանի): *Կէրկօխ խօգ՛ ա, կարում չի տը՛ղան յը՛ր կէնա* (Բ):

- Կէրկօխ անել - Շատ ուտեցնել՝ կերակրել: *Էնքան կէրկօխ ըրէն, էտ էշը ըստակից* (Բ):

- Կէրկօխ ինիլ/տը՛ռնալ - Շատ ուտել, շատ ուտելուց գիրանալ՝ տառապել: *Պառավը էտ հավէն էնքան կօտ տըվավ, կէրկօխ տը՛ռավ, փըյըկալից, օրը մին ծու վար ածում, նանա էլ կըտրից* (ՆԱԲ, II, 64):

ԿԷՐՊ - *տե՛ս* Կ՛ԷՐՊ:

ԿԷՐՊԱՐԱՆՔ- *տե՛ս* Կ՛ԷՐՊԱՐԱՆՔ:

ԿԷՐՈՒԽՈՒՄ/Կ՛ԷՐՈՒԽՈՒՄ - *գ.* Խնջույք, խրախճանք: *Կէրուխումէն վախտը ըտըրան հիրփըցընում ըն, փուլէրը կ՛ուղանում* (Ձ):

ԿԷՐՕՍԻՆ - *տե՛ս* ԿԷՐԱՍԻՆ:

ԿԷՐՕՍԻՆԿԱ - *տե՛ս* ԿԷՐԱՍԻՆԿԱ:

ԿԸԲԼՈՒԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԿԸԲԼՈՒԿԱՎՈՒՐ:

ԿԸԲԼՈՒԿԱՎՈՒՐ/ԿԸԲԼՈՒԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԴՈԲԸՆԱՎԷՐ:

ԿԸԴԱՐԵԼ/ԿԱԴԱՐԵԼ *(գրբ. կատարեմ)* - *նբ.* - 1. Իրականացնել, իրագործել, ի կատար ածել: *Սուք՛ա՛նը նան Դուգ՛ա՛նը ք՛ընի՛մ ըն, հինչ վէր պառավը՛ն ասալ ար, կըդարըմ ըն* (ՀԺՀ, V, 358): 2. Ավարտել, վերջացնել: *Էտ կօրծը ուտան մին ամսումը կըդարում ա, ամմա փուլը տամ չըն* (Բ): 3. Որեւէ բան անել: *Հ՛ամ՛ան պէնըն ըն կըդարում, ամմա մինը իծծուն մանէթ ա ըստանում, մինը հ՛ա՛ր՛ուր* (Ձ):

ԿԸԴԱՐՄՈՒՆՔ/ԿԱԴԱՐՄՈՒՆՔ *(գրբ. կատարումն)* - *գ.* Այն, ինչ կատարվել կամ ենթակա է կատարման, կատարված կամ կատարելիք բան: *Ըտըրանց կըդարմունքը թաքավէրին շատ ա կըգ-նըվցընում* (Ձ):

ԿԸԴԱՐՎԷԼ/ԿԱԴԱՐՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.*- ԿԸԴԱՐԵԼ-ի: 2. *չբ.* Տեղի ունենալ: *Թաքավէրին մըռնէլանը յը՛տը շատ պէ-նէր ա կըդարվում* (Ձ):

ԿԸՁԱԿ *(գրբ. կզակ)* - *գ.* Ստորին ծնոտի կլորավուն դուրս ընկած ծայրը, դունչ: *Կըզակը էրկան մարթ ա Վաղօն* (Բ):

- Կըզակավը ինիլ - Մեկի քմահաճույքով կատարվել: *Շէնումը ամմէն հինչ նախագէն կըզակավը ար ինի՛ում* (Ձ):

- Կըզակէն յէշիլ - Մեկի ասածով առաջնորդվել, մեկի ասածին կարեւորություն տալ: *Տըղամարթը վէր կընգա-նը կըզակէն յէշից, տըղամարթ չի* (Բ):

- Կըզակը թիթը՛էվ/թի՛ւլ - Շատախոս, շաղակրատ: *Կըզակը թիթը՛էվ մարթին անա գ՛ա՛հ՛լ՛ա՛ս տարած ա* (Բ):

ԿԸՁԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* Կ՛ԸՁԱՆՈՒՑ:

ԿԸՁԱՔՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կըզաքս անել - *տե՛ս* ԿԸՁՁԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ԿԸՁԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՁՁԷԼ:

ԿԸՁՁԷԼ/ԿԸՁԷԼ - *չբ.* 1. Մարմնով ներքեւ թեքվել, կռանալ: *Վէր կըզում ա, թա խուխէն յօր օնէ, քըմական թըխում ըն, քըցո՛ւմ կ՛ը՛տը* (Ձ): 2. *փխբ.* Խեղճանալ, հնազանդվել: *Էնքան թակում ըն, վէր կըզում ա* (Ձ):

ԿԸՁՁԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸՁԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿԸՁԷԼ-ի:

ԿԸՁԸԿՈ՛ՒՁ/ԿՈՒՁՈՒԿՈՒՁ - *մ.* Կռացած, կռանալով, կուզեկուզ: ...*Վըրդէղ վը՛ր-ս կար՝ սուսուփուս ք՛ընա՛ցէնք՛, վըրդէղ ահ կար, կուզուկուզ ք՛ընա՛ցէնք՛...* (ԼՂԲՁ, 260):

- Կըզըկո՛ւզ անել - 1. Կռացած շարժվել՝ գնալ (աննկատելի լինելու համար): *Յէշում ըն տը՛սնում՝ վըխճարէն սո՛ւրվէն մաչին մին մարթ կըզըկո՛ւզ ա անում* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* Նազըտուզ անել: 3. *փխբ. տե՛ս* Կըզ՛ըմըզ՝ անել (2):

ԿԸՁԸՐՈՒԿԱՎԷՐ/ԿՈՒՁՈՒՐՈՒԿԱ-ՎՈՒՐ - Հովար ունեցող, հովարավոր: *Առաչ կըզըրուկավէր փափաղ տինո՛ղ շատ ա իլա՛լ* (Բ):

ԿԸՁԸՐՕԿ/ԿՈՒՁՈՒՐՕԿ *(ռուս. козырек)* - *գ.* Գլխարկի առջեւի մասից կիսաշրջանաձեւ ցցված մաս, հովար: *Փը-փաղէն կըզըրօկը պուք ա յը՛կալ* (Բ):

- Կըզըրօկ պուք տըվող - Առույգ, կայտառ, ճարպիկ: *Կըզըրօկ պուք տըվող կընէգ՛ ա Սիրը՛էվ աքէրը* (Բ):

ԿԸՁԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՁՁԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ԿԸՁԿԷԼ/ԿԸԾԿԷԼ/ԿԸՍԿԷԼ *(գրբ. կծկեմ)* - *նբ.* Թելը՝ լարը եւն կծիկ դարձնել, կծկել: *Սիպտակը կըզկէս ա՝ ցիրը՛կ ա ինիս, սը՛վընն ա կըզկէս՝ քը՛շէր ա ինիս* (ԱԱ, 16):

ԿԸՁԿԸՁԱԼ - *տե՛ս* ԿԸՄԿԸՄԱԼ:

ԿԸՁԿԸՁԱԽՕՍ - *տե՛ս* ԿԸՄԿԸՄԱ-ԽՕՍ:

ԿԸՁԿԸՁԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՄԿԸՄԱՆ:

ԿԸՁԿԸՁՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՄԿԸՄ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸՁԿԸՁՕՆ - *տե՛ս* ԿԸՄԿԸՄՕՆ:

ԿԸՁԿԸՁՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՄԿԸՄՕՆ:

ԿԸՁԿԸԼՕՔԻ - *տե՛ս* ԲԱԲԱՂՈՒՇԻ:

ԿԸՁԿԸՎԷԼ/ԿԸԾԿԸՎԷԼ/ԿԸՍԿԸՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԿԸՁԿԷԼ-ի: 2. *չբ. տե՛ս* Կը-ծէգ՛ տը՛ռնալ:

ԿԸՁ՛ԸՄԸՁԸ՝ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կըզ՛ըմըզ՝ անել - 1. Այրել, խանձել: *Ա՛ը՛ը՛վը բուստուննէն կըզ՛ըմըզ՝ ըրավ* (Բ): 2. Գործը դժվարացնել, ձգձգել: *Էն-քան կըզ՛ըմըզ՝ ըրավ, հավան փիսա-ցավ, էլ կարից վէչ արտը վարէ* (Բ):

- Կըզ՛ըմըզ՝ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Այրվել, խանձվել: *Բաղէրը կըզ՛ըմըզ՝ իլինն* (Բ): 2. Գործը դժվարանալ, ձգձգվել: *Կօրծը վէր կըզ՛ըմըզ՝ իլա՛ալ, էլ ա՛մ՛ալ չի կ՛ա՛լ* (Ձ):

ԿԸՁՆԸՎԷԼ *(գրբ. գազանեմ (կատաղել)* - *չբ.* Բարկանալ, զայրանալ: *Մին օր էտ թաքավը՛ը՛ը շատ փիս կըզնըվում ա տըղէն յըրա՛* (ՆԼՂԺԲ, 27):

ԿԸՁՆԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. գազանացուցանեմ (կատաղեցնել)* - *նբ.* ԿԸՁՆԸ-ՎԷԼ-ի:

ԿԸՁՆԸՎՕԹՈՒՆ *(գրբ. գազանութիւն (գազանություն)* - *գ.* Բարկություն, զայրույթ: *Կընէգ՛ը վէր ըտի յա ասում, մար-թին կըզնըվօթունը փըռնում ա* (Ձ):

ԿԸՁՆԸՎՕԿ - *ած.* Շուտ՝ հեշտությամբ բարկացող, բարկացկոտ, զայրացկոտ: *Ապան կըզնըվօկ մարթ ա իլա՛լ* (Բ):

ԿԸՁՆԸՎՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՁՆԸՎՕԹՈՒՆ:

- Կըզնըվօցը կ՛ա՛լ - *տե՛ս* ԿԸՁՆԸՎԷԼ: *Սարումը վէր տի յա ասում, նանուն կըզնըվօցը կ՛ամ ա Սարումէն յըրա* (ՀԺՀ, V, 194):

ԿԸՁՏ - *գ.* Քիչ՝ աննշան՝ փոքր բան: *Մէսը խըրավում ըն, օտում, մին կըզտ էլ տամ նո՛ք՛ա՛ր՛էն* (Ձ):

ԿԸՁՏԱՆ - *ած. գ. արհմ.* Խիստ կարճահասակ, փոքր (անձ, իր): *Էտ կըզտան կընէգ՛ը մարթին օր-իշը՛ը՛ղ չի տամ* (Բ):

ԿԸՁՏԸԼԻՓԻ - *տե՛ս* ԿԸՁՏԱՆ:

ԿԸՁՏԸՊԸԼԻԹ - *գ.* 1. Փոքր բլիթ: *Ք՛ա՛թ՛ա՛ն թըխում ըն, մին կըզտըպըլիթ էլ խուխէն հը՛տէ յըն թըխում* (Ձ): 2. *փխբ.*

տեմ ԿԸՋՏԱՆ: 3. *փխբ.* Տան ամենափոքր երեխան: *Կըզտրպըլիթին լօխ սիրում ըն* (Բ):

ԿԸՋՏԻ - *տեմ* ԿԸՋՏԱՆ:

ԿԸՋՏԻ-ՊԸՋՏԻ/ԿԸՋՏ-ԿԸՋՏ - 1. *տեմ* ԽՈՒՐԴԼ-ՄՈՒՐԴԼ: *Կ'ուլըն ասըմ ա.- Ք'ը^էզ մընան կըզտի-պըզտի պէնէրին հինչ ծը^էռք տամ* (ՀԺՀ, V, 459): 2. *տեմ* ԽԸՐԷԳ-ԽԸՐԷԳ:

ԿԸՋՏ-ԿԸՋՏ- *տեմ* ԿԸՋՏԻ-ՊԸՋՏԻ:

ԿԸՋՏՕՊ/ԿԸՋՏՕՓ/ԽԸՍՏՕՓ(Ի) - *գ.* 1. Աչքի կոպի վրա դուրս եկած փոքրիկ ուռուցք: *Յու վէր հըղըցէն ղըրադէն կ'ուզի, աշկէն կըզտօպ կըփըսնէ* (Ձ): 2. Վայրի սխտորահամ սոխուկավոր բույս: *Կըզտօպ ըն քանդում, աղ տինում* (Ձ):

ԿԸՋՏՕՓ - *տեմ* ԿԸՋՏՕՊ:

ԿԸ^էԹ - *տեմ* ԿԷԹ:

ԿԸ^էՆԱԼ - *տեմ* ԿԷՆԱԼ:

ԿԸ^էՆՎՈՒՐ - *տեմ* ԿԷՆՎՈՒՐ:

ԿԸ^էՆՕՂ - *տեմ* ԿԷՆՕՂ:

ԿԸ^էՌ - *տեմ* ԿԸՌ:

ԿԸ^էՌԷՔ' - *տեմ* ԿԸՌԷՔ':

ԿԸ^էՌՔԷԹ - *տեմ* ԿԸՌՈՔԸ^էԹ:

ԿԸ^էՌՔԷԼ - *տեմ* ԿԸՌՔԷԼ:

ԿԸ^էՍ - *տեմ* ԿԷՍ:

ԿԸ^էՍԱՆ - *տեմ* ԿԷՍԱՆ:

ԿԸ^էՍԱՏ - *տեմ* ԿԷՍԱՏ:

ԿԸ^էՍՈՒ - *տեմ* ԿԷՍՈՒ:

ԿԸ^էՍԿ - *տեմ* ԿԷՍԿ:

ԿԸ^էՏ[1] - *տեմ* ԿԷՏ[1]:

ԿԸ^էՏ[2] - *տեմ* ԿԷՏ[2]:

ԿԸ^էՏ[3] - *տեմ* ԿԷՏ[3]:

ԿԸ^էՏԷԼ - *տեմ* ԿԷՏԷԼ:

ԿԸ^էՏԻԼ - *տեմ* ԿԷՏԷԼ:

ԿԸ^էՐ[1] - *տեմ* ԿԷՐ[1]:

ԿԸ^էՐ[2] - *տեմ* ԿԷՐ[2]:

ԿԸ^էՐ[3] - *տեմ* ԿԷՐ[3]:

ԿԸ^էՐԱԾ-ԽԸՄԱԾ - *տեմ* ԿԷՐԱԾ-ԽԸՄԱԾ:

ԿԸ^էՐԱԿՈՒՐ - *տեմ* ԿԷՐԱԿՈՒՐ:

ԿԸԹԱՆ - *տեմ* ՔԸԹԱՆ:

ԿԸԹԷ - *տեմ* ՔԸԹԷ:

ԿԸԹԷԼ - *տեմ* ՔԸԹԷԼ:

ԿԸԹԷՃ - *տեմ* ՔԸԹԷՉ:

ԿԸԹԷՉ - *տեմ* ՔԸԹԷՉ:

ԿԸԹԸՂ(Ը)ԿՕՍ - *տեմ* ԿԱԹԸՂ(Ը)-ԿՕՍ:

ԿԸԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸԹԸՑ(Ը)ՆԻԼ - *(գրբ. կաթեցուցանեմ)* - *տեմ* ԿԸԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸԹԿԱԹԷԼ/ԿԸԹԿԱԹԻԼ - *չբ.* Շատ տեղերից կամ շատ անգամ կաթել, կաթկթել: *...Ընռնին կըթկաթած տը^էղէրավը ք'ընըմ ա, տը^էսնըմ՝ էտ դօվը նի մըտավ մին խօր վը^էր* (ՀԺՀ, V, 17):

ԿԸԹԿԱԹԻԼ - *տեմ* ԿԸԹԿԱԹԷԼ:

ԿԸԹԿԱԹՈՒՑ - *տեմ* ԿԸԹԿԸԹՕՑ:

ԿԸԹԿԸԹՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸԹԿԸԹՑ(Ը)-ՆԻԼ - *նբ.* ԿԸԹԿԱԹԷԼ-ի:

ԿԸԹԿԸԹՑ(Ը)ՆԻԼ - *տեմ* ԿԸԹԿԸԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸԹԿԸԹՕՑ/ԿԸԹԿԱԹՈՒՑ - *գ.* *տեմ* ԾԸԼԼԸԿԸԹ:

- Կըթկըթօցան պըրծընէլ, ծըլլօնէն տակը ըղնէլ - Փոքր ձախորդություններից ազատվելով՝ մեծ փորձությունների մեջ ընկնել: *Թաքավէրին տըղան էտ կ'ը^էտը ընցընում ա, մին էլ առաշկը մին մը^էծ ծօվ ա տ'ուս կ'ամ, հունցը ասում ըն՝ կըթկըթօցան պըրծընում ա, ծըլլօնէն տակը ըղնում* (Ձ):

ԿԸԹՆԱԽՊԷՐ - *գ.* Մեկ մոր կաթով սնված ոչ հարազատ եղբայրներից յուրաքանչյուրը մյուսի համար: *Մին մարթ ուրանն կըթնախպօրը ըսպանում ա, տանում քըցում վէրը* (Ձ):

ԿԸԹՆԱԽՊԻՈՒՐ *(գրբ. կաթնաղբիւր (կաթի աղբյուրը՝ ծիծ)* - *գ.* Նվիրական աղբյուր, որ իբր նորածին ունեցող կանանց կաթն առատացնում է: *Յարթնը էտ կըթնախպ'ուրան ճ'ուր ա խըմում, կաթնը շըտանում ա, խօխան օտում ա* (Ձ):

ԿԸԹՆԱԾ'ՈՒ/ԿԸԹՆԸԾ'ՈՒ - 1. *գ.* Կաթի, ձվի եւ շաքարի խառնուրդից պատրաստած քաղցրահամ ուտելիք: *Կըթնածու վա շինում, տամ խօխօնցը* (Ձ): 2. *տեմ* ԿԸԹՆԸԿՕՐԷԿ (2):

ԿԸԹՆԱԿԷՐ *(գրբ. կաթնակեր)* - *տեմ* ԾԸԾԱԿԷՐ:

ԿԸԹՆԱԿ'ԻՆ - *տեմ* ԾԸԾԱԿ'ԻՆ:

ԿԸԹՆԱՀԱՄ - 1. *գ.* Կաթի համ: *Ք'ուԹն կըթնահամ օնէ* (Բ): 2. *ած.* Կաթի համ ունեցող: *Կըթնահամ պանէր ա* (Բ):

ԿԸԹՆԱՀՈՒՆՑ - *գ.* Կաթով, յուղով, շաքարով եւ ալյուրով պատրաստած առանց խորիզի թխվածք: *Էտ տըղան պիրիս ա խուրջինը պընանա, ք'ուԹն, կըթնահունց, արաղ, պէն տ'ուս ունէս, մին լանվ ք'էփ ըն ընէս* (ՀԺՀ,V, 248):

ԿԸԹՆԱՃ'ՈՒՐ - *գ.* Կաթնաղբյուրի ջուր, կանանց կաթն առատացնող նվիրական ջուր: *Դէրվիշը ասում ա.- Էս ճ'ուրը կըթնաճ'ուր ա, թօղէ խմէ, կաթնը շըտընական ա* (Ձ):

ԿԸԹՆԱՇՕՐ - Կաթից ստացվող խյուս, լոռ: *Կըթնաշօրը մընշըշօրան քախծընը ա* (Բ):

ԿԸԹՆԱՎԸ^էՏ - *գ.* Կաթի հոտ: *Կաթնը իփ'ում ըն, կըթնավը^էտը ըղնում ա տօնը* (Ձ):

- Կըթնավը^էտը նը^էստա շընռշընռալ - Շատ թարմ լինել (յուղի՝ կարագի մասին): *Յամանն կարանք' ա, կըթնավը^էտը նը^էստա շընռշընռամ ա* (Ձ):

ԿԸԹՆԱՏՈՒ - 1. Կաթ տվող, կաթնաբեր: *Շինանցէն վէր կըթնատու հէյվան չըպահից, կարէլ չի յօլլա ք'ինի* (Բ):

- Կըթնատու կավ - Առատ բերք՝ արդյունք տվող: *Էտ բաղը մին կըթնատու կավ ա մըզը^էտէ* (Բ):

- Կըթնատու կըվու նըման քացէ տալ, կաթնէն ամանը պարան տալ- Մի վատ արարքով բոլոր արած լավությունները չեզոքացնել: *Սաղ գ'անքումը Մարգօ աքէրը քըվօրը ք'ըմանգ' ըրավ, վէրչումը կըթնատու կավու նման քացէ տըվավ, կաթնէն ամանը պարան տըվավ* (Ձ):

ԿԸԹՆԸ^էՂԱՆ - *գ.* Կաթ եւ կաթից պատրաստվող մթերքներ, կաթնամթերք: *Ընտրանք կըթնը^էղանավ ըն ապըրում* (Բ):

ԿԸԹՆԸ^էՆԷ - *գ.* Սպիտակ պտղամսով խնձորի տեսակ: *Կըթնը^էնէն քախծընը խընձօր ա* (Բ):

ԿԸԹՆԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Վրան կաթ քսված, կաթով թաթախված: *Կըթնըթաթախ ըմընէք'ը կ'ուտում ա, ինք'ը քըվօրը նըհը^էտ քըսի-փըսի անում* (Ձ):

ԿԸԹՆԸԻՐԸ^էՍ- *տեմ* ԿԸԹՆԻՐԸ^էՍ:

ԿԸԹՆԸԾ'ՈՒ - *տեմ* ԿԸԹՆԱԾ'ՈՒ:

ԿԸԹՆԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Կաթով լցվել (կուրծքը): *Կըվէն կօրծը կըթնըկալալ ա, քըթօղ չի կա* (Բ):

ԿԸԹՆԸԿԸՌԷՔ' - *գ.* Երեխայի առաջին անգամ աճող ատամները, որոնք հետագայում թափվում են եւ փոխարինվում նոր ատամներով, կաթնատամ: *Խօխան վէր տը^էռավ օթ տիրը^էկան, կըթնըկըռքընէն լօխ վէր տը^էռավ* (Բ):

ԿԸԹՆԸԿՕՐԷԿ - *գ.* Կաթով եւ կորեկով եփած կերակուր: *Կըթնըկօրէկը շատ քախծընը ա ինում* (Բ): 2. *փխբ.* Իրար հետ շատ համերաշխ՝ մտերիմ անձեր: *Մընթընկընէգ' կըթնըկօրէկ ըն, ջան ըն ասում, ջան ըսկանում* (Բ):

ԿԸԹՆԸՄԱԾՈՒՆ - *գ.* Շատ թարմ՝ դեռ չպնդացած՝ չթթված մածուն: *Ամմէն մարթ չի կըթնըմածունը սիրում* (Բ):

ԿԸԹՆԸՄԸ^էՂԸՐ - *գ.* Հետը մեղր խառնած կաթ: *Ամմէն ուռթանա խօխօնցը կըթնըմը^էղըր ար տամ* (Ձ):

ԿԸԹՆԸՓԸԹԸՐՕԿ - *գ.* Ալյուրով եւ կաթով շաղախված կեր՝ ճտերի համար: *Կուճի ճուտէրէն կըթնըփըթըրօկ բիդի տաս, վէր ճէլլի մընանան* (Բ):

ԿԸԹՆԸՓԸՐԹ'ՈՒԾ - *գ.* Մեջը հաց բրդած կաթ: *Ապան ամմէն օր կըթնըփըրթ'ուշ ար օտում* (Բ):

ԿԸԹՆԸՔԱՄԷ - *գ.* Կաթ քամելու՝ մանր անցքերով հարմարանք: *Կըթնըքամէն տինում ըն ղըզղանէն յըրա, կաթնը քամում* (Ձ):

ԿԸԹՆԻՐԸ^էՍ/ԿԸԹՆԸԻՐԸ^էՍ - *գ.* Կաթի երեսի խիտ, թանձր ու յուղալի շերտը: *Յարթնը քըթ'ալանվը կըթնիրը^էսը քաշում ա, քըսում հացը, օտում* (Ձ):

ԿԸԹՎԷՐ - *տեմ* ՔԸԹՎԷՐ:

ԿԸԹՈՑ - *տեմ* ՔԸԹՕՑ:

ԿԸԺԱՎԷՐ - *տեմ* ԿՈՒԺԱՎՈՒՐ:

ԿԸԼԹԷ - *տեմ* ԿԸԼՍԱԹԷ:

ԿԸԼԱԽԷ/ԿԸԼԱԽԻ - *ած.* 1. Մեծ գլուխ ունեցող: *Կըլախի մարթ ա Ջավէնը, կըլօխը մին փութ կա* (Բ): 2. *փխբ.* Բթամիտ, անհասկացող: *Կըլախէ մարթ ա, վէշ մին պէն կըլօխ չի ըղնում* (Բ):

ԿԸԼԱԿՈՎ - *տեմ* ԿԸՌԱԿԼԱՎ:

ԿԸԼԱՄԱՉ - *տեմ* ԿԸԼՍԱՄԱՉ:

ԿԸԼԱՄՕՏ - *տեմ* ԿԸԼՍԱՄՕՏ:

ԿԸԼԱՆՉԷԼ/ԿԸԼԱՆՉԻԼ *(հ.ե. *gal-, *gleng(h)-, (կանչել, գոռալ)* - *չբ.* 1. Կաղկանձել, հաչել (շան մասին): *Սաղ քըշէրը էտ շօնը կըլանչում ա, մըհալ քըցօղ չի ինում* (Ձ): *2. փխբ. արհմ.* Լալագին կանչել՝ բղավել (մարդկանց մասին): *Սինան հիշկան կըլանչում ա, վէշ մինը մուտանում չի* (Ձ):

ԿԸԼԱՆՉՈՒՑ/ԿԸԼԱՆՉՕՑ - *գ. 1.* Շան աղիողորմ հաչոց, կաղկանձյուն: *Շանը կըլանչօցը չօբանը ըսկանում ա, վազ տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Լալագին կանչ՝ բղավոց: *Խօխօնցը կըլանչուցը վէր ըսկընաս ա, դիրիսօր ա ըղնէս* (Ձ):

- Կըլանչուց տալ - *տեմ* ԿԸԼԱՆՉԷԼ:

ԿԸԼԱՊԱՆ *(ռուս. клапан, գերմ. Klappe)*- *գ.* 1. Կալը քամուց պաշտպանելու շինվածք: *Կըլապանը վէր ինար վէչ, կալ՝ին ցօրէնը քամէն կըտանար* (Ձ): 2. *անրգ.* Մարդու բերան: *Կըլապանը զը՝ռ ախճիգ՝ ա* (Բ):

- Կըլապանը կապէլ - *անրգ. տեմ* Պէրանը կապէլ:

ԿԸԼԱՊԱՆ - *տեմ* ԿԸԼՍԱՊԱՆ:

ԿԸԼԱՊԷՆ - *տեմ* ԿԸԼՍԱՊԷՆ:

ԿԸԼԱՌՆԷՏ/ԿԸԼԱՐՆԷՏ *(ռուս. кларнет, ֆր. klarinette, լատ. clarus)* - *գ.* Երաժշտական փողային գործիք: *Էս էլ ա սըվէրում, մին կըլառնէտ էլ փէշքէշ ըստացած կ՝ամ տօն* (ՀԱԲ, 15, 65):

ԿԸԼԱՌՆԷՏՉԻ/ԿԸԼԱՐՆԷՏՉԻ - *գ.* Կլառնետ նվագող, կլառնետահար: *Կըլառնէտչին էտ հարթնանը վէր աշկավ ա անում, մարթը տը՝սնում ա* (Ձ):

ԿԸԼԱՎԷԼ - *տեմ* ՄԸԼԱՎԷԼ: *Մուկնէրը վէր կ՝ամ ըն, կատուն կըլավում ա, տ՝ուս պըրծընում* (ՀԱԲ, 15, 47):

ԿԸԼԱՎ-ԿԸԼԱՎ/ԿՈՒԼԱՄ-ԿՈՒԼԱՄ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կըլավ-կըլավ անէլ/կ՝ալ - *տեմ* ԿԸԼԸՎԷԼ:

ԿԸԼԱՎՈՒՑ - *տեմ* ՄԸԼԱՎՕՑ:

ԿԸԼԱՎՕՑ - *տեմ* ՄԸԼԱՎՕՑ:

ԿԸԼԱՏԸ՝Ղ - *տեմ* ԿԸԼՍԱՏԸ՝Ղ:

ԿԸԼԱՐՆԷՏ - *տեմ* ԿԸԼԱՌՆԷՏ:

ԿԸԼԱՐՆԷՏՉԻ- *տեմ* ԿԸԼԱՌՆԷՏՉԻ:

ԿԸԼԱՓ/ԿԱԼԱՓ*(գրբ. կլափն (ստորին ծնոտ)* - *գ.* 1. Մեծ բերան, երախ: *Կ՝ալը կըլափը վէր պէնում ա, կ՝առնը սըրտաճաք ա ինում, չօքում* (Ձ): 2. *տեմ* ԿԸՋԱԿ:

- Կըլափէն տալ - 1. Բերանը բաց ու խուփ անել (հոգեվարքի ժամանակ, սոված ությունից, վշտից եւն): *Մուշէղը վէր ըսքըսում ա կըլափէն տալը, կընէգ՝ը ծուվծուվամ ա, սաղ շէնը կըլխէն հըվաքում* (Ձ): 2. Շատախոսել: *Խըրէգ՝ կըլափէտ տօ՛, դ՝անգ՝ըս անում* (Բ):

ԿԸԼԷԹԿԱ *(ռուս. клетка)* - *գ.* Մետաղյա կամ փայտե ձողերով սարքված պատերով արկղանման շինվածք՝ մեջը թռչուն՝ կենդանի պահելու՝ արգելափակելու եւ այլ նպատակների համար: *Խոզ՝ին մարուն քըցում ըն կըլէթկան, ճուտէրէն ըկօլ անում* (Ձ):

ԿԸԼԷԹԿԱ-ԿԸԼԷԹԿԱ - *ձ.* Խոզերին բույնը քշելու ձայնարկություն: *Խուզ՝ապահը խոզ՝էրը քըշում ա բիդի պ՝ունը, համ էլ ասում՝ կըլէթկա-կըլէթկա* (Ձ):

ԿԸԼԷԿ *(գրբ. կլայէկ)* - *գ.* Անագի բարակ շերտ, որով պատում են մետաղե առարկաները՝ ժանգից պահպանելու համար, կլայեկ: *Կըլէկչին, կըլէկը յը՝ր կալ՝ած, լօխ շէնէրը շօռ ա կ՝ամ, ըմընէք՝ը կըլէկում* (Ձ):

ԿԸԼԷԿԷԼ/ԿԸԼԷԿԻԼ - *նբ.* 1. Մետաղե առարկաները, հատկապես պղնձե ամանների ներսը անագի բարակ շերտով պատել, անագազօծել, կլայեկել: *Միսի ղըզղընէք՝ը ամմէն տարէ կըլէկում ըն, վէր ընջօտէ վէչ* (Ձ): 2. *փխբ.* Մաքրազարդել, մաքուր դարձնել: *Թ՝ազգ՝ հարթնը ըմընէք՝ը հըվաքում ա, մին ժամումը կըլէկում, շարում* (Ձ): 3. *փխբ.* Մաքուր՝ մինչեւ վերջ ուտել՝ խմել: *Ղօնաղը կըրկուտէն ամանը մին մընուտումը կըլէկից* (Բ): 4. *փխբ.* Խիստ անպատվել՝ անարգել: *Ժօղօվումը խուզ՝ըրա՝ծէն մին լ՝ավ կըլէկում ըն* (Ձ): Համոզելով մեկի համառությունը կոտրել: *Կընէգ՝ը շատ ա չըրչարվում, մինչը՝վ կարում ա էտ կօխկը հաստ մարթին կըլէկի* (Ձ):

ԿԸԼԷԿԻԼ - *տեմ* ԿԸԼԷԿԷԼ:

ԿԸԼԷԿՉԻ - *տեմ* ՂԸԼԷ(Գ՝)ՉԻ:

ԿԸԼԷԿՎԷԼ/ԿԸԼԷԿՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸԼԷԿԷԼ-ի:

ԿԸԼԷԿՎԻԼ - *տեմ* ԿԸԼԷԿՎԷԼ:

ԿԸԼԷՅ *(ռուս. клей)* - *գ.* Թանձր, մածուցիկ նյութ՝ տարբեր բաներ կպցնելու՝ փակցնելու համար, սոսինձ: *Փ՝ադին կըլէյին յափըշխան ըն ասում* (Բ):

- Կըլէյու նըման նը՝ստա կէնալ - *տեմ* Նը՝ստա կէնալ, պուք չըկ՝ալ:

ԿԼԷՅԷԼ - *տեմ* ԿԸԼԷՅԻԼ:

ԿԸԼԷՅԻԼ/ԿԸԼԷՅԷԼ - *նբ. տեմ* Կըլէյիտ անէլ:

ԿԸԼԷՅԻՏ *(ռուս. клеить (սոսնձել)*- Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կըլէյիտ անէլ - Սոսինձով կպցնել՝ փակցնել, սոսնձել: *Կ՝իրքը ճըղվում ա, կըլէյիտ ըն անում* (Ձ):

- Կըլէյիտ ինիլ/տը՝ռնալ - Սոսինձով կպցվել՝ փակցվել, սոսնձվել: *Կըլէյը ք՝օհնա յա, թօխտը կըլէյիտ չինում* (Բ):

ԿԸԼԷՅՎԷԼ - *տեմ* ԿԸԼԷՅՎԻԼ:

ԿԸԼԷՅՎԻԼ/ԿԸԼԷՅՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸԼԷՅԻԼ-ի:

ԿԸԼԷՆՏ *(ռուս. клиент, ֆր. klient, լատ. client)* - *տեմ* ՄՈՒԾՏԱՐԻ:

ԿԸԼԷՊ - *տեմ* ՔԸԼԷԿ:

ԿԸԼԷՐ - *տեմ* ԿԸԼԻՐ:

ԿԸԼԸԿԸԼԻ - *տեմ* ԿԸԼԿԸԼԱՆ:

ԿԸԼԸ(Խ)ԿՕՆՁԻ - *գ.* Գլխի վրայով թավալվելով ոստյուն, ինչպես նաեւ այդպիսի ոստյունով խաղ: *Կըլըխկօնձին խօխօնցը շատ ա ուրխըցընում* (Բ):

- Կըլըխկօնձի անէլ/տալ - 1. Գլխի վրայով շուռ գալ, շրջվել: *Խօխէնք՝ը կըրպէտին յըրա կըլըխկօնձի յըն տամ* (Բ): 2. Գլորվել, տապալվել: *Էշէրը քը՝ռծէն կըլխէն կըռվում ըն, կըլըկօնձի տամ ծ՝ըը* (Բ): 3. *հեգն.* Մեռնել: *Սուդունց Հէյրանը էլ կըլըկօնձի տուվավ, շէնումը էլ պառավ չի մընաց* (Բ):

ԿԸԼԸԿԱՊ - *տեմ* ԿՈՒԼ՝ԸԿԱՊ:

ԿԸԼԸԿԱՍԱՆ -*տեմ* ԿԸԼ՝ԸԿԱՍԱՆ:

ԿԸԼԸԿՈ՝ՒՏ - *տեմ* ԿԸԼ՝ԸԿՈ՝ՒՏ:

ԿԸԼԸՄԱՐԱՔ՝- *տեմ* ԿԸԼ՝ԸՄԱՐԱՔ՝:

ԿԸԼԸՄԲՕՁ/ԿՈՒԼՈՒՄԲՕՁ/ԿԸԼԸՄԲՕՍ/ԿՈՒԼՈՒՄԲՕՍ *(հ.ե. *glemb(h)- (սեղմել, գնդել)* - 1. *տեմ* ՏԱԿ[1]: *ած., գ.* 2. *փխբ.* Հարուստ, պաշտոնատեր (անձ): *Աստուծ էլ իվիլի շընօրք տա կըլըմբօսին, վէր իտի ազկին մընար թ՝ասիրք՝էշ ա ու պարի...* (ՋՏ, Ա, 202): 3. *փխբ.* Գեր, հսկայամարմին (անձ, իր): *Ծատօրէն մին կըլըմբօզ կընէգ՝ օնէ, վը՝ռը օխտը փութ կա* (Բ):

ԿԸԼԸՄԲՕՍ - *տեմ* ԿԸԼԸՄԲՕՁ:

ԿԸԼԸՆԳԷԼ - *տեմ* ԿԸԼԷԿԷԼ (3):

ԿԸԼԸՆԴԸՐԷԳ՝ - *ած.* Կամակատար, հաճոյակատար: *Կըլընդընրէգ՝ մարթ ա Պարքէվը, կընէգ՝ը հունցը ասում ա, ընդի յա անում* (Բ):

ԿԸԼԸՆԴԸՐԷԳԻ - *տեմ* ԿԸԼԸՊԸՆԴԸՐԷԳ՝ի:

ԿԸԼԸՆՉ - ԿԱԼԱՆՉ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կըլընչ - կալանչ կ՝ալ - *տեմ* ԿԸԼԱՆՉԷԼ:

ԿԸԼԸՆՉՑ(Ը)ՆԷԼ- *պբ.* ԿԸԼԱՆՉԷԼ-ի:

ԿԸԼԸՆՋ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կըլընջ մուսուլման - Մահմեդակա-

նացած՝ հավատափոխ եղած հայ: *Փու-զիւլի կըլընջ մուսուլմանանէ յէլ ըն իլալ ըպըրէլիս* (Բ):

ԿԸԼԸՊԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԼԸՎԷԼ:

ԿԸԼԸՊԸՆԴԸՐԷԳԻ/ԿԸԼԸՆԴԸՐԷ-ԳԻ - *տե՛ս* ԿԸԼԸ(Խ)ԿՕՆՁԻ:

ԿԸԼԸՊՅԱՆ - *տե՛ս* ՔԸԼԸՎՅԱՆ:

ԿԸԼԸՊՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԼԸՎՎԷԼ:

ԿԸԼԸՎԷԼ - *նբ.* Ագահաբար ուտել, խժռել: *Էնքան կուրկուտը ղօնաղը կըլը-վում ա, քինամ* (Ձ):

ԿԸԼԸՎ-ԿԸԼԱՎ - Գործածվում է կա-պակցությունների մեջ:

- Կըլըվ-կըլավ անէլ/կանալ - 1. *տե՛ս* ՄԸ-ԼԱՎԷԼ: 2. Սեռական ցանկություն ունե-նալ, զուգընկեր փնտրել: *Աշկը շօր մարթ ա Թէմուրը, սաղ օրը էն ա կըլըվ-կըլավ ընէլիս* (Բ):

ԿԸԼԻԲԻԼՕ - *տե՛ս* ԿԸԼԻԸԲԸԼՕ:

ԿԸԼԻՋՄԱ *(ռուս. клизма)* - *գ.* Բուժ-ման՝ ախտորոշման նպատակով արհեստական միջոցով աղիքների մեջ հեղուկներ ներարկելու ռետինե գործիք, հոգնա: *Կըլիզման յօր ա ունէս, խուխէն կըլիզմա ընէս* (Բ):

- Կըլիզմա անէլ - 1. Հոգնայով աղիք-ների մեջ հեղուկ ներարկել: *Վէր կլիզմա յըն անում, Բուդդանը պատառ ըրխըյնա-նում ա* (Բ): 2. Խիստ հանդիմանել՝ պատ-ժել: *Բըրիգադիրին կըլխօզէն ժօղովումը մին լավ կըլիզմա յըն անում* (Ձ):

ԿԸԼԻԿԱՊ - *տե՛ս* ԿՈՒԼԸԿԱՊ:

ԿԸԼԻՆԿՕՐ *(ռուս. коленкор, ֆր. calencar)* - *գ.* Սինթետիկ անջրանցիկ կտոր՝ սեղանի վրա փռելու՝ որեւէ բան փաթաթելու՝ ծածկելու եւն համար: *Կը-լինկօրը մը՛կնում ըն, ըմընէք՛ը յըրա շա-րում* (Ձ):

ԿԸԼԻՊԻԼԻ - *տե՛ս* ԿԸԼԻԸՊԸՃՕ:

ԿԸԼԻՊԻՃՕ - *տե՛ս* ԿԸԼԻԸՊԸՃՕ:

ԿԸԼԻՐ/ԿԸԼԷՐ - *տե՛ս* ԽԸ՛Ռ:

ԿԸԼԼԱՆ[1] - *գ.* Ձյունը կրակի տաքու-թյունից հալվելով կաթիլ-կաթիլ հոսելը: *Ծունը տինում ըն փիչին կօխկէն, կըլլա-նը ըսքըսում ա* (Ձ):

- Կըլլան շինիլ - Ձյունը հալեցնելով՝ ջուր հավաքել: *Ծունը կըլլան ըն շինում, լըվաց անում* (Բ):

ԿԸԼԼԱՆ[2] - *գ.* Կերակուր կուլ տալու օրգանը, կոկորդ: *Կըլլանըս ցավում ա* (Ձ):

- Կըլլանը կըլխըյը՛ր անէլ/ցը՛ց տինիլ - Պարապ՝ անգործ լինել, պառկել, հանգստանալ: *Հանը սաղ օրը չըրչըրվէս ա, ինք՛ըն էլ էն ա կըլլանը կըլխըյը՛ր ըրած* (Բ):

ԿԸԼԽԱԿԷՐ - *ածական.,* *գ.* 1. Դժբախտու-թյուն բերող, մահաբեր, աղետաբեր (երեւույթ, մարդ, իր եւն): *Կըլխակէր քա-մէ յա, ըստի քամէ հանալ Դարաբաղ իլած չի* (Բ): 2. *փխբ.* Մի քանի անգամ ամուս-նացած տղամարդ՝ կին, որի ամուսին-ները մահացել են: *Էտ կըլխակէրը օթ հէտ մարթու վա ք՛ը՛ցալ, օթըն էլ մը՛ռալ ըն* (Բ): 3. *փխբ.* Լալկան երեխա, որ իբր իր լացով մեռցնում է տնեցիներին: *Էտ կըլխակէր խօխա յա հնում, էնքան լանց ա հնում, սաղ տընընցուց կըլօխը օտում ա* (Ձ):

ԿԸԼԽԱԿԻՆ - *գ.* Փեսայի ծնողների կողմից հարսի ծնողներին տրվող գու-մար կամ նվեր՝ իբրեւ վարձ աղջկա խնամակալության: *Միհէնգ՛ էլ կըլխա-կ՛ին տըվօղ չի կա* (Բ):

ԿԸԼԽԱՀԱՐԿ *(գրբ. գլխահարկ)* - *գ.* Պետական հարկի տեսակ, որ դրվում է յուրաքանչյուր անձի վրա, շնչահարկ: *Էտ թաքավէրին վախտը կըլխահարկը շատ պէցնուր ա հնում* (Ձ):

ԿԸԼԽԱՄԱՆ - *տե՛ս* ՓԱՓԱՂ (1, 2):

ԿԸԼԽԱՄԸ՛Ռ - *ածական.* Մեռնելու արժա-նի (գործածվում է հատկապես անեծք-ներում): *Կըլխամը՛ռ մընաս տու* (Բ):

ԿԸԼԽԱՆԷ *(գրբ. գլխանի (գլուխներ)* - *ածական.* Թվականի ցույց տվող քանակով գլուխ ունեցող: *Տըղան նի յա մընում էն մին օթախը, տը՛սնում՝ մին օխտը կըլ-խանէ դէվ քօն իլած* (Ձ):

ԿԸԼԽԱՇՕՐ - *գ.* Գլխին կապելու՝ փաթաթելու շոր: *Կըլխաշօրը յը՛տ ա անում, էտ վը՛սկէն ածում մաչը, կա-պում, տինում քարէն տակէն* (Ձ):

ԿԸԼԽԱՊԷՐՑ/ԿԸԼԽԸՊԷՐՑ - *գ.* Գլխի տակ դնելու բարձ: *Կընէգ՛ը մին կըլխապէրց ա պիրում, տինում դունա-դէն կըլխըտակէն* (Ձ):

ԿԸԼԽԱՎ - *ածական.* Մեծ խելքի տեր, գրագետ: *Էտ շէնումըն էլ մին կըլխավ դէր ա հնում* (Ձ):

ԿԸԼԽԱՎԷՐ *(գրբ. գլխաւոր)* - *1. ածական.* Հիմնական, առաջնակարգ, ամենա-կարեւոր: *Հանը ասմա.- Կըլխավէր խընթիրը էն ա, վէր էք՛ուց արտը հընձինք՛ պըրծընինք՛* (Ձ): 2. *գ.* Առաջնորդ, ղեկա-վար: *Էտ կ՛ուղէրէն կըլխավէրընը էլ Թանփ-տը՛ղընը ա հնիս* (Ձ):

ԿԸԼԽԱՏԱԿ - *գ.* Գլուխը դնելու տե-ղը, գլխատակ: *Հանը տըրան մին սօր ա տամ, ասըմ.- Քը՛շէրը էս սօրը կըտինիս կըլխըտակէտ* (ՀԺՀ, V, 324):

- Կըլխըտակէն փափուկ պէրց տինիլ - 1. Սուտ հույսերով խաբել, միամտաց-նել: *Կըլխըտակէն փափուկ պէրց ըն տի-նում, ըխճըկանը տանում* (Ձ): 2. Խրա-խուսել մի վատ բան կատարելու: *Քանիի մարթ ա իլալ Բափկէնը, բըրիգադիրը կըլխըտակէն փափուկ պէրց ա տիրալ, ք՛ը՛ցալ ա նախագէն ծին կ՛ուղացալ* (Բ):

ԿԸԼԽԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԿԸԼԽԱՔԱՐ (4): *Կըլխատարը վէր թանալ իլավ, կընէգ՛ը կըլ-խէն կընըստէ* (Ձ):

ԿԸԼԽԱՏԷԼ *(գրբ. գլխատեմ)* - *նբ. տե՛ս* - Կըլօխը կըտըրէլ:

ԿԸԼԽԱՏՎԷԼ- *կբ. եւ չբ.* ԿԸԼԽԱՏԷԼ-ի:

ԿԸԼԽԱՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԿԸԼԽԱՏԱԿ:

ԿԸԼԽԱՏՕՆ - *գ.* 1. Գյուղական տան գլխավոր սենյակը: *Էտ տանը կըլխատօ-նընը էլ էնքան մը՛ծ ա հնում, վէր սաղ ժուղովուրթը տըղվարվում էրը* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԹՈՒՐՆԱՏՕՆ:

ԿԸԼԽԱՑԱՎ *(գրբ. գլխացաւ)* - *գ.* 1. Գլուխը ցավելը, գլխի ցավ: *Կըլխացավը թօղում չի, թա մին պէն անիմ* (Բ): 2. *տե՛ս* ԿԸԼԽԸՑԱՎԱՆՔ:

ԿԸԼԽԱՓԻՉ - *գ.* Հրացանի փողի եւ կոթի միացման տեղը: *Կըլխափիչը յը՛ղում ա* (Ձ):

ԿԸԼԽԱՔԱՐ - *գ.* 1. Գերեզմանի վրա հանգուցյալի գլխի կողմը դրվող քարը: *Էք՛սը ք՛ընում ըն, տը՛սնում թաքավէրին հընգ՛իստին կըլխաքարը կա վէչ* (Ձ): 2. Որեւէ շինվածքի վերեւի՝ առջեւի մեծ քարը: *Էտ ըխպիրին կըլխըքարէն էլ կ՛ի-րանց ա հնում, վէր ախպանը Ռուբէն դա-յին ա շինալ* (Ձ): 3. Ջրաղացի՝ երկանքի վերեւի քարը: *Ըրկանքէն կըլխաքարը կօտըրալ ա* (Բ): 4. *փխբ.* Տղամարդ ա-մուսին: *Կըլխաքարը վէր կարից վէչ տօ-նը պահէ, էլ ապըրում ա հինչ ա՞նէ* (Ձ):

ԿԸԼԽԷԼ *(գրբ. գլխեմ (գլուխը կտրել, կործանել)-* *չբ.* Սպառվել, վերջանալ, հատնել: *Ամմա վէր ծէրքէն վը՛սկէն կըլ-խալ ա, ք՛ացալ ա, վէր մընգ՛էլ վը՛սկէ պի-րի* (ՀԺՀ, V, 437):

ԿԸԼԽԸԼԷՉԱԿ - *տե՛ս* ԼԷՉԱԿ:

ԿԸԼԽԸԼ(Ը)ՎԱ/ԿԸԼԽԸՎԱ - *գ.* Հար-սանիքից մի քանի օր հետո հարազատ-ների կողմից հարսին տեսության գնա-լը, որի ժամանակ հարսի հարազատ կանայք լվանում են նրա գլուխը: *Հըր-սընքանը յը՛տը հընցավ մին էրկու շէ-բէթ, թանզ խընամէն յէկու կըլխըլըվա* (ՆԼՂԺԲ, 56):

ԿԸԼԽԸԿԱՊԷ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԿԸԼԽԱ-ՇՕՐ: 2. *փխբ.* Խաբող՝ խարդախող անձ: *Էտ կըլխըկապէն լօխճին խանփից* (Ձ):

ԿԸԼԽԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԽԸԼՔԸՀԱՆ:

ԿԸԼԽԸՅԱԼԼԸ՛Խ - *տե՛ս* ԿԸԼԽԱՇՕՐ:

ԿԸԼԽԸՅԸ՛Ր/ԿԸԽԸՅԸ՛Ր *(գրբ. գլխի-վեր)* - *մ.* Դեպի վեր, դեպի բարձր: *Քուրը կ՛ամ ա, կըլխըյը՛ր յէշում, տը՛սնում՝ ախպէրը հանրթանն կախ իլած...* (ՆԼՂԺԲ, 16):

- Կըլխըյը՛ր անէլ - Դեպի վերեւ՝ բար-ձունքը քշել (անասուններին): *Հիյվըն-նէն կըլխըյը՛ր ա անում, ինք՛ը քըշանում ծօրը* (Ձ):

- Կըլխըյը՛ր տինիլ/օնէլ - Դեպի վեր

պահել: *Վէր փօսան տ՛ուս ըն օնում, կըլխըյը՛ր օնում, հ՛ուշը տը՛ղըն ա կ՚ամ* (Ձ):

ԿԸԼԽԸՅԸ՛ՐԷԼ/ԿԸԽԸՅԸ՛ՐԷԼ - 1. *նբ. տե՛ս* Կըլխըյը՛ր անել: 2. *չբ.* Ներքեւից վերեւ բարձրանալ: *Քըսօ՛րէն հիյվընէն կըլխըյը՛րում ըն սարը* (Ձ):

ԿԸԼԽԸՅԸ՛Ր-ԿԸԼԽԸՎԷՐ/ԿԸԽԸՅԸ՛Ր-ԿԸԽԸՎԷՐ - *մ.* Դեպի վեր եւ դեպի ցած: *Կըլխըյը՛ր-կըլխըվէր սաղ քըրքարուտ տը՛ղէր ա* (Բ):

- Կըլխըյը՛ր-կըլխըվէր անել - *չբ.* Բարձրանալ-իջնել: *Էս տըղան շատ ա շօռ կ՚ամ, կըլխըյը՛ր-կըլխըվէր անում, իսկի մինը պըտահում չի* (ՆԼՂԺԲ, 54):

ԿԸԼԽԸՊԱՀԷ *(գրբ. գլխապահ (թիկնապահ)* - *գ.* Գլուխ պահող, գործից խուսափող: *Կըլխըպահէ մարթին նըհը՛տ հըրակաշ չըբիդի տը՛ռնաս* (Ձ):

ԿԸԼԽԸՊԷՐՑ - *տե՛ս* ԿԸԼԽԱՊԷՐՑ:

ԿԸԼԽԸՊԷՑ *(գրբ. գլխիբաց)* - *ած.* Գլուխը բաց՝ չծածկած: *Բ՛ուլբ՛ուլ, բ՛ուլբ՛ուլ, տօռնը պէ՛գ, Յ՛ասանը կ՚ամ ա կըլխըպէց* (ԱՀ, 29):

- Կըլխըպէցին հըղէն փափաղչուն տըռնավը կինի - Որեւէ բանի կարիք ունեցողը դեպի այն բավարարելու հնարավորությունն է ձգտում:

ԿԸԼԽԸՊԷՑՈ՛ՒՐ - *ած. տե՛ս* Կըլ՛ԽԸ պէցո՛ւր:

ԿԸԼԽԸՊԻԺԸ՛Ն - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛Ն:

ԿԸԼԽԸՊԻՑ(Ը)ՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Պարծանք, պարծենալու առարկա: *Ա՛րիսակէն թօռնը Շինդունց ազկէն կըլխըպիցըրօթունըն ա* (Բ):

ԿԸԼԽԸՎԱ - *տե՛ս* ԿԸԼԽԸԼ(Ը)ՎԱ:

ԿԸԼԽԸՎԷՐ/ԿԸԽԸՎԷՐ *(գրբ. գլխիվայր)* - *մ.* Դեպի ցած, դեպի ներքեւ: ...*Կըլխըվէրավը վէր ընցնէյիս էս տըղան ղ՚ամ՚ն տ՛ուս ա օնում, կօխում ղըչաղէն փօրը* (ՀԱԲ, 15, 128):

- Կըլխըվէր անել - 1. Դեպի ներքեւ քշել (անասուններին): *Պիցըրնաս ա սարը, էծէրը կըլխըվէր ընէս* (Ձ): 2. Ագահաբար ուտել՝ խմել: *Վէր մին էրկու ըստաքան կ՚ինի յա կըլխըվէր անում, ունքամաչը յը՛տ ա ք՚ինում* (Ձ):

- Կըլխըվէր ք՚ինիլ - *անրգ.* Մեռնել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Կըլխըվէր ք՚ինի Ջավէնը, բաղըս քաղալ ա* (Բ):

- Կըլխըվէր օնէլ - Գլուխը դեպի ներքեւ պահել: *Տըղան վընէրան փըռնում ա, ըխճըկանը կըլխըվէր օնում, ճօտէրը պիրա՛նավը վէր ըն տէռնում* (ՆԱԲ, 37):

ԿԸԼԽԸՎԷՐԷԼ/ԿԸԽԸՎԷՐԷԼ *(գրբ. գլխիվայրեմ)* - 1. *նբ. տե՛ս* Կըլխըվէր անել: 2. *չբ.* Բարձր տեղից ցած իջնել: *Ըտէղան կըլխըվըրէցի քաշ, մին օրիշ ճ՛ուր կար...* (ՁՏ, Ա, 106):

ԿԸԼԽԸՎԷՐՎԷԼ/ԿԸԽԸՎԷՐՎԷԼ - *կբ. չբ.* ԿԸԼԽԸՎԷՐԷԼ-ի:

ԿԸԼԽԸՑԱՎԱՆՔ - *գ.* 1. Նեղություն, անհանգստություն: *Էտ բաղը բիշարիլը մըզը՛տէ կըլխըցավանք ա* (Բ): 2. Նեղություն, անհանգստություն պատճառող անձ՝ հոգս՝ գործ եւն: *Էտ տըղան հօրըմօրը հը՛տէ կըլխըցավանք ա, կարում չըն նը՛ստա ըզադվին* (Ձ):

- Կըլխըցավանք տը՛ռնալ - Իբրեւ հոգս՝ նեղություն՝ մտահոգություն ծանրանալ մեկի վրա: *Մըրյանէն դ՚ա՛ղերը խըրէգ՚ ա՞ր, էտ խօխան էլ կըլխըցավանք տը՛ռավ* (Բ):

ԿԸԼԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿԸԼԽԷԼ-ի: *Սաղ օրը չըրչարվում ա, տարած հացը կըլխըցընում, տ՚ա՛րտ՚ակ ք՚ընամ տօն* (ՀԺՀ, V, 402):

ԿԸԼԽԸՑԸՎՕԹՈՒՆ *(գրբ. գլխացաւութիւն)* - *տե՛ս* ԿԸԼԽԱՑԱՎ:

ԿԸԼԿԱԼ - *գ.* Մեջտեղը ծակ կլոր հաց, որ թխում էին Ամանորին եւ անցկացնում լծկան անասունների եղջյուրներին, որպեսզի բերքը առատ լինի: *Առաչ կըլկալ ընք իլ՚ալ թըխէլիս, յըզնէրէն պօզ՚էրը քըցիլիս, վէր ցօրէնը էտ տարէն բօլ ինի* (Ձ):

ԿԸԼԿԸԼԱԼ/ՔԸԼՔԸԼԱԼ - *չբ.* 1. Խոխոջել, քչքչալ, գլգլալ: *Ախպ՚ուրը կըլկըլամ ա* (Բ): 2. Գեղգեղել, դայլայլել: *Ծըտէրը կըլկըլամ ըն* (Բ): 3. *փխբ.* Բարձրաձայն ու դուրեկան երգել՝ ծիծաղել եւն: *Խօխան կըլկըլամ ա* (Բ):

ԿԸԼԿԸԼԱԼԻ/ՔԸԼՔԸԼԱԼԻ - *մ.* 1. Քչքչալով, խոխոջելով, կլկլալով: *Կօժը կօխկէն ա քըցո՛ւմ, ճ՛ուրը կըլկըլալի վէր ա տը՛ռնում: 2.* Գեղգեղելով, դայլայլելով: *Բ՛ուլբ՛ուլը կըլկըլալի յը՛րք ա ասում* (Ձ):

ԿԸԼԿԸԼԱՆ/ՔԸԼՔԸԼԱՆ - *ած.* 1. Քչքչացող, խոխոջող: *Կըլկըլան ախպ՚ուրնէ շատ կա մէր շէնումը* (Բ): 2. Գեղգեղուն, կլկլացող (ձայնի մասին): *Կըլկըլան սա՚ս օնէ Մուշէղը* (Բ):

ԿԸԼԿԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ/ՔԸԼՔԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԼԿԸԼԱԼ:

ԿԸԼԿԸԼՕՆ/ՔԸԼՔԸԼՕՆ - *գ.* 1. Քչքչալը, խոխոջելը, քչքչալու՝ խոխոջելու ձայնը: *Ըխպիրին կըլկըլօնը թօղնում չի, վէր քօն ինի* (Ձ): 2. Գեղգեղալը, դայլայլելը, գեղգեղալու՝ դայլայլելու ձայնը: *Ծըտէրէն կըլկըլօնը լազ՚ա՛թ պէն ա* (Բ):

ԿԸԼԿԸԼՕՑ/ՔԸԼՔԸԼՕՑ - *տե՛ս* ԿԸԼԿԸԼՕՆ:

ԿԸԼՄԸԿՕՏԷԼ - *չբ.* Թանը փսորվել: *Թանը կըլմըկօտալ ա* (Բ):

ԿԸԼ՚ԱԹԷ/ԿԸԼ՚ԱԹԷ - *գ.* Կալի մեջ ցորենը խառնելու թի: *Կըլ՚աթէն յօր ա ունէս, կալ՚ին ցօրէնը խըռէս* (Ձ):

ԿԸԼ՚ԱՄԱՉ/ԿԸԼ՚ԱՄԱՉ - *գ.* Կալի մեջ տեղը, կալի մեջը: *Կըլ՚ամաչը դ՚ուզըցընում ըն, վէր կալ՚ը թակին* (Ձ):

ԿԸԼ՚ԱՄՕՏ/ԿԸԼ՚ԱՄՕՏ - 1. *ած.* Կալի մոտերքը գտնվող: *Ք՚ինում ա, վէր կըլ՚ամօտ ըխպիրան ճ՛ուր պիրի* (Ձ): 2. *մ.* Կալի աշխատանքները սկսելուն մոտ: (ժամանակի մասին): *Կըլ՚ամօտ հավան փօխում ա, ժուղովուրթը դ՚իրիսօր ըն ըղնում* (Ձ):

ԿԸԼ՚ԱՊԱՆ/ԿԸԼ՚ԱՊԱՆ - *տե՛ս* ԿԱԼ՚ՎԷՐ:

ԿԸԼ՚ԱՊԷՆ/ԿԸԼ՚ԱՊԷՆ - *գ.* Կալի աշխատանք: *Կըլ՚ապէնը ծանդըր կօրծ ա* (Բ):

ԿԸԼ՚ԱՏԸ՛Ղ/ԿԸԼ՚ԱՏԸ՛Ղ *(գրբ. կալատեղ)* - 1. *գ.* Կալի տեղ, այն տեղը, որտեղ կալ է եղել, կամ կալ են սարքում: *Կըլ՚ատը՛ղը դ՚ուզ ա ինա՛մ* (Բ):

ԿԸԼ՚ԸԲԸԼԸ՚ Օ/ԿԸԼԻԲԻԼՕ/ԿԻԼԻԲԻԼՕ - *տե՛ս* ԿԸԼ՚ԸՊԸՃՕ՚:

ԿԸԼ՚ԸԾՕՑ - *տե՛ս* ԿՈՒԼ՚ԸԾՕՑ:

ԿԸԼ՚ԸԿԱՊ - *տե՛ս* ԿՈՒԼ՚ԸԿԱՊ:

ԿԸԼ՚ԸԿԱՍԱՆ/ԿԸԼԸԿԱՍԱՆ - *տե՛ս* ԿԱԼԱՍ:

ԿԸԼ՚ԸԿ՚ՈՒՏ/ԿԸԼԸԿՈ՚ՒՏ - *ած.* Կալի մեջ կիտված՝ դիզված: *Թոռը նի յա օնում, կըլ՚ըկ՚ուտ ցօրէնը նըմըցընում* (Ձ):

ԿԸԼ՚ԸԿՕԼ՚ - *տե՛ս* ԿՈՒԼ՚ԸԿՕԼ՚:

ԿԸԼ՚ԸՄԱՐ՚Ա՚Ք՚/ԿԸԼԸՄԱՐ՚Ա՚Ք՚ - *գ.* Կալի հարեւանությամբ գտնվող մարագ՝ հարդանոց: *Ըտըրան ըսպանում ըն, կըլ՚ըմըրա՚ք՚ըմը կ՚ը՛ղում* (Ձ):

- Կըլ՚ըմարա՚ք՚ կըրակ տըվօղ - Անզգամ՝ անօրեն մարդ: *Իզէն կըլ՚ըմարա՚ք՚ կըրակ տըվօղ ա, սա՚յաղ կաց նը՛ստա* (Բ):

ԿԸԼ՚ԸՊԸՃՕ՚/ԿԸԼԻՊԻՃՕ/ԿԻԼԻՊԻՃՕ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կըլ՚ըպըճօ՚ անել - Արագ-արագ եւ անհասկանալի խոսել՝ թոթովել: *Խօխան կըլ՚ըպըճօ՚ յա անում, այան պէն չի կըլխու ըղնում* (Ձ):

ԿԸԼ՚ԸՎԿՕԼ՚ - *տե՛ս* ԿՈՒԼ՚ԸՎԿՕԼ՚:

ԿԸԼ՚ՎԸԿՕԼ՚ - *տե՛ս* ԿՈՒԼ՚ՎԸԿՕԼ՚:

ԿԸԼ՚ՕԽ - *տե՛ս* ԿԸԼՕ՚Խ:

ԿԸԼ՚ՕՐՀՆԷՔ՚/ԿԸԼՕՐՀՆԷՔ՚ - *գ.* Կալը օրհնելու կրոնական ծես: *Կըլ՚օրհնէք՚ին վախտը էտ դէրը խընումանց հարթնանը աշկավ ա անում* (Ձ):

ԿԸԼՏԱՓ - *տե՛ս* ԽԸՋԿԱՆ:

ԿԸԼՏԻ/Կ՚ԻԼՏԻ/ԿԻԼՏԻ- *ած.* Թոթովախոս, թլվատ: *Էտ հարթնը էլ պատառ կըլտի յա ինա՛մ* (Ձ):

- Կըլտին լըլէգ՚ան լ՚ավ ա - *տե՛ս* Շիլդին քօռան լ՚ավ ա:

ԿԸԼՈՒԲ/ԿՈՒԼՈՒԲ *(ռուս. клуб, անգլ. club)* - *գ.* Կուլտուր-լուսավորական հիմ-

նարկ գյուղերում, ակումբ: *Կըլուբումը ասըէղ քիցիլու տըէղ չըկար* (ՀԲ, 350):

ԿԸԼՈՒԲԱՎԱՐ/ԿՈՒԼՈՒԲԱՎԱՐ- *գ.* Ակումբի վարիչ: *Կըլուբավարը կըլուբէն մըղակը կապում ա, ըտըրանց թողում մաչին* (Զ):

ԿԸԼՈՒԼ/ԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ԿԸԼՕԼԱԿ:

ԿԸԼՈՒԼԱԿ - *տե՛ս* ԿԸԼՕԼԱԿ:

ԿԸԼՈՒԼԹԱԿԷ/ԿԸԼՕԼԱԿԹԱԿԷ/ԿՈՒԼՕԼԱԿԹԱԿԷ - *գ.* Կոլոլակի միսը ծեծելու թակ: *Կըլուլթակէն յօր ա ունէս, մէսը թըկէս, մին լ՚ավ լաՀզաթտու կըլօլակ չինիս* (Զ):

ԿԸԼՈՒՐ - *տե՛ս* ԿՈՒԼՈՒՐ:

ԿԸԼՈՒՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԿՈՒԼՈՒՐԱՆԱԼ:

ԿԸԼՈՒՐԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ԿՈՒԼՈՒՐԱՎՈՒՆ:

ԿԸԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸԼՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԿՈՒԼՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ԿԸԼՕԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կըլօլ ածէլ - *տե՛ս* ԿԸԼՕԼԷԼ:

ԿԸԼՕԼԱԿ/ԿԸԼՈՒԼԱԿ/ԿՈՒԼՕԼԱԿ *(հ.ե. *gel- (գնդվել)* - *գ.* 1. *տե՛ս* Ք՚ՈՒՎԹԱ՝: 2. Ձյան՝ ցեխի՝ խմորի եւ փոքրիկ գունդ: *Խօխէնք՚ը ցը՝խան կըլօլակնէ յըն չինիս, խաղ ընէս* (Բ): 3. *տե՛ս* ՊՈՒՏ (1): 4. Ծնոտի տակ կախված ավելորդ միսը: *Կըլօլակը պըկէն տական կախ ի՚լած կընէգ՚ ա Սիրանը* (Բ): 5. Կանանց գլխի գնդաձեւ փաթթոց՝ զարդ: *Շուշվա խանըմնէն ըն ի՚լալ կըլօլակ տինիլիս* (Զ): 6. *տե՛ս* ՂԸՐՄԱ:

- Կըլօլակ անէլ - 1. *տե՛ս* ԿԸԼՕԼԷԼ(1): 2. Մեծ-մեծ պատառներով ուտել: *Խօխան էնքան տՀուզն ա ինՀում, մին մընուտումը էտ հացը կըլօլակ ա անում* (Զ):

- Կըլօլակ տը՝ռնալ - Գնդաձեւ դառնալ: *Կըլօլակ տը՝ռած ցէխը վէր պուք չի տա՜մ, ջանէն էլիա յա ըսկըսում ցավ տալ* (ՆԼՂԺԲ, 97):

ԿԸԼՕԼԱԿԹԱԿԷ - *տե՛ս* ԿԸԼՈՒԼԹԱԿԷ:

ԿԸԼՕԼԷԼ/ԿՈՒԼՕԼԷԼ *(գրբ. գլորեմ (վայր գցել, կործանել)* - *նբ. 1.* Գնդաձեւ փաթաթել՝ ծրարել՝ կլոր դարձնել: *ԾՀրը կըլօլում ա, քըցՀում թօրբան* (Զ): 2. Որեւէ առարկա իր առանցքի շուրջը պտտեցնելով՝ տեղից շարժել, գլորել: *Կըլօլում ըն, էտ զը՝ռ քարը քըցՀում ծՀրը* (Զ): 3. Գետին տապալել, վայր գցել: *Ծառը կըտըրում ըն, կըլօլում* (Բ): 4. *փխբ.* Սպանել, մեռցնել: *Կը՝ռսկան Ավօն յըրա յա անում, արչին կըլօլում* (Զ):

ԿԸԼՕԼՎԷԼ/ԿՈՒԼՕԼՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸԼՕԼԷԼ-ի:

ԿԸԼՕԽ - *տե՛ս* ԿԸԼՕԽ:

ԿԸԼՕԽ/ԿԸԼՕԽ/Կ՚ԸԼՕԽ/ԿԻԼՕԽ/ԿԸԼ՚ՕԽ/ԿՈՒԼՕԽ *(գրբ. գլուխ)* - *գ.* Մարդու՝ կենդանու վերին՝ առաջնային մասը, որ պարունակում է ուղեղը, գլուխ: *Ըտըրան ըսպանում ըն, կըլՕխըն էլ քարավ ճիճը՝խում, վէր ճընանչօղ չինի* (Զ): 2. *փխբ.* Խելք, բանականություն: *Էտ մարթը լ՚ավ կըլօխ օնէ* (Բ): 3. *փխբ.* Մեծ խելքի տեր մարդ: *Ուչաղանց Սուրէնը կըլՕխ ա, կըլՕխ* (Բ): 4. Առարկայի վերին մասը, գագաթ, կատար, ծայր: *Վըխճըրնէն պիցըրանում ըն սարէն կըլՕխը* (Բ): 5. Ընդհանրապես ծայրը (սկիզբ կամ վերջ): *Շէփտըվա կըլխէն հանՀն տը՝ղը հըվաքվում ըն* (Զ): 6. Առարկայի գնդաձեւ կամ տափակ վերջավորությունը, գլխիկ: *Չանք՚Հուճավ վէր մէխին կըլխէն թըխէս ա, մէխը ծըռէս ա* (Զ): 7. Որեւէ մթերքի ամբողջական կտոր: *Պանրէն կըլՕխը կըտօրում ա, աղ տինՀում* (Զ): 8. Գնդաձեւ կոճղեզ՝ պտուղ՝ ծաղկաբույլ: *Սուղանէն կըլխընէն մը՝կնէլ բիդիս, վէր չուրանա* (Բ): 9. Անասունների հաշվելու միավոր, հատ: *Հազգար կըլօխ վը՝խճար մէրունք քըշիս ըն բիդի շէնը...* (ՀԲ, 362): 10. Ղեկավար, առաջնորդ, պետ: *Ըտըրանց կըլՕխը Թէմուրը ա ինՀում* (Զ): 11. Որեւէ բանի վերեւը, վերեւի մասը: *Պը՝էլը կըլխան մին տասը մանէթ ա յօր օնում, կ՚ամ տօն* (ՀԺՀ, V, 567): 12. Հավելվելը, հավելում: *Կըլխավըն էլ ըսկէսուրը ա կ՚ամ, ղըզղանէն տակէն մին չօփ տընում, մին հափուռ աղ ածում, ք՚ընում* (ՆԱԲ, 140):

- Կըլխա հանէլ - *տե՛ս* Կըլխա տանէլ:

- Կըլխան անպակաս անէլ - Մեկին միշտ իր կողքին պահել՝ որպես իրեն հովանավորող՝ պաշտպանող եւն: *Կընէգ՚ը մարթին կըլխան անպակաս բիդի անէ* (Զ):

- Կըլխան անպակաս ինիլ/մընալ - Միշտ մեկի կողքին լինել, նրան հովանավորել՝ պաշտպանել եւն: *Դային ըտըրանց կըլխան անպակաս ար* (Զ):

- Կըլխան էլ պըրծընէլ, կըլխըցավան էլ - *տե՛ս* Աշկան էլ պըրծընէլ, ըշկըցավան էլ (ԱԾԿ-ի տակ):

- Կըլխան ըզադէլ - *տե՛ս* Կըլխան ըռանդ անէլ (2):

- Կըլխան(ը) զը՝ռ/իվիլ/մը՝ծ պէն փըռնէլ/քաք օտէլ - *տե՛ս* Կըլխան(ը) տՀուս պէն փըռնէլ:

- Կըլխանը յը՝իը վը՝ենը կէնալ - 1. Հսկել, հսկողության տակ պահել, տիրություն անել, պաշտպան կանգնել: *Տը՝ղամարթը միշտ բիդի կընգանը կըլխանը յը՝իը վը՝ենը կէնա* (Զ): 2. Անսպասելիորէն հայտնվել՝ վրա հասնել՝ մեկի՝ մի բանի կողքին կանգնել: *Լ՚ըհա վը՝խճարը կ՚ուղանում ա մօրթում, չօբանը կըլխանը յը՝իը վը՝ենն ա կէնում* (Զ):

- Կըլխանը յը՝իը տար ինիլ - 1. Տիրակալ՝ իշխող՝ ղեկավար ունենալ: *Ըտըրանց կըլխանը յը՝իը տար չի կար, հինչը օգ՚ում ին, անում ին* (Զ): 2. Պաշտպան՝ հովանավոր՝ ամուսին ունենալ: *Ըրփըվէրուն կըլխանը յը՝իը վէր տար ինՀր, նըստավ շուվուղ չին անէլ* (Զ):

- Կըլխանը յը՝իը տար տը՝ռնալ - *տե՛ս* Կըլխանը յը՝իը վը՝ենը կէնալ:

- Կըլխան ըռանդ անէլ - 1. Ձանձրույթ՝ տհաճություն եւն պատճառողին որեւէ հնարքով իր մոտից հեռացնել: *Մին մարթ Հուրանն կընգանան շատ զանիլանն տարած ա ինՀում, օգում ա կըլխան ռադ անէ* (ՀԺՀ, VII, 339): 2. Որեւէ բան անորակ ու հապճեպ կատարել: *Ուստան սըվաղը կըլխան ըռանդ ա անում, էրկու օրումը պըրծընում* (Զ):

- Կըլխան ըռանդ ինիլ - Հեռանալ մեկի մոտից, այլեւս ձանձրույթ՝ տհաճություն չպատճառել: *Անջախ-անջախ Մանշտին կըլխան ըռանդ ի՚լանվ* (Բ):

- Կըլխան(ը) տՀուս պէն փըռնել - Իր ուժերից՝ կարողություններից՝ իրավունքից վեր մի բան անել: *Հու վէր կըլխանը տՀուս պէն ա փըռնում, վէրչումը փուշմանում ա* (Զ):

- Կըլխան ծը՝իք յը՝ր օնէլ/ծը՝իք քաշիլ - Հանդգնություն անել, մեռնելու վտանգից էլ չվախենալ, մի բան անելու՝ ձեռնարկելու համար կյանքը վտանգի ենթարկել: ... *Թան կըլխան ծէռք յէր կալած հիշտէղ ա ք՚ընանմ, միչէվ մըհէնգ՚ էլ գ՚ուդում չընք* (ՀԺՀ, V, 660):

- Կըլխան հափռած - *տե՛ս* Խը՝էլքան պակաս:

- Կըլխան հըռանալ - *տե՛ս* Կըլխան ըռանդ ինիլ:

- Կըլխան հըռըց(ը)նէլ - *տե՛ս* Կըլխան ըռանդ անէլ:

- Կըլխան ճՀուր խըմէլ - Վերջացնել: - *Համ՚ս, բաստանը պիհալ ը՞ս:* - *Կըլխան ճՀուր ըմ խըմալ* (Զ):

- Կըլխան մազ՚ պըկասէլ - *տե՛ս* Մազ՚ը ծըռվէլ:

- Կըլխան յօրդա/նասազ - *տե՛ս* Խը՝էլքան պակաս:

- Կըլխան պէն հընարէլ - Սխալ բան մտածել, իրենից հնարել: *Դէ, ինք՚ըն էլ գ՚ՀուդՀում չի պադասխանը, լ՚ըհա կըլխան պէն ա հընարում, ասում* (Զ):

- Կըլխան տէպէգ՚ - *տե՛ս* Խը՝էլքան պակաս:

- Կըլխան տՀուս չըկ՚ալ - Սեւեռուն միտք դառնալ, երբեք չմոռանալ: *Կըլխան տՀուս չի կ՚ամ, վէր բիդի թաքավէրին ախճիգ՚ը օգ՚ի* (Զ):

- Կըլխան տՀուս օնէլ - Այդ մասին չմտածել՝ չհիշել, մտքից հանել: *ՀՀարը կըզնըվում ա, թա.- Կըլխատ տՀուս կՀալ փըսակվէլը* (Ձ):

- Կըլխան փըռնէլ, վէր ըղնէլ - 1. Սաստիկ գլխացավ զգալ, գլուխը ուժեղ ցավել: *Պատառ էլ վէր ըրէվէն տակէն կէնում ա, կըլխան փըռնում ա, վէր ըղնում* (Ձ): 2. Սաստիկ վշտանալ, վշտին չդիմանալ: *Էտ վէր ըսկանում ա, Մարգօ աքէրը կըլխան փըռնում ա, վէր ըղնում* (Բ):

- Կըլխավ անէլ - 1. Գլխի շարժումով որեւէ բան հայտնել (համաձայնություն արտահայտել, կանչել, հրավիրել, դիմացինի ասածը հաստատել եւն): *Մարթը կըլխավ ա անում, կընէգը մուտանում ա* (Ձ): 2. Գլխի շարժումով բարեւել՝ ողջունել: *Թաքավէրը վէր կըլխավ ա անում, լօխ ծափ ըն տամ* (Ձ):

- Կըլխավը ընցընէլ/անց կէնալ - 1. Մեկի կյանքում որեւէ բան, հատկապես փորձություն՝ փորձանք տեղի ունենալ՝ պատահել: *Էտ քաթ ա անըմ՝ կըլխավը հինչ անց ա կացալ* (ՀԲ, 346): 2. Մի բանի մասին մտածել, հանկարծակի միտք ծագել: *Մին օր էլ կըլխավը ընցընում ա, վէր քՀինի, թաքավէրին ծին կՀուղանա* (Ձ): 3. *տեՀս* Կըլխավը լօք տալ:

- Կըլխավը լօք տալ - Մեկին հաշվի չառնել, հետը չխորհրդակցել: *Կընէգը մարթին կըլխավը լօք տըվավ, կավը ծախից* (Բ):

- Կըլխավը կՀալ - *տեՀս* Կըլխավը ընցընէլ(1):

- Կըլխավը հՀուշ ըղնէլ - Խելագարվել: *Մարը Հուրանան քՀըՀցալ ա, կըլխավը հՀուշ ընգալ, պիցըրացալ ա էս քըՀրծը, Հուրան թող ըրալ* (ԱԱ, 47):

- Կըլխավը մատաղ ինիլ/քՀինիլ - *տեՀս* Կըլխավը շօռ տալ(1):

- Կըլխավը շըռտըշօռտու անէլ - *տեՀս* Կըլխավը շօռ տալ:

- Կըլխավը շըքըռէլ - *տեՀս* Կըլխավը լօք տալ:

- Կըլխավը շօռ տալ/պըտըպատ անէլ - 1. Մեկի նկատմամբ արտակարգ հոգատար լինել, անմնացորդ նվիրվել, պաշտել (գործածվում է նաեւ որպես օրինանք՝ *կըլխավը(տ) շօռ տամ*, եւ անեծք՝ *կըլխավըս շօռ տա(ս): Հարթնեը պըտրօնէն կըլխավը շօռ ըն տամ* (Ձ): 2. Մեկի՝ մի բանի շուրջը պտտվել՝ պտույտ գալ: *Խօխէքը էտ քարը տինում ըն մաշտըՀղը, կըլխավը շօռ տամ* (Ձ):

- Կըլխավը տալ - *տեՀս* ԿըլՀօխը յըՀղուտ անէլ:

- Կըլխավը տանՀնձ քըշըռէլ - *տեՀս* ՏանՀնձ քըշըռէլ:

- Կըլխավը ՀուրթՀումը օտէլ - *տեՀս* Ըրէվավը ՀուրթՀումը օտէլ (ԱՐԸՀՎ-ի տակ):

- Կըլխավը քամէ ըղնէլ - *տեՀս* Կըլխավը հՀուշ ըղնէլ:

- Կըլխավը քամէ ընցընէլ/անց կէնալ - Երեւակայական՝ անիրական՝ սնոտի բաներ մտածել, խաբուսիկ միտք հղանալ: *Մին օր էլ էտ մարթին կըլխավը քամէ յա ընցընում, վէր ինքը կըկարէ թաքավէր տըՀռնա* (Ձ):

- Կըլխավ քըցիլի - *տեՀս* ԿՕՐՍԻՆԿԱ:

- Կըլխա տանէլ - *տեՀս* ԽըՀլքա տանէլ:

- Կըլխէն ախտա խան կըտըրէլ - *տեՀս* Կըլխէն տար տըՀռնալ:

- Կըլխէն աղ անէլ - Մեկին խաբել՝ հիմարացնել՝ միամտացնել: *Չուբանէն կըլխէն աղ ըն անում, վըՀխճարը մօրթում* (Ձ):

- Կըլխէն անէլ - *տեՀս* Կըլխէն հըվաքէլ:

- Կըլխէն արկանք/աղուն աղալ - 1. Սաստիկ տանջել՝ չարչարել: *Խանը էտ ժուղուվուրթէն կըլխէն արկանք ար աղում* (Ձ): 2. Խիստ նախատել՝ պատժել: *ԿՀօղ կընգանը կըլխէն հիշկան օգում ըս՝ արկանք աղա, օքութ չի* (Բ):

- Կըլխէն բալա/դանրդ տըՀռնալ - *տեՀս* Դանրդ տըՀռնալ:

- Կըլխէն բօմփէլ - Մեկին ճնշել՝ լռեցնել: *Հու օգում ար թաքավէրին անա փիս պէն ասէ, կըլխէն բօմփում ին* (Ձ):

- Կըլխէն դարդա տըՀռնալ - *տեՀս* Կըլխէն տար տըՀռնալ:

- Կըլխէն դըրդըբալա տըՀռնալ - *տեՀս* Դանրդ տըՀռնալ:

- Կըլխէն դութմա թըխէլ/դութման յըՀր կէնալ/փըռնէլ - *տեՀս* Դութման յըՀր կէնալ:

- Կըլխէն զարկած (հավ)- *տեՀս* Կըլխէն թըխած (հավ):

- Կըլխէն զօռ անէլ/տալ - *տեՀս* ԽըՀլքէն զօռ անէլ:

- Կըլխէն ըվիտանան կարթիլ - *տեՀս* Կըլխէն խըրատ կարթիլ:

- Կըլխէն թափէլ - 1. Մեկին գործերով՝ հոգսերով ծանրաբեռնել: *Սուսանը տանը կօրծէրը ըսկէսվօրը կըլխէն ա թափում, ինքը քՀինամ հըրսանէքՀ* (Ձ): 2. *տեՀս* Կըլխէն հըվաքէլ:

- Կըլխէն թանփչանկ տըված - *տեՀս* ԽըՀլքան պակաս:

- Կըլխէն թափվէլ - *տեՀս* Կըլխէն տըՀռնալ:

- Կըլխէն թըխած (հավ) - Խիստ շփոթված, շշմած (մարդ): *Կըլխէն թըխած հավ ը՞ս, խէ կօրծըտ անում չը՞ս* (Բ):

- Կըլխէն թըխէլ - Ազդելով հարբեցնել (ոգելից խմիչքների մասին): *Վէր թօթէն ըրաղան մին ըստաքան խըմում ա, կըլխէն ա թըխում* (Բ):

- Կըլխէն թըխէլ, ծըՀրքան ինքՀ օնէլ - Ճնշելով՝ հարստահարելով խլել՝ կողոպտել: *Իլանծը պատառ վըՀղ ար, էն էլ կըլխէն թըխըՀցէն, ծըՀրքան ինքՀ կալին* (Բ):

- Կըլխէն թուխպէր հըվաքվէլ/ կՀուտվիլ - Մեկի համար վտանգավոր իրավիճակ ստեղծվել: *Մարուսէն կըլխէն թուխպէր ա հըվաքվալ, գՀուդում չի, թա հինչ անէ* (Բ):

- Կըլխէն թըքըմօր ածէլ - *տեՀս* ԹըքըթանՀմանթ տալ:

- Կըլխէն խաթա պիրիլ - *տեՀս* Կըլխէն օյին պիրիլ:

- Կըլխէն լէչակ չինիլ - *տեՀս* Լէչակ չինիլ:

- Կըլխէն լէչակ քըցիլ - 1. Վախկոտ՝ թույլ՝ անզոր լինել (տղամարդու մասին): *Իզէն կըլխէն լէչակ ա քըցանՀլ, վախում ա, թա մինակ քՀինի ծըմակը* (Ձ): 2. Կանացի բնավորություն ունեցող (տղամարդու մասին): *Կըլխէն լէչակ քըցանծ տըղըմարթիքՀ շատ կան* (Բ):

- Կըլխէն խաթա տըՀռնալ - *տեՀս* Կըլխէն օյին տըՀռնալ:

- Կըլխէն խաղ խաղ անէլ/սարքէլ - Խորամանկությամբ մեկին դժվար կացության՝ փորձանքի՝ անախորժ դրության մեջ գցել: *Հարթնը ըսկէսվօրը կըլխէն խաղ ա խաղ անում, շէնումը բըյաբուռ անում* (Ձ):

- Կըլխէն խըրատ կարթիլ - Մեկին զուր տեղը խրատներ տալ, անօգուտ խրատներ կարդալ: *ԿՀօղէն կըլխէն խըրատ կարթիլը օքութ չի* (Ձ):

- Կըլխէն ծի քացէ տալ - Խիստ շփոթվել, շշմել: *Ընդըրա կըլխէն ծի յա քացէ տըվալ, տըՀղը գՀուդում չի* (Ձ):

- Կըլխէն ծի քացէ տըված - *տեՀս* Կըլխէն թըխած:

- Կըլխէն ծՀուն կՀալ - Մեծ դժբախտության՝ փորձանքի ենթարկվել: *Ճօխտ տըղան ըսպանալ ըն, խըՀղեը հինչ ա՞նէ, կըլխէն ծՀուն ա յըՀկալ* (Բ):

- Կըլխէն ծՀուն նըստէլ - Մազերը ճերմակել, ծերանալ: *Հանրաբէդին կըլխէն ծՀուն ա նըստալ, ամմա հանլան թանզզան յա օգում փըսակվէ* (Ձ):

- Կլխէն կապել - 1. Խորամանկությամբ մեկին մի բան ընդունել տալ՝ վաճառել՝ պարտավորեցնել եւն: *Էտ կօրծը ԿՀուքՀուն կըլխէն ըն կապում, Հուրանք քՀինում* (Ձ): 2. Տանը մնացած աղջիկը ամուսնացնել: *Պառավը փուլը յօր ա ունէս, էտ կաղլեգՀ ըխճըկանը չուբանէն կըլխէն կըպէս* (Ձ):

- Կըլխէն կարկուտ աղալ - *տե՛ս* Կըլխէն արկանք աղալ:

- Կըլխէն կըրակ անէլ/մաղել/վէր ածել - 1. Մեկին մեծ դժբախտության՝ փորձանքի ենթարկել: *Էս քամէն մէր կըլխէն կըրակ մաղից* (Բ): 2. *տե՛ս* Կըլխէն արկանք աղալ:

- Կըլխէն կըրակ մաղվէլ/վէր տըէռնալ - 1. *տե՛ս* Կըլխէն ծուն կ'ալ: 2. Սաստիկ տանջվել՝ չարչարվել: *Կըլխէս կարկուտ ա մաղվալ, մինչըէվ էս կօրծը պըրծալ ըմ* (Բ):

Կըլխէն կըրակ տըէռնալ - *տե՛ս* Կըլխէն օյին տըէռնալ:

- Կըլխէն կ'ալ - 1. Գլխին խփել՝ հարվածել: *Էտ խըէղճ մարթը քօռ ու փէշման քար ա յօր օնում, արչին կըլխէն կ'ամ* (ՆԼՂԺԲ, 139): 2. *տե՛ս* Կըլխավը ընցընել (1): 3. Ունեցածին ավելացվել: *Հըրըստութունէն կըլխէն վէր կ'ա վէջ, կըպըրծընէ* (Ձ):

- Կըլխէն կ'ալիք'ը գ'իդալ - Իրեն սպասվող դժբախտությանը՝ փորձանքին տեղյակ լինել: *Ապան կըլխէն կ'ալիք'ը գ'ուդում ար, ըտըրա հէտէ յար դիրխօր ընգած* (Բ):

- Կըլխէն կ'ինը գ'իդալ - Մեկի հարգը՝ արժեքը իմանալ, ըստ արժանվույն գնահատել: *Կընէգ'ը բիդի մարթին կըլխէն կ'ինը գ'իդալ* (Ձ):

- Կըլխէն կ'ուլու ըվիտարան կարթիլ - *տե՛ս* Կըլխէն խըրատ կարթիլ:

- Կըլխէն կ'ուտիլ - *տե՛ս* Կըլխէն թափել:

- Կըլխէն կ'ուտվիլ - *տե՛ս* Կըլխէն տըէռնալ:

- Կըլխէն կուրկուտ աղալ - *տե՛ս* Կըլխէն արկանք աղալ:

- Կըլխէն համամ շինիլ - *տե՛ս* Թըքըթօհմաթ տալ:

- Կըլխէն հարամ անէլ/հըրըմցընէլ - Թույլ չտալ մինչեւ վերջ վայելել, որեւէ բան վայելելը խանգարել, վայելելուց հետո անհանգստացնել, տրամադրությունը գցել: *Քըէփ ընէլիս վախտը կընէգ'ը ծուվծուվալավ կ'ամ ա, խօրէնին կէրածը կըլխէն հարամ անում* (Ձ):

- Կըլխէն հարամ ինիլ/տըէռնալ/հըրամվել - Չվայելել որեւէ բան, վայելելը խանգարվել, չմարսել: *Ըտըրանց կըէրած-խըմածը կլխնէրին հարամ ա տըէռնըմ* (ՀԺՀ, V, 226):

- Կըլխէն հըվաքվէլ - Իր շուրջը՝ մոտ հավաքել՝ խռնել: *Յէշում ա, տըէսնում մին օց, ուրան ճօտէրը կըլխէն հըվաքած, լօխճին մին-մին լուզ ա տամ* (ՀԺՀ, VII, 57):

- Կըլխէն հըվաքել - *տե՛ս* Կըլխէն տըէռնալ:

- Կըլխէն հըրսանէք' շինիլ - *տե՛ս* Թըքըթօհմաթ տալ:

- Կըլխէն հօքսը քաշիլ- Իր մասին հոգալ՝ հոգ տանել: *Ամմէն մարթ ուրան կըլխէն հօքսըն ա քաշում, ըտըրա հըէտէ յէլ աշխարքըս դուզվում չի* (Ձ):

- Կըլխէն ղափաղը - Գլխի՝ գանգի վերին մասը: *Էս դօխտուրը էտ տըղէն կըլխէն ղափաղը պիցըրցընում ա, տըէսնում՝ մին սըէվ տէգ ըտըրա հըղօղան կացած* (ԱԱ, 77):

- Կըլխէն ղափաղը յըէր կէնալ/պիցըրանալ - 1. Խիստ ջղայնանալ՝ բարկանալ՝ հուզվել: *Թաքավըէրը, վըէր ըսկընաս ա, կըլխէն ղափաղը յըէր ա կընաս...* (ԱԱ, 18): 2. Գլուխը խիստ ցավել: *Իրըէվէն տակէն էնքան կացալ ըմ, կըլխէս ղափաղը յըէր ա կէնում* (Բ):

- Կըլխէն ղուղու կանչիլ - Միշտ իր ցավը պատմելով՝ մեկին ձանձրացնել: *Սանամը ամմէն ուրուգ'ուն ք'ինամ ար Ալրիսակաց տօն, կըլխէն ղուղու կանչում* (Ձ):

- Կըլխէն ղուշ թառ անէլ - *տե՛ս* Ղուշը կըլխէն թառ անէլ:

- Կըլխէն ղուշ թառ ինիլ - *տե՛ս* Ղուշը կըլխէն թառ ինիլ:

- Կըլխէն ճար անէլ/ճարը տըէսնալ - 1. *տե՛ս* Կըլխէն հօքսը քաշիլ : 2. Դժվար իրավիճակից դուրս գալու ելք՝ միջոց՝ հնարք գտնել: *...Մէնակ ըտըրան ա արագ տամ, վար կըլխէն ճարը տըէսնա* (ԱԱ, 16):

- Կըլխէն ճըղուպուր կօտըրէլ - *տե՛ս* Կըլխէն արկանք աղալ:

- Կըլխէն ճուր ածէլ/մաղէլ - *տե՛ս* Կըլխէն ցօրտ-ցօրտ ճուր ածել:

- Կըլխէն ճուր մաղվէլ - *տե՛ս* Կըլխէն ցօրտ-ցօրտ ճուր մաղվել:

- Կըլխէն մածուն մէրած - Դանդաղաշարժ: *Արտօն կըլխէն մածուն մէրած ա, մինչըէվ ք'ինամ ա ախպարը կ'ամ, հօնձ ընօղնէն փիս ծըրավում ըն, ըսքըսում ուշունց տալը* (Բ):

- Կըլխէն մատաղ ինիլ/ք'ինիլ - *տե՛ս* Կըլխավը շօռ տալ (1):

- Կըլխէն մընալ - *տե՛ս* Կըլխու մնալ:

- Կըլխէն մօխէր շաղ տալ - *տե՛ս* Մազ'էրը քանդիլ:

- Կըլխէն յըրա - Գլուխը դեպի ներքեւ: *Ըտըրան փըռնում ըն, կըլխէն յըրա քըցում էտ փօսը* (Ձ):

- Կըլխէն յըրա անէլ - Սիրով՝ առանց փոքր-ինչ տրտնջալու անել: *Մարթը հինչը ասէ, կընէգ'ը բիդի կըլխէն յըրա անէ, վէջ թա լալուշ անէ, իրըէսան կէնա* (Ձ):

- Կըլխէն յըրա ըղնէլ մաչը - Ագահաբար ուտել՝ խմել՝ վերցնել: *Ղօնաղը կուրկուտէն ամանը վէր տըէսնում ա, կըլխէն յըրա ըղնում ա մաչը* (Բ):

- Կըլխէն յըրա կուրցընէլ՝ սպանել: *Ըտըրան կըլխէն յըրա հանց կուրցընում ըն, վէջ մինը գ'ուդում չի, թա մինչըէվ միհէնգ' ըշտըէղ ա* (Ձ):

Կըլխէն յըրա կօրչիլ - Անհետ կորչել, սպանվել: *Ըտի թաքավէրին մըէծ տըղան ք'ինամ ա կըլխէն յըրա կօրչում* (Ձ):

- Կըլխէն յըրա շօռ ածէլ/պահել - Մեկի նկատմամբ շատ հոգատար լինել, շատ սիրել՝ հարգել: *Յէտավ էտ տըղան չօքըմ ա էտ ըխճըկանը առաչին, ասըմ.- Յըէս ք'ըէգ կըլխիս յըրան կըպահիմ...* (ՀԺՀ, V, 574):

- Կըլխէն յըրա վէր ըղնել - 1. Ընկնել, գետին գլորվել: *Յըէր ա ինում, թա տանձ քաղէ, կըլխէն յըրա վէր ա ըղնում, մըէռնում* (Ձ): 2. Կործանվել, տապալվել, պատվազուրկ՝ պաշտոնանկ լինել: *Թաքավէրը կըլխէն յըրա վէր ա ըղնում, ժուղովուրթը ուրխանում ըն* (Ձ):

- Կըլխէն յըրա վէր պիրիլ - 1. Գետին գլորել՝ գցել: *Ք'անդիրը կապում ըն, ծիք' տամ, ծառը կըլխէն յըրա վէր պիրում* (Ձ): 2. Կործանել, տապալել, պատվազուրկ՝ պաշտոնանկ անել: *Նախագէն կըլխէն յըրա վէր ըն պիրում, բըրիգադիրին տինում նախագա* (Ձ):

- Կըլխէն յըրա վըէնանը կէնալ - 1. *տե՛ս* Կըլխանը յըէրը վըէնանը կէնալ: 2. *տե՛ս* Կըլխէն յըրա անէլ:

- Կըլխէն յըրա տըէղ անէլ/տըէղ տալ - Մեկին շատ պատվելի՝ հարգելի համարել, սիրով նրան ընդունել՝ հյուրընկալել: *Ուրանց շէնան հու կ'ամ ար քաղաքը, Մէսրօփը կըլխէն յըրա տըէղ ար անում* (Ձ):

- Կըլխէն յըրա տըէղ ինիլ - Մեկի համար պատվելի՝ հարգելի լինել, սիրով նրա կողմից ընդունվել՝ հյուրընկալվել: *Տընատարը ասմա.- Կըլխէս յըրա տըէղ օնիս, հիբը օգում ըս, յըէք* (Ձ):

- Կըլխէն յըրա տընգէլ - *տե՛ս* Կըլխէն յըրա վէր պիրիլ:

- Կըլխէն յըրա տընգըվէլ - 1. *տե՛ս* Կըլխէն յըրա վէր ըղնէլ: 2. Որեւէ գործի մեջ խորանալով՝ չկարողանալ գլուխ հանել, ձախորդության՝ փորձանքի մեջ ընկնել: *Մանվէլը օխտը տըէղ բաստան ա ըրալ, կըլխէն յըրա տընգըվալ* (Բ):

- Կըլխէն յըրա ք'ինիլ - *տե՛ս* Կըլխէն յըրա անէլ:

- Կըլխէն նըստէլ - 1. Մեկի վրա բռնանալ՝ իշխել, մեկին լիովին իր ազդեցությանը ենթարկել: *Կընէգ'ը՝ Սառան, ըտըրա կըլխին ճուղուպուր ար կօտըրըմ, ըտըրա կըլխին նըստալ ար* (ՀԺՀ, V, 521): 2. Երես առնել, չենթարկվել: *Էտ խուխէն էնքան իրըէս ըն տուվալ, կըլխընէրէն նըստալ ա* (Բ):

- Կըլխէն նըստըց(ը)նէլ - 1. Մեկին իր վրա իշխող դարձնել, նրա ազդեցությանը ենթարկվել: *Ըտի Մէլիք-Շահնազարը խանէն ուրանն կըլխէն նըստըցընում ա* (Ձ): 2. Երես տալ, լպիրշացնել: *Հանը տըղէն շատ ա կըլխէն նըստըցըրալ* (Բ):

- Կըլխէն շան լեփ (վէր) ածէլ - Խիստ նախատել՝ հանդիմանել՝ պախարակել՝ ամոթանք տալ: *Ըսկէսուրը հարթնանը կըլխէն շան լէփ վէր ածից* (Բ):

- Կըլխէն շէկէլ - *տե՛ս* Կըլխէն թըխէլ:

- Կըլխէն շօռ տալ - *տե՛ս* Կըլօխը շօռ տալ (1):

- Կըլխէն չանքանուճ կոտըրէլ/տըռնալ - *տե՛ս* Կըլխէն արկանք աղալ:

- Կըլխէն պըտըհաս պիրիլ - *տե՛ս* Կըլխէն օյին պիրիլ:

- Կըլխէն պըտըհաս տըռնալ - *տե՛ս* Կըլխէն օյին տըռնալ:

- Կըլխէն սառած ճուր ածէլ/մաղէլ - *տե՛ս* Կըլխէն ցօրտ-ցօրտ ճուր ածէլ:

- Կըլխէն սառած ճուր մաղվէլ - *տե՛ս* Կըլխէն ցօրտ-ցօրտ ճուր մաղվէլ:

- Կըլխէն սը՛վ անէլ - Ուրախությունը տրտմության՝ վշտի վեր ածէլ: *Հարթնանը հըրսընքէն վախտը փըխճըցընէս ըն, խը՛ղճ Ծատօրէն ուրխութունը կըլխէն սը՛վ ընէս* (Ձ):

- Կըլխէն սը՛վ ինիլ/տըռնալ - Ուրախությունը տրտմության՝ վշտի վեր ածվել: *Հիշկան ուրխացէնք, վէրչումը կըլխըրնէրէս սը՛վ իլանվ* (Բ):

- Կըլխէն վայ տալ - 1. Սգալ, ողբալ: *Պառավը վայ ա տամ կըլխին, դանդան կօժը կօտրում...* (ՀԺՀ, V, 242): 2. Խիստ ափսոսալ՝ զղջալ: *Ըտի էտ ախմաղը կավը իժժան ծախում ա, յը՛տնան կըլխէն վայ տամ* (Ձ):

- Կըլխէն վէր ըղնէլ - Մեկի հաշվին ապրել, մեկի վրա բեռ դառնալ: *Սաբավ մին լ՛ավ օրում ա իլալ, ըսկէսուրըն էլ ընդը՛ղ ա տըղըպէրց ընգալ, կըլխէն վէր ընգալ* (Բ):

- Կըլխէն վէր քըցիլ - Մեկի համար բեռ դարձնել, նրա խնամակալությանը թողնել: *Հօրը - մօրը էտ հարթնանը կըլխէն վէր ա քըցում, ինքը՛ք ի՛նամ* (Ձ):

- Կըլխէն վը՛ղ ածէլ - *տե՛ս* Մազ՛էրը քանդիլ:

- Կըլխէն վը՛ղ մաղվէլ - *տե՛ս* Կըլօխը օյին կ՛անալ:

- Կըլխէն վը՛ննը կէնալ - *տե՛ս* Կըլխանը յը՛րը վը՛ննը կէնալ:

- Կըլխէն վը՛րթնը տուրուր կ՛անալ - *տե՛ս* Դութման յը՛ր կէնալ:

- Կըլխէն վը՛րթնը տուրուր տալ - Խիստ ջղայնացնել՝ կատաղեցնել՝ խեղթացնել: *Մարթը ասմա.- Մ կընէգ՛, կըլխէս վը՛րթնը տուրուր չի տաս, թա չէ փիս ա ինանկան* (Ձ):

- Կըլխէն տալ - 1. *տե՛ս* Կըլխէն կ՛անալ (1): 2. *տե՛ս* Կըլխէն թըխէլ: 3. *տե՛ս* Կըլխէն բօմփել:

- Կըլխէն տարը - 1. Տեր, տիրական: *Ըտըրանց կըլխէն տարը խօշանբանգ՛ըն ա իլալ* (Ձ): 2. Ամուսին, այր: *Կընգանը կըլխէն տարը բիդի սագ ինի* (Ձ):

- Կըլխէն տար ինիլ - *տե՛ս* Կըլխանը յը՛րը տար ինիլ:

- Կըլխէն տար տը՛ռնալ - Մեկին իշխել: *Ըտի Մանին մարթինկըլխէն տար ա տը՛ռնում* (Բ):

- Կըլխէն տը՛ռնալ - Մեկի շուրջը՝ մոտ հավաքվել՝ խռնվել: *Թռնէրը ապուն կըլխէն ըն տը՛ռնում, վէր մին քաթ ասէ, ըսկանան* (Ձ):

- Կըլխէն տինիլ - 1. *տե՛ս* Կըլխէն նըստըց(ը)նէլ: 2. *տե՛ս* Կըլխէն յըրա շօռ ածէլ:

- Կըլխէն ցօրտ-ցօրտ ճուր ածէլ/մաղել - Հույսերով ոգեւորված մեկին հուսախաբ անել՝ հիասթափեցնել, եռանդը՝ թափը կոտրել: *Շատ ար օգում փըսակվէ, կըլխէն ցօրտ-ցօրտ ճուր ընծը՛ցէն* (Բ):

- Կըլխէն ցօրտ-ցօրտ ճուր մաղվէլ - Հուսահատվել, հիասթափվել, եռանդը՝ թափը կոտրվել: *Մէխակէն կըլխէն ցօրտ-ցօրտ ճուր ա մաղվալ, էլ բիդի բաղը ք՛ինամ չի* (Բ):

- Կըլխէն փափաղ չինիլ - Պատվի զգացում չունենալ, պատվազուրկ լինել (տղամարդկանց մասին): *Վէր տըղըմարթին կըլխէն փափաղ չիլանվ, կընգանը ծը՛ղք քըցող շատ կինի* (Ձ):

- Կըլխէն (քամէ) փըչիլ - *տե՛ս* Խը՛լքէն փըչիլ:

- Կըլխէն քաշիլ - *1.* Շիշը՝ բաժակը՝ ամանը վէր բռնած՝ մինչեւ վերջ խմել: *Տի ասում ա, չանաղը յօր օնում, կըլխէն քաշում* (ՀԱԲ, 15, 130): 2. Որեւէ բանով՝ ծածկոցով գլուխը՝ մարմինը ծածկել: *Յորդանը կըլխէն ա քաշանում, քօն ինանում* (Ձ):

- Կըլխէն քար աղալ/մաղէլ - *տե՛ս* Կըլխէն արկանք աղալ:

- Կըլխէն քար ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Կըլխէն ծանն կ՛անալ: 2. Չհաջողվել, ձախողվել: *Հինչը օգում ըմ անիմ, կըլխէն քար ա ըղնում* (Ձ):

- Կըլխէն քար մաղվէլ - *տե՛ս* Կըլխէն կըրակ մաղվէլ:

- Կըլխէն քար քըցիլ - 1. *տե՛ս* Կըլխէն օյին պիրիլ: 2. Որեւէ բանի իրագործումը խափանել՝ ձախողել՝ խոչընդոտել: *Սէյրանը օգում ար հիրըվանէն տօնը ինք՛ օնէ, ախպէրքը կըլխէն քար քըցէցէն* (Բ): 3. Մի բան անխնա վատնել՝ ծախսել՝ սպառել: *Հօրը փուլէրը կ՛ուղացավ, կըլխէն քար քըցից* (Բ):

- Կըլխէն քարուգ կարթիլ - *տե՛ս* Կըլխէն խըրատ կարթիլ:

- Կըլխէն օյին/ք՛անլանգ կ՛անալ - Դժբախտության՝ փորձանքի՝ անախորժության՝ մտահոգության մեջ ընկնել: *Կըլխէս օյին ա յը՛կալ, հինչ ա էտ օյինբազը ինձ հիրէվան ա տը՛ռալ* (Բ):

- Կըլխէն օյին/ք՛անլանգ պիրիլ - Դժբախտության՝ փորձանքի՝ անախորժության՝ մտահոգության մեջ գցել: *Կընէգ՛ը տըղէն ասըմ ա.- Ք՛ինի մէ՛ր, վէր ք՛ինիս, քու հանր կըլխէտ մին օյին ա պիրլանկան* (ՀԺՀ, V, 509):

- Կըլխէն օյին/ք՛անլանգ՛ տը՛ռնալ - Դժբախտության՝ փորձանքի՝ անախորժության՝ մտահոգության պատճառ դառնալ: *Էտ վը՛սկէն էտ ք՛ասիբ մարթին կըլխէն օյին ա տը՛ռնում* (Ձ):

- Կըլխէս յըրա - *տե՛ս* Աշկէս յըրա:

- Կըլխէտ ծանն կ՛ան - Նախատական-մտերմական արտահայտություն՝ հիմար՝ անխելք՝ միամիտ բան է ասածդ՝ արածդ: *Կըլխէտ ծանն կ՛ան, Մանրդի, էս ցուրտավը էտ դընօտէնք՛ը հօր ը՞ս տանս ըրալ* (Բ)

- Կըլխէտ փափաղը քամէն տանէ - Նախատական-մտերմական արտահայտություն՝ որտե՞ղ է քո արժանապատվությունը: *Կըլխէտ փափաղը քամէն տանէ, կնգանըտ խէ թօղում ը՞ս՝ մինակ բազար ք՛ինի* (Բ):

- Կըլխէտ/կըլխէն մին մազ՛ը բիդի - Երանի քեզ՝ նրան:

- Կըլխու ըղնէլ - 1. Հասկանալ, ըմբռնել: *Էտ խօխան խը՛լքան պակաս ա ինանում, դասատուն հինչը ասում ա, կըլխու չի ըղնում* (Ձ): 2. Կռահել, իմանալ, գուշակել: *Էտ տըղան դանստի կըլխու յա ըղնում, վէր հուրան տանում ըն՝ կախ տան* (Ձ):

- Կըլխումը այբու թիք՛ան չինիլ - *տե՛ս* Կըլխումը ծէթ չինիլ:

- Կըլխումը խաթա ինիլ - Կյանքը վտանգելով՝ հանդուգն քայլ կատարել: *Աբօվէն կըլխումը խաթա կա, քըշէրը առանց թըվանգ՛ք՛ը՛ցալ ա ծըմակը* (Ձ):

- Կըլխումը խը՛լք/հանուշ չըթօղնէլ - Մեկի ուշադրությունը զանազան բաներով ցրել, խիստ զբաղեցնել: *Թռնէրը այուն կըլխումը խը՛լք չըն թօղալ, ըզգանը տիրանալ ա կըրակէն յըրա, մըննան քըցանալ* (Բ):

- Կըլխումը խը՛լք/հանուշ չըմընալ - Խիստ զբաղված լինելով՝ մտացրիվ դառնալ, հիշողությունը թուլանալ: *Էս խօխէնք՛ը էնքան ինձ չըրչարալ ըն, կըլխումըս խը՛լք չի մընացալ* (Բ):

- Կըլխումը խը՛լք/հանուշ չինիլ - *տե՛ս* Կըլխումը ծէթ չինիլ:

- Կըլխումը խըՀլք/հՀուշ տինիլ - *տեՀ* Կըլխու քըցիլ:

- Կըլխումը ծէթ/ծէթու կաթ ՀինիլՀ - Անխելք՝ հիմար լինել: *Ծախսողը տէսնում ա վէր էս մարթին կըլխումը ծէթու կաթ ՀըկաՀ* (ՆԱԲ, 62):

- Կըլխումը հՀալիլ - *տեՀ* ՀՀալիլ, ընգուճնէն ածէլ:

- Կըլխումը մէխվէլ - ՀիշողությանՀ մեջ ամրապնդվել, միշտ հիշել, չմոռանալ: *ՀՀորը ըսըծնէն ըտըրա կըլխումը մէխվում ա* (Զ):

- Կըլխու մընալ - 1. Որպես ավելցուկ մնալ՝ չօգտագործվել՝ չվաճառվել: *Էնքան մէսը կըլխու մընաց, կըրէգէնք վէչ՝ ծախինք* (Բ): 2. Տանը մնալ՝ չամուսնանալ (աղջկա մասին): *ՀայրօվէնՀ ըխճըկէրքը կըլխու վըն մընացալ, օգօդ չիկա* (Բ): 3. Խաբեությամբ, մեկի հետ կենակցելով՝ ամուսնանալ (աղջկա մասին): *Էտ ժՀալիգ ախճիգը էտ տըղէն խՀափՀում ա, կըլխու մընում* (Զ):

- Կըլխումը նըստէլ - *տեՀ* ԽըՀլքումը նըստէլ:

- Կըլխումը նըստըց(ը)նիլ - *տեՀ* ԽըՀլքումը նըստըց(ը)նէլ:

- Կըլխումը շընէր ցըղն(օտ)էլ - 1. Վատ՝ չար մտադրություն առաջանալ: *Մին օր էլ Մանասէն մըթկումը շընէր ա ցըղնում, հիրըվանէն կավը կուղանում ա, ծախում* (Զ): 2. Ցանկական միտք հղանալ: *Մըթկումը շընէր ա ցըղնում, յըրա յա պըրծընում էտ կընգանը* (Զ):

- Կըլխումը տըղվարէլ - *տեՀ* ԽըՀլխումը նըստըց(ը)նէլ:

- Կըլխումը տըղվարվէլ - *տեՀ* ԽըՀլքումը նըստէլ:

- Կըլխումը տըպվէլ - *տեՀ* Կըլխումը մէխվէլ:

- Կըլխումը քամէ ինիլ/տՀուրՀուր կՀալ - Փոփոխամիտ՝ տարօրինակ լինել: *Լուսաբէրին կըլխումը քամէ յա տՀուրՀուր կՀամ, ամմէն օր խօսկը փոխում ա* (Բ):

- Կըլխու քըցիլ/տինիլ - 1. Հասկացնել, բացատրել: *Ըտի յէլ կարում չընՀ ըտըրան կըլխու քըցին, վէր նօռնան էլ ըն կՀինի շինՀում* (Զ): 2. Տեղեկացնել, կռահել տալ: *Էտ ախճիգը ըտըրան կըլխու յա քըցՀում, վէր դՀարվիշը օգըմ ա ըտըրան օտի* (ՀԺՀ, V, 144):

- ԿըլՀխ անէլ - *տեՀ* ԿըլՀխ փըռնէլ:

- ԿըլՀխը աբարօդ անէլ - *տեՀ* ԿըլՀխը կօրծ անէլ:

- ԿըլՀխը ազադ - *տեՀ* Ազադ (1):

- ԿըլՀխը աղ տինիլ - Թաքուն՝ գաղտագողի սպանել: *Բըխցար դային շատ ողչչաղու կըլՀխ ա աղ տիրՀալ* (Բ):

- ԿըլՀխը անց կէնալ - *տեՀ* ԿըլՀխը ընցընէլ:

- ԿըլՀխը բըրընի - Ապուշ, տխմար: *ԿըլՀխը բըրընի մարթ ա Արշամը* (Բ):

- ԿըլՀխը դՀանգ/դանգՀանար անէլ - Շատախոսությամբ, աղմուկ-աղաղակով ձանձրացնել՝ հոգնեցնել: *Խըրէգ կըլխըրնէս դՀանգ ըրա՛* (Բ):

- ԿըլՀխը դՀանգ/դՀանգՀանար ինիլ/տըՀռնալ - Մեկի շատախոսությունից, աղմուկ-աղաղակից եւն ձանձրանալ՝ գլուխը ցավել՝ հոգնել: *Էնքան խօսից, կըլօխըս դՀանգ իլՀավ* (Զ):

- ԿըլՀխը դինջ - Հանգիստ, խաղաղ, առանց մտահոգվելու: *Ըտըրանա յըՀտը թաքավէրը կըլՀխը դինջ ապըրում ա* (Զ):

- ԿըլՀխը դինջանալ - Հանգստանալ, խաղաղվել, հոգսերից ազատվել: *Ըխճըկէրքը մարթու քըՀցէն, Սօնա բաջուն կըլՀխը դինջացավ* (Բ):

- ԿըլՀխը զըՀռ - *տեՀ* ՋԸՌԸԿԸԼՀԽ:

- ԿըլՀխը զըռըց(ը)նէլ - *տեՀ* Ջըռըկըլխօթուն անէլ:

- ԿըլՀխը ըզադէլ - Մեկից՝ մի բանից ազատվել՝ փրկվել՝ խուսափել: *Ծախըմ ա, կըլՀխը ջՀանջՀալ ըզադըմ* (ՀԺՀ, V, 181):

- ԿըլՀխը ընցընէլ - Գլխավոր՝ ղեկավար դառնալ, գլխավորել, առաջնորդել, ղեկավարել: *Դէրը ըտըրանց կըլՀխը ընցավ, քըՀցէն մին օրումը պատը տիրին* (Զ):

- ԿըլՀխը ըրօրէլ - Գլուխը շարժելով՝ համաձայնություն կամ մերժում արտահայտել: *Մարթը վէր կըլՀխը ըրօրում ա, կընէգը հիրըվանէն ասմա.- Չէ՛, օնինք վէչ* (Զ):

- ԿըլՀխը թակէլ - 1. Մեկին պատժել՝ ծեծել: *Կուղօթուն ընօղէն կըլՀխը բիդի թակիս* (Զ): 2. *տեՀ* Կըլխէն վայ տալ:

- ԿըլՀխը թակ օտէլ - Պատժվել, ծեծվել: *ԿըլՀխը էնքան թակ ա կէրալ, էլիա իրըՀսը յըՀխնըվալ չի* (Զ):

- ԿըլՀխը թաղէլ - Մեկին մեռած տեսնել (գործածվում է որպես անեծք՝ հաճախ մտերմաբար): *Կընէգը մարթին ասմա,- ԿըլՀխըտ թաղիմ, իմ հՀարանց բաղը խէ քաղալ ը՞ս* (Զ):

- ԿըլՀխը թափ տալ/թըփըհարէլ - 1. *տեՀ* ԿըլՀխը ըրօրէլ: 2. *տեՀ* ԽըՀլքը թափ տալ:

- ԿըլՀխը թըխծընէլ - *տեՀ* Կատարը թըքանալ (1):

- ԿըլՀխը թըռչըց(ը)նէլ - *տեՀ* ԿըլՀխը կըտըրէլ:

- ԿըլՀխը թըռչիլ - Գլխատվել, սպանվել: *Տըղան վէր թօրավը թըխում ա, դէվին չՀՀրք կըլՀխը թըռչՀում ա* (Զ):

- ԿըլՀխը թըքանալ - *տեՀ* Կատարը թըքանալ:

- ԿըլՀխը թիմՀարիլ - *տեՀ* Կըլխէն աղ անէլ:

- ԿըլՀխը լըվանալ - 1. *տեՀ* ԹըքըթՀիմՀաթ տալ: 2. Որեւէ բանով ուրիշին գերազանցել: *Իզէն հՀուրՀան խըՀլքավը լօխճին կըլՀխը կըլըվանա* (Բ):

- ԿըլՀխը լըցնէլ - 1. Անօգուտ՝ ոչ պիտանի բաներ սովորել, անպետք բաներով միտքը ծանրաբեռնել: *ՀՀորը քՀՀմագ հինիլին տըՀղ՝ սաղ օրը խըտուրու-մըտուրու կՀիրքէր ա կարթՀում, կըլՀխը լըցնում* (Բ): 2. *տեՀ* Անգուճը լըցնէլ:

- ԿըլՀխը խառնըվէլ - 1. *տեՀ* ԿըլՀխը շաղվէլ: 2. *տեՀ* ԽըՀլքը խառնըվէլ:

- ԿըլՀխը խըխՀալիլ - *տեՀ* ԽըՀլքը թափ տալ:

- ԿըլՀխը խօգՀիլ - *տեՀ* ԽՕՋՀԻԼ(3):

- ԿըլՀխը ծակ - 1. *տեՀ* ԽըՀլքան պակաս: 2. Ճշմարտախոս: *ԿըլՀխը ծակ մարթ ա ՔՀանսպՀանը, սօտ պէն ասէլ չի* (Բ):

- ԿըլՀխը ծընդըրանալ - Հոգնածությունից՝ հիվանդությունից շշմած լինել՝ գլխացավ զգալ: *ԿըլՀխը ծընդըրանում ա, էլ կարում չի կօրծը պըրծընէ* (Զ):

- ԿըլՀխը կախ - 1. Իր գործով զբաղվող, ուրիշների գործերին չմիջամտող: *Էտ հարթնը կըլՀխը կախ ըտըՀղ կօրծ ա անում* (Զ): 2. Ամոթից գլուխը կախած, ամոթահար: *Մարը թըքըթՀիմՀաթ ա տաս, ինքՀըն էլ կըլՀխը կախ ըսկընաս ա* (Բ):

- ԿըլՀխը կախ անէլ/տալ/քըցիլ/օնէլ - 1. Գլուխը հակել՝ խոնարհել: *ԿըլՀխը կախ ա անում, ըտըՀղ վըՀնը կէնում* (Զ): 2. Ընկճվել, տխրել: *Էտ հինչ ա՞ պըտահալ, խէ կըլՀխըտ կախ ը՞ս ըրալ* (Բ): 3. Ամոթահար լինել: *Էնքան իրըՀսէն խուսըՀցէն, խըՀղճը կըլՀխը կախ ըրավ* (Զ):

- ԿըլՀխը կապէլ - *տեՀ* ԿըլՀխը վարէլ: 2. Ամուսնացնել: *Մարը շատ ար օգում տըղէն կըլՀխը կապէ, ամմա տըղան ըռազի չար* (Զ):

- ԿըլՀխը կըլէկէլ - *տեՀ* ԿըլՀխը յըՀղէլ:

- ԿըլՀխը կըծՀանալ - 1. *տեՀ* Կատարը թըքանալ: 2. *տեՀ* ԿըլՀխը ծընդըրանալ:

- ԿըլՀխը կըծՀըց(ը)նէլ - *տեՀ* Կատարը թըքանալ (1):

- ԿըլՀխը կըտըրած - Ամուսինը մեռած, այրի: *ԿըլՀխը կըտըրած կընէգ ա Մարօն, մին թՀիրՀավ ա խօխէնքը պահում* (Բ):

- ԿըլՀխը կըտըրէլ - Գլխատել, սպանել: *Քըշէրը մէծ ախպէրը ղՀամՀան յօր*

ա օնում, մօրը կըլօխը կըտըրում (ՀԺՀ, V, 464):

- Կըլօխը կ'ալ - *տե՛ս* Կըլխավը ընցընել (1): *Էս հինչ վը՞ր էտ մը՞ծ տըղին կըլօխըն ա յը՞կալ, էտ լօխ էլ միշնակ տըղին կըլօխըն ա կ'ամ* (ՀԺՀ, V, 73):

- Կըլօխը կուրցընել - 1. Շփոթվել, մոլորվել, շշկլվել, շշմել: *Ղունըղնէն վէր նի յըն մընանում, հարթնը կըլօխը կուրցընում ա, գ'ուդում չի, թա հինչ անէ* (Զ): 2. Խուճապի մատնվել: *Թօրքէրը կըլխընէն կուրցըրած փախճում ըն* (Զ): 3. *տե՛ս* Խը՞լքա ըղնել:

- Կըլօխը կօխել - *տե՛ս* Քը՞թը կօխել:

- Կըլօխը կօտըրել - 1. *տե՛ս* Կըլօխը թակել (1): 2. *տե՛ս* Կըլօխը ճըքըցընել:

- Կըլօխը կօրծ անել - Դատելու, մտածելու՝ տրամաբանելու՝ հասկանալու կարողություն ունենալ: *Տը՞սնում ըն, վէր ըտըրա կըլօխը կօրծ ա անում, ուրանց նըհը՞տ տանում ըն թաքավէրին պալատը* (Զ):

- Կըլօխը հաստ - 1. Բթամիտ, անհասկացող, հաստագլուխ: *Կըլօխը հաստ մարթին նըհը՞տ ապըրէլը շատ ա տիժէր* (Զ): 2. *տե՛ս* ՁԸՌԸԿԸԼՕԽ:

- Կըլօխը հըստըցընել - *տե՛ս* Ձըռըկըլխօթուն անել:

- Կըլօխ ըղնել - *տե՛ս* Կըլխու ըղնել:

- Կըլօխը ղուրբան անել - *տե՛ս* Կըլօխը մատաղ անել:

- Կըլօխը ճաքել - Շատ մտածելուց՝ աշխատելուց՝ հոգնելուց եւն ուժեղ գլխացավ զգալ: *Էնքան պէն ըմ կ'իրալ՝ կըլօխս ճաքում ա* (Բ):

- Կըլօխը ճըքըցընել - Մի բանի վրա շատ մտածել, միտքը լարել, ջարչարվել: *Թաքավէրը կըլօխը ճըքըցընում ա, ամմա կարում չի էտ դէրվիշին ասածը կըլխու ըղնէ* (Զ):

- Կըլօխը մատաղ անել - Իր անձը՝ կյանքը զոհաբերել հանուն մեկի՝ մի բանի: *Շատ ջիհիլնէ էս կըռվավը կըլխընէն մատաղ ըրէն, մուք ընդըրանց միշտ բիդի հիշինք'* (Բ):

- Կըլօխը մը՞ռնել - *տե՛ս* Կըլօխը թաղել:

- Կըլօխը մընանել - *տե՛ս* Կըլօխը նի մընանել:

- Կըլօխը մին պէրցու տինիլ - 1. Միասին ապրել՝ քնել: *Ապան ա այան վացցուն տարէ յա՝ կըլխընէն մին պէրցու յըն տինում, հալա՛ ուրո՛ւր մին փիս պէն ասած չըն* (Բ): 2. Մեկի հետ սեռական հարաբերություն ունենալ՝ կենակցել: *Սիմօնէն խաբար ըն տամ, վէր կընէգ'ը բաղըմը բրիգադիրին նըհը՞տ կըլօխը մին պէրցու վա տիրալ* (Զ):

- Կըլօխը մին սօղան տը՞ռնալ - Մարդու կյանքն արժեզրկվել, սպանությունները սովորական դառնալ: *Լէնգ' Թէմուրէն վախտը կըլօխը մին սօղան ա իլալ տը՞ռած, հու հա՛ւր օզալ ա՝ ըսպանալ ա* (Զ):

- Կըլօխը մին քըշըռքու տինիլ - *տե՛ս* Կըլխումը խաթա ինիլ:

- Կըլօխը մօշավ անէլ - Մտերմական-հանդիմանական արտահայտություն: *Կըլօխը մօշավ անիմ Սօկրաթէն, կ'ամ չի, թա բօստանըս պիհի* (Բ):

- Կըլօխը յը՞ղէլ/յը՞ղ քըսէլ - Քաղցր խոսքերով՝ խոստումներով խաբել՝ համոզել: *Կընէգ'ը ըտըրա կըլօխը յը՞ղում ա, ք'ինամ հանանց տօն* (Զ):

- Կըլօխը յը՞ղուտ անել - *հեգն.* Ապահով կյանք՝ ապրուստ ստեղծել, լիանալ, շահել: *Սրհակը գ'ուդում ա, թա վէր ք'ինի քըղաքումը ապըրէ, կըլօխը յը՞ղուտ ա ընական* (Բ):

- Կըլօխը յը՞ր ինիլ - *տե՛ս* Կըլխէն նըստէլ:

- Կըլօխը յըղօտվէլ - *հեգն.* Ապահով կյանք՝ ապրուստ ստեղծվել մեկի համար: *Մըրյանէն էծը ճօխտակ ա ծընալ, կըլօխը յըղօտվալ ա* (Բ):

- Կըլօխը յը՞ր օնէլ - *տե՛ս* Աշկը յը՞ր օնէլ: *Թաքավէրին նանգիր-վանգիրնէրան մինին կըլօխը յօր չունէս, վէր էտ մարթը կ'աս ա* (ՀԺՀ, V, 297):

- Կըլօխը յըրա ինիլ- 1. Ողջ՝ կենդանի լինել: *Ալզին ասմա.- Իմ կավըս յավա կավ չի, վէր կըլօխը յըրա ինա՛ր, մըհէնգ' յը՞կալ ար* (Բ): 2. *տե՛ս* Խը՞լքը կըլխէն ինիլ:

- Կըլօխը՝ յըրգ'ինք'ումը, վը՞ննէրը՝ տափումը - Շատ բարձրահասակ, հսկա: *Յէշում ա տը՞սնում՝ դըբա ուրանն ա կամ մին ածդահա, վը՞ր կըլօխը յըրգ'ինք'ումըն ա, վը՞ննէրը՝ տափումը* (ՀԺՀ, VI, 132):

- Կըլօխը նըհը՞տը մին անել - *տե՛ս* Կըլօխը մին պէրցու տինիլ:

- Կըլօխը նըվէր ածէլ/շըռշըռցընել - Մեկին առատության մեջ պահել, լիացնել: *...Աստուծ մինին կըլօխը նըվէր ա ածում, մինին էլ մին պէն չի տամ* (ՆԱԲ, 130):

Կըլօխը նի մընանել - *տե՛ս* Խը՞լքումը նըստէլ:

- Կըլօխը շաղ կ'ալ - *տե՛ս* Կըլօխը ճաքել:

- Կըլօխը շաղվել - 1. Շատ զբաղված լինել, գործերի մեջ խճճված լինել: *Ծանվին ասմա.- Կըլօխըս շաղված ա, էք'ուց կըկամ* (Զ): 2. Այլեւայլ բաներով միտքը ծանրաբեռնված լինել: *Կըլօխըս շաղված ա, կարում չըմ վէշ մին պէն անիմ* (Բ):

- Կըլօխը շօռ տալ - 1. Գլխապտույտ ունենալ, հավասարակշռությունը կորցնել: *Էտ ախճիգ'ը վը՞ր էտ տըղին տը՞սավ, կըլօխը շօռ տըվավ, օզից, թա յէր ընգնի...*(ՀԺՀ, V, 90): 2. Ուղղությունը՝ ընթացքը փոխել: *Տըղան ծիյին կըլօխը շօռ տըվավ բիդի էտ պալատը* (Զ):

- Կըլօխը չօր քարէն մընալ/տինիլ - Չարքաշ կյանք վարել, անօթեւան՝ անապահով վիճակում լինել՝ մնալ: *Խը՞ղճը հինչ ա՞նէ, կըլօխը չօր քարէն ա մընացալ* (Զ):

- Կըլօխը պահէլ - 1. *տե՛ս* Կըլօխ պահէլ: 2. Գլուխը ուղիղ պահել, հավասարակշռությունը պահել: *Էտ խօխան հէնգ' տիրը՞կան ար, ամմա հալա՛ կարում չար կըլօխը պահէ* (Զ): 3. Սանձը քաշել, սանձահարել: *Թաքավէրը հիշկան անում ա, կարում չի էտ ծիյին կըլօխը պահէ, ինք'ըն էլ գ'ուդում չար, վէր էտ կըտաղած ծի յա* (Զ):

- Կըլօխը պատավը կ'ալ/տալ - *տե՛ս* Կըլօխը քարավը կ'ալ:

- Կըլօխը պէրցին տինիլ - Պառկել, հանգստանալ, քնել: *Չօբանը լ'ըհա օգ'ում ա, թա կըլօխը պէրցին տինի, ծէն ըն տամ, թա.- Կ'ուլը վը՞խճարը տարավ* (Զ): 2. Հիվանդանալ: *Կընէգ'ը ասմա.- Մ մարթ, վէր տու կըլօխըտ պէրցին տինիս, մունք հինչ կա՞նինք'* (Զ):

- Կըլօխը պէց թօղնել - *տե՛ս* Կապը պէց թողնել:

- Կըլօխը պէցո՛ւր - Հպարտ, ինքնավստահ: *Կարօն կըլօխը պէցուր տըղամարթ ա* (Բ):

- Կըլօխը պէցո՛ւր պահէլ - Իրեն հպարտ պահել, չընկճվել: *Էտ տըղան վէր ըտի կըլօխը պէցո՛ւր ա պահում, թաքավէրը ավիլի յա կըտաղում* (Զ):

- Կըլօխը պըլկան ըղնէլ - *տե՛ս* Կըլօխը թըռչիլ: *...Մաննէն պըտկավը ծէփում ա, էս խուխէն կըլօխը պըլկան ա ըղնում* (ՀԱԲ, 15, 44):

- Կըլօխը պըտըպատ կ'ալ/տալ - *տե՛ս* Կըլօխը քարավը կ'ալ:

- Կըլօխը պըրծըց(ը)նել - *տե՛ս* Կըլօխը ըզադէլ: *...Մին դուշ ծէն ա տամ, թա.- Մյ տըղա, քու քուր ք'ինանց՝ կըռքընէն սըրէ, վը՞ր կ'ա՛ քէզ օտէ, ճէլլի ըստէդաս փամխէ, կըլօխըտ պըրծըցըրու՛* (ՆԼՊԺԲ, 16):

- Կըլօխը պիրիլ- Մեկին որեւէ բանի՝ փորձանքի՝ վշտի եւն ենթարկել՝ հանդիպեցնել: *Թա էտ տըղան մօրը կըլօխը հինչէր ա պէրալ, մինակ ինք'ըն ա գ'ուդում* (Բ):

- Կըլօխը ջընըղնէրէն ինիլ - *տե՛ս* Կըլօխը յըրա ինիլ (1):

- Կըլօխը սապուն տալ - *տե՛ս* Կըլօխը յը՞ղէլ:

- Կըլօխը սըղալիլ - *տե՛ս* Կըլօխը յը՞ղէլ:

- Կըլօխը վարէլ - 1. Խաբել, մոլորեցնել, խաբելով համոզել՝ մտադրությունը փոխել տալ: *Վէրջը, էտ սօվդաքարին կըլօխը վարում ըն, ըխճըկանը ըտըրա նըհըտ դարկում* (Զ): 2. Սպանել: *Էտ կընէգը ուշափէն ասում ա.- Հանց անինք, վէր տըղէս կըլօխը վարինք յա կուրցնինք* (ՀԺՀ, V, 532):

- Կըլօխը վէր թակէլ - *տե՛ս* Կըլօխը թակէլ:

- Կըլօխը վէր պէց թօղնիս, հանքին էլ ըս պէց թուղնըլական - Որեւէ գործում խստություն՝ պահանջկոտություն պետք է ցուցաբերել հենց սկզբից:

- Կըլօխը վէր տինիլ - 1. *տե՛ս* Կըլօխը պէրցին տինիլ: 2. Մեռնել: *Մարգուշան էլ էս ծըմըռնը կըլօխը վէր տիրավ* (Բ): 3. *տե՛ս* Կըլօխը տալ:

- Կըլօխը վէր քա՞ռէն/պա՞տէն կան/տա - Ի՞նչ անի, ի՞նչ միջոցի դիմի, փրկության ելք՝ միջոց չկա: *Կարկուտը վէր ա թակալ, սաղ արտէրը փուչըցըրալ, խըղճ շինացէն կըլօխը վէր քա՞ռէն տա* (Բ):

- Կըլօխը վըղավ անէլ/վըղէլ - *տե՛ս* Կըլօխը թաղէլ:

- Կըլօխը տալ - 1. Հանուն մեկի՝ մի բանի կյանքը զոհաբերել: *Ամմէն մարթ չի կարէլ ուրանն վանթանին հըտէ կըլօխը տա* (Զ): 2. *տե՛ս* Կըլօխը կըտըրէլ:

- Կըլօխը տակավը/տակը տալ - *տե՛ս* Վէզը տակավը տալ:

- Կըլօխը տանէլ - *տե՛ս* Կըլօխը դանգ անէլ:

- Կըլօխը տափէն տինիլ - *տե՛ս* Կըլօխը վէր տինիլ (2):

Կըլօխը տաք/կած - *տե՛ս* Կատարը տաք:

- Կըլօխը տէրտակ - Անգետ, հիմար, տխմար: *Կըլօխը տէրտակ մարթը մինակ կարող ա Ղարաբաղա քօչի* (Բ):

- Կըլօխը տըրաքէլ - *տե՛ս* Կըլօխը ճաքել:

- Կըլօխը տըրըքցընէլ - *տե՛ս* Կըլօխը ճըքըցընէլ:

- Կըլօխը տինիլ - *տե՛ս* Կըլօխը տալ (1):

- Կըլօխը տինիլ կըծանումը - *տե՛ս* Աջալը ծըրավէլ:

- Կըլօխը տիրմանավ լիգը - *տե՛ս* Կըլօխը փէյնավ լիգը:

- Կըլօխը տանս կանլ - *տե՛ս* Կըլօխ հանէլ:

- Կըլօխը տանուրանր տալ - *տե՛ս* Կըլօխը ըրօրէլ:

- Կըլօխը ցավէլ - *տե՛ս* Կըլօխը ճաքել: 2. *տե՛ս* Աջալը ծըրավէլ:

- Կըլօխը ցըվըց(ը)նէլ/ուռչըց(ը)նէլ - 1. *տե՛ս* Կըլօխը դանգ անէլ: 2. *տե՛ս* Կըլօխը ճըքըցընէլ: 3. Գլխացավանք՝ հոգս՝ մտատանջություն պատճառել: *Էտ բաղը կըլօխը շատ ա ցըվըցընում, ըտըրա հըտէ էլ ծախում ա* (Զ):

- Կըլօխը ցօրտ տարած - *տե՛ս* Կըլօխը տէրտակ:

- Կըլօխը ուրանս տալ - *տե՛ս* Կըլօխը յըղէլ:

- Կըլօխը ուրանը չինիլ - 1. Սաստիկ շփոթված՝ շշմած՝ թմրած լինել: *Կըլօխը ուրանը չի, գուդում չի, թա հինչ անէ* (Բ): 2. Սաստիկ գլխացավ ունենալ: *Սիրըվէն կըլօխը ուրանը չի, էն ա տըղըպէրցըմ* (Բ):

- Կըլօխը փալավատ անէլ - *տե՛ս* Կըլօխը յըղէլ:

- Կըլօխը փէյնավ լիգը - Ապուշ, տխմար: *Կըլօխը փէյնավ յիգը մարթ ա, հինչը ասում ըս, կըլխու չի ըղնում* (Բ):

- Կըլօխը փէշկին տակէն - Իր ուժերին՝ հնարավորություններին ապավինող, ուրիշի օգնությանը չդիմող: *Կըլօխը փէշկին տակէն կընէգ ա Ալրշալուսը, վէշ մինին անա վէշ մին պէն օգում չի* (Զ):

- Կըլօխը փէշկը քըցիլ - Կըլօխը կախ անէլ:

- Կըլօխը փէշկումը տինիլ - *տե՛ս* Կըլօխը տալ (1):

- Կըլօխը փօլ ածէլ - *տե՛ս* Կըլօխը ճըքըցընէլ:

- Կըլօխը փօլ կանլ - *տե՛ս* Կըլօխը ճաքէլ:

- Կըլօխը փօխէլ - 1. Հինը նորով փոխել: *Տընամաչը քանհնացալ ա, հարկավէր ա կըլօխը փօխած* (Բ): 2. *տե՛ս* Պէրցը փօխէլ:

- Կըլօխը քամակը քըցիլ - Նվաղել, ուշաթափվել: *Կամ ըն տըսնում՝ կըլօխը քամակը քըցած, ըտըղ վէր ընգած* (Զ):

- Կըլօխը քամավ լըցնէլ - *տե՛ս* Կըլխավը քամէ ընցընէլ:

- Կըլօխը քամէ ըղնէլ - *տե՛ս* Կըլխավը քամէ ընցընէլ:

- Կըլօխը քամուն տալ - Հիմարություններ անել: *Ջանիլ տըղէրք ըն, լի՞, հարփանում ըն, կըլխըրնէն քամուն տամ* (Զ):

- Կըլօխը քաշ - *տե՛ս* Կըլօխը կախ:

- Կըլօխը քաշ անէլ/քըցիլ/օնէլ - *տե՛ս* Կըլօխը կախ անէլ:

- Կըլօխը քաշիլ - *տե՛ս* Կըլխէն քաշիլ:

- Կըլօխը քարավը կանլ/տալ - 1. Այս ու այն կողմ ընկնել, չարչարվել: *Հիշկան օգում ըս՝ կըլօխըտ քարավը յըէք, վէր արաշտ իլանվ, մընական ընք առանց ցօրէն* (Բ): 2. *տե՛ս* Ղալաթ անէլ:

- Կըլօխը քարէն տակէն մընալ - Ծանր՝ անօգնական վիճակում հայտնվել: *Կընէգըն էլ վէր մըռավ, Սումբաթ դային լափ կըլօխը քարէն տակէն մընաց* (Զ):

- Կըլօխը քարը - Ինչ ուզում է թող լինի՝ անի, ես այլեւս չեմ խառնվում: *Հանը ասմա.- Կըլօխը քարը, քինամ ա, թօղէ քինա* (Զ):

- Կըլօխը քըշըցընէլ - *տե՛ս* Կըլօխը կախ անէլ:

- Կըլօխը քըցիլ - Մեկին մի բան ներշնչել՝ հավատացնել: *Յէնօքէն կըլօխըն ըն քըցանվ, վէր ինքը շէնին ամմէնաօժժավ մարթըն ա* (Բ):

- Կըլօխը քինիլ - *տե՛ս* Կըլօխը դանգ ինիլ:

- Կըլօխը քօնէլ - *տե՛ս* Կըլօխը վարէլ:

- Կըլօխը քօրէլ - *1. տե՛ս* Խըզատակը քօրէլ: 2. *տե՛ս* Կըլօխը յըղէլ:

- Կըլօխը քօր կանլ - Իրեն ծեծելու՝ նախատելու՝ վնասելու առիթ տալ: *Ըստրա կըլօխը քօր ա կամ, շատ ա ուրան անա տանս կամ* (Բ):

- Կըլօխը օյին/քանլանգ կանլ - *տե՛ս* Կըլխէն օյին կանլ:

- Կըլօխը օյին/քանլանգ պիրիլ - *տե՛ս* Կըլխէն օյին պիրիլ:

- Կըլօխը օռչիլ - 1. *տե՛ս* Կըլօխը դանգ ինիլ: 2. *տե՛ս* Կըլօխը ճաքէլ:

- Կըլօխը օտէլ - 1. Մեկի մահվան պատճառ դառնալ կամ սպանել: ...*Հարցը էտ չի, օգում ա, վէր էտ Ջամփօլադէն կըլօխըն էլ օտէ...* (ՀԱԲ, 15, 19): 2. Վերացնել, ոչնչացնել: *Մին քանէ ծառ ար մընացալ հանդին, շինըցէք ըտըրանց կըլօխըն էլ կէրէն* (Բ):

- Կըլօխ թափէլ - 1. *տե՛ս* Կըլօխը ըզադէլ: 2. Կարողանալ մի բան՝ գործ մինչեւ վերջ կատարել: *Շատ ա չըրչարվում, մինչըվ կարում ա էտ կօրծան կըլօխ թափէ* (Զ):

- Կըլօխ հինիլ - 1. Խելացի՝ գիտուն՝ ներհուն լինել: *Էս դարըմըս հուրը կըլօխ օնէ, քասիբ ա, հուր կըլօխ չօնէ, էն ա հարուստ* (Զ): Մի բանով հետաքրքրվելու՝ զբաղվելու՝ ուշադրություն դարձնելու տրամադրություն՝ ցանկություն ունենալ (գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Մարթը ասմա.- Յըս խօխա պըհէլի կըլօխ չօնիմ, հինչը օգում ըս, ըրա՞* (Զ):

- Կըլօխ ծըռէլ - *տե՛ս* Վէզ ծըռէլ:

- Կըլօխ կըլխու տալ/տինիլ - 1. Գլուխները՝ ծայրերը իրար մոտեցնել՝ կպցնել: *Ծիյէրը կըլօխ կըլխու վըն տամ, կանլէրէն քըցըքացէ անում* (Զ):

- Կըլօխ կըլխու տիրանծ ծըմակ -

Շատ խիտ անտառ: *Ոչ՛, կըլօխ կըլխու տիրանծ ծըմակ ա, մին թանիրանվ ըն տանուր կանմ մաչին* (Ձ):

- Կըլօխ կանալ *(գրբ. ի գլուխ գալ (լրանալ)* - Հաջողվել, իրագործվել: *Մին պէն վէր շատ ըս օգնում, կըլօխ չի կանմ* (Բ):

- Կըլօխ կօտըրէլ - *տեմ* Կըլօխը ճըքըցընէլ:

- Կըլօխ հանէլ - *(գրբ. ի գլուխ հանեմ (գլխավորել)* - 1. Որեւէ բանի էությունը հասկանալ՝ իմանալ: *Իզէն լաավ կըլօխ ա հանում մարթին կուրծէրան* (Բ): 2. Որեւէ կնճռոտ հարց լուծել, որեւէ խճճված գործ կարողանալ ավարտին հասցնել: *Շատ չըրչըրվէցէնք, մինչէվ կըրէցէնք էտ կօրծան կըլօխ հանինք* (Ձ):

- Կըլօխ ճըքըցընէլ - *տեմ* Կըլօխը ճըքըցընէլ:

- Կըլօխ յըր օնէլ քինիլ/հըռանալ/կօրչիլ - Թողնել հեռանալ, անհետանալ: *...Մին օր սա կըլօխ ա յօր օնում քընում, թա թօրը, ինքըն էլ չի գնդում* (ՀԱԲ, 15, 130):

- Կըլօխ պահել - 1. Մի կերպ ապրել՝ գոյատեւել: *Ամմէն օր քինում ար քօլը, մին շէլանկ փէդ պիրում, ծախում, կըլօխ ին պահում* (ՀԺՀ, V, 637): 2. Ծուլություն անել, աշխատանքի մեջ եռանդ չցուցաբերել: *Հանծ ընուղնէրէն մաչին մինակ Յէդին ար կըլօխ պահում* (Բ): 3. Որեւէ բանի մասնակցելուց խուսափել, հեռու մնալ: *Էս կըռվավը շատ տըղըմարթիք ըն կըլօխ պահալ* (Բ):

- Կըլօխ պիրիլ - Հաջողացնել, իրագործել: *Պառավը նան սըտանան մանոջ ըն կանմ, թա հու կըկարի մին կօրծ կըլօխ պէրի...* (ԼՂԲ, 365):

- Կըլօխ պիցըրցընէլ - 1. Ոտքի կանգնել, նախկին դիրքը՝ հեղինակությունը վերստանալ: *Վաղարշակը, հինչ ա տըղէն պաշտոն ըն տուվալ, էլլա կըլօխ ա պիցըրցըրալ* (Բ): 2. Ապաքինվել, կազդուրվել, առույգանալ, կայտառանալ: *Հիվանդը անջախ-անջախ կըլօխ ա պիցըրցըրալ* (Բ): 3. Ըմբոստանալ, ապստամբել: *Ժըղօվուրթը ըտի կըլօխ ըն պիցըրցընէս, թաքավէրին թախտան վէր քըցիս* (Ձ):

- Կըլօխ տալ - 1. *տեմ* Կըլխավ անել (2): 2. Գլուխ խոնարհելով՝ շնորհակալություն՝ ակնածանք հայտնել: *Շահը ամմէն կալավ քօռը յէր ա կէնում, կըլօխ տամ* (ՀԱԲ, 15, 80):

- Կըլօխ տըրըքցընէլ - *տեմ* Կըլօխը ճըքըցընէլ:

- Կըլօխ տինիլ - 1. Մեկի հետ գործ ունենալ՝ հարաբերության մեջ մտնել՝ խոսքի բռնվել՝ վիճել եւն: *Խէլունքը խըլունքէն նըհըտ ա կըլօխ տինում, պըէլը՝ պըէլէն* (Ձ): 2. Մի բանի հետամուտ լինել, հետաքրքրվել մի բանով, ջանալ, ուշադրություն դարձնել: *Ապան խաղվէն բաղէն նըհըտ շատ ար կըլօխ տինում* (Բ): 3. *տեմ* Կըլօխը տալ (1): 4. *տեմ* Կըլխու քըցիլ:

- Կըլօխ ցըվըցընէլ/ուռչըցընէլ- *տեմ* Կըլօխը ցըվըցընէլ:

- Կըլօխ փըռնէլ - Արմատապտուղ՝ պալարապտուղ՝ գլուխ ձեւացնել (բույսի մասին): *Տըսնում ա, վէր սօղանը կըլօխ չի փըռնում, քանդում ա* (Ձ):

- Կըլօխ քըցիլ - 1. *տեմ* Կըլխու քըցիլ: 2. *տեմ* Կըլօխ փըռնէլ: 3. Դրամագլուխ գոյացնել, փող կուտակել: *Սաղ գանքը Շաբօն փուլ ա կըլօխ քըցանլ, ամմա մըհէտ կօշտ փօրավ հաց չի կէրալ* (Բ):

- Կըլօխ քուրէլի վախտ չինիլ - Չափազանց զբաղված լինել, բոլորովին ազատ ժամանակ չունենալ: *Սաղ օրը կօրծ ա անում, կըլօխ քուրէլի վախտ էլ չօնէ* (Բ):

ԿԸԼՕՆԴ(Ը)ՐԱԿ/ԿՈՒԼՕՆԴ(Ը)ՐԱԿ - *տեմ* ԿԸԼՕԼԱԿ:

ԿԸԼՕՆՁ/ԿՈՒԼՕՆՁ *(հ.ե. *glendh-)* - *գ.* Աղբի՝ կղկղանքի երկար ու հաստ կտոր: *Էտ ծառէն տակէն ճըկըռում ա, մին կըլօնձ վէր քըցանում* (Ձ):

ԿԸԼՕՆՁ-ԿԸԼՕՆՁ - *մ.* Կլոնձների նման, հաստ ու երկար կտորներով: *Պանէրը կըլօնձ-կըլօնձ կըտօրում ա* (Բ):

ԿԸԼՕՐՀԷՔ - *տեմ* ԿԸԼՕՐՀՆԷՔ:

ԿԸԽԸՃՕՐ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կըխըճօր անէլ/տալ - *տեմ* ԿԸԽԸՃՕՐԷԼ:

- Կըխըճօր ինիլ/տըռնալ - *տեմ* ԿԸԽԸՃՕՐՎԷԼ:

ԿԸԽԸՃՕՐԷԼ - *նբ.* Վընանատակ տալ:

ԿԸԽԸՃՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸԽԸՃՕՐԷԼ-ի:

ԿԸԽԸՅՕՐ - *տեմ* ԿԸԼԽԸՅՕՐ:

ԿԸԽԸՅՕՐԷԼ - *տեմ* ԿԸԼԽԸՅՕՐԷԼ:

ԿԸԽԸՅՕՐ-ԿԸԽԸՎԷՐ- *տեմ* ԿԸԼԽԸՅՕՐ-ԿԸԼԽԸՎԷՐ:

ԿԸԽԸՅՕՐՎԷԼ- *տեմ* ԿԸԼԽԸՅՕՐՎԷԼ:

ԿԸԽԸՎԷՐ - *տեմ* ԿԸԼԽԸՎԷՐ:

ԿԸԽԸՎԷՐԷԼ - *տեմ* ԿԸԼԽԸՎԷՐԷԼ:

ԿԸԽԸՎԷՐՎԷԼ - *տեմ* ԿԸԼԽԸՎԷՐՎԷԼ:

ԿԸԽԿԸԽԱԼ - *տեմ* ԿԸՂԿԸՂԱԼ:

ԿԸԽԿԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԿԸՂԿԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸԽԿԸԽՕՆ - *տեմ* ԿԸՂԿԸՂՕՆ:

ԿԸԽԿԸԽՕՏԷԼ - *նբ. տեմ* Կախ-կախ անել:

ԿԸԽԿԸԽՕՏՎԷԼ - *տեմ կբ. եւ չբ.* ԿԸԽԿԸԽՕՏԷԼ-ի:

ԿԸԽԿԸԽՕՑ - *տեմ* ԿԸՂԿԸՂՕՑ:

ԿԸԽՊԷԼ - *տեմ* ՃԸԽՊԷԼ:

ԿԸԽՏԱՐ - *տեմ* ԿԸԽՏԱՐ:

ԿԸԽՏԸԿՕՌ(ՆԸ) - *տեմ* ԿԸՌԹՆԸԿՕՌ(ՆԸ):

ԿԸԾԱՀԱՐ - *տեմ* ՔԸՆԸԾԱՀԱՐ:

ԿԸԾԱՆ - *տեմ* ԿԸԾՕՏՕՂ:

ԿԸԾԱՆԱԼ - *տեմ* ԿԸԾԱՆԱԼ:

ԿԸԾԱՎՈՒՆ - *տեմ* ԿԸԾԱՎՈՒՆ:

ԿԸԾԱՔԱՐ - *տեմ* ԿԸԾԱՔԱՐ:

ԿԸԾԷԳ/ԿԸԾԸԷԳ/ԿԸԾԷԿ *(գրբ. կծիկ)* - *գ.* 1. Հավասար փաթաթած եւ գունդ կազմած թել՝ հաղորդալար եւն: *Յիրգինգը մին պառավ կընէգ կա՝ մին սիպտակ, մին էլ մին սըէվ կընէգ ծէրքէն* (ԱԱ, 16): 2. *փխբ.* Խճճված բան (գործ, խնդիր եւն): *Էտ կընէգը շատ ար տիժէր, տըղան կարըմ չար կըլօխ հանէ* (Ձ):

- Կընէգ անէլ - *տեմ* ԿԸՁԿԷԼ:

- Կընէգը թուլով ա ընգալ, ասըէղը քընթանալ - Ասում են իրար պատշաճող՝ համապատասխանող զույգին:

- Կընէգը յըէտ անէլ - 1. Որեւէ խճճված բան (գործ, խնդիր եւն) լուծել: *Ախճիգը ասմա.- Տիժէր կօրծ ա, տու կընրըլան չըս էտ կընէգը յըէտ անիս* (Ձ): 2. Շատախոսել, երկար խոսել սկսել: *Սիվէտ աքէրը վէր կընէգը յըէտ ա անում, էլ սուս չի անում* (Բ): 3. Գաղտնիքը բացել: *Դէրվիշը վէր կընէգը յըէտ ա անում, թաքավէրը ամմէն հինչ կըլխու վա ընում* (Ձ):

- Կընէգը յըէտ տալ - *տեմ* Կընէգը յըէտ անէլ: 2. *տեմ* Բախտէն կընէգը յըէտ տալ: *Տահանք ասում ըն.- Մըէր կընէգը յըէտ ա տըվալ, յէք, հինչ վէր օնինք, ծախինք, կըլօխ յօր օնինք, քինինք* (ՀԺՀ, V, 630):

- Կընէգը պատան չի կէնում - Իզուր՝ անտեղի են զրպարտում:

- Կընէգը պէնալ/պէց անէլ - *տեմ* Կընէգը յըէտ անէլ:

- Կընէգ տըռնալ - 1. Փաթաթվելով գունդ կազմել՝ կծիկ կազմել: *Օխնը կընէգ ա տըռալ, ծակը կանլալ* (ԱԱ, 63): 2. Կծկվել, կուչ գալ: *Վախան նըհըտ կընէգ ա տըռնում, տըղտօղում* (Ձ):

ԿԸԾԷԼ *(գրբ. կծեմ)* - *նբ.* 1. Ատամներով՝ ժանիքներով վիրավորել՝ խոցել՝ ցավ պատճառելով բռնել: *Շօնը օգում ա, թա դէրվիշին կընծէ, վէգիրը թօղում ա փախչում* (Ձ): 2. Խայթոցով ծակել, խայթել, խածել: *...Օխնը հանքվին յըրա վըէնն ա կէնըմ, հըզըրվըմ, վըէր Վընէսէն կընծէ* (ԼՂԲՔ, 282): 3. Ատամնե-

րով կտրել՝ մի մաս պոկել: *Խընձորէն կէսը կընծում ա, տամ ըտրրան* (Զ): 4. Ջերմության կամ ցրտության ազդեցության տակ այրել՝ դաղել: *Ամը՛ռնը արը՛վըն ա կընծում, ծըմը՛ռնը՝ ցորտը* (Բ): 5. Կծությամբ բերանը այրել: *Տանխտը՛ղը կընծում ա, խօխան լանց ա ինում* (Բ): 6. Մաշկը գրգռել՝ ծակել՝ այրել (եղինջի եւ փշոտ բույսերի մասին): *Պէնջանը կընծում ա, ծէրքէրը կ'իրմիրցընում* (Զ): 7. *փխբ.* Խոսքով վիրավորել՝ խայթել: *Էտ նախագան ժողովէն վախտը վանին չուբանէն կընծում ար* (Զ):

ԿԸԾԷԾ[1] - *տեմ* Կ'ՈՒՋ (անասունների):

ԿԸԾԷԾ[2] - *տեմ* ԿԸԾՈՒՋ(ՆԸ):

ԿԸԾԷԿ՝ - *տեմ* ԿԸԾԷԳ՝:

ԿԸԾԷՅՆԸ/ԿԸԾԸՂԷՅՆԸ/ԿԸԾԸՂԷՆԳ՝ՆԸ/ԾԸԿԷՅՆԸ/ԾԸԾԷՅՆԸ/ԾԻԾԻՆ(Գ)՝ՆԸ/ԾԻԾԻԼՆԻԳ՝/ԾԸ-ԾԻՆԳ՝/ԾԻԾԻՅՆԸ/ԾԸԿԸՂԷՅՆԸ/ ԾՈՒԾԼՈՒԿ *(գրբ. ծկոյթ, ճկոյթ)* - *գ.* Մարդու ձեռքի կամ ոտքի ամենափոքր մատը, ճկույթ: *Կիճի վախտը մարը վը՛ննանը ծըկէյնը կըտրէս ա, նըշան թուդէս ...* (ԱԱ, 49):

ԿԸԾԸԳԱՓԱՆ/ԿԸԾԸԿ՝ԱՓԱՆ - *գ.* Գորգի ոստայնի աղեղնաձեւ փայտը, որից կախում են թելերի կծիկները: *Գ՝անբա կ՝ուրծէլիս կընծէգ՝նէն կընծըգ՝փանդան ըն կախ տամ* (Զ):

ԿԸԾԸ՛ԳԳ՝ - *տեմ* ԿԸԾԷԳ՝:

ԿԸԾԸԽ(Ը)ՐԷ - *տեմ* ԿԸԾՕԽՈՒՐ(1):

ԿԸԾԸԽ(Ը)ՐԷԼ - *չբ.* Տխրել, դառնանալ, տրտմել, դեմքը թթվեցնել: *Մարը վէր ըտի յա ասում, ախճիգը կընծըխըրում ա* (Զ):

ԿԸԾԸԾԱՄԱԾ - *ած.* Վրան շատ միզելուց մաշված՝ քայքայված: *Կընծըծամաշ դ՝ոշակ ա, նը՛ստա շընավը՛տ ա կ՝աս* (Բ):

ԿԸԾԸԾԱՎԸ՛Տ - *տեմ* Կ՝ՈՒՋԱՎԸ՛Տ:

ԿԸԾԸԾԷԼ - *չբ.* Մեզի ազդեցությունից քայքայվել՝ նեխել: *Էնքան տը՛ղումը կ՝ուզալ ա, դ՝ոշակը կընծըծալ ա* (Բ):

ԿԸԾԸԾՕՏ - *տեմ* Կ՝ՈՒՋՆԻՏ:

ԿԸԾԸԿ՝ԱՓԱՆ - *տեմ* ԿԸԾԸԳԱՓԱՆ:

ԿԸԾԸՂԷԼ/ԿԸԾՂԷԼ - *չբ. 1.* Չհնձած հացահատիկը հասնելուց չորանալ ու թափվել: *Արտը վըխտէն վէր հընձիս վէջ, կըկընծըղէ* (Բ): 2. Խոտաբույսը արմատի վրա չորանալ ու գետնին փռվել: *Բաշիր չըրավ, թա խոտը վըխտէն հարէ, սաղ կընծըղից* (Բ): 3. *փխբ.* Երկար ժամանակ չամուսնանալով՝ թառամել, պառավել (աղջկա մասին): *Սաղ մարընն ա մաղավէր, վէր էտ ըխճըկէրքը ըտի կընծըղալ ըն* (Բ): 4. *տեմ* ԿԸԾՎԷԼ:

ԿԸԾԸՂԷՅՆԸ *տեմ* ԿԸԾԷՅՆԸ:

ԿԸԾԸՂԷՆԳ՝ՆԸ - *տեմ* ԿԸԾԷՅՆԸ:

ԿԸԾԸՂՈՒԿ/ԿԸԾՂՈՒԿ - *ած.* Կծղած՝ չորացած ու թափված (հացահատիկի՝ խոտաբույսի մասին): *Թօրնը յէշում ըս, կընծըղուկ արտէր ա* (Բ):

ԿԸԾԸՆԱԹԱԿ - *տեմ* ԿԸԾԸՆԱՀԱՐ:

ԿԸԾԸՆԱԼՈՒՍ - Լուսնահողով անցնող կածանի լույսը՝ փայլը: *Հընռանցէ մին կընծընալ՝ուս ա ըրվամ* (Զ):

ԿԸԾԸՆԱՀԱՐ/ԿԸԾԸՆԸՀԱՐ - *ած.* Կածաններով պատված, շատ կածաններ ունեցող: *Կընծընահար լէնջ ա, խոտ էլ չի փընսնում* (Բ):

ԿԸԾԸՆԸՀԱՐ - *տեմ* ԿԸԾԸՆԱՀԱՐ:

ԿԸԾԸՆՀԸՂԷ - *գ.* Բանուկ կածան: *Էս կընծընհընղէն տանում ա խընծապէրթ* (Բ):

ԿԸԾԸՆՊՈՒԼՈՒՐ - *ած.* Կածանի պես բոլորված, զիգզագ: *Կընծընպ՝ուլ՝ուր հընդէ յա* (Բ):

ԿԸԾԸՎԱՀԱՄ - *տեմ* ԿԸԾՎԱՀԱՄ:

ԿԸԾԸՎԷԼ - *տեմ* ԿԸԾՎԷԼ:

ԿԸԾԸՎԸ՛ՂԱՆ - *տեմ* ԿԸԾՎԸ՛ՂԱՆ:

ԿԸԾԸՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԿԸԾՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸԾԸՎՕԹՈՒՆ - *տեմ* ԿԸԾՎՕԹՈՒՆ:

ԿԸԾԸՎՕԿ - *տեմ* ԿԸԾՎՕԿ:

ԿԸԾԿԱԾԷԼ - *տեմ* ԿԸՍԿԱԾԷԼ:

ԿԸԾԿԷԼ - *տեմ* ԿԸՋԿԷԼ:

ԿԸԾԿԸԾԱԼ - *տեմ* ԿԸՍԿԸԾԱԼ:

ԿԸԾԿԸԾԱԼԻ - *տեմ* ԿԸՍԿԸԾԱԼԻ:

ԿԸԾԿԸԾԱՆՔ[1] - *տեմ* ԿԸՍԿԸԾԱՆՔ[1]:

ԿԸԾԿԸԾԱՆՔ[2] - *տեմ* ԿԸՍԿԸԾԱՆՔ[2]:

ԿԸԾԿԸԾԷԼԻ - *տեմ* ԿԸՍԿԸԾԷԼԻ:

ԿԸԾԿԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԿԸՍԿԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸԾԿԸԾՕՆ - *տեմ* ԿԸՍԿԸԾՕՆ:

ԿԸԾԿԸԾՕՎՈՒՐ - *տեմ* ԿԸՍԿԸԾՕՎՈՒՐ:

ԿԸԾԿԸԾՕՑ - *տեմ* ԿԸՍԿԸԾՕՑ:

ԿԸԾԿԸՎԷԼ - *տեմ* ԿԸՋԿԸՎԷԼ:

ԿԸԾԿԻԾ - *տեմ* ԿԸՍԿԻԾ:

ԿԸԾՂԷԼ - *տեմ* ԿԸԾԸՂԷԼ:

ԿԸԾՂՈՒԿ - *տեմ* ԿԸԾԸՂՈՒԿ:

ԿԸԾ՝ԱՅՆԱՐ - *տեմ* ՔԸՆԸԾԱՅՆԱՐ:

ԿԸԾԱՆԱԼ/ԿԸԾԱՆԱԼ *(գրբ. կայծանամ)* - *չբ.* 1. Խիստ տաքանալ, ջերմաստիճանը սաստիկ բարձրանալ: *Ճ՝ուրը վէր կընծ՝անում ա, ըտրրան քընցում ըն մաչը, ըսպանում* (Զ): 2. *փխբ.* Խիստ զայրանալ՝ բորբոքվել: *Կընէգ՝ը հիշկան ջօղաբ ա տամ, Մարքարը էնքան կընծ՝անում ա: 3. փխբ.* Ոգեւորել, թափ առնել: *Ջհիհլնէն կընծ՝ացած կօրծ ըն անում* (Զ): 4. *փխբ.* Մեկին՝ մի բան ունենալու մեծ փափագ ունենալ, սիրահարվել: *Ըտրրանց կամանդիրը կընծ՝ացալ ա էտ կընգանը յըրա, ՝ուզը՛ցալ ա զօռռավ փըսակվէ ...* (ԱԱ, 36):

ԿԸԾ՝ԱՎՈՒՆ/ԿԸԾԱՎՈՒՆ - *ած.* Ոչ այրելու աստիճանի տաք: *Սիրում ար կընծ՝ավուն ճիրավ լընանալը* (Զ):

ԿԸԾ՝ԱՔԱՐ/ԿԸԾԱՔԱՐ *(գրբ. կայծքար)* - *գ.* Կարծր քարի տեսակ, որ օգտագործվում էր կայծ ստանալու՝ կրակ բռնկեցնելու համար: *Էտ սարումըտ կընծ՝ընքարէր կա՝ չընխմախու քարէր* (ԱԱ, 46):

ԿԸԾ՝ԸԽԱՐԱՎ/ԿԸԾ՝ԻԽԸՐԱՎ - *տեմ* ԽԸՐԸՎ-ԽԱՐԱՎ:

ԿԸԾ՝ԸԿԱԾ՝Ի/ԿԸԾ՝ԻԿԱԾ՝Ի - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կընծ՝ընկածի անէլ - Կայծերով շողշողալ, կայծկլտալ: *Թուքէ փանը վէր քընցում ըս կընրակը, կընծ՝ընկածի յա անում* (Բ):

ԿԸԾ՝ԸԿԸՐԱԿ/ԿԸԾ՝ԻԿԸՐԱԿ/ՊԸԾ՝ԸԿԸՐԱԿ/ՊԻԾ՝ԻԿԸՐԱԿ - *գ.* 1. *տեմ* ԿԱԾԱԿ: 2. *փխբ.* Արագաշարժ, ճարպիկ անձ: *Թ՝ազգ՝ա հարթը կընծ՝ընկընրակ ա, մին մընուտումը տօնը սիրփում ա, խօրանգը իփում* (Բ):

- Կընծ՝ընկընրակ անէլ - Կայծակը փայլատակել: *Վէր կընծ՝ընկընրակ ա անում, մին վը՛սկէ խանչալ ա յէր ընգընում, էտ տընդէն կօխկէն տընգվում* (ՀԺՀ, V, 554):

ԿԸԾ՝ԸԿՕԹԷԳ՝/ԿԸԾ՝ԻԿՕԹԷԳ՝ - *ած.* 1. Ջայրացկոտ, դյուրագրգիռ: *Սամսօն դային կընծ՝ընկօթէգ՝ մարթ ա իլալ* (Բ): 2. Մեծ եռանդ ունեցող, եռանդուն: *Կընծ՝ընկօթէգ՝ մարթին ծը՛ռքան կօրծ չի պընրծընէլ* (Զ):

ԿԸԾ՝ԸԿՕԹԷԼ/ԿԸԾ՝ԻԿՕԹԷԼ - *տեմ* ԿԸԾ՝ԱՆԱԼ:

ԿԸԾ՝ԸԿՕՏ/ԿԸԾ՝ԻԿՕՏ - *գ.* Շատ փշոտ խոտաբույսեր աճած տեղ: *Էշէրը նի յընն տը՛ռալ կընծ՝ընկօտը* (Բ):

ԿԸԾ՝Ը-ՄԸԾ՝Ի- *տեմ* ԿՈՒՃԻ-ԿՈՒՃԻ:

ԿԸԾ՝ԸՄՕ/ԿԸԾ՝ԻՄՕ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կընծ՝ընմօվու տընդա - *տեմ* ՔԸՆԸԾԱՅՆԱՐ: *Մ՝ կընծ՝ընմօյու տընդա, պա դէ լօբի քաղէլ չը՞ք յէկալ, յա ինք՝ը բիդի մը՛գ օտէ, յա մուք՝՝ուրանն, լի՞* (ՀԲ, 335):

ԿԸԾ՝ԸՆ-ԿԷԾ՝ԻՆ/ԿԸԾ՝ԻՆ-ԿԷԾ՝ԻՆ/ ԿԸԾ՝ԸՆ-ՊԷԾ՝ԻՆ/ԿԸԾ՝ԻՆ-ՊԷԾ՝ԻՆ - *տեմ* ԿԸԾ՝ԸԿԱԾ՝Ի:

ԿԸԾ՝ԸՆ-ՊԷԾ՝ԻՆ - *տեմ* ԿԸԾ՝ԸՆ-ԿԷԾ՝ԻՆ:

ԿԸԾ՝Ը-ՊԸԾ՝Ի - *տեմ* ԿՈՒՃԻ-ԿՈՒՃԻ:

ԿԸԾ՝ԸՊՈՒԽ - *տեմ* ԿԸԾ՝ԸՊՕՂ(ՈՒՆ):

ԿԸԾ՝ԸՊՈՒՂԻ - *տեմ* ԿԸԾ՝ԸՊՕՂ(ՈՒՆ):

ԿԸԾ՝ԸՊՕՂ(ՈՒՆ)/ԿԸԾ՝ԻՊՕՂ(ՈՒՆ)/ ԿԸԾ՝ԸՊՈՒՂԻ/ԿԸԾ՝ԻՊՈՒՂԻ/ԿԸԾ՝ԸՊՈՒԽ/ԿԸԾ՝ԻՊՈՒԽ - *ած.* 1. Շատ շիկացած, կայծակնավառ, հրացայտ: *Կը-*

ծ՝ըպօղուն փիչ ա, կարում չըս, թա կօխ-կէն նըստիս: 2. *փխբ.* Կայտառ, ժիր, առույգ: *Ա՝զին կօգի պառավ, ամմա կը՝ծ՝ըպօղ կընէգ՝ ա* (Բ):

- Կը՝ծ՝ըպօղէն տալ - *տե՛ս* Կը՝ծ՝ըկածի անել:

- Կը՝ծ՝ըպօղունը յը՛ր ինիլ - Շատ կայտառ՝ ժիր՝ աշխույժ լինել: - *Սո՛ւմբաթ դայի, Ա՝րիսակ աքէրը հունց ա՞:- Էն ա լ՝ավ, ք՝ը՛էգ մատաղ, կը՝ծ՝ըպօղունը յը՛ր ա ինիս* (Բ):

- Կը՝ծ՝ըպօղուն կըտըրէլ/տը՛ռնալ - 1. Շատ շիկանալ: *Շամփուրը փիչումը կը՝ծ՝ըպօղուն ա կըտըրալ* (Բ): 2. *փխբ.* Շատ կարմրել (դեմքը, մարմինը): *Ըռուս տըղան, կը՝ծ՝ըպօղուն տը՛ռած, համաման տ՝ուս ա կ՝աս, տըսնաս՝ ախճիգ՝ը փախալ ա* (Ձ): *փխբ.* Առույգանալ, կայտառանալ: *Տըղան բընական կ՝ա՝լ՝անը յը՛տը Սըհակ դային կը՝ծ՝ըպօղուն ա կըտըրալ* (Բ):

ԿԸԾ՝ԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸԾ՝ԻՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿԸԾ՝ԱՆԱԼ-ի:

ԿԸԾ՝ԻԽԸՐԱՎ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸԽԱՐԱՎ:

ԿԸԾ՝ԻԿԱԾ՝Ի - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸԿԱԾ՝Ի:

ԿԸԾ՝ԻԿԸՐԱԿ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸԿԸՐԱԿ:

ԿԸԾ՝ԻԿՕԹԷԳ՝ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸԿՕԹԷԳ՝:

ԿԸԾ՝ԻԿՕԹԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸԿՕԹԷԼ:

ԿԸԾ՝ԻԿՕՏ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸԿՕՏ:

ԿԸԾ՝ԻՄՕ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸՄՕ:

ԿԸԾ՝ԻՆ-ԿԷԾ՝ԻՆ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸՆ - ԿԷԾ՝ԻՆ:

ԿԸԾ՝ԻՆ-ՊԷԾ՝ԻՆ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸՆ-ԿԷԾ՝ԻՆ:

ԿԸԾ՝ԻՊՈՒԽ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸՊՕՂ(ՈՒՆ):

ԿԸԾ՝ԻՊՈՒՂԻ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸՊՕՂ(ՈՒՆ):

ԿԸԾ՝ԻՊՕՂ(ՈՒՆ) - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸՊՕՂ(ՈՒՆ):

ԿԸԾ՝ԻՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸԾ՝ՊԸԾ՝ԱԼ - *չբ. 1. տե՛ս* ԿԸԾՎԷԼ: 2. Խմորվելու ժամանակ պղպջալ: *Կի՛նին կը՝ծ՝պը՝ծ՝ամ ա* (Բ):

ԿԸԾ՝ՊԸԾ՝ԱՆ - *ած.* 1. Մի քիչ կծու՝ բարկ: *Կը՝ծ՝պը՝ծ՝ան տ՝ախտէղը ապան շատ ար սիրում* (Բ): 2. *փխբ.* Քիչ այրող՝ տաքացնող (արեւի մասին): *Մ՝ա՝րդըմը ա՝նը՛էվը կը՝ծ՝պը՝ծ՝ան ա ինի՛ում* (Բ): 3. *փխբ.* Պղպջացող: *Կը՝ծ՝պը՝ծ՝ան կ՝ինին ճէլլի յա հիրփեցընում* (Ձ):

ԿԸԾ՝ՊԸԾ՝ՕՆ - *գ.* Կծպծալը, խմորվելու ժամանակ պղպջալը: *Կ՝ինուն կը՝ծ՝պը՝ծ՝օնը հընդ՝ա՝րդ՝ա՝լ ա* (Բ):

ԿԸԾ՝ՊԸԾ՝ՕՑ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ՊԸԾ՝ՕՆ:

ԿԸԾՎԱՀԱՄ/ԿԸԾԸՎԱՀԱՄ/ԿՈՒԾ(ՈՒ)ՎԱՀԱՄ - *(գրբ. կծուահամ) - 1. գ.* Կծու համ: *Խօրա՝ն՝գ՝ը կը՝ծ՝վահամ օնէ* (Բ): 2. *ած.* Կծու համ ունեցող: *Կը՝ծ՝վահամ խը՛րավածը լ՝ա՝զ՝ա՝թ ա ինի՛ում* (Բ):

ԿԸԾՎԷԼ/ԿԸԾԸՎԷԼ/ԿՈՒԾ(ՈՒ)ՎԷԼ - *չբ.* 1. Կծու դառնալ: *Տ՝ա՝խտէղը կը՝ծ՝վալ ա, կարում չընք օտինք՝* (Բ): 2. Սննդամթերքը հնանալուց կծու համ ստանալ: *Յը՛էղը ամը՛էռնը ճէլլի յա կը՝ծ՝վում* (Բ):

ԿԸԾՎԸ՝ՂԱՆ/ԿԸԾԸՎԸ՝ՂԱՆ/ԿՈՒԾ(ՈՒ)ՎԸ՝ՂԱՆ - *գ.* Կծու համեմունք՝ բանջարեղեն եւն: *Սիմօնը թը՛թվը՛էղան, կը՝ծ՝վը՛էղան շատ ար սիրում* (Ձ):

ԿԸԾՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸԾԸՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿՈՒԾ(ՈՒ)Վ(ՈՒ)ՑԸՆԷԼ - *նբ.* ԿԸԾՎԷԼ-ի:

ԿԸԾՎՕԹՈՒՆ/ԿԸԾԸՎՕԹՈՒՆ/ԿՈՒԾ(ՈՒ)ՎՕԹՈՒՆ *(գրբ. կծութիւն) գ.* Կծու լինելը, կծվի հատկություն: *Տըխտէղէն վէր կը՝ծ՝վօթուն չի՛լ՝ա՝վ, հինչ կա՞-նին* (Ձ):

ԿԸԾՎՕԿ/ԿԸԾԸՎՕԿ/ԿՈՒԾ(ՈՒ)ՎՕԿ - *գ.* Խաչածաղկավորների ընտանիքին պատկանող՝ կծու համով ուտելի խոտաբույս: *Խուրա՝ն՝գ՝ին մաչը առաչ կը՝ծ՝վօկ էլ ընք իլ՝ա՝լ քընցիլիս* (Բ):

ԿԸԾՈՒՋ(ՆԸ)/ԿԸԾՈՒԾ(ՆԸ)/ԿԸԾԷԾ[2]/ԿՈՒԾՈՒԾՈՒՆ/ԿՕԾՕԾ/ՔՈՒԾՈՒԾ[1] *(գրբ. կոծոծ (մի տեսակ փուշ) - գ.* 1. Կանկառի նման բույս, ինչպես նաեւ այդ բույսի փշոտ գնդաձեւ պտուղը: *Կը՝ծ՝ուզնը շ՝ուրէրան ա կացալ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՄԸՂԱՄՈՒՆՋ: 3. Բրդի մեջ եղած կլոր կեղտ, որ գզելիս հանում են: *Պ՝ուրթը քը՝ծ՝ը՝ծ՝ում ըն, կը՝ծ՝ուզնը տէն ա՝ծ՝ում* (Ձ):

- Կը՝ծ՝ուզնը տը՛էռնալ, նը՛ստա կէնալ/պուք չըկ՝ա՝լ - *տե՛ս* Նը՛ստա կէնալ, պուք չըկ՝ա՝լ:

ԿԸԾՈ՝ՒԼԻ - *տե՛ս* ԾԸԿՈՒՌԻ:

ԿԸԾՈՒԾ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԿԸԾՈՒՋ(ՆԸ):

ԿԸԾՕ/ԿՈՒԾՕ *(գրբ. կծու) - ած.* 1. Այրող՝ փոթթող հատկություն ունեցող, կծու: *Մօք կանանչ տ՝ա՝խտէղը կը՝ծ՝օ կինի* (Ձ): 2. *փխբ.* Խայթող, վիրավորական (խոսքի մասին): *Հարթնը տը՛ընը՛ցուց կը՝ծ՝օ խուսկէրք շատ ար ասում* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԿԸԾՎԸ՝ՂԱՆ: *Ամմէն մարթ չի կը՝ծ՝օ սիրո՛ում* (Բ):

ԿԸԾՕ-ԹԸԹՕ - *տե՛ս* ԹԸԹՕ-ԿԸԾՕ:

ԿԸԾՕԽՈՒՐ/ԿՈՒԾՕԽՈՒՐ *(գրբ. կոծոխուր (հաղարջ) - գ.* 1. Ծորենազգիների ընտանիքին պատկանող փշոտ թփաբույս: *Կը՝ծ՝օխուրը Քարէն տակէն լէնջէրումը՝ն ա շատ փը՛սնես* (Բ): 2. Այդ բույսի ողկուզաձեւ կարմիր թթվաշ պտուղը: *Կը՝ծ՝օխուրը չ՝ուրը՛ցընում ըն, ծըմը՛էռնը կամպօտ իփ՝ի՛ում* (Բ):

ԿԸԾՕՌԷԳ՝ - *տե՛ս* ԾԸԿՈՒՌԻ:

ԿԸԾՕՌԻ - *տե՛ս* ԾԸԿՈՒՌԻ:

ԿԸԾՕՎԻ - *ած., մ.* Շաքարը առանց մեջը գցելու՝ կծելով (թեյ՝ կաթ եւն խմելու մասին): *Ապան չայը կը՝ծ՝օվի յար սիրում խմելը, այան՝ ք՝ը՛ցօվի* (Ձ):

ԿԸԾՕՏԷԼ/ԿՈՒԾՕՏԷԼ - *նբ.* Շատ անգամ կամ շատ տեղերից կծել՝ կրծել: *Մին մօկուն կ՝ամ ա, կը՝ծ՝օտում, վիշը կը՝տ՝օրում, փ՝ա՝լ՝անգ՝ը ը՝զադվում ա* (ՀԺՀ, V, 520):

ԿԸԾՕՏՎԷԼ/ԿՈՒԾՕՏՎԷԼ - *չբ. եւ չբ.* ԿԸԾՕՏԷԼ- ի:

ԿԸԾՕՏՕՂ/ԿՈՒԾՕՏՕՂ - *ած.* 1. Կծող, կծան: *Կը՝ծ՝օտող շանան հիշկան հը՛էռէ շօռ տաս, էնքան լ՝ավ* (Ձ): 2. *փխբ.* Խոսքով վիրավորող՝ խայթող: *Տահանց մաչին մին կուծ՝օտող վ՝ա՝զիր կա՝ Կարա վ՝ա՝զիր ը՝ն ասում ...* (ՀԱԲ, 15, 108): 3. *գ. ծ՝ծկ.* Շուն: *Կը՝ծ՝օտողը ը՝ստակում ա, չ՝օբանը շատ ա դ՝իրիսօր ը՝ղնում* (Ձ):

ԿԸԿԱՋԻԼ *(գրբ. կակազեմ) - տե՛ս* ԿԸՄԿԸՄԱԼ:

ԿԸԿԸՂԱԼԷԸ - *ած. հեգն.* Նրբակազմ, նրբամարմին: *Կը՝կը՝ղալէշ կընէգ՝ ա Ը՝ը՝ղտ՝օրէն կընէգ՝ը* (Բ):

ԿԸԿԸՂԱԿ - *գ.* 1. Խոշոր եղջերավոր անասունի թափանի հաստ մասերը, որ եփում կամ խորովում են: *Կը՝կը՝ղակէրը կը՝տ՝օրում ը՝ն, խը՛րավում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԿԸ-ԼՕԼԱԿ (4):

ԿԸԿԸՂԱՄԷՍ *(գրբ. կակղամիս) - ած.* Կակղամիս, կակուղ՝ փափուկ միս ունեցող:

ԿԸԿԸՂԷԼ/ԿԱԿՂԷԼ *(գրբ. կակղանամ) - չբ.* 1. Կակուղ դառնալ, փափկել: *Մէսը բաստը՛րմա բիդի անիս, վէր կը՝կը՝ղէ* (Բ): 2. *փխբ.* Բարկությունը, խստությունը եւն անցնել: *Թէվանը տը՛էղ կը՝կը՝ղալ ա, նը՛ստալ ծ՝ին, հը՛ղէ լ՝ա՝լ* (ԱԱ, 75): 3. Մեղմանալ (եղանակի մասին): *Հավան կը՝կը՝ղում չի, թա բաղումը կ՝օրծ անինք՝* (Ձ):

ԿԸԿԸՂԸՂՈՒ - *տե՛ս* ԾՈՒՂՐՈՒՂՈՒ (1, 2):

ԿԸԿԸՂԻՐԸ՝Ս - *ած. տե՛ս* Իրը՛սան կակօղ:

ԿԸԿԸՂԼԻ՝Ջ՝Ի՝ - *ած. տե՛ս* Լ՝ուզ՝ուն քախծը՝ը:

ԿԸԿԸՂ-ԿԱԿՕՂ - 1. *ած.* Մի քիչ կակուղ, կակղավուն, փափկավուն: *Ղ՝ոխտուրը ասում ա.- Կը՝կը՝ղ-կակօղ պէնէր կ՝օտիս* (Ձ): 2. *մ.* Մեղմորեն, քնքշորեն: *Մին քանի վախտանը յը՛տը էտ մարթը կը՝կը՝ղ-կակօղ կընգանը՝ն ասը՛մ ա.- Մ՝ կընէգ՝, ընդէղ մին վէր կա, մէ՛ջին վը՛սկէ, յէ՛ք, ք՝ինինք՝ պ՝իրինք՝ ...* (ՀԺՀ, V, 524):

ԿԸԿԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. կակղացուցանեմ) - նբ.* ԿԸԿԸՂԷԼ-ի:

ԿԸԿԸՂՕԹՈՒՆ *(գրբ. կակղութիւն) - գ.* Կակուղ լինելը, փափկություն: *Կը՛էղէն կը՝կը՝ղ՝օ՝թունը պ՝ի՝հ՝ի՝լ՝ի՝ս ա մ՝ա՝հ՝ի՝ում անում* (Բ):

ԿԸԿԸՂՕՏԷԼ - *գ.* Կակղել, փափկել (շատ բաների մասին): *Տըրըխնէն ածում ա ճիւրը, վէր կըկըղօտին* (Զ):

ԿԸԿԸՉՎԸԷՆՆԷԼ - *չբ.* Առույգանալ, կայտառանալ: *Թօռները յը*էկալ ըն, Պալական աքէրը կըկըչվը*էննալ ա* (Զ):

ԿԸԿՎԱԾԷՆ - *տե՛ս* ԿՈՒԿՎԱԾԷՆ:

ԿԸՀԱԼ - *(արաբ. kāhil, պրս. kahel) - ած.* 1. *տե՛ս* ԿԱՂԼԷԳ: 2. *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐ: 3. Տգեղ, անհասկացող: *Կըհալ մարթ ա, վէշ մին պէն կըլՕխ չի ըղնում* (Զ):

ԿԸՀԱՆԱ/ՔԸՀԱՆԱ - *(գրբ. քահանայ) - տե՛ս* ԴԷՐ:

ԿԸՀՈՒԿ - *տե՛ս* ԿԸՀՕԼ:

ԿԸՀՕԼ/ԿՈՒՀՕԼ - *գ. 1.* Գետնափոր խուց՝ խրճիթ՝ փոս: *Էս կըռվէն վախտը ժուղովուրթը շատ վախտ կըհօլնէրում ըն իլալ կընաս* (Բ): 2. Ոչխարանոց, փարախ: *Վըխճըրնէն նի յա անում կըհօլը, ինքը ք'ինամ* (Զ):

- Կըհօլ տալ - 1. Փոս փորել, գետնափոր խուց պատրաստել: *Էտ լէնջումը կըհօլ ըն տամ, նի տը*էռնում մաչը (Զ): 2. Գրոհել, հարձակվել: *Վէր կըհօլ տըվէնք', նէմէցնէն մին բաշ փախէն* (Զ):

ԿԸՂ *(գրբ. կեղ (խոց, ուռուցք) - գ. 1. տե՛ս* ՅԸ*ԷԽՏ: 2. Լավացող վերքի վրա գոյացող չոր կեղեւը: *Յարան լըվանում ա, մընամ ա կըղը* (Զ):

- Կըղը յըրէն ա փըռնում - Վատը վատին է պատշաճում:

- Կըղ կապել - *տե՛ս* ԿԸՂԸԿԱԼԻԼ:

ԿԸՂԱՂԱԿ - 1. *տե՛ս* ԿԱՂԱՂ(2): 2. *տե՛ս* ԿԸՂԱՆ(2):

- Կըղաղակը քըցիլ - Ամրացնել, ագուցել: *Հանը ասմա.- Լ'ավ չըս կապալ, կըղաղակը քըցի', վէր ծըռէ վէչ* (Զ):

ԿԸՂԱՂԷ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐԻ:

ԿԸՂԱՂՈՒՏ - *ած.* Կանաչ ընկույզի՝ կաղաղի գույնով թաթախված՝ ապականված: *Կըղաղուտ ծէրքէրը հիշկան լըվանում ա, թըմիզվում չի* (Զ):

ԿԸՂԱՆ *(գրբ. կուղ (հյուսվածք) - գ.* 1. Հաստ փոկ՝ պարան եւն, որով արորի գլուխը կամ սայլը կապում են լուծին: *Կըղանը կըտըրվում ա, Ալիսանը մընում ա մանալ* (Զ): 2. Արորը՝ գութանը՝ սայլը լուծին միացնելու մասը, որը կարգավորում է, թե ծանրությունը որ լծկանի վրա ընկնի: *Կըղանը բիդի ծէխ ա տամ, վէր Նաղաշ յը*զնը շատ չի զօր ըղնէ (Զ):

ԿԸՂԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ՅԸԽՏԸԹԱԹԱԽ:

ԿԸՂԸԿԱԼԻԼ - *չբ. 1. տե՛ս* ՅԸԽՏԸԿԱԼԻԼ: 2. Վերքը չորանալ, վերքի վրա չոր կեղեւ առաջանալ: *Յարան կըղըկալալ ա* (Բ):

ԿԸՂԸԿԱՂ - *մ.* Կաղալով: *Էտ տըղան ըտի կըղըկաղ ք'ինամ ա հըսնում ճիրը-վէրէն* (Զ):

ԿԸՂԸՂ(Ը)ՀԱՆ - *ած.* Կանաչ կեղեւը մաքրած (ընկույզի մասին): *Կըղըղըհան ճըղուպուրը մը*էկնում ա, վէր չուրանա (Բ):

- Կըղըղըհան անէլ - Ընկույզի կանաչ կեղեւը մաքրել՝ հանել: *Տենակը յօր ա ունէս, էտ ճուղուպուրէրը կըղըղհան ընէս, ըծէս թօրբան* (Զ):

ԿԸՂԸՎԱՐԷԼ - *չբ.* Ցրտից կուչ գալ: *Էտ խէ կըղըվարալ ը՞ս, ցօրտ ա՞* (Բ):

ԿԸՂԼԸԳԱՆԱԼ - *չբ.* Կաղ դառնալ, հաշմանդամ դառնալ: *Անդրի դային նէ-մէցին կըռվավը ա կըղլըգացալ* (Բ):

ԿԸՂԼԸԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿԸՂԼԸԳԱՆԱԼ- ի:

ԿԸՂԼԸԳՕԹՈՒՆ - *գ.* Կաղ լինելը, կաղալը: *Կըղլըգօթունէն դանդան կարում չի փըսակվէ* (Բ):

ԿԸՂԿԱՆՉԻԼ - *տե՛ս* ԿԸԼԱՆՉԷԼ:

ԿԸՂԿԸՂԱԼ/ԿԸԽԿԸԽԱԼ *(գրբ. գեղգեղեմ) - չբ.* 1. Գեղգեղել, ճռվողել, երգել (թռչունների մասին): *Կըքըվնէն կըղկըղամ ըն, վը*էրսկանը ուրխանում ա (Զ): 2. *փխբ.* Երգելուց ձայնը խաղացնել՝ բեկբեկել, կղկղցնել: *Էտ տըղան յէր ա կընաս, ըսկըսէս կըղկըղալը, դուշերը հըվըքվէս ըն* (Զ):

ԿԸՂԿԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸԽԿԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ԿԸՂԿԸՂԱԼ:

ԿԸՂԿԸՂՕՆ/ԿԸԽԿԸԽՕՆ - *գ.* 1. Գեղգեղելը, գեղգեղելու ձայնը: *Դուշէրէն կըղկըղօնը լանգանթ ա ինանում* (Զ): 2. *փխբ.* Երգելուց ձայնը խաղացնելը՝ բեկբեկելը, կլկլացնելը, կլկլացնելու ձայնը: *Ախճիգը տըղէն կըղկըղօնը վէր ըսկընաս ա, ըսքըսէս ա լանց ինիլը* (Զ):

ԿԸՂԿԸՂՕՑ/ԿԸԽԿԸԽՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՂԿԸՂՕՆ:

ԿԸՂՆ(ԸԾ)ԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԿԸՂՆ(ԸԾ)ԱՎՈՒՐ:

ԿԸՂՆ(ԸԾ)ԱՎՈՒՐ/ԿԸՂՆ(ԸԾ)ԱՎԷՐ - *ած., գ. 1.* Կանգնած, կանգուն մնացած (անձ): *Կըղնըծավուրնէն վէր շատ ծափ ըն տամ, յը*էրք աստղը մին յը*էրք էլ ա ասում* (Զ): 2. *փխբ.* Հարսանիքի՝ խնջույքի եւն ժամանակ սեղանակիցներին սպասարկող անձ: *Ըտըրանք էնքան ճէլլի-ճէլլի խըմում ըն, վէր կըղնըծավուրը հըսցընում չի՝ կ'ինի պիրի* (Զ):

ԿԸՂՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. կանգնեցուցանեմ) - նբ. տե՛ս* Վը*ԷՆՆը կըց(ընէլ):

ԿԸՂՆՕՏԷԼ - *չբ.* Տարբեր տեղերում՝ իրար մոտ կանգնել: *Թաքավէրը ծէն ա տամ դարավաշնէրէն, կամ ըն ջանգին կըղնստում* (Զ):

ԿԸՂՈՒՏ - *տե՛ս* ՅԸ*ԷԽՏՈՒՏ:

ԿԸՃԱՏ - *ած., գ.* Կարճ եւ տափակ քիթ ունեցող: *Կըճատ մարթին անա զանիլանս ք'ընամ ա* (Բ):

ԿԸՃԷԽԱԾ - *գ.* 1. Ցորենով, սիսեռով, եգիպտացորենով, լոբով, երբեմն նաեւ մսով եփած կերակրատեսակ: *Մըհը*ստ ժուղովուրթը Ամարասա հրյաթումը հըվաքվալ ըն, վէր կըճէխաշ իփին...* (ԱԱ 67): 2. Մանկան առաջին ատամները դուրս գալու առթիվ կազմակերպված արարողություն, որի ժամանակ մանկանը նստեցնելով հատակին՝ նրա գլխին են լցնում եփած ցորեն, սիսեռ, եգիպտացորեն, լոբի, չամիչ, կոնֆետներ եւ այլն, իսկ հավաքված բարեկամները, թաղի երեխաները, հավաքելով դրանք, ճաշակում են: Մանկան առջեւ դնում են նաեւ կյանքի որեւէ բնագավառը խորհրդանշող մեկական իր (գիրք, մկրատ, մուրճ, փող եւն). դրանցից որը մանուկը վերցնում է, նշան է, որ նա ապագայում կընտրի դրա հետ կապված մասնագիտությունը: *Ծօռնանը կըճէխաշավը այան սաղ շէնին խօխօնցը ծէն ա տըվալ* (Բ):

ԿԸՃԷՂԱԿ/ԿԸՃԸՂԱԿ *(գրբ. կճղակ) - գ.* Պճեղավոր եւ սմբակավոր չորքոտանիների ոտքերի կարծր եղջերային պատյանը: *Ծիլկանը քէչան կապում ա ծիյին կըճըղկնէրէն տական, հանցու ծէն չանէ...* (ՆԱԲ, 27):

ԿԸՃԷՊ *(գրբ. կճէպ) - տե՛ս* ԽԸՃԷՊ:

ԿԸՃԸՂԱԿ - *տե՛ս* ԿԸՃԷՂԱԿ:

ԿԸՃԸՂԸԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԿԸՃԸՂԸԿԱՎՈՒՐ:

ԿԸՃԸՂԸԿԱՎՈՒՐ/ԿԸՃԸՂԸԿԱՎԷՐ *(գրբ. կճղակաւոր) - ած., գ.* Կճղակ ունեցող (կենդանի): *Ասմա.- Վէր կ'աս, մին կըճըղըկավէր ըմ մուրթըլական* (Զ):

ԿԸՃԸՄԹԷԼ/ԿԸՉԸՄԹԷԼ *(հ.ե. *gem- (սեղմել, ճզմել) - նբ. 1.* Մատներով մարմնի որեւէ մասը սեղմելով, ոլորելով՝ ցավ պատճառել, կսմթել: *Վէր կըճըմթում ա, խօխան լանց ա ինանում* (Զ): 2. *փխբ.* Որեւէ բանից, մատներով սեղմելով, մի փոքր կտոր պոկել: *Կըճըմթում ա հացան, տամ խուխէն* (Զ):

ԿԸՃԸՄԹ(Ը)ՎԷԼ/ԿԸՉԸՄԹ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՃԸՄԹԷԼ- ի:

ԿԸՃԸՄԹՕՆ/ԿԸՉԸՄԹՕՆ - *գ.* Կսմթելը, կսմթվելը, կսմիթ: *Էտ կըճըմթօնը ըխճըկանը փիս ցավ ա տամ* (Զ):

ԿԸՃԸՄԹՕՏԷԼ/ԿԸՉԸՄԹՕՏԷԼ - *նբ.* Շատ տեղերից կճմթել՝ կսմթել: *Էնքան խուխէն թուշէրան կըճըմթօտալ ըն, թուշէրը կ'իպտանալ ա* (Բ):

ԿԸՃԸՄԹՕՏ(Ը)ՎԷԼ/ԿԸՉԸՄԹՕՏ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՃԸՄԹՕՏԷԼ-ի:

ԿԸՃԸՄԹՕՑ/ԿԸՉԸՄԹՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՃԸՄԹՕՆ:

ԿԸՃԸՊԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՉԸՎԷԼ:

ԿԸՃԸՊՅԱՆ - *տեմ* ՔԸՉԸՎՅԱՆ:

ԿԸՃԸՊՎԷԼ - *տեմ* ՔԸՉԸՎՎԷԼ:

ԿԸՃԸՊՈՒՆ/ԿԸՃՈՒՊՈՒՆ/ԿՈՒՃՈՒՊՈՒՆ - *գ.* Կաշվե մատնոց, որ հնձվորները հնձի ժամանակ անց էին կացնում ձախ ձեռքի մատներին: *Հնձ անողը վէր կըճըպուն չի տինի, մանները կըկըտըրէ* (Ձ):

- Կըճըպուն տը՝ռնալ, նը՝ստա կէնալ/պուք չըկ՚ալ - *տեմ* Նը՝ստա կէնալ, պուք չըկ՚ալ:

ԿԸՃԻ - *տեմ* ԿԸՌՃԻ:

ԿԸՃԻՊ - *գ. 1.* Թռչունի պոչի՝ հետույքի կամ ոչխարի դմակի ծայրամասը: *Հավէն ամմէնաքախծըր տը՝ղը կըճիպըն ա* (Բ): 2. Մարդու հետույքի վերին մասը: *Գ՚ուլլան կացալ ա խիկարէն կըճիպան* (Բ):

- Կըճիպին տակէ յը՝ղը հալիլ - *հեգն.* Նիհարել, տկարանալ: *Խըսէն կըճիպին տակէ յը՝ղը հալալ ա, հարբաթ յը՝մը պակաս ա* (Բ):

- Կըճիպին տակէն յը՝ղ ինիլ - *հեգն.* Երիտասարդ՝ առույգ լինել: *Ապան ասմա.- Մ կընէգ՚, հալա կըճիպիտ տակէն էն ա յը՝ղ կա, փընթփընթա մէ՛լ* (Բ):

ԿԸՃՈՒՃՊԱՆԻ - *գ.* Մանկական խաղատեսակ: *Կըճուճպանին ք՚ոնա խաղ ա* (Բ):

ԿԸՃՈՒՊՈՒՆ - *տեմ* ԿԸՃԸՊՈՒՆ:

ԿԸՃՕՃ/ԿՈՒՃՕՃ *(գրբ. կճուճ)* - 1. *գ.* Թրծած կավե փոքր աման՝ կերակուր եփելու՝ մթերք պահելու համար: *Ալգին մածունը միշտ կըճօճնէրումըն ա իլալ միրիլիս* (Բ): 2. *ած. փխբ.* Փնթի, կեղտոտ: *Կըճօճ կընէգ՚ ա Մանօվը, լօխճին զանիլան ք՚ինամ ա նը՝ստա* (Բ):

- Կըճօճ կ՚ալ - Շուրջ բոլորը հավաքվել: *Ապան վէր ըսքըսում ար քաթ ասէլը, թօռնէրը կըճօճ ին կ՚ամ* (Բ):

ԿԸՄԱԽԿ *(գրբ. կմախք)* - *գ.* Մարդու եւ կենդանիների մարմնի ոսկորների ամբողջությունը, կմախք: *Հանգ՚իստը քանդում ըն, կըմախկը տուս օնում, տանում* (Ձ):

- Կըմախկ տը՝ռնալ/կըտըրէլ - Խիստ նիհարել: *Կըվէրը սաղ ծըմը՝ռնը էնքան կ՚ումումը կացէն, կըմախկ տը՝ռէն* (Բ):

ԿԸՄԱՆ(ՑԷ)/Գ՚ՈՒՄԱՆ[2] - *կ.* 1. Բացառությամբ, չհաշված, զատ, բացի: *Էտ ախճիգ՚ը էտ օխտինջի օթախան կըման, մընացած օթախնին պէց ա անըմ, տը՝սնըմ՝ վը՝սկավ, արծաթավ լիգ՚ը* (ՀԺՀ, V, 166): 2. Ի լրումն, հավելյալ, ավելացրած: *Տըրանա կըման շատ կ՚ուղօթուն ա ըրալ* (Բ):

ԿԸՄԲԷԹ - *տեմ* Ք՚ՈՒՄԲԱԹ:

ԿԸՄԲԷԹԱՎԷՐ - *տեմ* Ք՚ՈՒՄԲԸԹԱՎՈՒՐ:

ԿԸՄԲԸԼԷՉԻ - *տեմ* ՄԸՀԸԿԿԸՌԸ՝Վ (2):

ԿԸՄԲԸՌՆԱՏ - *տեմ* ԳՈՒԲԷՌՆԱՏԸՐ:

ԿԸՄԷ - *տեմ* ԳԸՄԷ:

ԿԸՄԸՆՑԱՆԱԼ/ԿԸՄԸՑԱՆԱԼ - *չբ.* Կամաց դառնալ: *Ծիյին յէրիշը ք՚ինիլանվ կըմընցանում ա* (Ձ):

ԿԸՄԸՆՑ-ԿԱՄԱՆՑ - *տեմ* ԿԱՄԱՆՑ-ԿԱՄԱՆՑ:

ԿԸՄԸՆՑՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸՄԸՑՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸՄԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿԸՄԸՆՑԱՆԱԼ-ի:

ԿԸՄԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԿԸՄԸՆՑ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸՄԸՑԱՆԱԼ - *տեմ* ԿԸՄԸՆՑԱՆԱԼ:

ԿԸՄԸՑ- ԿԱՄԱՑ - *տեմ* ԿԱՄԸՆՑ-ԿԱՄԱՆՑ:

ԿԸՄԸՑՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԿԸՄԱՆՑ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸՄԿԸՄԱԼ *(գրբ. կմկմալ)* - *չբ. 1.* Կակազել, կակազելով խոսել: *Էտ մարթըն էլ կըմկըմալավ ար խօսում* (Ձ): 2. *փխբ.* Խոսքը անմիջապես չասել, ծամծմել: *Հանը ասմա.- Հինչ ը՞ս կըմկըմամ, ամէ, տը՝սնամ՝ հինչ ըս ըրալ փուլը* (Ձ):

ԿԸՄԿԸՄԱԽՕՍ - *տեմ* ԿԸՄԿԸՄԱՆ:

ԿԸՄԿԸՄԱՆ - *ած.* Կմկմալով խոսող, կակազ: *Կըմկըման ախճիգ՚ ա Մարյանգ՚ուլը, օգ՚օղ չըկա* (Բ):

ԿԸՄԿԸՄՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԿԸՄԿԸՄԱԼ:

ԿԸՄԿԸՄՕՆ - *գ.* Կմկմալը, կակազելը: *Լօխ Հանշիմին նը՝ստավ կըմկըմօնէն դանդան շուլուղ ըն անում* (Բ):

ԿԸՄԿԸՄՕՑ - *տեմ* ԿԸՄԿԸՄՕՆ:

ԿԸՄՆԱԿԸՌ - *գ.* Կամի վրայի կեռը՝ ճանկը, որից կապում են լուծը: *Լուծը կըմնըկը՝ռան կապում ըն* (Ձ):

ԿԸՄՆԱՎԷՐ - *ած., գ.* Կամ քշող՝ վարող (մարդ): *Թօռը նի յա օնում, խը՝ղճ կըմնավէրը մընամ ա կըրակու մաչի* (Ձ):

ԿԸՄՆԱՔԱՐ - *գ.* Կամի տակ ամրացրած սուր-սուր քարերը: *Կըմնըքարէրը սօր բիդի ինի, վէր կարիս լ՚ավ կալաս անիս* (Ձ):

ԿԸՄՆԸԿԸԼՕԽ - *գ.* Կամի երկու մասերը միացնող երկար փայտ: *Աստուծ վէչ անէ, վէր կալաս ընէլիս կըմնըկըլօխը կօտըրէ* (Ձ):

ԿՄՆԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կըմնըհան ինիլ/տը՝ռնալ - Ցրվել, հավաքական ուժից զրկվել: *Ղարաբաղցէք՚ վէր կըմնըհան իլին, թօրքէրը դանտի մէր յիրգ՚իրին տար կըտը՝ռնան* (Բ):

ԿԸՄՓԸՏԸ՝ՂԱՆ/ԿԸՆՓԸՏԸ՝ՂԱՆ - *գ., հվք.* Ջանազան տեսակի կոնֆետները՝ որպես ամբողջություն: *Թօռնը ամմէն տարէ այուն հը՝տէ կըմփըտը՝ղան՝ ա ղըրկէս քըղաքան* (Ձ):

ԿԸՆԱ(Ն)ՇԿՈՒՏ - *տեմ* ԿԸՆԱ(Ն)Չ-ԿՕՏ:

ԿԸՆԱ(Ն)ՇԿՕՏ - *տեմ* ԿԸՆԱ(Ն)Չ-ԿՕՏ:

ԿԸՆԱ(Ն)ՉԷԼ - *տեմ* ԿԸՆԱ(Ն)ՉԻԼ:

ԿԸՆԱ(Ն)ՉԻ - 1. *գ.* Որպես սնունդ գործածվող բանջարանոցային որոշ բույսեր (կոտեմ, համեմ, գինձ եւն): *Քըշանում ա, բուստանան կընանչի քաղում* (Ձ): 2. *տեմ* ԿԱՆԱՆՉ (1): 3. *տեմ* ԼԸՊԸՋՏԱՆ:

ԿԸՆԱ(Ն)ՉԻԼ/ԿԸՆԱ(Ն)ՉԷԼ *(գրբ. կանաչիմ)* - *չբ.* 1. Կանաչ գույն ստանալ, կանաչանալ: *Էնքան ժէնգ՚ալ ա կէրալ, լ՚ուզ՚ուն կընանչալ ա* (Բ): 2. Աճեցողությունը վերականգնել, տերեւներ արձակել, կանաչ խոտով պատվել: *Սաղ աշխարքը էտ օրվանից կընանչից, ծաղկից, ժօղօվուրթը ուրխացավ* (ՀԺՀ, V, 98): 3. Բուսնել, ծլել: *Թօռ բիդի կ՚ա, վէր արտը կընանչի* (Բ): 4. Կպչել, բռնել: *Քսան ծառ ըմ տընգալ, նը՝ստա իրը՝քընա կընանչալ* (Բ): 5. Կանաչ շերտով պատվել (պղինձը, բրոնզը եւն): *Միսի ղըզղանը վէր պինըցընիս վէչ, կընընանչի* (Ձ): 6. Մամռակալել, մամուռով պատվել: *Ք՚ոնան հընգ՚իստին քարէրը կընանչալ ա* (Բ): 7. Դեղնականաչավուն գույն ստանալ (հուզմունքից, ապրումներից): *Էտ վէր ըսկացավ, խը՝ղճէն իրը՝սը կընանչից* (Ձ):

ԿԸՆԱ(Ն)ՉԿՈՒՏ - *տեմ* ԿԸՆԱ(Ն)Չ-ԿՕՏ:

ԿԸՆԱ(Ն)ՉԿՕՏ/ԿԸՆԱ(Ն)ՉԿՈՒՏ/ԿԸՆԱ(Ն)ՇԿՕՏ/ԿԸՆԱ(Ն)ՇԿՈՒՏ - *գ.* Կանաչ տեղ, մարգագետին: *Հիյվընէն նի յըն տը՝ռնում, էտ կընընչկօտումը ըրածում* (Ձ):

ԿԸՆԳԱԹՕՂ *(գրբ. կնաթող)* - *ած* Կնոջից բաժանված, կնոջը թողած: *Մէր շէնումը կընգաթող մարթ չի կա* (Բ):

ԿԸՆԳԱԾԷՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կընգածէն ածէլ - *հեգն.* Կին փափագել՝ ցանկանալ, կնոջ կարոտել: *Գուրգենը շատ ա կընգածէն ածում, ամմա պէն չի ամալ կ՚ամ* (Բ):

ԿԸՆԳԱՎԸ՝Տ - *գ.* Կնոջ շնորհք ունենալը՝ հավատարմությունը: *Մարթին փափաղը պէցիր պահողը կընէգընա, կընգավը՝տը մէր տընէրան անպակաս ինի* (ՆԱԲ, II, 345):

ԿԸՆԳԱՏԱՐ - *գ., ած.* Կին ունեցող, կնամբի (տղամարդ): *Յէտնան էրկու ախպէրը փընակվում ըն, կընգատար,* թուռնատար ըն տէռնըմ, շէնը ավադ անում (ՀԺՀ, V, 466):

ԿԸՆԳԱՑՈՒ - *գ., ած.* 1. Կին՝ ամուսին լինելու՝ դառնալու համար հարմար (իգական սեռի ներկայացուցիչ): *...Տղէքը հօրը հէտէ մին կընգացու յըն քըթընա, փըսըկէս* (Ձ): 2. Կանացի շնորհք՝ հատկություններ ունեցող (իգական սեռի ներկայացուցիչ): *Մարթը կըզնըվում ա, կընգանը թըխում, թա.- Տու կընգացու չըս* (Ձ):

ԿԸՆԳԸԲԻԲԻ - *գ., ած.* Կնոջ բնավորություն ունեցող (տղամարդ): *Տըղամարթը վէր կընգըբիբի իլա՛վ, նը՛ստա հիշկան կարում ըս, բիդի ղըրաղ շօռ տաս* (Բ):

ԿԸՆԳԸՋԻ-ԿԸՆԳԸՋԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կընգըզի-կընգըզի անէլ - Սանձը ձգելուց գլուխը բարձր բռնած՝ ետ-ետ գնալ (ձիու մասին): *Կապը վէր ծիք՝ ըն տամ, ծին կընգըզի-կընգըզի յա անում* (Ձ):

ԿԸՆԳԸՀԱ՛ՇԸ՛Վ - 1. *ած.* Կնոջ քմահաճույքով գործող, կնոջը հնազանդվող (տղամարդու մասին): *Կընգըհա՛շը՛վ մարթին իրը՛սէն թըքէլ բիդիս* (Բ): 2. *տես* ԿԸՆԳԸԲԻԲԻ:

ԿԸՆԳԸՂԸ՛Գ՝ - 1. *տես* ՉԸԲՈՒԽԱ՛ՓԻ: 2. *փխբ., գ., ած.* Սեթեւեթող, նազանի, իրեն սիրել տվող (աղջիկ): *Կընգըղէգ՝ ախճիգ՝ ա Մանէն* (Բ):

ԿԸՆԳԸՌ - *տես* ԿԸՌ:

ԿԸՆԳԸՎԱՉԻ - *տես* ԿԸՆԳԸՎԱՐԻ:

ԿԸՆԳԸՎԱՐԻ - *մ.* Կնոջ նման, կանացիորեն, կնաբար: *Ղա՛զանը կընգըվարի յա տա՛ւրա՛ւր կ՝ամ* (Բ):

ԿԸՆԳՕԹՈՒՆ *(գրբ. կնութիւն)* - *գ.* 1. Կանացի հատկություն, կանացիություն: *Տընը՛շինիտ ըսկի կընգօթուն չօնէ, սաբավ հարթն ա, տըղըմարթու նըման ա ամմէն հինչ անում* (Բ): 2. Ամուսնացած կին լինելը, նրա դրությունը, ինչպես նաեւ ամուսնական պարտականությունը: *Ա՛զին ասմա.- Կընգօթունը ա՛դա՛թ չըբիդա՛վ* (Ձ):

- Կընգօթուն անէլ - Որպես կին՝ իր պարտականությունները կատարել: *...Ասում ա.- Քէզ հինչ այիբ օ՞նիս, վէր էտ թաքավէրին կընգօթուն չըս անում* (ԲՅԲ, 60):

ԿԸՆԳՕՂ/ԿՈՒՆԳՈՒՂ - *(գրբ. կնգուղ)* - *գ. 1.* Կրոնավորի սրածայր գլխարկ, վեղար: *Ղուշը կ՝ամ ա էտ դէրին կընգօղէն յըրա թա՛ռ հինում, ըսքըսում ծըլվըլալը* (Ձ): 2. Փոքր սավան՝ շոր, որի մեջ փաթաթում են մկրտված մանկանը: *Դէրը կընգօղը յօր ա ունէս, խուխէն մաչին պըտըտէս, տաս մօրը* (Ձ):

ԿԸՆԴ/ԿԷՆԴՈՒ - *ած.* 1. Կենտ, ոչ զույգ: *Կա՛ւլը ասում ա.- Ծընում ըմ, վէր կընդ իլա՛վ, մինը քունըն ա* (Ձ): 2. *տես* ՄԻՆԱԿ (4): *...Ըտրանց մաչին կընդ մին լա՛զգ՝ի յա իլա՛լ* (ԱԱ, 55): 3. Միակ, եզակի: *Ղօնաղը քըշէրը յը՛ր ա կէնում, տընատը՛ռնը կընդ մին վը՛րցակ ա հինա՛ում, փըռնում, կօխում խուրջինը, ք՝ինա՛ում* (Ձ):

ԿԸՆԴԱԿ - *տես* ԿԸՆԴԸԼԱԿ:

ԿԸՆԴԱԿԱՐ - *գ.* Մանր ասեղակար, դարձկար: *Կընէգ՝ը կընդըկարավ շօրը կարում ա, խուխէն կ՝ը՛գ տամ* (Ձ):

ԿԸՆԴԱՀԱ՛Ջ - *գ.* Ընդհատ-ընդհատ՝ հատ-հատ հազալը: *Ըտըրա կընդահա՛զը մէգ քունըհարամ ըրավ* (Ձ):

- Կընդահա՛զ տալ - Ընդհատ-ընդհատ՝ հատ-հատ հազալ: *Հայրօն ուրթընանց մինչը՛վ ա՛ւրա՛ւգ՝ա՛ւն կընդահա՛զ ա տամ* (Բ):

ԿԸՆԴԱՀԱ՛Չ - *գ.* Ընդհատ-ընդհատ՝ հատ-հատ հաչելը: *Շանը կընդահա՛չը չօբանը վէր ըսկանում ա, ծին նըստում ա, հրդէ ինում* (Ձ):

- Կընդահա՛չ տալ - Ընդհատ-ընդհատ՝ հատ-հատ հաչել: *Շօնը կընդահա՛չ ա տամ* (Բ):

ԿԸՆԴԱՊԱՐ - *գ.* Մենակատար պար, մենապար: *Հըրսընքավը այան կընդապար ա պար յը՛կալ* (Բ):

ԿԸՆԴԱՍԸ՛Ղ - *տես* ԿԸՆԴԱԿԱՐ:

ԿԸՆԴԱՏՕՐ - *տես* ՆՕՍՏՈՒՐ:

ԿԸՆԴԷԼ[1] - *տես* ՔԸՆԹԷԼ:

ԿԸՆԴԷԼ[2] - *չբ.* Կենտ դառնալ: *Այուն հավէրը կընդալ ա* (Բ):

ԿԸՆԴԷՉ - *տես* ԿԸՆԴԻՉ:

ԿԸՆԴԸԹԱ՛ՄԲԻ - *գ. ԹԱ՛ՄԲԻ* խաղի մի տեսակը:

ԿԸՆԴԸԼ - *ած., գ.* Կարճահասակ ու գեր (անձ): *Կընդըլ կընէգ՝ ա Մըրքըրաց Փառանձիմը* (Բ):

ԿԸՆԴԸԼԱԿ/ԿԸՆԴԱԿ/ԿՕՆԴԸԼԱԿ[1] - 1. *տես* ՄԻՆԱԿ (1): 2. *տես* ԿԸՆԴ:

ԿԸՆԴԸԼԷ(ՉԻ)/ ԿԸՆԴԸԼՕՃԻ - *տես* ԿԸԼԸ(Խ)ԿՕՆՁԻ:

ԿԸՆԴԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. 1.* Գլորել, տապալել: *Կըվէրը պուգ՝ըհարում ըն, կ՝ումաշին կընդըլցընում ծօրը* (Ձ): 2. *հեգն.* Սպանել, մեռցնել: *Ապան գ՝ըռանըմ ա միշտ, թա. - Կըռվէն վախտը օխտը նէմէց ըմ կընդըլցըրալ* (Բ):

ԿԸՆԴԸԼՕՃԻ - *տես* ԿԸՆԴԸԼԷ(ՉԻ):

ԿԸՆԴԸԿԱ՛ԹՈՒԿ - *տես* ԿԸՆԴԸՄԸՆԴ:

- Կընդըկա՛թուկ տալ - 1. Շատ հասնելուց ծառից հատ-հատ ընկնել (պտուղների մասին): *Տա՛նձը հըսալ ա, կընդըկա՛թուկ ա տամ* (Բ): 2. Առանձին-առանձին՝ մեկ-մեկ՝ ոչ միասին գալ՝ հավաքվել՝ գլորվել եւն: *Ժուղովուրթը կընդըկա՛թուկ տալավ նի յըն տը՛ռնում կըլուբը* (Բ): 3. *հեգն.* Մեռնել: *Կա՛փին ասմա.- Հա՛ճբի, վէր կընդըկա՛թուկ տաս, ղուրթիտ յը՛ս ըմ շինա՛կա՛ն* (Բ):

ԿԸՆԴԸՄԸՆԴ - 1. *ած.* Սակավաթիվ, հատուկենտ: *Կանօխ կըրթէցած մարթիք՝ կընդըմընդ ըն ըլա՛լ* (ԼՂԲՔ, 274): 2. *մ.* Երբեմն, հազվադեպ: *Ղարաբաղ կընդըմընդ ա փիս քամէ հինում* (Բ):

ԿԸՆԴԸՄԸՆԷՇԱԿ - *տես* ՆԱ՛ՐԳ՝ԻՋ:

ԿԸՆԴԸՉԱՎՈՒՐ - *տես* ԿԸՆԴԻՉԱՎՈՒՐ:

ԿԸՆԴԸՉՀԱՐԷԼ - *տես* ԿԸՆԴԻՉՀԱՐԷԼ:

ԿԸՆԴԸՊԸՏԷԳ՝ - *տես* ԿԸՆԴԸՊԸՏՕԿ:

ԿԸՆԴԸՊԸՏՕԿ/ԿԸՆԴԸՊԸՏԷԳ՝ - *ած., մ. տես* Կէնդու մինակ:

ԿԸՆԴԸՓԸՍՏԷ - *տես* ԿԸՆԴԸՄԸՆԴ:

ԿԸՆԴԻՉ/ԿԸՆԴԷՉ/ԿԸՆՏԻՉ *(հ.ե. *gen- (սեղմել, սեղմված)* - *գ. 1. տես* ԿԸՏՕՑ: 2. Հողը փխրեցնելու հարմարանք: *Կընդիչը յօր ա օնում, վը՛ղը քանդա՛ում* (Ձ): 3. *փխբ.* Մարդու բերան: *Մարթը ասալ ա.- Տուս յէկ կօ՞րի, թաչինա՛ կընտիչիս պըտօկը կօնէմ, թօղ անէմ* (ՀԺՀ, VI, 85):

- Կընդիչը պիցըրցընել - Բերանը բացելով՝ գոռալ, շատախոսել, չարախոսել, անիծել եւն: *Հանց կընդիչը պըցըրցընի, ծըվվա, ծըկըլթա, վէր տօն-տընըհավա բըղըրայար կըտէռնան...* (ՋՏ, Բ, 30):

ԿԸՆԴԻՉԱՎՈՒՐ/ԿԸՆԴԸՉԱՎՈՒՐ/ ԿԸՆՏԻՉԱՎՈՒՐ - *ած. տես* ԿԸՏՈՒՑԱՎՈՒՐ:

ԿԸՆԴԻՉՀԱՐԷԼ/ԿԸՆԴԸՉՀԱՐԷԼ - *տես* ԿԸՏԿՕՏԷԼ:

ԿԸՆԴԸՎԷԼ - *տես* ՔԸՆԹԸՎԷԼ:

ԿԸՆԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿԸՆԴԷԼ[2]-ի:

ԿԸՆԴ-ԿԸՆԴ - 1. *տես* ԿԸՆԴԸՄԸՆԴ: 2. *մ.* Մեկիկ-մեկիկ, մի առ մի: *Կընէգ՝ը ըսկընաս ա, վէր կ՝ըլական ըն մարթին ըսպանին, մարթին կընդ-կընդ պըտմէս ա* (ՀԺՀ, V, 259):

ԿԸՆԴՕՏԷԼ - *տես* ՔԸՆԹՕՏԷԼ:

ԿԸՆԴՕՏՎԷԼ - *տես* ՔԸՆԹՕՏՎԷԼ:

ԿԸՆԷԳ- *տես* ԿԸՆԷԳ՝:

ԿԸՆԷԳ՝ /ԿԸՆԷԿ/ԿԸՆԷԳ *(գրբ. կին)* *գ.* 1. Իգական սեռին պատկանող անձ, կին: *Կընէգ՝ կա՝ օխտը տըղամարթ ա՛ժի* (Բ): 2. Տղամարդու ամուսին: *Կընէգ՝ը մարթին անա թաքուն փուլ ա թուփ անում, տամ մօրը* (Ձ): 3. *փխբ.* Վախկոտ՝ թուլամորթ տղամարդ: *Համօն հինչ տըղա՞մարթ, կընէգ՝ ա* (Բ):

- Կընգանը մին ծը՛ռքը կ՝օղ բիդի ինի - Տանտիկինը եղածից պետք է թաքցնի՝ խնայի նեղ օրվա համար:

- Կընգանը շինած տօնը Աստուծ կարէլ չի քանդի, Ըստուծէն շինած տօնը կընէգ՚ը մին մընուտումը կըքանդի - Կինը հնարամտությամբ՝ ճարպկությամբ՝ խորամանկությամբ գերազանցում է բոլորին:

- Կընգանը պէրածը տըռնան կախ զընգօլակ ա, նի մընենէլիս-տուս կ՚ալիս ճըկատէտ կըթըխէ - Կինը իր բերածի մասին ամուսնուն եւ նրա հարազատներին միշտ կհիշեցնի՝ երեսով կտա:

- Կընգանը պէրած փուլը մայա չի տը՛ռնալ - Կնոջ վաստակածը էական չի լինի, մեծ նշանակություն չի ունենա:

- Կընգանը վէր թակիս վէջ, կըգ՚իդաս, թա ըրփըվէրի յա - Կնոջը պետք է միշտ ծեծել՝ սաստել, որպեսզի զգա ամուսնու իշխանությունը:

- Կընգանը վը՛ռումը/փէշկումը փըրթուշ/յըղուծու օտօղ - Կնոջը հնազանդվող (տղամարդ): *Կընգանը վը՛ռումը փըրթուշ օտօղ մարթին մըհալ քըցօղ չի ինիլ* (Ձ):

- Կընգանը օխտը ծակ կինի, մարթը մինին տը՛ղը կըգ՚իդաս - Կինը շատ գաղտնապահ էակ է:

- Կընգան կըրկատան - Կանացի հատկություններ՝ շնորհք չունեցող կին: *Աշխէնը հինչ կընէգ՚ ա՞, կընգան կըրկատան ա* (Բ):

- Կընգա շառ - Կնոջ կողմից սպասվող՝ հասցվող փորձանք՝ զրպարտություն: *Աստուծ մը՛զ հը՛ռէ պահէ կընգա շառան* (Բ):

- Կընգա օրում - *տե՛ս* ԿԸՆԳԸԲԻԲԻ:

- Կընէգ՚ անել - Ամուսնանալ, կին առնել: *Էս մարթըս կընէգ՚ ա ըրալ, էս կընէգ՚ըս մին ախճիգ՚ ա պէրալ, մը՛ռալ* (ՀԺՀ, VI, 46):

- Կընէգ՚ արմատ/հարմաթ - *տե՛ս* ԿԸՆԷԳ՚:

- Կընէգ՚ը դարյա կըկ՚ը՛նա - Կինը գաղտնապահ կլինի:

- Կընէգ՚ պիրիլ - *տե՛ս* Կընէգ՚ անել:

ԿԸՆԷԿ - *տե՛ս* ԿԸՆԷԳ՚:

ԿԸՆԸ(Ն)ՇԿ՚ԱՊՈՒՏ - *տե՛ս* ԿԸՆԸ(Ն)ՉԿ՚ԱՊՈՒՏ:

ԿԸՆԸ(Ն)ՇԿ՚ԱՐՄՈՒՐ - *տե՛ս* ԿԸՆԸ(Ն)ՉԿ՚ԱՐՄՈՒՐ:

ԿԸՆԸ(Ն)ՇԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՆԸ(Ն)ՉԿՕՏԷԼ:

ԿԸՆԸ(Ն)ՇՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՆԸ(Ն)ՉՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸՆԸ(Ն)ՉԱԿԱՊ - *գ.* Գարնանը խաղողի վազի տերեւակալած ճյուղերը շարքերի ցցերի՝ լարերի վրա կապելը: *Կընընչակապը վէր ըսքըսում ըն, Կարաբէդը կըլօխ ա պահում* (Ձ):

- Կընընչակապ անէլ/տալ - Գարնանը խաղողի վազի տերեւակալած ճյուղերը շարքերի ցցերի՝ լարերի վրա կապել: *Կընընչակապ ըն անում ընդրա հը՛տէ, վէր կարին ջարգ՚էրավը տուրուր կ՚ան* (Բ):

ԿԸՆԸ(Ն)ՉԱՎՈՒՆ - *ած.* Բաց կանաչ գույն ունեցող, կանաչին մոտ գույն ունեցող, կանաչին տվող: *Կընընչավուն շօրէր ա կ՚ը՛ցալ* (Բ):

ԿԸՆԸ(Ն)ՉԷԿՈՒԼ - *գ.* Կանաչ ճյուղերով խոտաբույս, որից ավել են կապում: *Մէր հանդէրը կընընչէկուլով լիգ՚ըն ա* (Բ):

ԿԸՆԸ(Ն)ՉԸ՛ՂԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՆԱ(Ն)ՉԻ (1):

ԿԸՆԸ(Ն)ՉԸ՛ՆԷ - *գ.* Տանձի, խնձորի, խաղողի եւ այլ մրգերի տեսակ, որոնք հասունանալուց հետո էլ մնում են կանաչ: *Կընընչը՛նէն էրկան կէնօղ խաղու վա* (Բ):

ԿԸՆԸ(Ն)ՉԿ՚ԱՊՈՒՏ/ԿԸՆԸ(Ն)ՇԿ՚ԱՊՈՒՏ - 1. *ած.* Կանաչ եւ կապույտ գույներով: *Կընընչկ՚ապուտ թընգ՚անուց քարէր ա ինում էտ սարէն յըրա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԿԸՆԸՆՉԿ՚ԱՐՄՈՒՐ (3):

ԿԸՆԸ(Ն)ՉԿ՚ԱՐՄՈՒՐ/ԿԸՆԸ(Ն)ՇԿ՚ԱՐՄՈՒՐ - 1. *ած.* Կանաչ եւ կարմիր գույներով: *Թափէղըն էլ կընընչկ՚արմուր շուրէրում կ՚ամ ա Ջօրէդ թաքավէրէն յէրգ՚իրը* (ՆԱԲ, 45): *գ.* 2. Կանաչ եւ կարմիր գույներով ժապավեն, որ կապում էին նորապսակների կրծքին: *Մին կընընչկ՚արմուր ըն պիրում, հարթանը տօշան նըստա տամ* (Ձ): 3. Ծիածան: *Հարը կընընչկ՚ըրմուրան փըռնում ա, յէր ընում յէրգ՚ինք՚ը* (ՆԱԲ, 92):

- Կընընչկ՚արմուրը կապէլ - 1. Ամուսնացնել, պսակել (տղայի մասին): *Հալա տըղէն կընընչկ՚արմուրը կապալ չի, հարթանը անէսկ ա տաս* (Բ): 2. Հարսանիքից առաջ կարմիր ու կանաչ թելերով՝ կտորներով տան ճակատն ու մուտքը զարդարել: *Կընընչկ՚արմուրը կապում ըն, հանցու ք՚ինօղ-կ՚ըվօղ գ՚իդա, վէր էտ տանը հըրսանէք՚ կա* (Ձ):

- Կընընչկ՚արմուր կապէլ - Ծիածան առաջանալ, ծիածանել: *Ք՚ընում ըն տէսնում՝ Ըրախսէն յըրա կընընչկ՚արմուր կապած...* (ՆԱԲ, 37):

ԿԸՆԸ(Ն)ՉԿՕՏԷԼ/ԿԸՆԸ(Ն)ՇԿՕՏԷԼ - *չբ.* Կանաչով պատվել: *Հանդէրը կընընչկօտալ ա* (Բ):

ԿԸՆԸ(Ն)ՉՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸՆԸ(Ն)ՇՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. կանաչացուցանէմ)* - *նբ.* ԿԸՆԱ(Ն)ՉԻԼ-ի:

ԿԸՆԹԱՆԷ - *ած.* Թվականի ցույց տված քանակով կանթ՝ ունկ՝ կոթ ունեցող: *Ըզգանը էրկու կընթանէ բիդի ինի, վէր կարիս փըռնիս* (Բ):

ԿԸՆԹԱՎԷՐ/ԿԸՆԹԱՎՈՒՐ - *ած.* Կանթ՝ ունկ՝ կոթ ունեցող: *Մին կընթավէր աման ա յօր ունէս ճիրավ լըցնէս, տընէս հօրը հը՛տէ* (Ձ):

ԿԸՆԹԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԿԸՆԹԱՎԷՐ:

ԿԸՆԹԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԹԷԼ:

ԿԸՆԹԸ՛Ռ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՔԸՆԹԸ՛Ռ(ՆԸ):

ԿԸՆԹԸՌՆԱՎԸ՛ՐՍ - *տե՛ս* ՔԸՆԹԸՌՆԱՎԸ՛ՐՍ:

ԿԸՆԹԸՌՆԸՀԱՆ - *տե՛ս* ՔԸՆԹԸՌՆԸՀԱՆ:

ԿԸՆԹԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԹԸՎԷԼ:

ԿԸՆԹԸՎԷՐԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՆԹԸՎԸ՛ՐԷԼ:

ԿԸՆԹԸՎԸ՛ՐԷԼ/ԿԸՆԹԸՎԷՐԷԼ/ԿՈՒՆԹԸՎԷՐԻԼ - *չբ. 1.* Մեղմանալ, հանդարտվել (անձրեւը, ցավը եւն): *Թօռը վէր կընթըվը՛ռում ա, չօբանը վըխճըրնէն քըշում ա բիդի սարը* (Ձ): 2. *փխբ.* Ծերանալ: *Ապան կընթըվը՛ռալ ա* (Ձ):

ԿԸՆԹՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԹՕՏԷԼ:

ԿԸՆԹՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԹՕՏՎԷԼ:

ԿԸՆՁ՚ԸՄԸՆԷՇԱԿ/ԿԻՆՁԸՄԸՆԷՇԱԿ - *տե՛ս* ՆԱՐԳ՚ԻՁ:

- Կընձ՚ըմընէշակ պահել - Մեկին՝ մի բան լավ պահել՝ խնամել: *Խօրթ մարը ըտրանց կընձ՚ըմընէշակ ա պահալ* (Բ):

ԿԸՆՁ՚ԿԸՆՁ՚ՕՆ - *տե՛ս* ԿՈՒՆՁ՚ԿՈՒՆՁ՚ՕՆ:

ԿԸՆՁ՚ԿԸՆՁ՚ՕՑ - *տե՛ս* ԿՈՒՆՁ՚ԿՈՒՆՁ՚ՕՑ:

ԿԸՆՁ՚ԿՈՒՆՁ՚Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՆՁ՚ԿՈՒՆՁ՚Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸՆՁ՚ԿՕՆՁ՚ԻԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՆՁ՚ԿՈՒՆՁ՚ԼԼ:

ԿԸՆՁ՚ՄԸՆՁ՚ՈՒԿ/ԿԻՆՁՄԻՆՁՈՒԿ - *գ.* Կանաչեղենի տեսակ, որն ունի կծու եւ ախորժելի համ: *Կարունքը վէր կ՚ամ ա, հոյըթնէն կընձ՚ըմընձ՚ուկավ լըցվում ա* (Բ):

ԿԸՆՃԷՌ(ՆԸ) *(գրբ. կնճիռն)* - *գ.* Կնճիռ, խորշոմ: *Այուն իրը՛սէն կընճէռնը չի կա* (Բ):

ԿԸՆՃԸՌ(ՆԸ)ԿԱԼԻԼ - *չբ.* Կնճռապատվել, խորշոմապատվել: *Մաքաղաթը հանալ իցցուն տիրը՛կան կա վէջ, ամմա իրը՛սը սաղ կընճըռկանալ ա (Բ):*

ԿԸՆՃԸՌ(Ն)ԷԼ - 1. *տե՛ս* ԿԸՆՃԸՌ(ՆԸ)ԿԱԼԻԼ: 2. *նբ.* Դժգոհություն՝ տհաճություն ցույց տալ: *Ըսկէսուրը հինչը ասում ար, հարթանը դանստի կընճըռնում ար* (Ձ):

ԿԸՆՃԸՌ(Ն)ՕՏ - *ած.* Կնճիռներ ունեցող, խորշոմավոր: *Ըտը՛ղ էլ մին կ՚էջ, կընճըռօտ իրը՛սավ կընէգ՚ ա ինիս* (Ձ):

ԿԸՆՅԱԶ *(ռուս. князь)* - *գ.* Զորավար եւ նահանգի կառավարիչ ֆեոդալական Ռուսաստանում: *Մին օր էլ մին կընյազ ա կ՚ամ Շուշի* (Ձ):

- Կընյազ Կուտուզօվէն ախճիգ՛ը/թօռնը/տը՛ղան - *հեգն.* Արտոնություններ ունեցող, արտոնյալ: *Խէ՞, կընյազ Կուտուզօվէն թօռնըն ը՞ս, վէր առանց հըրցընէլու էտ վը՛ղը բիջարում ըս* (Բ):

ԿԸՆՁԷՄՆԸ - *(հ.ե. *gen- (սեղմել, սեղմված)* - *գ.* Քթի չորացած կեղտ: *Կըծէյնը կօխում ա քէթը, մին կընջէմնը տում օնում* (Ձ):

ԿԸՆՏԻՉ - *տե՛ս* ԿԸՆԴԻՉ:

ԿԸՆՏԻՉԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԿԸՆԴԻՉԱՎՈՒՐ:

ԿԸՆՏԻՉՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՆԴԻՉՀԱՐԷԼ:

ԿԸՆՈՒՆՔԱՀԱՑ - *գ.* Երեխայի կնունքին՝ մկրտությանը նվիրված ճաշկերույթ՝ խնջույք: *Ըտըրանք խըռավ ըն ինում, ըտըրա հը՛տէ էլ Կափին տըղէն կընունքհացավը հիրըվանէն ծէն չի տամ* (Ձ):

ԿԸՆՓԸՏԸ՛ՂԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՄՓԸՏԸ՛ՂԱՆ:

ԿԸՆՔԱՀԱԽ(Կ) - Կնունքի համար քահանային տրվող դրամ, կնքավարձ: *Դէրը մինչը՛վ վէր կընքահախը յօր չար ունէս, կընքէս չար* (Ձ):

ԿԸՆՔԱՀԱ՛Ր *(գրբ. կնքահայր)* - *գ.* Այն անձնավորությունը, որը, մկրտության ժամանակ ավազանից հանելով մկրտածին, որպես հոգեւոր հայր՝ պարտավորվում է այնուհետեւ հոգալ իր սանիկի կրոնական դաստիարակության մասին: *Կընքահա՛րը Արմօյէն շատ ա սիրում* (Բ):

ԿԸՆՔԱՄԱՐ *(գրբ. կնքամայր)* - *գ.* Կնքահոր կին: *Կընքամարը էնքանը տը՛սնում ա, ամիա սա՛ս չի անում* (Ձ):

ԿԸՆՔԱՄՈՒՄ - *գ.* Կնքելու՝ դրոշմելու համար գործածվող դյուրահալ մոմ՝ ձյութ՝ զմուռս: *Միհէնգ՛ էլ կընքամում պինըցընող չի կա* (Բ):

ԿԸՆՔԱՎԷՐ/ԿԸՆՔԱՎՈՒՐ *(գրբ. կնքաւոր)* - 1. *տե՛ս* ԿԸՆՔԱՀԱ՛Ր: 2. *ած.* Կնքված, մկրտված: *Կընքավէր մարթիք՛ Ղարաբաղ հա՛լա խըրէգ՛ ըն* (Բ):

ԿԸՆՔԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԿԸՆՔԱՎԷՐ:

ԿԸՆՔԱՏՕՆ - *գ.* Այն տունը, որտեղ երեխային կնքելու՝ մկրտելու առիթով ճաշկերույթ է կազմակերպվել: *Ղունըդնէն նի յըն մընէս կընքատօնը, տը՛ղ չի ինիս, թա նըստին* (Ձ):

ԿԸՆՔԷԼ *(գրբ. կնքեմ)* - *նբ.* 1. Կնիք դնել, դրոշմել: *Թաքավէրը թօխտը կընքում ա, տամ վէզիրին* (Ձ): 2. Կնունքի արարողություն կատարել, մկրտել: *Էտ տըղէն կընքում ըն, անըմը տընում Արսէն* (ՀԺՀ, V, 438): 3. *փխբ.* Անարգել, հայհոյել: *Խօխան կ՛ըղօթուն ըրավ, մօրը կընքը՛ցէն* (Ձ):

ԿԸՆՔ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՆՔԷԼ-ի:

ԿԸՆՕԽԱՆՑ - 1. *ած.* Հին, հնուց ի վեր գոյություն ունեցող, հնամենի: *Կընօխանց զա՛ւրա՛ց ա, ասում ըն՝ էս քարը առաչ մին ախճիգ՛ ա իլա՛լ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԿԸՆՕԽԷ:

ԿԸՆՕԽԷ - *մ.* 1. Շատ ժամանակ առաջ: *Մարթը ասում ա .- Յը՛ս կընօխէ յըմ յը՛կալ* (Ձ): 2. Շատ առաջ, հնում: *Կընօխէ յա իլա՛լ էտ պէնը* (Բ):

ԿԸՆՕՆՔ *(գրբ. կնունք)* - *գ.* 1. Կրոնական ծեսով երեխային ավազանի մեջ մկրտելու արարողությունը: *Ասատուրէն կընօնքը Շուշվա յը՛խծումըն ա իլա՛լ* (Բ): 2. *տե՛ս* ԿԸՆՈՒՆՔԱՀԱՑ: 3. Երեխայի քառասուն օրական դառնալու առթիվ կազմակերպված ճաշկերույթ՝ խնջույք: *Խուխէն քըռասունքը վէր տա՛ւս ա կ՛ամ, Խօսրօվը լօխճին ծէն ա տամ կընօնքէն* (Ձ):

- Կընօնք անել - Կնքելու՝ մկրտելու արարողություն կատարել, այդ կամ երեխայի քառասուն օրական դառնալու առթիվ ճաշկերույթ՝ խնջույք կազմակերպել: *Պիրում ա վէխճար մօրթում, հէյվան մօրթում, կընօնք անում* (ՀԱԲ, 15, 106):

ԿԸՆՕՓԿԱ - *տե՛ս* ԳԸՆՕՓԿԱ:

ԿԸՇԿԸՌԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԿԸՌԷԼ:

ԿԸՇԿԸՌՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԿԸՌՎԷԼ:

ԿԸՇԿԸՌՕՏ - *տե՛ս* ՔԸՇԿԸՌՕՏ:

ԿԸՇԿԸՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԿԸՌՕՏԷԼ:

ԿԸՇԿԸՌՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԿԸՌՕՏՎԷԼ:

ԿԸՇԿՕՌ - *տե՛ս* ՔԸՇԿՕՌ:

ԿԸՇՎԱՃՕ՛Թ - *գ.* Կաշու փոքր կտոր: *Մին կը՛շվաճօ՛թ ա տամ ուստէն, թա.- Ինձը՛տէ մին ճօխտ վընանման կա՛րէ* (Ձ):

ԿԸՇՎԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կը՛շվընհան անել - 1. Կաշին հանել՝ քերթել, մորթազերծ անել: *Մին մընուտումը էտ կ՛ումաշը մօրթում ըն, կը՛շվընհան անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Թալանել, կողոպտել: *Էտ օյինբազը սաղ շինա՛ցուց կը՛շվընհան ա ըրալ* (Բ):

- Կը՛շվընհան ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Կաշին հանվել՝ քերթվել, մորթազերծ լինել: *Վը՛խճարը մօրթում ըն, կախ տամ, վէր մօրթան ծիք՛ ըն տամ, կը՛շվընհան ա ինում* (Ձ): 2. Թալանվել, կողոպտվել: *Կը՛շվընհան իլա՛ծ մարթիք՛ ըն մէր շինը՛ցէք՛, կարում չը՛ն յօլլա ք՛ինին* (Բ):

ԿԸՇԸՄԹԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՃԸՄԹԷԼ:

ԿԸՇԸՄԹ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՃԸՄԹ(Ը)ՎԷԼ:

ԿԸՇԸՄԹՕՆ - *տե՛ս* ԿԸՃԸՄԹՕՆ:

ԿԸՇԸՄԹՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՃԸՄԹՕՏԷԼ:

ԿԸՇԸՄԹՕՏ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՃԸՄԹՕՏ(Ը)ՎԷԼ:

ԿԸՇԸՄԹՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՃԸՄԹՕՑ:

ԿԸՇԿԸՇԱԼ - *տե՛ս* ՔԸՇՔԸՇԱԼ:

ԿԸՇԿԸՇԱԼԻ - *տե՛ս* ՔԸՇՔԸՇԱԼԻ:

ԿԸՇԿԸՇԱՆ - *տե՛ս* ՔԸՇՔԸՇԱՆ:

ԿԸՇԿԸՇՕՆ - *տե՛ս* ՔԸՇՔԸՇՕՆ:

ԿԸՇԿԸՇՕՑ - *տե՛ս* ՔԸՇՔԸՇՕՑ:

ԿԸՇՈՒՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՇՈՒՐ:

ԿԸՇՈՒՐ-ԿԸՇՈՒՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՇՈՒՐ-ԿՈՒՇՈՒՐ:

ԿԸՇՕՌ - *տե՛ս* ԿՈՒՇՈՒՐ:

ԿԸՇՕՌ-ԿԸՇՕՌ - *տե՛ս* ԿՈՒՇՈՒՐ-ԿՈՒՇՈՒՐ:

ԿԸՊԱԹԻԼ - *գ.* 1. Կապելու թել: *Կը՛պաթիլը յը՛ր ա օնում, կապում* (Ձ): 2. Կապա գործելու թել: *Հէղուշ աքէրը կը՛պաթիլ ա ինք՛ օնում, տա՛լին հը՛տէ մին լ՛ավ դաբա կ՛օրծում* (Ձ):

ԿԸՊԱՇՕ՛Ր - *տե՛ս* ԿԱՊԱՆ:

ԿԸՊԸԿԱՆՈՒՑ/ԿԸՊԻԿԱՆՈՒՑ - 1. *գ.* Մեկ կոպեկի արժողությամբ դրամ: *Կը՛պը՛կանուցը տամ ա, էտ ժէվը ինք՛ օնում* (Ձ): *ած.* 2. Մեկ կոպեկի արժեք ունեցող: *Սավէտին վախտը կը՛պը՛կանուց ը՛շփիշկա յէլ ա իլա՛լ* (Բ): 3. *փխբ.* Չնչին, անարժեք: *Կը՛պը՛կանուց շօ՛րէր ա ինք՛ կալա՛լ* (Բ): 4. *փխբ.* Գծուծ, անարգ: *Կը՛պը՛կանուց մարթ ա Միշա՛ն* (Բ):

- Կը՛պը՛կանուց շինիլ - Հեղինակազրկել, խայտառակել: *Կընէգ՛ը մարթին շէնումը կը՛պը՛կանուց շինից* (Բ):

- Կը՛պը՛կանուց տը՛ռնալ - Հեղինակազրկվել, խայտառակվել: *Էտ կ՛ուղօթունանը յը՛տը Ծա՛վին կը՛պը՛կանուց տը՛ռավ* (Բ):

ԿԸՊԸԿ-ԿԱՊԷԿ/ԿԸՊԻԿ-ԿԱՊԷԿ - *մ.* Կոպեկ առ կոպեկ, քիչ-քիչ: *Կը՛պը՛կ-կապէկ թուփ ա ըրալ, տըղէն հը՛տէ տօն շինա՛լ* (Բ):

ԿԸՊԸԿ-ԿԱՊՈՒԿ/ԿԸՊՈՒԿ-ԿԱՊՈՒԿ - *մ.* Խրձերով, փնջերով, տրցակներով: *Խօտը կը՛պը՛կ-կապուկ նի յըն տամ մարա՛ք՛ը* (Ձ):

- Կը՛պը՛կ-կապուկ անել - Խրձեր՝ փնջեր՝ տրցակներ պատրաստել: *Խօտը կը՛պը՛կ-կապուկ ըն ընէս, թուլու տաս բիդի հը՛ղէն* (Բ):

ԿԸՊԸԿԿԷՍ - *ած.* 1. Մեկ եւ կես կոպեկի արժեք ունեցող: *Ծա՛ւկունկէսը կը՛պը՛կկէս ա, մին ծա՛ւկունը քանէ՞ կապէկ ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Քիչ, չնչին (գումարի մասին): *Կը՛պը՛կկէս փուլ օնէ, գը՛ռանըմ ա* (Բ):

ԿԸՊԸԿՈՒՏՈՒՐ - *ած. տե՛ս* Կապը կըտրած:

- Կը՛պը՛կուտուր ինիլ *(գրբ. կապակոտոր լինիմ)* - *տե՛ս* Կապը կըտրել:

ԿԸՊԸՐԿԱՐԱՍ/ԿԸՊՐԸԿԱՐԱՍ - *գ.* Ներսը կուպրով պատած կարաս: *Կ'ինին կըպըրկըրասըմըն ա լ'ավ կընաս* (Ձ):

ԿԸՊԸՐՄՕՐԹԷ/ԿԸՊՐԸՄՕՐԹԷ - *գ.* Կուպր քսած մորթի՝ կաշի, որով փակում են կարասների բերանները կամ տիկ են պատրաստում: *Կ'ինին ածում ըն կարասը, կըպըրմօրթավը ծասկում, վը'ղավ անում* (Ձ):

ԿԸՊԸՐՏԱԹԻԼ - *տե՛ս* ԿԸՐՊԸՏԱԹԻԼ:

ԿԸՊԸՐՏԱԼԱՆԹ - *տե՛ս* ԿԸՐՊԸՏԱԼԱՆԹ:

ԿԸՊԸՐՏԱՃԵԹ - *տե՛ս* ԿԸՐՊԸՏԱՃԵԹ:

ԿԸՊԸՐՏԼԱԽՏԷ - *տե՛ս* ԿԸՐՊԸՏԼԱԽՏԷ:

ԿԸՊԸՔԸՇԿՕՌ - *տե՛ս* ՔԸՇԿՕՌ:

ԿԸՊԻԿԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԿԸՊԸԿԱՆՈՒՑ:

ԿԸՊԻԿ-ԿԱՊԷԿ - *տե՛ս* ԿԸՊԸԿ-ԿԱՊԷԿ:

ԿԸՊԻՏԱՆՑԻ *(ռուս. квитанция)* - *գ.* Ստացագիր, անդորրագիր: *Փուլը տամ ա, կըպիտանցին յը'ր օնում, ք'ինամ* (Ձ):

ԿԸՊԻՑ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կըպից տալ - *տե՛ս* Կապ տալ:

ԿԸՊԿԸՊՕՐԷԼ - *նբ.* Շատերին՝ շատ բան՝ տարբեր տեղերից կապել, կապկպել: *Կ'ոնդէրը ք'իս ըն Պըլը Պուղուն տօնը թըլընէս, իլանծ-չիլանծը կըպկըպորէս, յօր օնէս, ք'իս* (ԼՂԲ, 395):

ԿԸՊԿԸՊՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՊԿԸՊՕՐԷԼ-ի:

ԿԸՊՉԱՆ/ԿԸՊՑԱՆՔ - *գ.* Փայտի՝ ցախի մանր կտորներ՝ տաշեղներ կրակը կպցնելու համար: *Կըպչանը տինիս ըն փըդէրէն տակէն, նի կըցընէս* (Ձ):

ԿԸՊՐԸԿԱՐԱՍ - *տե՛ս* ԿԸՊԸՐԿԱՐԱՍ:

ԿԸՊՐԸՄՕՐԹԷ - *տե՛ս* ԿԸՊԸՐՄՕՐԹԷ:

ԿԸՊՈՒԿ-ԿԱՊՈՒԿ - *տե՛ս* ԿԸՊԸԿ-ԿԱՊՈՒԿ:

ԿԸՊՑԱՆՔ - *տե՛ս* ԿԸՊՉԱՆ:

ԿԸՊՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓՕՐԿԱՊՕԹՈՒՆ:

ԿԸՊՕՏԷԼ - *նբ.* Մի քանի տեղից՝ շատ անգամ կապել: *Էտ տըղէրքը պիրում ըն ի՛ւրանց քըվէրը կըպօտում, թակում, ըսպանում* (ՀԱԲ, 15, 128):

ԿԸՊՕՏ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՊՕՏԷԼ-ի:

ԿԸՌ/ԿԸ'Ռ/ԿԷՌ/Կ'ԷՌՆԸ *(գրբ. կեռ, կոր)* - 1. *ած.* Կորաձեւ, կոր, գլուխը՝ ծայրը ծռած: *Մին կըռ կօթավ ցակատ օնէ, սաղ օրը թ'ուրիփ ա անում* (Ձ): *գ.* 2. Ճանկաձեւ ծռած հարմարանք՝ զանազան գործածությունների համար: *Վէր մըթնում ա, լօթկան կապում ա մին կէռա, ի՛ւրանք ծըմակումը կէնում ըն* (ՀԺՀ, V, 546): 3. Ձուկ որսալու կարթի ծայրը, ճանկ: *Ծ'ուկունը կըռան տ'ուս ա օնում, տամ ըտըրան* (Ձ): 4. *տե՛ս* ԱԼԱԹ: 5. *տե՛ս* ԿԸՌԷՉԱՆ: 6. Խաղողի վազերի մատերը կորացնելով՝ կապելը: *Կըռը վէր ըսքըսում ա, լօխ ք'ինամ ըն բաղէրը* (Բ): 7. *տե՛ս* ՓՈՒՐԱՑԱՎ(2):

- Կըռ անել - 1. *տե՛ս* ԿԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ: 2. Խաղողի վազերի մատերը կորացնելով՝ կապել: *Սաղ օրը կըռ ա անում, վըստակած կ'ամ տօն* (Ձ):

- Կըռ թըխէլ - Ագուցել: *Քարը քարէն կըռ ըն թըխում, վէր պէնդ ինի պատը* (Ձ):

- Կըռը կըտըրցընել - Որեւէ բան վերջացնել, ավարտին հասցնել, սպառել: *Արտը հընձ'ում ըն, կըռը կըտըրցընում, թօռը նի յա օնում* (Ձ):

- Կըռ տալ - 1. Ոտքը ուրիշի ոտքերի արանքը դնելով ու կորացնելով՝ սայթաքեցնել՝ վայր գցել: *Վազ տալիս կըռ ըն տամ, վէր ա ըղնում* (Ձ): 2. Դավել, խարդախել, խաբել: *Մարթ վէր հըրըվընէրէն կըռ տըվավ, ընդի մարթին Աստուծ չօնէ* (Ձ): 3. Թեքվել, ծռվել (ճանապարհի մասին): *Էտ հըղէն ըխպիրին քըշտան կըռ ա տամ բիդի Ծ'ամծ'որ* (Բ):

ԿԸՌԱԲԼԻ - *տե՛ս* ՂԸՐԱԲԼԻ:

ԿԸՌԱԺՄՈՒՆՔ - *գ.* Անեծք, նզովք: *Էտ պըռավէն կըռաժմունքը շատ մարթու վա ըսպանալ* (Բ):

- Կըռաժմունք անել/տալ - Անիծել, նզովել: *Էնքան կըռաժմունք ըրավ, հարթնանը կըլ'ոխը կէրավ* (Ձ):

ԿԸՌԱԿԱՊ - *տե՛ս* ԿԸՌ(6):

- Կըռակապ անել/տալ - *տե՛ս* Կըռ անել (2):

ԿԸՌԱԿԼԱ'Վ/ԿԸԼԱ'ԿՌԱՎ/Կ'Ի՛ԼԱԿՌԱՎ *(գրբ. գայլագռաւ)* - 1. *գ.* Սեւ ու մեծ ագռավ: *Ճարը կըտըրած մին կըռակլա'ավ ա վէր քըցի՛ում, խըրավում, օտում* (Ձ): 2. *ած., գ. փխբ.* Չարագուշակ (մարդ): *Էտ կըռակլա'ավը էնքան կըռկըռաց, մարթը մը'ռավ* (Բ):

ԿԸՌԱՃԻԼ - 1. *գ.* Ծնկի ետեւի փոսի հաստ ջիլը: *Մըրչէմնը ահում ա.- Խօտ, հինչ խո՞տ, կըռըճիլէրաս ա տամ* (ԱԱռ, 71): 2. *ած., գ.* Նիհար, բայց տոկուն, դիմացող (մարդ): *Կըռաճիլ պառավ ա Սօնա աքէրը* (Բ):

- Կըռաճիլը աղէլ/ծամէլ/կըրծկօրծէլ - Տանջել, չարչարել: *Էտ կընէգ'ը սաղ գ'անքումը մարթին կըռաճիլը աղալ ա* (Բ):

- Կըռաճիլը կըտըրէլ - Մեծ վնաս հասցնել: *Էս կարկուտը մէր կըռըճիլէրը կըտըրից* (Բ):

- Կըռըճիլին թըխէլ - *տե՛ս* Կըռաճիլը կըտըրէլ:

ԿԸՌԱՄՄԱՐ/ԿԸՌՄԱՐ - *գ.* Շորը կոճկելու կեռ եւ օղակ, որոնք իրար մեջ են հագնում: *Շ'որը կարում ա, մընամ ա կըռըմարէրը նը'ստա տա* (Ձ):

ԿԸՌԱՆ[1]/ԿԸՌԱՆԴ[1] *(ռուս. кран, հոլ. kraan)* - *գ.* Հեղուկ եւ գազային նյութերի հոսքը բաց թողնելու կամ փակելու հարմարանք, ծորակ: *Կըռանը պէնում ըն, ճ'ուրը կ'ամ չի* (Ձ):

ԿԸՌԱՆ[2]/ԿԸՌԱՆԴ[2] *(ռուս. кран, գերմ. Kran)* - *գ.* Բեռ՝ ծանրություններ բարձրացնելու եւ տեղափոխելու մեքենա, կռունկ: *Կըռանդը պիրո՛ւմ ըն էտ հինգըստըքարէրը ածում մաշինը, տանում* (Ձ):

ԿԸՌԱՆԱԼ *(գրբ. կորանամ, կռանամ)* - *չբ.* 1. Կոր ձեւ ստանալ, կորանալ: *Ս'ուրթ'ունը չուրացալ ա, կըռացալ* (Բ): 2. Վերին մասով դեպի ներքեւ ծռվել, կզանալ, խոնարհվել: *Կըռացալ ա, թա քարը յօր օնէ, պուք չի յէկալ...* (ԲՀԲ, 232): 3. *փխբ.* Խեղճանալ, հնազանդվել: *Էնքան թակում ըն, մինչը'վ վէր կըռանում ա* (Ձ):

- Կըռացած խընձ'որ է - Հոգնած՝ վաստակյալ մարդ: *Սաղ օրը կօրծ ա անում, ի՛ւրի՛ւգ'ի՛ւնը, հունցը մին կըռացած խընձ'որ է, կ'ամ տօն* (Ձ):

ԿԸՌԱՆՈ[1] - *տե՛ս* ԿԸՌԱՆ[1]:

ԿԸՌԱՆՈ[2] - *տե՛ս* ԿԸՌԱՆ[2]:

ԿԸՌԱՆՈՒԼ - *տե՛ս* ՂԸՐԱԲԼԻ:

ԿԸՌԱՆՉԻԼ/ԿԸՌԸՆՉԱԼ *(հ.ե. *ger- (խոպոտ ճչալ)* - *չբ.* Կռնչալ, կռավել: *Ջ'ումրի՛ւտ ղուշը ասում ա.- Ամմէն մին կըռընչէլավըս բիդի մին տը'գ'ճ'ուր, մին վըչխարի տըմա'նկ քըցիս պը'ռանըս* (ՀԺՀ, V, 24):

ԿԸՌԱՆՉՈՒՑ/ԿԸՌԸՆՉՕՑ - *գ.* Կռնչյուն: *Կըռընչօցը վէր ըսկընաս ա, տըղան դ'ուստի վըխճարէն բուղը քըցիս ա ղուշին պէրանը* (Ձ):

ԿԸՌԱՊԱՇՏ *(գրբ. կռապաշտ)* - *ած., գ.* 1. Կուռքերին պաշտող, հեթանոս: *Վէր կըռապաշտնէն նի յըն տը'ռալ Հ'ադրո՛ւթ, մին դաշ'անգ'ի կընգա կ'էրի յըն տարալ* (ԱԱ, 36): 2. *փխբ.* Անգութ, դաժան, անողորմ (մարդ): *Էտ կըռապաշտը կընգանը ամմէն օր թակում ա* (Բ):

ԿԸՌԱՊՕՋ[1] *(գրբ. կռապոգ)* - 1. *ած.* Կեռ պոզեր՝ եղջյուրներ ունեցող: *Կըռապօզ'ը նի յա մընում բօստանը, շիթիլնէն օտում* (Ձ): 2. *ծնկ.* Կով: *Մէր կըռապօզ'ը օրը մին վէդրա կաթն ա տամ* (Բ):

ԿԸՌԱՎԱՐ - *գ.* Արորով կատարած վար: *Կըռավարը հիշտ ա, կանց կ'ի՛ւթնավարը* (Ձ):

ԿԸՌԱՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԱՆՉԻԼ:

ԿԸՌԱՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ կեռ, փոքր-

ինչ կոր: *Մին կըռավուն փանդ ա յօր ունէս, տինիս էտ ծակէն ըռխումը* (Ձ):

ԿԸՌԱՎՈՒՑ - *տե՛ս* ԿԸՌԱՆՉՈՒՑ:

ԿԸՌԱՏՈՒԿ - *տե՛ս* ԿԸԾՈՒՔ(ՆԸ):

ԿԸՌԷՆԴԱԿ - *տե՛ս* ԿԸՌԷՆԴԸԼԱԿ:

ԿԸՌԷՆԴԸԼԱԿ/ԿԸՌԷՆԴԱԿ/ԿԸՌԻՆԴԸՌԱԿ/ԿԸՌԸՆԴԷՉ/ԿԸՌԸՆԴԸԼԷԿ - *գ.* 1. Փայտե օղակ, որ անց են կացնում անասունների վիզը եւ կապում մսուրից: *Կըռէնդըլակը քըցում ըն կըվէն վէզը, ըխօռէն կըռան կապում* (Ձ): 2. *գ., ած. փխբ.* Ծերությունից կամ շատ աշխատելուց կորամեջք դարձած (մարդ): *Կըռէնդըլակ պառավ ա Մարյան հասին* (Բ):

- Կըռէնդըլակ կըտըրէլ/տըէռնալ - Ծերությունից կամ շատ աշխատելուց մեջքը կորանալ: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, կըռէնդըլակ ա կըտըրալ* (Բ):

ԿԸՌԷՉԱՆ/ԿԸՌՉԱՆ - *գ.* 1. Կեռ ծայրով փայտե կամ երկաթե ձող՝ որեւէ բան մոտ քաշելու համար: *Կըռէչանը յըէր ա օնում, գիւլանան ճըղնէրը կըռըցընում, քաղում* (Ձ): 2. Կամի երկու մասերն իրար միացնող կանթերը: *Կամնէն կըռէչանը պուք ա կամ, գիւդում չըն, թա հինչ անին* (Ձ): 3. Կեռմայրի կեռը: *Շալվարը կըէնում ա, կըռէչանը քըցում, մար տամ, տիւս կամ* (Ձ): 4. *փխբ.* Մեջքը կորացած եւ նիհար մարդ: *Էտ կըռէչանը հիշկան օտում ա, քուքանում չի* (Բ):

- Կըռէչան տըէռնալ - Մեջքը կորանալ եւ նիհարել: *Խըէղճը էնքան չըրչարվալ ա, կըռէչան ա տըէռալ* (Բ):

- Կըռէչան տըէռնալ, նըստա կէնալ/պուք չըկանալ - *տե՛ս* Նըստա կէնալ, պուք չըկանալ:

ԿԸՌԷՎ - *տե՛ս* ԿԸՌԸԷՎ:

ԿԸՌԷՐ - *գ. ծծկ.* Եզներ: *Կըռէրը լըծում ըն, վար անում* (Ձ):

ԿԸՌԷՔ/ԿԸԷՌԷՔ/ԿԷՌԻՔ/ԿԷՌԷՔ *(գրբ. կեռիք)* - *գ.* 1. Մարդու կամ կենդանու ատամ: *Թափէղը մէհէտ թըխէլումը օթէն կըլօխը կըտըրում ա, էրկուսէն էլ կըռքընէն տիւս տամ, ճըկըտնէրէն շարում* (ՆԱԲ, 46): 2. Նույն ձեւի սրածայր ելուստ գործիքների՝ անիվների եւն վրա: *Մըշառէն կըռէքը կօտըրալ ա, լավ չի կըտըրում* (Բ): 3. *տե՛ս* ՊԸՃԷՂ(ՆԸ) (2):

- Կըռէքը առնել - 1. Թթու բան ուտելուց ատամները բռնվել՝ հարվել: 2. Անարդարություններ՝ անախորժություններ շատ տեսնելուց ձանձրանալ՝ վախենալ: *Կըռէքըս առնալ ա էս կանտորումը* (Բ): 3. Մեկից հիասթափվել: *Ընդրանա կըռէքըս առնալ ա, էլ նըհըտը հընգրրօթուն չըմ անում* (Բ):

- Կըռէքը ըռնուտ տըէռնալ - Հաճույքի՝ փողի՝ շահի եւն համը ճաշակել: *Կէվիւն կըռէքը ըռնուտ ա տըէռալ, առանց կընէգ էլ կարում չի ապըրէ* (Ձ):

- Կըռէքը կըտըրածընը ա ծամում - Յուրաքանչյուրն օգտվում է ըստ իր վաստակի:

- Կըռէքը կըտըրէլ - *տե՛ս* Օժ(ժ)ը յըէխնէլ:

- Կըռէքը մօտ անէլ - Մեկին խաբելու փորձ անել, խաբել ցանկանալ: *Թաքուհին շատ ա կըռէքը մօտ անում, ամմա թաքավէրին կարում չի խանփի* (Ձ):

- Կըռէքը սօր - 1. Առողջ՝ սուր ատամներ ունեցող: *Կըռէքը սօր պառավ ա Նինօվը* (Բ): 2. Կարող, զորեղ: *Կըռէքը սօր մարթ ար Բըխցարը, լօխ նըէստա քաշվում ին* (Ձ):

- Կըռէքը քարու նի կանալ - *տե՛ս* Խուփը քարէն նի կանալ:

- Կըռէք ինիլ (մինին յըրա) - Մեկի հանդեպ ոխ՝ քեն ունենալ: *Ըսատուրէն էլ կըռէք ա ինում Բափկէնին յըրա* (Ձ):

- Կըռէք կըռքու թըխէլ/տալ - 1. Ցրտից՝ վախից ատամներն իրար զարկել, կափկափել: *Վըէրսկանը արչին վէր տըէսնում ա, կըռէք կըռքու վա տամ* (Ձ): 2. Դիմանալ, տոկալ, համբերել: *Կընէգը ասում ա.- Շատ ըմ կըռէք կըռքու թըխալ, էլ կարում չըմ* (Ձ): 3. Զայրանալ, կատաղել: *Կընէգը ասմա.- Նըհախ տըէղան կըռէք կըռքու չի թըխիս, յըէս ըմ ըրալ, լավ ըմ ըրալ* (Ձ):

- Կըռէք կըռքու տըված ապըրէլ - Դժվարությամբ՝ նեղություն կրելով ապրել: *Կըռվէն վախտը ժուղովուրթը կըռէք կըռքու տըված ըն ապըրալ* (Բ):

- Կըռէք նըհաշ տալ - 1. *տե՛ս* Սիպտակ կըռէք նըհաշ տալ: 2. Իր թշնամական՝ չար էությունը՝ գիշատիչ բնույթը դրսեւորել: *Թօրքը կընօխէ յա կըռէք նըհաշ տըվալ, մունք չընք կըլխու ընգալ* (Բ): 2. Պատասխանելու՝ դիմադրելու պատրաստակամություն՝ կարողություն արտահայտել: *Հարթնը ըռըչի օրանց էլ ըսկէսվօրը կըռէք ա նըհաշ տըվալ* (Ձ):

- Կըռքան էլ պըրծընէլ, կըռքըցավան էլ - *տե՛ս* Աշկան էլ պըրծընէլ, ըշկըցավան էլ:

- Կըռքան կըտըրէլ - Իրեն զրկելով՝ տնտեսել: *Մարը կըռքան կըտըրում ա, փուլ թուփ անում, վէր ըխճըկանը փըսակէ* (Ձ):

- Կըռքավ ըղնէլի (պէն) - Ուտելիք: *Տանը կըռքավ ըղնէլի պէն չի կա* (Բ):

- Կըռքավը տալ - Մեկին՝ մի բան փորձելով՝ ծանրութեթեւ անելով՝ ճանաչել: *Թաքավէրը կըռքավընը ա տամ, տըէսնում, վէր էտ ախճիգը լավ ախճիգ ա* (Ձ):

- Կըռքէն յըէխտավը/օնջավը ապըրէլ/յօլա քինիլ - Իրեն զրկելով՝ նյութական կարիքի մեջ ապրել, բայց ուրիշների օգնությանը չդիմել: *Սիմօնը մարթ ա, լի՞, հանւ ա՞ հինչ անում, կըռքէն յըէխտավը ապըրում ա* (Բ):

- Կըռքէն տակէն շիրա մընալ - Մի բանի համը՝ հաճույքը չմոռանալ եւ կրկին ցանկանալ: *Ջավէնը մէհէտ պիվա յա խըմալ, կըռքէն տակէն շիրա յա մընացալ* (Բ):

- Կըռքէն տակէն պէն տինիլ - Մի քիչ ուտել: *Թայդի կամ ա տօն, կըռքէն տակէն պէն տինում, քինամ* (Ձ):

- Կըռքընէն առնէլ - *տե՛ս* Կըռէքը առնէլ:

- Կըռքընէն հաշըէվ անէլ/հըմբարէլ - Մեկի թույլ կողմն իմանալ եւ նրան իրեն ենթարկել՝ շահագործել: *Կընէգը վէր մարթին կըռքընէն հըմբարից, վէրչը փիս կինի* (Ձ):

- Կըռքընէն ղըլավ տալ - *տե՛ս* Կըռքընէն սըրէլ:

- Կըռքընէն ղըրճղըրճցընէլ - *տե՛ս* Կըռէք կըռքու թըխէլ:

- Կըռքընէն մազ մանէլ - Մեծ ախորժակ ունենալ, մի բանի փափագել, բայց չկարողանալ փափագն իրականացնել: *Շատ մարթու կըռքընէ յար մազ մանում էտ ըխճըկանը նըհըէտ փըսըկվէլի մըհար* (Ձ):

- Կըռքընէն յըէղէլ - *տե՛ս* Կըռքընէն սըրէլ:

- Կըռքընէն պէց անէլ - *տե՛ս* Սըէպէրը պէց անէլ:

- Կըռքընէն պէց մընալ - *տե՛ս* Սըէպէրը պէց մընալ:

- Կըռքընէն պըրինձ - Գեղեցիկ՝ կանոնավոր՝ մանր ատամներ ունեցող: *Կըռքընէն պըրինձ ախճիգ ա* (Բ):

- Կըռքընէն սընդօղումը տինիլ - Քաղցած կյանք վարել: *Կըռքընէն սընդօղումը տիրանծ մարթ ա Ուբէլը, հանրան գանքումը հալա մէհէտ կօշտ փօրավ հաց կէրած չի* (Բ):

- Կըռքընէն սըրէլ - Պատրաստվել՝ տրամադրվել ախորժակով ուտելու կամ այլ բան անելու: *Կըռքընէն սըրած քինամ ա հըրսանէք, տըէսնում՝ հըրսանէքը պըրծած* (Ձ):

- Կըռքընէն վէր անէլ - *տե՛ս* Սըէպէրը փօրը (նի) ածէլ:

- Կըռքընէն վէր տըէռած կանալ - Ուժից՝ իրավունքից՝ իշխանությունից զրկված, ծերացած, վնասազերծված մարդ: *Էտ կըռքընէն վէր տըէռած կանալը էլ կարում չի վէշ մինին փիսօթուն անէ* (Բ):

- Կըռքընէն վէր տը՛ռնալ - 1. Ուժից՝ իրավունքից՝ իշխանությունից զրկվել, ծերանալ: *Խաչատրյան Մսոն՚ն մին վախտ ա իլա՛լ, վէր լօխ կըլ՚օխ ըն իլա՛լ տալիս, միհէնգ՚ ա, վէր ըտի կըռքընէն վէր ա տը՛ռալ* (Ձ): 2. Մի բան ապարդյուն շատ ասել: *Էնքան մարթին իրը՛սէն խօսալ ա, կըռքընէն վէր ա տը՛ռալ* (Բ):

- Կըռքընէն տընդրդէլ - 1. *տե՛ս* Կըռքընէն հա՛շը՛վ անել: 2. Անասունների, հատկապես ձիերի ատամները ստուգելով՝ տարիքը որոշել: *Ռուբէն ա՛մին ծիյին կըռքընէն տընդրդում ա, թա.- Պառավ ա* (Ձ):

- Կըռքընէն ո՛ւրո՛ւր թակէլ/թըխէլ/տալ - *տե՛ս* Կըռէք՚ կըռքու թըխէլ:

- Կըռքընէն փօրը (նի) ածէլ/վէր անել - *տե՛ս* Սը՛պէրը փօրը (նի) ածէլ:

- Կըռքընէրէն հօփ տալ - *տե՛ս* Կըռէք՚ կըռքու թըխէլ:

- Կըռքու պէն ինիլ - Հնարավորությունների սահմաններում լինել, հաղթահարելի լինել: *Հա՛ղը ասմա.- Տօն շինիլը կըռքու պէն չի, մէգ էտքան փուլ չօնիք՚* (Ձ):

- Կըռքու տակավ անց կըցընէլի (պէն) - *տե՛ս* Կըռքավ ըղնէլի (պէն):

- Կըռքու տակ(է) մընալ - Քիչ՝ չնչին լինել (ուտելիքի մասին): *Օշափը ասմա.- Էտ հինչ ա՞, վէր իփա՛լ ըս, էտ կըռքէս տակէն կըմընա* (Ձ):

- Կըռքու տակ ըղնէլ - Բամբասանքի՝ ծաղրի առարկա դառնալ: *Հո՛ւր կընէգ՚ Սանթուրէն կընգանը նըման ինի, ինք՚ընն էլ կըռքու տակ կըղնէ* (Բ):

ԿԸՌԷՔ՚-ԿԸՌԷՔ՚/ԿԸՌԸՔ՚-ԿԸՌԷՔ՚ - *մ.* 1. Մեկ առ մեկ, մանրամասնորեն: *Մարթը կընգանը լօխ կըռէք՚-կըռէք՚ պատմում ա* (Ձ): 2. Ծվեն առ ծվեն, կտոր առ կտոր: *Էտ քարը կըռէք՚-կըռէք՚ լօխ կուտրատում ա* (Ձ):

- Կըռէք՚-կըռէք՚ անել - Մանր կտորների բաժանել, ծվեն-ծվեն անել: *Էշը քը՛շէրը մընաց հա՛նդին, կ՚ուլէրը կըռէք՚-կըռէք՚ ըրէն, կէրէն* (Բ):

- Կըռէք՚-կըռէք՚ ինիլ/տը՛ռնալ - Մանր կտորների բաժանվել, ծվեն-ծվեն դառնալ: *Վէր գ՚ումփուլավը թըխում ա, էտ քարը կըռէք՚-կըռէք՚ ա ինում* (Բ):

ԿԸՌԸՔՆԱԽՕՏ/ԿՈՒՌՈՒՔՆԱԽՕՏ - *գ.* Վայրի խոտաբույսի տեսակ: *Կըռըքնախօտը կարճ խօտ ա* (Բ):

ԿԸՌԸՔՆՈՒՏԱՆԱԼ/ԿՈՒՌՈՒՔՆՈՒՏԱՆԱԼ - *չբ.* Գռուզ դառնալ, գանգրանալ: *Խուխէն քը՛չը՛լցընում ըն, քաչալը ծուվու տըղնօց քը՛սում, հանցու մազ՚էրը կըռքզնուտանա* (Ձ):

ԿՈՒՔՆՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿՈՒՌՈՒՔՆՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿԸՌԸՔՆՈՒՏԱՆԱԼ-ի:

ԿԸՌԸՔՆՕՏ/ԿՈՒՌՈՒՔՆՕՏ *(գրբ. գռուզ)* - *ածական.* 1. Գռուզ, խուճուճ, գանգուր: *... Մարը պը՛ղպը՛ղօրից տը՛ղին կըռքզնօտ մազ՚էրը, ճընապար տիրա՛վ* (ՀԺՀ, 5, 135): 2. Գանգուր մազեր ունեցող, գանգրահեր: *Կըռքզնօտ խօխա յա Ռուբիկը* (Բ): 3. *փխբ.* Արտասովոր, բոլորից տարբերվող: *Էտ գ՚ո՛ւլա՛ն բարը կըռքզնօտ գ՚ո՛ւլա՛ն ա ինում* (Ձ):

ԿԸՌԸՔՆՕՏԷԼ/ԿՈՒՌՈՒՔՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՔՆՈՒՏԱՆԱԼ:

ԿԸՌԸ՛Վ/ԿԸՌԷՎ/ԿԸՌԸՎ *(գրբ. կռիվ)* - *գ.* 1. Զինված ընդհարում, պատերազմ: *Ղարաբաղա կըռվավը մէր ժուղովուրթը տը՛ժը՛ըրթուն շատ ա քաշա՛լ* (Բ): 2. Ռազմական գործողություն, ճակատամարտ: *Մըսմընու կըռվէն կամանդիրը կ՚իմիրկ՚ո՛ւճը՛ցէ Ասլանիկըն ա իլա՛լ* (Ձ): 3. Ներքին պայքար: *Էտ էրկու կալխօզէն կըռը՛վը ո՛ւրո՛ւր նըհը՛տ կընօխանց ա ինում* (Ձ): 4. Ծեծ, ծեծկռտուք: *Հա՛ղը ասմա.- Շան տըղա՛, չուբանու կըռը՛վ չի է՛, կամանց թըխէ* (Ձ): 5. Վեճ, վիճաբանություն: *Հը՛ըթնըսկէսուր վէր ո՛ւրո՛ւր նըհը՛տ յօլա չի ք՚ը՛ցէն, տանը ամէն օր կըռը՛վ կինի* (Բ):

- Կըռը՛վ անէլ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԷԼ:

- Կըռը՛վ անէլը չի տըղըմըրթթուն, յը՛խնէլը ա տըղըմըրթթուն - Կարեւորը ոչ թե ընթացքն է, այլ արդյունքը:

- Կըռը՛վը թափէլ - Կռվին վերջ տալ, խաղաղեցնել, հաշտեցնել: *Հաբէդ ապան կ՚ամ ա կըռէվը թափում, խընձո՛ը կէս անում, մին լափուճ մընին տամ, մին լափուճ էլ՝ էն մընին* (ՆԱԲ, II, 50):

- Կըռը՛վ ըղնէլ - Կռիվ առաջանալ՝ սկսվել: *Ըտի մին խըտուրու պէնու դ՚ը՛ռդ՚ա էտ յէրգ՚իրը կըռը՛վ ա ըղնում* (Ձ):

- Կըռը՛վ կ՚ա՛լ/յը՛ր կէնալ - Կռիվ՝ պատերազմ սկսել, հարձակվել: *Վէր ըսկընաս ա, զօրքը յօր ա ունէս, կ՚աս կըռը՛վ* (ԱԱ, 20):

- Կըռը՛վ(ս) տալ - 1. *տե՛ս* ԿԸՌՎԷԼ: 2. Մաքառել, հանուն մի բանի ճիգ գործադրել: *Մարքարը շատ ա կըռը՛վս տամ, մինչը՛վ վէր էտ քըրքարուտ հա՛նդը արտ ա տը՛ռնում* (Ձ):

- Կըռը՛վ քաշիլ - *տե՛ս* Կըռվու մաչ ըղնէլ:

- Կըռը՛վ քըցիլ - 1. Կռվի պատճառ դառնալ: *Սօվը աշխարքը կըռը՛վ քըցից* (Ձ): 2. Իրար հետ կռվեցնել՝ գժտեցնել, խռովություն սերմանել: *Հարթնը տօնը կըռը՛վ քըցից* (Բ):

- Կըռը՛վ ք՚ինիլ - 1. Կռվի դաշտ՝ ռազմաճակատ մեկնել: *Տըղըմարթիք՚ը լօխ ք՚ը՛ցալ ըն կըռը՛վ* (Բ): 2. *տե՛ս* Կըռը՛վ կ՚ա՛լ:

- Կըռվա թափէլ - Կռվից ազատել: *Կընէգ՚ը վէր ըսկանում ա, ծին նըստում ա, ք՚ինամ հա՛նդը, մարթին կըռվա թափում, պիրում տօն* (Ձ):

- Կըռվու մաչ ըղնէլ - 1. Անկախ իր կամքից՝ կռվի խառնվել՝ մասնակցել: *Էն ինք՚ մըզը՛տէ ըպրէլիս, կըռվու մաչ ընգէնք՚, էսքան օյինը պէրէնք՚ մէր կըլ՚ օխը* (Բ): 2. *տե՛ս* Կըռը՛վ կ՚ա՛լ:

- Կըռվումը մընալ - Պատերազմից չվերադառնալ, պատերազմում զոհվել: *Շո՛ւշա՛ն աքօրը չօրս տըղան կըռվումըն ըն մընացալ* (Բ):

- Կըռվումը չամէնչ/ք՚ա՛թա՛ չըն/ըմ՚ պիժը՛նում - Կռվի ժամանակ դժբախտություններ են լինում, կռիվը հաճույքի՝ զվարճանքի տեղ չէ: *Մարը ասմա.- Մ՚ բալա, կըռվումը չամէնչ չըն պիժը՛նում, ը՛ղտը՛ղ ը՞ս ք՚ինամ* (Բ):

- Կըռվու պո՛ւն - *տե՛ս* ԿԸՌՎԱՊԷՆ:

ԿԸՌԸ՛Վ-ԴԱՎԻ - *գ.* Վեճ, վիճաբանություն, տուրուդմփոց: *Մարթը ըտի կըռվա-դավա պը՛ըրծընում ա, կ՚ամ ո՛ւրա՛ն կընգանը կօշտը* (Ձ):

ԿԸՌԸ՛Վ-ԿԸՌԸ՛Վ - *գ.* Խաղատեսակ: *Խօխէնքը կէս ըն տը՛ռնում, կըռը՛վ-կըռը՛վ խաղ անում* (Ձ):

ԿԸՌԸԾԻԼԻ/ԿԸՌԸՃԻԼԻ - *տե՛ս* ԿԸՌԱՃԻԼ (2):

ԿԸՌԸԿԸ՛Ռ - *տե՛ս* ԿԸՌՄԸԿԸ՛Ռ:

ԿԸՌԸԿԸՏՕՑ - *ածական.* Կեռ կտուց ունեցող: *Կըռըկըտօց դուշը լիշակէր կինի* (Ձ):

ԿԸՌԸԿ՚Ը՛Ղ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՊԱՏ(Լ)Ի:

ԿԸՌԸԿՕՃ - *տե՛ս* ՂԱՐԱԴԱՄ:

ԿԸՌԸԿՕՌ[1]/ԿՈՒՌՈՒԿՕՌ[1]/ԿԸՌԸԿՕՍ/ԿՈՒՌՈՒԿՕՍ *(գրբ. կորակոր)* - *ածական.* Կորացած մեջքով, կորաքամակ, կուզիկ դարձած: *Կըռըկօռ պը՛ըռվնէ յըն մընացալ շէնումը* (Բ):

- Կըռըկօռ տը՛ռնալ - Շատ ծերանալ, ծերանալուց մեջքը կորանալ: *Հէղան ա-քէրը կըռըկօռ ա տը՛ռալ, կարում չի հըղէ ք՚ինի* (Բ):

ԿԸՌԸԿՕՌ[2]/ԿՈՒՌՈՒԿՕՌ[2]/ԿՈՒՌ-ԿՈՒՌ - *տե՛ս* ՆԸՐԿԱՐԱՐ (2):

ԿԸՌԸԿՕՍ - *տե՛ս* ԿԸՌԸԿՕՌ[1]:

ԿԸՌԸՀՅՈ՚Ք՚Ի - 1. *գ.* Կեռ պոչով կարիճ: *Կըռըհա՛ք՚ո՛ւն կը՛ծածը օխծէն կը՛ծածան փիս ա* (Բ): *ածական.* 2. Կեռ պոչ ունեցող: *Կըռըհա՛ք՚ի էծ ա էտ պը՛ըռավէն էծը* (Բ): 3. *փխբ.* Խարդախ, խորամանկ: *Կըռըհա՛ք՚ի մարթիք՚ շատ կան* (Բ):

ԿԸՌԸՀՕ - *ձ.* Անասուններին ջուր խմելու մղելու ձայն: *Ճիրին վէղըրան տինում ա կըվէն ըռըչին, թա.- Կըռըհո՛, կըռըհո՛...* (Ձ):

- Կըռըհо անէլ - *արհմ.* Ագահորեն

խմել՝ կոնծել: *Նըստում ըն էտքան կ'ինին լօխ կըռըհо անում* (Բ):

ԿԸՌԸՃԻԼԻ - *տե՛ս* ԿԸՌԸԾԻԼԻ:

ԿԸՌԸՄԱՆԴ(Լ)Ի - *տե՛ս* ԿԸՌԸՊԱՏ(Լ)Ի:

ԿԸՌԸՄԱՆՉԻ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՊԱՏ(Լ)Ի:

ԿԸՌԸՄԲՕՇ - *ած.* Շատ գեր՝ անճոռնի: *Կըռըմբօշ կընգանան զանիլա տանում ա* (Բ):

ԿԸՌԸՄԸ՞Ռ - *տե՛ս* ԿԸՌՄԸԿԸ՞Ռ:

ԿԸՌԸՄԸ՞ՌՏԻԳ՝ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՊԱՏ(Լ)Ի:

ԿԸՌԸՄԸՋԻ - Տարբեր տեսակի գինիների մնացորդների խառնուրդ, անորակ գինի: *Թամադան ասմա.- Էս կըռըմըզի յա, յը՞ս ըստի կ'ինավ կարէլ չըմ կէնաց ասիմ* (Ձ):

ԿԸՌԸՄԸՍՕ - *տե՛ս* ԾԸՌԸՄՕՌ:

ԿԸՌԸՆԴԷԳ՝ - *տե՛ս* ԿԸՌԷՆԴԸԼԱ՛Կ:

ԿԸՌԸՆԴԸԼԷԿ - *տե՛ս* ԿԸՌԷՆԴԸԼԱ՛Կ:

ԿԸՌԸՆԴ(Ը)ՐՈՒԾԻԳ՝ - *ած.* Ծայրը կոր ձեւով ցցված: *Գիրիշ ապան լ'ավ կըռընդըրուշիգ' տըրըխնէ յար կարում* (Բ):

ԿԸՌԸՆՉԱԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԱՆՉԻԼ:

ԿԸՌԸՆՉՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՌԱՆՉՈՒՑ:

ԿԸՌԸՉԱ՛ՆՉԻ՛Ռ - *ած.* Ծուռ թաթեր ունեցող, ծուռթաթ: *Կըռըչանչիլ արչը վէր տըրըքցընէս ա, Բուդդանը ըղնէս ա փօսը* (Ձ):

ԿԸՌԸՊԱՏԷՐ - *գ.* Շատ կեռմաններ ունեցող արահետ՝ կածան: *Էտ կըռըպըտէրավը պիցըրնաս ըն մինչը՞վ Տիզըփանդա կըլօխը* (Ձ):

ԿԸՌԸՊԱՏ(Լ)Ի/ԿԸՌԸՊԱՏՐԻ - *ած.* 1. Տարբեր տեղերից ծռված, ծուռումուռ: *Խըրմընջուդա հըդէն կըռըպատլի հըդէ յա, մաշինը մին թանիրավ ա քիս* (Բ): 2. *փխբ.* Շողոքորթություն պարունակող՝ արտահայտող: *Բարիշկին ծըծաղըն էլ ա կըռըպատլի* (Բ):

- Կըռըպատլի անէլ/տալ - 1. Ուղիղ ճանապարհից շեղվել, կողմնակի ճանապարհով գնալ: *Ծիյավէրը կըռըպատլի յա անում, վէր ըտըրանց ջիհի վէչ* (Ձ): 2. *տե՛ս* Լանզանն կըռ անէլ:

ԿԸՌԸՊԱՏՐԻ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՊԱՏ(Լ)Ի:

ԿԸՌԸՊԷՑՆԻՐ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՊԷՑՆԻՐ:

ԿԸՌԸՊԸՇՏԱԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԿՈՒՇՏԱԼ:

ԿԸՌԸՊԸՇՏՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԿԸՇՏՕՏԱԼ:

ԿԸՌԸՍԻՍԻ - *գ.* Ծայրը կեռ սիսեռ: *Ղըրակէնը մին աման կըռըսիսի յա իփանում, ածում դէրին ջուբէրը* (Ձ):

ԿԸՌԸՎ - *տե՛ս* ԿԸՌԸ՞Վ:

ԿԸՌԸՎԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԱՆ:

ԿԸՌԸՎԱՊԷՆ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԱՊԷՆ:

ԿԸՌԸՎԱՍԷՐ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԱՍԷՐ:

ԿԸՌԸՎԱՏԸ՞Ղ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԱՏԸ՞Ղ:

ԿԸՌԸՎԱՐԱՐ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԱՐԱՐ:

ԿԸՌԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԷԼ:

ԿԸՌԸՎԸ՞ՆԷ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՎԿԸ՞ՆԷ:

ԿԸՌԸՎԽԸՆՁՕ՛Ր - *տե՛ս* ԿԸՌՎԸԽԸՆՁՕ՛Ր:

ԿԸՌԸՎԾԱՂԷԳ՝ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԸԾԱՂԷԳ՝:

ԿԸՌԸՎԿԸ՞ՆԷ/ԿԸՌՈՒՎ(Կ)Ը՞ՆԷ/ԿՈՒՌՈՒՎ(Կ)Ը՞ՆԷ/ԿՈՒՌՈՒԿԸ՞ՆԷ - 1. *տե՛ս* ԿԸՌՕ(1): 2. *գ.* Այդպիսի պտուղներ տվող ծառ: *Չընխուրա ճըղպօրօտը լօխ կըռուվկը՞նէ յա* (Բ):

- Կըռըվկը՞նէ տալ - Խաղատեսակ, երբ խաշած ձվերը բռան մեջ սեղմելով՝ խփում են իրար. ում ձեռքի ձուն ջարդվեց, նա պարտվում է եւ իր ջարդած ձուն տալիս հաղթողին: *Խօխէնքը սիրում ըն կըռըվկը՞նէ տալը* (Բ):

ԿԸՌԸՎՀԱ՛ՆԳԻ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԸՀԱ՛ՆԳԻ:

ԿԸՌԸՎՀԸՆԳԷՐ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԸՀԸՆԳԷՐ:

ԿԸՌԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸՌԸՎՕԿ - *տե՛ս* ԿԸՌՎՕԿ:

ԿԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. կորացուցանեմ)* - *նբ.* ԿԸՌԱՆԱԼ-ի:

ԿԸՌԸՔԸ՞Թ/ԿԸ՞ՌՔԷԹ/ԿԸՌՔԸ՞Թ - *ած.* 1. Կեռ քիթ ունեցող, կեռ քթով: *Կըռըքը՞թ մարթը ժանլիգ' կինի* (Բ): 2. *փխբ.* Կեռ ծայր ունեցող, կեռ ծայրով: *Մին կըռըքը՞թ փանդ ա յօր ունէս, քըցիս ճէղնը, քըշըցընէս* (Ձ):

ԿԸՌԸՔ՝-ԿԸՌԷՔ՝ - *տե՛ս* ԿԸՌԷՔ՝-ԿԸՌԷՔ՝:

ԿԸՌԹԱՆՔ/ԿԸՐԹԱՆՔ/ՔԸՌԹԱՆՔ - *գ.* Թելը մաքրելիս քռթիչի վրա մնացած կամ գետնին թափված մազմզուքը: *Թիլը կըռթում ա, կըռթանքը թօղում տափէն վէր տը՞ռած* (Ձ):

ԿԸՌԹԷԼ/ԿԸՐԹԷԼ/ՔԸՌԹԷԼ - *նբ.* Թելի մազմզուքը քերելով մաքրել: *Թիլը մանում ըն, յը՞տնան քըռթէչավ քըռթում* (Ձ):

ԿԸՌԹԷՉ/ԿԸՐԹԷՉ/ՔԸՌԹԷՉ - *գ.* Թելի մազմզուքները քերելու՝ մաքրելու հարմարանք: *Կըռթէչը յը՞ր ա օնում, թա թիլը կըռթէ, տը՞սնում էծէրը նի տը՞ռած բօստանը* (Ձ):

ԿԸՌԹ-ԿԸՌԹ/ԿԸՐԹ-ԿԸՐԹ - *ձ.* Հավերի, հատկապես թխսկանի հանած ձայնը: *Թուխսըկանը ճօտէրը կուրցընում ա, ըսքըսում սանս անէլը՝ կը՞ռթ-կը՞ռթ* (Ձ):

ԿԸՌԹԿԸՌԹԱԼ/ԿԸՐԹԿԸՐԹԱԼ - *չբ.* Հավերի՝ ձու դնելու կամ ձագ հանելու ժամանակ ձայն հանելը, կըռթ-կըռթ ձայն հանել: *Հավէրը կըռթկըռթամ ըն, այան գ'ուդանում ա, վէր ծանլ վըն ածալ* (Ձ): 2. *հեգն.* Ամուսնանալու ցանկություն հայտնել: *Էտ ախմաղը շատ ա կըռթ-կըռթամ, ամմա հանը փըսակում չի* (Բ):

ԿԸՌԹԿԸՌԹԱՆ/ԿԸՐԹԿԸՐԹԱՆ - *ած.* Կռթկռթացող: *Էտ հավըտ շատ կըռթկըռթան ա ինանում, կօզի ըսկի ծու չի ածում* (Ձ):

ԿԸՌԹԿԸՌԹՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸՌԹԿԸՐԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԿԸՌԹԱԼ:

ԿԸՌԹԿԸՌԹՕՆ/ԿԸՐԹԿԸՐԹՕՆ - *գ.* Հավերի կռթկռթալը, կռթկռթալու ձայնը: *Աղվէսը հավէն կըռթկըռթօնէն յըրա մուտանում ա* (Ձ):

ԿԸՌԹԿԸՌԹՕՑ/ԿԸՐԹԿԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԿԸՌԹՕՆ:

ԿԸՌԹՆԷԼ/ԿԸՐԹՆԷԼ - *չբ.* 1. Թեւը՝ կուռը դիմահար անելով՝ հենվել՝ թիկնել՝ կիսապառկել: *Հացը օտում ըն, կարպէտը ծառէն տակէն մը՞կնում, կըռթնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Թեքվել, թեքվելով գետնին հենվել: *Ծառէրը էնքան բար ըն յէր կալանլ, կըռթնալ ըն տափէն յըրա* (Բ):

ԿԸՌԹՆԸԼԱՏԸ՞Ղ/ԿԸՐԹՆԸԼԱՏԸ՞Ղ/ԿԸՌՆԱՏԸ՞Ղ - Թիկնելու՝ կռթնելու տեղ՝ հարմարանք: *Ապուն կըռթնըլատը՞ղը թութուն տակէն ա իլանլ* (Բ):

ԿԸՌԹՎԱՍԿ/ԿԸՐԹՎԱՍԿ/ՔԸՌԹՎԱՍԿ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԱՆՔ:

ԿԸՌԹՕՏԷԼ/ԿԸՐԹՕՏԷԼ/ՔԸՌԹՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԷԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ԿԸՌԻՆԴԸՌԱ՛Կ - *տե՛ս* ԿԸՌԷՆԴԸԼԱ՛Կ:

ԿԸՌԻՍ *(ռուս. крыса)* - *գ.* 1. Մկնաձկերպների ցեղին պատկանող կրծող կաթնասուն, առնետ: *Կըռիսնէն նի յըն տը՞ռալ կ'ումը, էշին փալանը կըրծկօրծալ* (Բ): 2. *փխբ.* Ստոր՝ խարդախ անձ: *Իզէն կըռիս ա, ընդրա նըհը՞տ հըգըրօթուն անօղ չի կա* (Բ):

ԿԸՌԼԷԳ՝/ԿԸՌՏԷԳ՝ - *տե՛ս* ԿԸՌԱՎՈՒՆ:

ԿԸՌԾԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՐԾԷԼ:

ԿԸՌԾԿՕՌԾԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՐԾԿՕՐԾԷԼ:

ԿԸՌԾԿՕՌԾՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՐԾԿՕՐԾՎԷԼ:

ԿԸՌԾԿՕՌԾՈՒՑ - *տե՛ս* ԿԸՐԾԿՕՐԾՈՒՑ:

ԿԸՌԾՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՐԾՕՏԷԼ:

ԿԸՌԾՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՐԾՕՏՎԷԼ:

ԿԸՌ-ԿԸՌ[1] - *ած.* Կեռաձեւ, շատ կեռ: *Էծը կըռ-կըռ պուզ'էրավը հարում ա, կ'ինլին ըսպանում* (Ձ):

ԿԸՌ-ԿԸՌ[2] - 1. *ած.* Շատ կռռացող, կռկռան: *Քաշը կըռ-կըռ դուշ ա* (Բ): 2.*գ.*

Ագռավի նման թռչնատեսակ: *Մինակ կըռ-կըռըն ա, պանան բէյխաբար, ուրան հէտի քըթօթ անում* (ԱԱ, 64):

ԿԸՌ-ԿԸՌԱԺՄՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԿԸՌԱԺՄՈՒՆՔ:

ԿԸՌԿԸՌԱԼ - *չբ.* 1. Կռնչալ, կռավել (ագռավի, բուի, գորտի եւն մասին): *Էն վըխտան միչէվ մըհէնգ էլ քաշէրը վըզըրնէն ըրկընցընէս ըն, յէտնան կըռ-կըռաս* (ՀԺՀ, V, 589): 2. *փխբ.* Չարագուշակ՝ վատ բան ասել, բամբասել, չարախոսել: *Էնքան հիրըվանէրը կըռկըռացէն, Անդրի դային ծառան վէր ընգավ, մը՛ռավ* (Բ): 3. *փխբ.* Անընդհատ դժգոհել՝ տրտնջալ՝ քրթմնջալ: *Էտ կընէգը սաղ օրը էն ա ինում կըռկըռալիս* (Բ):

ԿԸՌԿԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԿԸՌԱԼ:

ԿԸՌԿԸՌՕՆ - *գ.* 1. Կռկռալը, կռկռալու ձայնը: *Մինակ քաշէն կըռկըռօնըն ար ըսկանվում* (Ձ): 2. *փխբ.* Չարախոսություն, բամբասանք: *Սօնգսըզ կընգանը կըռկըռօնը փիս կինի* (Ձ): 3. *փխբ.* Անընդհատ դժգոհելը՝ տրտնջալը՝ քրթմնջալը: *Կըռկըռօնը Դօրուց կընանուցը անա անպակաս ա* (Բ):

ԿԸՌԿԸՌՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՌԿԸՌՕՆ:

ԿԸՌԿՈՒՍԱՆԱԼ - *չբ. տե՛ս* Կըռըկօռ տը՛ռնալ:

ԿԸՌՃԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՃԻԼ:

ԿԸՌՃԻ/ԿԸՃԻ/ԿԻՐՃԻ - *ած.* Խիստ ժլատ՝ գծուծ՝ ագահ: *Կըռճի մարթը վէրչումը տուգնը կըմը՛ռնէ* (Ձ):

ԿԸՌՃԻԼ/ԿԸՌՃԷԼ/ՂԸՐՃԻԼ *(գրբ. կռճեմ)* - *նբ.* Ջարդել, տրորել, մանրացնել (աղի խոշոր կտորները, շաքարը եւն): *Աղը կըռճում ըն, ածում ըղբքըսակը, կախ տամ* (Բ):

ԿԸՌՃՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԿԸՌՃՕՆՔ:

ԿԸՌՃՕՆՔ/ԿԸՌՃՈՒՆՔ - *գ.* 1. Անասունների կերի մնացորդ: ... *Էշին սաղ օրը պէռնում ար, ուրուգինը մին հափուռ կըռճունք քըցում առաշկը* (ԱԱռ, 67): 2. Ուտելիքի մնացորդ՝ կտորտանք: *Հըրսընքէն էգսը պարիկամնէն հըվաքվում ըն, կըռճօնքը օտում* (Բ):

- Կըռճօնք անել - 1. Ուտելիքի՝ կերի լավ մասերն ուտել, վատերը թողնել: *Էծէրը խստը թանմուզ չըն օտում, կըռճօնք ըն անում* (Բ): 2. Ուտելիքի՝ կերի մնացորդները՝ կտորտանքը ուտել: *Էրկու օրանը յը՛տը ըտըրանք քինամ ըն հըրսընքատօն, կըռճօնք անում* (Ձ):

ԿԸՌՄԱՆ - *ած., գ.* Ոլորապտույտ (ճանապարհ): *Կըռման հըղէ յա Տումա հըղէն* (Բ):

- Կըռման տալ - Ճանապարհը թեքել: *Թաքավէրին տըղան էտ սանէրը վէր ըսկանում ա, կըռման ա տամ բիդի էտ տօնը* (Ձ):

ԿԸՌՄԱՐ - *տե՛ս* ԿԸՌԱՄԱՐ:

ԿԸՌՄԸՋՈՒԿ/ԿԸՌՄՈՒՋՈՒԿ/ԿՈՒՐՄՈՒՋՈՒԿ - *գ.* Դառնահամ վայրի բանջար, որ եփում են կամ թթու դնում: *Կըռմըզուկը ծըմըկնէրըմըն ա փըսնէս* (Բ):

ԿԸՌՄԸԿԸ՛Ռ/ԿԸՌԸՄԸ՛Ռ/ԿԸՌԸԿԸ՛Ռ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՊԱՏ(Լ)Ի:

ԿԸՌՄՈՒՋՈՒԿ - *տե՛ս* ԿԸՌՄԸՋՈՒԿ:

ԿԸՌՆԱՏ - *ած.* Կուռ՝ թեւ չունեցող, կուռը՝ թեւը կտրած: *Չօբանը կ'ամ ա, տը՛սնըմ՝ մին կըռնատ ախճիգ, խօխան մաշկէն կապած, էտ ծառէն տակէն լանց ա ինում* (Ձ):

ԿԸՌՆԱՏԷԼ - *նբ.* 1. Կուռը՝ թեւը հատել՝ կտրել: *Պիրում ըն էտ հարթնանը կըռնատում, խօխան մաշկէն կապում, տանան տուս քըցում* (Ձ): 2. *փխբ.* Հուսահատեցնել, թեւաթափ անել, վհատեցնել: *Հօրը խուսկէրքը խը՛ղճ ըխճըկանը կըռնատից* (Բ):

ԿԸՌՆԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՌՆԱՏԷԼ-ի:

ԿԸՌՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՆԷԼ:

ԿԸՌՆԸԼԱՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՆԸԼԱՏԸ՛Ղ:

ԿԸՌՉԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՌԷՉԱՆ:

ԿԸՌՌԱԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԿԸՌԱԼ:

ԿԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԿԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸՌՌՕՆ - *տե՛ս* ԿԸՌԿԸՌՕՆ:

ԿԸՌՌՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՌԿԸՌՕՆ:

ԿԸՌՎԱՆ/ԿԸՌԸՎԱՆ - *ած.* 1. Լավ կռվող, կռվի մեջ ուժեղ: *Լավ կըռվան ղօչին էլ ամէն օր կըռվըցնէլ չըն...* (ՋՏ, Բ, 232): 2. *տե՛ս* ԿԸՌՎԱՍԷՐ:

ԿԸՌՎԱՊԷՆ/ԿԸՌԸՎԱՊԷՆ - *գ.* Կռվի տեղիք՝ առիթ՝ պատճառ: *Շինանցուց կըռվապէնը էտ բաղընն ա ինում* (Ձ):

ԿԸՌՎԱՍԷՐ/ԿԸՌԸՎԱՍԷՐ *(գրբ. կռուասէր)* - *ած.* Կռիվ՝ կռվել սիրող, կռվարար: *Էտ թաքավէրին էլ օխտը տըղա յա ինիս, օխտըն էլ կըռվասէր* (Ձ):

ԿԸՌՎԱՏԸ՛Ղ/ԿԸՌԸՎԱՏԸ՛Ղ *(գրբ. կռուատեղ)* - *գ.* 1. Կռվի՝ կռվելու տեղ՝ վայր: *Ըտըրանց կըռըվատը՛ղը Ըրախսէն ղըրաղէն մին դանգ տը՛ղ կա, ըտը՛ղ ա ինում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԿԸՌՎԱՊԷՆ:

ԿԸՌՎԱՐԱՐ/ԿԸՌԸՎԱՐԱՐ *(գրբ. կռուարար)* - 1. *տե՛ս* ԿԸՌՎԱՍԷՐ: 2. *գ.* Թռչնատեսակ: *Կըռվարարը վէր ըրվաց, ծըտէրը փախէն* (Բ):

ԿԸՌՎԷԼ/ԿԸՌԸՎԷԼ *(գրբ. կռուեմ)* - *չբ.* 1. Իրար ծեծել, կռիվ անել: *Թաքավէրին տըղան ա իրը՛քկըլխանէ դէվը վէր կըռվում ըն, սաղ յէրգիրը տանուրուր ա կ'ամ* (Ձ): 2. Մարտ՝ պատերազմ վարել: *Էտ էրկու թաքավէրը զօրքէրը հըվաքում ըն, կ'ամ ըտը՛ղ կըռվում* (Ձ): 3. Վիճել, վիճաբանել: *Հըրթնըսկէսուր սաղ օրը ուրուր նըհը՛ստ էն ըն ինում կըռվէլիս* (Ձ): 4. Պայքարել, մաքառել, որեւէ դժվարության՝ արգելքի եւն դեմ մարտնչել: *Սանմի ապան վը՛ղէն նըհը՛ստ շատ ա կըռվում, մինչը՛վ կարում ա բար ըստանա* (Ձ): 5. Հարաբերությունները խզել, խռովել: *Սանամըն ա Մարգուշան էրկու տարէ յա՝ կըռված էն, ուրուր նըհը՛ստ խօսում չըն* (Բ):

ԿԸՌՎԸԽԸՆՁՕ՛Ր/ԿԸՌԸՎԽԸՆՁՕ՛Ր - *գ.* Այն, ինչ կռվի առիթ է տալիս, կռիվ գցող՝ առաջացնող բան: *Ըստի էտ վը՛ղը տը՛ռնըմ ա կըռվըխընձօր ճըրտընը՛ցուց ա խընուշինըկը՛ցուց մաչին* (Ձ):

ԿԸՌՎԸԾԱՂԷԳ/ԿԸՌԸՎԾԱՂԷԳ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԸԽԸՆՁՕ՛Ր:

ԿԸՌՎԸՀԱ՛ՆԳԻ/ԿԸՌԸՎՀԱ՛ՆԳԻ - *մ.* Կռիվ անելու եղանակով՝ պես: *Կըռվըհանգի յա խօսում* (Բ):

ԿԸՌՎԸՀԸՆԳԷՐ/ԿԸՌԸՎՀԸՆԳԷՐ - *գ., ած.* 1. Կռվի՝ պատերազմի ընկեր, մարտակից: *Խիկառընն ա Սուրէնը կըռվըհընգէր ըն, առանց ուրուր հաց չըն օտում* (Ձ): 2. Ախոյան, մրցակից, հակառակորդ: *Մարթին կըռվըհընգէրըն էլ բիդի կարքէն* (ՆԱԲ, III, 340):

ԿԸՌՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸՌԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. կռուեցուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ԿԸՌՎԷԼ-ի:

ԿԸՌՎՕԿ/ԿԸՌԸՎՕԿ - *տե՛ս* ԿԸՌՎԱՆ:

ԿԸՌՏԷԳ - *տե՛ս* ԿԸՌԼԷԳ:

ԿԸՌՏԷԼ/ԿՕՌՏԷԼ/ԿԸՐՏԷԼ/ԿՕՐՏԷԼ - *նբ.* 1. Ամորձատել, ամորձիքից զրկել: *Վը՛ղց խօզը՛ վէր կըռտիս վէչ, քուքանալ չի* (Բ): 2. *փխբ.* Ցորենի հասկի վերեւի մասը կտրել՝ միջին մասը լավ աճելու եւ սերմացու դառնալու համար: *Հասկէրը կըռտում ըն, վէր սըրմացու յը՛ր օնին* (Ձ): 3. *փխբ.* Հիմնական՝ էական՝ արժեքավոր մասերը ջոկել՝ վերցնել եւն: *Կօղէրը քըշէրը նի յըն տը՛ռնում Ջըմանէն բաղը, կըռտում* (Ձ): 4. *փխբ.* Խաղի մեջ հաղթել՝ կրել: *Խաղ ըն անում, Վաղարշակը լօխճին կըռտում ա* (Ձ):

- Կըռտած խօզ՝/ղազ - 1. Չաղ, գեր: *Դէ՛, Գագաշէն կընէգ՝ըն էլ հինչ կընէ՞գ՝, մին կըռտած խօզ՝ ա, օխտը փութ կա* (Ձ): 2. Անտաշ, կոպիտ, տգեղ: *Անդաթ ա, թանգանա հարթնը դաշանգ կինի, էս հարթնը հանց ա կըռտած ղազ* (Բ): 3. Անամոթ, աներես, լպիրշ: *Կըռտած խօզ՝ու նըման հինչը տը՛սնում ա, օգում ա* (Ձ):

ԿԸՌՏԸՊԸՌՏԱՆՔ/ԿԸՐՏԸՊԸՐՏԱՆՔ - *գ.* 1. Ամենավերջին զավակը՝ ծնունդը: *Մին մարթու օխտը տըղա յա ինում, վէցը փըսակում ա, մընամ ա կըրտըպըրտանքը* (ՆԼՂԺԲ, 54): 2. Ընդհանրապես որեւէ բանի մնացորդը՝ տակը

մնացածը: *Յօրէնը ածում ըն չըվըլնէն, կըռտըպըռտանքը տամ պըռավէն* (Ձ):

ԿԸՌՏ(Ը)ՎԷԼ/ԿԸՐՏ(Ը)ՎԷԼ/ԿՕՌՏ(Ը)ՎԷԼ/ԿՕՐՏ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՌՏԷԼ-ի:

ԿԸՌՏՕՏԷԼ/ԿԸՐՏՕՏԷԼ - *նբ.* Շատերին կրտել՝ ամորձատել: *Էշին դուխտուրէն ծէն ըն տամ, շէնին խօզ'էրը կըռտօտում ա* (Բ):

ԿԸՌՏՕՏՎԷԼ/ԿԸՐՏՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՌՏՕՏԷԼ-ի:

ԿԸՌՏՕՑ/ԿԸՐՏՕՑ - *գ.* 1. ԿԸՏՕՑ: 2. Փայտե շերեփի՝ գդալի եւն մեջը փորելու՝ տաշելու կեռ գործիք: *Առանց կըռտօց կարէլ չըս փանդի շիրը'փ շինիս* (Բ): 3. Կեռ դանակ, որով ամորձատում են կենդանիներին: *Կըռտօցը յը'ր ա օնում, էշին կըռտում* (Ձ):

ԿԸՌՈՒԿ/ԿԸՌՕԿ - *գ.* Հրահանի կեռիկը, ձգան: *Վէրսկանը լըհա օգ'ում ա, թա կըռուկը քաշի, էս մարդիմազարը մուտանում ա...* (ՆԱԲ, 64):

- Կըռուկէն տալ - Պոռոտախոսել: *Կօզի ծը'րքավը պէն չի կ'աս, ամմա սաղ օրը էն ա կըռուկէն տաս* (Բ):

ԿԸՌՈՒԿԱՆԷ - *գ.* Բարդածաղկավորների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս, խատուտիկ: *Խօխէնք'ը կըռուկանէ յըն քաղում, խաղ անում* (Բ):

ԿԸՌՈՒԿ(Կ)Ը'ՆԷ - *տե՛ս* ԿԸՌԸԿԸ'ՆԷ:

ԿԸՌՔԱԹԱՓ - *ածական.* Ատամները թափված, ատամնաթափ: *Կըռքաթափ կընէգ' ա Բըխցարաց Սօնիշկան, հացը էլ չի կարում ծամէ* (Բ):

ԿԸՌՔԱՄԱԾ - *ածական.* Դժվար ծամելի (ուտելիքի մասին): *Կըռքամաշ մէս ա, կարում չըմ օտիմ* (Բ):

ԿԸՌՔԱՆԷ - *ածական.* 1. *տե՛ս* ԿԸՌՔԱՎՈՒՐ: 2. Թվականի ցույց տված քանակով ատամ ունեցող: *Էտ օշափը էլ էրկու կըռքանէ յա ինում, ամմէն մին կըռէք'ը՝ մին կ'ը'ղ* (Ձ):

ԿԸՌՔԱՊԷՆ - *գ.* 1. Ծամելու՝ ուտելու բան: *Մարթը տանուզնը կ'ամ ա տէս յէշում, տէն յէշում, կըռքապէն չի քըթէնում* (Ձ): 2. Ծամելը, ուտելը: *Այան կօզի պառավ, ամմա կըռքըպէնում լ'ավ ա* (Բ):

ԿԸՌՔԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԿԸՌՔԱՎՈՒՐ:

ԿԸՌՔԱՎՈՒՐ/ԿԸՌՔԱՎԷՐ - *ածական.* Ատամնավոր, ատամներ կամ ատամնաձեւ ելուստներ ունեցող: *Բանրդանն ըտըրա առաշկըն ա տանուս կ'ամ մին կըռքավուր օխծ* (Ձ):

ԿԸՌՔԱՑԱՎ - *գ.* Ատամի ցավ: *Կըռքըցավէն նըման փիս ցավ չի կա* (Բ):

ԿԸՌՔԱՕՆՋ - *գ.* Ատամի վրա գոյացած կարծր զանգված, ատամնաժանգ, ատամնաքար: *Կըռքաօնջը կըռքընէս բարբադ ա ըրալ* (Բ):

ԿԸՌՔԷԼ/ԿԸ'ՌՔԷԼ - *նբ.* 1. Սղոցի եւ ատամնավոր այլ գործիքների ատամները սրել: *Մաշառը կըռքում ա, էտ փանդէրը լօխ կըտօրում* (Ձ): 2. Մաշված ջրաղացքարը՝ երկանաքարը եւն թեթեւ ծեծել՝ փորել՝ ելուստներ առաջացնել: *Ճըղաղացպանը ճը'դացը ճիրանտում ա, ուստէն ծէն տամ, վէր կ'ա ճըղըղացքարը կը'ռքէ* (Ձ):

ԿԸՌՔԸ'Թ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՔԸ'Թ:

ԿԸՌՔԸԿԸՏ(Ը)ՐԷԼԻ - *ածական.* 1. Այն, ինչ ատամը կարող է կտրել: *Կըռքըկըտըրէլի մէս չի էս մէսը* (Բ): 2. *փխբ.* Շահավետ, օգտակար: *Վը'խճար պահէլը կըռքըկըտրէլի կօրծ ա* (Ձ):

ԿԸՌՔԸՀԸՄԲԱՐԷ - *գ.* Ծառերի վրա ապրող բազմոտանի մազմզոտ թրթուր: *Կաղնուն յըրա յա կըռքըհըմբարէ շատ ինում* (Բ):

ԿԸՌՔԸՊԸՏ(Ը)ՌԷ(ԼԻ) - *ածական., գ.* Ատամների փորելուն ծառայող, ատամնափորիչ (փայտիկ կամ այլ բան): *Հացը օտում ըն, մարթա մին կըռքըպըտըռէլի յօր օնում, կըռքըքընէն պըտըռում* (Ձ): 2. *փխբ.* Քիչ, աննշան: *Խուտահարքը հընցընում ա, չօբանը հանլա մին կըռքըպըտըռէ խօտ պիրիլու* (ՀԺՀ, VII, 172):

ԿԸՌՔԸՎԸ'ՆՆԷԼ - Որեւէ բան անելու, հատկապես ուտելու՝ ճաշկերույթի մասնակցելու պատրաստ լինել: *Կըռքըվը'ննած կ'ամ ա բադարանք', տը'սնում՝ ըսկի ուտէլի պէն չի կա* (Ձ):

ԿԸՌՕ/ԿՈՒՌՕ - *ածական.* 1. Կեղեւը պինդ, իսկ միջուկը դժվար դուրս եկող (ընկույզի՝ տխիլի մասին): *Կըռօ ճըղուպուր մաչ անէլը շատ ա տիժէր* (Բ): 2. *փխբ.* Համառ, անկոտրում: *Խոնրպիրթը'ցէք' կըռօ ժըղովուրթ ըն* (Բ):

ԿԸՌՕԹՆԸ/ԿՈՒՌՈՒԹՆԸ - *գ.* Լայնատերեւ վայրի խոտաբույս, որի արմատն ու զոխերը ուտում են: *Ուտէլի պէն չի ինում, ճարը կըտըրած՝ կըռօթնու զօխէր ա քաղում, տամ խօխօնցը* (Ձ):

ԿԸՌՕԿ - *տե՛ս* ԿԸՌՈՒԿ:

ԿԸՌՕՃ *(գրբ. գռիճ)* - *գ.* 1. Շաքարի՝ քարաղի եւն ամբողջական կտոր: *Ալզին էրկու կըռօճ շանք'անր ա պըտատում, թաքուն կօխում քըվօրը ջուբը* (Ձ): 2. Հողակոշտ, գուղձ: *Բօստանը պիհանում ա, կըռօճնէն թիյավը թակում, խանրդընցընում* (Բ): 3. *փխբ.* Ամրակազմ: *Ճըղըղացպանէն էլ մին կըռօճ խօխա յա ինում* (Ձ):

- Կըռօճ տը'ռնալ - Կարծրանալ, պնդանալ (աղը, շաքարավազը, հողը եւն): *Աղը վէր նամ տը'ղ պահիս, կըռօճ կըտը'ռնա* (Բ):

ԿԸՌՕՃ-ԿԸՌՕՃ - *ածական., մ.* Մեծ կտորներով, գունդ-գունդ: *Մըսէրը իփանում ըն, կըռօճ-կըռօճ տինանում ըստօլէն* (Ձ):

ԿԸՌՕՑ - *գ.* Գործիքի կեռ ծայրը: *Ցըկատէն կըռօցը նի յա կ'ամ քարէն, կօտըրում* (Ձ):

ԿԸՍԱԹԷՎ(Ք)/ԿԻՍԱԹԷՎ(Ք) - *ածական.* Կարճ՝ մինչեւ արմունկը հասնող թեւք ունեցող: *Հըմանչում էլ չի, էս ցօրտ օրը կիսաթէվ շօր ա կ'ը'ցալ, յը'կալ հանգիստը* (Բ):

ԿԸՍԱԿԻՆ/ԿԻՍԱԿԻՆ - *տե՛ս* ԿԸՍԸԿԻՆՈՒ:

ԿԸՍԱՀՈՒՄ/ԿԻՍԱՀՈՒՄ - *ածական.* Լրիվ չեփված, կիսով չափ հում: *Կըսահում մըսէրը ղըզղանան տանուս ըն տամ, օտում* (Բ):

ԿԸՍԱՄԱԾ/ԿԻՍԱՄԱԾ - *ածական.* Կիսով չափ մաշված: *Խը'ղճը կըսամաշ շօրէր ա կ'ը'նում, հինչ ա՞նէ, ք'անսիբ ա* (Բ):

ԿԸՍԱՄԸ'Ռ/ԿԻՍԱՄԸ'Ռ - *ածական.* Մահամերձ, մահվան եզրին գտնվող: *Պիրանում ըն, էտ կիսամը'ռ պըռավէն իլանծիլանծը ծիյին պէռնում, անրանն էլ տինում յըրան, ք'ինամ* (Ձ):

ԿԸՍԱՄՕՐԹ/ԿԻՍԱՄՕՐԹ - *տե՛ս* ՃԻԼԱՄՕՐԹ:

ԿԸՍԱՉՕՐ/ԿԻՍԱՉՕՐ - *ածական.* Ոչ լրիվ չորացած, կիսով չափ չոր: *Կըսաչօր փանդ ա, լ'ավ չի էրանում* (Բ):

ԿԸՍԱՋԱՆ/ԿԻՍԱՋԱՆ - *ածական.* 1. Մարմնի որեւէ մասը հատած, անդամալույծ: *Կըսաջան մարթ ա Վաղօն, կըռվավը համ աչի ծէրքընն ա կուրցըրալ, համ աչի վը'ննը* (Բ): 2. *տե՛ս* ԿԸՍԱՄԸ'Ռ:

ԿԸՍԱՔՕՆ/ԿԻՍԱՔՕՆ - *ածական., մ.* Կիսով չափ քնած, կիսարթուն, քնաթաթախ: *Ըտի կըսաքօն էտ բաղվանչին տանուս ա կ'ամ, տը'սնում՝ մին կընէգ' էտ ծառէն տակէն լանց ա ինանում* (Ձ):

ԿԸՍԸԹԷՀՐԱՏ/ԿԻՍԸԹԷՀՐԱՏ - *տե՛ս* ԹԷՀՐԱՏ:

ԿԸՍԸԿ'ԻՆՈՒ/ԿԻՍԸԿ'ԻՆՈՒ - *մ.* Կես գնով, արժեքի կեսով, էժան: *Թօռը վէր օգ'ում ա, թա նի օնէ, ըտըրանք անրանց ապրանքը կըսըկ'ինու ծախում ըն, հըդէ ինանում* (Ձ):

ԿԸՍԸՀԱՐ/ԿԻՍԸՀԱՐ - *ածական.* 1. Կիսով չափ բացած՝ բացված, կիսաբաց: *Էտ կըսըհար մը'ղակէն դաթավը յէշում ա, տը'սնում թաքուհին վէգիրին նը'հը'տ սիլի-բիլի ընէս* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԹԷՀՐԱՏ:

- Կըսըհար անէլ - Կիսով չափ բացել: *Ժըլատէն ըսը'ցէն՝ տօռնը պէ՛ց, կըսըհար ըրավ* (ԱԲԲ, 32):

ԿԸՍԸՀԸՂԷ(ՆՆԻ)/ԿԻՍԸՀԸՂԷ(ՆՆԻ) - *մ.* Ճանապարհի կեսը՝ մի մասն անցած, կես ճանապարհին: *Կըսըհըղէ էտ*

տրդէն մէնըն ա ընգնում, վէր հայբան, վըՀսկավ լիգը, թողալ ա պըռավէն տանը (ՀԺՀ, V, 545):

ԿԸՍԸՄԱՍՈՒԼ/ԿԻՍԸՄԱՍՈՒԼ - *տե՛ս* ԿԸՍԸՏ-ՊԸՌԱՏ:

ԿԸՍԸՆ-ԿԷՍԱՆ/ԿԻՍԸՆ-ԿԷՍԱՆ - 1. *տե՛ս* ԹԷՀՐԱՏ: 2. *տե՛ս* ԿԸՍԸՏ-ՊԸՌԱՏ (1):

ԿԸՍԸՊԷՐԱՆ/ԿԻՍԸՊԷՐԱՆ - *ած., մ. տե՛ս* Կէս պէրան: *Ղըլըցէ Թամամ բաջին մին օր ուրանց պէլունց տօն մին կըսըպէրան դօնախլըղի ա ինըմ կանչված...* (ՋՏ, Ա, 215):

ԿԸՍԸՊԷՑ/ԿԻՍԸՊԷՑ *(գրբ. կիսաբաց)* - *տե՛ս* ԿԸՍԸՀԱՐ(1):

ԿԸՍԸՎԿԷՍ/ԿԻՍԸՎԿԷՍ/ԿԷՍՎԱԿԷՍ/ԿԷՍ-ԿԷՍ/ԿԷՍՊԱԿԷՍ *(գրբ. կէս ի կէս)* - *մ.* 1. Կես առ կես: *Կըսըվկէս ա պիժըՀնում, վէր լօխճին հէրիք անէ* (Ձ): 2. Կիսով չափ: *Կօրծը կըսըվկէս չըն անէ* (Բ):

ԿԸՍԸՏ-ԿԷՍԱՏ/ԿԻՍԸՏ-ԿԷՍԱՏ - *տե՛ս* ԿԸՍԸՆ-ԿԷՍԱՆ:

ԿԸՍԸՏ-ՊԸՌԱՏ/ԿԻՍԸՏ-ՊԸՌԱՏ - 1. *ած.* Թերի, անավարտ: *Կըսըտ-պըռատ պինէրա հանզ ա անում Ջավէնը* (Ձ): 2. *գ.* Բացթողում, պակասություն, թերություն: *Կըսըտ-պըռատը շատ ա, կարում չըմ դուզըցընիմ* (Բ):

ԿԸՍԿԱԾԷԼ/ԿԸԾԿԱԾԷԼ *(գրբ. կասկածեմ)* - *չբ.* Կասկածել, երկբայել, տարակուսել: *Թաքավէրը կըսկածում չի, վէր վէզիրը կարօղ ա ըտի պէն անէ* (Ձ):

ԿԸՍԿԱՐԷՆՔ[1] - *տե՛ս* ՔԸՍԿԱՐԷՆՔ[1]:

ԿԸՍԿԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՋԿԷԼ:

ԿԸՍԿԸԾԱԼ/ԿԸԾԿԸԾԱԼ *(գրբ. կսկծիմ)* - *չբ.* Կսկծալ, խոր վիշտ՝ ցավ զգալով՝ վշտանալ: *Մարը շատ ա կըսկըծամ, վէր տըղան քինամ ա կըռէվ* (Ձ):

ԿԸՍԿԸԾԱԼԻ/ԿԸԾԿԸԾԱԼԻ - *ած.* Կսկիծ պատճառող, վշտալի: *Քու կըսկըծալի խօսկէրքըտ իմ ջանըս կանալ ա* (Ձ):

ԿԸՍԿԸԾԱՆՔ[1]/ԿԸԾԿԸԾԱՆՔ[1] *(գրբ. կասկածանք)* - *տե՛ս* ԿԱՍԿԱԾ:

ԿԸՍԿԸԾԱՆՔ[2]/ԿԸԾԿԸԾԱՆՔ[2] - *տե՛ս* ԿԸՍԿԸԾՕՆ:

ԿԸՍԿԸԾԷԼԻ/ԿԸԾԿԸԾԷԼԻ *(գրբ. կասկածելի)* - *ած.* Կասկած ներշնչող՝ հարուցող, կասկածելի: *Կըսկըծէլի մարթ ա ինում էտ դէրվիշը, ըտրրա հըՀտէ էլ թաքավէրը հըրաման ա տամ, վէր փըռնին, կօխին տուրմանն* (Ձ):

ԿԸՍԿԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸԾԿԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿԸՍԿԸԾԱԼ-ի:

ԿԸՍԿԸԾՕՆ/ԿԸԾԿԸԾՕՆ - *գ.* Կսկիծ, կսկծալը: *Էտ կըսկըծօնը խըՀղճ կընգանը ըսպանից* (Ձ):

ԿԸՍԿԸԾՕՎՈՒՐ/ԿԸԾԿԸԾՕՎՈՒՐ *(գրբ. կասկածաւոր)* - 1. *տե՛ս* ԿԸՍԿԸԾԷԼԻ: 2. *տե՛ս* ԿԱՍԿԱՄ (1): *Շատ կըսկըծօվուր մարթ ա Յէփրէմը, ուրան խօնցը յըրա էլ ա կըսկածում* (Բ):

ԿԸՍԿԸԾՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՍԿԸԾՕՆ:

ԿԸՍԿԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՋԿԸՎԷԼ:

ԿԸՍԿԸՏՕՐ/ԿԸՑԿԸՏՕՐ *(գրբ. կցկտուր)* - *ած.* Անկապ, կցկտուր: *Կըսկըտօր պէնէր ա խօսում* (Բ):

ԿԸՍԿԻԾ/ԿԸԾԿԻԾ - *տե՛ս* ԿԸՍԿԸԾՕՆ:

ԿԸՍՆԱԿԷԼ - *նբ. տե՛ս* Կէս անել (1):

ԿԸՍՆԱԿ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՍՆԱԿԷԼ-ի:

ԿԸՍՕԿ/ԿՈՒՍՕԿ *(ռուս. кусок)* - *տե՛ս* ԹԻՔԼԱ:

ԿԸՍՕՎԻ/ԿԻՍՕՎԻ - *տե՛ս* ԿԷՍՈՒ:

ԿԸՎԱՊԱՀ - *տե՛ս* ԿԸՎԸՊԱՀԷ:

ԿԸՎԱՏԱՐ - *գ.* Կով ունեցող, կովի տեր: *Ծունը կուտում ա, կըվըտարէրը մընամ ըն կըրակու մաչի* (Բ):

ԿԸՎԱՐԱԾ - *գ., ած.* Կովերի նախրապան՝ հովիվ: *Էս կըվարածը ուրուգունը կամ ա, տէսնում՝ հընգէրը էն ա պըրանված* (ՀԱԲ, 15, 104):

ԿԸՎԷՋՆԸ *(ռուս. гвоздь)* - *գ.* Փոքր մեխ՝ գամ: *Մին կըվէզն ա յօր օնում, ապուն նըկարը պատան տամ* (Ձ):

ԿԸՎԸՊԱՀԷ - *գ., ած.* 1. *տե՛ս* ԿԸՎԱՐԱԾ: 2. Կով պահող՝ խնամող (մարդ): *Կըվըպահէն քըշէրը կըվէրէն քըշտէն ա կէնում, վէր ծընէլիս քօմանգ անէ* (Ձ):

ԿԸՎԻՏ/ԿԻՎԻՏ *(ռուս. квит)* - *ած., մ.* Իրար նկատմամբ այլեւս որեւէ պարտք՝ պահանջ չունեցող՝ չունենալով: *Պուդին ասմա.- Մունք կըվիտ ընք. յըՀս ասալ ըմ՝ տուք ըք ուրխացալ, տուք ածալ ըք՝ յըՀս ըմ ուրխացալ* (Ձ):

ԿԸՎԿԸՎԱԼ/ԿՈՒՎԿՈՒՎԱԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ԿԸՂԿԸՂԱԼ: 2. *փխբ.* Ուրախ՝ առույգ լինել: *Սիրան աքէրը էն ա կըվկըվալիս. թոռնէրը մընացալ ըն, քօմանգ ըն անում* (Բ): 3. *փխբ.* Արբունքի հասնելով՝ ամուսնանալու նշաններ ցույց տալ: *Շէնին ջիհիլնէն կըվկըվամ ըն, ախճիգ չի կա, թա փըսակվին* (Բ):

ԿԸՎԿԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿՈՒՎԿՈՒՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՎԿԸՎԱԼ:

ԿԸՎԿԸՎՕՆ/ԿՈՒՎԿՈՒՎՕՆ - *տե՛ս* ԿԸՂԿԸՂՕՆ:

- Կըվկըվօնը յըՀր ինիլ - *տե՛ս* ԿԸՎԿԸՎԱԼ (2, 3):

ԿԸՎԿԸՎՕՑ/ԿՈՒՎԿՈՒՎՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՎԿԸՎՕՆ:

ԿԸՏԱԿ/ԳԸՂԱԿ *(գրբ. կտակ)* - *տե՛ս* ՎԸՍՅԱԹ:

ԿԸՏԱԿԷԼ/ԳԸՂԱԿԷԼ - *նբ. տե՛ս* Վըսյաթ անէլ:

ԿԸՏԱՂԷԼ *(գրբ. կատաղիմ)* - *չբ.* 1. Կատաղախտով հիվանդանալ, կատաղի դառնալ: *Չօբանը, ճարը կըտըրած, էտ կըտաղած շանը ըսպանում ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Սաստիկ բարկանալ, զայրանալ, գազազել: *Ըտըրանք կըտաղում ըն, պըռավէն ըսպանում, մին թումբու յըրա թաղում* (ԱԱ, 26): 3. *փխբ.* Անսովոր ուժով եւ չափով արտահայտվել: *Կարունքը, վէր շատ թօռ ա կամ, Թանթառ կըՀտը կըտաղում ա* (Բ):

ԿԸՏԱՎ *(գրբ. կտաւ)* - *գ.* 1. Կտավատի՝ վուշի բույսից ստացվող թելը: *Հուռին կըտավ ա ինք օնում, մին մըծ շալ կօրծում* (Ձ): 2. Այդ թելից կամ բամբակաթելից գործած կտոր: *Կըտավ ըն ինք օնում, շօրէր կարում, էտ յիթիմնէրէն կըՀց տամ* (Ձ):

- Կըտավ կօրծել - Ծանր աշխատանք կատարել: *Խէ նըղացած ըՀս, կըտավ ըՀս կօրծալ* (Բ):

ԿԸՏԷՏ *(գրբ. կտիտ (ծիրտ, քակոր))* - *գ.* Ոչխարի՝ այծի՝ նապաստակի եւն աղբ, կտտոր: *Էտ օյինբազը էծին կըտէտը չուրըցընում ա, աղում, շինացուց խանփանում, թա մուկնու ճար ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ մանր, փոքրիկ (պտուղ, երեխա եւն): *Արաշտ ա, տանանը հանց ա կըտէտ* (Բ):

ԿԸՏԷՐ - *տե՛ս* ԿԸՏՕՐ[1]:

ԿԸՏԸՋ/ԿՈՒՏՈՒՋ - *ած.* Չափազանց փոքր, փոքրիկ: *Մին քանի ամըՀս վըՀր անց ա կէնում, խընձօրը մին կըտըզ տըղա յա տըՀռնըմ* (ՀԺՀ, VII, 11):

ԿԸՏԸՋԱՆԱԼ/ԿՈՒՏՈՒՋԱՆԱԼ - *չբ.* Ծավալով՝ չափով չափազանց փոքր դառնալ: *Դէրվիշը մընակավը վէր թըխում ա, էտ տըղան կըտըզանում ա, տըՀռնում մին սիսըՀռու մընչանք* (Ձ):

ԿԸՏԸՋԸՀՆԷ/ԿՈՒՏՈՒՋԸՀՆԷ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՏԸՀՆԷ:

ԿԸՏԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿՈՒՏՈՒՋՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿԸՏԸՋԱՆԱԼ-ի:

ԿԸՏԸԹԱՆԲԻ - *տե՛ս* ԹԱՆԲԻ:

ԿԸՏԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. կատաղեցուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ԿԸՏԱՂԷԼ-ի:

ԿԸՏԸՂՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Կատաղի լինելը, կատաղախտ: *Հօրը կըտըղօթունը էտ տըղէն հըՀտէ մըծ դանդ ա տըՀռնում* (Ձ): 2. Սաստիկ բարկություն, զայրույթ: *Կընէգը վէր ջօղաբ ա տամ, Մըրքըրէն կըտըղօթունը փըռնում ա* (Բ):

ԿԸՏԸՎՀԱՏ *(գրբ. կտաւահատ)* - *գ.* Կտավատազգիների ընտանիքին պատկանող յուղատու եւ թելատու բույս, ինչպես նաեւ այդ բույսի հատիկը: *Առաջ Ղարաբաղ կըտըվհատ շատ ըն իլալ բիջիրիս* (Բ):

ԿԸՏԸՎՀՕՈՒԷ - *գ.* Ուռենու մին տեսակը, որ բողբոջում է վաղ գարնանը: *Կըտըվիոռէն դաշանգ ծառ ա* (Բ):

ԿԸՏԸՏԱՎԸՏ - *գ.* Կտիտի հոտ: *Ի՛ծանածը վէր նի յա մընէս հըրսընքատօնը, կըտըտավըտը յըր ա ինիս* (Ձ):

ԿԸՏԸՏԷԼ - *չբ.* Արտաթորել, աղբել (ոչխարի, այծի, նապաստակի եւն մասին): *Էծէրը նի յըն տըռնում Մաքադաթէն տօնը, կըտըտում* (Բ):

ԿԸՏԸՏԸՆԷ - *գ.* Մանր պտուղներ տվող ծառ (ընկուզենի, խնձորենի, տանձենի եւն): *Կըտըտընէն շատ բար ա տամ* (Բ):

ԿԸՏԸՏՕՐ - *տե՛ս* ԿԸՏԷՏ:

ԿԸՏԸՐԱԾ/ԿԸՏՐԱԾ - *ծծկ. տե՛ս* ՂԸՌԱՆ:

ԿԸՏԸՐԱԿԱԼ/ԿԸՏՐԱԿԱԼ - *գ.* Կտուրի եզրերին դրվող քար: *Մին կըտըրակալ ա ըղնում ըտըրա կըլխէն, ճըպաղում ա, վէր ըղնում* (Ձ):

ԿԸՏԸՐԱԿԱՆ/ԿԸՏՐԱԿԱՆ - *ած.* Կտրուկ, առարկություն չընդունող, վճռական: *Տըղան վէր ըտի կըտրական պադասխանում ա, թաքավէրը էլ պէն չի խօսում* (Ձ):

ԿԸՏԸՐԱՔԱՐ/ԿԸՏՐԱՔԱՐ - *գ.* Հողածածկ կտուրը հարթելու՝ հողը պնդացնելու գլանաձեւ ծանր քար: *Ամմէն տարէ կըտըրըքարավը կըտօրը պինդըցընում ըն, վէր թօռը, ծունը նի չի ծրծէ* (Ձ):

ԿԸՏԸՐԷԼ/ԿԸՏՐԷԼ *(գրբ. կտրեմ)* - *նբ.* 1. Սուր գործիքով հատել: *Ցակատը յօր ա ունէս, էտ ծառէն հաստ ճէղնը կըտըրէս* (Ձ): 2. Կտրող՝ սուր բանով վիրավորել: *Խօխան տինակավը խաղ ըրավ, մաննը կըտըրից* (Բ): 3. Մակերեւույթը ճեղքել՝ փորել՝ ակոսել: *Բըխճումը մին փօս ա կըտրում, նի մընում մաչը...* (ՀԱԲ, 15, 98): 4. Խուզել, կարճացնել, չափը փոքրացնել: *Մազէրը կըտըրում ա, կ'իշանում* (Ձ): 5. Պատրաստել, սարքել (դրամ եւն): *Մին թաքավը՛ր ուստէն ծէն ա տամ, թա.- Քէզ մին քըշէր ժամանակ ըմ տամ, պիտի հանրուր մէխ կըտրէս...* (ՀԺՀ, VII, 199): 6. Պակաս տալ, քչացնել, զրկել: *Համօթ չընի հըրցընէլը, փօղըս խէ կըտրում ը՞ս* (ՆԱԲ, III, 163): 7. Անդամատել, վիրահատել: *Ռուխտուրնէն տըռնում ըն վէր էրանուշ ճար չի կա, պիրանում ըն ըտըրա վըռնը կըտրում* (Ձ): 8. Դադարեցնել, ընդհատել, վերջացնել: *Մարթը ասմա.- Ըտըրա սանը կըտըրէ, թա չէ փիս ա ինանկան* (Ձ): 9. Ձգելով խզել՝ պոկել: *Հացան պատառ կըտըրում ա, տամ պըռավէն* (Ձ): 10. Բաժանել, անջրպետել: *Տա տանը մաչան կըտրում ա, էրկու օթաղ շինում...* (ՀԺՀ, VII, 378): 11. Անջատել, առանձնացնել: *Ղարաբաղը Հայաստանան կըտըրողը վէչ մըխիթարվի* (Ձ): 12. Խոսակցին միջամտելով՝ իր խոսքն ասել: *Հու օգում ար խօսէ, ինքը կըտըրում ար, մին ախմաղ պէն ասում* (Ձ): 13. Կողոպտել, թալանել: *Կօղէրը քըշէրը նի յըն մընում Պըլը-Պուդուն տօնը, կըտըրում* (Ձ): 14. Շրջապատել, պատել, բոլորել, շրջափակել: *Տանուս ա կ'ամ, տըռնում՝ թօրքէրը հուրանց բանդը կըտըրած* (Ձ): 15. Անցնել, գնալ, հասնել: *Ծի, հինչ ծի՞, մին ժամումը շէնան սարը կըտըրում ա* (Ձ): 16. Խաղաթղթի կապուկը կիսել: *Կարտը կըտրում ա, ըսքըսում ըն խաղ անէլը* (Ձ): 17. Խաղաթղթում հակառակորդի խաղաթուղթը ավելի մեծով ծածկել՝ տանել: *Կարօլ'ավը կըտըրում ա, յօր օնում* (Բ): 18. *փխբ.* Հեռացնել, շեղել: *Սաղ հըրսընքէն վախտը թամադան աշկը կըտըրում չար էտ կընգանը անա* (Ձ): *չբ.* 19. Դադարել, վերջանալ, վերանալ: *Թօռը կըտըրում ա, կընանէքը էլիա քինամ ըն բուստընէն* (Բ): 20. Շաղվել, փսորվել: *Կաթնը կըտըրալ ա, հանլբաթայան լ'ավ չի մէրալ* (Բ): 21. Դառնալ, վերածվել մի բանի (գործածվում է հարադրությունների մեջ): *Քօթանկը էրվում ա, պօղ կըտըրում* (Ձ): 22. Հատվել, խզվել, պոկվել: *Քանդիրը փըթած ա ինում, կըտըրում ա* (Ձ):

- Կըտըրած հօռ - Անպիտանի, անգործածելի: *Հանը ասմա.- Էտ փըթած չաթուն պէրալ ըս հինչ ա՞նիս, էտ կըտըրած հօռ ա* (Ձ):

- Կըտըրած ղէյնը չանժի - Անարժեք է, ոչինչ է: *Հանը ասմա.- Մըհէնգանց տէնը քու ըշխադած փուլըտ ինձ՛տէ կըտըրած ղէյնը չանժի* (Ձ):

ԿԸՏԸՐԷԼ-ԸՆՑԸՆԷԼ/ԿԸՏՐԷԼ-ԸՆՑՆԷԼ - Որոշ տարածություն անցնել: *Վէր մին խըլլան տըղ կըտըրում ըն, ընցընում, փուշմանում ըն, վէր հուրանց քըվորը թօղալ ըն մինակ* (Ձ):

ԿԸՏԸՐՄԱՉԻ - *տե՛ս* ԱՇԿԱՐ(Ա) (1):

ԿԸՏԸՐՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԿԸՏԸՐԷԼ-ի: 2. *չբ.* Մեռնել, վերանալ (գործածվում է անեծքներում կամ մտերմաբար): *Արչը թա.- Կըտըրվէ՛ս տու, թա վար օժըտ պատէ, սաղ մարթ էլ կօտէս, ասլան էլ* (ԱԱռ, 49):

ԿԸՏԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. Դադարեցնել, վերջ տալ: *Էտ վըխտանց էլ էտ հըրէվանը կըտըրցընէս ա ըտըրանց տօն քինիլը* (Ձ): 2. Պայման դնել, պայմանադրել: *Օրավ առաչ Ծիլկանը ախպօրցը կըտըրցըրած ա ընում, վէր վէչ մինը ուշափէն պադասխանը տա վուչ, հուրանն անայը կըման* (ՆԱԲ, 24):

ԿԸՏԸՐՓՈՒՏԻ - *ած.* Կտուրին պարապ-սարապ կանգնող: *Կընէգը ասմա.- Նէրակ ինձ տըված, վէր կըտըրփուստի Ջըհանգիրը բիդի իմ խընամէս տըռնա* (Ձ):

ԿԸՏԸՐՕԿ/ԿԸՏՐՕԿ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՐԱԿԱՆ:

ԿԸՏԸՐՕՂ-ԿԱՊՕՂ/ԿԸՏՐՕՂ-ԿԱՊՕՂ - *ած.* Գործիմաց, հմուտ (արհեստավորի մասին): *Կըտըրօղ-կապօղ ուստա յա խուդանը* (Բ):

ԿԸՏԸՐՕՆ/ԿԸՏՐՕՆ *(գրբ. կտրոն (կտրած կտոր)* - *գ.* 1. Բույսից կտրած ոստ, որ տնկում են կամ պատվաստում: *Խաղվէն կըտըրօննէն տինանում ըն ճիրանումը, վէր էքսը տընգօտին* (Ձ): 2. Հնձած արտում մնացած ծղոտ: *Կըվէրը նի յըն տըռաս հընձած արտը, կըտըրօն ուտէս* (Բ): 3. Գորգը գործելուց եւ դազգահի վրայից կտրելուց հետո մնացած թելերի շարքը: *Գանբան կըտրում ըն, կըտրօկը տէն ածում* (Բ):

ԿԸՏԻ-ԿԸՏԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կըտի-կըտի անէլ - Մեծամտել, գոռոզամտել: *Հանքվին տակէն պատառ յըէղ կա, կըտի-կըտի յա անում* (ԱԲԲ, 55):

ԿԸՏԼԻԼՏԱՑՈՒ - *գ., ած.* Կոտլետի համար նախատեսված (միս): *Մէսը կըտօրում ա, կըտլիտացուն ղըրաղ տինում* (Ձ):

ԿԸՏ-ԿԸՏ - *տե՛ս* ՏԸԿ-ՏԸԿ:

ԿԸՏԿԸՏԱԼ - *տե՛ս* ՏԸԿՏԸԿԱԼ:

ԿԸՏԿԸՏԱԼԻ - *տե՛ս* ՏԸԿՏԸԿԱԼԻ:

ԿԸՏԿԸՏԷԼ - *չբ.* Խիստ զղջալ: *Հանը ասում ա.- Տու կըկըտկըտիս, թա մըհէնգանց տէնը ինձանա մին կապէկ ըստանաս* (Ձ):

ԿԸՏԿԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸՏԿԸՏՕՆ - *տե՛ս* ՏԸԿՏԸԿՕՆ:

ԿԸՏԿԸՏՕՑ - *տե՛ս* ՏԸԿՏԸԿՕՑ:

ԿԸՏԿՕՏԷԼ/ԿՈՒՏԿՕՏԷԼ - *նբ.* 1. Կտուցով խփել՝ հարվածել, կտցահարել: *Մին քանի օրանը յէտը էլ էն մընացած հավէրին ա կըտկօտէլավ ըսպանըմ* (ՀԺՀ, V, 458): 2. *փխբ.* Նեղել, չարչարել, խոսքով խայթել: *Խօրթ մարը ըտըրանց շատ ար կըտկօտում* (Ձ):

ԿԸՏԿՕՏՎԷԼ/ԿՈՒՏԿՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿՕՏԿՕՏԷԼ-ի:

ԿԸՏՎԱԽՕՏ - *գ.* Կատվախոտազգիների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս՝ դեղին ծաղիկներով: *Էծէրը կըտվախօտ շատ ըն սիրում* (Բ):

ԿԸՏՎԱՔԱՐ - *գ.* Պինդ քարի տեսակ: *Կըտվաքարը պէնդ քար ա* (Ձ):

ԿԸՏՎԱՔՕՆ - *գ.* 1. Կեղծ քուն, կատվի նման քնած ձեւացնելը: *Ըտըրա կըտվաքօնը լօխճին կըտըղցընէս ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Կարճատեւ քուն, կեղծ քուն: *Ապան ասմա.- Էս քօն ինիլ չար, էս կըտվաքօն ար* (Բ):

- Կըտվաքօն տալ - 1. Կատվի նման քնած ձեւանալ: *Մարթը կըլՕխ ա ըղնում, վէր կընէգ'ը կըտվաքօն ա տըվալ* (Ձ): 2. Թեթեւակի՝ կարճ ժամանակով քնել: *Հաց ըն օտում, պատառ կըտվաքօն տամ, էլիա կօրծը ըսքըսում* (Ձ):

ԿԸՏՎԸԱՇԿ - *տե՛ս* ԿԸՏՎԸ^աՆԷ:

ԿԸՏՎԸ^աՆԷ - *գ.* Մոխրագույն փոքր, կլոր հատիկներով գինու խաղողի տեսակ: *Կըտվը^անէն յը^ատէ յա հըսնում* (Բ):

ԿԸՏՎԸԼԸՎԱ - *գ.* Քիչ ջրով երեսն արագ լվանալը: *Կըտվըլըվան Յէգօրէն խասյաթը ա* (Բ):

- Կըտվըլըվա անէլ/տալ - Քիչ ջրով երեսն արագ լվանալ: *Մին կ'ը^ավաթ ճ՚ուր ա յը^ար օնում, կըտվըլըվա անում, ք'ինամ* (Ձ):

ԿԸՏՎԸՄՕՐԷ - *գ.* Մորու նման կարմիր պտուղներով անտառային խոտաբույս, ինչպես նաեւ դրա պտուղները: *Կըտվըմօրէն անհամ ա ինՒ՚ում* (Բ): 2. *տե՛ս* ԻԾԸՄՕՐԷ[1]:

ԿԸՏՎՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Կատվի էությունը, կատվի արարք: *Կատվէն հիշկան թակիս, մին ա, կըտվօթունը մընանա քըցիլ չի* (Ձ): 2. *փխբ.* Կեղծավորություն, շողոքորթություն: *Կըտվօթունը ԹՒ՚մ՚ից ցը^աղէն տըված ա* (Բ):

ԿԸՏՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Չըրթմա թըխէլ:

ԿԸՏՐԱԾ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՐԱԾ:

ԿԸՏՐԱԿԱԼ[1] - *տե՛ս* ԿԸՏԸՐԱԿԱԼ[1]:

ԿԸՏՐԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՐԱԿԱՆ:

ԿԸՏՐԱՔԱՐ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՐԱՔԱՐ:

ԿԸՏՐԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՐԷԼ:

ԿԸՏՐԷԼ-ԸՆՑՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՐԷԼ-ԸՆՑԸՆԷԼ:

ԿԸՏՐՕԿ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՐՕԿ:

ԿԸՏՐՕՂ-ԿԱՊՕՂ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՐՕՂ-ԿԱՊՕՂ:

ԿԸՏՐՕՆ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՐՕՆ:

ԿԸՏՈՒՋԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՋԽԱՆԱ:

ԿԸՏՈՒՐԱԿՎԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐԱԿՎԷԼ:

ԿԸՏՈՒՐԹԱԿԷ - *գ.* Կտուրի հողն ամրացնելու փայտե երկար կոթով գործիք: *Կըտուրթակավը թակում ըն, կըտօրը պինդըցընում* (Բ):

ԿԸՏՈՒՐ(Հ)ԱՏԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐ(Հ)ԱՏԷԼ:

ԿԸՏՈՒՐ(Հ)ԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐ(Հ)ԱՏՎԷԼ:

ԿԸՏՈՒՐՏԱՆՔ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐՏԱՆՔ:

ԿԸՏՈՒՐՏԸ^աՆԷ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐՏԸ^աՆԷ:

ԿԸՏՈՒՑԱՎՈՒՐ/ԿՈՒՏՈՒՑԱՎՈՒՐ *(գրբ. կտցաւոր)* - *ած.* Կտուց ունեցող: *Լօխ ղուշէրը էլ կըտուցավուր ըն* (Բ):

ԿԸՏՈՒՑԷԼ/ԿՈՒՏՈՒՑԻԼ *(գրբ. կըտցեմ)* - *նբ.* 1. Կտուցով բռնել՝ վերցնել: *Քըչէղակը էլ քարը կուտուցալ ա, քըցՒ՚ պըռավէն տըղէն կըլխէն, ըսպանալ* (ԱԱ, 69): 2. *տե՛ս* ԿԸՏԿՕՏԷԼ: 3. Ձվի մեջ եղած ճուտը, ներսից կտուցով խփելով, կեղեւը կոտրել: *Ա՚զին տը^ասնում ա, վէր թուխսըկանէն տակէ ծուվէնը լօխ էն ա կըտուցած՝ մինին անա կըման* (Ձ):

ԿԸՏՈՒՑՅԱՐԷԼ/ԿՈՒՏՈՒՑՅԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՏԿՕՏԷԼ:

ԿԸՏՈՒՑՅԱՐՎԷԼ/ԿՈՒՏՈՒՑՅԱՐՎԻԼ - *տե՛ս* ԿԸՏԿՕՏՎԷԼ:

ԿԸՏՈՒՑՎԷԼ/ԿՈՒՏՈՒՑՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՏՈՒՑԷԼ-ի:

ԿԸՏՕՂԷՆ - *տե՛ս* ՏԸԿՕՂԷՆ:

ԿԸՏՕՂՆԷ - *տե՛ս* ՏԸԿՕՂՆԷ:

ԿԸՏՕՂՆՕՏ - *տե՛ս* ՏԸԿՕՂՆՕՏ:

ԿԸՏՕՐ[1]/ԿԸՏԷՐ - *գ.* Շինության հողե հարթ ծածկ, տանիք: *Կըտրան վէրցակը լօք ա տամ, ըռաչին կանչում՝ ծուղրուղո՛ւ* (ՆԱԲ, 104):

- Կըտօր անէլ - Մեկի տունը հաճախակի գնալ-գալ: *Սէյինը հիրըվանէն տօնը կըտօր ա ըրալ* (Բ):

- Կըտօրը քար քըցիլ - Կողմնակի կերպով մեկի մասին աննպաստ բան ասել՝ ակնարկել: *Ըսկէսուրը վՒ՚ին հարթնանը կըտօրը քար ար քըցիս* (Ձ):

ԿԸՏՕՐ[2] - *տե՛ս* ԿՈՒՏՈՒՐ:

ԿԸՏՕՐ[3]/ԿՈՒՏՕՐ - *գ.* Գործվածք, կտորեղեն: *Պառավը կըտօրը ծՒ՚լՒ՚ում ա, տինՒ՚ում խըլը^աղէն տակէն, ք'ինամ* (Ձ):

ԿԸՏՕՐԱԾ/ԿՈՒՏՕՐԱԾ *(գրբ. կոտորած)* - 1. *գ.* Զանգվածային սպանություն, ջարդ, եղեռն, սպանդ: *Վէր Շահ Ըբասէն կըտօրածը ըսքըսալ ա, ըտահանք քօչՒ՚լ ըն, յը^ակալ Ղարաբաղ* (ԱԱ, 35): 2. *ած.* Կտրտած, կտոր-կտոր արած: *Կըտօրած մէսը ածում ըն ղըզդանը, տինՒ՚ում կըրակէն յըրա, Ի՚ուրՒ՚ք քօն ինՒ՚ում...* (Ձ):

ԿԸՏՕՐԷԼ/ԿՈՒՏՕՐԷԼ *(գրբ. կոտորեմ)* - *նբ.* 1. Զանգվածաբար սպանել՝ ջարդել՝ ոչնչացնել: *Լէնգ' Թէմուրը զօրքէն հըրաման ա տամ, վէր էտ շէնին ժըղուվուրթէն կըտօրին* (Ձ): 2. Մեծաքանակ մահացություն պատճառել: *Ազարը հըվէրէն կըտօրից* (Բ): 3. Կտրտել, կտոր-կտոր անել: *Էտ մարթը Ի՚ուրՒ՚ն տըղէն նըհէտ ըսպընէս ըն կընգանը, հարթնէն, կուտուրէս, նի տաս վը^ար...* (ԼՂԲ, 315): 4. Ուժասպառ անել, թուլացնել: *Էնքան ծըծըղցըրավ, մը^ազ կըտօրից* (Բ): 5. Զանգվածաբար հատել: *Ծըմակը կըտօրալ ըն* (Բ):

ԿԸՏՕՐԷ(Ն)Ճ - *տե՛ս* ԿԸՏՕՐԷ(Ն)Ջ:

ԿԸՏՕՐԷ(Ն)Ջ/ԿԸՏՕՐԷ(Ն)Ճ/ԿՈՒՏՕՐԷ(Ն)Ջ/ԿՈՒՏՕՐԷ(Ն)Ճ - *գ.* Ոչխարի դմակը՝ խոզի ճարպը հալեցնելուց հետո մնացած կտորները: *Խօզ'ին յը^աղը հՒ՚ալՒ՚ում ըն, կըտօրէջը պիժը^անում* (Բ):

ԿԸՏՕՐ-ԿԸՏՕՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՏՈՒՐ-ԿՈՒՏՈՒՐ:

ԿԸՏՕՐՎԷԼ/ԿՈՒՏՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՏՕՐԷԼ-ի:

ԿԸՏՕՐՎՈՒՍԿ/ԿՈՒՏՕՐՎՈՒՍԿ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԿԸՏՕՐԱԾ(1): 2. Վարակիչ հիվանդությունների՝ աղետի հետեւանքով առաջացած զանգվածային մահացություն: *Խօզ'ին չուման ընգալ ա Ղարաբաղ, կըտօրվուսկը շատ ա* (Բ):

ԿԸՏՕՑ/ԿՈՒՏՕՑ *(գրբ. կտուց)* - *գ.* 1. Թռչունների կտուց: *Էտ վախտը տըղան տը^ասնում ա, վէր ըտըրանց անա մինը ցօրէնը կըտուցավը յօր ա օնում, էլիա տափը քըցում...* (ՀԺՀ, V, 173): 2. *փխբ. տե՛ս* ԴՒ՚ԻԼԴՒ՚Ի (1):

- Կըտօց անէլ - *տե՛ս* Կըտօցը սըրէլ:

- Կըտօցը սըրէլ - 1. Աշխուժանալ, ժրանալ: *Կ'արունքը վէր կ'ամ ա, չօբանը կըտօցը սըրում ա* (Բ): 2. Համարձակ պատասխաններ տալ, չքաշվել, չամաչել: *ՀՒ՚ալՒ՚ էրկու օր ընցալ չի, թՒ՚զզՒ՚ հարթնը ուժժէ կըտօցը սըրալ ա* (Բ):

- Կըտօցը սօր - 1. Ժիր, աշխույժ: *Կըտօցը սօր խօխա յա Կուկուն* (Բ): 2. Համարձակ պատասխաններ տվող, լեզվանի: *Կըտօցը սօր կընգանը մարթին օրը սը^ավ կինի* (Ձ):

- Կըտօց տալ - *տե՛ս* Չըրթմա թըխէլ:

ԿԸՏՕՑ-ԿԸՏՕՑ/ԿՈՒՏՕՑ-ԿՈՒՏՕՑ - *մ.* Հատ-հատ: *Մուշըհավը կըտօց-կըտօց յէրք ըսէլավ էն ա ընում մօշէն քօլէն տակէն քըթօթ ընէյիս* (ՆԱԲ, 69):

ԿԸՐԱԲԼԻ - *տե՛ս* ՂԸՐԱԲԼԻ:

ԿԸՐԱԼԻ - *ած.* Կիրը շատ խառնած: *Կըրալի ցը^ախավ տիրՒ՚ած պատը հՒ՚ՒՒ՚ր տարէ պարան չի կ'Ի՚ալ* (Ձ):

ԿԸՐԱԽՄԱԼ *(ռուս. крахмал)* - *գ.* Որոշ բույսերից ստացվող սպիտակ անհամ փոշի, օսլա: *Միհէնգ'վա կընանէք'ը առանց կըրախմալ լըվասկ չըն անում* (Բ):

- Կըրախմալ տալ - Օսլայել: *Սիպտըկը^աղանը լըվանում ա, կըրախմալ տամ* (Բ):

- Կըրախմալ տըված - Փափկասուն, փափկակյաց: *Կըրախմալ տըված հարթնը կարէլ չի կավ քըթէ* (Բ):

ԿԸՐԱԽՏԻՆ/ԿԱՐԱՆՏԻՆ *(ռուս. карантин, ֆր. quarantaine)* - *գ.* Վարակիչ

հիվանդությունների՝ համաճարակների տարածումը կանխելու նպատակով հիվանդների եւ նրանց հետ շփում ունեցած անձանց մեկուսացումը: *Կըրախտինին վախտը վէշ մինին թօղալ չըն՝նի մընէ շէնը* (Ձ):

- Կըրախտին անէլ/տինիլ - Արգելք դնել, արգելել: *Նախագան կըրախտին ա անում, թօղում չի վէշ մինը քինի բաղէրը* (Ձ):

ԿԸՐԱԿ *(գրբ. կրակ)* - *գ.* 1. Այրվող նյութի՝ առարկայի շիկացած լուսավորող գազերը, հուր, բոց, կրակ: *Փիչին կըրակը վէր հընդանրդվում ա, տօնը իլբիհանլմըս ցուրտում ա* (Բ): 2. Հրդեհ: *Հանը կըզնըված փողըն էլիա յօր ա օնում, շըպըրտում, քըցանում կըրակէն մէջը* (ՆԼՂԺԲ, 58): 3. Այրվող վառելանյութ, օջախ: *Տըղան յէշում ա, տըէսնում՝ կըրակէն մին զըէռ ղըզղան տիրանած, մաչին օխտը կանմաշ* (Ձ): 4. *տե՛ս* ՊՕՂ: 5. *փխբ.* Լուսավորություն, ճրագ: *Ծըրքէն կըրակը մուտըցընում ա, տըէսնում անրանն ախպէրըն ա, էն ա ըշտափած, ըտըէղ վէր ընգած* (Ձ): 6. *փխբ.* Դժբախտություն, փորձանք: *Վէզիրը գանդում ա, վէր ըտըէղ քինանլը կըրակ ա, ըտըէղ քինանողը յըէտ կամ չի* (Ձ): 7. *փխբ.* Դժվարություն, չարչարանք: *Ծըմըէռնը հէյվան պահէլը կըրակ ա* (Բ): 8. *ած. փխբ. տե՛ս* ԿԱԾ(5): *Հանը մին մէծ քըթանլ նի յա օնում, տընում պըրանումը, տէսնում՝ կըրակ* (ՆԱԲ, 126):

- Կըրակ անէլ - Կրակ՝խարույկ վառել: *Վէրչը էտ տըղան ըտէղ ծանկըն ա փըռնըմ, մին թանիրանվ ապրըմ* (ՀԺՀ, V, 189):

- Կըրակէն (յըրա) յըէղ ածէլ - Կրքերը բորբոքել, գրգռել, լարված հարաբերությունները սրել: *Ըտըրանք անրանր նըհըէտ կըռվում ըն, Ալզին էլ կըրակէն յըրա յըէղ ա ածում* (Ձ):

- Կըրակէն (յըրա) ճանր ածէլ - Կրքերը հանդարտեցնել, խաղաղեցնել: *Լավ ըսկէսուրը էն ա, վէր հարթնէրը կըռվէլիս կըրակէն յըրա ճանր ածէ, վէչ թա ինքըն էլ մին թիրանփան բիզ-բիզ անէ* (Բ):

- Կըրակէն նըհըէտ խաղ անէլ - Վտանգավոր քայլ կատարել, կյանքը վտանգի ենթարկել: *Հանը տըէսնում ա, վէր խօխան ցըկատավը չօփ ա տանշանում, ասմա.- Կըրակէն նըհըէտ խաղ մէլ անէլ, վըէննըտ կըտըրլական ըս* (Ձ):

- Կըրակէն փըչիլ - *տե՛ս* Կըրակէն (յըրա) յըէղ ածէլ:

- Կըրակէն քըցիս/օնիս՝ խընձըրնավըէտ չի կանլ - Շատ աղքատ՝ սնանկ՝ խղճուկ է:

- Կըրակէն քըցիս/օնիս՝վայ չի անէլ - Ցավին դիմացող՝քաջ՝անվախ է:

- Կըրակը առանց ծօխ չինիլ - *տե՛ս* Ծըմակը առանց կէզանն չինիլ:

- Կըրակը էրանծ տըէղըն ա էրանում - *տե՛ս* Կարկուտը թակած տըէղըն ա թակում:

- Կըրակը ըղնէլ - Փորձանքի՝ անելանելի դրության մեջ ընկնել: *Աստուծ ասալ ա.- Տուք ծէր խէլքան, ծէր չար լանզվան ըք կըրակըն ընգալ* (ԲՀԲ, 174):

- Կըրակը թիժ պահէլ - Հարցը մոռացության չտալ, հետեւողական լինել: *Ապան ասալ ա.- Կօրծը մընանատ քըցիս վէջ, կըրակը թիժ կըպահիս* (Բ):

- Կըրակը ծօցը ածէլ/ըղնէլ - *տե՛ս* Կըրակը ջանը ըղնէլ:

- Կըրակ ըղնէլ - Հրդեհվել: *Խըէղճ Իրսէմին տօնը կըրակ ա ընգալ, էրալ* (Բ):

- Կըրակը ջանը ըղնէլ/քըցիլ - Բուռն զգացումով համակվել, մտատանջվել: *Հինչ ա էտ ըխճըկանը տըէսալ ա, կըրակը ջանըն ա ընգալ* (Բ):

- Կըրակը անրանն քըթըվէրէն տակը քաշիլ - Սեփական օգուտի՝ շահի համար ջանալ: *Էս թըվումըս ամմէն մարթ կըրակը անրանն քըթըվէրէն տակըն ա քաշանում* (Բ):

- Կըրակը քըցիլ - Փորձանքի՝ անելանելի դրության մեջ գցել: *Տըղան անրանն էլ կըրակը քըցից, հօրըն էլ* (Ձ):

- Կըրակ թափէլ - *տե՛ս* Կըրակ վէր ածէլ:

- Կըրակ կըտըրէլ - 1. Շիկանալ: *Մաշան քըցանում ըն կըրակէն մաչը, կըրակ ա կըտըրում* (Ձ): 2. Ջայրույթից՝ բուռն զգացումից՝ հարբելուց եւն կարմրել՝ կարմրատակել: *Թաքավէրը ըտըէղ կըտաղում ա, կըրակ կըտըրում* (Ձ):

- Կըրակ վէր ածէլ - 1. Սաստիկ շոգ անել: *Ալըէվը կըրակ ա վէր ածում* (Բ): 2. Խիստ բարկանալ, զայրանալ: *Հանը էտ վէր տըսնաս ա, կըրակ ա վէր ըծէս* (Ձ): 3. Տանջել, չարչարել: *Էտ ախճիգը տընացուց յըրա կըրակ ա վէր ըծէս* (Բ):

- Կըրակ տալ - 1. Վառել, այրել: ... *Ըսպանալ ըն, մէյդէրը կըրակ տուվալ* (ԱԱ, 36): 2. Հրդեհել, հրդեհ գցել: *Մէլիքը կըտաղում ա, հըրամմայում, վէր էտ շէնին սաղ տընէրը կըրակ տան* (Ձ):

- Կըրակ տըէռնալ - 1. *տե՛ս* Կըրակ կըտըրէլ: 2. Ճիգ թափել, չարչարվել: *Օգում ըս կըրակ տըէռ, մին ա, առանց ճանր բաստան չի տըէռնում* (Բ): 3. Պատուհաս՝ փորձանք դառնալ: *Էտ տըղան հօրը-մօրը հըէտէ կըրակ ա տըէռալ* (Բ):

- Կըրակու թիքանա - Դյուրաբորբոք՝ պոռթկուն բնավորությամբ մարդ: *Ջէմքուճը տըէսնում ա, վէր փըէսան կըրակու թիքանա յա, սուս ա անում* (Ձ):

- Կըրակու կանլ - *տե՛ս* Կըրակը ըղնէլ:

- Կըրակու կանին - Շատ թանկ, արժեքը շատ բարձր: *Ալիրին փուրը էրկու մանէթ կէս ա տէռալ, պըրինձը, քանմանը կըրակու կանին տէռալ* (ՋՏ, Ա, 113):

- Կըրակու մաչ ըղնէլ - *տե՛ս* Կըրակը ըղնէլ:

- Կըրակու մաչի (ինիլ) - Փորձանքի՝ պատուհասի ենթարկված՝ անելանելի դրության մեջ ընկած (լինել): *Էն ըմ կըրակու մաչի, կարում չըմ, թա տօնըս շինիմ* (Բ):

- Կըրակու մաչ քըցիլ - *տե՛ս* Կըրակը քըցիլ:

- Կըրակու յըրա իփանծ - *հեգն.* Շատ տաք (թեյի՝կերակուրի մասին): *Էս չայը հիշկան ա՞ տաք, կըրակու յըրա իփանծ ա* (Բ):

- Կըրակու պատառ - *տե՛ս* Կըրակու թիքանա:

- Կըրակու պատիժ - *տե՛ս* ՊԱՏԻԺ-ԿԸՐԱԿ:

- Կըրակու պըտատան - *հեգն.* Վառարան: *Յէրէմը ժէժտանչուն ասմա.- Ո՞ւստա, հինչ տա՞մ, վէր ինձըէտէ մին կըրակու պըտատան կապիս* (Ձ):

- Կըրակ քըցիլ - *տե՛ս* Կըրակ տալ:

ԿԸՐԱԿՈՒՑ - *գ.* Հրազենից կրակելու ձայնը, կրակոց: *Հըռանցէ մին կըրակուց ա ըսկանում* (Ձ):

ԿԸՐԱՂԷՆՔ - *տե՛ս* ԿԸՐԱՂԷՆՔ:

ԿԸՐԱՃԻՒՐ *(գրբ. կրաջուր)* - *գ.* Հանգած կրով հագեցած ջրային լուծույթ: *Կըրաճանուրը ածում ա ծառէն տակը, ծառը չուրանում ա* (Ձ):

ԿԸՐԱՄԻՏ - *տե՛ս* ԿԻՐԱՄԻՏ:

ԿԸՐԱՆԴԱՇ *(ռուս. карандаш)* - *տե՛ս* ՄԱՏԻՏ:

ԿԸՐԱՍԿԱ *(ռուս. краска)* - *գ.* Ներկ: *Առաչ ա իլանլ, վէր կըրասկա չի իլանլ, միհէնգ էն ա մաղազինէն լիգը* (Բ):

- Կըրասկա տալ - 1. Ներկ քսել, ներկել: *Տըռնէրը կըրասկա յա տամ* (Բ): 2. *փխբ.* Կեղծել, արտաքին ձեւով բուն էությունը թաքցնել: *Մարյան աքէրը կըրասկա յա տամ, հարթնանը փօչէրը պէց չի անում* (Ձ):

ԿԸՐԱՍԿՈՒՏ - *ած.* Ներկով կեղտոտված, ներկոտ: *Խօխան կըրասկուտ փանը յօր ա օնում, քըսում շօրէրը* (Ձ):

- Կըրասկուտ անէլ - Ներկով կեղտոտել, ներկոտել: *Կըրասկէն ամանը պարան ա տամ, շօրէրը կըրասկուտ անում* (Բ):

- Կըրասկուտ ինիլ/տըէռնալ - Ներկով կեղտոտվել, ներկոտվել: *Շօրէրը նի*

յա կ՛ամ կըրասկա տըված մըղակէն, կըրասկուտ տը՛ռնում (Բ):

ԿԸՐԱՎԱԹ - *տե՛ս* ԿԸՐԸՎԱԹ:

ԿԸՐԱՎԷՐ - *գ.* Կրաքարը այրելու հոր, կրահոր: *Ախմախ թաքավէրը հըվաքըմ ա էտ քըղաքէն ուստա-փա՛հլա՛ն, տանըմ մին դա՛ռզ տէղ, մին մէծ կըրավէր շինըմ...* (ՀԺՀ, VI, 187):

ԿԸՐԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԿԸՐՕՎԻ:

ԿԸՐԱՑԸ՛Խ - *գ.* Կրախառն շաղախ՝ ցեխ: *... Ցըցէռնակնէն յըրա յըն տա՛ռալ, կըրացէխը կըրալ, տարալ տիյէր պա՛ռնէր շինալ* (ԱԱ, 52):

ԿԸՐԱՓԻՆԿԱ - *տե՛ս* ԳԸՐԱՓԻՆԿԱ:

ԿԸՐԱՔԱՐ *(գրբ. կրաքար)* - *գ.* Կրային բաղադրությամբ նստվածքային ապար, որից կիր են ստանում: *Կըրաքարը ածում ըն կըրավէրը, էրո՛ւմ, կէր ըստանում* (Բ):

ԿԸՐԷԼ *(գրբ. կրեմ)* - *նբ.* 1. Իր վրա դնելով կամ փոխադրական որեւէ միջոցով բեռներ փոխադրել մի տեղից մի ուրիշ տեղ: *Մին օրումը շինըցէք՛ շըլակավ, էշավ, ծիյավ սաղ կ՛ա՛ռին կըրում ըն կըլխոզէն պահէստը* (Ձ): 2. Ապօրինի կերպով տանել՝ տեղափոխել: *Խուզ՛ապահը խուզ՛էրէն կօրմը քըշէրը կըրում ա ո՛ւրա՛նց կ՛ումը* (Ձ): 3. Հաղթել, տանել, շահել (խաղը, մրցությունը): *Հիբը կարտ ըն խաղ անում, Հա՛մբա՛թը կըրում ա* (Ձ):

ԿԸՐԷՄՊ(Ը)ԼԻՆ *(ռուս. кримплен)* - *գ.* Սինթետիկ գործվածք, ինչպես նաեւ այդ գործվածքից կարված շոր: *Միհէնգ՛ էլ կըրէմպըլին չըն ծախում* (Բ):

ԿԸՐԸԺՈՒՎԱ/ԿՈՒՐՈՒԺՈՒՎԱ/ԿԸՐԺՈՒՎԱ/ԿՈՒՐԺՈՒՎԱ *(ռուս. кружева)* - *գ.* Ժանյակ: *Կըրուժուվա յա ինք՛ օնում, ըխճըկանը դըրյին թըվքէրէն յըրա կարում* (Ձ):

ԿԸՐԸԼԱՑՈՒԿ - *տե՛ս* ԿԱՐՕՂ[1]:

ԿԸՐԸԿԱՄԱՐ - *տե՛ս* ԱՆԹԷՂ(ՆԸ) (2):

ԿԸՐԸԿԱՊԱՇՏ *(գրբ. կրակապաշտ)* - *ած.* 1. Կրակը որպես աստվածություն պաշտող: *Լ՛ավ ա, վէր հայէրը կըրըկապաշտ չըն տը՛ռալ* (Ձ): 2. *փխբ.* Մեծ՝ ուժեղ կրակ պահանջող (եփվող բաների մասին): *Խաշը կըրըկապաշտ խորա՛ղ՛ ա* (Բ):

ԿԸՐԸԿԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Կրակ վառելու՝ վառած տեղ: *Կըրըկատը՛ղը կըրակ ըն անում, մըտաղէն ղըզղընէք՛ը տինում յըրան* (Ձ):

ԿԸՐԸԿԸՐԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կըրըկըրէ անել - Շատ բան եւ ապրագ-ապրագ կրել՝ տեղափոխել՝ փոխադրել: *Քըշէրը կ՛օղէրը պըհէստին ցօրէնը կըրըկըրէ յըն անում ո՛ւրա՛նց տընէրը* (Ձ):

ԿԸՐԸԿԹԱՓԷ - *գ.* Հնաոճ հրացանի կայծքար: *Միհէնգ՛վա թըվա՛նգ՛նէն կըրըկթափէ չօնին* (Բ):

ԿԸՐԸԿԽԱՌ(Ն)Է - *գ.* Կեռ ծայրով երկաթե ձող, որով խառնում են կրակը՝ թեժացնելու համար: *Կըրըկխառնէն յը՛ր ա օնում, կըրակը խառնում* (Ձ):

ԿԸՐԸԿՈՒՓ - *տե՛ս* ԿԸՐԿՈՒՓ:

ԿԸՐԸՀԱՆ - *ած.* Կարերը քանդված, պատռոտված: *Մին կըրըհան պէնջակ ա կ՛ը՛ցալ, յը՛կալ բադարա՛նք՛, հըմա՛նչո՛ւմ էլ չի* (Բ):

- Կըրըհան անէլ - Կարերը քանդել, պատռոտել: *Շալվարը էնքան լըվացալ ա, կըրըհան ա ըրալ* (Բ):

- Կըրըհան ինիլ/տը՛ռնալ - Կարերը քանդվել, պատռոտվել: *Հա՛լա՛ շէնան տո՛ւս կ՛ալու՝ Պատուն տըրըխնէն կըրըհան ա ընո՛ւմ* (Ձ):

ԿԸՐԸՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԿԱՐՕՂՈՒԹՈ՛ՒՆ:

ԿԸՐԸՉՕԿ/ԿՈՒՐՈՒՉՕԿ *(ռուս. крючок)* - *գ.* Կեռ, որ, մտնելով օղի մեջ, կցում է մի իրը մյուսին, ճարմանդ: *Մըղակը կապում ա, մընանա ըղնում ա, թա կըրըչօկը քըցի* (Ձ):

ԿԸՐԸՍԱՔԱՐ - *գ.* 1. Խոր փորվածք ունեցող քար, որի մեջ հագցնում՝ կանգնեցնում են կարասը: *Կըրըսաքարը տինո՛ւմ ըն կըրասէն տակէն, հանցու կարասը դո՛ռզ վը՛ենը կէնա* (Ձ): 2. Տափակ կլորավուն քար, որ դնում են կարասի բերանին: *Կարասը կ՛ինավ լըցնում ըն, կըրըսաքարը տինում ըռըխէն, ցը՛խում* (Բ):

ԿԸՐԸՎԱԹ/ԿԸՐԱՎԱԹ/ԿԸՐՎԱԹ/ԿԱՐԱՎԱԹ *(ռուս. кровать)* - *գ.* Մահճակալ: *Կամ ըն տը՛սնըմ՝ օշը տարած, կարավաթին յէր ընգած* (ՀԺՀ, V, 48):

- Կըրըվաթ քըշիլ - Ոչինչ չանել, ամբողջ օրը տանը հանգստանալ: *Մարը ասմա.- Բա՛լա, էտ վէր տու սաղ օրը, տանը թէք՛ ընգած, կըրըվաթ ըս քըշո՛ւմ, քու ք՛ո՛ւրփէք՛ըտ հու վա՛ պըհըլական* (Ձ):

ԿԸՐԹԱՆՔ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԱՆՔ:

ԿԸՐԹԱՑԱԾ/ԿԸՐԹԷՑԱԾ - *տե՛ս* ԿԸՐԹԷՎՈՒՐ:

ԿԸՐԹԱՑՄՈՒՆՔ - *գ.* Կարդացողություն, ընթերցանություն: *Կըրթացմունքը ըտըրանց տանան անպակաս ար* (Ձ):

ԿԸՐԹԱՑՕՂ/ԿԸՐԹԷՑՕՂ - 1. *տե՛ս* ԿԸՐԹԷՎՈՒՐ: 2. *գ.* Որեւէ կարգի ուսումնական հաստատությունում ուսանող, սովորող: *Էտ տըղան հա՛լա՛ն կըրթացօղ ա, կարում չի հօրը ք՛ը՛մա՛նգ՛ անէ* (Բ):

ԿԸՐԹԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԷԼ:

ԿԸՐԹԷՉ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԷՉ:

ԿԸՐԹԷՎՈՒՐ - *ած.* Շատ բան կարդացած, ուսյալ, գիտելիքներով հարուստ: *Կըրթէվուր մարթ ա իլա՛լ Հասան Ջալալյանը* (Ձ):

ԿԸՐԹԷՑԱԾ - *տե՛ս* ԿԸՐԹԷՎՈՒՐ:

ԿԸՐԹԷՑՕՂ - *տե՛ս* ԿԸՐԹԱՑՕՂ:

ԿԸՐԹԸԼԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Ուսումնական հաստատություն: *Միհէնգ՛ ամմէն շէնում էլ կըրթըլատը՛ղ կա* (Բ):

ԿԸՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *պբ.* ԿԱՐԹԻԼ-ի:

ԿԸՐԹ-ԿԸՐԹ - *տե՛ս* ԿԸՌԹ-ԿԸՌԹ:

ԿԸՐԹԿԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԿԸՌԹԱԼ:

ԿԸՐԹԿԸՐԹԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԿԸՌԹԱՆ:

ԿԸՐԹԿԸՐԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԿԸՌԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸՐԹԿԸՐԹՕՆ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԿԸՌԹՕՆ:

ԿԸՐԹԿԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԿԸՌԹՕՑ:

ԿԸՐԹՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՆԷԼ:

ԿԸՐԹՆԸԼԱՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՆԸԼԱՏԸ՛Ղ:

ԿԸՐԹՎԱՍԿ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՎԱՍԿ:

ԿԸՐԹՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՕՏԷԼ:

ԿԸՐԺՈՒՎԱ - *տե՛ս* ԿԸՐԸԺՈՒՎԱ:

ԿԸՐԻՋԻՍ(Տ) *(ռուս. кризис, հուն. krisis)* - *գ.* Ճգնաժամ: *Միհէնգ՛ կըրիզիստ ա, վէչ մինը կարում չի կօրծ քըթէնա* (Ձ):

ԿԸՐԻՇ *(ռուս. крыша)* - *գ.* Տանիք, շինության վրայի ծածկ: *Քամէ ըրավ, տանը կըրիշը քըշից* (Բ):

ԿԸՐԻՇԿԱ *(ռուս. крышка)* - *տե՛ս* ԸՌԸԽԿԱԼԻ:

ԿԸՐՇԷԼ/ԿԸՌՇԷԼ/ԿՕՐՇԻԼ/ԿՕՌՇԻԼ *(գրբ. կրծեմ)* - *նբ.* Առջեւի ատամներով ճզմել՝ ծամել՝ մաշել: *Էտ տըղան ճա՛շը օտէլանը յէտը ըսկըսըմ ա էս վը՛ենկուռը կօռշիլը* (ՀԺՀ, V, 200):

ԿԸՐՇԿՕՐՇԷԼ/ԿԸՌՇԿՕՌՇԷԼ - *նբ.* Հաճախ՝ շատ անգամ զանազան տեղերից կրծել, կրծոտել: *Կ՛ո՛ւլը կէռքավը կըրշկօրշում ա, ծառը տական պարան տամ, ո՛ւրա՛ն կըլխէն վը՛ր քըցո՛ւմ* (ՀԺՀ, VII, 221):

ԿԸՐՇԿՕՐՇՎԷԼ/ԿԸՌՇԿՕՌՇՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՐՇԿՕՐՇԷԼ-ի:

ԿԸՐՇԿՕՐՇՈՒՑ/ԿԸՌՇԿՕՌՇՈՒՑ - *գ.* Կրծոտելը, կրծոտվելը: *Մուկնէրէն կըրշկօրշուցը չըվալ էլ կըշակէ, ամբար էլ* (Բ):

ԿԸՐՇՕՏԷԼ/ԿԸՌՇՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՐՇԿՕՐՇԷԼ:

ԿԸՐՇՕՏՎԷԼ/ԿԸՌՇՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՐՇԿՕՐՇՎԷԼ:

ԿԸՐԿԱՏԱՆ *(գրբ. կարկատանք)* - *գ.* Ջգեստի՝ կոշիկի եւն մաշված մասերը նորոգելու համար վրան կցված նոր կտորի՝ կաշվի եւն կտոր: *Ք՛ա՛սիբը*

առանց կըրկատան շօր չի կ՚ը՝նալ, աշկ կըծակէ (Ձ):

- Կըրկատան անէլ/տինիլ/քըցիլ - *տե՛ս* ԿԸՐԿԱՏԷԼ:

ԿԸՐԿԱՏԷԼ *(գրբ. կարկատեմ)* - *նբ.* Մաշված զգեստը՝ կոշիկը եւն կարկատանով նորոգել: *Միհէնգ՚վա կընանէք՚ը շօրը վէր ծընձօրում ա, կըրկատում չընն, տէն ըն քըցո՛ւմ, թանզզանն ինք՚ օնում* (Բ):

- Կըրկատած տըրը՝խ - Ոչ դիմացկուն՝ թույլ առողջություն ունեցող մարդ: *Խաս աքէրը կըրկատած տըրը՝խ ա, սաղ օրը էն ա հիվանդ* (Բ):

ԿԸՐԿԷՆԷ - *տե՛ս* ԿԸՐԿԸ՝ՆԷ:

ԿԸՐԿԷՐ - *ած. տե՛ս* Աղի կըրկէր:

ԿԸՐԿԸ՝ՆԷ/ԿԸՐԿԷՆԷ - *տե՛ս* ՊԷՂԱՐԾ:

ԿԸՐԿԸԺԸ՝ՆԷ - *գ.* Խոշոր խնձորի տեսակ: *Կըրկըժը՝նէն մը՝ծ-մը՝ծ խընձօր ա* (Բ):

ԿԸՐԿԸՆԷԼ *(գրբ.կրկնեմ)* - 1. *նբ.* Ասածը նորից ասել, երկրորդել, կրկնել: *Վէր կըրկընում ա, մարթը էլ տէմ չի կէ՝նում, մէհէտ խըզ՚ըտակէն տըրըքցընում ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԿԸՐԿԸՆՎԷԼ (2):

ԿԸՐԿԸՆՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԿԸՐԿԸՆԷԼ (1)-ի: 2. *չբ.* Դեռ լրիվ չառողջացած՝ կրկին հիվանդանալ, հիվանդությունը վերստին երեւան գալ: *Հանա պըռօկը ընցալ չար, կըրկընվից* (Բ):

ԿԸՐԿԸՏՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՐԿԸՏՕՐԷԼ:

ԿԸՐԿԸՏՕՐԷԼ/ԿԸՐԿԸՏՕՏԷԼ - *նբ.* Շատ տեղերից կարկատել կամ շատ բան կարկատել: *Մին քը՝շէրումը լօխ շօ՝րէրը կըրկըտօրում ա, տանրսում* (Ձ):

ԿԸՐԿԸՐՕՏԷԼ - *նբ.* Շատ տեղերից կարել կամ շատ բան կարել: *Թօրբան կըրկըրօտում ըն, ցօրէնը ածում մաչը* (Ձ):

ԿԸՐԿՈՒՏԱԹԱԿ - *ած.* 1. Կարկուտով ծեծված, կարկտահար: *Կըրկուտաթակ թութան արաղ չի տա՛ւս կ՚անլ, շախկա թըխած թութան ուրկուտակ տա՛ւս կըկ՚ա՛ն* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ դժբախտություններ տեսած, դժբախտ: *Կըրկուտաթակ կընէգ՚ ա Սիրը՝վ աքէրը* (Բ):

- Կըրկուտաթակ անէլ/տալ - Կարկտահար անել, կարկուտը խփել: *Կըրկուտաթակ ըրավ, բուստընէն փուչըցըրավ* (Բ):

- Կըրկուտաթակ ինիլ/տը՝ռնալ - Կարկտահար լինել, կարկուտից ծեծվել: *Կըրկուտաթակ իլանծ արտը պէրք չի տալ* (Բ):

ԿԸՐԿՈՒՓ/ԿԸՐԸԿՈՒՓ/ԿՈՒՐԿՈՒՓ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կըրկուփ ածէլ - 1. Լռեցնել, պապանձվել տալ: *Մարը խօխօնցը կըրկուփ ա ածալ* (Բ): 2. Ախորժակը կորցնել տալ: *Ցամաք հացը կըրկուփ ա ածալ, ը՝ղտանի չօնիմ, թա հաց օտիմ* (Բ):

- Կըրկուփ կ՚անլ/ինիլ *(գրբ. կարկափանամ)* - 1. Լռել, պապանձվել: *Կընէգ՚ըն ասում ա.- Յէք կըրկուփ կ՚անք, հու խօսէ, նա յէլ յէգնը տանէ ճուր տա* (ՆԼՂԺԲ, 89): 3. Չանձրեւել, երաշտ լինել: *Յէրգ՚ինք՚ը կըրկուփ ա յը՝կալ, թօռ չի կ՚ամ, թա բուստընէն ճիրի* (Ձ):

ԿԸՐԾԱԹԷԿ(Ք) - *ած.* Կարճ թեւքեր ունեցող (զգեստի մասին): *Ափկար դային ամը՝ռնը-ծըմը՝ռնը կըրճաթէվք ըրբաշկա յա կ՚ը՝նում* (Բ):

ԿԸՐԾԱԼԱ՛Ծ-ԸՐԳ՚ԸՆԱԼԱ՛Ծ - *ած.* Շատ ծեծված՝ ծեծ կերած: *Կ՚ամ ըն, տը՝սնում՝ մին կըրճալանծ-ըրգ՚ընալանծ մարթ ըտը՝ղ վէր ընգած* (Ձ):

ԿԸՐԾԱՆԱԼ *(գրբ. կարճատեմ)* - *չբ.* 1. Երկարությամբ՝ տարածությամբ կարճ՝ փոքր դառնալ: *Ծիք՚ ըմ տամ, ծիք՚, կըրճանըմ ա* (ԱՀ, 41): 2. Ժամանակով՝ տեւողությամբ կարճ դառնալ, կարճատեւ դառնալ: *Օրէրը դէքտէմբէրումը շատ ա կըրճանում* (Բ):

ԿԸՐԾԱՊՈ՛ՒՐԹ - *ած.* Կարճ բուրդ ունեցող (ոչխարի մասին): *Կըրճապո՛ւրթ վը՝խճարը մըսատու կինի* (Բ):

ԿԸՐԾԱՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ կարճ: *Մին կըրճավուն դարյա յա կ՚ը՝ցալ, յը՝կալ շինամաչ* (Բ):

ԿԸՐԾԷԳԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՐԾԷԿԱՆ:

ԿԸՐԾԷԿԱՆ/ԿԸՐԾԷԳԱՆ - *գ.* Կարճ զգեստ, որ հագնում էին շապիկի վրայից: *Կըրճէկանը կ՚ը՝նում ըն, վէր մաշկը մըրսէ վէչ* (Ձ):

ԿԸՐԾԸԷՐԿԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կըրճըէրկան անէլ - 1. *տե՛ս* Ծընդըրթիթը՝վ անէլ (2): 2. Ընտրել, ջոկել: *Ապան խաղուն կըրճըէրկան ա անում, յը՝շիգ՚նումը տանրսում* (Ձ):

- Կըրճըէրկան ընէլավ կ՚անլ/ք՚ինիլ - Ոտքով գալ/գնալ: *Խընամէն կըրճըէրկան ընէլավ յը՝կավ, կըրճըէրկան ընէլավ ք՚ը՝ցավ* (Բ):

ԿԸՐԾԸԿՕԹԷԳ՚ - *ած., գ.* Կարճահասակ եւ գեր (մարդ): *Կըրճըկօթէգ՚ մարթը ժանլիգ՚ կինի* (Բ):

ԿԸՐԾԸՄԱՐԾ - *ած.* Շատ կարճ: *Կըրճըմարճ փանդէրը հըվաքում ա, ածում խարարը* (Ձ):

ԿԸՐԾԸՎԸ՝ՆՆԸ - *ած.* Կարճ ոտքեր ունեցող: *Կըրճըվը՝ննը ծին պըռնաքաշ կինի* (Բ):

ԿԸՐԾԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. կարճեցուցանեմ)* - *նբ.* ԿԸՐԾԱՆԱԼ-ի:

ԿԸՐԾԸՔՕԼՈՒՏ - *գ.* Կարճ թափեր ածող տեղ: *Ամմէն օր էծէրը պիրում ար էտ կըրճըքօլուտը, ինք՚ըն էլ մին կապուկ ճէխ կըտօրում, ըրանգ՚ունը տանում տօն* (Ձ):

ԿԸՐԾՕԹՈՒՆ *(գրբ. կարճութիւն)* - *գ.* Կարճ լինելը, կարճություն: *Կըրճօթունը շատ ա ինանում, ճարը կըտրած՝ մին էրանշ փանդ էլ ա կըցան տամ* (Ձ):

ԿԸՐՉԿԸՐՉԱԼ - *տե՛ս* ՔԸՉՔԸՉԱԼ:

ԿԸՐՉԿԸՐՉԱԼԻ - *տե՛ս* ՔԸՉՔԸՉԱԼԻ:

ԿԸՐՉԿԸՐՉԱՆ - *տե՛ս* ՔԸՉՔԸՉԱՆ:

ԿԸՐՉԿԸՐՉՕՆ - *տե՛ս* ՔԸՉՔԸՉՕՆ:

ԿԸՐՉԿԸՐՉՕՑ - *տե՛ս* ՔԸՉՔԸՉՕՑ:

ԿԸՐՊԸՏԱԹԻԼ/ԿԸՊԸՐՏԱԹԻԼ - *գ.* Կարպետ գործելու թել: *Խօջան կըրպըտաթիլ ա տամ, էտ կընէգ՚ը մին լ՚ավ կարպէտ ա կ՚օրնում* (Ձ):

ԿԸՐՊԸՏԱԼԱՆԹ/ԿԸՊԸՐՏԱԼԱՆԹ - *գ.* Մաշված կարպետ: *Կըրպըտալանթը քըցո՛ւմ ա թախտէն, յըրա պըրանում* (Ձ):

ԿԸՐՊԸՏԱԾՕԹ/ԿԸՊԸՐՏԱԾՕԹ - *գ.* Կարպետից կտրված փոքր կտոր: *Մին կըրպըտաճօթ ա յօր օնում, փիչին իրը՝սը թըմիզցընում* (Ձ):

ԿԸՐՊԸՏԼԱԽՏԷ/ԿԸՊԸՐՏԼԱԽՏԷ - *գ. Լախտէ* խաղի տարատեսակ: *Կըրպըտլախտէն խօխէնք՚ընն ըն խաղ անում* (Բ):

ԿԸՐՎԱԹ - *տե՛ս* ԿԸՐԸՎԱԹ:

ԿԸՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՐԷԼ-ի:

ԿԸՐՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՏԷԼ:

ԿԸՐՏԸՊԸՐՏԱՆՔ - *տե՛ս* ԿԸՌՏԸՊԸՌՏԱՆՔ:

ԿԸՐՏ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՏ(Ը)ՎԷԼ:

ԿԸՐՏՕՊ(Լ)Ի/ԿԸՐՏՕՓ(Լ)Ի *(ռուս. картофель)* - Կարտոֆիլ: *Էս կընգանը ընում ա մին ղըզղան իփանծ լօբի, մին ղըզղան իփանծ կըրտօփի, օխտը հաց* (ՆԱԲ, 102):

ԿԸՐՏՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՏՕՏԷԼ:

ԿԸՐՏՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՏՕՏՎԷԼ:

ԿԸՐՏՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՌՏՕՑ:

ԿԸՐՏՕՓ(Լ)Ի - *տե՛ս* ԿԸՐՏՕՊ(Լ)Ի:

ԿԸՐՈՒԳ/ԿՈՒՐՈՒԳ *(ռուս. круг)* - *գ.* 1. Կլոր՝ շրջանաձեւ տարածություն: *Էտ կըրուգումը խաղ ըն անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Մեկին շրջապատող՝ նրա հետ հարաբերություններ ունեցող մարդկանց միջավայր, շրջապատ: *Խօնդանց Միրզան, ասում ըն, Յէրէվան լ՚ավ կըրուգ օնէ* (Բ):

- Կըրուգ անէլ/տալ - Իր կամ որեւէ բանի շուրջը պտտվել: *Մէծ ախպէրը ծին քը՝շում ա, կըրուգ տամ, թա.- Էս քը՝շէր բիդի մընանք ըստէղ* (ՀԱԲ, 15, 15):

ԿԸՐՈՒԳԼԻ/ԿՈՒՐՈՒԳԼԻ *(ռուս. круглый)* - *տե՛ս* ՊՈ՛ՒԼՈՒՐ:

ԿԸՐՈՒՅՆԱԿՕԽ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՆԲԱՍՍԱ:

ԿԸՐՈՒՅՆԱՄԱՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կըրույնամաշ ինիլ/տը՝ռնալ - Շատ գնալ-գալուց հոգնել: *Էնքան ք՚ը՝ցէ հանդը, յը՝կէ, լափ կըրույնամաշ իլի* (Ձ):

ԿԸՐՈՒՅՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՐՕՅՆԷԼ:

ԿԸՐՈՒՅՆԸ - *տե՛ս* ԿԸՐՕՅՆԸ:

ԿԸՐՈՒՅՆԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կըրույնըհան անել - Դուռը՝ պատուհանը ծխնիից՝ հիմքից հանել՝ պոկել: *Տօռնը կըրույնըհան ըրավ* (Ձ):

- Կըրույնըհան ինիլ/տը՝ռնալ - Դուռը՝ պատուհանը ծխնիից՝ հիմքից հանվել՝ պոկվել: *Վէր քացէ յա տաս, տօռը կըրույնըհան ա ինիս* (Ձ):

ԿԸՐՈՒՇԿԱ - *տե՛ս* ԳԸՐՈՒՇԿԱ:

ԿԸՐՈՒՍՏԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՐԸՍՏԱՏԱՐ:

ԿԸՐՔԱՎՈՒՐ *(գրբ. կարգաւոր)* - *ած., գ.* Կրոնական աստիճան ունեցող հոգեւորական: *Սավէտին վախտը Դարաբաղա վէջ մին յը՝խծում կըրքավուր չի իլա՛լ* (Բ):

ԿԸՐՕԼԻԿ *(ռուս. кролик)* - *տե՛ս* ՃԱԳԱՐ:

ԿԸՐՕՅՆԷԼ/ԿԸՐՈՒՅՆԷԼ - *նբ.* Կրունկներով խփել՝ հարվածել՝ հրել: *Կըրօյնում ա, քըցո՛ւմ կըրմունջէն տակը* (Ձ):

ԿԸՐՕՅՆԸ/ԿԸՐՈՒՅՆԸ *(գրբ. կրունկ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԴԱԲԱՆ: 2. *փխբ.* Եզր, որեւէ բանի ծայրային մասը: *Յու վէր հացէն կըրօյնը յա էլ էրած օտէ, կ՚ուլա՛ն վախէլ չի* (Ձ):

ԿԸՐՕՆ - *տե՛ս* ԿԸՐՕՆՔ:

ԿԸՐՕՆԷԳ՝ - *տե՛ս* ՄԸԹԷՆ-ԿԸՐՕՆԷԳ՝:

ԿԸՐՕՆՔ/ԿԸՐՕՆ *(գրբ. կրօնք)* - *տե՛ս* ԻՄԱՆ:

ԿԸՐՕՎԻ - *ած.* Կարած, կարելով պատրաստած: *Կըրօվի շօ՛ղէր ա կ՚ը՝ցալ* (Բ):

ԿԸՐՕՏԷԼ[1] - *տե՛ս* ԿԸՐԿԸՐՕՏԷԼ:

ԿԸՐՕՏԷԼ[2] *(գրբ. կարօտիմ)* - *չբ. տե՛ս* Հասրաթը քաշիլ:

ԿԸՐՕՐՏ/ԿՈՒՐՕՐՏ *(ռուս. курорт, գերմ. Kurort)* - *գ.* Հանգստանալու եւ բուժվելու վայր: *Էտ մարթը ամէն տարէ ք՚ինամ ար կըրօրտ* (Ձ):

ԿԸՑԱՆ *(գրբ. կցան)* - *գ.* 1. Կցումը, կցելը: *Կըցանը պէնդ չի ինո՛ւմ, պուք ա կ՚ամ* (Ձ): 2. Հավելված մաս՝ կտոր, որ կապում՝ կցում են մի բանի ծայրին: *Շօ՛ղին կըցանը պուք ա տամ* (Բ): 3. *տե՛ս* ՁԱԼԱՂ: 4. *տե՛ս* ՑԸՔ՚ՆԱՓՕՍ:

- Կըցան անէլ/տալ - 1. Ծայրից կցել՝ կտոր ավելացնել՝ միացնել: *Պիրո՛ւմ ընէտ ըրբան էն մին ըրբէն կըցան տամ, ծիյին լը՛ծում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Ձալաղ անէլ:

- Կըցան տը՝ռնալ - Մի բանի միանալ՝ մասնակցել: *Ք՚ինամ ա ըտէղ մին կօրծու կըցան տը՝ռնում, ըտը՝ղ էլ փըսակվում, ապըրում* (Ձ):

ԿԸՑԷԼ *(գրբ. կցեմ (կպցնել)* - 1. *նբ.* Սկսել, սկզբնավորել, մի բանի սկիզբը դնել: *Գ՚ուլբան կըցալ ա, թօղալ ընդի* (Բ): 2. *չբ.* Սկսվել, սկիզբ առնել: *...Կըտակ ըմ անը՝ ըռըշվաթը տանին մէծան կըցած չըրու պուճուրը թավազա անին* (ՋՏ, Ա, 101):

ԿԸՑԸԿԱՄ - *տե՛ս* ԿԱՍԿԱՄ:

ԿԸՑԸՆ-ԿԸՑԱՆ/ԿԸՑԿԸՑԱՆ *(գրբ. կցկցանք (կցկցված բան)* - *ած.* Տարբեր տեղերից իրար կցված՝ միացված: *Կըցընը-կըցան ք՚ա՛նդիրը ծըմակ չըն տանէլ* (Բ):

- Կըցընը-կըցան անէլ - Ձանազան կտորներ՝ հատվածներ իրար կցել, կցկցել: *Թիլէրը կըցընը-կըցան ա անում, կարպէտ կ՚օրծում* (Ձ):

- Կըցընը-կըցան ինիլ/տը՝ռնալ - Իրար կցվել, կցկցվել: *Կըցընը-կըցան իլա՛ծ մին չաթու վա քըթէնում, կապում* (Ձ):

ԿԸՑԿԸՏՕՐ - *տե՛ս* ԿԸՍԿԸՏՕՐ:

ԿԸՑԿԸՑԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՑԸՆ-ԿԸՑԱՆ:

ԿԸՑՆԱԹԱԿ - *ած.* Կացինով հարվածված, կացնահար: *Կըցնաթակ ծառը լ՚ավ բար կըտա* (Բ):

- Կըցնաթակ անէլ - *տե՛ս* ԿԸՑՆԸՀԱՐԷԼ:

- Կըցնաթակ ինիլ/տը՝ռնալ - *տե՛ս* ԿԸՑՆԸՀԱՐՎԷԼ:

ԿԸՑՆԱԿՕԹ - *գ.* Կացնի կոթ: *Հացցէ ծառան լ՚ավ կըցնակօթ ըն շինո՛ւմ* (Ձ):

ԿԸՑՆԱԿՕԽ - *գ.* Կացիններով կռվելը: *Լօխ տո՛ւս ըն կ՚ամ, վէր ըտըրանց կըցնակօխը տը՝սնան* (Ձ):

- Կըցնակօխ անէլ - Կացիններով կռվել: *Կըցնակօխ ըն անում, ո՛ւրո՛ւր ըսպանում* (Ձ):

ԿԸՑՆԱՎԷՐ/ԿԸՑՆԱՎՈՒՐ *(գրբ. կացնաւոր)* - *ած., գ.* Կացին կրող՝ գործածող, կացինով զինված (մարդ): *Կըցնավէրը լ՚ըհա մէհէտ կացնավը վէր թըխում ա կաղնուն, ճա՛նջէրը փըչական տո՛ւս ըն տը՝ռնում, զիրա՛վ տը՝ռնում* (Ձ):

ԿԸՑՆԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԿԸՑՆԱՎԷՐ:

ԿԸՑՆԱՓԱ՛Դ - *գ.* Հաստ փայտ, կացինով կտրելու փայտ: *Կըցնափա՛ղը ցը-կըտփա՛ղին տը՝ղը տալ չի* (Ձ):

ԿԸՑՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Կըցան անէլ (1):

ԿԸՑՆԸՀԱՐԷԼ - *նբ.* Կացնով շատ հարվածել՝ խփել: *Կըցնըհարում ա, էտ թուաթէն վէր քըցո՛ւմ* (Բ):

ԿԸՑՆԸՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՑՆԸՀԱՐԷԼ-ի:

ԿԸՑՕՏԷԼ - *նբ. տե՛ս* Կըցըն-կըցան անէլ:

ԿԸՑՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՑՕՏԷԼ-ի:

ԿԸՔԱՎԷԼ *(գրբ. կաքաւեմ)* - *չբ.* Կաքավի նման ոստոստալ՝ պարել, շորորալով՝ նազելով պարել՝ քայլել: *Էտ ախճիգ՚ը վէր ըտի կըքավում ա, թաքավէրին տըղան կարում չի ո՛ւրա՛ն պահէ* (Ձ):

ԿԸՔԸՎԱՊԱՐ - *գ.* 1. Կաքավելով՝ շորորալով պարելը: *Ըտըրա կըքըվապարը թաքուհուն շատ ա տուր կ՚ամ* (Ձ): 2. Պարեղանակ: *Ջուռնաչին կըքըվապար ա ածում, հարթնէրը պար ըն կ՚ամ* (Ձ):

ԿԸՔԸՎԱԸ՝ՆՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԿԸՁՎԸ՝ՆՆԷԼ:

ԿԻԼԻԲԻԼՕ - *տե՛ս* ԿԸԼ՚ԸԲԸԼՕ՝:

ԿԻԼԻՊԻՃՕ - *տե՛ս* ԿԸԼ՚ԸՊԸՃՕ՝:

ԿԻԼՎԱՆՈՒՑ - 1. *ած.* Մեկ կիլոգրամի ծանրություն ունեցող, մեկ կիլոգրամ կշռող: *Կիլվանուց քարը հանց յըրա յա անում, կէնում ա չուբանէն կըլխան, ըսպանում* (Ձ): 2. *գ.* Մեկ կիլոգրամի ծանրությամբ կշռաքար: *Մաղազինչին կիլվանուցը տինո՛ւմ ա քըշըռքէն* (Ձ):

ԿԻԼՏԻ - *տե՛ս* ԿԸԼՏԻ:

ԿԻԼՕ *(ռուս. кило, ֆր. kilo, հուն. chilioi)* - *գ.* Կիլոգրամ: *Վարթանը կատուն տինում ա քըշըռքէն, քըշըռում, տը՝սնում՝ դո՛ւգ էրկու կիլօ* (ԱԱ, 86):

ԿԻԼՕԽ - *տե՛ս* ԿԸԼՕԽ:

ԿԻԼՕՄԷՏԸՐ *(ռուս. километр)* - *գ.* Երկարության չափ, կիլոմետր: *Քուլը-տակա էրկու կիլօմէտըր հէռու էրկու զըրփէ քը՝րծ կա. ըտահանց ասում ըն Ղըլէն քար* (ԱԱ, 44):

ԿԻՃԱՆԱԼ[1] - *տե՛ս* ԿՈՒՃՈՒՐԱՆԱԼ:

ԿԻՃԱՆԱԼ[2] - *տե՛ս* Կ՚ԻՃԱՆԱԼ:

ԿԻՃԱՎԸ՝Տ - *տե՛ս* Կ՚ԻՃԱՎԸ՝Տ:

ԿԻՃԱՎՈՒՆ[1] - *տե՛ս* ԿՈՒՃՈՒՐԱՎՈՒՆ:

ԿԻՃԱՎՈՒՆ[2] - *տե՛ս* Կ՚ԻՃԱՎՈՒՆ:

ԿԻՃԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1] - *տե՛ս* ԿՈՒՃՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԻՃԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2] - *տե՛ս* Կ՚ԻՃԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԻՃԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԻ:

ԿԻՃԻ-ԿԻՃԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԻ-ԿՈՒՃԻ:

ԿԻՃԻ-ՄԻՃԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԻ-ԿՈՒՃԻ:

ԿԻՃՕԹՈՒՆ[1] - *տե՛ս* ԿՈՒՃՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ԿԻՃՕԹՈՒՆ[2] - *տե՛ս* Կ՚ԻՃՕԹՈՒՆ:

ԿԻՆԱ՛ՋՕԽ - *տե՛ս* Կ՚ԻՆԱ՛ՋՕԽ:

ԿԻՆԱՀԱՄ - *տե՛ս* Կ՚ԻՆԱՀԱՄ:

ԿԻՆԱ՛ՀԱ՛ՐՓ - *տե՛ս* Կ՚ԻՆԱ՛ՀԱ՛ՐՓ:

ԿԻՆԱՎԸ՝Տ - *տե՛ս* Կ՚ԻՆԱՎԸ՝Տ:

ԿԻՆԷՓ - *տե՛ս* Կ՚ԻՆԷՓ:

ԿԻՆԸԾԱԽԷ - *տե՛ս* Կ՚ԻՆԸԾԱԽԷ:

ԿԻՆԸՑԱՀԸ՝ՐԹ - *գ.* Կենաց ասելու հերթ: *Կինըցահը՝րթը հըսնում ա փըսէն* (ՆԱԲ, II, 101):

ԿԻՆԻ - *տես* ԿԻՆԻ:

ԿԻՆՁ - *տես* ԿԻՆՁ:

ԿԻՆՁԱՀԱՄ - *տես* ԿԻՆՁԱՀԱՄ:

ԿԻՆՁԱՎԸՏ - *տես* ԿԻՆՁԱՎԸՏ:

ԿԻՆՁԸՄԸՆԷԾԱԿ - *տես* ԿԸՆՁԸՄԸՆԷԾԱԿ:

ԿԻՆՁԻԼ - *տես* ԿԻՆՁԻԼ:

ԿԻՆՁՄԻՆՁՈՒԿ - *տես* ԿԸՆՁՄԸՆՁՈՒԿ:

ԿԻՆՏԱ(Վ)ՈՒՐԻ *(վրաց. kintauri)* - *գ.* Պարեղանակ: *Ղըվըլնէն կինտավուրի յըն ածում* (Ձ):

ԿԻՆՏՕ *(վրաց. kinto(նպարավաճառ, փերեզակ)* - *գ.* Փողոցային վարք ու բարքի տեր՝ անկիրթ մարդ: *...Թիփլիզի կինտօնէն էլ մին ք'ալնգ' պիրան կըլօխըս, վար մընաս ինգ'ում չի* (ՀԺՀ, V, 624):

ԿԻՆՈՒՏ - *տես* ԿԻՆՈՒՏ:

ԿԻՆՕ *(ռուս. кино)* - *գ.* Կինոնկար: *Շուշան այան կըլիսըրնէրավըտ շօռ տա, էս հինչ կինօնէր ա՞, վէր մէր խօցը նըհաշ ըն տամ* (ՆԱԲ, III, 174):

ԿԻՆՕԴԱՄՕՅ *(ռուս. кино+домой)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կինօդամօյ անէլ - Առանց հարսանիքի ամուսնանալ, կինոյից հետո նշանածին տուն բերել: *Միհէնգ'վա ջիհիլնէն վէչ խընըմախօս ըն ք'ինամ, վէչ հըրսանէք' ըն անում, մարթա մին ախճիգ' ըն քըթէնում, կինօդամօյ անում* (Բ):

ԿԻՊ *(ռուս. кипа)* - *գ.* Ծղոտի՝ խոտի խիտ ուղղանկյունաձեւ կապուկ, որ կապում են հատուկ մեքենայով: *Կիպը կապում ըն, նի տամ մըշինէն, պիրում փիրմին քըշտէն թայա տամ* (Ձ):

ԿԻՊԼԻԳ' - *տես* Ք'ԻՓ(ԼԻԳ'):

ԿԻՍԱԹԷՎ(Ք) - *տես* ԿԸՍԱԹԷՎ(Ք):

ԿԻՍԱԿ'ԻՆ - *տես* ԿԸՍԱԿ'ԻՆ:

ԿԻՍԱՀՈՒՄ - *տես* ԿԸՍԱՀՈՒՄ:

ԿԻՍԱՄԱԾ - *տես* ԿԸՍԱՄԱԾ:

ԿԻՍԱՄԸՌ - *տես* ԿԸՍԱՄԸՌ:

ԿԻՍԱՄՕՐԹ - *տես* ԿԸՍԱՄՕՐԹ:

ԿԻՍԱՉՕՐ - *տես* ԿԸՍԱՉՕՐ:

ԿԻՍԱՋԱՆ - *տես* ԿԸՍԱՋԱՆ:

ԿԻՍԱՔՕՆ - *տես* ԿԸՍԱՔՕՆ:

ԿԻՍԸԹԷՀՐԱՏ - *տես* ԿԸՍԸԹԷՀՐԱՏ:

ԿԻՍԸԿ'ԻՆՈՒ - *տես* ԿԸՍԸԿ'ԻՆՈՒ:

ԿԻՍԸՀԱՐ - *տես* ԿԸՍԸՀԱՐ:

ԿԻՍԸՀԸՂԷ(ՆՆԻ) - *տես* ԿԸՍԸՀԸՂԷ(ՆՆԻ):

ԿԻՍԸՄԱՆՍՈՒԼ - *տես* ԿԸՍԸՄԱՆՍՈՒԼ:

ԿԻՍԸՆ-ԿԷՍԱՆ - *տես* ԿԸՍԸՆ-ԿԷՍԱՆ:

ԿԻՍԸՊԷՐԱՆ - *տես* ԿԸՍԸՊԷՐԱՆ:

ԿԻՍԸՊԷՑ - *տես* ԿԸՍԸՊԷՑ:

ԿԻՍԸՎԿԷՍ - *տես* ԿԸՍԸՎԿԷՍ:

ԿԻՍԸՏ-ԿԷՍԱՏ - *տես* ԿԸՍԸՏ-ԿԷՍԱՏ:

ԿԻՍԸՏ-ՊԸՌԱՏ - *տես* ԿԸՍԸՏ-ՊԸՌԱՏ:

ԿԻՍԻԼ - *տես* ԿԷՍԷԼ:

ԿԻՍԼԱՏԱ *(ռուս. кислота)* - *գ.* 1. Քիմիական թթու: *Կիսլատան վէր ա տը'ռնում շ'ուրէրէն, բարբադ անում* (Բ): 2. *փխբ.* Շատ թունդ եւ անորակ խմիչք: *Խըմում ա, թա.- էս արաղ չի, յէ՛, կիսլատա յա, կիսլատա* (Ձ):

ԿԻՍ(Կ) - *տես* ԿԻՑ(Կ):

ԿԻՍ(Կ)ԷԼ - *տես* ԿԻՑ(Կ)ԷԼ:

ԿԻՍՎԻԼ - *տես* ԿԷՍՎԷԼ:

ԿԻՍՏ - *տես* Ք'ԻՍՏ:

ԿԻՍՕՎԻ - *տես* ԿԸՍՕՎԻ:

ԿԻՎԻՏ - *տես* ԿԸՎԻՏ:

ԿԻՎ-ԿԻՎ - *գ.* Կտցարների կարգին պատկանող մեծ գլխով, բարակ կտուցով, գույնզգույն փետուրներով թռչուն: *Կիվ-կիվը դաշանգ' դուշ ա* (Բ):

ԿԻՏԱՅԸՍԿԻ *(ռուս. китайский)* - *ած.* Չինական: *Կիտայըսկի ապըրանքավ էն ա մաղազիննէն լիգ'ը* (Բ):

- Կիտայըսկի տանխտը'ղ - *գ.* 1. Մանր եւ կծու պղպեղ: *Կիտայըսկի տանխտը'ղը շատ ա ինում կըծօ* (Բ): 2. *փխբ.* Սուր՝ խայթող լեզու ունեցող մարդ: *Անսէմին կընէգ'ը կիտայըսկի տանխտը'ղ ա* (Բ):

ԿԻՏԷԼ *(ռուս. китель, գերմ. Kittel)* - *գ.* Լանջերը բաց բաճկոնակ: *Կիտէլը կ'ը'նում ա, ք'ինամ* (Ձ):

ԿԻՏԷՄ(ՆԸ) - *տես* ԿՈՒՏԷՄ(ՆԸ):

ԿԻՐ - *տես* ՔՕՌ(1):

ԿԻՐԱՄԻՏ - *տես* Ք'ԻՐԱՄԻՏ:

ԿԻՐԿԻԺ - *տես* ԿԱՐԿԱԺ:

ԿԻՐՃԻ - *տես* ԿԸՌՃԻ:

ԿԻՑ(Կ)/ԿԻՍ(Կ)/ԿԻՑՔ/Ք'ԻՍԿ *(գրբ. կիցք (ջուխտ)* - *գ.* Երկու ձեռքի ափերը իրար կցելուց առաջացած գոգավորությունը: *Կըռանում ա մին կիցկ վը'ղ յօր օնում, մին յըլը'խում պըտատում, տինում ծօցումը* (Ձ):

- Կից(կ) անէլ - 1. Երկու ձեռքի ափերն իրար կցելով՝ գոգավորություն ստեղծել, բուռ կազմել: *Ծը'ոքէրը'ոտ կիցկ ըրա՛, շըլօ՛ը ածիմ* (Բ): 2. Բռով վերցնել: *Կիցկ ա անում, խըմում* (Ձ):

ԿԻՑ(Կ)ԷԼ/ԿԻՍ(Կ)ԷԼ/ԿԻՑՔԷԼ/Ք'ԻՍԿԷԼ - *նբ. տես* Կից(կ)անէլ:

ԿԻՑՔ - *տես* ԿԻՑ(Կ):

ԿԻՑՔԷԼ - *տես* ԿԻՑ(Կ)ԷԼ: *Ծէրքանը մինը սըթունին էս անգ'ունավը ա մէկնում, մինը՝ էն անգ'ունավը, կիցքում* (ԼՂԲՔ, 261):

Ք'ԱՆՁ[1] - *տես* ԿԱՆՁ:

Ք'ԱՆՁ[2] - *տես* Ք'ԷՆՁ:

Ք'ԱՆՁԱՆ - *տես* Ք'ԷՆՁԱՆ:

Ք'ԱՆԺ(Ի) - *տես* ՇԷԳ':

Ք'ԱԼ - *տես* Ք'ԱԼ:

Ք'ԱԼ/Ք'ԱԼ *(գրբ. գամ)* - *չբ.* 1. Շարժվել, փոխադրվել, տեղափոխվել մի տեղ: *Կամ ըն տօն, թաքավէրէն տըղան դանրդէրը նաղլ ա անըմ* (ՀԺՀ, V, 308): 2. Տեղ հասնել, ժամանել: *Վէր թօռնը կամ ա, պապը մին ղօչ ա մօրթում* (Ձ): 3. Հասնել, ժամանակը վրա հասնել: *Նօբաթը կամ ա իրէքինջի օթախին ըխճըկանը* (ՀԺՀ, V, 20): 4. Հաճախել, այցելել: *Ամմէն օր կամ ա մէր տօն* (Բ): 5. Տեղալ: *Սաբավ ամը'ռն ա, ամմէն օր թօռ ա կամ* (Բ): 6. Հոտառությանը հասնել: *Կարունքը բըղէրան լ'ավ ծըղկավը'տ ա կամ* (Բ): 7. Ուղարկվելով հասնել, առաքումով փոխադրվել: *Էրկու տարէ յա՝ իմ ախպօր անա նամակ չի կամ* (Բ): 8. Ուղղված՝ ձգված՝ տարածված լինել: *Էտ հըղէն կամ ա մինչը'վ մէր շէնին տակը* (Բ): 9. Նպաստավոր լինել, բարենպաստ ազդեցություն ունենալ: *Էս ըխպիրին ճ'ուրը ինձ կամ չի, հիբը խըմում ըմ, հիվընդանում ըմ* (Բ): 10. Հարմար լինել, համապատասխանել, սազել: *Դէրը շատ ա շօռ կամ, վընընմանէրը վը'չ մինին վընէրէն կամ չի...* (ՆԼՂԺԲ, 46): 11. Լսվել, լսողությանը հասնել, ստացվել: *Հընդցէն յէրէ դօլան մին սա՛ս յէկը* (ԼՂԲՔ, 274): 12. Բաժին ընկնել: *Ցօրէն ըն պիժը'նում, ամմէն մին տանը մին փութ ա կամ* (Ձ): 13. Ստացվել, գանձվել: *Բըղէրան լ'ավ օքութ ա կամ* (Բ): 14. Պատահել, տեղի ունենալ: *Ըշտըղա վէրէ յա, մըզը'տէ մին փիս պէն ա կամ* (Ձ): 15. Աճել, բուսնել: *Մըրօքըտ յը'կալ ա, խէ վէր չը՞ս անում* (Բ): 16. Հանդիմանալ, լինել: *Էտ մարթը ինձ մըրաքվէր թօռ ա կամ* (Բ): 17. Բխել, ծորել: *Վը'ենը ցըկատավը կըտըրում ա, ա՛ռ ա կամ* (Բ): 18. Քայլ անել, իջնել (խաղերի մեջ): *Կարտ ըն խաղ անում, ըռըչան Համօն տուզը ա կամ* (Ձ): 19. Անդրադառնալ, անցնել մի բանի: *Էլհա հ'ամին գ'ուրդ'ուցին ըն կամ, ըսքըսում հ'ոջ'ա՛թ տալը* (Ձ): 20. Մի բան անելու ցանկություն՝ պահանջ զգալ՝ տրամադիր լինել: *Քընչալէն կ'ուզը կամ ա, կ'ուզում ա, տակավը վէր ա տէռնում* (ՀԱԲ, 15, 99): 21. Հաջողություն ունենալ, հաջողակ լինել (խաղերի մեջ): *Ըտըրան միշտ լ'ավ կարտ ա կամ* (Բ): 22. Կշռվել, քաշ ունենալ: *Խօգը տինում ըն քըշըռքէն, դ'ուզ հ'ուրդ'ուր կիլօ կամ ա* (Ձ): 23. Ամուսնանալ (աղջիկների մասին): *Տըղան ասմա.- Վէր կաս ինձ, ք'ը'զ հափըռէս մաչին կըպահիմ* (Ձ): 24. Կազմում է մի շարք հարադրական բայեր՝ հանդես գալով օժանդակ բայի դերով (առաչ կ'ալ, կըլօխ կ'ալ, ծը'ոքավը կ'ալ եւն): 25. *նբ.*

Ջարկել, խփել: *Մարթը մին զէռ քար ա յօր օնում, փօսին մաչին կ'ամ, օխծէն ըսպանըմ, ինք'ը ըզադվըմ* (ՀԺՀ, VI, 253):

- Կ'ալէն էլ ք'ինիլ կինի - Ասում են նրանց մասին, ովքեր որեւէ տեղ երկար մնում՝ հյուրընկալվում են:

- Յը^եկած կ'ըռնըկ'արի - Հավելյալ եկամուտ: *Էտ տըղէն ըշխադածը հօրը հը^ետէ յը^եկած կ'ըռնըկ'արի յար* (Ձ):

Կ'ԱԼԱՎ - *տե՛ս* Կ'ԱԼԱՎ:

Կ'ԱԼԱՎ/Կ'ԱԼԱՎ - *տե՛ս* ՀԸՍԸՎՀԱՍ (1):

Կ'ԱԼԻՔ' - *տե՛ս* Կ'ԱԼԻՔ':

Կ'ԱԼԻՔ'/Կ'ԱԼԻՔ' - *ած., գ.* Հետագայում լինելու՝ կատարվելու (դեպք, իրողություն): *Կ'ալիք' պէնէրը հանա գ'ունդում չընք* (Ձ):

Կ'ԱԼԼՕՐ - *տե՛ս* Կ'ԱԼԼՕՐ:

Կ'ԱԼԼՕՐ/Կ'ԱԼԼՕՐ/Կ'ԱԼՕՐ/Կ'ԱԼՕՐ - *մ., գ.* Վաղը չէ, մյուս օրը չէ, մյուս օրը: *Ուստան ասմա.- Կ'ալլօր կըկ'ան, տանիս* (Ձ):

Կ'ԱԼՈՒՍ - *տե՛ս* Կ'ԱԼՈՒՍ:

Կ'ԱԼՈՒՍ/Կ'ԱԼՈՒՍ *(գրբ. գալուստ)* - *գ.* Գալը, ժամանելը: *Լօխ ք'ինամ ըն, վէր թաքուհուն կ'ալ'ուստը շընըրհավէր անին* (Ձ):

Կ'ԱԼՕՐ - *տե՛ս* Կ'ԱԼԼՕՐ:

Կ'ԱԼՕՐ - *տե՛ս* Կ'ԱԼԼՕՐ:

Կ'ԱԿ'ՈՒՇ - *ած., գ.* Դեմքը կնճռապատ եւ նիհար, իսկ վերին շրթունքը ցցված (մարդ): *Կ'ակ'ուշ մարթ ա Կըրիքօր դայիս* (Բ):

Կ'ԱՂԱԾ-ՊԸՏԱՏԱԾ - *տե՛ս* Կ'Ը^եՂԱԾ-ՊԸՏԱՏԱԾ:

Կ'ԱՂԷԼ - *տե՛ս* Կ'Ը^եՂԷԼ:

Կ'ԱՂԼՈՒ - *տե՛ս* Կ'ՕՂԼԸ:

Կ'ԱՂՎԱԾ - *տե՛ս* Կ'Ը^եՂՎԱԾ:

Կ'ԱՂՎԱՍԿ - *տե՛ս* Կ'Ը^եՂՎԱՍԿ:

Կ'ԱՂՎԷԼ - *տե՛ս* Կ'Ը^եՂՎԷԼ:

Կ'ԱՄԲՈՒՐ - *տե՛ս* Կ'ԱՐՄՈՒՐ:

Կ'ԱՆԳԱՆ - *տե՛ս* Կ'ԷՆԳԱՆ:

Կ'ԱՆԴԱՋ - *տե՛ս* Կ'ԱՆԴԱՋ:

Կ'ԱՆՁ[1] - *տե՛ս* Կ'ԱՆՁ:

Կ'ԱՆՁ[2] *(գրբ. գանձ)* - *գ.* Պատարագի վերջում երգվող կրոնական երգ, գանձ: *Ղէրին ծէն ըն տամ, վը^եր կ'ա կ'անձ կարթի* (ՀԺՀ, VII, 359):

Կ'ԱՆՁԱՊԷՏ - *տե՛ս* Կ'ԱՆՁԱՊԷՏ:

Կ'ԱՆՔ - *տե՛ս* Գ'ԱՆՔ:

Կ'ԱՊՈՒՏ/Կ'ԱՊԻՏ/Կ'ԱՊՈՒՏ *(գրբ. կապոյտ)* - 1. *ած.* Մանուշակագույնի եւ կանաչի միջինը, լեղակի գույնի: *Էտ ըխճըկանըն էլ մին կ'ապ'ուտ դաշանգ' դարյա յա ինում* (Ձ): 2. *գ. փխբ. տե՛ս* ՅԷՐԳ'ԻՆՔ'(2): *Յը^ես տու ուրուր սիրէցինք', էն կ'ապ'ուտը շըհադ ա...* (ԼՂԲ, 11):

- Կ'ապ'ուտ լէղակ - Մուգ կապույտ: *Կ'ապ'ուտ լէղակ կըտոր ա ինք' օնում, շալվար կարէլ տամ* (Ձ):

- Կ'ապ'ուտ լէղակ անէլ/շինիլ - 1. Մուգ կապույտ դարձնել: *Կըրասկա յա տամ, կ'ապ'ուտ լէղակ անում* (Ձ): 2. Հարվածելով՝ ճզմելով՝ կսմթելով եւն մաշկի վրա կապտուկ առաջացնել: *Թըխում ա, աշկէն տակը կ'ապ'ուտ լէղակ շինում* (Ձ):

- Կ'ապ'ուտ լէղակ ինիլ/տը^եռնալ - 1. Մուգ կապույտ դառնալ: *Էնքան լէղակ ա խառնալ, լըվացէն ճ'ուրը կ'ապ'ուտ լէղակ ա տը^եռալ* (Բ): 2. Հարվածից՝ ճզմումից՝ կսմիթից եւն մաշկի վրա կապտուկ առաջանալ: *Էնքան կըչըմթօտալ ըն, ջանը կ'ապ'ուտ լէղակ ա իլալ* (Ձ):

- Կ'իպտի տալ - Կապույտ երեւալ, կապտավուն նշույլով նշմարվել: *Հըռանցէ մին պէն ար կ'իպտի տամ* (Ձ):

Կ'ԱՊԻՏ - *տե՛ս* Կ'ԱՊՈՒՏ:

Կ'ԱՌ(ՆԸ) *(գրբ. գառն, հ.ե. *ɥɛren-)* - *գ.* 1. Ոչխարի ձագ, գառ: *Կ'ուլը յըրա յա պըրծընում, մին կ'առ ցըրը^եվ տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Հեզաբարո՝ խոնարհ՝ անվնաս մարդ: *Բարիշկին լօխ հարթնէրը կ'առնէր ըն* (Բ):

- Կ'առնը կ'ուլին պահ տալ - Անվստահելի՝ անհավատարիմ մարդուն որեւէ բան վստահել: *Այան փուլը տամ ա կ'օղէն, վէր տանէ տա քըվօրը. կ'առնը կ'ուլին պահ ա տամ* (Ձ):

- Կ'առնը շինիլ - Խեղճացնել, հլու՝ հնազանդ դարձնել: *Ըտի էտ մարթը թաքավէրին ազդուն ծիյին մին ամսումը էնքան պինըցընում ա, կ'առն ա շինում* (Ձ):

- Կ'առնը տը^եռնալ - Խեղճանալ, հլու՝ հնազանդ դառնալ: *Էնքան թակալ ըն, Մ'ուրդիրօնը կ'առն ա տը^եռալ* (Բ):

- Կ'առնու մօրթէ կ'ը^ենալ - Հեզաբարո ձեւանալ: *Հիբը մարթը կ'ամ ար, էտ հարթնը կ'առնու մօրթէ յար կ'ը^ենում* (Ձ):

- Կ'առնու մօրթէ կ'ը^եցած կ'ուլ - Արտաքուստ հեզաբարո, բայց իրականում չար՝ խարդախ՝ վնասակար մարդ: *Սաղ շինանցէք' գ'ունդում ին, վէր Ասլանը կ'առնու մօրթէ կ'ը^եցած կ'ուլ ա* (Ձ):

Կ'ԱՎԱՋԱՆ - *տե՛ս* Կ'ԸՎԱՋԱՆ:

Կ'ԱՎԱԹ - *տե՛ս* Կ'Ը^եՎԱԹ:

Կ'ԱՎ-Կ'ԱՎ - *տե՛ս* Կ'ԱՎ-Կ'ԱՎ:

Կ'ԱՎ-Կ'ԱՎ/Կ'ԱՎ-Կ'ԱՎ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կ'ավ-կ'ավ անէլ - 1. Հաչել (աղվեսների, շնագայլերի եւն մասին): *Քըշէրը վէր կ'ամ ա, ըղվըսնէն ա չըղըլնէն կ'ավ-կ'ավ ըն անում* (Ձ):

Կ'ԱՐԱՆ - *տե՛ս* Կ'Ը^եՐԱՆ:

Կ'ԱՐԱՆԴԻ/Կ'ԷՐԱՆԴՈՒ *(գրբ. գերանդի)* - *տե՛ս* ԴԱՐՑԱՋ:

Կ'ԱՐԻ/Կ'ՕՐԷ/Կ'ՕՐԻ *(գրբ. գարի)* - 1. *գ.* Գարի (բույսը եւ հատիկը): *Մին հաթէրքէցի մարթու քը^երծու կըլխէ մին կ'արու արտ ա ընում* (ԼՂԲ, 346): 2. *ած.* Գարուց պատրաստած: *Կ'արի հացը կօշտ ա ինում* (Բ):

- Կ'արանվ ըղնէլ - Շատ գարի ուտելուց հիվանդանալ: *Էշը կ'արանվ ընգավ, ըստակից* (Բ):

- Կ'արին կ'արի յա օտում, ցօրէնը՝ ցօրէն - Յուրաքանչյուրն գնահատվում է ըստ իր արժանիքների:

- Կ'արին չօր - Թեթեւսոլիկ, թեթեւամիտ: *Ըտըրան էլ ինում ա մին կ'արին չօր հարթնը* (Ձ):

- Կ'արի քըցիլ - Գարով գուշակություն անել: *Շուշի էտ վախտը մին լ'ավ կ'արի քըցօղ ա իլալ* (Ձ):

- Կ'արի/կ'արու ք'ութ - 1. Գարուց պատրաստած անորակ հաց: *Մին օր կընէգ'ը մին տասը հաց ա թըխում, հինչ համ՞ց, կ'արի ք'ութէր* (ՀԺՀ, V, 502): 2. *փխբ.* Ծանրաշարժ եւ անճոռնի կազմվածքով մարդ: *Ախճիգ'ը ասմա.- Էտ կ'արի ք'ութը ա՞ մընացալ, վէր ըտըրա նը^եհը^ետ փըսակվիմ* (Ձ):

- Կ'արի օտող ծին վէրչ'ումը կ'արի կըրօղ կըտը^եռնա - Խնամվողը՝ շահ ստացողը արդյունքում տուժում է:

Կ'ԱՐՄՈՒՆՁ - *տե՛ս* ԿԱՐՄՈՒՆՁ:

Կ'ԱՐՄՈՒՐ/Կ'ԱՄԲՈՒՐ *(գրբ. կարմիր)* *ած.* 1. Կարմրագույն, արյան գույնի: *Էտ տըղան յէր ա ինիս մին կ'արմուր ծի, թըռչիս, ք'ինիս ուրան հանան շըհանը* (ՀԺՀ, V, 608): 2. *փխբ.* Կարմրած դեմքով, շիկնած: *Կ'արմուր կընէգ' ա Աշխէնը* (Բ): 3. *փխբ.* Շիկացած: *Դանմիրչին մին կ'արմուր արկաթ ա տուս օնում կըրական, թակում, մին լ'ավ կացէն կապում* (Ձ):

- Կ'արմուր ուրը^եվ - 1. Գեղեցիկ՝ պայծառ արեգակ: *Քըշանա-քըշէրավ մին կ'արմուր արը^եվ ա տուս կ'ամ* (Ձ): 2. Բախտավոր՝ երջանիկ կյանք: *Թամադան ասում ա.- Կ'արմուր ուրը^եվ ծը^եգ, Աստուծ տա, վէր վէշ մին վախտ տըժըրութուն չի քաշիք'* (Ձ): 3. Հույս, ապավեն: *Էտ տըղան սաղ շինանցուց կ'արմուր ուրը^եվընը ա* (Բ):

- Կ'արմուր զանդան - Կարմրավուն խոշոր հատիկներով ընտիր ցորենի տեսակ: *Կ'արմուր զանդան ամմէն վը^եղում չի լ'ավ տը^եռնում* (Ձ):

- Կ'արմուր ըրէմուկ - *տե՛ս* Կ'ԻՐՄԻՐԱԹՕՇ:

- Կ'արմուր ըրէվան ըղնէլ - Երիտասարդ հասակում մեռնել: *Քանէ՞-քանէ՞ ջըհիլնէ էս կընռվավը կ'արմուր ըրէվան ընգէն* (Բ):

- Կ'արմուր թիլ կապէլ - Նշան դնել: *Կ'արմուր թիլ ա կապում, վէր յը^ետնան ճընանչի* (Ձ):

- Կարմիր խընձոր - Գեղեցիկ, պայծառ (երեխա, աղջիկ եւն): *Խօխա, հինչ խո՞խա, մին կարմիր խընձոր* (Զ):

- Կարմիր խընձորէն մաչը փօչ կինի - Արտաքինով գեղեցիկը էությամբ վատն է լինում:

- Կարմիր խընձորէն քարավ տըվօղ շատ կինի - Գեղեցիկին՝ լավին զրպարտողներ շատ կլինեն:

- Կարմիր խընձորէն քար թօղ անէլ - 1. Ձգտել լավ բանի տիրանալ: *Լօխ ըն կարմիր խընձորէն քար թօղ անում, ամմա ամալ չի կամ* (Բ): 2. Գեղեցիկ՝ լավ մարդու մասին անպատշաճ խոսել, նրան զրպարտել: *Էտ անըզկամը վարին կարմիր խընձորէն քար ար թօղ անում, շէնին հըրթնէրէն խըյտառակ անում* (Զ):

- Կարմիր խընձոր ղարկէլ հըտան - *տե՛ս* Հըտան կարմիր խընձոր ղարկէլ:

- Կարմիր կավ - Բարկացկոտ, ցասկոտ անձ: *Մէր բըրիգադիրը կարմիր կավ ա, լօխ նըստա վախում ըն* (Զ):

- Կարմիր կավը ուրան կաշին փոխէլ չի - Մարդ իր էությունը՝ բնավորությունը (բացասական) չի փոխի:

- Կարմիր կուլ/կումաշ - *տե՛ս* Կարմիր պէխկ:

- Կարմիր կումաշը ճէլլի կըստակէ - Առույգ՝ ժիր մարդը ավելի շուտ է մահանում:

- Կարմիր պէխկ - Առույգ՝ ժիր՝ առողջ մարդ: *Սէրգին կարմիր պէխկ ա, հանց ա ջահիլ տըղա ինի, վէչ թա պառավ մարթ* (Բ):

- Կարմիր պըտութկան - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԸՍ:

- Կարմիր տըսսանուց - *տե՛ս* ՏԸՍՍԱՆՈՒՑ (2):

- Կարմիր ցորէն - 1. Խոշոր՝ կարմրավուն հատիկներով ցորենի տեսակ: *Կարմիր ցորէնը էս վըղումը լավ չի տըռնում* (Զ): 2. *փխբ.* Ընտիր ցորեն: *Խալիսը կարմիր ցորէն ըն աղում, Մըրքըրան էլ՝ կարի* (Զ):

- Կարմիր քամէ - Հիվանդություն, որ արտահայտվում է մաշկի կարմրությամբ, խիստ ցավով ու տենդով: *Սաղին կարմիր քաման ընգավ, մըռավ, խըղճ ընդրրա մար* (Բ):

- Կարմիր օր - *տե՛ս* Կարմիր արըվ (2, 3):

- Կիրմիրի տալ - Կարմիր երեւալ, կարմրավուն նշույլով նշմարվել: *Աշունքը վէր խընձորը, նօռնը հըսնում ա, սաղ բաղէրը հըռանցէ կիրմիրի յըն տամ* (Զ):

ԿԱՐՈՒՆՔ/ԿԱՐՈՒՆՔ *(գրբ. գարուն)* - 1. *գ.* Գարուն: *Կարունքը վէր յըկավ, շէնին էշէրը ուրխացէն* (Զ): 2. *մ.* Գարնանը, գարնան ընթացքում: *Հունին կարունքը ծաղկում ա, աշունքը՝ հըսնում* (Բ):

- Կարունքը պէնվալ - Գարունը գալ, բնությունը փթթել: *Կարունքը վէր կամ ա, լօխ ուրխանում ըն* (Բ):

- Կարունքը վա՛րէ, ամըռնը հընձի՛, ծըմըռնը կինձի՛ - Ձմռանը վայելելու համար պետք է մինչ այդ աշխատել՝ չարչարվել:

- Կըրունքու թօռ/ծուն - Կարճատեւ երեւույթ: *Կընանուցը կըռըվը կըրունքու թօռ ա* (Զ):

ԿՈՒՐՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԿԱՐՈՒՆՔ:

ԿՈՓ - *տե՛ս* ԿԸՓ:

ԿՈՓԼՈՒԿ - *տե՛ս* ԿԸՓ:

ԿՈՓԿՈԼ - *տե՛ս* ԿԸՓԿԱԼ:

ԿՈՓ-ԿՈՊՈՒՏ - *ած. տե՛ս* Կապուտ լէղակ:

ԿԷՋ/ԿՈՋ[2]/ԿԷՋ/ԳԱՋ[2]/ԳԱՋ[2] *(գրբ. կազ, գազ)* - *գ.* 1. Երկարության չափ, որ հավասար է 112 սմ-ի, գազ: ... *Վար թըխէցի, մըտակվէց, սըհէնց աման թէվը հէնգ կազ ու կէս* (ԼՂԲՔ, 261): 2. Նույն երկարությունն ունեցող ձող՝ երկարություն չափելու համար: *Բաննանը կէզը յօր ա ունէս, պատը չըփէս* (Զ):

- Կէզ պինըցընէլ - Գազով չափելիս խաբել, կտորը պակաս չափել: *Մաղազինչին կէզ ա պինըցընում, ըտըրա կըտորը կէս կէզ պակաս տամ* (Զ):

ԿԷՋԱՆ/ԿԷՋԱՆ/ԿՈՋԱՆ *(գրբ. գազան)* - *գ.* 1. Վայրի գիշատիչ կենդանի, գազան: *Քըշէրէն կէսին զուրթնանում ա, տըսնում՝ մին կէզան յէկած, դըրբըզավը կըլօխը կօխած...* (ՀԺՀ, VII, 40): 2. *փխբ.* Վայրագ՝ արյունարբու մարդ: *Էտ կէզանը կընգանը ըսպանում ա, քըցում վէրը, ինքը նըստում ծին, փախչում* (Զ):

ԿԷՋԱՌ - *տե՛ս* ԿԷՋԱՌ:

ԿԷՂ - *տե՛ս* ԿԸՂ:

ԿԷՂԱԾ-ՊԸՏԱՏԱԾ - *տե՛ս* ԿԸՂԱԾ-ՊԸՏԱՏԱԾ:

ԿԷՂԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՂԷԼ:

ԿԷՂԷՑԻԿ *(գրբ գեղեցիկ)* - *տե՛ս* ՂԱՇՇԱՆԳ:

ԿԷՂԷՑԿԱՆԱԼ *(գրբ. գեղեցկանամ)* - *տե՛ս* ՂԸՇՇԸՆԳԱՆԱԼ:

ԿԷՂԷՑԿԱՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. գեղեցկացուցանեմ)* - *տե՛ս* ՂԸՇՇԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԷՂԷՑԿՈՒՀԻ - *գ.* Գեղեցիկ կին կամ աղջիկ: *Մին քուչավ անց կընայիս Սըմբաթը մին կէղէցկուհի ա տէսնում* (ՆԱԲ, 42):

ԿԷՂԷՑԿՈԹՈՒՆ *(գրբ. գեղեցկութիւն)* - *տե՛ս* ՂԸՇՇԸՆԳՈԹՈՒՆ:

ԿԷՂՇԱՎԸՐՈԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԿԸՂՇԱՎԸՐՈԹՈՒՆ:

ԿԷՂՎԱԾ - *տե՛ս* ԿԸՂՎԱԾ:

ԿԷՂՎԱՍԿ - *տե՛ս* ԿԸՂՎԱՍԿ:

ԿԷՂՎԷԼ[1] - *տե՛ս* ԿԸՂՎԷԼ[1]:

ԿԷՂՎԷԼ[2] - *տե՛ս* ԿԸՂՎԷԼ[2]:

ԿԷՃ/ԿԷՃ *(գրբ. գէջ, գէճ)* - *ած.* 1. Դալար, թաց (բույսերի մասին): *Կէճ ծառը վէր կըրակէն քըցիս, կարկուտ կըկա* (ՆԱԲ, 162): 2. *փխբ.* Վավաշոտ: *Կէճ կընէգ ա Սուրէնին կընէգը* (Բ):

- Կէճընն էլ ա չօրին հըվուրավը էրում - Անմեղը մեղավորի հետ տուժում է:

ԿԷՄ - *տե՛ս* ԿԷՄՆԸ:

ԿԷՆԱԼ - *տե՛ս* ԿԸՆԱԼ:

ԿԷՆԱՑ - *տե՛ս* ԿԷՆԱՑ:

ԿԷՆԳԱՏ - *տե՛ս* ԿԷՆԳԱՏ:

ԿԷՆԳԱՏ/ԿԷՆԳԱՏ/ԿԸՆԳԱՏ/ ԿԱՆԳԱՏ *(գրբ. գանգատ)* - *գ.* Գանգատ, տրտունջ, բողոք, դժգոհություն: *Տու մի ասէլ, էս վախտը Աստված լօխճին կէնգատը ըսկընէյիս ա հնում...* (ՀԱԲ, 15, 44):

- Կէնգատ անէլ - Գանգատվել, բողոքել: *Թաքուհին ըջըդվըմ ա էտ տըղին յըրան, քինըմ թաքավէրին էլ կէնգատ անում* (Զ):

- Կէնգատ քինիլ - Գանգատով՝ բողոքով մեկին դիմել: *Չօբանը, ճարը կըտըրած, նախագէն կէնգատ ա քունում, լօխ, հինչու իլալ ա, տըղը տըղէն պատմում* (Զ):

ԿԷՆԷ - *տե՛ս* ԿԷՆԻ:

ԿԷՆԹԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՆԹԱՆ:

ԿԷՆԹԱՆԻ - *տե՛ս* ԿԸՆԹԱՆԻ:

ԿԷՆԻ/ԿԷՆԷ/ԿԷՆԻ/ԿԷՆԷ *(գրբ. գի)* - *գ.* Կենազգիների ընտանիքին պատկանող բազմամյա մշտադալար բույս, կարմրածառ: *Մարտակէրտա ծըմըկնումը կընդըմընդ կէնի էլ ա ջիհում* (Բ):

ԿԷՆՎԱԼ - *տե՛ս* ԿԸՆՎԱԼ:

ԿԷԾ/ԿԷԾ *(գրբ. գէշ)* - *ած.* 1. Տգեղ, ոչ գեղեցիկ: *Աշխարքըս շօռ ա յըկալ, քըցալ մին կէշ ախճիգ ծգալ* (Բ): 2. Ոչ խրախուսելի, պարսավելի, վատ: *Հարը ասմա.- Կէշ կօրծ ըս փըռնալ, էլ ըտի պէն չանիս, մըծ տըղա յըս, համօթ ա քըզըտէ* (Զ):

- Կէշ աշկավ յէշիլ - Անբարյացակամորեն վերաբերվել: *Թաքավէրը ժուղովուրթէն կէշ աշկավ ար յէշում* (Զ):

- Կէշ դանան նըխըրէն անըմը կըքըցի - Վատ մարդը իր շրջապատին՝ կոլեկտիվին՝ գերդաստանին կիեղինակազրկի:

- Կէշ լուզու - Չարախոս՝ զրպարտող մարդ: *Ամմէն շէնում էլ կէշ լուզու կա* (Բ):

- Կէշ լուզուն ծիլվան սօր ա - Չարախոսությունը՝ զրպարտանքը ավելի հատու՝ վնասակար է, քան կտրող գործիքը:

- Կէշ կընգանը հացը կէր, ղըշշանգին ծօցը մըտէր - Տգեղ կինը, ի տարբերություն գեղեցիկի՝ մաքրասեր ու հյուրասեր է լինում:

- Կէշ հըղէ քինիլ - Անբարոյական լինել: *Կընէգը վէր կէշ հըղէ քըցավ, բիդի տուս քըցիս տանան* (Ձ):

- Կէշ պէրան - 1. Հայհոյող (մարդ): *Կէշ պէրան մարթ ա Անդօն դային* (Բ): 2. Չարագուշակ, չար աչք ունեցող (մարդ): *Էտ կէշ պէրանը մէհէտ մին լավ պէն չի ասում* (Ձ):

ԿԷԾԱՆ/ԿԷԾԱՆ - *տես* ԿԷԾ(1):

ԿԷԾ-ԼԱՄՓՕՇ/ԿԷԾ-ԼԱՄՓՈՒՇ - *ած.* Շատ տգեղ, այլանդակ: *Չինարին կըռանըմ ա, էտ կէշ-լամփօշ ախճիգը պըցրանըմ ա ծառը...* (ՀԺՀ, V, 159):

ԿԷԾ-ԿԷԾ - *տես* ԿԻՇԸՄԷՇ:

ԿԷՊԿԱ - *տես* ԿԸՓԿԱ:

ԿԷՌԹՆՈՒԿ - *տես* ԿԸՌԹՆՈՒԿ:

ԿԷՌՆԸ - *տես* ԿԸՌ:

ԿԷՍ - *տես* ԿԸՏ:

ԿԷՍԿ - *տես* ԿԸՏԿ:

ԿԷՍՎԱՍԿ - *տես* ԿԸՍՎԱՍԿ:

ԿԷՍՎԷԼ - *տես* ԿԸՏՎԷԼ:

ԿԷՎԱԹ - *տես* ԿԸՎԱԹ:

ԿԷՏ - *տես* ԿԸՏ:

ԿԷՐ[1] - *տես* ԿԷՌ[1]:

ԿԷՐ[2] - *տես* ԿԷՌ[2]:

ԿԷՐ[3] - *տես* ԿԷՌ[3]:

ԿԷՐԱԾ-ԽԸՄԱԾ - *տես* ԿԷՐԱԾ-ԽԸՄԱԾ:

ԿԷՐԱԿՈՒՐ - *տես* ԿԷՐԱԿՈՒՐ:

ԿԷՐԱՆ - *տես* ԿԸՐԱՆ:

ԿԷՐԹՆՈՒԿ - *տես* ԿԸՌԹՆՈՒԿ:

ԿԷՐԻ *(գրբ. գերի)* - *տես* ՅԷՍԻՐ:

ԿԷՐԿՕԽ - *տես* ԿԷՐԿՕԽ:

ԿԷՐՀՆՈՒԿ - *տես* ԿԸՌԹՆՈՒԿ:

ԿԷՐՊ/ԿԷՐՊ *(գրբ. կերպ)* - *տես* ԹԱՀՐՈԸ:

ԿԷՐՊԱՐԱՆՔ/ԿԸՐՊԸՐԱՆՔ/ԿԷՐՊԱՐԱՆՔ *(գրբ. կերպարանք)* - *գ.* Մարդու արտաքինը, դեմք, երես: *Պըռավէն տանում ըն պալատ, շօրէրը փօխում, կէրպարանքը փօխվում ա* (ՆԼՂԺԲ, 69):

ԿԷՐՈՒԹԻՆ - *տես* ՅԸՍԻՐՕԹՈՒՆ:

ԿԷՐՈՒԽՈՒՄ - *տես* ԿԷՐՈՒԽՈՒՄ:

ԿԷՑ - *տես* ԿԸՏ:

ԿԷՑԱԾ - *տես* ԿԸՏԱԾ:

ԿԷՑԸ - *տես* ԿԸՏԸ:

ԿԷՑԿ - *տես* ԿԸՏԿ:

ԿԷՑԿՎԱՍԿ - *տես* ԿԸՏՎԱՍԿ:

ԿԷՑՎԷԼ - *տես* ԿԸՏՎԷԼ:

ԿԷՑՔ - *տես* ԿԸՏԿ:

ԿԷՑՔՎԱՍԿ - *տես* ԿԸՏՎԱՍԿ:

ԿԷՓ - *տես* ԿԸՓ:

ԿԷՓԿԱ - *տես* ԿԸՓԿԱ:

ԿԷՓԿԱԼ[1] - *տես* ԿԸՓԿԱԼ[1]:

ԿԸՔԱԶԻԼ/ԸՔԱԶԻԼ *(գրբ. գազազանամ)* - *չբ.* Կատաղել, գազազել, գայրանալ: *Մարթը կըզազանում ա, փըռնում կընգանը թակում* (Ձ):

ԿԸՔԱՆՈՒՑ/ԿԸՔԱՆՈՒՑ - *ած.* Մեկ գազի՝ 112 սմ երկարություն ունեցող:

ԿԸՔԱՎԸՐԹՆԸ - *տես* ԿԻՔԱՎԸՐԹՆԸ:

ԿԸՔԸՔԻԼ - *տես* ԿԻՔԿԻՔԻԼ:

ԿԸՔԸՔՎԻԼ - *տես* ԿԻՔԿԻՔՎԻԼ:

ԿԸՔԻԼ - *տես* ԿԻՔԻԼ:

ԿԸՔԻՐ - *տես* ԿԻՔԻՐ:

ԿԸՔԿԸՔԻԼ - *տես* ԿԻՔԿԻՔԻԼ:

ԿԸՔԿԸՔՎԻԼ - *տես* ԿԻՔԿԻՔՎԻԼ:

ԿԸՔՎԻԼ - *տես* ԿԻՔՎԻԼ:

ԿԸՔՐԱՆ - *տես* ԿԻՔՐԱՆ:

ԿԸՔՕՂ - *տես* ԿԻՔՕՂ:

ԿԸՌ/ԿԷՌ *(հ.ե. *(s)kel- (ծռել, ծուռ)* - 1. *գ.* Լայն բացած ձեռքի բութ մատի ծայրից մինչեւ ճկույթի ծայրը եղած բացվածքը, թիզ: *Կըէղավ չափում ա, թա.- Էրկու մէտըր ա* (Ձ): 2. *ած., մ.* Մի թզի չափով: *Էտ տըխտական էրկու կըէղ կըտըրում ա, տամ տըրա* (Ձ):

- Կըէղ անէլ - 1. Թիզով չափել: *Կըէղ ըն անում, ծանում, կօխում թօրբան* (Ձ): 2. *փխբ.* Ձավթել: *Ասում ըն հային վէղը շատ ա, աչան, ծէխան կէղ ըն անում* (ՆԱԲ, III, 292):

- Կըէղ չափէլ - Թիզով գուշակություն անել. գուշակը աջ ձեռքով ձախ ձեռքի մատերի ծայրերից մինչեւ արմունկը չափում է եւ ցույց տալիս երկու թիզ, ապա նույնը անում է հակառակ ուղղությամբ. եթե տարբերություն չկա, գործը հաջող է, եթե կա՝ անհաջող: *Շուշի ջինդար Ակօփըն ա իլալ կըէղ չըփէլիս* (Ձ):

ԿԸՌԱԾ-ՊԸՏԱՏԱԾ/ԿԷՌԱԾ-ՊԸՏԱՏԱԾ/ԿԱՌԱԾ-ՊԸՏԱՏԱԾ - *ած., գ.* Պահած, թաքցրած (բան): *Տանը հինչ կըէղած-պըտատած ա ինում, կընէգը տուս ա օնում, տինում ըստօլէն* (Ձ):

ԿԸՌԷԼ/ԿԷՌԷԼ/ԿԱՌԷԼ *(գրբ. գողեմ)* - *նբ.* 1. Թաքցնել, պահել, չցուցադրել, ծածկել: *Վըէսկէն ածում ա քըսակը, տանում դօշանկէն տակէն կըէղում* (Ձ): 2. Ուրիշներին չասել, գաղտնի պահել: *Թաքավէրին ախճիգը դէրվիշին ասածը հօրը անա կըէղում ա* (Ձ):

- Կըէղած կինձ - Ուշ-ուշ հայտնվող (մարդ): *Իգէն կըէղած կինձ ա, կընդըմընդ ա կամ շինամաչը* (Ձ):

ԿԸՌ-ԿԸՌ - *մ.* Թիզ առ թիզ: *Կըէղ-կըէղ չափում ա, ծախում* (Ձ):

- Կըէղ-կըէղ անէլ - Թիզ առ թիզ չափել: *Էտքան կըտօրը մին ժամումը լօխ կըէղ-կըէղ ըրավ* (Բ):

ԿԸՌՎԱԾ/ԿԷՌՎԱԾ/ԿԱՌՎԱԾ - *տես* ԹԱՌՎԱԾ:

ԿԸՌՎԱՍԿ/ԿԷՌՎԱՍԿ/ԿԱՌՎԱՍԿ - *գ.* Թաքցրած՝ պահած բան: *Աղվէսը ասմա.- Էն ա էն ծառէն տակէն կըէղվասկ կա* (Ձ):

ԿԸՌՎԷԼ[1]/ԿԷՌՎԷԼ[1]/ԿԱՌՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԿԸՌԷԼ-ի:

ԿԸՌՎԷԼ[2]/ԿԷՌՎԷԼ[2] - *չբ.* Մեռնել (սովորաբար գործածվում է անեծքներում): *Կըէղվիս տու, խէ բօստանըս քաղալ ը՞ս* (Բ):

ԿԸՆԱԼ/ԿԷՆԱԼ *(գրբ. զգենում, ագանիմ)* - *նբ.* Հագնել: *Ղէրին ախճիգը հօրան թաքուն ուրան շուրէրան էրկու ծըէռք կէնում ա, շէնան փախճում* (ՆԼՂԺԲ, 46):

ԿԸՆԳԱՏ - *տես* ԿԷՆԳԱՏ:

ԿԸՆԹԱՆ/ԿԷՆԹԱՆ/ԿԷՆԹԱՆ *(գրբ. կենդան)* - *ած.* Կենդանություն ունեցող, ողջ, ապրող: *Հու վէր կէնթան վախտը կարից հօրը խաթիրը քըթէնա, վէսկէն նըրա յա մընական* (ՆԱԲ, 66):

- Կըէնթան կընօխ ասէ, փափաղ քըթէնալը հիշտ ա - Կարեւորը ոչ թե միջոցն է, այլ այդ միջոցը գործածողը:

ԿԸՆԹԱՆԻ/ԿԷՆԹԱՆԻ/ԿԷՆԹԱՆԻ *(գրբ. կենդանի)* - 1. *տես* ՀԷՅՎԱՆ: 2. *տես* ԿԸՆԹԱՆ:

ԿԸՆՎԱԼ/ԿԷՆՎԱԼ - *չբ.* 1. Զգեստավորվել: *Կըէնվում ա, տուս կամ* (Ձ): 2. Զուգվել, տոնականորեն զգեստավորվել: *Թաքուհին կըէնվում ա, կամ ըստօլէն յըէրէ կընխէն նըստում* (Ձ):

ԿԸՌԹՆՈՒԿ/ԿԷՌԹՆՈՒԿ/ԿՕՌԹՆՈՒԿ/ԿՕՌՆՈՒԿ/ԿԸՐԹՆՈՒԿ/ԿԷՐԹՆՈՒԿ/ԿՕՐՆՈՒԿ/ԿԷՐՀՆՈՒԿ - *գ.* 1. Գորտ: *Էտ գօլումը էվ կըէռթնուկ շատ ա ինում* (Ձ): 2. Մարմնի, հատկապես ձեռքերի եւ ոտքերի մաշկի վրա դուրս եկող ոսպաձեւ, ցավ չպատճառող ելունդ: *Խուխէն ծըրքէրէն յըրա կըէռթնուկ ա տուս յըէկալ* (Բ):

- Կընռթնուկու աշկ - 1. Ուռուցիկ ակնագնդով՝ դուրս ընկած աչք: *Կընռթնուկու աշկէր օնէ Բուդին* (Բ): 2. Եփվող դոշաբի մակերեսին առաջացած մեծ-մեծ պղպջակներ, ինչը դոշաբը պատրաստ լինելու նշան է: *Բանքմանգ իփիլիս վէր կընռթնուկէն աշկէրը ըրվաց, գիդան վէր բանքմանգը իփալ ա, վէր ունէլի վախտըն ա* (Ձ):

- Կընռթնուկու գօլ - 1. Գորտերով լեցուն լճակ: *Նինգըվա կօխկէն մին մըծ կընռթնուկու գօլ կա* (Բ): 2. *փխբ.* Անկարգ՝ խառնաշփոթ հավաք՝ միջոցառում՝ տեղ: *Թամադան ասմա.- Մ ժընգովուրթ, էս հօ կընռթնուկու գօլ չի՞, սուս ըրէք* (Ձ):

- Կընռթնուկու քաք - Կեղտոտ ջրամբարներում՝ լճակներում աճող տարբեր

խոտաբույսերի՝ ջրիմուռների փտած եւ ջրի երեսին տարածված զանգվածը: *Գ՛օլէն իրը՛սը սաղ կ՛ըռթնուկու քաք ա* (Բ):

ԿԸՍ - *տե՛ս* ԿԸՑ:

ԿԸՍԿ - *տե՛ս* ԿԸՑԿ:

ԿԸՍԿՎԱՍԿ - *տե՛ս* ԿԸՑԿՎԱՍԿ:

ԿԸՍՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՑՎԷԼ:

ԿԸՎԱԹ/ԿԷՎԱԹ *(գրբ. գաւաթ)* - *գ.* Կավե աման, գավաթ: *Մին քա՛սիբ կ՛ուղացու հըրէվան խաշիլ ա իփըմ, մին մը՛ծ կ՛ը՛վաթ էլ քա՛սիբ հիրըվանէն տօն տանըմ* (ԼՂԲ, 353):

- Կը՛վաթ անէլ - 1. *հեգն.* Սեռական հարաբերություն ունենալ: *Բաղվանչին էտ կընգանը նըհը՛տ դօստ ա ինի՛ում, ամ-մէն դօնի՛մ բաղումը ըտըրան կ՛ը՛վաթ ա անում* (Զ): 2. Պատժել: *Նախագան չու-բընեէրէն կ՛ը՛վաթ ըրավ* (Զ):

- Կը՛ղվաթէն վը՛ռան պաչօղ - Գինե-մոլ, հարբեցող: *Կ՛ըվաթէն վը՛ռան պա-չօղ մարթը քա՛սիբ կինի* (Բ):

ԿԸՎԱԹ-ԿԸՎԱԹ - *մ.* Գավաթ-ներով՝ գավաթ առ գավաթ: *Էնքան կ՛ինին կ՛ը՛վաթ-կ՛ը՛վաթ պիժէնալ ա* (Զ):

- Կը՛վաթ-կ՛ը՛վաթ անէլ - Հաճախա-կի գինի կամ ճաշ ակնարկել: *Ղօնաղը կ՛ը՛վաթ-կ՛ը՛վաթ ա անում, ամիա տընա-տարը մը՛հալ չի քըցի՛ում* (Զ):

ԿԸՏ/ԿԷՏ *(գրբ. գետ)* - *գ.* Գետ: *Ղարաբաղա ամմէնամը՛ծ կ՛ը՛տը Թա՛ր թա՛ռընա ա* (Բ):

- Կը՛տէն իրը՛սը ընգած տա՛շը՛ղ - Բախտի քմահաճույքին մատնված մարդ: *Կը՛տէն իրը՛սը ընգած տա՛շը՛ղ ա Ղուկասը, վէշ մինը քա՛ծմա՛գ չի անում* (Զ):

- Կը՛տէն նըստէլ, ա՛ղլէր աղալ/մաղէլ - Ջուր չարչարվել, ապարդյուն գործ կատարել, արդյունքի չհասնել: - *Սա՛յի, հունց ը՞ս:* - *Կը՛տէն նըստած՝ ա՛ղլէր ըմ աղում* (Զ):

- Կը՛տէն պէրածը կ՛ը՛տը կըտանէ - Հեշտությամբ՝ առանց աշխատանքի ձեռք բերվածը հեշտությամբ էլ կկորչի՝ կվատնվի:

- Կը՛տը ամմէն օր կ՛ը՛ռան չի պիրիլ - *տե՛ս* Ապան ամէն օր քա՛ռթա՛ չի օտէլ:

- Կը՛տը ըղնօղը ճըղնըճը՛ղնը վազ կըտա - *տե՛ս* Ճիրի՛ումը խէխտվողը տիր-մանան էլ ա փըռնում (ՃՈՒՐ-ի տակ):

- Կը՛տը ընցընէլ, արխումը խէխ-տըվիլ - Մեծ դժվարությունը հաղթահա-րելով՝ փոքր դժվարության առաջ կանգ-նել՝ ընկրկել: *Մարթ կա՝ կը՛տը ընցընում ա, արխումը խէխտըվում* (Զ):

- Կը՛տը չըհըսած՝ փոխկէրքը յը՛ր քաշիլ/վընընըմանէրը հանէլ - *տե՛ս* Մինչը՛էվ կը՛տը հըսնէլը փոխկէրքը յը՛ր քաշիլ:

- Կը՛տը քըցիլ - *տե՛ս* Ճի՛ւրը քըցիլ:

- Կը՛տ կապէլ - Կուտակվել, շատա-նալ: *Ջըխարէն վըխճըրնէն կ՛ը՛տ ըն կապալ* (Բ):

- Կը՛տու ծի՛ւկուն - Մանր ձուկ: *Կ՛ը՛տու ծի՛ւկուն ա, տիժը՛ր ա թըմիզ-ցընէլը* (Բ):

- Կը՛տու նըման - Առատ, հորդ: *Կ՛ը՛-տու նըման ախպի՛ւր ա Շախբուլաղա ախպի՛ւրը* (Բ):

- Կը՛տու պէրած կ՛ը՛ռան - Անաշ-խատ եկամուտ: *Ըտըրա սաղ հըրըս-տութունը կ՛ը՛տու պէրած կ՛ը՛ռան ա* (Զ):

- Կը՛տու քըշա՛ծ - Դժբախտ, մեծ փորձանքի ենթարկված: *Կը՛տու քըշա՛ծ կընէգ՛ ա Յէղիսաբէթը* (Զ):

ԿԸՐԱՆ/ԿԷՐԱՆ/ԿԷՐԱՆ *(գրբ. գե-ռան)* - *գ.* 1. Գերան: *Կէրանը փըթում ա, կօտրում* (Զ): 2. *փխբ.* Հաստ, մեծ (փայտ, օձ եւն): *Կամ ա, տը՛սնում մին զը՛ռ օխծ՝ մին կ՛էրան, ըտը՛ղ մը՛կնըվածծ* (Զ):

ԿԸՐԹՆՈՒԿ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՆՈՒԿ:

ԿԸՏՑ/ԿԸՍ/ԿԷՏՑ/ԿԷՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կը՛տ տալ - 1. *պբ- եւ նբ.* ԿԸՆԱԼ-ի: *Լօխճին կ՛ը՛տ ա տամ, ինքը՛ էլիա՛ տըկլօր* (ԱՀ, 39): 2. *նբ.* Ագուցել՝ ամրացնել մի բանի վրա: *Ուստան փա՛ղէրը տա՛շի՛մ ա, ի՛ւրի՛ւր կ՛ը՛տ տամ* (Զ):

ԿԸՏԱԾ/ԿԷՏԱԾ - *ած.* Հագնելով մա-շած, գործածած: *Քա՛սիբ մարթ ա Ուբին, միշտ կ՛ը՛տցած շօ՛ղէր ա կ՛ը՛նում* (Բ):

ԿԸՏԸ/ԿԷՏԸ - *ած.* Վրան առած, հագած: *Ախպէրը յօր ա օնում, քըվօրը կ՛էցը շօ՛ղէրը ըռնուտ անում, տանում հօրը նըհաշ տամ, թա՝ ըսպանալ ըմ* (Զ):

ԿԸՏԳԿ/ԿԸՍԿ/ԿԸՏՔ/ԿԷՏԳԿ/ԿԷՍԿ/ ԿԷՏՔ - *գ.* 1. Հագածը, հագուստ, հագնե-լիք: *Թաքավէրը յէշում ա ըտըրա կ՛ը՛տ-կէն, կըլօ՛խ ըղնում, վէր թաքավէրու տը-ղա յա* (Զ): 2. Հագնելու ձեւը, հագնվելը: *Լօխ թուի ըն տը՛ռնում, թաքուն թաքու-հուն կ՛ը՛ցկէն թիմա՛շա՛ անում* (Զ):

ԿԸՏԳԿՎԱՍԿ/ԿԸՍԿՎԱՍԿ/ԿԸՏՔ-ՎԱՍԿ/ԿԷՏԳԿՎԱՍԿ/ԿԷՍԿՎԱՍԿ/ԿԷՏՔ-ՎԱՍԿ - *տե՛ս* ԿԸՏԳԿ:

ԿԸՏԳՎԷԼ/ԿԸՍՎԷԼ/ԿԷՏԳՎԷԼ/ԿԷՍ-ՎԷԼ - *տե՛ս կբ. եւ չբ.* ԿԸՆԱԼ-ի:

ԿԸՏՔ - *տե՛ս* ԿԸՏԳԿ:

ԿԸՓ/ԿԷՓ/ԿԷՓ *(գրբ. գաբ)* - *գ.* 1. Կարթանման երկճյուղ փայտիկ, որ կապում են թոկի՝ պարանի մի ծայրին, իսկ մյուս ծայրն անց կացնելով դրա միջով՝ բեռը պրկում, գաբ: *Պըռը՛ղշնի փա՛ղա՛ն ըն լ՛ավ կ՛ը՛փ շինի՛մ* (Բ): 2. *տե՛ս* ԲԱԼԴՈՒՐ:

- Կը՛փէրը ծի՛ւծի՛ւն անէլ - *անրգ. տե՛ս* Ծի՛ւծի՛ւն անէլ:

- Կը՛փէրը պէնալ/պէց անէլ - Շատ կարճ շրջազգեստ հագնել (կանանց մասին): *Հըմա՛նչի՛ում էլ չի, կ՛ը՛փէրը պէց ա ըրալ, տա՛քի՛ւրը ըռաշկէն վը՛ննը կացալ* (Բ):

ԿԸՓԿԱ/ԿԷՓԿԱ/ԿԷՊԿԱ *(ռուս. кепка, անգլ. kepi, ֆր. kepi)* - *գ.* Տղամարդու հովարավոր գլխարկ, կեպի: *Կը՛փկան տինում ա, սապօկնէն կ՛ը՛նում, նըստում ծին, քի՛նամ* (Զ):

ԿԸՓԿԱԼ/ԿԷՓԿԱԼ/ԿԷՓԿԱ՛Ա՛Լ - *գ.* Թոկի՝ պարանի այն ծայրը, որ անց է կացվում գաբի միջով: *Կը՛փկալը շատ ծիք՝ տուվավ, քա՛նդիրը կըտըրվից, էշին պէռնը վէր տը՛ռավ* (Զ):

ԿԸԺԿՕՅ - *տե՛ս* ՃՈՒԺԿՕՅ:

ԿԸԺԿՕՅԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԺԿՈՒՅՕՐԷԼ:

ԿԸԼԱ՛ՄՈՒՏ - *տե՛ս* ԿԱ՛ԼՈՒՏ:

ԿԸԼՕԽ - *տե՛ս* ԿԸԼՕԽ:

ԿԸԽՏԱՐ/ԿԸԽՏԱՐ/ԿԻԽՏԱՐ - *գ.* Եղ-նիկ, այծյամ: *Ըտըրա հէտէ էլ կ՛ըխտարը շէնան հը՛ռէ յա շօռ տաս...* (ԱԱ, 73):

ԿԸԽՏԸԿՕՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԿԸՌԹՆԸ-ԿՕՌ(ՆԸ):

ԿԸՂԱՆՈՒՑ - *ած.* Մեկ թիզ երկարու-թյուն ունեցող: *Իրը՛ք կ՛ըղանուց մին ճըպատ ա կըտըրում, տինում հըղըցէն մաչին* (Զ):

ԿԸՂԾԱՎԷՐ/ԿԸՂԾԱՎԸ՛Ր/ԿԷՂԾԱ-ՎԷՐ/ԿԷՂԾԱՎԷՐ *(գրբ. կեղծաւոր)* - *ած.* Երկերեսանի, կեղծավոր: *Կ՛ըղծավէր մարթին անա հիշկան հը՛ռէ շօռ տաս, էնքան քու օքութըտ ա* (Բ):

ԿԸՂԾԱՎԸ՛Ր - *տե՛ս* ԿԸՂԾԱՎԷՐ:

ԿԸՂԾԸՎԸՐՕԹՈՒՆ/ԿԷՂԾԱՎԸ-ՐՕԹՈՒՆ/ԿԷՂԾԱՎԸՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. կեղ-ծաւորութիւն)* - *գ.* Կեղծավոր լինելը, կեղծավորություն: *Կ՛ըղծըվըրօթունը Ըղ-բիլիշանց ցը՛ղէն տըված ա* (Զ):

- Կը՛ղծըվըրօթուն անէլ - Կեղծելով դուր գալու՝ համակրանք շահելու ձգտել, կեղծավորել: *Էնքան կէղծավըրօթուննէ ա անում, վէր ախճիգը մօր տը՛ղ սիրում ա* (ՀԱԲ, 15, 39):

ԿԸՄԱԿՕԹ - *տե՛ս* ԿԷՄՆԱԿՕԹ:

ԿԸՄԱՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԷՄ(Ն)ԱՏԷԼ:

ԿԸՄԱՑՈՒ - *տե՛ս* ԿԷՄ(Ն)ԱՑՈՒ:

ԿԸՄԸԿԱՊԷ - *տե՛ս* ԿԷՄ(Ն)ԸԿԱՊԷ:

ԿԸՆԱԼԻ *(գրբ. ագանելի)* - *ած.* Հագ-նելու: *Կ՛ընալի շօ՛ղէրը ածում ա խուր-ջինը, քի՛նամ* (Զ):

ԿԸՆԱԼԻՔ՝ *(գրբ. զգեստ, ագա-նելիք)* - *տե՛ս* ԿԸՏԳԿ(1):

ԿԸՆԳԱ՛ՆՏՎԷԼ/ԿԻՆԳԱ՛ՆՏՎԷԼ *(գրբ. գանգատիմ)* - *չբ. տե՛ս* Կէնգա՛նտ անէլ: *Թաքավէրին տըղէն կ՛ընգա՛նտվում ա ըխճըկանան, ասում ա.- Տի՛ւս քըցի՝ քի՛նի հօրը տօնը* (ՀԺՀ, V, 496):

ԿԸՆԳԸՏԱՎԷՐ/ԿԻՆԳԸՏԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԿԸՆԳԸՏԱՎՈՒՐ:

ԿԸՆԳԸՏԱՎՈՒՐ/ԿԻՆԳԸՏԱՎՈՒՐ - *ած., գ.* Գանգատավոր, գանգատվող, տրտնջացող (մարդ): *Ասիք՝ վուչ, թա՝ Շուշանը կ՚ընգ՚տավուր ա, կ՚էնգ՚ատ չըմ անում, իլ՚ածընն ըմ ասում* (ՆԱԲ, III, 174):

ԿԸՆԳԸՏԱՏԸՊ/ԿԻՆԳԸՏԱՏԸՊ - *գ.* Նա, ումից գանգատվում են, գանգատի առարկա: *Շէնին կընանուցը կ՚ընգ՚ըտատը՞ղը նախագէն կընէգ՚ընն ա ինի՞մ, սաղ օրը հըվաքվում ըն, ըտըրանա կ՚էնգ՚ատ անում* (Ձ):

ԿԸՆԹԸՆԱՆԱԼ/ԿԻՆԹԸՆԱՆԱԼ *(գրբ. կենդանանամ)* - *չբ.* 1. Կենդանություն առնել, կենդանանալ: *Էտ ըխպիրին ճի՞ւրընն էլ անմահական ճի՞ւր ա ինի՞մ, մը՞ռած մարթին պօկընն ըն ածում, կ՚ընթընանում ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Երկար մնալուց փչանալ, անդուր համ ստանալ (բանջարեղենի մասին): *Բըրընին մ՚ադրդըմը կ՚ընթընանում ա* (Բ):

ԿԸՆԹԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԻՆԹԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. կենդանացուցանեմ)* - *նբ.* ԿԸՆԹԸՆԱՆԱԼ-ի:

ԿԸՆԹԸՆՕԹՈՒՆ/ԿԻՆԹԸՆՕԹՈՒՆ *(գրբ. կենդանութիւն)* - *գ.* Կենդանի լինելը, գոյություն ունենալը: *Այան կ՚ընգ՚ատվում ա, թա.- Էս հինչ ապըրէլ ա՞, էս հօ կ՚ընթընօթուն չի՞* (Ձ):

ԿԸՆՀԱՏԱԿԱՆ/ԿԻՆՀԱՏԱԿԱՆ - *գ.* Աշխատանքի՝ գործի՝ առաջադիմության գնահատման չափանիշ, գնահատական: *Թաքավէրը մէծ կ՚ընհատական ա տուվալ, ըտըրա հէտի էլ ասալ ըն՝ Ուստա Ադի* (ԱԱ, 80):

ԿԸՆՀԱՏԷԼ/ԿԻՆՀԱՏԷԼ - *նբ.* 1. Գինը՝ արժեքը սահմանել: *Շէնին ճըղ-պօրօտը կ՚ընհատում ըն, պիժը՞նում ժուղուվուրթէն* (Բ): 2. Մեկի՝ մի բանի հարգը՝ արժեքը ճանաչել: *Հօրը ըրածը էտ բիդասըլ տըղան կ՚ընհատում չի* (Ձ):

ԿԸՆՀԱՏՎԷԼ/ԿԻՆՀԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԸՆՀԱՏԷԼ-ի:

ԿԸՆՁԱՆԱԿ/ԿԻՆՁԱՆԱԿ *(գրբ. գանձանակ)* - *գ.* 1. Գանձ՝ դրամ պահելու արկղ՝ տուփ եւն: *Կ՚ընձանանկը պէնում ըն, տը՞սնում՝ վը՞սկավ լիգ՚ը* (Ձ): 2. Եկեղեցիներում պահվող տուփ՝ դրամ, նվերներ գցելու համար: *Ամմէն դ՚ընում յը՞խծէն նի մընէլիս փուլ ար քընցում կ՚ընձանանկը* (Ձ):

ԿԸՇԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԿԻՇԱՆԱԼ:

ԿԸՇԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ԿԻՇԱՎՈՒՆ:

ԿԸՇԸԿԻՐՕՂ - *տե՛ս* ԿԻՇԸԿԻՐՕՂ:

ԿԸՇԸՄԱՐԹԻ - *տե՛ս* ԿԻՇԸՄԱՐԹԻ:

ԿԸՇԸՄԷԾ - *տե՛ս* ԿԻՇԸՄԷԾ:

ԿԸՇԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՇԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԸՇԾԹԻՆ - *տե՛ս* ԿԻՇՕԹՈՒՆ:

ԿԸՊԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԿԸՓԿԱՎԷՐ:

ԿԸՌԹՆԸԿ՚ՕՌ(ՆԸ)/Կ՚ԸՐԹՆԸԿ՚ՕՌ(ՆԸ)/ԿԸԽՏԸԿՕՌ(ՆԸ)/ԿԸԽՏԸԿՕՌ(ՆԸ)/ՏԸԽՏԸԿՕՌ(ՆԸ) *(գրբ. գաղտիկուռ)* - *գ.* Ջրախոտազգիների ընտանիքին պատկանող լայն տերեւներով խոտաբույս, եզան լեզու, գաղտիկուր: *Կ՚ըռթընկ՚օռնը կապում ըն յըրէն յըրա, վահարը տ՚ուս ա կ՚ամ* (Ձ):

ԿԸՌԹՆՈՒԿԱԳ՚ՕԼ/Կ՚ԸՐԹՆՈՒԿԱԳ՚ՕԼ - *գ. տե՛ս* Կ՚ըռթնուկու գ՚օլ (ԿԸ՞ՌԹՆՈՒԿ-ի տակ):

Կ՚ԸՌԹՆՈՒԿԱՔԱՔ/Կ՚ԸՐԹՆՈՒԿԱՔԱՔ - *գ. տե՛ս* Կ՚ըռթնուկու քաք:

Կ՚ԸՌԹՆՈՒԿԿ՚ԸՌԹՆՈՒԿԷ/Կ՚ԸՐԹՆՈՒԿԿ՚ԸՐԹՆՈՒԿԷ - *գ.* Խաղատեսակ: *Խօխէնք՚ը կ՚ըռթունկկ՚ըռթունկէ յընն խաղ անում* (Բ):

ԿԸՌՆԱԿ՚ՕՂ - *գ.* Խոշոր գիշատիչ թռչուն, գառնանգղ: *Կ՚ըռնակ՚օղը կ՚առնը տարավ* (Բ):

ԿԸՌՆԱՄԱՐ - *ած., գ.* Գառ ունեցող (ոչխար): *Կ՚ըռնամար վը՞խճարը հ՚ասա՛ս կինի* (Ձ):

ԿԸՌՆԱՆԳՈՒՃ - *գ.* Թթվառվույտազգիների ընտանիքին պատկանող վայրի խոտաբույս, գառնականջ: *Ըտը՞ղ էլ շատ կ՚ըռնանգուճ ա ինի՞մ փըսած* (Ձ):

ԿԸՌՆԱՆԷ *(գրբ. գարնանի (գարնանային, գարուն)* - *գ.* Գարնանացան ցորեն: *Ղարաբաղ կ՚ըռնանէ խըրէգ՚ ըն վարում* (Բ):

ԿԸՌՆԱՊԻ՞ՒՐԹ - *գ.* 1. Գառան բուրդ: *Կ՚առնանը մ՚օրթէն խօգ՚ում ա, կ՚ըռնապ՚ի՞ւրթը մանում, թօռնանը հը՞տէ գ՚ի՞ւլբ՚ա՞ անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Նուրբ բուրդ: *Էտ վը՞խճարէն պ՚ի՞ւրթը կ՚ըռնապ՚ի՞ւրթ ա* (Բ):

ԿԸՌՆԱՎԱՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կ՚ըռնավատ անէլ - Սալիկները պատի վրա մետաղալարով ամրացնել եւ ցեխով կպցնել: *Կ՚ըռնավատ ըն անում, հանցու պուք չի կ՚ա* (Ձ):

ԿԸՌՆԱՏԱՐ - *գ.* Գառան՝ գառների տեր: *Կ՚ի՞ւլէրը շըտացալ ըն, կ՚ըռնըտարէրը վախում ըն կ՚առնէրը հ՚անդը տանին* (Բ):

ԿԸՌՆԱՏԷԼ - *չբ.* Գառը վիժել: *Փիս ցօրտ ըրավ, վը՞խճարը կ՚ըռնատից* (Բ):

ԿԸՌՆԱՐԱԾ - *ած., գ.* Գառներ արածեցնող, գառների հովիվ: *Տըրան թաքավէրը կ՚ըռնարածի կօրծ ա տամ* (ՀԺՀ, V, 490):

ԿԸՌՆԸԿ՚Ա՞ՐԻ - *գ.* Գարնանացան գարի: *Կ՚ըռնընկ՚ա՞րին Ղարաբաղ լ՚ավ չի պէրք տամ* (Բ):

ԿԸՌՆԸՏԸՄԱԿ *(գրբ. գառնադմակ)* - *գ.* 1. Գառան դմակ: *Կ՚առնը մ՚օրթում ըն, կ՚ըռնընտրմակընն ա թուքուշգ՚ա՞ը խըրավում* (Ձ): 2. Թանձրատերեւազգիների ընտանիքին պատկանող խոշոր գեղեցիկ բույս: *Կ՚ըռնընտրմակը դաշանգ՚ քօլ ա* (Ձ): 3. Սպիտակ ու կլոր հատիկներով խաղողի տեսակ: *Կ՚ըռնընտրմակընն էլ մէր բըդէրան կընտրից* (Բ):

ԿԸՌ(Ն)ՕԿ/ԿՈՒՌՕԿ - *գ.* Նեղ ու սուր տերեւներով, ճյուղավորված խոտաբույս: *Կ՚ըռնօկը էծէրընն ըն շատ սիրում* (Բ):

ԿԸՎԱՋԱՆ/ԿԱՎԱՋԱՆ *(գրբ. գաւազան)* - 1. Ձեռնափայտ, ցուպ, հաստ մահակ, գավազան: *Շատ հ՚ոջանթ տալանը յէտը դէրը կ՚ըվազանը կ՚ուտէն ա կ՚ուխում, վէր տըռնավը փախչի...* (ԼՂԲ, 349): 2. Որթատունկի մատ կամ մատղաշ վազ, որ նոր են տնկում: *Կ՚ըվազանը տինի՞ում ա ճիրի՞ումը, վէր ուռթանան տանէ տընգէ* (Ձ):

- Կ՚ըվազանը մին վը՞ենը շինիլ - Շատ ծերանալ, ձեռնափայտով ման գալ: *Հընցավ մին յէրէսուն տարէ, հ՚ադը մաշկան կըռացավ, կ՚ըվազանը մին վը՞ենը շինից, զօռավ շօռ ար կ՚ամ* (ՆԼՂԺԲ, 84):

ԿԸՎԸՋԸՆԱՓՕՍ - *գ.* Որթատունկի մատը կամ մատղաշ վազը տնկելու փոս: *Թ՚անանգ՚ը տինում ա կ՚ըվըզընը-փօսումը, վը՞ղավ անում* (Ձ):

ԿԸՎԸԹԱՀԱՑ - *գ.* Կավե գավաթի մեջ եփած եւ մատուցվող ճաշ: *Կ՚ըվը-թահացը պիրի՞ում ըն, ղօնաղը պ՚ըռը՚շնէն լ՚ըպ՚ըզտօտում ա* (Ձ):

ԿԸՎԸԹԱՊԷՆ - *գ.* Խնջույք, ճաշկերույթ: *Շէնումը վէր մին կ՚ըվըթապէն ար ինիս, դէրին ծէն ին տաս* (Ձ):

ԿԸՎԸԹԼԱԿՈՒՏ - *գ.* 1. Փոքրիկ գավաթ: *Կ՚ինին ածում ա էտ կ՚ըվըթլակուտը, տամ խուխէն* (Ձ): 2. *փխբ. անրգ.* Շատ կարճահասակ մարդ: *Էտ կ՚ըվըթլակուտը շատ ա ժ՚ուլիգ՚* (Բ):

ԿԸՏԱԾԸ՞Տ - *տե՛ս* ՃԻՐԱ՞ԾԸ՞Տ:

ԿԸՏԱՃԻ՞Ր - *գ.* Գետի ջուր: *Ախպ՚ի՞ւրը ցըմաքում ա, շինըցէք՚ կ՚ըտաճ՚ի՞ւր ըն պինըցընում* (Ձ):

ԿԸՏԱՄՕԾ - *գ.* Գետի ափերին աճող մոշ: *Կ՚ըտամօշը մը՞ծ-մը՞ծ ա ինի՞մ, ամմա ահնամ* (Բ):

ԿԸՏԱՔԱՐ - *գ.* Գետի միջի ողորկ քար: *Միհէնգ՚ կ՚ըտըքարավ էլ ըն տօն շինի՞մ* (Բ):

ԿԸՏԸԼԸՎԱՍԿ - *գ.* Գետում արվող լվացք: *Կ՚ըտըլըվասկը առաչ ա իլ՚ալ ա՞նանթ, միհէնգ՚վա հարթէրը ըսկի տանընն էլ չընն լըվասկ անում* (Բ):

ԿԸՐԱ՞ԼԼԷՐ - *գ.* Գարու ալյուր: *Կաշին կ՚ըրա՞ալլէրավ ըն իլ՚ալ բիջիրիլիս* (Բ):

ԿԸՐԱԿ՚ԷՏ - *տե՛ս* ԿԻՐԱԿ՚ԷՏ:

ԿԸՐԱՆԿԻ - *տե՛ս* ԿԻՐԱՆԿԻ:

ԿԸՐԱՀԱՆՐՓ - *ած.* Շատ գարի կերած (ձիու՝ ջորու՝ էշի մասին): *Կ՚ըրահանրփ ծին ազդուն կինի* (Բ):

- Կ՚ըրահանրփ անէլ - Շատ գարի կերցնել: *Կանին բոլ ա ինում, ծիյապանը ծիյը՚նցը կ՚ըրահանրփ ա անում* (Ձ):

- Կ՚ըրահանրփ ինիլ/տը՚ռնալ - Շատ գարի ուտել, գարուց լիանալ: *Էշէրը նի յըն տը՚ռնում պահէստը, կ՚ըրահանրփ ինում* (Ձ):

ԿԸՐԱՂԷՆՔ՚/ԿԸՐԱՂԷՆՔ՚/ՔՈՒՌԱՂԷՆՔ՚ - *գ.* Հաստ աղիքի վերջնամասը: *Անալէցա յըն անում, Շուք՚ուր դայուն կ՚ըրաղէնք՚ը տուս օնում* (Բ):

ԿԸՐԱՆՄԻՏ - *տե՛ս* ԿԻՐԱՆՄԻՏ:

ԿԸՐԱՓԱՐ - *տե՛ս* ԿԻՐԱՓԱՐ:

ԿԸՐԷՋՄԱՆ *(գրբ. գերեզման, պրս. garazmān)* - *տե՛ս* ՀԱՆԳԻՍՏ:

ԿԸՐԷԿԻ - *տե՛ս* ԿԻՐԱՆԿԻ:

ԿԸՐԸՋՄԱՆՕՏ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՍՏԱՐԱՆ:

ԿԸՐԸՋՄԱՆՕՑ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՍՏԱՐԱՆ:

ԿԸՐԸՋՄԸՆԱԹՈՒՄԲ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՍՏԸՐԸՆԱԹՈՒՄԲ:

ԿԸՐԸՋՄԸՆԱՏԸ՚Ղ *(գրբ. գերեզմանատեղի)* - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՍՏԱՏԸ՚Ղ:

ԿԸՐԸՋՄԸՆԱՓՕՐ - *տե՛ս* ՎԸ՚ՂՀԱՏ (2):

ԿԸՐԸՋՄԸՆԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՍՏԱՔԱՐ:

ԿԸՐԸՋՄԸՆՕՐԹՆԷ(Ն)Ք՚ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՍՏՕՐԹՆԷ(Ն)Ք՚:

ԿԸՐԸՃԱՆԱ(Ն)Չ - *տե՛ս* ԿԻՐԸՃԱՆԱ(Ն)Չ:

ԿԸՐԸՆԱԿԱՊ - *գ.* Պատի շարվածքի վերին շարքը, որով ամրացնում են գերանների ծայրերը: *Կ՚իրընակապը ընդրրա հը՚տէ յա, վէր կ՚էրաննէն տը՚ղան տուրուր չի կան* (Ձ):

ԿԸՐԹՆԸԿ՚ՕՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԿԸՌԹՆԸԿ՚ՕՌ(ՆԸ):

ԿԸՐԹՆՈՒԿԱԳ՚ՕԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՆՈՒԿԱԳ՚ՕԼ:

ԿԸՐԹՆՈՒԿԱՔԱՔ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՆՈՒԿԱՔԱՔ:

ԿԸՐԹՆՈՒԿԿ՚ԸՐԹՆՈՒԿԷ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՆՈՒԿԿ՚ԸՌԹՆՈՒԿԷ:

ԿԸՐԻԼ - *տե՛ս* ԿԻՐԻԼ:

ԿԸՐԻԼ-ԿԱՐԹԻԼ - *տե՛ս* ԿԻՐԻԼ-ԿԱՐԹԻԼ:

ԿԸՐԻԼ-ՃԸՆՋԻԼ - *տե՛ս* ԿԻՐԻԼ-ՃԻՆՋԻԼ:

ԿԸՐԿ՚ԱՄՕՏ/ԿԻՐԿ՚ԱՄՕՏ/ԳԸՐԳ՚ԱՄՕՏ/ԳԻՐԳ՚ԱՄՕՏ *(գրբ. կիրակամուտ)* - 1. *գ.* Շաբաթվա վեցերորդ օրը, ուրբաթին հաջորդող օրը, շաբաթ: *Կ՚ըրկ՚ամօտը վէր կ՚ամ ա, կօրծ ընօղնէն ուրխանում ըն* (Բ): 2. *մ.* Շաբաթ օրը: *Կ՚ըրկ՚ամօտ ծուն ա յը՚կալ* (Բ): 3. *գ. փխբ.* Լողանալը: *Սարումը ճըղճըղօնը քըցում ա տօնը, Ըշխէնին կ՚ըրկ՚ամօտը խընգարում* (Ձ):

- Կ՚ըրկ՚ամօտ անէլ - *տե՛ս* ԼԸՂԱՆԱԼ (1):

- Կ՚ըրկ՚ամօտը ծրփանթան ճէլլի յը՚կավ - Ասում են այն ժամանակ, երբ մի անակնկալ բան է պատահում, որը խափանում է որոշված գործը:

ԿԸՐՊԸՐԱՆՔ - *տե՛ս* Կ՚ԷՐՊԱՐԱՆՔ:

ԿԸՐՎԱՍԿ - *տե՛ս* ԿԻՐՎԱՆՍԿ:

ԿԸՐՎԻԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՎԻԼ:

ԿԸՐՈՒՆՔԱՀԱՄ/ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՀԱՄ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔԱՎԸ՚Տ:

ԿԸՐՈՒՆՔԱՀԱՍ/ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՀԱՍ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔԸ՚ՆԷ:

ԿԸՐՈՒՆՔԱՃՕՏ/ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՃՕՏ - *գ.* Գարնանը ձվից դուրս եկած ճուտ: *Կ՚ըրունքաճօտը ճէլլի յա մընծանում* (Բ):

ԿԸՐՈՒՆՔԱՆԱԼ/ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՆԱԼ - *չբ.* Գարունը գալ, եղանակները տաքանալ: *Վէր կ՚ըրունքանում ա հիյվընտարէրը ուրխանում ըն* (Բ):

ԿԸՐՈՒՆՔԱՎԱՐ/ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՎԱՐ - *գ.* 1. Գարնանը կատարվող վար: *Կ՚ըրունքավարը լ՚ըհա ըսքըսում ըն, Կ՚ուրուք՚ծրէն սը՚վ յը՚զնը վէր ա ըղնում, ըստակում* (Ձ): 2. Գարնանը կատարվող ցանք: *Էտ վը՚սկավը ըտըրանք ցօրէն ըն ինք՚ օնըմ, սըկըսում կ՚ըրունքավարը* (ՀԺՀ, V, 223):

- Կ՚ըրունքըվարու սիբէխնը - Գունատ՝ դալուկ անձ: *Ըտըրան էլ մին կընէգ՚ ա ինում, հինչ կընէ՞գ՚, կ՚ըրունքըվարու սիբէխնը* (Ձ):

ԿԸՐՈՒՆՔԱՎԸ՚Տ/ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՎԸ՚Տ - 1. *գ.* Գարնանային բուրմունք: *Բըղէրան կ՚ըրունքավը՚տ ա կ՚ամ* (Բ): 2. *ած.* Գարնանային բուրմունք ունեցող, անուշաբույր: *Կ՚ըրունքավը՚տ հանդէրը, կարում չընն տանին իմ դանդէրը* (Ձ):

ԿԸՐՈՒՆՔԱՏԷՄ/ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՏԷՄ - *մ., գ.* Գարնան մոտերքը, գարնանադեմ: *Կ՚ըրունքատէմ խօտը պըրծընում ա, հիյվընէն մընամ ըն տուզնը* (Ձ):

ԿԸՐՈՒՆՔԸ՚ՆԷ/ԿՈՒՐՈՒՆՔԸ՚ՆԷ - Գարնանը հասնող՝ հասունացող: *Կ՚ըրունքը՚նէ մօրէն անհամ ա ինում* (Բ):

ԿԸՐՈՒՆՔ(Ը)ՅԱՆ/ԿՈՒՐՈՒՆՔ(Ը)ՅԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կ՚ըրունք(ը)հան անէլ - Օգնել՝ նպաստել, որ գարնան դժվարությունները հաղթահարեն՝ գարունն անց կացնեն: *Թանջիրը ըտըրանց փուլ ա տամ, կ՚ըրունքըհան անում* (Ձ):

- Կ՚ըրունք(ը)հան ինիլ - Գարնան դժվարությունները հաղթահարել, գարունը հանել՝ անց կացնել: *Մ՚ մարթ, ցօրէնը տանք, թօղ տանին կ՚ուրունքհան ինին* (ՀԺՀ, VI, 140):

ԿԸՐՈՒՆՔ(Ը)ՌԸ՚Խ/Կ՚ՈՒՐՈՒՆՔ(Ը)ՌԸ՚Խ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔԱՏԷՄ:

ԿԸՐՈՒՆՔԿ՚ԱՐԻ/Կ՚ՈՒՐՈՒՆՔԿ՚ԱՐԻ - *տե՛ս* ԿԸՌՆԸԿ՚ԱՐԻ:

ԿԸՐՕՂ[1] - *տե՛ս* ԿԻՐՕՂ[1]:

ԿԸՐՕՂ[2] - *տե՛ս* ԿԻՐՕՂ[2]:

ԿԸՐՕՎԻ - *տե՛ս* ԿԻՐՕՎԻ:

ԿԸՐՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՕՏԷԼ:

ԿԸՐՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՕՏՎԷԼ:

ԿԸՐՕՑ - *տե՛ս* ԿԻՐՕՑ:

ԿԸՓԸԿԱՊԷ/Կ՚ԻՓԸԿԱՊԷ - *ած., գ.* Գաբ՝ պարանի ծայրին ամրացվող երկճյուղ հարմարանք, պատրաստող (մարդ): *Սուղումուն դային լ՚ավ կ՚ըփըկապէ յա իլանլ* (Բ):

ԿԸՓԿԱՎԷՐ/Կ՚ԸՊԿԱՎԷՐ/Կ՚ԻՓԿԱՎԷՐ/Կ՚ԻՊԿԱՎԷՐ - *ած.* Գլխին կեպի դրած: *Կամ ա, տը՚սնում մին կ՚ըփկավէր մարթ ուրանց բանդին նըստած* (Ձ):

ԿԻՋԱՎԸ՚ՐԹՆԸ/Կ՚ԸՋԱՎԸ՚ՐԹՆԸ - *գ.* Միջատ, որ հատկապես լինում է մեղվափեթակներում: *Կ՚իզանվը՚ռթնը մըղրըճանջին դուշմանընը ա* (Ձ):

ԿԻՋԻՋԻԼ - *տե՛ս* ԿԻՋԿ՚ԻՋԻԼ:

ԿԻՋԻՋՎԻԼ - *տե՛ս* ԿԻՋԿ՚ԻՋՎԻԼ:

ԿԻՋԻԼ/Կ՚ԸՋԻԼ *(գրբ. գզեմ)* - *նբ.* 1. Գզել (բուրդը, բամբակը եւն): *Շուտ ա անըմ պուրթը տանըմ ածըմ գօլը, վը՚ր կ՚ը՚ռթնուկնին կ՚իզին, մանին, գանբա կ՚օրծին* (ԼՂԲ, 371): 2. *փխբ.* Քաշքշել, ծեծել: *Կ՚օղէրը ըտըրան փըռնում ըն, կ՚իզում* (Ձ): 3. *փխբ.* Խայտառակել, խիստ նախատել: *Կ՚ըլխօգէն ժօղօվումը նախագէն մին լ՚ավ կ՚իզում ըն* (Ձ): 4. *փխբ.* Խժռել, ագահորեն ուտել: *Խօխան հացը մին մընուտումը կ՚իզից* (Բ): 5. *չբ., փխբ.* Երկյուղել, վախենալ: *Տըղան հօրը անա կ՚իզում ար* (Ձ):

ԿԻՋԻՐ/Կ՚ԸՋԻՐ *(պրս. gizir (գյուղապետ), թրք. kizir)* - *գ.* Տանուտերի կատարածու, գզիր: *Կ՚իզիրը խաբարը տանում ա* (Ձ):

- Կ՚իզիրու սանս չի ըսկացալ - Ասում են շատ բարձրահասակ մարդկանց մասին:

- Կ՚իզիրու կընէգ՚ - Տնետուն շրջող կին: *Կ՚իզիրու կընէգ՚ ը՞ս, խէ ծէր տանը նըստում չը՞ս* (Բ):

ԿԻՋԿ՚ԻՋԻԼ/Կ՚ԸՋԿ՚ԸՋԻԼ/Կ՚ԻՋԻՋԻ/Կ՚ԸՋԸՋԻԼ - *նբ.* 1. Շատ գզել: *Պուրթը կ՚իզիզանում ա, ըսքըսում մանէլը* (Ձ): 2. *փխբ.* Բզիկ-բզիկ անել, պատառոտել: *Շօրէրը կ՚իզիզանլ ա* (Բ):

ԿԻՋԿԻՋՎԻԼ/Կ՚ԸՋԿ՚ԸՋՎԻԼ/Կ՚ԻՋԻՋ-

ՎԻԼ/ԿԸՁԸՁՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԻՁԿԻ-ՁԻԼ-ի:

ԿԻՁՎԻԼ/ԿԸՁՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԻ-ՁԻԼ-ի:

ԿԻՁՐՆՈՒ/ԿԸՁՐՆՈՒ - *տե՛ս* ԿԻՁՕՂ:

ԿԻՁՕՂ/ԿԸՁՕՂ - *գ.* Բուրդ՝բամբակ եւն գգող արհեստավոր: *Կիզձ՝ղնէն սաղ պ՝ուրթը կ՝իզ՝ում ըն, հախը յօր օնում, ք՝ինամ* (Ձ):

ԿԻԺ *(պրս. giy) - ած., գ.* 1. Խելքը կորցրած, խելագար, խենթ (անձ): *Մին օր էտ կ՝իժանօցան մին կ՝իժ ա փախչ՝ում* (Ձ): 2. *փխբ.* Ցասկոտ, դյուրագրգիռ: *Կընէգ՝ը ասմա.- Մարթըս կ՝իժ ա, վէր տը՛սնա, կըտըղլական ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Կատաղած, մոլեգնած: *Կ՝իժ ծիյան բիդի սայաղ կէնաս* (Բ): 4. *փխբ.* Չարաճճի, անհանգիստ (երեխա): *Կ՝իժ խօխէնք՝ ըն, մօրը շատ ըն չըրչարում* (Բ): 5. Անխելք, հիմար: *Կընէգ՝ը ասմա.- Կ՝իժ ը՞ս, էն կըթնատու կավը խէ իժժան ծախալ ըս* (Ձ): 6. *փխբ.* Մի բան չափազանց սիրող, մի բանով տարված: *Ձավէնը խըմէլու կ՝իժ ա* (Բ):

- Կ՝իժ դամար - Ձայրույթի՝ կատաղության արտահայտություն՝ տրամադրություն: *Ըտըրան կ՝իժ դամար ա ինո՛ւմ, ըտըրա հը՛տէ էլ լօխ վախում ին նը՛ստա* (Ձ):

- Կ՝իժ դամարը տո՛ւրո՛ւր կ՝ալ/փըռնէլ - *տե՛ս* Կ՝իժօթունը փըռնէլ:

- Կ՝իժ դանա - Սանձարձակ, չարաճճի պատանի՝ երեխա: *Իզէն կ՝իժ դանա յա, վէ՛ չ հօրը ա անգուճ օնում, վէ՛ չ մօրը* (Բ):

- Կ՝իժ դանան լ՝ավ յը՛զնը կըտը՛ռնա - Սանձարձակ՝չարաճճի տղան՝աղջիկը հասունանալուց հետո լավ մարդ կդառնա:

- Կ՝իժը հըմանչ՝ում չի, կ՝իժին տարըն ա հըմանչ՝ում - Խենթ՝ չարաճճի մարդու գործած սխալների համար նրա հարազատներն են պատասխանատու:

- Կ՝իժը մին քար քըցից գ՝օլը, հ՝ո՛ւր խէլ՝ո՛ւնք կըրը՛ցէն վէչ՝ տո՛ւս օնին - Խենթի գործած սխալը խելոքների կողմից շատ դժվար է ուղղել:

- Կ՝իժին աղունը Աստուծ ա աղում - Խենթ՝ հիմար մարդու գործը հաջող է լինում:

- Կ՝իժ մօզի - *տե՛ս* Կ՝իժ դանա:

ԿԻԺԱՆՈՒՑ/ԿԻԺԱՆՕՑ - *գ.* 1. Գժերի հիվանդանոց, գժատուն: *Հըվաքված մարթիք՝ էտ մարթին կուռնէրը կըպօտում ըն, տանում քըցո՛ւմ կ՝իժանուցը...* (ՀԺՀ, VII, 281): 2. *փխբ.* Անկարգ՝ խառնաշփոթ տեղ: *Ըտըրանց տօնը էլ հօ տօն չի՞, կ՝իժանուց ա* (Բ):

- Կ՝իժանուցա փախած - Գժություններ՝ խենթություններ անող (մարդ): *Կ՝իժանուցա փախած ը՞ս, էտ հինչէր ը՞ս անում* (Բ):

ԿԻԺԱՆՕՑ - *տե՛ս* ԿԻԺԱՆՈՒՑ:

ԿԻԺԱՏ - *ած., գ.* Քիչ խենթ, խենթավուն (անձ): *Կօզի պատառ կ՝իժատ ա, ամմա լ՝ավ տըղա յա Սէյրանը* (Բ):

ԿԻԺԱՏԷԼ - *չբ.* Խենթանալ: *Կ՝իժատալ ը՞ս, էտ հինչ ը՞ս անում* (Ձ):

ԿԻԺՌԸԼԱԽ/ԿԻԺՌԸԼԱՂ - *տե՛ս* ԿԻԺԱՏ:

ԿԻԺՌԸԼԱՂ - *տե՛ս* ԿԻԺՌԸԼԱԽ:

ԿԻԺԸԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԿԻԺԱՆՈՒՑ:

ԿԻԺԸՄԻԺ - 1. *տե՛ս* ԿԻԺԱՏ: 2. *տե՛ս* ԿԻԺԸՎԱՐԻ:

ԿԻԺԸՎԱՉԻ - 1. *տե՛ս* ԿԻԺԸՎԱՐԻ: 2. *տե՛ս* ԿԻԺԱՏ:

ԿԻԺԸՎԱՐԻ - *մ.* Խենթի պես, խենթորեն: *Կ՝իժըվարի յա խօսում* (Բ):

ԿԻԺԸՎՑԸՆԷԼ/ԿԻԺՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿԻԺՎԻԼ-ի:

ԿԻԺՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԻԺՎԻԼ:

ԿԻԺՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԻԺԸՎ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԿԻԺՎԻԼ/ԿԻԺՎԷԼ - *չբ.* 1. Խելքը կորցնել, խելագարվել, խենթանալ: *Դ՝ուրվիշը յէր ա կը՛նըմ, տը՛սնըմ՝ կընէգ՝ը կա վէչ, օզըմ ա, թա կ՝իժվի...* (ՀԺՀ, V, 182): 2. *փխբ.* Կատաղել, մոլեգնել: *Էշէրը կանանչ խոտը օտում ըն, կ՝իժվում* (Բ): 3. *փխբ.* Չարաճճիությունը բռնել, անկարգություն անել: *Մարը հիշկան խօխօնցը թակում ա,էնքան կ՝իժվում ըն* (Ձ): 4. *փխբ.* Շատ հավանել (համակրել, խելքը գնալ մեկի՝ մի բանի համար): *Լօխ էլ գ՝ո՛ւդ՝ում ին, վէր թաքավէրին տըղան կ՝իժվում ա էտ ըխճըկանը մըհար* (Ձ):

ԿԻԺՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Գիժ՝ խելագար լինելը: *Կ՝իժօթունը Ըստուծու տուված դ՝ուրդ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Ծայրահեղ զայրույթ, կատաղություն, մոլեգնություն: *Կ՝իժօթունը Կ՝իժդ՝ըլախանց ցը՛ղէն տուված ա* (Բ): 3. *փխբ.* Չարաճճիություն, անկարգություն: *Կ՝իժօթունը խօխօնցը անա անպակաս ա* (Բ):

- Կ՝իժօթուն անէլ - Չարաճճիություն անել, չինազանդվել, չենթարկվել: *Խօխան կ՝իժօթուն ըրավ, հ՝ուրը թակից* (Բ):

- Կ՝իժօթունը փըռնէլ - 1. Ձայրանալ, մոլեգնել, կատաղել: *Ղ՝ազ՝ուրին կ՝իժօթունը վէր փըռնում ա, կընէգ՝ը փախճ՝ում ա հ՝ուրանց տօն* (Բ): 2. *տե՛ս* Կ՝իժօթուն անէլ:

ԿԻԼՏԻ - *տե՛ս* ԿԸԼՏԻ:

ԿԻԽՏԱՐ - *տե՛ս* ԿԸԽՏԱՐ:

ԿԻՃԱՆԱԼ/ԿԻՃԱՆԱԼ[2] *(գրբ. գիջանամ, գիճանամ) - չբ.* Դալար՝ թաց՝ խոնավ դառնալ: *Թօռը յը՛կավ, ծառէրը կ՝իճացէն* (Բ):

ԿԻՃԱՎԸ՛Տ/ԿԻՃԱՎԸ՛Տ - *գ.* Դալար՝ թաց փայտի հոտ: *Կէճ փ՝ադ՝ան կ՝իճավը՛տ կըկ՝ա* (Բ):

ԿԻՃԱՎՈՒՆ/ԿԻՃԱՎՈՒՆ[2] - *ած.* Ոչ լրիվ դալար, քիչ դալար՝ թաց (բույսերի մասին): *Կ՝իճավուն սամաղաջին էլ ա լ՝ավ էրում* (Բ):

ԿԻՃԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԻՃԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2] *(գրբ. գիջացուցանեմ, գիճացուցանեմ) - նբ.* ԿԻՃԱՆԱԼ-ի:

ԿԻՃՕԹՈՒՆ/ԿԻՃՕԹՈՒՆ[2] *(գրբ. գիջութիւն, գիճութիւն) - գ.* Դալար՝ թաց լինելը (բույսերի մասին): *Վէր ծառու կ՝իճօթուն խըրէգ՝ ա ինո՛ւմ, կըտըրում ըն* (Ձ):

ԿԻՄԲԻՐԱԹՕՇ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԱ-ԹՕՇ:

ԿԻՄԲԻՐԱԽԷԾ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԱ-ԽԷԾ:

ԿԻՄԲԻՐԱԽԷՏ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԱ-ԽԷԾ:

ԿԻՄԲԻՐԱԿԱՆՉ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԱ-ԿԱՆՉ:

ԿԻՄԲԻՐՆՇ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐՆՇ:

ԿԻՄԲԻՐԱՇԿ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԱՇԿ:

ԿԻՄԲԻՐԱՎԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻ-ՐԱՎԸ՛Ղ:

ԿԻՄԲԻՐԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻ-ՐԱՎՈՒՆ:

ԿԻՄԲԻՐԱՔԱՐ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻ-ՐԱՔԱՐ:

ԿԻՄԲԻՐՋՆՐԴՆ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐ-ՋՆՐԴՆ:

ԿԻՄԲԻՐԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԸ՛ՆԷ:

ԿԻՄԲԻՐԹՕՇԻԳ՝ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐ-ԹՕՇԻԳ՝:

ԿԻՄԲԻՐԻԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԻԼ:

ԿԻՄԲԻՐԻՐԸ՛Ս - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐ-ԻՐԸ՛Ս:

ԿԻՄԲԻՐԿՆԼԻԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐ-ԿՆԼԻԼ:

ԿԻՄԲԻՐԿԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐ-ԿԱՏԱՐ:

ԿԻՄԲԻՐԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐ-ԿՈՒԼՈՒԼ:

ԿԻՄԲԻՐՈՌԸ՛Խ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐ-ՈՌԸ՛Խ:

ԿԻՄԲԻՐՈՌՈՒԾ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐ-ՈՌՈՒԾ:

ԿԻՄԲԻՐՎԸ՛ՆՆԸ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐ-ՎԸ՛ՆՆԸ:

ԿԻՄԲԻՐՏԱԿԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐ-ՏԱԿԷԼ:

ԿԻՄԲԻՐՏԱԿՈՒՑ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐ-ՏԱԿՈՒՑ:

ԿԻՄԲԻՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԿԻՄԲԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐՕԹՈՒՆ:

ԿԻՄԲԻՐՕԿ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐՕԿ:

ԿԻՄԲԻՐՕՏ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐՕՏ:

ԿԻՄԲԻՐՕՏԵԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐՕՏԵԼ:

ԿԻՄԲԻՐՕՑ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐՕՑ:

ԿԻՆ *(գրբ. գին)* - *գ.* 1. Արժեքի դրամական արտահայտությունը: *Կինը հրդցնում ա, ասում ըն՝ տասը կապէկ ա* (ՀԺՀ, VII, 307): 2. *փխբ.* Արժեք, հարգ, արժանիք: *Բիդասըլ ժառանգը հինչ ա՞ գ՚ուդում ըշխըդանքէն կինը* (Ձ): 3. *փխբ.* Ջոհողությամբ, միջոցով, ջանքով, չարչարանքով (գործածվում է միայն գործիական հոլովով): *Մարը ասմա.- Վէր գ՚իդա՛ք,թա հինչ կ՚ինավ ըմ ծը՛զ պահալ, մըծըցըրալ, ըտի չըք ասէլ* (Ձ):

- Կ՚ին անել - *տե՛ս* ԿԸՆՀԱՏԵԼ(1):

- Կ՚ինը ըղնել - 1. Գինը պակասել՝ նվազել՝ իջնել: *Մըսէն կ՚ինը ընգալ ա* (Բ): 2. Մեկի՝ մի բանի հեղինակությունը՝ հարգը՝ վարկը պակասել՝ նվազել՝ իջնել: *Այան պըռավից, կ՚ինը ընգավ* (Բ):

- Կ՚ինը կըտըրցընել - Գինը պայմանավորվել: *... Էլ տըմացալ չի՝ լ՚ուսանա, քըշէրվա կէսին ք՚ը՛ցալ ա ուստա Պուղուսէն կօխկը, կ՚ինը կըտըրցըրալ...* (ԱԱ, 48):

- Կ՚ինը կըրակ - *տե՛ս* Կ՚ինը յըրգ՚ինք՚ումը:

- Կ՚ինը կօտըրէլ - *տե՛ս* Կ՚ինը քըցիլ:

- Կ՚ինը յըրգ՚ինք՚ումը - Շատ թանկ: *Աշունքը կ՚ամ ա, մարթըն ասում ա.- Մին ք՚ընիմ սօրաղ անիմ, տէսնամ՝ կըվէն կ՚ինը յըրգ՚ինք՚ումըն ա՞, թա տափէն յըրա՞* (ՆԱԲ, 55):

- Կ՚ինը տափէն յըրա - Շատ էժան: *Ըստարէ խօզ՚էրը չուման ընգալ ըն, խօզ՚ին մըսէն կ՚ինը տափէն յըրա յա, ամմա ինք՚ օնօղ չի կա* (Բ):

- Կ՚ինը տանուս օնէլ - Վճարված գինը՝ կատարված ծախսերը փոխհատուցել: *Կավը մօրթում ա, ծախում, մին թանրավ կ՚ինը տանուս ա օնում* (Ձ):

- Կ՚ինը քըցիլ - 1. Գինն իջեցնել: *Առուտուրականը կ՚ինը քըցանում ա, ըտը-րանց ապըրանքը լօխ ինք՚ օնում* (Ձ): 2. Մեկի՝ մի բանի վարկը գցել, հեղինակազրկել: *Տըղան կ՚ուղօթուն ըրավ, հօրը կ՚ինը քըցավ* (Բ):

- Կ՚ին ինիլ - 1. Թանկ գնահատվել: *Մը՛ղըրը բըզարումը կ՚ին օնէ* (Բ): 2. Հեղինակություն ունենալ, վարկը բարձր լինել: *Ըտըրան շէնումը կ՚ին չօնէ, լօխ նըստա ղըրաղ ըն շօռ տամ* (Ձ):

- Կ՚ին կըտըրէլ - 1. *տե՛ս* ԿԸՆՀԱՏԵԼ (1): 2. *տե՛ս* Կ՚ինը կըտըրցընել:

- Կ՚ին տալ - Ապրանքին համապատասխան գնահատել՝ վճարել: *Օզում ա՝ ծախէ, կըլխան ռադ անէ, կ՚ին տըվօղ չընում* (ՆԱԲ, 107):

- Կ՚ին տինիլ - *տե՛ս* ԿԸՆՀԱՏԵԼ(1):

- Կ՚ին ք՚ինիլ - 1. Բարձր գնով վաճառվել: *Թօթէն արաղը միշտ էլ կ՚ին ա ք՚ինանում* (Բ): 2. Գնահատվել, հարգանքի արժանանալ: *Ամմէն մարթու խօսկ կ՚ին չի ք՚ինիլ* (ԱԲԲ, 16):

ԿԻՆԱՋՕԽ/ԿԻՆԱՋՕԽ - Հովանոցավորների ընտանիքին պատկանող դաշտային բույս, որի ցողունը թթու են դնում: *Աղ տիրած կ՚ինանզօխը շատ վէր օտիս, կըլօխըտ կըցավէ* (Ձ):

ԿԻՆԱՀԱՄ/ԿԻՆԱՀԱՄ *(գրբ. գինեհամ)* - 1. *գ.* Գինու համ: *Կըրասէն աղ-տիրանծան կ՚ինահամ ա կ՚ամ* (Բ): 2. *ած.* Գինու համ ունեցող: *Կ՚ինահամ խօրանգ՚ ա* (Բ):

ԿԻՆԱՀԱՆՐՓ/ԿԻՆԱՀԱՆՐՓ - *ած.* Գինուց հարբած: *Կ՚ինանհանրփ ջանհիլը խաթալու կինի* (Բ):

ԿԻՆԱՆՈՒՑ - *ած.* Գին ունեցող, գնի: *Մուտանում ա, թա.- Էս կըտօրը հինչ կ՚ինանուց ա՞* (Ձ):

ԿԻՆԱՎԸ՛Տ/ԿԻՆԱՎԸ՛Տ - *գ.* Գինու հոտ: *Կ՚ինուն կօլան պըրանվում ա, կ՚ինավը՛տը ըղնում ա պալատը* (Ձ):

ԿԻՆԳԱՏՎԵԼ - *տե՛ս* ԿԸՆԳԱՏՎԵԼ:

ԿԻՆԳԸՏԱՎԵՐ - *տե՛ս* ԿԸՆԳԸՏԱՎԵՐ:

ԿԻՆԳԸՏԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԿԸՆԳԸՏԱՎՈՒՐ:

ԿԻՆԳԸՏԱՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԿԸՆԳԸՏԱՏԸ՛Ղ:

ԿԻՆԷՓ/ԿԻՆԷՓ *(գրբ. կանեփ)* - *գ.* Կանեփ: *Ղարաբաղ կ՚ինէփ վարում չընը* (Բ):

ԿԻՆԸԾԱԽԷ/ԿԻՆԸԾԱԽԷ *(գրբ. գինեծախ)* - *ած., գ.* Գինեվաճառ: *Պէտին ասում ա.- Պա հո՛, դէրընն ա կ՚ինընծախէն ինձ խափալ ըն* (ՀԱԲ, 15, 100):

ԿԻՆԹԸՆԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԿԸՆԹԸՆԱՆԱԼ:

ԿԻՆԹԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՆԹԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԻՆԹԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԿԸՆԹԸՆՕԹՈՒՆ:

ԿԻՆԻ/ԿԻՆԻ *(գրբ. գինի)* - *գ.* Գինի: *Ղարաբաղցէն առանց կ՚ինի կարէլ չի յօլլա ք՚ինի* (Բ):

- Կ՚ինի յա, թան չի, ամէն մարթու պէն չի - Հեշտ բան մի կարծիր (ասում են իր հնարավորություններից դուրս գործ ձեռնարկողին):

- Կ՚ինին իրը՛սէն համօթը տանուս կօնէ - Հարբեցողը անամոթ՝ աներես կլինի:

- Կ՚ինուն կարասը ըղնէլ - Շատ խմել՝ կոնծել, հարբել: *Էտ ըշտը՛ղ ը՞ս կ՚ինուն կարասը ընգալ, վէր կարում չըս խօսիս* (Բ):

- Կ՚ինուն կ՚ը՛վաթը պէնդ փըռնէլ - Հարբեցող լինել: *Կ՚ինուն կ՚ը՛վաթը պէնդ ա փըռնալ, իզէն կարէլ չի հըրուստանա* (Բ):

- Կ՚ինուն փարչէն վը՛ռը պէց ըրէր, ինք՚ը՛ն էլ քունը պէց կանէ - Շատ՝ մինչեւ վերջ խմողը՝ հարբեցողը կխայտառակվի:

ԿԻՆՀԱՏԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՆՀԱՏԱԿԱՆ:

ԿԻՆՀԱՏԵԼ - *տե՛ս* ԿԸՆՀԱՏԵԼ:

ԿԻՆՀԱՏՎԵԼ - *տե՛ս* ԿԸՆՀԱՏՎԵԼ:

ԿԻՆՁ/ԿԻՆՁ *(գրբ. գինձ)* - Հովանոցավորների ընտանիքին պատկանող բանջարաբույս, համեմ: *Խուրանգ՚ին համը կ՚ինձը ա տամ* (Բ):

ԿԻՆՁԱՀԱՄ/ԿԻՆՁԱՀԱՄ - 1. *գ.* Համեմի համ: *Կ՚ինձահամը լօխճին տուր ա կ՚ամ* (Բ): 2. *ած.* Համեմի համ ունեցող: *Կ՚ինձահամ ժընգ՚ալանավ հացը լանգանթ ա ինանում* (Բ):

ԿԻՆՁԱՆԱԿ - *տե՛ս* ԿԸՆՁԱՆԱԿ:

ԿԻՆՁԱՎԸ՛Տ/ԿԻՆՁԱՎԸ՛Տ - *գ.* 1. Համեմի հոտ: *Կ՚ինձը վէր ծաղկում ա, կ՚ինձավը՛տը բուստանավը մին ա տը՛ռնում* (Բ): 2. Հաճելի հոտ՝ բույր: *Էս խօրանգ՚ը լ՚ավ կ՚ինձավը՛տ օնէ* (Բ):

ԿԻՆՁԻԼ/ԿԻՆՁԻԼ - *նբ.* 1. Փնջել, փունջ կազմել: *Ծաղէգ՚ ա քաղում, կ՚ինձանում* (Ձ): 2. *փխբ.* Ախորժակով՝ ագահորեն ուտել: *Խօխէնք՚ը յըրա յըն տը՛ռնում, գ՚ուլանը սաղ կ՚ինձանում* (Բ):

ԿԻՆՈՒՏ/ԿԻՆՈՒՏ *(գրբ. գինոտ)* - *ած.* Գինով թաթախված: *Կ՚ինուտ կ՚ըվըթնէն հըվաքում ա, ածում խուրջինը* (Ձ):

ԿԻՇԱՆԱԼ/ԿԸՇԱՆԱԼ - *նբ.* Տգեղանալ, տգեղ դառնալ: *Թաքուհին էլ հիշկան մըծանում ար, էնքան կ՚իշանում ար* (Ձ):

ԿԻՇԱՎՈՒՆ/ԿԸՇԱՎՈՒՆ - *ած.* Ոչ շատ տգեղ, քիչ տգեղ: *Կ՚իշավուն ախճիգ՚ ա Սօնան, ամմա լ՚ավ խասյաթ օնէ* (Բ):

ԿԻՇԸԿ՚ԻՐՕՂ/ԿԸՇԸԿ՚ԸՐՕՂ - *ած., գ.* 1. Շատ տգեղ (անձ): *Կ՚իշըկ՚իրօղ մարթին անա վէշ մինը հանգ չի անում* (Բ): 2. *տե՛ս* Կ՚ԻՐՕՂ[2]:

ԿԻՇԸՄԱՐԹԻ/ԿԸՇԸՄԱՐԹԻ - *տե՛ս* ՓԻՍԸՄԱՐԹԻ:

ԿԻՇԸՄԷՇ/ԿԸՇԸՄԷՇ - *ած.* 1. Տգեղ (շատերի մասին): *Էտ շէնին ըխճըկէրքը կ՚իշըմէշ ըխճըկէրք ըն* (Բ): 2. Պարսավելի, վատ: *Կ՚իշըմէշ պէնէր ա ասում մօրը* (Բ): 3. *մ.* Տգեղ կերպով, անկանոն կերպով: *Պիրում ա ապրանքը տանը կ՚իշըմէշ վէր ածում, ինք՚ը ք՚ինամ* (Ձ):

ԿԻՇԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸՇԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿԻՇԱՆԱԼ-ի:

ԿԻԾՕԹՈՒՆ/ԿԸԾՕԹՈՒՆ *(գրբ. գիշոութիւն)* - *գ.* Տգեղ լինելը, տգեղություն: *Կիշօթունէն դաՙրդան կարում չի մարթու քՙինի* (Բ):

ԿԻՊ(ԼԻԳ) - *տե՛ս* ՔԻՊ(ԼԻԳ):

ԿԻՊՏԱՎՈՒՆ/ԿԻՓՏԱՎՈՒՆ - *ած.* Բաց կապույտ, կապույտին տվող: *Կիպտավուն կօրսինկա յա կապալ* (Բ):

ԿԻՊՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՊՏԻԼ:

ԿԻՊՏԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՊՏԸՎԻԼ:

ԿՙԻՊՏԸՎԻԼ/ԿՙԻՊՏԸՎԷԼ/ԿՙԻՓՏԸՎԻԼ/ԿՙԻՓՏԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՊՏԻԼ (2, 3):

ԿԻՊՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿՙԻՓՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿԻՊՏԻԼ-ի:

ԿԻՊՏԻԼ/ԿՙԻՊՏԷԼ/ԿՙԻՓՏԻԼ/ԿՙԻՓՏԷԼ - *չբ.* 1. Կապույտ գույն ստանալ, կապտանալ: *Լէղակը ածում ըն, ճՙուրը կՙիպտում ա* (Ձ): 2. Մրսելուց մաշկը կապտավուն դալուկ գույն ստանալ: *Ըստի ցօրտ կինի՞, լափ կՙիպտՙալ ըմ* (Բ): 3. Ջայրույթից՝ չարությունից՝ լացից եւն սաստիկ գունատվել: *Խօխան լՙաց ա ինՙում, կՙիպտում, մարը սըքըսում ա ծուվծուվալը* (Բ): 4. Հարվածից՝ ճզմումից՝ խոշտանգումից եւն մաշկի վրա կապտուկ առաջանալ: *Վէր ծըՙրքէն մըՙհակավը թըխում ա, տըՙղը կՙիպտում ա* (Ձ): 5. Թղթախաղի մեջ խայտառակաբար կրվել՝ պարտվել: *Կարտ ըն խաղ անում, Սումբաթը կՙիպտում ա* (Բ):

ԿԻՊՏՕԹՈՒՆ/ԿՙԻՓՏՕԹՈՒՆ - *գ.* Կապույտ լինելը, կապտություն: *Պարանց ա ըղնում, յըրգՙինքՙին կՙիպտօթունէն թըմՙաշՙա անում* (Ձ):

ԿԻՊՏՕՑ/ԿՙԻՓՏՕՑ - *գ.* Մաշկի վրա հարվածից՝ ճզմումից՝ խոշտանգումից եւն առաջացած կապույտ բիծ, կապտուկ: *Էրկու շէբթանը յըՙտը անջախանջախ Մըցակէն աշկէն տակէ կՙիպտօցը անց ա կէնում* (Ձ):

ԿԻՍԿ - *տե՛ս* ԿԻՑ(Կ):

ԿԻՍԿԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՑ(Կ)ԷԼ:

ԿԻՐ *(գրբ. գիր)* - *գ.* 1. Այբուբեն: *Մէր կՙիրը Մաշտօցըն ա ըստըՙղծալ, ղօրմի ընդըրա հօրը* (Բ): 2. Գրագիտություն, գրել-կարդալը: *Էտ թօխտըտ տընէս ա մին կՙիր գՙիդՙացօղ մարթու կըրթըցընէս՝ տըՙսնա՝ հինչ ա կՙիրՙած* (ԼՂԲ, 380): 3. *տե՛ս* ԿԻՐՔ: 4. Ձեռագիր: *Մարը տըղէն կՙիրը ճընՙանչՙում ար, դՙաստի կըլխու վա ըղնում, վէր տա տըղէն կՙիրՙածը չի* (Ձ): 5. Նամակ, գրություն: *Տըղան դՙաստի կՙիրը տանըմ ա ղութուն կօշտը, իրէք օր ՙուրՙուր հէտա կարթըմ, պըրծընըմ* (ՀԺՀ, V, 65): 6. Կախարդական հմայանք, կախարդություն: *Ղէրվիշը ասում ա.- Էտ ըխճըկանը կՙիր ըրած ա, էտ կՙիրը ըսպընական ա ըտըրան* (Ձ): 7. Մետաղադրամի այն երեսը, որի վրա գրված է արժեքը: *Կըպէկին մի իրըՙսէն կՙիր ըն ըսէս, էն մին իրըՙսէն՝ դուշ* (Բ): 8. *տե՛ս* ՃԸԿԸՏԱԿԻՐ:

- Կՙիր անէլ - 1. Գրել: *Սաղ օրը նըստած՝ կՙիր ա անում, ճինջՙում, մին էլ կՙիրՙում* (Ձ): 2. Գրով հմայություն անել, կախարդանքի ենթարկել: *Հիշքան դօխտուրնէ ըն կՙամ, կՙիր անօղնէ ըն կՙամ, կարըմ չընն, թա էս թաքավէրին աշկէրը սըղըցընին* (ՀԺՀ, VI, 100):

- Կՙիր առնէլ - Ստորագրությամբ հաստատված պարտավորագիր վերցնել: *Կՙիր ա առնում ըտըրանա, վէր ախճիգը տասսը տըռնանը յըՙտը տըլան ա ՙուրՙան* (Ձ):

- Կՙիրը կՙիրիլ - *տե՛ս* Ճըկըտակՙիրը կՙիրիլ:

- Կՙիրը կուրցընէլ/կօրչիլ - Կենցաղավարության հմտությունը կորցնել, շփոթվել: *Էս կՙիրը կօրած մարթը մի կէրպ չուբանէն մըհական պըրծընում ա, ՙուրՙան քըցում տօն* (ՆԱԲ, 64):

- Կՙիրին մաչան - Ճշմարիտ, արդարացի (խոսք): *Տըՙսնում ըն, վէր ըտըրա ասածը կՙիրին մաչան ա, հըվատում ըն* (Ձ):

- Կՙիրին մին իրըՙսը կարթիլ/յէշիլ - Հարցին՝ գործին միակողմանիորեն մոտենալ՝ ծանոթանալ: *Հՙարը ասմա.- Տու կՙիրին մին իրըՙսըն ըս կարթՙալ, էտ կօրծը շատ տիժէր կօրծ ա* (Ձ):

- Կՙիրին սըՙվընն ա սիպտակը ճօկէլ - Փոքր-ինչ գրել-կարդալ իմանալ, մի քիչ գրագետ լինել: *Շէնումընն էլ մինակ դէրընն ար կՙիրին սըՙվընն ա սիպտակը ճօկում* (Ձ):

- Կՙիրին տակընն էլ գՙիդՙալ, կընլՙխընն էլ - Գրագետ եւ փորձառու լինել: *Հՙարՙաբէդը կՙիրին տակընն էլ ա գՙիդՙում, կընլՙխընն էլ, ընդընրա կարէլ չընս խՙափիս* (Բ):

- Կՙիր կապէլ - *տե՛ս* Կՙիրկապ անէլ:

- Կՙիր կՙիրիլ - *տե՛ս* Կՙիր անէլ (1):

- Կՙիր պէց անէլ/քանդիլ - Գրաբացություն անել: *Քՙինամ ա շինընթկընէն, կՙիր պէց անում* (Ձ):

- Կՙիրումը կա վէչ - Բախտ չունի, անբախտ է: *Խըՙղճը հինչ ա՞նէ, կՙիրումը կա վէչ* (Ձ):

ԿՙԻՐԱԿՙԷՏ/ԿՙԸՐԱԿՙԷՏ *(գրբ. գրագետ)* - *ած.* Կարդալ-գրել իմացող, գրագետ: *Կՙիրակՙէտ մարթը փիս պէն անէլ չի* (Բ):

ԿՙԻՐԱՙԿՙԻ/ԿՙԸՐԱՙԿՙԻ/ԿՙԸՐԷԿՙԻ/ԳՙԸՐԷԳՙԻ *(գրբ. կիրակէ)* - 1. *գ.* Շաբաթվա յոթերորդ օրը, կիրակի: *Հՙիբ կինի՝ կՙիրՙակՙին կա* (Բ): 2. *ած., մ.* Կիրակի օրը: *Կՙիրՙակՙի ուռթանա Պուղին էրկու էշ ա յօր ունէս, հըղէ ինիս բՙիդի Թըղավարթ* (Ձ): 3. *գ.* Հանգստի ընդհանուր օր: *Կՙիրակՙի յա, լօխ դՙինջանում ըն, Ջամանընն էլ պատ ա տինՙում* (Բ):

- Կՙիրՙակՙի պահէլ - Ոչինչ չանել, անգործ նստել: *Խալխէրը սաղ օրը կօրծ ըն անում, մէր ՙՙրտՙՙուշընն էլ կՙիրՙակՙի յա պահում* (Բ):

- Կՙիրկՙանց կՙիրՙակՙի - 1. Միայն կիրակի օրերը: *Կՙիրկՙանց կՙիրՙակՙի ըտըրանց տանը հըվաքվում ըն, քաթ անում* (Ձ): 2. Հազվադեպ: *Տըղան կՙիրկՙանց կՙիրՙակՙի յա հօրը հըՙտէ փուլ դարկում* (Ձ):

- Կՙիրկՙանց կՙիրՙակՙի խօսէլ - Քչախոս լինել: *Թՙազզՙա հՙարթնը կՙիրկՙանց կՙիրՙակՙի յար խօսում* (Ձ):

- Կՙիրՙակՙի անէլ - Հանգստանալ, չաշխատել: *Մարթ կա՝ շեփտըվա մին օրը կօրծ ա անում, մընացած օրէրը՝ կՙիրՙակՙի անում* (Բ):

ԿՙԻՐՙԱՄԻՏ/ԿՙԸՐՙԱՄԻՏ/ԿԻՐԱՄԻՏ/ԿԸՐԱՄԻՏ *(ռուս. керамит, հուն. keramis, թրք. kiremit)* - *գ.* Որպես կտուրի ծածկանյութ գործածվող թրծած աղյուս, կղմինդր: *Առաչ տընէրէն կընլՙխը կՙիրիմիտավ ըն իլՙալ ծընսկէլիս* (Բ):

ԿՙԻՐՙԱՎ - *տե՛ս* ԳԸՐՙԱՎ:

ԿՙԻՐԱՓԱՐ/ԿՙԸՐԱՓԱՐ *(գրբ. գրաբար (գրելով)* - *գ.* Հին հայերեն գրական լեզուն, գրաբար: *Պառավընն ասում ա.- Այանը մատաղ, յէս կՙընրափար գՙուդում ըՙմ* (ՆԱԲ, 103):

ԿՙԻՐԸՃԱՆԱ(Ն)Չ/ԿՙԸՐԸՃԱՆԱ(Ն)Չ - *ած.* Կարդալ-գրել իմացող, գրաճանաչ: *Առաչ ա իլՙալ, վէր շինընթկընէրըմը կՙիրըճանանչ մարթ չի իլՙալ* (Բ):

ԿՙԻՐԻԼ/ԿՙԸՐԻԼ *(գրբ. գրեմ)* - *նբ.* 1. Գրելով դրոշմել, գրային նշաններով արտահայտել: *Ըտէղ տէսնում ա մին մարթ, դալուն կաղնի ծառէն տէմ ըրած, պէն ա կՙիրում* (ՀԺՀ, V, 343): 2. Գրի առնել, շարադրել, նկարագրել: *Թաքավէրը հինչը ասում ա, վէզիրը լօխ կՙիրում ա* (Ձ): 3. Ստեղծագործել, հեղինակել: *Ուչաղանց Աշօտը կՙիրօղ ա, կՙՙուրՙում ա, ծախում* (Բ): 4. Նամակի՝ գրության միջոցով հայտնել՝ տեղեկացնել: *Տըղան հօրը յըրա կՙիրում ա, վէր փուլ դարկէ* (Ձ): 5. *փխբ.* Մեկին մի բան հատկացնել: *Նախագան չուբանէն հըՙտէ հՙարՙուր կիլօ ցօրէն ա կՙիրում* (Ձ):

ԿՙԻՐԻԼ-ԿԱՐԹԻԼ/ԿՙԸՐԻԼ-ԿԱՐԹԻԼ - *գ.* Գրաճանաչություն, գրագիտություն: *Աբէլը խուխէն տանում ա դէրին կօշտը, վէր կՙիրիլ-կարթիլ սըվըրցընէ* (Ձ):

ԿՙԻՐԻԼ-ՃԻՆՋԻԼ/ԿՙԸՐԻԼ-ՃԸՆՋԻԼ - *նբ. հեգն.* Գրել, գրի առնել: *Մէր Սուրէնընն էլ սաղ օրը կՙիրում ա, ճինջՙում, ամհա ըսկի պէն չի տըՙռնում* (Ձ):

- Կՙիրիլ-ճինջիլը գՙիդՙալ - *տե՛ս* Կՙիրին սըՙվընն ա սիպտակը ճօկէլ:

ԿԻՐԿԱ *(ռուս. кирка)* - *տե՛ս* ԹՕԽՈՒՐ:

ԿԻՐԿԱՊ *(գրբ. գրակապ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կիրկապ անել - 1. Տառերն իրար կապելով՝ կարդալ, դժվարությամբ կարդալ: *Ռէրը կ'իրկապ ընէլավ կարթնում ա, լօխ ծը̀ծաղում ըն* (Ձ): 2. *տե՛ս* Կ'իր անել:

ԿԻՐ-ԿԻՐԱԿՕՍ - *հեգն. տե՛ս* ԿԻՐԻԼ-ԿԱՐԹԻԼ:

ԿԻՐԿ'ԱՄՕՏ - *տե՛ս* Կ'ԸՐԿ'ԱՄՕՏ:

ԿԻՐ-ՂԱԼԱ̀Մ - *տե՛ս* ԿԻՐԻԼ-ԿԱՐԹԻԼ:

Կ'ԻՐՄԻՐԱԹՕՇ/Կ'ԻՄԲԻՐԱԹՕՇ - *ած.* 1. Կարմիր թշեր ունեցող, կարմրաթուշ: *Կ'իրմիրաթօշ ախճիգ' ա Նանարը* (Բ): 2. *փխբ.* Մի կողմը կարմիր (մրգերի մասին): *Թուրբան տա՛ւս ա ունէս մին կ'իրմիրաթօշ խընձօր, տաս թաքուհուն* (Ձ):

Կ'ԻՐՄԻՐԱԽԷԾ/Կ'ԻՐՄԻՐԱԽԷՏ/Կ'ԻՄԲԻՐԱԽԷԾ/Կ'ԻՄԲԻՐԱԽԷՏ *(գրբ. կարմրախայտ)* - 1. *գ.* Ձկան տեսակ, կարմրախայտ: *Ամէնահամը̀ղ կ'իրմիրախէծը Թըրդէ կ'ը̀տըմըն ա* (Բ): 2. *ած.* Կարմիր խայտեր՝ պուտեր ունեցող: *Կ'իրմիրախէտ շօր օնէ մէր Նինիկը* (Բ):

ԿԻՐՄԻՐԱԿԱՆՉ/Կ'ԻՄԲԻՐԱԿԱՆՉ - *գ.* Հարսանիքի հաջորդ օրը հարսի ծնողների համար կազմակերպված հրավերք՝ որպես նշան հարսի կույս լինելուն: *Առաչ, վէր փըսըկվէլիս ըն իլա̀լ, հարթնը ախճիգ' ա իլա̀լ, էք'սը կ'իրմիրականչ ըն ըրալ* (Բ):

ԿԻՐՄԻՐԱ̀Ճ/Կ'ԻՄԲԻՐԱ̀Ճ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԱՎՈՒՆ:

ԿԻՐՄԻՐԱՃԿ/Կ'ԻՄԲԻՐԱՃԿ - *գ.* Արնակալած՝ կարմիր աչքեր ունեցող: *Լէնգ'-Թէմուրը էլ կ'իրմիրաշկ տըղամարթ ա իլա̀լ* (Ձ):

ԿԻՐՄԻՐԱՎԸ̀Ղ/Կ'ԻՄԲԻՐԱՎԸ̀Ղ - *գ.* Կարմրավուն գույն ունեցող հող: *Կ'իրմիրավը̀ղը լ'ավ վը̀ղ ա, հինչու վարում ըս, լ'ավ պէրք ա տամ* (Ձ):

ԿԻՐՄԻՐԱՎՈՒՆ/Կ'ԻՄԲԻՐԱՎՈՒՆ - *ած.* Կարմրին տվող, կարմրաժեռ: *Մին կ'իրմիրավուն խընձօր ա տամ, թա.- Կէսը տու կօտիս, կէսը տաս կընգանըտ, ինընը ամսանը յը̀տը ծը̀գ ճօխտակ խօխա յա ինանկան* (Ձ):

ԿԻՐՄԻՐԱՔԱՐ/Կ'ԻՄԲԻՐԱՔԱՐ *(գրբ. կարմրաքար)* - *գ.* Կարմրավուն քար: *Ղարաբաղ մինակ էտ շէնումը կա կ'իրմիրքարու հանք* (Ձ):

ԿԻՐՄԻՐՋԱ̀ՐԴԱ̀/Կ'ԻՄԲԻՐՋԱ̀ՐԴԱ̀ - *գ. տե՛ս* Կ'ա̀րմի̀ւր զա̀րդա̀:

ԿԻՐՄԻՐԸ̀ՆԷ/Կ'ԻՄԲԻՐԸ̀ՆԷ - *գ.* Կարմրավուն պտուղներով խնձորի՝ խաղողի եւն տեսակ: *Օսէփ ապուն բաղըմը հինչ խաղու օգ'իս, կա՝ կ'իրմիրը̀նէ, կընընչը̀նէ չըմընչը̀նէ* (Բ):

ԿԻՐՄԻՐԹՕՇԻԳ'/Կ'ԻՄԲԻՐԹՕՇԻԳ' - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԱԹՕՇ:

ԿԻՐՄԻՐԻԼ/Կ'ԻՄԲԻՐԻԼ *(գրբ. կարմրիմ)* - *չբ.* 1. Կարմիր գույն ստանալ: *Նոռնը կ'իրմիրա̀լ ա, ամիա հա̀լա շատ ա թըթօ* (Բ): 2. *փխբ.* Լավ տապակվել՝ խարկվել: *Մէսը էնքան կըրակէն պահում ըն, վէր լ'ավ կ'իրմիրի* (Ձ): 3. *փխբ.* Շիկնել, ամաչել: *Պատրօնը վէր խօսում ա, հարթնը կ'իրմիրում ա* (Բ): 4. *փխբ.* Շիկանալ: *Տըղան կ'իրմիրա̀ծ արկաթը կըրական տա՛ւս ա օնում, ըտըրանց վը̀ղէն դըմղում* (Ձ): 5. *փխբ.* Հարբել: *Կինին խըմում ըն, կ'իրմիրում, ըսքըսում կըռը̀վ անէլը* (Ձ): 6. *փխբ.* Առույգանալ: *Արշակը մին ղաթում էն ա իլա̀լ մըռնէլիս, էլիա կ'իրմիրա̀լ ա* (Բ):

- Կ'իրմիրա̀ծ շամփուր կօլ տալ - Կատաղել, գազազել: *Կընէգ'ը ասմա.- Մ'մարթ, էլիա կ'իրմիրա̀ծ շամփուր ը̀՞ս կօլ տըվալ, էտ խօնցը խէ թակում ը̀՞ս* (Ձ):

ԿԻՐՄԻՐԻՐԸ̀Ս/Կ'ԻՄԲԻՐԻՐԸ̀Ս - *ած.* Կարմիր երես ունեցող, կարմրադեմ: *Աշխէնը ասմա.- Կ'իրմիրիրը̀ս մարթին անա զա̀հլա̀ս տանում ա* (Ձ):

ԿԻՐՄԻՐԿԱ̀ԼԻԼ/Կ'ԻՄԲԻՐԿԱ̀ԼԻԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԻԼ:

ԿԻՐՄԻՐԿԱՏԱՐ/Կ'ԻՄԲԻՐԿԱՏԱՐ - 1. *ած.* Վառ կարմիր կատար ունեցող (թռչունների մասին): *Էտ կ'իրմիրկատար վը̀ղցակը մօրթում ըն, փխի̀ւմ* (Ձ): 2. *գ.* Ձու ածելու պատրաստ հավ, որի կատարը կարմրում է: *Կ'իրմիրկատարը նի յա մընում էտ խուտէրէն դաթը, ծուն ածում* (Ձ):

ԿԻՐՄԻՐԿՈՒԼՈՒԼ/Կ'ԻՄԲԻՐԿՈՒԼՈՒԼ - *ած.* Կարմիր գույնի մեջ թաթախված՝ կոլոլված: *Թա̀ջիրին նը̀ջ'ա̀ը̀ը էտ ըխճըկանը ըսպանում ա, կ'իրմիրկուլուլ շը̀ռէը պիրում նըհաշ տամ* (Ձ):

ԿԻՐՄԻՐՌԸ̀Խ/Կ'ԻՄԲԻՐՌԸ̀Խ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԱՎՈՒՆ:

ԿԻՐՄԻՐՌՈՒԾ/Կ'ԻՄԲԻՐՌՈՒԾ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԱՎՈՒՆ:

ԿԻՐՄԻՐՎԸ̀ՆՆԸ/Կ'ԻՄԲԻՐՎԸ̀ՆՆԸ - *ած.* Կարմիր ոտքեր ունեցող: *Յէշում ա տը̀ռնում՝ մին կ'իրմիրվը̀ննը կաքավ ըտը̀ղ վը̀ննը* (Ձ):

ԿԻՐՄԻՐՏԱԿԷԼ/Կ'ԻՄԲԻՐՏԱԿԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԻԼ:

ԿԻՐՄԻՐՏԱԿՈՒՑ/Կ'ԻՄԲԻՐՏԱԿՈՒՑ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐՕԹՈՒՆ:

ԿԻՐՄԻՐՑ(Ը)ՆԷԼ/Կ'ԻՄԲԻՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. կարմրացուցանեմ)* - *նբ.* Կ'ԻՐՄԻՐԻԼ-ի:

ԿԻՐՄԻՐՕԹՈՒՆ/Կ'ԻՄԲԻՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. կարմրութիւն)* - *գ.* Կարմիր լինելը, տարբեր պատճառներով կարմիր գույն ստանալը: *Շօղօ բաջին պը̀ռավալ ա, իրը̀սէն կ'իրմիրօթունը ընցալ ա* (Բ):

ԿԻՐՄԻՐՕԿ/Կ'ԻՄԲԻՐՕԿ *(գրբ. կարմրիկ)* - 1. *տե՛ս* Կ'Ա̀ՐՄԻ̀ՒՐ: 2. *գ.* Մանկական սուր վարակիչ հիվանդություն, կարմրուկ: *Շէնին խօխէնք'ը կ'իրմիրօ̀կան ընգալ էն, վէշ մինը ք'ինամ չի ը̀շկօլ* (Բ): 3. *տե՛ս* Կ'ԻՐՄԻՐԻՐԸ̀Ս:

- Կ'իրմիրօկ տը̀ռնալ - Շատ կարմրած: *Աբէլը հը̀րսընքումը հա̀րփի̀ւմ ա, կ'իրմիրօկ տը̀ռնում, կ'ամ տօն* (Ձ):

ԿԻՐՄԻՐՕ̀Տ/Կ'ԻՄԲԻՐՕՏ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐԱՎՈՒՆ:

ԿԻՐՄԻՐՕ̀ՏԷԼ/Կ'ԻՄԲԻՐՕՏԷԼ - 1. *չբ.* Շատ բաներ կամ տարբեր տեղերից կարմրել: *Խասան էնքան քօրալ ա, ջանը կ'իրմիրօտալ ա* (Բ): 2. *նբ.* Կարմիր գույն քսել, կարմիր գույնով կեղտոտել: *Կ'ա̀րմի̀ւր ը̀ռանգ' ա յը̀ր օնում, շը̀ռէը̀ը կ'իրմիրը̀տում, հանցու գ'իդա̀ն, թա ա̀ռա̀ւն ա* (Ձ):

ԿԻՐՄԻՐՕ̀Ց/Կ'ԻՄԲԻՐՕՑ - *տե՛ս* ԿԻՐՄԻՐՕԹՈՒՆ:

ԿԻՐՊԷՑ - *գ., ած.* Գրքի՝ գրերի միջոցով գուշակություններ անող (մարդ), գրբաց: *Վէզիրը կ'իրպէցնէրէն լօխճին ծէն ա տամ պիրում, ամմա տահանց անա վը̀ՀՀ մինը գ'ի̀ւդա̀ւմ չընա, թա խէ յըն ծա̀ւկնէրը ծիծա̀ղում* (ՆԼՂԺԲ, 40):

ԿԻՐՎԱ̀ՍԿ/Կ'ԸՐՎԱՍԿ - *գ.* Որեւէ կարգի գրված բան՝ շարադրանք, գրվածք: *Էտ կ'իրվա̀սկը ծա̀լա̀ւմ ա, տինա̀ւմ ջուբումը* (Ձ):

ԿԻՐՎԻԼ/Կ'ԸՐՎԻԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* Կ'ԻՐԻԼ-ի: *չբ.* 2. Բաժանորդագրվել: *Հու վէր չըրու հունվարը մէր կըզէթին կ'իրվից, թա̀զա̀ տարուն մին ղըրամափօն պադարկա կըստանա...* (ՋՏ, Բ, 194): 3. Անունը պարտքացուցակում գրել տալով՝ ապրանք առնել, պարտքով վերցնել: *Մաղազինումը կ'իրվում ա, հաց յօր օնում* (Բ):

ԿԻՐ-ՓԸԹԻԳ' - *տե՛ս* Կ'ԻՐ (6):

- Կ'իր-փըթիգ' անէլ - *տե՛ս* Կ'իր անէլ (2): *Մը̀ծ տիք'ըրակէնը ջինդա̀ր Ակուփէն կ'իր-փըթիգ' ար անէլ տամ, վէր Գ'ի̀ւլի̀ւմը էտ տըղէն նըհէտ փըսակվէ* (Ձ):

ԿԻՐՔ *(գրբ. գիրք)* - *գ.* Գիրք: *Կ'իրքը պէնում ա, էտ թօխտը տինում մաչին, տամ տըղէն* (Ձ):

- Կ'իրքում կ'իրիլի - Պարկեշտություն արտահայտող՝ պարունակող, օրի-

նական: *Տընաշինըտ ըսկի մին կ'իրքում կ'իրիլի պէն չի խօսում* (Բ):

ԿԻՐՕՂ[1]/ԿԸՐՕՂ[1]/ԿՈՒՐՕՂ[1] *(գրբ. գրող)* - *գ.* Գեղարվեստական երկեր ստեղծագործող, գրող: *Նէրակ մը՛զ տուված, վէր Խընջըլօզանց Ըրշակէն տըղան էլ ա կ'իրող տը՛ռալ* (Ձ):

ԿԻՐՕՂ[2]/ԿԸՐՕՂ[2]/ԿՈՒՐՕՂ[2] - *գ.* 1. Երեւակայական չար ոգի: *Մարը ասմա.- Վէր քօն չինիք՝, կ'իրողը կ'ըլական ա, ծը՛զ տանէ* (Ձ): 3. *տե՛ս* Աշկու փօշ:

- Կ'իրողէն ծօցը/ճիտը ղարկէլ - *անրգ.* Մեռցնել, սպանել, կորցնել, անհետացնել: *Ղըչըղնէն Սաղուն կ'իրողէն ծօցըն ըն ղարկում* (Ձ):

- Կ'իրողէն ծօցը/ճիտը քինիլ - *անրգ.* Մեռնել, կորչել, անհետանալ: *Հէրիք՝ նազը կ'իրողէն ծօցըն ա քը՛ցալ, ըրվամ չի* (Բ):

- Կ'իրողէն չընթան վէր ընգած - *հեգն.* Մահից՝ վտանգավոր իրավիճակից փրկված (մարդ): *Ասատուրը կ'իրողէն չընթան վէր ընգած ա* (Բ):

- Կ'իրողը տանէ - Ջայրույթի՝ վրդովմունքի՝ տհաճության արտահայտություն: *Կ'իրողը տանէ, էս թօռը ըշտըղան ըսքըսի՞ց* (Բ):

- Կ'իրողու պէժին/փայ տը՛ռնալ - *տե՛ս* Կ'իրողէն ծօցը քինիլ:

ԿԻՐՕՎԻ/ԿԸՐՕՎԻ/ԿՈՒՐՕՎԻ - *ած.* 1. Ձեռքով գրված, ոչ տպագիր: *Մին կ'իրօվի թօխտ ա ջուբան տ'ուս օնում, թա.- Թաքավէրը ապըրած կէնա, էս տու չը՞ս կ'իրա՛լ* (Ձ): 2. Առանց արժեքը վճարելու՝ պարտքով գնված: *Կըռվէն վախտը շատէրըն ըն իլա՛լ կ'իրօվի հաց ինք՝ ունէլիս* (Բ):

ԿԻՐՕՏԷԼ/ԿԸՐՕՏԷԼ/ԿՈՒՐՕՏԷԼ - *նբ.* Շատ բաներ կամ տարբեր տեղերում գրել: ... *Հինչ Հաջի Սայադընն ասում ա, Փարին կ'ըրօտում ա, վէր կ'ան՝ ըստօլը պադրաստ ինի* (ՀԱԲ, 15, 106):

ԿԻՐՕՏՎԷԼ/ԿԸՐՕՏՎԷԼ/ԿՈՒՐՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿԻՐՕՏԷԼ-ի:

ԿԻՐՕՑ/ԿԸՐՕՑ/ԿՈՒՐՕՑ *(գրբ. գրոց (գրիչ, գրքեր)* - *ած., գ.* Կարգապահ, օրինական, ազնիվ (մարդ): *Շան տըղատ ըսկի կ'իրոց չի, յէ՛* (Բ):

ԿԻՓԸԿԱՊԷ - *տե՛ս* ԿԸՓԸԿԱՊԷ:

ԿԻՓԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԿԸՓԿԱՎԷՐ:

ԿԻՓՏԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ԿԻՊՏԱՎՈՒՆ:

ԿԻՓՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՊՏԻԼ:

ԿԻՓՏԸՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՊՏԸՎԻԼ:

ԿԻՓՏԸՎԻԼ - *տե՛ս* ԿԻՊՏԸՎԻԼ:

ԿԻՓՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՊՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿԻՓՏԻԼ - *տե՛ս* ԿԻՊՏԻԼ:

ԿԻՓՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԿԻՊՏՕԹՈՒՆ:

ԿԻՓՏՕՑ - *տե՛ս* ԿԻՊՏՕՑ:

ԿՈՒՋ *(գրբ. գոգ)* - *գ.* Երիկամներից արտազատվող եւ դուրս թափվող հեղուկ, մեզ: *Տըղան խըմըմ ա, տը՛սնըմ՝ ախէր էտ ճո՞ւր չի, կ'ուզ ա* (Ձ):

- Կ'ուզը պարգ՝ - Ազնիվ, արդար: *Կ'ուզը պարգ՝ մարթը քըշէրը դինջ քօն կինի* (Ձ):

- Կ'ուզը պըրտօ՛ղ - Ստոր, խարդախ: *Կ'ուզը պըրտօ՛ղ մարթը ախպօրըն էլ բադա կըտա* (Ձ):

- Կ'ուզ քինիլ - *տե՛ս* Չօ՛ղ քինիլ:

ԿՈՒՋԱՄԱՆ - *գ.* Գիշերանոթ, միզաման: *Պառավը ասում ա.- Բա՛լա, էրո՛ւշ աման չօնիմ, մին կ'ուզաման ա, էն էլ էն ա ծակ* (Ձ):

ԿՈՒՋԱՎԸ՝Տ - *գ.* Մեզի հոտ: *Ըտըրանց տըրռնավը վէր նի յըս մընում, կ'ուզավը՝տ ա կ'ամ* (Բ):

ԿՈՒՋԱՐԱՆ - *գ.* Միզելու տեղ: *Դէվէրը ըղաչանք ըն անում, թա.- Պի՛ճ ախպէր, հինչը օգ՝իս՝ կըտանք, մինակ թա էտ ծըմակը կըտօրու մէ՛ր, էտ մէր կ'ուզարանըն ա* (Ձ):

ԿՈՒՋԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *պբ.* ԿՈՒՋԻԼ-ի:

ԿՈՒՋԻԼ *(գրբ. գոգեմ)* - *նբ.* Մեզը թափել, միզել: *Վը՛ր տը՛սնըմ ա ճար չիկա, էտ պառավը դօլչին մաչին թաքում կ'ուզում ա, պը՛ըրըմ տամ էտ տըղին* (ՀԺՀ, V, 21):

- Կ'ուզիլ, մըզիլ, թանռ տալ - Կեղտոտ՝ ստոր արարքները սքողել: *Հարթնը հանց կ'ուզում ար, մըզում, թանռ տամ, վէր վէշ մինը պէն չար կըլխու ըղնում* (Ձ):

ԿՈՒՋԼԱՆ - *ած., գ.* Տակը միզող (անձ): *Կ'ուզլանն խօխա յա Արտօն* (Բ):

ԿՈՒՋԿԱՊ - *գ.* 1. Հիվանդություն, որի ժամանակ հիվանդը միզել չի կարողանում, միզարգելություն: *Կ'ուզկապը փիս հիվընդութուն ա* (Բ): 2. Այդպիսի հիվանդությամբ տառապող անձ: *Կ'ուզկապէն ըլըբըստըրակու ա՛ռ՝ուն բիդի խըմըցընիս* (Ձ):

- Կ'ուզկապ ըղնէլ/ինիլ/տը՛ռնալ - Չկարողանալ միզել, միզարգելություն ունենալ: *Մէր շէնումը մին մարթ կ'ուզկապ ա ընգալ* (ԲՅԲ, 170):

ԿՈՒՋՈՒՏ - *ած.* Մեզով ապականված: *Կ'ուզուտ շօ՛ղէրը կ'ը՛ղում ա, վէր մարթը տը՛սնա վէչ* (Ձ):

ԿՈՒԹԱՆ/ԿՈՒԹԱՆ *(գրբ. գութայ)* - *գ.* 1. Հողը հերկելու գյուղատնտեսական գործիք, գութան: *Տըրախտըրը ա՛նա՛թ ընգավ, էլ կ'ութա՛ն պինըցընօղ չիկա* (Բ): 2. *տե՛ս* ԿՈՒԹԸՆԱՎԱՐ (2):

- Կ'ութա՛ն անէլ - *տե՛ս* ԿՈՒԹԱՆԷԼ:

- Կ'ութանը՛ն ա գ'ուդ՝ում, թա ժինջիլը հուց ա ծիք՝ տամ - Իրը գործածողը գիտի նրա հետ վարվելու ձեւը:

- Կ'ութանու՛ ծիվիչ - Համարձակ՝ դժվարությունները հաղթահարող մարդ: *Սունէն հարթնը կ'ութանու՛ ծիվիչ ա* (Բ):

ԿՈՒԹԱՆԷԼ/ԿՈՒԹԱՆԻԼ/ԿՈՒԹԱՆԷԼ/ԿՈՒԹԱՆԻԼ - *նբ.* Գութանով հերկել՝ վարել: *Հիրըվանէրը հըվաքվում ըն, Ըպէլին արտը մին օրումը կ'ութանում* (Ձ):

ԿՈՒԹԱՆԻԼ - *տե՛ս* ԿՈՒԹԱՆԷԼ:

ԿՈՒԹԱՆՎԷԼ/ԿՈՒԹԱՆՎԻԼ/ԿՈՒԹԱՆՎԷԼ/ԿՈՒԹԱՆՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿՈՒԹԱՆԷԼ-ի:

ԿՈՒԹԱՆՎԻԼ - *տե՛ս* ԿՈՒԹԱՆՎԷԼ:

ԿՈՒԹԸՆԱՎԱՐ/ԿՈՒԹԸՆԱՎԱՐ - 1. *գ.* Գութանով հերկելը՝ վարելը: *Կ'ութընավարը վէր ըսքըսում ըն, շէնումը տըղամարթ չի մընամ* (Ձ): 2. *ած.* Գութանով հերկած՝ վարած: *Միհէնգ՝ էլ կ'ութընավար արտ չիկա* (Բ):

ԿՈՒԹԸՆԱՎԷՐ/ԿՈՒԹԸՆԱՎԷՐ - *գ.* Գութանով վար անող մարդ: *Կ'ութընավէրը քարը պուք ա տամ, տը՛սնում՝ մին կարաս վը՛սկէ* (Ձ):

ԿՈՒԹԸՆԱՏԱՐ/ԿՈՒԹԸՆԱՏԱՐ - *գ.* Գութան ունեցող, գութանի տեր: Դէ կ'ութընվարէն վախտը վէր կ'ութընա՞տար ո՛ւրանն կ'ութանը կըտա ո՛ւրանուշու՛ (Ձ):

ԿՈՒԹԸՆԿԱՊԷ/ԿՈՒԹԸՆԿԱՊԷ - *ած., գ.* Գութան շինող եւ նորոգող (վարպետ): *Կ'ութընկապէ խօսրօվէն լօխ ճընանչում ըն իլա՛լ* (Ձ):

ԿՈՒԼ *(գրբ. գայլ)* - *գ.* 1. Շնազգիների ընտանիքին պատկանող գիշատիչ գազան, գայլ: *Ըտէդ կըլօխ ըն ընգնէս, վէր կ'ուլը կէրալ ա վը՛խճարէն տըմակը* (ԼՂԲՔ, 285): 2. *փխբ.* Անկուշտ, հափշտակող, գազանաբարո մարդ: *Կըլխոզէն նախագան կ'ուլ ա, սաղ կալխոզը կէրալ ա* (Ձ):

- Կ'ուլը թօխպ օրը կըծըծաղէ - Չարագործը ուրախանում է, երբ իր չար գործերը կատարելու համար հարմար պահ է ստեղծվում:

- Կ'ուլը թօխպ օր կօզ՝ի, կ'օղը՝ մըթէն քըշէր - Յուրաքանչյուր չարագործ իր չար գործերը կատարելու համար հարմար պահ է տեսնում:

- Կ'ուլը թանք՝ը կըփօխէ, խասյաթը փօխէլ չի - Մարդը փոխում է իր արտաքինը, իսկ էությունը՝ բնավորությունը՝ ոչ:

- Կ'ուլըն ա կ'առնը մինտը՝ղ ըրածէլ - Թշնամությունը վերանալ, խաղաղություն հաստատվել: *Տը՛սնաս հի՞բ կինի, վէր կ'ուլըն ա կ'առնը մինտը՝ղ կըրածին* (Ձ):

- Կ'ուլը վը՛խճարը կէրավ՝ վա՛յ մինատար, կ'օղը վը՛խճարը տարավ՝ վա՛յ մինատար - Դժբախտությունը միշտ աղքատ մարդուն է բաժին ընկնում:

- Կինելը տնուզնութունան կարից վէչ սարը պիցըրանա, ըսըՀցէն՝ էնքան կէ-ռալ ա, կարում չի տնուրնուր կա - Արտա-քին տեսքը խաբուսիկ է լինում:

- Կինելը ցըղնալ ա - Ասում են, երբ արեւ ժամանակ բարակ անձրեւ է մա-ղում:

- Կինելը փուշըքաղվել - *տե՛ս* Ասթըխը ծըռվել:

- Կինելը օռնալ - *տե՛ս* Ասթըխը ծուվվալ:

- Կինելին ա կ'օղէն ըռըՀխը տալ - Գռփողներին մի բան պատվիրել՝ վստահել: *Կալխոզը կ'ինելին ա կ'օղէն ըռըՀխը տըվէն, քընդէցէն* (Ձ):

- Կինելին անա փախչիլ, արչին ճանգ'ը ըղնէլ - *տե՛ս* Թոռան փախչիլ, կըր-կուտէն տակը ըղնէլ:

- Կինելին անա վախում ը՞ս - Ման-կական խաղ. երեխային հարցնում են՝ գայլից վախենո՞ւմ ես, եւ եթե պատաս-խանում է՝ ոչ, անսպասելիորեն նրա աչքերի առաջ ծափ են զարկում. եթե աչքերը թարթում է, ուրեմն վախկոտ է:

- Կինելին աշկէրը ըղվէսին ուստա յըն շինանալ - Մարդ իր տեսածից է դաս առ-նում:

- Կինելին աշկէրը տըՀսնալ - Երկյու-ղելով՝ վախ զգալով՝ դաս առնել: *Իզէն կ'ինելին աշկէրը տըՀսալ ա, էլ ըտի պէն չի անէլ* (Բ):

- Կինելին բաստուրմա նըհաշ տալ - Գռփող՝ անկուշտ մարդու ախորժակը գրգռել: *Սաբավ խըրէգ' ա աշկը ծակ, տու վէլ կ'ինելին բաստուրմա յըս նըհաշ տամ* (Ձ):

- Կինելին բաստուրմա չինիլ - Ան-կուշտ մարդը խնայողություն չի ունենա:

- Կինելին ըռաշկէն կ'առնանը թակէլ - Հանցավորի փոխարեն անմեղին պատ-ժել: *Կընէգ'ը ասում ա.- Մ մարթ, յըՀս մա-ղավէր չըմ, կ'ինելին ըռաշկէն կ'առնանը թակէլ մէկ* (Ձ):

- Կինելին ըռըՀխը կապէլ - Աղոթքով՝ հմայական խոսքերով գայլի բերանը փակել, որպեսզի չկարողանա վնասել հանդում մնացած անասուններին (կա-ցինը խրում են սանդերքի ատամների արանքը կամ մոխրով լի գդալը՝ պատի մեջ եւ ասում.- Կ'իր անիմ, կ'ելկապ ա-նիմ՝ օխտը մաննավ, օխտը պ'ուտնավ, եւ իբր դրանից հետո գայլի բերանը փակ-վում է): *Առաջ, վէր հէյվանը քըշէրը մը-նալիս ա իլալ հանդին, կ'ինելին ըռըՀխը կը-պէլիս ըն իլալ, հանցու վընաս չի տա* (Բ):

- Կինելին ըռըխան տնուս կ'ալ, արչին/ օխծէն ըռըՀխը ըղնէլ - *տե՛ս* Թոռան փախչիլ, կըրկուտէն տակը ըղնէլ:

- Կ'ինելին խըրատ տալավ կ'առնը չի տըՀռնալ - Գազանաբարո մարդուն խրատելն անհնար՝ անիմաստ է: *Հըրը-վանէրը տըՀսնում ըն, վըՀր կ'ինելին խը-րատ տալավ կ'առնը չի տըՀռնալ, թողում ըն, քինամ* (ՆԼՂԺԲ, 86):

- Կ'ինելին կըլխէն ըվիտանան/խըրատ կարթիլ - Ապարդյուն կերպով անուղղելի մարդուն խրատներ տալ: *Հանը ասմա.- Կ'ինելին կըլխէն ըվիտանան մէլ կարթիլ, էտ մարթ տըՀռնող չի* (Ձ):

- Կ'ինելին կըլխէն փի քըսէլ - Գռփող՝ հափշտակող մարդուն նպաստել՝ ոգեւոր-ել: *Թա մէր բըրիգադիրը կ'ինել ա, նա-խագան էլ լաւ կ'ինելին կըլխէն փի յա քըսում* (Ձ):

- Կ'ինելին կըտըրէն - Ողորմելի, ըն-չազուրկ, աղքատ: *Կ'ինելին կըտըրէն մարթ ա Համբօն* (Բ):

- Կ'ինելին ճանգ'ը ջըգ'ար ըղնէլ - Ոչ արժանավորին արժանի՝ լավ բան բա-ժին ընկնել: *Ըտի էտ ախմաղը թաքա-վէրին ըխճըկանը նըհըՀտ փըսակվում ա. կ'ինելին ճանգ'ը ջըգ'ար ա ըղնում* (Ձ):

- Կ'ինելին մօրթէն կ'ըՀնալ/շօռ օնէլ/ ճիտ(ավ)ը ըղնէլ - Սաստիկ հակառակել՝ համառել՝ սանձարձակ դառնալ: *Ախշէ-նը հանալ էրկու օրվա հարթն ա իլալ, վէր կ'ինելին մօրթէն կ'ըՀցալ ա, ըսկէսվօրը նըհըՀտ ըսքըսալ պուզ'ըպօզ'է անէլը* (Բ):

- Կ'ինելին նըհըՀտ քըՀփ քինօղը շօնը նըհըՀտը բիդի տանէ - *տե՛ս* Ծանը նը-հըՀտ հընգըրօ'թուն ըրա, մըհակը ծըՀր-քատ վէր մէլ տինիլ (ԾՕՆ-ի տակ):

- Կ'ինելին նըհըՀտ օտէլ, տըՀռնանը նըհըՀտ օռնալ - Իր մեղսակցությունը քողարկելու համար տուժողին ցավակ-ցել, ծպտված գող՝ ավազակ լինել: *Կամօն օղռաշ մարթ ա. կ'ինելին նըհըՀտ օտում ա, տըՀռնանը նըհըՀտ օռնում* (Ձ):

- Կ'ինելին պէրանը կապէլ - *տե՛ս* Կ'ինելին ըռըՀխը կապէլ:

- Կ'ինելին վէզը ընդըրա հըՀտէ յա հաստ, վէր հ'ուրանն պէնը հ'ուրանն ծըՀր-քավընն ա փըռնում - Հաջողության հաս-նելու համար պետք է ապավինել սե-փական ուժերին:

- Կ'ինելին փօրը քուշտանալ չի - Անկուշտ՝ ագահ մարդը իր ունեցածով չի բավարարվի:

- Կ'ինել կէրած - Փարթամ, գեղեցիկ: *Կ'ինել կէրած կընէգ' ա մէր Սօնիշկան* (Բ):

- Կ'ինել կըտըրէլ/տըՀռնալ - 1. *տե՛ս* Կ'ԻՆԻLՍՕՌԷԼ: 2. Անկուշտ՝ անհագուրդ դառնալ: *Պահէստապէտը կ'ինել ա կըտը-րալ, պահէստը թըլանում ա* (Ձ):

- Կ'ինել տըՀռնալ, օտէլ - Անտանելի դառնալ, մեկի՝ մի բանի գոյությունը՝ ներկայությունը չկարողանալ տանել: *Մարթին մըռնէլանը յըՀտը Արուսը էլ կըրըՀցալ չի էտ տանը ապրէ, պատէրը կ'ինել ա տըՀռալ, թա օտէ* (Ձ):

- Կ'ինելու աշկ - Երկյուղելի՝ ահ ներ-շնչող բան: *Էտ վըխտանց էլ էտ կ'ու-մաշը շէնին խօխօնցը հըՀտէ կ'ինելու աշկ ա տըՀռնում* (Ձ):

- Կ'ինելու աշկ նըհաշ տալ - Երկյուղ՝ ահ ներշնչել: *Մարթը կընգանը կ'ինելու աշկ նըհաշ տուվավ, գինքը հըվա-քից* (Բ):

- Կ'ինելու ըխպըրօթուն - Կեղծ բարե-կամություն: *Տըղան կընօխ չի ըղնում, վէր էտ մարթը ուրան նըհըՀտ կ'ինելու ըխպըրօթուն ա անում* (Ձ):

- Կ'ինելու ըշտանի - Անհագուրդ ախոր-ժակ: *Էտ դէրին էլ կ'ինելու ըշտանի ա ինում* (Ձ):

- Կ'ինելու ըռըՀխ ըղնէլ - Մեծ փոր-ձանքի հանդիպել: *ԽըՀդոճ Արշամը հինչ ա՞նէ, կ'ինելու ըռըՀխ ա ընգալ* (Ձ):

- Կ'ինելու ըռըՀխ ընգած (կ'առնը) - Հո-շոտված, բզկտված (բան): *Ըտըրա կ'ըՀ-ցըն էլ մին ճըրդոտած պէնջանկ ա ինում, հանըՀվ ըրա՛ կ'ինելու ըռըՀխ ընգած կ'առ-նը* (Ձ):

- Կ'ինելու ըվիտանան - Անօգուտ խրատ: *Ըխմախէն հինչու ասիս, կ'ինելու ըվիտանան ա* (Բ):

- Կ'ինելու թըս - *գ.* Գայլասունկ: *Կ'ինելի թըսը վէր չուրանում ա, կօխում ըս, թօզ ա անում* (Բ):

- Կ'ինելու խաղու - Մի տեսակ բույս, որ տալիս է ողկույզներով պտուղ: *Կ'ինելու խաղու վա օտում, ատրավից ինում* (Ձ):

- Կ'ինելու խօտ - 1. Թելանման մա-կաբույծ բույս, գաղձի տեսակ, գայլխոտ: *Բօստանը սաղ կ'ինելու խօտ ա, շիթիլնէն անշան չընկամ* (Բ): 2. *հեգն.* Լեշ, միս, անասուն: *Հանբի, էս հինչ լավ ոչ օնիս, էս հինչ լավ կ'ինելու խօտ ա՞* (Ձ):

- Կ'ինելու խօտ օտէլ - Խիստ զայ-րանալ, մոլեգնել: *Կ'ինելու խօտ ը՞ս կէրալ, հինչ ը՞ս ճըղճըղամ* (Բ):

- Կ'ինելու ծաղէգ' - Ձնծաղիկի նման վայրի ծաղիկ: *Կարունքը լ'ըհա վէր կամ ա, ծօրէրը կ'ինելու ծըղէգավ լըցվում ա* (Բ):

- Կ'ինելու հըրսանէք' - *տե՛ս* Էշու հըրսանէք':

- Կ'ինելու ճանգ' ըղնէլ - *տե՛ս* Կ'ինելու ըռըՀխ ըղնէլ:

- Կ'ինելու ճանգ' ընգած (կ'առնը) - *տե՛ս* Կ'ինելու ըռըՀխ ընգած (կ'առնը):

- Կ'ինելու ճօտ - Ճարպիկ՝ համարձակ մարդ: *Ոէ հանմզանն էլ կ'ինելու ճօտ ա, ծըլընգում ա, էտ փանիլիվանէն պըկան փըռնում, վէր քըցանում* (Ձ):

- Կուլու մընէշակ - *տե՛ս* Կուլու ծաղէգ:

- Կուլու մօրթէ կը՝ցած - Կատաղած, սանձարձակ: *Մին կուլու մօրթէ կը՝ցած կընէգ՝ դունաղէն վը՝ննէրը լըվընաս տը՝ղը տըսնաս ա, վէր ք՝օք վը՝ննէր ա* (ԱԱ, 15):

- Կուլու նըման ուրուր աշկու յէշիլ - Իրար նկատմամբ անհավատարիմ՝ խարդախ լինել: *Մըրթըկընէգ՝ վէր կուլու նըման ուրուր աշկու յիշը՝ցէն, տօն չըն տը՝ռնալ* (Ձ):

- Կուլու նըման օտէլ - Ագահաբար խժռել՝ լափել: *Ղօնաղը էտ կուրկուտէն ղըզղանը քաշում ա առաշկը, կուլու նըման օտում* (Ձ):

- Կուլու սը՝զնը - Կարմիր գույնի վայրի անհամ ալոճ: *Կուլու սը՝զն ա քաղում, ածում ջուբէրը, պիրում տամ խոխօնցը* (Ձ):

- Կուլու սը՝րտ կէրած - Անվախ, համարձակ, աներկյուղ: *Տումըցէ Թէվանը կուլու սը՝րտ կէրած մարթ ա իլալ* (Բ):

- Կուլու սօյնը - *տե՛ս* Կուլու թըս:

- Կուլու վէզ - Հաստ վիզ: *Սումբաթը կուլու վէզ օնէ* (Բ):

- Կուլու փայ տը՝ռնալ - Անտեղի կորչել՝ վատնվել: *Խը՝ղճըտ կըպըկ-կապէկ փուլ թուփ ըրավ, լօխ կուլու փայ տը՝ռավ* (Բ):

- Կուլու փի օտէլ - Անխոցելի լինել: *Թէվանը կուլու փի յա կէրալ, կարում չըն ըսպանին* (Ձ)

ԿՈՒԼԱԿՌԱՎ - *տե՛ս* ԿԸՌԱԿԼԱՎ:

ԿՈՒԼԱՌՆԸ *(գրբ. գայլառ)* - *գ.* Գայլի երախից խլած միս՝ անասուն: *Կուլառնը պիրում ըն օտում, կուլտը՝ռում* (Ձ):

- Կուլառնը մէս - Քրքրված՝ բզկտված իր: *Ըտըրա դօշակը հանց ա կուլառնու մէս ինի* (Բ):

ԿՈՒԼԱՍԸ՝ՐՏ - *ած. տե՛ս* Կուլու սը՝րտ կէրած:

ԿՈՒԼԱՎԸ՝Ղ - *գ.* Ոչ արգավանդ հողի տեսակ: *Կուլըվը՝ղումը բօստան չի տը՝ռնալ* (Ձ):

ԿՈՒԼԲԱ - *տե՛ս* ԳՈՒԼԲԱ:

ԿՈՒԼԲԱԹԻԼ - *տե՛ս* ԳՈՒԼԲԱԹԻԼ:

ԿՈՒԼԲԱԾ - *տե՛ս* ԳՈՒԼԲԱԾ:

ԿՈՒԼԲԱԿԱՊ - *տե՛ս* ԳՈՒԼԲԱԿԱՊ:

ԿՈՒԼԲԱՃԱՂ - *տե՛ս* ԳՈՒԼԲԱՃԱՂ:

ԿՈՒԼԲԱՆԱԽԾ - *տե՛ս* ԳՈՒԼԲԱՆԱԽԾ:

ԿՈՒԼԲԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԳՈՒԼԲԱՎԷՐ:

ԿՈՒԼԲԱՑՈՒ - *տե՛ս* ԳՈՒԼԲԱՑՈՒ:

ԿՈՒԼԽԷԽՏ - 1. *գ.* Հովվական մեծ շուն, գամփռ: *Չօբանը վէց վը՝խճար ա տամ, մին կուլխէխտ ինք՝ օնում* (Ձ): *ած.* 2. Գայլ խեղդող: *Բօղարը կուլխէխտ շօն ա, շատ կուլ ա ըսպանալ* (Ձ): 3. Գայլի խեղդած: *Կամ ըն, տը՝սնում՝ մին կուլխէխտ վը՝խճար ըտը՝ղ վէր ընգած* (Ձ):

ԿՈՒԼԿԱՊ - Գայլի բերանը կապելու կախարդական հմայական խոսք՝ աղոթք: *Սարօ ամին կուլկապավ կուլին ըռը՝խը կապում ա* (Ձ):

- Կուլկապ անէլ - *տե՛ս* Կուլին ըռը՝խը կապէլ:

- Կուլկապ ինիլ - Շարժվել չկարողանալ, տեղում մեխված մնալ: *Ղէվը տըղէն վէր տը՝սնում ա, կուլկապ ա ինում* (Ձ):

ԿՈՒԼ-ԿՈՒԼ - *տե՛ս* ԿՈՒԾ-ԿՈՒԾ:

ԿՈՒԼՏԸ՝ՌԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒԼՏՕՌԷԼ:

ԿՈՒԼՏՕՌԷԼ/ԿՈՒԼՏԸ՝ՌԷԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ԿԸՏԱՂԷԼ: 2. Անտանելի՝ սարսափելի դառնալ: *Հարթնը կուլտօռալ ա, տընընցէք՝ կարում չըն նըհը՝տը յօլլա ք՝ինին* (Բ):

- Կուլտօռած շօն - Կատաղած՝ գազազած՝ անտանելի մարդ: *Խընումանց Ա՝րիսակը կուլտօռած շօն ա, սաղ շինանցէք՝ նը՝ստա յը՝խա յըն ճըղում* (Բ):

ԿՈՒԼՔԱՆԴ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կուլքանդ անէլ - Գազանաբարո վերաբերվել: *Խօրթ մարը կուլքանդ ա անում, էտ խոխէնք՝ը տանան փախճում ըն* (Ձ):

ԿՈՒԼՕԹՈՒՆ *(գրբ. գայլութիւն)* - *գ.* Գայլ լինելը, գայլաբարո արարք, վայրագություն: *... Քաշկէրը ընդըրա յըրան մին կուլու մօրթէ յըն քըցիս, հանցվէր էտ հարթնը կուլօթուն անէ* (ՀԺՀ, V, 598):

ԿՈՒՂ/ԳՈՒՂ *(գրբ. գիւղ)* - *տե՛ս* ՇԷՆ (1): *Մօտի կուղավը անց կընալիս տէսնըմ ըն մին մարթ՝ անըմը Մուսա, բօյը կարճ, ինքըն էլ քաչալ* (ՀԺՀ, V, 120):

ԿՈՒՂԱՆԱԼ *(գրբ. գողանամ)* - *նբ.* Ուրիշի սեփականությունը գաղտնի յուրացնել, գողանալ: *Ըտի Ծիլկանը շահէն ծին կուղանում ա, պիրում թաքավէրին տամ* (Ձ):

ԿՈՒՂԱՐԱՆՔ/ԳՈՒՂԱՐԱՆՔ - *գ., հոգն.* Գյուղեր: *Գուղարանքում ըշկօլնէ շինում...* (ՀԱԲ, 15, 50):

ԿՈՒՂԱՑԻ/ԳՈՒՂԱՑԻ - *տե՛ս* ՇԻՆԱՑԷ:

ԿՈՒՂԸԼԿԱՆԷ - *տե՛ս* ԿՈՒՂԼԸԿԱՆԷ:

ԿՈՒՂԸԿՕՂ - *մ.* Գողի պես, թաքուն, գողունի: *Կուղըկօղ նի յա մընէս կումը, ծիյին թամք՝ը յօր ունէս, փըխչիս, ք՝իս ծըմակը* (Ձ):

ԿՈՒՂԸՆՎԷ/ԿՈՒՂԸՆՕՎԻ - *ած.* Գողացած, գողությամբ ձեռք բերված: *Կուղընվէ ապըրանքը հարամ պէն ա* (Բ):

ԿՈՒՂԸՆՕՎԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՂԸՆՎԷ:

ԿՈՒՂԸՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՂԸԿՕՂ:

ԿՈՒՂԸՓԱՍՕՆ - *ած.* Գողի արտաքին ու վարվելակերպ ունեցող: *Կուղըփասօն մարթ ա Ա՝նդրին* (Բ):

ԿՈՒՂԼԸԿԱՆԷ/ԿՈՒՂԸԼԿԱՆԷ - *գ.* Մանկական խաղ, պահմտոցի: *Միհէնգ՝ էլ շինէրումը խօխէնք՝ը կուղլըկանէ չըն խաղ անում* (Բ):

ԿՈՒՂԼԸՂՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՂԿԸՂՕՐԷԼ:

ԿՈՒՂԼԸՂՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՂԿԸՂՕՐՎԷԼ:

ԿՈՒՂԿԸՂՕՐԷԼ/ԿՈՒՂԼԸՂՕՐԷԼ - *նբ.* Շատ բան կամ տարբեր տեղերում թաքցնել՝ պահել: *Վը՝սկէն ածում ըն քըսըկնէն, կուղկը՝ղօրում, ուրանք փախչում* (Ձ):

ԿՈՒՂԿԸՂՕՐՎԷԼ/ԿՈՒՂԼԸՂՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿՈՒՂԿԸՂՕՐԷԼ-ի:

ԿՈՒՂՎԸՍԿԱՏԸ՝Ղ - *գ.* Որեւէ բան թաքցնելու՝ պահելու տեղ, գաղտնարան: *Աղվէսը ասում ա.- Էտ վը՝սկուն կուղվըսկատը՝ղը էն ա շէնին կըլխէն* (Ձ):

ԿՈՒՂՕԹՈՒՆ *(գրբ. գողութիւն)* - *գ.* Գողանալը, գողություն անելը: *Կուղօթունը փիս պէն ա, վէր սըվըրը՝ցէլ, էլ կարէլ չըս թանգ՝ անիս* (Ձ):

- Կուղօթուն անէլ - Գողությամբ զբաղվել: *Արշակը կուղօթուն ա անում, խօխէնք՝ը պահում* (Բ):

- Կուղօթունը քըռասունք չօնէ - Գողությունը շուտ է բացահայտվում:

ԿՈՒՄ *(գրբ. գոմ)* - *գ.* 1. Անասուններ պահելու շենք՝ շինություն, գոմ: *Էտ ըխճըկէրք՝ը ք՝ընամ ըն կումէն կըտէրը խաղ անում* (Ձ): 2. Արոտավայրերում անասունների մարդկանց ապրելու շինություն: *Էն վախտըն էլ հայվընտարէրը քը՝շէրը սարէն կումէրումըն ըն իլալ կընաս, վէր հայվընէն կուղանան վէչ* (Ձ): 3. *փխբ.* Կեղտոտ տեղ (բնակարան, տուն, բակ եւն): *Էս կում ա, տօն չի, ըստէղ հունց ը՞ք ապրում* (Բ):

- Կումէն մը՝ծ էշը մընանա քըցիլ - Ամենակարեւոր բանը մոռանալ: *Խօրէնը կամ ա լօխ նաղլ անում, ամմա կումէն մը՝ծ էշը մընանա քըցում ա* (Ձ):

ԿՈՒՄԱԿ - *տե՛ս* ՍԸ՝Տ:

ԿՈՒՄԱԾ/ԿՈՒՄԱ՝Ն/ԿՈՒՄԱԾ *(գրբ. գոմէշ)* - *գ.* 1. Գոմեշ: *...Քընամ ա ծըմակը, տէսնում՝ էտ կումաշը ըտէղ ըրածում ա* (ՀԺՀ, V, 321): 2. *փխբ.* Անտաշ, կոպիտ եւ ֆիզիկական մեծ ուժ ունեցող մարդ: *Ղէ՛, Կարօն էլ կումաշ ա, վէր հօփ ա տամ, դէվին ծը՝րքը կօտըրում ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Շատակեր մարդ: *Էտ կումաշը ջըլաման չի տամ, թա յը՝կած ղունըղնէն մին պէն օտին, լօխ ինք՝ըն ա օտում* (Ձ):

- Կումաշ բիդի մօրթիս, վէր ա՝ռուն

կ՝ա - Արդյունք ստանալու համար մեծ գործ պետք է անել:

- Կ՝ումաշու կաշի - Հաստ՝ դիմացկուն կաշի: *Էտ կըվէն կաշին էլ կ՝ումաշու կաշի յա ինում, կըտորում ըն, տըրըխ անում* (Ձ):

- Կ՝ումաշու մածուն կէրած - *տե՛ս* Շէնու մածուն կէրած:

- Կ՝ումաշու մընչանք - Մեծ, խոշոր: *Մին կ՝ումաշու մընչանք կ՝առն ա մորթում, լոխճին ծէն տամ ղօնաղ* (Ձ):

- Կ՝ումաշու (մընչանք) կէր անէլ - Շատ ուտել՝ խժռել: *Սըմսօնէն կընէգը կ՝ումաշու մընչանք կէր ա անում* (Բ):

- Կ՝ումաշու պուլուլ - Մի տեսակ խոտաբույս: *Կ՝ումաշու պուլուլ ա քաղում, պիրում տամ էծին* (Ձ):

- Կ՝ումաշու օժ - Ֆիզիկական մեծ ուժ: *Լէնսէրը կ՝ումաշու օժ օնէ* (Ձ):

- Կ՝ումաշու օս - Կեղտոտ եւ կոպիտ իր: *Կ՝ը՝ցը մին պէնջակ կա, հանց ա կ՝ումաշու օս ինի* (Բ):

ԿՈՒՄԼԸ - *տե՛ս* ԿՈՒՄԱԸ:

ԿԻՄԱԸ - *տե՛ս* ԿՈՒՄԱԸ:

ԿՈՒՄԱՏԱՐ - *ած., գ.* Գոմ ունեցող, գոմի տեր: *Կ՝ումատար մարթը ամմէն տարէ բիդի կ՝ումէն կըտորը պինդըցընէ* (Բ):

ԿՈՒՄԱՏԸ՝Ղ - *գ.* Այնտեղ, որտեղ գոմ է եղել կամ գոմ պետք է կառուցվի, գոմատեղ: *Թա.- Ըսպանէ, ըստէղ մին կ՝ումատէղ կա, ընդէղ էլ նի կ՝ամ, կ՝ամ* (ՀԱԲ, 15, 145):

ԿՈՒՄԸՇԱԿԱՎ/ԿՈՒՄՇԱԿԱՎ - *գ.* Էգ գոմեշ: *Մին օր ըտահանց շինացէ Հաթամէն կ՝ումըշակավը ծընու յըրա կօրչում ա* (ԱԱ, 24):

ԿՈՒՄԸՇԱՏԱՐ/ԿՈՒՄՇԱՏԱՐ - *ած., գ.* Գոմեշ ունեցող, գոմեշի տեր: *Էս կըռվանը յը՝տը Ղարաբաղ կ՝ումըշտարէրը շըտացալ ըն* (Բ):

ԿՈՒՄԸՇԱՐԱԾ/ԿՈՒՄՇԱՐԱԾ - *ած., գ.* Գոմեշներ արածեցնող (անձ): *Կ՝ումըշարածը յէշում ա տը՝սնում՝ կ՝ումըշնէրան մինը կա վէչ* (Ձ):

ԿՈՒՄԸՇԸՐԲԱ - *գ.* Գոմեշներ լծած սայլ, գոմշասայլ: *Առաչ հ՝ուրը կ՝ումըշըրբա յա իլ՝ալ, հարուստ ա իլ՝ալ* (Ձ):

ԿՈՒՄԸՇԿԱԾԱՆ - *գ.* Լայն կածան՝ արահետ: *Էտ կ՝ումըշկըծանավը ք՝ունում ըն, հըսնում մին շէն* (Ձ):

ԿՈՒՄԸՇՎԱՐԻ - *մ.* Գոմեշի պես, կոպտորեն: *Սանամը կ՝ումըշվարի յա շօռ կ՝ամ* (Բ):

ԿՈՒՄԸՇՔ՝ԱԼԼԱ՝ - *գ.* Արու գոմեշ, գոմշացուլ: *Կ՝ա՝վէրը կ՝ումըշք՝ալլին վէր տը՝սնում ըն, փախճ՝ում ըն* (Ձ):

ԿՈՒՄՇԱԿԱՎ - *տե՛ս* ԿՈՒՄԸՇԱԿԱՎ:

ԿՈՒՄՇԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՄԸՇԱՏԱՐ:

ԿՈՒՄՇԱՐԱԾ - *տե՛ս* ԿՈՒՄԸՇԱՐԱԾ:

Կ՝ԻՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կ՝ուն անէլ/տալ - Վառված ածուխները իրար գլխի հավաքել: *Ըսկէսուրը ասմա.- Թուրունը կ՝ի՛ւն ըրա՝ հացը թըխինք՛* (Ձ):

ԿՈՒԾ - *տե՛ս* Կ՝ԻՒԾ:

Կ՝ԻՒԾ/Կ՝ՈՒԾ *(գրբ. գուշ)* - *գ.* 1. Կավե կամ փայտե մեծ խոր ափսե՝ աման: *Ապան մին մը՝ծ կ՝ուշ ա յօր օնում, փըրթ՝ուշ անում մաչին, օտում* (Ձ): 2. Աղբյուրի գուռ: *Կըռանում ա, ըխպիրին կ՝ուշան ճ՝ուր խըմում* (Ձ): 3. *փխբ.* Որոշ իրերի ծայրի գոգավոր՝ գավաթաձեւ մասը: *Բ՝ուրդ՝ան շիրէփին կ՝ուշը ծէռքըն ա ընգնում* (ՀԺՀ, V, 503): 4. *տե՛ս* ԿԻՑ(Կ): 5. *փխբ.* Մարդու դունչ: *Ըտըրա կ՝ուշին վէր յէշում ըս, զ՝ահլ՝ատ տանում ա* (Բ):

- Կ՝ուշ անէլ - 1. Գոգավոր դարձնել, մեջը փոսացնել՝ փորել: *Էտ փ՝ադը կ՝ուշ ա անում, շիրը՝փ շինում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Կ՝ուշը կախ անէլ:

- Կ՝ուշ թէ - Գոգավոր բերանով բահ: *Կ՝ուշ թէն յօր ա օնում, վը՝ղը ածում փօսը, ծասկում* (Ձ):

- Կ՝ուշը կախ - 1. Ստորին շրթունքը կախված, խոժոռ, մռայլ, տգեղ: *Կ՝ուշը կախ մարթին անա զ՝ահլ՝ա տանում ա* (Բ):

- Կ՝ուշը կախ անէլ/տալ - Խոժոռվել, մռայլվել: *Ըսկէսուրը էտ վէր տը՝սնում ա, կ՝ուշը կախ ա անում, ղըրաղ կէնում* (Ձ):

Կ՝ԻՒԾ-Կ՝ՈՒԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կ՝ուշ-կ՝ուշ անէլ - Արագ-արագ՝ ագահաբար ուտել՝ խժռել: *Խօխէնք՝ը յըրա յըն տը՝ռնում, խաշիլը կ՝ուշ-կ՝ուշ անում* (Ձ):

ԿՈՒՌԿ՝ՈՒՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿՈՒՌԿ՝ՕՌԱԼ-ի:

ԿՈՒՌԿ՝ՈՒՌՕՆ - *գ.* 1. Գոռգոռալը, գոռգոռալու ձայնը, գոռգոռոց: *Չուբանէն կ՝ուռկ՝ուռօնը շէնըմը ըսկանում ըն* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԸՐՕՏՈՒՑ:

ԿՈՒՌԿ՝ՈՒՌՕՑ/ԿՈՒՌԿ՝ՕՌՈՒՑ - *տե՛ս* ԿՈՒՌԿ՝ՈՒՌՕՆ:

ԿՈՒՌԿ՝ՕՌԱԼ - *չբ.* 1. Սաստիկ ու բազմակիորեն գոռալ՝ բղավել: *Ժուղովուրթը կ՝ուռկ՝օռում ա, թա.- Էտ ախքատը հինչ ա՞, վէր թաքավէր ը՝ք ճօկում* (ԲՀԲ, 53): 2. *տե՛ս* ԸՐՕՏԱԼ:

ԿՈՒՌԿ՝ՕՌՈՒՑ - *տե՛ս* ԿՈՒՌԿ՝ՈՒՌՕՑ:

ԿՈՒՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿՈՌՌԱԼ-ի:

ԿՈՒՌՌՕՆ - *գ.* Գոռալը, գոռալու ձայնը, գոռոց: *Արչին կ՝ուռռօնը մարթին սըրտաճաք ա անում* (Ձ):

ԿՈՒՌՌՕՑ - *տե՛ս* ԿՈՒՌՌՕՆ:

ԿՈՒՌՕԿ - *տե՛ս* ԿԸՌ(Ն)ՕԿ:

Կ՝ԻՒՍ/Կ՝ՈՒՍ *(գրբ. կոյս)* - *տե՛ս* Ա՝ՆԳ՝ԻՆ:

Կ՝ԻՒՏ/Կ՝ՈՒՏ *(գրբ. կոյտ)* - *տե՛ս* Կ՝ԻՒՏԱ՝Կ:

Կ՝ԻՒՏԱ՝Կ/Կ՝ՈՒՏԱ՝Կ *(գրբ. կուտակ)* - *տե՛ս* ԹՈՒՓԱԿ:

- Կ՝ուտա՝կ անէլ/տալ - *տե՛ս* Թուփ անէլ:

- Կ՝ուտ(ա՝կ) ինիլ/տը՝ռնալ - *տե՛ս* Թուփ կ՝ալ:

Կ՝ԻՒՏԱ՝Կ-Կ՝ԻՒՏԱ՝Կ/Կ՝ԻՒՏԱ՝Կ-Կ՝ԻՒՏԱ՝Կ - *ած.* Կուտակված, դիզված: *Ըստը՝ղ էլ կ՝ուտա՝կ-կ՝ուտա՝կ փ՝ադէր ա ինում* (Ձ):

- Կ՝ուտա՝կ-կ՝ուտա՝կ անէլ - *տե՛ս* Թուփ-թուփ անէլ:

- Կ՝ուտա՝կ-կ՝ուտա՝կ ինիլ/տը՝ռնալ - *տե՛ս* Թուփ-թուփ լինել:

Կ՝ԻՒՏԻԼ/Կ՝ԻՒՏԻԼ *(գրբ. կուտեմ)* - 1. *նբ. տե՛ս* Թուփ անէլ: 2. *չբ.* Կուտակվել (ձյունը): *... Ծ՝ունը յէկավ, կ՝ուտից, սաղ աշխարքըս տակը կ՝ալ՝ավ* (ԼՂԲ, 303):

Կ՝ՈՒՏԿԱԾԱ՝Լ - Մի քանի տակ փաթաթված գոտու ծալը: *Իմ ախպէրըս սարումը ա, շըվին կ՝ուտկածա՝լըմը ա...* (ԼՂԲ, 47):

Կ՝ՈՒՏԿԱԿՕԽ - *տե՛ս* ԹՈՒԽԿԸ-ԿԸՌԸ՝Կ:

Կ՝ՈՒՏԿԱՎԷՐ *(գրբ. գօտեւոր)* - *ած.* Գոտի ունեցող՝ կրող: *Կ՝ուտկավէր մարթ ա ինում, կ՝օտէն յը՝տ ա անում, ըտըրան մին լ՝ավ թակում* (Ձ):

Կ՝ՈՒՏԿԱՏԸ՝Ղ - *գ.* Գոտկատեղ: *Մին պառավ մարթ էլ, սիպտա՝կ մը՝ըօքը չուրու կ՝ուտկատէղը, էն ա ինիս ընդէղ նը՝ստած* (ՀԺՀ, V, 528):

Կ՝ՈՒՏԿԱՓԱ՝Ղ - *գ.* Հորիզոնական դրված փայտերից յուրաքանչյուրը, որոնց վրա գամված են դուռը կազմող ուղղահայաց տախտակները: *Կ՝ուտկափա՝ղը հաստ բիդի ինի, վէր տէմ կէնա* (Ձ):

Կ՝ԻՒՏ-Կ՝ԻՒՏ/Կ՝ԻՒՏ-Կ՝ԻՒՏ - *տե՛ս* Կ՝ԻՒՏԱ՝Կ-Կ՝ԻՒՏԱ՝Կ:

Կ՝ԻՒՏՎԱՍԿ/Կ՝ԻՒՏՎԱՍԿ - *գ.* Մեծ քանակությամբ կիտված իր՝ նյութ, կիտվածք: *Լը՝ըվասկէն կ՝ուտվասկը ածում ա խարարը, տանում կ՝ը՝տումը լը՝ըվանում* (Ձ):

Կ՝ԻՒՏՎԻԼ/Կ՝ԻՒՏՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* Կ՝ԻՒՏԻԼ-ի:

Կ՝ՈՒՐԾԱՎԱՐ - *տե՛ս* ՁԸՐԱՎԱՐ:

- Կ՝ուրծըվարու հըրակաշ - Գործին չմասնակցող, բայց արդյունքից բաժին պահանջող մարդ: *Իզէն կ՝ուրծըվարու հըրակաշ ա, նը՝ստա հը՝ռէ շօ՛ռ տօ* (Ձ):

Կ՝ՈՒՐԾԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՃԸԼԿԱՎԷՐ (1):

ԿՈՒՐՇՕՎԻ - *ած.* Գործած, հյուսած, գործելով՝ հյուսելով պատրաստած: *Ըտըրան էլ մին կուրծօվի շալ ա ինում, տանում ա ծախում, էտ նօռնը ինքյ օնում* (Ձ):

ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՀԱՄ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔԱՀԱՄ:

ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՀԱՍ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔԱՀԱՍ:

ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՃՕՏ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔԱՃՕՏ:

ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔԱՆԱԼ:

ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՎԱՐ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔԱՎԱՐ:

ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՎԸԷՏ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔԱՎԸԷՏ:

ԿՈՒՐՈՒՆՔԱՏԷՄ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔԱՏԷՄ:

ԿՈՒՐՈՒՆՔԸԷՆԷ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔԸԷՆԷ:

ԿՈՒՐՈՒՆՔ(Ը)ՀԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔ(Ը)ՀԱՆ:

ԿՈՒՐՈՒՆՔ(Ը)ՌԸԷԽ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔ(Ը)ՌԸԷԽ:

ԿՈՒՐՈՒՆՔԿԱՌԻ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒՆՔԿԱՌԻ:

ԿՈՒՐՕՂ[1] - *տե՛ս* ԿԻՐՕՂ[1]:

ԿՈՒՐՕՂ[2] - *տե՛ս* ԿԻՐՕՂ[2]:

ԿՈՒՐՕՎԻ - *տե՛ս* ԿԻՐՕՎԻ:

ԿՈՒՐՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՕՏԷԼ:

ԿՈՒՐՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԻՐՕՏՎԷԼ:

ԿՈՒՐՕՑ - *տե՛ս* ԿԻՐՕՑ:

ԿՕՂ/ԿՕՂ *(գրբ. գող)* - *գ., ած.* Գողություն անող, ուրիշի ունեցվածքը թաքուն հափշտակող (անձ): *Մին օր էլ կօղէրը նի յըն տըէռնում Պըլը-Պուղուն տօնը, իլած-չիլածը տանում* (Ձ):

- Կօղէն ա բօզէն մանզիլը քըռասուն օր ա - Գողությունն ու անբարոյականությունը շուտ է բացահայտվում:

- Կօղէն ա բօզէն քըռասսուն հալավ կինի - Գողն ու անբարոյականը շարունակ փոխում են իրենց արտաքինը:

- Կօղէն ըսըէցէն՝ պըտըրհանավը յէշի, ծըկըծուկի ըրավ - *տե՛ս* Կօղէն ըսըէցէն՝ տօռնը պէց, կըսըհար ըրավ:

- Կօղէն ըսըէցէն՝ տօռնը պէց, կըսըհար ըրավ - Մարդու բնավորությունը ցանկացած իրադրության մեջ դրսեւորվում է:

- Կօղը մըթնու շօռ կըկա - Չարագործը իր չար գործերը կատարելու համար հարմար պահ է փնտրում:

- Կօղը յըէկավ՝ վայ մինատար, կուլը յըէկավ՝ վայ մինատար - *տե՛ս* Կուլը վըէխճարը տարավ՝ վայ մինատար, կօղը վըէխճարը տարավ՝ վայ մինատար:

- Կօղը վէր տանան ինի, կավը հուրթանվը տուս կօնին - Երբ վնասողը յուրայինն է, փորձանքն անխուսափելի է:

- Կօղ կատու - 1. Ձգուշավոր եւ խորամանկ անձ: *Ռուբէնը կօղ կատու վա, կարէլ չըս խանփիս* (Բ): 2. Իրեն հանցավոր զգացող՝ անհամարձակ անձ: *Էտ կօղ կատուն իրըէս չօնէ, թա շինամաչ տուս կա* (Բ):

- Կօղ կատու տըէռնալ - Խեղճանալ, համարձակությունը կորցնել: *Բարիշկան կօղ կատու վա տըէռալ, էլ վէչ մինին նըհըէտ յըխըբօղազ չի անում* (Բ):

- Կօղ շօն - 1. *տե՛ս* Կօղ կատու: 2. Անարգանքի՝ հանդիմանության արտահայտություն՝ ուղղված գողություն արած անձին: *Կօղ շօն, տու հուվ ը՞ս, վէր հանլա խօսում էլ ըս* (Ձ):

Կօղ տափ - Բլուրներով՝ թումբերով եւն սահմանազատված վայր, թաքնված տեղ: *Էտ կօղ տափումը մին դանգա յըն շինիս, ըտըէղ կընաս* (Ձ):

- Կօղու հըղէ *(գրբ. գողուղի)* - Գաղտնի ճանապարհ՝ արահետ: *Ըտըէղ մին կօղու հըղէ յա ինում, ամմա ըտըրանք տըէղը գուդում չըն* (Ձ):

- Կօղու ճիրանք - Աղոտ լույս՝ լամպ: *Էտ լամբըն էլ հօ լամբ չի՞, կօղու ճիրանք ա, մին թիքա յա լուս տամ* (Ձ):

- Կօղու մանրդվան - Նիհար եւ երկարահասակ մարդ: *Համօն կօղու մանրդվան ա, բոյը էրկու մէտրը կա* (Բ):

- Կօղու նըման - Ձգուշորեն, զգուշաբար: *Կօղու նըման հանց նի յա մընում, վէշ մինը կըլօխ չի ըղնում* (Ձ):

ԿՕՂ - *տե՛ս* ԿՕՂ:

ԿՕՂԸԼ - *տե՛ս* ԿՕՂԼԸ:

ԿՕՂԼԸ/ԿՕՂԼԸ/ԿՕՂԼՈՒ/ԿՕՂԸԼ/ԿԱՂԼՈՒ/ԿՕՂՈՒԼ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կօղլը կացած օղտը չինիլ - Մեծ բաները՝ հնարավոր չէ թաքցնել: *Հանրը ասմա.- Կօղլը կացած օղտը չինիլ, նըհախ տըէղան չըրչարվէլ մէկ* (Ձ):

- Կօղլը կէնալ - Թաքնվել: *Էտ վախտը վէգիրին թօռնը կօղըլ ա կէնում, վըէր թաքուհին տըէսնա վուչ* (ՆԼՂԺԲ, 45):

- Կօղլը կըց(ը)նէլ - Թաքցնել: ... *Կուլը արչին դաչանք ա անըմ, վըէր առաչ ուրանա մին տըէղ կօղլը կըցընէ, յէտավ ինքը պըցրանանա ծառը* (ԼՂԲ, 360):

ԿՕՂԼԸ - *տե՛ս* ԿՕՂԼԸ:

ԿՕՂԼՈՒ - *տե՛ս* ԿՕՂԼԸ:

ԿՕՂՈՒԼ - *տե՛ս* ԿՕՂԼԸ:

ԿՕՃԻ - *գ.* Խանձած խոճկոր, որի փորը լցոնում եւ եփում են: *Վէգիրը գուդում ար, վէր թաքավըէրը կօճի շատ ա սիրում* (Ձ):

- Կօճի անէլ - 1. Այրել, խանձել: *Ըտըրան քըցում ըն կըրակէն մաչը, կօճի անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Տանջել, չարչարել: *Էտ հարթնը սաղ օրը ըսկէսվօրը կօճի յար անում* (Ձ):

- Կօճի տըէռնալ - 1. Այրվել, խանձվել: *Հավը ըղնում ա կըրակը, կօճի տըէռնում* (Բ): 2. *փխբ.* Տանջվել, չարչարվել: *Հօնձին վախտը վէր կամ ա, խըէղճ ժըղօվուրթը կօճի յըն տըէռնում* (Բ):

ԿՕՌԱԼ - *տե՛ս* ԿՕՌՌԱԼ:

ԿՕՌԹՆՈՒԿ - *տե՛ս* ԿԸԷՌԹՆՈՒԿ:

ԿՕՌՆՈՒԿ - *տե՛ս* ԿԸԷՌԹՆՈՒԿ:

ԿՕՌՌԱԼ/ԿՕՌԱԼ *(գրբ. գոռալ)* - *չբ.* Գոռալ, բղավել: *Թաքավէրը մին պէնդ կօռռաց, վէր ընգավ* (ՀԺՀ, V, 98):

ԿՕՍԿ/ԿՕՍԿ *(ռուս. киоск, ֆր. kiosque, գերմ. Kiosk)* - *գ.* Փոքր գրախանութ, կըրպակ: *Կօսկումը կազէթ ըն ծախում* (Բ):

ԿՕՍԿ - *տե՛ս* ԿՕՍԿ:

ԿՕՍՌԷԼ *(հ.ե. *gher- (շփել, տրորել)* - *նբ.* Սաստիկ ծեծել: *Մարթը յէր ա կըէնըմ, փըռնըմ կընգանը մին լանվ կօսռըմ, մին լանվ թակըմ...* (ՀԺՀ, V, 108):

ԿՕՎԱՍԱՆՔ/ԿՕՎԱՍԱՆՔ *(գրբ. գովասան)* - *տե՛ս* ԹԱՌԻՓ:

ԿՕՎԷԼ/ԿՕՎԷԼ *(գրբ. գովեմ)* - *նբ. տե՛ս* Թարիփ անէլ:

ԿՕՎՎԷԼ/ԿՕՎՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿՕՎԷԼ-ի:

ԿՕՎՔ/ԿՕՎՔ *(գրբ. գովք)* - *տե՛ս* ԹԱՌԻՓ:

- Կօվքը անէլ/կօվէլ - *տե՛ս* Թարիփ անէլ:

ԿՕՏԷ/ԿՕՏԻ *(գրբ. գոտի)* - *գ.* 1. Կաշվից, գործվածքեղենից կամ այլ նյութից պատրաստված երիզ, որ զգեստի վրայից կապում են մեջքի շուրջը գոտի: *Կօտէն յըէտ ա անում, արչին վըզանն կապում, քաշ տամ, պիրում շէնը* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԿՈՒՏԿԱՏԸԷՂ: *Մին օր Ծիլկանը ճըրղօտած շօրէր ա կէնում, կացէնը կօխում կօտէն, քընում ուշափէն ծըմակը* (ՆԱԲ, 27): 3. Տարբեր առարկաների մասերն իրար միացնող՝ կապող մետաղյա կամ փայտե շերտ՝ կապ: *Կամնէն կօտէն կօտըրում ա, Սանթուր դային մընամ ա մանթալ* (Ձ): 4. *տե՛ս* ԿԷՄՆԸ (1): 5. *փխբ. տե՛ս* Ըստընթու կօտէ (ԱՍՏՈՒԾ-ի տակ):

- Կօտան կախ ինիլ - Պարտվել, նեռում հայցել: *Տըղան կօխում ա տակը, դէվը կօտան կախ ա ինում, թա.- Ինձ ըսպանէլ մէկ, հինչու օգիս՝ կանիմ* (Ձ):

- Կօտէն բըրախ տալ - *տե՛ս* Կօտէն բուշըցընէլ:

- Կօտէն բուշանալ/թուլանալ - Սովածանալ, քաղցել: *Դէրին կօտէն բուշանում ա, քինամ ա էտ կընգանը տօնը* (Ձ):

- Կօտէն բուշըցընէլ/թուլըցընէլ - 1.

Գործը վերջացնել, հանգստանալ: *Հէնգ՝ օր ա Աբօն հօնձ ընէլիս, անջախ-անջախ կ՝օտէն թիւլըցըրավ* (Ձ): 2. Պատրաստվել ուտելու՝ զրուցելու եւն: *Ջավէնը հըրսընքէն անումը վէր ըսկանում ա, կ՝օտէն բուշըցընում ա* (Ձ):

- Կ՝օտէն հըստըցընել - 1. Գիրանալ, չաղանալ: *Սային ըտըրանց տանը էրկու ամէս կէնում ա, կ՝օտէն հըստըցընում* (Ձ): 2. Հարստություն դիզել: *Ըտըրանք էտ յիրգ՝իրումը լ՝ավ կօրծ ըն անում, կ՝օտէն հըստըցընում* (Ձ):

- Կ՝օտէն պինդըցընել - 1. Գոտեմարտի նախապատրաստվել: *Փանիլիվանը կ՝օտէն պինդըցընէս ա, տիւս կ՝աս մէյդանը* (Ձ): 2. Կուշտ ուտել: *Ղօնաղը նըստում ա, մին լ՝ավ կ՝օտէն պինդըցընում, ք՝ինամ* (Ձ): 3. Ուտելիքը չափավորել, քիչ ուտել: *Շատ ըս ք՝ուքացալ, կ՝օտէտ պատառ պինդըցըրու* (Բ):

- Կ՝օտէն պէց թօղնել - *տե՛ս* Կ՝օտէն բուշըցընել:

- Կ՝օտէն փօրավը պատ չըկ՝ալ - Չափազանց գեր՝ չաղ լինել: *Էնքան կէրալ ա, կ՝օտէն փօրավը պատ չի կ՝ամ* (Բ):

Կ՝ՕՏԷԳ՝/Կ՝ՕՏԻԳ՝ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒՏԿԱՏԸՂ:

Կ՝ՕՏԻ - *տե՛ս* Կ՝ՕՏԷ:

Կ՝ՕՏԻԳ՝ - *տե՛ս* Կ՝ՕՏԷԳ՝:

Կ՝ՕՏԿ/Կ՝ՕՏԿ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒՏԿԱՏԸՂ: *Բանք՝մանզ ուտօղէն քըթօլը կ՝օտկումը կինի* (ԱԲԲ, 22):

Կ՝ՕՏԿ - *տե՛ս* Կ՝ՕՏԿ:

Կ՝ՕՐԹՆՈՒԿ - *տե՛ս* Կ՝ԸՌԹՆՈՒԿ:

Կ՝ՕՐԷ - *տե՛ս* Կ՝ԱՌԻ:

Կ՝ՕՐԻ - *տե՛ս* Կ՝ԱՌԻ:

Կ՝ՕՐԾ/Կ՝ՕՐԾ *(գրբ. գործ (գործ, բանվածք)* - *տե՛ս* Կ՝ՕՐԾՎԱՍԿ:

- Կ՝օրծ վարէլ - *տե՛ս* Ջըռավար անէլ:

Կ՝ՕՐԾ - *տե՛ս* Կ՝ՕՐԾ:

Կ՝ՕՐԾԷԼ/Կ՝ՕՐԾԷԼ *(գրբ. գործեմ)* - *նբ.* Հյուսել: *Էտ կընէգ՝ը ըսկըսում ա լըվաց անէլ, գ՝ուլբա կ՝օրծէլ, վէր խօխէք՝ը պահէ* (ՀԱԲ, 15, 126):

Կ՝ՕՐԾԷԼ - *տե՛ս* Կ՝ՕՐԾԷԼ:

Կ՝ՕՐԾՎԱՍԿ/Կ՝ՕՐԾՎԱՍԿ *(գրբ. գործուած (գործվածք, բանվածք)* - *գ.* Գործված իր, հյուսվածք: *Էտ կ՝օրծվասկը տանում ա բազար, թանգ՝ կ՝ինավ ծախում* (Ձ):

Կ՝ՕՐԾՎԱՍԿ - *տե՛ս* Կ՝ՕՐԾՎԱՍԿ:

Կ՝ՕՐԾՎԷԼ/Կ՝ՕՐԾՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* Կ՝ՕՐԾԷԼ-ի:

Կ՝ՕՐԾՎԷԼ - *տե՛ս* Կ՝ՕՐԾՎԷԼ:

Կ՝ՕՐՆՈՒԿ - *տե՛ս* Կ՝ԸՌԹՆՈՒԿ:

Կ՝ՕՔ/Կ՝ՕՔ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կ՝օք յը՛ր օնէլ - Հորդորվել, համոզվել: *Թանգզա հարթնը կ՝օք յը՛ր օնօղ չար* (Ձ):

- Կ՝օք տալ - Հորդորել, համոզել: *Կ՝օք ա տամ, սա յէր ա ինում թարք՝ը, քըշում ա, անց կէնում, մընտնում ղօբին* (ՀԱԲ, 15, 107):

- Կ՝օք տո՛, բարը կէ՛ր - Մարդուն հորդորելով՝ համոզելով՝ կարելի է օգուտ քաղել՝ ստանալ:

Կ՝ՕՔ - *տե՛ս* Կ՝ՕՔ:

Կ՝ՕՔ՝ - *տե՛ս* Գ՝ՈՒՐԳ՝:

Կ՝ՕՔ՝ - *տե՛ս* Գ՝ՈՒՐԳ՝:

ԿՈՒ - *գ.* Կկուի նման մի տեսակ թռչուն: *Ծառէն յըրա կու կինի, ամմէն տըղու յար կինի...* (Ձ):

ԿՈՒԲ *(ռուս. куб, ֆր. cube, լատ. cubus, հուն. cubos)* - *գ.* Ջրի մեծ ման: *Մին կուբ ճ՝ուր ա թըխծընէս, լըվաց ընէս, թանռ տաս* (Ձ):

ԿՈՒԲԱՄԷՏԸՐ *(ռուս. кубаметр)* - *գ.* Խորանարդ մետր: *Մին կուբամէտըր ճ՝ուրը մին տօննա յա* (Բ):

ԿՈՒԲԻԿ *(ռուս. кубик (խորանարդիկ)* - *գ.* Սպիտակադեղնավուն քարից կտրտած ուղղանկյունաձեւ խորանարդներ, որ որպես շինանյութ լայն գործածություն ունի Ղարաբաղում: *Միհէնգ՝ Ղարաբաղ լօխ կուբիկավ ըն պատ տինում* (Բ):

ԿՈՒՋՄԱՆ - *տե՛ս* ՂՈՒՋ (2):

ԿՈՒՋՈՒԿՈՒՋ - *տե՛ս* ԿԸՋԸԿՈՒՋ:

ԿՈՒՋՈՒՐՈՒԿԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԿԸՋԸՐՈՒԿԱՎԷՐ:

ԿՈՒՋՈՒՐՕԿ - *տե՛ս* ԿԸՋԸՐՕԿ:

ԿՈՒՋՕՎ *(ռուս. кузов)* - *գ.* Մեքենայի թափք: *Տանը իլանծ-չիլանծը ածում ըն մը՛ջինին կուզօվը, ուրանք էլ նըստում, ք՝ինամ* (Ձ):

ԿՈՒԹԱՆ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒԹԱՆ:

ԿՈՒԹԱՆԷԼ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒԹԱՆԷԼ:

ԿՈՒԹԱՆԻԼ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒԹԱՆԷԼ:

ԿՈՒԹԱՆՎԷԼ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒԹԱՆՎԷԼ:

ԿՈՒԹԱՆՎԻԼ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒԹԱՆՎԷԼ:

ԿՈՒԹԸՆԱՎԱՐ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒԹԸՆԱՎԱՐ:

ԿՈՒԹԸՆԱՎԷՐ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒԹԸՆԱՎԷՐ:

ԿՈՒԹԸՆԱՏԱՐ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒԹԸՆԱՏԱՐ:

ԿՈՒԹԸՆԿԱՊԷ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒԹԸՆԿԱՊԷ:

ԿՈՒԺԱՇՕՐ - *գ.* Բարձիկ կամ հաստ շորի կտոր, որ կժով ջուր տեղափոխելիս դնում են ուսին: *Կուժաշօրը տինում ա ջընաղէն, կօժը տինում յըրան, ք՝ինամ* (Ձ):

ԿՈՒԺԱՎՈՒՐ/ԿԸԺԱՎԷՐ - *գ., ածական.* Կուժ կրող (անձ): *Կուժավուր ըխճըկէրքը վէր ք՝ինամ ըն ախպ՝ուրը, ջըհիլնէն դանստի հըտըրնէրան ք՝ունում ըն* (Ձ):

ԿՈՒԺԸԿՕՏ(Ը)ՐԷ - *գ.* Գորտնուկազգիների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս, կուժկոտրուկ: *Կուժըկօտրէն դաշանգ՝ ծըղրգ՝նէ օնէ* (Բ):

ԿՈՒԺԿԱՄԱՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԸԿԱՄԱՐ:

ԿՈՒԺԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԸԿԱՎԷՐ:

ԿՈՒԺԿԱՏԸՂ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԸԿԱՏԸՂ:

ԿՈՒԼ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կուլ թօղ անէլ - Հնագույն մարզաձեւ. քարը պարսատիկով նետում էին վեր, ում նետածը իրենից ավելի մոտ եւ ավելի ուշ էր ընկնում, նա հաղթում էր: *Առաչ ջըհիլնէն հըվըքվէլիս ըն իլանլ, կուլ թօղ ընէլիս* (Բ):

- Կուլ յէրգ՝ինք՝ - Անսահման տարածություն, անսահմանություն: *Ղուշը թըռչում ա, կուլ յէրգ՝ինք՝ումը կօրչում* (Ձ):

ԿՈՒԼԱԿ *(ռուս. кулак)* - *գ.* Հարուստ գյուղացի՝ սեփականատեր, կուլակ: *Քօխունց Միրզան կուլակ ա իլանլ* (Ձ):

ԿՈՒԼԱԿԱԹԱՓ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կուլակաթափ անէլ - Կուլակների հարստությունից՝ հողից՝ անասուններից զրկել: *Ղարաբաղ սավէտին վախտը շատ մարթ ըն կուլակաթափ ըրալ* (Ձ):

ԿՈՒԼԱՄ-ԿՈՒԼԱՄ - *տե՛ս* ԿԸԼԱՎ-ԿԸԼԱՎ:

ԿՈՒԼԷՐ *(ռուս. курьер)* - *գ.* Մինչեւ 1950-ական թվականները գյուղերում գգիրի պարտականություն կատարող անձ: *Էն վախտը կուլէրին ամէսը հէնգ՝ աշխօր ըն իլանլ տալիս* (Ձ):

ԿՈՒԼԸՆԷ - *գ.* Կուլայաձեւ պտուղներով տանձի տեսակ: *Կուլը՝նէն դաշանգ՝ տանձ ա* (Բ):

ԿՈՒԼ՝ԱԿԱՊ - *տե՛ս* ԿՈՒԼ՝ԸԿԱՊ:

ԿՈՒԼ՝ԱՏԱԿ - *գ.* Ծնոտի տակից կախ ընկած միսը: *Տընըշինիտ կուլ՝ատակը մին փութ կա* (Բ):

ԿՈՒԼ՝ԸԾՕՑ/ԿԸԼ՝ԸԾՕՑ - *տե՛ս* ԿՈՒԼ՝ԸԿՕԼ՝:

ԿՈՒԼ՝ԸԿԱՊ/ԿՈՒԼ՝ԱԿԱՊ/ԿԸԼԻԿԱՊ/ԿԸԼ՝ԸԿԱՊ/ԿԸԼԸԿԱՊ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կուլ՝ընկապ անէլ - Մեկին շփոթեցնել՝ մոլորեցնել՝ պապանձեցնել: *...Ջադուն նըհէնց ա կըլընկապ անում, վար վէշ մին վախտ էտ ըխճըկանը քըթանում չընը* (ՀԺՀ, V, 384):

- Կուլ՝ընկապ ընդնէլ/ինիլ - Շփոթվել, մոլորվել, պապանձվել: *Տընդան վէր դէվին տը՛սնում ա, կուլ՝ընկապ ա ընդնում* (Ձ):

ԿՈՒԼ՝ԸԿԱՏԷԳ՝ - *գ.* Կոկորդ, բուկ: *Ցօրտ ճ՝ուր ա խըմալ, կուլ՝ընկատէգ՝ը օռչանլ ա* (Ձ):

- Կուլ՝ընկատէգ՝ը կ՝ՆՐմՆուր - Առողջ, առույգ: *Կուլ՝ընկատէգ՝ը կ՝ՆՐմՆուր տըղամարթ ա Իսակ դային* (Ձ):

ԿՈՒԼ՝ԸՉԱՐՂԱԹ - *գ.* Կանանց վիզը ծածկելու մետաքսե վզնոց: *Շուշվա խանումնէն կուլ՝ընչարղաթ ըն իլՆլ քըցիլիս* (Ձ):

ԿՈՒԼ՝ՎԸԿՕԼ՝/ԿԸԼ՝ՎԸԿՕԼ՝/ԿԸԼ՝ԸՎԿՕԼ՝/ԿԸԼ՝ԸԿՕԼ՝/ԿՕԼ՝(Ի)-ԿՕԼ՝(Ի) - *մ.* Իրար գրկած, գրկախառն: *Թաքավէրը կ՝ամ ա, տը՝սնում թաքուհին ա վէգիրը կուլ՝վըկօլ՝ թախտէն յըրա պարանց ընգած* (Ձ):

- Կուլ՝վըկօլ՝ անէլ - Իրար գրկել, գրկախառնվել: *Ըտը՝ղ Թափէղըն ա Պարսէղը Ռ՝ուրՆուր ճընՆանչում ըն, կուլ՝վըկօլ՝ անում* (Ձ):

ԿՈՒԼՆ՝ - *հեգն. տե՛ս* ՅՆՒՆՂՆՒՇԿԱ:

ԿՈՒԼՈՒԲ - *տե՛ս* ԿԸԼՈՒԲ:

ԿՈՒԼՈՒԲԱՎԱՐ - *տե՛ս* ԿԸԼՈՒԲԱՎԱՐ:

ԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ԿԸԼՈՒԼ:

ԿՈՒԼՈՒՄԲՕՋ - *տե՛ս* ԿԸԼԸՄԲՕՋ:

ԿՈՒԼՈՒՄԲՕՍ - *տե՛ս* ԿԸԼԸՄԲՕՋ:

ԿՈՒԼՈՒՐ/ԿԸԼՈՒՐ - *տե՛ս* ՊՆՒԼՆՒՐ:

ԿՈՒԼՈՒՐԱՆԱԼ/ԿԸԼՈՒՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՊՆՒԼՆՒՐԱՆԱԼ:

ԿՈՒԼՈՒՐԱՎՈՒՆ/ԿԸԼՈՒՐԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՊՆՒԼՆՒՐԱՎՈՒՆ:

ԿՈՒԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊՆՒԼՆՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿՈՒԼՈՒՐՕԹՈՒՆ/ԿԸԼՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊՆՒԼՆՒՐՕԹՈՒՆ:

ԿՈՒԼՕԼԱԿ - *տե՛ս* ԿԸԼՕԼԱԿ:

ԿՈՒԼՕԼԱԿԹԱԿԷ - *տե՛ս* ԿԸԼՈՒԼԹԱԿԷ:

ԿՈՒԼՕԼԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԼՕԼԷԼ:

ԿՈՒԼՕԼՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԼՕԼՎԷԼ:

ԿՈՒԼՕԽ - *տե՛ս* ԿԸԼՕԽ:

ԿՈՒԼՕՆԴ(Ը)ՐԱԿ - *տե՛ս* ԿԸԼՕՆԴ(Ը)ՐԱԿ:

ԿՈՒԽԸԼԿԱՆԷ - *տե՛ս* ԿՕԽԸԼԿԱՆԷ:

ԿՈՒԽԼԸԿԱՆԷ - *տե՛ս* ԿՕԽԸԼԿԱՆԷ:

ԿՈՒԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿՕԽԱՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿՈՒԽԿԱՀԱՍՏ/ԿՈՒԽՔԱՀԱՍՏ - *ած.* Համառ, կամակոր, իր ասածի: *Կուխկահաստ կընէգ՝ ա Ընփէնիգ՝ը* (Բ):

ԿՈՒԽԿԱՃԱՂ/ԿՈՒԽՔԱՃԱՂ - *գ.* 1. Ողնաշարին կպած երկու կողմերի ոսկորները, կողոսկր: ... *Օր չի անց կէնալ, վէր ժամին տըռանը ղըլմըղալ չի սարքին, կըլօխ ճըղին, կօռնը յա կուխկաճաղ կուտրատին...* (ՋՏ, Ա, 179): 2. Կենդանիների կողոսկրը եւ նրան կպած միսը: *Ամմէնալ՝ավ խըրավածը խօգ՝ին խըրավածը կուխկաճաղընն ա* (Ձ):

- Կուխկըճաղէրը Նլլէր անէլ/կուտըրատէլ/հըմբարէլ - Շատ ծեծել: *Ղօրօղչին մըհակը յօր ա ունէս, ըտըրա կուխկըճաղէրը Նլլէր ընէս* (Ձ):

- Կուխկըճաղէրը հըմբարվէլ/Ռ՝ուրՆուր նի կ՝Նլլ - Շատ նիհար լինել: *Խը՝ղճըտ էնքան տՆուզնը կացալ ա, կուխկըճաղէրը հըմբարվում ա* (Ձ):

ԿՈՒԽԿԱՊԷՆԴ/ԿՈՒԽՔԱՊԷՆԴ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՀԱՍՏ:

ԿՈՒԽԿԱՎԷՐ/ԿՈՒԽՔԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՀԱՍՏ:

ԿՈՒԽԿԱՑԱՎ/ԿՈՒԽՔԱՑԱՎ - *գ.* Կողերի ցավ, կողքի ծակոց: *Կուխկացավը վէր փըռնում ա, Մարյանը պըռՆնչՆում ա* (Ձ):

ԿՈՒԽԿԱՓԸՆԴ/ԿՈՒԽՔԱՓԸՆԴ - *գ.* Գորգագործական դազգահի երկու կողմերի հաստ փայտերը՝ գերանները: *Հունց ա պըտահում, կավը կօխկավը ընցընէլիս նի յա կ՝ամ, կուխկափՆդը վէր ա ըղնում, գ՝ՆբՆ կ՝օրծողը անէսկ ա տամ* (Ձ):

ԿՈՒԽԿԸԾԱԿՈՒՑ/ԿՈՒԽՔԸԾԱԿՈՒՑ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՑԱՎ:

ԿՈՒԽԿԸՀԱՆ/ԿՈՒԽՔԸՀԱՆ - *մ.* Կողքի վրա, մի կողքի վրա թեքված: *Կուխկըհան պարանց ա ընգալ* (Բ):

ԿՈՒԽԿԸՀԸՍՏՕԹՈՒՆ/ԿՈՒԽՔԸՀԸՍՏՕԹՈՒՆ - *գ.* Համառություն, կամակորություն: *Թաքուհին թաքավէրին կուխկըհըստօթունը լ՝ավ արգ՝Ռ՝ուդՆում, ըտըրա հը՝տէ էլ պէն չի խօսում* (Ձ):

- Կուխկըհըստօթուն անէլ - *տե՛ս* Կօխկէն ըղնէլ (1):

ԿՈՒԽՆԻ *(ռուս. кухня)* - *գ.* Խոհանոց: *Էտ տըղան ք՝ինՆամ ա, կուխնումը մին փՆրդՆ յա ինՆում կապած, ընդրա քըմակէն կ՝օղըլ ա կէնում...* (ՆԼՂԺԲ, 53):

ԿՈՒԽՔԱՀԱՍՏ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՀԱՍՏ:

ԿՈՒԽՔԱՃԱՂ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՃԱՂ:

ԿՈՒԽՔԱՊԷՆԴ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՊԷՆԴ:

ԿՈՒԽՔԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՎԷՐ:

ԿՈՒԽՔԱՑԱՎ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՑԱՎ:

ԿՈՒԽՔԱՓԸՆԴ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՓԸՆԴ:

ԿՈՒԽՔԸԾԱԿՈՒՑ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԸԾԱԿՈՒՑ:

ԿՈՒԽՔԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԸՀԱՆ:

ԿՈՒԽՔԸՀԸՍՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԸՀԸՍՏՕԹՈՒՆ:

ԿՈՒԾԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԻ:

ԿՈՒԾԻ-ԿՈՒԾԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԻ-ԿՈՒՃԻ:

ԿՈՒԾԻ-ՄՈՒԾԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԻ-ԿՈՒՃԻ:

ԿՈՒԾՈՒԾՈՒՆ - *տե՛ս* ԿԸԾՈՒՔ(ՆԸ):

ԿՈՒԾ(ՈՒ)ՎԱՀԱՄ - *տե՛ս* ԿԸԾՎԱՀԱՄ:

ԿՈՒԾ(ՈՒ)ՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԾՎԷԼ:

ԿՈՒԾ(ՈՒ)ՎԸ՝ՂԱՆ - *տե՛ս* ԿԸԾՎԸ՝ՂԱՆ:

ԿՈՒԾ(ՈՒ)Վ(ՈՒ)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԾՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿՈՒԾ(ՈՒ)ՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԿԸԾՎՕԹՈՒՆ:

ԿՈՒԾ(ՈՒ)ՎՕԿ - *տե՛ս* ԿԸԾՎՕԿ:

ԿՈՒԾՕ - *տե՛ս* ԿԸԾՕ:

ԿՈՒԾՕ-ԹՈՒԹՕ - *տե՛ս* ԹԸԹՕ-ԿԸԾՕ:

ԿՈՒԾՕԽՈՒՐ - *տե՛ս* ԿԸԾՕԽՈՒՐ:

ԿՈՒԾՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԾՕՏԷԼ:

ԿՈՒԾՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԾՕՏՎԷԼ:

ԿՈՒԾՕՏՕՂ - *տե՛ս* ԿԸԾՕՏՕՂ:

ԿՈՒԿ(Ը)ԼԱ *(ռուս. кукла)* - 1. *գ.* Տիկնիկ: *Ռ՝Նրը խուխէն հը՝տէ մին կուկըլա յա ինք՝ կալՆլ* (Բ): 2. *ած,. գ. փխբ.* Գեղեցիկ (անձ): *Կուկըլա ախճիգ՝ ա մէր Մանէն* (Բ):

ԿՈՒԿԼԸԳ՝ԱՆԱԼ/ԿՈՒԿԼԻԳ՝ԱՆԱԼ - *չբ.* Կոկիկ՝ վայելուչ դառնալ, կոկիկանալ: *Քաչալը լըղանում ա, կ՝ը՝նում, կուկլըգ՝անում* (Ձ):

ԿՈՒԿԼԸԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ/ԿՈՒԿԼԻԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿՈՒԿԼԸԳ՝ԱՆԱԼ-ի:

ԿՈՒԿԼԻԳ՝ԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԿՈՒԿԼԸԳ՝ԱՆԱԼ:

ԿՈՒԿԼԻԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒԿԼԸԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԿՈՒԿՎԱԾԷՆ/ԿԸԿՎԱԾԷՆ - *գ.* Կկուի ձայն՝ կանչ: *Կուկվածէնը վէր ըսկանում ա, գ՝Ռ՝ուդՆում ա, վէր կ՝արունքը յը՝կալ ա* (Ձ):

- Կուկվածէն ածէլ - Ջուր կանչել: *Հիշկան կուկվածէն ա ածում, կընէգ՝ը մըհալ չի քըցՆում* (Ձ):

ԿՈՒԿՈՒ[1] *(գրբ. կկու)* - *գ.* 1. Անտառային չվող թռչուն, կկու: *Կուկուն վէր սՆս ա անում, վը՝րսկանը չՆշմիշ ա ըղնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Փոքրիկ երեխա: *Մին հառհնը Ռ՝ուրՆն կուկուն տինում ա ուրուրուցէն մաչին, ինք՝ը ք՝ՆունՆում թուրունը՝ հաց թըխէ* (ԱԱ, 67): 3. *մնկ. տե՛ս* ԿՈՒԿ(Ը)ԼԱ (1):

- Կուկուն անէ, ճիճին տանէ - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը աշխատում է, մյուսը՝ արդյունքը վայելում:

- Կուկուն մաչին պՆուն շինիլ/տինիլ - Ավերվել, ավերակ դառնալ: *Էտ տօնը մին վըխտու վա իլՆլ գ՝ուռ, միհէնգ՝ կուկուն մաչին պՆուն ա շինՆլ* (Ձ):

ԿՈՒԿՈՒ[2] - *տե՛ս* ԿՈՒԿՈՒՄ:

ԿՈՒԿՈՒՋ՝ - *տե՛ս* ՊՈՒՊՈՒՋ՝:

ԿՈՒԿՈՒՋ՝ԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՊԸՋ՝ԱՆ:

ԿՈՒԿՈՒՋ՝ԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՊԸՋ՝ԻԼ:

ԿՈՒԿՈՒՋ՝Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՊԸՋ՝ՑԸՆԷԼ:

ԿՈՒՀՕԼ - *տե՛ս* ԿԸՀՕԼ:

ԿՈՒԿՈՒՄ/ԿՈՒԿՈՒՆ/ԿՈՒԿՈՒ[2] *(գրբ. կոկոն)* - *գ.* 1. Բողբոջ, դեռ լրիվ չբացված ծաղիկ, կոկոն: *Վարթէն կուկումը պուք ա տամ, տինում ծօցումը* (Ձ): 2. *փխբ.* Դեռահաս աղջկա կուրծք: *Իմ յարէս կուկումը ինձ խը՝Նքա տարալ ա* (Ձ):

- Կուկում տալ/փըռնէլ/քըցիլ - *տե՛ս* ԿՈՒԿՈՒՄԷԼ:

ԿՈՒԿՈՒՄԷԼ/ԿՈՒԿՈՒՆԷԼ[1] - *չբ.* Կոկոնել, բողբոջել: *Ծըղըգ՝նէն կուկումալ ըն* (Բ):

ԿՈՒԿՈՒՄԿԱԼԻԼ/ԿՈՒԿՈՒՆԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ԿՈՒԿՈՒՄԷԼ:

ԿՈՒԿՈՒՆ - *տե՛ս* ԿՈՒԿՈՒՄ:

ԿՈՒԿՈՒՆԷԼ[1] - *տե՛ս* ԿՈՒԿՈՒՄԷԼ:

ԿՈՒԿՈՒՆԷԼ[2] - *տե՛ս* ԿԸՏԱՂԷԼ:

ԿՈՒԿՈՒՆԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ԿՈՒԿՈՒՄԿԱԼԻԼ:

ԿՈՒԿՈՒՌՈՒՋ *(ռուս. кукуруза)* - *տե՛ս* ԽԱՄԲԱՐ:

ԿՈՒՃԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՃՈՒՐԱՆԱԼ:

ԿՈՒՃԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ԿՈՒՃՈՒՐԱՎՈՒՆ:

ԿՈՒՃԸԿԱՄԱՐ/ԿՈՒԺԿԱՄԱՐ - *գ.* Կոճակը կոճկելու անցքը, կոճակի լամբակ: *Դանդզին պէնջակը կարում ա, ամիա մընանա ըղնում ա, կուճըկամար չի թօղնում* (Ձ):

ԿՈՒՃԸԿԱՎԷՐ/ԿՈՒԺԿԱՎԷՐ - *ած.* Վրան կոճակ կարված, կոճակ ունեցող: *Կուճըկավէր դարյա յա կ'ըէցալ* (Բ):

ԿՈՒՃԸԿԱՏԸՂ/ԿՈՒԺԿԱՏԸՂ - *գ.* 1. Այն տեղը, որտեղ կարված է, կարված է եղել կամ կարվելու է կոճակը: *Մին հեղինք ա ինք' օնում, դըրյին կուճըկտըղան տամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԿՈՒՃԸԿԱՄԱՐ:

ԿՈՒՃԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՃՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿՈՒՃԻ/ԿՈՒՃՈՒՐ/ԿԻՃԻ/ԿՈՒԾԻ/ՊՈՒՃՈՒՐ/ՊԻԾԻ - *ած.* 1. Չափսերով՝ ծավալով ոչ մեծ, փոքր, փոքրիկ: *Ուստան մին կուճի ցակատ ա շինում, տամ ըտըրան* (Ձ): 2. Ցածրահասակ: *Կուճի մարթ ա իլալ Սումբաթ ամին* (Բ): 3. Փոքրաթիվ, փոքրաքանակ: *Էտ չուբանէն էլ մին կուճի նախէր ա ինում* (Ձ): 4. Քիչ տեւողությամբ, կարճատեւ: *Մին կուճի վախտ վէր թօռ չի կ'ա, ժուղովուրթը արտէրը կըհընձին, պըրծընին* (Բ): 5. Փոքրաթիվ բնակչություն ունեցող: *Հանդրանաթ կուճի շինըթկընէ շատ կա* (Բ): 6. Էական նշանակություն չունեցող, ոչ կարեւոր: *Մին կուճի պէնու դանդա էտ էրկու ախպէրքը ուրուր անա խըռավում ըն* (Ձ): 7. Փոքրահասակ, անչափահաս: *Խիկարը հանա կուճի խօխա յա իլալ, վէր էն ա իլալ հընձ ընէլիս* (Ձ): 8. Կրտսեր, մյուսներից պակաս տարիք ունեցող: *Թաքավէրը թունդումը կըզնըվում ա, կուճուր տըղէն տանան տուս քըցըմ...* (ՀԺՀ, V, 188): 9. Հասարակական՝ պաշտոնական ցածր դիրք՝ աստիճան ունեցող: *Իզէն կուճի մարթ ա, կարէլ չի ք'ըզ կօրձի չի տինի* (Բ): 10. *գ.* Երեխա, մանուկ: *Մ'ըծը հինչը անէ, կուճինը կըսըվը'րէ* (Ձ):

- Կուճի քօն - Շերամի երկրորդ քունը, որ կարճատեւ է լինում: *Վ'ըրթնը կուճի քօնան յը'ր ա կէնում, թութու տիրը'վ չի ինում, թա ուտըցընին* (Ձ):

ԿՈՒՃԻ-ԿՈՒՃԻ/ԿՈՒՃՈՒՐ-ԿՈՒՃՈՒՐ/ԿԻՃԻ-ԿԻՃԻ/ԿԻՃԻ-ՄԻՃԻ/ԿՈՒԾԻ-ԿՈՒԾԻ/ՊՈՒՃՈՒՐ-ՊՈՒՃՈՒՐ/ՊԻԾԻ-ՊԻԾԻ/ԿՈՒՃԻ-ՄՈՒՃԻ/ԿՈՒԾԻ-ՄՈՒԾԻ/ԿՈՒՃՈՒՐ-ՄՈՒՃՈՒՐ/ԿԸԾ'Ը-ՄԸԾ'Ի/ԿԸԾ'Ը-ՊԸԾԻ - 1. *ած.* Փոքր, փոքրիկ (շատերի մասին): *Կուճի-կուճի խօխէնք'ըն էլ ըն ը'ստավ շուղուղ անում* (Ձ): *մ.* 2. Քիչ-քիչ, հետզհետե, աստիճանաբար: *Հական կուճի-կուճի թընքանում ա* (Բ): 3. Կամաց, զգույշ: *Կուճուր-կուճուր ք'ընում ա, թա յօր օնէ, մին աման ա վէր քըցում, կօտրում* (ՀԺՀ, V, 502):

ԿՈՒՃԻ-ՄՈՒՃԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԻ-ԿՈՒՃԻ:

ԿՈՒՃՈՒՊՈՒՆ - *տե՛ս* ԿԸՃԸՊՈՒՆ:

ԿՈՒՃՈՒՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԻ:

ԿՈՒՃՈՒՐԱՆԱԼ/ԿՈՒՃԱՆԱԼ/ԿԻՃԱՆԱԼ[1]/ՊՈՒՃՈՒՐԱՆԱԼ - *չբ.* Ծավալով՝ չափսերով փոքր դառնալ, փոքրանալ: *Շալվարը լըվանում ըն՝ կուճուրանում ա* (Ձ):

ԿՈՒՃՈՒՐԱՆՔ - *գ.* Տարբեր տեսակի համեմունքների ընդհանուր անունը: *Առանց կուճուրանք կարէլ չըս լ'ավ խորանգ' իփիս* (Ձ):

ԿՈՒՃՈՒՐԱՎՈՒՆ/ԿՈՒՃԱՎՈՒՆ/ԿԻՃԱՎՈՒՆ[1]/ՊՈՒՃՈՒՐԱՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ փոքր: *Կուճուրավուն տօն ա Պըրսէղանց տօնը* (Բ):

ԿՈՒՃՈՒՐ-ԿՈՒՃՈՒՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԻ-ԿՈՒՃԻ:

ԿՈՒՃՈՒՐ-ՄՈՒՃՈՒՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԻ-ԿՈՒՃԻ:

ԿՈՒՃՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿՈՒՃԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԻՃԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1]/ՊՈՒՃՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿՈՒՃՈՒՐԱՆԱԼ-ի:

ԿՈՒՃՈՒՐՕԹՈՒՆ/ԿՈՒՃՕԹՈՒՆ/ԿԻՃՕԹՈՒՆ[1]/ՊՈՒՃՈՒՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Փոքր լինելը, փոքրություն: *Կուճուրթունէն դանդան լօխ ըտըրա հը'տան Կուճի յըն իլալ ծէն տալիս* (Ձ):

ԿՈՒՃՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԿՈՒՃՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ԿՈՒՃՕՃ - *տե՛ս* ԿԸՃՕՃ:

ԿՈՒՄ/ՂՈՒՄ[2] *(գրբ. կում)* - *տե՛ս* ԿՕԼՏ(ՈՒՄ):

- Ղում անէլ, իրը'սէն թընքէլ - Թուքը բերանի մեջ հավաքելով եւ մեկի երեսին թքելով՝ խիստ անպատվել: *Ղում ա անում, կընգանը իրը'սէն թընքում, կըլօխ յօր օնում, ք'ինամ* (Ձ):

ԿՈՒՄԱՐ - *տե՛ս* ՂՈՒՄԱՐ:

ԿՈՒՄԱՐԲԱՋ - *տե՛ս* ՂՈՒՄԱՐԲԱՋ:

ԿՈՒՄԲԸԼԱԹԱԿ - *տե՛ս* ՄԸՀԸԿԱԹԱԿ:

ԿՈՒՄԲԸԼԱՔԸ'Թ - *ած.* Մեծ՝ խոշոր քիթ ունեցող: *Կումբըլաքը'թ մարթ ա Խըզխըզանց Ապրըհամը* (Բ):

ԿՈՒՄ-ԿՈՒՄ/ՂՈՒՄ-ՂՈՒՄ - *տե՛ս* ԿՕԼՏ(ՈՒՄ)-ԿՕԼՏ(ՈՒՄ):

ԿՈՒՅԱՆԱԼ *(գրբ. գոյանամ)* - *չբ.* 1. Ստեղծվել, առաջանալ, գոյանալ: *Հանսանը դիրխօր ա ընգում, լանգ ինանում, ըրտուսուքնան թօռ ա կույանում* (ԱԱ, 16):

ԿՈՒՅԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. գոյացուցանեմ)* - *նբ.* ԿՈՒՅԱՆԱԼ-ի:

ԿՈՒՆԳՈՒՂ - *տե՛ս* ԿԸՆԳՕՂ:

ԿՈՒՆՂԷ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՆԳ'Ի:

ԿՈՒՆՂԷ-ԿՈՒՆՂԷ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՆԳ'Ի:

ԿՈՒՆՂԸԿԸՇԷԳ' - *ած.* 1. Կծկված, կուչ եկած, գունդուկծիկ: *Կամ ա տը'սնում՝ մին կունդըկընծէգ' օխնը էտ մըղակէն ըռաշկէն* (Ձ): 2. Ձեռն ու ոտը քաշված, անդամալույծ: *Կունդըկընծէգ' մարթ ա Սիմօն դային, ամմա սաղ օրը էն ա կօրծ ընէլիս* (Բ):

- Կունդըկընծէգ' տը'ռնալ - 1. Կուչ գալ, կծկվել: *Օխնը կունդըկընծէգ' ա տը'ռնում, էտ փսումը վէր ըղնում* (Ձ): 2. Ձեռն ու ոտը քաշվել, անդամալույծ դառնալ: *Շէնըմը մընացալ ըն էրկու կունդըկընծէգ' տը'ռած պառավ* (Բ):

ԿՈՒՆՂԸՄԸՀԱԿԷ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՆԳ'Ի:

ԿՈՒՆՂ'ԱՆԱԼ - *չբ.* Հաշմվել, խեղվել, անդամալույծ դառնալ: *...Կընէգ'ըն ասում ա.- Քու հանր արտէն մընացած, կունդ'ացած, հանալ ինգ'ած մարթ ա...* (ՀԺՀ, VII, 152):

ԿՈՒՆՂ'ԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿՈՒՆՂ'ԱՆԱԼ-ի:

ԿՈՒՆՂՈՒՌՈՒԾ(ԻԳ') - *տե՛ս* ԿՕՄԲԱԼ:

ԿՈՒՆԷԹ - *գ., ած.* Սեւ ու տգեղ (անձ): *Էտ կունէթը օգ'ում ար թաքավէրին տըղէն նըհը'տ փըսակվէ* (Ձ):

ԿՈՒՆԹԸՌՈՒ(Ն)Ճ - *գ.* 1. Մաշված ավել: *Կունթըռուճը յօր ա ունէս, տօնը սիրփիս* (Ձ): 2. Խնձորի՝ տանձի եւն միջուկը, որ դեն են նետում: *Խընձօրնէն լօխ օտում ա, կունթըռունճնէն էլ տամ էշին* (Ձ): 3. Եգիպտացորենի՝ հատիկները հանած մասը: *Խամբարը օտում ըն, կունթըռուճնէն տէն քըցում* (Ձ): 4. Ծայրը կտրած փայտի կտոր: *Մին կունթըռուճ ա յօր օնում, էշին բիզ տամ* (Ձ):

ԿՈՒՆԹԸՎԷՐԻԼ - *տե՛ս* ԿԸՆԹԸՎԸ'ՐԷԼ:

ԿՈՒՆՁ'ԿՈՒՆՁ'ԱԼ/ԿԸՆՁ'ԿՕՆՁ'ԻԼ/ԿԸՂԿԱՆՁԻԼ *(գրբ. կաղկանձեմ)* - *տե՛ս* ԿԸԼԱՆՉԷԼ:

ԿՈՒՆՁ'ԿՈՒՆՁ'Ց(Ը)ՆԷԼ/ԿԸՆՁ'ԿՈՒՆՁ'Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԼԸՆՉՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿՈՒՆՁ'ԿՈՒՆՁ'ՕՆ/ԿԸՆՁ'ԿԸՆՁ'ՕՆ - *տե՛ս* ԿԸԼԱՆՉՈՒՑ:

ԿՈՒՆՁ'ԿՈՒՆՁ'ՕՑ/ԿԸՆՁ'ԿԸՆՁ'ՕՑ - *տե՛ս* ԿԸԼԱՆՉՈՒՑ:

ԿՈՒՆՁՈՒԼ/ԿԱՆՁՈՒԼ - *գ.* Շապիկի վրայից հագնելու անթեւ ներքնազգեստ: *Կունձուլը հանում ա, յարան կապում* (Ձ):

ԿՈՒՆՉՈՒԼ - *տե՛ս* ԿՕՆՉՈՒԼ:

ԿՈՒՇԻ-ԿՈՒՇԻ - *տե՛ս* ՃՈՒԽ-ՃՈՒԽ:

ԿՈՒՇՏԱՆԱԼ - *չբ.* Կոշտ՝ պինդ դառնալ, կոպտանալ, կոշտանալ: *Հացը կուշտացալ ա, կարում չընք օտինք՝* (Բ):

ԿՈՒՇՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿՈՒՇՏԱՆԱԼ-ի:

ԿՈՒՇՏԷԼ/ԿՈՒՇՏԻԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ԿՈՒՇՏԱՆԱԼ: 2. Մաշկը կոշտանալ: *Ծէրքէրըս կուշտանալ ա* (Բ): 3. Կոկորդի՝ բերանի մեջ թեթեւ քերծվածքներ զգալ: *Պէրանըս կուշտանալ ա,կարում չըմ հաց օտիմ* (Բ):

ԿՈՒՇՏԸՊԸՆԴԷ - *տե՛ս* ԿՈՒՇՏԸՊԸՆԴԻ:

ԿՈՒՇՏԸՊԸՆԴԻ/ԿՈՒՇՏԸՊԸՆԴԷ *(գրբ. կշտապինդ (կուշտ ուտող, կուշտ ուտելով)* - *մ.* Կշտանալու չափ: *Ծիյան վէր ա կ՚ամ, ըխպըրան մին լ՚ավ կուշտպընդի ճանր խըմում...* (ՆԱԲ, 42):

ԿՈՒՇՏԻԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՇՏԷԼ:

ԿՈՒՇՏՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Կոշտ լինելը, պնդություն, կարծրություն: *Հացէն կուշտութունը շատ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Կոպիտ՝ բիրտ լինելը: *Կուշտութունէն դանդան չէնումը վէչ մինը սիրում չի Ըրտաշէն* (Բ):

ԿՈՒՉԸԿՕՉ/ԿՕՉ-ԿՕՉ - *տե՛ս* ԿՈՒՉՈՒՐ-ԿՈՒՉՈՒՐ:

ԿՈՒՉԿՈՒՉԱՏԷԼ/ԿՈՒՉԿՈՒՉՏԱԼ - *չբ.* 1. Ձու ածելու տեղ փնտրել, այստեղ-այնտեղ կուչ գալ (հավի մասին): *Հավը շատ ա կուչկուչատում, ախըրը, նի մընում, խօտէն թրյին մաչին ծու ածում* (Ձ): 2. *փխբ.* Ամաչել, ամոթխել, քաշվել, վախենալ: *Էտ զօռբան բանդրդան խըղճանում ա, սուրփ Աստուծը կըտըրում, կուչկուչտալավ ասում...* (ՆԼՂԺԲ, 134):

ԿՈՒՉՈՒՐ/ԿԸՉՈՒՐ/ԿՈՒՉՕՌ/ԿԸՉՕՌ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կուչուր անել/կ՚անալ - Կուչ գալ, կծկված նստել՝ կանգնել: *Վէր ք՚ըէցալ ա տըէսալ՝ խըէլքը պըրծած, մին ծառու տակէ կուչուր ա ըրալ, ըսքըսալ զըռզըռալը* (ԱԱ, 74):

ԿՈՒՉՈՒՐ-ԿՈՒՉՈՒՐ/ԿԸՉՈՒՐ-ԿԸՉՈՒՐ/ԿՈՒՉՕՌ-ԿՈՒՉՕՌ/ԿԸՉՕՌ-ԿԸՉՕՌ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կուչուր-կուչուր անել/կ՚անալ - Շատերը կամ շատ տեղերից կուչ գալ՝ կծկվել: *Թռռը նի յա օնում, վըխճըրնէն պատէն տակէն կուչուր-կուչուր ըն անում* (Ձ):

ԿՈՒՉՕՌ - *տե՛ս* ԿՈՒՉՈՒՐ:

ԿՈՒՉՕՌ-ԿՈՒՉՕՌ - *տե՛ս* ԿՈՒՉՈՒՐ-ԿՈՒՉՈՒՐ:

ԿՈՒՊ[1] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կուպ անել - *անրգ.* Լռել, ձայնը կտրել: *Մարթը ասմա.- Կո՛ւպ ըրա, թա չէ փիս ա ինանկան* (Ձ):

ԿՈՒՊ[2] - *տե՛ս* ԿՕՊ:

ԿՈՒՊԱՐ - *գ.* Ձյան՝ ցեխի վրա շատ երթեւեկելուց բացված ճանապարհ՝ կածան: *Էտ կուպարավը ք՚ինամ ըն, հըսնում մին ախպանր* (Ձ):

- Կուպար անել - 1. Շատ երթեւեկելով՝ պնդացնել, չորացնել: *Կումաշնէն ըխպիրին հըղէն կուպար ըն ըրալ* (Բ): 2. Նույն տեղով շատ գնալ, մեկին՝ մի տեղ շատ այցելել: *Սիրըկանէրը Ըշխէնին տօնը կուպար ըն ըրալ* (Ձ):

- Կուպար ինիլ/տըէռնալ - Շատ երթեւեկելուց պնդանալ՝ չորանալ: *Էնքան ք՚ըէցալ ըն-յըէկալ, հըղէն կուպար ա տըէռալ* (Ձ):

ԿՈՒՊԷՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կուպէտ անել - Գործը հապճեպ ու անորակ կատարել, ի միջի այլոց անել: *Կուպէտ ա անում, պըրծընում, ք՚ինամ, թա.- Թաքավէրըն ապըրած կէնա, հունցը ասալ ըս, ընդի էլ ըրալ ըմ* (Ձ):

ԿՈՒՊԸԼԱԹԱԿ - *տե՛ս* ՄԸՀԸԿԱԹԱԿ:

ԿՈՒՊԸՐ[1] *(գրբ. կուպր)* - *գ.* Ձյութ, կուպր: *Լ՚ըհա վըէնը փուխէս ա, բանրդան խըրվէս ա կուպըրավ լիգ՚ը փօսէն մաչը, էլ կըրէս չի, թա տըէղան տանրանր կ՚ա* (Ձ):

ԿՈՒՊԸՐ[2] - *տե՛ս* ԿՈՒՊ[1]:

ԿՈՒՊԸՐԱՀԱՄ - 1. *գ.* Կուպրի՝ ձյութի համ: *Աղտիրանծան կուպըրահամ ա կ՚ամ* (Բ): 2. *ածանց.* Կուպրի՝ ձյութի համ ունեցող: *Կուպըրահամ կ՚ինի յա, կարում չըմ խըմիմ* (Ձ):

ԿՈՒՊԸՐԱՎԸԷՏ - *գ.* Կուպրի՝ ձյութի հոտ: *Կուպըրը հիլըցընէս ըն, կուպըրավը՚տը ըղնէս ա շէնը* (Ձ):

ԿՈՒՊԸՐԷԼ[1] *(գրբ. կպրեմ)* - *նբ.* Կուպրով՝ ձյութով պատել: *Պօժկէն մաչը կուպըրում ըն, կ՚ինին ածում մաչը* (Ձ):

ԿՈՒՊԸՐԷԼ[2] - *չբ. տե՛ս* Կուպ անել:

ԿՈՒՊԸՐՀԱՄԷԼ - *չբ.* Կուպրի՝ ձյութի համ ստանալ: *Կ՚ինին կուպըրհամալ ա* (Բ):

ԿՈՒՊԸՐՄՕՐԹԷ - *գ.* Վրան կուպր քսած կաշի, որ գործածում են որպես տիկ՝ օղի եւ գինի պահելու համար, կամ որով ծածկում են օղու եւ գինու կարասների բերանը: *Կուպըրմօրթէն թօթու ըրաղավ լըսնում ա, պահում հըրսընքէն հը՚տէ* (Ձ):

ԿՈՒՊՃ(ԸԼ)ԻԳ՚ - *տե՛ս* ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳ՚:

ԿՈՒՊՃ(ԸԼ)ԻԳԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳԱՆԱԼ:

ԿՈՒՊՃ(ԸԼ)ԻԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳ՚/ԿՈՒՊՃ(ԸԼ)ԻԳ՚/ԿՈՒՓՉ(ԸԼ)ԻԳ՚/ԿՈՒՓՃ(ԸԼ)ԻԳ՚ *(ռուս. купчик)* - *ածանց.* Կոկիկ, ամփոփ, վրան լավ նստող: *Կուպչըլիգ՚ շօր ա կ՚ըէցալ* (Բ):

ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳ՚ԱՆԱԼ/ԿՈՒՊՃ(ԸԼ)ԻԳ՚ԱՆԱԼ/ԿՈՒՓՉ(ԸԼ)ԻԳ՚ԱՆԱԼ/ԿՈՒՓՃ(ԸԼ)ԻԳ՚ԱՆԱԼ - *չբ.* Կոկիկ՝ ամփոփ դառնալ, վրան լավ նստել: *Դարյան կուճուրցընում ա, կուպչիգ՚անում ա* (Ձ):

ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ/ԿՈՒՊՃ(ԸԼ)ԻԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ/ԿՈՒՓՃՉ(ԸԼ)ԻԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ/ԿՈՒՓՃ(ԸԼ)ԻԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳԱՆԱԼ-ի:

ԿՈՒՊՐՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԷԳ: *Բընդրընք՚ատարը ք՚իս ա կուպրունը պըտընռէս, տըսնաս՝ մաչին արաղը պըրծած* (ՀԺՀ, V, 262):

- Կուպրուն(ը) տանուս քընցիլ/տանուս օնէլ - Կենդանու մորթին ամբողջական հանել, մորթազերծ անել: *Էտ տըղան ք՚ինանում ա, կուպրուն տանուս քընցում, պիրում, տամ առանծին* (ՀԺՀ, V, 533):

ԿՈՒՌԿՈՒՌ - *տե՛ս* ԿԸՌԸԿՕՌ[2]:

ԿՈՒՌ(Ն)ԱՋՕՐ - *ածանց.* Ջորեղ ձեռք ունեցող, կարող, ուժեղ: *Կուռնազօր տըղամարթ ա իլանալ Աղա ապան* (Բ):

ԿՈՒՌ(Ն)ԱԹԱԿ - *տե՛ս* ԾԸՐՔԱԹԱԿ:

ԿՈՒՌ(Ն)ԱԹԱՓ - *ածանց.* Հոգնեցնող, ծանր: *Հանծ անէլը կուռնաթափ կօրծ ա* (Բ):

- Կուռ(ն)աթափ ինիլ/տըէռնալ - Շատ աշխատելուց կամ ծանր աշխատանք կատարելուց խիստ հոգնել: *Էնքան քար ըն քանդում, լափ կուռնաթափ ըն ինանում* (Ձ):

ԿՈՒՌ(Ն)ԱՑԱՎ - *տե՛ս* ԾԸՐՔԱՑԱՎ (1):

ԿՈՒՌ(Ն)ԱՄԱՆ - *գ.* Հնձելու ժամանակ թեւին անցկացնելու կաշվե հարմարանք: *Հանծ անօղը առանց կուռնաման հանծ չանէլ* (Ձ):

ԿՈՒՌ(Ն)ԱՏԱԿ - *գ.* Թեւատակ, անութ: *Մըհէնգ՚ էլ ասըմ ըն.- Ղանգար ապէր, դէ կուռնուտակատ մին մանզ տանուս կանալ, տէսնանք՝ հունց ա* (ՀԺՀ, V, 516):

- Կուռնըտակէն ծու կըխաշվի - Ասում են մեծ եռանդ՝ ավյուն ունեցող մարդու մասին:

- Կուռնըտակէն ծըմէրուկ չի տըղվարվում - Ասում են շատ գոռոզ՝ մեծամիտ մարդու մասին:

- Կուռնըտակէրը տալ - Մեկին անընդհատ դրդել՝ գրգռել մեկ ուրիշի դեմ: *Մարը տըղէն կուռնըտակէրը տըվավ, հարթնանը նըհը՚տ կըռըվցըրավ* (Բ):

- Կուռնըտակէրը տըռըզցընել - Խիստ գոռոզամտել, մեծամտանալ: *Էս թանրիփան խինդէղնը փուչփուչացալ ա, կուռնըտակէրը տըռըզցըրալ...* (ՆԱԲ, II, 47):

- Կուռնըտըկէրէն ծըմէրուկ/կըծէգ՚/փափուկ պէրց տինիլ - Փաղաքշական խոսքերով մեկին գովել՝ խրախուսել՝ քաջալերել: *Խօխան վէր կ՚ուղթուն*

անէ, հաւրը կըթակէ, վէջ թա կուռնը-տըկէրէն ծըմէրուկ կըտինի (Ձ):

ԿՈՒՌ(Ն)ԱՏԱՐ - *ած., գ.* Թոռան թոռ ունեցող (անձ): *Կուռնատար կընէգ՝ ա Արուս աքէրը, ամմա հանց ա ջաւիիլ ախճիգ՝ ինի* (Ձ):

ԿՈՒՌ(Ն)ԱՑՈՒ - *տե՛ս* ԿՕՌՆԸ(2):

ԿՈՒՌ(Ն)ԱՓՕՇ - *տե՛ս* ԿԱՌՆԸ[1]:

ԿՈՒՌ(Ն)ԸԿՕՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԿՈՒՌ(Ն)ԸՓԸՌ(Ն)ՕԿ(Ի):

ԿՈՒՌ(Ն)ԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԿՈՒՌ(Ն)ԱԹԱՓ:

ԿՈՒՌ(Ն)ԸՉԱՓԷ - *գ.* Միջատի տեսակ: *Կուռնըչափէն հաւր յըրա նըստից, գիդաւ վէր մին փիս պէն ա պըտրի-լական* (Ձ):

ԿՈՒՌ(Ն)ԸՊԸՏԱՏԱՆ - *տե՛ս* ԿՈՒՌ-ՆԸՓԱԹԱԹ:

ԿՈՒՌ(Ն)ԸՍԱՆԼԱՆԿ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՍԱՆԼԱԿՆԸ (3):

ԿՈՒՌ(Ն)ԸՓԱԹԱԹ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹԸԹԱՇՕՐ: 2. Արհեստավորի ձեռքի փաթաթան՝ ձեռքը պաշտպանելու համար: *Դամուրչին կուռնըփաթաթը յը՛տ ա անում, նըստում, վէր հաց օտէ* (Ձ):

ԿՈՒՌ(Ն)ԸՓԸՌ(Ն)Է - *տե՛ս* ԿՈՒՌ(Ն)ԸՓԸՌ(Ն)ՕԿ(Ի):

ԿՈՒՌ(Ն)ԸՓԸՌ(Ն)ՕԿ(Ի) - *մ.* 1. Իրար թեւ մտած, թեւանցուկ: *Շահ-Աբասը խրտտում ա, պըչպըչօրում հարթնանըն ա տըղէն, կուռնըփըռնօկ կ՝ամ ըն տօն* (ՆԱԲ, II, 26): 2. *փխբ.* Միասին, համերաշխ, սիրով: *Ըտըրանք փըսակվում ըն, կուռնըփըռնօկի ապըրում մինչը՛վ հրանց գանքէն վէրչը* (Ձ):

- Կուռնըփըռնօկ անել - Մեկի թեւը մտնել, թեւանցուկ անել: *Տըղէքը ըխճը-կօրցը կըռնըփըռնօկ ըն անում, քի-նամ* (Ձ):

ԿՈՒՌ(Ն)ԸՓԻՉԱՆ - *տե՛ս* ԿՈՒՌ(Ն)ԸՓԱԹԱԹ:

ԿՈՒՌՆՕՍ *(ռուս. курнос)* - *տե՛ս* ԿԸՌԸՔԸ՛Թ:

ԿՈՒՌՈ - *ձ.* Անասուններին ջուր խմելուն մղելու ձայն: *Էշին տանում ա ախպա՛ւրը, թա.- Կո՛ւռռ, կո՛ւռռ...* (Ձ):

ԿՈՒՌՈՒՋՆԱԽՕՏ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՋ-ՆԱԽՕՏ:

ԿՈՒՌՈՒՋՆՈՒՏԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՋ-ՆՈՒՏԱՆԱԼ:

ԿՈՒՌՈՒՋՆՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸ-ՌԸՋՆՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ:

ԿՈՒՌՈՒՋՆՕՏ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՋՆՕՏ:

ԿՈՒՌՈՒՋՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՋՆՕ-ՏԷԼ:

ԿՈՒՌՈՒԹՆԸ - *տե՛ս* ԿԸՌՕԹՆԸ:

ԿՈՒՌՈՒԿԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ԿԸՌԸՎԿԸ՛ՆԷ:

ԿՈՒՌՈՒԿՕՌ[1] - *տե՛ս* ԿԸՌԸԿՕՌ[1]:

ԿՈՒՌՈՒԿՕՌ[2] - *տե՛ս* ԿԸՌԸԿՕՌ[2]:

ԿՈՒՌՈՒԿՕՍ - *տե՛ս* ԿԸՌԸԿՕՌ[1]:

ԿՈՒՌՕ - *տե՛ս* ԿԸՌՕ:

ԿՈ՞ՒՍ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒՍ:

ԿՈՒՍՕԿ - *տե՛ս* ԿԸՍՕԿ:

ԿՈՒՎԿՈՒՎԱԼ - *տե՛ս* ԿԸՎԿԸՎԱԼ:

ԿՈՒՎԿՈՒՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՎԿԸՎ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԿՈՒՎԿՈՒՎՕՆ - *տե՛ս* ԿԸՎԿԸՎՕՆ:

ԿՈՒՎԿՈՒՎՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՎԿԸՎՕՑ:

ԿՈ՞ՒՏ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒՏ:

ԿՈ՞ՒՏԱԿ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒՏԱԿ:

ԿՈ՞ՒՏԱԿ-ԿՈ՞ՒՏԱԿ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒՏԱԿ-Կ՝ՈՒՏԱԿ:

ԿՈՒՏԱՄԱՆ - *գ.* 1. Կուտի աման: *Կու-տամանը կօտավ լըսնում ա, ածում հը-վէրէն առաշկը* (Ձ): 2. *արհմ. տե՛ս* ԿԸ-ԼՕԽ (1):

- Կուտամանը թափ տալ - *տե՛ս* Խը՛ԼՔԸ թափ տալ:

- Կուտամանը տէրտակ - *տե՛ս* Կը-լՕԽը տէրտակ:

ԿՈՒՏԱՆ - *տե՛ս* ԿՕՏԷԳ՝:

ԿՈՒՏԱՆԱ - *գ.* 1. Թոնրի պատերից վայր ընկած եւ կիսով չափ այրված հաց: *Խօրթ մարը պէրալ ա մին կուտանա տըվալ, թա.- Տար էս կուտանան կէ՛ր, էս պա՞ւրթըն էլ կ՝իգի՛, պէր ինձ տո՛* (Ձ): 2. *փխբ.* Հաշմանդամ: *Էտ կուտանան մին թանրաւվ ա յօլա քա՞ւնում* (Ձ):

- Կուտանա անէլ - Հաց թխելիս հացը թոնրի պատից գցել եւ այրել: *Հարթ-նը ըռըչի դՕնումըն ար հաց թըխում, լօխ կուտանա ըրավ* (Բ):

- Կուտանա ինիլ/տը՛ռնալ/քինիլ - 1. Հացը թոնրի պատերից ընկնել եւ այրվել: *Հացը կուտանա իլանվ, ըսկէսուրը հըրթնէրէն անէսկ տըվավ* (Ձ): 2. *փխբ.* Հաշմվել, հաշմանդամ դառնալ: *Խասան հինըրսըգ կընէգ՝ ա իլանլ, մըհէնգ՝ ա ըտի կուտանա տը՛ռալ, խըղճացալ* (Բ):

- Կուտանա հըվաքէլ - Մուրացկանություն անել, մուրալ: *Կուտանա հըվը-քէլավ Ամփին համ հուրան ար պահում, համ քըվօրը* (Բ):

ԿՈՒՏԱՊ/ԿՕՏԱՊ *(գրբ. կտապ (գա-թա, բլիթ), պրս. kūdab)* - *գ.* Կանաչեղե-նով լցոնած եւ տաք մոխրի մեջ թխած հաց: *Մանիշ աքէրը կուտապ շատ ա իլանլ սիրիս, ըղօրմի ընդըրա* (Բ):

ԿՈՒՏԷՄ(ՆԸ)/Կ՝ՈՒՏԷՄ(ՆԸ)/ԿԻՏԷՄ-(ՆԸ) *(գրբ. կոտիմն)* - *գ.* Խաչածաղ-կավորների ընտանիքին պատկանող բանջարաբույս, կոտեմ: *Կուտէմնը լ՝ավ կընանչի յա, մըղափ՞ուն, վէր պատառ կըծօ յա* (Բ):

- Կուտէմնը ճիրիլ - Մոր գոգում միզել (փոքր երեխայի մասին): *Խօխան կուտէմն ա ճիրի՞ւմ* (Ձ):

Կ՝ՈՒՏԷՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԿՈՒՏԷՄ(ՆԸ):

ԿՈՒՏԷՄ-ՏԻՏԷՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՈՒՏԷՄ-ՏԻՏԷՄ(ՆԸ):

ԿՈՒՏԸԳ՝ՀԱՆԷԼ - *նբ.* 1. Շատ քոթոթներ ծնել (շան մասին): *Շօնը նի յա մընում, ըտրրա թախտէն յըրա կուտըգ՝-հանում* (Ձ): 2. *արհմ.* Շատ երեխաներ ծնել: *Մաշինկին հարթնը կուտըգ՝հանալ ա, կարում չի, թա խօխանցը պահէ* (Բ):

ԿՈՒՏԸՔԽԱՆԱ/ԿՈՒՏՈՒՔԽԱՆԱ/ԿԸ-ՏՈՒՔԽԱՆԱ - *տե՛ս* ՏՈ՞ՒՐՄԱ՞:

ԿՈՒՏԸՐԱԿՎԷԼ/ԿՈՒՏՈՒՐԱԿՎԷԼ/ԿԸՏՈՒՐԱԿՎԷԼ - *չբ.* Ծալվել, ծռվել, կորանալ: *Էնքան կօրծ ըմ ըրալ, մաշկըս կուտըրակվալ ա* (Բ):

ԿՈՒՏԸՐ(Ղ)ԱՏԷԼ/ԿՈՒՏՈՒՐ(Ղ)ԱՏԷԼ/ԿԸՏՈՒՐ(Ղ)ԱՏԷԼ/ԿՈՒՏՐԱՏԷԼ *(գրբ. կտրատեմ, կոտորատեմ)* - *նբ.* 1. Շատ բաներ կամ շատ տեղերից կոտրել, կոտրատել: *Մին էրկան ճը՛էղն ա ինում վէր ընգած,կուտըրատում ա, մին շէլանկ փանդ անում, տանում* (Ձ): 2. Ջարդոտել, փշրտել: *Խըմած կ՝ամ ա տօն, ըմըն-չամանը լօխ կուտըրհատում* (Ձ): 3. *փխբ.* Որեւէ լեզվով ցուցամոլությամբ կիսատ-պռատ խոսել: *Միրզին հարթնը ղունըղ-նուն քըշտէն ռուսօվուր կուտըրհատում ա* (Ձ): 4. *չբ.* Կոտրատվել, ջարդոտվել, փշրտվել: *Ծառը վէր ա ըղնում, ճըղնէրը սաղ կուտըրհատում ա* (Ձ):

ԿՈՒՏԸՐ(Ղ)ԱՏՎԷԼ/ԿՈՒՏՈՒՐ(Ղ)ԱՏ-ՎԷԼ/ԿԸՏՈՒՐ(Ղ)ԱՏՎԷԼ/ԿՈՒՏՐԱՏՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԿՈՒՏԸՐ(Ղ)ԱՏԷԼ-ի: 2. *չբ.* Սեթեւեթել, նազկտալ, նազ ծախել: *Հը-ղէննի քինալիս հանց կուտըրհատվում ա Մաքաղաթը, ասիս ախճիգ՝ ինի* (Բ):

ԿՈՒՏԸՐՏԱՆՔ/ԿՈՒՏՈՒՐՏԱՆՔ/ԿԸ-ՏՈՒՐՏԱՆՔ - *գ.* Որեւէ բանի կտորներ՝ փշրանքներ, կտորտանք: *Փանդին կու-տըրտանքը ածում ա խարարը, շըլա-կում, քինամ* (Ձ):

ԿՈՒՏԸՐՏԸ՛ՆԷ/ԿՈՒՏՈՒՐՏԸ՛ՆԷ/ԿԸ-ՏՈՒՐՏԸ՛ՆԷ - *գ.* Նոսր ողկույզներով կարմիր խաղողի տեսակ: *Կուտըրտը՛-նուն ճիթէրը հիշտ ա պուք կ՝ամ* (Բ):

ԿՈՒՏԻ - *տե՛ս* ԿՕՏԷԳ՝:

Կ՝ՈՒՏԻԼ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒՏԻԼ:

ԿՈՒՏԻՄ-ՏԻՏԷՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՈՒՏԷՄ-ՏԻՏԷՄ(ՆԸ):

Կ՝ՈՒՏ-Կ՝ՈՒՏ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒՏ-Կ՝ՈՒՏ:

ԿՈՒՏԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՏԿՕՏԷԼ:

ԿՈՒՏԿՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՏԿՕՏՎԷԼ:

Կ՝ՈՒՏՎԱՍԿ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒՏՎԱՍԿ:

Կ՝ՈՒՏՎԻԼ - *տե՛ս* Կ՝ՈՒՏՎԻԼ:

ԿՈՒՏՐԱՏԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐ(Ղ)ԱՏԷԼ:

ԿՈՒՏՐԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐ(Ղ)ԱՏ-ՎԷԼ:

ԿՈՒՏՈՒՋ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՋ:

ԿՈՒՏՈՒՋԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՋԱՆԱԼ:

ԿՈՒՏՈՒՋԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՋԸ՛ՆԷ:

ԿՈՒՏՈՒՋԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՋԽԱՆԱ:

ԿՈՒՏՈՒՋՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՋ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԿՈՒՏՈՒՋՕՎ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կուտուզօվէն ախճիգ՝ը/թօռնը/ տըղան - *տե՛ս* Կընյազ Կուտուզօվէն ախճիգ՝ը:

ԿՈՒՏՈՒՆ(Ը)Ք՝ԻՐԷՃ - *գ.* Թոնրի պատերից ընկած եւ շատ չորացած հացի կտոր: *Խօխէնք՝ը մարթը մին կուտընք՝իրէճ ըն յօր ունէս, ք՝իս խաղ ընէս* (Զ):

ԿՈՒՏՈՒՌՈՒՋ - *գ.* Անպոչ հավ: *Էտ կուտուռուզը սաղ հըվէրէն կըտկօտում ա* (Բ):

ԿՈՒՏՈՒՐ/ԿԸՏՕՐ[2] *(գրբ. կոտոր)* - *գ.* 1. Որեւէ բանի կոտրված՝ ջարդված մաս՝ հատված՝ բեկոր: *Մին ծ՝ՕՐԱՎ ք՝ինալիս յէշում ա տէսնում՝ մին ըրկաթու կուտուր ա ըրվամ* (ԱԱ, 27): 2. Հացի, թխվածքի եւն կեսը: *Էտ ախճիգը օրը օխտը հաց, մին էլ մին կըտօր հաց ա օտըմ* (ԼՂԲ, 371):

- Կուտուր անել - 1. *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐ(Հ)ԱՏԷԼ (1, 2): 2. Երկու մասի բաժանել, կիսել: *Հացը կուտուր ա անում, մին կուտուրը ինք՝ը օտում, մինը տամ էտ պըռավէն* (Զ):

- Կուտուր ինիլ/տը՝ռնալ - Մասնատվել, բաժանվել: *Հինչ ա էտ հարթնը պէրալ ըն, Ուջաղանց տօնը կուտուր ա տը՝ռալ* (Բ):

- Կուտուր տալ - Որեւէ բանի վրա կարկատան դնել: *Թօրբան կուտուր ա տամ, ք՝ինամ* (Զ):

ԿՈՒՏՈՒՐԱԿՎԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐԱԿՎԷԼ:

ԿՈՒՏՈՒՐ-ԿՈՒՏՈՒՐ/ԿԸՏՕՐ-ԿԸՏՕՐ - 1. *ած.* Կտորների վերածված, փշրված: *Կուտուր-կուտուր կարաս ա, ըտըրա մաչին հունց ցօրէն պա՞հիս* (Բ): 2. *մ.* Կտորներով, մաս առ մաս: *Պառավը էտ փ՝ՆԴԷՐը կուտուր-կուտուր հըվաքում ա, տ՝ՆՐսում* (Զ):

- Կուտուր-կուտուր անել - 1. *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐ(Հ)ԱՏԷԼ: 2. Մարմինը կտրատելով՝ ջարաչար սպանել: *Լէնգ՝ Թէմուրը հըրամմայում ա, վէր էտ պըռավէն կուտուր-կուտուր անին* (Զ):

- Կուտուր-կուտուր ինիլ/տը՝ռնալ - 1. *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐ(Հ)ԱՏՎԷԼ: 2. Չարաչար սպանվել՝ մարմինը կտրատվելով: *Հու էտ ղըչաղէն ճ՝ԱՆգ՝ը ար ըղնում, կուտուր-կուտուր ար ինՒում* (Զ):

ԿՈՒՏՈՒՐ(Հ)ԱՏԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐ(Հ)ԱՏԷԼ:

ԿՈՒՏՈՒՐ(Հ)ԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐ(Հ)ԱՏՎԷԼ:

ԿՈՒՏՈՒՐՏԱՆՔ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐՏԱՆՔ:

ԿՈՒՏՈՒՐՏԸ՝ՆԷ - *տե՛ս* ԿՈՒՏԸՐՏԸ՝ՆԷ:

ԿՈՒՏՈՒՑԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԿԸՏՈՒՑԱՎՈՒՐ:

ԿՈՒՏՈՒՑԻԼ - *տե՛ս* ԿԸՏՈՒՑԷԼ:

ԿՈՒՏՈՒՑՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՏՈՒՑՀԱՐԷԼ:

ԿՈՒՏՈՒՑՀԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՏՈՒՑՀԱՐՎԷԼ:

ԿՈՒՏՈՒՑՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՏՈՒՑՎԷԼ:

ԿՈՒՏՕՐ - *տե՛ս* ԿԸՏՕՐ[3]:

ԿՈՒՏՕՐԱԾ - *տե՛ս* ԿԸՏՕՐԱԾ:

ԿՈՒՏՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՏՕՐԷԼ:

ԿՈՒՏՕՐԷ(Ն)Ճ - *տե՛ս* ԿԸՏՐԷ(Ն)Ջ:

ԿՈՒՏՕՐԷ(Ն)Ջ - *տե՛ս* ԿԸՏՕՐԷ(Ն)Ջ:

ԿՈՒՏՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՏՕՐՎԷԼ:

ԿՈՒՏՕՐՎՈՒՍԿ - *տե՛ս* ԿԸՏՕՐՎՈՒՍԿ:

ԿՈՒՏՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՏՕՑ:

ԿՈՒՏՕՑ-ԿՈՒՏՕՑ - *տե՛ս* ԿԸՏՕՑ-ԿԸՏՕՑ:

ԿՈՒՐԸՍՏԱՏԱՐ/ԿՈՒՐՈՒՍՏԱՏԱՐ/ԿԸՐՈՒՍՏԱՏԱՐ - *գ.* Կորցրած բանի տեր: *Վըխճըրնէն կօրչում ըն, կուրըստըտարէրը մընամ ըն ծույնըրնէն վէր թըկէյիս* (Զ):

ԿՈՒՐԹԿԱ *(ռուս. куртка, լատ. curtus)* - *գ.* Կարճ վերնազգեստ: *Միհէնգ՝վա պըռըվնէն էլ ըն կուրթկա կ՝ը՝նում, անդար անիմ ըստի դարը* (Բ):

ԿՈՒՐԺՈՒՎԱ - *տե՛ս* ԿԸՐԸԺՈՒՎԱ:

ԿՈՒՐԻՋԱՎԷՐ/ԿՈՒՐԻՋԱՎՈՒՐ/ԿՈՒՐԻՆՋԱՎՈՒՐ - *ած.* Կորիզ ունեցող, կորիզ պարունակող: *Չըմընչէնէն կուրիզավէր խաղու չի* (Բ):

ԿՈՒՐԻՋԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՐԻՋԱՎԷՐ:

ԿՈՒՐԻՋ(ՆԸ)ՀԱՆ/ԿՈՒՐԻՆՋ(Ը)ՀԱՆ - *ած.* Կորիզները հանած: *Կուրիզհան հ՝ունը խաշ ա տամ, իրը՝վէն տակէն մը՝կնում* (Զ):

- Կուրիզնըհան անել - Կորիզները հանել: *Գ՝ԱՆվ՝ալը կուրիզնըհան ըն անում, չուրըցընում, հանցու ծմըմ՝ռնը օտին* (Բ):

ԿՈՒՐԻ-ՄՈՒՐԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կուրի-մուրի անել - Գործը ձգձգել, գործից խուսափել: *Կուրի-մուրի անօղ մարթին նըհը՝տ վէշ մինը հըրըկըշվէ կօրծ չի անէլ* (Զ):

ԿՈՒՐԻՆՋԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՐԻՋԱՎՈՒՐ:

ԿՈՒՐԻՆՋ(Ը)ՀԱՆ - *տե՛ս* ԿՈՒՐԻՋ(ՆԸ)ՀԱՆ:

ԿՈՒՐԾ - *տե՛ս* ԿՕՐԾ[1]:

ԿՈՒՐԾԱՏԸ՝ՌՂ - *գ.* Գործի՝ աշխատանքի տեղ, պաշտոնավայր: *Կուրծատը՝ղը լօխ սիրում ին Ափօվէն* (Զ):

ԿՈՒՐԾԱՏԱՐ - *գ.* Գործ՝աշխատանք՝ պաշտոն ունեցող անձ: *Ասում ըն՝ Ա՝ՐփէնԻգ՝ին տըղան Բաքու լ՝ավ կուրծատար ա* (Զ):

ԿՈՒՐԿԱՔԱՐ - *գ.* Սովորական քար: *Կուրկըքարէրը նի յա տամ ղըզղանը, տինՒում կըրակէն յիրԱ՝, վը՝ր խօխէք՝ը գ՝իդ՝ԱՆ, թա ղըզղանումը պէն կա* (ՀԺՀ, VII, 203):

ԿՈՒՐԿՈՒՏ *(գրբ. կորկոտ)* - *գ.* 1. Ծեծած եւ թեփը հանած ցորեն: *Ջ՝ԱՐդ՝Ա՝ ցօրէնան ա լ՝ավ կուրկուտ տ՝ՒՒս կ՝ամ* (Բ): 2. Այդպիսի ցորենով եւ ճարպոտ մսով եփած կերակուր, որ նման է հարիսային: *Ղարաբաղ բադարաք՝ավը կուրկուտ ըն տամ* (Բ):

- Կուրկուտ անել - 1. Կորկոտով ճաշ եփել: *Կուրկուտ ա անում, տանում հ՝ԸՆԴ ընօղնէրէն հը՝տէ* (Զ): 2. *փխբ. տե՛ս* Երկյուղել, վախենալ: *Մարթը վէր ճըղղամ ա, կընէգ՝ը կուրկուտ ա անում, կօչ կ՝ամ* (Զ):

- Կուրկուտավ ճ՝ԱՆշ - Կորկոտով եւ յուղով եփած կերակուր: *Հու ք՝ԱՆսիբ ար, կարում չար կուրկուտ քըցի, կուրկուտավ ճ՝ԱՆշ ար իփ՝ՒՒմ* (Զ):

- Կուրկուտը օտէլ - *հեգն. տե՛ս* Բադարաք՝ը օտէլ:

- Կուրկուտ քըցիլ - 1. Կորկոտով եւ ճարպոտ մսով կերակուր պատրաստել: *Մին օր կընէգ՝ը խօգ՝ին կըլ՝ԸՆԴխը կուրկուտ ա քըցՒում, օգում ա թաքուն սիրըկանէն հէտէ պահէ* (ՀԺՀ, VII, 309): 2. *տե՛ս* Մըթկումը կուրկուտ քըցիլ (ՄԸ՝ԹԿ-ի տակ):

ԿՈՒՐԿՈՒՏԱԼԻ - *ած.* Կորկոտը շատ (կերակուրի մասին): *Կուրկուտալի շօրվա յա իփ՝ՒՒլ* (Բ):

ԿՈՒՐԿՈՒՏԱՑՈՒ - *գ., ած.* Կորկոտ պատրաստելու համար նախատեսված (ցորեն կամ միս): *Սաղ շէնումը մինակ Արշակ դայուն ա ինՒում կուրկուտացու ցօրէն* (Բ):

ԿՈՒՐԿՈՒՏԽԱԾԻԼ - *գ.* Մանր կորկոտով եփած խաշիլ: *Ղունաղէն սը՝ոտը խաշիլ ա օգ՝ում, այան, ճարը կըտըրած, կուրկուտխաշիլ ա իփ՝ՒՒմ* (Զ):

ԿՈՒՐԿՈՒՓ - *տե՛ս* ԿԸՐԿՈՒՓ:

ԿՆ՝ՐՄՆ՝ՔՆ՝ՒԿ - *տե՛ս* ԿԸՌՄԸՔՆ՝ՒԿ:

ԿՈՒՐՊ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՑ: *Էտ թաքավէրին էլ մին կուրպ ախպէր ա ինՒում, վէր ՒՒրԱ՝ն գ՝անքումը հ՝ԱԼԱ՝ մինին մին պէն տուված չի* (Զ):

ԿՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿՈՒՐՑՈՒՆԷԼ *(գրբ. կորուսանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ԿՕՐՉԻԼ-ի:

ԿՈՒՐՈՒԳ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒԳ:

ԿՈՒՐՈՒԳԼԻ - *տե՛ս* ԿԸՐՈՒԳԼԻ:

ԿՈՒՐՈՒԺՈՒՎԱ - *տե՛ս* ԿԸՐԸԺՈՒՎԱ:

ԿՈՒՐՈՒԿ[1] - *տե՛ս* ՀԱՎԿ՝ՈՒՐ:

ԿՈՒՐՈՒԿ[2] - *գ.* Ոչ թունավոր օձի տեսակ: *Կուրուկը կը՝ծում ա, ըտըրանք էլ գ՝ՒՒդ՝ՒՒմ ըն, թա գ՝ՒՒրգ՝Ա՝ յա* (Զ):

ԿՈՒՐՈՒՉՕԿ - *տե՛ս* ԿԸՐԸՉՕԿ:

ԿՈՒՐՈՒՍՏԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՐԸՍՏԱՏԱՐ:

ԿՈՒՐՕՐՏ - *տե՛ս* ԿԸՐՕՐՏ:

ԿՈՒՓԷ/ԿՈՒՓԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կուփէ տալ - Հրել, բոթել: *Չօբանը քընամ ա, թա ծօվէն յէշի, շինացէք՝ կուփէ յըն տամ, քըցում ծօվը* (ՀԺՀ, V, 305):

ԿՈՒՓԷԼ/ԿՈՒՓԻԼ *(գրբ. կոփեմ (խփել, տաշել)* - *նբ.* Հրեշտակը, դեւը, չարքը եւն խփել: *Առաչ, վէր խօխէնք՝ը հիվընդընալիս ըն իլա՛լ, ասալ ըն՝ դէվըն ա կուփալ* (Ձ):

ԿՈՒՓԷ-ԿՈՒՓԷ/ԿՈՒՓԻ-ԿՈՒՓԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կուփէ-կուփէ անէլ - Շարունակ հրել՝ բոթել, հրհրել, հրմշտել: *Էշին կուփ-կուփէ ընէլավ տանում ա ծըմակը, փա՛ծ կըտրում, պէռնում* (ՆԱԲ, III, 124):

ԿՈՒՓԷՃ - *տե՛ս* ԿՈՒՓԷՉ:

ԿՈՒՓԷՉ/ԿՈՒՓԻՉ/ԿՈՒՓԷՃ/ԿՈՒՓԻՃ *(գրբ. կոփիչ (կոփող գործիք, թակ)* - *գ.* Գորգագործների երկաթե ատամնավոր գործիք, որով գործած ամեն մի շարքը ծեծում են՝ խիտ նստեցնելու՝ ամրացնելու համար: *Առանց կուփէչ կարէլ չըս լ՝ավ գ՝ա՛բա՛ կ՝օրծիս* (Ձ):

ԿՈՒՓԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՓԷ:

ԿՈՒՓԻ-ԿՈՒՓԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՓԷ-ԿՈՒՓԷ:

ԿՈՒՓԻՃ - *տե՛ս* ԿՈՒՓԷՉ:

ԿՈՒՓԻՉ - *տե՛ս* ԿՈՒՓԷՉ:

ԿՈՒՓԿՈՒՓԷԼ - *նբ.* Կուփիչով ծեծելով՝ գորգի գործվածքի թելերը ամրացնել: *Վէր կուփկուփիս վէչ, գ՝ա՛բա՛ն դալին չի ինիլ* (Ձ):

ԿՈՒՓԾ(ԸԼ)ԻԳ՝ - *տե՛ս* ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳ՝:

ԿՈՒՓԾ(ԸԼ)ԻԳ՝ԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳ՝ԱՆԱԼ:

ԿՈՒՓԾ(ԸԼ)ԻԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳ՝ՑԸՆԷԼ:

ԿՈՒՓՉ(ԸԼ)ԻԳ՝ - *տե՛ս* ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳ՝:

ԿՈՒՓՉ(ԸԼ)ԻԳ՝ԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳ՝ԱՆԱԼ:

ԿՈՒՓՉ(ԸԼ)ԻԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿՈՒՊՉ(ԸԼ)ԻԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ:

ԿՕԴՈՒԽ - *գ.* 1. Կենդանու փոքր ձագ: *Էտ ծին հա՛լա՛ կօդուխ ա իլա՛լ, վէր Հա՛ռա՛բէդը ինք՝ ա կալա՛լ* (Ձ): 2. *փխբ.* Հիմար մարդ: *Էտ կօդուխը ծառէն ճըդնանը յըրա նըստում ա, ճը՝ղնը տական կըտըրում* (Ձ):

ԿՕՁԻ - *տե՛ս* ԿՕՁ՝Ի:

ԿՕ՝ՁԻ - *տե՛ս* ԿՕՁ՝Ի:

ԿՕՁԿԷԼ/ԿՕԾԿԷԼ/ԿՕՍԿԷԼ - *նբ.* 1. Կավե կոտրված՝ ճեղքված ամանը վերանորոգելու համար կոծիկով՝ շաղախով կպցնել: *Կարասը կօզկում ըն, կ՝ինին ածում մաչը* (Ձ): 2. *փխբ.* Որեւէ թերություն, որեւէ երեւույթի՝ արարքի հետքերը գիտակցաբար քողարկել՝ թաքցնել՝ ծածկել: *Ըսկէսուրը էտ պէնը հանց կօծկում ա, ասիս լ՝ըհա ինք՝ը ըտի պէն չի ըրալ* (Ձ):

- Կօզկած կօժ - Ամուր, դիմացկուն, տոկուն անձ կամ իր: *Ուբէլ ա՛մին կօզկած կօժ ա* (Բ):

ԿՕՁԿ(Ը)ՎԷԼ/ԿՕԾԿ(Ը)ՎԷԼ/ԿՕՍԿ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿՕՁԿԷԼ-ի:

ԿՕՁ՝Ի/ԿՕՁԻ/ԿՕ՝ՁԻ - *2.* Թեկուզ, թեեւ, չնայած որ: *Էտ էրգ՝ա՛ն մարթը տը՝սնըմ ա, վը՝ր էտ կարճ ա, ամմա խէլքավ էրգ՝ա՛ն ա* (ԼՂԲ, 351):

ԿՕՁ՝ՆԻ/ԿՕՁՆԻ/ԿՕ՝ՁՆԻ/ՎՕՁՆԻ *(գրբ. ոզնի)* - *գ.* Փշապատ մարմնով կաթնասուն կենդանի, ոզնի: *Մին քօլում մին կօզ՝նի, մին կօրէ յըն ապրում* (ԱԱռ, 66):

- Կօզ՝նուն կըլ՝ՕԽը խալիչին կէնալ չի - *տե՛ս* Խօզ՝ին կըլ՝ՕԽը խալիչին կէնալ չի:

- Կօզ՝նու նըման կօչ ա կ՝ամ, կ՝ըռթնուկու նըման տըռըզ՝ում - Ասում են վախկոտ, բայց մեծամիտ մարդկանց մասին:

- Կօզ՝նուն կըլ՝ Օ՝Խը տիրին խալիչին յըրա, թուլուլ ընգավ, ընգավ ցը՝Խը - *տե՛ս* Խօզ՝ին կըլ՝Օ՝Խը խալիչին կէնալ չի:

ԿՕՁ՝ՆԻ - *տե՛ս* ԿՕՁ՝ՆԻ:

ԿՕ՝ՁՆԻ - *տե՛ս* ԿՕՁ՝ՆԻ:

ԿՕԹ *(գրբ. կոթ)* - *գ.* 1. Ամանի՝ գործիքի՝ զենքի եւն բռնելու տեղ՝ բռնակ: *Ամէն հինչը ուտէյիս կօթան ըն փըռնըմ, մին պէն կա՝ թիփուռան ըն փըռնըմ* (ԱՀ, 26): 2. Բույսի ցողուն՝ կոթուն: *Սըմէթին կօթէրը չուրըցընէս ըն, քըցիս աղտիրա՛ծէն մաչը* (Բ): 3. Տարբեր գործարանների՝ մարմնամասերի արմատը: *Վիզին կօթը պէրակ ա* (Բ):

- Կօթ անէլ - 1. Կոթ դնել, կոթավոր դարձնել: *Ցակատը տամ ա Մըցակէն, վէր կօթ անէ* (Ձ): 2. Մատղաշ ծառից հանած կեղեւի մեջ ծնեբեկ, թրթնջուկ եւ այլ կանաչեղեն լցնելով ու աղ ցանելով՝ ծայրերը մամուռով խցանել եւ մոխրի մեջ անթեղելով՝ եփել: *Մարտակէրտցէք՝ ըն սիրում կօթ անէլը* (Բ): 3. *տե՛ս* Կ՝ը՝էվաթ անէլ:

- Կօթէն կ՝ա՛լ - Համառոտակի բացատրել: *Ուստան կօթէն ա կ՝ամ, ըտը՝րանց կօրծու տինա՛ում* (Ձ):

- Կօթը բօշ անէլ - Հսկողությունը՝ հետեւողականությունը թուլացնել: *Ուստան լ՝ըհա վէր մին պատառ կօթը բօշ ա անում, շա՛գ՝էրդը աշկ ա կ՝ուղանում, դինջանում* (Ձ):

- Կօթը մըզանա յա - Պատահած չարիքը յուրայիններից է:

- Կօթը յըրա անէլ - Գործը վերջացնել՝ ավարտին հասցնել: *Արտը հընձա՛ում ըն, կօթը յըրա անում, նըստում մին լ՝ավ ք՝ը՝փ անում* (Ձ):

- Կօթը սըվանալ - Միջուկը հասունանալ (ընկույզի մասին): *Ճուղուպուրէն կօթը վէր սըվանում ա, ջիհիլնէն ծ՝ուրէրան տօն չընն կ՝ամ* (Բ):

- Կօթ կըտըրէլ - 1. Չորանալ: *Լօբին կօթ ա կըտըրալ, խէ քաղում չը՞ս* (Բ): 2. Նիհարել, հյուծվել: *Խը՝ղճ ախճիգ՝ը էնքան հը՝ռ ա քաշա՛լ, կօթ ա կըտըրալ* (Ձ):

- Կօթու անէլ - *տե՛ս* Կ՝ը՝էվաթ անէլ:

ԿՕԹԷԼ - *նբ.* Խիստ նախատել՝ հանդիմանել: *Հարթնը հինչը անում ար, ըսկէսուրը կօթում ար* (Ձ):

ԿՕԺ *(գրբ. կուժ)* - *գ.* Կավե կամ պղնձե նեղբերան երկարավուն ու լայնափոր անոթ ջրի համար, կուժ: *Տահանք կուժէրը յօր ըն օնում, ըսկէսվօրը ո՛ւշո՛ւնց տալավ ք՝ինա՛մ ճո՛ւրը* (ՆԼՂԺԲ, 111):

- Կուժէն ըռըչին կօլա յէլ ա կօտըրում - Սպասվածի փոխարեն անսպասելին է կատարվում:

- Կօժը ըխպիրին հըղէնևի յա կօտըրում - Որեւէ իր՝ գործիք աշխատանքի ժամանակ է փչանում:

- Կօժը կուտըրօղէն ըն կօզկէլ տամ - *տե՛ս* Շօնը ըսպընօղէն ըն քաշ տալ տամ:

- Կօժըն ա կօլան կըլխէն կօտըրէլ - Հանցանքը մեկի վրա բարդել, զայրույթը մեկի վրա թափել: *Կըլխօզէն վըխճըրնէն կ՝ուղանում ըն, նախագան կօժըն ա կօլան չուբանէն յըրա յա կօտըրում* (Ձ):

- Կօժըն ա կօլան կըլխէն կօտըրվէլ - Հանցանքը մեկի վրա բարդվել, զայրույթը մեկի վրա թափվել: *Տանան հինչը կօրչ՝ում ար, կօժըն ա կօլան կուճի հարթնանը կըլխէն ար կօտըրվում* (Ձ):

- Կօժը շինօ՝ղը օյնընն էլ կըշինի - Մեծ գործ կատարողը այն ավարտին կհասցնի:

ԿՕԺԿԷԼ - *տե՛ս* ԿՕՃԿԷԼ:

ԿՕԺ-ԿՕԼԱ - *գ. հվք.* Կավե ամանեղեն: *Կօժ-կօլա յա տանում բազարը, վէր ծախէ* (Ձ):

- Կօժ-կօլա կապօղ/շինօ՝ղ - *տե՛ս* ՊԸՐՈ՝ՆԻՏ[1]: *Փըսէնուցը մինը կօժ-կօլա շինօղ ա ինա՛ում, էն մինը՝ ա՛ք՝ինչի* (ՆԼՂԺԲ, 82):

ԿՕԼ[1] *(գրբ. կուլ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կօլ տալ *(գրբ. ի կուլ տամ)* - 1. Կոկորդով ներս տանել, կլանել: *Ճարը կօլ ա տամ, դա՛ստի մը՝ռնում* (Ձ): 2. Կլանելով մահացնել՝ ոչնչացնել: *Էտ օշափը հազարնէրավ մարթ ա կօլ տըվալ* (ՀԺՀ, V, 22): 3. *փխբ.* Վիրավորանքը՝ անպատվությունը հանդուրժել, ներքին հուզմունքը զսպել: *Մարթը հիշկան ուշունց ա տամ, կընէգ՝ը կօլ ա տամ, խօսում չի* (Ձ): 4. *փխբ.* Ապօրինաբար յուրացնել՝ սեփականացնել: *Նախագան կըլխօզէն վըխճըրնէն սաղ կօլ ա տուվալ* (Ձ):

- Կօլ քինիլ - Կոկորդով ներս գնալ, կլանվել: *Հացը կօշտ ա, կօլ չի քունում*(Բ):

ԿՕԼ[2] - *տե՛ս* ԸԿՕԼ:

ԿՕԼԱ *(հ.ե. * geu-lo-s- (կլոր ման)* - *գ.* 1. Փոքր կուժ, կուլա: *Էտ մարթըտ ճարը կըտրած յէր ա կընաս, քիս մին կօլա արաղ յօր ունէս, կ'աս* (ՀԺՀ, V, 264): 2. *փխբ. տե՛ս* ԿԱՐԿԱԺ (2):

- Կօլան ըխպիրին հըղէննի յա կօտըրում - *տե՛ս* Կօժը ըխպիրին հըղէննի յա կօտըրում:

ԿՕԼԷՆՋ/ԿՕԼԻՆՋ *(գրբ. կոլինջ (կռնակի ուռուցք)* - *գ.* Որովայնի սաստիկ ցավ՝ գալարումներով եւ ծակոցներով: *Կօլէնջը վէր փըռնում ա, խը՛ղճը օգ'ում ա, թա մը՛ռնէ* (Ձ):

- Կօլէնջը յը՛տ անէլ - Որովայնի ցավը վերացնել. երկար թելը երեք անգամ ագուցում էին այնպես, որ մի ձգելով արձակվեր, որից հետո հիվանդին պառկեցնում էին փորի վրա եւ մեջքը տրորում: *Մինակ բախաջին ա կարում ըտըրա կօլէնջը յը՛տ անէ* (Ձ):

ԿՕԼԻՆՋ - *տե՛ս* ԿՕԼԷՆՋ:

ԿՕԼԽՕՋ - *տե՛ս* ԿԱԼԽՕՋ:

ԿՕԼԽՕՋՆԻԿ - *տե՛ս* ԿԱԼԽՕՋՆԻԿ:

ԿՕԼ[1] *(գրբ. կուլ (արմատ կուլ տալ-ի)* - *գ.* Վզի առջեւի մասը, կոկորդ, պարանոց: *Դանան նի յա մընէս մօրը կօլ'ին տակը* (Ձ):

- Կօլ' անէլ - 1. Կոկորդը վէր տնկել: *Կավը վէր կօլ' ա անում, կըվարածը յէշում ա, տը՛սնում մին մը՛ծ պըղօճ կօլ'ան կացած* (Ձ): 2. *տե՛ս* Կօլ'ավը օնէլ:

- Կօլ'ավը ըղնէլ - Մեկի գիրկն ընկնել՝ վզովն ընկնել: *Էտ ախճիգ'ը մուտանում ա, կօլ'ավըն ընգընըմ, պաչըմ* (ՀԺՀ, V, 181):

- Կօլ'ավը օնէլ - Մեկին գրկել՝ իր գիրկն առնել: *Ըտը՛ղ հաղը ճընանչում ա հուրան տըղէն, կօլ'ավըն օնում* (Ձ):

- Կօլ'ավը օնէլ, պիրիլ - *հեգն.* Աղջիկ փախցնել: *Մին օր էլ մին ախճիգ' ա կօլ'ավը օնում, պիրում, թա.- Էս ա իմ կընէգ'ըս* (Ձ):

- Կօլ'ավը օնէլ, տանէլ - Առաջնորդել, իր հետեւից տանել: *Թաքավէրին տըղան նըստում ա սը՛վ ծին, էտ ջըհիլնէրին կօլ'ավը օնում, տանում կըռը՛վ* (Ձ):

- Կօլ'ին տակէն պահէլ - Իր պաշտպանության՝ հովանավորության՝ ենթակայության տակ առնել: *Մէլիք' Սաջումը ըտըրանց կօլ'ին տակէն ա պըհէս* (Ձ):

- Կօլ'ին տակը քըցիլ/օնէլ - *տե՛ս* Կօլ'ին տակէն պահէլ:

- Կօլ'ին տակը քօրէլ - *տե՛ս* Մաշկը քօրէլ:

- Կօլ' կօլ'ու տալ - *տե՛ս* Կուլ'վըկօլ' անէլ:

- Կօլ'ուքը ըղնէլ - *տե՛ս* Կօլ'ավը ըղնէլ:

- Կօլ'ուքը օնէլ - *տե՛ս* Կօլ'ավը օնէլ:

- Կօլ'ուքը օնէ, պիրիլ - *տե՛ս* Կօլ'ավը օնէլ, պիրիլ:

- Կօլ'ուքը օնէլ, տանէլ - *տե՛ս* Կօլ'ավը օնէլ, տանէլ:

ԿՕԼ'(Ի)-ԿՕԼ'(Ի) - *տե՛ս* ԿՈՒԼ'ՎԸԿՕԼ':

ԿՕԼ'ՏԱՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԿՈՒԼ'ԱՏԱԿ: 2. Կանացի գլխանոցի մաս, որ կապում են ծնոտի տակ: *Կ'ամ'ուր կօլ'տանը հըռանցէ վէր փըլըստըրակէն ա տամ, Սանթուրը ճընանչում ա կընգանը* (Ձ):

ԿՕԼՏ(ՈՒՄ) - *գ.* Միանգամից բերանը լցնելու՝ խմելու չափ հեղուկ, ումպ, կում: *Չայան մին կօլտում խըմում ա, ըսքըսում հանգիլը* (Ձ):

- Կօլտում անէլ - Փոքր քանակով՝ մի կում խմել: *Թաքավէրը կ'ինուն կ'ը՛էվաթը յը՛ր ա օնում, կօլտում անում, էլիա տինում ըստօլէն* (Ձ):

ԿՕԼՏ(ՈՒՄ)-ԿՕԼՏ(ՈՒՄ) - *մ.* Կում առ կում, կում-կում: *Կ'ինին ցօրտ-ցօրտ ա ինում, կօլտում-կօլտում ա խըմում* (Ձ):

ԿՕԽ *(գրբ. կոխ (կոխելը, կոխկրտելը)* - *գ.* Ըմբշամարտ, գոտեմարտ: *Կօխը առաչ ադաթ ա իլալ մէր շինըթկընէրումը* (Բ):

- Կօխը թափէլ - Կօխը՝ գոտեմարտելը վերջացնել, կռվելը դադարեցնել: *Հաղը վէր կ'ամ ա, տըղէք'ը կօխը թափում ըն* (Ձ):

- Կօխ ըղնէլ/կէնալ/փըռնէլ - 1. Ըմբշամարտել, գոտեմարտել: *Վէրչը էտ տըղան օշափէն նըհը՛տ կօխ ա կէնում, յը՛խնում* (Ձ): 2. Պայքարել, մաքառել: *Ժուղովուրթը ցուրտին նըհը՛տ կօխ ըն կացալ* (Բ):

- Կօխ-կօխ անէլ/կէնալ - *տե՛ս* Կօխ ըղնէլ:

- Կօխ տալ - Ոտնակոխ անել, կոխկրտել: *Ամմէն դօնըմ արտը վէր կընանչըմ ա, մին ղըրըլթու կ'ամ ա, կօխ տամ քինըմ* (ՀԺՀ, V, 337):

- Կօխ քըցիլ/կընցընէլ - Ըմբշամարտել՝ գոտեմարտել տալ: *Խանը հուրան նըհը՛տ մին փանիլիվան ա պիրում, վէր կօխ քըցի* (ԱԱ, 46):

ԿՕԽԱՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿՈՒԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Մեկին հաշվի մեջ խաբել, մոլորության մեջ գցել: *Սումբաթը շինացուց կօխացընում ա, վէրթնած գ'ուլանը թանգ' ծախում* (Ձ):

ԿՕԽԷԼ *(գրբ. կոխեմ)* - *նբ.* 1. *տե՛ս* Կօխ տալ: 2. Ոտքը մի բանի վրա կամ գետնին դնել: *Լ'ըհա վէր էտ գ'ամբան կօխում ա, ալավ ա տանում կ'ամ* (Ձ): 3. Ոտքը վրան դնելով՝ ուժով ճնշել՝ սեղմել: *Տըղան վը՛ննը տինում ա դէվին կըլխէն յըրա, կօխում, ճըմօռում* (Ձ): 4. Ներս տանել, մտցնել, խրել: *Տէնակը կօխում ա ըտըրա փօրը, ինքը՛ փախճում* (Ձ): 5. Ուժով մի բան մի տեղ ճխտել, խցկել: *Լինգ'ը մին թանիրանվ կօխում ա քարէն տակը, պիցըրցընում* (Ձ): 6. Սուզել, ընկղմել, մի բանի մեջ իջեցնել: *...Կըլօխը կօխըմ ա ճիրին տակը, տանում կամ, բութուլկան կըլխէն քաշըմ...* (Ջ�տ, Ա, 106): 7. Մի բանի վրա տարածվել՝ ծավալվել, պատել՝ մակերեսը ծածկել: *Մին դօնանում էս շէնըս քըշաթօխպը յէկալ ա կօխալ* (ՀԺՀ, VI, 271): 8. Հափշտակել, թռցնել, գողանալ: *Կընէգ'ը մարթին քըվօրը վը՛սկէ մուտանան կօխում ա, տանում ծախում* (Ձ): 9. Գոտեմարտության ժամանակ հաղթել՝ գետին գցել՝ գետնել: *Կօխ ըն կէնում, էս կընէգ'ը Բաղդասարէն կօխում ա* (ՀԱԲ, 15, 13): 10. *տե՛ս* ԿՕԽԱՑ(Ը)ՆԷԼ: 11. *չբ.* Գնալ, այցելել: *Էտ օրվանից վը՛ռսկանը էտ ծըմակը կօխում չի* (Ձ):

- Կօխած տը՛ղը կընա(ն)չիլ - Ըստ սնահավատության՝ բարի ոտք ունենալ, հաջողություն բերել: *Սիրգօն ապան պարի մարթ ա իլալ, կօխած տը՛ղըն էլ կընանչում ար* (Բ):

- Կօխած տը՛ղը չուրանալ - Ըստ սնահավատության՝ չար ոտք ունենալ, ձախորդություն բերել: *Ընդըրա կօխած տը՛ղը չուրանում ա, ըտըրա հը՛տէ էլ վէշ մինը ղօնաղ չի ծէն տամ* (Ձ):

- Կօխած օտէլ - Ագահորեն ուտել, խժռել: *Էշէրը նի յըն տը՛ռնում յօնջին արտը, կօխած օտում* (Ձ):

ԿՕԽԸԼ/ԿՕԽԼԸ/ԿՕԽՈՒԼ/ԿՕԽԼՈՒ - *տե՛ս* ԿՕԽ:

- Կօխըլ-կօխըլ անէլ/կէնալ/փըռնէլ - *տե՛ս* Կօխ ըղնէլ:

ԿՕԽԸԼԿԱՆԷ/ԿՕԽԼԸԿԱՆԷ/ԿՈՒԽԸԼԿԱՆԷ/ԿՈՒԽԼԸԿԱՆԷ - *տե՛ս* ԿՕԽ:

- Կօխըլկանէ տալ - *տե՛ս* Կօխ ըղնէլ:

ԿՕԽԼԸ - *տե՛ս* ԿՕԽԸԼ:

ԿՕԽԼԸԿԱՆԷ - *տե՛ս* ԿՕԽԸԼԿԱՆԷ:

ԿՕԽԼՈՒ - *տե՛ս* ԿՕԽԸԼ:

ԿՕԽԿ/ԿՕԽՔ *(գրբ. կոդ)* - *գ.* 1. Մարմնի՝ իրանի աջ կամ ձախ մասը: *Էն հուրան նէտը յըրա յա ըրալ, Մըռավէն ծանիի կօխկը կօտրալ* (ԱԱ, 41): 2. Աջ կամ ձախ կողմը: *Մէյիդը տանում ըն ունէս, տինիս հըղըցէն մաչին, էրկու ըստըրաժնիգ' էլ կօխկէն* (ՀԺՀ, V, 300): 3. Մոտիկ գտնվող, հարեւան: *Կօխկէ շինանցէք' պայման ըն ըրալ, վար քինան, թըլանէն տահանց հըրըստութունը* (ԱԱ, 28): 4. *փխբ.* Համառություն, կոդ, կամակորություն, *Հարթանանը փիս կօխկ ա ինում, ըսկէսվօրը նըհը՛տ բըրըշում չի* (Ձ): 5. *տե՛ս* ԿՕՇՏ[3]:

- Կօխկան կէնալ - Կերածը՝ ըմբոշխ-

նածը մարսել: *Հինչը օտում ա, կօխկան ա կէնում* (Ձ):

- Կօխկան փըսած - Ոչ հարազատ, խորթ: *Կօխկատ փըսած ա՞, էտ խուխէն խէ սիրում ըդ՞ս* (Բ):

- Կօխկավը ընցընել - Անտեսել, չնկատելու տալ: *Կ'ամ ա տը՛սնում՝ հ'ամը կալաս ա անում, կօխկավը ընցընում ա, հանցու կօրծ չանէ* (Ձ):

- Կօխկավընն էլ չի ընցընում - Տվյալ բանից՝ գործից շատ հեռու է՝ ապաշնորհ է: *Սաբավ դ'ուլգ'ար ա, դ'ուլգ'ըրպէնին կօխկավընն էլ չի ընցընում* (Բ):

- Կօխկէն ըղնել - 1. Համառել, կամակորություն անել: *Ախճիգ'ը կօխկէն ա ըղնում, թա.- Չէ վէր չէ, յը՛ս էտ տըղէն օգ'ում ըմ* (Ձ): 2. Ջիջել, ընկրկել: *Վէր հիրըվանէրը շատ թըքըթ'օհմ'ամ ըն անում, Կ'ամփրիյէլը կօխկէն ա ըղնում, ըռազի կէնում* (Ձ):

- Կօխկէն քըցիլ - Մեկի համառությունը՝ կամակորությունը կոտրել, զիջել տալ: *Կօխկը հաստ մարթին մինակ Աստուծ կըկարէ կօխկէն քըցի* (Ձ):

- Կօխկէրքը յը՛ր հըվաքէլ - Տարածված՝ սփռված որեւէ բանի եզրերը դեպի կենտրոնը հավաքել, կիտել: *Ցօրէնը մը՛կնում ա, ջուրըցընում, կօխկէրքը յը՛ր հըվաքում, մէզ'ամը ծասկում* (Ձ):

- Կօխկը կըտըրէլ - Մեկի՝ մի բանի մոտից չհեռանալ, միշտ մոտը լինել: *Մուկունը ք'ընում ա տըռռօնէն կօխկը կըտըրում, թա.- Յէ՛կ, ն'ուրն'ուր նըհէտ փըսակվինք'...* (ՆԱԲ, 70):

- Կօխկը հաստ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՀԱՍՏ:

- Կօխկը հըստըցընել - 1. *տե՛ս* Կօխկէն ըղնել (1): *Ախճիգ'ը կօխկը հըստըցնըմ ա, ք'ինըմ* (ՀԺՀ, V, 581): 2. Կուշտ ուտել, կշտանալ: *Ղօնաղը նըստէս ա, կօխկը մին լ'ավ հըստըցընէս, ք'իս* (Ձ):

- Կօխկը տէմ անել/տէմ տալ - *տե՛ս* Կօխկէն ըղնել (1): *Մարը տը՛սնում ա, վէր տըղան կօխկը տէմ ա ըրալ, ինք'ըն էլ ա ռազի կէնում* (ՀԺՀ, V, 437):

- Կօխկը տըշիլի - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՀԱՍՏ:

ԿՕԽԿԱՎ/ԿՕԽՔԱՎ - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՀԱՍՏ:

ԿՕԽԿԷՆ/ԿՕԽՔԷՆ - *տե՛ս* ՔԸՇՏԷՆ:

ԿՕԽԿԻՆԱ/ԿՕԽՔԻՆԱ - 1. *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՀԱՍՏ: 2. *մ.* Կողքի կողմից, կողքանց: *Կօխկինա յէշ'ում ա, տը՛սնում՝ էտ կընգանը աչի թօշին մին խալ կա* (Ձ):

ԿՕԽՃԱՆ(Ջ) - *տե՛ս* ԿՕԽՏԱՆ(Ջ):

ԿՕԽՄԱԿՕԽ - *ածական.* Խիտ եւ բերնեբերան լցված: *Մին կօխմակօխ խարար պէմբակ ա պիրում, էտ կընգանը տամ* (Ձ):

- Կօխմակօխ անել - Խիտ եւ բերնեբերան լցնել: *Խուրջինը կօխմակօխ հացավ լըցնում ա, շըլակում, հըղէ ին'ում* (Ձ):

ԿՕԽՊ - *տե՛ս* Ք'ԸԼԻԴ:

ԿՕԽՊԷԼ - *տե՛ս* Ք'ԸԼԸԴԻԼ:

ԿՕԽՊԸՎԷԼ - *տե՛ս* Ք'ԸԼԸԴՎԻԼ:

ԿՕԽՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ԿՕԽԷԼ-ի: 2. *չբ.* Երազում մղձավանջի ենթարկվել: *Ռուբէն դային կօխվում ա, յը՛ր կէնում, ըսքըսում ճըղճըղալը* (Ձ):

ԿՕԽՏԱ *(վրաց. koxta)* - *ածական.* Գեղեցիկ, հիասքանչ: *Կօխտա բաղէր շատ կա Ղարաբաղ* (Բ):

ԿՕԽՏԱՆ(Ջ)/ԿՕԽՃԱՆ(Ջ) - *ածական.* Ոտքի տակ կոխկրտված՝ տրորված, ոտնակոխ: *Կօխտանջ տը՛ղը խօտ չի փըսնէլ* (ԱԲԲ, 50):

- Կօխտանջ անել - *տե՛ս* Կօխ տալ:

ԿՕԽՈՒԼ - *տե՛ս* ԿՕԽԸԼ:

ԿՕԽՈՒՄ-ԿՕԽՈՒՄ - *տե՛ս* ԿՕԽՄԱԿՕԽ:

ԿՕԽՔ - *տե՛ս* ԿՕԽԿ:

ԿՕԽՔԱՎ - *տե՛ս* ԿՕԽԿԱՎ:

ԿՕԽՔԷՆ - *տե՛ս* ԿՕԽԿԷՆ:

ԿՕԽՔԻՆԱ - *տե՛ս* ԿՕԽԿԻՆԱ:

ԿՕԾ *(գրբ. կոծ)* - *տե՛ս* ԼԱՅՈՒԿՕԾ:

ԿՕԾԷԳ'/ԿՕԾԻԳ' - *գ.* Կրից, ձեթից, ձվից, կանեփի թելից եւն պատրաստված շաղախ՝ ճեղքված կավե ամանները ծեփելու համար: *Շէնումը հ'ուր կարաս ճաքում ար, ք'ունն'ում ար Ա'րփէնիգ'ին անա կօծէգ' ինք' օնում, պիրում կօզկում* (Ձ):

- Կօծէգ' յը՛ր օնէլ - Կեղծիքը քողարկելու փորձ անել: *Թաքավէրը կըլ'օխ ա ըղնում, վէր վէզիրը կօծէգ' ա յը՛ր կալ'ալ* (Ձ):

- Կօծէգ'ը տինիլ - *տե՛ս* ԿՕՋԿԷԼ (1):

ԿՕԾԻԳ' - *տե՛ս* ԿՕԾԷԳ':

ԿՕԾԿԷԼ - *տե՛ս* ԿՕՋԿԷԼ:

ԿՕԾԿ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ԿՕՋԿ(Ը)ՎԷԼ:

ԿՕԾՕԾ - *տե՛ս* ԿԸԾՈՒՋ(ՆԸ):

ԿՕԿ *(գրբ. կոկ (կոկած, շտկած)* - *տե՛ս* ԿՕԿԼԷԳ':

ԿՕԿԱԼ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԾԸՐՔԱՏԸՊ: 2. Քողտիկ, հյուղակ: *Էտ կօկալումը օխտը ախպէր կէնում ըն* (Ձ):

ԿՕԿԷԼ *(գրբ. կոկեմ)* - *նբ.* 1. Մածունը, ձուն եւն հարել: *Մածունը կօկում ա, խըմում* (Բ): 2. Հղկել, ողորկել: *Ըռանդ'ան յօր ա ունէս, փ'ամը կուկէս* (Ձ): 3. Հարդարել, կարգի բերել, զարդարել: *Մարը ըխճըկանը մագ'էրը կօկում ա* (Ձ): 4. Ավելորդ ճյուղերը կտրել: *Ծառէրը կօկալ ըմ* (Բ):

ԿՕԿԼԷԳ'/ԿՕԿԼԻԳ' - *ածական.* 1. Կանոնավոր, վայելուչ, գեղեցիկ: *Ասում ըն՝ կօզնին առաչ շատ դաշ'անգ' հէյվան ա ի՛լ'ալ՝ թաշախուստին, կօկլէգ'* (ԱԱ, 71): 2. Հարթ, ողորկ: *Կօկլէգ' վը՛ննէր օնէ Սիրուշ աքէրը* (Բ):

ԿՕԿԼԻԳ' - *տե՛ս* ԿՕԿԼԷԳ':

ԿՕԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿՕԿԷԼ-ի:

ԿՕԿՎԷԼ-ՋԸՐԹ'ՈՐՎԷԼ - *չբ.* Պճնվել: *Խանումը կօկվում ա, զըրթ'արվում, սիրըկանէն նըհը՛տ ք'ինամ* (Ձ):

ԿՕԿՎԷԼ-ԿԸԼԱԾՎԷԼ - *տե՛ս* ԿՕԿՎԷԼ-ՋԸՐԹ'ՈՐՎԷԼ:

ԿՕՀ/ԳՕՀ *(գրբ. գոհ)* - *ածական.* Գոհ, բավական, գոհություն զգացող: *Միհէնգ' Սօնան ն'ուրն'ան գ'անքան կօհ ըպրէս ա* (ՀԲ, 337):

ԿՕՂԱԿ - *գ.* Ձկան տեսակ: *Թ'ամթ'ամ կ'ը՛տումը համ կօղակ կա շատ, համ կ'իրմիրախէծ* (Բ):

ԿՕՂԷՆՔ'/ԿՕՂԻՆՔ' *(գրբ. անկողին)* - *տե՛ս* ՏԸ՛ՐՈ՛(8): *Կ'ամ ա, տը՛սնում՝ կընէգ'ը մին մարթու նըհը՛տ ն'ուրն'ան կօղէնք'ումը պըրանած* (Ձ):

ԿՕՂԻՆՔ' - *տե՛ս* ԿՕՂԷՆՔ':

ԿՕՃ *(գրբ. կոճ)* - *գ.* 1. Հորիզոնական ուղղությամբ կտրված ծառի բնի մի մասը, կոճղ: *Էտ տըղան մին կօճ ա կըտրըմ, ճըղըմ, սը՛պը մէջին տընըմ...* (ՀԺՀ, V, 55): 2. Հաստ ու երկար գերաններ, որ հորիզոնական ձեւով գցում են պատից պատ եւ մարդակներով ծածկելով՝ վրան հող լցնում: *Սըմսօնէն տանը կօճէրը կաղնէ յա* (Բ): 3. Թել՝ լար փաթաթելու գլանիկ, ինչպես նաեւ ամբողջ փաթաթվածքը: *Թիլին կօճը տամ ա ըխճըկանը, վէր յը՛տ տա* (Ձ): 4. *տե՛ս* ԹՕՓՈՒՂ:

- Կօճէրը հաց տը՛ռնալ - Ծայրաստիճան աղքատ լինել: *Կըռը՛վը ըսքըսից, Հ'ամ'ամբէդին կօճէրը հաց տը՛ռավ* (Ձ):

- Կօճէրը վը՛սկէ - Շատ հարուստ: *Կօճէրը վը՛սկէ յա, ամմա կօշտ փօրավ հաց չի օտում* (Բ):

- Կօճէրը վը՛սկէ շինիլ - Շատ հարստացնել: *Էտ ծըմակը մին փարա մարթկանց կօճէրը վը՛սկէ յա շինալ* (Բ):

- Կօճէրը վը՛սկէ տը՛ռնալ - Շատ հարստանալ: *Ա'փին, կօզ'ի կօճէրը վը՛սկէ յա տը՛ռալ, էլիա ճըրդօտած շ'օրէր ա կ'ը՛նում* (Բ):

- Կօճին տակը - Տուն, բնակարան: *Ա'զին ասմա.- Յը՛ս էրն'ուշ տը՛ղ կարէլ չըմ ապըրիմ, յը՛ս էս կօճին տակէն ապըրալ ըմ, էս կօճին տակէն էլ բիդի մը՛ռնիմ* (Ձ):

ԿՕՃԱԿ *(գրբ. կոճակ (օղ, օղակ)* - 1. *գ.* Մետաղից՝ ոսկորից՝ փայտից եւն պատրաստվող գնդաձեւ՝ բոլորակաձեւ իր, որով կոճկում են հագուստը: *Դէրվիշը ջուբան մի հափուռ կօճակ ա տ'ուս օնում, տամ էտ կընգանը* (Ձ): 2. *ածական. փխբ.* Պինդ, ամրակազմ: *Կօճակ տըղամարթ ա ի՛լ'ալ Բուղդան դային* (Բ):

- Կօճակ քըցիլ - Կախարդանքով մեկին կաշկանդել: *Էտ ջադուն թաքավէրին տըղէն կօճակ ա քըցն'ում, հարթնանը տանում* (Ձ):

ԿՕՃԷԼ - *նբ.* Մեծ-մեծ՝ խոշոր-խոշոր աղալ: *Ցօրէնը կօճում ըն, ածում չըվըլնէն* (Ձ):

ԿՕՃԻ - *տե՛ս* ԳՕՃԻ:

ԿՕՃԿԷԼ/ԿՕԺԿԷԼ/ԿՕՇԿԷԼ - *նբ.* Կոճակը օղակի միջով անցկացնելով՝ զգեստի երկու եզրերն իրար միացնել: *Ա՛շրա՛փը շալվարը կը՛ընում ա, մըննան ըղնում ա, թա կօժկէ, ըտի էլ ք՛ունում ա հըրթնուցուվէն կօշտը* (Ձ):

ԿՕՄԲԱԼ/ՉՕՄԲԱԼ - *ածական.* 1. Ծայրը գունդ, հաստ գլխով (մահակ): ... *Մին զօռբա չօբան ա տունս կ՛ամ՝ կօմբալ մըհակը օսէն տըրա՛ծ* (ՆԱԲ, 112): 2. Մեծ, խոշոր (քիթ): *Կօմբալ քէթ օնէ Իսա դային* (Բ):

ԿՕՄԲԱՅ(Ի)Ն - *տե՛ս* ԿԱՄԲԱՅ(Ի)Ն:

ԿՕՄԲԱՅՆԱՎԱՐ - *տե՛ս* ԿԱՄԲԱՅՆԱՎԱՐ:

ԿՕՄԲԻԿԷՐ - *տե՛ս* ԿՕՄԲԻԿՕՐՄ:

ԿՕՄԲԻԿՕՐՄ *(ռուս. комбикорм)* - *տե՛ս* ԿՕՐՄ:

ԿՕՄՍՕՄՕԼ - *տե՛ս* ԿԱՄՍԱՄՕԼ:

ԿՕՄՈՒՆԻՋՄ - *տե՛ս* ԿԱՄՈՒՆԻՋՄ:

ԿՕՄՈՒՆԻՍ - *տե՛ս* ԿԱՄՈՒՆԻՍ:

ԿՕՆԴ *(գրբ. կունդ (գնդաձեւ), գունդ (գնդաձեւ զանգված)* - *գ.* 1. Որոշ բույսերի (սոխ, սխտոր եւն) գնդաձեւ արմատը, կոճղեզ: *Սա մին թուխսըկան ա տինում մին յիշիգ՛ու մաչի, մին կօնդ էլ սօղան յօր օնում, հըղէ ինո՛ւմ* (ՀԺՀ, VII, 125): 2. *ծղր.* Գլուխ: *Ծըտէն կօնդը պուք տալըն ու Ջանփօլադէն ջանը տ՛ուս կ՛ալը մին ա տէռնում* (ՀԱԲ, 15, 20): 3. *փխբ.* Քամանչայի ուռուցիկ մասը: *Ք՛ամանչին կօնդը ճաքալ ա* (Բ): 4. *տե՛ս* ՉԸԼԻՆԳ՛:

- Կօնդ անէլ - Գնդաձեւ արմատ՝ կոճղեզ ձեւացնել (սոխը, սխտորը եւն): *Սօղանը կօնդ ա ըրալ* (Բ):

- Կօնդավ անէլ - *ծղր.* Գլուխը շարժել՝ տարուբերել: *Ճանջէրը յըրա յըն տը՛ռնում, Մակիչը կօնդավ ա անում* (Ձ):

- Կօնդը զը՛ռ/մը՛ծ - *տե՛ս* ԶԸՌԸԿԸԼՕԽ:

- Կօնդը կախ - *ծղր.* Տխուր, ամոթահար: *Գ՛անդանն, կօնդը կախ, կ՛ամ ա թաքավէրին պալատը* (Ձ):

- Կօնդը տէրտակ - Հիմար, տխմար: *Կօնդը տէրտակ ա, ասում ըմ, ասում, կըլօ՛խ չի ըղնում* (Բ):

- Կօնդը թաղէլ/մօշավ անէլ - *ծղր.* Մեկին մեռած տեսնել (գործածվում է որպես հանդիմանություն): *Կօնդըտ թաղիմ, խէ մէհէտ ինձ դօնաղ չը՞ս ծէն տամ* (Բ):

- Կօնդ տինիլ - Հողի մեջ սոխուկ՝ կոճղեզ տնկել: *Սօղան ա կօնդ տիրա՛լ* (Բ):

- Կօնդ փըռնէլ - *տե՛ս* Կօնդ անէլ:

ԿՕՆԴ[2] - *տե՛ս* ԿՕՆԴ՛:

ԿՕ՞ՆԴ - *տե՛ս* ԿՕՆԴ՛:

ԿՕՆԴԱԿ *(գրբ. կոնդակ)* - *գ.* Կաթողիկոսի պաշտոնական գրություն: *Տը՛ր հայրը կըրթիլա՛ն, պըրծընէլանը յէտը կօնդակը տաս ա Պուղուն* (ԼՂԲ, 396):

ԿՕՆԴԸԼԱԿ[1] - *տե՛ս* ԿԸՆԴԸԼԱԿ:

ԿՕՆԴԸԼԱԿ[2] - *տե՛ս* ԿՕՆԴ՛ԸԼԱԿ:

ԿՕ՞ՆԴԸԼԱ՛Կ - *տե՛ս* ԿՕՆԴ՛ԸԼԱԿ:

ԿՕՆԴ՛/ԿՕՆԴ[2]/ԿՕ՞ՆԴ *(պրս. kund (կոճղ)* - *ածական.* Անդամալույծ: *Ախճիգ՛ը տանում ա տօն, տը՛սնում՝ վը՛էչ քառ ա, վը՛էչ քօռ, վը՛էչ էլ կօնդ, շատ դաշանգ՛ էլ ախճիգ՛ ա...* (ՀԺՀ, VII, 151):

- Կօնդ՛ մօրէխ - Շատ ծույլ՝ դանդաղաշարժ մարդ: *Ըսատուրը կօնդ՛ մօրէխ ա, սաղ շինանցէք՛ արտէրը հընձա՛լ ըն, ինք՛ը հա՛լա՛ ըսքըսալ չի* (Բ):

ԿՕՆԴ՛ԸԼԱԿ/ԿՕՆԴԸԼԱԿ[2]/ԿՕ՞ՆԴԸԼԱ՛Կ - *տե՛ս* ԿՕՆԴ՛:

ԿՕՆԴ-ՉԸԼԸՆԳ՛Ի - *տե՛ս* ՉԸԼԸՆԳ՛Ի:

ԿՕՆԾԷԼ/ԿՕՆՁԷԼ - *նբ.* Հարբել, կոնծել, խմել: *Ղարավուլչին կօնձէլանը յէտը թէք՛ ա ընգնըմ, քօն ինըմ* (ՀԺՀ, V, 68):

ԿՕՆՁԷԼ - *տե՛ս* ԿՕՆԾԷԼ:

ԿՕՆՅԱ/ԳՕՆՅԱ *(գրբ. գոնեա)* - *վ.* Գեթ, թեկուզ, գոնե: *Մարը ասում ա.- Կօնյա էրկու օր կա՛ց, քու հօր ք՛օմանգ՛ ըրա* (Ձ):

ԿՕՆՉՈՒԼ/ԿՈՒՆՉՈՒԼ - *գ.* Հացով, ձվով, յուղով եւ սոխով եփած կերակուր: *Կօնչուլ ա իփհում, տամ ղունաղէն* (Ձ):

ԿՕՇԿԷԼ - *տե՛ս* ԿՕՃԿԷԼ:

ԿՕՇՏ[1] *(գրբ. կոշտ)* - *ածական.* 1. Պինդ, կարծր, ոչ նուրբ: *Գ՛ունէ տը՛ղէն վը՛ղը կօշտ ա ինում* (Ձ): 2. Բիրտ, կոպիտ, անտաշ: *Կօշտ մարթ ա իլա՛լ Թէվանը* (Ձ): 3. Խմելու համար ոչ հաճելի: *Էտ ըխպիրին ճունը կօշտ ճունը ա* (Բ): 4. *գ.* Հողի կարծր կտոր, հողակոշտ, գուղձ: *Թօռ բիդի կ՛ա, վէր վարած վը՛ղէն կօշտէրը փրփրկէ* (Բ):

- Կօշտ պունրթը ախճիգ՛ըս կ՛իգի, կակօղը՝ հարթնըս, կօշտ պունրթը հարթնըս մանէ, կակօղը՝ ախճիգ՛ըս - Յուրաքանչյուրը իր հարազատի լավն է ցանկանում:

ԿՕՇՏ[2] - *ածական.* 1. Քաղցը լրիվ հագեցրած, կշտացած, կուշտ: *Ղօնաղը ասում ա.- Էն ըմ կօշտ, թա չայ կա, չայ կըխըմիմ* (Ձ): 2. Ընդհանրապես հագեցած՝ հագուրդ ստացած: *Ամմէն հինչա կօշտ ըմ, վէշ մին պէն օգում չըմ* (Բ): 3. *փխբ.* Մեկից՝ մի բանից ձանձրացած՝ հոգնած՝ զզված: *Մունք էլ թուրքէրէն նըհը՛տ կարէլ չընք հիրըվընօթուն անինք՛, մունք ըտըրանց անա կօշտ ընք* (Ձ):

- Կօշտը հինչ ա՞ գ՛ունդ՛ում, թա ըխկադէն փօրը ղըռղըռամ ա - Ունեւորը չի հետաքրքրվում աղքատի վիճակով:

- Կօշտը տունզնին ամանը խուրդանի կըփըրթի - Մեկի դրությունը հասկանալու համար պետք է նույն իրավիճակում հայտնվել:

- Կօշտ փօրավ հաց օտէլ - Կուշտ ուտել, կշտանալ: *Խը՛ղճը հինչ ա՞նէ, օթ խօխա օնէ, հա՛լա՛ մէհէտ կօշտ փօրավ հաց կէրած չի* (Բ):

ԿՕՇՏ[3] *(գրբ. կուշտ)* - *կ.* Մոտ: *Տըրանք խըփիլա՛վ տանում ըն ո՛ւրա՛նց կօշտը, կօշտ հաց տամ տահանց, թա՝ դէ՛, քօն իլի՛ք՛* (ՀԺՀ, V, 499):

ԿՕՇՏ-ԿՕՇՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կօշտ-կօշտ անէլ - Կոպիտ՝ անբարյացակամորեն վերաբերվել: *Ըսկէսուրը հըրթնէրէն նըհը՛տ կօշտ-կօշտ ար անում* (Ձ):

ԿՕՇՏ-ԿՕՊԻՏ/ԿՕՇՏՈՒԿՕՊԻՏ - *ածական.* 1. Անկիրթ, անճոռնի, կոպիտ (մարդկանց մասին): *Կօշտ-կօպիտ մարթ ար Սըրք՛իսանց Արզումանը* (Ձ): 2. Անհարթ, խորդուբորդ: *Կօշտ-կօպիտ հըղէ յա խըծրպէրթա հըղէն* (Բ):

ԿՕՇՏՈՒԿՕՊԻՏ - *տե՛ս* ԿՕՇՏ-ԿՕՊԻՏ:

ԿՕՉ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կօչ ածէլ - 1. Կծկել, սեղմել: *Վը՛ննէրը կօչ ա ածում, ըտը՛ղ նըստում* (Ձ): 2. Ընկճել, խեղճացնել, խոնարհեցնել: *Թա՛զզա՛ հարթնը էրկու շէփտումը տընընցուց կօչ ա ածում* (Ձ):

- Կօչ կ՛ա՛լ - 1. Կծկվել, սեղմվել: *Ը՛ղար հավը վէր ք՛ուքանա, վը՛ռը կօչ կը՛կ՛ա* (ԱԲԲ, 34): 2. Ընկճվել, խեղճանալ, խոնարհվել: *Ազդուն տըղամարթ ա իլա՛լ Բըխցարը, կընգանը մըռնէլանը յը՛տընա ընտի կօչ յը՛կալ* (Բ):

- Կօչ յը՛կած, կընծէգ՛ տը՛ռած - 1. Հոգսաշատ, շատ հոգսեր ունեցող: *Շինանցո՛ւն օրը կընտրվէ, թօրնը յէշում ըս, կօչ յը՛կած, կընծէգ՛ տը՛ռած մարթիք՛ ըն* (Բ): 2. Ծեր, ալեւոր, շատ ծերացած: *Ջիհիլնէն շինէրքան քօչա՛լ ըն, մընացալ ըն կօչ յը՛կած, կընծէգ՛ տը՛ռած մարթիք՛* (Ձ):

- Կօչ պիրիլ - *տե՛ս* Կօչ ածէլ:

ԿՕՉ-ԿՕՉ - *տե՛ս* ԿՈՒՉԸԿՕՉ:

ԿՕՊ/ԿՈՒՊ[2] *(գրբ. կոպ)* - *գ.* Ակնախնձորի շարժական մաշկի ծածկույթ, կոպ: *Խուխէն ծէխէ կօպէն յըրա կընգտօպ ա տունս յը՛կալ* (Բ):

ԿՕՊԱԼ *(պրս. kūpāl (երկաթե գավազան)* - *գ.* 1. Հաստ մահակ: *Օշափը վը՛ր էտ խօսկընն ասում ա, տընդան կօպալավը կընլխէն մէհէտ թընխում ա, օշափընն ըստակում ա* (ՀԺՀ, VII, 12): 2. Թմբկահարի կարճ փայտիկները, որով հարվա-

ծում է թմբուկին: *Կոպալնէն յօր ա ընէս, ըսքըսէս նըղարէն վէր թակէլը, վէր արչը փախչի* (Ձ): 3. *հեգն. տեմ* ԽԸՌ:

ԿՕՊԷՏ - *տեմ* ԿՕՊԻՏ:

ԿՕՊԻՏ/ԿՕՊԷՏ - *ած.* 1. Ոչ բավականաչափ մշակված, ոչ նուրբ: *Կոպիտ վընանման ա* (Ձ): 2. Անտաշ, անքաղաքավարի, անկիրթ: *Կոպիտ մարթ ա Սիրանէն մարթը* (Բ):

- Կոպիտ անէլ - Որեւէ բան թեթեւակի մշակել՝ հետագայում հղկելու՝ կատարյալ դարձնելու նպատակով: *Ղանմուրչին ցըկըտնէն կոպիտ ա անում, տինում ղըրաղ* (Ձ):

- Կոպիտ կ'առնը - Անտաշ՝ անքաղաքավարի՝ անկիրթ մարդ: *Արշօն էլ Մանյին հը'տէ հօ տըղամարթ չի՞, կոպիտ կ'առն ա* (Բ):

ԿՕՊԻ *(վրաց. kopi)* - *տեմ* ՊԱԼԻ:

ԿՕՊՅԱ *(ռուս. копия)* - *գ.* Մեկի՝ մի բանի չափազանց մեծ նմանություն մի ուրիշի՝ մի ուրիշ բանի, պատճեն: *Շան տըղէտ լակուտը տօշնի հօրը կոպյան ա* (Բ):

ԿՕՌ[1] - *տեմ* ԿՕՌՆԸ[1]:

ԿՕՌ[2] - *տեմ* ԿՕՌՆԸ[2]:

ԿՕՌ[3] *(գրբ. կուռ (ձրի մշակվող արտ), պրս. kār (աշխատանք)* - *գ.* Ընդհանուր հարկադիր ձրի աշխատանք: *Մին սուրու մարթիք' կօռա փախած կ'ամ ըն տօն* (ՀԱԲ, 15, 136):

- Կօռ անէլ - 1. Հարկադիր ձրի աշխատանք կատարել: *Ժուղովուրթը խանէն հը'տէ կօռ ըն իլալ ընէլիս* (Ձ): 2. Ծանր աշխատանք կատարել: *Խէ վաստակ ը՞ս, կօռ ը՞ս ըրալ* (Բ):

- Կօռը ծանդըր - Ուրիշների հոգսերը իր վրա վերցնող, հոգսաշատ: *Կօռը ծանդըր մարթ ա Իգնաթը, քըվօրցըն էլ ա ինք'ը պահում* (Բ):

- Կօռը քաշիլ - *տեմ* Հօքսը քաշիլ:

ԿՕՌ-ԲԷԳԱՐ - *գ.* Տարբեր տեսակի ձրի աշխատանքներ, որ ժողովուրդը կատարում էր իրենց տերերի եւ պետության համար: *Էտ տըղան ըտի տը'ռնում ա թաքավէր, ժուղովուրթէն կօռ-բէգարա ըզադում* (Ձ):

ԿՕՌԾԻԼ - *տեմ* ԿԸՐԾԷԼ:

ԿՕՌՆԸ[1]/ԿՕՌ[1] *(գրբ. կուռն)* - 1. *տեմ* ԹԷՎ (1-8): 2. *գ.* Սայլի երկու առէջների ծայրերը, որոնք միանալով անկյուն են կազմում, եւ որի գագաթից կապվում է լուծը: *Ըրբէն աչի կօռնը կստըրում ա, ըրբաչին գ'ուդում չի, թա հինչ անէ* (Ձ):

- Կուռնան փըռնէլ - *տեմ* Ծը'րքան փըռնէլ:

- Կուռնավը տալ - *տեմ* Ծը'րքավը տալ:

- Կուռնէրը թուլանալ - *տեմ* Ծը'րքէրը թուլանալ:

- Կուռնէրը կանանչ կէնա - Գործածվում է որպես բարեմաղթություն՝ միշտ եռանդով՝ ուժով լինի: *Կուռնէրը կանանչ կէնա էրուշ յըրգ'իրնէրում ապրրօղ հըյէրէն, վէր Դարաբաղա էտքան ք'ամ'գ ըն անում* (Բ):

- Կուռնէրը կուտըրհատ(վ)էլ/վէր տը'ռնալ - 1. Ուժասպառ լինել, սաստիկ հոգնել: *Էնքան կօրծ ըրէ, կուռնէրըս կուտըրատից* (Բ): 2. Հուսահատվել, վհատվել, դժբախտության հանդիպել: *Խը'ղճըտ հինչ ա՞նէ, կուռնէրը կուտըրատած մարթ ա, էրկու տըղա օնար, ճօխտըն էլ ըսպընվը'ցէն* (Բ):

- Կուռնէրը յը'ր քաշիլ - *տեմ* Թէվքէրը յը'ր քաշիլ:

- Կուռնումը (թափ) ինիլ - Ուժեղ՝ զորեղ լինել: *Թաքավէրին տըղէն կուռնումը իլալ ա, օշափէն կօխալ ա տակը, ըստըկցըրալ* (Ձ):

- Կուռնումը խօսէլ - Հակառակվել, հակառակ լինել: *Մարթը հինչը անում ար, կընէգ'ը կուռնումըն ար խօսում* (Ձ):

- Կուռնումը կէնալ - *տեմ* Անգ'ունը պահէլ:

- Կօռնը էրկան - *տեմ* Ծը'րքը էրկան:

- Կօռնը կարճ - *տեմ* Ծը'րքը կարճ:

- Կօռնը կուռնավը քըցիլ - *տեմ* Թէվը նի մընէլ:

- Կուռնը հըլօրօղ չինիլ - Չափազանց ուժեղ լինել: *Արշակ դային կօզի պառավ, ամմա կօռնը հըլօրօղ չի կա* (Բ):

- Կօռնը չափէլ - Մեկի բազուկը չափելով՝ գուշակություններ անել: *Տանում ըն բախաջ'ուն կօշտը, կօռնը չափում ա, թա.- Էս տըղէն էն ա կ'իր ըրած* (Ձ):

- Կօռնը տալ - 1. Ապրանք կշռելիս խաբել: *Ղասաբը կօռնը տըվավ, մէսը պակաս քըշըռից* (Բ): 2. *տեմ* Արմունգ տալ: 3. *տեմ* Ծը'րք հըսցընէլ:

ԿՕՌՆԸ[2]/ԿՕՌ[2] - *գ.* Թոռան թոռը: *Մանիշ աքօրը էրկու կօռն ա իլալ* (Բ):

ԿՕՌՏ/ԿՕՐՏ *(գրբ. կուրտ (կրտած, ներքինի)* - *գ.* Ամորձատելը, կռտելը: *Հիյվընէրէն կօռտը վէր ըսքըսում ա, Ղըղըմը կ'ումէրան տօն չի կ'ամ* (Բ):

- Կօռտ անէլ - *տեմ* ԿԸՌՏԷԼ:

ԿՕՌՏԷԼ - *տեմ* ԿԸՌՏԷԼ:

ԿՕՌՏ(Ը)ՎԷԼ - *տեմ* ԿԸՌՏ(Ը)ՎԷԼ:

ԿՕՍ *(ռուս. коса)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Կօս անէլ - Մազերը գլխի վերին կամ հետեւի մասում անվաձեւ ոլորելով՝ հյուսել եւ ծասկելով ամրացնել (կանանց մասին): *Առաչ ան'դաթ ա իլալ՝ Շուշվա խանումնէն կօս ըն իլալ ընէլիս* (Ձ):

ԿՕՍԿԷԼ - *տեմ* ԿՕՋԿԷԼ:

ԿՕՍԿ(Ը)ՎԷԼ - *տեմ* ԿՕՋԿ(Ը)ՎԷԼ:

ԿՕՎ - *տեմ* ԿԱՎ[1]:

ԿՕՎԱՍԱՆՔ - *տեմ* Կ'ՕՎԱՍԱՆՔ:

ԿՕՎԷԼ - *տեմ* Կ'ՕՎԷԼ:

ԿՕՎԹԱ/ԿՕՓԹԱ *(ռուս. кофта)* - *գ.* Կանացի կարճ վերնազգեստ: *Կ'ամ'ուր կօվթա յա կը'ցալ* (Բ):

ԿՕՎԿԷԹ *(գրբ. կովկիթ)* - *ած., գ.* Կով կթող, կթվոր (անձ): *Կօվկէթ Ռիմին լօխ ճընանչում ըն իլալ ռայօնումը* (Բ):

ԿՕՎՎԷԼ - *տեմ* Կ'ՕՎՎԷԼ:

ԿՕՎՔ - *տեմ* Կ'ՕՎՔ:

ԿՕՏ[1] *(գրբ. կուտ)* - *գ.* 1. Թռչունների կեր դարձող զանազան հատիկեղեն: *Ջ'ումրուտ ղուշը ք'ընանցալ ար ուրանն ճըտէրին հէտի կօտ ճարի, պը'էրի* (ՀԺՀ, V, 23): 2. *փխբ.* Անորակ ցորեն: *Մին չըվալ կօտ ա տարալ ճէղացը, ըղացալ* (Ձ):

- Կօտավ անէլ - Մեկին կերուխումով զբաղեցնելով՝ կարեւոր գործից ուշացնել՝ մի բանից ուշադրությունը շեղել: *Ըտըրանք չուբանէն կօտավ ըն անում, ք'ինամ ա տը'սնում՝ վըխճըրնէն կ'ուղացած* (Ձ):

- Կօտավ ըղնէլ/ինիլ - 1. Կերուխումով տարվելով՝ կարեւոր գործից ուշանալ՝ ուշադրությունը շեղվել: *Էտ տըղան կօտավ ա ըղնում, կ'ամ տը'սնում՝ նըշընածէն փըխճըցըրալ ըն* (Ձ): 2. Շահավետ գործի հանդիպել: *Ան'ղրին ք'ը'ցալ ա սիզօն, կօտավ ընգալ* (Բ):

- Կօտ տալ - 1. Թռչուններին կերակրել: *Տ'ուս ա կ'ամ, վէր հըվէրէն կօտ տա, տը'սնում՝ մին զը'ռ օխծ հավէն պ'ունին ըռըշկին մը'կնըված* (Ձ): 2. Կաշառել: *Կօտ ա տամ, տըղէն տ'ուրման ըզադում* (Ձ):

ԿՕՏ[2] - *տեմ* ԳՕՂ:

ԿՕՏԱՊ - *տեմ* ԿՈՒՏԱՊ:

ԿՕՏԷԳ' *(գրբ. կոտակ (ձագ, կորյուն)* - *գ.* 1. Շան ձագ: *Էտ կօտէգ'ը յը'ր ա օնում, քըցում խուրջինը, ք'ինամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Անպատկառ, անզգամ մարդ: *Էտ կօտէգ'ը լօխճին տընէրը կըռը'վ ա քըցալ, լօխճին ուրուր նըհը'տ կըռվըցըրալ* (Բ):

- Կօտէգ'ը շանը փօրէն տակէն ա կ'օղլը կէնում - Ամեն մեկն իր յուրայինին է ապավինում:

ԿՕՏԸՐ/ԿՕՏՈՒՐ *(գրբ. կոտոր (կտոր, պատառ)* - *ած.* Նվաստացած, ընկճված, խեղճացած: *Կօտըր մարթ ա Ալիսանը, վէ՛չ փուլ օնէ, վէ՛չ ք'ամ'գ անօղ* (Բ):

- Կօտըր ըղնէլ - Նվաստանալ, ընկճվել, խեղճանալ: *Տըղան տ'ուրման ըղնէլանը յը'տը Համաս ապան շատ ա կօտըր ընգալ* (Ձ):

- Կօտըր կաճան/հըղէ - Կարճ կաճան՝ ճանապարհ: *Մին կօտըր կաճան սարան հըսնում ա մինչը'վ Կ'օղէն ախպ'ուրը* (Ձ):

- Կոտրը քըցիլ - Նվաստացնել, ընկճել, խեղճացնել: *Ղանխպան կընէգը տը-ղըմարթին շէնումը կոտրը կըքըցի* (Բ):

ԿՕՏԸՐԱԿ/ԿՕՏՐԱԿ *(գրբ. կոտորակ (կտոր, պատառ)* - *տե՛ս* ԱՌԱՏԱՄ:

ԿՕՏԸՐԷԼ/ԿՕՏՐԷԼ *(գրբ. կոտորեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ կարծր՝ պինդ բան հարվածելով՝ ճկելով երկու կամ ավելի կտոր անել, ջարդել: *...Հացը օտում ա, էտ ան-ղընը էլ լօխ խըմում ա, պըրծնում, բու-թուլկան կոտրում...* (ՀԺՀ, V, 624): 2. Հարվածով մի բանի ամբողջությունը խախտել՝ վնասել: *Թըխում ա, ըսկէսվօրը ծը՛ռքը կոտրում* (Ձ): 3. *տե՛ս* Կոտրը քըցիլ: 4. Մեղմացնել, թուլացնել (խստությունը, բարկությունը): *Կընէգը կարում ա մարթին կըզնըվօթունը կոտրրէ* (Ձ): 5. *չբ.* Վնասվել, խախտվել, ջարդվել: *Վէր ըմ ընգալ, վը՛ննըս կոտրրալ ա, կարում չըմ, թա շօռ կ'ամ* (Ձ):

- Կոտրրած շիրը՛փ - *տե՛ս* Կոտրրած քըթօ՛ղ:

- Կոտրրած շիրը՛փու նըման մաչըն ըղնէլ - *տե՛ս* Կոտրրած քըթօ՛ղու նըման մաչըն ըղնէլ:

- Կոտրրած պըլաստինկա - Շատ եւ տհաճորեն խոսող մարդ: *Մանօվը կոտրրած պըլաստինկա յա, ըշտը՛ղ նըստում ա, լօխճին զանիլանքանուշ ա անում* (Բ):

- Կոտրրած սըրտավ - Հիասթափված, անտրամադիր, ընկճված: *Կոտրրած սըրտավ կարէլ չըս քը՛ըփ անիս* (Ձ):

- Կոտրրած տըշտակէն ըռաշկէն մընալ/վը՛ննը կէնալ - Նախկին թշվառ վիճակին հասնել: *Քանսիբը վէր բանրդանանց հըրուստացավ, էրկան կէնալ չի, էլիա կոտրրած տըշտակէն ըռաշկէն վը՛ննը կըկէնա* (Ձ):

- Կոտրրած քըթօ՛ղ - Իրեն չվերաբերող ամեն բանի խառնվող (մարդ): *Սարիբէգին կընէգը կոտրրած քըթօ՛ղ ա, քը՛թը ամմէն տը՛ղ կօխում ա* (Ձ):

- Կոտրրած քըթօ՛ղու նըման մաչը ըղնէլ - Իրեն չվերաբերող բանի մեջ խառնվել՝ միջամտել: *Ուրիշին զըրուցին խառնըվէլ չըն, կոտրած քըթօ՛ղու նըման ըղնէլ չըն մաչը* (ՆԱԲ, 162):

- Կոտրրած քըսկարէնք՝ - Խախտված միաբանություն՝ համերաշխություն՝ դաշինք: *Ըտրրանց ըխպըրօթունը կոտրրած քըսկարէնք՝ ա* (Բ):

ԿՕՏԸՐՎԱՍԿ - *գ.* Ոսկորի խախտում՝ ջարդվածք՝ ճաք, ինչպես եւ այդ վնասվածքի տեղը: *Վաղաշակ դային լ'ավ կոտրրվասկ ա իլալ սըղըցընէս* (Բ):

ԿՕՏԸՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ԿՕՏԸՐԷԼ-ի:

ԿՕՏՐԱԿ - *տե՛ս* ԿՕՏԸՐԱԿ:

ԿՕՏՐԷԼ - *տե՛ս* ԿՕՏԸՐԷԼ:

ԿՕՏՈՒՐ - *տե՛ս* ԿՕՏԸՐ:

ԿՕՐԱ - *տե՛ս* ԿՕՐԷ[1]:

ԿՕՐԱԾ - *ած.* 1. Ավելորդ, ոչ պետքական: *Քըշէրվա կէրածը կօրած ա* (Ձ): 2. Խեղճ, անճար: *Կօրած մարթ ա Ուբին, բաշիր չի անում, թա մին կօրծ անէ* (Բ):

ԿՕՐԷ[1]/ԿՕՐԻ[1]/ԿՕՐԱ *(գրբ. կրայ)* - *գ.* 1. Կրիա: *Մըհէնգ՝ էլ մին կօրէ յա պը-տահում, էտ կօրէն էլ ա յօր օնըմ, տինըմ ծօցըմը* (ՀԺՀ, V, 515): 2. *փխբ.* Շատ դանդաղաշարժ մարդ: *Կօրէ յը՞ս, պա-տառ թայդի ընգէլ, լի՞* (Բ):

- Կօրէն չընաղան տանուս ա յը՛կալ, չընաղէն հավան չի կէնում - Ասում են չմահավան երիտասարդների մասին:

- Կօրէն չընաղան տանուս կ'ալ - Աշխարհի գործերը խառնվել, ամեն ինչ տակնուվրա լինել: *Կօրէն չընաղան տանուս ա յըկալ, ժուղովորթը գանդում չըն, թա հինչ անին* (Ձ):

- Կօրու յէրիշ - Դանդաղ ընթացք: *Էտ հարթնը մինչը՛վ կօրու յէրիշավ քանամ ա արտը, մըթնում ա* (Ձ):

ԿՕՐԷ[2]/ԿՕՐԻ[2] *(գրբ. կորի (առվակ, փոքր ակոս)* - *գ.* 1. Արտի միջով առաջին անգամ բացված ակոս: *Կ'անթանը քըցանում ա մին կօրէ պէնում* (Ձ): 2. Վարելահողի չափման միավոր, որ հավասար է մեկ քառորդ օրավարի: *Ըսօրէ մին կօրէ վար ըմ ըրալ* (Ձ):

ԿՕՐԷՋ(ՆԸ)/ԿՕՐԻՋ(ՆԸ)/ԿՕՐԷՆՁ/ԿՕՐԻՆՁ *(գրբ. կորիզ)* - *գ.* Մսեղ պտուղների միջի պատիճավոր սերմը, կորիզ: *Ղուշընը էս վը՛ր ըսկանում ա, պէրանը պէնում ա, լանզվին տական մին խընձորու կօրէզ տանուս օնում...* (ՆԼՂԺԲ, 42):

- Կուրէզավ տալ - Հին սովորություն, երբ տոնական հանդեսների, հատկապես հարսանիքների ժամանակ չորացրած պտուղներ եւ կորիզ էին նետում իր պարտականությունների մեջ թերացող կամ չսիրած անձանց: *Առաչ, վէր հըրսանէք՝ ա իլալ, ուրուր կուրէզավ ընի իլալ տալիս* (Ձ):

ԿՕՐԷԿ *(գրբ. կորեակ)* - *գ.* Հացազգիների ընտանիքին պատկանող բույս եւ նրա հատիկը, կորեկ: *Կըզնըվում ա, կօրէկը յօր օնում, քամուն ռէխը տամ...* (ՀԱԲ, 15, 139):

- Կօրէկ անէլ - *տե՛ս* Կուրկուտ անէլ (2):

- Կօրէ կէրած կ'ումաշ - Շատ գեր՝ չաղ մարդ: *Սուրէնին կընէգ՝ընը էլ հօ կընէգ՝ չի՞, կօրէկ կէրած կ'ումաշ ա, վը՛ռը օխտը փութ կա* (Բ):

- Կօրկու սըվը՛ր կ'ումաշ - Նույն հանցանքը կրկնող, չխրատվող անձ: *Կ'օղ կընէգ՝ը կօրկու սըվը՛ր կ'ումաշ ա, հինչը օգում ըս ըրա, խըրատվէլ չի* (Ձ):

ԿՕՐԷԿ-ԿՕՐԷԿ - *մ.* Հատ-հատ, քիչ-քիչ: *Այան ասմա.- Էտքան փուլը յը՛ս կօրէկ-կօրէկ ըմ հըվաքալ, թուփ ըրալ* (Ձ):

ԿՕՐԷՆՁ - *տե՛ս* ԿՕՐԷՋ(ՆԸ):

ԿՕՐԸՆԳԱՆ *(գրբ. կորնգան)* - *գ.* Թիթեռնածաղիկների ընտանիքին պատկանող կերային խոտաբույս: *Կավը բիդի յօնջան օտէ, կօրընգան օտէ, վէր բոլ-բոլ կաթնը տա* (Բ):

ԿՕՐԻ[1] - *տե՛ս* ԿՕՐԷ[1]:

ԿՕՐԻ[2] - *տե՛ս* ԿՕՐԷ[2]:

ԿՕՐԻՋ(ՆԸ) - *տե՛ս* ԿՕՐԷՋ(ՆԸ):

ԿՕՐԻՆՁ - *տե՛ս* ԿՕՐԷՋ(ՆԸ):

ԿՕՐԾ[1]/ԿՈՒՐԾ *(գրբ. գործ)* - *գ.* 1. Աշխատանք: *Կօրծը շատ ա, կարում չընը հըսցընին* (Ձ): 2. Արհեստ, զբաղմունք, մասնագիտություն, աշխատանքի բնագավառ: *Դանլգանրին կօրծը տիժէր կօրծ ա* (Բ): 3. Պաշտոն, ծառայություն: *Ըտրրան կօրծա տանուս ըն քըցանում, մընամ ա տանուզնը* (Ձ): 4. Խնդիր, հարց: *Հինչ կօրծավ ը՞ս յը՛կալ կօշտրս* (Ձ): 5. Պարտականություն, անելիք: *Ըխպիրանն ճանր պիրիլը կուճի ըխճըկանը կօրծընը ար* (Ձ): 6. Նախաձեռնություն, ձեռնարկում: *Լ'ավ կօրծ ա, թա կարիս մինչը՛վ վէրչ անիս* (Ձ): 7. Վերաբերություն, առնչություն: *Հանը ասմա.- Յը՛ս ըտրրա նըհը՛տ կօրծ չօնիմ, ինք՝ընը ա գանդում, հինչը օգում ա, թօղէ անէ* (Ձ): 8. Մեկի՝ մի բանի առաջ բերած հետեւանք: *Թաքավէրը դանստի կընլօխ ա ըղնում, վէր տա ուրանն կընգանը կօրծընը ա* (Ձ):

- Կօրծ ածէլ - Բանեցնել, գործածել: *Էնքան կօրծ ա ածալ, ցակատը մաշանլ ա* (Բ):

- Կօրծա ըղնէլ - 1. Աշխատանքից ետ մնալ՝ ուշանալ, աշխատանքի ժամանակը կորցնել: *Կընանէք՝ը ուրուր պը-տահում ըն, զուրուց անում, կօրծա ըղ-նում* (Ձ): 2. Անաշխատունակ դառնալ, աշխատունակությունը կորցնել: *Խը՛ղճ Ալոսէմին վը՛ննէրը չուլխացալ ա, կօրծա ընգալ ա, էն ա տանը նըստած* (Բ):

- Կօրծան աշկ չըպէնալ - Անընդհատ աշխատել: *Կարունքը վէր կ'ամ ա, գիշըցէք՝ կօրծան աշկ չընը պէնում* (Բ):

- Կօրծ անէլ - 1. Աշխատել: *Սաղ օրը կօրծ ա անում, ուրանգանը վաստակ կ'ամ տօն* (Ձ): 2. Պաշտոն զբաղեցնել, ծառայող լինել: *Սուրփիկին տըղան պէ-ցանր պաշտօնում ա կօրծ անում* (Բ):

- Կօրծա քըցիլ - Մեկին աշխատանքից ետ պահել, աշխատելուն խանգարել: *Թօռը հանձ ընուղնէրէն կօրծա քը-ցանլ ա* (Բ):

- Կօրծէն/կօրծէտ/կօրծէս անըմը հինչ ա՞ - *տե՛ս* Պէնին անըմը հինչ ա՞:

- Կօրծէն կէնալ - Իր գործով զբաղվել, ուրիշի գործերին չխառնվել, ուշադրություն չդարձնել: *Տըղան օգում ա*

քՕմանգ անէ, հանը թողում չի, ասմա.- Կօրծէտ կա՛ց (Զ):

- Կօրծէն մաշկը կօտըրէլ - Գործի՝ աշխատանքի մեծ մասը կատարել, հիմնական դժվարությունները հաղթահարել: *ՀՕնձ ընուղնէն մինչը՛վ քըսՕր կօրծէն մաշկը կօտըրում ըն, նըստում, մին լ՛ավ հաց օտում* (Զ):

- Կօրծէն մաչին թաղվէլ/խըրվէլ - Որեւէ գործով խիստ զբաղված լինել: *Քըղան ընուղնէն կօրծէն մաչին թաղվում ըն, կըլՕխ էլ չըն ըղնում, թա հունց մըթնից* (Զ):

- Կօրծէն մաչին կ՚ուզիլ/քաքէլ - Գործը փչացնել՝ ձախողել: *Արտը ըսքըսը՛ցէն հընձիլը, թօռնը նի կանանվ, կօրծէն մաչին կ՚ուզից* (Զ):

- Կօրծէն յըրա ծուն կանալ - Գործը փչանալ՝ ձախողվել՝ ձգձգվել: *Թամարէն մարթը հիբը կօրծ ա փըռնում, կօրծէն յըրա ծուն ա կ՚ամ* (Բ):

- Կօրծէն նըսՕտա կէնալ - Գործը ավյունով սկսել՝ ջանադրաբար կատարել: *Ջըհիլնէն կօրծէն նը՛ստա յըն կէնում, մին օրումը պըրծընում* (Զ):

- Կօրծը աչ քՕինիլ - Գործը հաջող ընթացք ստանալ: *... Վէրչը, սահանց կօրծը աչ ա քՕընում, կարում ըն ըզադվին...* (ՀԱԲ, 15, 37):

- Կօրծը ըղնէլ մինին - Գործի լուծումը մեկից կախված լինել: *Քինամ ա թանջիրին կօշտը, թա.- Կօրծըս ընգալ ա քՕը՛զ, քՕմանգ ըրա* (Զ):

- Կօրծը թանսվիլ/թանս քՕինիլ - *տե՛ս* Կօրծը ծէխվէլ:

- Կօրծը իրը՛սէն յըրա թօղնէլ - Գործին ընթացք չտալ՝ ավարտին չհասցնել, իրեն վերաբերող գործը անուշադրության մատնել: *Լօդուր մարթը կօրծը իրը՛սէն յըրա կըթօղնէ* (Զ):

- Կօրծը խարաբ (ինիլ, տը՛ռնալ) - *տե՛ս* Պէնը պՕուրթ (ինիլ, տը՛ռնալ):

- Կօրծը ծէխվէլ/ծէխ քՕինիլ - Գործը անհաջող ընթացք ստանալ: *Էտ օրվանից էլ Փանօսէն կօրծը ծէխվում ա* (Զ):

- Կօրծը ծը՛րքէն մաչին հանլիլ - Ե-ռանդով աշխատել, գործը շուտ ավարտել: *Ազրահիլ դանլգանը ա Սունէն Ամիկը, կօրծը ծը՛րքէն մաչին հանլում ա* (Բ):

- Կօրծը կըլՕխ կանալ - Գործը հաջողվել՝ ավարտին հասնել: *Մանվէլ դային շատ ա չըրչարվում, մինչը՛վ վէր կօրծը կըլՕխ ա կ՚ամ* (Զ):

- Կօրծը կըլՕխ պիրիլ - Գործը հաջողությամբ ավարտին հասցնել, որեւէ գործ հաջողեցնել: *Ամմէն տըղամարթ չի կարէլ տիժէր կօրծը կըլՕխ պիրի* (Զ):

- Կօրծը կօրծէն օտէլ - Գործերը կուտակվել: *Կարունքը վէր կ՚ամ ա, շէնումը կօրծը կօրծէն օտում ա* (Բ):

- Կօրծը հինչումըն ա՞ - *տե՛ս* Պէնը հինչումըն ա՞:

- Կօրծը ճՕուրը ըղնէլ - Աշխատանքն ապարդյուն՝ իզուր անցնել: *Թօռը նի յա օնում, հՕնձ ընուղնէրէն կօրծը ճՕուրըն ա ըղնում* (Զ):

- Կօրծը յը՛ղու նըման քՕինիլ - Գործը հաջող՝ սահուն ընթանալ: *Տանը կօրծէրը յէղու մընան քՕինանմ ար...* (ՆԼՂԺԲ, 56):

- Կօրծը պՕուրթ (ինիլ, տը՛ռնալ) - *տե՛ս* Պէնը պՕուրթ (ինիլ, տը՛ռնալ):

- Կօրծը սափալու փըռնէլ - Գործին հմտությամբ՝ դժվարությունները հաշվի առնելով ձեռնամուխ լինել: *Յու վէր կօրծը սափալու չի փըռնում, յը՛տէ-ճէլլի փուշմանում ա* (Զ):

- Կօրծը տանէլ տալ - Գործը ձախողել, անհաջողության հանդիպել: *Շատ ա չըրչարվում, վէրչումը կօրծը տանէլ տամ* (Զ):

- Կօրծը տափէն թօղնէլ - *տե՛ս* Կօրծը իրը՛սէն յըրա թօղնէլ:

- Կօրծը տը՛ղան տՕուրՕուր կանալ - Աշխատանքն ընթացքի մեջ ընկնել՝ առաջ մղվել: *Թօռը յը՛տ ա օնում, քըղան ընուղնէրէն կօրծը տը՛ղան տՕուրՕուր ա կ՚ամ* (Զ):

- Կօրծը տը՛ղան տՕուրՕուր տալ - Աշխատանքն ընթացքի մեջ դնել՝ առաջ մղել: *Շանգէրդնէն կ՚ամ ըն, ուստէն կօրծը տը՛ղան տՕուրՕուր տամ* (Զ):

- Կօրծը տը՛սնալ - 1. Մի բան անել՝ իրականացնել, իր անելիքն անել: *Կօրծը տէսնում ա, իլանծ-չիլանծ պէռնում ծիյէրը...* (ՀԱԲ, 15, 128): 2. Մեկի հետ սեռական հարաբերությունների մեջ մտնել, կենակցել: *Սիրականը Նըխշունէն նըհը՛տ կօրծը տը՛սնում ա, քՕինամ* (Զ): 3. Որեւէ դեր խաղալ, օգտակար նշանակություն ունենալ: *Էրկան վախտ արաշտ ըրավ, անջախ-անջախ մի լ՛ավ թօռ յը՛կավ, կօրծը տը՛սավ* (Բ):

- Կօրծը քունավ անէլ - *տե՛ս* Կօրծը իրը՛սէն յըրա թօղնէլ:

- Կօրծի տինիլ - 1. Աշխատանքի տեղավորել, պաշտոն տալ: *Խընումանց Սէրօփը ախպօրցը լօխճին լ՛ավ կօրծի յա տիրանլ* (Բ): 2. Մեկին աշխատեցնել, աշխատանքի լծել: *Թանզգանը հարթնը ըսկէսվօրը կօրծի յա տինանմ, ինքը դինջանում* (Զ):

- Կօրծի քըցիլ - Աշխատեցնել, բանեցնել (մեքենաների՝ սարքերի մասին): *Հիշկան անում ըն, կարում չըն տըրախտըրը կօրծի քըցին* (Զ):

- Կո՛րծ չօնիս - Մի՛ խառնվիր, պետք չէ խառնվել: *Ասում ա.- Կո՛րծ չօնիս, ինքը՛ն ա գանդանում, հինչը անում ա, թողէ անէ* (Զ):

- Կօրծ պէց անէլ - Հոգսի՝ մտատանջության առիթ ստեղծել: *Տըղան կ՚ուղօթուն ըրավ, հօրը հը՛տէ կօրծ պէց ըրավ* (Զ):

- Կօրծ տը՛սնալ - *տե՛ս* Կօրծը տը՛սնալ:

- Կօրծու յըրա ինիլ - *տե՛ս* Պէնու յըրա ինիլ (ՊԷՆ-ի տակ):

- Կօրծու տար - Որեւէ աշխատանք՝ զբաղմունք՝ արհեստ ունեցող, որեւէ բանով զբաղված: *Կօրծու տար մարթը էս թըվումը տՕուզնը չի մընալ* (Բ):

- Կօրծու տինիլ - *տե՛ս* Կօրծի տինիլ:

- Կօրծ փըռնէլ - Որեւէ աշխատանք սկսել, մի բան ձեռնարկել: *Ըշխարքէս կօրծը հունցու փըռնիս, ընդի էլ ամանլ կըկ՚ա* (ՆԱԲ, II, 26):

ԿՕՐԾ[2] *(գրբ. կուրծք)* - *գ.* Կաթնասուն էգ կենդանու ստինք: *Կավը չըփարավը լօք տըվավ, կ՚ուլը կօրծը պուք տըվավ* (ԱՀ, 43):

- Կօրծ անէլ - 1. Հղիության ժամանակ ստինքը մեծանալ (անասունների մասին): *Կավը կօրծ ա ըրալ, էրկու ամսանը յը՛տը ծընան ա* (Զ): 2. Ստինքը կաթով լցվել (անասունների մասին): *Էծը ամմէն օր քՕինամ ար ըրածում, կօրծ անում, ուրանգանը կ՚ամ, պառավը քըթում ար, մըխթանրում* (Զ):

- Կօրծը տափավը քաշ ինիլիս - Մեծ կուրծք ունեցող եւ շատ կաթ տվող (հիմնականում կովերի մասին): *Ըստրան էլ մին լ՛ավ քըթէ կավ ա ինում՝ կօրծը տափավը քաշ ինիլիս* (Զ):

ԿՕՐԾԻԼ - *տե՛ս* ԿԸՐԾԷԼ:

ԿՕՐԿ *(գրբ. կորկ (կպած, մնացած աղտ)* - *տե՛ս* ՑԸ՛Ց[1]:

ԿՕՐՄ *(ռուս. корм)* - *գ.* Կոմբինացված՝ համակցված անասնակեր: *Դանվիշը ասում ա.- Վը՛ր ծիյանցը կօրմը փօխիս, ծիյանքը կըլըղարին, կըտօրվին...* (ՀԺՀ, VI, 117):

- Կօրմ տալ - Կերակրել (անասուններին): *Քաշը թօխկան վը՛ր ա քըցանում, լօկը տանում՝ ճուտէրէն կօրմ տալի հէտէ* (ՆԼՂԺԲ, 56):

ԿՕՐՄԻՏ/ԿԱՐՄԻՏ *(ռուս. кормить (բտել)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Կօրմիտ անէլ - Սնել, բտել, համակցված կերով կերակրել: *Խօզը կօրմիտ ըն անում, վէր աշունքը մորթին* (Բ):

- Կօրմիտ ըրած - Գեր, չաղ, պարարտ: *Կօրմիտ ըրած կընէգ ա Հէղուշը* (Բ):

ԿՕՐՉԻԼ *(գրբ. կորնչիմ)* - *չբ.* 1. Անհետանալ, չքանալ, առկա լինելուց դադարել: *Կումըշնէն կօրալ ա, յը՛կալ ըն, տը՛սալ՝ ըստըղէս ըխպիրին ղըրաղէն*

նըստստած (ԱԱ, 35): 2. Որեւէ տեղից արագ՝ աննկատելի հեռանալ՝ փախչել: *Ըտըրանա յէտը կօգնին քՒնըմ ա, կօրչըմ* (ՀԺՀ, V, 51): 3. *փխբ.* Երկար ժամանակ որեւէ տեղ չերեւալ: *Ըշտըէղ ը՞ս կօրալ, հիբանց ա ըրվամ չըս* (Բ): 4. *փխբ.* Փչանալ, ոչնչանալ: *Վըխտէն թութստը թըփըէցէն վէչ, էնքան թութը կորավ* (Բ): 5. *փխբ.* Իզուր վատնվել, սպառվել, ապարդյուն ծախսվել: *Տըղան վէր բիդասըլ իլՒվ, հորը աշխադանքը կըկօրչի* (Ձ): 6. *փխբ.* Թաղվել, պարուրվել, պատվել: *Կարունքը Ղարաբաղա շէնէրը ծաղկում կօրչՒում ըն* (Բ):

- Կօրած տըէղ չի - Ապարդյուն չի անցնի, անպայման որեւէ ձեւով կփոխհատուցվի: *Ղօնաղը Ըստուծէնըն ա, դունադէն հՒուրՒումՒթ անէլը կօրած տըէղ չի* (Ձ):

- Կօրած տինակէն կօթը վըէսկէ կինի - Իրը կորչելուց հետո ավելի է արժեքավորվում՝ գնահատվում:

ԿՕՐՍԻՆԿԿ *(ռուս. косынка)* - *գ.* Կանացի բարակ գլխաշոր՝ գլխաշալ: *Այան միշտ կօրսինկա յա իլՒլ կըպէլիս* (Բ):

ԿՕՐՍԻՆԿԱՑՈՒ - *գ., ած.* Գլխաշորի համար նախատեսված (կտոր): *ԽալխէրըՒուրանց հըրթնէրէն վըէսկէ յըն տամ, Նուրան էլ մին կօրսինկացու վա տըվալ* (Բ):

ԿՕՐՏ - *տե՛ս* ԿՕՌՏ:

ԿՕՐՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՏԷԼ:

ԿՕՐՏ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՏ(Ը)ՎԷԼ:

ԿՕՐՈՒՍՏ *(գրբ. կորուստ)* - *գ.* Այն, ինչ որ կորսված է: *Կարկուտը յըէտ ա օնում, քՒնամ ըն բաղէրը, տըէսնում՝ կօրուստը շատ ա* (Ձ):

- Կօրուստ տալ - Կորցնել, կորուստ ունենալ: *Ղարաբաղ ըտի տօն չի կա, վէր էս կըռվավը կօրուստ չինի տըված* (Բ):

ԿՕՓԷ/ՂԱՓԿ/ՂՒՓԿ *(ռուս. кофе, արաբ. kahve)* - *գ.* Սուրճ: *Ղարաբաղ առաչ լօխ չայ ըն իլՒլ խըմէլիս, կօփէն միհէնգՒ ա ՒդՒթ ընգալ* (Բ):

ԿՕՓԹԱ - *տե՛ս* ԿՕՎԹԱ:

Հ

ՀԱ *(գրբ. հա (այո, հապա, ահա)* - *մ., ձ.* 1. Տրված հարցին դրական պատասխան: - *ՀՒՒբի, կՒամ ը՞ք ծըմակը:* - *Հա՛, կՒամ ընք* (Բ): 2. Հարցական բառ՝ այո՞, այդպե՞ս է, համաձա՞յն ես: - *Մրտօ, քու դայի քըղաքան յըէկալ ա, էն ա ծէր տանը:* - *Հա՞* (Բ): 3. Բացականչություն մի մոռացված կամ նոր բան հիշելիս: *Հա՛, Մացակըն էլ ա իլՒլ, մընաաս քըցՒլ ըմ* (Ձ): 4. Զարմանքի բացականչություն՝ մի՞թե, իսկապե՞ս: *Ասում ըս՝ կըռըէվը պըրծալ ա հա՛* (Ձ): 5. Ուրիշի ասածին կամ արածին հավանություն տալու բացականչություն: *Ամմա Սիմօնը կՒօդէն մին լՒավ թակից հա՛* (Ձ): 6. Խրախուսանքի բացականչություն: *ՀՒարը ասմա.- Յըէք հա՛, պատառ ա մընացալ* (Ձ): 7. Զգուշացման՝ հիշեցման բացականչություն: *Մարը ասմա.- Ղըզղանը կած ա, նի չի կՒաս հա՛* (Բ): 8. Ուրախության բացականչություն: *Ամմա քՒըփ ըրէնքՒ հա՛* (Բ): 9. Դժգոհության արտահայտություն: *Հա ասէ, հա ասէ, ըսկանօղ չի կա* (Ձ): 10. Կռահելու՝ գլխի ընկնելու՝ հասկանալու բացականչություն: *Հա՛, ըրէմըս ըտըրա հըէտէ յա էնքան կՒամ մէր տօն* (Բ): 11. Անընդհատ, շարունակ: *Վէզիրը էլ հա թՒարիփ ա անում թաքավէրին* (Ձ): 12. Խոսակցի խոսքը՝ ասելիքը կարճ կապելու, նրան լռեցնելու արտահայտություն: *Հա՛, լՒավ, կՒըլական ըմ, քՒինի՛* (Բ): 13. Մի բան մատնացույց անելու արտահայտություն՝ ահա, ահավասիկ: *Չօբանը ասմա.- Սօրփը էն ա հա՛ էն ծառէն տակէն* (Ձ):

- Հա ասէլ - 1. Դրական պատասխան տալ, համաձայնել: *Նուշիկը առչին հա յա ըսիս, ամմէն օր մըտըծիս՝ առչին խափի, քՒինի տօն* (ՀԲ, 352): 2. Ամուսնության առաջարկն ընդունել (աղջկա մասին): *ԼՒըհա ախչիգՒը վէր հա յա ըսէս, Մուշէղը էքՒսը հօրը-մօրը յօր ա ունէս, քՒիս խընըմախօս* (Ձ):

- Հա հա՛ - Կասկածանքի՝ զարմանքի արտահայտություն: - *Ըսօր մին արչ ըմ ըսպանալ, վէր սօտ չինի, քըսանփութ կինի:* - *Հա հա՛* (Բ):

- Հա՛, հա՛, հա՛ - Ծիծաղի նմանաձայնական բացականչություն: *Պուդին պատմում ա, լօխ ծըծաղում ըն՝ հա՛, հա՛, հա՛* (Ձ):

- Հա-ն հա յա, չէ-ն՝ չէ - Իր խոսքի տերն է: *Մէր նախագէն հա-ն հա յա, չէ-ն՝ չէ, տըղամարթը ըտի բիդի ինի* (Բ):

- Հա ջան - 1. Որեւէ կանչի տրվող սիրալիր պատասխան: *Խօխան ասմա՝ ամպա, ապան էլ ասմա՝ հա ջան* (Ձ): 2. Ուրախության բացականչություն: *Հա ջան է՛, հա ջան, թօռը յըէկավ, արտէրը ճիրից* (Բ):

ՀՒԲԳՒ - *տե՛ս* ՀՒՅԲՒ:

ՀՒԲԻ[1]/ՀՒԲԻ-ՀՒԲԻ - *տե՛ս* ՉԸԽԿԸԼԴԱՆԻ:

ՀՒԲԻ[2] - *գ.* Նեղ եւ երկար տերեւներով մեծ ծառատեսակ: *ՀՒաբին կըտըրում ըն, փՒադ անում, պէռնում իշէրէն, քՒինամ* (Ձ):

ՀՒԲԻ-ՀՒԲԻ - *տե՛ս* ՀՒԲԻ[1]:

ՀԱԴԻԲՈՒԴԻ/ԱԴԻԲՈՒԴԻ - *գ.* 1. Աղանձած եգիպտացորեն: *Խօխէնքը հադիբուդի շատ ըն սիրում* (Բ): 2. *փխբ.* Անլուրջ, անարժան: *...Կըտակ ար ըրալ, թա վէր իտի մարթ չի ճարվի, տինին կացնին տակին, փըշրին, հադիբուդի մարթօց ըռէխ չընգնի...* (ՋՏ, Բ, 2):

ՀՒԴՐՒ-ԲՒԴՐՒ - *տե՛ս* ՀՒԹՒՐՒ(Ն)-ԲՒԹՒՐՒ(Ն):

ՀԱՋ[1] - *տե՛ս* ՀՒՋ[1]:

ՀԱՋ[2] - *տե՛ս* ՀՒՋ[2]:

ՀՒՋ[1]/ՀԱՋ[1] *(գրբ. հազ)* - *գ.* Թոքերում եղած օդի հանկարծական հնչեղ արտաշնչություն, որ ուղեկցվում է խռպոտ աղմուկով: *Ըտըրա հՒազը լօխ-ճին քունըհարամ ա անում* (Ձ):

ՀՒՋ[2]/ՀԱՋ[2] *(արաբ. hazz (ախորժանք)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- ՀՒազ անէլ - Սիրել, ախորժել, հաճել: *Էտ մարթը վըէրսը շատ ար հՒազ անում* (Ձ):

ՀՒՋՒԼ - *տե՛ս* ՀՒՋԻԼ:

ՀԱՋԱՐ - *տե՛ս* ՀԱՋՋԱՐ:

ՀԱՋԱՐԻ *(թրք. həzari)* - *տե՛ս* ՀԱՋՋԱՐԻ:

ՀԱՋՈՒՒՆՔ - *տե՛ս* ՀՒՋՆՒՆՔ:

ՀՒՋՈՒՒՆՔ - *տե՛ս* ՀՒՋՆՒՆՔ:

ՀԱՋՋԱՐ/ՀԱՋԱՐ/ՀԸՋ(Ջ)ԱՐ/ՀԸՋ-(Ջ)ԷՐ/ՀԻՋ(Ջ)ԷՐ *(գրբ. հազար)* - *թ.* 1. Տասը հարյուրյակ՝ հազար: *Հազզար մանէթ ա տամ, էտ գՒաբՒն ինքՒ օնում* (Ձ): 2. *ած., փխբ.* Անորոշ ու մեծ քանակությամբ, բյուր, շատ: *Հազզար տարէ յա, իմ ախպօր տըէսալ չըմ* (Բ):

- Հազզարան բըլբՒուլ - *գ.* Հեքիաթներում հանդիպող կախարդական թռչուն: *Ղէրվիշը ասում ա.- Քու բաղըտ կըծաղկէ մինակ էն վախտը, վէր հազզարան բըլբՒուլը պիրիս, յըէրք ասէ* (Ձ):

- Հազզարան մին - *տե՛ս* Հըզզէրանց(ը) մին:

- Հազզար ասէ - Նախատական արտահայտություն՝ ինչքան ուզում ես՝ ասա, նա իրենն է անելու: *Ղըխպին հազզար ասէ, մին ա, էլիա ղըխպՒօթՒուն ա ընական* (Բ):

- Հազզար թիքՒՒ ինիլ/տըէռնալ - 1. Կտոր-կտոր լինել, ջարդուփշուր լինել: *Կըէվաթը վէր ընգավ, հազզար թիքՒՒ իլՒվ* (Բ): 2. Շատ ջարչարվել, բազում հոգսերի ու գործերի մեջ լինել: *Խըէղճը հազզար թիքՒՒ յա տըէռնում, էլիա կարում չի յօլլա քՒինի* (Բ):

- Հազզար թուման պարթկըս ինի, մըրթըմաչի մարթըս ինի - Թող աղքատ լինեմ, բայց լավ ամուսին ունենամ (կանանց մասին):

- Հազզար ինընը հանրուր հէնգ թըվին - *տե՛ս* Նօյին թըվին:

- Հազզար կըլօխ - Շատ անգամ, շատ ավելի: *Մէր շէնը հազզար կըլօխ լավ ա, քանց ծըէր քաղաքը* (Բ):

- Հազզար կըտօր ինիլ/տըէռնալ - *տե՛ս* Հազզար թիք՛ան ինիլ:

- Հազզար հըէտ(է) - Բազմիցս, շատ անգամ: *Հազզար հըէտէ փօրցանալ ըմ, ամանալ չի կամ* (Բ):

- Հազզար մաղա հաց կէրած - 1. Շատ բան տեսած, փորձառու: *Հազզար մաղա հաց կէրած մարթ ա Կանքին, խանփվիլ չի* (Բ): 2. Անամոթ, աներես: *Հազզար մաղա հաց կէրած կընգանը Աստուծ չօնէ* (Բ):

- Հազզար մաղավ ընցած - *տե՛ս* Հազզար մաղա հաց կէրած:

- Հազզար պարի - Հարգալից պատասխան ողջունողին:

- Հազզար պէրան ասէլ - Շատ անգամ ասել, հաճախակի հիշեցնել: *Հազզար պէրան ասալ ըմ, էլիա կըլօխ չի ընգալ* (Ձ):

- Հազզար տօռնը թակէլ - Շատերին դիմել, շատերից օգնություն խնդրել: *Էտ ըրըփըվէրին հազզար տօռնը թակից, մինչըվ կըրըցավ տըղէն կօրծի տինի* (Բ):

- Հազզար ու մի - Շատ, բազմաթիվ, բազմազան: *Հազզար ու մի դանդ օնէ դարաբաղցէն* (Բ):

- Հըզզարում(ը) հընդըր(վ)ած - Շատ լավ, ընտիր: ...*Հըզարըմ հընդըրված ախճիկ, ք՛ըզ տանօղին հազար նըէրակ* (ԼՂԲ, 161):

- Հըզզէրանց(ը) մին - Շատ ուշ-ուշ, հազվադեպ: *Միհէնգ՛ էլ, վար հըզէրանցը մին պըտահում ըն, արչը մըրմըրթամ ա, թըքստում...* (ԱԱ, 73):

ՀԱՋՋԱՐԻ/ՀԱՋԱՐԻ - *գ.* Մանր ու երկարավուն հատիկներով ու բարակ կեղեւով խաղողի տեսակ: *Հազզարին քախծըր խաղու վա* (Բ):

ՀԱՋԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՋԻԼ:

ՀԱՋԸՐ/ՀԱՋԻՐ *(արաբ. hazər, թրք. hazir)* - 1. *տե՛ս* ՊԱՂԸՐԱՍՏ: *շ.* 2. Քանի, քանի որ: *Մա՛ղյան, տըղատ քըղաքան հազըր յըէկալ ա, փըսանկէ* (Բ): 2. Ասում են, երբ առարկում են մի բան՝ առաջարկելով մեկ ուրիշը՝ ավելի նպատակահարմարը: *Ասում ա.- Խէ ուրուշու վը՞ս տամ, հազըր տօ քու ախպօր լի՞* (Ձ):

- Հազըր անէլ - *տե՛ս* ՀԸՋԸՐԷԼ:

- Հազըր էշը կաշվին/կաշվումըն ա - Քանի դեռ ուշ չէ: *Հազըր էշը կաշվին ա, արտըտ հընձի* (Բ):

- Հըզըրու յաղի/տար - Պատրաստ բանի ձգտող: *Իզէն հըզըրու յաղի յա, կօրծ չի անում* (Բ):

ՀԱՋԻԼ - *տե՛ս* ՀԱՋԻԼ:

ՀԱՋԻԼ/ՀԱՋԻԼ/ՀԱՋԷԼ/ՀԱՋԱԼ *(գրբ. հազամ, հազեմ)* - *չբ.* Հազի ձայն հանել, հազալ: *Ապան մըրսալ ա, հազում ա* (Բ):

ՀԱՋԻՐ - *տե՛ս* ՀԱՋԸՐ:

ՀԱՋԱՆՔ - *տե՛ս* ՀԱՋՆԱՆՔ:

ՀԱՋՆԱՆՔ/ՀԱՋՆԱՆՔ/ՀԱՋՂԱՆՔ/ՀԱՋՂԱՆՔ - *վ.* Ենթադրենք թե, դիցուք: *Կընէգ՛ը ասմա.- Հազնանք ք՛ըցալ ընք, հինչ բի՞դի անինք՛* (Ձ):

ՀԱՋՆԷԼ/ՀԱՆՁՆԷԼ - *նբ.* 1. Տալ, ձեռքը տալ: *Տըղան էտ թօխտը տանում ա, հանձնում թանջիրին կընգանը* (Ձ): 2. Ավանդել, պահ տալ: *Առուտուրականը սաղ ապըրանքը էտ կընգանը հազնում ա, ինք՛ը մին շէփտավ ք՛ինամ տօն* (Ձ): 3. Ուրիշի տրամադրության տակ դնել, ուրիշի տնօրինությանը թողնել: *Ըտի վէզիրը ուրանն պաշտօնը հազնում ա չուբանէն տըղէն* (Ձ):

ՀԱՋՆ(Ը)ՎԷԼ/ՀԱՆՁՆ(Ը)ՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՀԱՋՆԷԼ-ի: 2. *չբ.* Անձնատուր լինել: *Թօրքէրը կըրը՞ցէն վէջ տէմ կէնան, հըզնըվը՞ցէն* (Բ):

ՀԱՋՐԱԲՈՒԹԱ - *ած.* Փափկասուն, փափակյաց: *Թա Նախճուվանու հազրաբութա հարսնէրըն ու ըխճըկէրքը հունց ըն ուրանց օրը յէյլաղում անց կըցնըմ, ըտըրա մըհար թօղ ուրանք խօսին, մունք անգուճ տինինք* (ՁՏ, Բ, 74):

ՀԱՋՐԱԹԱԲ(Բ)ԱՍ - *ծղր. տե՛ս* ԽԸՐ:

ՀԱՋՕՑ - *տե՛ս* ՀԱՋՕՑ:

ՀԱՋՕՑ/ՀԱՋՕՑ - *գ.* Հազալու ձայնը: *Վը՞րսկանէն հազօցը կ՛ըխտարէն խըրթնըցընէս ա* (Ձ):

ՀԱԹԱՐԱ(Ն)-ԲԱԹԱՐԱ(Ն)/ՀԱԹԱՐԱ(Ն)-ՓԱԹԱՐԱ(Ն)/ՀԱՇՏԱՐԱ(Ն)-ԲԱՇՏԱՐԱ(Ն)/ՀԱՍԱՐԱ(Ն)-ԲԱՍԱՐԱ(Ն)/ՀԱԴԱՐԱ-ԲԱԴԱՐԱ/ՀԸՏՐԸ-ՀԱՏՐԱ/ՀԻԹՌԻ-ՓԻԹՌԻ *(թրք. hədərən-pədərən (դատարկախոսություն)* - *մ.* Վայրիվերո, ավելպակաս: *Էտ մարթին էլ սուվըրցընում ըն, ասում.- Վը՞ր տը՞սնաս դէրը հանդրանդրա խօսում ա, յէր կըկէնաս դօթումը դիք՛ նըստիս* (ՀԺՀ, VII, 303):

ՀԱԹԱՐԱ(Ն)-ՓԱԹԱՐԱ(Ն) - *տե՛ս* ՀԱԹԱՐԱ(Ն)-ԲԱԹԱՐԱ(Ն):

ՀԱԹԷ-ՀԱԹԷ - *տե՛ս* ՍԱԲԻՐ:

- Հաթէ-հաթէ անէլ - *տե՛ս* Սաբիր կանալ:

ՀԱԹԻ[1] - *տե՛ս* ՊՈՒԺՈՒԺ:

ՀԱԹԻ[2] - *տե՛ս* ԼԱԼԱ:

ՀԱԼ[1]/ՀԱԼ[1] *(գրբ. հալ)* - *գ.* Հալելը, հալվելը: *Յը՞ղէն հալը վէր ըսքըսէս ա, ազին շիրը՞փը յօր ա ընէս, խըռէս* (Ձ):

- Հալ ածէլ/անէլ/տալ - 1. *տե՛ս* ՀԻԼԸ-Ց(Ը)ՆԷԼ: 2. Մանրամասնել: *Հիշկան հալ ըմ ածում, էլիա կըլօխ չի ընում* (Բ): 3. Չարչարել, ուժասպառ անել: *Էտ կօրծը մը՞գ լափ հալ ածից* (Բ):

- Հալ ընէլ/ինիլ/կանալ - 1. Սկսել հալվել: ...*Հայ կընէգ՛ արմատը վէր կա, հալ ընգած մումու նըման հինչ դալիբ ասիս՝ կըմընի...* (ՁՏ, Ա, 152): 2. Վրա պրծնել, ագահաբար անել: *Ղունըղնէն հալ ըն կ՛ամ փըլավէն յըրա, լօխ օտում* (Ձ):

- Հալ ընցընէլ/տըէռնալ/ք՛ինիլ - *տե՛ս* ՀԱԼՎԻԼ:

- Հալ իփ(վ)իլ - Լավ՝ լրիվությամբ եփ(վ)ել: *Կառնանը մէսը բիդի հալ իփիս, վէր քախծըր ինի* (Բ):

- Հալ տանէլ - Անհետ կորչել: *Խը՞ղճէն կավը հալ տարալ ա* (Բ):

ՀԱԼ[2]/ՀԱԼ[2] *(արաբ., պրս., թրք. hal)* - *գ.* Վիճակ, դրություն: *Շահէն ծառանէն վը՞ր տէսնըմ ըն առյուծէն էտ հալըմը, ք՛ինամ ըն շահէն խաբար տամ* (ՆԼՂԺԲ, 18):

- Հալան ընէլ/ինիլ - Ուժասպառ լինել, ուժասպառվել, հյուծվել, վիճակը վատթարանալ: *Կամ ա, տը՞սնում հարըմանը բէք՛էփ, պըռավաձ, հալան ինգանած* (ՀԺՀ, VII, 17):

- Հալան քընցիլ - Ուժասպառ անել, ուժասպառել, հյուծել, վիճակը վատթարացնել: *Խանը ընտրանց էնքան պինընցընում ա, լափ հալան քընցում ա* (Ձ):

- Հալը կընտրէլ - *տե՛ս* Հալան ընէլ: ...*Վը՞ննէրը թանլանցած, հալը կընտրած՝ նըստում ա ընտէղ, աշկը քընցըմ հընէն նըյէր, վար էս ա քըվօրը տըղան կըկ՛ա* (ՀԺՀ, V, 404):

- Հալը հալ չի - 1. Վատ վիճակի մեջ է, դրությունը լավ չէ: *Հէյրան աքէրը տըղըպէրց ա ընգալ, հալը հալ չի* (Բ): 2. Շատ առատ է: *Խաղվէն հալը հալ չի ընստարէ, հըսցընան չընք քաղինք՛* (Բ):

- Հալ չինիլ (յըրան) - Վիճակը՝ դրությունը ծանր՝ վատ լինել: *Խը՞ղճէն յըրան հալ չի կա, էն ա մըռնէլիս* (Ձ):

ՀԱԼ[3]/ՀԱԼ[3] - *տե՛ս* ԹՕՓ (1):

ՀԱԼԱ *(թրք. hala (խումբ, թիմ)* - *գ.* Որեւէ բանի երկու հատը միասին վերցրած՝ զույգ: *Ըտըրանք կէս ըն տը՞ռնում, տը՞ռնում էրկու հալա* (Ձ):

- Հալա կանալ - 1. Զույգերի բաժանվել: *Խօխէնք՛ը հալա յըն կ՛ամ, խաղ անում* (Բ): 2. Ընկերակցել, համերաշխվել: *Մըրթըկընէգ՛ վէր հալա չի յը՞կէն, կարէլ չըն տօն տը՞ռնան* (Բ):

ՀԱԼԱՆ/ՀԱԼԱՆՄ/ՀԱԼԱ(Մ)/ՀԸԼԱ(Մ) *(արաբ., թրք. hala)* - *մ.* 1. Դեռ, տակավին: ...*Թաքավէրին տըղան հանալ յաշիգ՛ը պէց չանում, տընում ա ուրանն*

օթախը մը, իտի էլ թօղում (ՀԺՀ, V, 167): *վ., ձ.* 2. Հորդորական խոսք մի բան անելու՝ ապա մեկ, հապա: *Մարը ասմա.- Հալա տը՛ս՝ էտ ախճիգը մէր կըլօխը հիշկան օյին ա պիրլական* (Զ):

- Հալա աղու յըրա յա քՀունում - Գործի դժվարությունը դեռ չի զգում: *Էտ ջահիլը հալա աղու յըրա յա քՀունում, յը՛տնան ա փուշմընական* (Բ):

- Հալա աշկ ճըպէլու - Ակնթարթորեն, շատ կարճ ժամանակում: *Հարը հալա աշկ ճըպէլու՝ տըղան արտէն կէսը հընձում ա* (Զ):

- Հալա ըշտը՛ղ ա՞/ը՞ս/ը՞մ - Սա դեռ ոչինչ, հիմնական դժվարությունները՝ փորձությունները առջեւում են: *Հարը ասմա.- Հալա ըշտը՛ղ ը՞ս, էքուց բիդի սաղ արտը հընձիս* (Զ):

- Հալա խը՛լքը հը՛տան հըսալ չի - Դեռ տհաս է, դեռ չի հասունացել: *Իզէն հունց ա՞ փըսակվում, հալա խը՛լքը հը՛տան հըսալ չի* (Բ):

- Հալա խօսկը պիրանումը - Դեռ ասելիքը չվերջացրած: *Հալա խօսկը պիրանումը՝ մարթը սաղ ջանավը ընգում ա յէզանը յիրան...* (ԱԱռ, 39):

- Հալա ծՀուվա նօր ա տՀուս յը՛կալ, օգում ա՝ թառ ինի - Ասում են իրենց ուժերից վեր գործ ձեռնարկող երիտասարդներին:

- Հալա շատ բիդի հաց ու պանէր օտէ/օտիս/օտիմ - Դեռ շատ ժամանակ է պետք, որպեսզի հասունանա՝ հմտանա՝ փորձ ձեռք բերի՝ մեկի հետ կարողանա մրցել: *Ծանգէրդը հալա շատ բիդի հաց ու պանէր օտէ, վէր կարէ ուստէն նըման պատ տինի* (Բ):

ՀԱԼԱԼ *(արաբ. halāl, պրս. halal, թրք. helāl)* - *ածական.* 1. Ազնիվ, արդար, անխարդախ: *Համանն էս ժողովուրթը պարի, շատ հալալ մարթիք ը՛ն իլալ* (ՀԺՀ, V, 469): 2. *տեմ* ՀԱԼԱԼ-ՋՈՒԼԱԼ: 3. Հարազատ, արյունակից: *Էտ պըռավէն էրկու ախչիգ ա իլալ. մինը՝ խօրթ, մինը՝ հալալ* (ՀԺՀ, V, 615): *մ., ածական.* 3. Ճիշտ ու ճիշտ, ուղիղ, հենց: *Հալալ իրէք սըհաթ թըմաշա ի անըմ...* (ՋՏ, Ա, 109):

- Հալալ ա - 1. Արժանի է, վայել է: *Ապրըհամ աղան ճարը կըտըրած ասըմ ա.- Պուղի, վը՛ր տի յա, քէզ հալալ ա...* (ՆԼՊԺԲ, 92): 2. Կեցցե՛, ապրի՛: ... *Հալալ ա թաքավէրին կուճուր տըղէն, օշափէն ըսպանից* (Զ):

- Հալալ անէլ - 1. Արժանի՝ արդարացի համարել: *Ապան ՀուրՀն աշխադանքը թուռնէրէն հալալ ըրավ* (Բ): 2. Վայելել: *Ըստարէ լ՛ավ խաղու քըղը՛ցէնք՛, հալալ ըրը՛ցէնք՛* (Բ): 3. Վիզը կտրելով՝ կենդանու՝ թռչունի միսն ուտելի դարձնել: *Մին ղօչ ա վէր քըցՀում դունաղէն ըռաշկէն, հալալ անում* (Զ):

- Հալալ ապըրանք - Արդար՝ ազնիվ աշխատանքով ձեռք բերած ունեցվածք՝ հարստություն: *Հալալ ապըրանքը աշկ չի ծակէլ* (Բ):

- Հալալ ինի - Թող վայելի, արժանի է դրան: *...Պիրիս ըն քըսան վը՛խճար տաս, թա.- Հալալ ինի, տա՛ր էք՛՝ ք՛ը՛փ անէ* (ԱԱ, 76):

- Հալալ ծընծկէր/ծէծ ծընծած/ կընթանակէր/կաթնը կէրած - Ազնիվ դաստիարակություն ստացած, առաքինի (հատկապես աղջիկների մասին): ... *Իրանա շահը մարթ ա դարկալ, վար ըխճըկանը պիրին, ամա էտ հալալ կընթանակէրը ռազի չի կացալ...* (ԱԱ, 31):

- Հալալ կէս անէլ - Երկու հավասար մասի բաժանել: *Թաքավէրին տըղան թընխում ա, դէվին հալալ կէս անում* (Զ):

- Հալալ կէս ինիլ/տը՛ռնալ - Երկու հավասար մասի բաժանվել: *Շաշկավը հանց թընխէս ա, էտ վը՛սկէ խընձՀրը հալալ կէս ա տըռնաս* (Զ):

- Հալալ մագը կընտըր(վ)էլ չի, հարամ կ՛էրանը կընկօտըրէ - Թույլ արդարը՝ ազնիվը ուժեղ խարդախից տոկուն է:

- Հալալ քընթնօնք - Արդար վաստակ: *Հալալ քընթնօնքավ ըշխադածը Ըստընծու վէլ լ՛ավ կընթըվա* (Բ):

ՀԱԼԱԼ-ՋՈՒԼԱԼ - *ածական.* 1. Շատ մաքուր, վճիտ, հստակ: *Հալալ-զուլալ ախպՀուրնէ շատ կա Ղարաբաղ* (Բ): 2. Անարատ, իսկական: *Միհէնգ հալալ-զուլալ մէս քընթէնալը տիժէր ա* (Բ): 3. *մ.* Արդար՝ ազնիվ կերպով: *Հալալ-զուլալ ապրում ըն* (ՀԺՀ, VII, 382):

ՀԱԼԱԼԸԳՆ/ՀԱԼԱԼԻԳՆ - *տեմ* ՀԱԼԱԼ:

ՀԱԼԱԼԻԳՆ - *տեմ* ՀԱԼԱԼԸԳՆ:

ՀԱԼԱԼԻՔ՝ *(թրք. hələlik)* - *տեմ* ՀԱԼԱԼ:

ՀԱԼԱ-ՀԱԼԱ/ՀԸԼԸ-ՀԱԼԱ/ՀԸԼԸՀԱԼ[2] - *մ.* Զույգերի բաժանված, զույգ-զույգ: *Խոխէնք՛ը հալա-հալա մուտանում ըն* (Զ):

- Հալա-հալա անէլ/կ՛ալ - *տեմ* Հալա կ՛ալ:

ՀԱԼԱՄ - *տեմ* ՀԱԼԱ:

ՀԱԼԱՆՑ - *ածական.* Չափից շատ հալած՝ եփած: *Հալանց յը՛ղը կընհամէ* (Բ):

ՀԱԼԱՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հալաս անէլ - 1. Մի բանի շատ ձգտել, ջանալ: *Շատ ա հալաս անում, ամա կարում չի էտ ծին կ՛ուղանա* (Զ): 2. Կազդուրվելու նշաններ ցույց տալ: *Ապան հէնգ՛ ամէս ա տըղըպէրցում, անջախ-անջախ էն ա հալաս ա անում* (Բ): 3. Շտապել: *Հիշկան հալաս ա անում, կարում չի կօրծը վընխտէն պըրծընէ* (Բ): 4. Ձեռ առնել: *Մէլիք՛ը Պըլը-Պուղուն էգզանանն օգ՛ում ար հալաս անէ, ամա ամանալ չար կ՛ամ* (Զ): 5. Շողոքորթել: *Վէզիրը թաքավէրին միշտ հալաս ար անում* (Զ): 6. Սեռական ցանկություն ունենալ: *Չօբանը մին էլ ա հալաս անում, ք՛ինամ էտ կընգանը կօշտը* (Զ):

ՀԱԼԱՎ *(գրբ. հալաւ (զգեստ, հագուստ)* - *գ.* 1. Կանացի ներքնաշապիկ: *Էք՛սը էտ տըղան ք՛ընամ ա բաղը, էտ ընխճըկէրքը վէր կ՛ամ ըն լընընալի, մինին հալավը կ՛ուղանում ա* (ՀԺՀ, V, 507): 2. Խորխ (օձի): *Հու վէր օխծէն հալավը տինի հացէն մաչին, օտէ, ծէրքէն յըրա փըսած կ՛օրթնուկը անց կընկէնա* (Բ): 3. Ճախարակի վրա ձգված ծածկոց: *Այան մանում ա, պըրծընում, հալավը քընցՀում չընխընրակէն յըրա* (Զ):

- Հալավը լաշան մօտէ յա ինՀում - *տեմ* Ամէն մարթ ծը՛ռքը ՀուրՀն պէրանը կընտանէ:

- Հալավը կընլխէն կապ տալ - Անվանարկել, վարկաբեկել: *Էտ կընէգ՛ը սաղ շինընցուց հալավը կընլխընրնէրէն կապ տընվավ* (Զ):

- Հալավը հանէլ - Հայրական տան սովորություններից հրաժարվել՝ նոր ընտանիքի նիստ ու կացին հարմարվելու համար (նորահարսի մասին): *Թանգգան հարթնը բիդի հալավը հանէ, վէր կարէ հընթնօթուն անէ* (Բ):

- Հալավը փօխէլ - Բնավորությունը փոխել: *Վէզիրը հալավը փօխալ ա, էլ ճընճընդամ չի* (Զ):

- Հալավը օրթնէլ - Պսակից առաջ հարս ու փեսայի զգեստներն օրհնել: *Առաչ հընրսընքան առաչ դէրը կ՛ալիս ա իլալ հալավը ուրթնէլիս* (Բ):

- Հալավ տը՛ռնալ, դընլվան կէնալ - *տեմ* Նը՛ստա կէնալ, պուք չընկ՛ալ:

- Հընլավավը մին տը՛ռնալ - 1. Շատ նիհարել: *Նա էնքան շատ ար մընտածըմ, քընէնք՛ անըմ, վը՛ր հալվալ-մանչվալ ար, չՀր չՀփ տը՛ռալ, հընլավավը մին տէռալ* (ՀԺՀ, V, 85): 2. Շատ չաղանալ: *Էնքան կէրալ ա, հընլավավը մին ա տը՛ռալ* (Բ):

ՀԱԼԱՎ-ՎԸՆՆԸՇՕՐԱԾ - *մ.* Միայն ներքնաշապիկով՝ տակի շորերով: *Էտ չարչին տը՛ղան յէր ա կէնում, հալավվընընշՀրած փախճում...* (ՀԺՀ, VII, 292):

ՀԱԼԱՔ՝/ՀԱԼ՝ԱՔ՝ - *տեմ* ՀԱԼ[2]:

- Հալաք՝ անէլ - *տեմ* Հալա քընցիլ:

- Հալաք՝ ընդնէլ/ինիլ/տը՛ռնալ - *տեմ* Հալա ընդնէլ:

ՀԱԼԱՔ՝Ի - *տեմ* ՀԱԼԱ:

ՀԱԼԲԱԹ/ՀԱՐԲԱԹ *(արաբ., թրք. elbett)* - 1. *վ.* Երեւի, հավանաբար: *Տահանք ասում ըն, վար ծին խէլՀունք ապրանք ա, հալբաթ մին պան կա, վար ք՛ը-*

նում չընՀ (ՀԺՀ, V, 404): 2. *մ.* Վաղ թե ուշ, երբեւէ: *Հալբանթ ծը՛ռքըս կըղնէ՛, յը՛ս ընդրրա դուվանը կանիմ* (Բ):

- Հալբանթ մին (տը՛ղա) լուս կըծանքի - Սփոփանքի արտահայտություն նեղ իրավիճակում գտնվողին:

- Հալբանթ քի - *տե՛ս* ՀԱԼԲԱԹ:

ՀԱԼԲԱՀԱԼ(ՄԸՍ) - *տե՛ս* ԻԼԲԻՀԱԼ-(ՄԸՍ):

ՀԱԼԷ/ՀԱԼԻԷ - *տե՛ս* ԹՕՓԷ:

- Հալէ տալ - 1. *տե՛ս* Թօփէ տալ: 2. Վեր նետել: *Հալէ յա տամ, էտ խուրջինը քըցում թախտափուշը* (Ձ):

ՀԱԼԷ-ԹՕՓԷ - *տե՛ս* ԹՕՓԷ:

ՀԱԼԷԼ - *տե՛ս* ՀԱԼԻԼ:

ՀԱԼԹԱՓ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հալթափ անել - *տե՛ս* Հալ ածել:

- Հալթափ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՀԱԼՎԻԼ:

ՀԱԼԻԼ/ՀԱԼԷԼ/ՀԱԼԻԼ *(գրբ. հալեմ)* - *նբ.* 1. Ջերմության ազդեցությամբ պինդ՝ սառած բանը հեղուկ դարձնել: *Յը՛ղը հալում ըն, ածում ղըզղընէքը՛ը* (Բ): 2. Հեղուկի մեջ լուծել: *Աղը ճիրին մաչին հալում ըն* (Բ): 3. *տե՛ս* ՀԱԼՎԻԼ:

- Հալած յը՛ղու նըման - Հեշտությամբ, առանց որեւէ դժվարության՝ խոչընդոտի: *Ըտըրա կօրծէրը հալած յը՛ղու նըման ա ք՛ընամ* (Բ):

- Հալած յը՛ղու տը՛ղ ընթունէլ/տինիլ - Առանց կասկածի ընդունել, անառարկելի ճշմարտություն համարել (մեկի ասածը): *Կընգանը ասածը մարթը հալած յը՛ղու տը՛ղ ար ընթունում* (Ձ):

- Հալիլ, ընգուճնէն/կըլօխը ածէլ - 1. Մարամասնորեն բացատրել՝ հասկացնել: *Հալում ըմ, ընգուճնէն ածում, էլիա կըլօխ չի ըղնում* (Բ): 2. Համոզել: *Էտ պառավը հալում ա, ընգուճնէն ածում, վէր կընգանը տուս քըցի* (Ձ):

ՀԱԼԻՄ/ՀԱԼԻՄ - *գ.* Աչքերից հոսող հեղուկ (հատկապես ծերերի): *Մայա աքէրը պըռավալ ա, ըշկէրան հալիմ ա ք՛ունում* (Բ):

ՀԱԼԼԱ - *տե՛ս* ԱՉՈՒ:

ՀԱԼ-ՀԱԼ[1] - *մ.* Լրիվությամբ, լիովին (եփ(վ)ելու մասին): *Խաշլաման հալ-հալ իփիլ բիդիս, վէր լազաթ ինի* (Բ):

ՀԱԼ-ՀԱԼ[2] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հալ-հալ անէլ - Շատ բան եւ անընդհատ վեր նետել: *Հալ-հալ ըն անում, էտ ք՛ըլիմնէն ածում թումբէն քամակը* (Ձ):

ՀԱԼ-ՀԱԼԲԱԹ - *մ.* Արագ, շտապ: *...Հալ-հալբաթ ջօղաբըս տօ, ղօրթ ա՞* (ՋՏ, Ա, 61):

ՀԱԼ-ՀԱՔՈՐ - *ձ.* Ջգուշացման արտահայտություն՝ իմացած լինես, որ... *Յէր ըն կէնում Մարդրուսին յըրա փըսպարում, վար հալ-հաք՛ար կընէգ՛ըտ օրէկան էրկու ջանիլ ա փօխ տամ* (ՆԼՂԺԲ, 29):

ՀԱԼ[1] - *տե՛ս* ՀԱԼ[1]:

ՀԱԼ[2] - *տե՛ս* ՀԱԼ[2]:

ՀԱԼ[3] - *տե՛ս* ՀԱԼ[3]:

ՀԱԼԱ(Մ) - *տե՛ս* ՀԱԼԱ:

ՀԱԼԱՔ՝ - *տե՛ս* ՀԱԼԱՔ՝:

ՀԱԼԻԷ - *տե՛ս* ՀԱԼԷ:

ՀԱԼԻԼ - *տե՛ս* ՀԱԼԻԼ:

ՀԱԼԻՄ - *տե՛ս* ՀԱԼԻՄ:

ՀԱԼՎԱԼ - *տե՛ս* ՀԱԼՎԻԼ:

ՀԱԼՎԱ *(արաբ., պրս., թրք. halva)* - *գ.* Ալյուրով, յուղով ու շաքարով պատրաստած քաղցրավենիք: *Խօխէնք՛ը հալվա շատ ըն սիրում* (Բ):

ՀԱԼՎԻԼ/ՀԱԼԻՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* 1. ՀԱԼԻԼ-ի: *չբ.* 2. Սաստիկ ամաչել: *Պատրօնը վէր խօսում ա, էտ հարթնը հալվում ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Վերանալ, սպառվել, ոչնչանալ, վատնվել: *Ըտի խօջէն հըրըստօթունը հալվում ա* (Ձ): 4. *փխբ.* Հուզվել, նվաղել: *Չուբանէն վէր տը՛սնում ա, էտ ախճիգ՛ը հալվում ա* (Ձ): 5. *տե՛ս* ՀԱԼՎԻԼ-ՄԱՇՎԻԼ:

ՀԱԼՎԻԼ-ՄԱՇՎԻԼ - *չբ.* Տառապել, տանջվել, հյուծվել (սիրուց, վշտից, հիվանդությունից, կարոտից եւն): *Վը՛ր էտքան հալվըմ ա, մաշվըմ, մին օր էլ թաքավէրը օգըմ ա՝ գ՛իդա ընտրա մանին* (ՀԺՀ, V, 229):

ՀԱԼՈՒՃ - *տե՛ս* ՀԱԼՈՒՋ:

ՀԱԼՈՒՄԱՇ/ՀԸԼԱՄԱՇ *(գրբ. հալումաշ (հալող-մաշող)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հալումաշ անէլ - Տառապանք պատճառել, տանջել, հյուծել: *Բիդասը՛ լ ժառանգ՛ը հօրը-մօրը հալումաշ կանէ, ըսպանէ* (Բ):

- Հալումաշ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՀԱԼՎԻԼ-ՄԱՇՎԻԼ:

ՀԱԼՈՒՋ/ՀԱԼՈՒՃ *(թրք. aluğ)* - *գ.* Ալոճենու պտուղը, ալոճ: *Հանդրուտ ա ինումի շատ հալուջ* (Բ):

ՀԱԽ/ՀԱԽԿ *(արաբ., թրք. hakk)* - *գ.* 1. Արժեք, գին: *Էտ մարթը դընէն հախէն նըստա մին խիլլա խըրէգ՛ տաս ա, ծին ինք՛ ունէս, տընէս* (ՀԺՀ, V, 259): 2. Վարձ: *Ասում ա.- Տանըս հախը ամսանը քըսան մանէթ ա* (Ձ): *ած., մ.* 3. Արժանի, վայել: *Դէրը ասմա.- էս ախճիգ՛ը էս տըղէն հախ ա, նըհախ տը՛ղան փիսամարթ մէք՛ տը՛ռնալ, թողէ փըսակվին* (Ձ):

- Հախ անէլ - Պահանջել, պահանջ ներկայացնել: *Էս մարթը վէջ մին պէն կարում չի կընգանը յըրա հախ անէ* (ՆԱԲ, 108):

- Հախան կ՛ալ - Հախիցը գալ, պատժել: *Կ՛իժժին հախան հանփանծընն ա կ՛ամ* (ԱԲԲ, 47):

- Հախը թողէ դէրին հըսնէ, մը՛ռալը օգ՛ում ա լ՛ըհա գ՛օռբագ՛օռ ինի/տը՛ռնա - Յուրաքանչյուր ոք իր շահի մասին է մտածում:

- Հախը տալ - Վճարել, վարձահատույց լինել: *Հախը տամ ա, յը՛խան ըզադում* (Բ):

- Հախ տըված, կըռը՛վ ինք՛ կ՛ալած - Ասում են անընդհատ եւ անտեղի վեճի՝ կռվի մեջ ընկնողի մասին:

ՀԱԽԷ/ԱԽԷ - *գ.* Հորանջելը, հորանջ: *Հախէն ըտըրանա անպակաս ա* (Բ):

- Հախէ անէլ - *տե՛ս* ՊԸՐԿՈՒԾՏԱԼ:

ՀԱԽԷ-ՆԸՀԱԽԷ/ՀԱԽԻ-ՆԸՀԱԽԻ - *մ.* Տեղի-անտեղի, ամեն առիթով: *Ծընաճանջը կըտաղում ա, հախէ-նըհախէ լօխճին կընծում* (ԱԱռ, 46):

ՀԱԽԸՌԷԼ/ՀԱԽՈՌԷԼ - *նբ.* Ամբողջ բերանով խածել, ագահորեն կծել՝ խլել՝ խժռել եւն: *Օգը կըլօխը մը՛կնում ա, աղվէսը օգէն հախռում ա, պըկան կընծում, ըսպանում* (ՀԺՀ, VII, 228):

ՀԱԽԸՌ(Լ)ԱՄԻԾ/ՀԱԽՈՌԱՄԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հախըռ(լ)ամիշ անէլ - *տե՛ս* ՀԱԽԸՌԷԼ: *Ասում ա, յէզնանը պըկան փըռնում, հախըռամիշ անում, մին լանվ օտում, մօշտը մաչին պըրանվում* (ՀԺՀ, VII, 209):

- Հախըռ(լ)ամիշ ինիլ - տե՛ս ՀԱԽԸՌՎԷԼ:

ՀԱԽԹԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՆԷԼ:

ՀԱԽԹԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՆԸՎԷԼ (1):

ՀԱԽԸՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԱԽԸՌԷԼ-ի:

ՀԱԽԻ-ՆԸՀԱԽԻ - *տե՛ս* ՀԱԽԷ-ՆԸ-ՀԱԽԷ:

ՀԱԽԿ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՀԱԽ: 2. Ընկերակից գութանավորներից յուրաքանչյուրի վարելու բաժինը: *Ըտի Ըշօտէն հախկը մընաց վըրէլու* (Ձ):

ՀԱԽԿԱՀԱՆԸ՛Վ - *տե՛ս* ՀԸԽԿԸ-ՀԱՆԸ՛Վ:

ՀԱԽԿԱՀԷՍԱԲ - *տե՛ս* ՀԸԽԿԸՀԷ-ՍԱԲ:

ՀԱԽԿԻ - *ած., մ.* Տեղին, իրավացի: - *Մ՛ Պուդ, ըսէցի շատ լ՛ավ ըս ասըմ, խօսկըտ հախկի ա...* (ՋՏ, Բ, 44):

ՀԱԽՈՌԱՄԻԾ - *տե՛ս* ՀԱԽԸՌ(Լ)ԱՄԻԾ:

ՀԱԽՈՌԷԼ - *տե՛ս* ՀԱԽԸՌԷԼ:

ՀԱԽՏԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՆԷԼ:

ՀԱԽՏԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՆԸՎԷԼ (1):

ՀԱԿ/ՀԱԿՆԸ - *գ.* 1. Խուրջինի երկու մասերից՝ աչքերից յուրաքանչյուրը: *Հացը տինում ա խուրջինին մին հակումը, կ՛ինին՝ էն մին, շըլանկում, ք՛ինամ ուրանց բաղէրը* (Ձ): 2. Բեռնակիր անասունի երկու կողքից կախ ընկած բեռներից ամեն մեկը: *Պիծի ախպէրը ըսէս ա.- Պէռանը մին*

հակը յէդ ա իլալ, մին հակըն էլ՝ մը՛ղըր (ՀԺՀ, V, 317): 3. Կշեռքի նժարներից յուրաքանչյուրը: *Ծըրքըլըլը՛խան մին պէն ա տ՛ուս օնում, տինում քըշըռքէն հակումը...* (ՀԱԲ, 15, 52): 4. Կալի եզրը: *Կալ՛ին հակումը վը՛նն ա կէնում, ճըղճըղամ* (Ձ):

- Հակէն (դայաղ) կէնալ/ինիլ - Օգնել, աջակցել, սատարել: *Ամէն ուռթանա յէր ըմ կացալ, Նըհըտակէն յէշալ, ասալ.- Մ՛ Նըհատակ, խօցըս հակէն կէնաս* (ՆԱԲ, 319):

- Հակ ըղնէլ - Մի կողքի վրա թեքվել: *Էշին պէռնը հակ ա ընգալ* (Բ):

- Հակ տալ - Գրաստի բեռը համետի երկու կողքերից կախ գցելով՝ բարձել: *Փանը հակ ա տամ, ինք՛ըն էլ մաչին նըստում, շուվշուվալավ կ՛ամ տօն* (Ձ):

ՀԱ՛ԿԼԱ՛ԿՈՒԿՈՒԾ/ԱԿՌԱԿՈՒԿՈՒԾ/ՀԱ՛ՊԼԱ՛ԿՈՒԿՈՒԾ - *գ., ած.* Տգեղ՝ անճոռնի կերպարանք ունեցող (մարդ): *Ըտըրան էլ ինա՛մ ա էրկու հա՛կլա՛կուկուշ ախճիգ՛* (Ձ):

- Հա՛կլա՛կուկուշ կըտըրէլ - Խիստ հարբել: *Մըկըրնէն խըմում ըն, հա՛կլա՛կուկուշ կըտըրում, հարթանըն ա փըսէն մըննըրնէրան քըցա՛ում* (Ձ):

ՀԱԿՆԸ - *տե՛ս* ՀԱԿ:

ՀԱԿՈՒՄ(ՆԸ)-ՀՈՒԿՈՒՄ(ՆԸ) - *գ.* Որեւէ գործի սկիզբը եւ վերջը: *Էտ կօրծէն հակումը-հուկումը մահլա՛ում չի անում* (Բ):

- Հակում-հուկումը ինիլ - Գործը գլուխ գալու վրա լինել: *Ըսլանէն տօնը հակում-հուկումըն ա, էս շէբաթը պըրծընական ըն* (Ձ):

ՀԱԿՈՒ(Ն) - *տե՛ս* ԿԱՂԼԷԳ՛:

ՀԱ-ՀԱ - *մ.* Գրեթե, համարյա: *Հա-հա մը՛ռնում ար, դոխտուրը յը՛կավ, ըգադից* (Բ):

ՀԱՂ - *տե՛ս* ԽԱՂ:

ՀԱՂԱԼ - *տե՛ս* ԽԱՂԱԼ:

ՀԱՂԱԼԻՔ՛ - *տե՛ս* ԽԱՂԱԼԻՔ՛:

ՀԱՂԱՂ - *տե՛ս* ԽԱՂԱՂ:

ՀԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ - *տե՛ս* ԽԸՂԸՂՕԹՈՒՆ:

ՀԱՂ-ՀԱՂ - *տե՛ս* ԽԱՂ-ԽԱՂ:

ՀԱՂՍ - *տե՛ս* ԽԱՂՍ:

ՀԱՂՈՒՂ - *տե՛ս* ԽԱՂՈՒ(Ղ):

ՀԱՂՕՂ - *տե՛ս* ԽԱՂՈՒ(Ղ):

ՀԱՂՕՐԹ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՂՕՐԹ(Ը)ՎԷԼ:

ՀԱՃԱՐ/ՀԱ՛ՃԱՐ *(գրբ. հաճար)* - *գ.* Հացազգիների ընտանիքին պատկանող հացաբույս՝ հաճար, ինչպես նաեւ նրա հատիկը: *Հըճարավ փըլավ ըն անում, ղունաղէն հա՛ուրա՛ումա՛թ անում* (Ձ):

- Հըճարէն ածէլ/անէլ - *տե՛ս* Լըվըկարկուտ անէլ:

ՀԱ՛ՃԱՐ - *տե՛ս* ՀԱՃԱՐ:

ՀԱՃԱՐԿ - *գ.* Հաճարենու պտուղը, որը նման է արեւաածաղկի սերմերի, սակայն ավելի խոշոր եւ եռանկյունաձեւ: *Խօգ՛էրը հաճարկը օտում ըն, յըղըկալ՛ում* (Բ):

ՀԱ՛ՃՈՒՃ-ՄԱ՛ՃՈՒՃ - *տե՛ս* ԱՃՈՒՃ-ՄԱ՛ՃՈՒՃ:

ՀԱՃՕՂ/ՀԱՉՕՂ/ՀԱՋՕՂ/ԱՃՕՂ *(գրբ. յաջող)* - *ած.* 1. Հաջողությամբ պսակվող: *Հաճօղ կօրծ ա փըռնալ Սըմսօնաց Յաշան* (Բ): 2. Շահավետ, օգտակար: *Բօստան անէլը հաճօղ կօրծ ա* (Բ): 3. Լավ, պահանջները բավարարող: *Մըրյանէն հարթնը հաճօղ հարթն ա* (Բ):

ՀԱՃՕՂՎԷԼ/ՀԱՉՕՂՎԷԼ/ՀԱՋՕՂՎԷԼ/ԱՃՕՂՎԷԼ *(գրբ. յաջողիմ)* - *չբ.* Իրականանալ, հաջողությամբ պսակվել: *Շատ ըն չըրչարվըմ վը՛ռսկաննին, վէրչը բախրին ըսպանիլը հաճօղվըմ ա* (ԼՂԲ, 334):

ՀԱՃՕՂՈՒԹԻՒՆ/ՀԱՉՕՂՈՒԹԻՒՆ/ՀԱՋՕՂՈՒԹԻՒՆ/ԱՃՕՂՈՒԹԻՒՆ *(գրբ. յաջողութիւն)* - *գ.* Հաջող՝ նպաստավոր արդյունք՝ ելք: *Թօղէ հաճօղութի՛ւն ինի մէր ջիհիլնէրէն կուրծէրէն, մէխկ ըն* (Բ):

ՀԱՄ[1] *(գրբ. համ)* - *գ.* 1. Ճաշակելիքով ստացած տպավորություն: *Խուրա՛գ՛ին համը ըտըրան տուր չի կ՛ամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Ախորժելիություն, բավականություն, ախորժելի տպավորություն: *Համան քուշտացալ չընք* (Բ):

- Համա ըղնէլ - *տե՛ս* Համը տ՛ուս կ՛ալ:

- Համէն ըղնէլ - Հավանելով՝ ախորժելով մի բանից ձեռք չքաշել: *Խօխէնք՛ը համէն ըն ընգալ, ամմէն օր ք՛ինամ ըն խաղվէն բաղը* (Բ):

- Համը կ՛ալ - *տե՛ս* ՀԸՄԸՂԱՆԱԼ:

- Համը հանէլ - 1. Չափն անցնել, չափի զգացումը կորցնել: *Թա՛զգա՛ հարթնը համը հանում ա, տ՛ուս ըն քըցա՛ում* (Ձ): 2. Ձանձրացնել, տաղտկացնել: *Շուլուղըն էլ էնքան բիդի անիս, վէր համը հանիս վէչ* (Բ):

- Համը պիրանումը թօղնէլ - Մեծ հաճույք՝ բավականություն պատճառելով՝ կարոտ թողնել: *Ըտի էտ ախճիգ՛ը ա՛ուրա՛ն խուրըգ՛նէրէն համը տըղէն պիրանումըն ա թօղնում* (Ձ):

- Համը պիրանումը մընալ - Մեծ հաճույք՝ բավականություն ստանալով՝ փափագել կրկին ճաշակելու: *Էտ խըրըվածէն համը ղունաղէն պիրանումըն ա մընաս* (Բ):

- Համը տանէլ - *տե՛ս* Համը հանէլ:

- Համը տը՛սնալ/օնէլ - Համն առնել՝ փորձել, համտեսել: *Վէրչը, լօխճինին համըն օնում ա...* (ՀԺՀ, VII, 317):

- Համը տ՛ուս կ՛ալ/ք՛ինիլ - 1. Համը՝ համեղությունը կորչել: *Վէր թօռ յը՛կավ, գ՛իդա՛ վէր թօթէն համը տ՛ուս կըկ՛ա* (Բ): 2. Տաղտկալի՝ ձանձրալի՝ անախորժ դառնալ: *Էտ կընէգ՛ը էնքան խօսից, լափ համը տ՛ուս յը՛կավ* (Ձ):

- Համ յը՛ր օնէլ - Տհաճ համ ստանալ: *Կինին կըրասումը վէր շատ կէնա, համ յը՛ր կօնէ* (Բ):

- Համ տալ - Իր իսկական համի հետ ուրիշ՝ տհաճ համ էլ ունենալ: *Մարթը խըմում ա, թա.- Մ՛ կընէգ՛, էս կինին լ՛ավ կինի յա իլալ, էս խէ համ ա՞ տաս* (Ձ):

ՀԱՄ[2] *(պրս., թրք. hem)* - *շ.* Գործածվում է կրկնությամբ՝ եւ... եւ, թե՛...թե՛: *Սաղումըն էլ համ ղօչաղ ա լալ, համ դ՛ուզօ՛թուն սիրօղ* (ԱԱ, 22):

- Համ էլ (ամ) - Նաեւ, բացի դրանից: *Ամմա պուճուր տըղան լօխճան ղօչչաղըն ա ինա՛ում, համ էլ լօխճան խէլունքը* (ՀԺՀ, V, 15):

- Համ կ՛օղէն նըհը՛տ ա հընգէր, համ ք՛ըրվանէն նըհը՛տ պարիկամ - Ասում են նենգ՝ խարդախ մարդու մասին:

- Համ հավէն փիչիլ, համ կաճ՛ին - *տե՛ս* Համ նալէն թըխէլ, համ մէխին:

- Համ յը՛ր ինիլ, համ վէր - Շատ լինել, լրիվությամբ բավարարել: *Ասում ա.- Էլ օգ՛ում չըմ, էսքանը ինձը՛տէ համ յը՛ր ա, համ վէր* (Ձ):

- Համ նալէն թըխէլ, համ մէխին - Իրար հակասող բաներ ասել՝ անել: *Ըտըրանա պէն չընք կըլխու ըղնում. համ նալէն ա թըխում, համ մէխին* (Բ):

- Համ վը՛ննան տէպէգ՛ ինիլ, համ կըլխան - Եվ աղքատ, եւ հիմար լինել: *Ընդրրա հու բի՞դի ախճիգ՛ տա. համ վը՛ննան ա տէպէգ՛, համ կըլխան* (Բ):

- Համ տանան, համ շանան - Եվ օրինավոր, եւ անօրեն, բնավորության դրական եւ բացասական գծեր ունեցող: *Միհէնգ՛վա թըվումը տըղամարթը բիդի համ տանան ինի, համ շանան, վէր կարէ տօն պահէ* (Բ):

- Համ օղտան վախէլ, համ կըտըտան - Բոլորից՝ եւ մեծից՝ ուժեղից, եւ փոքրից՝ թույլից վախենալ: *Վէր ք՛ուխէն խօխան էլ ա ըսքըսէս ճըղճըղալը, Մացակը էլ տէմ չի կընաս, մէհէտ տըրըքցընէս ա, թա.- Հինչ ա՞, համ օղտան ըմ վըխըլան, համ կըտըտա՞ն* (Ձ):

ՀԱՄԱ - *տե՛ս* ԱՄՄԱ:

ՀԱ՛ՄԱ՛ՂԱ՛Ն - *տե՛ս* ԷԾ (1, 5, 6):

ՀԱՄԱԾԱՅՆ/ՀԱՄԱՁԱՅՆ *(գրբ. համաձայն)* - 1. *ած.* Համամիտ, համակարծիք: *...Ք՛ա՛ցա՛լ ա Ըստուծէն կօշտը, թա.- Ամմէն հինչու համաձայն ում...* (ԱԱ, 71): 2. *կ.* Ըստ, համապատասխան, համեմատ: *Ք՛ա՛հնա՛ ըդա՛թին համաձայն՝ առաչին օրը հարթնը պիտի ա՛ուրա՛ն պատրունէն վը՛ննէրը լըվանա...* (ՆԼՂԺԲ, 123):

ՀԱՄԱԾԱՅՆ(Ը)ՎԷԼ/ՀԱՄԱՁԱՅՆ(Ը)-ՎԷԼ *(գրբ. համաձայնիմ)* - *չբ.* Ընդունել, հավանություն՝ համաձայնություն տալ, համաձայնել: *Վէրջը համաձայնըվում ա, լաՆցավ, շուվանավ ք'ընում* (ՀԱԲ, 15, 53):

ՀԱՄԱԾԱՅՆ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ/ՀԱՄԱՁԱՅՆ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *պբ. եւ նբ.* ՀԱՄԱԾԱՅՆ(Ը)ՎԷԼ-ի:

ՀԱՄԱԾԱՅՆՕԹՈՒՆ/ՀԱՄԱՁԱՅՆՕԹՈՒՆ *(գրբ. համաձայնութիւն)* - *գ.* Համաձայն լինելը, համաձայնություն: *Խանէն համաձայնօթունը ըտըրա շատ ա ուրխըցընէս* (Ձ):

ՀԱՄԱՁԱՅՆ - *տե՛ս* ՀԱՄԱԾԱՅՆ:

ՀԱՄԱՁԱՅՆ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՄԱԾԱՅՆ(Ը)ՎԷԼ:

ՀԱՄԱՁԱՅՆ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՄԱԾԱՅՆ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՀԱՄԱՁԱՅՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԱՄԱԾԱՅՆՕԹՈՒՆ:

ՀԱՄԱՄ *(արաբ. hammām, պրս. hāmmam, թրք. hamam)* - *գ.* 1. Տաք ջրով լողանալու համար հատուկ հարմարություններով շենք՝ բաղնիք: *Արէվիատը տըրան յօր ա օնում, տանում համամ, լըողցընում...* (ՀԱԲ, 15, 40): 2. *փխբ.* Խիստ շոգ՝ խեղդուկ տեղ: *Էս էլ հօ տօն չի՞, համամ ա, լ'ըհա նի յըս մընում, բօղլամիշ ըս ինՆում* (Բ):

- Համամ անել - Բաղնիքում լողանալ: *Համամ ա անում, թանզզա՛ շօ՛րէրը կ'ը՛նում, ք'ինամ հըրսանէք'* (Ձ):

- Համամ ք'ինօղը կըքըրթնընքէ - Գործ ձեռնարկողը դժվարությունների՝ նեղությունների կհանդիպի:

ՀԱՄԱՄՉԻ *(թրք. hamamči)* - *գ.* Բաղնիքում ծառայող անձ, բաղնեպան: *Համամչին ըտըրա շօ՛րէրը կ'ուղանում ա, փախճՆում* (Ձ):

ՀԱՄԱՆ/ՀԱՄԻՆ *(պրս. heman)* - *դ.* Նույն: *Ք'իս ըն տըսնաս՝ համանն մարթը հըղըցէն մաչին նըստած, մին սէվ էշ էլ կօխկէն կապած* (ՆԼՂԺԲ, 37):

- Համանն բըյդաղէն տակէն ինիլ - Համախոհ լինել: *Նախագան ա բըրիգադիրը համանն բըյդաղէն տակէն ըն ինՆում* (Ձ):

- Համանն էշըն ա, փալանըն ա փոխվալ - *տե՛ս* էշը էլհա՛ էն էշըն ա, փալանըն ա փոխվալ:

- Համանն հացան կըծէլ - *տե՛ս* Մինտը՛ղ հաց կըտըրէլ:

ՀԱՄԱ(Ն)Չ/ՀԱՄԷՆՉ - *գ.* Ամաչելը, ամոթի զգացում: *Սէրըն ու համանչը քուրախպէր ըն...* (ՆԱԲ, III, 175):

- Համանչ ինիլ/քաշիլ - *տե՛ս* ՀԸՄԱՆՉԻԼ:

- Հըմանչավ թօղնէլ - Ամոթալի վիճակի մեջ գցել: *Ըսատուրը մէգ շատ ա ք'օ՛մանգ' անում, հըմանչավ թօղնում* (Բ):

- Հըմանչավ մընալ - Որեւէ պատճառով ամոթալի վիճակի մեջ ընկնել: *Խօսկ տըվէցէ, ըրէցէ վէջ, ըտի էլ հըմանչավ մընացէ* (Բ):

ՀԱՄԱ(Ն)Չ-ՀԱՐԿ - *գ.* Ամոթ ու պատկառանք: *Տընըշինիտ տըղան ըսկի համանչ-հարկ չօնէ* (Բ):

ՀԱՄԱՇԽԱՐԱՅԻՆ - *ած., գ.* Հայտնի անբարոյական (կին): *Էտ համաշխարայինը օրը օխտը տըղամարթ ա փուխէս* (Բ):

ՀԱՄԱՎ - *տե՛ս* ՀԱՄԸ՛Ղ:

ՀԱՄԱՎ-ՀՕՏԱՎ/ՀԱՄԱՎ-ՎԸ՛ՏԱՎ - 1. *ած.* Համեղ ու հոտավետ, հաճելի, ախորժելի: *Համավ-հոտավ խաշլամա յա* (Բ): 2. *մ.* Հաճելիորեն: *Պէտին ըրթ'ը՛ղը քաշ ա տինըմ, մը՛ծ ախպօրը համավ-հոտավ նաղլ անում...* (ՀԺՀ, V, 668):

ՀԱՄԱՎԱՐ - *ած.* Հարթ, տափարակ: *Կ'ամ ըն, հըսնում մին համավար տը՛ղ* (Ձ):

ՀԱՄԱՎ-ՎԸ՛ՏԱՎ - *տե՛ս* ՀԱՄԱՎ-ՀՕՏԱՎ:

ՀԱՄԱՐ *(գրբ. համար)* - *տե՛ս* ՆՈՒՄԷՐ:

ՀԱՄԱՐԾԱԿ *(գրբ. համարձակ)* - *տե՛ս* ՂՕՀՉԱՂ:

ՀԱՄԱՐԾԱԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. համարձակութիւն)* - *տե՛ս* ՂՕՀՉԱՂՕԹՈՒՆ:

ՀԱՄԱՐՅԱ (ԹԱ) *(գրբ. համարեա թէ)* - *մ.* Գրեթե, մոտավորապես: *Համարյա պըրծալ ըմ, պատառ ա մընացալ* (Բ):

ՀԱՄԲԱԼ *(արաբ. hammal)* - *գ.* 1. Շալակով բեռներ փոխադրող մարդ, բեռնակիր: *Պըլը-Մէլը կընգանը լըսըմ ա, տՆուս կ'ամ մին համբալ կանչըմ, սանդուղը շէլակ տամ՝ տանէ բազար* (ՀԺՀ, VI, 194): 2. *փխբ.* Ստոր՝ անարժան մարդ: *Էտ համբալը սաբավ հարուստ ա, կօշտ փօրավ հաց չի օտում* (Բ):

- Հըմբալու յը՛զնը - Բազմաչարչար՝ բազմաշխատ մարդ: *Ալ'օ՛ն հըմբալու յը՛զն ա, սաղ օրը էն ա չըրչըրվէս* (Բ):

ՀԱՄԱԲԱԼԱ - *գ.* Սյուների վրա դրվող երկար տաշած գերան, որի վրա տեղադրվում են տանիքի գերանների ծայրերը: *Համբալան վէր կօտըրից, կընէգ'ը ծուվվաց* (Ձ):

ՀԱՄԲԱՐՔ *(գրբ. համար, պրս. hamār)* - *տե՛ս* ՀԱՆԸՐԸՎ (1, 2, 3):

ՀԱՄԲՈՒՔ - *տե՛ս* ԹՈՒՓԱԿ:

- Համբուզ անէլ/տալ - *տե՛ս* Թուփ անէլ:

- Համբուզ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Թուփ կ'ալ:

ՀԱՄԴԱԾ - *տե՛ս* ԱՐԻՑ:

ՀԱՄԷՆՉ - *տե՛ս* ՀԱՄԱ(Ն)Չ:

ՀԱՄԷՇԱ/ՀԱՄԻՇԱ *(պրս. hamiša)* - *տե՛ս* ԷՋՋԱՆ(ԱՆ): *Ի՛ւրանք էլ համէշա՛ իտի լանվ ապրէցին մինչը՛վ ի՛ւրանց գ'անքին վը՛ըրչը* (ՀԺՀ, V, 211):

ՀԱՄԷՑԱՔ - *տե՛ս* ՀԱՄԷՑԷՔ':

ՀԱՄԷՑԷՔ'/ՀԱՄԷՑԻՔ/ՀԱՄԷՑԱՔ - *ձ.* Որեւէ տեղ հրավիրելու կամ որեւէ բան մատուցելու արտահայտություն՝ խնդրեմ: *Համէ՛ցէք', էք'ՆՆց յը՛կէք' մէր տօն ղօնաղ* (Բ):

- Համէցէք' անէլ - 1. Հյուրասիրել, հրամցնել: *Տահանք վար շատ նըստում ըն, էտ ճըղացպանը վը՛չ մին պանի համէցէք' չանըմ* (ՆԼՂԺԲ, 105): 2. Հրավիրել: *Մուտունալավ ինք' մին բաղու, տարը հըտըռնէրաս կ'ամ ար, մը՛զ համէցիք ըրավ* (ԼՂԲՔ, 262):

ՀԱՄԷՑԻՔ - *տե՛ս* ՀԱՄԷՑԷՔ':

ՀԱՄԸ՛Ղ *(գրբ. համեղ)* - *ած.* Ախորժելի, համեղ: *Այան համը՛ղ խուրըգ'նէ յա իլալ շինիս* (Բ):

ՀԱՄԻՆ - *տե՛ս* ՀԱՄԱՆ:

ՀԱՄԻՇԱ - *տե՛ս* ՀԱՄԷՇԱ:

ՀԱՄՄԱ - *տե՛ս* ԱՄՄԱ:

ՀԱՄՆԸ - *գ.* Արորի երկար կորնթարդ ձողը, որի վրա հագցրած է մաճը: *Ըլաթէն համը կօտրում ա, մընամ ա մանթալ* (Ձ):

ՀԱՄՇԱՆՐԻ *(պրս. hemšehri, թրք. hemšeri)* - *գ.* 1. Համաքաղաքացի, համերկրացի: *Մին օր էլ ըտըրան էտ յիրգ'իրումը մին համշանրի յա ջըհանում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՊԱՐՍԻԿ: 3. *արհմ.* Անշնորհք՝ անտաշ՝ կեղտոտ մարդ: *Էտ համշանրին լօխճին աշկէն պըլօր ա* (Բ):

ՀԱՄՈՒՋ - *տե՛ս* ՀԱՄՕՋ:

ՀԱՄՈՒՋԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՄՕՋԷԼ:

ՀԱՄՈՒՋՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՄՕՋՎԷԼ:

ՀԱՄՈՒՋՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՄՕՋՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԱՄՈՒԹ - *տե՛ս* ՀԱՄՕԹ:

ՀԱՄՈՒԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՀԱՄՕԹԱԼԻ:

ՀԱՄՈՒԹԱՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ՀԱՄՕԹԱՏԸ՛Ղ:

ՀԱՄՈՒԹՔ - *տե՛ս* ՀԱՄՕԹՔ:

ՀԱՄՓ/ՀԱՓ - *ձ.* 1. Բերանը արագ բացել-փակելուց առաջացած ձայնը: *Աղվէսը, հա՛մփ, ճօտը յօր ա օնում, ք'ինամ* (Ձ): 2. Շան հաչոցի ձայնը: *Շօնը հանչՆում ա՝ հա՛մփ, հա՛մփ* (Բ):

- Համփ անէլ - 1. Բերանը արագ բացելով-փակելով՝ ձայն հանել, հաչել: *...Մին քանի շան թուլէք' բիրանդի հանչՆում ըն, մարընը էլ մէհէտ համփ ա անում, թուլէք'ը սուս ըն անում* (ՀԺՀ, VII, 313): 2. Խլել՝ հափշտակել ու անմիջապես ուտել՝ խռժել՝ կուլ տալ: *Էտ կընգանը աշկը ծակ ար, ինք'ըն էլ հինչ ինըմ ար, համփ ար անըմ...* (ՀԺՀ, V, 524):

ՀԱՄՓԱ *(պրս. ham (միասին) եւ pa(y) (ընկերին հավասար գնացող)* - *ած., գ.*

Հարուստ, ունեւոր (մարդ): *Միհէնգ՝ Դարաբաղ էլ համփա մարթիք՝ շատ կան* (Բ):

ՀԱՄՓԷԼ - *չբ., նբ. տե՛ս* Համփ անէլ:

ՀԱՄՓԷՐԱՆՔ/ՀԸՄՓԷՐԱՆՔ - *տե՛ս* ՀԱՎԱՆԱԼ:

ՀԱՄՓԷՐԻԼ/ՀԸՄՓԷՐԷԼ *(գրբ. համբերեմ)* - *չբ. տե՛ս* Հանվանալ անէլ: *Էտ տըղան համփէրում չի, ք՝ընում ա, տը՛սնըմ էտ ըխճըկանը...* (ՀԺՀ, V, 573):

ՀԱՄՓԷՐՈՒԹԻՆ/ՀԸՄՓԷՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. համբերութիւն)* - 1. *տե՛ս* ՀԱՎԱՆԱԼ: 2. *ձ.* Ցավակցման արտահայտություն: *Լօխ մուտանում ըն էտ մը՛ռած տըղէն հօրը, ծը՛ռք տամ, ասում՝ համփէրութի՛ւն* (Ձ):

ՀԱՄՔԱՌ *(պրս. hemkār (գործակից)* - *գ.* Արհեստակիցների միության անդամ: *... Ղալին սօվդաք՝արնէն ու հանք՝անը թօխտ ըն շինըմ, ուրթումը օտըմ, վէր կ՝իրակի յա ազիզ օրէրը դուք՝ան չըպէնան...* (ՋՏ, Ա, 72):

ՀԱՄՕՋ/ՀԱՄՈՒՋ *(գրբ. համոզ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Համօզ անէլ/կըցընէլ - *տե՛ս* ՀԱՄՕՋԷԼ:

- Համօզ ինիլ/կէնալ - *տե՛ս* ՀԱՄՕՋՎԷԼ:

ՀԱՄՕՋԷԼ/ՀԱՄՈՒՋԷԼ/ՀԸՄՕՋԷԼ *(գրբ. համոզեմ)* - *նբ.* Հավանեցնել, բացատրելով ընդունել տալ, հորդորել: *Ամմա էտ մարթը հըմօզում ա էտ տըղէն...* (ՀԺՀ, V, 406):

ՀԱՄՕՋՎԷԼ/ՀԱՄՈՒՋՎԷԼ/ՀԸՄՕՋՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԱՄՕՋԷԼ-ի: *Իրէքան համօզվէս ըն, ք՝ընիս* (ՀԺՀ, V, 317):

ՀԱՄՕՋՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԱՄՈՒՋՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸՄՕՋՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՄՕՋԷԼ: *Տը՛ղան ասում ա.- Ք՝ընա՛ պէ՛ր ծէր տօն, յը՛ս ընդրրան համօզցընիմ, ինձ մըհար յօր օնիմ* (ՀԺՀ, V, 327):

ՀԱՄՕԹ/ՀԱՄՈՒԹ *(գրբ. ամոթ)* - 1. *տե՛ս* ՀԱՄԱՆՉ: 2. *ձ.* Գործածվում է որպես նախատական բացականչություն: *Հանը կըզնըվում ա յըրան, թա.- Համօ՛թ ք՝ը՛զ* (Ձ):

- Համօթ ա - Ամոթալի է: *Մարթը ասմա.- Մ՝ կընէգ՝, համօթ ա, սո՛ւս ըրա* (Ձ):

- Համօթէն ծառը յը՛ր ինիլ - Ամոթի պատրվակի տակ անամոթություն անել: *Ղանխպա՛ կընէգ՝ը շատ հիշտ ա համօթէն ծառը յը՛ր ինի՛ում* (Բ):

- Համօթը տէն/մին ղօլ - Խոսքի մեջ բանաձեւային արտահայտություն, երբ ցանկանում են անպարկեշտ արտահայտություն անել կամ խոսակցի նեղ անձնական որեւէ հարց շոշափել: *Սի՛մօն, համօթը տէն, քու մըրաքուր էլիա ղըխպօթի՛ւն ա՞ ընէս* (Բ):

- Համօթ չինի - *տե՛ս* Համօթը տէն:

ՀԱՄՕԹԱԼԻ/ՀԱՄՈՒԹԱԼԻ *(գրբ. ամոթալի)* - *ած.* Ամոթ բերող, ամոթալի: *Էտ մարթը հ՝ուրան գ՝անքումը համօթալի պէն ըրած չի* (Բ):

ՀԱՄՕԹԱՏԸ՞Ղ/ՀԱՄՈՒԹԱՏԸ՞Ղ - *գ.* 1. Ամաչելու տեղիք՝ պատճառ՝ առիթ: *Կընգանը վէր համօթատը՞ղ չիլա՛վ, մարթին տօնը կը՝ք՝անդի* (Բ): 2. *տե՛ս* ՀԱՄՕԹՔ:

ՀԱՄՕԹՔ/ՀԱՄՈՒԹՔ *(գրբ. ամոթք)* - *գ.* Սեռական գործարաններ: *Հըմանչում էլ չի, վը՞ննէրը շըքըռալ ա, համօթքը պէց ըրալ* (Բ):

ՀԱՅ[1] *(գրբ. հայ)* - *գ.* Հայաստանի բնիկ ժողովուրդը, հայ ազգի ներկայացուցիչ: *Տըրա հէտէ յա հայը միշտ սըրէրում, քըրէրում ըպրէս* (ԲՅԲ, 177): 2. *փխբ.* Բանիմաց՝ հասկացող մարդ: *Տու հայ չը՞ս, էսքան ասում ըմ, կըլօխ չը՞ս ըղնում, վէր տի չի* (Բ): 3. *փխբ.* Միամիտ՝ հավատավոր մարդ: *Ոէ խիկարընն էլ հայ ա, լի՞, հըվատում ա, ծին տամ ըտըրան* (Ձ): 4. *փխբ.* Կանանց կողմից իրենց ամուսիններին տրվող անուն: *Մաքաղաթ հանսին ասմա.- Մէր հայը ք՝ը՞ցալ ա ծըմակը, հանլա՛ յը՞կալ չի. էն ըմ նիգ՝ա՛րանն* (Ձ):

- Հային տը՞ղը՝ օրը քըցիլ - Դժվար կացության մեջ դնել: *Շահը ասմա.- Վէր մէհէտ էլ ըտի պէն ըսկանամ, ծը՞զ հային տը՞ղընը ըմ քըցիլանն* (Ձ):

- Հայու ըռանգ՝ավ - Ցորնագույն: *Էտ ռուսնէրէն մաչին հայու ըռանգ՝ավ մին մարթ ա տը՞սնում* (Ձ):

- Հայում՝ տըվարած, թօրքում՝ տըվարած - Ասում են նրանց մասին, ում կենսամակարդակը չի փոխվում՝ անկախ բնակության տեղից:

- Հայօց հարցը - Դժվար՝ անլուծելի հարց: *Հայօց հարցընն ա տը՞ռալ, կարում չընք, թա տօնը շինինք՝, պըրծընինք՝* (Բ):

ՀԱՅ[2] - *ձ.* 1. Խրոխտանալու՝ սպառնալու բացականչություն: *Հա՛յ ծը՞ք՝ըքըս կըղնիս հա՛, դուվանըտ կանիմ* (Ձ): 2. Հանդիմանության՝ հեգնանքի բացականչություն: *Հայ քու տօնը չը՞ք՝անդըվի, էս հինչ ը՞ս ըրալ* (Բ): 3. Օգնության կանչ՝ հասե՛ք, օգնեցե՛ք: *Կընէգ՝ը ծուվծուվաս ա.- Հա՛յ, խօխաս մը՞ռավ...* (Ձ):

Հայ գ՝իդի հա՛ - Անցած երանության՝ լավ բանի վերհիշելու բացականչություն՝ երանի՜: *Հայ գ՝իդի հա՛, հի՞նչ ք՝ը՞փ ընք ըրալ մը՞կալ տարէն Արչին ըխպիրին ղըրաղէն* (Բ):

- Հայ դադ, հայ բէդադ - Ասում են, երբ մեկը անտեսում է տված խորհուրդները:

- Հայ թա - *տե՛ս* ՀԱՅ[2] (1):

- Հային կ՝ալ/հըսնէլ/ք՝ինիլ - Ծանր՝ նեղ վիճակում գտնվողին օգնության հասնել: *Տըղան ասում ա.- Վը՞ր յէկալ ըն կ՝ըխտարին հային, կ՝ինիստարնէն յէս հըվաքած ըմ իլա՛լ...* (ՀԺՀ, VI, 125):

- Հայ տալ - 1. Շտապեցնել, փութացնել: *Հայ տո՛, արտը հընձ՝ին, թօռը նի յա ունական* (Ձ): 2. Վանել, քշել: *Ըտի թուրքէրէն հայ տուվէցէնք՝ մէր շինըթկընէրան* (Բ): 3. Կանչել, գոռալ: *Հիշկան հայ տըվէ, վէշ մինը ըսկացավ վէչ* (Բ): 4. Մեծ դժվարություններ հաղթահարելով՝ տեղ հասնել: *Հայ ա տուվալ, յը՞կալ, տը՞սալ հանը մը՞ռած* (Բ):

ՀԱՅԱ *(թրք. hayā)* - *տե՛ս* ԱԲՈՒՌՀԱՅԱ(Թ):

ՀԱՅԱԹ *(թրք. hayat)* - *գ.* 1. Բակ: *Էտ ախճիգ՝ը տանուս ա կ՝ամ հայաթը, հէտո տօն մըտնում...* (ԲՅԲ, 41): 2. Այգի: *Մէլիք՝ին էլ մին հայաթ ա ինի՛ում, հինչ բար ասիս, մաչին ինի՛ում ա* (Ձ):

ՀԱՅԱՍԷՐ - *տե՛ս* ՀԸՅԱՍԷՐ:

ՀԱՅԱՍԸՋ *(թրք. hayasiz)* - *տե՛ս* ԼԱՉԱՌ:

ՀԱՅԱՍԸՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼԻՉԸՌՕԹՈՒՆ:

ՀԱՅԱՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՀԸՅԸՎԱՉԻ:

ՀԱՅԱՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՀԸՅԸՎԱՐԻ:

ՀԱՅԲԱ - *տե՛ս* ՀԱՅԲԱ՝:

ՀԱՅԲԱ՝/ՀԱՅԲԱ/ՀԱՅԲԳ՝Ա՝/ՀԱՎԳ՝Ա՝ *(թրք. heybe)* - *տե՛ս* ԽՈՒՐՋԻՆ: *Ախրը, մին հայբա՛ վը՞սկէ յա յէր կալալ, հըդէ ընգալ, ք՝էցալ* (ՀԺՀ, V, 544):

ՀԱՅ-ԲՈՒՅ - *տե՛ս* ՀԱՅ-ՀՈՒՅ:

ՀԱՅՈԱ *(թրք. hayidi)* - 1. *ձ.* Վտարելու՝ հեռացնելու բացականչություն՝ օ՞ն, գնացե՛ք: *Տը՞սնում ա, վէր էտ համը հանում ա, տանան տանուս ա քըցանում, թա՝ հայդա՛* (Ձ): 2. *մ.* Իսկույն, անմիջապես: *Ղօնաղը շօ՞րէրը կ՝ը՞նում ա, հայդա ք՝ինամ* (Ձ):

ՀԱՅԷՐԷՆ - *տե՛ս* ՀԸՅԷՐԷՆ:

ՀԱՅԻԼ-ՄԱՅԻԼ - *տե՛ս* ՀԸՅԻԼ-ՄԱՅԻԼ:

ՀԱՅԻՓ - *տե՛ս* ՄԸՂԱՓՆԻՆ:

ՀԱՅ-ՀԱՅ[1] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հայ-հայ անէլ - Գոռգոռալ, աղաղակել: *Էտ կընանէգ՝ը շատ հայ-հայ ըն անում, վէր հ՝ուրանք ուշուփնէ չընն, ընդրրանք հըվատում չընն* (ՀԺՀ, V, 547):

- Հայ-հայը ք՝ինիլ, վայ-վայը մընալ - Երիտասարդությունը՝ լավ օրերն անցնել, ծերությունը՝ վատ օրերը վրա հասնել: *Ինուրանն էլ մէնակ մին տըղա յա ինի՛ում, տըրան ասում ա.- Ոէ, իմ հայ-հայըս ք՝ը՞ցալ ա, մընացալ ա վայ-վայըս, էգ՝ի՛ծանլօր մըռնըլական ըմ...* (ՀԺՀ, VII, 99):

ՀԱՅ-ՀԱՅ[2]/ՀԷՅ-ՀԷՅ - *ձ.* Հիշելու՝ զարմանալու՝ ուրախանալու արտահայտություն: *Հայ-հա՛յ, լ՝ավ մարթ ա իլա՛լ Սուղումուն դային:*

ՀԱՅ-ՀԱՐԱՅ - 1. *տե՛ս* ՀԱՅ[2] (3): *Կը-նէգ՝ը վազ ա տամ, ծէն տամ, թա.- Հայ-հարա՛յ, յէկէ՛ք՝, մարթըս կ՝իժվալ ա...* (ՀԺՀ, VII, 280): 2. *մ.* Շտապով, շուտ: *Հընթնըսկէսուր էտ վէր տը՛սէն, հայ-հարայ փախէն* (Զ):

ՀԱՅ-ՀՈՒՅ/ՀԱՅ-ԲՈՒՅ/ՀՈՒՅ-ԲՈՒՅ - 1. *ձ.* Սպառնալիքի՝ հոխորտալու բացականչություն: *Խանը ճըղճըղամ ա.- Հայ-հո՛ւյ, ծը՛ղ կըկըտորիմ* (Զ): 2. *տե՛ս* ՀԱ-ՐԱՅ-ՀԸՐՕՑ: *Հայ-հույը ըղնում ա, թա վանզիրին տըղան կօրալ ա, ուրվամ չի* (ՀԱԲ, 15, 92):

- Հայ-հույ անէլ/քըցիլ - 1. Սպառնալ, հոխորտալ: *Աբէշիզ՝ը վէր շատ հայ-հույ ա անում, իշըվէրնէն փանը թօղնում ըն, յը՛տ տը՛ռնում շէնը* (Զ): 2. *տե՛ս* Հարայ-հըրօց անէլ:

ՀԱՅԿԱ - *գ.* Հայկ Նահապետը:

- Հայկա բալա - Հայորդի: *Հայկա բա-լան թօղէլ չի, վէր Ղարաբաղը թուր-քէրէն մընա* (Բ):

- Հայկան թըխից, մունք կէրանք - Ասում են այն դեպքում, երբ մեկն ան-ընդհատ ինչ-որ բան է անում, մյուսներն օգտվում են (գործածվում է հաթերք գյուղում):

ՀԱՅՎԱՆ - *տե՛ս* ՀԷՅՎԱՆ:

ՀԱՅՎԸՐՈՒԴ - *տե՛ս* ՎԱՅՎԸՐՈՒԴ:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՒՆ/ՀԱՅՏԱՐԱՐՕ-ԹՈՒՆ - *գ.* Որեւէ բան հայտարարելը, հրապարակային ծանուցում, հայտա-րարություն: *Հայտարարութունը մին սալդաթ կարթըմ ա, ք՝ինում թաքա-վէրէն կօշտը, ասում.- Յը՛ս քու ըխճը-կանըտ կընքըթանամ...* (ՀԺՀ, V, 640):

- Հայտարարութիւն անէլ - Հրապա-րակավ ծանուցել, հայտարարել: *Հայ-տարարութիւն ըն անում, վէր թաքա-վէրը փըսակվում ա* (Զ):

ՀԱՅՏԱՐԱՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԱՅՏԱ-ՐԱՐՈՒԹՒՆ:

ՀԱՅՏՆԻ - *ած.* 1. Հանրածանոթ, որ բոլորը գիտեն, պարզ: *Թա մին էլ հիբ պէդմա էտ ճօլին լիւս աշխարք տիւս կ՝ա, հայտնի չի...* (ՋՏ, Բ, 67): 2. Որեւէ կողմով ճանաչված, հռչակված: *Հայտնի կ՝ինի շինօղ ա Ջըհան դային* (Բ): 3. *տե՛ս* ՀԱՄԱՇԽԱՐԱՅԻՆ:

ՀԱՅՐԷՆԻՔ՝ *(գրբ. հայրենիք)* - *տե՛ս* ՎԱԹԱՆ: *Էտ ըխճըկէրքը յօր ըն օնըմ, յէտ տը՛ռնում բիդի ուրանց հայրէնիք՝ը* (ՀԺՀ, V, 31):

ՀԱՅՈՒԹՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՅՕԹՈՒՆ:

ՀԱՆ - *տե՛ս* ՀԱՆԷ:

ՀԱՆԱԳ՝ - *տե՛ս* ԳԱՓ:

ՀԱՆԱԳ-ՄԱՍԽԱՐԱ - *տե՛ս* ՀԱՆԱԳ-ՄԱՍԽԱՐՕԹՈՒՆ:

ՀԱՆԱԳ-ՄԱՍԽԱՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Կա-տակ ու ծաղր: *Հանանգ-մասխարութունը Պըլը-Պուղուն փէշակընը ա իլալ* (Զ):

ՀԱՆԱԳՉԻ - *տե՛ս* ԳԱՓՉԻ:

ՀԱՆԳ(Ի) - *տե՛ս* ՀԱՆԳ՝(Ի):

ՀԱՆԳ-ՀՈՒՆԳ - *տե՛ս* ՀԱՆԳ-ՀՕՆԳ:

ՀԱՆԳ-ՀՕՆԳ/ՀԱՆԳ-ՀՈՒՆԳ - *գ.* Կարճ ժամանակամիջոց: *Էս դուսաղը վը՛ր օտում ա, ջըքօրանը հանգը-հունգը ռանգ՝ը փօխվում ա...* (ՆԼՊԺԲ, 43):

ՀԱՆԳԸԲԱՆԴ(Ի) - *ած.* Արտասովոր, ոչ սովորական: *Լուզանուտ քախծըր ա, դանդ ա, խօսկէրքըտ հանգ՝ըբանդ ա...* (ԼՊԲ, 12):

ՀԱՆԳ՝(Ի)/ՀԱՆԳ(Ի) *(գրբ. յանգ (պատշաճ, հարմար)* - 1. Ձեւ, եղանակ: *Էտ մարթը էրանուշ հանգ՝ի յա խօսում* (Բ): *գ.* 2. Տեսակ: *Քաչալ ճօտին հընգէրնին մը՝ծանըմ ըն, ամմա ինք՝ը մին օրիշ թանվանուր ա ինըմ, մին օրիշ հանգի...* (ՀԺՀ, V, 458):

- Հանգ(էր)ը անէլ- Մեկին նմանակել, նրա արարքը՝ խոսելաձեւը՝ կեցվածքը եւն նմանողությամբ վերարտադրել: *Էտ խօխան լօխ դասատըվօցը հանգէրը անում ա* (Բ):

ՀԱՆԳԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՀԱՆԳՎԻԼ:

ՀԱՆԳԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՀԱՆԳՎԻԼ:

ՀԱՆԳԻԼ - *տե՛ս* ՀԱՆԳԻԼ:

ՀԱՆԳԻԼ/ՀԱՆԳԻԼ - *չբ.* Հանգչել, մա-ռել: *Սարկավաք Իմաստունըն ասից.- Ըստընծու կընրակը մարթիս մաչին ա, տանուրանուր բընդիս տալ, վէր հանգ՝ի վէչ* (ՆԱԲ, 73):

ՀԱՆԳԻՍ - *տե՛ս* ՀԱՆԳԻՍՏ:

ՀԱՆԳԻՍ/ՀԱՆԳԻՍ *(գրբ. հան-գիստ)* - *գ.* 1. Գերեզման, շիրիմ: *Ասում ըն՝ էտ հանգ՝իստը մին թօրք տընդու հանգ՝իստ ա* (ԱԱ, 53): 2. *տե՛ս* ՀԻՆ-ԳԸՍՏԱՐԱՆ:

ՀԱՆԳ՝ՎԻԼ - *տե՛ս* ՀԱՆԳՎԻԼ:

ՀԱՆԳ՝ՎԻԼ/ՀԱՆԳ՝ՎԻԼ/ՀԱՆԳԸՎԻԼ/ ՀԱՆԳԸՎԻԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՀԱՆԳԻԼ: *...Ասթխէն մընտէգ՝ ա ընրալ, տը՛սալ, վը՛ր մին հանգ՝վում ա, մին էլ պէնվում* (ՀԺՀ, VI, 31): 2. *փխբ.* Խիստ հյուծվել՝ տկարանալ: *Խը՛ղճը էնքան հիվանդ կացալ ա, լափ հանգ՝վանալ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Խիստ հարբել, հարբելուց ինքնատիրա-պետումը կորցնել: *Ընգընընը՛ցէք՝ դու-նուղնէրէն էնքան կ՝ինի յընն խընմը-ցընում, ընտընանք լափ հանգ՝վում ըն* (Զ): 4. *փխբ.* Մեռնել: *Յէշում ըն, յէշում, թաքավէրը կ՝ամ չի. տու մէլ ասէլ՝ թաքավէրը հանգ՝վանալ ա* (Զ):

ՀԱՆԴ *(գրբ. անդ)* - *գ.* Դաշտ, արտ, արոտավայր, հանդ: *Էն մին օրը ուռու-թանա էլիա տավարը հանդընն ա տանըմ* (ԼՊԲ, 356):

- Հանդէրը օռվէլ - Շատ խոտ աճել, խոտառատ լինել: *Տարէն թուռույին ա իլալ, հանդէրը օռվալ ա* (Բ):

- Հանդին խօսկը տօն պիրիլ - Ան-գաղտնապահ լինել: *Տընդամարթը վէր հանդին խօսկը տօն պէրավ, տընդա-մարթ չի* (Բ):

- Հանդին կընտընրէ՛, վէր կալ՝ումը թօզ չանէ - Հետագա դժվարություններից՝ անախորժություններից խուսափելու համար գործը պետք է հերթականու-թյամբ անել:

- Հանդին մընացած դանա - Խեղճ՝ անօգնական՝ տկար անձ: *Իզէն հինչ մա՞թթ, հանդին մընացած դանա յա* (Բ):

ՀԱՆԴԱՎԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՆԴԱՎԱՐ:

ՀԱՆԴԱՐԴ *(գրբ. հանդարտ)* - *տե՛ս* ԿԱՄԱՆՑ:

ՀԱՆԴՎՈՒՐԹ - *տե՛ս* ՀԸՆԴԸՎԷՐ:

ՀԱՆԷ/ՀԱՆԷՔ՝/ՀԱՆ/ՀԸՆԷ/ՀԸՆԷՔ՝ *(գրբ. ահաւանիկ)* - *ձ.* Ցուցական բա-ցականչություն՝ ահա, այն է, ահա-վանիկ: *Մարը ասմա.- Հանէ՛, էն ծառը տը՛սնում ը՞ս, էն ա ընդրա տակէն թաղած* (Զ):

ՀԱՆԷԼ *(գրբ. հանեմ)* - *նբ.* 1. *տե՛ս* Տանուս օնէլ: 2. Հագածը հանել: *...Ք՝ինանամ ա փէնջանրին տական յէշում, տը՛սնում Թընխկընք՝էչան շօրէրը հանում ա, վը՛ր քօն ինի* (ՆԼՊԺԲ, 47): 3. Սերունդ ար-տադրել, սերել (տղամարդու մասին): *Հանրը հանօղընն ա, մարը պիրօղը* (Զ):

ՀԱՆԷԾ - *տե՛ս* ՀԱՆԸ՛Ծ:

ՀԱՆԷԾ - *տե՛ս* ՀԱՆԸ՛Ծ:

ՀԱՆԷՂ(ՆԸ)/ԱՆԷՂ(ՆԸ) *(գրբ. աղեղն)* - *գ.* 1. Ձենքի տեսակ՝ աղեղ: *Հանէղնը յօր ա օնում, ք՝ինամ վը՛րս* (Զ): 2. Աղեղի ձեւ ունեցող որեւէ բան: *Ընընրա օնքէրը հօ օնքէր չի՞, հանէղն ա* (Բ):

ՀԱՆԷՐ *(գրբ. աներ)* - *գ.* Կնոջ հայրը, աներ: *... Հանէրը հըվատըմ ա, յէր ա կը՛նում էս պուճուր ըխճըկանընն էլ դարկըմ* (ՀԺՀ, V, 165):

ՀԱՆԷՔ՝ - *տե՛ս* ՀԱՆԷ:

ՀԱՆԸ՛Ծ - *տե՛ս* ՀԱՆԸ՛Ծ:

ՀԱՆԸ՛Ծ/ՀԱՆԸ՛Ծ/ՀԱՆԷԾ/ՀԱՆԷԾ/ ՀԱՆԻԾ/ՀԱՆԻԾ *(գրբ. անիծ)* - *գ.* Ոջիլի ձու՝ անիծ: *Կընլանը սաղ հանը՛ծ ա* (Բ):

- Հանը՛ծ անէլ - Բազմացնել: *Հիյվընտարէրը հիյվընանէն հանէծ ըն ընրալ, հանդէրը լընցալ* (Բ):

ՀԱՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՆՎԷԼ:

ՀԱՆԻԾ - *տե՛ս* ՀԱՆԸ՛Ծ:

ՀԱՆԻԾ - *տե՛ս* ՀԱՆԸ՛Ծ:

ՀԱՆԻԾՈՒՏ - *տե՛ս* ՀԸՆԷԾՈՒՏ:

ՀԱՆԻԾՈՒՏ - *տե՛ս* ՀԸՆԷԾՈՒՏ:

ՀԱՆԾԿԷՂՆԸ - *գ.* Խիտ սանրի վրա թել փաթաթելով՝ ոջլոտի գլուխը սան-րելը՝ անիծները՝ ոջիլները մաքրելու համար: *Հանծկէղնընն ա վիչիլին առաշ-կը օնում* (Զ):

ՀԱՆՁՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՁՆԷԼ:

ՀԱՆՁՆ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՁՆ(Ը)ՎԷԼ:

ՀԱՆՁԱՄԱ - *գ.* Ինքնաշեն մեծ ծխնի: *Մըղակէն հանձամանն կոտըրալ ա* (Բ):

ՀԱՆՎԷԼ/ՀԱՆԸՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՀԱՆԷԼ-ի: 2. *չբ.* Շորերը հանել, մերկանալ: *Յէշում ա, տէսնում՝ էն կ'էրթնուկը լօք-լօք ընէլավ յէկավ, հանվից, տէռավ մին հուրի-մանգա ախճիգ* (ՀԱԲ, 15, 27):

ՀԱՆՑ/ՀԷՆՑ[1] - *դ.* Այն կարգի՝ եղանակի, այնպես, այնպիսի: *Փանգը հուրան հէտէ բիդի մին հանցը յօր օնէ, վէր հուրան ըսըծնէն անէ* (ՀԺՀ, V, 519):

- Հանց ա - Ոնց որ, կարծես: *Բալամ, շատ ա ուրոտում, հանց ա կարկուտ ա կ'ըլական* (Բ):

- Հանց ա թօրք/մօլլա ինի՝ խօզու մըսու յըշիլիս - Ասում են, երբ մեկը խորշում՝ զգվում է մեկից՝ մի բանից:

- Հանց ապըրիս - Խնդրանքի արտահայտություն: *Հանց ապըրիս, էք'ուծ յը՛ք ք'օմանգ ըրա՛, արտըս հընձիմ* (Ձ):

- Հանց գ'իդանք/գ'իդաս - *տե՛ս* ՀԱՁՆԱՆՔ:

- Հանց ըմ (գ'ուդում) - Կարծում եմ, կարծեմ: - *Գ'ուդում չըմ, հանց ըմ Ջարայըն ա տանշալ* (ՆԱԲ, 118):

- Հանց ինի - *տե՛ս* Հանց ա:

- Հանց խօսկ կասէ՝ ծըմը՛ռնը խօտ կըփըսնէ, ամը՛ռնը կըչուրանա - Ասում են համարձակ՝ դիպուկ խոսողների մասին:

- Հանց սաբէ - *տե՛ս* ՀԱՁՆԱՆՔ:

ՀԱՆՑԱԲԱ - *վ.* Եթե հանկարծ, Աստված մի արասցե: *Հանցաբա, վէր թօռ չի կ'ա, արտէրը սաղ չուրընական ա. Շատ ա արաշտ* (Բ):

ՀԱՆՑԸ - *դ.* Որը: *Լօխ կ'ամ ըն. հանցը՝ մըշինավ, հանցը՝ ծիյավ, հանցըն էլ կա՝ վը՛ռնավ ա էտքան տը՛ղը կ'ամ* (Ձ):

ՀԱՆՑՄԱՐԷԼ/ՀԱՍՄԱՐԷԼ - *նբ.* Համարել, ընդունել: *Կանօխ էս շինըթկընումը հանցմարէ, թա վը՛չ մին տըղ ըշկօլ չի լանլ...* (ԼՂԲՔ, 274):

ՀԱՆՑՎԷՐ(ԱՄ) - *տե՛ս* ՀԱՆՑՈՒՎԷՐ(ԱՄ):

ՀԱՆՑՈՒ - *շ.* Որպեսզի: *Ք'ը՛ցալ ա ծըմակը, հանցու սօյնը քաղէ* (Ձ):

ՀԱՆՑՈՒՎԷՐ(ԱՄ)/ՀԱՆՑՎԷՐ(ԱՄ) - *տե՛ս* ՀԱՆՑՈՒ:

ՀԱՆՈՒՐ - *գ.* Ուղղություն, տեղ, վայր: *Էտ հըլիվուրէն անա շէնին հանուրը հըրցընում ա, ք'ինամ* (Ձ):

- Հանուրը օնէլ - Ուղղությունը որոշել: *Շօնը վը՛ռտ-վը՛ռտ ա անում, հանուրը օնում* (Ձ):

ՀԱՆՔ *(գրբ. հանք (մետաղ)* - *գ.* 1. Բնական հանքային նյութ: *Հանքը տանս ըն օնում, ղարկում թաքավէրին* (Ձ): 2. Այն տեղը, որտեղից հանում են հանքանյութը: *Ղըրըմբօնա վը՛սկուն հանքէրը շատ չի խօր* (Բ): 3. *փխբ.* Ծնունդ, զավակ: *Տընը՛շինիտ խօխան ըսկի մին հանք չի* (Բ):

ՀԱՇԱՄՆԸ - *տե՛ս* ՀԱՇԷՄՆԸ:

ՀԱՇԱԹՔ/ՀԱՇԱՏՔ - *գ.* Ամբոխ, բազմություն: *...էս ա քինըմ ըմ պակասպըռատը դ'ուզըցընէլ տամ, վէր էնքան հաշաթքին մէջին մաննի պըտատան չըտէռնանք* (ՋՏ, Բ, 219):

ՀԱՇԱՆ/ԱՇԱՆ - *գ.* Կալի մեջ փռած կալսելու հացահատիկ: *Թօռը նի յա ունէս, հաշանը բարբադ ընէս* (Ձ):

- Հաշան անէլ - 1. Հացահատիկը կալսելու համար կալի մեջ փռել: *Խօրթնէրը յը՛տ ըն անում, հաշան անում, վէր կալաս անին* (Ձ): 2. Ցրել, ցաքուցրիվ անել: *Շօրէրը տանավը մին հաշան ա ըրալ* (Բ):

- Հաշան ինիլ/տը՛ռնալ - Ցրվել, ցաքուցրիվ լինել: *Վէր թըխում ա, պէրցը ճըղվում ա, թէփուռը տանավը մին հաշան ինում* (Ձ):

ՀԱՇԱՏՔ - *տե՛ս* ՀԱՇԱԹՔ:

ՀԱՇԱՐԻ - *տե՛ս* ՀԱՇԱՆՐԻ:

ՀԱՇԱՆՐԻ/ՀԱՇԱՐԻ *(արաբ. hašeri)* - *ած.* Խիստ վավաշոտ, կրքամոլ, անառակ: *Հաշանրի մարթ ա իլանլ Ռուբէնը* (Բ):

ՀԱՇԷՄՆԸ/ՀԱՇԱՄՆԸ - *գ.* Գետի մի տեսակ անհամ ձուկ: *Հաշէմնը Ըրախսումը մին էլ Ք'ուռումըն ա շատ ինում* (Բ):

ՀԱՇԷՎ - *տե՛ս* ՀԱՇԸ՛Վ:

ՀԱՇԸ՛Վ - *տե՛ս* ՀԱՇԸ՛Վ:

ՀԱՇԸ՛Վ/ՀԱՇԸ՛Վ/ՀԱՇԷՎ/ՀԱՇԻՎ *(գրբ. հաշիւ)* - *գ.* 1. Հաշվելը, համրելը: *Հաշը՛վ էլ չի գ'ուդում, ըտըրա հու բի՞դի կօրծի յօր օնէ* (Բ): 2. Թիվ, համար: *Էնքան վը՛խճար օնէ, հաշը՛վը գ'ուդում չի* (Բ): 3. Հաշվելով ստացած արդյունքը: *Հըմբարում ա, հըմբարում, վէրչումը էլհա հաշը՛վը մընանա քըցում* (Ձ): 4. Մրցախաղի արդյունքով ստեղծված հարաբերությունը մրցող կողմերի միջեւ: *Նարդի յըն խաղ անում, Մուքին հէնգավ էրկու հաշվավ տանում ա* (Բ): 5. Որեւէ բանի համար վճարելիք՝ փոխանցելիք գումարը: *Հաշը՛վը տամ ա, կավը տանում* (Բ): 6. Միջոցներ, ծախս: *Ախպօրը հաշվին տօն ա շինանլ* (Բ): 7. Դրամական կամ այլ կարգի փոխհարաբերություն: *Ըտըրա հաշէվը ինձ նըհը՛տ հանլա պըրծալ չի* (Բ):

- Հաշը՛վ ա - Հաշվելու ենթակա է, ընդունելի է (հատկապես գործածվում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով): *Մարթը ասմա.- Էտ հաշը՛վ չի, խըյինօթուն ըս ըրալ* (Ձ):

- Հաշը՛վ անէլ - 1. Հաշվել, համրել, քանակը որոշել: *Փուլը հաշը՛վ ա անում, տը՛սնում հէնգ մանէթ պակաս* (Ձ): 2. Համարել, ընդունել: *Մարը ասմա.- Հաշը՛վ ըրա, թա էտ փուլը ըսկի իլալ չի* (Ձ): 3. Նկատի ունենալ, նկատի առնել: *Տօն շինիլիս հաշը՛վ բիդի անիս, վէր հանլա տընանամչ էլ ըս ինք' ունական* (Բ):

- Հաշը՛վը կուրցընէլ - Շփոթվելով չկարողանալ հաշվել: *Փուլը էնքան շատ ա ինում, վէր հըմբըրէլիս հաշը՛վը կուրցընում ա* (Ձ):

- Հաշը՛վը մաքրէլ - 1. Վրեժ լուծել, պատժել: *Ըտի էտ ջանիլը խանէն հաշը՛վը մաքրում ա* (Ձ): 2. Որեւէ բան մինչեւ վերջ անել՝ վերջացնել: *Ուստան ասմա.- Պէն չի մընացալ, էք'ուց պատէն հաշը՛վը մընըրլական ըմ* (Ձ):

- Հաշը՛վը մաքուր - Վատ՝ անելանելի վիճակում, պատժի ենթակա: *Թաքավէրը թա.- Վէ՛ր յը՛ք, հաշը՛վըտ մաքուր ա* (Ձ):

- Հաշը՛վը յը՛ր օնէլ - Հաշվի առնել, զգաստանալ: *Վէզիրը վէր թանս յէշում ա, չօբանը հաշը՛վը յը՛ր ա օնում* (Ձ):

- Հաշը՛վ ըրէք՝ ծը՛ր տանըն ըք - Ասում են հյուրերին՝ մի՛ ամաչեք, ազատ զգացե՛ք:

- Հաշը՛վ չօնէ - Անհամար է, շատ է: *Ադ Չանչախ թաքավէրին կըվէրէն ա վըխճըրնէրէն էլ հաշը՛վ չօնէ* (Ձ):

- Հաշը՛վ տալ - Հաշվետու լինել, կատարած գործերի մասին զեկուցել: *Բըրիգադիրը ամմէն հուրանգ'ու ք'իս ա կանցիլանը, նախագէն հաշը՛վ տաս* (Ձ):

- Հաշը՛վ տը՛սնալ - Դրամական հաշիվները քննել եւ կարգավորել: *Հուրանգ'ունը առուտուրականնէն հըվաքվում ըն, հաշը՛վ տը՛սնում* (Ձ):

ՀԱՇԸ՛Վ-ՀԱՇՎԱՐԿ - *գ.* Ծախսերի՝ օգուտների նախնական հաշիվը: *Հաշը՛վ-հաշվարկը վէր ինի վէջ, առուտուրականը օքուտ չի անէլ* (Ձ):

- Հաշը՛վ-հաշվարկ անէլ - Ծախսերի՝ օգուտների նախնական հաշիվներ անել: *Հաշը՛վ-հաշվարկ ըն անում, տը՛սնում, վէր էտ կօրծան օքուտ կա* (Բ):

ՀԱՇԻԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հաշիլը խաշիլ (ինիլ, տը՛ռնալ) - *տե՛ս* Պէնը պ'ուրթ (ինիլ, տը՛ռնալ):

ՀԱՇԻՅԱ *(թրք. hăšiyä)* - *գ.* 1. Նուրբ թելերից հյուսած երիգ, որ կարում են սպիտակեղենի՝ զգեստի՝ կարպետի՝ գորգի եւն եզրերին: *Էտ ախճիգը հաշիյա յա կ'օրծում, տանում* (Ձ): 2. Գերանի ծայրերի տակ դրվող փայտ: *Կէրանէն ք'ը՛թը հաշիյին յըրա յա նըստում* (Բ):

ՀԱՇԻՎ - *տե՛ս* ՀԱՇԸ՛Վ:

ՀԱՇԻՐ *(թրք. hašir (դատաստանի օր)* - 1. *տե՛ս* ՀԱՇԸ՛Վ: 2. *տե՛ս* ՀԱՇԻՐ-ՂԸՅԱՄԱԹ:

ՀԱՇԻՐ-ՂԸՅԱՄԱԹ/ԽԱՇԻՐ-ՂԸՅԱՄԱԹ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հաշիր-ղըյամաթ անել/քըցիլ - Բողոքել, պահանջել, աղմուկ-աղաղակ բարձրացնել: *Էնքան հաշիր-ղըյամաթ ըրավ, վէր ուրան օգածը ըստացավ* (Ձ):

ՀԱՇՆԸ - *տե՛ս* ՀԱՐԹՆԸ:

ՀԱՇՎԱՌ - *գ.* Տնտեսության՝ հիմնարկի հառվառման գործը վարող անձ, հաշվառիչ: *Բափկէնը էրկան վախտ մէր կըլխօգէն հաշվառը ն ի լալ* (Բ):

ՀԱՇՎԱՐԿ - *տե՛ս* ՀԱՇԸԷՎ-ՀԱՇՎԱՐԿ:

ՀԱՇՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՇՎԻԼ:

ՀԱՇՎԻԼ/ՀԱՇՎԷԼ *(գրբ. հաշուիմ)* - *նբ. տե՛ս* Հաշըէվ անել:

ՀԱՇՏ[1] - *տե՛ս* ՀԱՇՏ[1]:

ՀԱՇՏ[2] - *տե՛ս* ՀԱՇՏ[2]:

ՀԱՇՏ[1]/ՀԱՇՏ[1] *(գրբ. հաշտ)* - *ած.* 1. Համակարծիք, համերաշխ: *Սումբաթը ու Ամրիսակը հաշտ, սէրավ մըրթկըլնէգ ըն իլալ* (Բ): 2. *մ.* Առանց գժտության, համերաշխորեն: *Կընանէք՝ըն էլ ք՝ամանգ՝ ին անըմ, ուրուր նըհէտ հաշտ ապըրում* (Ձ):

ՀԱՇՏ[2]/ՀԱՇՏ[2] *(թրք. hašt)* - *տե՛ս* ՇԷՄՔ:

ՀԱՇՏԱՌԱ(Ն)-ԲԱՇՏԱՌԱ(Ն) - *տե՛ս* ՀԱԹԱՌԱ(Ն)-ԲԱԹԱՌԱ(Ն):

ՀԱՇՏԱՓՈՒՇՏԱ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հաշտափուշտան քաշիլ - *տե՛ս* Ըռանդ ինիլ:

ՀԱՇՏ(Ը)ՎԻԼ - *տե՛ս* ՀԱՇՏ(Ը)ՎԻԼ:

ՀԱՇՏ(Ը)ՎԻԼ/ՀԱՇՏ(Ը)ՎԻԼ *(գրբ. հաշտիմ)* - *չբ.* Խռովությանը՝ տարաձայնությանը վերջ տալ, հաշտության գալ: *Էրկան վախտ ա քաշէ՝ում, մինչը՝էվ ըտըրանք հաշտվում ըն* (Ձ):

ՀԱՇՏ ՈՒ ԽԱՂԱՂ - *տե՛ս* ՀԱՇՏ[1] (2):

ՀԱՇՏՈԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԻՇՏՈԹՈՒՆ[2]:

ՀԱՇՏՈԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԻՇՏՈԹՈՒՆ[2]:

ՀԱՉԱ *(թրք. hača)* - *գ.* 1. Երկճյուղ ցից: *Մին հաչա յա տընգում, խուրջինը նը՝ստա կախ տամ* (Ձ): 2. Ծառի երկու ճյուղերի միացման տեղը: ... *Քաչալը ք՝ինանմ ա պիցրանում սուրփ ծառէն հըչէն դաթը...* (ՀԺՀ, VII, 260): 3. *ած.* Երկճյուղ, երկու մասի բաժանված: ... *Մին հաչա հըղրցու կօխկէն վէր ըն կ՝ամ* (ՀԱԲ, 15, 108):

- Հաչա անել - *տե՛ս* Կ՝ը՝էվաթ անել:

ՀԱՉԱԼԸՂ *(թրք. hačaliğ)* - *գ.* Ճանապարհների հատման տեղը՝ խաչմերուկ: *Էտ հաչալըղըմը թաքավէրին տըղան էլիա ջիհոում ա էն պըռավէն* (Ձ):

ՀԱՉԱՆ - *տե՛ս* ՀԱՉԱՆ:

ՀԱՉԱՆ - *ած.* Շատ՝ շարունակ հաչող (շան մասին): *Մէլիք՝ին էլ մին հաչան շօն ա ինում* (Ձ):

- Հաչան շօնը կըծէլ չի - Շատ խոսողը չի գործի:

ՀԱՉԻԼ *(գրբ. հաչեմ)* - *նբ.* 1. Հաչոց արձակել, հաչել: *Շօնը վէր շատ հաչում ա, չօբանը թըվանգ՝ը յօր ա օնում, տոուս կ՝ամ* (Ձ): 2. *արհմ.* Վայրահաչել, զրախոսել, մրթմրթալ: *Հարթնը ըսկէսվօրը ասում ա.- Հիշկան օգում ըս՝ հաչի, վէջըս չի* (Ձ):

ՀԱՉՈՒՍԿ - *տե՛ս* ՀԱՉՕՑ:

ՀԱՉՈՒՑ - *տե՛ս* ՀԱՉՕՑ:

ՀԱՉՕՑ/ՀԱՉՈՒՑ - *գ.* 1. Հաչելը, հաչելու ձայնը: *Շանը հաչօցը ըտըրանց զուրթնըցընէս ա* (Ձ): 2. *արհմ.* Վայրահաչություն, զրախոսություն, մրթմրթոց: *Էտ կընգանը հաչօցան սաղ շինացուց զանիլան տանում ա* (Բ):

ՀԱՉՕՂ - *տե՛ս* ՀԱՃՕՂ:

ՀԱՉՕՂՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՃՕՂՎԷԼ:

ՀԱՉՕՂՈՒԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԱՃՕՂՈՒԹՈՒՆ:

ՀԱՊԼԱԿՈՒԿՈՒՇ - *տե՛ս* ՀԱԿԼԱԿՈՒԿՈՒՇ:

ՀԱՊՈՒՆ - *ձ.* Հավերին բույնը քշելու բացականչություն: *Ալգին մըհակը յօր ա ունէս, հըվէրէն քըշիս բիդի պունը՝ հա՛պուն, հա՛պուն* (Ձ):

ՀԱՊՈՒՆ-ՀԱՊՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՊԸՆ-ՀԱՊՈՒՆ:

ՀԱՋԱԹ - *տե՛ս* ՀԱՋԱԹ:

ՀԱՋԱԹ/ՀԱՋԱԹ *(արաբ. haǧet)* - *գ.* 1. Կարիք, կարեւորություն, պետք: *Էս ք՝ասիբը ասըմ ա.- Մէգ ծի օնէնք՝, քու ծի առնէլը հաջաթ չի* (ՀԺՀ, VII, 112): 2. Գործիք: *Ուստան առանց հաջաթ կարէլ չի կօրծ անէ* (Բ): 3. *փխբ. տե՛ս* ԽԸ՝Ռ: ...*Հաջաթը տ՝ուս ա օնում, թա.- Թաթօսը էլ ա սանա տ՝ուս կ՝ամ, Մաթօսը էլ, պա՛չի, ք՝ընի՛* (ԲՀԲ, 181):

ՀԱՋԱԹ-ՄԱՋԱԹ - *տե՛ս* ՀԱՋԱԹ-ՄԸՋՈՒԹ:

ՀԱՋԱԹ-ՄԸՋՈՒԹ/ՀԱՋԱԹ-ՄԱՋԱԹ - *հոգև. գ.* Գործիքներ: *Յէր ա կէնում հաջաթ-մըջութը հըվաքում,* (ՆԱԲ, 140):

ՀԱՋԻ - *տե՛ս* ՀԱՋԻ:

ՀԱՋԻ/ՀԱՋԻ *(արաբ. hāǧi)* - *գ.* 1. Մեքքա ուխտի գնացած մահմեդական: *Էրկու հարուստ թօրք ք՝ինանմ ըն, վը՝ր հաջի տը՝ռնան* (ՀԺՀ, VII, 203): 2. *տե՛ս* ՄՈՒՂՈՒՍԻ: 3. Հատուկ անունների՝ կոչումների վրա դրվող հարգական մակդիր: *Էտ Հաջի Միրզան էլ լ՝ավ մարթ ա իլալ* (Ձ):

- Հաջի հըսնէլ - Շատ առաջադիմել: *Տահանց վէր թօղնիս, հաջի կըհըսնին* (Ձ):

- Հաջի ք՝ինիլ - Ուխտի գնալ: ...*Հաջի Սայադը ամմէն տարէ կըք՝ինի հաջի* (ՀԱԲ, 15, 106):

ՀԱՋԻ-ԲՈՒՋԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հաջի-բուջի անել - Քայլել սովորել, սկսել քայլել (երեխաների մասին): *Էտ խօխան հալա օխտը ըմսը՝կան ինում չի, վէր հաջի-բուջի յա անում* (Ձ):

ՀԱՋԻԼԱԳԼԱԳ՝ - *տե՛ս* ՀԱՋԻԼԷՅԼԻ:

ՀԱՋԻԼԱՅԼԱՅ - *տե՛ս* ՀԱՋԻԼԷՅԼԻ:

ՀԱՋԻԼԷՅԼԻ/ՀԱՋԻԼԱՅԼԱՅ/ՀԱՋԻԼԱԳԼԱԳ՝ *(թրք. hačileylək)* - *տե՛ս* ԱՐԱԳԻԼ:

ՀԱՋՕՂ - *տե՛ս* ՀԱՃՕՂ:

ՀԱՋՕՂՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՃՕՂՎԷԼ:

ՀԱՋՕՂՈՒԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԱՃՕՂՈՒԹՈՒՆ:

ՀԱՌԹԱ-ՊՈՒՌԹԱ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՌ-ՊԱՏԱՌ:

ՀԱՌՆԸ - *տե՛ս* ՀԱՐԹՆԸ:

ՀԱՌՌԱ/ՀՈՒՌՌԱ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հառռա քաշիլ - *տե՛ս* Հուջում անել:

ՀԱՌՌԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հառռամիշ անել - 1. Արգելքները հաղթահարելով՝ առաջանալ: *Կումաշը հառռամիշ ըրավ, նի մըտավ բաստանը* (Բ): 2. *տե՛ս* Հուջում կ՝ալ:

ՀԱՍ[1] *(գրբ. հաս (հասնելը, հասունանալը))* - *գ., ած.* Ազգականության կամ տարիքի այնպիսի աստիճան, որ թույլատրելի է դարձնում ամուսնությունը տղայի եւ աղջկա միջեւ՝ ըստ եկեղեցական օրենքի: *Ղէրը ասմա.- Ախճիգ՝ը հաս ա, կարիս մարթու տաս* (Ձ):

ՀԱՍ[2] - *տե՛ս* ՀԱՍԷ(Ք՝):

ՀԱՍ *(գրբ. հայս (չհասած խմոր))* - *գ.* Յուղով, շաքարով եւն շաղախված զանգված, որ լցնում են թխվածքի մեջ՝ որպես միջուկ, խորիզ: *Հասը ն թըխվասկէն համը պ՝ուրում, առանց հաս թըխվասկը հինչ կա՞նին* (Բ):

- Հաս անել - Թխվածքի մեջ խորիզ լցնել, խորիզել: *Բիշին հաս ա անում, տինում թուրնումը* (Ձ):

ՀԱՍԱԿ *(գրբ. հասակ)* - *տե՛ս* ՅԱԾ: *Էտ ախճիգ՝ը ա տըղան մըծանում ըն, ուրանց հըսակէն հըսնում* (ՀԺՀ, V, 401):

ՀԱՍԱՍ *(թրք. hasas (բարապան))* - *տե՛ս* ՀԱՍԱՍԼՈՒ:

- Հասաս ինիլ/կէնալ - Ուշադիր՝ զգոն լինել, արթուն հսկել: *Ըտըրա հէտէ էլ ժուղօվուրթը շատ վախտ կ՝ումէրըմըն ըն իլալ քօն ինիս, ուրանց հիյվընուն յըրա հասաս կընաս* (ԱԱ, 21):

ՀԱՍԱՍԼՈՒ - *ած.* Ուշադիր եղող, զգոն, արթուն հսկող: *Էտ չուբանէն էրկու լ՝ավ, հասասլու շօն ա ինիս* (Ձ):

ՀԱՍԱՐ/ՀԱՍԱՐ/ՀԷՍԱՐ *(արաբ., թրք.*

hisar) - *գ.* Պատ, պարիսպ, ցանկապատ: *... Հրսարավը լօք ա տամ, վէր կ'ամ, կօգի հասարը շատ պէցիւր ա* (ԲՀԲ, 81):

- Հասար քաշիլ - Պարսպապատել, ցանկապատել: *... Կ'ամ ըն, տէսնըմ՝ էտ ծըմակումը լ'ավ տընէր շինած, չօրս անգ'ունը հասար քաշած, դըրբըզան յըրան ըրած* (ՀԱԲ, 15, 30):

ՀԱՍԱՐ - *տե՛ս* ՀԱՍԱՐ:

ՀԱՍԱՐԱ(Ն)-ԲԱՍԱՐԱ(Ն) - *տե՛ս* ՀԱԹԱՐԱ(Ն)-ԲԱԹԱՐԱ(Ն):

ՀԱՍԷ(Ք')/ՀԱՍ/ՀԸՍԷ(Ք')/ՀԷՐԱՍ *(գրբ. ահաւասիկ)* - *ձ.* Ցուցական բացականչություն՝ ահա, այս է, ահավասիկ: *Քաչալը մին տէղ վէնն ա կէնում, ասում.- Հասէ՛, ըշխարքէս մաչտէղը էս ա* (ՀԺՀ, VII, 390):

ՀԱՍԸՐԱԹ - *տե՛ս* ՀԱՍՐԱԹ:

ՀԱՍԹԷՐ - *տե՛ս* ՀԱՑԹԷՐ:

ՀԱՍԹՈՒԽ - *տե՛ս* ՀԱՑԹՈՒԽ:

ՀԱՍԹՈՒԽՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԱՑԹՈՒԽՕԹՈՒՆ:

ՀԱՍԻ - *տե՛ս* ԱՋԻ:

ՀԱՍԿԷՐՈՒԹԻՆ - *տե՛ս* ՀԱՑԿԷՐՈՒԹԻՆ:

ՀԱՍԿ(Ը) *(գրբ. հասկ)* - *գ.* Հացաբույսերի ծաղկաբույլը՝ հասկ: *Տը՛սնում ա մին լ'ավ արտ, հասկէրը՝ էրգ'անէրգ'ան* (ՀԺՀ, V, 662):

- Հասկէրը ուրուր պըկավ ընգած - *տե՛ս* ԴՕԼԱՇԸՂ:

- Հասկ փըռնէլ - *տե՛ս* ՀԸՍԿԸՎԷՐՎԷԼ:

ՀԱՍԿԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՍԿԸՎԷՐՎԷԼ:

ՀԱՍՄԱՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՆՑՄԱՐԷԼ:

ՀԱՍՏ *(գրբ. հաստ (ամուր, խոշոր)* - *ածական.* 1. Մեծ տրամագիծ ունեցող: *Կ'էրանը շատ ա ինում հաստ, կարում չը՛ն քաշ տան* (Ձ): 2. Ստվար, ոչ նուրբ: *Մին հաստ թախտ ա յօր օնում, մաչին պ'ըտատում* (Ձ): 3. Մարմնեղ, պարարտ: *Հաստ ախճիգ' ա Սիրուշը* (Բ): 4. Թավ, բամբ: *Հաստ սանս օնէ Միրզա դայիի* (Բ):

ՀԱՍՏԱՂ/ՀԱՍՏԱՏ *(գրբ. հաստատ)* - *ածական., մ.* 1. Ամուր, հաստատուն: *Էտ տանը փընթամէնտը հաստադ ա* (Բ): 2. Ստույգ, անկասկածելի: *Սա օգ'ում ա հաստադ գ'իդա՝ հաց տըլական ը՞ն, թա՝ չէ* (ՆԱԲ, 113):

ՀԱՍՏԱՏ - *տե՛ս* ՀԱՍՏԱՂ:

ՀԱՍՏ(ԸԼ)ԷԳ' - *ածական.* 1. Փոքր-ինչ հաստ, հաստավուն: *Վը՛ր ա կ'ամ ծիյան, նըստում մին հաստէգ' ծառու տակէ...* (ՆԼՂԺԲ, 70): 2. *փխբ.* Գիրուկ, չաղլիկ: *Հաստըլէգ' ախճիգ' ա Մարուսը* (Բ):

ՀԱՍՏ ՈՒ ՊԷՐԱԿ/ՀԸՍՏԸՊԷՐԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հաստ ու պէրակ մըտածէլ - Երկար մտածել, մանրամասն քննել: *...Հ'ուրընն էլ նի յա մընէնէս, հաստ ու պէրա՛կ մըտըծէլավ կըլ'ոխ ըղնէս...* (ՀԺՀ, V, 477):

ՀԱՍՐԱԹ/ՀԱՍԸՐԱԹ *(արաբ. hasrat, պրս. hāsrāt, թրք. hasret)* - *ածական.* Որեւէ բանի պահանջ զգացող, կարոտ: *Թօրքէն բալան թաղիմ. մէր շէնը հ'ունա՛վ լըցցած, մունք էն ընք մին հ'ունա՛ հասրաթ* (Բ):

- Հասրաթը քաշիլ - Մի բանի կարիք՝ պակասություն զգալ, կարոտել: *Հ'ուրը շատ ար հասրաթը քաշ'ում, ամմա տըղան կ'ամ չար* (Ձ):

- Հասրաթ թօղնէլ - Մի բանից զրկել, կարոտ թողնել: *Կարկուտը սաղ բաղէրը փուչըցըրավ, ժուղուվուրթէն թօղից մին ճիթ խաղվու հասրաթ* (Բ):

- Հասրաթ մընալ - Մի բանից զուրկ մնալ, փափագին չհասնել: *Ըտի էլ թաքավէրին տըղան էտ ըխճըկանը հասրաթ ա մընամ* (Ձ):

ՀԱՍ ՈՒ ՉԸՀԱՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հաս ու չըհաս անէլ - Տղայի եւ աղջկա միջեւ ամուսնությունը թույլատրելի համարելու համար ազգականության եւ տարիքի աստիճանը որոշել: *Հաս ու չըհաս ըն անում, թա.- Ախճիգ'ըտ չըհաս ա, կարէլ չընք փըսակինք'* (Ձ):

ՀԱՎ[1] *(գրբ. հաւ)* - *գ.* 1. Հավազգիների ընտանիքին պատկանող ընտանի թռչուն՝ հավ: *Սահանք էլ իլ'ուծ-չիլ'ուծ մին քաչալ հավ օնին, էլ պէն չօնին* (ՀԱԲ, 15, 60): 2. *փխբ.* Մոռացկոտ մարդ: *Հավ ը՞ս, խէ մընանատ ընգալ ա՞* (Բ): 3. *փխբ.* Կույր՝ տեսողությունը թույլ մարդ: *Իզէն հավ ա, տը՛սնում չի* (Բ):

- Հավան պանէր տ'ուս օնէլ - Անհնարին գործ ձեռնարկել: *Շատ մարթ ա փօրց'ում հավան պանէր տ'ուս օնէ, ա՛մ'ալ չի կ'ամ* (Բ):

- Հավէն ծ'ուն վէր ծըռվէ, նէյնիմնէյնիմը կըղնէ - Որեւէ բանի խիստ պահանջ զգացողը անհանգիստ կլինի:

- Հավէն հ'ուր'ուր հը՛ստ կօտ տօ, էլիա կըտօցը տափէրընն ա քըսըլական - Ժառանգական սովորությունը անհնար է վերացնել:

- Հավէն ճիրին ճ'ուրը - *տե՛ս* Խաշին ճիրին ճ'ուրը:

- Հավէն նըհը՛ստ քօն ինիլ, վըրցակէն նըհը՛ստ յը՛ր կէնալ - Ազատ՝ անհոգ կյանք վարել: *Իզէն հինչ կընէգ' ա՞. հավէն նըհը՛ստ քօն ա ինում, վըրցակէն նըհը՛ստ յը՛ր կէնում* (Բ):

- Հավէն վէրը թոխս կ'ա, ծ'ուվէնը տակը կանին - Առիթը պետք է բաց չթողնել:

- Հավէն ք'իշ անէլ - *տե՛ս* Էշին չու ասէլ:

- Հավէն ք'իշ ըրած - *տե՛ս* Էշին չու ասած:

- Հավը ըրազի կօտ ա տը՛սնում - Յուրաքանչյուր ոք երազում է իր չունեցած բանը:

- Հավը տանը կէնա, կօտը օտէ - Բարիքներից օգտվել կամեցողը պետք է ժամանակին եւ անհրաժեշտ տեղում ներկա գտնվի:

- Հավու խը՛լք - Խելքի պակասություն: *Ա՛ստ'ուշը հավու խը՛լք օնէ, վէշ մինը մարթու տը՛ղ չի տինում* (Բ):

- Հավու հ'ուշ - Հիշողության պակասություն: *Էտ կընգանընն էլ հավու հ'ուշ ա ինում, հինչը տինում ա մին տը՛ղ, մընանան ըղնում ա* (Ձ):

- Հավու ճօտ - Թույլ, անզոր, խեղճ: *Տըղան յէշ'ում ա, թա.- Էտ հինչ ա՞սլան, հավու ճօտ ա* (Ձ):

- Հավու նըման թ'ուռ/հավաք ինիլ - 1. Բարձր տեղ նստել՝ մնալ: *Ըտըրանք ամմէն օր շինըմաչումը հըվաքվում ին, պատէն կըլ'խէն հավու նըման թ'ուռ ինում* (Ձ): 2. Շատ շուտ քնել: *Սաղանք լ'ըհա ա՛ղը՛վը վէր մար ա մընանում, հավու նըման թ'ուռ ըն ինում* (Ձ):

- Հավու պանէր - Հազվագյուտ՝ չճարվող բան: *Էս թըվումըս բըզարումը հավու պանէր էլ ըն ծախում* (Բ):

- Հավու քօն - Շատ թեթեւ ու կարճ քուն: *Ճըղասպանը ասմա.- Էս հօ քօն ինիլ չա՞ր, հավու քօն ար* (Ձ):

ՀԱՎ[2]/ՀՕՎ[2] *(գրբ. հով)* - 1. *ածական.* Ջերմությունը նվազած, ոչ շատ տաք: *Չայը հավ ար, այան խըմից վէչ* (Բ): 2. *տե՛ս* ՍԱ՛ՐԻՆ:

- Հավ պահէլ - Հոգատարությամբ շրջապատել, փափկասուն դարձնել: *Դէ, թաքավէրին ախճիգ'ընն էլ հավ պահած խօխա յա, լի՞, էտ տիժըրթունէն կարում չի տէմ կէնա* (Ձ):

ՀԱՎԱ *(արաբ., պրս., թրք. hava)* - *գ.* 1. Մթնոլորտի վիճակը տվյալ տեղում եւ ժամանակում, եղանակ: *Մին օր հավան փիս ա ընիս, էտ պը՛էլը յէտ ա տըռնաս, թա՛.- Ըսօր էլ թօղ այան յը՛ս պահիմ, տու ք'ինի հ'ունդը* (ՀԺՀ, V, 548): 2. Երգի՝ պարի՝ երաժշտության եղանակ: *Դավալը մին լ'ավ հավա յա ըծէս, լօխ կընանէք'ը պար ըն կ'աս* (Ձ): 3. *փխբ.* Բարկություն, զայրույթ, կատաղություն, ուժգնություն, զորություն եւն: *Թաքավէրէն իմաց ըն տամ, վէր Թափէղը օրիշ հըվում ա կ'ամ պալատ* (ՆԱԲ, 50): 4. Հովանավորություն: *Ախպօրը հըվավը մը՛ծ պաշտօն ա ըստանում* (Ձ):

- Հավա անէլ - Պայծառ եղանակ անել: *Հավա չի անում, թա խաղուն քաղինք՝* (Բ):

- Հավան բուրի թըխէլ/տալ - 1. Ցուրտ եղանակին թեթեւ հագնվել, ցուրտն արհամարհել: *Հավատ բուրի յա՞ թըխում, էս ծունանվը ըրբըշկած ըշտը՞ղ ը՞ս ք՝ունում* (Բ): 2. Բարձր տրամադրություն ունենալ: *Մըկըրնուն հավան բուրի յա թըխում, լ՝ավ պար ըն կ՝ամ* (Բ):

- Հավան խառնըվէլ - Խառն՝ ամպամած՝ անձրեւոտ եղանակ սկսվել: *Հավան խառնըվից, կըրը՞ցէնք՝ վէջ, թա բուստընատը՞ղը պիհինք՝* (Բ):

- Հավան ծըծաղէլ - *տե՛ս* Հավա անէլ:

- Հավան կըլխէն թըխէլ/տալ - *տե՛ս* Հավալամիշ ինիլ: *Մին օր Մէլիք-Շահնազարը շատ ըջըղված ա ինիս, հավան կըլխէն տըված ա ինիս...* (ԼՂԲ, 384):

- Հավան կըկըղէլ/կըտըրէլ - Եղանակը մեղմանալ: *Հավան վէր կըկըղում ա, Մանդ՝ուրծսը ըսքըսում ա տանը բընծվրանն կըտըրէլը* (Ձ):

- Հավան նըստէլ - 1. Հանդարտվել, զայրույթն անցնել: *Մարթը տէսնում ա, վէր ղօնաղը կարմունջըն անց ա կացալ, հավան նըստում ա...* (ՀԺՀ, V, 454): 2. Խեղճանալ, խոնարհ դառնալ: *Նախագէն տ՝ուս քըցէցէն, հավան նըստից* (Ձ):

- Հավան նըստըցընէլ/օնէլ - 1. Հանդարտեցնել, հանգստացնել: *Հիշկան կընէգ՝ը անում ա, կարում չի մարթին հավան նըստըցընէ* (Ձ): 2. Խեղճացնել, խոնարհ դարձնել: *Ազդուն մարթ ա իլալ Հ՝ալբին, էնքան թակալ ըն, հավան կ՝ալալ ըն* (Բ):

- Հավան պարզ՝վիլ/պէնվալ - *տե՛ս* Հավա անէլ:

- Հավան սանհ՝ուրի ինիլ - *տե՛ս* Հավան բուրի թըխէլ (2):

- Հավան սանրին ինիլ - Զմտահոգվել: *Ասում ա.- Ինձը՞տէ հավան սանրին ա, օգ՝ում ըս՝ ըրա՛, օգ՝ում ըս՝ անէլ մէ՛լ* (Ձ):

- Հավա պինըցընէլ - Աղմուկ-աղաղակ՝ վայնասուն բարձրացնել: *Հարթնը հավա պինըցըրավ, ըսկէսվորը տանան տ՝ուս քըցանվ* (Բ):

- Հըվավը պար կ՝ալ (մինին) - *տե՛ս* Թ՝ութանգ՝ին տակէն պար կ՝ալ (մինին):

- Հըվումը վը՞ննը չի կէնվում - Ասում են կատաղի՝ մոլի՝ գոռոզ եւն մարդկանց մասին: *Դ՝որ՝ուց Սիրանը շատ ա ազդուն, հըվումը վը՞ննը չի կէնվում* (Բ):

- Հըվու պըրանէլ - *տե՛ս* Հավա անէլ:

ՀԱՎԱԴԱՐԻՄ *(գրբ. հաւատարիմ)* - *ած.* Անդավաճան, հավատարիմ: *...Թաքավէրէն ծառայօղնէրան մինը՝ ուրանն հավադարիմը, մը՞ռնըմ ա* (ՀԺՀ, VI, 186):

ՀԱՎԱԴԱՐՄՈՒԹ՝ԻՆ *(գրբ. հաւատարմութիւն)* - *գ.* Հավատարիմ լինելը, հավատարմություն: *Հավադարմութ՝ունը ամմէն մարթու պէն չի* (Ձ):

ՀԱՎԱՁ/ԱՎԱՁ *(գրբ. աւազ)* - *տե՛ս* ՂՈՒՄ[1]: *Ըտէղ տըղան տէսնըմ ա տափին ավազին յըրան էն ա մին լ՝ուս տըվօղ թէփուռ կա* (ՀԺՀ, V, 102):

ՀԱՎԱԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հավալամիշ անէլ - Կատաղեցնել, զայրացնել, կատաղի՝ մոլի դարձնել: *Մարթին ճըղճըղօցը կընգանը էլ իվիլ ա հավալամիշ ընէս* (Ձ):

- Հավալամիշ ինիլ/տը՞ռնալ - Կատաղել, զայրանալ, կատաղի՝ մոլի դառնալ: *Էս այամին ըխճըկէրքը հանց հավալամիշ ըն իլալ, կապընէն կըտըրըմ ըն, մէյդան ընգնըմ...* (ՋՏ, Բ, 122):

ՀԱՎԱՅԻ *(թրք. havai)* - 1. *մ.* Անտեղի, ավելորդ տեղը, անհարկի: *Հավայի ք՝ը՞ցալ ըմ, վէշ մին պէն էլ ամալ չի յը՞կալ* (Բ): *ած.* 2. Անհարմար, անպատշաճ: *Հավայի խուսկէրք շատ ա ասալ* (Բ): 3. Անլուրջ, թեթեւամիտ: *Հավայի մարթ ա Խօնդ՝ուց Ըսատուրը* (Բ):

- Հավայի տը՞ղան/տը՞ղը - *տե՛ս* ՀԱՎԱՅԻ (1):

ՀԱՎԱՆ *(գրբ. հաւան (հավանություն, հավանող)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հավան կէնալ/ինիլ - Իր ճաշակին՝ ուզածին համապատասխան համարել, հավանություն տալ, հավանել: *Շալէն շատ ա հավան կէնում, ուրկուտակ ա տամ կ՝ինը* (ՆԼՂԺԲ, 34):

- Հավան կըցընէլ - Հավանել տալ: *Հիշկան անում ըն, կարում չըն էտ տըղէն էտ ախճիգ՝ը հավան կըցընին* (Ձ):

ՀԱՎԱՆԳ՝ - *տե՛ս* Հ՝ԱՎ՝ԱՆԳ՝:

Հ՝ԱՎ՝ԱՆԳ՝/ՀԱՎԱՆԳ՝ *(պրս. haven)* - *գ.* Փոքր սանդ: *Աղը հ՝ավ՝անգ՝ումը թակում ա, խուրդ՝ուցընում* (Ձ):

Հ՝ԱՎ՝ԱՍ/ՀԱՎԷՍ *(արաբ. havas, պրս. hāvās, թրք. haves)* - *գ.* Ցանկություն, տրամադրություն: *Ասում ա.- Հ՝ավ՝աս չօնիմ, յը՞ս կ՝ամ չըմ* (Ձ):

- Հ՝ավ՝աս անէլ - 1. Տրամադրվել, մտադրվել: *Հ՝ավ՝աս չի անում, թա մի կօրծ անէ* (Բ): 2. Ցանկանալ, փափագել: *Հ՝ավ՝աս ըրէն հըրըստութունէն, էն գ՝ օգ՝ալ ախճիգ՝ը տըվէն էտ կըղլէգ՝ին* (Ձ):

- Հ՝ավ՝ասը կ՝ալ - Տրամադրությունը բարձրանալ, հետաքրքրությունը շարժվել: *Բախճան վէր ծաղկում ա, թաքավէրին հ՝ավ՝ասը կ՝ամ ա* (Ձ):

- Հ՝ավ՝ասը փախչիլ - Անտրամադիր դառնալ, հետաքրքրությունն անցնել: *Վէր ըտի տը՞սնում ա, հ՝ավ՝ասը փախչ՝ում ա* (Ձ):

- Հ՝ավ՝ասը փօրումը մընալ - Փափագին՝ ցանկությանը չհասնել: *Ըտի թաքավէրին ըխճըկանը հ՝ավ՝ասը փօրումը մընաց* (Ձ):

ՀԱՎԱՍԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՎԸՍԱՐ:

ՀԱՎԱՏ(Ք) *(գրբ. հաւատ(ք))* - *գ.* 1. Անխախտ վստահություն որեւէ բանի նկատմամբ, հավատալը: *Ըտըրա հավատը ըխճըկանը յըրա մը՞ծ ա ինում* (Ձ): 2. Կրոնական դավանանք: *Մէր ժուղովուրթէն հավատքըն ա պահալ էսքան վախտ* (Բ):

- Հավատը ծօռ - Այլադավան: *Հավատը ծօռ մարթին անա ամմէն հինչ ըսպըսէլի յա* (Բ):

- Հավատը կ՝ալ - *տե՛ս* ՀԸՎԱՏԱԼ: *...Մօրը հավատը կամ չի, թա թաքավէրը ուրանն տըղին ախճիգ՝ կըտա...* (ՀԺՀ, V, 230):

- Հավատը կուրցընէլ/կօրչիլ/ճաք տալ/ք՝ինիլ - 1. Այլեւս չհավատալ՝ չվստահել: *Մարթը հավատը կուրցըրալ ա, էլ կընգանը հըվատում չի* (Ձ): 2. Անհավատ՝ այլադավան դառնալ: *Էնքան թուրքէրէն մաչին կէնում ա, հավատը կուրցընում ա* (Ձ):

- Հըվատու կ՝ալ - Տվյալ հավատին՝ դավանանքին հետեւել: *Էտ օրան յը՞տը էտ մարթը հըվատու վա կ՝ամ* (Ձ):

- Հըվատու պիրիլ - Տվյալ հավատին՝ դավանանքին հետեւել տալ: *Ախճիգ՝ը կարում ա թաքավէրին կուճուր տըղէն հըվատու պիրի* (Ձ):

ՀԱՎԱՔ *(գրբ. հաւաք)* - *ած., մ.* Մի տեղ ժողովված՝ հավաքված: *Շինացէք՝, ըտի հավաք, գ՝ուրուց ին անում* (Ձ): 2. Ամփոփ, կոկիկ: *Հավաք տօն ա ըտըրանց տօնը* (Բ): 3. Իրեն հավաքած, զուսպ: *Մարգօն հավաք կընէգ՝ ա* (Բ):

- Հավաք անէլ - 1. Հավաքել, ժողովել: *Ցօրէնը հավաք ըրէնք՝, պըրծէնք՝* (Բ): 2. Գոմը՝ բույնը տանել, գոմի՝ բնի մեջ հավաքել (անասուններին եւ թռչուններին): *Հավէրը հավաք ա անում, ք՝ինամ հիրըվանէն տօնը* (Ձ):

- Հավաք ինիլ - 1. Հավաքվել, ժողովվել: *Ցըրանք կուճի ախպօրը թօղալ ըն տանը, ուրանք ք՝էցալ վը՞ռսի, էլա ուրուգ՝ունը լօխ յէկալ ըտէղ հավաք իլալ* (ՀԺՀ, V, 252): 2. Գոմի՝ բնի մեջ մտնել՝ հավաքվել (անասունները եւ թռչունները): *Հավէրըն ա հիյվընէն հավաք ըն ինում էտ կումումը* (Ձ): 3. *տե՛ս* Թանռ ինիլ:

- Հավաք կէնալ - Ինքն իրեն զուսպ պահել: *Մարթը ասմա հավաք կաց, թա չէ փիս ա ինանկան* (Ձ):

- Հավաք պահէլ - Մի բան՝ մեկին

ամփոփ՝ զուսպ պահել: *Վը՛ննէրըտ հավաք պա՛հէ, հինչ ը՞ս մը՛կնալ* (Բ):

ՀԱՎԳԱ - *տե՛ս* ՀԱՅԲԱ:

ՀԱՎԷՍ - *տե՛ս* ՀԱՎԱՍ:

ՀԱՎԻՌԸՆԱԿԱՆ/ՀԱՎԻՏԷՆԱԿԱՆ *(գրբ. յաւիտենական)* - *ած.* Մշտնջենական, անմահ: *Հայը հաւիռընական ազկ ա* (Ձ):

ՀԱՎԻՌՅԱՆ/ՀԱՎԻՏՅԱՆ *(գրբ. յաւիտեան)* - *մ.* Միշտ, ընդմիշտ, հավերժ: *Կ՚ուղօթունը ը՛շխարքումըս հաւիռյան կա* (Բ):

ՀԱՎԻՏԷՆԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՀԱՎԻՌԸՆԱԿԱՆ:

ՀԱՎԻՏՅԱՆ - *տե՛ս* ՀԱՎԻՌՅԱՆ:

ՀԱՎԿՈՒՐ/ՀԸՎԱՔՕՌ - *գ.* Աչքի հիվանդություն, հավկուրություն: *Հավկ՚ուրը փիս հիվընդութուն ա* (Բ):

ՀԱՎ-ՀԱՎ - *տե՛ս* ՀԱՎ[2]:

ՀԱՎ-ՃԻՎ - *գ. հվք.* Հավեր եւ ընտանի այլ թռչուններ: *Խըրըմուրթը՛ցէք՚ շատ հավ-ճիվ օնին* (Բ):

ՀԱՎՍԱԼԱ - *տե՛ս* ՀԱՎՍԱԼԱ:

ՀԱՎՍԱԼԱ/ՀԱՎՍԱԼԱ/ՀՕՎՍԱԼԱ/ ՀՕՎՍԱԼԱ *(թրք. havsala)* - *գ.* Համբերելը, համբերություն: *Հաւսալան լ՚ավ պէն ա* (Բ):

- Հաւսալա անել - Համբերել, տոկալ: *Կուճուրը հօվսալա չըրավ, խուրջիննին պէց ըրավ, տէսավ լօխ խուտուրումուտուրու պանէր ա* (ՀԺՀ, V, 631):

- Հաւսալան կըտրել - Համբերությունը հատել, այլեւս չհամբերել: *Քաչալին հաւսալան կըտրում ա, կ՚ամ ա ասում.- Մ՚ի ախպէրք, իմ փայըս տըվէք՚, յը՛ս ք՚ինամ ըմ* (ՀԺՀ, V, 630):

ՀԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՀՕՎՈՒՐ:

ՀԱՎՔ *(գրբ. հաւ)* - *գ. տե՛ս* ՂՈՒԾ: *Վըրսկանէն ծէռքէն հավքէն կըլխէն էրկու պան ա ինում կ՚իրված...* (ՆԼՂԺԲ, 7):

- Հավքը՝ թէվավը, մարթը՝ խը՛ելքավը - Ցուրաքանչյուրը գոյատեւելու իր հիմնական միջոցն ունի:

- Հավքը հուրան թէվավը, օխնը հուրան պօրտավը - Ոչ մեկը եւ ոչ մի միջոցով: *Օշափը հըռնանցէ տէսնում ա, ծէն տամ.- Տու հու վը՞ս, ա՛ շան տըղա, հաւլա հավքը հուրան թէվավը, օխնը հուրան պօրտավը էս սըմթէրքավը անց չի կացալ* (ՆԱԲ, 27):

ՀԱՎՔԱԾ - *տե՛ս* ՄԱՌՔ (3):

ՀԱՎՕՂ - *տե՛ս* ԽԱՂՈՒ(Ղ):

ՀԱՏ[1] *(արաբ., պրս. hatk (հարվածի հետեւանքով աչքի տեսողության կորուստ)* - *գ.* 1. Աչքի եղջերաթաղանթի վրա առաջացած սպիտակ բիծ: *Ոխտուրը յէշում ա, թա.- Աշկէտ յըրա էն ա հատ կա, ըտըրա հը՛տէ չըս լ՚ավ տը՛սնում* (Ձ): 2. Գուլպայի եւ այլ գործվածքների յուրաքանչյուր օղակը ճաղի վրա: *Գ՚ուլբին հատէրը հըմբըրէս ա, տըսնաս խըրէգ՚* (Բ): 3. Միատեսակ առարկաներից յուրաքանչյուրը՝ որպես մեկ միավոր: *Օխտը հատ օտում ա էտ շըվթալան, էլիա քուշտանում չի* (Ձ):

- Հատը հըվաքէլ - Գործվածքի քանդված օղակը՝ թելը վերականգնել՝ վերահյուսել: *Ճաղը յօր ա օնում, գ՚ուլբին հատը հըվաքում* (Ձ):

- Հատ ըղնէլ - *տե՛ս* Աշկը հատ ըղնէլ:

- Հատը յը՛ր քաղէլ - 1. *տե՛ս* Աշկէն հատը յը՛ր քաղէլ: 2. *տե՛ս* Հատը հըվաքէլ:

- Հատը վէր ըղնէլ/ք՚ինիլ - Գործվածքի օղակը՝թելը քանդվել: *Գ՚ուլբին հատը վէր ա ընգալ* (Բ):

ՀԱՏ[2] - *տե՛ս* ՀԱՏԷ:

ՀԱՏԷ/ՀԱՏԷՔ՚/ՀԱՏ[2]/ՀԸՏԷ(Ք՚) *(գրբ. ահաւադիկ)* - *ձ.* Ցուցական բացականչություն՝ ահա, այդ է, ահավադիկ: - *Հատէ ըսէս ըմ, հու վէր մին հայ կընգա մին ցօրտ խօսկ ասից, էս օրըն ըմ քը՛ցիլանկան* (ԱԱ, 75):

ՀԱՏԷԳ՚ *(գրբ. հատիկ)* - *գ.* 1. Հատիկավոր բույսերի, հատկապես հացաբույսերի սերմ՝ հատ: *Ցօրնէն հատէգ՚ը ծըտէն կըտուցան վէր ա ըղնում, ըղնում պատէն դաթը* (Ձ): 2. Հացահատիկ: *Խամբարըն էլ ա լ՚ավ հատէգ՚* (Բ): 3. Ցորենով եւ այլ ընդեղեներով պատրաստվող կերակուր: *Հատէգ՚ը ք՚ըսիբու խօրանգ՚ ա* (Բ): 4. *տե՛ս* ՀԱՏ[1]:

ՀԱՏԷՔ՚ - *տե՛ս* ՀԱՏԷ:

ՀԱՏՐԱ - *տե՛ս* ՀՕԹԱՌ:

ՀԱՐ - 1. *գ.* Խոտ հնձելը, խոտհունձ: *Հարէն վախտը վէր կ՚ամ ա, շինանցէք՚ շատ ըն չըրչարվում* (Բ): 2. Խնոցի հարելը: *Խնօցուն հարը ըտըրա լափ տանջից* (Բ):

- Հար անել - *տե՛ս* ՀԱՐԷԼ (1, 2):

ՀԱՐ/ՀԷՐ[2] *(գրբ. հայր)* - *գ.* Ջավակ ունեցող տղամարդ, հայր: *Մահմադը շատ դաչանք ա անում, վէր հօրը ասածը հիշին, վէր չըկ՚ան, ամալ չի կ՚ամ* (ՀԱԲ, 15, 15):

- Հարը խաղու կէրավ, խօխան հարփից - *տե՛ս* Հարը շըլօր կէրավ, խուխէն կըռէք՚ը առնից:

- Հարը մը՛ռած - 1. Խեղճ, անօգնական, առանց հոր մնացած: *Հարը մը՛ռած մարթ ա Սումբաթ դային, հաց չի ըրթէնում, թա օտէ* (Բ): 2. Անզգամ: *Էտ հարը մը՛ռածը շինացուց օր ա տաս, իշը՛ղ չի տաս* (Բ):

- Հարը շըլօր կէրավ, խուխէն կըռէք՚ը առնից - Ասում են այն դեպքում, երբ մեկի ստացած հաճույքի վնասը կրում է ուրիշը:

- Հարը տընգալ ա, խօխան՝ մընցըրալ, կ՚օղը յը՛կալ ա տար վը՛ննը կացալ - Տարիներով ձեռք բերածը հաճախ ուրիշին՝ անարժանին է հասնում:

- Հէրը ընէծիլ - 1. Պատժել (հաճախ գործածվում է որպես սպառնալիք): *Ասում ա.- Վէր մէհէտ էլ կ՚ուղութուն անիս, փըռնըլական ըմ, հէրըտ ընէծիմ:* 2. Վնասել, ոչնչացնել: *Կումըշնէն նի տը՛ռէն բաստանը, հէրը ընիծը՛ցէն* (Բ):

- Հէրըն էլ ընէծած - *տե՛ս* Կըլօխը քարը:

- Հօրը կ՚ինը յըրա տինիլ - *տե՛ս* Ապօրը կ՚ինը յըրա տինիլ (ԱՊԷՐ-ի տակ):

- Հօրը հըրսանէք՚ը մը՛ննը ըղնէլ - *տե՛ս* Ապօրը հըրսանէք՚ը մը՛ննը ըղնէլ:

- Հօրը հըրսանէք՚ը մը՛ննը քըցիլ - *տե՛ս* Ապօրը հըրսանէք՚ը մը՛ննը քըցիլ:

- Հօրը տըղան ինիլ - Արտաքինով կամ բնավորությամբ՝ վարքագծով եւն հոր նման լինել: *Սիմօնը հօրը տըղան ա, հա՛մ ղօչչաղ ա, հա՛մ բօյավ* (Բ):

ՀԱՐԱՁԱՂ/ՀԱՐԱՁԱՏ/ՀԸՐԱՁԱՂ/ ՀԸՐԱՁԱՏ *(գրբ. հարազատ)* - *ած.* 1. Ուղիղ գծով արյունակից, հարազատ: *Մին օր էլ էտ տըղան մը՛տընն ա քըցըմ հուրան հարազաթ մօրը...* (ՀԺՀ, V, 55): 2. Բարեկամ, մտերիմ: *Ըտըրա հարազադ մարթիք՚ շատ ա ինում* (Ձ): 3. *գ.* Ազգականներ, բարեկամներ, մտերիմներ: *Հարազատնէն հըվաքվում ըն, ք՚ըմանգ՚ անում* (Բ):

ՀԱՐԱՁԱՏ - *տե՛ս* ՀԱՐԱՁԱՂ:

ՀԱՐԱՄ *(արաբ., թրք. harām)* - *ած.* 1. Պիղծ, ապականված: *Էտ օրվանից ա, վէր քաշէն վէշ մինը հարամ դուշ չի հաշէվ անում* (ԱԱ, 67): 2. Անարդար, խարդախ: *Հարամ մարթիք՚ շատ կան ը՛շխարքումըս* (Բ): 3. Անազնիվ ճանապարհով ձեռք բերված: *Հարամ փուլը հարամ կըտը՛ռնա* (Ձ): 4. Արգելված, նզովված: *Մարթը ասմա.- Ըստը՛ղ հարամ ա, բիդի քօչինք՚* (Ձ):

- Հարամ անել - *տե՛ս* ՀԸՐԸՄՑ(Ը)-ՆԷԼ:

- Հարամ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՀԸՐԱՄԷԼ:

- Հարամ թիք՚ան - 1. Գողացած՝ խարդախ ճանապարհով ձեռք բերած բան: *Հարամ թիք՚ան տօն կըքանդի* (Բ): 2. Անբարոյական արարք: *Կընէգ՚ը ասմա.- Յը՛ս ըտի պէն կարէլ չըմ անիմ, էտ հարամ թիք՚ան յա* (Ձ):

- Հարամ ծընծակէր/ծէծ ծընծած/կընթանակէր/կաթնը կէրած - Ի ծնե անազնիվ՝ անզգամ: *Ըտի էտ հարամ ծընծակէրըտ էտ ըխճըկանը ք՚ըմբըխտըցընում ա* (Ձ):

- Հարամ ուլախ - 1. Ասում են հույսերը չարդարացնող բեռնակիր անասուն-

ներին: *Էտ հարամ ուլախը պէռնանը տակէն նըստում ա* (Զ): 2. Շատ տխմար մարդ: *Իզէն հինչ մ՚որթ, հարամ ուլախ ա* (Բ):

ՀԱՐԱՄՋԱԴԱ *(արաբ. harām (պիղծ) եւ պրս. zade (ծնունդ), պրս. hāram-zade)* - *գ.* Խարդախ՝ նենգ մարդ: *Մարթը ք՚անցանալ ա Ըստուծէն կօշտը, թա.- Ինձ ըզադէ էս հարամզադէն անա* (ԱԱ, 71):

ՀԱՐԱՄՋԱԴՕԹՈՒՆ - *գ.* Խարդախություն, նենգություն: *Հարամզադօթունը թուրքէրէն Ըստուծանա տուված ա* (Բ):

ՀԱՐԱՆԻ *(արաբ. hārami)* - *տե՛ս* ԸՎԱՋԿԿ: *...էլ պարսիկ, թօրք, հանանի, հու կըրը՚ցալ ա, յը՚կալ ա, թըլանալ* (ԱԱ, 32):

ՀԱՐԱՅ *(թրք. haray (օգնության կանչ)* - *գ.* 1. Օգնության աղաղակ՝ կանչ: *Հարայը պալատըն ա ընգընըմ, թա.- Թաքավէրին ախճիգ՚ը տարէն* (ՀԺՀ, V, 34): 2. Ընդհանրապես՝ կանչ, հրավեր: *Ղօնաղը տը՚սնում ա, վէր հաց ուտէլա հարայ չի կա, օգ՚ում ա՝տ՚ուս կ՚ա, ք՚ինի...* (ԱԱ, 83):

- Հարայ անէլ/տալ/քըցիլ - Օգնություն աղաղակել՝ կանչել, տագնապ բարձրացնել: *Խանէն ծառանէն հարայ ըն տամ, ք՚ինամ Ք՚օռօղլուն դիստին նըհը՚տ կըռը՚վս տամ...* (ՀԺՀ, VII, 180):

- Հըրէյին կ՚ալ/հըսնէլ/ք՚ինիլ - *տե՛ս* Հային կ՚ալ: *Պա վէր տըվըրածէն տըղան ՚ուրանը նըման ք՚ասիբ մարթին հըրէյին հըսնէ վուչ, հու բի՞դի հըսնէ* (ՀԺՀ, V, 308):

ՀԱՐԱՅ-ՀԸՐՕՑ/ՀԱՐԱՅ-ՀՈՒՐՕՑ - *գ.* Աղմուկ-աղաղակ, ժխոր: *Էտ հարայ-հըրօցը թաքավէրին շատ ա կըզնըվցընէս* (Զ):

- Հարայ-հըրօց անէլ/տալ/քըցիլ - Աղմուկ-աղաղակ՝ ժխոր բարձրացնել: *...Վար մըթէնը ինՀ՚ում ար, տ՚ուս ին կ՚ամ մին թումբու յիրա, ըսկըսում հարայ-հուրօց անէլը* (ԱԱ, 80):

ՀԱՐԱՅ-ՀՈՒՐԱՅ *(թրք. haray-huray (ժխոր)* - *տե՛ս* ՀԱՐԱՅ-ՀԸՐՕՑ:

ՀԱՐԱՅ-ՀՈՒՐՕՑ - *տե՛ս* ՀԱՐԱՅ-ՀԸՐՕՑ:

ՀԱՐԱՅ-ՂՕԹՄԻԾ - *տե՛ս* ՀԱՐԱՅ (1): *Ղօչին հըղէ յա ըղնում, ք՚ինում Պուղուն բանդան հարայ-ղօթմիշ անում* (ՆԱԲ, III, 154):

ՀԱՐԱՅ-ՄԱԴԱԹ *(թրք. haray+արաբ., պրս. madad (օգնություն)* - *տե՛ս* ՀԱՐԱՅ (1): *Հարայ-մադաթ ըն անում, ժուղուվուրթէն հըվաքում* (Զ):

ՀԱՐԱՅՉԻ - *գ.* Օգնություն աղաղակող՝ կանչող անձ: *Հարայչին հարայը ըքցում ա շէնը, թա կ՚ուլէրը նի յըն տը՚ռալ նըխէրէն մաչը* (Զ):

- Հարայչու կօռնը - *հեգն.* Մահակ, գավազան: *Ասում ա.- Էտ հարայչուն կօռնավը բիդի՞ արչ ըսպանիս* (Զ):

ՀԱՐԱ(Ն)Ք/ՀԷՐԱ(Ն)Ք - *գ.* Հայրական տունը՝ տան անդամները առանձին ապրող որդու կամ ամուսնացած աղջկա համար: *Սիրանուշին հարանք քօչալ ըն Ըմէրիկա* (Բ):

- Հարանց ք՚ինիլ - 1. Ծնողներին՝ հայրական տունը այցելել: *Մարթը թուղէս չի, թա մէհէտ հարանց ք՚ինի* (Բ): 2. *տե՛ս* Արտը հարանց ք՚ինիլ:

ՀԱՐԱՔ՚ԱԹ - *տե՛ս* ՀԱՐԱՔ՚ԱԹ:

ՀԱՐԱՔ՚ԱԹ/ՀԱՐԱՔ՚ԱԹ *(արաբ., թրք. hareket)* - *գ.* Ուժ, զորություն, կարողություն: *...էն հարաք՚աթըմըն ըն, վէր մինմինու պըլօկին, մինմինու աշկէն վըղըմօխէր փըչին* (ՋՏ, Ա, 139):

- Հարանք՚աթ անէլ - Ջանալ, ջանք գործադրել: *Տըղան հարանք՚աթ ա անում, թա սիպտակէն յըրա ընգի, հունց ա պըտահում, ընգնում ա սը՚վին յըրա* (ՀԺՀ, V, 272):

- Հարանք՚աթը կըտըրէլ/կուրցընէլ - Ուժը հատել, ուժասպառ լինել: *Էնքան քար ըմ քանդալ ըսօր, հարանք՚աթըս կըտըրալ ա* (Բ):

ՀԱՐԲԱ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հարբա կ՚ալ/նի մընէլ - Սպառնալ, վիճել: *...Ք՚ուչին մէչին փըռնալ ա, հարբա յա կ՚ամ, թա.- Յէս ծէր տան դօխտուրը ըմ, խէ օրիշ դօխտուրի կօշտ ը՞ս ք՚ինըմ* (ՋՏ, Բ, 81):

ՀԱՐԲԱԹ - *տե՛ս* ՀԱԼԲԱԹ:

ՀԱՐԳԱՆՔ/ՀԱՐԿԱՆՔ *(գրբ. յարգանք)* - *գ.* Ակնածություն, պատիվ, մեծարանք, հարգանք: *Ըտըրան շէնումը մը՚ծ հարգանք ա ինՀ՚ում* (Զ):

ՀԱՐԳԱՆՔ-ՊԱԴԷՎ - *տե՛ս* ՀԱՐԳԱՆՔ:

ՀԱՐԳԷԼ/ՀԱՐԿԷԼ *(գրբ. յարգեմ)* - *նբ.* 1. Մեկի նկատմամբ հարգանք տածել: *Ժուղօվուրթը շատ սիրըմ, հարկում ա իլալ խօրթ ըխչըկանը* (ՀԺՀ, V, 615): 2. Պատվել, մեծարել: *Շարմաղը ղունաղէն տանում ա տօն, լանվ հարգում, պահում, վը՚ննէրընը էլ լըվանում...* (ՆԼՂԺԲ, 28):

ՀԱՐԳԷԼ-ՊԱԴՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՐԳԷԼ (2):

ՀԱՐԳ(Ը)ՎԷԼ/ՀԱՐԿ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԱՐԳԷԼ-ի:

ՀԱՐԳ՚ԻՋ *(թրք. hərgiz (ամենեւին, ոչ մի)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հարգ՚իզ ինիլ/տը՚ռնալ - Մեռնել: *Հարգ՚իզ ինի Ալմինակը, կ՚առնըս կ՚ուղացալ ա* (Բ):

ՀԱՐԳԱՆԲԻՐ/ԳԱՐԳԱՆԲԻՐ/ԲԻՐԳԱՆԲԻՐ *(թրք. gahdanbir)* - *տե՛ս* ԳԱՀԳԱՀ:

ՀԱՐՋԱԿ - *տե՛ս* ՀԱՐՋԱԿ:

ՀԱՐՋԱԿ/ՀԱՐՋԱԿ *(գրբ. արձակ)* - *ած.* 1. Ընդարձակ, լայնատարած: *Հարզանկ օթաղ ա ինՀ՚ում, լօխ տը՚ղ քօն ըն ինՀ՚ում* (Զ): *մ.* 2. Չկաշկանդված, ազատորեն: *Մըզը՚տէ հարզանկ ապըրում ընք* (Բ):

ՀԱՐԷԼ *(գրբ. հարեմ)* - *նբ.* 1. Հնձել, քաղել: *Վար հարըմ ա, պըրծնում, խօտը տանում ա մին տանձի ծառի տակին թուփ անում...* (ՀԺՀ, V, 661): 2. Խնոցին ետ ու առաջ շարժել՝ կարագ ստանալու համար: *Խըմօրը հունցէլիս խընէցէն մաշկան կապում ա, համ հունցում, համ էլ հարում* (ՆԼՂԺԲ, 106): 3. Գդալով կամ այլ հարմարանքով խփելով, տրորելով՝ միապաղաղ զանգված դարձնել: *Ծ՚ուն հարում ա, յուղուծու անում* (Զ): 4. Եղջյուրներով խփել, հարու տալ: *Կումաշը հարում ա, կըվէն ըքցՀ՚ում ը՚ռծէն տակը* (Բ): 5. Խփել, հարվածել: *Կըլխէն հարում ըն, ըսպանում* (Զ): 6. Շատ քսվելով՝ տրորել, մաշկը քերել: *Վընանմանըս հարալ ա, վը՚ննըս պըլուքհան ըրալ* (Բ):

ՀԱՐԷՆՔ՚ - 1. *տե՛ս* ՓՈՒՐԸՀԱՐԷՆՔ՚: 2. *տե՛ս* ՊԻՐԸՆՀԱՐԷՆՔ՚:

ՀԱՐԸՍՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒՍՏՕԹՈՒՆ:

ՀԱՐԹԱՀՈՒՐԹ - *գ.* Սնապարծություն, ավելորդ գոռոզամտություն, զրախոսություն: *ՀարթահՀ՚ուրթը շատ մարթկանց ա տըված* (Բ):

- ՀարթահՀ՚ուրթ անէլ - Զրախոսել, ավելորդ սպառնալիքներ տալ: *Վէր շատ հարթահՀ՚ուրթ ա անում, ախճիգ՚ը տ՚ուս ա կ՚ամ, փախճՀ՚ում* (Զ):

ՀԱՐԹՆԸ/ՀԱՌՀՆԸ/ՀԱՇՆԸ/ՀԱՐՍ *(գրբ. հարսն)* - *գ.* 1. Նոր ամուսնացող կամ ամուսնացած կին, նորահարս: *Մըկըրնէն հարթանընը ա փըսէն կալ՚մաչ ըն անում, պար կ՚ամ* (Զ): 2. Որդու կինը նրա ծնողների եւ ազգականների համար: *Խընջըլօզանց հարթանը, ասում ըն, ըսկէսվօրը պըկումը աղու վա մըզ՚ում* (Զ):

- Հարթանանը վը՚ռավը փըսէն լ՚ըվօթուն անէլ - Մեկի միջոցներով մյուսին լավություն անել: *Սունէն նըման ժ՚ուլիգ՚ կընէգ՚ չի կա. հարթանանը վը՚ռավը փըսէն լ՚ըվօթուն ա անում, լ՚ըվամարթ տը՚ռնում* (Զ):

- Հարթանը պըլօթուն ըրավ, ըսկէսվօրը ը՚թը դըղէցէն - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեղավորի փոխարեն պատժվում է անմեղը:

- Հարթանը՝ վէց, վը՚ռը՝ պէց - Շատ հարս ունեցողը աղքատ կլինի:

- Հարթանը տանէլ/պիրիլ - Ամուսնանալ, աղջիկ ուզել: *Ըտըրանք էլ ք՚ինամ ըն, կօխկէ շէնան հարթանը տանում* (Զ):

- Հարթնը ուրան հըտէ յա ցըրըվ տամ, ըսկէսուրը՝ ուրան - Ասում են անկազմակերպ՝անհամերաշխ ընտանիքի մասին:

- Հարթնը քինիլ - Ամուսնանալ, մեկի հարսը դառնալ: *Սանամը էտ շէնը հարթն ա քինում* (Ձ):

ՀԱՐԹՎԱԾ - *ած.* Աներես, շփացած, լիրբ: *Հարթված կընէգ ա Տիկրանէն կընէգը* (Բ):

ՀԱՆՐԻՓ *(արաբ. harif, թրք. herif)* - 1. *ած., գ.* Անգետ, անհասկացող, աշխարհից անտեղյակ (անձ): *Հանրիփ մարթ ա. կընէգը օխտը սիրական ա պահում, ինքը խաբար չօնէ* (Բ): 2. *տե՛ս* ՀԱՍՐԱԹ: *Հըլիվուրընը ասում ա.- Յէս լիհա տըրա հանրիփը ըմ, դա՛րկէ, թէփռիմ* (ՀԺՀ, VII, 365):

- Հանրիփու տը՛ղ տինիլ - Հիմարացնել, խաբել: *Հանրիփու տը՛ղ ըն տինում, ծին իժժան կ՚ինավ ինք՚ օնում* (Ձ):

ՀԱՆՐԻՓԱՆԱԼ - *չբ.* Հարիֆ՝ չհասկացող դառնալ: *Կարքէն մարթ ա իլալ Խսրովը, մըհէնգ ա ըտի հանրիփացալ* (Բ):

ՀԱՆՐԻՓՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՀԱՆՐԻՓՎԱՐԻ:

ՀԱՆՐԻՓՎԱՐԻ - *մ.* Հարիֆի՝ չհասկացողի պես, հիմարաբար: *Հանրիփվարի յա կօրծ փըռնում* (Բ):

ՀԱՆՐԻՓՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Հանրիփու տը՛ղ տինիլ:

ՀԱՆՐԻՓՕԹՈՒՆ - *գ.* Անգիտություն, անհասկացողություն: *Հանրիփօթունէն մըհար վէշ մինը Մինասէն տըղէն ախճիգ՚ չի տամ* (Ձ):

ՀԱՐԾԱԿ(Ը)ՎԷԼ/ՀԱՐՁԱԿ(Ը)ՎԷԼ - *չբ.* 1. Վրա վազել, վրա պրծնել: *Կ՚ուլէրը հարծակվըմ ըն, Խսրովը ըսկըսըմ ա էտ կ՚ուլէրէն կըտօրէլը* (ԼՂԲ, 370): 2. Հարձակում գործել, գրոհել: *Մօնղոլնէն վար հարձակվում ըն, մին խը՚ալա հայէր փախչում ըն, կ՚ամ յէրէ քէրծումը վը՛ննը կէնում* (ԱԱ, 30):

ՀԱՐԿ[1] *(գրբ. հարկ)* - *տե՛ս* ԽԱՐՁ(1):

ՀԱՐԿ[2] *(գրբ. յարկ)* - *տե՛ս* ԱՏԱԺ:

ՀԱՐԿԱՆՔ - *տե՛ս* ՀԱՐԳԱՆՔ:

ՀԱՐԿԱՎԷՐ/ՀԱՐԿԱՎԸ՚Ր *(գրբ. հարկաւոր)* - *ած.* Կարեւոր, պիտանի, անհրաժեշտ: *Սըմբաթը, հինչքան հարկավէր ա, վէսկէ յա յօր օնում, քընում...* (ՆԱԲ, 41):

- Հարկավէր ինիլ/կ՚ալ - Պետք լինելը՝ կարիքն զգացվել, պետքական լինել: *Ասում ա.- Քար ա, լի՞, տանիմ տօն, հանբաթ հարկավէր կինի* (Ձ):

ՀԱՐԿԱՎԷՐՎԷԼ/ՀԱՐԿԱՎԸ՚ՐՎԷԼ - *չբ. տե՛ս* Հարկավէր ինիլ:

ՀԱՐԿԱՎԸ՚Ր - *տե՛ս* ՀԱՐԿԱՎԷՐ:

ՀԱՐԿԱՎԸ՚ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՐԿԱՎԷՐՎԷԼ:

ՀԱՐԿԱՎ(Ը)ՐԱԿԱՆ *(գրբ. հարկաւորական)* - *ած.* Պիտանի, պետքական, օգտակար: *Շինանցուց հը՛տէ հարկավըրական պէնէրը ինք՚ ա օնում, դարկում* (Բ):

ՀԱՐԿԱՎ(Ը)ՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. հարկաւորութիւն)* - *գ.* Հարկավոր լինելը, անհրաժեշտություն, պիտանիություն: *Փիս արաշտ ա, էս սըհաթէս թօռ կ՚ալը մը՛ծ հարկավըրօթուն ա* (Բ):

ՀԱՐԿԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՐԳԷԼ:

ՀԱՐԿ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՐԳ(Ը)ՎԷԼ:

ՀԱՐՁԱԿ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՐԾԱԿ(Ը)ՎԷԼ:

ՀԱՐՄԱՐ *(գրբ. յարմար)* - *ած.* Պատշաճ, համապատասխան, հարմար: *Քինամ ա բազար, ուրան հը՛տէ մին հարմար շօր ինք՚ օնում* (Ձ):

ՀԱՆ-ՄԱՐ/ՄԱՐ-ՀԱՆ - *գ.* Ծնողներ: *Վէրջը, հանը-մարը դաբով ըն կը՛նում, վը՛ր քինին, հըրսնացուն պը՛ռին* (ՀԺՀ, V, 43):

- Հանը-մարը քաշիլ - *տե՛ս* Հօրավ-մօրավ ասէլ:

- Հօրավ-մօրավ անէլ - Յուրացնել, տնօրինել: *Ըտի էտ վը՛ղէրը հօրավ-մօրավ ըն անում, բիջանում* (Ձ):

- Հօրավ-մօրավ ասէլ - Ծնողներին հայհոյել: *Տըրանք կըռվում ըն, ուրուր հօրավ-մօրավ ասում* (Ձ):

- Հօրավ-մօրավ ինի - Բարեմաղթություն երեխային, հատկապես նորածնին՝ թող միշտ ծնողների հովանավորության տակ լինի: *Նախշուն աքէրը պանրուրան պաչում ա, թա.- Հօրավ-մօրավ ինի* (Բ):

ՀԱՐՄԱՐՈՒԹՈՒՆ/ՀԱՐՄԱՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. յարմարութիւն)* - *գ.* 1. Հարմար լինելը: *Ասում ա.- Յը՛ս կարէլ չըմ քը՛զ ըստիպիմ. քու հարմարութունէտ յէշանծ* (Ձ): 2. Նպաստավոր պայման: *Թաքավէրը վօրօշում ա ըխճըկանը հէտէ ծօվումը մին տօն շինի ուրան հարմարօթունէրավը...* (ՀԺՀ, V, 639):

ՀԱՆՑԷՐԴԱ(Ն) - *տե՛ս* ԷՋՋԱՆ(ԱՆ):

ՀԱՐՍ - *տե՛ս* ՀԱՐԹՆԸ:

ՀԱՐՎԱՍԿ - *գ.* Խնոցի հարելու համար հավաքած սեր՝ մածուն: *Ըսօրվա հարվասկը հարալ ըմ* (Բ):

ՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԱՐԷԼ-ի:

ՀԱՐՑ *(գրբ. հարց)* - *գ.* 1. Հարցում, պատասխան պահանջող առաջարկություն: *Վէշ մինը կարում չի ըտըրա հըրցէրէն պադասխանէ* (Ձ): 2. Լուծում պահանջող դրույթ՝ հանգամանք: *Էտ հարցը ըտի էլ մընաց* (Ձ): 3. Որեւէ բանի վերաբերող հանգամանք: *Հանը ասամ.- Նըմուսու հարց ա, կարէլ չըմ* (Ձ): 4. Վիճելի խնդիր, կասկածելի հանգամանք: *Էտ հանալ հարց ա. մունք կօ՞զինք՚՝ թուրքէրէն նըհը՛տ հաշտըվինք՚, թա չէ՞* (Բ):

- Հարցը կապէլ - Խնդիրը ավարտին՝ լուծմանը հասցնել, քննարկումը դադարեցնել: *Հարցը կապում ըն, քինամ մարթա ուրանց կօրծէն* (Ձ):

- Հարցը մաչտը՛ղ պիրիլ/պիցըրցընէլ/տինիլ - Հարցը՝ խնդիրը քննության առարկա դարձնել: *Հարցը մաչտը՛ղ պէրավ հանը, տը՛սնա՝ կըլխան հի՞նչ ա տանս կ՚ամ* (ՆԼՂԺԲ, 55):

- Հարց տալ - *տե՛ս* ՀԸՐՑԸՆԷԼ:

ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ - *տե՛ս* ՀԸՐՑԸՓՕՐՑ: *Նա մը՛ծ ախպօրան հարցմունք ըրավ, մը՛ծ ախպէրընն էլ ասից, վէր դիբի էն ղօլէրը վը՛րս չի կա...* (ՀԺՀ, V, 202):

ՀԱՐՈՒ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հարու տալ - *տե՛ս* ՀԱՐԷԼ (4):

ՀԱՐՈՒՍՏ *(գրբ. հարուստ)* - *ած.* 1.Ունեւոր, մեծատուն, մեծ ունեցվածքի տեր (մարդ): *Մին շատ հարուստ մարթ ա ինում, բայց տըրա հափուռը կօչ յէկած ա ինում* (ՀԱԲ, 15, 124): 2. Առատ, առատորեն մի բան ունեցող: *Քինըմ ըն, քինըմ, վէրջը հըսնըմ ըն մին մը՛ծ, հարուստ քաղաքի* (ՀԺՀ, V, 331): 3. Բերրի, բերքառատ: *Մէր վը՛ղէրը հարուստ վը՛ղէր ա* (Բ): *գ.* 4. Ունեւոր մարդ: *Հարուստը քընսիբին դադիրը գ՚իդալ չի* (Ձ): 5. *մ.* Հարուստի նման: *Ըտըրանք հարուստ ըն ապրում* (Ձ):

- Հարուստը թանզզան շօր կ՚ը՛ցավ, ըսը՛ցէն՝ շընըրհավէր ինի, քանսիբը կ՚ը՛ցավ, ըսը՛ցէն՝ ըշտըղա յամ՝ - Անսովոր երեւույթը հարցում անելու տեղիք է տալիս:

- Հարուստը ջուբէն ա թըխում, քանսիբը՝ ծույնանը - Կարիքի դեպքում ունեւորը իր հարստությանն է ապավինում, իսկ չքավորը ողբում է:

- Հարուստը օխնը կէրավ, ըսը՛ցէն՝ ճար ա, քանսիբը կէրավ, ըսը՛ցէն՝ տանզն ա - Մարդկանց արարքները դիտվում են որպես նրանց կենսակերպի արտահայտություն:

- Հըրուստէն վը՛րցակըն էլ ա թօխս կ՚ամ, ճօտէր անում - Ամեն ինչ նպաստում է ունեւորի ինչքի ավելանալուն:

- Հըրուստէն օժժընն ա հանքին ջուբումը կինի - Ունեւորն իր հարստությանը համապատասխան է գործում:

ՀԱՐՈՒՍՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒՍՏՕԹՈՒՆ:

ՀԱՆՐԻՒՐ *(գրբ. հարիւր)* - *թ.* 1. Հարյուր թիվը եւ քանակությունը: *Միհէտ էլ հանրուր վը՛խճար ա տըվալ ջիհիլնէրէն, վէր տանին, քը՛ը՛փ անին* (ԱԱ, 25): 2. *տե՛ս* ՀԱՋՋԱՐ (2):

- Հարուրը անց կըցընէլ/խուրդան անէլ/չընգըլցընէլ - Խոր ծերության հասնել: *Սուղումուն դային հարուրը անց ա կըցըրալ, էլիա բաղան տօն չի կամ* (Բ):

- Հարուրը կուրցընօղը մինավը ախ չի քաշիլ - Մեծ կորուստ ունեցողը փոքր դժվարություններից չի նեղվի:

- Հարուր թըխօղէն մինը բիդի ինի, վէր ասէ՝ թըխէ՛ - Ցանկացած բնագավառում առաջնորդի առկայությունը պարտադիր է:

- Հարուր թօկա պըրծած - Փորձառու սրիկա: *Հարուր թօկա պըրծած մարթ ա կ'օղ Հաբին* (Բ):

- Հարուր կապավ ընցած - *տե՛ս* Հազզար մաղա հաց կէրած:

- Հարուր կապավ կապէլ - Խիստ հսկողության տակ պահել: *Ղըխպին օգ'ում ըս լ'ըհա հարուր կապավ կապէ, մին ա, ղըխպօթուն ա ընական* (Ձ):

- Հարուր հը՝ստ(է) - *տե՛ս* Հազզար հը՝ստ(է):

- Հարուր ճըղուպուրան հէնգ'ը փօչ կինի - Շատերի՝ մեծ քանակության մեջ նաեւ վատերն են լինում:

- Հարուր մաղա հաց կէրած - *տե՛ս* Հազզար մաղա հաց կէրած:

- Հարուր մըրքա մին-մին մազ', կըտը՝ռնա մին սաղ մըրօք - Ամբողջը՝ մեծը մասնիկներից՝ փոքրից է գոյանում:

- Հարուր տըռնըվա/տարվա - Բազում տարիների: *Կօգ'ի հարուր տարվա մըրթըկընէգ', էլիա մարթը կընգանան բըդի հըմանչի, կընէգ'ը՝ մարթան* (ՆԱԲ, III, 175):

- Հարուր տըռնըվա էշ - *արհմ.* Բազում տարիների փորձ ունեցող աշխատավոր: *Հարուր տըռնըվա էշ ա, էլիա կարում չի կարքէն կօրծ անէ* (Բ):

- Հարուր տըռնըվա փըսած կաղնէ - Ամուր, անսասան: *Հարուր տըռնըվա փըսած կաղնէ յա ապան* (Բ):

- Հարուր տօկօսավ - 1. *տե՛ս* ԸՍՏՕՊԸՐԱՑԷՆՏՆԻ: 2. *մ.* Հաստատ, անպայման: *Հարուր տօկօսավ կ'ըլական ըմ, պաղըրաստ կըկէնաս* (Ձ):

- Հարուր ցավու ածէլ - Մեկին մեծ տառապանքներ պատճառել, հոգսերի մեջ գցել: *Բիդասըլ ժառանգը հօրը-մօրը հարուր ցավու կածէ* (Բ):

- Հարուր ցավու կ'ալ - Շատ տառապել, հոգսերի մեջ ընկնել: *Սինամ աքէրը հարուր ցավու յը՝կած կընէգ' ա* (Բ):

- Հարուր փարչավ ճուր խըմած - *տե՛ս* Հազզար մաղա հաց կէրած:

ՀԱՐՓԱՆ - *տե՛ս* ԱՐԿԱԳՕԼԻԿ:

ՀԱՐՓԻԼ *(գրբ. արբենամ, արբեմ)* - *չբ.* Գինովանալ, հարբել: *Մին հէտ Մէլիքին տըղան հարփում ա, հուրանց բաղըմը մին ծառի տակի թէք' ընգնում, քօն ինում* (ՀԺՀ, V, 236):

- Հարփած ըռուս - Շատ հարբած՝ հարբելուց ինքնատիրապետումը կորցրած մարդ: *Հարփած ըռուս ը՞ս, խէ յը՝ր չը՞ս կէնում* (Բ):

ՀԱՐՔԱՐՔԻՆԱ - *ած.* Բարձիթողի, անտերունչ: *Հարք'արք'ինա յէրգ'իր ա, հու հինչը օգ'ում ա, անում ա* (Ձ):

ՀԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ - *տե՛ս* ԸՐՔԸՎՕԹՈՒՆ:

ՀԱՑ *(գրբ. հաց)* - *գ.* 1. Ալյուրից թխած ամենօրյա ուտելիք: *Մին կուտուր հաց ա տինում խօրթ ըխճըկանը ծը՝ռքէն, էլիա դարկում ծըմակը* (Ձ): 2. Առհասարակ՝ ուտելիք, սնունդ, ուտեստ: *...Ըտըրանք կ'աս ըն տօն, տըսնաս կընէգ'ը հացը հըզըրած...* (ՀԺՀ, V, 260): 3. Հացահատիկ: *Ըստարէ արաշտ ա իլալ, հացը պակաս ա* (Բ): 4. *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՀԱՑ: 5. Ճաշ, ընթրիք, հացկերույթ: *Հացէն վախտը վէր կ'ամ ա, խօխէնք'ը ուրխանում ըն* (Ձ): 6. *տե՛ս* ԲԱԴԱՐԱՆՔ': 7. *փխբ.* Ապրուստի միջոց: *Հանդօվէն հացը հուրան փէշակընա* (Բ):

- Հացա կըտըր(վ)էլ - *տե՛ս* Հացա-ճիրա կըտըր(վ)էլ (ՀԱՑ-ՃԻՒՐ-ի տակ):

- Հացա մօտէ - Եկամտաբեր: *Հացա մօտէ փէշակնէ շատ կա* (Բ):

- Հաց անէլ - Հաց թխելու համար խմոր հունցել: *Յը՝ր ա կէնում հաց անում, տընէրը հըվաքում, ք'ինամ բօստանը* (Ձ):

- Հացան կըտըրէլ - Մեկի տանը հյուրասիրվել: *Ասում ա.- Կարէլ չը՞մ, յը՝ս ըտըրա հացան կըտըրալ ըմ* (Ձ):

- Հացա մօտէ փէշանկ - Եկամտաբեր արհեստ՝ մասնագիտություն: *Դուլգ'ըրօթունը հացա մօտէ փէշանկ ա* (Բ):

- Հաց ասէլ, Ըստուծէն յէշիլ - Սոված լինել: *Դէ ղօնաղընա էլ հունց քօն ինի՞. հաց ա ասում, Ըստուծէն յէշում* (Ձ):

- Հացէն ծառան վէր ըղնէլ - Օգտվելու՝ եկամուտ ստանալու հնարավորությունից զրկվել: *Պաշտօնը ծը՝ռքան ինք' կալին, խը՝ղճը հացէն ծառան վէր ընգավ* (Ձ):

- Հացէն կըտըրածը թօրը կըտըրէլ չի - Հյուրասիրությամբ ձեռք բերածը սպառնալիքով հնարավոր չէ ձեռք բերել:

- Հացէն մաչին աղ չինիլ - *տե՛ս* Հափըռումը աղ չինիլ (ՀԱՓՈՒՌ-ի տակ):

- Հացէն յը՝ղ քըսէլ - 1. Մեկին անուղղակիորեն օգնել, նրա օգտին խոսել՝ գործել: *Էտ ախմաղը կըլօխ չի ըղնում, վէր հիրըվանէն հացէն ա յը՝ղ քըսում* (Ձ): 2. Շողոքորթել, քծնել: *Մարթ կա՝ սաղ գ'անքումը ըստուր-ընդուր հացու յը՝ղ ա քըսէս, կըլօխը պըհէս* (Բ):

- Հացէն (պըտառէն) թըքէլ, տէմ անէլ - Մեկին ստորացնելով՝ նրան օգնել՝ օժանդակել: *Իզէն հինչ մարթ ա՞. հացէն պըտառէն թըքում ա, տէմ անում ախպօրը* (Բ):

- Հացէն (պըտառէն) թըքիս, տէմ անիս՝ յը՝ր կօնէ - Ասում են արժանապատվությունից զուրկ՝ ստոր մարդկանց մասին:

- Հացէն տանտա/պապա ասէլ - 1. Երեխա լինել, տհաս լինել: *Հարը ասմա.- Տու հալա հացէն տանտա յըս ասում, քու փըսըկվէլի վախտըտ չի* (Ձ): 2. *տե՛ս* Տանտավայ անէլ:

- Հացէն քացէ տալ - Իր օգուտից՝ շահից անգիտաբար հրաժարվել: *Իզէն կընօխանց ա հացէն քացէ տաս* (Բ):

- Հացը դուշմանին տօռնը կըտանէ - Հացի կարիքը՝ սովը մարդուն ամեն քայլի կդրդի:

- Հացը ըղուվէլ - Դժբախտության մեջ լինել: *Խը՝ղճէն տըղէն ըսպանալ ըն, հացը ըղուվալ ա* (Բ):

- Հացը թուրնան չըկէնալ - Գործը ձախողվել: *Մէր հացը թուրնան չի կէնում* (Բ):

- Հացը խըլէբ ա տը՝ռալ - *հեգն.* Ասում են ռուս հարս ունեցողների մասին:

- Հացը (ծը՝ռքան) խըլիլ - Ապրուստի՝ եկամուտի միջոցներից զրկել, պաշտոնից զրկել: *Պահէստապէտը լ'ավ ապրում ար, հացը ծը՝ռքան խըլէցէն* (Բ):

- Հացը՝ ծույնանը, աշկը՝ կընգանը - Ասում են երախտամոռ՝ խարդախ մարդկանց մասին:

- Հացը ծույնանը ինիլ - Երախտամոռ լինել: *Միլիցին հացը ծույնանընա* (Ձ):

- Հացը ծույնանը ք'ուրդ - Խիստ ժլատ մարդ: *Մինասը հացը ծույնանը ք'ուրդ ա* (Բ):

- Հացը կըտըրէլ - 1. *տե՛ս* Հացան կըտըրէլ: 2. *տե՛ս* Հացը (ծը՝ռքան) խըլիլ:

- Հացը կըտըրցընէլ - *տե՛ս* Հացը (ծը՝ռքան) խըլիլ:

- Հացը կ'ուրի/կուտանա տը՝ռնալ - *տե՛ս* Հացը թուրնան չըկէնալ: *Կընէգ'ընա ասում ա.- Քու քուր հուրան լանվ չի պահում, տըրա հէտէ յէլ մը՝ր հացը կ'ուրի յա տը՝ռնում...* (ՀԺՀ, VII, 259):

- Հացը կուտուր տը՝ռնալ - 1. Իղձերը լրիվ չիրականանալ՝ կիսատ մնալ: *Պառավը համ հըզըրվում ա, վէր մահէն նըհէտ ք'ընի, համ էլ բըլբըլամ. - Հացըս կուտուր տէռած ըմ ք'ընում, Մստուծ, լանվ*

անգուճ կալ՝ (ՆԱԲ, 65): 2. Ընտանիքը կիսվել: *Հանբուն հացը էլ կուտուր տը՝ռավ տըղան փըսըկվէլանը յը՝տը* (Բ):

- Հացը հարամ անէլ/հըրըմցընէլ - 1. Ուտելու ժամանակ խանգարել, չթողնել, որ մինչեւ վերջ ուտի: *Ծը՝տը ծըրտում ա ըմանէն մաչին, Վաղօվէն հացը հարամ անում* (Ձ): 2. Չթողնել, որ խաղաղ՝ հանգիստ ապրի: *Թօրքէրը մէր հացը հըրըմցըրէն* (Բ):

- Հացը հարամ ինիլ/տը՝ռնալ/ հըրամէլ - 1. Ուտելը խանգարվել, չկարողանալ մինչեւ վերջ ուտել: *Թօռը նի կալ՝ավ, ուստը՝ցը հացը հարամ տը՝ռավ* (Ձ): 2. Խաղաղ՝ հանգիստ կյանքը խանգարվել: *Կըռը՝վը ըսկըսվից, մէր հացը հըրամից* (Բ):

- Հացը հըլալ(վ)էլ - Խաղաղ՝ հանգիստ կյանք սկսվել: *Թուրքէրէն տանուս ըրէնք՝, մէր հացը հըլալվից* (Բ):

- Հացը մինտը՝ղ թուրնան չըկէնալ - Իրար հետ լեզու չգտնել, գժտվել, վատ հարաբերությունների մեջ լինել: *Ըտըրանց հացը մինտը՝ղ թուրնան չի կէնում, սաբավ հիրըվանէր ըն* (Բ):

- Հացը պատան չըկէնալ - *տե՛ս* Հացը թուրնան չըկէնալ:

- Հացը պէրանը տընէլին տը՝ղ անգուճը տանէլ - *տե՛ս* Ծը՝ղքը պէրանը տընէլին տը՝ղ անգուճը տանէլ:

- Հացը պըկավը չըք՝ինիլ - Հուզմունքի՝ մտահոգության՝ վշտի եւն պատճառով չկարողանալ որեւէ բան ուտել: *Խը՝ղճ Թամարէն հացը պըկավը քՀունում չի. մարթը էն ա ծանդըր* (Բ):

- Հացը վընանատակ տալ - Երախտամոռ լինել, հյուրասիրությունը՝ լավությունը մոռանալ՝ արհամարհել: *Հացը վընանատակ տըվօղ մարթիք՝ ամմէն տը՝ղ էլ կան* (Ձ):

- Հացը տանան անէլ - Իր միջոցներով ապրել: *Էտ կընէգ՝ը կօգի իրփըվէրի, ամմա հացը տանան ա անում, Հուրհուշու միննաթու տակ չի ըղնում* (Ձ):

- Հացը ցամաք օտէլ - Աղքատանալ, աղքատ ապրել: *Կ՝Հուք՝Հունք մին վըխտու վըն իլալ համփա, միհէնգ՝ հացը ցամաք ըն օտում* (Բ):

- Հացը ցէց տինիլ, քըմակէն կ՝օղլը կէնալ - Ստորություն՝ խարդախություն անէլ: *Էն հինչ տըղամարթ ա՞. հացը ցէց ա տինում, քըմակէն կ՝օղլը կէնում* (Բ):

- Հացը ցօրէն տը՝ռնալ - Գործը հաջողվել: *Քուրըն ասում ա.- Տըղաս կըտանիս շէնը, հացըտ ցօրէն ա տըռնըլական* (ՀԺՀ, VII, 259):

- Հացը քըրթնօնքըն ա սիրում - Եկամուտ՝ արդյունք ստանալու համար պետք է չարչարվել:

- Հացը օտէլ - 1. *տե՛ս* Հացան կըտըրէլ: 2. *տե՛ս* Ուրանն հացը օտէլ:

- Հացը օտէլ, էշը յը՝ր ինիլ - Գործը ավարտել: *Ուստան հացը կէրալ ա, էշը յը՝ր իլալ, մընամ ա հախը տանք* (Բ):

- Հացը օտէլ, խօնչան կըրակէն տինիլ - *տե՛ս* Հացը վընանատակ տալ:

- Հացը օտվէլ - Հյուրասեր լինել: *Ջավէնը լ՝ավ մարթ ա, ընդըրա հացը օտվում ա* (Բ):

- Հաց նըստէլ - Ճաշել, սեղան նստել: *Վէր հաց ըն նըստէս, էտ կընէգ՝ը թաքուն դունաղէն խուրջինան էտ քըթօլը կ՝ուղընաս ա* (Ձ):

- Հաց շինիլ - Ճաշ պատրաստել, կերակուր եփել: *Մարթըն ասում ա.- Դէ հաց շինի, օտէնք՝* (ՀԺՀ, V, 398):

- Հաց տալ - 1. Հյուրասիրել, կերակրել: *Կընէգ՝ը ըտըրանց հաց ա տաս, քունավ ընէս* (Ձ): 2. Հանգուցյալի պատվին ճաշկերույթ կազմակերպել: *Հօրը մըռնէլավը Մէլիք՝ը ժուղուվուրթէն լ՝ավ հաց ա տուվալ* (Ձ):

- Հաց տինիլ - *տե՛ս* Հաց քըցիլ:

- Հացու հընգէր - Մտերիմ ընկեր, հացի՝ ճաշի ընկեր: *Ըտըրանք էլ հացու հընգէրունք՝ ըն ինում* (Ձ):

- Հացու հըսցընէլ - *տե՛ս* Հացու տար շինիլ:

- Հացում՝ կ՝Հուլ, պէնում՝ թՀուլ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր օգտվելիս շատ ակտիվ են, աշխատելիս՝ ծույլ:

- Հացում քօռ - *տե՛ս* ՀԸՑԱՔՕՌ:

- Հացու տար ինիլ/տը՝ռնալ - Ապրուստի միջոցներ ունենալ, իր ապրուստը կարողանալ հոգալ: *Մաքսիմը հացու տար տը՝ռավ, հօրը մընանան քըցից* (Բ):

- Հացու տար շինիլ - Մեկին օգնել՝ օժանդակել, որ կարողանա իր ապրուստը հոգալ: *Ախպէրքը կօրծի տիրին, Համօվէն հացու տար շինը՝ցէն* (Բ):

- Հացու տինիլ - Ճաշի հրավիրել, ճաշել տալ: *Հացու վրս տինում՝ նըստում ա, պէնու վրս տինում՝ կօրչում ա* (ԱԲԲ, 55):

- Հաց քըցիլ - Սեղան բացել: *Հացը վը՝ր քըցում ըն, տընատարըն արաղըն ածում ա ըստըքանէրը, մինը ինքը՝ յօր օնում, մինը տամ դունաղէն...* (ՆԼՂԺԲ, 65):

- Հաց օտէլ - Ճաշել, նախաճաշել, ընթրել: *Մին ըխպըրու ղըրաղէ նըստում ըն, վէր հաց օտին* (ՆԱԲ, 132):

ՀԱՑԱՎ - *ած.* Հյուրասեր, առատասիրտ, պատվասեր: *Հացավ մարթ ա իլալ Ավանք՝ ամին, ըղօրմի ընդրա* (Բ):

ՀԱՑԷ - *տե՛ս* ՀԱՑՑԷ:

ՀԱՑ-ԹԱՑ - *տե՛ս* ՀԱՑ-ՄԱՑ:

ՀԱՑԹԷՐ/ՀԱՍԹԷՐ - *տե՛ս* ԹԸՐԹԷՐՈՒԿ:

ՀԱՑԹՈՒԽ/ՀԱՑԹՕԽ/ՀԱՍԹՈՒԽ - *գ.* Հաց թխող արհեստավոր, հացագործ, հացթուխ: *... Տը՝սնըմ ըն Հուրանց հացթուխը հաց թըխէլիս, ըտըրա ախճիգ՝ը էլ խօնչին յըրան պՀուլէրը կըրէլիս* (ՀԺՀ, V, 34):

ՀԱՑԹՈՒԽՕԹՈՒՆ/ՀԱՑԹՕԽՕԹՈՒՆ/ ՀԱՍԹՈՒԽՕԹՈՒՆ - *գ.* Հացթուխի զբաղմունքը, հացագործություն: *ԾՀուշիգ՝ տօ՝տան յիթիմնէն հացթուխութունավ ա պահալ, մընընցըրալ* (Բ):

ՀԱՑԹՕԽ - *տե՛ս* ՀԱՑԹՈՒԽ:

ՀԱՑԹՕԽՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԱՑԹՈՒԽՕԹՈՒՆ:

ՀԱՑԻ - *տե՛ս* ՀԱՑՑԷ:

ՀԱՑԿԷՐՈՒԹՀՒՆ/ՀԱՑԿԷՐՕԹՈՒՆ/ ՀԱՍԿԷՐՈՒԹՀՒՆ *(գրբ. հացկերութիւն)* - *գ.* 1. Հաց ուտելը, ճաշելը: *Կարկուտ ա կ՝ամ, հօնձ ընուղնէրէն հացկերութՀունը խընգարում* (Ձ): 2. Ճաշկերույթ: *Էտ հացկերութՀունավը Ռուբէն դային սաղ շինանցՀուց ծէն ա տուվալ* (Ձ):

ՀԱՑԿԷՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԱՑԿԷՐՈՒԹՀՒՆ:

ՀԱՑ-ՃՀՒՐ - *գ.* Հաց եւ ջուր, ուտելիք եւ խմելիք: *Էքսի օրը նօրից ա Հուրան օրվա հացը-ճՀուրը յօր օնում, քՀինանամ հանդ...* (ՆԼՂԺԲ, 85):

- Հացա-ճիրա կընտըր(վ)էլ - Ախորժակը փակվել, ոչինչ չուտել եւ չխմել (հիվանդության եւն պատճառով): *Քըշէրցիրէկ ըտըրա հէտի յա քընէնք՝ անըմ, հացա-ճիրա կընտըրվըմ, տանջըվըմ* (ՀԺՀ, V, 229):

- Հաց-ճՀուր շինիլ - *տե՛ս* Հաց շինիլ: *Էս ախճիգ՝ը ամմէն օր էտ մարթին հացը-ճՀուրը շինում ա, տօնը սըրփՀում, տանը պէնէրը լօխ անում...* (ՀԺՀ, VII, 16):

ՀԱՑ-ՄԱՑ/ՀԱՑ-ԹԱՑ - *գ. հվք.* Հաց եւ ուրիշ ուտելիքներ: *Հանէրը էրկու ըստաքան արաղ ա խըմում, հացա-մացա ածում կըլխէն, տՀուս կ՝ամ* (ՆԱԲ, 112):

ՀԱՑՄՈՒՐԱՑ - *ած., գ.* Հաց մուրացող (անձ): *Փարք՝ Ըստըծու, Ղարաբաղ միհէնգ՝ հացմուրաց մարթ չի կա* (Բ):

ՀԱՑՊՈՒԿԻ - *տե՛ս* ՀԱՑՕՏԷՔ՝:

ՀԱՑՑԷ/ՀԱՑԷ/ՀԱՑԻ *(գրբ. հացի)* - 1. *գ.* Ձիթենազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ՝ հացենի: *Հացցէն տըմասկան ծառ ա* (Բ): 2. *ած.* Հացենու փայտից պատրաստած: *Ցըկատէն կօթը հացցէ բիդի ինի, վէր էրկան տէմ կէնա* (Բ):

ՀԱՑՑՈՒՏ - *տե՛ս* ՀԱՑՑՕՏ:

ՀԱՑՑՕՏ/ՀԱՑՑՈՒՏ/ՀԱՑՕՏ[1]/ՀԱՑՈՒՏ[1] - *գ.* Շատ հացենիներ աճած տեղ: *ՔՀինամ ա, տը՝սնում՝ կ՝ումըշնէն հացցօտումը* (Ձ):

ՀԱՑ ՈՒ ՊԱՆԷՐ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՊԸՆԸՐՀԱՑ: 2. *փխբ.* Շատ հեշտ բան: *Հեշնձ անէլը հաց ու պանէր չի* (Զ):

ՀԱՑՈՒՏ[1] - *տե՛ս* ՀԱՑՑՕՏ:

ՀԱՑՈՒՏ[2]/ՀԱՑՕՏ[2] - *տե՛ս* ԿՕՇՏ[2] (1):

ՀԱՑՈՒՏԻՔ[1] - *տե՛ս* ՀԱՑՕՏԷՔ[1]:

ՀԱՑՕՏ[1] - *տե՛ս* ՀԱՑՑՕՏ:

ՀԱՑՕՏ[2] - *տե՛ս* ՀԱՑՈՒՏ[2]:

ՀԱՑՕՏԷՔ[1]/ՀԱՑՈՒՏԻՔ[1] *(գրբ. հացուտիք (հացկերույթ)* - *գ.* Երկրորդ անգամ ամուսնացողի հարսանեկան հանդես: *Սա հըրսանէք[1] չի, հացուտիք[1] ա* (ՆԱԲ, II, 313):

ՀԱՓ - *տե՛ս* ՀԱՄՓ:

ՀԱՓԱՓ *(գրբ. հագագ)* - *գ.* Հեւալը, հեւոց: *Ըտըրա հափափը վէր տը[ա]սնում ա, մէխկընը ա կ[ա]մ* (Զ):

- Հափափ անէլ - *տե՛ս* Հափափը ըղնէլ:

- Հափափը ըղնէլ/կըտըր(վ)էլ - 1. Հեւալ, շնչասպառ լինել: *Էս մարթը, հափափընը ընգած, վազ ա տաս* (ԱԱռ, 5): 2. Մեռնելու շեմին լինել, մահամերձ լինել: *Հիվանդը ծանդըր ա, էն ա հափափը կըտըրած* (Զ): 3. Շատ ծերանալ, ծերությունից խոսել չկարողանալ: *Սէյրան ապան հանրուր տիրը[ա]կան ա, հափափը կըտըրալ ա* (Բ):

- Հափափը քըցիլ - Մեկին շատ չարչարելով՝ հեւասպառ անել: *Ուստան շանգ[ա]էրդին էնքան պինըցընում ա, լափ հափափընը ա քըցում* (Զ):

ՀԱՓ(Ը)ՌԷԼ - *նբ.* Ձեռքով՝ բռով ագահորեն վերցնել՝ խլել: *Ծը[ա]ռքը մը[ա]կնում ա, վը[ա]սկան հափըռում, ածում ջուբը* (Զ):

- Հափըռիմ՝ պըրծընիս - Սպառնական արտահայտություն:

ՀԱՓ(Ը)ՌԱՂԻ - *ածական.* Վայրահաչող: *Հափըռաղի մարթին անա զանիլանս տարած ա* (Բ):

ՀԱՓ(Ը)ՌԱՆՔ - *գ.* Վայրահաչելը, վայրահաչություն: *Ըտըրա հափըռանքէն դանրդանն վէշ մինը տանս չի կ[ա]մ շինամաչը* (Բ):

ՀԱՓՈՒՌ *(գրբ. ափ)* - *գ.* 1. Ձեռքի միջին փոսորակը, բուռ: *Հափուռը մօշավ լըցնում ա, տէմ անում ըխճըկանը, ախճիգ[ա]ը օտում ա, քուշտանում* (Զ): 2. Այն քանակությունը կամ ծավալը, որ կարելի է բռան մեջ տեղավորել: *Թափէղը մին հափուռ վէսկէ յա տանս օնում, տամ պըռավէն* (ՆԱԲ, 43): 3. *տե՛ս* ԿԻՑ(Կ):

- Հափըռան վը[ա]ս օնէլ - Նախազգալ, գուշակել (հիմնականում գործածվում է հարցական ձեւով): - *Էքանչ ծանն ա կ[ա]ըլական: - Հինչ ը՞ս գանդում, հափըռատ վը[ա]ս ը՞ս կանլալ* (Զ):

- Հափռավը մին - Մի բուռ, բռան չափով: *Հափըռավը մին վը[ա]սկէ յա տամ, էտ դուշը ինք[ա] օնում* (Զ):

- Հափըռէն մաչին - 1. Մեկին ենթարկված, մեկից լիովին կախված: *Հարթնէրը առաչ էն ըն իլալ ըսկէսվորը հափըռէն մաչին* (Բ): 2. Լավ տեսանելի, բացահայտ: *Ք[ա]իրսա կըլխան վէր յէշանում ըս, սաղ Ղարաբաղը էն ա հափըռէտ մաչին* (Բ):

- Հափըռէն մաչին պահէլ - Լավ խնամել, հոգատարությամբ պահել: *Մարը խօխօնցը հափըռէն մաչին ա պահում* (Բ):

- Հափըռու մաչ - Լավ խնամված: *Բաղ հինչ բա՞ղ, մին հափըռու մաչ ա* (Զ):

- Հափըռումը աղ չինիլ - Երախտիքը չգնահատվել: *Հափըռումըս աղ չի կա, էնքան լ[ա]ըվօթուն ըմ անում, վէշ մինը կ[ա]ընհատում չի* (Բ):

- Հափըռումը աղու ինիլ - Ձախորդ լինել, ձեռնարկած գործը ձախողվել: *Անդրի դայուն հափըռումը աղու կա. հինչը օգ[ա]ում ա անէ, անմալ չի կ[ա]մ* (Բ):

Հափըռումը թըքէլ - Վստահ լինել, ստույգ տեղեկություն ունենալ (հիմնականում գործածվում է հարցական ձեւով): *Հափըռումըտ թըքալ ը՞ս, վէր ըստարէ արաշտ չինանն* (Բ):

- Հափըռումը չօփ տինիլ - 1. Մեկին գերազանցել հնարամտությամբ՝ խորամանկությամբ՝ գործով եւն: *Կընէգ[ա]ը շատ ար ժանլիգ[ա], մարթին հափըռումը չօփ ար տինանում* (Զ): 2. Մեկին խաբել: *Հափըռումը չօփ տիրին, կավը ծը[ա]ռքան ինք[ա] կալին* (Զ):

- Հափըռումը պէն տինիլ - *տե՛ս* Հափուռը պէն կօխէլ:

- Հափըռումը տինիլ - Մանրամասնորեն հաղորդել՝ տեղեկացնել: *Մարթը հինչը անում ար, կընէգ[ա]ը վազ ար տամ, նախագէն հափըռումը տինանում* (Զ):

- Հափուռ անէլ - *տե՛ս* Կից(կ) անէլ:

- Հափուռը թակիս՝ կօրէկ/կապէկ/կակա չի վէր ըղնէլ - Ասում են խիստ ժլատ մարդկանց մասին: *Մին սապօժնիկ ա ընում, շատ ըսկուպօյ, վը[ա]ր հափուռը թակիս, կօրէկ չի վէր ընգնիլ...* (ԼՂԲ, 354):

- Հափուռը կապ/հօփ/կօչ յը[ա]կած/պէնդ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՑ:

- Հափուռը հըվաքէլ - *տե՛ս* Ծը[ա]ռքը հըվաքէլ:

- Հափուռը նի մընէլ - Մեկի իշխանությանը ենթարկվել, հպատակվել, հնազանդվել: *Սաղ շինանցէք[ա] նախագէն հափուռընը ըն իլալ նի մըտած* (Բ):

- Հափուռը պէն կօխէլ - Կաշառք տալ, կաշառել: *Սուդյին հափուռը պէն ըն կօխում, կօրծը դանզըցընում ա* (Զ):

- Հափուռը պէց - Առատաձեռն: *Հափուռը պէց կընէգ[ա] ա Մաքաղաթը* (Բ):

- Հափուռը պըճըղէլ - Գաղտնիք կորզել: *Ըտըրան հիրփըցընէս ըն, հափուռը պըճըղէս* (Զ):

- Հափուռը պօղ ածէլ - Տանջել, չարչարել: *Էն ըռնըխըմէ թաքավէրը մարթկանցը հափուռը պօղ ա իլալ ըծէս* (Զ):

- Հափուռը քարու պատառ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՊՕՑ:

- Հափուռը քօր կ[ա]ալ - Փող ստանալու կամ կորցնելու՝ ծախսելու նախազգացում ունենալ: *Վէր ծէխէ ծէրքէտ հափուռընը ա քօր կ[ա]մ՝ փուլ ըս ըստընան, վէր աչինը՝ փուլ ըս կուրցընան* (Զ):

ՀԱՓՕ - *գ. մնկ.* Շուն: *Խօխան լանց ա ինանում, թա.- Հափօն կընծալ ա* (Զ):

ՀԱՔ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հաքը քըցիլ - *տե՛ս* ԿԸ[ա]ՆԱԼ:

ՀԱՔ[1]ԱԹ - *տե՛ս* ՀԾՔ[1]ԱԹ:

ՀԾՔ[1]ԱԹ/ՀԱՔ[1]ԱԹ *(արաբ. hikāyat, պրս. hikayet)* - *տե՛ս* ՔԱԹ (1):

ՀԱՔ[1]Ի - *տե՛ս* ՀԾՔ[1]Ի:

ՀԾՔ[1]Ի/ՀԱՔ[1]Ի/ՀԾՔ[1]Ի *(գրբ. ագի)* - *գ.* 1. Կենդանիների՝ սողունների՝ ձկների՝ թռչունների եւն մարմնի ետեւից երկարող հավելվածական մասը՝ պոչ: *Հու վէր խըլէգնին հաք[ա]ին կըտըրէ, տինի ջուբումը, փուլ ա քըթինանն* (Զ): 2. Որեւէ բանի կոթ՝ բռնակ: *Շիրէփին հաք[ա]ին ծըռալ ա* (Բ): 3. Ձգեստի տուտ, փեշ (գետնին քարշ եկող): *Ծանը էրկան ա ինանում, հաք[ա]ին տափավը քաշ ա ինանում* (Զ): 4. *փխբ.* Մեկին շարունակ հետեւող՝ հետեւից քարշ եկող անձ: *Մէր բըրիգադիրը նախագէն հաք[ա]ին ա* (Զ): 5. *փխբ.* Որեւէ բանի վերջնամասը: *Կ[ա]էրանը քաշ ա տամ, քըցանում պանանը, ամմա հաք[ա]ին մընամ ա չանանումը* (Զ):

- Հաք[ա]ի խըղղցընէլ/թակէլ/թըխէլ - 1. Շողոքորթել, քծնել: *Շատ ա հաք[ա]ի խըղղցընէս, մինչը[ա]վ կըրէս ա վէգիրին խաթիրը քըթէնա* (Զ): 2. *տե՛ս* Ուրանն թանգ[ա] ծախէլ: 3. Խորամանկել: *Դէ Ծիլկանըն էլ ժանլիգ[ա] ա, չէ՞, հաք[ա]ի յա խըղղցընում, տանս պըրծընում* (Զ): 4. Ուրախանալ: *Շօնը, վէր տը[ա]ռնը տը[ա]սնում ա, հաք[ա]ի յա խըղղցընում* (Զ):

- Հաք[ա]ին բուլի-բուլի անէլ - *տե՛ս* Հաք[ա]ի խըղղցընէլ:

- Հաք[ա]ին խօգ[ա]իլ - *տե՛ս* Հաք[ա]ին քըշկըռէլ (2, 3):

- Հաք[ա]ին խօր թաղէլ - 1. *տե՛ս* Ուրանն թանգ[ա] ծախէլ: 2. Նենգություն՝ խարդախություն անել: *Իզէն հաք[ա]ին խօր թաղող ա, սայաղ կաց* (Բ):

- Հաք[ա]ին ծանլիլ - *տե՛ս* Հաք[ա]ին քըշկըռէլ:

- Հլք՝ին ծալիլ, տակէն տինիլ/քամակը կօխէլ - 1. Հեռանալ, մի կողմ քաշվել: *Թըշնամին տը՛սնում ա, հլք՝ին ծալում, կօխում քամակը, ըտըղատ հաշտանփուշտան քաշում* (ԱԱ, 41):

- Հլք՝ին ծաղէգ՝ - 1. Պոչի վրա այլ գույնի մազափունջ ունեցող: *Էտ պըռավէն էլ մին հլք՝ին ծաղէգ՝ կավ ա ինում* (Զ): 2. Չմահավան, քաղքենի: *Մէլիք՝ին էլ էրկու հլք՝ին ծաղէգ՝ ախճիգ՝ ա ինում* (Զ):

- Հլք՝ին ծառավընն օնէլ - Մեկի հանդեպ դատական գործ հարուցել, դատաստանն անել, պատժել: *Ըտի վէզիրին հլք՝ին ծառավընն ըն օնում* (Զ):

- Հլք՝ին կախ - Խեղճացած, հնազանդ: *Առաչ շատ հըրուստնէ յըն իլալ, միհէնգ՝ էն ըն հլք՝ին կախ* (Բ):

- Հլք՝ին կըզկէլ - *տե՛ս* Հլք՝ին քըշկըռէլ:

- Հլք՝ին կըտըրած (քօչու) շօն - Պարապ-սարապ թափառող մարդ: *Խօրէնընն էլ հօ տըղամարթ չի՞, հլք՝ին կըտըրած շօն ա* (Զ):

- Հլք՝ին կըտըրած օխծ - Կատաղի՝ վրիժառու մարդ: *Դէ խանընն էլ հինչ խա՞ն, հլք՝ին կըտըրած օխծ ա, լի՞* (Զ):

- Հլք՝ին նի քաշիլ - 1. Մեղմանալ, հանդարտվել, խեղճանալ: *Տըղան վէր մէհէտ թըխում ա, օշափը հլք՝ին նի յա քաշում* (Զ): 2. Զգուշավոր կյանք վարել: *Հլք՝ին նի քաշած՝ ապրում ա* (Զ):

- Հլք՝ին չարխու օնէլ - Անընդհատ շարժվել՝ շարժման մեջ լինել: *Հլրը կըզնըվէս ա, թա.- Հինչ ը՞ս հլք՝իտ չարխու կալալ, տը՛ղըտ նըստէ՛* (Զ):

- Հլք՝ին չափէլ - *հեգն.* Մեկին փորձել, նրա էությունը պարզել: *Ասում ա.- Հլք՝ին չըփը՛ցէք՝, տը՛սէք՝՝ հինչ մարթ ա* (Զ):

- Հլք՝ին (պէնդ) փըռնէլ - Մեկից ձեռք չքաշել, մեկի պոչից կպչել: *Էտ կընէգ՝ը տանք՝օրը հլք՝ին պէնդ ա փըռնալ* (Բ):

- Հլք՝ին սառնումը/տըռնանը դաթումը թօղնէլ/մընալ - Հանցանքի մեջ բռնվել: *Շատ ա կ՝ուղօթուն ըրալ, մէհէտ էլ հլք՝ին սառնումընն ա թօղալ* (Զ):

- Հլք՝ին սըլվէն անէլ - *տե՛ս* Հլք՝ին քըշկըռէլ:

- Հլք՝ին տընգէլ/ցը՛ց անէլ - 1. Ծլկել, փախչել, ամոթահար մի կողմ քաշվել: *Վէր մին քանէ հը՛տ յըրա տուվէցէնք՝, թօրքէրը հըք՝վիրնէն տընգէցէն, էլ կըռէցէնք՝ վէչ, թա հիտըրնէրան հըսնինք՝* (Զ): 2. *արհմ.* Մեռնել, սատկել: *Տըղան վէր թօրավը թըխէս ա, դէվը հլք՝ին տընգէս ա* (Զ):

- Հլք՝ին տուրուր տալ - *տե՛ս* Հլք՝ի խըղըցընէլ:

- Հլք՝ին ցը՛ց - Ինքնահավան, գոռոզ: *Հլք՝ին ցը՛ց ք՝ասիբ էլ կա շատ* (Բ):

- Հլք՝ին ուրան քաշիլ - *տե՛ս* Հլք՝ին նի քաշիլ:

- Հլք՝ին քանդած վը՛ղցակ/քըչէղակ - Տգեղ (կին, աղջիկ): *Մէլիք՝ին կընգանավը Պուղին էզգան շուլուղ ար ընէս, թա.- Հլք՝ին քանդած վը՛ղցակ ա* (Զ):

- Հլք՝ին քանդիլ - *տե՛ս* Հլք՝ին քըշկըռէլ (2, 3):

- Հլք՝ին քաշ անէլ/տալ - Դժվարությամբ քայլել: *Հումբաթին վը՛ռնէրը ցըվէս ա, ըտըրա հը՛տէ յա ըտի հլք՝ին քաշ տաս* (Բ):

- Հլք՝ին քաշիլ - 1. *տե՛ս* Հլք՝ին տընգէլ (1): 2. Մի բանից հրաժարվել (իրեն ապահովելու նպատակով): *Տը՛սնում ա, վէր էտ կօրծը կըրըլան չի անէ, հլք՝ին քաշում ա* (Զ):

- Հլք՝ին քըշկըռէլ - 1. Խեղճանալ, մի կողմ քաշվել: *Արչը վէր ըտի տը՛սավ, հլք՝ին քըշկըռից, նի մըտավ պանը* (Զ): 2. Խեղճացնել, պատժել, վռնդել: *Թուրքէրէն հլք՝ին քըշկըռալ ընք, էլ տիժէր ըն կ՝ամ Ղարաբաղ* (Զ): 3. Պաշտոնից՝ ծառայությունից հանել՝ հեռացնել: *Պահէստապէտը պըհէստան կ՝ուղօթուն ըրավ, հլք՝ին քըշկըռը՛ցէն* (Բ):

- Հլք՝ի տը՛ռնալ - *տե՛ս* Հլք՝ին (պէնդ) փըռնէլ:

- Հլք՝վավը ուրխացած կատու - Որեւէ բանով շատ ուրախացած, անչափ ուրախ (անձ): *Դէ խօխէնք՝ընն էլ հլք՝վավը ուրխացած կատու վընն, լի՞. դային քըղաքան յը՛կալ ա* (Զ):

- Հլք՝վին նըհը՛տ խաղ անէլ - Իր տարիքին անհամապատասխան կատակներ անել, մանկական արարքներ թույլ տալ: *Մը՛ծ ախճիգ՝ ա Մարուսան, ամմա հալա էն ա հլք՝վին նըհը՛տ խաղ ընէս* (Բ):

- Հլք՝վին տակէն կընծուզնը/փօշ տինիլ - Անհանգիստ դարձնել, անհանգստություն պատճառել: *Մարթը կընգանը հլք՝վին տակէն փօշ ա տիրալ, խը՛ղճը էն ա չըռըվըռին ընգած* (Բ):

- Հլք՝վին տակը կէտ ըղնէլ - Անհանգիստ լինել, անհանգիստ շարժումներ անել: *Հլք՝վիտ տակը կէտ ա՞ ընգալ, խէ էտքան տուրուր ը՞ս կ՝ամ* (Բ):

ՀԼՔ՝ԻՄ/ՀԷՔ՝ԻՄ *(արաբ. hakim, պրս. hākim, թրք. hekim)* - *գ.* 1. Բժշկական կրթություն չստացած՝ տնային միջոցներով բուժող անձ: *Էտ մարթը հլք՝իմի շօր ա կ՝էնըմ, ք՝ինըմ թաքավէրին պալատը...* (ՀԺՀ, V, 526): 2. *փխբ.* Տգետ՝ ապաշնորհ բժիշկ: *Ղըվութանց Ափկարընն էլ հօ դօխտուր չի՞, հլք՝իմ ա, կարըմ չի ապլէցա՛ անէ* (Զ):

ՀԼՔ՝ԻՄԲԱՇԻ/ՀԷՔ՝ԻՄԲԱՇԻ - *գ.* Ավագ հեքիմ: *Լօխչու տէղ ու դանրմանը էլ-հա հլք՝իմբաշին կըգ՝իդա...*(ՋՏ, Ա, 160):

ՀԼՔ՝ԻՄՓՈՒԼԻ/ՀԷՔ՝ԻՄՓՈՒԼԻ - *գ.* Հեքիմին տրվող վարձ: *Հլք՝իմը էտ տըղէն լիվըցընում ա, հլք՝իմփուլին յօր օնում, ք՝ինամ* (Զ):

ՀԼՔ՝ԻՄՕԹՈՒՆ/ՀԷՔ՝ԻՄՕԹՈՒՆ - *գ.* Հեքիմի զբաղմունքը, տնային միջոցներով բժշկություն: *Հէք՝իմօթունը էտ տըղան ղօրփօրը անա յա ինում սըվը՛ռած* (Զ):

ՀԼՔ՝ԻՒ - *տե՛ս* ՀԼՔ՝Ի:

ՀԱՔՆԷԼ *(գրբ. հագնիմ)* - *տե՛ս* Կ՝ԸՆԱԼ:

ՀԱՔՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* Կ՝ԸՆՎԱԼ:

ՀԱՔՐՕՂԼԻ - *գ.* 1. Հորաքրոջ որդի: *Սըմսօնէն հաքրօղլին պէցանուր պաշտօնում ա* (Բ): 2. Մտերիմներին դիմելու կոչական բառ: *Հա՛քրօղլի, խէ մէհէտ կ՝ամ ը՞ս՝ ք՝ը՛փ անինք՝* (Բ):

ՀԱՔՈՒ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՀԸՐԱՔՈՒՐ: 2. Տարեց կանանց դիմելու կոչական բառ: *Հա՛քու, էս հըղղցէն ըշտը՛ղ ա՞ տընէս* (Զ):

ՀԱՔՈՒՍ - *գ.* Հագուստ, հագուստեղեն: *Հաքուստը ածում ա խուրջինը, խօխան էլ յօր օնում, ք՝ինամ* (Զ):

ՀԱՔՈՒՍ-ԿԱՊՈՒՍ - *գ.* Կրայի բոլոր շորերը՝ հագուստեղենը: *Հաքուստ-կապուստը էտ շալէն մաչին պըտատում ա, քօլէն տակէն կ՝ը՛ղում* (Զ):

ՀԱՔՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԱՔՈՒՐ:

ՀԱՔՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. հագուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* Կ՝ԸՆԱԼ-ի:

ՀԷ - 1. *տե՛ս* ԷՀԷՑ (1): *ձ.* 2. Անասուններին քշելու ձայնարկություն: *Չօբանը հիյվընէն քըշում ա՝՝ հէ՛, հէ՛...* (Զ):

ՀԷԲ - *տե՛ս* ՀԻԲ:

ՀԷԴՐՈՒ - *մ.* Միասին, համատեղ: *Ժուղօվուրթը հըվաքվում ըն, հէդրու ք՝ինամ հանգ՝իստը* (Զ):

ՀԷԾԱՆ - *գ.* 1. Ճյուղաշատ ծառ կամ մեծ ճյուղ, որի վրա դարսում են գերանները: *Կէրանանէն հէծանէն յըրա տանրսում ըն* (Զ): 2. *տե՛ս* ՔԱՇԱՆ:

ՀԷԿՏԱՐ - *տե՛ս* ՀԷՔՏԱՐ:

ՀԷ-ՀԱ - *ձ.* Ոչխարներին քշելու բացականչություն: *Վըխճըրնէրէն քըշում ա բիդի սարը՝՝ հէ-հա՛* (Զ):

ՀԷՂԷ/ՀԷՂԻ *(գրբ. եղի)* - *գ.* 1. Նոր հասնող՝ կիսահաս ցորեն: *Մին հասկ ա պուք տամ, տը՛սնում՝՝ հալա հէղէ յա* (Զ): 2. Այդպիսի ցորենի աղանձ: *Խօխէնք՝ը հէղէ շատ ըն սիրիս* (Բ):

- Հէղէ անէլ - Կիսահաս ցորենը հասկերով՝ փնջերով կրակի վրա աղանձել: *Հէղէ յըն անում, նըստում օտում* (Զ):

- Հէղէ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Ցորենը սկսել

հասունանալ: *Յօրէնը հէղէ յա տը՛ռալ, էրկու շէփտանը յը՛տը հընձիլի վախտըն ա* (Բ): 2. Ընդհանրապես սկսել հասունանալ: *Խաղուն հէղէ յա տը՛ռալ* (Բ):

ՀԷՂԻ - *տե՛ս* ՀԷՂԷ:

ՀԷՄՆԷԼ/ՀԷՄՆԻԼ/ՀԻՄՆԷԼ/ՀԻՄՆԻԼ *(գրբ. հիմնեմ)* - *նբ.* Կառույցի հիմքը դնել՝ շարել, պատ շարել: *Էն ժամըն էլ պարան չի կալ էն վախտը, վէր շէնին տէրտէրը պատըմը տինին, հէմնին* (ՀԺՀ, V, 208):

ՀԷՄՆ(Ը)/ՀԻՄՆ(Ը)/ՀԷՄՔ/ՀԻՄՔ *(գրբ. հիմն)* - *գ.* Շինության հիմքային մասի պատը, հիմնապատ, պատ: *Տանը հէմնը բիդի մնք՛կամ ինի* (Բ):

ՀԷՄՆը անել - *տե՛ս* ՀԷՄՆԷԼ:

ՀԷՄՆԸՎԷԼ/ՀԷՄՆԸՎԻԼ/ՀԻՄՆԸՎԷԼ/ՀԻՄՆԸՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԷՄՆԷԼ-ի:

ՀԷՄՆԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՀԷՄՆԸՎԷԼ:

ՀԷՄՆԻԼ - *տե՛ս* ՀԷՄՆԷԼ:

ՀԷՄՔ - *տե՛ս* ՀԷՄՆ(Ը):

ՀԷՅ *(գրբ. հէ)* - *ձ.* 1. *տե՛ս* ԷՀԷՅ: 2. Գործածվում է որպես որեւէ կանչի պատասխան՝ լսում եմ: - *Ռուբէն, Ռուբէն.* - *Հէյ, հինչ ա՞ իլա՛լ* (Զ):

- Հէյ անէլ - Լսել, արձագանքել: *Հիշկան ծէն ըն տամ, հէյ չի անում* (Զ):

- Հէյ գիդի հա՛ - *տե՛ս* Հայ գիդի հա՛:

ՀԷՅՂԱՐՀԱՅ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հէյդարհայ անէլ - 1. Խնդրել, աղաչել, օգնություն կանչել: *Շատ ըն հէյդարհայ անում, ամիա վէշ մինը մուտանում չի* (Զ): 2. Անմշակ լինել, խնամքի կարոտ լինել: *Բաղէրը էն ըն հէյդարհայ ընէլիս, մինը կա վէջ, թա բիջա՛ռի* (Բ):

ՀԷՅ-ՀԷՅ - *տե՛ս* ՀԱՅ-ՀԱՅ[2]:

ՀԷՅՎԱՆ/ՀԱՅՎԱՆ *(արաբ., թրք. heyvan)* - *1. գ.* Անասուն, կենդանի: *...Հա՛ւր հէյվան մընում ար հանդումը, յա ծըմակումը, կ՛ուլին պէրանը կապում ար, վէր օտէ վէջ* (ԲՀԲ, 173): 2. *ածական.* Ապուշ, տխմար, անպարկեշտ: *Հէյվան մարթ ա, ընդըրա նըհը՛տ կօրծ փըռնէլի չի* (Բ):

- Հէյվան կըտրէլ - *տե՛ս* Էշ կըտրէլ:

ՀԷՅՐԱՆ *(արաբ. hairan, պրս. hayran)* - *տե՛ս* ՀԸՅԻԼ-ՄԱՅԻԼ:

ՀԷՆ - *տե՛ս* ԷՆ:

ՀԷՆԱՋ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՀՈՒՇՏ(Ը)ՐԻ:

ՀԷՆԳ[1] *(գրբ. հինգ)* - 1. *թ.* Չորսին հաջորդող թիվը՝ հինգ: *Հէնգ՝ օր ըտը՛ղ կէնում ըն, մինչը՛վ ծ՛ունը հանի՛ում ա, ք՛ինում ըն հ՛ուրանց տօն* (Զ): 2. *գ.* Սովորողի առաջադիմության կամ որեւէ այլ բանի բարձր գնահատական՝ գերազանց: *Էտ խօխան ամմէն օր ըշկօլումը հէնգ՝ ա ըստանում* (Զ):

- Հէնգ՝ ախպէր - *հեգն.* Ապտակ: *Վէր հէնգ՝ ախպէր տըվէ, ծէնը կըտըրից* (Բ):

- Հէնգ՝ գ՛ըրվընքանուց քարը քըշո՛ւմ ա - Ասում են վարար հորդող՝ ժայթքող հեղուկի մասին: *Ըտըրա վը՛ենան ա՛ռ՛ուն ար պըզգամ, հինչ ա՞ռ՛ուն, հէնգ՝ գ՛ըրվընքանուց քարը քըշո՛ւմ ար* (Զ):

- Հէնգ՝ մաննան նըման (գ՛իդա՛լ, ճընանչիլ) - Շատ լավ, լիովին, ամբողջապես (իմանալ, ճանաչել): *Ծիլկանը էտ ծըմըկնէն հէնգ՝ մաննան նըման ար գ՛ուդա՛ում* (Զ):

ՀԷՆԳ՝ԸՆՋԻ - *տե՛ս* ՀԷՆԳ՝ԻՆՋԻ:

ՀԷՆԳ՝ԻՆՋԻ/ՀԷՆԳ՝ԸՆՋԻ - *թ.* Չորրորդին հաջորդող դասական թվականը՝ հինգերորդ: *Հէնգ՝ինջի օրը հիվանդը աշկէրը պէնում ա* (Զ):

ՀԷՆԳ՝ՏԸՐՈՔԱՆԷ - *ածական.* Հինգհարվածային՝ միանգամից հինգ փամփուշտ տեղավորող (հրազենի մասին): *Թավադէն էլ մին լ՛ավ հէնգ՝տըրըքանէ թըվանգ՝ ա իլա՛լ* (Զ):

ՀԷՆԳ՝ՔԸՐԱՆԷ - *ածական.* Մանկական խաղատեսակ: *Հէնգ՝քըրանէն հէնգ՝ քարավ ըն խաղ անում* (Բ):

ՀԷՆԹԻ - *ածական.* Շատ սեւ դեմք ունեցող: *Հէնթի կընէգ՝ ա Յէղիսաբէթը* (Բ):

ՀԷՆՑ[1] - *տե՛ս* ՀԱՆՑ:

ՀԷՆՑ[2] - *վ.* Ուղիղ, իսկ եւ իսկ: *Էտ ախճիգը վը՛ր մընանում ա, հէնց էտ պըլատումըն էլ ուսում ըն տամ...* (ՀԺՀ, VII, 46):

ՀԷՆՔ - *տե՛ս* ՀԷՆՔ՝:

ՀԷՆՔԻԼ - *տե՛ս* ՀԷՆՔ՝ԻԼ:

ՀԷՆՔ՝/ՀԷՆՔ - *գ.* 1. Հինելը, հինելու գործողությունը: *Թիլէրը պըդըրաստում ա, հէնք՝ը ըսկըսում* (Զ): 2. Հինած նյութը, առէջք: *Հէնք՝ը թուդէս ա ըտը՛ղ, ք՛իս* (Զ): 3. Գործվածքի հիմնական երկայնակի ձգվող թելերը: *Տէնակը յօր ա օնում, գ՛իբին հէնքը կըտօրում* (Զ):

ՀԷՆՔ՝ԻԼ/ՀԷՆՔԻԼ - *նբ.* Գործվածքի հիմնական թելերը ձգել, հինել: *Կարպէտը հէնք՝ում ա, վէր ախճիգը կ՛օրծէ* (Զ):

ՀԷՉ *(պրս. hič)* - *մ.* 1. Բնավ, բոլորովին: *Ի՛ւրո՛ւր հէչ ճընանչո՛ւմ չընը* (Բ): 2. Երբեւիցե: *Հէչ տը՛սալ ը՞ս, վէր հարթնը ըսկէսվօրը սիրի* (Բ): 3. *ածական.* Ոչինչ: *Խաղուն վէր տ՛ուս յէկու, ծըմէրուկը՝ հէչ* (ՆԱԲ, III, 347):

- Հէչ անէլ - 1. Չեղյալ համարել: *Հօրը ըսըծնէն հէչ ըրավ* (Զ): 2. Ոչնչացնել: *Էնքան բաղէրը հէչ ըրէն, միհէնգ՝ մին ճիթ խաղու չի կա, թա օտին* (Բ):

- Հէչ վէր չէ - 1. Գոնե, գեթ: *Էս թօռը հէչ վէր չէ, լ՛ըհա բօստանը կըճիրի* (Բ): 2. Ինչ էլ որ լինի: *Հէչ վէր չէ, քու հա՛ն ա* (Բ):

ՀԷՉՕԼՄԱՍԱ - *տե՛ս* ԿՕՆՅԱ:

ՀԷՌ - *տե՛ս* ՀԸ՛Ռ:

ՀԷՌԱԼ - *տե՛ս* ՀԸ՛ՌԱԼ:

ՀԷՌԷ - *տե՛ս* ՀԸ՛ՌԷ:

ՀԷՌԿԻ - *տե՛ս* ՀԷՍԿԻ:

ՀԷՌՄԱՆ - *տե՛ս* ՀԸ՛ՌՄԱՆ:

ՀԷՌՌԷ - *տե՛ս* ՀԸ՛ՌԷ:

ՀԷՌՈՒ - *տե՛ս* ՀԸ՛ՌԷ:

ՀԷՌՈՒՑ - *տե՛ս* ՀԸ՛ՌՈՒՑ:

ՀԷՍ - *տե՛ս* ԷՍ:

ՀԷՍԱԲ *(արաբ. hisab, պրս. hesab, թրք. hesap)* - *տե՛ս* ՀԱ՛ՇԸԷՎ:

ՀԷՍԱՆ *(գրբ. յեսան)* - *գ.* Գործիքներ սրելու քար: *Հէսանը յօր ա ունէս, դարյազը սըրէս* (Բ):

ՀԷՍԱՆԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՀԷՍԱՆ:

ՀԷՍԱՆԷԼ *(գրբ. յեսանեմ)* - *նբ.* Հեսանով սրել: *Օրաղը հէսանում ա, ըսքըսում հարէլը* (Զ):

ՀԷՍԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԷՍԱՆԷԼ-ի:

ՀԷՍԱՐ - *տե՛ս* ՀԱՍԱՐ:

ՀԷՍԿԻ/ՀԷՌԿԻ - *գ.* Սրունքները փաթաթելու երկար շոր՝ գործվածք, սռնապան, զանգապան: *Հէսկին պըտատում ա, էլիա ք՛ինամ* (Զ):

ՀԷՍՍ - *ձ.* Բեռնակիր անասունին հետ մղելու ձայնարկություն: *Էշին ըռաշկէն վը՛ենն ա կէնում, քամակ կուփէ տամ, թա՝ հէսս, հէ՛սս* (Զ):

ՀԷՎ[1] - *գ.* 1. Անմիաբանություն, տարաձայնություն, վիճաբանություն, գժտություն: *Էտ շէնումը միշտ հէվ ա ինում* (Բ):

ՀԷՎ[2] *(թրք. hev (վախ, տագնապ)* - *տե՛ս* ՀԻՎԸՆԴՕԹՈՒՆ:

ՀԷՎ[3] - *գ.* Հողի, քարի եւն բարակ շերտ: *Մին հէվ վը՛ղ ա, ըտը՛ղ պէն չի տը՛ռնալ* (Բ):

ՀԷվ տալ - Բարակ շերտերով՝ թերթթերթ թափվել: *Թուրունը նըմացավ, հէվ տըվավ* (Բ):

ՀԷՏ[1] - *տե՛ս* ՀԸ՛Տ[1]:

ՀԷՏ[2] - *տե՛ս* ՀԸ՛ՏԷ[1]:

ՀԷՏ[3] - *տե՛ս* ԷՏ:

ՀԷՏԱ(Ն) - *տե՛ս* ՀԸ՛ՏԱ(Ն):

ՀԷՏԱՎ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՏԱՎ:

ՀԷՏԷ[1] - *տե՛ս* ՀԸ՛ՏԷ[1]:

ՀԷՏԷ[2] - *տե՛ս* ՀԸ՛ՏԷ[2]:

ՀԷՏԻ[1] - *տե՛ս* ՀԸ՛ՏԷ[1]:

ՀԷՏԻ[2] - *տե՛ս* ՀԸ՛ՏԷ[2]:

ՀԷՏՔ - *տե՛ս* ՀԸ՛Տ[1]:

ՀԷՏՕ *(գրբ. յետոյ)* - *տե՛ս* ՅԸ՛ՏՆԱՆ: *Հէտօ գ՛ուրջին յէր ա կէնում տաղատ մին բաշ ք՛ընում* (ՀԱԲ, 15, 151):

ՀԷՐ[1]/ՀԷՐ-ՀԷՐ[2] - *ածական.* Երեւացող, տեսանելի: *Ք՛իրսը հէր սար ա* (Բ):

ՀԷՐ[2] - *տե՛ս* ՀԱ՛Ր:

ՀԷՐԱ(Ն)Ք - *տե՛ս* ՀԱ՛ՐԱ(Ն)Ք:

ՀԷՐԱՍ - *տե՛ս* ՀԱՍԷ(Ք՝):

ՀԷՐԷ/ՀԷՐԻ *(գրբ. երի (քովը, առընթեր)* - *գ.* Մորթած անասունի առաջին ոտքերի վերին մասը: *Հէրուն մէսը*

ամմէնաքախծըրըն ա, ամմա լօխ բուդէն ըն թամահ անում (Բ):

ՀԷՐԷՆՋ/ՀԷՐԻՆՋ *(գրբ. երինջ)* - *գ.* 1. Երեք տարեկան էգ հորթ կամ առաջին ծինն ունեցող կով: *Հէրէնջը մօրթում ըն, տը՛սնում ճօխտակ դանան փօրումը* (Ձ): 2. *փխբ.* Ոեռատի գեղեցիկ հարս: *Էտ հէրէնջը ըսկէսվօրը լ՚ավ ա պահում* (Բ):

ՀԷՐԹ[1] - *տե՛ս* ՀԸՏՐԹ:

ՀԷՐԹ[2] - *տե՛ս* ՀՈՒՐԹ:

ՀԷՐԹԱՀԷՐԹ - *տե՛ս* ՀԸՏՐԸԱՀԸՏՐԹ:

ՀԷՐԹԱՎ - *տե՛ս* ՀԸՏՐԹԱՎ:

ՀԷՐԹԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՀՈՒՐԹԱՎԷՐ:

ՀԷՐԻ - *տե՛ս* ՀԷՐԷ:

ՀԷՐԻԿ - *տե՛ս* ՀԷՐՐԻԿ:

ՀԷՐԻՆՋ - *տե՛ս* ՀԷՐԷՆՋ:

ՀԷՐԻՔ - *տե՛ս* ՀԷՐԻՔ՚:

ՀԷՐԻՔԻԼ - *տե՛ս* ՀԷՐԻՔ՚ԻԼ:

ՀԷՐԻՔ՚/ՀԷՐԻՔ *(գրբ. հերիք)* - *մ.* Բավական, հերիք: *...Թօրք, շօն, կ՚ուլ ըռէխը կօխըմ ա յէրան, հէրիք չի, վէնէրըն էլ ա հանըմ, մէջին թըրչօց տինըմ...* (ՋՏ, Ա, 105):

- Հէրիք՚ անէլ - Բավական անել, բավականացնել, հերիքել: *Օշափէն դուսուղ ըն անըմ, ասըմ.- Հացը, կ՚ինին հէրիք չի ընն՝ական, պա հունց ը՞ք անըմ* (ՀԺՀ, V, 314):

ՀԷՐԻՔ՚ԻԼ/ՀԷՐԻՔԻԼ *(գրբ. հերքեմ)* - *չբ. տե՛ս* Հէրիք՚ անէլ:

ՀԷՐ-ՀԷՐ[1] - *գ.* Բուրդը նախնական մաքրման ենթարկելու՝ գզելու սանդերք: *Հէր-հէրը տինո՛ւմ ա, պո՛ւրթը հիր-հէրում* (Ձ):

ՀԷՐ-ՀԷՐ[2] - *տե՛ս* ՀԷՐ[1]:

ՀԷՐՍ - *տե՛ս* ՀԻՐՍ:

ՀԷՐՐԻԿ/ՀԷՐԻԿ/ՀԻՐԻԿ - *գ.* Երկար պոչով եւ առանց դմակի ոչխարի տեսակ, որ տարածված էր Ղարաբաղում: *Ղարաբաղ էլ հէրրիկ պահօղ չի կա, կընդրմընդ ա մընացալ* (Բ):

ՀԷՐՈՒ - *տե՛ս* ՀԸՌՆԷ:

ՀԷՐՈՒՆ *(գրբ. հերիւն)* - *տե՛ս* ԲԻՋ (1):

ՀԷՓ - *տե՛ս* ՀԻԲ:

ՀԷՐՕՍ - *տե՛ս* ԳԷՐՕՑ:

ՀԷՔ՚ԱԼ - *գ.* 1. Գոմեշի վզի սպիտակ նշան: *Տէզընն էլ կ՚ամ ա, լափ կ՚ումաշէն հէք՚ալան կէնում* (Ձ): 2. Դալար ճյուղերից կտրած փոքրիկ փայտ, որ որպես զարդ կախում էին հորթերի ու գառների վզից: *Ապան էզգա՛ն հէք՚ալնէ յար շինիս, կ՚ըռնէրէն վիզա՛ն կախ-կախ ընէս* (Բ): 3. Միջատ: *Տի՛ւզնի՛թի՛նան հէք՚ալ ար օտում* (Ձ): 4. *փխբ.* Մեծահատ, խոշոր (հատկապես հատապտուղների եւ ընդեղենի մասին): *Ցօրէն հինչ ցօ՞րէն, ամմէն մինը մին հէք՚ալ* (Բ):

ՀԷՔ՚ԻՄ - *տե՛ս* ՀԱ՚ՔԻՄ:

ՀԷՔ՚ԻՄԲԱՇԻ - *տե՛ս* ՀԱ՚ՔԻՄԲԱՇԻ:

ՀԷՔ՚ԻՄՓՈՒԼԻ - *տե՛ս* ՀԱ՚ՔԻՄՓՈՒԼԻ:

ՀԷՔ՚ԻՄՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԱ՚ՔԻՄՕԹՈՒՆ:

ՀԷՔՏԱՐ/ՀԷԿՏԱՐ *(ռուս. гектар, ֆր. hectare, հուն. hectaron)* - *գ.* Հողային մակերեւույթի մետրական չափ, որ հավասար է 10000 քառակուսի մետրի՝ հեկտար: *Խըզալանց Սէրօփը օթ հէքտար վը՞ղ օնէ, էլիա կօհ չի* (Բ):

ՀԸ - *ձ.* 1. Հարցական բացականչություն՝ ի՞նչ, ինչպե՞ս: *...Ծէն ա տաս շինամաչը, թա.- Հը՞, պա՛տմէ, տը՞սնամ՝ հինչ կա, հինչ չի կա* (ԱԱ, 75): 2. Սաստելու՝ սպառնալու բացականչություն: *Փարին անումը վէր տամ ըն, տատմարը օգում ա, թա տ՚ուս կ՚ա, ջօբանը ասում ա՝ հը՞...* (ՀԱԲ, 15, 112):

- Հը անիս/ըրած - Մոտավորապես, համարյա: *Ըրտաշէն խօգ՚ը հը ըրած իրը՞ք հա՛ռի՛ւր կիլօ կինի* (Բ):

ՀԸԴԷՂԱ - *տե՛ս* ԹԷԹԱ՚:

ՀԸԴԸԴԻԼ - *տե՛ս* ՀԻԴԻԴԻԼ:

ՀԸԴԻԴԱ - *տե՛ս* ՀԻԴԻԴԱ:

ՀԸԴՐՈ՚ԻԹԸ՞ՑԷ - *գ., ածական.* Հադրութի շրջանի կամ Հադրութ քաղաքի բնակիչ:

- Հը՞դրո՛ւթօցու սուփրա - Աղքատ սեղան՝ ճաշկերույթ, որտեղ հատկապես հացը պակաս է: *Հինչ ա՞, հը՞դրո՛ւթօցու սուփրա յա՞, էտ հացան խէ բօլ-բօլ պիրում չը՞ք* (Բ):

ՀԸՋԱ՚ԽԱՉ - *գ.* Սրբատեղի, ուր իբր գնում են հազը բուժելու: *Մին օր էլ խուխէն յօր ըն օնում, տանում հը՞զա՛խաչը* (Ձ):

ՀԸՋԱ՚ԽԷԽՏ - *ածական.* Շատ հազալուց խեղդված: *Էտ հը՞զա՛խէխտ պը՞ռավէն ըտը՞ղ թաղում ըն, ո՛ւրա՛նք ք՚ինամ* (Ձ):

- Հը՞զա՛խէխտ ինիլ/տը՞ռնալ - Շատ հազալուց շնչասպառ լինել: *Էնքան հը՞զէցէնք՚, լափ առռէ հը՞զա՛խէխտ իլինք՚* (Բ):

ՀԸՋ(Ջ)ԱՐ - *տե՛ս* ՀԱՋՋԱՐ:

ՀԸՋ(Ջ)ԷՐ - *տե՛ս* ՀԱՋՋԱՐ:

ՀԸՋ(Ջ)ԸՐԱՆՈՒՑ - *ածական.* 1. Հազար միավորից բաղկացած: *Մէլիք՚ը ո՛ւրա՛ն հը՞զզըրանուց զօրքը ղարկում ա* (Ձ): 2. Հազար դրամական միավոր արժեցող: *Հը՞զզըրանուց կավ ա ինք՚ կալա՛լ* (Բ): *գ.* 3. Հազար միավորի արժողությամբ թղթադրամ: *Մին հը՞զզըրանուց ա տամ, էտ գ՚ա՛բա՛ն տանում* (Ձ):

ՀԸՋ(Ջ)ԸՐԱՎԷՐ *(գրբ. հազարաւոր)* - 1. Հազարներով հաշվող, հազարավոր: *Հը՞զզըրավէր վը՞րչէմնէ յը՞ն հը՞վաքվում* (Ձ): *ածական.* 2. Շատ, բազմաթիվ, բյուրավոր: *Հը՞զզըրավէր մարթիք՚ ըն մը՞ռնում էտ կը՞ռվավը* (Ձ):

ՀԸՋ(Ջ)ԸՐԱՏԱՐ - *ածական.* Մեծ հարստության տեր, հազարներ ունեցող: *Կօզի հը՞զզըրատար մարթ ա Սամսօնը, ամմա կօշտ փօրավ հաց չի օտում* (Ձ):

ՀԸՋ(Ջ)ԸՐՃԷՂՆԸ - *ածական.* 1. Բազմաթիվ ճյուղեր՝ ճյուղավորումներ ունեցող: *Հը՞զզըրճէղնը ճը՞ղպօրէ յա իլա՛լ Հա՛բո՛ւն ճը՞ղպօրէն* (Բ): 2. *փխբ.* Սերնդաշատ, շատ զավակներ ունեցող: *Հը՞զզըրճէղնը ազկ ա Դ՚ը՞ր՚ունց ազկը* (Բ):

ՀԸՋ(Ջ)ԸՐՊԱՏԷԳ՚ *(գրբ. հազարպատիկ)* - *ածական., մ.* Հազար՝ շատ անգամ ավելի: *Միհէնգ՚ հը՞զզըրպատէգ՚ լ՚ավ ընք ապրում, քանց կը՞ռվէն վը՞խտէն* (Բ):

ՀԸՋ(Ջ)ԸՐՎԸՆՆԱՆԷ - *գ.* Բազմաթիվ հոդվածավոր ոտներ ունեցող որդի նման կենդանի: *Հը՞զզըրվընանէն մը՞զ՚մազ՚ուտ ա ինիս* (Բ):

ՀԸՋ(Ջ)ԸՐՓԷՇԱ՚Կ - *ածական.* Շատ արհեստների՝ հմտությունների տիրապետող: *Հը՞զզըրփէշա՛կ մարթը տո՛ւզնը չի մընալ* (Ձ):

ՀԸՋԸՆ-ՀԱ՚ՋԻՆ/ՀԸՋԻՆ-ՀԱՋԻՆ - *տե՛ս* ԳԱՀ-ԳԱ՚Հ:

ՀԸՋԸՐԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՂԸՐԱՍՏԷԼ:

ՀԸՋԸՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՂԸՐԱՍՏԸՎԷԼ:

ՀԸՋԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՂԸՐԸՍՏՕԹՈՒՆ:

ՀԸՋԻՆ-ՀԱՋԻՆ - *տե՛ս* ՀԸՋԸՆ-ՀԱ՚ՋԻՆ:

ՀԸՋՏ - *ձ.* Ծաղրական արտահայտություն՝ ուղղված որեւէ գործ ձեռնարկողին՝ ասողին՝ չե՛ս կարող: - *Էք՚ո՛ւց ք՚ինա՛ն ըմ ծը՞մակը, մին կ՚ը՞խտար վէր քը՞ցիմ.* - *Հը՞զտ* (Բ):

ՀԸ՞Ռ/ՀԸՌ/ՀԷՌ *(գրբ. եռ)* - *գ.* 1. Եռալը, եռ գալը, եռք: *Չը՞ղանէն հը՞ռը վէր կը՞տը՞ռում ա, ածում ա տաշտը, վը՞ննէրը տինո՛ւմ մաչին* (Ձ): 2. Ցավ, կսկիծ, մարմաջ: *Տա տէնակը ջուբան հանըմ ա, մաննը կը՞տը՞ռըմ, յը՞ռան աղ ածըմ, վը՞ր հը՞ռան քօնը տանէ վը՞չ* (ՀԺՀ, V, 17):

- Հը՞ռ ածէլ/տալ - 1. Եռացնել, եռ տալ: *Ճո՛ւրը հը՞ռ ա ածում, մօրթած հավը կօխում մաչը, թէփը՞ռում* (Ձ): 2. Ցավ՝ կսկիծ՝ մարմաջ պատճառել: *Էտ տը՞ղան պէնջա՛ը պուք ա տամ, քը՞վօրը թը՞խում, հը՞ռ ածում* (Ձ):

- Հը՞ռ կ՚ալ - 1. Եռալ, եփ գալ: *Կաթնը հէռ կ՚ալիս ա ինո՛ւմ, յօր ա օնում, ածում ուշափէն կը՞լիխէն, ըսպանում* (ՀԺՀ, VII, 22): 2. Խմորվել: *Թօթը հը՞ռ ա յը՞կալ, արաղը քը՞շիլի վախտըն ա* (Բ): 3. Մարմնի վրա ցավ՝ կսկիծ՝ մարմաջ զգացվել: *Էնքան պէնջա՛ը ըմ քաղալ, ծը՞ռքըս հը՞ռ ա կ՚ամ* (Բ): 4. *փխբ.* Հուզվել, բորբոքվել, զայրանալ: *Մէլիք՚ը էտ վէր ըսկանում ա, հը՞ռ ա կ՚ամ* (Ձ): 5. *փխբ.* Բուռն կերպով

տեղի ունենալ, թափ ստանալ: *Կործը հըէռ ա կ'ամ* (Բ):

ՀԸԷՌԱԼ/ՀԸՌԱԼ/ՀԷՌԱԼ *(գրբ. եռամ)* - *չբ. տե՛ս* Հըէռ կ'անալ:

ՀԸԷՌԷ/ՀԸՌԷ[1]/ՀԷՌՌԷ/ՀԷՌՌՈՒ/ՀԷՌԷ *(գրբ. հեռի)* - *ած.* 1. Հեռու գտնվող, ոչ մոտիկ, հեռավոր: *Հըէռէ տըէղ ա ինում էտ ծառը, մին օրումը կարում չըն հըսնին* (Ձ): 2. Ազգակցական կապերով հեռու, օտար: *Հըէռէ պարիկամը հինչ բի՞դի անէ* (Բ): 3. *գ.* Հեռավոր տեղ՝ վայր՝ կետ: *Հըէռէն տըէսնում չըմ* (Բ): 4. *կ.* Որեւէ սահմանից՝ կետից այն կողմ: *Ըշկօլը շէնան հըէռէ յըն շինանալ* (Բ):

- Հըէռէ ինիլ (մին պէնա) - Որեւէ բանից՝ արհեստից՝ մասնագիտությունից եւն գաղափար չունենալ՝ չտիրապետել: *Աշօտը դանլգ'ուրթանա հըէռէ յա* (Բ):

Հըէռէ կէնալ/մընալ/շօռ տալ/քաշվիլ - 1. *տե՛ս* ՀԸՌԱՆԱԼ: 2. Մի բանի հետ գործ չունենալ, չխառնվել, զգուշանալ, խուսափել: *Էտ օրվանից էտ տըղան կ'ուղութունա հըէռէ յա կընաս* (Ձ):

- Հըէռէ կըցընէլ/պահէլ/քաշիլ - 1. *տե՛ս* ՀԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ: 2. Մի բանից խուսափել տալ: *Հանը շատ չըրչարվից, մինչը'վ կարից տըղէն կ'ուղութունա հըէռէ կըցընէ* (Ձ):

- Հըէռէ մըզանա - Բարեմաղթություն, որ պատմվող չարիքը չպատահի: *Հըէռէ մըզանա, ասում ըն՝ Իրան չումա յա ըսքըսալ* (Բ):

- Հըէռէ յէշիլ - Հեռատես լինել, ապագան նկատի ունենալ: *Մարթ բիդի հըէռէ յէշի, վէր կարէ կըլօխը պահէ* (Բ):

- Հըէռէ շօռ ըս կ'ամ, մօտէ քըթէնում - Ասում են, երբ այլ տեղերում փնտրածը ճարվում է շրջապատում:

- Հըէռէ տըէղէն հալվան շիրը'փավ կօտին - *տե՛ս* Հըէռէ տըէղէն սօրփը զըրավուր կինի:

- Հըէռէ տըէղէն սօրփը զըրավուր կինի - Անորոշը՝ անծանոթը ավելի լավն է թվում:

- Հըէռէ ք'ինիլ - 1. Առաջ գնալ, մեծ հաջողություն ունենալ: *Ասում ա.- Շատ ըշկապէց խօխա յա, հըէռէ յա ք'ինանկան* (Ձ): 2. Հեռավոր՝ տվյալ բանի հետ անմիջական կապ չունեցող հանգամանքները քննել՝ հիշել, նյութից շեղվել: *Տըէսնում ա, վէր զ'ուրանց ընէլիս տա շատ ա հըէռէ ք'ինանում, ղըրաղ ա կէնում* (Ձ): 3. Չափազանցության՝ ծայրահեղության մեջ ընկնել, չափն անցնել: *Էտ տըղան շատ ա հըէռէ ք'ըէցալ, խըտուրու-մըտուրու պէնէր ա անում* (Ձ):

ՀԸԷՌՄԱՆ/ՀԸՌՄԱՆ/ՀԷՌՄԱՆ - *ած.* Շատ տաք, եռման աստիճանն անցած: *Հըէռման ճանր ա ածում կըլխէն, ըսպանում* (Ձ):

ՀԸԷՌՈՒՑ/ՀԸՌՈՒՑ/ՀԷՌՈՒՑ - *տե՛ս* ՀԸԷՌ:

ՀԸԷՏ[1]/ՀԸԷՏՔ/ՀԷՏ[1]/ՀԷՏՔ *(գրբ. հետ(ք))* - *գ.* Որեւէ բանի թողած դրոշմը մեկ այլ բանի վրա, հետք: *Միհէնգ' էլ, վէր յէշում ըս, լանսինգ'ին իրըէսէն մօրը խըմօրուտ մընէրէն հըէտքէրը ըրվամ ա* (ԱԱ, 15):

- Հըէտը անէլ/քըցիլ - *տե՛ս* Հըէտան անէլ:

- Հըէտը ըղնէլ/ընցընէլ - *տե՛ս* Հըէտան ըղնէլ:

- Հըէտը կըտըրէլ/պահէլ/քաշիլ - 1. Հետեւել, հետապնդել: *Էտ կընէգ'ը տըէսնում ա, վըէր մարթըն ուրանա հէտը պահում ա, խըրատվում ա* (ՆԼՂԺԲ, 67): 2. Սիրահետել: *Շատ տըղա յա ինում էտ ըխճըկանը հըէտը կըտըրած, ամմա ինք'ը մինակ չուբանէն տըղէն ա ինում սիրիլիս* (Ձ):

- Հըէտը կուրցընէլ - 1. Մեկի հետքից շեղվել: *Շօնը արչին հըէտը կուրցընէս ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* Հըէտը-թէփուռը կուրցընէլ:

- Հըէտումը ինիլ/կէնալ - Հետամտել, հետամուտ լինել: *Վէր կօրծէն հըէտումը չըկացէր, գ'իդանա վէր անանալ չի կ'ըլանա* (Բ):

ՀԸԷՏ[2] - *տե՛ս* ՀԸԷՏԷ[1]:

ՀԸԷՏԱ(Ն)/ՀԷՏԱ(Ն) *(գրբ. հետ)* - *մ.* 1. Հետեւից: *Հէնգ' մարթ ուրանր հըէտա հըսնըմ չըն* (ԱՀ, 50): 2. *տե՛ս* ՅԸԷՏՆԱՆ:

- Հըէտան անէլ - Իր հետեւից բերել՝ տանել եւն: *Էտ մարթը, շընէրը հէտան ըրած, կ'ամ ա շօռ կ'ամ, ըղվէսին քըթէնում, փըռնում խէխտում...* (ՀԺՀ, VII, 237):

- Հըէտան գ'ուլլա քըցիլ - Մեկի՝ մի բանի կարիքը խիստ զգալ, ձեռք բերելու համար մտատանջվել: *Սօվ ա ինում, ժուղօվուրթը հացէն հըէտան գ'ուլլա յըն քըցանում* (Ձ):

- Հըէտան ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Հըէտը կըտըրէլ: 2. *տե՛ս* Հըէտումը ինիլ:

- Հըէտան թանմք'անծ ծի դարկէլ - *տե՛ս* Հըէտան կ'անրմանր խընձօր դարկէլ (2):

- Հըէտան թըլըթափէլ - Մեկին շատ սիրել: *Շէնին ըխճըկէրքը Ըղանսանա հըէտան թըլըթափում ըն* (Բ):

- Հըէտան խօսէլ - Մեկի մասին նրա բացակայությամբ չարախոսել՝ բամբասել: *Շէնին կընանէք'ը նախագէն կընգանը հըէտան շատ ին խօսում* (Բ):

- Հըէտան ծէն տալ - Կոչել, անվանել, հորջորջել: *Լօխ ըտըրա հըէտան կ'օղ կատու ին ծէն տամ* (Ձ):

- Հըէտան կ'անրմանր խընձօր դարկէլ - 1. Որպես հավանելու երաշխիք՝ աղջկան կարմիր խնձոր ուղարկել. եթե ընդունում է, ուրեմն համաձայն է: *Առաչ, վէր մին տըղա մին ըխճըկա հավան կընալիս ա իլալ, հըէտան կ'անրմանր խընձօր ա իլալ ղըրկէլիս* (Ձ): 2. Հանդիսավոր հրավիրել (հաճախ գործածվում է ժխտական կամ հարցական ձեւերով): *Հըէտատ կ'անրմանր խընձօր ը՞մ դարկալ, հօր ը՞ս յըէկալ* (Բ):

- Հըէտան կուտանա ինիլ/տըէռնալ - Մեկին անմնացորդ նվիրվել: *Կընէգ'ը վէր մարթին հըէտան կուտանա չիլանվ, էն տօնը տօն չի տըէռնալ* (Բ):

- Հըէտան կուտանն ծէն տալ - Արհամարհել: *Շինանցէք' ըտըրա հըէտան կուտանն ըն ծէն տաս* (Բ):

- Հըէտան հըսնէլ - Իր հնարավորություններով՝ կարողություններով մեկին հավասարվել: *Կ'էցընն էլ վըէչ մին լանվ շօր կար, վըէչ էլ մին մարթու հէտա հըսնում ար* (ՀԺՀ, VII, 259):

- Հըէտան հըրավէրք դարկէլ - *տե՛ս* Հըէտան կ'անրմանր խընձօր դարկէլ (2):

- Հըէտան ճանր թօղ անէլ - Բարի ճանապարհ մաղթել: *Վէր պարիկամէրան մինը հըէռէ տըէղ ա ք'ինում, հըէտան ճանր ըն թօղ անում* (Ձ):

- Հըէտան ճանր ինիլ/տըէռնալ - *տե՛ս* Հըէտան կուտանա ինիլ:

- Հըէտան մարթ դարկէլ - Մեկի միջոցով մեկին կանչել՝ հրավիրել: *Կ'անք'անն հըէտան մարթ ըն դարկում, ամմա ք'ինամ չի* (Բ):

- Հըէտան մըէռնէլ/մըէռնէլ-կըտըրէլ - *տե՛ս* Հըէտան թըլըթափէլ: *Արսէնը մէծ ախպօրը հէտան մըէռնում ար. էն ըշտէղ ք'ինամ ա, դանչանք ա անում, վէր անանալ էլ նըհէտը տանէ* (ՀԺՀ, V, 438):

- Հըէտան յէշիլ - 1. Հմայվել, զմայլվել: *Թաքավէրին տըղան էտ ըխճըկանը վէր տըէսնում ա, մընամ ա հըէտան յիշիլիս* (Ձ): 2. Ջղջալ, փոշմանել: *Կավը իժժան ծախից, մընաց հըէտան յիշիլիս* (Բ):

- Հըէտան շօռ կ'անալ - Մեկին փնտրել՝ որոնել: *Շանտ ըն ընէս ք'իս մօտէ ծրմակը, էծին հէտան շօռ կ'անս* (ԼՂԲ, 317):

- Հըէտան պէրած - Երկրորդ անգամ ամուսնացող կնոջ՝ նախորդ ամուսնուց ունեցած զավակը նոր ամուսնու եւ նրա հարազատների համար: *...էտ կընէգ'ը յըտվակէն ա ինում՝ հէտան էրկու տըղա խօխա պիրած* (ՆԼՂԺԲ, 7):

- Հըէտան պըրծընէլ - Մեկի՝ մի բանի հետեւից վազել: *Պուղին չօր ճաթը յօր ա օնում, հէտան պըրծընում* (ՆԱԲ, 132):

- Հըէտան քարավ տալ - Քշել, ծաղրել: *Հինչ ա կօրծա տանս ըն քըցանալ, լօխ հըէտան քարավ ըն տամ* (Բ):

- Հըէտան քըցիլ - *տե՛ս* Հըէտան անէլ: *Տըղան շընէրը հէտան ա քըցանում, հըղէ ինում* (ՆԼՂԺԲ, 17):

- Հըէտատ պըրծընօղ կա՞ - Ինչո՞ւ ես

շտապում: *Հը՞տատ պըրծընօղ կա՞, խէ հանդարդ չըս կօրծ անում* (Բ):

ՀԸՏԷ[1]/ՀԸՏԻ[1]/ՀԸՏՏ[2]/ՀԷՏԷ[1]/ՀԷՏԻ[1]/ՀԷՏ[2] - *գ., մ.* Քանակական թվականների եւ քանակ ցույց տվող այլ բառերի հետ ցույց է տալիս կրկնություն՝ բազմապատիկություն, անգամ: *Էտ մարթը էրկու հը՞տէ փօրցիում ա, ամալ չի կ'ամ* (Ձ):

ՀԸՏԷ[2]/ՀԸՏԻ[2]/ՀԷՏԷ[2]/ՀԷՏԻ[2] - *կ.* 1. Նպատակով: *Փուլ ըշխըդէլի հը՞տէ ջիհիլնէն ք'իս ըն իլալ սիզօն* (Ձ): 2. Պատճառով: *Թաքավէրը շատ պարի թաքավէր ար, ժողովուրթը ըտըրա հէտի էլ ընդըրա կըլօխը յէր իլին* (ԼՂԲ, 290): 3. Հօգուտ՝ հանուն մեկի՝ մի բանի: *Ախպօրը հը՞տէ գանքը կըտա* (Բ): 4. Վերաբերությամբ, մասին: *Մարը ըխճըկանը հը՞տէ շատ ար մըտըծէս* (Ձ): 5. Ցույց է տալիս հատկացում: *Լ'ավ թիք'էք'ը տըղէն հը՞տի ար պըհէս* (Ձ):

ՀԸ՞ՏԸ-ԹԷՓՈՒՌԸ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հը՞տը-թէփուռը կուրցընէլ - Անհետ կորցնել՝ ոչնչացնել: *Ըտի էտ տըղէն տանում ըն, հը՞տը-թէփուռը կուրցընում* (Ձ):

- Հը՞տը-թէփուռը կօրչիլ/չըրվալ/մանիլում չանէլ - Անհետ կորչել, ոչ մի լուր՝ տեղեկություն չլինել: *Համամչին բառասխանըմ ա.- Թա՛ջիր, վախէլ մի՛ր, հէտը-թէփուռը մանիլում չի* (ՀԺՀ, VII, 114):

ՀԸ՞ՏԻ[1] - *տե՛ս* ՀԸ՞ՏԷ[1]:

ՀԸ՞ՏԻ[2] - *տե՛ս* ՀԸ՞ՏԷ[2]:

ՀԸ՞ՏՔ - *տե՛ս* ՀԸ՞Տ[1]:

ՀԸ՞ՐԹ/ՀԷՐԹ *(հ.ե. *ser- (կողք կողքի շարել, միացնել)* - *գ.* 1. Հաջորդական կարգ՝ դասավորություն: *Հը՞րթավ մուտանում ըն, թաքավէրին ծը՞րքը պաչիում* (Ձ): 2. Որոշ ժամանակամիջոցում կատարվող անընդհատ աշխատանք, որի ժամանակ մեկը հաջորդում է մյուսին, հերթափոխ: *Ջավօղը էրկու հէրթավ ա ըշխադում* (Բ): 3. Որեւէ բանի համար իրարից հետո հաջորդական կարգով սպասող մարդկանց խումբ՝ շարք: *Հէրթը մը՞ծ ա ինում, կարում չի ըսպասէ* (Ձ):

- Հը՞րթը կ'ալ/հըսնէլ - Հերթը՝ ժամանակը վրա հասնել: *Կը՞ր հը՞րթը կ'ամ ա ուրանա, մէսը պըրծած ա ինում* (Ձ):

- Հը՞րթը մը՞զ հըսավ, ճըղացէն քարը կօտըրից - Ասում են այն դեպքում, երբ գործը վերջին պահին անակնկալ դժվարության է հանդիպում՝ ձախողվում է:

- Հը՞րթը մը՞զ հըսավ, Լէնինը մը՞ռավ - *տե՛ս* Հը՞րթը մը՞զ հըսավ, ճըղացէն քարը կօտըրից:

- Հը՞րթը ուրուր կըտօրէլ/օտէլ - Մեծ հերթ գոյանալ: *Քինամ ա, թա մէս ինք' օնէ, տը՞սնում՝ հը՞րթը ուրուր ուտէլիս* (Ձ):

- Հը՞րթ պահէլ/փըռնէլ/վը՞ննը կէնալ - Իր հերթը հասնելուն սպասել: *Հը՞րթ ա պահում, վէր կարէ էրկու հաց ինք' օնէ* (Ձ):

ՀԸ՞ՐԹԱՀԸ՞ՐԹ/ՀԷՐԹԱՀԷՐԹ - *մ.* Հերթով, իրար փոխարինելով: *Հը՞րթահը՞րթ կօրծ ըն անում* (Բ):

ՀԸԹԷԹԱ - *տե՛ս* ԹԷԹԱ:

ՀԸԹԸՅԱԹ/ՀԻԹԻՅԱԹ *(թրք. ehtiyat)* - *գ.* Խնայված դրամական գումար, խնայողություն: *Լ'ավ կընէգ'ը էն ա, վէր տանը միշտ հըթըյաթ պահէ* (Բ):

- Հըթըյաթ անէլ - Խնայողություն անել, խնայել: *Էրկու հըզէր մանէթ ըմ պէրալ, էն էլ մարթըս կ'իրըմ ա, թա հըթըյաթ ըրա, էլ փօղ չըմ դարկէլու...* (ՋՏ, Բ, 78):

ՀԸԹԸՅԱԹԱՎ/ՀԻԹԻՅԱԹԱՎ - *ած.* Ծախսերի մեջ խնայող՝ տնտեսող, խնայված դրամական գումար՝ խնայողություն ունեցող: *Հըթըյաթավ կընէգ' ա իլալ Մանիշ աքէրը* (Բ):

ՀԸԹԸՐՔԸ՞ՑԷ - *գ.* 1. Մարտակերտի շրջանի Հաթերք գյուղի բնակիչ: *Մին օր հըթըրքը՞ցէք' հըվաքվում ըն, մըսլըհաթ անում, վար մը՞ր հօղը կ'էտէն էս ընգ'ունանա պուկէն, տանէն էն դօլը* (ՆԼՂԺԲ, 99): 2. *տե՛ս* ԽԸՆՈՒԾԻՆԸԿԸ՞ՑԷ (2):

ՀԸԹ(Հ)ՕԹԷԳ' - *տե՛ս* ՎԸԹՎԸԹԷԳ':

ՀԸԹ(Հ)ՕԹԷԼ - *տե՛ս* ՎԸԹՎԸԹԱԼ:

ՀԸԼԱԼ(Վ)ԷԼ - *չբ.* Մաքրվել, անարատ դառնալ: *...Էլիա շօնը կ'ան ա լ'ուզ տաս, էլիա յօր ա ունէս, տընէս դէրին կօշտը, վը՞ր օծէ, հըլալվէ* (ԼՂԲ, 376):

ՀԸԼԱ՞ԾԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հըլանցակ անէլ - 1. Հալածել, վտարել: *Շօնը հէտան ա պըրծընում, ըղվէսին շէնան հըլանցակ անում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք անէլ:

- Հըլանցակ ինիլ/տը՞ռնալ - 1. Հալածվել, վտարվել: *Էտ թաքավէրին վախտը շատ կ'օղէր ըն էտ յիրգ'իրան հըլանցակ իլալ* (Ձ): 2. *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

ՀԸԼԱ՞(Մ) - *տե՛ս* ՀԱԼԱ՞:

ՀԸԼԱ՞ՄԱԾ - *տե՛ս* ՀԱԼԱ՞ՄԱԾ:

ՀԸԼԱՎԱԾ - *մ.* Միայն շապիկով, շապկանց: *Հըլավաց տանս ա կ'ամ ք'ուչան, լօխ ծըծընդօստում ըն* (Ձ):

ՀԸԼԷՄԱ/ՀԻԼԷՄԱ - 1. *գ.* Բրնձով պատրաստած ջրալի դյուրամարս կերակուր: *Հըլէման ահնամ շօրվա յա* (Բ): 2. *ած. փխբ.* Շատ կակուղ: *Ջանը հըլէմա յա* (Բ):

ՀԸԼԷՎՈՒՐ/ՀԸԼԻՎՈՒՐ/ՀԻԼԻՎՈՒՐ/ՀԸԼԸՎՈՒՐ/ՀՈՒԼՈՒՎՈՒՐ/ՀՈՒԼՈՒՎԷՐ/ՀԸԼԻՎԷՐ/ՀԸԼԻՎԸ՞Ր *(գրբ. ալեւոր)* - 1. *գ.* Ծերունի, ալեւոր: *Հըղէննի մին հըլէվուր ա պըտահում, էս մարթը հընգըրանում ա տահանց* (ՆԱԲ, 53): 2. *ած.* Ծերացած, ծեր: *Հանլանվուր մարթ ա Սումբաթը, ամհա սաղ օրը էն ա կօրծ ընէս* (Բ):

ՀԸԼԸԼՕԹՈՒՆ - *գ.* Ազնվություն, արդարություն, շիտակություն: *Թաքավէրը ըտի ըստակում ա, յէրգ'իրը հըլըլօթուն ա ըղնում* (Ձ):

ՀԸԼԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Հալալ անէլ:

ՀԸԼԸԾԱԿԱՆ - *ած., գ.* Հալածված, վտարված (մարդ): *Հըլըծական մարթին օրը սը՞վ կինի* (Ձ):

ՀԸԼԸՅԱ՞Ն[1] - *տե՛ս* ՀԸԼ'ՎԸՅԱ՞Ն:

ՀԸԼԸՅԱ՞Ն[2] - *տե՛ս* ՀԱԼԱ-ՀԱԼԱ:

ՀԸԼԸ-ՀԱԼԱ - *տե՛ս* ՀԱԼԱ-ՀԱԼԱ:

ՀԸԼԸՂՈՒՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՂՕՐԷԼ:

ՀԸԼԸՂՈՒՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՂՕՐՎԷԼ:

ՀԸԼԸՂՕՐԷԼ/ՀԸԼԸՂՈՒՐԷԼ/ՀԸՂԼԸՂՕՐԷԼ/ՀԸՂԼԸՂՈՒՐԷԼ - *նբ.* Շատ տրորել: *Հըլըղօրում ըն, մաշկը կ'իրմիրցընում* (Ձ):

ՀԸԼԸՂՕՐՎԷԼ/ՀԸԼԸՂՈՒՐՎԷԼ/ՀԸՂԼԸՂՕՐՎԷԼ/ՀԸՂԼԸՂՈՒՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԸԼԸՂՕՐԷԼ-ի:

ՀԸԼԸՎԱՑՈՒ - *գ., ած.* Շապիկ կարելու համար նախատեսված (կտոր): *Մին հըլըվացու էլ դարկում ա ախպօրը կընգանը հը՞տէ* (Ձ):

ՀԸԼԸՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԸԼԷՎՈՒՐ:

ՀԸԼԸՎՈՒՐԷԼ/ՀԸԼԻՎՈՒՐԷԼ/ՀԻԼԻՎՈՒՐԷԼ/ՀՈՒԼՈՒՎՈՒՐԷԼ/ՀԸԼԻՎԷՐԷԼ/ՀԸԼԻՎԸ՞ՐԷԼ *(գրբ. ալեւորիմ)* - *չբ.* Ծերանալ: *Ապան շատ ա հըլըվուրալ, էլ կարում չի տանս կ'ա շինամաչը* (Բ):

ՀԸԼԸՎՈՒՐՕԹՈՒՆ/ՀԸԼԻՎՈՒՐՕԹՈՒՆ/ՀԻԼԻՎՈՒՐՕԹՈՒՆ/ՀՈՒԼՈՒՎՈՒՐՕԹՈՒՆ/ՀԸԼԻՎԷՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. ալեւորութիւն)* - *գ.* Ալեւոր լինելը, ծերություն: *Հըլըվուրօթունը մարթին ամմէն հինչա քըցում ա* (Բ):

ՀԸԼԸՎՓՕԽԱՆ - *գ.* Կարճ շապիկ: *Տընդըղում ա, լըվացան մին հըլըվփոխան յօր օնում, պըտատում, տընում կըռուտակէն, նի մընանում տօն* (ՆԱԲ, 136):

ՀԸԼԸՎՕՐՅՆԷՔ' - *գ.* Հարսանիքից առաջ հարսի եւ փեսայի զգեստներն օրհնելու ծես: *Հըլըվօրհնէք'ը վէր պըրծընէս ա, դէրը հախը յօր ա ընէս, ք'իս* (Ձ):

ՀԸԼԻՎԷՐ - *տե՛ս* ՀԸԼԷՎՈՒՐ:

ՀԸԼԻՎԷՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՎՈՒՐԷԼ:

ՀԸԼԻՎԸ՞Ր - *տե՛ս* ՀԸԼԷՎՈՒՐ:

ՀԸԼԻՎԸ՞ՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՎՈՒՐԷԼ:

ՀԸԼԻՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԸԼԷՎՈՒՐ:

ՀԸԼԻՎՈՒՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՎՈՒՐԷԼ:

ՀԸԼԻՎՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՎՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ՀԸԼԼԱ՞ - *տե՛ս* ՀԻԼԼԱ՞:

ՀԸԼՀԸԼԱ՞ - *ած.* Թույլ, անկարող: *Հըլիհըլա՞ մարթ ա Կըրիքօրը* (Բ):

ՀԸԼՂԱԿ - *տե՛ս* ՀԸՂԼԱԿ:

ՀԸԼՎԸՀԱԼ/ՀԸԼԸՀԱԼ[1] - *ած.* 1. Հալվելու մոտ, հալվեհալ: *Էտ հըլվըհալ յըէղը ածում ա բալօնը, կօխում խուրջինը...* (Զ): 2. Շատ փխրուն՝ փափուկ (ուտելիքի մասին): *Հըլվըհալ մէս ա, լըհա կարում ըս՝ կէր* (Բ):

- Հըլվըհալ անէլ, ընգուճնէն/կըլօխը ածէլ - *տե՛ս* Հալիլ, ընգուճնէն/կըլօխը ածէլ:

ՀԸԼՎԸԷՆԷ - *գ.* Խնձորի տեսակ: *Հըլվըէնէն քախծըր խընձօր ա* (Բ):

ՀԸԼՀԻԼ-ԲԸԼՀԻԼ - *ած.* Շատ հարբած՝ գինով: *Դէ հըլհալ-բըլհալ մըկըրնէ յըն, լի՞, ճըղճըղամ ըն* (Զ):

ՀԸԼՈՒՃԻ - *տե՛ս* ՀԸԼՈՒՋԻ:

ՀԸԼՈՒՋԻ/ՀԸԼՈՒՃԻ - *գ.* Վայրի փշոտ թուփ, որ տալիս է պնդուկի մեծությամբ դեղնակարմիր քաղցր պտուղներ, ալոճենի: *Հըլուջին ամմէն վըէղում չի փըսնէս* (Բ):

ՀԸԼՈՒՌՆԷ - *տե՛ս* ՈՒԼՈՒՌՆԷ:

ՀԸԼՕՌ(Ն)ԷԳ[1]/ՀԻԼՕՌ(Ն)ԷԳ[1]/ՀՈՒԼՕՌ(Ն)ԷԳ[1] - *գ.* Թարախակալած ուռուցք մարմնի վրա, թարախապալար, չիբան: *Վըէննէն յըրա հըլօռնէգ ա տուս յըէկալ* (Բ):

ՀԸԼՕՐ/ՀԻԼՕՐ/ՀՈՒԼԼՕՐ *(գրբ. ոլոր)* - *ած.* 1. Ոլորված, ոլորուն: *Մին հըլօր քօղ ա յօր օնում, կապում* (Զ): 2. Ոլորապտույտ, ոլորաններ ունեցող: *Ըտըղատ մին հըլօր կածան ք'ինամ ա Թըղլարա կըլօխը* (Բ):

- Հըլօր տալ - *տե՛ս* ՀԸԼՕՐԷԼ:

ՀԸԼՕՐԷԼ/ՀԻԼՕՐԷԼ/ՀՈՒԼԼՕՐԷԼ *(գրբ. ոլորեմ)* - *նբ.* 1. Մի ծայրից բռնելով՝ մյուս ծայրով առարկան պտտել իր շուրջը: *Ապուն խասյաթ ա իլալ, բիդէրէն քըթան փըռնէլիս ա իլալ, հըլուրէլիս* (Բ): 2. Ուժգնորեն դարձնել՝ ճկել՝ ծռել: *Արմօն կ'ումաշին կըլօխը հըլօրում ա, վէր քըցում* (Զ): 3. Շրջել, շուռ տալ, թեքել: *Հալալ խօսկը պըրծընէլու, տըղան ղամանն հըլօրում ա, մօրը էլ ըսպանում* (ՆԱԲ, 36):

- Հըլօրած քօղ - Չնչին՝ անարժեք բան: *Սաբավ կընէգ ա, տանը մին հըլօրած քօղ էլ չի կա* (Բ):

ՀԸԼՕՐ-ՀԸԼՕՐ - *տե՛ս* ՀԸԼՕՐ-ՊԸԼՕՐ:

ՀԸԼՕՐՉԱՆ/ՀԻԼՕՐՉԱՆ/ՀՈՒԼԼՕՐՉԱՆ - *գ.* 1. Ոստայնի անիվը, որի վրա փաթաթվում է գործած կտավը: *Վըէստանէն հըլօրչանը կօտըրում ա* (Զ): 2. Փոքրիկ փայտ, որով պտտելով՝ ամրացնում են բեռների թուլացած պարանը՝ թոկը: *Փանը էշին պէռնում ըն, յըէտնան հըլօրչանավ պինդըցընում* (Բ):

- Հըլօրչան տալ - Փոքրիկ փայտով պտտելով՝ բեռների պարանը՝ թոկը պրկել՝ ամրացնել: *Պէռնը ծիյին յըրա կըպօտում ըն, հըլօրչան տամ* (Զ):

ՀԸԼՕՐ-ՊԸԼՕՐ/ՀԸԼՕՐ-ՀԸԼՕՐ/ՀԻԼՕՐ-ՊԻԼՕՐ/ՀԻԼՕՐ-ՀԻԼՕՐ - *ած., մ.* 1. Ծուռումուռ, այս ու այն կողմը դառնալով: *Հըլօր-պըլօր հըղըցկընէ շատ կա Ղարաբաղ* (Բ): 2. *փխբ.* Մանվածապատ, խճճված: *Հըլօր-պըլօր կօրծա զանիլաս տանում ա* (Բ): 3. *փխբ.* Ոչ շիտակ, ոչ անկեղծ: *Էտ մարթը հըլօր-պըլօր ա խօսում, սայաղ կաց* (Զ):

- Հըլօր-պըլօր անէլ - Տարբեր տեղերից ոլորել, ծռմռել: *Էտ արկաթը յօր ա օնում, հըլօր-պըլօր անում, տէն քըցում* (Զ):

ՀԸԼՕՐՎԷԼ/ՀԻԼՕՐՎԷԼ/ՀՈՒԼԼՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԸԼՕՐԷԼ-ի:

ՀԸԽԸՌ-ՀԱԽՈՒՌ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հըխըռ-հախուռ անէլ - *տե՛ս* ՀԸԽԸՌՕՏԷԼ:

ՀԸԽԸՌՕՏԷԼ/ՀԸԽՌՕՏԷԼ - նբ. Շատերը եւ շատ բան ամբողջ բերանով խածել՝ կծել՝ խլել՝ խժռել: *Շընէրը հըխըռստում ըն, մէսը լօխ օտում* (Զ):

ՀԸԽԸՌՕՏՎԷԼ/ՀԸԽՌՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԸԽԸՌՕՏԷԼ-ի:

ՀԸԽԿԸԹԷԽԿՈՒ(Տ) - *տե՛ս* ԸԽԿԸԹԷԽԿՈՒ(Տ):

ՀԸԽԿԸՀԱՇԸԷՎ/ՀԱԽԿԱՀԱՇԸԷՎ - *տե՛ս* ՀԱՇԸԷՎ-ՀԱՇՎԱՐԿ:

ՀԸԽԿԸՀԷՍԱԲ/ՀԱԽԿԱՀԷՍԱԲ *(թրք. haqq-hesab)* - *տե՛ս* ՀԱՇԸԷՎ-ՀԱՇՎԱՐԿ:

ՀԸԽՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԽԸՌՕՏԷԼ:

ՀԸԽՌՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԽԸՌՕՏՎԷԼ:

ՀԸԾԱՆԻԼ - *նբ.* Փայտերը՝ ցախը հաստ ճյուղի՝ գերանների վրա դարսել՝ քաշ տալու համար: *Հըծանում ըն, վէր փանը ծըմական քաշ տան, պիրին* (Զ):

ՀԸԿԱՌԱԿ/ՀԸԿԸՌԱԿ *(գրբ. հակառակ)* - *ած.* 1. Դեմ, անհամաձայն: *Տըղան օգում ար ք'ինի, ամմա ախճիգը հըկառակ ա ինում* (Զ): 2. Ներհակ, ոչ համերաշխ: *Ըտըրանք ուրուր նըհըէտ հըկառակ ըն ինում* (Զ): 3. *կ.* Դեմ, ընդդեմ: *Տըղան հօրը ըսածէն հըկառակ ա խօսում* (Բ):

ՀԸԿԸԼ[1]-ՀԱԿԱԼ[1] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հըկըլ[1]-հակալ[1] անէլ - 1. Շատ ջարջարել՝ հոգնեցնել: *Իզէն ինձ շատ ա հըկըլ[1]-հակալ[1] ըրալ* (Բ): 2. *տե՛ս* Հըկը-հակու անէլ:

- Հըկըլ[1]-հակալ[1]ը ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Ըսօր-էք'ուցը ըղնէլ: 2. *տե՛ս* Հըկըն-հակունը ըղնէլ:

- Հըկըլ[1]-հակալ[1]ը քըցիլ - *տե՛ս* Հըկըլ[1]-հակալ[1] անէլ (1):

ՀԸԿԸՀԱԿ - *տե՛ս* ՆԸՀԱԽ: *Ինձ էրըմ ըս, խըրավըմ, թօհմանթըտ հըկըհակ ա* (ԼՂԲ, 28):

ՀԸԿԸ(Ն)-ՀԱԿՈՒ(Ն) - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հըկը-հակու անէլ - Երկու կողմից կաղալ, օրորվել, լնգլնգալ: *Էտ վախտը տըսնաս ա՝ մին օխծ հա՛մ հըկըհակու ընէլավ, հա՛մ փըշշըցնէլավ կ'աս ա, նի մըննէս վէրը* (ՀԺՀ, V, 592):

ՀԸԿԸՌԱԿ - *տե՛ս* ՀԸԿԱՌԱԿ:

ՀԸԿԸՌԱԿՎԷԼ *(գրբ. հակառակիմ)* - *տե՛ս* ԹԱՆՍՎԻԼ:

ՀԸԿԸՌԱԿՈՒ - *տե՛ս* ԸՆԴԸՂՈՒ:

ՀԸԿ(Ը)ՌԸ-ՄԱԿ(Ը)ՌԻ - *տե՛ս* ՀԸԿԱՌԱԿ (2):

ՀԸՂԱԼԻՔ[1] - *տե՛ս* ԽԱՂԱԼԻՔ[1]:

ՀԸՂԱՂԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՂՕՐԷԼ:

ՀԸՂԱՂՄՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԽԸՂԱՂՄՈՒՆՔ:

ՀԸՂԱՂՎԷԼ[1] - *տե՛ս* ՀԸԼԸՂՕՐՎԷԼ:

ՀԸՂԱՂՎԷԼ[2] - *տե՛ս* ԽԸՂԱՂՎԷԼ:

ՀԸՂԱՄԱՉ[1] - *գ.* Ճանապարհի ներսը: *Մին էլ յէշում ա տըէսնում՝ մին ըստակած օխծ հըղըմաչին վէր ընգած* (Զ):

ՀԸՂԱՄԱՉ[2] - *տե՛ս* ԽԸՂԱՄԱՉ:

ՀԸՂԱՄԱՐ - *տե՛ս* ԽԸՂԱՄԱՐ:

ՀԸՂԱՍԷՐ - *տե՛ս* ԽԸՂԱՍԷՐ:

ՀԸՂԱՏԸԷՂ - *տե՛ս* ԽԸՂԱՏԸԷՂ:

ՀԸՂԷ/ՀԸՂԷՑ/ՀԸՂԸԷՑ/ՀԸՂԸՑԷ/ՀԸՂԷՑԿԸ/ՀԸՂԻ *(գրբ. ուղի)* - *գ.* Ուղի, ճանապարհ: *Էտ պէրթէն մէչավը մին հըղէ յա ընում տարած Թըռթանռին յիրանա՝ տաղատ ճանուր յօր անէլի հէտի* (ԼՂԲՔ, 281):

- Հըղա յըէտ տալ - Չթողնել, որ շարունակի, արգելել մի բան անելու: *Շատ մարթ ա փօրցանում էտ խընձօրը պիրի, ամմա էտ պառավը հըղա յըէտ ա տամ* (Զ):

- Հըղա յըէտ տըէռնալ - Գործը կիսատ թողնել, մինչեւ վերջ չհասցնել: *Ջավէնը հինչ կօրծ ըսքըսէս ա, հըղա յըէտ ա տըռնաս* (Բ):

- Հըղա տանուս կ'անալ - Ճիշտ ճանապարհից՝ կարգ ու կանոնից շեղվել, մոլորություններ անենատուր լինել: *Ջանիլը վէր մըէծէն ասածը անէ վէչ, հըղա տանուս կըկ'ա* (Բ):

- Հըղա տանուս (յըէկած) - Անկարգ, անբարոյական: *Հըղա տանուս յըէկած կընգանը տիժէր ա հըղու պիրիլը* (Բ):

- Հըղա տանուս օնէլ - Ճիշտ ճանապարհից՝ կարգ ու կանոնից շեղել, մոլորեցնել: *Ղանխպա կընէգը անուն ըմճըկանըն էլ հըղա տանուս կօնէ* (Բ):

- Հըղէ անէլ - 1. *տե՛ս* Հըղէ տինիլ: *Ղասաբը խուխօցը հըղէ յա անում, ինք'ը շանը հըղօղը նան ջիգ'անը տանում տամ տահանց հօրը* (ՀԺՀ, VII, 39): 2. Հոսեցնել: *Թօրավը թըխում ա, կարասը կօտըրում, կ'ինին հըղէ անում* (Զ):

- Հըղէ ըղնէլ/ինիլ - 1. Ճանապարհվել, ուղեւորվել: *Ինք'ը ծին նըստում ա,*

հըղէ ինում, քինամ (ՆԼՂԺԲ, 15): 2. Հոսել: *Բալօնը կօտըրում ա, բանքմանզը հըղէ յա ինում, նի տըռնում խուրջինը* (Ձ):

- Հըղէ խաղ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԷ:

- Հըղէ կըտըրէլ/ընցընէլ - *տե՛ս* Հըղէ քինիլ:

- Հըղէ կանալ - 1. *տե՛ս* Հըղու կանալ: 2. *տե՛ս* Հըղէ քինիլ:

- Հըղէ նըհաշ տալ - Բարի խորհուրդ տալ, որեւէ անցանկալի վիճակից դուրս գալու ելք՝ միջոց՝ հնարավորություն թելադրել՝ ասել: *Ինիլը բիդի ջըհիլին հըղէ նըհաշ տա* (Բ):

- Հըղէն ծըռէլ - 1. Ընթացքը՝ ուղղությունը փոխել: *Ըտըրանք վէր արչին հըռանցէ տըսնում ըն, դանստի հըղէն ծըռում ըն* (Ձ): 2. *տե՛ս* Հըղա տանուս կանալ:

- Հըղէն կըտըրէլ/կապէլ - 1. Մեկի առջեւը ելնելով՝ թույլ չտալ գնալու, ընթացքը արգելել: *Հըղէն կըտրում ըն, էտ մարթին փըռնում* (ՆԼՂԺԲ, 148): 2. Մեկի առաջադիմությանը՝ հաջողությանը՝ զարգանալուն խանգարել՝ արգելք լինել: *Պահէստապէտը լավ հըրուստանում ար, նախագան հըղէն կըտըրից* (Ձ): 3. Թալանել, կողոպտել: *Ղըչչըղնէն շատ մարթու հըղէ յըն կըտըրալ* (Ձ): 4. Ավանդույթ, երբ հարսանիքի ժամանակ հարսի հարազատները փակում են նորապսակների ճանապարհը՝ փեսայից, քավորից կամ նրանց յուրայիններից դրամ պահանջելու ակնկալիքով: *Էնքան հըղէն կըտըրէցէն, խըղճ պէլուն ջուբումը փուլ չի մընաց* (Բ):

- Հըղէն շիլ քըցիլ/կուրցընէլ - Մոլորվել, անելանելի վիճակի մեջ ընկնել: *Էս թըվումըս շատ ջիհիլնէ յըն հըղէն շիլ քըցում* (Բ):

- Հըղէն պահէլ/յէշիլ - 1. Մեկի գալուն կարոտով սպասել, անհամբեր մեկին սպասել: *Մարը օխտը տարէ տըղէն հըղէն պահում ա, ամմա տըղան ըտի էլ կամ չի* (Ձ): 2. Դարան մտած սպասել, դարանակալել: *Ղաչչաղը էտ ծիյըվուրէն հըղէն պահում ար* (Ձ):

- Հըղէն պէնվալ - Մեկի երթեւեկելու՝ գործելու համար նպաստավոր պայմաններ ստեղծվել՝ արգելքները վերանալ: *Թաքավէրը մըռնում ա, վէզիրին հըղէն պէնվում ա* (Ձ):

- Հըղէն պէց ա - Արգելող չկա, կարող է ազատ գնալ՝ գործել (հաճախ գործածվում է հեգնաբար): *Ինրփէնիզ, քըզ հինչ կա յէ՞, քու ըսկէսուր մըռալ ա, հըղէտ պէց ա* (Բ):

- Հըղէն փըռնէլ - Ուղղություն վերցնել, որոշ ուղղությամբ գնալ: *Տահանք քըշէրը ըտըղ կէնում ըն, ուռթանան հըղէ փըռնում բիդի Սիպտակ դէվին պալատը* (Ձ):

- Հըղէն ցանքիլ/ցանքլ քըցիլ/քար քըցիլ - *տե՛ս* Հըղէն կըտըրէլ (2):

- Հըղէն քուռանալ - Ճանապարհը խոպանանալ, աներթեւեկելի դառնալ: *Շէնըմը վէր մարթ չի ապըրից, հըղէն կըքուռանա* (Բ):

- Հըղէն օտէլ - Ճանապարհով հեշտ ու արագ ընթանալ (հիմնականում ձիու մասին): *Դէ թաքավէրին ծին էլ ճօկ ծի յա ինում, հըղէն օտում ա* (Ձ):

- Հըղէն օնէլ - *տե՛ս* Հըղէն կըտըրէլ:

- Հըղէ պէնալ/պէց անէլ - 1. Ճանապարհ կառուցել: *Ուզէցալ ըն տըրանավ ծօրը քարավ լըսնէն, բիդի բէրթը հըղէ պէնան...* (ՆԼՂԺԲ, 142): 2. Առաջադիմության՝ առաջընթացի հնարավորություններ ստեղծել, ուղի հարթել: *Դայուն պաշտոն տըվէն, Միսակէն հըտ հըղէ պէցավ* (Բ):

- Հըղէ պիրիլ - *տե՛ս* Հըղու պիրիլ:

- Հըղէ տալ - 1. Գնալուն չխանգարել՝ չարգելել: *Ժուղովուրթը հըղէ յըն տամ, վէր էտ կընէգը անց կէնա* (Ձ): 2. Առաջադիմության՝ առաջընթացի՝ որեւէ գործով զբաղվելու հնարավորություններ տրամադրել: *Թաքավէրը հըղէ յա տամ, վէր էտ տըղան առուտուր անէ ուրան յիրգիրումը* (Ձ):

- Հըղէ տինիլ/քըցիլ - 1. Ճանապարհել, ուղեւորել, ուղարկել: *Ուսէփանց Սաքին ըրբան նըստում ա, տանում ախպօրը Յէվլախա հըղէ քըցում Բաքու* (ՆԱԲ, III, 181): 2. Ազատել, արձակել (պաշտոնից, գործից եւն): *Կուղութուն ըրավ, հըղէ տիրին* (Բ):

- Հըղէ քինիլ - Որոշ տարածությամբ ճանապարհ անցնել՝ գնալ՝ գալ: *Շատ ըն հըղէ քունում, մին էլ ջիհում ըն մին պառավ մարթու* (Ձ):

- Հըղու կանալ - Ուղղվել, ուղիղ ճանապարհի գալ, կարգ ու կանոնի ենթարկվել: *Էտ տըղան տըրանա յըտը հըղու յա կամ, հօրը-մօրը տըրութուն անում* (Ձ):

- Հըղու յըրա - Ճանապարհի գնացող, ճանապարհագնաց: *Էտ մարթը հինչքան դանչանք ա անում, վար հըվըտցընէ, վար հըղըցու յըրա մարթ ա, կօղ չի, ամանալ չի կամ* (Ձ):

- Հըղուն էս անգունը էլ ա ուրանը, էն անգունը էլ - Բոլոր հնարավորությունները՝ միջոցները իր ձեռքում են:

- Հըղու պիրիլ - Ուղղել, ուղիղ ճանապարհի բերել, դաստիարակել: *Հանը շատ ա չըրչարվում, վէրչը կարում ա տըղէն հըղու պիրի* (Ձ):

ՀԸՂԷՆՆԻ - *մ.* Ճանապարհ գնալու ժամանակ՝ միջոցին: *Հըղէնին մին վարար կէտ ա պըտահում* (ՆԼՂԺԲ, 67):

- Հըղէնին թօղնէլ - Գործը կիսատ թողնել՝ չավարտել: *Սանրանդ մարթ ա Վանին. հինչը ըսքըսում ա, հըղէնին յա թօղնում* (Բ):

- Հըղէնին մընալ - Գործը կիսատ մնալ՝ չավարտվել: *Կըռըէվը ըսքըսից, տօնը շինիլը հըղէնին մընաց* (Բ):

ՀԸՂԷՑ - *տե՛ս* ՀԸՂԷ:

ՀԸՂԷՑԿԸ - *տե՛ս* ՀԸՂԷ:

ՀԸՂԸՑ - *տե՛ս* ՀԸՂԷ:

ՀԸՂԸԼԱԿ - *տե՛ս* ՀԸՂԼԱԿ:

ՀԸՂԸԼԱՑԱՎ - *տե՛ս* ԽԸՂԸԼԱՑԱՎ:

ՀԸՂԸԼԸՑԱՎՈՒՏ - *տե՛ս* ԽԸՂԸԼԸՑԱՎՈՒՏ:

ՀԸՂԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԽԸՂԸՀԱՆ:

ՀԸՂԸՀԷՂԷ/ՀԻՂԸՀԷՂԷ - *տե՛ս* ԸԽԿԸԹԷԽԿՈՒ(Տ):

ՀԸՂԸՀԸՆԳԷՐ - *տե՛ս* ԽԸՂԸՀԸՆԳԷՐ:

ՀԸՂԸՂԱՍԷՐ - *տե՛ս* ԽԸՂԸՂԱՍԷՐ:

ՀԸՂԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՂԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՂԸՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԸՂԸՂՕԹՈՒՆ:

ՀԸՂԸՑԱՎԷՐ/ՀԸՂԸՑԱՎՈՒՐ - *գ.* Ճանապարհորդ, ճամփորդ: *Մին հըղըցավուր կամ ա, թան քինան, տէսնըմ ա՝ աղվէսը վէր ընգած...* (ՀԺՀ, V, 520):

ՀԸՂԸՑԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԸՂԸՑԱՎԷՐ:

ՀԸՂԸՑԷ - *տե՛ս* ՀԸՂԷ:

ՀԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԽԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՂԸՑԿԸՏ(Ը)ՐԷՔ - *գ.* Աղջիկ ուզելու նպատակով նրա ծնողների մոտ մարդ ուղարկելը՝ մտադրությունը իմանալու համար: *Միհէնգ հըղըցկըտըրէք չի կա, միհէնգվա ըխճըկէրքը ուրանք ըն տըղօրանցը խուսըցընէս* (Բ):

ՀԸՂԸՑՀԸՆԳԷՐ - *գ.* Ուղեւորության ընկեր, ուղեկից, ճանապարհակից: *Էրկու հըղըցհընգէր քինալիս էտ ըխպիրին քըշտէն նըստում ըն, վէր հաց օտին* (Ձ):

ՀԸՂԻ - *տե՛ս* ՀԸՂԷ:

ՀԸՂԼԱԿ/ՀԸՂԸԼԱԿ/ՀԸԼՂԱԿ *(արաբ. halka)* - *գ.* 1. Պարանի՝ թոկի՝ թելի եւն ծայրի վրա սարքած օղակ: *Հըղլակը քըցում ըն վէզը, կախ տամ* (Ձ): 2. Ձանազան հարմարանքների վրայի օղակաձեւ մաս: *Քիլիղը քըցում ա մըղակէն հըղլակը, քըլլում* (Ձ):

- Հըղլակ անէլ - Պարանի՝ թոկի՝ թելի եւն ծայրին օղակ սարքել՝ որեւէ բան կամ որեւէ մեկին սեղմելու՝ խեղդելու համար: *Տանում ըն քանդիրը հըղլակ անում, ըխճըկանը պիցըրցնում, հըղլակը քըցում պօկը, վէր կախ տան* (ՀԺՀ, VII, 122):

ՀԸՂԼԸՂՈՒՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՂՕՐԷԼ:

ՀԸՂԼԸՂՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՂՕՐԷԼ:

ՀԸՂԼԸՂՈՒՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՂՕՐՎԷԼ:

ՀԸՂԼԸՂՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՂՕՐՎԷԼ:

ՀԸՂԿԷԼ *(գրբ. յղկեմ (կոկել, շտկել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հըղկիմ քը՛ղ - *տե՛ս* Բօյըտ թաղիմ:

ՀԸՂՎԱԲԱՂ - *տե՛ս* ԽԸՂՎԱԲԱՂ:

ՀԸՂՎԱԾԱՌ - *տե՛ս* ԽԸՂՎԱԾԱՌ:

ՀԸՂՎՕՐՀՆԷՔ՝ - *տե՛ս* ԽԸՂՎՕՐՀՆԷՔ՝:

ՀԸՂՈՒԿԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* Կ՝ԸՂԱՆՈՒՑ:

ՀԸՂՈՒՂԱԲԱՂ - *տե՛ս* ԽԸՂՎԱԲԱՂ:

ՀԸՂՈՒՂԱԾԱՌ - *տե՛ս* ԽԸՂՎԱԾԱՂ:

ՀԸՂՈՒՂՕՐՀՆԷՔ՝ - *տե՛ս* ԽԸՂՎՕՐՀՆԷՔ՝:

ՀԸՂՕԿ/ՀԸՂՕՔ *(գրբ. ուղուկ (չորս մատի չափ)* - *տե՛ս* Կ՝ԸՂ:

ՀԸՂՕՂ/ՀՈՒՂՕՂ *(գրբ. ուղեղ)* - *գ.* 1. Գանգի խոռոչում պարփակված ուղեղը՝ գլխուղեղ: *... Շանգիրդը ծէրքան փըռնում ա, թա.*- Վէր մըշավը ծիք՝ տաս, տէգին ջանը պուք ա կ՝ըլական, վը՛ննէրը էլիա մընա հըղօղումը... (ԱԱ, 77): 2. *տե՛ս* ԽԸ՛ԼՔ (1): 3. *տե՛ս* ԾՕԾ (1):

- Հըղօղը թափ տալ - Խը՛լքը թափ տալ:

- Հըղօղը հըղէ անէլ - Գլուխը ջարդել: *Թօրավը թըխէս ա, հըղօղը հըղէ ընէս* (Ձ):

ՀԸՂՕՐԹ(Ը)ՎԷԼ/ՀԱՂՕՐԹ(Ը)ՎԷԼ *(գրբ. հաղորդիմ)* - *չբ.* Հաղորդություն ընդունել՝ ստանալ: *Էտ ծըռէրէն տակէն էլ մին սօրփ ա իլալ, ըշտէղ մարթիք՝ քինիյիս ըն իլալ հաղորթվէյիս* (ԱԱ, 27):

ՀԸՂՕՔ - *տե՛ս* ՀԸՂՕԿ:

ՀԸՃԱՐԿԷ *(գրբ. հաճարի, հաճարուկ)* - *գ.* Հաճարազգիների ընտանիքին պատկանող խոշոր ծառ, հաճարենի: *Մարտակէրտա ծըմըկնումը կա շատ հըճարկէ* (Բ):

ՀԸՃԱՐԿՕՏ - *գ.* Շատ հաճարենիներ աճած տեղ: *Խօգէրը նի յըն տը՛ռնում հըճարկօտը, հաճարկ օտում* (Ձ):

ՀԸՃԸՐԱԽՕՏ - *գ.* Վայրի խոտաբույսի տեսակ: *Հըճըրախօտը սըրէրումըն ա ինում* (Բ):

ՀԸՃԸՐԿՈՒՐԿՈՒՏ - *գ.* Հաճարով եփած կորկոտ: *Հըճըրկուրկուտը քիսիբու խօրանգ ա* (Բ):

- Հըճըրկուրկուտ անէլ - *տե՛ս* Լըվըկարկուտ անէլ:

ՀԸՃՈՒՐՔ - *տե՛ս* ՊԱՏԱԼՕԿ (1):

ՀԸՄ - *ձ.* 1. Կարծիքը հայտնել չկամենալու բացականչություն: *Հինչը հըրցընում ըն, ասմա՝ հը՛մ* (Ձ): 2. Կռահելու, մտաբերելու բացականչություն: *Տըղան ասմա.- Հը՛մ, մը՛ննըս ընգավ, հէնգ՝ մարթ ա իլալ* (Ձ):

ՀԸՄԱՅԻԼ *(գրբ. հմայեմ)* - *նբ.* Հրապուրել, դյութել, հմայել: *Էտ ախճիգընն ասըմ ա.- Տու իմ սը՛րտըս հըմայալ ըս, ամմա իմ հանր ինձ քը՛ղ չի տալ...* (ՀԺՀ, V, 39):

ՀԸՄԱՅՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԸՄԱՅԻԼ-ի:

ՀԸՄԱ(Ն)ՇԿՈՒՏ - *տե՛ս* ՀԸՄԱ(Ն)ՉԿՈՒՏ:

ՀԸՄԱ(Ն)ՇԿՕՏ - *տե՛ս* ՀԸՄԱ(Ն)ՉԿՈՒՏ:

ՀԸՄԱ(Ն)ՉԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՄԱ(Ն)ՉԻԼ:

ՀԸՄԱ(Ն)ՉԻԼ/ՀԸՄԱ(Ն)ՉԷԼ/ՀԸՄԱՆՉԻԼ *(գրբ. ամաչեմ)* - *չբ.* 1. Քաշվել, ամոթխածություն զգալ: *Հանը փըսակալ չի, տըղան էլ հըմանչալ ա, թանի հօրը ասէ՝ փըսակկում ըմ* (ՀԺՀ, V, 544): 2. Անհարմար զգալ: *Ախպօրը ըրածան ինքը՛ն ա հըմանչում* (Ձ):

- Հըմընչիլան մը՛ռնէլ/տափը նի մընէլ - Շատ ամաչել, ամաչելուց մարդկանց աչքին չերեւալ: *Հինչ ա տըղէն տանումանը յըն քըցալ, Ափկարը հըմընչիլան մը՛ռնում ա* (Բ):

ՀԸՄԱ(Ն)ՉԻԼ - *տե՛ս* ՀԸՄԱ(Ն)ՉԻԼ:

ՀԸՄԱ(Ն)ՉԿՈՒՏ/ՀԸՄԱ(Ն)ՉԿՕՏ/ՀԸՄԱ(Ն)ՇԿՈՒՏ/ՀԸՄԱ(Ն)ՇԿՕՏ *(գրբ. ամաչկոտ)* - *ածական.* Ամաչող, քաշվող, ամոթխած: *Տա ամէնաշատը սիրիլիս չի իլալ հըմաշկուտ տըղօրանցը* (ՀԺՀ, VII, 362):

ՀԸՄԱ(Ն)ՉԿՕՏ - *տե՛ս* ՀԸՄԱ(Ն)ՉԿՈՒՏ:

ՀԸՄԱՐ - *տե՛ս* ՄԸՀԱՐ:

ՀԸՄԲԱՐԴ/ՀԸՄԲԱՐՏ *(գրբ. հպարտ)* - *տե՛ս* ԳԱՌ:

ՀԸՄԲԱՐԴԱՆԱԼ/ՀԸՄԲԱՐՏԱՆԱԼ *(գրբ. հպարտանամ)* - *տե՛ս* ԳԸՌԱՆԱԼ: *Ծանունը հըմբարդացավ, վը՛ր էտքան օժի տանր ա* (ԼՂԲ, 303):

ՀԸՄԲԱՐԴՈԹՈՒՆ/ՀԸՄԲԱՐՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. հպարտութիւն)* - *տե՛ս* ԳԸՌՕԹՈՒՆ:

ՀԸՄԲԱՐԷԼ/ՀԸՄԲԱՆՐԷԼ *(գրբ. համարեմ)* - *նբ. տե՛ս* Հաշը՛վ անէլ (1): *Էրկու հազար մանէթ փող ա հըմբարում էս մարթը, ըլբաստրակը յօր օնում, քընում* (ՀԱԲ, 15, 96):

- Հըմբարած վը՛խճարը կ՝անլը օտէլ չի - Անհրաժեշտ ուշադրությունը՝ խնամքը իր արդյունքը տալիս է:

ՀԸՄԲԱՆՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՄԲԱՐԷԼ:

ՀԸՄԲԱՐՎԷԼ/ՀԸՄԲԱՆՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԸՄԲԱՐԷԼ-ի:

ՀԸՄԲԱՆՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՄԲԱՐՎԷԼ:

ՀԸՄԲԱՐՏ - *տե՛ս* ՀԸՄԲԱՐԴ:

ՀԸՄԲԱՐՏԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՀԸՄԲԱՐԴԱՆԱԼ:

ՀԸՄԲԱՐՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՄԲԱՐԴՕԹՈՒՆ:

ՀԸՄԲԱՆՐՑ(Ը)ՎԻԼ/ՀԻՄԲԱՆՐՑ(Ը)ՎԻԼ *(գրբ. համբառնամ)* - *չբ.* Վերանալ, անհայտանալ, համբարձվել: *Ալիսանը հըմբանրցվալ ա, ըրվամ չի* (Բ):

ՀԸՄԲԸԼՕԹՈՒՆ - *գ.* Համբալ լինելը, բեռնակրություն: *Հըմբըլօթուն ա անում, տօնը պահում* (Բ):

ՀԸՄԲԸՐՎԷ/ՀԸՄԲԸՐՕՎԻ - *ածական.* 1. Համրած, համրելով քանակը որոշած: *Ասում ա.- Հըմբըրվէ ապըրանք ա, կարէլ չըմ տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Քիչ, սակավաթիվ: *Դէ քիսիբին էլ հիշկան հա՞վ բիդի ինի, հըմբըրվէ հավէր ա, լի՞* (Ձ):

ՀԸՄԲԸՐՕՎԻ - *տե՛ս* ՀԸՄԲԸՐՎԷ:

ՀԸՄԸՂԱՆԱԼ - *չբ.* Համեղ՝ ախորժահամ դառնալ: *Խուրանգին մաչը բիդի բօլ-բօլ յը՛ղ ածիս, վէր հըմըղանա* (Բ):

ՀԸՄԸՂՎԱՉԻ - *ածական.* Քիչ համեղ՝ ախորժահամ: *Էտ ճանուրը հըմըղվաչի ճանուր ա* (Բ):

ՀԸՄԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՀԸՄԸՂԱՆԱԼ-ի:

ՀԸՄԸՂՕԹԻՆ - *գ.* Համեղ լինելը: *Էտ տանձին հըմըղօթինը թաքավէրին շատ ա տուր կ՝ամ* (Ձ):

ՀԸՄԸ(Ն)ՇՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՄԸ(Ն)ՉՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՄԸ(Ն)ՉԱՏԸ՛Ղ - *գ.* 1. Որեւէ սխալի՝ թերության եւն պատճառով ամաչելը: *Տըղէն կ՝ուղօթուն անէլը հօրը հը՛տէ հըմընչատը՛ղ ա* (Բ): 2. Գոտկատեղից ներքեւ ընկած մասը: *Հըմանչում չը՞ս, հինչ ը՞ս հըմընչատը՛ղըտ պէց ըրալ* (Բ):

ՀԸՄԸ(Ն)ՉԻՐԸ՛Ս - *ածական.* Ամոթահար: *Հըմընչիրը՛ս կընէգ՝ ա, տանան տանուս չի կ՝ամ* (Բ):

ՀԸՄԸ(Ն)Չ-ՀԱՄԱ(Ն)Չ - *մ.* Ամաչելով: *Մինչը՛վ վէրչ էլ էտ հարթանը ըսկը՛սվօրը նըհը՛տ հըմընչ-համանչ ար խօսում* (Ձ):

ՀԸՄԸ(Ն)ՉՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸՄԸ(Ն)ՇՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ամաչեցուցանեմ)* - *նբ.* ՀԸՄԱ(Ն)ՉԻԼ-ի:

ՀԸՄԸ(Ն)ՉՕԹԻՆ - *գ.* Ամաչելը: *Էտ մարթիքը դանստի հըմընչըթունան իրէսնէն ունէս ըն, յէտ տը՛ռնաս, քիս* (ԼՂԲ, 393):

ՀԸՄՓԷՐԱՆՔ - *տե՛ս* ՀԱՄՓԷՐԱՆՔ:

ՀԸՄՓԷՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՄՓԷՐԻԼ:

ՀԸՄՓԷՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԱՄՓԷՐՈՒԹԻՆ:

ՀԸՄՕՋԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՄՕՋԷԼ:

ՀԸՄՕՋՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՄՕՋՎԷԼ:

ՀԸՄՕՋՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԱՄՕՋՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՅԱՄՕՐԹ - *ածական.* Հայի ձեռքով մորթած (անասունների մասին): *Հըյամօրթ հիյվանէն մէսը հալալ ա* (Բ):

ՀԸՅԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Հայ դառնալ (լեզվով, հոգով, սովորություններով): *Էտ*

թօրքը ըտի հըյընաս ա, մընաս Ղարաբաղ (Զ): 2. *փխբ.* Չափավոր ուտել՝ խմել: *Խըրէգ՛ խըմէ՛, հըյա՛ց* (Բ):

ՀԸՅԱՍԷՐ/ՀԱՅԱՍԷՐ *(գրբ. հայասէր)* - *ած.* Հայերին՝ հայ ազգին սիրող: *Հըյասէր խան չինիլ* (Զ):

ՀԸՅԱՎԸՏ - *գ.* 1. Հային հատուկ հոտ: *Հային անա հըյավը՛տ բիդի կ՛ա* (Բ): 2. *փխբ.* Բանիմացություն, հասկացողություն: *Տընը՛շինիտ մարթը ըսկի հըյավը՛տ չօնէ* (Զ):

ՀԸՅԷՎԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՅՕՎՈՒՐ:

ՀԸՅԷՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԸՅՕՎՈՒՐ:

ՀԸՅԷՐԱՆ - *տե՛ս* ՀԸՅԷՐԷՆ:

ՀԸՅԷՐԷՆ/ՀԱՅԷՐԷՆ/ՀԸՅԷՐԱՆ *(գրբ. հայերէն)* - *տե՛ս* ՀԸՅՕՎՈՒՐ:

ՀԸՅԸԼՈՒ *(թրք. hayirli (բարի, բարեգործ)* - *տե՛ս* ԸԲՈՒՌԷՆ:

ՀԸՅԸՎԱՉԻ/ՀԱՅԱՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՀԸՅԸՎԱՐԻ:

ՀԸՅԸՎԱՐԻ/ՀԱՅԱՎԱՐԻ - *մ., ած.* 1. Հայի պես, հայի նման, հայաբար: *Էտ ք՛ուրդը կօգի ք՛ուրդ, ամմա հըյըվարի ար ապրում* (Զ): 2. Հայկական տարազ՝ երեքփեշանի արխալուղ հագած: *Էտ տանըն էլ ապրում ար մին նախշուն հարթնը՝ կըլխէն վը՛սկէ փուլ տըրած, հայավարի...* (ՀԺՀ, V, 630): 3. *փխբ.* Համեստ, պարկեշտ: *Հայավարի ախճիգ՛ ա Մանրմանը, լօխ սիրում ըն ընդըրան* (Բ):

ՀԸՅԻԼ-ՄԱՅԻԼ/ՀԱՅԻԼ-ՄԱՅԻԼ *(թրք. hail (հիացած)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հըյիլ-մայիլ ինիլ/կըտըրէլ/մընալ/տը՛ռնալ - Ջմայլվել, սքանչանալ, դյութվել: *Մանդրդանսը լըհա՛ վար էտ ըխճըկանը տը՛սնում չի՛, հըյիլ-մայիլ ա տանռնում, թա խէլքը կուրցնէ* (ՆԼՂԺԲ, 27):

ՀԸՅՎԸՆԱՊԱՀ - *տե՛ս* ՀԻՅՎԸՆԱՊԱՀ:

ՀԸՅՎԸՆԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՀԻՅՎԸՆԱՏԱՐ:

ՀԸՅՎԸՊԱՀԷ - *տե՛ս* ՀԻՅՎԸՊԱՀԷ:

ՀԸՅՎԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԻՅՎԸՆՕԹՈՒՆ:

ՀԸՅՕԹՈՒՆ/ՀԱՅՈՒԹՈՒՆ *(գրբ. հայութիւն)* - *գ.* 1. Հայ լինելը: *Հայը ըշտը՛ղ էլ ապըրէ, հըյօթունը մընանա քընցիլ չի* (Բ): 2. Ամբողջ հայ ազգը: *Հայութունը Ղարաբաղէն ղըլվումը վը՛ննը կացած ա* (Բ):

- Հըյօթունա ընկնել - Հայոց լեզուն՝ հայկական սովորույթները կորցնել: *Հըյօթունա ընգած հայը հայ չի* (Բ):

ՀԸՅՕՎՈՒՐ/ՀԸՅԷՎՈՒՐ/ՀԸՅԷՎԱՐ - *գ.* 1. Հայոց լեզուն: *Հըյօվուրը ք՛օհնա լ՛ուզա՛ւ վա* (Բ): *մ.* 2. Հայոց լեզվով: *Հըյօվուր ա ինա՛մ կ՛իրա՛ծ, ռուսը կըլօ՛խ չի ըղնում* (Զ): 3. *փխբ.* Մատչելի, պարզ, հասկանալի: *Հըյօվուր չը՞մ ասում, խէ կըլօ՛խ չըս ըղնում* (Զ): 4. *տե՛ս* ՀԸՅԸՎԱՐԻ:

ՀԸՆԱՐ - *տե՛ս* ՀԻՆԱ՛Ր:

ՀԸՆԱ՛Ր - *տե՛ս* ՀԻՆԱ՛Ր:

ՀԸՆԱ՛ՐԱՎ - *տե՛ս* ՀԻՆԱ՛ՐԱՎ:

ՀԸՆԱՐԷԼ *(գրբ. հնարեմ)* - *նբ.* Ստեղծել, սարքել, հերյուրել: *Հայէրընը ըն հընարալ, հանցու թօրքէրը վանքը քանդին ուչ* (ՆԱԲ, 95):

ՀԸՆԱ՛ՐՈՌՈՒ - *տե՛ս* ՀԻՆԱ՛ՐՈՌՈՒ:

ՀԸՆԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԸՆԱՐԷԼ-ի:

ՀԸՆԱՐՔ - *տե՛ս* ՀԻՆԱ՛Ր:

ՀԸՆԱՐՔԱՎ - *տե՛ս* ՀԻՆԱ՛ՐԱՎ:

ՀԸՆԳԷՐ/ՀԸՆԳԷՐ *(գրբ. ընկեր)* - *գ.* 1. Մտերմությամբ՝ սիրով՝ գործունեությամբ՝ ընդհանուր հայացքներով մեկի հետ կապված մարդ, ընկեր: *Չօրս հընգ՛էր մինտէղ շարունակում ըն ա՛ւրանց հըղէն* (ՀԺՀ, V, 269): 2. Գործածվում է անունների կամ ազգանունների վրա՝ քաղաքացի նշանակությամբ: *Խօխան ասմա.- Հընգէ՛ր Մէլիք՛յան, իմ պապա ք՛ը՛էգ ծէն ա տաս* (Զ): 3. Ջույգ կազմող իրերի՝ հագնելիքի յուրաքանչյուր հատը: *Գ՛ուլբին հընգէրը կօրալ ա* (Բ): 4. *ած.* Հավասար, նման: *Մարը ասմա.- Ընդըրանք հարուստ ըն, մունք ընդըրանց հընգէր չընք* (Զ): 5. *տե՛ս* ԱՌԻՑ:

- Հընգէր անել - *տե՛ս* ՀԸՆԳԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

- Հընգէր տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՀԸՆԳԸՐԱՆԱԼ:

ՀԸՆԳԷՐ-ՀԸՐԸ՛ՎԱՆ - *գ. հվք.* Մտերիմներ, բարեկամներ: *Հընգէրհըրը՛վան տըսնաս ըն, զըրմընաս...* (ԼՂԲ, 316):

ՀԸՆԳԷՐ-ՀԸՐԸՎԸՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Մտերմություն, բարեկամություն: *Հընգէր-հըրըվընութունա հը՛ռէ շօռ տըվօղ մարթ ա խաչօն* (Զ):

ՀԸՆԳԸՐԱՄԱՉ - *գ.* Ընկերական շրջապատ: *Էտ մարթը լօխ հընգըրմաչի ցըրէվ ա տամ...* (ՀԺՀ, VII, 127):

ՀԸՆԳԸՐԱՆԱ - *տե՛ս* ՀԸՆԳԸՐՎԷ:

ՀԸՆԳԸՐԱՆԱԼ *(գրբ. ընկերանամ)* - *չբ.* 1. Մեկի հետ ընկեր դառնալ, ընկերանալ: *Թա օգ՛ում ըս հընգըրանաս, հօրը յէ՛շի, տըղէն նըհը՛տ հըգըրա՛ց* (ԱԲԲ, 31): 2. *տե՛ս* Հըրակաշ ինիլ: 3. Ուղեկցել, ուղեկից դառնալ: *Հըղէննի մին մարթ ա մուտանում, հընգըրանում* (Զ): 4. Ընկեր ընկնել, հավասարվել, նմանվել: *Թաքավէրընն ա չա՛ղչին կարէլ չընն հընգըրանան. մինը միշտ հարուստ ա ինա՛ն, մինը՝ ք՛ա՛սիբ* (Զ):

ՀԸՆԳԸՐԱՍԷՐ - *ած.* Ընկեր սիրող, ընկերասեր: *Հընգըրասէր տըղա յա Արշակը* (Բ):

ՀԸՆԳԸՐԱՑՈՒ - *գ., ած.* Ընկեր եղող, նա, որ մեկի ընկերը պետք է դառնա: *Թաքավէրին տըղան օգում ա փօրցի, տը՛սնա՝ էտ հընգըրացուն հինչ մարթ ա* (Զ):

ՀԸՆԳԸՐՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՀԸՆԳԸՐՎԷ:

ՀԸՆԳԸՐՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՀԸՆԳԸՐՎԷ:

ՀԸՆԳԸՐՎԷ/ՀԸՆԳԸՐՕՎԻ - *մ.* 1. Ընկերովի, ընկերաբար, միասին: *Հընգըրվէ կօրծ ըն անում, ա՛ւրա՛ւր ջան ասում, ջան ըսկանում* (Զ): 2. *տե՛ս* ԿԷՍՈՒ (1):

ՀԸՆԳԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՀԸՆԳԸՐԱՆԱԼ-ի:

ՀԸՆԳԸՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. ընկերութիւն)* - *գ.* 1. Ընկեր լինելը, ընկերական հարաբերություն, մտերմություն: *Հընգըրօթունը լ՛ավ պէն ա, թաք՛ի կարիս լ՛ավ հընգէր քըթէնաս* (Զ): 2. *տե՛ս* ՀԸՆԳԸՐԱՄԱՉ:

ՀԸՆԳԸՐՕՎԻ - *տե՛ս* ՀԸՆԳԸՐՎԷ:

ՀԸՆԳԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԱՆՈՒՑ:

ՀԸՆԳԷՐ - *տե՛ս* ՀԸՆԳԷՐ:

ՀԸՆԳԷՔԱՆ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸ՛ՔԱՆ:

ՀԸՆԳԸՇԷԲԱԹ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՇԷԲԱԹ:

ՀԸՆԳԸՊԱՏԷԳ՛ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՊԱՏԷԳ՛:

ՀԸՆԳԸՏԱԿ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՏԱԿ:

ՀԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՆԳԻԴԱ՛Մ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԻԴԱ՛Մ:

ՀԸՆԳԻՍՏԱՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՍՏԱՏԸ՛Ղ:

ՀԸՆԳԻՍՏԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՍՏԱՐԱՆ:

ՀԸՆԳԻՍՏԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՍՏԱՔԱՐ:

ՀԸՆԳԻՍՏԸՐԸՆԱԹՈՒՄԲ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՍՏԸՐԸՆԱԹՈՒՄԲ:

ՀԸՆԳԻՍՏՕՐՀՆԷՔ՛ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԸՍՏՕՐՀՆԷՔ՛:

ՀԸՆԴԱ՛ՎԱՐ/ՀԻՆԴԱ՛ՎԱՐ/ՀԱ՛ՆԴԱ՛ՎԱՐ - *գ.* 1. Հանդ ու անդաստան, դաշտ ու արտեր: *Սաղ օրը էն ա հընդըվարումը կօրծ ընէլիս* (Բ): 2. *փխբ.* Տունը՝ իր շրջակայքով: *Էտ շօանը հըյաթումը պէց ըն թօղնում, վէր հընդա՛վարը պահէ* (Զ):

- Հընդա՛վարը կօխէլ - Որեւէ մեկի տունը գնալ: *Էն օրը վէչ պիտար, վէր Բարիբախանց ախչիգ՛ը մէր հանդա՛վարը կօխից...* (ՋՏ, Ա, 167):

ՀԸՆԴԱ՛ՌԴ(Վ)ԻԼ/ՀԻՆԴԱ՛ՌԴ(Վ)ԻԼ *(գրբ. հանդարտիմ)* - *չբ.* 1. Խաղաղվել, հանգստանալ: *Ախըրը, վէր լօխ հինդիրդիս ա, Թէվանը շէնին ջիհիլնուն մօրանցը ծէն ա տաս...* (ԱԱ, 76): 2. Մեղմանալ, թուլանալ: *Քամէն հընդա՛ռդա՛լ ա* (Բ):

ՀԸՆԴԸԿԸՏԸՔ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հընդրկըտրզը ըղնէլ - Շատ շտապել, անհամբերություն ցուցաբերել: *Հինչ ը՞ս հընդրկըտրզը ընգալ, բաստան ա, լի՞, էք՛ուց կըճիրիս* (Բ):

ՀԸՆԴԸՎԷՐ/ՀԻՆԴԸՎԷՐ/ՀԸՆԴՎՈՒՐԹ - *ած., գ.* Հանդում աշխատող, հանդվոր: *Հընդրվէրնէն ըրգ՛օնէն վըստակած կ՛ամ ըն տօն* (Ձ):

ՀԸՆԴԸՐԱԾ-ՊԸՏԸՐԱԾ - *ած.* Շատ լավ, ընտիր: *Հընդրած-պըտրած տանն ա, տըղա յըս՝ քա՛ղէ* (Ձ):

ՀԸՆԴԸՐԴ-ՀԸՆԴԸՐԴ/ՀԻՆԴԸՐԴ-ՀԸՆԴԸՐԴ - *տե՛ս* ԿԱՄԱՆՑ-ԿԱՄԱՆՑ:

ՀԸՆԴԸՐԴՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸՆԴԻՐԴՑ(Ը)-ՆԷԼ/ՀԻՆԴԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԻՆԴԻՐԴՑ(Ը)-ՆԷԼ *(գրբ. հանդարտեցուցանեմ)* - *նբ.* ՀԸՆԴԸՐԴԻԼ-ի:

ՀԸՆԴԸՐԴԹՈՒՆ/ՀԸՆԴԻՐԴԹՈՒՆ/ՀԻՆԴԸՐԴՕԹՈՒՆ/ՀԻՆԴԻՐԴՕԹՈՒՆ *(գրբ. հանդարտութիւն)* - *գ.* Հանդարտ լինելը, հանդարտություն: *Էտ հընդրդ՝ութունը թաքավէրին էլ իվիլ ա կըտրղցընում* (Ձ):

- Հընդրդ՝ութուն ըղնէլ - Խաղաղություն՝ հանգստություն տիրել: *Կընանուցը կըռը՛վը վէր պըրծընէս ա, բաստընէն հընդրդ՝ութուն ա ըղնէս* (Բ):

ՀԸՆԴԸՐԷԼ *(գրբ. ընտրեմ)* - *նբ.* Ջոկել, զատել, լավերն առանձնացնել: *Կընանչին հընդրում ա* (Բ):

- Հընդրէլ, հընդրվասկավ ըղնէլ - Շատ փնտրել, սակայն վատը գտնել: *Լօխ ըն օգ՛ում դաշանգ՛ ախճիգ՛ օգ՛ին, ամմա հընդրում ըն, հընդրվասկավ ըղնում* (Ձ):

ՀԸՆԴԸՐՎԱՍԿ - *գ.* 1. Ընդեղենը՝ կանաչեղենը եւն մաքրելուց հետո առանձնացված աղբը՝ մնացուկը: *Կընանչին հընդրում ա, հընդրվասկը ածում հըվէրէն առաշկը* (Բ): 2. *փխբ.* Որեւէ բանի վատը: *Խընձ՝ը քաղում ըն, հընդրվասկը տամ խուգ՛էրէն* (Ձ):

- Հընդրվասկավ ըղնէլ - Վատը ընտրել, մնացուկներին տիրանալ: *Օգ՛օղը ամմէն օր ք՛ինամ ար շէնին բաստընէն, հընդրվասկավ ըղնում* (Ձ):

ՀԸՆԴԸՐՎԷ - *ած.* Լավագույն, ջոկված, ընտիր: *Էտ կընէգ՛ը միշտ հընդրվէ ապրանք ար ծրխէս* (Ձ):

ՀԸՆԴՑԷ/ՀԻՆԴՑԷ - *տե՛ս* ՀԸՆԴԸՎԷՐ:

ՀԸՆԴԻՐԴՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՆԴԸՐԴՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՆԴԻՐԴ՝ԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՆԴԸՐԴ՝ԹՈՒՆ:

ՀԸՆԴ՝ԻՇԿԱ - *տե՛ս* ՀԸ՝ՒՆԴ՝ԻՇԿԱ:

ՀԸՆԷ - *տե՛ս* ՀԱՆԷ:

ՀԸՆԷԾՈՒՏ/ՀԻՆԻԾՕՏ/ՀԱՆԻԾՈՒՏ/ՀԸՆԻԾՈՒՏ - *ած.* 1. Անիծ ընկած, վրան անիծ ունեցող: *Հընէ՛ծուտ կըլ՝ի՛խը քօր կըկ՛ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՎԻՉԸԼՈՒՏ (2):

ՀԸՆԷՐԱԿ[1] - *տե՛ս* ԸՐԷՆԱԿ:

ՀԸՆԷՐԱԿ[2] - *տե՛ս* ՆԷՐԱԿ:

ՀԸՆԷՔ[1] - *տե՛ս* ՀԱՆԷ:

ՀԸՆԸԳ՝ԱՏԸ՝Ղ - *տե՛ս* ԳԸՓԱՏԸ՝Ղ:

ՀԸՆԸԳ՝ՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԳԸՓԸՎԱՐԻ:

ՀԸՆԸԳ՝ՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԳԸՓԸՎԱՐԻ:

ՀԸՆԸԳ՝ՎԷ - *տե՛ս* ԳԸՓԸՎԱՐԻ:

ՀԸՆԸԾԿԼԻԼ/ՀԻՆԻԾԿԼԻԼ - *տե՛ս* ՀԸՆԸԾՕՏԷԼ:

ՀԸՆԸԾՕՏԷԼ/ՀԻՆԻԾՕՏԷԼ - *չբ.* Անիծ ընկնել, անիծով պատվել: *Կըլ՝ի՛խը հընըծկ՝ալ՝ալ ա* (Բ):

ՀԸՆԸՐՍԸՔ - *տե՛ս* ՀԻՆԸՐՍԸՔ:

ՀԸՆԸՐՏԸՂԱ - *գ.* Աներոջ որդի, աներձագ: *Միշին հընըրտըղան լ՛ավ տըղա յա* (Բ):

ՀԸՆԸՐՓԸ՝ՍԱ - *գ.* Աներ եւ փեսա: *Հընըրփը՛սա հաց ուտէյիս ըն ընո՛ւմ* (ՆԱԲ, III, 152):

ՀԸՆՁԱ՝ԿԱՊ/ՀԻՆՁԱ՝ԿԱՊ/ՀԱ՝ՒՆՁԱ՝-ԿԱՊ - *գ.* Խոտից՝ ծղոտից պատրաստած կապ՝ կեմ՝ խրձերը կապելու համար: *Հընձա՛կապ ա շինո՛ւմ, խոտէն խորթ-նէրը կըպոտում* (Ձ): 2. Հնձելիս անմիջապես խուրձ կապելը: *Հընձա՛կապը տիժէր կօրծ ա* (Ձ):

- Հընձա՛կապ անէլ - 1. Հնձածը խրձերով կապել: *Խոտը հընձո՛ւմ ըն, հընձա՛կապ անում* (Ձ): 2. Գործը արագ եւ մաքուր կատարել: *Էտ հարթը լ՛ավ հարթ ա ինո՛ւմ, հինչ կօրծ տանը ինո՛ւմ ա, հընձա՛կապ ա անում* (Ձ): 3. Միաժամանակ եւ ուտել, եւ գինի խմել: *Ղօնաղը տընատը՛ռնը նըհը՛տ նըստում ա, հընձա՛կապ անում* (Ձ):

ՀԸՆՁԱ՝Ն/ՀԻՆՁԱ՝Ն *(գրբ. հնձան)* - *գ.* 1. Այգիներում շինած հարմարանք՝ խաղողը ոտքերով ճմլելու եւ հյութը հանելու համար: *Առաչ ամմէն խաղվու բաղում էլ հընձա՛ն ա իլ՝ալ* (Բ): 2. Այգիներում շինած հյուղակ այգեպանի համար: *Բաղվանչին հընձա՛ն՝ն տո՛ւս ա կ՛աս, տըսնաս՝ խաղուն քաղած* (Ձ):

ՀԸՆՁԱ՝ՎԱ՝ՐՁ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԱ՝ՎԱ՝ՐԶ:

ՀԸՆՁԱ՝ՎԱ՝ՐԶ/ՀԸՆՁԱ՝ՎԱ՝ՐԶ/ՀԻՆՁԱ՝-ՎԱ՝ՐԶ/ՀԻՆՁԱ՝ՎԱ՝ՐԶ/ՀԱ՝ՒՆՁԱ՝ՎԱ՝ՐԶ/ՀԱ՝ՒՆՁԱ՝ՎԱ՝ՐԶ - *գ.* Հնձելու վարձ: *Էրկու օր էլ հօնձ ըն անում, ո՛ւրանց հընձա՛վարձը յէր կա՛լ՝ած, առօք-փառօք կ՛ամ ըն շէնը* (ՆԼՂԺԲ, 97):

ՀԸՆՁԱ՝ՏԸ՝Ղ/ՀԻՆՁԱ՝ՏԸ՝Ղ/ՀԱ՝ՒՆՁԱ՝-ՏԸ՝Ղ - *գ.* Հնձելու տեղ, հնձելու արտ: *Ուռթանա ք՛ինամ ըն հինձա՛տը՛ղը, տը՛սնում՝ արտը նի կացած, էրած* (Ձ):

ՀԸՆՁԻԼ/ՀԻՆՁԻԼ *(գրբ. հնձեմ)* - *նբ.* 1. Հացաբույսերը՝ խոտը գերանդիով՝ մանգաղով քաղել՝ հարել: *Խոտը հընձո՛ւմ ըն, թայա տամ* (Բ): 2. *փխբ.* Ջանգվածորեն ոչնչացնել՝ կոտորել: *Ազարը շէնին հավէրը հընձից* (Բ):

ՀԸՆՁՎԷՐ/ՀԻՆՁՎԷՐ - *ած., գ.* Հունձ անող, հնձող (մարդ): *Հընձվէրը, ծառէն տակէն նըստած, մըծնըփըրթո՛ւշ ա օտում* (Ձ):

ՀԸՆՁՎԻԼ/ՀԻՆՁՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԸՆՁԻԼ-ի:

ՀԸՆՁՕ՝Ղ/ՀԻՆՁՕ՝Ղ - *տե՛ս* ՀԸՆՁՎԷՐ:

ՀԸՆՁՕ՝ՏԷԼ/ՀԻՆՁՕ՝ՏԷԼ/ՀԸՆՁՕ՝-ՏԻԼ/ՀԻՆՁՕ՝ՏԻԼ - *նբ.* Բոլորը հնձել: *Էրկու օրոմը հընձ՝ՕՏոում ըն, պըրծընում* (Ձ):

ՀԸՆՁՕ՝ՏԻԼ - *տե՛ս* ՀԸՆՁՕ՝ՏԷԼ:

ՀԸՆՑԱԾ - *տե՛ս* ԸՆՑԱԾ:

ՀԸՆՑԸՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՆՑԸՆԷԼ:

ՀԸՆՑԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՆՑԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ՀԸՆՑԿՈՒՆ - *ած.* Բազմերանգ, տարբեր գույներ ունեցող: *Աշունքը թօրնը յէշո՛ւմ ըս՝ հընցկուն բաղէր ա* (Բ):

ՀԸՆՑԿՈՒՆԷԼ - *չբ.* Տարբեր երանգներ ստանալ: *Միրհավէն թէփուռը ըրէվէն տակէն հընցկունում ա* (ՆԱԲ, III, 348):

ՀԸՆՑՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՆՑԸՆԷԼ:

ՀԸՆՔԱՃ՝ՈՒՐ - *գ.* Հանքային ջուր: *Ք՛ալբա՛ջա՛ր կա լ՛ավ հընքաճ՝ուր* (Ձ):

ՀԸՆՔԱՏԱՐ - *գ.* Հանքերի սեփականատեր, հանքատեր: *Էտ մարթը էլ հընքատար ա ինո՛ւմ* (Ձ):

ՀԸՇԱՆԷԼ/ԸՇԱՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Հաշան անել:

ՀԸՇՎԱՐԿԷԼ - *նբ. տե՛ս* Հա՛շը՛էվ-հաշվարկ անել:

ՀԸՇՏԱԽՈՒՄ - *տե՛ս* ՀԻՇՏԱԽՈՒՄ:

ՀԸՇՏԱԿԷԹ - *տե՛ս* ՀԻՇՏԱԿԷԹ:

ՀԸՇՏԱՀՕՌ - *տե՛ս* ՀԻՇՏԱՀՕՌ:

ՀԸՇՏԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՀԻՇՏԱՆԱԼ:

ՀԸՇՏԱՎԱՐ - *տե՛ս* ՀԻՇՏԱՎԱՐ:

ՀԸՇՏԸ՝Ղ - *տե՛ս* ԸՇՏԸ՝Ղ:

ՀԸՇՏԸՀԱ՝ՄԲՈ՝ՒՐ - *տե՛ս* ՀԻՇՏԸ-ՀԱ՝ՄԲՈ՝ՒՐ:

ՀԸՇՏԸՀԱ՝ՆԳԻ - *տե՛ս* ՀԻՇՏԸ-ՈՒՆԳԻ:

ՀԸՇՏԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԻՇՏԸՎ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՇՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1] - *տե՛ս* ՀԻՇՏԸՑ(Ը)-ՆԷԼ[1]:

ՀԸՇՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2] - *տե՛ս* ՀԻՇՏԸՎ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՇՏՕԹՈՒՆ[1] - *տե՛ս* ՀԻՇՏՕԹՈՒՆ[1]:

ՀԸՇՏՕԹՈՒՆ[2] - *տե՛ս* ՀԻՇՏՕ-ԹՈՒՆ[2]:

ՀԸՉԱԲԱԾ - *գ.* Հաստ կեղեւով եւ մեծ հատիկներով խաղողի տեսակ: *Հընչաբաշը էրկան կէնօղ խաղու վա* (Բ):

ՀԸՉԸՀԱՉԱ - *ած.* Երկու ճյուղի՝ մասի բաժանված (շատերի մասին): *Հ՝ըչըհաչա փանդէր ա կըտորում, տընգօտում* (Զ):

ՀԸՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԻՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՊԱՐԱՊ *(գրբ. պարապ)* - *ած.* 1. Պարապ, անգործ, որեւէ բանով չզբաղված: *Էս թըվումը հըպարապ մարթը կարէլ չի յօլլա ք՛ինի* (Բ): 2. Չզբաղեցրած, ազատ: *Մին հըպարապ օր Մէլիքը Պուղուն հըրցընում ա...* (ՆԱԲ, 133):

- Հըպըրապէ տալ - Պարապ մնալ, ոչ մի բանով չզբաղվել: *Հ՝ընձ անողը վէր հըպըրապէ տա, տանուզնը կըմընա* (Զ):

ՀԸՊԱՐԱՊ-Ս(ԸՊ)ԱՐԱՊ/ՊԱՐԱՊ-ՍԱՐԱՊ - *ած.* Բոլորովին պարապ՝ անգործ, անբան: *Հ՝ըպարապ-սարապ մարթիք՝ ըն, սաղ օրը էն ըն պատէն տակէն նըստստած, գ՝ուրանուց ընէլիս* (Բ):

- Հըպարապ-սըպարապ ման կ՝ալ/շօռ կ՝ալ - Անգործ թափառել, ոչ մի բանով չզբաղվել: *...Չըրու սօր պարապ-սարապ ման ի կ՝ամ...* (ՋՏ, Ա, 157):

- Հըպարապ-սըպարապ նըստել - Բոլորովին անգործ մնալ՝ նստել, անգործության մատնվել: *Ջըհիլնէն, հըպարապ-սըպարապ նըստած, կօրծ չի կա, թա անին* (Զ):

ՀԸՊԸՆԱՓԱՆԴ - *գ.* Գորգի ոստայնի կողքերի փայտերի արանքում հաստատված փայտի կտոր, որ սեղմում է դրանք: *Հ՝ըպընափանդը տանուս ա կ՝ամ, գ՝ապա կ՝օրծողը կըլ՝ախ չի ըղնում* (Զ):

ՀԸՊԸՆ-ՀԱՊԱՆՈՒՆ/ՀԱՊԱՆՈՒՆ-ՀԱՊԱՆՈՒՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հըպընհ՝ապանուն անէլ/ըղնէլ - 1. Ձու ածելու տեղ որոնել (հավերի մասին): *Հավէրը շատ ըն հըպընհ՝ապանուն անում, տը՛ղ չընը քըթէնում, թա ծանու ածին* (Բ): 2. *փխբ.* Շիվարել, այս ու այն կողմ վազել, ինչ անելը չիմանալ: *Ըստէղ, պէլի, վէչ ամը՛ռնը կա, վէր խալիքը հ՝ապանուն-հ՝ապանը ըղնին, դաչէք՝ փախչին, վէչ ծըմէռնը...* (ՋՏ, Բ, 9):

- Հըպընհ՝ապանը քընցիլ - Հալածել, անհանգստություն պատճառել: *Աղվէսը հըվէրէն հըպընհ՝ապանընը ա քընցալ* (Բ):

ՀԸՊԸՐԱՊԷԼ *(գրբ. պարապեմ)* - *չբ.* 1. Դադարել, դադար առնել: *Թօռը հըպըրապում չի, թա բուստընանէն պիհինք՝* (Բ): 2. Պարապ մնալ, որեւէ բանով չզբաղվել: *Հինչ ը՞ս հըպըրապալ, խէ կօրծ չը՞ս անում* (Բ): 3. Որեւէ բանով զբաղվել: *Սիրում չար ուրանն հընգէրունցը, ընդրա մըհար, վը՛ր ըստրա-ընդրա տօնը քընդիլավ ըն հըպըրապած* (ՀԺՀ, VI, 177):

ՀԸՊԸՐՊՕԹՈՒՆ *(գրբ. պարապութիւն)* - *գ.* Պարապ լինելը, պարապություն: *Ըշխընդօվուր մարթին հը՛տէ հըպըրըպութունան տիժէր պէն չի կա* (Բ):

ՀԸՋԸԹԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՀԻՋԸԹԱԿԱՆ:

ՀԸՌԱԹԷՎ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հըռաթէվը ընդնէլ - Դեպի մայրամուտ թեքվել (արեգակի մասին): *Ըրիք՝ նակը վէր հըռաթէվը ընգավ, չօբանը վընխճընէն ըսքըսից սարան քընշիլը բիդի շէնը* (Զ):

ՀԸՌ - *տե՛ս* ՀԸ՝Ռ:

ՀԸՌԱԼ - *տե՛ս* ՀԸ՝ՌԱԼ:

ՀԸՌԱՇԱԾ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹԱՆԱՎ: 2. Եռացրած հեղուկ: *Հ՝ըռաշածը ածում ըն կըլխէն, ըսպանում* (Զ):

ՀԸՌԱԿ՝ԻՐ - *գ.* Հեռագիր: *Մին քանի օրանը յէտը թաքավէրէն անա հըռակ՝իր ըն ըստանում, վէր ախճիգ՝ը կ՝ամ ա...* (ՀԺՀ, V, 643):

- Հըռակ՝իր տալ - Հեռագրել: *Մարը հըռակ՝իր ա տուվալ, թա.- Ճէլլի յը՛կէք՝, ծէր հ՝ար ծանդը ա* (Զ):

ՀԸՌԱՆԱԼ *(գրբ. հեռանամ)* - *չբ.* 1. Հեռու գնալ, գտնված տեղից ավելի հեռուն փոխադրվել: *Վէր պալատան մին խիլլա՝ հըռանում ըն, ծիյէնուցան վէր ըն կ՝ամ, նըստում մին ըխպըրու կօխկէ* (ՆԱԲ, 46): 2. Մի տեղից դուրս գալ, թողնել-հեռանալ: *Խիլլա՝ վախտ ախպօրցը հարայ տալանը յէտը տը՛սավ՝ ծէն-ծ՝ուն չի կա. տու մէլ ասէլ ախպէրքը թաքուն հըռացալ ըն* (Զ): 3. Անջատվել, բաժանվել, ջոկվել: *Միհէնգ՝վա ջիհիլնէն լ՝ըհա փըսակվում ըն, հօրը տանան հըռանում* (Բ): 4. Մի բանից հրաժարվել: *Լ՝ավ դ՝ուլգ՝ար ա իլ՝ալ Սամսօնը, մըղ՝ափ՝ուն վէր դ՝ուլգ՝ուրթ՝ունա հըռացալ ա* (Բ):

ՀԸՌԱՆՑԷ - *տե՛ս* ՀԸՌՆԱՆՑԷ:

ՀԸՌԱՔԱՇ/ՀԸՌԸՔԱՇ - *մ.* 1. *տե՛ս* ՀԸՌՆԱՆՑԷ: 2. Դանդաղ կերպով, դանդաղորեն: *Շանշ՝ինկա բաջին հըռընքաշ ք՝իս ա տօն, տըսնաս՝ տըղան նըստած կ՝իր ա կըրթիս* (ՀԲ, 333):

- Հըռաքաշ անէլ/տալ - Ընթացքը դանդաղեցնել: *Ախպէրը ճընապար ա ընգընում, ըտրրա հէտան հըսնըմ, հըռաքաշ ըրած ք՝ինըմ* (ՀԺՀ, V, 110):

ՀԸՌԷ[1] - *տե՛ս* ՀԸ՝ՌԷ:

ՀԸՌԷ[2] - *տե՛ս* ՀԸՌՆԷ:

ՀԸՌԸԹԷՎԷԼ - *չբ. տե՛ս* Հըռաթէվը ընդնէլ:

ՀԸՌԸԿՕՊԱԼ - *ած.* Բռի, անտաշ, կոպիտ: *Էտ խանընը էլ շատ հըռընկօպալ մարթ ա ինում* (Զ):

ՀԸՌԸՀՕՌ - *տե՛ս* ՀՕՌ-ՀՕՌ:

ՀԸՌԸՄԱՌ(Կ)Ի - *տե՛ս* ՃԸԽԷՎԼԻ:

ՀԸՌԸՇԿՕՏԱԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԿԸՇՏՕՏԱԼ:

ՀԸՌԸՇՆԻԼ - *չբ.* 1. Տաքությունից՝ ամաչելուց եւն դեմքը կարմրել, շիկնել: *Հ՝ըռընշնում ա, կըլ՝ախը քաշ քընցում, թա.- Նէրօղ կինիք...* (ԱԱռ, 68): 2. *փխբ.* Սկսել հասունանալ (բանջարեղենի եւ պտուղների մասին): *Խընձ՝ը լ՝ըհա վէր հըռընշնում ա, խօխէնք՝ը բընդէրան տօն չընկ՝ամ* (Բ):

ՀԸՌԸՑԱՆԱ/ՀԸՌՈՒ(Ն)ՑԱՆԱ/ՀՈՒՌՈՒ(Ն)ՑԱՆԱ - *տե՛ս* ՀԸՌՆԱՆՑԷ:

ՀԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1] *(գրբ. հեռացուցանեմ)* - *նբ.* ՀԸՌԱՆԱԼ-ի:

ՀԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2] - *նբ. տե՛ս* Հը՛ռ ածէլ:

ՀԸՌԸՔԱՇ - *տե՛ս* ՀԸՌԱՔԱՇ:

ՀԸՌՀԸՌ - *ած.* Բարձր եւ անախորժ ծիծաղող՝ հռհռացող: *Հ՝ըռհըռ մարթ ա Սանասարը* (Բ):

ՀԸՌՀԸՌԱԼ - *չբ.* Բարձր եւ անախորժ ծիծաղել, քոքռալ: *Հինչ ը՞ս հըռհըռամ, համօթ չի՞* (Բ):

ՀԸՌՀԸՌՕՆ - *գ.* Հռհռալը, հռհռալու ձայնը: *Կընգանը հըռհըռօնը մարթին կըտըղցընէս ա* (Զ):

ՀԸՌՀԸՌՕՑ - *տե՛ս* ՀԸՌՀԸՌՕՆ:

ՀԸՌՆԱԽՊԷՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱԽՊԷՐ:

ՀԸՌՆԱԽՕԱ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱԽՕԱ:

ՀԸՌՆԱՀ՝ԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱՀ՝ԱՐ:

ՀԸՌՆԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱՄԱՐ:

ՀԸՌՆԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱՆՈՒՑ:

ՀԸՌՆԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱՏԱՐ:

ՀԸՌՆԱՏՕՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱՏՕՆ:

ՀԸՌՆԱՑՈՒ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱՑՈՒ:

ՀԸՌՆԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱՔԱՐ:

ՀԸՌՆԱՔՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱՔՈՒՐ:

ՀԸՌՆԸԾԱՂԷԳ՝ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸԾԱՂԷԳ՝:

ՀԸՌՆԸՆՔԱՀԱՑ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՆՔԱՀԱՑ:

ՀԸՌՆԸՆՔԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՆՔԱՎԷՐ:

ՀԸՌՆԸՆՔԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՆՔԱՏԱՐ:

ՀԸՌՆԸՆՔԱՏՕՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՆՔԱՏՕՆ:

ՀԸՌՆԸՆՔԱՐ(ԱՐ) - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՆՔԱՐ(ԱՐ):

ՀԸՌՆԸՍԿԷՍՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՍԿԷՍՈՒՐ:

ՀԸՌՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆՕԹՈՒՆ:

ՀԸՌՄԱՆ - *տե՛ս* ՀԸ՝ՌՄԱՆ:

ՀԸՌՈՒՑ - *տե՛ս* ՀԸ՝ՌՈՒՑ:

ՀԸՌՆԱՆՑ/ՀԸՐՆԱՆՑ - *մ.* Անցյալ տարվանից: *Հ՝ըռնանց ա ըտրրանց դ՝ուշմընօթունը* (Զ):

ՀԸՌՆԱՆՑԷ/ՀԸՌԱՆՑԷ - *մ.* 1. Հեռու տեղից: *Հ՝ըռնանցէ օշափը տէսնում ա, սըկսում ճըղճըղալը...* (ՆԱԲ, 24): 2. Կողմնակիորեն: *Հ՝ըռնանցէ ըսկացած ա ինում, վէր կընէգ՝ը էտ մարթին նըհէտ դօստ ա* (Զ):

- Հըռնանցէ յէշիլ - Սեփականին

ուրիշի աչքով նայել՝ քննադատաբար մոտենալ: *Մարթ ուրան կօրծէն հըռնանցէ բիդի յէշի* (Զ):

ՀԸՌՆԷ/ՀԸՌՆՈՒ/ՀԸՌԷ[2]/ՀԷՐՈՒ/ՀԸՌՆԷ *(գրբ. հերու)* - *մ.* Անցյալ տարի, անցյալ տարում: *Հըռնէ էս վախտը էն ա իլալ թօթը հըսած* (Բ):

ՀԸՌՌ - *ձ.* Արու էշին, ձիուն, խոյին, ցուլին եւն գրգռելու՝ սեռական ակտի մղելու բացականչություն: *Քանան լօք ա տամ յէր ինում կըվէն մաշկը, խօխէնքընն էլ կօխական ծէն ըն տամ՝ հը՛ռռ, հը՛ռռ* (Բ):

- Հըռռ անել - Արու կենդանուն գրգռել՝ սեռական ակտի մղել: *Հիշկան հըռ ըն անում, վը՛ռց էշը ծիյան մուտանում չի* (Զ):

ՀԸՌՈՒ(Ն)ՑԱՆԱ - *տե՛ս* ՀԸՌԸՑԱՆԱ:

ՀԸՌՕԹ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՂԸՌՈՒԹ(ՆԸ):

ՀԸՌՕԹՈՒՆ *(գրբ. հեռաւորութիւն)* - *գ.* 1. Հեռավոր լինելը: *Հըռօթունէն դանդան կարում չի քինի բօստանը* (Բ): 2. Երկու առարկայի՝ կետի՝ վայրի միջեւ եղած տարածությունը: *Խըծ՛ըպէրթա հըռօթունը Հանդուրթա շատ ա* (Բ):

ՀԸՍ - *տե՛ս* ՔԸՍ:

ՀԸՍԱԾ - *ածական.* 1. Ոչ խակ, հասուն: *Հըսած տանձը ճէլլի կըփըթէ* (Բ): 2. Չափահաս, արբունքի հասած: *Հըսած ախճիգ՛ ա Նախշունը, մարթու տալի վախտըն ա* (Բ): 3. Ծերացած, ալեւոր: *Հըսած մարթ ա Սէյրան դայի, կարում չի տանան տուս կ՛ա* (Բ):

ՀԸՍԱԾ-ՓԸՍԱԾ - *տե՛ս* ՀԸՍԱԾ (2):

ՀԸՍԱՐԷԼ - *նբ. տե՛ս* Հասար քաշիլ:

ՀԸՍԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԸՍԱՐԷԼ-ի:

ՀԸՍԷ(Ք՝) - *տե՛ս* ՀԱՍԷ(Ք՝):

ՀԸՍԸԿԱՎԷՐ *(գրբ. հասակաւոր (չափահաս))* - *ածական.* Հասակն առած, հասակավոր: *Հըսըկավէր մարթ ա Սումբաթը, ամմա ուրան ջանիլ տըղու նըման ա պահում* (Բ):

ՀԸՍԸՆԷԼԻՔ՝ - *տե՛ս* ՀԸՍՆԷԼԻՔ՝:

ՀԸՍԸՎՀԱՍ/ՀԸՍՎԸՀԱՍ *(գրբ. հասուհաս)* - *ածական., մ.* 1. Հասնելու մոտ, հասնելու վրա, հասվեհաս: *... Ամմա հըսըվհաս էլ հանքա՛նթը հէրիք՛ չի անում, վը՛նն ա կէնում, վար նանա անէ...* (ԱԱ, 66): 2. *ածական. փխբ.* Չափահաս, արբունքի հասած: *Հըսըվհաս ըխճըկէրք ըն, մարթու տալի վախտըն ա* (Բ):

ՀԸՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՍԿԱՆԱԼ/ԸՍԿԱՆԱԼ *(գրբ. հասկանամ)* - *նբ.* Ըմբռնել, գլխի ընկնել, հասկանալ: *Հըդէննի կ՛ալիս, վէր ծըտէրը ծըլվըլըմ ըն, ինք՛ը հըսկանըմ ա, ծըծաղըմ...* (ՀԲ, 347):

ՀԸՍԿԱՑՄՈՒՆՔ - *գ.* Հասկանալու՝ ըմբռնելու կարողություն, հասկացողություն: *Թաքավէրը տը՛սնում ա, վէր ըտըրա հըսկացմունք չօնէ* (Զ):

ՀԸՍԿԱՑՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԸՍԿԱՆԱԼ-ի:

ՀԸՍԿԱՑՕՂ - *ածական.* Խելոք, ուշիմ, հասկացող: *Հըսկացօղ տըղա յա Մանվէլը* (Բ):

ՀԸՍԿԱՔԱՂ - *գ.* Հնձից հետո արտում թափթփված հասկերը հավաքելը: *Լ՛ըհա հըսկաքաղը ըսքըսում ըն, թօռը նի յա օնում* (Զ):

- Հըսկաքաղ անել - 1. Հնձից հետո արտում թափթփված հասկերը հավաքել: *Հըսկաքաղ ըն անում, խարարը լըցնում* (Բ): 2. Որեւէ բանի ընտիր մասերը հավաքել: *Նի յա մընում խաղվէն բաղը, հըսկաքաղ անում* (Զ):

ՀԸՍԿԸԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ՀԸՍԿԸՎԷՐՎԷԼ:

ՀԸՍԿԸՀԱՆԷԼ - *չբ.* Հասկերը նոր դուրս գալ: *...Յէր ա կէնում, տէսնում՝ փըսած, հըսկըհանած* (ՀԱԲ, 15, 42):

ՀԸՍԿԸՀԱՎԱՔ - *տե՛ս* ՀԸՍԿԱՔԱՂ:

ՀԸՍԿԸՎԷՐՎԷԼ/ՀԸՍԿԸՎԸ՛ՐՎԷԼ/ՀԸՍԿԸՎՕՐՎԷԼ/ՀԱՍԿԸՎԷԼ - *չբ.* Հասկեր բռնել՝ տալ, հասկավորվել: *Արտը վէր հըսկըվէրվում ա, ըրտատարը ըրխըյնանում ա* (Զ):

ՀԸՍԿԸՎԸ՛ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՍԿԸՎԷՐՎԷԼ:

ՀԸՍԿԸՎՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՍԿԸՎԷՐՎԷԼ:

ՀԸՍԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ԸՍԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. հասկացուցանեմ)* - *պբ.* ՀԸՍԿԱՆԱԼ-ի:

ՀԸՍ-ՀԸՍ - *տե՛ս* ՔԸՍ-ՔԸՍ:

ՀԸՍՆԷԼ *(գրբ. հասանեմ)* - *չբ.* 1. Գալ, ժամանել, տեղ հասնել, ներկայանալ: *Ըտըրանք հըսնէս ըն քաղաքը, ք՛իս հանլանվէրէն տօնը* (ՀԲ, 343): 2. Մեկի՝ մի բանի ետեւից գնալով՝ մոտենալ՝ հավասարվել նրան: *Խօխան վազ ա տամ, հըսնում հօրը* (Զ): 3. Տարածվելով ընկալելի դառնալ՝ ընկալվել: *Էս սանը հըսնում ա շէնը, շինանցէք՛ վըխէլան նըհը՛ստ նի յըն տը՛ռնում տընէրը* (Զ): 4. Զգվել՝ տարածվել մինչեւ: *Էտ կածանը հըսնում ա ք՛ոհնա շէնը* (Բ): 5. Պահպանվել՝ մնալ մինչեւ: *Էտ մանալը մէր ապուպապէրան ա հըսալ* (Բ): 6. Մի բանի անելու ժամանակը գալ: *Հոնին վախտը հըսալ ա* (Բ): 7. Հասունանալ: *Վը՛ոչը խընձորը հըսնըմ ա, ծառան պուք ըն տամ, պը՛ռում, տամ թաքավէրին* (ՀԺՀ, V, 199): 8. Չափահաս դառնալ: *Ախճիգ՛ը վէր հըսավ, բիդի ճէլ անիս, մարթու տաս* (Բ): 9. Բաժին ընկնել, վիճակվել: *Ամմէն մինին էրկու վը՛խճար ա հըսնում* (Զ): 10. Նպատակը՝ մտադրությունը իրականանալ: *Ըտի Ծիլկանը օգածէն հըսավ* (Զ): 11. Բավականացնել, հերիք անել: *Հանը ասմա.- Լօխճիտ հըսնական ա, կըռը՛վ մէ՛ք՛ անէլ* (Զ): 12. Վրա հասնել: *Լ՛ըհա էն վախտըն ա հըսնըմ, վէր հանը էն ա ինում մըռնէլու յըրա* (Բ): 13. Օգնության կանչ՝ օգնեցե՛ք նշանակությամբ (հրամայական եղանակը): *Մարը ծուվծուվաս ա.- Վա՛յ, հըսէ՛ք՛, խօխաս տարէն* (Զ):

ՀԸՍՆԷԼԱՎ - *տե՛ս* ՀԸՍԸՎՀԱՍ (1):

ՀԸՍՆԷԼԻՔ՝/ՀԸՍԸՆԷԼԻՔ՝ - *ածական., գ.* Ինչ որ մեկին հասնում է, հասանելիք: *Մարթը ուրան հըսնէլիք՛ ցօրէնը յօր ա ունէս, ղըրաղ կընաս* (Զ):

ՀԸՍՆԷԼ-ՓԸՍՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՍՆԷԼ (8): *...Հանը ասըմ ա.- Մ բալա, էտ ա հըսալ-փըսալ ըս, հարկավէր ա ք՛ը՛զ փըսակած* (ՀԺՀ, V, 176):

ՀԸՍՍ - *ձ.* Բավականության բացականչություն: - *Հը՛սս, ուխա՛յ, վը՛տիտ մատա՛ղ,- ասում ա, պըրծնըմ, մին էլ մին լանվ վը՛տ քաշում, յէտ տէռնում տօն* (ՀԺՀ, V, 454):

ՀԸՍՎԸՀԱՍ - *տե՛ս* ՀԸՍԸՎՀԱՍ:

ՀԸՍՏԱՊԷԼ/ՀԸՍՏԱՏԷԼ *(գրբ. հաստատեմ (հաստատ դնել, կանգնել, որոշել եւն))* - *նբ.* Ճշտությունը՝ ստուգությունը վկայել: *Ծառան չուբանէն ըսրծնէն հըստադում ա* (Զ):

ՀԸՍՏԱՊՄՈՒՆՔ/ՀԸՍՏԱՏՄՈՒՆՔ - *գ.* Ճշտությունը՝ ստուգությունը վկայելը: *Վէզիրին հըստադմունքը թաքավէրին ըրխըյնըցընէս ա* (Զ):

ՀԸՍՏԱՊՎԷԼ/ՀԸՍՏԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԸՍՏԱՊԷԼ-ի:

ՀԸՍՏԱՆԱԼ *(գրբ. հաստանամ)* - *չբ.* 1. Հաստ դառնալ, հաստանալ: *Էտ հանին էրկու տըռնումը հըստանում ա, տը՛ռնում հաստ ծառ* (Զ): 2. *փխբ.* Գիրանալ: *Էշէր կան՝ սօր հըստացալ ըն, ուրանց թօվլին էլ հավան չընն...* (ՋՏ, Բ, 151):

ՀԸՍՏԱ՛ՆՊԷՄՆԸ - *ածական.* Անճոռնի մարմին ունեցող: *Հըստանդէմնը կընգանան զանիլաս տարած ա* (Բ):

ՀԸՍՏԱՎԷՋ - *ածական.* Հաստ վիզ ունեցող: *Նի յա մընէս, տըսնաս մին հըստավէզ օշափ կարավաթէն յըրա քօն իլանծ* (Զ):

ՀԸՍՏԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԱՍՏ(ԸԼ)ԷԳ՝:

ՀԸՍՏԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՍՏԱՊԷԼ:

ՀԸՍՏԱՏՄՈՒՆՔ - *տե՛ս* ՀԸՍՏԱՊՄՈՒՆՔ:

ՀԸՍՏԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՍՏԱՊՎԷԼ:

ՀԸՍՏԱՓՕՐ - *ածական.* Հաստ՝ մեծ փոր ունեցող: *Յէրվանդը հըստափօր տըղամարթ ա* (Բ):

ՀԸՍՏԸԲՕՐԴ - *տե՛ս* ՀԸՍՏԸԿՈՒՊԷՏ:

ՀԸՍՏԸ(ԼԸ)ԳԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Փոքր-ինչ հաստանալ: *Էտ շօշը մին ամսումը հըստը՛գացալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Փոքր-ինչ գիրանալ: *Շատ ա իլալ մանշվանծ, միհէնգ՛ պատառ հըստըլը՛գացալ ա* (Բ):

ՀԸՍՏԸԼԸԳԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԱՍՏ(ԸԼ)ԷԳ:

ՀԸՍՏԸ(ԼԸ)ԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՀԸՍՏԸ(ԼԸ)ԳԱՆԱԼ-ի:

ՀԸՍՏԸԿԸԼՕԽ - *ած.* Անհասկացող, բթամիտ: *Մէլիքի՛ն էլ էրկու հըստըկըլօ՛խ նօ՛քա՛ր ա ինիս* (Ձ):

ՀԸՍՏԸԿՈՒՊԷՏ - *ած.* Հաստ եւ կոպիտ: *Հըստըկուպէտ գա՛նբա՛ յա* (Ձ):

ՀԸՍՏԸՊԷՐԱԿ - *տե՛ս* ՀԱՍՏ ՈՒ ՊԷՐԱԿ:

ՀԸՍՏԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՀԱՍՏ(ԸԼ)ԷԳ:

ՀԸՍՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՀԸՍՏԱՆԱԼ-ի:

ՀԸՍՀԸՍՏԱՆԱԼ - *չբ.* Հաստանալ (շատերի մասին): *Ծառէրը հըստհըստացալ ըն* (Բ):

ՀԸՍՏՀԸՍՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՀԸՍՏՀԸՍՏԱՆԱԼ-ի:

ՀԸՍՏՕԹՈՒՆ/ՀԸՍՏՕԹՈ՛ՒՆ *(գրբ. հաստություն (գոյանալը, հաստատություն, ամրություն)* - *գ.* Առարկայի՝ մարմնի լայնական կտրվածքի մեծությունը, հաստություն: *Էտ ծառէն հըստօթունը էրկու մէտըր կինի* (Բ):

ՀԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀՈՒՍՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. հասուցանեմ)* - 1. *նբ. եւ պբ.* ՀԸՍՆԷԼ-ի: *նբ.* 2. Կարողանալ տվյալ ժամանակում որեւէ բան անել: *Էլ էտ դաչաղը հըսցընում չի, թա մին պէն անէ...* (ՀԱԲ, 15, 128): 3. *փխբ.* Հարվածել, խփել: *Տըղան վէր մէհէտ հըսցընում ա, օշափը մը՛կնըվում ա* (Ձ):

ՀԸՎԱԿԱ՛ՕՂ - *գ.* Հավ գողացող, հավի գող: *Ըտի էլ այան գա՛ՒՂՒՄ չի, թա հու վա իլա՛լ հըվակա՛օղը* (Բ):

ՀԸՎԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՀՈՒՎԱՆԱԼ:

ՀԸՎԱՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Հավան կէնալ:

ՀԸՎԱՊԱՀ - *գ., ած.* Հավ պահող, հավաբույծ: *Հըվապահը ըղվէսին էնքան թակում ա, վէր ըստակում ա* (Ձ):

ՀԸՎԱՊՈ՛ՒՆ - *գ.* 1. Հավերի բույն: *Նի յա մընէնէս հըվապո՛ւնը, տըսնաս հավէրը կա՛ուղացած* (Բ): 2. *փխբ.* Փոքր՝ խոճուկ տուն՝ բնակարան: *Էս հըվապո՛ՒՆՒՄը հունց ը՞ք ըպըրէս* (Բ):

ՀԸՎԱՍԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՎԸՍԱՐ:

ՀԸՎԱՏԱԼ *(գրբ. հաւատամ)* - *չբ.* Իբրեւ ճշմարտություն ընդունել, հավատի համարել, հավատալ: *Էտ մարթը հըվատում չի, վէր կարօղ ա տի պէն ինի...* (ՀԱԲ, 15, 83):

ՀԸՎԱՐԱ - *տե՛ս* ԸՎԱՐԱ:

ՀԸՎԱՐԱԾ - *տե՛ս* ՀԸՎԱՊԱՀ:

ՀԸՎԱՔԷԼ/ՎԸՀԱՔԷԼ *(գրբ. հաւաքեմ)* - *նբ.* 1. Եղածը ժողովել՝ խմբել: *Հըվաքում ա, յօր օնում պիրում, հըրսանէք՝ անում, տի ապրում ըն* (ՀԱԲ, 15, 24): 2. Մի տեղ դարսել՝ դիզել՝ կուտակել: *Պըլըպուդին քարէր ա հըվըքէս, ըսկըսէս էտ քըրէրէն նըհէտ կօխլը-կօխլը անէլը...* (ԼՂԲ, 378): 3. Որեւէ բանի վրայից վերցնել՝ ժողովել: *Կըռանում ա, կաթուկը տափան հըվաքում, տանում տօն* (Ձ): 4. Կուտակել, ամբարել: *Ըստարէ բօլ-բօլ ցօրէն ընք հըվաքալ* (Բ): 5. Կարգի բերել, հարդարել: *Միշտ յէր ա կընաս, տօնը հըվըքէս, սըրփիս...* (ՀԺՀ, V, 594):

- Հըվաքած ա՛ալէրը թուրնան չի կէնալ - Մուրացկանությամբ հնարավոր չէ գոյատեւել:

ՀԸՎԱՔՎԷԼ/ՎԸՀԱՔՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԸՎԱՔԷԼ-ի:

ՀԸՎԱՔՕՌ - *տե՛ս* ՀԱՎԿՈՒՐ:

ՀԸՎԷԼՈՒԿ - *տե՛ս* ԸՎԻԼԻ՛ՒԿ:

ՀԸՎԷՐԱ - *ած.* Հեզասահ, մեղմ՝ հանդարտ ընթացող: *Հըվէրա կը՛ը՛տէր շատ կան Ղարաբաղ* (Բ):

ՀԸՎԸՋԱՀԱՆՔ - *տե՛ս* ՂՈՒՄԱՀԱՆՔ:

ՀԸՎԸՋԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՂՈՒՄԱՔԱՐ:

ՀԸՎԸՋԽԱՌ(Ն)Է - *տե՛ս* ՂՈՒՄԸԽԱՌ(Ն)Ը:

ՀԸՎԸՋԽԱՌ(Ն)Ը - *տե՛ս* ՂՈՒՄԸԽԱՌ(Ն)Ը:

ՀԸՎԸԿԸՏԿՕՏԷ/ՀԸՎԸԿՏԸԿՕՏԷ/ՀԸՎԸԿՈՒՏԿՈՒՏ - *գ.* Մի տեսակ թուփ, որի պտուղներից ներկ էին ստանում: *Հըվըկըտկօտէն դաշա՛նգ՝ քօլ ա* (Բ):

ՀԸՎԸԿՏԸԿՕՏԷ - *տե՛ս* ՀԸՎԸԿԸՏԿՕՏԷ:

ՀԸՎԸԿՈՒՏԿՈՒՏ - *տե՛ս* ՀԸՎԸԿԸՏԿՕՏԷ:

ՀԸՎԸՊԱՀԷ - *տե՛ս* ՀԸՎԱՊԱՀ:

ՀԸՎԸՍԱՐ/ՀԸՎԱՍԱՐ/ՀԱՎԱՍԱՐ *(գրբ. հաւասար)* - *տե՛ս* ԲԸՐԸԲԱՐ:

ՀԸՎԸՍԱՐՎԷԼ *(գրբ. հաւասարիմ)* - *չբ.* Հավասար դառնալ: *Ծո՛ՒՆը կա՛ՒՏՒՄ ա, էտ քըրէրէն հըվըսարվում* (Ձ):

ՀԸՎԸՍԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. հաւասարեցուցանեմ)* - *նբ.* ՀԸՎԸՍԱՐՎԷԼ-ի:

ՀԸՎԸՍԸՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. հաւասարութիւն)* - *գ.* Հավասար լինելը: *Հընգըրօթունը հըվըսըրօթուն ա սիրո՛ՒՄ* (Բ):

ՀԸՎԸՏԱԼԻ - *ած.* Հավատ ներշնչող, հավանական, հավատալի: *Ասում ա.- Ղա՛ՒԼԳա՛ՒՆ, հըվըտալի պէն չըս ասում, ըտի պէն ինիլ չի* (Ձ):

ՀԸՎԸՏԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՀԸՎԸՏՕՎՈՒՐ:

ՀԸՎԸՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՎԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՎԸՏՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հըվըտմիշ անէլ - *տե՛ս* ՀԸՎԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ: *...էտ տըղատ էտ ըխճըկանը հըվըտմիշ ա անում, սըկսում ըն ասէլ-խօսէլ* (ՀԱԲ, 15, 43):

ՀԸՎԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸՎԸՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. հաւատացուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ՀԸՎԱՏԱԼ-ի:

ՀԸՎԸՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԱՎԱՏ(Ք):

ՀԸՎԸՏՕՎՈՒՐ/ՀԸՎԸՏԱՎԷՐ *(գրբ. հաւատաւոր)* - *ած., գ.* 1. Որեւէ կրոնի հետեւող (անձ), հավատացյալ: *Հավատը հըվըտուվուրէն խա՛փիլ չի* (Ձ): 2. Որեւէ բանի հեշտությամբ՝ միամտորեն հավատացող: *Արշակը շատ ա հըվըտօվուր, լօխ խա՛փի՛ՒՄ ըն* (Բ):

ՀԸՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀՈՒՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՎԸՔԱՐԱՆ/ՎԸՀԸՔԱՐԱՆ - *գ.* Հավաքվելու տեղ, հավաքարան: *Ճուղուպուրը հըվաքում ըն, տանում հըվըքըրանումը կա՛ՒՏՒՄ* (Ձ):

ՀԸՎԸՔ-ՀԱՎԱՔ/ՀԸՎԸՔ-ՉԱՎԱՔ - *տե՛ս* ՀԸՎԸՔՏԸ՛ՂԱԿ:

ՀԸՎԸՔ-ՉԱՎԱՔ - *տե՛ս* ՀԸՎԸՔ-ՀԱՎԱՔ:

ՀԸՎԸՔՏԸ՛ՂԱԿ/ՎԸՀԸՔՏԸ՛ՂԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հըվըքտը՛ղակ անէլ - Ժողովել, ի մի բերել, կարգի գցել: *...Ծէն ա տաս, թա.- Ղէ՛ ք՝ը՛ցէք՝, ք՝ը՛ցէք՝ ծէր իլա՛ծ-չիլա՛ծը հըվըքտը՛ղակ ըրէք՝* (ԱԱ, 76):

- Հըվըքտը՛ղակ ինիլ/տը՛ռնալ - Ժողովվել, ի մի գումարվել, կարգի գցվել: *Հիյվընէն նի յըն տը՛ռնում կա՛ումը, հըվըքտը՛ղակ ինի՛ՒՄ* (Բ):

ՀԸՎԸՔՕՏԷԼ/ՎԸՀԸՔՕՏԷԼ - *նբ.* Մեծ քանակությամբ կամ շատ տեղերից հավաքել: *Խօխէնք՝ը նի յըն տը՛ռնում բաղէրը, մին խըլլա՛ խընձո՛ր հըվըքօտում* (Բ):

ՀԸՎԸՔՕՏՎԷԼ/ՎԸՀԸՔՕՏՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՀԸՎԸՔՕՏԷԼ-ի: 2. *չբ.* Մի տեղ հավաքվել, ամբոխվել: *Ջիհիլնէն ամը՛ռնը հըվըքօտվում ըն էտ ըխպիրին կօխկէն, ք՝ը՛փ անում* (Ձ):

ՀԸՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՀՈՒՎՈՒՐ[1]:

ՀԸՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀՈՒՎՕԹՈՒՆ:

ՀԸՏԱԿՕԽ - *ած.* Հատիկներով լեցուն: *Հըտակօխ հասկէր ա փըսալ ըստարէ* (Բ):

- Հըտակօխ ինիլ - Ջրաղացքարը՝ երկանքը հատիկների շատության պատճառով դժվար պտտվել: *Արկանքը հըտակօխ ա իլա՛լ, շօռ չի տամ* (Բ):

ՀԸՏԷ(Ք՝) - *տե՛ս* ՀԱՏԷ:

ՀԸՏԸԳ-ՀԱՏԷԳ - *մ.* Մեկիկ-մեկիկ, հատ-հատ: *Այան չօքում ա, էտ սիսը՛ռնը հըտըգ-հատէգ՝ լօխ վըհաքում* (Ձ):

ՀԸՏԸԿՈՒՏՈՒՐ *(գրբ. հատուկտուր)* - *ած.* 1. Կտոր-կտոր եղած, կոտրատված: *Էտ հըտըկուտուր կօլան թօղում ա ը՛տը՛ղ, ք՝ինամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Անկապ, կցկտուր, կիսատ-պռատ: *Ըտըրա հըտը-*

կուտուր պառասխաննան թաքավէրը պէն չի կըլլօխ ըղնում (Ձ):

ՀԸՏԸԿՕՐՈՒՏ - *ած.* Հետքը կորած, հետակորույս: *Պառավը ասմա.- Մին հըտըկօրուստ տըղա օնիմ* (Ձ):

- Հըտըկօրուստ անէլ *(գրբ. հետակորոյս առնեմ)* - Հետքը կորցնել, անհետացնել: *Ըտըրան տանում ըն ծըմակը, հըտըկօրուստ անում* (Ձ):

- Հըտըկօրուստ ինիլ/տըէռնալ *(գրբ. հետակորոյս լինիմ)* - Հետքը կորչել, անհետանալ: *Շատ մարթ ա օգում էտ հըտըկօրուստ իլլած տըղէն քըթէնա* (Ձ):

ՀԸՏԸՊԸՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հըտըպըտ անէլ - Հետամտել, հետամուտ լինել, հալածել: *Էնքան հըտըպըտ ըրէն, խըէղճ կընէգը չէնան քօչից* (Բ):

ՀԸՏԸՏԷ - *գ.* Մի տեսակ թուփ, որ տալիս է սեւ գույնի մանր պտուղներ: - *Հըտըտէ, էծը օտէ, կըտըտէ* (Ձ):

ՀԸՏՆԱԾՕՂ - *գ.* 1.Կովը մի անգամ կթելուց հետո նորից կթելը: *Հըտնածօղը դընէն տուզնը կըթօղնէ* (Բ): 2. *փխբ.* Որեւէ բանի մնացորդ: *Խօրագը օտում ըն, հըտնածօղը տամ շանը* (Ձ):

ՀԸՏՐԸ-ՀԱՏՐԱ - *տե՛ս* ՀԱԹԱՐԱ(Ն)-ԲԱԹԱՐԱ(Ն):

ՀԸՐԱՁԱՌ - *տե՛ս* ՀԱՐԱՁԱՌ:

ՀԸՐԱՁԱՏ - *տե՛ս* ՀԱՐԱՁԱՌ:

ՀԸՐԱԹԱ - *գ.* Խաղատեսակ, երբ մութ ժամանակ իրար կանչում են եւ կանչվողը պետք է ճանաչի կանչողին: *Հըրաթան քըշէրըն ըն իլլալ խաղ ընէս* (Բ):

ՀԸՐԱԹԱԹ *(արաբ. harad (թիկնոսկրի ցավ)* - *գ.* 1. Մարդու կամ կենդանիների թիակների թաթաձեւ մասը: *Գուլլան կէնում ա հըրըթաթան* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԿՈՒՌ(Ն)ԱՏԱԿ: ...*Հարթանը շօրէրը կէնում ա, ղամանը տինում հըրըթաթումը, քունում* (ԱԱ, 50):

ՀԸՐԱԺԱՐՎԷԼ *(գրբ. հրաժարեմ)* - *չբ.* Մի բանից հետ կանգնել, մերժել, ուրանալ: *Էտ մարթը տամ չի, հըրաժարվում ա* (ՀԺՀ, V, 456):

ՀԸՐԱԽՊԷՐ - *տե՛ս* ՂՕՐՓԷՐ:

ՀԸՐԱԿԱԾ *(գրբ. հարակաշ (ընկեր, գործակից)* - *ած., գ.* Վարուցանքի կամ այլ բանի կիսովի ընկեր, կիսո

ՀԻՐԷՎԱՆ *(պրս. hadavan)* - *գ., ած.* 1. Դրացի, դրկից: *Հրրվանանէրէն տընէրը քրթէնում ա, ուրանց տօնը քրթէնում չի* (ՀԱԲ, 15, 49): 2. *ած.* Մոտակա, մոտ գտնվող: *Մին օր էլ հրրէվան շէնան մին մարթ ա կամ տահանց տօն* (Ձ):

- Հրրվանէն հավը հրրվանէն աշկէն ղազ կրրվա - Ուրիշի ունեցվածքը միշտ շատ է թվում:

- Հրրվանէն վրէխճարը կիուլը տարավ, հրրէվանը ուրանէն յրրա սայաղ կացավ - Մարդ ուրիշի հետ տեղի ունեցածից է դաս առնում:

ՀԸՐԸԿԸՇՎԷ - *տե՛ս* ՀԸՐԿԸՇՎԷ:

ՀԸՐԸԿԸՇՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԿԸՇՕԹՈՒՆ:

ՀԸՐԸՀԱՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հրրիհաս ինիլ - *տե՛ս* Հային կանլ:

ՀԸՐԸՂԱԾ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՂԱԾ:

ՀԸՐԸՄԱՆՔԷԼ - *տե՛ս* ԸՐԸՄԱԿԷԼ:

ՀԸՐԸՄԱՆՔԷՆ - *տե՛ս* ԸՐԸՄԱԿԷՆ:

ՀԸՐԸՄԱՔԷԼ - *տե՛ս* ԸՐԸՄԱԿԷԼ:

ՀԸՐԸՄԱՔԷՆ - *տե՛ս* ԸՐԸՄԱԿԷՆ:

ՀԸՐԸՄ(Ց)ԸՆԷԼ - *նբ.* ՀԸՐԱՄԷԼ-ի:

ՀԸՐԸՄՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Հարամ լինելը, հարամություն: *Թօռը նի կալանվ, քրէփը հարամ տրէռավ, էտ հրրըմօթունը մինչրէվ միհէնգ մըննաս ընգընէս չի* (Բ): 2. Հարամ արարք, խարդախություն: *Հրրըմօթունավ կարէլ չըս անգուճըտ դինջ ապրրիս* (Ձ):

ՀԸՐԸՆՂԱՐՈՒՆ - *ած.* Գեղեցիկ, արտասովոր: *Հրրընղարուն ախճիգ ա մէր Նախշունը* (Բ):

ՀԸՐԸՇԿՕՏԱԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԿԸՇՏՕՏԱԼ:

ՀԸՐԸՍՏԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒՍՏԱՆԱԼ:

ՀԸՐԸՍՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒՍՏՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԸՐԸՍՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒՍՏՕԹՈՒՆ:

ՀԸՐԸՎԸՆԱՓԱՑ/ՀԻՐԸՎԸՆԱՓԱՑ - *գ.* Տանը պատրաստված կերակրից հարեւաններին ուղարկվող բաժին: *Այան հիբը կուրկուտ ար իփհում, հրրըվընափայը դարկում ար* (Բ):

ՀԸՐԸՎԸՆՄԱՉԻ/ՀԻՐԸՎԸՆՄԱՉԻ - *մ.* Հարեւանությունում, հարեւանների մեջ: *Հիրրվընմաչի լավ պադէվ օնէ Փարամազը* (Բ):

ՀԸՐԸՎԸՆՊԷԺԻՆ/ՀԻՐԸՎԸՆՊԷԺԻՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԸՎԸՆԱՓԱՑ:

ՀԸՐԸՎԸՆՎԱՉԻ/ՀԻՐԸՎԸՆՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՀԸՐԸՎԸՆՎԱՐԻ:

ՀԸՐԸՎԸՆՎԱՐԻ/ՀԻՐԸՎԸՆՎԱՐԻ - *մ.* Իբրեւ հարեւան, հարեւանություն անելով, հարեւանաբար: *Ըտի հրրըվընվարի ապրրում ըն* (Ձ):

ՀԸՐԸՎԸՆՕԹՈՒՆ/ՀԻՐԸՎԸՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Հարեւան լինելը, դրացիություն: *Հիրրվընօթուն կա, վէր ըխպրրթունա լավ ա* (Բ):

- Հրրըվընօթուն անէլ - Հարեւանական հարաբերություններ պահպանել, հարեւանների հետ գնալ-գալ: *Ամմէն մարթ չի կարում հիրրվընօթուն անէ* (Բ):

ՀԸՐԹԱԾՕՐ - *գ.* Տեղ-տեղ հարթ, տեղ-տեղ խորդուբորդ տեղանք: *Էտ հրրթըծօրումը լավ սիսրէռ ա տրէռնում* (Ձ):

ՀԸՐԹԸՓԸՐԹ - *տե՛ս* ՀԸՐԲԸՋՕՐԲԱ:

ՀԸՐԹՆԱԽՊԷՐ/ՀԸՐՀՆԱԽՊԷՐ *(գրբ. հարսնեղբայր)* - *գ.* Հարսի եղբայրը: *Հրրթնախպէրը դիրխօր նըստած ար* (Ձ):

ՀԸՐԹՆԱԽՕՍ/ՀԸՐՀՆԱԽՕՍ - *տե՛ս* ԽԸՆԸՄԱԽՕՍ:

ՀԸՐԹՆԱՀԱՆՐ/ՀԸՐՀՆԱՀԱՆՐ - *գ.* Հարսի հայրը: *Հրրթնահանը մըղակը կապում ա, թօղում չի՝ հարթնը տանան տանս օնին* (Ձ):

ՀԸՐԹՆԱՄԱՐ/ՀԸՐՀՆԱՄԱՐ - *գ.* Հարսի մայրը: *Հրրթնամարը հա լանց ար ինում* (Բ):

ՀԸՐԹՆԱՆՈՒՑ/ՀԸՐՀՆԱՆՈՒՑ/ՀԸՐՍԱՆՈՒՑ - *գ.* Կանացի գլխազարդ: *Հունց ա պըտահում՝ էտ կընէգը հրրթնանուցը կուրցընում ա* (Ձ):

ՀԸՐԹՆԱՏԱՐ/ՀԸՐՀՆԱՏԱՐ - *գ.* Հարս՝ հարսներ ունեցող: *Հրրթնատար կընէգ ա Սիրանը* (Բ):

ՀԸՐԹՆԱՏՕՆ/ՀԸՐՀՆԱՏՕՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՆՔԱՏՕՆ:

ՀԸՐԹՆԱՑՈՒ/ՀԸՐՀՆԱՑՈՒ/ՀԸՐՍՆԱՑՈՒ *(գրբ. հարսնացու)* - *գ.* 1. Հարս դառնալու հասակին հասած աղջիկ, հասած աղջիկ: *Շէնը էն ա հրրթնըցուվավ լիգը, Մինասէն տըղան բաշիր չի անում, թա մինին օգի* (Բ): 2. Նշանադրված աղջիկ՝ փեսայի եւ նրա ազգականների նկատմամբ: *...Իրանա խանը ծէն ա տուվալ, թա.- Հրռհնըցուվէտ նըհրէտ ըռըչի քըշէրը յրէս բէդը քօն ինիմ* (ԱԱ, 20):

ՀԸՐԹՆԱՔԱՐ/ՀԸՐՀՆԱՔԱՐ/ՀԸՐՍՆԱՔԱՐ - *գ.* Թագավորական պալատի բակում դրված մեծ քար, որի վրա նստում էին թագավորի աղջկան հարսնախոսության գնացածները եւ սպասում թագավորի ընդունելությանը: *Էն մին օրը էտ կընէգը էլիա քրընըմ ա թաքավէրին դրրբըզին հրրսնընքարին նըստըմ* (ՀԺՀ, V, 51):

ՀԸՐԹՆԱՔՈՒՐ/ՀԸՐՀՆԱՔՈՒՐ - *գ.* 1. Հարսի քույրը: *Հրրթնաքուրը հարթնանը անա դաշանգ ա ինում* (Ձ): 2. Հարսանիքի ժամանակ հարսին միշտ ընկերակցող մտերիմ աղջիկ: *Հրրսընքավը հրրթնաքուրը հարթնանը մըրաքվէրը ախճիգընը ա իլալ* (Բ):

ՀԸՐԹՆԸԾԱՂԷԳ/ՀԸՐՀՆԸԾԱՂԷԳ - *գ.* Հարսնածաղիկ, վայրի խաշխաշ: *Մէր արտէրը լիգը հրրթնընծաղէգ ա* (Բ):

ՀԸՐԹՆԸՆՔԱՀԱՑ/ՀԸՐՀՆԸՆՔԱՀԱՑ/ՀԸՐՍԸՆՔԱՀԱՑ - *գ.* Հարսանիքի ժամանակ մատուցվող ուտելիք: *Հրրթնընքահացը բիդի սըրտանց օտիս* (Բ):

ՀԸՐԹՆԸՆՔԱՎԷՐ/ՀԸՐՀՆԸՆՔԱՎԷՐ/ՀԸՐՍԸՆՔԱՎԷՐ *(գրբ. հարսնաւոր)* - *գ.* Հարսանիքին մասնակցող, հարսանիքի հյուր: *Հրրսընքավէրնէն հրրփոտում ըն, փըռնում պէլուն թակում* (Ձ):

ՀԸՐԹՆԸՆՔԱՏԱՐ/ՀԸՐՀՆԸՆՔԱՏԱՐ/ՀԸՐՍԸՆՔԱՏԱՐ - *գ.* Հարսանիքի տերը: *Էս հրրթնընքատէրնընն էլ օխտը ախճիգ ա ընում, հանլա ըրչինակընը ա ընում փըսըկվէյիս* (ՆԱԲ, 63):

ՀԸՐԹՆԸՆՔԱՏՕՆ/ՀԸՐՀՆԸՆՔԱՏՕՆ/ՀԸՐՍԸՆՔԱՏՕՆ - *գ.* 1. Այն տունը, որտեղ կատարվում է հարսանիքը: *Հրրթնընքատանը տրէղ չի ինում, էնքան մարթ ա ինում յրէկած* (Ձ): 2. *փխբ.* Աղմկոտ՝ ուրախանալու անկարգ աղմուկ-աղաղակով լի տեղ: *Նախագան ասմա.- Սո՛ւս ըրէք, ըստրէղ հօ հրրթնընքատօն չի՞* (Ձ):

ՀԸՐԹՆԸՆՔԱՐ(ԱՐ)/ՀԸՐՀՆԸՆՔԱՐ(ԱՐ)/ՀԸՐՍԸՆՔԱՐԱՐ(ԱՐ) - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՆՔԱՎԷՐ:

ՀԸՐԹՆԸՍԿԷՍՈՒՐ/ՀԸՐՀՆԸՍԿԷՍՈՒՐ - *գ.* Հարս եւ կեսուր: *...Մրհրէտէ հրրթնընսկէսուր ըտրդավ ընցնէլիս հարթնը ըսկէսվօրը խէխտում ա, վէր քրցում, քինում* (ԱԱ, 46):

ՀԸՐԹՆՕԹՈՒՆ/ՀԸՐՀՆՕԹՈՒՆ *(գրբ. հարսնութիւն)* - *գ.* 1. Հարս լինելը, հարսնություն: *Հրրթնօթունը ամմէն կընգա պէն չի* (Բ): 2. *փխբ.* Համեստություն, հեզություն: *Տընըշինիտ կընէգը ըսկի հրրթնօթուն չօնէ* (Բ):

- Հրրթնօթուն անէլ - 1. Որպես հարս ծառայել: *Մէլիքին ախճիգը լավ հրրթնօթուն ա անում Դօրունց տանը* (Բ): 2. Համեստ՝ հեզ լինել, մեկին հնազանդվել: *Շինանցէք նախագէն քըշտէն հրրթնօթուն ըն անում* (Ձ):

ՀԸՐԻՇՏ(Ը)ՐԱԿ/ՀԻՐԻՇՏ(Ը)ՐԱԿ/ՀԸՐԷՇՏԱԿ *(գրբ. հրեշտակ)* - *գ.* 1. Գերբնական արարած՝ Աստծու պատգամաբերը, հոգեառ հրեշտակ: *Հրրիշտրակը ըստրրանա յէտը թէվէրը թրփրհարից, թա ծըլկէ, յէրգինք պըցըրանա, մէր Թունի դային փէշկան փըռնից...* (ՀԺՀ, VI, 179): 2. *փխբ.* Շատ տգեղ՝ այլանդակ

անձ: *Էտ հըրիշտըրակը հինչ ա՞, վէր նըհը՛տը փըսակվալ ըս* (Բ):

ՀԸՐԻՇՏ(Ը)ՐԸԿԱԿՕԽ/ՀԻՐԻՇՏ(Ը)-ՐԸԿԱԿՕԽ - *ած.* Հոգեառ հրեշտակի սարսափից մեռած: *Էտ հըրիշտըրը-կակօխ մարթին տանում ըն էտ ծառէն տակէն թաղում* (Ձ):

- Հըրիշտըրըկակօխ ինիլ/տը՛ռնալ - Հոգեառ հրեշտակի սարսափից մեռնել: *Առաչ շատ մարթ ա իլա՛լ հըրիշտըրը-կակօխ ինիլիս* (Բ):

ՀԸՐԿԷՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԳԷՎՈՒՐ:

ՀԸՐԿԸՇՎԷ/ՀԸՐԸԿԸՇՎԷ - *տե՛ս* ԿԷ-ՍՈՒ (1): *Հ՞ւսո՞ւսը ա Ա՛լին հըրկըշվէ ցօ-րէն ըն վարում, հընձո՞ւմ...* (ԱԱ, 16):

ՀԸՐԿԸՇՕԹՈՒԽ/ՀԸՐԸԿԸՇՕԹՈՒԽ - *գ.* Հարակաշ՝ կիսարար լինելը: *Հըրկըշօ-թունը վէրչումը կըռը՛վ ա տը՛ռնում* (Ձ):

- Հըրկըշօթուն անել - Կիսովի՝ ծախ-սը եւ արդյունքը կես անելու պայմանով իրար հետ գործ ձեռնարկել: *Հարուս-տըն ա ք՛ա՞սիբը կարէ չըն հըրկըշօթուն անին* (Բ):

ՀԸՐՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՄԸՇՏԷԼ:

ՀԸՐՀԸՐՕՑ - *տե՛ս* ՀԸՐՄԸՇՏՕՑ:

ՀԸՐՂԱԾ/ՀԸՐԸՂԱԾ - *ած.* 1. Վաղա-հաս, սովորական ժամանակից շուտ հասնող: *Ամմէն մայիս ամսում Հէղուշ աքէրը հըրղաշ գ՛ո՞ւլա՛ս ա ծախում* (Բ): 2. Վաղ հասունացած, շուտ ծնված եւ մեծացած: *Պիրում ա մին հըրղաշ կ՛առնը մօրթում դունաղէն վը՛ննանը տակէն* (Ձ):

ՀԸՐՄԱՐԱՆՔ *(գրբ. յարմարանք)* - *գ.* Սարք՝ կահավորանք եւն, որի օգնու-թյամբ կամ միջոցով որեւէ բան է ար-վում: *Մին հըրմարանք չի կա, թա վընանամանըս տինիմ յըրան, մէխիմ* (Բ):

ՀԸՐՄԱՐՎԷԼ - *չբ.* Համակերպվել, հարմարվել: *Թա՛զզա՛ հարթը մին թա՛հ-ր՛ավ ըտըրանց տանը հըրմարվում ա* (Ձ):

ՀԸՐՄԸՇՏԷԼ/ՀԻՐՄԻՇՏԻԼ - *նբ.* Հրհրել, բոթբոթել, հրմշտել: *Կ՛ամ ա, տը՛սնում՝ իրը՛ք մարթ ըտը՛ղ ո՞ւրո՞ւր հըրմըշտում ըն* (Ձ):

ՀԸՐՄԸՇՏՕՑ/ՀԻՐՄԻՇՏՕՑ - *գ.* Հրհրելը, բոթբոթելը, հրմշտելը: *Ըտը-րանց հըրմըշտօցը վէր տը՛սնում ա, մուտանում ա* (Ձ):

ՀԸՐՆԱՆՑ - *տե՛ս* ՀԸՌՆԱՆՑ:

ՀԸՐՆԷ - *տե՛ս* ՀԸՌՆԷ:

ՀԸՐՍԱՆԷՔ - *տե՛ս* ՀԸՐՍԱՆԷՔ՝:

ՀԸՐՍԱՆԷՔ՝/ՀԸՐՍԱՆԷՔ/ՀԸՐՍԱ-ՆԻՔ՝/ՀԸՐՍԱՆԻՔ *(գրբ. հարսանիք)* - *գ.* 1. Ամուսնության հանդես, հարսանիք: *Հըրսընքէն վախտը քաչալը տը՛սնում ա, վէր թաքավէրին տըղան շատ դիրիսօր ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Մեծ խնջույք՝ ուրախություն: *Թաքավէրին պըլատումը ամմէն օր հըրսանէք՝ ա ինո՞ւմ* (Ձ):

- Հըրսանէք՝ անել - Հարսանեկան հանդեսով պսակել, հարսանիք կազմա-կերպել: *Օխտը օր, օխտը քը՛շէր հըրսա-նէք՝ ըն անում, թաքավը՛ր-էն տըղէն ան Թընխկը՛ք-էչին փըսակում* (ՆԼՂԺԲ, 48):

- Հըրսանէք՝ը կըտօրըտ կըտըրալ՞ - Ասում են շտապողին. ինչո՞ւ ես շտա-պում, շտապելու կարիք չկա:

- Հըրսանէք՝ը օտել - Մեկի հարսա-նիքի խնջույքին ներկա լինել, հարսանի-քի սեղանը վայելել: *Նօ՛ք՛ա՞նէն էլ ըն թա-քավէրին տըղէն հըրսանէք՝ը օտում* (Ձ):

- Հըրսանէք՝ը փըռնել - Հարսանիք սկսել: *...էն ա հըրսանիքը փըռնած, վէչ-խարը մօրթած, ամմա ախճիգ՛ը համօզ չի՛* (ՀԺՀ, V, 327):

- Հըրսընքա յը՛ռ - Հանգիստ՝ ազատ ժամանակ: *Մին հըրսընքա յը՛ռ վախտ հըվաքվում ըն, ախպո՞ւրը շինո՞ւմ* (Ձ):

- Հըրսընքա յը՛ռ նըղարա - Ասում են այն ժամանակ, երբ ինչ-որ բան ուշա-ցած է կատարվում, երբ դրա կարիքն այլեւս չի զգացվում:

- Հըրսընքում տըռած հարթը - Խայ-տառակված անձ: *Ախսախկալնէն պու-ճուր ախպօրը լաղ ըն անում, շինո՞ւմ հըրսընքում տըռած հարս* (ՀԺՀ, VI, 214):

- Հըրսընքու շիրը՛փ/քըթ՝ օլ - 1. *տե՛ս* Կօտըրած քըթ՝ օլ (ԿՕՏԸՐԷԼ-ի տակ): 2. Բոլորին օգնող, անկողմնակալ: *Ջամանը հըրսընքու շիրը՛փ ա* (Բ):

ՀԸՐՍԱՆԻՔ - *տե՛ս* ՀԸՐՍԱՆԷՔ՝:

ՀԸՐՍԱՆԻՔ՝ - *տե՛ս* ՀԸՐՍԱՆԷՔ՝:

ՀԸՐՍԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱՆՈՒՑ:

ՀԸՐՍԸՆՔԱՀԱՑ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՆ-ՔԱՀԱՑ:

ՀԸՐՍԸՆՔԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՆ-ՔԱՎԷՐ:

ՀԸՐՍԸՆՔԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՆ-ՔԱՏԱՐ:

ՀԸՐՍԸՆՔԱՏՕՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՆ-ՔԱՏՕՆ:

ՀԸՐՍԸՆՔԱՐ(ԱՐ) - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԸՆ-ՔԱՐ(ԱՐ):

ՀԸՐՍՆԱՑՈՒ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱՑՈՒ:

ՀԸՐՍՆԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱՔԱՐ:

ՀԸՐՍՕ՞ՏԷԼ/ՀԻՐՍՕ՞ՏԷԼ - *տե՛ս* Կ՛Ը-ՋԱ՞ՋԻԼ:

ՀԸՐՍՕ՞ՏՎԷԼ/ՀԻՐՍՕ՞ՏՎԷԼ - *տե՛ս* Կ՛ԸՋԱ՞ՋԻԼ:

ՀԸՐՑԱԿՕԽ - Գործածվում է կա-պակցությունների մեջ:

- Հըրցակօխ անել - Հարցերի տարա-փով շփոթեցնել՝ շշմեցնել: *Էնքան հըր-ցակօխ ըրավ, լափ ինձ նը՛ղը ածից* (Բ):

- Հըրցակօխ ինիլ/տը՛ռնալ - Հարցե-րի տարափից շփոթվել՝ շշմել: *Ըտըրա ճա՞նգ՛ը ըղնօղը հըրցակօխ կինի* (Բ):

ՀԸՐՑԸՆԷԼ/ՀԸՐՑՆԷԼ *(գրբ. հարցա-նեմ)* - *նբ.* Մի բան իմանալու համար մեկին հարց ուղղել, հարցնել: *Թափէղը պըտահած մարթան հըրցնում ա, թա իրէքան վէրավը ք՛ընի* (ՆԱԲ, 39):

ՀԸՐՑԸՊԱՐՕՎ - Գործածվում է կա-պակցության մեջ:

- Հըրցըպարօվ անել - Ողջունել, որ-պիսությունը հարցնել: *Նա էլ հըրցըպա-ր՛օվ ընէլանը յէտը ասից.- Խա՛չան, նը-հախ ըս յէկալ...* (ՋՏ, Բ, 91):

ՀԸՐՑԸՓՕՐՑ *(գրբ. հարցափորձ)* - *գ.* Տեղեկություն ստանալու համար սրան-նրան դիմելը, հարցուփորձ: *Ըտը-ր՛ա հըրցըփօրցան լօխճին զա՞հլա՞ն տա-նում ա* (Բ):

- Հըրցըփօրց անել - Տեղեկություն ստանալու համար սրան-նրան դիմել, հացուփորձ անել: *Սահանք հըրցըփօրց ըն անում, թա հունց ա պըտահալ, վէր պիծի մարթը ընգալ ա ըստէղ* (ՆԱԲ, 29):

ՀԸՐՑՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՑԸՆԷԼ:

ՀԸՐՈՒԱԽՃԻԳ՝/ՀՈՒՐՈՒԱԽՃԻԳ՝/ՀՈՒՐԸԱԽՃԻԳ՝ - *գ.* Հայր ու դուստր: *Հու-ր՛ըախճիգ՛ էտ պըռավէն յօր ըն օնում, պիրում տօն* (Ձ):

ՀԸՐՈՒՍՏԱՆԱԼ/ՀԸՐԸՍՏԱՆԱԼ/ՀՈՒ-ՐՈՒՍՏԱՆԱԼ *(գրբ. հարստանամ)* - *չբ.* Հարուստ՝ ունեւոր դառնալ, հարստանալ: *Դէ, դ՛ուզ ա՝ ք՛ասիբ ա, պայց օգում ա հըրուստանա, կարում չի...* (ՀԱԲ, 15, 44):

ՀԸՐՈՒՍՏՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸՐԸՍՏՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀՈՒՐՈՒՍՏՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. հարստացու-ցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ՀԸՐՈՒՍՏԱՆԱԼ-ի:

ՀԸՐՈՒՍՏՕԹՈՒՆ/ՀԸՐԸՍՏՕԹՈՒՆ/ՀՈՒՐՈՒՍՏՕԹՈՒՆ/ՀԱՐՈՒՍՏՕԹՈՒՆ/ՀԱ-ՐԸՍՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. հարստութիւն)* - *գ.* 1. Հարուստ լինելը, հարուստի հատկու-թյունը: *Հըրուստօթունը ամմէն մարթու պէն չի* (Ձ): 2. Ունեցվածք, գույք: *Էտ տըղան ա ղըլէգ՛չին շատ հարուստօթուն ըն կ՛ո՞ւտո՞ւմ* (ՀԺՀ, V, 393):

- Հըրուստօթունը էն ա էշին/շանը տըռընծակումը, լ՞ուզո՞ւտ կըռ բիդիս անել, տո՞ւս օնել - Հարստանալը՝ հարստու-թյուն կուտակելը դժվար է՝ մեծ ջանք է պահանջում:

ՀԸՐՈՒՏԸՂԱ/ՀՈՒՐՈՒՏԸՂԱ/ՀՈՒՐԸ-ՏԸՂԱ - *գ.* Հայր ու որդի: *Հըրուտըղա նըս-տում ըն, վէր շըփօթ օտին* (ՆԱԲ, 126):

ՀԸՐՈ՞ՒՐԱՆՈՒՑ/ՀՈ՞ՒՐՈ՞ՒՐԱՆՈՒՑ - 1. *ած.* Հարյուր միավոր պարունակող (չա-փի, կշռի, ծավալի մասին): *Հըրո՞ւրա-նուց դուրբավ էտ ճո՞ւրը հըսցընում ըն շէնը* (Ձ): 2. *գ., ած.* Հարյուր ռուբլիանոց (թղթադրամ): *Մին հըրո՞ւրանուց ա տամ, էտ ղօչը ինք՛ օնում* (Ձ):

ՀԸՐՈ՞ՒՐԱՎԷՐ/ՀՈ՞ՒՐՈ՞ՒՐԱՎԷՐ *(գրբ. հարիւրաւոր)* - *ած.* 1. Հարյուրներով

հաշվվող, հարյուրավոր: *Հուրհուրավէր ջանիլ տըղէրք էտ ըխճըկանը դանդան կըլօխ ըն տիրալ* (ՀԺՀ, V, 209): 2. Բազմաթիվ, շատ: *Հըրհուրավէր հէտէ ասալ ըմ, անգուճ չի օնում* (Ձ):

ՀԸՐՀՈՒՐՊԱՏԷԳ/ՀՈՒՐՀՈՒՐՊԱՏԷԳ *(գրբ. հարիւրպատիկ) - ած., մ.* Հարյուր անգամ ավելի: *Մացակը միհէնգ հուրհուրպատէգ լ'ավ ա ապըրում, քանց առաչ* (Բ):

ՀԸՐՓԸԾԱՎԸՏ/ՀԻՐՓԻԾԱՎԸՏ - *գ.* Հարբած մարդուց եկող հոտ, խմիչքի տհաճ հոտ: *Հըրփանծէն անա հըրփըծավըտ կըկ'ա* (Բ):

ՀԸՐՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԻՐՓԻՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. արբեցուցանեմ) - նբ. եւ պբ.* ՀԱՐՓԻԼ-ի:

ՀԸՐՓԸԹՆԻՆ/ՀԻՐՓԸԹՆԻՆ *(գրբ. արբեցութիւն) - գ.* Հարբած լինելը, հարբածություն: *Հըրփըթնինը շատ մարթու տօն ա քանդալ* (Բ):

ՀԸՐՓԸՏԷԼ/ՀԻՐՓԸՏԷԼ - *չբ.* Հարբել (շատերի մասին): *Մըկըրնէն հըրփըտում ըն, կըռըվ քըցում* (Ձ):

ՀԸՐՕԹՈՒՆ/ՀՈՒՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. հայրութիւն) - գ.* Հայր լինելը, հայրություն: *Հըրօթունը ամմէն մարթու չի տըված* (Ձ):

- Հըրօթուն անէլ - Մեկին հայրական վերբերմունք ցույց տալ: *Վէզիրը էտ տըղէն հըրօթուն ա անում* (Ձ):

ՀԸՐՕՏԷԼ - Հարու տալ (շատերը կամ շատ անգամ): *Կըվէրը հըրօտում ըն, կ'ումաշին քըցում ծըրը* (Բ):

ՀԸՐՕՏՕՂ - *ած.* Հարու տվող (եղջյուրավոր անասունների մասին): *Մէգ մին հըրօտող կավ ա իլալ* (Բ):

ՀԸՑԱԼԼԷՐ - *գ.* Հաց թխելու համար նախատեսված այլուր: *Վախտ ա իլալ՝ մին փութ հըցալլէրը մին կըվու նըհըտ ըն փօխալ* (Բ):

ՀԸՑԱԿԷՐ - *ած., գ.* Հաց ուտող (մարդ): *Խըղճը հինչ ա՞նէ. տանը օթ հըցակէր կա* (Ձ):

- Հըցակէր բանդա - Մարդ արարած, բանական էակ: *Ասում ա.- Պա տու ըսկի հըցակէր բանդա չը՞ս* (Ձ):

ՀԸՑԱՄԱՆ - *գ.* Հացի աման: *Հըցամանը պէնում ա, տըսնում օխնը մաչին* (Ձ):

ՀԸՑԱՄՕՌ - *ած.* Կերած հացը՝ հյուրասիրությունը մոռացող, երախտամոռ: *Հըցամօռ մարթին Աստուծ չօնէ* (Բ):

ՀԸՑԱՇԷՆ - *տե՛ս* ՀԸՑԱԿԷՐ:

ՀԸՑԱՊԷՆ - *գ.* 1. Ճաշ, ճաշելը, ճաշկերույթ: *Ըշտըղ հըցապէն ա ինում, Ռուբէնը ընդըղէն յըրա յա քունում* (Բ): *ած.* 2. Ճաշ պատրաստող: *Կընէգը հըցապէն բիդի* (ԱԲԲ, 45):

ՀԸՑԱՊԷՐ - *տե՛ս* ՀԸՑԱՏՈՒ:

ՀԸՑԱՎԱԽՏ - *գ.* Ճաշելու ժամանակը: *Հըցավախտը վէր կ'ամ ա, հօնծ ընօղնէն հըվաքվում ըն* (Բ):

ՀԸՑԱՎԷՐ - *ած.* Հաց ունեցող, ապահով ապրուստ ունեցող: *Խուջաք հըցավէր ըն իլալ էն սօվէն վախտը* (Բ):

ՀԸՑԱՎԸՏ - *գ.* Հացի հոտ: *Հացան հըցավըտ բիդի կ'ա, մաղազինին հացան վէշ մին վըտ չի կ'ամ* (Բ):

ՀԸՑԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՑԱՎԷՐ:

ՀԸՑԱՏԸՂ - *գ.* Հաց պահելու տեղ: *Հըցըտըղան էրկու հաց ա յօր ունէս, կուխէս խուրջինը, ք'իս* (Ձ):

ՀԸՑԱՏՈՒ *(գրբ. հացտու (ամենքին հաց տվող՝ Աստված) - ած.* Հաց տվող՝ բերող, բերրի: *Մարտունա վըէղերը հըցատու վըէղէր ա* (Բ):

ՀԸՑԱՏՕՆ - *գ.* Տան այն մասը, որտեղ թոնիրն է, եւ որտեղ եփում են կերակուրները: *Միհէնգվա տընէրումը հըցատօն էլ չի կա* (Բ):

ՀԸՑԱՐԱՐ - *ած.* Հաց արարող: *Հըցարար մարթը տանուզնը չի մընալ* (Բ):

ՀԸՑԱՓԱՅ - *գ.* 1. Մեկ մարդու համար սահմանված բաժին: *Մարթը ուրանց հըցափայը յօր ըն օնում, ղըրաղ կէնում* (Ձ): 2. Թոնրատան մոտով անցնողին տրվող թարմ հացի բաժին: *Անդամ ա՝հաց թըխէլիս հու պըտահէ, հըցափայ կըտան* (Բ):

ՀԸՑԱՓՕԽ - *տե՛ս* ՀԸՑԸՓՕԽ:

ՀԸՑԱՓՕՐ - *տե՛ս* ՀԸՑԸՓՕՐ:

ՀԸՑԱՔՕՌ - *ած.* Անհյուրասեր, ժլատ: *Հարուստը հըցաքօռ կինի* (Բ):

ՀԸՑԸԿՈՒԼՏԻ - *գ. հեգն.* Ջրալի կերակուր՝ իբր հացը կուլ տալու համար: *Մարթը ասմա.- Մ կընէգ, էս խօրանգ չի, հըցըկուլտի յա* (Ձ):

ՀԸՑԸԿՈՒՏՈՒՐ - *գ.* Հացի կտոր: *Մին հըցըկուտուր ա տամ էտ օգ'օղէն* (Ձ):

ՀԸՑԸՀԸՆԳԷՐ - *գ. տե՛ս* Հացու հընգէր (ՀԱՑ-ի տակ):

ՀԸՑԸՊԱԿԱՍ - *ած.* Հացը պակաս, հացը քիչ: *Ըստարէ հըցըպակաս տարէ յա* (Բ):

ՀԸՑԸՊԷՆԷ - *մ.* Ճաշելիս, ճաշելու ժամանակ: *Հըցըպէնէ թօռը նի յա օնում* (Ձ):

ՀԸՑԸՎԷՐԷԼ - *նբ.* Մեկին հաց տալ՝ կերակրել՝ սնել: *Չօբանը էրկու տարէ ըտըրա հըցըվէրում ա* (Ձ):

ՀԸՑԸՎԷՐՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՀԸՑԸՎԷՐԷԼ-ի: 2. *չբ.* Հացով ապահովվել: *Տարէն թուռույին ար, ժուղօվուրթը լ'ավ հըցըվէրվէցէն* (Բ):

ՀԸՑԸՓԸՐԹՆԻՇ - *գ.* Մեջը հաց բրդած կերակուր: *Ապան շատ ար սիրում հըցըփըրթնիշը* (Բ):

ՀԸՑԸՓՕԽ/ՀԸՑԱՓՕԽ - *գ.* Փոխարինաբար մեկից հաց վերցնելը: *Հըցըփօխը շինէրքումը կընօխանց ա անդամ* (Բ):

- Հըցըփօխ անէլ - Իրար հաց փոխ տալ: *Հիրըվանէրը վէր հըցըփօխ չըրէն, էլ հինչ հիրըվա՞նէր* (Բ):

ՀԸՑԸՓՕՐ/ՀԸՑԱՓՕՐ - *ած., մ.* Օրվա հացով՝ ուտելիքով, առանց ուրիշ վարձատրության: *Տանըմ ըն, էս կընէգը ըսկըսում ա հըցըփօր ըշխադէլը* (ՀԺՀ, V, 500):

ՀԸՓ(Ը)ՌԱՄԱՉ *(գրբ. ափամէջ) - գ.* Ափի՝ բռան մեջը: *Հունց ա պըտահում՝ տէնակը պէց ա ըղնում, հըփըռամաչը կըտըրում* (Ձ):

- Հըփըռամաչը քօր կ'ալ - *տե՛ս* Հափուռը քօր կ'ալ:

- Հըփըռըմաչան վըէտ օնէլ - *տե՛ս* Հափըռան վըէտ օնէլ (ՀԱՓՈՒՌ-ի տակ):

ՀԸՓ(Ը)Ռ(Ը)ԿԷՍ - *ած.* Մեկ եւ կես բուռ: *Հըփըռըկէս աղանձ ա տամ* (Ձ):

ՀԸՓԸՌ-ՀԱՓՈՒՌ - *մ.* Բուռ-բուռ, բուռերով: *Անդամ ա՝ թօթը հըփըռ-հափուռ կօտին, գ'ունլանը՝մին հափուռ* (Բ):

- Հըփըռ-հափուռ անէլ - Բուռերով շուտ-շուտ վերցնել: *...Յէշում ա, տէսնըմ՝ սահանք թօթը հըփըռ-հափուռ ըն անում* (ՆԼՂԴԲ, 116):

ՀԸՔ'Ը-ՀԱՔ'Ի/ՀԻՔ'Ը-ՀԱՔ'Ի - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հըք'ը-հանք'ի անէլ - *տե՛ս* Հանք'ի խըղցընէլ:

ՀԸՔ'ՎԱՎԷՐ/ՀԸՔ'ՎԱՎՈՒՐ/ՀԻՔ'ՎԱՎԷՐ/ՀԻՔ'ՎԱՎՈՒՐ *(գրբ. ագեւոր) - ած.* 1. Պոչ ունեցող, պոչավոր: *Ինք'ը էլ շատ ար սիրում հըք'ավէր վըէխճարը* (Ձ): 2. Պոչի նման մաս ունեցող: *Միհէնգվա կընանէք'ը հըք'ավէր ղըրէք' ըն կ'ընում* (Ձ):

- Հըք'ավէր սօտ - *տե՛ս* Չալ սօտ:

ՀԸՔ'ՎԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԸՔ'ՎԱՎԷՐ:

ՀԻ - *տե՛ս* ՀԻ-ՀԻ[1]:

ՀԻԲ/ՀԻԲԸ/ՀԻԲԻ/ՀԻԲՈՒ/ՀԷԲ/ՀԷՓ *(գրբ. երբ) - մ.* Գործածվում է՝ 1. Որպես հարցական դերանուն՝ ո՞ր ժամանակ, ի՞նչ ժամանակ: *Շօշանը հիբ ա՞ հիրըվընօթուն ըրալ, վէր միհէնգ անէ* (Բ): 2. Որպես հարաբերական դերանուն՝ այն ժամանակ, երբ որ: *Հիբը տանս ա կ'ամ տօռնը, կընգանը նըհէտ ա տանս կ'ամ* (ՀԺՀ, V, 515):

- Հիբը խօզ'ը յը՞ր ինի ծառը/խօզ'ը տուռնիգ' ածէ/կօրէն վազ տա, փըռնէ/մարթին հափըռէն մաչին մազ' փըսնէ/օղտէն հանք'ին տափէն նի կ'ան - Երբեք, ոչ մի դեպքում, ոչ մի ժամանակ: - *Հանբի, պարթկըս հիբ ը՞ս տըլան. - Հիբը խօզ'ը յէր ինի ծառը* (Բ):

- Հիբ վէր - Այն ժամանակ, որ: *Հիբ վէր թօռ կ'ա, ճուղուպուրը կըճըքըպըրանէ* (Բ):

ՀԻԲԱՆՑ - *մ.* Երբվանից: *Հիբանց ա՝ Սամսօնը խրմում չի* (Բ):

ՀԻԲԸ - *տե՛ս* ՀԻԲ:

ՀԻԲԻ - *տե՛ս* ՀԻԲ:

ՀԻԲՈՒ - *տե՛ս* ՀԻԲ:

ՀԻԴԴԻ - *տե՛ս* ՀԻԴԻԴԱ:

ՀԻԴԷԴԱ - *տե՛ս* ԹԷԹԱ:

ՀԻԴԻԴԱ/ՀԸԴԻԴԱ/ՀԻԴԴԻ/ՅԸԴԴԻ *(պրս. hadde (այրող, տոչորող, կսկծալի)* - *գ.* 1. Հողի մեջ բույն դնող միջատի տեսակ: *Հիդիդան ամմէնանը՛ղ ծակավընը էլ անց ա կէնում* (Զ): 2. *փխբ.* Նեղ՝ դժվար կացություն: *Հիդիդու մաչի յընք. կարկուտը վէր ա թակալ, արտէրը փուչըցըրալ* (Բ):

- Հիդիդին ծակէն տէմ անէլ/հանալ ածէլ/պար ածէլ - Նեղել, չարչարել, տանջել, անելանելի վիճակի մեջ գցել: *Խանը ժուղովուրթէն հիդիդին ծակէն տէմ ա ըրալ* (Զ):

ՀԻԴԻԴԻԼ/ՀԸԴԸԴԻԼ - *նբ.* Համառորեն պահանջել: *Հարթնը էնքան հիդիդում ա, վէր վըսկը՛ղանը լօխ տամ ըն ուրանն* (Բ):

ՀԻՁԱՆ - *տե՛ս* ՀԸ՛Տ[1]:

ՀԻՁԱՐ - *գ.* Չափի միավոր՝ հինգ հատ: *Այան ճուղուպուրը հաշը՛վ ա անում՝ մին հիզար, էրկու հիզար...* (Զ):

ՀԻՋ(Ջ)ԷՐ - *տե՛ս* ՀԱՋՋԱՐ:

ՀԻԹԷԹԱ - *տե՛ս* ԹԷԹԱ:

ՀԻԹԻՅԱԹ - *տե՛ս* ՀԸԹԻՅԱԹ:

ՀԻԹԻՅԱԹԱՎ - *տե՛ս* ՀԸԹԸՅԱԹԱՎ:

ՀԻԹՈՒ-ՓԻԹՈՒ - *տե՛ս* ՀԱԹԱՐԱ(Ն)-ԲԱԹԱՐԱ(Ն):

ՀԻԼ[1] *(պրս. hil (համեմի տեսակ)* - *գ.* Արեւադարձային հոտավետ բույս եւ դրա պտուղը: *Հիլ նան մուխագ՝ շատ օնիմ, հէն ա յարիս ծը՛ռքին ա* (ԼՂԲ, 51):

ՀԻԼ[2] *(պրս. hil (թոռ, արձակիր)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հիլ անէլ/տալ - 1. Բաց թողնել, արձակել: *Վըխճըրնէն հիլ ա անում, ինքը քունավ ընցընում ծառէն տակէն* (Զ): 2. Թույլատրել, թույլ տալ: *Խանը հիլ ա անում, վէր ըստը՛ղ արտ անին* (Զ): 3. Սպասել, դանդաղել: *Հանը հիլ ա անում, մինչը՛վ տըղան կ՝ա* (Զ): 4. *տե՛ս* Կը՛էվաթ անէլ:

ՀԻԼԷՄԱ - *տե՛ս* ՀԸԼԷՄԱ:

ՀԻԼԷՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՀՈՒԼԷՌ(ՆԸ):

ՀԻԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *պբ.* ՀԱԼԻԼ-ի:

ՀԻԼԻ *(գրբ. հայելի)* - *գ.* 1. Հետեւի կողմից անագված հարթ ապակի՝ որեւէ բան արտացոլելու համար, հայելի: *...Հիլին էլ առաչ շատ թանգ՝ ա իլալ, հիզարանցը մին հարուստ մարթ ար կարում ծը՛ռքը քըցի* (ՀԺՀ, VII, 291): 2. Ապակի: *Քամէ ըրավ, ակուշկօցը հիլէքը՝ կուտըրատից* (Բ): 3. *փխբ.* Ողորկ՝ հարթ՝ սահուն մակերեւույթ: *Տափէն իրը՛սը հիլի յա* (Բ):

- Հիլի շինիլ - Շատ մաքրելով՝ ողորկելով՝ փայլեցնել: *Էնքան պօլը շօրավը թըմիզցըրալ ա, հիլի յա շինալ* (Բ):

- Հիլի տը՛ռնալ - Ողորկ՝ հարթ՝ սահուն՝ փայլուն դառնալ: *Ծըմը՛ռնը հըղըցկընէն սառչում ա, հիլի տը՛ռնում* (Բ):

ՀԻԼԻ-ՀԸԼԴԱՆ/ՀԻԼԻ-ՀԻԼԴԱՆ - *գ.* Ապակյա իրեր, ապակեղեն: *Հիլի-հըլդան ա ինքՒ օնում, պիրում շէնումը ծախում* (Զ):

ՀԻԼԻ-ՀԻԼԴԱՆ - *տե՛ս* ՀԻԼԻ-ՀԸԼԴԱՆ:

ՀԻԼԻՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԸԼԷՎՈՒՐ:

ՀԻԼԻՎՈՒՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՎՈՒՐԷԼ:

ՀԻԼԻՎՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸԼԸ-ՎՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ՀԻԼԼԱ/ՀԸԼԼԱ - *գ.* 1. Ուժ, զորություն: *Էտ ըխպիրին հիլլան ա, վէր բօստանը ըտի խըրխըմնալ ա* (Բ): 2. Բանդագուշանք, ցնորական բաներ խոսելը: *Ըտըրա հիլլան լօխճին վըխծըցընէս ա* (Բ):

- Հիլլա անէլ - 1. Ուժ գործադրել: *Հիլլա ըրէն, էտ քարը թուլու տուվէն* (Զ): 2. Բանդագուշանքով խաբել: *Պառավը հիլլա ըրավ, էտ ըխճըկանը նըհը՛ստ տուվավ* (Զ):

ՀԻԼՕՌ(Ն)ԷԳ՝ - *տե՛ս* ՀԸԼՕՌ(Ն)ԷԳ՝:

ՀԻԼՕՐ - *տե՛ս* ՀԸԼՕՐ:

ՀԻԼՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼՕՐԷԼ:

ՀԻԼՕՐ-ՀԻԼՕՐ - *տե՛ս* ՀԸԼՕՐ-ՊԸ-ԼՕՐ:

ՀԻԼՕՐՉԱՆ - *տե՛ս* ՀԸԼՕՐՉԱՆ:

ՀԻԼՕՐ-ՊԻԼՕՐ - *տե՛ս* ՀԸԼՕՐ-ՊԸ-ԼՕՐ:

ՀԻԼՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼՕՐՎԷԼ:

ՀԻԾԸԼԱՆՏԷՌ - *գ.* Ձի խաղացնելու տեղ: *Շուշվա Ջըղըրդանը առաչ հիծըլանտը՛ղ ա իլալ* (Բ):

ՀԻԾԻԼ *(գրբ. հեծեալ)* - *գ.* 1. Հեծյալ, ձիավոր: *Հիծիլը ծին թօղում ա տը՛ղ, ինքը՝ ք՝ինամ* (Զ): 2. Իրար հետեւից շարված խումբ՝ զորք եւն: *Էտ հիծիլը, Ամարասա քարէրը ուրանուր տալավ, ածում ըն Արախսը* (Զ):

- Հիծիլ կապէլ - Իրար հետեւից շարքով գնալ: *Էծէրը, հիծիլ կապած, սարան քըշանում ըն* (Բ):

ՀԻ-ՀԻ[1]/ՀԻ - *ձ.* Բարձրաձայն ծիծաղի՝ քրքիջի ձայնանմանություն: *Ըտի տըկլօր տանուս ա կ՝ամ հայաթը, հիրըվանէրը ծըծաղում ըն՝ հի՛-հի՛* (Զ):

- Հի-հի անէլ - Քրքջալ, քրքջալով ծաղրել: *Կընէգը՝ վէր հի-հի յա անում, մարթը կըտաղում ա* (Զ):

ՀԻ-ՀԻ[2] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հի-հին օնէլ - *տե՛ս* Ափաթը կըտըրէլ (1):

ՀԻՂԸՀԷՂԷ - *տե՛ս* ՀԸՂԸՀԷՂԷ:

ՀԻՄԱՐ - *տե՛ս* ՀԻՄՄԱՐ:

ՀԻՄԱՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԻՄՄԸՐՕ-ԹՈՒՆ:

ՀԻՄԲԱՐՑ(Ը)ՎԻԼ - *տե՛ս* ՀԸՄԲԱՐ-Ց(Ը)ՎԻԼ:

ՀԻՄԷԼ - *տե՛ս* ՀԻՄԻԼ:

ՀԻՄԻԼ/ՀԻՄԷԼ - *նբ. մնկ.* Խմել, խմում եմ, ուզում եմ խմել եւն: *Խօխան ծը՛ռքը մը՛կնում ա բիդի ըստաքանը, թա՝ հի՛մի, հի՛մի* (Զ):

ՀԻՄՄԱՐ/ՀԻՄԱՐ *(գրբ. յիմար)* - *տե՛ս* ԱԽՄԱԽ: *Պուղին հիմմարնը՛ռէն ցուցակը կազմըմ ա, առաչին անըմը Մէլիք-Շահնազարէն անըմըն ա կ՝ըրըմ* (ԼՂԲ, 393):

ՀԻՄՄԸՐՕԹՈՒՆ/ՀԻՄԱՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. յիմարութիւն)* - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽՕ-ԹՈՒՆ:

ՀԻՄՆԱՊԷՆ - *գ.* Որմնադիրի աշխատանքը, պատ շարելը: *Հիմնապէնը ամմէն մարթու պէն չի* (Բ):

ՀԻՄՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԷՄՆԷԼ:

ՀԻՄՆ(Ը) - *տե՛ս* ՀԷՄՆ(Ը):

ՀԻՄՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԷՄՆԸՎԷԼ:

ՀԻՄՆԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՀԷՄՆԸՎԷԼ:

ՀԻՄՆԻԼ - *տե՛ս* ՀԷՄՆԷԼ:

ՀԻՄՔ - *տե՛ս* ՀԷՄՆ(Ը):

ՀԻՅՈՒՄ - *տե՛ս* ՀԻՆԳԻՈՒՄ:

ՀԻՅՎԸՆԱՊԱՀ/ՀԸՅՎԸՆԱՊԱՀ - *գ.* Անասնապահ: *Հիյվընապահը կ՝ուլէրէն վէր տը՛սնում ա, շընէրը պէց ա թօղնում* (Զ):

ՀԻՅՎԸՆԱՏԱՐ/ՀԸՅՎԸՆԱՏԱՐ - *գ.* Անասնատեր: *Հիյվընտարէրը կ՝ամ ըն, խօտ օգում...* (ՀԺՀ, VII, 141):

ՀԻՅՎԸՆՊԱՀԷ/ՀԸՅՎԸՆՊԱՀԷ - *տե՛ս* ՀԻՅՎԸՆԱՊԱՀ:

ՀԻՅՎԸՆՕԹՈՒՆ/ՀԸՅՎԸՆՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Անասուն լինելը, անասնություն: *Հիյվընօթունը հիյվանէն ա տուված, վէչ թա մարթին* (Բ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԸԽ-ՄԸԽՕԹՈՒՆ:

ՀԻՆ *(գրբ. հին)* - *տե՛ս* Ք՝ՕՀՆԱ:

ՀԻՆԱԾ - *գ.* Կտավի՝ կարպետի եւն հենքի թել: *Հինածը պըղըրաստում ա, վէր ըսքըսէ կարպէտը կ՝օրծէլը* (Զ):

- Հինաձ անէլ - 1. *տե՛ս* ՀԻՆԻԼ: 2. Լուրը բոլորին հայտնել: *Մանօվընը էլ, վէր մին պէն ար ըսկանում, շէնավը մին հինաձ ար անում* (Զ):

ՀԻՆԱՐ/ՀԸՆԱՐ/ՀԸՆԱՐ/ՀԸՆԱՐՔ/ՀՈՒՆԱՐ/ՀԻՆԱՐՔ *(գրբ. հնար(ք)* - *գ.* Ճար, միջոց, եղանակ, հնարավորություն: *Էս ախճիգը՝ տէս ա մըտածըմ, տէն ա մըտածըմ, մին հընար չի քըթէնըմ* (ՀԺՀ, V, 166): 2. Ճարտարու-

թյուն, շնորհք, ձիրք, հնարագիտություն: *Խանըն ասում ա.- Տա հընարէն յէշի, է՛* (ԲՀԲ, 48):

- Հինա՛ր անել - Ճար՝ միջոց գտնել: *Հինա՛ր ըրավ, ըտըղատ տո՛ւս յը՛կավ* (Զ):

- Հինա՛ր պընըցընել - Խորամանկության՝ հնարագիտության դիմել: *Հինա՛ր պինըցըրավ, կաղլէգ՝ ըխճըկանը մարթու տըվավ* (Բ):

- Հընարքավ ըղնէլ - *տե՛ս* Քաշկավ ըղնէլ:

- Հընարքավ քըցիլ - *տե՛ս* Քաշկավ քըցիլ:

- Հընարքու պէն - *տե՛ս* Քաշկու պէն:

ՀԻՆԱ՛ՐՆԱՎ/ՀԸՆԱ՛ՐՆԱՎ/ՀՈՒՆԱ՛ՐՆԱՎ/ՀԸՆԱՐՔԱՎ/ՀԻՆԱ՛ՐՔԱՎ - *ած.* Շնորհալի, շնորհք ունեցող, ճարպիկ, հնարամիտ: *Յէս ախճիկ ըմ հընարքավ, ծընրքըճիրա՛վ, շընօրքավ...* (ԼՂԲ, 260):

ՀԻՆԱ՛ՐՌՈՒ/ՀԸՆԱ՛ՐՌՈՒ/ՀՈՒՆԱ՛ՐՌՈՒ *(թրք. hünerli)* - *ած.* Ուժեղ: *Տէսնում ա մին մարթ՝ էնքան, հո՛ւնարռու, վէր ղէնգ՝նավ փօկ ա քաշում* (ՀԺՀ, V, 418):

ՀԻՆԱ՛ՐՔ - *տե՛ս* ՀԻՆԱ՛Ր:

ՀԻՆԱ՛ՐՔԱՎ - *տե՛ս* ՀԻՆԱ՛ՐՆԱՎ:

ՀԻՆԳԱՆՈՒՑ/ՀԸՆԳԱՆՈՒՑ - 1. *ած.* Հինգ միավորի արժեք՝չափ՝հաստություն՝ կշիռ եւն ունեցող: *Հինգանուց տախտակ ա թըխալ* (Բ): 2. *գ.* Հինգ ռուբլիանոց թղթադրամ խորհրդային կարգերի օրոք: *Առաչ մին հընգ՝անուց ընք իլլալ տալիս, էրկու կիլօ մէս ինք՝ ունէլիս* (Բ):

ՀԻՆԳԸ՝ՔԱՆ/ՀԸՆԳԷՔԱՆ *(գրբ. հինգեքեան)* - *թ.* Հինգն էլ: *Հէնգ՝ տըղա օնէ, հինգ՝ը՝քան էլ հարուստ, ամմա ինք՝ը ճըղօրտած շո՛ւրէրավ ա շօռ կ՝աս* (Բ):

ՀԻՆԳ՝ԸՇԷԲԱԹ/ՀԸՆԳ՝ԸՇԷԲԱԹ *(գրբ. հինգշաբաթ)* - 1. *գ.* Չորեքշաբթիին հաջորդող օրը՝ հինգշաբթի: *Հինգ՝ըշէբաթը ինձը՝տէ ամմէնալ՝ավ օրըն ա* (Բ): 2. *մ.* Հինգշաբթի օրը: *Մին հինգ՝ըշէբաթ էլ ծէն ա տաս ո՛ւրա՛ն դո՛ւլգ՝ա՛ր էն...* (ԱԱ, 84):

ՀԻՆԳ՝ԸՊԱՏԷԳ՝/ՀԸՆԳ՝ԸՊԱՏԷԳ՝ *(գրբ. հինգպատիկ)* - *ած., մ.* Հինգ անգամ ավելի: *Հախը հինգ՝ըպատէգ՝ տամ ա, էտ մուտանան տանում* (Զ):

ՀԻՆԳ՝ԸՍՏԱՏԸ՝Ղ/ՀԸՆԳ՝ԻՍՏԱՏԸ՝Ղ/ՀԻՆԳ՝ԻՍՏԱՏԸ՝Ղ - *գ.* Գերեզմանի տեղ, գերեզմանատեղի: *Շինըցէք՝ վըհաքվալ ըն, վէր մըսլըհաթ անին, թա՛զգա՛ հինգ՝իստատը՝ղ ճօկին* (ԱԱ, 38):

ՀԻՆԳ՝ԸՍՏԱՐԱՆ/ՀԸՆԳ՝ԻՍՏԱՐԱՆ/ՀԻՆԳ՝ԻՍՏԱՐԱՆ *(գրբ. հանգստարան)* - *գ.* Գերեզմանատուն, գերեզմանոց: *Յը՝տնան էտ կ՝ո՛ւլը վէր ըստակում ա, պիրում ըն հինգ՝իստըրանումը թաղում, յըրան քար քըցո՛ւմ* (ԱԱ, 54):

- Հինգ՝ըստարանը խըլիլ (մինին) - Մեկից շուտ մեռնել: *Կընէգ՝ը մարթին հինգ՝ըստարանը խըլից* (Բ):

- Հինգ՝ըստարանը քանդիլ (մինին) - Մեկի մահը՝ վախճանը մոտեցնել, չարիք՝ կործանում պատրաստել: *Բիդասըլ ժառանգ՝ը հօրը հինգ՝ըստարանը կը՝քանդի* (Բ):

- Հինգ՝ըստարան տը՝ռնալ - Ամայանալ, անբնակ դառնալ: *Շէնումը վէր ջո՛ւհիլ չիլլա՛վ, յը՝տէ-ճէլլի հինգ՝ըստարան կըտը՝ռնա* (Բ):

- Հինգ՝ըստարան դարկէլ - *տե՛ս* Էն աշխարքը դարկէլ:

- Հինգ՝ըստարան ք՝ինիլ - *տե՛ս* Էն աշխարքը ք՝ինիլ:

- Հինգ՝ըստըրանան յը՝տ յը՝կած/օտպուսկ յը՝կած - *տե՛ս* Էն ըշխարքան յը՝կած:

- Հինգ՝ըստըրանէն մըռըլնէն տո՛ւս օնէլ - *տե՛ս* Մըռըլքը՝շօթուն անէլ:

- Հինգ՝ըստըրանէն յըրա կ՝ինի ածէլ - *անծ.* Մեկին մահացած տեսնել, թաղել: *Հինգ՝ըստըրանէտ յըրա կ՝ինի ածիմ, խէ բօստանըս քաղալ ը՞ս* (Բ):

- Հինգ՝ըստըրանէն տըռնան յը՝տ տը՝ռնալ - Մահից մի կերպ ազատվել, մահամերձ վիճակից փրկվել: *Էն ար մըռնէս, թա հունց պըտահից՝ հինգ՝ըստըրանէն տըռնան յը՝տ տը՝ռավ* (Բ):

- Հինգ՝ըստըրանէն տոռնը հըսնէլ - 1. Մահամերձ վիճակում լինել: *Կամ ըն, տը՝սնում՝ թա՛ջիրը մը՝կնըված, հինգ՝ըստըրանէն տոռնը հըսած* (Զ): 2. Խոր ծերության մեջ լինել: *Ապան հինգ՝ըստըրանէն տոռնըն ա հըսալ, ամմա էլիա կօրծ ա անում* (Բ):

- Հինգ՝ըստըրանէն տոռնը տանէլ - Հյուծել, մահվան շեմին հասցնել: *Էտ կօրծը մը՝զ լափ հինգ՝ըստըրանէն տոռնը տարավ* (Բ):

- Հինգ՝ըստըրանէն ցօրտ-ցօրտ ճո՛ւր ածէլ - Հանգուցյալին մոռանալ՝ մոռացության տալ: *Միհէնգ՝վա կընանէք՝ը, հա՛լա՛ մարթկանցը տարէն տալու, հինգ՝ըստըրանէն ցօրտ-ցօրտ ճո՛ւր ըն ածում* (Զ):

- Հընգ՝ըստըրանու քար - Լռակյաց՝ անհաղորդ՝ անզգա մարդ: *Հինգ՝ըստըրանու քար ա Սէյրանը, խօսում չի, թա ըսկանանք* (Բ):

ՀԻՆԳ՝ԸՍՏԱՔԱՐ/ՀԸՆԳ՝ԻՍՏԱՔԱՐ/ՀԻՆԳ՝ԻՍՏԱՔԱՐ - *գ.* Գերեզմանաքար, շիրմաքար: *Էլ կարում չի տէմ կէնա. կըլօխը վէր ա թակում դէրին հինգ՝իստըքարէն, ըստակում* (ԱԱ, 54):

ՀԻՆԳ՝ԸՍԸՐԸՆԱԹՈՒՄԲ/ՀԸՆԳ՝ԻՍՏԸՐԸՆԱԹՈՒՄԲ/ՀԻՆԳ՝ԻՍՏԸՐԸՆԱԹՈՒՄԲ - *գ.* Գերեզմանի վրա կուտակված հողաթումբ, գերեզմանաթումբ: *Էք՝սը ք՝ինամ ըն, տը՝սնում հինգ՝ըստըրընաթումբը քանդա՛ծ* (Զ):

ՀԻՆԳ՝ԸՍՏՕՐՀՆԷՔ՝/ՀԸՆԳ՝ԻՍՏՕՐՀՆԷՔ՝/ՀԻՆԳ՝ԻՍՏՕՐՀՆԷՔ՝ - *գ.* Գերեզմանը օրհնելը, գերեզմանօրհնեք: *Հինգ՝ըստօրհնէք՝ը առաչ ա՛նդա՛թ ա իլլալ* (Բ):

ՀԻՆԳ՝ԸՏԱԿ/ՀԸՆԳ՝ԸՏԱԿ - *տե՛ս* ՀԻՆԳ՝ԸՊԱՏԷԳ՝:

ՀԻՆԳ՝ԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸՆԳ՝ԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՀԱ՛ՆԳ՝ԻԼ-ի: *Կընէգ՝ը ասում ա, պըրծնում, լամբը հընգ՝ըցնում, քօն ընո՛ւմ* (ՀԺՀ, V, 502):

ՀԻՆԳ՝ԻԴԱ՛Մ/ՀԻՇԳ՝ԻԴԱ՛Մ/ՀԻՅԴԱ՛Մ/ՀԸՆԳ՝ԻԴԱ՛Մ - *վ.* Չգիտեմ, ի՞նչ իմանամ, հայտնի չէ, ո՞վ գիտե: *Տըղան ասմա.- Հինգ՝ի՞դա՛մ ըշտը՝ղ ա, յը՝ս տը՝սալ չըմ* (Զ):

ՀԻՆԳ՝ԻՍՏԱՏԸ՝Ղ - *տե՛ս* ՀԻՆԳ՝ԸՍՏԱՏԸ՝Ղ:

ՀԻՆԳ՝ԻՍՏԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՀԻՆԳ՝ԸՍՏԱՐԱՆ:

ՀԻՆԳ՝ԻՍՏԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՀԻՆԳ՝ԸՍՏԱՔԱՐ:

ՀԻՆԳ՝ԻՍՏԸՐԸՆԱԹՈՒՄԲ - *տե՛ս* ՀԻՆԳ՝ԸՍՏԸՐԸՆԱԹՈՒՄԲ:

ՀԻՆԳ՝ԻՍՏՕՐՀՆԷՔ՝ - *տե՛ս* ՀԻՆԳ՝ԸՍՏՕՐՀՆԷՔ՝:

ՀԻՆՈՒ՛Ծ - *ած.* Հնությունից մաշված, հնամաշ: *Թաքավէրը հինո՛ւ՛ծ շօ՛ր էր ա կ՝ը՝նում, ք՝ինամ բազարը* (Զ):

ՀԻՆՈՒ՛ՎԱՐ - *տե՛ս* ՀԸՆՈՒ՛ՎԱՐ:

ՀԻՆՈՒ՛ՌԴ(Վ)ԻԼ - *տե՛ս* ՀԸՆՈՒ՛ՌԴ(Վ)ԻԼ:

ՀԻՆՈՂՎԷՐ - *տե՛ս* ՀԸՆՈՂՎԷՐ:

ՀԻՆՈՂՐՈՂ-ՀԱ՛ՆՈՂՐՈՂ - *տե՛ս* ՀԸՆՈՂՐՈՂ-ՀԱ՛ՆՈՂՐՈՂ:

ՀԻՆՈՂՐՈՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՆՈՂՐՈՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԻՆՈՂՐՈՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՆՈՂՐՈՂՕԹՈՒՆ:

ՀԻՆՈՂՑԷ - *տե՛ս* ՀԸՆՈՂՑԷ:

ՀԻՆՈՂԻՐՈՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՆՈՂՐՈՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԻՆՈՂԻՐՈՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՆՈՂՐՈՂՕԹՈՒՆ:

ՀԻՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԻՆԻԼ:

ՀԻՆԸՐՍԸՔ/ՀԸՆԸՐՍԸՔ *(թրք. hünersiz (անճարակ))* - *ած.* Ազդեցիկ, պատկառելի: *Էտ տըղան մըծանում ա, տը՝ռնում մին հինըրսըզ տըղամարթ* (Զ):

ՀԻՆԻԼ/ՀԻՆԷԼ *(գրբ. հինեմ)* - *նբ.* 1. Գործվածքի հիմնական թելերը ձգել: *Տատը կարպէտը հինո՛ւմ ա, թոռնըն էլ ըսքըսում ա կ՝օրծէլը* (Զ): *չբ.* 2. *փխբ.* Առատորեն աճել՝ բազմանալ՝ տարածվել: *Ժէխըռը հինա՛լ ա, բօստանը լըցցալ* (Բ):

ՀԻՆԻԾԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ՀԸՆԸԾԿԱ՛ԼԻԼ:

ՀԻՆԻԾՕՏ - *տե՛ս* ՀԸՆԷԾՈՒՏ:

ՀԻՆԻԾՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՆԸԾՕՏԷԼ:

ՀԻՆՁԼԿԱՊ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԼԿԱՊ:
ՀԻՆՁԼՆ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԼՆ:
ՀԻՆՁԼՎԼՈՁ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԼՎԼՈՁ:
ՀԻՆՁԼՎԼՈՁ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԼՎԼՈՁ:
ՀԻՆՁԼՏԸՊ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԼՏԸՊ:
ՀԻՆՁԻԼ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԻԼ:
ՀԻՆՁՎԷՐ - *տե՛ս* ՀԸՆՁՎԷՐ:
ՀԻՆՁՎԻԼ - *տե՛ս* ՀԸՆՁՎԻԼ:
ՀԻՆՁԾՂ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԾՂ:
ՀԻՆՁԾՏԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԾՏԷԼ:
ՀԻՆՁԾՏԻԼ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԾՏԷԼ:

ՀԻՆՉ/ՀԻԾ *(գրբ. ինչ, զինչ)* - *դ.* 1. Գործածվում է իբրեւ հարցական դերանուն՝ ի՞նչ: *Խօխէնքը դաստի հըվաքվում ըն, թա.- Դայի, հինչ ը՞ս պէրալ մըզը՛տէ* (Ձ): 2. Գործածվում է իբրեւ անորոշ դերանուն՝ ինչ-որ, շատ բան եւն: *Էտ հարուստէն տանը հինչ ինըմ ա, քըցըմ ըն նօք՛արին յըրա* (ԼՂԲ, 301): 3. Գործածվում է իբրեւ հարաբերական դերանուն՝ կապելով երկրորդական նախադասությունը գլխավորի հետ: *Մարը, հինչը տըղան ասըմ ա, անըմ ա* (Ձ): 4. Գործածվում է իբրեւ բացականչություն՝ զարմանք՝ հիացմունք արտահայտելու համար: *Այան ասմա.- Հի՛նչ ախճիգ՛ ա՛ Մըրյանէն թօռնը, մըղանփունն վէր օգ՛օղ չի կա* (Ձ): 5. *տե՛ս* ԿԱՆՑ:

- Հինչ ա (թա) - 1. Այն պահից՝ ժամանակից ի վեր: *Հինչ ա ամը՛ռնը ըսքըսալ ա, հանլա թօռ չի յը՛կալ* (Բ): 2. Պատճառով, պատճառ բռնելով: *Հինչ ա մարթը խըմօղ ա, կընէգ՛ըն էլ ամմէն օր բօլ-բօլ արաղ ա ինք՛ օնում* (Բ):

- Հինչ ա՞ մընում - Ոչինչ չի մնում այլեւս: *Շինանցէն ասմա.- Վէր կավըս էլ տարէլ, էլ տըռանըս հինչ ա՞ մընում* (Ձ):

- Հինչան ա՞ - Պատճառն ի՞նչ է: - *Մուխան, հինչան ա՞, վէր ամմէն տարէ քու ճուղպօրէտ բօլ-բօլ յօր ա օնում, իմը՝ չէ* (Բ):

- Հինչ ա՞նիմ/ա՞նինք՛ - 1. Ոչինչ, փույթ չէ: *Դէ հինչ ա՞նիմ, կավ ա, լի՞, ըստակալ ա, ըստակալ ա, մին ծրանշը ինք՛ կօնիմ* (Բ): 2. Ինձ չի վերաբերում՝ հետաքրքրում: *Հանը ասմա.- Հինչ ա՞նիմ, տու վըս գ՛ուդանում, ք՛ինամ ըս՝ ք՛ինա* (Ձ):

- Հինչ ա՞նիմ, հինչ չա՞նիմ - Ինքն իրեն խորհրդածելու ձեւ՝ ի՞նչ միջոցի դիմեմ, անելիքս չգիտեմ: *Չօբանը նըստում ա, քընէնք՛ անում. - Հինչ ա՞նիմ, հինչ չա՞նիմ, խօխէնքըս էն ըն տանուզնը* (Ձ):

- Հինչ ա՞ պըտահալ - Ի՞նչն է պատճառը, ի՞նչ է եղել: - *Յաղուզ ըստը՛ղ ը՞ս, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

- Հինչ ասէլ ա - Ինչ է նշանակում, ինչ բան է: *Յը՛ս ք՛ը՛զ նըհաշ կըտամ, թա հինչ ասէլ ա թակ օտէլ* (Բ):

- Հինչ ա՞սէլ կօզի - Հայտնի բան է, անշուշտ, ինքնին հասկանալի է, անկասկած, իհարկե: *Հինչ ա՞սէլ կօզի, հարուստը բիդի լ՛ավ ապըրէ, ք՛անիբը՝ փիս* (Ձ):

- Հինչ ա՞սիմ - Այլեւս ասելիք չմնաց, չարժե խոսել (ասում են այն ժամանակ, երբ մեկին մեծ դժբախտություն է պատահում, կամ երբ մեկը բազում խրատներից հետո շարունակում է նույն սխալը գործել եւն): *Ինք՛ըն էլ ա մուտանում էտ տըղան մը՛ռած մարթին, թա.- Հինչ ա՞սիմ, Աստուծ ք՛ը՛զ համփէրութանն տա* (Ձ):

- Հինչ ասիս - Ամեն ինչ, ամեն բան: *Թաքավէրին տըղէն հըրսընքավը հինչ ասիս, ըստօլէն ինանում ա* (Ձ):

- Հինչ գ՛իդանո՞մ - *տե՛ս* ՀԻՆԳ՛ԻԴԱՆՄ:

- Հինչ էլ ինի/անէ - Անկախ ամեն ինչից, անկախ հանգամանքներից: *Սիրգօնը ասմա.- Հինչ էլ ինի, յը՛ս բիդի էտ ըխճըկանը օգ՛իմ* (Ձ):

- Հինչէր ըմ տը՛սալ/քաշանալ է՛ - Շատ անախորժությունների՝ խոչընդոտների՝ դժբախտությունների եմ հանդիպել: *Այան թառանչ ա քաշանում, թա.- Այան մատաղ ծը՛զ, հինչէր ըմ տը՛սալ է՛* (Ձ):

- Հինչը հինչօց ա - Իրերի վիճակը՝ իրադրությունը՝ եղելությունը որն է: *Հըրցըփօրց ա անում, թա տը՛սնա շէնումը հինչը հինչօց ա* (Ձ):

- Հինչ ը՞մ ասում - Համաձայն եմ, դեմ չեմ: *Թանջիրը ասմա.- Հինչ ը՞մ ասում, վէր օգ՛ում ըս ք՛ինիս, ք՛ինի* (Ձ):

- Հինչըն ա՞ պակաս - Անթերի է, պակասություն չունի: - *Էն ըխճըկանը հինչը ա՞ պակաս, վէր օգ՛ում չըս* (Բ):

- Հինչ ը՞ս ասում - Ինչպե՞ս թե, մի՞թե, չի կարող պատահել: - *Հինչ ը՞ս ասում, հունց կարօղ ա՞ Մարքարը կ՛ուղթուն անէ* (Բ):

- Հինչ ըս կուրցըրալ, հինչու վըս շօռ կ՛ամ - Հիմնականը թողած՝ երկրորդականի հետեւից ես ընկել: *Պառավը ասմա.- Մ՛ի տըղա, նը՛շանածընտ տարէն, հինչ ըս կուրցըրալ, հինչու վըս շօռ կ՛ամ* (Ձ):

- Հինչ ըրա՞ծ - Ճարահատյալ, ստիպված: *Դէ հինչ ըրա՞ծ, բիդի ախճիգ՛ը տա ուրանն* (Ձ):

- Հինչ ըրէ (-չըրէ)/ըրէր (-չըրէր)/ ըրավ (-չըրավ) - Չնայած գործադրած բոլոր միջոցներին՝ ջանքերին: *Խսարովը հինչ ըրավ-չըրավ, կարից վէչ էտ քարը պուք տա* (Ձ):

- Հինչ թա - Փոխանակ: - *Հինչ թա բըզարան ինք՛ օնիս, էն ա տու վարէ կէր, լի՞* (Ձ):

- Հինչիս/հինչիտ/հինչին ա՞ - Ինձ/քեզ/նրան պետք չէ՝ հարկավոր չէ: *Մարը ասմա.- Հինչիս ա՞ փուլը, էն ա յը՛ս ըշխադում ըմ* (Ձ):

- Հինչ իրը՞սավ - Ինչպիսի՞ համարձակությամբ, բարոյական ո՞ր իրավունքով: *Կընէգ՛ը ասմա.- Յը՛ս միհէնգ՛ հինչ իրը՛սավ ք՛ինիմ շինամաչ* (Ձ):

- Հինչ խաբար ա՞ - Զարմանքի՝ դժգոհության արտահայտություն (հատկապես ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը յուր ապրանքը՝ աշխատանքը շատ թանկ է գնահատում): - *Հանրաբէդ, հինչ խաբար ա՞, համօթ չի՞, էօնտ հանրուր մանէթ ըս կ՛ընհատալ* (Ձ):

- Հինչ ծո՞ւն տամ կըլխէս - *տե՛ս* Հինչ մօ՞խէր ածիմ կըլխէս:

- Հինչ կա՞, հինչ չի կա՞ - Ի՞նչ իրադարձություններ են տեղի ունեցել, ի՞նչ նորություններ կան: *Էրկու հայ լ՛ըհա վէր ջիհանում ըն, էտ ըն հըրցընում.- Հինչ կա՞, հինչ չի կա՞* (Բ):

- Հինչ կա՞նին - Պետք չէ, հարկավոր չէ: *Հինչ կա՞նին կավը, վէր կաթնը չի տամ* (Բ):

- Հինչ կա-չըկա - *տե՛ս* ԻԼԱԾ-ՉԻԼԱԾ:

- Հինչ կա՞սիս - 1. Ի՞նչ կարծիքի ես: - *Մալխա՛ս, օգ՛ում ըմ ծի ինք՛ օնիմ, հինչ կա՞սիս* (Բ): 2. Պատկերացնո՞ւմ ես: - *Հինչ կա՞սիս, ըտի ք՛անիբ հանլանվը մը՛ծ-մը՛ծ տընէր ա շինալ* (Բ): 3. *հեգն.* Անհավանական է ցանկացածդ, ցանկությունդ չի կատարվի: - *Խօ՛րէն, պէր ծիտ էշիս նըհը՛տ փօխիմ: - Հինչ կա՞սիս* (Ձ):

- Հինչ կըլօ՞խըտ ցըվըցընի՞մ - Չեմ ուզում երկար պատմել՝ երկարացնել: - *Վէրջը, հինչ կըլօխըտ ցըվըցընի՞մ, լ՛ավ հըրսանէք՛ ա անում, ախճիգ՛ը տամ էտ տըղէն...* (ՀԱԲ, 15, 60):

- Հինչ կըտա՞ն դ՛ուզ խուսկէն - Ճշմարտությունը՝ ճիշտ խոսքը վեր է ամեն ինչից:

- Հինչ կինի՞ - Չէի՞ր համաձայնի, չէի՞ր կարող, երանի թե: *Մին օր էլ կ՛ամ ա, ասըմ.- Մխ, Մստուծ, հինչ կինի՞, յէր կէնամ, տը՛սնամ՝ արտըս հինձած...* (ՀԺՀ, V, 559):

- Հինչ կօ՞րծ օնիմ/օնիս/օնէ - Ինչո՞ւ պետք է խառնվեմ/խառնվես/խառնվի, ինձ/քեզ/նրան չի վերաբերում: - *Հինչ կօ՞րծ օնիմ ըտըրանց կըռվումը, վէր հանլա ք՛ը՛փէս էլ նի կ՛ան* (Բ):

- Հինչ հավա ածիս, պար կըկ՛ա - Ասում են փոփոխամիտ՝ անողնաշար՝ թուլակամ մարդկանց մասին:

- Հինչ մէ՞խկըս կ՛ը՛ղիմ - Ասում են վատ՝ անպատշաճ արարքը խոստովանելուց առաջ, անկեղծ ասած: *Կընէգ՛ը ասմա.- Մ՛ի մարթ, հինչ մէ՞խկըս կ՛ը՛ղիմ, մէհէտ էլ յը՛ս ըմ ուրանշու նըհը՛տ սիլի-բիլի ըրալ* (Ձ):

- Հինչ մընաց - *տե՛ս* Ըշտը՛ղ մընաց (2):

- Հինչ մօ՞խէր ածիմ կըլխէս - Հուսահատության արտահայտություն՝ անելանելի վիճակում եմ, ելք՝ միջոց չկա: *Կընէգ՛ը սօ՛ք՝ ա ասում.- Մստուծ, էս հինչ գ՚ուլ՚ում ա՞, հինչ մօ՞խէր ածիմ կըլխէս* (Ձ):

- Հինչ պէնէ յը՞ս - *տե՛ս* Հինչու յըրա յը՞ս:

- Հինչ պէ՞ն օնիմ/օնիս/օնէ - *տե՛ս* Հինչ կօ՞րծ օնիմ/օնիս/օնէ:

- Հինչ սըրտա՞վ - Ինչպիսի՞ տրամադրությամբ: *Ախճիգ՛ը թա.- Յը՛ս հինչ սըրտա՞վ կ՛ամ հըրսանէք՝* (Ձ):

- Հինչ վա՞յ տամ կըլխէս - *տե՛ս* Հինչ մօ՞խէր ածիմ կըլխէս:

- Հինչ վէր - Ինչ որ: *Էտ տըղան, հինչ վէր ախճիգ՛ը ասալ ա, լօխ կադարից* (ՀԺՀ, V, 91):

- Հինչ վէր վարիս/փըրթիս, էն էլ կըհընձիս/կօտիս - Յուրաքանչյուր արարք արժանի կերպով է վարձատրվում:

- Հինչ վը՛ղ տամ կըլխէս - *տե՛ս* Հինչ մօ՞խէր ածիմ կըլխէս:

- Հինչ տը՛ղ ք՛ինի՝ կըկընանչի - Ասում են բարի՝ վեհանձն՝ աշխատասեր մարդկանց մասին:

- Հինչ տը՛ղ ք՛ինի՝ կըչուրանա - Ասում են չար՝ նախանձ՝ ծույլ՝ ձախորդ մարդկանց մասին:

- Հինչ տը՛ղ՞սնամ - Ջարմացական արտահայտություն որեւէ անակնկալի հանդիպելիս: *Տըղան ասմա.- Էն ի ք՛ինա՛լիս, մին էլ հինչ տը՛ղ՞սնամ, թաքուհին ա վէզիրը բըխճումը սիլի-բիլի յըն անում* (Ձ):

- Հինչու կա - *տե՛ս* ԻԼԱ՛Ծ-ՉԻԼԱ՛Ծ:

- Հինչումըն ա՞ պէնը - *տե՛ս* Հինչ ա՞ պըտահալ:

- Հինչու յըրա յը՞ս - Ինչո՞վ ես զբաղված, ի՞նչ ես անում: - *Կա՛ՀՀի, առաչ տըվարած ըս ի՛լա՛լ, միհէնգ՛ հինչու յըրա յը՞ս* (Բ):

- Հինչու վէրէ յա - Ինչ որ է: *Հինչու վէրէ յա, պիրում ա, էտ էշը հէնգ՛ հազար մընէթավ տամ էտ մարթին* (ՀԱԲ, 15, 97):

- Հինչու վա՞ նըման - Դժգոհության՝ անբավականության արտահայտություն՝ վատ է, անտանելի է, տգեղ է եւն: *Կընէգ՛ը յէշ՚ում ա, թա.- Էս հինչու վա՞ նըման, վէր ինք՛ ըս կա՛լա՛լ* (Ձ):

- Հինչու տը՛ղ ը՞ս/ա՞ տիրա՛լ - Ասում են, երբ մեկը անտեսում՝ թերագնահատում է մեկ ուրիշին: - *Ա՛Րտէմ, տու ինձ հինչու տը՛ղ ը՞ս տիրա՛լ, վէր առանց հըրցընէլու նի յըս մըտալ բաստանըս* (Ձ):

- Հինչ օգ՛իս - Ցանկացած բան, ամեն ինչ: *Միհէնգ՛ բըզարումը հինչ օգ՛իս, կա* (Բ):

- Հինչ օգ՛ի՚ում ա ինի/անէ - *տե՛ս* Հինչ էլ ինի:

- Հինչ օնէ-չօնէ - *տե՛ս* ԻԼԱ՛Ծ-ՉԻԼԱ՛ԾԸ (1, 2):

- Հինչ օ՞քութ - Անտեղի է, անօգուտ է, իզուր է: *Մըռնէլանը յը՛տը օգ՛ում ըս լ՛ըհա հընգ՛իստին յըրա պալատ շինի, հինչ օ՞քուտ* (Բ):

ՀԻՆՉԱՆՈՒՑ - *ած.* Որքա՞ն արժեցող՝ կշռող եւն: *Փուլը տամ ա, քոռը ասմա.- Էս հինչանուց ա՞* (Ձ):

ՀԻՆՉԱՆՔ - *տե՛ս* ՀԻԾԿԱՆ:

ՀԻՆՉԱՏԱՐ - *ած.* Ի՞նչ բանի տեր, ի՞նչ ունեցող: *...Ինք՛ը-ինք՛ը մըտածում ա Արէվիատը.- Յէս ըստէղ մինակ, նըրան էլ քար շինէցէ, տանավ յէս հինչատա՞ր ըմ* (ՀԱԲ, 15, 40):

ՀԻՆՉԱՐԱԾ - *տե՛ս* ՀԻՆՉԱՑՈՒ:

ՀԻՆՉԱՐԱՐ - *տե՛ս* ՀԻՆՉԱՑՈՒ:

ՀԻՆՉԱՑՈՒ - *ած.* 1. Ի՞նչ բանի հարմար՝ հատկացրած, ինչի՞ ընդունակ: - *Էս մէսը հինչացու վա՞. - Խըրըվըծացու վա* (Բ): 2. Ոչ մի բանի պետք, ավելորդ, անպետք: *Ղազը ասում ա.- Տու հինչացու վո՞ւս, մինակ մին թըռչիլ ըս գ՚ուդ՚ում* (ԱԱռ, 48):

ՀԻՆՉԱՔ - *տե՛ս* ՀԻԾԿԱՆ:

ՀԻՆՉՈՒ/ՀՈ՚ՒՆՉՈ՚Ի - *տե՛ս* ԽԷ[1]:

ՀԻՆՉՈՒՏ - *ած.* Ի՞նչ բանով թաթախված՝ ապականված: *Էտ շօ՛րէրըտ հինչուտ ա՞* (Բ):

ՀԻՆՉՈՒՔ - *տե՛ս* ՀԻԾԿԱՆ:

ՀԻՆՉՔԱՆ - *տե՛ս* ՀԻԾԿԱՆ:

ՀԻՆՎԱՍԿ *(գրբ. հինուած)* - *տե՛ս* ՀԷՆՔ[1]:

ՀԻԾ - *տե՛ս* ՀԻՆՉ:

ՀԻԾԱՊԱԿ/ՅԻԾԱՏԱԿ *(գրբ. յիշատակ)* - *գ.* Հուշ, հիշատակ: *Հուռումէն հիշադակէն էլ ըստէղ շէն ըն շինալ, անումը տիրալ Հուռումէն թաղ...* (ԱԱ, 29):

- Հիշադակը տաք/կած՝ պահէլ - Երբեք չմոռանալ, հիշողությամբ անմահացնել: *Կընէգ՛ը էն ա, վէր մարթին հիշադակը տաք պահէ* (Բ):

ՀԻԾԱՊԱԿԵԼ/ՅԻԾԱ-ՏԱԿԵԼ *(գրբ. յիշատակեմ)* - *նբ.* Մեկի՝ մի բանի մասին ասել՝ հիշել՝ նշել: *Ամմէն հըրսընքավ զօհված տըղօրանցը անումը հիշադակում ըն* (Բ):

ՀԻԾԳ՚ԻՂԱ՛Մ - *տե՛ս* ՀԻՆԳ՚ԻՂԱ՛Մ:

ՀԻԾԻԼ *(գրբ. յիշիմ)* - *նբ.* 1. *տե՛ս* Մը՛ենը պահէլ: 2. *տե՛ս* Մը՛ենը ըղնէլ: 3. *տե՛ս* ՀԻԾԱՊԱԿԵԼ:

ՀԻԾԿԱՆ/ՀԻԾՔԱՆ/ՀԻՆՉՔԱՆ/ՀԻՆՉԱՆՔ/ՀԻՆՉԱՔ/ՀԻԾՉԱ(Ն)Ք/ՀԻՆՉՈՒՔ/ՀԻԾՉՈՒՔ - *դ.* 1. Արտահայտում է հարցում չափի եւ քանակի մասին: *Հ՚ա՛ը ասմա.- Հիշկա՞ն փուլ ըս տուվալ էս էշին* (Ձ): 2. Ցույց է տալիս շատություն՝ մեծ քանակություն՝ մեծ չափ: *Մարը ասմա.- Գ՚ուդ՚ում ը՞ս հիշկա՞ն տարէ յըմ ք՛ը՛զ ըսպասալ* (Ձ): 3. Ցույց է տալիս գործողության դրսեւորման չափը՝ աստիճանը: *Նա՛զիր-վէզիրնէն հիշքան շուռ ըն կ՛ամ, տի մարթ չըն քըթէն՚ում* (ՆԼՂԺԲ, 20): 4. Գործածվում է մակբայական իմաստով՝ ցույց տալով անորոշ քանակի ամբողջություն: *Յիրգ՛իրումը հիշքան մարթ կա, էնչաք ասթըխ կա. ամէն մարթ մին ասթըխ օնէ* (ԱԱ, 15): 5. Ջիջական կապակցություններում նշանակում է՝ թեեւ շատ, թեկուզ եւ շատ (հաճախ՝ *էլ* բառի հետ): *Հիշկան էլ հա՛ը խօսում ա, տըղան անգուճ չի օնում* (Ձ):

- Հիշկան ասիս - *տե՛ս* Հիշկան օգ՛իս:

- Հիշկան էլ վէր - *տե՛ս* ՀԻԾԿԱՆ (5):

- Հիշկան հա՛շը՛վ անիս՝ հա՛ր՚ուր կապէկը մին մանէթ ա - Ստույգ՝ պարզ բաների մասին երկար խորհելու՝ տատանվելու կարիք չկա:

- Հիշկան չինի - Այնուամենայնիվ, համենայնդեպս: *Սամսօնը, հիշկան չինի, տըղամարթ ա, ծէ՛ն տուվէք, կ՛ա, ք՛ՀՀմա՛գ՛ անէ* (Ձ):

- Հիշկան վէր - *տե՛ս* ՀԻԾԿԱՆ (3, 4, 5):

- Հիշկան տափէն իրը՛սէն ա, էրկու էնքան էլ տափէն տակէն ա - Ասում են կարճահասակ եւ խորամանկ մարդկանց մասին:

- Հիշկան օգ՛իս - Անսահմանափակ, շատ: *Բըդէրումը հիշկան օգ՛իս տա՛նծ կա, լ՛ըհա քաղօղ բիդի ինի* (Բ):

- Հիշկան օժժումը կա - Ամբողջ ուժով՝ զորությամբ: *Էք՛սը մուտանում ա, հինչքան օժժումը կա՝ լ՚ուզվան կընում* (ԱԱռ, 46):

ՀԻԾՄՈՒՆՔ - *գ.* Հիշելու կարողություն, հիշողություն: *Ապան պըռավալ ա, հիշմունք չօնէ* (Բ):

- Հիշմունք անէլ - 1. *տե՛ս* ՀԻԾԱՊԱԿԵԼ: 2. *տե՛ս* Ուշունց տալ:

ՀԻԾՉԱ(Ն)Ք - *տե՛ս* ՀԻԾԿԱՆ:

ՀԻԾՉՈՒՔ - *տե՛ս* ՀԻԾԿԱՆ:

ՀԻԾՏ *(գրբ. հեշտ)* - 1. *ած.* Թեթեւ, ոչ դժվար, դյուրին: *Պատ տինիլը հիշտ կօրծ չի* (Բ): 2. *մ.* Դյուրին կերպով, հեշտությամբ: *Էտ կընէգ՛ը հինչու տամ ին, հիշտ անում ար, պըրծընում* (Ձ):

- Հիշտ ա ասէլը - Իրականում շատ ծանր՝ դժվար բան է:

- Հիշտ ա՛նգ՚ունը ընցընէլ/փըռնէլ - Դժվարություններից՝ դժվար գործից խուսափել: *Էտ ջա՛հիլը հիշտ ա՛նգ՚ունը ընցընում, խըրըվածէն հը՛տէ փա՛ռ կընտորում* (Ձ):

- Հիշտան տըժէրը կա վէչ - Հեշտ թվացող գործը իրականում շատ դժվար է լինում:

ՀԻԾՏԱԽՈՒՄ/ՀԸԾՏԱԽՈՒՄ - *ած.* Հեշտ խմվող, խմելու համար հաճելի

(խմիչքների, հատկապես՝ գինու մասին): *Միպտակ կինին հիշտախում ա* (Բ):

ՀԻԾՏԱԿԷԹ/ՀԸԾՏԱԿԷԹ - *ած.* Հեշտ կթվող: *Մըրյանէն էլ մին հիշտակէթ կավ ա ինիս* (Ձ):

ՀԻԾՏԱՀՕՌ/ՀԸԾՏԱՀՕՌ - *ած., գ.* Հեշտությամբ ոլորվող (շիվ): *Մին հիշտահոռ ա կըտըրում, կապուկը կապում* (Ձ):

ՀԻԾՏԱՆԱԼ/ՀԸԾՏԱՆԱԼ *(գրբ. հեշտանամ)* - *չբ.* Հեշտ՝ դյուրին դառնալ: *Միհէնգ արտ անէլը հիշտացալ ա* (Բ):

ՀԻԾՏԱՎԱՐ/ՀԸԾՏԱՎԱՐ - *ած.* Հեշտ վարվող՝ հերկվող: *Մարտունա վը՛ղէրը հիշտավար վը՛ղէր ա* (Ձ):

ՀԻԾՏԷՂ - *տե՛ս* ԸԾՏԸ՛Ղ:

ՀԻԾՏԸՀԱ՛ՄԲՈՒՐ/ՀԸԾՏԸՀԱ՛ՄԲՈՒՐ - 1. *տե՛ս* ՀԻԾՏ: 2. *ած.* Մեղմ բնավորություն ունեցող: *Հիշտըհա՛մբո՛ւր մարթ ա Սիմօնը* (Բ):

ՀԻԾՏԸՀԱ՛ՆԳԻ/ՀԸԾՏԸՀԱ՛ՆԳԻ - *տե՛ս* ՀԻԾՏ:

ՀԻԾՏԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸԾՏԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԻԾՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2]/ՀԸԾՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2] *(գրբ. հաշտեցուցանեմ)* - *նբ.* ՀԱ՛ՇՏ(Ը)ՎԻԼ-ի:

ՀԻԾՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1]/ՀԸԾՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1] *(գրբ. հեշտացուցանեմ)* - *նբ.* ՀԻԾՏԱՆԱԼ-ի:

ՀԻԾՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2] - *տե՛ս* ՀԻԾՏԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԻԾՏՕԹՈՒՆ[1]/ՀԸԾՏՕԹՈՒՆ[1] *(գրբ. հեշտութիւն)* - *գ.* Հեշտ՝ դյուրին լինելը, հեշտություն: *Կօրծէն հիշտօթունը տահանց շատ ա ուրխըցընում* (Ձ):

ՀԻԾՏՕԹՈՒՆ[2]/ՀԸԾՏՕԹՈՒՆ[2]/ՀԱԾՏՕԹՈՒՆ/ՀԱ՛ՇՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. հաշտութիւն)* - *գ.* Հաշտություն, համերաշխություն: ... *Քինըմ ա, ասըմ.- Թաքավէրընապրած կէնա, էտ ա՛ր՛ազըտ հաշտօթուն ա* (ՀԺՀ, V, 342):

ՀԻԾՔԱՆ - *տե՛ս* ՀԻԾԿԱՆ:

ՀԻՊԷՂԱ *(գրբ. աբեղայ)* - *գ.* 1. Աբեղա: *Հիպէղան աղութկ ա անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Սուրբ մարդ: *Ասում ա.- Տու ինձը՛տէ հիպէղա յըս, հինչը ասիս՝ կանիմ* (Ձ):

ՀԻՊԼԻ - *ած. հեգն.* Փոքրիկ, վտիտ: *Հիպլի ախճիգ ա հըրթնացուն* (Բ):

ՀԻԾՕՂ/ՀԻԾՕ՛Ղ - *գ.* Սգո սեղանի սեղանապետ: *Հիշօղը բիդի ասսախկալ ինի* (Բ):

ՀԻԾՕ՛Ղ - *տե՛ս* ՀԻԾՕՂ:

ՀԻՀԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸՀԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. հաջեցուցանեմ)* - *պբ.* ՀԱ՛ՀԻԼ-ի:

ՀԻՋԸԹԱԿԱՆ/ՀԸՋԸԹԱԿԱՆ - *ած.* Պիտանի, պետքական: *Ո՛ւրա՛նց մաչումը տա շատ խուտուրու տըղա յա, մին պէնու հիջըթական չի* (ՆԼՂԺԲ, 51):

ՀԻՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հիս ինիլ - Մեծ խմբով՝ քանակով հարձակվել՝ տարածվել: *Վըրչէմնէն հիս ըն ինո՛ւմ, ցօրէնը լօխ կըրում* (Ձ):

ՀԻՎԱՆԴ *(գրբ. հիւանդ)* - *ած., գ.* Անառողջ, հիվանդ (մարդ, կենդանի, բույս եւն): *Ըխճըկէրքը թաքավէրէն քըշտան կ՛ամ ըն, տէսնըմ ո՛ւրա՛նց ախպէրը հիվանդ* (ՀԺՀ, V, 396):

- Հիվանդը չի հիվանդ, հիվընդատարըն ա հիվանդ - *տե՛ս* Լ՛ավ ա հիվանդ ինիս, կանց հիվընդատար:

- Հիվանդը վէր մըռնէլի յա ինո՛ւմ, մատաղը ք՛ՕՄա՛գ՛ չանում - Ի վերուստ սահմանվածը արհեստական միջոցներով հնարավոր չէ փոխել:

ՀԻՎԱՆԴՈՒԹԻ՛ՒՆ - *տե՛ս* ՀԻՎԸՆԴՕԹՈՒՆ:

ՀԻՎԱՆԴՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԻՎԸՆԴՕԹՈՒՆ:

ՀԻՎԸՆԴԱՆԱԼ *(գրբ. հիւանդանամ)* - *չբ.* Որեւէ հիվանդության ենթարկվել, հիվանդանալ: *Մին օր հա՛ՒՐը հիվընդանըմ ա, տըղան մինա՛ակ ա ք՛ինըմ ծո՛ւկնը փըռնըմ* (ՀԺՀ, V, 330):

ՀԻՎԸՆԴԱՊԱՀ - *գ., ած.* Հիվանդին պահող՝ խնամող (անձ): *Մարյանը էրկու տարէ յա՝ հիվընդապահ ա* (Բ):

ՀԻՎԸՆԴԱՏԱՐ - *գ.* Խնամելու հիվանդ ունեցող անձ, հիվանդատեր: *Խը՛ղճը հինչ ա՞նէ, հիվընդատար ա, սաղ օրը էն ա տանը* (Բ):

ՀԻՎԸՆԴԱՓԱՅ - *գ.* Որեւէ բանի՝ ուտելիքի, ըմպելիքի եւն՝ հիվանդի համար առանձնացրած բաժին: *Ղօնաղը հիվընդափայընը էլ ա օտում* (Ձ):

ՀԻՎԸՆԴԸ՛ՆԷ - *ած.* Հաճախ հիվանդացող, հիվանդոտ: *Հիվընդը՛նէ խօխա յա Սիրունը* (Բ):

ՀԻՎԸՆԴՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. հիւանդացուցանեմ)* - *նբ.* ՀԻՎԸՆԴԱՆԱԼ-ի:

ՀԻՎԸՆԴՓԱՅԻ - *տե՛ս* ՀԻՎԸՆԴԱՓԱՅ:

ՀԻՎԸՆԴՕԹՈՒՆ/ՀԻՎԱՆԴՕԹՈՒՆ/ՀԻՎԱՆԴՈՒԹԻ՛ՒՆ *(գրբ. հիւանդութիւն)* - *գ.* 1. Հիվանդ լինելը, հիվանդ վիճակ, վատառողջություն: *Հիվընդըթունան մա՛ՇՕվա՛լ ա* (Բ): 2. Տարածվող ցավ, վարակիչ ախտ: ... *Շէնը հիվանդօթուն ա ընգալ, էտ խօխէնք՛ը կըտօրվալ ըն մանուկ հասակում* (ԱԱ, 51): 3. *փխբ.* Վատ սովորություն: *Կարտէ տալը հիվանդօթուն ա՝ընգած մէր ջիհիլնուն մաչը* (Բ):

ՀԻՏԻԼ - *մնկ. տե՛ս* ԽԸՏՏԷԼ:

ՀԻՐՁԱ՛ԿԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՁԱ՛ԿԷԼ:

ՀԻՐՁԱ՛ԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՁԱ՛ԿՎԷԼ:

ՀԻՐՁԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՁԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԻՐՁԸԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՐՁԸԿՕԹՈՒՆ:

ՀԻՐԷՂԱՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԸ՛ՂԱՆ:

ՀԻՐԷՎԱՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԸ՛ՎԱՆ:

ՀԻՐԸ՛ՂԱՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԸ՛ՂԱՆ:

ՀԻՐԸ՛ՎԱՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԸ՛ՎԱՆ:

ՀԻՐԸՎԸՆԱՓԱՅ - *տե՛ս* ՀԸՐԸՎԸՆԱՓԱՅ:

ՀԻՐԸՎԸՆՄԱՉԻ - *տե՛ս* ՀԸՐԸՎԸՆՄԱՉԻ:

ՀԻՐԸՎԸՊԷԺԻՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԸՎԸՊԷԺԻՆ:

ՀԻՐԸՎԸՆՎԱՉԻ- *տե՛ս* ՀԸՐԸՎԸՆՎԱՉԻ:

ՀԻՐԸՎԸՆՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՀԸՐԸՎԸՆՎԱՐԻ:

ՀԻՐԸՎԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՐԸՎԸՆՕԹՈՒՆ:

ՀԻՐԻԿ- *տե՛ս* ՀԷՐՐԻԿ:

ՀԻՐԻՇՏ(Ը)ՐԱԿ- *տե՛ս* ՀԸՐԻՇՏ(Ը)ՐԱԿ:

ՀԻՐԻՇՏ(Ը)ՐԸԿԱԿՕԽ - *տե՛ս* ՀԸՐԻՇՏ(Ը)ՐԸԿԱԿՕԽ:

ՀԻՐԻՔ՛Ց(Ը)ՆԷԼ/ՀԻՐԻՔՑ(Ը)ՆԷԼ - *չբ. տե՛ս* Հէրիք՝ անել:

ՀԻՐԻՔՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԻՐԻՔ՛Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՀԻՐՀԷՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԻՐՀԷՐԻԼ:

ՀԻՐՀԷՐԻԼ/ՀԻՐՀԷՐԷԼ - *նբ.* Բուրդը նախնական մշակման ենթարկել՝ գզել: *Էս շէնումը առաչ պ՛ուրթ ըն հիրհէրալ. ըտի կանտօր ա իլա՛լ* (ԱԱ, 25):

ՀԻՐՀԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԻՐՀԷՐՎԻԼ:

ՀԻՐՀԷՐՎԻԼ/ՀԻՐՀԷՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՀԻՐՀԷՐԻԼ-ի:

ՀԻՐՄԻԾՏԻԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՄԸԾՏԷԼ:

ՀԻՐՄԻԾՏՕՑ - *տե՛ս* ՀԸՐՄԸԾՏՕՑ:

ՀԻՐՍ/ՀԷՐՍ *(արաբ. hərs, թրք. hirs)* - *տե՛ս* ՀԱՎԱ (3): *Կընէգ՛ը հիրսան նըհէտ սըլկըհում ա, ըղնում կ՛էտը* (ՆԱԲ, 109):

ՀԻՐՍԱՎ - *տե՛ս* ՀԻՐՍՕՏ:

ՀԻՐՍՕ՛Տ - *ած.* Բարկացկոտ, զայրացկոտ: *Հիրսօ՛ստ մարթ ա իլա՛լ խուդա՛ն դայիկ* (Բ):

ՀԻՐՍՕ՛ՏԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՍՕ՛ՏԷԼ:

ՀԻՐՍՕ՛ՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՍՕ՛ՏՎԷԼ:

ՀԻՐՓԻԾԱՎԸ՛Տ - *տե՛ս* ՀԸՐՓԸԾԱՎԸ՛Տ:

ՀԻՐՓԻՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀԻՐՓՕԹՈ՛ՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՐՓՕԹՈ՛ՒՆ:

ՀԻՐՓՕ՛ՏԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՓՕ՛ՏԷԼ:

ՀԻՔ՛Ը-ՀԱ՛Ք՛Ի - *տե՛ս* ՀԸՔ՛Ը-ՀԱ՛Ք՛Ի:

ՀԻՔ՛ՎԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՀԸՔ՛ՎԱՎԷՐ:

ՀԻՔ՛ՎԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԸՔ՛ՎԱՎԷՐ:

ՀՈՒ[1]/ՀՈՒՎ/ՀՕՎ[1] *(գրբ. ով)* - *դ.* Ով: *Ըստըրանք մին չէթվէր կ՛ինա՛վ մա՛ՐՁ ըն կ՛ամ, թա տէսնան՝ հու լա՛վ սօտ կասէ* (ՀԺՀ, VII, 381):

- Հու ասիս - Ամեն մարդ, ամենքը: *Հու ասիս, մէր բաղան կ՛ուղթուն ա ընէս* (Բ):

- Հու կըգ՛ի՞դա՛ հո՛ւր դա՛Րդ - Ուրիշը

ուրիշի վիշտը չի կարող իմանալ՝ տանել:

- Հու կըկա՞րէ ասէ՝ տը՛ղըտ ծօխ ա/կըլխանըտ յը՛րը Աստուծ կա - Ոչ մեկը թեթեւակի վիրավորելու՝ հանդիմանելու իրավունք չունի: *Կըտաղած կընէգ՛ ա Ընրփէնիգ՛ը, հու կըկա՞րէ ասէ՝ տը՛ղըտ ծօխ ա* (Բ):

- Հու կ՛ուղացավ կարաք՛ը, հ՞ուր քըցէցէն մարա՞ք՛ը - Ասում են այն դեպքում, երբ մեղավորի փոխարեն պատժվում է անմեղը:

- Հու հինչը ասէ, ք՛ը՛զ ասէ - *հեգն.* Ասում են նրան, ով անտեսում՝ անուշադրության է մատնում ասածը՝ խրատը՝ հանձնարարությունը եւն:

- Հու մը՛ռած, հու սաղ - *տե՛ս* Հուվ ա՞ գ՛ուդ՞ում:

- Հուվ ա՞ գ՛ուդ՞ում - Հայտնի չէ, չգիտեմ, ո՞վ գիտե: *Հուվ ա՞ գ՛ուդ՞ում, հա՞ւլա՞ հինչէր ա ինա՞կա՞ն ըշխարքումըս* (Բ):

- Հուվ ա՞ տը՛սալ/ասալ - Այդպիսի բան չի եղել՝ չկա: *Առաչ հուվ ա՞ տը՛սալ, վէր հարթնը պըտրօնէն ջօղաբ տա, միհէնգ՛կա հարթնէրը պըտրօնէն ըռաշկէն ժըժըպապա յէլ ըն անում* (Բ):

- Հուվ էլ ինի - *տե՛ս* Հու (վէր) օգ՛ում ա ինի:

- Հու վէր - Ամեն մեկը, յուրաքանչյուրը, ով որ: *Հու վը՛ր հինչու անէ, ո՞ւրա՞ն կանէ* (ՆԼՂԺԲ, 61):

- Հու վէր ասում ա՝մաննըս խըյար ա, աղը յը՛ր ա օնում, վազ տամ - Ասում են խիստ շահախնդիր՝ ագահ մարդկանց մասին:

- Հու վէր էլ ինի, ըտի կանէ - Ասում են, երբ փորձում են արդարացնել մեկի արարքը՝ ճիշտ է արել, բոլորն էլ այդպես կվարվեին: *Կընէգ՛ը ղըխպ՞ոթ՞ուն ըրավ, Ռուբէնը թակից, տանան տ՞ուս քըցա՞վ. հու վէր էլ ինի, ըտի կանէ* (Բ):

- Հու վէր տակէն փափուկ պէրց ա տինո՞ւմ, դ՞ստի յըրան նըստում ա - Ասում են նրանց մասին, ովքեր շուտ ոգեւորվում են՝խայծը հեշտությամբ կուլ են տալիս:

- Հու վէր քամուն հըկառակ թըքէ, իրը՛սավը կըտա - Ընդունված կարգին հակադրվողը կտուժի:

- Հու վէր օգ՛ից էրկու պիհիրու յըրա նըստէ, մինը նաղդը վը՛ռըն ա նի ինա՞կա՞ն - Միանգամից երկու գործ ձեռնարկողը՝ մեծ շահ հետապնդողը անպայման կտուժի:

- Հու (վէր) օգ՛ում ա ինի - Ինձ համար միեւնույն է, որեւէ խտրություն՝ ընտրություն չեմ անում: *Մարթը ասում ա.- Հու վէր օգ՛ում ա ինի, վէր ասալ ըմ, բիդի ըսպանիմ* (Ձ):

- Հու օգ՛ում ա - Ամենքը, ամեն մարդ: *Հու օգ՛ում ա, էտ բաղան խաղու վա քաղում, վէ՛չ տար կա, վէ՛չ տըրական* (Ձ):

- Հու օտում ա, ինք՛ը՛ն ա մարսում - Ասում են գեր՝ չաղ մարդկանց մասին:

ՀՈՒ[2] - *տե՛ս* Ու՛:

ՀՈՒ[3] - *տե՛ս* ՀՕ[2]:

ՀՈ՞ՒԼ *(գրբ. ուլն (պարանոց)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հո՞ւլ ինիլ - Վեր բարձրանալ, օդ բարձրանալ: *Քամէ ըրավ, պ՞ուրթը հո՞ւլ իլա՞վ* (Բ):

- Հո՞ւլ տալ - 1. Վեր նետել: *Հո՞ւլ ա տամ, քըցո՞ւմ տանը կըլ՞օխը* (Ձ): 2. *տե՛ս* Պաս տալ:

ՀՈ՞ՒԼԱ՞ՊԱՀ - *ած., գ.* 1. Ուլեր պահող՝ խնամող (անձ): *Հո՞ւլա՞պահը նի յա մընում կ՛ումը, տը՛սնում հ՞օլէրը ըստըկօտած* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՀՈ՞ՒԼԱ՞ՐԱ՞Ծ:

ՀՈ՞ՒԼԱ՞ՏԱՐ - *ած., գ.* Ուլ ունեցող, ուլերի տեր: *Հո՞ւլըտարէրը փուլ ըն հըվաքում, հ՞ուլըրա՞ծէն փըսակում* (Ձ):

ՀՈ՞ՒԼԱ՞ՏԷԼ - չբ. Ուլը վիժել (այծերի մասին): *Էտ էծը ամմէն տարէ հ՞ուլա՞տ՞ում ար* (Ձ):

ՀՈ՞ՒԼԱ՞ՐԱ՞Ծ - *ած., գ.* Ուլեր արածեցնող, ուլերի հովիվ: *Հո՞ւլա՞ր՞ածը հ՞օլէրը քըշ՞ում ա բիդի Քիրսա սարը* (Ձ):

ՀՈ՞ՒԼԷՌ(ՆԸ)/ՀՈ՞ՒԼՕՌ(ՆԸ)/Ո՞ՒԼԷՌ-(ՆԸ)/ՀԻԼԷՌ(ՆԸ) *(գրբ. ոլոռն, ոլեռն)* - *գ.* Թիթեռնածաղկավորների ընտանիքին պատկանող ընդավոր բույս, ինչպես նաեւ այդ բույսի ունդը, ոլոռ: *Մէր շէնին բըդէրըմը հ՞ուլէռնը շատ կա* (Բ):

ՀՈ՞ՒԼԸԿ՛Ը՛ՐԱՆ - *տե՛ս* ՊՈՒՂՈՒՍԻԳ՝:

ՀՈ՞ՒԼԸՊԱՀԷ - *տե՛ս* ՀՈ՞ՒԼԱ՞ՊԱՀ:

ՀՈ՞ՒԼԻ - *ած.* Հոլաձեւ: *Մին հ՞ուլի փա՞ղ ա յօր օնում, խաղ անում* (Ձ): 2. *գ.* Մեծահատ կլորավուն եւ սպիտակ դեղձի տեսակ: *Ըստուծանա իրէք մը՛ծ-մը՛ծ հ՞ուլի յէր ընգնի. մինը՝ ասօղին, մինը՝ լըսօղին, մինըն էլ՝ տըռնը՛տական անջուկ տընօղին* (ՀԺՀ, V, 162):

ՀՈՒԼԻՍ *(գրբ. յուլիս)* - *գ.* Տարվա յոթերորդ ամիսը՝ հուլիս: *Դարաբաղ ամմէնատաքը հուլիսումըն ա ինի՞ւմ* (Բ):

ՀՈ՞ՒԼԼԱ՞ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հո՞ւլլա՞ կըտըրէլ - 1. Շփոթվել, շվարել: *Էտ խօսքէն յըրա լափ հ՞ուլլա՞ կըտըրէցի, ուզէցի տ՞ուս ծըլկիմ...* (ՋՏ, Բ, 93): 2. Խիստ զարմանալ, ապշել: *Մէլիք-Շահնազարը մընաս ա հ՞ուլլա՞ կըտըրած* (ԼՂԲ, 387):

ՀՈ՞ՒԼԼՕ՞Ր - *տե՛ս* ՀԸԼՕ՞Ր:

ՀՈ՞ՒԼԼՕ՞ՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼՕ՞ՐԷԼ:

ՀՈ՞ՒԼԼՕ՞ՐՉԱՆ - *տե՛ս* ՀԸԼՕ՞ՐՉԱՆ:

ՀՈ՞ՒԼԼՕ՞ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼՕ՞ՐՎԷԼ:

ՀՈՒԼՈՒԼ/ՀՕԼՕԼ/ՀՕԼՕՎ *(գրբ. հոլով (պտույտ, գլորվելը)* - 1. Գլանաձեւ անիվ, որը լծելով լծկաններին՝ պատիճավոր ընդեղենը կալսում են: *Միհէնգ՛ հուլուլ պինը՛ցը՛նօղ չի կա* (Բ): 2. *մնկ.* Անիվ: *Խօխէնք՛ը հուլուլավը խաղ ըն անում* (Բ): 3. *տե՛ս* ՀՕՐՕՎԷԼ:

- Հուլուլ անէլ/տալ - Գլորել: *Քարը հուլուլ ըն տամ, կըտօրը պինդը՛ցը՛նում* (Ձ):

- Հ՞ուլ՞ուլ կ՛ա՞լ - Գլորվել: *Յը՛զնը հ՞ուլ՞ուլ յը՛կավ, ընգավ ծ՞որ* (Բ):

ՀՈ՞ՒԼՈ՞ՒՄԱ՞ԼԱ՞Գ՝ - *տե՛ս* ՀՈ՞ՒՐԻ-ՄԱ՞ԼԱ՞Գ՝:

ՀՈ՞ՒԼՈ՞ՒՄԱ՞ԼԱ՞Ք՛ - *տե՛ս* ՀՈ՞ՒՐԻ-ՄԱ՞ԼԱ՞Գ՝:

ՀՈ՞ՒԼՈ՞ՒՆՔ/Հ՞Օ՞ԼՈ՞ՒՆՔ/Ո՞ՒԼՈ՞ՒՆՔ - *գ.* Ուլունք: *Ջուբան մին հ՞ուլ՞ունք ա տ՞ուս օնում, տամ էտ ըխճըկանը* (Ձ):

ՀՈ՞ՒԼՈ՞ՒՈՆԷ - *տե՛ս* Ո՞ՒԼՈ՞ՒՈՆԷ:

ՀՈ՞ՒԼՈ՞ՒՎԷՐ - *տե՛ս* ՀԸԼԷՎՈՒՐ:

ՀՈ՞ՒԼՈ՞ՒՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՀԸԼԷՎՈՒՐ:

ՀՈ՞ՒԼՈ՞ՒՎՈՒՐԷԼ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՎՈՒՐԷԼ:

ՀՈ՞ՒԼՈ՞ՒՎՈՒՐՕԹ՞ՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸԼԸՎՈՒՐՕԹ՞ՈՒՆ:

ՀՈ՞ՒԼՕ՞Ռ(Ն)ԷԳ՝ - *տե՛ս* ՀԸԼՕ՞Ռ(Ն)ԷԳ՝:

ՀՈ՞ՒԼՕ՞Ռ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՀՈ՞ՒԼԷՌ(ՆԸ):

ՀՈ՞ՒՂՕՂ - *տե՛ս* ՀԸՂՕՂ:

ՀՈՒՄ *(գրբ. հում)* - *ած.* 1. Չեփած, չխորոված, չեռացրած: *Կըրակ չի ինի՞ւմ, թա իփին, էտ հում մէսը ըտի առանց իփիլի օտում ըն* (Ձ): 2. Կիսաեփ, եփը պակաս: *Մէսը էրկու ժամ ա՝ իփի՞ւմ ա, ամմա հ՞ա՞լ՞ հում ա* (Ձ): 3. *փխբ. տե՛ս* ՀՈՒՄԻ:

- Հում կըթնակէր - Անզգամ: *Հում կըթնակէրին իհտիբար չինիլ* (ԱԲԲ, 59):

ՀՈՒՄԱՅ - *տե՛ս* ՀՈՒՄԻ:

ՀՈ՞ՒՄԲԱ՞Թ - *գ.* Անճարակ՝ անսկզբունքային՝ հիմար մարդ: *Էտ հ՞ում-բա՞թը կարում չի, թա մին կօրծ քըթէնա, խօխէնք՛ը պահէ* (Բ):

ՀՈՒՄԻ *(հ.ե. *ome- (տանջել, վնասել)* - Տհաս, խակ, անփորձ: *Հումի տըղա յա Սէյրանը* (Բ):

ՀՈՒՄ-ՀՈՒՄ - *մ.* Հում վիճակում, առանց եփելու: *Յըրա յըն տը՛ռնում, էտ մըսէրը հում-հում կօլ տամ* (Ձ):

- Հում-հում օտէլ - Հեշտությամբ հաղթահարել՝ հաղթել: *Ուստան կօրծը հում-հում օտում ա* (Բ):

ՀՈՒՅ - *ձ.* Սպառնալիքի բացականչություն: *Պատէն քըմական տ՞ուս ա կ՛ամ, վըխծը՛ցը՛նում՝ հո՛ւյ* (Ձ):

- Հույ անէլ - Անսպասելիորեն սպառնալ՝ վախեցնել: *Բաղվանչին վէր հույ ա անում, խօխէնք՛ը խաղուն վէր ըն ածում, փախճ՞ում* (Ձ):

ՀՈՒՅ-ԲՈՒՅ - *տե՛ս* ՀԱՅ-ՀՈՒՅ:

ՀՈՒՅՍ/Ո՞ՒՍ/Ո՞ՒՍՍ *(գրբ. յոյս, հ.ե. *euk-)* - *տե՛ս* ՈՒՄԷՌ:

ՀՈՒՆ *(գրբ. հոյն, հուն)* - *գ.* Հոնի ծառի պտուղը, հոն: *Վրդրհասա ծրմրկնումը հոն շատ կա, բոլ-բոլ արաղ ըն քաշում* (Բ):

ՀՈՒՆԱՐ - *տես* ՀԻՆԱՐ:

ՀՈՒՆԱՐԱՎ - *տես* ՀԻՆԱՐԱՎ:

ՀՈՒՆԱՐՈՌՈՒ - *տես* ՀԻՆԱՐՈՌՈՒ:

ՀՈՒՆԳՈՒՏՏՈՒ - *գ.* Հաղրութի շրջանի Կեմրակուճ գյուղից հեռու գտնվող տեղանք, որտեղ կեմրակուճեցիների արտերն էին:

- Հունգուտտուվա պաշար - Մեծ քանակությամբ պաշար: *Հարը ասմա.- Էտ հունգուտտուվա պաշարը յոր ըս օնում հինչ ա՞նիս, ուրուգունը կըլան չը՞ս* (Ձ):

ՀՈՒՆԳՈՒՐ-ՀՈՆԳՈՒՐ - *տես* ՀՈՒՔՈՒՐ-ՀՈՔՈՒՐ:

ՀՈՒՆԴՈՒՇԿԱ/ՀԸՆԴՈՒՇԿԱ *(ռուս. индюшка)* - *գ.* 1. Հնդկահավ: *Խրրրմուրթը՞ցէք՝ շատ հունդուշկա յըն պահում* (Բ): 2. *փխբ.* Հիմար՝ տխմար մարդ: *Էտ հունդուշկան կըլօխ չի ըդնում, վէր կընէգը ուրան խափում ա* (Բ):

ՀՈՒՆԸԹԸԹՕ/ՀՈՒՆՈՒԹՈՒԹՕ - *գ.* Չորացրած հոնով եփած թթվաշ կերակուր: *Հունըթթօն լանգաթ պէն ա* (Բ):

ՀՈՒՆԸ(Ր)ՎԱՐ/ՀՈՒՆՎԱՐ *(գրբ. յունուար)* - *գ.* Տարվա առաջին ամիսը՝ հունվար: *Ըստարէ հունվարումը ծուն չի յը՞կալ, արտէրը մընաց առանց ծիլիլու* (Բ):

ՀՈՒՆԻ - *գ.* Հոնազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ՝ հոնի: *Հունին ճէլլի ծաղկում ա, արչընն էլ կամ ա, տակէն նըստում* (ՆԱԲ, 87):

ՀՈՒՆԻԳ - *գ.* Միջատի տեսակ: *Ամը՞ռնը հունիգը շատ ա ինում, կարում չընք, թա քօն ինիք* (Բ):

ՀՈՒՆԻՍ *(գրբ. յունիս)* - *գ.* Տարվա վեցերորդ ամիսը՝ հունիս: Հունիսըն էլ պըրծավ, հանգ թոռ կանգու (Բ):

ՀՈՒՆՁԱԿԱՊ - *տես* ՀԸՆՁԱԿԱՊ:

ՀՈՒՆՁԱՎԱՐՁ - *տես* ՀԸՆՁԱՎԱՐՁ:

ՀՈՒՆՁԱՎԱՐՁ - *տես* ՀԸՆՁԱՎԱՐՁ:

ՀՈՒՆՁԱՏԸ՞Ղ - *տես* ՀԸՆՁԱՏԸ՞Ղ:

ՀՈՒՆՉՈՒ - տես ՀԻՆՉՈՒ:

ՀՈՒՆՎԱՐ - *տես* ՀՈՒՆԸ(Ր)ՎԱՐ:

ՀՈՒՆՑ/ՀՈՒՆՑԸ/ՀՈՒՆՑՈՒ - *դ.* 1. Արտահայտում է հարցում՝ ինչպե՞ս, ինչպիսի՞: *Պուղին ասմա.- Հունց մարթ ա՞, հունց ը՞ս նըհը՞տը յօլլա քինամ* (Ձ): 2. Գլխավոր նախադասության հետ կապում է ձեւի պարագա երկրորդական նախադասությունը: *Ամմէն մարթ ընդի յա ապրում, հունցը կարում ա* (Ձ): 3. Գլխավոր նախադասության հետ կապում է որոշիչ երկրորդական նախադասությունը: *Էտ կընէգը էլիա ընդի քանսիբ ա, հունցը առաչ* (Ձ): 4. Գործածվում է որպես վերաբերական՝ արտահայտելով զարմանք՝ վրդովմունք: *Հարը ասմա.- Հո՞ւնց, մինչը՞վ միհէնգ հանգ հիյվընէն կումումը ը՞ն* (Բ): 5. Գործածվում է շաղկապի դերով՝ նման, պես: *Ինքը՝ն էլ հունցը մին ղօնաղ կամ ա ախպօրը տօնը* (Ձ):

- Հունց ա՞նիմ/ա՞նինք՝ - *տես* Հինչ ա՞նիմ:

- Հունց ա՞նիմ, հունց չա՞նիմ - *տես* Հինչ ա՞նիմ, հինչ չա՞նիմ:

- Հունց ա՞ վէր - Ինչպե՞ս է որ, ինչո՞ւ, ի՞նչ պատճառով: *Հունց ա՞ վէր կըրը՞ցալ չի ըզադվէ* (Ձ):

- Հունց էլ ինի/անէ - *տես* Հինչ էլ ինի/անէ:

- Հունցը ըրվամ ա - Ըստ երեւույթին, հավանաբար: *Հունցը ըրվամ ա, ըստարէ արաշտ ա ինանկան* (Բ):

- Հունցը պըտահէ - Առանց միջոցների՝ եղանակների մեջ խտրություն դնելու: *Ասմա.- Հունցը պըտահէ, կանիս, ջանէտ ջափա չի տաս* (Ձ):

- Հունց թա՞ - Մի՞թե, ինչպե՞ս թե: *Վէզիրը ասմա.- Հունց թա՞ մը՞ռալ ա, խէ բի՞դի մը՞ռնէ* (Ձ):

- Հունց վէր - *տես* ՀՈՒՆՑ (2, 3, 5):

ՀՈՒՆՑԸ - *տես* ՀՈՒՆՑ (2, 3, 5):

ՀՈՒՆՑՈՒ - *տես* ՀՈՒՆՑ (2, 3, 5):

ՀՈՒՆՈՒԹՈՒԹՕ - *տես* ՀՈՒՆԸԹԸԹՕ:

ՀՈՒՆՔ - *տես* ՕՆՔ:

ՀՈՒՆՕՏ - *գ.* Շատ հոնի ծառեր աճած տեղ: *Խօգէրը նի յըն տը՞ռալ հունօտը* (Բ):

ՀՈՒԾ - *տես* ՕԾ:

ՀՈՒԾԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հուշըհան անէլ - *տես* ԸՇՏԱՓԷԼ:

- Հուշըհան ինիլ - *տես* ԸՇՏԸՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՀՈՒԾՏ - *ձ.* Խրտնեցնելու բացականչություն: *Ծառէն քըմական տուս ա կամ, իծէրէն խըրտնըցընում՝ հուշտ* (Ձ):

- Հուշտ անէլ - *տես* ԽԸՐԹՆԸ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

- Հուշտ ինիլ - *տես* ԽԸՐԹՆԷԼ:

ՀՈՒԾՏ(Ը)ՈՒԳ/ՀՈՒԾՏ(Ը)ՐԻԳ՝ - 1. *տես* ԽԸՐԹՆԷԳ՝: 2. *տես* ԹԻԹԻՋ:

ՀՈՒՉ - *տես* ՎԷՉ:

ՀՈՒՉՈՒԼ - *տես* ՎԻՉԻԼ:

ՀՈՒՉՈՒԼԿԱԼԻԼ - *տես* ՎԻՉԸԼԿԱԼԻԼ:

ՀՈՒՉՈՒԼՈՒՏ - *տես* ՎԻՉԸԼՈՒՏ:

ՀՈՒՉՈՒԼՕՏԷԼ - *տես* ՎԻՉԸԼՕՏԷԼ:

ՀՈՒՊ - *տես* ՀՕՓ:

ՀՈՒՊՈՒՊ - *տես* ՅՈՒՊՈՒՊ:

ՀՈՒՋԱԹ - *տես* ՀՕՋԱԹ:

ՀՈՒՋԱԹՄԻԾ - *տես* ՀՕՋԱԹՄԻԾ:

ՀՈՒՋՈՒՄ(ՆԸ) - *տես* ՀՈՒՋՈՒՄ(ՆԸ):

ՀՈՒՋՈՒՄ(ՆԸ)/ՀՈՒՋՈՒՄ(ՆԸ) *(արաբ. hüjum, թրք. hücum)* - *գ.* Մեկի վրա հարձակվելը՝ սպառնալը: *Էտ հուջումանը յը՞տը Ղազարը էլ Պուղուն տանը քըշտավը քինամ չար, վախում ար Պուղուն անա* (Ձ):

- Հուջում անէլ/կանգ/քաշիլ/քինիլ - Մեկի վրա հարձակվել՝ սպառնալ: *Սափարալիբէգը հուջում ա անում, դանման կոխում շահէն պուկը, կըլօխը կըտրում* (ՀԱԲ, 15, 154):

ՀՈՒՌԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Երկար ժամանակ պարապ-սարապ թափառելով՝ գործի համար անպիտանի դառնալ, հոռհանալ: *Ըտի էլ էրկու տըղան հուռանում ըն, էլ կարում չընն կօրծ անին* (Ձ): 2. Շատ փարթամանալով՝ անպտուղ դառնալ, բերրիությունը կորցնել: *Ծառը վէր շատ ճիրիս, կըհուռանա* (Բ):

ՀՈՒՌԱՑՈՒ - *գ.* Ցախ՝ խոտ՝ խուրձ կապելու համար հարմար շիվ՝ ոստ: *Ճապկէն լ՝ավ հուռացու վա* (Բ):

ՀՈՒՌՆԸ - *գ.* Մետաքսյա փայլուն զգեստ: *Մէլիքին կընէգը, վէր հուռնը կը՞ը-ցած նի յա մընում, լօխ ծափ ըն տամ* (Ձ):

ՀՈՒՌՈՒ - *տես* ՀԱՌՈՒ:

ՀՈՒՌՈՒ(Ն)ՑԱՆԱ - *տես* ՀԸՌԸՆՑԱ-ՆԱ:

ՀՈՒՍ - *գ.* 1. Խորոված մսի եւ բանջարեղենի խառը հյութը: *Հուսը տինում ա ըռաշկէն, հացը թաթախ անում, օտում* (Ձ): 2. Ներս քաշած օդը: *Հուսը հէրիքը՝ չի անում* (Բ):

- Հուս անէլ - Մեծ ամանից շունչը ներս քաշելով՝ խմել: *Ղօնաղը հուս ը-րավ, ամանը տիրտընկցըրավ* (Ձ):

ՀՈՒՍ - *տես* ՀՈՒՅՍ:

ՀՈՒՍԱՏԸ՞Ղ - *տես* ՈՒՍԸԴԱՏԸ՞Ղ:

ՀՈՒՍԻՆ - *տես* ՀՈՒՍՆԸ:

ՀՈՒՍՆԸ/ՀՈՒՍԻՆ *(գրբ. հիւսն)* - *տես* ԴՈՒԼԳՈՒՐ:

ՀՈՒՍՍ - *տես* ՀՈՒՅՍ:

ՀՈՒՍՍՕՍ ՔՈՒՐՈՒՍՏՕՍ - *ձ.* Հատուկ բացականչություն՝ արտահայտություն, որ ասում են վախի՝ զարմանքի եւն դեպքերում՝ Հիսուս Քրիստոսը փրկի: *Հուսսօս Քուրուստօս, էս հինչ փիս քամէ յա՞* (Ձ):

ՀՈՒՍՑ(Ը)ՆԷԼ - *տես* ՀԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀՈՒՍՈՒՄ - *տես* ՈՒՍՈՒՄ:

ՀՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ - *տես* ՈՒՍՈՒՄ-ՆԱԿԱՆ:

ՀՈՒՍՈՒՄՆԱՎԷՐ - *տես* ՈՒՍՈՒՄ-ՆԱՎԷՐ:

ՀՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ - *տես* ՈՒՍՈՒՄ-ՆԱՐԱՆ:

ՀՈՒՎ - *տե՛ս* ՀՈՒ[1]:

ՀՈՒՎԱՆԱԼ/ՀԸՎԱՆԱԼ *(գրբ. հովանամ)* - *չբ.* 1. Տաքությունը պակասել, պաղել: *Պըլըպուղին ըսէս ա.- Վը՛ր տո՛ւրո՛ւր կ՚ա՛մ, ծո՛ւվը՛նը հըվընական ըն* (ԼՂԲ, 392): 2. *փխբ. տե՛ս* Սը՛րտը հուվանալ:

ՀՈՒՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՀԸՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. հովանացուցանեմ)* - *նբ.* ՀՈՒՎԱՆԱԼ-ի:

ՀՈՒՎՈՒՐ[1]/ՀԸՎՈՒՐ *(գրբ. հուր)* - *գ.* 1. Ջերմություն, տապ: *Փիչին հուվուրը էնքան շատ ա, վէր կարում չընք կօխկէն վը՛ննը կէնանք* (Բ): 2. *փխբ. տե՛ս* ՀԱՎԱ (3):

- Հըվուրումը վը՛ննը չի կէնվում - 1. Շատ տաք է: 2. *տե՛ս* Հըվումը վը՛ննը չի կէնվում (ՀԱՎԱ-ի տակ):

ՀՈՒՎՈՒՐ[2] - *տե՛ս* ՀՕՎՈՒՐ:

ՀՈՒՎՈՒՐՈՒԹՔ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հուվուրութք ինիլ - *տե՛ս* Թէթա տալ:

ՀՈՒՎՕԹՈՒՆ/ՀԸՎՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Հով՝ պաղ լինելը: *Ճիրին հուվօթունը խանումէն տուր չի կ՚ամ* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* ՍԸՐՏԸՀՈՒՎՕԹՈՒՆ:

- Հուվօթուն կ՚ալ - *տե՛ս* Սը՛րտը հուվանալ:

ՀՈՒՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հո՛ւտ տալ - Դրդել, գրգռել: *Էտ պառավը թաքավէրին տըղէն հո՛ւտ ա տամ, կընգանը նըհը՛տ կըռվըցընում* (Ձ):

ՀՈՒՏԸԼԻ - *տե՛ս* ՀՈՒՏԼԻ:

ՀՈՒՏԸԼԻ-ՄՈՒՏԸԼԻ - *տե՛ս* ՀՈՒՏԼԻ-ՄՈՒՏԼԻ:

ՀՈՒՏԸԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀՈՒՏԼՕԹՈՒՆ:

ՀՈՒՏԸՂՕԹՈՒՆ/ՀՕՏԱՂՕԹՈՒՆ - *գ.* Հոտաղ լինելը, հոտաղություն: *Հուտըղօթունընն էլ ըդա՛թա՛ ընգավ* (Բ):

ՀՈՒՏԼԻ/ՀՈՒՏԸԼԻ/ՀՈՒՏՈՒԼ - *տե՛ս* ԹԻԹԻՋ:

ՀՈՒՏԼԻ-ՄՈՒՏԼԻ/ՀՈՒՏԸԼԻ-ՄՈՒՏԸԼԻ/ՀՈՒՏՈՒԼ-ՄՈՒՏՈՒԼ - 1. *տե՛ս* ԹԻԹԻՋ: 2. *մ.* Թեթեւսոլիկ կերպով, թեթեւսոլիկի նման: *Մարը կըգնըվէս ա, թա.- Հինչ ը՞ս հո՛ւտլի-մո՛ւտլի խուսէս* (Ձ):

ՀՈՒՏԼՕԹՈՒՆ/ՀՈՒՏԸԼՕԹՈՒՆ/ՀՈՒՏՈՒԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՋՕԹՈՒՆ:

ՀՈՒՏՈՒԼ - *տե՛ս* ՀՈՒՏԼԻ:

ՀՈՒՏՈՒԼ-ՄՈՒՏՈՒԼ - *տե՛ս* ՀՈՒՏԼԻ-ՄՈՒՏԼԻ:

ՀՈՒՏՈՒԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀՈՒՏԼՕԹՈՒՆ:

ՀՈՒՐ[1] - *տե՛ս* ՀՈՒՐ:

ՀՈՒՐ[2] - *տե՛ս* ՀՕՐ[2]:

ՀՈՒՐ/ՀՈՒՐ[1] *(գրբ. ոյր)* - *դ.* Հու դերանվան սեռական-տրականը՝ ում: *Մը՛ծ ախպէրը հըրցնըմ ա, թա՛.- Յը՛զնը հուր յըրա՞ ծըխէցիր* (ՀԺՀ, V, 567):

- Հո՛ւր ա՞ հարկավէր - 1. Անպետք է, անպիտանի է: *Ասում ա.- Հո՛ւր ա՞ հարկավէր, քավթառ ծի յա, տար ծըմակումը պէ՛ց թօղէ* (Ձ): 2. Ոչ ոք չի մտահոգվում՝ ուշադրություն չի դարձնում: *Հիյվընննէն նի տը՛ռած արտէրը օտում ըն, վէշ մինը խօսում չի. հո՛ւր ա՞ հարկավէր* (Բ):

- Հո՛ւր անա յը՞մ պակաս - Ես էլ կարող եմ անել, ես էլ իրավունք ունեմ, ուրիշներին չեմ զիջում: *Չուբանէն կընէգ՚ը նըստում ա փայտօնը, թա.- Հո՛ւր անա յը՞մ պակաս, քըշի՛ բազարը* (Ձ):

- Հո՛ւր ա՞սիմ, հո՛ւր թօղիմ - Շատ են, բոլորին չեմ կարող թվարկել: *Բաղվանչին ասում ա.- Հո՛ւր ա՞սիմ, հո՛ւր թօղիմ, լօխ էլ կ՚ուղօթուն ըն անում* (Ձ):

- Հո՛ւր ը՞մ մին թիք՚ա՛ հաց տուվալ - Ասում են այն ժամանակ, երբ փորձանքից մի կերպ ազատվում են՝ հաջողությունը կապելով այն բանի հետ, որ աղքատին՝ կարիքավորին՝ հյուրին երբեւէ կերակրել են:

- Հո՛ւր ըրբա նըստում ա, ընդըրա յը՛րքընը ա ասում - Ումից օգուտ՝ շահ ունի, նրան է ծառայում (ասում են քծնող՝ շողոքորթ մարդու մասին):

- Հո՛ւր ը՞ս ասում - Ասում են նրա մասին, ով չի լսում՝ ուշադրություն չի դարձնում: *Կընէգ՚ը խօսում ա, խօսում, թա.- Հո՛ւր ը՞ս ասում* (Ձ):

- Հո՛ւր կըտա՞ն - Ասում են՝ նկատի առնելով որեւէ մեկի՝ որեւէ բանի անթերի՝ լավ լինելը: *Դէ Մէլիք՚ին ծին էլ ճօկ ծի յա, ընդի ծին հո՛ւր կըտա՞ն* (Ձ):

- Հո՛ւր շօն ա՞ - *անրգ.* Ասում են անարժան մարդկանց մասին. ո՞վ է նա, արժանի չէ: *Մէլիք՚ը ասմա.- Խանը հո՛ւր շօն ա՞, վէր հա՛լա՛ ղօնաղ էլ ծէն տամ* (Ձ):

ՀՈՒՐ-ԱԼԱՄԱԹ - *տե՛ս* ԱԼԱՄԱԹ: Հա՛լա՛ ուրուրուցումը մին հուր-ա՛լա՛մա՛թ խօխա յըմ ըլա՛լ, սադանան յէկալ ա, թա կ՚ուղանա (ՆԱԲ, II, 111):

ՀՈՒՐԷ(Ն)Ք՚ԱՎԷՐ - *ածական.* Ուրագով աշխատող: *Օխտը հուրէնք՚ավէր կարում չընն էտ կ՚էրանը մին օրումը տա՛շին* (Ձ):

ՀՈՒՐԷ(Ն)Ք՚ԱՏԱ՛Շ - *ածական.* Ուրագով տաշված՝ տաշած: *Պիրում ա, էտ հո՛ւրէնք՚ատա՛շ սո՛ւթո՛ւնը տամ ընտրան* (Ձ):

ՀՈՒՐԸԱԽՃԻԳ՚ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒԱԽՃԻԳ՚:

ՀՈՒՐԸՄԱԹ/ՀՈՒՐՈՒՄԱԹ/ՀՈՒՐՄԱԹ *(թրք. hürmet)* - *գ.* Պատիվ, հարգ: *Ընտրան էլ շէնումը մը՛ծ հո՛ւրո՛ւմա՛թ օնէ* (Ձ):

- Հո՛ւրըմա՛թ անէլ/տալ - Պատվել, հարգել, հյուրասիրել: *Մը՛կընը՛ծ՚ռնը պա՛ւրո՛ւմ ա իլա՛ծ-չիլա՛ծա՛ն հո՛ւրո՛ւմա՛թ անում* (ԱԱռ, 38):

ՀՈՒՐԸՄԱԼԱ՛Գ՚ - *տե՛ս* ՀՈՒՐՈՒ-ՄԱԼԱ՛Գ՚:

ՀՈՒՐԸՄԱԼԱ՛Ք՚ - *տե՛ս* ՀՈՒՐՈՒ-ՄԱԼԱ՛Գ՚:

ՀՈՒՐԸՏԸՂԱ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒՏԸՂԱ:

ՀՈՒՐԹ/ՀԷՐԹ[2] *(գրբ. երդ)* - *գ.* Տան կտուրի մեջ թողած բացվածք, որ ծառայում է իբրեւ լուսամուտ եւ օդանցք, երդիկ: *Մուխանը պիցիրնաս ա հո՛ւրթը, ա՛հէտ ընդըղան կախ ինիս, վը՛սկէն ըծէս չընվալը* (ՀԺՀ, V, 299):

- Հո՛ւրթա՛վ յիշիլիս կատու - Տենչանքով՝ ձեռք բերելու ցանկությամբ մեկին՝ մի բանի ակնդետ նայող անձ: *Հո՛ւրթա՛վ յիշիլիս կատու վը՞ս, հինչ ըս աշկըտ նի թօղալ էտ ըխճըկանը* (Ձ):

- Հո՛ւրթէրը թափ տալ - *հեգն. տե՛ս* ԽԸԼԸՆՔԷԼ:

ՀՈՒՐԻ *(արաբ. hūr (սեւաչյա գեղեցկուհի, թրք. huri (գեղեցկուհի)* - *տե՛ս* ՀՈՒՐԻ-ՄԱԼԱ՛Գ՚:

ՀՈՒՐԻ-ՄԱԼԱ՛Գ՚/ՀՈՒՐԻ-ՄԱԼԱ՛Ք՚/ՀՈՒՐՈՒՄԱԼԱԳ՚/ՀՈՒՐՈՒՄԱԼԱ՛Ք՚/ՀՈՒՐԸՄԱԼԱ՛Գ՚/ՀՈՒՐԸՄԱԼԱ՛Ք՚/ՀՈՒԼՈՒ-ՄԱԼԱ՛Գ՚/ՀՈՒԼՈՒՄԱԼԱ՛Ք՚ - *ածական.* Շատ գեղեցիկ, չնաշխարհիկ, հեքիաթային գեղեցկություն ունեցող (կին, աղջիկ): *Էտ վախտը նըկարիչը կ՚օղլը կացած տը՛ղան տո՛ւս ա կ՚ամ, տը՛սնում՝ մին հո՛ւլո՛ւմա՛լա՛գ՚ ախճիգ՚* (ՀԺՀ, V, 177):

- Հո՛ւրի-մա՛լա՛գ՚ ինիլ - Սիրահարվել, դյութվել: *Էս խազնադարը վէր լըսըմ ա էս կընգանը խօսէլը, յըրան հո՛ւրո՛ւմա՛լա՛գ՚ ա ինըմ...* (ՀԺՀ, VI, 198):

ՀՈՒՐԻ-ՄԱԼԱ՛Ք՚ - *տե՛ս* ՀՈՒՐԻ-ՄԱԼԱ՛Գ՚:

ՀՈՒՐԻ-ՓԱ՛ՐԻ - *տե՛ս* ՀՈՒՐԻ-ՓԷՐԻ:

ՀՈՒՐԻ-ՓԷՐԻ/ՀՈՒՐԻ-ՓԱ՛ՐԻ *(արաբ. hūr+պրս. pari)* - *տե՛ս* ՀՈՒՐԻ-ՄԱԼԱ՛Գ՚: *Շատ ման կ՚ալանը յէտը ք՚ընո՛ւմ ըն նի մընոնում մին տօն, տը՛սնում մին հո՛ւրի-փա՛րի ախճիգ՚* (ՀԺՀ, V, 555):

ՀՈՒՐՀԸՐԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՀՈՒՐՀԸՐԱՏԷԼ:

ՀՈՒՐՀԸՐԱՏԷԼ/ՀՈՒՐՀԸՐԱՏԷԼ - *տե՛ս* Ըլըվ-ալավ անէլ (ԱԼԱՎ-ի տակ):

ՀՈՒՐՄԱ՛Թ - *տե՛ս* ՀՈՒՐԸՄԱ՛Թ:

ՀՈՒՐՈՒԱԽՃԻԳ՚ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒԱԽՃԻԳ՚:

ՀՈՒՐՈՒՄԱ՛Թ - *տե՛ս* ՀՈՒՐԸՄԱ՛Թ:

ՀՈՒՐՈՒՄԱԼԱ՛Գ՚ - *տե՛ս* ՀՈՒՐՈՒ-ՄԱԼԱ՛Գ՚:

ՀՈՒՐՈՒՄԱԼԱ՛Ք՚ - *տե՛ս* ՀՈՒՐՈՒ-ՄԱԼԱ՛Գ՚:

ՀՈՒՐՈՒՍԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒՍԱՆԱԼ:

ՀՈՒՐՈՒՍՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒՍՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՀՈՒՐՈՒՍՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒՍՕԹՈՒՆ:

ՀՈՒՐՈՒՏԸՂԱ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒՏԸՂԱ:

ՀՈՒՐՈՒՐԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՀԸՐՈՒՐԱՆՈՒՑ:

ՀՆՈՐՆՈՐԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՀԵՐՆՈՐԱՎԷՐ:

ՀՆՈՐՆՈՐՊԱՏԷԳ՝ - *տե՛ս* ՀԵՐՆՈՐՊԱՏԷԳ՝:

ՀՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀԵՐՕԹՈՒՆ:

ՀՆՈՐՔ՝ *(գրբ. հուր)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՀՈՒՎՈՒՐ[1]: 2. *փխբ.* Սաստիկ ցավ: *Աշկէն հնւրքը խը՛ղճէն տանջում ա* (Բ):

ՀՈՒՓ(Փ)Է *(գրբ. ոփի (մի տեսակ անպտուղ ծառ)* - *գ.* Բարդու մի տեսակը: *Ղարաբաղ հուփէ խըրէգ՝ կա* (Բ):

ՀՈՒՔԻ - *տե՛ս* ՀՆՈՒՔ՝ի:

ՀՆՈՒՔԻ - *տե՛ս* ՀՆՈՒՔ՝ի:

ՀՆՈՒՔ՝ԱԹԱՍ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՐՄԱԹԱՍ:

ՀՆՈՒՔ՝ԱԿԱԼ՝ - *ած., գ.* Կեղեքող՝ տանջող (մարդ), հոգեառ: *Սիմօնէն կընէգ՝ը հնւրք՝ակալ՝ ա, խը՛ղճէն օր-իշը՛ղ չի տամ* (Ձ):

ՀՆՈՒՔ՝ԷՎՈՒՐ *(գրբ. հոգեւոր)* - *ած.* Եկեղեցական, կրոնական, հոգեւոր: *...Հու վէր յէր ար կէնըմ, բամփում ար մէր հուքէվուր դէրէրին կըլխին, թա քարօգ չըն տամ...* (Ջ�տ, 18):

ՀՆՈՒՔ՝ԸՋԱՎԱԿ - *տե՛ս* ՀՈՒՔ՝ԸՎԷՐԹԻ:

ՀՆՈՒՔ՝ԸՀԱՑ - *տե՛ս* ԲԱԴԱՐՆՔ՝:

ՀՆՈՒՔ՝ԸՄԱՎ(ԷՐ) - *տե՛ս* ՀԵՔ՝ՆՈՒՄԱՎ(ԷՐ):

ՀՆՈՒՔ՝ԸՊԱՀՈՒՍՏ - *գ.* Նեղ օրվա համար պահած բան, խնայողություն, հոգեպահուստ: *Ղարաբաղցուն տանը միշտ հնւրք՝ըպահուստ կինի* (Բ):

ՀՆՈՒՔ՝ԸՊԱՐՑՈՒ *(գրբ. հոգաբարձու)* - *գ.* Հասարակական որեւէ հիմնարկի բարեկարգության եւ տնտեսական վիճակի վրա հսկող անձ, հոգաբարձու: *Էտ վըխտէն էլ սումարանէն հնւրք՝ըպարցուն Ըվիտիսին տըղան ա իլալ* (Ձ):

ՀՆՈՒՔ՝ԸՊԷԺԻՆ - *գ.* Գերեզմանի մոտ հարազատների կերած ուտելիքից կամ խմած խմիչքից մնացածը, որ թողնում են տեղում՝ իբրեւ ննջեցյալի հոգու բաժին: *Ինանթ ա, հինգ՝իստին հինչը օտին յա խըմին, հնւրք՝ըպէժինը կըթողնին* (Ձ):

ՀՆՈՒՔ՝ԸՊԷՎԱՐՔ *(գրբ. հոգեվար)* - Հոգին ավանդելու՝ մեռնելու րոպեները, հոգեվարք: *Այան հնւրք՝ըվարքումը կըռվումը մընացած տըղէն անըմընը ա իլալ տաս* (Բ):

ՀՆՈՒՔ՝ԸՎԷՐԹԻ - *գ.* Մեկի կողմից որդեգրած զավակ, հոգեզավակ, հոգեորդի: *Ըտըրա իլածծ-չիլածը էտ հնւրք՝ըվէրթին ա իլալ* (Ձ):

ՀՆՈՒՔ՝Ի/ՀՆՈՒՔԻ/ՀՈՒՔԻ/ՀԵՔ՝Ի/ՀԵՔԻ/ՀՕՔԻ *(գրբ. հոգի)* - *գ.* 1. Մարդու ներքին աշխարհը, բնավորությունը: *Էտ յէրգ՝իրին թաքավէրը լ՝ավ հնւրք՝ի օնար* (Ձ): 2. Խիղճ: *Ասում ա.- Պա տու ըսկի հնւրք՝ի չօնի՞ս, էտ յիթիմին խէ թակում ը՞ս* (Ձ): 3. Մարմնից անկախ անմահ եւ աննյութ գոյացություն: *Մարթ մը՛ռնում ա, ամմա հնւրք՝ին պիցըրանում ա յէրգ՝ինը՛ը* (Ձ): 4. Երեւակայական բարի կամ չար էակ, հրեշտակ կամ սատանա: *Էտ կընէգ՝ը հըվատում ար հնւրք՝ըվուցը* (Ձ): 5. Մեռած մարդու ոգի, որ երեւում է որոշ կերպարանքով: *Քըշէրը մարթին հնւրք՝ին կ՝ամ ա, ըտըրան ասում.- Տըղէտ ըսպընական ըն, սա՛յաղ կաց* (Ձ): 6. Մարդ, անձ (թվականների եւ դերանունների հետ գործածվելով): *Վէր մընթնէս ա, տըսնան ա վէր վէց հնւրք՝ի էլ յէկէն՝ վը՛ռս ըրած* (ՀԺՀ, V, 253):

- Հնւրք՝ին առնել - 1. Սպանել, մեռցնել (հաճախ՝ որպես սպառնալիք): *Էս մարթը ասում ա.- Յը՛ս էս քը՛շէր ծըզանա էրկու մարթու հուքին պէտմա առնիմ* (ՀԺՀ, VI, 281): 2. Տանջել, չարչարել: *Էտ թաքավէրը լօխճին հնւրք՝ին առնում ար, լօխճին զանիլան տանում ար* (Ձ):

- Հնւրք՝ին բօղազը հըվաքէլ - *տե՛ս* Հնւրք՝ին առնել (2):

- Հնւրք՝ին բօղազը հըվաքվէլ - Շատ տանջվել, չարչարվել: *Հնւրք՝իս բօղազըս հըվաքվից, մինչը՛վ էտ տօնը շինը՛ցէ* (Բ):

- Հնւրք՝ին ըզադէլ - Տանջանքից՝ չարչարանքից ազատել՝ ազատվել: *Մը՛ռավ, հնւրք՝ին ըզադից* (Բ):

- Հնւրք՝ին ըսը՛ղէն ծակը հըվաքէլ - Խիստ նեղել, տառապեցնել: *...Մին չար հարուստ ա ինանում, ժուղուվուրթէն հօքին ըսը՛ղէն ծակըն ա հըվաքում* (ԱԱ, 26):

- Հնւրք՝ին ըսը՛ղէն ծակը հըվաքվէլ - Խիստ նեղվել, տառապել: *Մարը ասմա.- Հնւրք՝իս ըսը՛ղէն ծակըն ա հըվաքվալ, մինչը՛վ ծը՛զ մը՛ծըցըրալ ըմ* (Ձ):

- Հնւրք՝ին Ըստուծէն պահ տալ - *տե՛ս* Հնւրք՝ին տալ:

- Հնւրք՝ին լ՝ուս տը՛ռնա - Մաղթանք հանգուցյալին՝ հանդերձյալ կյանքում թող դրախտ գնա՝ լուսավորվի:

- Հնւրք՝ին ծախէլ/կուրցընէլ - Մեղք գործել, անարդար՝ հանցավոր գործ կատարել: *Աղվէսը ասմա.- Մարթ ախպէր, հնւրք՝իտ ծախէլ մէ՛լ, պէ՛ց թողէ, ք՝ինիմ. մէխկ ըն ճօտէրըս* (Ձ):

- Հնւրք՝ին ծը՛ղքէն ինիլ/տինիլ - Գոյությունը մեկից կախված լինել, կախման մեջ լինել: *Վէզիրին հնւրք՝ին թաքավէրին կընգանը ծը՛ղքէն ա, կարում չի պէն ասէ* (Ձ):

- Հնւրք՝ին ծօռ - Անարդար, ստոր: *Հնւրք՝ին ծօռ մարթին անա ամմէն հինչ ըսպըսէլի յա* (Բ):

- Հնւրք՝ին հանէլ - *տե՛ս* Հնւրք՝ին առնել:

- Հնւրք՝ին ճիրանվ լըցնել - Հոգին փառավորվել, շատ գոհ լինել: *Թաքավէրը, վէր ունանն բախճան ըտի ծաղկած տը՛սնում ա, հնւրք՝ին ճիրանվ լըցնում ա* (Ձ):

- Հնւրք՝ին պարգ՝իլ *(գրբ. պարգեմ զոգին)* - *տե՛ս* Հնւրք՝ին տալ:

- Հնւրք՝ին պէրանը/պօկը կ՝անալ/հըսնէլ - *տե՛ս* Հնւրք՝ին բօղազը հըվաքվէլ:

- Հնւրք՝ին պէրանը/պօկը հըսցընէլ/հըվաքէլ - *տե՛ս* Հնւրք՝ին առնել (2):

- Հնւրք՝ին պիրանավը/պըկավը տանուս կ՝անալ - *տե՛ս* Հնւրք՝ին բօղազը հըվաքվէլ:

- Հնւրք՝ին պիրանավը/պըկավը տանուս օնէլ/քաշիլ - *տե՛ս* Հնւրք՝ին առնել (2):

- Հնւրք՝ին տալ - Հոգին ավանդել, շունչը փչել, մեռնել: *Մին օր էլ հըլիվուրը հօքին տամ ա, մը՛ռնում* (ՀԺՀ, VII, 290):

- Հնւրք՝ին տը՛ղ տալ - Սկսած՝ ձեռնարկած գործն ավարտել՝ վերջացնել: *Ուստան ասմա.- Յը՛ս մինչը՛վ վէր հնւրք՝իս տը՛ղ չի տամ, հաց չըմ ուտուլական* (Ձ):

- Հնւրք՝ին տանուս կ՝անալ - *տե՛ս* Հնւրք՝ին տալ: 2. *տե՛ս* Հնւրք՝ին բօղազը հըվաքվէլ: 3. Մի բան մեծ դժվարությամբ՝ չկամությամբ անել՝ տալ: *Հնւրք՝ին տանուս ա կ՝ամ, վէր մինին մին պէն ա տամ* (Բ):

- Հնւրք՝ին (տանուս) օնէլ/քաշիլ - *տե՛ս* Հնւրք՝ին առնել:

- Հնւրք՝ին փըչիլ - *տե՛ս* Հնւրք՝ին տալ: *...Էտ մին ծը՛տըն էլ ախճիգ՝ըն ա ըսպանում, դ՝ովը հօքին փըչանում ա, մը՛ռնում* (ՀԺՀ, VII, 73):

- Հնւրք՝ին օտէլ - 1. *տե՛ս* Հնւրք՝ին առնել (2): 2. Փաղաքշական արտահայտություն՝ ուղղված սիրելի՝ հարազատ անձին: *Այան ասում ա.- Հնւրք՝իտ օտիմ, մին ըստաքան չայ ածէ, խըմիմ* (Ձ):

- Հնւրք՝իս ծը՛ղքէս ինի, պէց կըթողնիմ - Ասում են հուսահատության պահերին՝ անչափ հոգնել՝ զզվել եմ կյանքից՝ ապրելակերպից, ավելի լավ է մեռնեմ:

- Հնւրք՝ի տալ - 1. Հոգեվարքի մեջ լինել: *Կ՝ամ ըն տօն, տը՛սնում՝ մարը հնւրք՝ի տալիս* (Ձ): 2. Սաստիկ տենչալ՝ փափագել՝ սիրել: *Ըրաղու հը՛տէ հնւրք՝ի յա տամ* (Բ): 3. Շունչ հաղորդել, կյանք տալ: *Թօռնէրըն ըն ապուն հնւրք՝ի տամ* (Բ):

- Հնւրք՝(վ)ուն յըրա - Մահվան շեմին, մահամերձ: *...Իրէքան ըխճըկանըն անումը տամ ըն, հիլուն յէշում, տը՛սնում հիվանդ, հօքուն յիրա* (ՀԺՀ, VII, 36):

- Հնւրք՝(վ)ուն մէխկ անէլ - *տե՛ս* Հնւրք՝ին ծախէլ:

- Հնւրք՝վուն նըհը՛տ խաղ անէլ - Կատակներ անելով՝ մեկին զայրացնել: *Կընէգ՝ը մարթին հնւրք՝վուն նըհը՛տ միշտ խաղ ար անում* (Ձ):

- Հնւրք՝(վ)ուս պարթկը ինի - Նվիրական՝ անխախտելի խոստման բանաձեւ: *Խօրէն ապան ասում ա.- Հնւրք՝վուս պարթկը ինի՝ յը՛ս Նըհատակը մին լ՝ավ թըմիզցընիմ* (Բ):

ՀՈՒՔ՝Ի-ՀԱՎԱՏ - *գ.* Խիղճ եւ հավատ: *Խանէն էլ ըսկի հուք՝ի-հավատ չիլալ* (Զ):

- Հուք՝ի-հավատ անէլ - Երդվել: *Հառհնէրը հուք՝ի-հավատ ըն անում, վէր ուրանք հացան կ՝ուղացալ չըն* (Զ):

ՀՈՒՔ՝ՈՒՐ-ՀՕՔ՝ՈՒՐ/ՀՈՒՆԳՈՒՐ-ՀՕՆԳՈՒՐ/ՀՕՔ՝ՈՒՐ-ՀՕՔ՝ՈՒՐ *(թրք. höngür-höngür)* - *մ.* Կսկծագին, մղկտալով, հոնգուր-հոնգուր: *Թաքավէրին տըղան յէշում ա, տը՛սնում՝ մին դաշանգ՝ ախ-ճիգ՝, քօլէն տակէն նըստած, հուք՝ուր-հօք՝ուր լանց ա ինում* (Զ):

- Հուք՝ուր-հօք՝ուր ինիլ/կ՝ալ - Կսկծագին լացելով՝ գանգատվել: *Էտ կընէգ՝ը ք՝ինամ ա վէգիրին կօշտը, հուք՝ուր-հօք՝ուր ինում* (Զ):

ՀՈՒՔԻ - *տե՛ս* ՀՈՒՔ՝Ի:

ՀՈՒՔԻ - *տե՛ս* ՀՈՒՔ՝Ի:

ՀՈՒՔՈՒՍՕՍ - *տե՛ս* ՀՕՔՕՍՕՍ:

ՀՕ[1] - 1. *ձ.* Խոշոր եղջերավոր անասուններին քշելու ձայնարկություն: *Հանբին էլ կըվէրը քըշում ա՝ հո՛, հո՛* (Զ): 2. *մնկ.* Կով: *Խօխան ասում ա.- Հօն հարալ ա* (Բ):

- Հօ կո՛ւռռ - *տե՛ս* ԿՈՒՌՌ:

ՀՕ[2]/ՀՈՒ[3] - *վ.* 1. Չէ՞ որ, ապաքեն: *Մարը ասմա.- Էս հօ մէր կավըն ա՞* (Զ): 2. Անշուշտ, անկասկած: *Ասում ա.- Էտ վէր ուրանն մօրը ըսպանալ ա, ինձ ըսպը-նական ա, հօ ըսպընական ա* (Զ): 3. *շ.* Արդյոք: *Օգում ա գ՝իդա՝ հօ արխը քանդվալ չի՞* (Զ): 4. Բառ-մասնիկ՝ արտահայտության հիմնական իմաստը ուժեղացնելու համար: ... *էն չըխէ մանէ-թը բաբաթ ա իլալ, հու մըհէնգ՝վա նը-մա՞ն չի* (ՀԱԲ, 15, 65):

ՀՕԲԱ - *գ.* Որոշ խաղերի համար գետնին սարքված փոսիկ՝ գնդակը՝ քարը եւն մեջը գցելու համար, խաղափոս: *Ճուղուպուրը թօղ ա անում, քըցում հօբան* (Զ):

ՀՕՁԱ - *գ.* 1. Երկար փայտ: *Մին հօ-զա յա յօր ունէս, վէր թըկէս* (Բ): 2. *հեգն. տե՛ս* ԽՐԷՌ:

- Հօզա անէլ - *տե՛ս* Հօզալամիշ անէլ:

ՀՕՁԱԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հօզալամիշ անէլ - *հեգն. տե՛ս* ՔՕՆԷԼ:

ՀՕԹ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՀՕԲԱ: 2. Ջրափոս: *Կըռընաս ա, էտ հօթան ճուր խըմէս* (Զ): 3. Կոտրված կավե ամանների թզաչափ մնացած տակը: *Կուլէն հօթը ճիրանվ լըսնում ա, տամ դունաղէն* (Զ):

ՀՕԹԱԲԱՇԻ - *տե՛ս* ՀՕԹԷ:

ՀՕԹԱՌ *(գրբ. հռետոր)* - *ած., գ.* 1. Շատախոս, շաղակրատ (անձ): *Էտ հօ-թառը վէր ըսքըսում ա խօսէլը, էլ սուս չի անում* (Բ): 2. Շատ համառ (անձ): *Հօ-թառ մարթ ա խիկառը, ընդըրանա պըրծումը չի կա, վէր ասալ ա, ընական ա* (Զ):

- Հօթառ կէնալ - Խիստ համառել: *Հարթնը հօթառ ա կէնում, մարթին ասածը անում չի* (Զ):

- Հօթառ կըտըրէլ - Շատախոսել, շաղակրատել: *Հինչ ը՞ս հօթառ կըտըրալ* (Բ):

ՀՕԹԷ/ՀՕԹԷ-ՀՕԹԷ - *գ.* Խաղատեսակ, երբ գետնին փոս են փորում եւ հերթով ձեռքի վեգը՝ կլոր քարը՝ ընկույզը եւն հեռվից նետում. ով չի կարողանում գցել փոսը, նրա նետածը անցնում է մյուսին, իսկ քանի հատ կարողանում է գցել փոսը, այնքան ստանում է մյուսից: *Հօթէն ճուղուպուրավ ըն շատ խաղ անում* (Բ):

ՀՕԹԷ-ՀՕԹԷ - *տե՛ս* ՀՕԹԷ:

ՀՕԹԿ - *տե՛ս* ՀՕԹՔ:

ՀՕԹՌԱՆՔ - *գ.* Լպրծուն տեղ: *Էտ հօթռանքավը ընցընէլիս ծին սըլկըհում ա, ըղնում ծօրը, ըստակում* (Զ):

ՀՕԹՔ/ՀՕԹԿ *(գրբ. օդ (շնչառություն))* - *տե՛ս* ՆԱՓԱՍ: *Օշափը վը՛ր ուրանն հօթկը ուրանն ա քաշալ, էն տը-դան յէկալ ա կօշտը* (ՀԺՀ, VI, 75):

ՀՕԺԱՐ *(գրբ. յօժար)* - *տե՛ս* ԸՌԱՁԻ: *Իմ քէր Գ՝ուլխաս(ը) նան Մարկօսը ուրուր սիր ին տըվալ, ամա ախպէրըս հօժար չար* (ԼՂԲՔ, 265):

- Հօժար կամքավ/սըրտավ - Հոժար կերպով, հոժարաբար: *Էտ ախճիգ՝ը հօժար կամքավ փըսակվում ա էտ դէր-վիշին նըհէտ* (Զ):

- Հօժար կէնալ/ինիլ - *տե՛ս* Ըռազի կէնալ: *Էտ վէր հանը իտի յա ըսէս, տը-դան հօժար ա կընաս* (ՀԺՀ, V, 277):

ՀՕԺԱՐԱՆԱԼ *(գրբ. յօժարանամ)* - *չբ. տե՛ս* Ըռազի կէնալ: *Արէվհատը հօժարանում ա, նըստում ծին, կ՝ամ* (ՀԱԲ, 15, 40):

ՀՕԺԱՐՎԷԼ *(գրբ. յօժարիմ)* - *չբ. տե՛ս* Ըռազի կէնալ: *Նօք՝անը հօժարվում ա, պիրըմ ըն յէգնը մօրթում...* (ՀԺՀ, V, 506):

ՀՕԺԱՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. յօժարեցուցանեմ)* - *նբ. տե՛ս* Ըռազի կըց(ը)նել: *Մին թանիրանվ էտ ըխճըկանը հօժարցընէս ըն* (Զ):

ՀՕԺԱՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. յօժարութիւն)* - *գ.* Հոժար՝ համաձայն լինելը: *Ըստրա հօժարօթունը չուբանէն սըրտավը չի ինիս* (Զ):

ՀՕԼ - *տե՛ս* ԲՈՒԼՈՒ:

ՀՕԼ[1]/ՀՕԼՆԸ *(գրբ. ուլ)* - *գ.* 1. Այծի ձագ, ուլ: *Ղէրը ք՝ընանմ ա էծը նան էրկու հօլը էլ պէրըմ, տամ Պըլը-Մէլէն* (ՀԺՀ, VI, 196): 2. *փխբ.* Մանուկ երեխա: *Էտ հօլը հօրը շատ ա չըրչըրէս* (Բ): 3. *փխբ.* Հիմար, տխմար անձ: *Մըկըրտիչը հօլ ա, լօխ ընդրա խըփիս ըն* (Բ):

ՀՕԼ[2] *(գրբ. ուլն (պարանոց))* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հօլ կէնալ - 1. Ճակատ ճակատի խփելով՝ կռվել (խոյերի՝ այծերի եւն մասին): *Ղօչէրը հօլ ըն կէնում, ուրանք էլ թըմանշան յըն անում* (Զ): 2. Մեկի՝ մի բանի հետ պայքարի մեջ մտնել: *Սամ-սօնը էրկու օր էտ քարէն նըհը՛տ հօլ ա կէնում, վէրչը պուք տամ* (Զ):

- Հօլ կըցընէլ - Իրար հետ կռվեցնել: *Պէրալ ըն, փօղէրընն էլ վէր յէկալ, ղօչէրը հօլ ըն կըցընում* (ՀԱԲ, 15, 23):

ՀՕԼ-ՀՕԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հօլ-հօլ անէլ - 1. *տե՛ս* Հօլ կէնալ: 2. *տե՛ս* Կուփէ-կուփէ անէլ:

ՀՕԼՄԷՐ - *տե՛ս* ՀՕԼՄԻՐ:

ՀՕԼՄԻՐ/ՀՕԼՄԷՐ - *գ.* 1. Նոր մերած մածուն: *Մին ամա հօլմէր ա օտում, հըղէ ինում* (Զ): 2. Ջանազան նյութերի միապաղաղ խմորանման զանգված, շաղախ: *Իլլէրին հօլմուրը ածում ա հըվէրէն առաչը, ինք՝ը նօրիցան խըմօր անում* (Զ):

- Հօլմուր անէլ - Շաղախի վերածել, խառնելով խմորանման զանգված դարձնել: *Թէփը հօլմուր ա անում, տամ խուգ՝էրէն* (Բ):

ՀՕԼՆԸ - *տե՛ս* ՀՕԼ[1]:

ՀՕԼՈՒՆՔ - *տե՛ս* ՀՈՒԼՈՒՆՔ:

ՀՕԼՕԼ - *տե՛ս* ՀՈՒԼՈՒԼ:

ՀՕԼՕՎ - *տե՛ս* ՀՈՒԼՈՒԼ:

ՀՕԽԱ/ՕԽԱ *(արաբ. okəyye, թրք. okka)* - *գ.* Ծանրության թուրքական չափ, որ հավասար է 1282 գրամի: *Մին հօխա մէս ա ինք՝ օնում, ք՝ինամ սիրըկանէն տօնը* (Զ):

ՀՕԽԿԱԲԱՁ - *ած.* Բանսարկու: *Հօխկաբազ մարթիք՝ ամմէն շէնում էլ կան* (Բ):

ՀՕԽՏԷՄԲԷՐ - *տե՛ս* ՀՕՔՏԷՄԲԷՐ:

ՀՕԾԻ - *տե՛ս* ԱՆԳԻ:

ՀՕԿՏԷՄԲԷՐ - *տե՛ս* ՀՕՔՏԷՄԲԷՐ:

ՀՕ-ՀԱ - 1. *տե՛ս* ՀՕ[1] (1): 2. *ձ.* Մեկի հիմարությունը՝ տխմարությունը ակնարկելու արտահայտություն: *Մարթը վէր ըտի ըխմըխ-ախմախ խօսում ա, կընէգ՝ը ասմա՝ հո՛-հա՛* (Զ):

ՀՕՂ - *տե՛ս* ՎԸ՛Ղ:

ՀՕՂԱԾԻՆ - *ած., գ.* Հողից ծնված (մարդու մասին): ...*Քընէնք՝ ար անում, թա.- Տը՛սնաս էտ ախճիգ՝ը յէրգ՝ինք՝ան յէկած ա՞, թա հօղածին ա՞* (ՀԺՀ, V, 135):

ՀՕՂԷ - *տե՛ս* ՎԸ՛ՂԷ:

ՀՕՂԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՂԷԼ:

ՀՕՂՀԱՏ - *տե՛ս* ՎԸՂՀԱՏ:

ՀՕՂՎԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՂՎԷԼ:

ՀՕՂՈՒՏ - *տե՛ս* ՎԸՂՈՒՏ:

ՀՕՆՁ - *տե՛ս* ՀՕՆՁ:

ՀՕՆՁ/ՀՕՆՁ՝/ՀՕՆՁ/ՀՕՆՁ՝ *(գրբ. հունձք)* - *գ.* 1. Հնձելը, քաղելը: *Հընգէրունքը հօնձ ըն անում, հունձավ ինում* (ՆԼՂԺԲ, 95): 2. Հնձածը, քաղածը: *Արտը հընձում ըն, հօնձը պիրում կալը* (Ձ): 3. Հնձելու ժամանակը, ամառ: *Տըղամարթը հունձավը վէր հիվընդացավ, խօխէնքը տուզնը կըմընան* (Ձ): 4. *փխբ.* Առատ վաստակ: *Քինամ ա քաղաք, լավ ըշխադում, հօնձը դարկում տօն* (Ձ):

- Հօնձ անէլ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԻԼ (1): *Ախպէր ու քուր հօնձ ըն անում, տընէրը ցօրնավ լըցնում* (ՆԱԲ, 83):

- Հօնձ անօղը սամավ էլ ա հօնձ անում - Լավ աշխատողն աշխատում է՝ անկախ հանգամանքներից:

ՀՕՆՁ՝ - *տե՛ս* ՀՕՆՁ:

ՀՕՆՁ՝ - *տե՛ս* ՀՕՆՁ:

ՀՕՇԱՐԻ - *գ.* Դաշույնի նման մեծ դանակ: *Հօշարին կօխում ա խանէն ջիգ՝ուրը, ըսպանում* (Ձ):

ՀՕՊ[1] - *տե՛ս* ՀՕՓ:

ՀՕՊ[2] - *ձ.* Բացականչություն մի բան վեր նետելու՝ բարձրացնելու, ցատկելու, պարելու եւն ժամանակ: *Քարը պիցըրցընում ա, թա՝ հօպ* (Ձ):

ՀՕՊԼԻ/ՀՕՊ(Պ)Ա(ԼԻ) - *տե՛ս* ՀՕՊ[2]:

ՀՕՊ(Պ)Ա(ԼԻ) - *տե՛ս* ՀՕՊԼԻ:

ՀՕՋԻԹ/ՀՈՒՋԻԹ *(արաբ. hiǧa (կռիվ)* - *գ.* Հակառակություն, վեճ, խոսքակռիվ: *Հուջ՝ութին վէրչը կըռը՝վընա* (ԱԲԲ, 59):

- Հուջ՝ութու կ՝ալ - Թշնամանալ, հակառակվել: *Հիրըվանէրը էտ վը՝դէն դ՝ուրդ՝ան հուջ՝ութու վընա կ՝ամ* (Ձ):

- Հուջ՝ութու պիրիլ - Թշնամացնել, իրար հետ վիճել տալ: *Էտ հարթանը տա՝ք՝ՕրՁը հուջ՝ութու վա պիրիս* (Բ):

- Հօջ՝ութ անէլ/ըղնէլ/տալ - Հակառակել, վիճել: *...Հուրըտըդա հօջ՝ութ ըն տաս, հ՝ուրհ՝ուր անա խըռըվէս* (ԱԱ, 22):

ՀՕՋԻԹՄԻՇ/ՀՈՒՋԻԹՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հօջ՝ութմիշ անէլ/ինիլ/կ՝ալ - *տե՛ս* Հօջ՝ութ անէլ:

ՀՕՋԻՇՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հօջ՝ՇՄիշ ինիլ/կ՝ալ - *տե՛ս* Հուջ՝ում անէլ: *Տարը հօջաշմիշ կինի, հ՝ուրհ՝ուր կըտան, չըրու ղըրաղան կըկ՝ան պըժէնին...* (ՋՏ, Բ, 231):

ՀՕՌ[1] *(գրբ. ուռ (ճյուղ)* - *գ.* Ցախ՝խոտ՝ խուրձ եւն կապելու համար ոլորած դալար շիվ: *Մին քանէ հէտ հօռը կըտ-ռում ա, էլ՝հ՝ ա հօռ ա անում, կապում* (ԼՂԲՔ, 267):

- Հօռ անէլ - 1. Դալար շիվը ոլորելով՝ կապ պատրաստել: *Քընա՝մ ա ծըմական ճըպատ կըտըրում, պ՝ուրհ՝ում հօռ անում, կապում* (ԼՂԲՔ, 267): 2. Ոլորել, ճմլել: *Էս տըղան հօռ ա անըմ, առյուծին տինըմ տակէն, մաչան ճըղըմ, էրկու կէս անըմ* (ՆԼՂԺԲ, 19): 3. *արհմ.* Խժռել, ագահաբար ուտել: *Հ՝ալը մին էրկու ճ՝ութ տըված ա ինիս, մինը թըխծընէս ըն, հօռ ընէս* (ՀԺՀ, V, 591):

ՀՕՌ[2] - *գ. տե՛ս* Մաշկէն իլիգ՝ը:

ՀՕՌԷ/ՀՕՌԻ *(գրբ. ուռի)* - *գ.* Ուռենի: *Հօռէն բիդի ճիրիս, վէր առնէ* (Բ):

ՀՕՌԻ - *տե՛ս* ՀՕՌԷ:

ՀՕՌ-ՀՕՌ/ՀԸՌԸՀՕՌ - *ած.* 1. Տարբեր տեղերից ոլորված՝ճկված: *Մին հօռ-հօռ ճըպատ ա յօր օնում, կըվէրը քըշ՝ում* (Ձ): 2. *փխբ.* Պտուղներով բեռնավորված: *Ըստարէ ծառէրը հօռ-հօռ ըն* (Բ):

- Հօռ-հօռ անէլ - 1. Շատ ոլորել՝ճմլել՝ բոթել: *... Քընում ա հօռ-հօռ անում, մին ծառնը պուք տամ, վէր պիրի քընցի Պուդուն յըրա...* (ԲՀԲ, 201): 2. Իրար քաշկռտել: *Սա ըսկըսում ա հօռ-հօռ անէլը ախպօր նըհէտ* (ՀԱԲ, 15, 13):

ՀՕՌՈՒՏ - *տե՛ս* ՀՕՌՕՏ:

ՀՕՌՕՏ/ՀՕՌՈՒՏ - *գ.* Շատ ուռենիներ աճած տեղ: *Կ՝ամ ըն, էտ հօռօտումը կ՝օղլը կէնում* (Ձ):

ՀՕՍԻ - *գ.* Գետնատարած փշոտ բույս: *Հօսին սաղ բօստանը կ՝ալալ ա* (Բ):

ՀՕՎ[1] - *տե՛ս* ՀՈՒ[1]:

ՀՕՎ[2] - *ած.* 1. *տե՛ս* ՀԱՎ[2]: 2. Ջով, դուրեկան ջերմությամբ: *Հօվ քամէ յա փըչ՝ում* (Բ):

- Հօվ անէլ - Հովանի՝ ստվեր՝ շվաք գցել: *Ջ՝ումրհ՝ուտ ղուշը պը՝ՀՕ ա անում հ՝ուրանն թէվէրը, էտ տըղին հօվ անըմ, վը՝ՀՕ քախծընը քօն ինի* (ՀԺՀ, V, 24):

ՀՕՎ[3] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հօվէն կ՝ալ/հըսնէլ/ք՝ինիլ - *տե՛ս* Հային կ՝ալ (ՀԱՅ[2]-ի տակ):

ՀՕՎԴ/ՀՕՎՏ *(գրբ. հովիտ)* - *գ.* 1. Հովիտ: *Առաչվա Աշանը Ըստըփընուցա հօվդումընը ա ըլալ՝ Ղուզարտէրէն տէղը* (ՆԱԲ, 91): 2. Գուռ, քարե փոքր ավազան աղբյուրի առջեւ: *Մըհէնգ՝ էլ վէր յէշում ըս՝ հօվդը կա, վէր լօմավ կըտօր պուք տալ կարէլ չըս...* (ՀԱԲ, 15, 148): 3. *տե՛ս* ՀՕՎՈՒՋ: *Հ՝ըրիշտըրակը ք՝ընում ա, տէսնում՝ մին բէլ՝ուկ խօխէք լըղընայիս, մինը էլ քօռ՝հօվտէն ղըրաղէն նըստած* (ՆԱԲ, 87):

ՀՕՎՍԱԼԻ - *տե՛ս* ՀԱՎՍԱԼԻ:

ՀՕՎՍԱԼԻ - *տե՛ս* ՀԱՎՍԱԼԻ:

ՀՕՎՏ - *տե՛ս* ՀՕՎԴ:

ՀՕՎՈՒՋ *(արաբ. havz, թրք. havuz)* - *գ.* Արհեստական ջրամբար, ջրավազան: *Հ՝ըյաթումը մին տէղ հօվուզ ա ինհ՝ում...* (ՀԱԲ, 15, 30):

ՀՕՎՈՒՐ/ՀԱՎՈՒՐ/ՀՈՒՎՈՒՐ[2] *(գրբ. աւր (օր)* - *գ.* Պահ, ակնթարթ, կարճ ժամանակ: *Մին հօվուր վէր անց ա կէնում, մաշնակ հարթանը ա կ՝ամ, մին հափուռ աղ քընցում, խառնում, ք՝ընում* (ՆԱԲ, 140):

ՀՕՏԱՂ - *գ.* 1. Լծկանի լուծին նստող կամ լուծի առջեւից քայլող ու լծկանը քշող տղա: *Մը՝շակը Պուդուս դային ա՝ր, հուտըղնէն էլ յէս ըմ, մընէլ Կ՝իրիք՝օրը* (ԼՂԲՔ, 267): 2. Ընտանիքի պատանի անդամ, որ արածեցնում է ընտանիքի անասունները, պատանի հովիվ: *Տանը հօտաղընն էլ կուճուր տըղան ա ինհ՝ում, ամմէն օր տանում ա վընխճընէն ըրը՝ծընընում* (Ձ): 3. Գյուղական վարձու մշակ: *Էտ հուտըղնէն հընցըփօր կօրծ ըն անում* (Ձ):

- Հօտաղը սավա քընցիլ - Որդուն ուշ ամուսնացնել: *Շինա՝ցէք՝ ասում ըն.- Սա՛վադ, հօտաղըտ սավա մէ՝լ քընցիլ, փուշ՝մընական ըս* (Ձ):

ՀՕՏԱՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՀՈՒՏԸՂՕԹՈՒՆ:

ՀՕՐ[1] *(գրբ. էր)* - *տե՛ս* ԽԷ[1]:

ՀՕՐ[2]/ՀՈՒՐ[2] *(գրբ. ուր)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հօր ա՞ - 1. Ո՞ւր է, որտե՞ղ է: *Հ՝ալը ասմա.- Հօր ա՞ ցակատը* (Ձ): 2. Չկա, գոյություն չունի: *Հօր ա՞ փուլը, վէր փուլ ինա՝ր, մին կավ ինք՝ կունի* (Ձ): 3. *տե՛ս* Հօր ա՞ թա:

- Հօր ա՞ թա - Որքան ցանկալի կլիներ, երանի՜ թե: *Հօր ա՞ թա մին թօռ կ՝ա, բօստանըս ճիրի, մին շէբաթ ա, ճիրա՝լ չըմ* (Բ):

ՀՕՐԱ՝Ք՝ - *տե՛ս* ՀՕՐԷՆՔ՝:

ՀՕՐԲԱՋՕՐԲԱ - *տե՛ս* ՀԸՐԲԸՋՕՐԲԱ:

ՀՕՐԷ(Ն)Ք՝/ՀՕՐԱ՝Ք՝ *(գրբ. ուրագ)* - *գ.* Ուրագ: *Հ՝ՕրէնքՁը յօր ա օնում, տա՝շ՝ում* (Ձ):

ՀՕՐԹԸՄՆԸ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Հօրթըմնը քաշիլ - *տե՛ս* Վը՝տ օնէլ: *Էշը գ՝իդ՝ց, թա խօտ ա, յըրա պըրծավ, ըսկըսից հօրթըմնը քաշիլ* (ՀԲ, 349):

ՀՕՐԹՈՒՐ *(գրբ. յորդոր)* - *տե՛ս* ՀԸՐԴՕՐՄՈՒՆՔ: *Էտ տըղան մըհալ չար քընցհ՝ում մօրը հօրթուրնէրէն* (Ձ):

- Հօրթուր կարթիլ - *տե՛ս* ՀԸՐԴՕՐԷԼ:

ՀՕՐՍ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՐՍ:

ՀՕՐՍԷԼ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՐՍԷԼ:

ՀՕՐՍԿԱՆ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՐՍԿԱՆ:

ՀՕՐՕՎԷԼ - *գ.* Վարելիս երգվող երգ, գութանի երգ: *Հրռանցէ հորովէլու սանա ըսկընաս* (Զ):

ՀՕՓ/ՀՕՊ[1]/ՀՈՒՊ *(գրբ. հուպ)* - *ած.* Փակ, հուփ, գոց, սեղմված: *Աշկէրը հօփ նի յա մընում, լօխ ծընծղոտում ըն* (Զ):

- Հօփ ածէլ/անէլ - Փակել, գոցել, սեղմել, կծկել: *Աշկէրը հօփ ա անում, մին էլ պէց անում* (Զ):

- Հօփ կ'ալ - Փակվել, գոցվել, սեղմվել, կծկվել: *...Սարը կ'ամ ա հօփ կ'ամ, Ալահվէրդին մընամ ա սարէն մաչին* (ՀԱԲ, 15, 54):

- Հօփ տալ *(հ.ե.*ub-)* - 1. Սեղմել, ճնշել: *Ախճիգ'ը քըշանում ա, ծուն ճարըմ, էրկու ծը'ռքավ հօփ տամ, կօտրըմ* (ՀԺՀ, V, 168): 2. Հյուսելը վերջացնել, վերջին հատը ամրացնել: *Գ'ուլբան հօփ ա տամ, տինում ղըրաղ* (Զ): 3. Նեղել, ստիպել: *Տըղան վէր շատ հօփ ա տամ, հանը վըխէլան պատմում ա* (ՆԱԲ, 49): 4. Կարգի հրավիրել, քննադատել: *Կըլխօզէն ժողովումը նախագէն մին լ'ավ հօփ տըվէն* (Զ): 5. Տանել, հաղթել: *Նանդի խաղ ըրէնք', Ծըտօրէն հօփ տըվէ* (Բ): 6. Որեւէ բան թափով՝ եռանդով անել: *Հօփ տըվէնք', հանձը պըրծէնք'* (Բ): 7. Ագահորեն ուտել կամ խմել: *Ղանաղը մին մընուտումը խըրաված լօխ հօփ տըվավ* (Զ):

- Հօ՛փ տօ, կօ՛լ տօ - Ասում են փափուկ՝ կակուղ ուտելիքի մասին՝ ծամելու կարիք չկա, շատ փափուկ է: *Խըրաված, հինչ խըրա՞ված, լ'ըհա հօ՛փ տօ, կօ՛լ տօ* (Բ):

- Հօփ օնէլ - *տե՛ս* Հօփ ածէլ:

ՀՕՔԻ - *տե՛ս* ՀՈՒՔ'Ի:

ՀՕ՚ԸԻ - *տե՛ս* ՀՈՒՔ'Ի:

ՀՕ՚ԸՄ - *տե՛ս* ՀՕՔ'ՈՒՄ:

ՀՕ՚ԸՄԱՎ(ԷՐ) - *տե՛ս* ՀՕ՚ԸՄԱՎ(ԷՐ):

ՀՕ՚Ի - *տե՛ս* ՀՈՒՔ'Ի:

ՀՕՔ'ՏԷՄԲԷՐ - *տե՛ս* ՀՕՔՏԷՄԲԷՐ:

ՀՕ՚ԸՄ/ՀՕ՚ԸՄ *(արաբ. hukm, պրս. hokm, թրք. hüküm)* - *գ.* 1. Ուժ, զորություն: *Շահ-Աբբասը օգըմ չի էտ տըղէն փըռնէլը հօ՚ըմավ ինի...* (ՀԺՀ, VII, 115): 2. Հրաման, կարգադրություն: *Թաքավէրը հօ՚ըմը փօգմիշ ա անըմ, վէր մըծահասակ մարթկանց վէչ թա կըտօրին, լ'ավ յէշին* (ՀԺՀ, VI, 97):

- Հօ՚ըն անել - 1. Ստիպել, պարտադրել: *Հարթանը հօ՚ըն ա անում, պատրօնը կավը ծախում ա, փուլը տամ ուրանն* (Զ): 2. Հրաման արձակել, կարգադրել: *Ախմախ թաքավէրը հօ՚ըմ ա անըմ, վէր ամէն օր ամէն տանան մին մարթ պիրին, քըցին էտ կըրավէրը...* (ՀԺՀ, VI, 187):

- Հօ՚ըն ումը օնել - Խեղճացնել, հնազանդեցնել: *Թօրքէրը շատ վէր լօք-լօք ըրէն, հօ՚ըն ումը կալինք'* (Բ):

ՀՕ՚ԸՈՒՄԱԹ *(արաբ. hūkūmat, պրս. hokumāt, թրք. hükümet)* - *գ.* 1. Պետություն, իշխանություն: *Սավէտին վախտը լօխ հօ՚ըն ումանթին հէտէ յըն իլալ կօրծ ընէս* (Բ): 2. Օրենք: *Հօ՚ըն ումանթին անա էն վախտը լօխ վըխէլիս ըն իլալ* (Զ):

ՀՕ՚ԸՈՒՄԱՎ(Է)Ր/ՀՕ՚ԸՈՒՄԱՎ(ԷՐ)/ՀՕ՚ԸՄԱՎ(ԷՐ) - *ած.* Ուժեղ, զորեղ: *Էն հօ՚ըմանվէր արէվը վէր տանս ա յէկալ, մէր պէնը պըրծած ա* (ԼՂԲ, 304):

ՀՕ՚ԸՈՒՐ-ՀՕ՚ԸՈՒՐ - *տե՛ս* ՀՈՒՔ'ՈՒՐ-ՀՕՔ'ՈՒՐ:

ՀՕՔՍ *(գրբ. հոգ)* - *գ.* 1. Մտատանջություն, մտահոգություն, վիշտ, ցավ: *Շինանցուն հօքսէրը շատ ա* (Բ): 2. Անհանգստություն պատճառող գործ՝ զբաղմունք, խնամք: *Մին օր էտ մարթին կընէգ'ը մը'ռնում ա, տանը հօքսը ընգնում ա էտ մարթին յըրա* (ՀԺՀ, V, 488):

- Հօքս անէլ - 1. Մտատանջվել, մտահոգվել, վշտանալ: *Շատ ա հօքս անում, ամմա պէն չի ամալ կ'ամ* (Զ): 2. Կարիքները հոգալ, հոգ տանել: *Շինանցէք' մըսլըհաթ ըն անըմ, վը'ր հարկավը'ր ա փադու հօքս անէլ* (ՀԺՀ, VI, 277):

- Հօքսը քաշիլ - *տե՛ս* Հօքս անէլ (2): *Տա առօք-փառօք ապրում ա. վէ՛չ ժըռընգ'նէրէն հօքսըն ա քաշում, վէ՛չ էյսըվա օրը* (ՆԱԲ, 77):

ՀՕՔՏԷՄԲԷՐ/ՀՕԽՏԷՄԲԷՐ/ՀՕԿՏԷՄԲԷՐ/ՀՕՔ'ՏԷՄԲԷՐ *(գրբ. հոկտեմբեր)* - *գ.* Տարվա տասներորդ ամիսը՝ հոկտեմբեր: *Նօռնը հօքտէմբէրումըն ըն քաղում* (Բ):

ՀՕՔՈՒԹ - *տե՛ս* ՕՔՈՒԹ:

ՀՕՔՈՒՏ - *տե՛ս* ՕՔՈՒԹ:

ՀՕՔՕՍՏՕՍ/ՀՈՒՔՈՒՍՏՕՍ/ՕՔՕՍՏՕՍ/ՕԳՕՍՏՕՍ/ՕԿՕՍՏՕՍ *(գրբ. օգոստոս)* - *գ.* Տարվա ութերորդ ամիսը՝ օգոստոս: *...Մըսլըհաթ ըն անում, վար հըրսանէք'ը օքօստօսումը անին, վար սէլ չի կ'ա* (ԱԱ, 82):

- Հօքօստօսու աղվէս - Շատ նիհար անձ: *Հօքօստօսու աղվէս ա Քավէնը, փըչիս՝ վէր կըղնէ* (Բ):

ՀՕՔՕՑ - *գ.* Ննջեցյալների վրա կատարվող համառոտ ծես: *Առաչ հօքօցը անդաթ ա իլալ* (Բ):

ՀՕՔՕՑ-ՀԱՆԳՈՒՑԷԼՕՑ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Հօքօց-հանգուցէլօց ինիլ/տը'ռնալ - Վախճանվել, հոգին ավանդել: *Տէսնում ա, վէր հօքօց-հանգուցէլօց ա տըռնըլական, ծէն ա տամ մէծ տըղէն, վիսյաթ անում...* (ՆԱԲ, 122):

ՁԷՎ - *տե՛ս* ԾԻՎ:

Ղ

ՂԱԲ *(թրք. kop (ման))* - 1. *տե՛ս* ՂՕԲՈՒՐ: 2. *տե՛ս* ՄԸԹԻԼ (3):

ՂԱԲԱ/ԿԱՊԱ *(արաբ., պրս. qabā)* - *գ.* Կանացի երկար զգեստ: *Այան միշտ ղաբա յար կ'ը'նում, միհէնգ' ըտի կընէգ' չի կա* (Բ):

ՂԱԲԱԼԱ *(արաբ., թրք. qabāla)* - *գ.* Վկայաթուղթ, վկայագիր: *Մին ղաբա'լա ա քըթալ, վէր էրկու ղօլավ յէս ըզկական ըմ էտ Ուրբէլօվին...* (ՋՏ, Ա, 114):

ՂԱԲԱԼԱՐԾ - *գ.* Կտորեղեն, զգեստեղեն: *...Տը'սնում ա, վը'ր էս տանը ղաբալարշու մին մէծ մաղազին կա...* (ՀԺՀ, VI, 215):

ՂԱԲԱՂ - *գ.* 1. Առանց պոզի այծ: *Ըտըրա իլա'ծ-չիլա'ծընն էլ էրկու ղաբաղ ա ինում* (Զ): 2. Չոր դդում: *Ղաբաղը իփհում ա, տինում ղունաղէն ըռաչին* (Զ):

ՂԱԲԸՂ - *տե՛ս* ՂԱԲԱԼԱ: *...Մին ղաբըղ ա ինք' օնըմ, թա փըլան-փըլան թիվին ղաթըրչի Աբդուլ-Ղասըմը Մաշադի Հասան Ղուլիմալի օղլուն մէյիդը պէրավ, յէս էլ թաղէցի...* (ՋՏ, Ա, 232):

ՂԱԲԸՐՂԱ - *տե՛ս* ՂԱԲՈՒՐՂԱ:

ՂԱԲՈՒԼ *(արաբ., թրք. kabil (կարելի), kebul (ընդունելություն), պրս. ğābul)* - *տե՛ս* ՀԱՄԱԾԱՅՆ (1):

- Ղաբուլ անէլ/ինիլ/կէնալ - *տե՛ս* ՀԱՄԱԾԱՅՆ(Ը)ՎԷԼ: *Չօբանը ղաբուլ ա անում, կօվը մօրթում ըն...* (ՀԺՀ, VII, 168):

ՂԱԲՈՒՂ - *տե՛ս* ՂԱԲՕՂ:

ՂԱԲՈՒՐՂԱ/ՂԱԲԸՐՂԱ *(թրք. kaburga)* - *գ.* Տանիքի հորիզոնական փայտե բարակ ձողերը, որոնց վրա ամրացնում են թիթեղը՝ շիֆերը եւն: *Ղաբուրղան վէր ինի վէչ, կարէլ չըս ժէժտը թըխիս* (Բ):

ՂԱԲՕՂ/ՂԱԲՈՒՂ *(թրք. kabuk)* - *գ.* 1. Կեղեւ (բույսի ցողունի, պտղի, ձվի եւն): *Էտ պուճուր ախպէրը ծառին ղաբուղան տըրէխ ա շինում, կ'ը'նըմ, մին մըհակ էլ կըտրըմ, ծօվավը անց կը'նըմ* (ՀԺՀ, V, 216): 2. Լուցկու դատարկ տուփ: *Էտ վըսկըպըղօճը քըցում ա ղաբօղը, տինում ջուբումը* (Զ):

ՂԱՂԱ *(արաբ. թրք. qada)* - *գ.* Ցավ, նե-

ղություն, դժբախտություն: *Ըշտըղա վէրէ յա, մին ղադն կ'ամ ա, մէզ ջըհում* (Զ):

- Ղադնտ առնիմ/տանիմ - Փաղաքշական արտահայտություն՝ ցավդ տանեմ: *Ղադնտ տանիմ, ք'ինի', մին ըստաքան ճուր պէր* (Զ):

ՂԱԴԱՂ - *գ.* Դանակի՝ մկրատի՝ ունելիի կոթի օղ: *Թիլը քըցում ա տինանկէն ղադաղը, կօխկան կախ տամ* (Զ):

ՂԱԴԱՐ/ՂԸԴԱՐ *(արաբ., թրք. kadar)* - *գ.* Չափ, մեծություն, աստիճան: *... Էն ղըդար թակալ ըն, վը'ր պատառ ա մընացալ, թա ըստակի* (ՀԺՀ, VII4 246):

ՂԱԴԱՔ[1] *(թրք. badak)* - Բամբակե ներկած կտոր՝ արխալուղ կարելու համար: *Ղադաք'ը թինգ'անուց կըտօր ա իլալ* (Զ):

ՂԱԴԸՐ - *տե՛ս* ՂԱԴԻՐ:

ՂԱԴԻՄԻ *(պրս. gədimi (հնագույն)* - *ած.* Շատ հին, հինավուրց: *...Սա ուրանց ղադիմի ադաթըն ա. հանդարդ խօսէլը, յավաշ ման կ'ալը ղըլըցէք գիդալ չըն* (ՋՏ, Ա, 1):

ՂԱԴԻՐ/ՂԱԴԸՐ *(արաբ. kadr, kader, պրս. gādr)* - *գ.* Հարգ, արժեք, արժանիք: *Աղվէսը ասըմ ա.- Էտքանը յը'ս կանիմ, թա վէրջումըն էլ իմ ղադըրըս գ'իդաս* (ՀԺՀ, V, 628):

ՂԱՋ *(պրս. gaz, թրք. kāz)* - *գ.* 1. Սագ: *...Տըմբըլին մանգրան ընգնէլը մէր ղազէրին, օրդակնէրին տուր չի յէկալ...* (ՋՏ, Ա, 182): 2. *փխբ.* Հիմար՝ տխմար անձ: *Էտ ղազը հօրը փուկէրը ցըրը'վ տուվավ* (Բ):

ՂԱՋԱԲ *(արաբ. gazeb)* - 1. *տե՛ս* ՂԱԴԱ: *Գ'ուդում չըմ, թա հինչ անիմ, վը'ր էս ղազաբան պըրծընիմ* (ՀԺՀ, V, 25): *գ.* 2. Ցասում, բարկություն: *Թաքավէրին ղըզաբան լօխ վախում ին* (Զ):

ՂԱՋԱՆ - *տե՛ս* ՂԸՋՂԱՆ:

ՂԱՋԴԱՆ(Ա) - *տե՛ս* ՂԱՍԻԴԱՆ(Ա):

ՂԱՋԻ[1] *(թրք. qazi)* - *գ.* Հոգեւոր բարձրաստիճան պաշտոնյա մահմեդականների մոտ, որ նաեւ դատական գործեր է վարում: *Ղազին հըրաման տըված ա իլալ, վէր հինչ թօրք ուրան կընգանը թակի, ընդըրա ըսպանէլու վըն* (ՀԺՀ, VI, 160):

ՂԱՋԻ[2] - *տե՛ս* ՔԱԾԻ:

ՂԱՋՄԱ *(թրք. kazma (բրիչ)* - *գ.* Կանացի գլխազարդ: *Խանումը, ղազման կըլխէն, վէր տուս ա կ'ամ, լօխ մընամ ըն մաթ մընացած* (Զ):

ՂԱՋՅԱ - *տե՛ս* ՂԱՍԱԲ:

ՂԱԹ *(թրք. kāt)* - *գ.* 1. Երկու առարկաների կամ առարկաների շարքերի միջեւ նեղ տարածություն: *Շէնը էն ա էտ էրկու սարէն ղաթումը* (Զ): 2. Ճեղք, բացվածք: *... Էտ տըղան ծիք' ա տամ կացէնը ղաթան տուս օնում, ճըղված տը'ղը հօփ ա կ'ամ* (ՆԼՂԺԲ, 15): 3. Ծալք, շերտ: *Օխտը ղաթ թօխտ ա տինում, յըրան մը'կնում* (Զ): 4. Երկու իրադարձությունների միջեւ ընկած ժամանակամիջոց: *Էս պէնին ղաթավը մին քանէ տարէ յա անց կընաս* (ԼՂԲ, 379): 5. Ժամանակ, միջոց: *Մին ղաթ չըմ քըթէնում, թա բօստանըս պիհիմ* (Բ):

- Ղաթան տուս օնէլ - 1. Շարքից հանել, հաշվի չառնել: *Մէլիք'ը ցուցակը կարթում ա, Պըլըպուղուն ղաթան տուս օնում* (Զ): 2. Վերացնել, սպանել: *Ըտըրանք մըտածում ըն, թա հունց անին՝ թաքավէրին ղաթան տուս օնին, յէրգ'իրին ուրանք տըրօթուն անին* (Զ):

- Ղաթավը սը'կ կատու ընցընէլ - Իրար հետ գժտվել: *Ըտի էլ վէշ մինը գ'ուդում չի, թա խէ յա ըտըրանց ղաթավը սը'կ կատու ընցալ* (Զ):

- Ղաթավը քամէ ընցընէլ - Նվազագույն ժամանակ անցնել: *Հանալ ղաթավը քամէ չի ընցալ, թանզգան հարթանը պօգ'էրը տուս ա կանալ* (Բ):

- Ղաթը խըրթ ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Ղաթավը սը'կ կատու ընցընէլ: 2. Գործը խանգարվել՝ խափանվել: *Հինչը օգ'ում ըմ անիմ, ղաթը խըրթ ա ըղնում* (Բ):

- Ղաթը ծակէլ/ճըղէլ - Միջոց՝ ժամանակ գտնել մի բան անելու: *Հօնձին վախտը ղաթը ծըկէցէ, ք'ը'ցէ բօստանը ճիրը'ցէ* (Բ):

- Ղաթը կըտըրէլ - Ընդհատվել, ընդհատել: *Լ'ավ փուլ ար ըշխադում, ղաթը կըտըրից* (Բ):

- Ղաթը քամէ ըղնէլ - Մոռացվել: *Պարիկամը վէր պարիկըմօթուն չանէ, ղաթը քամէ կըղնէ* (Բ):

- Ղաթ պէնալ - Տեղ՝ արանք՝ մուտք բացել: *Ցակատը յօր ա ունէս, ղաթ պինանս, վէր կընանէք'ը տուս կ'ան* (Զ):

- Ղաթ տալ - 1. Արանքը մտցնել, խառնել, միացնել: *...Կօնյա պատառ էտ ցօրէն հացատ մը'զ տըվէք', էս կ'ուրէ հացէս նիհէտ ղաթ տաք, բանք'ան կօլ ք'ինի* (ՀԲ, 359): 2. Ընդմիջել, ընդհատել: *Կօրծը ղաթ ըն տամ, գ'ուրուց անում* (Զ):

ՂԱԹԱՐ *(թրք. katar)* - *գ.* Խումբ, շարք: *Էրկու ղաթար մարթ ա հըվաքվում* (Զ):

- Ղաթար անէլ - Խումբ՝ շարք կազմել: *...Ղաթար ըրած՝ հըզէրա իվիլ փանդավ, ցանք'ավ պէռնած մարթէք ըն քինըմ...* (ՋՏ, Բ, 18):

ՂԱԹԸՐ *(թրք. katər)* - *տե՛ս* ՃՕՐԷ:

ՂԱԹԸՐՉԻ - *գ.* Ջորեպան: *...Ուրանց մըռըլնէն յօր կօնին, ղութում պընդըցընին, ղաթըրչու տան, վէր տանի մօլլին թաղէլ տա...* (ՋՏ, Ա, 231):

ՂԱԹ-ՂԱԹ - *տե՛ս* ՂԸԹԸՎՂԱԹ:

ՂԱԹՈՒՄԸ - *մ.* Երբեմն, հազվադեպ: *Ղաթումը կ'ամ ար, հօրը տը'սնում, էլիա ք'ինամ* (Զ):

ՂԱԺ - *գ.* Գազ, օդ, քամի: *Փօրէն մաչը սաղ դաժ ա, կարում չի, թա դինջ նըստէ* (Զ):

ՂԱԺԴԱՆ - *ած.* Շատակեր, որկրամոլ: *Այան ղաժդան մարթկանցը սիրում չար* (Բ):

ՂԱԺԻ - *ած.* Նիհար, բայց փորը ուռած մարդ: *Էտ ղաժին վէր նի յա մընում, լօխ ծընծըղօտում էն* (Զ):

ՂԱԺՏԱՐ - *տե՛ս* ՂԱԺԻ:

ՂԱԼ *(պրս. gal (շրջափակ), թրք. ağəl)* - *գ.* Փարախ, գոմ: *... Շօնը մին լանվ օտում ա, վըխճըրնէրէն ղալէն քըշտին նըստում* (ՀԺՀ, VII, 214):

- Ղալ անէլ - 1. Արգելված տեղերում արածող անասուններին փարախում՝ գոմում եւն արգելափակել: *Շինացուց տըվըրնէն նի տը'ռէն կըլխօզէն արտը, ղօրօղչին քըշից, տարավ ղալ ըրավ* (Զ): 2. *անրգ.* Բանտարկել: *Ախճիգ'ը յօր ա օնէս սաղ քըղաքէն ժօղովուրթը հըվըքէս, պիրիս ղալ ընէս* (ՀԺՀ, V, 302):

ՂԱԼԱ *(գրբ. կլայ, արաբ. qal'a, պրս. ğāl'ə)* - *գ.* 1. Բերդ, ամրոց: *Շուշվա ղալան ըշխարքէս ամմէնաղաշանգ' տը'ղըն ա* (Բ): 2. Շուշի քաղաքի հին անունը: *Սաղ ըշխարքէս քըղըքնէն մէր Ղալին նըհէտ փօխէլ չըմ* (Զ):

- Ղալա շինիլ - *տե՛ս* Քընդ'ըքար(ակ) անէլ (1) (նկատի ունի Շուշիի կոտորածը 1920 թվականին):

- Ղալա տը'ռնալ - *տե՛ս* Քընդըքար(ակ) տը'ռնալ:

ՂԱԼԱԹ - *տե՛ս* ՂԱԼԼԱԹ:

ՂԱԼԼԱԹ/ՂԱԼԼԱԹ/ՂԱԼԱԹ *(արաբ., պրս., թրք. galat (սխալ, թերություն)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղալանթ անէլ - Սխալ գործել, հիմար՝ անխոհեմ քայլ կատարել, չարաչար սխալվել: *Օգընն ահում ա.- Էն մին դօնումըն էլ վը'ր մին պէն փըռնիս, տի ղանանթ չանէս* (ՀԺՀ, VI, 238):

ՂԱԼԼԱԹ - *տե՛ս* ՂԱԼԼԱԹ:

ՂԱԼԱՄ - *տե՛ս* ՂԱԼԼԱՄ:

ՂԱԼԼԱՄ - *տե՛ս* ՂԱԼԼԱՄ:

ՂԱԼԼԱՄ/ՂԱԼԼԱՄ/ՂԱԼԱՄ *(արաբ. qalam)* - *գ.* 1. Եղեգնյա գրիչ, գրիչ: *Մէլիք'ը ղալամը յօր ա օնում, մին թօխտ կ'ըրում* (ՆԱԲ, 133): 2. Սրածայր մետաղյա գործիք՝ փորագրության համար: *Ջանգ'անը ղըլանմավը վը'սկէ մուտանան նախշում ա* (Զ): 3. Երկար փուշ: *Հանդին էշին վը'ննը մին մը'ծ ղալամ ա նի մընում* (ԱԱռ, 28):

- Ղանամ ածէլ - Գրիչով գրել: *Թօխտը յօր ա օնում, ղանամ ածում* (Զ):

- Ղալնմը քար ա ծակում - Ասում են սուր գրիչ ունեցողի մասին՝ լավ է գրում, սրամիտ է գրում:

- Ղալնմավ քաշած - *տեմ* ՂԸԼԻՄԱՔԱԾ: ... *Ըտըրան էլ ինալ ա մին հուրիմանալա, ղըլնմավ քաշած ախճիգա՝ անումը Փէրի* (ԱԱ, 33):

ՂԱԼԲ *(արաբ., թրք. kalb, պրս. ğalb (կեղծած, կեղծ)* - *ած.* 1. Կեղծ, խարդախված: *Ղալբ փուլը կըտըրողըն էլ չի յոր օնէլ* (Ձ): 2. *փխբ.* Ծույլ, դանդաղաշարժ: *Ղալբ յըզնը բիդի մորթիս* (Բ):

- Ղալբ յըզնու աշկէր - Մարած՝ անհրապույր աչքեր: *Ըտըրա աշկէրը հինչ ա՞շկէր ա, ղալբ յըզնու աշկէր ա* (Բ):

ՂԱԼԻԲ *(արաբ. kaləb, թրք. kalip)* - *գ.* 1. Ոտքի թաթի ձեւ տված փայտ կամ այլ նյութ, որի վրա ոտնաման են կարում: *Սապօժնիգը առանց ղալիբ կարէլ չի վընանման կարէ* (Բ): 2. Նմուշ, որից հանում են ձեւ՝ մի այլ նյութով ձուլելու՝ վերարտադրելու համար, կաղապար: *Ղուրղուշումը հանում ա, ածում ղալիբը* (Ձ):

- Ղալիբ տալ/քըցիլ - Կաղապարի վրա անցկացնել, կաղապարի մեջ դնել՝ լցնել, կաղապարել: *Շանը հանգին ղալիբ տալավ դուզվիլ չի* (ԱԲԲ, 77):

ՂԱԼԻՄ - *գ.* Հարսի դիմաց նրա հորը տրվող վարձ, գլխագին: *Միհէնգ ղալիմը անդաթ չի* (Բ):

ՂԱԼԻՆ *(թրք. qalin)* - *ած.* Խիտ, թավ, հոծ: *Մէլիքը էն ղալին հունքէրը ուրուր ա տամ* (ՀԺՀ, V, 238):

- Ղալին քուլանը ճէլի յա նի կէնում - Մեծ հարստությունը արագ է սպառվում:

ՂԱԼՄԱՂԱԼ - *տեմ* ՂԸԼՄԸՂԱԼ:

ՂԱԼՄԱՂԱԼՉԻ - *տեմ* ՂԸԼՄԸՂԱԼՉԻ:

ՂԱԼՄԱՉ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ղալմաչ անէլ - *տեմ* Կալմաչ անէլ (2): ...*Ծըմակավը շօռ ըն տամ, հինչ ապրանք ընում ա, լօխ ղալմաչ անում, մին մարալ փըռնում...* (ՀԺՀ, V, 441):

- Ղալմաչ ինիլ - *տեմ* Կալմաչ ինիլ: *Վըխճըրնէն ղալմաչ ըն ինում, էլ կարում չըն տուս կան* (Ձ):

ՂԱԼՅԱՆ/ՂԷՅԼԱՆ *(պրս. kaliun)* - *գ.* Ծխելու սարք, նարգիլե, գլգլակ: ... *Շարբաթ ա խըմըմ, թախտին յըրա թէք ընգնըմ, ղալյանին ծիք տամ...* (ՋՏ, Բ, 114):

ՂԱԼՈՒԽ/ՂԱՎԼՈՒԽ - *գ.* Գույնզգույն կտորից կարված եւ բերանը թելով փակվող փողի քսակ, որ գործածում էին կանայք: *Խանումը ղալուխը պէնում ա, տըսնում՝ փուլ չի կա* (Ձ):

ՂԱԽԱՋ/ԱԽԱՋ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ղախաջ անէլ - Գործից գցել, ավելորդ տեղը սպասեցնել: *Էս թօռը մէգ ղախաջ ըրավ* (Բ):

- Ղախաջ ինիլ/տըռնալ - Գործից ընկնել, ավելորդ տեղը սպասել: *Ժուղովուրթը էրկու օր ղախաջ ըն ինում, ամմա վէզիրը ըտի էլ կամ չի* (Ձ):

ՂԱԽՊԱ *(արաբ. kahbe)* - *տեմ* ԲՕՋ[1]:

- Ղախպա չուրէյի - *տեմ* ՊԸԼԸԿԱՐՄՈՒՐ:

ՂԱՀԸՐ - *տեմ* ՂԱՋԱԲ:

ՂԱՀ(Ը)ՐԷԼ - *չբ.* Վշտանալ, դարդոտվել: *Քինի՛, կանալ չըմ, կարէլ չըմ, ղահրած ըմ, կանալ չըմ, կարէլ չըմ...* (ԼՂԲ, 197):

ՂԱՀԼՈՒ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղահլու տըռնալ - Թշնամանալ: *Էտ օրվանից ինձ նըհրէտ ղահլու վա տըռալ* (Բ):

ՂԱ-ՂԱ - *ձ.* Ագռավի հանած ձայնը: *Մին էլ քաշին սանը կամ ա՝ ղա՛-ղա՛* (Ձ):

ՂԱՄԱ - *տեմ* ՂԱՄԱ:

ՂԱՄԱ/ՂԱՄԱ *(թրք. kama)* - *գ.* Դաշույն: *Ըստի քընում ըն՝ տըղան ըռաչին, դաչաղը քըմական՝ թըվանգը ծէրքէն, ղամանա կապած* (ՀԱԲ, 15, 128):

ՂԱՄԻԾ - *տեմ* ՂԱՄԻԾ:

ՂԱՄԻԾ/ՂԱՄԻԾ *(թրք. kaməš)* - *գ.* Հացազգիների ընտանիքին պատկանող բարձրացողուն բույս, եղեգ: *Մին օր մին չօբան տէսնում ա, վար էն ա ըտըդ մին դամիշ փըսած* (ՀԺՀ, V, 613):

ՂԱՄԽԱՐ - *տեմ* ԴՈՒՇՄԱՆ:

ՂԱՄՄԱՋ *(արաբ., պրս., թրք. ğammaz)* - *ած.* Ապուշ, բթամիտ, անհասկացող: *Ղամմազ մարթին նըհրէտ հընգըրութուն անօղը ինքընն էլ կըղըմմըզանա* (Բ):

ՂԱՄԾ(Ը)ՎԻԼ/ՂԱՄՉ(Ը)ՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՂԱՄԾԻԼ-ի:

ՂԱՄԾԻ/ՂԱՄՉԻ *(թրք. camčə)* - *տեմ* ՇԱԼԼԸ[2]Ղ: *Յէտավ դամշավ թըխալ ա, ճուրը տուս ա յէկալ...* (ՀԱԲ, 15, 152):

ՂԱՄԾԻԼ/ՂԱՄՉԻԼ - *նբ.* Մտրակով խփել, մտրակել: *Վէր դամշում ա, ծին վազ ա տամ* (Ձ):

ՂԱՄԾՕՏ - *տեմ* ՂԱՄԾՕՏ:

ՂԱՄԾՕՏ/ՂԱՄՇՕՏ/ՂԸՄԻԾՕՏ/ՂԸՄԻՇՕՏ - *գ.* Եղեգնուտ: *Ըրախսէն ղըրաղէ ղամշօտումը շատ վիրի խօգ ա ինում* (Բ):

ՂԱՄՉ(Ը)ՎԻԼ - *տեմ* ՂԱՄԾԸՎԻԼ:

ՂԱՄՉԻ - *տեմ* ՂԱՄԾԻ:

ՂԱՄՉԻԼ - *տեմ* ՂԱՄԾԻԼ:

ՂԱՅ - *տեմ* ՂՈՒՅ:

ՂԱՅԱ - *տեմ* ՔԸՐԾ:

ՂԱՅԴԱ *(արաբ. kaide)* - *գ.* 1. Եղանակ, ձեւ, տեսակ, կերպ: *Ժըղովուրթը քօնա ղայդի յա ապրում...* (ՆԱԲ, II, 28): 2. Սովորություն: *Էտ յէրգիրին թաքավէր ճօկէլին ղայդան էլ ըստի յա ինըմ. մին դուշ ըն պէց թօղնըմ, հուր կըլխէն նըստում ա, ընդրան էլ թաքավէր ըն ճօկըմ* (ՀԺՀ, VI, 186):

ՂԱՅԴԻՆ/ՂԸՅԴԻՆ - *ած., մ.* Կարգին, ինչպես հարկն է: *Մուքին տօն ար շունում, մին մարթ տէսնում ա, վէր ղըյդին չի շունում* (ՆԱԲ, 111):

ՂԱՅԹԱՆ/ՂԷՅԹԱՆ *(թրք. ğaytan)* - *գ.* Մետաքսից գործած հաստ երիզ: *Էտ ախճիգը լավ ղայթան ար կուրծէս* (Ձ):

ՂԱՅԻ - *տեմ* ՂՈՒՅԻ:

ՂԱՅԻԼ *(արաբ. kayil)* - *տեմ* ՂԱԲՈՒԼ: *Համբօն ուզիս ա լանալ Կուրուքօրէն տանէ քաղաք, կընէգը ղայիլ չար կընաս...* (ՀԲ, 361):

ՂԱՅԻՄ *(արաբ. kayim (կանգնած, ուղղանձիգ)* - *ած.* Պինդ, ամուր: *Մին ղայիմ քօղ ա յօր օնում, կապում* (Ձ):

ՂԱՅԻՇ *(թրք. kayəš)* - *գ.* 1. Կաշու բարակ շերտ: *Ղայիշը տամ ա ուստէն, թա.- Ինձը՛տէ մին թօխկա կա՛ռէ* (Ձ): 2. Կաշվե գոտի: *Ղայիշը կապում ա, տուս կամ* (Ձ): 3. *ած. փխբ.* Ոչ փափուկ, ոչ փխրուն, առաձգական: *Ղայիշ հաց ա, կարում չըմ օտիմ* (Բ):

ՂԱՅՄԱՂ *(թրք. kaymak)* - *տեմ* ԸՐԱԺԱՆ:

ՂԱՅՆԱՐ - *գ.* Դարչինով, զանջաֆիլով եւ այլ համեմունքներով եփած ըմպելիք: *Խընամօցը ըռըչին ղայնար էլ ըն տինում* (Ձ):

ՂԱՅՍԱՐ - *տեմ* ՂԸՅԱՍԱԹ:

ՂԱՅՈՒՂ/ՂՈՒՅՈՒՂ/ՂՕՅՈՒՂ - *գ.* Հիշելու կարողություն, հիշողություն: *Տու մէլ ասէլ, թաքավէրը ղայուղը կուրցըրալ ա, վէշ մին պէն մըէնը չի պահում* (Ձ):

ՂԱՆԱՋ - *տեմ* ՂԱՆԴԱՋ:

ՂԱՆԱՄԱԹ - *տեմ* ՂԱՆԻՄԱԹ:

ՂԱՆԻՄԱԹ/ՂԱՆԱՄԱԹ *(թրք. qənimət)* - *գ.* Դիպվածաբար գտնված բան: *Ղանիմաթ ա՞, խըրէգ կէր, լի՞* (Բ):

ՂԱՆԱՄԻՇ/ՂԸՆԱՄԻՇ *(թրք. kanmak)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղանամիշ անէլ - Մեղադրել, քննադատել: *Խօխէրքը վէր տըսնաս ըն՝ շատ ա ուրանց ղընամիշ ընէս, փըխչիս ըն* (ՀԺՀ, V, 590):

ՂԱՆԱՎՈՒՋ/ՂԸՆԱՎՈՒՋ *(թրք. qanavus)* - *գ.* Հում մետաքսից գործած կտոր: *Ղանավուզան խըլըէդ ըն իլալ կըրէլիս* (Բ):

ՂԱՆԴ/ՂԱՆԴ *(արաբ. qand, պրս. ğand)* - *տեմ* ՇԱՔԱՐ: *Լուզուտ օտիմ, հանց ա ղանդ, լանվ ըս գուդում ամէն փանդ...* (ԼՂԲ, 68):

ՂԱՆԴԱՋ/ՂԱՆԱՋ/ՂԱՆՆԱՋ - *ած.* Թեք, ծուռ: *Ուստան յէշում ա, տըսնում՝ պատը ղանդազ ա* (Ձ):

ՂԱՆԴԱՂ - *գ.* Երկար եւ խոր փոս:

էտ տըղան քʼինանմ ա թաքուն թաքավըէրէն տըղէն հընգիստէն քըշտէն մին ղանդաղ կըտրում, մաչին կʼօղլը կէնում... (ՆԼՂԺԲ, 52):

ՂԱՆՊ - *տե՛ս* ՂԱՆԴ:

ՂԱՆԹԱՐ *(արաբ. kantar)* - *գ.* 1. Շուկայի մեծ կշեռք: Միհէնգʼ բըզարումը էլ ղանթար պինըցընօղ չի կա: 2. *փխբ.* Ծանրության անորոշ մեծ չափ: *Տընըշինիտ կընէգʼը օխտը ղանթար կինի* (Բ):

ՂԱՆԻ - *տե՛ս* ՂԱՐԱՆԼԸՂ:

ՂԱՆԻՄ *(թրք. qanim)* - *գ.* Որեւէ բան բացասող, թշնամի: *Էս ճանրը էլ էտ հիվանդութանէն ղանիմը ա* (ԱԱ, 56):

ՂԱՆԼՈՒ - *տե՛ս* ՄԸՐԹԸՍՊԱՆ(Է):

ՂԱՆՁԱՆՏ - *տե՛ս* ԱՂԱՆՁ:

ՂԱՆՁԷՏ - *տե՛ս* ԱՂԱՆՁ:

ՂԱՆՁԻԼ[1] - *տե՛ս* ԸՂԱՆՁԻԼ:

ՂԱՆՁԻԼ[2] *(վրաց. ganjili)* - *գ.* Սխտորանման վայրի բույս: *Առաչ ղանձիլ էլ ընք աղ տիրալ* (Բ):

ՂԱՆՁԻՏ - *տե՛ս* ԱՂԱՆՁ:

ՂԱՆՁՎԻԼ - *տե՛ս* ԸՂԱՆՁՎԻԼ:

ՂԱՆՆԱՁ - *տե՛ս* ՂԱՆԴԱՁ:

ՂԱՆՆԱԹ - *տե՛ս* ՂՈՒԾ-ՂԱՆՆԱԹ:

ՂԱՆՁԱ(Ն)Ք - *տե՛ս* ԸՂԱՁԱ(Ն)Ք:

ՂԱՆՁԸՂ *(թրք. kangək)* - *գ.* 1. Էգ շուն, որ սովորաբար ավելի կատաղի է լինում: *Ղանջըղէն վէր դայաղ ինի, կʼուլ կընկօխէ* (ԱԲԲ, 60): 2. *փխբ.* Լիրբ, անզգամ՝ կատաղի կին: *Էտ ղանջըղը մարթին տօնը քանդից* (Բ):

ՂԱԾ - *գ.* Թամբի առջեւի կամ ետեւի՝ դեպի վեր ցցված մասը: *...Ղօշալանալան թամքին ղաշան կախ տըված, խանչալընն ա գʼօրդան կապած, էլ ղալաթ կանար Ալին յա Վալին ընդրրա խուսըցընար...* (ՋՏ, Բ, 217):

ՂԱԾԱՆԳʼ - *տե՛ս* ՂԱՆՇԱՆԳʼ:

ՂԱՆՇԱՆԳʼ - *տե՛ս* ՂԱՆՇԱՆԳʼ:

ՂԱՇԱՐ *(թրք. qənšər)* - *ածական, գ.* Բաց, երեւացող, տեսանելի (տեղ): *Տուս ընկամ ղաշարը, ըսքըսում հարայ տալը* (Ձ):

ՂԱՇԷՎ *(թրք. kəšəgə)* - Անասուններին, հատկապես ձիուն մաքրելու՝ քերելու՝ քորելու երկաթե ատամնավոր գործիք: *Էտ կավը, մինչըվ վէր ղաշէվավ քօրում չին, կաթնը չար տամ* (Ձ):

ՂԱՇԽԱ - *ածական.* 1. Աշխետ: *Ղաշխա ծին քʼօհլան կինի* (Բ): 2. *փխբ.* Խարդախ: *Հու անէ-չանէ, ղաշխա մարթը կանէ* (ԱԲԲ, 59): 3. *գ.* Լոբու տեսակ: *Ղաշխան ղաշանգʼ լօբի յա* (Բ): 4. *տե՛ս* ՂԱՇԱՐ:

ՂԱՇՇԱՆԳʼ - *տե՛ս* ՂԱՇՇԱՆԳʼ:

ՂԱՇՇԱՆԳʼ/ՂԱՇՇԱՆԳʼ/ՂԱՇԱՆԳʼ/ՂԱՇԱՆԳʼ - *ածական.* 1. Գեղեցիկ, հաճելի, դուրեկան, վայելչատես: *Սաղ քըշէրը էտ ախճիգʼը քօն չի ինըմ, մին ղանշանգʼ գʼանա յա կʼօրծըմ* (ՀԺՀ, V, 181): 2. Անթերի, կատարյալ: *Ղանշշանգʼ կօրծ ա, կարէլ չըս պէն ասիս* (Ձ):

- Ղանշշանգʼ պատան թըրէքʼ չի նըէստա կէնալ - Կատարյալին՝ անթերիին չես կարող թերություն վերագրել՝ քննադատել:

ՂԱՉԱՂ - *տե՛ս* ՂԱՉՉԱՂ:

ՂԱՉԱՂԲԱՇԻ - *տե՛ս* ՂԱՉՉԱՂԲԱՇԻ:

ՂԱՉԱՆՔ - *տե՛ս* ԸՂԱՉԱՆՔ:

ՂԱՉԻ - *տե՛ս* ԽԸՌԷՃ:

ՂԱՉԻՓՈՒԼԻ - *գ.* Գյուղացու հարկատեսակ: *Մանրդին կարում չար, թա ղաչիփուլին տա* (Ձ):

ՂԱՉՉԱՂ/ՂԱՉԱՂ *(թրք. kəčak)* - *գ.* Իշխանության հետապնդումից փախած մարդ՝ փախստական: *Թէվանը ղաչչաղ ա իլալ, քանի վէր կամունիստնէն ուզիս ըն իլալ ընդրրա տանուրմա քըցին* (Ձ): 2. Ավազակ: *Քʼինալիս վախտը ղըչըղնէն տուս ըն կամ տըրա առաչը, օգում ըն, վար տըրան պըլօկէն* (ՆԼՂԺԲ, 148):

- Ղաչչաղ Նանբի - Նիհար եւ տգեղ մարդ: *Էտ ղաչչաղ Նանբին ըսկի ղարաբաղցու շընօրք չօնէ* (Բ):

ՂԱՉՉԱՂԲԱՇԻ/ՂԱՉԱՂԲԱՇԻ - *գ.* Ղաչաղների պարագլուխ՝ առաջնորդ: *...Ղաչաղբաշին մին ղըչաղու աշկավ ա անում, էս տըղէն յօր ա օնում...* (ՀԱԲ, 15, 128):

ՂԱՋԻԼ - *նբ.* Արագ եւ անորակ գրել: *Նըստում ա, ղաջանում, թօխտը տամ, թա.- Տար տօ՛ վէգիրին* (Ձ):

ՂԱՌԻ *(թրք. kari)* - *գ.* 1. Ոչխարի մաքրած թափան: *Վըխճարու ղառին կըլօխընն ա քաշում, տանռնում քաչալ տըղա* (ՆԼՂԺԲ, 31): 2. *փխբ. տե՛ս* ՁԱԴՈՒ: 3. *փխբ. տե՛ս* ՔԱՎԹԱՌ:

ՂԱՍԱԲ *(արաբ., թրք. kassab, պրս. ğāssab)* - *գ., ածական.* 1. Մսագործ, մսավաճառ: *Մին թօխտ ա կʼիրիս, տաս ուրան, թա.- Տար տօ՛ր մէր ղըսաբէն* (ՀԺՀ, V, 298): 2. *փխբ.* Արյունարբու (մարդ): *Էտ ղասաբը շատ մարթու կըլօխ ա կէրալ* (Ձ): 3. *փխբ.* Ապաշնորհ ու կոպիտ վիրաբույժ: *Իզէն էլ հինչ դօ՞խտուր, ղասաբ ա, լի՞* (Բ):

ՂԱՍԱԲԽԱՆԱ *(պրս. gāssabxane)* - *գ.* Շուկայի՝ խանութի այն մասը, որտեղ միս են վաճառում: *Ըստէփանակʼըրտ մին խըլլան ղասաբխանա կա, մէսը բօլբօլ ա* (Բ):

ՂԱՍԻԴ/ՂԱՍՏԻ *(արաբ., թրք. kest (կանխամտածություն)* - *մ.* Դիտմամբ, միտումնավոր կերպով: *Սանասարը ղասիդ ա տի անում* (ՀԱԲ, 15, 14):

ՂԱՍԻԴԱՆ(Ա)/ՂԱՋԱՆ(Ա) *(թրք. qəsdən)* - *տե՛ս* ՂԱՍԻԴ:

ՂԱՍՆԱՂ/ՂԱՍՆԷՂ/ՂԱՍՆԸՂ *(թրք. kasnak)* - *գ.* Մի ծայրը կեռ մետաղյա ձողիկ՝ հյուսելու համար: *Էտ ախճիգʼը ղըսնաղավ մին լʼավ յալլըխ ա կʼօրծում* (Ձ):

ՂԱՍՆԷՂ - *տե՛ս* ՂԱՍՆԱՂ:

ՂԱՍՆԸՂ - *տե՛ս* ՂԱՍՆԱՂ:

ՂԱՍՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղաստ անէլ - Ջանալ, ձգտել: *Ախճիգʼը ասըմ ա.- Տու պըտրհէլու յըս մին պուճուր, կʼէղէցիկ խօխի, դա՛ստ ըրա, վէր պաչիս վէչ, թա վէր պըչէցիր, ինձ մօռանալու յըս* (ՀԺՀ, V, 176):

ՂԱՍՏԻ - *տե՛ս* ՂԱՍԻԴ:

ՂԱՎ *(թրք. kav)* - *տե՛ս* ԱԲԷԹ:

ՂԱՎԱԼ *(թրք. kaval)* - *գ.* 1. Սրինգ: *Չօբանը ղավալը տանուս ա օնում, ածում* (Ձ): 2. Թմբուկ, դափ: *Ղըվալէն վէր թըխում ա, սանը շէնանվը մին ա տըէռնում* (Ձ): 3. *փխբ.* Երաժիշտ, նվագող: *Առանց ղավալ հըրսանէքʼը ցըմաքած ախպանուր ա* (ԱԲԲ, 19):

ՂԱՎԼՈՒԽ - *տե՛ս* ՂԱԼՈՒԽ:

ՂԱՎՈՒՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղավուր անէլ - Հիվանդին այցելել՝ տեսակցության գնալ: *Կարօն տըղըպէրց ա ըղնում, շինանցէքʼ հէրթավ ղավուր ըն անում* (Բ):

ՂԱՎՈՒՐՄԱ *(թրք. kavurmə (խորոված)* - *գ.* Իր հյութով ու ճարպով տապակած միս, որ, լցնելով ամանների՝ կճուճների մեջ եւ յուղով մինչեւ երեսը ծածկելով, պահում են ձմեռվա համար, տհալ: *Կընդրմընդ ղարաբաղցէ յա ղավուրմա շինում* (Բ):

ՂԱՎՈՒՐՄԱՑՈՒ - *գ., ածական.* Ղավուրմա պատրաստելու համար նախատեսած՝ պիտանի (միս): *Տըվարէն յըղալի մէսը լʼավ ղավուրմացու վա* (Բ):

ՂԱՐԱ[1]/ՂԱՐԱՎ - *գ.* Չորացրած թթվաշ պտուղներից պատրաստած ուտեստ: *Պիրիս ա ամմէն հինչան վէր տընիս՝ խօրագʼ, ախտա ըրած հունի ղարավ, ցօրէն փափուկ հաց...* (ՀԺՀ, V, 318):

- Ղարա տալ - *տե՛ս* ԾԸՄԾԸՄՕՐԷԼ:

ՂԱՐԱ[2] - *տե՛ս* ԹԱՅԱ:

ՂԱՐԱԲԱՂ - *գ.* Լեռնային Ղարաբաղը: *Ղարաբաղը ըշխարքէս ամմէնալʼավ տընէղը ա* (Բ):

- Ղարաբաղի ծի - Ձիատեսակ, որ բուծում էին Ղարաբաղում եւ որը աշխարհում հայտնի էր իր արագավազ եւ դիմացկուն լինելով: *Միհէնգʼ Ղարաբաղ էլ Ղարաբաղի ծի չի կա* (Բ):

ՂԱՐԱԲԱՂՑԷ - *գ.* 1. Ղարաբաղի բնակիչ: *Ղարաբաղցէն վէր թօթու արաղ չի խըմից, էլ հինչ ղարաբաղցէ* (Բ): 2. *փխբ.*

Համառ՝իրասածի անձ: *Մօսի, հինչ Մօ՞սի, դարաբաղցէ... կօխկը հըստեցընէս ա, կօխկէն չի ընգնէս...* (ՀԺՀ,V, 670):

ՂԱՐԱԲԱՐՈՒԾ - *տե՛ս* ՀՕԹԱՆ:

ՂԱՐԱԴԱՄ - *գ.* 1. Գետնափոր կամ քարե հիմքերի վրա կանգնած՝ չորս ուղղահայաց սյուներին հենված հորիզոնական շարվածքի կաղնե հաստ գերաններով շինված տանիքով քառակուսի կացարան՝ շինություն՝ տուն: *Միհէնգ մէր շէնը շատ ա փօխվալ, էն քՕհնա դարադամնուն տը՛ղը էրկուըտըժանէ տընէր ըն շինալ...* (ՀԲ, 348): 2. *փխբ.* Անշուք տուն: *Էտ դարադամը հինչ ա՞, վէր շինանալ ըս* (Բ):

ՂԱՐԱՋ *(արաբ. ġaraz (ոխ, վրեժ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դարազ անէլ - Վնասել, թշնամություն անել: *Տա յէլ ասում ա.- Յը՛ս նըրա նըհը՛տ հաց ըմ կըտրալ, կարէլ չըմ նըրան դարազ անէմ* (ՀԺՀ, VII, 36):

ՂԱՐԱՂԱՋԻ/ԴԱՐԱՂԱՋԻ/ԴԱՆՐԱՂԱՋԻ *(թրք. darağaci)* - *գ.* Կախաղանի սյուն: *Պիրում ըն դարաղաջին տընգում, վէր էտ տըղէն կախ տան* (Ձ):

ՂԱՐԱՂԸԼՉԱՂ - *գ.* Մուգ գույնի ցորենի տեսակ: *Դարաչըլչաղան քախծըր հաց ըն թըխում* (Բ):

ՂԱՐԱՂՈՒԼ - *տե՛ս* ՂԱՐԱՎՈՒԼ:

ՂԱՐԱՂՈՒԼՉԻ - *տե՛ս* ՂԱՐԱՎՈՒԼՉԻ:

ՂԱՐԱՂՈՒԼՉՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՂԱՐԱՎՈՒԼՉՕԹՈՒՆ:

ՂԱՐԱՂՈՒԾ - *տե՛ս* ՂԸՐԸՂՈՒԾ:

ՂԱՐԱՄԱՓՕՆ - *տե՛ս* ՂԸՐԱՄԱՓՕՆ:

ՂԱՐԱՆԼԸԽ - *տե՛ս* ՂԱՐԱՆԼԸՂ:

ՂԱՐԱՆԼԸՂ/ՂԱՐԱՆԼԸԽ/ՂԸՐԸԼԸԽ *(թրք. qaranliq)* - *ած.* Շատ մութ, խավարչտին: *Մին դարանլըղ քըշէր հըղէ յըն ինանում* (Ձ):

ՂԱՐԱՉԻ *(թրք. garači)* - *գ.* 1. Գնչու: *Մին մարթու տօն մին դարաչի յա կ՚ամ* (ԲՀԲ, 150): 2. *ած., գ. փխբ.* Աներես, անզգամ (անձ): *Հաց օտէլիս էտ դարաչի ախճիգ՚ը էն մին ըխճըկանը քըշտէն հաց չի օտում...* (ՀԺՀ, V, 634):

ՂԱՐԱՉՈՒԽԱԼԻ - *ած.* Պարզամիտ, միամիտ: *Դարաչուխալի մարթ ա Միշա դային* (Բ):

ՂԱՐԱՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Աներեսություն, անզգամություն: *Դարաչին դարաչօթունավ ա ա կըլՕխը պահում* (Բ):

ՂԱՐԱՎ - *տե՛ս* ՂԱՐԱ[1]:

ՂԱՐԱՎԱԾ *(թրք. qarabaš (սեւագլուխ)* - *գ.* Աղախին, ծառա: *Ծըրավում ա, ՝ուրանն դարավաշնէրէն ղըրկում ա, վէր քՕինանն ճՕուր պէրին* (ՀԺՀ, V, 170):

ՂԱՐԱՎԱԾՕԹՈՒՆ - *գ.* Աղախին՝ ծառա լինելը: *Դարավաշօթունը կընՕխանց ա անդաթ* (Բ):

ՂԱՐԱՎՈՒԼ/ՂԱՐԱՂՈՒԼ *(ռուս. караул, թրք. karaul)* - 1. *տե՛ս* ՂԱՐԱՎՈՒԼՉԻ: 2. *տե՛ս* ՂԱՐԱՎՈՒԼՉՕԹՈՒՆ:

- Դարավուլ կաղնել/կէնալ/քաշիլ - Պահակություն անել, հերթապահել, հսկել: *Էն մին ՝ուրՕ՚ունը թաքավէրին միշնանկ տըղան ա քՕընըմ, դարավուլ կաղնըմ* (ՀԺՀ, V, 28):

ՂԱՐԱՎՈՒԼՉԻ/ՂԱՐԱՂՈՒԼՉԻ - *գ.* Պահակ, հերթապահ, հսկող (հատկապես՝ զինված): *... Նօք՚ան ա փըռնում, տինում ըպրընքնէրէն յըրա դարաղուլչի* (ՀԺՀ, V, 16):

ՂԱՐԱՎՈՒԼՉՕԹՈՒՆ/ՂԱՐԱՂՈՒԼՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Պահակություն, հերթապահություն, հսկողություն (հատկապես՝ զինված): *Դարավուլչօթունը վէր ինի վէչ, կ՚օղէրը կըշընտանան* (Բ):

ՂԱՐԱՐ/ՂԸՐԱՐ *(արաբ. qarār)* - *գ.* Անդորրություն, հանգստություն: *... Վը՛չ քօն օնիմ, վը՛չ դարար...* (ԼՂԲ, 151):

- Դարարը ըղնէլ - Հանգստություն տիրել, կարգավորվել, կանոնավորվել: *... Լօխ մըհէգ դՕ՚ուզմիշ ա իլալ, ղըրարըն ընգալ...* (ՋՏ, Ա, 83):

ՂԱՐԱՓՈՒԼ(Ի) - *գ.* Փոքր արժեք ունեցող մետաղադրամ: *Մին դարափուլի յա տամ, տանան տՕ՚ուս քընցՕ՚ում* (Ձ):

ՂԱՐԻԲ *(արաբ., պրս., թրք. garib)* - 1. *գ., ած.* Պանդուխտ, օտարական: Դարիբին հանալը դարիբը կըգ՚իդան (Բ): 2. *ած.* Անծանոթ, օտար: *Կամ ա հըսնում մին դարիբ շէն* (Ձ):

ՂԱՐԻԲՕԹՈՒՆ/ՂԸՐԻԲՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Պանդխտություն, պանդուխտի՝ օտարականի վիճակը: *Դարիբօթունը շատ մարթու տօն ա քանդալ* (Ձ): 2. Օտարություն, օտար երկիր: *Մարթը դարիբօթուն ա քՕինանմ, մին քանէ տարէ կէնում, յէտ կ՚ամ, տը՛սնում տանը իրէք խօխա* (ՆԼՂԺԲ, 134):

- Դարիբօթուն քաշիլ - Նոր միջավայրին՝ պայմաններին դժվար ընտելանալ, հայրենիքը կարոտել, օտարություն զգալ: *Ամմա էտ տըղան կարում չար թաքավէրին պալատումը կէնա, դարիբօթուն ար քաշՕ՚ում* (Ձ):

ՂԱՐԽ *(արաբ., պրս. ğārğ (ընկղմում, սուզում)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Դարխ անէլ - *տե՛ս* ԽԸՐԷԼ:

- Դարխ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ԽԸՐՎԷԼ:

ՂԱՐԿԷԼ/ԸՂԱՐԿԷԼ/ՂՕՐԿԷԼ/ՂԸՐԿԷԼ *(գրբ. (յ)ուղարկեմ)* - *նբ.* 1. Մեկին ճամփել, մի տեղ ճանապարհել: *Տըղան քՕընամ ա հօրը դարկըմ թաքավը՛ռէն պալատը* (ՆԼՂԺԲ, 20): 2. Առաքել: *Էնքան կընգանը, խուխօցը հէտէ փայ ար դարկում, վը՛ր էտ ղըրկածավը ՝ուրՕ՚ուշՕ՚ու խանթիր էլ ին քընթէնՕ՚ում* (ՆԼՂԺԲ, 102): 3. Հղել, ապսպրել: *Մօրը յըրա խաբար ա դարկում, վէր էրկու օրանը յը՛տը կ՚ընալական ա* (Ձ):

ՂԱՐԿ(Ը)ՎԷԼ/ԸՂԱՐԿ(Ը)ՎԷԼ/ՂՕՐԿ(Ը)ՎԷԼ/ՂԸՐԿ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՂԱՐԿԷԼ-ի:

ՂԱՐՂՈՒ *(թրք. kargi)* - *տե՛ս* ՂԱՆՄԻԾ: *Մին դարղու ա պուկ տամ, պըտօկը բընգում, տանում ճիրումը տընգում, հանցու լընանօղ խօցը մընշկընէն ծակէ* (ՆԱԲ, 87):

- Դարղու բիզՕ՚ղ - *տե՛ս* Գ՚օլում դարղու վէր տընվօղ:

- Դարղուվէն ծակը քընցիլ - *տե՛ս* Հիդիդին ծակէն տէմ անէլ:

ՂԱՐՂՈՒՏ - *տե՛ս* ՂԱՆՄԾՕՏ:

ՂԱՓ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Դափ տալ - *տե՛ս* ԿԸԾԷԼ (1):

ՂԱՓԱ - *տե՛ս* ԿՕՓԷ:

ՂԱՆՓԱ - *տե՛ս* ԿՕՓԷ: *Ծափ ա տամ, մին կատու կ՚ամ ա՝ էրկու ծէրքէն մին պադնօս, յըրան դանփա* (ԲՀԲ, 184):

ՂԱՓԱՂԱՆ - *տե՛ս* ՂԱՆՓԱՂԱՆ:

ՂԱՆՓԱՂԱՆ/ՂԱՓԱՂԱՆ - *գ.* Նեղ ու երկարավուն ծորակով աման՝ թեյ կամ սուրճ եփելու համար: *Միհէնգ՚ էլ դանփանան պինըցընօղ չի կա* (Բ):

ՂԱՓԱՋ(Ա) - *տե՛ս* ՂԱՓԱՋ(Ա):

ՂԱՆՓԱՋ(Ա)/ՂԱՓԱՋ(Ա) *(արաբ. qafas, պրս. ğāfās, թրք. kafes)* - *գ.* 1. Մետաղյա՝ փայտյա ձողերով սարքված վանդակ՝ մեջը թռչուն՝ կենդանի պահելու՝ արգելափակելու համար: *Էտ մարթը մին դանփազան յա շինըմ, դուզը տընՕ՚ում մը՛չին* (ՀԺՀ, V, 212): 2. *փխբ. տե՛ս* ՏՕՒՐՄԱՆ:

- Դանփազան ընգած դուզ - Արգելափակված՝ գործելու հնարավորություններից զրկված անձ: *...Դանփազան ընգած դուզ ըմ, արար աշխարք սիրըմ ա* (ԼՂԲ, 37):

ՂԱՓԱՂ *(արաբ. ğapağ, թրք. kapak)* - *տե՛ս* ԸՌԸԽԿԱԼԻ:

ՂԱՓԱՆ - *գ.* Քաղաք բերված եւ վաճառքի ենթակա մթերքների հարկման կետ: *Ըտըրանք հէրթավ քՕինամ ըն դափանը, խարջը տամ* (Ձ):

ՂԱՓԼԱՄԱ *(թրք. kapāmə (փակ անոթի մեջ եփված միս)* - *գ.* Կերակուր, որ պատրաստում են դդումի մեջ բրինձ, յուղ, մեղր եւն լցնելով եւ եփելով կամ թոնրի մեջ խորովելով: *Դափլաման լանգանթտու պէն ա* (Ձ):

ՂԷ - *տե՛ս* ՂԻ:

ՂԷԿԱՎԱՐ *(գրբ. ղեկավար)* - *գ.* Պարագլուխ, առաջնորդ, իշխանավոր: *Էր-*

կու կօրծ ընօղէն յըրա էլ մին ղէկավար բիդի ինի (Բ):

ՂԷԿԱՎԱՐԷԼ *(գրբ. ղեկավարեմ)* - *նբ.* Գլխավորել, առաջնորդել: *Իրանըմը էր-կու ախպէր ղէկավարում ըն...* (ԲՀԲ, 113):

ՂԷԿԱՎԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՂԷԿԱՎԱՐԷԼ-ի:

ՂԷԿԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ *(գրբ. ղեկավարություն)* - *գ.* 1. Ղեկավարելը, ղեկավարվելը: *Իրէք տարէն թըմամում ա, տանը ղէկավարութիւնը հանձնըվում ա տանը մըծէրէն* (ՆԼՂԺԲ, 56): 2. Ղեկավարներ, ղեկավար մարմին, կառավարություն: *Ղէկավարութիւնը վօրօշալ ա, վէր վը-ղէրը տա շինացուց, լօխ ուրխացալ ըն* (Բ):

ՂԷՂԱՃ - 1. *տե՛ս* ՂԱՆՂԱՋ: 2. *տե՛ս* ՇԻԼԴԻ:

ՂԷՅՂ *(թրք. qeyd)* - *տե՛ս* ՀՕՔՍ:

ՂԷՅԹԱՆ - *տե՛ս* ՂԱՅԹԱՆ:

ՂԷՅԼԱՆ - *տե՛ս* ՂԱՅԼԱՆ:

ՂԷՅՆ(Ը)/ՂԷՆԳ(ՆԸ)/ՂԷՆԳ(ՆԸ) *(գրբ. (ե)ղունգն)* - *գ.* Մարդու մատների ծայրի եղջերային կազմությամբ շերտը, եղունգ: *Ղէյնավը ք'իրիում ա, յարան քանդում* (Զ):

- Ղէյնը ծըծէլ - *տե՛ս* Մաննը ծըծէլ:

- Ղէյնը կըտըրէլ, տանը յըրա տինիլ - Խիստ տնտեսել: *Կընէգ'ը էն ա, վէր ղէյ-նը կըտըրում ա, տանը յըրա տինում* (Բ):

- Ղէյնը մըսան տիւս օնէլ - Մեծ ցավ պատճառել, տանջել, չարչարել: *Հարթ-նը տընըցուց ղէյնը մըսան տիւս ար օնում, օր-իշը'ղ չար տամ* (Զ):

- Ղէյնը չաժիլ (մինին) - *տե՛ս* Մազը չաժիլ (մինին):

- Ղէյնը պըրտըտիւսիլ - Գաղտնիք-ները իմանալ/ասէլ: *Պառավը ըտըրա ղէյնը պըրտըտիւսում ա, ք'ինամ լօխ թաջիրին պատմում*:

- Ղէյնին յէշիլ - Եղունգին նայելով՝ գուշակություն անել: *Շուշի մին ղէյնու յէշօղ ա իլալ՝ անումը Յէփրաքսյա* (Բ):

- Ղէյնու մըչանք - *տե՛ս* Մին թիք'ա:

- Ղըյնէրէն մէսը օտէլ - Եղունգները կրծելով՝ ջղայնությունը մին կերպ զսպել՝ լուռ տանել: *Մարթը ճըղճըղամ ա, կընէգ'ը ղըյնէրէն մէսը օտում ա, ամմա ջօղաբ չի տամ* (Զ):

ՂԷՅՐԱԹ/ՂԸՅՐԱԹ/ՂԸՐՅԱԹ *(արաբ. qayrat (ջանք), թրք. gayret (բարեգործություն))* - *գ.* Ջանք, ջանասիրություն, եռանդ, ուժ: *Մարթին բիդի ղէյ-րաթ ինի, վէր կարէ կօրծ անէ* (Զ):

ՂԷՆԳ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՂԷՅՆԸ:

ՂԷՆԳ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՂԷՅՆԸ:

ՂԸԲԱՎԷՐ - *ած.* Պատյանի մեջ ներ-փակված, պատենավոր: *Մին ղըբավէր թօր ա տամ* (Զ):

ՂԸԲԱՅՈՒ - *տե՛ս* ՄԸԹԻԼԱՅՈՒ:

ՂԸԲԸՐ-ՂԱԲԱՐ - *տե՛ս* ԴԻՆԱՐ-ԴԻ-ՆԱՐ:

ՂԸԲՈՒՋԱՂ - *տե՛ս* ՂԸՐԱՂԲՈՒՋԱՂ:

ՂԸԴԱՐ - *տե՛ս* ՂԱԴԱՐ:

ՂԸԴԸՂԱ - *գ.* Արգելք, արգելում: *Լօխ մանքտա-մանսալա, հիշքան օզըմ ըս, յէ՛կ, քա՛ղէ, ղըղըղա չի կա* (ԼՂԲ, 385):

- Ղընդղա անէլ - Արգելել, թույլ չտալ: *... Յասաղուլնէն Քուռան ճիւր յօր օնօղ մարթօց ու կընանօց ղընդղա ըն անըմ, վէր ճիւր տանին...* (ՋՏ, Ա, 142):

ՂԸԴԸՂՕՐՍՈՒ - *տե՛ս* ՀԱՐԱՅ-ՀԸ-ՐՕՑ:

ՂԸԴԻ - *տե՛ս* ՂԸԼԴԻ:

ՂԸՋԱՐԱԾ - *գ., ած.* Սագեր արա-ծեցնող: *Տու մէլ ասէլ էտ ախճիգ'ը թա-քավէրին ղըզարածը ա* (Զ):

ՂԸՋԱՊԻՒՆ - *գ.* Սագերի բույն: *Աղ-վէսը նի յա մընում ղըզապիւնը, կ'օղը կէնում* (Զ):

ՂԸՋԸԼԲԱԾ *(թրք. kizilbaš (կարմրագլուխ), պրս. ğezelbaš)* - *գ.* 1. Պարսիկ: *Մը'զ համ թօրքէրը ըն շատ վընաս տուվալ, համ ղըզըլբաշնէն* (Զ): 2. *փխբ.* Ավազակ, թալանչի: *Ամմա ղըզըլբաշնէն ըստը'ղ էլ չըն օր-իշը'ղ տաս...* (ԱԱ, 19):

ՂԸՋԸԼՋԱ - *տե՛ս* ՊԸՌՕԿ (3):

ՂԸՋԸՂՈՒՋ/ՂՈՒՋՈՒՂՈՒՋ - *մ.* Կուզեկուզ: *Ղըզըղուզ մուտանում ա, նի մը-նում նէրքէ տօնը* (Զ):

- Ղըզըղուզ անէլ - Կուզեկուզ շարժվել: *Խը'ղճը հինչ ա՞նէ, մաշկը ցավում ա, ըտըրա հը'տէ յա ղըզըղուզ անում* (Բ):

ՂԸՋՂԱՍ/ՂԱՋԱՍ *(թրք. kazan)* - *գ.* Կաթսա: *Օշափը ղըզղանը առաչին ա տինում, օտում, պըրծնում, ք'ինում* (ՀԺՀ, V, 269):

ՂԸՋՂԸՍԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՏԱՂԷԼ:

ՂԸՋՂՈՒՆ - *տե՛ս* ՂՈՒՋՂՈՒՆ:

ՂԸՋՄԻԾ *(թրք. qizmiš (կատաղած))* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ղըզմիշ անէլ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՂՑ(Ը)-ՆԷԼ:

- Ղըզմիշ ինիլ - *տե՛ս* ԿԸՏԱՂԷԼ:

ՂԸՋՕՂԼԱՆ - *ած., գ.* Արական եւ իգական սեռի հատկանիշներ ունեցող (անձ), երկսեռ, հերմաֆրոդիտ: *Ղըզօղ-լան մարթիք' էլ կան ըշխարքումը* (Բ):

ՂԸԹ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղընթ ինիլ/տը'ռնալ - Անհետանալ, անհետ կորչել: *Էտ օրվանից օշափը էտ ծըմական ղընթ ա ինում* (Զ):

ՂԸԹԸՎՂԱԹ/ՂԱԹ-ՂԱԹ *(թրք. qat-qat)* - *մ.* 1. Երբեմն-երբեմն, մերթ ընդ մերթ: *Տընդան ղընթըվղաթ քընդաքան կ'աս ա, հօրը տընսնաս, էլիա ք'իս* (Զ): 2. *տե՛ս* ՏԸ'Ղ-ՏԸ'Ղ: *Էտ ծըմակումը ղընթըվղաթ կաղնօտ էլ կա* (Զ):

ՂԸԺԲԸԺԱԼ/ՂԸԺՂԸԺԱԼ/ՎԸԺՎԸ-ԺԱԼ - *նբ.* 1. Խառնաշփոթ աղմուկ հա-նել: *Տահանք վէր ղընժբընժամ ըն, ըլբաս-տընրակը փախչիում ա* (Զ): 2. Շաղվել (աչ-քերը): *Տիւզնութիւնան աշկէրընս ղընժ-բընժաս ա* (Բ): 3. Վխտալ, զեռալ: *Մուկնէ-րը շընտացալ ըն, ղընժբընժամ ըն* (Բ):

ՂԸԺԲԸԺԱԼԻ/ՂԸԺՂԸԺԱԼԻ/ՎԸԺ-ՎԸԺԱԼԻ - *մ.* Ղժբժալով: *Ղընժբընժալի նի յըն տը'ռնում հայաթը* (Զ):

ՂԸԺԲԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ/ՂԸԺՂԸԺՑ(Ը)-ՆԷԼ/ ՎԸԺՎԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՂԸԺԲԸ-ԺԱԼ-ի:

ՂԸԺԲԸԺՕՆ/ՂԸԺՂԸԺՕՆ/ՎԸԺՎԸ-ԺՕՆ - *գ.* Ղժբժալը, ղժբժալու ձայնը: *Ղընժբընժօնէն յըրա տընատարը տիւս ա կ'ամ* (Զ):

ՂԸԺԲԸԺՕՑ/ՂԸԺՂԸԺՕՑ/ՎԸԺՎԸ-ԺՕՑ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺՕՆ:

ՂԸԺԸ-ԲԸԺԻ/ՂԸԺԻ-ԲԻԺԻ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺՕՆ:

- Ղընժը-բընժի անէլ - *տե՛ս* ՂԸԺ-ԲԸԺԱԼ:

ՂԸԺԺԱԼ/ՎԸԺԺԱԼ *(գրբ. վժժալ (գահավիժել)* - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺԱԼ:

ՂԸԺԺԱԼԻ/ՎԸԺԺԱԼԻ - 1. *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺԱԼԻ: 2. *տե՛ս* ՂԸԺԺԸՏԱԿԱԾ:

ՂԸԺԺԱՆ/ՎԸԺԺԱՆ - *ած.* Ղժբժացող, ղժժացող: *Ղընժժան խօխէնք' ըն, թօղնում չընն, թա քօն ինիմ* (Բ):

ՂԸԺԺԸՏԱԿԱԾ/ՎԸԺԺԸՏԱԿԱԾ - *մ.* Շատ արագ, շեշտակիորեն: *Մին էլ էն ա տը'սնում, վէր մինը ղընժժըտակած կօխկավը ընցավ* (Զ):

ՂԸԺԺԸՏԱԿԷԼ/ՎԸԺԺԸՏԱԿԷԼ - *չբ.* 1. Շատ արագ՝ շեշտակիորեն սլանալ՝ վա-զել: *Ծիյը'նը ղընժժըտակում ըն, մին մը-նուտումը հընսնում Քօռօղլուն կօշտը* (Զ): 2. Ուժեղ եւ սուր ձայնով գոռալ: *Հինչ ը՞ս ղընժժըտակում, ընգուճնէս քընռացավ* (Բ):

ՂԸԺԺԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՎԸԺԺԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՂԸԺԺԱԼ-ի:

ՂԸԺԺԻՆ/ՎԸԺԺԻՆ - *տե՛ս* ՂԸԺԺԸ-ՏԱԿԱԾ:

ՂԸԺԺՕԿ/ՎԸԺԺՕԿ *(գրբ. վիժակ (ջրի բխելը՝ հոսելը)* - *գ.* Հորձանուտ, ջրապտույտ: *Կը'տէն վընժժակավընն անց կընալիս դուշէրը կ'ամ ըն...* (ՀԺՀ, VII, 97):

ՂԸԺԺՕՆ/ՎԸԺԺՕՆ - 1. *տե՛ս* ՂԸԺ-ԲԸԺՕՆ: 2. *գ.* Ջրի շառաչյուն: *Կը'տէն ղընժժօնը թօղնում չի, վէր ըսկանա* (Զ):

ՂԸԺԺՕՑ/ՎԸԺԺՕՑ - *տե՛ս* ՂԸԺ-ԺՕՆ:

ՂԸԺԻ/ՂԸՋԻ - Գործածվում է կա-պակցության մեջ:

- Ղընժի տալ - Մեկին, չունեցած բանը

ցույց տալով, գրգռել: *Խօխան խաղալիկը յօր ա օնում, տ՚ուս կ՚ամ շինամաչը, շէնին խօխօնցը ղըժի տամ* (Ջ):

ՂԸԺԻ-ԲԻԺԻ - *տե՛ս* ՂԸԺԸ-ԲԸԺԻ:

ՂԸԺՂԸԺԱԼ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺԱԼ:

ՂԸԺՂԸԺԱԼԻ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺԱԼԻ:

ՂԸԺՂԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂԸԺՂԸԺՕՆ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺՕՆ:

ՂԸԺՂԸԺՕՑ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺՕՑ:

ՂԸԺՏԻ/ՂԻԺՏԻ - *տե՛ս* ՇԻԼԴԻ:

ՂԸԼԱՎ - *գ.* Սրելուց հետո կտրող գործիքների սայրին առաջացած բարակ՝նուրբ շերտ: *Շօրը յօր ա օնում, տինակէն ղըլավը վէր անում* (Ջ):

- Ղըլավը յըրա - Չօգտագործված, մաքուր, նոր: *Մին ղըլավը յըրա կացէն ա տամ, էտ ցակատը ինք՚ օնում* (Ջ):

- Ղըլավ կ՚օրծել - 1. Չարչարվել, տանջվել: *Հ՚ՆՐԻՆ սաղ գ՚անքումը ղըլավ ա կ՚օրծալ, էլիա ք՚ՆՆսիբ ա* (Բ): 2. Հապաղել, ձգձգել: *Մարը ասմա.- Խըրէգ՚ ղըլավ կ՚օ՞րծէ, ճէլ ըրա պըրծէ՞ր* (Ջ):

ՂԸԼԲԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Կեղծվել, խարդախվել: *Խաբարը յէր ա ինՆում, վէր էտ թՆՁիրը ղըլբացած փուլավ ա առըտօր անում* (Ջ): 2. *փխբ.* Ծուլանալ, դանդաղաշարժ դառնալ: *Մակառը շատ ըշխըդօվուր մարթ ա իլՆալ, միհէնգ՚ ա ա ըտի ղըլբացալ* (Բ):

ՂԸԼԲՕԹՆԻՆ - *գ.* 1. Կեղծարարություն, խարդախություն: *Ըշխարքէս տօնը քանդՆօղը ղըլբօթՆունընն ա* (Բ): 2. *փխբ.* Ծուլություն, դանդաղաշարժություն: *ՂըլբօթՆունը Ծըտօրանց ցը՞ղէն տուված ա* (Բ):

ՂԸԼԴԲՈՒԴԻ - *տե՛ս* ԲԸՐԲԸԹԾ:

ՂԸԼԴԸՐ/ՂԸԼԴՆԻՐ/ՂՈՒԼԴՈՒՐ *(թրք. guldur)* - *գ., ած.* Սրիկա, ավազակ: *Բուննան ՆվՆալ դօչչաղ կըսին էն տըղին, վէր ղուլդուրու ըռէխ ընգած վախտը կըռէվս կըտար, կ՚ուղացած ապրանքը ծէռքան կըխըլՆար...* (ՋՏ, Բ, 118):

ՂԸԼԴԸՐ-ՂԱԼԴԱՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղըլդըր-ղալդար անել - Անկանոն՝ոչ հավասարաչափ անել՝ խուզել՝ հերկել՝ վարել եւն: *Մըկըրատը յօր ա օնում, ըտըրանց մագ՚էրը ղըլդըր-ղալդար անում, հըղէ տինՆում* (Ջ):

ՂԸԼԴԸՐՕԹՈՒՆ/ՂԸԼԴՆԻՐՕԹՈՒՆ/ՂՈՒԼԴՈՒՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Սրիկայություն, ավազակություն: *Վէրջը շատ մէտք ա անում, ք՚ինամ՝ դաչաղնէրէն նըհէտ թա հընգէր տէռնա, ղըլդըրօթուն անէ* (ՀԺՀ, V, 226):

ՂԸԼԴԻ/ՂԸԴԻ/ՂԻԼԴԻ/ՂԻԴԻ *(գրբ. խտիղ)* - *գ.* Խտղտանք, խուտուտ: *ՂըլդՆն էտ խօխան շատ ա ծընծղէս* (Ջ):

- Ղըլդի ածէլ/անէլ/տալ - 1. Խտղտացնել: *Ղըլդի յա տամ, խուխէն ծընծղցընում* (Բ): 2. Գրգռել, մի բանի մղել: *Ղըլդի տըվավ, հիրըվընՆէրէն կըռվըցըրավ* (Բ):

ՂԸԼԴԻ-ԲՈՒԼԴԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղըլդի-բուլդի անէլ - *տե՛ս* Բուլդի կըտըրէլ:

ՂԸԼԴԻ-ՂՈՒԼԴԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ղըլդի-ղուլդի ածէլ/անէլ/տալ - 1. Շատ՝ անընդհատ խտղտացնել: *Էտ մարթը էնքան ղըլդի-ղուլդի յա ածում, կընգանը ըսպանում ա* (Ջ): 2. Շատ՝ անընդհատ գրգռել՝ մի բանի մղել: *Ըսկէսուրը ղըլդի-ղուլդի ըրավ, տըղէն ա հարթնանը խըռըվցըրավ* (Բ):

ՂԸԼԴՆԻՐ - *տե՛ս* ՂԸԼԴԸՐ:

ՂԸԼԴՆԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՂԸԼԴԸՐՕԹՈՒՆ:

ՂԸԼԷ(Գ՚)ՉԻ/ՂԸԼԷԿՉԻ/ԿԸԼԷԿՉԻ *(թրք. qalayči)* - *գ.* Անագապատող վարպետ, կլայեկագործ: *Էտ ղըլէգ՚չին օրը ըշխադում ա, օրը՝օտում* (ՀԺՀ, V, 392):

- Ղըլէ(գ՚)չու դՆօշՆակ - Քրքրված՝ գգգգված իր: *Ըտըրա շՆրէրընն էլ հօ շՆ՞րէր չի, ղըլէգ՚չու դՆօշՆակ ա* (Բ):

ՂԸԼԷԿՉԻ - *տե՛ս* ՂԸԼԷ(Գ՚)ՉԻ:

ՂԸԼԹ - *տե՛ս* ՊԸԼԹ:

ՂԸԼԹԱԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԱԼ:

ՂԸԼԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԱԼԻ:

ՂԸԼԹԱՄԱՉ - *տե՛ս* ՂԸԼԹԱՄԱՋ:

ՂԸԼԹԱՄԱՋ/ՂԸԼԹԱՄԱՉ/ՂՈՒԼԹԱՄԱՋ/ՂՈՒԼԹԱՄԱՉ *(թրք. yertmaj)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղըլթըմաջէրը քըշկըռէլ - *տե՛ս* Թէվքէրը յը՞ր քաշիլ:

ՂԸԼԹԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԱՆ:

ՂԸԼԹԱՋՈՒԲ - *տե՛ս* ԽԸԼԹԸՋՈՒԲ:

ՂԸԼԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂԸԼԹ ՀԱ ՂԸԼԹ - *տե՛ս* ՊԸԼԹ ՀԱ ՊԸԼԹ:

ՂԸԼԹՂԸԼԹԱԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՊԸԼԹԱԼ:

ՂԸԼԹՂԸԼԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՊԸԼԹԱԼԻ:

ՂԸԼԹՂԸԼԹԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՊԸԼԹԱՆ:

ՂԸԼԹՂԸԼԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՊԸԼԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂԸԼԹՂԸԼԹՕՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՊԸԼԹՕՆ:

ՂԸԼԹՂԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՊԸԼԹՕՑ:

ՂԸԼԹՕՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՕՆ:

ՂԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՕՑ:

ՂԸԼԻՄԱՔԱՇ - *ած.* Նուրբ եւ գեղեցիկ: *Մանէն ղըլիմաքաշ օնքէր օնէ* (Բ):

ՂԸԼԻՆԱՆԱԼ - *չբ.* Խտանալ, թավ՝ հոծ դառնալ: *Թօռը յը՞կալ ա, հՆանդին խօտը ղըլինացալ ա* (Բ):

ՂԸԼԻՆ-ՂԱԼԻՆ - *մ.* Խիտ՝ թավ՝ հոծ կերպով, խիտ առ խիտ: *Սօղանը ղըլինղալին փըսալ ա* (Բ):

ՂԸԼԻՆՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՂԸԼԻՆԱՆԱԼ-ի:

ՂԸԼԻՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Խիտ՝ թավ՝ հոծ լինելը, խտություն: *Էտ ծըմակէն ղըլինօթունը էնքան շատ ա ինՆում, վէր յէրգ՚ինք՚ը ըրավամ չի* (Ջ):

ՂԸԼՂԱՆ - *գ.* Փշոտ բույս, որի դալար ցողունները ուտում են, իսկ մանր հատիկները՝ չՆթՆանը, ցորենի հետ բովում եւ աղանձ պատրաստում, աստղափուշ: *Ղըլղանը վէր տ՚ուս յը՞կավ, էշին հը՞տէ բայրամ ա* (ԱԲԲ, 61):

ՂԸԼՂԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *չբ.* Կոկորդից խռպոտ ձայներ արձակել: *Էտ տըղան ղըլղըլցընում ա, ըտըրանք պէն չըն կըլխու ըղնում* (Ջ):

ՂԸԼՂԸԼՕՆ - *գ.* Ղլղլալը, ղլղլացնելու ձայնը: *Վէր մէհէտ էլ թըխում ա, թօրքէն ղըլղըլօնը կըտըրում ա* (Ջ):

ՂԸԼՂԸԼՕՑ - *տե՛ս* ՂԸԼՂԸԼՕՆ:

ՂԸԼՄԸՂԱԼ/ՂԱԼՄԱՂԱԼ *(արաբ., թրք. qalmaqāl (խոսքագրույց, ասեկոսե)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՀԱՐԱՅ-ՀԸՐՕՑ: 2. Վեճ, վիճաբանություն: *Ըտըրանց ղըլմըղալէն մանին էն ա ինՆում, վէր Հ՚ՆՐՆուն էծէրը նի տը՞ռած ըն ինՆում Կ՚ՆփՆուն բօստանը, լօբին կէրած* (Ջ):

- Ղըլմըղալ անէլ - 1. *տե՛ս* Հարայ-հրոց անէլ: 2. Վիճել, վիճաբանել: *Ղըլմըղալ ըն անում, Ն՚ուրՆ՚ուր թակում, հիրըվանէրը կ՚ամ ըն, Ն՚ուրՆ՚ուր անա պիժը՞նում* (Ջ):

- Ղըլմըղալու յՆշիգ՚ - *հեգն.* 1. Երաժշտական սարք, մագնիտոֆոն: *Էտ ջիհիլնէն էլ, մարթը մին ղըլմըղալու յՆշիգ՚ յը՞ր կալՆծ, ք՚Ն՚էջ՚ը չափում ըն* (Ջ): 2. Շատախոս՝ շաղակրատ անձ: *ԱՆրիվհատը ղըլմըղալու յՆշիգ՚ ա, ջըլաման չի տաս, թա մին պէն խօսինք՚* (Բ):

ՂԸԼՄԸՂԱԼՉԻ/ՂԱԼՄԱՂԱԼՉԻ *(թրք. qalmaqalči)* - *գ., ած.* 1. Աղմկարար: *Սըհակը ղըլմըղալչի յա, սաղ օրը շէնը ղըլմըղալ ա քըցՆում* (Բ): 2. *տե՛ս* ՂՈՒԼ՚ՂՈՒԼ՚Ա:

ՂԸԼՎԷԳ՚ - *գ.* Պղնձե փոքր կաթսա: *Պառավը մին ղըլվէգ՚ սիսը՞ռավ լըցնում ա, տամ էտ օգ՚օղէն* (Ջ):

ՂԸԼՎԸԼԱԼ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺԱԼ:

ՂԸԼՎԸԼԱԼԻ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺԱԼԻ:

ՂԸԼՎԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂԸԼՎԸԼՕՆ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺՕՆ:

ՂԸԼՎԸԼՕՑ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺՕՆ:

ՂԸԽՊԱԼԱՑ - *տե՛ս* ԲՈՒՔԱԼԱՑ:

ՂԸԽՊԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԲՈՒՋԱՆԱԼ[1]:

ՂԸԽՊԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ԲՈՒՋԱՆՈՒՑ:

ՂԸԽՊԱՌԱԾ - *տե՛ս* ԲՈՒՋԱՌԱԾ:

ՂԸԽՊԸԽԱՆԱ - *տե՛ս* ԲՈՒՋԱՆՈՒՑ:

ՂԸԽՊԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԲՈՒՋԸՎԱՐԻ:

ՂԸԽՊԸՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԲՈՒՋԸՎԱՐԻ:

ՂԸԽՊԵԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԲՈՒՋԵԹՈՒՆ:

ՂԸՀԱԹ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղըհաթ ինիլ - *տե՛ս* Չաշմիշ ըղնէլ:

ՂԸՂԱՃԻԼ/ՂԻՂԱՃԷԼ/ՂԸՂԸՃԻԼ - *նբ.* 1. Թեքել, ծռել: *Ախճիգը վէր ծէխէ վը՛ենը ղըղըճում ա, տըղան դաստի ճընանչում ա* (Զ): 2. Կտորը թեք ծալել: *Այան խըլըղացուն ղըղաճում ա, տինում մուշուրուն մաչին* (Զ):

ՂԸՂԸՃԻԼ - *տե՛ս* ՂԸՂԱՃԻԼ:

ՂԸՄԱ(Լ)ԹԻ/ՂԻՄԱ(Լ)ԹԻ - *գ.* Փոքրիկ դաշույն: *Ղօնաղը դիմաթավը թըխէս ա ըտըրա ծըծէն...* (ԱԱ, 15):

ՂԸՄԱՎԷՐ/ՂԸՄԱՎՈՒՐ/ՂԻՄԱՎԷՐ/ՂԻՄԱՎՈՒՐ - *ած.* Դաշույնով զինված: *Մին էլ բուրդան էրկու ղըմմավէր մարթ ըն նի մընում* (Զ):

ՂԸՄԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՂԸՄԱՎԷՐ:

ՂԸՄԻԾ/ՂԻՄԻԾ *(թրք. keymak (չխնայել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղըմիշ անէլ - 1. Խնայել, ափսոսալ, մեղքանալ (սովորաբար գործածվում է ժխտական կամ հարցական ձեւերով): *Էս ախճիգը քինացալ ա ասալ, Սուրփ Սարքիսը էլ ասալ ա.- Ղըմիշ չըմ անիլ քէզ տանիմ* (ՀԺՀ, VI, 67):

ՂԸՄԻԾՕՏ - *տե՛ս* ՂԱՄՇՕՏ:

ՂԸՄԻԾՕՏ - *տե՛ս* ՂԱՄՇՕՏ:

ՂԸՄՄԸՋԱՆԱԼ - *չբ.* Բթամտանալ, ապուշ՝ անհասկացող դառնալ: *Ջավէնը առաչ մին պէն չի իլալ, միհէնգ էլ լափ ղըմմըզացալ ա* (Բ):

ՂԸՄՄԸՋ-ՂԱՄՄԱՋ - *տե՛ս* ՂԸՄՄԸՋՎԱՐԻ:

ՂԸՄՄԸՋՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՂԸՄՄԸՋՎԱՐԻ:

ՂԸՄՄԸՋՎԱՐԻ - *մ.* Բթամտորեն, ապուշի՝ անհասկացողի պես: *Փը՛սան վէր ըտի ղըմմըզվարի խօսում ա, հանէրը կըտաղում ա* (Զ):

ՂԸՄՄԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՂԸՄՄԸՋԱՆԱԼ-ի:

ՂԸՄՄԸՋՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Բթամիտ՝ ապուշ՝ անհասկացող լինելը: *Ղըմմըզօթունը Ուշաղանց ը՛ղան անպակաս ա* (Բ): 2. Բթամտի՝ ապուշի՝ անհասկացողի կատարած գործ՝ ասած խոսք: *Հինչ ղըմմըզօթուն ասիս, ըտըրանա տուս կըկ՛ա* (Բ):

ՂԸՅԱՄԱԹ *(արաբ., թրք. kəyamet, պրս. ğiyamat)* - *գ.* Սաստիկ ցուրտ, սառնամանիք: *Կօզի հալա ծըմը՛ռնը յը՛կալ չի, ամմա ղըյամաթ ա* (Բ):

ՂԸՅԴԻՆ - *տե՛ս* ՂԱՅԴԻՆ:

ՂԸՅՆԱՄԱՉ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղըյնամաչը նըյը՛ր անէլ - *տե՛ս* Ղէյնը մըսան տուս օնէլ:

ՂԸՅՐԱԹ - *տե՛ս* ՂԷՅՐԱԹ:

ՂԸՅՐԱԹԱՎ/ՂԸՐՅԱԹԱՎ - *տե՛ս* ՂԸՅՐԸԹԱՎԷՐ:

ՂԸՅՐԸԹԱՎԷՐ/ՂԸՐՅԸԹԱՎԷՐ - *ած.* 1. Մեծ եռանդ ունեցող, եռանդուն: *Ղօրուց հարթնէրը ղըյրըթավէր հարթնէր ըն* (Բ): 2. Շահավետ, օգտակար: *Ճանաչ պահէլը ղըյրըթավէր կօրծ ա* (Բ):

ՂԸՆԱԲԱԹ - *տե՛ս* ՆԱԲԱԹ:

ՂԸՆԱՄԻԾ - *տե՛ս* ՂԱՆԱՄԻԾ:

ՂԸՆԱՎՈՒՋ - *տե՛ս* ՂԱՆԱՎՈՒՋ:

ՂԸՆՋԻՏԱՎԸՏ - *տե՛ս* ԸՂԸՆՋԱՎԸՏ:

ՂԸՆՋԻՏԱՑՈՒ - *տե՛ս* ԸՂԸՆՋԱՑՈՒ:

ՂԸՆՃԸՐՆԱՎԸՏ/ՂԸՆՋԸՐՆԱՎԸՏ - *գ.* Այրվող յուղի՝ ճարպի՝ մսի տհաճ հոտ, ճենճահոտ: *Յը՛ղը էրում ըն, ղընճըրնավը՛տը քըցում չէնը* (Զ):

ՂԸՆՋ/ՂՈՒՆՋ/ՂՕՆՋ/ԿԷՆՋ *(թրք. xinč (մանր)* - *գ.* 1. Փշրանք, փշուր, փոքր կտոր: *Հացէն ղընջէրը հըվաքում ա, օտում* (Զ): 2. Անկյունային ծայր: *Ըստուլէն ղընջը նի յա կ՛ամ պատէն, սըվաղը վէր ածում* (Զ):

- Ղընջէրը հըվաքէլ - Ծայրերն ի մի բերել: *Ծօրին ղընջէրը հըվաքում ա, ծալում, տինում թախտէն մաչին* (Զ):

ՂԸՆՋԸՂ(Ն)ԷԼ - *չբ.* 1. Չարանալուց՝ կատաղելուց բերանը կնճռոտել (շան մասին): *Շօնը վէր ըտըրա տը՛սնում ա, դաստի ղընջըղնում ա* (Զ): 2. *փխբ.* Տհաճ հոտ առնելիս՝ արհամարհանք դրսեւորելիս մռայլվել՝ քիթ ու մռութը ծռմռել: *Հարթնը վէր խօսում ա, ըսկէսուրը ղընջըղում ա* (Զ):

- Ղընջըղ(ն)ած շօն - *անրգ.* Մռայլադեմ՝ դժգոհություն արտահայտող դեմքով մարդ: *Էտ ղընջըղնած շօնը վէշ մինին նը՛հը՛տ հիրըվընօթուն չի ընէս* (Բ):

ՂԸՆՋԸՐ/ՂԸՆՋՈՒՐ - *տե՛ս* ՂԸՆՋ:

ՂԸՆՋԸՐ-ՂԸՆՋԸՐ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ղընջըր-ղընջըր անէլ - Փշրտել, կտրտել, մանր կտորների՝ փշրանքների վերածել: *Թօրավը թըխում ա, էտ հիլին ղընջըր-ղընջըր անում* (Զ):

- Ղընջըր-ղընջըր ինիլ/տը՛ռնալ - Փշրտվել, կտրտվել, մանր կտորների՝ փշրանքների վերածվել: *Կարասը վէր ընգավ, ղընջըր-ղընջըր իլավ* (Բ):

ՂԸՆՋԸՐՆԱՎԸՏ - *տե՛ս* ՂԸՆՃԸՐՆԱՎԸՏ:

ՂԸՆՋ-ՂԸՆՋ - *ած.* Թնկթնկացող, լալկան, թնձկացող: *Ղընջ-ղընջ խուխէն անա զանիլաս տարած ա* (Բ):

ՂԸՆՋՂԸՆՋԱԼ - *չբ.* Թնկթնկալ, թնձկալ: *Կընէգը վէր շատ ղընջղընջամ ա, մարթը տանան տուս ա կ՛ամ* (Զ):

ՂԸՆՋՂԸՆՋԱՆ - *տե՛ս* ՂԸՆՋ-ՂԸՆՋ:

ՂԸՆՋՂԸՆՋՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ՂԸՆՋՂԸՆՋԱԼ: 2. *նբ.* ՂԸՆՋՂԸՆՋԱԼ-ի:

ՂԸՆՋՂԸՆՋՕՆ - *գ.* Թնկթնկոց, թնձկոց: *Ըտըրա ղընջղընջօնը մէզ լափ զըզըվցըրավ* (Բ):

ՂԸՆՋՂԸՆՋՕՑ - *տե՛ս* ՂԸՆՋՂԸՆՋՕՆ:

ՂԸՆՋՈՒՐ - *տե՛ս* ՂԸՆՋԸՐ:

ՂԸՇԸՀՅԱՅԲԱ - *գ.* Նախշազարդ խուրջին: *Մահմադը, մին ղըշըհայբա քըցած ծիյավը, քընում ա* (ՀԱԲ, 15, 17):

ՂԸՇԸՆԳԱԿՕՐԾ - *տե՛ս* ՂԸՇԸՆԳԱԿՕՐԾ:

ՂԸՇԸՆԳԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՂԸՇԸՆԳԱՆԱԼ:

ՂԸՇԸՆԳԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՂԸՇԸՆԳԱՎՈՒՆ:

ՂԸՇԸՆԳՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՂԸՇԸՆԳՎԱՉԻ:

ՂԸՇԸՆԳՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՂԸՇԸՆԳՎԱՐԻ:

ՂԸՇԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՂԸՇԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂԸՇԸՆԳՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՂԸՇԸՆԳՕԹՈՒՆ:

ՂԸՇԼԱՂ *(թրք. kəšlak, պրս. ğešlağ)* - *գ.* 1. Գյուղ, ավան, բնակավայր: *Թէմուրը կըտաղալ ա, ասալ ա.- Վէր Աստուծ էլ քըշանա, յէս բիդի էտ ղըշլաղը պըրիշակ շինիմ* (ԱԱ, 35): 2. Ձմեռանոց: *Ամը՛ռնը պիցըրանում ըն սարէրը, ծըմը՛ռնը քըշանում ղըշլաղը* (Զ):

ՂԸՇ-ՂԸՇ/ՂԻՇ-ՂԻՇ - *ձ.* Սուր գործիքով կտրելու ձայնը: *Մին էլ սաս ա ըսկանում՝ ղը՛շ-ղը՛շ* (Զ):

- Ղըշ-ղըշ անէլ - *տե՛ս* ՂԸՇՂԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂԸՇՂԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Ղըշ-ղըշ ձայն հանելով՝ կտրել: *Ղըշղըշցընում ըն, կ՛առնը մօրթում* (Զ):

ՂԸՇԸՆԳԱԿՕՐԾ/ՂԸՇԸՆԳԱԿՕՐԾ - *գ.* Գեղեցիկ գործ, անթերի կատարված գործ: *Տըղըմարթին ըրած կօրծը ղըշշընգ՛ակօրծ բիդի ինի, վէր յէշիս, քը՛ը՛փըտ կ՛ա* (Զ):

ՂԸՇԸՆԳԱՆԱԼ/ՂԸՇԸՆԳԱՆԱԼ - *չբ.* Գեղեցիկ դառնալ, գեղեցկանալ: *...Ծառէրը ծաղկալ, ղըշշընգ՛ացալ, հանց ըն լ՛ըհա զըրթարված հարթնը ինին* (ԱԱ, 23):

ՂԸՇԸՆԳԱՎՈՒՆ/ՂԸՇԸՆԳԱՎՈՒՆ -

ած. Որոշ չափով գեղեցիկ: *Հրդեանացուն ղըշշընգավուն ախճիգ ա* (Ջ):

ՂԸՇՇԸՆԳՎԱՉԻ/ՂԸՇՇԸՆԳՎԱՉԻ - *տես* ՂԸՇՇԸՆԳԱՎՈՒՆ:

ՂԸՇՇԸՆԳՎԱՐԻ/ՂԸՇՇԸՆԳՎԱՐԻ - *մ.* Գեղեցիկ կերպով, գեղեցկաբար: *Այան ամմէն հինչը ղըշշընգվարի յա իլալ ընէս* (Բ):

ՂԸՇՇԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ/ՂԸՇՇԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՂԸՇՇԸՆԳԱՆԱԼ-ի:

ՂԸՇՇԸՆԳՕԹՈՒՆ/ՂԸՇՇԸՆԳՕԹՈՒՆ - *գ.* Գեղեցկություն: *Ղըշշինգ օթունը լ՚ավ պէն ա, ամմա կարող ա մարթու տօն քանդի* (Բ):

ՂԸՉԸՂԷԼ - *չբ.* Փքվել, փքվածություն առաջանալ (փորի՝ ստամոքսի եւն մասին): *Էնքան հաց ա կէրալ, փորը ղըչըղալ ա, կարում չի, թա տը՚ղը նըստէ* (Բ):

ՂԸՉԸՂՕԹՈՒՆ - *տես* ՂԸՉՉԸՂՕԹՈՒՆ:

ՂԸՉԸՐՂՈՒ/ՂՈՒՉՈՒՐՂՈՒ - *տես* ՀԱՐԱՑ-ՀԸՐՕՑ:

ՂԸՉՉԸՂՕԹՈՒՆ/ՂԸՉԸՂՕԹՈՒՆ - *գ.* Դաչաղ լինելը, դաչաղություն: *Ղըչչըղօթունը անջախ-անջախ Ղարաբաղ կըտըրից* (Բ):

ՂԸՋԻ - *տես* ՂԸԺԻ:

ՂԸՌ[1] *(թրք. kuru (չոր, մերկ)* - *տես* ԿՈՒՊԸՐ[1]:

ՂԸՌ[2] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղըռը կըտըրցընէլ - *տես* Կըռը կըտըրցընէլ:

ՂԸՌԱՀԱՄ - *տես* ԿՈՒՊԸՐԱՀԱՄ:

ՂԸՌԱՆ - *գ.* Պարսկական արծաթադրամ: *... Տէրտակ ղութին մըսմառըմ ա, տանըմ մօլլին թափշուր անըմ, մին էրկու ղըռան հափըռըմը տինըմ...* (ՋՏ, Ա, 231):

ՂԸՌԱՎԸ՚Տ - *տես* ԿՈՒՊԸՐԱՎԸ՚Տ:

ՂԸՌԸԲԸՌԱԼ/ՂԸՌՂԸՌԱԼ - *տես* ՂԸԺԸԲԺԱԼ (1):

ՂԸՌԸԲԸՌԱԼԻ/ՂԸՌՂԸՌԱԼԻ - *տես* ՂԸԺԸԲԺԱԼԻ:

ՂԸՌԸԲԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ/ՂԸՌՂԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *տես* ՂԸԺԸԲԺՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂԸՌԸԲԸՌՕՆ/ՂԸՌՂԸՌՕՆ - *տես* ՂԸԺԸԲԺՕՆ:

ՂԸՌԸԲԸՌՕՑ/ՂԸՌՂԸՌՕՑ - *տես* ՂԸԺԸԲԺՕՆ:

ՂԸՌԷԼ - *տես* ԿՈՒՊԸՐԷԼ[1]:

ՂԸՌԷՃ - *տես* ԽԸՌԷՃ:

ՂԸՌԷՐ *(թրք. kuru (չոր, մերկ)* - *հոգն. գ.* Անջրդի հողեր: *Ղըռէրումը բօստան չի տը՚ռնալ* (Բ):

ՂԸՌԸ-ԲԸՌԻ/ՂԸՌԻ-ԲԸՌԻ - *տես* ՂԸԺԸԲԺՕՆ:

- Ղըռը-բըռի անէլ - *տես* ՂԸԺԸԲԺԱԼ:

ՂԸՌԸԽ *(թրք. qurxliq)* - *գ.* Բուրդ խուզելու մեծ մկրատ: *Ղըռըխը յօր ա ունէս, էտ ղօչը խուգ՚իս* (Ջ):

ՂԸՌԸԽԷԼ - *նբ.* 1. Բուրդ խուզելու մկրատով խուզել, բուրդ խուզել: *Վըխճըրնէն ղըռըխում ըն, պէց թօղնում* (Ջ): 2. *արհմ.* Մազերը անկանոն խուզել: *Էտ հու վա՞ կըլ՚ըխըտ ղըռըխալ* (Բ):

ՂԸՌԸԽՄԻՇ (թրք. *karəšmak*) - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ղըռըխմիշ անէլ - Մտահոգել, անհանգստացնել, նեղել: *Ըլըչափան մին տը՚ղան ա վը՚ր թակում, ցօրտըն էլ մին տը՚ղան ա ղըռըխմիշ անում...* (ՀԺՀ, VII, 213):

- Ղըռըխմիշ ինիլ/տը՚ռնալ - Մտահոգվել, անհանգստանալ, նեղվել: *Վը՚ր հըղէ յա ինում, ղըռըխմիշ իլանի ք՚ընանմ, հըղըցէն քըշտան մին օց ծէն ա տամ...* (ԼՂԲՔ, 265):

- ՂԸՌԸՀԱՄԷԼ - *տես* ԿՈՒՊԸՐՀԱՄԷԼ:

ՂԸՌԸՄՕՐԹԷ - *տես* ԿՈՒՊԸՐՄՕՐԹԷ:

ՂԸՌԸՇՄԱԼ - *տես* ՂԸՌԸՇՄԱՂ:

ՂԸՌԸՇՄԱՂ/ՂԸՌԸՇՄԱԼ *(թրք. karəšək)* - *տես* ՕՂԸՌԱՇ:

ՂԸՌԹ - *տես* ՂԸՐԹ:

ՂԸՌԹ(ՂԸՌԹ)ԱԼ - *տես* ՂԸՐԹ(ՂԸՐԹ)ԱԼ:

ՂԸՌԹ(ՂԸՌԹ)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տես* ՂԸՐԹ(ՂԸՐԹ)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՂԸՌԹ(ՂԸՌԹ)ՕՆ - *տես* ՂԸՐԹ(ՂԸՐԹ)ՕՆ:

ՂԸՌԹ(ՂԸՌԹ)ՕՑ - *տես* ՂԸՐԹ(ՂԸՐԹ)ՕՑ:

ՂԸՌԻ-ԲԸՌԻ - *տես* ՂԸՌԸ-ԲԸՌԻ:

ՂԸՌԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղըռիշ ածէլ - Չարչարել, նեղել, տանջել: *Թաքավէրը ժուղուվուրթէն ղըռիշ ա ածալ* (Ջ):

ՂԸՌՂԸՌԱԼ - *տես* ՂԸՌԸԲԸՌԱԼ:

ՂԸՌՂԸՌԱԼԻ - *տես* ՂԸՌԸԲԸՌԱԼԻ:

ՂԸՌՂԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *տես* ՂԸՌԸԲԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂԸՌՂԸՌՕՆ - *տես* ՂԸՌԸԲԸՌՕՆ:

ՂԸՌՂԸՌՕՑ - *տես* ՂԸՌԸԲԸՌՕՑ:

ՂԸՌՉԻ - *ած., գ.* Ձյութ թորող (անձ): *Ղըռչին ըտըրան քըցո՞ւմ ա յ՚ալշիգ՚ը, ղըռը ածում կըլխէն* (Ջ):

ՂԸՌՌ - *ձ.* Աղմուկի ձայնը: *Մին էլ, ղը՚ռռ, պատը պարան ա կ՚ամ* (Բ):

ՂԸՌՌԱԼ - *տես* ՂԸԺԸԲԺԱԼ (1):

ՂԸՌՌԱԼԻ - *տես* ՂԸԺԸԲԺԱԼԻ:

ՂԸՌՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *տես* ՂԸԺԸԲԺՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂԸՌՌՕՆ - *տես* ՂԸԺԸԲԺՕՆ:

ՂԸՌՌՕՑ - *տես* ՂԸԺԸԲԺՕՆ:

ՂԸՌՌՈՒԴԱ - *գ.* Անպետք, անպիտանի: *Էտ ղըռուդա սըրմացուն պէրալ ըս՝ հինչ ա՞նիմ* (Բ):

ՂԸՌՈՒԹ(ՆԸ)/ՂԸՌՕԹ(ՆԸ)/ՀԸՌՕԹ(ՆԸ)/ՂՈՒՌՈՒԹ(ՆԸ) - *գ.* Խաղողահյութի համ ունեցող կպչուն սերմերով խոտաբույս, որով ծածկում են հնձանի հատակը եւ խաղողը ճմլում: *Ղըռութը Հանդրո՞ւթ ա շատ փըսնէս* (Բ):

ՂԸՌՕԹ(ՆԸ) - *տես* ՂԸՌՈՒԹ(ՆԸ):

ՂԸՍԱՐԱԹ - *տես* ԽԸՍԱՐԱԹ:

ՂԸՍԸԲՕԹՈՒՆ - *գ.* Մսագործ՝ մսավաճառ լինելը, մսագործություն, մսավաճառություն: *Ղըսըբօթունը հացա մօտէ փէշանկ ա* (Բ):

ՂԸՍԸԼՄԻՇ/ՂԸՍԼԱՄԻՇ/ՂԸՍՏ-Տ(ԸԼ)ԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ղըսըլմիշ անէլ - Մտրակով խփել, մտրակել: *Ղըսըլմիշ ա անում, ծին ըսքըսում ա վազ տալը* (Ջ):

- Ղըսըլմիշ ինիլ - *տես* Սաթաշմիշ ինիլ:

ՂԸՍԸՂՍԱ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղըսըղսա անէլ - Տնտեսել, խնայողություն անել: *Ղըսըղսա ընէլավ ըն հըրուստանում* (Բ):

ՂԸՍԸՄԱ՚Ն/ՂԸՍՄԱ՚Ն *(արաբ., պրս., թրք. kəsmet)* - *գ.* Ի վերուստ նախասահմանված բաժին, բախտով վիճակված բաժին: *Ղըսմանան իվիլ օտվէլ չի* (ԱԲԲ, 61):

ՂԸՍԸՄԱ՚ՆՎ/ՂԸՍՄԱ՚ՆՎ - *ած.* Բախտը բանող, հաջողաբախտ: *Մարթ բիդի ղըսըմանանվ ինի, մընացածը սօտ ա* (Բ):

ՂԸՍԸՐ *(թրք. qisir)* - *ած.* Ստերջ, չբեր (անասունների, արհամարհաբար՝ նաեւ կանանց մասին): *Պիրում ըն էտ ղըսըր կավը մօրթում, բադարաք՚ անում* (Ջ):

ՂԸՍԸՐԱԹ - *տես* ԽԸՍԱՐԱԹ:

ՂԸՍԸՐԱՂ/ՂԸՍՐԱՂ *(թրք. kəsrak)* - *գ.* Ջամբիկ, մատակ ձի: *Մէլիք՚ը խանէն մին լ՚ավ ղըսրաղ ա տամ* (Ջ):

ՂԸՍԼԱՄԻՇ - *տես* ՂԸՍԸԼՄԻՇ:

ՂԸՍՄԱ՚Ն - *տես* ՂԸՍԸՄԱ՚Ն:

ՂԸՍՄԱ՚ՆՎ - *տես* ՂԸՍԸՄԱ՚ՆՎ:

ՂԸՍՏ(ԸԼ)ԱՄԻՇ - *տես* ՂԸՍԸԼՄԻՇ:

ՂԸՍՐԱԹ - *տես* ԽԸՍԱՐԱԹ:

ՂԸՍՐԱՂ - *տես* ՂԸՍԸՐԱՂ:

ՂԸՎԱԹ/ՂՈՒՎԱԹ *(արաբ. kuvvet, թրք. kuvvet)* - *տես* ՂԷՅՐԱԹ: *Շընահավէր թանգա՚ տարի, ա՛մ մէշկան կըռացած փէշաք՚ար, դանմո՞ւրչի ինիս, թա դո՞ւլգ՚ար, բանանա՞ հինիս, թա գանգ՚ա՞ր, Աստուծ քէզ ղըվաթ տա...* (ՋՏ, Բ, 198):

ՂԸՎԱԹԱՎ/ՂՈՒՎԱԹԱՎ - *տես* ՂԸՅՐԸԹԱՎԷՐ:

ՂԸՎԱԹԼՈՒ/ՂՈՒՎԱԹԼՈՒ *(թրք. kuvvetli)* - *տե՛ս* ՂԸՅՐԸԹԱՎԷՐ:

ՂԸՎԸԽԷ - *տե՛ս* ՂԸՐՄԸԽԷ:

ՂԸՐԱԲԼԻ/ԳԸՐԱԲԼԻ/ԿԸՌԱԲԼԻ/ԿԸՐԱԲԼԻ *(ռուս. грабли)* - *գ.* Ձեռքի գյուղատնտեսական ատամնավոր գործիք, փոցխ: *Ղըրաբլին յօր ա օնում, հըյաթէն տիրըվնէն հըվաքում, թուփ անում* (Ձ):

- Ղըրաբլի/ղըրըբիլա՛վ տալ - Փոցխով հավաքել, փոցխել: *Ղըրաբլի տըվէ, հայաթը թըմիզցըրէ* (Բ):

ՂԸՐԱՂ/ԳԸՐԱՂ *(ռուս. град)* - *գ.* Ռմբակոծող շարժական կայան: *Թօրքէրը Ղարաբաղա լօխ շինէրքին յըրա յէլ ղըրադավ յըրա յըՐտուվալ* (Բ):

ՂԸՐԱՂՈՒՋ/ԳԸՐԱՂՈՒՋ *(ռուս. градус, լատ. gradus)* - *գ.* Ջերմության՝ հեղուկի խտության, սպիրտի թնդության եւն չափման միավոր, աստիճան: *... էտ դօխտուրնէն լըհա վէր ղըրադուսը թըմամըմ ա, թողըմ ըն, փախչըմ...* (ՋՏ, Բ, 81):

ՂԸՐԱՂՈՒՋՆԻԿ/ԳԸՐԱՂՈՒՋՆԻԿ *(ռուս. градусник)* - *գ.* Ջերմությունը, հեղուկի խտությունը, սպիրտի թնդությունը եւն ցույց տվող սարք: *Ղըրադուզնիկը քըցո՛ւմ ա թօթէն ըրադէն մաչը, տը՛սնում՝ դո՛ւզ վացցունըհէնգ՝ ղըրադուզ ա* (Ձ):

ՂԸՐԱՂ/ՂԸՐԱ՛Ղ *(թրք. qrag)* - *գ.* 1. Ծայր, սահման, եզր: *Մին քաղաքի ղըրաղ տը՛ղ ապրըմ ին մին մարթ, մին կընէկ* (ԼՂԲ, 357): 2. Որեւէ բանի եզրային շերտը՝ մասը: *Պիրում ա հացէն մաչը սաղ տո՛ւս օնում, թողում ղըրղընէքը՝ը* (ՀԱԲ, 15, 98): 3. Որեւէ բանի՝ տեղի՝ տարածության կողքը՝ կողմային տարածությունը: *Առաչին քա՛ղլին գո՛ւլլան նի չի կամ, ղըրաղավըն ա անց կը՛ենըմ* (ՀԺՀ, V, 233): 4. Իբրեւ մակբայ կամ կապ՝ ցույց է տալիս մի բանի մոտ տեղը: *Կամ ըն լափ էտ ճըղպօրուն ղըրաղէն վէր կամ* (Ձ):

- Ղըրաղ անէլ/կըցընէլ/քաշիլ - *տե՛ս* Հը՛ռէ կըցընէլ:

- Ղըրաղ կէնալ/շօռ տալ/քաշվիլ - *տե՛ս* Հը՛ռէ կէնալ: *Շօնըն ասում ա.- Ղըրա՛ղ քաշվի, թա չէ քէզ մուրթըհան կանէմ* (ՀԺՀ, VII, 214):

ՂԸՐԱ՛Ղ - *տե՛ս* ՂԸՐԱՂ:

ՂԸՐԱՂՂԱՍ/ՂԸՐԱ՛ՂՂԱՍ - *տե՛ս* ՀԸՌՆԱՍՑԷ:

ՂԸՐԱ՛ՂՂԱՍ - *տե՛ս* ՂԸՐԱՂՂԱՍ:

ՂԸՐԱՂԲՈՒՋԱՂ/ՂԸՐԸԲՈՒՋԱՂ/ՂԸԼԲՈՒՋԱՂ *(թրք. qrag + bucak (անկյուն)* - *հոգն. գ.* Ծայրեր, ծայրամասեր: *Ղըրըբուջաղէն շինըթկընան էլ վա՛ռին կաս ըն լա՛լ, թըլընէս...* (ՀԲ, 347):

ՂԸՐԱՄԱՓՕՆ/ ՂԱՐԱՄԱՓՕՆ/ ԳԸՐԱՄԱՓՕՆ/ԳԱՐԱՄԱՓՕՆ *(ռուս. грамафон, հուն. gramma+phōnē)* - *գ.* Ձայնափողով երաժշտական սարք՝ գրոմոֆոն: *...Ղըրամափօնու ծէն ա, վէր յէր ա ինըմ...* (ՋՏ, Բ, 182):

ՂԸՐԱՐ - *տե՛ս* ՂԱՐԱՐ:

ՂԸՐՂԸՂՈՒԼԻ - *ած.* Խարդախ, նենգ, խառնակիչ: *Ղըրդըղուլի մարթ ա Հէնդօն* (Բ):

ՂԸՐԸԲՈՒՋԱՂ - *տե՛ս* ՂԸՐԱՂԲՈՒՋԱՂ:

ՂԸՐԸՋՎԷ - *մ.* Թշնամաբար: *Ղըրըզվէ ըրած կօրծան խէր չի ինիլ* (Բ):

ՂԸՐԸԼԸԽ - *տե՛ս* ՂԱՐԱՆԼԸՂ:

ՂԸՐԸ(Լ)ԹՈՒ/ՂՈՒՐՈՒ(Լ)ԹՈՒ *(թրք. karartə (մթություն)* - *գ.* Նշմարվող կերպարանք, ուրվական: *Հըդէննի քօռըն ասում ա.- Հըռնանցէ մին ղըրըլթու վա ըրվամ* (ՆԱԲ, 101):

ՂԸՐԸՂՈՒԾ/ՂԱՐԱՂՈՒԾ *(թրք. karakuš (արծիվ)* - 1. *տե՛ս* ԼԷԼԱ՛Կ: 2. *տե՛ս* ԱՐԾԷՎ:

ՂԸՐԸՆ-ՂԱՐԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ղըրըն-ղարան անէլ/քըցիլ - Հալածել, այս ու այն կողմ քշել, դես ու դեն ցրել: *Կո՛ւլը ըղնում ա վըխճարէն սո՛ւրո՛ւն, ղըրըն-ղարան անում* (Բ):

- Ղըրըն-ղարան ինիլ/տը՛ռնալ - Հալածվել, այս ու այն կողմ քշվել, դես ու դեն ցրվել: *Լօխ էլ ղըրըն-ղարան ըն ընըմ, էս ախմախ թաքավէրը կամ ա, էլ գո՛ւդըմ չի, թա հինչ անէ, հինչ ասէ* (ՀԺՀ, V, 187):

ՂԸՐԸՍՈՒ - *տե՛ս* ՂՈՒՐՈՒՍՈՒ:

ՂԸՐԹ/ՂԸՌԹ - Մի բան միանգամից կտրելու՝ կտրվելու ձայնը: *Աղվէսը սը՛վ հավէն վէզը, ղը՛րթ, կըտըրից* (Ձ):

- Ղըրթ անէլ - Միանգամից կտրել: *Ցակատը յէր կալա՛վ էտ շէվէն ղըրթ ըրավ* (Ձ):

- Ղըրթ ինիլ/տը՛ռնալ - Միանգամից կտրվել: *Կառնանը կըլօ՛խը ղըրթ իլա՛վ* (Բ):

ՂԸՐԹ(ՂԸՐԹ)ԱԼ/ՂԸՌԹ(ՂԸՌԹ)ԱԼ - *չբ.* Ղըրթ ձայն հանել: *Վէր կըցէնավը ճըղնանը թըխում ա, ղըրթամ ա* (Ձ):

ՂԸՐԹ(ՂԸՐԹ)Ց(Ը)ՆԷԼ/ՂԸՌԹ(ՂԸՌԹ)Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՂԸՐԹ(ՂԸՐԹ)ԱԼ-ի:

ՂԸՐԹ(ՂԸՐԹ)ՕՆ/ՂԸՌԹ(ՂԸՌԹ)ՕՆ - *գ.* Կտրելու՝ կտրվելու ձայնը: *Ղըրթօնէն յըրա ապան գո՛ւրթանում ա* (Ձ):

ՂԸՐԹ(ՂԸՐԹ)ՕՑ/ՂԸՌԹ(ՂԸՌԹ)ՕՑ - ՂԸՐԹ(ՂԸՐԹ)ՕՆ:

ՂԸՐԻԲԸՐԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՂԱՐԻԲԸՐԹՈՒՆ:

ՂԸՐԽԸԼԸՂ - *տե՛ս* ՂԸՌԸԽ:

ՂԸՐԿԷԼ - *տե՛ս* ՂԱՐԿԷԼ:

ՂԸՐԿԷԼԻՔ՝ - *գ.* Ուղարկելու՝ առաքելու բան: *Ղըրկէլիքը՝ը ածում ա յա՛շիգը՝ը պէնդ կապում, տամ ըտըրան* (Ձ):

ՂԸՐԿ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՂԱՐԿ(Ը)ՎԷԼ:

ՂԸՐՂԱԹ - *գ.* *տե՛ս* Ըռուսօթի շըլօ՛ր:

ՂԸՐՂԱՆ - *գ.* Մացառուտ: *Կումաշը ղըրղանը ճըմօռում ա, նի մընում արտը* (Ձ):

ՂԸՐՂԸՆ - *տե՛ս* ԽԸՌՕԿ:

ՂԸՐՂԸՐԴԱ՛ԼԻ/ՂՈՒՐՂՈՒԴԱ՛ԼԻ/ՂՈՒՐԴԱ՛ԼԻ - *տե՛ս* ԽԱՄԲԱՐ:

ՂԸՐՂԻ/ՂԻՐՂԻ *(թրք. karga (ագռավ)* - 1. *տե՛ս* ԼԷԼԱ՛Կ: *... Յէշա՛լ ըն, տը՛սալ՝ մին ծը՛տ ղըրղուն անա փախավ, յէկավ նի մըտավ յէզնանը կուռնատակը* (ԱԱ, 24): 2. *փխբ.* Արագաշարժ, արագընթաց (մարդ, կենդանի): *Հա՛բուն կընէգ՝ը ղըրղի յա, ղըրղի* (Բ):

ՂԸՐՂՈՒԾՈՒՄ - *տե՛ս* ՂՈՒՐՂՈՒԾՈՒՆ:

ՂԸՐՂՈՒԾՈՒՆ - *տե՛ս* ՂՈՒՐՂՈՒԾՈՒՆ:

ՂԸՐՃԱԼ - *չբ.* Ղրճոց արձակել: *Վէր օշափը էտ ճուղուպուրը կըռքընէրավը կուտուրէս ա, ղըրճաս ա* (Ձ):

ՂԸՐՃԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *չբ.* Ատամներով կտրելով՝ փշրելով ղրճոց հանել: *Տըղան ղըրճըցընում ա, լօխ օտում* (Ձ):

ՂԸՐՃԻԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՃԻԼ:

ՂԸՐ(Ճ)ՂԸՐՃԱԼ - *չբ.* Շատ՝ տեւականորեն ղրճալ: *Վը՛սկըռը շօնը վէր կըրծկօրծում ա, ղըրճղըրճամ ա* (Բ):

ՂԸՐ(Ճ)ՂԸՐՃԱՆ *(գրբ. հրճրճուկ)* - *գ.* Առաձգական ու կարծր հյուսվածք, որից կազմված են կմախքի որոշ մասերը՝ կռճիկ: *Մին ղըրճղըրճան ա յօր ունէս, կուրծկուրծէս* (Ձ):

ՂԸՐ(Ճ)ՂԸՐՃ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *չբ.* Շատ՝ տեւականորեն ղրճացնել: *Ղըրճղըրճըցնում ըն, էտ մըսէրը լօխ օտում* (Ձ):

ՂԸՐ(Ճ)ՂԸՐՃՕՆ - *գ.* Ղրճղրճալը, ղրճղրճալու ձայնը: *Շօնը էտ ղըրճղըրճօնէն յըրա կամ ա* (Ձ):

ՂԸՐ(Ճ)ՂԸՐՃՕՑ - *տե՛ս* ՂԸՐՃՂԸՐՃՕՆ:

ՂԸՐՃՕՆ - *գ.* Ատամներով մի բան կտրելու՝ մանրելու ձայնը: *Խօսրօվը վէր հաց ա օտում, ղըրճօնը յը՛ր ա ինո՛ւմ* (Բ):

ՂԸՐՄԱ *(թրք. qurma)* - *գ.* 1. Փամփուշտի արճճե մանր գնդակներ: *Ախպո՛ւրը էլ խո՛ւրդա՛ քարէր ա պիրո՛ւմ, վար լըհա՛ հէնց ա ղըրմա ինի* (ԱԱ, 58): 2. *ած. փխբ.* Մանր (պտուղների մասին): *Ղըրմա թօթը քախծըր կինի*:

ՂԸՐՄԸԽԷ/ՂԸՎԸԽԷ *(թրք. kavak)* - *գ.* Ծառատեսակ՝ կաղամախի: *Էտ ըխպիրին ղըրաղէն էլ մին մը՛ծ ղըրմըխէ յա ինո՛ւմ* (Ձ):

ՂԸՐՅԱԹ - *տե՛ս* ՂԷՅՐԱԹ:

ՂԸՐՅԱԹԱՎ - *տե՛ս* ՂԸՅՐԱԹԱՎ:

ՂԸՐՅԸԹԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՂԸՅՐԸԹԱՎԷՐ:

ՂԸՐՏԸՋ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղըրտըզ անէլ - Մազերը շատ կարճ կտրել: *Այան սիրում չար, վէր թօռնը ղըրտըզ ար անում* (Բ):

ՂԸՐՈՒՂ - *տե՛ս* ՂՈՒՐՈՒՂ:

ՂԸՐՈՒՂԱՏԸՊ - *տե՛ս* ՂՈՒՐՈՒՂԱՏԸՊ:

ՂԸՐՈՒՂՉԻ - *տե՛ս* ՂՕՐՕՂՉԻ:

ՂԸՐՈՒՂՉՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՂՕՐՕՂՉՕԹՈՒՆ:

ՂԸՐՓ - *տե՛ս* ՂԱՇԷՎ:

ՂԸՐՓԷԼ *(գրբ. գերփեմ, (կողոպտել, կործանել)* - *նբ.* Ուժեղ քորել (եղունգներով, ատամներով): *Կըռվում ըն, Անուշ աքէրը Մըրյանէն անէսկ ա տամ.- Աստուծ քըէգ քօս տա, ղէյնը չի տա, վէր ջանըտ ղըրփիս* (Ձ):

ՂԸՐՓԸ(Շ)ՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղըրփը(շ)միշ ինիլ - Իրար քաշկռտել: *Մըրթըկընէգ ամմէն օր ղըրփըմիշ ըն ինում* (Բ):

ՂԸՐՓԸՐԱԿԷՆ - *տե՛ս* ՂՈՒՐՓՈՒՐԱԿԷՆ:

ՂԸՐՓՈՒՆ - *տե՛ս* ՂՈՒՐՓՈՒՆ:

ՂԸՐՓՕՆ - *գ.* Ուժեղ քորելը: *Ըտըրա ղըրփօնը վէր տըսնում ա, գ'ուդում ա, թա քօսան ընգած ա* (Ձ):

ՂԸՐՓՕՑ - *տե՛ս* ՂԸՐՓՕՆ:

ՂԸՓԸԼ/ՂԸՓՈՒԼ *(թրք. kapali (փակված, ծածկված)* - *գ.* Ամանի՝ անոթի կափարիչ, խուփ, կափույր: *Միսը՛ռնը ածում ա պօլիգ'ը, ղըփըլը տինում յըրան* (Ձ):

- Ղըփըլ տինիլ - *տե՛ս* ՂԸՓԸԼԷԼ:

ՂԸՓԸԼԷԼ - *նբ.* Փակել, ծածկել, կողպել: *Մին մարթ ծըմակավը ք'իս տէ-ղը քօլըմը մին ղըփըլած ղըզդան ա տըսնաս* (ԱԱռ, 19):

ՂԸՓԸԼՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՂԸՓԸԼԷԼ-ի: *... Յէնանան լօխ էծէրը վը՛ր նի յըն տը՛ռալ, բիրդանն սարը ղըփըլվալ ա* (ՀԺՀ, VI, 50):

ՂԸՓԸՂԱՎԷՐ - *ած.* Կափարիչ ունեցող: *Մէսը ածում ըն ղըփըղավէր ղըզդանը, իփում* (Ձ):

ՂԸՓՈՒԼ - *տե՛ս* ՂԸՓԸԼ:

ՂԻ/ՂԷ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ղի տալ/անէլ - *տե՛ս* Ծէն տալ (1): *Էրգան մըտըծէլանը յէտը թաքավէրը ղէ յա տամ ուրանն գիդնականնէրէն, վէր նահանք գիդան, թա մանին հինչ ա...* (ՀԺՀ, V, 352):

ՂԻԴԻ - *տե՛ս* ՂԸԼԴԻ:

ՂԻԺԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղիժի անէլ - Անքթիթ նայել: *Հինչ ը՞ս ղիժի ըրալ, ախճիգ' տը՛սած չը՞ս* (Ձ):

ՂԻԺՏԻ - *տե՛ս* ՂԸԺՏԻ:

ՂԻԼԴԻ - *տե՛ս* ՂԸԼԴԻ:

ՂԻՂԱՃԷԼ - *տե՛ս* ՂԸՂԱՃԻԼ:

ՂԻՄԼ(Լ)ԹԻ - *տե՛ս* ՂԸՄԼԼ(Թ)Ի:

ՂԻՄԼՎԷՐ - *տե՛ս* ՂԸՄԼՎԷՐ:

ՂԻՄԼՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՂԸՄԼՎԷՐ:

ՂԻՄԻԾ - *տե՛ս* ՂԸՄԻԾ:

ՂԻՆԼՐ-ՂԻՆԼՐ - *մ.* Կտոր-կտոր: *Սա էլ յէր ա կէնում խօսում, վէր դէրվիշին ղըմանվ շախկա տան, ղինանր-ղինանր կըտորին* (ՀԺՀ, V, 603):

- Ղինանր-ղինանր անէլ - Կտրտել, կտոր-կտոր՝ ծվեն-ծվեն անել: *Էտ ախճիգը ըտըրանց ասըմ ա.- Ք'էցէք' ըստըդան, թանչէ օշաթը կ'ալու ա ծը՛էգ ղինանր-ղինանր անէ* (ՀԺՀ, V, 555):

- Ղինանր-ղինանր ինիլ/կ'անալ/տը՛ռնալ - Կտրտվել, կտոր-կտոր՝ ծվեն-ծվեն լինել: *Կ'առնը ընգավ կ'ուլին ճանգ'ը, ղինանր-ղինանր իլանվ* (Բ):

ՂԻԾ-ՂԻԾ - *տե՛ս* ՂԸԾ-ՂԸԾ:

ՂԻՉ - *գ.* Սատանայի եղջյուր: *Սադանան վէր դալթու վա տամ, ղիչը մընամ ա Ապէր դայուն հափըռումը* (Ձ):

ՂԻՐՂԻ - *տե՛ս* ՂԸՐՂԻ:

ՂՈՒԲՈՒԼ - *տե՛ս* ՂՕԲՈՒՐ:

ՂՈՒՋ *(պրս. kūz)* - 1. *գ.* Թիկունքին կամ կրծքին ցցված ուռուցիկություն, սապատ: *Անց ա կէնում մին ամէս, էտ մարթին ղուզը էլ ա մըծանում* (Ձ): 2. *ած.* Կուզ ունեցող, սապատավոր: *Էտ թաքավէրը ղուզ ա ինում* (Ձ):

- Ղուզ կէնալ - Կռանալ: *Ղուզ ա կէնում, թաքուն յէշում* (Ձ):

ՂՈՒՋԷ *(թրք. kuzey (հյուսիս)* - *ած.* Ոչ արեւկող, ոչ արեւահայաց: *Մէր շէնը ղուզէ տը՛ղ ա* (Բ):

ՂՈՒՋԻ *(թրք. kuzu (գառ)* - *գ.* Ձագ, զավակ, որդի: *Պառավը վըխէլան նըհէտ ասում ա.- Մ' ղուզի, ինձ ըսպանէլ մէք', կասէմ* (ՀԺՀ, V, 357):

ՂՈՒՋԼԷԳ' - *տե՛ս* ՂՈՒՋ (2):

- Ղուզլէգ'ին ախճիգ' չընն տամ, ամիա ինք'ը օգ'ում ա՝ զէմքուճընն էլ ինի ղանշանգ' - Մարդ պահանջներ է ներկայացնում՝ առանց հաշվի առնելու, թե ինչի է ինքը արժանի:

ՂՈՒՋՂՈՒՆ/ՂԸՋՂՈՒՆ *(թրք. kurgun)* - *տե՛ս* ՔԱԾ[1]: *...Բիրդանն ղուզղունը թէվավը թըխըմ ա, էտ ճուրը յէր ածըմ* (ՀԺՀ, V, 80):

ՂՈՒՋՄԱՆ - *տե՛ս* ՂՈՒՋ (2): *Ղուզմանը հընգ'իստումընն ա դանգվում* (ԱԲԲ, 61):

ՂՈՒՋՈՒԼՈՒԼԼ - *գ., ած.* Ծուռ, կռացած (իր): *Ղուզուլանլանն փանդանն կացնու կօթ չի տը՛ռնալ* (Բ):

ՂՈՒՋՈՒՂՈՒՋ - *տե՛ս* ՂԸՋԸՂՈՒՋ:

ՂՈՒԹԻ/ՂՕԹԻ *(պրս. ğuti, թրք. kutə)* - *գ.* Դագաղ: *... Թաքավէրին ծառան կ'աս ա դանլգ'արէն հէտան, թա.- Թաքավէրը մը՛ռալ ա, յը՛ք ղութին շի՞նի* (ԱԱ, 85):

ՂՈՒԼ *(թրք. kul)* - *տե՛ս* ՆՕՔ'ԼՐ: *Ղուլէրը, դարավաշնին ընդրան ամման վախտ հըրցընում ին, թա խէ յա՞ բէք'էփ...* (ՀԺՀ, V, 170):

ՂՈՒԼԱՂ/ՂՈՒԼՈՒՂ *(թրք. kulak)* - *արհմ. տե՛ս* ԱՆԳՈՒՃ (1): *Ջըռռայիս էշին ղուլաղէն թըխէլ չընն* (ՆԱԲ, II, 270):

ՂՈՒԼԱՆԻ - *գ.* Տանձի տեսակ: *Ղուլանին վէր օտում ըս, հանց ա մաչը ղումավ լըցցած ինի* (Բ):

ՂՈՒԼԱՋ/ՂՕԼԱՋ *(թրք. kulağ)* - *տե՛ս* ԽԸՏԷՏ (2):

ՂՈՒԼԱՋ-ՂՈՒԼԱՋ - *տե՛ս* ԽԸՏԷՏ-ԽԸՏԷՏ (2):

ՂՈՒԼԲՈՒՂ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ղուլբուդ անէլ - *տե՛ս* Կալ'մաչ անէլ (2):

- Ղուլբուդ ինիլ - *տե՛ս* Կալ'մաչ ինիլ:

ՂՈՒԼՂՈՒՐ - *տե՛ս* ՂԸԼՂԸՐ:

ՂՈՒԼՂՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՂԸԼՂԸՐՕԹՈՒՆ:

ՂՈՒԼԹԱՄԱՉ - *տե՛ս* ՂԸԼԹԱՄԱՋ:

ՂՈՒԼԹԱՄԱՋ - *տե՛ս* ՂԸԼԹԱՄԱՋ:

ՂՈՒԼԼՈՒՂ *(թրք. kulluk (ծառա լինելը, ծառայություն, թրք. qulluq)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՆՕՔ'ԼՐ: *Տա շատ ա ք'ինանմ, թա խըրէգ', հըսնում ա մին շիհանր, տը՛ղ մին խազայինու քըշտի ղուլլուղ ա նի մընում* (ՀԺՀ, VII, 136): 2. Ծառայող, սպասարկող: *Ղուլլուղը մին ամէս էտ զավօդումը կօրծ ա անում, տանս կ'ամ* (Ձ):

- Ղուլլուղ անէլ - Ծառայել, սպասարկել: *... Ուրանց հօրընն էլ թաքավէր ըն տիրանլ, հու ուրանք էլ ընդրրա ղուլլուղ ըրալ* (ՀԺՀ, VI, 45):

ՂՈՒԼԼՈՒՂՉԻ *(թրք. kullukču)* - *տե՛ս* ՂՈՒԼԼՈՒՂ: *Նա մինակ ուրանն պալատին ըխճըկօրցը, ուրանն ղուլլուղչօցը իրէսընն ար տը՛սնըմ* (ՀԺՀ, V, 38):

ՂՈՒԼԼՈՒՂՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՆՈՒՔ'ԸՐՕԹՈՒՆ: 2. Ծառայություն, սպասավորություն: *Ղուլլուղօթունընն էլ չի փիս փէշակ* (Բ):

- Ղուլլուղօթուն անէլ - 1. *տե՛ս* Նուք'ըրօթուն անէլ: 2. *տե՛ս* Ղուլլուղ անէլ:

ՂՈՒԼ'ՂՈՒԼ'Ա - 1. *գ.* Իրարանցում, խառնաշփոթություն: *Շէնը ղուլ'ղուլ'ա յա ըղնում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԼԱՂԼԱՂԻ:

ՂՈՒԼՈՒՂ - *տե՛ս* ՂՈՒԼԱՂ:

ՂՈՒԼՈՒՂԱՏԱԿ - *տե՛ս* ԸՆԳՈՒՃԱԿԱՏ:

ՂՈՒԼՓ - *գ.* Պարանի կտոր, որով ամրացնում՝ միացնում են երկու տակառների ունկերը՝գրաստի վրա բարձելիս: *Ղուլփը դայիմ բիդի ինի, վէր տէմ կէնա* (Բ):

ՂՈՒ-ՂՈՒ - *ձ.* Աղավնու հանած ձայնը: *Ղօնէգը սանս ա անում՝ ղո՛ւ-ղո՛ւ* (Բ):

- Ղու-ղու կանչիլ/ծէն տալ - Միայնակ՝ անտեր մնալ: *Մարթիս կընէգըն էլ մէռնում ա, ինքը մընամ ա կօճին տակէն ղու-ղու կընչիյիս* (ՆԱԲ, 65):

ՂՈՒՄ[1] *(թրք. kum)* - *գ.* Ավազ: *Առանց ղում կարէլ չըս ցը՝խ անիս* (Բ):

- Ղում տը՝ռնալ - Ավերվել, քանդվել: *Տը՝սնում ա՝ վը՝չ մին քարու տը՝ղ մնիլ՝ում չի անում, լօխ ղում ա տը՝ռալ* (ՀԺՀ, VII, 197):

- Ղումու յըրա տօն շինիլ - Անհիմն գործ ձեռնարկել: *Ղումու յըրա տօն շինօ՝ղը կարէլ չի հըրուստանա* (Բ):

- Ղումու նըման մաղվէլ - Շատ աշխատել՝ չարչարվել՝ տանջվել: *Էս էլ հօ կօրծ անէլ չի՞, ղումու նըման մաղվում ընք* (Բ):

ՂՈՒՄ[2] - *տե՛ս* ԿՈՒՄ:

ՂՈՒՄԱԾ *(արաբ., թրք. kumāš)* - *գ.* 1. Մետաքսյա կտոր, կերպաս: *Ղումաշը միշտ էլ թընգ՝անուց կըտոր ա իլա՝լ* (Բ): *ած.* 2. *փխբ.* Նուրբ, բարակ: *Ղումաշ մաշկ օնէ Հէրիք՝նազը* (Բ):

- Ղումաշը դա՝ռդ ա անում, թա՝ ինձ հու բի՞դի մաշի - Գեղեցիկը՝ լավը մտահոգվում է, որ իր համապատասխանը՝ արժանին չի գտնվի:

ՂՈՒՄԱՀԱՆՔ - *գ.* Ավազի հանք: *Թըրթա՝ռա՝ ծօ՝ղը սաղ ղումահանք ա* (Բ):

ՂՈՒՄԱՐ/ԿՈՒՄԱՐ *(գրբ. գումար (բազմություն), արաբ. kumar (դրամով բախտախաղ), թրք. kumar)* - *գ.* 1. Դրամի որոշ քանակություն: *Դա՝րվիշը էտ կումարը տամ ա, էտ օղտին յըրա օթախը առնըմ* (ՀԺՀ, V, 180): 2. *տե՛ս* ԿԱՐՏ (2):

Ղումարի տալ - *տե՛ս* Կարտէ տալ: *Էտ տըղան հըսնըմ ա էն տօնը, ըշտէղ ո՝ւրա՝ն ախպէրքը ղումարի յըն տամ, տանիլ տամ* (ՀԺՀ, V, 75):

ՂՈՒՄԱՐԲԱԶ/ԿՈՒՄԱՐԲԱԶ *(արաբ., պրս., թրք. kumarbaz)* - *գ., ած.* Փողով թղթախաղ խաղացող (անձ), խաղամոլ: *Ղումարբազը կընգանըն ա խօխօնցըն էլ տանէլ կըտա* (Բ):

ՂՈՒՄԱՔԱՐ - *գ.* Ավազի նստվածքային կարծրացած ապար: *Ղումարքարը ճէլլի յա կուտըրատվում* (Բ):

ՂՈՒՄԸԽԱՌ(Ն)Է - *տե՛ս* ՂՈՒՄԸԽԱՌ(Ն)Ը:

ՂՈՒՄԸԽԱՌ(Ն)Ը/ՂՈՒՄԸԽԱՌ(Ն)Է - *ած.* Ավազի հետ խառն: *Էտ ղումը-խառնը ցօրէնը ծախում ա, ք՝ինամ* (Զ):

ՂՈՒՄԻՋ - *տե՛ս* ՉԸՐԹՄԱ: *... Կամ ա, հըսնում թաքավէրին էրկու փէսին, սահանց կըլխին մին-մին ղումիզ թըխում, ինքը թըռչո՝ւմ, անց կէնում* (ՀԺՀ, VI, 136):

ՂՈՒՄԼԷԳ՝ - *ած.* Ավազով առատ, ավազուտ: *Էտ տը՝ղընը էլ ղումլէգ՝ տը՝ղ ա ինո՝ւմ* (Զ):

ՂՈՒՄ-ՂՈՒՄ - *տե՛ս* ԿՈՒՄ-ԿՈՒՄ:

ՂՈՒՅ/ՂԱՅ - *գ.* 1. Աղվամազ: *Էտ ծը-տէրէն ղույը լ՝ըհա վէր փըսնէս ա, թըռչիս ըս, ք՝իս* (Զ): 2. *ած. փխբ.* Փափուկ: *Նա էլ ասալ ա.- Վէր գ՝իդա՝, թա տու հու վըս, ք՝էգ ղայ յօրղան-դօ՝շակում կըպահի...* (ՀԺՀ, VI, 79):

ՂՈՒՅԻ/ՂԱՅԻ - *ած.* Աղվամազե, աղվամազից կազմված: *... Տօ՝շին էլ վէր յէշիս, ամմա՝ն Աստուծ, ասիս ղույի պէրց ինի* (ՀԺՀ, V, 476):

ՂՈՒՅՈՒՂ - *տե՛ս* ՂԱՅՈՒՂ:

ՂՈՒՆԴՈՒՋ *(թրք. qundūz)* - 1. *տե՛ս* ՔԱՉԱԼ: 2. *տե՛ս* ՔՕՍՈՒՏ:

ՂՈՒՆԸԽԼԸՂ - *տե՛ս* ՂՕՆԱԽԼԸՂ:

ՂՈՒՆԸՂԱՍԷՐ - *ած.* Հյուրասեր: *Տը-նատարը կօգի ք՝ա՝սիբ, ղունուղասէր մարթ ա ինիս...* (ԱԱ, 72):

ՂՈՒՆԸՂԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՂՈՒՆԸՂԱՏԱՐ:

ՂՈՒՆԸՂԱՏԱՐ - *ած., գ.* Հյուր ունեցող, հյուրի տեր: *Ղունը՝ղատար մարթը շաղված կինի* (Բ):

ՂՈՒՆԸՂԱՏԸ՝Ղ - *գ.* 1. Հյուր գնալու կամ գնացած տեղը: *Ք՝ինամ ա էտ ղունը՝ղատը՝ղը, տը՝սնում՝ ղօնաղը կա վէչ* (Զ): 2. *տե՛ս* ՂՈՒՆԸՂԱՏՕՆ (2):

ՂՈՒՆԸՂԱՏՕՆ - *գ.* 1. Այն տունը, որտեղ հյուր կա: *Հա՝ռա՝ք էդին տօնը էրկու շէբաթ ա՝ ղունը՝ղատօն ա* (Բ): 2. Հյուրասենյակ: *Ղունաղէն տանում ա ղունը՝ղատանը քունավ անում, ինք՝ը էլ հըյաթումը քօն ինո՝ւմ* (Զ): 3. Հյուրանոց: *Ըստէփանակ՝ը՝ղոտ բօլ-բօլ ղունը՝ղատօն ը՝ն շինա՝լ* (Բ):

ՂՈՒՆԸՂԱՓԱՅ - *գ.* Հյուրի բաժին, սովորաբար ուտեստ, որ պահում են հյուրերի համար: *Ղունը՝ղափայը կըտըրցընէլ չըն, ղունը՝ղափայը կըպահին* (Զ):

ՂՈՒՆԸՂՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՂՈՒՆԸՂՎԱՐԻ:

ՂՈՒՆԸՂՎԱՐԻ - *մ.* Հյուրի պես, հյուրաբար: *Էտ կընէգ՝ը ո՝ւրա՝նց տանըն էլ ա ո՝ւրա՝ն ղունը՝ղվարի պահում* (Զ):

ՂՈՒՆԸՂՓԱՅԻ - *տե՛ս* ՂՈՒՆԸՂԱՓԱՅ:

ՂՈՒՆԸՂՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Հյուր լինելը: *Խասան ղունը՝ղթունա խամ չի* (Բ): 2. *փխբ.* Խորթություն, օտարություն: *Այան ասմա, ղունը՝ղօթուն մէ՛լ անէլ, հաց կէ՛ր* (Բ):

ՂՈՒՆՂՈՒՆԱԼ - *չբ.* 1. *Ղու-ղու* ձայն հանել (աղավնիների մասին): *Ը՝ղօնէգ՝ նէն ղունղունամ ըն* (Բ): 2. *փխբ.* Թոթովել, բլբլալ: *Խօխան ղունղունամ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Սիրախոսել: *Էտ տըղան ա էտ ախճիգ՝ը ղունղունամ ըն* (Զ):

ՂՈՒՆՂՈՒՆՕՑ - *գ.* 1. Ղունղունալը, ղունղունալու ձայնը: *Ը՝ղօնէգ՝ին ղունղունցը թօղնում չի, թա քօն ինինք՝*: 2. *փխբ.* Թոթովանք, բլբլոց: *Խուխէն ղունղունօցը հօրը ուրխըցընէս ա* (Բ): 3. *փխբ.* Սիրախոսելը: *Ըտըրա ղունղունօցը ըխճըկանը սըրտավընն ա* (Զ):

ՂՈՒՆՁ - *տե՛ս* ՂԸՆՁ:

ՂՈՒՇ *(թրք. kūš)* - *գ.* 1. Թռչուն: *Քաթ ըն ընէս, թա ըսկի ղուշէրընն էլ չընն կը-ը՝ցալ էտ ծըմակավը թըռչին, մըչանք դալին ա իլա՝լ* (Զ): 2. *փխբ.* Մետաղադրամի այն երեսը, որտեղ պատկեր է նկարված: *Կապէկը թօղ ըն անում, փըռնում, ղուշ ա ըղնում* (Զ): 3. *փխբ.* Արագավազ, թռչկան (մարդ, կենդանի): *Էտ ծին ղուշ ա, ղուշ* (Բ):

- Ղուշը ծը՝ռքան պէց ըղնէլ/թօղնէլ - Հնարավորությունից զրկվել, գործը ձախողվել: *Ղուշը ծը՝ռքատ պէց ա ընգալ, էլ նըհախ տը՝ղան լա՝նց մէլ ինիլ* (Զ):

- Ղուշը կըլխէն թա՝ռ անէլ - Մեծարել, պատվել: *Հարթնէրը ղուշը ըսկէսվօրը կըլխէն թա՝ռ ըն անում, էլհա կօհ չի* (Բ):

- Ղուշը կըլխէն թա՝ռ ինիլ - Մեծարվել, պատվվել: *Վէր ղուշը կըլխէն թա՝ռ էլ ինի, էլհա Մըխթա՝ռին կընէգ՝ը ք՝ըթէն տակէն մը՝ղթմը՝ղթական ա* (Բ):

- Ղուշին թէվավը - Արագ, շտապ: *Էտ տըղան ղուշին թէվավը հըսնում ա հօրը պալատը* (Զ):

- Ղուշ չըմ պըհըլական, ջըմդա՝նք՝ու յըրա պէց թօղնիմ - Աշխատանքս պետք է գնահատվի ըստ արժանվույն:

- Ղուշու նըման ապըրէլ - Անհոգ կյանք վարել: *Խուխատար մարթը կարէլ չի ղուշու նըման ապըրէ*:

- ՂՈՒՇԱ՝ՊՈ՝ՒՆ - *գ.* Թռչնաբույն: *Օխ-ծը նի յա մընէս ղուշա՝պո՝ւնը, ճօտէրը կօլ տաս* (Բ):

ՂՈՒՇԲԱԶ *(թրք. kūšbaz)* - *գ., ած.* Թռչուններ, հատկապես աղավնիներ պահող (անձ): *Ղուշբազ Անդօնը լ՝ավ մարթ ա իլա՝լ* (Բ):

ՂՈՒՇԸՎՐԱ՝ԳԻ - *գ.* Մանր ու երկարավուն հատիկներով խաղողի տեսակ: *Ղուշըվրա՝գ՝ին լ՝ավ կ՝ինու խաղու վա* (Բ):

ՂՈՒՇԽՈՒՆ *(թրք. qušqun)* - *գ.* Թամբը՝ համետը գրաստի մեջքին ամրացնելու հաստ գոտի, որ անց են կացնում փորի եւ պոչի տակով: *Փըլանը՝ն ք՝ըմակէն ղուշխունընը ինգ՝ո՝ւմ ա տըրա պօկը, նըհը՝տը թումփալի վը՝ր ա ինգ՝ո՝ւմ...* (ՀԺՀ, VII, 315):

ՂՈՒՇ-ՂԱ՝ՆՆԱ՝Թ/ՂՈՒՇ-ՂԱՍԱԹ *(թրք. kuš-qanad (թեւ)* - *գ.* Թռչուններ եւ թռչող այլ էակներ: *Ղուշ-ղա՝ննա՝թ հըղէ յընն ինո՝ւմ բիդա Աստուծը, ամմէնաբռաշկէն էլ արծիվընն ա թըռչո՝ւմ...* (ԱԱ, 66):

ՂՈՒՇ-ՂԱՍԱԹ - *տե՛ս* ՂՈՒՇ-ՂԱ՝ՆՆԱ՝Թ: *...Ղուշ-ղասաթ ընդրա կօշտը ք՝էցած չի հա՝լա՝* (ՀԺՀ, V, 652):

ՂՈՒՉԱՑՈՒ - *ած., գ.* Խոյ դառնալու համար պահվող (արու գառ): *Պիրում ըն, էտ ղուչացուն մօրթում* (Զ):

ՂՈՒՉՈՒՐՂՈՒ - *տեմ* ՂԸՉԸՐՂՈՒ:

ՂՈՒՌՈՒԹ(ՆԸ) - *տեմ* ՂԸՌՈՒԹ(ՆԸ):

ՂՈՒՌՈՒՄՍԱՂ - *տեմ* ՕՂԸՌԱԾ: *Հանլա Իվան հուրան խօսկը պըրծած վէջ, էն ղուռումսաղը թարփանչան տուս կալավ, թա Իվանէ ճըկատէն օնէ...* (ՀԲ, 335):

ՂՈՒՌՈՒՄՍԸՂՕԹՈՒՆ - *տեմ* ՕՂԸՌԱԾՕԹՈՒՆ:

ՂՈՒՍԽՈՒՆ - *տեմ* ԲՈՒՍԽՈՒՆ:

ՂՈՒՎԱԹ - *տեմ* ՂԸՎԱԹ:

ՂՈՒՎԱԹԱՎ - *տեմ* ՂԸՎԱԹԱՎ:

ՂՈՒՎԱԹԼՈՒ - *տեմ* ՂԸՎԱԹԼՈՒ:

ՂՈՒՎՐԱԽ - *տեմ* ՂՈՒՐԱԽ:

ՂՈՒՎՐԱԽԼԱՄԻԾ - *տեմ* ՂՈՒՐԱԽԼԱՄԻԾ:

ՂՈՒՎՐԸԽԱՆԱԼ - *տեմ* ՂՈՒՐԸԽԱՆԱԼ:

ՂՈՒՎՐԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՂՈՒՐԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂՈՒՎՐԸԽՕԹՈՒՆ - *տեմ* ՂՈՒՐԸԽՕԹՈՒՆ:

ՂՈՒՐԱԽ/ՂՈՒՎՐԱԽ - *ած.* Ժիր, կայտառ, առույգ: *Մէյրան ապան ըսօրէքՒուց հանրուր տիրըէկան ա, ամմա հանա ղուրախ ա* (Բ):

ՂՈՒՐԱԽԼԱՄԻԾ/ՂՈՒՎՐԱԽԼԱՄԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղուրախլամիշ ինիլ - *տեմ* ՂՈՒՐԸԽԱՆԱԼ:

ՂՈՒՐԱՆ/ՂՕՐԱՆ *(գրբ. ղուրան, արաբ. qurān)* - *գ.* Մահմեդականների սրբազան գիրքը: *Մօլլան ղուրանը պէց ա անում, կարթում* (Զ):

ՂՈՒՐԲԱՆ *(արաբ., թրք. kurbān, պրս. ğorban)* - *տեմ* ՄԱՏԱՂ[1]:

ՂՈՒՐՂԱԼԻ - *տեմ* ՂԸՐՂԸՂԱԼԻ:

ՂՈՒՐՂԻ-ՂՈՒՐՂԻ - *տեմ* ՂՈՒԼ[1]-ՂՈՒԼ[1]Ա:

ՂՈՒՐՂՈՒՂՈՒՋ - *գ.* Սրիկա, ավազակ: *...էտ սանսին յըրան ղուրդուղուզնէն գիդաս ըն, վըէր ըտէղ մարթ կա* (ԼՂԲ, 314):

ՂՈՒՐԸԷՆԷ - *գ.* Վայրի խաղողի տեսակ: *Մէր ծըմըկնէրումը ղուրըէնէ յէլ կա* (Բ):

ՂՈՒՐԸԽԱՆԱԼ/ՂՈՒՎՐԸԽԱՆԱԼ - *չբ.* Ժրանալ, կայտառանալ, առույգանալ: *Վէր տըղան սաղ-սըլմաթ կըռվան կ'աս ա, Հէղան աքէրը ղուրըխնաս ա* (Բ):

ՂՈՒՐԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ/ՂՈՒՎՐԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՂՈՒՐԸԽԱՆԱԼ-ի:

ՂՈՒՐԸԽՕԹՈՒՆ/ՂՈՒՎՐԸԽՕԹՈՒՆ - *գ.* Ժրություն, կայտառություն, առույգություն: *Ղուրըխութունը ամմէն մարթու չի տըված* (Բ):

ՂՈՒՐԹԸՂՕՐԹ - *տեմ* ԸՂՈՒՐԹԸՂՕՐԹ:

ՂՈՒՐԹԸՂՕԹ - *տեմ* ԸՂՈՒՐԹԸՂՕԹ:

ՂՈՒՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԸՂՈՒՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂՈՒՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԸՂՈՒՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂՈՒՐԹԻԼ - *տեմ* ԸՂՈՒՐԹԻԼ:

ՂՈՒՐԹԻԼ - *տեմ* ԸՂՈՒՐԹԻԼ:

ՂՈՒՐԹՕԹՈՒՆ - *տեմ* ԸՂՈՒՐԹՕԹՈՒՆ:

ՂՈՒՐԹՕԹՈՒՆ - *տեմ* ԸՂՈՒՐԹՕԹՈՒՆ:

ՂՈՒՐՂՈՒՂԱԼԻ - *տեմ* ՂԸՐՂԸՂԱԼԻ:

ՂՈՒՐՂՈՒԹՈՒՆ - *տեմ* ԽԸՋՈՒՋՈՒՆ:

ՂՈՒՐՂՈՒՇՈՒՄ - *տեմ* ՂՈՒՐՂՈՒՇՈՒՆ:

ՂՈՒՐՂՈՒՇՈՒՆ/ՂՈՒՐՂՈՒՇՈՒՄ/ՂԸՐՂՈՒՇՈՒՄ/ՂԸՐՂՈՒՇՈՒՆ *(թրք. kuršun)* - *գ.* Դյուրահալ մետաղ՝ կապար: *Խօխէնքը ղուրղուշունը հանում ըն, վըխճարէն մօրթէն էլ կըտօրում, բօփսիկ շինում* (Զ):

ՂՈՒՐՄ - *տեմ* ԸՂՈՒՐՄ:

ՂՈՒՐՄԱԹԱՍ - *տեմ* ԸՂՈՒՐՄԱԹԱՍ:

ՂՈՒՐՄԱԾԱԿ - *տեմ* ԸՂՈՒՐՄԱԾԱԿ:

ՂՈՒՐՄԱԾԻԳ[1] - *տեմ* ԸՂՈՒՐՄԸՑԻՔ[1](Ի):

ՂՈՒՐՄԱՎ - *տեմ* ԸՂՈՒՐՄԱՎ:

ՂՈՒՐՄՈՒՏԱԼ - *տեմ* ԸՂՈՒՐՄԸՏԱԼ:

ՂՈՒՐՄՈՒՑԻՔ[1](Ի) - *տեմ* ԸՂՈՒՐՄԸՑԻՔ[1](Ի):

ՂՈՒՐՄՕԹՈՒՆ - *տեմ* ԸՂՈՒՐՄՕԹՈՒՆ:

ՂՈՒՐՈՒ(Լ)ԹՈՒ - *տեմ* ՂԸՐԸ(Լ)ԹՈՒ:

ՂՈՒՐՈՒԽՉԻ - *տեմ* ՂՕՐՕՂՉԻ:

ՂՈՒՐՈՒԽՉՕԹՈՒՆ - *տեմ* ՂՕՐՕՂՉՕԹՈՒՆ:

ՂՈՒՐՈՒՂ/ՂԸՐՈՒՂ *(թրք. qoruq)* - *գ.* Մուտքն արգելված արոտավայր՝ հանդ՝ դաշտ եւն: *Ճըղասպանըն ասում ա.- Հանէ էն լէնջը յունջու ղուրուղ ա...* (ՀԺՀ, VII, 164):

- Ղուրուղ անէլ - Մուտքն արգելել: *Էտ խուտատըէղը ղուրուղ ըն անում, հանցու խօտը հարին* (Զ):

ՂՈՒՐՈՒՂԱՏԸ[1]Ղ/ՂԸՐՈՒՂԱՏԸ[1]Ղ - *տեմ* ՂՈՒՐՈՒՂ: *... Տա յէլ Քօռօղլուն ղուրուղատըէղըն ա ինում* (ՀԺՀ, VII, 187):

ՂՈՒՐՈՒՂՉԻ - *տեմ* ՂՕՐՕՂՉԻ:

ՂՈՒՐՈՒՂՉՕԹՈՒՆ - *տեմ* ՂՕՐՕՂՉՕԹՈՒՆ:

ՂՈՒՐՈՒՍՈՒ/ՂԸՐԸՍՈՒ *(թրք. qarasu (սեւ ջուր)* - *գ.* Գետի ջրից հողի տակ անցած եւ մաքուր բխող աղբյուր, ոչ իսկական աղբյուր: *Ըտըէղ մին ղուրուսու վա ինում, ըտըղատ ըն ճուր յօր օնում, խըմում* (Զ):

ՂՈՒՐՓՈՒՆ/ՂԸՐՓՈՒՆ/ՂՕՐՓՈՒՆ - *տեմ* ԲՈՒՂԱՆԸՂ:

ՂՈՒՐՓՈՒՐԱԿԷՆ/ՂԸՐՓԸՐԱԿԷՆ - *գ.* Հորեղբոր կին: *Իմ ղուրփուրակէն լ'ավ կարպէտ ա կ'օրծում* (Բ):

ՂՕԲԻ - *գ.* Ձորահովիտ: *Մանմանը քըվօրը տանում ա մին ղօբում մօրթում, շօրէրը ըռնուտ պիրում, հօրը նըհաշ տամ* (Զ):

ՂՕԲՈՒՐ/ՂՈՒԲՈՒԼ *(թրք. kubur (ման, պատյան)* - *գ.* Որեւէ իր մեջը դնելու՝ պահելու տուփ՝ արկղիկ, հատկապես զենքի պատյան: *Տըէսնում ա՝ թաքավըէրէն կընէգ'ը մարթին սուրը ղօբուրան տուս կալավ, թաքավէրէն կըլխանը յէրը մին քանէ հէտ տուրուր տըվավ...* (ՆԼՂԺԲ, 44):

ՂՕՋ - *գ.* Տգեղ, այլանդակ: *Էտ վէզիրին էլ մին ղօզ ախճիգ' ա ինըմ* (Զ):

ՂՕՋԱ - *տեմ* ԿԸՆԳՕՂ:

ՂՕԹԷԼ - *տեմ* ԸՂՕԹԷԼ:

ՂՕԹԸՐ - *տեմ* ԹԱՓ (1, 2):

ՂՕԹԻ - *տեմ* ՂՈՒԹԻ:

ՂՕԹՄԱ - *գ.* 1. Խոտի խուրձ: *Ղօթման շըլակում ա, ք'ինամ* (Զ): 2. *տեմ* ԹԱՅԱ:

- Ղօթմա անէլ/տալ - 1. Խուրձ կապել՝ պատրաստել: *Խօտը հարում ա, ղօթմա անում, պիրում տօն* (Զ): 2. *տեմ* Թայա տալ:

ՂՕԹՄԱ-ՂՕԹՄԱ - *մ.* Խրձերով: *Էնքան խօտը Նաղաշը լօխ ղօթմա-ղօթմա կըրից հուրանց տօռնը* (Բ):

- Ղօթմա-ղօթմա անէլ - Խրձերի վերածել: *Խօտը հըվաքում ըն, ղօթմա-ղօթմա անում, կէս անում* (Բ):

ՂՕԹՈՒՐ *(թրք. qotur)* - 1. *տեմ* ՔՕՍ: 2. *տեմ* ՔՕՍՈՒՏ:

ՂՕԼ *(թրք. kol (թեւ, բազուկ)* - *տեմ* ԱՆԳՈՒՆ:

ՂՕԼԱՆ - *տեմ* ՂՈՒՇԽՈՒՆ:

ՂՕԼԱՋ - *տեմ* ՂՈՒԼԱՋ:

ՂՕԼԲ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ղօլբը տալ - *տեմ* Կալ[1]մաչ անէլ (2): *... Յէկավ ժըղօվուրթին ղօլբը տըվավ, տարավ* (ԼՂԲՔ, 276):

ՂՕԼԹՈՒՂ - *տեմ* ԿՈՒՌ(Ն)ԱՏԱԿ:

ՂՕՂ - *տեմ* ԸՂՕՂ:

ՂՕՂԷԼ - *տեմ* ԸՂՕՂԷԼ:

ՂՕՂՎԷԼ - *տեմ* ԸՂՕՂՎԷԼ:

ՂՕՃ(Ճ)ԱՂ - *տեմ* ՂՕՉՉԱՂ:

ՂՕՃ(Ճ)ԱՂԱՆԱԼ - *տեմ* ՂՕՉՉԱՂԱՆԱԼ:

ՂՕՃ(Ճ)ԱՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՂՕՉՉԱՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂՕՃ(Ճ)ԱՂՕԹՈՒՆ - *տեմ* ՂՕՉՉԱՂՕԹՈՒՆ:

ՂՕՅՈՒՂ - *տեմ* ՂԱՅՈՒՂ:

ՂՕՆԱԽԼԸՂ/ՂՈՒՆԸԽԼԸՂ *(թրք. qonaqliq)* - *գ.* Հյուրասիրություն, հրավերք, ճաշկերույթ: *Թաքավէրը աշխարքիս*

չանք ուրխանըմ ա, քառասուն օր ղօնախլըղնի յա սարքըմ... (ՀԺՀ, V, 200):

- Ղօնախլըղ անէլ - Յյուրասիրություն կազմակերպել, հյուրասիրել: *Շինանցէք՝ ըտը՝ղ միշտ ղունըխլըղ ըն իլալ ընէլիս, ըտըրա հը՝տէ էլ անումը տիրալ ըն Ղունըխլըղէն թումբ* (ԱԱ, 47):

ՂՕՆԱՂ *(թրք. konuk)* - *գ.* 1. Նա, որ այցի է գնում մեկի տունը կամ հրավիրվում է որեւէ խնջույքի՝ հյուրասիրության, հյուր: *Քը՝փէն վախտը Խընջըլօզանց ղունըղնէրան մինը խըմում ա, վը՝ռէն ծակը կուրցընում* (Ձ): 2. Ուղեւոր՝ օտարական, որը օտար տեղում է հայտնվել: - *Ղօնաղը Ըստուծէնըն ա, բա՛լա, Ըստուծէն էլ մատաղ, ղունաղէն էլ,- ասըմ ա պառավ կընէգ՝ը, ղունաղէն տանում տօն* (ՆԼՂԺԲ, 27): 3. *փխբ.* Իր միջավայրի համար իրեն խորթ պահող անձ: *Էտ հարթնըն էլ հինչ հա՞րթը, ղօնաղ ա ուրանց տանը* (Ձ):

- Ղունաղու նըման ուրան պահէլ - Անհամարձակ լինել, անհարմար զգալ, քաշվել (հատկապես ճաշելիս): *Այան ասմա.- Այան մա՛տաղ, ղունաղու նըման մէ՛լ ը՝զ պահէլ, հաց կէ՛ր* (Ձ): 2. Տան տնտեսության հոգսերով չզբաղվել՝ չմտահոգվել (տան անդամի մասին): *Հարթնը վէր ղունաղու նըման ուրան պահից, էն տօնը տօն չի տը՝ռնալ* (Ձ):

- Ղօնաղ անէլ - Յյուրասիրել: *Էգ՝սը Բախշուն մարը կանչում ա լօխճին, լավ ղօնաղ անում* (ՆԼՂԺԲ, 97):

- Ղօնաղ ըղնէլ - Յյուրընկալվել: *...Փանի խանը Բարդի խանէրան մինին քըշտին ղօնաղ ա ընգընըմ* (ԼՂԲ, 333):

ՂՕՆԱՂ-ՂԱՐԱ *(թրք. konuk-qara)* - *գ. հոգն.* Հյուրեր: *Ըտըրանց տօնը ղօնաղղարա շատ ին կ՝ամ* (Ձ):

ՂՕՆԱՂՓԱՅԻ - *տե՛ս* ՂՈՒՆԸՂԱՓԱՅ:

ՂՕՆԱՂ *(թրք. kundak)* - *գ.* 1. Հրազենի, հատկապես հրացանի կոթ: *Վը՝ռսկանը ղունդաղավը թըխում ա կ՝ուլին կըլխէն, փախչում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՊԱՐՈՒՐ:

ՂՕՆԴԱՂՍԱՋ - *գ.* Ձինագործ, զենք պատրաստող արհեստավոր: *Դէրանց Տիկրանը լ՝ավ ղօնդաղսագ ա իլալ* (Ձ):

ՂՕՆԷԳ՝ - *տե՛ս* ԸՂՕՆԷԳ՝:

ՂՕՆՋ - *տե՛ս* ՂԸՆՋ:

ՂՕՇԱ *(թրք. qoša)* - *տե՛ս* ՃՕԽՏԱԿ:

ՂՕՇԱԼՈՒԼԱ *(թրք. qošalülə)* - *գ.* Երկփողանի հրացան: *Ղօշալանի յօր ա օնում, նըստում ծին, ք՝ինամ* (Ձ):

ՂՕՇԱ-ՂՕՇԱ *(թրք. qoša (ջուխտ)* - *մ.* 1. *տե՛ս* ՃՕԽՏ-ՃՕԽՏ: 2. Ջուգահեռ կերպով, զուգահեռաբար: *Էտ փանդէրը ղօշա-ղօշա մը՝կնում ա* (Ձ):

ՂՕՇԱՆԱՂԱՐԱ/ԳՕՇԱՆԱՂԱՐԱ - *գ.* Իրար կցված երկու թմբուկներից կազմված երաժշտական գործիք: *Ղօշանաղարան էլ միհէնգ՝վա հըրսընքը՝ցումը ածում չընը* (Բ):

ՂՕՇՈՒՆ *(թրք. košu)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՁՕՐՔ: *Միպտանկ թաքավէրը յէկալ ա ուրանն ղօշունավը չանդիրնի յէր թողալ քաղաքին չօրս ղօլավը...* (ՀԺՀ, V, 95): 2. Խումբ, բազմություն: *... Իրէք օր լըհա մին ղօշուն հընգէր-հըրըվանու հաց պէդմա տա, վէր բէքէփ չինին...* (ՁՏ, Բ, 40): 3. Ոհմակ: *Ըստուծանա բույրուղ ա կ՝ամ, վը՝ր կ՝ուլէրէն ղօշունը պիտի ք՝ինան փըլան խազայինին վըխճըրնէն օտէ* (ՀԺՀ, VII, 193):

ՂՕՉ *(պրս. ğuč, թրք. koč)* - 1. *գ.* Արու ոչխար, խոյ: *Շատ ըն ք՝ինամ, խըրէգ՝ ըն ք՝ինամ, յէշըմ ըն տէսնըմ՝ մին մէծ ղօչ՝ ժինջիլը պ՝ուգէրան կապած, ծառան կախ տըված* (ՀԺՀ, V, 309): 2. *ած. փխբ.* Արու: *...Աստուծ մէր շինացէ Թ՝ունի դանյուն մին ղօչ խօխա բախշից* (ՀԺՀ, VI, 177): 3. *տե՛ս* ՂՕՉՉԱՂ:

ՂՕՉԱ - *ած.* 1. Մեծ, աժդահա: *Կամ ա, տը՝սնում մին ղօչա օշափ ըտը՝ղ նըստած* (Ձ): 2. Ծեր, տարիքով: *Ղօչա մարթ ըս, հըմանչում չը՞ս* (Բ):

ՂՕՉԱՂ - *տե՛ս* ՂՕՉՉԱՂ:

ՂՕՉԱՂԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՂՕՉՉԱՂԱՆԱԼ:

ՂՕՉԱՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՂՕՉՉԱՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՂՕՉԱՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՂՕՉՉԱՂՕԹՈՒՆ:

ՂՕՉԹՕՂ - *գ.* Խոյերին ոչխարների մեջ թողնելը՝ բեղմնավորման համար, ինչպես նաեւ դրա ժամանակը: *Ղօչթօղը վէր ըսքըսում ա, չուբընանէն չընդ-վընդ յընը ընդնում* (Բ):

ՂՕՉԻ - *տե՛ս* Ք՝ԱԼԼԱԳ՝ՕՁ: *Թուրանան Պուղուն կօշտը մին ղօչի յա կ՝ամ* (ՆԱԲ, III, 145):

- Ղօչի տալ - 1. Իրար պոզահարել, պոզերով իրար խփել: *Վէր ղօչի յընն տաս, կածանկ ա կույունաս, ուրօտուցը ընգընէս ա ախշարքըս* (ԱԱ, 16): 2. *փխբ.* Իրար հետ վիճել՝ կռվել: *Մընթընկընէգ՝ սաղ օրը էն ըն ղօչի տալիս* (Բ):

ՂՕՉԻ-ՂՕՉԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ղօչի-ղօչի անէլ/տալ - *տե՛ս* Ղօչի տալ:

ՂՕՉՉԱՂ/ՂՕՉԱՂ/ՂՕՃ(Ճ)ԱՂ *(թրք. kočak)* - *ած.* 1. Քաջ, կտրիճ: *Էտ թաքավէրին ինանում ա իրէք տընղա, իրէքընն էլ մինը մինան դանշանգ՝, մինը մինան ղօչչաղ...* (ՀԺՀ, V, 15): 2. *փխբ. տե՛ս* ԸՌԱՇԻՂ:

ՂՕՉՉԱՂԱՆԱԼ/ՂՕՉԱՂԱՆԱԼ/ՂՕՃ-(Ճ)ԱՂԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Քաջ, կտրիճ դառնալ: *Էս տընղան մընծանում ա, ղօչչաղանում, տը՝ռնում մին սագ տընղամարթ* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԸՌԸՇԻՂԱՆԱԼ:

ՂՕՉՉԱՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ՂՕՉԱՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ՂՕՃ(Ճ)ԱՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՂՕՉՉԱՂԱՆԱԼ-ի:

ՂՕՉՉԱՂՕԹՈՒՆ/ՂՕՉԱՂՕԹՈՒՆ/ՂՕՃ(Ճ)ԱՂՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Քաջություն, կտրիճություն: *Ղօչչաղօթունը դարաբաղցուց Աստուծ ա տուվալ* (Բ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԸՌԸՇԻՂՕԹՈՒՆ:

ՂՕՐԱ *(թրք. koruk)* - 1. *գ.* Խակ խաղող: *Խօխան ղօրա կէրավ, փօրը ցավից* (Բ): 2. *տե՛ս* ՂՈՒՐԸՆԷ: 3. *ած.* Խակ, տհաս, չհասունացած: *Գ՝ուլանը հանան ղօրա յա:*

ՂՕՐԱՆ - *տե՛ս* ՂՈՒՐԱՆ:

ՂՕՐԹ - *տե՛ս* ԸՂՕՐԹ:

ՂՕՐԹ - *տե՛ս* ԸՂՕՐԹ:

ՂՕՐԿԷԼ - *տե՛ս* ՂԱՐԿԷԼ:

ՂՕՐԿ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՂԱՐԿ(Ը)ՎԷԼ:

ՂՕՐՄԻ - *տե՛ս* ԸՂՕՐՄԻ:

ՂՕՐՄՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՐՄՕԹՈՒՆ:

ՂՕՐՏ-ՂՕՐՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

Ղօրտ-ղօրտ անէլ - *չբ.* Կռկռալ (գորտի մասին): *Կուրթնուկնէն ղօրտ-ղօրտ ըն անում, զանիլա տանում* (Բ):

ՂՕՐՓԷՐ *(գրբ. horteğbayr)* - *գ.* Հորեղբայր: *Ըտըրան էլ ինանում ա մին լ՝ավ ղօրփէր* (Ձ):

ՂՕՐՓՈՒՆ - *տե՛ս* ՂՈՒՐՓՈՒՆ:

ՂՕՐՕՂՉԻ/ՂՈՒՐՈՒՂՉԻ/ՂՕՐՕԽՉԻ/ՂՈՒՐՈՒԽՉԻ *(թրք. qoruqču)* - *գ.* Այգու՝ դաշտի՝ արոտավայրի եւն պահակ: *Ղօրօղչին յէշանում ա, տը՝սնում մին մարթ բաղան խաղու վա քընդէս* (Ձ):

ՂՕՐՕՂՉՕԹՈՒՆ/ՂՈՒՐՈՒՂՉՕԹՈՒՆ/ՂՕՐՕԽՉՕԹՈՒՆ/ՂՈՒՐՈՒԽՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Այգու՝ դաշտի՝ արոտավայրի եւն պահակի զբաղմունքը՝ պահակություն: *Ղօրօղչօթունը վէր ինի վէչ, կ՝ուղօթունը կընշընտանա* (Բ):

Ճ

ՃԱԳԱՐ/ՃԱԿԱՐ *(գրբ. ճագար)* - *գ.* Նապաստակի նման կենդանի՝ ճագար: *Ճըգըրնէն վէր նի տը՛ռէն բաստանը, սաղ բարբադ կանին* (Բ):

ՃԱԹ - *տե՛ս* ՃԱԹ:

ՃԱԹ/ՃԱԹ *(վրաց. čat)* - *գ.* 1. Գարուց կամ կորեկից թխած հաց: *Պուղին էլ մին չօր սէվ ճաթ ա տանում օնում, տընում կօխկէն* (ՆԱԲ, 132): 2. *փխբ.* Կոշտ՝ անորակ հաց: *Էտ ճաթը հինչ ա՞, վէր օտում ըք* (Բ):

- Ճաթը ծօցումը փըշըր(վ)էլ - Հիասթափվել: *Խը՛ղճը հինչ ա՞նէ, կարում չի կօրծի նի մընէ, ճաթը ծօցումը փըշըրվալ ա* (Բ):

ՃԱԹ-ՃԱԹ - տե՛ս Պըտըռ-պատառ:

ՃԱԹՏԱԲՈՒՐԻ - *տե՛ս* ՃԱԹՏԱԲՈՒՐԻ:

ՃԱԹՏԱԲՈՒՐԻ/ՃԱԹՏԱԲՈՒՐԻ - *տե՛ս* ՃԱԹ:

ՃԱԹՏԻ - *տե՛ս* ՃԱՏՏԻ:

ՃԱԹՏԻ - *տե՛ս* ՃԱՏՏԻ:

ՃԱԼ(Լ)ՕՐ - *տե՛ս* ՉԱԼԼՕՐ:

ՃԱԽ - *տե՛ս* ՃԷԽ:

ՃԱԿԱՆԴԷՂ - *տե՛ս* ՃԱԿԸՆԴԷՂ:

ՃԱԿԱՏ *(գրբ. ճակատ)* - *գ.* 1. Մարդու եւ կենդանիների երեսի՝ աչքերից վեր գտնվող մասը: *Գ՛ուլլանն կէնում ա արչին ճըկատան, ըսպանում* (Ձ): 2. *փխբ.* Առարկայի աջակողմի վերին մասը կամ առաջակողմը: ... *Ըտէղ մին յէխծէ յըն շինում, ճըկատէն կ՛իրում.- Շահի մահը սըրօվ* (ԱԱ, 31):

- Ճակատը աշ տըված կաշի/թօքի/կըտըրված/կ՛ումաշու կաշի - *տե՛ս* ԹՕՔԻ:

- Ճակատը ծաղէգ՛/ղաշխա - Ճակատին մարմնի ընդհանուր գույնից տարբերվող գույնի նշան կամ մազափունջ ունեցող (կենդանի): *Պուղուն էլ մին ճակատը ծաղէգ՛ հէրէնջ ա ինում* (Ձ):

- Ճակատը մէռուն քըսած - *տե՛ս* Մէռունը իրը՛սէն:

- Ճակատը մօր քըսէլ - Անպատվել, զրպարտել, խայտառակել: *Էն հինչ կընէգ՛ ա՞, սաղ օրը էն ա հըրթնէրէն ճակատը մօր քըսէս* (Բ):

- Ճակատը յը՛տ ք՛ինիլ - *տե՛ս* Ունքամաչը յը՛տ կ՛ալ:

- Ճակատը նըմանալ - Շատ աշխատել, աշխատելուց քրտնել: *Ճակատըս նըմացալ ա, մինչը՛վ էտ քարը պուք ըմ տըվալ* (Ձ):

- Ճակատը շան կաշի - *տե՛ս* ԹՕՔԻ:

- Ճակատը պատավը կ՛ալ - 1. Ձեռնարկված գործը ձախողվել՝ արգելքի հանդիպել: *Հինչը օգ՛ում ըմ անիմ, ճակատըս պատավըն ա կ՛ամ* (Բ): 2. Խիստ զղջալ՝ փոշմանել: *Ալէգ՛ը ընէլանը յը՛տը հիշկան օգ՛ում ըս՝ ճակատըտ պատավը յը՛ք, օքուտ չի* (Բ):

- Ճակատը պէնդ - 1. *տե՛ս* ԹՕՔԻ: 2. Տոկուն, դիմացկուն, համառ: *Ճակատը պէնդ մարթ ա Համբօն, էնքան չըրչարվում ա, էլիա վըստակում չի* (Բ):

- Ճակատը պէց - *տե՛ս* Իրը՛սը պէց:

- Ճակատը պընդոցընէլ/տէմ անէլ/տէմ տալ - *տե՛ս* Իրը՛սը պընդոցընէլ:

- Ճակատ ինիլ - Անամոթ, պնդերես լինել: *Ընդըրա ճակատ օնէ, վէր ասալ ա, բիդի տանէ* (Բ):

- Ճակատ ճըկատու - Իրար դիմաց, դեմ-հանդիման: *Ճակատ ճըկատու վը՛ենն ըն կէնում, հօջանթ տամ* (Ձ):

- Ճըկատան պաչիլ - Հիացմունքը՝ գոհունակությունը արտահայտել, գովաբանել: *Թաքավէրը շատ ա հավան կէնում, կանչում ա, ճըկատան պաչում...* (ՀԺՀ, VI, 139):

- Ճըկատավըտ վազ տամ - Հեգնաբար՝ մտերմաբար ասվում է պնդերես մարդկանց:

- Ճըկատատ կէնա - *արհմ.* Թող քեզ լինի, չեմ ուզում: *Սէրգ՛ին ասմա.- Ցակատըտ ճըկատատ կէնա, ինձ հարկավէր չի* (Բ):

- Ճըկատէն ասէլ - *տե՛ս* Իրը՛սէն ասէլ:

- Ճըկատէն կ՛իրիլ - Նախասահմանել, կանխորոշել: *Էտ մըրքավուրը ասմա.- Էս խուխէն ճըկատէն կ՛իրէցէ, վար փըսակվէլի օրը սէլու տակ ընի, մը՛ռնէ* (ԱԱ, 82):

- Ճըկատէն կ՛իր(վ)ած մ՛ - Ինչպե՞ս իմանայի, ակնհայտ չէր: *Տըղան ասմա.- Ճըկատէն կ՛իրվածմ՛, յը՛ս հինչ ը՞մ գ՛ուդում, թա էն թաքավէրին ախճիգ՛ը ա* (Ձ):

- Ճըկատէն կ՛իր(վ)ածը ճինջվիլ չի - Ի վերուստ սահմանվածը արհեստականորեն հնարավոր չէ վերացնել:

- Ճըկատէն կ՛իր(վ)ած ինիլ - 1. Նախասահմանված լինել, նախասահմանվել: *Չըրչարվէլը դարաբաղցուն ճըկատէն կ՛իրվածմ ա* (Բ):

- Ճըկատէն յէշիլ - *տե՛ս* Իրը՛սէն յէշիլ:

- Ճըկատէն պօգ՛էր փըսնէլ - *տե՛ս* Պօգ՛էր անէլ:

- Ճըկատու զօռռուք - Մի կերպ, համառությամբ: *Ճըկատու զօռռուք էտ տօնը շինից, պըրծավ* (Ձ):

- Ճըկատու քըրթնօնք - *տե՛ս* Ա՛րթ՛ար քըրթնօնք:

ՃԱԿԱՏԱԿ՛ԻՐ - *տե՛ս* ՃԸԿԸՏԱԿ՛ԻՐ:

ՃԱԿԸՆԴԷՂ/ՃԱԿԱՆԴԷՂ - *տե՛ս* ՏԱԿ[1]:

ՃԱԿԱՐ - *տե՛ս* ՃԱԳԱՐ:

ՃԱՂ *(վրաց. ǵali (սայլի ճաղ, ցից)* - *գ.* 1. Մետաղյա կամ այլ նյութից սարքած բարակ ու կլոր ձողիկ՝ գործվածքներ հյուսելու համար: *Ախճիգ՛ը ճաղէրը յօր ա օնում, գ՛ուլբանն կ՛օրծում* (Ձ): 2. Պատշգամբի, սանդուղքների եւն կոդերի ձող: *Փալանքանէն ճաղը կօտըրում ա, խանը ըղնում ա տափը* (Ձ): 3. Սանդերքի ատամներից յուրաքանչյուրը: *Սընդէրքին ճաղէրը ծըռվալ ա* (Բ): 4. *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՃԱՂ: 5. Անվաճաղ: *Ըրբէն չարխէն ճաղը կօտըրալ ա* (Բ): 6. Ձանազան բաների համար օգտագործվող մետաղյա նուրբ ձող: *Մին ճաղ ա յօր օնում, թակում* (Ձ):

ՃԱՂԱՏ *(գրբ. ճաղատ)* - *տե՛ս* ՔԱՉԱԼ:

ՃԱՂԱՐ *(պրս. čağār, թրք. čakir)* - *ած.* 1. Բաց կապույտ, կապտավուն: *Ալիքսանը, ճաղար աշկէրը չըռած, ասըմ ա.- Էտ դ՛ուզ ը՞ս ասըմ* (ՀԺՀ, V, 565): 2. Բաց կապույտ աչքեր ունեցող: *Ճաղար մարթը ժ՛ուլիգ՛ կինի* (Բ):

ՃԱՂԱՑ - *տե՛ս* ՃԷՂԱՑ:

ՃԱՃԱՄԱՆԻ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸՍՔ՛ԸՆ՛ԻՄ:

ՃԱՃԱՆ - *տե՛ս* ՀՕԹԱՆ (1):

ՃԱՃՕՌ - *ած., գ.* Կարճահասակ (կին): *Ճանճօռ կընէգ՛ը ըռաշիդ կինի* (Բ):

ՃԱՄԱՆ - *գ.* Վայրի խոտաբույսի տեսակ: *Ճամանը բաստանը կանալ ա* (Բ):

ՃԱՆԱ(Ն)Չ - *ած.* 1. Նախապես ճանաչված, ծանոթության մեջ գտնվող: *Քինամ ա ուրանն ճանանչ մարթկանցը անա պարթկ օգ՛ում* (Ձ): 2. Հայտնի, նախկինում արդեն հանդիպած՝ պատահած: *Էտ հըղէն ճանանչ ա ինում, ըտըրանավ ք՛ինամ ա* (Ձ): 3. Տեղյակ, իրազեկ: *Ինք՛ը ճանանչ ա ինում էտ ծըմըկնէրէն* (Ձ): 4. Հանրահայտ, հանրածանոթ: *Ամարասա վանքը ճանանչ վանք ա* (Բ):

ՃԱՆԱՊԱ(Ր) - *տե՛ս* ՃԸՆԱՊԱ(Ր):

ՃԱՆԱՊԱՐԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՆԱՊԱՐԷԼ:

ՃԱՆԱՊԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՆԱՊԱՐՎԷԼ:

ՃԱՆԳ՛ - *տե՛ս* ՉԱՆԳ՛:

- Ճանգ՛ը ըղնէլ - *տե՛ս* Ծը՛ռքը ըղնէլ:

- Ճանգ՛ը քըցիլ - *տե՛ս* Ծը՛ռքը քըցիլ:

- Ճանգ՛ ըղնէլ/տալ - 1. *տե՛ս* ԾԸԷՌՔ պիրիլ: Ճանգ՛ը ըղնէլ: *Ըստէղ թաքավէրը մաննը կըծըմ ա, վէր ուրանն անա մին*

բէթար խըմօղը ճանգ՝ ա ընգալ... (ՀԺՀ, VI, 99): 2. Հաջողվել, ստացվել: *...Պարիկամնէն շօռ յէկին, վէր մին շընօրքին մարթ ճարին, Ջուռնա-Տըմ-բըլան թափշուր անին, ճանգ՝ չընգավ...* (Ջ�տ, Բ, 2):

ՃԱՆԳԻԼ - *տե՛ս* ՉԱՆԳԻԼ:

ՃԱՆԳՎԻԼ - *տե՛ս* ՉԱՆԳՎԻԼ:

ՃԱՆՋ - *տե՛ս* ՃԱՆՋ:

ՃԱՆՋ/ՃԱՆՋ *(գրբ. ճանճ)* - *գ.* 1. Երկթեւանիների կարգին պատկանող միջատ՝ ճանճ: *Բուրդան մին ճանջ թըռչում ա, կամ մին հընգէրէն իրէսէն վը՞ր կամ* (ՆԼՂԺԲ, 132): 2. *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՃԱՆՋ: 3. *փխբ.* Անհաշան էակ: *Օշափը տըղէն ասմա.- Տու հինչ ճանջ ը՞ս, վէր յը՞ս քըզ նըհը՞տ կըռը՞վ անիմ* (Ձ):

- Ճանջան յը՞ղ քամէլ - Շատ ժլատ՝ ագահ լինել: *Իզէն ճանջան յը՞ղ ա քամում, մարթու պէն չի տալ* (Բ):

- Ճանջավ անէլ - 1. Գլուխը շարժել՝ տարուբերել: *Ծին ճանջավ ա անում* (Բ): 2. Աշխատել ձեւացնել, գործի մեջ գլուխ պահել: *Խալխէրը կօրծ ըն անում, մէր Տօրք՝ըն էլ ճանջավ ա անում* (Բ): 3. *տե՛ս* Ճանջ փըռնէլ:

- Ճանջէրը իրը՞սէն ծէք՝ տալ - Շատ ծույլ՝ անճար լինել: *Ճանջէրը իրը՞սէն ծէք՝ տըված տըղէն հու բի՞դի ախճիգ՝ տա* (Բ):

- Ճանջը ածում ա, ճիճին՝ տանում - Մեկն աշխատում է, մյուսը՝ օգտվում՝ վայելում:

- Ճանջը մին պէն չի, ամիա վէր ըղնում ա թանէն մաչը, սաղ մուրտառում ա - *տե՛ս* Մուկունը մին պէն չի, ամիա վէր ըղնում ա կ՝ինուն կարասը, սաղ մուրտառում ա:

- Ճանջը՝ կօրած, աշկըտ՝ օռած - Ոչինչ առանց հետեւանքի չի անցնում:

- Ճանջը փօրան կընծալ ա - Հեգնաբար ասում են հղի կնոջ մասին:

- Ճանջին տըզգօցը ըսկանվալ - Կատարյալ լռություն տիրել: *Թամադան ասմա.- Յը՞ս վէր խօսում ըմ, բիդի ճանջին տըզգօցը ըսկանվա* (Ձ):

- Ճանջ պահէլ - Մեղվաբուծությամբ զբաղվել: *Յու ճանջ ա պահում, լ՝ավ ք՝ար ա անում* (Բ):

- Ճանջ պահօղ - *տե՛ս* ՃԻՆՋԱՊԱՀ:

- Ճանջու զակուսկի - *հեգն.* Փոքրամարմին էակ: *Հինչ ա՞խճիգ՝, ճանջու զակուսկի յա* (Բ):

- Ճանջ փըռնէլ/քըշիլ - Գործ չանել, պարապ-սարապ մնալ: *Ջանիլ տըղա յա, մին պէն ընէլին տը՞ղ սաղ օրը էն ա ճանջ փըռէս* (Բ):

ՃԱՆՏԸՌԱԿՈՒԼԻ - *տե՛ս* ՃԸՆՏԸՌԸԿՈՒԼԻ:

ՃԱԾ - *տե՛ս* ՃԱՇԸ:

ՃԱՇԸ/ՃԱԾ *(գրբ. ճաշ, պրս. čašt (նախաճաշ)* - *գ.* 1. Կեսօրին ուտելու կերակուր, հատկապես՝ բրնձով փլավ: *Օշափը գ՝ուդ՝ում ա, թա մարը ճաշ ա իփա՝լ, ղըզղանը յօր ա օնում, տընում ըռաչին...* (ՆԱԲ, 27): 2. Ճաշելը, ճաշկերույթ: *Ճա՝շ՝ան յէտը տըղէրք՝ը ք՝ընա՝մ ըն՝ մին պատառ շօռ կ՝ան, ՝ուրանց հէտէ ասին, խօսին* (ՀԺՀ, V, 354): 3. Ճաշելու ժամանակը, կեսօր: *Ճա՝շին հ՝ընձ ընօղնէն հըվաքվում ըն ըխպիրին ղըրաղէն* (Ձ):

- Ճա՝շ անէլ - Կերակուր, հատկապես՝ բրնձով փլավ եփել: *Այան պատառ ճա՝շ ա անում, տամ ապուն* (Բ):

- Ճա՝շը իփիլ (մինին) - Մեկին ծեծել՝ խիստ պատժել: *Կընէգ՝ը թա.- Կօրի ք՝ինա՝մ, մարթըս վը՞ր գ՝իդա՝, կ՝իլա՝կան ա ճա՝շըտ իփի...* (ՀԺՀ, VII, 364):

ՃԱՇԹՕՂ - *տե՛ս* ՃԱՇԹՕՂ:

ՃԱՇԹՕՂ/ՃԱՇԹՕՂ - *գ.* 1. Ճաշելու համար սահմանված ընդմիջում: *Ճա՝շթօղ ըն անում, էլիա հ՝ընձը ըսքըսում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՃԱՇԸ (3):

ՃԱՇՔՕՆ - *տե՛ս* ՃԱՇՔՕՆ:

ՃԱՇՔՕՆ/ՃԱՇՔՕՆ - *գ.* Հետճաշյա քուն, ճաշելուց հետո քնելը: *Ճա՝շքօնէն վախտը ըտըրանց անա մինը թաքուն նի յա մընում ախօռը, ծիյը՞նը պէց թօղնում* (Ձ):

- Ճա՝շքօն տալ - Ճաշելուց հետո քնել: *Էտ հարթանը ամմէն օր ճա՝շքօն ար տաս, ըսկէսվօրը իստէրը նի կընցընէս* (Ձ):

ՃԱՇՕՑ - *տե՛ս* ՃԱՇՕՑ:

ՃԱՇՕՑ/ՃԱՇՕՑ - *գ.* Ճաշի ժամերգության ժամանակ կարդացվող հատվածներ հին եւ նոր կտակարաններից եւ այդ հատվածները պարունակող գիրք: *Դէրը ճա՝շօցը պէնում ա, կարթ՝ում* (Ձ):

ՃԱՇԿԷՐՈՒԹՒՆ - *տե՛ս* ՂՕՆԱԽԼԸՂ: *Ճաշկէրո՝ւթ՝ունը վէր պըրծընում ա, Պըլը-Պուղին յը՞ր ա կէնում, տ՝ուս կ՝ամ* (Ձ):

ՃԱՊԸՌԷԼ - *տե՛ս* ՃԸ՞ՊԸՌԷԼ:

ՃԱՊԸՌՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸ՞ՊԸՌՎԷԼ:

ՃԱՊԻ - *գ., ածական.* Ճարպիկ ու խորամանկ (մարդ): *Էտ ճապին սաղ շինացուց խա՝փ՝ում ա* (Ձ):

ՃԱՊԿԷ/ՃԱՊԿԻ/ՃԷՊԿԷ/ՃԱՓԿԷ/ՃԱՓԿԻ/ՃԷՓԿԷ *(գրբ. ճապուկ (դյուրաթեք, ծռմռկող)* - *գ.* Հոնազգիների ընտանիքին պատկանող ծառատեսակ: *Տ՝ու մի ասիլ, մըհակը լըհա՝ ճապկէ ծառան ա ինըմ* (ՀԺՀ, V, 57):

- Ճապկէ ճըպատ - 1. Ճկուն, դյուրաթեք: *Հինչ ա՞, ճապկէ ճըպատ ա՞, վէր ծըռըցընիմ* (Ձ): 2. Գեղիրան, նրբակազմ: *Ախճիգ՝, հինչ ա՞խճիգ՝, մին ճապկէ ճըպատ* (Ձ):

ՃԱՊԿԻ - *տե՛ս* ՃԱՊԿԷ:

ՃԱՊՈՒԷԼ - *տե՛ս* ՃԸ՞ՊԸՌԷԼ:

ՃԱՌ - *տե՛ս* ՋԱՌ:

ՃԱՌԹ - *տե՛ս* ՃԱՐԹ:

ՃԱՌԹԷԼ - *տե՛ս* ՃԱՐԹԷԼ:

ՃԱՌԹ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԱՐԹ(Ը)ՎԷԼ:

ՃԱՌԼԱՄԻՇ - *տե՛ս* ՋԱՌԼԱՄԻՇ:

ՃԱՌՉԻ - *տե՛ս* ՋԱՌՉԻ:

ՃԱՏՏԻ - *տե՛ս* ՃԱՏՏԻ:

ՃԱՏՏԻ/ՃԱՏՏԻ/ՃԱԹՏԻ/ՃԱԹՏԻ/ՃԱՔՏԻ/ՃԱՔՏԻ - *գ.* Հին պարատեսակ, որ պարում էին այլակերպված, դիմակավորված, ցնցոտիներով՝ նմանակելով տարբեր մարդկանց: *Ամմէն մարթ չի կարէլ ճատտի պար կ՝ա* (Ձ):

- Ճատտի տալ - 1. Այդ պարը պարել: *Իզէտ վէր ճաթտի յա տամ, լօխ ծընընդոտում ըն* (Ձ): 2. *փխբ.* Չարչարվել, տանջվել: *Խօխան մընամ ա էն կընգանը ծէրքէն ճատտի տայիս* (ՆԱԲ, 50):

ՃԱՐ *(գրբ. ճար, պրս. čār, թրք. čare)* - *գ.* 1. Միջոց, հնար: *Խէղճ Պուղին շատ ա մընտածըմ, վէրչը տէսնըմ ա, վէր ՝ՕրիՀ ճար չի կա, համաձայնըվում ա* (ՆԼՂԺԲ, 91): 2. Դեղ, դարման, բուժանյութ: *Դօխտուրը մին ճար ա տամ, թա.- Վէր խըմիս, էլ վը՞ննէրըտ ցըվըլան չի* (Ձ): 3. Թույն: *Ճարը խըմընցընում ըն, էտ մարթին ըսպանում* (Ձ):

- Ճար անէլ - Միջոց գտնել, դարման անել: *Էլ դօխտուր չի թօղում, հընցընում ա, վը՞չ մինըն կարում չի ճար անէ* (ՀԺՀ, VII, 202):

- Ճարէրը ճ՝ուր տը՞ռնալ - Բժշկությունը չօգնել, հիվանդը մեռնել: *Շատ դօխտուրի կօշտ տարէն, ամիա ճարէրը ճ՝ուր տը՞ռավ* (Ձ):

- Ճարը կըտըրած - 1. Ճարահատյալ, ստիպված: *Ճարը կըտըրած ք՝ընում ա հանդին լ՝ից ընում, մինչէվ հ՝ուր կ՝ամ ա* (ՆԱԲ, 51): 2. Ողորմելի, թշվառ: *Էտ մարթը ճարը կըտըրած մարթ ա ինա՝ում, կարում չար թա կըլ՝օխը պահէ* (Ձ):

- Ճարը կըտըրէլ - 1. Միջոցները սպառվել, այլեւս հնար՝ միջոց չունենալ: *Ճարը կըտըրալ ա, ք՝ը՞ցալ ա խանէն ըռաշկէն չօքալ, թա.- Ըռազի յըմ, մինակ թա տըղէս պէց թօղէ* (Ձ): 2. Հոգնել, ուժասպառ լինել: *Էնքան կօրծ ըրէ, լափ ճարըս կըտըրից* (Բ):

- Ճա՞րը/ճա՞րըս/ճա՞րըտ հինչ - Ի՞նչ կարող է/եմ/ես անել, կամա-ակամա, ուզած-չուզած: *Ասում ա.- Ճա՞րըս հինչ, բիդի ք՝ինիմ* (Ձ):

- Ճարը ճուվարանը ըղնէլ/ճուվարան տը՞ռնալ - *տե՛ս* Ճարը կըտըրէլ:

- Ճարը/ճարըս/ճարըտ նա՝ղը՞, ճուվարան - *տե՛ս* Ճա՞րը հինչ:

- Ճարը տը՞սնալ - *տե՛ս* Ճար անէլ:

- Ճար տալ - *տե՛ս* ՃԱՐԷԼ (2):

- Ճարումը ճար ինի - Եթե հնարավորություն ունենա: *Ճարումը ճար ինի, ըստրան կըսպանէ* (Բ):

- Ճարումը ճար ինի, թըրթէվունքան մազ՝ պուք կըտա - Ասում են շատ ժլատ մարդկանց մասին:

ՃԱՐԱՀԱՏՅԱԼ - *մ., ածական.* Ճարը կըտըրած:

ՃԱՐ-ԴԱՆՐՄԱՆ - *տե՛ս* ՃԱՐ-ՃՈՒՐ: *Ըստրան էլ մին լալէգ՝ ախճիգ՝ ա լալ, հինչ ճար-դանրմանն ըրալ ըն, օքութ չի ըրալ* (ԱԱ, 60):

ՃԱՐԷԼ[1] - *նբ.* Ձեռք բերել, գտնել, հայթայթել: *Տէս ա ընգընըմ, տէն ա ընգընըմ, վէրչը մին պառավի տօն ա ճարըմ* (ՀԺՀ, V, 21):

ՃԱՐԷԼ[2] - *նբ.* Թունավորել, դեղել: *Մէհէտ էլ յօրդանը ճըրէս ա, վէր կ՝ան քօն ինին, կըտօրվին* (ՀԺՀ, V, 473):

ՃԱՐԸՃՈՒՐ - *տե՛ս* ՃԱՐ-ՃՈՒՐ:

ՃԱՐԸՎԱՐ - *տե՛ս* ՃԱՐ-ՎԱՐ:

ՃԱՐԸՓԻԹԻԳ՝ - *տե՛ս* ՃԱՐ-ՓԻԹԻԳ՝:

ՃԱՐԹ/ՃԱՌԹ - *գ.* Մասսայական կոտորած, ջարդ: *Էտ ճարթան մինակ մին խօխա յա ըզըդվէս* (Ձ):

- Ճարթ տալ - Մասսայաբար կոտորել, ջախջախել: *Թաքավէրին դօշունը նի յա մընում էտ շէնը, ճարթ տամ* (Ձ):

ՃԱՐԹԷԼ/ՃԱՌԹԷԼ *(գրբ. ջարդեմ)* - *նբ.* 1. Կոտրել, ջարդել: *... Էս տըղան, հիշքան վը՛ր օժըմը կա, էրկու ծը՛րքավ պը՛նդ հօփ ա տամ, ճօխտ ծը՛րքէրը ճարթըմ...* (ՀԺՀ, VI, 112): 2. *տե՛ս* Ճարթ տալ:

ՃԱՐԹԸՎԷԼ/ՃԱՌԹԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԱՐԹԷԼ-ի:

ՃԱՐ-ՃԱՄՓԱ - *տե՛ս* ՃԱՐ-ՃՈՒՐ:

ՃԱՐ-ՃԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՃԱՐ-ՃՈՒՐ:

ՃԱՐ-ՃԸՐԱԿԱՆ - 1. *տե՛ս* ՃԱՐ-ՃՈՒՐ: 2. *տե՛ս* ՃԱՐ-ՄԱԴԱՐ:

ՃԱՐ-ՃԻՐԱ՝Ք՝ - *տե՛ս* ՃԱՐ-ՄԱԴԱՐ:

ՃԱՐ-ՃՈՒՐ/ՃԱՐԸՃՈՒՐ - *գ.* Դեղ եւ դարման, դեղ եւ սփոփանք, փրկության տարբեր միջոցներ: *Վէշ մին ճար-ճուր օքուտ չի անում, թաքավէրը մը՛ռնում ա* (Ձ):

- Ճար-ճուր անել - Բոլոր միջոցները ձեռնարկել, դեղ ու դարման անել: *Էս վէզիրին մին ախճիգ՝ ա ինում, միշտ փօրը ցըվէյիս, էնքան ճար-ճուր ըն անում, ք՝ըմանգ՝ չի անում* (ՆԼՂԺԲ, 40):

ՃԱՐ-ՄԱԴԱՐ - *գ., ածական.* Մինուճար, միակ ունեցածը՝ օգնականը՝ հույսը (սովորաբար ասվում է միակ զավակի մասին): *Էտ կընգանը ճար-մադար մին ախճիգ՝ ա ընում* (ՆԼՂԺԲ, 27):

ՃԱՐ-ՎԱՐ/ՃԱՐԸՎԱՐ - *տե՛ս* ՃԱՐ-ՃՈՒՐ: *Ըստը՛ղ հիշքան ճարըվար ըն անըմ, կարըմ չընն, թա ախճիգ՝ը օխծան ըզադին* (ՀԺՀ, VI, 208):

ՃԱՐՎԷԼ[1] - *կբ. եւ չբ.* ՃԱՐԷԼ[1]-ի:

ՃԱՐՎԷԼ[2] - *կբ. եւ չբ.* ՃԱՐԷԼ[2]-ի:

ՃԱՐՏԱՐ *(գրբ. ճարտար)* - *ածական.* Վարժ, հմուտ, ճարտար: *Ճարտար ուստա յա Ղուլգ՝անգը* (Բ):

ՃԱՐ-ՓԻԹԻԳ՝/ՃԱՐԸՓԻԹԻԳ՝ - *տե՛ս* ՃԱՐ-ՃՈՒՐ: *Թաքավէրը խօսկ ա տամ համ ՝ուրանն ալագ՝ծգ ախճիգ՝ը տա, համ թաքավէրութունէն կէսը, ամմա էլիա ճարըփիթիգ՝ անօղ չի տ՝ուս կ՝ամ* (ՀԺՀ, V, 580):

ՃԱՓԿԷ - *տե՛ս* ՃԱՊԿԷ:

ՃԱՓԿԻ - *տե՛ս* ՃԱՊԿԷ:

ՃԱՔ - *գ.* Ճաքած տեղը, ճեղք, ճեղքվածք: *Ըստրա ճըքէրումը սառնէ լ՝ուլէք՝ կան, վար ըմըռնէն տաքումըն էլ հանլ՝ում չի* (ԱԱ, 44):

- Ճաք տալ - *տե՛ս* ՃԱՔԷԼ:

ՃԱՔԷԼ - *չբ.* 1. Ճաք բացվել, երկար ու բարակ գծով պատռվել: *Կարասը վէր ա ըղնում, ճաքում* (Բ): 2. *փխբ.* Սաստիկ զայրանալ, համբերությունից դուրս գալ: *Կընէգ՝ը ճաքում ա, ամմա մարթին վէջը չի* (Ձ): 3. *փխբ.* Խիստ նեղվել՝ ուժասպառ լինել (դժվարին գործից, շոգից, հուզմունքից եւն): *Լափ ճըքէցէնք՝, մինչը՛վ էս կօրծը պըրծէնք՝* (Բ):

- Ճաքած հափուռ - Աշխատավոր ձեռք: *Ապան ասում ա.- Հասէք՝, էս ճաքած հափուռը ն ծը՛գ պահալ, մըծըցըրալ* (Ձ):

- Ճաքած նօռնը - Ծեր մարդ: *Այան ճաքած նօռն ա, ամմա էլիա բուստանան տօն չի կ՝ամ* (Բ):

ՃԱՔԷԼ-ՏԸՐԱՔԷԼ/ՃԸՔԸՏԸՐԱՔԷԼ - *նբ. տե՛ս* Ճաք-ճաք ինիլ:

ՃԱՔԻ-ՏԸՐԱՔԻ - *ածական.* Գոռոզամիտ, սեթեւեթող: *...Մըհէգ այամը փօխվէլին յըրա ճաքի-տըրաքի խանըմնէն էլ լայաղ չընն անըմ տատմար կանչին...* (ՋՏ, Բ, 110):

ՃԱՔ-ՃԱՔ - *ածական.* Ճաքճքված: *Մին ճաք-ճաք կօլա յա յօր օնում, թօթէն չամէնչը ածում մաչը* (Ձ):

- Ճաք-ճաք ինիլ/կ՝անլ - 1. Ճաքճքել, պատառոտվել: *Հէրսան օգում ա, թա ճաք-ճաք ինի* (ԲՀԲ, 182): 2. Գոռոզամտել, սեթեւեթել: *Խանումը ճաք-ճաք ինիլանվ նի յա մընում, լօխ սուս ըն անում* (Ձ): 3. Իր արդարացիությունը կամ այլ բան համոզելու համար ջանք թափել՝ երդվել: *Էտ տըղէրք՝ը ՝ուրթ՝ումն ըն օտում, ճաք-ճաք ինում, վէր մունք ծառէն նի չընք յէկալ* (ՆԼՂԺԲ, 50):

ՃԱՔՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԱՔԷԼ:

ՃԱՔՏԻ - *տե՛ս* ՃԱՆՏՏԻ:

ՃԱՆՔՏԻ - *տե՛ս* ՃԱՆՏՏԻ:

ՃԱՔՈՒՑ/ՃԱՔՕՑ - *տե՛ս* ՃԱՔ:

ՃԱՔՕՑ - *տե՛ս* ՃԱՔՈՒՑ:

ՃԷԼ(Լ)Ի *(արաբ. ajele (շտապ), թրք. ăjeleli (շուտով)* - *մ.* 1. Շուտ, անմիջապես, արագորեն: *... Ճէլլի յէր ա կէնում, ք՝ինանմ ՝ուրանց քաղաքը, նի մընում բազարը, մին վըխճարու շախկա ինք՝ օնում, ղարկում տօն...* (ՀԺՀ, VII, 308): 2. Որեւէ նշված ժամանակից՝ ժամանակակետից առաջ: *Տըղան հօրը ասած վախտան ճէլլի յա կ՝ամ* (Ձ):

- Ճէլ(լ)(հ) անէլ - Շտապել, փութալ: *Ճէլլ ա անում, հըսնում շէնը, խաբարը շինանցուց ասում* (Ձ):

- Ճէլ(լ)ի թըքանօղ - Դյուրագրգիռ, բարկացկոտ, զայրացկոտ: *Թաքավէրը էլ կօգի ճէլլի թըքանօղ ար, ամմա պարի մարթ ար* (Ձ):

- Ճէլ(լ)ի նըհը՛տ կ՝ըվօղ - Անոխական, անհիշաչար, շուտ հաշտվող: *Ճէլլի թըքանօղը ճէլլի նըհը՛տ կ՝ըվօղ կինի* (Բ):

ՃԷԼ(Լ)Ի-ՃԷԼ(Լ)Ի - *տե՛ս* ՃԻԼԼԸ-ՃԷԼԼԻ:

ՃԷԽ/ՃԱԽ/ՅԱԽ *(գրբ. ցախ)* - *գ.* 1. Ծառի՝ թփի կտրտված՝ թափված ճյուղեր, որ գործածում են իբրեւ թոնրի վառելիք, ցախ: *Էք՝սը ք՝ինանմ ըն, թա ճէխ պիրին, կըրակ անին, յէշում ըն, տը՛սնում՝ լօկէն տը՛ղը մին վը՛սկէ ք՝ամար վը՛ր ընգած* (ՆԼՂԺԲ, 56): 2. Շերամի որդի շարքերի վրա դրվող ճյուղերի՝ մացառների եւն տրցակ, որի վրա շերամը բոժոժ է հյուսում: *Ճէխէրը պիրում ըն շարում, վէր վէրթը յըրան բըրամա անէ* (Ձ):

- Ճէխ անէլ - Ցախ հավաքել: *Հընգէրըս մընն էլ յըս վըխէս ըք, համա էլ ճէխ ըք ընէս* (ԼՂԲՔ, 258):

- Ճէխ տալ - Շերամի որդին թթենու տերեւալից ոստերով կերակրել: *Վէրթը վէր վէրչին քունան յը՛ր ա կէնում, բիդի ճէխ տաս, վէր լ՝ավ անշ՝ա կ՝ա* (Բ):

- Ճէխ ք՝ինիլ - 1. Վխտալ, մեծ բազմությամբ շարժվել, զեռալ: *Վըրչէմնէն ճէխ ըն ք՝ունում* (Բ): 2. Շերամորդի՝ ցախերի ճյուղերի վրա բարձրանալը՝ բոժոժ հյուսելու համար: *Ըրռասուն օրանը յը՛տը՛ վէրթը ճէխ ա ք՝ունում, ըսքըսում բըրամա անէլը* (Ձ):

ՃԷԽԿ/ՃԷԽՔ/ՃԸ՛ԽԿ/ՃԸ՛ԽՔ/ՃԷՂ/ՃԸ՛Ղ - *գ.* Ճղված տեղ, բացվածք, արանք, ճեղք: *Ճուղուպուրը քաշին կըտուցան վէր ա ընգընէս, նի մընէս պատէն ճէխկը...* (ԱԱռ, 8):

- Ճէխկ տալ - *տե՛ս* ՃԷԽԿ(Ը)ՎԷԼ:

ՃԷԽԿԷԼ/ՃԷԽՔԷԼ/ՃԸ՛ԽԿԷԼ/ՃԸ՛ԽՔԷԼ *(գրբ. ճեղքեմ)* - *նբ.* Կարծր մարմնի

մեջ ճեղք բացել, պատռել, ճեղքել: *Տըղան թօրավը թըխում ա, պատը ճէխկում* (Ջ):

ՃԷԽԿ(Ը)ՎԷԼ/ՃԷԽՔ(Ը)ՎԷԼ/ՃԸ՝ԽԿ(Ը)ՎԷԼ/ՃԸ՝ԽՔ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԷԽԿԷԼ-ի:

ՃԷԽՔ - *տե՛ս* ՃԷԽԿ:

ՃԷԽՔԷԼ - *տե՛ս* ՃԷԽԿԷԼ:

ՃԷԽՔ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԷԽԿ(Ը)ՎԷԼ:

ՃԷՂ - *տե՛ս* ՃԷԽԿ: *Սադանէք՛ը լօխ հըվաքվում ըն, էտ տըղան կացնավը փադին թըխում ա, մին մը՛ծ ճէղ ա պէց ինում* (ՆԼՂԺԲ, 15):

ՃԷՂԱՑ/ՃԸ՝ՂԱՑ/ՃԱՂԱՑ *(գրբ. ջրաղաց)* - *գ.* 1. Ջրաղաց: *Էտ ծօխէն յըրա ք՛իս ա, տըսնաս մին ճէղաց, նի յա մընէս* (ՀԺՀ, V, 293): 2. *հեգն.* Բերան: *Ճէղացը զը՛ռ մարթ ա Սումբաթը* (Բ): 3. Գետերի ափերին աճող սնամեջ ցողունով եւ բարակ ասեղանման տերեւներով խոտաբույս: *Ամմէն կ՛ը՛տու ղըրադէ յէլ ճէղաց ա փըսնէս* (Բ): 4. Խաղատեսակ, որ խաղում են համանուն բույսի ցողունի մեջ երկար ու բարակ փայտ անցկացնելով եւ գետի հոսանքի վրա քարերին ամրացնելով. արդյունքում հոսանքից բույսը ջրաղացքարերի նման պտտվում է: *Խօխէնք՛ը էզզանան ք՛ինամ ին կ՛ը՛տը, ճէղաց խաղ անում* (Բ):

- Ճէղաց անէլ - *տե՛ս* ԼԻՆԳԻԼ:

- Ճէղացը կուրցընել, չընչախէն հը՛տան շօռ կ՛ալ - *տե՛ս* Էշը կուրցընել, փըլանէն հը՛տան շօռ կ՛ալ:

- Ճէղացը պէնու ինիլ - Անընդհատ ուտել կամ խոսել: *Հիբը Սընթուրէն տը՛սնաս, էն ա ճէղացը պէնու* (Բ):

- Ճըղացու յը՛կած - Հոգնած: *Ճըղացու յը՛կած ը՞ս, խէ կօրծ չը՞ս անում* (Բ):

- Ճըղացան յը՛ս ըմ կ՛ամ, ըլլէրուտը տու վըս - Իրավունք ունեցողի փոխարեն իրավունք չունեցողն է բողոքում:

- Ճըղացէն ճ՝ուր ըվիլցընէլ/ածէլ (մինին) - Հօգուտ մեկի, սովորաբար՝ հակառակորդի՝ մի բան ասել կամ անել: *Համօն էլ կընգանը թ՝ուրփը պըհէլին տը՛ղ հիրըվանէն ճըղացէն ճ՝ուր ա ըվիլցընում* (Ջ):

- Ճըղացու հըղէ - Սովորական բան, սովորական տեղ, ուր շատ են գնում գալիս: *Էտ օրվանից խընամունց չէնը տը՛ռնում ա ճըղացու հըղէ Մսուն հը՛տէ* (Ջ):

- Ճըղացու քար - 1. *տե՛ս* ՃԸՂԸՑԱՔԱՐ: 2. Շատ ծանր առարկա, ծանրամարին՝ գեր մարդ: *Կէրանը պիցըրցընէս ա, թա.- Էս ճըղացու քար ա, յը՛ս կարէլ չըմ մինակ տանիմ* (Ջ):

ՃԷՂՆԸ/ՃԸ՝ՂՆԸ/ՃՕՂՆԸ *(գրբ. ճիւղ)* - *գ.* 1. Ծառի կամ թփի բնից աճած կողմնային ոստ, ճյուղ: *Պիցըրանում ա տինջիրին, ճըղնէրէն դաթումը կ՛օղլը կէնում* (Ջ): 2. *փխբ.* Որեւէ բանի հիմնական ուղղությունից շեղվող կողմնային հատված: *Էտ հըղըցէն չ՝օրք ճէղնը օնէ* (Բ): 3. Նույն տոհմից առաջացած սերունդներից յուրաքանչյուրը: *Ղ՝ՕրՃ՝ունց ազկէն մին ճօղնը Դ՝ՕՀք՛՝Օնդ ա ապըրում, մինը՝ Իրէվան* (Բ):

- Ճըղնէր տալ - 1. Ճյուղեր արձակել, վրան ճյուղեր բուսնել: *Ապուն տընգած ճըղպօրէն ճըղնէր ա տըվալ, տը՛ռալ մը՛ծ ծառ* (Բ): 2. *փխբ.* Կողմնային հատվածների բաժանվել: *Խընծրպէրթա հըղէն շէնին տակէն ճըղնէր ա տամ* (Բ): 3. *փխբ.* Բազմանալ, զավակներ ունենալ, սերունդ աճեցնել: *Այան, հու փըսակվում ար, օրթնանք ար տամ.- Աստուծ տա՝ ճըղնէր տաք* (Բ):

ՃԷՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՃՈՒՄ(ՆԸ):

ՃԷՊԸՌԷԼ - *տե՛ս* ՃԸ՝ՊԸՌԷԼ:

ՃԷՊԸՌՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸ՝ՊԸՌՎԷԼ:

ՃԷՊԿԷ - *տե՛ս* ՃԱՊԿԷ:

ՃԷՊՌԷԼ - *տե՛ս* ՃԸ՝ՊԸՌԷԼ:

ՃԷՌ(ՆԸ) *(գրբ. ճիռ)* - *տե՛ս* ՔԸՆԹԸ՝ՌՆԸ:

ՃԷՏ - *տե՛ս* ՃԻՏ:

ՃԷՐՄ *(գրբ. ջերմ (տաք, տաքուկ)* - *գ.* Տենդ, դողէրոցք: *Ղօնաղը վը՛ր կընգանան էլ ա ըսկանում, լափ ճէրմը փըռնում ա* (ՆԼՂԺԲ, 65):

ՃԷՐՄԷԼ/ՃԷՐՄԻԼ *(գրբ. ջերմանամ)* - *չբ.* 1. Տենդով հիվանդանալ, տենդով բռնվել: *Հիյվընէն ճէրմում ըն, ըստըկօտում* (Բ): 2. *փխբ.* Դողալ (հիվանդությունից, մրսելուց եւն): *Փիչը հ՝անգ՝ում ա, ղօնաղը մըրսում ա, ըսքըսում ա ճէրմէլը* (Ջ):

- Ճէրմում չի, տ՝անդ՝ում ա - *տե՛ս* Էրալ չի, մըրկալ ա (ԷՐԻԼ-ի տակ):

ՃԷՐՄԻԼ - *տե՛ս* ՃԷՐՄԷԼ:

ՃԷՓԿԷ - *տե՛ս* ՃԱՊԿԷ:

ՃԸԳԸՐԱՔՕՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճըգըրաքօն տալ - Ճագարի նման արագ-արագ կենակցել: *Փըռնում ա էտ կընգանը ճըգըրաքօն տամ, փախչ՝ում* (Ջ):

ՃԸՋ - *տե՛ս* ՋԸՋ:

ՃԸՋԸՎԸՋ/ՃԸՋ-ՎԸՋ - *ձ.* 1. Ջութակի՝ քամանչայի՝ թառի եւն բարակ ձայնը: *Մին էլ սա՛ս ա ըսկանում՝ ճը՛ զ-վը՛ զ* (Ջ): 2. *տե՛ս* ՃԸՋՎԸՋՕՆ: *Կ՝Օղլը ա կընաս, տըսնաս, ըհը՛, ճըզըվըզը ընգավ, տասնըէրկու ախճիգ՝ յէկէն, պար յէկէն, սընկսէցէն կ՝ինի խըմէլը* (ՀԺՀ, V, 607):

ՃԸՋ-ՎԸՋ - *տե՛ս* ՃԸՋԸՎԸՋ:

ՃԸՋԸՎԸՋԱԼ - *չբ.* Բարակ անախորժ ձայն հանել (ջութակի, քամանչայի, թառի եւն): *Հինչ ը՞ս ճըզվըզամ* (Բ):

ՃԸՋԸՎԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ՃԸՋԸՎԸՋԱԼ-ի: 2. *տե՛ս* ՃԸՋԸՎԸՋԱԼ:

ՃԸՋԸՎԸՋՕՆ - *գ.* Ճզվզալը, ճզվզալու ձայնը: *Էտ ք՛ՕմՃ՝ՕնչՀին ճըզվըզօնը մէզ քունըհարամ ըրավ* (Բ):

ՃԸՋԸՎԸՋՕՑ - *տե՛ս* ՃԸՋԸՎԸՋՕՆ:

ՃԸՋՏ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ճըզտը տ՝ուս կ՝ալ/տ՝ուս տը՛ռնալ - Խիստ չարչարվել, ուժասպառ լինել: *Էնքան ղում կըրից, ճըզտը տ՝ուս յը՛կավ* (Բ):

- Ճըզտը տ՝ուս օնէլ - Խիստ չարչարել, ուժասպառ անել: *Մարթը էշին էնքան պէռնում ա, լափ ճըզտը տ՝ուս ա օնում* (Ջ):

ՃԸՋՏԱՆ - *տե՛ս* ԾԱԿ (6, 7):

ՃԸ՝ԽԿ - *տե՛ս* ՃԷԽԿ:

ՃԸ՝ԽԿԷԼ - *տե՛ս* ՃԷԽԿԷԼ:

ՃԸ՝ԽԿ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԷԽԿ(Ը)ՎԷԼ:

ՃԸ՝ԽՔ - *տե՛ս* ՃԷԽԿ:

ՃԸ՝ԽՔԷԼ - *տե՛ս* ՃԷԽԿԷԼ:

ՃԸ՝ԽՔ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԷԽԿ(Ը)ՎԷԼ:

ՃԸ՝Ղ - *տե՛ս* ՃԷԽԿ:

ՃԸ՝ՂԱՑ - *տե՛ս* ՃԷՂԱՑ:

ՃԸ՝ՂՆԸ - *տե՛ս* ՃԷՂՆԸ:

ՃԸ՝ՊԸՌԷԼ/ՃԷՊԸՌԷԼ/ՃԸ՝ՊԸՌԷԼ/ՃԸ՝ՊՌԷԼ/ՃԷՊՌԷԼ/ՃԸ՝ՊՌԷԼ *(արաբ. zufr (ճանկ, եղունգ)* - 1. *տե՛ս* ՉԱՆԳԸՌԷԼ: 2. *տե՛ս* ՉԱՆԹԷԼ:

ՃԸ՝ՊԸՌՎԷԼ/ՃԷՊԸՌՎԷԼ/ՃԸ՝ՊՌՎԷԼ - *տե՛ս* ՉԱՆԳԸՌՎԷԼ:

ՃԸ՝ՊՌԷԼ - *տե՛ս* ՃԸ՝ՊԸՌԷԼ:

ՃԸԹԸԿՈՒՏՈՒՐ - *գ.* Գարու՝ կորեկի հացի կտոր: *Մին ճըթըկուտուր ա տաս էտ օգ՝օղէն, մըղական յը՛տ տաս* (Ջ):

ՃԸԹԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՃԻԹԿԱՎՈՒՐ:

ՃԸԹԿԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՃԻԹԿԱՎՈՒՐ:

ՃԸԹՈՒՌ(Հ)ԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԹԸՌՕՏԷԼ:

ՃԸԹՈՒՌ(Հ)ԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԹԸՌՕՏՎԷԼ:

ՃԸԹՈՒՌՊԱՏԱՌ - *տե՛ս* ՃՈՒԹԸՌՊԱՏԱՌ:

ՃԸԹՈՒՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԹԸՌՕՏԷԼ:

ՃԸԹՈՒՌՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԹԸՌՕՏՎԷԼ:

ՃԸԺԿԷԼ/ՃԸՃԸԿԷԼ - *չբ. տե՛ս* Նի ճըժկէլ:

ՃԸԺԿԸՀԱԼ - *տե՛ս* ՃՈ՝ՒԺԿ՝Ո՝ԻՀՕՐԷԼ:

ՃԸԺԿԸՀՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՃՈ՝ՒԺԿ՝Ո՝ԻՀՕՐԷԼ:

ՃԸԺԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃԸՃԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՃԸԺԿԷԼ-ի:

ՃԸԺԿ՝ՕՀ - *տե՛ս* ՃՈ՝ՒԺԿ՝ՕՀ:

ՃԸԺԿ՝ՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՃՈ՝ՒԺԿ՝Ո՝ԻՀՕՐԷԼ:

ՃԸԺԿՕՀ - *տե՛ս* ՃՈ՝ՒԺԿ՝ՕՀ:

ՃԸԺՃՕՀ - *տե՛ս* ՃՈ՝ՒԺԿ՝ՕՀ:

ՃԸԺՃՕՀԷԼ - *տե՛ս* ՃՈ՝ՒԺԿ՝Ո՝ԻՀՕՐԷԼ:

ՃԸԼԱՋ/ՃԸԼԱԾ *(թրք. čiliz)* - *ածական.* 1. Նիհար, վտիտ, փոքրամարմին: *Հընթանցուն մին ճըլազ ախճիգ՝ ա* (Բ): 2. Չորացած, սմքած: *Մին փօնջ ճըլազ կու-*

տէմնը քաղից, տըվավ ըտըրան (Ձ): 3. Աղոտ, թույլ: *Հըռնանցէ մին ճըլազ լիւս ա ըրվամ, էտ լիւսին յըրա քընամ ա* (Ձ):

ՃԸԼԱՋ-ՄԸԼԱՋ/ՃԸԼԱԾ-ՄԸԼԱԾ - *տե՛ս* ՃԸԼԱՋ (շատերի մասին):

ՃԸԼԱԼՈՒԽ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճըլալուխ տը՛ռնալ - Թուլանալ, թմրել: *Տըղան էտ ճիւրը վէր խըմում ա, ճըլալուխ ա տը՛ռնում, վէր ըղնում* (Ձ):

ՃԸԼԱԾ - *տե՛ս* ՃԸԼԱՋ:

ՃԸԼԱԾ-ՄԸԼԱԾ - *տե՛ս* ՃԸԼԱՋ-ՄԸԼԱՋ:

ՃԸԼԸՋԱՆԱԼ/ՃԸԼԸԾԱՆԱԼ - *չբ.* Ճլազ դառնալ՝ տկարանալ, սմքել, աղոտանալ: *Քինալով էտ ախճիգը ճըլըզանում ար* (Ձ):

ՃԸԼԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃԸԼԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՃԸԼԸՋԱՆԱԼ-ի:

ՃԸԼԸԼԸՆՔՕՏԷԼ - *չբ.* Առատորեն պտղավորվել, պտուղները փունջ-փունջ կախվել ծառերից: *Ծառէրը ճըլըլընքոտալ ըն* (Բ):

ՃԸԼԸԽԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԽԷԼ:

ՃԸԼԸԽՊԱԼ - *չբ.* 1. Ցեխը ոտքով կոխելու կամ ջրի մեջ ընկնելու ձայն դուրս գալ՝ լսվել: *Ցը՛խը կոխում ա, ճըլըխպամ ա* (Բ): 2. Սաստիկ թրջվել: *Ըղնում ա թոռէն տակը, ճըլըխպամ* (Ձ):

ՃԸԼԸԽՊԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԸԽՊԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸԼԸԽՊԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՃԸԼԸԽՊԱԼ-ի:

ՃԸԼԼԽ(Պ)ՃԸԼԸԽՊԱԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԸԽՊԱԼ (շատ անգամ կամ շատերը):

ՃԸԼԸԽ(Պ)ՃԸԼԸԽՊԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԸԽՊԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸԼԸԽ(Պ)ՃԸԼԸԽՊ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՃԸԼԸԽՊՃԸԼԸԽՊԱԼ-ի:

ՃԸԼԸԽ(Պ)ՃԸԼԸԽՊՕՆ - *տե՛ս* ՃԸԼԸԽՊՕՆ:

ՃԸԼԸԽ(Պ)ՃԸԼԸԽՊՕՑ - *տե՛ս* ՃԸԼԸԽՊՕՆ:

ՃԸԼԸԽՊՕՆ - *գ.* Ճլխպալը, ճլխպալու ձայնը: *Ճըլըխպօնէն յըրա բաղվանչին զիւրթնանում ա* (Ձ):

ՃԸԼԸԽՊՕՑ - *տե՛ս* ՃԸԼԸԽՊՕՆ:

ՃԸԼԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸԼԸԽՕՐԷԼ/ՃՈՒԼՈՒԽՕՐԷԼ - 1. *նբ.* Տրորել, ճմռթել (շորերի, թղթի մասին): *Խօխան քինամ ա խաղ անում, թանզան շօրէրը ճըլըխօրում* (Ձ): 2. *չբ.* Տրորվել, ճմռթվել (շորերի մասին): *Կախ տըված շօրէրը վէր տը՛ռավ, ճըլըխօրից* (Բ):

ՃԸԼԸԽՕՐՎԷԼ/ՃՈՒԼՈՒԽՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԸԼԸԽՕՐԷԼ-ի:

ՃԸԼԸԾԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՋԱՆԱԼ:

ՃԸԼԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸԼԸՄԲՕՐ/ՃՈՒԼՈՒՄԲՕՐ - *գ.* Առանց ձուն հարելու՝ եռացող յուղի մեջ խառնելով կամ առանց խառնելու եփած ձվածեղ: *Ջէմքուչը թանթանախնի մին ճըլըմբօր ա անում, փըսէն ըռաշկէն տինում* (Ձ):

ՃԸԼԸՄԿՕՏԱԼ/ՃԸԼԸՄԿՕՏԷԼ/ՃՈՒԼՈՒՄԿՕՏԱԼ/ՃՈՒԼՈՒՄԿՕՏԷԼ - *չբ.* Բազուկները տարածելով եւ վիզը հետ տանելով՝ մարմնով ձգվել (քնից զարթնելուց, հոգնածությունից եւն): *Օշափը ճըլըմկուտալավ յէր ա կէնում, աշկէրը պէնում, թա.- Ըստէղաս մըրթավը՛տ ա կ'ամ...* (ՀԺՀ, VII, 12):

ՃԸԼԸՄԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՄԿՕՏԱԼ:

ՃԸԼԸՄԿՕՏՈՒՑ/ՃՈՒԼՈՒՄԿՕՏՈՒՑ/ՃԸԼԸՄԿՕՏՕՑ/ՃՈՒԼՈՒՄԿՕՏՕՑ - *գ.* Ճմլկոտալը: *Ըտըրա ճըլըմկօտուցէն յըրա կըլօխ ըն ըղնէս, վէր հանա էն ա քունըթաթախ* (Ձ):

ՃԸԼԸՄԿՕՏՈՒՑ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՄԿՕՏՈՒՑ:

ՃԸԼԸՆՔՕՏԷԼ - *չբ.* Մաշկը՝ մորթը այրվելով այտուցվել, բշտիկներ առաջանալ: *Ըտըրան մին թանիրանվ կըրական տանուս ըն օնում, էքսը ջանը սաղ ճըլընքօտում ա* (Ձ):

ՃԸԼԸՊԸՋՏ/ՃԸԼԸՊԸՍՏ - *տե՛ս* ԱՐԱՍԸՆԳԻ:

- Ճըլըպըզտ անէլ - Հանկարծակի որեւէ բան հանել՝ բխեցնել՝ հոսեցնել եւն: *Խօխան ծուն կօխում ա, տըղնօցը ճըլըպըզտ անում* (Բ):

ՃԸԼԸՊԸՋՏԱԼ/ՃԸԼԸՊԸՍՏԱԼ - *չբ.* Թպրտալ, եռալ, զեռալ, թռվռալ: *Ծունկնէրը գ'օլումը ճըլըպըզտամ ըն* (Բ):

ՃԸԼԸՊԸՋՏԱՆ/ՃԸԼԸՊԸՍՏԱՆ - *ածական.* Թռվռուն, չարաճճի: *Ճըլըպըզտան խօխա յա Կօլիկը* (Բ):

ՃԸԼԸՊԸՋՏԻ/ՃԸԼԸՊԸՍՏԻ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՊԸՋՏԱՆ:

ՃԸԼԸՊԸՍ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՊԸՋՏ:

ՃԸԼԸՊԸՍՏԱԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՊԸՋՏԱԼ:

ՃԸԼԸՊԸՍՏԱՆ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՊԸՋՏԱՆ:

ՃԸԼԸՊԸՍՏԻ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՊԸՋՏԻ:

ՃԸԼԹՃԸԼԹԱԼ - *տե՛ս* ՃԸԼՃԸԼԱԼ:

ՃԸԼԹՃԸԼԹԱՆ - *տե՛ս* ՃԸԼՃԸԼԱՆ:

ՃԸԼԹՃԸԼԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼՃԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸԼԹՃԸԼԹՕՆ - *տե՛ս* ՃԸԼՃԸԼՕՆ:

ՃԸԼԹՃԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ՃԸԼՃԸԼՕՑ:

ՃԸԼԼԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՃԻԼԼԱՎՈՒՆ:

ՃԸԼԼԸ-ՃԷԼԼԻ - *տե՛ս* ՃԻԼԼԸ-ՃԷԼԼԻ:

ՃԸԼԼԻ-ՃԷԼԼԻ - *տե՛ս* ՃԻԼԼԸ-ՃԷԼԼԻ:

ՃԸԼԽԷԼ/ՃԸԼԸԽԷԼ/ՃԸԽԸԼԷԼ - *չբ.* 1. Ճաշի մեջ իրար կպչելով, շատ փափկելով՝ խյուս դառնալ կամ շատ հաց բրդելով՝ ջրալի կերակուրը թանձրանալ, հյութը լրիվ ներծծվել: *Խօրանգը ճըլխալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Շատ խոնավություն ներծծելով՝ ուռչել եւ փլվել: *Պատը ճըլխալ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Անշնորհք կերպով նստել՝ փռվել: *Հինչ ը՞ս ճըլխալ, յէր կաց* (Բ):

- Ճըլխած փըրթիւշ - 1. Գոռոզամիտ՝ փքված մարդ: *Էտ ճըլխած փըրթիւշը սանրփ չի անում, թա ջօղաբըս տա* (Բ): 2. Ծանրամարմին՝ դանդաղաշարժ մարդ: *Ոէ՛, Սիրանը էլ հօ կընէ՞գ' չի, ճըլխած փըրթիւշ ա, կարում չի, թա տը՛ղան տանիրանիր կ'ա* (Ձ)

ՃԸԼԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃԸԼԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃԸԽԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՃԸԼԽԷԼ-ի:

ՃԸԼԿԱՎԷՐ - *գ.* 1. Ջուլհակի՝ կտավ գործելու հոր: *Վը՛սկէն ածում ա քըսակը, տանում ճըլկըվէրումը կը՛ղում* (Ձ): 2. Ջուլհակի՝ նեղ գործվածքներ գործելու գործիք: *Ճըլկավէրը յօր ա օնում, քինամ* (Ձ):

ՃԸԼՃԸԼԱԼ/ՃԸԼԹՃԸԼԹԱԼ - *չբ.* 1. Յուղը տապակվելով՝ եռալով ձայն հանել, տժտժալ: *Վար յէղը սըկսում ա ճըլճըլալը, յէր ա կըցընում ըխճըկանը...* (ՀԺՀ, V, 366): 2. *փխբ.* Սիրտը կսկծալ: *Սը՛րտըս ճըլճըլամ ա* (Բ):

ՃԸԼՃԸԼԱՆ/ՃԸԼԹՃԸԼԹԱՆ - *ածական.* Եռացող, տժտժացող (յուղի մասին): *Ճըլճըլան յը՛ղը ածում ըն ըտըրա պօկը, ըսպանում* (Ձ):

ՃԸԼՃԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃԸԼԹՃԸԼԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՃԸԼՃԸԼԱԼ-ի:

ՃԸԼՃԸԼՕՆ/ՃԸԼԹՃԸԼԹՕՆ - *գ.* Յուղի եռալը եւ եռալու ձայնը: *Յը՛ղէն ճըլճըլօնը ղունաղէն շատ ա ուրխրցընէս* (Ձ):

ՃԸԼՃԸԼՕՑ/ՃԸԼԹՃԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ՃԸԼՃԸԼՕՆ:

ՃԸԼՎԸԼԱԼ - *տե՛ս* ԾԸԼՎԸԼԱԼ:

ՃԸԼՎԸԼԱՆ - *տե՛ս* ԾԸԼՎԸԼԱՆ:

ՃԸԼՎԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԾԸԼՎԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸԼՎԸԼՕՆ - *տե՛ս* ԾԸԼՎԸԼՕՆ:

ՃԸԼՎԸԼՕՑ - *տե՛ս* ԾԸԼՎԸԼՕՑ:

ՃԸԼՈՒ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճըլուս անէլ - *տե՛ս* Առաշկ քինիլ:

ՃԸԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃՈՒԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՃԸԼՕՐԷԼ-ի:

ՃԸԼՕԼԱՆՔ[1]/ՃՈՒԼՕԼԱՆՔ[1] - *գ.* 1. Ընկուզենու՝ տխլենու կախ ընկած ծաղիկներ: *Էծէրը նի յըն տը՛ռնում տըկօղնօտը, ճըլօլանք օտում* (Ձ): 2. Կակաչի դեռեւս չբացված ծաղիկը: *Ըտը՛ղ շատ լալա յա ինում փըսած՝ ճըլօլանքնէն կախ-կախ*: 3. *փխբ.* Ընդհանրապես կախ ընկած եւ տարուբերվող բան: *Մըզէրան ճըլօլանք ա կախ տըվալ* (Բ):

- Ճըլօլանք ըղնէլ - Որեւէ բանից կախվել եւ ընկնելու ենթակա լինել: *Տանձը հըսալ ա, ճըլօլանք ընգալ* (Բ):

ՃԸԼՕԼԱՆՔ²/ՃՈՒԼՕԼԱՆՔ² - *գ.* Ջուլհակի հաստոցի ճախարակները, որոնք հենքը բարձրացնում եւ իջեցնում են: *Ճըլկըվէրըմը չօրսա իվիլ ճըլօլանք ա ինում* (Ձ):

ՃԸԼՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼՕՐԷԼ:

ՃԸԼՕՐԷԼ/ՃԸԼՕՐԷԼ/ՃՈՒԼՕՐԷԼ/ՃՈՒԼՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՌԸՄՕՇԿԷԼ:

- Ճըլօրած պէնջար - Թույլ՝ ուժասպառ՝ թմրած մարդ: *Էտ ճըլօրած պէնջարը կընգանը յէսիրըն ա* (Բ):

ՃԸԼՕՐԹԻ - *տե՛ս* ՃԻՆՋԸԽ:

ՃԸԼՕՐՔՎԷԼ - *չբ.* Ճոճվել, տարուբերվել: *Ինքը՛ն էլ լ՛ըհա վը՛ենը կացած տը՛ղը ճըլօրքվում ա* (Ձ):

ՃԸԽԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ճըխաթակ անէլ - Խիստ հոգնեցնել, ուժասպառ անել: *Էնքան պիկըցըրավ, էտ խը՛ղճ կընանուցը լափ ճըխաթակ ըրավ* (Ձ):

- Ճըխաթակ ինիլ/տը՛ռնալ - Խիստ հոգնել, ուժասպառ լինել: *Ըտի ճըխաթակ իլա՛ծ կ՛ամ ըն, էտ ծառէն տակէն քունավ ընցընում, քըշէրը մընամ ըտը՛ղ* (Ձ):

ՃԸԽԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՆԸԽՇԱՎՈՒՐ:

ՃԸԽԱՏՕՐ - *գ.* Ցախով առատ տեղ, որտեղ ցախ շատ կա: *Նի յըն տը՛ռնում էտ ճըխատօրը, ճէխ անում, տանում տօն* (Ձ):

ՃԸԽԷՎԼԻ/ԾԸԽԷՎԼԻ - *գ.* Ամուր եւ ճկուն ոստերով բույս, որից ցախավել են կապում: *Ամմէն տը՛ղ չի ճըխէվլի փըսնէս* (Բ):

ՃԸԽԷՎԼԻԼ/ԾԸԽԷՎԼԻԼ - *նբ.* Ցախավելով սրբել՝ մաքրել: *Ճըխէվլի՛ւը յէր կա՛լա՛վ, կ՛ումը ճըխէվլից* (Ձ):

ՃԸԽԷՎԼԻԼ/ԾԸԽԷՎԼԻԼ - *գ.* Բարակ ոստերից կապած մեծ ավել՝ ցախավել: *Նուռնուն շըմալնէրան էլ ըն ճըխէվլի՛ւ կապում* (Բ):

- Ճըխէվլա՛վ հըվաքած - Տարբեր տեղերից հավաքած (անպետք բաների մասին): *Ըտըրա տանը սաղ ճըխէվլա՛վ հըվաքած ապըրանք ա* (Բ):

ՃԸԽԸԼԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԽԷԼ:

ՃԸԽԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸԽԸՊՆԻՐԹ/ՃՈՒԽՈՒՊՆԻՐԹ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ճըխըպնի՛ւրթ անէլ - Կոտորել, ջախջախել: *Էտ տը՛ղան հը՛ըէղան ծին նըստում ա, ք՛ինա՛մ կը՛ռէվ յէկած թաքավը՛ր էն զօրքը ճըխըպնի՛ւրթ անում, յէտ տը՛ռնում, կ՛ամ* (ՀԺՀ, VII, 91):

- Ճըխըպնի՛ւրթ ինիլ/տը՛ռնալ - Կոտորվել, ջախջախվել: *Թաքավէրէն էրկու փըսէնէն ի՛ւրա՛նց զօրքավը տնի՛ս ըն կ՛ամ, ճըխըպնի՛ւրթ տը՛ռնում...* (ՀԺՀ, VII, 90):

ՃԸԽԼԸԽՕՐԷԼ/ՃՈՒԽԼՈՒԽՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԸԽՕՐԷԼ (շատ անգամ կամ շատ բան):

ՃԸԽԼԸԽՕՐՎԷԼ/ՃՈՒԽԼՈՒԽՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԸԽԼԸԽՕՐԷԼ-ի:

ՃԸԽՃԸԽԱԼ - *չբ.* Ցնծալ, խայտալ, հրճվել: *Խօխան ճըխճըխամ ա* (Բ):

ՃԸԽՃԸԽԱՆ - *ած.* Ճխճխացող: *Նի յա մընում, տը՛սնում մին քանէ ճըխճըխան խօխէնք՛ կըրպէտին յըրա խաղ ըն անում* (Ձ):

ՃԸԽՃԸԽՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՂՃԸՂՆՕՏԷԼ:

ՃԸԽՃԸԽՊԱԼ - *գ.* Սաստիկ թրջվել: *Շո՛ր էրը մընամ ա թօռէն տակէն, ճըխճըխպում* (Ձ):

ՃԸԽՃԸԽՊԷԼ - *նբ.* 1. Ջրի մեջ երկար պահելով՝ տրորելով լրիվ թրջել: *Պէնջակը քըցնում ա ճիրին տաշտը՝ ճըխճըխպում* (Բ): 2. *փխբ.* Սաստիկ ծեծել: *Մարթը շատ ա կըզնըվէս, կընգանը մին լա՛վ ճըխճըխպէս* (ԼՂԲ, 318):

ՃԸԽՃԸԽՊՈՒՐԻԳ՝ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճըխճըխպուրիգ՝ը քըցիլ - *տե՛ս* ՃԸԽՃԸԽՊԷԼ:

ՃԸԽՃԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՃԸԽՃԸԽԱԼ-ի:

ՃԸԽՃԸԽՕՆ - *գ.* Հրճվանք, խայտանք: *Խուխէն ճըխճըխօնան լօխճին ք՛ը՛փը կ՛ամ ա* (Բ):

ՃԸԽՃԸԽՕՑ - *տե՛ս* ՃԸԽՃԸԽՕՆ:

ՃԸԽՊԷԼ/ԿԸԽՊԷԼ - *չբ.* Կուշտ ուտել, ագահորեն ուտել: *Նըստում ըն, մին լ՛ավ ճըխպում, քօն ինում* (Ձ):

ՃԸԽՏԷԼ - *նբ.* 1. Սեղմելով դժվարությամբ խցկել՝ ներս տանել: *Շո՛ր էրը ճըխտում ա խուրջինը, հը՛ղէ ինում* (Ձ): 2. Սեղմել, հուպ տալ: *Հու ա ըսկացալ յա տէսալ, վէր մին մարթ ի՛ւրա՛ն խուխին տո՛ջին ճըխտէլին տէղ, ընդըրանա կըզըզվի...* (ՋՏ, Բ, 172): 3. *փխբ.* Դրոշմել: *Թաքավէրին պուճուր տըղան փէչատնէն քըմըկնէրէն ճըխտում ա, պէց թօղնում* (ՀԺՀ, VI, 138): 4. *փխբ. տե՛ս* ՃԸԽՊԷԼ:

ՃԸԽՏՈՒՆ - *ած.* Սեղմելով լցրած, լիքը լցրած, շատ սեղմած: *Էրկու ճըխտուն խարար պի՛ւրթ ա ինք՛ օնում, պիրում տամ էտ կընգանը* (Ձ):

ՃԸԿԸՂՕԹՈՒՆ/ՃՈՒԿՈՒՂՕԹՈՒՆ - *գ.* Խտրություն, խտրականություն: *Ըշխարքէս տօնը քանդո՛ղը ճըկըղօթունըն ա* (Ձ):

- Ճըկըղօթուն անէլ/տինիլ - Խտրություն դնել, խտրականությամբ առաջնորդվել: *...Թի՛ւնին Քը՛ըրըստօսէն էլ հավան չըկացավ, ասից.- Չէ՛, տու էլ ըս ճըկըղօթուն տընի՛ում մարթուցը մաչին...* (ՀԺՀ, VI, 179):

ՃԸԿԸ-ՃՕԿԻ/ՃՈՒԿՈՒ-ՃՕԿԻ/ՃԸԿԸՄ-ՃՕԿՈՒՄ/ՃՈՒԿՈՒՄ-ՃՕԿՈՒՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճըկը-ճօկի անէլ - 1. *տե՛ս* ՃՈՒԿՃՈՒԿԱՏԷԼ: 2. *տե՛ս* Ճըկըղօթուն անէլ:

ՃԸԿԸՄԱՅԱ/ՃՈՒԿՈՒՄԱՅԱ - *գ.* Իր շահի համար խառնակչություն՝ խարդախություն անող մարդ: *Ղէ՛, էտ ճըկըմայան էլ հունց կարօղ ա՞ ըտի պէնը պէց թօղնէ...* (Ձ):

ՃԸԿԸՄ-ՃՕԿՈՒՄ - *տե՛ս* ՃԸԿԸ-ՃՕԿԻ:

ՃԸԿԸՌ - *ձ.* Բացականչություն՝ հավերին ճկռել տալու: *Ղէրվիշը ասում ա՝ճըկը՛ռ, հավը ճըկըռում ա* (Ձ):

ՃԸԿԸՌԷԼ - *չբ.* 1. Կզել: *Խօխան ճըկըռալ ա, տնի՛ս ք՛ը՛ցալ, էտ կընէգ՝ը խուրջինան մի լավաշ ա տնի՛ս կալա՛ալ, խուխէն վը՛ռը սիրփա՛ալ...* (ԱԱ, 62): 2. Ծանրության տակ կքվել՝ ծռվել՝ ճկվել: *Վէր պէռնը տինի՛ում ըն մաշկէն, էշը ճըկըռում ա* (Ձ): 3. Թեւերը բացելով ու փորը գետնին մոտեցնելով՝ կանգնած մընալ (հավերի մասին): *Հավը ճըկըռում ա, այան փըռնում ա* (Բ): 4. *փխբ.* Նեղ վիճակի՝ նյութական ծանր կացության մեջ ընկնել, խեղճանալ: *Խը՛ղճը էնքան պարթկ օնէ, լափ ճըկըռալ ա* (Բ): 5. *փխբ.* Արտաթորել: *Փօրը փիս ցավում ա, անց ա կէնում մին դալդա տը՛ղ, ճըկըռում, էտ մուտանան վէր ա ըղնում* (Ձ):

ՃԸԿԸՌ-ՃԸԿԸՌ - *մ.* Կռացած, կուզեկուզ: *Կ՛ուլը ճըկըռ-ճըկըռ մուտանում ա* (Ձ):

- Ճըկըռ-ճըկըռ անէլ - 1. *տե՛ս* ՃԸԿԸՌԷԼ: 2. Կուզեկուզ գնալ՝ շարժվել: *Ճըկըռ-ճըկըռ ընէլավ հըսնում ա շէնը* (Ձ):

ՃԸԿԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՃԸԿԸՌԷԼ-ի:

ՃԸԿԸՏԱԿ՝ԻՐ/ՃԱԿԱՏԱԿ՝ԻՐ *(գրբ. ճակատագիր)* - *գ.* Մարդու համար նախասահմանված բախտ՝ ճակատագիր: *Էտ իրէք մարթը ի՛ւրի՛ւր նըհէտ հո՛ջա՛թ ըն տամ, թա՛՝ ճըկըտակ՝իրը դ՛ուզ ա, թա՛ չէ* (ՀԺՀ, V, 455):

- Ճըկըտակ՝իրը կ՛իրիլ - Բախտը նախասահմանել, ճակատագրել: *Մին օր մին դէրվիշ ա կ՛աս, ըսիս.- Քու տըղէտ ճակատակ՝իրը կ՛իրալ ըմ, վէր մը՛ծանա, օխց կը՛ծըլական ա, ըսպանէ* (ԱԱ, 17):

ՃԸԿԸՏԱՄԱՉ - *գ.* Ճակատի միջին մասը, ճակատի կենտրոնը: *Գ՛ուլլա՛ն նի յա կ՛ամ ճըկըտմաչին, ըսպանում* (Ձ):

- Ճըկըտմաչան տալ - Կտրուկ եւ հա-

մարձակ պատասխանել՝ պատասխաններ տալ: *Դասատուն հինչը հըրցընէս ա, խօխան ճըկըտմաչան ա տաս* (Բ):

- Ճըկըտմաչին ասէլ - *տե՛ս* Իրը՛սէն ասէլ:

- Ճըկըտմաչին յէշիլ - *տե՛ս* Ունքըմաչին յէշիլ (ՈՒՆՔԱՄԱՉ-ի տակ):

- Ճըկըտմաչին յէշիլ, դա՛ւզըն ասէլ - տե՛ս Ճըկըտմաչան տալ:

ՃԸԿԸՏԱՆՈՒՑ - *գ.* Կանացի գլխազարդի մաս, որ ծածկում է ճակատը: *Ճըկըտանուցը կապում ա, տա՛ւս կ'ամ* (Ձ):

ՃԸԿԸՏԱՊԷՆԴ - *ած. տե՛ս* Ճակատը պէնդ:

ՃԸԿԸՏԱՔԱՐ - *գ.* Շենքի ճակատի քար: *Ասում ըն էտ յը՛խծուն ճըկըտքարէն կ'իրա՛ծ ա իլա՛լ, թա հու վա շինա՛լ* (Ձ):

ՃԸԿԸՏԿԱՊԷ - *գ.* Ճակատը կապելու շոր: *Ճըկըտկապէն յը՛տ ա անում, ըտըրա ծը՛ռքէրը սիրփա՛ում* (Ձ):

ՃԸԿԸՏՅԱԼԼԸ՛Խ - գ. Կանացի գլխի թագի՝ ճակատը ծածկող թավիշը: *Ճըկըտյալլը՛խը թընգանուց կըտօրա յըն իլա՛լ կըրէս* (Բ):

ՃԸԿՃՈՒԿԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԿՃՈՒԿԱՏԷԼ:

ՃԸԿՃՈՒԿԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԿՃՈՒԿԱՏՎԷԼ:

ՃԸՂԱՊԱՆ - *գ.* Սայլի երկու կողմի ձողերն իրար միացնող փայտերը: *Կէրանը թող ա անում, քըցա՛ւմ ըրբան, ճըղապանը կօտըրում ա* (Ձ):

ՃԸՂԱՊԷՆ - *գ.* Ճաղերով գործելու բան: *Գ'ա՛ւլբա՛ն ճըղապէն ա* (Բ):

- Ճըղապէն անել - Ճաղերով գործել՝ հյուսել: *Կընանէք'ը, սաղ օրը յը՛խծուն պըռըշնուն տակէն նըստած, ճըղապէն ըն անում* (Բ):

ՃԸՂԱՍՊԱՆ - *տե՛ս* ՃԸՂԱՑՊԱՆ:

ՃԸՂԱՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՂՂԱԼ:

ՃԸՂԱՎՈՒՑ - *տե՛ս* ՃԸՂՂՕՑ:

ՃԸՂԱՎՕՑ - *տե՛ս* ՃԸՂՂՕՆ:

ՃԸՂԱՏԷԼ - *նբ. տե՛ս* ՃԸՐՂՕՏԷԼ:

ՃԸՂԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԸՂԱՏԷԼ-ի:

ՃԸՂԱՑՊԱՆ/ՃԸՂԱՍՊԱՆ *(գրբ. ջրաղացպան)* - *գ.* Ջրաղացը բանեցնող մարդ, ջրաղացպան: *Տըսնաս ա՝ ճըղացպանը մին ք'օմբա քարան տըված ըտէղ* (ՀԺՀ, V, 293):

ՃԸՂԷԼ/ՃԸՐՂԷԼ *(գրբ. ճեղեմ)* - *նբ.* 1. Ճեղքել, ճեղքելով մասերի բաժանել: *Տըղան կացէնը յօր ա օնում, էտ կէրանը ճըղում* (Ձ): 2. Պատռել: *Կընծիպիծա՛նը պարկը ճըղէս ա, տա՛ւս կ'ա՛ն, փըխչիս* (ԼՂԲՔ, 286): 3. Ճեղքելով առաջ շարժվել: *Կումաշը տո՛շը տէմ ա տաս, չափարը ճըղէս* (Բ): *չբ.* 4. *փխբ.* Ծլկել, փախչել: ... *էտ վէր տը՛սէն, ըստըղավ-ղըղավ ուզէցէն ճըղին...* (ՀԲ, 335): 5. *չբ.* Պատռվել, ճեղքվել: *Շալվարըս ճըղալ ա* (Բ):

- Ճըղած տէփ - Բացբերան եւ շատախոս մարդ: *Էն էլ հօ տըղամարթ չի՞, ճըղած տէփ ա* (Բ):

ՃԸՂԷՆԱԿ *(գրբ. ճեղանակ)* - *գ.* Մետաքսաթելից գործած զարդանախշ հագուստի վրա: *Այան թօռնանը փըլկին յըրա մին լ'ավ ճըղէնակ ա կ'ուրծէս* (Ձ):

ՃԸՂԸՍԿԸՌԷՔ[1] - *տե՛ս* ՃԸՂԸՑԿԸՌԷՔ[1]:

ՃԸՂԸՍՊԷՂԱՐՃ - *տե՛ս* ՃԸՂԸՑՊԷՂԱՐՃ:

ՃԸՂԸՍՊԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՃԸՂԸՑՊԸՆՕԹՈՒՆ:

ՃԸՂԸՐԱՎՈՒՆ - *ած.* Փոքր-ինչ ճաղար, կապտավուն: *Ճըղըրավուն աշկէր օնէ* (Բ):

ՃԸՂԸՐԸ՛ՆԷ - *գ.* Խաղողի՝ նռան՝ թթի՝ լոբու եւն տեսակ: *Ճըղըրը՛նէն քախծըր խաղու վա* (Բ):

ՃԸՂԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ՃԸՂՂԱԼ:

ՃԸՂԸՐԹՄԱ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճըղըրթմա անէլ - *տե՛ս* ՃԸՐՂՕՏԷԼ:

ՃԸՂԸՑԱՀԸ՛ՐԹ - *գ.* Ջրաղացում աղունը աղալու հերթ: *Ճըղըցահը՛րթը վէր հըսնում ա ա՛ւրա՛ն, ճըղըցաքարը կօտրում ա* (Ձ):

- Ճըղըցահը՛րթը անց կըցընել - Գործը ժամանակին չանել: *Վէր ճըղըցահը՛րթըտ անց կըցըրէլ, յը՛տնան տիժէր կինի* (Բ):

ՃԸՂԸՑԱՎԷՐ - *գ., ած.* Ջրաղաց գնացող՝ աղուն աղացող (մարդ): *Ճըղըցավէրնէն քը՛շէրավ, հըղէ ինա՛ւմ* (Ձ):

ՃԸՂԸՑԱՏԱՐ - *գ.* Ջրաղացի տեր, ջրաղացատեր: *Առաչ հու ճըղըցատար ա իլա՛լ, լ'ավ ա իլա՛լ ըպրէս* (Բ):

ՃԸՂԸՑԱՔԱՐ - *գ.* Ջրաղացի աղացող քարերից յուրաքանչյուրը, ջրաղացաքար: *Մին օր կընգանը տանում ա քըցա՛ւմ մին խօր փօսու մաչ, մին ճըղըցաքար էլ տինա՛ւմ յէրան* (ԲՀԲ, 58):

ՃԸՂԸՑԿԸՌԷՔ[1]/ՃԸՂԸՍԿԸՌԷՔ[1] - *գ.* Սեղանատամ: *Վէր թըխէս ա, ուշափէն ջըղըցկըռքընէն վէր ա տըռաս* (Ձ):

ՃԸՂԸՑՊԷՂԱՐՃ/ՃԸՂԸՍՊԷՂԱՐՃ - *գ.* Աղունը աղալուց ջրաղացում թխված բաղարջ: *Մին ճըղըցպէղարճ ա շինա՛լ, տիրա՛լ ճըղացին քարին յըրա* (ՀԺՀ, V, 258):

ՃԸՂԸՑՊԸՆՕԹՈՒՆ/ՃԸՂԸՍՊԸՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Ջրաղացպանի զբաղմունքը, ջրաղացպանություն: *Ճըղըցպընօթունը էլ թավա ընգավ* (Բ):

ՃԸՂԼԱԿ - *ած.* Երկու ճյուղ ունեցող, երկճղանի: *Մին ճըղլակ փա՛ռ ա տընգէս, խուրջինը կախ տաս* (Ձ):

ՃԸՂԿՕՆԻ - *տե՛ս* ՃԸՂՃԸՂՕՆ:

- Ճըղկօնի տալ - *տե՛ս* ՃԸՂՃԸՂԱԼ:

ՃԸՂՂԱԼ - *չբ.* Ճչալ, գոռալ, բղավել, ճղավել: *Կատուն օգից տա՛ւրա՛ւր կա, ամմա պառավը յըրան ճըղղաց* (ՀԺՀ, V, 147):

ՃԸՂՂԱՆ - *տե՛ս* ՃԸՂ-ՃԸՂ:

ՃԸՂՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՃԸՂՂԱԼ-ի:

ՃԸՂՂՕՆ - *գ.* Ճղղալը, ճղղալու ձայնը: *Մարթին ճըղղօնը վէր ըսկանում ա, Հէրիք'նազը սուս ա անում* (Ձ):

ՃԸՂՂՕՑ - *տե՛ս* ՃԸՂՂՕՆ:

ՃԸՂ-ՃԸՂ - *ած.* Ճղղացող, ճղճղացող: *Սումբաթ դային ճըղ-ճըղ մարթ ա իլա՛լ* (Բ):

ՃԸՂՃԸՂԱԼ - *չբ.* Շատ ճչալ՝ գոռալ՝ բղավել: *Մէլիք-Շահնազարը տա՛ւս ա կ'ա՛ս, Պըլըպուղուն յըրան ըջըղված ճըղճըղաս...* (ԼՂԲ, 379):

ՃԸՂՃԸՂԱՆ - *տե՛ս* ՃԸՂ-ՃԸՂ: *Ճըղճըղան մարթը պարի կինի* (ԱԲԲ, 62):

ՃԸՂՃԸՂՆՕՏԷԼ/ՃԸԽՃԸԽՆՕՏԷԼ - *նբ.* 1. Շատ ճյուղեր արձակել, ճյուղավորվել: *Թութէն ճըղճըղնօտալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Աճել, բազմանալ, սերունդ տալ: *Դօրո՛ւնք ճըղճըղնօտալ ըն* (Բ):

ՃԸՂՃԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՃԸՂՃԸՂԱԼ-ի:

ՃԸՂՃԸՂՕՆ - *գ.* Ճղճղալը, ճղճղալու ձայնը: *Նինին ճըղճըղօնին յըրա՛ն էլ Նինից կօվը կ'ա՛մ ա Նինին նա՛ն Գ'ալլա՛զա՛րին ըզադում* (ԼՂԲՔ, 282):

- Ճըղճըղօն տալ - *տե՛ս* ՃԸՂՃԸՂԱԼ:

ՃԸՂՃԸՂՕՑ - *տե՛ս* ՃԸՂՃԸՂՕՆ:

ՃԸՂՄԱԿ - *տե՛ս* ԾԸՂԱՂԱԿ:

ՃԸՂՄԱՂԷՆՔ[1] - *տե՛ս* ԱՂԷՆՔ[1]: ...*Աղվէսը տական ճըղմաղէնք'ը հանըմ ա, օտում* (ՀԱԲ, 15, 132):

ՃԸՂՄԱՂԻՔ[1] - *տե՛ս* ԱՂԷՆՔ[1]:

ՃԸՂՄԷՋԱ՛Ր - *գ.* Ծոպեր ունեցող մեզար՝ մեծ կտոր՝ գործվածք: *Ճըղմէզա՛ը մը՛կնում ըն, յըրան հացը տա՛ռսա՛ւմ* (Ձ):

ՃԸՂՆԱՆԷ - *ած.* Թվականի ցույց տված քանակով ճյուղեր ունեցող: *Ըտըրանց հըյաթըմըն էլ էրկուճըղնանէ մին մը՛ծ տա՛նձի յա ինիս, մին ճէղնը կըտըրէս ըն, ծըմըռնըհան ինիս* (Ձ):

ՃԸՂՆԱՎՈՒՐ - *ած.* Ճյուղեր ունեցող: *Ճըղնավուր ծառէն ծա՛ւն շատ ա նըստում* (Բ):

ՃԸՂՆԱՏԷԼ - *նբ. տե՛ս* Ճըղնըկուտուր անէլ:

ՃԸՂՆԸԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ՃԸՂՃԸՂՆՕՏԷԼ:

ՃԸՂՆԸԿԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՆԸԽՇԱՎՈՒՐ:

ՃԸՂՆԸԿՈՒՏՈՒՐ - *ած.* Ճյուղերը

կտրտված՝ կոտրտված, ճղակոտոր: *Էտ ծիւնանը յըէտը թօռնը յէշիւմ իր, ճըղնըկուտուր ծառէր ար* (Բ):

- Ճըղնըկուտուր անէլ - Ճյուղերը կտրտել՝ կոտրատել: *Նի յըն տըէռնում խընձօրօտը, սաղ ծառէրը ճըղնըկուտուր անում* (Ձ):

- Ճըղնըկուտուր ինիլ/տըէռնալ - 1. Ճյուղերը կտրտվել՝ կոտրատվել: *Ծիւնը յըէկավ, Հաբիւն տանձին ճըղնըկուտուր իլանվ* (Բ): 2. *փխբ.* Մեծ դժբախտության հանդիպել, հարազատներին կորցնել: *Էս կըռվավը շատ հայ ա ճըղնըկուտուր իլանվ* (Բ):

ՃԸՂՆԸՀԱՆ - *տե՛ս* ՃԸՂՆԸԿՈՒՏՈՒՐ:

ՃԸՂՆԸՃԷՂՆԸ - 1. *մ.* Ճյուղ առ ճյուղ: *Էտ զըէռ ճըղպօրէն կացնավ ճըղնըճէղնը կըտորում ա, էշավ կըրում* (Ձ): 2. *ած.* Ճյուղավորված: *Շատ ա ք'ինամ, թա խըրէգ', հըսնում ա մին ճըղնըճէղնը հըղրցու* (Ձ):

- Ճըղնըճէղնը վազ տալ - Անհույս օգնություն փնտրել: *Կընէգ'ը ասմա.- Հինչ ա՞նիմ, կարում չըմ խօխէնք'ըս պահիմ, ճըղնըճէղնը վազ ըմ տամ* (Ձ):

ՃԸՂՊԸՐԱՄԱՉ/ՃԸՂՊՈՒՐԱՄԱՉ/ՃՈՒՂՊՈՒՐԱՄԱՉ/ՃՈՒՂՊԸՐԱՄԱՉ - *գ.* Ընկույզի միջուկ: *...Հաց չի կէրալ, պատառ ածէգ' ա կէրալ, մընէլ ճըղպուրամաչ* (ՆԱԲ, 84):

ՃԸՂՊԸՐԷ/ՃՈՒՂՊԸՐԷ/ՃՈՒՂՊՈՒՐԷ/ՃՈՒՂՊՕՐԷ/ՃԸՂՊՕՐԷ - *գ.* Ընկուզենի: *Էտ մարթը ք'ինամ ա մին մը՛ծ ճըղպըրու տակէ նըստում, վար մըխըրէ դինջանա* (ՆԼՂԺԲ, 88):

ՃԸՂՊԸՐԹԱՓԷ/ՃԸՂՊՈՒՐԹԱՓԷ/ՃՈՒՂՊՈՒՐԹԱՓԷ/ՃՈՒՂՊԸՐԹԱՓԷ - *գ.* 1. Ընկույզը ծառից թափելու երկար եւ բարակ փայտ: *Ճըղպուրթափէն յօր ա օնում, պիցըրանում ճըղպօրէն* (Ձ): 2. *փխբ.* Նիհար եւ բարձրահասակ մարդ: *Էտ ճըղպըրթափէն կընգանը անա կէս մէտը բոյավ ա* (Բ):

ՃԸՂՊԸՐԻ/ՃԸՂՊՕՐԻ - *գ.* Ընկույզի կանաչ կեղեւից սարքած գույն, որով ներկում էին կտավ ու գորգ գործելու թելերը: *Միհէնգ' էլ ճըղպըրի պինըցընօղ չի կա* (Բ):

ՃԸՂՊՈՒՐԱՄԱՉ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐԱՄԱՉ:

ՃԸՂՊՈՒՐԹԱՓԷ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐԹԱՓԷ:

ՃԸՂՊՕՐԷ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐԷ:

ՃԸՂՊՕՐԻ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐԻ:

ՃԸՂՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՃԸՂԷԼ-ի: 2. *չբ. փխբ.* Ջայրույթից՝ հուզմունքից բորբոքվել: *Մարթը հըրսընքումը հա՞փիւմ ա, ըսքըսում յը՛րք ասէլը, կընէգ'ընը էլ նըստած տը՛ղը լ'ըհա ճըղվըմ ա* (Ձ):

ՃԸՂՈՒՊԸՐ - *տե՛ս* ՃԸՂՈՒՊՈՒՐ:

ՃԸՂՈՒՊՈՒՐ/ՃՈՒՂՈՒՊՈՒՐ/ՃՈՒՂՕՊՈՒՐ/ՃԸՂՈՒՊԸՐ - *գ.* Ընկուզենու պտուղը՝ ընկույզ: *Մին խըրէգ' վախտ անց կընալանը յէտը բ'ուրդա՛ն մին ճըղուպուր էլ ա վը՛ր ընգնիւմ* (ՆԼՂԺԲ, 88):

- Ճըղպօրու մաչ - Ամբողջական, կատարյալ, անթերի (բան): *Խուրջինան մին կըռօճ պանէր ա տիւս օնում, հինչ պա՞նէր, մին ճըղպօրու մաչ* (Ձ):

- Ճըղպօրու մաչու նըման պահէլ - Շատ լավ պահել՝ խնամել: *Այան կուճուր թօռնանը ճըղպօրու մաչու նըման ար պահում* (Բ):

- Ճըղպօրու մաչու նըման պըրծընէլ - Որեւէ փորձանքից՝ նեղ իրավիճակից անվնաս ազատվել: *Նէսին ճըղպօրան վէր ընգավ, ճըղպօրու մաչու նըման պըրծավ* (Բ):

- Ճըղպօրու նըման չըխկչըխկալ - Խնդալ, ծիծաղել: *Խօխէնք'ը ապուն ըսածան ճըղպօրու նըման չըխկչըխկամ ըն* (Ձ):

- Ճըղպօրու քըսակ - Աղմուկ-աղաղակով լեցուն՝ աղմկոտ տեղ: *Լօխ մինտէղ ուրխանում ըն, օբան տէռնում ա ճըղպօրու քըսակ* (ՆԱԲ, 50):

- Ճըղուպուրը քըչէվան ա տիւս կ'ամ - Արժեքավորը անարժեքից է ստացվում:

ՃԸՂՈՒՏՈՒՆ - *տե՛ս* ՃԸՐՂՈՒՏՈՒՆ:

ՃԸՂՕ(Ր)ՏԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՐՂՕՏԷԼ:

ՃԸՂՕ(Ր)ՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՐՂՕՏՎԷԼ:

ՃԸՂՕ(Ր)ՏՈՒՆ - *տե՛ս* ՃԸՐՂՈՒՏՈՒՆ:

ՃԸՃԱ՛Խ - *տե՛ս* ՃԻՃԸ՛Խ:

ՃԸՃԱ՛ԽԷԼ - *տե՛ս* ՃԻՃԸ՛ԽԷԼ:

ՃԸՃԱ՛ԽՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԻՃԸ՛ԽՎԷԼ:

ՃԸՃԱՆԱԿ - *տե՛ս* ՉԸՉԱ՛ՆԱ՛Կ:

ՃԸՃԷԽԷԼ - *տե՛ս* ՃԻՃԸ՛ԽԷԼ:

ՃԸՃԷԽՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԻՃԸ՛ԽՎԷԼ:

ՃԸՃԸԽՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՃԻՃԸԽՕՏԷԼ:

ՃԸՃԸԽՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԻՃԸԽՕՏՎԷԼ:

ՃԸՃԸԿԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԺԿԷԼ:

ՃԸՃԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԺԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸՃԸՆԱԿԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՉԸՆԱԿԷԼ:

ՃԸՃՎՕՏ/ՃՈՒՃՎՈՒՏ/ՃԻՃՈՒՏ - *ած.* Մեջը կամ վրան ճիճուներ ունեցող, ճիճվոտ: *...Յէխտուտ, ճիճուտ պէրին վէր ընէցին, մարթ սըրտըմնա իլանվ...* (ՋԱ, Ա, 4):

ՃԸՃՎՕՏԷԼ/ՃԻՃՎՕՏԷԼ/ՃՈՒՃՎՕՏԷԼ - *չբ.* Մեջը ճիճուներ առաջանալ, ճիճվոտել: *Էտ լէշը ըստը՛ղ էնքան կէնում ա, ճըճվօտում ա* (Ձ):

ՃԸՃՕ/ՃՈՒՃՕ/ՃԻՃՕ *(գրբ. ճճի)* - *գ.* Մարդու եւ կենդանիների մարմնի մեջ ապրող մակաբույծ որդ՝ ճիճու: *Խուխէն փօրումը ճըճօ կա, ք'ուքանում չի* (Բ): 2. *փխբ.* Չնչին մարդ, ոչնչություն: *Էտ ճըճօն կընգանը յէսիրընա* (Բ):

ՃԸՄԲԱՐԱԿ/ՋԸՄԲԱ՛ՐԱ՛Կ - 1. *գ.* Կարճ ու հաստ շղթա՝ փոկ, որով գութանի էշը կապում են խարազանի հետ: *Ճըմբարակը բիդի դայիմ ինի, վէր տէմ կէնա* (Ձ): 2. Գութանը լուծին կապելու երկաթե շղթա: *Յը՛զնը հանց ծիք' ա տամ, ճըմբարակը տիւս ա կ'ամ* (Ձ):

- Ճըմբարակը կըտըր(վ)էլ - Անգործ մնալ: *Ճըմբարակըս կըտըրալ ա, գ'ուդիւմ չըմ, թա հինչ անիմ* (Բ):

ՃԸՄԲԸՊՕՄԲԻ - *տե՛ս* ՃԻՆՋԸՊՕՄԲԻ:

ՃԸՄԱԼ - *տե՛ս* ՃԸՄԷԼ:

ՃԸՄԷԼ/ՃԸՄԱԼ *(հ.ե. *gem-)* - *չբ.* 1. Ճկվել, կքել, կորանալ: *Կուճուր հարթնընա ասում ա.- Վը՛ր միյապան կէնանք, վը՛չ մին կօրծում ճըմալ չընք* (ՆԼՂԺԲ, 56): 2. Հոդերը ձգվել՝ խախտվել: *Մարընա ասըմ ա.- Բոյիտ մատաղ, մը՛շկիտ ցավ կըտա, մը՛շկըտ կըճըմի* (ՀԺՀ, V, 228):

ՃԸՄԸՐԴԻ՛Ի՛Կ/ՃԻՄԻՐԴԻ՛Ի՛Կ/ՃԻՄԻՐԴԻ՛Ի՛Կ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ճըմըրդի՛ւկ անէլ - Շատ տրորելով՝ կոխկրտելով ճզմել՝ ճխլել: *Հիյվընէն կօխ ըն տամ, պամադօրը սաղ ճըմըրդի՛ւկ անում* (Բ):

- Ճըմըրդի՛ւկ ինիլ/տըէռնալ - Շատ տրորվելով՝ կոխկրտվելով ճզմվել՝ ճխլվել: *Խաղուն վընընտակու ճըմըրդի՛ւկ իլանվ* (Բ):

ՃԸՄԸՐԹԻԼ/ՃԻՄԻՐԹԻԼ - 1. *տե՛ս* ՃԸԼԸԽՕՐԷԼ: 2. *տե՛ս* ՃԸՄՕՌԷԼ:

ՃԸՄԸՐԹՎԻԼ/ՃԻՄԻՐԹՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԸՄԸՐԹԻԼ-ի:

ՃԸՄԸՐԹՕ՛ՏԷԼ/ՃԻՄԻՐԹՕ՛ՏԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՄԸՐԹԻԼ (շատ բաներ՝ շատ անգամ կամ շատ տեղերից):

ՃԸՄԸՐԹՕ՛ՏՎԷԼ/ՃԻՄԻՐԹՕ՛ՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԸՄԸՐԹՕ՛ՏԷԼ-ի:

ՃԸՄԸՐԹՕ՛ՐԷԼ/ՃԻՄԻՐԹՕ՛ՐԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՄԸՐԹՕ՛ՏԷԼ:

ՃԸՄԸՐԹՕ՛ՐՎԷԼ/ՃԻՄԻՐԹՕ՛ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՄԸՐԹՕ՛ՏՎԷԼ:

ՃԸՄՃԸՄԱԼ - *չբ.* 1. Թարմ ու մատղաշ լինելուց ճկուն՝ դյուրաթեք լինել: *Թութուն շըմալնէն ճըմճըմամ ա* (Բ): 2. Ճիպոտը օդի մեջ արագ շարժելուց ձայն հանել: *Վէր ճըպատը ճըմճըմաց, նօ՛ք'ուրը լօխ վըզա՛նվ կալանվ* (Ձ): 3. *փխբ. տե՛ս* ՏԸՂՏՕ՛ՂԱԼ:

ՃԸՄՃԸՄԱՆ - *ած.* Բարակ, նուրբ, դյուրաթեք: *Մին ճըմճըման ճըպատ ա կըտըրում, վըխճըրնէն քը՛շիւմ* (Ձ):

ՃԸՄՃԸՄՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՃԸՄՃԸՄԱԼ-ի:

ՃԸՄՃԸՄՕՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճըմճըմօնը յըէր ինիլ - *տեմ* ՃԸՄՃԸՄԱԼ:

ՃԸՄՃԸՄՕՏԷԼ - *տեմ* ՃԸՄՃԸՄԱԼ:

ՃԸՄՃԸՄՕՑ - *տեմ* ՃԸՄՃԸՄՕՆ:

ՃԸՄՓԷԼ - *նբ.* Խլել, հափշտակել: *Կ'ուլը ուրան փայը ճըմփում ա, մին ըշկըճըպումը կօլ տամ, աշկը նի թօղում արչին փային* (ՆԱԲ, II, 40):

ՃԸՄՈՒՌՀԱՏ/ՃՈՒՄՈՒՌՀԱՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճըմուռհատ ածէլ - *տեմ* Ճըմօռ-ճըմօռ անէլ:

ՃԸՄՕՌ/ՃԸՄՕՌՆԸ/ՃՈՒՄՕՌ/ՃՈՒՄՕՌՆԸ *(գրբ. ճմուռ)* - *գ.* Տաքացրած յուղի՝ ձեթի մեջ հաց բրդելով պատրաստած կերակուր: *Մարը ճըմօռ ա շինում, տինում ըռաշկէն* (Զ):

ՃԸՄՕՌԷԼ/ՃՈՒՄՕՌԷԼ *(գրբ. ճմլեմ)* - *նբ.* Ճմլել, տրորել, ճզմել, ճմռել: *Կամ ըն, տը'սնում՝ էտ մարթը, մին մը'ծ սօղան ճըմօռած, ցամաք հացավ օտում ա...* (ԱԱ, 86):

ՃԸՄՕՌ-ՃԸՄՕՌ/ՃՈՒՄՕՌ-ՃՈՒՄՕՌ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ճըմօռ-ճըմօռ անէլ/ածէլ - 1. Շատ բան կամ շատ անգամ ճմռել: *Խաղուն ճըմօռ-ճըմօռ ըն անում, ածում պուժկը'նէն, վէր արաղ քաշին* (Զ): 2. *փխբ.* Ագահորեն ուտել, խժռել: *Նըստում ա, էտ ղըզղանէն կուրկուտը լօխ ճըմօռ-ճըմօռ անում, խօխօնցը թօղնում տուզնը* (Զ):

ՃԸՄՕՌՆԸ - *տեմ* ՃԸՄՕՌ:

ՃԸՄՕՌՎԷԼ/ՃՈՒՄՕՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԸՄՕՌԷԼ-ի:

ՃԸՆԱ(Ն)ՉԷԼ - *տեմ* ՃԸՆԱ(Ն)ՉԻԼ:

ՃԸՆԱ(Ն)ՉԻԼ/ՃԸՆԱ(Ն)ՉԷԼ/ՃԻՆԱ(Ն)-ՉԻԼ *(գրբ. ճանաչեմ)* - *նբ.* Գիտենալ մեկին՝ մի բան, ճանաչել: *Օվչի Փիրումը թըվանգը թուշ ա օնըմ, թա ըսպանի, ճընանչում չի ուրան տըղին* (ՀԺՀ, V, 221):

ՃԸՆԱ(Ն)ՉՎԻԼ/ՃԻՆԱ(Ն)ՉՎԻԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՃԸՆԱ(Ն)ՉԻԼ-ի: 2. *չբ.* Հայտնի՝ նշանավոր դառնալ: *Տըրանա յէտը Հարությունը ճինանչվում ա, հինչ ազգու աշըղ ա կամ տը'ղէք, լօխճինին հախտում ա...* (ՀԺՀ, VII, 182):

ՃԸՆԱՊԱ(Ր)/ՃԱՆԱՊԱ(Ր) *(գրբ. ճանապարհ)* - *տեմ* ՀԸՂԷ:

ՃԸՆԱՊԱՐԷԼ/ՃԱՆԱՊԱՐԷԼ *(գրբ. ճանապարհեմ)* - *նբ. տեմ* Հըղէ տինիլ:

ՃԸՆԱՊԱՐՎԷԼ/ՃԱՆԱՊԱՐՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՃԸՆԱՊԱՐԷԼ-ի: 2. *չբ.* Ճանապարհ ընկնել: *...Մին պատառ վէսկէ ա ածում տուպրակէն մաչը, տ'ուս կ'ամ, ճանապարվում* (ՀԱԲ, 15, 42):

ՃԸՆԳ - *գ.* 1. *տեմ* ՃԸՆԳՕՆ: 2. Չնչին առիթ՝ պատրվակ: *Լ'ըհա վէր մին ճընգ ա ինում, դանստի ք'ունում ա* (Զ):

- Ճընգ անէլ - *տեմ* ՃԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ:

- Ճընգու մանալ - Որեւէ առիթի՝ պատրվակի սպասելիս, առիթ՝ պատրվակ փնտրող: *Ոէ կէնէգ'ըն էլ էն ա ճընգու մանալ, լ'ըհա մարթը ասում ա, դանստի ըռազի յա կէնում* (Զ):

ՃԸՆԳԱԼ - *չբ.* Որեւէ բանի դիպչելուց թեթեւ ձայն հանել, մեղմ հնչել (նվագարանի լարերի մասին): *Թանը ճընգամ ա* (Բ):

ՃԸՆԳԸԼԸՄ - *գ. հեգն.* 1. Լարային երաժշտական գործիք: *Մին ճընգըլըմ ա ինք' օնում* (Զ): 2. Լարային երաժշտական գործիք նվագող: *Իզէն ճընգըլըմ ա, հինչ թա'ռ բիդի ածէ* (Բ):

ՃԸՆԳԸԼՀԱՐԷԼ - *տեմ* ՃԸՆԳԸՀԱՐԷԼ:

ՃԸՆԳԸԼՃՕՏԷՐ/ՉԸՆԳԸԼՃՕՏԷՐ - *գ. հեգն. հոգն.* Փոքր երեխաներ: *Ճընգըլճօտէրը յէր ա կալանլ, ք'ը'ցալ հըրսանէք'* (Բ):

ՃԸՆԳԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՃԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸՆԳԸՀԱՐԷԼ/ՃԸՆԳԸԼՀԱՐԷԼ - *տեմ* ՃԸՆԳՃԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸՆԳԸՌԹԷԼ - *տեմ* ՃԸՆԳԸՐԹԷԼ:

ՃԸՆԳԸՐԹԷԼ/ՃԸՆԳԸՌԹԷԼ - *նբ.* Հափշտակել, խլել, մեկից մի բան պոկել: *Մին օքութ թա կա, էն էլ էն ա, վէր շօրամ'օրա, փօղա-մօղա ճընգըրթը ըն, անգիգ օրէրին տօն դարկըմ* (ՋՏ, Բ, 165):

ՃԸՆԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃԸՆԳԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ՃԸՆԳԱԼ-ի: 2. *չբ. փխբ.* Ակնարկել: *Ասում ա.- Տու մին թիթը'վ ճընգըցրու, էլ մընըցածէն նըհը'տ կօրծ չօնիս* (Զ):

ՃԸՆԳ-ՃԸՆԳ - *տեմ* ՃԸՆԳՃԸՆԳՕՆ:

- Ճընգ-ճընգ անէլ - *տեմ* ՃԸՆԳ-ՃԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸՆԳՃԸՆԳԱԼ - *չբ.* Տեւականորեն՝ շատ անգամ ճնգալ: *Վէր թըխում ա, սազը ճընգճընգամ ա* (Զ):

ՃԸՆԳՃԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ՃԸՆԳ-ՃԸՆԳԱԼԻ: 2. *նբ. հեգն.* Նվագել: *Թանռին ճընգճընգցընում ա, լօխ պար ըն կ'ամ* (Զ): 3. *չբ. փխբ.* Անընդհատ ակնարկել: *Էնքան ճընգճընգցըրավ, մարթը կավը ծախից, վը'սկէ մուտանա ինք' կալանվ* (Զ):

ՃԸՆԳՃԸՆԳՕՆ - *գ.* Ճնգճնգալը, ճնգճնգալու ձայնը: *Թանռին ճընգճընգօնան կըլօխըս ցավում ա* (Բ):

ՃԸՆԳՃԸՆԳՕՑ - *տեմ* ՃԸՆԳՃԸՆԳՕՆ:

ՃԸՆԳՕՆ - *գ.* Ճնգալը, ճնգալու ձայնը: *Սազէն ճընգօնը խուխէն քունը-տը'դա յը'ր կըցըրավ* (Զ):

ՃԸՆԳՕՑ - *տեմ* ՃԸՆԳՕՆ:

ՃԸՆԸ(Ն)ՉՎԷ/ՃԸՆԸ(Ն)ՉՕՎԻ/ՃԻՆԸ(Ն)ՉՎԷ/ՃԻՆԸ(Ն)ՉՕՎԻ - 1. *տեմ* ՃԱՆԱՉ (4): 2. *մ.* Ճանաչելի կերպով, ճանաչելիորեն: *Հինչ էլ վէր անում ա, ճընընչվէ յա անում Ռուբէնը* (Զ):

ՃԸՆԸ(Ն)ՉՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃԻՆԸ(Ն)ՉՑ(Ը)-ՆԷԼ - *նբ.* ՃԸՆԱ(Ն)ՉԻԼ-ի:

ՃԸՆԸ(Ն)ՉՕԹԻՆ/ՃԻՆԸ(Ն)ՉՕ-ԹԻՆ *(գրբ. ճանաչութիւն)* - *գ.* Ծանոթ լինելը, ծանոթություն: *Ճընընչօթունը լ'ավ պէն ա* (Զ):

- Ճընընչօթուն ինիլ - Մեկի՝ մի բանի հետ ծանոթ լինել, ճանաչել: *Էտ մարթին էլ ըտըրանց նըհը'տ ճընընչօթուն ա ինում* (Զ):

- Ճընընչօթուն տալ - Ջգացնել տալ, որ ճանաչում է, ծանոթ լինելը՝ ճանաչելը ցույց տալ՝ չթաքցնել: *Վէր ճընընչօթուն ա տամ, դէրվիշը մը'ննըն ա քըցում ըտըրան* (Զ):

ՃԸՆԸ(Ն)ՉՕՎԻ - *տեմ* ՃԸՆԸ(Ն)ՉՎԷ:

ՃԸՆԹԸՌ(ԸՄ) - *գ., ած.* Ջորձ, ցնցոտի, պատառոտված (շոր): *Կընէգ'ը ճընթըռըմ շօրէր ա կ'էնում, մարթին յէշում, վը'ր թանզգա շօրը ինք' օնէ, պիրի* (ՀԺՀ, VI, 285):

- Ճընթըռըմ խաչ - Ցնցոտիավոր, անհրապույր տեսքով մարդ: *Էտ ճընթըռըմ խաչը լօխճին զանիլան տարալ ա* (Բ):

ՃԸՆԹԸՌԸՄՃԸՂԷ - *ած.* Պատառոտված, քրքրված: *Ճընթըռըմճըղէ շօրէր ա կ'ը'ցալ* (Բ):

ՃԸՆՉԸԼՕՏ - *տեմ* ՃԸՆԹԸՌԸՄՃԸՂԷ: *...Ճընչըլօտ շօրէրը կ'էնալ ա տամ, ըստիպում, վը'ր պար կ'ա* (ՀԺՀ, VI, 232):

ՃԸՆՋԱՆԿԷՐ - *տեմ* ՃԻՆՋԱՆԿԷՐ:

ՃԸՆՋԱՆԿ'ՕՂ - *տեմ* ՃԻՆՋԱՆԿ'ՕՂ:

ՃԸՆՋԱՆ - *տեմ* ՃԻՆՋԱՆ:

ՃԸՆՋԱՆՈՒՑ - *տեմ* ՃԻՆՋԱՆՈՒՑ:

ՃԸՆՋԱՊԱՀ - *տեմ* ՃԻՆՋԱՊԱՀ:

ՃԸՆՋԱՏԱՐ - *տեմ* ՃԻՆՋԱՏԱՐ:

ՃԸՆՋԷԽ - *տեմ* ՃԻՆՋԸ'Խ:

ՃԸՆՋԸՀՕՐԷԼ - *տեմ* ՃԻՆՋԸՀՕՐԷԼ:

ՃԸՆՋԸՄԸՆՋԷՂ(ՆԸ) - *տեմ* ՃԻՆՋԸՄԸՆՋԷՂ(ՆԸ):

ՃԸՆՋԸՊԱՀԷ - *տեմ* ՃԻՆՋԸՊԱՀԷ:

ՃԸՆՋԸՊՕՄԲԻ - *տեմ* ՃԻՆՋԸՊՕՄԲԻ:

ՃԸՆՋԸՊՕՆՋԻ - *տեմ* ՃԻՆՋԸՊՕՄԲԻ:

ՃԸՆՋԸՍՊԱՆԷ - *տեմ* ՃԻՆՋԸՍՊԱՆԷ:

ՃԸՆՋԸՓԸՍ(Տ)ՕԿ - *տեմ* ՃԻՆՋԸՓԸՍ(Տ)ՕԿ:

ՃԸՆՁԸՔԸԹՕՑ - *տե՛ս* ՃԻՆՁԸՔԸԹՕՑ:

ՃԸՆՁԸՔԸՇԻ - *տե՛ս* ՃԻՆՁԸՔԸՇԻ:

ՃԸՆՁԻԼ - *տե՛ս* ՃԻՆՁԻԼ:

ՃԸՆՁԻՔ՝ - *տե՛ս* ՃԻՆՁԻՔ՝:

ՃԸՆՁՎԻԼ - *տե՛ս* ՃԻՆՁՎԻԼ:

ՃԸՆՁԾՏԷԼ - *տե՛ս* ՃԻՆՁԾՏԷԼ:

ՃԸՆՁԾՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԻՆՁԾՏՎԷԼ:

ՃԸՆՁՕՐԱԼ - *տե՛ս* ՃԻՆՁԸՀՕՐԷԼ:

ՃԸՆՏԸՌԸԿՈՒԼԻ/ՃԱՆՏԸՌԱԿՈՒԼԻ - *ած., գ.* Անիմաստ՝ դատարկամիտ՝ չնչին՝ անարժեք (բան, մարդ): *Ճընտրռընկուլի պէնէր ա խօսում* (Բ):

ՃԸՇԱԿՎԷԼ *(գրբ. ճաշակեմ (համտեսել)* - *տե՛ս* ՀԸՂՕՐԹ(Ը)ՎԷԼ:

ՃԸՇԱՄԱՆ - *գ.* 1. Ճաշի՝ կերակուրի ման: *Ճըշամանը տամ ա ըտըրա կըլխան, ըսպանում* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* ՊԷՐԱՆ (1):

ՃԸՇԸՔԱՄԷ(Չ)/ՃԻՇԻՔԱՄԷ(Չ)/ՉԸՇԸՔԱՄԷ(Չ)/ՉԻՇԻՔԱՄԷ(Չ) - *գ.* Մետաղյա լայնաբերան ծակոտկեն ման՝ ջրի մեջ խաշած բրինձը եւն քամելու համար, փլավքամիչ: *Պըրինձը ճիրան տուս ա տամ, ածում ճըշըքամէն* (Ձ):

ՃԸՇԿԾՀ - *տե՛ս* ՃՈՒԺԿԾՀ:

ՃԸՇԿԾՐԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԺԿՈՒՀԾՐԷԼ:

ՃԸՇՄԱՐԻԴ *(գրբ. ճշմարիտ)* - *ած.* Իրականությանը համապատասխանող, արդար, ճիշտ, շիտակ, ճշմարիտ: *Ճըշմարիդ խօսկը ամմէն հինչ ա՛ժի* (Ձ):

- Ճըշմարիդը չըպէրք ա - Արդար՝ ճիշտ՝ շիտակ խոսքը՝ արարքը չի տարածվում:

ՃԸՇՄԱՐԴՕԹՈՒՆ *(գրբ. ճշմարտութիւն)* - *գ.* Ճշմարիտ լինելը, ճշմարտություն: *Ճըշմարդօթունը ամմէնալ՝ավ պէնըն ա* (Բ):

ՃԸՉԱՆԱԿ - *տե՛ս* ՉԸՉԱՆԱԿ:

ՃԸՉԸՆԱԿԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՉԸՆԱԿԷԼ:

ՃԸՊԱՂԷԼ *(գրբ. ճապաղեմ (ցրվել, սփռել)* - *չբ.* 1. Սիրտը թուլանալ, նվաղել, ուշագնաց լինել: *Էտ պառավը բ՝ուրդա՛ն ճըպըղէս ա, վէր ընգընէս* (ՀԺՀ, V, 285): 2. *փխբ.* Թառամել, թոշնել (բույսերի՝ ծաղիկների մասին): *Ծըղրգ՝նէն ճըպաղալ ըն* (Բ):

ՃԸՊԱՏ *(ասոր. ʿibā (գավազան)* - *գ.* 1. Թարմ կամ չոր, բարակ ու երկար ճյուղ՝ ոստ՝ քշելու՝ հարվածելու եւն համար, ճիպոտ: *Ճըպատը տամ ա ըտըրան, վէր վըխճըրնէն քըշի* (Ձ): 2. Բարակ փայտ գորգի ոստայնի վրա, որի վրա կապում են հինվածքը: *Գ՝ըբին հինըվասկը ճըպատէն յըրա յըն կապում* (Բ):

- Ճըպատէն տակը տալ - *տե՛ս* ՃԸՊԸՏՀԱՐԷԼ:

- Ճըպատը ՝ուրա՛ն քօլան կըտըրէլ - Իր դիրքին՝ կարողությանը համապատասխան ընտանիքից աղջիկ ուզել: *Չէ, էն մէզ սազ չի, ճըպատը քօլան կըկըտրին, մունք ք՝ասիբու ախճիկ չընք օզէլ...* (ՁՏ, Ա, 63):

ՃԸՊԷԼ/ՃԸՊԻԼ/ՃԻՊԻԼ - *տե՛ս* Աշկը ճըպէլ:

ՃԸՊԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՃԸՊԱՂԷԼ-ի:

ՃԸՊԸՌԿԱ՝ԼԻԼ/ՃԸՊՌԸԿԱԼԷԼ - *չբ.* Ճիպռով բռնվել՝ պատվել: *Ըտըրա աշկէը էզգանան ճըպըռկըլիս ա* (Բ):

ՃԸՊԸՌՕՏ/ՃԸՊՌՕՏ - *ած.* 1. Ճիպռով բռնված՝ պատված, ճպռակալած: *Ճըպըռօտ աշկէը լըվանում ա, նի մընում քըվօրը օթաղը* (Ձ): 2. *փխբ.* Կեղտոտ, անմաքուր: *Ճըպըռօտ իրը՝սավ մարթին անա զ՝ա՛հլա՛ս տանում ա* (Բ):

ՃԸՊԸՌՕՏԷԼ/ՃԸՊՌՕՏԷԼ - *նբ.* 1. *տե՛ս* ՉԸՆԳԸՌՕՏԷԼ: 2. *փխբ.* Անկանոն կերպով պոկոտել՝ քաղել: *Պատառ խընձո՛ր ա ճըպըռօտում, ածում թօրբան, բաղան տ՝ուս կ՝ամ* (Ձ):

ՃԸՊԸՌՕՏՎԷԼ/ՃԸՊՌՕՏՎԷԼ - 1. *տե՛ս* ՃԸՊԸՌԿ՝ԱԼԻԼ: 2. *տե՛ս* ՉԸՆԳԸՌՕՏՎԷԼ:

ՃԸՊԸՏԱԹԱԿ - *ած.* Ճիպոտով ծեծած: *Ճըպըտաթակ պ՝ուրթը ածում ա գ՝ուրգ՝ը, ըսքըսում քըծըծէլը*:

- Ճըպըտաթակ տալ - *տե՛ս* ՃԸՊԸՏՀԱՐԷԼ: *Ասըմ ա, պըրծընըմ, ընգնըմ կընգանը ջանէն, մին լա՛վ ճըպըտաթակ տամ ընդըրան* (ԼՂԲ, 309):

ՃԸՊԸՏԱԽԷԽՏ - *ած.* Ցախի՝ ճիպոտների արանքում ճխվելով՝ խեղդված (շերամի որդի մասին): *Բըրաման քըղէլիս ճըպըտախէխտ վէրթն էլ ա շատ ինա՛ւմ* (Բ):

ՃԸՊԸՏԱՎԷՐ - *ած.* 1. Ձեռքին ճիպոտ ունեցող: *Ճըպըտավէր մարթը կարէ հէյվանը քըշի...* (Ձ): 2. *փխբ.* Իշխանություն ունեցող: *Դէ խանընը էլ ճըպըտավէր մարթ ա, լի՞, վախում ըն նը՝ստա* (Ձ):

ՃԸՊԸՏՀԱՐԷԼ - *նբ.* Ճիպոտով ծեծել, ճիպոտահարել: *Թաքավէրը հըրամանք ա տամ, վէր էտ կ՝օդէն քըցին կ՝ումը, օրը իրը՝ք հը՝տ ճըպըտհարին* (Ձ):

ՃԸՊԸՏՉԱՓԱՐ - *գ.* Ճիպոտներով՝ ոստերով հյուսած ցանկապատ: *Ճըպըտչափարը առաչ ա իլա՛լ ա՛դա՛թ* (Բ):

ՃԸՊԻԼ - *տե՛ս* ՃԸՊԷԼ:

ՃԸՊԻ-ՃԸՊԻ/ՃԻՊԻ-ՃԻՊԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճըպի-ճըպի անէլ - 1. *տե՛ս* ՃԸՊՃԸՊԱԼ: 2. *տե՛ս* ՃԸՊՃԸՊՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸՊՃԸՊԱԼ/ՃԻՊՃԻՊԱԼ - *չբ.* Արագ-արագ թարթվել (աչքերը): *Աշկէրըս ճըպճըպամ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Ցոլալ, առկայծել (աստղերը): *Ասթըխէրը ճըպճըպամ ըն* (Բ):

ՃԸՊՃԸՊԱՆ/ՃԻՊՃԻՊԱՆ - *ած.* Աչքերն անընդհատ եւ արագ-արագ թարթող: *Ճըպճըպան մարթը սայաղ կինի* (Ձ):

ՃԸՊՃԸՊԷԼ/ՃԻՊՃԻՊԻԼ - *տե՛ս* ՃԸՊՃԸՊՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԻՊՃԸՊՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃԻՊՃԻՊՑ(Ը)-ՆԷԼ - *նբ.* Աչքերն արագ-արագ թարթել: *Դային վէր օտում ա, խըմում, աշկէրը ճըպճըպցընում ա, մաշկէն յըրա պարանց ըղնում* (ՀԱԲ, 15, 93):

ՃԸՊՃԸՊՕՆ/ՃԻՊՃԻՊՕՆ - Աչքերն արագ-արագ թարթելը՝ թարթվելը: *Ըտըրա ճըպճըպօնէն յըրա ճընա՛նչ՝ում ա* (Ձ):

ՃԸՊՃԸՊՕՑ/ՃԻՊՃԻՊՕՑ - *տե՛ս* ՃԸՊՃԸՊՕՆ:

ՃԸՊՈԸԿԱԼԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՊԸՌԿ՝ԱԼԻԼ:

ՃԸՊՈՏ - *տե՛ս* ՃԸՊՕՏ:

ՃԸՊՈՏԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՊՕՏԷԼ:

ՃԸՊՈՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՊՕՏՎԷԼ:

ՃԸՊՕՆ - *գ.* Ճչալու ձայնը, ճիչ, ճչոց: *Ըտըրա ճըպտօնը շ՝ինա՛ցէք՝ ըսկանում ըն, ք՝ինամ* (Ձ):

ՃԸՊՏՕՑ - *տե՛ս* ՃԸՊՏՕՆ:

ՃԸՊՈՒՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՃԸՊՕՌ(ՆԸ):

ՃԸՊՈՒՏ - *տե՛ս* ՃԸՊՏՕՆ:

ՃԸՊՕՌ(ՆԸ)/ՃԸՊՈՒՌ(ՆԸ) *(գրբ. ճպուռ)* - *գ.* 1. Աչքերի արտեւանունքներից արտազատվող յուղային նյութ, որ պնդանում է աչքում, ճիպռ: *Ըտի ճըպօռը ըշկէրէն ք՝ինամ ա շ՝ինամաչ* (Ձ): 2. *փխբ.* Ճրագի պատրույգի այրված եւ պնդացած վերին մասը: *Լամբէն փիթէլին ճըպօռը բիդի կըտըրիս, վէր լ՝ավ լ՝ուս տա* (Բ):

ՃԸՌԱՎԱ՝ՆԴ - *գ.* Տանիքի հաստ գերանները: *Ծ՝ունը վէր շատ կ՝ուտա՛ւմ ա, տանը ճըռավա՛նդը տէմ չի կէնում* (Ձ):

ՃԸՌԱՎԱՆՔ - *տե՛ս* ՇԸՌԱՎԱՆՔ:

ՃԸՌԱՔԱՂ - *տե՛ս* ՃԸՌՆԱՔԱՂ:

ՃԸՌԱՔԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՌԱՔ՝ԻԼ:

ՃԸՌԱՔ՝ԻԼ/ՃԸՌԱՔԷԼ *(գրբ. ճառագայթեմ)* - *չբ.* 1. Շողալ, փայլփլել: *Շէնին լ՝ուսէրը ճըռաք՝ա՛լ ըն* (Բ): 2. *փխբ.* Առատորեն պտղավորվել՝ ծաղկել (ծառերի մասին): *Էտ պառավ տատէն մըհէտանց տը՝ռնում ա մին ճըռաք՝ա՛ծ խընձո՛ր է* (ՆԱԲ, 52): 3. *փխբ.* Ընդհանրապես առատանալ՝ շատանալ՝ բազմանալ: *Վըրչէմնէն ճըռաք՝ա՛լ ըն, տօնը լըցցալ* (Բ):

ՃԸՌԱՔ՝ՎԻԼ/ՃԸՌԱՔՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՌԱՔ՝ԻԼ:

ՃԸՌԱՔՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՌԱՔ՝ՎԻԼ:

ՃԸՌԸԽԷԼ/ՃԸՌԽԷԼ/ՃԸՐԸԽԷԼ/ՃԸՐԽԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԿԸՌԷԼ:

- Ճըռըխած հավ - Մի տեղ երկար ժամանակ նստած մարդ: *Ճըռըխած հավ ը՞ս, խէ յը՝ր չը՞ս կէնում տը՝ղատ* (Ձ):

ՃԸՌԸԿԱԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՃԸՌՈՆ:

ՃԸՌԸՀՆ՝Ք՝Ի - *գ.* Լեռնային մշտադալար թփաբույս: *Մինակ ճըռըհա՛ք՝ին ա ինա՛ւմ տիրը՝ված* (Ձ):

ՃԸՌԸՃԸՆԹ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ճըռըճընթ անել - *տե՛ս* ՃԸՄՕՌԷԼ:

- Ճըռըճընթ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՃԸՄՕՌՎԷԼ:

ՃԸՌԸՄԸՋԻ - *գ.* 1. Պտուղների հյութը մզելու գործիք: *Շնվթանը կըտորում ա, ածում ճըռըմըզին, սօկը քամում* (Զ): 2. Չհասած՝ խակ պտուղների թթվաշ ջուր: *Ճըռըմըզին ածում ըն խըրըվածէն յըրա, օտում* (Զ):

- Ճըռըմըզի անէլ/քըցիլ - 1. Լավ մզել: *Լըվացը ճըռըմըզի ըրավ, կախ տըվավ* (Բ): 2. *փխբ.* Շատ նեղել՝ չարչարել՝ հյուծել՝ ծեծել եւն: *Թաքավէրը ժուղուվուրթէն ճըռըմըզի յար անում* (Բ):

- Ճըռըմըզի ըղնել - Շատ նեղվելով՝ չարչարվելով հյուծվել: *Հարթնը էնքան տանջվում ա, ճըռըմըզի յա ըղնում* (Զ):

- Ճըռըմըզին հանել - *տե՛ս* Ճըռըմըզի անել:

ՃԸՌԸՆՉԱԼ - *տե՛ս* ՃԸՌՌԱԼ:

ՃԸՌԸՆՉԱԼԻ - *տե՛ս* ՃԸՌՌԱԼԻ:

ՃԸՌԸՆՉԱՆ - *տե՛ս* ՃԸՌՌԱՆ:

ՃԸՌԸՆՉՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸՌԸՆՉՕՆ - *տե՛ս* ՃԸՌՌՕՆ:

ՃԸՌԸՆՉՕՑ - *տե՛ս* ՃԸՌՌՕՑ:

ՃԸՌԸՔ՝ՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՌԱՔ՝ԻԼ (շատերի մասին):

ՃԸՌԹԸՓԸՇՈՒՐ - *տե՛ս* ՃԸՐԹԸՓԸՇՈՒՐ:

ՃԸՌԽԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՌԸԽԷԼ:

ՃԸՌՀԱՃԸՌ - 1. *գ. տե՛ս* ՃԸՌՃԸՌՕՆ: 2. *մ.* Ճռճռալով: *Ըրբան ճըռհաճըռ ք՝ինամ ա* (Բ):

ՃԸՌՃԸՌԱԼ - *չբ.* 1. Ճռճռոց հանել (կոշիկի, դռան, սայլի եւն): *Ըրբան հիշկան ք՝ՕՀնա ինի, կըճըռճըռա* (ԱԲԲ, 30): 2. *փխբ.* Տնքտնքալ, հեծել (ծանր բեռան տակ, հիվանդությունից եւն): *Վէր շատ տընքտընքաց, ճըռճըռաց, մարթը մուտացավ...* (ԼՂԲ, 312):

ՃԸՌՃԸՌԱԼԻ - *մ.* 1. Ճռճռալով, ճռճռոց հանելով: *Տօռնը ճըռճըռալի պէնվում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Տնքտնքալով: *Ճըռճըռալի տը՛ղան յը՛ր ա կէնում* (Զ):

ՃԸՌՃԸՌԱՆ - *ած.* 1. Ճռճռացող, ճռճռոց հանող: *Ճըռճըռան չըմօշկ ա կը՛ցալ* (Բ): 2. *փխբ.* Ճոռոմ, վերամբարձ: *Մարթին ճըռճըռան խուսկէրքը կընգանը կըգնըվցընէս ըն* (Զ): 3. *փխբ.* Սաստիկ, չափազանց (տաքի եւ ցրտի մասին): *Ճըռճըռան ցօրտ ա* (Բ): 4. *գ. փխբ.* Մանկական փոքրիկ փայտե խաղալիք՝ լեզվակով եւ կոթով, որ պտտեցնելիս ուժեղ ճռճռոց է հանում: *Խօխէնք՝ը, մարթը մին ճըռճըռան յը՛ր կանգած, խաղ ըն անում* (Բ):

ՃԸՌՃԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՃԸՌՃԸՌԱԼ-ի:

ՃԸՌՃԸՌՕԿ/ՃՈՒՌՃՈՒՌՕԿ - *գ.* Բարդածաղկավորների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս, ճարճատուկ: *Առանց ճըռճըռօկ կարէլ չըս ժընգ՝անգանվ հաց թըխիս* (Բ):

ՃԸՌՃԸՌՕՆ - *գ.* 1. Ճռճռալը, ճռճռալու ձայնը: *Ըրբէն ճըռճըռօնը հըռանցէ ըսկանվում ար* (Զ): 2. *փխբ.* Տնքտնքալը, հեծելը: *Հիվանդէն ճըռճըռօնը լօխճին դիրխօր ըրավ* (Բ):

ՃԸՌՃԸՌՕՑ - *տե՛ս* ՃԸՌՃԸՌՕՆ:

ՃԸՌՃՕՌ/ՃՈՒՌՃՕՌ - *գ.* 1. Թռչունների՝ սողունների՝ միջատների փորոտիք: *Հավը թէփռում ա, ճըռճօռը տամ շանը* (Զ): 2. *անրգ.* Մարդու փորոտիք: *Թօրավը վէր թըխում ա, կ՝օղէն ճըռճօռը վէր ա տը՛ռնում* (Զ):

- Ճըռճօռը վէր/տՀուս ածէլ - Խիստ ծեծել՝ պատժել՝ սպանել: *Թակում ըն, ճըռճօռը տՀուս ածում* (Զ):

ՃԸՌՆԱՃՈՒՐ - *տե՛ս* ՃԸՌԸՄԸՋԻ (2):

ՃԸՌՆԱՔԱՂ/ՃԸՌԱՔԱՂ - *տե՛ս* ՔԸՆԹԸՌՆԱՎԸ՝ՐՍ:

ՃԸՌՌ - *ձ.* Ճռռալու ձայնը: *Մին էլ ճը՛ռռ, ըրբան անց ա կէնում* (Զ):

ՃԸՌՌԱԼ/ՃԸՌԸՆՉԱԼ *(գրբ. ճռնչեմ)* - *տե՛ս* ՃԸՌՃԸՌԱԼ:

ՃԸՌՌԱԼԻ/ՃԸՌԸՆՉԱԼԻ - *տե՛ս* ՃԸՌՃԸՌԱԼԻ:

ՃԸՌՌԱՆ/ՃԸՌԸՆՉԱՆ - *տե՛ս* ՃԸՌՃԸՌԱՆ:

ՃԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃԸՌԸՆՉՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ՃԸՌՃԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ: 2. *նբ.* Մեկից մի բան՝դրամ պոկել, տուգանքի ենթարկելով՝ վերցնել: *Սուդ ըն անում, Հանրաբէդին անա հանրուր մանէթ ճըռռըցընում* (Զ):

ՃԸՌՌՕՆ/ՃԸՌԸՆՉՕՆ - *տե՛ս* ՃԸՌՃԸՌՕՆ:

ՃԸՌՌՕՑ/ՃԸՌԸՆՉՕՑ - *տե՛ս* ՃԸՌՃԸՌՕՆ:

ՃԸՌՌՈՒՊՈՒՆ/ՃՈՒՌՈՒՊՈՒՆ - *տե՛ս* ՃԸՌՌՕՆ:

- Ճըռուպունը կըտըր(վ)էլ - Փչանալ, անօգտագործելի դառնալ: *Ըրբէն ճըռուպունը կըտըրալ ա, էն ա հըյաթումը վէր ընգած* (Բ):

ՃԸՎԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՃՈՒՎԱՐԱՆ:

ՃԸՎԸՐԸՆՀՕՌԷ - *տե՛ս* ՃՈՒՎԸՐԸՆՀՕՌԷ:

ՃԸՎՃԸՎԱԼ - *չբ. տե՛ս* Ճիվ-ճիվ անել:

ՃԸՎՃԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *չբ. տե՛ս* Ճիվ-ճիվ անել: 2. *պբ.* Ճիվ-ճիվ անել-ի:

ՃԸՎՃԸՎՕՆ - *գ.* 1. Ճվճվալը, ճվճվալու ձայնը: *Ղուշէրէն ճըվճըվօնը քունըհարամ ա անում վըրսկանէն* (Զ): 2. *փխբ.* Շատախոսելը, շատախոսություն: *Սիդրակէն ճըվճըվօնան սաղ շինանցուց զանիլան տանում ա* (Բ):

ՃԸՎՃԸՎՕՑ - *տե՛ս* ՃԸՎՃԸՎՕՆ:

ՃԸՏՔԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՃԻԹԿԱՎՈՒՐ:

ՃԸՏՔԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՃԻԹԿԱՎՈՒՐ:

ՃԸՐԱԿՕԽ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ճըրակօխ անել - Հիվանդին շատ դեղ տալով՝ վնասել, թունավորել, դեղահարել: *Ճըրակօխ ըրէն, ըսպընը՛ցէն* (Բ):

- Ճըրակօխ ինիլ/տը՛ռնալ - Շատ դեղ ընդունելով՝ վնասվել, թունավորվել: *Էնքան ճար խըմը՛ցէ, լաւ ճըրակօխ ինի* (Բ):

ՃԸՐԱՄԱՆ - *գ.* Դեղի աման, դեղատուփ: *Ճըրամանը էն ա ինում ըստօլէն, խօխան ճարը տՀուս ա օնում, խըմում, պատառ ա մընամ, թա մը՛ռնէ* (Զ):

ՃԸՐԱՎԸ՝Տ - *գ.* Դեղի հոտ: *Սօնան էնքան ճար ա խըմալ, տանան ճըրավը՛տ ա կ՝ամ* (Բ):

ՃԸՐԱՆՔ՝ - *տե՛ս* ՃԻՐԱՆՔ՝:

ՃԸՐԱՆՔ՝ՎԻԼ - *տե՛ս* ՃԻՐԱՆՔ՝ՎԻԼ:

ՃԸՐԸԽԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՌԸԽԷԼ:

ՃԸՐԸԿՕՏԸՐԷ - *ած., մ. տե՛ս* Ճարը կըտըրած (ՃԱՐ-ի տակ):

ՃԸՐԸՔ՝ԱԼԱՆՈՒՍ - *տե՛ս* ՃԻՐԸՔ՝ԱԼԱՆՈՒՍ:

ՃԸՐԸՔ՝ԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՃԻՐԸՔ՝ԱՎԷՐ:

ՃԸՐԸՔ՝ԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՃԻՐԸՔ՝ԱՐԱՆ:

ՃԸՐԸՔ՝ԹԱԹ - *տե՛ս* ՃԻՐԸՔ՝ԹԱԹ:

ՃԸՐԸՔ՝ԿԱԼԻ - *տե՛ս* ՃԻՐԸՔ՝ԿԱԼԻ:

ՃԸՐԸՔ՝ՎԱՌՕՑ - *տե՛ս* ՃԻՐԸՔ՝ՎԱՌՕՑ:

ՃԸՐԹ - *տե՛ս* ՉԸՐԹ:

ՃԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ՉԸՐԹԱԼ:

ՃԸՐԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸՐԹԱԼԻ:

ՃԸՐԹԱՃԸՐԹ - *տե՛ս* ՃԸՐԹԱՉԸՐԹ:

ՃԸՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸՐԹԸՓԸՇՈՒՐ/ՃԸՐԹԸՓԸՇՈՒՐ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ճըրթըփըշուր անէլ - 1. Ջարդելով փշրել՝ բեկորների վերածել: *Ամանը վէր ա քընցում, ճըրթըփըշուր անում* (Զ): 2. Ջախջախել, ծանր պարտության մատնել: *Թէվանը ՀուրՀան մարթկանցը հըվաքում ա, ք՝ինամ էտ թուրքէրէն ճըրթըփըշուր անում* (Զ):

- Ճըրթըփըշուր ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Ջարդվելով փշրվել՝ բեկորների վերածվել: *Կարասը նի յը՛կավ քարէն, ճըրթըփըշուր իլավ* (Բ): 2. Ջախջախվել, ծանր պարտություն կրել: *Էնգ՝ Թէմուրէն զօրքը ըստը՛ղ ճըրթըփըշուր ա ինում* (Զ):

ՃԸՐ(Թ)ՃԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ՉԸՐ(Թ)ՉԸՐԹԱԼ:

ՃԸՐ(Թ)ՃԸՐԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸՐ(Թ)ՉԸՐԹԱԼԻ:

ՃԸՐ(Թ)ՃԸՐԹԱՆ - *տե՛ս* ՉԸՐ(Թ)-ՉԸՐԹԱՆ:

ՃԸՐ(Թ)ՃԸՐԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՐ(Թ)ՉԸՐԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԸՐ(Թ)ՃԸՐԹՕՆ - *տե՛ս* ՉԸՐ(Թ)-ՉԸՐԹՕՆ:

ՃԸՐ(Թ)ՃԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՉԸՐ(Թ)-ՉԸՐԹՕՑ:

ՃԸՐԹՕՆ - *տե՛ս* ՉԸՐԹՕՆ:

ՃԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՉԸՐԹՕՑ:

ՃԸՐԽԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՌԸԽԷԼ:

ՃԸՐՂԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՂԷԼ:

ՃԸՐՂՈՒՏՈՒՆ/ՃԸՂՈՒՏՈՒՆ/ՃԸ-ՂՕ(Ր)ՏՈՒՆ/ՃԸՐՂՕՏՈՒՆ/ՃՈՒՐՂՈՒ-ՏՈՒՆ - 1. *գ.* Ճղած փայտի մեծ կտոր: *Արտաշը ամմէն ծըմակ ք՛ինալով էշին հարհուր ճըրղուտունա պակաս պէռնում չի* (Բ): 2. *ած. փխբ.* Հաստ ու մսոտ (ձեռքերի ու ոտքերի մասին): *Ճըրղուտուն ծը՛ռքէր օնէ խաչօն* (Բ): 3. *փխբ.* Դիմացկուն, առողջ: *Ճըրղուտուն մարթ ա Մըկըրտիչը* (Բ):

ՃԸՐՂՕՏԷԼ/ՃԸՂՕ(Ր)ՏԷԼ/ՃՈՒՐ-ՂՕՏԷԼ - 1. *նբ.* Շատ բան կամ շատ տեղերից ճղել՝ ճեղքել՝ պատռել, պատառոտել: *Կացէնը յօր ա օնում, էտ ք՛էթուկնէն ճըրղօտում* (Ձ): 2. *չբ.* Շատ բան կամ շատ տեղերից ճղվել՝ճեղքվել՝պատռվել, պատառոտվել: *Էնքան ցանք՝ ըմ շըլակալ, շօրէրըս սաղ ճըրղօտալ ա* (Բ):

ՃԸՐՂՕՏՎԷԼ/ՃԸՂՕ(Ր)ՏՎԷԼ/ՃՈՒՐ-ՂՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԸՐՂՕՏԷԼ(1)-ի:

ՃԸՐՂՕՏՈՒՆ - *տե՛ս* ՃԸՐՂՈՒՏՈՒՆ:

ՃԸՐՏԸՐԸ՝ՑԷ - *գ.* Մարտունու շրջանի Ճարտար գյուղի բնակիչ: *Ճըրտըրը՝ցէք՝ կօրծ անօղ ըն* (Բ):

- Ճըրտըրը՝ցու սուփրա - Աղքատիկ սեղան՝ ճաշկերույթ: *Ասում ա.- Էս հինչ ք՛ը՝փ, էս ճըրտըրը՝ցու սուփրա յա* (Ձ):

ՃԸՔԸՊԷՐԱՆ - *ած.* Անպատշաճ խոսող, պոռոտախոս: *Ճըքըպէրան մարթին անա գ՛ինլ՝ու տարած ա* (Բ):

ՃԸՔԸՊԸՐԱՆԷԼ - *չբ.* 1. Ընկույզի կանաչ կեղեւը ճեղքվել: *Թօռ բիդի կ՛ա, վէր ճըղուպուրը ճըքըպըրանէ* (Բ): 2. *փխբ.* Պոռոտախոսել: *Կընէգ՝ը վէր ճըքըպըրանում ա, մարթը մէհէտ տըրըքցընում ա* (Ձ):

ՃԸՔԸՏԸՐԱՔԷ - ած. Հպարտ, գոռոզամիտ, սեթեւեթող: *Մէլիք՝ին էլ ինըմ ա էրկու ճըքըտըրաքէ ախճիգ՝* (Ձ):

ՃԸՔԸՏԸՐԱՔԷԼ - *տե՛ս* ՃԱՔԷԼ-ՏԸՐԱՔԷԼ:

ՃԸՔԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՃԱՔԷԼ-ի:

ՃԸՔՃԱՔԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՔՉԸՔՕՏԷԼ:

ՃԸՔՃԱՔՎԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՔՉԸՔՕՏ-ՎԷԼ:

ՃԸՔՃԱՔՈՒՑ/ՃԸՔՃԱՔՕՑ - *գ.* 1. Ճաքճքելը, ճաքճքելու ձայնը: *Փանդին ճըքճաքուցը ընգուճավըն ա ըղնում* (Ձ): 2. *հոգն.* Ճաքեր, ճեղքեր: *Կըրասէն ճըքճաքուցը շատ ա* (Բ):

ՃԸՔՃԱՔՕՑ - *տե՛ս* ՃԸՔՃԱՔՈՒՑ:

ՃԸՔՃԸՔՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՃԸՔ-ՃԱՔԷԼ-ի:

ՃԸՔՃԸՔՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՔՉԸ-ՔՕՏԷԼ:

ՃԸՔՃԸՔՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՔՉԸ-ՔՕՏՎԵԼ:

ՃԸՔ՝ՆԱՎԷՐ/ՃԻՔ՝ՆԱՎԷՐ *(գրբ. ճգնաւոր)* - *ած., գ.* Ճգնավոր, միայնակյաց: *... Սօր ճըք՝նավէր տէռած՝ աղօթք ըն անըմ...* (ՋՏ, Ա, 141):

ՃԸՔ՝ՆԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՔ՝ՆԻԼ:

ՃԸՔ՝ՆԻԼ/ՃԸՔ՝ՆԷԼ/ՃԻՔ՝ՆԻԼ *(գրբ. ճգնիմ)* - *չբ.* 1. Ճգնավորի կյանք վարել: *Ասում ըն շատ առաչ էտ կարանումը մին մարթ ա իլ՝ալ ճըք՝նիլիս* (Ձ): 2. Ուժերի լարումով աշխատել, ճիգ՝ ջանք թափել: *Հիշկան ճըք՝նում ա, կարում չի էտ քարը պուք տա* (Ձ):

ՃԸՔՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՔՉԸՔՕՏԷԼ:

ՃԻԹ *(հ.ե. *gei- (պտտել, ծռել)* - *գ.* Մեկ ցողունի վրա աճած պտուղների ամբողջություն, ողկույզ: *Միպտանկ հաղուղին ճիթը մին խըրէգ՝ էլ ա մուտուցընում, թաքավէրը օզըմ ա յէր կը՝նա* (ՀԺՀ, V, 130):

- Ճիթ անէլ - Ողկույզները՝ պտուղները տերեւների արանքից փայլել: *Խաղուն ճիթ ա անում* (Ձ):

- Ճիթէրը կախ-կախ - Առատորեն պտղավորված (խաղողի որթի մասին): *Ճիթէրը կախ-կախ թանանգ՝ ա* (Բ):

- Ճիթը ճիթին նըստէլ -Առատորեն պտղավորվել, շատ ողկույզներ բռնել (խաղողի որթի մասին): *Ըստարէ բօլ խաղու կա, ճիթը ճիթին նըստալ ա* (Բ):

ՃԻԹԻԼ - *տե՛ս* ՃԻԹՎԻԼ:

ՃԻԹԿ/ՃԻՏՔ - *գ.* Կոշիկի՝ գուլպայի եւն վիզը՝ սրունքի վրա եկող մասը: *Գ՝ուլբին ճիթկը յըխտօտալ ա* (Բ):

ՃԻԹԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՃԻԹԿԱՎՈՒՐ:

ՃԻԹԿԱՎՈՒՐ/ՃԻԹԿԱՎԷՐ/ՃԸԹ-ԿԱՎԷՐ/ՃԸԹԿԱՎՈՒՐ/ՃԻՏՔԱՎԷՐ/ՃԻՏ-ՔԱՎՈՒՐ/ՃԸՏՔԱՎԷՐ/ՃԸՏՔԱՎՈՒՐ - *ած.* Ճիտք ունեցող, ճտքավոր: *Ապան էզզանան ճըթկավուր գ՝ուլբա՝ յար կ՝ը՝նում* (Բ):

ՃԻԹ-ՃԻԹ - 1. *ած.* Առատորեն պտղավորված: *Խաղուն ճիթ-ճիթ ա* (Բ): 2. *մ.* Ողկույզ առ ողկույզ: *Խաղուն ճիթ-ճիթ քաղում ա, ածում ճուվարանը* (Ձ):

- Ճիթ-ճիթ տը՝ռնալ - Առատորեն պտղավորվել: *Ծառէրը ճիթ-ճիթ ըն տը՝ռալ* (Բ):

ՃԻԹՎԻԼ - *չբ. տե՛ս* Ճիթ-ճիթ տը՝ռնալ:

ՃԻԼ *(գրբ. ջիլ)* - *գ.* 1. Ջիլ, մկան: *...Ամմա մաչի կըլխան մին ճիլ մընամ ա սաղ, վէզը մընում ա կախ իլ՝ած* (ՀԺՀ, V, 437): 2. Երակ, հանքերակ: *Էտ հանքըմը մին ճիլ վը՝սկէ յա ինում* (Ձ): 3. Խոտի պինդ արմատ: *Խոտը քանդում ա, ճիլէրը մընամ ա վը՝ղումը* (Բ): *ած.* 4. *տե՛ս* ՃԻԼՕՏ: *Ճիլ մըսան կարէլ չըս լ՝ավ խըրաված անիս* (Բ): 5. *փխբ.* Ամուր, պինդ, դիմացկուն: *Սամսօնը ճիլ տըղամարթ ա* (Բ):

- Ճիլ(էր)ը տալ/ածէլ/ծամէլ/կըտըրէլ - Տանջել, չարչարել, վնասել: *Խէղճէրը էլ քօն չօնին, ուրանց պէնը, կօրծը թօղած, հային ճիլըն ըն ծամըմ...* (ՋՏ, Բ, 192):

- Ճիլ պանէր - Պանրի տեսակ, որ երկայնքով թել-թել բաժանվում է: *Ղարաբաղ ճիլ պանէր շինօղ չի կա* (Բ):

ՃԻԼԱԼՈՒԽ - *տե՛ս* ՃԸՆԹԸՌ(ԸՄ):

ՃԻԼԱՄՕՐԹ - *ած.* Կիսամորթ, կիսամահ: *Էտ կ՝առնը ըտի ճիլամօրթ ըցանում ա խուրջինը, փախչանում* (Ձ):

- Ճիլամօրթ անէլ - Տանջել, չարչարել, հոգին հանել: *Խանը ժուղուվուրթէն ճիլամօրթ ար անում* (Ձ):

- Ճիլամօրթ ինիլ/տը՝ռնալ - Տանջվել, չարչարվել, հոգին դուրս գալ: *Էտ կօրծը ընէլիս լ՝ավ ճիլամօրթ իլինք՝* (Բ):

ՃԻԼԱՊԷՆԴ - *ած.* Ամուր եւ ուժեղ մկաններով, ամրակազմ: *Մէլիք՝ըն էլ ճիլապէնդ տըղամարթ ա իլ՝ալ* (Ձ):

ՃԻԼԱՏ - *ած.* Որեւէ բանից վերք՝ վնասվածք ստացած, վիրավորված (մարմնի մասի՝ անդամի մասին): *Կօրսինկան յը՝ստ ա անում, ըտըրա ճիլատ ծը՝ռքը կապում* (Ձ):

ՃԻԼԱՏԷԼ/ՃԻԼԱՏԻԼ *(գրբ. ջլատեմ)* - *նբ.* 1. Ջլերը կտրել՝հատել: *Տէնակը յօր ա օնում, ըտըրա ծէխէ վը՝ենը ճիլատում, էտ օրվանից Թէմուրը մընամ ա կաղլէգ՝* (Ձ): 2. Խոցելով՝ հարվածելով՝ կտրելով եւն վնասել, վերք՝ վնասվածք հասցնել, վիրավորել: *Քարավ թըխում ա, ծը՝ռքը ճիլատում* (Ձ): 3. *չբ.* Խոցվելուց՝ հարվածից՝ կտրելուց եւն վնասվել, վերք՝ վնասվածք ստանալ, վիրավորվել (մարմնի որեւ մասը): *... Ճօղնըն էլ, վէրին յըրա՝ վը՝ենը կացած ի, պանակ ար, կօտրէց, վէր ինգ՝ա, ծիծիննըս ճիլատէց...* (ԼՂԲՔ, 258):

ՃԻԼԱՏԻԼ - *տե՛ս* ՃԻԼԱՏԷԼ:

ՃԻԼԱՏՎԷԼ/ՃԻԼԱՏՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԻԼԱՏԷԼ-ի:

ՃԻԼԱՏՎԻԼ - *տե՛ս* ՃԻԼԱՏՎԷԼ:

ՃԻԼԸԿՈՒՏՈՒՐ - *ած.* Ջլերը կտրված՝ հատված, ջլատված: *Ճիլըկուտուր վը՝ենը կարում չի տինի տափէն* (Բ):

- Ճիլըկուտուր անել - 1. *տեմ* ՃԻԼԸ-ՏԷԼ (1): 2. *փխբ.* Սարսափեցնել, խիստ վախեցնել: *Արչը կ'օռռում ա, ըտըրանց ճիլըկուտուր անում* (Ձ):

- Ճիլըկուտուր ինիլ/տը'ռնալ - 1. Ջլերը կտրվել՝ հատվել: *Ծառան վէր ընգավ, ճիլըկուտուր իլա՛վ* (Բ): 2. *փխբ.* Սարսափել, խիստ վախենալ: *Օշափը վէր էտ տը'սավ, ճիլըկուտուր իլա՛վ* (Ձ):

ՃԻԼԸՎԸՋՏԸՐԻ - *ած.* Ջլոտ եւ նիհար: *Ճիլըվըզտըրի ջա՛հիլ ար Ծիլկանը* (Ձ):

ՃԻԼԸՏՕՏԷԼ - *տեմ* ՃԻԼԸՏԷԼ (շատ բան կամ շատ տեղերից):

ՃԻԼԸՏՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԻԼԸ-ՏՕՏԷԼ-ի:

ՃԻԼԻ-ՄՕԼԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճիլի-մօլի անել - *չբ.* Տարակուսել, տատանվել, վարանել: *Էտ տը՛ղան ճիլի-մօլի յա անում, գ'ա՛ւդ'ում չի՝ ք'ինի, թա չէ* (Ձ):

ՃԻԼԼԱ՛ՎՈՒՆ/ՃԸԼԼԱ՛ՎՈՒՆ - *մ.* Շտապելով, փութալով: *Ճիլլա՛վուն կօրծ ա անում, վէր հըսցընէ, ք'ինի հըրսանէք'* (Ձ):

ՃԻԼԼԸ-ՃԷԼԼԻ/ՃԸԼԼԻ-ՃԷԼԼԻ/ ՃԷԼ-(Լ)Ի-ՃԷԼ(Լ)Ի/ՃԸԼԼԸ-ՃԷԼԼԻ - *մ.* 1. Արագ-արագ, արագորեն: *Մարթը ըսկանում չի, հա՛լա՛ էլ ճըլլի-ճէլլի յա կըտրում* (ԱԱռ, 25): 2. Հաճախ, հաճախակի: *Ըտի էնքան ճէլլի-ճէլլի էս շէնը խարաբ ըն ըրալ, վէր անըմը մընացալ ա Թէզխարաբ* (ԱԱ, 18):

ՃԻԼՃԻԼՕՏ - *տեմ* ՃԻԼՕՏ:

ՃԻԼՊՕՐՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճիլպօրտ անել - Հարցին՝ գործին լրջորեն չմոտենալ, գործը անորակ անել: *Ուստան վէր կօրծը ճիլպօրտ ը-րավ, էլ հինչ ո՞ւստա* (Բ):

ՃԻԼՕՊ - *տեմ* ԽԱՍԻԼ:

ՃԻԼՕՏ *(գրբ. ջլուտ)* - *ած.* Ջլոտ, շատ ջիլ ունեցող: *... Մին քանէ ճիլ'օտ խաշլամու թիք'էք ըռաչին տիրած՝ ծըմ-ծամըմ ա, ծըմծամըմ, կէռէքը զատ չի կըտրում* (ՋՏ, Բ, 113):

ՃԻՂԻ-ՎԻՂԻ - *տեմ* ՀԱՐԱՅ-ՀԸՐՕՑ:

ՃԻՃԱ՛Ն - *տեմ* ՃԻՃԻ:

ՃԻՃԸ'Խ/ՃԸՃԷԽ/ՃԸՃԱ՛Խ *(գրբ. ջախջախ)* - *ած.* Ճմռված, ջախջախված, վնասված: *Ըտի ճիճը'խ պիրում ըն տօն* (Ձ):

- Ճիճը'խ անել - 1. *տեմ* ՃԻՃԸ'ԽԷԼ (1, 3): 2. *տեմ* ՃԻԼԱ՛ՏԷԼ (2):

- Ճիճը'խ ինիլ/տը'ռնալ - *տեմ* ՃԻ-ՃԸ'ԽՎԷԼ:

ՃԻՃԸ'ԽԷԼ/ՃԸՃԷԽԷԼ/ՃԸՃԱ՛ԽԷԼ *(գրբ. ջախճախեմ)* - *նբ.* 1. *տեմ* ՃԸ-ՄՕՌԷԼ: 2. *տեմ* ՃԻԼԱ՛ՏԷԼ (2, 3): 3. Ծանր պարտության մատնել: *Թէվանը ի՛ւրա՛ն մարթկանցավը հըսնըմ ա Խըծա՛պէրթ, թուրքէրէն ճիճը'խում* (Ձ):

ՃԻՃԸ'ԽՎԷԼ/ՃԸՃԷԽՎԷԼ/ՃԸՃԱ՛ԽՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԻՃԸ'ԽԷԼ-ի:

ՃԻՃԸԽՕՏԷԼ/ՃԸՃԸԽՕՏԷԼ - *տեմ* ՃԻՃԸ'ԽԷԼ (շատերին կամ շատ տեղերից):

ՃԻՃԸԽՕՏՎԷԼ/ՃԸՃԸԽՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԻՃԸԽՕՏԷԼ-ի:

ՃԻՃԻ/ԺԻԺԻ - *գ.* 1. Մորեխազգիների ընտանիքին պատկանող միջատ, որ ամառվա շոգին անընդհատ ձայն է հանում, ճպուռ: *Ճիճին սաղ օրը զա՛հլա՛ տարավ* (Բ): 2. *փխբ.* Շատախոս մարդ: *Էտ ճիճին ջըլաման չի տամ, թա տընընցէք' էլ մին պէն ասին* (Բ):

- Ճիճի կըտրել - Անընդհատ խոսել, շատախոսել: *Էտ կընէգ'ը սաղ օրը ճիճի յա կըտրում* (Ձ):

ՃԻ-ՃԻ - *ձ.* Ճպուռի հանած ձայնը: *Ճիճին սաղ օրը յը'րք ա ասում՝ ճի՜-ճի՜, ճի՜-ճի՜* (Ձ):

- Ճի-ճի անել - Ճի-ճի ձայնը հանել: *Ճիճին ճի-ճի ընէլավ ա մը'ռնում, մարթը՝ տընջվիլավ* (ԱԲԲ, 63):

ՃԻՃԿՕՏԷԼ - *տեմ* ՃԸՃԿՕՏԷԼ:

ՃԻՃՈ՛ՒԼ - *տեմ* ՃՈ՛ՒՃՈ՛ՒԼ:

ՃԻՃՈ՛ՒՏ - *տեմ* ՃԸՃԿՕՏ:

ՃԻՃՕ - *տեմ* ՃԸՃՕ:

ՃԻՃՕՂ - *տեմ* ՃՈ՛ՒՃՈ՛ՒԼ:

ՃԻՄԸԲՊՕՄԲԻ - *տեմ* ՃԻՆՋԸ-ՊՕՄԲԻ:

ՃԻՄԻՐԴՈ՛ՒԿ - *տեմ* ՃԸՄԸՐԴՈ՛ՒԿ:

ՃԻՄԻՐԹԻԼ - *տեմ* ՃԸՄԸՐԹԻԼ:

ՃԻՄԻՐԹՎԻԼ - *տեմ* ՃԸՄԸՐԹՎԻԼ:

ՃԻՄԻՐԹՕՏԷԼ - *տեմ* ՃԸՄԸՐԹՕ-ՏԷԼ:

ՃԻՄԻՐԹՕՏՎԷԼ - *տեմ* ՃԸՄԸՐ-ԹՕՏՎԷԼ:

ՃԻՄԻՐԹՕՐԷԼ - *տեմ* ՃԸՄԸՐ-ԹՕՐԷԼ:

ՃԻՄԻՐԹՕՐՎԷԼ - *տեմ* ՃԸՄԸՐ-ԹՕՐՎԷԼ:

ՃԻՄՃԻՄ(Ա՛Ն) - *տեմ* ՋԸՄՋԸՄ(Ա՛Ն):

ՃԻՆԱ՛(Ն)ՉԻԼ - *տեմ* ՃԸՆԱ՛(Ն)ՉԻԼ:

ՃԻՆԱ՛(Ն)ՉՎԻԼ - *տեմ* ՃԸՆԱ՛(Ն)ՉՎԻԼ:

ՃԻՆԸ(Ն)ՉՎԷ - *տեմ* ՃԸՆԸ(Ն)ՉՎԷ:

ՃԻՆԸ(Ն)ՉՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՃԸ-ՆԸ(Ն)ՉՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԻՆԸ(Ն)ՉՕԹԻ՛Ն - *տեմ* ՃԸՆԸ(Ն)-ՉՕԹԻ՛Ն:

ՃԻՆԸ(Ն)ՉՕՎԻ - *տեմ* ՃԸՆԸ(Ն)ՉՎԷ:

ՃԻՆՋԱ՛ԿԷՐ/ՃԸՆՋԱ՛ԿԷՐ - 1. *գ.* Ճնճղազգիների ընատնիքին պատկանող թռչուն, որը սնվում է ճանճերով: *Ճինջա՛կէրը վէր ինի վէջ, աշխարքըս ճա՛նջա՛վ կըլըցնէ* (Ձ): 2. *ած.* Ճանճերի՝ մեղուների կողմից կերված: *Մին ճընջա՛կէր ճիթ ա պուք տամ, տամ խուխէն* (Բ):

ՃԻՆՋԱ՛ԿՕՂ/ՃԸՆՋԱ՛ԿՕՂ - *գ., ած.* Մեղուներ՝ մեղվափեթակ գողացող (մարդ): *Հիշկան հըրցըփօրց ա անում, կարում չի գ'իդա՛, թա ճինջա՛կ'օ՛ղը հու վա իլա՛լ* (Ձ):

ՃԻՆՋԱ՛Ն/ՃԸՆՋԱ՛Ն *(գրբ. ջնջան)* - *գ.* 1. Ջնջելու՝ սրբելու՝ մաքրելու լաթ՝ թուղթ եւն: *Ճինջա՛նը յօր ա ունէս, ըստօլէն իրը'սը սիրփիս* (Ձ): 2. *տեմ* ԸՈՒՏԻՆ:

ՃԻՆՋԱ՛ՆՈՒՑ/ՃԸՆՋԱ՛ՆՈՒՑ - *գ.* 1. Մեղվանոց: *Արչը քը՛շէրը նի յա մընէս ճինջա՛նուցը, փէթակնէն լօխ պարան տաս* (Ձ): 2. *փխբ.* Կեղտոտ՝ ապականված տեղ: *Էս ճինջընուցումը հունց ը՞ք ըպըրէս, համօթ չի՞* (Բ):

ՃԻՆՋԱ՛ՊԱՀ/ՃԸՆՋԱ՛ՊԱՀ - *գ., ած.* Մեղվաբույծ, մեղավապահ: *Մին օրէ ճինջըպահէն դ'ա՛յ'ուղ ա ջըհ'ում, ըտըրան տ'ուս քըցա՛ում* (ԱԱ, 64):

ՃԻՆՋԱ՛ՏԱՐ/ՃԸՆՋԱ՛ՏԱՐ - *գ.* Մեղուներ ունեցող անձ, մեղուների տեր: *Ճինջա՛տարը տ'ուզնը մընալ չի* (Բ):

ՃԻՆՋԷԽ - *տեմ* ՃԻՆՋԸ'Խ:

ՃԻՆՋԸ'Խ/ՃԻՆՋԷԽ/ՃԻՆՋԻ/ՃԸՆ-ՋԷԽ - *գ.* Ճոճք, ճլորթի: *Ըտը'ղ մին ճինջը'խ ա ինա՛ում, նըստում ա, նընջա՛ում* (Ձ):

- Ճինջը'խ ածէլ - Ճոճքով օրորվել: *Խօխէնք'ը սիրում ըն ճինջը'խ ածէլը* (Բ):

- Ճինջը'խ քըցիլ - Բարձր տեղից ճոճք կախել: *Խօխա վըխտըրնէս էզգանան ցը'խէն տա՛նձուն անա ճինջը'խ ընք իլա՛լ քըցիս* (Բ):

ՃԻՆՋԸՀՕՐԷԼ/ՃԸՆՋԸՀՕՐԷԼ/ՃԻՆ-ՋՕՐԱԼ/ՃԸՆՋՕՐԱԼ - *չբ.* Անտրամադիր լինելով՝ գլուխն օրորել: *Կամ ա ըտը'ղ նըստում, ճինջըհօրում* (Ձ):

ՃԻՆՋԸՄԸՆՋԷՂ(ՆԸ)/ՃԸՆՋԸՄԸՆ-ՋԷՂ(ՆԸ) - *գ.* 1. *հվք.* Ջանազան միջատներ: *...Ըստարի, հունց վէր Յէփրէմվէրդըմը կ'իրված ա, տարին չուրուսին կինի, ճընջըմընջէղնը՝ շատ...* (ՋՏ, Ա, 187):

ՃԻՆՋԸՊԱՀԷ/ՃԸՆՋԸՊԱՀԷ - *տեմ* ՃԻՆՋԱ՛ՊԱՀ:

ՃԻՆՋԸՊՕՄԲԻ/ՃԸՆՋԸՊՕՄԲԻ/ ՃԻՆՋԸՊՕՆՋԻ/ՃԸՆՋԸՊՕՆՋԻ/ՃԻՄ-ԲԸՊՕՄԲԻ/ՃԸՄԲԸՊՕՄԲԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճինջըպօմբի անել - Ճոճվել, օրորվել, տատանվել (թույլ՝ տկար՝ հարբած եւն լինելու պատճառով): *Ղա՛զա՛ր ապէրը յէր ա կէնում, չաթուն յօր օնում, ուռութանան վըխվըխէլավ, ճինջըպօմբի ընէլավ տանան տ'ուս կամ* (ՀԺՀ, V, 515):

ՃԻՆՋԸՊՕՆՋԻ - *տեմ* ՃԻՆՋԸ-ՊՕՄԲԻ:

ՃԻՆՋԸՍՊԱՆԷ/ՃԸՆՋԸՍՊԱՆԷ - *գ.*

Երկար կոթով եւ ռետինե ծակոտկեն լայն եզրով հարմարանք՝ ճանճ սպանելու համար: *Ճինջըսպանավը թըխում ա, թա ճանջը ըսպանէ, հունց ա անում, նի յա կ'ամ ըսկէսվօրը կըլխէն* (Ձ):

ՃԻՆՋԸՓԸՍ(Տ)ՕԿ/ՃԸՆՋԸՓԸՍ(Տ)ՕԿ - *տե՛ս* ՊԸՆՋԸՐՓԸՍ(Տ)ՕԿ:

ՃԻՆՋԸՔԸԹՕՑ/ՃԸՆՋԸՔԸԹՕՑ - *տե՛ս* ՔԸԹՕՑ (2):

ՃԻՆՋԸՔԸՇԻ/ՃԸՆՋԸՔԸՇԻ - *գ.* 1. Ճանճերը քշելու հովհարաձեւ հարմարանք: *Ճինջըքըշին յօր ա օնում, ճանջէրը քըշում* (Ձ): 2. Ձիու աչքերի՝ երեսի վրա կախվող կաշվե ծոպեր, որ շարժվելով քշում են ճանճերը: *Ճինջըքըշին ծիյին ըզադում ա ճինջէրան* (Ձ):

ՃԻՆՋԻ - *տե՛ս* ՃԻՆՋԸԽ:

ՃԻՆՋԻԼ/ՃԸՆՋԻԼ *(գրբ. ջնջեմ)* - *նբ.* 1. Գրածը ռետինով՝ լաթով եւն մաքրել՝ վերացնել, ջնջել: *Սուդումուն իմաստունը շատ ա ըստիբըմ էն մարթին, վէր կ'ըրածը ճընջի...* (ՀԺՀ, V, 343): 2. Գրածի վրա խազ քաշելով՝ չեղյալ համարել, խազելով շարադրանքից հանել: *Մատիտը յօր ա օնում, բըրիգադիրին կ'իրածը ճինջում* (Ձ): 3. *փխբ.* Ոչնչացնել, բնաջնջել: *Շահ Աբասը հըրամանք ա տամ, վէր էտ շէնը ճինջին* (Ձ):

ՃԻՆՋԻՔ'/ՃԸՆՋԻՔ' - *գ.* Գլխին՝ երեսին գցելու բարակ շղարշ: *Ճընջիք'ը քըցում ա իրը'սէն, տուս կ'ամ* (Ձ):

ՃԻՆՋՎԻԼ/ՃԸՆՋՎԻԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՃԻՆՋԻԼ-ի: 2. *չբ.* Խիստ հարբել, հարբելուց ինքնատիրապետումը կորցնել: *Մըկըրնէն խըմում ըն, ճինջվում, հարթնանըն ա փըսէն մընընրնան քըցում* (Ձ):

ՃԻՆՋԸՏԷԼ/ՃԸՆՋԸՏԷԼ - *տե՛ս* ՃԻՆՋԻԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՃԻՆՋԸՏՎԷԼ/ՃԸՆՋԸՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԻՆՋԸՏԷԼ-ի:

ՃԻՆՋՕՐԱԼ - *տե՛ս* ՃԻՆՋԸՀՕՐԷԼ:

ՃԻԸՂ *(գրբ. ճիշդ)* - *տե՛ս* ՃԸՇՄԱՐԻՂ:

ՃԻՇԻՔԱՄԷ(Ձ) - *տե՛ս* ՃԸՇԸՔԱՄԷ(Ձ):

ՃԻՊԻԼ - *տե՛ս* ՃԸՊԷԼ:

ՃԻՊԻ-ՃԻՊԻ - *տե՛ս* ՃԸՊԻ-ՃԸՊԻ:

ՃԻՊՃԻՊԱԼ - *տե՛ս* ՃԸՊՃԸՊԱԼ:

ՃԻՊՃԻՊԱՆ - *տե՛ս* ՃԸՊՃԸՊԱՆ:

ՃԻՊՃԻՊԻԼ - *տե՛ս* ՃԸՊՃԸՊԷԼ:

ՃԻՊՃԻՊՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՊՃԸՊՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃԻՊՃԻՊՕՆ - *տե՛ս* ՃԸՊՃԸՊՕՆ:

ՃԻՊՃԻՊՕՑ - *տե՛ս* ՃԸՊՃԸՊՕՑ:

ՃԻՌ(ՆԸ) - *գ.* Չհասած՝ խակ պտուղ (հատկապես՝ խաղող): *Խօխան ճիռ կէռավ, փօրը ցավից* (Բ):

ՃԻՎ[1] *(գրբ. ճիւ (կենդանու ոտք, թաթ, սմբակ))* - *գ.* Ոտք, թեւ, բազուկ: *Թօրավը թըխում ա, ծէխէ ճիվը կըտըրում* (Ձ):

ՃԻՎ[2] - *տե՛ս* ՂՈՒԾ:

ՃԻՎ-ՃԻՎ - *ձ.* Թռչունների հանած ձայնը: *Ղուշէրը ճըվճըվամ ըմ՝ ճի՛վ-ճի՛վ* (Ձ):

- Ճիվ-ճիվ անէլ - 1. Ճռվողել: *Ծըտէրը ճիվ-ճիվ ըն անում* (Բ): 2. *փխբ.* Շատախոսել: *Մարը կըզնըվում ա, թա.-խըրէգ' ճի՛վ-ճի՛վ ըրա՛* (Ձ):

ՃԻՏ/ՃԷՏ *(արաբ., պրս. jid)* - 1. *տե՛ս* ԿՕԼ': 2. *տե՛ս* ՎԷՋ:

ՃԻՏԱՆՈՒՑ - *գ.* Վզին կապելու՝ հագցնելու զարդ, վզնոց: *Խանումը յա՛շիգ'ը պէնում ա, տը'սնում՝ վը'սկէ ճիտանուցը կա վէջ* (Ձ):

ՃԻՏԸՀՕՌ - *տե՛ս* ՎԸՋ'ԸՀՕՌ:

ՃԻՏ-ՃԻՏ - *գ.* Մանկանը քայլել սովորեցնելու խաղ, երբ ձեռքերը տարածելով եւ մի քանի քայլ հեռու կանգնելով՝ կանչում են՝ ճի՛տ-ճի՛տ, եւ երեխան մոտենում է: *Ամմէն օր խուխէն նըհը'տ ճիտ-ճիտ ա խաղ անում* (Ձ):

- Ճիտ-ճիտ անէլ - 1. Ճիտ-ճիտ խաղը խաղալ: 2. *տե՛ս* Կուլ'վըկօլ' անէլ:

ՃԻՏՔ - *տե՛ս* ՃԻԹԿ:

ՃԻՏՔԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՃԻԹԿԱՎՈՒՐ:

ՃԻՏՔԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՃԻԹԿԱՎՈՒՐ:

ՃԻՐԱԹԱԿ - *ած.* Շատ ջրվելուց եւ չորանալուց հետո կարծրացած՝ պինդ (հողի մասին): *Ճիրաթակ վը'ղումը արտ չի տը'ռնալ* (Բ):

ՃԻՐԱԼԻ - *տե՛ս* ՃԻՐՃԻՐԱԼԻ:

ՃԻՐԱԽԱՂ - *գ.* Իրար վրա ջուր ածելը՝ որպես Վարդավառի ավանդական խաղ: *Ճիրախաղը Ղարաբաղա շիմընթ կընէրումը էլիա ադաթ ա ընգալ* (Բ):

ՃԻՐԱԽԷԽՏ - *ած.* Ջրում խեղդված: *Կ'ամ ըն, տը'սնում՝ մին ճիրախէխտ մարթ ծօվէն ղըրաղէն վէր ընգած* (Ձ):

- Ճիրախէխտ անէլ - Ջրում խեղդել: *Ըտըրան քըցում ըն ծօվը, ճիրախէխտ անում* (Ձ):

- Ճիրախէխտ ինիլ/տը'ռնալ - Ջրում խեղդվել: *Իլած-չիլածը մին տըղա յար, էն էլ լըղընալիս ճիրախէխտ իլավ, մը'ռավ* (Բ):

ՃԻՐԱԿՕԽ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ճիրակօխ անէլ - Մեկին շատ ջուր՝ հեղուկ տալով՝ խմեցնելով՝ վնասել: *Էնքան ճիրակօխ ըրավ, պատառ մընաց, թա մը'ռնիմ* (Բ):

- Ճիրակօխ ինիլ/տը'ռնալ - Շատ ջուր՝ հեղուկ խմելով՝ վնասվել: *Էնքան ճիւր խըմը'գէնք', լափ ճիրակօխ իլինք'* (Բ):

ՃԻՐԱԾԱԿ - *գ.* 1. Ջուրը հոսելու համար պատի մեջ կամ գետնի տակ սարքած անցք: *Պատէն մաչին ճիրածակ բիդի թօղիս, վէր թօռ, ծուն յը'կած վախտը ճիրէրը ք'ինի* (Բ): 2. Ջրաղացի նավի նեղ անցք, որից ջուրը ուժգին դուրս է ժայթքում եւ խփում անիվին: *Ճիրածակը վէր լէն ինի, ճիրին օժժը պատէլ չի քարը շօռ տա* (Ձ):

ՃԻՐԱԾԸ'Տ - *գ.* 1. Փոքրիկ թռչուն, որ սովորաբար լինում է գետերի ափերին: *Խը'ղճ ախճիգը վախան նիհէտ ճիրածը'տ ա տըռնաս* (ԱԱ, 69): 2. *փխբ.* Փոքրամարմին, վտիտ անձ: *Էտ ճիրածը'տը լօխճին անա շատ ա փուլ ըշխադում* (Բ):

ՃԻՐԱՀԱՄ - *ած.* Ջրի համ ունեցող: *Ճիրահամ կընանչի յա* (Բ):

ՃԻՐԱՀԱՎ - *գ.* Ճահճային թռչուն: *Ըրախսէն ղըրաղէն ճիրահավ շատ կա* (Բ):

ՃԻՐԱՃԱՆՋ - *գ.* Խեցգետնի նման ջրային փոքրիկ կենդանի: *Էտ գ'օլումը ճիրաճանջ շատ կա* (Բ):

ՃԻՐԱՄԱՆ - *գ.* Ջուր լցնելու՝ պահելու՝ խմելու եւն աման: *...Ախպէրքը ք'անդիրը մէջքան կըպէցին, ճիրամանը ծէռքը տըվին, կախ տըվին վէրին մէջը* (ՀԺՀ, VI, 92):

ՃԻՐԱՄԲԱՐ/ՋԸՂԱՄԲԱՐ *(գրբ. ջրամբար)* - *գ.* Ջուրը հավաքելու՝ կուտակելու արհեստական կառուցվածք, ջրամբար: *Սարսանգ'ը մը'ծ ճիրամբար ա* (Բ):

- Ճիրըմբարու քար - *տե՛ս* ՎԸՐՑԱՔԱՐ:

ՃԻՐԱՆՑ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճիրանց անէլ - Ջուր չտալ՝ չխմեցնել, չջրել: *Ճիրանց ըրավ, էտ մարթին ծարավ ըսպանից* (Ձ):

ՃԻՐԱՇՕՆ - *գ.* 1. Ջրային կենդանի՝ կուղբ: *Ճիրաշօնը հա՛մ թընգ'անուց մօրթէ օնէ, հա՛մ քախծըր մէս* (Բ): 2. *փխբ.* Շատ լողացող՝ լողանալ սիրող մարդ: *Էտ ճիրաշօնը ամմէն օր համամ ա անում* (Բ):

ՃԻՐԱՊԱՐԿ - *տե՛ս* ՃԻՐԱՆՏԷԳ':

ՃԻՐԱՍԷՐ - *ած.* 1. Ջուր սիրող, լողանալ սիրող: *Կ'ումաշը ճիրասէր հէյվան ա* (Բ): 2. Ջուր՝ խոնավություն սիրող: *Հօռէն ճիրասէր ծառ ա* (Բ):

ՃԻՐԱՎԷՐ/ՃՈՒՐՏԸՎԷՐ/ՃԻՐԸՎԷՐ *(գրբ. ջրհոր)* - *գ.* Ջրհոր: *Ըսպանում ըն, քաշ տամ, քըցում էտ ճիրըվէրին մաչը* (Ձ):

ՃԻՐԱՆ - *գ., ած.* 1. Ջուրը կտրած՝ կտրված (հիմնականում ջրաղացի մասին): *Ըտը'ղ մին ճիրանտ վէր ա ինիս, նի յընն մընէս, մաչին քօն ինիս* (Ձ): 2. *փխբ.* Ոչ թունդ, թույլ (օղու մասին): *Թօթէն արաղը վէր ճիրանտ իլավ, էլ հինչ թո՞թու արաղ* (Բ):

- Ճիրանտ ճէղաց - *տե՛ս* Անճուր ճէղաց:

ՃԻՐԱՆՏԷԳ - գ. 1. Ջուր լցնելու տիկ: *Ճիրանտէգը պէնում ա, տը՛սնում ճ՛ուրը պըրծած* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ ջուր խմող մարդ: *Սամսօնը ճիրանտէգ ա, սաղ ճ՛ուրը խըմալ ա, մը՛զ թօղալ ծարավ* (Բ):

ՃԻՐԱՆՏԷԼ/ՃԻՐԱՆՏԻԼ - նբ. Ջուրը կտրել (հիմնականում՝ ջրաղացի): *Մէղացը ճիրանտում ըն, ք՛ինամ* (Ձ):

- Ճիրանտած ճէղաց - *տե՛ս* Անճ՛ուր ճէղաց: *Անկընէգ տօնը ճիրանտած ճը՛ղաց ա* (ԱԲԲ, 17):

ՃԻՐԱՆՏԸ՛Ղ - գ. Ջուր խմելու տեղ (առավել կենդանիների): *Հիյվընէն քը-սօրէն ք՛ինամ ըն ճիրանտը՛ղը* (Բ):

ՃԻՐԱՆՏԻԼ - *տե՛ս* ՃԻՐԱՆՏԷԼ:

ՃԻՐԱՑԸ՛Խ - գ. Ջրալի ցեխ: *Սա մին ըշկընճըպում վազ ա տամ, մին ճիրանման ճիրանցէխ յէր կանանծ՝ կ՛ամ* (ՆԼՂԺԲ, 96):

ՃԻՐԱՆՓԱԿ - *տե՛ս* ՋԸՄՋԸՄ(ԱՆ):

ՃԻՐԱՆՓՕԽ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ճիրանփօխ անել - *տե՛ս* ՃԻՐԸ-ՓՕԽԷԼ:

- Ճիրանփօխ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՃԻՐԸՓՕԽՎԷԼ:

ՃԻՐԱՆՓՕՍ - գ. Ջրով լցված փոս: *Տանում ա, մին ճիրանփօս ա ինում, նը՛ըա կօխկը, պիտի տէղատ վիդրանվ ճ՛ուր տ՛ուս օնէն* (ՆԼՂԺԲ, 34):

ՃԻՐԱՔԱՐ - գ. 1. Ջրի մեջ գտնվող՝ գտնված եւ հղկված քար: *Ճիրընքարավ դաշանգ՛ պատ ըն տինում* (Բ): 2. Ջուրը եռացնելուց մետաղյա ամանների տակը եւ պատերին գոյացած պինդ շերտ: *Չընդանէն տակը ճիրաքար ա փըռնալ* (Բ): 3. Մեջը փոս արած քար՝ ջուր լցնելու համար: *Ճիրաքարը տինում ա փոքսէն կօխկէն, ճ՛ուրը ածում մաչը* (Ձ):

ՃԻՐԱՆՔ՛/ՃԸՐԱՆՔ՛ *(գրբ. ճրագ)* - գ. 1. Նավթով կամ ձեթով լցրած անոթ, որի մեջ դրված պատրույգը վառում են, կանթեղ, ճրագ: *Ճիրանք՛ը յօր ա օնում, նի մընում կ՛ումը* (Ձ): 2. *փխբ.* Ծնողների միակ զավակը: *Մընյանէն ճիրանք՛ը փըսակվալ ա* (Բ):

- Ճիրանք՛անվ շօռ կ՛անլ (հը՛տան) - Հազվագյուտ լինել: *Պարի մարթին հը՛տան ճիրանք՛անվ ընք շօռ կ՛ամ* (Ձ):

- Ճիրանք՛ավ շօռ կ՛աս՝ քըթէնալ չըս - Հազվագյուտ է: *Մարը ասմա.- Իզէն ճօկ ախճիգ՛ ա, ճիրանք՛ավ շօռ կ՛աս՝ քըթէնալ չըս* (Ձ):

- Ճիրանք՛ը հանգ՛իլ - Մեծ դժբախտության հանդիպել, ժառանգը մեռնել: *Սունէն ճիրանք՛ըն էլ հանգ՛ավ, թաղիմ թօրքէն տը՛ղան* (Բ):

Ճիրանք՛ը հինգ՛ըցընել - Մեկին մեծ դժբախտություն պատճառել, ժառանգին սպանել: *Էս կը՛ռը՛վը շատ հայու ճիրանք՛ ա հինգ՛ըցընալ* (Բ):

ՃԻՐԱՆՔ՛ՎԻԼ/ՃԸՐԱՆՔ՛ՎԻԼ - չբ. Փայլատակել, լուսարձակել: *Էտ քարը քը՛շէ-ը վէր տինում ըն ութաղումը, ճիրանք՛ վում ա* (Ձ):

ՃԻՐԱՆՕԽԾ - գ. Ջրային օձ: *Ղարաբաղ ճիրաօխծը խըրէգ՛ ա* (Բ):

ՃԻՐԷԼ - *տե՛ս* ՃԻՐԻԼ:

ՃԻՐԸԹԱԹԱԽ *(գրբ. ջրաթաթախ)* - *ած.* Ջրի մեջ թաթախված, ջրով թրջված, ջրաթաթախ: *Ճիրընթաթախ շօ՛ռէրը կ՛ը՛-նում ա, փախչ՛ում* (Ձ):

- Ճիրընթաթախ անէլ - Ջրով՝ ջրի մեջ թաթախել՝ թրջել: *Ընդում ա կ՛ը՛տը, շօ՛-ռէրը ճիրընթաթախ անում* (Ձ):

- Ճիրընթաթախ ինիլ/տը՛ռնալ - Ջրով՝ ջրի մեջ թաթախվել՝ թրջվել: *Ընգը՛ցէնք՛ թօռէն տակը, ճիրընթաթախ իլինք՛* (Բ):

ՃԻՐԸԹԱՓՎԷԼ *(գրբ. ջրթափեմ)* - չբ. Հասունանալ, մեծանալ (երեխայի մասին): *Խօխան ճիրընթափվալ ա* (Բ):

ՃԻՐԸԽԱՇՈՒ - գ. Շատ ջրալի եւ անորակ կերակուր: *Պատառ ճիրընխաշու վա օտում, ք՛ինամ* (Ձ):

ՃԻՐԸԽԱՌԷ - *տե՛ս* ՃԻՐԸԽԱՌ(Ն)Ը:

ՃԻՐԸԽԱՌ(Ն)Ը/ՃԻՐԸԽԱՌԷ - *ած.* Ջրի հետ խառն, մեջը ջուր խառնած՝ խառնված: *Ճիրընխառնը կ՛ինին իժժան կինի* (Բ):

ՃԻՐԸԽԸՄԷ - գ. Ջուր խմելու աման: *Ճիրընխըմէն յօր ա օնում, թա ճ՛ուր խըմէ, տը՛սնում մին մը՛ծ պընդօճ մաչին* (Ձ):

ՃԻՐԸԾԱՂԷԳ՛ - գ. 1. Գետերի՝ ջրերի ափերին բուսնող ծաղիկ: *Ճիրընծաղէգ՛ ա քաղում, փօնջ անում* (Ձ): 2. Վարակիչ մանկական հիվանդություն՝ ջրծաղիկ: *Խօխան ճիրընծաղկան ընգալ ա* (Բ):

- Ճիրընծաղէգ՛ անէլ - Ջրծաղիկ հիվանդության դեմ շիճուկ ներարկել: *Լօխ խօնցը ճիրընծաղէգ՛ ըն անում, հանցու ճիրընծաղկան ընդինին վէչ* (Բ):

ՃԻՐԸԿՎԼԻԼ - չբ. 1. Մեջը ջուր գոյանալ, ջրով լցվել: *Յարան օռալ ա, ճիրընկանլանլ* (Բ): 2. Արտասուքով լցվել, արտասվակալել: *Սօղանը կընտօրից, աշկէրը ճիրընկալից* (Բ): 3. Հյութով լցվել (պտուղների եւ բանջարեղենի մասին): *Շանվթանը ճիրընկանլանլ ա* (Բ):

ՃԻՐԸԿԸՌԸ՛Վ - գ. Ջրի համար կռվելը, կռիվ ջրի համար: *Ամը՛ռնը, վէր արաշտ ա ինում, շէնընմը ճիրընկընռը՛վը միշտ կա* (Բ):

- Ճիրընկընռը՛վ տալ - Ջրի համար կռվել: *Կընանէք՛ը բուստուննումը սաղ օրը ճիրընկընռը՛վ ըն տաս* (Բ):

ՃԻՐԸԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ՃԻՐԸԹԱԹԱԽ:

ՃԻՐԸԿՈՒՏԷՄ(ՆԸ) *(գրբ. ջրկոտեմ)* - գ. Խաչածաղկավորների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս, որ աճում է ջրերի ափերին, ջրկոտեմ: *Ճիրընկուտէմը լ՛ավ կընանչի յա, ամմա ամմէն մարթ չի սիրում* (Բ):

ՃԻՐԸԿՕԼԱ - գ. Ջրի կուլա: *Ճիրընկօլան ճիրավ լընցնում ա, տանում չուբանէն հը՛տէ* (Ձ):

ՃԻՐԸՀԷՂԷՂ/ՃԻՐՀԷՂԷՂ *(գրբ. ջրհեղեղ)* - գ. Ջրհեղեղ: *Ճիրընհէղէղը ընտրանց հիյվընէն սաղ քընշում ա, տանում ածում Արախսը* (Ձ):

ՃԻՐԸՀԸՆԳԷՐ - գ. Ոռոգման ջուրն օգտագործողներից յուրաքանչյուրը մյուսների նկատմամբ: *Արաշտ տարէն ճիրընհընգէրունքը ն՛ուրն՛ուր նընհը՛տ հօջանթ կընտան* (Ձ):

ՃԻՐԸՀՕՌԷ - գ. Ջրափերին աճող ուռենու տեսակ: *Ճիրընհօռէն ճ՛ուր սիրող ծառ ա* (Բ):

ՃԻՐԸՃԱՊԿԷ - գ. Ջրափերին աճող ծառատեսակ, որ նման է ճապկի ծառին: *Ճիրընճապկէն դաշանգ՛ ծառ ա* (Բ):

ՃԻՐԸՄԱՂՎԷԼ - չբ. 1. Վախենալ, սարսափել, վախից քարանալ: *Խօխէնք՛ը արչին տը՛սէն, ճիրընմընվէգէն* (Բ): 2. Հյուծվել, տկարանալ: *Էտ խէ ըտի ճիրընմաղվալ ը՞ս* (Բ):

ՃԻՐԸՊԱՏԸ՛ՂՆԸ - գ. Մակաբույծ խոտաբույս, որ աճում է բանջարանոցներում: *Ճիրընպատը՛ղնը բուստանը կանանլ ա* (Բ):

ՃԻՐԸՊԱՐԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճիրընպարան անէլ - Կրկնակի ջրել: *Բուստանը ճիրընպարան բիդի անիս, վէր անշանանգ՛ ա* (Ձ):

ՃԻՐԸՊԸՋՏԱՆ - գ. Ջուր ցայտեցնելու գործիք: *Ճիրընպընզտանավը խօխէնք՛ը ն՛ուրն՛ուր ճիրանվ ըն տամ* (Բ):

ՃԻՐԸՊԸՋՏՊԸՋՏ - 1. *տե՛ս* ՃԻՐԸ-ՏԷՏ(Ը)ՐԱԿ: 2. *տե՛ս* ՃԻՐԸՊԸՋՏԱՆ:

ՃԻՐԸՊԸՂՕՃ - գ. Ջրային միջատ: *Էտ գ՛օլումը ճիրընպընղօճ շատ կա* (Բ):

ՃԻՐԸՊԸՏՆ՛ՏԻՏ(ՆԸ) - գ. 1. Գետի՝ ծովի եւն ջրի պտուտական շարժում, ջրապտույտ, հորձանք: *Ծօվէն քարէն քընշտէն խընչընակ՛էտը ճընրընպընտ՛ուտն ա տամ* (Բ): 2. Այն տեղը, որտեղ այդպիսի հոսանք կա, հորձանուտ: *Կը՛տէն ճիրընպընտ՛ուտնումը էտ օրը էրկու մարթ ա խէխտընվալ* (Ձ):

ՃԻՐԸՊԸՐՏՕՂ - *ած.* Պղտոր (հեղուկների մասին): *Ճիրընպընրտօղ կ՛ինի յա* (Բ):

- Ճիրընպընրտօղ անէլ - 1. Գինուն ջուր խառնել: *Կ՛ինին ճիրընպընրտօղ ա անում, ծախում* (Բ): 2. Անորակ կերակուր եփել, կերակուրը շատ ջրալի եփել: *Մարթը ասմա.- Էս հինչ խօրանգ՛ ա, ճիրընպընրտօղ ըս ընալ, տիրանլ ըստը՛ղ* (Ձ):

ՃԻՐԸՎԷ - *տե՛ս* ՃԻՐՕՎԻ:

ՃԻՐԸՎԷՐ - *տե՛ս* ՃԻՐԱՆՎԷՐ:

ՃԻՐԸՏԷՍՆԸ - *գ.* Ջրափերին աճող դաղձի տեսակ: ջրադաղձ: *Ըշտը՛ղ ճիրընկուտէմնը կա, ընդը՛ղ ճիրընտէսն էլ կինի* (Բ):

ՃԻՐԸՏԷՏ(Ը)ՐԱԿ - Փոքրիկ թռչուն, որ լինում է ջրափերին: *Ճիրընտէտրակը ճ՚ուրը շատ ա սիրում* (Բ):

ՃԻՐԸՓԱՓՈՒԿ/ՃԻՐՓԱՓՈՒԿ - *գ.* Մի տեսակ ուտելի բանջար: *Այան ճիրընփափուկ շատ ար սիրում* (Բ):

ՃԻՐԸՓԸՐՓՕՐ - *գ.* Ջրի փրփուր: *Կ՚ը՛տը վէր վընարում ա, ճիրընփընրփօրը իրը՛սէն կ՚ուտվում ա* (Բ):

ՃԻՐԸՓՕԽԷԼ - *նբ.* Մեկին ջուրն ու օդը փոխելու եւ կազդուրելու համար մի տեղից այլ տեղ տանել: *Ամը՛ռնը խոխանցը տանում ա շէնը, ճիրընփոխում* (Ձ):

ՃԻՐԸՓՕԽՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԻՐԸՓՕԽԷԼ-ի:

ՃԻՐԸՔԱՄԷ(Չ) - *տե՛ս* ՃԸՇԸՔԱՄԷ(Չ):

ՃԻՐԸՔ՚ԱԼՈՒՍ/ՃԸՐԸՔ՚ԱԼՈՒՍ *(գրբ. ճրագալոյց)* - *գ.* 1. Ճրագներ վառելը եւ դրա ժամանակը՝ մութն ընկնելու պահը: *... Նըստըմ ա, մին պուճուր ճըվարան կ՚ծրծըմ, մօշավ լըցնըմ, յէզնը առաչընն անըմ, ճըրընք՚լ՚ուսին կ՚ամ տօն* (ԼՂԲ, 297): 2. Տոնական օրերը եկեղեցիներում շատ ջահեր ու մոմեր վառելը, պայծառ լուսավորություն: *Ճիրընք՚ալ՚ուս ա ինի՚ում, էտ տըղան էտ ըխճըկանը տը՛սնում ա, հավան կէնում* (Ձ): 3. Որպես լույսի աղբյուր ծառայող նյութ (նավթ, ձեթ, մոմ եւն): *Տանը ճըրընք՚ալ՚ուս չի կա* (Բ): 4. Ճրագի արձակած լույսը: *Հընանցէ մին ճիրընք՚ալ՚ուս ա աշկավընն ընկնում* (Ձ): 5. Ճրագներ վառող անձ: *Ճըրընք՚ալ՚ուսը նի յա մընում յը՛խծէն, թա ճըրանք՚նէն նի կընցընէ, տը՛սնում դէրը մին կընգա նըհը՛տ խօրանումը* (Ձ):

- Ճիրընք՚լ՚ուսավ տը՛սնալ (մինին) - Մեկին կաշառել, կաշառք տալ: *Ապէլը նախագէն մընչանք ճիրընք՚լ՚ուսավ տը՛սավ, պահէստապէտ տը՛ռավ* (Բ):

ՃԻՐԸՔ՚ԱՎԷՐ/ՃԸՐԸՔ՚ԱՎԷՐ - *ածական, գ.* Ձեռքին ճրագ ունեցող (մարդ): *Մին ճըրընք՚ավէր ա ջիհի՚ում, նըհը՛տը ք՚ինամ ա* (Ձ):

ՃԻՐԸՔ՚ԱՐԱՆ/ՃԸՐԸՔ՚ԱՐԱՆ *(գրբ. ճրագարան)* - *տե՛ս* ՃԻՐԸՔ՚ԿԱԼԻ:

ՃԻՐԸՔ՚ԹԱԹ/ՃԸՐԸՔ՚ԹԱԹ - *տե՛ս* ՃԻՐԸՔ՚ԿԱԼԻ:

ՃԻՐԸՔ՚ԿԱԼԻ/ՃԸՐԸՔ՚ԿԱԼԻ *(գրբ. ճրագակալ)* - *գ.* Ճրագը վրան դնելու հարմարանք, ճրագակալ: *Ճիրանք՚ը տի-նի՚ում ա ճիրընք՚կալ՚ուն յընա, տ՚ուս կ՚ամ, թօղնում ընտընանց մինակ* (Ձ):

ՃԻՐԸՔ՚ՎԱՌՕՑ/ՃԸՐԸՔ՚ՎԱՌՕՑ - *տե՛ս* ՃԻՐԸՔ՚ԱԼՈՒՍ (1, 2):

ՃԻՐԻԼ/ՃԻՐԷԼ *(գրբ. ջրեմ)* - 1. *նբ.* Ջրով ոռոգել, ջուր տալ (հողը, ծառաստանը, արտը, բանջարանոցը եւն): *Ծառը բիդի ճիրիս, վէր բար տա* (Ձ): 2. Ջուր խմեցնել եւ ջուր լցնել վրան (կենդանիների մասին): *Ծիյը՛նը տանում ըն կ՚ը՛տը, ճիրո՚ում* (Ձ): 3. *չբ. փխբ.* Միզել: *Խոխան ճիրա՚լ ա, յըրողընդ՚ծ՚ակը թընչ՚ալ* (Բ):

- Ճիրի՝ մընծանա - Հեգնաբար ասում են փոքր խաղաթուղթ ունեցողին թղթախաղի ժամանակ. իմ խաղաթուղթը մեծ է, դու չես կարող հաղթել:

ՃԻՐՀԷՂԷՂ - *տե՛ս* ՃԻՐԸՀԷՂԷՂ:

ՃԻՐՃԷՄ(ՆԸ)/ՃԻՐՃԸ՚Մ(ՆԸ) - *գ.* Ճահճոտ տեղ, ճահճուտ: *Կումը՛շնէն նի յընն տը՛ռնում ճիրճէմնը* (Բ):

- Ճիրճէմնը տալ - Շատ ջրել, ճահճուտ առաջացնել: *Բաստանը ճիրճէմնը տընվէ* (Բ):

- Ճիրճէմնը տը՛ռնալ - Շատ ջրվել, ջրով լրիվ ներծծվել: *Էնքան թօռ յը՛կավ, արտը ճիրճէմնը տը՛ռավ* (Բ):

ՃԻՐՃԸ՚Մ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՃԻՐՃԷՄ(ՆԸ):

ՃԻՐՃԻՐԱ՚ԼԻ - *ածական.* 1. Ոչ թանձր, հարկ եղածից շատ ջուր պարունակող: *Ճիրճիրա՚լի ցը՛խ ա* (Բ): 2. Շատ հյութ պարունակող, հյութեղ: *Ճիրճիրա՚լի տանանը էրկան կէնալ չի* (Ձ):

ՃԻՐՃԻՐԻԳ՚ - *տե՛ս* ՃԻՐՃԻՐԱ՚ԼԻ:

ՃԻՐՃԻՐՀԱՆԷԼ - *նբ.* Գետնին՝ հատակին ջուր ցանել, որ ավելիս փոշի չբարձրանա: *Հայաթը ճիրճիրհանում ա, սիրփ՚ում* (Բ):

ՃԻՐՄԱՃՈ՚Ր *(գրբ. ջերմաջուր (տաք ջրեր))* - *գ.* Տաք՝ հանքային ջուր՝ աղբյուր: *Ղարաբաղ ճիրմանճ՚ուր շատ կա* (Բ):

ՃԻՐՄԱՏԱ՚ՆՆԴ/ՃԻՐՄԸՏԱ՚ՆՆԴ - *տե՛ս* ՃԷՐՄ:

ՃԻՐՄԸՏԱ՚ՆՆԴ - *տե՛ս* ՃԻՐՄԱՏԱ՚ՆՆԴ:

ՃԻՐՄԸՏԱ՚ՆՆԴԷԼ - *տե՛ս* ՃԻՐՄԸՏԱ՚ՆՆԴԻԼ:

ՃԻՐՄԸՏԱ՚ՆՆԴԻԼ/ՃԻՐՄԸՏԱ՚ՆՆԴԷԼ - *տե՛ս* ՃԷՐՄԷԼ:

ՃԻՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԻՐՎԻԼ:

ՃԻՐՎԻԼ/ՃԻՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԻՐԻԼ-ի:

ՃԻՐՈ՚ՒՏ/ՃԻՐՕՏ - *ածական.* Ջրով թրջված, թաց, ջրոտ: *Ճիրո՚ուտ շ՚ուրէրավ ք՚ինամ ա տօն, մարը կընգնընվում ա* (Ձ):

ՃԻՐՓԱՓՈՒԿ - *տե՛ս* ՃԻՐԸՓԱՓՈՒԿ:

ՃԻՐՕԽԼԷ(Ն)Ք՚/ՃԻՐՕՐԹԼԷ(Ն)Ք՚/ՃԻՐՕՐՀՆԷ(Ն)Ք՚ *(գրբ. ջրօրինէք)* - *գ.* Ջուրը օրինելու եկեղեցական արարողություն: *Ճիրօխնէնք՚ օրը ծընգ՚ա՚ր թ՚ար ինք՚ սարքալ, խիլլա՚ն փէշքէշնէ էլ առալ, ծառան կախ տընվալ...* (ՋՏ, Բ, 201):

ՃԻՐՕՂՕՂ *(գրբ. ջրողող)* - *ածական.* Ջրով ողողված՝ հեղեղված: *Ճիրօղօղ վը՛ղը լ՚ավ պէրք կընտա* (Ձ):

- Ճիրօղօղ անէլ/տալ - Ջրով ողողել: *Ըմընէք՚ը ճիրօղօղ ա տամ, շարում* (Ձ):

- Ճիրօղօղ ինիլ/տը՛ռնալ - Ջրով ողողվել: *Սէլը յը՛կավ, հայաթը ճիրօղօղ իլ՚ավ* (Բ):

ՃԻՐՕՎԻ - *տե՛ս* ՃԻՐՕ՚ՎԻ:

ՃԻՐՕ՚ՎԻ/ՃԻՐՕՎԻ/ՃԻՐԸՎԷ - *ածական.* Ջրվող, ոռոգվի, ջրարբի: *Մին օրէ վընթընբէդին հէտի կընտօպլու տէղ ի վարում ճիրօ՚վի հօղում* (ԼՂԲՔ, 261):

ՃԻՐՕՏ - *տե՛ս* ՃԻՐՈ՚ՒՏ:

ՃԻՐՕՏԷԼ - *նբ.* 1. Ջրոտ դարձնել, թրջել: *Խոխան ընդնում ա գ՚օլը, շ՚օրէրը ճիրօ՚տում* (Բ): 2. Շատերին կամ շատ անգամ ջրել: *Արխը հըսցընում ըն բաղը, խընձ՚որ՚ը ճիրօ՚տում* (Ձ):

ՃԻՐՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃԻՐՕՏԷԼ-ի:

ՃԻՐՕՐԹՆԷ(Ն)Ք՚ - *տե՛ս* ՃԻՐՕԽՆԷ(Ն)Ք՚:

ՃԻՐՕՐՀՆԷ(Ն)Ք՚ - *տե՛ս* ՃԻՐՕԽՆԷ(Ն)Ք՚:

ՃԻՔ՚ՆԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՃԸՔ՚ՆԱՎԷՐ:

ՃԻՔ՚ՆԻԼ - *տե՛ս* ՃԸՔ՚ՆԻԼ:

ՃՈՒԹԷՂԷՆ - *տե՛ս* ՃՈ՚ՒԹԸ՚ՂԱՆ:

ՃՈ՚ՒԹԸ՚ՂԱՆ/ՃՈՒԹԷՂԷՆ - *գ., հվք.* Կտորեղեն, լաթեղեն: *Մին օր էլ շէնը ճ՚ութը՛ղան ըն պիրո՚ում, վէր ծախին* (Ձ):

ՃՈ՚ՒԹԸԿԸՏՕՐ - *տե՛ս* ՃՈ՚ՒԹԸ՚ՂԱՆ:

ՃՈՒԹԸՌ(Հ)ԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԹԸՌՕՏԷԼ:

ՃՈՒԹԸՌ(Հ)ԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԹԸՌՕՏՎԷԼ:

ՃՈՒԹԸՌՊԱՏԱՌ/ՃԸԹՈՒՌՊԱՏԱՌ - *ածական.* Պատառոտված, բզկտված: *Մին ճութը՛ռպատառ շալվար ա կ՚ը՛նում, տ՚ուս կ՚ամ շինամաչը* (Ձ):

- Ճութը՛ռպատառ անէլ - *տե՛ս* ՃՈՒԹԸՌՕՏԷԼ:

- Ճութը՛ռպատառ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՃՈՒԹԸՌՕՏՎԷԼ:

ՃՈՒԹԸՌՕՏԷԼ/ՃԸԹՈՒՌՕՏԷԼ/ՃՈՒԹԸՌ(Հ)ԱՏԷԼ/ՃԸԹՈՒՌ(Հ)ԱՏԷԼ - *նբ.* Պատառոտել, բզկտել: *Թաքավէրը կընգնըվում ա, էտ նամակը ճութը՛ռոտում, տէն քընցո՚ում* (Ձ):

ՃՈՒԹԸՌՕՏՎԷԼ/ՃԸԹՈՒՌՕՏՎԷԼ/ՃՈՒԹԸՌ(Հ)ԱՏՎԷԼ/ՃԸԹՈՒՌ(Հ)ԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃՈՒԹԸՌՕՏԷԼ-ի:

ՃՈ՚ՒԺԿ՚Ո՚ՒՀԱ՚Լ - *տե՛ս* ՃՈ՚ՒԺԿ՚Ո՚ՒՀՕՐԷԼ:

ՃՈ՚ՒԺԿ՚Ո՚ՒՀՕՐԷԼ/ՃԸԺԿԸՀՕՐԷԼ/ՃԸԺԿ՚ՕՐԷԼ/ՃԸՇԿ՚ՕՐԷԼ/ՃՈ՚ՒԺԿ՚Ո՚ՒՀԱ՚Լ/ՃԸԺԿԸՀԱԼ/ՃԸԺՃՕՀԷԼ/Կ՚ԸԺԿ՚ՕՀԷԼ/ՏԸԺԿՕՀԷԼ *(գրբ. տժգոհիմ)* - *գ.* Նվնվալ, բողոքել, դժգոհել: *Մարթ կա՝ ըշխարքու մընչանք փօղ օնէ, էլիա սաղ օրը ճ՚ուժկ՚ուհ՚ո՚ր՚ում ա* (Ձ):

ՃՈՒԺԿՕՅ/ՃԸԺԿՕՅ/ՃԸՇԿՕՅ/ՃԸՇԿՕՅ/ՃԸԺՃՕՅ/ԿԸԺԿՕՅ/ՏԸԺԿՕՅ *(գրբ. դժգոհ)* - *ած.* Ոչ գոհ, դժգոհ: *Աստուծ տըժկօհ անց ա կէնում քինում, հայը մընամ ա ուրանն տէղը* (ՆԱԲ, II, 68):

ՃՈՒԼ - *տե՛ս* ՉՈՒԼ:

ՃՈՒԼԻԼ - *տե՛ս* ՉՈՒԼԻԼ:

ՃՈՒԼԿԻ - *տե՛ս* ՉՈՒԼԿԻ:

ՃՈՒԼՀԱԿ *(պրս. julāhak)* - *գ.* Մանածագործ, ջուլիակ: *Իմ այա վըխտէն լ՛ավ ճուլհակ ա իլալ* (Բ):

ՃՈՒԼՎԻԼ - *տե՛ս* ՉՈՒԼՎԻԼ:

ՃՈՒԼՈՒԽՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԸԽՕՐԷԼ:

ՃՈՒԼՈՒԽՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԸԽՕՐՎԷԼ:

ՃՈՒԼՈՒՄԲՕՐ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՄԲՕՐ:

ՃՈՒԼՈՒՄԿՕՏԱԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՄԿՕՏԱԼ:

ՃՈՒԼՈՒՄԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՄԿՕՏԱԼ:

ՃՈՒԼՈՒՄԿՕՏՈՒՑ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՄԿՕՏՈՒՑ:

ՃՈՒԼՈՒՄԿՕՏՕՑ - *տե՛ս* ՃԸԼԸՄԿՕՏՈՒՑ:

ՃՈՒԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՃՈՒԼՕԼԱՆՔ[1] - *տե՛ս* ՃԸԼՕԼԱՆՔ[1]:

ՃՈՒԼՕԼԱՆՔ[2] - *տե՛ս* ՃԸԼՕԼԱՆՔ[2]:

ՃՈՒԼՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼՕՐԷԼ:

ՃՈՒԼՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԼՕՐԷԼ:

ՃՈՒԽԱՆ - *տե՛ս* ԳՕՃԻ:

ՃՈՒԽԻ - *տե՛ս* ԳՕՃԻ:

ՃՈՒԽԼՈՒԽՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԽԼԸԽՕՐԷԼ:

ՃՈՒԽԼՈՒԽՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸԽԼԸԽՕՐՎԷԼ:

ՃՈՒԽ-ՃՈՒԽ - *ձ.* Խոզին կանչելու ձայնարկություն: *Մին կուտուր հաց ա տէմ անում խօզ՛ին, ծէն տամ՝ ճո՛ւխ-ճո՛ւխ* (Ձ):

ՃՈՒԽՏԱԿԱՊ - *ած.* Երկուսը միասին կապած: *Ճուխտակապ կ՛էրանէն շը-լակում ա, քաշ անում* (Ձ):

ՃՈՒԽՏԱԿԱՐ - *ած.* Կրկնակի կարած: *Ճուխտակար շօր բիդի ինի, վէր մէր Ըրաշկէն տէմ կէնա* (Բ):

ՃՈՒԽՏԱԿԷԼ - *նբ.* 1. Ջույգ դարձնել: *Մին խօխա ա ինում, մինը էլ պիրում ա, ճուխտակում*: 2. Երկրորդել, կրկնել: *Պըլը-Պուղին ասմա.- Մէլիք՛ը ապըրած կէնա, պէն չի կըլխու ընգէ, մին ճուխ-տակէ, տը՛սնամ՝ հինչ ըս ասում* (Ձ): 3. *փխբ.* Ամուսնացնել: *Պիրում ըն, հըր-սանէք՛ անում, ըտըրանց ճուխտակում: չբ.* 4. Ջույգ դառնալ: *Ըտըրանք ուրուր ջիհում ըն, ճուխտակում, ք՛ինամ* (Ձ): 5. *փխբ.* Ամուսնանալ: *Սօնան ա Արսէնը ճուխտակալ ըն* (Բ):

ՃՈՒԽՏԱԿԷՄ(ՆԸ) - *գ.* Երկու կարճ կեմեր իրար միացնելով՝ մեկի վերածած կեմ: *Ճուխտակէմնը շինից, կապից* (Բ):

ՃՈՒԽՏԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃՈՒԽՏԱ-ԿԷԼ-ի:

ՃՈՒԽՏԷԼ/ՃՈՒԽՏԻԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԽՏԱ-ԿԷԼ:

ՃՈՒԽՏԷՔԱՆ - *տե՛ս* ՃՈՒԽՏԸ՛ՔԱՆ:

ՃՈՒԽՏԸ՛ՔԱՆ/ՃՈՒԽՏԷՔԱՆ - *տե՛ս* ԸՐԿՕՔԱՆ:

ՃՈՒԽՏԸԹԱՆՄԲԻ - *գ. Թանմբի* խաղի տեսակ: *Ճուխտըթանմբին էրկու հօքավ ըն խաղ ընէս* (Բ):

ՃՈՒԽՏԸԼԱՓԱԿ/ՃՈՒՂՊՈՒԼԱԹԱԿ - *ած., մ.* Քառատրոփ, քառասմբակ, թռչկոտելով (հիմնականում ձիու մա-սին): *Ճուխտըլափակ վազ ա տամ, հըսնում էտ ծիյը՛նցը* (Ձ):

- Ճուխտըլափակ էշ - Հիմար, ան-հասկացող, բռի մարդ: *Էտ ճուխտը-լափակ էշը կընգանը ամմէն օր թակում ա* (Բ):

ՃՈՒԽՏԸԿԱԹԱՅ - *գ.* Երկվորյակ-ներից յուրաքանչյուրը: *Խը՛ղճը ճօխ-տակ տըղա պէրավ, ամիա ճուխտը-կաթայը մը՛ռավ* (Բ):

ՃՈՒԽՏԸԿԸՆԴԷ - *գ.* Խաղատեսակ. մեկը, բռան մեջ որոշակի թվով պնդուկ՝ սիսեռ եւն պահելով, բուռը կարկառում է՝ հարցնելով՝ ջուխտ է, թե կենտ: Եթե խաղընկերը ճիշտ է գուշակում, ստա-նում է բռան պարունակությունը, եթե սխալ է գուշակում, նույնքան տալիս է: *Խօխէնք՛ը սիրում ըն ճուխտըկընդէ խաղ անէլը* (Բ):

ՃՈՒԽՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԽՏԱ-ԿԷԼ (1, 2, 3):

ՃՈՒԽՏԻԼ - *տե՛ս* ՃՈՒԽՏԷԼ:

ՃՈՒԽՈՒՊՈՒՐԹ - *տե՛ս* ՃԸԽԸՊՈՒՐԹ:

ՃՈՒԿԸՎԷ - *տե՛ս* ՃՈՒԿՕՎԻ:

ՃՈՒԿՃՈՒԿԱՏԷԼ/ՃԸԿՃՈՒԿԱՏԷԼ - *նբ.* Բազմակիորեն՝ մի քանի անգամ ջոկջոկել՝ լավագույններն ընտրելու համար: *Ճուկճուկատում ա, ամմէնալ՛ավ վըխճըրնէն տանում* (Ձ):

ՃՈՒԿՃՈՒԿԱՏՎԷԼ/ՃԸԿՃՈՒԿԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՃՈՒԿՃՈՒԿԱՏԷԼ-ի:

ՃՈՒԿՈՒՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՃԸԿԸՂՕ-ԹՈՒՆ:

ՃՈՒԿՈՒ-ՃՕԿԻ - *տե՛ս* ՃԸԿԸ-ՃՕԿԻ:

ՃՈՒԿՈՒՄԱՅԱ - *տե՛ս* ՃԸԿԸՄԱՅԱ:

ՃՈՒԿՈՒՄ-ՃՕԿՈՒՄ - *տե՛ս* ՃԸԿԸ-ՃՕԿԻ:

ՃՈՒԿՕՎԻ/ՃՈՒԿԸՎԷ - *ած.* Ջոկած, ընտրած, ընտիր: *Սանամը ճուկօվի ախ-ճիգ՛ա:*

ՃՈՒՂՊԸՐԷ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐԷ:

ՃՈՒՂՊԸՐԱՄԱՉ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸ-ՐԱՄԱՉ:

ՃՈՒՂՊԸՐԹԱՓԷ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐ-ԹԱՓԷ:

ՃՈՒՂՊՈՒԼԱԹԱԿ - *տե՛ս* ՃՈՒԽՏԸ-ԼԱՓԱԿ:

ՃՈՒՂՊՈՒՐԱՄԱՉ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸ-ՐԱՄԱՉ:

ՃՈՒՂՊՈՒՐԷ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐԷ:

ՃՈՒՂՊՈՒՐԹԱՓԷ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐ-ԹԱՓԷ:

ՃՈՒՂՊՕՐԷ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐԷ:

ՃՈՒՂՈՒՊՈՒՐ - *տե՛ս* ՃԸՂՈՒՊՈՒՐ:

ՃՈՒՂՕՊՈՒՐ - *տե՛ս* ՃԸՂՈՒՊՈՒՐ:

ՃՈՒՃՎՈՒՏ - *տե՛ս* ՃԸՃՎՕՏ:

ՃՈՒՃՎՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՃՎՕՏԷԼ:

ՃՈՒ-ՃՈՒ - *ձ.* 1. Հավերին կանչելու բացականչություն: *Կօտը վէր ա ածում, համ էլ ծէն տամ՝ ճո՜ւ-ճո՜ւ, ճո՜ւ-ճո՜ւ*: 2. *փխբ. տե՛ս* ՀԱՎ[1]:

- Ճու-ճու անէլ - Հավերին կանչել: *Ճու-ճու վա անում, մին լ՛ավ վը՛ոցակ փրռնում* (Ձ):

- Ճու-ճու անէլ, հըվաքէլ - Շատերին՝ շատ բան հավաքել: *Ճու-ճու վըս ըրալ, հըվաքալ, էտքանը հինչ ը՞ս ընական* (Բ):

ՃՈՒՃՈՒԼ/ՃԻՃՈՒԼ/ՃՈՒՃՕՂ/ՃԻՃՕՂ - *գ.* Երեխայի առնանդամ: - *Սօղան. -Ճու-ճուլուտ կէնա պօղան* (Ձ):

ՃՈՒՃՈՒՊ - *տե՛ս* ՃՈՒՐՃՈՒՓ:

ՃՈՒՃՈՒՊԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒՐՃՈՒՓԷԼ:

ՃՈՒՃՈՒՓ - *տե՛ս* ՃՈՒՐՃՈՒՓ:

ՃՈՒՃՈՒՓԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒՐՃՈՒՓԷԼ:

ՃՈՒՃՕ - *տե՛ս* ՃԸՃՕ:

ՃՈՒՃՕՂ - *տե՛ս* ՃՈՒՃՈՒԼ:

ՃՈՒՄ - *տե՛ս* ՃՈՒՄՆԸ:

ՃՈՒՄԱՎԸ՛Ղ - *տե՛ս* ՃՈՒՄՆԱՎԸ՛Ղ:

ՃՈՒՄԲ - *տե՛ս* ՃՈՒՄՆԸ:

ՃՈՒՄՆԱՎԸ՛Ղ/ՃՈՒՄԱՎԸ՛Ղ - *գ.* Պնդացած հող: *Ճումնավը՛ղը բիջանրիլը տի-ժէր ա* (Բ):

ՃՈՒՄՆԸ/ՃՈՒՄ/ՃՈՒՄԲ/ՃՈՒՆԳ(ՆԸ)/ ՃԷՄՆԸ - *գ.* Հողի կտոր՝ վրայի խոտե-րով եւ արմատներով, ճիմ: *Խիլլա՛ ք՛ը-նում ա, տը՛սնըմ՝ մին մարթ հա՛մ վար ա անըմ, հա՛մ էլ ճումէրը յօր օնըմ, օտըմ* (ՀԺՀ, V, 314):

ՃՈՒՄՈՒՌՀԱՏ - *տե՛ս* ՃԸՄՈՒՌՀԱՏ:

ՃՈՒՄՈՒՐԴՈՒԿ - *տե՛ս* ՃԸՄԸՐԴՈՒԿ:

ՃՈՒՄՕՌ - *տե՛ս* ՃԸՄՕՌ:

ՃՈՒՄՕՌԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՄՕՌԷԼ:

ՃՈՒՄՕՌ-ՃՈՒՄՕՌ - *տե՛ս* ՃԸՄՕՌ-ՃԸՄՕՌ:

ՃՈՒՄՕՌՆԸ - *տե՛ս* ՃԸՄՕՌ:

ՃՈՒՄՕՌՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՄՕՌՎԷԼ:

ՃՈՒՆԳ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՃՈՒՄՆԸ:

ՃՈՒՌԻ/ՃՕՌԻ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸՍ-Ք՛ԸՆՈՒՄ:

ՃՈՒՌՃՈՒՌՕԿ - *տե՛ս* ՃԸՌՃԸՌՕԿ:

ՃՈՒՌՃՕՌ - *տե՛ս* ՃԸՌՃՕՌ:

ՃՈՒՌ(Ն)ԷԳ՛ - *տե՛ս* ՃՈՒՌ(Ն)ԻԳ՛:

ՃՈՒՌ(Ն)ԻԳ/ՃՈՒՌ(Ն)ԷԳ/ՃՕՌ(Ն)ԻԳ/ՃՕՌ(Ն)ԷԳ *(արաբ. jara, պրս. jarre)* - *գ.* 1. Կավե փոքրիկ ամա՝ գինի, ջուր եւն խմելու համար: *Յէշում ա, տը՛սնում կընէգ՛ը, ճուռիգ՛ը յէր կալած, ք՛ինանմ ա, վը՛ր կ՛ինի պիրի* (ՀԺՀ, VII, 314): 2. *փխբ.* Կարճահասակ՝ թզուկ մարդ: *Էտ ճուռնիգ՛ը շատ ա ժուլիգ՛* (Բ):

ՃՈՒՌՈՒՊՈՒՆ - *տե՛ս* ՃԸՌՈՒՊՈՒՆ:

ՃՈՒՎԱՐԱՆ/ՃԸՎԱՐԱՆ - *գ.* Բարակ ճյուղերից՝ ոստերից եւն հյուսած մեծ զամբյուղ, կողով: *Մին օր Իսկ՛անդարը կըզնըվում ա, մին ճուվարան լիգ՛ը մօխէր տանում վը՛ր ածում, էշէրը կ՛ամ ըն, տը՛ղ թանվ՛ալ տամ* (ՆԼՂԺԲ, 101):

- Ճուվըրանու վը՛ռա չի վէր տը՛ռնում - Հեգնաբար ասում են խոսակցին, որը ասածներին ուշադրություն չի դարձնում. անարժեք բաներ չեմ ասում, լսի՛ր:

ՃՈՒՎԸՐԸՆՀՕՌԷ/ՃԸՎԸՐԸՆՀՕՌԷ - *գ.* Ուռենու տեսակ, որի ճյուղերից՝ ոստերից կողով են հյուսում: *Ճուվըրընհօռէն ճիրին ղըրաղէն ա փըսնէս* (Բ):

ՃՈՒՏԱՄԱՐ - *տե՛ս* ԾԸՔ՛ԱՄԱՐ:

ՃՈՒՏԱՃԻՒՐ - *գ.* Հավի եփած ճտի արգանակը: *Ճուտաճի՛ւրը լ՛ազ՛ութ պէն ա* (Բ):

ՃՈՒՏԱՏԱՐ - *տե՛ս* ԾԸՔ՛ԱՄԱՐ:

ՃՈՒՏԱՏԷԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՃՈՒՏԸՀԱՆԷԼ: 2. Վիժել (կենդանիների մասին): *Խօգ՛ը ճուտատում ա, ըստակում* (Բ):

ՃՈՒՏԸՀԱՆԷԼ - *չբ.* Շատ ճուտ՝ ձագ հանել՝ բերել (կենդանիների, անարգաբար՝ նաեւ կանանց մասին): *Խօգ՛ը ճուտրհանալ ա, տըսնըչ՛ՕրՔ՛ ճօտ պէրալ* (Բ):

ՃԻՒՐ *(գրբ. ջուր)* - *գ.* 1. Ջրածնի եւ թթվածնի միացությունը՝ ջուր: *Քըշէրը էտ տըղան թաքուն յէր ա կընաս, կօժը յօր ունէս, տըռանը ճի՛ւրը թըփէս...* (ՀԺՀ, V, 248): 2. Ջրի որոշ զանգված կազմող հոսանք կամ կուտակություն (առու, գետ, լիճ եւն): *Տու մէլ ասէլ, ճի՛ւրը տափէն տակավը հըսցըրած ա ինանմ բէրթը* (ՆԼՂԺԲ, 143): 3. Խմելու ջրի ծորակ՝ աղբյուր: *Տարէն վէր թըմամում ա, պառավը կ՛ամ ա, հանմին ճիրան ճի՛ւր խըմում* (ՀԱԲ, 15, 23): 4. Ջրային տարածություն: *Ըշխարքէս կէսան իվիլը ճի՛ւր ա* (Ձ): 5. Մրգերի՝ բանջարեղենների եւն հյութ: *Ծիրանէն ճի՛ւրը քամում ա, խըմում* (Բ): 6. Հեղուկ, հեղուկային պարունակություն: *Խուրանգ՛ին ճի՛ւրը պակաս ա* (Բ): 7. Բերանից կամ քթից հոսող հեղուկ, լորձունք, փսլինք: *Քըթէն ճիրէրը կախ-կախ ա իլալ* (Ձ): 8. *փխբ.* Քրտինք: *Էնքան կօրծ ըրէ, ջանըս սաղ ճի՛ւր ա* (Բ): 9. *փխբ.* Արտասուք, արցունք: *Լանց ա ինանմ, ըշկէրան ճիրէրը վէր ա տը՛ռնում* (Ձ): 10. *փխբ.* Միամիտ՝ պարզամիտ՝ տհաս մարդ: *...Վէր տըսնաս ըն՝ էտ մանշտանին շատ ա ճի՛ւր, ուրխընաս ըն* (ՀԺՀ, V, 259):

- Ճիրանն չՕր տանս կ՛անալ - Պատժից՝ պատասխանատվությունից պրծնել, անպատիժ մնալ: *Էտ տըղան ճիրանն չՕր ա տանս կ՛ամ, կօգի ամմէնամը՛ծ մէղավէրը ինք՛ըն ա ինանմ* (Ձ):

- Ճիրանն տանս կանանծ ծանկուն - Անզոր՝ մահամերձ մարդ: *Ճիրանն տանս կանանծ ծանկուն ը՞ս, խէ կօրծ չը՞ս անում* (Բ):

- Ճիրանվ ընցընէլ - *տե՛ս* Ախցավ ընցընէլ:

- Ճիրէրը ըղնէլ (մինին) - Մեկին ընդօրինակել, նրա արարքներին (հաճախ՝ բացասական) մասնակից դառնալ: *Էտ տըղան դայուն ճիրէրընն ա ըղնում, ըսքըսում կ՛ուղօթուն անէլը* (Ձ):

- Ճիրէրը ք՛ինիլ - Ծնունդաբերության ժամանակ արգանդից հեղուկ հոսել: *Վէր ըսքըսում ա ճիրէրը ք՛ինիլը, տատմօրը ծէն ըն տամ* (Ձ):

- Ճիրէրը քըցիլ (ուրանն) - Մեկին իր նման դարձնել, իր արաքներին (հաճախ՝ բացասական) մասնակից դարձնել: *Կ՛օղ մարթը խօխօնցընն էլ ուրանն ճիրէրը քըցից* (Բ):

- Ճիրին ըշտըղավ ք՛ինիլը գ՛իդալ - Գործի էությունը՝ ընթացքը հասկանալ՝ ըմբռնել: *Ուստան ճիրին ըշտըղավ ք՛ինիլը լ՛ավ ար գ՛ուդանում* (Ձ):

- Ճիրին իրը՛սը տանս կ՛անալ - 1. Պարզվել, բացահայտվել, հայտնի դառնալ: *Ամը՛ռնը ըրած կ՛ուղօթունը ծըմը՛ռնը ճիրին իրը՛սը տանս կըկ՛ա* (Ձ): 2. Հանդես գալ, հայտնվել: *Հաբին էրկու տարէ յա՝ սիգօնում, անջախ-անջախ ճիրին իրը՛սընն ա տանս յը՛կալ* (Բ):

- Ճիրին իրը՛սը տանս օնէլ/անէլ/հանէլ/պիրիլ - 1. Պարզել, բացահայտել: *Էտ տըղան կարում ա մին շէփթումը ըտըրանց ըրածնէն սաղ ճիրին իրը՛սը տանս օնէ*: 2. Ասպարեզ հանել՝ բերել: *Թանջիրընն էլ ուրանն տըղէն ա ճիրին իրը՛սը տանս օնում* (Ձ):

- Ճիրին կաթուցը քար կընծակէ - Փոքր՝ աննշան բանն էլ կարող է զորավոր լինել:

- Ճիրին նըհը՛ստ բարութ խառնած - Կռվարար, կատաղի: *Ճիրին նըհը՛ստ բարութ խառնած կընգանան պըրծումնը չի կա* (Բ):

- Ճիրին պէրածը ճի՛ւրը կընտանէ - *տե՛ս* Կը՛տէն պէրածը կը՛տը կընտանէ:

- Ճիրին սանսը ծարավը կընսկանա - Ամեն մեկը ուշադիր է իրեն հետաքրքրող բաների նկատմամբ:

- Ճիրանս կ՛ին - Չափազանց էժան: *Էշը ճիրանս կ՛ինավ ծախում ա, յը՛ստ տը՛ռնում* (Ձ):

- Ճիրու հըղէ - Հաճախելու՝ երթեւեկելու համար սովորական՝ շատ մատչելի դարձած: *Միհէնգ՛ Յէրէվան ք՛ինիլը ճիրու հըղէ յա* (Բ):

- Ճիրանմը խէխտվողը տիրմանան/օխծան էլ ա փըռնում - Անհուսալի վիճակում գտնվողը ցանկացած միջոցի դիմում է:

- Ճիրանու նըման ք՛ինանում ա, ղումու նըման՝ մընում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր պատրաստվում են որեւէ տեղ գնալ, սակայն ձգձգում են:

- Ճիրանմը նըստում ա, ցըմաքումը լըղանում/ըսկանում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր ներհակ գործ են ձեռնարկում:

- Ճիրանու նըման - 1. Շատ լավ՝ վարժ՝ սահուն (կարդալ, սովորել, տիրապետել եւն): *Ուստան ուրանն փէշակը ճիրանու նըման ար գ՛ուդանում* (Ձ): 2. Հեշտությամբ, առանց արգելքների հանդիպելու (անել, ընթանալ եւն): *Կօրծը ճիրանու նըման ա ք՛ունանում* (Բ):

- Ճի՛ւր անէլ - 1. Բոլորովին թրջել: *Թօռու տակ ընգավ, շՕրէրը սաղ ճի՛ւր ըրավ* (Բ): 2. Շատ լավ սովորել, անգիր անել: *Խօխան տանսը ճի՛ւր ա ըրալ* (Բ): 3. Խիստ ծեծել: *Ըտըրան փըռնում ըն, ճի՛ւր անում, ըտը՛ղ վէր քըցանում* (Ձ):

- Ճի՛ւրը ածէլ - *տե՛ս* Ճի՛ւրը քըցիլ:

- Ճի՛ւրը ըղնէլ - 1. Ապարդյուն անցնել՝ կորչել, իրեն չարդարացնել: *Էնքան չըրչարմունքըս ճի՛ւրը ընգավ* (Բ): 2. Ասվում է որեւէ բանի համար մեկի չափազանց անարժան լինելը ցույց տալու համար: *Ոէ վէր Ծատօրը էլ ա ինձ թըքըթօհմանթ տամ, էն ա ք՛ինիմ ճի՛ւրը ըղնիմ, լի՞* (Բ):

- Ճի՛ւրը ըղնօղը ք՛ունլանշան էլ կըփըռնէ - *տե՛ս* Ճիրանմը խէխտվողը տիրմանան էլ ա փըռնում:

- Ճի՛ւրը թայդի յա ք՛ունանում - Կյանքն արագ է անցնում:

- Ճի՛ւրը իրը՛սավը տալ - թեթեւակի լվացվել: *Ճի՛ւրը իրը՛սավը ն ա տամ, տանան տանս կ՛ամ* (Ձ):

-Ճի՛ւրը կակօղ - 1. *տե՛ս* ՀԻԾՏԸՀԱՆՄԲԻՒՐ (2): 2. Դյուրամատչելի, թեթեւաբարո (կանանց մասին): *Ոէ Հէրսիլանն էլ ճի՛ւրը կակօղ կընէգ՛ ա, լի՞, դանստի հը՛տընն ա ըղնում, ք՛ունանում* (Ձ):

- Ճի՛ւրը կապէլ - Ջուրը որեւէ տեղ հոսեցնել: *Ճի՛ւրը կապում ա բուստանէն յըրա, ինք՛ը տանձանն տակէն թէք՛ ըղնում* (Ձ):

- Ճի՛ւր ըղանձիլ - *տե՛ս* Ճի՛ւր թակէլ:

- Ճի՛ւր ըղնէլ - 1. Հյութակալել, սկսել հասունանալ (պտուղների մասին): *Մա-*

յիսի վէրջին գ'ուլանը ճուր ա ըղնում (Բ): 2. Գարնան սկզբին բույսերի հյութաշարժությունը սկսվել: *Ծառը մինչը'վ ճուր ըղնէլը բիդի տընգիս* (Ձ):

- Ճուրը ճիրին հը'ոթ չի տամ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր շատ ջուր են խմում:

- Ճուրը մաղվէլ - *տե՛ս* ՃԻՐԸ-ՄԱՂՎԷԼ:

- Ճուրը մաստ պահէլ - Մինչեւ երեկո ոչինչ չուտել: *Էնքան ճուրը մաստ ա պահալ, տը'ռալ ա մին թիք'ա* (Բ):

- Ճուրը յը'ր օնէլ - 1. Որեւէ տեղի օդին՝ եղանակին հարմարվելով՝ կազդուրվել՝ գիրանալ: *Ըտըրանք Շուշվա ճուրը յը'ր ըն օնում, ըտըրա հը'տէ ամ-մէն տարէ կ'ամ ըն դաչ* (Ձ): 2. Նոր ընտանիքի բարքերին՝ նիստուկացին հարմարվել: *Էտ հարթնը ըտի էլ Դ'որ'ուց ճուրը յը'ր չըկա'լա'վ* (Ձ):

- Ճուրը պարգ'(վ)իլ - Անորոշությունը՝ խառնաշփոթությունը անցնել, խաղաղություն՝ անդորրություն տիրել: *Ասում ա.- Մինչը'վ վէր ճուրը պարգ'վի վէչ, յը'ս փըսըկվըլական չըմ* (Ձ):

- Ճուրը պէրակ - Թույլ, քիչ հնարավորություններ ունեցող: *Ճուրը պէրակ մարթ ա Ջավէնը, մին թա'հրա'վ ա խոխէնք'ը պահում* (Բ):

- Ճուրը տանէլ - *տե՛ս* Ճուրը ըղնէլ:

- Ճուրը տանէլ, ծարավ յը'տ պիրիլ - *տե՛ս* Ախպ'ուրը տանել, ծարավ յը'տ պիրիլ: *Սընթուրէն կարէլ չըս խա'փիս, իզէն ք'ը'զ ճուրը կըտանէ, ծարավ յը'տ պիրի* (Բ):

- Ճուրը ուրա'ն հըղէն քըթէնալ/ տը'ղավը ք'ինիլ - Կյանքը բնականոն ընթացք ստանալ: *Հըլիվուրը աամա.- Բա՛լա, շատ դիրխօր մէ՛լ ըղնէլ, ճուրը ուրա'ն հըղէն քըթինա'կա'ն ա* (Ձ):

- Ճուրը քաշ(վ)իլ - Ջուրը գոլորշիանալով՝ թանձրանալ (կերակուրի մասին): *Խուրա'գ'ին ճուրը քաշա'լ ա* (Բ):

- Ճուրը քըշիլ/քըշիլ-տանէլ - *տե՛ս* Ճուրը ըղնէլ:

- Ճուրը քըցիլ - Ապարդյուն կորցնել, անտեղի վատնել: *Ըտի էտ մարթը հիշական ըշխադում ար, տըղան սաղ ճուրը քըցից* (Ձ):

- Ճուրը քըցիս, խըմիս - Ասում են գեղեցիկ եւ լավ բնավորությամբ մարդկանց մասին. հրաշալի անձնավորություն է: *Ախճիգ', հինչ ա՞խճիգ', ճուրը քըցիս, խըմիս* (Բ):

- Ճուրը ք'ինի՝ կըցըմաքէ - *տե՛ս* Ախպ'ուրը ք'ինի՝ ճուրը կըցըմաքէ:

- Ճուր թակէլ - Անօգուտ՝ ապարդյուն խոսել կամ գործել, իզուր տեղը ժամանակ վատնել: *Հա'ը աամա.- Նըհախ տը'ղան ճուր մէ՛ք' թակէլ, տուք տօն շինօղ չը՛ք* (Ձ):

- Ճուր թափէլ/թօղ անէլ - *տե՛ս* Կ'ՈՒՋԻԼ:

- Ճուր լըղլըղէլ - *տե՛ս* Ճուր պըրտօղէլ:

- Ճուր կըտըրէլ - *տե՛ս* Ճուր տը'ռնալ:

- Ճուր կ'ուղանալ - Վերքի մեջ ջուր լցվել՝ ներծծվել: *Յարան ճուր ա կ'ուղացալ, ըտըրա հը'տէ յա յը'տէ սըղանում* (Բ):

- Ճուր յը'ր օնէլ - Արծարծվել, խոսակցությունների առարկա դառնալ: *Էտ կ'ուղութունը հա'լա' շատ ճուր ա յը'ր ունական* (Բ):

- Ճուր պըրտօղէլ - Խառնակություն գցել, խառնել, խճճել: *Խալխէրը կօրծ ըն անում, ինք'ը'ն էլ սաղ օրը ճուր ա պըրտօղում* (Բ):

- Ճուր վէր ածէլ - *տե՛ս* Կ'ՈՒՋԻԼ:

- Ճուր տալ - 1. *տե՛ս* ՃԻՐԻԼ (1, 2): 2. Կարծրություն եւ ճկունություն տալու համար մետաղը շիկացնել եւ արագորեն ջրի մեջ մտցնելով՝սառեցնել, ջրդեղել: *Դ'ամ'ուրչին կացէնը ճուր ա տամ* (Բ):

- Ճուր տը'ռնալ - 1. Սաստիկ թրջվել: *Ընգավ կ'ը'տը, ճուր տը'ռավ* (Բ): 2. Սաստիկ քրտնել: *Շատ ա տաք, տանը նըստած՝ ճուր ըս տը'ռնում* (Բ): 3. Սարսափել, ահաբեկվել: *Արչը վէր յըրա պըրծավ, վը'ռսկանը ճուր տը'ռավ* (Ձ): 4. Փչանալ, որակազրկվել (պտուղների, բանջարեղենի, խմիչքների եւն մասին): *Քացախը ճուր ա տը'ռալ* (Բ): 5. Շատ կակղել՝ փափկել: *Ամը'ռնը սառչում ա, քար տը'ռնըմ, ծըմը'ռնը հա'լըմ, ճուր տը'ռնըմ* (ԱՀ, 26):

- Ճուր տինիլ - Ջուր տաքացնել: *Ճուր ա տինում, դէրվիշին լըղըցընում* (Ձ):

- Ճուր քաշիլ - Խոնավություն ներծծել, խոնավանալ: *Պատը ճուր ա քաշում, պարան կ'ամ* (Բ):

ՃՈՒՐՂՈՒՏՈՒՆ - *տե՛ս* ՃԸՐՂՈՒՏՈՒՆ:

ՃՈՒՐՂՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՐՂՕՏԷԼ:

ՃՈՒՐՂՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՃԸՐՂՕՏՎԷԼ:

ՃՈՒՐՃՈՒՊ - *տե՛ս* ՃՈՒՐՃՈՒՓ:

ՃՈՒՐՃՈՒՊԷԼ - *տե՛ս* ՃՈՒՐՃՈՒՓԷԼ:

ՃՈՒՐՃՈՒՓ/ՃՈՒՐՃՈՒՊ/ՃՈՒՃՈՒՓ/ՃՈՒՃՈՒՊ - *գ.* 1. Գույնզգույն մետաքսաթելից սարքած փնջեր, որով զարդարում էին խոյի, ձիու, եզան, ուղտի վիզը եւն: *Ղօչին վիզա'ն ճուրճուփնէ յըն կախ տամ, տանում հըրթնըցուվէն տօնը* (Ձ): 2. Ծառերից փնջաձեւ կախված պտուղներ: *Մուտանում ա, գ'ուլանա'ն անա մին ճուրճուփ պուք տամ, տամ խուփէն* (Ձ): 3. *ածական.* Առատորեն պտղավորված: *Աշունքը վէր ք'ինամ ըս Հըդրա'ութա ծըմըկնէն, ք'ը'փըտ կ'ամ ա ճուրճուփ տընձա'տան, խընձիրա'տան, զըկըռատան* (Բ):

ՃՈՒՐՃՈՒՓԷԼ/ՃՈՒՐՃՈՒՊԷԼ/ՃՈՒՃՈՒՓԷԼ/ՃՈՒՃՈՒՊԷԼ - *չբ.* Առատորեն պտղավորվել, պտուղները փնջերով կախվել ճյուղերից: *Վէր կըլա'խը պիցըրցընէս ա, տըսնաս ա՝ մին տա'նձի ճուրճուփած, ուրխընաս ա...* (ՀԺՀ, V, 549):

ՃՈՒՐՏ - *տե՛ս* ՃՕՐՏ:

ՃՈՒՐՏԸՎԷՐ - *տե՛ս* ՃԻՐՈՒՎԷՐ:

ՃՈՒՐՏԸՔԸՇԻ/ՃՕՐՏԸՔԸՇԻ - *ածական.* Արագ՝ շտապ եւ անորակ կատարված: *Ճուրտըքըշի կօրծան գ'ա'հլա'ա տանում ա* (Բ):

- Ճուրտըքըշի անէլ - Առանց որակին ուշադրություն դարձնելու՝ արագ՝ շտապ կատարել: *Ուստէք'ը ճուրտըքըշի ըրէն, մին շէփտումը տանը պատէրը տիրին* (Ձ):

ՃՕԹ - *տե՛ս* ՃՕԹ:

ՃՕԹ/ՃՕԹ *(թրք. jot)* - *գ.* 1. Մաս, կտոր, պատառ: *Մին հացու ճօթ ա կօխում ծօցը, հըղէ ինում* (Ձ): 2. Գործվածք, կտոր: *Օրը գ'ըրէգ'ի ար, բազարը՝ մարթավ լիգ'ը, հու ճօթ ար ծախում, հու՝ խօշկ'աբա'ր, հու՝ շ'ուրէղան...* (ՀԺՀ, V, 233): 3. *տե՛ս* ՃՕՆԴ:

- Ճօթ անէլ - Բաժանել, կիսել, ճեղքել, պատռել: *Հացը ճօթ ա անում, տամ ըտըրանց* (Ձ):

- Ճօթ ինիլ/տը'ռնալ - Բաժանվել, կիսվել, ճեղքվել, պատռվել: *Էս տըղան վը'ր ծառավը թըխալ ա, էս օշափը մէչան ճօթ ա իլա'լ...* (ՀԺՀ, V, 76):

- Ճօթ կըտըրէլ - Հարսանեկան զգեստ ձեւել՝ պատրաստել: *Ք'ինամ ըն դ'ա'րգ'ա'ն կօշտը, վէր ճօթ կըտըրին* (Ձ):

ՃՕԹԸՌԷԼ/ՃՕԹՌԷԼ *(գրբ. ճայթռեմ (ուժեղ ճայթել՝ցայտել)* - *նբ.* Ճղել, պատռել: *Ընգուճան փըռնում ա, մին խըրէգ' պար ածում, վը'ննէրան փըռնում՝ ճօթռում* (ՀԱԲ, 15, 133):

- Ճօթըռած պէրան - Պոռոտախոս մարդ: *Էտ ճօթըռած պէրանը սաղ օրը մը'ծ-մը'ծ խօսում ա, ամմա ծը'ռուքը պէն չի կ'ամ* (Բ):

ՃՕԹ-ՃՕԹ - *տե՛ս* ՃՕԹ-ՃՕԹ:

ՃՕԹ-ՃՕԹ/ՃՕԹ-ՃՕԹ - *մ.* Կտորներով, մաս առ մաս: *Մարը հացը ճօթ-ճօթ տամ ա խօնցը* (Ձ):

- Ճօթ-ճօթ անէլ - Կտորների՝ մասերի բաժանել, բզկտել: ... *Առ'ուծնին օգըմ ըն, թա էտ պառավին ճօթ-ճօթ անին, ամմա էտ տըղան թօղըմ չի...* (ՀԺՀ, V, 154):

- Ճօթ-ճօթ ինիլ/տը'ռնալ - Կտորների՝ մասերի բաժանվել, բզկտվել: *Ըտի էտ տըղան ըղնում ա կ'ուլէրէն ճանգ'ը, ճօթ-ճօթ ինում* (Ձ):

ՃՕԹՌԷԼ - *տե՛ս* ՃՕԹԸՌԷԼ:

ՃՕԺԿ/ՃՕՃԿ *(գրբ. ճօճք)* - *գ.* Երե-

խայի կախովի օրորոց: *Խօխան թողում ա ճօժկումը, քինամ բաղը* (Ջ):

- Ճօժկ տալ - Ճոճվել: *Նըստում ա ճինջըխէն, ճօժկ տամ* (Ջ):

- Ճօժկ քըցիլ - Կախովի օրորոց պատրաստել, օրորոց կախել: *Նի յա մընընըմ տօն, տըսնըմ տանը քանդիրավ մին ճօժկ քըցած, կընէգը մէջին թէք ընգած...* (ՀԺՀ, V, 524):

ՃՕԼԻ/ՃՕԼԻ - *գ.* Փայտի կամ ցախավելի վրա հին շորեր փաթաթելով սարքած տիկնիկ, որ երեխաները երաշտի ժամանակ կամ համբարձման տոնին տնետուն ման ածելով՝ երգելով ու վրան ջուր ցանելով՝ նվերներ եւ ուտելիք էին հավաքում եւ քեֆ անում՝ հավատալով, որ անձրեւ կտեղա, նուրին: *Խօխէնքը, ճօլին յէր կանած, շէնումը շօռ ին ածում...* (Ջ):

ՃՕԼԻ - *տե՛ս* ՃՕԼԻ:

ՃՕԼԻ-ՎԱԼԻ - *ած.* Թույլ, թուլակազմ: *Սէտրակը կօգի ճօլի-վալի, ամիա շատ ժուլիգ մարթ ա* (Բ):

ՃՕԽՏ *(պրս. juft, թրք. čift)* - *գ.* Որեւէ բանի երկու հատը միասին վերցրած, զույգ: *Մէլիքը սուս ա անում, ճօխտ ղըզղանը յօր օնում* (ՆԱԲ, 135):

- Ճօխտ աշկէն յըրա տըղ ինիլ - *տե՛ս* Կըլիխէն յըրա տըղ ինիլ:

- Ճօխտ աշկէս յըրա - *տե՛ս* Աշկէս յըրա:

- Ճօխտը մըդարէլ - Ջավակներից մեկը մեռնել: *Աստուծ վէջ անէ, վէր մինին ճօխտը մըդարէ* (Ջ):

- Ճօխտ ծընՃավ/վըննավ թանկ ընդնել - *տե՛ս* Էրկու վըննավ թանկ ընդնել:

- Ճօխտ վըննը մին ջըմըշկում տինիլ - Համառել, իր ասածը պնդել, չզիջել, դիմադրել: *Հարթը ճօխտ վըննը մին ջըմըշկում ա տինում թա.- Ինձըտէ բիդի վըսկէ մուտանա ինք օնիք* (Ջ):

ՃՕԽՏԱԿ *(գրբ. ջուխտակ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՃՕԽՏ: 2. Երկվորյակ: *... Նարէշը ուրանն ճօխտակ տըղէն դարկում ա, քամ ըն, հօրը առաջը կըտրում* (ԱԱ, 31):

ՃՕԽՏԱԿ-ՃՕԽՏԱԿ - *տե՛ս* ՃՕԽՏ-ՃՕԽՏ:

ՃՕԽՏ-ՃՕԽՏ - *մ.* Զույգերով, զույգ առ զույգ: *Սա միշտ տաշտէն հացը ճօխտ-ճօխտ հըմբարում ա* (ՆԼՂԺԲ, 111):

- Ճօխտ-ճօխտ անէլ - Զույգերով հաշվել: *Ամէն ըրանգանն հավէրը ճօխտ-ճօխտ ա ըրալ* (ՆԱԲ, III, 123):

- Ճօխտ-ճօխտ խօսէլ - Հարբել, հարբած լինել: *Հընսընքանը յընտը մըկընէն ճօխտ-ճօխտ ին խօսում* (Ջ):

ՃՕԿ/ՃՕԿ *(գրբ. ջոկ, արաբ. jauq, պրս. jōx)* - *ած.* 1. Առանձին, մյուսներից բաժանված՝ առանձնացած: *Տա էտ տընդէտ յօր ա նէս, տընէս ուրանն ճօկ տօնը* (ՀԲ, 341): 2. Տարբեր, այլ: *Մըծ ախպէրը ճօկ հընդավ ա քինում, կուճուրը՝ ճօկ* (Ջ): 3. *փխբ.* Առանձնահատուկ, արտասովոր: *Դէ՛, ընշարքավընս մին անումը յէր իլանծ տինջիրին էլ ճօկ պէն ա* (ԱԱ, 23):

ՃՕԿ - *տե՛ս* ՃՕԿ:

ՃՕԿԱՆ *(պրս. čōgān (կեռ ծայրով ցուպ)* - *գ.* Հովիվների՝ կեռ ծայրով երկար գավազան, որով ոչխարների ոտքը կամ վիզը քաշելով՝ բռնում են: *Չօբանը ճօկանը մըկնում ա, մին սըվ կառնը փըռնում, ըտըրա վըննանը տակէն մօրթում* (Ջ):

ՃՕԿԷԼ - *նբ.* 1. Առանձնացնել, զատել: *Դընօտէնքը ճօկում ըն, վէր մօրանցը ծընծին վէջ* (Ջ): 2. Միատեսակ բաներից լավն ընտրել: *...Կանչից չօբանին, ասից.- Իրէք մըծ դօջ ճօկի, պէր, վէր մօրթինք* (ՀԺՀ, V, 585): 3. Պաշտոնի՝ պարտականությունների եւն համար մեկին ընտրել: *Ժողովուրթը լօխ համածայնվէցին, մին թաքավէր ճօկէցին* (ԼՂԲ, 290): 4. Զանազանել, տարբերել, տարբերակել: *Իզէն կարում չի վըսկէն ըրծաթան ճօկէ, դանգա մարթ ա* (Ջ): 5. Տեսնել, նշմարել, նկատել: *Հընանցէ կարում չըմ ճօկիմ, թա էն սարէն յըրա վըխճըրնէ կա, թա չէ* (Բ): 6. Խտրություն դնել, ջոկողություն անել: *Մարը տըղէն ճօկում ար խօխօնցը անա* (Ջ):

ՃՕԿ-ՃՕԿ - *ած., մ.* Իրարից տարբեր, առանձին-առանձին: *... Կընէգը պիրանում ա մին քանէ ծանի իփանում, ճօկ-ճօկ ընընգանէ անում, տինանում էտ տըղէն ընառչին* (ՀԺՀ, VII, 317):

ՃՕԿՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՃՕԿԷԼ-ի: *չբ.* 2. Մեկուսանալ, առանձնանալ, բաժանվել: *Մընթնըմ ա, էտ Դարուշդարարանդան ճօկվում ա, քընանում...* (ՀԱԲ, 15, 83): 3. Տարբերվել, զանազանվել, տարբերակվել: *Ըտըրա հէտի էլ տընռնօնը քընրէրումըն ա կէնում, վար քընրէրան ճօկվէ վուչ* (ԱԱ, 64):

ՃՕՂՆԸ - *տե՛ս* ՃԷՂՆԸ:

ՃՕՆԴ - *գ.* Ծայր, եզր: *Քընդիրին մին ճօնդան վէր փընռնիս, մընացածը կընլական ա* (ԱԲԲ, 101):

- Ճունդան փընռնիս, յէրգինքը յընր ինիս - Շատ վարար՝ հորդ է (անձրեւի, ձյան, կարկուտի մասին): *Ծանն ա կամ, հինչ ծանն, լընիա ճունդան փընռնիս, յէրգինքը յընր ինիս* (Բ):

- Ճօնդը ընրամ չի - 1. Շատ երկար է: *Գանբա, հինչ գանբա, ճօնդը ընրամ չի* (Բ): 2. Ասում են խճճված՝ ձգձգվող՝ երկար ժամանակ պահանջող գործի մասին: *Էս տօնը շինում ընք, շինում, հանան ճօնդը ընրամ չի* (Բ):

- Ճօնդը ճունդէն հըսցընէլ - Մի կերպ ապրուստը հոգալ՝ յոլա գնալ՝ բավարարվել՝ հարմարեցնել: *Կընռվէն վախտը ժուղօվուրթը կընրէլիս չընն իլալ, թա ճօնդը ճօնդէն հըսցընին* (Բ):

- Ճօնդը պէց թողնէլ - Հարմար առիթը՝ հնարավորությունը կորցնել՝ բաց թողնել: *Կօրծը գընրվին բիդի անիս, ճօնդը վէր պէց թուղընցէր, էլ ամալ չի կալ* (Բ):

- Ճօնդը փընռնէլ, քինիլ - Որեւէ ուղղությամբ կողմնորոշվել եւ առաջ ընթանալ: *Հանլանվուրը ասմա.- Ճօնդը փընռնէ՛, քինի՛, հընդցան տանուս չի կաս* (Ջ):

ՃՕՆԴ-ՊՈՒՃԱԽ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ճօնդ-պուճախ չօնէ - Շատ է, մեծ է: *Շօշվա Ղալին խէրին ու շառին ճօնդ-պուճախ չօնի, վէր մին-մին շարիս, ըստէդան Հընդընստան կընիրսնի...* (ՋՏ, Ա, 17):

ՃՕՇԿ - *տե՛ս* ՃՕԺԿ:

ՃՕՌԻ - *տե՛ս* ՃՈՒՌԻ:

ՃՕՌ(Ն)ԷԳ - *տե՛ս* ՃՈՒՌ(Ն)ԻԳ:

ՃՕՌ(Ն)ԻԳ - *տե՛ս* ՃՈՒՌ(Ն)ԻԳ:

ՃՕՏ - *գ.* 1. Թռչնի ձագ: *Էտ վախտը տընռնան հարայ ըն տամ, վըր ճօտէրը դուզդունը տարավ* (ՆԼՂԺԲ, 106): 2. Կենդանու ձագ: *Էն փընլանգին ճօտէրը յընրա յընն պընրծնում, էտ ախճիգը Պարսէղէն պէց ա թողնում* (ՀԺՀ, V, 440): 3. *փղքշ.* Երեխա, մարդու զավակ: *Հանբանն էրկու ճօտ օնէ* (Բ): 4. *փխբ.* Փոքր բան՝ պտուղ, բանջարեղեն եւն: *Մին բընրընու ճօտ ա պուք տամ, լօբուն նընիրըտ իփանում* (Ջ):

- Ճօտէր անէլ - *տե՛ս* ՃՈՒՏԸՀԱՆԷԼ: *Մին դուզդուն մին ծառու յիրա պանն տիրանծ ա ինանում, ճօտէր ընրած* (ՀԺՀ, VII, 221):

- Ճօտէրը աշունքընն ըն հանշընվ անում/հընմբարում - Արդյունքը վերջում է երեւում:

- Ճօտէր չի ընական - *հեգն.* Խնայելու կարիք չկա: *Հանը ասմա.- Էտ դօջը մօրթէ, օտինք, ճօտէր չի ընական* (Ջ):

- Ճօտը ծուվումընն ա մանիլանում անում/սանս անում - Մարդու բնավորությունը ի սկզբանե է դրսեւորվում:

- Ճօտու ճիրանման - Փոքր, վտիտ, փոքրամարմին, ցածրահասակ (մարդ, կենդանի, իր եւն): *Թանզգան հարթնընն էլ հինչ համրթնը, մին ճօտու ճիրանման ա* (Բ):

ՃՕՐԷ - *տե՛ս* ՃՕՐԷ:

ՃՕՐԷ/ՃՕՐԷ/ՃՕՐԻ/ՃՕՐԻ *(գրբ. ջորի)* - *գ.* 1. Ձիու եւ էշի խառնածին կենդանի՝ ջորի: *Մանրդ ախպէրը էտ օխտը ճօրէն յօր ա ունէս, կաս ուրանց տօն*

(ՀԺՀ, V, 295): 2. *փխբ.* Համառ՝ կամակոր մարդ: *Իզէն ճՕրէ յա, վէր ասալ ա, բիդի յօր օնէ* (Ձ): 3. *փխբ.* Խորամանկ մարդ: *Կ'ամփ'ունց Ջօրիկը ճՕրէ յա, կարէլ չըս խամփիս* (Բ):

- ՃՕրՈՒն հըրցըրէն՝ քու հար հու վա՞, ասից՝ ի(մ) մար ծին ա - Ամեն մեկը ձգտում է թաքցնել իր թերությունները եւ ներկայացնել առավելությունները:

- ՃՕրուն պիհիրը վէր տ'ուս պըրՕնէ, առաչ ՈՒրԱՆ նի կըկ'ա - Մեկին զսպող արգելքը վերանալու դեպքում նախ ինքը կըտուժի:

- ՃՕրու պիճ - *տե՛ս* ՃՕՐԷ (3):

ՃՕՐԻ - *տե՛ս* ՃՕՐԷ:

ՃՕՐԻ - *տե՛ս* ՃՕՐԷ:

ՃՕՐՏ/ՃՈՒՐՏ *(գրբ. ճորտ (փոքրավոր, սպասավոր)* - *գ.* 1. Ճորտատիրական իրավունքով կալվածատիրոջը պատկանող անազատ մարդ, ճորտ: *Խանէն ճօրտէր շատ ա ինՈՒմ* (Ձ): 2. *փխբ.* Մեկի քմահաճույքին գերի դարձած մարդ: *Իզէն հինչ տըղամարթ ա՞, կընգանը ճօրտըն ա* (Բ):

ՃՕՐՏՔԸՔԸՇԻ - *տե՛ս* ՃՈՒՐՏՔԸՔԸՇԻ:

Մ

ՄԱ - 1. *ձ.* Ուլերի՝ գառների արձակած ձայնը: *ՀՕլէրը մըկըկամ ըն՝մա՛, մա՛* (Բ): 2. *գ. մնկ.* Ուլ, գառ: *Խօխան ծէրքը մը՝կնում ա բիդի հՕլը, թա.- Մա՛ն ըմ օգՈՒմ* (Ձ):

- Մա՛ անէլ - Ուլի՝ գառան ձայն հանել: *Պըլըպուդին լիհա՛ վէր մա՛ յա ընէս, դա՛ստի էտ խօխան ըսէս ա.- Չօ՛ռ, շան տըղու անդար...* (ԼՂԲ, 397):

- Մա՛ ըրած - Որեւէ բանի պատրաստ՝ համաձայն: *Դէ Հարօն էլ էն ա մա՛ ըրած, լ'ըհա վէր ասում ըն, դա՛ստի ք'ՈՒնում ա* (Ձ):

ՄԱԳԱՋԻՆ - *տե՛ս* ՄԱՂԱՋԻՆ:

ՄԱԳԱՋԻՆՉԻ - *տե՛ս* ՄԱՂԱՋԻՆՉԻ:

ՄԱԳԱԼ *(գրբ. մակաղ)* - *գ.* Անասունների, հատկապես ոչխարների մակաղելը՝ մակաղելու տեղը: *Մա՛գ'ալը վէր ինի վէչ, վըխճըրնէն իրը՝վէն տակէն կըկըտօրվին* (Բ):

- Մա՛գ'ալ անէլ/տալ - Անասուններին, հատկապես ոչխարներին ստվերոտ տեղ հավաքել՝ հանգստի, շոգից պատսպարվելու եւն համար: *Պիծի ախպէրը պիրիս ա վըխճըրնէն ծառէն տակէն մա՛գ'ալ ընէս, ինք'ը քօն ինիս* (Ձ):

- Մա՛գ'ալ ինիլ/տը՝ռնալ - Հանգստի՝ շոգից պատսպարվելու եւն համար ստվերոտ տեղ հավաքվել: *Լ'ըհա վէր հիյվընէն մա՛գ'ալ ըն ինՈՒմ, չօբանը նի յա մընում ծըմակը, վէր մըհակ կըտըրէ* (Ձ):

ՄԱԳԱՋԻԼ - *տե՛ս* ՄԱՆՋԻԼ:

ՄԱԳՆԻՍ - *տե՛ս* ՄԱՂՆԻՏ:

ՄԱԳՆԻՏ - *տե՛ս* ՄԱՂՆԻՏ:

ՄԱՂ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մա՛ղ ըղնէլ - Ոգեւորվել: *Մարթը վէր ըտի յա ասում, կընէգը մա՛ղ ա ըղնում* (Ձ):

ՄԱՂԱԹ/ՄՈՒՂԱԹ *(թրք. müddet (ժամանակ)* - *տե՛ս* ՎԱԽՏ:

ՄԱԴԱՄ *(ռուս. мадам, ֆր. madame)* - *գ. հեգն.* Տիկին: *Մարթը ասմա.- Մա՛դամ, սը՝ռտըտ հինչ ա՞ օգՈՒմ* (Բ):

- Մադամ բիզ-բիզ/թէփուռ - Մոդայամոլ կին: *Այան ասմա.- Միհէնգ'վա հարթնէրը լօխ մադամ բիզ-բիզ ըն, ըտըրանց անավ տօն պահող չինիլ* (Բ):

ՄԱԴԱՆ *(արաբ., թրք. maden, պրս. mādān)* - *գ.* Հանքանյութ պարունակող վայր: *Էտ մարթը հըղէ յա ինՈՒմ բիդի վը՝սկուն մա՛դանը* (ՀԺՀ, V, 436):

ՄԱԴԱՐ *(թրք. madar)* - *ած., գ.* Ծնողների միակ զավակը հանդիսացող, մինուճար: *Բաղէս չօրս կ'ՈՒսը վարթ ա, իմ յարըս մադար մարթ ա...* (ԼՂԲ, 15):

ՄԱԴԱՐ-Գ'ՈՒԴԱՐ - *տե՛ս* ՄԱԴԱՐ: *Մին օր էլ մը՝ռավ էտ քաղաքին մին շատ հարուստի ախճիգ', ինք'ը էլ մադար-գ'ՈՒդա՛ր, մօրը-հօրը աշկէն լ'ուսը* (ՀԺՀ, V, 232):

ՄԱԴԻԹ - *տե՛ս* ՄԱՏԻՏ:

ՄԱԴՅԱՆ/ՄԱՅԴԱՆ *(գրբ. մատեան)* - *տե՛ս* ՂԸՍԸՐԱՂ:

ՄԱՁ[1] - *տե՛ս* ՄԱՋ[1]:

ՄԱՁ[2] *(ռուս. мазь)* - *գ.* Մաշկին քսելու յուղերի ու զանազան դեղամիջոցների խառնուրդ, քսուք: *Միհէնգ'վա հարթնէրը կավը քը՝թէլիս էլ ըն ծիրքըրնէն մազ քըսում* (Բ):

ՄԱՁ - *տե՛ս* ՄԱՋ[1]:

ՄԱՁԱ *(պրս. māze, թրք. meze)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՉԱՆՈՒՁ: 2. Խմիչքի հետ գործածվող ուտելեղեն: *Կ'հինուն մա՛զանն ծՈՒկունը ըն ա* (Բ):

ՄԱՁԱԼՈՒ *(թրք. mazalu)* - *ած. տե՛ս* ԱՁԱԼՈՒ-ՄԱՁԱԼՈՒ:

ՄԱՁԱՂ - *տե՛ս* ՏԸՆԱՁ: *Շէնին ժըղովուրթը ըսկըսում ըն մազաղ անէլը, Հիմբա՛նցին անումը տինՈՒմ ՊՈՒլըկըրէ* (ԱԱ, 79):

ՄԱՁԱՂՉԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԱՁՉԻ:

ՄԱՁԱՄԸԹԷՐ(ՈՒՄ) - *տե՛ս* ՄԱՁ'ԱՄԸԹԷՐ(ՈՒՄ):

ՄԱՁԱՄԸԹԷՐ(ՈՒՄ) - *տե՛ս* ՄԱՁ'ԱՄԸԹԷՐ(ՈՒՄ):

ՄԱՁԱՆՂԱ՛Ն/ՄԱՁԱՆՏԱ՛Ն *(պրս. māzändā)* - *գ.* Սահմանված գին, սակագին: *Թիփլիզու ըխճըկօրանցը մա՛զանդանն հանց քը՝շացալ ա, վէր մՈՒշտանրին առանց փող էլ թամահ չանըմ, վէր տանի* (ՋՏ, Ա, 120):

ՄԱՁԱՆՏԱ՛Ն - *տե՛ս* ՄԱՁԱՆԴԱ՛Ն:

ՄԱՁԻ - *տե՛ս* ՄԱՁ'Ի:

ՄԱՁԻ - *տե՛ս* ՄԱՁ'Ի:

ՄԱՁԿԷՐ - *տե՛ս* ՄԱՁ'ԿԷՐ:

ՄԱՁԿԷՐ - *տե՛ս* ՄԱՁ'ԿԷՐ:

ՄԱՁՄԱՆ - *տե՛ս* ՄԱՁ'ՄԱՆ:

ՄԱՁՄԱՆ - *տե՛ս* ՄԱՁ'ՄԱՆ:

ՄԱՁ'/ՄԱՁ/ՄԱՋ[1] *(գրբ. մազ)* - *գ.* 1. Մարդու եւ կենդանիների մաշկի վրա աճած թելանման եղջերային գոյացություն, մազ: *Էծին մա՛գը խօգ'ում ա, մին լ'ավ դՕշանկ շինում* (Ձ): 2. Մարդու գլխի մազեղեն ծածկույթը, հեր, վարս: *Էտ ըխճըկանըն էլ էրկան մա՛գէր ա ինՈՒմ* (Ձ): 3. *փխբ.* Բույսերի մազմզուկ: *Խըմբարէն մա՛գէրը իփՈՒմ ա, ճՈՒրը խըմում* (Ձ): 4. *փխբ.* Մազի նման շատ բարակ՝ նուրբ բան: *Հանը ասմա.- Էտ հինչ կէ՞մնը, մա՛գ' ա* (Ձ):

- Մա՛գ'ա կախ իլանՕ - Խիստ վտանգավոր՝ օրհասական վիճակում: *Հիվանդը էն ա մա՛գ'ա կախ իլանՕ* (Բ):

- Մա՛գ'ան ծիք' տաս՝ յը՝ղ կըկաթէ - Ասում են գեր՝ պարարտ անասունների մասին:

- Մա՛գ'ան մինըն էլ չի տՈՒրՈՒր կ'ամ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր նեղ իրավիճակներում չեն շփոթվում, չեն հուզվում, շատ սառնասիրտ են:

- Մա՛գ'ան յը՝ղ կաթէլ - Գեր՝ պարարտ լինել (անասունների մասին): *Խօգ', հինչ խօ՞գ', մա՛գ'ան յը՝ղ ա կաթում* (Բ):

- Մա՛գ'ա պըրՕնէլ - Փորձանքից՝ աղետից հազիվհազ պրծնել, մազապուրծ լինել: *Մաշինը ընգավ ծՕրը, շօփէրը մա՛գ'ա պըրՕավ* (Բ):

- Մա՛գ'էրը բիզ-բիզ/դիք'-դիք' վը՝ՏՆՆը/ցը՝ց կէնալ - Սաստիկ վախենալ՝ զարմանալ: ... *Մընէլ աշկէս առաչը յէկէն ըստա խօխէնք'ը, կընէգ'ը, մա՛գէրըս դիք'-դիք' վը՝ՏՆՆը կացավ* (ԼՂԲՔ, 272):

- Մա՛գ'էրը ծՈՒն տը՝ռալ - *տե՛ս* Մա՛գ'էրը սիպտակէլ:

- Մա՛գ'էրը կուռնէրավը տալ - Սաստիկ ծեծել (կնոջը): *Էտ վէր ըսկանում ա, դա՛ստի նի յա հըսնում տօն, կընգանը փըռնում, մա՛գ'էրը կուռնէրավը տամ* (Ձ):

- Մա՛գ'էրը յէլք'ան անէլ - Մազերը գլխին փնջաձեւ՝ հովանոցաձեւ հավաքել եւ կապել (կանանց մասին): *Հէրիք'-*

նազը մազ՝էրը յէլք՝ան ա անում, տ՚ուս կ՝ամ (Ձ):

- Մազ՝(էր)ը սիպտակ - Ծեր: *Մազ՝էրըտ սիպտակ մարթ ըս, համօթ չի՞, վէր ըտի խօսկ ըս ասում* (Բ):

- Մազ՝էրը սիպտակէլ - 1. Ծերանալ: *Շատ վախտ ա անց կէնում, էտ մարթին մազ՝էրը սիպտակում ա, մըրօքը իրկը-նանում, տը՝ռնում ա մին պառավ, մաշ-կան կըռացած մարթ* (Ձ): 2. Որեւէ գոր-ծում՝ բնագավառում մեծ փորձ ձեռք բե-րել, հմուտ դառնալ: *Մազ՝էրըս դ՚ուլգ՚ուր-պէնում ա սիպտակալ* (Բ):

- Մազ՝էրը ՝ուր՝՝ուր խառնէլ - *տե՛ս* Մազ՝ թաղէլ:

- Մազ՝էրը փուշըքաղ(վ)էլ - *տե՛ս* Մազ՝էրը բիգ-բիգ վը՝ենը կէնալ:

- Մազ՝էրը քանդիլ - Ողբալ, կոծել, սգալ: *Թաքավէրը էս վը՝ր ըսկանում ա, ըսկըսում ա մազ՝էրը քանդիլը, խուխու նըման լ՚ենց ինիլը* (ՆԼՂԺԲ, 44):

- Մազ՝ը գ՚՝ուլլ՚ենվ կէս անէլ - *տե՛ս* Մ՚ենվ՝ը մաչան կէս անէլ (1):

- Մազ՝ը էվ՝՝ուլ շինիլ (մինին) - Խիստ տանջել՝ չարչարել: *Ըսկէսուրը էտ հարթնանը մազ՝ը էվ՝՝ուլ ա շին՝՝ում* (Ձ):

- Մազ՝ը՝ էրկան, խը՝էլքը՝ կարճ - Ան-խելք, կարճամիտ (կանանց՝աղջիկների մասին): *Էս Սուղումունէն էլ մին մազ՝ը էրկան, խը՝էլքը կարճ կընէգ՝ ա ինիս* (Ձ):

- Մազ՝ը իրը՝սէն չուրանալ - Խիստ հյուծվել՝ նիհարել: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, մազ՝ը իրը՝սէն չուրացալ ա* (Բ):

- Մազ՝ը ծըռ(վ)էլ - Շատ թեթեւ վնաս հասնել՝ վնասվել: *Տա թա.- Ըրխըյին կաց, տըդէտ մին մազը էլ ա, ծըռվէլ չի* (ՀԺՀ, VII, 101):

- Մազ՝ը կակօղ - *տե՛ս* Ճ՝՝ուրը կակօղ:

- Մազ՝ը կըտրրած - *տե՛ս* Ծամը կը-տրրած:

- Մազ՝ը կըտրրէլ - *տե՛ս* Ծամը կը-տրրէլ:

- Մազ՝ը կօշտ - Կոշտ՝ կոպիտ բնա-վորություն ունեցող: *Մազ՝ը կօշտ կընէգ՝ ա իլ՚ալ Յէղիսաբէթը* (Բ):

- Մազ՝ը մազ՝ան ճօկէլ/տ՝՝ուս օնէլ - Ճարպիկ՝ աչքաբաց՝ հնարագետ՝ ուշա-դիր լինել: *Ռէ թաքավէրին տըղան էլ մազ՝ը մազ՝ան ճօկում ա, հունց կարող ա՞ էտքանըտ կըլ՚՝օխ չըղնէ* (Ձ):

Մազ՝ը մաչան կէս անէլ - 1. Կարողա-նալ լավ նշան բռնել, դիպուկ կրակել: *Վը՝ըսկան Ավէտը մազ՝ը մաչան կէս ա անում* (Բ): 2. Մեծ ճշգրտությամբ որոշել՝ գործել: *Համբօն լ՚ավ ուստա յա, մազ՝ը մաչան կէս ա անում* (Բ):

- Մազ՝ը չ՚՝ժիլ (մինին) - Մեկի՝ մի բա-նի համեմատությամբ արժեք չունենալ՝ ոչինչ չարժենալ: *Ըշխարքէս հըրըստո-թունը մէր Ղարաբաղա մազ՝ը չ՚՝ժի* (Բ):

- Մազ՝ը չ՚՝օր - *տե՛ս* Մազ՝ը կօշտ:

- Մազ՝ը պըկասէլ - *տե՛ս* Մազ՝ը ծըռ-(վ)էլ: *Մարթը ասմա.- Փարք՝ տօ Ըստու-ծէն, վէր իմ մ՚՝ազըս պըկասէ վէչ...* (ԱԱռ, 21):

- Մազ՝ը քախ՝՝ըր - *տե՛ս* Ա՚՝ՐՐ՝՝ունը քախ՝՝ըր:

- Մազ՝ թաղէլ - Մերձենալ, մտերմա-նալ, ընկերանալ (հին սովորությամբ յու-րաքանչյուրը իր գլխից՝ մարմնից մի մազ պոկելով՝ միասին թաղում էին, ինչը հա-մարվում էր մտերմանալու նշան): *Ըստը-րանք կընօխանց ըն մազ՝ թաղալ* (Բ):

- Մազ՝ին ծը՝ՐՐ՝ տալ/նի կ՚՝ալ - Թեկուզ աննշան չափով վնաս պատճառել: *Վայրն էն ա՝մինը էտ ըխ՝՝ՐՐ՝՝ կանը մազ՝ին ծը՝ՐՐ՝՝ տա, թաքավէրը դ՚՝ՐՐ՝՝ստի կախ կընտա* (Ձ):

- Մազ՝ին նը՝՝ՐՐ՝՝ը՝՝ էտ չըփօխէլ (մինին) - Մեկին՝ մի բան չափազանց հարազատ՝ թանկ՝ արժեքավոր համարել: *Թաքա-վէրը ասմա.- Յը՝՝ս վէշ մինին իմ ծիյիս մազ՝ին նը՝՝ՐՐ՝՝ը՝՝ փօխէլ չըմ* (Ձ):

- Մազ՝ մընալ - Քիչ մնալ: *Վը՝ՐՐ՝՝ մազ՝ ա մընամ, թա ծառը պուք կ՚՝ա, վը՝ՐՐ՝՝ ինգ՝ի, լօք ա տամ, յէր ին՝՝ում էն մին ծառը* (ՆԼՂԺԲ, 16):

- Մազ՝ պըլօկէլ - Կեղեքել, հարստա-հարել: *Մազ՝ պըլօկէլավ շատ մարթ ա համփա տը՝՝ռալ* (Բ):

- Մազ՝ պըկասէլ - 1. *տե՛ս* Մազ՝ը պը-կասէլ: 2. *տե՛ս* Մազ՝ մընալ: 3. Որեւէ բան պակասել, ինչ-որ չափով պակաս զգաց-վել: *Վէր ըմբարան մազ՝ էլ ար պըկա-սում, այան դ՚՝ստի գ՚՝ՐՐ՝՝ում ար* (Ձ):

- Մազ՝ պուք տալ - Շատ ժլատ՝ աչ-քածակ լինել, ժլատություն՝ աչքածա-կություն անել: *Հ՚՝ՐՐ՝՝բին մազ՝ պուք տալավ ա սաղ գ՚՝անքը ապըրալ* (Բ):

- Մազ՝ու մընչանք - Շատ քիչ, չնչին չափով: *Մարթ կա՝մազ՝ու մընչանք էլ չի ՝՝ուրՐՐ՝՝ մօրը հարգում* (Բ):

- Մազ՝ու նըման - Շատ բարակ՝ նուրբ: *Մին մազ՝ու նըման չաթու վա յօր օնում, էտ փ՚՝ՐՐ՝՝ դ կապում, շընլակում* (Ձ):

- Մըզ՝էրան ճընլօլանք ինիլ - Ապշել, զարմանալ, քարանալ: *Մէլիք-Շահնա-զարը մընաս ա ըրմացած, մըզ՝էրան ճընլօլանք իլ՚՝ենվ, թ՚՝ա հունց ա պը՝՝ՐՐ՝՝ալ ծին* (ԼՂԲ, 391):

- Մըզ՝էրէն հըմբարքավը (մին) - Շատ, անթիվ, անհամար: *Չօբանը ա-սում ա.- Կօզիմ, վէր ինձ մըզ՝էրէս հըմ-բարքավը մին վը՝՝ՐՐ՝՝ խճար ինի* (Ձ):

- Մըզ՝էրէն մօխէր շաղ տալ - *տե՛ս* Մազ՝էրը քանդիլ:

ՄԱՋ՝ԱՄԸԹԷՐ(ՈՒՄ)/ՄԱ՚՝ՋԱ՚՝ՄԸԹԷ-Ր(ՈՒՄ)/ՄԱՋԱՄԸԹԷՐ(ՈՒՄ) - *գ.* Գյուղա-ցիների կողմից այծի մազ մթերելը եւ որպես հարկ՝ պետությանը հանձնելը: *Մազ՝ամըթէրը սավէտին վախտըն ա իլ՚՝ալ ՝՝ադ՚՝ թ* (Բ):

ՄԱՋ՝Ի/ՄԱ՚՝ՋԻ/ՄԱՋԻ *(գրբ. մազեայ)* - *ած.* 1. Մազից պատրաստված՝ հյուսված՝ ոլորված, մազե: *Ղ՚՝ազ՚՝ար ապէրը ծէռքը քըցում ա, մազի չաթուն տ՚՝ուս օնըմ* (ՀԺՀ, V, 516): 2. *փխբ.* Շատ բարակ՝ նուրբ՝ նեղ: *Մին մազ՝ի կածան ք՚՝ուն՝՝ում ա էտ ըխ՝պիրին կօխկը* (Ձ):

- Մազ՝ի կարմունջ - 1. Ըստ կրոնա-կան պատկերացումների՝ մազից պատ-րաստված կամուրջ, որով պետք է անց-նեն հոգիները դատաստանի օրը: *Մըռ-նէլանը յը՝տը լօխ բիդի մազ՝ի կըրմուն-ջավը ընցընին* (Ձ): 2. Կիրճերի՝ ձորերի մեջ բնական՝ նեղ ու վտանգավոր կա-մուրջ: *Էտ ծ՚՝ՐՐ՝՝ումըն էլ մին մազ՝ի կար-մունջ ա ին՝՝ում* (Ձ): 3. *փխբ.* Վտանգավոր ուղի՝ ձեռնարկություն՝ գործ: *Հ՚՝ՐՐ՝՝ուլիվուրը ասմա.- Էտ ասածըտ մազ՝ի կարմունջ ա, քանէ ընգալ չըս կըրակու մաչ, ծը՝՝ՐՐ՝՝ քաշի* (Ձ):

ՄԱՋ՝ԿԷՐ/ՄԱ՚՝ՋԿԷՐ/ՄԱՋԿԷՐ - *գ.* Մա-զերի հիվանդություն, երբ մազերի ծայ-րերը ճեղքվում են եւ թափվում: *Թաքա-վէրին ըխ՝՝ՐՐ՝՝կանը մազ՝էրը մազ՝կէրան վէր ա տը՝՝ռնում, քըչըլանում ա* (Ձ):

ՄԱՋ՝-ՄԱՋ՝ - Գործածվում է կապակ-ցության մեջ:

- Մազ՝-մազ՝ անէլ - Մանրամասն ստուգել՝ փնտրել: *Հ՚՝ՐՐ՝՝կան մազ՝-մազ՝ ըն անում, էտ մուտանան քըթէնում չըն* (Ձ):

ՄԱՋ՝ՄԱՆ/ՄԱ՚՝ՋՄԱՆ/ՄԱՋՄԱՆ - *գ., ած.* Մազ մանող (արհեստավոր): *Մազ՝-մանը մազ՝ը մին քը՝՝ՐՐ՝՝ումը մանում ա, տամ ըտը՝՝ՐՐ՝՝ան* (Ձ):

ՄԱՋ՝-ՄՕՐԹԷ - *տե՛ս* ՄԸՋ՝ԸՄՕՐԹԷ:

ՄԱՋ՝ՈՒՏ/ՄԱ՚՝ՋՈՒՏ/ՄԱՋՈՒՏ - *ած.* 1. Վրան մազ ունեցող, վրան մազեր կպած՝ թափված: *Էտ մազ՝ուտ մահարման յօր ա օնում, իրը՝սը սիրփում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՄԸՋ՝ՄԱՋ՝ՈՒՏ:

ՄԱՋ՝ՔԱՇ/ՄԱ՚՝ՋՔԱՇ/ՄԱՋՔԱՇ/ՄԱ-ՂԱՇ - *գ.* Մարմնի՝ քթի՝ ականջի եւ մա-զերը մեկ-մեկ հանելու փոքրիկ ունելի: *Մէլիք՝ին կընէգ՝ը էլ էտ վախտը էն ա ին՝՝ում, մազ՝քաշը յէր կ՚՝ալ՚՝ենվ, օնքէրը քընդիլիս* (Ձ):

ՄԱՋՆԷՂ - *տե՛ս* ՄԱԾՆԷՂ:

ՄԱՋՆՈՒՏ - *տե՛ս* ՄԱԾՆՈՒՏ:

ՄԱ՚՝ՋՐՍ՚՝/ՄԱ՚՝ՐՋԱ՚՝ *(արաբ. mazra'a (արտ)* - *գ.* 1. Մշակելի հող: *Շինվ՚՝ենցէն առանց մ՚՝ազրա՚՝ կարէլ չի յօլլա ք՚՝ինի* (Ձ): 2. Բնակավայրից հեռու գտնվող գոմ՝

փարախ: *Ըտըրանց մաղրան էլ շէնան շատ ա ինահմ հըէռէ* (Ձ):

- Մաղրան ըղնէլ - *տե՛ս* Ըրամակ ըղնէլ:

- Մաղրան քըցիլ - *տե՛ս* Ըրամակ քըցիլ:

ՄԱՋՈՒԹ *(ռուս. мазут, թրք. mazut)* - *գ.* 1. Թորելուց հետո նավթից մնացող թանձր մնացորդը, մազութ: *Մազութը ածում ըն, նի կըցընում* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ կեղտոտ՝ սեւ բան: *Ըտըրա կ'ըէցը շծրէրըն էլ հինչ շծ՞ր, մազութ ա* (Բ):

ՄԱՋՈՒՏ - *տե՛ս* ՄԱՋՈՒՏ:

ՄԱՋՈՒՏ - *տե՛ս* ՄԱՋՈՒՏ:

ՄԱՋՈՒՐԱՐ - *տե՛ս* ՄՈՒՋՐԱՓ:

ՄԱՋՔԱՇ - *տե՛ս* ՄԱՋՔԱՇ:

ՄԱՋՔԱՇ - *տե՛ս* ՄԱՋՔԱՇ:

ՄԱՋՕԼ *(ռուս. мазоль)* - *գ.* Մարմնի վրա մաշկի կոշտացած տեղ՝ կոշտուկ: *Էնքան քար ա քանդալ, ծըէրքէրը սաղ մազօլ ա* (Բ):

- Մազօլ տըէռնալ - Կոշտուկ առաջանալ, կոշտանալ, կարծրանալ: *Էնքան վընընտէպէգ շօռ ա յըէկալ, վընընտակէրը մազօլ ա տըէռալ* (Բ):

ՄԱԹ[1]/ՄԱԹ[1]/ՆԱԹ/ՆԱԹ *(թրք. mət (հյութ)* - *գ.* Եփելով թանձրացած պտղի հյութ, թանձր եփած քաղցու: *Մին աման մաթ ա ածում, տինում դունադէն ըռաշկէն* (Ձ):

- Մաթը կաթել - 1. Հասած պտղից հյութ կաթել: *Թծզը հըսալ ա, մաթը կաթում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Պայմանները հասունանալ, որեւէ բանի պատրաստ լինել՝ կարիքը զգալ: *Ըխճըկանընտ խէ մարթու չը՞ս տամ, էն ա մաթը կըթէլիս* (Ձ):

ՄԱԹ[2]/ՄԱԹ[2] *(արաբ., պրս. mat (զարմացած, ապշած)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մաթ մընալ - Խիստ զարմանալ՝ զմայլվել՝ ապշել: *Սիմօնը մընըմ ա մաթ մընացած, ըշկէրին հըվատըմ չի...* (ԼՂԲ, 307):

ՄԱԹ[1] - *տե՛ս* ՄԱԹ[1]:

ՄԱԹ[2] - *տե՛ս* ՄԱԹ[2]:

ՄԱԹԱԼ - *ածական.* Մոլոր, շիվար, պարապ: *... Յէշում ա տէսնում ըռըշկէն մի ճօխտ յէզնը լըծած, մաթալ* (ՀԱԲ, 15, 42):

- Մաթալ անէլ - Մեկին անտեղի զբաղեցնել՝ մոլորեցնել, ջթողնել, որ իր իր գործը շարունակի: *Դէրվիշը ըտըրանց մաթալ ա անում, հօնձը մընամ ա կէսատ* (Ձ):

- Մաթալ ինիլ/մնալ - 1. Մոլորվել, շիվարել, ինչ անելը չիմանալ, պարապ մնալ: *Ք'օխվան կըրթիս ա, մընաս մաթալ...* (ԼՂԲ, 380): 2. *տե՛ս* Մաթ մընալ: *Մէլիք-Շահնազար աղան մընաս ա մաթալ, քար կըտրած, արմանք-զարմանք տարած* (ԼՂԲ, 394):

ՄԱԹԱԼ-ՂՈՒԹԱԼ - *տե՛ս* ՄԱԹԱԼ:

ՄԱԹԱԲ/ՄԱԹՏԱԲ/ՄԱՔ'ՏԱԲ/ՄԱՀՏԱԲ *(արաբ. mutbağa, պրս. motbeğe (նպատակ)* - *գ.* Քմահաճույք, կամայական ցանկություն: *Էտ կընգանը մաթաթաբը էն ա ինահմ, վէր մարթը տըէռնա հուրան նօքարը* (Ձ):

- Մաթաթաբը թըմամէլ - Քմահաճույքը՝ ցանկությունը կատարվել: *Թաքավէրը ասմա.- Հինչը օգում ա՝ տըվէք', ըտըրա մաթաթաբը մինչը'էվ վէր թըմամէ վէջ, սուա չի ընական* (Ձ):

- Մաթաթաբը կօրկու տինիլ - Իր քմահաճությամբ՝ ցանկությամբ առաջնորդվել: *Տանը հարթանը վէր մաթաթաբը կօրկու տիրավ, էն տօնը տօն չի տըէռնալ* (Բ):

ՄԱԹԱՀ/ՄԱԹՏԱՀ/ՄԱՔ'ՏԱՀ/ՄԱՀՏԱՀ *(արաբ. meta (ապրանք), թրք. matah)* - *ածական.* Գնահատելի, արժեքավոր, գովելի: *... Յանի ախճիկը հինչ մաթաթահ ա՞, լըղար, հանց ա լըհա ալակուշկուշ ինի* (ՋՏ, Ա, 6):

ՄԱԹ-ՂՈՒԹ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մաթը-ղութը կըտըր(վ)էլ - *տե՛ս* Մաթ մընալ: *Ըստըղէս ժուղօվուրթը էտքանը վէր տըէսալ ա, մաթը-ղութը կըտըրած՝ ծէն ա տուվալ- Բօլ թա՛ն, բօլ թա՛ն...* (ԱԱ, 20):

ՄԱԹՏԱԲ - *տե՛ս* ՄԱԹԱԲ:

ՄԱԹՏԱՀ - *տե՛ս* ՄԱԹԱՀ:

ՄԱԺՂՕԼ - *տե՛ս* ՄԱՉՂՕԼ:

ՄԱԼ *(արաբ. māl)* - *գ.* Ապրանք, ունեցվածք, հարստություն: *Ըստըրանց էլ շատ մալ ա ինահմ* (Ձ):

ՄԱԼԱ *(պրս. mala)* - *գ.* Ծեփը պատին քսելու՝ սվաղելու գործիք, ծեփիչ: *Սըվաղչին առանց մալա հինչ ա՞նէ* (Ձ):

- Մալա տալ/քաշիլ - 1. *տե՛ս* ՍԸՎԱՂԷԼ: 2. *տե՛ս* Կապ տալ:

ՄԱԼԱԳ'/ՄԱԼԱՔ' - *տե՛ս* ՀՈՒՐԻ-ՄԱԼԱԳ':

ՄԱԼԱՂԷՑ *(ռուս. молодец)* - *տե՛ս* ԱԼԸՂԱՂՕՆՈՒՄ: *Հա,- ասըմ ա,- լ'ավ ըս ըրալ, շատ լ'ավ ըս ըրալ, մալադէց* (ԲՀԲ, 67):

ՄԱԼԱԿԱՆ *(ռուս. малакан)* - *գ.* Ռուս աղանդավորության մի տարատեսակի հետեւորդներ, որոնց մի մասը բնակություն է հաստատել Ղարաբաղի եւ հարակից տարածքներում: *Ղըրաղբուջաղան մին սանս ա կ'ամ, թա մին կըլըմբոս մի քանէ հոնք'ըվէրթի ա դարկալ մին մալականու շէն, վէր ռուսէրէն խօսէլը սըվէրին...* (ՋՏ, Ա, 202):

ՄԱԼԱՄԻՇ/ՄԸԼԱՄԻՇ/ՄԸԼԸ(ԼԸ)ՄԻՇ/ՄԻԼԸՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մալամիշ անէլ - Վհատեցնել, ընկճել, հոգեպես տառապել տալ: *Ըստըրա խուսկէրքը ըխճըկանը մալամիշ ըրէն* (Ձ):

- Մալամիշ ինիլ/կ'ալ/տըէռնալ - Վհատվել, ընկճվել, հոգեպես տառապել: *Ըշտըէղ ք'ընըմ ըս՝ շո՞ւտ յէք, յարըտ մալամիշ կինի* (ԼՂԲ, 116):

ՄԱԼԱՆՉ *(հ.ե. *mel-)* - 1. *գ.* Սանդերքի վրայից հանվող գզած բրդի փունջը, որ պատրաստ է մանելու: *Շաման իվիլացածը էլ սանդէրքին ճաղէրը կըքըսար, վէր ընջօտին վէջ, մալանչնէն խարաբ տըէռնան* (ՋՏ, Բ, 100): 2. *տե՛ս* ՄԸԼԸՆՉԸ'ՆԷ: 3. *ածական.* Մի մալանչի չափ: *Մին մալանչ պո՞ւրթ ա տամ էտ կընգանը* (Ձ):

ՄԱԼԱՍ - *գ.* 1. Մեծահատ նռան տեսակ: *Մալասը լ'ավ նօռն ա* (Բ): 2. Չհասունացած թթու պտուղ: *Խօխան մալաս կէրավ, փօրը ցավից* (Բ):

ՄԱԼԱՍՕՆՆԻ *(ռուս. малосольный)* - *գ., ածական.* Թթու դրած, սակայն դեռ լավ չթթված (վարունգ, լոլիկ եւն): *Մալասօնին թօթէն ըրաղէն մաղան ա* (Բ):

ՄԱԼԱՎ/ՄԱԼԱԼԱՎ/ՄԷԼԱՎ/ՄՕԼԱՎ *(արաբ. mel (հույս)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մալավ անէլ/կընցընէլ/պահէլ/քընցիլ - Մեկին անտեղի վստահեցնել՝ հուսադրել: *Ըստըրանք էտ խ'ըղճ մարթին մալավ ըն անում, դարկում* (Ձ):

- Մալավ ըղնէլ/ինիլ/կէնալ - Անտեղի հավատալ՝ հուսադրվել՝ վստահանալ: *Էտ կընէգ'ը մալավ ա ըղնում, ծին տամ էտ տըղէն* (Ձ):

ՄԱԼԱՐ - *տե՛ս* ԽԸ'ՂՃ (3):

ՄԱԼԱՐՅԱ *(ռուս. малерия)* - *գ.* Ճահճատենդ, մալարիա: *Մալարյան փիս հիվընդութուն ա* (Բ):

ՄԱԼԱՔ' - *տե՛ս* ՄԱԼԱԳ':

ՄԱԼԲԱՔ'Ի - *տե՛ս* ՆԱԼԲԱՔ'Ի:

ՄԱԼ-ՂՕՎԱԼԱԹ - *տե՛ս* ՄԱԼ:

ՄԱԼԻԳ' - *տե՛ս* ՄՈՒՐԱՋ:

ՄԱԼԻՆԱ *(ռուս. малина)* - *գ.* Վարդազգիների ընտանիքին պատկանող փշոտ թփաբույս եւ նրա պտուղը, մոռ: *Մալինան լ'ավ բար ա* (Բ):

ՄԱԼԻՐՕՎԸՆ(Ն)Ի *(ռուս. малированный)* - *ածական.* Արծնապատ, էմալապատ: *Այան մալիրօվընընի ղըզղանում խօրաձ չար իփհ՞ում* (Բ):

ՄԱԼԼԱՎ - *տե՛ս* ՄԱԼԱՎ:

ՄԱԼԼՕՐ/ՄԱԼՕՐ - *մ., գ.* Վաղը չէ, մյուս օրը չէ, մյուս օրը չէ, մյուս օրը: *Դանրգին ասմա.- Մալլօր կըկաս, տանիս* (Ձ):

ՄԱԼՀՈՐԻՍԻ - *տե՛ս* ՀԱՄՓԱ:

ՄԱԼՄԱԼԱԹ *(ռուս. мармелад, ֆր. marmelade)* - *գ.* Շաքարով, պտղահյութով եւն պատրաստվող քաղցր ուտելիք,

մարմելադ: *Խօխէնքը մալմալաթ շատ ըն սիրում* (Բ):

ՄԱԼՅԱԹ/ՄԱՀՅԱԹ/ՄԱՐՅԱԹ - *տե՛ս* Կ՚ԻՆ:

ՄԱԼՅԱՐ *(ռուս. маляр)* - *գ.* Շենքերի պատերի՝ դռների եւն ներկելով զբաղվող արհեստավոր, ներկարար: *Թաքավէրը էտ վէր տը՛սնում ա, հըրամանք ա տամ, վէր մալյարին տանին կախ տան* (Ձ):

ՄԱԼՈՒԼ - *տե՛ս* ՄԱԼՈՒՐ:

ՄԱԼՈՒԼ-ՄԱՇԿՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԱԼՈՒՐ-ՄԱՇԿՈՒՆ:

ՄԱԼՈՒՐ/ՄԱԼՈՒԼ *(գրբ. մոլոր (մոլորված)* - *տե՛ս* ՄԱԼՈՒՐ-ՄԱՇԿՈՒՆ:

ՄԱԼՈՒՐ-ՄԱՇԿՈՒՆ/ՄԱԼՈՒԼ-ՄԱՇԿՈՒՆ *(թրք. melül (տխուր) + muşkul (դժվարություն)* - *ած., մ.* Տխուր-տրտում, տխուր ու մոլոր: *Էտ տըղան էլ մալ՚ուր-մաշկ՚ուն տուս ա կամ, տօն-տը՛ղ, հաւրմար, կընէգ՚-խօխա թօղում, կըլօխ յօր օնըմ, ք՚ընամ* (Ձ):

ՄԱԼՕՐ - *տե՛ս* ՄԱԼԼՕՐ:

ՄԱԽԱԹ *(գրբ. մախաթ)* - *գ.* Ծայրը կոր մեծ ասեղ, որով կարում են տոպրակները՝ ջվալները՝ համետը եւն: *Մախաթը յօր ա օնում, էշին փալանը կարում* (Ձ):

- Մախաթը միշուկումը/չըվալումը կ՚ը՛ղվէլ/փըրթակվէլ չի - Ակնհայտ բանը թաքցնել հնարավոր չէ:

- Մախաթ կօլ տըված (շօն) - *տե՛ս* Ասը՛ղ կօլ տըված (շօն):

ՄԱԽԱՌ *(արաբ. maxul-lanu (հաստ չվան)* - *գ.* 1. Սայլի լծակները միացնող փայտե գամ՝ փական: *Ք՚ինամ ա, վէր մախառ շինիլ տա* (Ձ): 2. Փոքրիկ սրածայր փայտիկ՝ զանազան գործածությունների համար: *Մին մախառ ա յօր օնում, ըսքըսում խընջըլօզ քանդիլը* (Ձ):

- Մախառը տալ - Դուռը հետեւից կողպել: *Նի յա մընէս տօն, մախառը տաս, քօն ինիս* (Ձ):

ՄԱԽԱՐԻԲ/ՄՈՒԽԱՐԻԲ - *գ.* Քար տաշելու գործիք: ... *Չար կընէգը կ՚ամ ա, տէսնում մին քարտաշ, մախարիբը ծէռքին, քար ա տաշում* (ՀԺՀ, VI, 692):

ՄԱԽԹԱՆՔ *(գրբ. մաղթանք (աղոթք, աղաչանք, բարեխոսություն)* - *գ.* Բարեմաղթություն, բարի ցանկության արտահայտություն, մաղթանք: *Մօրը մախթանքը ամմէն հինչ ա՚ժի* (Ձ):

ՄԱԽԹԷԼ *(գրբ. մաղթեմ (աղոթել, աղաչել, բարեխոսել)* - *նբ.* Մեկին կամ որեւէ բանի բարի ցանկություն արտահայտել, բարեմաղթել, մաղթել: *Պառավը ըտըրանց հաճօղութի՚ն ա մախթում, ք՚ինամ* (Ձ):

ՄԱԽԼԱՍ *(արաբ. xelas, թրք. məxləs (վերջիվերջո)* - *վ.* Ինչեւիցե, ինչ որ է: *Է՚հ, մախլաս, յը՛ք, միհէնգ՚ էլ ք՚ըզանա խօսինք՚* (Ձ):

ՄԱԽԼԱՎԱ - *գ.* 1. Քուրջ, լաթ, ցնցոտի: *Մին մախլավա յա յօր օնում, քըցո՚ւմ ըտըրա յըրա* (Ձ): 2. *փխբ.* Փափուկ՝ կակուղ բան: *Հինչ տա՚՚նծ, մախլավա յա* (Բ):

- Մախլավա շինիլ - *տե՛ս* Մըռամօշ շինիլ:

- Մախլավա տը՛ռնալ - *տե՛ս* Մըռամօշ տը՛ռնալ:

ՄԱԽԾ/ՄԱԽՑ/ՄԱՂԾ/ՄԱՂՑ *(գրբ. մաղծ)* - *գ.* Դառը՝ դառնահամ բան, լեղի, մաղձ: *Շըլօրը հա՚՚լա՚՚ շատ ա խակ, մաչը մախծ ա* (Բ):

- Մախծը վէր ածէլ - Բարկությունը՝ զայրույթն արտահայտել: *Կամ ա տօն, կընգանը յըրա ճըղճըղամ, մախծը վէր ածում* (Ձ):

ՄԱԽԾՕՏ/ՄԱԽՑՕՏ/ՄԱՂԾՕՏ/ՄԱՂՑՕՏ - *ած.* 1. Մաղձ պարունակող: *Մախծօտ թուքըշիգ՚՚ը կըտօրում ըն, իփո՚՚ւմ* (Ձ): 2. *փխբ.* Չար, նախանձ: *Մախծօտ մարթ ա Իսակը* (Բ):

ՄԱԽՄԱՐ - *տե՛ս* ՄԱԽՄՈՒՐ:

ՄԱԽՄԱՐԻ/ՄԱԽՄՈՒՐԻ - *ած.* 1. Թավշից պատրաստված, թավշե: *Մա՚՚խ-մա՚՚րի շօ՚՚րէրը կ՚ը՛նում ա, ք՚ինամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Նուրբ, քնքուշ, դուրեկան: *Մա՚՚խ-մա՚՚րի ջան օնէ* (Բ): 3. *փխբ.* Ախորժելի, լավ, հաճելի: *Մա՚՚խմա՚՚րի չայ ա քըցո՚՚ւմ Անուշ աքէրը* (Ձ):

ՄԱԽՄՈՒՐ/ՄԱԽՄԱՐ *(արաբ. maxmar, թրք. maxmur)* - 1. *գ.* Նուրբ ու խավոտ երեսով կտոր, թավիշ: *Էրկու մէտըր մա՚՚խմո՚՚ւր ա ինք՚ օնում, դարկում նը՚ըշ-նածէն հը՛տէ* (Ձ): 2. *ած. փխբ.* Փափուկ, նուրբ: ... *Սիպտակ մա՚՚խմո՚՚ւր ծը՚՚ծէրըտ ինձ հէտի բաղ ըս ըրալ* (ԼՂԲ, 150):

- Մա՚՚խմո՚՚ւր շինիլ - *տե՛ս* Մըռամօշ շինիլ:

- Մա՚՚խմո՚՚ւր տը՛ռնալ - *տե՛ս* Մըռամօշ տը՛ռնալ:

ՄԱԽՄՈՒՐԻ - *տե՛ս* ՄԱԽՄԱՐԻ:

ՄԱԽՑ - *տե՛ս* ՄԱԽԾ:

ՄԱԽՑՕՏ - *տե՛ս* ՄԱԽԾՕՏ:

ՄԱԽՕԽ/ՄՕԽՕԽ - *գ.* Ձավարով պատրաստվող ջրալի անհամ կերակուր: *Մախօխը ք՚ընիբու խօրա՚՚գ ա* (Բ):

ՄԱԽՕՐԿԱ *(ռուս. махорка)* - *գ.* Ցածրորակ ծխախոտ՝ մանրացրած տերեւների ու ցողունների ձեւով: *Էն հա՚՚մա՚՚ն դէրը կամ ա, մախօրկէն ամանը խըլո՚՚ւմ, յօր օնում, ք՚ինո՚՚ւմ* (ՀԺՀ, V, 349):

ՄԱԾԱԿԼԷՏ - *տե՛ս* ՄԱՏԱԾԻԿԸԼ:

ՄԱԾԻԿԼԷՏ - *տե՛ս* ՄԱՏԱԾԻԿԸԼ:

ՄԱԾՆԷՂ/ՄԱՁՆԷՂ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԸ՚ՂԱՆ:

ՄԱԾՆՈՒՏ/ՄԱՁՆՈՒՏ - *ած.* Վրան մածուն քսված, մածնով կեղտոտված: *Խօխան մածնուտ շո՚՚ւրէրավ կ՚ամ ա, ըղնում ըտըրա խըտէտը* (Ձ):

ՄԱԾՈՒՆ *(գրբ. մածուն)* - 1. *գ.* Մերանով կաթից ստացվող մթերք՝ մածուն: *Տէսնըմ ա ախճիգ՚ը ուրուրուցան տո՚՚ւս յէկավ, ամանէրին մածունը լօխ կէրավ, էլիա նի մըտավ ուրուրուցը* (ՀԺՀ, V, 53): 2. *ած. փխբ.* Դեռ չհասունացած՝ կաթնային վիճակում գտնվող (ցորենի մասին): *Ցօրէնը հա՚՚լա՚՚ մածուն ա* (Բ): 3. *տե՛ս* ՁԸՀՆՈ (4):

- Մածնէն թըթօ ասէլ - *տե՛ս* Էշին չու ասէլ:

- Մածնէն սը՛վ ասէլ - *տե՛ս* Սը՛վէն սիպտակ ասէլ, սիպտակէն՝ սը՛վ:

- Մածնու մէրան - Բանսարկու, խառնակիչ: *Ամմէն շէնում էլ մածնու մէրան մարթիք՚ կան* (Բ):

- Մածնու տօ՛, կըլօ՚՚խըտ քըսէ՛ - Ասում են, երբ մեկից վիրավորված՝ հրաժարվում են նրա առաջարկած բանից՝ քեզ լինի, չեմ ուզում:

- Մածնու քըսակավ ճէղաց ք՚ինօղ - Ժլատ: *Մածնու քըսակավ ճէղաց ք՚ինօղ մարթին անա հը՛ռէ բիդի շօռ տաս* (Ձ):

- Մածունը առանց փըչիլի օտէլ - *ծղր.* Քաջ՝ խիզախ լինել: *Հըլիվուրը ասմա.- Հա՛, ղօչչաղ տըղա յա, մածունը առանց փըչիլի յա օտում* (Ձ):

- Մածունը կատուն կէրավ, թակը՝ խօխան - Մեղավորի փոխարեն տուժեց՝ պատժվեց անմեղը:

- Մածունըն էլ ա փըչո՚՚ւմ, յը՛տնան օտում - Խիստ զգուշավոր է:

- Մածունը վէր տը՛ռնալ - Տրամադրությունը փչանալ՝ ընկնել: *Էտ վէր ըսկանում ա, խանէն մածունը վէր ա տը՛ռնում* (Ձ):

- Մածուն տը՛ռնալ - Թանձրանալ (հեղուկների մասնին): *Խաշը էնքան իփիլ բիդիս, վէր մածուն տը՛ռնա* (Բ):

ՄԱԿԱՌ/ՄԱԿԱՐ - *գ.* 1. Հարսանիքի ժամանակ փեսային ուղեկցող ազապ ընկերներից յուրաքանչյուրը, մակար: *Դէ էլ հի՚՚նչ. մըկըռնէն լօխ կուտուրվիս ըն, հու վէր էլ կըրէս ա, փըխչիս ա, կըլօ՚՚խը ըզըդէս* (ԱԱ, 36): 2. Առհասարակ հարսանիքի ժամանակ խնամիների կողմից հրավիրված անձ: *Տըղատարըն ա ըխճըկատարը մըսլըհաթ ըն անում, վէր մարթա քըսան մըկառա իվիլ պիրլա՚՚ն չըն* (Բ):

ՄԱԿԱՌԲԱՇԻ/ՄԱԿԱՐԲԱՇԻ - *գ.* Մակարների գլխավորը՝ ավագը, մակարապետ: *Հըրսանէք՚ը վառքառ անօղը մակառբաշին ա* (Ձ):

ՄԱԿԱՌՕՆ/ՄԱԿԱՐՕՆ *(ռուս. макароны, իտ. macarone, հուն. makaria)* - *գ.* Անալի խմորից բարակ ու երկար խողովակաձեւ եւն չորացրած սննդամթերք, մակարոն: *Միհէնգ մաղազինումը էն ա մակարօնը թայա տուված, ինք օնօղ չի կա* (Բ):

ՄԱԿԱՐ - *տե՛ս* ՄԱԿԱՌ:

ՄԱԿԱՐԱՆ - *գ.* Ընդարձակ հողակտորին կից փոքր հողակտոր: *Կամ ըն, էտ մակարանումը վէր կամ* (Ձ):

ՄԱԿԱՐԲԱՇԻ - *տե՛ս* ՄԱԿԱՌԲԱՇԻ:

ՄԱԿԱՐՕՆ - *տե՛ս* ՄԱԿԱՌՕՆ:

ՄԱՀ *(գրբ. մահ)* - *գ.* Մեռնելը, վախճան, մահ: *Մին քըշէր էլ մահըն ա կամ, թա. - Հազըր մինակ ըս, յէկալ ըմ, քէզ տանիմ* (ՆԱԲ, 64):

- Մահա պըրծընէլ - Փորձանքից մի կերպ ազատվել: *Տօնը պարան յըէկավ, Ասատուրըն ա կընէգը մահա պըրծէն* (Բ):

- Մահէն իրըսէն մընացած - Մահամերձ: *Մահէն իրըսէն մընացած մարթ ա Սիմօնը* (Բ):

- Մահէն հըտան շօռ կանալ - Ինքն իրեն վտանգի՝ մահվան ենթարկել: *Խըչատօրը էն ա մահէն հըտան շօռ կանլիս, մին օր էլ ծըմակումը ըղնական ա կանլու ճանգ* (Բ):

- Մահը կանալ - Մահը վրա հասնել, մահամերձ լինել: *Հարը ասմա.- Իմ մահըս յըէկալ ա, յըէս էլ կարէլ չըմ վէշ մին պէն անիմ* (Ձ):

- Մահ չինիլ - Անմեռ՝ անմահ լինել: *Ծառը ասմա.- Մարթ ախպէր,ինձ մահ չօնիմ, նըհախ տըէղան ջանէտ ջափա մէլ տալ* (Ձ):

- Մահվան վըէղը քըշըցընէլ - *տե՛ս* Մահ տալ:

- Մահ տալ - Սպանել, մեռցնել: *Կածակը շատէրէն ա մահ տուվալ* (Բ):

- Մահու յըրա - *տե՛ս* Մահէն իրըսէն մընացած: *Մին հըռակիր ա կամ էտ թաջիրնէրէն մինին յըրա, վէր կընէգըտ էն ա բալնիցումը, մահու յըրա յա* (ՀԱԲ, 15, 48):

ՄԱՀԱԼ - *տե՛ս* ՄԸՀԱԼ[2]:

ՄԱՀԱՍՈՒՐ - *տե՛ս* ՄԸՀԱՍՈՒՐ:

ՄԱՀԱՐՄԱ - *տե՛ս* ՄԱՀԸՐՄԱ:

ՄԱՀԱՐՄԱՑՈՒ - *տե՛ս* ՄԱՀԸՐՄԱՑՈՒ:

ՄԱՀԷՋՔ *(գրբ. մահիճք (մահվան անկողին))* - *գ.* Մահվան պատճառ: *Էտ կընէգը շատէրէն մահէջքըն ա տըէռալ* (Ձ):

ՄԱՀԸՐՄԱ/ՄԱՀԱՐՄԱ *(թրք. mahrama)* - *գ.* Երեսը՝ մարմինը՝ ամանները եւն սրբելու երկարավուն կտոր, սրբիչ: *Մահարման յօր ա ունէս, թա իրըսը սիրփի, տըսնաս՝յըրա մին մըծ վըրչէմը* (Ձ):

ՄԱՀԸՐՄԱՑՈՒ/ՄԱՀԱՐՄԱՑՈՒ - *գ., ած.* Սրբիչի համար նախատեսված (կտոր): *Հըրթնըցուվէն հըտէ մահըրմացու վէլ ըն ղըրկէս* (Ձ):

ՄԱՀԻՍ - *տե՛ս* ՄԱՅԻՍ:

ՄԱՀԼԱ/ՄԱՅԼԱ/ՄԸՀԱԼ[1] *(արաբ., պրս., թրք. mahalle)* - *գ.* 1. Թաղ, թաղամաս: *Վէրջը սաղ միհլին ղըրբըզէքը թըկէս ա, լօխ տանս ըն կաս, ուշանց տաս, քինիս* (ՀԺՀ, V, 249): 2. Տարածք, տիրույթ: *Ասում ըն, մին թաքավէր տանս ար յէկալ ուրան մըհալը՝ վէրս ընէլու* (ՀԺՀ, VI, 242): 3. Թաղի՝ թաղամասի բնակիչներ: *Ջանիլ ըխճըկէքըն էլ քիս ըն ծաղէգ քըղէս, էլիա յէրք ըսէլավ կաս, ուրանց մըհլին նըհէտ խըռնըվէս* (ՀԺՀ, V, 469):

ՄԱՀԼԱՄ *(արաբ. merhem)* - *գ.* Վերքը բուժելու մածուցիկ դեղամիջոց՝ սպեղանի: *Յէտնան պէրալ ըն ընդրա վըէռը մանլամ տիրանլ, սըղցըրալ* (ՀԺՀ, VI, 702):

ՄԱՀԼՈՒՄ *(արաբ., թրք. malum)* - *ած.* Երեւացող, նշմարելի, նկատելի, հայտնի: *Պիրում ըն էտ պօլիգը մին մանլում տըէղ թաղում, ուրանք քինամ շէնը* (Ձ):

- Մանլում անէլ - 1. Երեւալ, նշմարվել, նկատվել, պարզվել: *Թա հիշտէղ ա օգըմ քինի, մանլում չի անում* (ՀԺՀ, V, 63): 2. Ցույց տալ, նկատելի դարձնել, պարզել: *Կաքավը յըէրք ա ասում, մանլում անում ուրան քօլէն տըէղը* (Ձ):

- Մանլում ինիլ - *տե՛ս* Մանլում անէլ (1): *Մարթը յէշալ ա, թա.- Մրչ ախպէր, սըղացալ ա, տըէղըն էլ չի մանլում* (ԱԱ, 73):

ՄԱՀԼՈՒՃ/ՄԱՀԼՈՒՋ *(արաբ., թրք. mahluğ (գգած))* - *գ.* Մաքուր՝ բարձրորակ բամբակ: *Էրկու կիլօ մահլուճ ա ինք օնում, մանում* (Ձ): 2. *փխբ.* Նուրբ՝փափուկ բան: *Խօտ, հինչ խօ՞տ, մահլուջ ա* (Բ):

ՄԱՀԼՈՒՋ - *տե՛ս* ՄԱՀԼՈՒՃ:

ՄԱՀՅԱԹ - *տե՛ս* ՄԱԼՅԱԹ:

ՄԱՀՆԱ/ՄԸՀԱՆԱ *(պրս., թրք. behane)* - *գ.* Հնարովի՝ մտացածին պատճառ, պատրվակ, առիթ: *Դանվրիշը ամէն օր մին մըհանավ կանամ ա էս մարթին կօշտը, ասում, խօսում, լափ դուստանում* (ՀԺՀ, VI, 215):

- Մահնա փըռնէլ/քըցիլ - Պատրվակ՝ առիթ՝պատճառ բերել՝բռնել, պատրվակել: *Շարմաղը, մին պան մըհանա քըցած, տանս ա կամ տօռնը...* (ՆԼՂԺԲ, 30):

ՄԱՀՆԱ-ՇԱՀՆԱ - *տե՛ս* ՄԸՀՆԸ-ՇԱՀՆԱ:

ՄԱՀՈՒԼ - *գ.* Արտի՝ այգու առաջին բերքը: *Մահուլան պատառ աղում ըն, հաց թըխում, փօրցում* (Ձ):

ՄԱՀՎԷԼ *(գրբ. մահանամ)* - *տե՛ս* ՄԸՌՆԷԼ:

ՄԱՀՏԱԲ - *տե՛ս* ՄԱԹԱԲ:

ՄԱՀՏԱՀ - *տե՛ս* ՄԱԹԱՀ:

ՄԱՀՐԱԿ - *գ.* Փայտի՝ ձողի կտոր, որով ներկարարը խառնում է ներկը: *Մալյարը վէր մահրակավը թըխէս ա, ըտըրա ջընաղը սաղ կըրասկուտ ա տըռնաս* (Ձ):

ՄԱՀՐՈՒՄ *(արաբ., պրս., թրք. mahrum)* - *ած.* Որեւէ բանից զրկված, որեւէ բանի կարոտ: *Բաղընն էլ ծըէրքան ինք ըն օնում, Շափաղաթէն թօղնում մանրում* (Ձ):

ՄԱՀՐՈՒՄ-ՄԱՂԲՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԱՂԲՈՒՆ:

ՄԱՀՈՒԴ(Ը)ՎԱՐԻ/ՄՈՒՀՈՒԴ(ՈՒ)ՎԱՐԻ *(թրք. mahud)* - *գ.* Թաղիքանման խավով բրդյա կամ կիսաբրդյա հաստ կտոր՝ գործվածք: *Մահուդըվարի յա ինք օնում, մին լավ պէնջակ կարում* (Բ):

ՄԱՂ *(գրբ. մաղ)* - *գ.* 1. Ալյուրը՝ ընդեղենը մաղելու՝ փայտե շրջանակի վրա ամրացրած ծակոտկեն հյուսվածքով հարմարանք, մաղ: *Մաղը յօր ա օնում, ալլէրը մաղում* (Բ): 2. Մետաղալարե մեծ անցքերով ցանց՝հողը՝ավազը մաղելու համար: *Մաղը տինում ըն, ղումը մաղում* (Բ):

- Մաղավ անց կէնալ - Խիստ նիհարել, հյուծվել: - *Էտ հինչ ա՞ հանլըտ, մաղավ անց ըս կացալ* (Բ):

- Մաղավ անց կընցընէլ - Խիստ ընտրություն կատարել, մանրազնին ստուգել: *Խաչօն մաղէն ծակավը անց կընցըրավ, մին լավ ծի ճօկից* (Ձ):

- Մաղավ ճանր կընէլ - Ապարդյուն՝ անօգուտ գործ անել: *Խալխը հընրուստանում ըն, մէր Ալրտէմըն էլ սաղ օրը մաղավ ճանր ա կընում* (Բ):

- Մաղէն իրըսէն մընալ - Շատ քիչ լինել (ալյուրի մասին): *Ասում ա.- Էտ ա՞ պէրած ալլէրըտ, էտ մաղէն իրըսէն ա մընական* (Ձ):

- Մաղէն ծակավը անց կէնալ - *տե՛ս* Մաղավ անց կէնալ:

- Մաղէն ծակավը անց կընցընէլ - *տե՛ս* Մաղավ անց կընցընէլ:

- Մաղէն կընչանը պէն/փուշի ընդնէլ/քընցիլ - Ձեռնարկած գործից օգուտ գալ, ունեցածի վրա մի բան ավելանալ՝ավելացնել: *Էտ մարթը քըշէր-ցիրըէկ կօրծ ա անում, ամիա մաղէն կընչանը պէն չի ընդնում* (Ձ):

- Մաղը ծակ - 1. Անխելք, հիմար: *Մաղը ծակ մարթ ա Աբէլը, լօխ խանփում ըն* (Բ): 2. Անգաղտնապահ, բացբերան: *Մաղը ծակ տըղամարթը կընգան անա բէթանը ա* (Ձ):

- Մաղը կընռէչանը քընցիլ - 1. Գործը լրիվ վերջացնելով՝ հանգստանալ: *Կամ ըն, տըէսնում՝ ուստէքը կօրծը պըրծած, մաղը կընռէչանը քընցած* (Ձ): 2. Մեկին ունեցվածքից՝ ապրուստի միջոցներից

զրկել: *Խանը ըտըրանց մաղը կըռէ-չանըն ա քըցնել* (Զ):

- Մաղ ծախօղ/կապօղ - Աներես, անամոթ: *Մաղ ծախօղ կընգանը ճար չի ինիլ* (Բ):

- Մաղ տը՛ռնալ - Մաշվելով ծակ-ծկվել (շորի՝ կտորի եւն մասին): *Էնքան կը՛ցալ ա, պէնջակը մաղ ա տը՛ռալ* (Բ):

ՄԱՂԱՋԻՆ/ՄԱԳԱՋԻՆ *(ռուս. магазин, արաբ. magaz, թրք. mağaza, ֆր. magazin)* - *գ.* Խանութ: *... Քընում ա, տէսնում՝ մագազինները ըպրանքավ լիգ՛ըն ա, ք՛ուչէք՛ում ապրանքը թափած ա* (ՀԱԲ, 15, 31):

- Մաղազինը պէց ինիլ - Շալվարի առջեւի կոճակները բաց լինել: *Յէշում ա, տը՛սնում՝ դէրին մաղազինը պէց ա* (Զ):

- Մաղազինը կապէլ - Շալվարի առջեւի կոճակները կոճկել: *Մաղազինըտ կա՛պէ, համօթ ա* (Բ):

ՄԱՂԱՋԻՆՉԻ/ՄԱԳԱՋԻՆՉԻ - *գ.* Խանութի վաճառող, խանութպան: *Մաղազինչին մաղազինը պէնում ա, տը՛սնում՝ ապրանքը կա վէչ* (Զ):

ՄԱՂԱԾ - *տե՛ս* ՄԱՋ՛ՔԱԾ:

ՄԱՂԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՄԷՂԱՎԷՐ:

ՄԱՂԱՎԷՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԷՂԱՎԷՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԱՂԱՎԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԷՂԱՎԸՐՕԹՈՒՆ:

ՄԱՂԱՐԱ *(արաբ., թրք. magara)* - *տե՛ս* ՎԸ՛ՐՎԱՆ:

ՄԱՂԱՐԻՃ/ՄԱՂԱՐԻՋ *(ռուս. магарыч)* - *գ.* Արած լավության՝ լավ գործի՝ ուրախ լուրի դիմաց տրվող նվեր: *Ասում ա.- Մին մաղարիճ ըրա՛, կօրծըտ դի՛ուզըցնիմ* (Զ):

ՄԱՂԱՐԻՋ - *տե՛ս* ՄԱՂԱՐԻՃ:

ՄԱՂԲՈՒՆ *(արաբ., թրք. mağbūn (խաբված)* - *ած.* Անպետք, փչացած: *Ասում ա.- Ինձ մաղբուն խօտ չի հարկավէր* (Զ):

- Մաղբուն անէլ - Անպետքացնել, փչացնել: *Թօռը յը՛կավ, արտէրը մաղբուն ըրավ* (Բ):

- Մաղբուն ինիլ/մընալ/տը՛ռնալ - Անպետքանալ, փչանալ: *Խօտը թօռէն տակէն վէր կէնա, մաղբուն կըտը՛ռնա* (Բ):

ՄԱՂԲՈՒՆ(Զ)ՕԹՈՒՆ - *գ.* Անպիտան արարք՝ վերաբերմունք՝ վարքագիծ, խայտառակություն: *... Պարիկէնթանին թա վէր տի՛ւրի՛ւր յէկավ, լ՛ավ ա, թա չէ՝ լափ մաղբունչօթուն ա* (Զ):

ՄԱՂԷԼ *(գրբ. մաղեմ)* - *նբ.* 1. Մաղով մաքրել, մաղել: *Ալլէրը մաղում ըն, խը-մօր հունցում* (Զ): 2. *փխբ.* Ջտել, զտում կատարել: *Ախմաղ մարթիք՛ շատ ըն պաշտօն ըստացալ, հարկավէր ա մաղած* (Բ): 3. *տե՛ս* ՇԱՂԷԼ[1]:

ՄԱՂԾ - *տե՛ս* ՄԱԽԾ:

ՄԱՂԾՕՏ - *տե՛ս* ՄԱԽԾՕՏ:

ՄԱՂՆԻՍ - *տե՛ս* ՄԱՂՆԻՏ:

ՄԱՂՆԻՏ/ՄԱԳՆԻՏ/ՄԱՂՆԻՍ/ՄԱԳ-ՆԻՍ *(ռուս. магнит, հուն. mágnis)* - *գ.* 1. Երկաթահանքի կտոր, որ երկաթյա եւ պողպատյա իրերը դեպի իրեն ձգելու եւ իրենից վանելու հատկություն ունի: *Մագնիսը տէմ ա անում, մէխէրը հըվաքում* (Զ): 2. *փխբ.* Հրապույր, գրավչություն: *...Էրկու կընանէք՛ը չօբանին մագնիսավ քաշում ըն տօն...* (ՀԺՀ, V, 363):

ՄԱՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԱՂԷԼ-ի:

ՄԱՂՑ - *տե՛ս* ՄԱԽԾ:

ՄԱՂՑՕՏ - *տե՛ս* ՄԱԽԾՕՏ:

ՄԱՂՕԼ - *վ.* Լավ է որ: *Մաղօլ էտ դա՛ռըմըն էլ մին մաշին ա ջիհա՛ալ, թա չէ մընական ի թօռէն տակէն* (Բ):

ՄԱՃ *(գրբ. մաճ)* - *գ.* Գութանի՝ արորի կոթը, որից բռնելով՝ մաճկալը վար է անում: *Կ՛ութանէն մաճը կօտըրում ա, մաճկալը մընամ ա մա՛թալ* (Զ):

- Մաճը մաճէլ, մընճակօթը վը՛ռը կօխէլ - Գործը վերջացնելուց հետո խորհուրդ հարցնել: *Պառավը ասում ա.- Մաճը մաճալ ըս, մընճակօթը վը՛ռը կօխալ, յը՛ս հինչ ա՛սիմ* (Զ):

ՄԱՃԱՆ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸԱՔ՛ԸՆԻՄ:

ՄԱՃԱՌ - *տե՛ս* ԹԻՐՄԱ՛:

ՄԱՃԱՐ - *գ.* Մատռվակ, հարսանիքի մատակարար: *Մաճարնէն հըսցընում չըն կ՛ինին վըխտէն ածին* (Զ):

ՄԱՃԿԱԼ *(գրբ. մաճակալ)* - *գ.* Մաճը բռնող՝ վար անող մարդ: *Մաճկալը ի՛ւրի՛ւգ՛ունը վաստակ կ՛ամ ա տօն, տը՛սնում կընէգ՛ը տանը չի* (Զ):

ՄԱՄ - *գ. մնկ.* Ուտելիք: *Խօխան ասում ա.- Մամ ըմ օգում* (Բ):

- Մամ անէ - *տե՛ս* ՄԱՄԷ:

ՄԱՄԱ *(ռուս. мама)* - *գ.* 1. Մայրիկ (ավելի հաճախ գործածվում է որպես կոչական բառ): *Խօխան ասմա.- Մա՛մա, պա պապան հօր ա՛մ* (Զ): 2. *փխբ.* Ամենալավ դեղը՝ դարմանը՝ հակազդողը: *Մընրսածէն մաման թօթէն արաղընն ա, մին էլ հա՛ունին վարէննին* (Բ):

- Մաման լա՛ց ինիլ - *տե՛ս* Մարը լա՛ց ինիլ (ՄԱՐ-ի տակ):

- Մաման լիցընցընէլ - *տե՛ս* Մարը լիցընցընէլ (ՄԱՐ-ի տակ):

- Մամուն ա՛ընը՛վ - Երդման բանաձեւ՝ երդվում եմ մայրիկի արեւով: *Մամուն ա՛ընը՛վ, տը՛սալ չըմ* (Բ):

- Մամուն բալա - Փափկասուն՝ դժվար իրավիճակներին անընտել մարդ: *Իգէն մամուն բալա յա, կարէլ չի կօրծ անէ* (Բ):

ՄԱՄԱԽԱԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱՆԱԽԱԹՈՒՆ:

ՄԱՄԱԽՕՍԻ - *գ., ած.* Անճարակ ու լռակյաց (մարդ): *Էտ մամախօսին բաշիր չի անում, թա փըսակվէ* (Բ):

ՄԱՄԱՅԱՔՕՆ - *ած., գ. անրգ.* Անզգամ, ստոր, խարդախ (մարդ): *Էտ մամայաքօնը սաղ շինա՛ցուց ի՛ւրի՛ւրօ՛նցավ ա ածալ* (Բ):

ՄԱՄԱՅԻ(Ն) - *տե՛ս* Լ՛ԻԹ:

ՄԱՄԱՉԱ *(ռուս. мамаша)* - *տե՛ս* ՏԱՏ-ՄԱՐ:

ՄԱՄԱՔՈՒՐԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մամաքուրի տալ - Մեկի հետ շատ մտերիմ՝ համերաշխ լինել: *Հըրթնըսկէսուր առաչ ըն իլա՛ալ խըռըվխէթ, միհէնգ՛էն ըն մամաքուրի տաս* (Բ):

ՄԱՄԷ - *նբ. մնկ.* Ուտել: *Կուկուն մամէ, բաբայ անէ* (Զ):

ՄԱՄԷՆՏ *(ռուս. момент, ֆր. moment, լատ. momentum)* - *գ.* Պահ, ակնթարթ: *Էն մամէնտին ի՛ւրա՛ն քըցի՛ւմ ա ընդէղ* (ՀԱԲ, 15, 108):

ՄԱՄԷՆՏԱԼՆԻ *(ռուս. моментальный)* - *մ.* Ակնթարթորեն, վայրկենաբար: *Յէտ ա տէռնում, մամէնտալնի կ՛ամ, էտ շ՛ՕՐէրը տանում* (ՀԱԲ, 15, 100):

ՄԱ՛ՄԼԻՄԱ՛ՍՏԱ՛Ն - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸԱՔ՛ԸՆԻՄ:

ՄԱՄՈՒԽ *(գրբ. մամուխ (վայրի սալոր)* - *գ.* Սալորենիների ցեղին պատկանող փշալից ծառ՝ թուփ եւ նրա սեւ-կապտավուն պտուղը: *Մամուխը Մարտակէրտա թիրիփնէրէն ա ինի՛մ* (Բ):

ՄԱՄՈՒՌ(ՆԸ) *(գրբ. մամուռ)* - *գ.* Արմատներից ու ծաղիկներից զուրկ բույս, որ աճում է քարերի՝ ծառերի եւն վրա, մամուռ: *Էտ սառնէ լ՛ուլէք՛ը մամռումը պըտատած՝ տընէլիս ըն իլա՛ալ, տալիս հիվընդնէրէն, սահանք էլ լիվընալիս ըն իլա՛ալ* (ԱԱ, 44):

ՄԱՄՓԱՍԷՐ/ՄԱՆՓԱՍԷՐ/ՄԱՄՓԱՍԻ *(ռուս. монпансье)* - *գ.* Կոնֆետի տեսակ՝ մետաղե տուփով: *Խօխէնք՛ը մամփասէր շատ ըն սիրում* (Բ):

ՄԱՄՓԱՍԻ - *տե՛ս* ՄԱՄՓԱՍԷՐ:

ՄԱՅԱ *(պրս., թրք. māya (թթխմոր)* - *գ.* 1. Մակարդ, մերան: *Պընէրէն մայան շուրդունավ ըն շինի՛մ* (Բ): 2. *փխբ.* Խառնակիչ, խռովություն գցող մարդ: *Էտ մայան սաղ շինա՛ցուց ի՛ւրի՛ւր նըհը՛տ կըռվըցըրավ* (Բ): 3. *փխբ.* Դրամագլուխ: *Տանը միշտ բիդի մայա պահիս, վէր նը՛ղը ընգած տը՛ղը պինըցընիս* (Բ): 4. *փխբ.* Ուժ, զորություն: *Մօրը բըլդուրնէրումը մայա բիդի, վէր նա՛ռ ծընէ* (ԱԲԲ, 73):

- Մայան բաթմիշ ինիլ/կօրչիլ - Ունեցվածքը վատնվել: *Մայան բաթմիշ իլա՛ծ մարթին օրը սը՛կ ա* (Զ):

- Մայա տալ - 1. *տե՛ս* ՄԷՐԷԼ: 2. *փխբ.*

Մեկին դրդել՝ գրգռել մի բանի՝ մեկ ուրիշի դեմ: *Պառավը մայա տըվավ, տահանց խրոնվցըրավ* (Զ):

- Մայա տը՛ռնալ - Որեւէ բանի՝ հարստության, ունեցվածքի հիմք դառնալ: *Կընգանը պէրած մ՚ուլք՚ը մայա չի տը՛ռնալ* (ԱԲԲ, 45):

- Մայա փըռնէլ - Որեւէ բանի՝ հարստության, ունեցվածքի հիմքը դնել: *Ըտըրանք ըտը՛ղ լ՚ավ ըշխադում ըն, մայա փըռնում* (Զ):

ՄԱՅԱԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մայալամիշ անէլ - 1. Մեկին կերակրել, կազդուրել: *Պառավը կըրած պիրում ա տօն, էտ խուխէն մայալամիշ անում* (Զ): 2. Մեկին ունեցվածքի՝ հարստության տեր դարձնել: *Դ՚որ՚ուց Սէտրակը ախպօրցը մայալամիշ ա ըրալ* (Զ):

ՄԱՅԱԼ(Լ)ԱԽԷ - *տե՛ս* ԿԸԼԸ(Խ)-ԿՕՆՁԻ:

ՄԱՅԱԼՈՒ - *ած.* Ունեւոր: *Մայալու դ՚ստա՚ յըն Դ՚որ՚ունք* (Բ):

ՄԱՅԴԱՆ - *տե՛ս* ՄԱԴՅԱՆ:

ՄԱՅՁԻԼ - *տե՛ս* ՄԱ՚ՆՁԻԼ:

ՄԱՅԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՌԱՆՉԻԼ (1) (հատկապես՝ ուլերի, գառների):

ՄԱՅԻԼ *(արաբ. mail)* - *տե՛ս* ՀԸՅԻԼ-ՄԱՅԻԼ:

ՄԱՅԻՍ/ՄԱՀԻՍ *(գրբ. մայիս)* - *գ.* Տարվա հինգերորդ ամիսը՝ մայիս: *Մայիսը լ՚ավ ամէս ա* (Բ):

ՄԱՅԻՓ - *ած.* Մարմնական պակասություն՝ թերություն ունեցող: *Մայիփ մարթ ա Սամսօնը* (Բ):

ՄԱՅԼԱ - *տե՛ս* ՄԱ՚ՀԼԱ՚:

ՄԱՅԿԱ *(ռուս. майка)* - *գ.* Անթեւ ներքնաշապիկ: *Մայկան ճըղում ա, յարան կապում* (Զ):

ՄԱՅԿԱ-ՏԸՐՈՒՍԻԿ - *գ.* Ներքնաշորեր: *Հարթնը յէր ա կէնում, մայկա-տըրուսիկ կ՚էնում, կըլըպընդըրէգ՚ի տամ* (ՀԱԲ, 15, 145):

ՄԱՆ *(գրբ. ման (պտույտ, շրջան)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ման ածէլ - *տե՛ս* Շօռ ածէլ (1):

- Ման կ՚ա՚ալ - *տե՛ս* Շօռ կ՚ա՚ալ (1, 2, 3, 4):

ՄԱ՚Ն *(թրք. män (ես)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մ՚ան ամ, ք՚ի վար ամ - *տե՛ս* Յը՛ս ըմ, վէր կամ:

- Մ՚ան՚ան բէշ-բէթա՚ր - Շատ վատ, շատ տգեղ: *Ըտըրան էլ մին մ՚ան՚ան բէշ-բէթա՚ր ախճիգ՚ ա ի՚նում* (Զ):

- Մ՚ան ծ՚ի՚նում - 1. Հակառակորդին ծաղրելու արտահայտություն: *Մարթը ասմա.- Մ՚ան ծ՚ի՚նում, էտ բիդի՞ ինձ յը՛խնէ* (Զ): 2. Ի սեր Աստծու: *Տընատարը ասմա.- Մ՚ան ծ՚ի՚նում, մին թ՚ահըր ըրա, էս դազաբան պըրծընիմ* (Զ):

ՄԱՆԱԾ *(գրբ. մանուած)* - *գ.* Մանվածք, ոլորելու միջոցով բրդից՝ բամբակից եւն ստացված թել: *Ախճիգ՚ը մանածը յօր ա օնում, տ՚ուս կ՚ամ* (Զ):

- Մանած անէլ - Մանելով զբաղվել, մանել: *Սաղ օրը հըրթնըսկէսուր էն ըն մանած ընէս* (Բ):

ՄԱ՚ՆԳ՚ԱՆԱ՚ - *տե՛ս* ՄԻՆԳ՚ԻՆԱ:

ՄԱՆԴԱՐԻՆ *(ռուս. мандарин, ֆր. mandarine)* - *գ.* Նարնջի մի տեսակը՝ ավելի փոքր եւ քաղցր: *Մանդարինը լ՚ավ բար ա* (Բ):

ՄԱՆԴԸՐ *(գրբ. մանտր)* - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԱ՚:

ՄԱՆԴԸՐ-ՄՈՒՆԴԸՐ - *տե՛ս* ՄԸՆԴԸՐ-ՄԱՆԴԸՐ:

ՄԱՆԴԸՐ-ՄՈՒՆՁՈՒՐ - *տե՛ս* ՄԸՆԴԸՐ-ՄԱՆԴԸՐ:

ՄԱ՚ՆԴԻԼ *(գրբ. մանդիլ (գլխի ծածկ, թաշկինակ), արաբ., պրս. māndil (գլխաշոր)* - *տե՛ս* ՄՈՒԿ(Ը)Ն(Ը)ՄԱ՚ՆԴԻԼ:

ՄԱ՚ՆՁԻԼ/ՄԱՅՁԻԼ/ՄԱ՚ԳՁԻԼ *(արաբ., թրք. menzil, պրս. manzel)* - *գ.* 1. Երկարության չափ: *Մին մ՚անզիլ անց կընալանը յէտը մին մարթ ա ջըհում* (ՆԱԲ, 52): 2. Երկարություն: *Էտ փ՚ադին մ՚անզիլը կինա՚ր հէնգ՚ մէտը՛ր* (Զ): 3. *փխբ.* Կյանքի կամ այլ բանի տեւողություն: *Մարթին մ՚անզիլը կարճ ա, հիշկան կարում ըք, ո՚ւրո՚ւր լ՚ըվօթուն ըրէք՚* (Բ):

- Մ՚անզիլ չինիլ - 1. Երկար վազել չկարողանալ: *Կատուն մ՚անզիլ չօնէ* (Զ): 2. Հետեւողական չլինել: *Խանէն վէր մ՚անզիլ չինի, տօնը կըքանդվի* (Զ):

ՄԱՆԷԳ՚ - *տե՛ս* ԿԸՏԸՐԱՔԱՐ:

ՄԱՆԷԹ *(ռուս. монета, լատ. moneta)* - *գ.* 1. ԽՍՀՄ-ում եւ նախահեղափոխական Ռուսաստանում հիմնական դրամական միավոր, որ հավասար էր հարյուր կոպեկի: *... Ք՚ընում ա ք՚օխէն կօշտը, թա՚ մին մանէթ տօ* (ՀԱԲ, 15, 64): 2. *տե՛ս* ՄԸՆԸԹԱՆՈՒՑ (1):

- Մընըթնէն ք՚ինիլ, կըպըկնէն մընալ - *տե՛ս* Հայը-հայը ք՚ինիլ, վայ-վայը մընալ:

ՄԱՆԷԼ *(գրբ. մանեմ)* - 1. *նբ.* Ճախարակով՝ իլիկով եւն ոլորելով՝ թել պատրաստել: *Մէհէտ մին քանէ կընէգ՚ էն ըն ի՚նում կըտըրէն նըստած՝ իլիգ՚ մընէյիս* (ԱԱ, 70): 2. *չբ. փխբ.* Նիհարել, հյուծվել: *Անվանց Արշակը մանից, մանից, մը՛ռավ* (Բ):

ՄԱ՚ՆԹ(Ա՚Գ՚) - *տե՛ս* ԽԸ՛Ռ:

ՄԱՆԹԱԾ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸՍՔ՚ԸՆ՚ԻՄ:

ՄԱՆԹԱԾՕՎ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մանթաշօվէն ախճիգ՚ը/թօռնը/տըղան - *հեգն.* 1. Հարուստ՝ ունեւոր մարդ: *Հինչ ա՞, տու Մանթաշօվէն ախճիգ՚ըն ը՞ս, վէր օգում ըս էրկուըտըժանէ տօն շինիս* (Բ): 2. Արտոնյալ՝ արտոնություններ ունեցող անձ: *Հինչ ա՞, Խօնարը Մանթաշօվէն ախճիգ՚ըն ա՞, վէր օգում ա առանց հէրթ վը՛ննը կընալի մէս ինք՚ օնէ* (Բ):

ՄԱ՚ՆԹԱ՚Ք՚ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՆԳ՚Ի:

ՄԱՆԹԻ/ՄՈՒՆԹԻ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸՍՔ՚ԸՆ՚ԻՄ:

- Մանթի տը՛ռնալ - Մեկից կախման մեջ ընկնել: *Ք՚ինամ ա քաղաք, մըրաքվէրը տըղէն մանթի տը՛ռնում* (Զ):

ՄԱ՚ՆԹ՚ԻԼ/ՄԱ՚ՆՓԹ՚ԻԼ/ՄԱ՚Ք՚ՏԻԼ/ՄԱՔՏԻԼ - *գ.* Մետաղյա լար՝ որեւէ բան կապելու համար: *Փ՚ադէրը մ՚ան՚թ՚ելա՚վ կապում ա, շըլակում* (Զ):

ՄԱՆԻ[1] *(արաբ., պրս., թրք. mana (միտք, իմաստ)* - *գ.* Որեւէ բան պայմանավորող հիմունք՝ հանգամանք, պատճառ: *Ղարաբաղցուն էրկան ըպըրէլի մանին օթը՛ն ա, թօթը, թիյին կօթը* (Զ):

ՄԱՆԻ[2] *(թրք. mani)* - *գ.* Երգ, տաղ: *Տըղան վէր ըսքըսում ա մանին ասէլը, թ՚աջիրնէն լ՚ա՚ց ըն ի՚նում* (Զ):

Մ՚ԱՆԻՇ՚Ա՚Կ - *տե՛ս* ՄԸՆԷՇԱԿ:

ՄԱՆՂԱԼ *(թրք. mängāl)* - *գ.* Երկաթե հաստ թիթեղներից պատրաստած շարժական կրակարան՝ խորոված անելու համար: *Փ՚ադէրը մընղալէն յըրա կ՚ո՚ւտո՚ում ա, նի կըցընում, վէր խըրաված անէ* (Զ):

ՄԱՆՆԷԳ՚ - *գ.* Հնձվորի ձախ ձեռքի ցուցամատին հագցվող՝ այծի մորթուց կարած կաղապար: *Հ՚ոնձ անօղը մանէգ՚ը քըցո՚ում ա, հ՚ոնձը ըսքըսում* (Զ):

ՄԱՆՆԸ *(գրբ. մատն)* - *գ.* 1. Մարդու, ինչպես նաեւ թռչունների եւ որոշ կենդանիների ոտքերի՝ ձեռքերի ծայրի հինգ շարժական մասերից յուրաքանչյուրը: *... Ամմէն մինան մին մուտանա յա հանում, տանում հաքցընում ախպօրը մաննէրը* (ՀԺՀ, V, 326): 2. Ձեռնոցի յուրաքանչյուր ճյուղը՝ բաժանումը, որ հագնում է մեկ մատը: *Ըլջ՚ա՚կէն չօրս մաննը կ՚օրձալ ա, մընացալ ա մինը* (Բ): 3. Կողոսկրերից յուրաքանչյուրը: *Էրկու խօզ՚ու մանն ա խըրավում, նըստում ըն, ք՚ը՛փ անում* (Զ): 4. Եղանի՝ փոցխի եւն ատամ: *Յըբէն մին մաննը կօտըրալ ա* (Բ): 5. Խաղողի վազի ոստ: *Խըմալ ըն, հ՚ա՚րփ՚ալ, ք՚ը՛ցալ խաղվէն մաննէրը կընոցընալ...* (ԱԱ, 62):

- Մաննանը (յըրա) պար ածէլ/ խըղըցընէլ - 1. Խորամանկությամբ՝ ճարպկորեն խաբել՝ մոլորեցնել: *Փ՚ան՚ան խանը, Մէլիք-Շահնազարէն ո՚ւրա՚ն ման-*

նէրին պար ըծէլավ, ընդըրա վը՛ղէրը էլ ա զավթում (ԼՂԲ, 335): 2. Տանջել, նեղել, չարչարել: *Խօխան մօրը մաննանը յըրա պար ա ածում* (Բ):

- Մաննանը փօշը տո՛ւս օնէլ - Մեկին որեւէ բանով օգնել՝ նեղ վիճակից հանել: *Հիրըվանէտ նըհը՛տ հիրըվընօ՛թուն ըրա, վէր նը՛ղը ընգած տը՛ղը մաննանըտ փօշը տո՛ւս օնէ* (Ձ):

- Մաննան պըտատան շինիլ - Մշտական խոսակցության՝ բամբասանքի՝ կշտամբանքի՝ երեսով տալու առարկա դարձնել: *Էտ կ՛ուղօթունը մաննան պըտատան ըն շինո՛ւմ, էզգա՛նան Սումբաթէն թընքըթօ՛հմա՛թ տամ* (Ձ):

- Մաննան պըտատան տը՛ռնալ - Մշտական խոսակցության՝ բամբասանքի՝ կշտամբանքի՝ երեսով տալու առարկա դառնալ: *Ըտի էլ կընգանը կ՛ուղօթուն անէլը շէնումը մաննան պըտատան ա տը՛ռնում* (Բ):

- Մաննան վը՛ռ օնէլ - Կանխազգալ, գուշակել (հիմնականում գործածվում է հարցական ձեւով): *Մաննատ վը՛ռ ը՞ս կա՛լա՛ն, վէր ասում ըս՝ ծո՛ւն ա կ՛ըլական* (Բ):

- Մաննան փօշ տո՛ւս օնօղ - Բարյացակամ, ուրիշներին օգնող: *Սանթուրը մաննան փօշ տո՛ւս անօղ մարթ ա* (Բ):

- Մաննավ հըմբար(վ)էլ/հա՛շը՛վ ան(վ)էլ - Շատ քիչ՝ սակավաթիվ լինել: *Միհէնգ՛ ա՛նթա՛ր մարթիք՛ մաննավ ըն հըմբարվում* (Բ):

- Մաննավ նըհաշ տալ - Ասվում է որեւէ բանով աչքի ընկնող մարդու մասին: *Սալաթէն ախճիգ՛ը շատ ա դաշանգ՛, մաննավ ըն նըհաշ տամ* (Բ):

- Մաննավ նի կ՛ա՛լ - 1. Թեթեւակի դիպչել: *Լ՛ըհա վէր մաննավ նի յա կ՛ամ, էտ վը՛ռկէ ջամը թուլում ա ըղնում, ըղնում ծօվը* (Ձ): 2. Թեթեւ վնաս հասցնել: *Վայըն էն ա՝ մինը բաղէն մաննավ նի յը՛կավ, ղօրօղչին դա՛ստի նախագէն կօշտըն ար տանում* (Ձ):

- Մաննէրը լո՛ւզ տալ - Մի համեղ բան ճաշակելով եւ շատ հավանելով՝ չհագենալ: *Էտ խըրավածը ուտէլանը յը՛տը մաննէրը լո՛ւզ ար տամ* (Ձ):

- Մաննէրը ծա՛լիլ/կուտըրատել - Մատները ծալելով՝ հաշվել: *Վէր ըսկըսում ա մաննէրը ծա՛լիլը, կընէգ՛ը թաքուն էրկու ծո՛ւն կ՛ը՛ղում ա* (Ձ):

- Մաննէրը ճիրա՛նք՛ անէլ - Շատ չարչարվել, ջանալ, շատ ճիգ գործադրել: *Սաղ օրը մաննէրըս ճիրա՛նք՛ըմ անում, էլիա պէն չի տը՛ռնում* (Բ):

- Մաննէրը ճիրա՛նք՛/մում շինիլ, ըռաշկէն նի կըցընել - Մեկին անմնացորդ նվիրվել, նրա հանդեպ շատ հոգատար լինել: *Մարը մաննէրը ճիրա՛նք՛ ա շինո՛ւմ, խօխօնցը ըռաշկէն նի կըցընում* (Բ):

- Մաննէրը նըհը՛տը կօլ տալ/օտէլ - Ասում են շատ համեղ կերակուրների՝ ուտելիքի մասին: *Այան լուբուշօրվա յար իփո՛ւմ, վէր մաննէրըտ նըհը՛տը կօլ իր տամ* (Բ):

- Մաննէրը պուք տալ - *տե՛ս* Մաննէրը ճիրա՛նք՛ շինիլ:

- Մաննէրը վը՛ռկէ - Նուրբ եւ բարձրորակ գործ կատարող, բազմաշնորհ: *... Ասըմ ա.- Յը՛ս պիտի ք՛ինիմ իմ խէլո՛ւնք, կ՛էղէցիկ, մաննէրը վը՛ռկէ կընգանըս ճարիմ* (ՀԺՀ, V, 182):

- Մաննէրը տո՛ւրո՛ւր տալ - 1. Որեւէ բան գրել: *Էրկու ամէս ա պէն չըմ կ՛իրա՛լ, բիդի ըսքըսիմ մաննէրըս տո՛ւրո՛ւր տալը* (Բ): 2. *տե՛ս* Մաննը խառնել:

- Մաննը թափ տալ/թըփըհարէլ - Ցուցամատը վեր բարձրացնելով ու օդում շարժելով՝ սպառնալ: *Փըրանսյացին մաննը թըփըհըրէս ա Պուղուն յըրան* (ԼՂԲ, 381):

- Մաննը թիլ կապէլ - Ձգտել չմոռանալ որեւէ բան (չմոռանալու համար մատին թել էին կապում, որ ամեն անգամ նայելիս հիշեն): *Պուղին ասմա.- Մէլիք՛ըն ապրրած կէնա, մաննըտ թիլ կա՛պէ, թա չէ մըննատ ըղնական ա* (Ձ):

- Մաննը թուշ օնէլ - 1. Մատով ցույց տալ, մատնացույց անել, շեշտել: *... Տա մաննը թուշ ա օնում, նըշանց տամ* (ՀԺՀ, VII, 241): 2. Մեկից հաշիվ պահանջել: *Հա՛նը ասմա.- Կօրծ չօնիս, էք՛ուց էլ ք՛ը՛զ ըն մաննը թուշ ընական* (Ձ):

- Մաննը լըպըզտէլ/լո՛ւզ տալ - 1. Օգտվել, օգուտ քաղել: *Մը՛ղը՛ղը ծախօղը մաննը լո՛ւզ կըտա* (ԱԲԲ, 68): 2. Մի բան կորցնելուց՝ անելուց հետո ափսոսալ: *Կավը իժժան ծախից, մընաց մաննը լըպըզտէյիս* (Բ): 3. *տե՛ս* Մաննը ծըծէլ:

- Մաննը խառնէլ/խառնը ինիլ - Մի բանի մասնակցել, միջամտած լինել: *...Էտ պէնը փօզմիշ իլա՛վ, դո՛ւշմա՛նին մաննը խառնընն ա* (ԼՂԲ, 49):

- Մաննը խըղըցընէլ - Դրդել, գրգռել, խառնակություն անել: *Պառավը մաննը խըղըցըրավ, ըտըրանց ո՛ւրո՛ւր անա պիժէնից* (Ձ):

- Մաննը ծըծէլ - Աղքատ՝ ընչազուրկ՝ սոված լինել: *Առաչ ա իլա՛լ հարուստ, միհէնգ՛ էն ա մաննը ծըծէլիս* (Բ):

- Մաննը կընծէլ - 1. Կռահել, հասկանալ: *Ըստէղ մարթը մաննը կընծում ա, կըլօ՛խ ինգ՛ում՝ պէնը հինչումըն ա, ամմա կընգանը պէն չի ասում* (ՆԼՂԺԲ, 21): 2. Խիստ զարմանալ, ապշել: *Էտ վէր տը՛ռնում ա, մաննը կընծում ա, մընամ քընրացած* (Ձ):

- Մաննը կընտ անէլ/կընտ տալ/կընտըցընէլ - *տե՛ս* Մաննէրը ճիրա՛նք՛ անէլ:

- Մաննը կընտըրէլ - Խաղողի այգին էտել: *Թա՛ հօ՛նձին վախտը, թա՛ բաղէն մաննը կընտըրէյիս, թա՛ խօտ հընձիյիս տանը մին օր կէնըմ չի* (ՀԺՀ, V, 609):

- Մաննը կընտըրիս՝ գ՛իդա՛լ չի - Ասում են որեւէ բանով խիստ զբաղված՝ տարված մարդու մասին:

- Մաննը մաննէն չընտալ/չընտինիլ/չընթըխէլ - 1. Բոլորովին չաշխատել՝ ջանք չթափել: *Հա՛նը սաղ օրը կօրծ ա անում, ինք՛ըն էլ մաննը մաննէն էլ չի տինո՛ւմ* (Ձ): 2. Անտարբեր՝ անուշադիր լինել: *Կալխօզը թընլանում ըն, նախագան էլ մաննը մաննէն չի տամ, ասիս լ՛ըհա ինք՛ը չի կընլխօզէն տարը* (Ձ):

- Մաննը մաչին ինիլ - *տե՛ս* Մաննը խառնէլ:

- Մաննը մուտանա քընցիլ - Հարսնախոսության գնալ, նշանել: *Տընդան մօրը յօր ա օնում, ք՛ինամ ըն ք՛ուխանց տօն, Սաթէնիգ՛ին մաննը մուտանա քընցո՛ւմ* (Ձ):

- Մաննը յընրա տինիլ - 1. Տիրանալ, իրենը համարել: *Ըտի Փանա՛ի խանը մաննը տինո՛ւմ ա Շուշվա յընրա* (Ձ): 2. *տե՛ս* Մաննը թուշ օնէլ:

- Մաննը յընրէն յընրա տինիլ - Կարեւորը՝ հիմնական պատճառը շոշափել: *Վէր տը՛ռնում ա՝ վէզիրը խօսկը կընտօրընն ա քընցո՛ւմ, մաննը տինում ա յընրէն յընրա* (Ձ):

- Մաննը շընընիարէլ - *տե՛ս* Մաննը թափ տալ:

- Մաննը պէրանը տընէլին տը՛ղ քը՛թը տանէլ - *տե՛ս* Մաննը պիրանումը պահէլ:

- Մաննը պիրանումը մընալ - Խիստ զարմանալ՝ շիվարել, զարմացած՝ շիվարած մնալ: *Էտ էլ վէր ըսկանում ա, մաննը պիրանումընն ա մընամ* (Ձ):

- Մաննը պիրանումը պահէլ - Երեխայություն անել, տհաս լինել: *Իզէն մաննը պիրանումընն ա պահում, ընդրանավ փըսակվօղ չինիլ* (Բ):

- Մաննը վէր պիցընցընէ՝ լօխ կընզընռան - Հեղինակավոր է, իշխող է: *Էտ շէնումընն էլ մին մարթ ա ինո՛ւմ, հինչ մա՞ղթ, մաննը վէր պիցընցընէ, լօխ կընզընռան* (Ձ):

- Մաննը տալ - 1. *տե՛ս* Մաննավ նի կ՛ա՛լ: 2. Ցուցամատը կոկորդը խրելով՝ փսխում առաջացնել: *Մաննը տընվավ, սը՛ղտը թափից, դինջացավ* (Բ):

- Մաննը տաս՝ կընտըրաքէ - Ասում են շատ գոռոզ՝ փքված մարդկանց մասին:

- Մաննը տանէլ, վը՛ռան խաբար պիրիլ - Ստել, անտեղի կռահումներ անել: *Հիբը ըսքըսում ըն մընլըհաթ ա-*

նէլը, ինքը մանը տանում ա, վը՛ռան խաբար պիրում (Զ):

- Մաննըտ աշկը կօխիս՝ տը՛սնալ չի - Տեսողությունը խիստ թույլ է: *Այան ասմա.- Աշկէրըս լ՛ավ չի, մաննըտ աշկըս կօխիս՝ տը՛սնալ չըմ* (Բ):

- Մաննը տէմ անէլ - *տե՛ս* Մաննը թուշ օնէլ:

- Մաննը տինիլ յըրա - *տե՛ս* Մաննը յըրա տինիլ:

- Մաննըտ կօխիս վը՛ռը, մին տարէ պահիս՝ թըքանալ չի - Ասում են խիստ սառնասիրտ մարդկանց մասին:

- Մաննըտ մարթու աշկ կօխիս՝ տը՛սնալ չի - Խիստ մութ՝ ամպամած՝ անտեսանելի է: *... Հըսնում ա մին հէռու տը՛ղ՝չօրս ան՛գ՛ունը թուխպըկալած, վը՛ր մաննըտ մարթու աշկ կօխիս, տը՛սնալ չի* (ՀԺՀ, VII, 372):

- Մաննը քըթումը պահէլ - *տե՛ս* Մաննը պիրանումը պահէլ:

- Մաննուք նըհաշ տալ - *տե՛ս* Մաննավ նըհաշ տալ:

- Մըննէրավը շընէր յը՛ր կ՛ալ - Բազմաշնորհ լինել: *Խըսրօվէն հարթանը մըննէրավը շընէր ա յը՛ր կ՛ամ* (Բ):

- Մըննէրէն դաթավը յէշիլ - Չտեսնելու տալ, անուշադրության մատնել: *Մարթ վէր կօրծէն մըննէրէն դաթավը յէշից, էն կօրծը ամալ չի կ՛ալ* (Զ):

- Մըննէրէն մըսէրը օտէլ - *տե՛ս* Մաննէրը ճիրա՛ք՝ շինիլ:

- Մըննէրէն յըրա հըմբար(վ)էլ/հաշը՛վ ան(վ)էլ - *տե՛ս* Մաննավ հըմբար(վ)էլ:

- Մըննէրէն (յըրա) պար ածէլ/խըղըցընէլ - *տե՛ս* Մաննանը (յըրա) պար ածէլ:

- Մըննէրէն պըտկընուն յըրա (կ՛ալ, ք՛ինիլ, մուտանալ եւն) - Շատ զգույշ, անաղմուկ (գալ, գնալ, մոտենալ եւն): *Վընէրէն պըտկընուն յըրա յա շօռ կ՛ամ* (Բ):

ՄԱՆՎԱՍԿ - *տե՛ս* ՄԱՆԱԾ:

ՄԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԱՆԷԼ-ի:

ՄԱՆՏՅՕՐ *(ռուս. монтер)* - *գ.* Էլեկտրական լարերն ու սարքավորումները տեղադրող մասնագետ, մոնտյոր: *Թանանց Բօրիկը լ՛ավ մանտյօր ա ի՛լալ, ըղօրմի ընդըրա* (Բ):

ՄԱՆՏՅՕՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Մոնտյոր լինելը, մոնտյորի զբաղմունքը: *Մանտյօրօթունընն էլ ա հացա մօտէ փէշա՛կ* (Բ):

ՄԱՆՐՈՒՆՔ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԱ՛ՎԱԹ:

ՄԱՆՈՒԿ *(գրբ. մանուկ)* - *տե՛ս* Ք՛ՕՐՓԱ:

ՄԱՆՓԱՍԷՐ - *տե՛ս* ՄԱՄՓԱՍԷՐ:

ՄԱԾ *(գրբ. մաշ, պրս. māš)* - *գ.* Լոբու նման բույս՝ ավելի մանր հատիկներով: *... Էտ ըգ՛օրա էլ լօբին, սիսը՛ռնը, մաշը ի՛ւրանց կ՛ինընն օնին...* (ՋՏ, Ա, 120):

ՄԱԾԱ *(թրք. maša)* - *գ.* Կրակ կամ այլ բան բռնելու երկճյուղ մետաղյա հարմարանք, ունելի: *Մին կուճի մաշա յա յօր օնում, վէր էտ տէզը պուք տա, շա՛գ՛իրդը ծէրքան փըռնում ա* (ԱԱ, 77):

ՄԱԾԱ(Լ)ԼԱ[1]/ՄԸԾԱ(Լ)ԼԱ *(արաբ. mešale, պրս. māšāle)* - *գ.* Երկար փայտի ծայրին փաթաթած եւ նավթով՝ բենզինով եւն թաթախած լաթ, որ վառում են լուսավորելու համար, ջահ: *... Մաշալլան նի յա կըցըրալ, լօխ կըլ՛օխ ըն ընգալ, վըհաքվալ, դ՛ուշմաննուն նըհէտ տուվալ* (ԱԱ, 50):

ՄԱԾԱԼ(Լ)Ա[2] *(արաբ., թրք. māša Allah)* - *տե՛ս* ԱԼԼԸՂԱԴՕՆՆԻՄ (հաճախ գործածվում է հեգնաբար):

ՄԱԾԱՌ/ՄԱԾԱՐ *(գրբ. մաշար (սղոցի բերան), ասոր. mašārā)* - *գ.* Սղոց: *Կ՛էրանը մը՛շառավ մաչան կէս ա անում, կէսը շը՛լակում, ք՛ինամ* (Զ):

ՄԱԾԱՐ - *տե՛ս* ՄԱԾԱՌ:

ՄԱԾԻԼ *(գրբ. մաշեմ)* - *նբ.* 1. Շատ գործածելով՝ շփելով եւն բարակացնել՝ քայքայել՝ անպետքացնել: *Էնքան կ՛ը՛ցալ ըմ, պէնջակըս լափ մաշա՛լ ըմ* (Բ): 2. *փխբ.* Տանջել, հոգեկան տառապանք՝ չարչարանք պատճառել: *Դ՛ուրդը մարթին կը՛մաշի* (Զ): 3. *չբ.* Հնանալ, անպետքանալ, մաշվել: *Էնքան կ՛ը՛նում ա, էտ ըրկաթէ վընընմանէրը լափ մաշ՛ում ըն* (Զ):

ՄԱԾԻՆ *(ռուս. машина, ֆր. machine, լատ. machina)* - *գ.* 1. Որեւէ կարգի օգտակար աշխատանք կատարող մեխանիզմ, մեքենա: *Էրվացէն մաշինը լ՛ավ ա՛ն՛դ՛ա՛թ ընգավ Ղարաբաղ* (Բ): 2. Ավտոմեքենա: *... Էն չըխէն վը՛ր մին մաշին ըն ըլ՛ալ տըսնայիս, մընայիս ըն ըլ՛ալ ըրմացած* (ԼՂԲՔ, 274):

ՄԱԾԿ/ՄԷԾԿ/ՄԸ՛ԾԿ/ՄԷՉՔ *(գրբ. մէջք)* - *գ.* 1. Մարմնի հետեւի (կենդանիների վերեւի) մասը՝ պարանոցից մինչեւ ազդրերի վերեւը: *Օշափը էտ խուխէն մաշկէն նըստըցընում ա, ք՛ինում* (ՀԺՀ, V, 349): 2. Մարմնի մեջտեղը, որտեղ գոտի են կապում: *Կ՛ա՛տէն կապում ա մաշկէն, տ՛ուս կ՛ամ* (Զ): 3. Ամբողջ կռնակը: *Մաշկը տէմ ա անում, էտ ք՛ը՛րծը պուք տամ* (Զ): 4. *փխբ.* Հովանավոր, պաշտպան: *Մացակը հ՛ալբա՛թ լ՛ավ մաշկ օնէ, վէր ըտի զը՛ռ-զը՛ռ խօսում ա* (Բ):

- Մաշկան բօշ/թ՛ուլ - 1. Ֆիզիկապես թույլ: *Մաշկան բօշ մարթը կարէլ չի հ՛ենձ անէ* (Բ): 2. Ծույլ: *Հ՛ըցէցէ Ալիսանէն մին թ՛ամբ՛ալ, մաշկան բօշ ծի յա ընում* (ՆԱԲ, 107): 3. Հովանավոր՝ պաշտպան՝ օգնական չունեցող: *Մաշկան բօշ մարթ ա, ք՛ՕՄ՛ա՛ չօնէ* (Բ): 4. Չունեւոր, աղքատ: *Մաշկան բօշ տը՛ղա յա, ընդ՛ըրա հու բի՞դի ախճիգ՛ տա* (Զ):

- Մաշկան կը՛ռանալ - Ծերանալ: *...Հ՛ա՛ղը օրը օրէն մաշկան կը՛ռանում ար* (ՆԼՂԺԲ, 54):

- Մաշկավը լ՛ուծ/քար քաշիլ - *հեգն.* Ծանր գործ կատարել, չարաչար աշխատել (հաճախ գործածվում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով): *Մաշկավը՛ը լ՛ուծ ը՞ս քաշ՛ալ, վէր կարում չըս տը՛ղատ յը՛ր կէնաս* (Բ):

- Մաշկավը ք՛ինիլ - Կերածը՝խմածը՝ վաստակածը եւն չկարողանալ մարսել՝ խանգարվելու՝ մեծ վիշտ ունենալու եւն պատճառով: *Հ՛ացը ուտէլիս թօռը նի կա՛ալ, լօխ մը՛շկըրնէրավըս ք՛ը՛ցավ* (Բ):

- Մաշկէն ըղնէլ - *տե՛ս* Կօխկէն ըղնէլ:

- Մաշկէն իլիգ՛ը/հօռը/սը՛ռը - Ողնաշար: *Մը՛հակավը թը՛խում ա էծին մաշկէն իլիգ՛ին* (Զ):

- Մաշկէն իլիգ՛ը/հօռը/սը՛ռը կօտըրէլ - *տե՛ս* Մաշկը կօտըրէլ:

- Մաշկէն իլիգ՛ը/հօռը/սը՛ռը կօտըր(վ)էլ - *տե՛ս* Մաշկը կօտըր(վ)էլ:

- Մաշկէն մածուն մէր(վ)ած - Շատ դանդաղաշարժ՝ ծույլ: *... Մէչքին մածուն կա մէրված, ըստարի տը՛ժէր թա տէղան տ՛ուրո՛ւր կ՛ա* (ՋՏ, Ա, 194):

- Մաշկէն քըցիլ - *տե՛ս* Կօխկէն քըցիլ:

- Մաշկը բօշ/թ՛ուլ - *տե՛ս* Մաշկան բօշ:

- Մաշկը ըղնէլ - Ծանր բան վերցնելուց կամ շատ աշխատելուց մեջքի հոդերը խախտվել: *Վէր էտ մը՛ծ քարը պիցըրցընում ա, մաշկը ըղնում ա* (Զ):

- Մաշկը թակէլ - Գովել, խրախուսել: *Խօխան կ՛ուղօթուն ըրավ, հ՛ա՛ղը կըգնը՛վէլին տը՛ղ մաշկը թակից* (Բ):

- Մաշկը ծըռէլ - 1. Շատ աշխատել, չարչարվել: *Սաղ գ՛անքումը Սօնա աքէրը մաշկը ծըռալ ա, մինչը՛վ յ՛ի՛թ՛ի՛մնէն մը՛ծըցըրալ ա* (Բ): 2. Ենթարկվել, հնազանդվել: *Ըտի Մէլիք՛-Շահնազարը Փանա՛ի խանէն ըռաշկէն մաշկը ծըռում ա* (Զ):

- Մաշկը կօտըրած վիչիլ - Դանդաղաշարժ մարդ՝ կենդանի: *Էտ մաշկը կօտըրած վիչիլը էրկու ամէս ա, կարում չի, թա բօստանը պիհի, պըրծընէ* (Բ):

- Մաշկը կօտըրէլ - 1. Մեկին ընկճել՝ խեղճացնել՝ ուժասպառ անել՝ դժբախտացնել: *Էս կը՛ռը՛վը շատ մարթու մաշկ ա կօտըրալ* (Բ): 2. Հաղթահարել, գործի մեծ մասն անել: *Ուստան շ՛ա՛գ՛էրդին ասմա.- Պէն չի մընացալ, կօրծէն մաշկը կօտըրալ ընք* (Զ):

- Մաշկը կօտրը(վ)էլ - 1. Ընկճվել՝ խեղճանալ՝ ուժասպառ լինել՝ մեծ դժբախտության հանդիպել: *Խը՛ղճը հինչ ա՞նէ, մաշկը կօտրրվալ ա, էրկու տըղա օնար, ճօխտը ըսպընվը՛ցէն* (Բ): 2. Հաղթահարվել, գործի մեծ մասը կատարվել: *Վէր կօրծէն մաշկը կօտրրվում ա, նըստում ըն, հաց օտում* (Ձ):

- Մաշկը հօռ անէլ - *տե՛ս* Մաշկը ծրռէլ:

- Մաշկը Նախճիվանա աղ կըրօղ ծիյու/օղտու մաշկ տը՛ռնալ - Մեջքի կաշին քրքրվել, մեջքին վերք առաջանալ՝ շատ բան շալակելուց: *Էնքան շըլակավ փանդ ա կըրալ, մաշկը Նախճիվանա աղ կըրօղ ծիյու մաշկ ա տը՛ռալ* (Բ):

- Մաշկը նըյը՛ր/նըվէր ք՛ինիլ - *տե՛ս* Մաշկավը ք՛ինիլ:

- Մաշկը շօր - Ծույլ, անբան: *Մաշկը շօր ջանիլը հօրը հը՛տէ դանդ ա* (Բ):

- Մաշկը պահէլ - Մեկին թիկունք կանգնել՝ հովանավորել: *Նախագան բըրիգադիրին մաշկը պահում ար* (Ձ):

- Մաշկը պէնդ - 1. Ֆիզիկապես ուժեղ, դիմացկուն: *Մաշկը պէնդ տըղամարթ ա իլալ Ռուբէն դային* (Բ): 2. Հզոր հովանավոր՝ պաշտպան ունեցող: *Խասէն մաշկը պէնդ ա. ախպէրը պէցանդ պաշտօնում ա* (Բ): 3. Ունեւոր, հարուստ: *Մաշկը պէնդ մարթ ա Սիմօնը, փուլը կացէն չի կըտըրում* (Բ):

- Մաշկը սըղալիլ - *տե՛ս* Մաշկը քօրէլ:

- Մաշկը տափավը կ՛ալ/տալ - Ըմբշամարտի մեջ գետնին գցել՝ հաղթել: *Կըռվում ըն, Խիկարը փանիլիվանէն մաշկը տափավըն ա կ՛ամ* (Ձ):

- Մաշկը տափը չըտալ - 1. Համառել, դժվար գործը հաղթահարել: *Տըղան էն ա, վէր հիշկան էլ տիժէր կօրծ տան, մաշկը տափը չըտա* (Բ): 2. Դժվար գործից խուսափել: *Էտ կուճի ախպէրը մաշկը տափը չար տամ, ինանն հը՛տէ հըպարապ շօռ ար կ՛ամ* (Ձ):

- Մաշկը տէմ անէլ - 1. Օգնել, սատարել, թիկունք կանգնել: *Ախպէրը մաշկը տէմ ըրավ, քըվօրը խօխէնքը մընծըցըրավ* (Ձ): 2. Մեկից վիրավորվելով, մեկին արհամարհելով՝ շրջվել, խռովել: *Ըսկէսուրը վէր ըտի յա ասում, հարթնը մաշկը տէմ ա անում* (Ձ): 3. Փախչել, ճողոպրել: *Վէր յըրա տըվէնք՛, թօրքէրը մընշկըրնէն տէմ ըրէն* (Բ):

- Մաշկը տըկըլօր էշ - Անարժեք բան: *Ասում ա.- Ցօրէնը տուք յօր ըք կ՛ալալ, տէրմանը ինձ տուվալ, էտ մաշկը տըկըլօր էշը հինչիս ա՞* (Ձ):

- Մաշկը քօրէլ - Մեկին գովելով՝ խրախուսելով՝ շողոքորթելով՝ քաղցր խոսքերով եւն հորդորել՝ համոզել: *Էտ կընէգ՛ը թանջիրին մաշկը քօրում ա, տըդէն նընիը՛տը դարկում* (Ձ):

- Մաշկ մաշկու տալ - 1. Մեջքով իրար հենվել: *Մաշկ մաշկու վընն տամ, վէր մընրսին վէչ* (Ձ): 2. Միաբանվել, իրար սատարել: *Մէր հայէրը վէր մաշկ մաշկու տան, վէշ մին ազկ կարէլ չի մէր սանմթանվը անց կէնա* (Բ):

ՄԱԾԿԷԼ - *նբ.* 1. Կենդանիների մորթը վրայից հանել, քերթել: ... *Ծին քըշըմ ա, ք՛ինըմ, տը՛սնըմ մը՛ս ծախօղը էն ա, վը՛խճար ա մաշկըմ* (ՀԺՀ, V, 585): 2. Կեղեւը պոկել, կեղեւահան անել: *Ցակատը յօր ա ունէս, էտ գ՛ինլանանուն դաբօղը մընշկէս* (Ձ): 3. *փխբ.* Կեղեքել, հարստահարել, կողոպտել: *Էտ բիդասըլը հօրը-մօրը լափ մաշկալ ա* (Բ): 4. *փխբ.* Լավաշ հացէրը թրջելով՝ դարսել եւ փափկելուց հետո իրարից անջատել ու ծալել: *Լավաշը մաշկում ըն, նի տամ խուրջինէն...* (Ձ):

- Մաշկած աղվէս/ըլըբաստըրակ - Շատ նիհար մարդ՝ կենդանի: *Ըտըրան էլ ինում ա մին կավ, հինչ կա՞վ, մին մաշկած աղվէս* (Ձ):

ՄԱԾԿԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԱԾԿԷԼ-ի:

ՄԱԾԿ՛ԻՒՍ - *տե՛ս* ՄԱՉԿ՛ԻՒՍ:

ՄԱԾՂՕԼ - *տե՛ս* ՄԱՉՂՕԼ:

ՄԱԾՆԱԿ/ՄԱՉՆԱԿ/ՄԷԾՆԱԿ/ՄԸ՛ԾՆԱԿ/ՄԷՉՆԱԿ/ՄԻԾՆԱԿ/ՄԻՉՆԱԿ/ՄԸ՛ՉՆԱԿ *(գրբ. միջնակ (միջուկ)* - 1. *ածական.*, *գ.* Ձավակներից տարիքով միջինը: *Մաշնակ ախպէրը տէսնում ա, վէր մը՛ծը ք՛ընից, յէկավ վուչ, աստէլ ինք՛ըն ա ք՛ընում* (ՀԱԲ, 15, 41): 2. *ածական.* Միջին տեղը գրավող, միջին մեծություն ունեցող: *Մին մաշնակ փանդ էլ ինք՛ըն ա շըլակում, ք՛ինամ* (Ձ): 3. *գ.* Լայնաբերան կավե աման: *Մաշնակը լուբուշօրովավ լըցնում ա, տինում դէրվիշին ըռըչին* (Ձ):

ՄԱԾՎԱԾ - *տե՛ս* ՄԱՆԾՎԱՆԾ:

ՄԱՆԾՎԱՆԾ/ՄԱԾՎԱԾ - *ածական.* Նիհար, վտիտ: *Մին մանշվանծ կավ ըն մօրթում, բադարանք՛ անում* (Ձ):

ՄԱԾՎԻԼ - *տե՛ս* ՄԱՆԾՎԻԼ:

ՄԱՆԾՎԻԼ/ՄԱԾՎԻԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՄԱԾԻԼ-ի: 2. *չբ.* Նիհարել: ... *Թաքավէրը կ՛ամ ա ծիյանցը կօշտը, տէսնում՝ ծիյէնը մաշվանծ ըն* (ՀԱԲ, 15, 35):

ՄԱՆԾՎԻԼ-ՄԱՔՐԸՎԷԼ - Խիստ նիհարել, հյուծվել: *Էն օրանը տը՛ենը համ ախճիգը, համ ծին, համ դուշը մաշվըմ ըն, մաքրըվըմ, հանլանք՛ տը՛ռնըմ...* (ՀԺՀ, V, 76):

ՄԱԾՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ՄԱՉՏԸ՛Ղ:

ՄԱԾՈՒՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մաշուր անէլ - Աճել, մեծանալ: *Բարը ծաղկէն յըրա մաշուր կանէ* (ԱԲԲ, 22):

ՄԱՉ/ՄԷՉ/ՄԻՉ/ՄԸ՛Չ *(գրբ. մէջ)* - *գ.* 1. Առարկայի ներսի կողմը, ներսը: *Կընէգ՛ը ք՛ինամ ա, տանը ք՛ունջանումը մին յանշիգ՛ ա ինանում տիրանծ, մաչան մին մարթու կարկաժ տանուս օնում, պիրում...* (ՆԼՂԺԲ, 65): 2. *տե՛ս* ՄԱՉՏԸ՛Ղ: *Էտ մարթը տօնը մաչան կըտրէս ա, էրկուսը շինիս...* (ԼՂԲ, 314): 3. Արանք: *Պատէրը անրանր կօխկավ տինանում ըն, մաչը տէրման նի տամ, վէր տաք ինի* (Ձ): 4. Միջուկ: *Ծըմէրուկը կըտըրում ըն, մաչը օտում, ղըբուղնէն տամ էշին* (Ձ): 5. *Եփած հավի՝ նապաստակի եւն փորը լցրած բրնձի՝ թթվեղենի եւն խյուսը:* Հաւէն մաչը լանգանթ պէն ա (Բ): 6. Թխվածքի խորիզ: *Քիթին մաչը բոլ-բոլ բիդի ինի, վէր քուշտանաս* (Բ): 7. Ընկույզի՝ պնդուկի եւն միջուկ: *Ղարաբաղա մաչը կօգ՛ի սիպտակ չի, ամհա քախծընը ա* (Բ): 8. Մանելու համար գգած բուրդ: *Մաչը յօր ա օնում, ըսքըսում մանէլը* (Ձ): 9. *կ.* Մեջ: *Շատ վախտ Ալամ թաքավէրը, շօրէրը փոխած, ք՛ինում ար ժողովուրթին մաչը, ման կ՛ամ...* (ՀԺՀ, V, 131):

- Մաչ անէլ - 1. Ընկույզի՝ պնդուկի եւն միջուկը հանել: *Սա հինչքան տըկօղէն ա մաչ անում, Մահմուդը յօր ա օնում, օտում* (ՀԱԲ, 15, 18): 2. Բուրդը գգել եւ պատրաստել մանելու: *Պանրթը մաչ ա անում, տինանում չընխրրակէն քըշտէն, վէր մանէ* (Ձ):

- Մաչան (էրկու) կէս անէլ - Երկու հավասար մասի բաժանել՝ սպանել: *Տըրանք յէր ըն կընաս, նամանդ ախպօրը ըտրդան տանուս ունէս, մաչան էրկու կէս ընէս* (ՀԺՀ, V, 295):

- Մաչան (էրկու) կէս տը՛ռնալ - 1. Ճգնել, ջանք չխնայել: *Օգ՛ում ըս լ՛ըհա մաչատ էրկու կէս տը՛ռ, մին ա, անմալ չի կ՛ըլական* (Բ): 2. Խիստ բարկանալ՝ հուզվել: *Կընէգ՛ը վէր ըտի պար ա կ՛ամ, մարթը մաչան կէս ա տը՛ռնում* (Ձ):

- Մաչան կէս ըրած խընձօր - *տե՛ս* Մին խընձօր՝ մաչան կէս ըրած:

- Մաչան տանուս կ՛ալ - Բարդ իրավիճակից՝ խճճված դրությունից դուրս գալու ելք գտնել: *Կօրծէրըս շըտացալ ա, կարում չըմ, թա մաչան տանուս կ՛ամ* (Բ):

- Մաչաս (էրկու) կէս տը՛ռնա՞մ - Խիստ զբաղված եմ, ժամանակ չունեմ՝ չեմ կարող այլ բան անել: *Կընէգ՛ը ասմա.- Յը՛ս կարէլ չըմ համ խըմօր հունցիմ, համ հիյվընէն տանիմ նախէրը, մաչաս կէս տը՛ռնա՞մ* (Ձ):

- Մաչէրքը տալ - Ծառի՝ վազի ավելորդ ճյուղերը՝ շիվերը կտրել՝ էտել: *Ցակատը տամ ա ըտրրան, թա.- Ք՛ինի՛, թութօտը մաչէրքը տօ՛* (Ձ):

- Մաչը ալավ ըղնէլ - Խիստ սիրահարվել: *Մաչը ալավ ընգած՝ սըկըսըմ ըն ուրիշ պըչպըչօրիլը...* (ՀԺՀ, V, 226):

- Մաչը ըղնէլ - Շատ հասունանալուց միջուկը փչանալ՝ լխկել (պտուղների մասին): *Ծըմէրուկը վէր շատ պահիս, մաչը կըղնէ* (Զ):

- Մաչ ըղնէլ - Միջամտել, խառնվել: *Ըշտը՛ղ մին կըռը՛վ ար ինում, Թէվանը մաչ ար ըղնում* (Բ):

- Մաչը փօչ - 1. Միջուկը փչացած: *Մաչը փօչ ճուղուպուրան հինչ քա՛մթա բիդի թըխիս* (Բ): 2. Անպետք, անզոր, թվացյալ հատկություններից զուրկ: *Ըտըրա մը՛ծ-մը՛ծ խուսէլին յէշիլ մէլ, մաչը փօչ ա* (Բ):

- Մաչը փօչ ճըղուպուր/պուպու - Անպետք՝ անարժեք մարդ կամ իր: *Ամ-մէն շէնում էլ մաչը փօչ պուպու կա* (Բ):

- Մաչի մարթ - Միջնորդ: *Ասում ա.- Էտ պէնը տու կարէլ չըս կըլօխ պիրիս, մաչի մարթ ա հարկավէր* (Զ):

- Մաչին ինիլ - Որեւէ հատկություն՝ շնորհք բնատուր ունենալ: *Սըվըրէլավ լավ ուստա տը՛ռնալ չըս, մաչիտ բիդի ինի* (Բ):

- Մաչին կիուզիլ/քաքէլ - *տե՛ս* Քաքմաչ անել:

- Մաչին պաճ ինիլ - Շնորհալի՝ ընդունակ լինել: *Խուխէն մաչին պաճ չի կա* (Բ):

- Մաչ կընէգ - Միջին տարիքի կին: *Պայծառը մաչ կընէգ ա, ամիա հանց ա ջանիլ ախճիգ* (Բ):

- Մաչ մընէլ - *տե՛ս* Մաչ ըղնէլ:

- Մաչ քըցիլ/պիրիլ - 1. Միջնորդ դարձնել: *Ախպօրը տըղէն մաչ քըցից, կօրծէրը դիուզըցըրավ* (Զ): 2. *տե՛ս* Մաչտը՛ղ պիրիլ:

- Մըչըրնէրավը (սը՛վ) կատու ընցընել - *տե՛ս* Կատու ընցընել մըչըրնէրավը:

ՄԱՉԱԼԿԱ *(ռուս. мочалка)* - *գ.* Ռետինից կամ այլ նյութից պատրաստված փափուկ՝ առաձգական ու շատ ծակոտիներ ունեցող առարկա, սպունգ: *Մաչալկան սապուն ա քըսում, քըսում ջանը* (Զ):

ՄԱՉԱԿ/ՄԷՉԱԿ/ՄԻՉԱԿ *(գրբ. միջակ)* - *ած.* Միջին տեղը բռնող, միջակ: *...Դէրը կամ ա հըղըցէն մաչակ տը՛ղը վը՛ննը կէնում...* (ՀԺՀ, VII, 271):

ՄԱՉԱՆ[1] - *գ. ծծկ.* Աղջնակի սեռական անդամ:

ՄԱՉԱՆ[2] - *մ.* Հնարովի՝ ինքնահնար ձեւով: *Դասատուն էլ դէ հինչ ա՞սէ. թումբէն անում օնէ՞, վէր ասէ, լըհա մաչան ասում ա՝ Բըլըրի գագաթ* (ԱԱ, 46):

ՄԱՉԸՄԸ - *տե՛ս* ՄԱՉՈՒՄԸ:

ՄԱՉԻԼ - *նբ.* 1. Վերմակի՝ ներքնակի մեջը բուրդ՝ բամբակ լցնել եւ կարել: *Ոծշանկը մաչում ա, ղըրաղ տինում* (Զ): 2. Հավի՝ նապաստակի եւն փորը բրնձով՝ թթվեղենով եւն խորիզ լցնել՝ եփելու համար: *Հավը մաչում ա, տինում կըրակէն* (Բ):

ՄԱՉԿԻՆԻՍ/ՄԱՇԿԻՆԻՍ - *տե՛ս* ՄԱՉՂՕԼ: *Տահանց անա մինը օժավ ա ինում, հընգէրէն կուփէ յա տամ, քըցում մաշկինուս* (ԼՂԲՔ, 270):

ՄԱՉՄՈՒՐԹ - *գ.* 1. Ներսի պարունակությունը: *Դուշանկէն մաչմուրթը տուս ըն տամ, ծախում* (Զ): 2. Գրաստի բեռան աջ եւ ձախ կողմերի արանքի պարունակությունը: *Ճուրղուտուննէն պէռնում ա էշին, մաչմուրթըն էլ քօթուկ նի տամ* (Բ):

ՄԱՉՂՕԼ/ՄԱՇՂՕԼ/ՄԱԺՂՕԼ - *գ.* Ներսը, ներսի կողմը: *Տօռնը կօտրում ըն, նի մընում մաչղօլ, տը՛սնում մարթ չի կա* (Զ):

ՄԱՉՆԱԿ - *տե՛ս* ՄԱՇՆԱԿ:

ՄԱՉՏԸ՛Ղ/ՄԱՇՏԸ՛Ղ - *գ.* Իրարից հեռու երկու կետերի՝ տարածությունների միջին մաս, մեջտեղ: *Էրկու շէնին մաչտը՛ղը մին յը՛խծէ յըն շինում* (Զ):

- Մաչտը՛ղ ըղնէլ/մընէլ - *տե՛ս* Մաչ ըղնէլ:

- Մաչտը՛ղ պիրիլ/քըցիլ - Տրամադրել, ներկայացնել, հանդես բերել: *Սուդեն վախտը շատ պէն ըն մաչտը՛ղ պիրում* (Զ):

- Մաչտը՛ղ փուլ խաղ անէլ - Մի բան փողով՝ կաշառքով գլուխ գալ, կաշառել, կաշառք տալ: *Ասում ա.- Էտ տիժէր կօրծ ա, մինչը՛վ վէր մաչտը՛ղ փուլ չի խաղ անէ, ամանլ չի կըլական* (Զ):

- Մաչտը՛ղ օտէլ, ղըրաղ/տուս տը՛ղ շօռ տալ - Բարիքներից օգտվել՝ դրանց ստեղծման հետ կապված անախորժություններից խուսափելով: *Մաչտը՛ղ օտում ա, ղըրաղ շօռ տամ, էն հինչ մարթ ա՞* (Բ):

ՄԱՉՈՒՄԸ/ՄԱՉԸՄԸ - *մ.* Հոգում, իր մեջ, ներքուստ: *Մը՛ծ օշափը մաչումը կըզնըվում ա, լօք տամ, էն ընգունին վը՛ննը կէնում* (ՆԱԲ, 31):

- Մաչումը կըտօրէլ - Ներքուստ զայրանալ՝ հուզվել, բայց չարտահայտվել, զայրույթը՝ հուզմունքը մի կերպ զսպել: *Հանկուվէրը էս դօնումըս թունդումը կըզնըվէս ա, մաչըմըն էլ կուտուրէս* (ՀԲ, 343):

ՄԱՋԱ - *գ.* Ջգեստի թեւի եզր: *Ծը՛ղքը կօխում ա կարասը, մաջան յըխտոտում* (Զ):

ՄԱՋԱԼ - *տե՛ս* ՄԸՋԱԼ:

ՄԱՌ[1] *(գրբ. մառ (մռայլ))* - *գ.* Գինու՝ քացախի երեսին կապած փառի բարակ շերտ: *Քըցախէն իրը՛սը մառ ա կապալ* (Բ):

ՄԱՌ[2] - *գ.* Երգելու համար անհրաժեշտ ձայն: *Դէրը մառ չօնէ, վէշ մինը ըսկանում չի* (Զ):

ՄԱՌԼԻ *(ռուս. марля, ֆր. marli)* - *գ.* Ծակոտկեն թեթեւ կտոր, շղարշ: *Մառլին յօր ա օնում, յարան պըտատում* (Զ):

ՄԱՌՄԱՌ - *տե՛ս* ՄԱՌՄԱՌ:

ՄԱՍ *(թրք. mest)* - *տե՛ս* ՉՈՒՍՏ: *Տանում ա ծախում, մին ճօխտ մանս ինք օնում, քըցում վը՛ննէրը, կամ* (ՀԱԲ, 15, 55):

ՄԱՍԱԲ - *տե՛ս* ՄԱՍՍԱԲ:

ՄԱՍԱԺ - *տե՛ս* ՄԱՍՍԱԺ:

ՄԱՍԱԼ *(արաբ., թրք. mesel, պրս. māsāl)* - *գ.* 1. Արձակ կամ չափածո ոչ մեծ այլաբանական երկ, առակ, զրույց: *Մին անումը յէր իլանծ մարթ ա իլալ՝ մաստուն, մանալ կիրօղ* (ԱԱ, 58): 2. Դժվարիմաց այլաբանություն, հանելուկ: *Էտ մանալը վէշ մինը կարում չի կըլօխ ըղնէ* (Զ): 3. Իմաստալից խոսք, առած: *Թամադան բիդի կարէ մանալնէրավ խօսէ* (Բ):

- Մանալ վէր պիրիլ - Երկար խոսել՝ պատմել: *Ջավէնը մանալ ա վէր պիրում, ըտըրանց կօրծա քըցում* (Զ):

ՄԱՍԱԼԱ *(թրք. masala)* - *գ.* Ատաղձ, շինանյութ: *Դուլգանը մանալա յա ինք օնում, մին լավ կամօդ շինում* (Զ):

ՄԱՍԱԽՔ/ՄԱՍՕԽՔ - *գ.* Գութանի՝ արորի խարազանն ու համը միացնող փայտե՝ երկաթե սեպ: *Մասախքը տուս ա կամ, մաճկալը մընամ ա մանալ* (Զ):

ՄԱՍԱՆ - *գ.* Արորի՝ համնի եւ լուծի միջեւ գտնվող մասը: *Մանանը պէնդ փանդա կըշինին* (Բ):

ՄԱՍԱՆՕՐԻՆ/ՄԱՍՍԱՆՕՐԻՆ - *գ.* Ավելորդ երկարաբանություն, զրախոսություն: *Ըտըրա մասանՕրինան լօխճին զանիլան տանում ա* (Բ):

- ՄասանՕրին անէլ/կընցէլ - Երկար խոսել, նույն բանը մի քանի անգամ ասել՝ պատմել: *Տէսնըմ ա, վէր Հէրսիլան ճուրը կակօղ կընէգ ա, մասանՕրին ա կընցըմ* (ՋՏ, Ա, 169):

ՄԱՍԻՆ - *կ.* Վերաբերմամբ, նկատմամբ: *Էտ մասին նա ուրան ծընՕղնէրին ասըմ ա* (ՀԺՀ, V, 168):

ՄԱՍԼԱՀԱԹ - *տե՛ս* ՄԸՍԼԸՀԱԹ:

ՄԱՍԽԱՐԱ *(արաբ. masxara (խեղկատակ), թրք. maskara)* - *տե՛ս* ՏԸՆԱՋ: *Առաջնէրում մէլիքնէրը շատ ըն մասխարա ըրալ քասիբ-քուսուբնէրէն...* (ԲՀԲ, 200):

ՄԱՍԽԱՐԱՋԻ *(թրք. masxareji)* - *տե՛ս* ՏԸՆԱՋՋԻ:

ՄԱՍԽԱՐԱՎԱՋԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԱՋՎԱՐԻ:

ՄԱՍԽԱՐԱՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԱՋՎԱՐԻ:

ՄԱՍԽԱՐԱՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՋԱՏԸ՛Ղ:

ՄԱՍԽԱՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՋՕԹՈՒՆ:

ՄԱՍԿԱ *(ռուս. маска, իտ. maschera, ֆր. masque)* - գ. Դիմակ: *Մասկա յա քընցՀում, քՀինամ, վէր ճընանչին վէչ* (Ձ):

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼ *(գրբ. մասնակցեմ (մասն հանել՝ ունենալ)* - չբ. Մասնակից լինել, մասնակցություն ունենալ: *Էտ մարթըտ էլ քՀիս ա՝ բադարաքՀին մասնակցէ* (ՀԺՀ, V, 262):

ՄԱՍՆԸ *(գրբ. մասն)* - գ. 1. Մաս, բաժին, հատված: *Մին մասնը պըտատում ա, դարկում ախպօրը տօնը* (Ձ): 2. Հաղորդություն՝ օրհնած նշխար եւ գինի, որ, իբրեւ Քրիստոսի մարմին եւ արյուն, ճաշակում են հավատացյալները: *ՔՀինամ ըն յըէխծէն, մարթը ՀուրՀն մասնը յօր օնում, տՀուս կՀամ* (Ձ):

- Մասնը առնել - Հաղորդվել, հաղորդություն ընդունել: *ՉՀուլըցէ հայէրը կՀամ ըն շըՀՀարը, վէր մասնը առնին...* (ՋՏ, Ա, 189):

ՄԱՍՍԱԲ/ՄԱՍՍԱԲ *(արաբ. mushaf, պրս. māshāf (օրենսգիրք)* - գ. Հավատ, դավանանք: *... Մէր հային վէրըն ա՞ մասսաբու ղուլլուղ ըրալ, վէր յէս անիմ...* (ՋՏ, Ա, 82):

ՄԱՍՍԱԺ/ՄԱՍԱԺ *(ռուս. массаж, ֆր. massage)* - գ. Մերժում, մաժում: *Մասաժը ջանէն օքութ ա* (Բ):

- Մասսաժ անել - Մերսել, մաժել: *Այան ասմա.- ՄիհէնգՀվա հարթնէրը ջընըրնէն մասսաժ ըն անում, յըէտնան կօրծ անում* (Բ):

ՄԱՍՍԱՆՕՐԻՆ - *տե՛ս* ՄԱՍԱՆՆՕՐԻՆ:

ՄԱՍ[1] - գ. Որեւէ բան անելու հարմար ձեւ՝ միջոց: *ՀՀնձ ընէլին մաստը բիդի գՀիդՀա, թա չէ կարէլ չըս* (Բ):

- Մաստը փըռնել/ըքթեքնալ - Հարմար ձեւ՝ միջոց ընտրել: *Մաստը փըռնում ա, ըսքըսում քՀՀրթՀուկը ճըրդօտէլը* (Ձ):

ՄԱՍ[2] *(գրբ. մաստ (պինդ, խիստ, խիտ)* - գ., *ածական.* 1. Դժվարամարս (կերակուր, ուտելիք): *Կուրկուտը մաստ խորՀգՀ ա* (Բ): 2. Տոկուն, դիմացկուն (մարդ, առարկա): *Մաստ մարթ ա իլՀալ Սուղումուն դային* (Բ):

ՄԱՍՏԱԿ *(հուն. mastixč)* - գ. 1. *տե՛ս* ՍԱՂՈՒՆՁ: 2. *փխբ.* Չնչին բաժին, որից մարդ խռովում է: *Էտ մաստակը հինչ ա՞, վէր ինձ ըս տամ* (Ձ):

ՄԱՍՏԱՆ - *ածական., գ.* Մեծ օգուտ տվող, ընտանիք կերակրող (կով): *Մաստանը ըստակում ա, Իլյազէն խօխէնքՀը մընամ ըն տՀուզնը* (Ձ):

ՄԱՍՏՈՒՆ - *տե՛ս* ԻՄԱՍՏՈՒՆ:

ՄԱՍՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԻՄԱՍՏՕԹՈՒՆ:

ՄԱՍՐԱՖ *(արաբ., թրք. masraf)* - գ. Ծախս, ծախսեր: *... Կուճի ախճիգՀը ասում ա.- Լանվընն էն ա, վըէր թուփ անիմ, բանքՀամ մին պէնու մանսրանփ տէռնա* (ՀԺՀ, VI, 145):

- Մանսրանփ անց կընցընէլ - Մի բանի ծառայեցնել: *...Նըստա յա կընաս, կընրէս չի մանսրանփ անց կընցընէ* (ՀԺՀ, V, 591):

ՄԱՍՈՒԼ - *տե՛ս* ՄԱՍՈՒԼ:

ՄԱՍՈՒԼ/ՄԱՍՈՒԼ - *տե՛ս* ԲԱՐ:

ՄԱՍՈՒՆՔ *(գրբ. մասունք)* - գ. Թանկագին՝ սրբազան բան: *Ասում ա՝ էտ խաչը մասունք ա, կարէլ չըմ ծախիմ* (Ձ):

ՄԱՍՕԽՔ - *տե՛ս* ՄԱՍԱԽՔ:

ՄԱՎԶԷՐ/ՄԱՈՒԶԷՐ *(ռուս. маузер, գերմ. Mauser)* - գ. Ավտոմատ ատրճանակի տեսակ՝ մաուզեր: *... Մավզէրը տՀուս ա օնում, վըէր յիրանՀ անէ վըէր քընցի, մինգէլ խազայինին վէրչին խօսկը մըէտընն ա քընցՀում, յէտ քաշում...* (ՀԺՀ, VII, 138):

ՄԱՏ *(ռուս. мат)* - գ. Շախմատի խաղում արքայի այնպիսի դրություն, երբ հնարավոր չէ պաշտպանվել հակառակորդի հարվածից, ինչն էլ ենթադրում է պարտություն: *ՀՀարը ասմա.- Մատ ըս, նըհախ տըէղան չընրչարվէլ մէ՛չ* (Ձ):

- Մատ անել - 1. Շախմատի խաղում հակառակորդին պարտության մատնել: *Շախմատ ըն խաղ անում, ՀՀաբին ԿՀանփՀուն մատ ա անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Անսպասելի կերպով մեկին լռեցնել՝ ձախողման մատնել: *Մարթը լՀըհա օգՀում ա խօսէ, կընէգՀը մատ ա անում* (Ձ):

ՄԱՏԱԾԻԿԸԼ/ՄԱՏԱԾԻԿԼԷՏ/ՄԱԾԱԿԼԷՏ/ՄԱԾԻԿԼԷՏ *(ռուս. мотоцикл, ֆր. motocucle)* - գ. Ներքին այրման շարժիչով աշխատող երկանիվ կամ եռանիվ փոխադրամիջոց, մոտոցիկլ: *Առաչ ճըրտընրօցուց լօխճին մատացիկըլ ա իլՀալ* (Բ):

ՄԱՏԱԾԻԿԼԷՏ - *տե՛ս* ՄԱՏԱԾԻԿԸԼ:

ՄԱՏԱՂ[1]/ՄԱՏՏԱՂ[1] - գ. 1. Ջոհ մատուցելու կենդանի: *Մատաղը պիրում ըն, աղը ուտընցընում, տանում սօրփը* (Ձ): 2. Ջոհ մատուցելու արարողությունը: *Մընտաղէն վախտը տընղան էտ ըխճընկանընը ար յէշում* (Ձ): 3. Ջոհի համար մորթած կենդանու միսը, որ եփում եւ ձրի բաժանում են մարդկանց: *Մատաղը պըժանէլին վէրչումը էտ տընղին միշնակ ախպէրը յէկավ...* (ՀԺՀ, V, 93): 4. *վ.* Գործածվում է որպես փաղաքշանքի՝ խրախուսանքի՝ սիրո արտահայտություն (հիմնականում անձնական կամ ցուցական դերանունների հետ): *Դէրընն ասըմ ա.- Մատտաղ, կարում չըմ յէր կէնամ, ծէրքաս փըռնէ, յէր կէնամ* (ԲՀԲ, 196):

- Մատաղ անել/մորթել - Ջոհաբերել, զոհ մատուցել: *Վէրչը, էտ տընղան մատաղ ա մորթում, կընդ-կընդ պըժէնըմ* (ՀԺՀ, V, 92):

- Մատաղը ընթունէլի ինի - Ասում են զոհ մատուցողին՝ թող նպատակդ իրականանա: *Մարթը ՀուրՀնց ըստաքանը յօր ըն օնում, ասում՝մատաղը ընթունէլի ինի, յըէտնան խընմում* (Ձ):

- Մատաղ ինիլ/տընէռնալ/քՀինիլ - Կյանքը մեկին նվիրաբերել: *Օգում ա թա թուռնէրէն հըէտէ մատաղ ինի* (Բ):

- Մատաղ ինիմ/անիմ (քՀընէզ) - *տե՛ս* ՔՀընէզ մատաղ (ինիմ):

ՄԱՏԱՂ[2]/ՄԱՏՏԱՂ[2] *(գրբ. մատաղ)* - *ածական.* Մատղաշ, դեռ չհասունացած, դեռատի: *Ծիլկանընը ասում ա.- Յա՛ յէս, յա՛ մատաղ տավարը, հա՛մ վէննան տէպէգՀ, հա՛մ կընլխան* (ՆԱԲ, 24):

ՄԱՏԱՂԱԾ/ՄԱՏՂԱԾ - գ. Դեռեւս շատ չմեծացած կով: *Մատաղաշը մօրթում ըն, բադարանքՀ անում* (Ձ):

ՄԱՏԱՂ-ՍԱՏԱՂ/ՄԱՏՏԱՂ-ՍԱՏՏԱՂ/ՄԸՏԸՂ-ՍԱՏԱՂ - *տե՛ս* ՄԱՏԱՂ[1] (4):

- Մատաղ-սատաղ անել - Քաղցր խոսքերով խրախուսել՝ փաղաքշել: *Տատը մատաղ-սատաղ ա անում թօռնանը* (Բ):

ՄԱՏԱՏ *(ռուս. матать (փաթաթել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մատատ անել - Որեւէ բանի վրա փաթաթել (թելը, լարը եւն): *ՄանթՀուլը յօր ա օնում, էտ փանդին յընրա մատատ անում* (Ձ):

ՄԱՏԱՐՅԱԼ/ՄԱՏԷՐՅԱԼ *(ռուս. материал, լատ. materialis)* - գ. 1. Շինանյութ: *Վէրչը յէր ա կէնում մատէրյալ պիրում, մին լՀավ քՀօրփի շինՀում...* (ՀԱԲ, 15, 105): 2. *փխբ. տե՛ս* ԱՆԱՆԻՄԿԱ:

ՄԱՏԱՐՅԱԼԻՍՏ/ՄԱՏԷՐՅԱԼԻՍՏ *(ռուս. материалист, լատ. materialis)* - *ածական.* Ջրպարտագրեր գրող: *Սավէտին վախտը մատարյալիստնէ շատ ըն իլՀալ* (Բ):

ՄԱՏԷՐՅԱԼ - *տե՛ս* ՄԱՏԱՐՅԱԼ:

ՄԱՏԷՐՅԱԼԻՍՏ - *տե՛ս* ՄԱՏԱՐՅԱԼԻՍՏ:

ՄԱՏԻՏ/ՄԱԴԻԹ *(իտ. matita)* - գ. Մատիտ: *Սա էլ, թախտը, մատիտը յէր կալած, կՀիրատում ա, թա հու հինչ ա պէրալ* (ՀԱԲ, 15, 79):

ՄԱՏՂԱԾ - *տե՛ս* ՄԱՏԱՂԱԾ:

ՄԱՏՏԱՂ[1] - *տե՛ս* ՄԱՏԱՂ[1]:

ՄԱՏՏԱՂ[2] - *տե՛ս* ՄԱՏԱՂ[2]:

ՄԱՏՏԱՂ-ՍԱՏՏԱՂ - *տե՛ս* ՄԱՏԱՂ-ՍԱՏԱՂ:

ՄԱՏՈՒՌ(ՆԸ) *(գրբ. մատուռն)* - գ. Փոքրիկ եկեղեցի՝ աղոթատեղի: *Էտ յէխծէն ըռաչին էլ մին մատուռ ա իլՀալ...* (ԱԱ, 30):

ՄԱՏՈՒՔ - գ. Մատի վրա փաթաթած եւ հանած թելի փաթույթ: *Մատուքը կօխում ա ջուբը, տՀուս կՀամ* (Ձ):

ՄԱՏՈՐ *(ռուս. мотор, ֆր. moteur, լատ. motor)* - *գ.* 1. Շարժիչ: *Մըշինին մատորը խըրըբացալ ա* (Բ): 2. Շատ շարժվող՝ աշխատող մարդ: *Տընըշինիտ կընէգը մատոր ա, սաղ օրը էն ա կօրծ ընէս* (Բ):

ՄԱՐ/ՄԱ̈Ր/ՄԵՐ[3] *(գրբ. մայր)* - *գ.* 1. Ծնող կինը իր զավակների համար: *Իմ մա̈րը քըէզ ախճիկ չի տալ, վախտէն կըլխէտ ճարը տըէս* (ԼՂԲ, 244): 2. Զագ բերած կենդանի՝ թռչուն եւն: *Էտ ըղվէսին ճուտէրէն մարը ըստակում ա* (Ջ): 3. Մեղվափեթակի՝ մյուսներից իր մեծությամբ տարբերվող էգ մեղուն, որ ձու է ածում: *Մարը վէր ըստակում ա, մըղըըճա̈նջէրը կըտօրվում ըն* (Բ): 4. *տե՛ս* ԽԸՂԱՄԱՐ: 5. *տե՛ս* ԿՈՒՃԸԿԱՄԱՐ: 6. Կողովի՝ փսիաթի եւն հիմնական հաստ ձողերը, որոնց վրա հյուսված են ավելի բարակները: *Ճուվըրանէն մարէրը տընգօտում ըն, ըսքըսում կ'օրծէլը* (Ջ): 7. *ած.* էգ: *Մար օշափը յէր ա կըէնըմ կըռէվ անըմ, ըտէղ Ավէտիսին սօրը կօտըրըմ ա* (ՅԺՅ, V, 128):

- Մար անել - *տե՛ս* Մար տալ:

- Մարը լա̈ց ինիլ - Խիստ նեղվել, մեծ վշտի՝ ձախորդության՝ չարիքի հանդիպել: *Թօռըն էլ վէր նի կա̈լա̈վ, հօ̈նծ ընօղնէրէն մարը լա̈ց իլա̈վ* (Ջ):

- Մարը լիցըցընել - Մեկին խիստ նեղել, մեծ վիշտ՝ չարիք պատճառել: *Խանը ժուղովուրթէն մարը լիցըցընում ար* (Ջ):

- Մարը խօխան մըննան քըցիլ - Խառնաշփոթ իրավիճակ ստեղծվել, մեծ աղետ՝ պատահար՝ կոտորած լինել: *Ղօշունը նի յա տըէռնում շէնը, մարը խօխան մըննան քըցը̈ում ա* (Ջ):

- Մարը մըէռած - 1. Խեղճ, անօգնական, առանց մոր մնացած: *Մարը մըէռած մարթ ա Սէյրանը* (Ջ): 2. Անզգամ: *Էտ մարը մըէռածը լօխճին տօնը քանդից* (Բ):

- Մարը մըէռնել - Դժբախտանալ: *Շընա̈ցուն կավը վէր ըստակից, գ'իդա̈ վէր մարը մըէռավ* (Բ):

- Մարը մըէռնէ (վէչ) - 1. Խղճալու արտահայտություն: *Մարը մըէռնէ Սիմօնէն, հինչ ա՞նէ, ք'ա̈սիր ա* (Բ): 2. Գոհունակության՝ գովքի արտահայտություն: *Մարը մըէռնէ վէչ ըտի կըվէն, օրը քըսան լիտըր կաթն ա տամ* (Բ):

- Մարը վէր յըէր ինի ծառը, ախճիգ'ըն էլ յըէր կինի ճըղնէրը - Վատ արարքի՝ անբարոյական կնոջ աղջիկն ավելի վատը կլինի:

- Մարը վէր տակըռավը յըէր ինի, ախճիգ'ը տըլլիտա̈լ շօռ կըկ'ա - *տե՛ս* Մարը վէր յըէր ինի ծառը, ախճիգ'ըն էլ յըէր կինի ճըղնէրը:

- Մարը տըղա պիրիլ - Գործը հաջողվել, մեծ հաջողության հանդիպել: *Յա̈րա̈քէդին մարը տըղա յա պէրալ. կավը ճօխտակ ա ծընալ* (Բ):

- Մարը քօնած - *տե՛ս* ՄԱՄԱՅԱՔՕՆ:

- Մարը քօնել - 1. *տե՛ս* Մարը լիցըցընել: 2. *տե՛ս* Քաքմաչ անել:

- Մար մըննել *(գրբ. ի մայրն մտանել)* - *տե՛ս* Ա̈րըէվը մար մըննել:

- Մար տալ - 1. *տե՛ս* ԿՕՃԿԷԼ: 2. Յորթը՝ գառը բաց թողնել, որ մոր կուրծքը ծծի: *Կավը քըթում ըն, յըէտնան դանան մար տամ* (Բ):

- Մար քըցիլ - *տե՛ս* ԿՕՃԿԷԼ:

- Մօրա թա̈զզա̈ իլա̈ծ - 1. Ասում են մեծ պատահարից փրկվածի մասին: *Մօրա թա̈զզա̈ իլա̈ծ ա Սէյրանը. մաշինը ընգալ ա ծօ̈րը, ճըղպօրու մաչու նըման ա պըրծալ* (Բ): 2. Ասում են առույգ՝ կայտառ տարեց մարդկանց մասին: *Այան հանց ա մօրա թազզա իլա̈ծ* (Բ):

- Մօրա իլա̈լ ըմ՝ ըստի պէն չըմ տըէսալ - Անբնական՝ անիրական՝ արտասովոր է: *Յըլիվուրը կ'ամ ա յէշում, թա.- Մօրա իլա̈լ ըմ՝ ըստի պէն չըմ տըէսալ, յըէս կարէլ չըմ ըտըրա մանին ասիմ* (Ջ):

- Մօրա խըռաված - Անդաստիարակ: *Մօրա խըռաված ը՞ս, խէ խէլը̈նք չը՞ս կէնում* (Բ):

- Մօրը թա̈րիփ ըրածը թօ́ղէ, փա́խէր, հըրըվանէն թա̈րիփ ըրածը յըէ՞ր կա̈լ, փա́խէր - Իրականը՝ ճշմարիտը ոչ թե հարազատի, այլ օտարի կարծիքն է:

- Մօրը ծօցը ք'ինիլ - *տե՛ս* Ա̈րըէվը մար մըննել:

- Մօրը յէ́շի/տըէ́ս, ըխճըկանը օ́գ'ի - Աղջկա մասին կարծիք կարելի է կազմել նրա մոր էությունից ելնելով, աղջիկը մորը կնմանվի:

- Մօրը պէժինք'ը ըխճըկանը կ'օտկումը կինի - Մոր բախտը աղջկան բաժին կընկնի:

- Մօրը ք'ա̈թա̈ն էն ա ըխճըկանը կուռնըտակէն - *տե՛ս* Մօրը պէժինք'ը ըխճըկանը կ'օտկումը կինի:

- Մօր ծըէծ/կաթնը ծըծած/կէրած - *տե՛ս* Յալալ ծըծկէր:

- Մօր ծըէծ կըտըըօղ - Խորամանկ՝ ճարպիկ սրիկա: *Իզէն մօր ծըէծ կըտըըօղ ա, նըէստա սա̈յաղ կաց* (Բ):

- Մօր ծըծվանքը վէր ածէլ/վէր թափէլ - Տառապել, տանջվել, չվայելել, զզվել: *Խըէղճը լափ մօր ծըծվանքը վէր ածից, էնքան տըղըպէրցում կացավ* (Բ):

- Մօր ծըծվանքը վէր թըփըցընէլ - Տանջել, զզվեցնել: *Մէլիք'-Շահնազարը ժուղովուրթէն մօր ծըծվանքը վէր ար թըփըցընում* (Ջ):

- Մօր պահած - Քնքշորեն խնամված՝ փայփայված: *Մօր պահած տըղա յա Սիրգօնը* (Բ):

ՄԱ̈Ր - *տե՛ս* ՄԱՐ:

ՄԱՐԱ *(պրս. mār, հուն. máris (չափ))* - 1. *տե՛ս* ՔԱՅՄԱՆ: 2. *տե՛ս* ՔԸՅՄԸՆԱՔԱՐ: 3. *տե՛ս* ՉԱՓՍ:

ՄԱՐԱԼ *(թրք. maral)* - 1. *տե՛ս* ՋԷՅՐԱՆ: *ած., գ.* 2. *փխբ.* Գեղեցիկ, չքնաղ (կին, աղջիկ): *Վէրչը, գը̈ւրթնըցընում ա, տէսնում մին մարալ ախճիգ' պիրած, վէր ըռէվէն ասում ա.- Տու տը̈ւ մի՛կ'ա̈լ, յըէս ըմ տը̈ւս կ'ա̈լու* (ՅԺՅ, V, 537): 3. *փխբ.* Ազնվացեղ (կով): *Պիրում ըն էրկու մարալ կըվու հախկը տամ տըրան* (ՅԱԲ, 15, 101):

ՄԱՐԱԼՅՕ̈ՆՋԱ̈ - *գ.* Վայրի առվույտ: *Արտէրը մարալյօ̈նջա̈վ լըցվալ ա, կառում չընք հընձինք'* (Բ):

ՄԱՐԱԼ-ՋԷՅՐԱՆ - *տե՛ս* ՄԱՐԱԼ (2): *Էտ թաքավէրին մին մարալ-ջէյրան ախճիգ' ա ինըմ* (ՅԺՅ, V, 331):

ՄԱՐԱԼՕԹՈՒՆ - *գ.* Գեղեցկություն, չքնաղություն (կանանց, աղջիկների): *Մարալօթունը հինչ կա՞նին, դը̈ւշմա̈նը բախտը քարալ ա* (ԼՂԲ, 22):

ՄԱՐԱԽ - *տե՛ս* ՄՕՐԷԽ:

ՄԱՐԱՂ *(պրս. mārağ)* - *գ.* Դարան, թաքստոց: *Կատուն մարաղան տը̈ւս ա կ'ամ, մուկնէն փըռնում* (Ջ):

- Մարաղ կէնալ/մըննել/նըստել - Թաքնվել, դարան մտնել, դարանակալել, դարան մտած՝ հարմար պահի՝ առիթի սպասել: ... *Վէրսկան շան նըման մարաղ ըն կացած, յէշըմ ըն, թա հըշտըղան ա վէրսը տը̈ւս կ'ալու...* (ՁՏ, Բ, 114):

ՄԱՐԱՆԴԱ - *գ.* Մեծ եւ կլոր, վարդագույն հատիկներով ու հաստ կեղեւով սեղանի խաղողի տեսակ: *Ղարաբաղ էլ մարանդա չի կա* (Բ):

ՄԱՐԱՔ - *տե՛ս* ՄԱՐԸ̈Ք':

ՄԱՐԸ̈Ք'/ՄԱՐԱՔ/ՄԱ̈ՐԸ̈Ք' *(գրբ. մարագ)* - *գ.* Յարդը՝ խոտը պահելու տեղ, հարդանոց, մարագ: *Արտէրը հընձը̈մ ըն, կալ'էրը թակում, տէրմանըն ածում մըրըք'նէն* (ՅԺՅ, VII, 172):

- Մըրը̈ք'ու կատու - Խարդախ մարդ: *Իզէն մըրը̈ք'ու կատու վա, ախպօրըն էլ ա փիսօթուն ըրալ* (Բ):

ՄԱ̈ՐԸ̈Ք' - *տե՛ս* ՄԱՐԸ̈Ք':

ՄԱՐԳԱՐԻՆ *(ռուս. маргарин, ֆր. margarin)* - *գ.* Ճարպի, բուսական յուղի եւ այլ նյութերի խառնուրդից պատրաստվող յուղ՝ մարգարին: *Մարգարինավ թըխած ք'ա̈թա̈ն հինչ բի՞դի ինի* (Բ):

ՄԱ̈ՐԳ-Ի-ՄԸ̈Ւ́Շ *(պրս. marg-i-muš)* - *գ.* Քնեցնող թույն: ... *Մէր հային ադաթըն*

ա, վէր մուտա մարգամուշ ինի, յրա կըվազի, հախռէ, նիսյա օրհնանք տա... (ՋՏ, Ա, 139):

ՄԱՐԴ[1]/ՄԱՐՏ *(հուն. martios, լատ. mártios)* - *գ.* Տարվա երրորդ ամիսը՝ մարտ: *Մարդը էլ յըկավ, ամմա հալա փիս ցորտ ա* (Բ):

- Մարդու հավա/քամէ - Հեղհեղուկ բնավորությամբ՝ փոփոխամիտ մարդ: *Մէր Ալիսանը մարդու հավա յա, մէհէտ ասում ա՝կավը ծախում ըմ, մէհէտ էլ թա՝ չէ՛, ծախում չըմ* (Բ):

- Մարդու կատու - Կրքոտ՝վավաշոտ մարդ: *Հու չի՞ գիդում, վէր Մացակը մարդու կատու վա* (Բ):

ՄԱՐԴ[2] *(պրս, mārd)* - *ած., գ.* 1. Բարի, առաքինի (մարդ): *Վէրչը մարդ ախպորը հացը ըն օտըմ, պըրծընում* (ՀԺՀ, V, 293): 2. Անհողդողդ, իր խոսքի տերը եղող (մարդ): *Մարդ մարթ ա լալ՝ ուրան խուսկէն տարը. համ ասալ ա, համ ըրալ* (ԱԱ, 21):

ՄԱՐԴԱՎԱՆ/ՄԱՐԴԻՎԱՆ/ՄԱՐԴՈՒՎԱՆ/ՆԱՐԴԻՎԱՆ *(պրս. nardivan)* - 1. *տե՛ս* ՓԱԼԱՔԱՆ: 2. *տե՛ս* ՄԱՐԴԱՎԱՆԱԽՕՏ:

ՄԱՐԴԱՎԱՆԱԽՕՏ/ՄԱՐԴԻՎԱՆԱԽՕՏ/ՄԱՐԴՈՒՎԱՆԱԽՕՏ/ՆԱՐԴԻՎԱՆԱԽՕՏ - *գ.* Խոտաբույսի տեսակ: *Մարդվընախոտը կակոդ խոտ ա* (Բ):

ՄԱՐԴԻՄԱԶԱՐ *(թրք. mərdimazar)* - *ած., գ.* Չարիք գործելու հատկություն ունեցող, չարագործ (մարդ): *Տու մէլ ասէլ, էս մարդիմազարը ամմէն օր թաքուն փէթակնէն պէնում ա, բալ-բալ մըէղըր օտում* (ԱԱ, 64):

ՄԱՐԴԻՄԸԶԸՐՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Չարագործ լինելը: *Խոխան հորը անա յա մարդիմըզըրօթուն սըվըէրում* (Բ): 2. Չարագործ արարք՝ գործ՝ գործողություն: *Ըտըրա ըրած մարդիմըզըրըթունը հորը շատ ա կըտըղցընէս* (Ձ):

ՄԱՐԴԻՎԱՆ - *տե՛ս* ՄԱՐԴԱՎԱՆ:

ՄԱՐԴԻՎԱՆԱԽՕՏ - *տե՛ս* ՄԱՐԴԱՎԱՆԱԽՕՏ:

ՄԱՐԴՈՒՎԱՆ - *տե՛ս* ՄԱՐԴԱՎԱՆ:

ՄԱՐԴՈՒՎԱՆԱԽՕՏ - *տե՛ս* ՄԱՐԴԱՎԱՆԱԽՕՏ:

ՄԱՐՁԱ - *տե՛ս* ՄԱՁՐԱ:

ՄԱՐԹ/ՄԱՐԹ *(գրբ. մարդ)* - *գ.* 1. Խոսելու, մտածելու, գործիքներ արտադրելու ու դրանք հասարակական աշխատանքի գործընթացում գործածելու ընդունակությամբ օժտված կենդանի էակ, մարդ: *... Ամբէն դօնում վըխլըկօտ մարթա խուսէլիս՝ Տէրմանց Ավդալը մէտըս ա ընում* (ԼՂԲՔ, 264): 2. Արական սեռի մարդ: *Կընանէքը լըհա կընանէք, մարթ կա՝ կընգանա բէթար ա...* (ՆԱԲ, 133): 2. Տղամարդ ամուսին, այր: *Մարթը կընգանը յօր ա օնում, տանում, վըէր քըցի ծօվը* (ՆԼՂԺԲ, 133): 4. Բարոյական ու մտավոր բարձր արժանիքներով օժտված անձ: *Տընըշինիտ տըղան ըսկի մարթ չի* (Բ): 5. Աշխատող ուժ, աշխատող ձեռք: *Էտ տօնը շինիլի հըէտէ մարթ շատ ա հարկավէր* (Բ): 6. Անորոշ ձեւով՝ ոմն, ինչ-որ մեկը: *Մարթ կա՝ մարթ ա, մարթ կա՝ քարթ ա* (Ձ): 7. Անորոշ ձեւով՝ առհասարակ մարդկային էակ՝ առանց որեւէ առանձին անհատի նկատի առնելու: *Հանց վախտ ա ինում՝ մարթ գիդում չի ապըրէլը ա՞ դիւզ, թա մը՞ռնէլը* (Ձ): 8. Ներկայացուցիչ: *Մին օր էլ հոնքանամարթն մարթ ա կամ ըտըրանց շէնը* (Ձ): 9. Անձ, հոգի (որպես հաշվի միավոր): *Հէնգամարթ քինամ ըն, հէնգը՝կամ* (Ձ):

- Մարթ ա - Կարող է պատահել, բնական է մարդու համար: *Հարը ասմա.- Վէ՛չինչ, թըխալ ա, թըխալ ա, հինչ ա՞ իլալ, մարթ ա, սըխալվալ ա* (Ձ):

- Մարթ էլ ա վէր ըղնում, մը՞ռնում - Պետք չէ վշտանալ՝ տրտնջալ, ավելի մեծ դժբախտություններ են լինում (հատկապես ասում են մեկին սփոփելիս): *Էշ ա, լի՞, հինչ ա՞նինք, թա ըստակալ ա, մարթ էլ ա վէր ըղնում, մը՞ռնում* (Բ):

- Մարթ էլ թաղիս՝ կըփըսնէ - Ասում են լավ մշակված եւ բերրի հողերի մասին: *Դէ Ղարաբաղա վը՞ղընն էլ ճօկ վը՞ղ ա. մարթ էլ թաղիս՝կըփըսնէ* (Բ):

- Մարթը կարունքը վը՞րս ըրավ, Ըստուծէն փայը տարավ, օրթանքէն տը՞ղակ անէսկ յը՞ր կանալվ - Ասում են գարնանը որս անողներին՝ գարնանը որս անելը չարագործություն է, քանի որ կենդանիները ծննդաբերում են:

- Մարթին աշկը (մին հափուռ) վը՞ղը կըքուշտըցընէ - Մարդը միայն մեռնելուց հետո է կորցնում ագահությունը:

- Մարթ ինիլ - Հովանավոր՝ պաշտպան՝ որեւէ գործ գլուխ բերելու համար միջնորդ ունենալ: *Հուր մարթ չօնէ, կարում չի կօրծ քըթէնա* (Բ):

- Մարթին վէր թարիփ անիս, պօզէրը տուս կօնէ - Մարդը գովելուց գոռոզամտում է:

- Մարթ լուզվավ ա թալանկ ըղնում - Մարդը իր խոսքերի՝ ասածի պատճառով է տուժում:

- Մարթ կօլ տալ - 1. Շատակեր՝ անկուշտ լինել: *Ըտըրան վէր թօղնիս, մարթ կօլ կըտա. սաղ օրը էն ա կէր ընէլիս* (Բ): 2. Լպիրշ՝ լեզվանի լինել: *Թանզգան հարթնը շատ ար ազդուն, մարթ ար կօլ տամ* (Ձ):

- Մարթ ճընանչիլ - Շատ մարդկանց հետ շփվել, շրջապատ ունենալ: *Քինամ ա քաղաք, կօրծ անում, մարթ ճընանչում* (Ձ):

- Մարթ մընալ - Մարդկային բարձր հատկությունները պահպանել: *Էտ տըղան կօգի ղըչըղնէրէն նըհը՞տ հընգըրօթուն ա անում, ամմա մարթ ա մընամ* (Ձ):

- Մարթ շինիլ (մինին) - Մեկին օգնել՝ նպաստել պաշտոն՝ հաստատուն վիճակ՝ բարձր արժանիքներ ձեռք բերելու գործում: *Հանէրը խըչըտուրէն մարթ ա շինում* (Բ):

- Մարթ տը՞ռնալ - Պաշտոն՝ հաստատուն վիճակ՝ բարձր արժանիքներ ձեռք բերել: *Ղանգարը իծարած ա իլալ, միհէնգ ա մարթ տը՞ռալ* (Բ):

- Մարթու թայ տը՞ռնալ - *տե՛ս* Մարթ տը՞ռնալ:

- Մարթու իրը՞ս չըտը՞սնալ - 1. Անմարդաբնակ լինել, մարդը այնտեղ այցելած չլինել: *Ղարաբաղ տը՞ղէր կա, վէր մարթու իրը՞ս չըն տը՞սալ* (Բ): 2. Կույս լինել: *Ասում ա.- Էն ախճիգը հանալ մարթու իրը՞ս չի տը՞սալ, սօտ ըս ասում* (Ձ):

- Մարթու չիր - *ծող.* Տկար՝ հյուծված՝ վտիտ մարդ: *Դէ Ըսատուրըն էլ հինչ մա՞թ, մարթու չիր ա* (Բ):

- Մարթու վը՞ռա ինիլ/վէր ըղնէլ - Մարդկային արժանիքներ ունենալ, մարդուց ծնված լինել (հատկապես գործածվում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով): *Ասում ա.- Մրա, պա բալ ա, լի՞, հիշկան մը՞զ տանջալ ըս, պա տու մարթու վը՞ռա չը՞ս* (Ձ):

- Մարթու տալ - Ամուսնացնել (աղջկան): *Մանի աքէրը թօռնանը մարթու տըվավ, ըրխըյնացավ* (Բ):

- Մարթու տը՞ղ տինիլ/տը՞ղ քըցիլ - *տե՛ս* Մըրթատը՞ղ տինիլ:

- Մարթ ուրան աշկը քօռ չի օգիլ - Ոչ ոք չի ցանկանա վնասվել՝ անհաջողության մեջ ընկնել:

- Մարթու քինիլ - Ամուսնանալ (աղջկա մասին): *Էտ ըխճըկօրանցան մինը մարթու վա քինում էրուշ շէն* (Ձ):

- Մարթ քըցիլ մաչը/դաթը - Որեւէ գործ գլուխ բերելու համար մեկին միջնորդ դարձնել: *Մարթ ըն մաչ քըցում, էտ տըտմարէն Կանփուն նըհէտ փըսակում* (ՀԺՀ, VII, 322):

- Մարթ օլաբա - Մարդ արարած: *...Տընդըղից չօրս դօլը, տը՞սնա մարթ օլաբա չի կա հո՞ւ...* (ԼՂԲ, 307):

ՄԱՐԹ - *տե՛ս* ՄԱՐԹ:

ՄԱՐԹԱ/ՄԱՐԹԱ/ՄԱՐԹԸ/ՄԱՐԹԸ - *դ., գ.* 1. Ամեն մեկը, յուրաքանչյուրը,

ամեն մարդ: *Մարթը մին պէն ըն ասալ. մինը՝ Ծըղկաշէն, մինը՝ Ծըմըկաշէն, մինը՝ Պէցուր շէն* (ԱԱ, 23): 2. Ամեն մեկին, յուրաքանչյուրին, ամեն մարդու: *Չօբանը տահանց մարթա մին կ'առն ա տամ, հըղէ տինում* (Ձ): 3. Ամեն մեկից, յուրաքանչյուրից, ամեն մարդուց: *Հիշկան մարթ կա, վէր մարթա մին մանէթ տան Սունէն, էլիա քուշտանալ չի* (Բ):

ՄԱՐԹԱ - *տե՛ս* ՄԱՐԹԱ:

ՄԱՐԹԱՍՊԱՆ - *տե՛ս* ՄԸՐԹԸՍՊԱՆ(Է):

ՄԱՐԹԸ - *տե՛ս* ՄԱՐԹԱ:

ՄԱՐԹԸ - *տե՛ս* ՄԱՐԹԱ:

ՄԱՐԹ-ԿԸՆԷԳ' - *տե՛ս* ՄԸՐԹԸԿԸՆԷԳ':

ՄԱՐԹԿՈՒԹԻՒՆ/ՄԱՐԹԿՈՒԹԻՒՆ *(գրբ. մարդկութիւն)* - *գ.* 1. Մարդկային ցեղը՝ որպես հավաքական ամբողջություն: *Ըշխարքէս մարթկութիւնը վէր օգ'ի, ըշխարքումըս էլ կըռը'վ չինիլ* (Բ): 2. *տե՛ս* ՄԸՐԹՕԹՈՒՆ:

ՄԱՐԹԿՈՒԹԻՒՆ - *տե՛ս* ՄԱՐԹԿՈՒԹԻՒՆ:

ՄԱՐԹ-ՄՈՒՐԹ/ՄԱՐԹ-ՄՈՒՐԹ - *գ.* Մարդ եւ կենդանի այլ էակներ: *Մարթ-մուրթ հըվաքվում ըն, թա տէսնան սարը հինչ ա պիրիլան* (ԱԱռ, 47):

ՄԱՐԹ-ՄՈՒՐԹ - *տե՛ս* ՄԱՐԹ-ՄՈՒՐԹ:

ՄԱՐԻ/ՄԱՐՈՒ(Ն) *(գրբ. մարի (էգ թռչուն))* - *գ.* 1. Էգ թռչուն: *Թաքավէրը պիրում ա մին մարուն, մինէլ օխտը ծու տամ...* (ՀԱԲ, 15, 69): 2. Էգ խոզ: *Մարին ծընում ա, տըսնըէրկու գոճի պիրում* (Ձ):

ՄԱՐԻՆ(ԱՎ)ԱԴ/ՄԱՐԻՆ(ԱՎ)ԱՏ *(ռուս. маринад, ֆր. marinade)* - *գ.* Ապակյա բանկաների մեջ հերմետիկ փակած թթու: *Պամադորէն ա խըյարէն մարինադը ծըմը'ռնը լանգան ա ինում* (Բ):

- Մարին(ավ)ադ անել *(ռուս. маринова́ть)* - Ապակյա բանկաների մեջ թթու փակել: *Պամադորը մարինադ ըն անում, տանրսում* (Ձ):

ՄԱՐԻՆ(ԱՎ)ԱՏ - տե՛ս ՄԱՐԻՆ(ԱՎ)ԱԴ:

ՄԱՐԻՓԱԹ *(արաբ., թրք. marifet)* - *տե՛ս* ՇԸՆՕՐՔ:

ՄԱՐԻՓԱԹԱՎ - *տե՛ս* ՇԸՆՕՐՔԱՎ:

ՄԱՐԻՓԱԹԷՆ - *տե՛ս* ՇԸՆՕՐՔԱՎ:

ՄԱՐԽՕՇ *(պրս. mayxoš)* - *տե՛ս* ԹԸԹՎԱՇ:

ՄԱՐԿԱՆԿՕՍԻ - *տե՛ս* Ք'ՕՍԱ:

ՄԱՐ-ՅԱՐ - *տե՛ս* ՅԱՐ-ՄԱՐ:

ՄԱՐՄԱՂ - *տե՛ս* ԹԸՔՈՒՉԻ:

ՄԱՐՄԱՆԴ *(գրբ. մարմանդ)* - *ած.* 1. Մեղմ, զով: *... Սարէրան յէկող մարմանդ հօվընն էլ քախծընր քօն ար պը'ըրմ...* (ԼՂԲ, 298): 2. Թույլ, ոչ բորբոքուն: *Կուրկուտը բիդի մարմանդ կըրակէն յըրա իփիս, վէր համավ ինի* (Բ):

ՄԱՐՄԱՐ/ՄԱՌՄԱՌ/ՄԸՐԱՄԸՐ/ՄԸՌԱՄԸՌ *(ռուս. мрамор, հուն. mármaros)* - 1. *գ.* Ջանազան գույների բյուրեղային լեռնապար՝ մարմար: *Ղարաբաղա հարավ շէնումը մարմար շատ կա* (Բ): *ած.* 2. *փխբ.* Ողորկ, սպիտակ եւ փայլուն: *Խանը ըտըրա մարմար վը'ենէրը վէր տը'սնըմ ա, հանշըհան ա ինում* (Ձ): 3. *փխբ.* Ընտիր՝ սպիտակ հատիկներով (ցորենի մասին): *Մարմար ցօրէն բիդի ինի, վէր լ'ավ կուրկուտ տը'ռնա, մընացածը հէչ պէն ա* (Բ):

ՄԱՐՅԱԹ - *տե՛ս* ՄԱԼՅԱԹ:

ՄԱՐՇԱԼ *(ռուս. маршал, ֆր. marechal)* - *գ.* Զինվորական բարձրագույն կոչում եւ այդ կոչումն ունեցող անձը: *Բաղրամյանը լ'ավ մարշալ ա իլալ* (Բ):

ՄԱՐՁ - *գ.* 1. Պայման վիճող կամ մրցող կողմերի միջեւ, որի համաձայն՝ տարվող կողմը պետք է որեւէ բան անի՝ որոշ գումար մուծի կամ որեւէ իր նվիրի, գրազ: Գրազի մի տեսակն էլ այն է, երբ պայմանավորվածության համաձայն՝ մեկը, մյուսին մի բան տալով, ասում է՝ տարած եւ հաղթում: Մյուսը չպարտվելու համար պետք է մյուսից որեւէ բան վերցնելիս իսկույն ասի՝ մը'տըս (հիշում եմ): *Ըտըրանց պարյօր ա տամ, նըստըմ թաքավէրին նըհէտ մարջանվ նարդի հաղ անըմ* (ՀԺՀ, V, 570): 2. Գրազը տարվողի կողմից տանողին տրվող իր՝ գումար եւն, որ պայմանավորվել են սկզբից: *Սըտանան, ճարը կըտրած, մարջը տամ ա* (ԼՂԲ, 365): 3. Հավի կրծքի երկճյուղ՝ եղանաձեւ ոսկորը՝ հավքաշ: *Հավը կըտօրում ըն, մարջը տամ խուխէն* (Ձ):

- Մարջը կըտրել - Երկու կողմերի գրազ գալը հաստատել. գրազ եկողներն իրար ճկույթ կամ ձեռք բռնում են, իսկ երրորդը, աջ ձեռքով խփելով, անջատում է դրանք, որ նշանակում է՝ գրազն ուժի մեջ է: *Հաբին ա Կանփին մարջ ըն կ'ամ, Բէնօն էլ մարջը կըտըրում ա* (Բ):

- Մարջը տանել - Գրազի պայմանի համաձայն՝ հաղթանակ շահել: *Շատ ըն չըրչարվըմ, վէշ մինը կարըմ չի մարջը տանէ* (ՀԺՀ, V, 227):

- Մարջ կ'ալ/փըռնել - Գրազ գալ, գրազով պայմանավորվել, որ կատարվում է կամ իրար ձեռք՝ ճկույթ բռնելով ու քաշելով (նաեւ երրորդ անձի կողմից անջատելով), կամ էլ՝ հավքաշի երկու ճյուղերից քաշելով ու ջարդելով: *Մարջ ըն կ'ամ, Պուղին էտ շանըտ տանում ա հուրանց տըռնանը կապում...* (ԱԱ, 82):

- Մարջ կ'ամ - Մեկին մի բան համոզելու՝ հավատացնելու բանաձեւ՝ պատրաստ եմ գրազ գալ՝ երդվել: *Մարջ կ'ամ՝ էք'ուց թօռ ա կ'ըլական* (Բ):

ՄԱՐՋԱՆ *(արաբ. margān, թրք. merčan)* - *գ.* Ծովային որոշ կենդանիների կրացած մարմիններից գոյացած սպիտակ, կարմիր եւ սեւ գույնի քար, որը մշակելով՝ զարդեր են պատրաստում, մարջան: *Էտ թաքավէրը հուրանն կընգանը նըհէտ ապրըմ ըն իլալ մին շատ դաշանգ', մարջանավ զըրթարած պալատըմ* (ՀԺՀ, V, 142):

ՄԱՐՍԷԼ - *նբ.* Վայելել, յուրացնել: *Ըտի ըտըրանք ըտը'ղ ապըրում ըն, հուրանց ըշխադածը մարսում* (Ձ):

ՄԱՐՍԿԱՆ - *տե՛ս* ՄԸՐՍԱԿԱՆ:

ՄԱՐՍՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԱՐՍԷԼ-ի:

ՄԱՐՏ - *տե՛ս* ՄԱՐԴ[1]:

ՄԱՐՈՒ(Ն) - *տե՛ս* ՄԱՐԻ:

ՄԱՐՔԱՐԷ - *տե՛ս* ՄԸՐՔԸՐԱ:

ՄԱՐՔԱՐԻԴ *(գրբ. մարգարիտ)* - *գ.* Թանկարժեք քարի տեսակ՝ մարգարիտ: *Մին քանի օրանը յէտը էտ խօխան լանց ինիլիս աշկէրան մարքարիդնի յա յէր ածըմ* (ՀԺՀ, V, 42):

ՄԱՐՕՋ *(ռուս. мороз)* - *տե՛ս* ԱՅԱՋ:

ՄԱՐՕԺՆԻ *(ռուս. мороженое)* - *գ.* Կաթով, շաքարով եւն պատրաստվող սառեցրած քաղցր ուտելիք, պաղպաղակ: *Խօխէնք'ը մարօժնի շատ ըն սիրում* (Բ):

ՄԱՈՒՋԷՐ - *տե՛ս* ՄԱՎՋԷՐ:

ՄԱՓԱՐ/ՆԱՓԱՐ - 1. *տե՛ս* ՅԱՐԱՔ'ԱԹ: 2. *տե՛ս* ՆԱՓԱՍ:

ՄԱՓԹԻԼ - *տե՛ս* ՄԱՆԹԻԼ:

ՄԱՓՈՒՇ - *տե՛ս* ՆԱՓՈՒՇ:

ՄԱՔԸՐԷԼ - *տե՛ս* ՄԱՔՐԷԼ:

ՄԱՔԸՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԱՔՐԸՎԷԼ:

ՄԱՔԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԱՔՐՕԹՈՒՆ:

ՄԱՔ'ՏԱԲ - *տե՛ս* ՄԱԹԱԲ:

ՄԱՔ'ՏԱՅ - *տե՛ս* ՄԱԹԱՅ:

ՄԱՔ'ՏԻԼ - *տե՛ս* ՄԱՆԹԻԼ:

ՄԱՔՏԻԼ - *տե՛ս* ՄԱՆԹԻԼ:

ՄԱՔՐԷԼ/ՄԱՔԸՐԷԼ *(գրբ. մաքրեմ)* - *տե՛ս* ԹԸՄԻՋՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԱՔՐԸՎԷԼ/ՄԱՔԸՐՎԷԼ - 1. *տե՛ս* ԹԸՄԻՋՎԻԼ: 2. *տե՛ս* ՄԱՇՎԻԼ-ՄԱՔՐԸՎԷԼ:

ՄԱՔՐՕԹՈՒՆ/ՄԱՔԸՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. մաքրութիւն)* - *տե՛ս* ԹԸՄԻՋՕԹՈՒՆ:

ՄԱՔՐՕՂԼԻ - *գ.* 1. Մորաքրոջ որդի: *Իմ մաքրօղլի լ'ավ ուստա յա* (Բ): 2. Մտերիմ տղամարդկանց դիմելու կոչական բառ: *Առուստամը Սընթուրէն ջիհանում ա, թա.- Մաքրօղլի, յը'ք ք'ինինք' մարթը մին ըստաքան թօթու արաղ խըմինք'* (Ձ):

ՄԱՔՈՒՐ[1] *(գրբ. մաքուր)* - *տե՛ս* ԹԱՄՈՒՋ:

ՄԱՔՈՒՐ[2] - 1. *տե՛ս* ՄԸՐԱՔՈՒՐ: 2. *տե՛ս* ՀԱՔՈՒ (2):

ՄԷԲԷԼ *(ռուս. мебель, ֆր. meuble, լատ. mobilis)* - *գ.* Կահույք, կահկարասի: *Միհէնգ՝ շատ տընէրում կա թընգ՝անուց մէբէլ* (Բ):

ՄԷԴԱԼ *(ռուս. медаль, ֆր. medailie, լատ. metallia)* - *գ.* Շքադրամ, մեդալ: *Պիրում ըն ժողով անում, Ալիսան դայուն ըրծաթէ մէդալ տամ* (Ձ):

ՄԷԴԱԼՅՕՆ *(ռուս. медальон, ֆր. médailion)* - *գ.* Վզից կախելու կամ կրծքին կպցնելու՝ ոսկուց կամ այլ մետաղից պատրաստած կլոր՝ ձվաձեւ՝ սրտաձեւ եւն զարդ: *... Էտ ախճիգ՝ը մին տըղա յա պիրիս, պատրօնը շատ ա ուրխունաս, հարթնէնը հէտէ մին վը՛սկէ մէդալյօն ա ինք՝ ունէս* (ՀԺՀ, V, 598):

ՄԷԴՊՈՒՆՔՏ *(ռուս. медпункт)* - *տե՛ս* ՊՈՒՆՔՏ:

ՄԷՋ - *տե՛ս* ՄԸ՛Ջ:

ՄԷՋԱՐ *(արաբ. mézār)* - *գ.* Մազից՝ բրդից գործած մեծ սփռոց, որի վրա շարում են խմորի գնդերը կամ թոնրից հանած տաք հացերը, ինչպես նաեւ գործածում են այլ նպատակներով: *Էս մարթը կ՝էցին շօրէրընն էլ հանըմ ա, վը՛ր ածըմ, մէզարը շօռ օնըմ...* (ՀԺՀ, VI, 203):

ՄԷԹԿ - *տե՛ս* ՄԸ՛ԹԿ:

ՄԷԼ/ՄԷՐ[2]/ՄԸ՛Ր[2]/ՄԻԼ[2]/ՄԻՐ/ՄԻ[2] *(գրբ. մի)* - Մասնիկ, որով կազմվում է արգելական հրամայականի եզակին: *Հարը ասում ա.- Քի՛նալ մէ՛լ, ընդը՛ղ քի՛նօղը յը՛ստ կ՝ամ չի* (Ձ):

ՄԷԼԱՎ - *տե՛ս* ՄԱ՛ԼԱՎ:

ՄԷԼԻՔ - *տե՛ս* ՄԷԼԻՔ՝:

ՄԷԼԻՔԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՄԷԼԻՔ՝ԱՐԱՆ:

ՄԷԼԻՔ՝/ՄԷԼԻՔ *(արաբ. malik, պրս. malek, թրք. melik)* - *գ.* 1. 16-18-րդ դարերում տոհմական կալվածատեր իշխան Ղարաբաղում: *... Հըրամման ա տամ Ղարաբաղի մէլիքնէրին, վը՛ր սաղ Ղարաբաղի վը՛ղին կէսը թըթի բաղէր քըցին* (ՀԺՀ, V, 232): 2. Ընդհանրապես՝ իշխան, տեր: *Ուրան մէլիք՝ու նըման ա պահում* (Բ): 3. Ազգանվանը կցվող մակդիր՝ որպես նշան մելիքական ծագման: *Մէլիք՝ Շահնազարյանէրան համ լ՝ավ մարթ ա տուս յը՛կալ, համ փիս* (Ձ):

ՄԷԼԻՔ՝ԱՐԱՆ/ՄԷԼԻՔԱՐԱՆ - *գ.* Մելիքի առանձնասեռյակը՝ որպես պաշտոնական ընդունարան եւ աշխատանոց: *Մէլիք՝նէն հըվաքվում ըն մէլիք՝ Յէգանէն մէլիք՝արանումը* (Ձ):

ՄԷԼԻՔ՝ՕԹՈՒՆ/ՄԷԼԻՔՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Մելիք լինելը: *Մէլիք՝օթունը հիշտ պէն չի* (Ձ): 2. Մելիքին պատկանող երկրամաս: *Վարանդան մը՛ծ մէլիքօթուն ար Ղարաբաղի հէնգ՝ հայ մէլիքօթունէրին մէջին* (ՀԺՀ, V, 236): 3. Մեկի՝ մելիք լինելու ժամանակաշրջանը: *Մէլիք՝ Յէգանէն մէլիք՝ութունէն վախտը Ղարաբաղա անումը յը՛ր իլած ա իլալ* (Ձ):

ՄԷԼԻՔՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԷԼԻՔ՝ՕԹՈՒԹ:

ՄԷԽ *(պրս. mēx)* - *գ.* Գամ, բեւեռ: *Դանմուրչին մէխէրը շինում ա, պիրում տամ էտ տըղէն* (ՀԺՀ, V, 544):

- Մէխավ ըղնէլ - 1. Անասունը պայտելու ժամանակ մեխը մսի մեջ խրվել: *Էշը մէխավ ա ընգալ, կըղլըգ՝ի յա տամ* (Բ): 2. Արգելքի հանդիպել: *Հինչը օգ՝ում ըմ անիմ, մէխավ ըմ ըղնում* (Բ):

- Մէխին թըխէլ - Բուն նյութը՝ցավոտ խնդիրը շոշափել: *Ասում ա.- Խօսկըստ կըտօրը մէ՛լ քըցիլ, մէխին թըխէ՛* (Ձ):

ՄԷԽԱԿ - *տե՛ս* ՄՈՒԽԱԳ՝:

ՄԷԽԱՆԻԶԱՏԸՐ *(ռուս. механизатор)* - *գ.* Մեքենաների ու մեքենայացված սարքերի գործմարկման՝ աշխատեցման մասնագետ: *Ուրծվիկը լ՝ավ մէխանիզատըր ա իլալ* (Բ):

ՄԷԽԷԼ/ՄԷԽԻԼ - *նբ.* 1. Մեխով ամրացնել, գամել, բեւեռել: *Յօր ա օնում, էտ նըկարը պատէն յըրա մէխում* (Ձ): 2. *փխբ.* Մխրճել, խրել: *Տըղան թօրը մէխում ա դէվին սը՛րտը* (Ձ): 3. *փխբ.* Մտքում ամրապնդել՝տպավորել: *Դասատուն տանսը հանց մէխում ա, վէր խօնցը մընընընան ըղնէ վէչ* (Բ): 4. *փխբ.* Հայացքը բեւեռել՝ սեւեռել: *Էտ տըղան սաղ հըրսընքէն վախտը աշկէրը մէխում ա էտ ըխճըկանը յըրա* (Ձ): 5. *փխբ.* Տեղում գամել՝ արձանացնել: *Արչը կ՝օռռում ա, ըտըրան մէխում ծառէն տակէն* (Ձ):

ՄԷԽԻԼ - *տե՛ս* ՄԷԽԷԼ:

ՄԷԽԿ/ՄԸ՛ԽԿ *(գրբ. մեղք)* - *գ.* 1. Հանցանք, մեղավորություն, մեղք: *Ամմէն մարթ էլ մէխկէր օնէ* (Բ): 2. Խիղճ, գութ: *Ասում ա.- Էտ խուխէն խէ թակում ը՞ս, պա մէխկ չօ՞նիս* (Ձ): 3. *ածական.* Խեղճ, ողորմելի: *Մէխկ մարթ ա Սիմօնը* (Բ):

- Մէխկա թափէլ - Մեկին արդարացնել, մեղքերից ազատել: *Ղաթը ինգ՝ան, էտ տըղէտ ու քըվօրըս մէխկա թըփէցէ* (ԼՂԲՔ, 265):

- Մէխկա թըմիզվիլ/մըզվիլ/թափվել - Մեղքերը քավել, մեղքերից ազատվել: *Ղէրը ասըմ ա.- Թա ուզիս ըք՝ մէխկա միզվիք՝, բիդի մին յը՛խցէ շինիք՝, մաչին աղօթք անիք՝* (ԱԱ, 49):

- Մէխկ անէլ - Մեղք գործել: *Պառավը ասում ա.- Մէխկ մէ՛լ անէլ, էն ախճիգ՝ը ըտի պէն ասալ չի* (Ձ):

- Մէխկ(ը) կ՝ալ - Մեղքանալ, խղճալ: *Վէր շատ ա ըղաչըմ, դարվիշը մէխկըն ա կ՝ամ, էլ ըսպանըմ չի* (ՀԺՀ, V, 642):

- Մէխկըս հինչ կ՝ը՞ղիմ - Խոստովանության արտահայտություն՝ մեղավոր եմ: *Տըղան ասում ա.- Մէխկըս հինչ կ՝ը՞ղիմ, յը՛ս ըմ ըսպանալ* (Ձ):

- Մէխկը վէզը - Ինքն է պատասխանատուն, իր գործն է: *Ղէրվիշը ասմա.- Մէխկը վէզը, վէր օգ՝ում ա, թօղէ ք՝ինի* (Ձ):

- Մէխկը վըզ՝ավ օնէլ - Հանցանքը խոստովանել: *Քի՛նամ ա թաջիրին կօշտը, մէխկը վըզ՝ավ օնում* (Ձ):

- Մէխկը (ուրան յըրա) յօր օնէլ - 1. Մեկին անհիմն կերպով մեղադրել: *Ըտի սուդյան էտ տըղէն տուրմա յա քըցիս, մէխկը ուրան յըրա յա յօր ունէս* (Ձ): 2. Մեկի վատ արարքի պատասխանատվությունն իր վրա վերցնել: *Հարը, ճարը կըտըրած, տըղէն մէխկը ուրան յըրա յօր կալալավ* (Բ):

- Մէխկ ինիլ - 1. Խղճալու՝ կարեկցանքի արժանի լինել: *Ասում ա.- Մէխկ ա էտ մարթը, ք՝օ՛մանգ՝ ըրա* (Ձ): 2. Մեղք համարվել: *Կ՝արունքը վը՛ր անէլը մէխկ ա* (Բ):

- Մէխկին տական տուս կ՝ալ - *տե՛ս* Մէխկա թըմիզվիլ:

- Մէխկին տական տուս օնէլ - *տե՛ս* Մէխկա թափէլ:

- Մէխկում փըլալվէլ - Մեծ ու շատ մեղքեր գործել: *Ըտի Մէլիք՝-Շահնազարը, Շուշին Փանահ խանէն տալավ, մէխկում փըլալվում ա* (Ձ):

- Մէխկու տակ ըղնէլ - Մեկի դժբախտության պատճառ դառնալ: *Մարը ասմա.- Յէթիմ ախճիգ՝ ա, կօրծ չօ՞նիս, մէխկու տակ մէ՛լ ըղնէլ* (Ձ):

- Մէխկու տակ քըցիլ - Մեկին դժբախտության պատճառ դարձնել: *Ըտի մարը ուրան տըղէն մէխկու տակ ա քըցիս* (Ձ):

ՄԷԽԿ ՈՒ ԿԸՐԱԿ - *տե՛ս* ԽԸ՛ՂՃ ՈՒ ԿՐԱԿ:

ՄԷԽՎԷԼ/ՄԷԽՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* Մէխէլ-ի:

ՄԷԽՎԻԼ - *տե՛ս* ՄԷԽՎԷԼ:

ՄԷԾ - *տե՛ս* ՄԸ՛Ծ:

ՄԷԾԱՐՔ - *տե՛ս* ՄԸ՛ԾԱՐՔ:

ՄԷԿ - *տե՛ս* ՄԻՆ[1]:

- Մէկավ մեկ - Շատ հեշտ՝ դյուրին: *Ըտըրան խանփիլը մէկավ մէկ ա* (Ձ):

- Մէկին գումարած մէկ - Շատ հեշտ՝ դյուրին բան՝ գործ: *Սամսօն դայուն հը՛տէ պատ տինիլը մէկին գումարած մէկ ա* (Բ):

- Մէկին գումարած մէկ՝ տը՛ռնում ա էրկու - Հստակ՝ ապացուցված բան է, կարիք չկա քննարկելու՝ վիճաբանելու: *Նախագան ասում ա.- Մէկին գումարած*

մէկ՝ տը՛ռնում ա էրկու, հէնգ՝ աշխօրէտ հէնգ՝ կիլօ ցօրէն ա հրսնում, էլ հօր ը՞ս հօջա՛թ տամ (Ձ):

ՄԷԿԱԼ - *տե՛ս* ՄԸ՛ԿԱԼ:

ՄԷԿՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸ՛ԿՆԷԼ:

ՄԷԿՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸ՛ԿՆԸՎԷԼ:

ՄԷԿՍԱԼ - *տե՛ս* ՄԸ՛ԿՍԱԼ:

ՄԷՀԷՏ - *տե՛ս* ՄԸ՛ՀԸ՛Տ:

ՄԷՀԷՏԱՆ(Ց) - *տե՛ս* ՄԸՀԸ՛ՏԱՆ(Ց):

ՄԷՀՄԱՆ/ՄԸ՛ՀՄԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մէհման անէլ - Ծեծել, ջախջախել: *Պառավը Աժդահակէն ասում ա.- Տի՛ւս յէք, թա՛ չէ օշափը յէր ա կընական ք՝ը՛զ մէհման անէ* (ՀԺՀ, V, 422):

ՄԷՂԱ *(գրբ. մեղայ)* - *ձ.* 1. Մեղքին՝ հանցանքին թողություն խնդրելու բացականչություն: *Էտ վէր կը՝լօ՛խ ա ըղնում, վէր փիս պէն ա ըրալ, խըչը՛կընքում ա, թա.- Մէ՛ղա, էս հինչ ըրէ՞* (Ձ): 2. Ջարմանքի եւ երկյուղածության բացականչություն: *Մէ՛ղա, էս հինչ ծո՛ւն ա կ՝ամ* (Բ):

- Մէղա Ա՛ստըծօ - *տե՛ս* ՄԷՂԱ:

- Մէղա կ՝ա՛լ - Մեղքը խոստովանել եւ ներում խնդրել: *... Թաքավէրին տըղան մէղա յա կ՝ամ, ախճիգ՝ը նէրում ա* (ՀԺՀ, V, 177):

- Մէղաց հացու տար ինիլ/տը՛ռնալ - Մեղք գործել: *Տի՛ւ ինձա՛նա՛ լափ արխա՛յին կաց, Ըստուծէն անավ ո՛ւրթը նըմ օտում, վար յէս մէղաց հացու տար ինիլ չըմ* (ՆԼՂԺԲ, 28):

- Մէղա ք՝ը՛զ, Ա՛ստուծ - *տե՛ս* ՄԷՂԱ:

ՄԷՂԱՂԸՐԷԼ *(գրբ. մեղադրեմ)* - *նբ.* Մեկին մեղավոր համարել՝ դատապարտել: *Ըստէղ լօխ ժօղօվուրթը թաքավէրէն մէղաղըրըմ ըն, վը՛ր հիշքան սըխալ պէն ա փըռնալ մէծ-մէծ մարթկունցը կուտուրէլավ* (ՀԺՀ, VI, 97):

ՄԵՂԱՂԸՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԷՂԱՂԸՐԷԼ-ի:

ՄԷՂԱՎԷՐ/ՄԷՂԱՎԸ՛Ր/ՄԱՂԱՎԷՐ *(գրբ. մեղաւոր)* - *ած.* Մեղք գործած, մեղավոր: *Մէղավէր մարթ շատ կա, ամմա լօխ չընի ո՛ւրա՛նց մէխկը վըզա՛վ օնում* (Բ):

ՄԷՂԱՎԷՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՄԷՂԱՎԸ՛Ր-Ց(Ը)ՆԷԼ/ՄԱՂԱՎԷՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Մեղավոր ճանաչել, մեղադրել: *Ըտի էտ խը՛ղճ տըղէն մէղավէրցընէս ըն, տընէս տո՛ւրմա՛ն* (Ձ):

ՄԷՂԱՎԸ՛Ր - *տե՛ս* ՄԷՂԱՎԷՐ:

ՄԷՂԱՎԸ՛ՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԷՂԱՎԷՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԷՂԱՎԸՐՕԹՈՒՆ/ՄԱՂԱՎԸՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Մեղավոր լինելը, մեղավորություն: *Մէղավը՛րօթունը քունըն ա, էլ հօր ը՞ս ճըղճըղամ* (Բ):

ՄԷՂՄԷՐՈՒՑ - *տե՛ս* ՄԷՂՄՈՒՑ:

ՄԷՂՄԸ *(գրբ. մեղմ)* - *տե՛ս* ՄԷՂՄՈՒՑ:

ՄԷՂՄՈՒՑ/ՄԷՂՄԷՐՈՒՑ - *ած.* Հանդարտ, մեղմ: *Մէղմուց քամէ յա փը՛ջ՝ում* (Բ):

- Մէղմուց տալ - Հանդարտ վառվել: *Կը՛ղակը մէղմուց ա տամ* (Բ):

ՄԷՅՈ/ՄԷՅԻՈ *(թրք. meyit)* - *գ.* 1. Մեռած մարդու մարմին, դիակ: *Ամէն օր ք՝ինամ ըն, տը՛սնում մէյդը վը՛ղէն իրէսէն վը՛ր ընգած...* (ՆԼՂԺԲ, 52): 2. *փխբ.* Անշարժ՝ անգործունյա մարդ: *Իզէն մէյդ ա, տը՛ղան յը՛ր չի կէնում, թա մին կօրծ անէ* (Բ):

- Մէյդ անէլ - Խիստ ծեծել, սպանել: *Փըռնում ըն ըտըրա ըտը՛ղ մէյդ անում* (Ձ):

- Մէյդ տը՛ռնալ - Խիստ հյուծվել ու դալկանալ: *Մին օր մին մարթ, լըհա մէյդ տէռած, կ՝ամ ա Մէլիք-Շահնազարէն կօշտը* (ՀԱԲ, 15, 130):

- Մէյդըս թողէ մէր հա՛նդին քըչէղակը օտէ - Թող իմ հայրենիքում մեռնեմ: *Ապան ասմա.- Յը՛ս էրո՛ւշ տը՛ղ կ՝ա՛լ չըմ, մէյդըս թողէ մէր հա՛նդին քըչէղակը օտէ* (Բ):

- Մէյդիտ յըրա պըպը՛ղ-պապա՛ղ անիմ/նըստիմ/չօքիմ - *անծ.* Մեկին մեռած տեսնելու ցանկություն: *Մէյդիտ յըրա պըպը՛ղ-պապա՛ղ անիմ, խէ հավըս կ՝ուղացալ ը՞ս* (Բ):

ՄԷՅԴԱՆ *(արաբ., պրս. meydan, թրք. maidan)* - *գ.* Հրապարակ, ասպարեզ: *Էտ առուտուրականը ք՝ասիբի շօ՛րէր ա կ՝էնըմ, ք՝ընըմ կաղնըմ քաղաքին մէյդանը՛մը...* (ՀԺՀ, V, 66):

- Մէյդան ըղնէլ/(տո՛ւս) կ՝ա՛լ - Ասպարեզ ընկնել, հայտնվել: *Վէր Ծատօրը մէյդան ա ըղնում, լօխ ծը՛ծաղում ըն* (Ձ):

- Մէյդան (տո՛ւս) պիրիլ/քըցիլ - Ասպարեզ հանել: *Ափկար դային էլ ո՛ւրա՛ն քօսուտ ծին ա մէյդան տո՛ւս պիրո՛ւմ* (Ձ):

ՄԷՅԻՈ - *տե՛ս* ՄԷՅՈ:

ՄԷՅՄՈՒՆ *(պրս. maymun)* - *գ.* 1. Կապիկ: *Էս մէյմունը յէր ա կացալ, տը՛սալ ո՛ւրա՛ն յօրղանդօ՛շա՛նկը ճընթը՛ռ, փիս...* (ՀԺՀ, VI, 90): 2. *փխբ.* Տգեղ մարդ: *Մարը ասմա.- Էտ մէյմունը հինչ ա՞, վէր օգ՝իմ տըղէս հը՛տէ* (Ձ): 3. *փխբ.* Ծաղրածու, ծամածռություններ անող մարդ, խեղկատակ: *Յէգօրէն տըղան մէյմուն ա, սաղ օրը էն ա ժըժըպապա ընէս* (Բ):

ՄԷՅՄՈՒՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Խեղկատակություն, կապկություն, ծամածռություն: *Մարթ կա՝ մէյմունօթուն ընէլավ ա փուլ ըշխադում* (Բ):

ՄԷՅՎԱ *(թրք. meyve)* - *գ. հեգն.* Միրգ, պտուղ: *Տարէն արաշտ ա իլա՛լ, մին մէյվա չի կա, թա օտինք՝* (Բ):

ՄԷՆԱԿ - *տե՛ս* ՄԻՆԱԿ:

ՄԷՆՋԻ - *ած., գ.* Փոքրամարմին, վտիտ (մարդ): *Էտ մէնզին ո՛ւրա՛ն ըգ՝օ՛ր՝ա՛ չի* (Բ):

ՄԷՆՆԸ - *տե՛ս* ՄԸ՛ՆՆԸ:

ՄԷՆՇԷՎԻԿ *(ռուս. меньшевик)* - *գ.* Ռուսաստանի սոցիալ-դեմոկրատական բանվորական կուսակցության՝ բոլշեւիզմին թշնամի հոսանքի անդամ: *...Հա՛մա՛ն էն վախտը՝ալ մէնշէվիկնէն յէկած ըն լա՛լ շէնը կա՛լա՛ծ* (ՀԲ, 334):

ՄԷՇ՝ *(թրք. meše)* - *տե՛ս* ԾԸՄԱԿ:

ՄԷՇ՝ԲՇ՝ԳԻ - *տե՛ս* ՄԷՇ՝ԲՇ՝ՅԻ:

ՄԷՇ՝ԲՇ՝ԳՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԷՇ՝ԲՇ՝ՅՕԹՈՒՆ:

ՄԷՇ՝ԲՇ՝ՅԻ/ՄԷՇ՝ԲՇ՝ԳԻ *(թրխ. məšəbəyi)* - *տե՛ս* Ա՛ԲԷՇԻԳ՝:

ՄԷՇ՝ԲՇ՝ՅՕԹՈՒՆ/ՄԷՇ՝ԲՇ՝ԳՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* Ա՛ԲԷՇԻԳ՝ՕԹՈՒՆ:

ՄԷՇԱԴ - *տե՛ս* ՄԷՇԱՏ:

ՄԷՇԱՏ/ՄԷՇԱԴ *(ռուս. мешать)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մէշատ անէլ - *տե՛ս* ԽԸՆԳԱՐԷԼ:

ՄԷՇԿ - *տե՛ս* ՄԱՇԿ:

ՄԷՇՆԱԿ - *տե՛ս* ՄԱՇՆԱԿ:

ՄԷՇՈՒԿ/ՄԷՇՕԿ *(ռուս. мешок)* - 1. *գ.* Մեծ տոպրակ, պարկ: *Մէշուկը ցօրնավ լըսնում ա, շըլակում, ք՝ինամ* (Ձ): *գ., ած.* 2. Պարկի տարողությունը՝ որպես չափ: *Էրկու մէշուկ ցօրէնը մին հա՛ռ՝ո՛ւր կիլօ տը՛ռնում ա* (Բ):

- Մէշուկ տը՛ռնալ - Ուռչել, լայնանալ: *Էտ շ՝օ՛ր՝ը էնքան կ՝ը՛ցալ ըս, մէշուկ ա տը՛ռալ* (Բ):

ՄԷՇՕԿ - *տե՛ս* ՄԷՇՈՒԿ:

ՄԷՋ - *տե՛ս* ՄԱՋ:

ՄԷՋԱԿ - *տե՛ս* ՄԱՋԱԿ:

ՄԷՋԻԴ *(արաբ. masdžid)* - *գ.* Մահմեդականների աղոթատուն, մզկիթ: *Ք՝ընում ա մէջիդումը, ժամումը աղօթք անում, Աստվածանա ժառանգ՝ օգում* (ՀԱԲ, 15, 105):

- Մէջիդում տըռած մօլլա - Խայտառակված անձ: *Դէ, էտ պէնանը յը՛տը թա՛ջիրը մէջիդում տըռած մօլլա յա, հըմա՛նչում ա, թա մըրթամաչ տո՛ւս կ՝ա* (Ձ):

ՄԷՋՆԱԿ - *տե՛ս* ՄԱՇՆԱԿ:

ՄԷՋՔ - *տե՛ս* ՄԱՇԿ:

ՄԷՋԼԻՍ *(արաբ. majlis, պրս. majles, թրք. mečlis)* - *գ.* Հանդիսավոր ժողով, հանդես, հավաքույթ, ինչպես եւ դրա մասնակիցներ: *Սաղ մէջլիսը ծիծաղում ա* (ՀԱԲ, 15, 153):

- Մէջլիս կանչիլ - Հանդիսավոր ժողով հրավիրել՝ անել: *Վէզիրը թը՛ղէլան յէտը շահը մէջլիս ա կանչըմ, հարցը տինըմ, թա.- Հունց ա՞նինք՝, վը՛ր վէզիրին ըսպընօղէն ճարինք՝* (ՀԺՀ, VI, 112):

ՄԷՋԼՈՒՄ - *գ.* Անձնանուն:

- Մէջուն արտը - Հադրութի շրջանի Պլեթանց (Բլութան) գյուղի գերեզմանոցը (ըստ ավանդության՝ այդ տեղանքը

նախկինում եղել է գյուղացիներից մեկի՝ Մեջլումի արտատեղը):

- Մէջուն արտը քՒնիլ - *տե՛ս* ՄԸԷՌՆԷԼ: *Մարօվէն մարթը՝ Իսակ դային էլ Մէջուն արտը քՒԸՒցավ, շէնումը էլ հիլիվուր չըմընաց* (Բ):

ՄԷՌԱԼ - *տե՛ս* ՄԸԷՌԱԼ:

ՄԷՌՈՒՆ/ՄԸԷՌՈՒՆ *(գրբ. մեռուն, միւռոն)* - 1. *գ.* Անուշահոտ յուղ, որ գործածվում է եկեղեցում՝ մկրտությունների եւ օծումների ժամանակ: *Ղէրը մէռունը քըսում ա խուխէն ճակատը* (Ձ): *ած., գ.* 2. *փխբ.* Շատ քաղցր՝ անուշ (բան): *Մէռուն տանձ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Ազնիվ, արդար, սուրբ (մարդ): *Ղէրը ասմա.- Տըէսնում ըմ, վէր մէռուն մարթ ըս...* (Ձ):

- Մէռունը իրըէսէն/ճըկատէն - Պարկեշտ, խոնարհ: *Մէռունը իրըէսէն ախճիգՒ ա Թամարէն հըրթնացուն* (Բ):

ՄԷՌՈՒՆԱՃՈՒՐ/ՄԸԷՌՈՒՆԱՃՈՒՐ - *գ.* Մեջը մեռոն խառնած ջուր, մեռոնաջուր: *Մէռունաճուրը յօր ա օնում, քըսում խուխէն ջանը* (Ձ):

ՄԷՌՈՒՆԱՄԱՆ/ՄԸԷՌՈՒՆԱՄԱՆ - *գ.* Մեռոնը պահելու ամանի, մեռոնաման: *Հունց ա պըտահում՝ մեռունամանը վէր ա ըղնում, մեռունը վէր ա տըէռնում տափը* (Ձ):

ՄԷՌՈՒՆԱՎԸԷՏ/ՄԸԷՌՈՒՆԱՎԸԷՏ - *գ.* 1. Մեռոնի հոտ: *Մէռունամանը վէր պէնում ըն, մէռունավըէտը յըէխծավը մին ա տըէռնում* (Բ): 2. *փխբ.* Լավ հոտ, անուշ հոտ: *Էտ տանձանն մէռունավըէտ ա կՒամ* (Բ):

ՄԷՍ/ՄԸԷՍ *(գրբ. միս)* - *գ.* 1. Ոսկորները պատող մկանային հյուսվածք, միս: *Ծօվան մին դուշ ա տանս կՒամ. վէչ մէս օնէ, վէչ ՝արանս* (ԱՀ, 41): 2. Մորթած անասունի, թռչունի, ինչպես նաեւ ձկան միսը՝ որպես ուտելիք: *Մարթը մըէսը տանում ա թօղում տանը, ինքՒընը էլիա յէտ տանռնում, կՒամ արչին կօշտը* (ՆԼՂԺԲ, 138): 3. *փխբ.* Որոշ պտուղների փափուկ միջուկը: *ԽընձՒրէն մէսը բիդի շատ ինի, վէր օտիս, քուշտանաս* (Բ): 4. *փխբ.* Մարդկային մարմինը՝ որպես հեշտանքի առարկա: *Հըմանչում էլ չի, մըէծ ախճիգՒ ա, մէսը պէց ա ըրալ, տըղըմարթկանցը ըռաշկէն վըէնը կացալ* (Բ):

- Մէսը առանց վըէսկըռ չինիլ - *տե՛ս* Ծըմակը առանց կՒէգան չինիլ:

- Մէսը ծամէլ - *տե՛ս* Մէսը օտէլ:

- Մէսը կըծէլ, պուք տալ - 1. *տե՛ս* Մէսը օտէլ: 2. Մեկի հանդեպ մեծ ոխ ունենալ: *Իզէն Ըշօտէն մէսը կըկըծէ, պուք տա, հունց կարող ա՞ հընգէր տըէռնան* (Բ):

- Մէսը կէրած - *տե՛ս* Աշկան դաղած:

- Մէսը կըրծկօրծէլ - *տե՛ս* Մէսը օտէլ:

- Մէսը հանՒլիլ, վըէսկըռը մընալ - Խիստ նիհարել, հյուծվել: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, մէսը հանՒլանՒ ա, վըէսկըռըն ա մընացալ* (Բ):

- Մէսը հաց անէլ, վըէսկըռը՝ ճՒուր - Սաստիկ ծեծել՝ տանջել: *Աղան էտ նՒՕքանՒրէն մէսը հաց ար անում, վըէսկըռը ճՒուր* (Ձ):

- Մէսըն ա ծՒուկունը մին տըէղ իփվիլ չի - *տե՛ս* Էրկու տըվարէն կըլՒՕխը մին ղըզղանում իփվիլ չի:

- Մէսը պուք տալ - *տե՛ս* Մէսը օտէլ:

- Մէսը վէր անէլ/թըփըցընէլ - Մեկին զզվեցնել՝ ձանձրացնել՝ հոգնեցնել՝ հիասթափեցնել: *Էնքան խօսից, լափ մէսըս վէր ըրավ* (Բ):

- Մէսը վէր կՒանՒլ/թափվէլ - Զզվել, ձանձրանալ, հոգնել, հիասթափվել: *Մէսըս վէր յըէկավ, էնքան քար քընդէցէ* (Բ):

- Մէսը քՒինիլ, վըէսկըռը մընալ - *տե՛ս* Մէսը հանՒլիլ, վըէսկըռը մընալ:

- Մէսը օտէլ - 1. Մեկին տանջել՝ չարչարել: *Թաքավէրը ժուղուվուրթէն մէսը օտում ար* (Ձ): 2. Ձայրույթը՝ հուզմունքը մի կերպ զսպել: *ԿընէգՒը վըէնները պէց պար ա կՒամ, մարթըն էլ նըստած տըէղը լՒընիա մէսը օտում ա* (Ձ):

- Մըսան կըտըրէլ, ըռըխէն տէմ անէլ - *տե՛ս* Վըէռան կըտըրէլ, ըռըխէն տէմ անէլ:

- Մըսէն ինիլ - *տե՛ս* Ձանէն ըղնէլ:

- Մըսէն փուլ չի տըվալ, ամմա զըէռզըէռ թիքՒէքՒընը ա օտում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր, որեւէ գործում մասնակցություն չունենալով, առատորեն օգտվում են դրա արդյունքներից:

- Մըսէրը կախ-կախ - Շատ գեր: *Մըսէրը կախ-կախ կընէգՒ ա Սօնիկը* (Բ):

ՄԷՍ-ՄՕՐԹԷ/ՄԸՍԸՄՕՐԹԷ - *գ.* Մարմին: *Ըտըրա մէսը-մօրթէն վէրընա՞, վէր կօրծ անէ* (Բ):

- Մէս-մօրթա ըղնէլ - Նիհարել, հյուծվել: *Ըտի մէս-մօրթա ընգած կՒամ ա, թաքավէրին պըլատէն ըռաշկէն կօչ կՒամ* (Ձ):

- Մէս-մօրթէ փըռնէլ - Գիրանալ, չաղանալ: *Ըտըէղ մին էրկու շէբաթ կէնում ըն, մըսըմօրթէ փըռնում* (Ձ):

ՄԷՏԱԿ - *տե՛ս* ՄԸԷՏԱԿ:

ՄԷՏԻՍ/ՄԻՏԻՍ *(ռուս. метис, ֆր. metis)* - *գ., ած.* 1. Երկու տարբեր ցեղերի խաչավորումից առաջ եկած (կենդանի կամ բույս): *Մէտիս վըխճարէն մէսը քախծըր կինի* (Ձ): 2. Տարբեր ցեղերի պատկանող տղամարդու եւ կնոջ ամուսնությունից ծնված (մարդ): *Էտ շէնումը մին մէտիս ա ինՒում կընալիս* (Ձ):

ՄԷՏԸ - *տե՛ս* ՄԸԷՆԸ:

ՄԷՏԸՐ *(ռուս. метр, ֆր. metre, հուն. metron)* - *գ.* 1. Չափի մետրական միավոր, որ հավասար է հարյուր սանտիմետրի: *Մին կիլօմետրըը հազար մէտրը ա* (Բ): 2. Մեկ մետրաչափ ձող՝ ժապավեն եւն: *Մէտրըը յօր ա օնում, չափում* (Ձ):

ՄԷՏԿ - *տե՛ս* ՄԸԷԹԿ:

ՄԷՏՔ - *տե՛ս* ՄԸԷԹԿ:

ՄԷՐ[1]/ՄԸԷՐ *(գրբ. մեր)* - *դ.* Անձնական դերանվան առաջին դեմքի հոգնակի թվի՝ ՄՈՒՆՔ-ի սեռական հոլովաձեւը: *Իծանանծը հըրցընէս ա էտ վար ընօղան, թանՒ.- Մէր էծէրը տըէսալ չը՞ս* (ՀԺՀ, V, 486):

- Մէր բախտը էն ա մըէզ նըհըէտ - Ասում են վտանգավոր գործ ձեռնարկող հարազատներին՝ մի՛ գնա այդ քայլին, առանց այն էլ մենք փորձանքների շատ ենք հանդիպել: *Մարը ասմա.- Կօրծ չօնիս, տու վըէրս անօղ չըս, մէր բախտը էն ա մըէզ նըհըէտ* (Ձ):

- Մէր էշին թայը/թան - *տե՛ս* Իմ ապօր էշին թայը:

- Մէր լՒուզՒուն շօղուլ կաղնէ յա. օզՒում ըս՝ համնը շինի, օզՒում ըս՝ մանսանն - Հայերենը (Ղարաբաղի բարբառը) ճոխ ու ճկուն լեզու (բարբառ) է:

- Մէր կՒանՒուն բըրըբար չի - Մերն էլ էժան չէ, պետք է ըստ արժանվույն գնահատել: *Յէգօրը ասմա.- Ասածըտ մէր կՒանՒուն բըրըբար չի, իմ կավըս լՒավ կավ ա, կարքէն կՒին տօ* (Ձ):

- Մէր կօռնը թՒղէ մէր թէվքումը մընա - Մեր աղջկան՝ տղային ճիշտ կլինի համագյուղացու՝ համերկրացու՝ բարեկամի հետ ամուսնացնենք:

- Մէր մաչին ասած - *տե՛ս* Խօսկը մէր մաչին (մընա):

- Մէր մարթը - Ամուսինս (ասում են տարեց կանայք): *Այան ասում ա.- Մէր մարթը քըէցալ ա ճէղաց* (Ձ):

- Մէր տըղա - Բարեկամական դիմելաձեւ երիտասարդներին: *Հըլիվուրը ասում ա.- Մէր տըղա, յըէք հաՒց կէր, էլիա կընքՒինիս* (Ձ):

ՄԷՐ[2] - *տե՛ս* ՄԷԼ:

ՄԷՐ[3] - *տե՛ս* ՄԱՐ:

ՄԷՐ[4] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մէր ածէլ/տալ - *տե՛ս* ՄԷՐՎԷԼ:

- Մէր կՒանՒլ/օտէլ - *տե՛ս* ՄԷՐՎԷԼ:

ՄԷՐԱՆ/ՄԷՐՈՒՆ - *գ.* Պանրի կամ մածնի մակարդ: *Մէրանը քընցՒում ըն կաթնէն մաչը, մածունը մէրում* (Բ):

ՄԷՐՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԷՐԱՆ:

ՄԷՐԱՆՔ - *գ.* Հարսի՝ մոր կողմից հարազատները: *Հարթնանը մէրանքՒ կՒամ ըն ղօնաղ* (Ձ):

ՄԷՐԷԼ/ՄԷՐԻԼ - *նբ.* Կաթին մերան խառնել՝ մածուն կամ պանիր ստանալու համար: *Կաթնը մէրում ըն, շծրանվ պըտատում, տինում քունջումը* (Ձ):

ՄԷՐԻԼ - *տե՛ս* ՄԷՐԷԼ:

ՄԷՐՎԷԼ/ՄԷՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԷՐԷԼ-ի:

ՄԷՐՎԻԼ - *տե՛ս* ՄԷՐՎԷԼ:

ՄԷՐՈՒ(Ն)Ք/ՄԸՐՈՒ(Ն)Ք - *գ.* 1. Խոսողի հետ որեւէ կարգի, հատկապես արյունակցական՝ ընտանեկան խմբակցություն կազմող մարդիկ, մերոնք: *Կընէգը ասում ա.- Մ մարթ, էքինց մէրունք կըլական ըն, մին կառնը ինքյ կանվ, վէր մորթինքյ* (Ձ): 2. Խոսողի երկրի զորքերը՝ բանակը: *Մէրունք վէր Աղդամը ըզըղէցէն, ժուղովուրթը շատ ուրխացավ* (Բ):

ՄԷՐՈՒՍԿ/ՄԷՐՈՒՑ(Կ) - *գ.* 1. *տե՛ս* ՄԷՐԱՆ: 2. Նոր մերած եւ դեռ չպնդացած մածուն: *Մէրուսկը քախծըր ա ինում* (Բ): 3. Կավե աման, որի մեջ մերում են մածունը: *Մէրուսկը վէր ա ընում, կստրում* (Ձ):

ՄԷՐՈՒՑ(Կ) - *տե՛ս* ՄԷՐՈՒՍԿ:

ՄԷՔ/ՄԻՔ - Մասնիկ, որով կազմվում է արգելական հրամայականի հոգնակին: *Մարը լանց ա ինում, թա.- Քինիլ մէք, ծէր հանր էլ ա քըէցալ, կըլիսէն յըրա կօրչանվ* (Ձ):

ՄԷՔՍԱԼ - *տե՛ս* ՄԸՔՍԱԼ:

ՄԸԳԸՐՈԴԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԿԸՐՈԴԷԼ:

ՄԸԳԸՐՈԴ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԿԸՐՈԴ(Ը)ՎԷԼ:

ՄԸԳՆԸԼԻԼ/ՄԻԳՆԸԼԻԼ *(գրբ. մակաղեմ)* - *նբ. տե՛ս* Մանվ անէլ:

ՄԸԳՆԸԼՎԻԼ/ՄԻԳՆԸԼՎԻԼ (գրբ. մակաղիմ) - *կբ. եւ չբ.* ՄԸԳՆԸԼԻԼ-ի:

ՄԸԳԱՄ - *տե՛ս* ՄԸԹԱՄ:

ՄԸԳՆՄ - *տե՛ս* ՄԸԹԱՄ:

ՄԸԳԸԼՆՏԸՊ/ՄԻԳԸԼՆՏԸՊ *(գրբ. մակաղատեղ)* - *գ.* Անասունների, հատկապես ոչխարների՝ կեսօրվա մակաղելու տեղը, մակաղատեղի: *Քինամ ա մըգըլանտըղը, տըսնում չօբանը ծառէն տակէն քօն իլանվ* (Ձ):

ՄԸԴԱՐԵԼ - *չբ.* Միակը մնալ՝ դառնալ: *Խըղճէն խօխա շատ ա իլանվ, չումանը յըտըն ա մըդարալ* (Բ):

ՄԸԴՂԱՐ/ՄԸԴՂՆՐ - *տե՛ս* ՂԱԴԻՐ:

ՄԸՋԱՃԱՔ - *տե՛ս* ՄԸՋԱՃԱՔ:

ՄԸՋԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՄԸՋԱՄԱՐ:

ՄԸՋԱՉԱՓ - *տե՛ս* ՄԸՋԱՉԱՓ:

ՄԸՋԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՄԸՋԱՎԷՐ:

ՄԸՋԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՄԸՋԱՎՈՒՐ:

ՄԸՋԱՓՕՆՋ - *տե՛ս* ՄԸՋԱՓՕՆՋ:

ՄԸՋՋԱԼ - *չբ.* Թեթեւ կերպով ցավել՝ կսկծալ: *Կըռէքըս մըզզամ ա* (Ձ):

ՄԸՋՋԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՄԸՋՋԱԼ-ի:

ՄԸՋՋՕՆ - *գ.* Թեթեւ կերպով ցավելը, կսկծալը: *Վըէնէնէս մըզզօնան սաղ քըշէրըս քօն չըմ իլանվ* (Բ):

ՄԸՋՋՕՑ - *տե՛ս* ՄԸՋՋՕՆ:

ՄԸՋԸՊԱՆ - *տե՛ս* ՄԸՋԸՊԱՆ:

ՄԸՋԸՏԷ/ՄԻՋԸՏԷ - *մ.* Մեզ համար: *Մըզըտէ լավ կինի էն վախտը, հիբը թօրքէրը ինին վէջ* (Բ):

ՄԸՋԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ՄԸՋԸԹԱԹԱԽ:

ՄԸՋԸԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՋԸԿԱՆԼԻԼ:

ՄԸՋԸԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ՄԸՋԸԿՈՒԼՈՒԼ:

ՄԸՋԸՀԱՆ - *տե՛ս* ՄԸՋԸՀԱՆ:

ՄԸՋԸՂԱՏԸՊ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՋԱՏԸՊ:

ՄԸՋԸՂՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՋՎԱՐԻ:

ՄԸՋԸՂՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՋՎԱՐԻ:

ՄԸՋԸՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՋՕԹՈՒՆ:

ՄԸՋԸՄՕՐԹԷ - *տե՛ս* ՄԸՋԸՄՕՐԹԷ:

ՄԸՋԻԼ/ՄԸՐՋԻԼ/ՄԸՋԻԼ/ՄԻՋԻԼ *(գրբ. մզեմ)* - *նբ.* 1. Ճմլելով՝ ճնշելով հյութը՝ հեղուկը քամել, մզել: *Նօռնը մըզում ա, սօկը խըմում* (Բ): 2. *փխբ.* Հարստահարել, ունեցվածքը կորզել, սնանկացնել: *Փանանի խանը Շուշվա ժուղուվուրթէն օր-իշըէղ չար տամ, մըզում ար* (Ձ):

- Մըզանվ նօռնը - *հեգն.* Հյուծված՝ նիհար մարդ: *Էտ մըզանվ նօռնը օխտը տըղըմարթու մըչանք օտում ա* (Բ):

ՄԸՋՄԱՋՈՒՏ - *տե՛ս* ՄԸՋՄԱՋՈՒՏ:

ՄԸՋՄԸՋ *(թրք. mizmiz)* - *ածական.* 1. Դանդաղկոտ, ծանրաշարժ: *Մըզմըզ մարթ ա ուստա Մաքսիմը, մին օրումը մին մէտըր պատա իվիլ տինում չի* (Բ): 2. Բծախնդիր, մանրախնդիր: *Էտ մարթըն էլ շատ մըզմըզ ա ինում, ըտըրա հըէտէ էլ վէշ մինը նըհըէտը առըտօր չի անում* (Ձ): 3. Ծանր խոսող, կակազող: *Էտ մըզմըզ մարթը մինչըէվ խօսկը պըրծընում ա, կինալը վըխճարը տանում ա* (Ձ):

ՄԸՋՄԸՋԱԼ[1] - *չբ.* 1. Դանդաղ շարժվել: *Էրկու սըհաթ ա՝ մըզմըզամ ա, կարում չի թա յուղուծու անէ* (Բ): 2. Ծանր խոսել, կակազել: *Հինչ ը՞ս մըզմըզամ, ճէլլի ամսէ, տըսնամ՝ հինչ ա պըտահալ* (Բ): 3. Քրթմնջալ, դժգոհել: *Հընգէրը ասում ա.- Չէ՛, մըզմըզա մի՛լ, կընէգըտ էլ բիդի կէս անէս* (ՀԺՀ, VII, 106):

ՄԸՋՄԸՋԱԼ[2] - *տե՛ս* ՄԸՋՋԱԼ:

ՄԸՋՄԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՋՋԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԸՋՄԸՋՕՆ - *տե՛ս* ՄԸՋՋՕՆ:

ՄԸՋՄԸՋՕՑ - *տե՛ս* ՄԸՋՋՕՆ:

ՄԸՋՄԸԾԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՄԸԾՄԸԾԱՆԱԼ:

ՄԸՋՄԸԾԱՆԷՔ - *տե՛ս* ՄԸԾՄԸԾԱՆԷՔ:

ՄԸՋՄԸԾԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԸԾՄԸԾԱՎՈՒՆ:

ՄԸՋՄԸԾՀԱՆ - *տե՛ս* ՄԸԾՄԸԾՀԱՆ:

ՄԸՋՄԸԾՀԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԾՄԸԾՀԱՆԷԼ:

ՄԸՋՄԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԾՄԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԸՋԱՃԱՔ/ՄԸՋԱՃԱՔ - *գ.* Շատ նեղ՝ մազանման ճաք: *Մըզաճաքը վէր վըխտէն կըպէցէլ վէջ, կըմըծանա* (Բ):

- Մըզաճաք տալ - Թեթեւակի ճաքել: *Կարասը մըզաճաք ա տըվալ* (ՆԱԲ, III, 360):

ՄԸՋԱՄԱՐ/ՄԸՋԱՄԱՐ - *գ.* Կաթը քամված՝ սպառված՝ ցամաքած: *Մըզամար հէյվանը կաթնը ըշտըղա տա՞* (Բ):

- Մըզամար դանա - 1. Կաթը ցամաքած մայր ունեցող հորթ: *Մըզամար դանան տանվզնը կըմընա* (Բ): 2. Տկար՝ վտիտ անձ: *Էտ մըզամար դանան հորըմորը օր-իշըէղ չի տաս* (Բ):

- Մըզամար կավ - 1. Կաթը ցամաքած կով: *Իլանվ-չիլանվը մին մըզամար կավ ա ինում, էն էլ ա ըստակում* (Ձ): 2. Բարիք չարարող մարդ: *Էրկու տըղա օնէ, ճօխտըն էլ՝ մըզամար կավ* (Բ):

ՄԸՋԱՉԱՓ/ՄԸՋԱՉԱՓ - *ածական. տե՛ս* Մազու մընչանք:

ՄԸՋԱՎԷՐ/ՄԸՋԱՎՈՒՐ/ՄԸՋԱՎԷՐ/ՄԸՋԱՎՈՒՐ - *ածական.* 1. Վրան մազեր կամ մազե խավ ունեցող: *Մըզավուր պէնջակ ա կըէցալ* (Բ): 2. Երկար ու առատ մազեր ունեցող: *Էտ չուբանէն էլ մին դաշանգ մըզավէր ախճիգ ա ինիս* (Ձ):

ՄԸՋԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՄԸՋԱՎԷՐ:

ՄԸՋԱՓՕՆՋ/ՄԸՋԱՓՕՆՋ - *գ.* Մազի փունջ, մազափունջ: *Մըզափօնջը կըլիսէն կապած վէր տիւս ա կամ, լօխ մընամ ըն ըռխընէն պէց* (Ձ):

ՄԸՋԸՂԱՆ/ՄԸՋԸՂԱՆ *(գրբ. մազեղեն)* - *գ., հվք.* Մազից պատրաստված՝ հյուսված՝ գործված իրեր՝ զգեստներ: *Մին խըլլանվ մըզըէղան ա տանում բազարը, ծախում, խօխօնցը հըէտէ տէս-տէն ինքյ օնում, պիրում* (Ձ):

ՄԸՋԸԹԱԹԱԽ/ՄԸՋԸԹԱԹԱԽ - *ածական.* Վրան մազեր թափված, մազերով ապականված: *Մին մըզըթաթախ պէրց ա տինում դունաղէն կըլիսընտակէն* (Բ):

ՄԸՋԸԿՆԼԻԼ/ՄԸՋԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Մազերով ծածկվել, մազակալել: *Տա ծըմընկէրումը կէնում ա, շծրէրը լօխ ճըղօրտվում ա, իրէսը մըզըկանում* (Ձ):

ՄԸՋԸԿՈՒԼՈՒԼ/ՄԸՋԸԿՈՒԼՈՒԼ - *ածական.* Մազերի մեջ կորած, մազակոլոլ: *Նի յա մընում, տըսնում մին մըզըկուլուլ դէվ ըտըղ քօն իլանվ* (Ձ):

ՄԸՋԸՀԱՆ/ՄԸՋԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԹՈՒՔԸՀԱՆ:

ՄԸՋ՝ԸՄՕՐԹԷ/ՄԱՋ՝-ՄՕՐԹԷ/ՄԸՋԸ-ՄՕՐԹԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մըզ՝ըմօրթէ փըռնէլ - Գիրանալ, չաղանալ: *Տավարը կընչկօտըմ ըրբէ-լավ, մըզ՝ըմօրթէ յա փըռնըմ* (ՁՏ, Բ, 33):

ՄԸՋ՝ԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՋԻԼ:

ՄԸՋ՝ՄԱՋ՝ՈՒՏ/ՄԸՋՄԱՋՈՒՏ - *ած.* Խիտ ու շատ մազեր ունեցող, մազմզոտ: *Մին մըզ՝մազ՝ուտ արչ ա տ՚ուս կ՚ամ քօլէն քըմական, յըրա պըրծընում էտ կընգանը յըրա* (Ձ):

- Մըզ՝մազ՝ուտ ճանջ - *արհմ.* Մազմզոտ անձ: *Մխչի, մինը կա վէ՞չ, Մըրյանէն ասէ.- Էտ մըզ՝մազ՝ուտ ճանջըտ հինչ ա՞, վէր օգ՝ալ ըս տըղէտ հը՞տէ* (Բ):

ՄԸՋ՝ՎԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՋՎԻԼ:

ՄԸՋՆԱԹԱՆ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԱԹԱՆ:

ՄԸՋՆԱԿԷՐ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԱԿԷՐ:

ՄԸՋՆԱՀԱՄ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԱՀԱՄ:

ՄԸՋՆԱՃԻՒՐ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԱՃԻՒՐ:

ՄԸՋՆԱՇՕՐ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԱՇՕՐ:

ՄԸՋՆԱՍԷՐ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԱՍԷՐ:

ՄԸՋՆԱՎԸՏ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԱՎԸՏ:

ՄԸՋՆԸՂԱՆ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԸՂԱՆ:

ՄԸՋՆԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԸԹԱԹԱԽ:

ՄԸՋՆԸԼԱՎԱՇ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԸԼԱՎԱՇ:

ՄԸՋՆԸՓԸՐԹԻՒՇ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԸՓԸՐԹԻՒՇ:

ՄԸՋՆԸՔԱՄԷ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԸՔԱՄԷ:

ՄԸՋՆԻՐԸՍ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԻՐԸՍ:

ՄԸՋՎԻԼ/ՄԸՐՋՎԻԼ/ՄԸՋ՝ՎԻԼ/ՄԻՋՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԸՋ՝ԻԼ-ի:

ՄԸՋՆԻԿ/ՄԻՋՆԻԿ/ՄՆԻՋՆԻԿ - *գ.* 1. Մզված հյութը, քամվածք: *Նօռնը մը-զ՝ում ա, մըզ՝ուկը ածում խըրըվածէն յըրա* (Բ): 2. Ավելուկով եւ թթվեղենով պատրաստած ջրալի կերակուր: *Այան լ՚ավ մըզ՝ուկ ա իլ՚ալ իփիյիս* (Բ):

ՄԸՋՆԻԿԱՃՆԻՐ/ՄԻՋՆԻԿԱՃՆԻՐ/ՄՆԻՋՆԻԿԱՃՆԻՐ - *գ.* Ավելուկով եւ թթվեղենով պատրաստած կերակրի՝ *մըզ՝ուկի* հյութը: *Մըզ՝ուկաճ՝ուրը լ՚ազ՚աթ պէն ա* (Բ):

ՄԸՋՆԻԿԹԸԹՕ/ՄԻՋՆԻԿԹԸԹՕ/ՄՆԻՋՆԻԿԹԸԹՕ - *տե՛ս* ՄԸՋՆԻԿ (2):

ՄԸՋՆԻՐ - *գ.* Փոքր՝ չնչին բան՝ չափ: *Էտ տըղան ասմա.- Թաքավէրըն ապ-րած կէնա, խէ յը՞ս կըլ՚ըխ տամ, յը՞ս մին մըզ՝ուր ըմ* (Ձ):

ՄԸՋՕՎԷԼ - *տե՛ս* ՆԸՋՕՎԷԼ:

ՄԸՋՕՎՎԷԼ - *տե՛ս* ՆԸՋՕՎՎԷԼ:

ՄԸՋՕՎՔ - *տե՛ս* ՆԸՋՕՎՔ:

ՄԸ՞Ջ/ՄԷՋ - *դ.* Անձնական դերանվան առաջին դեմքի հոգնակի թվի՝ ՄՈՒՆՔ-ի տրական եւ հայցական հոլովաձեւը: *Ք՚ինամ ըն թաքավէրին կօշտը, թա.- Մը՞զ փըլան մարթըն ա դարկալ* (Ձ):

- Մը՞զ էլ ա մար պէրալ - Մենք էլ ենք արժանի՝ կարոտ հոգատար վերաբերմունքի՝ ուշադրության: *Նօք՚անէն ասում ըն.- Վէզիրըն ապըրած կէնա, մը՞զ էլ ա մար պէրալ, մը՞զ էլ հաց տօ* (Ձ):

- Մը՞զ յը՞կավ՝ Լէնինը մը՞ռավ - Ասում են այն ժամանակ, երբ անհրաժեշտության դեպքում մի բան սպառվում՝ խափանվում է: *Մը՞զ յը՞կավ՝ Լէնինը մը՞ռավ. ք՚ը՞ցէնք՚, թա ա՚ալէր աղանք՚, ճըղաց-պանը ասից.- Ճըղացէն քարը կօտըրալ ա* (Բ):

ՄԸ՞Ջ-ՄԸ՞Ծ - *տե՛ս* ՄԸ՞Ծ-ՄԸ՞Ծ:

ՄԸ՞ԹԿ/ՄԷԹԿ/ՄԸ՞ՏՔ/ՄԷՏՔ/ՄԸ՞ՏԿ/ՄԷՏԿ *(գրբ. միտք)* - *գ.* 1. Մտածելու՝ դատելու կարողություն՝ միտք: *Ըտըրա ըշտըղան ա՞ մը՞թկ, վէր ըտի պէն մըտածէ* (Բ): 2. Մտածմունք: *Էտ մը՞տքը ըտըրան շատ ա տ՚անջ՚ում* (Ձ): 3. Հիշողություն: *Մըթկումըս մէր շէնին ք՚ՕՀնա՚ ախպ՚ուրըն ա* (Բ): 4. Մտադրություն, նպատակ: *Տըհանցա մինին մը՞թկը էն ա ինում, վար Շըրմաղէն օգի* (ՆԼՂԺԲ, 30):

- Մը՞թկ անէլ - Մտածել, խորհել: *Էտ կընէգ՚ը մը՞թկ ա անըմ, մը՞թկ, վօրօշում ա, վէր մարթը տօն կ՚ա՚, մարթին ասէ...* (ԼՂԲ, 294):

- Մը՞թկը խային/ծօռ - 1. Նենգավոր, խարդախամիտ, հետին միտք ունեցող: *Տու մի ասիլ, սուդ՚ին մը՞տքըն էլ ա խա-յին, ասըմ ա.- Յէտնան կըտամ* (ՆԼՂԺԲ, 122): 2. Գայթակղեցնելու տրամադիր, շնանալու մտադրություն ունեցող: *Վէ-զիրին մը՞թկը խային ա ինում, խօխօցը քունավ ա անում, ինք՚ը ք՚ինամ էտ կընգանը օթաղը* (Ձ):

- Մը՞թկը ծըռ(վ)էլ - 1. Մտադրությունը փոխվել, նախկին մտադրությունից հրաժարվել: *Մը՞թկըս ծըռվում ա, հըղան յը՞տ ըմ տը՞ռնում* (Բ): 2. Ցանկական միտք հղանալ: *... Մը՞տքը ծըռվում ա, օգում ա ըխճըկանան մուտանա* (ՀԺՀ, VII, 115):

- Մը՞թկը կըրըհան ինիլ - Հիշողությունը թուլանալ: *Ապան ասում ա.- Պը-ռավալ ըմ, մը՞թկըս կըրըհան ա իլ՚ալ* (Բ):

- Մը՞թկը կ՚ալ - *տե՛ս* Մը՞ննը ըղնէլ:

- Մը՞թկը հըլ՚ՕրէլՀտանէլ - Մեկին մտափոխել՝ մոլորեցնել: *Պառավը էս ըխճըկանը մը՞թկը հըլ՚ՕրՀում ա, տանում ծըմակը* (Ձ):

- Մը՞թկըտ հինչ ա՞ - Ի՞նչ ես ուզում՝ մտածում, ի՞նչ մտադրություն ունես: *Դէրվիշը ասում ա.- Մը՞թկըտ հինչ ա՞, խէ ըտի շատ ը՞ս մըտածում* (Ձ):

- Մը՞թկը փօխ(վ)էլ - *տե՛ս* Մը՞թկը ծըռ(վ)էլ:

- Մը՞թկ ինիլ - Մտադրություն ունենալ, մտադրվել: *Օխնը, կըլ՚ՕխՀ բիդի ինձ ըրած, ըսքըսից յէշիլ, ամմա մէթկը չօնար կ՚ալ՚ի* (ԼՂԲՔ, 268):

- Մը՞թկան հանէլ/տ՚ուս օնէլ/քըցիլ - 1. Մոռանալ, չհիշել, այդ մասին չմտածել: *Հօրը ըսըծնէն մը՞թկան հանում ա* (Ձ): 2. Մոլորեցնել, խելքից հանել: *Պառավը էտ ըխճըկանը մը՞թկան հանում ա* (Ձ):

- Մը՞թկավը(ն) ընցընէլ - 1. Կարծել, միտք հղանալ: *Մը՞թկավըս ընցավ, վէր էտ պէնը Արտաշը կինի ըրած* (Ձ): 2. Հիշել: *... Էտ վախտը մը՞թկավըն անց ա կը՞նըմ, վէր հըրէվանին կընէգ՚ը ըրկու-հ՚ուք՚իս ա* (ՀԺՀ, V, 59):

- Մը՞թկէն դօնը ըղնէլ - Մտքերի մեջ խորասուզվել, մտածմունքի մեջ ընկնել, մտմտալ: *Էտ առուտուրականը շատ ա մըտածում, նըստում, ընգնում մը՞թկէն դօնը* (ՀԺՀ, V, 59):

- Մը՞թկէն դօնը քըցիլ - Մեկին մտքերի մեջ խորասուզել, մտածմունքի մեջ գցել: *Տըղան ՝ուրՀն խուսկէրքավը հօրը մը՞թկէն դօնըն ա քըցիս* (Ձ):

- Մը՞թկումը ասէլ/խօսէլ - Ինքն իրեն՝ անլսելի խոսել՝ ասել՝ մտածել: *Էտ պէնը ըսկանում ա, մը՞թկումը ըսէլավ ք՚ինամ* (Ձ):

- Մը՞թկումը ինիլ - Համաձայն լինել, մտադիր լինել: *Էտ կուճուր ըխճըկանը մը՞թկումըն էլ ա ինում, վէր էտ տըղէն նըհէտ ման կ՚ա* (ՀԺՀ, V, 395):

- Մը՞թկումը ծը՞ծաղէլ - Առանց արտահայտվելու մեկին՝ մի բան ծաղրի ենթարկել՝ արհամարհել՝ չհավանել: *Վէզիրը մը՞թկումը ծը՞ծաղում ա թաքավէրին յըրա* (Ձ):

- Մը՞թկումը կուրկուտ քըցիլ - Մի բանի մասին շատ մտածել, կշռադատել: *...Էտ ուստան մը՞տքումը կուրկուտ ա քը-ցըմ, թա.- Աստուծ ինձ պահալ ա, վէր ք՚ի-նամ, ՝ուրՀն դուլը տէռնամ...* (ՁՏ, Ա, 31):

- Մը՞թկումը մէխէլ/տըպէլ - Տպավորել, հիշողության մեջ ամրապնդվել: *Ըտըրա մը՞թկումը մէխում ըն, վէր կը-նէգ՚ը սիրական ա պահում* (Ձ):

- Մը՞թկումը մէխվէլ/տըպվէլ - Տպավորվել, հիշողության մեջ ամրապնդվել: *Տը՞ղ հ՚ՕրընՀ ասում ա.- Մը՞տկըրնէրումըս տըպված ա իլ՚ալ, վը՞ր սա մէր տըղան չի* (ՀԺՀ, VII, 76):

- Մը՞թկումը շընէր ցըղն(օտ)էլ - 1. Վատ՝ չար մտքեր հղանալ: *Մարթին մը՞թկումը վէր շընէր ա ցըղնօտում, բիդի ճէլլ անիս, առաշկըն օնիս* (Ձ): 2. *տե՛ս* Մը՞թկը ծըռ(վ)էլ (2):

- Մը՞թկումը տինիլ - Վճռել, նպատակադրվել: *Մը՞թկըմը տինըմ ա, վէր,*

հինչ էլ ինի, էտ ծօխին յըրան քՒնի (ՀԺՀ, V, 54):

ՄԸԽԿ - *տե՛ս* ՄԷԽԿ:

ՄԸԾ/ՄԷԾ/ՄԸԾ/ՄՕԾ *(գրբ. մեծ)* - *ած.* 1. Ծավալով՝ չափսերով սովորականից՝ հարկ եղածից ավելին՝ խոշոր: *Էտ սարէն լէնջին մին մԸծ կաղնէ յա ինՒում փըսած* (Ձ): 2. Ընդարձակ, լայնատարած: *Ըտըրան մին մԸծ արտ ա ինՒում* (Ձ): 3. Բազմաքանակ, բազմամարդ: *Մին մԸծ խալխ ա հըվաքվում, քՒնամ ըն թաքավէրին կօշտը՝ կՒէնգՒնտ* (Ձ): 4. Ուժգնությամբ՝ հաճախականությամբ՝ զորությամբ՝ սաստկությամբ եւն նշանակալից: *ՄԸծ տըժըրութունը քըշէլի հԸտէ մԸծ օժ ա հարկավէր* (Ձ): 5. Կարեւոր, նշանակալից: *Հասան Ջալալյանը Ղարաբաղա հԸտէ մԸծ կօրծ ա ըրալ* (Ձ): 6. Շատ, զգալի քանակությամբ: *Էտ պուճուր ախպէրը էտ մԸծ կումարը տամ ա, ախպօրցը ըզաղըմ...* (ՀԺՀ, V, 76): 7. Մեծահասակ, հասակավոր: *Մէր մըծէրէն անա ըսկացած զըրՒց կա...* (ՆԱԲ, 85): 8. Տաղանդավոր, անվանի, նշանավոր: *ՄԸծ մարթկանցը ասթըխէրը մԸծ ըն, կուճի մարթկանցը՝ կուճի...* (ԱԱ, 15): 9. *ած., գ.* Բարձր դիրք՝ պաշտոն ունեցող, մեծավոր, առաջնորդ, ղեկավար: *Տահանց մԸծէն ախճիգը քՒԸցալ ա, թա ճՒուր պիրի, վԸնենը սըլկըհալ ա, ընգալ ա նօվը, տակ ըրալ* (ԱԱ, 61): 10. Ըստ դիրքի կամ տարիքի՝ ավագ: *ՄԸծ նան միշնակ ախպէրքը թաքուն ՒուրՒուր խօսկ ըն տամ, վԸր պուճուր ախպօրը ըսպանին* (ՀԺՀ, V, 76):

- ՄԸծան կուճուր - Ամենքը, բոլորը՝ առանց տարիքային տարբերության: *ՇՒնանցէք մԸծան կուճուր լօխ հըվաքվում ըն, վէր թըմանշան անին* (Ձ):

- ՄԸծ դանրդին մԸծ խըլք ա հարկավէր - Մեծ վշտին՝ դժբախտությանը՝ աղետին դիմակայելու համար պետք է լրջորեն գործել:

- ՄԸծէն նըհԸտ մԸծ ա, կուճուրէն նըհԸտ՝ կուճուր - Ասում են բարյացակամ՝ մարդամոտ՝ մարդկանց մասին:

- ՄԸծ էշը թՒվլՒումը/կՒումումը թօղնել - *տե՛ս* ԿՒումէն մԸծ էշը մընանա քըցիլ (ԿՒՈՒՄ-ի տակ):

- ՄԸծ ըշկօլ - *տե՛ս* ՊէցՒուր ըշկօլ:

- ՄԸծը ՒուրՒն տԸղը օնէ, կուճուրը՝ ՒուրՒն - Ամեն մեկին պետք է ըստ արժանվույն գնահատել:

- ՄԸծ թիքՒն/պատառը անգուճը/կըռէքը թօղնել - Ջարդուփշուր անել, կտոր-կտոր անել (գործածվում է նաեւ որպես սպառնալիք): *Բաղվանչին ասում ա.- Վէր մէհէտ էլ յԸկէր բաղը, մԸծ թիքՒատ անգուճըտ ըմ թուղնըլական* (Ձ):

- ՄԸծ թիքՒն/պատառը անգուճը կըռէքը մընալ - Ջարդուփշուր լինել, կտոր-կտոր լինել: *Ըտըրա մօրըն էլ ծիյին հանքՒվան կապըմ ըն, քաշ-քաշ անըմ, մԸծ պատառը անգուճըն ա մընամ* (ՀԺՀ, V, 48):

- ՄԸծ մաննը - *տե՛ս* ՊՒՒՏՆԸ (1):

- ՄԸծ նէնջ - *տե՛ս* ՄԸծ քօն:

- ՄԸծ պահք - Յոթ շաբաթյա պասը՝ բուն բարեկենդանից մինչեւ զատիկը: *Ամմէն մարթ չի կարում մԸծ պահքը պահէ* (Ձ):

- ՄԸծ պէնու յըրա ինիլ - *հեգն.* Կարեւոր գործով զբաղված լինել: *Հանը կօրծ ա անում, տըղէրքըն էլ մԸծ պէնու յըրա յըն. կարտ ըն խաղ անում* (Ձ):

- ՄԸծ պէրան - Շատակեր, որկրամոլ: *ՄԸծ պէրան մարթ ա Ռուբէնը* (Բ):

- ՄԸծ քօն - 1. Շերամի երրորդ՝ վերջին քունը: *ՄԸծ քօնանը յԸտը վէրթնը բըրամա յա անում* (Բ): 2. Մահ, վախճան: *Իսակ դային հինանսՒուն տըրըԸկան ա, մԸծ քօնէն վախտըն ա* (Բ):

ՄԸԾԱԿ/ՄՕԾԱԿ - *գ.* 1. Միջատի տեսակ՝ մոծակ: ... *ՄԸծակը թըռչՒում ա, քՒնանամ ամմէն հիյվանու անա կըծում...* (ՆԼՂԺԲ, 137): 2. *փխբ.* Չնչին՝ անարժեք մարդ կամ կենդանի: *Ղէվը տըղէն ասում ա.- Տու հինչ մԸծակ ը՞ս, վէր ինձ նըհԸտ կըռԸվ անիս* (Ձ):

- Մըծակու հիրս (ինիլ) - *տե՛ս* ՄըկըծԸռնու հիրս (ինիլ): *Տըղըմարթին վէր մըծակու հիրս ինի, կընէգը հինչ օգի՝ կանէ* (Բ):

ՄԸԾԱՄԸԾ - *տե՛ս* ՄԸԾ-ՄԸԾ:

ՄԸԾԱՎԸՐ - *տե՛ս* ՄԸԾԱՎԷՐ: *ՒուրՒն կընանօցը տամ ա էտ մԸծավԸրին, ընդըրան կընանիքը էլ յօր օնըմ, պԸրըմ ՒուրՒն տօնը* (ԼՂԲ, 373):

ՄԸԾԱՐՔ/ՄԷԾԱՐՔ *(գրբ. մեծարանք (պատիվ, հարգություն)* - *գ.* Հարսանիքից հետո՝ կիրակի օրը, գյուղի հասակավոր տղամարդկանց համար տղայի ծնողների կողմից կազմակերպված խնջույք: *Մին լաւ մԸծարք ըն անում, քԸփ անում* (Ձ):

ՄԸԾ-ՄԸԾ/ՄԸՁ-ՄԸԾ/ՄԸԾԱՄԸԾ *(գրբ. մեծամեծ)* - *ած.* 1. Շատ մեծ, խոշոր-խոշոր: *Ընդըրա աշկին ըռաչին մԸծ-մԸծ տընէր ա ըրվըմ, ծըռօտէնքը, գանդա-գՒուդէքը, լանվ ապրուստ...* (ԼՂԲ, 307): 2. Շատ կարեւոր: *Տա վէր յէշում ա, տԸսնում լօխ լանվ կՒէցված, մԸծ-մԸծ պաշտօնու տար, հըմընչիլան կուչօռ ա անում* (ՀԺՀ, VII, 206): 3. Ծեր, մեծահասակ: *ՄԸծ-մԸծ մարթիքը ասում ըն, վէր մին էլ քըսան թըվին ա ըստի քամէ իլալ* (Բ): *գ.* 4. *հոգն.* Պաշտոնավորներ, բարձր դիրք՝ կոչում ունեցողներ, ավագանի: *Թաքավէրը ՒուրՒն մԸծամԸծնէրին նըհէտ նըստըմ ա տըռնին աչ ղօլին, ժօղօվուրթը՝ ծանխ ղօլին* (ԼՂԲ, 295):

- ՄԸծ-մԸծ խուսէլավ փըլավ չի իփվում, յԸղ ու պըրինձ բիդի - Միայն խոսելով գործը գլուխ չի գա, միջոցներ են պետք:

- ՄԸծ-մԸծ խօսէլ/յըրա տալ/տըռօտէլ/տըրքցընէլ/տՒուս տալ/փըրթիլ - Մեծախոսել, հոխորտալ, պոռոտախոսել: *Մէր Պավլին մԸծ-մԸծ խօսում ա, ամհա ծԸրքավը պէն չի կՒամ* (Բ):

- ՄԸծ-մԸծ տընէր, տՒուզնը շընէր - Ասում են ունեւոր, բայց ժլատ մարդկանց մասին:

ՄԸԿԱԼ/ՄԷԿԱԼ - *դ.* Մյուս, ուրիշ: *ՄԸկալ մարթիքը հՒնձ ըն անում, ինքըն էլ սաղ օրը էն ա հըպարապ շօռ ա կՒամ* (Ձ):

- ՄԸկալ օրը/տարէն - Երկու օր/ տարի առաջ: *ՄԸկալ օրը արչը յըրա յա պըրծալ, Տումըցէ Թէվանէն զիլբա-զիլբա ըրալ* (Բ):

- ՄԸկալ օրվա/օրէն խօխան - Անչափահաս, անփորձ: *Պուղին մէկալ օրէն խօխան չի, վէր մէլիքին հըվատա. հըղէննի պէց ա անում, նամակը կարթում* (ՆԱԲ, 133):

ՄԸԿՆԷԼ/ՄԷԿՆԷԼ *(գրբ. մեկնեմ)* - *նբ.* 1. Փռել, տարածել: *Պիրում ա տէսատէնա մէկնում, նըստըցնում...* (ՀԱԲ, 15, 47): 2. Պարզել, կարկառել, երկարել: *Մարթը նըստում ա, վէննէրը փիչին տակէն մԸկնում* (ՆԼՂԺԲ, 89):

ՄԸԿՆԸՎԷԼ/ՄԷԿՆԸՎԷԼ *(գրբ. մեկնիմ)* - 1. *կբ. եւ չբ.* ՄԸԿՆԷԼ-ի: 2. *չբ.* Անշնորհք կերպով նստել՝ պառկել: *Հինչ ը՞ս կարավաթէն մԸկնըվալ, խէ յԸր չը՞ս կէնում, քու հօր քՒՕմանգ անիս* (Բ):

ՄԸԿՍԱԼ/ՄԷԿՍԱԼ/ՄԸՔՍԱԼ/ՄԷՔՍԱԼ - *տե՛ս* ՄԸԿԱԼ:

- ՄԸկսալ օրը/տարէն - Երեք օր/ տարի առաջ: *ՄԸքսալ տարէն փիս արաշտ ա իլալ* (Բ):

ՄԸՀԷՏ - *տե՛ս* ՄԸՀԸՏ:

ՄԸՀԸՏ/ՄԸՀԷՏ/ՄԷՀԷՏ/ՄԸՀԸՏ/ՄԸՀԷՏ/ՄԻՀԷՏ - *մ.* 1. Մեկ անգամ: *Տըղան վէր թօրավը մԸհԸտ թըխէս ա, դէվին չՕրք կըլՕխը թըռչիս ա* (Ձ): 2. Ինչոր ժամանակ, մի օր, օրերից մի օր: *Մէհէտ ծՒուկունը փըռնում ա պիրում տօն, տԸսնում ըտահանց մաչին մին էրկունըն ՒուրՒն կՒէտէն ծՒուկնէրէն նըման չըն* (ՆԼՂԺԲ, 39):

- ՄԸհԸտ աղի ինիլ, մԸհԸտ՝ նանլի - 1. Անփորձ լինել: *Էն հինչ ուստա յա՞, մԸհԸտ աղի յա, մԸհԸտ՝ նանլի* (Ձ): 2. Անիմաստ լինել: *Պուղին ասմա.- ՄԷլիք, խուսկէրքըտ մԸհԸտ աղի յա ինՒում,*

մը՝հը՝տ նա՛լի, մին փութ ցօրէն տօ՛, ք՛ը՝զ խօսէլը սը՛վը՛րցընիմ (Ձ):

- Մը՝հը՝տ էլ ծէր տըռանը «տա՛շի գըդըլ» - Մտերմաբար ասում են ժլատ մարդկանց՝ մի անգամ էլ դու հյուրասիրություն կազմակերպիր:

- Մը՝հը՝տ մը՝ռնէլ - Մահից չվախենալ: *Տըղամարթը էն ա, վէր մը՝հը՝տ մը՝ռնէ* (Բ):

ՄԸ՝ՀՄԱՆ - *տե՛ս* ՄԷՀՄԱՆ:

ՄԸ՝ՂԸՐ/ՄԸՂԸՐ *(գրբ. մեղր)* - 1. *գ.* Մեղուների պատրաստած քաղցր ու թանձր հյութը՝ մեղր: *Մը՝ղըրը էլ էնքան շատ ա իլա՛լ, վէր ծըլլացալ ա ծառավը, վէր տը՝ռալ, կ՛էտէն նը՛հէտ խառնը՛վալ* (ԱԱ, 60): 2. *փխբ. ած., գ.* Շատ քաղցր՝ ախորժելի (բան): *Մը՝ղըր հաց ա* (Բ):

- Մը՝ղըր անէլ - Մեղր կուտակել (մեղուների մասին): *Ասում ը՛ն, կ՛էտէն կօխկէն վիրի մը՛ղրը՛ճանջէրը պա՛ուն ը՛ն տիրա՛լ, մը՝ղըր ը՛րալ* (ԱԱ, 60):

- Մը՝ղըր կըտըրէլ - Մեղուների պատրաստած մեղրը հավաքել՝ հանել: *Փէթակնէն պէնում ը՛ն, մը՝ղըրը կըտրում* (Բ):

- Մը՝ղըրը ուստէն կըտըրէլ տօ, վէր աշկըտ օռչի վէչ - Չտուժելու համար գործը պետք է մասնագետին հանձնարարել:

- Մը՝ղըրը ծախօղը/կըտըրօղը/ քամօղը մաննը լա՛ուզ կըտա - Որեւէ գործով զբաղվողը դրանից կօգտվի:

- Մը՝ղըր տը՝ռնալ - Շատ քաղցրանալ՝ քաղցր դառնալ: *Թօթը ծառէն յըրա չը՛մը՛ընչա՛լ ա, մը՝ղըր տը՝ռալ* (Բ):

ՄԸ՝ՂԸՐՈՒՏ - *տե՛ս* ՄԸ՝ՂՐՈՒՏ:

ՄԸ՝ՂՐՈՒՏ/ՄԸ՝ՂԸՐՈՒՏ/ՄԸՂՐՈՒՏ/ՄԸՂԸՐՈՒՏ *(գրբ. մեղրոտ)* - *ած.* Վրան մեղր քսված: *Մը՝ղրուտ ը՛ը՛թ՝ը՛ը տամ ա, թա.- Էտ ա քու փայըտ* (Ձ):

ՄԸ՝ՆՆԸ/ՄԷՆՆԸ/ՄԸ՝ՏԸ/ՄԷՏԸ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մը՝ննը ը՛ղնէլ/կ՛ա՛լ/պիրիլ/ը՛ը՛ցիլ - Հիշել, մտաբերել: *Բ՝ուրդա՛ն էտ մարթին խօսկը մը՛տը՛ն ա ինգ՛ա՛մ...* (ՆԼՂԺԲ, 63):

- Մը՝ննը ինիլ/կէնալ - Դեռեւս հիշողության մեջ լինել, չմոռացվել: *Մացակը ասմա.- Կ՛ա՛՛կ՛ի, մը՝ննը՛ը՛ տ՛, վէր մէհէտ օգ՛ալ ը՛մ, տուվալ չը՛ս* (Ձ):

- Մը՝ննը պահէլ - 1. Հիշողության մեջ պահել, չմոռանալ: *Յականը ը՛ուրան անումը կարում չի մը՝ննը պահէ, ճըլլը՛ճէլլի մը՛ննա ը՛ղնում ա* (ՆԱԲ, 125):

- Մը՝ննը՛ը՛ պա՛հէ - Վրեժխնդիր լինելու սպառնալիքի արտահայտություն: *Յէգօ՛ր տը՛ղա, մը՝ննը՛ը՛ պա՛հէ, հիբ էլ ինի, ը՛ը՛թ՝ը՛ը՛ծ՝ը՛կէրավը՛ը՛ տ՛ուս ը՛մ ը՛ը՛ծ՝ը՛լական* (Ձ):

- Մը՝ննա ը՛ղնէլ/ը՛ը՛ցիլ/ը՛ինիլ - Մոռանալ, չհիշել, չմտաբերել: *Վէր Մուքին էտ ը՛խ՝ը՛ճ՝ը՛կանը տէսնում ա, տավարը մը՛ննա ը՛ղնում ա* (ԲՀԲ, 189):

ՄԸ՝ՇԿ - *տե՛ս* ՄԱՇԿ:

ՄԸ՝ՇՆԱԿ - *տե՛ս* ՄԱՇՆԱԿ:

ՄԸ՝Չ - *տե՛ս* ՄԱՉ:

ՄԸ՝ՉՆԱԿ - *տե՛ս* ՄԱՇՆԱԿ:

ՄԸ՝ՌԱԼ/ՄԷՌԱԼ *(գրբ. մեռեալ)* - *գ.* 1. Մեռած մարդ, ննջեցյալ: *Կամ ա մը՛ռալին թը՛ղէլի օրը, սաղ ջամհաթը հը՛վաքված, սօ՛ք՛-շիվան ը՛ը՛ցա՛նծ, հարայ ա կ՛ամ, թա՝թաքավէրը կ՛ամ ա* (ՀԺՀ, VI, 187): 2. Արդեն մեռած ու թաղված մարդ: *Ասում ը՛ն, մը՛հէտ էլ ը՛ը՛շ՝էրը հինգ՛իստին ը՛ը՛շ՝տավը ք՛ինա՛լիս յէշա՛լ ա, տը՝սալ մը՛ռը՛ը՛լ՝նէն, վը՛ղէն տական տ՛ուս յը՛կած, պար ը՛ն կ՛ամ* (Ձ): 3. *տե՛ս* ՄԷՅՈ:

- Մը՝ռալը հը՛նգ՛իստան տ՛ուս օնէլ - Հանգուցյալներին հայհոյել: *Ը՛ստը՛րանք կը՛ռվում ը՛ն, ը՛ուրը՛ուր անէսկ տամ, ը՛ուրը՛ուր մը՛ռալ հը՛նգ՛իստան տ՛ուս օնում* (Ձ):

- Մը՝ռալը շօն տը՝ռնալ/շը՛նէրը քաշ-քաշ անէլ - Հայհոյական արտահայտություն՝ անեծք հանգուցյալների հասցեին: *Ասում ա.- Մը՝ռալը՛ը՛ տ՛ը՝ռնա, խուխէս խէ թակում ը՛՞ս* (Ձ):

- Մը՝ռալը վայ տամ - Նախատական՝ զարմացական՝ հիացական արտահայտություն: *Էս նախագան չօրս ա՛նգ՛ա՛ունը թը՛մ՝ա՛նշ՝ յա անում, թա.- Սա մը՝ռալը վայ տամ, հա՛նգ՛իստը ը՛ստի կ՛ինի, յէ՛...* (ԱԱ, 85):

- Մը՝ռալը տը՝ղան յը՛ր կը՛ցը՛նէլ - Բոլորին աշխատանքի լծել: *Հ՝օ՛նձին վախտը վէր կ՛ամ ար, կը՛լ՝խ՝օզէն նախագան մը՛ռալէն էլ ար տը՝ղան յը՛ր կը՛ցը՛նում* (Ձ):

- Մը՝ռալը տը՛ղը՛հան անէլ - 1. Հանգուցյալի մարմինը գերեզմանից հանել եւ այլ տեղ թաղել: *Այան մագ՛էրը քանդ՝ա՛ում ա, թա.- Յը՝ս թ՝օղէլ չը՛մ իմ մը՛ռալը՛ս տը՛ղը՛հան անիք՛, թա հինչ ա՝ հը՛ղէ յը՛ք շ՝ինում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Մը՝ռալը հը՛նգ՛իստան տ՛ուս օնէլ:

- Մը՝ռալ կ՛ուղանօղ - Շատ ստոր՝ խարդախ՝ գծուծ: *Մը՝ռալ կ՛ուղանօղ մարթ ա Սէտրակը* (Բ):

- Մը՝ռալ պ՛ինը՛ցը՛նօղ - Խիստ գործարար: *Իզէն մը՝ռալ պ՛ինը՛ցը՛նօղ ա, ը՛ը՛շ՝տը՝ղ էլ ք՛ինի, հը՛ր՝ուստը՛նական ա* (Բ):

- Մը՝ռալան խարջ չը՛ն օգ՛իլ - Անգործունյա՝ չունեւոր մարդուց կարիք չկա եկամուտ ակնկալել:

- Մը՝ռալէն կօխկավը՛ն էլ չը՛մ անց կէնում - Հետը վատ հարաբերությունների մեջ եմ: *Պ՝օղ՝օսը ասում ա.- Յը՝ս Սը՛ն՝թ՝ուրէն անա պէն չը՛մ օգ՛իլ, յը՛ս ը՛ն՝ը՛ղ՝ը՛ռա մը՛ռալէն կօխկավը՛ն էլ չը՛մ անց կէնում* (Ձ):

- Մը՝ռալէն յը՛ր տարը լա՛նց կինի, դէրը՛ը՛ կուրխանա - Մեկի դժբախտությունը մյուսի համար բարեբախտություն է:

- Մը՝ռալէն պարթկը տալ - 1. *տե՛ս* Բ՝ադարա՛ն՝ք՛ անէլ: 2. Հանգուցյալի շիրիմին գերեզմանաքար դնել: *Լ՝ավ տը՛ղան էն ա, վէր մինչ՝ը՛վ տարէն թ՝ը՛մ՝ամ՝էլը՛ մը՛ռալէն պարթկը տա՝ հ՝օ՛ր՝ ը՛ը՛ր՝ քար ք՛ը՛ցի* (Ձ):

- Մը՝ռալու ա՛՛ը՛ը՛՝վ - Թույլ՝ անզոր ձմռան արեւ: *Մը՝ռալու ը՛ը՛ր՝էվավ պէն չի չ՝ուրանալ* (Ձ):

- Մը՝ռալու ը՛զդ՝աչի - Հյուծված՝ նիհար՝գունատ մարդ: *Էտ մը՝ռալու ը՛զդ՝աչի յա ,հինչ կօ՞ղ՝ծ բ՝իդի անէ* (Ձ):

- Մը՝ռալու ը՛ռանգ՛ - Դժգույն, սփրթնած: *Էտ հինչ ա՞ հա՛՛ալը՛ը՛տ, հը՛ը՛՝սը՛ը՛տ հանց ա մը՛ռալու ը՛ռանգ՛* (Բ):

- Մը՝ռալու կը՛ալխա տաս՝ յը՛ր կը՛կէնա - Շատ չոր՝ կարծր է: *Պ՝ուղ՝ին թ՝ուրբան մին չ՝օ՛ր կ՛ա՛՛ր՝ի հաց ա տ՛ուս օնում, հինչ հա՞ց, մը՛ռալու կը՛ալխա տաս՝ յը՛ր կը՛կէնա* (Ձ):

- Մը՝ռալու կ՛ը՛՝փէր - 1. Նիհար՝ դժգույն ազդրեր: *Հ՝ը՛մ՝ա՛նչ՝ում չը՛՞ս, հինչ ը՛՞ս էտ մը՛ռալու կ՛ը՛՝փէրը՛ը՛տ պէց ը՛ը՛ռալ* (Բ): 2. Ծուռումուռ բան: *Ասում ա.- Էտ հինչ սա՛՛թ՝ա՛՛ննէ յա, մը՛ռալու կ՛ը՛՝փէր ա* (Ձ): 3. *հեգն.* Լոտո խաղի մեջ 77 թվակիր խաղաքարը: *Ծ՝ը՛՝ղ՝ը՛ք ը՛ը՛ցա՛՛ում ա, ը՛ը՛սական մին քար տ՛ուս օնում, թա.- Մը՛ռալու կ՛ը՛՝փէր* (Ձ):

- Մը՝ռալու նը՛ման ը՛օն ինիլ - Շատ խոր քնել: *Արշ՝ակը մը՛ռաու նը՛ման ը՛օն ա հնա՛՛ում, կ՛ամ ը՛ն հ՝իյվը՛ննէն կ՛ուղանում* (Բ):

- Մը՝ռալու շ՝իթ՝իլ - *տե՛ս* Մը՝ռալու ը՛զդ՝աչի:

ՄԸ՝ՌԱԾ - *ած.* 1. Անկենդան, աշխույժից զրկված: *Կամ ը՛ն, թա.- Թ՝ա՛՛քավ՝էրը՛ն ապ՛ը՛ր՝ած կ՛էնա, էտ չ՝էնը՛ մը՛՝ռ՝ած չ՝էն ա, էրկու պ՝ա՛՛ռ՝ավ ը՛ն կ՛էնում* (Ձ): 2. Անարտահայտիչ: *Մը՝ռ՝ած աշ՝կէր օնէ* (Բ):

ՄԸ՝ՌԱԾԸ - 1. *գ.* Անզգամ, ճարպիկ սրիկա (հաճախ գործածվում է որպես կոչական բառ): *Էտ կուճ՝ի մը՛՝ռ՝ածը գ՝ուդ՝ա՛՛ում ար, վը՛՝ր ը՛ուրա՛՛ն ա՛՛մ՝ուն կը՛ը՛նէգ՛ը՛ սիրական օնի...* (ՀԺՀ, V, 576): 2. *մ.* Ամենաքիչը, առնվազն: *Ասում ա.- Իմ կավը՛ս մը՛՝ռ՝ածը՛ հա՛՛ր՝ուր կ՛ի՛լ՝օ կ՛ինի, խ՝ը՛ր՝էգ՛ ը՛ս կ՛ը՛նհ՝ատում* (Ձ):

ՄԸ՝ՌԷԼ - *տե՛ս* ՄԸ՝ՌՆԷԼ:

ՄԸ՝ՌԺԻԼ - *տե՛ս* ՄԸ՝ՐԺԻԼ:

ՄԸ՝ՌՆԷԼ/ՄԸ՝ՌԷԼ *(գրբ. մեռանիմ)* - *չբ.* 1. Մահանալ, ապրելուց դադարել, սպանվել: *...Հ՝ը՛ր՝ցը՛ցփ՝օ՛ր՝ց ա անը՛մ, տը՝սնը՛մ, վը՛՝ր էտ տը՛ղան խ՝ը՛մ՝ալ ա հա՛՛ր՝փ՝ա՛՛լ, ք՛էցալ ը՛ն՝դ՝էդ վը՛՝ր ը՛ն՝գ՛ա՛՛լ, մը՛՝ռ՝ալ* (ՆԼՂԺԲ, 18): 2. *փխբ.* Վերանալ, վերջանալ, կանգ առնել, դադարել, վերջ դրվել: *Էտ օրան յէտը տահանց ղ՝օնաղ անէլը մը՛՝ռ՝ավ* (ՆԼՂԺԲ, 103): 3. *փխբ.* Սաստիկ փափագել, տենչալ: *Մէր շ՝էնը*

թօթավ լիգ՝ը, մունք էն ընք մըռնէլիս թօթու հը՝տէ (Բ):

- Մը՝ռած ինիլ, թաղ(վ)ած չինիլ - Ծանր վիճակում լինել: *Խը՝ղճ Դավութը մը՝ռած ա, թաղած չի. կարկուտը թակալ ա, համ արտը փուչըցըրալ, համ բաստանը* (Բ):

- Մը՝ռած մէյդ - 1. Խիստ դալուկ՝ հյուծված մարդ: *Մը՝ռած մէյդ ը՞ս, էտ հինչ ա՞ հա՛ալըտ* (Ձ): 2. Խոր քուն մտած: *Իգէն վէր նի յա մընում տը՝ղը, մը՝ռած մէյդ ա, տօնըն էլ կըտրիս տանիս, կըլխու չի ըղնէլ* (Ձ):

- Մը՝ռնիմ՝ կ՝աս վէչ, մը՝ռնիս՝ կ՝ա՛ալ չըմ - Ասում են, երբ մեկի հետ վիճում են, վիրավորվում, խռովում եւ նրա հետ հարաբերությունները խզում: *Արչը ասալ ա.- Մէր հընգըրօթունը պըրծած ա, մը՝ռնիմ՝ կ՝աս վէչ, մը՝ռնէս՝ կ՝ա՛ալ չում* (ԱԱ, 73):

- Մըռածէն հը՝տան հաց/ճ՝ուր տանէլ - Մեռնել, մահանալ (հատկապես գործածվում է որպես անեծք): *Մըռածէն հը՝տան հաց տանիս տու, էտ վըխ-ճըրնէն խէ նի յը՞ս ըրալ հա՛նգ՝իստը* (Բ):

ՄԸ՝ՌՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԷՌՈՒՆ:

ՄԸ՝ՌՈՒՆԱՃՈՒՐ - *տե՛ս* ՄԷՌՈՒՆԱՃՈՒՐ:

ՄԸ՝ՌՈՒՆԱՄԱՆ - *տե՛ս* ՄԷՌՈՒՆԱՄԱՆ:

ՄԸ՝ՌՈՒՆԱՎԸ՝Տ - *տե՛ս* ՄԷՌՈՒՆԱՎԸ՝Տ:

ՄԸ՝Ս - *տե՛ս* ՄԷՍ:

ՄԸ՝ՏԱԿ/ՄԷՏԱԿ *(գրբ. մետական (հասարակ)* - *ած.* 1. Մեկ ծալքով, աստառ չունեցող (շորի մասին): *Մին տէղ տասսը ջուռա գ՝էյիմ ըն փօխըմ, մին օրիշ տէղ մէտակ հալավ էլ չըն ք՝ըթ-նըմ...* (ՋՏ, Բ, 87): 2. *փխբ.* Միայնակ, անօգնական: *Մը՝տակ տըղա յա Տիկրանը, մինը կա վէչ, թա ք՝ՕՄ՝ա՛գ՝ անէ* (Բ):

ՄԸ՝ՏԸ - *տե՛ս* ՄԸ՝ՆՆԸ:

ՄԸ՝ՏԿ - *տե՛ս* ՄԸ՝ԹԿ:

ՄԸ՝ՏՔ - *տե՛ս* ՄԸ՝ԹԿ:

ՄԸ՝Ր[1] - *տե՛ս* ՄԷՐ[1]:

ՄԸ՝Ր[2] - *տե՛ս* ՄԷԼ:

ՄԸ՝ՐԺԻԼ/ՄԸ՝ՌԺԻԼ *(գրբ. մերժեմ)* - *նբ.* Խնդիրքը՝ փաստարկը՝ առարկությունը եւն չընդունել, մերժել: *Տըղան էտ ըխճըկանըն էլ մը՝րժից, խօսկը կօտ-րից...* (ՀԺՀ, V, 89):

ՄԸ՝ՐՈՒ(Ն)Ք - *տե՛ս* ՄԷՐՈՒ(Ն)Ք:

ՄԸ՝ՔՍԱԼ - *տե՛ս* ՄԸ՝ԿՍԱԼ:

ՄԸԹԱՄ/ՄԸԹԱ՛Մ/ՄԻԹԱՄ/ՄԻԹԱ՛Մ/ՄԸԳ՝ԱՄ/ՄԸԳ՝Ա՛Մ/ՄԻԳ՝ԱՄ/ՄԻԳ՝Ա՛Մ/ՄԸ-ԿԱՐ *(վրաց. mitam)* - *վ.* Իբրեւ թե: *ԴՕվին ծէն ըն տաս միթա՛մ ղօնաղ, դՕվը կ՝աս ա, լը՛հա՛ կարպէտը կօխէլիս ընգընէս ա վէրին մաչը* (ՀԺՀ, V, 255):

ՄԸԹԱ՛ՆԱ՛/ՄԻՆԹԱՆԱ *(պրս. nimten, թրք. mintan)* - *գ.* Կանացի երկար վերնազգեստ: *Պիրըմ ըն էրկունչի բըլ՝ուղը, իրը՝քինչինը, էլիա մըթա՛նին փէշկըն ա տէմ անըմ...* (ՋՏ, Ա, 216):

ՄԸԹԷՆ/ՄԸԹԻՆ *(գրբ. մթին)* - *ած.* 1. Մութ, մթին, խավարչտին: *Մին մըթէն քըշէր ա ինըմ, տ՝ուս ըն կ՝ամ, ք՝ինամ* (Ձ): 2. Չլուսավորված, խավար (տեղ): *Ք՝ընըմ ա, ք՝ընըմ, հըսնըմ մին մըթէն ծըմակ* (ՀԺՀ, V, 124): 3. *փխբ.* Չար, ստոր, վատ: *Կընէգ՝ը գ՝ուդ՝ում ա, վէր մարթը մըթէն կօրծէր շատ ա անում* (Ձ): 4. *գ.* Մթություն, խավար: *Քօռ մարթ ա Վանէսը, վէ՛չ լ՝ուսըն ա ճօկում, վէ՛չ մըթէնը* (Բ):

- Մըթէն աշխար(ք) - Երկիր, որ միշտ մութ է լինում: *Ախճիգ՝ը ասմա.- Վէր սը՝վ էծին յըրա նըստիս, ք՝ը՝գ տը-նական ա մըթէն աշխարքը* (Ձ):

- Մըթէնը ըղնէլ - Մթնել, երեկոյանալ: *Վէր մըթէնը ըղնում ա, տահանք էլիա հըղէ յըն ինում* (Ձ):

- Մըթէնը (վէր) կօխէլ - Խավարը՝ մթությունը պատել: *Մըթէնը կօխում ա, էլ վէչ մին պէն տը՝սնում չըն* (Ձ):

- Մըթէն ըղնէլ - Ցերեկով չհասցնել տեղ հասնել, ճանապարհին մութը վրա հասնել: *Էտ տըղան ք՝ընըմ ա յարմուրկա, յէտ տըռնալիս մըթէն ա ընգնըմ* (ՀԺՀ, V, 36):

- Մըթէն տը՝ղը լ՝ուս տալ - 1. Շատ գեղեցիկ լինել: *Կ՝ամ ա տը՝սնում՝ ըտը՝ղ մին ախճիգ՝ կա, վէր լ՝ըհա մըթէն տը՝ղը լ՝ուս ա տամ* (Ձ): 2. Մեծ զորություն ունենալ: *Փուլը մըթէն տը՝ղը լ՝ուս կըտա* (Ձ):

- Մըթէն տը՝ղը մազ՝ մանէլ - 1. Շատ ժլատ՝ կծծի լինել: *Իգէն մըթէն տը՝ղը մազ՝ ա մանում, ընդրրա փուլ շատ կինի* (Բ): 2. Բանսարկությամբ զբաղվել: *Մարթ կա՝ պէն-փէշակ չօնէ, սաղ օրը մըթէն տը՝ղը մազ՝ ա մանում, ըստ՝ուր-ընդ՝ուր տըռըպըռտում* (Ձ):

- Մըթէն տը՝ղը քար թօղ անէլ/քըցիլ - Առանց որոշակի նպատակի որեւէ բան անել: *Հինչ ը՞ս մըթէն տը՝ղը քար թօղ անում, էտ քարը հօր ը՞ս թուլուլ տամ* (Բ):

ՄԸԹԷՆ-ԿԸՐՕՆԷԳ՝ - *տե՛ս* ԸԿՆԱԿՕՐ:

ՄԸԹԷՆ-ՄԸԹԷՆ - *տե՛ս* ՄԸԹԸՆ-ՄԸԹԷՆ:

ՄԸԹԷՆ-ՕԹԻ - *տե՛ս* ԸԿՆԱԿՕՐ:

ՄԸԹԷՐՈՒՄ *(գրբ. մթերումն (դիզելը, դիզած բանը)* - *գ.* Խորհրդային կարգերի օրոք պետության անհրաժեշտ պաշարներ ստեղծելու համար կոլտնտեսություններից՝ սովխոզներից՝ մեքենատնտեսներից ապրանքներ գնելը՝ մթերելը: *Տուք խօսկ ըք տուվալ ուրէնք՝ին, վէր մէր մըթէրման պըլանէրը ժամանակէն կըկըդարիք՝* (ՀԲ, 359):

- Մըթէրում անէլ - Կուտակել, մթերել: *Ծէնան տարէն մէհէտ պ՝ուրթ ըն իլա՛ալ մըթէրում ընէս* (Բ):

ՄԸԹԸՆԳ՝Ա - *ած.* Մութ, մթնկա: *Մին օր էլ տըղան յը՝ր ա կէնում, մին մըթընգ՝ա ք՝ըշէր հըղէ ինում բիդի ծըմակը* (Ձ):

ՄԸԹԸՆ-ՄԸԹԷՆ/ՄԸԹԷՆ-ՄԸԹԷՆ - *մ.* Դեռեւս մութ՝ լույսը լավ չբացված ժամանակ: *Էտ մ՝ուրթիքըտ քիշերավ՝ մը-թըն-մըթէն, հըղէ յըն ինիս, ք՝ըսօ՛րէն հըսնէս շէնը* (ՀԲ, 338):

ՄԸԹԻԼ/ՄԻԹԻԼ *(թրք. mitil)* - *գ.* 1. Առանց երեսի վերմակ: *Պարանց ա ըղ-նում, մըթիլը շօռ անում* (Ձ): 2. Հնացած՝ քրքրված վերմակ՝ զգեստ: *Էտ մըթիլը հինչ ա՞, վէր կ՝ը՝ցալ ըս, համութ չի՞* (Բ): 3. Վերմակի՝ ներքնակի՝ բարձի տոպրակաձեւ կտորը, որի մեջ լցնում են բուրդը՝ բամբակը՝ փետուրը: *Պ՝ուրթը ածում ըն մըթիլը, ըսքըսում յօրդանը կարէլը* (Բ):

- Մըթիլ շինիլ - 1. Շատ տրորելով՝ լվանալով՝ գործածելով՝ քրքրել: *Էնքան լըվացալ ա, պէնջակը մըթիլ ա շինա՛ալ* (Բ): 2. Խիստ ծեծել: *Սըմսօնէն փըռնում ըն, միթիլ շինում, ըտը՝ղ վէր քըցո՛ում, ո՛ւրա՛նք ք՝ինամ* (Ձ):

- Մըթիլ տը՝ռնալ - 1. Հնանալ, քրքրվել: *Յօրդանը մըթիլ ա տը՝ռալ* (Բ): 2. Խիստ հոգնել: *Մըթիլ տը՝ռած կ՝ամ ա տօն, տը՝սնում վէ՛չ կընէգ՝ը կա, վէ՛չ խօխէնք՝ը* (Ձ):

ՄԸԹԻԼԱ՛ՑՈ՛Ի/ՄԻԹԻԼԱ՛ՑՈ՛Ի - *ած., գ.* Մթել կարելու համար նախատեսված՝ հարմար (կտոր): *Օթ մէտըր մըթիլա՛ցո՛ւ վա ինք՝ օնում* (Բ):

ՄԸԹԻՆ - *տե՛ս* ՄԸԹԷՆ:

ՄԸԹԿԱՎԷՐ/ՄԸՏՔԱՎԷՐ/ՄԸՏԿԱՎԷՐ *(գրբ. մտաւոր (միտք ունեցող)* - *ած.* 1. Լավ միտք՝ խելք ունեցող, խելոք, ուշիմ: *Մըթկավէր մարթին անա ք՝ը՝փըս կ՝ամ ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՄԸԹԿԱՏԱՐ:

ՄԸԹԿԱՏԱՐ/ՄԸՏՔԱՏԱՐ/ՄԸՏԿԱՏԱՐ - *ած.* Որեւէ մտադրություն ունեցող: *Մէլիք՝ը ասում ա.- Պո՛ղի, հանց ըս մըթկատար, հինչ ա՞ իլա՛ալ* (Ձ):

ՄԸԹԿԱՏՕՆ/ՄԸՏՔԱՏՕՆ/ՄԸՏԿԱՏՕՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մըթկատօն ըղնէլ/մընէլ - Մտածմունքի մեջ ընկնել, մտքերի մեջ խորասուզվել: *Կամ ըն, տը՝սնում՝ խանը նըստած, մըթկատօն ընգած* (Ձ):

ՄԸԹԿԱՓՕԽ/ՄԸՏՔԱՓՕԽ/ՄԸՏԿԱՓՕԽ - 1. *ած.* Միտքը փոխած՝ փոխված, *Էտ տըղան ըտի մըթկափօխ յը՝ս ա տը՝ռնում, կ՝ամ հօրը պալատը* (Ձ): 2. *ած., գ.* Նոր հղիացած (կին): *Մըթկափօխ կընգա նըման ճէլլի-ճէլլի մը՝թկը փօխում ա* (Ձ):

- Մըթկափօխ ինիլ *(գրբ. մտափոխ լինիմ (խենթանալ)* - *տե՛ս* Մը՛թկը ծըռ-(վ)էլ:

ՄԸԹԿԱՔՕՌ/ՄԸՏՔԱՔՕՌ/ՄԸՏԿԱ-ՔՕՌ *(գրբ. մտակոյր)* - *ած.* Մտքով կույր, բթամիտ: *Թաքավէրը վէր մըթկաքօռ իլա՛ւ, յէրգ՛իրը կըքա՛նդըվի* (Ձ):

ՄԸԹԿԸՀԱՆ/ՄԸՏՔԸՀԱՆ/ՄԸՏԿԸ-ՀԱՆ/ՄԸՏԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մըթկըհան անել - Մոռանալ, մտքից հանել: *Անց ա կէնում մին քանէ տարէ, տըղան էտ ըխճըկանը մըթկը-հան ա անում* (Ձ):

- Մըթկըհան ինիլ - Մոռացվել: *Մըթ-կըհան իլա՛ծ պէնէր շատ կա* (Բ):

ՄԸԹԿԸՄՕԼՕՌ/ՄԸՏՔԸՄՕԼՕՌ/ՄԸՏԿԸՄՕԼՕՌ *(գրբ. մտամոլոր (միտքը մոլորած, ցնդած)* - *ած.* Շվարած, մոլորված: *Մըթկըմօլօր տըղա յա, լի՞, գ՛ուդում չի, թա հուց անէ, վէր լ՛ավ ինի* (Ձ):

ՄԸԹԿԸՓՕԽՎԷԼ/ՄԸՏՔԸՓՕԽՎԷԼ/ՄԸՏԿԸՓՕԽՎԷԼ - *չբ. տե՛ս* Մը՛թկը ծըռ(վ)էլ:

ՄԸԹԿՈՒՄԸ/ՄԸՏՔՈՒՄԸ/ՄԸՏԿՈՒՄԸ - *մ.* Մտքով, մտովի, մտացի: *Թաքավէրը մըթկումը էն ա ինում՝ ուրա՛ն յէրգ՛իրումը, վէր դէրվիշը նի յա մընում* (Ձ):

ՄԸԹՆԱՊԷՆ - *գ.* 1. Գիշերային գործ: *Էտ մարթը սիրում ար մըթնապէն անէլը* (Ձ): 2. *փխբ.* Կենակցություն, սեռական հարաբերություն: *Մըթնապէնը թաքուն կանին, համօթ ա* (Բ):

ՄԸԹՆԱՎՈՒՆ - *ած.* 1. Մի քիչ մութ, մթին տվող: *Մին մըթնավուն քըշէր Պարսէղը էշը պէռնում ա, գ՛ինամ ճէղաց* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՄՈՒՔԱՎՈՒՆ:

ՄԸԹՆԷԼ *(գրբ. մթնիմ)* - *չբ.* 1. Մութն ընկնել, երեկոյանալ: *Ի՞ւրա՛ւգ՛ունը, վը՛ր մըթնում ա, մին տօն ղօնաղ ըն ընգ՛ում* (ՆԼՂԺԲ, 90): 2. *փխբ.* Ամպել, ամպերով պատվել: *Յէրգ՛ինք՛ը մըթնալ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Մռայլվել, խոժոռվել, խիստ տխրել: *Էտ խէ ըտի մըթնալ ը՞ս, հու վա՞ էշիտ չու ասալ* (Ձ):

ՄԸԹՆԸԺՈՒՌ/ՄԸԹՆԸԺՕՌ/ՄԸԹՆԸ-ԺՈՒՌ/ՄԸԹՆԸԺՕՌ - *տե՛ս* ԸԺԸՄԸԺԷՆՔ՝: *Էք՛սի օրէն՝ մըթընըժուռէն, տըղան գ՛ի-նում ա, էլիա ըխճըկանան պաչում, կ՛ամ ուրան տէղը կըչօռ անում* (ՆԱԲ, II, 20):

ՄԸԹՆԸԺՈՒՌԷԼ/ՄԸԹՆԸԺՕՌԷԼ/ՄԸԹՆԸԺՈՒՌԷԼ/ՄԸԹՆԸԺՕՌԷԼ - *տե՛ս* ԸԺԸՄԸԺԷՆՔ՝ԻԼ: *Ուռթանա քըշէրավ, հա՛լա՛ մըթնըժօրած, հարթը յէշում ա, տէսնում՝ յիրգ՛ինք՛ավը մին դուզդուն ա թըռչում* (ՀԱԲ, 15, 79):

ՄԸԹՆԸԺՈՒՌ - *տե՛ս* ՄԸԹՆԸԺՈՒՌ:

ՄԸԹՆԸԺՈՒՌԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԹՆԸ-ԺՈՒՌԷԼ:

ՄԸԹՆԸԺՕՌ - *տե՛ս* ՄԸԹՆԸԺՈՒՌ:

ՄԸԹՆԸԺՕՌԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԹՆԸԺՈՒ-ՌԷԼ:

ՄԸԹՆԸԺՕՐ - *տե՛ս* ՄԸԹՆԸԺՈՒՌ:

ՄԸԹՆԸԺՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԹՆԸԺՈՒ-ՌԷԼ:

ՄԸԹՆԸԼՈ՞ՒՍ - *տե՛ս* ԸԺԸՄԸԺԷՆՔ՝:

ՄԸԹՆԸԽԱՌ(Ն)Ը - *տե՛ս* ԸԺԸՄԸ-ԺԷՆՔ՝:

ՄԸԹՆԸՇԱՂ - *տե՛ս* ԸԺԸՄԸԺԷՆՔ՝:

ՄԸԹՆԸՎԷԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՄԸԹՆԷԼ (2, 3): 2. *տե՛ս* ՄՈՒՔԱՆԱԼ: *Ասում ըն՝ ըխճըկանը մօրը ընէսկան գ՛օլը դա՛ստի սըվացալ ա, մըթնըվալ* (ԱԱ, 61):

ՄԸԹՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. մթացուցանեմ)* - *նբ.* ՄԸԹՆԷԼ-ի:

ՄԸԹՆԸՔԸՇԷՐ - *ած., գ.* Խիստ մութ եւ լռին (գիշեր): *Մըթնըքըշէր ար. ընդ-ըանք մին թա՛ւիրա՛վ յէկին էտ պըռավին տանը քըշէրը կը՛նան* (ՀԺՀ, V, 132):

ՄԸԺՂԱԼ - *տե՛ս* ՇԱՂԷԼ[1]:

ՄԸԺՄԱ՛ՀԻ/ՄԻԺՄԱ՛ՀԻ/ՄՈ՛ՒԺՄԱ՛ՀԻ *(արաբ. majmai)* - *գ.* Մեծ սկուտեղ՝ մատուցարան: *Պարկէն ք՛ունջան փըռնում ա, բադարկան թափ տամ էտ վէսկէ մըժմա՛հուն մաչը* (ՀԱԲ, 15, 134):

- Մըժմա՛հու մաչի պար կ՛ա՛լ - 1. Լավ պարել իմանալ: *Ղըշլըղը՛ցէք՛ մըժմա՛հու մաչի պար կ՛ըվօղ ըն* (Բ): 2. Իր գործի վարպետը լինել: *Դէ ուստա Ա՛նդրին էլ ճօկ ուստա յա, մըժմա՛հուն մաչին պար ա կ՛ամ* (Ձ):

ՄԸԺՈՒԺ/ՄՈՒԺՈՒԺ - *ած.* Մանր, փոքրիկ: *Էտ ծառը մըժուժ խընձօ՛ռնէ յար յօր օնում* (Ձ):

ՄԸԼԱՄԱԹ *(պրս. mālamāt (կշտամբանք, պարսավանք)* - *ած.* Որեւէ բանով թաթախված՝ թրջված՝ կեղտոտված: *Ըստրա մըլամաթ շօ՛ռէրը հանում ըն, թա՛ւզգա՛ւ շօ՛ռէրը կ՛ը՛ց տամ, տը՛ռնըմ ա մին դաշանգ՛ տըղա* (Ձ):

- Մըլամաթ անել - Որեւէ բանով թաթախել՝ թրջել՝ կեղտոտել: *Միկա վէր կէնում ըն, թօռը մէծէն մըլամաթ ա անում...* (ՆԱԲ, II, 33):

- Մըլամաթ ինիլ/տը՛ռնալ - Որեւէ բանով թաթախվել՝ թրջվել՝ կեղտոտվել: *Վէր կըռանում ա, փափաղը ըղնում ա կ՛ինուն կարասը, մըլամաթ տը՛ռնում* (Ձ):

ՄԸԼԱ՛ՄԲԱ/ՄՈՒԼԱ՛ՄԲԱ - *ած.* Թմրած, ընդարմացած: *Մըլա՛մբա մարթ ա, կարում չի, թա տը՛դան յը՛ր կէնա* (Բ):

ՄԸԼԱ՛ՄԻԾ - *տե՛ս* ՄԱ՛ԼԱ՛ՄԻԾ:

ՄԸԼԱՊԷՆ - *գ.* Ծեփելու՝ սվաղելու գործ: *Ըշտը՛ղ մըլապէն ար ինում, Վաղօվէն ծէն ին տամ* (Ձ):

ՄԸԼԱՎԷԼ/ԿԸԼԱՎԷԼ - *չբ.* Մլավոց հանել, մլավել (կատվի մասին): *Խալխէն յըրա շօն ա հա՛ջում, ինձ յըրա էլ կատու վա մըլավում* (ԱԲԲ, 37):

ՄԸԼԱՎՈՒՑ - *տե՛ս* ՄԸԼԱՎՕՑ:

ՄԸԼԱՎՕՑ/ՄԸԼԱՎՈՒՑ/ԿԸԼԱՎՕՑ/ԿԸԼԱՎՈՒՑ - *գ.* Մլավելը, մլավելու ձայնը: *Ծօնը կատվէն մըլավօցէն յըրա ընգուճնէն խըլըշում ա* (Ձ):

ՄԸԼԱՔ/ՄՕԼԱՔ *(գրբ. մլակ)* - *տե՛ս* ԹԱԽՏԱԲԻԹԻ: *Յօր ա օնում մին էրկուիրէք ք՛ա՛րփհա՛ւչ աղում, մըլաքու ճարու տէղ տանում ծըխէլու* (ԲՀԲ, 201):

ՄԸԼԸ(ԼԸ)ՄԻԾ - *տե՛ս* ՄԱ՛ԼԱ՛ՄԻԾ:

ՄԸԼԸՄԱԼԱ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մըլըմալա կ՛ա՛լ - Խիստ կարոտել՝ տենչալ: *Սար ա՛մ՛ուն կընէգ՛ը էրկան վախտավ ք՛ինամ ա Իրէվան, Սար ա՛մին մընամ ա մըլըմալա կ՛ա՛լիս* (Ձ):

ՄԸԼԸՆՉԸ՞ՆԷ - *գ.* Քաղցր եւ հյութալի տանձի տեսակ: *Մըլընչը՛նէն ճիրճիրա՛լի տա՛նձ ա* (Բ):

ՄԸԼԸՆՉԿԸԼՕԼԷ - Գզած բուրդը ոլորելու գործիք: *Մըլընչկըլօլէն յօր ա օնում, էտ մըլընչնին կըլօլում* (Ձ):

ՄԸԼԸՆՉ-ՄԱԼԱՆՉ - *մ.* Մալանչնեռով, մալանչ առ մալանչ: *Այան պ՛ուրթը կ՛իզ՛ում ա, մըլընչ-մալանչ տա՛ռսում* (Բ):

- Մըլընչ-մալանչ կ՛ա՛լ - Աղերսագին լացել: *Խը՛դ՛ոճ խօխան մըլընչ-մալանչ ա կ՛ամ, ամմա մարը ծէծ չի տամ* (Ձ):

ՄԸԼԸ-ՇՈ՞ՒԼԱ՛/ՄՈ՛ՒԼՈ՞Ի-ՇՈ՞ՒԼԱ՛/ՄՈ՛ՒԼԻ-ՇՈ՞ՒԼԻ/ՇՈ՞ՒԼԻ-ՄՈ՛ՒԼԻ/ՄԸԼՈ՞ՒԼ-ՇՈ՞ՒԼՈ՞ՒԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մըլը-շո՞ւլա՛ անել - Գործը դիտմամբ ձգձգել, ծուլություն անել: *Էտ տընատարը ըտի մ՛ուլի-շո՞ւլի ընէլավ յէտ ա տը՛ռնում...* (ՀԺՀ, V, 453):

ՄԸԼԼԱ՛Լ/ՄԻԼԼԱ՛Լ - *չբ.* Հանդարտ բարձրանալ՝ տարածվել (ծուխը, հոտը, փոշին եւն): *Ծօխը մըլլա՛մ ա, պատալօկը սաղ սըվըցընում* (Բ):

ՄԸԼԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՄԻԼԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՄԸԼԼԱ՛Լ-ի:

ՄԸԼԼՕ՛Ռ(Վ)ԷԼ *(գրբ. մոլորիմ)* - *չբ.* Մոլորվել, շփոթվել, շվարել: *Յա՛ր, քու լ՛ուսնընգ՛ա՛ իրէսատ իմ սը՛ռտըս մըլ՛ըրալ ա* (ԼՂԲ, V, 180):

ՄԸԼՄԸԼԱ՛Լ/ՄԻԼՄԻԼԱ՛Լ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՄԸԼԼԱ՛Լ: 2. Թույլ կերպով վառվել, մարմրել: *Փիչը մըլմըլա՛մ ա* (Բ):

ՄԸԼՄԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ/ՄԻԼՄԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՄԸԼՄԸԼԱ՛Լ-ի:

ՄԸԼ՝ԱՆԷՐ - *տե՛ս* ՄԻԼԼԱ՛ՆԷՐ:

ՄԸԼ՝ԱՐԴ - *տե՛ս* ՄԻԼԼԱ՛ՐԴ:

ՄԸԼ՝ԱՐԴԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՄԻԼԼԱ՛Ր-ԴԱՏԱՐ:

ՄԸԼ՝ԱՐԴԷՐ - *տե՛ս* ՄԻԼԼԱ՛ՐԴԷՐ:

ՄԸԼՅԸՐԱՊԷՆ - *գ.* Ներկարարի կատարելի գործ, ներկելու գործ: *Ծէն ըն տաս, թա.- Մըյըրապէն կա, յը՞ք* (Ձ):

ՄԸԼՅԸՐՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Ներկարար

լինելը: *Մըլըրօթունավ ա տօնը պահում* (Բ): 2. Ներկարարի արհեստը: *Մըլըրօթունը հիշտ փէշակ չի* (Բ):

ՄԸԼ՝ՄԸԼ՝Օ - *տե՛ս* ԹԱԽՏԱԲԻԹԻ:

ՄԸԼ՝ՕՆ - *տե՛ս* ՄԻԼԼՕՆ:

ՄԸԼ՝ՕՆԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՄԻԼԼՕՆԱՏԱՐ:

ՄԸԼ՝ՕՆՇԻԿ - *տե՛ս* ՄԻԼԼՕՆՇԻԿ:

ՄԸԼՈՒԼ-ՇՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ՄԸԼԸ-ՇՈՒԼԼ:

ՄԸԼՕՔՈՒՐ - *տե՛ս* ՄԸՐՕՔՈՒՐ:

ՄԸԽԱՇԱՌ - *տե՛ս* ՄԸԽԱՇԱՐ:

ՄԸԽԱՇԱՐ/ՄԸԽԱՇԱՌ *(արաբ. mukašser (կեղեւը հանած)* - *տե՛ս* ԱԽՏԱ:

ՄԸԽԸԹԱԿԱՐ - *ած.* Մախաթով կարած, խոշոր կարեր ունեցող, անճոռնի կարված: *Մըխըթակար շօր ա կը՛ցալ* (Բ):

ՄԸԽԸԼ(Լ)Ա - *տե՛ս* ԽԻԼ(Լ)Ա:

ՄԸԽԸՐԷ(Գ՝)/ՄԸԽՐԷ(Գ՝) - *ած., մ. տե՛ս* Մին խըրէ(գ՝):

ՄԸԽԹԱՍԸ՞Ղ/ՄԸՐԹԱՍԸ՞Ղ - *գ.* Մախաթի նման մեծ ասեղ՝ վերմակ՝ մուշտակ եւն կարելու համար: *Մըխթասը՞ղը յօր ա օնում, յօրղանը կարում* (Ձ):

ՄԸԽԹԱՌՆՔ *(գրբ. մխիթարանք)* - *տե՛ս* ՄԸԽԹԸՐՕԹՈՒՆ:

ՄԸԽԹԱՌԷԼ/ՄԸԽԹԱՌԻԼ *(գրբ. մխիթարեմ)* - *նբ.* 1. Մեկին սփոփել, հուսադրել: *Շինանցէք՝ հըվաքվում ըն, ք՝ինամ էտ արտը էրած մարթին մըխթարում* (Ձ): 2. Մեկին գոհացնել, լիացնել, հաճույք պատճառել: *Բաղվանչին բոլ-բոլ խաղու վա տամ, ըտըրանց մըխթարում* (Ձ): 3. *չբ.* Գոհանալ, լիանալ, հաճույք ստանալ: *Շինանցիք՝ խըմալ ըն, մըխթարանալ, անումըն էլ տիրանալ Ռուսէն ախպարուր* (ԱԱ, 57):

ՄԸԽԹԱՌԻԼ - *տե՛ս* ՄԸԽԹԱՌԷԼ:

ՄԸԽԹԱՌՎԷԼ/ՄԸԽԹԱՌՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԸԽԹԱՌԷԼ-ի:

ՄԸԽԹԱՌՎԻԼ - *տե՛ս* ՄԸԽԹԱՌՎԷԼ:

ՄԸԽԹԸՍԸ՞ՂԷԼ/ՄԸՐԹԸՍԸ՞ՂԷԼ - *նբ.* Մեծ ասեղով կարել, անորակ կարել: *Կընէգ՝ը մարթին շալվարը մըխթըսը՞ղում ա, տամ ուրան* (Բ):

ՄԸԽԹԸՐՕՑ(Ը)ՆԷԼ/ՄԸԽԹԻՐՕՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԽԹԱՌԷԼ (1, 2):

ՄԸԽԹԸՐՕԹՈՒՆ/ՄԸԽԹԻՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. մխիթարութիւն)* - *գ.* 1. Մխիթարող հանգամանք՝ վիճակ: *Յըշին էշը ըստակալ ա, հանան օրըն էլ էշը ծընալ ա. էլիա մին մըխթըրօթուն ա* (Բ): 2. Մխիթարելը, մխիթարվելը: *Ժամին փօղին նի յէկօղը, խային աշկավ յէշօղը, մըխթիրօթուն չի տէսնալ...* (ՋՏ, Բ, 156):

ՄԸԽԹԻՐՕՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԽԹԸՐՕՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԸԽԹԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԸԽԹԸՐՕԹՈՒՆ:

ՄԸԽԿԱԾ - *ած.* 1. Բորբոսնած, դառնհամ ստացած: *Մըխկած ճուղուպուրը օտէլ չընը* (Բ): 2. *փխբ.* Նախանձ, խարդախ: *Մըխկած կընէգ՝ ա իլալ Փառանձինը. վը՛ղը խաբար չի տանէ* (Բ):

ՄԸԽԿԱՀԱՄ - *գ.* Բորբոսնելուց ստացած դառն համ: *Ք՝ըթան մըխկահամ ա կ՝ամ* (Բ):

ՄԸԽԿԷԼ *(գրբ. մխկեմ (լխկեցնել, հոտեցնել)* - *չբ.* Բորբոսնելուց դառն համ ստանալ (հատկապես ընկույզը՝ պնդուկը): *Ճուղուպուրը վէր էրկան վախտ պահիս, կըմըխկէ* (Բ):

ՄԸԽԿԸՏԱԼ/ՄԸՂԿԸՏԱԼ *(գրբ. մաղկատիմ)* - *չբ.* Խոր կսկիծ զգալ, մղկտալ: *... Վէր ըտըղան ուրան յէրգ՝իրը ըրվաց, թաքավէրին տըղին սը՞րտը մըղկըտաց...* (ՀԺՀ, V, 210):

ՄԸԽԿԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ/ՄԸՂԿԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՄԸԽԿԸՏԱԼ-ի:

ՄԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՄԸԽԿԷԼ-ի:

ՄԸԽՄԸԽԱԼ - *չբ.* Շարունակ մխալ, ծուխ արձակել: *Նամ փանդը վէր քըցիս փիչը, կըմըմըխա* (Բ):

ՄԸԽՐԷ(Գ՝) - *տե՛ս* ՄԸԽԸՐԷ(Գ՝):

ՄԸԽՈՒՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մըխուր կ՝ալ - Խոստովանել: *Վէր տանում ըն սուդը, դանստի մըխուր ա կ՝ամ* (Ձ):

ՄԸԽՕՏԷԼ - *նբ.* Գավազանը՝ գործիքների փայտե կոթերը եւն այրելով՝ սեւ գույներ եւ ամրություն տալ: *Կըվազանը թուրնէն մաչին մըխօտում ա, տամ ըտըրան* (Ձ):

ՄԸԾ - *տե՛ս* ՄԸ՞Ծ:

ՄԸԾԱՔԻ - *գ.* Մեծ մայր, տատ: *Մըծանգին էլ վէր մը՞ռնում ա, բօստանը մընամ ա անդար* (Ձ):

ՄԸԾԱԽՊԷՐ - *գ.* Մեծ՝ ավագ եղբայր: *Ըրտաշէն մըծախպէրը լ՝ավ բաննանի ա* (Բ):

ՄԸԾԱՄԱՐԹ/ՄԸԾԸՄԱՐԹ - *գ.* 1. Տարիքն առած՝ հասակավոր մարդ: *Շէնումը էլ ջանիլ չի կա, մըծըմարթիք՝ըն ըն մընացալ* (Բ): 2. Նշանավոր՝ երեւելի մարդ: *Ղարաբաղա ամմէն շէնա էլ մըծամարթ ա տուս յը՞կալ* (Բ):

ՄԸԾԱՆԱԼ *(գրբ. մեծանամ)* - *չբ.* 1. Չափահասության հասնել: *Տարինէ յա անց կէնում, ք՝անիբին տըղան մըծանում ա, տանռնում մին դաշանգ՝ տըղա* (ՆԼՂԺԲ, 35): 2. Հասակավոր դառնալ, ծերանալ: *Այան մըծացալ ա, աշկէրը տը՞սնում չի* (Բ): 3. Ծավալով՝ չափերով խոշորանալ: *Հունին բիդի ճիրիս, վէր հունը մըծանա* (Բ): 4. Մարմնեղ դառնալ, մարմնով խոշորանալ: *Խօզ՝ը բիդի կաղէն օտէ, վէր մըծանա* (Բ): 5. Բարձրությամբ աճել: *Էտ շէվէն մըծանում ա, տը՞ռնում մը՞ծ ծառ* (Ձ): 6. Քանակն ավելանալ, բազմանալ: *Վըխճարէն սուրուն շատ ա մըծացալ, չօբանը կարում չի մինակ պահէ* (Ձ): 7. Սաստկանալ, ուժգնանալ: *Կավըն էլ վէր ըստակից, Մաշինկա աքօրը դանրդը մըծացավ* (Բ):

ՄԸԾԱՊՈՒՐԹ/ՄԸԾԸՊՈՒՐԹ - *գ.* Ոչխարի՝ առաջին անգամ խուզած բուրդը, երկար բուրդ: *Մըծապուրթը հիշտ ա կ՝իզգիլը* (Բ):

ՄԸԾԱՎԷՐ/ՄԸ՞ԾԱՎԷՐ/ՄԸԾԱՎՈՒՐ - *ած., գ.* Աստիճանավոր, իշխանավոր, պետ, առաջնորդ: *Էտ մըծավէրին անը-մը ինըմ ա Ամիրխան, տա շահէն պալատըմը մը՞ծ կօրծի յա ինըմ* (ԼՂԲ, 335):

ՄԸԾԱՎՈՒՆ - *ած.* Որոշ չափով մեծ, մի քիչ մեծ: *Մին մըծավուն փանդ էլ ինք՝ըն ա շըլակում, ըտահանց նըհը՞տ ք՝ինամ* (Ձ):

ՄԸԾԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՄԸԾԱՎԷՐ:

ՄԸԾԱՏԱՐ - *ած.* Ընտանիքում ծեր մարդ՝ ծնող ունեցող: *Հարը ասմա.- Մըծատար ընք, մունք կարէլ չընք քօչինք՝* (Ձ):

ՄԸԾԱՑԱԾ-ԿՈՒՃՈՒՐԱՑԱԾ - *ած.* Մեծի նման խոսող՝ գործող (երեխաների մասին): *Մըծացած-կուճուրացած խօխա յա Ափկարէն թօռնը* (Բ):

ՄԸԾԱՔՈՒՐ - *գ.* Մեծ՝ ավագ քույր: *Սիրանէն մըծաքուրը մը՞ռալ ա* (Բ):

ՄԸԾԸԳ՝ՈՒԼԼԱ - 1. *ած.* Մեծ՝ խոշոր հատիկներ՝ պտուղներ ունեցող (խաղողի մասին): *Ք՝էջանմջային մըծըգ՝ուլլա խաղու վա* (Բ): 2. *գ.* Խաղողի մեծ հատիկ՝ պտուղ: *Խաղուն ուտէլիս մին մըծըգ՝ուլլա վէր ա ըղնում, ըղնում կըրպէտին տակը* (Ձ):

ՄԸԾԸԳ՝ՈՒԼԼԸ՞ՆԷ - *գ.* Մեծահատ խաղողի տեսակ: *Մըծըգ՝ուլլը՞նէն քախծըր խաղու վա* (Բ):

ՄԸԾԸԽԷԼՈՒՆՔ - *ած., գ.* Ծեր եւ խելոք՝ իմաստուն (մարդ): *Մին օր էլ թաքավէրին մըծըխըլ՝ունքնէն հըվաքվում ըն, մըսլըհաթ անում...* (Ձ):

ՄԸԾԸԿԸԼՕԽ - *տե՛ս* ՁԸՌԸԿԸԼՕԽ:

ՄԸԾԸԿԸԼԽՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՁԸՌԸԿԸԼԽՕԹՈՒՆ:

ՄԸԾԸՀԱԽԿԻ - *գ.* Մեծ՝ ավել վարձ, որ տրվում է վարձատրվողների ավագին: *Ըտըրանք մինտը՞ղ կօրծ ըն անում, ամիա մըծըհախկին Ջանփօլադընը ա յօր օնում* (Ձ):

ՄԸԾԸՀԱՆ(Ա) - *մ.* Մեծաբար, մեծավարի, մեծի նման: *Էտ տըղան մըծըհանա ք՝ինամ ա վէգիրին կօշտը, լօխ ասում* (Ձ):

- Մըծըհանա անց կըցընէլ/տանէլ - Իրեն պատճառած նյութական՝ բարոյա-

կան վնասը՝ ցավը՝ վիրավորանքը մեծավարի՝ վեհանձնաբար՝ առանց բարձրաձայնելու տանել՝ կրել: *Ըսկէսուրը հարթնանը շատ ա անէսկ տամ, ամա հարթնը պէն չի խօսում, մընծրհանա տանում ա* (Ձ):

ՄԸԾԸՀԱՍԱԿ *(գրբ. մեծահասակ (չափահաս)* - *ած.* Մեծահասակ, հասակավոր: *Էտ մարթը ք'ինըմ ա, ք'ինըմ, էն մընծրհասակ ըխճըկանը պըտահըմ* (ԼՂԲ, 368):

ՄԸԾԸՀՈՒՔ'Ի - *ած.* Մեծ հոգու տեր, վեհանձն, մեծահոգի: *Սուղումուն դային մընծրհուք'ի մարթ ա իլալ* (Բ):

ՄԸԾԸՄԱՐԹ - *տե՛ս* ՄԸԾԱՄԱՐԹ:

ՄԸԾԸՆԱԼՈՒԿ - *գ.* Երեխաների կոկորդի՝ ծնոտի եւ մարմնի այլ մասերի վրա առաջացած պալար՝ ուռուցք, որ դիտվում է իբրեւ մեծանալու՝ չափահաս դառնալու նշան: *Խուխէն պըկէն յըրա մընծրնալուկ ա տուս յը՛կալ* (Բ):

ՄԸԾԸՊԸԼԻԹ - *գ.* Մեծահատ թուզի տեսակ: *Մընծրպըլիթը քախծըր թօզ ա* (Բ):

ՄԸԾԸՊՈՒՃՈՒՐ - *գ. հոգն.* Եվ մեծերը, եւ փոքրերը, բոլորը: *Ք'ընըմ ա մուտանըմ, տը՛սնըմ՝ մընծրպուճուր լօխ ճուր ըն կըրըմ* (ՀԺՀ, V, 155):

ՄԸԾԸՊՈՒՐԹ - *տե՛ս* ՄԸԾԱՊՈՒՐԹ:

ՄԸԾԸՍԷՐՈՒՆ - *ած.* Մեծ ու գեղեցիկ: *Ըստը՛ղ մին մընծրսէրուն պալատ ա շինիլ տամ* (Ձ):

ՄԸԾԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՄԸԾԸՎԱՐԻ:

ՄԸԾԸՎԱՐԻ - 1. *տե՛ս* ՄԸԾԱՎՈՒՆ: 2. *տե՛ս* ՄԸԾԸՀԱՆ(Ա):

ՄԸԾԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. մեծացուցանեմ)* - *նբ.* ՄԸԾԱՆԱԼ-ի:

ՄԸԾԸՓԱՅԻ - *գ.* Մեծ բաժին, ավագին՝ տարեցին հասնող բաժին: *Տօնը կէս ըն անում, մընծրփայիս տամ մը՛ծ ախպօրը* (Ձ):

ՄԸԾԸՔԱՐԷ - *տե՛ս* ՆԸՇԸՆՔԱՐԷ:

ՄԸԾԸՔ'ՕՐՈՒՔ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մընըք' օրուզ խօսէլ - *տե՛ս* Մը՛ծ-մը՛ծ խօսէլ:

ՄԸԾՄԸԾԱՆԱԼ/ՄԸՔՄԸԾԱՆԱԼ - *չբ.* Հետզհետե ավելի ու ավելի մեծանալ (շատերի մասին): *Էտ խօխէնք'ը մընծմընանում ըն, տը՛ռնում մը՛ծ տըղէրք* (Բ):

ՄԸԾՄԸԾԱՆԷՔ'/ՄԸՔՄԸԾԱՆԷՔ' - *գ. հոգն.* Աստիճանավորներ, իշխանավորներ, մեծավորներ: *Էտ յիրգ'իրին մընծմընանէք'ը լօխ վըհաքվում ըն թաքավէրին պըլատումը* (Ձ):

ՄԸԾՄԸԾԱՎՈՒՆ/ՄԸՔՄԸԾԱՎՈՒՆ - *ած.* Եղածների մեջ ավելի մեծ՝ խոշոր: *Կընանէք'ը յըրա յըն տը՛ռնում, մընծմընավուն խընձօրնէն ճօկում* (Ձ):

ՄԸԾՄԸԾՀԱՆ/ՄԸՔՄԸԾՀԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մընծմընծհան անէլ - Եղածների միջից ավելի մեծերը՝ խոշորները զատել՝ առանձնացնել: *Ասում ա.- Էտ վէր տու մընծմընծհան ըս անում, պա էն խուրդէ՛ք'ը հու բիդի ինք' օնէ* (Ձ):

ՄԸԾՄԸԾՀԱՆԷԼ/ՄԸՔՄԸԾՀԱՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Մընծմընծհան անէլ:

ՄԸԾՄԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ/ՄԸՔՄԸԾՑ(Ը)-ՆԷԼ - *նբ.* ՄԸԾՄԸԾԱՆԱԼ-ի:

ՄԸԾՆԱԹԱՆ/ՄԸՔՆԱԹԱՆ - *գ.* Մածունից պատրաստած թան: *Չօբանը մընծնաթանը խըմում ա, ծառէն տակէն թէյնը տամ* (Ձ):

ՄԸԾՆԱԿԷՐ/ՄԸՔՆԱԿԷՐ - *ած.* Մածուն ուտող: *Մընծնակէր խօխան ճըլագ կինի* (Բ):

ՄԸԾՆԱՀԱՄ/ՄԸՔՆԱՀԱՄ - 1. *գ.* Մածնի համ: *Քընսակէն հացան մըզնահամ ա կ'ամ* (Բ): 2. *ած.* Մածնի համ ունեցող: *Մընծնահամ խաշիլ ա* (Բ):

ՄԸԾՆԱՃՈՒՐ/ՄԸՔՆԱՃՈՒՐ - *գ.* Մածունից քամված ջուրը՝ հեղուկը: *Ղըզղանը յօր ա օնում, մընծնաճուրը կըլխէն քաշում* (Ձ):

ՄԸԾՆԱՇՕՐ/ՄԸՔՆԱՇՕՐ - *գ.* Մածունից պատրաստած շոռ: *Մընծնաշօրըն էլ ա լանգ'թտու պէն, կըթնաշօրըն էլ* (Բ):

ՄԸԾՆԱՍԷՐ/ՄԸՔՆԱՍԷՐ - *ած.* Մածուն սիրող: *Դօրունք մընծնասէր խալխ ըն* (Բ):

ՄԸԾՆԱՎԸՏ/ՄԸՔՆԱՎԸՏ - *գ.* Մածնի հոտ: *Խընը՛ցան մընծնավը՛տ կըկ'ա* (Բ):

ՄԸԾՆԸ՛ՂԱՆ/ՄԸՔՆԸ՛ՂԱՆ - *գ., հվք.* Մածուն եւ նրանից ստացվող ուտելիքներ: *Յը՛ս մընծնը՛ղան շատ ըմ սիրում* (Բ):

ՄԸԾՆԸԹԱԹԱԽ/ՄԸՔՆԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Վրան մածուն քսված, մածնով թաթախված: *Մըզնըթաթախ շօրը յօր ա օնում, կապում կըլօխը* (Ձ):

ՄԸԾՆԸԼԱՎԱԾ/ՄԸՔՆԸԼԱՎԱԾ - *ած.* Վրան մածուն քսած եւ սաջի վրա թխած լավաշ: *Մընծնըլավաշը կակօղ ա ինում* (Բ):

ՄԸԾՆԸՓԸՐԹՈՒՇ/ՄԸՔՆԸՓԸՐ-ԹՈՒՇ - *գ.* Սառը ջրով բացած եւ մեջը հաց (նաեւ վարունգ՝ կանաչի եւն) բրդած մածուն, մածնաբրդոջ: *Ղարաբաղցէն առանց մընծնըփըրթուշ կարէլ չի յօլլա ք'ինի* (Բ):

ՄԸԾՆԸՔԱՄԷ/ՄԸՔՆԸՔԱՄԷ - *գ.* Մածունը քամելու ծակոտկեն շոր՝ հարմարանք: *Մընծնըքամէն տինում ա, մածունը քամում* (Ձ):

ՄԸԾՆԸՔԸՍԱԿ/ՄԸՔՆԸՔԸՍԱԿ - *գ.* Տոպրակ, որի մեջ լցնում եւ քամում են մածունը: *... Մըզնըքսակը պէնում ա, վէր փըրթուշ անէ, յէշում ա, տը՛սնում՝ կընէգ'ը փըրթուշին տազը մընանա քընցալ ա* (ԱԱ, 58):

ՄԸԾՆԻՐԸ՛Ս/ՄԸՔՆԻՐԸ՛Ս - *գ.* Մածնի սերուցք՝ սեր: *Մընծնիրը՛սը քընսում ա հացը, տամ խուխէն* (Ձ):

ՄԸԾՕԹՈՒՆ *(գրբ. մեծութիւն)* - *գ.* Մեծ (խոշոր, ընդարձակ, բազմաքանակ, ուժգին, կարեւոր, շատ, մեծահասակ, նշանավոր, մեծավոր, ավագ) լինելը, մեծություն: *Մընծօթունը ամմէն մարթ չի կարում կուճուրթունան ճօկէ* (Ձ):

- Մընծութունավ անց կընցընէլ/տանէլ - *տե՛ս* Մընծրհանա անց կընցընէլ/տանէլ:

ՄԸԾՕՑ - *մ.* Մեծ տարիքում: *Մընծօց տիժէր ա դ'ունլգ'ուրօթուն սընվը՛րէլը* (Ձ):

ՄԸԿԱՐ - *տե՛ս* ՄԸԹԱՄ:

ՄԸԿԸԼԱՎԸ՛Տ/ՄԸԿԼԱՎԸ՛Տ *(գրբ. մգլահոտ (հոտած, փտած)* - *գ.* Այրված շորի հոտ, գարշելի հոտ: *Ըստրա տանան մընկըլավը՛տ ա կ'ամ* (Բ):

- Մընկըլավը՛տը յը՛ր անէլ - Խիստ ծեծել՝ ավերել: *Ըստրան փըռնում ըն, մընկըլավը՛տը յը՛ր անում* (Ձ):

- Մընկըլավը՛տը յը՛ր ինիլ - 1. Ծայրահեղ աղքատ լինել: *Խը՛ղճը փուլ չօնէ, թա հաց ինք' օնէ, մընկըլավը՛տը յը՛ր ա ինում* (Բ): 2. Խիստ երաշտ լինել: *Չօրք' ամէս ա՝ թօռ չի յը՛կալ, մընկըլավը՛տը յը՛ր ա ինում* (Բ):

ՄԸԿԸԾԸ՛Ռ(ՆԸ)/ՄԸԿԸԾԸՌ(ՆԸ) - *գ.* 1. Սկյուռ: *Միհէնգ' էլ, վէր մընկըծը՛ռնը մարթ ա տընսնաս, իլբիհանալ ա պիցընաս ծառէն պըտօկը...* (ԱԱ, 71): 2. *փխբ.* Նիհար՝ վտիտ մարդ: *Էտ մընկըծը՛ռնը կընգանը ամմէն օր թակում ա* (Բ):

- Մընկըծը՛ռնու հանքի - Փարթամ՝ շքեղ բան: *Ծաղէգ' հինչ ծա՞ղէգ', մին մընկըծը՛ռնու հանքի յա* (Բ):

- Մընկըծը՛ռնու հիրս (հնիլ) - Թույլ՝ անզոր (լինել): *Թընվադէն հիրսը մընկըծը՛ռնու հիրս ա* (Բ):

- Մընկըծը՛ռնու ճուր - Անարժեք՝ չնչին բան: *Ավաք'ը մին կը՛վաթ խընմում ա, թա.- էս կ'ինի չի, էս մընկըծը՛ռնու ճուր ա* (Ձ):

- Մընկըծը՛ռնու պուն - Բարձրադիր տեղ: *Սարէն շէնը մընկըծը՛ռնու պուն ա* (Բ):

- Մընկըծը՛ռնու պուն քանդիլ - Անիրավ՝ անգութ բան կատարել: *Մընկըծը՛ռնու պուն քանդօղ մարթիք' ամմէն տը՛ղ էլ կան* (Բ):

ՄԸԿԸԾԸՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՄԸԿԸԾԸ՛Ռ(ՆԸ):

ՄԸԿԸԿԱԼ *(հ.ե. *mēkk-)* - *չբ.* Մայել, մկկալ (այծի՝ ուլի մասին): *Անց կը՛նալի վախտը մին հօլ ը՛ծրծան յէր ա ընգընըմ, մընկըկըմ* (ԼՂԲ, 355):

ՄԸԿԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՄԸԿԸԿԱԼ-ի:

ՄԸԿԸԿՕՆ - *գ.* Մկկալը, մկկալու ձայնը: *Էծին մըկըկօնէն յըրա կ'ուլէրը հըվաքվում ըն* (Ձ):

ՄԸԿԸԿՕՑ - *տե՛ս* ՄԸԿԸԿՕՆ:

ՄԸԿԸՆՕՏԷԼ/ՄԸԿՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԿՆԷԼ (շատերի մասին):

ՄԸԿԸՆՕՏՎԷԼ/ՄԸԿՆՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԿՆԸՎԷԼ (շատերի մասին):

ՄԸԿԸՌԱՎԷՐ/ՄԸԿԸՐԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՄԱԿԱՌ:

ՄԸԿԸՌԿՕՉԷ(Ն)Ք'/ՄԸԿԸՐԿՕՉԷ(Ն)Ք' - *գ.* Հարսանիքից հետո՝ կիրակի երեկոյան կամ երկուշաբթի առավոտյան, մակարների պատվին կազմակերպված խնջույք փեսայի տանը: *Մըկըռկօչէք'ըն էլ ըդ'ա՛թ ընգավ* (Բ):

ՄԸԿԸՐԱՏ/ՄԸԿՐԱՏ *(գրբ. մկրատ)* - *գ.* 1. Շարժական շեղբերից կազմված կտրող գործիք՝ մկրատ: *Տըղան սիպտա՛կ թօխտը մըկըրատավը կուտուրէս ա, տինիս ըստօլէն...* (ՀԺՀ, V, 286): 2. *փխբ.* Համառ՝ կամակոր մարդ: *Բուդդանէն կընէգ'ը մըկրատ ա, խըղճ Բուդդանը հինչը ասում ա, դ'ա՛ստի ինք'ը թ'ա՛րս ա անում* (Բ):

- Մըկըրատըն էլ ա ո՛ւրա՛նը, կըտօրըն էլ, հունցը օգ'ում ա, կըտըրում ա - *տե՛ս* Տէնակըն էլ ա ո՛ւրա՛նը, տըմակըն էլ, հունցը օգ'ում ա, կըտըրում ա:

ՄԸԿԸՐԱՏ-ՄԸԿԸՐԱՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մըկըրատ-մըկըրատ անէլ - 1. Ցուցամատն ու միջին մատը վեր պարզելով՝ մկրատաձեւ շարժել: *Կընէգ'ը ճիրին տակէն խըխտվիլիս էլիա չի յըխնըվում, ծըռքը տո՛ւս ա օնում, մըկըրատ-մըկըրատ անում* (Ձ): 2. Բերանը բացախուփ անել: *Տըղան վէր մըհէտ էլ ա թըխում, դէվը վէր ա ըղնում, մըկըրատ-մըկըրատ անում* (Ձ): 3. *ածական.* Մկրատաձեւ: *Ցըցէռնակը մըկըրատ-մըկըրատ հ'ա՛ք'ի օնէ* (Բ):

ՄԸԿԸՐԴԷԼ/ՄԸԳԸՐԴԷԼ *(գրբ. մկրտել)* - *նբ.* Կնքել, մկրտել: *Կ'ա՛նձ'ա՛սար միհէնգ' շատէրէն ըն մըկըրդում* (Բ):

ՄԸԿԸՐԴ(Ը)ՎԷԼ/ՄԸԳԸՐԴ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԸԿԸՐՏԷԼ-ի:

ՄԸԿԸՐԿՕՉԷ(Ն)Ք' - *տե՛ս* ՄԸԿԸՌԿՕՉԷ(Ն)Ք':

ՄԸԿԼԱՎԸՏ - *տե՛ս* ՄԸԿԸԼԱՎԸՏ:

ՄԸԿՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԿԸՆՕՏԷԼ:

ՄԸԿՆՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԿԸՆՕՏՎԷԼ:

ՄԸԿՐԱՏ - *տե՛ս* ՄԸԿԸՐԱՏ:

ՄԸՀԱԼ[1] - *տե՛ս* ՄԱՀԱԼ:

ՄԸՀԱԼ[2]/ՄԱՀԱ՛Լ *(թրք. mahal (հարգանք)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մըհալ տինիլ/քըցիլ/անէլ - Ուշադրություն դարձնել, հաշվի առնել, բանի տեղ դնել (հիմնականում գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Թաքավէրին տըղան էլ մահա՛ալ չի քըցիս ըտըրա ըսածէն, ընգնէս ա հըղէն, ք'իս* (ՀԺՀ, V, 529):

ՄԸՀԱԿ[1] *(գրբ. մահակ)* - *գ.* 1. Գավազան, մահակ: *Ասում ա պըրծընըմ, մին չօբանի մըհակ յօր օնըմ, հըղէ ինըմ, ք'ինըմ հէռու տէղէր* (ՀԺՀ, V, 53): 2. *փխբ.* Բռնություն, ճնշում: *Թաքավէրը մըռնում ա, ժուղովուրթը մըհակէն տական տո՛ւս ըն կ'ամ* (Ձ):

- Մըհակէն տակը տալ - Մահակով խիստ ծեծել: *Խանը հըրաման ա տամ, վէր էտ նօ՛ք'ա՛րէն մըհակէն տակը տան* (Ձ):

- Մըհակէ տալ - Մահակներով խաղալ/կռվել: *Խօխէնք'ը մըհըկնէն յօր ըն օնում, մըհակէ տամ* (Բ):

- Մըհակը լ՚օրէն նի կ'ա՛լ - Գործը հաջողվել: *Կ'էվին էն ա օրախ, հ'ա՛լբա՛թ մըհակը լ՚օրէն նի յա յըկալ* (Բ):

- Մըհակը ծըռքան վէր չըտինիլ - Միշտ զգոն՝ ուշադիր լինել: *Չօբանը մըհակը ծըռքան վէր չըբիդի տինի* (Բ):

- Մըհակը յըրան կուտըրատէլ - *տե՛ս* Մըհակէն տակը տալ:

- Մըհակը յըր օնէլ, դաթը ըղնէլ - Կռվող կողմերին իրարից բաժանել: *Հ'ա՛ք'ին ա Կ'ա՛փին վէր ըսքըսըցէն ո՛ւրո՛ւր վէր թակէլը, Սիրգօն ապան մըհակը յըր կ'ա՛լ'ա՛վ, դաթը ընգավ* (Ձ):

- Մըհակ թըխէլ - *տե՛ս* Մըհակէ տալ:

ՄԸՀԱԿ[2] - *տե՛ս* ՄԸՏ: *Մին օր էլ ճըղաղպանը ա ջըհո՛ւմ, թա.- Տու մըհակ ը՞ս, վէր կընէգ'ըտ Վըզգէնին նըհըտ ամմէն օր կ'ամ ա ծօրո՛ւմը սիլի-բիլի անում* (Ձ):

ՄԸՀԱՆԱ - *տե՛ս* ՄԱՀԱՆԱ:

ՄԸՀԱՍԻԼ/ՄՈՒՀԱՍԻԼ - *ածական.* 1. Դաժան, խստապահանջ: *Լէնգ' Թէմուրը, ասում ըն, շատ մըհասիլ մարթ ա իլա՛լ* (Ձ): 2. Անհամբեր, համբերություն չունեցող: *Մըհասիլ մարթ ա Ծըղտօրանց Խէչանը, տըմանում չի, թա խաղուն հըսնէ, խակ քաղում ա* (Բ): 3. *գ. փխբ.* Հարկահավաք: *Մըհասիլնէն էն վախտը տարանը մըհըտ նի տըռնալիս ըն իլա՛լ Դարաբաղա շէնէրքը, խարջէրը հըվըքէլիս* (Ձ):

ՄԸՀԱՍՈՒՐ/ՄԱՀԱՍՈՒՐ/ՄԸՀԱՍՕՐ *(գրբ. մասուր)* - *գ.* 1. Մասրենու պտուղը, մասուր: *Ջըկըռ ա կէրալ, մըհասուր, յօլլա ք'ըցալ* (ԱԱ, 71): 2. *տե՛ս* ՄԸՀԸՍԸՐԷ (1):

ՄԸՀԱՍՕՐ - *տե՛ս* ՄԸՀԱՍՈՒՐ:

ՄԸՀԱՐ/ՀԸՄԱՐ *(գրբ. ի համար, պրս. hamār)* - *տե՛ս* ՀԸՏԷ[2]:

ՄԸՀԷ[1] - *տե՛ս* ՄԸՀԷՆԳ':

ՄԸՀԷ[2]/ՄԻՀԷ[2] - *տե՛ս* ՄԸԹԱՄ:

ՄԸՀԷԳ - *տե՛ս* ՄԸՀԷՆԳ':

ՄԸՀԷԿ - *տե՛ս* ՄԸՀԷՆԳ':

ՄԸՀԷՆԳ'/ՄԸՀԷԳ/ՄԸՀԷԿ/ՄԸՀԷ[1]/ՄԻՀԷ[1]/ՄԻՀԷՆԳ' *(գրբ. հեմ)* - *մ.* 1. Հիմա, այժմ, ներկայումս: *Մըհէնգ' սարան կուճի-կուճի քարէր ըն վէր տըռնում* (ԱԱ, 33): 2. Արդ, ուրեմն, հետեւաբար, վերջապես: *Առուտուրականը ասում ա.- Մըհէնգ' կավըտ ծախում ը՞ս, թա չէ՞* (Ձ):

- Մըհէնգ' էլ - 1. Նաեւ: *Խըրէգ' ար դիրդըրնէս շատ, մըհէնգ' էլ ծուն յըկավ* (Բ): 2. *տե՛ս* ՄԸՆԷԼ[2]:

ՄԸՀԷՆԳ'ԱՆ(Ց)/ՄԻՀԷՆԳ'ԱՆ(Ց) - *մ.* Այս պահից սկսած, այժմվանից: *Հ'ա՛ղը ասմա.- Մըհէնգ'անց բիդի պըդըրաստըվինք', յըտնան հըսցընան չընք* (Ձ):

- Մըհէնգ'ան(ց)/մըհէնգ'աս յըտը/տընը - Այսուհետեւ: *Էտ խօխէնք'ը լ'ա՛ց ըն ընիս, թա.- Հունց կա՞պրինք' մըհէնգ'ան տէնը* (ՀԺՀ, V, 550):

ՄԸՀԷՆԳ'Ի(Ս)/ՄԻՀԷՆԳ'Ի(Ս) - *մ.* Քիչ առաջ: *Ռէրվիշը ասմա.- Տըսալ ըմ, մըհէնգ'իս ըստէղավ ընցալ ըն* (Ձ):

ՄԸՀԷՆԳ'ՍԱ/ՄԻՀԷՆԳ'ՍԱ - *մ.* Այժմվա, ներկայիս: *Մըհէնգ'սա խօխէնք'ը շատգ'իդ ըն* (Բ):

ՄԸՀԷՏ - *տե՛ս* ՄԸՀԸՏ:

ՄԸՀԷՏԱՆ(Ց) - *տե՛ս* ՄԸՀԸՏԱՆ(Ց):

ՄԸՀԸՏ - *տե՛ս* ՄԸՀԸՏ:

ՄԸՀԸՏԱՆ(Ց)/ՄԸՀԷՏԱՆՑ/ՄԻՀԷՏԱՆ(Ց)/ՄԷՀԷՏԱՆ(Ց) - *մ. տե՛ս* Մին դ'ունո՛ւմա(ն)ց:

ՄԸՀԸԿԱԹԱԿ - 1. *գ.* Մահակով ծեծ՝ գանահարություն: *Խանը ասում ա.- Ըտըրա մինակ մըհըկաթակը տըղան յըր կըկըցընէ* (Ձ): 2. *ածական.* Մահակով ծեծած՝ ծեծված: *Քամէ յա անում, էտ մըհըկաթակ պ'ա՛ւրթը սաղ քըղշ'ում* (Բ):

- Մըհըկաթակ անէլ/տալ - *տե՛ս* Մըհակէն տակը տալ:

- Մըհըկաթակ օտէլ - Մահակով խիստ ծեծվել: *Նօ՛ք'ա՛րնէն լ'ավ ին գ'ա՛ղ'ում, վէր հու ըտըրա ասածը անում չի, մըհըկաթակ ա օտում* (Ձ):

ՄԸՀԸԿԱՎԷՐ/ՄԸՀԸԿԱՎՈՒՐ - *ածական., գ.* Մահակ կրող, մահակով զինված (մարդ): *Մըհըկավէրը վէր մըհակավը կ'ա՛ւլին տըրրքցընում ա, կ'ա՛ւլը վըխճարէն պէց ա թօղնում* (Ձ):

ՄԸՀԸԿԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՄԸՀԸԿԱՎԷՐ:

ՄԸՀԸԿԱՑՈՒ - *ածական., գ.* Մահակ պատրաստելու համար հարմար (ճյուղ, շիվ, փայտ): *Մին օր էլ էտ չօբանը նի յա մընէս ծըմակը, վէր մըհըկացու կըտըրէ* (Ձ):

ՄԸՀԸԿԿԸՌԸՎ - *գ.* Մահակներով կռիվ: *Ըտըրանց մըհըկկըռըվը էրկան ա քըղշիս* (Ձ): 2. Խաղատեսակ, երբ մահակներով կռվում են, եւ հաղթող է ճա-

նաչվում նա, ում հաջողվում է հարվածներով ցած գցել կամ կոտրել հակառակորդի մահակը: *Մըհըկկըռըէվը չուբանէն տըղօրանցը սիրիլի խաղըն ա ինում* (Ձ):

ՄԸՀԸԿՎԸՐՎԷԼ - *չբ.* Մահակներով զինվել, մահակներ վերցնել: *Ըտըրանք մըհըկվըրվում ըն, ք'ինամ* (Ձ):

ՄԸՀԸՍԸՐԷ/ՄԸՀԸՍՈՒՐԻ - *գ.* 1. Վարդագգիների ընտանիքին պատկանող փշոտ թփաբույս՝ մասրենի: *Ղարաբաղ ամմէն տը'ղ էլ մըհըսըրէ յա փըսնէս* (Բ): 2. Մասրենու նման մի տեսակ փշոտ բույս: *Մըհըսըրէն մըհըսուրէն նըման ա, ամմա բար չի յօր ունէս* (Բ): 3. Խնձորենու տեսակ եւ դրա պտուղը: *Մըհըսըրէն կ'ամ'ուր խընձօր ա* (Բ):

ՄԸՀԸՍԸՐԹԸԹՕ/ՄԸՀԸՍՈՒՐԹԸԹՕ - *գ.* Մասուրից եփած թթվաշ ապուր: *Մըհըսըրթըթօն ծըմը'ռընն ա ինում լա՛զ'թտու* (Բ):

ՄԸՀԸՍՈՒՐԹԸԹՕ - *տե՛ս* ՄԸՀԸՍԸՐԹԸԹՕ:

ՄԸՀԸՍՈՒՐԻ - *տե՛ս* ՄԸՀԸՍԸՐԷ:

ՄԸՀԸՔԸՐԹՆՕՆՔ - *գ.* Մաիվան պահին մահացողի վրա առաջացող քրտինք, մահաքրտինք: *Վէր մըհըքըրթնօնքը տը'սնում ըն, կըլխու վըն ըղնում, վէր Ղումաշը մըռնէլու յըրա յա* (Բ):

ՄԸՀՆԸ-ՇԱՀՆԱ/ՄԱՀՆԱ-ՇԱՀՆԱ/ՇԸՀՆԸ-ՄԱՀՆԱ - *գ. հոգն.* Սուտ պատրվակներ՝ պատճառներ: *Ըտըրա մըհնը-շըհնէն վէշ մինը հըվատում չի* (Բ):

- Մըհնը-շահնա անէլ - Սուտ պատրվակներ՝ պատճառներ բերել: *Մարթը ասմա.- Մըհնը-շահնա չանիս, յը'ր կաց կօ'րծ ըրա* (Ձ):

ՄԸՂԱԿ - *գ.* 1. Դուռ: *Մին օր, հէնգ' օր վէր քանդում ա, մին մըղակ ա պէնվում...* (ՆԱԲ, II, 20): 2. Դռան անմիջապես առջեւի տարածությունը՝ շեմք: *Շարմաղը յէշում ա, տը'սնում մին ջ'ահիլ տըղա ո՛ւրանց մըղակումը վը'տ կացած* (ՆԼՂԺԲ, 28):

- Մըղակը մըղակէն/մըղակ մըղակու - Դրկից, մոտիկ հարեւան: *Մըղակը մըղակէն մարթիք' ըն, ամմա ո՛ւրո՛ւր նը-հը'տ խօսում չըն* (Բ):

ՄԸՂԱՄՈՒՆՋ - *գ.* Ծառերի՝ հատկապես կաղնու վրա աճող մշտադալար կիսամակաբույծ բույս: *Մըղամունջը կը-տօրում ըն, տանում, վէր ճար շինին* (Ձ):

ՄԸՂԱՅԻԴ - *տե՛ս* ՄԸՂԷՅԻԴ:

ՄԸՂԱՓՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԸՂԱՓՈ՛ՒՆ:

ՄԸՂԱՓՈ՛ՒՆ/ՄԸՂԱ՛ՓՈՒՆ/ՄԸՂԱՓՈՒՆ - 1. *ձ.* Վշտի՝ ափսոսանքի արտահայտություն՝ ավա՜ղ, ափսո՜ս: *Մըղա՜փո՛ւն էն տըղա, ք'ը'ցավ կըռվումը ըսպանվից* (Բ): 2. *ած.* Խնայելու արժանի, ափսոսալի: *Խօջան ասում ա.- Մըղափուն ա քու էտ ջ'ահիլ կ'անքըտ, վը'ր խըվըրցընում ըս...* (ՀԺՀ, VII, 268):

- Մըղափո՛ւն էն հաց, վէր էն/տու ա/վըս օտում - Արհամարհանքի արտահայտություն անարժան՝ անզգամ՝ ստոր մարդու հասցեին՝ արժանի չէ ապրելու:

- Մըղափո՛ւն(ը) կ'ա՛ն - Ափսոսալ, ցավել: *Մըղափո՛ւնընն ա կ'ամ, վէր տի դաշ'ա՛նգ' վանքը փըչացալ ա* (ՀԱԲ, 15, 146):

- Մըղափո՛ւն մընացած - Խեղճ, թշվառ: *Մըղափո՛ւն մընացած ախճիգ' ա. վէ՛չ հա՛ր օնէ, վէ՛չ մար* (Բ):

ՄԸՂԱ՛ՓՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԸՂԱՓՈ՛ՒՆ:

ՄԸՂԱ՛ՂՐ - *տե՛ս* ՄԸՂԱՂՐ:

ՄԸՂԱ՛ՂՈՒՍԻ - *տե՛ս* ՄՈՒՂԱ՛ՂՈՒՍԻ:

ՄԸՂԷՂ *(գրբ. մղեղ (մոխիր, կայծ, փոշի)* - *գ.* 1. Կալը կալսելու ժամանակ առաջացած հարդի մանրացած փոշին: *Մըղէղը նի յա տը'ռնում աշկէրը* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ մանր հարդ՝ փայտի կտորտանք եւն: *Մըղէղը ածում ըն փա՛ղդին տակը, նի կըցընում* (Բ):

ՄԸՂԷՂՈՒՏ - *ած.* Վրան հարդի փոշի նստած, մղեղով պատված: *Մըղէղուտ խուրջինը շըլակում ա, ք'ինամ* (Ձ):

ՄԸՂԷՅԻԴ/ՄԸՂԱՅԻԴ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մըղէյիդ ինիլ/կէնալ - Զգույշ՝ ուշադիր լինել մեկի՝ մի բանի նկատմամբ, հոգ տանել: *Հըրըվանէն վը'խճարը կ'ու՛լը տարավ, հըրը'վանը ո՛ւրանէն մըղէյիդ կացավ* (ԱԲԲ, 57):

ՄԸՂԸԼԸՔԸՇԿՕՌ/ՄԸՂԸԼՔԸՇԿՕՌ - *գ.* Հանգույցի տեսակ, որը, մի ծայրից ձգելով, հեշտությամբ բացվում է: *Բարդաննէն կապում ըն, մըղըլըքըշկօռ անում, վէր հիշտ յը'տ անին* (Ձ):

ՄԸՂԸԼԼԱԽԷ/ՄԸՐԸԼԼԱԽԷ/ՄՈՒՂԱՆԼԸԽ *(պրս. maglag (գլխիվայր շրջված)* - *տե՛ս* ԿԸԼԸ(Խ)ԿՕՆՁԻ:

- Մըղըլլախէ անէլ/տալ *(գրբ. մաղլաղ առնեմ (պտտվել)* - 1. *տե՛ս* Կըլը(խ)-կօնձի անէլ: 2. *տե՛ս* Գ'ԸՌԱՆԱԼ:

ՄԸՂԸՄԷՐՈՒՑ/ՄԸՂՄԷՐՈՒՑ - *ած., գ.* Մեղմ՝ հանդարտ (վառվելը): *Ք'ո՛թ'ուկը քըցո՛ւմ ըն փիչը, մըղմէրուց կըրակէն յըրա կուրկուտը իփո՛ւմ ա* (Ձ):

- Մըղմէրուց տալ - Մեղմ՝ հանդարտ վառվել: *Փիչը մըղմէրուց ա տամ* (Բ):

ՄԸՂԸՄԸ'Ղ/ՄԸՂՄԸ'Ղ *(հ.ե. *mel-)* - 1. *տե՛ս* ՄԱ՛ՐՄԱ՛ՆԴ: 2. *տե՛ս* ՄԸՂԷՂ:

- Մըղըմը'ղ հաց - Մեղմ կրակի վրա տաքացրած՝ չորացրած հաց: *Յու վէր մըղըմը'ղ հացա, մընէլ էծու պընէրա քուշտացավ, գ'իդա՛ վէր հիվանդ ա* (Բ):

ՄԸՂԸՄԻԹԷՋ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՄԻԹԷՍ:

ՄԸՂԸՄԻԹԷՍ/ՄԸՂԸՄԻԹԷՋ - *տե՛ս* ԹԸՔԸԹՕ՛ՀՄԱ՛Թ:

ՄԸՂԸՄՕՂ/ՄԸՂՄՕՂ *(գրբ. մեղմեղ (կեղծավոր, նենգավոր)* - *տե՛ս* ՑԸ'Ց[1]:

ՄԸՂԸՐ - *տե՛ս* ՄԸ'ՂԸՐ:

ՄԸՂԸՐԱԾՕՐ/ՄԸՂՐԱԾՕՐ - *ած.* Քաղցրահամ, անուշ: *Մին աման մըղըրածօր թ'օզ ա քաղում, տինում դունադէն ըռըչին* (Ձ):

ՄԸՂԸՐԱԿԱՊ/ՄԸՂՐԱԿԱՊ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մըղըրակապ ինիլ/տը'ռնալ - Գետինը սառչել ու փայլուն դառնալ: *Քը-շէրը, վէր ցօրտը վէր ա կօխում, տափը մըղըրակապ ա տը'ռնում* (Բ):

ՄԸՂԸՐԱԿԷՐ/ՄԸՂՐԱԿԷՐ - *ած.* Մեղր ուտող: *Դէ՛, արչընն էլ մըղըրակէր հէյվան ա, լի՞, քըշէրը նի յա մընում հայաթը, քըթօցնէն ցըրը'վ տամ* (Ձ):

ՄԸՂԸՐԱՀԱՄ/ՄԸՂՐԱՀԱՄ *(գրբ. մեղրահամ)* - 1. *գ.* Մեղրի համ: *Ըտի մարթ չի կա, վէր մըղըրահամը տուրը չի կ'ա* (Բ): *ած.* 2. Մեղրի համ ունեցող: *Մըղըրահամ չայ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Քաղցր, հաճելի, անուշ: *Այան մըղըրահամ լուբուշօրվա յա իլա՛ալ իփիլիս* (Բ):

ՄԸՂԸՐԱՀԱՑ/ՄԸՂՐԱՀԱՑ - *գ.* Մեղրի խորիսխ: *...Մըղրըճա՛նջէրը քըթօցան թըռչըմ ըն, մը'ղըր հըվաքում, մըղըրհացէրը լըցնըմ...* (ՋՏ, Բ, 33):

- Մըղըրըհացու կըրօյնը - Գեղեցիկ: *Էտ տըղան տէսնում ա՝ մին ախճիգ' յէկավ, ասիս լըհա՛ մըղըրհացու կըրօյնը ինի* (ՀԺՀ, V, 476):

ՄԸՂԸՐԱՃԱ՛ՆՁ/ՄԸՂՐԱՃԱ՛ՆՁ - *գ.* 1. Թաղանթաթեւերի կարգին պատկանող միջատ՝ մեղու: *... Մըղրըճա՛նջէրը էտ ծառէն յըրա պա՛ուն ըն տիրա՛լ, մը'ղըր շինա՛լ* (ԱԱ, 59): 2. *փխբ.* Շատ աշխատասեր մարդ: *Մէր Արտօն մըղըրաճա՛նջ ա, քըշէր-ցիրը'կ կօրծ ա անում* (Բ):

- Մըղըրըճա՛նջո՛ւ պա՛ուն - Բազմամարդ տեղ: *Ըտըրանց տօնըն էլ հօ տօն չի՞, մըղըրըճա՛նջո՛ւ պա՛ուն ա* (Բ):

ՄԸՂԸՐԱՃԱ՛ՒՐ/ՄԸՂՐԱՃԱ՛ՒՐ *(գրբ. մեղրաջուր)* - *գ.* 1. Մեղրից պատրաստած օշարակ: *Էտ տըղան մըղրաճա՛ւրը խըմըմ ա, էտ ըխճըկանը մին լա՛ավ պաչըմ...* (ՀԺՀ, V, 30): 2. *փխբ.* Քաղցր՝ անուշահամ հեղուկ: *Էս էլ հօ կ'ինի չի՞, մըղըրաճա՛ւր ա* (Բ):

- Մըղըրաճա՛ւրը պիրանան վէր ա տը'ռնում - Ասում են քաղցրախոս մարդկանց մասին:

ՄԸՂԸՐԱՄԱՆ/ՄԸՂՐԱՄԱՆ - *գ.* Մեղրի աման, մեղր պահելու աման: *Վըրչէմնէն նի յընն տը'ռալ մըղրամանը*:

ՄԸՂԸՐԱՄՈՒՄ/ՄԸՂՐԱՄՈՒՄ - *գ.* Մեղուների պատրաստած մոմ, մեղրամոմ: *Մըղըրամումը հա՛լ'ում ըն, նը'ստա մում շինում* (Բ):

ՄԸՂԸՐԱՍԷՐ/ՄԸՂՐԱՍԷՐ - *ած.* Մեղր սիրող: *Մէր Թամարէն նման մը ղրասէր մարթ վէշ մին տը՛ղ ինիլ չի* (Բ):

ՄԸՂԸՐԱՎԱՐԹ/ՄԸՂՐԱՎԱՐԹ - *գ.* Վայրի մեղրատու խոտաբույսի տեսակ: *Ճանչէրը մը ղրը ղրավարթին անա լ՛ավ մը՛ղը ը ն շինում* (Բ):

ՄԸՂԸՐԱՎԸ՛Տ/ՄԸՂՐԱՎԸ՛Տ - *գ.* 1. Մեղրի հոտ՝ բույր: *Մը՛ղրէն ըմանան մը ղրաավը՛տ ա կ՛ամ* (Բ): 2. *փխբ.* Անուշ հոտ՝ բույր: *Ծիրանան մը ղրաավը՛տ ա կ՛ամ* (Բ):

ՄԸՂԸՐԱՏԱ՛ՆՁ/ՄԸՂՐԱՏԱ՛ՆՁ - *գ.* Քաղցրահամ տանձի տեսակ: *Մը ղրատանը շատ քախծը ը տանձ ա* (Բ):

ՄԸՂԸՐԱՏԱՐ/ՄԸՂՐԱՏԱՐ - *գ.* Մեղվի՝ մեղրի տեր: *Տարէն վէր արաշտ ա ինում, մը ղրը ղրատարէրը դիրխոր ը ն ը ղնում* (Բ):

ՄԸՂԸՐԱՏՈՒ/ՄԸՂՐԱՏՈՒ - *ած.* 1. Մեղվի նեկտար արտադրող: *Ակացին մը ղրատու ծառ ա* (Բ): 2. Շատ մեղր արտադրող՝ պատրաստող: *Ափկարէն ճանչէրը մը ղրատու ճանչէր ը ն* (Բ):

ՄԸՂԸՐԸ՛ՆԷ/ՄԸՂՐԸ՛ՆԷ/ՄԸՂԸՐԿԸ՛ՆԷ/ՄԸՂՐԸԿԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՏԱ՛ՆՁ:

ՄԸՂԸՐԸԹԱԹԱԽ/ՄԸՂՐԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Մեղրի մեջ թաթախված, մեղրոտ: *Մը ղրը ղրթաթախ մաննէրը լ՛ուզ ա տամ* (Բ):

ՄԸՂԸՐԽԸՆՁՕ՛Ր/ՄԸՂՐԸԽԸՆՁՕ՛Ր - *գ.* Քաղցրահամ խնձորի տեսակ: *Մը ղրը ղրխընձո՛ր ան լ՛ավ վարէննի յա տը՛ռնում* (Բ):

ՄԸՂԸՐԽԸՆՁՕ՛ՐԷ/ՄԸՂՐԸԽԸՆՁՕ՛ՐԷ - *գ.* Մեղրախնձորի ծառ: *Ապան ամմէն տարէ մին մը ղրը ղրխընձո՛ր է յա իլալ տընգէս բաղումը* (Բ):

ՄԸՂԸՐԽԱՂՈՒ/ՄԸՂՐԸԽԱՂՈՒ - *գ.* Քաղցրահամ խաղողի տեսակ: *Մը ղրը ղրխաղուն մինչը՛վ հըսնէլը ճանչէրը լօխ օտում ը ն* (Ձ):

ՄԸՂԸՐԿԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԸ՛ՆԷ:

ՄԸՂԸՐ-ՄԱՂԱՐ - *տե՛ս* ՄՈՒՂՈՒՐ-ՄՈՒՂՈՒՐ:

ՄԸՂԸՐՊԷՐԱՆ/ՄԸՂՐԸՊԷՐԱՆ - *ած.* Քաղցրալեզու, քաղցրախոս: *Մը ղրը ղրպէրան խօխա յա Մանէն* (Բ):

ՄԸՂԸՐՊԸԼԻԹ/ՄԸՂՐԸՊԸԼԻԹ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՀԱՑ:

ՄԸՂԸՐՊՈՒԼԻԳ/ՄԸՂՐԸՊՈՒԼԻԳ - *գ.* Մեղրով լիքը պուլիկ: *Մին մը ղրը ղրպուլիգ ա տամ, հը ղէ տինում* (Ձ):

ՄԸՂԸՐՊՈՒՊ/ՄԸՂՐԸՊՈՒՊ *(գրբ. մեղրապոպ (շամամ, ձմերուկ)* - *տե՛ս* ՄԸՂՐԱՀԱՑ:

ՄԸՂԸՐՏԱ՛ՆՁԻ/ՄԸՂՐԸՏԱ՛ՆՁԻ - *գ.* Մեղրատանձի ծառ: *Էտ բախչումը ն էլ մին մը՛ծ մը ղրտանձի յա ինում* (Ձ):

ՄԸՂԸՐՈՒՏ - *տե՛ս* ՄԸ՛ՂՐՈՒՏ:

ՄԸՂԸՐՕՏԷԼ/ՄԸՂՐՕՏԷԼ - *նբ.* 1. Վրան մեղր քսել, մեղրոտ դարձնել: *Խօխան հացը մը ղրը ղրօտում ա, օտում* (Բ): 2. *չբ.* Մեղրոտ դառնալ, վրան մեղր քսվել: *Ծը՛ղրքը նի յա կ՛ամ մը՛ղրէն ըմանէն, մը ղրը ղրօտում* (Ձ):

ՄԸՂԸՐՕՏՎԷԼ/ՄԸՂՐՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԸՂԸՐՕՏԷԼ (1)-ի:

ՄԸՂԼԸՔԸՇԿՕՌ - *տե՛ս* ՄԸՂԸԼԸՔԸՇԿՕՌ:

ՄԸՂԿԸՏԱԼ - *տե՛ս* ՄԸԽԿԸՏԱԼ:

ՄԸՂԿԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԽԿԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԸՂՄԷՐՈՒՑ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՄԷՐՈՒՑ:

ՄԸՂՄԸ՛Ղ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՄԸ՛Ղ:

ՄԸՂՄՕՂ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՄՕՂ:

ՄԸՂՐԱԶՕՐ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱԶՕՐ:

ՄԸՂՐԱԿԱՊ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱԿԱՊ:

ՄԸՂՐԱԿԷՐ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱԿԷՐ:

ՄԸՂՐԱՀԱՄ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՀԱՄ:

ՄԸՂՐԱՀԱՑ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՀԱՑ:

ՄԸՂՐԱՃԱ՛ՆՁ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՃԱ՛ՆՁ:

ՄԸՂՐԱՃԻ՛ՒՐ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՃԻ՛ՒՐ:

ՄԸՂՐԱՄԱՆ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՄԱՆ:

ՄԸՂՐԱՄՈՒՄ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՄՈՒՄ:

ՄԸՂՐԱՍԷՐ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՍԷՐ:

ՄԸՂՐԱՎԱՐԹ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՎԱՐԹ:

ՄԸՂՐԱՎԸ՛Տ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՎԸ՛Տ:

ՄԸՂՐԱՏԱ՛ՆՁ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՏԱ՛ՆՁ:

ՄԸՂՐԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՏԱՐ:

ՄԸՂՐԱՏՈՒ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԱՏՈՒ:

ՄԸՂՐԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԸ՛ՆԷ:

ՄԸՂՐԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԹԱԹԱԽ:

ՄԸՂՐԸԽԸՆՁՕ՛Ր - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԽԸՆՁՕ՛Ր:

ՄԸՂՐԸԽԸՆՁՕ՛ՐԷ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԽԸՆՁՕ՛ՐԷ:

ՄԸՂՐԸԽԱՂՈՒ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԽԱՂՈՒ:

ՄԸՂՐԸԿԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐԸ՛ՆԷ:

ՄԸՂՐԸՊԷՐԱՆ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐՊԷՐԱՆ:

ՄԸՂՐԸՊԸԼԻԹ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐՊԸԼԻԹ:

ՄԸՂՐԸՊՈՒԼԻԳ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐՊՈՒԼԻԳ:

ՄԸՂՐԸՊՈՒՊ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐՊՈՒՊ:

ՄԸՂՐԸՏԱ՛ՆՁԻ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐՏԱ՛ՆՁԻ:

ՄԸՂՐՈՒՏ - *տե՛ս* ՄԸ՛ՂՐՈՒՏ:

ՄԸՂՐՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐՕՏԷԼ:

ՄԸՂՐՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՂԸՐՕՏՎԷԼ:

ՄԸՃԱԽՊԷՐ - *գ.* Գութանի մաճին շեղակի դրված մաճ: *Ըլաթէն մը ճախպէր չի ինում* (Բ):

ՄԸՃԱԿՕԹ - *գ.* Գութանի՝ արորի կոթի՝ մաճի ծայրը: *Ապան մը ճը կօթավը շօ՛ր ա զիրավ տամ* (Բ):

ՄԸՃԷՃ/ՄԻՃԷՃ/ՄԸՃՈ՛ՒՃ/ԽԸՃԷՃ - *գ.* Խճճանք, թնջուկ: *Հիշկան անում ա, կարում չի էտ կը ծէգ՛ին մը ճէճը յը՛տ անէ* (Ձ):

- Մը ճէճ ը ղնել - *տե՛ս* ՄԸՃԸՃԻԼ (3, 4):

- Մը ճէճ քը ցիլ - *տե՛ս* ՄԸՃԸՃԻԼ (1, 2):

ՄԸՃԸՃԻԼ/ՄԻՃԻՃԻԼ/ԽԸՃԸՃԻԼ - *նբ.* 1. Մազերը՝ թելերը եւն խառնակել, թնջուկ դարձնել, խճճել: *Պառավը թիլէրը մը ճը ճո՛ւմ ա, տամ ը ն տը ղրան* (Ձ): 2. *փխբ.* Խառն՝ շփոթ վիճակ ստեղծել, խառնակել: *Ժը ղուվուրթէն միճիճա՛ծը Աստուծ էլ չի կարէլ դ՛ուզը ցը ն է* (ԱԲԲ, 33): *չբ.* 3. Մազերը՝ թելերը եւն խառնակվել, թնջուկ դառնալ: *Կը ծէգ՛ը թուլուկ ա ը ղնում, մը ճը ճո՛ւմ* (Բ): 4. *փխբ.* Խառն՝ շփոթ վիճակ ստեղծվել: *Աշխարքը ս մը ճը ճա՛լ ա* (Բ):

ՄԸՃԸՃԵՎԻԼ/ՄԻՃԻՃԵՎԻԼ/ԽԸՃԸՃԵՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԸՃԸՃԻԼ (1, 2)-ի:

ՄԸՃԸՃՕ՛Ր/ՄԻՃԻՃՕ՛Ր/ԽԸՃԸՃՕ՛Ր - *տե՛ս* ՄԸՃԷՃ:

ՄԸՃԸՃՕ՛ՐԷԼ/ՄԻՃԻՃՕ՛ՐԷԼ/ԽԸՃԸՃՕ՛ՐԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՃԸՃԻԼ:

ՄԸՃԸՃՕ՛ՐՎԷԼ/ՄԻՃԻՃՕ՛ՐՎԷԼ/ԽԸՃԸՃՕ՛ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՃԸՃԵՎԻԼ:

ՄԸՃԿԸԼՕԹՈՒՆ *(գրբ. մաճկալութիւն)* - *գ.* 1. Մաճկալ լինելը: *Մը ճկը ղլօթունը Դ՛որ՛ուց տը ղված ա* (Ձ): 2. Մաճկալի գործը՝ զբաղմունքը: *Մը ճկը ղլօթունը հիշտ պէն չի* (Բ):

ՄԸՃՈ՛ՒՃ - *տե՛ս* ՄԸՃԷՃ:

ՄԸՄԸՌԱՎԸ՛Տ - *տե՛ս* ՄԸՄՈՒՌՆԱՎԸ՛Տ:

ՄԸՄԸՌԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՄՈՒՌՆԸԿԱ՛ԼԻԼ:

ՄԸՄՈՒՌՆԱՎԸ՛Տ/ՄԸՄԸՌԱՎԸ՛Տ - *գ.* Մամուռի հոտ՝ բույր: *Քը ղրէրան մը մմուռնավը՛տ ա կ՛աս* (Բ):

ՄԸՄՈՒՌՆԸԿԱ՛ԼԻԼ/ՄԸՄԸՌԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* 1. Մամուռով պատվել՝ ծածկվել: *Անց ա կէնում շատ վախտ, էտ քարը մը մմուռնը կա՛ալ՛ում ա, յը ղրան կ՛իրվա՛ծը էլ ը ղրվամ չի* (Ձ): 2. *փխբ.* Պարարտանալ, գիրանալ: *Մէր պահէստապէտը մը մմը ռկա՛ալ՛ալ ա* (Բ):

ՄԸՅԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* Փող կուտակել, հարստանալ: *Բափկէնը մը ղը ղկա՛ալ՛ալ ա, էլ մարթու խուսցը ն ում չի* (Բ):

ՄԸՅԿԱՑ - *մ.* Միայն անթեւ ներքնաշապիկ՝ մայկա, հագած, շապկանց: *Մը ղկաց տ՛ուս ա կ՛ամ հայաթը, մը ղրսում, հիվը ն դանում* (Բ):

ՄԸՆԱԼ *(գրբ. մնամ)* - *չբ.* 1. Շարունակել լինել՝ գտնվել որեւէ տեղում, չտեղափոխվել, չհեռանալ:

Իրէք օր տըղան մընաց ըստ՝ էդ, մին լաւ դինջացավ... (ՀԺՀ, V, 91): 2. Նույն վիճակում հարատեւել, չփոփոխվել: *... Յու սաղ ա մընացալ, տօն-տը՝ էդ յէր ա կալալ, քօջալ Գօրիսա ռայօնէն Քըրահունջ շէնը* (ԱԱ, 24): 3. Ընկնել, գտնվել: *Տօնը պարան ա կ'ամ, տահանք մընամ ըն տակէն* (Ջ): 4. Եղածից որոշ մաս հանելուց հետո ստացվել: *Պարթկէրը տիւս ա կ'ամ, մընամ ա օթ մանէթ* (Ջ): 5. Վիճակվել: *Թաքավէրին տըղէն էլ հինչ ա՞ մընամ, վը՝սկէն տամ ա, էտ դուշը ինք' օնում* (Ջ): 6. Պակասել, հարկավոր լինել մի բան լրացնելու: *Թաքավը՝ էրը խըրէգ' ա մընաս, թա կ'իժվի* (ՆԼՂԺԲ, 61): 7. Հետաձգվել: *Կօրծը էլլա մընաց էն մին ամսըվան* (Բ): 8. Հաջորդ դասարան՝ կուրս չփոխադրվել: *Խօխան մընաց վէցինջի դասարանումը* (Բ): 9. Ավանդվել, ավանդությամբ հասնել: *Ըտէղան էլ էս յիրգ'իրին անումը մընացալ ա Ղարաբաղ* (ՆԼՂԺԲ, 142): 10. Մեկի հետ կամ մենակ լինել: *Հաւրը, մարը վէր մէռնում ըն, լաւ կընդակ ա մընում* (ՀԱԲ, 15, 60): 11. Որեւէ պաշտոն՝ գործ որեւէ ժամանակամիջոցում վարել՝ տանել: *Էտ թաքավէրը օթ տարի թաքավէր մընաց* (ԼՂԲ, 290):

- Մընալ վը՝ռը/խըզ'ատակը/ընգուճէն քամակը քուրէլիս - Դատարկաձեռն եւ փոշմանած մնալ: *Փուլէրը սաղ տամ ա էտ կընգանը, մընամ վը՝ռը քուրէլիս* (Ջ):

- Մընաս պարօվ - Հրաժեշտի բարեմաղթություն: *Մընա՛ս պարօվ, ա՛յ իմ վանթան, գ'իդվալ չի, յը՝ս յը՝տ կըկ'ա՞մ, թա չէ* (Ջ):

- Մընաս պարօվ ասէլ - 1. Հրաժեշտ տալ: *... Տըմբըլիս վէրջին դօնըմ թըխըմ ըմ ու իմ ազիզ ղըլըցուց մընաս պարօվ ասըմ, տիւս կ'ամ* (Ջ�տ, Ա, 102): 2. Մեռնել, վախճանվել: *Իսակ դային էլ մընաս պարօվ ասից, էգ'իւց օխնըն ա* (Բ):

ՄԸՆԱԿԱԼ - *ած.* Խնամող, հովանավոր: *Պիծինը մէծէն մընակալ կընի* (ՆԱԲ, 319):

ՄԸՆԱՆ - *տե՛ս* ՆԸՄԱՆ:

ՄԸՆԱՆԱ *(գրբ. մանանայ)* - *գ.* 1. Ըստ Աստվածաշնչի ավանդության՝ երկնքից թափվող սնունդ: *Յիրգ'ինք'ան մընանա յա վէր տը՝ռնում* (Ջ): 2. *փխբ.* Ուտելիք, սնունդ, հատկապես՝ ուտելիքի փշրանք: *Ըսօրէ մին մընանա էլ չըմ կէրալ, տիւզնը մը՝ռնում ըմ* (Բ): 3. *փխբ. տե՛ս* ՄԱԴԱՐ:

- Մընանա անէլ - Մի քիչ ուտել՝ սնվել: *Յըրկանց տը՝սնա մընանա յէլ չի ըրալ* (Ջ):

- Մընանա տը՝ռնալ - Քաղցածությունը մի քիչ մեղմվել: *Մին պէն կէր, մընանա տը՝ռնա, մինչը՝վ ճաշը իփիմ* (Բ):

- Մընանավ ապըրէլ - Կիսաքաղց ապրել: *Քանսիբ մարթ ա Ղուլգ'ասը, մընանավ ա ապըրում* (Բ):

ՄԸՆԱՑԱԾ *(գրբ. մնացած (մնացորդ)* - *ած., գ.* Մյուս, մյուսները: *Մընացած խօխէքը վազ ըն տամ խուխէն հօրը-մօրը դույուղ անում* (ՆԱԲ, 123):

ՄԸՆԱՔՕՆ - *գ.* Շերամի առաջին քունը: *Մընաքօնը կարճ ա ինում* (Բ):

ՄԸՆԳ'ԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՆԷԼ[2]:

ՄԸՆԳԱԿ - *տե՛ս* ՄԸՆԴԷԿ:

ՄԸՆԳԱԿԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՆԴԷԿԷԼ:

ՄԸՆԳԱԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՆԴԷԿՎԷԼ:

ՄԸՆԴԷԿ/ՄԸՆԳԱԿ/ՄԻՆԴԸ՝Կ - *գ.* Բամբակե կամ բրդե միջադիր ունեցող կտորի կար: *Յուրդանէն մընդէկը քանդվալ ա* (Բ):

ՄԸՆԴԷԿԷԼ/ՄԸՆԳԱԿԷԼ/ՄԻՆԴԸ՝ԿԷԼ/ՄԸՆԴԷԿԻԼ - *նբ.* Կտորի երկու շերտերի միջեւ բամբակե կամ բրդե միջադիր դնելով՝ կարել: *Դօշակը մընդէկում ա, տամ քըվօրը* (Ջ):

ՄԸՆԴԷԿԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՆԴԷԿԷԼ:

ՄԸՆԴԷԿՎԷԼ/ՄԸՆԴԱԿՎԷԼ/ՄԻՆԴԸ՝ԿՎԷԼ/ՄԸՆԴԷԿՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԸՆԴԷԿԷԼ-ի:

ՄԸՆԴԷԿՎԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՆԴԷԿՎԷԼ:

ՄԸՆԴԸՐ-ՄԱՆԴԸՐ/ՄԸՆԴԸՐ-ՄԸՆԴՈՒՐ/ՄԱՆԴԸՐ-ՄՈՒՆԴԸՐ/ՄԱՆԴԸՐ-ՄՈՒՆՋՈՒՐ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԱ-ՄՈՒՐԴԱ:

ՄԸՆԴԸՐ-ՄԸՆԴՈՒՐ - *տե՛ս* ՄԸՆԴԸՐ-ՄԱՆԴԸՐ:

ՄԸՆԴԻԼԿԱՊԷ - *տե՛ս* ԽԸՄԲԸՐԿԱՏՈՒ:

ՄԸՆԷԼ[1] - *տե՛ս* ՄԸՆՆԷԼ:

ՄԸՆԷԼ[2]/ՄԸՆԳ'ԷԼ/ՄԻՆԷԼ/ՄԻՆԳ'ԷԼ - *մ.* 1. Հանկարծ, անսպասելիորեն: *Մին էլ ա տը՝սնըմ, վը՝ր կընէգ'ը մը՝ռած տը՝դան յէր կացավ* (ՀԺՀ, V, 65): 2. Մի անգամ եւս, մի անգամ էլ, նորից: *Մին քանէ վըխտանը յէտը մընէլ ա կ'ամ, թաքավէրը մընէլ ա տէսը-տէնը տաս, հըդէ տինիս* (ՀԺՀ, V, 297): 3. *շ.* Նաեւ, եւ: *Էտ օխտը ախպօրցը նըստա էրկունէն անը-մընն ա մէգ հըսալ՝ Հակուփէն, մին էլ Խալափէն* (ԱԱ, 19):

- Մընէլ տարէ լիւսանա - Հաջորդ անգամ՝ տարի: *Մարթը ասմա.- Մընէլ տարէ լիւսանա, յը՝ս էլ ըտըրա նըհը՝տ հըրկըշվէ կօրծ չըմ փըռնէլ, բօլ ա հիշկան խանփվալ ըմ* (Ջ):

ՄԸՆԷՆ(Ն)Ի *(ռուս. мнение)* - *գ.* Կարծիք, տեսակետ: *... Թակըմ ըն, քըշըմ, չիւն շատ ըն արթմիշ ըրալ, հինչ զըրիւցում ասիս, հիւրանց մընէնին տամ* ըն (ՋՏ, Ա, 75):

ՄԸՆԷՇԱԿ/ՄԻՆԷՇԱԿ/ՄԻՐԷՇԱԿ/ՄԱՆԻՇԱԿ *(գրբ. մանուշակ)* - *գ.* Մանուշակազգիների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս, մանուշակ: *Էտ ախճիգ'ը էտ պառավ մարթին մին քանի փօնջ մանիշակ ա տամ...* (ՀԺՀ, V, 45):

ՄԸՆԸԹԱՆՈՒՑ - 1. Մեկ ռուբլի արժողությամբ դրամ: *Անուշ աքէրը մին ճուրդօտած մընըթանուց օնար, տա վէշ մին տը՝ղ էլ տը՝ղ չար ընցընէս* (ՅԲ, 350): *ած.* 2. Մեկ ռուբլու արժողություն ունեցող: *Իլած-չիլածը մին մանէթ ա ինում, սաղ բազարը շօռ ա կ'ամ, մընըթանուց պէն չի քըթէնում, թա ինք' օնէ* (Ջ): 3. *փխբ.* Էժանագին, անարժեք: *Մընըթանուց մըսան կարէլ չըս լ'ավ խըրաված անիս* (Բ):

- Մընըթանուց շինիլ - Հեղինակազրկել, խայտառակել: *Կընէգ'ը մարթին մընըթանուց ա շինալ* (Բ):

- Մընըթանուց տը՝ռնալ - Հեղինակազրկվել, խայտառակվել: *Էտ կ'ուղութունանը յը՝տը Սէտրակը մընըթանուց տը՝ռավ* (Բ):

ՄԸՆԸՄԱՆԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մընըմանի անէլ - 1. *տե՛ս* Հըրցըփօրց անէլ: 2. Բծախնդրություն անել: *Մընիմանի անօղ մարթին անա զանիլանս տանում ա* (Բ):

ՄԸՆԸՄԸՆԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մընըմընի անէլ - 1. Ցածր ձայնով՝ քթի տակ խոսել: *Հինչ ը՞ս մընըմընի անում, պէցիւր խօսէ* (Բ): 2. Քրթմնջալ, քթի տակ փնթփնթալ: *Հարթնէրը պար ըն կ'ամ, ըսկէսուրը էլ մընըմընի յա անում* (Ջ):

ՄԸՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. մնացուցանեմ (թողնել, որ մնա, պահել)* - *նբ. եւ պբ.* ՄԸՆԱԼ (8)-ի:

ՄԸՆԹ(Ը)ՌՈՒԾ - *տե՛ս* ՄՈՒՆԹ(Ը)ՌՈՒԾ:

ՄԸՆԹՈՒՌՈՒԾ - *տե՛ս* ՄՈՒՆԹ(Ը)ՌՈՒԾ:

ՄԸՆԻԾԱԿԻ/ՄԻՆԸԾԱԿԻ/ՄԻՐԸԾԱԿԻ - *ած.* Մանուշակագույն: *Մանէն մընիշակի շօրէր ա կ'ը՝ցալ* (Բ):

ՄԸՆԻԾԸԿԱՎԸ՝Տ/ՄԻՆԸԾԸԿԱՎԸ՝Տ/ՄԻՐԸԾԸԿԱՎԸ՝Տ - 1. *գ.* Մանուշակի բույր: *Կարունքը վէր նի յըս մընում բաղը, մընիշըկավը՝տը քըթէտ ա թըխում* (Բ): 2. *ած.* Մանուշակի բույր ունեցող, անուշաբույր: *Մընիշըկավը՝տ դուխի յա* (Բ):

ՄԸՆՆԱԹ/ՄԻՆՆԱԹ/ՄԱ՞ԻՆՆԱԹ *(արաբ., թրք. minnet (երախտիք), պրս. minnat)* - *գ.* Արած լավությունը՝ երախտիքը երեսով տալը: *Մընանաթը փիս պէն ա* (Բ):

- Մընանաթ անէլ/կ'ալ - Արած լավությունը՝ երախտիքը երեսով տալ՝ ավե-

լորդ անգամ հիշեցնել: *Էրկու տարէ առաչ մին էծ ա տըվալ հիրըվանէն, ամմէն օր միննաթ ա ընէս* (Բ):

- Մըննաթին տական տՀւս կՀալ - Երախտիքը՝ լավությունը փոխհատուցել: *Ասում ա.- Տու ինիս, էն յըէրէ կՀաՀուտը, տըդէս ըզադէ, յըս քու մըննաթիտ տական տՀւս կըկՀամ* (Ձ):

- Մըննաթ յըէր օնէլ - Երեսով տալը հանդուրժել: *ՀաՀը ասմա.- Հօր ը՞ս մըննաթ յըէր օնում, հինչը տըվալ ա, տար յըէտ տօ, պըրծէր* (Ձ):

- Մըննաթու տակ ըղնէլ - Մեկին իրեն երեսով տալու՝ մուննաթ գալու առիթ տալ՝ պատճառ ստեղծել: *Քինամ ա բըրիգադիրին անա պարթկ յօր օնում, մըննաթու տակ ըղնում* (Ձ):

- Մըննաթու տակ թօղնէլ/քըցիլ - Մեկին լավություն անելով՝ նրան երեսով տալու՝ մուննաթ գալու առիթ՝ պատճառ ստեղծել, նրան ճնշել: *Թաքավէրը ըտի վէզիրին մըննաթու տակ ա քըցիս* (Ձ):

ՄԸՆՆԱՂԱԹ - *գ.* Մատների արանքը: *... Ծուցան ղուզղունէն ծուն տՀւս կալավ, հօփ տըվավ, ծուվէն մաչը մըննըղթէրավը ճըլըպըզտ ըրավ* (ՆԱԲ, 31):

ՄԸՆՆԱՄԱՉ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մըննամաչ անէլ - Մի բան չափելիս՝ հաշվելիս՝ կշռելիս մատերը արագ շարժելով՝ խաբել՝ գողանալ: *Առուտուրականը կըտօրը չըփէլիս կէս մէտըր մըննամաչ ա անում* (Ձ):

ՄԸՆՆԱՆՈՒՑ/ՄԸՆՆԱՆՕՑ *(գրբ. մատնոց)* - *գ.* 1. Կար անելիս միջամատին հագցվող մետաղյա պահպանակ: *Մըննանուցը քըցՀում ա, յըէտնան կարում* (Բ): 2. *փխբ.* Շատ փոքր բաժակ՝ անոթ եւն: *Ասում ա.- Էտ մըննանուցավը բի՞դի կՀինի խըմինք՝* (Ձ):

ՄԸՆՆԱՆՕՑ - *տեՀ* ՄԸՆՆԱՆՈՒՑ:

ՄԸՆՆԱՇՕՇ - *գ.* Մատի ծայրին առաջացող թարախային վերք, մատնաշունչ: *Մաննը մըննաշՕշ տըէռավ, ղէյնը վէր ընգավ* (Բ):

ՄԸՆՆԷԼ/ՄԸՆԷԼ[1]/ՄԸՏՆԷԼ *(գրբ. մտանեմ)* - *չբ. տեՀ* Նի մըն(ն)էլ: *Ուխտավէրնէն էլ չըքըչօք մըննըմ ին, մում վառըմ...* (ՋՏ, Ա, 110):

ՄԸՆՆԸԹԱՎԷՐ/ՄԻՆՆԸԹԱՎԷՐ/ՄՆԻՆՆԱԹԱՎԷՐ - *ած.* Լավությունը՝ երախտիքը երեսով տվող՝ անհարկի հիշեցնող: *ՄըննըթաՀվէր մարթին անա զՀիլՀաս տանում ա* (Բ):

ՄԸՆՆԸՀՀՇԸՎ - *գ.* Մատներով հաշվելը: *ՄըննըհՀաշըէվը ամմէնադՀուզըն ա* (Բ):

- ՄըննըհՀաշըէվ անէլ - Մատներով հաշվել: *Այան ամմէն ըրՀուգՀուն վըրցըկնէն մըննըհՀաշըէվ ա իլՀալ ընէս* (Բ):

ՄԸՆՆԸՀԱՐԷԼ - *նբ.* Մատներով տրորել՝ շոշափել՝ տնտղել: *Յարան վէր մըննըհարիս, յըէտէ կըսըղանա* (Բ):

ՄԸՆՆԸՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԸՆՆԸՀԱՐԷԼ-ի:

ՄԸՆՆԸՄԱՉԻ/ՄԸՉԸՄԱՆՆԻ - *գ.* Մանկական խաղ, երբ մեկը մի ձեռքը մյուսի մեջ ամփոփում է այնպես, որ միայն մատների ծայրերը երեւան, իսկ մյուսը պետք է գուշակի, թե որն է միջնամատը: *Խօխէնքը հըվաքվում ըն փիչին կօխկէն, մըննըմաչի խաղ անում* (Բ):

- Մըննըմաչի տալ - 1. Այդ խաղը խաղալ: *Խօխէնքը մըննըմաչի յըն տամ* (Ձ): 2. Իրար հետ արտամուսնական սիրային կապերի մեջ լինել: *Խօսրօվըն ա հիրըվանէն կընէգը մըննըմաչի յըն տամ* (Բ):

ՄԸՆՆԸՔԱՐԷ - *գ.* Մանկական խաղ, որ խաղում են հինգ մանր կլորավուն քարերով: *Մըննըքարէն ըխճըկէրքըն ըն խաղ անում* (Բ):

ՄԸՆՉԱ(Ն)Ք/ՄԸՉԱՆՔ/ՄԸՉԱՔ/ՄԸՆՉՈՒ(Ն)Ք/ՄԸՉՈՒ(Ն)Ք/ՉԱՆՔ - 1. *տեՀ* ԷՆՔԱՆ: 2. *տեՀ* ՄԻՆՉԸԷՎ: 3. *կ.* Ծավալով, մեծությամբ: *ԳՀուլՀանը ճըղուպուրու մընչանք մընծացալ ա* (Ձ):

ՄԸՆՉՈՒ(Ն)Ք - *տեՀ* ՄԸՆՉԱ(Ն)Ք:

ՄԸՆՋԷՂ(ՆԸ)/ՄԸՐԺԷՂ(ՆԸ) *(գրբ. մնջեխ)* - *գ.* Փոքր ճանճ՝ միջատ: *Մին մընջէղնը կՀամ ա, ըղնում ըրաղէն ըստաքանը* (Ձ):

ՄԸՆՈՒՏ/ՄՈՒՆՈՒՏ *(ռուս. минута, լատ. minutus)* - *գ.* 1. Որպե: *Հըրիշտըրակը թա.- Քըէգ քըսան մընուտ ժամանակ ըմ տամ...* (ՀԺՀ, VII, 206): 2. *փխբ.* Ակնթարթ: *Մընուտ էլ չի քաշՀում, էտ մարթը վէր ա ըղնում, մըէռնում* (Ձ):

ՄԸՇԱԼ(Լ)Ա - *տեՀ* ՄԱՇԱԼ(Լ)Ա[1]:

ՄԸՇԱԿ *(գրբ. մշակ)* - *գ.* Հողի աշխատավոր: *Ինիս ա, չինիս, մին մըշակ, մին հօտաղ ա ինիս, քիս ըն վար...* (ԼՂԲՔ, 384):

ՄԸՇԱԿԷԼ *(գրբ. մշակեմ)* - *տեՀ* ԲԸՋՆՈՒԼ:

ՄԸՇԱԿՎԷԼ - *տեՀ* ԲԸՋՆՈՎԻԼ:

ՄԸՇԱՌԷԼ/ՄԸՇԱՐԷԼ - *նբ.* Սղոցով կտրել, սղոցել: *Մին օրումը էտ կընէգը էտքան կէրաննէն լօխ մըշառում ա* (Ձ):

ՄԸՇԱՌՎԷԼ/ՄԸՇԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԸՇԱՌԷԼ-ի:

ՄԸՇԱՐԷԼ - *տեՀ* ՄԸՇԱՌԷԼ:

ՄԸՇԱՐՎԷԼ - *տեՀ* ՄԸՇԱՌՎԷԼ:

ՄԸՇԸՀԱՄՈՒԿ/ՄԸՇԸՀԱՆՈՒԿ/ՄԸՇՀԱՄՈՒԿ/ՄԸՇՀԱՆՈՒԿ - *գ.* Բուրավետ ծաղկի տեսակ, մշկածաղիկ: *Մէլիքին բըխճըմը մըշըհամուկ էլ ա իլՀալ* (Ձ):

ՄԸՇԸՀԱՆՈՒԿ - *տեՀ* ՄԸՇԸՀԱՄՈՒԿ:

ՄԸՇԸՂՈՒԼ/ՄՈՒՇՈՒՂՈՒԼ - *գ.* Մկնանման կենդանի: *Մըշըղուլը մուկնէն անա մըէծ ա ինՀում* (Բ):

ՄԸՇԸՌԱՔԱԾ/ՄԸՇԸՐԱՔԱԾ - *ած.* Սղոցով կտրած՝ քաշած: *Մըշըռաքաշ տըխտըկնէն շըլակում ա, քՀինամ* (Ձ):

ՄԸՇԸՐԱՔԱԾ - *տեՀ* ՄԸՇԸՌԱՔԱԾ:

ՄԸՇԿԱԾՈՒ - *գ.* Դեռեւս լրիվ չձեւավորված՝ կեղեւը փափուկ ձու: *Մին օր էլ էտ հավը մին մըշկաածՀու վա ածում* (Ձ):

- ՄըշկաածՀու վէր քըցիլ - 1. Հիվանդ լինել (հավերի մասին): *Հավէրը մըշկաածՀու վըն վէր քըցՀում, հարկավէր ա մըրթստած* (Բ): 2. *փխբ.* Խիստ վախենալ: *Արչը վէր կՀօռռում ա, Սարօն մըշկաածՀու վա վէր քըցՀում* (Բ):

ՄԸՇԿԱՀՕՌ - 1. *գ.* Ողնաշար: *Մըշկահօռըս ցավում ա* (Բ): *ած.* 2. Մեջքը կոտրած: *Կամ ըն, տըէսնում մին մըշկահօռ էշ ըտըէղ պարանց ընգած* (Ձ): 3. Մեջքը ճկած՝ կորացած, կորամեջք: *Մըշկահօռ մարթ ա Ինդրի դային, էնքան կօրծ ա ըրալ, մաշկը կըռացալ ա* (Բ):

- Մըշկահօռ անէլ - 1. Ողնաշարը ջարդել: *Չօբանը մըհակավը թըխում ա, կՀուլին մըշկահօռ անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Խիստ չարչարել՝ տանջել: *ՀաՀը տըղէն տարավ հՀնձ, մըշկահօռ ըրավ* (Ձ):

- Մըշկահոռ ինիլ/տըէռնալ - 1. Ողնաշարը ջարդվել: *Ըտի մըշկահօռ իլՀած՝ վէր ա ըղնում, մինը ինՀում չի, թա պիցըրցընէ* (Ձ): 2. *փխբ.* Խիստ չարչարվել՝ տանջվել: *Էնքան մըշկահօռ ա ինՀում, փուլ ըշխադում, տըղան լօխ տանում ա ցըրըէվ տամ* (Բ):

ՄԸՇԿԱՊԷՆԴ/ՄԸՇԿԸՊԷՆԴ - *ած.* *տեՀ* Մաշկը պէնդ:

ՄԸՇԿԱՑԱՎ - *գ.* Մեջքի ցավ: *Մըշկացավը մարթին կըլիցըցընէ* (Բ):

ՄԸՇԿԸԹՕՌԷԼ - *չբ.* Չորանալ (վերքը): *Յարան մըշկըթօռալ ա* (ՆԱԲ, III, 363):

ՄԸՇԿԸԿԱՊԷ - *գ.* Մեջքին կապելու լայն գոտի: *Ապան միշտ մըշկըկապէ յա իլՀալ կըպէլիս* (Բ):

ՄԸՇԿԸԿԸԼՕԼԷ - *ած.* Նիհար եւ կորամեջք: *Մըշկըկըլօլէ մարթ ա Սիրօժ դային* (Բ):

ՄԸՇԿԸԿՈՒՏՈՒՐ/ՄԸՇԿԸԿՕՏՈՒՐ - *տեՀ* ՄԸՇԿԱՀՕՌ (2, 3):

ՄԸՇԿԸԿՕՏՈՒՐ - *տեՀ* ՄԸՇԿԸԿՈՒՏՈՒՐ:

ՄԸՇԿԸՀԱՆ - *ած.* 1. Մաշկը՝ կաշին՝ մորթը քերթված՝ պոկված՝ հանած: *Մին էլ ա տըէսնում մին մըշկըհան խօզ՝ ծառէն տակէն* (Ձ): 2. *տեՀ* ՄԸՇԿԱՀՕՌ (2):

- Մըշկըհան անէլ - 1. *տեՀ* ՄԱՇԿԷԼ: 2. *տեՀ* Մըշկահօռ անէլ:

- Մըշկըհան ինիլ/տըէռնալ - 1. *տեՀ* ՄԱՇԿԸՎԷԼ: 2. *տեՀ* Մըշկահօռ ինիլ:

ՄԸՇԿԸՀՕՌԷ - *գ.* Խաղատեսակ,

երբ, մեջք մեջքի կանգնելով, իրար թեւերից բռնում եւ բարձրացնում-իջեցնում են: *Ըտըրանք տ՚ուս ըն կ՚ամ, ըսքըսում մը՛շկըհոռէ տալը* (Ձ):

ՄԸԾԿԸՊԷՆԴ - *տե՛ս* ՄԸԾԿԱՊԷՆԴ:

ՄԸԾԿԸՊԷՐԱԿ - *ած.* Նուրբ մեջք՝ կազմվածք ունեցող: *Էտ չուբանէն էլ մին ղ՚աշ՚անգ՚, մը՛շկըպէրակ ախճիգ՚ ա ինիս* (Ձ):

ՄԸԾԿԸՊՈՒԼԻԳ՚ - *տե՛ս* ԲԱՆԳԱ (2): *Վէր տանան մինը հիվընդընալիս ա իլա՚ն, այան մաշկէն մը՛շկըպուլիգ՚ ա քըցա՚ն* (Բ):

ՄԸԾՀԱՄՈՒԿ - *տե՛ս* ՄԸԾԸՀԱՄՈՒԿ:

ՄԸԾՀԱՆՈՒԿ - *տե՛ս* ՄԸԾԸՀԱՄՈՒԿ:

ՄԸԾՄԸԾԱԼ - *չբ.* 1. Քթով շունչ քաշելիս կամ արտաշնչելիս օդի մղումը լսելի դարձնել: *Հինչ ը՞ս մը՛շմը՛շամ, կարում չը՞ս հա՚նդա՚ռդ նա՚փա՚ս քաշիս* (Բ): 2. Քթով շնչելով՝ հանդարտ քնել: *Կամ ա, տը՛սնում՝ խօխան, աշկէրը կապած, մը՛շմը՛շամ ա* (Ձ): 3. Մշմշոցով կաթ ծծել: *Խուխէն մը՛շմը՛շալան մօրը քը՛փը կ՚ամ ա, ճէլլի-ճէլլի ծէծ ա տամ* (Ձ):

ՄԸԾՄԸԾԱԼԻ - *մ.* Մշմշալով, մշմշոց արձակելով: *... Տը՛սնըմ ըն՝ խօխան մը՛շմը՛շալի քօն իլա՚ծ, օխծըն էլ պըտըռ-պատառ ըրած* (ՀԺՀ, V, 81):

ՄԸԾՄԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ - *չբ.* Մշմշալու ձայն հանել: *Խըրէգ՚ մը՛շմը՛շցըրու՚ն* (Բ):

ՄԸԾՄԸԾՕՆ - *գ.* Մշմշալը, մշմշացնելը, մշմշալու՝ մշմշացնելու ձայնը: *Խուխէն մը՛շմը՛շօնը կօխկէ ութաղան ըսկանվում ա* (Ձ):

ՄԸԾՄԸԾՕՑ - *տե՛ս* ՄԸԾՄԸԾՕՆ:

ՄԸԾԾԱԼ - *տե՛ս* ՄԸԾՄԸԾԱԼ:

ՄԸԾԾԱԼԻ - *տե՛ս* ՄԸԾՄԸԾԱԼԻ:

ՄԸԾԾԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԾՄԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԸԾԾՕՆ - *տե՛ս* ՄԸԾՄԸԾՕՆ:

ՄԸԾԾՕՑ - *տե՛ս* ՄԸԾՄԸԾՕՆ:

ՄԸԾՌԷԼ/ՄԸԾՐԷԼ - *նբ.* Սղոցով խազել՝ հետք անել սղոցելու համար: *Կ՚էրանը մը՛շռում ա, յը՛տնան մը՛շառում* (Ձ):

ՄԸԾՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՄԻԾՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Մ՚ԱԾՎԻԼ (2)-ի:

ՄԸԾՏԱԿ - *տե՛ս* ՓԱՓԱԾ (2):

ՄԸԾՏԱԿԱՆ/ՄԻԾՏԱԿԱՆ *(գրբ. մշտական)* - *մ.* Հավերժորեն, մշտապես, շարունակ: *Մին կընէգ՚ ու մի մարթ մը՛շտական կըռվու մաչ ըն իլա՚ն* (ԲՀԲ- 58):

ՄԸԾՏԸԼԷՂ - *տե՛ս* ՄԸԾՏԸԼԸ՚Ղ:

ՄԸԾՏԸԼԸ՚ՂՈՒ/ՄԸԾՏԸԼԷՂ *(թրք. muštulik)* - *գ.* Ուրախ լուր բերողին տրվող նվեր կամ դրամ: *Վազ տալավ կ՚ամ ա, թա.- Մը՛շտըլը՛ղըս տօ՛, ծէր կավը ծընալ ա* (Ձ):

- Մը՛շտըլը՛ղը չ՚ա՚ժիլ (մինին) - Մազ՚ը չ՚ա՚ժիլ (մինին):

ՄԸԾՏԸԼԷՂԻ - *տե՛ս* ՄԸԾՏԸԼԸ՚ՂԻ:

ՄԸԾՏԸԼԸ՚ՂԻ/ՄԸԾՏԸԼԷՂԻ - *գ.* Ուրախ լուր բերող անձ: *Մէհէտ էտ կավը նըստած օգում ա, թա՚ ծընէ, մին մը՛շտըլէղի յա կ՚ամ, թա.- Կընէգ՚ըտ մին տըղա յա պէրալ* (ՀԺՀ, V, 540):

ՄԸԾՏՈՒԿ/ՄՈՒԾՏՈՒԿ *(ռուս. мундштук, գերմ. Mundstuck)* - *գ.* Փայտից կամ այլ նյութից սարքած՝ երկայնակի ծակած ձող, որի մի ծայրին հագցնում են ծխախոտը եւ ծխում, ծխափող: *Գիշի ապան պապռոզը մը՛շտուկավ ա իլա՚ն քը՛շիս* (Բ):

ՄԸԾՈՒԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԾՈՒԷԼ:

ՄԸԾՈՒԾԻ - *ած.* Մշուշով պատած, մշուշոտ: *Ըսօր մը՛շուշի հավա յա* (Բ):

ՄԸՉԱԼԻ - *ած.* Միջուկը շատ, հաստ միջուկ ունեցող (գաթա, ձմերուկ եւն): *Այան էզգա՚նան մը՛չալի ք՚ա՚թա՚ յա իլա՚ն թըխէս* (Բ):

ՄԸՉԱԼԻ՚Ծ - *գ.* Սայլի երկար տափակավուն ձողը՝ լուծը: *Մը՛չալի՚ուծը կօտըրում ա, արաբաչին մընամ ա մ՚ա՚թա՚ն* (Ձ):

ՄԸՉԱՄԱՐԹ - *գ. տե՛ս* Մաչի մարթ:

ՄԸՉԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՄԸՉԸՀԱՆՈՒԿ:

ՄԸՉԱՆՔ - *տե՛ս* ՄԸՆՉԱ(Ն)Ք:

ՄԸՉԱՎՈՒՐ - *ած., գ.* Ծայրերը գունավոր, իսկ մնացածը սպիտակ (գուլպա): *Մին դաշ՚ա՚նգ՚ մը՛չավուր գ՚ի՚ալբա՚ յա կ՚օրծում, տամ թօռնանը* (Ձ):

ՄԸՉԱՑՈՒ - *ած., գ.* Միջելու՝ որպես միջադիր տեղադրելու՝ մեջը լցնելու համար հարմար (նյութ): *Յուրղանէն ամ-մէնալ՚ավ մը՛չացուն պ՚ուրթը՚ն ա* (Բ):

ՄԸՉԱՔ - *տե՛ս* ՄԸՆՉԱ(Ն)Ք:

ՄԸՉԸԿԱ՚ԼԻԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՄԸԿԱ՚ԼԻԼ:

ՄԸՉԸՀԱՆՈՒԿ - *գ.* Տարեց կանանց գլխազարդի կենտրոնում դրված ոսկեդրամ: *Ճըկըտընուցէն մը՛չըհանուկը պուք ա տամ, տամ ըտրրան* (Ձ):

ՄԸՉԸՄԱՆՆԻ - *տե՛ս* ՄԸՆՆԸՄԱՉԻ:

ՄԸՉԸՄԱՉ - *տե՛ս* ՄԻՆԸՄԱՉ:

ՄԸՉԸՔԱՆԴԻ - *ած.* Խառնակություն գցող, խառնակիչ: *Լօխ ըն գ՚ի՚ղդ՚ում, վէր Ղըրղանց Սիրօժէն կընէգ՚ը մը՛չըքանդի յա* (Բ):

ՄԸՉՈՒ(Ն)Ք - *տե՛ս* ՄԸՆՉԱ(Ն)Ք:

ՄԸՋԱԼ/ՄԱՋԱԼ *(թրք. mačal)* - *գ.* 1. Ժամանակ, պահ: *Հ՚ա՚մին էտ թուբունը քըսօր մը՛ջալին Վանուն փօղ տարավ...* (ՋՏ, Ա, 90): 2. Մի բան անելու հնարավորություն՝ հարմար պահ՝ միջոց: *... Ըսէս ա.- Մա՚մա, մէր վարժաբէղը շատ տ՚ա՚ս ա տըվալ, մը՛ջալ չօնիք՚* (ՀԺՀ, V, 473):

- Մը՛ջալ անէլ/տը՛ռնալ - Դադար առնել, հանգստանալ: *Ղէ հըսած տանձ, տ՚ուզնը, մաջալ տէռած հէյվան, յըրան ըն տըռնաս, հանց օտէս, վէր մինը էլ չընն թուղէս* (ՀԺՀ, V, 549):

- Մը՛ջալ տալ - Հնարավորություն՝ հարմար պահ՝ միջոց ընձեռել: *Աջալը յը՛կավ, մը՛ջալ չըտըվավ* (ԱԲԲ, 19):

ՄԸՋԱՎԱՐ - *գ.* Կենտրոնական հոդամաս՝ վարելահող: *Մը՛ջավարը վարում ըն, յը՛տ տը՛ռնում* (Ձ):

ՄԸՋԸՎԷՐ - *տե՛ս* ՄԻՋԸՎԷՐ:

ՄԸՋԻ - *տե՛ս* ՄԻՋԻ:

ՄԸՌԱԹԱՂ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԱԹԱՂ:

ՄԸՌԱ՚Ծ/ՄԸՌԷՆՋ *(հ.ե. *mōrs-)* - *գ.* Մշուշ, մառախուղ: *Մը՛ռա՚ծը հա՚նդէրը ծասկալ ա* (Բ):

ՄԸՌԱԿՕԽ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԱԿՕԽ:

ՄԸՌԱՀԱՑ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԱՀԱՑ:

ՄԸՌԱՃԻ՚ՒՐ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԱՃԻ՚ՒՐ:

ՄԸՌԱՄԸՌ - *տե՛ս* Մ՚ԱՌՄ՚ԱՌ:

ՄԸՌԱՄՕԾ - 1. *գ.* Մոշի՝ մոշենու տեսակ, որի պտուղները ավելի խոշոր են եւ կարծես պատված են մառով՝ մշուշով: *Մէր բաղէրը մը՛ռըմօշավ լիգ՚ըն ա* (Բ): 2. *փխբ. ած., գ.* Նուրբ, փափուկ (բան): *Մը՛ռամօշ հաց ա, լ՚ըհա տըղա յըս՝ կէր* (Բ):

- Մը՛ռամօշ շինիլ - Հնազանդեցնել, խեղճացնել, մեղմացնել: *Տըղան էտ կը՛տաղած ծիյին էնքան քը՛շի՚ում ա, մը՛ռամօշ ա շինի՚ում* (Ձ):

- Մը՛ռամօշ տը՛ռնալ - Հնազանդվել, խեղճանալ, մեղմանալ: *Վէր մին էրկու հէտ տըրրքցընէս ա, դէվը մը՛ռամօշ ա տըռնաս* (Ձ):

ՄԸՌԱՎ - *գ.* Լեռ Ղարաբաղում:

- Մը՛ռավա լաշը կըկըղէլ - Գարունը բացվել: *Վար Մը՛ռավա լաշը կըկը՛ղում ա, ժողովուրթը ուրխանում ըն* (Բ):

ՄԸՌԱՎԸ՚Տ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԱՎԸ՚Տ:

ՄԸՌԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԱՏԱՐ:

ՄԸՌԱՏՕՆ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԱՏՕՆ:

ՄԸՌԱՓԱՑ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԱՓԱՑ:

ՄԸՌԱՔԱԾ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԱՔԱԾ:

ՄԸՌԷՆՋ - *տե՛ս* ՄԸՌԱ՚Ծ:

ՄԸՌԸԳՈՒՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԳՈՒՆԷԼ:

ՄԸՌԸՋ(Վ)ԻԼ/ՄԸՌԸԺ(Վ)ԻԼ - *չբ.* 1. Մթագնել, ամպել: *Յէրգ՚ինք՚ը մը՛ռըզվա՚ն ա* (Բ): 2. *փխբ.* Խոժոռվել, մռայլվել: *Խանը էտ վէր տը՛սնում ա, մը՛ռըզ՚ում ա* (Ձ):

ՄԸՌԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ/ՄԸՌԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *պբ.* ՄԸՌԸՋ(Վ)ԻԼ-ի: 2. *նբ.* Հայացքը՝ դեմքը՝ աչքերը խոժոռ դարձնել, խոժոռ արտահայտություն տալ: *Հ՚ա՚ղը կը՛զնը-վում ա, իրը՛սը մը՛ռըզցընում, թախտէն յըրա նըստում* (Ձ):

ՄԸՌԸԹԱՂԷ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԹԱՂԷ:

ՄԸՌԸԺ(Վ)ԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՌԸՋ(Վ)ԻԼ:

ՄԸՌԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՌԸՋՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ՄԸՌԸԼԱԹԱՂ/ՄԸՌԱԹԱՂ - *գ.* Հուղարկավորություն, մեռելի թաղում: *Կը՛ռվէն վախտը հանց օր ա իլա՚ն, մը՛ռըլաթաղը՚ն էլ չընք կը՛ը՛ցալ կարքէն անինք՚* (Բ):

ՄԸՌԸԼԱԿՕԽ/ՄԸՌԱԿՕԽ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մըռըլակօխ ինիլ/տը՝ռնալ - Նույն ընտանիքից՝ գերդաստանից՝ գյուղից եւն իրար հետեւից շատ մարդ մեռնել: *Չումէն վախտը Պիլիթանուցը մըռըլակօխ ա տը՝ռալ* (Բ):

ՄԸՌԸԼԱՀԱՑ/ՄԸՌԱՀԱՑ - *տե՛ս* ԲԱԴԱՐԱՆՔ:

ՄԸՌԸԼԱԾՈՒՐ/ՄԸՌԱԾՈՒՐ - *գ.* Մեռելին լողացնելու ջուր: *Մըռըլաճուրը ցօրտ-ցօրտ բիդի ինի* (Բ):

ՄԸՌԸԼԱՎԸ՝Տ/ՄԸՌԱՎԸ՝Տ - *գ.* Նեխվող մեռելի հոտ: *Վէր ըսքըսէս ա մըռըլավը՝տ կ'ելը, տընէս ըն թըղէս* (Ձ):

ՄԸՌԸԼԱՏԱՐ/ՄԸՌԱՏԱՐ - *գ.* Մեռելի տերը, նա, որին պատկանում է մեռելը: *Մըռըլատարը աշկէն տակավը յիշիս ա, տը՝սնա՝հու վա կ'աս, հու վա ք'իս* (Ձ):

ՄԸՌԸԼԱՏՕՆ/ՄԸՌԱՏՕՆ - *գ.* Այն տունը, որտեղ մարդ է մեռել, որտեղ գտնվում է մեռելը: ... *Կամ ա մըռըլատօնը, թա.- Լօխ տը՝ղընն ա...* (ԱԱ, 87):

ՄԸՌԸԼԱՓԱՅ/ՄԸՌԱՓԱՅ - *գ.* Մահացած մարդու բաժին: *Այան տասսը մանէթ ղըրաղ ա տինում, թա.- Էս էլ մըռըլափայըն ա, տէս-տէն ինք' կօնիք', տանիք' հանգ'իստը* (Ձ):

ՄԸՌԸԼԱՔԱԾ/ՄԸՌԱՔԱԾ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼՔԸՇՕԹՈՒՆ:

ՄԸՌԸԼԳՈՒՆԷԼ/ՄԸՌԸԳՈՒՆԷԼ - *չբ.* Մեռելի գույն ստանալ, սփրթնել, գունատվել: *Վանին արչին վէր տը՝սնում ա, մըռըլգունում ա* (Ձ):

ՄԸՌԸԼԹԱՂԷ/ՄԸՌԸԹԱՂԷ - *ած., գ.* Մեռել թաղող՝ հուղարկավորող: *Արտաշըն ա Նիկօլը չումէն վախտը մըռըլթաղէ յըն իլալ, ամմա հ'ուրանք չուման ընգալ չըն* (Բ):

ՄԸՌԸԼԿԱԽԷԼ/ՄԸՌԸԿԱԽԷԼ - *չբ.* Հիվանդ՝ մահամերձ լինել: ... *Տու էլ աշկէս լալ չըս ըրված, հէտ ըս մըռըլկախած...* (ՀԺՀ, VI, 186):

ՄԸՌԸԼՔԸՇԱՏԸ՝Ղ/ՄԸՌԸՔԸՇԱՏԸ՝Ղ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼՔԸՇՕԹՈՒՆ:

ՄԸՌԸԼՔԸՇՕԹՈՒՆ/ՄԸՌԸՔԸՇՕԹՈՒՆ - *գ.* Մեռելներին՝ հանգուցյալներին հայհոյելը: *Ըտըրանք վէր մըռըլքըշօթունը ըսքըսէս ըն, Մընասանց Կարօն էլ տէմ չի կընաս, մուտընաս ա* (Ձ):

- Մըռըլքըշօթուն անէլ - Մեռելներին՝ հանգուցյալներին հայհոյել: ... *Էլ օր չի անց կէնըմ, վէր ղըլըցէք մըռըքըշօթուն չանին...* (ՋՏ, Ա, 38):

- Մըռըլքըշօթուն տը՝ռնալ - Անեծքի՝ հայհոյանքի թիրախ դառնալ: *Մարօն հիրըվանէն բուստանան կ'ուղօթուն ըրավ, մըռըլքըշօթուն տը՝ռավ...* (Բ):

ՄԸՌԸԽ/ՄԸՐԸԽ - *տե՛ս* ՄԸՌՕՋ:

ՄԸՌԸԽԷԼ/ՄԸՐԸԽԷԼ - *չբ.* 1. Մառախուղով պատվել: *Աշխարքըս մըռըխալ ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՄԸՌԸՋ(Վ)ԻԼ: 3. *փխբ.* Խիտ, անանցանելի դառնալ, փթթել: *Բօստանը մըռըխալ ա* (Բ):

ՄԸՌԸԽԿԸՎԷԼ/ՄԸՐԸԽԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԽԷԼ:

ՄԸՌԸԿԱԽԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԿԱԽԷԼ:

ՄԸՌԸՆՉԱԼ *(գրբ. մռնչամ)* - *չբ.* Մռնչյուն արձակել: *Քավթառ դ'ընը էլ հըլա՛ ըստէղ մըռընչում ա, ըստակալ չի* (Ձ):

ՄԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՌՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԸՌԸՔԸՇԱՏԸ՝Ղ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼՔԸՇԱՏԸ՝Ղ:

ՄԸՌԸՔԸՇՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼՔԸՇՕԹՈՒՆ:

ՄԸՌԼԸՆԳԱԼ - *չբ.* Խուլ՝ անորոշ ձայն հանել: *Օշափը մէհէտ էլ ա մըռլընգամ, վէր ըղնում* (Ձ):

ՄԸՌՄԸՌԱԼ *(գրբ. մռմռամ)* - *չբ.* 1. Մռլտալ, մռմռոց հանել: ...*Առաչը շըլ'ր ա ածում, շօնը մըռմըռալավ ըսկըսում ա օտէլը* (ՆԼՂԺԲ, 99): 2. Քթի տակից անորոշ ձայներ հանել, քրթմնջալ: *Մարթը քըթէն տակէն մըռմըռալավ կ'ամ ա տօն* (ՆԱԲ, 55):

ՄԸՌՄԸՌԱՆ - *ած., գ.* Շատ մռռացող (շուն, կատու): *Մըռմըռան շօն ա ինի՛ում Մէլիք'ին շօնը* (Ձ):

ՄԸՌՄԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *պբ.* ՄԸՌՄԸՌԱԼ-ի: 2. *տե՛ս* ՄԸՌՄԸՌԱԼ:

ՄԸՌՄԸՌՕՆ *(գրբ. մռմռումն)* - *գ.* Մռմռալը, մռմռալու ձայնը: *Շանը մըռմըռօնը ըսկանում ա, տի՛ուս կ'ամ* (Ձ):

- Մըռմըռօնը յը՝ր ինիլ - Առույգ՝ կայտառ լինել: *Թէվան ամին կօզի ութասուն տիրը՝կան ա, ամմա հալա՛ մըռմըռօնը յը՝ր ա ինի՛ում* (Բ):

ՄԸՌՄԸՌՕՑ - *տե՛ս* ՄԸՌՄԸՌՕՆ:

ՄԸՌՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՄԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՄԸ՝ՌՆԷԼ-ի:

ՄԸՌՌԱԼ - *տե՛ս* ՄԸՌՄԸՌԱԼ:

ՄԸՌՌԱՆ - *տե՛ս* ՄԸՌՄԸՌԱՆ:

ՄԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՌՄԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԸՌՌՕՆ - *տե՛ս* ՄԸՌՄԸՌՕՆ:

ՄԸՌՌՕՑ - *տե՛ս* ՄԸՌՄԸՌՕՆ:

ՄԸՌՈՒՆՉ-ՄԸՌՈՒՆՉ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մըռունչ-մըռունչ կ'ալ - Ցավից անընդհատ մռնչալ՝ գոռալ: ... *Նանը նըստում ար, յէր կէնում, դուդան տափէն քըսում, մըռունչ-մըռունչ կամ* (ԼՂԲՔ, 268):

ՄԸՌՕՋ/ՄԸՌՕԺ - *ած.* Մռայլ, խոժոռ, խոժոռադեմ: *Մըռ'զ մարթին անա գ'ալ'ս տարած ա* (Բ):

ՄԸՌՕԺ - *տե՛ս* ՄԸՌՕՋ:

ՄԸՍԱԼԻ *(գրբ. մսալի)* - *ած.* 1. Միս ունեցող, միսը շատ: *Հէյվանը բիդի կօրմիտ անիս, վէր մըսալի ինի* (Բ): 2. *փխբ.* Ուտելու նյութը՝ մասը շատ: *Էրկու մըսալի խընձ'ր ա օտում* (Ձ):

ՄԸՍԱԿԷՐ *(գրբ. մսակեր)* - *ած.* 1. Միս ուտող, հիմնականում մսով սնվող: *Խօզ'ը մըսակէր չի, ամմա վէր տի՛ուզն ա ինի՛ում, մէս էլ ա օտում* (Բ): 2. Գիշատիչ, գիշակեր: *Արծիվը հըրամանք ա տամ՝ դարավուլ քաշի, հանցու քըշանա մըսակէր դուշէրը հըվաքվէն, ք'էփ անէն* (ԱԱ, 60):

ՄԸՍԱՀԱ՛ՐՓ - *ած.* Շատ միս ուտելուց գազազած: *Էտ չուբանէն մին մըսահա՛րփ շօն ա ինի՛ում* (Ձ):

ՄԸՍԱԾՈՒՐ - *գ.* Եփած մսի ջուր, արգանակ: *Մէսը իփի՛ում ա, մսաճ՛ուրը տամ շանը* (Ձ):

ՄԸՍԱՎԸ՝Տ - *գ.* Մսի հոտ: *Մըսան բիդի մըսավը՝տ կ'ա, վէչ թա շընավը՝տ* (Բ):

ՄԸՍԱՏՈՒ - *ած.* Սնանդի համար միս տվող, իբրեւ մսացու՝ պահվող՝ բուծվող: *Մըսատու կավը կաթնը խըրէգ' կըտա* (Բ):

ՄԸՍԱՑՈՒ(Կ) - *ած., գ.* Մորթելու համար պահված՝ խնամված (անասուն): *Մըսացուն մօրթում ըն, դավուրմա շինում* (Ձ):

ՄԸՍԷ - *ած.* Մսից պատրաստված: *Մըսէ խ'ր'ա՛գ' բիդի օտիս, վէր կարիս քար քանդիս* (Բ):

- Մըսէ քըլլան - *ծնկ.* Պահապան շուն: *Չօբանը ասում ա.- Մին մըսէ քըլլան տօ, էրկու վը՝խճար տամ* (Ձ):

ՄԸՍԸ՝ՂԱՆ *(գրբ. մսեղեն (մսե, մարմնավոր)* - *գ., հվք.* Մսից պատրաստված ուտելեղեններ՝ մթերքներ: *Ք'ինամ ա բազարը, բօլ-բօլ մըսը՝ղան ինք' օնում, պիրում տօն* (Ձ):

ՄԸՍԸԹԱԿԷ - *գ.* Միս ծեծելու հարմարանք: *Ղըլըցէք' ք'ա՛ւվթա՛ն շատ ըն իլա՛լ սիրիլիս, ըտըրա հը՝տէ էլ ամմէն տան մըսըթակէ յա իլալ* (Ձ):

ՄԸՍԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* Խիստ մսոտ դառնալ, չաղանալ: *Խօզ'էրը կաղէնը օտում ըն, մըսըկա՛լ'ում* (Բ):

ՄԸՍԸՀԱՆ - *ած.* Միսը վրայից հանած: *Էրկու մըսըհան վը՝սկըռ ա ինք' օնում, պիրում տօն* (Ձ):

- Մըսըհան անէլ - Միսը վրայից հանել: *Հէրէն մըսըհան ա անում, վըսկըռնէն էլ տամ շանը* (Բ):

ՄԸՍԸՀԱՆԷ *(գրբ. մսահան)* - *գ.* Միսը ամանից հանելու հարմարանք, մեծ պատառաքաղ: *Աշպազը մըսըհանէն յօր ա օնում, կատվէն հը՝տան ըղնում* (Ձ):

ՄԸՍԸՄԸ - *տե՛ս* ՄԸՍՈՒՄԸ:

ՄԸՍԸՄՕՐԹԷ - *տե՛ս* ՄԷՍ-ՄՕՐԹԷ:

ՄԸՍԸՊՕՏԷԼ - *չբ.* 1. Միս ուտելու բուռն պահանջ՝ կարոտ զգալ: *Շընէրը մըսըպօտալ ըն* (Բ): 2. *փխբ.* Կրքոտվել, վավաշոտել, սեռական բուռն ցանկությամբ բորբոքվել: *Դէրվիշը տը՛սնում ա, վէր էտ կընէգ՛ը մըսըպօտած ա* (Ձ):

ՄԸՍԼԱՀԱԹ - *տե՛ս* ՄԸՍԼԸՀԱԹ:

ՄԸՍԼԸՀԱԹ/ՄԸՍԼԱՀԱԹ/ՄԱՍԼԱՀԱԹ *(արաբ., պրս. maslahat (գործ)* - *գ.* 1. Ջրույց, խոսակցություն: *Ըտըրանց մըսլըհաթը իրկընանում ա, ըսքըսում ըն միէնգ՛ էլ հիրըվընէրէն անա խօսէլը* (Ձ): 2. Որեւէ բանի համատեղ քննարկում, խորհրդակցություն: *Ամմէն պէն վէր մըսլըհաթավ ինի, լօխ լ՛ավ կինի* (Բ):

- Մըսլըհաթ անէլ/տը՛սնալ - 1. Ջրուցել: *Անինկան լ՛ըհա վէր մին կընէգ՛ ա տը՛սնում, ըսքըսում ա նըհը՛տը մըսլըհաթ անէլը* (Բ): 2. Խորհրդակցել, խորհրդակցելով պայմանավորվել՝ որոշել: *Տը՛ղ մըսլըհաթ ըն ընէս, կ՛աս ըստը՛ղ շէն շինիս* (ՀԲ, 358):

- Մըսլըհաթու կ՛ալ - Պայմանավորվել, համաձայնել: *Առուտուրականը հիշկան անում ա, թա Իսախանէն կավը ինք՛ օնէ, Իսախանը մըսլըհաթու չի կ՛ամ* (Բ):

ՄԸՍԼԸՀԱԹԷՆ - *մ.* Խորհրդակցելով, խաղաղ ճանապարհով: *Հանց բիդ՛ալ, վէր ամմէն հինչ մըսլըհաթէն ինի, կը-ռը՛վ չինի* (Բ):

ՄԸՍԽԱԼ *(արաբ. mitkal, պրս. misxāl, թրք. miskal)* - *գ.* Ծանրության հին չափ, որ հավասար է մեկուկես գրամի: *Մէլիք՛-Շահնազարը ըսէս ա.- Էյ, Պըլըպո՛ւղի, էնքան կէր, վէր մին մըսխալա իվիլ չինի* (ԼՂԲ, 386):

ՄԸՍՄԱՌ/ՄԸՍՄԱՐ *(արաբ. mismār)* - *տե՛ս* ՄԷԽ: ... *Թաքավը՛ռէն պըլատան մարթիք՛ ըն կ՛ամ, թա.- Ճէ՛լլ ըրա, ղօթուն հէտէ մին քանի մըսմառ հըսցըրու, թաքավը՛ռը մը՛ռալ ա* (ՀԺՀ, VII, 199):

ՄԸՍՄԱՌԷԼ/ՄԸՍՄԱՐԷԼ - *տե՛ս* ՄԷԽԷԼ:

ՄԸՍՄԱՌՎԷԼ/ՄԸՍՄԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԷԽՎԷԼ:

ՄԸՍՄԱՐ - *տե՛ս* ՄԸՍՄԱՌ:

ՄԸՍՄԱՐԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՍՄԱՌԷԼ:

ՄԸՍՄԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՍՄԱՌՎԷԼ:

ՄԸՍՄԸՍԱԼ - *չբ.* Ձայնը քթից հանելով՝ խոսել, քթի մեջ խոսել (հարբուխի կամ այլ պատճառով): *Խօխան մըսմըսամ ա, հա՛րբա՛թ մըրսալ ա* (Բ):

ՄԸՍՄԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՍՄԸՍԱԼ:

ՄԸՍՄԸՍՕՆ - *գ.* Մսմսալը, մսմսալու ձայնը: *Մըսմըսօնէն յըրա գ՛ունդ՛ում ա, վէր կ՛ըվօղը ո՛ւրա՛ն մարթը ա* (Ձ):

ՄԸՍՄԸՍՕՑ - *տե՛ս* ՄԸՍՄԸՍՕՆ:

ՄԸՍՍԱԼ - *տե՛ս* ՄԸՍՄԸՍԱԼ:

ՄԸՍՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՍՄԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԸՍՍՕՆ - *տե՛ս* ՄԸՍՄԸՍՕՆ:

ՄԸՍՍՕՑ - *տե՛ս* ՄԸՍՄԸՍՕՆ:

ՄԸՍՈՒՄԸ/ՄԸՍԸՄԸ - *տե՛ս* ՅԸ՛-ՔՈՒՄ(ՆԸ):

ՄԸՍՈՒՏ/ՄԸՍՕՏ *(գրբ. մսոտ)* - *ած.* 1. *տե՛ս* ՄԸՍԱԼԻ: 2. Վրան միս քսված, մսով կեղտոտված: *Մէսը տո՛ւս ա օնում, մըսօտ խուրջինը կ՛ը՛տումը լըվանում* (Ձ):

ՄԸՍՕՏ - *տե՛ս* ՄԸՍՈՒՏ:

ՄԸՏԱԴԻՐ *(գրբ. մտադիր (հոժար, սրտանց, ուշադիր)* - *ած.* Որեւէ բանի մտադրություն ունեցող, մտադիր: *Թո՛ւնին կըլօխ ա ըղնում, վէր տընատարը մըտադիր չի ուռթընէն հացը տա* (ՆԱԲ, 105):

- Մըտադիր ինիլ - Մտադրություն ունենալ: *Մըտադիր ըմ ըստարէ արտ անիմ* (Բ):

ՄԸՏԱՁԿՈՒՏ - *տե՛ս* ՄԸՏԱԾԿՕՏ:

ՄԸՏԱՁՄՈՒ(Ն)Ք - *տե՛ս* ՄԸՏԱԾՄՈՒ(Ն)Ք:

ՄԸՏԱԾԷԼ *(գրբ. մտածեմ)* - *նբ.* 1. Միտք անել, խորհել: *Մին քըշէր վար բիրա՛ն դի քօն իլա՛ծ ըն ինո՛ւմ, մարթըն ըսկըսում ա մըտածէլը համ էլ ինք՛ըն ո՛ւրա՛ն խօսէլը...* (ՆԼՂԺԲ, 138): 2. Դատողություն անել, կշռադատել: *Թաքավէրը մըտածում ա, թա հունց անէ, վէր տըրան կուրցընէ* (ՀԺՀ, V, 268): 3. Կարծել, ենթադրել: *Չօբանը ասմա.- Մըտածում ըմ, վէր էք՛ո՛ւց թօռ ա կ՛ըլական* (Ձ): 4. Միտքը դնել, մտքում ունենալ: *Մըտածում ա՝ մին տօն էլ ինք՛ը շինի* (Ձ): 5. Հոգալ, հոգ տանել: *Խը՛ղճը գ՛ունդ՛ում չի՝ մարթին մասին մըտածէ, թա տըղէն* (Ձ):

ՄԸՏԱԾԿՕՏ/ՄԸՏԱՁԿՈՒՏ - *ած.* Մտածմունքների մեջ խորասուզված, մտազբաղ: *Մըտածկօտ մարթ ա, խընգարէլ մէ՛լ* (Ձ):

ՄԸՏԱԾՄՈՒ(Ն)Ք/ՄԸՏԱՁՄՈՒ(Ն)Ք *(գրբ. մտածումն)* - *գ.* 1. Խորհրդածություն, կշռադատություն: *Թաքավէրը մընըմ ա մինա՛կ մըտածմունքի մը՛չի* (ՀԺՀ, V, 85): 2. Միտքը զբաղեցնող խոհեր: *Շատ ա քընէնք՛ ըրալ, մըտըծմունքու մաչ ընգալ, պէն չի դ՛ունդ՛ալ* (ԱԱ, 48): 3. Հոգս, մտատանջություն: *Արաշտը ժուղովուրթէն հը՛տէ մըտածմունք շատ պէրավ* (Բ):

ՄԸՏԱԿԷԼ - *նբ.* 1. *տե՛ս* ՄԸ՛ԿՆԷԼ: 2. Հյուսված՝ ոլորված թելը կամ ծալված շորը բացելով՝ մեկը դարձնել՝ մի ծալքի վերածել: *Թիլը յը՛տ ա տամ, մըտակում, նօրիցան կըզկում* (Ձ):

ՄԸՏԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԸՏԱԿԷԼ-ի:

ՄԸՏԱՆԻ(Ք՛) - *տե՛ս* ՄՈՒՏԱՆԱ:

ՄԸՏԷԳ՛ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մըտէգ՛ անէլ/տալ - *տե՛ս* ՅԷԾԻԼ:

ՄԸՏԷՍ - *ծ.* Ասվում է, երբ հավքաշով գրազ բռնածներից մեկը մյուսից մի բան է վերցնում՝ հիշում եմ, չեմ մոռացել: *Վէր մա՛նջ յը՛կած ըն ինո՛ւմ, մինը էն մինին մին պէն ա տամ, բիդի ասէ՝ մըտէ՛ս, թա չէ տանէլ կըտա* (Բ):

ՄԸՏԸԿԱԹԻԼ - *գ.* Մեկ ոլորքով թել: *Մըտըկաթիլը դայիմ չի ինիլ* (Բ):

ՄԸՏԸԿՀԱԼԱՎ - *գ.* Առանց աստառի շապիկ: *Մըտըկհալավընն էլ վէր հանում ա, մընամ ա լափ տըկլօր* (Ձ):

ՄԸՏԸԿՀԸԼԱՎԱԾ - *տե՛ս* ՀԸԼԱՎԱԾ: *Մէլիքը մըտըկհըլավածտ օ՛ռնը պէց ա անում* (ՆԱԲ, 129):

ՄԸՏԸԿ-ՄԸ՛ՏԱԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մըտըկ-մը՛տակ կ՛ալ - Տառապել, խիստ մտահոգվել: *Կընէգ՛ը թա.- Խա՛չի, էտ վէր տի մըտըկ-մը՛տակ ըս կ՛աս, ինձ շատ ը՞ս սիրիս, թա՛ խըրէ՞գ՛* (ՀԺՀ, V, 470):

ՄԸՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՏԱԿԷԼ:

ՄԸՏԸՀԱՆ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԸՀԱՆ:

ՄԸՏԸՂԱՀԸ՛ՐԹ - *գ.* Մատաղ անելու հերթ: *Վախտ ա ինո՛ւմ, վէր էտ սօրփէն ըռընչին մըտըղահը՛րթ ա կույանում* (Ձ):

- Մըտըղիը՛րթա պըրծընէլ - Փորձանքից՝ մահից ազատվել՝ փրկվել: *Նէսին ճըղպօրան վէր ընգավ, վէշ մին պէն չիլա՛վ, մըտըղիը՛րթա պըրծավ* (Բ):

ՄԸՏԸՂԱՃԻ՛ՒՐ - *գ.* Մատաղի մսի արգանակ: *Մատաղը օտում ըն, մըտըղաճ՛ուրը էլ՝ խըմում* (Ձ):

ՄԸՏԸՂԱՑՈՒ - *ած., գ.* Մատաղ անելու համար պահած (կենդանի, թռչուն): *Ասում ա.- էտ կ՛առնը մըտըղացու վա, կարէլ չըմ ծախիմ* (Ձ):

ՄԸՏԸՂ-ՍԱՏԱՂ - *տե՛ս* ՄԱՏԱՂ-ՍԱՏԱՂ:

ՄԸՏԻՏԷՂՆԸ *(գրբ. մատիտեղ)* - *գ.* Մատիտեղազգիների ընտանիքին պատկանող մակաբույծ խոտաբույս: *Բօստանը մըտիտէղնը կ՛ալ՛ալ ա* (Բ):

ՄԸՏԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԱՎԷՐ:

ՄԸՏԿԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԱՏԱՐ:

ՄԸՏԿԱՏՕՆ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԱՏՕՆ:

ՄԸՏԿԱՓՕԽ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԱՓՕԽ:

ՄԸՏԿԱՔՕՌ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԱԽՕՌ:

ՄԸՏԿԸՀԱՆ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԸՀԱՆ:

ՄԸՏԿԸՄՕԼՕՐ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԸՄՕԼՕՐ:

ՄԸՏԿԸՓՕԽՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԸՓՕԽՎԷԼ:

ՄԸՏԿՈՒՄԸ - *տե՛ս* ՄԸԹԿՈՒՄԸ:

ՄԸՏՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՆՆԷԼ:

ՄԸՏՐԸՔԱԿԱՆ *(ռուս. метрик)* - *տե՛ս* ԾԸՆՈՒՆԴԱԿԱՆ:

ՄԸՏՔԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԱՎԷՐ:

ՄԸՏՔԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԱՏԱՐ:

ՄԸՏՔԱՏՕՆ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԱՏՕՆ:

ՄԸՏՔԱՓՕԽ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԱՓՕԽ:

ՄԸՏՔԱՔՕՌ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԱՔՕՌ:

ՄԸՏՔԸՀԱՆ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԸՀԱՆ:

ՄԸՏՔԸՄՕԼՕՐ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԸՄՕԼՕՐ:

ՄԸՏՔԸՓՕԽՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԹԿԸՓՕԽՎԷԼ:

ՄԸՏՔՈՒՄԸ - *տե՛ս* ՄԸԹԿՈՒՄԸ:

ՄԸՏՕԿ/ՄԸՏՕՔ *(գրբ. մտօք (միտք բառի գործիական հոլովածեւը)* - *տե՛ս* ԽՍԼՔԸԿՈՒՏՈՒՐ:

ՄԸՏՕՔ - *տե՛ս* ՄԸՏՕԿ:

ՄԸՐԱՄԸՌ - *ած. տե՛ս* Մարը մը՛ռած:

ՄԸՐԱՄԸՐ - *տե՛ս* ՄԱՆՐՄԱՆՐ:

ՄԸՐԱՊԱՊ - *գ.* Մոր կողմի պապ, մոր հայրը: *Հանրանբէդին մըրապապը թօրք ա իլալ* (Բ):

ՄԸՐԱՏԱՏ - *գ.* Մոր կողմի տատ, մոր մայրը: *Մըրատատը էլ վէր մը՛ռնում ա, էտ ախճիգը մընամ ա լափ յէթիմ* (Ձ):

ՄԸՐԱՑԸ՚Ղ - *տե՛ս* ՄԸՐԱՑՈՒ:

ՄԸՐԱՑՈՒ - *գ.* Խորթ մայր: *Մըրացուն Գ՚ուլուն օր-իշը՛ղ չի տամ* (Բ):

ՄԸՐԱՓ - *անրգ.* Քուն: *Ըտըրա մըրափը էրկու օր քաշո՛ւմ ա* (Բ):

ՄԸՐԱՓԷԼ *(գրբ. մրափեմ)* - *չբ. անրգ.* Քնել: *Օշափը վէր մըրափում ա, էտ ախճիգը տո՛ւս ա կ՚ամ, փախճո՛ւմ, ք՚ինամ տօն* (Ձ):

ՄԸՐԱՔԷՐ - *տե՛ս* ՄԸՐԱՔՈՒՐ:

ՄԸՐԱՔՈՒՐ/ՄԸՐԱՔԷՐ/ՄԱՔՈՒՐ[2] *(գրբ. մորաքոյր)* - *գ.* Մոր քույրը, մորաքույր: *Էտ մըրաքուրը քըվօրը ըխճըկանը տամ ա ըտըրանց, վէր պատէն մաչին տինին, հիմնին* (Ձ):

ՄԸՐԱՔՕՂ - *գ.* Մրի մեջ թաթախած թել՝ լար, որ երկու ծայրերից ձգելով՝ մեջտեղից քաշում եւ բաց են թողնում՝ պատի՝ փայտի եւն վրա գիծ քաշելու համար: *Ուստան մըրաքօղը յօր ա օնում, պատէն յըրա նըշան անում, ըսքըսում կըրասկա տալը* (Ձ):

ՄԸՐԱՔՕՆ - *տե՛ս* ՄԱՄԱՅԱՔՕՆ:

ՄԸՐՋԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՋԻԼ:

ՄԸՐՋՎԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՋՎԻԼ:

ՄԸՐՋՈՒՔԷԼ/ՄՈՒՐՋՈՒՔԷԼ - *նբ.* 1. Կթելով կամ հորթը ծծեցնելով՝ կովի կուրծքը լրիվ դատարկել՝ ցամաքեցնել: *Հանց մըրզո՛ւքում ա, մին կաթ կաթնը չի թօղնում կըվէն կուրծումը* (Ձ): 2. *փխբ.* Լրիվ խմել՝ուտել, ամանը լրիվ դատարկել: *Ապան կուվէն կ՚ինին մըրզո՛ւքում ա, թէյնը տամ* (Բ): 3. Կոշտ կերպով տրորել: *Ծօրը մըրզո՛ւքում ա, յը՛խտը վէր անում* (Բ):

ՄԸՐՋՈՒՔՎԷԼ/ՄՈՒՐՋՈՒՔՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԸՐՋՈՒՔԷԼ-ի:

ՄԸՐԸԼԼԱԽԷ - *տե՛ս* ՄԸՂԸԼԼԱԽԷ:

ՄԸՐԸՄԱՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մըրըմար անէլ - Կովը կթելուց առաջ հորթը մի քիչ ծծեցնել, որ հեշտ կթվի: *Դանան բիդի մըրըմար անիս, վէր կավը թօղէ՝ քըթիս* (Բ):

ՄԸՐԸՆԱՏԱՔ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մըրթընատաք անէլ - Կաթը քիչ տաքացնել՝ պանիր պատրաստելու համար: *Կաթնը բիդի մըրընատաք անիս, յը՛տնան մայան քըցիս* (Բ):

ՄԸՐԸՓՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՄԸՐԱՓԷԼ-ի:

ՄԸՐԸՓՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՐԱՓԷԼ (շատերի մասին):

ՄԸՐԸԽ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԽ:

ՄԸՐԸԽԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԽԷԼ:

ՄԸՐԸԽԿԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԽԿԸՎԷԼ:

ՄԸՐԸՔԸՇՕԹՈՒՆ - *գ.* Ծնողին՝ մորը հայհոյելը: *Մըրըքըշօթունը ամմէնափիս ուշունցըն ա* (Բ):

- Մըրըքըշօթուն անէլ - Ծնողին՝ մորը հայհոյել: *Բաղվանչին հա՛մ խօնցը բաղան նըհը՛ետ ա տամ, համ էլ մըրըքըշօթուն անում* (Ձ):

ՄԸՐԸՔ՚ԱՏԸ՚Ղ - *գ.* Մարագի՝ հարդանոցի տեղը: *Մըրըքատը՛ղը թըմիզցընում ըն, տէրմանը ածում* (Ձ):

ՄԸՐԹԱԲԱ/ՄԸՐԹԱԲԱ՝ - *գ.* Պղնձե ափսե: *Միհէնգվա հարթնէրը մըրթաբա չընը պինըցընէս* (Բ):

ՄԸՐԹԱ՝ԲԱ՝ - *տե՛ս* ՄԸՐԹԱԲԱ:

ՄԸՐԹԱԲՕՅ - *ած.* Մարդու հասակի չափ: *Մին մըրթաբօյ արչ ա տո՛ւս կ՚ամ, ըտըրանց յըրա պըրծընում* (Ձ):

ՄԸՐԹԱԹՕՂ - *ած.* Ամուսնուց բաժանված, ամուսնուն թողած (կին): *Ջըվէնին չօ՛ղք մըրթաթօղ ախճիգ օնէ* (Բ):

- Մըրթաթօղ ինիլ - Ամուսնուց բաժանվել (կնոջ մասին): *Հուվա՞ մէր դօ՛վրին ըսկացալ, վէր մին ախճիգ առանց ո՛ւրանն հօրը-մօրը կամքին մարթի քինա, յա մըրթաթօղ ինի...* (ՋՏ, Բ, 172):

ՄԸՐԹԱԿԷՐ *(գրբ. մարդակեր)* - *ած., գ.* 1. Մարթ ուտող, մարդկային մսով կերակրվող: *Խաբարը յէր ա ինում, թա մին մըրթակէր օշափ ա լո՛ւս աշխարք յը՛կալ, հու ք՚ինամ ա ծըմակը, փըռնում ա կօլ տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Գազանաբարո (մարդ): *Մըրթակէր մարթ ա իլալ էտ խանը* (Ձ):

ՄԸՐԹԱԿՈ՝ՒԼ *(գրբ. մարդագայլ (գայլի պես մարդ)* - 1. *տե՛ս* ՄԸՐԹԱԿԷՐ: 2. Բորենի: *Լ՚ավ ա՝ Դարաբաղա ծըմըկնըմը մըրթակ՚ուլ չի կա* (Բ): *գ.* 3. Ըստ սնոտիապաշտության՝ քաջքերի կողմից կախարդված մարդ (սովորաբար՝ կին), որ գիշերները գայլ է դառնում եւ շրջում գայլերի ոհմակի հետ: *Էտ հարթնը մըրթակ՚ուլ ար տը՛ռնում, կ՚ուլէրէն նըհը՛ետ շօռ կ՚ամ* (Ձ): 4. *փխբ.* Շատակեր մարդ: *Մըրթակ՚ուլ ա մէր Արշակը, մին ղըզդան կուրկուտը մին դ՚ունո՛ւմանց ա օտում* (Բ):

ՄԸՐԹԱՄԱՉ - *գ., մ.* Մարդկանց մեջ, հասարակական միջավայր: *Կընէգ՚ընն ասում ա.- Լ՚ավընն էն չի՞, թակիս, քան թա մըրթըմաչի ինձ խըյտառակ անիս* (Ձ):

- Մըրթամաչ ըղնէլ/տո՛ւս կ՚ալ - *տե՛ս* Ըրամակ ըղնէլ:

- Մըրթամաչ քըցիլ/տո՛ւս պիրիլ - *տե՛ս* Ըրամակ քըցիլ:

ՄԸՐԹԱՄԸ՚Ռ - *ած.* 1. Մարդը՝ ամուսինը մահացած, այրի: *Մըրթամը՛ռ կընէգ՚ ա Սօփին, մին թանիրանվ ա տօնը պահում* (Ձ): 2. *փխբ.* Անզգամ: *Էտ մըրթամը՛ռը շէնին տըղըմարթկանցը խը՛լքա տարալ ա* (Բ):

- Մըրթամը՛ռ մընալ - Այրիանալ, ամուսնուն կորցնել (հատկապես գործածվում է որպես անեծք): *Մըրթամը՛ռ մընաս, կավըս խէ քըթալ ը՞ս* (Բ):

ՄԸՐԹԱՄՕՏ *(գրբ. մարդամօտ (մարդկանց մոտիկ տեղ, մարդաբնակ վայր)* - *ած.* Մարդկանց հետ մտերմություն անող, մարդամոտ: *Էտ կընէգ՚ընն էլ, կօգի վէգիրու կընէգ՚, շատ մըրթամօտ ա ինում* (Ձ):

ՄԸՐԹԱՉԱՓ - *տե՛ս* ՄԸՐԹԱԲՕՅ:

ՄԸՐԹԱՍԱ՝Ս - *գ.* Մարդու ձայն, մարդու արձակած ձայն: *Մին էլ բ՚ուրդանն էտ վէրին մաչան մին մըրթասանս ա ըսկանում* (Ձ):

ՄԸՐԹԱՍԸ՚Ղ - *տե՛ս* ՄԸԽԹԱՍԸ՚Ղ:

ՄԸՐԹԱՎԸ՚Տ - *գ.* 1. Մարդու հոտ: *Օշափը նի յա մընանում, թա.- Մ՚մար, ըստըղէքաս մըրթավէտ ա կ՚ամ* (ՆԱԲ, 26): 2. *փխբ.* Մարդու շնորհք ունենալը, մարդավարություն: *Տընըշինիտ տըղան ըսկի մըրթավը՛ետ չօնէ. ո՛ւրանն ախպօրընն էլ ա թըլանալ* (Բ):

ՄԸՐԹԱՏԱՐ - *ած.* Մարդ՝ ամուսին ունեցող, արամբի: *Մըրթատար կընէգ՚ ա, ամմա սաղ օրը էն ա ըստանո՛ւր-ընդանո՛ւր նըհը՛ետ սիլի-բիլի ընէս* (Բ):

ՄԸՐԹԱՏԸ՚Ղ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մըրթատը՛ղ տինիլ/քըցիլ - Մարդ համարել, որպես մարդու՝ մեծարել, կարծիքը հաշվի առնել: *Տը՛սնում ա, վը՛ր ծիյավուրը ո՛ւրանն մըրթատը՛ղ չի տինո՛ւմ, կ՚ամ ա կըլխէն թըխում, քըցո՛ւմ ծիյին տակը* (ՀԺՀ, VII, 376):

ՄԸՐԹԱՑԻ - *մ.* Մարդու օգնությամբ՝ միջոցով: *Ծանդըր կօրծը մըրթացի կանին* (Բ):

ՄԸՐԹԱՑՈՒ - *ածական, գ.* Իբրեւ ամուսին ընտրված, ամուսնացու (անձ): *Յէդիսաբէթը օգում ա ըխճըկանը մարթու տա, ամմա լ՛ավ մըրթացու չի քըթէնում* (Բ):

ՄԸՐԹԸԿԱԾԱՆ - *գ.* Մարդկանց գնալ-գալուց առաջացած կածան: *Էնքան ըտըղավ քըշանում ըն ախպէ՛ուրը, կ՛ամ, մըրթըկածան ա կույանում* (Զ):

ՄԸՐԹԸԿԸԼՕԽ *(գրբ. մարդագլուխ)* - *գ.* 1. Ամեն մեկը, ամեն մեկին: *Տահանք մըրթըկըլօ՛խ ամէ՛ա մին սօտ ըն ասում, ծիծաղում* (ՀԺՀ, VII, 288): 2. Բոլորը, ամբողջը: *Շէնումը մըրթըկըլօ՛խ իծծուն մարթ ա ապըրում* (Բ): 3. *ածական.* Մարդու գլխի նման գլուխ ունեցող: *Մին մըրթըկըլօ՛խ ծի յա ջիհի՛ում* (Զ):

ՄԸՐԹԸԿԸՆԷԳ՛/ՄԱՐԹ-ԿԸՆԷԳ՛- *գ.* 1. Մարդ ու կին, ամուսիններ: ... *Մըրթըկընէգ՛ մընամ ըն ո՛ւրո՛ւր իրէսու յիշիլիս* (ԱԱռ, 43): 2. *փխբ.* Մտերիմ անձնավորություններ: *Սաքօն ա Կա՛ռաբէդը մըրթըկընէգ՛ ըն, սաղ օրը ո՛ւրո՛ւր նըհը՛ստ ըն ինում* (Բ):

- Մըրթըկընէգ՛ տը՛ռնալ - Ամուսնանալ: *Ըտըրանք մըրթըկընէգ՛ ըն տը՛ռնում, մին տը՛ղ ապրում* (Զ):

ՄԸՐԹԸՀԱ՛ՇԸ՛Վ - *տե՛ս* ՄԸՐԹԱՏԸ՛Ղ:

ՄԸՐԹԸՀԷՍԱԲ - *տե՛ս* ՄԸՐԹԱՏԸ՛Ղ:

ՄԸՐԹԸՍԸ՛ՂԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԽԹԸՍԸ՛ՂԷԼ:

ՄԸՐԹԸՍՊԱՆ(Է)/ՄԱՐԹԱՍՊԱՆ *(գրբ. մարդասպան)* - *գ., ածական.* 1. Մարդ սպանող, մարդասպան (անձ): *Էտ մըրթըսպանուն ճօ՛ր՛ուն վը՛ռան կապում ըն, քաշ-քաշ անում* (Զ): 2. Մարդ սպանելուն ծառայող: *Մին մըրթըսպանէ տէնակ ա յօր օնում, տո՛ւս կ՛ամ* (Զ):

ՄԸՐԹԸՍՊԸՆՕԹՈՒՆ *(գրբ. մարդասպանություն)* - *գ.* Մարդ սպանելը, սպանություն: *Մըրթըսպընօթունը ա՛դա՛թ քըցօ՛ղէն բալան թաղիմ* (Զ):

ՄԸՐԹԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՄԸՐԹԸՎԱՐԻ:

ՄԸՐԹԸՎԱՐԻ - *ածական, մ.* Մարդու նման, մարդուն վայել, օրինավոր, կարգին: *Մստուծ կըզնըվալ ա, թա.- Մինչէվ ըրէսուն տարէն մըրթըվարի ա՛պրէ, ըտըրանա յէտը չըրչա՛րվէ...* (ԱԱ, 87):

ՄԸՐԹԸՎԸՐՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Մարդավարի լինելը: *Հա՛ը ասմա.- Մըրթըվըրօթունա խօսէլ մէ՛լ, քու ըրածըտ իշօթուն ա* (Զ): 2. Մարդուն վայել գործ՝ արարք, քաղաքավարություն: *Ասում ա.- Նէրում ըմ, ամմա ըրածըտ մըրթըվըրօթուն չար* (Զ):

ՄԸՐԹԸՓԱՍՕՆ - *ածական.* Մարդու ձեւ՝ կերպարանք ունեցող: *Էտ դո՛ւլգ՛ա՛ը փա՛դա՛ն մին մըրթըփասօն պէն ա շինում* (Զ):

ՄԸՐԹՄԸՐԹԱԼ - *չբ.* Քթի տակ փընփնթալ՝ քրթմնջալ՝ տրտնջալ: *Ըտի մըրթմըրթալավ ք՛ընըմ ա...* (ԼՂԲ, 354):

ՄԸՐԹՄԸՐԹԱԽՕՍ - *տե՛ս* ՄԸՐԹՄԸՐԹԱՆ:

ՄԸՐԹՄԸՐԹԱՆ - *ածական.* Քթի տակ փնթփնթացող՝ քրթմնջացող՝ տրտնջացող: *Մըրթմըրթան պառավ ա Գ՛ո՛ւլնազարին ըսկէսուրը* (Բ):

ՄԸՐԹՄԸՐԹԱՎԸ՛Տ - *գ.* Տհաճ հոտ: *Ո՛ւրո՛ւգ՛ո՛ւնը տըղէրքը կ՛ամ ըն, թա.- Մ՛մար, էս հինչ մըրթմըրթավէտ ա կ՛ամ* (ՀԺՀ, V, 506):

ՄԸՐԹՄԸՐԹԷԳ՛ - *տե՛ս* ՄԸՐԹՄԸՐԹԱՆ:

ՄԸՐԹՄԸՐԹՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ՄԸՐԹՄԸՐԹԱԼ-ի: 2. *տե՛ս* ՄԸՐԹՄԸՐԹԱԼ:

ՄԸՐԹՄԸՐԹՕԿ - *տե՛ս* ՄԸՐԹՄԸՐԹԱՆ:

ՄԸՐԹՄԸՐԹՕՆ - *գ.* Քթի տակ փնթփնթալը՝ քրթմնջալը, փնթփնթալու՝ քրթմնջալու ձայնը: *Ըտըրա մըրթմըրթօնան լօխճին զա՛ա՛հլա՛ն տարած ա* (Բ):

ՄԸՐԹՄԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՄԸՐԹՄԸՐԹՕՆ:

ՄԸՐԹՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՄԸՐԹԸՎԸՐՕԹՈՒՆ: 2. Այրական պարտականություն, ամուսին լինելը: *Կընէգ՛ը ասմա.- Ինձ քու մըրթօթունըտ հարկավէր չի, տո՛ւս յը՛ք ք՛ինի՛* (Զ):

- Մըրթութունա ըղնէլ - Մարդկային վեհ հատկություններից զրկվել, անօրեն դառնալ: *Ըտի էտ տըղան ղաչաղնուն նըհը՛ստ հընգըրօթուն ա ընէս, մըրթութունա ըղնէս* (Զ):

- Մըրթութունա քըցիլ - Մարդկային վեհ հատկություններից զրկել, անօրեն դարձնել: *Էտ կ՛օղ կընէգ՛ը մարթին էլ ա մըրթութունա քըցա՛ն, տըղէն էլ* (Բ):

- Մըրթօթուն անէլ - 1. Մարդկային վեհ արարք՝ քայլ կատարել, օրինական քայլ ձեռնարկել: *Թաքավէրը մըրթօթուն ա անում, տահանց ըսպանէլ չի տամ* (Զ): 2. Այրական պարտականությունները կատարել, որպես ամուսին վարվել կնոջ հետ: *Տըղան ասում ա.- Թաքավէրըն ապրած կէնա, ք՛ըզանա կըման էս վէց հո՛ւք՛ին քու կընգանը մըրթօթուն ըն անում* (ՀԺՀ, VI, 144):

ՄԸՐԹՕՏԷԼ/ՄՈՒՐԹՕՏԷԼ - *նբ.* Շատերին մորթել: ... *Պէռնէրը վէր ա ունէս, օղտէրըն էլ մըրթուտէս, ըծէս կըրըսնէն* (ՀԺՀ, V, 301):

ՄԸՐԹՕՏՎԷԼ/ՄՈՒՐԹՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄԸՐԹՕՏԷԼ-ի:

ՄԸՐԺԷՂ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՄԸՆՋԷՂ(ՆԸ):

ՄԸՐԿ(ԸՎ)ԷԼ *(հ.ե. *(s)mug-ro-)* - *չբ.* 1. Ոչ լրիվ այրվել, խանձվել: *Շօ՛ղը մըրկալ ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՄԸՌԸԽԷԼ:

ՄԸՐԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՄԸՐԿԷԼ-ի:

ՄԸՐՃԷՂՆԸ *(գրբ. մճիր)* - *գ.* Կրակը վառվելուց հետո ածուխների վրա առաջացած մոխիրի բարակ շերտ: *Կըռանում ա, փիչ՛ում, մըրճէղնը նի յա տը՛ռնում աշկէրը* (Զ):

ՄԸՐՃԸՂՆԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* Կրակը վառվելուց հետո մոխիրի բարակ շերտ առաջանալ ածուխների վրա: *Կըրակը վէր էրում ա, մըրճըղնըկա՛լ՛ում, յը՛ր ըն կէնում, ք՛ինամ* (Զ):

ՄԸՐՄԱ՛ՆԴԻԼ - *չբ.* 1. Հովանալ, մեղմանալ: *Համան մըրմա՛նդա՛լ ա* (Բ): 2. Հանդարտվել, թուլանալ: *Կըրակը մըրմա՛նդա՛լ ա* (Բ):

ՄԸՐՄԸՆՋԱԼ *(գրբ. մարմաջեմ)* - *տե՛ս* ՄԸՐՄԸՌԱԼ:

ՄԸՐՄԸՆՋՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. մարմաջեցուցանեմ)* - *տե՛ս* ՄԸՐՄԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԸՐՄԸՆՋՕՆ *(գրբ. մարմաջիւն)* - *տե՛ս* ՄԸՐՄԸՌՕՆ:

ՄԸՐՄԸՆՋՕՑ - *տե՛ս* ՄԸՐՄԸՌՕՆ:

ՄԸՐՄԸՌԱԼ - *չբ.* Մորմոքվել, մրմուռ զգացվել, կսկծալ: *Սօղան ուտօղէն սը՛ր-տը կըմըրմըռա* (ԱԲԲ, 86):

ՄԸՐՄԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՄԸՐՄԸՌԱԼ-ի:

ՄԸՐՄԸՌՕՆ *(հ. ե. * mōrs-)* - *գ.* Մարմնական ցավ, կսկիծ: *Մըրմըռօնան սաղ քըշէրը քօն չըմ իլա՛լ* (Բ):

ՄԸՐՄԸՌՕՑ - *տե՛ս* ՄԸՐՄԸՌՕՆ:

ՄԸՐՉԷՄՆԸ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԷՄՆԸ:

ՄԸՐՋԷՄՆԸ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԷՄՆԸ:

ՄԸՐՉԸՄՆԱԿԷՐ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԸՄՆԱԿԷՐ:

ՄԸՐՉԸՄՆԱՊԱ՛ՒՆ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԸՄՆԱՊԱ՛ՒՆ:

ՄԸՐՋԸՄՆԱԿԷՐ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԸՄՆԱԿԷՐ:

ՄԸՐՋԸՄՆԱՊԱ՛ՒՆ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԸՄՆԱՊԱ՛ՒՆ:

ՄԸՐՋԸՄՆԱԿԷՐ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԸՄՆԱԿԷՐ:

ՄԸՐՋԸՄՆԱՊԱ՛ՒՆ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԸՄՆԱՊԱ՛ՒՆ:

ՄԸՐՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մըրսը կ՛ա՛լ - *տե՛ս* ՄԸՐՍԷԼ:

ՄԸՐՍԱԿԱՆ/ՄԱՐՍԿԱՆ - *ածական.* Հեշտ մարսվող, դյուրամարս: *Բընըզուրա կ՛ինին մըրսական կ՛ինի յա* (Բ):

ՄԸՐՍԷԼ *(գրբ. մրսիմ)* - *չբ.* 1. Ցուրտ զգալ: ... *Մին ծըմըռվա քըշէր արչը մարթին խըտտալ ա, քօն իլա՛լ, հանցու մըրսէ վէչ. այազ ա իլա՛լ* (ԱԱ, 72): 2. Ցրտից հիվանդանալ: *Հէյրանը մըրսալ ա, էն ա բալնիցումը* (Բ): 3. Ցրտահարվել, ցրտից թառամել: *Կընանչին մըրսալ ա* (Բ): 4. *փխբ.* Սարսափել: *Մարթը արչին վէր տը՛սավ, մըրսից* (Զ):

ՄԸՐՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՄԸՐՍԷԼ-ի:

ՄԸՐՍԿԱՆ - *ածական.* 1. Շուտ մրսող,

ցրտին չդիմացող: *Խոզը մըրսկան հէյվան ա* (Բ): 2. *փխբ.* Վախկոտ: *Հա՛րը ասմա.- Տու մըրսկան ըս, տու արչ ըսպանօղ չըս, նըհախ կալ մէլ* (Ձ):

ՄԸՐՎԱԹՍԸՋ - *տե՛ս* ՄՈՒՐՎԱԹՍԸՋ:

ՄԸՐՏՕՑ *(գրբ. մուրտ (մրտենի՝ մշտադալար թփաբույս)* - *ած. տե՛ս* Կանանչ մըրտօց:

ՄԸՐՐԷԼ *(գրբ. մրրիմ (մրուր բռնել, պղտորվել)* - *չբ.* 1. Կեղտոտվել, սեւանալ: *Պատէրը ծուխան մըրրալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Կատաղել: *Հա՛րը էտ վէր տը՛սնում ա, մըրրում ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Գիրանալ, ճարպակալել: *Էնքան կէրալ ա, մըրրալ ա* (Բ):

ՄԸՐՈՒԱԽՃԻԳ՝/ՄՈՒՐՈՒԱԽՃԻԳ՝/ՄՈՒՐԸԱԽՃԻԳ՝ - *գ.* Մայր եւ դուստր: *Մուրըախճիգ՝ էտ մարթին օր ըն տամ, իշը՛ղ չըն տամ* (Բ):

ՄԸՐՈՒԹԱՆՔ - *գ.* Գերդաստան Ասկերանի շրջանի Սղնախ գյուղում:

- Մըրութանց քաշկը - Շատ տգեղ անձ: *Դէ էն էլ հինչ հա՞րթանը, Մըրութանց քաշկըն ա* (Բ):

ՄԸՐՈՒՏԸՂԱ/ՄՈՒՐՈՒՏԸՂԱ/ՄՈՒՐԸՏԸՂԱ - *գ.* Մայր եւ որդի: *Մուրըտըղա մընամ ըն ուրո՛ւր յիշիլիս* (ՆԼՂԺԲ, 36):

ՄԸՐ(ՈՒ)ՔԱՎԷՐ/ՄՈՒՐ(ՈՒ)ՔԱՎՈՒՐ - *ած.* Մորուք ունեցող: *Ըրա՛զումը մին սիպտա՛կ մըրքավէր մարթ ա կամ, ըտըրա ասում.- Օգում ըս մըհէնգ՝ լա՛վ ա՞պրիս, թա՛ պըռըվօ՞ց* (ՀԺՀ, V, 498):

ՄԸՐ(ՈՒ)ՔԱՏԸ՞Ղ/ՄՈՒՐ(ՈՒ)ՔԱՏԸ՞Ղ - *գ.* Մորուք աճելու տեղը: *Մըրուքատը՛ղը կուշտա՛լ ա* (Բ):

ՄԸՐՔԸ՞ՂԱՆ - *տե՛ս* ԲԸՐԸ՞ՂԱՆ:

ՄԸՐՔԸՐԱ/ՄԸՐՔԸՐԷ/ՄԱՐՔԱՐԷ *(գրբ. մարգարե)* - *գ.* Նա, որ Աստծու պատգամները բացատրում է մարդկանց, մարգարե: *Մօվսէս մարքարէն ըղութարան ա շինում, ըղօնէգ՝նէն կամ ըն, մաչին պո՛ն տինում* (ԱԱ, 64):

ՄԸՐՔԸՐԷ - *տե՛ս* ՄԸՐՔԸՐԱ:

ՄԸՐՕԹՌՈՒՆ/ՄՈՒՐՕԹՌՈՒՆ *(գրբ. մայրութիւն)* - *գ.* Մայր լինելը, մայրություն: *Կընէգ՝ կա՝մըրօթունը մընանա քըցո՛ւմ ա* (Բ):

- Մըրօթուն անէլ - Մեկին մայրական վերաբերմունք ցույց տալ: *Թա՛նջիրին կընէգ՝ը էտ յիթիմիմ մըրօթուն ա անում* (Ձ):

ՄԸՐՕՔ/ՄՈՒՐՕՔ *(գրբ. մորուք)* - *գ.* 1. Տղամարդկանց ստորին ծնոտի եւ այտերի վրա բուսնող մազերը: *Թաքավէրը ք՝ինից ընդըրան մըրքան պաչից* (ԼՂԲ, 293): 2. Որոշ կենդանիների կզակից կախ ընկած երկար մազափունջը: *Էտ էծին մըրօքըն էլ էնքան էրկան ա ինո՛ւմ, վէր առռէ մինչը՛վ տափը հըսնում ա* (Ձ):

- Մըրքէն թըքէլ - Անպատվել, խայտառակել: *Քավթառ մարթ ա Սիմօնը, շընօթուն ըրավ, հարթնէրը մըրքէն թըքը՛ցէն, տանան տո՛ւս քըցէցէն* (Բ):

- Մըրքէն հը՛տան ք՝ինիլ, բէղէրըն էլ կուրցընէլ - *տե՛ս* Աշկը շինիլին տը՛ղ օնքըն էլ ցըրը՛վ տալ:

- Մըրօքը մինչը՛վ թուխկատը՛ղը/կյուտկատը՛ղը տափը (հըսած) - Ծեր: *Տըսնաս ա մին մարթ, մըրօքը մինչը՛վ թուխկատը՛ղը հըսած, նըստած հըղէցը ղըրաղէն* (ՆԼՂԺԲ, 37):

- Մըրօքը չըլէլ - Հասուն՝ տարեց մարդ դառնալ: *Ա՛նդօն մըրօքը չըլալ ա, ամմա հա՛լա՛ խուխօթուն ա անում* (Բ):

ՄԸՐՕՔՈՒՐ/ՄԸԼՕՔՈՒՐ/ՄՈՒՐՈՒՔՈՒՐ/ՄՈՒԼՈՒՔՈՒՐ - *գ.* Հիվանդություն, երբ մաշկի վրա բշտիկներ են առաջանում՝ առաջ բերելով քորելու մարմաջ: *Խը՛ղոնը մըրօքուրան ընգալ ա, սաղ օրը էն ա ջանը ղըրփէս* (Բ):

- Մըրօքուրա ընգած ը՞ս - Ասում են մարմինը հաճախակի քորողին:

- Մըրօքուրը տո՛ւս տալ - Զզվել, նողկալ: *Ըտըրան վէր տը՛սնում ըմ, մըրօքուրըս տո՛ւս ա տամ* (Բ):

ՄԸՔԸԼԷԼ - 1. *տե՛ս* ՅԷԾՆԻԼ: 2. *տե՛ս* ԹՈՒԽՊԷԼ:

ՄԸՔ(Ը)ՌՕԾ/ՄՈՒԿ(Ը)ՌՕԾ - *տե՛ս* ՄԸԿԸԾԸ՞Ռ(ՆԸ):

ՄԻ[1] - *տե՛ս* ՄԻՆ[1]:

ՄԻ[2] - *տե՛ս* ՄԷԼ:

ՄԻԳԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ՄԸԳԱ՛ԼԻԼ:

ՄԻԳԱ՛ԼՎԻԼ - *տե՛ս* ՄԸԳԱ՛ԼՎԻԼ:

ՄԻԳԱՄ - *տե՛ս* ՄԸԹԱՄ:

ՄԻԳԱ՛Մ - *տե՛ս* ՄԸԹԱՄ:

ՄԻԳԸԼԱ՛ՏԸ՞Ղ - *տե՛ս* ՄԸԳԸԼԱ՛ՏԸ՞Ղ:

ՄԻՋԸ՞ՏԷ - *տե՛ս* ՄԸՋԸ՞ՏԷ:

ՄԻՋԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՋԻԼ:

ՄԻՋՎԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՋՎԻԼ:

ՄԻՋՈ՛ՒԿ - *տե՛ս* ՄԸՋՈ՛ՒԿ:

ՄԻՋՈ՛ՒԿԱՃՈ՛ՒՐ - *տե՛ս* ՄԸՋՈ՛ՒԿԱՃՈ՛ՒՐ:

ՄԻՋՈ՛ՒԿԹԸԹՕ - *տե՛ս* ՄԸՋՈ՛ՒԿԹԸԹՕ:

ՄԻԹԱՄ - *տե՛ս* ՄԸԹԱՄ:

ՄԻԹԱ՛Մ - *տե՛ս* ՄԸԹԱՄ:

ՄԻԹԻԼ - *տե՛ս* ՄԸԹԻԼ:

ՄԻԹԻԼԱ՛ՑՈ՛Ւ - *տե՛ս* ՄԸԹԻԼԱ՛ՑՈ՛Ւ:

ՄԻԺՄԱ՛ՀԻ - *տե՛ս* ՄԸԺՄԱ՛ՀԻ:

ՄԻԼ[1] *(արաբ., պրս., թրք. mil (շյուղ, ճաղ)* - *գ.* 1. Տանիքի տակի՝ պատից պատ ձգվող գերան: *Կէշանը մին միլ ա ընո՛ւմ պէրած, վէր աշունքը կօճին կօտրած կ՝էրանը փօխէ* (ՆԱԲ, 118): 2. *փխբ.* Երկար՝ ընդարձակ տարածություն: *Ք՝ընում ա, տը՛սնում մին մէծ շէնք՝ մի միլ դո՛ւզում* (ՀԱԲ, 15, 51):

ՄԻԼ[2] - *տե՛ս* ՄԷԼ:

ՄԻԼԱ՛Թ - *տե՛ս* ՄԻԼԼԱ՛Թ:

ՄԻԼԱ՛ՂԱԹ - *գ.* Տանիքի գերանների արանքը: *Միլըղաթէրը ցը՛խում ըն, վէր ծըմը՛ռնը տաք ինի* (Ձ):

ՄԻԼԱ՛ՑՈՒ - *ած., գ.* Միլի՝ գերանի համար հարմար (փայտ): *Մին օր էլ հուրը-տըղա ք՝ինամ ըն ծըմակը, վէր միլա՛ցու պիրին* (Ձ):

ՄԻԼԷՅԻՆ - *գ.* Մի քիչ տաք՝ գոլ ջուր: *Էտ ըխպիրին ճո՛ւրըն էլ հօ ճո՛ւր չի՞, միլէյին ա* (Ձ):

ՄԻԼԸՄԻԾ - *տե՛ս* ՄԱ՛ԼԱ՛ՄԻԾ:

ՄԻԼԻՑԱ՛ *(ռուս. милиция, լատ. militia)* - *գ.* 1. Ոստիկանություն: *Միլիցա՛ն վէր ինի վէջ, կ՝ուղօթունը կը՛շըտանա* (Բ): 2. Ոստիկան: *Միլիցին նիհէտ վէր կ՝ամ ըն, թա նը՛ստին ծիյանքը, ծին թառանչ ա քաշում* (ԲՀԲ, 270): 3. Ոստիկանական բաժանմունք: *Ըտըրան փը՛ռնում ըն, տանում միլիցա՛* (Ձ):

ՄԻԼԼԱ՛Թ/ՄԻԼԱ՛Թ/ԻԼԼԱ՛Թ/ԻԼԱ՛Թ *(արաբ., պրս. mellet, թրք. millet)* - *գ.* 1. Ազգ, ցեղ: *Իսկի շատէրը կը՛լօ՛խ չըն ընգալ, թա հինչ միլլա՛թ ըն* (ՀԱԲ, 15, 154): 2. *տե՛ս* ԻԼԼԱ՛Թ-ՄԻԼԼԱ՛Թ: *Տըղան ասըմ ա.- Հինչ միլլա՛թ ը՞ս՝ էս քը՛շէրէն էտ ծառէն յըրա* (ՀԺՀ, V, 536):

ՄԻԼԼԱ՛Լ - *տե՛ս* ՄԸԼԼԱ՛Լ:

ՄԻԼԼԱ՛ՆԷՐ/ՄԸԼԻԱՆԷՐ *(ռուս. миллионер, ֆր. millionnaire)* - *տե՛ս* ՄԻԼԼՕ՛ՆԱՏԱՐ:

ՄԻԼԼԱ՛ՐԴ/ՄԸԼԻԱՐԴ *(ռուս. миллиард, ֆր. milliard)* - *թ.* Հազար միլիոն, միլիարդ: *Միհէնգվա դարումը միլլա՛րդ դըրամ բիդի ինի, վէր կարիս տօն շինիս* (Բ):

ՄԻԼԼԱ՛ՐԴԱՏԱՐ/ՄԸԼԻԱՐԴԱՏԱՐ - *ած., գ.* 1. Մեկ միլիարդ եւ ավելի հարստություն ունեցող (մարդ): *Միլլա՛րդատար մարթ ա Սուղումունէն թօռնը, հէնգ՝ միլլա՛րդ դըրամ փուլ օնէ* (Ձ): 2. Շատ հարուստ: *Միլլա՛րդատէր ա, ամմա կ՝ը՛ցը մին կարքէն շօ՛ր չի կա* (Բ):

ՄԻԼԼԱ՛ՐԴԷՐ/ՄԸԼԻԱՐԴԷՐ *(ռուս. миллиардер, ֆր. milliardaire)* - *տե՛ս* ՄԻԼԼԱ՛ՐԴԱՏԱՐ:

ՄԻԼԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԼԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԻԼԼԻՄԻՐԻ - *գ., ած.* 1. Թափառող մարդ, թափառական: *Մին օր էլ ըտըրանց շէնը մին միլլիմիրի յա կ՝ամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԱՆԴԱՐ-ԸՆԴԷՐՈՒ:

ՄԻԼԼՕ՛Ն/ՄԸԼԻՕՆ *(ռուս. миллион, ֆր. million)* - 1. *թ.* Հազար անգամ հազար, միլիոն: *Միլլօ՛ն մանէթ ա տամ, էտ ծին ինք՝ օնում* (Ձ): 2. *ած.* Շատ, բազմաթիվ: *Խասան միլլօ՛ն վը՛խճար օնէ, ամմա մինը մօրթում չի, թա խօխէնք՝ը օտին* (Բ):

ՄԻԼԼՕ՛ՆԱՏԱՐ/ՄԸԼԻՕՆԱՏԱՐ - *ած., գ.* Մեկ միլիոն եւ ավելի հարստություն

ունեցող (մարդ): *Միլլիոնատար մարթիք՝ շատ կան* (Բ): 2. *տե՛ս* ՄԻԼԼԻՈՆԱՏԱՐ (2):

ՄԻԼԼԻՈՆՇԻԿ/ՄԸԼԻՈՆՇԻԿ - *տե՛ս* ՄԻԼԼԻՈՆԱՏԱՐ:

ՄԻԼՄԻԼԼԼ - *տե՛ս* ՄԸԼՄԸԼԼԼ:

ՄԻԼՄԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԼՄԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԻԼՉԼՔ՝ - *տե՛ս* ՄԸՆՋԷՂ(ՆԸ):

ՄԻԽԿԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Շատ մեղք գործած, մեղքերի մեջ թաթախված: *Ղէրը ասմա.- Տու միխկըթաթախ մարթ ըս, տըրախտը ք՝ը՝զ ընթունական չի* (Ձ):

ՄԻԽԿԸԹԱՓՎԷԼ - *չբ. տե՛ս* Մէխկա թըմիզվիլ:

ՄԻԿԱ - *ած., մ.* Մի քիչ, փոքր-ինչ: *Տըղան ուրան ասած վախտան միկա յէլ ճէլլի կ՝ամ ա...* (ՆԼՂԺԲ, 44):

ՄԻՀԷ[1] - *տե՛ս* ՄԸՀԷՆԳ՝:

ՄԻՀԷ[2] - *տե՛ս* ՄԸՀԷ[2]:

ՄԻՀԷՆԳ՝ - *տե՛ս* ՄԸՀԷՆԳ՝:

ՄԻՀԷՆԳԱՆ(Ց) - *տե՛ս* ՄԸՀԷՆԳԱՆ(Ց):

ՄԻՀԷՆԳԻ(Ս) - *տե՛ս* ՄԸՀԷՆԳԻ(Ս):

ՄԻՀԷՆԳՍԱ - *տե՛ս* ՄԸՀԷՆԳՍԱ:

ՄԻՀԷՏ - *տե՛ս* ՄԸ՝ՀԸ՝Տ:

ՄԻՀԷՏԱՆ(Ց) - *տե՛ս* ՄԸՀԸ՝ՏԱՆ(Ց):

ՄԻՃԷՃ - *տե՛ս* ՄԸՃԷՃ:

ՄԻՃԻՃԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՃԸՃԻԼ:

ՄԻՃԻՃՎԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՃԸՃՎԻԼ:

ՄԻՃԻՃՕՐ - *տե՛ս* ՄԸՃԸՃՕՐ:

ՄԻՃԻՃՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՃԸՃՕՐԷԼ:

ՄԻՃԻՃՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՃԸՃՕՐՎԷԼ:

ՄԻՅԱՄԻԴ/ՄԻՅԱՄԻՏ *(գրբ. միամիտ)* - *ած.* Պարզամիտ, ոչ խորամանկ, միամիտ: *Ծախօղը դանստի կըլօխ ա իյնում, վար էտ մարթը միյամիտ ա...* (ՆԼՂԺԲ, 124):

- Միյամիդը ըղնէլ - Միամտանալ, հոգեպես հանգստանալ, կասկածը փարատվել: *Թաքավէրը վէր ըտի յա ասում, կընէգը միյամիդը ա ըղնում, ք՝ինամ* (Ձ):

- Միյամիդը քըցիլ - Միամտացնել, հոգեպես հանգստացնել: *Էտ Շըրմաղէն միյամիդը ա քըցում, պըրծնում, բուրդան դանման տուս օնում, թըխում...* (ՆԼՂԺԲ, 30):

ՄԻՅԱՄԻՏ - *տե՛ս* ՄԻՅԱՄԻԴ:

ՄԻՅԱՆԱԼ *(գրբ. միանամ)* - *չբ.* 1. Կցվել, կապվել, ներգրավվել, միանալ: *Միյանում ա ըտըրանց նըհը՝տ, ք՝ինամ* (Ձ): 2. Ամուսնական կապի մեջ մտնել: *Աղա ապան մին օր ջիհանում ա Մաքաղաթ աքօրը, թա.- Մա՛քաղաթ, քու մարթըտ էլ ա մը՝ռալ, իմ կընէգ՝ըս էլ, յը՝ք միյանանք, մինտը՝ղ ապըրինք՝* (Բ):

ՄԻՅԱՊԱՆ *(գրբ. միաբան)* - *մ.* Համախմբված կերպով, համերաշխաբար: *Էն ընք միյապան ըպրէլիս, Աստուծ տա՝ միշտ ըստի կէնանք* (Բ):

ՄԻՅԱՆՍԼԻԿ *(ռուս. мясник)* - *տե՛ս* ՂԱՍԱԲ:

ՄԻՅԱՎՈՒ - *ձ.* Կատվի հանած ձայնը: *Մին էլ, միյավո՛ւ, մին սանս ա ըսկանում* (Ձ):

ՄԻՅԱՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. միացուցանեմ)* - *նբ.* ՄԻՅԱՆԱԼ-ի:

ՄԻՅԱՑՈՒՄ - *գ.* Միանալը, միացվելը, միավորվելը: *Փարք՝ Ըստուծէն, էն ընք լ՝ավ ըպրէլիս, մէր օգ՝ածը Հայաստանա նը՝հը՝տ միյացումըն ա, վէր էտ էլ ինի, էլ օրիշ պէն օգ՝ում չընք* (Բ):

ՄԻՅՈՂԱՎԸ՝Տ - *տե՛ս* ՄԸՌԸԼԱՎԸ՝Տ:

ՄԻՅՎԸ՝ՂԱՆ - *տե՛ս* ԲԸՐԸ՝ՂԱՆ:

ՄԻՆ[1]/ՄԻ[1] *(գրբ. մի)* - *թ.* 1. Մեկ թիվը, մեկ: *Խէղճ Հանրաբէդը մէնակ մին կօվ, մընգ՝էլ մին հէրինք օնար* (ԼՂԲՔ, 261): 2. Մեկ քանակությունը: *Ըտըրան մին կավ ա ինում, էրկու տըռնանը յը՝տը էտ մինը իրը՝ք ա տը՝ռնում* (Ձ): *ած.* 3. Միակ, եզակի: *Ղարաբաղը ըշխարքումըս մինըն ա* (Բ): 4. Միեւնույն, առանց տարբերության: *Տըղամարթըն նան կընէգ՝ը մին ըն,- ըսէս ա պառավը, յէտ տըռնաս, ք՝իս ուրանց տօն* (ԼՂԲ, 316): 5. Միավորված, միություն կազմող: *Մունք վէր մին ինինք՝, վէշ մին թօրք կարէլ չի մէր սանմթանվը ընցընէ* (Բ): 6. Գործածվում է իբրեւ անորոշ դերանուն եւ հոդ՝ ինչ-որ, որեւէ: *Տըղան տէսնում ա տը՝ղ մին ճօկ աշխարք կա* (ՀԺՀ, V, 270): 7. Մի ոմն, մի մարդ: *Մանրդըրանսը հընգ՝ուրունցան մինին սուվուրցընում ա, վար ք՝ինան ուրան կընգ՝անը ըսպանէ...* (ՆԼՂԺԲ, 29): 8. Այնպիսի: *Մին բոյ օնար, մին պատկէր օնար, վէր յըշիր, խէլքըտ կընք՝ընանր* (ՀԺՀ, VI, 177): *մ.* 9. Տարածություն ցույց տվող գոյականների գործիական հոլովի հետ ցույց է տալիս ամբողջական ընդգրկումը: *Թօթը վէր ա տը՝ռնում, հըյաթավը մին շաղ կ՝ամ* (Ձ): 10. Քանակ կամ չափ ցույց տվող գոյականների հետ ցույց է տալիս հավասարություն: *Թաքավէրը չուբանէն քաշավը մին վը՝սկէ յա տամ, հըղէ տինում* (Ձ): 11. Մի անգամ: *Օգ՝ում ըս՝մին ասէ, օգ՝ում ըս շատ, Ցականը ըսկանօղ չի* (Բ): 12. Գործածվում է որպես հորդորական մասնիկ: *Հանը ասմա.- Մին ք՝ինի՛, տը՝ս քու դօրփէր խէ կ՝ամ չի* (Ձ):

- Մին ամանի - Թեթեւակի, մակերեսորեն: *Մին ամանի էտ թօխտը կարթանում ա, տամ տըղէն* (Ձ):

- Մին աման շօրվա տալ - Տղային ամուսնացնել: *Այան ասմա.- Մէխկ ա էտ տըղան, մին աման շօրվա տօ, թօղէ տօն տը՝ռնա, կըլօխը պահէ* (Ձ):

- Մին անգ՝ուն չօնէ - Թերի կողմեր ունի, պակասավոր է: *Տընաշինըտ ըսկի մին անգ՝ուն չօնէ* (Բ):

- Մին աշխարք - 1. Մեծ քանակությամբ, շատ: *Մին աշխարք լօբի յըմ քաղալ* (Բ): 2. Անչափ սիրելի՝ պաշտելի (մարդ): *Այուն հը՝տէ մը՝ծ թօռնը մին աշխարք ա* (Բ):

- Մին աշխարք մը՝ռավ - Ասում են լավ մարդու մահվան դեպքում:

- Մին աշկավ լանց ինիլ - Արտաքուստ վշտացած ձեւանալ: *Հարթնը ըսկէսվօրը թըղէլիս մին աշկավ ար լանց ինում* (Բ):

- Մին աշկավ լանց ինիլ, մինավը՝ ծըծաղէլ - Թեթեւամիտ՝ դեռահաս լինել, վիշտը խորը չզգալ: *Իզէն մին աշկավ լանց ա ինում, մինավը՝ ծըծաղում, հանլան կըլխու չի ըղնում, թա սօվը հինչ ա* (Ձ):

- Մին աշկավ յէշիլ - 1. Թերագնահատել, կարեւորություն չտալ, արհամարհել: *Թաքավէրը վէզիրին մին աշկավ ար յէշում* (Ձ): 2. Խտրություն չդնել: *Խանը ուրանն կընանուցը մին աշկավ ար յէշում* (Ձ):

- Մին աշկը էն մինին տը՝ղ լուս չի տալ - Մեկը մյուսին փոխարինել չի կարող:

- Մին աշկը կըլխըյը՝ր/աչ յէշիլ, մինը՝ կըլխըվէր/ծէխ - Շիլ՝ շեղակն լինել, շեղ աչքեր ունենալ: *Ջանդրանկը քաշում ըն, տը՝սնում հի՞նչ. էտ հըրթնըցուվէն մին աշկը կըլխըյը՝ր ա յէշում, մինը՝ կըլխըվէր* (Ձ):

- Մին աշկը՝ քօն, մինը՝ զէրթուն - Կիսարթուն, կիսաքուն: *Պառավըն էլ, մին աշկը՝ քօն, մինը՝ զէրթուն, բուրդան էտ սանսին յըրա յը՝ր ա կէնում* (Ձ):

- Մին ասը՝ղ բիդի ինք՝ օնէ, պուղվատէն փութըն ա հըրցընում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր չնչին բանի համար մեծ պահանջներ են ներկայացնում:

- Մին ասմօշկա - *տե՛ս* Մին թիք՝ան:

- Մին արշինավ չափէլ - Նույն վերաբերմունքն ունենալ՝ առանց հաշվի առնելու անհատական առանձնահատկությունները, լավն ու վատը չտարբերակել: *Բըրիգադիրը լօխ կօրծ ընօղնէրէն մին արշինավ ար չափում, քըշէրցիրը՝կ կօրծ ընօղէն ա լօդուռէն ճօկում չար* (Ձ):

- Մին բաշ - 1. Իսկույն, անմիջապես: *Մարթը կըտաղում ա, մին բաշ տօն կ՝ամ...* (ԼՂԲ, 309): 2. Անընդհատ, շարունակ: *Էշը օրիշ հինչ ա՞նէ, լ՝ըհա մին բաշ զըռռամ ար* (ԱԱռ, 47):

- Մին գ՝ուլլանվ էրկու ըլբաստըրակ վէր քըցիլ - *տե՛ս* Մին ծը՝ՐքավԷրկու ծըմէրուկ փըռնէլ:

- Մին դամարը - Մի քիչ, ինչ-որ չափով: *Ըտըրա մին դամարը կ'իժ ա, լօխ վախում ըն նը՛ստա* (Բ):

- Մին դ'ունա'ում(ն)g - Միանգամից: *Ասըմ ա.- Ըստի յէշըմ ըմ, թա՛ լըհա՛ մին դ'ունա'ումանց էս ծըմակը պուք տամ, տանիմ* (ՀԺՀ, V, 516):

- Մին էլ - *տե՛ս* ՄԸՆԷԼ[2]:

- Մին էրկու - *տե՛ս* Մին քանէ:

- Մինը դէրըն ա սիրո՛ւմ, մինը՝ դըրակէնը - Յուրաքանչյուրը գործում է ըստ իր ճաշակի եւ շահի:

- Մինը էրկու/հազզար անէլ/շինիլ - Կրկնապատկել, շատացնել, բազմացնել: *Կընէգ'ը պիտի խէլունք ինի, մինըն էրկու անէ, վը՛չ թա լօխ տո՛ւս տա, քամուն տա* (ՆԼՂԺԲ, 36):

- Մինը էրկու/հազզար տը՛ռնալ - Կրկնապատկվել, շատանալ, բազմանալ: *Չուբանէն վըխճըրնէն կ'արունքը մինը էրկու վա տը՛ռնում* (Զ):

- Մինը հինա՛ն ա՞, մինը կ'օ՞րծէ - *հեգն.* Ոչինչ չեն անելու (ասում են ծույլ մարդկանց մասին): *Պառավը ասում ա.- Հինչ ըմ ա՞նում հարթնէրը, մինը հինա՛ն ա՞, մինը կ'օրծէ՞* (Զ):

- Մին ըղտըրի - *տե՛ս* Մին թիք'ա՛ (1): *Էտ մարթին ա կընգանը մին ըղտըրի խէլք չընում* (ՆԱԲ, 62):

- Մին ըմանա/ըխօռա օտէլ - Սիրով՝ համերաշխ լինել: *Մըրթըկընէգ' վէր մին ըմանա չըկէրէն, տօնը սաղ օրը կըռը՛վ կըղնէ* (Բ):

- Մինը մը՛հը՛տ գիդի-գիդի ընէլավ մին հե՛ղ ա քըթա՛ղ, էզզանան գիդի-գիդի յա անում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր, մի անգամ հաջողության հասնելով, միշտ նույն միջոցին են դիմում:

- Մինը մինին ըրէվավը ո՞ւրթումը օտէլ - *տե՛ս* Մին ըմանա օտէլ:

- Մին ըմսական պէխկ - Գեղեցիկ: *Ախճիգ' հինչ ա՞խճիգ', մին ըմսական պէխկ* (Բ):

- Մին ընգ'ունանէ - Ոչ բազմազբաղ, միայն մի գործ՝ զբաղմունք՝ հոգս ունեցող: *Արտը հընձո՛ւմ ա, մընամ ա կալ'ընէլ թակէ, մին ընգ'ունանէ տը՛ռնա* (Զ):

- Մին ընգ'ունավը/ընգուճավը նի մընէլ, մինավը տո՛ւս կ'ա՛ղ - Չանսալ, չհասկանալ, լսածից ոչինչ չհիշել, լսածին ուշադրություն չդարձնել: *Մարթը խօսում ա, խօսում, ամմա կընգանը վէջընն էլ չի. մին ընգ'ունավը նի յա մընում, մինավը՝ տո՛ւս կ'ամ* (Զ):

- Մին ըշկանէ կուրկուտ - *տե՛ս* Ք'ԱԼԼԱ՛Գ'ՕՋ:

- Մին ըշկընճըպ(էլ)ումը/ըշկընճոփումը - Ակնթարթորեն, վայրկենապես, շատ արագ: *Տա մին հէնց գ'ա՛ք'ա՛ յա ինըմ, վը՛ր յըրան կաղնիս, ըշտէղ ասիս, կընտանէ մին ըշկընճըպէլըմը* (ԼՂԲ, 326):

- Մին ըրտասունք - *տե՛ս* Մին թիք'ա՛ (1):

- Մին թա՛հրա՛վ - Դժվարությամբ, մի կերպ, հազիվհազ: *Լընհա մին թա՛հրա՛վ ք'ընում ա...* (ՀԱԺԲ, 15, 26):

- Մին թա՛հրը/թա՛վո՛ւր - Մի տեսակ, ոչ սովորականի պես: *Մին թա՛հր ըս ըրվամ, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

- Մին թա՛հրո՛ւ տինիլ - Խիստ նեղել՝ տանջել՝ չարչարել: *Ըսկէսուրը հարթանը մին թա՛հրու վար տինում* (Զ):

- Մին թըխավ ծառ չի պարան կ'ա՛ղ - Չնչին ջաքերով մեծ գործ գլուխ չի գա:

- Մին թըվանէ վարէլ - 1. Հողը մեկ կողմից սկսել վարել: *Մին թըվանէ վարէլը տիժէր ա* (Զ): 2. *փխբ.* Աշխատատար գործ կատարել: *Ամմէն մարթ չի կարէլ մին թըվանէ վարէ* (Բ):

- Մին թիլ քաշիս՝ հազզար կըրկատան վէր կըղնէ - 1. Ասում են մաշած՝ հնացած շորի մասին: 2. Ասում են աղքատ՝ չքավոր մարդու մասին:

- Մին թիք'ա՛ - 1. Մի քիչ, քիչ: *Ախճիգ'ը բո՛ւրդա՛ն կըլխի յա ընգնում, վէր հո՛ւրթավը մին թիք'ա՛ լո՛ւս ա ըրվամ* (ՀԺՀ, V, 60): 2. Փոքրիկ, փոքրամարմին: *Մին թիք'ա՛ ախճիգ' ա մէր Սօնան* (Բ):

- Մին թիք'ա՛ն օտէլ, մինը մատաղ անէլ - Փորձանքից հաջողությամբ ազատվել: *Ծառան Ծատօրը վէր ընգավ, սաղ մընաց. մին թիք'ա՛ն կէրալ ա, մինը մատաղ ըրալ* (Բ):

- Մին թիք'ա՛ն տը՛ռնալ - Կծկվել, փոքրանալ: *Վախան նըհը՛տ կօչ ա յը՛կալ, մին թիք'ա՛ն տը՛ռալ* (Զ):

- Մին թօզ - *տե՛ս* Մին թիք'ա՛ (1):

- Մին թօշէն վէր սիլլա՛ տաս, էն մինը տէմ կանէ - Ասում են խեղճ՝ հլու մարդկանց մասին:

- Մինին աշկը տո՛ւս յը՛կավ/տո՛ւս պըրծավ, էն մինըն ասից՝ ի՞նձ տօ, տանիմ տամ կատվէս - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը փորձում է ուրիշի դժբախտությունից օգուտ քաղել:

- Մինին ասը՛ղը թիլիլ - Մեկի օգտին խոսել՝ գործել: *Իզէն սաղ օրը հիրըվանէն ասը՛ղըն ա թիլի՛ում* (Բ):

- Մինին ավար անէլ, մինին՝ խավար - *տե՛ս* Մինին յը՛ղէլ, մինին դաղէլ:

- Մինին ըրէվէն տակէն կէնալ - Մեկի իշխանության տակ լինել: *Բըրիգադիրնէն նախագէն ըրէվին տակէն ին կէնում* (Զ):

- Մին ինիլ - 1. Միություն կազմել, միաբանվել, միանալ: *Մէր հայէրը վէր մին ինին, լօխ կըդ'ուզի* (Բ): 2. Միաժամանակ՝ անմիջապես կատարվել՝ տեղի ունենալ: *Դէվին վէր ըղնէլըն ա մը՛ռնէլը մին ա ինո՛ւմ* (Զ): 3. Տարածվել: *Էտ օրվանից էլ էտ խօսկը սաղ Ղարաբաղավ մին ա ինո՛ւմ* (Զ):

- Մինին խաչավը թաղվէլ - Մեկի ձեռքով՝ պատճառով կորսվել՝ անհետանալ՝ կործանվել: *Մարթը գ'ուդ'ում ա, վէր տանը փուլը կընգանը խաչավըն ա թաղվալ, ամմա սա՛ս չի անում* (Զ):

- Մինին ծափավը պար կ'ա՛ղ - Մեկի խորհրդով շարժվել: *Մարթը վէր կընգանը ծափավը պար յը՛կավ, տօնը կըքանդըվի* (Բ):

- Մինին ծօխը վէր կըտըր(վ)է վէջ, էն մինինը յը՛ր չինիլ - Մեկի շահը պայմանավորված է մյուսի դժբախտությամբ՝ վնասով:

- Մին ինձանա հըրցըրո՛ւ - Ես այլ կարծիքի եմ, ես կարող ես ճիշտն ասել: *Կընէգ'ը ասմա.- Մին ինձանա հըրցըրո՛ւ, էտ պէնը ըտի չի հլա՛ղ* (Զ):

- Մինին մըրօքը նի կացավ, էն մինը ասից՝ հինգ'ըցընիս վէ՛չ, թո՛ղէ, թըքանամ - *տե՛ս* Մինին աշկը տո՛ւս յը՛կավ, էն մինըն ասից՝ ի՞նձ տօ, տանիմ տամ կատվէս:

- Մինին մին թիք'ա՛ հաց տալ - Մեկին լավություն անել: *Իզէն գ'անքումը մինին մին թիք'ա՛ հաց տուված չի* (Բ):

- Մինին մին ցօրտ խօսկ չի ասէլ - Ասում են բարի՝ քնքուշ՝ կիրթ մարդկանց մասին:

- Մինին յը՛ղէլ, մինին դաղել - Աչառու՝ անարդար լինել: *Կըլխօզէն նախագան մինին յը՛ղում ար, մինին՝ դաղում* (Զ):

- Մինին շուքումը կէնալ/ապըրէլ - Մեկի հովանավորությամբ ապրել: *Քուրը ախպօրը շուքումըն ար կէնում* (Զ):

- Մինին տօնը նի կացավ, էն մինը կըրակէն յըրա խըրված ըրավ - Մարդկային հարաբերություններում որոշիչը շահն է:

- Մին իրը՛սը՝ լա՛ց, մինը՝ ծըծաղ - Արտաքուստ՝ ուրախ, ներքուստ՝ վշտացած: *Դէրվիշը ասմա.- Էտ ըխճըկանը մին իրը՛սը լա՛ց ա, մինը՝ ծըծաղ, մին գ'ի՛դա՛, թա հինչ ա պըտահալ* (Զ):

- Մին լաք կօրէկ կըտըղվար(վ)է/կըտանէ - Չեչոտ է (երեսը): *Ըտըրա ղըշշընգ'օթունը վէրըն ա՞, իրը՛սէն մին լաք կօրէկ կըտըղվարվէ* (Բ):

- Մին լո՛ւս լո՛ւսանալ/ծա՛ք'իլ/կաթէլ - Դժվար իրավիճակից դուրս գալու հույս ծագել՝ միջոց առաջանալ: *Մարը ասմա.- Դիրխօր մէ՛լ ըղնէլ, հա՛լբա՛թ մին լո՛ւս կըլո՛ւսանա* (Զ):

- Մին խանխանալ ծու ածել - Խիստ վախենալ, ահաբեկվել: *Ծանտին արչին վէր տըէսնում ա, մին խանխանալ ծու վա ածում* (Զ):

- Մին խաչավ թաղվել - *տե՛ս* Մին խըմօրա ինիլ:

- Մին խըմօրա ինիլ - Բնավորությամբ՝ հայացքներով եւն իրար նման լինել, մեկը մյուսին արժան լինել: *Ըտըրանք մին խըմօրա յըն, ուրուր նըհիէտ լաւ հընգըրօթուն կանին* (Բ):

- Մին խընձօղա դաղվել - Նույն պատճառով տուժել՝ վնաս կրել՝ դժբախտանալ: *Հանը վըխէլան պատմում ա.- Յէս ու տըղէքըս մին խընձօղա յըք դաղվալ* (ՆԱԲ, 49):

- Մին խընձօր՝ մաչան կէս ըրած - Իրար շատ նման: *...Ղուգանսըն նան Սուքանսը ուրուր էնքան նըման ըն ընում, վէր հէնց ըն մին խընձօր՝ մէչան կէս ըրած* (ՀԺՀ, V, 353):

- Մին խըրէ(գ) - Մի քիչ, փոքր-ինչ: *Մարթը մըխըրէ սըրտըպընդվում ա, հըղէ ինում, քինամ...* (ՀԺՀ, VII, 199):

- Մին խիլ(լ)ա - *տե՛ս* ԽԻԼ(Լ)Ա:

- Մին խուխու պատառ - Մինուճար, միակ զավակ: *Թամարէն իլածը մին խուխու պատառ ար, էն էլ կըռվումը ըսպանվից* (Բ):

- Մին խուսկու - Համամիտ, համերաշխ: *Մըրթըկընէգ էզգանան մին խուսկու վըն* (Բ):

- Մին խուսկու կանալ - Համաձայնության գալ: *... Վէրչը կամ ըն մին խուսկու, վըէր առըտօր անին, հըրուստանան* (Զ):

- Մին խօսկավ - *տե՛ս* Կարճ ասած: *...Մին խօսկավ, շատ չըրչըրվէյիս ընք ըլալ* (ԼՂԲՔ, 271):

- Մին խօսկը օխտը փութ մըէղրավ օտվէլ չի - Ասում են շատ ծանր՝ խիստ նկատողություն անողի՝ նախատողի մասին:

- Մին խօրում խօտը էրում չի - Հոգ չէ, փույթ չէ: *Մարը ասմա.- Վէչինչ, ասալ ա, ասալ ա, մին խօրում խօտը էրում չի* (Զ):

- Մին ծաղկավ կարունք չինիլ - *տե՛ս* Մին թըխավ ծառ չի պարան կալ:

- Մին ծաղկա օխծը զըհար ա շինում, մըղըրաճանցը՝ մըէղը - Յուրաքանչյուրը նույն նյութը օգտագործում է իր բնույթին համապատասխան:

- Մին ծամ - Մի անգամ բերանը դնելու եւ ծամելու չափով: *Ծըէրքը քըցում ա թօրբան, մին ծամ հաց տում օնում, տամ պըռավէն* (Զ):

- Մին ծամ սաղունձ շինիլ, ծամել - Շարունակ մեկի մասին բամբասել: *Պատրօնը ըսկէսվօրը յըրա կըգնըվում ա, թա.- Հինչ ը՞ս մին ծամ սաղունձ շինալ, ծամում ըս, մէխկ չի՞ էտ հարթնը* (Զ):

- Մին ծամ սաղունձ տըէռնալ - Ընդհանուրի խոսակցության առարկա դառնալ, բամբասանքի առարկա դառնալ: *Էտ կուղութունանը յըէտը Հէյրանը մին ծամ սաղունձ ա տըէռնում* (Բ):

- Մին ծէնու ծուվվալ/կօռռալ - Շարունակ ճչալ՝ գոռալ՝ լացել եւն: *Կամ ա, տըէսնում՝ մին արչ, մին մըէծ դանամ վըէնունը, մին ծէնու վա ծուվվամ* (Զ):

- Մին ծըէրք - 1. Մեկ ամբողջություն կազմող նման իրերի, հատկապես՝ հանդերձանքի ամբողջություն: *Թաքավըէրը ճըղըցպանէն մին ծէռք շօր ա տամ, տանըմ ա ըտէղ, Շըրմաղէն կէց տամ...* (ՆԼՂԺԲ, 31): 2. Մի բաժին, քիչ: *Ըստարէ խընձօրէն մին ծըէրք ա յըէր կանալ* (Բ):

- Մին ծըէրքավ էրկու ծըմէրուկ փըռնէլ - Զգտել՝ նպատակադրվել միանգամից շատ հարցեր լուծել՝ շատ բան ձեռք բերել: *Մին ծըէրքավ էրկու ծըմէրուկ փըռնէլը հիշտ պէն չի* (Բ):

- Մին ծըէրքավ ծափ տալ - Հնարավորություն չունենալ, բայց գործ ձեռնարկել: *Մին ծըէրքավ ծափ տըվօղը վէրչումը կըլօխը կըթակէ* (Բ):

- Մին ծըէրքավ յըէր օնէլ - *տե՛ս* Մին աշկավ յէշիլ:

- Մին ծըէրքավ քըշկօռ յըէտ անէլ - *տե՛ս* Մին ծըէրքավ ծափ տալ:

- Մին ծըէրքը ծափ չի տալ - Միայնակ մարդը արդյունքի հասնել չի կարող: *Մարը ասմա.- Մյ բալա, մին ծըէրքը ծափ չի տալ, մին մարթու նըհըէտ հընգըրա՛ց, հըրկըշվէ արտ ըրէք՝* (Զ):

- Մին ծըէրքը ծըէրք ա լըվանում, էրկու ծըէրքը՝ իրըէս - Միասին՝ խմբովին ավելի մեծ գործ կարելի է գլուխ բերել:

- Մին ծըէրքը՝ յըէղումը, մինը՝ մըէղրումը - Հարուստ, նյութապես ապահովված: *Մին ծըէրքը՝ յըէղումը, մինը՝ մըէղրումը խալխ ըն Դօրունք* (Բ):

- Մին կաթ *(գրբ. կաթ մը)* - *տե՛ս* Մին թիքա (1):

- Մին կակա յէլ չի փըսալ - Տարին անպտուղ է եղել, խիստ երաշտ է եղել: *Ըստարէ մին կակա յէլ չի փըսալ, բուստընէն սաղ չուրացալ ա* (Բ):

- Մին կըլօխ - *տե՛ս* Մին բաշ (2): *...Մին ծուկըն ա թօրըն ընգալ, էն էլ, հանքվին կաղնած, մին կըլօխ հա պար ա կամ* (ՀԺՀ, VI, 143):

- Մին կըլօխ պէցուր հինիլ - Իր արժանիքներով՝ ընդունակություններով եւն մեկին գերազանցել: *Նօքվարը տըղըմըրթութունավ խանէն անա մին կըլօխ պէցուր ա հինում* (Զ):

- Մին կընծէյնը - *տե՛ս* Մին թիքա:

- Մին կընջէմնը - *տե՛ս* Մին թիքա:

- Մին կըրակում էրվիլ - *տե՛ս* Մին խընձօղա դաղվէլ:

- Մին կարին օխտը տըէղ ճօթ անէլ - Հնարամիտ լինել: *Իզէն մին կարին օխտը տըէղ ճօթ կանէ, ընդըրա կարէլ չըս խանփիս* (Բ):

- Մին կէրպ - 1. *տե՛ս* Մին թանիրը: 2. *տե՛ս* Մին թանիրանվ:

- Մին կըէղ/կըղանուց - Ցածրահասակ, թզուկ, թզաչափ: *Մին կըէղ մարթ ա Սամուն Անուշավանը* (Բ):

- Մին կըէղ, մին թաթ - *տե՛ս* Մին կըէղ:

- Մին կումաշ կէրած - *տե՛ս* Օխտը վըէխճար կէրած:

- Մին կումաշ/խօզ/վըէխճար կըխըրավվէ - Ասում են թեժ կարկի մասին, հատկապես՝ երբ մեկը մտահոգություն է հայտնում, որ կրակը կարող է չհերիքել խորոված անելու համար:

- Մին կումաշը մին ծըէրքավըն ա խըղըցընում - Ասում են ֆիզիկական մեծ ուժ ունեցողի մասին:

- Մին կուճի - *տե՛ս* Մին թիքա:

- Մին կուտի յէլ չի կա - Ամայություն է, անմարաբնակ տեղ է: *Նի յըն մընում էտ շէնը, տըէսնում՝ մին կուտի յէլ չի կա* (Զ):

- Մին կուտուր - *տե՛ս* Մին թիքա:

- Մին կուտուր հաց - Ապրուստի չնչին միջոց: *Խըէղճը մին կուտուր հաց էլ չօնէ* (Բ):

- Մին կուտուր հացու հասրաթ թօղնէլ - Ապրուստի նվազագույն միջոցներից զրկել: *Խըէղճ պըռավէն էճընն էլ կուղանում ըն, մին կուտուր հացու հասրաթ թօղնում* (Զ):

- Մին կուտուր հացու հասրաթ մընալ - Ապրուստի նվազագույն միջոցներից զրկվել: *Արտը էրվից, Ասլանը մին կուտուր հացու հասրաթ մընաց* (Բ):

- Մին կուտուր հացու տար ինիլ/տըէռնալ - *տե՛ս* Հացու տար ինիլ:

- Մին կուտուր հացու տար շինիլ - *տե՛ս* Հացու տար շինիլ:

- Մին կօլտում - Մի ումպի չափով, շատ քիչ (հեղուկի մասին): *Ճուրը կըլխէն ա քաշում, տամ չի, թա մին կօլտում էլ հընգէրը խըմէ* (Զ):

- Մին հալավ իվիլ կըէցած - Մեկի համեմատությամբ ավելի ճարպիկ՝ խորամանկ: *Կուճի ախպէրը մըէծ ախպօրը անա մին հալավ իվիլ ար կըէցած, դանտի փանդը քըթէնում ա* (Զ):

- Մին հանշըէվ ա - Միեւնույն է, մեկ է: *Ասում ա.- Ինձըէտէ մին հանշըէվ ա, օգում ըս՝ քինի՛, օգում ըս՝ մընա՛* (Զ):

- Մին հավէն թըխէլ, մին տաքէն - *տե՛ս* Գանի մէխին թըխէլ, գանի նալէն:

- Մին հատ - *տե՛ս* ՄԻՆ[1] (3):

- Մին հափուռ - *տե՛ս* Մին թիքւն:

- Մին հափուռ վը՝ղէն արժան անէլ - Օրինական ծեսով թաղել՝ հուղարկավորել: *Հիրըվանէրը հըվաքվում ըն, էտ պըռավէն մին հափուռ վը՝ղէն արժան անում* (Ձ):

- Մին հափուռ վը՝ղէն արժան ինիլ/տը՝ռնալ - Օրինական ծեսով թաղվել՝ հուղարկավորվել: *Ըտի էտ հարուստը ծըմակումը մը՝ռնում ա, մին հափուռ վը՝ղէն արժան չի տը՝ռնում* (Ձ):

- Մին հափուռ տը՝ռնալ - *տե՛ս* Մին թիքւն տը՝ռնալ:

- Մին հը՝տան - *տե՛ս* Մին դռնումա(ն)ց:

- Մին հը՝տէ - *տե՛ս* ՄԸ՝ՀԸ՝Տ:

- Մին հըլավում քօն ինիլ - *տե՛ս* Մին ըմանա օտէլ:

- Մին հըվավ պար կ՝ալ - *տե՛ս* Մին ըմանա օտէլ:

- Մին հըրցընօղ ինի - Հետաքրքիր է: *Կընէգը ասմա.- Մ մարթ, մին հըրցընօղ ինի, քըշէրվա կէսին ըշտը՝ղ ը՞ս քունում* (Ձ):

- Մին հօթքումը - *տե՛ս* Մին շընչումը:

- Մին ղադար - *տե՛ս* Մին աշխարք (1):

- Մին ղաշանգ՝ օր - *տե՛ս* Մին օր:

- Մին ղէյնը/ղէյնու մընչանք - *տե՛ս* Մին թիքւն:

- Մին ղընջ - *տե՛ս* Մին թիքւն:

- Մին ճըղացէն վը՝ռը լուզ տալ, մին՝ ճըղըցպանէն - Բոլորին շողոքորթել: *Խաչին հինչ մարթ ա՞. մին ճըղացէն վը՝ռըն ա լուզ տամ, մին՝ ճըղըցպանէն* (Բ):

- Մին ճըղնանէ - Մինուճար զավակ ունեցող: *Մին ճըղնանէ կընէգ՝ ա Սիրվարթը* (Բ):

- Մին ճըպատավ քըշանծ - Բացասական նույն հատկանիշներն ունեցող: *Օխտը տըղա օնէ, օխտըն էլ մին ճըպատավ քըշանծ* (Բ):

- Մին ճըպէլումը - *տե՛ս* Մին ըշկըճըպ(էլ)ումը:

- Մին ճօխտ, մին կընդ - Քիչ, սակավաթիվ: *Շէնին ջիհիլնէն քուչէցէն, մին ճօխտ մին կընդ պառավ մընաց* (Բ):

- Մին ճօխտ տըրը՝խ շինիլ - Խիստ ծեծել: *Ըսկանալըն ըբանթ խալդին փանիլիվանէն կօխում ա տակը, մին ճօխտ տըրը՝խ շինում* (Ձ):

- Մին մաննը - 1. *տե՛ս* Մին թիքւն: 2. Կարճ: ... *Չըրու սօր կըրէցի վէչ թա քէզ մին մաննը կ՝իր կ՝իրիմ, կըլօխըս խառնըված ա...* (ՋՏ, Ա, 153):

- Մին մաննը մը՝ղըր շինիլ, ծամէլ - *տե՛ս* Մին ծամ սաղունձ շինիլ, ծամէլ:

- Մին մաննը մը՝ղըր տը՝ռնալ - *տե՛ս* Մին ծամ սաղունձ տը՝ռնալ:

- Մին մարթու կընանէք՝ - Համերաշխ, մտերիմ: *Էտ շէնին կընանէք՝ը հանց ըն մին մարթու կընանէք՝* (Ձ):

- Մին մարթու նըման - Միաբանված, համախմբված, միահամուռ: *Լօխ մին մարթու նըման յըրա յըն տը՝ռնում, էտ իրփիվէրուն արտը մին օրումը հընձանում, տամ ուրանն* (Ձ):

- Մին մէխին թըխէլ, մին նալէն - *տե՛ս* Գանի մէխին թըխէլ, գանի նալէն:

- Մին մըթկու ինիլ - Միեւնույն կարծիքը կամ մտադրությունն ունենալ: *Մըրթկընէգ՝ մին մըթկու վըն ինում* (Ձ):

- Մին մըթկու կ՝ալ - *տե՛ս* Մըսլըհաթու կ՝ալ:

- Մին մընուտումը - *տե՛ս* Մին ըշկըճըպ(էլ)ումը: ... *Ըստուծէն շինանծ տօնը կընէգը մին մընուտումը կընքանդի* (ԱԲԲ, 45):

- Մին մըսխալ - *տե՛ս* Մին թիքւն:

- Մին մօթ անրուն տինիլ կըլխէն - Խիստ ջղայնանալ՝ մռայլվել: *Մարթը, մին մօթ անրուն տիրանծ կըլխէն, նի յա մընում* (Ձ):

- Մին մօրա իլանծ - 1. *տե՛ս* Մին խընձօր՝ մաչան կէս ըրած: 2. *տե՛ս* Մին մարթու կընանէք՝:

- Մին յօլլուղ - Վերջնականապես: *Հանը ասմա.- Մին յօլլուղ ղըրա՛ղ կաց, էտ օյինբազէն անա պըրծէլ* (Ձ):

- Մին շընչումը/նըփանսումը - *տե՛ս* Մին ըշկըճըպ(էլ)ումը: *Էտ կ՝ուլին ճօտերը յըրա ըն պըրծընըմ, մին շընչըմը էտ ըխճըկանը պըտըռ-պատառ անըմ* (ՀԺՀ, V, 57):

- Մին պատառ - *տե՛ս* Մին թիքւն (1):

- Մին պարկ անրուն կըլօխըն օնէլ - *տե՛ս* Մին մօթ անրուն տինիլ կըլխէն:

- Մին պէն - Որոշակի չափով եկամուտ՝ օգուտ՝ արդյունք: *Չըրչարվում ըմ, չըրչարվում, ըսկի մին պէն չի տը՝ռնում* (Բ):

- Մին պէն անէլ - Որեւէ միջոցի դիմել, ելք գտնել: *Հանը ասմա.- Կախէլ մէ՛լ, մին պէն ըմ ընական, քը՝զ տուրման ըզադիմ* (Ձ):

- Մին պէնում կ՝ումակ չինիլ - Ոչինչ չիմանալ, ոչնչի ընդունակ չլինել: *Տընը-շինիտ տըղան ըսկի մին պէնում կ՝ումակ չի* (Բ):

- Մին պէրան - 1. *տե՛ս* Մին բաշ (2): 2. *տե՛ս* ՄԸ՝ՀԸ՝Տ (1): 3. *տե՛ս* Մին թիքւն (1):

- Մին պէրցու - *տե՛ս* Մին մարթու կընանէք՝:

- Մին պէրցու կ՝ալ - Ամուսնանալ: *Այան ասմա.- Յը՝ս վէր քու ապու նըհը՝տ մին պէրցու վըմ յը՝կալ, հանլան խօխա յըմ իլալ* (Բ):

- Մին պէրցու ծըրանալ - Մինչեւ ծերություն անդավաճան ամուսնական կյանքով ապրել (հիմնականում գործածվում է որպես բարեմաղթություն՝ ուղղված նորապսակներին): *Այան էլ ճուխտըքանուց ճըկատան պաչանմ ա, թա՝ մին պէրցու ծըրանաք* (Ձ):

- Մին պը՝լ մը՝զ ունինք՝, մինը էլ Խընուշինակա/Հըթէրքա/Քընրընունջա յը՝կավ - Ասում են, երբ մեկը խենթություն է անում:

- Մին պըցաչափ - *տե՛ս* Մին թիքւն:

- Մին պիրընպատառ - *տե՛ս* Մին թիքւն (1):

- Մին պուք կ՝ալ - *տե՛ս* Պուք կ՝ալ (7): *Բալասը էտ վէր տըսնաս ա, փօրթափ տըռանծ տըղատ մին պուք կ՝ան, գ՝իդան, թա ճիրին մաչին ջանավար ա* (ՀԲ, 351):

- Մին պօլկ սըլդաթու մաչի կըկէնա - Ասում են համարձակ՝ հանդուգն կանանց մասին:

- Մին ջան ասէլ, մին չօռ - *տե՛ս* Գանի մէխին թըխէլ, գանի նալէն:

- Մին ջան տը՝ռնալ - 1. *տե՛ս* Մին ըմանա օտէլ: 2. Կենակցել, սեռական հարաբերությունների մեջ մտնել: *Կամ ըն, տը՝սնում՝ տահանք քօլէն տակէն մին ջան տը՝ռանծ* (Ձ):

- Մին ջըլանվ - Կարճ ժամանակ, մի քիչ: *Կուճի մարթըն ասից.- Էս քըշէր անդար լըվէնը թուղէցէն ուչ, թա մին ջըլանվ քօնի նիմ* (ՆԱԲ, 30):

- Մին ջուռռա - *տե՛ս* Մին թանիրը: *Ամմա մարթը մին ջուռռա յա տը՝ռնում, պէն չի խօսում* (ՆԼՂԺԲ, 71):

- Մին սըհաթ - Մի ժամանակ, մի պահ: *Ըզէն մընաց, յը՝ս ծին յէր իլի, մին սըհաթ տօն հըսէ...* (ԼՂԲՔ, 272):

- Մին սանրու - Բազմաթիվ, շատ: *Տանը իրէք հարթն ա ընում, մին ըսկէսուր, մին սանրու խօխէք...* (ՆԱԲ, 140):

- Մին սօտ - *տե՛ս* Մին թիքւն (1):

- Մին սօտան տը՝ղ - Փոքր տարածություն: *Մին սօտան տը՝ղ վարում ըն, յը՝ս տը՝ռնում* (Ձ):

- Մին վէր - Քանի որ արդեն: *Մին վէր խօսկ ըմ տուվալ, կարում չըմ նը՝ստա ջանմբանր ինիմ* (Բ):

- Մին վը՝ննան տը՝ղ - *տե՛ս* Մին սօտան տը՝ղ:

- Մին վը՝ննը կանօխ/ճէլլի - Մի քիչ շուտ: *Մին վը՝ննը կանօխ ա հըսնում տօն* (Ձ):

- Մին վը՝ննը հինգ՝իստին/ կ՝ըրըզմանումը (ինիլ) - 1. Մահամերձ: *Հիվանդը լ՝ավ չի, մին վը՝ննը էն ա հինգ՝իստին* (Բ): 2. Շատ ծերացած, ծեր: *Ապան ասմա.- Մին վը՝ննընս էն ա հինգ՝իստին, յը՝ս քաղաք կ՝ըվօղ չըմ* (Ձ):

- Մին վը՝ռան տը՝ղ - *տե՛ս* Մին սօտան տը՝ղ:

- Մին վը՛սկըռ՝ մին կաշի/մորթէ զիրավ ածած - Շատ նիհար, հյուծված: *Սումբաթը մին մաշկան դուզ, պառավ մարթ ա, մին վը՛սկըռ՝մին կաշի զիրավ ածած* (Ձ):

- Մին վըրցըկապէռնը - Քաշով՝ կշռով՝ ծավալով քիչ՝ փոքր (բեռ): *Մին վըրցըկապէռնը ցօրէն ա տանում ճէդացը, վէր աղէ* (Ձ):

- Մին տակ թըխէլ, մին կըլՕխ - *տե՛ս* Գ՛ԝնի մէխին թըխէլ, գ՛ԝնի նալէն:

- Մին տապակ՝ մաչան կէս ըրած - *տե՛ս* Մին խընձՕր՝ մաչան կէս ըրած:

- Մին տաս՝ էրկու կօգ՛ի - Ասում են աներես՝ անամոթ մարդկանց մասին:

- Մին տը՛ղ վը՛ղ վէր չածէլ - Հիմնական բնակատեղ՝ աշխատատեղ չունենալ: *Իզէն մին տը՛ղ չի վը՛ղ վէր ածում, ըտըրա հը՛տէ էլ տօն չի տը՛ռնում* (Բ):

- Մին տը՛ռնալ - *տե՛ս* Մին ինիլ:

- Մին տըռնան կապած շան նըման - *տե՛ս* Մին մարթու նըման:

- Մին տիրը՛վ - *տե՛ս* Մին թիք՛ԝ:

- Մին տօն ինիլ/տը՛ռնալ - Մտերիմ՝ համեաշխ լինել, մտերմանալ/համեաշխվել: *Ինրանց տըղին հէտի մին լանվ հըրսանիք ըն անըմ, լօխ, մին տօն տը՛ռած, օրախ ապրըմ* (ՀԺՀ, V, 336):

- Մին տոպ - *տե՛ս* Մին թիք՛ԝ (1):

- Մին տօռնը պէնվալ - *տե՛ս* Մին լ՚ուս լ՚ուսանալ:

- Մին ուզ՛օղէն էրկու տալ - Ունեցվածքը առատորեն բաժանել, առատաձեռն լինել: *Հու մին ուզ՛օղէն էրկու տա, Աստուծ ընդրրա թ՚ԝրանվը կըպահէ* (Ձ):

- Մին փարա - 1. Որոշ: *Մին փարա վախտ ընցնէլանը յէտը էտ թաքավէրը մին էլ ա կ՛ամ ՚ուրանվ վէղը, շօռ կ՛ամ* (ՀԺՀ, V, 321): 2. Ոմանք: *Մին փարան էլ ասմա՝վարթէր չի լանվ, գ՛Հԝանստ ա լանվ...* (ԱԱ, 18):

- Մին փուռ մընալ/ք՛ինիլ-կ՛ԝնվ - Սահամերձ լինել: *Հիվանդը ծանդըր ա, մին փուռ ա մընացալ* (Բ):

- Մին փօր հաց - 1. Մեկ անգամ սնվելը: *Մին փօր հացու դ՚ԝրդ՚ԝ յը՛ր ըն կէնում, ք՛ինանվ տ՚ուս կ՛ամ կօխկէ շէնը* (Ձ): 2. Նվազագույն վարձատրություն: *Ըտրրա ըստացած ռօճիկը հինչ ա՞, մին փօր հաց ա* (Ձ):

- Մին փօր հացը մին վէր հացա կըքըցի - Չնչին եկամուտը կարող է մեծ եկամուտից զրկել:

- Մին փօրմի - *տե՛ս* Մին թ՚ԝհիրը:

- Մին քանէ - Մի քանի, որոշ թվով՝ քանակով, ոչ մեծ թվով: *Մին քանէ ամէս պառավը էտ ըխճըկանըտ պահըմ ա* (ՀԺՀ, V, 561):

- Մին քար ըս թօղ անում, գ՛օլը պըրտՕղում ա - Չնչին միջամտությունն էլ կարող է մեծ գործը ձախողել:

- Մին քար ըստըղաս/գ՚ԝնանվ, մինը՝ ընդըղան/դուզան յը՛ր օնէլ, կըլՕխը (վէր) թակէլ - Խիստ ափսոսալ՝ զղջալ՝ փոշմանել: *Մին քար ըստըղա յըմ յը՛ր օնում, մինը՝ ընդըղան, կըլՕխըս վէր թակում, վէր էտ ըխմաղէն նըհը՛տ հըրակաշ տը՛ռէ* (Բ):

- Մին քար կըլխէն տինիլ, մինը՝տակէն - Թաքցնել, թաքուն պահել: Հանդոն մին քար էշին կըլխէն ա տիրանվ, մինը՝ տակէն. վախում ա՝ աշկ նի կ՛ԝնվ (Բ):

- Մին քըթա վէր ընգած - *տե՛ս* Մին խընձՕր՝ մաչան կէս ըրած:

- Մին քըթՕլ - *տե՛ս* Մին թիք՛ԝ (1): *Էնքան ա ընում վըխըլկօտ, վէր ըրՀ՚ուգ՚ԝնը առանց կընէգ՛ը կարում չի, թա տօռնը տ՚ուս կ՛ա, մին քըթՕլ կ՛Հԝուզի* (ՆԱԲ, 28):

- Մին ք՛ԝլմանվ - *տե՛ս* ՄԸՀԸՏ (1): *Մին ք՛ԝլմանվ յօր ա օնում, տանում ՚ուրանց թաքավէրէն...* (ՀԱԲ, 15, 58):

- Մին օր - Օրերից մի օր, երբեւէ: *Մին օր հիշչանք դուշ-դ՚ԝնանվթ կա, նահանց թաքավը՛ր արծիվը ժօղով ա անում...* (ՆԼՂԺԲ, 140):

- Մին օր՝սաղ, մին օր՝կաղ - Ասում են հաճախակի հիվանդացողների մասին:

- Մին օր վէր մինը մինին տը՛սնում չի, օրը մըթնում չի - Ասում են իրար շատ մտերիմ՝ համերաշխ մարդկանց մասին:

ՄԻՆ[2] - *տե՛ս* ՄԻՆԱ[1]:

ՄԻՆԱ[1]/ՄԻՆ[2] *(ռուս. мина, ֆր. mine)* - գ. Պայթուցիկ լիցքով ռումբ, ական: *...Տ՚ու մի ասէլ, մին մին ա ընում ըտէղ թաղած, դ՚ԝստի տըրաքում ա...* (ԼՂԲՔ, 263):

ՄԻՆԱ[2] *(պրս. mina)* - 1. Թանկարժեք իրերի՝ զարդերի վրա եղած փոսիկներից յուրաքանչյուրը, որին հագցվում է ակը: *Մին գ՚ումրՀ՚ուտ ա տ՚ԝշՀ՚ում, մուտունէն մինին կ՛ը՛գ տամ* (Ձ): 2. Ոսկյա՝ արծաթյա՝ ապակյա եւն իրերը ներկելու՝ նախշելու ջնարակ: *Մինան յօր ա օնում, էտ վը՛սկէ կ՛ը՛վաթը նախշՀ՚ում* (Ձ): 3. *փխբ.* Սլացիկ, բարեկազմ ու բարձր: *Մինա բօյ օնէ Նախշունը* (Բ):

ՄԻՆԱԿ/ՄԻՆԱ՚Կ/ՄԷՆԱԿ *(գրբ. մենակ)* - *ած., մ.* 1. Միայնակ, առանձին, առանց ընկերոջ: *Ախճիգ՛ը վէչ մին տէղ մինանվ ք՛ինալիս չի իլանվ* (ՀԺՀ, V, 267): 2. Միայնակ մնացած, կղզիացած: *Էտ սարէն յըրա էն ա մին մինակ պըռըշնի կա* (Ձ): 3. Առանց ուրիշի օգնության, ինքը միայնակ: *Մինակ էտքան քարը հունց ը՞ս քանդանվ* (Բ): 4. Միայն: *Տահանք թումբավը պիցըրանում ըն, տէսնում ապա, պանն չի կա, մինակ ք՛Օհնա պէնջակընը ա ըտէղ քըցած* (ՀԺՀ, V, 489): 5. *շ. տե՛ս* Մինակ թա:

- Մինակ ըրազումը տը՛սնալ - Չկարողանալ ունենալ՝ հասնել՝ իրագործել, փափագել, բայց չունենալ: *Հանը ասմա.- Տու էտ ծին մինակ ըրազումըտ կըտը՛սնաս* (Ձ):

- Մինակ մըռնէլի օրը չըգ՛իդանվ - Քաջատեղյակ լինել, ամեն ինչ իմանալ: *Ասում ա.- Թաքավէրըն ապրրած կէնա, յը՛ս մինակ մըռնէլի օրըս չըմ գ՚ԝդ՚ում* (Ձ):

- Մինակ թա - Միայն թե, պայմանով որ: *Հանը ասմա.- Տա՛ր, մինակ թա յը՛տ պիրիս* (Ձ):

ՄԻՆԱ՚Կ - *տե՛ս* ՄԻՆԱԿ:

ՄԻՆԱՎԱՏ *(ռուս. миновать)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մինավատ անէլ - Ականապատել: *Ղարաբաղ հ՚ԝլանվ մինավատ ըրած տը՛ղէր շատ կա* (Բ):

ՄԻՆԱՏԱՐ - *գ., ած.* Մեկը ունեցող, քիչ ունեցող, չքավոր: *Կ՚ԝլը յը՛կավ՝ վայ, մինատար, կ՛օղը յը՛կավ՝վայ մինատար* (Ձ):

ՄԻՆԱՐԱ *(արաբ. minare)* - գ. Մզկիթներին կից աշտարակ, որի վրայից մոլլաները հավատացյալներին աղոթքի են հրավիրում: *Ապրէլ ամսին մին մինարա ընք շինէլ տըվալ, վէր ընդէղան ասթըխէրը տընդըղինք...* (Զտ, Ա, 193):

ՄԻՆԳ՚ԱՆԱ - *տե՛ս* ՄԻՆԳ՚ԻՆԱ:

ՄԻՆԳ՚ԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՆԷԼ[2]:

ՄԻՆԳ՚ԻՆԱ/ՄԻՆԳ՚ԱՆԱ/ՄԱ՚ՆԳ՚ԱՆԱ *(թրք. mengena)* - գ. Մամլելու՝ սեղմելու հարմարանք, մամլակ, սեղմակ: *Պիրըմ ա մին մինգ՚անա շինիլ տամ, վէր էտ տըղէն քըցի մաչը* (ՀԺՀ, V, 510):

- Մինգ՚ինին դաթը/մաչը/տակը քըցիլ - Ստիպել, հարկադրել: *Վէր մինգ՚ինին դաթըն ըն քըցՀ՚ում, չօբանը լօխ վըզանվ ա օնում* (Ձ):

ՄԻՆԴԸ՛Կ - *տե՛ս* ՄԸՆԴԷԿ:

ՄԻՆԴԸ՛ԿԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՆԴԷԿԷԼ:

ՄԻՆԴԸ՛ԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՆԴԷԿՎԷԼ:

ՄԻՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՆԷԼ[2]:

ՄԻՆԷՇԱԿ - *տե՛ս* ՄԸՆԷՇԱԿ:

ՄԻՆԸԿԱՆԱԼ - *չբ.* Մենակ՝ միայնակ մնալ: *Հանը-մարը մը՛ռնում ըն, խը՛ղճ ախճիգ՛ը մինըկանում ա* (Ձ):

ՄԻՆԸԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. մենութիւն)* - գ. Մենակ լինելը, մենակություն: *Ըշխարքէս տակէն ամմէնափիս պէնը մինըկօթունըն ա* (Բ):

ՄԻՆԸՂՈՒՐԴԱ՚ - *մ. տե՛ս* Մին դ՚ունՀ՚ուման:

ՄԻՆԸՄԱՉ/ՄԻՆՈՒՄԱՉ - *մ.* 1. Մեկուսեջ, հաջորդականորեն մեջ տալով: *Սըխտօրը մինըմաչ ա վարում* (Բ): 2. Երբեմն-երբեմն: *Էտ կընէգ՛ը մինըմաչ սուս ար անում, էլիա ըսքըսում անէսկ տալը* (Ձ):

ՄԻՆԸՇԱԿԻ - *տե՛ս* ՄԸՆԻՇԱԿԻ:

ՄԻՆԸՇԸԿԱՎԸՏ - *տե՛ս* ՄԸՆԻՇԸԿԱՎԸՏ:

ՄԻՆԹԱՆԱ - *տե՛ս* ՄԸԹԱՆԱ:

ՄԻՆԻՆՋԻ - *տե՛ս* ԸՌԸՋԻ (1):

ՄԻՆԻՍՏԸՐ *(ռուս. министр, ֆր. ministre)* - *գ.* Նախարար: *Ըտըրա ախ-պէրընն էլ Բաքու մինիստըր ա իլլալ* (Ձ):

ՄԻՆ-ՄԻՆ - *մ.* 1. Երբեմն-երբեմն: *Մին-մին էլ ուրան լավ օրէրը մը՛ննըն ա քըցիս, հաքին ուրխութունան տուրուր տաս* (ԱԱ, 69): 2. Մեկ առ մեկ, մեկը մյուսի հետեւից: *Թաքավէրին տըղան մին-մին դօվին կըլխընէն կըտըրում ա...* (ՀԺՀ, V, 20): 3. *թ.* Մեկական: *Այան կանփէտը մին-մին թուռնէրէն պիժը՛-նում ա* (Բ):

- Մին-մին անէլ - Մանրամասն փնտրել՝ ստուգել՝ հետաքրքրվել: *Սաղ տօնը մին-մին ա անում, մուտանան քըթէնում չի* (Ձ):

ՄԻՆՄԻՆԱԿԷ - *տե՛ս* ՄԻՆՄԻՆԱՔԷ:

ՄԻՆՄԻՆԱՔԷ/ՄԻՆՄԻՆԱԿԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մինմինաքէ տալ - Ինքն իր մտքերի հետ լինել, մենակ լինել: *Կամ ըն, տը՛սնում՝ ախճիգը ըխպիրին ղըրաղէն մինմինաքէ տալիս* (Ձ):

ՄԻՆՄԻՆՈՒ/ՄՈՒՆՄՈՒՆՈՒ - *դ.* Մեկ-մեկու, միմյանց: *Ըտըրանք մինմինու սիրում չին* (Ձ):

- Մինմինանվը տալ - *տե՛ս* Մին ջան տը՛ռնալ (2): ... *Նշանածը յօր ա օնում, ք՛ընում, կաբինէտումը մարթ-կընէգ ըն տէռնում, մունմունավը տամ* (ՀԱԲ, 15, 64):

ՄԻՆՆԱԹ - *տե՛ս* ՄԸՆՆԱԹ:

ՄԻՆՆԸԹԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՄԸՆՆԸԹԱՎԷՐ:

ՄԻՆՆԸՄԻՆԱԿ/ՄԻՆՆՈՒՄԻՆԱԿ - *ած., մ.* Բոլորովին մենակ, մեն-մենակ: *Ախճիգը՛ն ասում ա.- Քէփիս փիս ա, սաղ օրը միննըմինակ ինձ թողըմ ըս, ք՛ընում...* (ՀԺՀ, V, 328):

ՄԻՆՆԸՄԻՆԸ/ՄԻՆՆՈՒՄԻՆԸ - *դ.* Որեւէ մեկը, մեկնումեկը: *Միննըմինը կա վէջ, թա նը՛հը՛տը հընգըրօթուն անէ* (Ձ):

ՄԻՆՆՈՒՄԻՆԱԿ - *տե՛ս* ՄԻՆՆԸՄԻՆԱԿ:

ՄԻՆՆՈՒՄԻՆԸ - *տե՛ս* ՄԻՆՆԸՄԻՆԸ:

ՄԻՆՉԷՎ - *տե՛ս* ՄԻՆՉԸ՛Վ:

ՄԻՆՉԸ - *տե՛ս* ՄԻՆՉԸ՛Վ: ... *Սալդաթը ծին ա յէր ինում, մինչը կէս սըհաթը տէղ հըսնըմ* (ՀԺՀ, V, 643):

ՄԻՆՉԸ՛Վ/ՄԻՆՉԷՎ/ՄԻՉԸ՛Վ/ՄԻՉԷՎ/ՄԻՆՉԸ *(գրբ. մինչեւ)* - *կ.,մ.* Ցույց է տալիս ժամանակի սահման: *Ժամանակ ա տընըմ, վը՛ր մինչէվ էն մին օրը պադրաստ ինի* (ԼՂԲ, 358): 2. Ցույց է տալիս տարածության սահման: *Ըստէ-փանակը՛ր տա մինչը՛վ Հանդրանի հանրանի կիլօմէտըր ա* (Բ): 3. Ցույց է տալիս գործողության ժամանակի սահման, այնքան ժամանակ որ: *Էնքան օտում ա, մինչը՛վ լափ քուշտանում ա* (Ձ):

- Մինչը՛վ գանքէն վէրչը - Մինչեւ մահ: *Ապան մինչը՛վ գանքէն վէրչը էն ա իլլալ բաղ բիջիրիլիս* (Բ):

- Մինչը՛վ դէրին խազը՛ - *տե՛ս* Մինչը՛վ վէրչ (1, 2):

- Մինչը՛վ էշին զատէգը՛ - Անորոշ ժամանակ, երբեք: - *Պարթկըս հիբ ը՞ս տըլլական: - Մինչը՛վ էշին զատէգը՛* (Ձ):

- Մինչը՛վ ընգուճնէն/ընգուճտակէ-ը/թըվքըպըտօկը/խըզատակը - Շատ, խիստ, չափազանց: *Մարթիք՛ էլ գիդա-ցալ ըն, ըսքըսալ իշէրէն մինչը՛վ խըզա-տակը պէռէլը* (ԱԱ, 88):

- Մինչը՛վ ըշխարքէս վէրչը - Ամենահեռավոր տեղը՝սահմանը: *Ախճիգը՛ն ասմա.- Յը՛ս ք՛ը՛գ նըհը՛տ մինչը՛վ ըշխարքէս վէրչը կըկ՛ամ* (Ձ):

- Մինչը՛վ ըստը՛ղըս ա հըսալ - Այլեւս չեմ կարող դիմանալ՝ համբերել (ասում են՝ մատով կոկորդը՝ վիզը ցույց տալով): *Կընէգ՛ը ասմա.- Մինչը՛վ ըստը՛ղըս ա հըսալ, էլ քու մօր նըհը՛տ կարէլ չըմ կէնամ* (Ձ):

- Մինչը՛վ խօխան լանց չինի, մարը ծը՛ծ չի տալ - Մինչեւ պահանջ չներկայացվի, չեն բավարարի:

- Մինչը՛վ կ՛ը՛տը/ճուրը/ծօվը հըսնէլը փօխկէրքը յը՛ր քաշիլ/վընընըմանէրը հանէլ - Շտապել, առանց կշռադատելու պատրաստություն տեսնել: *Հանը ասմա.- Մինչը՛վ կ՛ը՛տը հըսնէլը փօխկէրքըտ յը՛ր մէ՛լ քաշիլ, հանլա մինչը՛վ հըրսանէք՛ը էրկու ամէս վախտ կա* (Ձ):

- Մինչը՛վ ղըյնէրէն/մըզ՛էրէն պըտօկը/պօկը - *տե՛ս* Մինչը՛վ ընգուճնէն:

- Մինչը՛վ յէրգ՛ինք՛ շընուրհակալ ինիլ - Անչափ շատ շնորհակալ լինել: *Պառավը ասում ա.- Մինչը՛վ յէրգ՛ինք՛ շընուրհակալ ըմ, էլ օգ՛ում չըմ* (Ձ):

- Մինչը՛վ վէր - *տե՛ս* ՄԻՆՉԸ՛Վ (3):

- Մինչը՛վ վէրչ - 1. Մինչեւ վերջին սահմանը: *Մինչը՛վ վէրչ ք՛ինամ ըն, յը՛ս տը՛ռնում* (Ձ): 2. Ամբողջովին, լիակատար կերպով: *Կօրծը մինչը՛վ վէրչ կանին* (Ձ): 3. Մշտապես, հավիտենապես: *Կընէգ՛ը ասմա.- Մ՛ մարթ, յը՛ս մինչը՛վ վէրչ ք՛ը՛գ հավադարիմ ըմ ինանան* (Ձ):

- Մինչը՛վ վէրչին մարթը - Բոլորը, ամենքը: *Ծինանցէք՛ մինչը՛վ վէրչին մարթը տուս ըն կ՛ամ, ըստրանց շէնան նըհը՛տ տամ* (Ձ):

- Մինչը՛վ վէրչին շունչը - *տե՛ս* Մինչը՛վ գանքէն վէրչը:

- Մինչը՛վ վըսկըռքնէն - *տե՛ս* Մինչը՛վ ընգուճնէն:

- Մինչը՛վ վըրթըբէդին խազը՛ - *տե՛ս* Մինչը՛վ դէրին խազը՛:

ՄԻՆՉԸ՛ՐԱՆԸ - *տե՛ս* ՄԻՆՉԸ՛Վ:

ՄԻՆՉՈՒ - *տե՛ս* ՄԻՆՉԸ՛Վ:

ՄԻՆՋԱ/ՄԻՋԱ - *տե՛ս* ՄԻՆԱԿ (4): *Էտ կընէգ՛ը՛ն էլ վէջ մին պարիկամ չօնէ, մինջա մին պէլի օնէ, մին տաք՛էր* (ՀԱԲ, 15, 56):

ՄԻՆՏԸ՛Ղ - *մ.* Միասին, մեկտեղ, համատեղ: *Մին մը՛թէն շանմբում արչը՛ն ու կ՛ունլը՛ ուրուր ջըհում ըն, վօրօշում՝ մինտը՛ղ վը՛րսի ք՛ինին* (Ձ):

- Մինտը՛ղա տուս - *տե՛ս* Մին դունում(ն)ց: *Կօրծը մինտը՛ղա տուս անվէլ չի* (ԱԲԲ, 51):

- Մինտը՛ղ հաց կըտըրէլ/հաց նըստէլ/հաց օտէլ - Աղուհացով իրար հետ կապված լինել, մտերիմ՝ ծանոթ լինել: *Թանջիրը ասմա.- Մունք մինտը՛ղ հաց ընք կըտըրալ, կարէլ չըմ ք՛ը՛գ թօղնիմ ըստը՛ղ մինակ* (Ձ):

- Մինտը՛ղ նըստէլ, մինտը՛ղ յը՛ր կէնալ - Միշտ միասին լինել, մտերիմ՝ համերաշխ լինել: *Էտ հըրիվանէրը ուրուր նըհը՛տ շատ մօտէ յըն ինում, մինտը՛ղ նըստում ըն, մինտը՛ղ յը՛ր կէնում* (Ձ):

- Մինտը՛ղ վը՛ղ վէր չածէլ - Իրար հետ մտերիմ՝համերաշխ չլինել: *Սաբավ քուվէրք ըն Մարյանընն ա Սիրունը, մինտը՛ղ վը՛ղ չըն վէր ածում* (Բ):

- Մինտը՛ղ օտէլ, ճօկ-ճօկ քաքէլ - *տե՛ս* Մինտը՛ղ վը՛ղ վէր չածէլ:

- Մինտը՛ղ քօն ինիլ - *տե՛ս* Մինտը՛ղ նըստէլ, մինտը՛ղ յը՛ր կէնալ:

ՄԻՆՏԸՐԸՔԱՆԷ - *ած.* Միհարված-յան՝ որով մեկ կրակոց կարելի է կատարել: *Մինտըրըքանէ թըվանգը՛ն տամ ա, մին ղօշալանլա ինք՛ օնում* (Ձ):

ՄԻՆՈՒՄԱՉ - *տե՛ս* ՄԻՆԸՄԱՉ:

ՄԻՆՈՒՔԸ - *տե՛ս* ՄԻՆՆԸՄԻՆԸ:

ՄԻՆՔԸԹԱՆԷ - *ած., գ.* Առջեւի մասում մեկ ծայր ունեցող (տրեխ): *Գիշի ապան լավ մինքըթանէ տըրը՛խ ա իլլալ կըրէս* (Բ):

ՄԻՇՆԱԿ - *տե՛ս* ՄԱՇՆԱԿ:

ՄԻՇՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՇՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄԻՇՏ *(գրբ. միշտ)* - *տե՛ս* ԷՋՋԱՆ(ԱՆ):

ՄԻՇՏԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՄԸՇՏԱԿԱՆ:

ՄԻՇՏԻԼ - *տե՛ս* ՆԻՇՏԻԼ:

ՄԻՇՏՎԻԼ - *տե՛ս* ՆԻՇՏՎԻԼ:

ՄԻՉ - *տե՛ս* ՄԱՉ:

ՄԻՉԱԿ - *տե՛ս* ՄԱՉԱԿ:

ՄԻՉԷՎ - *տե՛ս* ՄԻՆՉԸ՛Վ:

ՄԻՉԸ՛Վ - *տե՛ս* ՄԻՆՉԸ՛Վ:

ՄԻՉՆԱԿ - *տե՛ս* ՄԱՇՆԱԿ:

ՄԻՋԱ՝ - *տեմ* ՄԻՆՋԱ:

ՄԻՋԸՎԷՐ/ՄԸՋԸՎԷՐ - *ած., գ.* Որեւէ մեկի համար կատարվող ընկերովի՝ խմբովին գործի մասնակիցներ: *Տըղան կ'ամ ա մըջըվէրէն մաչին վը՛ննը կէնում, ասում.- Բազար ըմ ք'ինում, հու վա՞ հինչ օգում, պիրիմ* (ՀԺՀ, V, 561):

ՄԻՋԻ/ՄԸՋԻ - *գ.* Որեւէ մեկի համար ընկերովի՝ խմբովին կատարվող գործ: *Օրէրան մին օր էն հա՛մին տըղէն տանը միջի յա ինում* (ՀԺՀ, V, 561):

- Միջի անէլ - Որեւէ մեկի համար ընկերովի՝ խմբովին գործ կատարել: *Քըշէրվա կէսին թաղէն կընանէք'ը էն ըն ըլա՛լ հա՛լա՛ միջի ընէյիս. բա՛գ'ու կընգանը հէտէ պէմբակ ըն ըլա՛լ քըծըծէյիս* (ՆԱԲ, II, 75):

ՄԻՋԻՐԻ - *տեմ* ՄՈՒՋՈՒՐԻ:

ՄԻՍ *(թրք. mis)* - *տեմ* ՊԸՂԷՆՋ:

ՄԻՍԸՐԸՀԱՎ - *տեմ* ՀՈՒՆԳՈՒԾԿԱ: *Վէ՛չ ղազը միսըրըհավէն պէնըմը կըխառնըվար, վէ՛չ վէրցակը ը՛րդ'ակին. ամէն մինը ու՛րա՛ն թայըթուշը կըճընա՛ն-չար* (ՋՏ, Ա, 183):

ՄԻՍԸՐԻ *(պրս. mesri, թրք. misri (եգիպտական)* - *տեմ* ՀՈՒՆԳՈՒԾԿԱ:

ՄԻՍԻ - *տեմ* ՊԸՂԸՆՋԻ: *Մին միսի ղըզղանըմ էրկու ծո՛ւ՝ մինը իփըմ ա, մինը՝ չէ* (ԱՀ, 64):

ՄԻՏԸՐԱՆՈՒՑ - 1. *գ. տեմ* ՄԷՏԸՐ (2): *ած.* 2. Մեկ մետր երկարություն ունեցող: *Միտըրանուց խըյար ա փըսալ էտ բուստանումը* (Ձ): 3. Թվականի ցույց տված քանակով մետրերի երկարություն ունեցող: *Ասում ըն՝ մէհէտ ըտը՛ղ չ'ըրք' միտրանուց օխծ ըն տը՛սալ* (Ձ):

ՄԻՏԻՍ - *տեմ* ՄԷՏԻՍ:

ՄԻՐ - *տեմ* ՄԷԼ:

ՄԻՐԱ՛Թ/ՄԻՐԱ՛Ս *(արաբ., պրս., թրք. meret (ժառանգություն)* - 1. *գ.* Ջավակ, ժառանգ: *Տընըշինիտ տըղան ըսկի միրա՛թ չի* (Բ): 2. *տեմ* ԱՆԴԱՐ:

ՄԻՐԱ՛Ս - *տեմ* ՄԻՐԱ՛Թ:

ՄԻՐԶԱ *(պրս. mirza)* - *գ.* 1. Ուայալ՝ բարձրաստիճան մարդու պատվավոր տիտղոս: *Ք'ինամ ըն միրզա Աբրահամէն կօշտը՝ մըսլըհաթու* (Ձ): 2. Գրագիր: *Էտ տըղան պըլատումը միրզա յա կօրծ անում* (Ձ):

ՄԻՐԶԷՅԻ *(թրք. mirzəyi (պարեղանակ)* - *գ.* 1. Ձկան տեսակ, որ սովորաբար լինում է գետերում: *Խըչընկ'էտա միրզէյին ամմէնաքախծըրընը ա* (Բ): 2. Դանդաղ պարի տեսակ: *Ղօ՛ռմի ք'ը՛զ, ա՛յա, սիրում ար միրզէյի պարը* (Բ):

ՄԻՐԷՇԱԿ - *տեմ* ՄԸՆԷՇԱԿ:

ՄԻՐԸՀԱՎ - *տեմ* ՄԻՐ(Ի)ՀԱՎ:

ՄԻՐԸՇԱԿԻ - *տեմ* ՄԸՆԻՇԱԿԻ:

ՄԻՐԸՇԸԿԱՎԸ՛Տ - *տեմ* ՄԸՆԻՇԸԿԱՎԸ՛Տ:

ՄԻՐ(Ի)ՀԱՎ/ՄԻՐԸՀԱՎ - *գ.* Հավերի դասին պատկանող փայլուն փետուրներով վայրի թռչուն, փասիան: *Մէլիք-Շահնազարը Պըլըպուդուն ղըրկէս ա վը՛րս, թա՛ մին մըրհավ վը՛ր քըցի, պիրի տա աղէն* (ԼՂԲ, 394):

ՄԻՐՔ *(գրբ. միրգ)* - *տեմ* ԲԱՐ (1):

ՄԻՔ' - *տեմ* ՄԷՔ':

ՄՈՒԴԱ՛Թ - *տեմ* ՄԱ՛ԴԱԹ:

ՄՈՒՁ *(գրբ. մուզ (քամած հյութը)* - *գ.* 1. Շերամորդի կեղտը՝ կղկղանքը: *Մու՛զը ա-ծում ըն բուստանը* (Ձ): 2. *տեմ* ՄԸՁՈՒԿ (1):

ՄՈՒՁԷՅ *(ռուս. музей, հուն. museion)* - *գ.* Թանգարան: *Ղարաբաղ ամմէն ըռայօնում մուզէյ կա* (Բ):

- Մուզէյում տինիլի - Հազվագյուտ: *Թա՛ջիրը ասմա.- էս թօրը մուզէյում տինիլի ապըրանք ա, կարէլ չըմ իժժան ծախիմ* (Ձ):

ՄՈՒՁԻԿ - 1. *տեմ* ՂԱՎԱԼ (3): Հա՛ընը էլ *ա ուրխանում, մուզիկ պէրէլ տամ, ածում ըն, տո՛ւս կ'ամ պըլատէն հայաթը* (ՀԱԲ, 15, 20): 2. *տեմ* ՀԱՎԱ (2):

ՄՈՒՁԻԿԱ/ՄՈՒՁՈՒԿԱ *(ռուս. музыка, հուն. musikē)* - *տեմ* ՀԱՎԱ (2): *Տէղ քաշ-կէր ըն լա՛լ, մուզիկա ըծէլավ քըշէրը կ'ամ ըն լա՛լ, մարթկանց տընէս քըցիս ծ'ը՛ր* (ԲՀԲ, 169):

ՄՈՒՁԻԿԱՆՏ(ՉԻ)/ՄՈՒՁՈՒԿԱՆՏ(ՉԻ) *(ռուս. музыкант)* - *տեմ* ՂԱՎԱԼ (3):

ՄՈՒՁՐՈՒՓ - *գ.* Լարավոր նվագարանի լարերին հարվածելու՝ շփելու եւ հնչեցնելու հարմարանք, կտնտոց: *Մու՛զրա՛փը յօր ա օնում, ք'ամանչա ածում* (Ձ):

ՄՈՒՁՈՒԿ - *տեմ* ՄԸՁՈՒԿ:

ՄՈՒՁՈՒԿԱ - *տեմ* ՄՈՒՁԻԿԱ:

ՄՈՒՁՈՒԿԱՃՈՒՐ - *տեմ* ՄԸՁՈՒԿԱՃՈՒՐ:

ՄՈՒՁՈՒԿԱՆՏ(ՉԻ) - *տեմ* ՄՈՒՁԻԿԱՆՏ(ՉԻ):

ՄՈՒՁՈՒԿԹԸԹՕ - *տեմ* ՄԸՁՈՒԿԹԸԹՕ:

ՄՈՒԹԱ՛ՓԿ'Ա՛/ՄՈՒԹՈՒԹԱ՛ՓԿ'Ա՛ *(արաբ. muttakā)* - *տեմ* ԹԱ՛ՓԿ'Ա՛:

ՄՈՒԹԸԼԸ՛ՆԷ - *ած., գ.* Ոչխարի մորթուց կարված (գլխարկ): *Մութը՛ը՛նէ փափաղը տիրա՛լ ա, տո՛ւս յը՛կալ* (Ձ):

ՄՈՒԹԻ - *տեմ* ՅԷՍԻՐ:

ՄՈՒԹՐՈՒԲ *(արաբ. mutrub, պրս. motreb)* - *տեմ* ԹՕՐՆԸՍՔ'ԸՆՈՒՄ:

ՄՈՒԹՈՒԹԱ՛ՓԿ'Ա՛ - *տեմ* ՄՈՒԹԱ՛ՓԿ'Ա՛:

ՄՈՒԺՄԱ՛ՅԻ - *տեմ* ՄԸԺՄԱ՛ՅԻ:

ՄՈՒԺՈՒԺ - *տեմ* ՄԸԺՈՒԺ:

ՄՈՒԼԱ՛ՄԲԱ - *տեմ* ՄԸԼԱ՛ՄԲԱ:

ՄՈՒԼԻ-ՇՈՒԼԻ - *տեմ* ՄԸԼԸ-ՇՈՒԼԱ՛:

ՄՈՒԼՈՒՂՈՒԼԱՂ - *տեմ* ԸՆԳՈՒՃԹԻԹԸ՛Վ:

ՄՈՒԼՈՒ-ՇՈՒԼԱ՛ - *տեմ* ՄԸԼԸ-ՇՈՒԼԱ՛:

ՄՈՒԼՈՒՔՈՒՐ - *տեմ* ՄԸՐՕՔՈՒՐ:

ՄՈՒԼՔ' *(արաբ., թրք. mülk, պրս. molk)* - *գ.* Անշարժ գույք, ունեցվածք: *Խօսկ տուված ա ինում, վը՛ր ու՛րա՛ն մ'ը՛ք'ը նը-հէտը կէս անէ* (ՀԺՀ, VII, 301):

ՄՈՒԼՔ'ԱՏԱՐ/ՄՈՒԼՔ'ԸՂԱՐ *(թրք. mülktar)* - *ած.* Մեծ ունեցվածք ունեցող, ունեւոր: *Ղ՝ը՛ր՝ունք միշտ էլ մ'ը՛ք'ատար ըն իլա՛լ* (Բ):

ՄՈՒԼՔ'ԸՂԱՐ - *տեմ* ՄՈՒԼՔ'ԱՏԱՐ:

ՄՈՒԽԱԳ'/ՄԷԽԱԿ *(գրբ. մեխակ)* - 1. *գ.* Մեխակենու դեռ չբացված կոկոնը, որ փոքրիկ մեխի է նմանվում եւ գործածվում է իբրեւ համեմունք: *Չային մաչը մուխագ' բիդի քըցիս, վէր համը կ'ա* (Բ): 2. *փխբ.* Հոտավետ: *Մուխագ' խընձ՝ը՛ր ա* (Բ):

ՄՈՒԽԱՐԻԲ - *տեմ* ՄԱԽԱՐԻԲ:

ՄՈՒԽԷՐ - *տեմ* ՄՕԽԷՐ:

ՄՈՒԽԸԳ'ԱՎԸ՛Տ - *գ.* 1. Մեխակի բույր՝ հոտ: *Չինիգ'ին դափաղը վէր յօր ա օնում, մուխըգ'ավը՛տը ըղնում ա տօնը* (Ձ): 2. *փխբ.* Հաճելի բույր՝ հոտ: *Այուն թըխած ժինգ'ա՛լա՛վ հացան էլ ա մուխը-գ'ավը՛տ կ'ամ* (Բ):

ՄՈՒԽԸԳ'Ը՛ՆԷ - *գ.* Հոտավետ խաղողի տեսակ: *Մուխըգ'ը՛նէն էլ մէր բըղէ-րան կընտրրից* (Բ):

ՄՈՒԽ(Ը)ՐԱԹԱՂ - *ած.* Մոխիրի մեջ թաղված: *... Մուխրաթաղ ըն անըմ, մօխ-րան հանըմ, նօրիցան ըլավէն տէմ անում...* (Ձ):

ՄՈՒԽ(Ը)ՐԱԾՕԾ - *գ.* Մոխրով եւ խանձված կտորով պատրաստված շաղախ, որ իբրեւ սպեղանի դնում են վերքի վրա: *Պառավը դ՝ա՛ստի մին մու-խըրածօծ ա շինում, տինում ըտրրա յըրէն յըրա* (Ձ):

ՄՈՒԽ(Ը)ՐԱՃՈՒՐ *(գրբ. մոխրաջուր)* - *գ.* Մոխիր լցրած եւ եռացրած ջուր, որով սովորաբար լվացք էին անում: *Վէ՛չ ք'աշին սը՛էվ ռ՝ա՛նգ'ը մուխրըճիրա՛վ վէր կըկ'ա, վէ՛չ էլ թօրքը ու՛րա՛ն թուրքօթունը կըթօղնէ* (Ձ):

ՄՈՒԽ(Ը)ՐԱՎԸ՛Ղ - *գ.* Մի տեսակ մոխրագույն անբերրի հող: *Մուխըրը-վը՛ղումը բուստան չի տը՛ռնալ* (Բ):

ՄՈՒԽ(Ը)ՐԷԼ - *տեմ* ՄՕԽ(Ը)ՐԷԼ:

ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ԹԱԹԱԽ - *ած.* Մոխիրի մեջ թաթախված, մոխրակոլոլ: *Մուխըր-թաթախ հացը յօր ա օնում, կը՛ծուտէլավ ք'ինամ* (Ձ):

ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ԹԱՎԱԼ - 1. *ած.* Մոխիրի մեջ թավալված: *Ըտը՛ղ մին մուխրը-թավալ ծի յա ինում, նըստում ա, ք'ինամ* (Ձ): 2. *ծծկ. տեմ* ԷԾ (1):

ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ԹՈՒՋԻ - *գ.* Թզենու տեսակ, որի պտուղները ավելի փոքր են եւ մոխրագույն: *Էտ քը՞րծէն դաթումը մին մուխրըթուզի յա փըսնէս* (Ձ):

ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ԹԱԹԱԽ:

ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ՀԱՐԷԼ - *նբ.* Մոխիրով հարել՝ շփել (հատկապես մրոտ կաթսաները): *Ղըզղընէք՝ը մուխըրհարում ա, շարում* (Ձ):

ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ՀԱՐԷԼ-ի:

ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ՃԻՐԻԼ - *նբ.* Մոխրաջրում թաթախել, մոխրաջրով լվանալ: *Ծ՞ոէրը մուխրըճիրի՞ում ա, յը՞տնան պըրզըճիրի՞ում* (Ձ):

ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ՃԻՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ՃԻՐԻԼ-ի:

ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ՈՒՆԳԻ - *ած.* Մոխրագույն: *Մուխըրըռանգի շ՞որ ա կը՞ցալ* (Բ):

ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՄՕԽ(Ը)Ր(Ը)ՎԷԼ:

ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ՏՈՒՆՁԻ - *գ.* 1. Վայրի տանձենու մի տեսակ՝ մոխրագույն ճյուղերով եւ տերեւներով: *... Հընձ՞ողը մուխրըտանձին շուքումը փըրթուշ ա օտում* (ՆԱԲ, 141): 2. *փխբ.* Ժուժկալ՝ սակավապետ՝ քչով բավարարվող մարդ: *Մէր Ալիսանը մուխրըտանձի յա, մէհէտ ասէլ չի՝ փայըս խըրէգ՝ ա* (Բ):

ՄՈՒԽ(Ը)ՐԻ - 1. *տե՛ս* ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ՈՒՆԳԻ: 2. *ած., գ. փխբ.* Նենգ՝ խարդախ (մարդ): *Էտ մուխըրի կընէգ՝ը էտ ախպօրցը ի՞ւրի՞ւր նըհը՞տ դ՞ուշմանն ա շինիս* (Ձ):

- Մուխ(ը)րի օխծ - *տե՛ս* ՄՈՒԽ(Ը)ՐՕԽԾ:

ՄՈՒԽ(Ը)ՐՈՒՏ - *տե՛ս* ՄՕԽ(Ը)ՐՈՒՏ:

ՄՈՒԽ(Ը)ՐՕԽԾ - 1. *գ.* Մուխրագույն եւ թունավոր օձի տեսակ: *Հունց ա պըտրիէս՝ մին մուխըրօխծ նի յա մընէս խաղվէն ճուվարանը...* (ԱԱ, 18): 2. *տե՛ս* ՄՈՒԽ(Ը)ՐԻ(2):

ՄՈՒԽՄՈՒԽԱՏԷԼ/ՄՈՒՐՄՈՒԽԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՄԸԽՄԸԽԱԼ:

ՄՈՒԿ(Ը)ՆԱՎԸ՞Տ - *գ.* Մկան հոտ: *Մուկնըվը՞տան քը՞թը ծասկում ա* (Ձ):

ՄՈՒԿ(Ը)ՆԱՏԱՄ - *գ.* Մաշկի սնկային հիվանդություն: *Առաչ մուկնատամ հիվանդութունը շատ ա լալ* (ԱԱ, 56):

ՄՈՒԿ(Ը)Ն(Ը)ԿԱՏՈՒ - *ած.* 1. Գժտված, անհամերաշխ: *Մըրթըկընէգ՝ ի՞ւրի՞ւր նըհը՞տ մուկնըկատու վընն* (Ձ): 2. Մանկական խաղ, երբ մեկը փախչում է, իսկ մյուսը պետք է բռնի: *Խօխէնք՝ը մուկնըկատու վընն խաղ անում* (Ձ):

- Մուկ(ը)ն(ը)կատու տալ - Իրար հետ անընդհատ վիճել՝ գժտվել: *Սաբավ քուվէրք ընն, վանրին էն ընն մուկընկատու տաս* (Բ):

- Մուկ(ը)ն(ը)կատու տը՞ռնալ - Իրար հետ թշնամանալ: *Հարթնընն ա ըսկէսուրը մուկնըկատու վընն տը՞ռալ, ի՞ւրի՞ւր էլ պէն չի մընաց, վէր ասին վէչ* (Բ):

ՄՈՒԿ(Ը)Ն(Ը)ՄԱՆՆԴԻԼ - *գ.* Առաստաղի՝ պատերի անկյուններում եւն առաջացած սարդոստայնի նման ցանց, որ առաջանում է փոշուց՝ մրից եւն: *Փիչը էնքան ծօխ ա ըրալ, պըտէրէն ք՞ունքէրումը սաղ մուկնըմանդիլ ա կուցալ* (Բ):

ՄՈՒԿ(Ը)ՌՕԾ - *տե՛ս* ՄԸՔ(Ը)ՌՕԾ:

ՄՈՒԿՆԸ - *տե՛ս* ՄՈՒԿՈՒՆ:

ՄՈՒԿՈՒՆ/ՄՕԿՈՒՆ/ՄՈՒԿՆԸ/ՄՕԿՆԸ *(գրբ. մուկն)* - *գ.* Մուկ: *Մին վըխտու կատուն ա մուկունը հընգէրունք ընն լալ...* (ԱԱ, 72):

- Մուկնէն ծակէն հըզզըրանուց նըհաշ տալ - Սարսափահար լինելով՝ փախչել եւ թաքնվելու տեղ փնտրել: *Ուչաղանց Տիկրանը վէր կ՞ուլին տը՞սնում ա, մուկնէն ծակէն հըզզըրանուց ա նըհաշ տամ* (Ձ):

- Մուկնէն կ՞ուզընն էլ ա Ըրասխէն/Ք՞ուռէն/օքութ/փէյդա - Չնչին օգնությունն էլ նշանակություն ունի:

- Մուկնէն հը՞տէ կատվան օժժավ կ՞էզանն չի կա - Յուրաքանչյուրի համար իր թշնամին ամենազորեղն է:

- Մուկնէն ճօտընն էլ ա չընվալ ծակում - Անզորներն էլ կարող են մեծ վնաս հասցնել:

- Մուկնէն շընռը ճընդացէն շահ/փէյդա յա - *տե՛ս* Մուկնէն կ՞ուզընն էլ ա Ըրասխէն օքութ:

- Մուկնէրը ջուբումը խաղ/վազ-վազ անէլ - Աղքատ լինել, գրպանում փող չունենալ: *Ասում ա.- Մյ բալա, փուլը ըշտընդան տա՞մ, մուկնէրը ջուբումըս խաղ ընն անում* (Ձ):

- Մուկնու աման լըպըզտոզ - Մուրացկան, չքավոր: *Էտ մուկնու աման լըպըզտոզընն ա՞ մընացալ, վէր խընամէ տը՞ռնանք* (Ձ):

- Մուկնու կածան - Շատ նեղ արահետ: *Էտ մուկնէն կընծանավը ք՞ինամ ընն, հընսնում մին շէն* (Ձ):

- Մուկունը կատվէն հը՞տէ լ՞ավ արագ չի տը՞սնալ - Յուրաքանչյուրը իր թշնամու վատն է ցանկանում:

- Մուկունը կարում չար ծակը նի մընէ, ճընխէվ՞ակընն էլ հանք՞վանն կընպը՞ցէն - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը, չկարողանալով ստացած հանձնարարությունը՝ գործը կատարել, լրացուցիչ հանձնարարություն՝ գործ է ստանում:

- Մուկունը մին պէն չի, ամմա վէր ընդնում ա կ՞ինուն կարասը, սաղ մուրտառում ա - Չնչին՝ անարժան մարդիկ կարող են մեծ վնաս հասցնել:

- Մուկունը ըսպընէլի/փընռնէլի հը՞տէ տօնը կընրակ տալ - Չնչին օգուտի համար զոհաբերություններ անել:

ՄՈՒՀԱԼ *(արաբ., թրք. muhal, պրս. mohal (անկարելի, անիմաստ)* - *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐ: *Էտ թաքավէրը վօրօշում ա ի՞ւրանն մուհալ ախճիգ՝ը տա էտ տընդէն* (ՀԺՀ, V, 321):

- Մուհալ անէլ - Մեկի բացասական հատկանիշները՝ արարքները քննադատել: *Մուհալ ընրավ հիրընվանէն մարթին, ի՞ւրանն մարթընն էլ լօդուր տը՞ռավ* (Ձ):

ՄՈՒՀԱԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՄՈՒՀԸԼՕԹՈՒՆ:

ՄՈՒՀԱՍԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՀԱՍԻԼ:

ՄՈՒՀԸԼՕԹՈՒՆ/ՄՈՒՀԱԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ՄՈՒՀՈՒԴ(ՈՒ)ՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՄԱՀՈՒԴ(Ը)ՎԱՐԻ:

ՄՈՒՀ-ՄՈՒՀ - *ած., գ.* Ամեն ինչից դժգոհ՝ անշնորհակալ (մարդ): *Մուհ-մուհը տօն կընքանդի* (ՆԱԲ, 203):

ՄՈՒՀՏԱ՞ - *տե՛ս* ՄՈՒՔ՞ՏԱ՞:

ՄՈՒՀՏԱ՞ԿԷՐ - *տե՛ս* ՄՈՒՔ՞ՏԱ՞ԿԷՐ:

ՄՈՒՀՏԱ՞Ջ - *տե՛ս* ՄՕՀՏԱ՞Ջ:

ՄՈՒՂԱՄ *(թրք. makan)* - *գ.* Արեւելյան ժողովրդական տխուր մեղեդի կամ երգ: *... Ասում ըն.- Մահմէդ, մին մուղամ ամսէ, ըսկանանք* (ԲՀԲ, 177):

ՄՈՒՂԱՄԱՎ - *մ.* Առանց շտապելու, կամաց-կամաց: *Ուստան մուղամավ ա կօրծ անում* (Բ):

ՄՈՒՂԱՆ - *գ.* 1. Երկրագործական գործիք՝ կալի կալսած հասկերը՝ ծղոտը ժողովելու համար: *Մուղանը յօր ա օնում, տէրմանը հըվաքում* (Ձ): 2. Լեռների արանքում գտնվող տարածություն: *Կամ ընն, էտ մուղանումը վէր կ՞ամ* (Ձ):

ՄՈՒՂԱՆԱ - *գ.* Տանձի տեսակ: *Խուրջինը պէց ա անում, մին քանէ մուղանա տամ էտ հարթնանը* (Ձ):

ՄՈՒՂԱՆԷԼ - *նբ.* Մուղանով հասկերը՝ ծղոտը ժողովել: *Տէրմանը մուղանում ընն, ածում խընրընէն* (Ձ):

ՄՈՒՂԱՆԼԸԽ - *տե՛ս* ՄԸՂԸԼԼԱԽԷ:

ՄՈՒՂԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄՈՒՂԱՆԷԼ-ի:

ՄՈՒՂՈ՞ՒՍԻ/ՄԸՂՈ՞ՒՍԻ *(արաբ. mugdisi)* - *գ.* 1. Երուսաղեմ ուխտի գնացած քրիստոնյա: *Ասըմ ա.- Ախէր, յէս դէր չըմ, յէս մուղո՞ւսի ըմ* (ԲՀԲ, 218): 2. *փխբ.* Նենգ՝ խարդախ մարդ: *Էտ մուղո՞ւսին սաղ օրը շէնը կընը՞վ ա քընցանում* (Բ):

ՄՈՒՂԷՍ - *տե՛ս* ՄՕՂԷՍ:

ՄՈՒՂՈՒՐ-ՄՈՒՂՈՒՐ/ՄԸՂԸՐ-ՄԱՂԱՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մուղուր-մուղուր կ՞ալ - Մորմոքվել, կսկծել, տանջվել: *Շատ ա ք՞իս, խընրէգ՝ ա ք՞իս, տընսնաս ա մին ախճիգ՝ նընստած, մուղուր-մուղուր կ՞ալավ լանց ա հինիս* (ՀԺՀ, V, 616):

ՄՈՒՄ/ՄՕՄ *(գրբ. մոմ)* - *գ.* 1. Մեղուների արտադրած, ինչպես նաեւ բուսական կամ ճարպային ծագումով փափուկ առաձգական նյութ, մոմ: *Էտ մումը Ավէտիսը կօխըմ ա պըլանուն ծակը...* (ՀԺՀ, V, 129): 2. Այդ նյութից պատրաստվող՝ բամբակե պատրույգով ձողիկ, որ օգտագործվում է լուսավորության համար: *Մումը նի յա կըցընում, նի մընում խօրանը* (Զ):

- Մում հանլիլ - Մոմը հալելով եւ ջրի մեջ թափելով՝ ստացվող ձեւերից գուշակություններ անել: *Բախաջին մում ա հանլում, էտ ըխճըկանը բախտէն յէշում* (Բ):

- Մումու նըման հանլվիլ - Հյուծվել, նիհարել: *Թաքուհին տըէսնում ա, վէր օրկանցօր թաքավէրը մումու նըման հանլվում ա* (Զ):

- Մում շինիլ - *տե՛ս* Մըռամօշ շինիլ:

- Մում վառէլ - Որպես աղաչանքի կամ շնորհակալության նշան՝ եկեղեցում՝ սրբավայրում եւն մոմ վառել: *Մին օր սա ըխճըկօրանցը յէր ա կըցըրալ, թա՝ քընում ընք Կըքավու սարը՝ մում վառինք* (Զ):

- Մում տըէռնալ - *տե՛ս* Մըռամօշ տըէռնալ:

ՄՈՒՄԱՊԱՏ/ՄՕՄԱՊԱՏ - *ած.* Մոմի շերտով պատած: *Մին մոմապատ բոթուլ ա տանուս օնում, տինում թաքավէրին ըռաշկէն* (Զ):

ՄՈՒՄԷ/ՄՕՄԷ *(գրբ. մոմեայ)* - *ած.* 1. Մոմից սարքած՝ պատրաստած: *Էտ տըղան մին մումէ դօգանուն ա տամ էտ ըխճըկանը* (Զ): 2. *փխբ.* Չափազանց նիհար՝ վտիտ՝ թույլ: *Մումէ յը՞ս, խէ կարում չըս շօռ կաս* (Բ): 3. *փխբ.* Շատ նուրբ: *Մումէ մաննէր օնէ Մանէն* (Բ):

ՄՈՒՄԷԼ/ՄՕՄԷԼ *(գրբ. մոմեմ)* - *նբ.* Մոմ քսել, մոմով պատել: *Կինին ածում ա բութուլնէն, ըռխընէն մումում, թաղում* (Զ):

ՄՈՒՄՈՒՈՂԱՆ - *գ.* Մեղրամոմից եւ կարագից պատրաստած սպեղանի՝ ցրտից կամ արեւից վնասված՝ կոշտացած մաշկի վրա դնելու համար: *Այան դանստի մումուրղան ա շինում, տինում ըտըրա ցօրտ տարած վըէննանը յըրա* (Զ):

ՄՈՒՆ *(գրբ. մուն (մանր մժեղ)* - *գ.* 1. Զվից նոր դուրս եկած ոջիլ: *Կըլօխը սաղ մուն ա* (Բ): 2. Սերմից նոր դուրս եկած շերամի որդ: *Մունը վէր տանուս ա կամ, թութէն տիրըէվը խուրդան կըտօրում ըն, մըէկնում, հանցու օտին* (Զ): 3. *փխբ.* Մաշկի վրա դուրս տված մուգ բծեր, պեպեն, ցան: *Մունը Ըփկարէն ջանը կանլալ ա* (Բ):

ՄՈՒՆԴԱՌ - *տե՛ս* ՄՈՒՈՏԱՌ:

ՄՈՒՆԴԱՌԷԼ - *տե՛ս* ՄՈՒՈՏԱՌԷԼ:

ՄՈՒՆԴԱՌՎԷԼ - *տե՛ս* ՄՈՒՈՏԱՌՎԷԼ:

ՄՈՒՆԴԸՈՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄՈՒՈՏԸՈՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄՈՒՆԴԸՈՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՄՈՒՈՏԸՈՕԹՈՒՆ:

ՄՈՒՆԸԿՊԻՋԻ - *տե՛ս* ՄՈՒՆՈՒԿՊԻՋԻ:

ՄՈՒՆԹ/ՄՕՆԹ - *գ.* 1. Վանական դպրոցի աշակերտ: *Մունթէրը էտ վըրթըբէդին անա շատ պէն ըն սըվըէրում* (Զ): 2. Վարդապետի սպասավոր: *Վըրթըբէդ Ավէտիսը մունթ չար պահում* (Զ): 3. Ընդհանրապես՝ աշակերտ: *... Ըխճըկէրքը սըլէթա յըն, վարժապետնէն՝ անսէրտ մունթէրը՝ սըրթըդ...* (ՋՏ, Բ, 138):

ՄՈՒՆԹ(Ը)ՌՈՒՇ/ՄՈՒՆԹՈՒՌՈՒՇ/ՄԸՆԹ(Ը)ՌՈՒՇ/ՄԸՆԹՈՒՌՈՒՇ - 1. *գ.* Քիթ ու մռութը կախելը, մռայլվելը, խոժոռվելը: *Ըտըրա մունթըռուշը վէր տըէսնում ա ղօնաղը, տանուս ա կամ, քինամ* (Զ): 2. *ած.* Քիթ ու մռութը կախած, մռայլ, խոժոռ: *Մունթըռուշ մարթին անա զանիլանս տանում ա* (Բ):

- Մունթըռուշ անէլ - Քիթ ու մռութը կախել, մռայլվել, խոժոռվել: *Հինչ ը՞ս մունթըռուշ ըրալ, յըէ՞ր կաց հաց օտինք* (Բ):

- Մունթըռուշը կախ - *տե՛ս* ՄՈՒՆԹ(Ը)ՌՈՒՇ (2):

- Մունթըռուշը կախ անէլ/տալ - *տե՛ս* Մունթըռուշ անէլ:

ՄՈՒՆԹԻ - *տե՛ս* ՄԱՆԹԻ:

ՄՈՒՆԹՈՒՌՈՒՇ - *տե՛ս* ՄՈՒՆԹ(Ը)ՌՈՒՇ:

ՄՆԻՆՄԻՆՆԻ - *տե՛ս* ՄԻՆՄԻՆՆԻ:

ՄՆԻՆՆԱԹ - *տե՛ս* ՄԸՆՆԱԹ:

ՄՆԻՆՆԱԹԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՄԸՆՆԱԹԱՎԷՐ:

ՄՈՒՆՈՒԿՊԻՋԻ/ՄՈՒՆԸԿՊԻՋԻ - *գ.* Աչքի հիվանդություն: *Մունուկպիզին մարթին կըքուռըցընէ* (Բ):

ՄՈՒՆՈՒՏ - *տե՛ս* ՄԸՆՈՒՏ:

ՄՈՒՆՔ/ՄՈՒՔ *(գրբ. մեք)* - *դ.* Անձնական դերանվան առաջին դեմքի հոգնակին՝ մենք: *Ընդըրանք հըսին ուրանց մուրազին, մունք էլ հըսնինք մէր մուրազին* (ՀԺՀ, V, 48):

- Մունք էլ ընք մարթ - 1. Մենք էլ ենք հասկանում՝ ցանկանում, մենք էլ արժանապատվություն ունենք: *Չօբանը ասմա.- Մունք էլ ընք մարթ, խէ յը՞ս ուշունց տամ* (Զ): 2. Մենք էլ մեր լավությունը կանենք, վարձահատույց կլինենք: *Տըղան թանջիրին ասում ա.- Տու ինձ քանմանգ ըրա, հըսնիմ իմ յէրգիրը, մունք էլ ընք մարթ, հանլբանթ էլլա կըջիհինք* (Զ):

ՄՈՒՇԱԹԷՐ - *տե՛ս* ՄՕՇԻ:

ՄՈՒՇԱՀԱՄ - *գ.* Մոշի համ: *Մուշահամը լավ համ ա* (Բ):

ՄՈՒՇԱՀԱՎ/ՄՈՒՇԸՀԱՎ - *գ.* Սարյակի մեծությամբ սեւ գույնի վայրի թռչուն, որ հիմնականում լինում է թփերի տակ: *Մուշահավը ուրան պանանումը թէվէրը յէտ ա տարալ ճուտէրէն յիրա, ինդի յէլ սառալ...* (ՀԺՀ, VII, 213):

ՄՈՒՇԱՎԸՏ - *գ.* Մոշի հոտ: *Ամըէռնը վէր քինամ ըս մօշօտը, մուշըվըէտան քըէփըտ կամ ա* (Բ):

ՄՈՒՇԱՏԸՊ - *գ.* Մոշառատ տեղ, մոշ քաղելու տեղ: *Ուրուգանը մուշըտըդա կամ ըն, տըէսնում շէնը կըռըէվ ընգած* (Զ):

ՄՈՒՇԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Մոշով թաթախված՝ կեղտոտված: *Ըխճըկուրանցան մինը՝ կէվաթը մուշըթաթախ, յէխտուտ ճիրանվ լըցնում ա, տամ դարիբ տըղըմըրթունցան մընին* (ՆԱԲ, 74):

ՄՈՒՇԸԹԸԹՕ/ՄՈՒՇՈՒԹՈՒԹՕ - *գ.* Խակ մոշով եփած թթվաշ կերակուր: *Այան լավ մուշըթըթօ յա իլանլ իփիյիս* (Բ):

ՄՈՒՇԸԹԸՍԷ - *գ.* 1. Տհաճ հոտ արձակող թեւավոր փոքրիկ միջատ: *Մուշըթըսէն մօշին յըրա յա ինանում շատ* (Բ):

ՄՈՒՇԸԿՊԸՎԱԹ - *գ.* Մեջը փոս եղած քար, որի մեջ մոշ էին ճմռում եւ հացով ուտում: *Չօբանը մուշըկպըվաթումը մուշըփըրթանուշ ա անում, օտում* (Զ):

ՄՈՒՇԸԿՊԻՆԻ - *գ.* Մոշից պատրաստած գինի: *Մուշըկպինին էլ ուրան լանգանթը օնէ* (Բ):

ՄՈՒՇԸՀԱՎ - *տե՛ս* ՄՈՒՇԱՀԱՎ:

ՄՈՒՇԸՃԸՍՕՌ - *տե՛ս* ՄՈՒՇԸՓԸՐԹՆԻՇ:

ՄՈՒՇԸՃԸՊԱՏ - *գ.* Փոքր ճիպոտ: *Մուշըճըպատավը թըխում ա, էտ մարթը վէր ա ըղնում* (Զ):

ՄՈՒՇԸՓԸՐԹՆԻՇ - *գ.* Մոշից սարքած բրդոշ, ճմռած մոշ: *Էրկու ախճիգ էլ էն ըն ընում ըխպըրին ղըրաղէն նըստած մըշըփըրթանուշ ուտէլիս* (ՆԱԲ, 74):

ՄՈՒՇԿ *(պրս. mušk)* - *տե՛ս* ՄԸՇԸՀԱՄՈՒԿ: *Մին ծաղէգ կա. մուշկ ըն ասում* (ԱԱ, 27):

ՄՈՒՇԿԷՏ *(ռուս. мускат, ֆր. muscat, լատ. muscus, թրք. misket)* - *գ.* 1. Հոտավետ խաղողի տեսակ: *Մուշկէտը ցօրտ տըէղէրընը էլ ա տըռնաս* (Բ): 2. Այդ խաղողից պատրաստած գինի: *Մուշկէտը լավ կինի յա* (Բ):

ՄՈՒՇՄՈՒԼԱ *(թրք. mušmula)* - *գ.* Մշտադալար ծառատեսակ, ինչպես նաեւ նրա պտուղը, որ նման է զկեռի: *Ղարաբաղ մին քանէ տըէղ կա մուշմուլա* (Բ):

ՄՈՒՇ-ՄՈՒՇ - *մ.* Մշմշալով, մշմշացնելով, հանգիստ: *Մուտանում ըն, տէսնում՝ մին անտէս-անճանանչ ջանիլ յափընջուն մաչին մուշ-մուշ քօն իլանծ* (ՆԱԲ, 40):

ՄՆՈՒՇՏԱՌԱԳՕՋ - *ած.* Արտաքինից

գեղեցիկ, ակնահաճո, գրավիչ: *Մուշտարագծ խընձորը ճէլլի կընծախվէ* (Բ):

ՄՆՒՇՏԱՐԻ *(արաբ. müštari, թրք. müšteri)* - *գ.* 1. Հաճախորդ, այցելու: *... Տըսնում ա, վըր հէնց տա ինքըն ա մուշտարին...* (ՆԼՂԺԲ, 90): 2. *փխբ.* Որեւէ բանի ձգտող՝ ձեռք բերել կամեցող մարդ: *Էտ ըխճըկանը մուշտարի շատ ա ինում, ամմա ինքը չուբանէն ար սիրում* (Ձ):

- Մուշտարի կընծըցընէլ - Խոսքով՝ շարժուձեւով՝ արտաքին տեսքով հաճախորդին՝ ձեռք բերելու ցանկություն ունեցողին գրգռել՝ գրավել՝ թովել: *Էտ ախճիգը ուրան պար կանչվը մուշտարի յար կընծըցընէս* (Ձ):

- Մուշտարու աշկավ յէշիլ - Մանրամասն՝ ուշադիր զննել՝ ուսումնասիրել: *Ուստան ուրան ըրածէն մուշտարու աշկավ ար յէշում* (Բ):

ՄՆՒՇՏԻ *(պրս. mušt, թրք. mušta (ափ, թռունք)* - *տե՛ս* ԹԸԽ:

- Մուշտի տալ - *տե՛ս* ԹԸԽԷԼ (2):

ՄՈՒՇՏՈՒԿ - *տե՛ս* ՄԸՇՏՈՒԿ:

ՄՈՒՇՈՒԹՈՒԹՕ - *տե՛ս* ՄՈՒՇԸԹԸԹՕ:

ՄՈՒՇՈՒՂՈՒԼ - *տե՛ս* ՄԸՇԸՂՈՒԼ:

ՄՆՒՋԻՐԻ - *տե՛ս* ՄՆՒՋՆԻՐԻ:

ՄՆՒՋՆԻՐԻ/ՄՆՒՋԻՐԻ/ՄԻՋԻՐԻ - *գ.* Մեծ սնդուկ: *Վըսկէն շորը ամը պըտատում ա, տանում մուշնիրը կըդում* (Ձ):

ՄՈՒՌԱՆԱԼ/ՄՕՌԱՆԱԼ *(գրբ. մոռանամ)* - *նբ.* Այլեւս չհիշել, մոռանալ: *Շահ-Աբասը էս ըխճըկանավը էնքան տարվըմ ա, վըր էլ մուռանըմ ա, վըր ինքը շահ ա, էտ էլ մին խէղճ ճըղասպան* (ՀԺՀ, VI, 109):

ՄՈՒՌԱՍԿՈՒՏ/ՄՕՌԱՍԿՕՏ *(գրբ. մոռացկոտ)* - *ած.* Թույլ հիշողություն ունեցող, մոռացկոտ: *Էտ կընէգը էլ շատ մուռացկուտ ա ինում* (Ձ):

ՄՈՒՌՄՈՒՌԱՏ(Վ)ԷԼ/ՄՈՒՐՄՈՒՌԱՏ(Վ)ԷԼ - *չբ.* Գրգռռ՝ կիրք առաջանալ, կրքոտվել: *Էտ ախճիգը վէր ծըրքը քըսում ա թաքավէրին տըղէն մաշկը, էտ տըղան մուրմուռատում ա* (Ձ):

ՄՈՒՌՏԱՌ/ՄՈՒՐՏԱՌ/ՄՈՒՆԴԱՌ *(պրս. mürdār, թրք. mundar)* - *ած.* 1. Պիղծ, կեղտոտ, անմաքուր: *Թօրքէն ծախած մէսը մուռտառ ա* (Ձ): 2. Խարդախ, նենգ: *Ամմա էտ մուռտառ թաքավէրը ուրան խօսկը կադարըմ չի...* (ՀԺՀ, V, 127):

- Մուռտառ շօն - Խարդախ՝ նենգ մարդ: *Էտ մուռտառ շօնը կընգանը օր ա տամ, իշըդ չի տամ* (Բ):

ՄՈՒՌՏԱՌԷԼ/ՄՈՒՐՏԱՌԷԼ/ՄՈՒՆԴԱՌԷԼ - *նբ.* Պղծել, կեղտոտել, ապականել: *Շօնը նի յա մընում լուզ տամ, ըմընէքը սաղ մուռտառում* (Ձ):

ՄՈՒՌՏԱՌՎԷԼ/ՄՈՒՐՏԱՌՎԷԼ/ՄՈՒՆԴԱՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄՈՒՌՏԱՌԷԼ-ի:

ՄՈՒՌՏԸՌՕՑ(Ը)ՆԷԼ/ՄՈՒՐՏԸՌՕՑ(Ը)ՆԷԼ/ՄՈՒՆԴԸՌՕՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄՈՒՌՏԱՌԷԼ:

ՄՈՒՌՏԸՌՕԹՈՒՆ/ՄՈՒՐՏԸՌՕԹՈՒՆ/ՄՈՒՆԴԸՌՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Մուռտառ լինելը: *Մուռտըռօթունը Ըսլանաց ցըդան անպակաս ա* (Բ): *գ.* 2. Կեղտոտ՝ պիծդ՝ նենգ՝ ստոր արաք: *Էտ մարթը ըշտըդ քինամ ա, մին մուռտըռօթուն անում ա* (Ձ):

ՄՆՒՍԱԼԼԱԼ(Հ) - *տե՛ս* ՄՆՒՔՍԱԼ-ՄՆՒՍԱԼԼԱԼ(Հ):

ՄՈՒՍԱՓԻՐ *(թրք. misafir)* - *տե՛ս* ՂՕՆԱՂ:

ՄՈՒՍՈՒԼՄԱՆ/ՄՈՒՍՈՒՐՄԱՆ *(արաբ. müslimān)* - *գ.* 1. Իսլամի հետեւորդ, մահմեդական: *... Մըսլըհաթ ըն ըրալ՝ քօչին, քինին մին հանց տըդ, վէր մուսուլման չինի* (ԱԱ, 24): 2. *փխբ.* Վայրագ՝ դաժան մարդ: *Մուսուլման ը՞ս, էտ խօնցը խէ թակում ը՞ս* (Բ):

ՄՈՒՍՈՒՐ *(ռուս. мусор)* - *տե՛ս* ՁԻԲԻԼ:

ՄՈՒՍՈՒՐՄԱՆ - *տե՛ս* ՄՈՒՍՈՒԼՄԱՆ:

ՄՆՒՍՆԻՐՆԻ - *ած., տե՛ս* Մին սնիրնի:

ՄՈՒՏԱՆԱ/ՄԸՏԱՆԻ(Ք) *(գրբ. մատանի)* - *գ.* Մատին հագցնելու օղ, մատանի: *Ըտըրանք սըկսում ըն իրէսնին լըվանալը, տէսնում լօխճին մաննէրումը մուտանա կա* (ՀԺՀ, V, 326):

- Մուտանան տիյըրավը քըցիս, տիվէրավը վէր կըղնէ - Ասում են նրբամարմին աղջիկների մասին:

ՄՈՒՏԱՆԱԼ *(գրբ. մօտենամ)* - *չբ.* 1. Մոտ գալ, մոտ գնալ: *Էրկու հօքի մուտանում ըն, հաց օգում, պառավը տամ չի...* (ԱԱ, 26): 2. Գալ, հասնել, մոտիկ դառնալ (ժամանակը): *Վէրջը, հըդէ ինիլին վանան էլ մուտանում ա* (ՀԱԲ, 15, 59): 3. Մեկին՝ մի բանի հավասարվելուն՝ հասնելուն մոտ լինել: *Վէր շէնան մուտանում ըն, էշը ըսքըսում ա զըռզըռալավ վազ տալը* (Ձ): 4. *փխբ.* Դիպչել, ձեռք տալ: *Հիշկան անում ըն, ղօնաղը հացան մուտանում չի* (Ձ): 5. Մտերմանալ, բարեկամանալ: *Ըտըրանք ուրուր նըհըտ շատ ըն մուտանում, հընգէր տըռնում* (Ձ): 6. Վերաբերվել: *Հանը աստա.- Կօրծէն դուզ չըս մուտանում* (Ձ):

ՄՈՒՏԱՆՑԷ - *մ.* 1. Մոտիկ տեղից: *Մուտանցէ յէշում ա, տըսնում էտ պանանումը էրկու կանչու ծէք* (Ձ): 2. Ոչ կողմնակիորեն: *Ասում ա.- Յըս ըտըրան մուտանցէ ճընանչում ըմ* (Ձ):

ՄՈՒՏԸՄՕՏԷ/ՄՈՒՏՈՒՄՕՏԷ/ՄՕՏԷՄՕՏԷ - *ած., մ.* Իրարից մոտիկ՝ ոչ մեծ հեռավորությամբ: *Շիթիլնէն շատ ըս մուտըմօտէ տընգօտալ* (Բ):

ՄՈՒՏԸՆԱՔԱՐ/ՄՈՒՏՈՒՆԱՔԱՐ - *գ.* Մատանու ակ: *Հունց ա պըտահում՝ ըտըրա մուտընաքարը վէր ա ըղնում, ըղնում ճիրանվէրը* (Ձ):

ՄՈՒՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՄՈՒՏՈՒՑ(ՈՒ)ՆԷԼ *(գրբ. մօտեցուցանեմ)* - *նբ.* ՄՈՒՏԱՆԱԼ-ի:

ՄՈՒՏՈՒՄՕՏԷ - *տե՛ս* ՄՈՒՏԸՄՕՏԷ:

ՄՈՒՏՈՒՆԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՄՈՒՏԸՆԱՔԱՐ:

ՄՈՒՏՈՒՑ(ՈՒ)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄՈՒՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄՈՒՐ *(գրբ. մոյր (ողորմություն)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մուր անէլ - Մուրալ, մուրացկանություն անել: *Մուր ա անում, խօխէնքը պահում* (Ձ):

ՄՈՒՐԱՁ *(արաբ. mürad)* - *գ.* Իղձ, փափագ, ցանկություն: *Սօրփը ըտի յա. մուրազըտ կըկըդարէ, հինչ ըզիս, կըտա...* (ԱԱ, 48):

- Մուրազէն հընանէլ - *տե՛ս* Մուրազը տըդ հընանէլ: *Ծիլկանը հըսնում ա ուրան մուրազին, տուք էլ հըսնիք ծէր մուրազին* (ՆԱԲ, 28):

- Մուրազը սըրտումը թօղնէլ - Իղձը՝ փափագը անկատար թողնել: *Թօրքէն բալան թաղիմ, քանէ՞ ջըհիլու մուրազ սըրտումը թօղից* (Ձ):

- Մուրազը սըրտումը մընալ - Իղձը՝ փափագը չկատարվել: *Ըտի էտ տըղէն մուրազը սըրտումը մընաց* (Ձ):

- Մուրազը տըդ հընանէլ - Իղձը՝ փափագը կատարվել: *Դէ իմ մուրազըս տըդ չի հըսավ, տուք էլ լօխ հըսնիք ծէր մուրազին* (ՀԺՀ, V, 477):

ՄՈՒՐԱԼ *(գրբ. մուրամ)* - *նբ.* *տե՛ս* Մուր անէլ:

ՄՈՒՐԱԽՊԷՐ - *տե՛ս* ԴԱՅԻ:

ՄՈՒՐԱՃՆԻՐ - *գ.* 1. Մրոտ ջուր, հետը մուր խառնված ջուր: *Փիչին դուրբան մըրաճնիր ա կաթում* (Բ): 2. *փխբ.* Կեղտաջուր, կեղտոտ ջուր: *Խօրանգը էլ ա մուրըճիրանվ իփնում, էն հինչ կընէգ ա՞* (Բ):

ՄՈՒՐԱՍԿԱՆ *(գրբ. մուրացկան)* - *տե՛ս* ՕՁՕՂ (3):

ՄՆՒՐՁՆԻՔԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՐՁՆԻՔԷԼ:

ՄՆՒՐՁՆԻՔՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՐՁՆԻՔՎԷԼ:

ՄՈՒՐԷԽ - *տե՛ս* ՄՕՐԷԽ:

ՄՈՒՐԷԽԱԿԷՐ - *ած.* Մորեխների կողմից կերված՝ ոչնչացված: *Թօրնը յէշում ըս՝ մուրէխակէր արտէր ա* (Բ):

ՄՈՒՐԷԽԱԾԸՏ - *գ.* Միջատներով՝ մորեխներով սնվող երգեցիկ թռչնատեսակ, տարմահավ: *Մուրէխածը՞տը մուրէխին ղանիմընա* (Բ):

ՄՈՒՐԷԽԱԾԻ - *գ.* Բարակ եւ երկար ոտքերով մորեխի տեսակ: *Մին մուրէխածի թըռչում ա, կամ ըղնում փըրթնուշին մաչը* (Ձ):

ՄՈՒՐԸԱԽՃԻԳ՝ - *տեմ* ՄԸՐՈՒԱԽՃԻԳ՝:

ՄՈՒՐԸԹԱԹԱԽ *(գրբ. մրաթաթախ)* - *ած.* Մրի մեջ թաթախված, մրով կեղտոտված: *Մուրբթաթախ շ՚ուրէրավ ք՚ինամ ա շինամաչը* (Ձ):

ՄՈՒՐԸԿԱԼ(Վ)ԻԼ - *չբ.* Մրով պատվել: *Պատալօկը մուրբկալալ ա* (Բ):

ՄՈՒՐԸՏԸՂԱ - *տեմ* ՄԸՐՈՒՏԸՂԱ:

ՄՈՒՐԹԱՎԸ՝Տ - *գ.* Մորթու հոտ: *Ք՚ուլ-ք՚ան մուրթավը՝տ ա կ՚ամ* (Բ):

ՄՈՒՐԹԸ՝ՂԱՆ *(գրբ. մորթեղեն (մորթե)* - *գ., հվք.* Մշակված մորթիներ եւ մորթե ապրանքներ: *Էտ վը՝րսկանը ամմէն կ՚իրանկ՚ի մուրթը՝ղան ա տանում բազարը, վէր ծախէ* (Ձ):

ՄՈՒՐԹԸՀԱՆ - *տեմ* ՄԸՇԿԸՀԱՆ (1): *Ասլանը յիրան յա պըրծընում արչէն, մին մունուտումը մուրթըհան անում* (ԱԱռ, 29):

ՄՈՒՐԹ-ՄՈՒՐԹ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մուրթ-մուրթ անէլ - *տեմ* ՄԸՐԹ-ՄԸՐԹԱԼ:

ՄՈՒՐԹՕՏԷԼ - *տեմ* ՄԸՐԹՕՏԷԼ:

ՄՈՒՐԹՕՏՎԷԼ - *տեմ* ՄԸՐԹՕՏՎԷԼ:

ՄՈՒՐՄՈՒԽԱՏԷԼ - *տեմ* ՄՈՒԽՄՈՒԽԱՏԷԼ:

ՄՈՒՐՄՈՒՌԱՏ(Վ)ԷԼ - *տեմ* ՄՈՒՌՄՈՒՌԱՏ(Վ)ԷԼ:

ՄՈՒՐՄՈՒՏ - 1. *գ.* Կրակախառն մոխիր: *Մուրմուտը ածում ա խօտէն տակը, նի կըցընում* (Բ): 2. *ած., գ. փխբ.* Ոխապահ, ոխակալ (մարդ): *Շատ մուրմուտ մարթ ա Կ՚ուրանգինը* (Բ):

ՄՈՒՐՎԱԹ *(արաբ. mūrūvvet)* - *տեմ* ԽԸ՝ՂՃ (3):

ՄՈՒՐՎԱԹՍԸՋ - *տեմ* ԱՆԽԸ՝ՂՃ (1): *Էս ախճիգ՚ընասալ ա.- Մյ մըրվաթսըզ, բա ինձ հունց թօղէցի՞ր քուռացած* (ՀԺՀ, VI, 68):

ՄՈՒՐՏԱՌ - *տեմ* ՄՈՒՌՏԱՌ:

ՄՈՒՐՏԱՌԷԼ - *տեմ* ՄՈՒՌՏԱՌԷԼ:

ՄՈՒՐՏԱՌՎԷԼ - *տեմ* ՄՈՒՌՏԱՌՎԷԼ:

ՄՈՒՐՏԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՄՈՒՌՏԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՄՈՒՐՏԸՌՕԹՈՒՆ - *տեմ* ՄՈՒՌՏԸՌՕԹՈՒՆ:

ՄՈՒՐՈՒԱԽՃԻԳ՝ - *տեմ* ՄԸՐՈՒԱԽՃԻԳ՝:

ՄՈՒՐՈՒՏԸՂԱ - *տեմ* ՄԸՐՈՒՏԸՂԱ:

ՄՈՒՐ(ՈՒ)ՔԱՎՈՒՐ - *տեմ* ՄԸՐ(ՈՒ)ՔԱՎԷՐ:

ՄՈՒՐ(ՈՒ)ՔԱՏԸ՝Ղ - *տեմ* ՄԸՐ(ՈՒ)ՔԱՏԸ՝Ղ:

ՄՈՒՐՈՒՔՈՒՐ - *տեմ* ՄԸՐՕՔՈՒՐ:

ՄՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տեմ* ՄԸՐՕԹՈՒՆ:

ՄՈՒՐՕՔ - *տեմ* ՄԸՐՕՔ:

ՄՈ՚ՒՓՏԱ՚ - *տեմ* ՄՈ՚ՒՔ՚ՏԱ՚:

ՄՈ՚ՒՓՏԱ՚ԿԷՐ - *տեմ* ՄՈ՚ՒՔ՚ՏԱ՚ԿԷՐ:

ՄՈՒՔ - *տեմ* ՄՈՒՆՔ:

ՄՈՒՔԱՆԱԼ - *չբ.* Մուգ գույն ստանալ: *Սը՝վ ըռանգը վէր խառնում ըն, մուքանում ա* (Ձ):

ՄՈՒՔԱՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ մուգ: *Մուքավուն շօր ա կ՚ը՝ցալ* (Բ):

ՄՈՒՔԷԼ/ՄՈՒՔԻԼ - *տեմ* ՄՈՒՔԱՆԱԼ:

ՄՈՒՔԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՄՈՒՔԱՆԱԼ-ի:

ՄՈՒՔԻԼ - *տեմ* ՄՈՒՔԷԼ:

ՄՈ՚ՒՔ՚ԿԱՄ - *տեմ* ՄՕՔ՚ԿԱՄ:

ՄՈ՚ՒՔ՚ՏԱ՚/ՄՈ՚ՒՓՏԱ՚/ՄՈ՚ՒՀՏԱ՚ *(արաբ. muhda (նվիրված), պրս. moft (ձրի)* - 1. *տեմ* ԾԸՐԻ: 2. *ած.* Ջուր, անտեղի, ավելորդ: *Մ՚ուփտա՚ տը՝ղան էնքան փուլը խըրջէցէ* (Ձ):

- Մ՚ուքտա՚ դուրթ՚ու յաղի - Ժլատ, կծծի: *Էդօն մ՚ուքտա՚ դուրթ՚ու յաղի յա* (Բ):

- Մ՚ուքտա՚ պատան ինի՝ կըպըտատվէ - Ասում են շատ ագահ մարդկանց մասին:

ՄՈ՚ՒՔ՚ՏԱ՚ԿԷՐ/ՄՈ՚ՒՓՏԱ՚ԿԷՐ/ՄՈ՚ՒՀՏԱ՚ԿԷՐ - *ած., գ.* Ձրիակեր, ուրիշի հաշվին ապրող (մարդ): *Մ՚ուքտա՚կէր մարթիք՝ ք՚ինալալավ շըտանում ըն* (Բ):

ՄՈ՚ՒՔ՚ՏԱ՚-ՄՈ՚ՒՍԱ՚ԼԼԱ՚(Հ) - *մ.* Տեղի-անտեղի: *... Կամ ա յօր օնըմ, ըստ՚ուր-ընդ՚ուր քըթին մ՚ուհտա՚-մ՚ուսալալա՚ թըխէլավ հըղէ տինըմ...* (ՋՏ, Ա, 76):

ՄՈ՚ՒՔ՚ՏԱ՚Ջ - *տեմ* ՄՕՔ՚ՏԱ՚Ջ:

ՄՈՒՔՕԹՈՒՆ - *գ.* Մուգ լինելը, մգություն: *Շօրին մուքօթունը խանումէն տուր չի կ՚ամ* (Ձ):

ՄՕԳԻԴ - *գ.* Շատ փոքր ձուկ: *Էտ գ՚օլումը մօգիդ շատ ա ինի՚մ* (Ձ):

ՄՕԴԱ *(ռուս. мода, ֆր. mode, լատ. modus)* - *գ.* Նորաձեւություն, մոդա: *Միհէնգ՚վա ըխճըկէրքը կըլխըրնէն քըչըլցընում ըն, թա՝ մօդա յա, անդար անիմ ըստի դարը* (Բ):

- Մօ՚դա ըղնէլ/տը՝ռնալ - 1. Իբրեւ մոդա ընդհանրանալ: *Ըստէղ հըզէր ջուռա թա՚զա մօ՚դա ընգած ազարնէ չըկա, հունց վէր Բաքվըմը...* (ՋՏ, Բ, 9): 2. *տեմ* Ա՚դա՚թ ըղնէլ:

- Մօդա՚ ըղնէլ/տի՚ուս կ՚ալ - Մոդա լինելուց դադարել, այլեւս մոդայական չլինել: *Ղարաբաղ էլ ա էրկան շօր կ՚ը՝նալը մօդա՚ ընգալ, միհէնգ՚ ա՚հիլ-ջա՚հիլ, լօխ կարճ ըն կ՚ը՝նում* (Բ):

ՄՕԴՆԻ *(ռուս. модный)* - *ած.* Ժամանակակից վերջին մոդային համապատասխանող, մոդայիկ: *Միհէնգ՚ կավ ք՚ըթօղնէն էլ ըն մօդնի շօրէր կ՚ը՝նում* (Բ):

ՄՕՋԻ *(գրբ. մոզի, հ.ե. *morǵho-s-)* - *գ.* Երկու տարեկան հորթ: *Ա՚րիսա՚նկէն իլա՚ծ-չիլա՚ծը մին մօզի յար, էն էլ կ՚ի՚ուլը կէրավ* (Բ):

- Մօզի ըրած - Նիհար, վտիտ: *Մօզի ըրած կավ ա, հինչ կա՞թնը բիդի տա էտ* (Բ):

ՄՕԹ *(գրբ. մոթ (ցորենի չափի միավոր)* - *գ.* Խոր եւ մեծ փայտե պնակ: *Մին մօթ գ՚ի՚ուլա՚ս ա լըվանում, տինում ըտըրա ըռընչին* (Ձ):

- Մօթ տը՝ռնալ - *տեմ* Կըծէգ՝ տը՝ռնալ (օձի մասին):

ՄՕԹԱԼ - 1. *գ.* Հատուկ կերպով պատրաստված եւ տիկի մեջ պահվող պանիր: *... Բունանա՚ ա՚վա՚լա՚ հավ-ճավ, մօթալ կըպիրին, վէր պէնը դ՚ուզմիշ կինար...* (ՋՏ, Ա, 31): 2. *ած.* Փոքր անասունի մազահան մոթուց կարած: *Մին մարթ մին մօթալ փափաղ ա ինք՝ օնում, տընում կըլխէն* (ՆԱԲ, II, 65):

- Մութալու պանէր - Ընտիր պանիր: *Այան պանէր ար շինում, հինչ պա՞նէր, մութալու պանէր* (Բ):

ՄՕԼ *(ռուս. мол)* - *տեմ* ՄԸԹԱՄ:

ՄՕԼ[1] *(գրբ. մուլ)* - 1. *տեմ* ԾՕԽ[1]: 2. *փխբ. տեմ* ԹԸՍ:

- Մօ՚ալ անէլ - 1. *տեմ* Ծօխ անէլ: 2. *տեմ* ԹԸՍԷԼ: 3. Հիվանդ լինել, հիվանդանալ: *Պարսէղը մ՚օ՚ալ ա ըրալ, էն ա տըղըպէրցում* (Բ):

ՄՕԼ[2] - *տեմ* ՑԸ՝Ց[1]:

ՄՕԼԱԲ(Ր)Ի - *տեմ* ՄՕԼԼԱԲ(Ր)Ի:

ՄՕԼԼՎ - *տեմ* ՄԱԼԼՎ:

ՄՕԼԱՔ - *տեմ* ՄԸԼԱՔ:

ՄՕԼԲԱ՚ - *տեմ* ԲՕԼՄԱ՚:

ՄՕԼԹԱՆԱ - *գ.* Ավազակ: *... Խէղճ Սիրանուշին խօխան մօլթանէքը ծէռքան խըլալ ին...* (ՋՏ, Ա, 221):

ՄՕԼԻ *(գրբ. մոլի (կատաղած, սաստիկ)* - *տեմ* ՍՈՒՏԱՍԻ(Գ՝):

ՄՕԼԼԱ *(արաբ., պրս., թրք. molla)* - *գ.* 1. Մահմեդական կրոնավոր: *Մօլլան տէրտէրին կըլ՚օ՚խը տիրալ ա մին քըշընքի թայում, փօղէրը՝ էն մին թայումը հու քըշընռալ, տը՝սալ, վը՝էր կըլ՚օ՚խը ծանդրը ա* (ՀԺՀ, VI, 169): 2. *փխբ.* Ադրբեջաներեն՝ թուրքերեն լավ իմացող մարդ: *Դէ Ծատօր դային էլ մօլլա յա, մօլլա, հանց խօսում ա ըտըրանց նըհէտ, գ՚ուդ՚ում ըն, թա թօրք ա* (Ձ):

ՄՕԼԼԱԲԱՇԻ - *գ.* Խոտաբույսի տեսակ: *Մօլլաբաշին բաղէրը կա՚ալ ա* (Բ):

ՄՕԼԼԱԲ(Ր)Ի/ՄՕԼԱԲ(Ր)Ի - *տեմ* ՄԸՆՆԸՔԱՐԷ:

ՄՕԼՀԱ՚Թ - *տեմ* ՄՕՀԼԱ՚Թ:

ՄՕԼՕՇԱՎԱՐԹ - *տեմ* ԾԸՌԱՎԱՐԹ:

ՄՕԼՕՐ-ՇՕԼՕՐ - *տեմ* ՄԱ՚ԼՈ՚ՒՐ-ՄԱ՚ՇԿ՚Ո՚ՒՆ:

ՄՕԽ[1] *(գրբ. մուխ)* - *տեմ* ԾՕԽ[1]:

- Մօխ տը՝ռնալ - Մոխրանալ: *... Էտ ախճիգ՚ը աշկէրը պա՚ցա՚լ ա, մին էլ բ՚ուրդա՚ն սըվացալ, մօխ տա՚ռալ* (ԱԱ, 53):

ՄՕԽ[2]/ՄՕՂ/ՄՕՌ *(հ.ե. *mer- (չարացնել)* - *տեմ* ԱՋԸՂ (1):

ՄՕԽԷՐ/ՄՈՒԽԷՐ/ՄՕԽՈՒՐ *(գրբ. մոխիր)* - *գ.* Որեւէ բանի այրումից հետո մնացող փոշենման զանգված, մոխիր: *Էշերը կ՚ամ ըն արտը, կօշտ օտում, կ՚ամ էտ մօխրին մէջ թավիլ տամ...* (ՀԱԲ, 15, 146):

- Մօխէր անէլ - *տե՛ս* Մօխէր շինիլ:

- Մօխէրը կըտըրէլ - Թօնրի՝ վառարանի եւն մոխիրը մաքրել: *Մը՛ծ ախպէրը չօբան ա տա՛ռնում, կուճուրը թուռնու մօխէր կըտրող* (ՆԼՂԺԲ, 8):

- Մօխէրըս կըլխէտ - *տե՛ս* Վը՛ղըս կըլխէտ (ՎԸ՛Ղ-ի տակ):

- Մօխէրը քամուն տալ - *տե՛ս* Թ՚օզը քամուն տալ:

- Մօխէր շինիլ - 1. *տե՛ս* Թ՚օզը քամուն տալ: 2. Հրկիզել, կրակի տալ: *Քը-շէրը նի յա մընում ըտըրանց շէնը, հիշ-կան խօտու թայա յա ինո՛ւմ, մօխէր շի-նում* (Ձ):

- Մօխէր տը՛ռնալ - Այրվել, ոչնչանալ, ավերվել: *Թաքավէրին պալատը մին սըհաթումը մօխէր ա տը՛ռնում* (Ձ):

- Մօխ(ը)րավ անէլ - 1. Քողարկել, ծածկել: *Կընէգ՚ը մարթին ըրը՚ծնէն մօխ-րավ ա անում* (Բ): 2. Վնասազերծել: *Կ՚ա-փին շատ ա ո՛ւրա՚ն անա տո՛ւս կ՚ամ, հարկավէր ա մօխրավ ըրած* (Բ):

- Մօխ(ը)րէն յըրա նըստէլ - Կործանվել, թշվառանալ, սնանկանալ: *Դ՚օրո՛ւնց Սուրէնը շատ մարթու տօն ա քանդա՚լ, միհէնգ՚ էն ա մօխըրէն յըրա նըստած* (Բ):

- Մօխ(ը)րում թա՚վիլ տըվօղ - *տե՛ս* ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ԹԱՎԱԼ (2):

ՄՕԽ(Ը)ՐԷԼ/ՄՈՒԽ(Ը)ՐԷԼ *(գրբ. մոխրեմ (մոխիր դարձնել)* - *նբ.* 1. Կրակը մոխրով ծածկել, անթեղել: *Կըրակը վէր հա՚նգ՚ում ա, մօխրում ըն, տո՛ւս կ՚ամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ՃԻՐԻԼ: 3. Մահացածի դիակը լողացնելուց հետո մոխրով օծել: *Առաջ ա՚նդա՚թ ա իլա՚լ. մէյդը լըղը-ցընէլանը յը՛տը մօխրալ ըն* (Ձ):

ՄՕԽ(Ը)Ր(Ը)ՎԷԼ/ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ՎԷԼ *(գրբ. մոխրիմ (մոխիր դառնալ)* - 1. *կբ. եւ չբ.* ՄՕԽ(Ը)ՐԷԼ-ի: 2. *չբ. փխբ.* Մահանալ (գործածվում է հատկապես անեծքներում): *Մօխըրվէ Ա՚րմինակը, էծըս կ՚ուղացալ ա* (Բ):

ՄՕԽ(Ը)ՐՈՒՏ/ՄՈՒԽ(Ը)ՐՈՒՏ - *տե՛ս* ՄՈՒԽ(Ը)Ր(Ը)ԹԱԹԱԽ:

ՄՕԽՈՒՐ - *տե՛ս* ՄՕԽԷՐ:

ՄՕԽՕԽ - *տե՛ս* ՄԱԽՕԽ:

ՄՕԾ - *տե՛ս* ՄԸ՛Ծ:

ՄՕԿՆԸ - *տե՛ս* ՄՈՒԿՈՒՆ:

ՄՕԿՈՒՆ - *տե՛ս* ՄՈՒԿՈՒՆ:

ՄՕՀԸՐ *(պրս. möhr)* - *տե՛ս* ՓԷՉԱՏ:

ՄՕ՚ՀԼԱ՚Թ/ՄՕ՚ԼՀԱ՚Թ *(արաբ. mühlet)* - *գ.* Որեւէ բան կատարելու՝ տեղի ունենալու համար սահմանված ժամանակամիջոց: *Թաքավէրը էրկու օր մ՚օհլա՚թ ա տամ ըտըրան, վէր դուշին ըսպընօ-դէն ճարէ* (Ձ):

- Մ՚օհլա՚թ անէլ - Ժամանակ սահմանել: *Թաքավէրը մ՚օհլա՚թ ա ընէս, վէր ըխ-ճըկանը տա ըտըրան* (ՀԺՀ, V, 592):

ՄՕ՚ՀՏԱ՚Ջ - *տե՛ս* ՄՕ՚Ք՚ՏԱ՚Ջ:

ՄՕՀՈՒԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՉԱ՚ՏԷԼ:

ՄՕՂ - *տե՛ս* ՄՕԽ[2]:

ՄՕՂԱ՚ՄԱ՚Թ *(թրք. muğamat)* - *տե՛ս* ՄՈՒՂԱՄ:

ՄՕՂԷՍ/ՄՈՒՂԷՍ *(գրբ. մողէզ)* - *գ.* Երկարապոչ եւ թեփածածկ մարմնով սողուն, մողես: *Քարը յօր ա օնում, տը՛սնում՝ տակէն մի մօղէս* (Ձ):

ՄՕՄ - *տե՛ս* ՄՈՒՄ:

ՄՕՄԱՊԱՏ - *տե՛ս* ՄՈՒՄԱՊԱՏ:

ՄՕՄԷ - *տե՛ս* ՄՈՒՄԷ:

ՄՕՄԷԼ - *տե՛ս* ՄՈՒՄԷԼ:

ՄՕՄՍԻԿ - *տե՛ս* ԲՕՓՍԻԿ:

ՄՕՆԹ - *տե՛ս* ՄՈՒՆԹ:

ՄՕՆՂՕԼ - *գ.* Մոնղոլ ժողովուրդը կամ դրանց յուրաքանչյուր ներկայացուցիչը: *Լէնգ՚ Թէմուրը էլ ա մօնղօլ իլա՚լ* (Ձ):

ՄՕՆՋ *(գրբ. մունջ)* - *տե՛ս* ԼԱԼԷԳ՚:

ՄՕՇ *(հ.ե. *mors-)* - *գ.* 1. Մոշենու պտուղը, մոշ: *Ամմա կուճուր քըվէրը ըմանէն մէջին մօշ չի ընո՛ւմ, սա՚բա՚ը վէր քաղած մօշը ծակավը վէր ար տէռալ* (ՀԺՀ, V, 365): 2. *տե՛ս* ՄՕՇԻ:

ՄՕՇԻ - *գ.* Վարդազգիների ընտանիքին պատկանող փշոտ թփաբույս, որի պտուղն է մոշը, մոշենի: *Ըստը՛ղ մին մօշի յա փըսնում* (Ձ):

ՄՕՇՈՒՏ - *տե՛ս* ՄՕՇՕՏ:

ՄՕՇՕՏ/ՄՕՇՈՒՏ - *գ.* Շատ մոշենիներ աճած տեղ: *... Էտ տըղան ք՚ինամ ա մուշօտին տակէն կ՚օղը կէնում* (ՀԺՀ, VI, 121):

ՄՕՌ - *տե՛ս* ՄՕԽ[2]:

ՄՕՌԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՄՈՒՌԱՆԱԼ:

ՄՕՌԱՍԿՕՏ - *տե՛ս* ՄՈՒՌԱՍԿՈՒՏ:

ՄՕՍԻՆ - *գ.* Երկարափող հեռահար հրացանի տեսակ: *Ապուն մին լ՚ավ մօսին ա իլա՚լ* (Բ):

ՄՕՍՏ *(ռուս. мост)* - *տե՛ս* ԿԱՐՄՈՒՆՋ: *Վէր կ՚ամ ա, հըսնում մօստը, յէշում ա տէսնում՝ էրկու թաջիր ք՚ընում ըն...* (ՀԱԲ, 15, 110):

ՄՕՏ - *տե՛ս* ՄՕՏԷ(Գ՚):

ՄՕՏԷ(Գ՚)/ՄՕՏ/ՄՕՏԻ(Գ՚)/ՄՕՏԸ՛(Գ՚) *(գրբ. մաւտ)* - *ած.* 1. Ոչ հեռավոր, մոտ գտնվող, մոտակա: *... Տանըմ ա մօտէ մին ծ՚որ՚ըմ կ՚օղը կըցընըմ, ամմէն օր թաքուն հաց տանըմ* (ՆԼՂԺԲ, 20): 2. Հարեւան, կողքին՝ կից գտնվող: *Էտ օշափնէն ամմէն օր մին մօտէ շէն ա հնո՛ւմ, թըլանում ըն* (ՀԺՀ, V, 546): 3. Ըստ ժամանակի՝ մերձավոր, ոչ մեծ ժամանակով բաժանված: *Ասում ըն՝ մօտէ վախտէրքըս պէնցյան պիցըրցընական ըն* (Բ): 4. Բարեկամական՝ մտերմական՝ ազգակցական կապերի մեջ եղող: *Ըստ-ռանք մօտէ հընգէրունք ըն ինո՛ւմ* (Ձ): 5. *գ.* Մոտակա տեղ՝ վայր՝ կետ: *Ըսկի մօ-տէն տը՛սնում չի, հը՛ռէն հունց տը՛՞սնա* (Բ): 6. *կ.* Կողքին, կողքը, մոտ: *Վանքը ծըմական մօտէ շէն ա* (Բ):

- Մօտ թակէլ - Որեւէ, հատկապես՝ ամուսնանալու կամ սեռական հարաբերության մեջ մտնելու նպատակով շարունակ մեկի մոտ գնալ՝ մտերմություն հաստատել: *... Թաքուհին սիրահարվում ա էս մարթին յըրա, ամմա էս մարթը մօտ չի թակում* (ՀԺՀ, VI, 243):

- Մօտէ ինիլ (մինին նըհը՛տ) - Մեկի հետ մտերիմ՝ սրտակից լինել: *Ափկարը հիրըվանէն նըհը՛տ շատ ար մօտէ* (Բ):

- Մօտէ ինիլ (մին պէնա) - Որեւէ բանից՝ արհեստից՝ մասնագիտությունից եւն գաղափար ունենալ, տիրապետել: *Դ՚ուլգ՚ըրթունա մօտէ յա Ջամանը* (Բ):

- Մօտէ կէնալ - *տե՛ս* ՄՈՒՏԱՆԱԼ:

ՄՕՏԷ-ՄՕՏԷ - *տե՛ս* ՄՈՒՏԸՄՕՏԷ:

ՄՕՏԸ՛(Գ՚) - *տե՛ս* ՄՕՏԷ(Գ՚):

ՄՕՏԻ(Գ՚) - *տե՛ս* ՄՕՏԷ(Գ՚):

ՄՕՏ-ՄՕՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Մօտ-մօտ անէլ - *տե՛ս* Մօտ թակէլ:

ՄՕՐ[1] *(գրբ. մուր)* - *գ.* 1. Փայտի կամ այլ նյութի ոչ լրիվ այրումից գոյացող նյութ, մուր: *Մօրը քըսում ա ըխճըկանը իրը՛սը, սըվըցընում, վէր ճընա՚նչին վէչ* (Ձ): 2. Հացահատիկային բույսերի, հատկապես՝ ցորենի սնկային հիվանդություն, որից հատիկը սեւանում՝ մրանման փոշի է դառնում: *Ըստարէ մօրը ցօրէնը փուչըցըրավ* (Բ):

- Մօր տալ - *տե՛ս* Թ՚ըքը՚ըթ՚օհմա՚թ տալ:

- Մօր օտէլ - *տե՛ս* Թ՚ըքը՚ըթ՚օհմա՚թ օտէլ:

- Մօր քըսէլ - Ջրպարտել, վարկաբեկել: *Շէնին կընանէք՚ը վա՚ռին էտ դարիբ հարթանը մօր ին քըսում* (Ձ):

ՄՕՐ[2] - *տե՛ս* ՄՕՐԷ:

ՄՕՐԱ - *տե՛ս* ՄՕՐՈՒՑ:

ՄՕՐԱՆՑ - *տե՛ս* ՄՕՐՈՒՑ:

ՄՕՐԳԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Մօրգանէն ախճիգ՚ը/թօռնը/տըղան - *տե՛ս* Մանթաշօվէն ախճիգ՚ը:

ՄՕՐԷ/ՄՕՐԻ/ՄՕՐ[2] *(գրբ. մորի)* - *գ.* Ելակ՝ մորի եւ դրա թուփը: *Մէր բըղէրումը մօրէ շատ կա* (Բ):

ՄՕՐԷԽ/ՄՈՒՐԷԽ/ՄԱՐԱԽ *(գրբ. մորեխ)* - *գ.* Ուղղաթեւ միջատ՝ մորեխ: *Մօ-*

րէխը լօք ա տամ, ընգնում փըրթուշին ամանը (ՆԱԲ, 141):

- Մուրէխու կ'ը^փէր - Նիհար եւ երկար ազդրեր՝ ոտքեր: *Էտ կընգանըն էլ մուրէխու կ'ը^փէր ա ինիս, լօխ նը^տավ շուլուղ ըն ընէս* (Ձ):

- Մուրէխու փայ տը^ռնալ - Ոչնչանալ, մորեխների կողմից փչանալ (արտի մասին): *Արտէրը սաղ մուրէխու փայ տը^ռէն* (Բ):

ՄՕՐԹ - *գ.* Անասուն մորթելու գործողությունը, մորթելը: *Վէր մօրթը ըսքըսում ա, հունց ա պըտահում, էտ կավը պօգ'ավը թըխում ա, աշկը քուռըցընում* (Ձ):

- Մօրթ անէլ - Անասուն մորթել: *Էս էլ սաղ օրը մօրթ ա անում* (ՆԱԲ, 51):

ՄՕՐԹԷ *(գրբ. մորթի)* - *գ.* Կենդանու մաշկը՝ կաշին մազեղեն ծածկույթով, մորթի: *Մարթը աղվէսը մաշկում ա, մօրթէն յօր օնում, ք'ինամ* (Ձ):

- Մօրթան տ'ուս կ'ալ - *տե՛ս* Կաշվան տ'ուս կ'ալ:

ՄՕՐԹԷԼ *(գրբ. մորթեմ)* - *նբ.* 1. Վիզը կտրել, վիզը կտրելով սպանել, մորթել: *Մին վը^խճար ինք' կալի, մուրթէցէ, վը^ր մին լալ բադարալք' անինք'* (ԼՂԲՔ, 272): 2. *փխբ.* Տանջել, չարչարել: *Խանը ըտը^ռան լափ մօրթից, էնքան չըրչարից* (Ձ):

ՄՕՐԹ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՄՕՐԹԷԼ-ի:

ՄՕՐԻ - *տե՛ս* ՄՕՐԷ:

ՄՕՐՈՒՏ - *գ.* Վրան մուր քսված, մրով կեղտոտված: *Մօրուտ իրը^սավ ք'ինամ ա բադարալք'* (Ձ):

- Մօրուտ անէլ - Մուր քսել, մրով կեղտոտել: *Ախճիգը մաննը թըթախում ա, էտ տըղէն մաշկը մօրուտ անում, հանցու յը^տնան ճընանչի* (Ձ):

ՄՕՐՈՒՑ/ՄՕՐԱՆՑ - *մ.* Ի ծննդե, ծնված օրից ի վեր: *Տա մօրուց էլ իմաստուն ա ինում...* (ՀԺՀ, VII, 85):

ՄՕՔ *(հ.ե. *(s)mougho-)* - *ած.* Ոչ բաց, մութ գույնի, մուգ: *Վարթաբէդը մին աման մօք թանաք ա տընում ջըբումը, հըդէ ընում* (ՆԱԲ, 61):

ՄՕՔԸՌԷԼ/ՄՕՔՌԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՐՔՈՒՔԷԼ:

ՄՕՔԸՌՎԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՐՔՈՒՔՎԷԼ:

ՄՕ՞Ք'ԿԱՄ/ՄՈՒՔ'ԿԱՄ *(թրք. möhkəm)* - *ած.* Պինդ, ամուր: *Ըտըրա հէտէ յա, վէր ըտի մօք'կամ ա, մինչը^վ միհէնգ' էլ կարէլ չըս, թա նը^ստա մին թալաշա պուք տաս* (ԱԱ, 48):

ՄՕ՞Ք'ՏԱՆՁ/ՄՈՒՔ'ՏԱՆՁ/ՄՕ՞ՀՏԱՆՁ/ՄՈՒՀՏԱՆՁ *(արաբ. muhtaj, թրք. muhtač)* - *տե՛ս* ՀԱՍՐԱԹ:

- Մօ՞ք'տանջ ըղնէլ/ինիլ - Մեկից ապրուստի միջոցներ մուրալ, նրանից կախման մեջ լինել: *Աստուծ տա՝ ծէր յէղումը տըպակվիք, ք'ասիք-ք'ուսուբու մ'ուհտանջ չընգնիք* (ՋՏ, Բ, 197):

ՄՕՔՌԷԼ - *տե՛ս* ՄՕՔԸՌԷԼ:

Յ

ՅԱ[1] - *տե՛ս* Ա[2]: *Մին օր էտ թաքավէրը մահու յըրա յա ինում...* (ՀԺՀ, V, 149):

ՅԱ[2] *(թրք. ya)* - 1. *շ.* Կամ: *Ասում ա.- Յա՛ ախճիգ'ըտ ինձ բիդի տաս, յա՛ ք'ը^զ բիդի տանիմ սուդյին կօշտը* (Ձ): 2. *ձ.* Զարմանքի բացականչություն՝ վա՛հ, մի՞թե: *Յա՛, խէ Արշակը էլ ա՞ մը^ռալ* (Բ):

- Յա աղընն ա պակաս, յա մաղը - Մի բանի կարիք ունի: *Հանը ասմա.- Կը^ռիքօրը լ'ըհա ընդի կ'ալ չի մէր տօն, վէր յը^կալ ա, հանլբանթ յա՛ աղընն ա պակաս, յա՛ մաղը* (Ձ):

- Յա ասած, յա ըսէլու - Համառ է, աներես է: *Ըտըրան յա՛ ասած, յա՛ ըսէլու, հինչ էլ անիս, մին ա, էլիա ուրանն ասածընն ա ընական* (Բ):

- Յա էշը կըստակէ, յա իշատարը - Ասում են, երբ մեկը երկար ժամանակով պարտք է վերցնում կամ որեւէ բան խոստանում: *Մինչը^վ միհէնգ' էլ Ղարաբաղ, վէր մինը էրկան վըխտավ պարթկ ա յէր օնում, յա մին պէն խօսկ տամ, ասում ըն.- էն վախտը յա՛ էշը կըստակէ, յա՛ իշատարը* (ԱԱ, 84):

- Յա՛ ընդըրա/ք'ը^զ ասած, յա՛ էն քարէն/պատէն - Ասում են անհասկացող՝ խորհուրդ չլսող մարդկանց մասին:

- Յա՛ տօնը, յա՛ կըտօրը - Ասում են աղքատ՝ ընչազուրկ մարդկանց մասին:

ՅԱԲԱ *(թրք. yaba)* - *գ.* Երկժանի, երկմատնանի փայտե եղան: *Յաբան յօր ա օնում, ցանքը շըլակում, պիրում* (Ձ):

ՅԱԲԱԽՏ(Ի) - *մ.* Բախտին ապավինելով, պատահական հաջողության հույսով: *Ըտըրանք էտ հըղավը յաբախտի ք'ինամ ըն, թա ըշտը^ղ, ուրանք էլ չըն գ'ուդում* (Ձ):

ՅԱԲԱՆԱ - *տե՛ս* ԲԸՅԱՆԱ:

ՅԱԲՈՒ *(թրք. yabi)* - *գ.* Նիհար՝ քնձռոտ ձի: *Ըտըրան էլ մին յաբու վա ինում, տանում ա, թա ծախէ, հըղէնին ըստակում ա* (Ձ): 2. *անրգ.* Ծույլ՝ դանդաղաշարժ կին: *Էտ յաբուն մինչը^վ մին կօրծ ա անում, օրը մըթնում ա* (Բ):

ՅԱ՞ԳԻՆ/ՅԷԱ՞ԳԻՆ *(թրք. yəgin)* - *տե՛ս* ՀԱ՞ԼԲԱԹ (1):

ՅԱԴ[1] *(ռուս. яд)* - *գ.* Թույն: *Յադը խըմում ա, դանստի մը^ռնում* (Ձ):

- Յադ տալ - Թունավորել: *Վէզիրը թաքավէրին յադ ա տամ, ըսպանում* (Ձ):

ՅԱԴ[2] *(պրս., թրք. yad)* - *ած., գ.* Օտար, խորթ (անձ): *Դանշմանին փիս խօսկավը, ինձ ասիլ մի, թա յադ ա* (ԼՂԲ, 12):

- Յադը յադէն մը^ռալը խաղ ըսէլավ կըթաղէ - Օտարը օտարի համար չի ցավա՝ վշտանա:

ՅԱԴ-ՅԱՐԱՆ - *գ.* Օտար եւ հարազատ մարդիկ: *Յադ-յարան լօխ հըվաքվում ըն ըտը^ղ* (Ձ):

ՅԱՁԸԽ *(թրք. yazək)* - *ած.* Խեղճուկրակ, ողորմելի, անկարող: *Յազըխ մարթիք' շատ կան* (Բ):

ՅԱՁ-ՂԸԾ *(թրք. yaz-kiš)* - *տե՛ս* ԱՄԸ^Ռ(ՆԸ)-ԾԸՄԸ^Ռ(ՆԸ):

ՅԱՁՄԱ *(թրք. yazma)* - *գ.* Գլխի ծաղկանկար թաշկինակ: *Յազման կապում ա, տ'ուս կ'ամ* (Ձ):

ՅԱԹԱՂ *(թրք. yatak)* - *գ.* Կենդանիների պառկելու՝ նստելու՝ հանգստանալու տեղ: *Վը^րսկանը կ'ըխտարէն յաթաղը լ'ավ ար գ'ուդում* (Ձ):

- Յաթաղ տալ - Պառկել, նստել (կենդանիների մասին, անարգաբար՝ նաեւ մարդկանց մասին): *Կամ ըն, տը^սնում արչը ըտը^ղ յաթաղ տուված* (Ձ):

ՅԱԹԱՂԱՆ *(թրք. yatagan)* - *գ.* Թուրքական կարճ ու կեռ թուր: *Թօրքը յաթաղանը տ'ուս ա օնում, էտ խուխէն կըլօխը կըտըրում* (Ձ):

ՅԱԼ *(պրս. yāl, թրք. yalə)* - *գ.* 1. Սարալանջ: *...Վէր Չալաբին քըշանում ա յալը, թա հէյվանը յէտ տա, քըմական յըրա յըն անում, վէր քըցում* (ԱԱ, 39): 2. *տե՛ս* ԲԱՇ (1):

- Յալընն ա հանքին խօզ'ած ծի - Գեղեցիկ, անթերի (իր, գործ): *Ծառ, հինչ ծա՞ռ, մին յալընն ա հանքին խօզ'ած ծի* (Բ):

ՅԱԼԱՄԱՍԸՐ - *տե՛ս* Գ'ԸԼԸՄԱՍԸՐ:

ՅԱԼԱՄԱՍԸՐԻ - *տե՛ս* Գ'ԸԼԸՄԱՍԸՐԻ[1]:

ՅԱԼԱՆՆԱՆ *(թրք. yalandan)* - *ած., մ.* Անտեղի, սուտ կերպով: *Յալաննան շատ ա խօսում Ծատօրը* (Բ):

ՅԱԼԱՆՉԻ *(թրք. yalanči)* - *ած., գ.* Սուտասան, խաբեբա: *Յալանչի մարթ ա մէր Ռուբէնը* (Բ):

ՅԱԼԱՆՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Սուտ ասելը, խաբելը: *Յալանչօթունը խընջըլօզանց ցը^ղան անպակաս ա* (Բ):

ՅԱԼԱՍԱՊԷՏ - *տե՛ս* ՎԷԼԻՍԱՊԷՏ:

ՅԱԼԼԱ(Հ) - *ձ.* 1. Քաջալերանքի բա-

ցականչություն: *Տըղէքը արտը հընձում ըն, հաղրը էլ կօխկան թանրիփ ա անում՝ յալլա՜հ, յալլա՜հ* (Զ): 2. Դուրս անելու՝ վռնդելու բացականչություն: *Մըղակը պէ-նում ա, կուփէ տամ, տանս քըցում, թա՝յալ-լա* (Զ): 3. Ասվում է մեկի հեռանալիս՝գնա-լիս: *Խուրջինը շըլակում ա, յալլա՜* (Զ):

ՅԱԼԼԷԽ - *տե՛ս* ՅԱԼԼԸԷԽ:

ՅԱԼԼԸԷԽ/ՅԱՅԼՈՒԽ/ՅԱԼԼԷԽ/ՅԱԼ-ԼՈՒԽ *(թրք. yağlək)* - *գ.* 1. Քիթը՝ բերանը՝ աչքերը եւն սրբելու փոքր քառակուսի կտոր, թաշկինակ: *Քըթպըռօշնէն լօխ վէր ա քաշում, մին յըլլէխում կապում...* (ՀԱԲ, 15, 18): 2. Գլխաշոր: *Յալլը՝խը կըլխան յը՝տ ա անում, ըտըրա յարան կապում* (Զ):

ՅԱԼԼԻ/ՅԱԼԼԻ *(թրք. yayli)* - *գ.* 1. Պա-րի տեսակ՝ շուրջպար: ... *Հարթնը ըսկը-սում ա ըսկէսվօրը թակէլ, ըստիպում, վը՝ր յալլի պար կ'ա...* (ՀԺՀ, VI, 232): 2. Այդ պարի ժամանակ երգվող երգը եւ դրա եղանակը: *Ղավալը մին լ'ավ յալլի յա ածում, պըռըվնէն պար ըն կ'ամ* (Զ):

- Յալլի հարայ անել - Բոլորին պարի հրավիրել: *Մակառբաշին ծը՝րքէրը յը՝տ ա տանում, յալլի հարայ անում* (Զ):

- Յալլին շաղ(վ)էլ - Տրամադրու-թյունն ընկնել, շփոթվել: *Մարթը վէր ըտի յա ասում, կընգանը յալլին շաղում ա* (Զ):

- Յալլին շըղ(վ)ըցընէլ - Տրա-մադրությունը գցել, շփոթմունքի մեջ գցել: ...*Սըհէնց կըրիզիստ հանլա տէսալ չընք, մէր յալլին լափ շըղվըցըրալ ա...* (Ջ�տ, Բ, 93):

- Յալլի տալ - Այդ պարը պարել: ...*Հու վէր հըրսանէք' օնէ, թօղ մէյդան կանչի, մին զուռնա փըչիմ, վէր ծէնան նըհէտ չըրուատընէքըն էլ յալլի տան* (ՋՏ, Ա, 158):

ՅԱԼԼՈՒԽ - *տե՛ս* ՅԱԼԼԸԷԽ:

ՅԱԼՄԱ - *տե՛ս* ՅԱԼ (2):

ՅԱԼՄԱՐ - *տե՛ս* ՅԱՐՄԱՐ:

ՅԱԼՎԱՐ *(թրք. yalvar (աղաչել)* - Գոր-ծածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յալվար ըղնէլ/հնիլ - Որեւէ բան ձեռք բերելու՝ գլուխ բերելու համար սրան-նրան դիմել՝ պատեպատ ընկնել: *Շատ ա յալվար ըղնում, ամմա պէն չի դ'ուզ'ում* (Զ):

ՅԱԽԱ - *տե՛ս* ՅԸԷԽԱ:

ՅԱԽԱԼԱՄԻԾ - *տե՛ս* ՅԸԽԸԼԱՄԻԾ:

ՅԱԽԹԷԼ - *տե՛ս* ՅԸԷԽՆԷԼ:

ՅԱԽԹԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՅԸԷԽՆԸՎԷԼ:

ՅԱԽԿ - *ձ.* Զզվանքի բացականչու-թյուն: *Ախճիգ'ը մուտանում ա, թա.- Յա՜խկ, էտ հինչ փիս խօրանգ' ա* (Զ):

ՅԱԽՆԻ *(պրս. yaxni, թրք. yahni)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԲՕՋԲԱԾ: 2. Խաշած նիհար միս: *Յախնին կըտօրում ըն, օտում* (Զ): 3. *փխբ.* Անաշխատունակ՝ անշարժունակ մարդ: *Հառհնը ըսկէսվօրը թա.- Քամ-թառ յախնի, ք'ինանգ կըլօխըտ պահէ, յէս կարէլ չըմ քէզ պահիմ* (ՀԺՀ, VII, 65):

ՅԱԽՆԻ-ՓԸԼԱՎ/ՅԸԽՆԸՓԸԼԱՎ - *գ.* Մսով ու բրնձով եփած փլավ: *Խալխը պէն չօնին ուտէլի, ըտըրանք էլ ամմէն օր յախնի-փըլավ ըն օտում* (Բ):

ՅԱԽՏԷԼ - *տե՛ս* ՅԸԷԽՆԷԼ:

ՅԱԽՏԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՅԸԷԽՆԸՎԷԼ:

ՅԱԽՏՕՏ - *տե՛ս* ՅԸԷԽՏՈՒՏ:

ՅԱԽՈՒ *(թրք. yakə (խարան)* - *գ.* 1. Սպեղանի: *Պառավը դանստի մին յախու վա տինում ըտըրա վը՝ննանը յըրա, կապում* (Զ): 2. *տե՛ս* ՅԸՂԸԼԱՎԱԾ:

ՅԱՂԴԱՆ *(թրք. yağdan)* - *գ.* 1. Մեջը վառելանյութ լցրած ու պատրույգ դրած ամաս, ճրագամաս: *Յաղդանը նօթավ լըցնում ա, տանում* (Զ): 2. Կարի մեքե-նան եւն յուղելու հարմարանք: *Յաղ-դանը քըթէնում չըմ, թա կարէն մաշինը յը՝ղիմ* (Բ):

ՅԱՂԸՆԸՂ - *տե՛ս* ԱՆԸՁԿԱՄ:

ՅԱՂԻ *(թրք. yači (թշնամի)* - *գ.* 1. Առասպելական կենդանի, որ իբր գողա-նում է մարդկանց: *Մարը ասմա.- Վէր սուս չանիս, յաղին կ'ըլական ա* (Զ): 2. *փխբ.* Թշնամի: *Թաքավէրին պուճուր տըղան մընըմ ա մանթանլ, դէ հինչ ա՞նէ, յաղու ծը՝ռք ա ընգալ* (Զ):

- Յաղին ճըմփածը/տարածը/նի կացածը - Անօրեն, ավազակ, գող: *Էտ յաղին ճըմփածը շէնըմը էլ հավ չի թօ-ղալ, լօխ կ'ուղացալ ա, լէփանլ* (Բ):

- Յաղին ճըմփէլ/նի կէնալ/տանէլ - Անհետանալ, անհետ կորչել: *Յակատը յաղին ճըմփալ ա, ըրվամ չի* (Բ):

ՅԱՂՈՒԴ/ՅԱՂՈՒԹ *(գրբ. աղութ, արաբ. yāgut, պրս. yākūt, թրք. yakut)* - *գ.* Թանկագին քար, հակինթ: *Էտ ք'անլին մէչան յէր ա տը՝ռնըմ էլ թընգ'ական քարէր, էլ լալ նան յաղուդ, վէր մարթի աշկէր շաղվըմ ա յէշիլիս* (ՀԺՀ, V, 234):

ՅԱՂՈՒՋ - *տե՛ս* ԽԷ[1]: *Կավընն ասում ա.- Յաղուզ յէկալ ը՞ս* (ՀԺՀ, V, 541):

ՅԱՂՈՒԹ - *տե՛ս* ՅԱՂՈՒԴ:

ՅԱՄԱ *(ռուս. яма)* - *գ.* Գետնի մեջ փորած փոս: *Մին յամա յա կըտըրում, նի մընում մաչը* (Զ):

ՅԱՄԱՆ/ՅԱՄՄԱՆ *(թրք. yaman)* - 1. *գ.* Փորձանք, ցավ: ... *Մխ, յէս քը՝զ հինչ ա՞սիմ, յա՛ր, սէրը մին յաման ա* (ԼՂԲ, 15): *ած.* 2. Խիստ, թունդ, սաստիկ: *Թա-քավէրին տըղան յաման գ'իթկան ար, դանստի կըլխու ընգավ օշափին մը՝թկը* (ՀԺՀ, V, 89): 3. Ճարպիկ, խորամանկ: *Յաման մարթ ա Սանրք'իսը, լօխճին խան-փից, փուլէրը յօր կանլանվ* (Բ): 4. Նենգ, խարդախ: *Էտ յաման թաքավէրը ճարը ածում ա չային մաչը, հանցու կընէգ'ը խըմէ, մը՝ռնէ* (Զ): 5. *ձ.* Օգնության կանչ, աղաղակ՝ վա՛յ, հասե՛ք: *Կ'ուլը յը՝կավ, յաման* (Բ):

- Յաման յարա - Անբուժելի վերք՝հի-վանդություն: *Ասում ա.- Էտ յաման յարա յա, ըտըրանա պըրծումը չի կա, մըռ-նըլական ա* (Զ): 2. Սրիկա, խարդախ մարդ: *Էտ յաման յարան հօրը-մօրը օր ա տամ, իշը՝ղ չի տամ* (Բ):

ՅԱՄԱ(Ն)Ջ *(թրք. yemač)* - 1. *ած.* Դե-պի ցած թեքված, զառիվայր: *Մին արտ օնիմ՝ էրկու կ'ը՝ղ, ըրկօքան էլ յամանջ տը՝ղ* (ԱՀ, 58): 2. *գ.* Թեքություն, վայրէջք: *Յամանջը վէր ընցընում ըն, հըսնում ըն ըխպիրին կօշտը* (Զ):

ՅԱՄՄԱՆ - *տե՛ս* ՅԱՄԱՆ:

ՅԱՅ(Ի) - *տե՛ս* ՅԱՅ(Ի):

ՅԱՅ(Ի)/ՅԱՅ(Ի) *(թրք. yay)* - *գ. տե՛ս* ՉԱՆԱ:

ՅԱՅԼԱՂ/ՅԷՅԼԱՂ *(թրք. yaylak)* - *գ.* 1. Ամառային արոտավայր, որտեղ բարձ-րանում եւ ապրում են խաշնարածներն իրենց անասուններով: *Յէզնէք'ը էն ըն յայլաղնէրումը...* (ՀԱԲ, 15, 118): 2. *փխբ.* Ամառանոց, հով տեղ, ուր ամառվա շո-գերին հանգստանում են: *Շուշին ըշ-խարքավըս մին տը՝ռած դարաբաղցուց հը՝տէ յայլաղ ա իլանլ* (Զ):

ՅԱՅԼԱՂԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՅԸՅԼԸՂԱ-ՎԷՐ:

ՅԱՅԼԱՂԱՏԸ՝Ղ - *տե՛ս* ՅԸՅԼԸՂԱ-ՏԸ՝Ղ:

ՅԱՅԼԱՂԸ՝ՆԷ - *տե՛ս* ՅԸՅԼԸՂԸ՝ՆԷ:

ՅԱՅԼՈՒԽ - *տե՛ս* ՅԱԼԼԸԷԽ:

ՅԱՅՄԻԾ - *տե՛ս* ՅԱՅՄԻԾ:

ՅԱՅՄԻԾ/ՅԱՅՄԻԾ *(թրք. yaymak)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յայմիշ ինիլ - Անհետանալ, տե-սադաշտից կորչել: *Տը՝սնում ա, վէր վէրչը կըռը՝վ ա տըռնըլական, յայմիշ ա հնանում* (Զ):

ՅԱՆ *(թրք. yan)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԱՆԳՈՒՆ: 2. Առարկայի կողքի ձող՝ունկ: *Ախպօրը մինը ըրբէն յանան ա պահում, վը՝ր պա-ռան չի կ'ա, էն մինըն էլ ըրբան քըշիլիս ա հնանում* (ՀԺՀ, VII, 333): 3. Նեղ գորգ, որ կախում են պատից: *Տանը էրանչ պէն չի հնանում, էտ յանը պատան վէր ա օնում, տամ քըվօրը* (Զ):

- Յանը տարած - Միամիտ, պարզա-միտ, մի քիչ անխելք: *Յանը տարած մարթ ա Սիրօժը, խափանում ըն, կավը տանում* (Զ):

- Յան տալ - 1. Շրջանցել, կողքով անցնել: *Դանվրիշին տըղան մին կէրպ*

յան ա տամ... (ՀԺՀ, VI, 123): 2. Մի կողմի վրա գնալ՝ թեքվել: *... Պատառ տիվէր Հանանը յան տըվավ, թա մին ճըպատ կըտրէ, բուրդան մին տըրաքուց յէկավ* (ԼՂԲՔ, 274):

ՅԱՆԱՐԱԼ/ԳԷՆԷՐԱԼ *(ռուս. генерал, ֆր. général, լատ. generalis)* - *գ.* Զինվորական բարձր կոչում եւ այդ կոչումը կրող անձը, գեներալ: *Էտ գէնէրալը կըգնըվում ա, ըսկըսում ուշունց տալը* (ՀԺՀ, V, 648):

ՅԱՆԳԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յանգին քըցիլ - Հարմարեցնել: *Յանգին ա քըցում, ըտէղ նըստում* (Զ):

ՅԱՆԳԻ *(անգլ. yánkee (ԱՄՆ-ի բնիկ ամերիկացիների մականունը եվրոպացիների լեզվում)* - *ածական.* Շատ նիհար, վտիտ: *Ըտըրան էլ մին յանգի ծի յա ինում* (Զ):

- Յանգի կըտըրէլ - Շատ նիհարել, հյուծվել: *Էտ թորքը մին ամսումը յանգի յա կըտըրում, մըռնում* (Զ):

ՅԱՆԴԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յանդուն ճանջը - Գորշ գույնի կլորավուն ճանճ՝ երկարավուն սեւ շոշափուկներով: *Յանդուն ճանջը էլ ա ըտըրանց տանը պուն տիրալ* (Զ):

ՅԱՆԻ - *տե՛ս* ՅԱՆԻ:

ՅԱՆԻ/ՅԱՆԻ *(արաբ., պրս. yani)* - *վ.* 1. Իբրեւ թե, որպես թե: *Ալիսանը մուտանում ա, թըվքէրը յըր քաշում, յանի ինքը էլ ա կօրծ անում* (Զ): 2. Միթե, արդյոք, իսկապես: *Կընէգը էտ վէր լըսից, ասից.- Մ մարթ, յանի դուզ ը՞ս ասըմ, թա սո՞տ* (ՀԺՀ, V, 587):

Յանի թա - *տե՛ս* ՅԱՆԻ (1): *...Անումըն էլ տիրալ ըն Ճարտար, յանի թա՝ճարած տըէղ* (ԱԱ, 24):

Յանի քի - *տե՛ս* ՅԱՆԻ (1): *Մին օր էլ յէր ըն կէնում, յանի քի ճուրը քընիլի հէտէ ուրուր նըհէտ կըռէվ ըն անում* (ՆԱԲ, 113):

ՅԱՆՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յանմիշ անէլ - *տե՛ս* ԽԸՆԳԱՐԷԼ:

ՅԱՆ-ՅԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յան-յան անէլ - Տարբեր կողմերի վրա ցրել՝ շարժել: *Էտ մարթը ճախը յան-յան ա անըմ, տըէսնըմ տակին մին սանդուղ...* (ՀԺՀ, V, 113):

- Յան-յան ինիլ/տըռնալ - Տարբեր կողմերի վրա ցրվել՝ շարժվել՝ գնալ: *Էս մըծ քուրը, վըր տանը լօխ յան-յան ըն տըռնում, յօր ա օնում շըփօթ իփում, դէհա-դէհա օտում...* (ՆԼՂԺԲ, 73):

ՅԱՆ-ՅՕՆ - *գ.* Շրջապատ: *Մէր յան-յօնումը ըտի մարթ չի կա* (Զ):

ՅԱՆ-ՅՕՐԱ - *գ.* Ամբողջ ընտանիքը եւ ունեցվածքը: *Թամադան ասում ա.- Քու յան-յօրավըտ քու կէնացըտ* (Զ):

ՅԱՆՇԱՂ *(թրք. yanšak (զազրախոս)* - *տե՛ս* ԴԱՂԱՐԳԻՒՆ:

ՅԱՆՏԱՐ *(ռուս. янтарь)* - *գ.* Կիսաթանկաժեք քար եւ դրանից պատրաստած զարդ: *Ըտըրա մուտունէն յանտարը վէր ա ըղնում, կօրչում* (Զ):

ՅԱՇ *(թրք. yaš)* - *գ.* Տարիք, հասակ: *Ըտըրանց ինըմ ա ուրուր յաշի էրկու տըղա* (ՀԺՀ, V, 444):

- Յաշը անց կըցըրած - Ծեր, տարեց, հասակ առած: *Մին մըծացած, յաշը անց կըցըրած թաքավըրու մին շատ դաշանգ ախճիգ ա ինում* (ՀԺՀ, VII, 30):

- Յաշ քաշիլ - Ծերանալ, հասակ առնել: *Ապան ասմա.- Յաշ ըմ քաշալ, էլ կարում չըմ կօրծ անիմ* (Բ):

ՅԱՇԱՎ - *ածական. տե՛ս* Յաշը անց կըցըրած:

ՅԱՇԷԼ - *տե՛ս* ՅԷՇԻԼ:

ՅԱՇԻԳ *(ռուս. ящик)* - *գ.* 1. Արկղ, տուփ: *Տըէսավ մին քանսիբ մարթ, մին դաշանգ յաշիգ շըլակած, ըտէն ա տամ...* (ՀԺՀ, V, 136): 2. *տե՛ս* ԴՈՒԹԻ:

ՅԱՇՎԷԼ - *տե՛ս* ՅԷՇՎԻԼ:

ՅԱՊՕՆ - *գ.* Ճապոնական բոժոժ, որ ավելի մանր է եւ դեղնավուն: *Յապօնը Դարաբաղ լավ ար ուրդամ անում* (Բ):

ՅԱՌԼԻԿ *(ռուս. ярлык, թրք. yarlik)* - *գ.* Ապրանքների՝ իրերի՝ արտադրանքի եւն վրա փակցվող նիշ՝ պիտակ, որի վրա գրված են տվյալները: *Յառլիկին յըրա միհէնգ էլ կ'ինը կ'իրուծ չի ինում* (Բ):

- Յառլիկը յըրա - 1. Նոր, չօգտագործված: *Փուլը տամ ա, տըղէն հըէտէ մին յառլիկը յըրա մաշին ինգ օնում* (Զ): 2. *տե՛ս* Կամսամօլէն գընիշկան կուռնըտակէն:

- Յառլիկը պուք տըված - 1. Ոչ նոր, օգտագործված: *Քանսիբը միշտ յառլիկը պուք տըված շօր կըկ'ըէնա* (Զ): 2. *տե՛ս* Կամսամօլէն գընիշկան կուրցըրած:

ՅԱՍԱՂՈՒԼ/ՅԱՍԱՎՈՒԼ *(թրք. jasaul)* - *գ.* Գավառական ոստիկանության ստորին պաշտոնյա նախախորհրդային շրջանում, եսավուլ: *... Մին էլ ա տըսնաս՝ մին յասավուլ յըկավ՝ մին թօխտ ծէրքէն* (ՀԺՀ, V, 672):

ՅԱՍԱՂՈՒԼԲԱՇԻ/ՅԱՍԱՎՈՒԼԲԱՇԻ - *գ.* Եսավուլների առաջնորդ՝ խմբապետ: *Յասաղուլբաշին էրկու յասաղուլ ա ղարկում, վէր Թիվանէն փըռնին* (Զ):

ՅԱՍԱՄԱՆ *(պրս. yasāmān)* - *գ.* Ձիթենազգիների ընտանիքին պատկանող գեղեցիկ ու բուրավետ ծաղիկներով թուփ՝ ծառ, եղրեւանի, ինչպես նաեւ՝ դրա ծաղիկը: *Յասամանը վէր ծաղկում ա, վըէտը աշխարքըս օնում ա* (Բ):

ՅԱՍԱՎՈՒԼ - *տե՛ս* ՅԱՍԱՂՈՒԼ:

ՅԱՍԱՎՈՒԼԲԱՇԻ - *տե՛ս* ՅԱՍԱՂՈՒԼԲԱՇԻ:

ՅԱՍԱՐ - *ածական.* Թույլ, անզոր, անգործունյա, ծույլ: *Յասար մարթ ա Յաշին* (Բ):

ՅԱՍՏԱՆ - *գ.* Հովիտ, մարգագետին: *Կըվէրը տանում ա ամմէն օր յաստանը, վէր ըրածին* (Զ):

ՅԱՍՏԸՂ - *գ.* Փոքրիկ բարձիկ՝ ասեղները մեջը խրելու եւ պահելու համար: *Յաստըղան մին ասըէղ ա տուս օնում* (Բ):

ՅԱՎԱ *(թրք. yave)* - *ածական.* 1. Անօրեն, անզգամ: *Յավա մարթին անա ամմէն հինչ ըսպըսէլի յա* (Բ): 2. Դատարկախոս, վայրախոս: *Յավա յը՞ս, խըրէգ տական-կըլխան խօսէ, լի՞* (Բ): 3. Թափառող, շատ ման եկող, մենակ շրջող: *Իսակէն մին յավա էծ ա ինում, ամմէն օր նըխէրան փախչում ա, ըղնում ծօրէրը* (Զ): 4. Անարժեք, անկշիռ: *Կընէգը ամմէն դօնում մին յավա խօսկ ա ասում, մարթին կըգնըվցընում* (Զ):

- Յավա էծ/կավ - Տնետուն շրջող՝ ման գալ սիրող մարդ: *Իզէն հինչ կընէ՞գ, յավա էծ ա, սաղ օրը էն ա ըստըրա-ընդըրա տանը* (Բ):

ՅԱՎԱՇ *(թրք. yavaš)* - *տե՛ս* ԿԱՄԱՆՑ:

ՅԱՎԱՇԷՔ - *տե՛ս* ՅԱՎԱՇԻՔ:

ՅԱՎԱՇԻՔ/ՅԱՎԱՇԷՔ - *ձ.* Ասում են, երբ ցանկանում են մեկի ուշադրությունը սեւեռել մի բանի վրա՝ սպասի՛ր, լռի՛ր, կանգնի՛ր, նայի՛ր: *Թա.- Յա՛վաշէք, էս հանց ա մէր Թափտըղէն յէրիշը* (ՀԱԲ, 15, 107):

ՅԱՎԱՇ-ՅԱՎԱՇ - *տե՛ս* ՅԸՎԸՇ-ՅԱՎԱՇ:

ՅԱՎԸՆՋԻ - *տե՛ս* ՆԸՀԱԽ:

ՅԱՎԻՑ *(ռուս. явиться)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յավից ինիլ - Պաշտոնական գործով որեւէ տեղ՝ հիմնարկություն կամ անձի մոտ գնալ՝ գալ՝ ներկայանալ: *Ժամի հէնգին սալդաթը յավից ա ինում* (Զ):

ՅԱՐ *(պրս. yar)* - *գ.* Սիրած, սիրելի անձ, սիրեկան: *Յարը յարէն ղադիրը կըգ'իդա* (Զ):

ՅԱՐԱ *(թրք. yara)* - *գ.* Վերք: *Յարան լ'ըվանում ա, էլ կըղլըգ'ի չի տամ* (ՀԺՀ, V, 24):

- Յարա անէլ - Վերք առաջացնել: *...Ամմա գանալան նի յա կամ սիպտակ օցին հանքվին, հանքին յարա անըմ* (ՀԺՀ, V, 218):

- Յարա դուզիլ - Բավականանալ, սփոփվել: *Կընէգը ասմա.- Մ մարթ, էտքան փուլավ յարա չի դուզիլ, էլլա տօ* (Զ):

- Յարա յը՛ր օնօղ - Ներողամիտ: *Յարա յը՛ր օնօղ ար թաքավէրին կուճուր ախճիգը* (Ձ):

- Յարա տը՛ղէն նի կ՚ալ - Ձգայուն տեղին դիպչել, վիրավորանք՝ հոգեկան ցավ պատճառել: *Վէզիրը էտ վէր ասում ա, թաքավէրին լափ յարա տը՛ղէն ա նի կ՚ամ* (Ձ):

- Յարա տը՛ռնալ - Վերք առաջանալ: *Արչին կըլօխը յարա յա տը՛ռնում, օռչիում* (Ձ):

- Յըրու նի կ՚ալ - Շատ զգույշ՝ կամաց դիպչել: *Տընը՛շինիտ տըղան կացէնը հանց փըռնում ա, ասիս յըրու վա նի կ՚ամ* (Բ):

ՅԱՐԱԲ *(արաբ. yarabb(i)* - *վ.* Արդյոք, տեսնես: *Յէշում ա, ինք՚ըն ուրան ասում.- Յարաբ, էս հուվ ա՞ էս սէվ ծիյավէրը* (ՀԺՀ, VI, 138):

ՅԱՐԱԴԱՆ *(թրք. yaradan (արարիչ)* - *գ.* Մարմին: *Էս պը՛էլ ախպէրը ասալ ա.- Յարադանիտ մատաղ ինէմ, իմ փայլս պօզիտ պըտկին ը՞ս պահալ* (ՀԺՀ, VI, 256):

ՅԱՐԱԼԱՄԻՇ *(թրք. yaralamak)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յարալամիշ անէլ - Խոցելով՝ հարվածելով՝ գնդակով եւն վերք հասցնել, վիրավորել: *... Ըջըղվում ա, շաշկավը թըխըմ, ծանդըր յարալամիշ անըմ, թօղըմ, ք՚ինըմ* (Ձ):

- Յարալամիշ ինիլ/տը՛ռնալ - Վերք ստանալ, վիրավորվել: *Հունց վար տուռք իք՚ պատմում կըռվան, յը՛ս էլ պըտմըլան ըմ, թա հունց ըմ յարալամիշ ըլալ* (ԼՂԲՔ, 262):

ՅԱՐԱԼ(Լ)ՈՒ *(թրք. yarali)* - *ած.* Վերք՝ վնասվածք ստացած, վիրավոր: *Յարալու արչը դանստի յըրա յա պըրծնըմ, թա Թօմասէն փըրչըփարչա անէ* (ԼՂԲ, 352):

- Յարալու անէլ - *տե՛ս* Յարալամիշ անէլ: *Բուրդան տը՛սնում ա մին ախճիգ՚ ընդէղ յարալու ըրած, վը՛ր քըցած* (ՆԼՂԺԲ, 30):

- Յարալու ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Յարալամիշ ինիլ: *... Վէր ծին կըռէվ ա անըմ էք՚ ծիյանցը նըհէտ, յարալու յա տէռնըմ...* (ՀԺՀ, V, 105):

ՅԱՐԱՂ *(պրս. yārağ, թրք. yarač)* - *տե՛ս* ՁԷՆՔ՚: *Ամանտըմըս մընացած յարաղընն ալ իք՚ կալանվ, կըլօխ յէր կալանվ, փախավ* (ՀԲ, 335):

ՅԱՐԱՂ-ԱՍՊԱԲ - *տե՛ս* ՁԷՆՔ՚-ՁԸՐԱՀ: *Հօր ա՞ դարաբաղցու տան յարաղասպաբը, հու ա՞ր տէսալ, վէր դարաբաղցին առանց թօր-թըրփանգ՚ի հըղէ ք՚ինի* (ՁՏ, Բ, 217):

ՅԱՐԱՄԻՇ - *տե՛ս* ՅԷՐԻՄԻՇ:

ՅԱՐԱՆ - *ած., գ.* Մտերիմ, հարազատ (անձ): *Վախտ ա ինիում, վէր յաղը յարանէն անա սըրտըհը՛ռէչ ա ինիում* (Ձ):

ՅԱՐԱՍԱՊԷՏ - *տե՛ս* ՎԷԼԻՍԱՊԷՏ:

ՅԱՐԸՄՉԸՂ *(թրք. yarim čiliq)* - *ած., գ.* Թերի, կիսակատար (գործ): *Էտ յարըմչըղ կօրծը վէշ մինը կարում չի պըրծընընէ* (Ձ):

ՅԱՐԻ/ՅԱՐՈՒ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յարի տալ - Հորդորել, համոզել, մի բանի մղել, դրդել: *Շինանցէք՚ յարի տըվէն, Վաղօն խօզ՚ը մօրթից* (Բ):

ՅԱՐԻՔ՚ԱՐ - *տե՛ս* ՅԸՐԸՔ՚ԱՐ:

ՅԱՐԻՑ - *տե՛ս* ԱՌԻՑ:

ՅԱՐՄԱՐ/ՅԷՐՄԱՐ/ՅԱԼՄԱՐ/ՅԷԼՄԱՐ - *գ.* Օձի տեսակ: *Մին յէրմար օց կ՚ամ ա էտ ճիրան խըմում, աղուն մաչին վը՛ր ածում, ք՚ինամ* (ՀԺՀ, VII, 202):

ՅԱՐՄԸ(Ր)ԿԱ - *տե՛ս* ՅԱՐՄՈՒ(Ր)ԿԱ:

ՅԱՐՄՈՒ(Ր)ԿԱ/ՅԱՐՄԸ(Ր)ԿԱ *(ռուս. ярмарка, գերմ. Jahrmarkt)* - *գ.* Մեծ՝ հրապարակային առեւտուր եւ դրա կազմակերպման տեղը, տոնավաճառ: *Մին օր էլ էտ տըղան ք՚ինամ ա յարմուրկա, տը՛սնում՝ մին մարթ մին կարկաժ ա ծախում* (Ձ):

ՅԱՐՉԱՆԱՂ - 1. *տե՛ս* ՔՈՒՄԱՆՉԱ: 2. *ած. գ. փխբ.* Շատախոս (մարդ): *Յարչանաղ հարթն ա Նըբաթէն հարթը* (Բ):

ՅԱՐՈՒ - *տե՛ս* ՅԱՐԻ:

ՅԱՐՓԱՂ *(թրք. yaprak)* - *մ.* Դիմաց, դեմ հանդիման, ընդդեմ: *... Թօփ վարթէրը հինչ կա՞նի, թը՛ղէրիտ յարփաղըմը* (ԼՂԲ, 82):

ՅԱՓԱԼ - *ած.* Անճոռնի կերպով չաղ՝ գեր: *Յափալ մարթին անա զանիլաս տանում ա* (Բ):

ՅԱՓԸՆՋԻ/ՅԱՓՈՒՆՋԻ *(թրք. yapənja)* - *գ.* Թաղիքից պատրաստված հագուստ, այծենակաճ: *... Ծին նըստում ա, յափունջին շօռ օնում, իրէք հօքավ ք՚ընում ըն* (ԲՀԲ, 81):

ՅԱՓԸՇԽԱՆ/ՅԱՓՈՒՇԽԱՆ *(թրք. yapəškan)* - *գ.* Փայտի սոսինձ: *Վը՛ր հըրցնում ըն, թա խէ պէնվում չի, ուստան ասում ա.- Յափուշխանը պը՛ենդ ա, տը՛ղը թըքանա, պինվըլական ա* (ՀԺՀ, VII, 46):

ՅԱՓԸՇԽԱՆԷԼ/ՅԱՓՈՒՇԽԱՆԷԼ - *նբ.* Փայտի սոսինձով սոսնձել: *Ուստան դաբըրէթկին վը՛ննէրը նըստա յա տամ, յափըշխանում* (Ձ):

ՅԱՓՈՒՆՋԻ - *տե՛ս* ՅԱՓԸՆՋԻ:

ՅԱՓՈՒՇԽԱՆ - *տե՛ս* ՅԱՓԸՇԽԱՆ:

ՅԱՓՈՒՇԽԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՅԱՓԸՇԽԱՆԷԼ:

ՅԷ - *ձ.* Հիացմունքի բացականչություն: *Էտ մարթը թա.- Հինչ լավ ք՚արվան կըտրէլի քը՛շէր ա, յէ՛* (ՀԺՀ, VII, 247):

ՅԷԱԳԻՆ *(թրք. yəqin)* - *տե՛ս* ՅԱԳԻՆ:

ՅԷԲԻՍԿՕԲՕՍ - *տե՛ս* ՅԷՊԻՍԿՕՊՕՍ:

ՅԷՋ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՅԸ՛ՋՆԸ:

ՅԷԹԻՄ *(արաբ., թրք. yatim)* - *գ., ած.* Ծնողներին կամ նրանցից մեկին կորցրած (երեխա), որբ: *Էս յէթիմ ախճիգ՚ը շատ դաշանգ՚ ա ինում* (ՀԱԲ, 15, 43): 2. *փխբ.* Անտեր մնացած, մենակ (մարդ): *Խը՛ղճ յէթիմը տէս ա ք՚իս, տէն ա ք՚իս, պէն չի անմալ կ՚ա՛ս...* (ԱԱ, 73):

ՅԷԹԻՄԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՅԸԹԻՄԱՆԱԼ:

ՅԷԹԻՄԱՏՕՆ - *տե՛ս* ՅԸԹԻՄԱՏՕՆ:

ՅԷԹԻՄԽԱՆԱ - *տե՛ս* ՅԸԹԻՄԽԱՆԱ:

ՅԷԹԻՄՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՅԸԹԻՄՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՅԷԹԻՄՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՅԸԹԻՄՕԹՈՒՆ:

ՅԷԺԻԼ - *տե՛ս* ԱԺԻԼ:

ՅԷԼԱԹ - *տե՛ս* ԹԱՆԱՎ:

ՅԷԼՄԱՐ - *տե՛ս* ՅԱՐՄԱՐ:

ՅԷԼՔ՚ԱՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՁՕՆԹԻԿ: 2. Նավի առագաստ: *... Տընգըլբազը թուշ կըք՚ինա, հունց վէր յէլք՚անը պէց ըրած մին գ՚ամի...* (ՁՏ, Ա, 127):

- Յէլք՚ան անէլ - *տե՛ս* Մազ՚էրը յէլք՚ան անէլ:

ՅԷԽԱ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽԱ:

ՅԷԽՆԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՆԷԼ:

ՅԷԽՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՆԸՎԷԼ:

ՅԷԽՏ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՏ:

ՅԷԽՏԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՆԷԼ:

ՅԷԽՏԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՆԸՎԷԼ:

ՅԷԽՏՈՒՏ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՏՈՒՏ:

ՅԷԿ - *տե՛ս* ՅԸ՛Ք:

ՅԷԿԷՂԷՑԻ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽԾԷ:

ՅԷՂ - *տե՛ս* ՅԸ՛Ղ:

ՅԷՂԱՆ *(գրբ. եղան)* - *տե՛ս* ՅԸՂՕԼԻ: *Մին յէղան ա յօր ունէս, էշին նըստէս, ք՚իս...* (ՀԺՀ, V, 300):

ՅԷՂԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՂԷԼ:

ՅԷՂՆԸ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՂՆԸ:

ՅԷՂՎԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՂՎԷԼ:

ՅԷՂՏ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՏ:

ՅԷՂՏԷՍ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՂՏԷՍ:

ՅԷՂՏՈՒՏ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՏՈՒՏ:

ՅԷՂՈՒՏ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՂՈՒՏ:

ՅԷՄ - *տե՛ս* ՅԸ՛Մ:

ՅԷՄԻՇ *(թրք. yemiš)* - *գ.* Սեխ: *Ընդըրանա յէտը տըղան համէցէք՚ ա անում էտ մարթին, թա յէմիշ, ծըմէրուկ օտի* (ՀԺՀ, V, 456):

- Յէմիշին լ՚ավը չաղալը կօտէ - *տե՛ս* Տանին լ՚ավը արչը կօտէ:

ՅԷՅԼԱՂ - *տե՛ս* ՅԱՅԼԱՂ:

ՅԷՆԹԱՐԿԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՆԹԱՐԿԸՎԷԼ:

ՅԷՆԻՇ *(թրք. iniš)* - *գ.* Թեք տեղ, զառիթափ, թեքություն: *Հիշկան անում ըն, էշէրը ա ծիյը՛նը էտ յէնիշավը քը՛շանում չը՛ն* (Ձ):

ՅԷՆԿԱ - *տե՛ս* ՂՈՒԼԼՈՒՂ:

ՅԷՆՆԱՆ - *տե՛ս* ՅԸՏՆԱՆ:

ՅԷՇԱԾ - *տե՛ս* ՅԷՇԱԾ:

ՅԷՇԱԾ/ՅԷՇԱԾ - *մ.* Կախված այն բանից, թե..., մի բանով պայմանավորված: *Ուստան շանգէրդնէրէն փուլ ա տամ՝ յէշանծ, թա հու հիշկան ա կօրծ ըրալ* (Զ):

ՅԷՇԻԼ/ՅԱՇԷԼ *(գրբ. աշեմ)* - *չբ.* 1. Հայացքը ուղղել մեկին՝մի բանի: *Յէշում ա տէսնում՝ մին մարթ, մին մէյդ տուս կալած, թակում ա* (ՀԱԲ, 15, 50): 2. Ուշադրություն դարձնել, ուշք դարձնել, հետեւել: *Մարը ասմա.- Կըրակէն յէշի, հանգի վէջ, ըէս քինիմ էլլա փանդ պիրիմ* (Զ): 3. Ուղղված՝ դարձած լինել դեպի: *Տանը փինջիրանն բաղէն ար յէշում* (Զ): 4. Սպասել: *Օխտը տարէ մօրը աշկը հըղըցէն ար, տըղէն ար յէշում* (ՆԼՂԺԲ, 140): *նբ.* 5. Ապավինել, մեկից մի բան ակնկալել, մեկի՝մի բանի հույսին մնալ: *Լօխ յէշում ըն էտ տըղէն ըշխըդանքէն* (Զ): 6. Կարեւորություն տալ, բանի տեղ դնել: *Հանը ասմա.- Տու ըտըրա մանշվանծ ինիլին յէշիլ մէվ, շատ ա օժժավ* (Զ): 7. Մի բանի հետեւել՝ ելքն իմանալու համար: *Ըտըրանք կըռվում ըն, Հէյրաթըն էլ յէշում ա, տըէսնա՝ հու վա յըէխնում* (Զ): *նբ.* 8. Ընդօրինակել, օրինակ վերցնել: *Հիրըվանէն յէշում ա, ինքըն էլ արտ անում* (Բ): 9. Հոգ տանել: *Թաքավէրին տանը մին պառավ ա ինանում, շատ լանվ յէշում ա Թըխկըքէչին* (ՆԼՂԺԲ, 46): 10. Քննել: *Դօխտուրը հիվանդէն յէշում ա, թա.- Մըրսալ ըս, ըտըրանա յըս հանգում* (Զ): 11. Աչքի անցկացնել, կարդալ: *Թուխտէրը յէշում ա, տինում ղըրաղ* (Զ): 12. Ստուգել: *Լօխ յիշիգնէն յէշում ա, ամմա հուրան ծգանծը քըթէնում չի* (Զ):

ՅԷՇՆԸ *(պրս. ušna (մամուռ)* - *գ.* Փտող՝ խոնավ բաների վրա կապած փառ, բորբոս: *Հացէն իրըէսը սաղ յէշն ա* (Բ):

- Յէշնը վէր կօխէլ - *տե՛ս* ՅԷՇՆԻԼ:

ՅԷՇՆԻԼ - *չբ.* Բորբոսով պատվել, փտել, նեխել: ... *Լըհան միկա յէշնած հաց էլ ա, տայիս չըն ըլալ* (ԼՂԲՔ, 271): 2. *փխբ.* Հնանալով փչանալ, պիտանիությունը կորցնել: *Քանսպանը կինին էնքան պահալ ա, յէշնալ ա, էլ կարում չի թա խըմէ* (Բ):

ՅԷՇՆԻԼ-ՓԸՐՓԷՇՆԻԼ - *տե՛ս* ՅԷՇՆԻԼ:

ՅԷՇՎԻԼ/ՅԱՇՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՅԷՇԻԼ-ի:

ՅԷՊԻՍԿՕՊՕՍ/ՅԸՊԻՍԿՕՊՕՍ/ՅԷԲԻՍԿՕԲՕՍ/ՅԸԲԻՍԿՕԲՕՍ *(գրբ. եպիսկոպոս, հուն. episkopos)* - *գ.* 1. Կրոնական հոգեւոր աստիճան եւ կոչում, որ հաջորդում է վարդապետի աստիճանին ու կոչմանը: *Անց ա կէնում մին քանէ տարէ, էտ վանրթանբէղը յէպիսկոպոս ա տըէռնում* (Զ): 2. Գավառի՝վիճակի՝թեմի կրոնական առաջնորդ: *Յէպիսկոպոսը ասում ա.- Մըհէնգանց տէնը էս շէնին դէրը տու վըս* (Զ):

ՅԷՌՆԱՅԻՆ/ՅԷՐՆԱՅԻՆ *(գրբ. երկնային)* - 1. *ած.* Երկնքին հատուկ՝վերաբերող, ոչ երկրային: *Յէռնային կուրծէրէն վէշ մին մարթ կարէլ չի խառնըվէ* (Զ): 2. *տե՛ս* ԱՍՏՈՒԾ (1): *Կընէգը ծըէրքէրը բիդի յէրգինքըն ա պիցըրցընում, թա.- Մ յէռնային, մին ճա՛ր ըրա, խօխաս մըէռնում ա* (Զ):

ՅԷՍ - *տե՛ս* ՅԸՍ:

ՅԷՍԻՐ *(արաբ., թրք. esir)* - 1. *գ.* Պատերազմի ժամանակ թշնամու ձեռքն ընկած եւ ազատությունից զրկված մարդ, գերի: *Էտ յէսիրնուն կըպուտէս ըն, տընէս թաքավէրին կօշտը* (Զ): 2. *ած., գ.* Մեկի՝մի բանի ենթարկվող՝հնազանդ՝ հլու (անձ): *Էտ կընգան յէսիր մարթը քինանում ա խուխէն կըծէյնը կըտրում, խօխան մըէռնում ա* (ԱԱ, 63):

- Յէսիր անէլ - 1. Գերի տանել, գերեվարել: *Պըռըվնուն կըտօրում ըն, ջիհիլնուն էլ յէսիր անում* (Զ): 2. Մեկից՝ մի բանից կախման մեջ դնել, հլու՝հպատակ դարձնել: *Խանը հուրան ժուղուվուրթէն յէսիր ա ըրալ* (Զ): 3. Հրապուրել, հմայելով՝թովելով տիրել: ... *Տու ինձ յէսիր ըս ըրալ ուռթանա քըշէրավ* (ԼՂԲ, 259):

- Յէսիր ըղնէլ/ինիլ/տըէռնալ - 1. Գերի ընկնել, գերության մեջ լինել: *Հունց ա պըտահում՝ Առըստամէն ճօխտ տըղան կըռվէն վախտը յէսիր ըն ըղնում* (Զ): 2. Մեկից՝ մի բանից կախման մեջ ընկնել՝ լինել, նրա ենթական դառնալ՝ լինել: *Մարթը վէր կընգանը յէսիր ընգավ, էլ հինչ տըղա՞մարթ* (Բ): 3. Մեկով՝ մի բանով հրապուրվել՝տարվել: *Թաքավէրին տըղան էտ հանրի-մանանգ ըխճըկանը տըէսնալընը ըբանստ յէսիր ա տըէռնում* (Զ):

- Յէսիր կընտրէլ - *տե՛ս* Յէսիր ըղնէլ (2):

ՅԷՍԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՅԸՍԻՐՕԹՈՒՆ:

ՅԷՎԸՍ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յէվըս անէլ - 1. Գողանալ, հափշտակել, յուրացնել: *Պահէստապէտը կըլիսօգէն սիսըէռը սաղ յէվըս ըրավ* (Զ): 2. Սպանել, անհետացնել, վերացնել: *Ղըչըղնէն վօրօշում ըն, վէր ըտըրան յէվըս անին* (Զ): 3. Գործը ձախողել, անուշադրության մատնել: *Ուստան կօրծը յէվըս ա ըրալ* (Զ):

- Յէվըս ինիլ/տըէռնալ - 1. Գողացվել, հափշտակվել, յուրացվել: *Թանջիրին մըռնէլանը յըէտը հըրըստօթունը սաղ յէվըս ա տըէռնում* (Զ): 2. Սպանվել, անհետացվել, վերացվել: *Ըտի թաքավէրին ճօխտ տըղան յէվըս ըն տըէռնում էտ ըխճըկանը ծըէրքավը* (Զ): 3. Գործը ձախողվել, անուշադրության մատնվել: *Հանը մըէռնում ա, տանը կօրծը յէվըս ա ինում* (Զ):

ՅԷՎ-ՅԷՎԸՍ - *տե՛ս* ՅԷՎԸՍ:

ՅԷՎՐԷՅ *(ռուս. еврей)* - *գ.* 1. Հրեա ազգը եւ դրա ներկայացուցիչը: *Յէվրէյնէն խօլանք ազկ ըն* (Բ): 2. *տե՛ս* Յէվրէյու ճօտ:

- Յէվրէյու ճօտ - 1. Անխիղճ ու կծծի մարդ: *Էտ յէվրէյու ճօտ ա, խըէղճ կընգանը փուլէրը լօխ խըլանալ ա, թօղալ տանգնը* (Զ): 2. Խորամանկ մարդ: *Քանսպանը յէվրէյու ճօտ ա, սա՛յաղ կաց՝ խանփի վէջ* (Բ):

ՅԷՏ - *տե՛ս* ՅԸՏ:

ՅԷՏԱՎ - *տե՛ս* ՅԸՏԱՎ:

ՅԷՏԷ - *տե՛ս* ՅԸՏԷ:

ՅԷՏԸ - *տե՛ս* ՅԸՏԸ:

ՅԷՏԸՀԷՏԸ - *տե՛ս* ՅԸՏԸՀԸՏԸ:

ՅԷՏ-ՅԷՏ - *տե՛ս* ՅԸՏ-ՅԸՏ:

ՅԷՏՆԱԹԷՐ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱԹԷՐ:

ՅԷՏՆԱԿԱԼ[1] - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱԿԱԼ[1]:

ՅԷՏՆԱԿԱՊ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱԿԱՊ:

ՅԷՏՆԱԿԷՆ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱԿԷՆ:

ՅԷՏՆԱՀԱՆՉ - *տե՛ս* ՅԸՏՆԱՀԱՆՉ:

ՅԷՏՆԱՃԻՒՐ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՃԻՒՐ:

ՅԷՏՆԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՄԱՐ:

ՉԷՏՆԱՆ - *տե՛ս* ՅԸՏՆԱՆ:

ՅԷՏՆԱՆՁՈՒՂ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՆՁՈՒՂ:

ՅԷՏՆԱՏՕՐ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՏՕՐ:

ՅԷՏՆԱՑԱՎ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՑԱՎ:

ՅԷՏՆԱՓԱԿ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՓԱԿ:

ՅԷՏՆԱՔԱՂ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՔԱՂ:

ՅԷՏՎԱԹԷՐ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱԹԷՐ:

ՅԷՏՎԱԿԱԼ[1] - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱԿԱԼ[1]:

ՅԷՏՎԱԿԱՊ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱԿԱՊ:

ՅԷՏՎԱԿԷՆ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱԿԷՆ:

ՅԷՏՎԱՀԱՆՉ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՀԱՆՉ:

ՅԷՏՎԱՃԻՒՐ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՃԻՒՐ:

ՅԷՏՎԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՄԱՐ:

ՅԷՏՎԱՆՁՈՒՂ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՆՁՈՒՂ:

ՅԷՏՎԱՏՕՐ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՏՕՐ:

ՅԷՏՎԱՑԱՎ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՑԱՎ:

ՅԷՏՎԱՓԱԿ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՓԱԿ:

ՅԷՏՎԱՔԱՂ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՔԱՂ:

ՅԷՐ[1] - *տե՛ս* ՅԸՐ:

ՅԷՐ[2] - *տե՛ս* ՎԷՐ[4]:

ՅԷՐԱ - *տե՛ս* ՅԸՐԱ:

ՅԷՐԱ - *տե՛ս* ՅԸՐԱ:

ՅԷՐԱԼԱՇ *(ռուս. ералаш)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յէրալաշու մատարյալ - *հեգն. տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐ:

ՅԷՐԱՆ *(գրբ. էրան (մեղմ օդ, հով)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յէրան անէլ - *տե՛ս* Քամէ տալ:

ՅԷՐԱՆԻ *(գրբ. երանի)* - *տե՛ս* ՆԷՐԱԿ:

ՅԷՐԲԱՅԷՐ - *տե՛ս* ՅԸՐԲԱՅԸՐ:

ՅԷՐԳԻ *(գրբ. երրակի)* - *մ.* Երեք անգամ, երեք անգամ կրկնվելով, եռակի: *Օգում ըս լ՛ըհա յէրգի ասէ, ըսկանում չի* (Բ):

ՅԷՐԳԸՐԱՇԱՐԺ *(գրբ. երկրաշարժ)* - *տե՛ս* ԺԱՇԺ[1]:

ՅԷՐԳԻՆՔ - *տե՛ս* ՅԷՐԳԻՆՔ՝:

ՅԷՐԳԻՆՔ՝/ՅԸՐԳԻՆՔ՝/ՅԷՐԳԻՆՔ *(գրբ. երկինք)* - *գ.* 1. Երկիրը շրջապատող տիեզերական տարածությունը: *Ըստրանց կըռվան աշխարքըս դըղըրդում ա, յէրգ՛ինքը ըրոտըմ* (ՀԺՀ, V, 19): 2. Երկնակամար: *Թօռը հա՛րընն ա, ա՛ր ը՛էվը՝ մարը, յէրգ՛ինք՛ընն էլ՝ շօռ կ՛ա՛լի տը՛ղը* (ԱՀ, 36): 3. Ըստ կրոնական պատկերացումների՝ Աստծու, հրեշտակների եւն բնակության վայրը տիեզերական տարածության մեջ: *Աստուծ յըրգ՛ինք՛ան վա՛ռին էն ա մարթկանցը թըմա՛շա՛ ընէս* (Զ):

- Յէրգ՛ինք՛ը ծըծէրը վէր ա թօղալ - Ասում են, երբ անձրեւը երկար ժամանակ չի դադարում: *Յէրգ՛ինք՛ը ծըծէրը վէր ա թօղալ, կարում չընք, թա մին կօրծ անինք՛* (Բ):

- Յէրգ՛ինք՛ը կարում չի, թա քամակը հըվաքէ - *տե՛ս* Յէրգ՛ինք՛ը ծըծէրը վէր ա թօղալ:

- Յէրգ՛ինք՛ը կըլխէն մըթնէլ/շօռ կ՛ա՛լ/փօլ կ՛ա՛լ - Անակնկալ աղետից ընկճվել՝ խուճապահար լինել: *Կընէգ՛ը էտ վէր տը՛սավ, յէրգ՛ինք՛ը կըլխէն մըթնից* (Զ):

- Յէրգ՛ինք՛ը կ՛ո՛ւզկապ ինիլ/տը՛ռնալ - Անձրեւ չգալ, երաշտ լինել: *Յէրգ՛ինք՛ը կ՛ո՛ւզկապ ա իլա՛լ, բուստուննէն լօխ չուրընական ա* (Բ):

- Յէրգ՛ինք՛(ը) յը՛ր ինիլ/հըսնէլ/ պիցըրանալ - Շատ վերեւ բարձրանալ: *Թաքավէրնին յըշիս ըն, տըսնաս՝ թօզը յէր ա ըլա՛լ յէրգ՛ինք՛ը, ամմա զօրք չի ըրվաս* (ՀԺՀ, V, 477):

- Յէրգ՛ինք՛(ը) յը՛ր հանէլ/հըսցընէլ/ պիցըրցընէլ - 1. Շատ վերեւ բարձրացնել: *Ղըրղին ճօտը կ՛ուղանում ա, յէրգ՛ինք՛ը յը՛ր հանըմ* (Բ): 2. Շատ գովել՝ գովաբանել (հաճախ անտեղի): *Այան սաղ օրը կընանուցը քըշտէն թօռնանը յէրգ՛ինք՛ ա յը՛ր հանում* (Բ):

- Յէրգ՛ինք՛ը պարգ՛վիլ/պէնվալ - Եղանակը բացվել, պայծառ եղանակ անել: *Վէր յէրգ՛ինք՛ը պէնվում ա, չօբանը վըխճըրնէն քըշո՛ում ա սարը* (Զ):

- Յէրգ՛ինք՛ը սըվանալ/մըրկըվէլ/ մըթնէլ - Խավար դառնալ, մթնել, երկինքը սեւ ամպերով պատվել: *Յէրգ՛ինք՛ը սըվանում ա, ըսկըսում ըրոտալը* (Զ):

- Յէրգ՛ինք՛(ը) քըցիլ - Շատ վերեւ նետել: *Ըրխութունան Ծիլկանը փափաղը յէրգ՛ինք՛ ա քըցո՛ում* (Զ):

- Յըրգ՛ինք՛ան ասթըխէր վէր պիրիլ/ քըշըցընէլ - Շատ հնարագետ՝ իմաստուն լինել, հրաշքներ գործել: *Իզէն յըրգ՛ինք՛ան ասթըխէր վէր կըպիրի, ընդըրա նըհը՛տ հընգըրօ՛թուն ըրա* (Զ):

- Յըրգ՛ինք՛ան կաթած/վէր ընգած/ քըշացած - 1. Արտոնյալ: *Ասում ա.- Հինչ ա՞, տու յըրգ՛ինք՛ան կաթած ը՞ս, վէր օգ՛ում չըս կօրծ անիս* (Զ): 2. Արտասովոր, չքնաղ, աննման: *Ըստրան էլ ինո՛ւմ ա մին յըրգ՛ինք՛ան կաթած ախճիգ՛* (Զ): 3. Երկրային կյանքին անտեղյակ, կյանքից բան չիմացող: *Ըստնաշինըտ հանց ա յիրգ՛ինք՛ան կաթած, վէշ մին պէն կարում չի անէ* (Բ):

- Յըրգ՛ինք՛ան կախ իլա՛ծ - Շատ թանկ: *Էշին կ՛ինը յըրգ՛ինք՛ան կախ իլա՛ծ ա* (Բ):

- Յըրգ՛ինք՛ան կըրակ վէր տը՛ռնալ - Սաստիկ շոգ անել: *Յըրգ՛ինք՛ան կըրակ ա վէր տը՛ռնում, արտէրը չուրացալ ա* (Բ):

- Յըրգ՛ինք՛ումը թըռչիլ - Շատ ուրախ՝ երջանիկ լինել: *Սօնա աքօրը թօռնը բընական յը՛կալ ա, աքէրը էն ա յըրգ՛ինք՛ումը թըռչիս* (Բ):

- Յըրգ՛ինք՛ին տակէն - Ամբողջ աշխարհում: *Յըրգ՛ինք՛ին տակէն հիշկան դուշէր կա, հըվաքվում ըն, վէր թաքավէր ճօկին* (Զ):

- Յըրգ՛ինք՛ին փա՛ռդա՛ն ճըղվալ ա - *տե՛ս* Յէրգ՛ինք՛ը ծըծէրը վէր ա թօղալ:

ՅԷՐԳԻՐ/ՅԸՐԳԻՐ *(գրբ. երկիր)* - 1. *տե՛ս* ԱՇԽԱՐՔ: 2. *տե՛ս* ՎԱ՛ԹԱ՛Ն:

ՅԷՐԳՈՒՂ *(գրբ. երկիւղ)* - *տե՛ս* ՎԱԽ:

- Յէրգ՛ուղ անէլ - *տե՛ս* ՎԱԽԷԼ:

ՅԷՐԷ - *տե՛ս* ՅԸՐԷ:

ՅԷՐԷԳԻ - *տե՛ս* ՅԸՐԿԷ:

ՅԷՐԷԽԱ - *տե՛ս* ԽՕԽԱ:

ՅԷՐԷՍ(Ս)ՈՒՆ/ԸՐԷՍ(Ս)ՈՒՆ/ԻՐԷՍ-(Ս)ՈՒՆ/Ի՛ՒՐՕ՛Ս(Ս)Ի՛ՒՆ/ԷՐԷՍ(Ս)ՈՒՆ *(գրբ. երեսուն)* - *թ.* Երեք տասնյակ, երեսուն: *Մարը տըղէն անա ըրէսուն հատ յէր կալավ, տըրա՛վ ծըմէրէն դաթումը* (ՀԺՀ, V, 375):

ՅԷՐԸՄԻԾ - *տե՛ս* ՅԷՐԻՄԻԾ:

ՅԷՐԻ - *տե՛ս* ՅԸՐԷ:

ՅԷՐԻՄԻԾ/ՅԱՐԱՄԻԾ/ՅԷՐԸՄԻԾ *(թրք. erimiş (հասունության հասած)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յէրիմիշ անէլ - 1. Կիրառել, գործածել, օգտագործել, իրացնել: *Տը՛սնում ա, վը՛էր յէրիմիշ ընէլի թա՛հրը չի կա, վը՛սկէն տանում ա էտ կընգանը հո՛ւրթավը վը՛էր ածում...* (ՀԺՀ, VII, 184): 2. Մի բանի մասին շատերին հայտնել, տարածել: *Էտ խաբարը Մըրտիրօսէն կընէգ՛ը դա՛ստի շէնումը յէրիմիշ ա անում* (Զ):

- Յէրիմիշ ինիլ - 1. Կիրառվել, գործածվել, օգտագործվել, իրացվել: ... *Կաշին ծըկծըկօտվալ ա, էլ տըմբըլու յարամիշ չինըմ...* (ԶՏ, Ա, 28): 2. Շատերին հայտնի դառնալ, տարածվել: *Սօտ խօսկը ճէլլի յա յէրըմիշ ընում* (ՆԱԲ, 66):

ՅԷՐԻՇ *(թրք. jurujiš)* - *գ.* 1. Քայլելու՝ շարժվելու տեմպը՝ արագությունը: *Ըստրա յէրիշին վէր յէշիս, ըսօր տը՛ղ չըս հըսնական* (Բ): 2. Քայլելու՝ շարժվելու ձեւը՝ եղանակը: *Ակռավը օգ՛ից կըքավու յէրիշավ ք՛ինի, ո՛ւրանը էլ մըննան քըցա՛վ* (ԱԲԲ, 13):

- Յէրիշը ծանդըր - Դանդաղաքայլ, դանդաղաշարժ: *Յէրիշը ծանդըր կընգանը մարթին օրը սը՛էվ կինի* (Զ):

- Յէրիշ յը՛ր օնէլ - Ընթացքն արագացնել, արագ քայլել՝ շարժվել: *Վէր յէրգ՛ինք՛ը թուխպում ա, հօնձ ընօղնէն յէրիշ ըն յը՛ր օնում* (Զ):

ՅԷՐԻՇԱՎ - *տե՛ս* ՅԸՐԻՇԱՎ:

ՅԷՐԾԱԹ - *տե՛ս* ԱՐԾԱԹ:

ՅԷՐՄԱ՛ՆԻՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յէրմա՛նիմ անէլ - Մեկի ունեցվածքը բռնի կերպով գրավել՝ յուրացնել: *Թա՛ջիրը ըստրա իլա՛ծ-չիլա՛ծը սաղ յէրմա՛նիմ ա անում* (Զ):

ՅԷՐՄԱՐ - *տե՛ս* ՅԱՐՄԱՐ:

ՅԷՐՆԱՅԻՆ - *տե՛ս* ՅԷՌՆԱՅԻՆ:

ՅԷՐՈՒՍԱՂԷՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յէրուսաղէմ ք՛ինիլ - Վախճանվել, մեռնել: *Սա՛նք՛իս դային էլ Յէրուսաղէմ ք՛ը՛ցավ, ղօրմի ընդրա, լ՛ավ մարթ ա իլա՛լ* (Բ):

ՅԷՐՈՒՆԴԱ *(ռուս. ерунда)* - *մ.* Փույթ չէ, բան չկա, ոչինչ: *Ասում ա.- Էտ յէրունդա յա, թա՛ք՛ի ինք՛ը սաղ մընա* (Զ):

ՅԷՐՔ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՐՔ:

ՅԷՐՔԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՐՔԷԼ:

ՅԷՐՔԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՐՔԸՎԷԼ:

ՅԷՔ - *տե՛ս* ՅԸ՛Ք:

ՅԷՔ՝ - *տե՛ս* ՅԸ՛Ք:

ՅԷՔ՝ՈՒՄ(Ն)Ը - *տե՛ս* ՅԸ՛Ք՝ՈՒՄ(Ն)Ը:

ՅԷՔ՝(Ք՝)Ա/ՅԸ՛Ք՝(Ք՝)Ա/ՅԷՔ(Ք)Ա/ՅԸ՛Ք(Ք)Ա *(թրք. yekə)* - *ած.* 1. Հսկա, վիթխարի: *Մին էլ օշափը տա՛ւս ա կ՛ամ՝ մին յէք՛ա ծառ շըլական* (Զ): 2. Շատ, բազմաթիվ, մեծաքանակ: *Ըստրան թըղէլիս յէք՛ք՛ա մարթ ա հըվաքվում* (Զ):

ՅԷՔ(Ք)Ա - *տե՛ս* ՅԷՔ՝(Ք՝)Ա:

ՅԸԲԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յըբաթակ անէլ/տալ - Յաբայով՝ եղանով ծեծել: *Ղօրօղչին յըբաթակ ա անում, չըղալէն ըսպանում* (Զ):

ՅԸԲԱՆԱ - *տե՛ս* ԲԸՅԱՆԱ:

ՅԸԲԸՅԱՐԷԼ - *նբ.* 1. *տե՛ս* Յրբաթակ անել: 2. Յաբայով՝ եղանով հրել: *Յրբրհարում ա, ցանքին կապուկը թուլով տամ* (Զ):

ՅԸԲԻՍԿՕԲՕՍ - *տե՛ս* ՅԷՊԻՍԿՕՊՕՍ:

ՅԸՂԱՆԱԼ - *չբ.* Օտար՝ խորթ դառնալ: *Պարիկամը չբկանանվ-չբքինանանվ յբդանում ա, յադը կանանվ-քինանանվ՝ պարիկբմանում* (ԱԲԲ, 83):

ՅԸՂԴԻ - *տե՛ս* ՅԻՂԻՂԱ:

ՅԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՅԸՂԱՆԱԼ-ի:

ՅԸՂԸՔԱՄԱԿ - *ած.* 1. Անմարդամոտ: *Էտ կուճի հարթնըն էլ յբդրքամակ ա ինում, վէշ մինին նրհբէտ հընգբրութուն չի անում* (Զ): 2. *տե՛ս* ԱՆՇԸՆՕՐՔ (1):

ՅԸՂՕԹՈՒՆ - *գ.* Օտար՝ խորթ լինելը: *Յբղօթունը փիս պէն ա, վէր ընգավ պարիկամնէրէն մաչը, էլ պբրծումը չի կա* (Բ):

ՅԸՋՆԱԼԻՒԾ *(գրբ. եզնալուծ)* - *գ.* 1. Եզների լուծ: *Յբզնալիւծը կաղնէ բիդի ինի, վէր տէմ կէնա* (Զ): 2. Նույն սայլին՝ գութանին եւն լծված՝ լծվող եզների խումբ: *Յբզնալիւծը լբծում ա, ըսքբսում վարէլը* (Զ):

ՅԸՋՆԱԽՊԷՐ - *գ.* Եզը՝ որպես հողագործի եղբայր՝ ընկեր: *Էտ օրվանից մարթը յէզնանը յբզնախպէր ա ասում, էշին էլ՝ էշ ախպէր* (ՆԱԲ, 72):

ՅԸՋՆԱՆՈՒՑ *(գրբ. եզնանոց)* - *գ.* Գոմում եզների համար առանձնացրած տեղ, եզների գոմ: *Յբզնանուցը միշտ տաք ար ինում* (Զ):

ՅԸՋՆԱՏԱՐ - *գ., ած.* Եզ(ներ) ունեցող (անձ), եզան տեր: *Յբզնբտարէրը հբվաքվում ըն, մբսլբհաթ անում* (Զ):

ՅԸՋՆԱՐԱԾ - *ած., գ.* Եզներ արածեցնող (անձ): *Յբզնարածը յբէզնէրը քբշում ա հանդը, տբէսնում՝ մին ծի ընբէղ ըստակած* (Զ):

ՅԸՋՆԱՑՈՒ - *գ.* Արու հորթ, որ ամրձատում եւ բուծում են եզ դարձնելու համար: *Կավը ծախում ա, էրկու լավ յբզնացու ինք օնում* (Զ):

ՅԸՋՆԸԽՈՒՐՋԻՆ - *գ.* Մեծ խուրջին, որ գցում են եզան վրա: *Յբզնբխուրջինը խընձօրավ լբսնում ա, քբցում յբէզնանը մաշկավը, կամ տօն* (Զ):

ՅԸՋՆԸԾԱՂԷԳ - *գ.* Անջրդի տեղերում աճող դեղին գույնի ծաղիկ: *Էտ յալումը յբզնբծաղէգ շատ ա ինում* (Բ):

ՅԸՋՆԸՀԱՎԱՔ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յբզնբհավաք անել - 1. Արձակված եզները ժողովել: *Յբզնբհավաք ըն անում, քբշում կումը* (Զ): 2. Ունեցածը ի մի բերել: *Տանը ինանծ-չինանծը յբզնբհավաք ա անում, քբչում* (Զ):

ՅԸՋՆԸՃԱԿԱՏ - *տե՛ս* ՏԸՏԸՊԱՇԱՐ:

ՅԸԷՋՆԱՄ - *գ.* Փոքրիկ եզ, արու հորթ: *Յբէզնամը մբրթում ըն, բադարաք անում* (Զ):

ՅԸԷՋՆԸ/ՅԷՋ(ՆԸ) *(գրբ. եզն)* - *գ.* 1. Ընտանի, սովորաբար ամրձատած ցուլ, որ բանեցնում էին իբրեւ լծկան եւ բեռնակիր: *Էտ մարթը էտ քբրէրավը յէզնէրը պէռնում ա, ճընապար ընգնում...* (ՀԺՀ, V, 506): 2. *փխբ.* Կոպիտ՝ անտաշ մարդ: *Էտ յբէզնը ամմէն օր կընգանը թակում ա* (Բ): 3. *փխբ.* Անհասկացող՝ բթամիտ մարդ: *Յբէզն ը՞ս, խէ կընծխ չը՞ս ընում* (Բ): 4. *փխբ.* Դանդաղաշարժ մարդ կամ կենդանի: *Սէյրանէն էլ մին ծի յա ինում, հինչ ծի՞, մին յբէզնը, մինչբվ շէնան հբսնում ա ծրմակը, օրը մբթնում ա* (Զ):

- Յբէզնանը տակէն դընու շօռ կանալ - *տե՛ս* Յբէզնը յբէր կբցընէլ, տական դանա օգիլ:

- Յբէզնանը քբմական դանա կապէլ - *տե՛ս* Չծր ծառը անում քբսէլ:

- Յբէզնը յբէր կբցընէլ, տական դանա օգիլ - 1. Չեղած տեղը որեւէ բան պահանջել: *Հանը ասմա.- Հօր ը՞ս յբէզնը յբէր կբցընում, տական դանա օգում, տու վէլ ըս գանդում, վէր փուլ չօնիմ* (Զ): 2. Մեկին մեղադրելու համար պատրվակներ փնտրել: *Կընէգը թա.- Մ՛ մարթ, յբէս ըտի պէն ընալ չբմ, յբէզնը յբէր մէ՛լ կբցընէլ, տական դանա օգիլ* (Զ):

- Յբէզնը վէր վէր ա ընում, տընընկավէրնէն շընտանում ըն - Նպաստավոր հանգամանքներից շատերն են ցանկանում օգտվել:

ՅԸԷԽԱ/ՅԷԽԱ/ՅԱԽԱ *(գրբ. yaka)* - *գ.* 1. Հագուստի վզի մասի կտրվածքը, օձիք: *Ծբէրքը մբէկնում ա, ընտրա յբխան ծիք տամ, ճբղում* (Զ): 2. *փխբ. տե՛ս* ԸՌԸԷԽ (6): *Բբզարէն յբխումը մին մարթ ա ջբհում* (ՆԱԲ, 55):

- Յբէխա թափէլ/թափ տալ/ճբղէլ - Մեկից խիստ դժգոհ՝ բողոքավոր լինել, դժգոհել, բողոքել: *Ընկէսուրը հարթանը անա յբէխա յա թափ տամ* (Բ):

- Յբէխան ասբէղ/բբլափկա քաղէլ - *տե՛ս* Յբէխան հբվաքէլ:

- Յբէխան ըզադէլ/թափէլ/թափ տալ/թանվ անէլ/պէց թօղնէլ/պբրծբցընէլ - 1. Մեկից՝ մի բանից դժվարությամբ ազատվել՝ պոկ գալ: *Ընի էտ մարթը մին թանիրանվ յբէխան ըզադում ա էտ կընգանան* (Զ): 2. Մեկին բաց թողնել, այլեւս չնեղել՝ չստիպել, ձեռք քաշել: *Էս մարթը Քբչալէն յէխան թանվ չի անում, նբհէտը յէր ա կէնում, քընում...* (ՀԱԲ, 15, 96):

- Յբէխան ծախէլ/ծբէրքու տինիլ - Մեկից կախման մեջ ընկնել: *Մարթ վէր յբէխան կընգանը ծախից, պբրծած ա* (Զ):

- Յբէխան հբվաքէլ/կբտբրէլ/փբռնէլ/օնէլ - Ստիպել, հարկադրել, նեղել: *Հարթնը տընընցուց յբէխան հբվաքում ա, թա.- Կավը ծբխբէցէք, ինձբէտէ վբսկբղան ի՛ք կանիք* (Զ):

- Յբէխան ճբղէլ - Լացելով՝ կոծելով՝ երդվելով եւն հավատացնել: *Նօքանը յբէխան ճբղում ա, թա.- Յբէս չբմ բրալ* (Զ):

- Յբէխան յբխան կարէլ - *տե՛ս* Յբէխան ծախէլ:

- Յբխան կախ ինիլ/կախ կէնալ (պուք չբկանալ) - *տե՛ս* Յբէխան հբվաքէլ:

ՅԸԷԽԾԷ/ՅԸԷԽՑԷ/ՅԸՂԸՑԷ/ՅԷԿԷՂԷՑԻ *(գրբ. եկեղեցի)* - *գ.* Քրիստոնյաների կրոնական-պաշտամունքային արարողությունների շենքը, եկեղեցի: *Տիզափանդ սարէն կբլխէն էն ա մին յբէխծէ կա՝ անումը Կատարօ վանք* (Բ):

- Յբէխծուն քարէրը լբվանալ - *տե՛ս* Սօրփէն քարէրը լբվանալ:

ՅԸԷԽՆԷԼ/ՅԷԽՆԷԼ/ՅԱԽՏԷԼ/ՅԷԽՏԷԼ/ՅԱԽԹԷԼ/ՀԱԽՏԷԼ/ՀԱԽԹԷԼ *(գրբ. յաղթեմ)* - *նբ.* 1. Կռվի՝ մրցության մեջ թշնամուն՝ հակառակորդին պարտության մատնել, հաղթել: *Աղվէսը ասըմ ա.- Թաքավէրընը ապրած կէնա, հունց յբխնէ՞ցէր էտ մէծ յէզնանը* (ՀԺՀ, V, 520): 2. Որեւէ հատկությամբ՝ գործով՝ վարքագծով եւն մեկին ընկճել՝ գերազանցել: *Հիվընդբթունը Մբրյանէն յբէխնալ ա* (Բ):

ՅԸԷԽՆԸՎԷԼ/ՅԷԽՆԸՎԷԼ/ՅԱԽՏԸՎԷԼ/ՅԷԽՏԸՎԷԼ/ՅԱԽԹԸՎԷԼ/ՀԱԽՏԸՎԷԼ/ՀԱԽԹԸՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՅԸԷԽՆԷԼ-ի: 2. *չբ. տե՛ս* Իրբէսը յբէխնբվէլ (ԻՐԸԷՍ-ի տակ):

ՅԸԷԽՏ/ՅԷԽՏ/ՅԸԷՂՏ/ՅԷՂՏ *(գրբ. աղտ)* - *գ.* 1. Աղտ, կեղտ: *Հիշկան լբվանում ա, շբլվարէն յբէխտը վէր չի կամ* (Զ): 2. *փխբ.* Մարդու պատիվն ու անունը արատավորող հանգամանք՝ գործ՝ արարք՝ բիծ՝ արատ: *Կուղբթուն անէլը փիս յբէխտ ա, վէր մարթին անա կացավ, էլ կարէլ չբս պուք տաս* (Զ):

- Յբէխտը ծանինի տակէն կէնալ չի - Վատ արարքը վերջիվերջո կբացահայտվի:

- Յբէխտ թբղաղուսկ անէլ/փբրթակէլ - Կեղտոտ արարքներ՝ չարագործություններ քողարկել: *Մարթը ամմէն դբնում կբղբթուն ա անում, կընէգբն էլ յբէխտ ա թբղաղուսկ անում* (Զ):

- Յբէխտ յբէր օնօղ - *տե՛ս* ՅԸԽՏԸԿՈՒԼԻ:

- Յբէխտում կբրած/փբլալված - 1. *տե՛ս* ՅԸԽՏԸԹԱԹԱԽ: 2. Կեղտոտ արարքների տեր, չարագործ: *Յբէխտում կբրած մարթին անա հիշկան հբէռէ շբռ տաս, էնքան քու օքութբտ ա* (Բ):

- Յը՝խտու շօռ կ՝ըվօղ - Խառնակիչ: *Յը՝խտու շօռ կ՝ըվօղ կընէգ՝ ա Օլինկան* (Բ):

- Յը՝խտ փըռնէլ - *տե՛ս* ՅԸԽՏՕՏԷԼ (2):

- Յը՝խտ քըսէլ (մինին) - Մեկին անվանարկել: *Հիրը՝վանը վէր հիրըվանէն յը՝խտ քըսից, հիրըվընօթունը դ՝ուշմընօթուն կըտը՝ռնա* (Ձ):

ՅԸ՝ԽՏՈՒՏ/ՅԷԽՏՈՒՏ/ՅԱԽՏՕՏ/ՅԷՂՏՈՒՏ/ՅԸ՝ՂՏՈՒՏ/ՅԷԽՏՈՒՏ - *ած.* 1. Կեղտոտ, աղտոտ, ոչ մաքուր: *Յը՝խտուտ շօ՛րէրը հանում ա, թանգգա՛ շօ՛րէր կ՝ը՝նում, ք՝ինամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Անազնիվ, խարդախ, ստոր: *Յը՝խտուտ մարթ ար էտ սուդյան* (Ձ):

- Յը՝խտուտ յալլը՝խ - Կեղտոտ՝ անօգտագործելի իր: *Մա՛ուշտա՛րին էտ գ՝իբին յէշում ա, թա.- Էս յը՝խտուտ յալլը՝խը հու բի՞դի ինք՝ օնէ* (Ձ):

- Յը՝խտուտ պէրան - *տե՛ս* ՈՒՇՈՒՆՑԱՏՈՒ:

ՅԸ՝ԽՏՈՒՏ-ՃԸՃՎՕՏ - 1. *տե՛ս* ՅԸԽՏԸԹԱԹԱԽ: 2. Փնթի, ոչ մաքրասեր: *Յը՝խտուտ-ճըճվուտ կընէգ՝ ա Մաքունց Աղունը* (Ձ):

ՅԸ՝ԽՏՈՒՏ-ՔԱՔՈՒՏ - *տե՛ս* ՅԸ՝ԽՏՈՒՏ-ՃԸՃՎՕՏ:

ՅԸ՝ԽՑԷ - *տե՛ս* ՅԸ՝ԽԾԷ:

ՅԸ՝Կ - *տե՛ս* ՅԸ՝Ք:

ՅԸ՝Ղ/ՅԷՂ *(գրբ. եւդ, իւդ)* - *գ.* 1. Կաթից՝ որոշ բույսերի սերմերից՝ պտուղներից՝ ծաղիկներից եւն ստացվող ճարպային նյութ, յուղ: *Կօվան ըստացած կաթնը, յէղը ծախըմ ին, ըտը՝ռանավ ապրըմ...* (ԼՂԲ, 361): 2. Նույնը հալած վիճակում: *Նահանք յէր ըն կէնում, տէսնում ղազանը կը՝ըակէն տը՝ռածմ, յէղը մէջին ճըլթճըլթամ ա* (ՀԺՀ, V, 367): 3. *տե՛ս* ԿԱՐԱ՛Ք՝: 4. Կենդանիների մսի վրայի ճարպային շերտը, ճարպ: *Խօգ՝ը մաշկում ըն, յը՝ղը վէր օնում, մէսը ծախում* (Բ): 5. Մեքենաներին՝ սարքերին՝ գործիքներին եւն քսելու թանձր յուղային նյութ, քսայուղ: *Յը՝ղը յօր ա օնում, մաշինը յը՝ղում* (Ձ):

- Յը՝ղը կը՝ըակէն իլլա՛լ - Շտապել, աճապարել: *Յը՝ղը կը՝ըակէն իլլա՛ում ա՞, խէ հանդա՛ռտ չը՝ս ք՝ինամ* (Բ):

- Յը՝ղը մածնան ա կույանում - Ճշմարտություն է, ապացուցելու կարիք չկա:

- Յը՝ղը մօխէրը տը՝ռնալ - 1. Գործը ձախողվել, մեծ վնաս կրել: *Խը՝ղճը հինչը օգ՝ում ա անէ, յը՝ղը մօխէրըն ա տը՝ռնում* (Ձ): 2. Շատ վշտանալ: *Էտ հինչ ա՞ իլլա՛լ, էլիա խէ յը՝ղըտ մօխէրըն ա՞ տը՝ռալ* (Բ):

- Յը՝ղը յըրա - Բոլորովին նոր՝ չօգտագործված: *Հա՛ռաբէդին տը՝ղան մին յը՝ղը յըրա մաշին ա ինք՝ կա՛լլալ հօրը հը՝տէ* (Բ):

- Յը՝ղընն ու մէսը հա՛լ(վ)իլ - Նիհարել: *Խօգ՝ը էնքան տա՛ուզնը կացալ ա, յը՝ղընն ա մէսը հա՛լվա՛լ ա* (Բ):

- Յը՝ղ(ը) վէր ածիս՝ կըհըվաքվէ - Չափազանց մաքուր է: ... *Ք՝ուչէք՝, հինչ ք՝ուչէ՞ք՝, յէղը վէր ածիս՝ կըհըվաքվէ...* (ՁՏ, Բ, 25):

- Յը՝ղը տըմակընն ըն քըսում - *տե՛ս* Փուլը փուլէն յըրա յա կ՝ամ:

- Յը՝ղ ինի՝ պարիկ՝ը՝նթան շատ կա - Կարեւորը միջոցներն են:

- Յը՝ղ կապէլ/փըռնէլ - *տե՛ս* ՅԸՂԸԿԱ՛ԼԻԼ:

- Յը՝ղ տը՝ռնալ, ջանավը ընցընէլ - 1. Լավ մարսվել: *Կ՝ինի, հինչ կ՝ի՞նի, լ՝ըհա վէր խըմում ըս, յը՝ղ ա տը՝ռնում, ջանավըտ ընցընում* (Բ): 2. Նպատակին ծառայել, օգուտ տալ: *Էտ կավը յը՝ղ ա տը՝ռնում, էտ յիթիմնէրէն ջանավը ընցընում* (Ձ):

- Յը՝ղու թիք՝ա՛/պատառ - *տե՛ս* Յը՝ղալի թիք՝ա՛:

- Յը՝ղու նըման - Հեշտ, սահուն, անարգել: *Տանը կօրծէրը յէղու նըման ար ք՝ինամ* (Ձ):

- Յը՝ղումը տըպակվէլ (ո՛ւրա՛ն) - Իր աշխատանքով՝ իր ունեցածով գոյատեւել՝ յոլա գնալ, ուրիշի օգնությանը չդիմել: *Թօղում չը՝ն, թա մունք մէր յը՝ղումը տըպակվինք՝* (Ձ):

- Յը՝ղու նըման հա՛լ(վ)իլ - *տե՛ս* Տափէն տակը ընցընէլ (1):

- Յը՝ղու պո՛ւլ - Թմբլիկ՝ փափլիկ երեխա: *Խօխա, հինչ խօ՞խա, մին յը՝ղու պո՛ւլ* (Բ):

- Յը՝ղու քըցիլ - *տե՛ս* Ժարիտ անէլ (1): *Պառավը էրկու ծո՛ւ վա կօտրում, յը՝ղու քըցո՛ւմ, ըտրրա ըռաշկէն տինո՛ւմ* (Ձ):

ՅԸ՝ՂԷԼ/ՅԷՂԷԼ *(գրբ. իւղեմ)* - *նբ.* 1. Յուղ քսել, յուղել (գործիքները, մեքենան եւն): *Կարէն մաշինը յը՝ղում ա, ըսքըսում շօ՛րը կարէլը* (Ձ): 2. *տե՛ս* Կաշառել: *Սուդյին յը՝ղում ըն, էտ տը՝ղէն ըզադում* (Ձ): 3. *տե՛ս* Կը՝ըօ՛խը յը՝ղէլ: 4. Նպաստել, օժանդակել, հովանավորել: *Աստուծ հը՝զարէն յը՝ղում ա, մինին՝ դաղում* (ԱԲԲ, 20): 5. Կալի հասկերը շրջել, որ մյուս երեսն էլ կալսվի: *Հաշանը յը՝ղում ըն, էլիա ըսքըսում կալաս անէլը* (Ձ):

ՅԸ՝ՂԷՄՆԸ - *տե՛ս* ՅԸ՝ՂԸՄՆԸ:

ՅԸ՝ՂԸՄՆԸ/ՅԸ՝ՂԷՄՆԸ *(գրբ. եղեամն)* - *գ.* Գետնի՝ բույսերի եւն վրա նստող մթնոլորտային տեղում, եղյամ: *Յը՝ղըմնը բաղվանչուն վը՝ննէրը թը՝ըչից* (Ձ):

- Յը՝ղըմնը նըստէլ/տինիլ - Գետնի՝ բույսերի եւն վրա եղյամի շերտ կապել, եղյամակալել: *Քը՝շէրը ծը՝ռէրէն յըրա վէր յը՝ղըմնը նըստից, գ՝իդա՛ վէր խաղուն քը՝ղէլի վախտըն ա* (Ձ):

- Յը՝ղըմնը օտէլ - Քիչ ցրտահարվելով՝ քաղցրանալ (պտուղների մասին): *Խաղուն էնքան պահում ըն, վէր յը՝ղըմնը օտէ* (Բ):

ՅԸ՝ՂԸՐ-ՄԸ՝ՂԸՐ - *տե՛ս* ՅԸՂԸՐ-ՄԸ՝ՂԸՐ:

ՅԸ՝ՂՆԸ/ՅԷՂՆԸ *(գրբ. եղն)* - *տե՛ս* Կ՝ԸԽՏԱՐ: ... *Ըտըրանա յը՝տը ըստը՝ղ յէղնիկ չի ըրվացալ...* (ԱԱ, 38):

ՅԸ՝ՂՎԷԼ/ՅԷՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՅԸ՝ՂԷԼ-ի:

ՅԸ՝ՂՏ - *տե՛ս* ՅԸ՝ԽՏ:

ՅԸ՝ՂՏԷՄ/ՅԷՂՏԷՄ - *գ.* Բարակ փայտ՝ շիվ, որը մտցնելով խնոցու մեջ՝ ստուգում են կարագի պատրաստ լինելը: *Յը՝ղտէսը քը՝ցո՛ւմ ա խընը՝ցէն, տա՛ուս օնում, թա.- Յը՝ղը պաղըրաստ ա* (Ձ):

ՅԸ՝ՂՏՈՒՏ - *տե՛ս* ՅԸ՝ԽՏՈՒՏ:

ՅԸ՝ՂՈՒՏ/ՅԷՂՈՒՏ - *ած.* 1. Յուղոտված, վրան յուղ քսված, յուղով կեղտոտված: *Յը՝ղուտ շո՛ւրէրավ վէր նի յա մընում, լօխ ծը՝ծաղում ըն* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՅԸ՝ՂԱԼԻ:

- Յը՝ղուտ անէլ - *տե՛ս* ՅԸ՝ՂՕՏԷԼ:

- Յը՝ղուտ ինիլ/տը՝ռնալ - *տե՛ս* ՅԸ՝ՂՕՏՎԷԼ:

ՅԸ՝ՂՈՒՏ-ՄԸ՝ՂՐՈՒՏ - *ած.* Շատ գեղեցիկ, չքնաղ, փարթամ: *Յը՝ղուտ-մը՝ղրուտ ըխճըկէրք ըն Անվանց Ապրըհամէն թօռնէրը* (Բ):

ՅԸ՝ՂՈՒՏ-ՅԸ՝ՂԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ՅԸ՝ՂՈՒՏ-ՄԸ՝ՂՐՈՒՏ: ... *Տէսնում ա մին յը՝ղուտ-յը՝ղըթաթախ տը՝ղա բըդի ո՛ւրան տէղը կ՝ամ ա...* (ՆԱԲ, II, 21):

ՅԸ՝Մ/ՅԷՄ *(թրք. yem)* - *գ.* Ուտելիք, կեր: *Յը՝մ չի կա, հիյվընէն մընացալ ըն տա՛ուզնը* (Բ):

- Յը՝մ անէլ - Սնվել, կերակրվել: *Ուշըփնէն նըստում ըն, թա յը՝մ անին, Պիճ ախպէրը մուտանում ա* (Ձ):

ՅԸ՝ՆԹԱՐԿԸՎԷԼ/ՅԷՆԹԱՐԿԸՎԷԼ *(գրբ. ենթարկիմ)* - *չբ.* Հպատակվել, հնազանդվել: *Ախճիգ՝ը էլիա չի յէնթարկվալ, պիցըրացալ ա քը՝րծէն պըտօկը, կը՝ռը՝վ տըվալ* (ԱԱ, 41):

ՅԸ՝Ս/ՅԷՍ/ՅԸՍ/ԻՍ *(գրբ. ես)* - *դ.* Անձնական դերանվան առաջին դեմքի եզակին՝ ես: *Էն բա՛ւսը պահող նը՝ք՝արընն ասըմ ա.- Յը՝ս տը՝սալ ըմ՝ հու վա խըխօցը մօրթալ* (ՀԺՀ, V, 538):

- Յը՝ս ասում ըմ, յը՝ս՝ ըսկանում - Ասածս ոչ ոք չի լսում՝ անարձագանք՝ անկատար է մնում:

- Յը՝ս զըհա՛ր օտիմ, տուք կէրէք՝ -

Դժգոհության արտահայտություն ճաշելու՝ որեւէ բան ճաշակելու ժամանակ:

- Յըս էլ ասիմ - Ինձ համար անհասկանալի էր (ասում են, երբ պարզում՝ կռահում են, թե ինչ է եղել): *Հանը կըզնըվում ա, թա.- Յըս էլ ասիմ, էս ըշտըղան ա ըստըրա էսքան փուլը* (Ձ):

- Յըս էն յըզնանը յըղիմ, տու՝ էն հըրէնջին - Մեծը եւ լավը՝ ինձ, փոքրը եւ վատը՝ քեզ:

- Յըս ըմ, վէր կամ - Մեծամտելու՝ գոռոզամտելու արտահայտություն: *Կատուն վէր մուկուն փըռնած, կէրած ա ընհում, առուծու նըման վէնէրը հուրհուր ա փըթաթում, յանի՝ յէս ըմ, վէր կամ* (ՆԱԲ, 75):

- Յըս ըմ տըռալ, ինքը՛ն ա տըռալ - Չնայած բոլոր ջանքերիս՝ չի հաջողվել համոզել:

- Յըս էշըս իմ հըղըցավըս ըմ քըշիլանն - Ես իմ անելիքն անելու եմ:

- Յըս ի(մ) հօր տըղան չինիմ, թա... - Երդման կամ սպառնալիքի արտահայտություն մի բան անպայման կատարելու՝ վրեժ լուծելու եւն մասին: *Վըրսկանը շինըմաչումը վընն ա կէնում, թա.- Յըս իմ հօր տըղան չինիմ, թա էտ կուլին ըսպանիմ վէջ* (Ձ):

- Յըս ի(մ) մօր ծըծընն էլ չըմ մընանթավ կէրալ - Ոչ ոք իրավունք չունի երեսովս տալու արած լավությունը, ես բոլորի լավությունը փոխհատուցել եմ:

- Յըս ի(մ) մօր մընանթը էլ չըմ յըր կալանլ - *տեմ* Յըս իմ մօր ծըծընն էլ չըմ մընանթավ կէրալ:

- Յըս իմ մօր փօրան մըհըտ ըմ ծընվալ - Ես մի բանը մի անգամ եմ ասում, իմ խոսքը չեմ փոխի:

- Յըս՝ ինձըտէ, տու՝ քըզըտէ/ինքը՛ն՝ հուրանն հըտէ - Մենք այլեւս իրար հետ գործել՝ մտերմություն անել՝ լինել չենք կարող:

- Յըս կանն ըմ ասում, տու՝ տանն - Իմ ու քո ասածներն իրար չեն համընկնում, դու ինձ չես հասկանում:

- Յըս հինչու տար ը՞մ - Ո՞րն է իմ օգուտը՝ ունեցածը՝ աշխատանքի արդյունքը: *Հանը ասմա.- Էտ վէր լօխ տանում ըս ծախիս, յըս հինչու տար ը՞մ* (Ձ):

- Յըս հուվ ը՞մ, վէր... - Ես իրավասու չեմ, անզոր եմ: *Կընէգը թա.- Խանըն ապրրած կէնա, յըս հուվ ը՞մ, վէր քըզ ջօղաբ տամ* (Ձ):

- Յըս՝ մըռած, տու՝ սաղ - Երբեւէ կհամոզվես իմ ասածների ճշմարտության մեջ: *Մարթը թա.- Յըս՝ մըռած, տու՝ սաղ, էս լակուտը կըլօխըտ օյին շատ ա պիրլանկանն* (Ձ):

- Յըս մըռնիմ, թա... - Երդման բանաձեւ: *Նօքանը ասմա.- Մղա, յըս մըռնիմ, թա էտ պէնան սըտ ինիմ* (Ձ):

- Յըս յըս չինիմ, թա... - *տեմ* Յըս իմ հօր տըղան չինիմ, թա...

- Յըս պէն ըմ ասում, տու պէմբակ ըս ըսկանում - *տեմ* Յըս կանն ըս ասում, տու՝ տանն:

- Յըս վէ՛չ մաչումըն ըմ, վէ՛չ տհուսհումը - Ես ոչ մի գործի չեմ խառնվում, չեզոք դիրք եմ բռնում:

- Յըս տանձանձ յըմ խօսում, տու կանձանձ - *տեմ* Յըս կանն ըմ ասում, տու՝ տանն:

- Յըս տարը չըմ - Ես այդ գործին չեմ խառնվի, պատասխանատու չեմ:

- Յըս քըզ նըհաշ կըտամ, թա ըշտըղ ա Դառթունց շանը կըլօխը թաղած - Սպառնալիքի արտահայտություն:

- Յըս քու շօնըտ ըմ - Մեկին իր նվիրվածությունը՝ հպատակ լինելը ցույց տվող արտահայտություն: *Ասում ա.- Յըս քու շօնըտ ըմ, հինչը ասիս, էն էլ կանիմ* (Ձ):

- Յըս՝ քօն, մէխկըս՝ գէրթանն - Ինչքան էլ անմեղ լինեմ, միեւնույն է՝ մեղավոր կհամարեն:

ՅԸՍ-ՅԸՍ - *տեմ* ՅԸՍ Ու ՅԸՍ:

ՅԸՍ ՈՒ ՅԸՍ/ՅԸՍ-ՅԸՍ - *մ.* Ինքս ինձ հետ: *Էտ վէր տըսէ, տհուս յըկէ, յըս ու յըս խուսէլավ քըցէ* (Ձ):

ՅԸՏ/ՅԷՏ *(գրբ. յետ)* - *մ.* 1. Դեպի հետ, դեպի հետեւի կողմը: *Յըտ յէշում ա, տըսնում խօխան կա վէջ* (Ձ): 2. Նորից, դարձյալ, վերստին: *Պիրում ըն յըտ խըմօր հունցում, հաց թըխում* (Ձ):

- Յըտ անէլ - 1. Արձակել, բաց անել, քանդել (հանգույցը, օղակը եւն): *Ծիլկանը կապը յէտ ա անում...* (ՆԱԲ, 27): 2. Խմորի գնդերը բացել: *Պհլը յըտ ա անում, հաց թըխում* (Բ): 3. Ետ դարձնել, ետ գցել, ետ թողնել: *Դանան նըխէրան յըտ ըն անում, վէր մօրը ծըծէ վէջ* (Բ): 4. Երեխային կրծքից կտրել: *Խօխան վէր տըռավ էրկու տիրըկան, մարը յըտ ըրավ* (Ձ): 5. *տեմ* Յըտ օնէլ (1):

- Յըտ ըղնէլ - 1. Ուրիշներից ետ մնալ, ուրիշների ընթացքին չհասնել: *Էտ էծը ամմէն օր նըխէրան յըտ ար ըղնում* (Ձ): 2. Ուշանալ: *Ըստարէ ծըմըռնը յըտ ա ընգալ* (Բ): 3. Չառաջադիմել, հետադիմել: *Էտ խօխան ըշկօլումը յըտ ա ըղնում* (Ձ): 4. Հղիանալ: *Էս կընէգը յէտ ա ընգալ, մին ախճիգ պէրալ, յէտնան մըռալ* (ՀԺՀ, VI, 46):

- Յըտ ընգած(ը) - *տեմ* Տէն ընգած(ը):

- Յըտ ընցած - Ուշ, կեսօրից հետո: *Յըտ ընցած քինամ ա հօնձ, տըսնում հընգէրունքը հուրանց արտէրը հընձալ ըն, պըրծալ* (Ձ):

- Յըտ ընցընէլ - Ուշանալ, կեսօրն անցնել: *Մին պատառ վըր օրը յէտ ա ընցնըմ, էս կընէգը կօժը յօր ա օնըմ, վըր քինի ախպհուրը, ճուր պէրի* (ՀԺՀ, VI, 202):

- Յըտ ինիլ - Արձակվել, քանդվել (հանգույցը, օղակը եւն): *Ծին վէր ծիք ա տամ, կապը յըտ ա ինհում* (Ձ):

- Յըտ կաղնէլ/կէնալ - *տեմ* Յըտ վըսնը կէնալ:

- Յըտ կալ - 1. Վերադառնալ: *Օխծը յըտ կամ ա, ճօտէն քըթէնում, փուշմանում հուրանն ըրածան...* (ԱԱ, 70): 2. Վերականգնվել: *Ընցածը լանց ինիլավ էլ յըտ չի կալ* (ԱԲԲ, 28): 3. Փսխվել, կերածը ետ թափվել: *Վէր մաննը կօխում ա պէրանը, կէրածը յըտ ա կամ* (Ձ): 4. Ուշքի գալ, վերակենդանանալ, սթափվել, կազդուրվել: *Ճըպաղում ա, վէր ըղնում, մընէլ, վէր ճհուրը ածում ըն կըլխէն, յըտ ա կամ* (Ձ): 5. Փափկել, կակղել, նախկին վիճակն ընդունել: *Սառած մէսը տինում ա փիչին կօխկէն, էնքան պահում, մինչըվ յըտ ա կամ* (Ձ): 6. Նյութականը փոքր-ինչ բարելավվել: *Միրօժը հաց չի իլալ քըթինանլիս, թա օտէ, միհէնգ կօրծի յա նի մըտալ, յըտ յըկալ* (Բ): 7. Փթթել, ծաղկել, փարթամանալ: *Թօռը յըկավ, բաղէրը յըտ յըկէն* (Բ):

- Յըտ մաչիլ - 1. Ետ շարժվել, ընկրկել: *Օշափնէն էտ վէր տըսէն, յըտ մըչէգեն* (Ձ): 2. Տրամադրությունը բարձրանալ, տրտմությունը՝ մռայլությունն անցնել: *Վէր թօռնանը տըսնում ա, յըտ ա մաչում* (Ձ): 3. Եղանակը բացվել, անձրեւը՝ ձյունը՝ ամպամածությունը դադարել: *Թօխպը մին խըրէգ վէր յէտ ա մաչում, յէշում ըն տէսնում՝ ծօրան մին լհուս ա ըրվամ* (ՆԱԲ, II, 60):

- Յըտ մընալ - *տեմ* Յըտ ըղնէլ:

- Յըտ յըկած - 1. Աչքաբաց, ճարպիկ, փորձառու: *Յըտ յըկած մարթ ա Սուղումունը* (Բ): 2. Ամուսնալուծված եւ հայրական տուն վերադարձած (կին): *Խըղճ խօսրօվը հինչ ա՞նէ, իրը՛ք ախճիգ օնէ, իրը՛քան՝ յըտ յըկած, էնըն տանը նըստած* (Բ):

- Յըտ յըր օնէլ - 1. Տվածը նորից վերցնել: *Ըստրանք կըռվում ըն, Սանթուրը կավը յըտ յըր ա օնում* (Բ): 2. Հրաժարվել (խոսքից, ասածից, խոստացածից եւն): *Ասում ա.- Անէսկըտ յըտ յըր կալ, թա չէ փիս ա ինանկանն* (Ձ):

- Յըտ պահէլ - *տեմ* Յըտ քաշիլ (2):

- Յըտ պէրած - Ամուսնուց վտարված եւ հայրական տուն ուղարկած

(կին): *Յը՛տ պէրած կընգանը հու բի՞դի օգ՛ի* (Բ):

- Յը՛տ պիրիլ - 1. Վերադարձնել, տեղը բերել: *Շինա՛ցէք՛ ք՛ինամ ըն ըտը-րանց մին լ՛ավ թակում, ո՛ւրա՛նց հիյվընն-էն յը՛տ պիրում* (Զ): 2. Ուշքի բերել, վե-րակենդանացնել: *Ճո՛ւր ըն շաղ տաս, էտ խուխէն յը՛տ պիրիս* (ԱԱ, 17):

- Յը՛տ վը՛ենը կէնալ - 1. Խոստումից հրաժարվել, խոսքը չկատարել: *Տըղա-մարթը վէր խօսկ ա տամ, բիդի անէ, վէչ թա յը՛տ վը՛ենը կէնա* (Զ): 2. Մի բան անելուց դադարել, թողնել, ձեռք վերց-նել: *Էտ օրվանից վը՛ռսկանը վը՛ռս ընէ-լան յը՛տ ա վը՛ենը կէնում* (Զ):

- Յը՛տ տալ - 1. Վերադարձնել: *Տա-նում ա փուլը յը՛տ տամ, թա.- Օգ՛ում չըմ* (Զ): 2. Ընթացքը շուռ տալ, շրջել: *Տը-ղան կըռէվ ա անում, հախտում, զօրքը յէտ տամ, կ՛ամ...* (ՀԺՀ, V, 482): 3. Բացել, քանդել (կծիկը, փաթեթը եւն): *Էտ թիլը հըղըցումը յէտ տալավ էտ ախճիգ՛ը կ՛աս ա տօն* (ՀԺՀ, V, 255): 4. Փսխել, կերածը թափել: *Էնքան օտում ա, մինչը՛վ յը՛տ ա տամ* (Զ):

- Յը՛տ տանէլ - 1. Վերադարձնել, տեղը տանել: *Կավը յը՛տ տանում ըն հա՛նդը* (Զ): 2. Մի կողմ քաշել՝ ձգել: *Փա՛ր-դա՛ն յը՛տ ա տանում, տը՛սնում հըրթնա-ցուն ըտը՛ղ կ՛օղլը կացած* (Զ): 3. Տարա-ծել, մեկնել, փռել: *Վը՛ենէրը յը՛տ ա տանում, փիչին ղըրաղէն նըստում* (Զ):

- Յը՛տ տը՛ռնալ - 1. *տե՛ս* Յը՛տ կ՛ալ (1, 2): 2. Շրջվել: *Յը՛տ ա տը՛ռնում, յէշում* (Զ):

- Յը՛տ քաշիլ - 1. *տե՛ս* Յը՛տ տանէլ (2): 2. Քաշելով ետ պահել՝ խանգարել՝ զսպել: *Դանան յը՛տ ա քաշո՛ում, վէր մօրը ծրծէ վէչ* (Զ):

- Յը՛տ քաշվիլ - Նահանջել, հետ գնալ, հեռանալ: *Ք՛ընո՛ւմ ըն մուտանում, վէր ճո՛ւր յօր օնին, ճո՛ւրը յէտ ա քաշվում ճիրըվէրէն տակը* (ՀԺՀ, V, 170):

- Յը՛տ քըցիլ - 1. Մեկին ետ թողնել, զարգացումը՝ առաջխաղացմանը խան-գարել: *Սաբավ դասատու վա, խօխօնցը յը՛տ ա քըցո՛ում* (Բ): 2. Ուշացնել, հետա-ձգել: *Էս ծո՛ւնը մէր կօրծը յը՛տ քըցից* (Բ): 3. *տե՛ս* Յը՛տ տանէլ (2): *Յօրդանը յը՛տ ա քըցում, նի մըննում դաթը...* (ՀԱԲ, 15, 99): 4. Խնայելով հավաքել, տնտեսել: *Այան փուլ ա յը՛տ քըցո՛ում, թօռնանը հը՛տէ մին լ՛ավ կաստո՛ում ինք՛ օնում* (Զ): 5. Դժվարությամբ խնամել՝ պահել՝ մե-ծացնել: *Էրկու խօխա յա յը՛տ քըցա՛լ, ճօխտըն էլ բըդասըլ ըն տո՛ւս յը՛կալ* (Բ):

- Յը՛տ ք՛ինիլ - 1. Վերադառնալ, տե-ղը գնալ: *Տը՛սնում ա, վէր քըղաքումը կարում չի յօլլա ք՛ինի, յը՛տ ք՛ինո՛ում ա շէնը* (Զ): 2. Դեպի ետ շարժվել՝ ծռվել՝ թեքվել: *Թօռը վէր կ՛ամ ա, պատը նըմա-նում ա, յը՛տ ք՛ինո՛ում* (Զ): 3. Հետադիմել: *Խալխը առաշկ ըն ք՛ինո՛ում, մէր Ծըտօ-ռէն տըղան էլ յը՛տ ա ք՛ինո՛ում, իլա՛ծըն էլ դընգըլացալ ա* (Բ):

- Յը՛տ օնէլ - 1. Դադարել, այլեւս չտեղալ: *Թօռը վէր յը՛տ ա օնում, խո-խէնք՛ը տո՛ւս ըն կ՛ամ, վէր խաղ անին* (Զ): 2. *տե՛ս* Յը՛տ անէլ (4):

ՅԸ՛ՏԱՎ/ՅԷՏԱՎ/ՅԸ՛ՏԱՎ/ՅԷՏԱՎ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՏՆԱՆ:

ՅԸ՛ՏԷ/ՅԷՏԷ *(գրբ. յետի (ետեւի, վեր-ջին)* - *մ., ած.* 1. Նշանակված՝ պայմա-նավորված՝ հարկ եղած ժամանակից հետո: *Ըտըրանք մըսլըհաթ ըն անում, վէր ուռթանա քըշէրավ ք՛ինին ծըմակը, ամմա յը՛տէ յըն ք՛ինո՛ում* (Զ): 2. Ցան-կալի՝ հարմար ժամանակից՝ պահից ուշ տեղի ունեցող՝ եղող: *Ըստարէ խաղուն յը՛տէ յա հըսալ, թուռըթացը ըսքըսալ ա, էլ կրը՛ցալ չընք քաղինք՛* (Բ): 3. Դան-դաղ: *Հա՛ղը ասմա.- Շատ ըս յը՛տէ կ՛ամ, պատառ թա՛յդի ընգէլ, ճէլ անինք՛ հըս-նինք՛ շէնը* (Զ):

- Յը՛տէ խը՛լք - Ճիշտ եզրակացու-թյուն: *Յը՛տէ խը՛լքը լ՛ավ պէն ա, վէր յը-տանա վէչ* (Բ):

- Յը՛տէ օր - Ծերության օրեր: *Մարթ բիդի յը՛տէ օրվա հը՛տէ էլ մըտածէ* (Զ):

ՅԸ՛ՏԷ-ՃԷԼԼԻ - *մ.* Վաղ թե ուշ: *Պիճօ-թունը յէտէ-ճէլլի աշխարքըս ուննական ա* (ՆԱԲ, 34):

ՅԸ՛ՏԷ-ՅԸ՛ՏԷ - *տե՛ս* ՅԸՏԸՅԸ՛ՏԷ:

ՅԸ՛ՏԸ/ՅԷՏԸ - *մ.* Որեւէ ժամանա-կակետի կամ գործողության հաջորդե-լով, որեւէ բանից նշված ժամանակով ուշ լինելը, անց: *Մին քանի մունուտանը յէտը օշափը տը՛սավ, վը՛ր էտ տըղան սաղ-սալամաթ էն ա կաղնած* (ՀԺՀ, V, 87):

ՅԸ՛ՏԸՀԸ՛ՏԸ/ՅԷՏԸՀԷՏԸ/ՅԸՏԸ-ՀԸ՛ՏԸ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՏՆԱՆ:

ՅԸ՛Տ-ՅԸ՛Տ/ՅԷՏ-ՅԷՏ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յը՛տ-յը՛տ անէլ - 1. Շատ կապեր արձակել՝ բաց անել՝ քանդել: *Թաքուն նի յա մընում, էտ ծիյօտանցը կապէրը յը՛տ-յը՛տ անում* (Զ): 2. Փորփրել: *Մը՛ծ հառնը թէն ա յօր օնում, ք՛ինա՛մ մը՛ծ տանձուն տակը յէտ-յէտ անում...* (ՀԺՀ, VII, 290):

- Յը՛տ-յը՛տ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Շատ կապեր արձակվել՝ բացվել՝ քանդվել: *Վէր բո՛ւրդա՛ն ծիք՛ ա տամ, կապէրը յը՛տ-յը՛տ ա ինո՛ում* (Զ): 2. Փորփրվել: *Պիրում ա էտ յը՛տ-յը՛տ իլա՛ծ վը՛ղումը սըխտօր վարում* (Զ):

- Յը՛տ-յը՛տ ք՛ինիլ - *տե՛ս* Յը՛տ ք՛ինիլ (2, 3):

ՅԸ՛ՏՆԱՆ/ՅԷՏՆԱՆ/ՅԷՆՆԱՆ - *մ.* 1. Ապա, այնուհետեւ, հետո: *Թաքավէրին տըղան սուս ա անում, յը՛տնան ասում.- Յը՛ս ըմ ծէր թաքավէրին տըղան* (Զ): 2. Ավելի ուշ, հետագայում: *Յէտնան էտ քէրծէն անումը տինո՛ւմ ըն Սախկալթու-թան* (Զ): 3. Ըստ կարգի՝ տեղի՝ աստի-ճանի՝ հաջորդելը: *Ըտըրանք ծըլըպա-տակ նըստոտում ըն. հա՛ղը, յը՛տնան՝ տը-ղէք՛ը, յը՛տնան՝ թօռնէրը* (Զ): 4. Հետո ի՞նչ պիտի անենք (հարցական շեշտով): *Կընէգը ասմա.- Մ՛ մարթ, էտ վէր ճօխտ կավը ծախում ըս, պա յը՛՞տնան* (Զ):

- Յը՛՞տնան հինչ - 1. Ի՞նչ ես ուզում ասել, ասելիքդ ի՞նչ է: *Վէգիրը ասմա.- Ասինք՛ թա տու վըս ըզադալ, յը՛՞տնան հինչ* (Զ): 2. Ի՞նչ կա որ, դա ոչինչ չի նշա-նակում: *Յը՛՞տնան հինչ, թա փըսացուն կաղլէգ՛ ա, զատօ հարուստ ա* (Զ):

ՅԸ՛ՏՆՈՒԹՈՒՆ - *գ.* Ուշանալը, ուշացվելը, ուշացում: *...Յէտնո՛ւթո՛ւնավ վը՛ր քըշտան տո՛ւս կ՛ա՛ս, կըտանիս մուրթօտիս* (ԼՂԲ, 292):

ՅԸ՛ՏՎԱՅԸ՛Տ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԸՅԸ՛Տ:

ՅԸ՛Տ ՈՒ ԱՌԱՇԿ - *մ.* Մերթ դեպի ետ, մերթ դեպի առաջ: *Էտ էլ գ՛ուդո՛ւմ չի, թա հինչ անէ, լ՛ըհա յը՛տ ու առաշկ ա ք՛ի-նամ* (Զ):

- Յը՛տ ու առաշկ անէլ - 1. Դեպի ետ եւ դեպի առաջ քայլել, գնալ-գալ: *Էնքան ըտը՛ղ յը՛տ ու առաշկ ա անում, լափ վըստակում ա* (Զ): 2. Տեղերը փոխել, ետեւինը՝ առաջ, առջեւինը ետ տանել (հատկապես՝ հնացած շորը նորոգելիս՝ կարկատելիս): *Այան ապուն չօխան յը՛տ ու առաշկ ա անում* (Բ):

ՅԸ՛Ր/ՅԷՐ[1] *(գրբ. վեր)* - 1. *տե՛ս* ՏԻՅԸ՛Ր: 2. *կ.* Ավելի, ավել, առավել: *Ասում ա.- Ք՛ըզանա յը՛ր ղաշա՛նգ՛ ախճիգ՛ չի կա, յը՛ս մինակ ք՛ը՛զ ըմ սի-ռում* (Զ): 3. Գործածվում է որպես հրա-մայական բացականչություն՝ վե՛ր կաց, ելի՛ր: *Պառավը մարթին ղութի՛ւն քըշտէն սօ՛ք՛ ա ասում.- Յը՛ր է՛, ա՛ մարթ, տըղէ-ք՛ըտ ա հարթնէրըտ յը՛կալ ըն, յը՛ր* (Զ):

- Յը՛ր ալլահ - *տե՛ս* Տէր Աստուծ:

- Յը՛ր ածած - *տե՛ս* ԹԱՓԱԾ (2):

- Յը՛ր ածէլ - 1. Փսխել, ետ տալ: *Էտ կ՛ը՛վաթ կ՛ինին էլ վէր խըմում ա, էլ կա-րում չի ո՛ւրա՛ն պահէ, յը՛ր ա ածում* (Զ): 2. *տե՛ս* ԹԱՓԷԼ (1, 2, 3):

- Յը՛ր անէլ - 1. Տարածել: *Վէր խուր-ջինը պէնում ա շըվթա՛ղլին վը՛տը յը՛ր անում, խօխէնք՛ը դա՛ստի հըվաքվում ըն* (Զ): 2. Մի տեղ բարձրացնել, վեր բարձ-րացնել, վերեւ տանել: *Մին մը՛ծ արծիվ ա կ՛ամ, չանգ՛էրավը փըռնում, ըտըրան յը՛ր անում սարէն պըտօկը* (Զ):

- Յը՛ր էլ ա, վէր էլ - Լիուլի բավարար է: *Մը՛ծ հառհնը ասում ա.- Էս պօլիգ՛ը վը՛ր վը՛սկավ լիգ՛ըն ինի, մը՛զ յէր էլ ա, վը՛ր էլ* (ՀԺՀ, VII, 290):

- Յը՛րը դըբըլ՝ու - Ամենեւին: *Կամ ըն թաքավէրէն կօշտը, ասում, վը՛ր ՝ուրանք ծ՝ուկուն չըն կըրը՛ցալ փըռնին, յը՛րը դըբըլ՝ու* (Զ):

- Յը՛ր ըղնէլ - 1. Մեկի հետ կատակներ անել: *Շինանցէք՛ վանրին էտ կընգանը նըհը՛տ յը՛ր ին ըղնում* (Զ): 2. Տրորելուց՝ մաժելուց թիակների տակով անցնող երկու գլխավոր երակները տռզել: *Էնքան հըլըղօրում ըն վէգիրին մաշկը, վէր դըմըրնէն յը՛ր ա ըղնում* (Զ): 3. *տե՛ս* Վէր ըղնէլ (ՎԷՐ[4]-ի տակ):

- Յը՛ր թըռչ՝ած - 1. Համարձակ խոսող: *Մընասէն էլ մին յը՛ր թըռչ՝ած կընէգ՛ ա ինում* (Զ): 2. Իրեն բարձր գնահատող, ինքնահավան: *Էտ հարթնըն էլ քէթը ցը՛ց, յը՛ր թըռչ՝ած կընէգ՛ ար* (Զ):

- Յը՛ր թըռչիլ - Հանկարծ վեր թռչել տեղից, ընդոստնել: *Էտ տըղան յէր ա թըռչըմ տը՛ղան, թօրավը թըխըմ, չօրս կըլ՝ՕխԸ կըտրըմ, մընըմ ա իրէք կըլ՝ՕխԸ* (ՀԺՀ, V, 17):

- Յը՛ր ինիլ - 1. Բարձրանալ մի տեղ՝ մի բանի վրա: *Յը՛ր ա ինում ծառը, ընդրղան հարայ տամ* (Զ): 2. Հեծնել, նստել (ձի, գնացք եւն): *Չանանբին էտ վէր ըսկանում ա, յը՛ր ա ինում ծին, հայդա* (Զ): 3. Դեպի վեր ձգվել՝ բարձրանալ: *Տը՛սնում ըն՝ ծըմակումը ծօխ ա յէր ինում* (ՀԺՀ, V, 499): 4. *փխբ.* Տարածվել: *Խըրըվածէն վը՛տը յը՛ր ա իլ՝ալ, շէնավը մին տը՛ռալ* (Բ): 5. *փխբ. տե՛ս* ՔՕՆԷԼ (1):

- Յը՛ր խըմել - Քթից կախված խլինքը ետ քաշել: *Խըլէնք՛ը յը՛ր խըմէլավ վէր նի յա մընում, լօխ ծըծըղօտում ըն* (Զ):

- Յը՛ր խուրտակվել - Վերանալ, չքանալ (հատկապես գործածվում է անեծքներում): *Յը՛ր խուրտակվէ Հ՝ուրաբէղը, բօստանըս քաղալ ա* (Բ):

- Յը՛ր կէնալ - 1. Ելնել, բարձրանալ, ոտքի կանգնել: *Ըտըրանք էնքան ՝անպէն ին, վը՛ր յէր էլ չին կը՛նըմ, թ՝ա հաց օտին, ճ՝ուր խըմին...* (ԼՂԲ, 352): 2. Հարձակվել: ... *Կը՛ռէվ ա յէր կացալ հըրէվան պարի թաքավը՛ռէն յըրա՝, սաղ յէրգ՛իրը քըրըքանդ ըրալ...* (ԱԱ, 68): 3. Արթնանալ, զարթնել: *Ուռութանա յէր ա կը՛ենըմ, տը՛սնըմ վը՛սկէ խընձ՝ՕրանմինԽիլլա՝ քաղած, տարած* (ՀԺՀ, V, 16): 4. Ծագել, առաջանալ, տեղի ունենալ, բարձրանալ, առաջ գալ, սկսվել: *Քը՛շէրը մին փիս քամէ յա յը՛ր կէնում, կալ՝ին խօրթնէրը սաղ քը՛շ՝ում, տանում* (Զ): 5. Վերանալ, անհետանալ: *Յէտնան, վէր ծ՝ունը յէր ա կէնում, պառավը քօռ ու փօշման ք՝ունում ա հ՝անդը...* (ԱԱ, 83):

- Յը՛ր կըց(ը)նէլ - 1. Տեղից հանել, բարձրացնել: Յէր ա կըցնում ըխճըկանը, *Բաղդասարէն կօխկէն վը՛նը կըցընում* (Զ): 2. Կռվի՝ պայքարի մղել: *Էտ ախճիգ՛ը խը՛ալքա տանում ա թաքավէրին, հիրը՛վան թաքավէրին յըրա կըռը՛վ յը՛ր կըցընում* (Զ): 3. Արթնացնել, զարթեցնել: *Քը՛շ՝էրի ըրազի Հաջի Սայադէն յէր ըն կըցնում, թա.- Ճէ՛լ ըրա ք՝ընի ժամ* (ՀԱԲ, 15, 106):

- Յը՛ր կ՝ալ - *տե՛ս* Վէր կ՝ալ (ՎԷՐ[4]-ի տակ):

- Յը՛ր հանէլ - *տե՛ս* Յը՛ր անէլ:

- Յը՛ր հըմբ՝ՕրցվիլԽ - Մեռնել, վախճանվել: *Արշօն էլ յը՛ր հըմբ՝ՕրցվիԽ* (Բ):

- Յը՛ր հըվաքէլ - Իրար վրա հավաքել, կիտել: *Յօրէնը յը՛ր ըն հըվաքում, ծասկում* (Զ):

- Յը՛ր տը՛ռնալ - *տե՛ս* Վէր տը՛ռնալ (ՎԷՐ[4]-ի տակ):

- Յը՛ր քաղէլ - 1. Հավաքել (սեղանը, սփռոցը եւն): *Մին լ՝ավ ք՝ը՛փ ըն անում, ըստօլը յը՛ր քաղում, ք՝ինամ* (Զ): 2. *արհմ.* Լափել, խժռել: *Ըտըրանք էրկու հօքավ նըստում ըն, էտ խուրջինին մաչի տէս-տէնը լօխ յը՛ր քաղում* (Զ):

- Յը՛ր քաշիլ/քը՛շ՝տիլ - Դեպի վեր ձգել, բարձրացնել: *Փօխկէրքը յը՛ր ա քաշ՝ում, նի մընում կ՝ը՛տը* (Զ):

- Յը՛ր քաշ՝ած մը՛ռալ - Նիհար ու դալուկ մարդ: *Յը՛ր քաշ՝ած մը՛ռալ ա Զինավուրը* (Բ):

- Յը՛ր քըցիլ - 1. Ուռչել: *Կօռնըս յը՛ր ա քըցալ* (Բ): 2. *տե՛ս* Վէր քըցիլ (ՎԷՐ[4]-ի տակ):

- Յը՛ր/յօր օնէլ - 1. Մի ընկած՝ դրված բան բարձրացնել, ձեռքն առնել: *Ըստէղ թաքավը՛ռէն տըղան ըստաքանը յօր ա օնում, ըսկըսում պատմէլը...* (ԽԼՂԺԲ, 72): 2. Իր վրա կրել, տանել: *Պէռնէրը շըլըկօտում ըն, ամմէնածանդըրըն էլ Ա՝լիսանըն ա յը՛ր օնում* (Զ): 3. Առնել իրեն համար: *Մ՝ՕրդըրՕ՝ուսըն ՝ուրանց տանան յէր կալած վը՛սկան պիրՕ՝ում ա պալատնէ շ՝ինում, վար մէչին ապրէն* (ԽԼՂԺԲ, 28): 4. Հետն առնել (մի տեղ գնալու համար): *Հէնգ՝ ծիյավէր ա յը՛ր օնում, ք՝ինամ* (Զ): 5. Հանձն առնել, ստանձնել: *Թաքավէրին մըռնէլանը յը՛տը թաքավըրօթունը կուճի տըղան ա յը՛ր օնում* (Զ): 6. Կարողանալ տանել, հանդուրժել: *Մէր համփա մարթէքը իտի պէնը յօր չըն օնըմ, վայը յէկալ ա կ՝իրօղէն տարալ...* (ՁՏ, Ա, 17): 7. Ընդօրինակել: *Լուդուրօթունը հօրը անա յա յը՛ր կ՝ալ՝ալ* (Բ): 8. Գրավել, նվաճել, տիրել: *Կէս տարէ կըրը՛ցալ չի, թա պէրթը յօր օնէ* (ԱԱ, 57): 9. Խլել, յուրացնել: *Ըստրանք մըսլըհաթ ըն ընէս, վէր էտ մարթիտ ըսպանէն, փուլը յօր օնէն* (ՀԺՀ, V, 259): 10. Ընդունել: *Մին հարուստ մին ախկադ, յէթիմ տըղի ն՝ՕՕ՝ար ա յօր օնըմ* (ԼՂԲ, 356): 11. Հուղարկավորել: *Էտ օրը էտ շէնումը չօրս մը՛ռալ ըն յը՛ր օնում* (Զ): 12. Հյուրընկալել: *Էտ օրը մին դարիբ մարթ ա կ՝ամ, թա ինձ ղօնաղ չը՛ք յօր օնէլ* (ՀԺՀ, VII, 309): 13. Պտղավորվել: *...Խաղվէն թ՝ունանգը քախծըր խաղու վա յօր կալ՝ալ, մարթիգ՝ կէրալ ըն, մըխթ՝ՕրանՕ՝ալ* (ԱԱ, 62): 14. Արդյունք ստանալ: *Ըստարէ թուռուին ա, հու վէր մին փութ ցօրէն վարէ, քըսան փութ յը՛ր ա ունական* (Բ): 15. Բաց անել, բացել, հանել: *Իրըսծասկանը յը՛ր ըն օնում, տը՛սնում էտ ՝ուրանց հարթնը չի* (Զ): 16. Տարածվել: *Քէցալ ըն տէսալ, վը՛ր մազը սաղ ջանը յէր ա կալալ...* (ՀԺՀ, VI, 23):

ՅԸՐԲԱՅԸՐ/ՅԷՐԲԱՅԷՐ *(թրք. yerbəyer (տեղը տեղին)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յը՛րբայը՛ր անէլ/թօղնէլ - Սպանել, սատկացնել: *Տըղան թըխում ա, էտ դէվին յը՛րբայը՛ր անում* (Զ):

- Յը՛րբայը՛ր ինիլ/մընալ/տը՛ռնալ - Սպանվել, սատկել: *Կամ ըն, տը՛սնում էտ քավթառը յը՛րբայը՛ր իլ՝ած* (Զ):

ՅԸՐԳ՝ԻՆՔ՝ - *տե՛ս* ՅԷՐԳ՝ԻՆՔ՝:

ՅԸՐԷ/ՅԸՐԻ/ՅԷՐԷ/ՅԷՐԻ *(գրբ. վերին)* - *ած.* Վերեւի, վերին: *Էտ իշատար մարթը ք՝ընում ա լափ յէրէ ընգ՝ունին նըստում* (ՀԱԲ, 15, 84):

- Յը՛րէ ակնան ճ՝ուր խըմել - Գոռոզանալ, գոռոզամտել: *Էտ ախճիգ՛ը էլ կօգ՝ի չուբանու ախճիգ՝ ար, ամիա յը՛րէ ակնան ար ճ՝ուր խըմում* (Զ):

- Յը՛րէ ատաժ - Գլուխ, խելք: *Մին թաքավէր ՝ուրանն վէգիրին կանչըմ ա, ըտըրա յէրի ատաժը փօրցէլի հէտի, տըմ՝նալի հէտի՝ խէլ՝ունք ա՞, թ՝ա չէ՞...* (ՀԺՀ, V, 568):

- Յը՛րէ ատաժը պակաս/սըլկըհած/տէրտակ - *տե՛ս* Խը՛ալքան պակաս: *Մարթին յէրի ատաժը մին խըրէկ պակաս էր, ըտըրա հէտի յէլ լօխ կօրծը կընէկըն էր անըմ* (ԼՂԲ, 361):

- Յը՛րէ արտէն գ՝ՕրդՕ՝ան - *տե՛ս* Յը՛րէ բաղէն խընձ՝Օրը:

- Յը՛րէ բաղէն խընձ՝Օրը/գ՝ունը/ ծաղէգ՝ը - Արտոնյալ, ընտրյալ: *Ասում ա.- Հինչ ա՞, տու յը՛րէ բաղէն խընձ՝ՕրընԸ՞ս, վէր առանց հըրցընէլու բաղը քաղում ըս* (Զ):

- Յը՛րէ ծընկէրէն ածել - Հոխորտալ, գոռոզամտել: *Տա վէր շատ ա յը՛րէ ծընկէրէն ածում, փըռնում ըն, կըպօտում, քըցՕ՝ում վէրը* (Զ):

- Յը՛րէ կըխէն - Ամենավերեւում: *Կըլխոյէր յէշում ա, տը՛սնում լափ բէրթին յէրէ կըլխէն մին արմաղ-շարմաղ ախճիգ վը՛ննը կացած* (ՆԼՊԺԲ, 69):

- Յը՛րէ կ՚ապո՛ւտ - 1. *տե՛ս* ՅԷՐԳ՚ԻՆՔ՝: 2. *տե՛ս* ԱՍՏՈՒԾ (1): *Ախճիգը ծէրքէրը բիդի յէրգ՚ինք՚ըն ա ունէս, թա. Մ՚ յը՛րէ կ՚ապո՛ւտ, տու ինձ հըրօթուն ըրա...* (ԱԱ, 73):

- Յը՛րէ սիմին թըխէլ/ճընգըցընէլ - Վերեւից՝ գլխավորից սկսել: *Ասում ա.- Հինչ ը՞ս յը՛րէ սիմին թըխում, թայդի մէ՛լ ըղնէլ* (2):

- Յը՛րէ վը՛ննումը/վըննէրումը ինիլ - 1. Շտապել, արագ գնալ: *Էտ խէ յը՛րէ վը՛ննումըն ը՞ս* (Բ): 2. Պատրաստ լինել մի բանի՝ մի բան անելու: *Հարթնըն էլ էն ա ինո՛ւմ յը՛րէ վը՛ննումը, լ՚ըհա մարթը վէր ասում ա, դա՛ստի հըդէ յա ինո՛ւմ* (Ձ):

ՅԸ՛ՐԻ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՐԷ:

ՅԸ՛ՐՔ/ՅԷՐՔ *(գրբ. երգ)* - 1. Բառերով արտահայտված երաժշտական երկ, երգ: *Էտ յը՛րքը ըտրրան ծանօթ ա ինո՛ւմ* (Ձ): 2. *փխբ.* Թռչունների ճռվողյուն, դայլայլ: *Ծըտէրէն յը՛րքը վըրսկանէն խընգարում ա, էլ կ՚ըխտարէն վըննասա՛նը ըսկանում չի* (Ձ):

- Յը՛րք ասէլ - 1. Երգել, երգային ստեղծագործությունը վերարտադրել: *Կ՚ամ ա էտ քը՛րծէն յըրա նըստում, ըսքըսում յը՛րք ասէլը* (Ձ): 2. Երգել կարողանալ: *Խաբարը հըսնում ա թաքավէրին, վէր փըլան շէնումը մին խոխա կա, լ՚ավ յը՛րք ա ասում* (Ձ): 3. *փխբ.* Ճռվողել, դայլայլել: *Ղուշէրը վէր յը՛րք ըն ասում, ք՚ը՛փըս կ՚ամ ա* (Բ):

- Յը՛րքը յը՛րքըվէլ - Բանը վերջացած լինել, անկումը՝ պարտությունը՝ կործանումը՝ վերջը անխուսափելի լինել: *Թուրքէրէն յը՛րքը յը՛րքըված ա, էլ կարէլ չըն նի մընին Ղարաբաղ* (Բ):

- Յը՛րքըտ ասէ - Բուն ասելիքդ ասա: *Վէզիրը ասում ա.- Ըստըղավ-ընդըղավ մէ՛լ ըղնէլ, յը՛ՐՔըտ ասէ* (Ձ):

- Յը՛րք կապէլ - *տե՛ս* Խաղ կապէլ:

ՅԸ՛ՐՔԷԼ/ՅԷՐՔԷԼ - *նբ. եւ չբ. տե՛ս* Յը՛րք ասէլ:

ՅԸ՛ՐՔԸՎԷԼ/ՅԷՐՔԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՅԸ՛ՐՔԷԼ-ի:

ՅԸ՛Ք/ՅԸ՛Կ/ՅԷՔ՚/ՅԷՔ/ՅԷԿ *(գրբ. եկ (գալը)* - *գ.* 1. Խմորում, խմորման բավարար աստիճան: *Խըմօրէն յը՛քը պակաս ա* (Բ): 2. Օդի քաշելու ժամանակ առաջին թորածը: *Ըրաղէն յը՛քը թո՛ւնդ ա* (Բ): 3. Մթնոլորտային տեղում (անձրեւ, ձյուն եւն): *Փիս արաշտ ա, յը՛ք չի կա* (Բ): 4. *չբ.* Կ՚ԱԼ (գալ) բայի հրամայական եզակին: *Ասում ա.- Յը՛ք, հըմա՛նչու մէ՛լ* (Ձ): 5. *վ.* Արտահայտում է հորդորանք: *Ք՚ինամ ա հիրըվանէն դաչանք անում, թա.- Յը՛ք լի ք՚ը՛մա՛գ ըրա, էշը պէռնիմ* (Ձ):

- Յը՛ք ho հա - Կովերին քշելու ձայն: *Ուռթանա կըվէրը համ քը՛շո՛ւմ ա, համ էլ ծէն տամ.- Յը՛ք ho հա՛, քու տը՛ռնը հինչը՞ն ըմ ասալ* (Ձ):

ՅԸ՛Ք՚ՈՒՄ(Ն)Ը/ՅԷՔ՚ՈՒՄ(Ն)Ը - *ած.* Պարարտ, չաղ, առողջ: *Յը՛ք՚ումը խօգ՚ ա ինո՛ւմ, մօրթում ըն, ք՚ը՛փ անում* (Ձ):

ՅԸ՛Ք՚(Ք՚)Ա - *տե՛ս* ՅԷՔ՚(Ք՚)Ա:

ՅԸ՛Ք(Ք)Ա - *տե՛ս* ՅԷՔ՚(Ք՚)Ա:

ՅԸԹԻՄԱՆԱԼ/ՅԷԹԻՄԱՆԱԼ - *նբ.* Որբանալ, որբ դառնալ: *Ըտի էտ խօխան յըթիմանում ա, օգ՚օղ տը՛ռնում* (Ձ):

ՅԸԹԻՄԱՏՕՆ/ՅԷԹԻՄԱՏՕՆ - *տե՛ս* ՅԸԹԻՄԽԱՆԱ:

ՅԸԹԻՄԽԱՆԱ/ՅԷԹԻՄԽԱՆԱ *(թրք. yetimxana)* - *գ.* 1. Պետական կամ բարեգործական հաստատություն, որ պահում ու դաստիարակում է որբերին ու ընկեցիկներին, որբանոց: *Ըստէփանակ՚ը՛ռտ էլ կա յըթիմխանա* (Բ): 2. Որբանոցի շենքը: *Ք՚ինամ ա յըթիմխանէն ըռաշկէն վը՛ննը կէնում, յէշում, վէր յէթիմնէն տո՛ւս կ՚ան* (Ձ):

ՅԸԹԻՄՑ(Ը)ՆԷԼ/ՅԷԹԻՄՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՅԸԹԻՄԱՆԱԼ-ի:

ՅԸԹԻՄՕԹՈՒՆ/ՅԷԹԻՄՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Որբ լինելը, որբություն: *Յըթիմօթունը շատ փիս պէն ա* (Բ): 2. Որբի վիճակը՝ կյանքը: *Էտ ախճիգ՚ը յըթիմօթունը շէնումըն ա անց կըցընում* (Ձ):

ՅԸԼԸՆԹԸՐԱՂ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յըլընթըրաղ անէլ - Խաբել, սուտ ասել: *Յըլընթըրաղ ըն անում, տահանց տընէրան տո՛ւս օնում* (Ձ):

ՅԸԼՂԸՐՂԻ - *տե՛ս* ԴԱ՚ԼԻ:

ՅԸԼՂՈՒՋԱԽ - *տե՛ս* ԸՎԱՋԱԿ:

ՅԸԽԱՎԷՐ - *ած.* Օձիք ունեցող: *Յըխավէր շօ՛ր ա կ՚ը՛ցալ* (Բ):

ՅԸԽԸԲՕՂԱՋ - *տե՛ս* ՅԸԽԸԿԸՌԸ՚Վ (1):

- Յըխըբօղազ անէլ/ինիլ - 1. Վիճել, լեզվակռիվ տալ: *... Վէր մին խիլլա՛ն յըխըբօղազ ըն ինո՛ւմ, կուճուր ախպէրը իլա՛ծ-չիլա՛ծը յօր ա օնում, տո՛ւս կ՚ամ, ք՚ինամ* (Ձ): 2. Ստիպել, պարտադրել: *Մին օր տահանք հօրը յըխըբօղազ ըն անում, թա մը՛զ պիտի փըսակէս* (ՀԺՀ, VII, 149):

ՅԸԽԸԼԱՄԻԾ/ՅԱԽԱԼԱՄԻԾ *(թրք. yakalamak)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յըխըլամիշ անէլ/ինիլ - *տե՛ս* Յը՛խան հըվաքէլ: *... Հանց խօսըմ ըն, լըհա ասիս ինձ վէքսիլավ փօղ ինին տըված, սըրօկը ընցըցըրալ ըմ, յախալամիշ ըն իլա՛լ, թա փօղըս տօ* (ՋՏ, Բ, 63):

ՅԸԽԸԿԸՌԸ՚Վ - *գ.* 1. Վիճաբանություն, լեզվակռիվ: *Ըտըրանց տանը միշտ յըխըկըռը՛վ ա ինո՛ւմ* (Բ): 2. Խաղատեսակ, երբ երեխաները իրար օձիքից քաշքշում են՝ փորձելով գետնին գցել: *Յըխըկըռը՛վը՞ն էլ ա ըդա՛թ ընգալ, էլ խաղ չը՞ն անում* (Բ):

ՅԸԽԸՂ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յըխըղ անէլ/ինիլ - *տե՛ս* Յը՛խան հըվաքէլ:

ՅԸԽՆԸՓԸԼԱՎ - *տե՛ս* ՅԱԽՆԻ-ՓԸԼԱՎ:

ՅԸԽՏԱՃՈ՛ՒՐ - *գ.* Կեղտոտ ջուր, կեղտաջուր: *Պիրում ա էտ յըխտաճո՛ւրը թըխծընում, ղունաղէն վը՛ննէրը լըվանում* (Ձ):

ՅԸԽՏԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Վրան շատ կեղտ քսված, կեղտի մեջ թաթախված, կեղտակոլոլ: *Յըխտըթաթախ շօ՛րէրը տէն ըն ածում, ըտրրան լըղըցընում, թաքավէրու շօ՛րէր կ՚ը՛ց տամ* (Ձ):

ՅԸԽՏԸԿԱ՚ԼԻԼ - *չբ.* Կեղտ կապել, կեղտակալել: *Գ՚ա՛բա՛ն յըխտըկա՚լալ ա* (Բ):

ՅԸԽՏԸԿՈՒԼԻ - *ած.* 1. Շուտ կեղտոտվող: *Յըխտըկուլի շօ՛ր աշկէս պըլօր ա* (Բ): 2. Անմաքրասեր, փնթի (հատկապես կանանց մասին): *Յըխտըկուլի կընէգ՚ ա Ա՛րփէնիգ՚ը* (Բ):

ՅԸԽՏԸԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ՅԸԽՏԸԹԱԹԱԽ:

ՅԸԽՏԸՀԱՆ - *ած.* Կեղտը հանող, մաքրող: *Մօխէրը էլ ա յըխտըհան, առաչ, վէր սապուն չիլա՛լ, շօ՛րէրը մօխրավ ըն իլա՛լ լըվընալիս* (Բ):

- Յըխտըհան անէլ - *տե՛ս* ՅԸԽՏԸՀԱՆԷԼ:

- Յըխտըհան ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՅԸԽՏԸՀԱՆՎԷԼ:

ՅԸԽՏԸՀԱՆԷԼ - *նբ.* Կեղտը հանել՝ մաքրել: *Ըտըրա շօ՛րէրը լըվանում ա, յըխտըհանում, տամ ո՛ւրա՛ն* (Ձ):

ՅԸԽՏԸՀԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՅԸԽՏԸՀԱՆԷԼ-ի:

ՅԸԽՏԸՌԸ՚Խ - *տե՛ս* ՈՒՇՈՒԽՑԱՏՈՒ:

ՅԸԽՏՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ/ՅՈՒԽՏՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. աղտեղացուցանեմ)* - *տե՛ս* ՅԸԽՏՕՏԷԼ (1):

ՅԸԽՏՕԹՈՒՆ - *գ.* Կեղտոտ լինելը, կեղտոտություն: Յըխտօթունը *Բըխցարաց տանան անպակաս ա, տօնը սաղ յը՛խտ ա* (Բ):

ՅԸԽՏՕՏԷԼ/ՅՈՒԽՏՕՏԷԼ - 1. *նբ.* Կեղտոտել, կեղտոտ դարձնել: *Խօխան ցը՛խէն մաչին խաղ ա անում, շօ՛րէրը յըխտօտում* (Բ): 2. *չբ.* Կեղտոտվել,

կեղտոտ դառնալ: *Տըրը՛խը ըղնում ա ցը՛խը, յըխտօտում* (Զ):

ՅԸԽՏՕՏՎԷԼ/ՅՈՒԽՏՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՅԸԽՏՕՏԷԼ(1)-ի:

ՅԸՀԱՆՐ/ՅԻՀԱՆՐ *(թրք. eyer)* - *տե՛ս* ԹԱՆՄՔ:

ՅԸՀԱՆՐԻԼ/ՅԻՀԱՆՐԻԼ - *տե՛ս* ԹԱՆՄՔԻԼ:

ՅԸՀԱՐԿԷ/ՅԻՀԱՐԿԷ - *վ.* Իհարկե, այո, անտարակույս: *Տըղան ասում ա.- Յըհա՛ր կէ, կ՚ըլան ըմ, յը՛ս հունց կա՞ղող ա ք՚ը՛գ մինակ թողիմ* (Զ):

ՅԸՂԱԼԻ *(գրբ. իւղալի)* - *ած.* 1. Յուղը շատ, յուղի առատ պարունակություն ունեցող: *Փըլավը բիդի յըղալի ինի, վէր լանգանթ քաշիս* (Բ): 2. *փխբ.* Օգուտ բերող, շահավետ: *Սէտրակէն տըղան յըղալի պաշտօն օնէ* (Բ):

- Յըղալի թիք՚ա/պատառ - 1. Առավել արժեքավոր՝ շահավետ բան: *Էտ ճըղ-պօրէն մին յըղալի թիք՚ա յա մըզը՛տէ* (Զ): 2. Հաճելի՝ գրգռիչ կին: *Դէ Սօնան էլ մին յըղալի թիք՚ա յա, թանջիրը օգում ա ծը՛ռքը քըցի* (Զ):

ՅԸՂԱՀԱՄ - *գ.* Յուղի համ: *Մաղա-զինան ինք՚ կանանց յը՛ղը ըսկի յըյղահամ չօնէ* (Բ):

ՅԸՂԱՀՈՒՆՑ - *ած.* Յուղով հունցած՝ թխած: *Յըղահունց հացը լանգանթ պէն ա* (Բ):

ՅԸՂԱՃԻՐ - *գ.* Կարագը հարելուց հետո տակը մնացած հեղուկը: *Յը՛ղը հարում ըն, յըղաճի՛ւրը տամ շանը* (Բ):

ՅԸՂԱՃԵԹ - *գ.* Յուղի կտոր՝ պատառ: *Յաման մէս ա, ճըղըճօթէրը էն ա նը՛ստա կախ* (Բ):

ՅԸՂԱՇՕՐ - *տե՛ս* ՅԸՂԸՇՕՐ:

ՅԸՂԱՄԱՆ - *գ.* 1. Յուղը՝ կարագը պահելու աման: *Յըղամանը տինում ա ըռաչին, սաղ յը՛ղը քըսում հացը, օտում* (Բ): 2. Քսայուղը պահելու փոքրիկ տուփ: *Յըղամանը պէնում ա, չօփավը պատառ յը՛ղ յը՛ր օնում, քըսում մըկըրատը* (Զ):

ՅԸՂԱՎԸ՛Տ - *գ.* Յուղի հոտ: *Յը՛ղը հանում ըն, յըղավը՛տը ըղնում ա տօնը* (Զ):

ՅԸՂԱՏՈՒ - *ած.* 1. Յուղ տվող, որից յուղ է ստացվում: *Կըտըվհատը յըղատու վա* (Բ): 2. Յուղալի կաթ տվող: *Տիկրա-նէն մին յըղատու կավ օնէ* (Բ):

ՅԸՂԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՅԸՂԸՍԸՐՕՑ:

ՅԸՂԷ/ՅԸՂԻ *(գրբ. յղի)* - *ած.* Հղի (կենդանիների, անարգաբար՝ նաեւ կանանց մասին): *Վէրջը, կընէգ՚ը պատճառավէր ա տէռալ, կավը էլ յըղէ յա տէռալ* (ՀԺՀ, V, 540):

- Յըղէ կավ - Անձ, որից կարելի է օգտվել: *Շահէնը շինանցուց հը՛տէ մին յըղէ կավ ա* (Բ):

- Յըղէ կօրէ - Խիստ դանդաղաշարժ մարդ կամ կենդանի: *Չանանն ծին յըղէ կօրէ յա* (Բ):

- Յըղէ յըս ըրալ՝ ծընէ՛ - Խոստացել ես՝ կատարիր: *Ասում ա.- Իմ կօրծըս չի, թա ըշտըղան ըս քըթէնում, յըղէ յըս ըրալ՝ ծընէ՛* (Զ):

- Յըղէ յըս՝ ծընէ՛, սըբէ յըս՝ ծընէ՛ - Որտեղից որ է՝ գտի՛ր: *Կընէգ՚ը թա.- Ինձ փուլ ա հարկավէր, յըղէ յըս՝ ծընէ՛, սըբէ յըս՝ ծընէ՛* (Զ):

- Յըղէ շինիլ - Ենթարկեցնել, համառությունը կոտրել, իրենից կախման մեջ դնել: *Թանջիրը ըտըրան պարթկ ա տամ, յըղէ շինում* (Զ):

- Յըղէ տը՛ռնալ - Ենթարկվել, համառությունը կոտրվել, մեկից կախման մեջ ընկնել: *Տըրան էնքան թակում ըն, վէր յըղէ յա տը՛ռնում* (Զ):

ՅԸՂԸ՛ՂԱՆ - *գ., հվք.* Յուղ եւ նրանից պատրաստած մթերքներ: *Կէ՛ր յըղը՛ղան, վէր պիրիս հըրը՛ղան* (ԱԲԲ, 44):

ՅԸՂԸԹԱԹԱԽ - *ած.* 1. Յուղով թաթախված, վրան յուղ քսված: *Յըղըթաթախ հացը կըտօրում ա, տամ խօնցը* (Զ): 2. Յուղով ապականված՝ կեղտոտված: *Յըղըթաթախ շալվարը կ՚ը՛ցալ ա, յը՛կալ շինամաչը, հըմանչում էլ չի* (Բ): 3. *փխբ. տե՛ս* ՅԸ՛ՂՈՒՏ-ՄԸ՛ՂՐՈՒՏ:

ՅԸՂԸԼԱՎԱՇ - *գ.* Յուղով հունցած եւ սաջի՝ վառարանի վրա թխած անթխմոր լավաշ, որ փաթաթում են վերքին՝ որպես սպեղանի: *Վէր շէնումը մինին վը՛ենը հըլօրվում ար, յա յարա յար տը՛ռնում, Վաղաշակ դային ասում ար.- Յըղըլավաշ տիրի՛ք՚ յըրան, անց ա կընական* (Բ):

- Յըղըլավաշ անէլ - 1. Խմորը յուղով հունցելով եւ թխելով սպեղանի պատրաստել: *Յըղըլավաշ ա անում, կապում ծը՛ռքէն* (Զ): 2. Հանդարտ՝ առանց շտապելու աշխատել: *Խալխը յըրա պըրծած ղըրյազավ խօտ ըն հարում, մէր Արտաշըն էլ, օրաղը յը՛ր կանանց, յըղըլավաշ ա անում* (Բ):

ՅԸՂԸԼԻՏԸՐ - *գ.* Փոքրիկ կապտավուն թռչնատեսակ: *Յըղըլիտըրը մին ճանց ա փըռնում, քօլէն յըրա վը՛ենը կէնում* (Զ):

ՅԸՂԸԽԱՇՈՒ - *գ.* Յուղի մեջ տապակած ձվով ջրալի կերակուր: *Յըղըխաշու վա շինում, տամ խօնցը* (Զ):

ՅԸՂԸԾԱՂԷԳ՚ - *տե՛ս* ՋԸՎԷՐԱԲՕՑ:

ՅԸՂԸԾԻ՛Ն/ՅԸՂՈՒԾԻ՛Ն/ՅՈՒՂՈՒԾՈՒ/ՅՈՒՂԸԾՈՒ *(գրբ. ձուազեղ)* - *գ.* 1. Ձվածեղ: *Աղվէսը պիցրանում ա մին թումբ, յէշում, տը՛սնում տըվըրածը՛ը, յուղուծու ըրած, օտում ըն* (ՀԺՀ, VII, 225): 2. Մի տեսակ խոտաբույս, որի ծաղկաբույլը նման է ձվածեղի: *Ղարաբաղա ամմէն շէնում էլ յըղըծի՛ւ վա փըսնում* (Բ):

- Յըղըծի՛ւն օտէլ, քըթըվէրէն մաչին թըքէլ - Երախտամոռ լինել, լավությունը վատությամբ փոխհատուցել: *Ախմաղ մարթ ա Հայասէրը. յըղըծի՛ւն օտում ա, քըթըվէրէն մաչին թըքում* (Բ):

- Յըղըծի՛ւվէն խաթրի՛ւ քըթըվէրէն կօթան կըպաչին - Մեծ նպատակի հասնելու՝ օգուտ քաղելու համար նվաստության են դիմում:

ՅԸՂԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* 1. Ճարպակալել: *Խօզ՚ը վէր յըղըկանալից, բիդի մօրթիս* (Բ): 2. Վրան յուղի շերտ կապել: *Կուրկուտէն ղըզղանը յըղըկանալալ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Գիրանալ, չաղանալ: *Պաշտօն ըստընալանը յը՛տը, Կըրօմվէլը յըղըկանալալ ա, փօրը տանում յը՛կալ* (Բ): 4. *փխբ.* Հարստանալ: *Էն ա իլանալ տանզնը, միհէնգ՚ յըղըկանալալ ա, էլ կարում չըս խուսցընիս* (Բ):

ՅԸՂԸՃԸՄՕՈ - *տե՛ս* ՃԸՄՕՈ:

ՅԸՂԸՃԸՊԱՏ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՂՏԷՍ:

ՅԸՂԸՃԻՐԱ՛Ք՚ - *գ.* Յուղի՝ ձեթի ճրագ: *Միհէնգ՚ էլ յըղըճիրանք՚ պինըցընօղ չի կա* (Բ):

ՅԸՂԸՄՆԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* Յը՛ղըմնը նըստել:

ՅԸՂԸՇՕՐ/ՅԸՂԱՇՕՐ - *գ.* Կարագի եւ շոռի խառնուրդ: *Շինանցէն վէր յըղըշօր չի կէրավ, էլ հինչ շինա՞ցէ* (Բ):

ՅԸՂԸՇՕՐՎԱ - *գ.* Յուղով եփած ապուր: *Մին աման յըղըշօրվա յա օտում, տանում կ՚ամ* (Զ):

ՅԸՂԸՊԱՏԱՌ - *գ.* 1. Յուղ՝ կարագ քսած հացի կտոր: *Անրիվհատ աքէրը հիբը խընը՛ցէ յա իլալ հըրէս, շէնին խօնցը յըղըպատառ ա իլալ տաս* (Բ): 2. *փխբ.* Գեղեցիկ՝ սիրունիկ երեխա: *Խօխա, հինչ խօ՞խա, մին յըղըպատառ ա* (Բ):

ՅԸՂԸՊԱՐԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յըղըպարան անէլ - Ծայրերը յուղ քսել եւ ոլորել: *Սարօ անմին ամմէն ուրուգ՚ուն բէդէրը յըղըպարան ար անում, տանում կ՚ամ շինամաչ* (Բ):

ՅԸՂԸՊԸԼԻԹ - *տե՛ս* ԲԻՇԻ:

ՅԸՂԸՊՈՒԼԻԳ՚/ՅԸՂԸՐՊՈՒԼԻԳ՚ - *գ.* Յուղով լիքը պուլիկ՝ կավե աման: *Յըղըպուլիգ՚ը վէր ա ըղնում, կօտրում, յը՛ղը տափավը մին տը՛ռնում* (Զ):

- Յըղըպուլիգա տանում յը՛կած - *տե՛ս* ՅԸ՛ՂՈՒՏ-ՄԸ՛ՂՐՈՒՏ:

ՅԸՂԸՍԸՐՕՑ - *գ.* Սրոց, որի վրա յուղ են քսում՝ գործիքները սրելու համար: *Տէնակը յըղըսըրօցավ ա լ՚ավ սըրվում* (Բ):

ՅԸՂԸՐՄԸ՛ՂԸՐ/ՅԸ՛ՂԸՐ-ՄԸ՛ՂԸՐ - *գ.* Կարագի եւ մեղրի խառնուրդ: *Յըղըրմը՛ղըրը լանգանթտու պէն ա* (Բ):

- Յղղրմը՝ղրը շան տըկում - Ասում են ժլատ հարուստների մասին:

- Յղղրմը՝ղրը տը՝ռնալ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԱՆԱԼ:

ՅԸՂԸՐՊՈՒԼԻԳ՝ - *տե՛ս* ՅԸՂԸՊՈՒԼԻԳ՝:

ՅԸՂԸՑԷ - *տե՛ս* ՅԸ՝ԽԾԷ:

ՅԸՂԸՓԱԼԱԼ - *տե՛ս* ՅԸՂԸԹԱԹԱԽ:

ՅԸՂԿԸ՝ՆԷ - *գ.* Յուղալի պտուղներ ունեցող ընկուզենու տեսակ: *Յղղկը՝նէն ըստարէ խըրէգ՝ ա յը՝ր կա՛լա՛լ* (Բ):

ՅԸՂԻ - *տե՛ս* ՅԸՂԷ:

ՅԸՂՈՒԾՈ՛Ի - *տե՛ս* ՅԸՂԸԾՈ՛Ի:

ՅԸՂՈՒՐ/ՅՈՒՂՈՒՐ/ՅՕՂՈՒՐ *(թրք. uğur)* - *գ., ած.* Բարի ոտք ունեցող, հաջողության բերող (անձ): *Յուղուրավ մարթ ա մէր հիրը՝վանը* (Բ):

- Յղղուրէն/յըղուրումը կէնալ/ջան տալ - Մեկին հովանավորել՝ օգնել, նրա հաջողությանը նպաստել: *Ախպէրը քը՝վորը յըղուրէն կացավ, մինչը՝վ խոխէնք՝ը մը՝ծացէն* (Ձ):

- Յղղուրէն/յըղուրումը տինիլ - Մեկի օգտին գործել: *Հինչը օնէ, թոռնանը յըղուրէն ա տինում* (Ձ):

ՅԸՂՕԼԻ - *գ.* 2-4 մատներով գյուղատնտեսական երկարակոթ գործիք՝ հնձած խոտ՝ հացաբույս՝ դարման եւն վերցնելու համար, եղան: *Յըղօլին յօր ա օնում, խօտը տա՛ռսո՛ւմ* (Ձ):

- Յղղօլա՛վ ճո՛ւր/թան խըմել - Իրարից խռով լինել, իրար թշնամի լինել: *Արտէն հիրըվանէրը վէր խըռավ յա դա՛ւշման ըն ինո՛ւմ, հա՛մա՛ն տը՝ղան յըղօլին ծիրքըրնէրէն ըն ճո՛ւր խըմում՝ յըղօլա՛վ ըն ճո՛ւր խըմում* (Ձ):

ՅԸՂՕՆԷԳ՝ - *տե՛ս* ԸՂՕՆԷԳ՝: *...Նըստում ա, թա պատառ դինջանա, տը՝սնըմ ա յէրգ՝ինքավը մին յըղօնէգ՝ ա թըռչում* (ՀԺՀ, V, 150):

ՅԸՂՕՇՆԱԿ - *տե՛ս* ՅԸՂԸՊՈՒԼԻԳ՝:

ՅԸՂՕՇՆԻԼ - *չբ.* Բորբոսնելով կծու համ ստանալ (պանիրը): *Պանէրը վէր յըղօշնից, բիդի տէն ածիս* (Բ):

ՅԸՂՕՏԷԼ - *նբ.* 1. Յուղի մեջ թաթախել: *Հացը յըղօտում ըն, օտում* (Բ): 2. Յուղով կեղտոտել: *Ծո՛ր էրը յըղօտում ա, մարը փը՝ղռնում ա, թակում* (Ձ): 3. Շատ բան կամ շատ անգամ յուղել՝ յուղ քսել (գործիքները, մեքենան եւն): *Հիշըթնէն յըղօտում ա, հըղէ ինո՛ւմ* (Ձ): 4. *չբ.* Յուղով կեղտոտվել: *Ծո՛ր էրը՝ս յըղօտէլ ա* (Բ):

ՅԸՂՕՏՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՅԸՂՕՏԷԼ-ի: 2. *չբ. փխբ.* Հարստանալ: *Կօլի դային յըղօտվալ ա, էլ մը՝գ մըհալ չի քըցո՛ւմ* (Բ):

ՅԸՂՕՐԹԻ - *գ.* Յուղով պատրաստած ուտելիք: *Հո՛նձ անօը յըղօրթի բիդի օտէ, վէր կարէ հո՛նձ անէ* (Ձ):

ՅԸՄԲԸՐՈՒԴ/ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒԴ *(թրք. yumruk)* - *գ.* 1. Կռուփ, բռունցք: *Մարթը կը՝զնը՝վէս ա, յըմբըրուդավը խը՝գ՝իտակէն տըրը՝ք՝ցը՝նէս* (ԱԱ, 16): 2. *փխբ.* Ուժ, բռնություն: *Թօրքէրը մինակ յըմբըրուդա յըն վախում* (Ձ):

- Յըմբըրուդէն տըմանօը քացուն էլ կըտըմանա - Դիմացկուն՝ տոկուն մարդը ամեն ինչի կդիմանա:

- Յըմբըրուդը բօղազը կօխէլ - *տե՛ս* Յը՝խան հըվաքէլ:

- Յըմբըրուդը կըլխան անպակաս անէլ/կըլխէն պահէլ - Մշտապես ճնշման՝ սպառնալիքի տակ պահել: *Թաքավէրը յըմբըրուդը ժուդուվուրթէն կըլխան անպակաս ար անում* (Ձ):

- Յըմբըրուդ նը՝հաշ տալ - Իր ուժով սպառնալ: *Մարթը վէր կը՝նգանը յըմբըրուդ չի նը՝հաշ տը՝վավ, կը՝նէգ՝ը հավալամիշ կինի* (Ձ):

- Յըմբըրուդ տը՝ռնալ - 1. Կուչ գալ, կծկվել, խեղճանալ: *Վը՝րսականը սըրտաճաք ա ինո՛ւմ, յըմբըրուդ տը՝ռնում, քօլէն տակէն կ՝օղը կէնում* (Ձ): 2. Կուտակվելով՝ միավորվելով մեծ ուժ կազմել: *Հայէրը յըմբըրուդ տը՝ռէն, մէր յէրգ՝իրը էտ խաշփուշնէրան ըզըդը՝ցէն* (Ձ):

ՅԸՄԲԸՐՈՒԴԱԹԱԿ/ՅՈՒՄԲՈՒՐԱԴԱԹԱԿ - *ած.* Բռունցքներով ծեծած՝ ծեծված: *Կամ ըն, տը՝սնում մին յըմբըրուդաթակ դէրվիշ չըփարէն տակէն վէր ընգած* (Ձ):

- Յըմբըրուդաթակ անէլ/տալ - *տե՛ս* ՅԸՄԲԸՐՈՒԴՀԱՐԷԼ:

- Յըմբըրուդաթակ ինիլ/տը՝ռնալ/օտէլ - *տե՛ս* ՅԸՄԲԸՐՈՒԴՀԱՐՎԷԼ:

ՅԸՄԲԸՐՈՒԴԱՉԱՓ/ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒԴԱՉԱՓ - *ած.* Մի բռունցքի մեծություն ունեցող, բռնցքաչափ: *Մին յըմբըրուդաչափ քար ա յը՝ր օնում, յըրա անում, ըտըրա ճըկատան տամ, վէր քըցո՛ւմ* (Ձ):

ՅԸՄԲԸՐՈՒԴԼԱՄԻՇ/ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒԴԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յըմբըրուդլամիշ անէլ - *տե՛ս* ՅԸՄԲԸՐՈՒԴՀԱՐԷԼ:

- Յըմբըրուդլամիշ ինիլ/տը՝ռնալ - *տե՛ս* ՅԸՄԲԸՐՈՒԴՀԱՐՎԷԼ:

ՅԸՄԲԸՐՈՒԴԿԸՌԸ՝Վ/ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒԴԿԸՌԸ՝Վ - *գ.* Բռունցքներով կռիվ, բռունցքամարտ: *Ըտըրանց յըմբըրուդկը՝ռը՝վան սաղ աշխարքը՝ս տո՛ւրո՛ւր ա կ՝ամ* (Ձ):

ՅԸՄԲԸՐՈՒԴՀԱՐԷԼ/ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒԴՀԱՐԷԼ - *նբ.* Բռունցքով հարվածել՝ ծեծել, բռնցքահարել: *Յըմբըրուդհարում ա, էտ ուշափէն ըսպանում* (Ձ):

ՅԸՄԲԸՐՈՒԴՀԱՐՎԷԼ/ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒԴՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՅԸՄԲԸՐՈՒԴՀԱՐԷԼ-ի:

ՅԸՄԻՇՀԱՄ/ՅԻՄԻՇՀԱՄ - 1. *գ.* Սեխի համ: *Յըմիշահամը ամմէն մարթու չի տուր կ՝ամ* (Բ): 2. *ած.* Սեխի համ ունեցող: *Յըմիշահամ տա՛նձ ա* (Ձ):

ՅԸՄԻՇԱՎԸ՝Տ/ՅԻՄԻՇԱՎԸ՝Տ - *գ.* Սեխի հոտ՝ բույր: *Վէր նի յըս մը՝նում բօստանը, յըմիշավը՝տը թը՝խում ա քը՝թէտ* (Ձ):

ՅԸՄԻՇԸ՝ՆԷ/ՅԻՄԻՇԸ՝ՆԷ - *գ.* Տանձի տեսակ: *Յըմիշը՝նէն քախծը՝ր տա՛նձ ա* (Բ):

ՅԸՅԸՅԱՅԱ/ՅԻՅԻՅԱՅԱ - *տե՛ս* ԺԸԺԸՊԱՊԱ[1] (1):

ՅԸՅԼԸՂԱՎԷՐ/ՅԱՅԼԱՂԱՎԷՐ - *գ., ած.* Յայլաղում ամառն անցկացնող (մարդ): *Աշունքը վէր կ՝ամ ա, յըյլըղավէրնէն սարան քը՝շանում ըն* (Բ):

ՅԸՅԼԸՂԱՏԸ՝Ղ/ՅԱՅԼԱՂԱՏԸ՝Ղ - *գ.* Այն վայրը, որ ծառայում է որպես յայլաղ: *Ըստարէ փիս արաշտ ար, յըյլըղը՝տը՝ղէն էլ չի կա խօտ* (Ձ):

ՅԸՅԼԸՂԸ՝ՆԷ/ՅԱՅԼԱՂԸ՝ՆԷ - *գ.* Խաղողի տեսակ: *Յըյլըղը՝նէն տաք տը՝ղէրը՝ն ա տը՝ռնաս* (Բ):

ՅԸՆԸՂԿՈՒԿՈՒ/ՅԸՆՆԸԿՈՒԿՈՒ - *գ.* Երկրորդ անգամ ամուսնացող եւ հետը երեխա տանող կին: *Էտ յընը՝ղկուկուն փիս կը՝նէգ՝ ա ինո՛ւմ, ո՛ւրա՛ն խուխէն լ՝ավ պահում ա, մարթին խօսնցը միշտ թակում* (Ձ):

ՅԸՆԸՅԱՆԱ - 1. *տե՛ս* ԴԱ՛ԴԱ՛ՐԳ՝Ո՛ՒՆ: *... Ինք՝ը մին պուճուր Շուշի, ընգալ ա յընը՝յանա* (ԼՂԲ, 45): 2. *մ.* Կսկծալով, մղկտալով: *Էտ ախճիգ՝ը ծառէն տակէն նը՝ստում ա, յընը՝յանա լա՛ց ինո՛ւմ* (Ձ):

- Յընը՝յանա կ՝ա՛լ - Կսկծալ, մղկտալ: *Էտ կը՝նէգ՝ը շատ ա լա՛ց ինո՛ւմ, շատ ա յընը՝յանա կ՝ամ, ամմա պէն չի ա՛մա՛լ կ՝ամ, վէշ մինը ք՝ՕՄԱ՛Գ՝ չի անում* (Ձ):

ՅԸՆՆԱԿԱՄ/ՅԻՆՆԱԿԱՄ - *տե՛ս* ԾԸՆԴԸՐՅԷՐԻԾ:

ՅԸՆՆԸԿՈՒԿՈՒ - *տե՛ս* ՅԸՆԸՂԿՈՒԿՈՒ:

ՅԸՇՆԱՀԱՄ/ՅԻՇՆԱՀԱՄ - *գ.* Բորբոսի համ: *Հացը յէշնա՛լ ա, վէր օտում ըս, յըշնահամ ա կ՝ամ* (Բ):

ՅԸՇՆԱՎԸ՝Տ/ՅԻՇՆԱՎԸ՝Տ - *գ.* Բորբոսի հոտ: *Յըշնավը՝տը ընգալ ա մարթ՝ը՝ը* (Բ):

ՅԸՇՆԸԿԱ՛ԼԻԼ/ՅԻՇՆԸԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ՅԷՇՆԻԼ:

ՅԸՇՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՅԻՇՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՅԷՇՆԻԼ-ի:

ՅԸՇՆՕՏԷԼ/ՅԻՇՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՅԷՇՆԻԼ (շատերի մասին): *Նէրքէ տանը հինչը կա, լօխ յըշնօտալ ա* (Բ):

ՅԸՊԻՍԿՕՊՕՍ - *տե՛ս* ՅԷՊԻՍԿՕՊՕՍ:

ՅԸՌԱԹԷՎ - *գ.* Հողամասը վարելու ձեւ, երբ վարում են վերեւից ներքեւ: *Յամանջ տը՝ղը յըռաթէվ ըն վարում* (Ձ):

ՅԸՌԸԹԷՎԷԼ - Հողամասը վարելով՝ վերեւից ներքեւ իջնել: *Յը՛զևէրը վըստակալ ըն, մին թանիրանվ ըն յըռըթէվում* (Ձ):

ՅԸՌ(Ը)ՂԱՆ - *տե՛ս* ՅԸՐՂԱՆ:

ՅԸՍ - *տե՛ս* ՅԸ՛Ս:

ՅԸՍԻՐՕԹՈՒՆ/ՅԷՍԻՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Գերի լինելը, գերություն: *Յըսիրօթունը փիս պէն ա* (Բ):

ՅԸՎԸ-ՅԱՎԱ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յըվը-յավա խօսէլ - Անիմաստ՝ անտեղի՝ տակից-գլխից խոսել: *Խըրէգ՝ յըվը-յավա խօսէ, գանիլանս տանում ըս* (Բ):

ՅԸՎԸԾ-ՅԱՎԱԾ/ՅԱՎԱԾ-ՅԱՎԱԾ - *տե՛ս* ԿԱՄԱՆՑ-ԿԱՄԱՆՑ:

ՅԸՏԱՆԱԼ *(գրբ. յետնանամ)* - *չբ.* 1. Նշանակված ժամանակին չլինել հարկ եղած տեղում, ուշ գալ՝ գնալ: *Մինակ էշընն ա յըտացալ. էն ա լանլ ծըմական փանդ կըրէս* (ԱԱ, 74): 2. Նպատակահարմար՝ սովորական ժամանակից ուշ լինել՝ տեղի ունենալ՝ կատարվել: *Ըստարէ ծըմը՛ռնը յըտանում ա* (Բ): 3. Դանդաղել, հապաղել: *Հանը ասմա.- Յըտանալ մէ՛լ, օրը մըթնում ա, հանլա արտէն կէսըն ընք հընձանլ* (Ձ):

ՅԸՏԸՀԸ՛ՏԸ - *տե՛ս* ՅԸ՛ՏԸՀԸ՛ՏԸ:

ՅԸՏԸՅԸ՛ՏԷ/ՅԸ՛ՏԷ-ՅԸ՛ՏԷ - *մ.* 1. Դանդաղաբար, դանդաղորեն: *Տանը տարը յըտըյը՛տէ յա տանիրանիր կ՛ամ, ղօնաղընն էլ սօված ա* (ԲՀԲ, 199): 2. Հազվադեպ, հազվադեպորեն: *Մին օր էլ պըտահում ա, թա.- Հըրէ՛վան, յըտըյը՛տէ յըս ըրվամ, հինչ ա՞ պըտահալ* (Ձ):

ՅԸՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՅԸՏԱՆԱԼ-ի: 1. Ժամանակին՝ նշանակված պահին գալու՝ գնալու արգելք՝ խոչընդոտ լինել: *Ըտըրան յըտըցընում ըն, ք՛ինամ ա, տը՛սնում հընգէրունքը վարը ըսկըսած* (Ձ): 2. Ձգձգել: *Կօրծը վէր յըտըցըրէլ, էլ տարը չըս* (Ձ): 3. Հետաձգել: *Կօրծը վէր յըտըցըրէր, յէտնան տիժէր կինի* (Ձ):

ՅԸՏՆԱԹԷՐ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱԹԷՐ:

ՅԸՏՆԱԿԱԼ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱԿԱԼ:

ՅԸՏՆԱԿԱՊ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱԿԱՊ:

ՅԸՏՆԱԿԷՆ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱԿԷՆ:

ՅԸՏՆԱՀԱՉ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՀԱՉ:

ՅԸՏՆԱՃԻՒՐ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՃԻՒՐ:

ՅԸՏՆԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՄԱՐ:

ՅԸՏՆԱՆՁՈՒՂ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՆՁՈՒՂ:

ՅԸՏՆԱՏՕՐ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՏՕՐ:

ՅԸՏՆԱՑԱՎ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՑԱՎ:

ՅԸՏՆԱՓԱԿ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՓԱԿ:

ՅԸՏՆԱՔԱՂ - *տե՛ս* ՅԸՏՎԱՔԱՂ:

ՅԸՏՎԱԹԷՐ/ՅԸՏՆԱԹԷՐ/ՅԷՏՎԱԹԷՐ/ՅԷՏՆԱԹԷՐ - *գ.* Կանաչեղենի՝ արմատից անմիջապես վերեւ գտնվող կոշտ տերեւները: *Կընանչին քաղում ըն, յըտվըթէրէրը տէն ածում* (Ձ):

ՅԸՏՎԱԿԱԼ՝/ՅԸՏՆԱԿԱԼ՝/ՅԷՏՎԱԿԱԼ՝/ՅԷՏՆԱԿԱԼ՝ - *տե՛ս* ՎԸՌԱԿԱԼ:

ՅԸՏՎԱԿԱՊ/ՅԸՏՆԱԿԱՊ/ՅԷՏՎԱԿԱՊ/ՅԷՏՆԱԿԱՊ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԱԿԱՊ:

ՅԸՏՎԱԿԷՆ/ՅԸՏՆԱԿԷՆ/ՅԷՏՎԱԿԷՆ/ՅԷՏՆԱԿԷՆ - *գ.* Կինը մեռնելուց հետո ամուսնու հաջորդ կինը: *Յէտվակէնը հանրան հէտան էրկու ախճիգ՝ ա պէրում* (ՀԺՀ, V, 495):

ՅԸՏՎԱՀԱՉ/ՅԸՏՆԱՀԱՉ/ՅԷՏՎԱՀԱՉ/ՅԷՏՆԱՀԱՉ - *գ.* Շան վերջին հաչոցը, որ անծանոթի՝ տուն մտնելուց հետո է լինում: *Յըտվըհանչին յըրա տընատարը տանս ա կ՛ամ* (Ձ):

ՅԸՏՎԱՃԻՒՐ/ՅԸՏՆԱՃԻՒՐ/ՅԷՏՎԱՃԻՒՐ/ՅԷՏՆԱՃԻՒՐ - *տե՛ս* ՓԱՍԵ:

ՅԸՏՎԱՄԱՐ/ՅԸՏՆԱՄԱՐ/ՅԷՏՎԱՄԱՐ/ՅԷՏՆԱՄԱՐ - *ածական.* Խորթ մայր: *Յըտնամարը էտ խօնցը լ՛ավ ար պահում* (Ձ):

ՅԸՏՎԱՆՁՈՒՂ/ՅԸՏՆԱՆՁՈՒՂ/ՅԷՏՎԱՆՁՈՒՂ/ՅԷՏՆԱՆՁՈՒՂ - *գ.* 1. Կովը կթելուց հետո նորից կթելը: *Յըտվանձուղը դընէն փայըն ա խըրըգ՝ցընում* (Բ): 2. Ամանները լվանալուց հետո ջրով թեթեւակի ցողելը: *Յըտվանձուղըն ա ըմընէք՝ը թըմիզցընում* (Ձ): 3. Մնացորդ: *Հաց ըն օտում, յէտվանձողը տամ էտ պըռավէն* (Ձ):

ՅԸՏՎԱՏՕՐ/ՅԸՏՆԱՏՕՐ/ՅԷՏՎԱՏՕՐ/ՅԷՏՆԱՏՕՐ - *գ.* Հացը թխելուց հետո առանց թոնիրը վառելու կամ թեթեւակի վառելով՝ երկրորդ անգամ թխած հաց: *Յըտվատօրը քախծըր ա ինանում* (Ձ):

ՅԸՏՎԱՑԱՎ/ՅԸՏՆԱՑԱՎ/ՅԷՏՎԱՑԱՎ/ՅԷՏՆԱՑԱՎ - *գ.* Ծննդաբերությունից հետո կանանց մոտ առաջացած ցավեր: *Ծըմըթկանը յըտվըցաված տանջվանում ա* (Բ):

ՅԸՏՎԱՓԱԿ/ՅԸՏՆԱՓԱԿ/ՅԷՏՎԱՓԱԿ/ՅԷՏՆԱՓԱԿ - *գ.* Դռան ներսից կախված փայտե կամ երկաթե ձող՝ դուռը փակելու համար, սողնակ, պարզունակ: *Տօռնը կապում ըն, յըտվափակը քըցանում, քօն ինանում* (Ձ):

- Յըտվափակ տալ - Դուռը հետեւից սողնակով փակել: *Տօռնը էզգանան յըտվափակ ար տամ, վէր կ՛օղ չի նի մընէ* (Ձ):

ՅԸՏՎԱՔԱՂ/ՅԸՏՆԱՔԱՂ/ՅԷՏՎԱՔԱՂ/ՅԷՏՆԱՔԱՂ - *գ.* Այգեքաղից հետո ծառերի վրա մնացած պտուղները հետագայում քաղելը: *Յըտվաքաղը վէր ըսքըսում ըն, ծանանը յը՛կած ա ինանում* (Ձ):

ՅԸՏՎԸՅԸ՛Տ/ՅԸ՛ՏՎԱՅԸ՛Տ - *մ.* 1. Աստիճանաբար, հետզհետե: *Հական յըտվըյը՛տ ցուրտում ա* (Բ): 2. Կրկին, նորից: *Յըտվըյը՛տ փօրցանում ըն, էլիա չի ամանլ կ՛ամ* (Ձ):

ՅԸՐԱ/ՅԸՐԱ՝/ՅԻՐԱ/ՅԻՐԱ՝/ՅԷՐԱ/ՅԷՐԱ՝ *(գրբ. վերայ)* - *կ.* 1. Ցույց է տալիս առարկայի՝ տեղի՝ տարածության վերեւի՝ արտաքին կողմը՝ մակերեսը՝ ծայրը: ... *Ժողովուրթը տը՛սին, վէր էրկու կաթ կաթից գ՛ապին յըրան* (ՀԺՀ, V, 210): 2. Գործածվում է այն անձը՝ առարկան ցույց տալու համար, որին հանձնարարվում՝ վստահվում՝ թողնվում՝ վերագրվում է մի բան: *Հըրսընքէն սաղ ծախսը տինում ըն մը՛ծ ախպօրը յըրա* (Բ): 3. Ցույց է տալիս այն կողմը, դեպի որն ուղղված է գործողությունը, դեպի: *Աչի թըրանփէն յըրա ք՛ունում ա, տը՛սնում մին պառավ մարթ ըտը՛ղ նըստած* (Ձ): 4. Գործածվում է այն անձը՝ առարկան եւն ցույց տալու համար, որի նկատմամբ՝ որի դեմ կատարվում է մի բան: *Մին օր էլ հիրը՛վան թաքավէրը կըռը՛վ ա յը՛ր կէնում էտ թաքավէրին յըրա* (Ձ): 5. Ցույց է տալիս այն անձը՝ առարկան, որին մի բան ուղարկվում՝ առաքվում՝ վաճառվում կամ փոխադրվում է: *Մըրյանէն տըղան ամմէն ամէս մօրը յըրա փուլ ա դարկում* (Բ): 6. Ցույց է տալիս խոսքի՝ քննարկման՝ մտքի եւն առարկան՝ մասին նշանակությամբ: *Աշըղը ըտը՛ղ ըտըրա յըրա մին խաղ ա կապում, ասում* (Ձ): 7. Ցույց է տալիս վերաբերություն՝ նկատմամբ, վերաբերյալ: *Վէգիրին մը՛ծ անրք՝ ա ինանում թաքավէրին յըրա* (Ձ): 8. Ցույց է տալիս տվյալ գործողությանը անմիջականորեն նախորդող կամ հաջորդող ժամանակը: ... *Մըթնէն յիրա էլ ք՛ուխվը՛ն տըղան յէկավ, ըսկըսը՛ցէն օտը՛լ-խըմը՛լը...* (ՀԺՀ, VII, 202): 9. Ցույց է տալիս այն առարկան՝ գործողությունը եւն, որ առիթ է տալիս մի բանի: *Թաքավէրը էտ խօսկէտ յըրա շատ ա կըզնըվէս* (Ձ): 10. Ցույց է տալիս հաջորդականություն՝ հերթականություն: *Օրը օրէն յըրա էտ կավը լըղարում ա* (Բ): 11. Ցույց է տալիս զբաղմունքի առարկան: *Հինչ կօրծու յըրա յը՞ս մըհէնգ՝* (Բ): 12. Ցույց է տալիս բաշխման՝ բաժանման հարաբերություն: *Հանը անրան իլանծ-չիլանծը մըռնէլան առաչ խօնցը յըրա պիժէնում ա* (Ձ): 13. Գործածվում է՝ ցույց տալու համար գործողության բնույթը՝ նրա կատարման եղանակը՝ ձեւը: *Մաշկէն յըրա վէր ա ըղնում, ըղնում ցը՛խէն մաչը* (Ձ): 14. Ցույց է տալիս այն նվագարանը, որով նվագում են: *Էտ տըղան ք՛ամանչին յըրա լ՛ավ ածում ա* (Բ): 15. Ցույց է տալիս գործողության միջոցը՝ առարկան՝ մի բանի հասնելու հանգամանքը: *Տիժըրթունէն յըրա յըն կօրծ անէլը սըվը՛ռում* (Բ): 16. Ցույց է

տալիս այն անձը՝ առարկան եւն, որին մեկը ապավինում է: *Ումէդը տիրա՛լ ա հիրըվանէն յըրա* (Բ): 17. Ցույց է տալիս ներգործության առարկան: *Հա՛ղը շատ ա կըզնըվում ըխճըկանը յըրա* (Բ): 18. Ցույց է տալիս որեւէ բանի չափը՝ քանակը: *Մին կարաս կ'ինու յըրա մա՛նջ ըն կ'ամ* (Բ): 19. Ցույց է տալիս այն անձը՝ առարկան, հանուն որի կամ որի անունով մի բան կատարվում է: *Ա՛ւրթումն ա օտում հօրը հինգ'իստին յըրա* (Բ): 20. Ցույց է տալիս միասնություն՝ հետ: *Էս տըղան պիրալ ա էս ախճկանը ա՛ւրան յըրան փըսակալ* (ՀԺՀ, VI, 69):

- Ցըրա ածէլ - Լցնել, վրան թափել: *...Կոտը յիրա՛ յա ածում, հավէրը յիրա՛ անում, ըսկըսում ըն օտէլը* (ՀԺՀ, VII, 369):

- Ցըրա անէլ - 1. Նետել, ձգել: *Քարը յըրա յա անում, նըստա տամ* (Ձ): 2. Կրակել, հրազեն արձակել: *Ցըրա յա անըմ, թա կ'էշ օխծը ըսպանէ, նի յա կ'ամ, նախշուտը ըսպանվըմ* (ՀԲ, 346): 3. Արձակել, բաց թողնել: *Կըխճըրնէն յըրա յա անում խօտէն թըյին, օտում ըն, քուշտանում* (Բ): 4. Ամրացնել, կպցնել, տեղադրել: *Նըշընածէն թօղում ա բէրթումը՝ըրկաթէ դըրբըզէք'ը յըրա՛ն ըրած...* (ՆԼՂԺԲ, 68): 5. *տե՛ս* Ցըրա ածէլ: *Յօր ա օնում մէյդը հըղըցան տա՛ւս օնըմ, մին կ'ըրէզման քա՛նդա՛ում, վը՛ր տընի մաչին, վը՛ղան յըրա անէ, ծասկէ* (ՀԺՀ, VI, 181):

- Ցըրա ըղնէլ - 1. Կռանալ մի բանի վրա: *Տա յըրա յա ընգնըմ էտ մօխրավ լիգ'ը տօպրակին, գ'ուդում ա, թա էն ա ախպէրը միչին* (ՀԺՀ, V, 56): 2. *տե՛ս* Ցըրա պըրծընէլ (1, 2):

- Ցըրա թափվէլ - *տե՛ս* Ցըրա տալ (1):

- Ցըրա թըռչիլ - *տե՛ս* Ցըրա պըրծ(ը)նէլ:

- Ցըրա խուվվալ/խըվվալ - *տե՛ս* Ցըրա պըրծընէլ (3):

- Ցըրա ծըծաղէլ - Ծաղրել, ձեռ առնել: *Էտ օրանը յը՛տը, հիբը Ծատօրը տա՛ւս ա կ'ամ շինամաչ, լօխ յըրա ծըծաղում ըն* (Բ):

- Ցըրա կէնալ - Հսկել, հետեւել, ուշադրության կենտրոնում պահել: *Ասում ա.- Ցըրա՛ կացէք'ը, վէր էտ պէնը սաղ սըլմաթ տանին, տը՛ղաց անին* (Ձ):

- Ցըրա՛ կ'ալ - 1. Ձարկել, հարվածել: *Թափէղը տօռնը յը՛րան ա կ'ամ, պալատան տա՛ւս կ'ամ, ք'ընում...* (ՆԱԲ, 39):

- Ցըրա կ'ա՛ղ - 1. Նպաստավոր լինել, լավ ազդել: *Էտ ըխպիրին ճա՛ւրը ինձ յըրա կ'ա՛մ ա* (Բ): 2. Հարմար լինել, պատշաճել, չափերով համապատասխանել, սազել: *Դարյան փօրցա՛ում ա, յըրա կ'ա՛մ չի* (Ձ): 3. Կուտակվել, շատանալ, ավելանալ: *Փուլը փուլէն յըրա յա կ'ամ* (Ձ):

- Ցըրա կ'իրիլ - 1. Մեկի հաշվին իբրեւ պարտք գրել: *Պարթկը կուճուր ախպօրը յըրա յըն կ'իրում* (Ձ): 2. Մեկին կտակել, նրա անունով գրանցել: *Հա՛ղը տօնը մը՛ծ տըղէն յըրա յա կ'իրում* (Ձ):

- Ցըրա կօխէլ - Սեղմել, ճնշել: *Ցըրա յըն կօխում, էտ ծուվէնը լօխ կուտրատում* (Ձ):

- Ցըրա հըսնէլ - 1. Հանկարծ կամ պատահաբար գալ՝ հայտնվել: *Վը՛ր ըտըրանք տը՛սնըմ ըն՝ մարը յըրա յա հըսալ, մինը ծառ ա տը՛ռնըմ, մինը՝ օխծ...* (ՀԺՀ, V, 52): 2. Ճիշտ ժամանակին՝ անհրաժեշտ պահին գալ՝ հասնել: *Տըղան էն վախտըն ա յըրա հըսնում, վէր ըխճըկանը օգում ըն, թա կախ տան* (Ձ): 3. Տեղեկանալ: *Թաքավէրը յըրա յա հըսնում, վէր կընէգ'ը վէզիրին նըհը՛տ թաքուն սիլի-բիլի յա անում* (Ձ):

- Ցըրա հըվաքվէլ - Շատերով մի բանի մոտ հավաքվել եւ համատեղ որեւէ բան անել: *... Ցըրա յըն հըվաքվում, մըսէրը թիք'ա-թիք'ա անըմ...* (Ձ):

- Ցըրա մընալ - 1. Կիսատ մնալ: *Ցուրտէրը ըսքըսում ա, տանը պատէրը յըրա յա մընամ* (Բ): 2. Ապրանքը չվաճառվել՝ չիրացվել, վաճառողի հաշվին մնալ: *Էնքան ապըրանքը թա՛ջիրին յըրա յա մընամ* (Ձ):

- Ցըրա նըստէլ - 1. *տե՛ս* Ցըրա կ'ա՛լ (2): 2. Տիրանալ, տեր դառնալ: *Խանը կ'ամ ա մէր յէրգ'իրին յըրա նըստում* (Ձ): 3. Արժենալ, ծախս նստել: *Էտ գ'ա՛բա՛ն ըտըրա յըրա նըստում ա իծծուն մանէթ* (Ձ):

- Ցըրա պըրծ(ը)նէլ - 1. Հարձակվել: *Էտ վէր լըսըմ ա, քաչալ ճօտը յըրա յա պըրծընըմ, աղվէսին կօլ տամ* (ՀԺՀ, V, 459): 2. Եռանդով մի բան անել, արագ-արագ աշխատել: *Ցըրա յըն պըրծընում, մին օրումը սաղ արտը հընձա՛ում* (Ձ): 3. Սպառնալ, սպառնալով սաստել: *Հա՛ղը յըրա յա պըրծընում, թա.- Մէհէտ էլ վէր ըտի պէն ըրէր, էլ էս տօնը կ'ա՛ս վէչ* (Ձ):

- Ցըրա պիրիլ - 1. Հարվածել, հասցնել: *Էտ տըղան մըհակավը յըրա յա պը՛ռում ըտըրանց, լօխ էլ էշէր ըն տը՛ռնըմ* (ՀԺՀ, V, 216): 2. Ծալել, ետ շրջել: *Սուփրան յըրա յա պիրում, տը՛սնում մուտանան տակէն* (Ձ): 3. Պատշաճ պատասխան տալ, տեղին խոսք ասել: *Հարթնը ըսկէսվօրը խուակէն խօսկ ա յըրա պիրա՛ում* (Բ):

- Ցըրա սըվը՛ռէլ - Ընտելանալ: *Էտ շօնը ըտըրա յըրա սըվը՛ռում ա, նը՛հը՛տը միշտ ք'ինամ ծըմակը* (Ձ):

- Ցըրա վազիլ - Թափով դիմել դեպի մեկը՝ մի բան, հարձակվել: *... Հանց յըրա կըվազի, մըսին կըտօրը չանթի, ծէռքատ էլ կըծի, վէր խըրըվ-խարավ կըկ'աս* (ՁՏ, Ա, 185):

- Ցըրա տալ - 1. Շատերով հարձակվել: *Մին ալ տըսնաս ըն՝ չօրս ղօլան ք'ա՛ւրդէրը յըրա տուվէն* (ԱԱ, 36): 2. Շատ կրակել: *... Մարթիք' էլ տափան ըն հարայ-հըրօց ընէս, թըվանգ'ավ յըրա տաս, հրիք'նակէն ըզըդէս* (ԱԱ, 15): 3. Վրան ածել՝ լցնել՝ դարսել՝ բարձել: *Հըրթըրքէցէք' էտ ծիյին քօռակը փըռնում ըն, կ'ինցըրնէրէն շօ՛ղէրը հանում, յիրա տամ, վէր քօռակը տակէն ըստակէ* (ՀԺՀ, VII, 253): 4. Արագ-արագ խոսել՝ ասել: *Հինչ ը՞ս յըրա տամ, հանդա՛ղ խօսէ* (Բ):

- Ցըրա տը՛ռնալ - 1. *տե՛ս* Ցըրա տալ (1): *Հըղէնի մին դա՛ստա թօրքէր յըրա յըն տը՛ռնում, վէր ըտահանց ըրբան խըլին* (ԱԱ, 81): 2. *տե՛ս* Ցըրա հըվաքվէլ: *... Մարթիք' յիրա՛ յըն տը՛ռնում, էտ մարթին կուռնէրը կըպօտում...* (ՀԺՀ, VII, 280):

- Ցըրա տինիլ - 1. Կափարիչը՝ խուփը եւն դնել վրան: *Ղափաղը յըրա յա տինում, կօխում թուրունը* (Ձ): 2. Ջոհաբերել, նվիրաբերել: *Այան ա՛ւրա՛ն գ'անքը խօնցը յըրա յա տիրա՛լ* (Բ): 3. Մեկին վերագրել, մեկի գլխին բարդել, մեկին պարտավորեցնել: *Ըտի էլ խը՛ղճ տըղէն տանում ըն սուդը, կ'ուղօթունը յըրա տինում* (Ձ):

- Ցըրա քաշիլ - *տե՛ս* Ցըրա քըցիլ:

- Ցըրա քըցիլ - 1. Գործվածքը՝ հյուսվածքը՝ շինությունը եւն սկսել՝ հիմնել: *...Մին պալատ ա յըրա քըցում թաքավէրէն դարկած վը՛սկավը* (ՀԱԲ, 15, 62): 2. *տե՛ս* Ցըրա տինիլ: 3. Որեւէ բանով ծածկել՝ ծածկվել, ծածկույթ գցել վրան: *Մարը յափունջինէրան մինը կ'էցավ, մինը էլ տըղէն տըվավ, վար յըրան քըցի* (ՀԺՀ, V, 376):

- Ցըրա ք'ինիլ - *տե՛ս* Ցըրա վազիլ:

- Ցըրա օնէլ - Մի բանի վրա կամ վերեւը բռնել՝ պահել: *Շալը խուխէն յըրա յա օնում, վէր թօռը թըրչի վէչ* (Ձ):

ՅԸՐԱ՛ - *տե՛ս* ՅԸՐԱ:

ՅԸՐԱՏԱՐ - *ած., գ.* Վերք՝ վիշտ ունեցող (անձ): *Էս կըռվանը յը՛տը թօրանը յէշում ըս, յըրատար մարթիք' ըն* (Բ):

ՅԸՐԷԳ'Ի - *տե՛ս* ՅԸՐԿԷ:

ՅԸՐԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* Վերքերով պատվել, վերքեր գոյանալ: *Ջանը սաղ յըրըկա՛լալ ա* (Բ):

ՅԸՐԸՂԱՆ - *տե՛ս* ՅԸՐՂԱՆ:

ՅԸՐԸՂԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ. տե՛ս* Ջէնք' յը՛ր օնէլ:

ՅԸՐԸՅԸ՛Ր *(գրբ. վեր ի վերոյ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ցըրըյը՛ր խաղալ - Ուրախությունից թռչկոտել, ցնծալ: *Սանամը էն ա յըրը-*

յը՛ր ա խաղում, տըղան բընակա յը՛կալ ա (Բ):

ՅԸՐԸՎԷՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յըրըվէր անէլ - Բարձրանալ-իջնել, թրթռալ: *Քըլի՛ունգին ամման թըխկօցին նըհէտ Սիմօնէն սը՛րտը յըրըվէր ա անըմ, ղուշի նըման թըրթըռըմ...* (ԼՂԲ, 307):

ՅԸՐԸՓԱՐԱ *(թրք. yara pere)* - *գ. հոգն.* Վերքեր: *Իրը՛սը սաղ յըրըփարա յա* (Բ):

- Յըրըփարա անէլ - Վերքերով պատել, վերքեր առաջացնել: *Կ՚ուզը չընգըռօտում ա, ըտըրա ջանը սաղ յըրըփարա անում* (Ձ):

- Յըրըփարա ինիլ/վէր կօխէլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՅԸՐԸԿԱԼԻԼ:

ՅԸՐԸՔ՚ԱՐ/ՅԱՐԻՔ՚ԱՐ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յըրըք՚ար անէլ/ինիլ - Օգնել, օժանդակել, նպաստել: *Ասըմ ըն, խօսըմ, մինմինու դա՛ռդի յարիք՚ար ինըմ* (Ջ�տ, Բ, 25):

ՅԸՐԻՇԱՎ/ՅԷՐԻՇԱՎ/ՅԻՐԻՇԱՎ - *ած.* Արագընթաց, արագաքայլ, արագաշարժ: *Մէլիք՚ին էլ մին յըրիշավ ծի յա ինիս* (Ձ):

ՅԸՐԾԱԹԷ - *տե՛ս* ԸՐԾԱԹԷ:

ՅԸՐԾԱԹԷԼ - *տե՛ս* ԸՐԾԱԹԷԼ:

ՅԸՐԾԸԹԸ՛ՂԱՆ - *տե՛ս* ԸՐԾԸԹԸ՛ՂԱՆ:

ՅԸՐԾԸԹՃԻՐԻԼ - *տե՛ս* ԸՐԾԸԹՃԻՐԻԼ:

ՅԸՐԿԷ/ՅԸՐԷԳ՚Ի/ՅԷՐԷԳ՚Ի/ԸՐԿԷ/ԻՐԳ՚Ի *(գրբ. երէկ)* - *մ.* 1. Տվյալ օրվա նախորդ օրը, երեկ: *Յըրկէ մին մ՚ուշտա՛ռի յա յը՛կալ, թա տօնը ինք՚ օնէ* (Բ): 2. Ոչ հեռավոր անցյալում: *Ախճիգ՚ ա, լի՞, կըփըսակիս, հինչ կա՞, հա՛լա՛ յըրկէ յա բօյ քաշա՛լ* (Բ):

- Յըրկըվա խօխան - *տե՛ս* Մը՛կալ օրվա խօխան:

- Յըրկըվա կէրածը մընանա քըցիլ - Հիշողությունը շատ թույլ լինել, մոռացկոտ լինել, չհիշել: *Ասում ա.- Յը՛ս ըսկի յըրկըվա կէրածըս մընանա քըցո՛ւմ ըմ, էտքանը հունց մը՛տըս պահիմ* (Ձ):

ՅԸՐՂԱՆ/ՅԸՐԸՂԱՆ/ՅԸՌ(Ը)ՂԱՆ *(թրք. yarğan)* - *գ.* 1. Թեք տեղ: *Աղվէսը կ՚ամ ա, պիցըրանում յըրղանը, քօլօտը մաչին կօրչըմ* (ՀԺՀ, VII, 225): 2. Հեղեղատ: *Նի յա մընում յըրղանը, կ՚օղլը կէնում* (Ձ):

ՅԸՐՂԸՆԴԸ՛ՇԱԿ - *տե՛ս* ՅՈՒՐՂՈՒՆԴԸ՛ՇԱԿ:

ՅԸՐՂՈՒՆԱՍՏԱՌ - *տե՛ս* ՅՈՒՐՂՈՒՆԱՍՏԱՌ:

ՅԸՐՂՈՒՆԴԸ՛ՇԱԿ - *տե՛ս* ՅՈՒՐՂՈՒԴԸ՛ՇԱԿ:

ՅԸՐՂՈՒՆԻՐԸ՛Ս - *տե՛ս* ՅՈՒՐՂՈՒՆԻՐԸ՛Ս:

ՅԸՐ(Ն)ԱՔԱՐ - *գ.* 1. Երկանքի վերեւի քարը: *Յըրնաքարը կօտրալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Տղամարդ ամուսին: *Կընէգ՚ը տըկաքարընա, մարթը՝ յըրնաքարը* (ՆԱԲ, II, 175):

ՅԸՐՏԸՐՎԷՐՏԸՐ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յըրտըրվէրտըր անէլ - 1. *տե՛ս* Յըրըվէր անէլ: 2. Իրար հետ ապրել՝ կենցաղավարել: *Ըտըրանք էտ ծըմակումը մին տօն ըն շինում, ըտը՛ղ յըրտըրվէրտըր անում* (Ձ): 3. Տակնուվրա անել, ամեն տեղ նայել՝ խուզարկել: *Սաղ տօնը յըրտըրվէրտըր ա ըրալ, էտ թօխտը քըթա՛ալ չի* (Ձ): 4. Շատ մտածել՝ խորհել՝ մտմտալ: *Թաքավէրը հիշկան յըրտըրվէրտըր ա անում, կարում չի մանին քըթէնա* (Ձ):

- Յըրտըրվէրտըր ըղնէլ - Անհանգիստ լինել: *Էտ խէ յըրտըրվէրտըրը ը՞ս ընգալ, տը՛ղըտ նըստէ՛* (Ձ):

ՅԸՐՔԸՇ-ՎԷՐՔԱՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յըրքըշ-վէրքաշ անէլ - Հավաքել, կարգի բերել: *Տանը իլա՛ծ-չիլա՛ծը յըրքըշ-վէրքաշ ա անում, էլիա կ՚օղլու կէնըմ* (Ձ):

ՅԸՓԸԼԱՂ - *գ.* Խոշոր աչքերով, կեռ կտուցով եւ կլոր գլխով գիշատիչ գիշերային թռչուն՝ բու: *Մին օր յըփըլաղը յիշիս ա տըսնաս՝ղըրդին, մին քօլու տակէ վէր ընգած, տընքնընքաս ա* (ԱԱռ, 11):

ՅԻՀԱ՛Ր - *տե՛ս* ՅԸՀԱ՛Ր:

ՅԻՀԱ՛ՐԻԼ - *տե՛ս* ՅԸՀԱ՛ՐԻԼ:

ՅԻՀԱՐԿԷ - *տե՛ս* ՅԸՀԱՐԿԷ:

ՅԻՄԻՇԱՀԱՄ - *տե՛ս* ՅԸՄԻՇԱՀԱՄ:

ՅԻՄԻՇԱՎԸ՛Տ - *տե՛ս* ՅԸՄԻՇԱՎԸ՛Տ:

ՅԻՄԻՇԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ՅԸՄԻՇԸ՛ՆԷ:

ՅԻՅԻՅԱՅԱ - *տե՛ս* ՅԸՅԸՅԱՅԱ:

ՅԻՆՆԱԿԱՄ - *տե՛ս* ՅԸՆՆԱԿԱՄ:

ՅԻՇԱՏԱԿ - *տե՛ս* ՀԻՇԱՂԱԿ:

ՅԻՇԱՏԱԿԷԼ - *տե՛ս* ՀԻՇԱՂԱԿԷԼ:

ՅԻՇՆԱՀԱՄ - *տե՛ս* ՅԸՇՆԱՀԱՄ:

ՅԻՇՆԱՎԸ՛Տ - *տե՛ս* ՅԸՇՆԱՎԸ՛Տ:

ՅԻՇՆԸԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ՅԸՇՆԸԿԱ՛ԼԻԼ:

ՅԻՇՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՅԸՇՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՅԻՇՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՅԸՇՆՕՏԷԼ:

ՅԻՐԱ - *տե՛ս* ՅԸՐԱ:

ՅԻՐԱ՛ - *տե՛ս* ՅԸՐԱ:

ՅԻՐԻՇԱՎ - *տե՛ս* ՅԸՐԻՇԱՎ:

ՅՈՒՋ *(թրք. yüz (հարյուր)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յուզ պէնալ - Շատ արագ գնալ՝ փախչել՝ սլանալ: *Թօրքէրը էտ վէր տը՛սէն, յուզ պէցէն* (Ձ):

ՅՈՒՋԲԱՇԻ *(թրք. yüz bašə)* - *գ.* Հարյուրապետ: *Ասում ըն՝ Ավան յուզբաշին էս քարէն քըշտին կըռվալ ա պարսիկնէրէն նըհը՛տ* (Ձ):

ՅՈՒՋՈՒՄԸ - *մ.* Արագորեն, արագ, մեծ արագությամբ: *Յուզումը ք՚ինամ ա, հըսնում տօն, տը՛սնում հա՛ռը մը՛ռած* (Ձ):

ՅՈՒԽՏՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՅԸԽՏՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՅՈՒԽՏՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՅԸԽՏՕՏԷԼ:

ՅՈՒԽՏՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՅԸԽՏՕՏՎԷԼ:

ՅՈՒԽՈՒԼԱՅ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յուխուլայ տը՛ռնալ - Վատթար դառնալ, վատթարանալ: *Փըրըմազանց Ըշօտէն կօրծէրը յուխուլայ ա տը՛ռալ* (Բ):

ՅՈՒԽՈՒՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յուխումը տալ - *տե՛ս* Վէրչը տալ:

ՅՈՒՂԸԾՈՒ - *տե՛ս* ՅԸՂԸԾՈ՛Ի:

ՅՈՒՂՈՒԾՈՒ - *տե՛ս* ՅԸՂԸԾՈ՛Ի:

ՅՈՒՂՈՒՐ - *տե՛ս* ՅԸՂՈՒՐ:

ՅՈՒՄԲԸՐԱՂ - *տե՛ս* ՂՈՒՐԱԽ:

ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒՂ - *տե՛ս* ՅԸՄԲԸՐՈՒՂ:

ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒՂԱԹԱԿ - *տե՛ս* ՅԸՄԲԸՐՈՒՂԱԹԱԿ:

ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒՂՉԱՓ - *տե՛ս* ՅԸՄԲԸՐՈՒՂՉԱՓ:

ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒՂԼԱՄԻՇ - *տե՛ս* ՅԸՄԲԸՐՈՒՂԼԱՄԻՇ:

ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒՂԿԸՌԸ՛Վ - *տե՛ս* ՅԸՄԲԸՐՈՒՂԿԸՌԸ՛Վ:

ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒՂՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ՅԸՄԲԸՐՈՒՂՀԱՐԷԼ:

ՅՈՒՄԲՈՒՐՈՒՂՀԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՅԸՄԲԸՐՈՒՂՀԱՐՎԷԼ:

ՅՈՒՄԸՇԱՂ *(թրք. yumušak)* - *ած., գ.* Նուրբ եւ փափուկ (խոտ, կտոր եւն): *Կ՚ամ ըն, էտ յումըշաղումը պըրընօտում, քօն ինո՛ւմ* (Ձ):

ՅՈՒՊՈՒՊ/ՀՈՒՊՈՒՊ/ՊՈՒՊՈՒ[2] *(գրբ. յոպոպ)* - *գ.* Գլխին սանրաձեւ կատարով չվող թռչուն, հոպոպ: *Յուպուպը ինք՚ը ն ա վը՛տած, գ՚ուդա՛ում ա, թա պա՛ունը ն ա վը՛տած* (ԱԲԲ, 76):

ՅՈՒՐԴ *(թրք. yurt)* - *գ.* 1. Վրանատեղի, բնակատեղի: *Էտ հարուստ մարթը ա՛ւրա՛ն իլխավը, չուբընէրավը պիցըրանում ա սարը՝ ա՛ւրա՛նց յուրդը...* (ՀԺՀ, VI, 213): 2. Վրան, տուն, բնակարան (հաճախ գործածվում է անեծքներում): *Յուրդը՛տ կըտըրվէ քու* (Բ):

ՅՈՒՐԸՆԱՍՏԱՌ - *տե՛ս* ՅՈՒՐՂՈՒՆԱՍՏԱՌ:

ՅՈՒՐԸՆԴԸ՛ՇԱԿ - *տե՛ս* ՅՈՒՐՂՈՒՆԴԸ՛ՇԱԿ:

ՅՈՒՐԸՆԻՐԸ՛Ս - *տե՛ս* ՅՈՒՐՂՈՒՆԻՐԸ՛Ս:

ՅՈՒՐՂՈՒՆԱՍՏԱՌ/ՅՈՒՐՂԸՆԱՍՏԱՌ/ՅԸՐՂՈՒՆԱՍՏԱՌ - *գ.* Վերմակի աստառ: *Յուրղունաստառը քանդ՝ում ա, էտ վը՛սկէն մաչին պըտատում, կը՛ղում* (Ձ):

ՅՈՒՐՂՈՒՆԴՕՇԱԿ/ՅՈՒՐՂԸՆԴՕՇԱԿ/ՅԸՐՂՈՒՆԴՕՇԱԿ/ՅԸՐՂԸՆԴՕՇԱԿ/ՅՕՐՂԱՆ-ԴՕՇԱԿ *(թրք. yorğan-döšək)* - *գ.* Վերմակ եւ ներքնակ, անկողին: *Փայ հըվաքողը նի յա մը՛ննում տօն, յուրղունդօշա՛կէն իրը՛սը վը՛ր օնում, անց կէնում, ք՛ինա՛մ* (ՆԼՂԺԲ, 89):

- Յուրղունդօշա՛կ ծըռըցընէլ - Անհանգիստ քնել, տեղաշորի մեջ անընդհատ շուռումուռ գալ: *Սաղ քը՛շէրը յուրղունդօշա՛կ ա ծըռըցընում, ուռութանա ըտի քունը՛հարամ ք՛ինամ* (Ձ):

ՅՈՒՐՂՈՒՆԻՐԸ՛Ս/ՅՈՒՐՂԸՆԻՐԸ՛Ս/ՅԸՐՂՈՒՆԻՐԸ՛Ս - *գ.* Վերմակի արտաքին կողմը՝ երեսը: *Յուրղունիրը՛սը յըխտօտվալ ա* (Բ):

ՅՈՒՓԿԱ *(ռուս. юбка, իտ. giuppa, արաբ. jubba)* - *գ.* Կիսաշրջազգեստ: *Միհէնգ՝ էլ յուփկա կ՝ը՛նօղ ախճիգ՝ չի կա, լօխ շալվար ըն կ՝ը՛նում* (Բ):

ՅՕԲ(Բ)Ա(ՆԱ) *(ռուս. йоб(ана)* - *տե՛ս* ԳՕԹՎԷՐԱՆ:

ՅՕԼԱՔ՝ԱՍԱՆ *(թրք. yolkəsən (ավազակ)* - *գ.* Թունավուր օձի տեսակ: *Յօլաք՝ա՛սանը վէր կը՛ծից, գ՝իդա՛ վէր պէ՛նըտ պ՝ուրթ ա* (Բ):

ՅՕԼ(Լ)Ա *(թրք. yol (ճանապարհ, միջոց)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յօլ(լ)ա տանէլ - 1. Գործը մի կերպ կատարել՝ կառավարել: *Նախագան կալխօզը կարում չար լ՝ավ ղեկավարէ, լ՝ըհա յօլլա յար տանում* (Ձ): 2. Հանդուրժել: *Այան կուճուր հարթանը ըրը՛ծնէն յօլա յա տանում* (Բ):

- Յօլ(լ)ա ք՝ինիլ - 1. Մի կերպ ապրել՝ կառավարվել: *Ըտը՛րանց մին արտ ա ինը՛մ, էտ արտավը՛ն էլ մին թ՝ուրավ ապրը՛մ ը՛ն, յօլա յը՛ն ք՝ինը՛մ* (ՀԺՀ, V, 337): 2. Իրար համակերպվել, հաշտ ապրել: *Դէրը ժուղուվուրթէն ըսէս ա.- Մուք էս տ՝ուս պ՝ըրծը՛ծնուն նիհէտ կարէլ չը՛ք յօլա ք՝ինիք՝, լ՝ավը՛ն էն ա՝ քօչիք՝* (ԱԱ, 23):

ՅՕԼ(Լ)ԱԳ՝Ա՛ԴԱ՛Ն/ՅՕԼ(Լ)ԱԳ՝ԷԴԱՆ *(թրք. yolagedən)* - *ած.* Համակերպվող, հարմարվող: *... էս մարթը թա.- Օխծ ախպէր, ըրվամ ա, վէր շատ յօլլագ՝էդան ըխպը՛րացու ը՛ս...* (ՀԺՀ, VI, 252):

ՅՕԼ(Լ)ԱԳ՝ԷԴԱՆ - *տե՛ս* ՅՕԼ(Լ)ԱԳ՝Ա՛ԴԱ՛Ն:

ՅՕԼ(Լ)ԱՀԼԻ - *տե՛ս* ՅՕԼ(Լ)ԱԳ՝Ա՛ԴԱ՛Ն:

ՅՕԽ *(թրք. yox (ոչ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յօխ անէլ - Վերացնել, ոչնչացնել, անհետացնել: *Ըտը՛րան տանում ը՛ն ծը՛մակը, յօխ անում* (Ձ):

- Յօխ ի՛լա՛ծ(ը՛) - *տե՛ս* ՄԸ՛ՌԱԾ(Ը՛):

- Յօխ ինիլ - Վերանալ, ոչնչանալ, անհետանալ: *Օշափը էտ վէր ըսկանում ա, ը՛ստը՛ղէրքատ յօխ ա ինը՛ում* (Ձ):

ՅՕԽԱ *(թրք. yuxa)* - *գ.* Անթթխմոր հաց: *Յօր ա օնում խուրջինը՛, տանում տանձուն տակը՛, յօխան օտում, խուրջինը՛ թօղ անում, ք՝ը՛նում* (ՀԱԲ, 15, 109):

ՅՕԽՍԱ *(թրք. yoxsa)* - *շ.* Ապա թե ոչ, հակառակ դեպքում, թե չէ: *Ղաչչաղը՛ առաշկը՛ կը՛տրում ա, թա.- Ծիտ ինձ տօ, յօխսա ա՛ր՝ուն կանիմ* (Ձ):

ՅՕԽՍՈՒԼ *(թրք. yoksul (կարիքավոր)* - *տե՛ս* ԻՆՎԱԼԻԴ:

ՅՕԽՏՈՒՏ - *տե՛ս* ՅԸ՛ԽՏՈՒՏ:

ՅՕԽՈՒՇ *(թրք. yokuš)* - *գ.* Ձառիվեր տեղ՝ տեղանք: *... Էրկու յալլուխ ծէռքին յօխուշը՛ն ի յէր զարբ ար անը՛մ տօն...* (ՋՏ, Բ, 77):

ՅՕՂՈՒՐ - *տե՛ս* ՅԸՂՈՒՐ:

ՅՕՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յօմ կ՝ա՛լ - *տե՛ս* Ըռազի կէնալ:

ՅՕՆ *(թրք. yön (կողմ, ուղղություն)* - *գ.* Միջոց, հնար, ելք: *Էլ յօն չը՛կա կը՛նալի, չօքում ա, դաչանք անում* (ՆԱԲ, II, 33):

- Յօն անէլ - Միջոց՝հնար՝ելք գտնել: *Ասում ա.- Թաքավը՛ր՝ը՛ն ապրը՛ած կէնա, դաչանք ը՛մ անում, մին յօ՛ն ը՛րա, խօխաս ը՛գադէ* (Ձ):

ՅՕՆՋԱ - *տե՛ս* ՅՕՆՋԱ՛:

ՅՕՆՋԱ՛/ՅՕՆՋԱ *(պրս. yunje, թրք. yonča)* - *գ.* Առվույտ: *Էշէրը՛ նի յը՛ն տը՛ռնում արտը՛, յօ՛նջա՛ օտում* (Բ):

ՅՕՍՄԱ - *տե՛ս* ՅԱՓԱԼ:

ՅՕՎ-ՅՕՎ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յօվ-յօվ անէլ - Կատակել, զվարճաբանել: *Ջիհիլնէն ամմէն օր հըվը՛քվէ՛լիս ը՛ն ի՛լա՛լ էտ ը՛խպիրին կօխկէն, յօվ-յօվ ը՛նէ՛լիս, ծը՛ծուղտէ՛լիս* (Ձ):

ՅՕՐ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Յօր անէլ/օնէլ - *տե՛ս* Յը՛ր օնէլ:

ՅՕՐԹ - *գ.* Ձիու դանդաղ եւ ցատկոտելով գնալը: *Ծիյին յօրթը՛ ը՛ստը՛րան տուր չի կ՝ամ* (Ձ):

ՅՕՐԹ-ՅՕՐԹ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Յօրթ-յօրթ անէլ - 1. Դանդաղ ու ցատկոտելով գնալ՝ քայլել՝ վազել: *Ծին էնքան յօրթ-յօրթ ը՛րավ, լափ վը՛ստը՛կէցէ* (Բ): 2. *փխբ.* Սեթեւեթել, պչրել: *Խը՛նը՛մանց Սիրանը յօրթ-յօրթ ը՛նէ՛լավ ք՝ինամ ա, Օհան ա՛մին էլ համ հը՛ստան յէշում ա, համ պ՝ը՛ռը՛շնէն լ՝ուզ տամ* (Ձ):

ՅՕՐԻՇ - *տե՛ս* ԿԷՐՊԱՐԱՆՔ:

ՅՕՐՂԱ *(թրք. yorga)* - 1. *գ.* Ձիու թեթեւ, արագ ու համաչափ ընթացք: *Էտ ծիյին յօրղան թաքավէրին շատ ա տուր կ՝ամ* (Ձ): 2. *ած.* Թեթեւ, արագ եւ համաչափ ընթացող՝ վազող՝ քայլող: *Բօզ էշը՛ յօրղա կինի* (ԱԲԲ, 22):

- Յօրղա ը՛ղնէլ - Վարգով ընթանալ՝ վազել՝ քայլել, վարգել: *Ծին վէր յօրղա յա ը՛ղնում, Մէլիք՝-Շահնազարը՛ ուրխանում ա* (Ձ):

ՅՕՐՂԱՆ *(թրք. yorgan)* - *գ.* Մեջը բուրդ՝ բամբակ եւն լցրած եւ կարած ծածկոց, վերմակ: *Էս լօխ վէզիրը՛ ը՛սկը՛նաս ա, յօրղանը կը՛լխէն ը՛ը՛շիս, դ՝ինջ սը՛րտավ քօն ինիս* (ՀԲ, 343):

- Յուրղանէն տակը ը՛ղնէլ - Հիվանդանալ, անկողնային հիվանդ դառնալ: *Էս ցուրտէրավը՛ս շատ մարթ ա յուրղանու տակ ը՛նգալ* (Բ):

- Յուրղանէն քացէ տալ - Շարունակ հիվանդ՝ անկողնում պառկած լինել: *Էտ օրվանից Սէտրակը յուրղանէն քացէ յա տամ* (Բ):

- Յօրղանը ը՛գ՝ՕՐԱ՛ վը՛ննը մը՛կնէլ - Իր չափը ճանաչել, իր հնարավորությունների սահմաններում գործել: *...Վէր ամմէն մարթ յօրղանը ը՛գ՝ՕՐԱ վը՛ննը մը՛կնէ, լօխ կը՛ղ՝ուզվի* (ԱԱռ, 11):

ՅՕՐՂԱՆ-ԴՕՇԱ՛Կ - *տե՛ս* ՅՈՒՐՂՈՒՆԴՕՇԱ՛Կ:

Ն

ՆԱ[1] *(գրբ. նա)* - *տե՛ս* ԷՆ (4): *Նա էլ ասից.- Խա՛չան, նը՛հախ ը՛ս յէկալ, ինձանա քէզ ամանաթ, յէ՛տ տէռ տէղը՛ստ...* (ՋՏ, Բ, 91):

ՆԱ[2] - *տե՛ս* ԸՆԴԸՐԱ:

ՆԱ[3]/ՆԱՆ[2] - *տե՛ս* ՈՒ (1): *Էտ ամը՛ռնը՛ յէս նան նա ք՝ը՛նա՛ցալ ինք՝ Ալաղայան սարը՛* (ԼՂԲՔ, 265):

ՆԱԲԱԹ/ՂԸՆԱԲԱԹ *(արաբ. nabāt)* - *գ.* 1. Բյուրեղացրած շաքար, սառնաշաքար: *Խօխէնք՝ը՛ նաբաթ շատ ը՛ն սիրում* (Բ): 2. Մոշենու դալար շիվ, որ կլպում եւ ուտում են: *Էրո՛՝ուշ պէն չի ինը՛՝ում, լ՝ը՛հա մօշէն քօլան նաբաթ ա քաղում, օտում* (Ձ):

- Նաբաթը կաթէլ - *տե՛ս* Մաթը կաթէլ:

ՆԱԲԱՐՕՏ *(ռուս. наоборот)* - 1. *մ.* Մեկին կամ մի բանի հակառակ, հակառակը: *Մարթը հինչու ասում ա, կը՛նէգ՝ը՛ նաբարօտ ա անում* (Ձ): 2. *վ.* Սպասվածին հակառակ: *Ըսպասում ար, վէր տը՛ղա կը՛ծը՛նվէ, նաբարօտ, ախճիգ՝ ի՛լա՛վ* (Ձ):

ՆԱԲԷ - *տե՛ս* ՇԷՅԹԱՆԱՂԱՋԻ:

ՆԱԲԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Նաբեն դուրվանց/թըվանց - *տե՛ս* Նոյին թըվանց:

- Նաբեն դուրվին/թըվին - *տե՛ս* Նոյին թըվին:

ՆԱԳԱՆ *(ռուս. наган)* - *գ.* Ատրճանակի տեսակ: *Յը՛տնան էլ նագանը տեուս ա կալանի, թա ըսպանէ...* (ԱԱ, 75):

ՆԱԳ(Ը)ՐՈՒԶԿԱ *(ռուս. нагрузка)* - *գ.* Ծանրաբեռնվածություն: *Պէռնած էշին հը՛տէ տէրտակ խուրջինը էլ ա նագրուզկա* (Բ):

- Նագ(ը)րուզկու տակ ըղնէլ - Ծանրաբեռնվել: *Էտ մարթը նագըրուզկու տակ ա ըղնում, մը՛ռնում* (Ձ):

- Նագ(ը)րուզկու տակ քըցիլ - Ծանրաբեռնել: *Կօրծը խըրէգ ա՞, վէր թանգ կօրծ ըս տամ, ինձ նագըրուզկու տակ քըցե՞ում* (Բ):

ՆԱԴ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նադ ըղնէլ - 1. Հակառակել, ընդդիմանալ: *Կընէգը նադ ա ըղնում, մարթին ասածէն* (Ձ): 2. Համառել, կամակորություն անել: *Նադ ա ըղնում, ք՛ինամ չի* (Բ):

ՆԱԴԱՆ *(պրս. nadan (անկիրթ)* - *տե՛ս* Ք՛ՕՐՓԱ:

ՆԱԴԻՆՋ *(թրք. nadine)* - *տե՛ս* ԲԸՐԲԸԹՕ (2): *Նադինջ մարթին դինջութուն չինիլ* (ԱԲԲ, 76):

- Նադինջ պըղօճ - *տե՛ս* ԲԸՐԲԸԹՕ (1):

ՆԱԴՕԺՆԻ *(ռուս. надежный)* - *ած.* Վստահություն ներշնչող, վստահելի: *Թաքավէրին էլ մին շատ նադօժնի նօք՛ար ա ինե՞ում* (Ձ):

ՆԱՋ *(արաբ., պրս. naz (գգվանք, փայփայանք)* - *տե՛ս* ՆԱՋԸՏՈՒՋ:

- Նազ անէլ/ծախէլ - *տե՛ս* Նազըտուզ անէլ: *Ակռավը պէկումը քըթօթ ա անում, տեուս կ՛ամ նազ ծըխէլավ շօռ կ՛ամ* (ԱԱռ, 36):

- Նազը ք՛օզ անէլ - *տե՛ս* Նազըտուզ անէլ: *... Դաման նազը ք՛օզ ա անըմ. չե՞ն ընդրանա լ՛ավ մին օրիշ կավալէր ա քըթալ ու օգըմ չի պէց թօղի* (ՋՏ, Բ, 84):

ՆԱՋԱՆ(Ի) - *ած.* Նազելի, քնքուշ, գեղեցիկ: *Նազան ախճիգ ա Մանիկը* (Բ):

ՆԱՋՋԱՆՆԱՆ-ՍԱՋԱՆՆԱՆ - *տե՛ս* ՆԱՋԻՆԱ-ՍԱՋԻՆԱ:

ՆԱՋԱՐ - *գ.* Չար աչք: *Նազարը մարթին կըսպանէ* (Ձ):

- Նազար կըտրէլ - Չար աչքից ոչնչանալ՝ մեռնել՝ տուժել: *Յու վէր ըտըրան ջիհե՞ում ար, դանստի նազար ար կըտըրում* (Ձ):

ՆԱՋԸՏՈՒՋ/ՆԱՋՈՒՏՈՒՋ - *գ.* Նազանելը, ծեքծեքում, պչրանք, նազանք, սեթեւեթանք: *... Էտ հի՞նչ նախշուն կընէկ ը՞ս, ման կ՛անըտ նազըտուզ ա* (ԼՂԲ, 13):

- Նազըտուզ անէլ - Սեթեւեթել, պչրել: *Ըխճըկէրքը նազըտուզ ընէլավ ք՛ինամ ըն* (Ձ):

- Նազըտուզը տանէլ - Մեկի սեթեւեթանքը՝ պչրանքը հանդուրժել: *Մարթը կարում չար կընգանը նազըտուզը տանէ* (Ձ):

ՆԱՋԻՆԱ-ՍԱՋԻՆԱ/ՆԱՋԱՆՆԱՆ-ՍԱՋԱՆՆԱՆ - *մ.* Սեթեւեթելով, պչրելով, նազելով: *Ըխճըկէրքը վէր ըտի նազինա-սազինա ք՛ե՞նում ըն, թաքավէրին տըղան էլ տէմ չի կէնում* (Ձ):

ՆԱՋԻՐ - *տե՛ս* ՆԱՋԻՐ:

ՆԱՋԻՐ/ՆԱՋԻՐ *(արաբ., թրք. nazir)* - *գ.* Բարձրաստիճան պալատական, նախարար (հատկապես գործածվում է հեքիաթներում): *Ուրէրան մին օր նազիրը կ՛ամ ա նի մընում թաքավը՛րէն օթաղը, օգում ա, վը՛ր թաքավը՛րէն ըսպանէ, տը՛ղը նըստէ* (ՆԼՂԺԲ, 63):

ՆԱՋԻՐ-ՎԷՋԻՐ - *գ.* Բարձրաստիճան պալատական(ներ): *Յէտնան էլ նազիր-վէզիրնէրան ամէն մինին դարկըմ ա մին շէն, մին քաղաք* (ՆԼՂԺԲ, 18):

ՆԱՋԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԱՋԻՐՕԹՈՒՆ:

ՆԱՋԻՐՕԹՈՒՆ/ՆԱՋԻՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Նազիրի զբաղմունքը՝ պաշտոնը, նազիր լինելը: *Նազիրօթունը ամէն մարթու փէշանկ չի* (Ձ):

ՆԱՋԻՔ՝ - *տե՛ս* ՆԱՋՈՒՔ՝:

ՆԱՋԼՈՒ *(թրք. nazli (սեթեւեթող)* - *տե՛ս* ՆԱՋԱՆ(Ի):

ՆԱՋԼՕ *(ռուս. назло)* - *տե՛ս* ԸՋԸՂՈՒ:

ՆԱՋՈՒՏՈՒՋ - *տե՛ս* ՆԱՋԸՏՈՒՋ:

ՆԱՋՈՒՔ/ՆԱՋԻՔ՝ *(պրս. nazok (նուրբ, քնքուշ)* - *տե՛ս* ՆԱՐՄԱ-ՆԱՋՈՒՔ՝:

ՆԱԹ - *տե՛ս* ՄԱԹ[1]:

ՆԱԹ - *տե՛ս* ՄԱԹ[1]:

ՆԱԺ/ՆԱՇ *(արաբ. naš (դագաղ)* - *գ.* Հիվանդին կամ դիակը տեղափոխելու հարմարանք: *Վէրչը պիրում ըն պըտրռնէն հըվաքում, տինում նաժումը...* (ՀԱԲ, 15, 95):

ՆԱԼ/ՆԱԼՆԸ *(արաբ., պրս., թրք. nal)* - *գ.* 1. Պայտ: *Նալը քըցիմ քըթօցը, յէր կինի զընգզընգօցը...* (ԼՂԲ, 77): 2. *փխբ.* Մեկ ռուբլիանոց մետաղադրամ Խորհրդային Միությունում: *Մին նալ ա տամ, մին խըլլա՞ կամփէտ ինք՛ օնում, հանգ ըզդաչի էլ յօր օնում* (Ձ):

- Նալէն մէխին դաթումը - Խիստ զբաղված լինելով, այդ ընթացքում: *Այան համ գա՞ւրթը կ՛իզե՞ում ա, համ էլ նալէն մէխին դաթումը մածունը մէրում* (Ձ):

- Նալէրը յըրգ՛ինք՛ին տէմ անէլ/տընգէլ - 1. Սատկել (էշի՝ ձիու՝ ջորու մասին): *Կամ ըն, տը՛ռնում էշը ըտը՛ղ վէր ընգած, նալէրը յըրգ՛ինք՛ին տէմ ըրած* (Ձ): 2. *անրգ.* Մեռնել (մարդկանց մասին): *Հանց կըթըխիմ, նալէրըտ յըրգ՛ինք՛ին տէմ կանիս* (Բ):

ՆԱԼԱՔ - *գ.* Կոշիկի կրունկի եւ ներքեւի ծայրի տակ խփելու փոքրիկ պայտ: *Վընընմընէրէն տակէն նալաք ա թըխում, վէր մաշի վէչ* (Ձ):

ՆԱԼԲԱՆԴ - *տե՛ս* ՆԱԼԲԱՆԴ:

ՆԱԼԲԱՆԴ/ՆԱԼԲԱՆԴ *(պրս. nálband, թրք. nalbant)* - *գ.* Պայտար: *Նալբանդը վէր տա տէսնում ա, կօրծը կէսատ ա թօղըմ, ք՛ինըմ, էտ էշին մընան մին օրիշ էշ պէրըմ, նըհէտը փօխըմ* (ՀԺՀ, V, 338):

ՆԱԼԲԱՔ՝Ի/ՄԱԼԲԱՔ՝Ի - *գ.* Փոքր ափսե՝ բաժակը մեջը դնելու համար: *Պառավը չայը ըստըքանան ածում ա նալբաք՛ին, հուվըցընում, խըմում* (Ձ):

- Նալբաք՛ի թէրթօղ - Պնակալեզ, հացկատակ: *Կ՛ափին հինչ տըղամարթ ա՞, նալբաք՛ի թէրթօղ ա* (Բ):

ՆԱԼԷԼ - *նբ.* 1. Պայտել: *... Ծին էլ թանս ա լալ նըլէս, վէր վընընրհէտավը կ՛ան վէչ, տը՛ղը գ՛իդան* (ԱԱ, 75): 2. *փխբ.* Պատժել: *Բաղվանչին խօնցը ասմա.- Հու վէր էս բաղան մին խընձօր էլ պուք տա, փըռնական ըմ նալիմ* (Ձ):

ՆԱԼԻ- *տե՛ս* ՆԱԼԻ:

ՆԱԼԻ/ՆԱԼԻ/ԸՆԱԼԻ *(գրբ. անալի)* - *ած.* 1. Աղից զուրկ կամ աղը պակաս: *Խուրանգ՛ան մին պատառ փօրցե՞ում ա, տը՛ռնում՝ նալի յա* (Ձ): 2. *փխբ.* Անհամ, անախորժ: *Նալի ճանր ա էտ ըխպիրին ճանրը* (Բ):

- Նալի մարթ - Անհետաքրքիր մարդ: *Նալի մարթան զանիլաս տարած ա* (Բ):

- Նալի պար կ՛ընվօղ - 1. Անտեղի աշխատող: *Նալի պար կ՛ընվօղ ը՞ս, էտ քարէրը հօր ը՞ս առանց ցը՛խ ե՞ւրանր յըրա շարում* (Բ): 2. Թեթեւաբարո: *Նալի պար կ՛ընվօղ կընէգ ա լալ Գ՛ուլյէթարը, վէշ մին տըղըմարթու աթկագ չի ըրալ* (Բ):

ՆԱԼԼԱԹ - *տե՛ս* ՆԱՀԼԱԹ:

ՆԱԼՆԸ - *տե՛ս* ՆԱԼ:

ՆԱԼՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՆԱԼԷԼ-ի:

ՆԱԼՕԳ/ՆԱԼՕԿ *(ռուս. налог)* - *տե՛ս* ԽԱՐՋ (1):

ՆԱԼՕԿ - *տե՛ս* ՆԱԼՕԳ:

ՆԱԽԱ - *տե՛ս* ԼՕՔ՝:

ՆԱԽԱԳԱ/ՆԱԽԱԿԱ *(գրբ. նախագահ)* - *գ.* 1. Պետական կառավարման որոշ մարմինների՝ կազմակերպությունների եւ ղեկավար պաշտոնյա: *Կանտօրէն նախագան փիս կըզնըվէս ա ըտըրա յըրա* (Ձ): 2. Խորհրդային կարգերի օրոք կոլտնտեսությունը ղեկավա-

րող անձ: *Էտ ազկան Սըղոմօն ընումավ մին կալխօզու նախագա յա իլա* (ԱԱ, 80): 3. *Ժողովը՝ նիստը՝ խորհրդակցությունը եւն ղեկավարող անձ: Ժողովէն նախագան ըսքըսում ա ճըղճըղալը* (Ձ):

ՆԱԽԱԳԱՑՈՒ/ՆԱԽԱԿԱՑՈՒ - *գ., ած.* Նախագահի պաշտոնի համար հարմար (մարդ): *Սաղ շէնումը մին նախագացու չըն քըթէնում, էրուշ տըղա յըն պիրում* (Ձ):

ՆԱԽԱԳՕԹՈՒՆ/ՆԱԽԱԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. նախագահութիւն)* - *գ.* 1. Նախագահ լինելը: *Նախագօթունը հիշտ պէն չի* (Բ): 2. Նախագահի պաշտոնը՝ պարտականությունները: *Ըտի կըլխօզէն նախագօթունը տամ ըն Ըղբըլիշանց Սիրօժին* (Ձ):

ՆԱԽԱԼՆԻ *(ռուս. нахальный)* - 1. *ած.* Բռնի, բռնությամբ՝ հարկադրաբար կատարված: *Նախալնի կօրծ ա էտ կօրծը* (Բ): 2. *մ.* Բռնի կերպով, հարկադրաբար: *Փըռնում ըն ըտըրա վըէղը ծըէրքան նախալնի ինքի օնում* (Ձ):

ՆԱԽԱԿԱ - *տե՛ս* ՆԱԽԱԳԱ:

ՆԱԽԱԿԱՑՈՒ - *տե՛ս* ՆԱԽԱԳԱՑՈՒ:

ՆԱԽԱԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԱԽԱԳՕԹՈՒՆ:

ՆԱԽԱՆՁ *(գրբ. նախանձ)* - *տե՛ս* ՓԱԽԸԼ (2): *Էտ էրկու նախանձ քուրէրը կըլխի ըն ըղնում, վէր հանմանն հուրանց քըվէրը յէրէխանէրընը ըն* (ՀԱԲ, 15, 37):

ՆԱԽԱՆՁԷԼ - *տե՛ս* ՆԸԽԱՆՁԷԼ:

ՆԱԽԱՆՁԿՈՒՏ - *տե՛ս* ՆԸԽԱՆՁԿՈՒՏ:

ՆԱԽԱՆՁԿՕՏ - *տե՛ս* ՆԸԽԱՆՁԿՈՒՏ:

ՆԱԽԱՆՁՎԷԼ - *տե՛ս* ՆԸԽԱՆՁԷԼ:

ՆԱԽԱՆՁՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԸԽԸՆՁՕԹՈՒՆ:

ՆԱԽԷՐ/ՆԱԽԸՐ *(գրբ. նախիր)* - *գ.* 1.Անասունների հոտ, նախիր: *Մին ջանիլ տըղա յա ինում, էն ա ինում տըվարէն նախէրը պըհէլիս* (ԱԱ, 61): 2. *անրգ.* Անխոհեմ՝ անգիտակից մարդկանց բազմություն: *Թօրքէրը հինչ ժըղօ՞վուրթ, նախէր ըն, լի՞* (Ձ):

ՆԱԽԸՐ - *տե՛ս* ՆԱԽԷՐ:

ՆԱԽԸՐՉԻ/ՆԸԽԸՐՉԻ - *գ.* Նախիրն արածեցնող հովիվ, նախրապան: *Նախըրչին յէշում ա տըէսնում՝ կ'ուլէրը նի տըէռած նըխէրին մաչը* (Ձ):

ՆԱԽԸՐՉՕԹՈՒՆ/ՆԸԽԸՐՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Նախրապան լինելը, նախրապանի զբաղմունքը: *Նախըրչօթունը հացա մօտէ փէշանկ ա* (Բ):

ՆԱԽՇ *(արաբ., պրս. naqš, թրք. nakiš)* - *գ.* Գծերով՝ գույներով՝ փորագրությամբ՝ ասեղնագործությամբ եւն ձեւացրած պատկեր՝ զարդ որեւէ բանի վրա, նախշ: *Գ'իբին նախշէրը թաքավէրին շատ ա տուր կ'ամ* (Ձ):

- Նախշը իրըէսան ծըլլալ - Սիրուն՝ հմայիչ լինել: *Ախճիգ', հինչ ա՞խճիգ', նախշը իրըէսան ծըլլամ ա* (Բ):

- Նախշը տըէղը/յըրան - Դուրեկան, հմայիչ, գեղեցիկ: *Նախշը տըէղը ախճիգ' ա Սօնան* (Բ):

ՆԱԽՇ(Ը)ՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՆԱԽՇԻԼ-ի:

ՆԱԽՇԻԼ - *նբ.* 1. Նախշել, նախշազարդել: *Ծուվէնը նախշում ա, խոխանցը պիժըէնում* (Բ): 2. *փխբ.* Ծեծելով մարմնի՝ երեսի վրա հետքեր՝ կապտուկներ առաջացնել: *Աղան շալլըէղը յըէր ա օնում, նօքանրին մաշկը նախշում* (Ձ): 3. *փխբ.* Գծերով՝ բծերով կեղտոտել: *Խոխան ծըէրքէրը կօխում ա ցըէխը, շօրէրը նախշում* (Բ): 4. *փխբ. տե՛ս* Ուշունց տալ: *Էլ հանր-մար, կընէգ'-խոխա չըն թողըմ, լօխճին նախշըմ ըն* (ԱԱռ, 73):

- Նախշանծ ծուն/ճըպատ/քար - Զարդարված՝ գեղեցիկ բան: *Տօն, հինչ տո՞ն, մին նախշանծ ծուն* (Բ):

ՆԱԽՇՈՒՆ/ՆԱԽՇՈՒՏ - *ած.* 1. Նախշերով զարդարված, նախշազարդ: *Մին օրէ կընէգ'ը նախշուտ գ'ուլբա յա ըրալ, կ'ըէցալ ա, տուս յըկալ շինամաչ* (ԱԱ, 18): 2. *փխբ.* Գեղեցիկ, սիրուն: *Տօռնը պըէց ա անըմ, տըէսնըմ մին նախշուն ախճիգ' ըտէղ քօն իլանծ* (ՀԺՀ, V, 30):

ՆԱԽՇՈՒՏ - *տե՛ս* ՆԱԽՇՈՒՆ:

ՆԱԽՈՒՆԱ - 1. *տե՛ս* ՆԸՀԱՐ: 2. *տե՛ս* ՉԱՐԱՆՁ:

ՆԱԽՕՇ *(թրք. naxoš (հիվանդ)* - *ած.* Հիվանդ, տկար, վատառողջ: ... *Մօնի, ք'ինա պիծի խընամուն յէր կալ յէկ, ամի՝ Գ'ուլումը պատառ նախօշ ա...* (ՋՏ, Ա, 13):

ՆԱԿԱՋԱՆ(Ն)Ի *(ռուս. наказание)* - *գ.* Հանցանքի կամ զանցանքի համար մեղավորի նկատմամբ կիրառվող միջոց, պատիժ: *Նակազաննին վէր ինի վէչ, ախշարքըս կ'օղավ կըլըցընէ* (Ձ):

- Նակազան(ն)ի անէլ/տալ - Պատիժ սահմանել: *Վէր մարթին հինչ նակազաննի ըն անում, քըցում ըն ըտէղ, առուծը տըրան ցըրէվ ա տամ* (ՀԱԲ, 15, 77):

ՆԱԿԱՋԱՏ *(ռուս. наказать)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նակազատ անէլ - Պատժի ենթարկել, պատժել: *Հու մին փիս պէն ար անում, թաքավէրը նակազատ ար անում* (Ձ):

ՆԱԿԱՐ - *տե՛ս* ՆԱՉԱՐ:

ՆԱՀԱԽ - *տե՛ս* ՆԸՀԱԽ:

ՆԱՀԱՆՔ - *տե՛ս* ԸՆԴԸՐԱՆՔ:

ՆԱՀԷ - *տե՛ս* ՇԱՏԳԻՈ:

ՆԱՀԼԱԹ/ՆԱԼԼԱԹ *(արաբ. nalet)* - 1. *տե՛ս* ԱՆԷՍԿ: 2. *ձ.* Անիծելու բանաձեւ՝ թող անիծյալ լինի: *Կօրէն ասում ա.- Նալլաթ թայդի կօրծէն, վազ տալավ կ'ալիս վըէր ըմ քըցալ, կօտըրալ* (ԱԱռ, 69):

- Նահլաթ ք'ըէզ, չա՛ր սադանա - Ասում են մի վնասակար բանից հետ կանգնեցնելու համար. իբրեւ այդ բանի դրդողը չար սատանան է:

ՆԱՂԱԾ[1] *(արաբ. naqqāš (զարդանկարիչ), պրս. nāğğaš, թրք. nakkaš)* - *տե՛ս* ՆԸԿԱՐԻՉ:

ՆԱՂԱԾ[2] - *գ.* Կովերին տրվող հատուկ անուն:

- Նաղաշը բիժին յըէր կանանծ - Ասում են՝ ակնարկելով երանելի՝ խաղաղ կյանքը:

ՆԱՂԱՐԱ - *տե՛ս* ՆԸՂԱՐԱ:

ՆԱՂԱՐԱՉԻ - *տե՛ս* ՆԸՂԱՐԱՉԻ:

ՆԱՂԴ *(արաբ. naqd (դրամ), պրս. nāğd)* - 1. *ած.* Կանխիկ, առձեռն պատրաստ: *Ասում ա.- Նաղդ իծծուն մանէթ օնիմ, տամ, կավըտ տանիմ* (Ձ): 2. *մ.* Կանխիկ կերպով, առձեռն դրամը մուծելով: *Թանջիրը ասում ա.- Յըէս նաղդ ըմ առուտօր անում* (Ձ): 3. *տե՛ս* ՆԱՂԴԸ (Բ):

- Նաղդ ինի, սօղան ինի - Ավելի լավ է կանխիկ, բայց քիչ:

ՆԱՂԴԷԼ/ՆԱՂԴԻԼ - *նբ.* Դժվար վաճառվող՝ անորակ մի բան վաճառելով՝ իրացնելով՝ մեկի գլխին կապելով՝ շահել: *Տըէսնում ա, վէր ըտըրա խըէլքը պակաս ա, քավթառ էշը նաղդում ա յըրան* (Ձ):

ՆԱՂԴԸ/ՆԱՂԴԻ - *մ.* Անշուշտ, անկասկած: *Հանը ասմա.- Յըէս նաղդը ք'ինանն ըմ, տու գ'ուդում չըմ* (Ձ):

ՆԱՂԴԻ - *տե՛ս* ՆԱՂԴԸ:

ՆԱՂԴԻԼ - *տե՛ս* ՆԱՂԴԷԼ:

ՆԱՂ(Ը)Լ(Ը) *(արաբ. nakl (պատմել), թրք. nakil)* - *գ.* Պատմություն, որեւէ դեպքի՝ իրողության եւն բանավոր հաղորդում, որեւէ դեպքի մասին պատմելը: *Էս նաղլը շէնավը մին ա տըէռնում...* (ԱԱ, 86):

- Նաղլ անէլ - Որեւէ դեպքի՝ իրողության եւն մասին պատմել: *Մէծ քըվէրքը նաղլ ըն անըմ, վար հուրանք յէթիմ խոխէք' ըն, խօրթ մօր դանդան ընգալ ըն ըստէղէք'* (ՀԺՀ, V, 490):

ՆԱՄ *(պրս. nam, թրք. nem)* - 1. *ած.* Թաց, խոնավ: *Նամ շօրէրը հանում ա, վէր փիչին կօխկէն չուրըցընէ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՆԸՄՕԹՈՒՆ:

- Նամ յըէր օնէլ/քաշիլ - *տե՛ս* ՆԸՄԱՆԱԼ:

- Նամ տըէղ պարանց չըղնէլ - Հաշվենկատ լինել, իր շահերին վնասող գործ չբռնել: *Միրզան նամ տըէղը պարանց չի ըղնէլ* (Բ):

ՆԱՄԱԶ *(արաբ., պրս., թրք. nāmaz)* - *գ.* Մահմեդականների աղոթքը: *Նամազը վէր պըրծընում ա, լօխ մէչիդան տուս ըն կ'ամ* (Ձ):

- Նամազ անէլ - 1. Աղոթել, աղոթք անել (մահմեդականների): *Վէր նի յա*

մընում, մօլլան էն ա ինում նամազ ընէլիս (Զ): 2. Շատ դանդաղել, դանդաղորեն գործել՝ գործ բռնել: *Հինչ ը՞ս նամազ անում, խէ ճէլ չը՞ս անում, արտըտ հընձիս* (Բ):

ՆԱՄԱԿ *(գրբ. նամակ)* - *գ.* Մեկին ուղարկվող՝ առաքվող անձնական կամ պաշտոնական բնույթի գրություն, նամակ: *Պուղին նամակը ծալում ա, տընում ծուցումը, յէտ տէռնում* (ՆԱԲ, 133):

ՆԱՄԱՐԴ - *տե՛ս* ՆԱՄԸՐԴ:

ՆԱՄԸՐԴ/ՆԱՄԱՐԴ/ՆԱՄՍՐԴ *(պրս. namard)* - *ած., գ.* Տմարդի, ստոր (մարդ): *Ըտէղ նամՍրդ ախպէրը հՍրՍւր մանէթը տաս ա մՍրդին...* (ՀԺՀ, V, 295):

ՆԱՄԸՐԴ - *տե՛ս* ՆԱՄԸՐԴ:

ՆԱՄԸՇԼԸՂ - *տե՛ս* ՆԸՄԸՇԼԸՂ:

ՆԸՄ-ՆԸՄ - *ած.* Դանդաղ խոսող՝ գործող: *Նըմ-նըմ ուստէն անա գՍիլՍս տանում ա* (Բ):

- Նըմ-նըմ անէլ - 1. Անհարկի ձգձգել: *Կօրծը վէր նըմ-նըմ ըրէլ, ՍմՍլ չի կՍլ* (Բ): 2. Դանդաղ ուտել (երեխաների մասին): *Խօխան շօրվան նըմ-նըմ ա անում* (Բ):

ՆԱՄՈՒՍ *(արաբ., պրս., թրք. namus)* - *գ.* 1. Արժանապատվության զգացում, պատվազգացություն: *Մարթին վէր նամուս չիլՍվ, էլ հինչ մա՞րթ* (Զ): 2. Բարոյական անբասիրություն՝ անարատություն՝ անմեղություն (առավել՝ կանանց մասին): *Կընգանը վէր նամուս չիլՍվ, մարթին անավ շուլուղ կանին* (Զ):

- Նամուսը յը՞ր օնէլ - Արժանապատվությունը թույլ տալ, հանդուրժել: *...Նամուսը յէր չի կալալ, վար էն ղՍշանգ՝ օգէն նըհէտ մին կ՝էշ օց ա իլՍլ չըթըլակված* (ՆԼՂԺԲ, 10):

- Նամուսը յը՞ր օնէլ, ղըրաղ կէնալ - Իր արժանապատվությունը պահելու համար մի կողմ քաշվել՝ անախորժություններից խուսափել: *Տը՞սնում ա, վէր հընգէրունքը կ՝ըղօթուն ըն անում, նամուսը յը՞ր ա օնում, ղըրաղ կէնում* (Զ):

- Նամուսը շանը տալ - Արժանապատվություն չունենալ, պատվազուրկ լինել: *Նամուսը շանը տըված մարթը յա՛ իլՍծ, յա՛ չիլՍծ* (Զ):

- Նամուսը շանը տըվէն, կէրավ վէչ - Մարդ պետք է արժանապատվություն ունենա:

- Նամուսը պահէլ - 1. Մեկին հարգել՝ պատվել, նրան հարգելով՝ տարիքը, հեղինակությունը եւն հաշվի առնելով՝ հետը զգուշավոր վարվել: *Թաքավէրը ասըմ ա.- ՅէՀ քէզ հինչ լ՝ըվօ՞թուն անիմ, վէր տու իմ նամուսըս պահալ ըս* (ՀԲ, 347): 2. Ամուսնու մահից հետո ուրիշ տղամարդկանց հետ սեռական կապեր չունենալ, անբարոյականություն չանել (կանանց մասին): *Տասը տարէ ա՝ նամուս ըմ պահալ, բօլ ա, էլ կարում չըմ* (ՆԱԲ, II, 280):

- Նամուսը վը՞ղէն/ցը՞խէն հըվըսարվէլ/վընանատակ ինիլ/տափը/ցը՞խը նի մընէլ - Անարգվել, պատվազրկվել: *Նամուսը վը՞ղէն հըվըսարված մարթ ա Նիկօլը, վէշ մինը նըհը՞տը հընգըրօթուն չի անում* (Բ):

- Նամուսը վը՞ղէն/ցը՞խէն հըվըսըրցընէլ/վընանատակ տալ/վընանատակ քըցիլ/տափավը կ՝ՍլՍ/տափը/ցը՞խը կօխէլ/ տափումը տինիլ - Անարգել, պատվազրկել: *Էտ ախճիգ՝ը համ ՍրՍն նամուսը վը՞ղէն հըվըսըրցըրալ, համ հօրը-մօրը* (Զ):

- Նամուս կ՝ՍլՍ - Արժանապատվությունը թույլ չտալ, չհանդուրժել: *Թաքավէրին մարընն ա վէգիրը ՍրՍն հօրը ըտի խՍփՍմ ըն, նըստավ տընազ անում, նամուս ա կ՝ամ, ճուխտըքանուց ըսպանում ա* (Զ):

- Նըմուսու յէսիր - Արժանապատվության՝ բարոյականության անձնվեր պաշտպան, խիստ պատվազգաց՝ առաքինի: *Նըմուսու յէսիր կընէգ՝ ա Սօնա աքէրը* (Բ):

ՆԱՄՈՒՍ-ՂԷՅՐԱԹ *(թրք. namus-qeirət)* - *գ.* Պատվախնդրություն, մեծ պատվասիրություն: *Մարթին բիդի նամուսղէյրաթ ինի* (Բ):

- Նամուս-ղէյրաթ անէլ/պինըցընէլ - Պատվախնդրություն ունենալ՝ ցուցաբերել: *... Հալալ աշխադանքավ ապրօղ, նամուս-ղէյրաթ անօղ, աբուռընն իրէսին մարթէքը վընընատակի կօրչըմ ըն...* (ՋՏ, Բ, 123):

ՆԱՄՈՒՏ - 1. *տե՛ս* ՆԱՄ (1): 2. *տե՛ս* ՆԸՄԸՇԸԼԸՂ (2):

ՆԱՅԻՆՍԱՓ - *տե՛ս* ԱՆԻՆՍԱՓ:

ՆԱՅԻՆՓԱՍ - *տե՛ս* ԱՆԻՆՍԱՓ:

ՆԱՆ[1]/ՆԱՆԷ/ՆԱՆԻ/ՆԸՆԸ[2]/ՆԱՆԸ՝ *(պրս. nana, թրք. nine)* - *գ.* Մեծ մայր, նան: *Ղէ պառավ նանը հինչ ա՞ գուդում կ՝ինը. հինչ վէր տամ ա՝տամ ա...* (ՀԱԲ, 15, 23):

- Նանը մանէ, անը տանէ - Ասում են, երբ մեկն աշխատում՝ ստեղծում է, մյուսը՝ դրա արդյունքները յուրացնում:

ՆԱՆ[2] - *տե՛ս* ՆԱ[3]:

ՆԱՆԱ - *տե՛ս* ՆԸՆԸ[1]:

ՆԸՆԸ[1]/ՆԱՆԱ *(արաբ., թրք. nana, պրս. nanxah)* - *գ.* Թիթեռնածաղիկների ընտանիքին պատկանող բույս, կանաչեղենի տեսակ, որ ունի յուրահատուկ համ եւ հոտ: *Այան ամմէն տարէ նանա յա իլՍլ չուրըցընէս* (Բ):

ՆԸՆԸ[2] - *անգ. տե՛ս* ՆԱՆ[1]: *Մարթը ասմա.- Էտ քու նանա յա՞ ք՝ը՞զ սըվըրցըրալ* (Զ):

ՆԸՆԸՄ - 1. *տե՛ս* ԿԱՐՔԷՆ (1): 2. *ած.* Նուրբ: *Նանամ մաննէր օնէ* (Զ):

ՆԸՆԸՄ-ՍԸՆԸՄ/ՍԸՆԸՄ-ՆԸՆԸՄ - *ած.* 1. *տե՛ս* ԿԱՐՔԷՆ-ՍԱՐՔԷՆ: 2. Փափկասուն, փափկակյաց: *Շուշվա ղըլէն նանամ-սանամ հարթէնը ըշտըղան ը՞ն գ՝ուդում լըբըշօրվա իփիլը* (Զ): 3. Գեղեցիկ, նրբակազմ: *Գուլխասը նանամ-սանամ ախճիգ՝ ար տանալ* (ԼՂԲՔ, 265):

ՆԸՆԸՄՈՒՔՈՒՄԻ - *գ.* Սպիտակ, կլոր հատիկներով եւ նուրբ կեղեւով խաղողի տեսակ: *Նանամուզումին էլ մէր բըղէրան կըտըրից* (Զ):

ՆԸ-ՆԸ-ՆԸ - *ձ.* Երեխաներին սաստելու՝ սպառնալու բացականչություն, որ ուղեկցվում է բռունցքը մյուս բռունցքին խփելով: *Մարը խուխէն յըրա կըզանըվէս ա.- Նը՞-նը՞-նը՞, խէլՍունք կաց, թա չէ կըթակիմ* (Զ):

ՆԱՆԷ - *տե՛ս* ՆԱՆ[1]:

ՆԱՆԷ-ՆԱՆԷ/ՆԸՆԸ-ՆԱՆԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նանէ-նանէ խօսէլ - Մեծավարի խոսել (աղջիկ երեխաների մասին): *Էտ խօխան վէր ըտի նանէ-նանէ խօսում ա, թաքավէրին տուրը ա կ՝ամ* (Զ):

ՆԱՆԸ՝ - *տե՛ս* ՆԱՆ[1]:

ՆԱՆԻ - *տե՛ս* ՆԱՆ[1]:

ՆԸՆԻՒԾ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸՍՔ՝ԸՆԻՒՄ:

ՆԱՆՈՒԽ - *տե՛ս* ՆԸՆԸԽ:

ՆԸՆԻՒԽ - *տե՛ս* ՆԸՆԸԽ:

ՆԱՆՕԽ - *տե՛ս* ՆԸՆԸԽ:

ՆԸՆԸԽ/ՆԱՆՕԽ/ՆԸՆԻՒԽ/ՆԱՆՈՒԽ/ԸՆԱՆՈՒԽ *(գրբ. անանուխ)* - *տե՛ս* ՆԸՆԸ[1]:

ՆԱԾ - *տե՛ս* ՆԱԺ:

ՆԱԾԱՂԸՐ/ՆԱԾԱՂԻՐ *(գրբ. անուշադր)* - *գ.* Սուր անդուրեկան հոտով նյութ՝ ամիակ, որ գործածվում է բժշկության մեջ, անուշադր: *Նաշանդըրը վէր քըթընծակէն տէմ ըն օնում, քունըտը՞ղա դանստի յը՞ր ա կէնում, տը՞ղը նըստում* (Զ):

ՆԸՇԸՂԻՐ - *տե՛ս* ՆԸՇԸՂԸՐ:

ՆԸՇԸՂ - *ած.* Անօրեն, անիրավ: *Նաշանր մարթ ա իլՍլ Իսակը* (Բ):

ՆԸՇԸՂԸԲ/ՆԸՌՇԸՂԸԲ *(պրս. nar (նուռ) + արաբ. šārāb (գինի))* - *գ.* Քամած ու եփելով թանձրացրած նռան հյութ: *Նաշանրանը վէր ածում ըս խըրըվածէն յըրա, լՍզանթ ա ինում* (Զ):

ՆԱԾԻ - *ած.* 1. Անտարբեր, անգութ: *Իզէն նաշի մարթ ա, հինչ հա՞ր ա* (Զ): 2. Անգրագետ: *Նաշի մարթ ա Կօլին, ասում ըս, ասում, կըլՍխ չի ըղնում* (Բ):

ՆԱՉԱԼՆԻԳ՝ *(ռուս. начальник)* - *գ.* Պետ, կառավարիչ, ղեկավար անձ: *Էն*

վախտըն էլ շէնին փօշտէն նաչալնիգը Ուշաղանց Սուրէնըն ա իլալ (Բ):

ՆԱՉԱՂ - *տե՛ս* ՆԱՉԱՌ:

ՆԱՉԱՌ - *տե՛ս* ՆԱՉԱՌ:

ՆԱՉԱՌ/ՆԱՉԱՌ/ՆԱՉԱՂ/ՆԱԿԱՌ *(պրս., թրք. načar)* - *ած.* 1. Խեղճ, անզոր: *Նաչար մարթ ա Կարանգինը, կարում չի, թա յօլլա քինի* (Բ): 2. Հիվանդ, վատառողջ, տկար: *Ասլան Բալասին ասալ ա.- Էս տըղան ծէգ ըմանաթ, ամմա վէր կամ, տէսնամ նաչաղ ա, կաշինէտ գանրգին յըմ տալու* (ՀԺՀ, VI, 27):

- Նաչարը վէր թօղէլ - Երկար ժամանակ մի տեղ մնալով՝ ձանձրացնել: *Ղոնաղը, վէր նաչարը վէր թօղից, չօլիմը կըմընա* (Ձ):

ՆԱՉՆԻԳ *(ռուս. ночник)* - Գիշերը՝ քնած ժամանակ վառ պահելու լամպ, ցայգաճրագ, գիշերալամպ: *Սաղ քըշէրը նաչնիգը էրում ար* (Ձ):

ՆԱՌ *(պրս. nar)* - *գ.* 1. Արու ուղտ, որ գնում է քարավանի առջեւից: *Մին նառ ա տէռնում, պառավը կապան փըռնում ա, տանում բազար* (ՀԱԲ, 15, 24): 2. *փխբ.* Առույգ՝ հպարտ կեցվածքով մարդ: *Սուղումուն դային նառ ա, նառ* (Ձ):

- Նառը տափընը ա կօխալ, սարը տափընը ա կօխալ - Ուժեղը ոտնահարում է թույլի իրավունքները:

- Նառու նըման վըՀնը կէնալ - Պատրաստ լինել առաջնորդելու՝ ղեկավարելու: *Վէզիրը էն ա նառու նըման վըՀնը կացած, թա թաքվէրը հինչ հրամանք ա տամ* (Ձ):

- Նառ օղտէն չուքըցընէլ - Ուժեղին հաղթել՝ ենթարկեցնել: *Նառ օղտէն չուքըցընօղ կընէգ ար Սիրանուշը* (Բ):

ՆԱՌՇԱՐԱՐ - *տե՛ս* ՆԱՇԱՐԱԲ:

ՆԱՌՉԱ - *տե՛ս* ՆԱՌ (2):

ՆԱՌՈԱ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նառռա քաշիլ - Տանջվել, չարչարվել: *Էտ մարթը շատ ա նառռա քաշիմ, մինչըՀվ էտ քարը պուք ա տամ* (Ձ):

ՆԱՍ - *տե՛ս* ՆԱՎՍ:

ՆԱՍԱՁ *(թրք. nasaz)* - *ած.* 1. Թույլ, տկար: *Պըլըպուղուն էլ մին նասազ էշ ա ինիմ* (Ձ): 2. Խարխուլ, ամրությունը կորցրած: *Տանը պատէրը նասազ ա* (Բ):

ՆԱՍԱՏԸՄԸՍ - *տե՛ս* ԱՀԷՏ:

ՆԱՍԻԲ - *տե՛ս* ՆԱՍԻԲ:

ՆԱՍԻԲ/ՆԱՍԻԲ *(արաբ. nesib (բաժին, վիճակ), թրք. nasip)* - *գ.* Նախախնամությամբ որոշված՝ բաժին ընկած հաջողություն՝ բախտ՝ վիճակ: *... Էն տըղան ինձ նասիբ ա* (ԼՂԲ, 11):

ՆԱՍԻԼԿԱ/ՆԱՍԻԼԿԱ *(ռուս. носилки)* - *գ.* Երկու հորիզոնական ձողերի վրա ամրացված տախտակներով կամ կտորով պատրաստված հարմարանք՝ ծանրություններ եւ մարդկանց տեղափոխելու համար, պատգարակ: *Ըտըրան տինիմ ըն նասիլկին յըրա, տանում* (Ձ):

ՆԱՍԻԼԿԱ - *տե՛ս* ՆԱՍԻԼԿԱ:

ՆԱՍԻԼՆԻ *(ռուս. носильно)* - *տե՛ս* ՁՕՌՌԱՎ (1):

ՆԱՍԻՐ - *տե՛ս* ԱՐԱԲ:

ՆԱՍԿԻ *(ռուս. носки)* - *գ.* Բարակ թելերից գործած գուլպա: *Մին նասկի յա յըՀր օնում, էտ փուլը ածում մաչը, կըՀղում* (Ձ):

ՆԱՍՅԱԹ - *տե՛ս* ՎԸՍՅԱԹ:

ՆԱՍ - *տե՛ս* ՀԸԿԱՌԱԿ:

- Նաստ ըղնէլ - *տե՛ս* ՆԱՍ(Ը)ՎԻԼ:

ՆԱՍ(Ը)ՎԻԼ - *տե՛ս* ԹԱՐՍՎԻԼ:

ՆԱՍ(Ը)ՐԱՅԷՆՆԻ *(ռուս. настроение)* - *գ.* Հոգեկան վիճակ, տրամադրություն: *Ասում ա.- Նաստըրայէննի չօնիմ, կամ չըմ* (Ձ):

ՆԱՍՏԻՆՔ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նաստինց անա - Հակառակվող՝ դեմ եղող: *Իզէն նաստինց անա յա, հինչը ասիս, ինքը նաստ ա ըղնական* (Բ):

ՆԱՍՏՈՒՊԼԷՆ(Ն)Ի *(ռուս. наступления)* - *գ.* Գրոհ, հարձակում, շեշտակի ռազմական գործողություն թշնամու դեմ: *Քըշէրը պըրիկագ յէկու, վար նաստուպլէնին ըսքըսում ընք* (ԼՂԲՔ, 263):

ՆԱՍՐԱՆԻ - *տե՛ս* ԱՐԱԲ:

ՆԱՍՕՍ *(ռուս. насос)* - *գ.* Հեղուկներ կամ գազեր ներքաշելու կամ արտամղելու մեքենա, պոմպ: *Ճիւրը նասօսավ ըն ճիրըվէրան տիւս օնում* (Ձ):

ՆԱՎ/ՆՕՎ *(գրբ. նաւ)* - *գ.* 1. Ջրային փոխադրական միջոց, նավ: *Էտ առուտուրականը մին նավ ա առնըմ, ծօվավը քընըմ, քընըմ, հըսնըմ մին օրիշ քաղաք* (ՀԺՀ, V, 66): 2. Փայտե կամ քարե գուռ աղբյուրների առջեւում՝ անասուններին ջրելու համար: *Էս ախպիւրը առաչ շատ վարար ա իլալ, ըռըչին էլ՝ մին մըծ նօվ* (ԱԱ, 61): 3. Ջրաղացի այն մասը, որտեղով ջուրը թափվում է անիվի վրա: *Կամ ա, տէսնում՝ մին հիւրի-փանրի ճըղացէն նըվէն մաչին* (ՀԱԲ, 15, 57): 4. Ջրով լցված տակառ, որի մեջ տեղադրվում է օղեթորման սարքի օղակաձեւ խողովակը՝ օղու գոլորշիները սառեցնելու եւ հեղուկի վերածելու համար: *Նօվէն ճիւրը միշտ բիդի ցօրտ-ցօրտ ինի* (Բ):

ՆԱՎԱԼԱՐ - *գ. հոգն.* Թոռներ, ծոռներ եւն: *Ապան նավալարէն հըվաքում ա, քաթ ասում* (Ձ):

ՆԱՎԱՀԻԼ - *գ.* Այգիներում պատի տակով հոսող ջուր: *Կըռանում ա, նավահիլիմը ծըՀրքէրը լըվանում* (Ձ):

ՆԱՎԱՍԱՐԹ - *տե՛ս* ՆԸՎԸՍԱՐԹ:

ՆԱՎԱՍԷԼ(Լ)Ի *(ռուս. новоселье)* - Նոր տունը տեղափոխվելու առթիվ կազմակերպված խնջույք: *Քօչում ըն թանզզան տօնը, մին լավ նավասէլլի անում* (Ձ):

ՆԱՎԹԱԼԻՆ *(ռուս. нафталин, ֆր. naphtaline)* - *գ.* Սուր հոտով բյուրեղային սպիտակ նյութ, որ գործածում են հագուստեղենն ու մորթեղենը ցեցից պաշտպանելու համար:

- Նանվթալինում տիրած - 1. Հին, հինավուրց: *Նանվթալինում տիրած մաշին ա ըտըրա մաշինը* (Բ): 2. Ոչ ժամանակակից, հետադիմական հայացքներ ունեցող: *Նանվթալինում տիրած մարթ ա մէր նանչալնիգը* (Ձ):

ՆԱՎԹԱԼԻՆԱՎԸՏ - *գ.* Նավթալինի հոտ: *Շիւրէրան նանվթալինավըտ ա կամ* (Բ):

ՆԱՎՍ/ՆԱՍ *(արաբ., պրս. nāfs (հոգի), թրք. nefs)* - 1. *գ.* Չար շունչ, ձախորդություն: *Ասում ա.- ԸստըՀղ նանվս կա, յըՀս կարէլ չըմ ըստըՀղ ապրիմ* (Ձ): 2. *ած.* Ձախորդ, անհաջող: *Ըսօր շատ նանվս օր ար* (Բ):

- Նանվսը յըրա տինիլ/քըցիլ - Ծանր շնչով՝ չարակամությամբ մեկի գործը ձախողել: *Էտ մարթը նանվսը յըրա յա տինիմ, Ըրշակէն կօրծը անմալ չի կամ* (Ձ):

ՆԱՏԱՐՅՈՒՍ - *տե՛ս* ԼԱՏԱՐՅՕՍ:

ՆԱՐԳԻՋ *(գրբ. նարգէս)* - *գ.* Շքանարգիզազգիների ընտանիքին պատկանող ծաղկաբույս, նարգես: *Քանինա հինգիստին մինչըՀվ միհէնգ էլ նանրգիզ ա փըսնէս, խօխէնքը քիս ըն քըղէս* (Բ):

ՆԱՐԳԻԼԱ *(պրս., թրք. nargile)* - *տե՛ս* ՂԱԼՅԱՆ:

ՆԱՐԴԻ - *տե՛ս* ՆԱՐԴԻ:

ՆԱՐԴԻ/ՆԱՐԴԻ *(գրբ. նարտ)* - *գ.* 1. Ձառերով ու տասնհինգական քարերով խաղ, նարդի: *Սաղ օրը նըստած նանրդի յըն խաղ անում* (Բ): 2. Այդ խաղի տախտակը, զառերը եւ քարերը: *Մարթը ասմա.- Մ կընէգ, նանրդին պէր՝ խաղ անինք* (Ձ):

ՆԱՐԴԻՎԱՆ - *տե՛ս* ՄԱՐԴԸՎԱՆ:

ՆԱՐԴԻՎԸՆԱԽՕՍ - *տե՛ս* ՄԱՐԴԸՎԸՆԱԽՕՍ:

ՆԱՐԷՆՋ *(գրբ. նարինջ)* - *տե՛ս* ԱՊԷԼՍԻՆ:

ՆԱՐԸՆՋԻ/ՆԱՐԻՆՋԻ/ՆԸՐԸՆՋԷ/ՆԸՐԸՆՋԻ - *ած.* Նարնջագույն: *Ծաղիկ ըմ քաղալ նարինջի, այ տըղա, յէր կալ, փընջի՛...* (ԼՂԲ, 111):

ՆԱՐԻՆ[1] - *տե՛ս* ՆԱՐԻՆ[1]:

ՆԱՐԻՆ[2] - *տե՛ս* ՆԱՐԻՆ[2]:

ՆԱՐԻՆ[1]/ՆԱՐԻՆ[1] *(արաբ. nār (կրակ)*

- *գ.* Այգաբացի արեգակի գույնը, մուգ դեղնակարմիր գույն: *Ըռանգ՝էրան ամ-մէնաշատը նարինը ըմ սիրում* (Բ):

ՆԱՐԻՆ²/ՆԱՐԻՆ² - *գ.* Շատ մանր աղացած աղ կամ շաքար: *Նարինը շաղ ա տամ ք՝իթին յըրա* (Ձ):

ՆԱՐԻՆՋԻ - *տե՛ս* ՆԱՐԸՆՋԻ:

ՆԱՐԿԱՄԱՆ *(ռուս. հպվ. наркоман)* - *տե՛ս* ԱՆԱՇԱԽՕՐ:

ՆԱՐԿՕԶ *(ռուս. наркоз, հուն. narkōsis)* - *գ.* Մարմնի որեւէ մասի կամ ամբողջ մարմնի արհեստականորեն առաջ բերած անզգայություն, նարկոզ: *Նարկօզ ըն տամ, քունավ անում* (Ձ):

ՆԱՐԿՕՄ *(ռուս. нарком)* - 1. *գ.* Խորհրդային կառավարության անդամ, որը ղեկավարում էր ժողովրդական կոմիսարիատներից մեկը (մինչեւ 1946թ.), ժողովրդական կոմիսար: *Էտ մարթը նըստում ա, նարկօմէն նամակ կ՝իրում* (Ձ): 2. *գ., ած.* Գեղեցիկ, թիկնեղ, հպարտ կեցվածքով (տղամարդ): *Այան քանէ հէտ թօռնանը տը՛սնում ար, ասում ար.- Նարկօմ բալաս ա* (Բ):

ՆԱՐՄԱԴԱ *(թրք. nərmadə (դռան՝ պատուհանի շրջանակ)* - *գ.* Փայտե հատակի եւն տեսակ, երբ մի տախտակի ելուստները մտնում են մյուսի մեջ փորված ակոսների մեջ: *Պօլէրը սաղ նարմադա յա* (Ձ):

- Նարմադա անել - Տախտակների վրա ելուստներ եւ ակոսներ անել՝ իրար հագցնելու համար: *Պօլէն տըխտըկնէն նարմադա յա անում* (Բ):

ՆԱՐՄԱԼՆԻ *(ռուս. нормальный)* - *ած.* Կարգին, օրինաչափ, նորմալ: *Միհէնգ՝վա ապըրուստը նարմալնի յա, թանք՝ի խըղըղօթուն ինի* (Բ):

ՆԱՐՄԱ-ՆԱՋՈՒՔ *(պրս. narm (փափուկ) + narok (նուրբ)* - *տե՛ս* ՆԱՆԱՄ-ՍԱՆԱՄ:

ՆԱՐՈՒՇԷՆԻ *(ռուս. нарушение)* - *գ.* Կարգազանց արարք, կարգազանցություն: ... *Հու վար նարուշէնի յա ըրալ, պիրալ ըն, ըտէղ պահալ՝դալ ըրալ* (ԱԱ, 44):

ՆԱՐՕՇՆԻ *(нарочно)* - *տե՛ս* ՂԱՍԻՌ:

ՆԱՐՕՏ *(գրբ. նարօտ)* - *գ.* 1. Գույնզգույն թելերից ոլորած հաստ թել: *Մին նարօտ ա յօր օնում, քըսակը կապում* (Ձ): 2. Հարսանիքի օրը փեսայի ու հարսի վզին կապվող կանաչ-կարմիր ժապավեն: *Փըսէն նարօտավ կըճընանչին* (Ձ):

ՆԱՓԱՍ *(արաբ. nafas, թրք. nefes)* - *գ.* 1. Շունչ, շնչառություն, շնչառության ձայնը: *Տահանց նիփանսան էլ հավ, հէյվան լօխ փախճում ըն* (ՀԺՀ, VII, 87): 2. *փխբ.* Ներքին զորություն՝ կարողություն՝ տոկունություն: *Նանփանս չօնէ, կարում չի տէմ կէնա* (Բ):

- Նանփանս անել - Հանգստանալ, դադար առնել: *Խըլլան հընձիլանը յը՛տը էտ հընձօղնէն յը՛տ ըն տըռաս, վէր միկա նանփանս անին, էլիա հընձին* (Ձ):

- Նանփանսը ծանդըր - Ծանր շունչ ունեցող, ճնշող ու կաշկանդիչ ազդեցություն թողնող: *Նանփանսը ծանդըր ուստա յա Պատվականը* (Բ):

- Նանփանսը կըտըր(վ)էլ - Շնչահեղձ լինել, ուժասպառ լինել: *Էնքան կօրծ ըրէ, նանփանսը կըտըրից* (Բ):

- Նանփանսը պահէլ - Լավ լսելու՝ իրեն չմատնելու համար շնչառությունը դադարեցնել՝ չշնչել: *Նանփանսը պահում ա, վէր լ՝ավ ըսկանա* (Ձ):

- Նանփանսը պէրանը/բօղազը հըսնէլ - 1. *տե՛ս* Նանփանսը կըտըր(վ)էլ: 2. Համբերությունից դուրս գալ: *Էտ էլ վէր տը՛սնում ա, նանփանսը պէրանըն ա հըսնում* (Ձ):

- Նանփանսը տը՛ղը կ՝անալ - Հուզմունքը՝ վախն անցնել, հանգստանալ: *Արչը վէր ծառան քըշանում ա ք՝ինամ, Ըբէլին նանփանսը տը՛ղըն ա կ՝ամ* (Ձ):

- Նանփանսը տը՛ղը պիրիլ - 1. *տե՛ս* Նանփանս անել: 2. Մեկին հանգստացնել: *Հիշկան անում ըն, կարում չըն ըտըրա նանփանսը տը՛ղը պիրին* (Ձ):

- Նանփանսը փօրը ըղնէլ - Վախենալ, սարսափել: *Կ՝ուլին վէր տը՛սավ, նանփանսը փօրը ընգավ* (Ձ):

- Նանփանսը փօրը քըցիլ - *տե՛ս* Նանփանսը պահէլ: *Ծէրքը ճըկատէն տիրանծ, նանփանսը փօրը քըցանծ ըսպասում ա սիրէկանէն* (ՀԺՀ, VII, 393):

- Նանփանս քաշիլ - 1. Շնչել: *Վէր նանփանս ա քաշանում, կըլանխ ըն ըղնում, վէր սաղ ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* Նանփանս անել:

ՆԱՓԱՐ - *տե՛ս* ՄԱՓԱՐ:

ՆԱՓՈՒՇ/ՄԱՓՈՒՇ *(թրք. nəfrəš)* - *գ.* Գորգատիպ գործվածք, որով փաթաթում կամ որի մեջ տեղավորում են աղջկա օժիտը: *Նանփուշը պէնում ըն, պէժինք՝ը տանուս տամ* (Ձ):

ՆԷԳԸՌ/ՆԷԳԸՐ *(ռուս. негр, ֆր. negre)* - *գ.* 1. Աֆրիկայում եւ այլուր ապրող սեւամորթ բնակչության ներկայացուցիչ: *Միհէնգ՝ ամմէն յէրգ՝իրում էլ նէգըր կա* (Ձ): 2. *փխբ. ած., գ.* Չափազանց սեւ (մարդ): *Էրկու նէգըռ ախճիգ՝ օնէ Մարյանը* (Բ):

ՆԷԳԸՐ - *տե՛ս* ՆԷԳԸՌ:

ՆԷԺՇԻ *(ռուս. нежный)* - *տե՛ս* ՆԱՆԱՄ (2):

ՆԷՀԱՐ/ՆԻՀԱՐ *(գրբ. նիհար)* - *տե՛ս* ՄԱՇՎԱԾ:

ՆԷՂ - *տե՛ս* ՆԸ՝Ղ:

ՆԷՂԷԼ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՂԷԼ:

ՆԷՂԼԷԳ՝ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՂԼԷԳ՝:

ՆԷՂՎԱՍԿ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՂՎԱՍԿ:

ՆԷՂՎԷԼ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՂԷԼ:

ՆԷՂՈՒԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՂՈՒԹՈՒՆ:

ՆԷՄԷՆՑ - *տե՛ս* ՆԷՄԷՑ:

ՆԷՄԷՍ - *տե՛ս* ՆԷՄԷՑ:

ՆԷՄԷՑ/ՆԷՄԷՆՑ/ՆԷՄԷՍ/ԼԷՄԷՑ/ԼԷՄԷՆՑ/ԼԷՄԷՍ *(ռուս. немец)* - *գ.* Գերմանացի: *Նէմէցնէն շատ ըն ուզը՝ցալ Սավէտը յը՛ր օնին, ամմա ամանալ չի յը՛կալ* (Բ):

- Նէմէցին կըռը՝վը - Հայրենական մեծ պատերազմը (1941-1945 թթ.): *Նէմէցին կըռվէն վախտը շէնին ջիհիլնէրէն լօխճին տարալ ըն փըրօնտ* (ԱԱ, 34):

- Նէմէցու պայօկ - Փոքր սննդաբաժին, քիչ ուտելիք: *Ասում ա.- Յը՛ս նէմէցու պայօկավ կարէլ չըմ յօլլա ք՝ինիմ* (Ձ):

ՆԷՅՆԱՐ - *ած.* Ծույլ՝ դանդաղաշարժ եւ անուշադիր: *Բաղվանչին վէր նէյնար իլանվ, բաղը կըթըլանին* (Բ):

- Նէյնարը տինիլ/քըցիլ - Անուշադրության մատնել, ծուլություն անել: *Չօբանը նէյնարը տիրավ, կ՝ուլը վը՛խճարը տարավ* (Ձ):

ՆԷՅՆԻՄ-ՆԷՅՆԻՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նէյնիմ-նէյնիմը ըղնէլ - Անորոշ բաներ ասել՝ անել, ասելիքը՝ անելիքը չիմանալ: *Աշըղը խաղը ասում ա պըրծընում, նէյնիմ-նէյնիմը ըղնում* (Ձ):

ՆԷՆԻ - *տե՛ս* ՆԻՆԻ:

ՆԷՆՋ/ՆԻՆՋ *(գրբ. նինջ)* - *գ.* Կիսաքուն վիճակ, քնին նախորդող թմրություն, նինջ: *Նէնջը մարթին տըմբըրցընում ա* (Բ):

- Նէնջը կ՝անալ/կօխէլ/վէր օխէլ - Քնել ցանկանալ: *Լանց ինիլիս նէնջը կ՝ամ ա, տըհէնց էլ կէս քօն, կէս զանրթուն, բ՝ուրդանն տէսնում ա ծառնէն յըրա մին դուշ ծըլվըլում ա* (ՀԺՀ, V, 355):

ՆԷՌ *(գրբ. նեռն)* - *գ.* 1. Քրիստոսի հակառակորդ, սատանա: ... *Նէռը ծընվալ ա, աշխարքը վիրչընալու յըրա յա...* (ՋՏ, Ա, 57): 2. *փխբ.* Արյունարբու՝ դաժան՝ խարդախ մարդ: *Էտ նէռը տընըցուց օր ա տամ, իշը՛ղ չի տամ* (Բ):

- Նէռը նըմանը ծընալ չի - Ասում են շատ դաժան՝ արյունարբու՝ խարդախ մարդկանց մասին:

ՆԷՍՏԱ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՍՏԱ:

ՆԷՍՏԱՎ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՍՏԱՎ:

ՆԷՏ *(գրբ. նետ)* - *գ.* 1. Աղեղով նետելու սրածայր բարակ ձող, նետ: *Կըռվէն վախտը նէտը կ՝ամ ա, տըղին ծանխի ծը՛ռքին նի կ՝ամ, ճիլանտում* (ՀԺՀ, VI, 123): 2. Գորգի ոստայնի վերեւի եւ ներքեւի հաստ գերանները: *Առանց նէտ կարէլ չըս գ՝անբա կ՝օրծիս* (Ձ):

- Նէտ անէլ - Ծակել ու ներս խցկել՝ խցկվել: *Մուկունը խարարը նէտ ա ը-րալ* (Բ):

- Նէտ տաս՝ ՝ներ՝ն չի կաթէլ - *տե՛ս* Տէնակ թըխիս՝ ՝ներ՝ն չի կաթէլ:

ՆԷՏՕԽԾ(Ը) - *գ.* Թունավոր օձի տեսակ՝ սովորականից փոքր, որ նետվում է հակառակորդի վրա: *Նէտօխծը կը՝ծից, ըսպանից* (Ձ):

ՆԷՐԱԿ/ՆԷՐ՝ԱԿ/ԸՆԷՐԱԿ/ՆԸ՝ՐԱԿ/ՀԸՆԷՐԱԿ[2] *(գրբ. երանեակ (երջանիկ)* - *ձ.* 1. Մեկին երջանիկ՝ բարեբախտ համարելու բացականչություն՝ երջանիկ է: *Նէրակ ընդրրան, ա՛ ժողովուրթ, վէր շատ տընջվէլանը յէտը գ՝անքին վէրչըն էլ շատ պարի կինի...* (ՀԺՀ, V, 477): 2. Ցանկության՝ ըղձանքի բացականչություն՝ ո՛ւր է(ր) թե, երնե՛կ: *Նէրակ էն վախտէն, վէր Ղարաբաղը կըմիյանա Հայաստանէն* (Բ):

- Նէրակ ըմ տը՝սալ - Երանի թե: *Նէրակ ըմ տը՝սալ մին լ՝ավ ծ՝ուն կ՝ա* (Բ):

- Նէրակ ինձ (տըված) - Հեգնական արտահայտություն մեկի կողմից խոսողին նախատելու՝ վիրավորելու՝ գերազանցելու եւն մասին: *Նէ՛րակ ինձ, վէր Փալանդ՝ուզ՝անց Սէտրակը բիդի ինձ թըքըթ՝ՕՀմ՝ա՝թ անէ* (Բ):

- Նէրակ տալ - 1. Երանի ասել, երջանիկ՝ բարեբախտ համարել: *Կ՝ա՝փ՝ուն կավը ճօխտակ ա ծընալ, լօխ նէրակ ըն տամ* (Բ): 2. Ցանկալի՝ երանելի համարել: *Նէրակ ըմ տամ, վէր ըշխարքումը խըղըղօթուն ինի* (Բ):

ՆԷՐ՝ԱԿ - *տե՛ս* ՆԷՐԱԿ:

ՆԷՐԷԼ - *տե՛ս* ՆԷՐԻԼ:

ՆԷՐԻ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՌ:

ՆԷՐԻԼ/ՆԷՐԷԼ *(գրբ. ներեմ)* - Ներողամիտ լինել, սխալը՝ զանցանքը եւն չդատապարտել, ներել: *... Սալդաթը մը-չանք ըդաչանք-պըդատանք ա անըմ, վէր դ՝ՈՒրվիշը նէրըմ ա* (ՀԺՀ, V, 643):

ՆԷՐԽ - *գ.* Խաշիլով լցված ամանի մեջտեղի փոսը՝ յուղը լցնելու համար: *Յը՝ղը ածում ըն նէրխը, թանը՝ ղըրղը-նէ՝ը* (Բ):

ՆԷՐԽԱՏԸՐԷՑ - *ած.* 1. Կարգազանց, կարգը խախտող: *Խօսօղը չօքում ա, յէշում բըդի յէռնայինը.- Տէ՛ր Աստված, նէ՛րիր նէրխատըրէցիս, մէղավէր ըմ* (ՆԱԲ, II, 54): 2. Անվայել, անօրինական: *... Հ՝ըռնանցէ տէսնում ա, ասում ա.- Էտ քանէ՞ կըլ՝խանէ յա, վէր նէրխատըրէց կօրծ ա փ՝ըռնալ...* (Ձ):

ՆԷՐԿ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՐԿ:

ՆԷՐԿԱՐԱՐ - *տե՛ս* ՆԸՐԿԱՐԱՐ:

ՆԷՐԿԷԼ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՐԿԷԼ:

ՆԷՐԿԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՐԿԸՎԷԼ:

ՆԷՐՍ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՐՍ:

ՆԷՐՍԿ՝Ո՝ՒՍ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՐՍԿ՝Ո՝ՒՍ:

ՆԷՐՍՆԻ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՐՍՆԻ:

ՆԷՐՎ/ՆԷՐՎԷՐ *(ռուս. нерв, լատ. nervus, հուն. neūron)* - *գ.* Նյարդ: *Ճըկատէն նէրվը մ՝ըրսը՝ցը՝ըրալ ա* (Ձ):

- Նէրվավը խաղ անէլ - Դիտավորյալ մեկին գրգռել՝ ջղայնացնել: *Կ՝ընէգ՝ը միշտ մարթին նէրվավը խաղ ար անում* (Ձ):

- Նէրվը հանած/տ՝ուս կ՝ալ՝ած - Սառնասիրտ, չբորբոքվող: *Նէրվը տ՝ուս կ՝ա-լ՝ած մարթ ա Սախկալը* (Բ):

- Նէրվը օտէլ - *տե՛ս* Նէրվավը խաղ անէլ:

ՆԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՆԷՐՎԻԼ:

ՆԷՐՎԷՆՆԻ *(ռուս. нервный)* - *ած.* 1. Չափազանց նուրբ զգայականությամբ օժտված, շուտ հուզվող՝ նյարդայնացնող, դյուրագրգիռ: *Նէրվէննի մարթ ա Սիմօնը, լ՝ըհա վէր մին պէն ըս ասում, դ՝ՈՒստի նէրվէնչիտ ա ինի՝ում* (Ձ): 2. Նյարդային գործունեության խախտման հետ կապված: *Նէրվէննի հիվ՝ընդ՝օթուն ա ըտ՝ըրա հիվ՝ընդ՝օթունը* (Բ): 3. Նյարդայնացնող, գրգռող: *Նէրվէննի կօրծ ա հ՝ՕՀնձ անէլը* (Բ):

ՆԷՐՎԷՆՉԻՏ *(ռուս. нервничать)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Նէրվէնչիտ անէլ - Հոգեպես գրգռել, ջղայնացնել, նյարդայնացնել: *Խօխէնք՝ը հօրը շատ ին նէրվէնչիտ անում* (Ձ):

- Նէրվէնչիտ ինիլ/տը՝ռնալ - Հոգեպես գրգռվել, ջղայնանալ, նյարդայնանալ: *Շատ ա նէրվէնչիտ ին՝ում, վէր էտ կօրծը ՝ամ՝ալ չի կ՝ամ* (Ձ):

ՆԷՐՎԷՐ - *տե՛ս* ՆԷՐՎ:

ՆԷՐՎԻԼ/ՆԷՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՆԷ-ՐԻԼ-ի:

ՆԷՐՔԷ/ՆԷՐՔԻ/ՆԸ՝ՐՔԷ/ՆԸ՝ՐՔԻ - *ած.* Ներքեւի, ցածի, ներքեւում գտնվող՝ եղող: *Շօշա նէրքէ դ՝օլէն մին պառավ մարթ ա լ՝ալ կընալիս* (ԱԱ, 60):

- Նէրքէ պըռօշը պօլը/տափը ա սիրփ՝ուն, յը՝րէ պըռօշը՝ պատալօկը - Ասում են շատ ծեր մարդկանց մասին:

ՆԷՐՔԻ - *տե՛ս* ՆԷՐՔԷ:

ՆԷՐՕՂՈՒԹ՝ՈՒՆ *(գրբ. ներողութիւն, ներելը)* - *վ.* 1. Արտահայտում է անփույթ՝ անքաղաքավարի՝ անխրախուսելի արարքի զղջում եւ ներման՝ ներողամտորեն վերաբերվելու դիմում: *Կ՝օղը ասմա.- Նէրօղութ՝ՈՒն, փիս պէն ըմ ըրալ, էլ ընական չըմ* (Ձ): 2. Քաղաքավարություն արտահայտող բառ՝ մեկին դիմելիս: *Նէրօղութ՝ՈՒն, ժամը քանէսըն ա՞* (Բ):

- Նէրօղութ՝ՈՒն խընթըրիլ - Արածի՝ հասցրած վիրավորանքի՝ գործած սխալի եւն համար զղջալով՝ «ներողություն» ասել: *Տ՝ըղան ք՝ինամ ա հօրը կօշտը, նէրօղութ՝ՈՒն խընթըրում* (Ձ):

ՆԷՈՒԺԷԼԻ/ՆՈՒԺԷԼԻ *(ռուս. неужели)* - *վ.* Մի՞թե, արդյո՞ք, իսկապե՞ս: *Ասում ա.- Նէուժէ՞լի կըրը՝ցալ չը՝ք լ՝ըհա էտ մարթին ղօնաղ անիք՝* (Ձ):

ՆԸԲԱՐ - *տե՛ս* ՆՈՒԲԱՐ:

ՆԸԳ՝ԱՐ՝ԱՆ/ՆԻԳ՝ԱՐԱՆ *(պրս. negaran (նայող, դիտող)* - *ած.* Անտեղյակ, որեւէ մեկի կամ մի բանի մասին տեղեկության կարոտ: *ՆՕք՝ա՝ը թաքալը՝ՐէՀն ասում ա.- Իմ հօր անա շատ ըմ նիգ՝արան, օգըմ ըմ ք՝ինա՝ամ, տը՝սնամ* (ՆԼՂԺԲ, 76):

ՆԸԳ՝ԸՐԸՆԱՏԸ՝Ղ/ՆԻԳ՝ԸՐԸՆԱՏԸ՝Ղ - *գ.* Անտեղյակություն, որեւէ մեկի կամ մի բանի մասին տեղեկություն ունենալու կարոտություն: *Հ՝ուրը նիգ՝ըրընատը՝ղ ա ինիս, վը՝ՐցակՕ ա տընէս, ծառավը իրը՝ք հէտ շօռ տաս, մուրթէս...* (ԱԱ, 49):

ՆԸԳ՝ԸՐԸՆՕԹՈՒՆ/ՆԻԳ՝ԸՐԸՆՕ-ԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԸԳ՝ԸՐԸՆԱՏԸ՝Ղ:

ՆԸՋԱՄ/ՆԻՋԱՄ *(թրք. nizam (օրենք, կանոն)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Նըզամա ըղնէլ - Կանոնավորությունը խախտվել: *Էնքան էտ մ՝ըղակը պէցալ ըն, կապալ, նըզամա ընգալ ա* (Ձ):

- Նըզամա քըցիլ - Կանոնավորությունը խախտել: *Բաղը նըզամա քըցա՝ալ ա* (Բ):

- Նըզամը ծըռէլ - *տե՛ս* Նըզամա ըղնէլ:

ՆԸՋԸՄՅԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Նըզըմիան անէլ - *տե՛ս* Նըզամա քըցիլ:

- Նըզըմիան ինիլ/տը՝ռնալ - *տե՛ս* Նըզամա ըղնէլ:

ՆԸՋՈՒԼ/ՆՈՒՋՈՒԼ *(թրք. nüzul)* - *տե՛ս* ՆԸՎ՝Ա՝Ժ:

ՆԸՋՕՎԷԼ/ՄԸՋՕՎԷԼ *(գրբ. նզովեմ)* - *տե՛ս* ԸՆԷԾԻԼ:

ՆԸՋՕՎՎԷԼ/ՄԸՋՕՎՎԷԼ - *տե՛ս* ԸՆԷԾՎԻԼ:

ՆԸՋՕՎՔ/ՄԸՋՕՎՔ *(գրբ. նզովք)* - *տե՛ս* ԱՆԷՍԿ:

- Նըզօվք քըցիլ - *տե՛ս* ԸՆԷԾԻԼ (1): *...Ասում ա.- Ա՝զի, յը՝ս մը՝ռնըլական ըմ, քէզ նըզօվք ըմ քըցա՝ում, վար իմ վէրչի ասածըս անէս վուչ...* (ՀԺՀ, VII, 201):

ՆԸ՝ՊՊ/ՆԸՊ/ՆԷՊ *(գրբ. նեղ)* - *ած.* Ոչ մեծ լայնություն ունեցող, նեղ, սեղմ: *...Նէղ կըծանավը ընցընէլիս մին չ՝ըրըխկօն ա ըյնում ընջուկավը* (ԼՂԲՔ, 264):

- Նը՝ղը ածէլ/լըծէլ/տինիլ/քըցիլ - Նեղել, ճնշել, դժվարին վիճակի մեջ գցել: *Խանը ըտ՝ըրանց շատ ար նը՝ղը ածում* (Ձ):

- Նը՝ղը ըղնէլ - Դժվարին դրության՝

կացության մեջ ընկնել: *Վէր նը՛ղընն ըն ըղնում, կավընն էլ ըն ծախում* (Ձ):

- Նը՛ղ տը՛ղ - Դժվար վիճակ՝ կացություն: *Թաքավէրին ախճիգ՛ը ըրա՛զըմը տը՛սնըմ ա, վը՛ր ո՛ւրա՛ն սիրած տըղան նը՛ղ տը՛ղ ա...* (ՀԺՀ, V, 128):

- Նը՛ղու ածէլ - *տե՛ս* Նը՛ղը ածէլ: *Ըտըրանք մէրունց էզգա՛նա՛ն նը՛ղու յըն ի՛լա՛լ ըծէյիս* (ԱԱ, 24):

- Նը՛ղու կ՛ա՛լ - Մտատանջության մեջ ընկնել, մտատանջվել: *Ուստան շատ մը-տըծէլան նը՛ղու վա կ՛ամ, սը՛րտը ճաքում ա, մը՛ռնում* (ՀԺՀ, VII, 51):

- Նը՛ղ օր - *տե՛ս* Նը՛ղ տը՛ղ: *Լ՛ավ պարիկամը նը՛ղ օրըն ա մա՛ի՛ում անում* (ԱԲԲ, 35):

- Նը՛ղ օրէն հըսնէլ - Ծանր կացության մեջ գտնվողին օգնել: ... *Մինը վար նէղ տէղ ար ըն՛ում, էն մինը նէղ օրէն հըսնում ար* (ՀԺՀ, V, 443):

ՆԸ՛ՂԷԼ/ՆԸՂԷԼ/ՆԷՂԷԼ *(գրբ. նեղեմ)* - *նբ. տե՛ս* Նը՛ղը ածէլ:

ՆԸ՛ՂԼԷԳ՛/ՆԸՂԼԷԳ՛/ՆԷՂԼԷԳ՛ - *ած.* Մի քիչ նեղ, նեղլիկ: *Նը՛ղլէգ՛ հըղէ յա Սարէն շէնին հըղէն* (Բ):

ՆԸ՛ՂՎԱՍԿ/ՆԸՂՎԱՍԿ/ՆԷՂՎԱՍԿ - *տե՛ս* ՆԸՂՎԸՍԿՕԹՈՒՆ: 2. *տե՛ս* ՆԸ՛Ղ:

ՆԸ՛ՂՎԷԼ/ՆԸՂՎԷԼ/ՆԷՂՎԷԼ *(գրբ. նեղիմ)* - 1. *կբ. եւ չբ.* ՆԸ՛ՂԷԼ-ի: 2. *չբ. տե՛ս* ՆԸՂԸՍԸՐՏ(Վ)ԷԼ:

ՆԸ՛ՂՈՒԹԻ՛Ն/ՆԸՂՕԹՈՒՆ/ՆԷՂՈՒԹԻ՛Ն *(գրբ. նեղութիւն)* - *գ.* 1. Նեղ՝ սեղմ լինելը: *Տանը նը՛ղութի՛նը ըտըրան շատ ա նը՛ղում* (Ձ): 2. *փխբ.* Հոգս, մտատանջություն, անհանգստություն,ջանք, չարչարանք: *Քըսիբին հը՛տէ համ հըրսանէ-ք՛ըն ա նը՛ղութի՛ն, համ բադարանք՛ը* (Ձ):

- Նը՛ղութի՛ն կըրէլ/քաշիլ - Անհանգստանալ, մտատանջվել: *Ժուղովուրթը շատ ա ուրխանըմ, վը՛ր էլ ճիրի նէղութի՛ն չըն քաշիլ...* (ՀԺՀ, V, 22):

- Նը՛ղութի՛ն տալ - Անհանգստություն՝ մտատանջություն պատճառել, անհանգստացնել: *Էտ շէնին ժուղուվուրթէն պարսիկնէն էզգանան նէղութի՛ն ըն լա՛լ տաս, թըլընէս* (ԱԱ, 19):

ՆԸ՛ՍՏԱ/ՆԸՍՏԱ/ՆԷՍՏԱ/ՆԻՍՏԱ/ՆԸ՝ՍՏԱ - *տե՛ս* ԱՆԱ[1]:

- Նը՛ստա կէնալ - 1. Կպչել, փակչել: *Փա՛ղը յափըշխանում ա, վէր լ՛ավ նըստա կէնա* (Ձ): 2. *տե՛ս* Նը՛ստա կէնալ, պուք չըկ՛ա՛լ:

- Նը՛ստա կէնալ, պուք չըկ՛ա՛լ - 1. Մեկից՝ մի բանից ձեռք չքաշել՝ չիրաժարվել՝ օձիքը բաց չթողնել: *Անիրը՛ս մարթ ա Կարօն, վէր օգում ա մինին անա պարթկ յօր օնէ, նը՛ստա յա կէնում, պուք չի կ՛ամ* (Բ): 2. Ամուր բռնել, ամուր կպչել որեւէ բանի: *Խօխան նը՛ստա յա կէնում, պուք չի կ՛ամ մօրը անա* (Ձ):

- Նը՛ստա կըցընէլ - Կպցնել, փակցնել: *Թօխտը կըլէյիտ ա անում, նը՛ստա կըցընում* (Ձ):

- Նը՛ստա մըրթավը՛տ կ՛ա՛լ - Մարդկային լավ հատկանիշներ ունենալ: *Ախմաղ մարթ ար էտ չօբանը, նը՛ստա ըսկի մըրթավը՛տ չար կ՛ամ* (Ձ):

- Նը՛ստա Յէրուսաղէմ քի՛նիլ - Մեկից դժգոհ՝ բողոքավոր լինել: *Կըլխօգէն նախագան փիս մարթ ա ինի՛ում, լօխ նը՛ստա Յէրուսաղէմ ըն քի՛ունի՛ում* (Ձ):

- Նը՛ստա շըռշըռալ - Որեւէ վատ հատկանիշ մեկի մոտ ակներեւ լինել: *Ղըխպօ՛թի՛ւնը նը՛ստա շըռշըռամ ա, էն հինչ կընգօ՛թուն բիդի անէ* (Բ):

- Նը՛ստա պուք չըկ՛ա՛լ - 1. Մեկի հետ շատ կապված լինել, շատ սիրել: *Այան կուճուր թօռնանը նը՛ստա պուք չար կ՛ամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* Նը՛ստա կէնալ, պուք չըկ՛ա՛լ:

- Նը՛ստա տալ - *տե՛ս* Նը՛ստա կըցընէլ:

- Նը՛ստա քար չի պուք կ՛ա՛լ - Ասում են խիստ ժլատ մարդու մասին:

ՆԸ՛ՍՏԱՎ/ՆԸՍՏԱՎ/ՆԷՍՏԱՎ/ՆԻՍՏԱՎ/ՆԸ՝ՍՏԱՎ - 1. *տե՛ս* ԱՆԱՎ: 2. *տե՛ս* ՔԻՐՈՒՎ:

ՆԸ՛ՐԱԿ - *տե՛ս* ՆԷՐԱԿ:

ՆԸ՛ՐԿ/ՆԷՐԿ *(գրբ. ներկ)* - *տե՛ս* ԿԸՐԱՍԿԱ:

ՆԸ՛ՐԿԷԼ/ՆԷՐԿԷԼ *(գրբ. ներկեմ)* - *նբ. տե՛ս* Կըրասկա տալ:

ՆԸ՛ՐԿԸՎԷԼ/ՆԷՐԿԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՆԸ՛ՐԿԷԼ-ի:

ՆԸ՛ՐՍ/ՆԷՐՍ *(գրբ. ներս)* - *տե՛ս* ՄԱՉՂՕԼ:

ՆԸ՛ՐՍԿ՛Ի՛Ս/ՆԷՐՍԿ՛Ի՛Ս - *տե՛ս* ՄԱՉՂՕԼ:

ՆԸ՛ՐՍՆԻ/ՆԷՐՍՆԻ - *տե՛ս* ՄԱՉՂՕԼ:

ՆԸ՛ՐՔԷ - *տե՛ս* ՆԷՐՔԷ:

ՆԸ՛ՐՔԻ - *տե՛ս* ՆԷՐՔԷ:

ՆԸ՝ՍՏԱ - *տե՛ս* ՆԸ՛ՍՏԱ:

ՆԸ՝ՍՏԱՎ - *տե՛ս* ՆԸ՛ՍՏԱՎ:

ՆԸԼԱՔԷԼ - *նբ.* 1. Կոշիկի տակ փոքրիկ պայտ խփել: ... *Տակէրը նըլաքած չըմըշկնէս լօխ հըվըքէցի խուրջինիս մէջը...* (ՋՏ, Ա, 148): 2. *տե՛ս* ՆԱԼԷԼ (2):

ՆԸԼԱՔՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՆԸԼԱՔԷԼ-ի:

ՆԸԼԲԸՆԴՕԹՈՒՆ/ՆԻԼԲԻՆԴՕԹՈՒՆ - *գ.* Նալբանդ լինելը, նալբանդի արհեստը: *Նըլբընդօթունը Նըլբա՛նդա՛նց ցը՛ղէն փէշակընը ա* (Բ):

ՆԸԼԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Նըլըհան անէլ - 1. Նալերը հանել: *Ծիյին նըլըհան ըն անում, պէց թօղում* (Ձ): 2. *փխբ.* Սնանկացնել: *Խը՛ղճէն լափ նըլըհան ըն ըրալ, փուլ չօնէ, թա հաց ինք՛ օնէ* (Բ):

- Նըլըհան ինիլ - 1. Նալերը հանվել՝ թափվել: *Նըլըհան ի՛լա՛ծ էշը կըսըլկըհէ* (Բ): 2. *փխբ.* Սնանկանալ: *Առաչ ա ի՛լա՛լ հարուստ, միհէնգ՛ նըլըհան ա ի՛լա՛լ* (Բ):

ՆԸԼԸՄԷԽ/ՆԸԼՆԸՄԷԽ - *գ.* Պայտը՝ իր գամերով: *Չօ՛րք՛ նըլըմէխ ա շինում, տամ իշատը՛ր՛նը* (Ձ):

- Նըլըմէխը վէր թափէլ - *տե՛ս* Նըլըհան ինիլ:

ՆԸԼԸՔՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՆԸԼԱՔԷԼ (շատերի մասին):

ՆԸԼԸՔՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՆԸԼԸՔՕՏԷԼ-ի:

ՆԸԼՆԸՄԷԽ - *տե՛ս* ՆԸԼԸՄԷԽ:

ՆԷԼՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՆԱԼԷԼ (շատերի մասին):

ՆԸԼՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՆԸԼՕՏԷԼ-ի:

ՆԸԽԱԼԱՓ - *ած.* Անպետք, անգործածական: *Տանը հիշկան նըխալափ շօ՛ր էր ա ինում, լօխ տամ ա էտ ուզօղէն* (Ձ):

ՆԸԽԱՆՁԷԼ/ՆԱԽԱՆՁԷԼ/ՆԸԽԱՆՁՎԷԼ/ՆԱԽԱՆՁՎԷԼ *(գրբ. նախանձիմ)* - *չբ.* Նախանձի զգացումով տոգորվել՝ լցվել, նախանձել: *Էս պէնը վէր տըսնաս չի՛, թաքավէրէն վէզիրը նըխընձէս ա* (ՆԼՂԺԲ, 60):

ՆԸԽԱՆՁԿՈՒՏ/ՆԱԽԱՆՁԿՈՒՏ/ՆԸԽԱՆՁԿՕՏ/ՆԱԽԱՆՁԿՕՏ *(գրբ. նախանձկոտ)* - *տե՛ս* ՓԱԽԸԼ (2): *Թաքավէրը իրավունք ա տամ էտ պուճուր տըղին, վը՛ր ո՛ւրա՛ն նախանձկօտ ախպօրցը հինչ պատիժ օգում ա, տա* (ՀԺՀ, V, 26):

ՆԸԽԱՆՁՎԷԼ - *տե՛ս* ՆԸԽԱՆՁԷԼ:

ՆԸԽԸՆՁՕԹՈՒՆ/ՆԱԽԱՆՁՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԸԽԸԼՕԹՈՒՆ: *Նախանձութունան մէծ ախպէրը օգում ա ըսպանէ պիծի ախպօրը* (ՆԱԲ, II, 36):

ՆԸԽԸՆ-ՆԱԽՈՒՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նըխընն-նախուն անէլ - *տե՛ս* ԽՈՒՎ-ԽՈՒՎԱՏԷԼ:

ՆԸԽԸՐԱԹՕՂ/ՆԸԽՐԱԹՕՂ - *գ.* Աշնան այն ժամանակը, երբ նախիրը այլեւս չեն հավաքում արոտ տանելու համար, այլ անասուններին ազատ են արձակում: *Նըխընրաթօղը նօյէմբէրըմընն ա ինում* (Ձ):

ՆԸԽԸՐՉԻ - *տե՛ս* ՆԱԽԸՐՉԻ:

ՆԸԽԸՐՉՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԱԽԸՐՉՕԹՈՒՆ:

ՆԸԽԾԱՎՈՒՐ - *ած.* Նախշերով զարդարված, նախշեր ունեցող, վրան նախշեր արած: *Նըխշավուր ք՛ա՛թա՛ յա թըխալ* (Բ):

ՆԸԽԾԱՐՔ - *տե՛ս* ՆԸԾԽԱՐՔ:

ՆԸԽԾԸՆԸԳ՛Ա՛Ր/ՆԸԽԾԸՆԻԳ՛Ա՛Ր

(պրս. naqš-nigar) - 1. *գ.* Բուսական՝ կենդանական եւն պատկերներով՝ նախշերով նկար՝ գործվածք եւն: *Մին լ՛ավ նըխշընըգ՛ար ա կ՛օրձում, տամ ըտըրան* (Ձ): 2. *ած.* Նախշազարդ, գեղեցիկ: *Նըխշընըգ՛ար շՁրէր ա կ՛ը՝ցալ* (Բ):

- Նըխշընըգ՛ար մ՛ - Այդքան նախշազարդելու՝ գեղեցկանալու կարիք չկա: *Չօբանը ասմա.- Էտ մըհակը հօր ը՞ս էտքան նախշում, հինչ ա՞, նըխշընըգ՛ար մ՛* (Ձ):

- Նըխշընըգ՛ար անէլ - Գեղեցիկ գործ կատարել: *Էտ ուստան նըխշընըգ՛ար անօղ ուստա յա* (Բ):

ՆԸԽՇԸՆԻԳ՛ԱՐ - *տե՛ս* ՆԸԽՇԸՆԸԳ՛ԱՐ:

ՆԸԽՇՈՒՆԱՆԱԼ/ՆԸԽՇՈՒՏԱՆԱԼ - *չբ.* Նախշուն դառնալ, սիրունանալ: *Քըվօրը ախճիգ՛ըն էլ մընծացալ ար, նը-հէնց նըխշունացա՛լ, վար նըմանը կար վէչ* (ՀԺՀ, V, 383):

ՆԸԽՇՈՒՆԱՎՈՒՆ/ՆԸԽՇՈՒՏԱՎՈՒՆ - *ած.* Քիչ նախշուն՝ սիրուն: *Կ՛ամ ա, տը՝սնում՝ մին նըխշունավուն կընէգ՛ ըտը՝ղ նըստած* (Ձ):

ՆԸԽՇՈՒՆ-ՆԱԽՇՈՒՆ/ՆԸԽՇՈՒՏ-ՆԱԽՇՈՒՏ - *տե՛ս* ՆԱԽՇՈՒՆ (շատերի մասին):

ՆԸԽՇՈՒՆՑ(Ը)ՆԷԼ/ՆԸԽՇՈՒՏՑ(Ը)-ՆԷԼ - *նբ.* ՆԸԽՇՈՒՆԱՆԱԼ-ի:

ՆԸԽՇՈՒՆՕԹՈՒՆ/ՆԸԽՇՈՒՏՕԹՈՒՆ - *գ.* Նախշուն՝ սիրուն լինելը: *Խօրթ մարը էտ ըխճըկանը նըխշունութունէն դ՝ՀրդՀան սիրում չար* (Ձ):

ՆԸԽՇՈՒՏԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՆԸԽՇՈՒՆԱՆԱԼ:

ՆԸԽՇՈՒՏԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԸԽՇՈՒՆԱՎՈՒՆ:

ՆԸԽՇՈՒՏ-ՆԱԽՇՈՒՏ - *տե՛ս* ՆԸԽՇՈՒՆ-ՆԱԽՇՈՒՆ:

ՆԸԽՇՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՆԸԽՇՈՒՆՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՆԸԽՇՈՒՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԸԽՇՈՒՆՕԹՈՒՆ:

ՆԸԽՈՒԹՕՂ - *տե՛ս* ՆԸԽԸՐԱԹՕՂ:

ՆԸԿԱՏԷԼ *(գրբ. նկատեմ)* - *նբ.* Աղոտ կերպով տեսնել, նշմարել: *Տըղան նը-կատըմ ա, վէր մին վագըր ա կ՛ամ* (ՀԺՀ, V, 28):

ՆԸԿԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՆԸԿԱՏԷԼ-ի:

ՆԸԿԱՐ *(գրբ. նկար)* - *գ.* 1. Ներկերով՝ մատիտով՝ գրիչով եւն պատկերված առարկաների վերարտադրություն, պատկեր, նկար: *Տըղան վէր էտ նըկարը տը՝սավ վէ՛չ, խըրէգ՛ մը-նաց, թա կ՛իժվի* (ՀԺՀ, V,134): 2. Լուսանկար: *Փոտօգրաֆը նըկարում ա, նըկարը տՀուս օնում, պատան կախ տամ* (Ձ): 3. *փխբ.* Գեղեցիկ՝ հմայիչ անձ կամ իր: *Ախճիգ՛, հինչ ա՞խճիգ՛, մին նըկար* (Ձ):

ՆԸԿԱՐԷԼ *(գրբ. նկարեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ պատկեր ներկով՝ մատիտով՝ գրիչով եւն վերարտադրել, նկարել: *Մատիտը յը՝ր ա օնում, պատէն յըրա էտ ծառը նը-կարում* (Ձ): 2. Լուսանկարել: *Փոտօգրաֆը ըտըրան թաքուն նըկարում ա* (Ձ):

ՆԸԿԱՐԻՉ - *գ.* 1. Նկարչությամբ զբաղվող արվեստագետ, գեղանկարիչ: *Հ՝ամին էտ քաղաքումը ապրըմ ար մին շատ լ՝ավ նըկարիչ* (ՀԺՀ, V, 176): 2. *տե՛ս* ՓՕՏՕԳԸՐԱՓ:

ՆԸԿԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՆԸԿԱՐԷԼ-ի:

ՆԸԿԸՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՆԸՉԸՐԱՆԱԼ:

ՆԸԿԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՆԸՉԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՆԸԿԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԸՉԸՐՕԹՈՒՆ:

ՆԸՀԱԽ/ՆԱՀԱԽ - *մ.* Ապարդյուն կերպով, անտեղի, իզուր: *Նըհախ էլ էնքան չըրչըրվէցէ բօստանը ճիրը՝ցէ, էն ա, թօռ ա կ՛ամ* (Բ):

- Նըհախ տը՝ղան/տը՝ղը - *տե՛ս* ՆԸՀԱԽ: *Ախճիկը ընգընըմ ա տօռնը-տօռնը, լ՝անց հինըմ, ամմա նըհախ տը՝ղը* (ԼՂԲ, 357):

- Նըհախ տը՝ղան ք՛ՀՀմ՝ուր էրիլ - Ապարդյուն կերպով՝ անտեղի գործ անել կամ խոսակցություն բացել: *Մարթը ասմա.- Էտ պէնը ՀՀմ՝ալ կ՛ալի չի, նըհախ տը՝ղան ք՛ՀՀմ՝ուր մէ՛ր էրիլ* (Ձ):

ՆԸՀԱՆՉ - *տե՛ս* ՆԸՀԱԸ:

ՆԸՀԱԸ/ՆԸՀԱՆՉ/ՆԸՇԱՆՑ/ՆԸՇԱՍ/ՇԸՀԱՆՑ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նըհաշ տալ - 1. Տեսնել տալ, տեսցնել, երեւցնել: *ՆՀք՛՝ՀՀրը տՀուս ա օնում, էտ նամակը թաքավէրին նըհաշ տամ* (Ձ): 2. Ապացուցել, փաստերով՝ օրինակով համոզել: *Դէրվիշը ասմա.- Յը՝ս կարիմ նըհաշ տամ, վէր ըտի չի իլ՝ալ* (Ձ): 3. Տալ, տրամադրել, հանդես բերել, դրսեւորել: *Ղըչըղնէրէն ըռըչքաշին ասում ա.- Բէդմա քու օժըտ նըշանց տաս, վը՝ր մէգ հընգէր անինք՛* (ՆԼՂԲ): 4. Սովորեցնել, բացատրել, հասկացնել: *ՀՀ՝՝ՀՀրը տըղօրանցը նըհաշ ա տամ, թա հունց հՀնձ անին* (Ձ): 5. Ցուցադրել, ներկայացնել: *Շէնումը մին օր կինօ յըն նըհաշ տամ* (Ձ): 6. Հաստատել, հայտնի դարձնել: *Վընննահէտը նըհաշ ա տամ, վէր օղտը մին ըշկանէ յա ըլ՝ալ, պէռնըն էլ բ՝ՀՀմ՝ալ ա ըլ՝ալ* (ՆԱԲ, 53): 7. Մատնացույց անել: *... Իծ՝ՀՀտարը գ՛ՀդՀ՝ուս ա, թ՝ՀՀ՝ ՀՀ՝ուրՀան ըծէրէն տէղըն ա նըշանց տաս* (ՀԺՀ, V, 486): 8. Գործածվում է որպես սպառնալիքի արտահայտություն: *Խանը ասմա.- Յը՝ս տըրանց նը-հաշ կըտամ, թա հինչ ասէլ ա ծի կ՛ուղանալը* (Ձ):

ՆԸՀԱՏԱԿ *(գրբ. նահատակ)* - *գ.* 1. Հավատի պաշտպանության համար զոհված մարդ: *Ասում ըն, էտ ծառէն տակէն մին նըհատակ ա թաղած* (Ձ): 2. Սրբատեղի, սուրբ վայր՝ տեղ, որտեղ նահատակ է թաղված: *Բուդդան դային տանում ա նըհըտակէն էրկու պըռըշնի տընգում* (Բ):

ՆԸՀԱՐ *(ադրբ. nahar (ճաշ)* - *գ.* Թեթեւ նախաճաշ՝ ճաշ: *Ասում ա.- Էս հաց օտէլ չար, էս նըհար ար* (Ձ):

- Նըհար անել - Թեթեւակի նախաճաշել՝ ճաշել: *Ըտըրանք շատ ըն ինՀում թայդի, նըհար ըն անում, տՀուս կ՛ամ* (Ձ):

ՆԸՀԷՆՑ - *տե՛ս* ԸՆԸՀԷՆՑ:

ՆԸՀԷՏ[1] - *տե՛ս* ՆԸՀԸ՝Տ[1]:

ՆԸՀԷՏ[2] - *տե՛ս* ՆԸՀԸ՝Տ[2]:

ՆԸՀԸ՝Տ[1]/ՆԸՀԷՏ[1]/ՆԻՀԷՏ[1] - *կ.* Ցույց է տալիս՝ 1. Միասնություն, ընկերակցություն՝ միասին: *Ինք՛ըն էլ Հ՝ուրՀան դունադէն նըհէտ հըղէ յա ինՀում, ք՛ինՀամ հէռէ յէրգ՛իրնէ...* (ՆԼՂԲ, 72): 2. Գործողության փոխադարձություն՝ միմյանց, իրար միջեւ: *Օշափը օգում չի էտ տըղէն նըհը՝տ կըռվէ* (Ձ): 3. Վերաբերություն՝ նկատմամբ: *Նախագան բըրիգադիրին նըհը՝տ փիս ար* (Ձ): 4. Կողմնակցություն, համաձայնություն՝ մեկի կողմը: *Կընէգ՛ը ասմա.- Տու ինձ նըհը՝տ ը՞ս, թա դ՝Հ՝ուշմ՝ՀՀնիս* (Ձ): 5. Տարբեր գործողությունների միաժամանակություն՝ զուգադիպություն՝ զուգընթաց, միաժամանակ: *Հ՝ՀՀնձը ըսքըսէլին նըհը՝տ թօթը՝ն էլ ա հըսնըմ* (Բ): 6. Արտահայտում է տրականով անուղղակի խնդրի հարաբերություն: *Ըտըրա նըհը՝տ ծանօթանում ա* (Բ): 7. Արտահայտում է զիջման հարաբերություն՝ չնայած, հանդերձ: *Էտքանէն նըհը՝տ էլլա կարում չի յօլլա ք՛ինի* (Ձ): 8. Ցույց է տալիս սահման՝ տեղ, որից մի բան զատվում՝ անջատվում՝ սկիզբ է առնում: *Ընդըղան նըհէտ մէր արտէրը՝ն ա* (Բ): 9. Ցույց է տալիս պատճառ: *Էտ մարթը հըմընչիլ՝ան նըհէտ օգում ա, թա փախճի, էլ փախճում չի* (ՆԼՂԲ, 25): 10. Ցույց է տալիս այն անձը, որին դիմում են: *Մարը ասմա.- Ք՛ը՝գ նըհը՝տ ըմ, ըսկանում չը՞ս* (Ձ):

- Նըհը՝տը ըղնէլ - 1. Մեկի հետ գործ ունենալ, հարաբերության մեջ մտնել: *Նըհը՝տը ընգնում ա, տը՝սնում, վէր տա փիս մարթ ա* (Ձ): 2. Մեկի հետ սիրային կապերի մեջ լինել: *Խաբար ըն տամ, վէր կընէգ՛ը նախագէն նըհը՝տը ընգալ ա* (Ձ): 3. *տե՛ս* Յը՝ր ըղնէլ (1): 4. Մեկի հետ թշնամանալ, վատ հարաբերությունների մեջ լինել: *ՆՀչ՝ալ՝նիգ՛ը ըտը-*

րա նըհը՝տը ըղնում ա, կօրծա տ՝ուս քըցո՝ւմ (Ձ):

- Նըհը՝տը ինիլ - 1. *տե՛ս* Նըհը՝տը ըղնել (1, 2): 2. Մեկի հետ լավ հարաբերությունների մեջ լինել: *Ասում ա.- Յը՝ս ընդրրա նըհը՝տ օնիմ վէչ, տո՛ւ ք՝ինի* (Ձ):

- Նըհը՝տը ծիր չը՝ծըրել - Մեկի հետ վատ հարաբերությունների մեջ լինել՝ խռով լինել: *Ասում ա.- Յը՝ս Կ՝ա՝փ՝ուն նը-հը՝տ ծիր էլ չըմ ծըրում* (Ձ):

- Նըհը՝տը հաց կըտըրել/հաց նըստել/հաց օտել - *տե՛ս* Մինտը՝ղ հաց կըտըրել:

- Նըհը՝տը չըխօսել - Մեկի հետ խռով լինել՝ հարաբերությունները խզած լինել:

- Նըհը՝տը քօն ինիլ - Մեկի հետ սեռական հարաբերությունների մեջ մտնել: *Ուտէս ըն, խըմէս, հըրփիս, յէտնան էն հարթնէն, մին էլ կընգանը նը-հէտ քօն ինիս* (ԼՂԲ, 314):

ՆԸՀԸ՝Տ²/ՆԸՀԷՏ²/ՆԻՀԷՏ² - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Նըհը՝տ անել - Փակել, գոցել (դուռը, լուսամուտը եւն): *Տօռնը նըհը՝տ ա անում, քօն ինի՛ւմ* (Ձ):

- Նըհը՝տ ին(վ)իլ - Փակվել, գոցվել (դուռը, լուսամուտը եւն): *Արչը օգում ա, թա փախչի, տօռնը նըհէտ ա ինվում* (ՆԼՂԺԲ, 112):

- Նըհը՝տ կ՝ա՝լ - 1. *տե՛ս* Նըհը՝տ ին-(վ)իլ: 2. Թեքվել, մեկի՝ մի բանի կողմը դառնալ: *Նըհը՝տ ա կ՝ամ հիրըվանէն տօնը, լօխ նաղլ անում* (Ձ): 3. Տեղի տալ, համառությունը՝ բարկությունը անցնել: *Շատ ըն կ՝օք տամ, մինչը՝վ վէր էտ մարթը նըհը՝տ ա կ՝ամ* (Ձ): 4. Կազդուրվել: *Սամին էն ա լ՝ա՝լ մըռէս, միհէնգ՝ նըհը՝տ ա յը՝կալ* (Ձ):

- Նըհը՝տ պիրիլ - *տե՛ս* Յըրա պիրիլ:

- Նըհը՝տ տալ - Քշել, հեռացնել, վռնդել, վտարել, հալածել: *Յալլը՝խը կատու վա տըռնաս, մուկնէրէն նիհէտ տաս* (ԱԱ, 72):

ՆԸՂ - *տե՛ս* ՆԸ՝Ղ:

ՆԸՂԱՆԱԼ *(գրբ. նեղանամ)* - *չբ.* 1. Լայնքը փոքրանալ, նեղ՝ սեղմ դառնալ: *Էտ հըղէն քանէ ք՝ունո՝ւմ ա, նըղանում ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Ծուլություն անել, որեւէ բան անելու մեջ ծուլություն ցուցաբերել, ալարել: *Էտ ախճիգ՝ը նըղանում ա տը՝ղան տըմբըհան ինի, ք՝ընա հաց յօր օնէ, օտէ* (ՀԺՀ, V, 320): 3. *փխբ.* Հոգնել: *Նըղացած ա ինիս, քօնը տընէս ա, ըտը՝ղ էլ քօն ա ինիս* (ԼՂԲ, 385): 4. *փխբ.* Վիրավորվել (խոսքից, արարքից եւն): *...Ո՝ւրո՝ւր անա նըղացէն, քօռ ու փէշման հըռացէն* (ԱԱռ, 66):

ՆԸՂԱՆԸՍ - *գ.* Փաղաքշական արտահայտություն՝ ուղղված սիրված անձին, սիրելիս: *Նըղանը՝ս, մին ըստաքան ճո՝ւր տօ, խըմիմ* (Ձ):

ՆԸՂԱՐՈ/ՆԱՂԱՐԱ *(արաբ. náara (գոյություն, աղաղակ), պրս. nāğğare, թրք. nagara (թմբուկ)* - *գ.* Փոքրիկ թմբուկ, նաղարա: *Էլիա ո՝ւրո՝ւն կուրցընում չի, նը-ղարան յօր ա օնում, ըսկըսում պէցո՝ւր սա՝ա՝ա՝վ վը՝ր թակէլը* (ՀԺՀ, VI, 270):

ՆԸՂԱՐԱՉԻ/ՆԱՂԱՐԱՉԻ *(պրս. nāğğareči)* - *գ.* Թմբկահար, նաղարաչի: *Մին նըղարաչի քը՝շէրէն կէսին հըրսընքան տ՝ուս ա կ՝ամ, վը՝ր ք՝ինա՝ տօն* (ՀԺՀ, VI, 270):

ՆԸՂԷԼ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՂԷԼ:

ՆԸՂԸՍԸՐՏ(Վ)ԷԼ *(գրբ. նեղասրտեմ)* - *չբ.* Անհանգստանալ, նեղվել, նեղսրտել: *Շատ վախտ էս հարթնը մէնակ ինիլ՝ա՝ն նըղըսըրտվում ա, տ՝ուս կ՝ամ բէրթին կըլխան յէշում, աշխարք տը՝սնում* (ՆԼՂԺԲ, 68):

ՆԸՂԸՍԸՐՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՆԸՂՍԸՐՏ(Վ)ԷԼ-ի:

ՆԸՂԸՍԸՐՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. նեղասրտութիւն)* - *գ.* Նեղսրտելը, նեղվելը: *Նը-ղըսըրտօթունը մարթին կըսպանէ* (Ձ):

ՆԸՂԸՎԸ՝ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՆԸՂՎԱՐՎԷԼ:

ՆԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՆԸՂԱՆԱԼ-ի:

ՆԸՂԼԷԳ՝ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՂԼԷԳ՝:

ՆԸՂՎԱՍԿ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՂՎԱՍԿ:

ՆԸՂՎԱՐ(Վ)ԷԼ/ՆԸՂԸՎԸ՝ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՆԸՂԸՍԸՐՏ(Վ)ԷԼ:

ՆԸՂՎԷԼ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՂՎԷԼ:

ՆԸՂՎԸՍԿՕԹՈՒՆ - *գ.* Անհրաժեշտ լայնության՝ տարածության բացակայություն, նեղ՝ սեղմ լինելը: *Տանը նըղվըսկօթունը տը՝ղանց շատ ա խընգարում* (Ձ):

ՆԸՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԸ՝ՂՈՒԹՈՒՆ:

ՆԸՄԱՆ/ՄԸՆԱՆ *(գրբ. նման)* - 1. *ածական.* Մի բանի նմանություն ունեցող: *Էտ տը՝ղան տէսնում ա՝ ո՝ւրո՝ւն նըման մին ջահիլ կ՝ամ ա* (ՀԱԲ, 15, 126): 2. *կ.* Արտահայտում է համեմատություն՝ ինչպես, որպես: *Հինչ ը՞ս արչու նըման յըրա պըրծընում* (Բ):

- Նըմանը չինիլ - Արտասովոր՝ անանման լինել: *Ախճիգ՝, հինչ ա՞խճիգ՝, նը-մանը կա վէչ* (Ձ):

ՆԸՄԱՆԱԼ - *չբ.* Խոնավանալ՝ թացանալ, խոնավ՝ թաց դառնալ: *Քը՝շէրը թօռ յը՝կավ, վը՝ղը նըմացավ* (Բ):

ՆԸՄԱՆԻՆ - *տե՛ս* ԸՐԸՄԱՎԷՆ:

ՆԸՄԱՆՎԷԼ *(գրբ. նմանեմ)* - *չբ.* Նման լինել, նման դառնալ: *Ախճիգ՝ը հիշկան մը՝ծանում ա, մօրը՝ն ա նըման-վում* (Ձ):

ՆԸՄԱՎԸ՝Տ - *գ.* Խոնավության հոտ: *Շո՝ւրէրան նըմավը՝տ ա կ՝ամ* (Բ):

ՆԸՄԱՎՈՒՆ - *ածական.* Մի քիչ խոնավ: *Վը՝ղը նըմավուն ա, լ՝ավ վըրէլի վախ-տը՝ն ա* (Բ):

ՆԸՄԸԿԱԿՕԽ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նըմըկակօխ անէլ - Մեկին շատ նամակներ գրելով՝ ձանձրացնել: *Էն-քան նամակ կ՝իրից մարթին յըրա, լափ նըմըկակօխ ըրավ* (Ձ):

- Նըմըկակօխ ինիլ - Շատ նամակներ ստանալով՝ կարդալով՝ ձանձրանալ: *Էնքան նամակ ըստացէ, նըմըկակօխ իլի* (Բ):

ՆԸՄԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. նմանեցուցանեմ)* - *նբ.* 1. Մեկի կամ մի բանի նման համարել՝ պատկերացնել: *Էտ մարթին ո՝ւրո՝ւն ախպօրը՝ն ա նըմընցընում* (Ձ): 2. Նման դարձնել: *Տըղան ո՝ւրո՝ւն յէրիշը հօրը յէրիշին ար նըմընցընում* (Ձ):

ՆԸՄԸՆՕԹՈՒՆ *(գրբ. նմանութիւն)* - *գ.* Նման լինելը, նմանություն: *Ըտըրանց նըմընօթունը էնքան շատ ա ինո՝ւմ, վէր մարը՝ն էլ չի կարում ո՝ւրո՝ւր անա ճօկէ* (Ձ):

- Նըմընօթուն անէլ/տալ - Նման լինել, նմանվել, հիշեցնել: *Էտ քօլը հը-ռանցէ մարթու նըմընօթուն ա տամ* (Ձ):

ՆԸՄԸՇԼԸՂ/ՆԱՄԸՇԼԸՂ *(թրք. nəmišlik)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՆԸՄՕԹՈՒՆ: 2. Խոնավ՝ թաց տեղ: *Էս նըմըշլըղըմը հո՝ւնց ը՞ք կէնում* (Բ):

ՆԸՄԸՐԴԱՆԱԼ - *չբ.* Տմարդի՝ ստոր դառնալ: *Ասում ա.- Մխպէր, տու վէլ ըս նըմըրդացալ* (Ձ):

ՆԸՄԸՐԴՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՆԸՄԸՐԴԱՆԱԼ-ի:

ՆԸՄԸՐԴՕԹՈՒՆ - *գ.* Տմարդություն, ստորություն: *Արտը վէր նըմըրդօթուն անէ, կավը տօնը կըպահէ* (ԱԲԲ, 21):

ՆԸՄԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՆԸՄԱՆԱԼ-ի:

ՆԸՄՆԸՄՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՄԿԸՄԱԼ:

ՆԸՄՈՒՍԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՆԸՄՈՒՍՕՎՈՒՐ:

ՆԸՄՈՒՍՔ՝ԷՇ/ՆՈՒՄՈՒՍՔ՝ԷՇ - *տե՛ս* ՆԸՄՈՒՍՕՎՈՒՐ:

ՆԸՄՈՒՍՕՎՈՒՐ/ՆԸՄՈՒՍԱՎԷՐ/ ՆՈՒՄՈՒՍՕՎՈՒՐ/ՆՈՒՄՈՒՍԱՎԷՐ - *ածական.* Նամուս ունեցող: *Նըմուսօվուր մարթ շատ կա Ղարաբաղ* (Բ):

ՆԸՄՕԹՈՒՆ - *գ.* Խոնավություն՝ թացություն: *Վը՝ղումը նըմօթուն չի կա* (Բ):

ՆԸՅԱԹ/ՆԻՅԱԹ - *տե՛ս* ՄՈՒՐԱՋ:

ՆԸՅԷՐ - *տե՛ս* ՆԸՅԸ՝Ր:

ՆԸՅԸ՝Ր/ՆԻՅԸ՝Ր/ՆԸՅԷՐ/ՆԻՅԷՐ - *կ.* Դեպի վերեւ: *Կ՝ը՝տը նը՝յը՝ր պիցըրանում ըն, տը՝սնում ըտը՝ղ մին շըռշըռան* (Ձ):

ՆԸՆԸ-ՆԱՆԷ - *տե՛ս* ՆԱՆԷ-ՆԱՆԷ:

ՆԸՆՋԱԼ - *տե՛ս* ՆԸՆՋԻԼ:

ՆԸՆՋԻԼ/ՆԻՆՋԻԼ/ՆԸՆՋԱԼ *(գրբ. ննջեմ)* - *չբ.* Թեթեւակի քնել, կիսաքնելու նման թմրության մեջ ընկնել, ննջել:

Վէր տը՛սնում ըն՝էտ մարթը նընջում ա, տե՛ւս ըն կ՛ամ, փախչում (Ջ):

ՆԸՆՋԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՆԻՆՋԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՆԸՆՋԻԼ-ի:

ՆԸՇԱՆ/ՆԻՇԱՆ *(գրբ. նշան)* - *գ.* 1. Որեւէ կարգի նիշ՝ դրոշմ՝ պատկեր՝ առարկա եւն, որ ծառայում է որեւէ բան նշանակելու համար, նշան: *Էտ հղը՛ցը ղըրաղէն տիրա՛ծ էտ քարը նըշան ա, վէր ըտը՛ղ էն ա մինա կա* (Բ): 2. Գլխի՝ ձեռքի եւն շարժում, որով մի բան են հայտնում՝ հասկացնում: *Մարթին կըլխավ անէլը նըշան ար կընգանը հը՛տէ, վէր ղունաղէն հը՛տէ հավ մօրթէ, խօրա՛գ՛ շինի* (Ջ): 3. Բնական բիծ՝ խալ՝ պուտ եւն: *Էտ ըխճըկանը թօշէն յըրա մին մը՛ծ նըշան կար* (Ջ): 4. Որեւէ բանի նախանշան: *Յէրգ՛ինք՛ը սըվացալ ա, էտ նըշան ա, վէր սէլ ա կ՛ըլական* (Բ): 5. Նշանառության առարկա, թիրախ: *Դաչաղբաշին մին ք՛ը՛թ՛ուկ ա տինում քը՛ր-ծէն յըրա, թա.- Նշանը էս ա, կարում ըք՝ յըրա ըրէք՛, վէր քըցէցէք՛* (Ջ): 6. *տե՛ս* ՆԸ-ՇԸՆՏԸՐԻՔ՝:

- Նըշան անել - 1. Որեւէ բանի վրա նշան դնել՝ նշանակել: *Ահէտ էտ Մուխանը տե՛ւս ա կ՛աս տըռնան, տըսնաս, վէր պառավը դըրբըզէն նըշան ա ըրալ...* (ՀԺՀ, V, 301): 2. *տե՛ս* ՆԸՇԱՆԷԼ:

- Նըշանը կուրցընել - 1. Շփոթվել, չկարողանալ տեղը ճարել: *Վը՛ռսկանը նըշանը կուրցընում ա, ախպե՛ուրը քըթէ-նում չի* (Ջ): 2. Նախկին շուքից զրկվել: *Խանումը էն ըռըչվա խանումը չի էլ, նըշանը կուրցըրալ ա* (Ջ):

- Նըշանը յը՛ռտ տալ - Նշանածից հրաժարվել, նշանադրությունը չեղյալ համարել, որպես նշան բերված մատանին եւ այլ իրերը վերադարձնել: *Նըշանըս յէտ ըն տըվալ, տըկտըկօնըս յէր ա ինըմ...* (Ջ�տ, Ա, 172):

- Նըշանը(տ) յը՛ռտ ը՞ն տըլան - Վնաս չունի, նրա՝ քեզ հետ ոչ մի վատ բան չի պատահի (ասում են, երբ մեկը, պատվից ցածր համարելով կամ ամաչելով, հրաժարվում է որեւէ բան անելուց): *Մարը ասմա.- Խէ ք՛ինամ չը՞ս տու վէլ փա՛ղ պիրիս, ծախիս, նըշանըտ յը՛ռտ ը՞ն տըլան* (Ջ):

- Նըշան յը՛ր օնէլ - *տե՛ս* Նըշան փըռնէլ:

- Նըշան տալ *(գրբ. նշանս տամ)* - 1. Որեւէ շարժումով կամ ազդանշանով մեկին մի բան հայտնել՝ հասկացնել: *Հը-ռանցէ նըշան ա տամ, հընգէրունքը մուտանում ըն* (Ջ): 2. *տե՛ս* ՆԸՇԱՆԷԼ:

- Նըշան տինիլ - 1. *տե՛ս* Նըշան անել: 2. *տե՛ս* Նըշան փըռնէլ:

- Նըշան փըռնէլ - Հրազենով՝ նետով եւն նշանառություն կատարել: *Թօմասը նըշան ա փըռնըմ ծառին յըրա նըստած արչէրին, ընդըրանցան էրկուսին ըս-պանըմ* (ԼՂԲ, 352):

ՆԸՇԱՆԱԾ - *գ.* 1. Նշանված աղջիկ կամ տղա, հարսնացու: *Էտ ախճիգ՛ը նըշանածը յօր ա օնում, կ՛ամ...* (ՀԺՀ, VII, 17): 2. Ամուսին (հատկապես կնոջ մասին): *Տահանք ք՛ընում ըն, ամէն մինը ի՛ւրան նըշընածէն, ի՛ւրան հանէրը, զէմ-քուչը յօր օնում, ք՛ընում* (ՀԱԲ, 15, 27):

ՆԸՇԱՆԱԿԷԼ - *տե՛ս* ՆԸՇԸՆԱԿԷԼ:

ՆԸՇԱՆԱԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՆԸՇԸ-ՆԱԿՎԷԼ:

ՆԸՇԱՆԱԿՕՎԻ - տե՛ս ՆԸՇԸՆԸ-ԿՕՎԻ:

ՆԸՇԱՆԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՆԸՇԸՆՕՎՈՒՐ:

ՆԸՇԱՆԷԼ/ՆԻՇԱՆԷԼ *(գրբ. նշանեմ)* - *նբ.* Նշանադրությամբ աղջկա եւ տղայի ամուսնանալու խոսք տալ՝ համաձայնություն կնքել, նշան դնել, նշանել: *Սէրգ՛ի դայի թօռնանը նըշանում ա, էրկու օրանը յը՛տը մը՛ռնում* (Բ):

ՆԸՇԱՆՎԷԼ/ՆԻՇԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՆԸՇԱՆԷԼ-ի: *Ըտըրանց փըսըկվէլի վախտը վէր կ՛ամ ա, էրկուսըն էլ նըշան-վըմ ըն* (ՀԺՀ, V, 444):

ՆԸՇԱՆՑ - *տե՛ս* ՆԸՀԱԾ:

ՆԸՇԱՍ - *տե՛ս* ՆԸՀԱԾ:

ՆԸՇԸՆԱԿԷԼ/ՆԸՇԱՆԱԿԷԼ *(գրբ. նշանակեմ (նշանով ցույց տալ)* - *նբ.* 1. Որեւէ բան արտահայտել, այս կամ այն իմաստն ունենալ՝ պարունակել: *Էն ըս-տաքան ճ՛ուրը նըշընընկէս ա, թա ուզիս ը՞ս ք՛ինիս համամ* (ՀԺՀ, V, 287): 2. Սահմանել, որոշել, հատկացնել: *Հ՛ը՛ռմա՛թը ընտրան պէնսյա յա նըշընընկէս* (Ջ): 3. Կարգել, դնել (պաշտոնի, գործի եւն): *Պարսէղին նըշանակըմ ըն թաքավէր...* (ՀԺՀ, V, 443):

ՆԸՇԸՆԱԿԿՎԷԼ/ՆԸՇԱՆԱԿԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՆԸՇԱՆԱԿԷԼ-ի:

ՆԸՇԸՆԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՆԸՇԸՆՕՎՈՒՐ:

ՆԸՇԸՆԴԸՐԷՔ՝ - *տե՛ս* ՆԸՇԸՆ-ՏԸՐԻՔ՝:

ՆԸՇԸՆԴԸՐԻՔ՝ - *տե՛ս* ՆԸՇԸՆՏԸ-ՐԻՔ՝:

ՆԸՇԸՆԸԾԱՑՈՒ - *տե՛ս* ՀԸՐԹՆԱՑՈՒ:

ՆԸՇԸՆԸԿՕՎԻ/ՆԸՇԱՆԱԿՕՎԻ - *ած.* Նշանակովի, ոչ ընտրովի: *Առաչ կըլխօգէն նախագէն պաշտօնը նըշընը-կօվի յա ի՛լալ* (Բ):

ՆԸՇԸՆՎԷ - *տե՛ս* ՆԸՇԸՆՕՎՈՒՐ:

ՆԸՇԸՆՏԸՐԷՔ՝ - *տե՛ս* ՆԸՇԸՆՏԸ-ՐԻՔ՝:

ՆԸՇԸՆՏԸՐԻՔ՝/ՆԸՇԸՆՏԸՐԷՔ՝/ՆԸ-ՇԸՆԴԸՐԻՔ՝/ՆԸՇԸՆԴԸՐԷՔ՝ - *գ.* 1. Փեսացուին եւ հարսնացուին նշանելը, նշան դնելը: *Ըտըրանց նըշընտըրիք՛ը լօխճին սըրտավըն ա ինի՛մ* (Ջ): 2. Փեսային եւ հարսնացուին նշանելու հանդեսը: *Նըշընտըրիք՛ին վախտը թաքա-վէրին տըղան էտ ըխճըկանը մին մը-տանի յա ինըմ տըված* (ՀԺՀ, V, 46):

ՆԸՇԸՆՔԱՐԷ - *գ.* Խաղատեսակ, որ խաղում են քարերով: *Նըշընքարէն առաչ ըն ի՛լալ խաղ ընէս* (Բ):

ՆԸՇԸՆՕՎՈՒՐ/ՆԸՇԸՆԱՎԷՐ/ՆԸՇԱ-ՆԱՎԷՐ *(գրբ. նշանաւոր)* - *ած.* 1. Նշան կրող՝ ունեցող, նշանակիր: *Կօլան տի-նում ա մին նըշընօվուր ծառու տակէ, վէր յը՛տնան կարէ քըթէնա* (Ջ): 2. Հայտնի, անվանի: *... Ինք՛ը էլ նըշընօ-վուր մարթ ա ի՛լալ՝ Նիկալայ ցարէն քը-վօրը տըղան* (ԱԱ, 52):

ՆԸՇԸՐԱՆԱԼ/ՆԻՇԻՐԱՆԱԼ - *չբ.* Անօրեն՝ անիրավ դառնալ: *Էտ տըղան քանէ մը՛ծանում ա, էնքան նըշընրանում ա* (Ջ):

ՆԸՇԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՆԻՇԻՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՆԸՇԸՐԱՆԱԼ-ի:

ՆԸՇԸՐՕԹՈՒՆ/ՆԻՇԻՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Անօրենություն, անիրավություն: *Նըշը-րօթուն ընօղէն քը՛թը բիդի դաղիս, վէր էլ նըշընրօթուն չանէ* (Բ):

ՆԸՇԽԱՐՔ/ՆԸԽՇԱՐՔ *(գրբ. նշխար)* - *գ.* 1. Կտոր, փշուր (հատկապես հացի): *Հացէն նըշխարքնէն հըվաքում ա, ածում քըսակը, նըստում էշը, հըղէ ինի՛մ* (Ջ): 2. Բոլորակ կամ տափակ ու բարակ անթթխմոր հաց, որով հաղորդություն են տալիս հավատացյալներին: *Դէրը ըտը-րանց նըշխարք ա պիժը՛նում* (Ջ): 3. Սրբերի կմախքից մնացած մաս, մասունք: *Նըշխարք կա թաղած էտ յը՛խ-ծուն տակէն* (Ջ):

ՆԸՇՄԱՐ/ՆԻՇՄԱՐ/ԻՇՄԱՐ *(գրբ. նշմար)* - *տե՛ս* ՆԸՇԱՆ (2):

- Նըշմար անէլ/տալ - *տե՛ս* Նըշան տալ (1):

ՆԸՇՏԱ՛Ր/ՆԻՇՏԱ՛Ր *(գրբ. նշտիր)* - *գ.* Վիրաբուժական փոքրիկ սուր դանակ: *Նըշտա՛ը յօր ա օնում, ըտըրա վը՛ննը ճըդում* (Ջ):

- Նըշտա՛ի տալ - Նշտարով կտրվածք անել՝ կտրել: *Վէր նըշտարի յա տամ, ըտըրա վը՛ննէն վահարը փը-ղըխկամ ա* (Ջ):

ՆԸՇՏԱ՛ՐԷԼ/ՆԻՇՏԱ՛ՐԷԼ - *նբ. տե՛ս* Նըշտա՛ի տալ:

ՆԸՉԸՂԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՆԸՉԸՐԱՆԱԼ:

ՆԸՉԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՆԸՉԸՐ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՆԸՉԸՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԸՉԸՐՕԹՈՒՆ:

ՆԸՉԸՌԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՆԸՉԸՐԱՆԱԼ:

ՆԸՉԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՆԸՉԸՐ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՆԸՉԸՈԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԸՉԸՐՈԹՈՒՆ:

ՆԸՉԸՐԱՆԱԼ/ՆԸՉԸՌԱՆԱԼ/ՆԸՉԸՂԱՆԱԼ/ՆԸԿԸՐԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Խեղճանալ, անզորանա:լ *Էնքան քՙընսիբացալ ա, լափ նըչընրացալ ա Սէրգՙին* (Զ): 2. Հիվանդանալ, վատառողջ դառնալ: *Էտ թաքավէրը սուտուսօտ նըչընղանում ա՝ տը�froնա՝ կընէգՙը հինչ ա անում* (Զ):

ՆԸՉԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՆԸՉԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ/ՆԸՉԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ՆԸԿԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՆԸՉԸՐԱՆԱԼ-ի:

ՆԸՉԸՐՈԹՈՒՆ/ՆԸՉԸՌՈԹՈՒՆ/ՆԸՉԸՂՈԹՈՒՆ/ՆԸԿԸՐՈԹՈՒՆ - *գ.* 1. Խեղճություն, անզորություն: *Նըչընրթունէն մընհար վէշ մինը ընընրա մընրթատըՀղ չի տինՀում* (Զ): 2. Հիվանդություն, վատառողջություն: *Նըչընրթունը խօսրօվ ԱՀմուն ընպանից* (Բ):

ՆԸՍՅԱ - *տե՛ս* ՆԻՍՅԱ:

ՆԸՍՅԱԹ - *տե՛ս* ՆԻՍՅԱԹ:

ՆԸՍՏԱ - *տե՛ս* ՆԸՏՍԱ:

ՆԸՍՏԱՎ - *տե՛ս* ՆԸՏՍԱՎ:

ՆԸՍՏԷԼ *(գրբ. նստիմ)* - *չբ.* 1. Տեղավորվել որեւէ բանի վրա՝ ոտքերը ծալած՝ կախած եւն: *ՔՙընՀում ա տէսնում՝ Միպտակ դէվէն պըլատումը մին ախճիգՙ նըստած...* (ՀԱԲ, 15, 25): 2. Հեծնել: *Էտ մարթը մին օր ծին նըստում ա, քՙինՀում Շուշվա բազար, վէր տանը հէտէ տէս-տէն ինքՙ օնէ* (Զ): 3. Փոխադրամիջոցի վրա կամ մեջտեղ գրավել: *Ընընրանք նըստէս ըն մաշինը, հընղէ ինիս* (Բ): 4. Պաշտոն գրավել՝ զբաղեցնել, բազմել, տիրել: *Ընտի Սաղունց Տիկրանը նախագէն ընտօլէն նըստում ա* (Բ): 5. Բանտ ընկնել, կալանավորվել, բանտարկվել: *Հէնգՙ տարէ նըստալ ա կՙուղթունու դԱրդԱ* (Բ): 6. Որեւէ բանի վրա կամ որեւէ տեղում կանգ առնել՝ դադար առնել: *Քՙիս ըն տընսաս՝ էտ տէղէն զիգուն յընրա պընրթպընրթօտ ճԱնջէր ըն նըստալ* (ՀԺՀ, V, 413): 7. Որեւէ մակերեւույթի վրա իջնել՝ տարածվել: *Թօխպը նըստալ ա շէնին յընրա* (Բ): 8. Տակը իջնել, նստվածք գոյացնել: *ԴՀուրդը նըստալ ա կՙինուն տակէն* (Բ): 9. Որեւէ բանի վրա իջնել, իջնելով որեւէ բանի վրա մնալ: *ՇՀուրէրէն յընրա թօզ ա նըստալ* (Բ): 10. իջնելով՝ տեղալով երկրի երեսին շերտ գոյացնել, շերտ կապել: *Ախընը, վէր ծՀունը նըստալ ա, կատուն մարԱքՙը պէցալ ա, տըՀսալ՝ պուլիգՙը տէրտակ* (ԱԱ, 72): 11. Իջնել՝ խորանալ գետնի մեջ: *Տանը փընթամէնտը նըստալ ա* (Բ): 12. Ծավալով՝ մակարդակով պակասել՝ փոքրանալ: *ՎըՀննէս օռուցը նըստալ ա* (Բ): 13. Տեւականորեն մնալ մի տեղում: *Հինչ ըՀս տանը նըստալ, խէ տՀուս չըՀս կՙամ հընգէրունցընտ նըհիրՀտ զընրՀուց անիս* (Բ): 14. Մարմնի վրա հարմարվել, վրայովը լինել: *ԾՀրը յընրան լՙավ նըստում ա* (Զ): 15. Հարմարվել, բռնել, հարկ եղած ձեւով միանալ՝ մտնել՝ զետեղվել: *Քարը պատէն յընրա լՙավ չի նըստում* (Զ): 16. Արժեանալ, ծախս պահանջել: *Ուստան ասմա.- էս կօրծը քՙըզ յընրա հԱրՀուր մանէթ ա նըստընլական* (Զ): 17. Որեւէ վիճակի՝ դրության մեջ մնալ: *Հընպարապ նըստալ ըս, հինչ ա՞նիս, խէ քՙինամ չը՞ս արտընտ հինձիս* (Բ): 18. Փլվել, քանդվել: *Սէլը կՙամ ա, տանը պատը նըստում ա* (Զ):

ՆԸՍՏԷԼ-ՅԸՐ ԿԷՆԱԼ - *չբ.* 1. Գործել, վարվել: *Բընրիգադիրը նախագէն ընսածավընը ա նըստում-յըՀր կէնում* (Զ): 2. Մեկի հետ կապ ունենալ, հարաբերություն պահպանել: *Ասում ա.- Մունք նըստէլ-յըՀր կէնալ չօնինքՙ ՀուրՀուր նըհըՀտ* (Զ):

- Նըստէլ-յըՀր կէնալ(ը) գՙիդԱլ - Վարվեցողություն՝ բարեկրթություն ունենալ: *Էտ ախճիգՙընէլ, կօզի չուբանու ախճիգՙ, համ դաշԱնգՙ ա ինՀում, համ էլ նըստէլ-յըՀր կէնալ ա գՙՀուդՀում* (Զ):

ՆԸՍՏԸԼԱՏԸՂ *(գրբ. նստատեղի)* - *գ.* 1. Նստելու տեղ՝ հարմարանք: *Մարթ բիդի ՀուրԱն նըստընլատըՀղը թԱմՀուգ պահէ, վէր միշտ յընրա նըստէ* (Զ): 2. Մարմնի այն մասը, որի վրա նստում են, նստուկ: *ՆըստատըՀղըս ցավում ա* (Բ): 3. Շալվարի այն մասը, որ ծածկում է նստուկը: *Շընլվարէն նըստընլատըՀղը ծընձօրալ ա* (Բ):

ՆԸՍՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. նստուցանեմ)* - *նբ.* ՆԸՍՏԷԼ-ի:

ՆԸՍՏԸՑ(Ը)ՐԱԾ - *ածական.* Լուրջ, լրջախոհ, հասունացած: *Նըստընցընրած ախճիգՙ ա Նախշունը* (Բ):

ՆԸՍՏՕՏԷԼ - *չբ.* Շատերով նստել, խմբովին նստել: *Նըստօտալ ին, արէվին տակին թընքանըմ ին, համ էլ խօսընմ, ասընմ, գՀուրՀուց անընմ* (ԼՂԲ, 344):

ՆԸՎԱՆՋ - *տե՛ս* ՆԸՎԱՆԺ:

ՆԸՎԱՆՋԻԼ - *տե՛ս* ՆԸՎԱՆԺԻԼ:

ՆԸՎԱՆԺ/ՆԸՎԱՆՋ *(գրբ. նուազ (քիչ, պակաս, բարակ)* - *ածական.* Շատ նիհար՝ վտիտ՝ տկար: *Էտ հընվէրէն մաչին մին նընվԱԺ ճօտ ա ինՀում* (Զ):

ՆԸՎԱՆԺԻԼ/ՆԸՎԱՆՋԻԼ *(գրբ. նուազիմ (քչանալ, պակասել)* - *նբ.* Շատ նիհարել, վտիտ՝ տկար դառնալ: *ՀընդՀուշկան նընվԱԺԱլ ա* (Բ):

ՆԸՎԱԼԱ *(արաբ., պրս. nāvale, թրք. nevale (ուտելիք)* - *գ.* Խմորի գունդ, որով կերակրում էին ուղտերին: *Էրկու նընվալա յա շինում, տամ օղտէն* (Զ):

- Նընվալա տալ - Մեծ-մեծ կտորներով ուտել՝ խժռել: *Խաշլաման քաշՀում ա առաշկը, նընվալա տամ* (Զ):

ՆԸՎԱԽՔ *(գրբ. նուագ (երգ, եղանակ)* - *գ.* Ջուռնայի միջոցով կատարվող հարսանեկան պարեղանակ: *Ջուռնաչին մին լՙավ նընվախք ա ածում* (Զ):

ՆԸՎԱՍԱՐԹ - *տե՛ս* ՆԸՎԸՍԱՐԹ:

ՆԸՎԱՎԷՐ/ՆԸՎԱՎՈՒՐ - *ածական.* Առջեւի մասում փայտե կամ քարե գուռ՝ արկղ ունեցող (աղբյուրի մասին): *Դարաբաղա ամմէն շէնՀում էլ նընվավէր ախպՀուր կա* (Բ):

ՆԸՎԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՆԸՎԱՎԷՐ:

ՆԸՎԷՐ[1]/ՆԻՎԻՐ/ՆԸՎԸՐ[1] *(գրբ. նուէր (Աստծո ընծա)* - *տե՛ս* ՊԱԴԱՐԿԱ:

ՆԸՎԷՐ[2]/ՆԻՎԷՐ/ՆԸՎԸՐ[2]/ՆԻՎԸՐ - *կ.* Դեպի ներքեւ: *Պիրում ըն կընՀնընտըկէրան կապում, քՙինդիրավ կախ տամ վէրէն մաչը նընվէր* (ՀԺՀ, V, 421):

ՆԸՎԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՆԸՎԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՆԸՎԸՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆԸՎԸԺՕԹՈՒՆ:

ՆԸՎԸՐ[1] - *տե՛ս* ՆԸՎԷՐ[1]:

ՆԸՎԸՐ[2] - *տե՛ս* ՆԸՎԷՐ[2]:

ՆԸՎԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ/ՆԸՎԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. նուազեցուցանեմ (քչացնել, պակասեցնել)* - *նբ.* ՆԸՎԱԺԻԼ-ի:

ՆԸՎԸԺՕԹՈՒՆ/ՆԸՎԸՋՕԹՈՒՆ *(գրբ. նուազութիւն (քչություն, պակասություն)* - *գ.* Խիստ նիհար՝ վտիտ՝ տկար լինելը: *Նընվընժօթունը հիյվընննուն կընտօրիգ* (Բ):

ՆԸՎԸԿԱՏԷԳ[1]/ՆԸՎԸԿԱՏԷՋ[1] *(գրբ. նաւակատիք)* - *գ.* Ծննդյան եւ զատկի ճրագալույցների երեկոն, երբ պասը լուծում են, բայց մսեղեն չեն ուտում: *Լօխճին հէտի՝ զատէգ, մընզըՀտէ՝ նընվընկատէգՙ* (Զ):

ՆԸՎԸԿԱՏԷՋ[1] - *տե՛ս* ՆԸՎԸԿԱՏԷԳ[1]:

ՆԸՎԸՍԱՐԹ/ՆԸՎԱՍԱՐԹ/ՆԱՎԱՍԱՐԹ *(գրբ. նաւասարդ)* - *գ.* Ամանորի հանդես՝ տոնակատարություն՝ տոն: *Նընվընսարթին ճուղուպուր շատ ըն կուտրատում* (ՀԱԲ, 15, 103):

ՆԸՐԱ - *տե՛ս* ԸՆԴԸՐԱ:

ՆԸՐԸՆՋԷ - *տե՛ս* ՆԱՐԸՆՋԻ:

ՆԸՐԸՆՋԸՆԷ - *գ.* Թթենու տեսակ, որ տալիս է դեղնավուն թութ: *Ընընրա հընյաթումը մին մընՀծ նընրընՀնջընՀնէ յա ինՀում* (Զ):

ՆԸՐԸՆՋԻ - *տե՛ս* ՆԱՐԸՆՋԻ:

ՆԸՐԸՆՋԻԼ - *չբ.* 1. Հասնել՝ հասունանալ եւ նարնջագույն դառնալ: *Թութը նընրընՀնջալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Շատ ծերանալ: *Ապան նընրընՀնջալ ա* (Բ):

- ՆընրընՀնջԱծ թութ - Շատ ծերացած անձ: *Էտ նընրընՀնջԱծ թութը հԱրՀուր տիրընՀկան ա, ամմա հԱլԱ կօրծ ա անում* (Բ):

ՆԸՐԿԱՐԱՐ/ՆԷՐԿԱՐԱՐ - *գ.* 1. *տե՛ս*

ՄԱԼՅԱՐ: 2. Ճնճղուկների ընտանիքին պատկանող փոքրիկ թռչուն: *Նըրկարարը կօգի կուճի, ամմա դաշանգ դուշ ա* (Բ):

ՆԸՓԸՍՀԱՆ/ՆԻՓԻՍՀԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նըփըսհան ինիլ/տը՝ռնալ - *տե՛ս* Նանփանսը կըտըր(վ)էլ:

ՆԸՔՈՒԹ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԸՐ(Վ)ԷԼ:

ՆԸՔՈՒԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՆԸՔՈՒԹՑԸՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԸՐՑԸՆՎԷԼ:

ՆԸՔՈՒԹՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԸՐՕԹՈՒՆ:

ՆԻ *(գրբ. ներ (ներսը)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Նի ածել - Մի բանի մեջ լցնել, ներս լցնել: *Շարմաղը քինանմ ա հացէն տաշտը պիրհում, ճուրը նի ածում, էտ մարթին վը՝ննէրը լըվանում...* (ՆԼՂԺԲ, 29):

- Նի անել - 1. Մի բանի մեջ քշել՝ լցնել՝ տեղադրել: *Ուրհագունը պիծի ախպէրը, վըխճըրնէն յէր կալանծ, պուրհում ա, թա.- Մյ ախպէր, դալէն տանը պէց՝ վըխճըրնէն նի անինք...* (ՀԺՀ, V, 465): 2. Ագահորեն ուտել, խժռել: *Խըրէգ նի՛ ըրա, փորըտ ցըվըլական ա* (Բ):

- Նի ըղնել - 1. Մտնել, մի բանի ներսը մխրճվել: *Պատառ չընցած՝ մին էլ ա նի ըղնում* (ՆԱԲ, 141): 2. Սկսվել: *Կըռը՝վը նի յա ընգալ* (Բ): 3. Մտատանջվել: *Խէ յը՞ս ըտի նի ընգալ, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

- Նի ընցընել - *տե՛ս* Նի ըղնել:

- Նի թակել - *տե՛ս* Նի անել (2): *Իրէքան էլ շատ սըվըծթունան յըրա յըն պըրծընէս, նի թըկէս* (ԼՂԲ, 323):

- Նի թողնել - Ներս թողնել, թույլ տալ, որ ներս մտնի: *Բաղվանչին ըտըրանց նի յա թողնում բաղը* (Ձ):

- Նի ինիլ - *տե՛ս* Նի ըղնել:

- Նի խառնըվել - Միջամտել: *Ըշտը՝ղ մին կըռը՝վ ար ինում, Բորիկը նի յար խառնըվում* (Բ):

- Նի խառնըվող - Ամեն ինչի միջամտող, մարդամոտ: *Նի խառնըվող մարթ ա իլալ Ջամանը* (Բ):

- Նի խըզկել - *տե՛ս* ԽԸՋԿԷԼ:

- Նի խըզկըվել - *տե՛ս* ԽԸՋԿԸՎԷԼ:

- Նի խըժկել - *տե՛ս* Նի ճըժկել:

- Նի խըռկըվել - *տե՛ս* Նի պըրծընել: *... էն ա, օգըմ ի յորղանիս տակը նի խըռկըվիմ, տը՝սնամ մին լավ չանփանքի տըրաքից իրէսիս...* (ՋՏ, Բ, 3):

- Նի խըրվել - Մի բան մեջ մտնել՝ խորանալ՝ խցկվել: *Էտ տըղան վէր թըխըմ ա էտ օցին, օցը նի յա խըրվըմ պատը* (ՀԺՀ, V, 30):

- Նի ծըծել - *տե՛ս* ԾԸԾԷԼ (5):

- Նի կապել - 1. Ձարկել, հարվածել: *Վէր նի յա կապում, դէվը ըղնում ա ցօրնէն վէրը* (Ձ): 2. Երեխային օրորոցում կապել: *Մին թաքավը՝ռու բաղին մաչին ծառան ճօժկը քըցանծ ա իլալ, խօխան մաչին նի կապած* (ՀԺՀ, VII, 229): 3. Ագահորեն խմել: *Ցօրտ ճիրան նի յա կապալ, հիվընդացալ* (Ձ):

- Նի կացած կըրակ - 1. Բարձր ջերմություն ունեցող, ջերմությունը շատ բարձր: *Կամ ա, տը՝սնում խօխան հիվանդ, նի կացած կըրակ* (Ձ): 2. Ժիր, աշխույժ, չարաճճի: *Էտ էլ հօ խօխա չի՞, նի կացած կըրակ ա, մօրը դըռի յա ածում* (Բ):

- Նի կէնալ - 1. Վառվել, բռնկվել: *Այրօպըլանը վառվըմ ա, թաքավէրը էլ նի յա կը՝նում, էրվըմ* (ԼՂԲ, 330): 2. Ջերմությունը բարձրանալ: *Հիվանդը էլհա նի յա կացալ* (Բ): 3. Լուսավորության սարքը սնող աղբյուրին միանալ: *Հիշկան անում ա, լանսը նի չի կէնում* (Ձ): 4. *տե՛ս* Վը՝ռան նի կէնալ:

- Նի կըթըց(ը)նել - Մի բանի մեջ կաթեցնել: *Ծէթը ընգուճումը նի յա կըթըցընում, պէց թօղում* (Ձ):

- Նի կըտըրց(ը)նել - *տե՛ս* Նի կապել (1):

- Նի կըց(ը)նել - 1. Վառել, բռնկեցնել: *Խօտէն թայան նի յա կըցընում, ինքը՝ փախճանում* (Ձ): 2. Լուսավորության սարքը միացնել սնող աղբյուրին: *Լանսը նի՛ կըցընու* (Բ): 3. *տե՛ս* Վը՝ռան նի կըց(ը)նել:

- Նի կանալ - 1. Դիպչել: *Շատ ա ընցընում, թա խըրէգ, Սիմօնէն պիհիրը մին պը՝նի նի յա կանամ* (ԼՂԲ, 307): 2. Ձարկել, խփել: *Վէր էրկու հը՝տ չըմփալախ ա նի կամ, էտ կօղը լօխ վըզանվ ա օնում* (Ձ): 3. Վնասել, վնաս տալ: *... Կիրիլ ա տամ, ասըմ.- Մ բալէք, հու վը՝ր Ղարաբաղին նի կա, փը՝շման ա մընալու...* (ՀԺՀ, V, 239): 4. Վիրավորական թվալ: *Ջէմքուչին ասածը փըսէն փիս նի յա կամ* (Ձ): 5. Հարբել: *Էրկու ըստաքան էտ ըրաղան վէր խըմում ա, դանտի նի յա կամ*: 5. Մի տեղ գնալ՝ այցելել: *Թափէղընն ասում ա.- Մխպէր, տուք մընացէք ըստէղ, յէս քաղաքին նի կամ, յէտ տէռնամ* (ՆԱԲ, 48):

- Նի կուտըր(հ)ատել - Արագ-արագ խոսել, շատախոսել: *Էնքան նի կուտըրհատից, լափ զանիլա տարավ* (Բ):

- Նի կօթել - *տե՛ս* ԿՕԹԷԼ:

- Նի կօխել - *տե՛ս* ԿՕԽԷԼ (4, 5, 6, 7):

- Նի հանել - *տե՛ս* Նի անել:

- Նի հըսնել - Արագորեն մի տեղ գնալ՝ հասնել: *Թէվանը իլբիհանլմըս վըհըքէս ա ուրանն մարթկանցը, նի հըսնէս* (ԱԱ, 76):

- Նի հըսց(ը)նել - 1. Արագորեն տեղ հասցնել: *Յէրգինքը սըվանում ա, չօբանը վըխճարէն սուրհուն նի յա հըսցընում շէնը* (Ձ): 2. Հարվածել, խփել: *... Տըվարածը խուրանան տանս ա կամ, մէհէտ դէրին կըլխավը նի հըսցընում...* (ՀԺՀ, VII, 311):

- Նի ճըժկել - 1. Մետաղյա ամանի՝ իրի մի տեղը հարվածելուց՝ որեւէ բանի զարնվելուց փոս ընկնել: *Կօժը նի յա կամ քարէն, նի ճըզկում* (Ձ): 2. Փլվել: *Ծունը յը՝կավ, մարանքը նի ճըզկից* (Բ):

- Նի մաչիլ - Նախահարձակ լինել, հարձակվել: *Կանկը վըխճարէն սուրհուն տը՝սավ, նի մաչից, վէր մինը փըռնէ* (Ձ):

- Նի մընալ - 1. Մի բանով տարված կամ զարմացած լինելով՝ հետաքրքրվել: *Թաքավէրը նի յա մընամ, թա էս մարթը խէլունք ա՞, թա պէ՞լ* (ՀԺՀ, VI, 242): 2. *տե՛ս* Նի մընել:

- Նի մընել - *չբ.* 1. Դրսից ներս գալ, ներս գնալ: *Ծառան նի յա մընում ըխճըկանը տօնը, տը՝սնում մին օխծ ըխճըկանը փօրավը պատ յէկած, կըլօխընն էլ տըրած սըրտին* (ՆԱԲ, 37): 2. Իջնել, սուզվել, խորասուզվել: *Տըղան դանտի նի յա մընում, ծօվէն տական մուտանան տանս օնում* (Ձ): 3. Խրվել մեջը, խցկվել: *Տըղան թօրը հանց յըրա յա անում, նի յա մընում դէվին սը՝րտը* (Ձ): 4. Ստացվել, գանձվել: *Ըտըրա ջուբը օրը հանրանի մանէթ ա նի մընում* (Ձ): 5. Թաքնվել, ապահով տեղ պահվել: *Ըլըբաստըրակը վըրսկանէն տը՝սավ, նի մընամ քօլօտը* (Բ): 6. Մի տեղ ընդունվել, մի գործ ստանձնել: *Թաքավէրէն տըղէրքը, թափուրղա տը՝ռած, կանլիս ըն էտ թաքավէրէն տանը ծառա նի մընում...* (ՀԺՀ, V, 632): 7. Մի բանի խառնվել, մեջ ընկնել, միջամտել: *Ըշտը՝ղ մին կըռը՝վ ա հնում, մէր Սէրօփը նի յա մընում մաչը* (Բ): 8. Սկսվել, վրա հասնել: *Աշունքը հանլա նի չի մընալ, ամմա ծըլըկըթը ըսքըսալ ա* (Բ): 9. Ներխուժել, հարձակումով մուտք գործել: *Ջօրքը նի յա մընում շէնը, լօխճին կընտօրում* (Ձ): 10. Լվանալուց հետո նեղանալ՝ կարճանալ (շորը): *Պէնջակը լէն ար, լըվացէն, նի մընամ* (Բ):

- Նի մընէլիս պարէվընտ մընանատ կընքընցիս - Ասում են շատ շքեղ տան՝ բնակարանի եւն մասին: *Դէ էտ թաքավէրին ըխճըկանը օթաղընն էլ ճօկ պէն ա. նի մընէլիս պարէվընտ մընանատ կընքընցիս* (Ձ):

- Նի շարէլ - Շամփուրի՝ մետաղա-

լարի՝ ոստի՝ թելի եւն վրա իրար ետեւից անցկացնել՝ ամրացնել, շարան անել (միսը, պտուղները եւն): *Մէսը կըտորում ըն, նի շարում շըմփուրնէն, տինում պօղէն յըրա* (Բ):

- Նի շուլալէլ - 1. *տեմ* ՇՈՒԼԱԼԷԼ: 2. Հարվածել, խփել: ... *Ավէտիսը վըէր ու-ռան սօրավը նի յա շուլալըմ, էրկու օշա-փին կըլօխը պուք ա կ'ամ* (ՀԺՀ, V, 128):

- Նի շուլալվէլ - *տեմ* ՇՈՒԼԱԼՎԷԼ:

- Նի չըռէլ - Ապշահար եւ ակնապիշ նայել: *Հինչ ը՞ս նի չըռալ* (Բ):

- Նի պըրանէլ - *տեմ* Նի կապէլ (1):

- Նի պըրծընէլ - Արագորեն ներս խցկվել՝ մի բանի մեջ խրվել: *Մուկունը կատվէն վէր տը՛սավ, նի պըրծավ պո՛ւ-նը* (Ձ):

- Նի պո՛ւթիլ - *տեմ* ՊՈՒԹԻԼ:

- Նի տալ - 1. Դիպցնել, մի բանի զարնել: *Կարասը պատէն նի յա տամ, կօտրում* (Ձ): 2. *տեմ* Նի անէլ:

- Նի տը՛ռնալ - Մի բանի մեջ լցվել, ներս լցվել: *Շինացէք՛ լօխ ք՛ինում ըն, նի տէռնում ծօվը, ամմա Քօսակը լա՛վ ա ապրում* (ՀԺՀ, V, 305):

- Նի փըրթիլ - *տեմ* ՓԸՐԹԻԼ (1): *Ք՛ըսօրվա վախտը յէտ ա տը՛ռնում, մա-ծունը ածում կ'ու՛շին մաչը, հացը նի փըրթում, ճիրան խառնում, թա օտէ...* (ՀԺՀ, V, 609):

- Նի փըրթա՛ծը տո՛ւս տալ - Ստեղ-ծած խառնաշփոթությունը վերացնել՝ կարգի բերել: *Ըտըրանա յը՛տը թաքա-վէրը հինչը անում ա, կարում չի նի փըր-թա՛ծը տո՛ւս տա* (Ձ):

- Նի քաղէլ - 1. *տեմ* ԽԸՐԷԼ: 2. *հեգն. տեմ* ՔՕԼԷԼ(1):

- Նի քաշիլ - 1. Ներս տանել, ներս քաշել: *Կըլօխը պիցըրցընում ա, մին էլ նի քաշում* (ՀԱԲ, 15, 46): 2. Հապճեպո-րեն հագնել: *Շալվարը նի յա քաշում, տանան տո՛ւս կ'ամ* (Ձ):

- Նի քըսէլ - *տեմ* ՔԸՍԷԼ:

- Նի քըսվէլ - *տեմ* ՔԸՍՎԷԼ:

- Նի քըցիլ - Մի բանի մեջ գցել՝ խցկել՝ լցնել: *Ղօնաղը իփա՛ծ ղազը նի յա քըցո՛ւմ խուրջինը, շըլակում, ք՛ինամ* (Ձ):

- Նի օնէլ - 1. Ամանով կամ այլ բանով վերցնել: *Տըղան նամակը կըլօլում ա, ըստաքան շինո՛ւմ, իրէք հէտ ըխպիրա՛ն ճո՛ւր նի օնում, խըմում...* (ՀԺՀ, VII, 58): 2. Սկսել տեղալ (անձրեւ, ձյուն, կարկուտ): *Վէր պըրծընում ըն, թոռը նի ա օնում* (ՆԱԲ, 83):

ՆԻԳԱՐԱՆ - *տեմ* ՆԸԳԱ՛ՐԱ՛Ն:

ՆԻԳԸՐԸՆԱՏԸՊ - *տեմ* ՆԸԳԸՐԸ-ՆԱՏԸՊ:

ՆԻԳԸՐԸՆՕԹՈՒՆ - *տեմ* ՆԸԳԸՐԸ-ՆՕԹՈՒՆ:

ՆԻՋԱՄ - *տեմ* ՆԸՋԱՄ:

ՆԻԼԲԻՆՈԹՈՒՆ - *տեմ* ՆԸԼԲԸՆ-ԴՕԹՈՒՆ:

ՆԻԿԱԼԱՅ - Գործածվում է կապակ-ցությունների մեջ:

- Նիկալային դո՛ւրվանց/թըվանց - *տեմ* Նօյին թըվանց:

- Նիկալային դո՛ւրվին/թըվին - *տեմ* Նօյին թըվին:

ՆԻՀ - Գործածվում է կապակցու-թյան մեջ:

- Նիհ ինիլ - Ձիու՝ ուղտի՝ էշի եւն վրա նստել, հեծնել: ... *Մին օր էլ ծիյան-քը նիհ իլա՛ծ ք՛ինըմ ըն բիդի էտ սարը* (ՀԺՀ, V, 202):

ՆԻՀԱՐ - *տեմ* ՆԷՀԱՐ:

ՆԻՀԷՏ[1] - *տեմ* ՆԸՀԸ՛Տ[1]:

ՆԻՀԷՏ[2] - *տեմ* ՆԸՀԸ՛Տ[2]:

ՆԻՅԱԹ - *տեմ* ՆԸՅԱԹ:

ՆԻՅԷՐ - *տեմ* ՆԸՅԸ՛Ր:

ՆԻՅԸ՛Ր - *տեմ* ՆԸՅԸ՛Ր:

ՆԻՆԳԱԿՕԼ - *տեմ* ԼԻՆԳԱԿԱԼ:

ՆԻՆԻ/ՆԷՆԻ/ՆՈ՛ՒՆՈ՛Ի *(պրս. nanu, թրք. ninni (քներգ)* - *մնկ.* Քուն, քնելը: *Խուխէն նինին տանում ա* (Ձ):

- Նինի կուկու - Մանկան վարմունք ունեցող մարդ: *Իզէն նինի կուկու յա, կօ-զի բէղէրը փըսալ ա* (Բ):

ՆԻՆՋ - *տեմ* ՆԷՆՋ:

ՆԻՆՋԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՆԸՆՋԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ՆԻՆՋԻԼ - *տեմ* ՆԸՆՋԻԼ:

ՆԻՇԱՆ - *տեմ* ՆԸՇԱՆ:

ՆԻՇԱՆԷԼ - *տեմ* ՆԸՇԱՆԷԼ:

ՆԻՇԱՆՎԷԼ - *տեմ* ՆԸՇԱՆՎԷԼ:

ՆԻՇԷՇՏԱ *(պրս. nišasta)* - *տեմ* ԿԸ-ՐԱԽՄԱԼ: *Էլ մին ըստըքանին իրէք ըստաքան ճո՛ւր, էրկու ըստաքան նի-շէշտա խառնէլ, կաթը մուռտառէլ չի կա, հուց վէր Թիփլիզ, Գանջա յա Բաքու մօռա յա* (ՋՏ, Բ, 28):

ՆԻՇԻՐԱՆԱԼ - *տեմ* ՆԸՇԸՐԱՆԱԼ:

ՆԻՇԻՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՆԸՇԸՐ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՆԻՇԻՐՕԹՈՒՆ - տեմ ՆԸՇԸՐՕ-ԹՈՒՆ:

ՆԻՇՄԱՐ - *տեմ* ՆԸՇՄԱՐ:

ՆԻՇՏԱ՛Ր - *տեմ* ՆԸՇՏԱ՛Ր:

ՆԻՇՏԱ՛ՐԷԼ - *տեմ* ՆԸՇՏԱ՛ՐԷԼ:

ՆԻՇՏԻԼ/ՄԻՇՏԻԼ - *նբ.* Չորացրած պտուղները աղաջրով լվանալ եւ նորից չորացնել: *Ախտան նիշտիլ բիդիս, վէր փուչանա վէչ* (Ձ):

ՆԻՇՏՎԻԼ/ՄԻՇՏՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՆԻՇՏԻԼ-ի:

ՆԻՍՅԱ/ՆԸՍՅԱ *(թրք. nisiä)* - 1. *ած.* Ապառիկ: *Սօվդաք՛արնէրէն կըտակ ըմ անըմ՝ հինչքան կարըմ ըն սօտ ասին, նիսյա ապրանք առնին...* (ՋՏ, Ա, 100): 2. *փխբ.* Անիմաստ, աննպատակ: *Նիսյա մարթը նիսյա կօրծ կըփըռնէ* (Ձ): 3. *մ.* Ձրի կերպով: *Իլա՛ծ-չիլա՛ծը նիսյա տամ ք՛իսիբնուն, ինք՛ը քօչո՛ւմ* (Ձ): 4. *գ.* Ապա-ռիկ դրամով տված՝ վաճառված ապ-րանքի գինը: ... *Վա՛ղդա՛ն ընցալ ա, կըրէ-ցալ չըմ նիսյան տամ* (ՀԺՀ, V, 623):

- Նիսյա խըմօղը էրկու հը՛ետ կըհա՛ր-փի - Պարտքով բան վերցնողը կրկնակի է տուժում:

ՆԻՍՅԱԹ/ՆԸՍՅԱԹ - *տեմ* ԽՕՐՈՒՐԹ:

- Նիսյաթ անէլ/տալ - *տեմ* Խօրուրթ տալ:

ՆԻՍՏԱ - *տեմ* ՆԸ՛ՍՏԱ:

ՆԻՍՏԱՎ - *տեմ* ՆԸ՛ՍՏԱՎ:

ՆԻՎԷՐ - *տեմ* ՆԸՎԷՐ[2]:

ՆԻՎԸ՛Ր - *տեմ* ՆԸՎԷՐ[2]:

ՆԻՎԻՐ - *տեմ* ՆԸՎԷՐ[1]:

ՆԻՓԻՍՀԱՆ - *տեմ* ՆԸՓԸՍՀԱՆ:

ՆՈՒ/ՆՈՒՎ *(ռուս. ну)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նու անէլ - Վտանգն արհամարհելով՝ առաջ գնալ՝ հարձակվել: ... *Մարըտ մը՛ռ-նէ, ռո՛ւս, վը՛էչ ահըն ա գա՛ղդում, վը՛էչ էլ վախը, նուվ ըրած ք՛ընո՛ւմ ա* (ԼՂԲՔ, 263):

ՆՈՒԲԱՐ/ՆԸԲԱՐ *(պրս. nubar)* - *գ.* Տարվա առաջին պտուղը՝ միրգը: *Նի յա մընում բաղը, նուբարը տանում հըրթնը-ցուվէն հը՛տէ* (Ձ):

- Նուբար անէլ - Առաջին պտուղն ուտել, առաջին անգամ համտեսել: *Ըս-տի վէր ցօրտ հնի, թօթը հունիսի վէրչին ընք նուբար ընական* (Բ):

ՆՈՒԳԱ՛Ն - *տեմ* ԲԱՐ:

ՆՈՒՋՈՒԼ - *տեմ* ՆԸՋՈՒԼ:

ՆՈՒԹ - Գործածվում է կապակ-ցության մեջ:

- Նութը կըտըր(վ)էլ - *տեմ* Նա՛փա՛սը կըտըր(վ)էլ:

ՆՈՒԹԱՀԱՄ - *գ.* Նավթի համ: *Էս ճո՛ւ-րը նութահամ օնէ* (Ձ):

ՆՈՒԹԱՄԱՆ - *գ.* Նավթ լցնելու եւ պահելու աման: *Նութամանը ծակ ա հնո՛ւմ, նօթը սաղ վէր ա տը՛ռնում* (Ձ):

ՆՈՒԹԱՎԸ՛Տ - *գ.* Նավթի հոտ: *Ծո՛ւ-ռէրատ նութավը՛ետ ա կ'ամ* (Բ):

ՆՈՒԹԱՏԱՐ - *գ.* Արդյունահանվող նավթի սեփականատեր, նավթատեր: *Ըստըրա ախպէրքընն էլ Բաքու նութա-տար ըն իլալ* (Ձ):

ՆՈՒԹԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Նավթով թա-թախված՝ կեղտոտված: *Նութըթաթախ շո՛ւրէրավ ք՛ինամ ա հըրսանէք՛* (Ձ):

ՆՈՒԹԸԾԱԽԷ - *գ.* Նավթ վաճառող անձ, նավթավաճառ: *Նութըծախէն տը՛ս-նում ա, վէր էտ մարթը ախմաղ ա, ըստ-րան խա՛ փնո՛ւմ ա, փուլը ինք՛ օնում* (Ձ):

ՆՈՒԹԸԿԱՐԱՍ - *գ.* Նավթ լցնելու եւ պահելու կարաս: *Քանդո՛ւմ ըն, քանդո՛ւմ, տը՛սնում վը՛ղէն տակէն մին նութըկա-ռաս՝ նօթավ լիգ՛ը* (Ձ):

ՆՈՒԹԸԿՕԼԱ - *գ.* 1. Նավթ պահելու կուլա: *Նութըկօլան պէնում ա, տը՛սնում տէրտակ* (Զ): 2. *տե՛ս* ՆՈՒԹԸՃԻՐՆՔ՝: 3. *ած. փխբ. տե՛ս* Սը՛վ նօթ:

ՆՈՒԹԸՃԻՐՆՔ՝ - *գ.* 1. Նավթով վառվող ճրագ: *Փարք՝ Ըստուծէն, ապրուստը լ՛ըվացալ ա, էլ նութըճիրնք՝ պինըցընօղ չի կա* (Բ): 2. *փխբ.* Մռայլ՝ խոժոռ մարդ: *Հինչ ը՞ս օնքէրըտ կ՛ուտալ, նութըճիրնք՝ ը՞ս* (Բ):

ՆՈՒԺԷԼԻ - *տե՛ս* ՆԷՈՒԺԷԼԻ:

ՆՈՒԽԸՑԷ - *գ.* 1. Ադրբեջանի Նուխու շրջանի բնակիչ: *Նուխըցէք՝ ճուղուպուր շատ օնին* (Զ): 2. *փխբ.* Խեղճ՝ անօգնական մարդ: *Նուխըցէ յը՞ս, խէ բաշիր չը՞ս անում ապըրիս* (Բ):

ՆՈՒԽԻ - *գ.* Ադրբեջանի Նուխու շրջանը եւ նրա կենտրոնը:

- Նուխվա սէրո՛ւն - Բարակիրան եւ բարձրաոտք գեղեցկուհի: *Հարթնը հինչ հա՞րթնը, մին Նուխվա սէրո՛ւն* (Զ):

ՆՈՒՂՂՈՒՐ-ՆՕՂՂՈՒՐ - *տե՛ս* ՆՕՂ-ՂՈՒՐ-ՆՕՂՂՈՒՐ:

ՆՈՒՄԷՐ/ՆՕՄԷՐ *(ռուս. номер, ֆր. numero, լատ. numerus)* - *գ.* 1. Թիվ կամ թվանշան, որը ցույց է տալիս առարկայի հաջորդական կարգը նմանների շարքում: *Տիլիփօնէն նումէրը մընաս քըցա՛լ ըմ* (Բ): 2. Առանձին սենյակ հյուրանոցում՝ բաղնիքում եւն: ... *Ք՛ինում ա գաստնիցան, մին նումէր փըռնում, մին ծէռք շօր առնում, կ՛էնում, տո՛ւս կ՛ամ մէյդան* (ՀԺՀ, VI, 221): 3. Անսպասելի՝ տարօրինակ արարք՝ արտահայտություն՝ վարմունք: *Կընգանը էտ նումէրը մարթին կըզնըվցընում ա* (Զ): 4. *տե՛ս* ԸՌԱՋՄԷՐ:

- Նումէր քըցիլ - Խորամանկելու՝ խաբելու փորձ կատարել: *Մարթը ասմա.- Նումէր մէ՛լ քըցիլ, ա՛մա՛լ չի կ՛ըլա՛ն* (Զ):

ՆՈՒՄՈՒՍԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՆԸՄՈՒՍՕՎՈՒՐ:

ՆՈՒՄՈՒՍՔ՝ԷԾ - *տե՛ս* ՆԸՄՈՒՍՔ՝ԷԾ:

ՆՈՒՄՈՒՍՕՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՆԸՄՈՒՍՕՎՈՒՐ:

ՆՈՒՅԱՔԱԾ - *ած.* Դանդաղաշարժ, դանդաղկոտ: ... *Ինձ էլ նույաքաշ ա ըսէյիս ըլա՛լ, վը՛ր ճո՛ւրո՛ւ վա ղըրկէյիս ըլա՛լ, շատ յէտէ յըմ կ՛ա՛լիս ըլա՛լ* (ԼՂԲՔ, 271):

ՆՈ՛ՒՆՈ՛Ի - *տե՛ս* ՆԻՆԻ:

ՆՈՒԾ/ՆՕԾ *(գրբ. նուշ)* - *տե՛ս* ԲԱԴԱՄ:

ՆՈՒՌՆԱՃՈ՛ՒՐ - *գ.* Նռան հյութ: *Նօռնը մը՛զում ա, նուռնաճո՛ւրը ածում խըրըվածէն յըրա* (Զ):

ՆՈՒՌՆԷ/ՆՈՒՌՆԻ/ՆՈՒՌՆԸ՝ՆԷ *(գրբ. նռնենի)* - *գ.* Նռնազգիների ընտանիքին պատկանող թուփ՝ ծառ, նռնենի: *Մէր հըյաթումը նուռնէ շատ կա* (Բ):

ՆՈՒՌՆԸ՝ՆԷ - *տե՛ս* ՆՈՒՌՆԷ:

ՆՈՒՌՆԸՊԷՐԱՆ - *ած.* Կարմիր շրթունքներ ունեցող, կարմրաշուրթ: *Նուռնը՛պէրան ախճիգ՝ ա Մանէն* (Բ):

ՆՈՒՌՆԻ - *տե՛ս* ՆՈՒՌՆԷ:

ՆՈՒՌՆՕՏ - *գ.* Շատ նռնենիներ աճած տեղ, նռնենիների այգի՝ պարտեզ: *Քը՛ըշէրավ յը՛էր ա կէնում, ք՛ինամ նուռնօտը* (Զ):

ՆՈՒՍՏԸՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՆՈՒՍՏՈՒՐԱՆԱԼ:

ՆՈՒՍՏԸՐԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՆՈՒՍՏՈՒՐԱՎՈՒՆ:

ՆՈՒՍՏԸՐԷԼ - *տե՛ս* ՆՈՒՍՏՈՒՐԷԼ:

ՆՈՒՍՏԸՐ-ՆՕՍՏԸՐ - *տե՛ս* ՆՈՒՍՏՈՒՐ-ՆՕՍՏՈՒՐ:

ՆՈՒՍՏԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՆՈՒՍՏՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՆՈՒՍՏԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆՈՒՍՏՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ՆՈՒՍՏՈՒՐԱՆԱԼ/ՆՈՒՍՏԸՐԱՆԱԼ *(գրբ. (ա)նօսրանամ)* - *չբ.* Նոսր դառնալ, խտությունը պակասել: *Ուռթանա ք՛ինամ ա, տը՛սնում սուղանէն լաքը նուստուրացած* (Զ):

ՆՈՒՍՏՈՒՐԱՎՈՒՆ/ՆՈՒՍՏԸՐԱՎՈՒՆ - *ած.* Փոքր-ինչ նոսր: *Կ՛ա՛փին նուստուրավուն մը՛րօք օնէ* (Բ):

ՆՈՒՍՏՈՒՐԷԼ/ՆՈՒՍՏԸՐԷԼ - *տե՛ս* ՆՈՒՍՏՈՒՐԱՆԱԼ:

ՆՈՒՍՏՈՒՐ-ՆՕՍՏՈՒՐ/ՆՈՒՍՏԸՐ-ՆՕՍՏԸՐ/ՆՕՍՏՈՒՐ-ՆՕՍՏՈՒՐ - *տե՛ս* ՆՈՒՍՏՈՒՐԱՎՈՒՆ (շատերի մասին): *Թօրնը յէշում ըս, նուստուր-նօստուր բաղէր ա* (Բ):

ՆՈՒՍՏՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՆՈՒՍՏԸՐՑ(Ը)-ՆԷԼ *(գրբ. անօսրացուցանեմ)* - *նբ.* ՆՈՒՍՏՈՒՐԱՆԱԼ-ի:

ՆՈՒՍՏՈՒՐՕԹՈՒՆ/ՆՈՒՍՏԸՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. (ա)նօսրութիւն)* - *գ.* Նոսր լինելը: *Էտ ախճիգ՝ը շատ ար հըմա՛նչո՛ւմ ո՛ւրա՛ն մը՛զէրէն նուստուրթունէն դա՛ռդա՛ն* (Զ):

ՆՈՒՎ - *տե՛ս* ՆՈՒ:

ՆՈՒՐ *(արաբ., թրք. nur (լույս)* - *գ.* Բարիք, երջանկություն: *Ծո՛ւն չի յէ՞, էս նուր ա վէր ը՛ծէս յըրգ՝ինք՝ան* (Բ):

ՆՈՒՐԱԹԱՂ - *ած.* Նոր թաղ(վ)ած: *Էտ մարթը ցիրը՛կը քօն ար ինո՛ւմ, քը՛շէրը կ՛ըրըզմընօտան նուրաթաղ մը՛ռալ տո՛ւս օնում, շօ՛ռէրը հանում, տանում ծախում* (Զ):

ՆՈՒՐԸՊԷՐՆՔ՝ - *տե՛ս* ՆՈՒԲԱՐ:

ՆՈՒՐԻՆ - *տե՛ս* ՃՕԼԻ:

ՆՈ՛ՒՔ՝ԸՐՕԹՈՒՆ/ՆՈ՛ՒՔ՝Ո՛ՒՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Ծառա՝ նոքար լինելը, ծառայի զբաղմունքը՝ վիճակը՝ դրությունը: *Նո՛ւք՝ըրօթունը վէր ինի վէչ, մին խիլլա՛ մարթ տո՛ւզնը կըմը՛ռնէ* (Բ):

- Նո՛ւք՝ըրօթուն անէլ - Մեկին՝ որպես ծառա, ծառայել՝ սպասարկել: ... *Քաչալը ք՛ինա՛մ ա կօխկէ շէնին մին հարուստ մարթու քը՛շտի նո՛ւք՝ո՛ւրօթուն անում* (ՀԺՀ, VII, 374):

ՆՈ՛ՒՔ՝Ո՛ՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՆՈ՛ՒՔ՝ԸՐՕԹՈՒՆ:

ՆՕԲԱԹ/ՆՕ՛ՀԲՆԹ *(արաբ. nōba, թրք. növ̈bet)* - *տե՛ս* ՀԸ՛ՐԹ:

ՆՕԹ[1] *(գրբ. նաւթ)* - *գ.* Նավթ: *Մին օր էլ շէնը նօթ ըն պիրում, վէր ծախին* (Զ):

ՆՕԹ[2] *(հ.ե. *kneu-t- (սեղմել, ոլորել, կպցնել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նօթէրը կ՛ուտիլ - *տե՛ս* Օնքէրը բէշ անէլ:

ՆՕԹԷ/ԸՆՕԹԷ *(գրբ. (ա)նօթի)* - *ած.* Դեռ ոչինչ չկերած, անսվաղ, անոթի: *Թօթը նօթէ կօտին* (Զ):

ՆՕԹԷԼ - *նբ.* 1. Վրան նավթ քսել, նավթել: *Ուստան հը՛ցը՛թէն նօթում ա, վէր ընչօտէ վէչ* (Զ): 2. *փխբ.* Ձեւափոխել, տեսքը՝ գույնը փոխել: *Մարթ կա՝ էշը նօթում ա, ծախում* (Զ): 3. *փխբ.* Խայտառակել: *Ղօ՛ռ՛ուց Ա՛րիսակը շէնումը էլ հարթնը չի թօղից, լօխճին նօթից* (Բ):

ՆՕԹԷԼ-ՆԷՐԿԷԼ - *նբ.* Հրապարակորեն խայտառակել: *Մաշինկա աքէրը կ՛օղ Վըրթանէն շինըմաչումը մին լ՛ավ նօթում-նէրկում ա* (Բ):

ՆՕԹՈՒՏ - *տե՛ս* ՆՈՒԹԸԹԱԹԱԽ:

- Նօթուտ կօլա - *տե՛ս* Սը՛վ նօթ:

- Նօթուտ նա՛ռ - Կեղտոտ շորերով մարդ: *Էտ նօթուտ նա՛ռը ը՛շտը՛ղ ք՛ինամ ա, լօխճին զա՛ՀլՀա՛ն տանում ա* (Բ):

ՆՕԼ[1] *(ռուս. ноль, լատ. nullus)* - *գ.* 1. Զրո թվանշանը: *Նօլ՝ը վէշ մին պէն չի, ամմա վէր տինում ըս մէկին քը՛շտէն, տը՛ռնում ա տասսը* (Բ): 2. Հարաբերական մեծություն, որի համեմատությամբ չափվում է որեւէ բանի աստիճանը: *Յըրկէ հէնգ՝ ղըրադուզ տաք ա ի՛լա՛լ, ը՛սօր նօլ՝ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Ոչնչություն, չնչինություն, աննշանություն, անարժեք բան: *Ժընգ՝ա՛լա՛նվ հացը առանց կ՛ինի նօլ՝ ա* (Բ):

ՆՕԽՍԱՆ *(թրք. noksan)* - *գ.* Թերություն, արատ: *Ըտըրա նօխսանը էն ա ի՛նում, վէր ծէխէ վը՛ննը ադի վը՛ննան կարճ ա ինո՛ւմ* (Զ):

ՆՕԽՍԱՆԴ - *տե՛ս* ԻՆՎԱԼԻԴ:

ՆՕԽՏԱ/ԼՕԽՏԱ/ԼՕՔՏԱ *(արաբ. nokta)* - *գ.* Ձիու՝ էշի՝ ջորու՝ ուղտի գլխի կապ՝ սանձ՝ առանց լկամի: *Էշը թօղում ա մին ծառու տակէ, լօխտան ու փալանը շը՛լակում, վազ տամ տօն* (ՆԱԲ, 115):

ՆՕԽՈՒԴ *(թրք. nohut)* - *տե՛ս* ՍԻՍԸ՛Դ(ՆԸ):

ՆՕՅԲԱ̈Թ - *տե՛ս* ՆՕԲԱԹ:

ՆՕՂԴՈՒՐ-ՆՕՂԴՈՒՐ/ՆՈՒՂԴՈՒՐ-ՆՕՂԴՈՒՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նօղդուր-նօղդուր անէլ - 1. Մանրազնին հաշվել: *Նըստում ա, էտքան փուլը նօրիցան նօղդուր-նօղդուր անում* (Զ): 2. *տե՛ս* Ծընդըրթիթըᵉվ անել:

ՆՕՂԸԼ - *տե՛ս* ՆՕՂՈՒԼ:

ՆՕՂՈՒԼ/ՆՕՂԸԼ *(թրք. noğul)* - *գ.* Կլորակ ու գույնզգույն գնդիկներով քաղցրեղեն: *Տա քʼինըմ ա թուշ բազարը, հինչ ասալ ար մարը, առնըմ՝ նօղըլնաբաթին չօ̈ր թօթ-ճըղուպուրին լա̈վ-լա̈վ տըղէրան...* (ՀԺՀ, V, 125):

ՆՕՄԷՐ - *տե՛ս* ՆՈՒՄԷՐ:

ՆՕՅ - *գ.* Անձնանուն՝ Նոյ նահապետը: *Նօյըն էլ վախտ չի կուրցընում, պիրում ա, մի մըᵉծ նավ շինում...* (ԱԱ, 16):

- Նօյին թըվանց/դո̈ւրվա̈նց - Հին, հինավուրց: *Մացակը Նօյին թըվանց մին կացէն օնէ* (Զ):

- Նօյին թըվին/դո̈ւրվին - Հին ժամանակներում: *Կընէգʼը ասմա.- Ա՛ մարթ, էտ Նօյին թըվին ա իլա̈լ, վէր կընէգʼը մարթին վըᵉննէրը լըվացալ ա* (Զ):

ՆՕՅԷՄԲԷՐ *(լատ. november, հուն. noémbrios)* - *գ.* Տարվա տասնմեկերորդ ամիսը՝ նոյեմբեր: *Նօյէմբէրը վէր կʼամ ա, զըկըռը հըսնում ա* (Բ):

ՆՕՃ - *տե՛ս* ՆՈՒՃ:

ՆՕՌ - *տե՛ս* ՆՕՌՆԸ:

ՆՕՌՆԷԳʼ - *ած.* Նռան գույն ունեցող, կարմիր: *Քու նօռնէգʼ թօշէրըտ ինձ էրում-խըրավում ա* (Զ):

ՆՕՌՆԸ/ՆՕՌ *(գրբ. նուռն)* - *գ.* Նռնենու պտուղը՝ նուռ: *Հայէրը նօռնը շատ ըն սիրում* (Զ):

ՆՕՍ *(ռուս. нос (քիթ))* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Նօս տըᵉռնալ - Պարտվել ու խեղճանալ՝ արհամարհվել: *Կօխըլ կացէն, Թո̈ւնին նօս տըᵉռավ* (Զ):

ՆՕՍՏԸՐ - *տե՛ս* ՆՕՍՏՈՒՐ:

ՆՕՍՏՈՒՐ/ՆՕՍՏԸՐ *(գրբ. (ա)նօսր)* - *ած.* Ոչ խիտ, նոսր: *Մարտակէրտա ծըմըկնէն դալին ա, Մարտունանը՝ նօստուր* (Բ):

ՆՕՍՏՈՒՐ-ՆՕՍՏՈՒՐ - *տե՛ս* ՆՈՒՍՏՈՒՐ-ՆՕՍՏՈՒՐ:

ՆՕՎ - *տե՛ս* ՆԱՎ (2, 3, 4):

ՆՕՎՐՈՒԶ *(պրս. nouruz (նոր տարի))* - *գ.* 1. Դեղին ծաղիկներով վայրի ծաղկատեսակ: *Նօվրուզ ա քաղում, տանում նըշընածէն հըᵉտէ* (Զ): 2. *տե՛ս* ԲԱՅՐԱՄ:

ՆՕՎՐՈՒԶ-ԲԱՅՐԱՄ - *տե՛ս* ԲԱՅՐԱՄ:

ՆՕՐ *(գրբ. նոր)* - *տե՛ս* ԹԱ̈Ջ(Ջ)Ա̈:

- Նօրավը անց կըցընէլ - Նոր պատրաստած գինուց՝ մաճառից մի-մի գավաթ կարասների հին գինուն խառնել: *Ա̈դա̈թ ա իլա̈լ, վէր թա̈զզա̈ կʼինին քըմէլիս ըն իլա̈լ, քʼօհնա̈ կʼինուն կըրըսնէն պինա̈լիս ըն իլա̈լ, նօրավը անց կըցընէլիս* (Զ):

ՆՕՐԱՆՑ - *տե՛ս* ԹԱ̈Ջ(Ջ)Ա̈ԴԱ̈Ն:

ՆՕՐԱՔʼԻՍԱ̈ - *ած., գ.* Նոր հարստացած (մարդ), նորահարուստ: *Նօրաքʼիսա̈ն չըտէս կինի* (Բ):

ՆՕՐԷԼ *(գրբ. նորեմ)* - 1. *տե՛ս* ԹԸՋ(Ջ)ԸՑ(Ը)ՆԷԼ: 2. *տե՛ս* ԹԸՋ(Ջ)Ա̈ՆԱԼ: 3. *չբ.* Լուսնային նոր ամիսն սկսվել, նորանալ (լուսնի): *Լո̈ւսնընգʼա̈ն ըսօր նօրալ ա* (Բ):

ՆՕՐԸ/ՆՕՐՈՒ - 1. *տե՛ս* ԹԱ̈Ջ(Ջ)Ա̈ԴԱ̈Ն: *Էտ մարթը պիրիս ա նօրու բադարաքʼ սըրքէս, ժօղօվուրթ կընչէս...* (ՀԺՀ, V, 263): 2. *տե՛ս* ՅԸᵉՏՆԱՆ (1): *Տըղան ըսպասում ա, վէր հա̈րը կʼա, նօրը ինքʼը հըղէ ինի* (Զ):

ՆՕՐԸՄԸՆԱ̈(Ն)/ՆՕՐՈՒՄԻՆԱ̈(Ն) - *տե՛ս* ԹԱ̈Ջ(Ջ)Ա̈ԴԱ̈Ն: *... Բո̈ւրդա̈ն թումբէն քըմական նօրըմընա̈ օղտը յէտ յէկու* (ԼՂԲՔ, 268):

ՆՕՐԸՆՁԱԳʼՈ̈ՒԼԼԱ̈ - *գ.* Մանուշակագույն ծաղիկներով վայրի ծաղկատեսակ: *Նօրընձագʼո̈ւլլա̈ն ղաշա̈նգʼ ծաղէգʼ ա* (Բ):

ՆՕՐԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. նորացուցանեմ)* - *տե՛ս* ԹԸՋ(Ջ)ԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՆՕՐԻ - *տե՛ս* ՆՈՒԲԱՐ:

ՆՕՐԻՍՏԱԿԱՆ - *տե՛ս* ԹԱ̈Ջ(Ջ)Ա̈ԴԱ̈Ն:

ՆՕՐԻՑ(ԱՆ) - *տե՛ս* ԹԱ̈Ջ(Ջ)Ա̈ԴԱ̈Ն: *Վըᵉր էտ մարթը նօրից ա ծէն տամ, թա՝ խօսկ ըմ ծախում, թաքավըᵉրը տըրան մուտանըմ ա* (ՆԼՂԺԲ, 62):

ՆՕՐՄԱ *(ռուս. норма, լատ. norma)* - *գ.* Որեւէ բանի սահմանված չափ՝ քանակ: *Մարթը բադասխանըմ ա.- Նօրման քըսանըհէնգʼ խօրթն ա, քʼընի՛, հընձի՛...* (ՀԺՀ, VII, 382):

ՆՕՐՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՆՕՐԷԼ (1)-ի: 2. *տե՛ս* ՆՕՐԷԼ (2, 3):

ՆՕՐՈՒ - *տե՛ս* ՆՕՐԸ:

ՆՕՐՈՒԹՈ̈ՒՆ *(գրբ. նորութիւն)* - *գ.* 1. Նոր բան, նորույթ, նոր հայտնագործություն: *Էտ վախտը ըռադյօն շէնումը հա̈լա̈ նօրութո̈ւն ա իլա̈լ* (Զ): 2. Նոր լուր: *Ամմէն օր տո̈ւս ար կʼամ շինամաչը, նօրութո̈ւննէն ասում* (Զ):

ՆՕՐՈՒՄԻՆԱ̈(Ն) - *տե՛ս* ՆՕՐԸՄԸՆԱ̈(Ն):

ՆՕՔʼԱ̈Ր *(թրք. nökər)* - *գ.* Տիրոջը անձնական ծառայություններ մատուցող մարդ, ծառա: *Մին օր էլ մըᵉծ հարսը մին լա̈վ տըղա յա պըᵉրըմ՝ նօքʼա̈րին նըման կʼէղէցիկ* (ԼՂԲ, 301):

- Նօքʼա̈ր ըմ ըռաշկէտ - Պատրաստ եմ կատարելու ասածդ (մեկին շողոքորթելու՝ մեծարելու արտահայտություն): *Մարթը ասմա.- Խա՛նում, ա՛սէ, նօքʼա̈ր ըմ ըռաշկէտ* (Զ):

- Նօքʼա̈րըս աղաս ա - Աշխարհը հիմնովին փոխվել է, նախկին ծառաները իշխում են իրենց տերերին: *Սավէտը ցըրըᵉվ յըᵉկավ, ըշտըᵉղ մին չօբան կար, համփա տըᵉռավ, միհէնգʼ նօքʼա̈րըս աղաս ա* (Զ):

Ճ

ՃԱԲԱԹ - *տե՛ս* ՃԷԲԱԹ

ՃԱԲԱՃ *(պրս. šabaš (կեցցե՛, շա՛տ լավ))* - *գ.* 1. Հարսանիքի՝ տոնախմբության եւ ժամանակ նվագողներին՝ երգողներին՝ պարողներին եւ տրվող դրամական նվեր: *Միհէնգʼ թիվը փօխվալ ա, էլ հըրսընքավը շաբաշ չըն տամ* (Բ): 2. Աշխատանքի ավարտ, բանթող: *Կօրծը պըրծալ ընք, շաբաշ ա* (Զ):

ՃԱԳ (*ռուս. шаг*) - *գ.* 1. Ոտքի մեկ շարժում՝ տեղափոխություն, քայլափոխ: *Տըղան հէնգʼ շագ առաչ ա կէնում, թըխում* (Զ): 2. Մի քայլաչափ տարածություն: *Տանը իրկընօթունը քըսան շագ ա* (Բ): 3. Ճախմատ եւ շաշկի խաղերի մեջ խաղացողների ամեն մի խաղը՝ քարի հերթական շարժումը: *Ճախմատ ըն խաղ անում, օթինջի շագումը հա̈րը մատ ա անում* (Զ):

- Ճագ անել - 1. Քայլել, քայլ անել: *Վէր մին քանէ շագ ա անում, կʼո̈ւլը քօլէն քըմական տո̈ւս ա կʼամ* (Զ): 2. Ճախմատ եւ շաշկի խաղերի մեջ խաղաքայլ կատարել: *Տըղան էրկան մըտածում ա, յըᵉտնան շագ անում, վէր մատ անէ* (Զ):

ՃԱԳԱԼԱԹ *(ռուս. шоколад, գերմ. Shokolade)* - *գ.* 1. Շոկոլադ: *Խօխէնքʼը շագալաթ շատ ըն սիրիս* (Բ): 2. *փխբ. տե՛ս* ՄԸᵉՂԸՐ (2):

ՃԱ̈ԳʼԷՐԴ/ՃԱ̈ԳʼԻՐԴ *(պրս. šagird)* - *գ.* Արհեստավորի աշակերտ: *Ըտըրա հէտի նա շօ̈րէրը փօխից, քʼինից մին զա̈րգʼա̈րի քըշտի շա̈գʼէրդ մի մըտավ* (ՀԺՀ, V, 25):

ՃԱ̈ԳʼԻՐԴ - *տե՛ս* ՃԱ̈ԳʼԷՐԴ:

ՃԱԴԴԱՂ/ՃԱԴԴԸՂ - *գ.* Հրճվանք, ուրախություն: *Խըᵉղճը սաղ գʼանքումը շադդաղ չի տըᵉսալ* (Բ):

- Շադդաղ անէլ - Հրճվել, ուրախանալ: *Սարումը քՒնամ ա հօրը տօնը, տըէսնում՝հԝրը մըռնէլու յըրա յա, շատ ա ուրխանում, շադդաղ անըմ* (ՀԺՀ, V, 197):

ՇԱԴԴԸՂ - *տե՛ս* ՇԱԴԴԱՂ:

ՇԱԴԸՐԱՆԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շադըրանի կըտըրէլ - *տե՛ս* Բուլդի կըտըրէլ:

ՇԱԹ - *ած.* 1. Կատաղած: *Շաթ շօնը մարթ կըսպանէ* (Բ): 2. Վարարած, հորդացած: Էտ շաթ կՒըէտավը մին թԝիրԝավ անց ըն կէնում (Ձ):

ՇԱԹԱԼ - *գ., ած.* Կանացի գուլպա՝ գործգանման հյուսվածքով: *Շաթալ գԝիլբա կՒըէնօղ չի կա էլ* (Բ):

ՇԱԹԻՈ *(արաբ. šatər (առաջընթաց)* - *գ.* Կաթողիկոսի թիկնապահ, որ հանդիսավոր երթի ժամանակ գնում է առջեւից՝ձեռքին գավազան բռնած: *Շԝթիրը կաթըղըկօսէն ըռաշկան ար քՒնամ՝ կՒըվազանը փըռնած* (Ձ):

ՇԱԼ[1] *(պրս. šal)* - *գ.* 1. Բրդե գործվածք, որ կանայք երկտակած գցում են ուսերին կամ գլխներին: *ԿընէգՒը շալը քըցԝում ա ջընըղնէրէն, տԝուս կՒամ* (Ձ): 2. Մեծ կտոր՝շոր, որ բռնում են ծառի տակ եւ թութը թափում: *Շալը մըէկնում ըն թութուն տակէն, յըրա նըստօտում* (Ձ): 3. *տե՛ս* ՊԸՐԹԻ:

ՇԱԼ[2] *(հ.ե. *(s) kel - (կտրել)* - *գ.* Խաղողի վազի շիվ: *Մին շալ ա կըտըրում, էտ կապուկը կապում* (Ձ):

- Շալ տալ - 1. Փաթաթվել: Օխծը ծառավը շալ ա տըվալ (Բ): 2. Կողքերի վրա ձգվել՝ տարածվել՝ ճյուղեր արձակել: *Ծառը շալ ա տըվալ* (Բ):

ՇԱԼԱԽՕ - *գ.* Կովկասյան արագ պար, ինչպես նաեւ այդ պարի եղանակը: *Ամմէն մարթ չի կարում շալախօ պար կՒա* (Բ):

ՇԱԼԱ-ՇՆԻԼԼԝ -*տե՛ս* ՇԱԼԱ-ՔՒՆԻԼԼԝ:

ՇԱԼԱ-ՔՒՆԻԼԼԝ/ՇԱԼԱ-ՇՆԻԼԼԝ/ՇԵՀ-ՇՆԻԼԼԝ - *գ.* Եղած-չեղածը, ամբողջ ունեցվածքը: *Ըտըրը շալա -քԝիլլԝն սաղ մին իշապէռնը ապըրանք ա* (Բ):

- Շալա-քԝիլլԝն հըվաքէլ/քաշիլ - Մի տեղից հեռանալ՝ փախչել: *Ըտէղ խազէյինը թԝնդրմը ըջըդվից ըտըրա յըրա, շալա-քԝիլլԝն հըվաքից...* (ՀԺՀ, V, 97):

ՇԱԼԷ[1] - *գ.* Խաղողի վազ, որ բարձրանում ու տարածվում է սարփինայի կամ ծառի վրա: *Ըտըրանց հըյաթումը մին մըէծ շալէ կա* (Բ):

ՇԱԼԷ[2] - *ած.* Բրդե կոշտ կտորից կարված: *...Թԝփմԝն չօխաս, կաշվի թօխկաս, շալէ լէն շալվարըս լօխ հըվըքէցի խուրջինիս մէջը...* (ՋՏ, Ա, 48):

ՇԱԼԹԱ *(թրք. šəltə (բարձ)* - *գ.* Տոպրակաձեւ կտոր, որի մեջ լցնում են վերմակի՝ ներքնակի՝ բարձի բուրդը՝ բամբակը՝ փետուրը: *Պԝրթը ածում ա շալթան, վէր դՒօշակ կարէ* (Ձ):

ՇԱԼԼԱՂ - *տե՛ս* ՇԱԼԼԸՂ:

ՇԱԼԼԸՂ/ՇԱԼԼԱՂ - *գ.* Մտրակ: *Էտ պառավ մարթը շըլլաղավը թըխէս ա, գՒուղացին տըէղը ու տըէղը տըռնաս ա մին վըէրց էշ* (ՆԼՂԺԲ, 37):

- Շըլլըէղէն ըռըէխը/տակը տալ/քըցիլ - Մտրակով սաստիկ ծեծել: *Թէվանը ըտըրան շըլլըէղէն ըռըէխըն ա տամ, ըսպանում* (Ձ):

- Շըլլըէղէն համը օնէլ - Մտրակով ծեծվել: *ՆՒքՒԝրը, վէր շըլլըէղէն համը օնում ա, լոխ վըզԝվ ա օնում* (Ձ):

ՇԱԼՄԱՆ - *տե՛ս* ԿՒԸՐԱՆ:

ՇԱԼՎԱՐ/ՇԱՐՎԱՐ *(թրք. šālvar)* - *գ.* - Տաբատ, շալվար: *Աշըղը պըցրանում ա, տէսնԝում՝ Պուդին, շալվարը քըշըցըրած, նըստած, տակէն էլ տասը ծու* (ՆԱԲ, III, 145):

- Շալվարը լըցընէլ - Խիստ վախենալ, ահաբեկվել: *Վըէրսկանը վէր ըսլանէն տըէսնում ա, շալվարը լըցընում ա* (Ձ):

- Շալվարը հանէլ/վէր քաշիլ - Պատժել, խայտառակել: *Նախագան ասմա.- Վէր մէհէտ էլ կՒուղթուն ըրէր, շալվարըտ վէր ըմ քըշիլԝկԝն* (Ձ):

- Շալվարը վըէռը նըվէր ըղնէլ - Խիստ նիհարել, հյուծվել: *Էնքան տԝուզնը կացալ ա, շալվարը վըէռը նըվէր ա ընգալ* (Բ):

- Շըլվարա հԝզ անօղ - Թեթեւաբարո (կանանց մասին): *Յու չի՞ գՒուդԝում, վէր Ԝսրԝն կընէգՒը շըլվարա հԝզ անօղ ա* (Բ):

ՇԱԼՔ - *գ.* Գոլորշի, շոգի: *Մէսը իփԝա ա, շալքը պիցըրանում ա* (Բ):

- Շալքը յըէր ինիլ - Թարմ լինել: *Ղասաբը ասում ա.- ԼՒավ մէս ա, շալքը յըէր ա ինԝում* (Ձ):

ՇԱԼՕՆ *(ռուս. эшелон)* - *գ.* Էշելոն: *Մին օր մին շալօն զօրք կՒամ ա, էտ թաքավըէրէն պըլատէն քըշտավըն անց կէնում, քՒինԝմ* (ՀԺՀ, VII, 46):

ՇԱԽ[1] - *գ.* Շախմատի խաղում անմիջական հարձակում հակառակորդի թագավորի վրա, որի ժամանակ ասվում է՝ շա՛խ: *Շախմատ ըն խաղ անում, մին քանէ մունուտանը յըէտը Արշօն շախ ա տամ, մատ անում* (Բ):

ՇԱԽ[2] *(պրս. šax (գինի խմելու ամաս)* - *գ.* Աշխույժ՝ ուրախ տրամադրություն, ուրախություն: *Շախը անպակաս ա Ղԝրԝնց անա* (Բ):

ՇԱԽ[3] - *տե՛ս* ՇԷԽ:

ՇԱԽԱՎ/ՇՈՒԽԱՎ - *տե՛ս* ՇԱԽԱՎ-ՇՈՒԽԱՎ:

ՇԱԽԱՎ-ՇՈՒԽԱՎ - *ած., մ.* Զվարթ, ցնծագին, ուրախալից: *Նըստում ըն մին լՒավ շախավ-շուխավ քՒըէփ անում* (Ձ):

ՇԱԽԿԱ[1] - *գ.* Մորթած եւ քերթած անասունի կեսը: *Յունց ա պըտահում, տա մին շախկա մէսը ճընապարին վէր ա քըցում* (ՀԺՀ, V, 273):

- Շախկա տալ - Մորթած եւ քերթած անասունը բարձր տեղից կախելով՝ վերեւից ներքեւ մեջտեղից կիսել: *Ռուստամ թաքավէրը քառասուն վէչխար ա մորթում, մէչան շախկա տամ, քՒէփ սարքում* (ՀԺՀ, V, 329):

ՇԱԽԿԱ[2] - *գ.* Բույսերի հիվանդություն, երբ տերեւները դեղնում եւ թափվում են ցրտերից հետո փչող տաք քամուց: *Շախկան փիս հիվընդութուն ա ծըռէրէն հըէտէ* (Բ):

- Շախկա թըխէլ/նի կՒԝլ/տալ - Այդ հիվանդությամբ հիվանդանալ (բույսերի մասին): *Կարկուտ թակած թութան արաղ չի տԝուս կՒալ, շախկա տըված թութան ըրկուտակ տԝուս կըկՒա* (ԱԲԲ, 44):

ՇԱԽԿԱԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շախկալամիշ անէլ - *տե՛ս* Շախկա տալ:

ՇԱԽԿԱՄ/ՇԱՂԿԱՄ *(գրբ. շաղգամ)* - *գ.* Վայրի բանջարի տեսակ: *Շախկամը արտը կԝլԝլ ա* (Բ):

ՇԱԽԿԱՐԱՄԱ - *գ.* Խաղատեսակ, որի ժամանակ երկու խաղացողներից մեկը, մյուսին տեսնելով ձեռքը գրպանում, ասում է՝ տարա՛ծ, եւ վերջինս պետք է գրպանում եղածը տա նրան: *ԽօխէնքՒը սիրում ըն շախկարամա խաղ անէլը* (Բ):

ՇԱԽՄԱՏ *(ռուս. шахматы)* - *գ.* 1. Շախմատ խաղը: *Հայէրը սիրում ըն շախմատ խաղը* (Բ): 2. Շախմատի տախտակն ու քարերը՝ որպես միասնություն: *Հԝրը տըղէն հըէտէ շախմատ ա հինքՒ օնում, ամմէն օր նըհըէտը խաղ անում* (Բ):

ՇԱԽՄԱՏԻՍ *(ռուս. шахматист)* - *գ.* Շախմատի գծով մասնագիտացած անձ: *Հայէրը լՒավ շախմատիստնէ շատ ըն տուվալ* (Բ):

ՇԱԽՇԱԽԻ - *գ.* Ուրախ պարեղանակ կամ պարատեսակ: *Ախըր հինչ սըրտա՞վ շախշախի ածիմ, ըխճըկօրանց պար ածիմ...* (ՋՏ, Բ, 45):

ՇԱԽ-ՇՈՒԽ - *գ.* Ուրախ ժամանց, քեֆ: *Աստուծ տա՝շախը-շուխը մէր ջիհիլնէրէն անա անպակաս ինի* (Բ):

ՇԱԽՍԷՅ-ՎԱԽՍԷՅ *(թրք. šaxsey-*

vaxsey) - *գ.* Մահմեդականների սգի կրոնական արարողություն՝ ինքնաձաղկումով եւ ինքնախոշտանգումով: *Շախսէյ-վախսէյին վախտը թօրքէրը ժինջիլ-նէրավ ուրանց վէր ին թակում* (Բ):

ՇԱԽՏ *(ռուս. шахта, գերմ. Schacht)* -*գ.* Հանքահոր: *Դրրըմբօնա վը՛սկուն շախ-տէրումը շատ մարթ ա կօրծ անում* (Բ):

ՇԱԿ - *տե՛ս* ՇԻՇԱԿ:

ՇԱՀ[1] *(պրս. šah)* - *գ.* 1. Մի քանի արեւելյան երկրներում, հատկապես Իրանում՝ միապետի տիտղոսը, թագավոր: *...Շահը հըրաման ա տամ, վը՛ր ուրանն յիրգիրըմը հու վը՛ր խըմիշկ քաշի, յա պինըցընէ, կըլօխը կըտրը-լական ա* (ՆԼՂԺԲ, 18): 2. *փխբ. ած.* Փարթամ, ընտիր, մշակովի, ոչ վայրի (ծառ, պտուղ եւն): *Թըխմըչարը քանդում ըն, տը՛ղը շահ նուռնօտ տընգօտում* (Ձ):

- Շահ դամար - *գ.* Ջարկերակ: *Շահ դամարը վէր կըտրէցէլ, մարթը կըմը՛ռ-նէ* (Բ):

- Շահէն գ՛ալ հա գ՛ալը տը՛ռնալ - Ձգձգվել (գործը): *Ըրամէն հըրսանէք՝ անէլը շահէն գ՛ալ հա գ՛ալըն ա տը՛-ռալ* (Բ):

ՇԱՀ[2] *(գրբ. շահ)* - *տե՛ս* ԽԷՐ:

ՇԱՀԱՆԷ/ՇԱՀՆԻ - *գ.* Խաղողի ընտիր տեսակ: *Մին ճուվարան շահանէ յա քա-ղում, դարկում հըրթնըցուվէն հը՛տէ* (Ձ):

ՇԱՀԱՌԱ - *գ.* Թույլ՝ նոսր գործած ձե-ռագործ: *Էտ ախճիգը մին շահառա յա կ՛օրծում, տամ թանջիրին* (Ձ):

ՇԱՀՋԱԴԱ *(պրս. šahsāde)* -*գ.* Շահի որդի, արքայորդի: *Խաբարը յէր ա ինում, վէր շահզադան մըռնէլու յըրա յա* (Ձ):

ՇԱՀԷԼ *(գրբ. շահիմ)* - *նբ.* 1. Օգուտ քաղել, շահ ստանալ: *Էտ բաղան Մու-կուչը լ՛ավ շահում ա* (Բ): 2. Խնամել, հոգ տանել: *Պառավը էտ յիթիմին շահում ա, մըծրցընում*:

ՇԱՀԻ - *տե՛ս* ՇԱՀԻ:

ՇԱՀԻ/ՇԱՀԻ *(պրս. šāhi)* - *գ.* 1. Պարս-կական փոքր դրամ՝ ղռանի մեկ քսաներորդ մասը: *Աղան հէնգ՝ շահի փող ա տամ, ծառան ք՛ինըմ ա մին քանի ծու առնըմ, հավ առնըմ...* (ԼՂԲ,364): 2. Նախախորհրդային Ռուսաստանում հինգ կոպեկանոց մետաղադրամ: *Տ՛ուս ա օնում մէծ, Նիկալայի շանիին, վէր էշու նալու նըման ա, տինում Պուղուն հափ-ռէն մաչին* (ԲՀԲ, 199):

ՇԱՀԻՈ - *տե՛ս* ՇԸՀԱՂ[2]:

ՇԱՀՄԱՐ *(պրս. šah (թագավոր)+mar (օձ)* - *գ., ած.* Կարմրագույն եւ մեծ օձի տեսակ: *Յէշում ա տէսնում՝ մին շահ-մար օխծ աղուն թըփէյիս* (ՀԱԲ, 15, 130):

ՇԱՀՆԱ *(պրս. šahna)* - *գ.* Որեւէ գոր-ծի արդյունքում օգտվող անձ: *Մահնան յը՛ս տը՛ռէ, շահնան ինք՝ը* (Բ):

ՇԱՀՆԻ - *տե՛ս* ՇԱՀԱՆԷ:

ՇԱՂ *(գրբ. շաղ)* - *տե՛ս* ՅԸ՛ՂԸՄՆԸ: *Մին խիլլա՝ վէր կընաս ա, մին փիս էլ շաղ ա նի օնէս, յէրգ՝ինք՝ը թուխպէս* (ՀԺՀ, V, 247):

- Շաղը յըրա - *տե՛ս* ՇԸՂԸԹԱԹԱԽ:

- Շաղ ընցընէլ/կ՛ալ - Սփռվել, ցրվել, տարածվել: *Կ՛ը՛վաթը վէր ա ըղնում, կօ-տըրում, պէզնիգ՝նէն տափավը մին շաղ կ՛ամ* (Ձ):

- Շաղ տալ - 1. Սփռել, ցրել, տարա-ծել: *Ախրը, էտ մարթը, ճարը կըտրած, տանում ա քէրծէն կըլխէ արտէն ղըրա-ղէն մօխէր շաղ տամ...* (ԼՂԲ, 346): 2. Ցողել, ցայել: *Տա ճուր ա շաղ տամ, էտ ըխճըկանը յէտ պէրըմ...* (ՀԺՀ, V, 47):

- Շաղ ք՛ինիլ - 1. *տե՛ս* Շաղ ընցընէլ: 2. *տե՛ս* ՃԷԽ ք՛ինիլ:

ՇԱՂԱԽ/ՇԱՂԱՂ *(գրբ. շաղախ)* - *գ.* Ջանազան նյութերի միապաղաղ խմո-ռանման զանգված: *Ջառին ք՛ընում ա, թա մին կից նէստա յօր օնէ, շաղաղ անէ* (ՆԱԲ, 142):

ՇԱՂԱՂ - *տե՛ս* ՇԱՂԱԽ:

ՇԱՂԷԳ՝ - *գ.* Շաղի՝ ցողի կաթիլ: *Մին շաղեգ՝ էլ մինէշակէն յըրա յա նըս-տում* (Ձ):

ՇԱՂԷԼ[1] - *չբ.* Մանրամաղ անձրեւ՝ ձյուն տեղալ: *Թօռը շաղում ա* (Ձ):

ՇԱՂԷԼ[2] - *չբ.* Կտրվել, մակարդվել, փսորվել: *Կաթնը շաղալ ա* (Բ):

ՇԱՂԷՆՔ՝ *(գրբ. շողիք)* - *տե՛ս* ԹԸՔ (1):

ՇԱՂԿԱՄ - *տե՛ս* ՇԱԽԿԱՄ:

ՇԱՂՎԵԼ[1] - *չբ.* 1. Շշմել, շփոթվել: *Պայց կընէգ՝ը շատ շըղվելան բիշին թօղալ ա ըստօլէն* (ՀԺՀ, VII, 393): 2. *տե՛ս* Աշկէրը ճըթն(ըվ)էլ (ԱՇԿ-ի տակ):

ՇԱՂՎԵԼ[2] - *տե՛ս.* ՇԱՂԷԼ[2]:

ՇԱՂՈՒՏ - *տե՛ս* ՇԸՂԸԹԱԹԱԽ(1):

ՇԱՄ[1] *(արաբ. šema)* - *տե՛ս* ՄՈՒՄ:

ՇԱՄ[2] *(թրք. šam (սոճի)* - *տե՛ս* ՇԱ-ՄԱՂԱՋԻ:

ՇԱՄԱԹԱ *(արաբ., թրք. šamata)* - *տե՛ս* ՀԱՐԱՅ-ՀԸՐՕՑ:

ՇԱՄԱՂԱՋԻ/ՍԱՄԱՂԱՋԻ *(թրք. ča-mačaci)* - *գ.* Սոճի: *Սամաղաջին կըտը-րում ըն, տախտակ քաշ՝ում* (Ձ):

ՇԱՄԱՄ *(պրս. šamāma)* - *գ.* 1. Անուշ-ահոտ փոքր սեխի տեսակ: *Շամամը վէր հըսնում ա, վը՛տը բօստանը օնում ա* (Բ): 2. *փխբ. ած., գ.* Փոքր եւ կլոր (ստինք): *Շամամ ծըծէրըտ ինձ անքօն ա թօղալ* (Ձ):

ՇԱՄԱՋ - Գործածվում է կապակ-ցության մեջ:

- Շամաջ անէլ - *տե՛ս* Կ՛ը՛վաթ անէլ:

ՇԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՍԻԼԼԱ՝[1]:

ՇԱՄԲ/ՇԷՄԲ *(գրբ. շամբ)* - *գ.* 1. Եղեգով պատված տեղ, եղեգնուտ: *Ըրախ-սէն ղըրաղէ շամբումը շատ վիրի խօգ՝ կա* (Բ): 2. Մացառով պատված տեղ, մա-ցառուտ: *Սարէն շամբումը ըլըբաստը-րակը կ՛օղըլ ա կէնում* (Ձ):

Շամբին տալ - Փախչել, ճողոպրել: *Թօրքերը մէգ վէր տը՛սէն, շամբին տը-վէն* (Բ):

ՇԱՄԲՈՒՏ/ՇԱՄԲՕՏ/ՇԷՄԲՈՒՏ/ՇԷՄ-ԲՕՏ *(գրբ. շամբուտ)* - *տե՛ս* ՇԱՄԲ:

ՇԱՄԲՕՏ - *տե՛ս* ՇԱՄԲՈՒՏ:

ՇԱՄԴԱՆ/ՇԱՄԴԱՆ *(պրս. šemdān)* - *գ.* Աշտանակ, մոմակալ: *Յէտավ ըստօ-լէն յըրա մին շամդան ա տինըմ...* (ՀԺՀ, VII, 103):

ՇԱՄԴԱՆ - *տե՛ս* ՇԱՄԴԱՆ:

ՇԱՄԷ - *տե՛ս* ՄՈՒՄԷ:

ՇԱՄԹԱԼ - *տե՛ս* ՇԱՎԹԱԼ:

ՇԱՄԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԱՎԹԱԼԻ:

ՇԱՄԹԱԼՕՏ - *տե՛ս* ՇԱՎԹԱԼՕՏ:

ՇԱՄՊԱՆԸՍԿԻ - *տե՛ս* ՇԱՆՊԱՑԿԻ:

ՇԱՄՓՈՒՌ - *տե՛ս* ՇԱՄՓՈՒՐ:

ՇԱՄՓՈՒՐ/ՇԱՄՓՈՒՌ *(գրբ. շամ-փուր)* - *գ.* 1. Մի ծայրը սուր ձող, որի վրա շարում են միսը, կարտոֆիլը եւն ու խորովում կրակի վրա: *Մէսը քաշում ըն շըմփուրնէն, խըրավում* (Ձ): 2. Հրացանի փողը մաքրելու ձող: *Շամ-փուրը յօր ա օնում, թըվանգ՝ին լ՛ուլան թըմիզըցընում, տանում հօրը ուրաղէն պատան կախ տամ* (Ձ):

- Շամփուրը նի քաշիլ - Տանջել, նե-ղել, չարչարել: *Հարթնը ըսկէսվօրը շամ-փուրըն ար նի քաշ՝ում* (Բ):

- Շամփուր կօլ տալ - Ուղիղ՝ գագաթ-նահայաց դիրքով կանգնել կամ քայլել՝ առանց թեքվելու: *Հինչ ը՞ս դիք՝ վը՛ննը կացալ, շամփուր ը՞ս կօլ տըվալ* (Բ):

- Շամփուր կօլ տըված - Նիհար, բարձրահասակ եւ ձիգ քայլով (մարդ): *Էտ շամփուր կօլ տըվածը մինչը՛վ տը՛-ղան տ՝ուր՝ուր կ՛ա, կըմըթնէ* (Բ):

- Շամփուր տալ - Փորը սաստիկ գա-լարվել: *Փօրը շամփուր ա տամ, խը՛ղճը ցավան պըռանչ՝ում ա* (Բ):

ՇԱՅԻՐ - Գործածվում է կապակ-ցության մեջ:

Շայիր կըտրրէլ - Մի բանով տարվել, ամբողջությամբ նվիրվել: *...Սօվդաք՝արը թամաք՝ար ա, ուսումնականը՝ փօղի յըրա շայիր կըտրրած* (ՋՏ, Բ, 138):

ՇԱՅԿԱ *(ռուս. шайка)* - *գ.* Ավազակա-խումբ, հրոսակախումբ: *Էտ ըրդաքումը էլ մին շայկա յա ինում, միշտ ժուղուվուր-թէն տընէրը թըլանում ին* (Ձ):

ՇԱՅԿԱԲԱՇԻ - *գ.* Ավազակախմբի

պարագլուխ: *Տահանք էլ ըն կ'ամ ոնրանց շայկաբաշուն նըհէտ* (ՀԱԲ, 15, 70):

ՇԱՅԿԱԲԷՌ - *տե՛ս* ՇԱՅԿԱԲԱՇԻ:

ՇԱՆՃԱԽ - *տե՛ս* ՍԱՆՋԸՊ:

ՇԱՆՊԱՑԿԻ/ՇԱՄՊԱՆԸՍԿԻ *(ռուս. шампанское, ֆր. champagne)* - *գ.* Շամպայն: *Շանպացկին լ'ավ պէն ա, ամիա վէր շատ խըմէցէր, կըհանրփիս* (Բ):

ՇԱՆՋԱՂ - *տե՛ս* ՍԱՆՋԸՊ:

ՇԱՆՋՈՒ - *տե՛ս* ՍԱՆՋՈՒ:

ՇԱՆՎԸՐԹՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՇԱՆՏԸՂՕԹՈՒՆ:

ՇԱՆՏԸՂՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Խարդախություն, տմարդություն, խարդախ՝ տմարդի լինելը: *Շանտըղօթունը Ըսկ'ան'անց ցը'ղան անպակաս ա* (Բ): 2. Խարդախ՝ տմարդի արարք: *Շանտըղօթուն ըրավ, հիրըվանէն տոնրմա՛ն քըցից* (Բ):

ՇԱՇ - *գ., ածական.* Անխելք, միամիտ, հիմար, խելառ, խենթ: *Շա՛շին շօռ կ'ալ՝ալ քըթէնալ չըս* (Ձ):

ՇԱՇԷՆՆԻ *(ռուս. шоссейный)* - *գ.* Շոսսե, խճուղի: *Նի յա մընում մը'ծ շաշենին, ք'ինամ, թա ըշտը'ղ ա ք'ինամ, ինք'ըն էլ չի գ'ուդում* (Ձ):

ՇԱՇԿԱ *(ռուս. шашка)* - *գ.* Ծայրը կեռ թուր: *Էտ տըղան ք'ինում ա էտ շաշկան հանում, պիրում տամ հօրը* (ԲՀԲ, 83):

ՇԱՇԿԻ *(ռուս. шашки)* - *գ.* 1. Շաշկի խաղը: *Ըսատուրը էզգանան հիրըվանէն նըհը'տ շաշկի ար խաղ անում* (Բ): 2. Շաշկու տախտակն ու քարերը՝ որպես միասնություն: *Շաշկին քըցում ա թօրբան, տանում* (Ձ):

ՇԱՇ-ՄԱՇ - *տե՛ս* ՇԸՇԸՄԱՇ:

ՇԱՇՄԻՇ - *տե՛ս* ՉԱՇՄԻՇ:

ՇԱՇՄԻՇ - *տե՛ս* ՉԱՇՄԻՇ:

ՇԱՇՎԻԼ - *չբ.* Գժվել, խենթանալ: *Տա վէր կ'ամ չի՜ տը'սնում մին կընէգ' ոնրան ծին նալէլ ա տամ, կըգնըվէլան օգում ա, թա շաշվի* (ՆԼՂԺԲ, 25):

ՇԱՇՏ *(գրբ. շեշտ (սուր՝ կտրուկ՝ բարկ ձայն, թրի պես կտրող, սաստող)* - *գ.* 1. Եռանդ, տրամադրություն: *Շաշտ օնէ, լ'ավ կօրծ ա անում* (Բ): 2. *տե՛ս* ՇԱՇՏԻՆ:

- Շաշտ ինիլ/տը'ռնալ - Անակնկալ արգելքի հանդիպելով՝ շվարել՝ տրամադրությունն ընկնել: *Թօռը նի յա օնում, հանձ ընուղնէն շաշտ ըն ինում* (Ձ):

ՇԱՇՏԻՆ - *ածական.* 1. Կարգին, ամեն ինչ տեղը: *Ալիսանը շաշտին տօն ա շինալ* (Բ): 2. Դիպուկ, կտրուկ: *Շաշտին խօսկ ասօղ ա Մարքարը* (Բ):

ՇԱՇՏՈՒՄ - *տե՛ս* ՇԱՇՏԻՆ:

ՇԱՊԱԹ - *տե՛ս* ՇԷԲԱԹ:

ՇԱՋ[1] - *տե՛ս* ՍԱՋ[1]:

ՇԱՋ[2] - 1. *տե՛ս* ԺԱԺ[1]: 2. *տե՛ս* ԾԸՌԱՇԱՋ:

ՇԱՌ *(արաբ. šarr (չարիք, խռովություն)* - *գ.* 1. Փորձանք, ձախորդություն: *Ըշտըղա վէրէ յա, մին շառ մէգ ջիհում ա, պա ըստի պէն կինի՞* (Բ): 2. Սուտ մեղադրանք, զրպարտություն: *Աստուծ հը'ռէ տանէ կընգանը շառան...* (ԱԲԲ, 20): *ածական.* 3. Աղետաբեր, փորձանք բերող: *Շառ կօրծա հիշքան հը'ռէ կէնաս, էնքան քու օքութը՛ն ա* (Ձ): 4. *ածական.* Չարագուշակ: *...Հանրը վը'ր պըտահըմ ար, շանտ ար անըմ, մին շառ պէն ասըմ* (ՀԺՀ, VI, 183):

- Շառավ տալ - Զրպարտել: *Թաքուհին մըհէտէ շառավ ա տըվալ Թափէղէն, էն էլ կըլօխ ա յէր կալալ, յիրգ'իրան տանս յէկալ* (ՆԱԲ, 49):

- Շառը քաշիլ - Հեռանալ, որպեսզի փորձանք չլինի: *Հանրը ասմա.- Տու վը'ռս անօղ չըս, շառըտ քաշի ըստըղան* (Ձ):

- Շառ սըհաթու ջիհիլ - Գործը ձախողվել, ձախորդության հանդիպել: *Խը'ղճը հինչը անում ա, շառ սըհաթու վա ջիհանում* (Բ):

Շառ տինիլ - *տե՛ս* Շառավ տալ: *Հառհնը էտ ըխճըկանը ղանշանգ' ինիլին նախանձվում ա, շատ շառէր տինանում յիրանն* (ՀԺՀ, VII, 21):

ՇԱՌԱՓ - *տե՛ս* ՇԸՌԱՎԱՆՔ:

- Շըռափէն տալ - *տե՛ս* Շըռավանք տալ:

ՇԱՌԲԱՇԱՌ/ՇԱՐԲԱՇԱՌ/ՇԸՌԲԸՇԱՌ/ՇԸՐԲԸՇԱՌ - *տե՛ս* ՇԱՌ:

ՇԱՌԷԼ - *նբ. տե՛ս* Շառավ տալ:

ՇԱՌԸՇԸԼԹԱՂ - *տե՛ս* ՇԸՌԸՇԸԼԹԱՂ:

ՇԱՌԸՇՈՒՌ/ՇԱՌ-ՇՈՒՌ - *տե՛ս* ՇԱՌ:

ՇԱՌԻՆՃ - *գ.* Ջրհորից ջուր հանելու դույլ: *Ք'անդիրը կըտըրում ա, շառինճը ըղնում ա ճիրին վէրէն մաչը* (Ձ):

ՇԱՌԼԱՏԱՆ *(ռուս. шарлатан, ֆր. charlatan)* - *գ., ածական.* Միամիտ մարդկանց հավատը՝ միամտությունը չարաշահող խաբեբա: *Շառլատան մարթ ա Իսակը* (Բ):

ՇԱՌ-ՇՈՒՌ - *տե՛ս* ՇԱՌԸՇՈՒՌ:

ՇԱՍՍԷ - *տե՛ս* ՇՕՍՍԷ:

ՇԱՎԱԼ(Լ)Ի/ՇԱՎՈՒ - *գ., ածական.* Հեղհեղուկ բնավորությամբ եւ թափթփված (մարդ): *Մին շանվալլի մարթ մըթըն-մըթէն յէր ա կէնում, վը'ր ք'ինան փադու* (ՆԼՂԺԲ, 110):

ՇԱՎԹԱԼ/ՇԱՄԹԱԼ/ՇԷՎԹԻԼ/ՇԷՄԹԻԼ *(պրս. šeftalu)* - *գ.* Դեղձ: *Մօսի ապան մին յանշիգ' շանվթալ ա տանում բազարը, վէր ծախէ* (Ձ):

ՇԱՎԹԱԼԻ/ՇԱՄԹԱԼԻ/ՇԷՎԹԻԼԻ/ՇԷՄԹԻԼԻ/ՇԸՄԹԻԼԻ - *գ.* Վարդագգիների ընտանիքին պատկանող պտղատու բույս, դեղձենի: *Գիշվա բըղէրումը շանվթալի շատ կա* (Բ):

ՇԱՎԹԱԼՕՏ/ՇԱՄԹԱԼՕՏ/ՇԷՎԹԻԼՕՏ/ՇԷՄԹԻԼՕՏ - *գ.* Շատ դեղձենիներ աճող տեղ, դեղձենիների այգի: *Նի յընմընում շանվթալօ՛ն, մարթը մին թօրբա շանվթալ քաղում* (Ձ):

ՇԱՎՈՒ - *տե՛ս* ՇԱՎԱԼ(Լ)Ի:

ՇԱՏ *(գրբ. շատ)* - *ածական.* 1. Մեծ քանակությամբ, բազմաթիվ: *Շատ մարթիք' ըն հըվաքվում, ամիա կարում չընէ էտ քարը տը'ղան տանրանրի տան* (Ձ): 2. Սաստիկ, խիստ: *Տահանք շատ ք'ասիբ ին՝ օրէն հացէն մանհտանց* (ՀԺՀ, VII, 93): *մ.* 3. Հաճախ, շուտ-շուտ: *Շատ ըս կ'ամ մէր շէնը, հինչ ա՞ իլալ* (Բ): 4. Երկար, երկար ժամանակ: *Շատ ա վը'ռսու շօռ կ'ամ, մին էլ բանրդանն մին ծառու յըրա մին դուշ ա տը'սնում...* (Ձ): 5. Չափից ավել: *Շատ ա ք'ինում, թա խըրէգ', հըսըվհաս մին շէնանը՝ յէշում ա տէսնում՝ ըռաշկէն մին մարթ ա ք'ինանմ* (ՆԼՂԺԲ, 90): *գ.* 6. Մեծ քանակությամբ մարդիկ՝ առարկաներ: *Շատէրընը ըն օգում հարուստ ապրին, ամմա անմալ չի կ'ամ* (Բ): 7. *Մեծ մասը, մեծամասնությունը: Կօրծէն շատը ըրալ ըմ* (Բ):

- Շատ էլ - Ենթադրենք թե: *Շատ էլ խէլանանք ա, հինչ օ՞քուտ, վէր կարում չի փուլ ըշխադէ* (Բ):

- Շատ լ'ավ/պարի - Գոհունակության՝ հավանության՝ համաձայնության՝ հոժարության արտահայտություն: *Վէզիրը ասմա.- Շանտ լ'ավ, էք'ուց կըկ'աս տանիս* (Ձ):

- Շատ ճանր ք'ինիլ - Բավական ժամանակ անցնել, շատ դեպքեր՝ փոփոխություններ կատարվել: *Էտ պէնանը յը'տը շատ ճանր ա ք'ը'ցալ, ամմէն հինչ փոխվալ ա* (Բ):

- Շատ պէթկընս ա՞/հարկավէր ա՞ - Ինձ համար ոչ մի կարեւորություն՝ նշանակություն չունի: *Խօսում ա՝ խօսէ, շատ պէթկընս ա՞* (Բ):

- Շատ պէն կասէ/կօգ'ի - Նրա ասելը նշանակություն չունի, պետք չէ ուշադրություն դարձնել: *Հանրը ասմա.- Էն շատ պէն կասէ, մընհալ մէ՛լ տինիլ* (Ձ):

ՇԱՏԱՆ-ԽԸՐԷԳԱՆ - *տե՛ս* ՇԱՏԽԸՐԷԳ':

ՇԱՏԳ'ԻՂ - *ածական.* Շատ բան իմացող, բանիմաց: *Էտ ախճիգ'ընէ էլ շատգ'իդ ա ինում* (Ձ):

ՇԱՏ-ԽԸՐԷԳ' - *մ.* Շատ թե քիչ, որոշ չափով: *...Շատ-խըրէգ' ք'ը'ցալ ըն, էս Ասլան Բալասուն կ'ուզը յէկալ ա* (ՀԺՀ, VI, 26):

ՇԱՏ-ՇԱՏ - *մ.* Առավելագույն չափով,

ամենաշատը: *Մին մէշուկ ալլէրը շատ-շատ մին ամէս ա հէրիք անում* (Բ):

ՇԱՏՎԷՐ - *ած.* Բազմանդամ, շատ անձերից բաղկացած: *Շատվէր խալխըն Անվանք* (Բ):

ՇԱՐ[1] *(գրբ. շար)* - *տե՛ս* ՇԱՐԱՆ:

- Շար ըղնել - Շարվել, իրար ետեւից կանգնելով՝ շարք կազմել: *Ղազէրը, օրդակնէն սէրավ կըք'ինին կըրըծին, լըղընին, շար ընգած տօն կ'ին* (Ջ�տ, Ա, 183):

- Շար քըցիլ - Շարել, իրար հետեւից կանգնեցնելով՝ շարք կազմել: *Կամանդիրը սըլդըթնուն շար ա քըցում* (Ձ):

ՇԱՐ[2] *(ռուս. шар)* - *տե՛ս* ՇԱՐԻԿ:

ՇԱՐԱ - *գ.* 1. Առանց հատիկների հասկ ունեցող մոլախոտ: *Արտէրը շարան կալալ ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՀԱՃԱՐ:

ՇԱՐԱԲ - *տե՛ս* ՇԱՐԱԲ:

ՇԱՐԱԲ/ՇԱՐԱԲ *(պրս. šārāb (գինի)* - *տե՛ս* ՇԱՐԲԱԹ:

ՇԱՐԱԿԱՆ/ՇԸՐԱԿԱՆ *(գրբ. շարական)* - *գ.* Եկեղեցում երգվող հոգեւոր երգ: *Դէ էլ տառ չի ճինանչում, վըր սաղմօս յա շարական կարթի, ըսկըսում ա ինք'ըն ուրան խօսէլը* (ՀԺՀ, V, 250):

ՇԱՐԱՆ - *գ.* 1. Իրար հետեւից՝ կողքի կանգնած՝ դրված մարդկանց կամ իրերի շարք: *Քամէն էտ ըստօլբօցը շարանը պարան ա տամ* (Ձ): 2. Թելի վրա շարած զանազան առարկաների (զարդերի, պտուղների եւն) շարք: *Ջիրին շարանը քըշըցնում ա, տամ խօնցը, օտում ըն* (Ձ):

ՇԱՐԱՆ-ՇԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՇԸՐՎԸՇԱՐ: *Պատառ վէր անց ա կէնում, Պուղին յէշում ա, տէսնում՝ մէծ-պիծի շարան-շարան ք'ընում ըն Մէլիքին տօնը...* (ՆԱԲ, 132):

ՇԱՐԲԱԹ - *տե՛ս* ՇԱՐԲԱԹ:

ՇԱՐԲԱԹ/ՇԱՐԲԱԹ *(արաբ. šarbat, թրք. šerbet)* - *գ.* Օշարակ: *...Շարբաթ ա խըմում, թախտին յըրա պըրտըյէր թէք' ընգնըմ...* (ՋՏ, Բ, 114):

ՇԱՐԲԱՇԱՐ - *տե՛ս* ՇԱՌԲԱՇԱՐ:

ՇԱՐԷԼ *(գրբ. շարեմ)* - *նբ.* 1. Իրար հետեւից կամ իրար կողքի դասավորել՝ զետեղել՝ դնել՝ շարք կազմել: *Քարէրը տափէն շարում ըն, խաղ անում* (Բ): 2. Պատ շարել: *Մըրաքուրը ըսէս ա.- Վէ՛չինչ, բա՛լա, թող շարին, մինչէվ ծօյնէրըտ թող քարին, Աստված անխէղճ չի, յէթիմնէրին կըզադէ* (ՀԺՀ, V, 589): 3. Թելի՝ ոստի՝ մետաղալարի՝ շամփուրի եւն վրա իրար ետեւից ամրացնել՝ անցկացնել, շարան անել: *Շըմփուրնէն շարում ա, տինում մընդալէն յըրա* (Ձ):

ՇԱՐԹ *(արաբ. šart (պայման, համաձայնություն)* - *տե՛ս* ՄԱՐՋ (1, 2):

ՇԱՐԺ - *տե՛ս* ԺԱՐԺ[1]:

ՇԱՐԻԴ - *գ.* Կապած թոկ՝ պարան: *Շարիդը յըէտ ա անում, էշին պէց թողնում* (Ձ):

ՇԱՐԻԿ *(ռուս. шарик)* - *գ.* 1. Գնդի ձեւ ունեցող փոքրիկ իր: *Խօխէնք'ը շարիկնէն թուլուլ ըն տամ, վէր քըցին էտ ծակը* (Ձ): 2. Օդով լցված՝ լցվող գնդաձեւ թաղանթ, փուչիկ: *Խօխան շարիկը փըչում ա, պէց թօղնում* (Բ):

ՇԱՐԻՅԱԹ - *գ.* Մուսուլմանական կրոնական եւ կենցաղային կանոնների ժողովածու: *Մօլլան շարիյաթը պէց ա անում, կարթում...* (Ձ):

ՇԱՐԻՇՏԱ - *տե՛ս* ՍՈՒՍՈՒՆ:

ՇԱՐՀԱՄԻ - *տե՛ս* ՇԱՐՄԱՀԻ:

ՇԱՐՄԱՀԻ/ՇԱՐՀԱՄԻ - 1. *գ.* Ծաղանների ընտանիքին պատկանող ձուկ: *Կասպից ծովումը կա շատ շարմահի* (Ձ): 2. *ած.* Փղոսկրե: *Ծը'ռքինը շարմահի սանդը ա...* (ԼՂԲ, 65):

ՇԱՐՄԱՂ *(գրբ. շարմաղ)* - 1. *գ.* Շատ մանր ծակոտիներով մաղ: *Շարմաղը յօր ա օնում, ալլէրը մաղում* (Ձ): *ած.* 2. Այդ մաղով մաղած, շատ նուրբ (ալյուրի մասին): *Շարմաղ իլլէրան լ'ավ ք'ալթա յա տը'ռնում* (Ձ): 3. *փխբ.* Քնքուշ, նուրբ, գեղեցիկ: *Խաբարը հըսնում ա թաքավէրէն, վար էս հինչ շէնումը մին լալ, շարմաղ կընէգ' կա...* (ՀԺՀ, V, 386): 4. *փխբ.* Սպիտակամաշկ, ճերմակ: *Շարմաղ ծէրքէր օնէ Նունիկը* (Բ):

ՇԱՐՄԱՂ-ՎԸԼԼԱՄԱՂ - *տե՛ս* ՎԸԼԼԱՄԱՂ-ՇԱՐՄԱՂ:

ՇԱՐ-ՇԱՐ - 1. *տե՛ս* ՇԸՐՎԸՇԱՐ(ԱՆ): 2. *տե՛ս* ՇԸՐԱՎՈՒՐ:

ՇԱՐՎԱՐ - *տե՛ս* ՇԱԼՎԱՐ:

ՇԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԱՐԷԼ-ի:

ՇԱՐՓ *(ռուս. шарф, ֆր. e'charpe)* - *գ.* Վզին գցելու կամ կապելու կտոր՝ նուրբ շոր, շարֆ: *Այան թօռնանը հը'տէ մին լ'ավ շարփ ա կ'օրծալ* (Բ):

ՇԱՐՔ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՇԱՐԱՆ: 2. Մեկ գծի վրա դասավորված նստելու տեղերի ամբողջությունը, կարգ: *Էրկունչի շարքումը կընանէք'ը ըն նըստում* (Ձ):

- Շարքա տուս կ'ալ - Գոյություն ունենալուց դադարել, անպետքանալ, փչանալ: *Տըրախտըրը շարքա տուս ա յը'կալ* (Բ):

- Շարքա տուս օնէլ - 1. Անպետքացնել, փչացնել: *Էնքան քարէն թըխալ ա, դարյազը շարքա տուս ա կալալ* (Բ): 2. Վերացնել, ոչնչացնել, սպանել: *Օգում հին, վար մարթին շարքա տուս օնէն, կընգանը յօր օնէն* (ՆԼՂԺԲ, 25):

ՇԱՐՔԱՎ - *տե՛ս* ՇԱՐՔ-ՇԱՐՔ:

ՇԱՐՔԱՑԱՆ - *գ.* Շարքով՝ շարք առ շարք ցանող մեքենա: *Միհէնգ' լօխ շարքացանավ ըն արտը վարում* (Բ):

ՇԱՐՔԷՆ - *տե՛ս* ՇԱՐՔ-ՇԱՐՔ:

ՇԱՐՔ-ՇԱՐՔ - *մ.* Շարքով, իրար կողքի կամ իրար հետեւից: *Սըլդըթնէն շարք-շարք վը'նն ըն կէնում* (Ձ):

ՇԱՓԱ - *գ.* 1. Ուժեղ քամուց մի տեղ կուտակված ձյուն: *Հըղըցկընէն սաղ շափա յա, մըշինէն կարում չըն անց կէնան* (Բ): 2. Ուժեղ քամուն զուգընթաց տեղացող մանրամաղ ձյուն: *Մին շափա յա նի օնում, վէր լ'ըհա նի յա տը'ռնում աշկէրըտ, թողում չի, թա առաչ ք'ինիս* (Ձ):

ՇԱՓԱԹ - *տե՛ս* ՇԷԲԱԹ:

ՇԱՓԱՂ *(արաբ. šafak)* - 1. *գ.* Ցոլք, շողշողոյուն: *Իրը'էվէն շափաղը ընգալ ա տանը յըրա* (Բ): 2. *ած.* Ցոլուն, փայլող, շողշողուն: *Ախճիգ' տէսէ՝ տօշին ծաղէգ', աշկը շափաղ, ծաղկէն շաղէգ'...* (ՆԱԲ, II, 114):

- Շափաղ տալ - Ցոլալ, փայլել: *Ալը'էվը շափաղ ա տամ* (Բ):

ՇԱՓԱՂԱԹ *(արաբ. šefekat)* - *գ.* Կարեկցություն, գութ: *...Թաքավէրին շափաղաթավը մէր հայ ազգը կասիս մըթէն ըշխարքա լուս աշխարք ա տուս կ'ամ* (ՋՏ, Բ, 203):

ՇԱՔ'/ՇԱՔ'Ի *(թրք. šaka (հանաք)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԱՅԻԲ (2): 2. Վարկաբեկում, անվանարկում: *Էտ շաք'անը յը'տը խը'ղճը հըմանչում ա, թա տուս կ'ա շինամաչը* (Ձ):

- Շաք' տինիլ - Մեկին թերություն վերագրել, անտեղի մեկին անվանարկել: *Ըսկէսուրը վարին հարթնանը շաք' ար տինում* (Ձ):

ՇԱՔ'ԱՐ *(գրբ. շաքար)* - *գ.* 1. Սպիտակ ու քաղցր սննդամթերք, որ ստանում են ճակնդեղից կամ շաքարեղեգից, շաքար: *Այան մինակ շիք'արավ ար չայ խըմէս* (Բ): 2. *գ., ած.* Շատ քաղցր, համեղ (ուտելիք): *Էս էլ հօ խօրաց' չի, շաք'ար ա, շաք'ար* (Բ):

- Շաք'արը վէր շատ/ամմէն օր օտիս, շէպու համ կըկ'ա - Նույնիսկ ամենալավ բանը տեւականորեն գործածելու դեպքում ձանձրալի է դառնում:

- Շաք'ար չըմ, վէր հալիմ - Անձրեւից՝ ջրից չեմ վախենում:

ՇԱՔ'ԱՐԴԱՆ/ՇԱՔ'ԱՐԴԱՆ - *գ.* Շաքարը մեջը լցնելու եւ սեղանին դնելու աման, շաքարաման: *Շաք'արդանը շըք'արավ լըսնում ա, տինում դունըդնէրէն ըռաչէն* (Ձ):

ՇԱՔ'ԱՐԴԱՆ - *տե՛ս* ՇԱՔ'ԱՐԴԱՆ:

ՇԱՔ'ԱՐԻ - *ած.* Քաղցր, հաճելի: *Սաֆարի ջանիտ մատաղ, խօսկը'ռքըտ շաք'արի յա* (ԼՂԲ, 40):

ՇԱՔ'Ի - *տե՛ս* ՇԱՔ':

ՇԱՔ'ԻԼ/ՇԸՔ'ԻԼ/ՇԻՔ'ԻԼ *(արաբ., պրս., թրք. šekil (կերպարանք, ձեւ, տեսք)* - *գ.* Դիմանկար, պատկեր: *Յըտնան քաշէլ տըվէք' խուրդանուփարա կը-*

նանօց շիք՝իլնէն, էն կընանօց, վէր սօր, ոնրանց մարթօց ծէռքին յէսիր կընտրած, ընտասունք ըն թափըմ (ՋՏ, Ա, 192):

ՇԷԲԱԹ/ՇԷԲԷԹ/ՇԱԲԱԹ/ՇԷՓԱԹ/ՇԸՓԹ/ՇԸՊԸԹ *(գրբ. շաբաթ)* - *գ.* 1. Ժամանակի հաշվման միավոր՝ երկուշաբթի օրվանից մինչեւ կիրակի ներառյալ: *Կուքուն կընէգ՝ը էրկու շէբթավ ք՝ընում ա Բաքու* (ՆԱԲ, 123): 2. *տե՛ս* Կ՝ԸՐԿ՝ԱՄՕՏ (1,2):

ՇԷԲԷԹ - *տե՛ս* ՇԷԲԱԹ:

ՇԷԳ՝/ՇԷՅԳ *(գրբ. շէկ)* - *ած.* 1. Դեղնակարմիր, խարտյաշ: *Շէգ՝ ըռանգ՝ը սիրում չըմ* (Բ): 2. Շիկահեր: *Նէսին պըտահում ա մին շէգ՝ մարթու* (ՆԱԲ, 171):

ՇԷԼԱԿ - *տե՛ս* ՇԷԼԸԿ:

ՇԷԼԸԿ/ՇԷԼԱԿ *(գրբ. շալակ)* - *գ.* 1. Մարդու թիկունքը, բեռ կրելու տեղը: *Պէլունց շէնան մին մարթ ըղնում ա Բաքու՝ էրկու լիգ՝ը չըվալ էլ շըլակէն* (ՆԱԲ, 143): 2. Բեռան՝ ծանրության այն չափը՝ քանակը, որ մարդ կարող է միանգամից կրել: *Ամէն օր մին շէլանկ չօփ ա հըվաքում, պիրոնում ուրոնգ՝ունը կըրակ անում...* (ՆԼՂԺԲ, 46): 3. Շալակած բեռը: *Շէլակը տինում ա տափէն, վէր պատառ դինջանա, էլիա յը՝ր կէնա հըղէն ք՝ինի* (Ձ):

- Շէլանկը յը՝ր ինիլ - Մեկին իրեն ենթարկել, մեկի վրա իշխել: *Կընէգ՝ը էր մարթին շէլանկը յը՝ր իլանվ, էն տօնը տօն չի տը՝ռնալ* (Ձ):

- Շէլանկըն օնէլ - *տե՛ս* ՇԸԼԱԿԷԼ:

- Շէլանկը շըլօր քաղէլ - Շատ աղքատ լինել: *Խը՝ղճ Հանմզանն հինչ անէ՝ տօնը, տը՝ղը էրված, շէլանկը շըլօր ա քաղում* (Բ):

Շէլանկըս շըլօր ա՞/շըլօր ը՞ս տը՝սալ - Ինձ մի թերագնահատիր:

Շէլանկ տալ - Մեկի շալակին դնել, շալակել տալ: *Օղտը ըսկըսում ա էշին ըղաչանք անէլը, վար նա յէրք չասէ, թա չէ կըկ՝ան ուրանց տանէն ք՝արվան, ծանդըր պէռնը շէլակ կըտան* (ՆԼՂԺԲ, 83):

ՇԷԼԱԿ-ՇԷԼԱԿ/ՇԸԼԸԿ-ՇԷԼԱԿ/ՇԻԼԸԿ-ՇԷԼԱԿ - *մ.* Առատորեն: *Շէլանկ-շէլանկ ծուն ա կ՝ամ* (Բ):

- Շէլանկ-շէլանկ տը՝ռնալ - Առատորեն պտղավորվել (ծառերի մասին): *Ըստարէ թուռըյին ա իլանվ, խընձօրօտը շէլանկ-շէլանկ ըն տը՝ռալ* (Բ):

ՇԷԽ/ՇԱԽ *(թրք. šax (ճյուղ, ձիգ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Շէխ անէլ/տալ - Փռել, տարածել: *Հավը թէվէրը շէխ ա ըրալ* (Բ):

ՇԷԿԷԼ - *նբ.* Խփել, հարվածել: *Վէր շէկում ա, կ՝օղը կ՝ումէն մըղակավը տոնս ա պըրծընում* (Ձ):

ՇԷՀՇՈՒԼԱ - *տե՛ս* ՇԱԼԱ-Ք՝ՈՒԼԱ:

ՇԷՂՈՒՆ - *ած.* Ոչ ուղիղ, շեղ, թեքված: *Շէղուն հըղէ յա շէնին հըղէն* (Բ):

ՇԷՄԲ - *տե՛ս* ՇԱՄԲ:

ՇԷՄԲԱՇԷՆ/ՇԷՄԲԱՇԷՆ/ՇԷՆԲԱՇԷՆ/ՇԷՆԲԱՇԷՆ/ՇԻՆԸՇԷՆ - *մ.* Գյուղեգյուղ: *...Ըղնում ըն շէմբաշէն, հինչքան թանմբանլնէ կա՝ հըվաքում* (ՀԱԲ, 15, 45):

- Շէմբաշէն յը՝տ ասէլ - Շատ գովել՝ գովաբանել: *Էտ օրան յը՝տը ըսկէսուրը ըսքըսում ա հըրթնէրէն շատ թանրիփ անէլը, շէմբաշէն յը՝տ ասէլը* (Ձ):

ՇԷՄԲԱՇԷՆ - *տե՛ս* ՇԷՄԲԱՇԷՆ:

ՇԷՄԲՈՒՏ - *տե՛ս* ՇԱՄԲՈՒՏ:

ՇԷՄԲՕՏ - *տե՛ս* ՇԱՄԲՈՒՏ:

ՇԷՄԹՈՒԼ - *տե՛ս* ՇԱՎԹԱԼ:

ՇԷՄԹՈՒԼԻ - *տե՛ս* ՇԱՎԹԱԼԻ:

ՇԷՄԹՈՒԼՕՏ - *տե՛ս* ՇԱՎԹԱԼՕՏ:

ՇԷՄԻՇԿԱ -*տե՛ս* ՍԷՄԻՇԿԱ:

ՇԷՄՔ *(գրբ. շեմ)* - *գ.* Շենքի, տան եւն դռան՝ դարպասի անմիջապես առջեւի տարածությունը: *Լըհա վար հըսավ կ՝ումին շէմքը, ծուվվաց...* (ԼՂԲՔ, 268):

ՇԷՅԳ - *տե՛ս* ՇԷԳ՝:

ՇԷՅԹԱՆ *(արաբ. šeytān, թրք. šeytan)* - 1. *տե՛ս* ՍԱԴԱՆԱ: 2. *գ., ած.* Անբարոյական (կին): *Էտ շէյթանը տաք՝ուրը նըհը՝տ էլ ա սիլի-բիլի ընէս* (Բ):

ՇԷՅԹԱՆԱՂԱՋԻ/ՍԷՅԹԱՆԱՂԱՋԻ *(թրք. šeytansačі)* - *գ.* Երկար եւ տհաճ հոտ ունեցող տերեւներով ծառատեսակ: *Շէյթանաղաջին ամմէն տը՝ղ փըսնում ա* (Բ):

ՇԷՅԽ *(արաբ. šēx (ծերունի, վանահայր, գիտուն), պրս. šeyx)* - *գ.* 1. Արաբական երկրներում ցեղապետ: *Շէյխը հըրամանք ա տամ, վէր ըտըրան կախ տան* (Ձ): 2. Մահմեդական բարձր հոգեւորականության ներկայացուցիչ: *Շէյխերը էտ մէչիդումը հըվաքվում ըն* (Ձ):

ՇԷՆ/ՇԸ՝Ն *(գրբ. շէն)* - *գ.* 1. Ոչ քաղաքատիպ բնակավայր, գյուղ: *Էտ պառավը ըպրէս ա իլանվ Հանդրութա ռայօնումը՝ Տումէ շէնումը, Գագիկ թաքավէրէն վըհտէն* (ՀԺՀ, V, 675): 2. Գյուղական հետամնաց կյանք (ի հակադրություն քաղաքի կյանքի): *Շէնը կըտըրվէ, մըղանփոնն չի՞ քաղաքը* (Բ): 3. Գյուղի բնակչությունը: *Առաչ վէր փանիլիվան ար կ՝ամ, սաղ շէնը տոնս ար կ՝ամ, թըմանշան անում* (Բ): 4. *ած.* Մարդաշատ, բարգավաճ: *Շէն տօն ա Դօրոնց տօնը* (Բ):

- Շէն անէլ - Բարգավաճ անել, շենացնել: *Տըղէրքը հօրը օջախը շէն ըն ըրալ* (Բ):

- Շէնավը մին անէլ - Ի լուր ամենքի հայտնել՝ տարածել (լուրը): *Խաբարը շէնավը մին ըն անում* (Ձ):

- Շէնավը մին ինիլ/տը՝ռնալ - Ամենուր տարածվել (լուրը): *Շէնավը մին ա ինում, թա Քանպանը հիրըվանէն կընգանը սաթաշմիշ ա իլանվ* (Ձ):

- Շէնին յըրա ճոնր ա մաղվալ/քաք ա յը՝կալ - Ասում են անակնկալ փորձանքի ժամանակ:

- Շէն կէնա(ս)/մընա(ս) - Բարեմաղթության՝ շնորհակալության արտահայտություն: *Շէն կէնա Մաքսիմը. ք՝ամանգ՝ ա ըրալ, թօթը թափալ ընք* (Բ):

- Շէնու մածուն կէրած - Ուժեղ, առույգ: *Շէնու մածուն կէրած տըղա յա Տիկրանը* (Բ):

ՇԷՆԱՇԽԱՐԻԿ *(գրբ. չնաշխարհիկ)* - *ած.* Անզուգական, չնաշխարհիկ: *Շէնաշխարիկ յէրգ՝իր ա Դարաբաղը* (Բ):

ՇԷՆԲԱՇԷՆ - *տե՛ս* ՇԷՄԲԱՇԷՆ:

ՇԷՆԲԱՇԷՆ - *տե՛ս* ՇԷՄԲԱՇԷՆ:

ՇԷՆԼԻՔ՝ - *գ. հոգն.* Մարդիկ, գյուղացիներ: *Ք՝ընում ա, ք՝ընում, վէչ շէն ա ուրվամ, վէչ էլ շէնլիք՝* (ՀԱԲ, 15, 44):

ՇԷՆՔ՝ *(գրբ. շէն)* - *գ.* 1.Շինություն, կառույց: *Նի յըն մընում էտ շէնք՝ը, կ՝օղը կէնում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՇԷՆՔ՝-ՇԸՆՕՐՔ:

ՇԷՆՔ՝ԱՎ-ՇԸՆՕՐՔԱՎ - *ած.* Գեղեցիկ, բարետես: *Շէնք՝ավ-շընօրքավ հարթն ա Մընքըղաթէն հարթնը* (Բ):

ՇԷՆՔ՝-ՇԸՆՕՐՔ - *գ.* Արտաքին տեսք, կերպարանք: *Ախճիգ՝ը ասմա.-Քու շէնք՝ըտ-շընօրքըտ վէրըն ա՞, վէր ք՝ը՝գ նըհը՝տ փըսակվիմ* (Ձ):

- Շէնք՝ա-շընօրքա ըղնէլ - Տգեղանալ, այլանդակվել: *Ըտի էտ ք՝ը՝թը ցէց ախճիգ՝ը մընամ ա տանը, շէնք՝ա-շընօրքա ըղնում* (Ձ):

- Շէնք՝ա-շընօրքա քընցիլ - Տգեղացնել, այլանդակել: *Կացէնը յօր ա օնում, տանշում, կ՝էրանը շէնք՝ա-շընօրքը քընցնում* (Ձ):

- Շէնք՝ը-շընօրքը տը՝ղը - *տե՛ս* Շէնք՝ավ-շընօրքավ:

- Շէնք՝ու-շընօրքու կ՝անլ - Գեղեցկանալ, բարետես դառնալ: *Լըղանում ա, շէնք՝ու-շընօրքու կ՝ամ* (Բ):

ՇԷՇՄԱ/ՇԷՇՄԱ *(թրք. šašma (զարմանք)* - *գ., ած.* Ջոկած, ընտիր (բան): *Ծառը վէր շըղրհարում ըս, շէշման ա վէր ըղնում* (ԱԲԲ, 40):

- Շէշմա անէլ - Լավերը ջոկել՝ ընտրել: *Սիսը՝ռնը մը՝կնում ա, շէշմա անում* (Բ):

ՇԷՇՄԱ - *տե՛ս* ՇԷՇՄԱ:

ՇԷՊ - *գ.* Ավելուկի տեսակ՝ դառնահամ եւ ոչ թթվաշ: *Շէպը աղու վա ինում* (Բ):

ՇԷՌ - *տե՛ս* ՇԸՌ:

ՇԷՎ/ՇԻՎ *(գրբ. շիւ)* - *գ.* 1. Բարակ ու դալալ ճյուղ, ոստ, շիվ: *Մին շէվ ա կընտրում, յէր օնում ք՝ինում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՇԷՎԷ:

ՇԷՎԷ *(հ.ե. *skei-)* - *գ.* Նորատունկ ծառ: *Ըստարէ շէվէն մին թորբա ճուղուպուր ա յէր կանլանվ* (Բ):

ՇԷԿՕՏ - *գ.* Նորատունկ՝ մատղաշ ծառաստան: *Շէկօտը չըփարում ա* (Ձ):

ՇԷԿԹԻՒԼ - *տես* ՇԼԿԹԼԼ:

ՇԷԿԹԻՒԼԻ - *տես* ՇԼԿԹԼԼԻ:

ՇԷԿԹԻՒԼՕՏ - *տես* ՇԼԿԹԼԼՕՏ:

ՇԷՐԱՆ[1] - 1. *գ.* Ջրային հավերժահարս: *Ասում ըն էտ ծօվումը մին դաշանգ շէրան ա իլալ ըպրէլիս* (Ձ): 2. *փխբ. գ., ածական.* Գեղեցիկ (աղջիկ, կին): *Շէրան ախճիգ ա Մանէն* (Բ):

ՇԷՐԱՆ[2] - *տես* ԾԸՂԱՆ:

ՇԷՓԱԹ *տես* ՇԷԲԱԹ:

ՇԷՓՏԱՆԸ - *մ.* Ամբողջ շաբաթվա ընթացքում: *Շէփտանը մըհէտ Առըստամը քինում ար վըհրսու* (Ձ):

ՇԷՔ *(գրբ. շէգ)* - *տես* ՇԸՔԸՌ:

- ՇԷՔ տալ - *տես* ՇԸՔԸՌԷԼ:

ՇԷՔԷԼ - *տես* ՇԸՔԸՌԷԼ:

ՇԷՔ-ՇԷՔ - *տես* ՇԸՔԸՌ-ՇԸՔԸՌ:

ՇԸԲԻԼԷՂ - *տես* ՇԻԲԻԼԸՂ:

ՇԸԳԱՆԱԼ/ՇԻԳԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Շեկ գույն ստանալ, շեկ դառնալ: *Ըտըրա մագէրը քանէ քիւնում, շիգանում ա* (Բ): 2. Շիկահեր դառնալ: *Խանումը մագէրը ըռանգ ա տամ, շիգանում* (Ձ):

ՇԸԳԱՎՈՒՆ/ՇԻԳԱՎՈՒՆ - *ածական.* 1. Մի քիչ շեկ, շիկավուն: *Շիգավուն մագէր օնէ* (Բ): 2. Մի քիչ շիկահեր: *Շիգավուն տըղա յա Ափկարը* (Բ):

ՇԸԳԸՎԱՉԻ/ՇԻԳԸՎԱՉԻ - *տես* ՇԸԳԱՎՈՒՆ:

ՇԸԳԸՎԱՐԻ/ՇԻԳԸՎԱՐԻ - *տես* ՇԸԳԱՎՈՒՆ:

ՇԸԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇԻԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՇԸԳԱՆԱԼ-ի:

ՇԸԳՕԹՈՒՆ/ՇԻԳՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Շեկ լինելը, շեկ գույն ունենալը: *Շիգօթունը ըտըրա մըգէրէն փըռնում ա* (Բ): 2. Շիկահեր լինելը: *Շիգօթունը Սուխանանց ցըղէն տուված ա* (Բ):

ՇԸԴՆԹ - *տես* ՇԻԴՆԹ:

ՇԸՆ - *տես* ՇԷՆ:

ՇԸՌ -*տես* ՇԸՌ:

ՇԸԹԻԼ - *տես* ՇԻԹԻԼ:

ՇԸԹԻԼՑՈՒ - *տես* ՇԻԹԻԼՑՈՒ:

ՇԸԹԻԼԻԼ - *տես* ՇԻԹԻԼԻԼ:

ՇԸԹԻԼՎԻԼ - *տես* ՇԻԹԻԼՎԻԼ:

ՇԸԼԱԲԱ - *տես* ՇԸԼԱՓԿԱ:

ՇԸԼԱԼԷԼ - *տես* ՇՈՒԼԱԼԷԼ:

ՇԸԼԱԼՎԷԼ - *տես* ՇՈՒԼԱԼՎԷԼ:

ՇԸԼԱԼԻՆՔ - *տես* ՇԱԼՔ:

ՇԸԼԱԿԷԼ/ՇԻԼԼԿՎԷԼ *(գրբ. շալակեմ)* - *նբ.* Որեւէ բան շալակն առնել, շալակել: *Ավետիսը էտ խօխին շըլակում ա, տանըմ դիբի ինդի, ըշտեղ էտ խօխան նըշանց ա տամ* (ՀԺՀ, V, 124):

ՇԸԼԱԿՎԷԼ/ՇԻԼԼԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸԼԱԿԷԼ-ի:

ՇԸԼԱՆԳ *(ռուս. шланг, գերմ. Schlange)* - *գ.* Կաշվե՝ ռետինե եւն ճկուն խողովակ՝ հեղուկների, գազերի, սորուն նյութերի մի տեղից մի այլ տեղ լցնելու՝ թափելու եւն համար: *Շըլանգը քըցում ա պօժկան, կինին ածում չէթվէռը* (Ձ):

ՇԸԼԼԱՂԱՂ - *տես* ՇԻԼԷՁԱՂ:

ՇԸԼԱՓԿԱ/ՇԸԼԱԲԱ *(ռուս. шляпка, գերմ. Schlappe)* - *գ.* Կանացի կամ տղամարդու գլխարկ՝ սովորաբար բարձր գագաթնամասով: *Մին խիլլա ընցնում ա, Քօսակը օգում ա թա շըլափկան դիւզըցընէ, չունքի վէր շըլըփկումըն ա միշտ էշին կօրէ տըվալ, էշը զըռռամ ա* (ՀԺՀ, V, 304):

ՇԸԼԷՆ/ՇԻԼԷՆ/ՇԻՆԷԼ[1] *(ռուս. шинель, ֆր. chenille)* - *գ.* Ջինվորական երկար վերարկու: *Սալդաթը շըլէնը հանում ա, քըցում էտ ըխճըկանը ջընըղնէրէն, վէր սառչի վէջ* (Ձ):

ՇԸԼԷՆՔ *(գրբ. շլնի)* - *տես* ՎԷՋ:

ՇԸԼՂԸԲԱԼՂԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շըլղըբալղի կըտըրէլ - *տես* Բուլղի կըտըրէլ:

ՇԸԼԸԲԱՎԷՐ - *տես* ՇԸԼԸՓԿԱՎԷՐ:

ՇԸԼԸԿԱՊԷՌՆԸ/ՇԻԼԸԿԱՊԷՌՆԸ - *գ.* Շալակելով կրվող բեռ, շալակաբեռ: *Շըլըկապէռնը տամ ա ըտըրան, հաՒրը յօր օնում, քինում* (Ձ):

ՇԸԼԸԿԱՎԷՐ/ՇԻԼԸԿԱՎԷՐ - *ածական., գ.* Շալակին բեռ ունեցող (մարդ): *Շըլըկավէրը էտ վէր տըսնում ա, շըլըկապէռնը վէր ա քըցում, փախճում* (Ձ):

ՇԸԼԸԿԱՏԱՐ/ՇԻԼԸԿԱՏԱՐ - *տես* ՇԸԼԸԿԱՎԷՐ:

ՇԸԼԸԿԸՎԷՐԷԼ/ՇԻԼԸԿԸՎԷՐԷԼ - *նբ.* Մեկի շալակին բեռ դնել, շալակավորել: *Աղան ծըռօտանցը շըլըկըվէրում ա, ինքըն էլ նըստում ծին, հըտըրնէրան քինում* (Ձ):

ՇԸԼԸԿԸՎԷՐՎԷԼ/ՇԻԼԸԿԸՎԷՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸԼԸԿԸՎԷՐԷԼ-ի:

ՇԸԼԸԿՃՈՒՎԱՐԱՆ/ՇԻԼԸԿՃՈՒՎԱՐԱՆ - *գ.* Շալակն առնելու կողով՝ տարբեր բաներ տեղափոխելու համար: *Ջըկըռը ածում ա շըլըկճուվարանը, շըլակում, քինում* (Ձ):

ՇԸԼԸԿ-ՇԷԼԼԿ - *տես* ՇԷԼԼԿ-ՇԷԼԼԿ:

ՇԸԼԸԿՕՏԷԼ/ՇԻԼԸԿՕՏԷԼ - *նբ.* Շատ անգամ կամ շատ բան շալակել: *Պէռնէրը շըլըկօտում ըն, քինում* (Ձ):

ՇԸԼԸՓԿԱՎԷՐ/ՇԸԼԸԲԱՎԷՐ - *ածական.* Շլլապա դրած՝ կրող: *Մին օր էլ տահանց տօնը մին շըլըփկավէր մարթ ա կամ* (Ձ):

ՇԸԼԹԱՂ *(թրք. šaltak)* - *գ.* Իրարանցում: *Ըտըրանք կըռվում ըն, շըլթաղը քըցում հըրսընքատօնը* (Ձ):

ՇԸԼԼԸՂԱԹԱԿ - *ածական.* Մտրակով ծեծած՝ ծեծված: *Ըտըրանք, ըտի շըլլըղաթակ, էտ ցըխումը վէր ըն տըռնում* (Ձ):

- Շըլլըղաթակ անէլ/տալ - Մտրակով ծեծել: *Աղան կըզնըվում ա, նօքիրին շըլլըղաթակ անում* (Ձ):

ՇԸԼԼԸՂԱՀԱՐ - *տես* ՇԸԼԼԸՂԱԹԱԿ:

ՇԸԼԼԸՂՀԱՐԷԼ - *նբ. տես* Շըլլըղաթակ անէլ:

ՇԸԼԿԸՐԱՑՈՒ/ՇԸՐԿԸՐԱՑՈՒ - *գ., ածական.* Շալվար կարելու համար նախատեսված՝ հարմար (կտոր):

ՇԸԼԿԸՐՏՈՒԿ - *տես* ԽԸՆՁԸԼՕՁ:

ՇԸԼԿԸՐՏՕՁ - *տես* ԽԸՆՁԸԼՕՁ:

ՇԸԼՈՒԼԱԿԱՐ - *տես* ՇՈՒԼԸԼԱԿԱՐ:

ՇԸԼՆԻՐԱՉԻՐ/ՇՆԻԼՆԻՐԱՉԻՐ - *գ.* Շլորի չիր, սալորաչիր: *Այուն շինած շըլնիրաչիրը ճօկ պէն ա* (Բ):

ՇԸԼՆԻՐԹԸԹՕ/ՇՆԻԼՆԻՐԹՈՒԹՕ - *գ.* Չորացրած վայրի սալորից եփած ջրալի թթվաշ կերակրատեսակ: *Մըրսածը բիդի շըլնիրթըթօ օտէ, վէր սըղանա* (Բ):

ՇԸԼՕՐ/ՇԻԼՕՐ/ՇՆԻԼՕՐ*(գրբ. շլոր)* - *գ.* Սալոր (հիմնականում՝ վայրի): *Պըլըպուղին ըսկանում ա, թա.- Մէլիքըն ապրած կէնա, մին փութ ցօրնավ մանջ կանք, յըս քու շանըտ շինլօր օտէլը սըվըրցընիմ* (ԱԱ, 82):

- Շըլօր ուտողէն կըռէքը կառնէ- Բարիքից օգտվողը կրում է նաեւ դրա հետ կապված անախորժությունը՝ վնասը:

ՇԸԼՕՐԷ/ՇԻԼՕՐԷ/ՇՆԻԼՕՐԷ - *գ.* Վարդազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ, սալորենի (հիմնականում՝ վայրի): *Ապունց հըյաթումը մին մըծ շըլօրէ յա իլալ* (Բ):

ՇԸԼՕՐՈՒՏ/ՇԻԼՕՐՈՒՏ/ՇՆԻԼՕՐՕՏ - *գ.* Շատ սալորենիներ աճած տեղ: *Խօգէրը նի յըն տըռնում շինլօրօտը* (Ձ):

ՇԸԽԱՆԱԼ/ՇՈՒԽԱՆԱԼ - *չբ.* Ուրախանալ, ոգեւորվել: *Ջիհիլնէն շըխանում ըն, պար կամ* (Բ):

ՇԸԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇՈՒԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՇԸԽԱՆԱԼ-ի:

ՇԸԽԿ - *տես* ՇԸՐԸԽԿ:

ՇԸԽԿԱԼ - *տես* ՇԸՐԸԽԿԱԼ:

ՇԸԽԿԱԼԻ - *տես* ՇԸՐԸԽԿԱԼԻ:

ՇԸԽԿԱՆ - *տես* ՇԸՐԸԽԿԱՆ:

ՇԸԽԿԱՇԸ(ՐԸ)ԽԿ - *տես* ՇԸՐԸԽԿՀԱՇԸՐԸԽԿ:

ՇԸԽԿԱՐԱ *(թրք. šaka (կատակ)* - *գ.* Բարձր ծիծաղ: *Ըտըրանց շըխկարան վէզիրը ըսկանում ա* (Ձ):

- Շըխկարա տալ - Բարձր ծիծաղել: *Ջիհիլնէն զանրանց ըն անում, շըխկարա տամ* (Բ):

ՇԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տես* ՇԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇԸԽ(Կ)ՇԸԽԿԱԼ - *տես* ՇԸՐԸԽ(Կ)ՇԸՐԸԽԿԱԼ:

ՇԸԽ(Կ)ՇԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽ(Կ)-ՇԸՐԸԽԿԱԼԻ:

ՇԸԽ(Կ)ՇԸԽԿԱՆ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽ(Կ)-ՇԸՐԸԽԿԱՆ:

ՇԸԽ(Կ)ՇԸԽԿ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽ(Կ)ՇԸՐԸԽԿ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՇԸԽ(Կ)ՇԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽ(Կ)-ՇԸՐԸԽԿՕՆ:

ՇԸԽ(Կ)ՇԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽ(Կ)-ՇԸՐԸԽԿՕՑ:

ՇԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽԿՕՆ:

ՇԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽԿՕՑ:

ՇԸԽՈՒՐ/ՇՈՒԽՈՒՐ *(գրբ. ժխոր, ռուս. шухер)* - *տե՛ս* ՀԱՐԱՅ-ՀԸՐՕՑ:

ՇԸԽՈՒՐՉԻ/ՇՈՒԽՈՒՐՉԻ - *ած., գ.* Աղմկարար: *Շըխուրչի յա իլա՛լ Վանէս դայիս* (Բ):

ՇԸԿԱԿԱԾ - *մ.* Սրընթաց կերպով, արագորեն: *Ծիյավէրը շըկակած անց ա կէնում* (Ձ):

ՇԸԿԱԿԷԼ - *չբ.* 1.*տե՛ս* Շըկըկու տալ: 2. Արագորեն ընթանալ՝ գնալ՝ վազել: *Ծին քուռակէն հըռանցէ վէր տը՛սնում ա, շըկակում ա* (Ձ):

ՇԸԿԸԿՈՒ/ՇՈՒԿՈՒԿՈՒ *(հ.ե. *(s)kek-(ցատկել, արագ շարժում)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շըկըկու տալ - Ուժեղ ցայտել՝ ժայթքել՝ հորդել (հեղուկների մասին): *Վէր թօրավը թըխէս ա, ա՛ռ՛ունը շըկըկու վա տաս* (Ձ):

ՇԸՀԱՂ[1] *(թրք. šahit)* - *գ.* Աղուն աղալիս՝ օղի թորելիս եւն ջրաղացպանին՝ օղի թորողին եւն տրվող տասանորդը՝ իբրեւ վարձ: *...Վէզիրը տը՛ղ ճըղասպան ա տը՛ռնում, էտ մարթըն ամը՛ն շէբթին վէրչին կ'ամ ա, շըհաղը տանում տօն* (ՀԺՀ, VII, 132):

ՇԸՀԱՂ[2]/ՇԱՀԻԴ *(արաբ. šahid, պրս. šāhadāt, թրք. šehadet)* - *գ.* Ականատես, վկա: *Կարում չըն շըհաղ քըթէնան, կ'օղէն ըզադում ըն* (Ձ):

- Շըհաղ վը՛ննը կէնալ - Որպես վկա՝ որեւէ բան հաստատել, ցուցմունք տալ, վկայել: *Հիրը՛վանը շըհաղ ա վը՛ննը կէնում, վէր Կ'ա՛փին Մընվէլին կավը մօրթալ ա* (Բ):

ՇԸՀԱՆԱԼ - *չբ.* Աճել, մեծանալ, փարթամանալ: *Ծառը վէր ճիրիս վէջ, շըհանալ չի* (Բ):

ՇԸՀԱՆՑ - *տե՛ս* ՆԸՀԱԾ:

ՇԸՀԱՆՈՒՑ - *գ.* 1. *տե՛ս* Շ՚ՀԻ (2): 2. *ած.* Մեկ շահի (հինգ կոպեկ) արժեցող: *Ք՚ա՛սիբ մարթ ա Ափկարը, շըհանուց շ՚օ՛ր ա կ՚ը՛նում* (Ձ):

ՇԸՀԱՆՕՈՆԸ - *գ.* Նռան խոշոր տեսակ: *Շըհանօռնը մըգ՚ում ա, խըմում* (Բ):

ՇԸՀԱՍԷՐ *(գրբ. շահասէր)* - *ած.* Շահ՝ օգուտ սիրող, ամեն ինչի մասին շահադիտական տեսակետից դատող: *Կըլխօզէն նախագան վէր շըհասէր իլա՛վ, էն կալխօզը կը՚ք՚ա՛նդըվի* (Ձ):

ՇԸՀԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՇԸՀԱՏՈՒ:

ՇԸՀԱՏՈՒ - *ած.* Շահ՝ օգուտ բերող, շահութաբեր: *Ճա՛նջ պահէլը շըհատու կօրծ ա* (Բ):

ՇԸՀԱ՚Ռ/ՇԻՀԱ՚Ռ *(պրս. šahr (երկիր, նահանգ)* - *տե՛ս* ՔԱՂԱՔ: *Շատ ա ք՚ը՛նամ, խըրէգ՚ ա ք՚ընամ, հըսնըմ ա մին շըհա՛ռի* (ՀԺՀ, V, 556):

ՇԸՀԱ՚ՌԲԱՇԸՀԱ՚Ռ/ՇԻՀԱ՚ՌԲԱՇԸՀԱ՚Ռ - *մ.* Քաղաքից քաղաք, մի քաղաքից մյուսը, շատ քաղաքներ (գնալով): *...Շը՛ռու սօր դադարգ՚ուն ընգած շըհարբաշըհար ման ի կ՚ամ...* (ՋՏ, Ա, 157):

ՇԸՀԱՓՕԿ - *գ.* Տրեխի վերեւի մասով անցնող փոկը, որի վրայով անց են կացնում տրեխաթելերը: *Շըհափօկը էծին կաշվան ըն իլա՛լ շինիս* (Բ):

ՇԸՀԸՐԸԷՆԷ - *գ.* Միջակ մեծությամբ տանձի տեսակ: *Շըհըրը՛ էն քախծըր տա՛նծ ա* (Բ):

ՇԸՀՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. շահեցուցանեմ)* - 1. *նբ.* ՇԸՀԱՆԱԼ-ի: 2. *նբ.* Դրամագլուխը տոկոսով տալով՝ շահ ստանալ: *Էտ փուլը շըհըցը՛նում ա, հըրուստանում* (Ձ):

ՇԸՀՆԸ-ՄԱՀՆԱ - *տե՛ս* ՄԸՀՆԸ-ՇԱՀՆԱ:

ՇԸՂԱԿԷՐ - *տե՛ս* ՇԸՂԸԹԱԹԱԽ (1):

ՇԸՂԱԽԷԼ/ՇԸՂԱՂԷԼ *(գրբ. շաղախեմ)* - *նբ.* Որեւէ նյութ կամ նյութերի խառնուրդ հեղուկով շաղախի վերածել: *Ուստան ղումը՛ն ա կէրը շըղախում ա, ըսքըսում պատը շարէլը* (Ձ):

ՇԸՂԱԽՎԷԼ/ՇԸՂԱՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸՂԱԽԷԼ-ի:

ՇԸՂԱՂԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՂԱԽԷԼ:

ՇԸՂԱՂՎԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՂԱԽՎԷԼ:

ՇԸՂԱՐԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՂԸՀԱՐԷԼ:

ՇԸՂԱՐԹ/ՇԸՂԱՐԾ - *գ.* 1. Ձմերուկի՝ սեխի եւն՝ երկարությամբ կտրված շերտ: *Մին շըղարթ յէմիշ ա կըտրում, տամ պըռավէն* (Ձ): 2. Առարկայի մեկ չորրորդական մասը: *Մին շըղարթը կէսին կէսը՛ն ա* (Բ):

- Շըղարթ-շըղարթ անէլ - Ձմերուկը՝ սեխը եւն երկարությամբ շերտերի՝ շղարթների բաժանել: *Ծըմէրուկը շըղարթ-շըղարթ ա անում, տամ խօնցը* (Բ):

ՇԸՂԱՐԾ - *տե՛ս* ՇԸՂԱՐԹ:

ՇԸՂԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՂԸՀԱՐՎԷԼ:

ՇԸՂԱՓՈՒՔ/ՇԸՐԸՓՕՔ - *գ.* Անասունների հիվանդություն, որի ժամանակ փորը ուռչում է՝ գազերով լցվելով: *Վըխճըրնէն շըղափուքան ըստըկուտը՛ցէն* (Բ):

ՇԸՂԸԹԱԹԱԽ - *ած.* 1. Շաղով թաթախված, վրան շաղ դրած (հիմնականում պտուղների մասին): *Շըղըթաթախ խընձո՛ր ա պուք տամ, թաքավէրին համէցիք՚ անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Թարմ: *Շըղըթաթախ մէս ա* (Բ): 3. *փխբ.* Գեղեցիկ: *Շըղըթաթախ կընէգ՚ ա Սօնան* (Բ):

ՇԸՂԸԿԱ՚ԼԻԼ - *չբ.* Շաղով պատվել, շաղ նստել վրան, ցողապատվել: *Ծառէրը շըղըկա՚լա՚լ ա* (Բ):

ՇԸՂԸԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ՇԸՂԸԹԱԹԱԽ (1):

ՇԸՂԸՀԱՐԷԼ/ՇԸՂԱՐԷԼ - *նբ.* 1. Ցընցել, թափահարել, թափ տալ: *Յէր ա ընիս մին լա՛վ շըղըհըրէս, սաղ ծառէն հիշքան տա՛նծ ա ինիս, վէր ընէս ծառէն տակը...* (ՀԺՀ, V, 549): 2. *փխբ.* Խիստ հանդիմանել, պարսավել, քննադատել: *Ժօղովէն վախտը նախագան բըրիգադիրին մին լ՚ավ շըղըհարում ա* (Ձ):

ՇԸՂԸՀԱՐՎԷԼ/ՇԸՂԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸՂԸՀԱՐԷԼ-ի:

ՇԸՂԸՄՔՕՐ - *տե՛ս* ՇՈՒՂՈՒՄՔՈՒՐ:

ՇԸՂԸՊԱՏԷԼ - *նբ.* Շաղով պատել, շաղ դնել: *Ք՚ը՛շէրը շաղը սաղ ծառէրը շըղըպատալ ա* (Բ):

ՇԸՂԸՊԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸՂԸՊԱՏԷԼ-ի:

ՇԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՇԱՂԷԼ[2]-ի:

ՇԸՂԼԸՂՕՐԷԼ - *նբ.* Խառնել, խառնաշփոթ վիճակի մեջ գցել: *Հարթնը սաղ տօնը շըղլըղօրում ա, տա՚ուս կ'ամ* (Ձ):

ՇԸՂԼԸՂՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸՂԼԸՂՕՐԷԼ-ի:

ՇԸՂԼԸՄԱՂԼԻ/ՇԸՂԼԸՄԱՂԼԻ - *ած.* Անկարգ, խառն, խառնաշփոթ: *Շըղլըմաղլի կօրծան բիդի հը՛ռէ կէնաս* (Բ):

- Շըղլըմաղլի կ՚ա՚լ - Անկարգորեն ցրվել, խառնաշփոթ վիճակ ստեղծվել: *...Կէսը ըստի յա թըռչում, կէսը՝ ինդի, շըղլըմաղլի յըն կ'ամ* (ՀԱԲ, 15, 19):

ՇԸՂԼԸՄԸՃԷԾ - *տե՛ս* ՇԻԼԸՄԸՃԷԾ:

ՇԸՂՈԱԼ - *տե՛ս* ՇԱՂԷԼ[1]:

ՇԸՂՄԱ՚ՆԳ՚ԻԼ - *տե՛ս* ՉԸՇՄԱ՚ՆԳ՚ԻԼ:

ՇԸՂՇՈՒՂԱՏԷԼ/ՇՈՒՂՇՈՒՂԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՂՇՕՂԱԼ:

ՇԸՂՇՈՒՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇՈՒՂՇՈՒՂՑ(Ը)-ՆԷԼ - *նբ.* ՇԸՂՇՕՂԱԼ-ի:

ՇԸՂՇՕՂԱԼ/ՇՈՒՂՇՕՂԱԼ - Շողշողալ, շողարձակել, փայլփլել: *...Ինք՚ը տօն չար կ'ամ, քանի վը՛ր արէվին նըման շըղշօղըմ ար* (ՀԺՀ, V, 38):

ՇԸՂՇՕՂՈՒՑ/ՇՈՒՂՇՕՂՈՒՑ - *գ.* Շողշողալը, շողարձակում, փայլփլոց: *Իրը՛վէն շըղշօղուցը ըտըրան չա՚շմիշ ա քըցո՛ւմ* (Ձ):

ՇԸՂՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՇԱՂՎԷԼ[1]-ի:

ՇԸՂՈՒԼՀԱՆ/ՇՈՒՂՈՒԼՀԱՆ - *ած.* Ուղղությունից շեղված, ծուռ (շարվող պա-

տի մասին): *Շըղուլիան պատը պարան կըկ՛ա* (Բ):

- Շըղուլիան ինիլ - *տե՛ս* Շօղուլա ըղնել:

ՇԸՂՈՒՄՔՈՒՐ - *տե՛ս* ՇՈՒՂՈՒՄՔՈՒՐ:

ՇԸՂՈՒՓ/ՇՈՒՂՈՒՓ - *գ.* Դանակի՝ ցաքատի՝ կացինի առանց կոթի՝ կտրող երկաթե մասը: *Ինք՛ըն էլ գ՚ուդում ա, թա՛ ցըկատէն շուղուփըն ա տո՛ւս յէկալ* (ՀԺՀ, V, 503):

- Շըղուփ քըթա՛ծ խօխա - Շատ ուրախ՝ ուրախացած անձ: *Քա՛սպա՛ը հանց ա շըղուփ քըթա՛ծ խօխա. տըղան բընակա յը՛կալ ա* (Բ):

ՇԸՄԱԹ *(գրբ. շրատ)* - *գ.* 1. Մակարդված կաթի պանրային նյութերը հանելուց հետո մնացող հեղուկը, շիճուկ: *Պանէրը մէրում ըն, շըմաթը տամ խուզ՛էրէն* (Ձ): 2. Մածնից զատվող ջուրը: *Ապան մածնէն շըմաթը սիրում ար* (Բ): 3. *փխբ.* Անհամ՝ անյուղ կաթ: *Էտ կըվէն կաթնըն էլ հինչ կա՞թնը, շըմաթ ա* (Բ):

ՇԸՄԱԼ *(թրք. šumal)* - *գ.* 1. Ծառի նուրբ ու դալար երկար շիվ: *Ցակատը յօր ա օնում, թութուն շըմալնէն կըտորում* (Ձ): 2. *փխբ. ած.* Նուրբ ու բարձրահասակ: *Շըմալ բոյ օնէ* (Բ):

- Շըմալ տալ - Երկարել, բարձրանալ: *Էտ շո՛շըտ էլ շըմալ ա տուվալ, ծառ տը՛ռալ* (ԱԱ, 34):

ՇԸՄԲԱԼՈՒԹ *(գրբ. շահպալուտ, պրս. šah-bālut)* - *գ.* 1. Շագանակ: *Ուստան ք՛ընըմ ա բըզարան մին փութ շըմբալութ առնըմ, պը՛ռում ո՛ւրա՛ն տամ, ք՛ընըմ տօն* (ՀԺՀ, V, 26): 2. *հեգն.* Էշի կղկղանք: *Էշին շըմբալութը ածում ա թօրբան, ք՛ինամ* (Ձ):

ՇԸՄԲԷԼ - *նբ.* Խոշոր եւ անորակ կարել, շուլալել: *Դա՛ռգին շալվարը շըմբում ա, տամ ո՛ւրա՛ն* (Ձ):

ՇԸՄԲԸԼԱ՛Ն/ՇԻՄԲԻԼԱ՛Ն - *ած.* Չափազանց շատ, առատ: *Ըստարէ խաղուն շըմբըլա՛ն ա* (Բ):

ՇԸՄԲՇԸՄԲԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՄԲՇԸՄԲՕՐԷԼ:

ՇԸՄԲՇԸՄԲՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՄԲՇԸՄԲՕՐԷԼ:

ՇԸՄԲՇԸՄԲՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՄԲԷԼ (շատ անգամ կամ շատ բան):

ՇԸՄԲՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՄԲՇԸՄԲՕՐԷԼ:

ՇԸՄԸՄԱՀԱՄ - 1. *գ.* Շամամի համ: *Շըմըմահամը մընացալ ա պիրանումը* (Բ): 2. *ած.* Շամամի՝ հաճելի համ ունեցող: *Շըմըմահամ խընձո՛ր ա* (Բ):

ՇԸՄԸՄԱՎԸ՛Տ - *գ.* Շամամի հոտ՝ բույր: *Տանան շըմըմավը՛տ ա կամ:*

ՇԸՄԹԷԼՈ՛ՒԿ/ՇԸՎԹԷԼՈ՛ՒԿ - *տե՛ս* ՇԱ՛ՎԹԱ՛Լ:

ՇԸՄԹԸԼՈ՛ՒԿԷ/ՇԸՎԹԸԼՈ՛ՒԿԷ - *տե՛ս* ՇԱ՛ՎԹԱ՛Լ:

ՇԸՄԹՈ՛ՒԼԻ - *տե՛ս* ՇԱ՛ՎԹԱ՛Լ:

ՇԸՄՇԸՌ(Ն)Է - *գ.* Վայրի ծառատեսակ: *Շըմշըռնէն սիպտակ փա՛ղ օնէ* (Բ):

ՇԸՄՓ - *տե՛ս* ՇԸՐՕՄՓ:

ՇԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓԱԼ:

ՇԸՄՓԱԼԻ- *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓԱԼԻ:

ՇԸՄՓԱՇԸՄՓ - *տե՛ս* ՇԸՐՕՄՓԱՇԸՐՕՄՓ:

ՇԸՄՓԷՌՆԸ - *տե՛ս* ՓԱՌ:

ՇԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՇԸՄՓՇԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓԱԼ:

ՇԸՄՓՇԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓԱԼԻ:

ՇԸՄՓՇԸՄՓԱՎԸ՛Տ/ՇՈՒՄՓՇՈՒՄՓԱՎԸ՛Տ - *գ.* Տհաճ հոտ, գարշահոտ: *Ռէվը նի յա մընում տօնը, թա.- էս հինչ մըրթավը՛տ ա՞, էս հինչ շըմփշըմփավը՛տ ա՞* (Ձ):

ՇԸՄՓՇԸՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇԸՄՓՇԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓՕՆ:

ՇԸՄՓՇԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓՕՑ:

ՇԸՄՓՈՒՌԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՇԸՄՓՈՒՐԱՔԱՐ:

ՇԸՄՓՈՒՌԷԼ- *տե՛ս* ՇԸՄՓՈՒՐԷԼ:

ՇԸՄՓՈՒՌՎԷԼ- *տե՛ս* ՇԸՄՓՈՒՐՎԷԼ:

ՇԸՄՓՈՒՌՇԸՄՓՈՒՌԷ - *տե՛ս* ՇԸՄՓՈՒՐՇԸՄՓՈՒՐԷ:

ՇԸՄՓՈՒՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՄՓՈՒՐՕՏԷԼ:

ՇԸՄՓՈՒՌՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՄՓՈՒՐՕՏՎԷԼ:

ՇԸՄՓՈՒՐԱՔԱՐ/ՇԸՄՓՈՒՌԱՔԱՐ - *գ.* Օջախի եզրին դրվող քար, որի վրա հենում են շամփուրների ծայրերը: *Շըմփուրաքարը քաշ ա, խըրավածը էրում ա* (Բ):

ՇԸՄՓՈՒՐԷԼ/ՇԸՄՓՈՒՌԷԼ - *նբ.* 1. Շամփուրի վրա անցկացնել, շամփուրին հագցնել: *Մէսը շըմփուրում ըն, տինում մընղալէն յըրա* (Ձ): 2. Շամփուրով կամ այլ սուր բանով ծակել՝ խոցել: *Նո՛ք՛ը շըմփուրում ա, խանէն ըսպանում* (Ձ):

ՇԸՄՓՈՒՐՎԷԼ/ՇԸՄՓՈՒՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸՄՓՈՒՐԷԼ-ի:

ՇԸՄՓՈՒՐՇԸՄՓՈՒՐԷ/ՇԸՄՓՈՒՌՇԸՄՓՈՒՌԷ - *գ.* Խաղատեսակ: *Խոխէնք՛ը շըմփուրշըմփուրէ յըն խաղ անում* (Բ):

ՇԸՄՓՈՒՐՕՏԷԼ/ՇԸՄՓՈՒՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՄՓՈՒՐԷԼ (շատերին կամ շատ տեղերից):

ՇԸՄՓՈՒՐՕՏՎԷԼ/ՇԸՄՓՈՒՌՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸՄՓՈՒՐՕՏԷԼ-ի:

ՇԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՕՆ:

ՇԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՕՑ:

ՇԸՄՔԱՏԱԿ/ՇԻՄՔԱՏԱԿ - *գ.* Շեմքի անմիջապես առջեւի տարածությունը: *Կամ ա, պըլատէն շիմքըտակէն նըստում* (Ձ):

ՇԸՄՔԱՔԱՐ/ՇԻՄՔԱՐԱՐ - *գ.* Շեմքի առջեւը դրած տափակ քար: *Շըմքըքարէն նըստում ա, քընէնք՛ անում* (Ձ):

ՇԸՅԹԸՆՕԹՈՒՆ/ՇԻՅԹԸՆՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՍԸՂԸՆՕԹՈՒՆ: 2. *փխբ.* Անբարոյականություն: *Կընէգ՛կա՝ շըյթընօթունավ ա կըլօ՛խը պահում* (Բ):

ՇԸՆԱԹԱԿ - *գ.* Շան ծեծ, սաստիկ ծեծ: *Շընաթակըն էլ չի ըտըրան յը՛խնում* (Բ):

- Շընաթակ տալ - Խիստ ծեծել, քոթակել: *Բաղվանչին կ՚օղէն փըռնում ա, մին լ՚ավ շընաթակ տամ* (Ձ):

ՇԸՆԱԹԱՂ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Շընաթաղ տալ/անէլ - Թաղել, ինչպես շանը, անպատվորեն եւ իմիջիայլոց թաղել: *Անդար-ընդէրու մըռալէն շընաթաղ կըտան* (Ձ):

ՇԸՆԱԽՏ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Շընախտը կուտըր(հ)ատէլ/կօտըրէլ - 1. Հիասթափեցնել, եռանդը կոտրել: *Կարկուտը բաստանըս փուչըցըրավ, շընախտըս կօտրից* (Բ): 2. *տե՛ս* Շընախտը կուտըրատվէլ:

- Շընախտը կուտըր(հ)ատվէլ/կօտըրվէլ - Հիասթափվել, եռանդը կոտրվել: *Շընախտըս կուտըրատվալ ա, էլ օգում չըմ, թա արտ անիմ* (Բ):

ՇԸՆԱՀԱ՛Ղ - *տե՛ս* ՇԸՆԸՀԱ՛ՂՕ՛Տ:

ՇԸՆԱՀԱ՛Ր - *գ.* Նախատական բառ՝ շան որդի: *Էտ շընահա՛ը ժուղուվուրթէն թըլանից* (Բ):

ՇԸՆԱՃԱ՛ՆՁ *(գրբ. շանաճանճ)* - *գ.* Խայթող վայրի ճանճի տեսակ: *Շընըճա՛նջէրը զիրավ ըն տը՛ռնում, կըծոտում, ըսպանում* (Ձ):

- Շընըճա՛նջին պա՛ւնին բիշտի տալ - Կրքերը բորբոքել, գործը բարդացնել: *Գ՚իդա՛լա՛վ, վէր Ափոն կըզնըված ա, ինք՛ը էլ լափ շընըճա՛նջին պա՛ւնին բիշտի յա տամ* (Ձ):

ՇԸՆԱՆԱԼ *(գրբ. շնամ)* - *չբ.* Շնություն անել, պոռնկություն անել: *Կընէգ՛ը վէր շընացավ, մարթին տօնը կը-քա՛նդվի* (Ձ):

ՇԸՆԱՆՈՒՑ - *գ.* Վատ մարդկանց հավաքատեղի: *Ըտի ըտըրանց տօնը շընանուց ա տը՛ռնում* (Ձ):

ՇԸՆԱՊՈ՛ՒՆ - *գ.* Շան բույն: *Շընապո՛ւնը քանդո՛ւմ ըն, շանը թօղում չօ՛ղ-ում* (Ձ):

ՇԸՆԱՎԸՏ - *գ.* 1. Շան հոտ: *Շանան շընավը՛տ կը կ՚ա* (Ջ): 2. Խիստ անախորժ հոտ: *Շընավը՛տը յը՛ր ինիլանը յը՛տը քը՛թը ծասկէլը ն ա մինակ ք՚ծմանգ՚ անում* (ԱԲԲ, 79):

- Շընավը՛տը յը՛ր անէլ - *տե՛ս* Շընաթակ տալ:

ՇԸՆԱՏԱՐ - *գ., ած.* Շան տեր, շուն ունեցող (անձ): *Շընատարը շօնը տամ ա, մին փութ կ՚արի ինք՚ օնում* (Ջ):

ՇԸՆԷՐԷՑ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Շընէրէց անէլ - 1. Աննպատակ կերպով ծախսել՝ վատնել: *Էտ բիդասըլը հօրը փուլէրը սաղ շընէրէց ըրավ* (Ջ): 2. Շների՝ անարժան մարդկանց բաժին դարձնել: *Խը՛ղճ Մարյամը կավը պահից, պահից, շընէրէց ըրավ* (Բ):

- Շընէրէց ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Աննպատակ կերպով ծախսվել՝ վատնվել: *Ըտի թաքավէրին հըրըստօթունը ըղնում ա էտ օյինբազէն ճանգ՚ը, շընէրէց ինում* (Ջ): 2. Շների՝ անարժան մարդկանց բաժին դառնալ: *Ալիսանէն կ՚առնը շընէրէց ա տը՛ռալ* (Բ):

ՇԸՆԸԹԻՋԻ - *գ.* Վայրի թզենի, որ աճում է ժայռերի արանքում եւ տալիս է սովորականից փոքր եւ դառնահամ պտուղներ: *Էտ քը՛րծէն ղաթումը մին շընըթուզի յա ինիս փըսած* (Ջ):

ՇԸՆԸԹՈՒԼԱ - *տե՛ս* ԿՕՏԷԳ՝:

ՇԸՆԸԹԻՒՆ - *տե՛ս* ՇԻՆԻԹԻՒՆ:

ՇԸՆԸԼԱԿՈՒՏ - *տե՛ս* ԿՕՏԷԳ՝: *...Տէսալ ըն, վը՛ր մին շընըլակուտ կա, փըռնալ ըն, մօրթալ...* (ՀԺՀ, VI, 23):

ՇԸՆԸԽԸՅԱՐ - *գ.* Վայրի գետնատարած բույս՝ վարունգի նման փոքր թունավոր պտուղներով, որոնք հասունանալով դիպչելուց նետվում են: *Շընըխըյարը վէր նի յը՛կավ աշկէտ, աշկըտ կըցավէ* (Բ):

ՇԸՆԸԿԱՏՈՒ - *ած.* Իրար հետ անհաշտ, իրար հակառակ: *Մըրթըկընէգ՚ շընըկատու վրն, սաղ օրը էն ըն կըռվէլիս* (Բ):

- Շընըկատու ըղնէլ փօրը - Սաստիկ լուծել՝ փորլուծություն ունենալ: *Շընըկատու վա ընգալ փօրը, մընուտանը մին ջօլ ա ք՚ինում* (Բ):

- Շընըկատու տը՛ռնալ - Իրար հետ թշնամանալ՝ հակառակվել: *Առաչ Մօսին ա Համսն մօտէ հընգէրունք ըն ի՚լալ, միհէնգ՚ ըն շընըկատու տը՛ռալ* (Բ):

ՇԸՆԸԿՈՒՏԷՄՆԸ - *գ.* Վայրի խոտաբույս: *Շընըկուտէմնը աղու վա* (Բ):

ՇԸՆԸԿՕՏԷԳ՝ - *տե՛ս* ԿՕՏԷԳ՝:

ՇԸՆԸՀԱՆՉՕՑ - *գ.* 1. Շան հաչոց: *Շընըհանչօց ար ընգալ, օղտէրը խըրտնալ ին, գ՚օգռակնէրին օգըմ ին տակընէրավը անին...* (ՋՏ, Բ, 112): 2. *անրգ.* Վայրահաչ, անտեղի եւ անիմաստ խոսակցություն, փնթփնթոց: *Ըրշակէն գանիլանն տանում ա կընգանը շընըհըչօցանն* (Բ):

ՇԸՆԸՀԱՎԷՐ/ՇԸՆԸՐՀԱՎԷՐ/ՇԸՆԸՀԱՎՈՒՐ/ՇԸՆՀԱՎԷՐ/ՇՈՒՆՀԱՎՈՒՐ *(գրբ. շնորհաւոր (շնորհալի)* - *վ.* Բարեմաղթություն որեւէ հաճելի՝ ուրախալի առիթով: *Շընըհա՛վէր, շընըհա՛վէր, էտ հինչ թանգգան շօր ը՞ս կ՚ը՛ցալ* (Ջ):

- Շընըհավէր անէլ - Շնորհավորանք հայտնել, շնորհավորել: *Ք՚ինամ ըն, վէր նախագէն թանգգան տօնը շընըհավէր անին* (Ջ):

ՇԸՆԸՀԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՇԸՆԸՀԱՎԷՐ:

ՇԸՆԸՃՈՒՃՈՒ - 1. *գ.* Շուն, հավ եւ այլ կենդանիներ եւ թռչուններ՝ իրար խառնված: *Հոյաթումը էնքան շընըճուճու կա, վէր կարըմ չըս, թա տուրուր կ՚աս* (Բ): 2. *տե՛ս* ՇԻԼԸՄԸՃԷՃ:

ՇԸՆԸՄԸՃԷՃ - *տե՛ս* ՇԻԼԸՄԸՃԷՃ:

ՇԸՆԸՄՈՒՌՏԱՌ - *ած.* Վատ, զզվելի, կեղտոտ: *Քըշէրը շընըմուռտառ ըրըզնէ յա տըսնաս* (ՀԺՀ, V, 258):

- Շընըմուռտառ անէլ - Փչացնել, այլանդակել, կեղտոտել: *Կօրծը շընըմուռտառ ըրավ, տիրավ ընդէղ* (Բ):

- Շընըմուռտառ ինիլ/տը՛ռնալ - Փչանալ, այլանդակվել, կեղտոտվել: *Կարկուտը թակից, բուստընէն սաղ շընըմուռտառ տը՛ռավ* (Բ):

ՇԸՆԸՄԸՌՏԸՌՕԹՈՒՆ - *գ.* Վատ՝ զզվելի՝ կեղտոտ արարք: *...Պիժինէյիս տը՛ղը Ալին շընըմըռտըռօթուն ա անում, սաղ ցօրէնը խըլում* (ԱԱ, 16):

ՇԸՆԸՊԷՔ՚Ի - *գ.* Վայրի խոտաբույս: *Շընըպէք՚ին պէք՚ու նըման ա, ամմա շատ ա աղու* (Բ):

ՇԸՆԸՍԱՏԱԿ/ՇԸՆՍԱՏԱԿ/ՇԸՆԸՍՏԱԿԱԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Շընըսատակ անէլ - Շան նման սատկացնել, անարգ մահով սպանել: *Էտ իփանծ ճուրը ածից իրէքին կըլխէն, իրէքին շընըսատակ ըրավ...* (ԼՂԲ, 310):

- Շընըսատակ ինիլ/տը՛ռնալ - Շան նման սատկել, անարգ մահով մեռնել՝ սպանվել: *...Նի յըն մընում, տը՛սնում՝ խոշանբանգ՚ը շընըսատակ տը՛ռած* (ԱԱ, 51):

ՇԸՆԸՍՊԱՆԷ - *տե՛ս* ՇԸՆԸՍԱՏԱԿ: *Էտ մարթը սիրըկանէն պէց ա թողում, մինգ՚էլ տըրան թակում, շընըսպանէ անում* (ՀԺՀ, VII, 315):

ՇԸՆԸՍՏԱԿԱԾ - *տե՛ս* ՇԸՆԸՍԱՏԱԿ:

ՇԸՆԸՍՈՒՐՈՒ - *գ.* 1. Շների ոհմակ: *Շընըսուրուն յըրա յա պըրծընում, կ՚ուլէրէն նըհէտ տամ* (Բ): 2. *անրգ.* Ստոր մարդկանց բազմություն: *Թօրքէրը էլ հօ ժըղօվուրթ չը՞ն, շընըսուրու յըն* (Ջ):

- Շընըսուրու կապէլ - Շների պես հավաքվել՝ խմբվել: *Թօրքէրը շընըսուրու վրն կապում, նի տը՛ռնում շէնը*:

ՇԸՆԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՇԸՆԸՎԱՐԻ:

ՇԸՆԸՎԱՐԻ - *ած., մ.* Շան նման, շան վարվեցողությամբ: *...Թա օգ՚ում ըս մըրթըվարի ապրիս, շընըվարի մը՛ռնիս, փըսակվը մէ՚լ* (ԱԲԲ, 32):

ՇԸՆԸՎԸ՛ՆՆԸ - *մ.* Ոտքերից մեկը առաջ, մյուսը հետ պառկեցնելով (նստել): *Հինչ ը՞ս շընըվը՛ննը նըստալ* (Բ):

ՇԸՆԸՐՀԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՇԸՆԸՀԱՎԷՐ:

ՇԸՆԸՐՕԿ/ՇՈՒՆՈՒՐՕԿ *(ռուս. шнурок)* - *գ.* Կոշիկները ամրացնելու թել՝ քուղ: *Շընըրօկը յը՛տ ա անում, վընընըմանէրը հանում* (Բ):

ՇԸՆԸՔԸԼՕԼԷ/ՇԸՆԸՔՈՒԼՕԼԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շընըքըլօլէ տալ - *անրգ.* Շան պես կենակցել: *Էտ տըղատ ա էտ ախճիգ՚ըտ էզգանան պըտրհին, շընըքըլօլէ տըվին* (Ջ):

ՇԸՆԸՔՈՒԼՕԼԷ - *տե՛ս* ՇԸՆԸՔԸԼՕԼԷ:

ՇԸՆԹԸՌԿԱՃԱԾ - *գ. հեգն.* Հարսնառից հետո զոքանչի կողմից փեսային ու նրա հետ մնացողներին տրվող ճաշ, որի ժամանակ փեսան ազատ ճաշում է՝ առանց հյուրերից նեղվելու: *Շընթըռկաճաշը օտում ըն, հըդէ ինում* (Ջ):

ՇԸՆԹԸՌԿԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՆԹԸՌ(Ն)ԷԼ:

ՇԸՆԹԸՌ(Ն)ԷԼ/ՇԸՆԹԸՌԿԷԼ/ՔԸՆԹԸՌՆԷԼ - *նբ., անրգ.* Անշնորհք կերպով նստել՝ փռվել: *Աշխարքըս շօռ ա կամ, կամ տըռանը ըռըչին շընթըռըմ* (ԱՀ, 27):

ՇԸՆՀԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՇԸՆԸՀԱՎԷՐ:

ՇԸՆՉԱՎԷՐ/ՍԸՆՉԱՎԷՐ *(գրբ. շընչաւոր)* - *գ., ած.* Շնչող՝ շունչ ունեցող (էակ): *Յիրգ՚իրումը հիշկան շընչավէր կա, հըվաքվում ըն* (Ջ):

ՇԸՆՍԱՏԱԿ - *տե՛ս* ՇԸՆԸՍԱՏԱԿ:

ՇԸՆՈՒՐ/ՇՈՒՆՈՒՐ *(ռուս. шнур, գերմ. Snour)* - *գ.* Լար, մետաղալար: *Մին շընուր ա յօր օնում, կապում* (Ջ):

ՇԸՆՈՒՐՀԱԿԱԼ/ՇՈՒՆՈՒՐՀԱԿԱԼ *(գրբ. շնորհակալ)* - *ած.* 1. Արված լավությունը՝ բարիքը գիտակցող, երախտագետ: *Շընուրհակալ մարթ ա Յէփրէմը* (Բ): 2. *փխբ.* Շնորհակալության արժանի, խրախուսելի: *Շընուրհակալ կօրծ ա ըրալ Մայիսը* (Բ):

- Շընուրհակալ ըմ/ըս/ա/ընք/ըք/ըն - 1. Շնորհակալության զգացումը՝ գիտակցությունն արտահայտող արտահայտություն: *Մստուծ, շընուրհակալ ըմ, խուխէս ըզըղը՛ցէր օյինբազէն անա* (Ջ): 2. Որեւէ բանից քաղաքավարի կերպով

հրաժարվելու՝ մերժելու արտահայտություն: *Դէրվիշը ասմա.- Շընուրհակալ ըմ, օգում չըմ* (Ձ):

- Շընուրհակալ ինիլ/տը՛ռնալ - Գոհ լինել, շնորհակալության զգացմունքով տոգորվել: *Էտ տըղան մին խիլլա՛ն շընուրհակալ ա տէռնըմ* (ՀԺՀ, V, 618):

ՇԸՆՈՒՐՔ - *տե՛ս* ՇԸՆՕՐՔ:

ՇԸՆՈՒՐՔԱՎ - *տե՛ս* ՇԸՆՕՐՔԱՎ:

ՇԸՆՈՒՐՔԷՆ - *տե՛ս* ՇԸՆՕՐՔԷՆ:

ՇԸՆՕԹՈՒՆ *(գրբ. շնութիւն)* - *գ.* 1. Շան հատկություն, վատ բնույթ, նենգություն, խարդախություն: *...Թաքավէրը զինքը՛ տամ ա շընօթունի, իլլա՛ծ-չիլլա՛ծը տանէլ տամ...* (ՀԺՀ, VI, 97): 2. Անբարոյականություն, անառակություն: *Սըրա հէտէ յա, վէր մարթիք՝ համ շընօթուն ըն անում, համ իշօթուն* (ԲՀԲ, 173):

ՇԸՆՕՐՔ/ՇԸՆՈՒՐՔ *(գրբ. շնորհ)* - *գ.* 1. Որեւէ կարգի բնատուր ձիրք՝ հմտություն՝ ընդունակություն: *Էշին ըսը՛ցէն՝ շընօրքըտ նըհաշ տո՛, զըռռաց* (ԱԲԲ, 26): 2. Արտաքին գեղեցկություն, բարետեսություն, բարեձեւություն: *Ըտըրա շընօրքը վէր տը՛սնում ա, կըլլա՛խ ա ըղնում, վէր տա թաքավէրու տըղա յա* (Ձ): 3. Քաղաքավարություն: *Շընօրք էլ չօնէ, թա լ՛ըհա շինըմաչումը վը՛ննը կացած տըղըմարթկանցը պարյօր տա* (Բ):

- Շընօրքա ըղնէլ - Արտաքին գեղեցկությունից զրկվել: *Շէնըմը էնքան կօրծ ա ըրալ, շընօրքա ընգալ ա* (Բ):

- Շընօրքը կ՛ա՛լ - Արտաքնապես գեղեցկանալ: *Մագ՛էրը սանդրրըմ ա, թա՛զգա՛ շօրէրը կը՛նում, շընօրքը կամ ա* (Ձ):

- Շընօրքը(տ) կըտըրվէ - Հանդիմանական արտահայտություն՝ անարգ, անքաղաքավարի, անփույթ արարքի համար: *Շընօրքը կըտըրվէ Մինասէն, մօրը հը՛տէ վէչ մին պէն չի անում* (Բ):

- Շընօրք նըհաշ տալ/պինըցընէլ - Հնարամտություն՝ ճարպկություն՝ խելք գործադրել՝ ցուցաբերել: *Շընօրք ա նըհաշ տամ, տո՛ւրմա՛ն փախչո՛ւմ* (Ձ):

- Շընօրքու մըհար - Ձեւի համար, արտաքին տպավորության համար: *Շընօրքու մըհար մէհէտ էլ չի կամ, թա ո՛ւրա՛ն պառավ մօրը տը՛սնա* (Բ):

- Շընօրքու տար - *տե՛ս* ՇԸՆՕՐՔԱՎ (1, 2):

ՇԸՆՕՐՔԱՎ/ՇԸՆՈՒՐՔԱՎ - *ած.* 1. Արտաքին հաճելի տեսքով, վայելուչ: *Շընօրքավ ախճիգ՝ ա, հու տը՛սնում ա, քը՛ը՛փը կ՛ամ ա* (Բ): 2. Քաղաքավարի, բարեկիրթ: *Շընօրքավ բիդի ինի մարթ* (Ձ): 3. *մ.* Հարկ եղածին պես, կարգին: *Շընօրքավ ա կօրծ անում* (Բ):

ՇԸՆՕՐՔԷՆ/ՇԸՆՈՒՐՔԷՆ - *տե՛ս* ՇԸՆՕՐՔԱՎ:

ՇԸՇԱ՛ՎՈՒՆ/ՇԻՇԱ՛ՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ անխելք՝ միամիտ՝ հիմար: *Էտ թաքավէրին էլ մին շըշա՛վուն տըղա յա ինո՛ւմ* (Ձ):

ՇԸՇԸՄԱ՛Շ/ՇԻՇԸՄԱ՛Շ/ՇԱ՛Շ-ՄԱ՛Շ - *տե՛ս* ՇԸՇԱ՛ՎՈՒՆ:

ՇԸՇԿԸՌԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՇԿԸ(Լ)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՇԸՇԿԸՌՎԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՇԿԸ(Լ)ՎԷԼ:

ՇԸՇԿԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՇԿ՛Ը(Լ)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՇԸՇԿ՛Ը(Լ)ՎԷԼ/ՇԻՇԿ՛Ի(Լ)ՎԻԼ - *չբ.* Շփոթվել, շվարել, մոլորվել: *Էտ կարկաժ ծախօղը տէսնըմ ա, վը՛ր էտ մարթը շըշկ՛ըվալ ա...* (ԼՂԲ, 348):

ՇԸՇԿ՛Ը(Լ)Ց(Ը)ՆԷԼ/ՇԻՇԿ՛Ի(Լ)Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՇԸՇԿ՛Ը(Լ)ՎԷԼ-ի:

ՇԸՇՄԷԼ - *չբ.* Թմրել, թմրության մեջ ընկնել: *Էնքան արաղ ա խըմալ, շըշմալ ա* (Բ):

ՇԸՇՊԸՌԷԼ - *նբ.* Խիստ կերպով նախատել՝ հանդիմանել: *Ժօղովումը տըրան մին լ՛ավ շըշպըռում ըն* (Ձ):

ՇԸՇՊԸՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸՇՊԸՌԷԼ-ի:

ՇԸՇՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇԻՇՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՇԱ՛ՇՎԻԼ-ի:

ՇԸՇՕԹՈՒՆ/ՇԻՇՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Շաշ լինելը, խենթություն, խելառություն: *Շըշօ՛թունէն մըհար Սիրօժին նըհէտ վէչ մինը կօրծ չի փըռնում* (Բ): 2. Խենթ՝ խելառ արարք: *Մօսին ըշտէղ ք՛ինամ ա, մին շըշօ՛թուն անում ա* (Ձ):

- Շըշօ՛թունը փըռնէլ - Խենթանալ, մոլեգնել, կատաղել: *Էտ վէր ըսկանում ա, շըշօ՛թունը փըռնում ա* (Ձ):

ՇԸՊԱՐԻՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շընպարիտ անէլ - Թափով՝ ուժգին՝ շեշտակի որեւէ բան անել (նետել, խփել, աշխատել եւն): *Շընպարիտ ըրավ, կօրծը պըրծավ մին օրումը* (Բ):

ՇԸՊԸՌ - *ած.* Անզգույշ: *Շընպըռ մարթ ա Կարօն* (Բ):

ՇԸՊԸՌՏԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՊԸՐՏԷԼ:

ՇԸՊԸՌՏ-ՇԸՊԸՌՏ - *տե՛ս* ՇԸՊԸՐՏ-ՇԸՊԸՐՏ:

ՇԸՊԸՌՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՊԸՐՏՎԷԼ:

ՇԸՊԸՌՏՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՊԸՐՏՕՏԷԼ:

ՇԸՊԸՌՏՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՊԸՐՏՕՏՎԷԼ:

ՇԸՊԸՐԻՑ - *տե՛ս* ԸՇՊԸՐԻՑ:

ՇԸՊԸՐՏԷԼ/ՇԸՊԸՌՏԷԼ - *նբ.* Ուժգնորեն դեն նետել, նետել, գցել, ձգել: *Ամմէն մինը մին հափուռ վը՛ղ ա շըպըրտում* (ՆԼՂԺԲ, 145):

ՇԸՊԸՐՏ-ՇԸՊԸՐՏ/ՇԸՊԸՌՏ-ՇԸՊԸՌՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շընպըրտ-շընպըրտ անէլ - *տե՛ս* ՇԸՊԸՐՏՕՏԷԼ:

ՇԸՊԸՐՏՎԷԼ/ՇԸՊԸՌՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸՊԸՐՏԷԼ-ի:

ՇԸՊԸՐՏՕՏԷԼ/ՇԸՊԸՌՏՕՏԷԼ - *նբ.* 1. Շատ բաներ այս ու այն կողմ շպրտել: *Էտ քարէրը շընպըրտտում ըն, ածում ծօ՛ը* (Ձ): 2. Վեր ու վար նետել: *Ղօչը տըմակը շընպըրտտուտէլավ կ՛ամ ա* (Բ):

ՇԸՊԸՐՏՕՏՎԷԼ/ՇԸՊԸՌՏՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸՊԸՐՏՕՏԷԼ-ի:

ՇԸՊԻԼԿԱ - *տե՛ս* ԸՇՊԻԼԿԱ:

ՇԸՊԻՅՕՆ - *տե՛ս* ԸՇՊԻՅՕՆ:

ՇԸՊԻՅՕՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՇՊԻՅՕՆՕԹՈՒՆ:

ՇԸՊԻՇԿԱ - *տե՛ս* ԸՇՓԻՇԿԱ:

ՇԸՌ/ՇԸ՛Ռ/ՇԷՌ *(գրբ. շէռ)* - *գ.* 1. Անասունների (անարգաբար նաեւ՝ մարդու) մեզ: *Տարը էշին հըրցընում ա.- Էտ խէ ամմէն էշու թըքա, շըռա վը՛տ ը՞ս օնում...* (ԱԱռ, 79): 2. *փխբ.* Պաղ ու անորակ թեյ՝ ջրալի կերակուր եւն: *Էս չայ չի, շըռ ա* (Բ):

ՇԸՌԱՎԱՆՔ/ՃԸՌԱՎԱՆՔ - *գ.* Ճառագայթ, շող, ցոլանք: *Մին ախճիգ՝ ա տո՛ւս կ՛ամ, շըռավանքը տամ ընդրդէքավ* (ՆԱԲ, 36):

- Շըռավանք տալ - Ճառագայթել, փայլել, ցոլցլալ: *Ա՛ը՛ը՛վը շըռավանք ա տամ* (Բ):

ՇԸՌԲԸՇԱՌ - *տե՛ս* ՇԱՌԲԱՇԱՌ:

ՇԸՌԴԸԲԱՆԻ - *տե՛ս* ՇԸՌՏԸՊԱՆԻ:

ՇԸՌԴԸԲԸՐԴԱՆԻ - *տե՛ս* ՇԸՌՏԸՊԱՆԻ:

ՇԸՌԸՄՕՌ/ՇՈՒՌՈՒՄՕՌ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Շըռըմօռ անէլ/տալ - 1. Այս ու այն կողմ շուռ տալ՝ պտտել, շրջշրջել: *Էնքան շըռըմօռ ա ըրալ, խաղալիկը կօտրրալ ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* Շըռըմօռ կ՛ա՛լ:

- Շըռըմօռ կ՛ա՛լ - Այս ու այն կողմ շրջվել՝ պտտվել, շրջշրջվել: *Սաղ քըշէրը կարում չի քօն ինի, շըռըմօռ ա կ՛ամ* (Բ):

ՇԸՌԸՆԲՈՒՌՈՒՆ/ՇՈՒՌՈՒՆԲՈՒՌՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ:

ՇԸՌԸՆԴՈՒ - *տե՛ս* ՇԸՌ (2):

ՇԸՌԸՇԸԼԹԱՂ/ՇԱՌԸՇԸԼԹԱՂ - *տե՛ս* ՇԱՌ:

ՇԸՌԻ-ՓԸՌԻ *(ֆր. charivari (խառնաշփոթ երաժշտություն)* - *ած.* 1. *տե՛ս* ԽԸՌՆԸԽԱՌՆԷ: 2. Փնթի, թափթփված: *Շըռի-փըռի մարդ ա Աբօն* (Բ):

ՇԸՌԼԸՄԱՂԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՂԼԸՄԱՂԼԻ:

ՇԸՌԼԸՄԸՃԷԶ - *տե՛ս* ՇԻԼԸՄԸՃԷԶ:

ՇԸՌՇԸՌԱԼ/ՉԸՌՉԸՌԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՌՌԱԼ (տեւականորեն): *Կինին սաղ քըշէրը շըռշըռացալ ա, տափը սաղ դօղալ* (Բ):

ՇԸՌՇԸՌԱԼԻ/ՉԸՌՉԸՌԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՌՌԱԼԻ:

ՇԸՌՇԸՌԱՆ/ՉԸՌՉԸՌԱՆ - *գ.* Բարձունքից սրընթաց թափվող ջրի հոսանք, ջրվեժ: *Շուշվա տակէն մին լ՛ավ շըռշըռան կա* (Բ):

ՇԸՌՇԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ/ՉԸՌՉԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1]:

ՇԸՌՇԸՌՕՆ/ՉԸՌՉԸՌՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՌՌՕՆ:

ՇԸՌՇԸՌՕՑ/ՉԸՌՉԸՌՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՌՌՕՆ:

ՇԸՌՌ - *ձ.* 1. Շռռալու՝ շռռոցի նմանաձայնությունը: *Շը՛ռռ, կ՛ինին վէր ա տը՛ռնում* (Բ): 2. Մեկի ցանկությունը՝ խնդրանքը մերժելու, ինչպես նաեւ մեկի վաստակը թերագնահատելու հեգնական արտահայտություն: *Շը՛ռռ, էս ա փուլ ա ը՛ղխըդըլական, պիրի ք՛ըզը՛տէ տօն շինի* (Ձ):

ՇԸՌՌԱԼ/ՉԸՌՌԱԼ - *չբ.* Աղմուկով եւ առատորեն թափվել (հեղուկը, անձրեւը եւն): *Թաքավէրէն ախճիգ՛ը օգում ա, թա նօռնը կըտրէ, տէսնում ա բըռլ՛անտը շըռռում ա* (ՀԱԲ, 15, 48):

ՇԸՌՌԱԼԻ/ՉԸՌՌԱԼԻ - *մ.* Շռռալով: *Թօթը շըռռալի վէր ա տը՛ռնում* (Բ):

ՇԸՌՌԷԼ *(գրբ. շռէլ)* - *անրգ. տե՛ս* Կ՛ՈՒՋԻԼ:

ՇԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1]/ՉԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՇԸՌՌԱԼ-ի:

ՇԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2] - *նբ.* ՇԸՌՌԷԼ-ի:

ՇԸՌՌՕՆ/ՉԸՌՌՕՆ - *գ.* Շռռալը, շռռալու ձայնը: *Թռռէն շըռռօնը թողում չի, թա քօն ինինք՛* (Բ):

ՇԸՌՌՕՑ/ՉԸՌՌՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՌՌՕՆ:

ՇԸՌՏԸՇՕՌՏՈՒ/ՇՈՒՌՏՈՒՇՕՌՏՈՒ - *տե՛ս* ՇԸՌԸՄՕՌ:

ՇԸՌՏԸՊԱՆԻ/ՇԸՌԴԸԲԱՆԻ/ՇԸՌՏԸՊԸՐՏԱՆԻ/ՇԸՌԴԸԲԸՐԴԱՆԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Շըռտըպանի կըտըրէլ/տալ - Իր առանցքի շուրջը պտտվել: *...Հանց նի կապից, վէր շըռդըբըրդանի կըտրից, օշան ք՛ընը՛ց* (ՀԲ, 335):

ՇԸՌՏԸՊԱՐԱՆ/ՇՈՒՌՏՈՒՊԱՐԱՆ - *ած.* Շրջված, շուռ եկած: *Ըստ՛ղ մին շըռտըպարան մը՛ծ քար ա ինո՛ւմ* (Ձ):

ՇԸՌՏԸՊԸՐՏԱՆԻ - *տե՛ս* ՇԸՌՏԸՊԱՆԻ:

ՇԸՌՏԸՊՈ՛ՒԼՈ՛ՒՐ/ՇՈՒՌՏՈՒՊՈ՛ՒԼՈ՛ՒՐ - *տե՛ս* ՉԸՐՔ՛ԸՊՈ՛ՒԼՈ՛ՒՐ:

ՇԸՌՏԸՎԷԳ՛/ՇՈՒՌՏՈՒՎԵԳ՛ - *գ.* Ճախարակի անիվը պտտեցնելու կոթը: *Շըխըրակէն շըռտըվէգ՛ը կօտըրալ ա* (Ձ):

ՇԸՌՌՈՒԹԿԱՆ/ՇՈՒՌՈՒԹԿԱՆ/ՉԸՌՈՒԹԿԱՆ/ՉՈՒՌՈՒԹԿԱՆ *(գրբ. ջրորդան)* - *գ.* Տանիքից ջուրը հոսելու համար սարքված հարմարանք՝ ջրհորդան: *Շըռութկանը ծակվալ ա, թօռը վէր կ՛ամ ա, նի յա ծը՛ծում պատը* (Բ):

- Շըռութկանը պէց թօղնէլ - *հեգն.* Առատորեն միզել (տղամարդկանց մասին): *Հինչ ը՞ս հըղը՛ցը մաչին շըռութկանըտ պէց թօղալ, համօթ չի՞* (Բ):

ՇԸՎԱՐԷԼ[1] *(գրբ. շուարիմ)* - *չբ.* Մոլորվել, մոլոր մնալ, անճար վիճակի մեջ ընկնել: *Դէրը մընամ ա շըվարած* (ՆԱԲ, 128):

ՇԸՎԱՐԷԼ[2] - *տե՛ս* ՇԸՏԸՐԱՐԷԼ:

ՇԸՎԱՐԷԼ[3] - *նբ.* Առվի ջուրը փոքրիկ առվակներով միացնել մարգերին եւ ջրել: *Շըվարում ըն, լօբին ճիրո՛ւմ* (Բ):

ՇԸՎԱՔ - *տե՛ս* ՇՕՔ:

ՇԸՎԷ/ՇԸՎԻ/ՇԸՎՎԻ *(գրբ. շվու)* - *գ.* Փոքրիկ եղեգնյա սրինգ: *Չօբանը շըվվի ածէլիս տը՛սնում ա, վը՛ր աղան տըխուր ա* (ՀԺՀ, V, 243):

ՇԸՎԷՆ/ՇՈՒՎԷՆ - *գ. հոգն.* Կերակրափողի ողերը: *Շըվէնըս ցավում ա* (Բ):

- Շըվէնը ճօկէլ - Խիստ նեղել, տանջել: *Խանը ժուղուվուրթէն շըվէնը ճօկում ար* (Ձ):

ՇԸՎԸՔԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՇՈՒՔԱՐԱՆ:

ՇԸՎԹԷԼՈ՛ՒԿ - *տե՛ս* ՇԸՄԹԷԼՈ՛ՒԿ:

ՇԸՎԹԸԼՈ՛ՒԿԷ - *տե՛ս* ՇԸՄԹԸԼՈ՛ՒԿԷ:

ՇԸՎԻ - *տե՛ս* ՇԸՎԷ:

ՇԸՎՇԸՎԱԼ/ՇՈՒՎՇՈՒՎԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՎՎԱԼ (տեւականորեն):

ՇԸՎՇԸՎԱԼԻ/ՇՈՒՎՎԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՎՇՈՒՎԱԼԻ:

ՇԸՎՇԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇՈՒՎՇՈՒՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՎՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇԸՎՇԸՎՕՆ/ՇՈՒՎՇՈՒՎՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՎՎՕՆ:

ՇԸՎՇԸՎՕՑ/ՇՈՒՎՇՈՒՎՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՎՎՕՆ:

ՇԸՎՎԱԼ/ՇՈՒՎՎԱԼ - *չբ.* 1. Բերանով՝ շվիով եւն սուլել, շվոց հանել: *Ապէրը յէր ա ինո՛ւմ մին ուշափու ջընաղէ նըստում, շըվվալավ կ՛ամ տօն* (Ձ): 2. *փխբ.* Հոսանքով՝ ընթացքով եւն սուլոցի նման ձայն արձակել: *Քամէն շըվվամ ա* (Բ):

ՇԸՎՎԱԼԻ/ՇՈՒՎՎԱԼԻ - *մ.* 1. Սուլելով, շվոց հանելով: *Կ՛ամ ա շըվվալի անց կէնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Արագորեն, վայրկենական: *Էտ ծիյավէրը հանց շըվվալի շինըմաչավը անց ա կէնում, վէր կը՛լ՛ինչ չը՛ն ը՛ղնում՝ տը՛ղամարթ ա՞, թա կընէ՞գ՛* (Ձ):

ՇԸՎՎԱՆ/ՇՈՒՎՎԱՆ - *տե՛ս* ՇԸՎԷ:

ՇԸՎՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇՈՒՎՎՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ՇԸՎՎԱԼ: 2. *նբ.* ՇԸՎՎԱԼ-ի:

ՇԸՎՎԻ - *տե՛ս* ՇԸՎԷ:

ՇԸՎՎՕՆ/ՇՈՒՎՎՕՆ - *գ.* Սուլելը, շվվալը, սուլելու՝ շվվալու ձայնը: *Չուբանէն շըվվօնը ախճիգ՛ը ըսկանում ա* (Ձ):

ՇԸՎՎՕՑ/ՇՈՒՎՎՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՎՎՕՆ:

ՇԸՏԱՆԱԼ *(գրբ. շատանամ)* - *չբ.* Ավելանալ, բազմանալ, շատանալ: *Յը՛տնան, վէր թօրքէրը ըստը՛ղ շըտացալ ը՛ն, անըմը փօխալ ը՛ն, շինա՛լ Սա՛լա՛ք՛ա՛թին* (ԱԱ, 22):

ՇԸՏԱՏԱՐ - *գ., ած.* Շատ՝ մեծ հարստություն ունեցող (անձ): *Շըտատարը թամաք՛ա՛ր կինի* (Բ):

ՇԸՏԱՐԱՐ - 1. *գ.* Կալի ցորենը մաքրելու լայն անցքերով մաղ, կալմաղ: *Շըտարարը յօր ա օնում, էտ ցօրէնը լօխ շըտըրարում* (Ձ): 2. *փխբ. ած.* Ցանցի նման ծակոտիներ ունեցող, ցանցկեն, ծակոտկեն: *Շըտարար շօ՛ր ա կ՛ը՛ցալ* (Բ):

ՇԸՏԸՐԱՐԷԼ - *նբ.* Մեծ անցքեր ունեցող մաղով՝ շատարարով, մաղել: *Կընանէք՛ը կալ՛ին մաչին նըստում ը՛ն, ըսքըսում ցօրէնը շըտըրարէլը* (Ձ):

ՇԸՏԸՐԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸՏԸՐԱՐԷԼ-ի:

ՇԸՏԸՐՂՈՒՆԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շըտըրղունի տալ - *տե՛ս* ՓԸԼԸԽԿԱԼ:

ՇԸՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. շատացուցանեմ)* - *նբ.* ՇԸՏԱՆԱԼ-ի:

ՇԸՏԸՓԱՅԻ - *գ.* Որեւէ բանի մեծ բաժինը: *Ցօրէնը հընձո՛ւմ ը՛ն, շըտըփային տամ էտ խուխատար մարթին* (Ձ):

ՇԸՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. շատութիւն)* - *գ.* Շատ լինելը: *Ըստարէ թուռույին ա իլ՛ա՛լ, բարէն շըտութունան ծը՛ռէրէն ճըղնէրը ք՛ը՛շացալ ա* (Բ):

ՇԸՏՕԼԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շըտօլի անէլ - 1. Խորամանկորեն գործը գլուխ բերել: *Շըտօլի յա անում, կաղլէգ՛ ըխճըկանը մարթու տամ* (Բ): 2. Ապօրինի երեխա ունենալ: *Միհէնգ՛ շատէրը ը՛ն շըտօլի անում* (Բ):

ՇԸՐԱԽԿ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽԿ:

ՇԸՐԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՇԱՐԱԿԱՆ:

ՇԸՐԱՄ *(ռուս. шрам, գերմ. Schram(m)e)* - *գ.* Վերքից մնացած նշան, սպի: *Յարան սը՛ղանում ա, ամմա շըրամը մընամ ա* (Ձ):

ՇԸՐԱՆՈՒԿ - *տե՛ս* ՇԱՐԱՆ (2):

ՇԸՐԱՎՈՒՐ - *ած.* Գծավոր, որի վրա գծեր կան: *Շըրավուր գ՛ուլբա՛ա՛ յա կ՛ը՛ցալ* (Բ):

ՇԸՐԲԸՇԱՌ - *տե՛ս* ՇԱՌԲԱՇԱՌ:

ՇԸՐԸԽԿ/ՇԸՐԱԽԿ/ՇԸԽԿ - *ձ.* Շրխկալու՝ շրխկոցի նմանաձայնությունը: *Շըրը՛խկ, ծառը վէր ա ը՛ղնում* (Ձ):

ՇԸՐԸԽԿԱԼ/ՇԸԽԿԱԼ - *չբ.* 1. Իրար բախվելու՝ խփվելու կամ վայր ընկնելու

ձայն հանել, շրխկալ: *Վէր շրրըխկամ ա, ապան քունըտը՛դա զ՝ուրթնանում ա* (Զ): 2. Շրխկոցով դիպչել՝ բախվել՝ հարվածել: *Մրթէն ա ինում, ք՝ինանլիս կըլօխը շրրըխկամ ա պատէն* (Զ):

ՇԸՐԸԽԿԱԼԻ/ՇԸԽԿԱԼԻ - *մ.* Շրխկոց հանելով, շրխկալով: *Շրրըխկալի վէր ա ըղնում* (Բ):

ՇԸՐԸԽԿԱՆ/ՇԸԽԿԱՆ - *ած.* Շրխկացող, շրխկոց հանող՝ առաջացնող: *Շրրըխկան խաղալիկ ա* (Զ):

ՇԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՇԸՐԸԽԿԱԼ-ի:

ՇԸՐԸԽԿՀԱՇԸՐԸԽԿ/ՇԸԽԿԱՇԸ(ՐԸ)ԽԿ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽԿԱԼԻ:

ՇԸՐԸԽ(Կ)ՇԸՐԸԽԿԱԼ/ՇԸԽ(Կ)ՇԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽԿԱԼ (շատ բան կամ հաճախակի՝ տեւականորեն):

ՇԸՐԸԽ(Կ)ՇԸՐԸԽԿԱԼԻ/ՇԸԽ(Կ)ՇԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽԿԱԼԻ:

ՇԸՐԸԽ(Կ)ՇԸՐԸԽԿԱՆ/ՇԸԽ(Կ)ՇԸԽԿԱՆ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽԿԱՆ:

ՇԸՐԸԽ(Կ)ՇԸՐԸԽԿ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ/ՇԸԽ(Կ)ՇԸԽԿ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇԸՐԸԽ(Կ)ՇԸՐԸԽԿՕՆ/ՇԸԽ(Կ)ՇԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽԿՕՆ:

ՇԸՐԸԽ(Կ)ՇԸՐԸԽԿՕՑ/ՇԸԽ(Կ)ՇԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽԿՕՆ:

ՇԸՐԸԽԿՕՆ/ՇԸԽԿՕՆ - *գ.* Շրխկալը, շրխկացնելը, շրխկալու՝ շրխկացնելու ձայնը: *Շրրըխկօնէն յըրա բաղվանչին զ՝ուրթնանում ա* (Զ):

ՇԸՐԸԽԿՕՑ/ՇԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՐԸԽԿՕՆ:

ՇԸՐԸՃՈ՝ՒՃՈ՝Ի - *գ.* Իրար հետեւից շարք կազմած՝ գնալը: *Ըտրանց շրրըճ՝ուճ՝ուն լօխճին ծրծրդցընում ա* (Զ):

ՇԸՐԸՄՓ - *տե՛ս* ՇԸՐՕՄՓ:

ՇԸՐԸՄՓԱԼ/ՇՈՒՐՈՒՄՓԱԼ/ՇԸՄՓԱԼ/ՇՈՒՄՓԱԼ - *չբ.* Աղմուկով՝ թրմփոցով ընկնել՝ թափվել կամ մի բանի դիպչել: *Շրրըմփամ ա, ըղնում ծառէն տակը* (Զ):

ՇԸՐԸՄՓԱԼԻ/ՇՈՒՐՈՒՄՓԱԼԻ/ՇԸՄՓԱԼԻ/ՇՈՒՄՓԱԼԻ - *մ.* Շրմփոց հանելով, շրմփալով: *Շրրըմփալի վէր ա ըղնում* (Բ):

ՇԸՐԸՄՓԱՇԸՐԸՄՓ - *տե՛ս* ՇԸՐՕՄՓԱՇԸՐՕՄՓ:

ՇԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇՈՒՐՈՒՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇՈՒՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. ՇԸՐԸՄՓԱԼ-ի: 2. Աղմուկով խփել՝ հարվածել: *...Փըդէրէն շրրըմփրցընում ա, նի տամ ըրբան* (ՀԺՀ, V, 417):

ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓԱԼ/ՇՈՒՐՈՒՄՓՇՈՒՐՈՒՄՓԱԼ/ՇԸՄՓՇԸՄՓԱԼ/ՇՈՒՄՓՇՈՒՄՓԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓԱԼ (շատերը կամ շատ անգամ):

ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓԱԼԻ/ՇՈՒՐՈՒՄՓՇՈՒՐՈՒՄՓԱԼԻ/ՇԸՄՓՇԸՄՓԱԼԻ/ՇՈՒՄՓՇՈՒՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓԱԼԻ:

ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇՈՒՐՈՒՄՓՇՈՒՐՈՒՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇԸՄՓՇԸՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ/ՇՈՒՄՓՇՈՒՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓՕՆ/ՇՈՒՐՈՒՄՓՇՈՒՐՈՒՄՓՕՆ/ՇԸՄՓՇԸՄՓՕՆ/ՇՈՒՄՓՇՈՒՄՓՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՕՆ:

ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓՑ/ՇՈՒՐՈՒՄՓՇՈՒՐՈՒՄՓՑ/ՇԸՄՓՇԸՄՓՑ/ՇՈՒՄՓՇՈՒՄՓՑ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՕՆ:

ՇԸՐԸՇՈՒՂ/ՇՈՒՐՈՒՇՈՒՂ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շրրըշուղ անէլ - Փնտրել, հետաքրքրվել: *Շատ ա շրրըշուղ անում, ամիա կարում չի ի՝ուրա՛ն օգ՝ած կընէգ՝ը քրթէնա* (Զ):

ՇԸՐԸՊԱՐԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շրրըպարան անէլ - Շարք առ շարք շրջել՝ շուռ տալ: *Խոտը շրրըպարան ըն անում, վէր չ՝ուրանա* (Բ):

ՇԸՐԸՊԸՐԱՆՈՒԿ - *տե՛ս* ՇԱՐԱՆ (2):

ՇԸՐԸՓՕՔ - *տե՛ս* ՇԸՂԱՓՈՒՔ:

ՇԸՐԻՇ/ՇԻՐԻՇ *(գրբ. շրէշ)* - *գ.* Շուշանազգիների ընտանիքին պատկանող վայրի բանջար, շրեշ: *Այան շրրիշավ լ՝ավ ժընգ՝ա՛նլա՛ն հաց ար թրխում* (Զ):

ՇԸՐՃԱՊԱՏԷԼ *(գրբ. շրջապատեմ)* - *նբ.* Շրջափակել, պաշարել, շրջապատել: *Մին դ՝ընում էլ դ՝ուշմանը մը՛ծ զօրքավ յը՛կալ ա, պէրթը շրրճապատալ* (ԱԱ, 57):

ՇԸՐՃԱՊԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸՐՃԱՊԱՏԷԼ-ի:

ՇԸՐՄԸՂԻՐԸ՝Ս - *ած.* Լույսի նման սպիտակ երեսով: *Շրրմըղիրը՛ս ախճիգ՝ ա Սօնիկը* (Բ):

ՇԸՐՄԸՇՈՒՂ/ՇՈՒՐՄՈՒՇՈՒՂ *(թրք. sarmašik)* - *գ.* Թթազգիների ընտանիքին պատկանող փաթաթվող բույս, որի ընձյուղները տապակում են, գայլուկ: *Մէր ծ՝ՕՐէրը լիգ՝ը շրրմըշուղ ա* (Բ):

ՇԸՐՇՈՒԳ/ՇՈՒՐՇՈՒԳ - *գ.* Որեւէ բանի մնացորդ՝ հետք: *Ասում ա.- էտ հ՝ալ՝ա՛ շուրշուփըն ա, պա վէր սաղ տըսնիր, մաթ կըմընիր* (Զ):

- Շրրշուփը նի կ՝ալ - Թեթեւակի ազդեցության ենթարկել՝ ենթարկվել: *Տընըշինիտ տըղան լ՝ըհա ցուրտէն շուրշուփը նի յա կ՝ամ, դ՝ստի հիվընդանում ա* (Բ):

ՇԸՐՋԱՆ/ՍԸՐՋԱՆ *(գրբ. շրջան (պտույտ)* - *տե՛ս* ԸՌԱՅՕՆ: *Տումի կ՝ուղը նի յա մընընըմ Հ՝ադրո՝ւթին շրրջանին մէջը...* (ԼՂԲ, 344):

ՇԸՐՎԸՇԱՐ(ԱՆ)/ՇԱՐ-ՇԱՐ - *մ.* Շարք-շարք, շարվեշար: *Կամ ըն, շրրվըշար վը՛ննը կէնում* (Զ):

ՇԸՐՎԸՐԱՑՈՒ - *տե՛ս* ՇԸԼՎԸՐԱՑՈՒ:

ՇԸՐՎԻՇ - *տե՛ս* ՉԸՐՎԻՇ:

ՇԸՐՎԻՇԱՏՕՆ - *տե՛ս* ՉԸՐՎԻՇԱՏՕՆ:

ՇԸՐՎԻՇԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՉԸՐՎԻՇԱՔԱՐ:

ՇԸՐՎԻՇՑԱ՝ՔԱ՝Ն - *տե՛ս* ՉԸՐՎԻՇՑԱ՝ՔԱ՝Ն:

ՇԸՐՕՄՓ/ՇՈՒՐՕՄՓ/ՇԸՄՓ/ՇՕՄՓ - *ձ.* Շրմփալու՝ շրմփացնելու ձայնը: *Սօտ տէղան ճրպըդէս ա, շրրօ՛մփ, վէր ընգ՝նէս, թա՛ հանցու էտ յէրք աստղը կ՝ա, պրցըրցընէ* (ՀԺՀ, V, 47):

ՇԸՐՕՄՓԱՇԸՐՕՄՓ/ՇՈՒՐՕՄՓԱՇՈՒՐՕՄՓ/ՇԸՐԸՄՓԱՇԸՐԸՄՓ/ՇԸՄՓԱՇԸՄՓ/ՇՕՄՓԱՇՕՄՓ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓԱԼԻ:

ՇԸՐՕՎԻ - *ած.* 1. Շարված, շարք կազմած: *Էտ շրրօվի ըմընէք՝ը լօխ վէր ա ածում, կուտրրհատում* (Զ): 2. Նարդի խաղի տեսակ, երբ բոլոր քարերը շարվում են մի գծի վրա: *Շրրօվի նա՛րդի յըն խաղ անում* (Զ):

ՇԸՐՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՇԱՐԷԼ (շատերին կամ շատ անգամ):

ՇԸՐՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԸՐՕՏԷԼ-ի:

ՇԸՓՕԹՔԸԹՕ՝Լ/ՇՈՒՓՕԹՔՈՒԹՕ՝Լ - *գ.* Շփոթի խյուսը խառնելու կամ շփոթ ուտելու գդալ: *Շըփօթը վէր օտիս, շըփրթքրթօ՝լը դ՝ստի բիդի լըվանաս* (Բ):

ՇԸՓԸՂ-ՇԱՓԱՂ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շըփըղ-շափաղ անէլ - Ցոլցլալ, փայլփլել: *Ասթըխէրը շըփըղ-շափաղ ըն անում* (Բ):

ՇԸՓԸՐԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՓԸՐ(Թ)-ՇԸՓԸՐ(Թ):

ՇԸՓԸՐԹԱՆ - *ած.* Աճապարկոտ, փութկոտ: *Շըփըրթան մարթ ա ուստա Մըխօն* (Բ):

ՇԸՓԸՐ(Թ)-ՇԸՓԸՐ(Թ) - *մ.* Հապճեպ, փութով: *Հ՝ըզար ջուռա սըտընու անըմնէ շըփըր-շըփըր թափըմ ար...* (ՋՏ, Ա, 33):

ՇԻՓԻՇԿԱ - *տե՛ս* ԸՇՓԻՇԿԱ:

ՇԸՓՏԱԿԱՆ/ՇԻՓՏԱԿԱՆ *(գրբ. շաբաթական)* - *ած.* 1. Մեկ շաբաթում արվող՝ կատարվող՝ տեղի ունեցող: *Համօն շըփտական էրկու հավ ա օտում* (Բ): 2. Թվականի ցույց տված քանակով շաբաթների հասակ ունեցող: *Էտ խօխան հ՝ալ՝ա՛ վէց շըփտական ա ինում, վէր կըռքընէն տ՝ուս ա կ՝ամ* (Զ):

ՇԸՓՏԱՀԱԽ(Կ)/ՇԻՓՏԱՀԱԽ(Կ) - *գ.*

Շաբաթական աշխատավարձ: *Շըփտահախկը յօր ա օնում, ք՛ինամ* (Ջ):

ՇԸՓՏԱՄԱՉ/ՇԻՓՏԱՄԱՉ *(գրբ. շաբաթամեջ)* - *գ.* Շաբաթվա միջի որեւէ օրը (բացի երկուշաբթի եւ կիրակի օրերից): *Շիփտըմաչի կօրծը անում ա, պըրծընում* (Ջ):

ՇԸՓՏԱՎԱՐ/ՇԻՓՏԱՎԱՐ - *գ.* Մեկ շաբաթվա ընթացքում կատարված վար: *Շըփտավարը պըրծընում ըն, ք՛ինամ* (Ջ):

ՇԸՓՏԱՎԷՐՉ/ՇԻՓՏԱՎԷՐՉ - *գ.* Շաբաթվա վերջը: *Շըփտըվէրչին խանը կ՛ամ ա, տը՛սնում՝ նօք՛ար չի կա* (Ջ):

ՇԸՓՏԸԿԸԼՕԽ/ՇԻՓՏԸԿԸԼՕԽ - *գ.* Շաբաթվա սկիզբը: *Ա՛ղաթ ա՝ կօրծը շըփտըկըլխէն կըսըքըսին* (Բ):

ՇԸՓՏԸՎԸ՛ՆՆԸ/ՇԻՓՏԸՎԸ՛ՆՆԸ - *տե՛ս* ՇԸՓՏԸԿԸԼՕԽ:

ՇԸՓՕԹ/ՇՈՒՓՕԹ *(գրբ. շփոթ (իրարանցում, շփոթություն)* - *գ.* 1. Դոշաբով եւ ալյուրով պատրաստվող կերակրատեսակ: *Ըսկէսուրը տըդէն խաբար ա տամ, վը՛ր կընէգ՛ըտ թաքուն շըփօթ ա իփա՛ալ, սիրըկանէն տըվալ...* (ՆԼՂԺԲ, 73): 2. Շփոթություն, խառնաշփոթություն: *Շըփօթը ըղնում ա հըրսընքատօնը* (Ջ):

- Շըփօթէն ճո՛ւր ածած - Դժգոհ, խռով, մռայլված: *Ըտի, շըփօթէն ճո՛ւր ածած, կ՛ամ ա տօն* (Ջ):

ՇԸՔԸ՛Ռ - *տե՛ս* ՇԸՔԸՌ:

ՇԸՔԸՌ/ՇԸՔԸ՛Ռ *(հ.ե. *k'ŭek- (բաց լինել)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՇԸՔԸՌԱՄԱՉ: 2. Ոտքերի լայն բացվածքը, մեծ քայլ, որ մոտավորապես ունի մեկ մետր երկարություն: *Պատվականը վէր մին հա՛ռ՛ուր շը-քըռ հըռանում ա, Մինասը հէտան ծէն ա տամ...* (ՆԱԲ, 126):

- Շըքըռ անել - *տե՛ս* ՇԸՔԸՌԷԼ:

ՇԸՔԸՌԱՄԱՉ/ՇԸՔՌԱՄԱՉ - *գ.* 1. Սրբանի եւ արտաքին սեռական գործարանների մեջտեղը, շեքամեջ: *Մին էլ ա տէսնում՝ մին մը՛ծ ղուշ քըշանում ա, թէվը քըցո՛ւմ ըտըրա շըքռամաչը, պըցրա՛նում յէրէ ղօլը* (ՀԺՀ, V, 455): 2. *տե՛ս* ԸՂՎԷՍԻՆՔ՝:

- Շըքըռըմաչին քացէ տըված - Տղամարդկային ունակություններից զուրկ: *Շըքըռըմաչին քացէ տըված մարթ ա Ծա՛ատին* (Բ):

ՇԸՔԸՌԷԼ/ՇԸՔՌԷԼ - *չբ.* 1. Ոտքերը լայն բացել՝ իրարից հեռացնել: *...Պըտահում ըն մին էրկան մարթու՝ կ՛էտավը շըքըռած, մին վէննը՝ կ՛էտէն էս ընգ՛ունին, մինըն էլ՝ էն մին ընգ՛ունին...* (ՀԺՀ, V, 314): 2. Մեծ քայլ անելով՝ որեւէ բանի վրայով անցնել առանց այն կոխելու: *Շըքըռում ա, քարէն կըլխավը ընցընում* (Ջ):

ՇԸՔԸՌ-ՇԸՔԸՌ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շըքըռ-շըքըռ անէլ - Կուչ-կուչ անելով գնալ՝ շարժվել: *Խը՛ղճ մարթը ճօխտ չըվալը շըլակում ա, շըքըռ-շըքըռ ընէլավ հըսնում տօն* (Ջ):

ՇԸՔ՛ԱՍՏ/ՇԻՔ՛ԱՍՏ *(թրք. šikəst)* - *ած.* Հաշմված, խեղված, մարմնի որեւէ անդամի արատ ունեցող: *...Սահանք լօխ շը-ք՛ա՛ստ ըն ինում. մինը քառ ա ինում, մինը քօռ ա ինում...* (ՀԱԲ, 15, 138):

ՇԸՔ՛ԱՍՏԱ/ՇԻՔ՛ԱՍՏԱ *(թրք. šikəstə)* - *գ.* Տխուր երգի եղանակ: *Ամմէն մարթ չի կարէլ շըք՛ա՛ստա ածէ* (Ջ):

- Շըք՛ա՛ստա յը՛ր օնէլ - Այդ եղանակը նվագել կամ երգել: *...Օտրմ ըն, խըմըմ, շըք՛ա՛ստա յօր օնըմ* (ՋՏ, Բ, 12):

ՇԸՔ՛ԱՐ - *գ.* Մարգարիտներով զարդարված զարդ: *Հունց ա պըտահում՝ վէզիրին կընգանը շըք՛ա՛րը կօրչում ա* (Ջ):

ՇԸՔ՛ԱՐՈՒՏ/ՇԻՔ՛ԱՐՈՒՏ - *ած.* 1. Վրան շաքար քսած՝ ցանած: *Շըք՛ա՛ռուտ ք՛ա՛թան լ՛ա՛զա՛թտու պէն ա* (Բ): 2. Շաքարով կեղտոտած: *Շըք՛ա՛ռուտ շո՛ւրէրավ կ՛ամ ա շինամաչը* (Ջ):

ՇԸՔ՛ԸՐԱՀԱՄ/ՇԻՔ՛ԸՐԱՀԱՄ - 1. *գ.* Շաքարի համ: *Շըք՛ըրահամը լօխճին էլ տուր ա կ՛ամ* (Բ): 2. *ած.* Շաքարի համ ունեցող, քաղցրահամ: *Շըք՛ըրահամ շա՛վթա՛լ ա* (Բ):

ՇԸՔ՛ԸՐԱՃՈ՛ՒՐ/ՇԻՔ՛ԸՐԱՃՈ՛ՒՐ - *գ.* Մեջը շաքար լուծած ջուր: *Շըք՛ըրաճո՛ւր ա շինում, տամ խուխէն* (Ջ):

ՇԸՔ՛ԸՐԱՄԱՆ/ՇԻՔ՛ԸՐԱՄԱՆ - *տե՛ս* ՇԱ՛Ք՛ԱՐԴԱՆ:

ՇԸՔ՛ԸՐԱՎԸ՛Տ/ՇԻՔ՛ԸՐԱՎԸ՛Տ - *գ.* Շաքարի հոտ: *Էս շըք՛ա՛ռա՛ն ըսկի շը-ք՛ըրավը՛տ չի կ՛աս* (Բ):

ՇԸՔ՛ԸՐԱՏԱ՛ՆՁ/ՇԻՔ՛ԸՐԱՏԱ՛ՆՁ - *տե՛ս* ՇԸՔ՛ԸՐԸ՛ՆԷ:

ՇԸՔ՛ԸՐԸ՛ՆԷ/ՇԻՔ՛ԸՐԸ՛ՆԷ - *գ.* Քաղցրահամ գնդաձեւ տանձի տեսակ: *Մին ճուվարան շըք՛ըրը՛նէ յա քաղում, տանում տօն* (Ջ):

ՇԸՔ՛ԸՐԿԱ՛ԼԻԼ/ՇԻՔ՛ԸՐԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* Շաքարը, քաղցրավենիքների, հատկապես՝ մուրաբայի մեջ լուծված վիճակից խտանալով, վերածվել շաքարային կոշտերի: *Հո՛ւնին վարէննին շըք՛ըրկա՛ալ ա* (Բ):

ՇԸՔ՛ԸՐԿՈՒՏ(Ը)ՐԷԼԻ/ՇԻՔ՛ԸՐԿՈՒ-Տ(Ը)ՐԷԼԻ - *գ.* Շաքար կոտրելու հարմարանք, շաքարկոտրիչ: *Շիք՛ըրկուտըրէ-լին յը՛ր ա օնում, շա՛ք՛ա՛րը կուտըրհատում* (Ջ):

ՇԸՔ՛ԻԼ - *տե՛ս* ՇԱ՛Ք՛ԻԼ:

ՇԸՔՈՒԱՄԱՉ - *տե՛ս* ՇԸՔԸՌԱՄԱՉ:

ՇԸՔՈՒԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՔԸՌԷԼ:

ՇԻԲԻԼԸ՛Ղ/ՇԸԲԻԼԷՂ *(գրբ. շալեղ)* - *գ.* Ջանազան ծծմբաթթվային կրկնակի աղերի բյուրեղներից բաղկացած քար՝ փոշի, որ օգտագործվում է կաշվի մշակման մեջ, ինչպես նաեւ վարակազերծման ու արյունահոսությունը դադարեցնելու համար, պաղլեղ, շիբ: *Միհէնգ՛ Ղարաբաղ էլ շիբիլը՛ղ պինըցընօղ չի կա* (Բ):

ՇԻԳԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՇԸԳԱՆԱԼ:

ՇԻԳԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՇԸԳԱՎՈՒՆ:

ՇԻԳԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՇԸԳԸՎԱՉԻ:

ՇԻԳԸՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՇԸԳԸՎԱՐԻ:

ՇԻԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇԻԳՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՇԸԳՕԹՈՒՆ:

ՇԻԴԴԱ՛Թ/ՇԸԴԴԱ՛Թ *(թրք. šiddet (ուժ, հզորություն)* - *գ.* Ուրախություն, տոնախմբություն: *Տահանց շէնումըն էլ էզգանան շիդդա՛թ ա ինո՛ւմ* (Ջ):

- Շիդդա՛թ անէլ - 1. Ուրախանալ, հրճվել: *Խօխէնք՛ը ծէրանը վէր տը՛սնում ըն, շիդդա՛թ ըն անում* (Ջ): 2. Բազմանալ, շատանալ: *Կըլխէն վիչիլնէն շիդդա՛թ ա ըրալ* (Բ):

ՇԻԹ[1] *(գրբ. շիթ)* - *գ.* 1. Հեղուկի կաթիլ, ցայտ: *Պօժկան ծակվում ա, կ՛ինուն շիթէրը պըզպըզամ* (Բ): 2. Լույսի բարակ ու նեղ շերտ: *Իրը՛վէն շիթը ըղնում ա դարադամը* (Ջ):

ՇԻԹ[2] - *տե՛ս* ՀԱՄ:

ՇԻԹ[3] - *ած.* Տարօրինակ, ծաղրելի, թեթեւսոլիկ: *Շիթ խուսկէրք ա ասում* (Բ):

- Շիթ կէնալ - Թեթեւսոլիկություն անել: *Հարթնը վէր շիթ կացավ, ըսկէսվօրը աշկէն պըլօր կըտը՛ռնա* (Բ):

ՇԻԹԱՆԱԼ - *չբ.* Տարօրինակ՝ թեթեւսոլիկ դառնալ: *Ծանդըր-ծընդըրմէ կընէգ՛ ա իլա՛լ Սիրունը, միհէնգ՛ ա ըտի շիթացալ* (Բ):

ՇԻԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՇԻԹԱՆԱԼ-ի:

ՇԻԹԻԼ/ՇԸԹԻԼ *(ասոր. šatil (տունկ), թրք. šitil)* - *գ.* Ջերմոցում կամ հատուկ մարգերում աճեցրած բույս, որ հետո հանում եւ տնկում են դրա համար նախատեսված հողում, սածիլ: *Տըխտէղին շիթիլնէն պիրում ա, տընգօտում* (Ջ):

- Շիթիլ անել - Սածիլ տնկել, սածիլը նախատեսված հողում տնկել: *Պամադօրէն արխէրը քաշո՛ւմ ա, շիթիլ անում* (Բ):

ՇԻԹԻԼԱ՛ՑՈՒ/ՇԸԹԻԼԱ՛ՑՈՒ - *գ.* Սածիլելու համար հարմար նորածիլ բույս: *Շիթիլա՛ցուն քանդո՛ւմ ըն, տանում բազար* (Ջ):

ՇԻԹԻԼԻԼ/ՇԸԹԻԼԻԼ - *նբ.* *տե՛ս* Շիթիլ անել:

ՇԻԹԻԼՎԻԼ/ՇԸԹԻԼՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԻԹԻԼԻԼ-ի:

ՇԻԹՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Տարօրինակ՝ թեթեւսոլիկ լինելը: *Շիթօթունը կընգանը անըմը կըքըցի* (Զ): 2. Տարօրինակ՝ թեթեւսոլիկ արարք: *Շիթօթուն ընէլավ տօն չըս պահէլ* (Բ):

ՇԻԼ *(գրբ. շիլ)* - *ած.* 1. Շեղված, ծուռ: *Շիլ հըղէ յա, քՒնա մէլ* (Զ): 2. *տե՛ս* ՇԻԼԴԻ:

- Շիլ ըղնէլ - 1. Սխալվել, շփոթվել: *Էտ տըղան շիլ ա ընգնում, դուշը տինում վըՒսկէ դանփանգումը* (ՀԺՀ, V, 73): 2. Մոլորվել, մոլորվելով առանձնանալ: *Հունց ա պըտրիէս՝ էտ խօխան մօրան շիլ ա ընգընէս, կուրչիս* (ԱԱ, 49):

- Շիլ ընգած - Պատահաբար, սխալմամբ: *ՀըթրրքըՒցի դանրգի ՋանքՒին գանքումը միհէտ շիլ ինգՒած քՒնամ ա ժողով* (ԱԱ, 83):

- Շիլ քըցիլ - Շփոթել, սխալմամբ մի բան՝ մեկին մի այլ բանի՝ ուրիշի տեղ դնել՝ ընդունել՝ խառնել: *Էտ մարթը շիլ ա քըցում, հիրըվանէն էշը նըստում, քՒնամ* (Զ):

ՇԻԼԱ - *տե՛ս* ՇԻԼԱ՝:

ՇԻԼԱ՝/ՇԻԼԱ *(պրս. šila)* - *գ.* Բրնձով՝ ձավարով եփած կերակուր: *Շիլան յա իփում, տամ դունաղէն* (Զ):

ՇԻԼԱ՝ԿԷԼ - *տե՛ս* ՇԸԼԱԿԷԼ:

ՇԻԼԱ՝ԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՇԸԼԱԿՎԷԼ:

ՇԻԼԱՃԱԾ - *տե՛ս* ՇԻԼԱ՝ՃԱ՝Ծ:

ՇԻԼԱ՝ՃԱ՝Ծ/ՇԻԼԱՃԱԾ - *տե՛ս* ՇԻԼԱ՝: *...Ժամիարնէն յավաշ-յավաշ շիլըճաշու թադարիք ըն տէսնըմ* (ՋՏ, Բ, 160):

ՇԻԼԴԸԲՈՒԴԻ/ՇԻԼԴԻԲՈՒԴԻ - *տե՛ս* ՇԻԼ:

ՇԻԼԴԻ - *գ., ած.* Շեղակն, ծուռ՝ շեղ աչքերով (մարդ): *Էտ տըղան լիվանում ա, ամմա մին խըրէգ շիլդի յա ինում* (ՀԺՀ, V, 275):

- Շիլդին քօռան լավ ա - Պակասավոր՝ թերի բան ունենալը գերադասելի է չունենալուց:

- Շիլդի շըլօր - *տե՛ս* ՇԻԼԴԻ:

- Շիլդի շըփօթ - *տե՛ս* ՇԻԼԸՇԸՓՕԹ:

ՇԻԼԴԻԲՈՒԴԻ - *տե՛ս* ՇԻԼԴԸԲՈՒԴԻ:

ՇԻԼԷԽՃԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Շիլէխճան անէլ/շինիլ - Խիստ ծեծել, ջարդոտել, բզկտել: *Պիրում ա կընգանը ծիյին քըմական կապում, ծին քըշում, շիլէխճան շինում...* (ՀԺՀ, VII, 68):

- Շիլէխճան ինիլ/տըՒռնալ - Խիստ ծեծվել, ջարդոտվել, բզկտվել: *Ծառան վէր ա ըղնում, շիլէխճան ինում* (Զ):

ՇԻԼԷՆ - *տե՛ս* ՇԸԼԷՆ:

ՇԻԼԷՋԱՂ/ՇԸԼԱ՝ՋԱՂ *(թրք. sileček)* - *գ.* 1. Թաղիք գործելու համար ծեծած բուրդ: *Շիլէջաղը պըդրրաստում ըն, վէր քՒէջա՝ կՒօրծին* (Զ): 2. Մորթու կտոր, որով ջրաղացպանը սրբում է ջրաղացի պատերին նստած ալյուրի փոշին: *Շիլէջաղը յօր ա ունէս, սիրփիս* (Զ): 3. *տե՛ս* ՇԻԼԷԽՃԱՆ:

ՇԻԼԸԿԱՊԷՌՆԸ - *տե՛ս* ՇԸԼԸԿԱՊԷՌՆԸ:

ՇԻԼԸԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՇԸԼԸԿԱՎԷՐ:

ՇԻԼԸԿԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՇԸԼԸԿԱՏԱՐ:

ՇԻԼԸԿԸՎԷՐԷԼ - *տե՛ս* ՇԸԼԸԿԸՎԷՐԷԼ:

ՇԻԼԸԿԸՎԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՇԸԼԸԿԸՎԷՐՎԷԼ:

ՇԻԼԸԿՃՈՒՎԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՇԸԼԸԿՃՈՒՎԱՐԱՆ:

ՇԻԼԸԿ-ՇԷԼԱ՝Կ - *տե՛ս* ՇԷԼԱ՝Կ-ՇԷԼԱ՝Կ:

ՇԻԼԸԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՇԸԼԸԿՕՏԷԼ:

ՇԻԼԸՄԸՃԷԾ/ՇԻՆԸՄԸՃԷԾ/ՇԸՆԸՄԸՃԷԾ/ՇԸՌԼԸՄԸՃԷԾ/ՇԸՂԼԸՄԸՃԷԾ - *ած.* Խճճված, խառնաշփոթ, խառնափնթոր: *Շիլըմըճէճ կօրծ ա, յըՒս կարէլ չըմ անիմ* (Բ):

- Շիլըմըճէճ անէլ - Խճճել, խառնաշփոթել, իրար խառնել: *Նախագան կըլխօզէն կօրծէրը շիլըմըճէճ ըրավ, տՒուէ յըՒկավ* (Զ):

- Շիլըմըճէճ ինիլ/տըՒռնալ - Խճճվել, խառնաշփոթվել, խառնափնթորվել, իրար խառնվել: *Կօրծէրըս շիլըմըճէճ ա տըՒռալ* (Բ):

ՇԻԼԸՇԸՓՕԹ/ՇԻԼԻՇԸՓՕԹ - *տե՛ս* ՇԻԼԸՄԸՃԷԾ:

ՇԻԼԸՊԸԼԻԹ/ՇԻԼԻՊԻԼԻԹ - 1. *գ.* Բլիթի ձեւով պատրաստված թթու պաստեղ: *Էս մարթը մին շիլիպիլիթ ա յէր կալալ, քՒնացալ* (ՀԺՀ, VI, 87): 2. *փխբ. գ., ած.* Շատ թթու (ուտելիք, կերակուր): *Շիլըպըլիթ խօրանգ ա* (Բ):

ՇԻԼԸՓԸԹԱՎԱ - *ած.* 1. Փնթի, թափթփված: *Շիլըփըթավա կընէգ ա Մարգօն* (Բ): *մ.* 2. Անկանոն՝ խառնաշփոթ կերպով: *...Պիրում ա մընացած ռընգէրին տակէրը քՒիրում, շիլըփըթավա ՒուրանՒ կըրասկա տամ* (ԱԱ, 64):

ՇԻԼԸՓԸԼԱՎ - 1. *տե՛ս* ՇԻԼԱ՝: 2. *փխբ. տե՛ս* ՇԻԼԸՄԸՃԷԾ:

ՇԻԼԸՔՒՈՒԹ/ՇԻԼԻՔՒՈՒԹ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- ՇիլըքՒութ տըՒռնալ - Իրար գլխի թափվել: *Հիյվընէն շիլըքՒութ ըն տըՒռնում, ըստրկօտում* (Զ):

ՇԻԼԹԱ՝/ՇԻԼԹԱ՝ - *գ.* Բարակ շերտ՝ կտոր (ձմերուկի, սեխի եւն): *Էտ մարթը հանըմ ա տէնանկը, յէմիշին դիլիմը շիլթա՝-շիլթա՝ կըտորում, օտըմ* (ՀԺՀ, V, 456):

ՇԻԼԹԱ՝ - *տե՛ս* ՇԻԼԹԱ:

ՇԻԼԻՇԸՓՕԹ - *տե՛ս* ՇԻԼԸՇԸՓՕԹ:

ՇԻԼԻՊԻԼԻԹ - *տե՛ս* ՇԻԼԸՊԸԼԻԹ:

ՇԻԼԻՔՒՈՒԹ - *տե՛ս* ՇԻԼԸՔՒՈՒԹ:

ՇԻԼՕ-ՇԻԼՕ - *գ.* Վայրի թռչնատեսակ: *Մէր շէնին քուլօտումը հինչ դուշ ասիս՝ կա. մուշահավ, չՒարդ, տըռռօն, սանդըր, շիլօ-շիլօ...* (Բ):

ՇԻԼՕՐ - *տե՛ս* ՇԸԼՕՐ:

ՇԻԼՕՐԷ - *տե՛ս* ՇԸԼՕՐԷ:

ՇԻԼՕՐՈՒՏ - *տե՛ս* ՇԸԼՕՐՈՒՏ:

ՇԻՀՆՐ - *տե՛ս* ՇԸՀՆՐ:

ՇԻՀՆՐԲԱՇԻՀՆՐ - *տե՛ս* ՇԸՀՆՐԲԱՇԸՀՆՐ:

ՇԻՄԲԻԼԱ՝Ն - *տե՛ս* ՇԸՄԲԸԼԱ՝Ն:

ՇԻՄՇԱ՝Թ - *տե՛ս* ՇԻՄՇԱ՝Տ:

ՇԻՄՇԱ՝Տ/ՇԻՄՇԱ՝Թ *(պրս. šimšad)* - 1. *գ.* Տոսախազգիների ընտանիքին պատկանող մշտադալար բույս, որի կարծր դեղնագույն փայտից տարբեր իրեր՝ առարկաներ՝ գործիքներ են պատրաստում, տոսախ: *ՄըղանփՒուն վէր Ղարաբաղ շիմշանտ չի փըսնէս* (Բ): 2. *ած.* Այդ փայտից սարքած, տոսախե: *...Քէթը լՒըհա հանց ա շիմշանտ քըթօլ* (ՋՏ, Ա, 62): 3. *ած., գ.* Սլացիկ ու ճկուն ճյուղեր ունեցող (բույս): *...Խաղվէն թանանգը մի շիմշանտ քօլ ա լալ* (ԱԱ, 62): 4. Սլացիկ ու ճկուն հասակ ունեցող (մարդ): *Տէսնում ա մին բօյավ-բուսաթավ, շիմշանտ տըղա յա կամ...* (ՆԱԲ, 15, 35):

ՇԻՄՔԱՏԱԿ - *տե՛ս* ՇԸՄՔԱՏԱԿ:

ՇԻՄՔԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՇԸՄՔԱՔԱՐ:

ՇԻՅԹԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՇԸՅԹԸՆՕԹՈՒՆ:

ՇԻՆԱԹԱՂ - *գ.* Գյուղի թաղամաս: *Վէր մին էրկու շինաթաղ անց ա կէնում, մին դՒուգում փափաղը պընդընցնում ա, ծին դամչում, չափարաղ քըցում* (ՆԼՂԺԲ, 121):

ՇԻՆԱԿԱՆ *(գրբ. շինական)* - *տե՛ս* ՇԻՆԱՑԷ:

ՇԻՆԱՂԱԹ - *գ.* Երկու եւ ավելի գյուղերի արանքը: *ՔըՒրթա մին էլ Քըրըհունջա շինըղաթումը մին լավ ախպՒուր կա* (Բ):

ՇԻՆԱՄԱՉ *(գրբ. շինամէջ)* - *գ.* Գյուղի կենտրոնական մասը, որտեղ սովորաբար հրապարակն է լինում եւ որտեղ հավաքվում են գյուղացիները: *Մին օր էլ շինըմաչումը հըվաքվում ըն, մըսլըհաթ անում, թա հինչ անէն, հինչ չանէն, վար աղու պըրկըսօթուն չի քաշին* (ՆԼՂԺԲ, 100): 2. *փխբ.* Գյուղը, գյուղական միջավայրը: *Շինըմաչի մըծացած խօխան թանսիբավ կինի* (Զ):

- Շինըմաչումը վէր մարթին տանան կըռ տըվող չինի, մարթ վէր չի ըղնէլ - Մարդու թշնամին առաջին հերթին իր յուրայիններն են:

ՇԻՆԱՇԷՆ - *ած.* Կառուցող, շենացնող: *Հայէրը շինաշէն ժուղովուրթ ըն* (Զ):

ՇԻՆԱՏԱԿ - *ած.* Գյուղից ներքեւ ընկած տարածությունը, գյուղի տակը: *Կ'ամ ա տը՛սնում՝ կ'ումաշը, շինըտակէն վէր ընգած, ըստակում ա* (Ջ):

ՇԻՆԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Այն տեղը, որտեղ գյուղ է եղել, կա կամ պետք է կառուցվի: *Տահանք էլ, վէր շատ շօռ ըն յը՛կալ, վէր շինատը՛ղ քըթէնան, յը՛կալ ըն, ըստըդէս ըխպիրին յըրա վը՛ննը կացալ* (ԱԱ, 19):

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ - *գ.* Շենքեր՝ շինություններ եւն կառուցելը, կառուցում, ստեղծում: *...Տի յէլ ըսկըսալ ա մը՛ր շէնին շինարարութիւնը* (ՅԲ, 347):

ՇԻՆԱՑԷ - *տեմ* ՇԻՆԱ՛ՑԷ:

ՇԻՆԱ՛ՑԷ/ՇԻՆԱՑԷ/ՇԻՆԸՑԷ/ՇԻՆԱ՛-ՑԻ - 1. *գ.* Գյուղի բնակիչ: *Շինացէք՝ յէր ըն կէնում ուրանց տըվըրնէն մօրթում, կաշին տանում, թա ծախին, ամալ չի կ'ամ* (ՅԺՅ, V, 305): *գ., ած.* 2. Միեւնույն գյուղում ծնված՝ ապրող (մարդ), համագյուղացի: *Ճըղացան կ'ամ ար մը՛ր շինացէ Մօսունց Կըրիքօրը...* (ԼՂԲՔ, 273): 3. *փխբ.* Հետամնաց, գռեհիկ (մարդ): *Էտ շինացէն սաղ օրը կընգանը թակում ա* (Բ):

ՇԻՆԱ՛ՑԻ - *տեմ* ՇԻՆԱ՛ՑԷ:

ՇԻՆԷԼ[1] - *տեմ* ՇԸԼԷՆ:

ՇԻՆԷԼ[2] - *տեմ* ՇԻՆԻԼ:

ՇԻՆԸԹԻՒՆ - *տեմ* ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ:

ՇԻՆԸ(Լ)ԹԻ՛/ՇԻՆԻ(Լ)ԹԻ՛/ԻՇԸ(Լ)-ԹԻ՛/ԻՇԻԼԹԻ՛ - *գ.* Դրական հատկանիշ: *Տընը շինիտ տըղան ըսկի շինըլթու չօնէ* (Բ):

ՇԻՆԸՅԱՎԱՆ - *գ.* Ամբողջ գյուղը, գյուղի բոլոր բնակիչները: *Շինըհաման ըսկըսէս ըն Սունէն հանգ անէլ* (ՅԲ, 337):

ՇԻՆԸՄԸՃԷԵ - *տեմ* ՇԻԼԸՄԸՃԷԵ:

ՇԻՆԸՇԷՆ - *տեմ* ՇԷՄԲԱՇԷՆ:

ՇԻՆԸՎԱՉԻ - *տեմ* ՇԻՆԸՎԱՐԻ:

ՇԻՆԸՎԱՐԻ - *ած., մ.* 1. Գյուղավարի, գյուղական բնույթի, գյուղացու պես: *Կօգ'ի քըղըքը՛գէ յըն, ամմա շինըվարի յըն ապրում. համ կավ ըն պահում, համ հավ* (Ջ): 2. *փխբ.* Հետամնաց՝ անտաշ՝ գռեհիկ կերպով: *Կ'ամ ա շինըվարի թախտէն մը՛կնըվում* (Բ):

ՇԻՆԸՑԷ - *տեմ* ՇԻՆԱ՛ՑԷ:

ՇԻՆԻԼ/ՇԻՆԷԼ[2] *(գրբ. շինեմ)* -*նբ.* 1. Շինություն կառուցել: *Թաքավէրը լանվ-լանվ ուստոց կանչիլ տըվավ, մին շատ դանշանգ' ժամ շինիլ տըվավ...* (ՅԺՅ, V, 84): 2. Որեւէ բան սարքել՝ պատրաստել: *Մին էլ ա տէսնում մին մարթ, մին սար մին ծէռքէն, մին սար էլ էն մին ծէռքէն, գ'ըրվանքէք' ա շինում* (ՅԺՅ, V, 419): 3. Թխել, եփել: *Ք'ընամ ա վը՛րս անում, ինքը խօրանգ', պէն շինում, կըլօխը պահում* (ՅԺՅ, V, 189): 4. Զբաղվել, մի բանով պարապել: *Հինչ ը՞ս շինում մէր թիրըփնէ-րէն, յաղուզ յը՛կալ ը՞ս* (Բ): 5. Դարձնել: *Դէ տը՛սէք' աղվէսը հինչանք խօրամանգ' ա, վը՛ր ճըղացպանը թաքավէր էլ շինից...* (ՅԺՅ, V, 628): 6. Սարքել, կարգի գցել, նորոգել: *Ուստա յա ծէն տամ, վէր էտ խարաբ տըրախտըրը շինի* (Ջ): 7. Հարդարել: *Դանլանք'ը ըտըրա մագ'էրը շինում ա, դարկում* (Ջ): 8. *տեմ* ՔՕՆԷԼ:

ՇԻՆԻ(Լ)ԹԻ՛ - *տեմ* ՇԻՆԸ(Լ)ԹԻ՛:

ՇԻՆՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԻՆԻԼ-ի:

ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ/ՇԻՆԸԹԻՒՆ/ՇԻՆՕԹՈՒՆ/ՇԸՆԸԹԻՒՆ *(գրբ. շինութիւն)* - *գ.* 1. Շենք, կառույց: *Շատ վէր ք'ինում ըն, ծըմակումը մին շինօթուն ա ջիհում, ըսկըսում ըն ըտէղ ապրէլ* (ՅԺՅ, V, 532): 2. *տեմ* ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ:

ՇԻՆՕԹՈՒՆ - *տեմ* ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ:

ՇԻՆՕՎԻ - *տեմ* ՇԻՆՕՎԻ:

ՇԻՆՕՎԻ/ՇԻՆՕՎԻ - *ած.* 1. Շինծու, ոչ բնական, արհեստական: *Այան շինօվի կըռքընէ յա տինում* (Բ): 2. Հնարովի, կեղծ: *Շինօվի սօտ ա քու ասածըտ, իզէն ըտի պէն անէլ չի* (Ջ):

ՇԻՆՕՏԷԼ - *տեմ* ՇԻՆԻԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՇԻՆՕՏՎԷԼ - *կբ եւ չբ.* ՇԻՆՕՏԷԼ-ի:

ՇԻՇԱ՛Կ/ՇԻՒՇԱ՛Կ/ՇՕՇԱ՛Կ/ՇԱԿ *(գրբ. շիշակ (էգ գառ), պրս. šišak, թրք. šišek)* - 1. *գ.* Մեկ կամ երկու տարեկան գառ կամ խոզ: *Մին շիշանգ ա մօրթում, դունըդ-նէրէն նըհը՛տ ք'ը՛փ անում* (Ջ): *ած.* 2. Մատղաշ, դեռահաս: *Շիշանգ ծառը բիդի ճիրիս, վէր անշանգ կ'ա* (Բ): 3. Նուրբ, քնքուշ, գեղեցիկ: *Շիշանգ մաննէր օնէ Մանէն* (Բ):

ՇԻՇԱ՛ՎՈՒՆ - *տեմ* ՇԸՇԱ՛ՎՈՒՆ:

ՇԻՇԷԼ - *տեմ* ՅԻՏԻԼ:

ՇԻՇԸՄԱ՛Ն - *տեմ* ՇԸՇԸՄԱ՛Ն:

ՇԻՇԿ'Ի(Լ)ՎԻԼ - *տեմ* ՇԸՇԿ'Ը(Լ)ՎԷԼ:

ՇԻՇԿ'Ի(Լ)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՇԸՇ-Կ'Ը(Լ)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՇԻՇՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՇԸՇՎԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ՇԻՇՕԹՈՒՆ - *տեմ* ՇԸՇՕԹՈՒՆ:

ՇԻՊՉԸՎԻԼ/ՇԻՓՉԸՎԻԼ/ՉԻՊՉԸ-ՎԻԼ/ՉԻՓՉԸՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇԻՊՉԻԼ-ի:

ՇԻՊՉԻ/ՇԻՓՉԻ/ՉԻՊՉԻ/ՉԻՓՉԻ *(ռուս. щипцы)* - *գ.* 1. Աքցանի նման փոքրիկ գործիք զանազան գործածությունների համար: *Դօխտուրը շիպչին յօր ա օնում, ըտըրա կըռէք'ը տ'ուս օնում* (Ջ): 2. *տեմ* ՇԸՔ'ԸՐԿՈՒՏ(Ը)ՐԷԼԻ:

ՇԻՊՉԻԼ/ՇԻՓՉԻԼ/ՉԻՊՉԻԼ/ՉԻՓ-ՉԻԼ - *նբ.* Աքցանի նման գործիքով բռնել՝ սեղմել: *Վէր շիպչում ա, հիվանդը ցավան ծըկըլթամ ա* (Ջ):

ՇԻՌՆԻ - *տեմ* ՇԻՐՆԻ:

ՇԻՌՆՈՒՑ - *տեմ* ՇԻՐՆՈՒՑ:

ՇԻՎԱՆ/ՇՈՒՎԱՆ *(գրբ. շիւանք, պրս. šivan)* - *տեմ* ԼԱ՛ՑՈՒԿՕԾ: *Մին օր մին փայտօնչի լըսըմ ա էտ ըխճըկանը շիվանը* (ՅԺՅ, V, 573):

ՇԻՎԱՆ-ԹԸՓԱՆ - *տեմ* ԼԱ՛ՑՈՒԿՕԾ:

ՇԻՎԱՐ *(գրբ. շիւար)* - *ած.* Մոլոր, մոլորված, անճար: *Շիվար մարթ ա, գ'ուդում չի, թա հինչ անէ* (Ջ):

ՇԻՎԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* Շիվեր արձակել: *Ծառը շիվըկանլալ ա* (Բ):

ՇԻՐԱ/ՇԻՐԱ՛ *(պրս., թրք. šira (քաղցու)* - *գ.* 1. Խաղողից, ինչպես նաեւ այլ պտուղներից քամած քաղցր հյութ, քաղցու: *Խաղուն մը՛գում ըն, շիրան ածում պօժկան* (Բ): 2. Դեռեւս չխմորված՝ քաղցր գինի: *Մին կ'ը՛կաթ խըմում ա, թա.- էս կ'ինի չի, շիրա յա* (Ջ):

ՇԻՐԱՔ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Շիրազ բայաթի - Արեւելյան երաժշտական եղանակ՝ երգ: *Ջուռնաչին մին լ'ավ շիրազ բայաթի յա ածում հըրսընքավը* (Ջ):

ՇԻՐԱԽԱՆԱ - *տեմ* ՇԻՐԸԽԱՆԱ:

ՇԻՐԱՉԻ - *տեմ* Կ'ԻՆԸԾԱԽԷ: *Ջակօն տ'ուս յը՛կավ, Շուշվա շիրաչօցը մընէլ դասաբնուն տօնը քանդվից* (Ջ):

ՇԻՐԱՏՕՆ - *տեմ* ՅԸՆՁԱ՛Ն (1):

ՇԻՐԷՓ - *տեմ* ՇԻՐԸ՛Փ:

ՇԻՐԸ՛ՆԷ - *տեմ* ԽԸՆԴՕՂՆԷ (1):

ՇԻՐԸ՛Փ/ՇԻՐԷՓ *(գրբ. շերեփ)* - *գ.* Մետաղյա կամ փայտյա երկարակոթ մեծ ու խոր գդալ, շերեփ: *...Շիրէփավ թըխում ա, շիրէփը կօտրում ա* (ՅԺՅ, V, 503):

- Շիրը՛փավ աշկէն յը՛ղը քաշիլ - Տանջել, չարչարել: *Շիրը՛փավ աշկէս յը՛ղը քաշի, ամհա ինձ ասել մէլ, թա էշ ըս* (Ջ):

- Շիրը՛փավ ընգած, վէր ընգած - տեմ Շիրը՛փավ ընգած վէրմիշիլ:

- Շիրը՛փավ ընգած վէրմիշիլ - Նիհար, վտիտ (մարդ): *Էտ շիրը՛փավ ընգած վէրմիշիլըտ օխտը տըղըմարթու մընչանք օտում ա* (Բ):

- Շիրը՛փէն կօթը ծը՛ռքէն ինիլ - Տան մեծավորը լինել: *Շիրը՛փէն կօթը այուն ծը՛ռքէն ա* (Ջ):

ՇԻՐԸ՛Փ-ՇԻՐԸ՛Փ - *մ.* Շերեփներով, շերեփ առ շերեփ: *Կուրկուտը իփիս ըն, շիրը՛փ-շիրը՛փ պիժընէս* (Ջ):

- Շիրը՛փ-շիրը՛փ ըղնէլ - Դժվարության՝ նեղ կացության մեջ ընկնել, անելիքը չիմանալ: *Շիրը՛փ-շիրը՛փ ըմ ընգալ, մինը կա վէջ, թա ք'օմանգ' անէ* (Բ):

ՇԻՐԸԽԱՆԱ/ՇԻՐԱԽԱՆԱ - *տեմ* ՅԸՆՁԱ՛Ն (1):

ՇԻՐԹ - *տեմ* ՇՕՐ-ՇԻՐԹ:

ՇԻՐԻՆԳԻ *(ռուս. шеренга, իտ. sciringa)* - *տեմ* ՇԱՐՔ:

ՇԻՐԻՇ - *տեմ* ՇԸՐԻՇ:

ՇԻՐՆԻ/ՇԻՌՆԻ *(թրք. širni)* - *գ.* Քաղցրավենիք, քաղցրեղեն: *Նի յա մընում բազարը, խօխօնցը հը՛տէ շիրնի ինք՛ օնում* (Զ):

ՇԻՐՆՈՒՑ/ՇԻՌՆՈՒՑ - *գ.* Քաղցրավենիքի խանութ: *Ըտը՛ղ մին շիրնուց ա ինո՛ւմ, տէսան-տէնան ինք՛ ա օնում, տանում* (Զ):

ՇԻՐՎԻՇ - *տեմ* ՉԸՐՎԻՇ:

ՇԻՐՎԻՇԱՏՕՆ - *տեմ* ՉԸՐՎԻՇԱՏՕՆ:

ՇԻՐՎԻՇԱՔԱՐ - *տեմ* ՉԸՐՎԻՇԱՔԱՐ:

ՇԻՐՎԻՇՑԱ՛Ք՛ԱՆ - *տեմ* ՉԸՐՎԻՇՑԱ՛Ք՛ԱՆ:

ՇԻՓԸՌ/ՇԻՓԸՐ *(ռուս. шифер)* - *գ.* Տանիքը ծածկելու համար հատուկ բաղադրությամբ հարթ կամ ակոսներով շերտ: *Շիփըռ ա ինք՛ օնում, տանը կը-լ՚ծխը ծասկում* (Բ):

ՇԸՓԸՐ - *տեմ* ՇԻՓԸՌ:

ՇԻՓՉԸՎԻԼ - *տեմ* ՇԻՊՉԸՎԻԼ:

ՇԻՓՉԻ - *տեմ* ՇԻՊՉԻ:

ՇԻՓՉԻԼ - *տեմ* ՇԻՊՉԻԼ:

ՇԻՓՏԱԿԱՆ - *տեմ* ՇԸՓՏԱԿԱՆ:

ՇԻՓՏԱՀԱԽ(Կ) - *տեմ* ՇԸՓՏԱՀԱԽ(Կ):

ՇԻՓՏԱՄԱՉ - *տեմ* ՇԸՓՏԱՄԱՉ:

ՇԻՓՏԱՎԱՐ - *տեմ* ՇԸՓՏԱՎԱՐ:

ՇԻՓՏԱՎԷՐՉ - *տեմ* ՇԸՓՏԱՎԷՐՉ:

ՇԻՓՏԸԿԸԼՕԽ - *տեմ* ՇԸՓՏԸԿԸԼՕԽ:

ՇԻՓՏԸՎԸ՛ՆՆԸ - *տեմ* ՇԸՓՏԸՎԸ՛ՆՆԸ:

ՇԻՔ՛ԱՍՏ - *տեմ* ՇԸՔ՛ԱՍՏ:

ՇԻՔ՛ԱՍՏԱ - *տեմ* ՇԸՔ՛ԱՍՏԱ:

ՇԻՔ՛ԱՐՈՒՏ - *տեմ* ՇԸՔ՛ԱՐՈՒՏ:

ՇԻՔ՛ԸՐԱՀԱՄ - *տեմ* ՇԸՔ՛ԸՐԱՀԱՄ:

ՇԻՔ՛ԸՐԱՃՈ՛ՒՐ - *տեմ* ՇԸՔ՛ԸՐԱՃՈ՛ՒՐ:

ՇԻՔ՛ԸՐԱՄԱՆ - *տեմ* ՇԸՔ՛ԸՐԱՄԱՆ:

ՇԻՔ՛ԸՐԱՎԸ՛Տ - *տեմ* ՇԸՔ՛ԸՐԱՎԸ՛Տ:

ՇԻՔ՛ԸՐԱՏԱ՛ՆՁ - *տեմ* ՇԸՔ՛ԸՐԱՏԱ՛ՆՁ:

ՇԻՔ՛ԸՐԸ՛ՆԷ - *տեմ* ՇԸՔ՛ԸՐԸ՛ՆԷ:

ՇԻՔ՛ԸՐԿԱ՛ԼԻԼ - *տեմ* ՇԸՔ՛ԸՐԿԱ՛ԼԻԼ:

ՇԻՔ՛ԸՐԿՈՒՏ(Ը)ՐԷԼԻ - *տեմ* ՇԸՔ՛ԸՐԿՈՒՏ(Ը)ՐԷԼԻ:

ՇԻՔ՛ԻԼ - *տեմ* ՇԱ՛Ք՛ԻԼ:

ՇՈՒԲԱ *(ռուս. шуба)* - *գ.* Մորթուց կարած վերարկու, մուշտակ: *Շուբան կը՛ընում ա, տո՛ւս կ՚ամ* (Զ):

ՇՈՒԼԱԼ - *տեմ* ՇՈՒԼԸԼԱԿԱՐ:

- Շուլալ ք՛ինիլ - Ուղիղ գծով մեծ-մեծ կարերով կարել: *Էս այամին կընանէքը վէչ պո՛ւրթ ըն կ՚իզըմ, վէչ ծիվըմ, վէչ կարըմ յա լըհա մին շուլալ ք՛ինըմ* (ՋՏ, Բ, 101):

ՇՈՒԼԱԼԷԼ/ՇԸԼԱԼԷԼ - 1. *տեմ* ՇԸՄԲԷԼ: 2. *տեմ* ՇԸՇՊԸՌԷԼ:

ՇՈՒԼԱԼՎԷԼ/ՇԸԼԱԼՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՇՈՒԼԱԼԷԼ-ի: *չբ.* 2. Մի բանով՝ մի բանի մեջ փաթաթվել: *Կ՚ամ ըն, տը՛սնում՝ ք՛ո՛ւլքին մաչին շուլալված, քօն իլա՛ծ* (Զ): 3. Ներս խցկվել: *Օխծը շուլալվում ա պատէն մաչը* (Բ):

ՇՈՒԼԸԼԱԿԱՐ/ՇՈՒԼՈՒԼԱԿԱՐ/ՇԸԼՈՒԼԱԿԱՐ - *գ.* Խոշոր՝ մեծ-մեծ կար: *Շուլըլակարը ճէլլի կընքա՛նդըվի* (Բ):

- Շուլըլակար անել - *տեմ* ՇԸՄԲԷԼ:

ՇՈՒԼԻ-ՄՈՒԼԻ - *տեմ* ՄՈՒԼԻ-ՇՈՒԼԻ:

ՇՈՒԼԿԷՂԷՆ - *տեմ* ՇՈՒԼԿԸ՛ՂԱՆ:

ՇՈՒԼԿԸ՛ՂԱՆ/ՇՈՒԼԿԷՂԷՆ - *տեմ* ԲԸՐՈՒՇՈՒՄԸ՛ՂԱՆ: *...Լ՚ավ շուլկէղէն ա բախշում, ծիյէնը պըռնօտում ա, կ՚ամ* (ՀԱԲ, 15, 82):

ՇՈՒԼՈՒԼԱԿԱՐ - *տեմ* ՇՈՒԼԸԼԱԿԱՐ:

ՇՈՒԼՈՒԽԱ *(ռուս. шелуха)* - *գ.* Բամբակը մշակելուց հետո մնացած կորիզները եւ մնացորդը, որ օգտագործում են որպես անասնակեր: *Վըխճըրնէն լ՚ավ օտում ըն շուլուխան* (Բ):

ՇՈՒԼՈՒՂ *(թրք. šuluq)* - *տեմ* ԳԱՓ:

ՇՈՒԼՈՒՂԱՏԸ՛Ղ - *տեմ* ԳԸՓԱՏԸ՛Ղ:

ՇՈՒԼՈՒՂՉԻ *(թրք. šuluqču)* - *տեմ* ԳԱՓՉԻ:

ՇՈՒԼՈՒՎԱՉԻ - *տեմ* ԳԸՓԸՎԱՐԻ:

ՇՈՒԼՈՒՎԱՐԻ - *տեմ* ԳԱՓԸՎԱՐԻ:

ՇՈ՛ՒԼՈ՛ՒՐԱՉԻՐ - *տեմ* ՇԸԼՈ՛ՒՐԱՉԻՐ:

ՇՈ՛ՒԼՈ՛ՒՐԹՈՒԹՕ - *տեմ* ՇԸԼՈ՛ՒՐԹԸԹՕ:

ՇՈ՛ՒԼՕՐ - *տեմ* ՇԸԼՕՐ:

ՇՈ՛ՒԼՕՐԷ - *տեմ* ՇԸԼՕՐԷ:

ՇՈ՛ՒԼՕՐՕՏ - *տեմ* ՇԸԼՕՐՈՒՏ:

ՇՈՒԽ - *տեմ* ՇԱԽ[2]:

ՇՈՒԽԱՆԱԼ - *տեմ* ՇԸԽԱՆԱԼ:

ՇՈՒԽԱՎ - *տեմ* ՇԱԽԱՎ:

ՇՈՒԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՇԸԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇՈՒԽԿԱՎԷՐ - *ած.* 1. Ստվեր ունեցող՝ տարածող: *Ըտը՛ղ էլ մին մը՛ծ շուխկավէր կաղնէ յա ինո՛ւմ, տակէն նըստում ըն, դինջանում* (Զ): 2. Որտեղ ստվեր է լինում, ստվերոտ: *Մին շուխկավէր տը՛ղ նըստում ըն, ք՛ը՛փ անում* (Զ): 3. Ծողեր ունեցող՝ արձակող: *Հը-ռանցէ մին շուխկավէր լ՚ուս ա ըրվամ* (Զ):

ՇՈՒԽՈՒՐ - *տեմ* ՇԸԽՈՒՐ:

ՇՈՒԽՈՒՐՉԻ - *տեմ* ՇԸԽՈՒՐՉԻ:

ՇՈՒԿՈՒԿՈՒ - *տեմ* ՇԸԿԸԿՈՒ:

ՇՈՒՀ[1]/ՇՕՀ[1] - *գ.* 1. Այլուրից, օսլայից, խեժից եւն պատրաստած ջրալի շաղախ, որի մեջ թաթախում են կտավը՝ թելը՝ գործվածքին ամրություն տալու համար: *Թիլէրը քըցո՛ւմ ա շօհը, չուրըցը-նում* (Զ): 2. Այլուրով պատրաստած ջրալի շաղախ, որով կերակրում են հիվանդ անասուններին: *Շօհ ա շինում, տամ կըվէն* (Բ): 3. *տեմ* ՓՈՒՐԸՀԱՐԷՆՔ՛: 4. *տեմ* ԲԱՐՈ՚[2] (2): 5. Լվացած ու նոր չորացած շորի հոտը: *Շօ՛ղէրը լըվանում ա, չուրըցընում, շուհը ըղնում ա տօնը* (Զ):

- Շուհը յըրա - Նոր, թարմ: *Շուհը յըրա մէս ա* (Բ):

ՇՈՒՀ[2]/ՇՕՀ[2] - *գ.* Հովանավորություն: *Ախպօրը շուհավը ապըրում ա* (Բ):

ՇՈՒՀԸԼԸՎԱ - *գ.* Նոր գնած շորը առաջին անգամ լվանալը: Ասում ա.- *Թա՛զա՛ շօ՛ր ա, էս հալա՛ շուհըլըվան ա* (Զ):

ՇՈՒՂՇՈՒՂԱՏԷԼ - *տեմ* ՇԸՂՇՈՒՂԱՏԷԼ:

ՇՈՒՂՇՈՒՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՇԸՂՇՈՒՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇՈՒՂՇՕՂԱԼ - *տեմ* ՇԸՂՇՕՂԱԼ:

ՇՈՒՂՇՕՂՈՒՑ - *տեմ* ՇԸՂՇՕՂՈՒՑ:

ՇՈՒՂՈՒՀԱՆ - *տեմ* ՇԸՂՈՒՀԱՆ:

ՇՈՒՂՈՒՄՔՈՒՐ/ՇԸՂՈՒՄՔՈՒՐ/ՇԸՂԸՄ-ՔՕՐ - *ած.* 1. Շողոքորթ, շողոքորթող: *Շուղումքուր կընէգ՚ ար Մինա աքէրը* (Բ): 2. Շողոքորթություն արտահայտող՝ պարունակող: *Թաքավէրը ըտըրա շուղումքուր խուսկէրէն հըվատում ա* (Զ):

ՇՈՒՂՈՒՓ - *տեմ* ՇԸՂՈՒՓ:

ՇՈՒՄՓԱԼ - *տեմ* ՇԸՐԸՄՓԱԼ:

ՇՈՒՄՓԱԼԻ - *տեմ* ՇԸՐԸՄՓԱԼԻ:

ՇՈՒՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՇԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇՈՒՄՓՇՈՒՄՓԱԼ - *տեմ* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓԱԼ:

ՇՈՒՄՓՇՈՒՄՓԱԼԻ - *տեմ* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓԱԼԻ:

ՇՈՒՄՓՇՈՒՄՓԱՎԸ՛Տ - *տեմ* ՇԸՄՓՇԸՄՓԱՎԸ՛Տ:

ՇՈՒՄՓՇՈՒՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇՈՒՄՓՇՈՒՄՓՕՆ - *տեմ* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓՕՆ:

ՇՈՒՄՓՇՈՒՄՓՕՑ - *տեմ* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓՕՑ:

ՇՈՒՄՓՕՆ - *տեմ* ՇԸՐԸՄՓՕՆ:

ՇՈՒՄՓՕՑ - *տեմ* ՇԸՐԸՄՓՕՑ:

ՇՈՒՆՀԱՎՈՒՐ - *տեմ* ՇԸՆԸՀԱՎԷՐ:

ՇՈՒՆՉ/ՍՈՒՆՉ *(գրբ. շունչ)* - *գ.* 1.տեմ ՆԱ՛ՓԱ՛Ս: 2. Ինչավոր էակ, կենդանի արարած: *...Մըրչէմնէն էլ ըն սունչ, նահանց էլ ա Աստուծ ըստէղծալ, վէր ապրին...* (ՀԺՀ, V, 309): 3. Իբրեւ հաշվելու միավոր՝ մարդ, անձ, հոգի: *Ըտը-րանց տանը օթ շունչ կա* (Բ):

- Շունչը փըչիլ/տալ - Հոգին ավանդել, մահանալ: *Վառ կանանչ ըմ կ՚ո՛ք՛ըմըտ, շունչըս փըչիմ կ՚ո՛ք՛ըմըտ...* (ԼՂԲ, 263):

- Շունչ տալ/փըչիլ - Շունչ ներարկել, կենդանացնել: *Ախճիգ՝ը շունչ ա տամ, ըտըրան սըղրցընում* (Ջ):

ՇՈՒՆՈՒՐ - *տե՛ս* ՇԸՆՈՒՐ:

ՇՈՒՆՈՒՐՀԱԿԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՆՈՒՐՀԱԿԱԼ:

ՇՈՒՆՈՒՐՕԿ - *տե՛ս* ՇԸՆԸՐՕԿ:

ՇԸՒՇԸՒ *(պրս., թրք. šiše)* - *գ.* 1. Ապակի: *Վէր թըխում ա, ակուշկէն շՒշէք՝ը սաղ կուտըրատում ա* (Ջ): 2. Շիշ, սրվակ: *ՇՒշԸն պէնում ա, յադը խըմում* (Ջ): 3. Ապակյա հարմարանք, որ հագցնում են նավթի լամպին՝ ծխազերծելու եւ լույսն ուժեղացնելու համար: *Առանց շՒշԸ լամբը ծուխ կանէ* (Բ):

ՇՒՇԸԲԸՆԴ - *գ.* 1. Ապակեպատ պատշգամբ: *ՏՒուս ա կ՝ամ շՒշԸբԸնդը, յէշում, տը՛սնում ժուղովուրթը տանը ըռաշկէն հըվաքված* (Ջ): *ած.* 2. Ապակիներով պատած, ապակեպատ: *ՇՒշԸբԸնդ տոն ա շինԸլ* (Բ):

ՇՒՇԸԿ - *տե՛ս* ՇԻՇԸԿ:

ՇՈՒՇԱՆ - *տե՛ս* ՇՕՇԱՆ:

ՇՒՇԸ-ՇՒՇԸ - *ած.* Ամբողջական, մասերի չբաժանված: *ՇՒուշԸ-շՒուշԸ ք՝ՕմՒուր ա* (Բ):

ՇՒՇՏԱՆՈՒ - *գ.* Արագ շարժումներով հին պարատեսակ: *Ռուբէն ԸմՒն լ՝ավ շՒուշտԸրի յա իլԸլ պար կ՝Ըլիս* (Բ):

- ՇՒուշտԸրի տալ - Արագորեն շարժվել՝ պտտվել: *Հինչ ը՞ս շՒուշտԸրի տամ, տը՛ղըտ նըստէ՛* (Բ):

ՇՒՇՏԸՊԱՐԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- ՇՒուշտըպարան տալ - Արագորեն մի վիճակից այլ վիճակի փոխվել: *Հավան շՒուշտըպարան տըվավ, ծՒունը նի կալ՝ավ* (Բ):

ՇՒՇՒՇՒՏ - *տե՛ս* ՇՒՏ-ՇՒՏ:

ՇՈՒՋՈՒՆ/ՍՈՒՋՈՒՆ *(թրք. suguk)* - *գ.* 1. Թելի վրա շարած ընկույզը թանձր շփոթի մեջ ընկղմելով եւ չորացնելով պատրաստվող քաղցրավենիք: *Կօզ՝ի Ղարաբաղ ճըղուպուրը շատ ա, ամիա լօխ չըն շուջուխ շինում* (Բ): 2. Երշիկի տեսակ՝ բարակ եւ տափակ: *Մէսը աղում ըն, շուջուխ շինում* (Ջ):

ՇՈՒՌ - *տե՛ս* ՇՕՌ[3]:

ՇՈՒՌՏՈՒՇՕՌՏՈՒ - *տե՛ս* ՇԸՌՏԸՇՕՌՏՈՒ:

ՇՈՒՌՏՈՒՊԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՇԸՌՏԸՊԱՐԱՆ:

ՇՈՒՌՏՈՒՊՒԼՒՒՐ - *տե՛ս* ՇԸՌՏԸՊՒԼՒՒՐ:

ՇՈՒՌՏՈՒՎԷԳ՝ - *տե՛ս* ՇԸՌՏԸՎԷԳ՝:

ՇՈՒՌՈՒԹԿԱՆ - *տե՛ս* ՇԸՌՈՒԹԿԱՆ:

ՇՈՒՌՈՒՄՕՌ - *տե՛ս* ՇԸՌԸՄՕՌ:

ՇՈՒՌՈՒՆԲՈՒՌՈՒՆ - *տե՛ս* ՇԸՌԸՆԲՈՒՌՈՒՆ:

ՇՈՒՍՏԸՐԻ - *տե՛ս* ՉՈՒՍՏԸՐԻ:

ՇՈՒՎԱՆ - *տե՛ս* ՇԻՎԱՆ:

ՇՈՒՎԷՆ - *տե՛ս* ՇԸՎԷՆ:

ՇՈՒՎՇՈՒՎԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՎՇԸՎԱԼ:

ՇՈՒՎՇՈՒՎԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՎՇԸՎԱԼԻ:

ՇՈՒՎՇՈՒՎԱՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՎՇԸՎԱՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇՈՒՎՇՈՒՎՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՎՇԸՎՕՆ:

ՇՈՒՎՇՈՒՎՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՎՇԸՎՕՑ:

ՇՈՒՎՎԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՎՎԱԼ:

ՇՈՒՎՎԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՎՎԱԼԻ:

ՇՈՒՎՎԱՆ - *տե՛ս* ՇԸՎՎԱՆ:

ՇՈՒՎՎՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՎՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇՈՒՎՎՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՎՎՕՆ:

ՇՈՒՎՎՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՎՎՕՑ:

ՇՈՒՏ - *տե՛ս* ՇՒՏ:

ՇՒՏ/ՇՈՒՏ *(գրբ. շուտ)* - *տե՛ս* ՃԷԼ-(Լ)Ի:

ՇՈՒՏԱՆՑ - *տե՛ս* ՇՒՏԱՆՑ:

ՇՒՏԱՆՑ/ՇՈՒՏԱՆՑ - *տե՛ս* ԿԸՆՕԽԱՆՑ:

ՇՈՒՏԻ - *տե՛ս* ՇՒՏԻ:

ՇՒՏԻ/ՇՈՒՏԻ - *տե՛ս* ԿԸՆՕԽԷ:

ՇՒՏ-ՇՒՏ/ՇՒՒՇՒՏ - *տե՛ս* ՃԻԼԼԸ-ՃԷԼԼԻ:

ՇՒՒՐԱՆՍԱՋ - *ած.* Այնպիսին, որին ամեն շոր սազում է: *ՇՒուրանսազ կընէգ՝ ա Մարյանը* (Բ):

ՇՒՒՐԱՆՑՈՒ - *ած, գ.* Ջգեստի՝ հագուստի համար անհրաժեշտ (կտոր, գործվածք): *ՇՒուրանցուն ծիվում ա, մին լ՝ավ դարյա կարում* (Ջ):

ՇՈՒՐԴՈՒՆ *(պրս. širdan)* - *գ.* Որոճող կենդանիների, հատկապես գառան ստամոքսի չորրորդ բաժանմունքը, որով պանրի մակարդ են պատրաստում կամ որով փակում են խնոցու բերանը: *Շուրդունը տինում ա խընօցուն ըռխէն, կապում* (Բ):

ՇՒՒՐԸԷՂԱՆ - *գ., հվք.* Շորեր, զգեստներ: *Կավը ծախում ա, տընընցուց հը՛տէ շՒուրը՛էդան ինք՝ օնում* (Ջ):

ՇՒՒՐԸՆԷ - *գ.* Դեղին եւ բուրավետ տանձի տեսակ: *Շուրը՛նէն վէր հընսնում ա, վը՛տը տանավը մին ա տը՛ռնում* (Բ):

ՇՒՒՐԸԿԱՐԷ - *տե՛ս* ԴՈՒՐՁԻ:

ՇՒՒՐԸՀԱՆ - *ած., մ.* Շորերը հանած, առանց շորերի: *Կամ ըն, տը՛սնում՝ էտ մարթը ըտը՛ղ շՒուրըհան նըստած* (Ջ):

- ՇՒուրըհան անել - Շորերը հանել, մերկացնել: *Ղըչըղնէն ըտըրան շՒուրըհան ըն անում, պէց թօղնում* (Ջ):

- ՇՒուրըհան ինիլ/տը՛ռնալ - Շորերը հանել, մերկանալ: *ՇՒուրըհան ա ինՒում, նի մընում ծօվը* (Ջ):

ՇՒՒՐՄՒՇՈՒՂ - *տե՛ս* ՇԸՐՄԸՇՈՒՂ:

ՇՒՒՐՇՒՓ - *տե՛ս* ՇԸՐՇՒՓ:

ՇՒՒՐՎԱՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԸՌԸ՛Խ(2):

ՇՒՒՐՈՒՄՓԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓԱԼ:

ՇՒՒՐՈՒՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓԱԼԻ:

ՇՒՒՐՈՒՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇՒՒՐՈՒՄՓՇՒՒՐՈՒՄՓԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓԱԼ:

ՇՒՒՐՈՒՄՓՇՒՒՐՈՒՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓԱԼԻ:

ՇՒՒՐՈՒՄՓՇՒՒՐՈՒՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՇՒՒՐՈՒՄՓՇՒՒՐՈՒՄՓՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓՕՆ:

ՇՒՒՐՈՒՄՓՇՒՒՐՈՒՄՓՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՇԸՐԸՄՓՕՑ:

ՇՒՒՐՈՒՄՓՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՕՆ:

ՇՒՒՐՈՒՄՓՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՄՓՕՑ:

ՇՒՒՐՈՒՇՈՒՂ - *տե՛ս* ՇԸՐԸՇՈՒՂ:

ՇՒՒՐՕՄՓ - *տե՛ս* ՇԸՐՕՄՓ:

ՇՒՒՐՕՄՓԱՇՒՒՐՕՄՓ - *տե՛ս* ՇԸՐՕՄՓԱՇԸՐՕՄՓ:

ՇՒՓՕԹ - *տե՛ս* ՇԸՓՕԹ:

ՇՒՓՕԹՔՒՒԹՕԼ - *տե՛ս* ՇԸՓԸԹՔԸԹՕԼ:

ՇՒՔԱՃԷՐՄ(Ը) - *գ.* Դող, որ մարդ զգում է ծառի ստվերում երկար մնալուց: *Շուքաճէրմը մարթ կընսպանէ* (Բ):

ՇՒՔԱՎԷՐ/ՇՒՔԸՎԷՐ - *ած.* 1. *տե՛ս* ՇՒԽԿԱՎԷՐ (1, 2): 2. Հովանավոր, խնամակալ: *Շուքավէր մարդ ա Ափկարը, լօխճին ք՝ՕմԸգ՝ ա ինՒում* (Բ):

ՇՒՔԱՐԱՆ/ՇԸՎԸՔԱՐԱՆ - *գ.* Ստվերոտ՝ հով տեղ: *Դէվէրը դաչանք ըն անում, վէր ՒուրԸնց շուքարանը քանդի վէչ* (Ջ):

ՇՒՔԸՀԱՆ - *ած.* Հով՝ զով բերող, զովարար: *Մին լ՝ավ շուքըհան քամէ յա անում* (Ջ):

- Շուքըհան անել - Հովացնել, զովացնել: *Էտ ծառը ք՝ինօղ-կ՝ըվօղու շուքըհան ա անում* (Ջ):

- Շուքըհան ինիլ - Հովանալ, զովանալ: *Ծըմակը կըտօրալ ին, մին քանէ ծառէր թօղալ, վէր մարթ շուքըհան ինի...* (ՋՏ, Ա, 104):

ՇՒՔԸՀԱՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Շուքըհան անել:

ՇՒՔԸՀԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՇՒՔԸՀԱՆԷԼ-ի:

ՇՒՔԸՎԷՐ - *տե՛ս* ՇՒՔԱՎԷՐ:

ՇՒՒՔ՝ - *տե՛ս* ՇԸՔ՝:

ՇՒՒՔ՝ԻԼ - *տե՛ս* ՇԸՔ՝ԻԼ:

ՇՕԼԿ *(ռուս. шелк, լատ. sericus)* -*տե՛ս* ԲԸՐՒՒՇՒՒՄ:

ՇՕԼԿ(ԸՎ)Ի *(ռուս. шелковый)* - *տե՛ս* ԲԸՐՒՒՇՒՒՄԷ:

ՇՕԽԿ/ՇՕՂ[1] *(գրբ. շող)* - *գ.* 1. Ճառագայթ, ճաճանչ, շող: *Էտ լՒուսին շօխկը ընգնըմ ա Սուղումուն իմաստուն թաքա-*

վէրին պալատին յըրան (ՀԺՀ, V, 345): 2. Անդրադարձում, արտացոլանք: *Ինը՝վը վէր տամ չի՞ էտ ըխճըկանը, մուտընէն շօխկը ըտըրանց աշկէրը քուռըցընում ա* (Զ): 3. Մարդու՝ առարկայի ստվեր: *...Կօրօշում ա՝ կըլօխ յօր օնէ, կօրչի, վէր ըխճըկա շօխկ էլ տը՝սնա վէջ...* (ՀԺՀ, V, 61):

- Շօխկը պիմբակավ հըվաքէլ (մինին) - Մեկին շատ սիրել՝պաշտել: *...Ընդրրա շօխկը պիմբակավ ար հըվաքում, էնքան սիրում ար* (Զ):

- Շօխկ քըցիլ (մինին յըրա) - Մեկի արժեքը պակասեցնել, նրան ստվերում թողնել: *Խանումը կըլօխ ա ըղնում, վէր էտ ախճիգը յը՝տէ-ճէլլի ուրան յըրա շօխկ ա քըցիլան* (Զ):

ՇՕՀ[1] - *տե՛ս* ՇՈՒՀ[1]:

ՇՕՀ[2] - *տե՛ս* ՇՈՒՀ[2]:

ՇՕՀԼԱԹ/ՇՕՀՐԱԹ(Ա) *(արաբ., պրս. šohrat (համբավ, փառք, հռչակ) - տե՛ս* ՇԸՆՕՐՔ:

ՇՕՀՐԱԹ(Ա) - *տե՛ս* ՇՕՀԼԱԹ:

ՇՕՂ[1] - *տե՛ս* ՇՕԽԿ (1):

ՇՕՂ[2] - *տե՛ս* ՎԷԼԱ:

ՇՕՂՇՕՂ - *ած.* Շողշողուն, շողշողացող: *...Էտ քու շօղշօղ իրէսըտ ջանիլ հօքիս կըհանէ* (ԼՂԲ, 125):

ՇՕՂՈՒԼ *(արաբ. šokul)* - 1. *գ.* Ծայրին կապարե գնդակ կամ այլ ծանրություն կախած լար՝ առասան, որով ստուգում են կողմնային մակերեսների ուղղագծությունը, ուղղալար, տրամալար: *Լ՛ավ ուստան առանց շօղուլ էլ ա պատ տինում* (Բ): 2. *փխբ. ած.* Նուրբ, ճկուն: *Շօղուլ մաշկ օնէ Հէրիքնազը* (Բ):

- Շօղուլա ըղնէլ - 1. Ուղղությունից՝ ուղղագծությունից շեղվել: *Պատը շօղուլա վէր ըղնում ա, ուստան մընամ ա դայամիշ իլած* (Զ): 2. Կողմնորոշումը՝ հավասարակշռությունը կորցնել: *Ապան շօղուլա ընգալ ա* (Զ):

ՇՕՂՈՒՄ *(գրբ. շողում)* - *տե՛ս* ՇՈՒՂՈՒՄՔՈՒՐ:

ՇՕՄԻՆ *(պրս. šomin)* - *տե՛ս* ԸՍՊԱՆԱԽ:

ՇՕՄՓ - *տե՛ս* ՇԸՐՕՄՓ:

ՇՕՄՓԱՇՕՄՓ - *տե՛ս* ՇԸՐՕՄՓԱՇԸՐՕՄՓ:

ՇՕՆ *(գրբ. շուն)* - *գ.* 1. Ընազգիների ընտանիքին պատկանող ընտանի կենդանի, շուն: *Ամմէն օր մին վը՝խճար ին մօրթում, տամ շանը* (ՆԼՂԺԲ, 99): 2. *փխբ.* Հարգանք ու վստահություն չառաջացնող՝ անարժան մարդ: *Ասում ա.- Տու հուվ ը՞ս, հինչ շօն ը՞ս, վէր հանլա օգում ըս թաքավէրին ըխճըկանը էլ օգիս* (Զ): 3. *փխբ.* Խորամանկ՝ հնարամիտ մարդ: *Ռէ Ծիլկանը էլ շօն ա, շօն, դանստի փանդը քըթէնում ա* (Զ): 4. *փխբ.* Մեկին անմնացորդ նվիրված՝ նրա կամակատարը հանդիսացող մարդ: *Կանփին նախագէն շօնը ն ա (Բ): 5. փխբ. Պնդերես մարդ՝կենդանի եւն: Իզէն շօն ա, հիշկան օգում ըս՝թակէ, յըխնը՝վը՝լան չի* (Բ): 6. ՄԸՆՆԸՔԱՐԷ խաղի այն մասը, երբ ձախ ձեռքի ցուցամատը պառկեցնելով միջնամատի վրա կամ հակառակը եւ բութ մատը հեռացնելով՝ դնում են գետնին՝ կամարի ձեւ տալով. այնուհետեւ չորս փոքր կլոր քարերը գցում են գետնին՝ դրանցից մեկը որոշելով իբրեւ շուն: Այնուհետեւ աջ ափի մեջ պահած հինգերորդ քարը չորս անգամ նետում են վեր՝ յուրաքանչյուր անգամ գետնի չորս քարերից մեկը աջ ձեռքով կամարի ներսը հրելով, իսկ ամենավերջում՝ շունը: *Մընընքարէ յըն խաղ անում, վէր կ՛ամ ա շօնը, Նանէն կարում չի* (Բ):

- Շանա իլած/ծընված - Անառակ՝ անզգամ մարդ, անառակ կնոջ զավակ: *Իզէն շանա իլած ա, յը՝ս ընդրրա նը՝հը՝տ հընգրրօթուն չըմ անէլ* (Բ):

- Շանա իլած/ծընված ինիմ, թա... - *տե՛ս* Յը՝ս իմ հօր տըղան չինիմ, թա...

- Շան ախճիգ՛ - Հայհոյական, հաճախ մտերմական հանդիմանական արտահայտություն՝ ուղղված աղջիկներին կամ կանանց: *Հանը ասմա.- Շան ախճիգ՛, խէ քինամ չը՞ս ախպանը* (Բ):

- Շան անմանգ՛ - 1. *տե՛ս* Շանա իլած: 2. Չնչին՝ անարժեք վաստակ: *Մէծ տըղան լանվ ա կօրծ ընէս, պիծի տըղան շան անմանգ՛ էլ չի ընէս* (ՀԺՀ, V, 548):

- Շան անմանգ՛ տը՝ռնալ - Վաստակածը՝ ունեցվածքը վատնվել, անտեղի ծախսվել՝ կորչել: *Սաղ գ՛անքումը ըշխադածը մին օրումը շան անմանգ՛ տը՝ռավ* (Բ):

- Շանան կօտէգ՛ կինի - Անարժան՝ վատ մարդուց անարժան՝ վատ զավակ կծնվի:

- Շանան մազ՛ պուք տալը էլ ա օքուտ - Ժլատից՝ անարժան մարդուց՝ թշնամուց ինչ էլ որ վերցնես, խրախուսելի է՝օգուտ է:

- Շանան շօն տալ - Խիստ ծեծել՝ հանդիմանել: *Փըռնում ըն էտ կ՛օղէն շանան շօն տամ* (Զ):

- Շանա շատ ինիլ, կ՛ուլա՝ խըրէգ՛ - Չափազանց շատ՝ բազմաթիվ լինել: *Կօգ՛ի թօրքէրը շանա շատ ըն, կ՛ուլա՝ խըրէգ՛, ամիա մին ա, մը՝զ կարէլ չըն յը՝խնին* (Զ):

- Շան անջի քաշիլ - *տե՛ս* Շան օր քաշիլ:

- Շան բախտ ինիլ - Հաջողակ՝բախտավոր լինել: *Շան բախտ օնէ Մացակը* (Բ):

- Շան դըմըզլը՝ղ - *տե՛ս* Շան ցը՝ղ:

- Շանը ըռը՝խը մինին յըրա անէլ - Հայհոյասեր՝ բամբասկոտ՝ վայրահաչող մեկին գրգռել մեկ ուրիշի դեմ: *Մարյամը ասմա.- Կըլխավըտ շօռ տամ, տու ինիս, էն յը՝ռէ կ՛ապուտը, շանը ըռը՝խը ինձ յըրա մէ՛լ անէլ* (Բ):

- Շանը ըռը՝խը շանքանը ըղնէլ - Լավ բան ունենալ, բայց հարգը՝ արժեքը չիմանալ: *Հանանբէդը հինչ ա՞ գ՛ուդում՝ վը՝սկէն հինչ ա, շանը ըռը՝խը շանքանը ա ընգալ* (Զ):

- Շանը ըռը՝խը վը՝սկըռ քըցիլ/քըխծըրցընէլ - Կաշառք տալ, կաշառել: *Հանը ասմա.- Էտ սուդյան նիսյա կօրծ չի ընական չի, շանը ըռը՝խը քըխծըրցըրու՛* (Զ):

- Շանը ըռըխան պատառ խըլիլ - Մեծ դժվարությամբ որեւէ բան ձեռք բերել: *Շանը ըռըխան պատառ խըլիլ ա փուլ ըշխադէլը* (Բ):

- Շանը թանզանած տը՝ղը յը՝ղուտ վըսկըռու շօռ կ՛ալ - Իզուր ջանալ՝ փնտրել: *Ռէրվիշը թա.- Շանը թանզանած տը՝ղը յը՝ղուտ վըսկըռու շօռ մէ՛լ կ՛ալ, էտ բաղըմըտ խընձօր չի կա* (Զ):

- Շանը լէփը կըլխէն (վէր) ածէլ - *տե՛ս* Կըլխէն շան լէփ (վէր) ածէլ (ԿԸԼՕԽ-ի տակ):

- Շանը կըլօխը ըշտը՝ղ ա՞ թաղած - Ո՞րն է գաղտնիքը, ի՞նչ հանգամանքների տակ է թաքնված գաղտնիքը: *Վէջ մինը ըտի էլ գ՛իդանց վէջ, թա շանը կըլօխը ըշտը՝ղ ա թաղած* (Զ):

- Շանը կըտրրէն - *տե՛ս* Կ՛ուլին կըտրրէն (ԿՈՒԼ-ի տակ):

- Շանը հանլին - *տե՛ս* Շան օրում:

- Շանը հափըռավը մին - Չնչին, քիչ: *Շանը հափըռավը մին աղանդ՛ ըն տամ, սուսավ անում* (Զ):

- Շանը յէ՛շի, քաշ տըված տըրխէն - Անարժանը արժանավորին է տիրացել: *Շանը յէ՛շի, քաշ տըված տըրխէն, կաղլէգ՛ Ինտանը մինիստրրու ախճիգ՛ ա օգ՛ալ* (Բ):

- Շանը նըհը՝ստ հընգրրօ՛թուն ըրա, մըհակը ծը՝ռքատ վէր մէ՛լ տինիլ - Չար՝ գազանաբարո մարդու հետ միշտ պետք է զգույշ՝ պաշտպանված լինել:

- Շանը նըհը՝ստ կապէլ - Խիստ նախատել՝ ամոթանք տալ: *Կընէգ՛ը կ՛ամ ա տօն, մարթին շանը նըհը՝ստ կապում* (Զ):

- Շան ըռը՝խ ընգած - *տե՛ս* Կ՛ուլու ըռը՝խ ընգած (ԿՈՒԼ-ի տակ):

- Շան ըռըխավ ասէլ - Արհամարհա-

կան՝ լպիրշ ձեւով ասել: *Տընաշինըտ հինչը ասում ա, շան ըռըխավ ա ասում* (Բ):

- Շան ըռըխա վէր ընգած - 1. Անհամ, տհաճ: *Շան ըռըխա վէր ընգած խօրանգ ա, կարում չըմ օտիմ* (Բ): 2. *տե՛ս* Կ՚ուլ՚ու ըռը՚խ ընգած (Կ՚ՈՒԼ-ի տակ):

- Շանը քըթան ճ՚ուր խըմէլ - Շատ տանջվել՝ չարչարվել: *Շանը քըթան ճ՚ուր ըմ խըմալ, մինչը՚վ էս կ՚իրքը կ՚իրանալ ըմ* (Բ):

- Շանը քըթան ճ՚ուր խըմըցընէլ/տալ - Շատ տանջել՝ չարչարել: *...խազանինէն սաղ օրը շանը քըթան ճ՚ուր կըխըմըցընին, վէրչըն էլ մին թուլուփայի ըռէխը կըքըցին, պէց թօղին* (ՋՏ, Բ, 119):

- Շան թակ - *տե՛ս* ՇԸՆԱԹԱԿ:

- Շան թուլա - Հանդիմանական (հաճախ մտերմական) արտահայտություն՝ ուղղված երեխաներին: *Շան թուլա՛, քու հօր խէ ք՚ըմանգ չը՚ս անում* (Բ):

- Շան թըզնանուց - Կեղտոտ բնակարան՝ տուն՝ կացարան: *Ըտըրանց տօնըն էլ շան թըզնանուց ա, վէր նի յըս մընում, զանիլանտ տանում ա* (Բ):

- Շան իրը՚ս ինիլ - Աներես լինել, չամաչել: *Շան իրը՚ս օնէ Ըփկարէն կընէգը* (Բ):

- Շան լակուտ - *տե՛ս* Շան թուլա:

- Շան լէփ - Անորակ՝ տհաճ կերակուր: *Էս շան լէփը հունց ը՚ս օտում* (Բ):

- Շան լըկաման - 1. Ապականված՝ կեղտոտ աման: *Տանը մին կարքէն աման չօնէ, լօխ շան լըկաման ա* (Բ): 2. Անպարկեշտ խոսող՝ վայրահաչող՝ հայհոյասեր մարդ: *Շան լըկաման ը՚ս, խըրէգ ուշունց տօ, լի՞* (Բ):

- Շան ծը՚ծ ծըծած/կէրած - Անդաստիարակ: *Շան ծը՚ծ ծըծած ախճիգ ա, էն հինչ հըրթնօ՚թուն բիդի անէ* (Բ):

- Շան հանչօց - *տե՛ս* ՇԸՆԸՀԱՆՉՕՑ:

- Շան մըսա հըրամ(վ)էլ - Լրիվությամբ՝ շատ հարամվել՝ հարամ դառնալ: *Ապրէլը շան մըսա հըրամալ ա* (Ձ):

- Շան նըման ապըրէլ - *տե՛ս* Շան օր քաշիլ:

- Շան նըման վախէլ - Սաստիկ վախենալ: *Տըղան հօրը անա շան նըման ա վախում* (Բ):

- Շան նըման հանչիլ - Վայրախոսել, վայրահաչել: *Ըսկէսուրը սաղ օրը շան նըման հանչում ա, ամիա հարթնը վէջավը չօնում* (Ձ):

- Շան պըլօճիգ՚ խօզ՚օղ - *տե՛ս* Շօն խօզ՚օղ:

- Շան վէրթի - *տե՛ս* Շան տըղա:

- Շան վը՚սկըռ - Ամուր, կարծր: *Հինչ փանդ, շան վը՚սկըռ ա, կացէնը կըտըրում չի* (Բ):

- Շան վը՚ստ - *տե՛ս* ՇԸՆԱՎԸ՚Տ:

- Շան տարէ - Անբարեհաջող՝ անբարենպաստ տարի: *Ըստարէ շան տարէ յա, մին բար չի կա, թա օտինք՚* (Բ):

- Շան տը՚ղ տինիլ - Բանի տեղ դնել, հաշվի առնել, ուշադրություն դարձնել (գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Կընէգը վէր մարթին շան տը՚ղ չըտիրանվ, էն տօնը կըքանդըվի* (Ձ):

- Շան տըղա - Հայհոյական, հաճախ մտերմական հանդիմանական արտահայտություն՝ ուղղված տղաներին կամ տղամարդկանց: *Շան տըղա՛, բօստանըս խէ քաղալ ը՚ս* (Բ):

- Շան տըղա ինիմ, թա... - *տե՛ս* Յը՚ս իմ հօր տըղան չինիմ, թա...

- Շան տըղու լակուտ - *տե՛ս* Շան տըղա:

- Շան տըռ աղալ - Դատարկ բաներ խոսել, դատարկաբանել: *Խալխէրը կօրծ ըն անում, մէր Սէրօփըն էլ, սաղ օրը շինըմաչումը նըստած, շան տըռ ա աղում* (Բ):

- Շան ցը՚ղ - Անզգամ՝ անառակ՝ անդաստիարակ մարդկանց խումբ՝ ընտանիք՝ գերդաստան՝ ազգ: *Ըստահանք շան ցը՚ղ ըն, ղըրա՛ղ կաց* (Բ):

- Շան ցիրթ - *տե՛ս* Շանա իլանծ:

- Շան փայ անէլ - Ունեցվածքը վատնել՝ փչացնել՝ անարժանների բաժին դարձնել: *Բիդասըլ տըղան հօրը իլանծ-չիլանծը շան փայ կանէ* (Ձ):

- Շան փայ տը՚ռնալ - Ունեցվածքը վատնվել՝ փչանալ՝ անարժանների բաժին դառնալ: *Տընամաչը սաղ շան փայ տը՚ռավ* (Ձ):

- Շան քընընծանանր - *տե՛ս* ՔԸՆԸ-ԾԱՆՅՈ:

- Շան օր ըղնէլ - Վատ՝ խղճալի դրության մեջ ընկնել: *Հարուստը վէր շան օր ըղնէ, ք՚ըսիբին ղադիրը կըգ՚իդան* (Ձ):

- Շան օրում - Վատ՝ խղճալի դրության մեջ: *Խը՚ղճը հինչ ա՞նէ. շան օրում ա* (Բ):

- Շան օր քաշիլ - Տանջվել, չարչարվել: *Աստուծ կըզնըվալ ա, թա.- Ղէ վար տըհէնց ա, չըրչա՛րվէ, վէրչումըն էլ պըռա՛վէ, շան օր քա՛շի* (ԱԱ, 87):

- Շան օր քըցիլ - Վատ՝ խղճալի դրության մեջ գցել: *Խանը ըտըրանց շան օր ա քըցանում* (Ձ):

- Շընէրը կապած, հ՚ուրանն պէց թօղած - Ասում են սաստիկ բարկացած՝ կատաղած մարդկանց մասին: *Ղէ Ժանլին էլ, հունցը շընէրը կապած, հ՚ուրանն պէց թօղած, նի յա մընում կանցիլանը, նախագէն յըխան փըռնում* (Ձ):

- Շընէրը քուլուլ կացէն, ըզ՚օղէն պէնը օնգատըն ընգավ/փայը բուդ ընգավ - Ասում են այն ժամանակ, երբ անարժան մեկը կարողանում է ստեղծված խառը վիճակից օգտվել՝ շահել:

- Շօն ա, կ՚ուլ ա, մէրըն ա - Թեեւ վատ մարդ է, բայց մերն է՝ հարազատ է, պետք է ներել՝ պաշտպանել՝ օգնել: *Կընէգը ասմա.- Մ՚մարթ, շօն ա, կ՚ուլ ա, մէրըն ա, մէր տըղան ա, տանրմանն ըզա՛դէ* (Ձ):

- Շօնը ըսպընօղէն ըն քաշ տալ տամ - Որեւէ վատ բան կատարողը վերջում տուժում է:

- Շօնը ը՚ղքան հաց/պէն չի յը՚ր օնէլ - Անարգ՝ ստոր, ինչպես նաեւ ողորմելի մարդ է: *Շօնը ը՚ղքան հաց չի յը՚ր օնէլ, էն հու վա՞, վէր ղօնաղ ըս ծէն տըվալ* (Բ):

- Շօնը հը՚տան պըրծած - Շտապող, շնչասպառ: *Շօնը հը՚տան պըրծած մարթու նըման ա կօրծ անում* (Բ):

- Շօնը հըչիլանվ յը՚խծէն մուռտառվէլ չի - Չարախոսությունից ազնիվ մարդու անունը չի արատավորվի:

- Շօնը ճըղած, մաչան տ՚ուս յը՚կած - Ճարպիկ, խորամանկ, հնարագետ: *Շօնը ճըղած, մաչան տ՚ուս յը՚կած տըղա յա Արտիկը* (Բ):

- Շօնըն էլ կապիս՝ կէնալ չի - Անտանելի պայմաններ են: *Վէշ մինը կարում չի ըտըրանց տանը տընգէց կէնա. շօնըն էլ կապիս՝ կէնալ չի* (Ձ):

- Շօնը պ՚ունանն տ՚ուս չի կ՚անալ - Սաստիկ ցուրտ է: *Շօնը պ՚ունանն տ՚ուս չի կ՚անալ, էտ ըշտը՚ղ ըս ք՚ունանում* (Բ):

- Շօնը շանը մէսը կէրավ, վը՚սկըռը տէն չի քըցից - *տե՛ս* Շօնը շանը մէսը օտէլ չի:

- Շօնը շանը մէսը օտէլ չի/վը՚ննը կօխէլ չի - Նույն բացասական հատկանիշներ ունեցողներն իրար հանդուրժում՝ պաշտպանում են:

- Շօնը վէր քաղաք նի մընանէ, փըրսըվէր կըհանչի - Տգետը՝ հետամնացը քաղաքակիրթ միջավայրում կմեծամտի:

- Շօնը տարը կուրցընէլ - Մեծ ամբոխ՝ բազմություն հավաքվելով՝ խառնաշփոթություն առաջանալ: *Սրհաթի հիննին պարը թ՚ունդում ա, շօնը տարը կուրցընըմ* (ՋՏ, Ա, 60):

- Շօնը տարը ճընանչում չի - Կարգ ու կանոն չկա, խառնակ իրավիճակ է: *Թաքավէրը մը՚ռնում ա, էլ շօնը տարը ճընանչում չի* (Ձ):

- Շօնը հ՚ուրանն շընօթունավը էտ պէնը անէլ չի - Խիստ անարգ՝ ստոր բան է կատարվածը: *Փըռնում ա ճօխտ խօխան շէլանկ տամ, էտ ծ՚ուն-ծըմը՚ռնը տանան տ՚ուս քըցանում. շօնը հ՚ուրանն շընօթունավը էտ պէնը անէլ չի* (Ձ):

- Շօն թըկէլավ ապըրէլ - Մեծ դժվարությամբ ապրուստի միջոցներ հայթայթել, մի կերպ գոյատեւել: *Կըռվէն վախտը շօն թըկէլավ ընք իլալ ապըրէլիս* (Բ):

- Շօն խօզ'իլ - Սաստիկ աղքատ լինել: *Ասում ա.- Ինձ ըշտըղա յա՞ փուլ, էն ըմ շօն խուզ'իլիս* (Ձ):

- Շօն խօզ'օղ - *տե՛ս* Ասը՝ղ մաշկօղ:

- Շօն կըռտօղ - Անպատվաբար գործ կատարող, կոպիտ, անտաշ (մարդ): *Էտ շօն կըռտողը օգ'ում ա դաշանգ' ախճիգ' օգ'ի* (Ձ):

- Շօն կըտը՝ռնամ, տըռնանըտ հաչիլ չըմ - Ատելության՝ արհամարհանքի արտահայտություն՝ ուղղված մեկին:

- Շօն կըտըրէլ - *տե՛ս* Շօն տը՝ռնալ:

- Շօն հիչըցընել - Անտեղի առիթ տալ չարախոսելու: *Էն հու վա՞, վէր ջօղաբը տամ ըս, հօր ը՞ս շօն հիչըցընում* (Բ):

- Շօն շան վէրթի - *տե՛ս* Շօն շան տըղա:

- Շօն շան տըղա - Հայհոյական արտահայտություն՝ ուղղված տղաներին կամ տղամարդկանց: *Շօն շան տըղա՛, վը՝խճարըս խէ կ'ուղացալ ը՞ս* (Բ):

- Շօն շինիլ - Կատաղեցնել, չարացնել: *Կընէգ'ը ուրան ջուղըբնէրավը էտ մարթին շօն ա շինում* (Ձ):

- Շօն պար ածօղ/փըռնօղ - Խեղկատակ, լուրջ բանով չզբաղվող: *Հինչ տըղամարթ ա՞ Սէրօփը, շօն պար ածօղ ա* (Բ):

- Շօն տը՝ռնալ - Կատաղել, չարանալ: *Մարթը էտ վէր տը՝սնում ա, շօն ա տը՝ռնում, փըռնում կընգանը տըմբըզըմ* (Ձ):

- Շօն տը՝ռնամ, թա... - *տե՛ս* Յը՝ս իմ հօր տըղան չինիմ, թա...

ՇՕՆ-Կ'ՈՒԼ - *գ.* Անհայտ՝ օտար եւ անարժան՝ անօրեն մարդիկ: *Շօն-կ'ուլ հըվաքվում ըն, էտ բաղը թըլանում* (Ձ):

- Շան-կ'ուլու փայ անէլ - *տե՛ս* Շան փայ անէլ (ՇՕՆ-ի տակ):

- Շան-կ'ուլու փայ տը՝ռնալ - *տե՛ս* Շան փայ տը՝ռնալ: *Մին բախճա բարը շան-կ'ուլու փայ տը՝ռավ* (ՆԱԲ, III, 368):

ՇՕԾ[1] - *տե՛ս* ՇՕԾ:

ՇՕԾ[2] *(ռուս. шоссе)* - *տե՛ս* ՇԱՇԷՆՆԻ:

ՇՕԾ/ՇՕԾ[1] *(պրս. šadš)* - *գ.* 1. Ծիլ, ընձյուղ: *Ծառէն շօշէրը տանուս ա յը՝կալ* (Բ): 2. Վայրի բանջարի տեսակ: *Մ կընէգ', յը՝ր կաց, ք'ինինք' փիրփէթ, շօշ, ծընէփակ քաղինք', պիրինք'* (Ձ):

- Շօշ տալ - 1. Ծիլ արձակել, ընձյուղվել: *Էրկու տարումը էտ խընձօրէն շօշ ա տամ, մըծանում* (Ձ): 2. Հասակը բարձրանալ: *Էտ տըղան շօշ ա տամ, տը՝ռնում մը՝ծ տըղա* (Ձ):

ՇՕՇԱԿ - *տե՛ս* ՇԻՇԱԿ:

ՇՕՇԱՆ/ՇՈՒՇԱՆ *(գրբ. շուշան)* - *գ.* 1. Շուշանազգիների ընտանիքին պատկանող ծաղկաբույս: *Շօշան ա քաղում, տանում տամ հըրթնըցուվէն* (Ձ): 2. Վայրի բանջարի տեսակ, որ թթու են դնում: *Աղ տիրած շօշանը թօթէն ըրաղէն մանգան ա* (Բ):

ՇՕՉԻԿ/ՇՕՏՉԻԿ *(ռուս. счетчик)* -*գ.* Որեւէ բանի հաշիվը՝ հաշվարկումը կատարող սարք: *Լուսին շօչիկը խըրըբացալ ա* (Բ):

ՇՕՌ[1] - *տե՛ս* ՇՕՌ[1]:

ՇՕՌ[2] - *տե՛ս* ՇՕՌ[2]:

ՇՕՌ[3]/ՇՈՒՌ *(գրբ. շուրջ (շուրջբոլորը)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Շօռ ածել - 1. Պտտեցնել, ման ածել: *Դանստի հըրաման ա տամ, վէր տըրան տանէն սաղ քաղաքը շօռ ածէն...* (ՀԺՀ, VII, 19): 2. *տե՛ս* Շօռ տալ (1, 2, 3): 3. *տե՛ս* Շօռ օնէլ:

- Շօռ անէլ - *տե՛ս* Շօռ օնէլ:

- Շօռ կ'ալ - 1. Շրջել, պտտել, ման գալ: *Սաղ յէրգ'իրը շօռ ա կ'ամ, վէրչումը կ'ամ ուրան վըթանումը մը՝ռնում* (Ձ): 2. Քայլել, շարժվել: *Խօխան էրկու տըրըկանումը ըսկըսում ա շօռ կ'ալը* (Բ): 3. Որոնել, փնտրել: *Մին մարթ օղտը կուրցընում ա, շօռ կ'այիս մին ախճիգ' ա պըտահում* (ՆԱԲ, 137): 4. Անբարոյականությամբ զբաղվել: *Թաքուհին էտ նանք'անին քըշտին ուրան կընգանը անա փիսփիս պէնէր ա ասում, վը՝ր սաբավ սըրանըրա նըհը՝տ շօռ կ'ալիս ա իլալ* (ՀԺՀ, VII, 26): 5. Շրջադարձ կատարել, ետ դառնալ: *Շօռ ա կ'ամ, յը՝տ կ'ամ տօն* (Բ): 6. Շրջվել, գլորվել: *Ծառը շօռ ա յը՝կալ* (Բ): 7. Գինու պղտորվելը: *Կ'ինին վէր շօռ յը՝կավ, էլ խըմէլի չի* (Ձ):

- Շօռ կ'ըվօղ կ'ուլը տուզնը կէնալ չի - Հետաքրքրվողը՝ որոնողը՝ ջանք թափողն արդյունքի կհասնի:

- Շօռ տալ - 1. Շրջել, մյուս երեսը դարձնել: *Քարը շօռ ըն տամ, տը՝սնում պէն կա կ'իրած* (Ձ): 2. Շրջել, գլորել: *Էտ ք'օթանկը շօռ ա տամ, քընցում ծօրը* (Ձ): 3. Դարձնել, թեքել, դեպի... *Կըլօխը շօռ ա տամ բիդի շէնը, տը՝սնում ծօխ ա պիցըրանում* (Ձ): 4. Աղավաղել, փոխել (խոսքը, ասածը եւն): *Սուդումը էտ մարթը ասածը շօռ ա տամ* (Ձ): 5. Շրջվել, թեքվել դեպի... *Շօռ ա տամ, անց կէնում մին պէցանուր տը՝ղ, ընդըղան յըրա անըմ մը՝ծ արչին յըրան* (ԼՂԲ, 352): 6. *տե՛ս* Շօռ կ'ալ (1):

- Շօռ օնէլ - Վրան առնել, մեջը փաթաթվել՝ ծածկվել: *Էտ տըղան շանը մօրթէն շօռ ա օնում, քօն ինում* (Ձ):

ՇՕՌԱՔ'ԱԹ - *տե՛ս* ՇՕՐԱՔ'ԱԹ:

ՇՕՌ-ՇՕՌ - *տե՛ս* ՇՕՐ-ՇՕՐ:

ՇՕՍՍԷ/ՇԱՍՍԷ *(ռուս. шоссе, ֆր. chausse°e)* - *տե՛ս* ՇԱՇԷՆՆԻ: ... *Հանգ'իստին տակավը մին շօսսէ ճընապար ա ինում* (ՀԺՀ, V, 573):

ՇՕՏ *(ռուս. щет)* - *գ.* Հաշվելը, հաշիվ, հաշվարկ: *Հըմբարում ա, հըմբարում, շօտը մընանա քընցում* (Ձ):

- Շօտու կաղնէլ - Գրանցվել, հաշվառման մեջ մտնել: *Ք'ինամ ա, թա.- Օգ'ում ըմ շօտու կաղնիմ* (Ձ):

ՇՕՏՉԻԿ - *տե՛ս* ՇՕՉԻԿ:

ՇՕՐ[1]/ՇՕՌ[1] - *գ.* Եփած թանից՝ կաթից՝ շիճուկից ստացվող խյուս, լոռ: *Խօխէնք'ը շօրը քընում ըն հացը, կընուտէլավ ք'ինամ* (Ձ):

ՇՕՐ[2]/ՇՕՌ[2] *(պրս. šir)* - *ած.* Աղի, աղահամ: *Շօր ճուր ա էտ ըխպիրին ճուրը* (Ձ):

ՇՕՐ - *գ.* 1. Ջգեստ, հագուստ: *Աթանէսը զուրթանում ա, շօրէրը դընիդէհա կ'էնում, կընգանըն էլ յէր կընցնում* (ՆԱԲ, 100): 2. Կտոր, լաթ: *Շօրը յօր ա օնում, ըշկափը սիրփում* (Ձ): 3. Երեխայի բարուրի կտորեղենը: *Խուխէն լընընցընում ա, շօրումը պընտատում* (Ձ):

- Շուրէրավը կ'իժ/պը՝էլ - Խիստ բարկացկոտ՝ խենթ: *Սօջին շուրէրավը կ'իժ ա* (Բ):

- Շուրէրավը մին տը՝ռնալ - Գիրանալ, չաղանալ: *Էն ա իլալ մանշվանծ մընէս, միհէնգ' ա շուրէրավը մին տը՝ռալ* (Բ):

- Շօրէրը ածիս կընրակը՝ մընկլավը՝ետ չի կ'ալ - Չափազանց աղքատ է:

- Շօրէրը հանիս՝ կընլխու չի ընդնէլ - 1. Խիստ զբաղված է: 2. Շատ միամիտ՝ հիմար է:

- Շօրը չօփավը տալ, պընընց(ը)նէլ - Աշխատանքի բոլոր միջոցներն օգտագործել: *Լ'ավ ուստան շօրընն էլ ա չօփավը տամ, պընընցընում* (Ձ):

ՇՕՐԱՔ'ԱԹ/ՇՕՌԱՔ'ԱԹ - *գ.* Աղ դրած վիճակում պահվող բանջարեղեն: *Տանընն էլ էրանուշ ուտէլի պէն չի ինում. կ'ամրի հաց ա ինում, մին էլ պատառ շօրաք'ատ* (Ձ):

ՇՕՐ-ՄՕՐ - *տե՛ս* ՇՈՒՐը՝ՂԱՆ:

ՇՕՐ-ՇԻՐԹ - *տե՛ս* ՇՈՒՐը՝ՂԱՆ:

ՇՕՐ-ՇՕՐ[1] - *ած.* Մի քիչ աղի, հաճելիորեն աղի: *Խընրաված բիդի շօր-շօր ինի, վէր լանգաթ ինի* (Բ):

ՇՕՐՎԱ *(պրս. šurva)* - *գ.* Ջրիկ կերակուր, ապուր: *Կէսօրէն կ'ամ ա, տէսնում՝ ղընգղան չընկա կընրակէն, վէ՛չ դօլմա կա իփած, վէ՛չ շօրվա* (ՆԱԲ, 125):

ՇՕՐՎԱՆԻ - *գ.* Խնձորի տեսակ: *Շօրվանին մը՝ծ-մը՝ծ խընձօր ա* (Բ):

ՇՕՓԷՐ *(ռուս. шофер, ֆր. chouffeur)* -

գ. Ավտովարորդ: *Ըրշակէն հէնգ՝ տըղա օնէ, հէնգ՝ըն էլ շօփէր ըն* (Բ):

ՇՕՓԷՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Ավտովարորդի մասնագիտությունը, ավտովարորդ լինելը: *Քինամ ա շօփէրօթուն սըվը՝ռում* (Ձ):

ՇՕՔ/ՇԸՎԱՔ *(գրբ. շուք)* - *գ.* 1.Ստվեր, շուք: *Քընամ ա, քընամ, տը՝սնըմ ո՝ւրա՛ն նանէն, մին լա՛վ ծառու շօքըմ նըստած, չըխարակ ա մանըմ* (ՀԺՀ, V, 194): 2. *փխբ.* Հովանավորություն, պաշտպանություն: *Ախպօրը շօքը քըվօրցը անա անպակաս ա* (Բ): *գ., ած.* 3. Ստվերոտ, հով (տեղ): *Հիշկան շօռ ըն կ՝ամ, մին շօք տը՝ղ չըն քըթէնում, թա էտ շուքումը նըստին, հաց օտին* (Ձ):

- Շուքում մընացած - 1. Փափկասուն: *Շուքում մընացած ախճիգ՝ը կարէլ չի տօն պահէ* (Ձ): 2. Անհամ (պտուղ, բանջարեղեն): *Շուքում մընացած խըյար ա* (Բ):

- Շուքում փըսած - Նիհար՝ բարակ եւ երկարահասակ: *Տընաշինըտ հանց ա շուքում փըսած ինի. բոյը էրկու մէտըր կա* (Բ):

- Շօք անէլ - 1. Ստվեր ձգել՝ գցել: *Ջո՛ւմբո՛ւրո՛ւտ դուշը կ՝ամ ա թը՝վէրը յէտ տանում, էտ տըղին յիրա՛ն շօք անում, վը՝ր տըղան քօն ինի* (ՀԺՀ, VI, 119): 2. Հովանավորել, պաշտպանել: *Ախպէրը շօք ըրավ, ախպօրը յիթիմնէն մընացէն* (Բ):

- Շօքը քըցիլ - 1. Գողանալ, թռցնել: *Նըստում ըն հաց օտում, Կամօն Աբրիկին տէնակը շօքըն ա քըցո՛ւմ* (Բ): 2. Թաքցնել: *Կընէգ՝ը էրկու բօթուլ արաղ ա շօքը քըցո՛ւմ, վէր տա ախպօրը* (Բ):

ՇՕՔ/ՇՈՒՔ *(գրբ. շոգ (արեւի տաքը)* - *գ.* Շոգից մարմնի վրա բշտիկներ առաջանալը, որ հատկապես լինում է փոքր երեխաների մոտ: *Շօքը փիս պէն ա, խօխա կըսպանէ* (Բ):

- Շօքը տո՛ւս տալ - *տե՛ս* ՇՕՔԻԼ:

ՇՕՔԻԼ/ՇՈՒՔԻԼ *(գրբ. շոգանամ (շոգի դառնալ)* - *չբ.* Շոգից նեղվել՝ շոգեհարվել՝ մարմնի վրա բշտիկներ առաջանալ: *Ըսօր փիս տաք ա, շօքի՛ում ըմ* (Բ):

Չ

ՉԱԲԱԼԱՇՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չաբալաշմիշ կ՝ա՛լ - Անհանգիստ շարժումներ անել, այս ու այն կողմ շրջվել՝ պտտվել: *Գուլումը տընքտընքում ար, կօչ կ՝ամ յա չաբալաշմիշ կ՝ամ...* (ՋՏ, Ա, 11):

ՉԱ՛ԴԻՐ *(պրս. čadir)* - *գ.* Վրան, տաղավար: *Ղարավուլչէք՝ը նը՝շանց ըն տամ սիպտա՛կ թաքավէրին չա՛դիրը* (ՀԺՀ, V, 95):

ՉԱ՛ԴՐԻ՛/ՉԻԴ(Ը)ՐԱ *(վրաց. čadri (սավան)* - *գ.* 1. Սպիտակ կամ գույնզգույն շոր՝ սավան, որի մեջ Արեւելքի կանայք փաթաթվում էին տնից դուրս գալիս: *Խանը ըտըրա չա՛դրա՛ն քաշո՛ւմ ա, տը՝սնում ո՝ւրա՛ն նօ՛ք՝ա՛րը՝ն ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՇԱԼ[1] (2):

ՉԱԹԱԼ *(թրք. čatal)* - *ած.* 1. Ծայրը երկճյուղված, երկճյուղ: *Մին չաթալ փա՛դ ա յօր օնում, տէմ տամ էտ կօտրած ճըղնանը* (Ձ): 2. *փխբ.* Իրար կպած՝ զույգ (պտուղների մասին): *Մին չաթալ տա՛նձ կ՝աս ա ընգընէս մին սը՝վ էծու պօգ՝* (Ձ): 3. *գ. փխբ.* Ամորձիք:

ՉԱԹԱԼ-ՉԱԹԱԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չաթալ-չաթալ անէլ - Իրար միացնել, կցմցել: *Չաթալ-չաթալ ըն անում, մին էրկան ք՝ա՛նդիր շինում* (Ձ):

ՉԱԹԱ՛Ն *(թրք. čətənə (կանեփ)* - *գ.* Ղըլղանի՝ աստղափուշի սերմերը, որ ցորենի հետ բովում եւ աղանձ են պատրաստում: *Առանց չա՛թա՛ն աղա՛նձը անհամ ա ինո՛ւմ* (Բ):

ՉԱԹԷԼ - *նբ.* 1. Իրար կցել՝ կապել: *Էտ էրկու ք՝օ՛թ՝ուկը չաթում ա, քըցո՛ւմ էշին մաշկավը, կ՝ամ տօն* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԱՐՑԻԼ:

ՉԱԹԼԱԽ/ՉԱԹԼԱՂ *(թրք. čatlak (ճեղք, ճեղքվածք)* - *գ., ած.* Անարգ, ստոր (մարդ): *Էտ չաթլախը հընգէրէն կընգանը՝ն էլ ա բընյաբուռ ընրալ* (Բ):

ՉԱԹԼԱԿ/ՉԱԹԼՈՒԿ *(թրք. čatak (կցել)* - *տե՛ս* ՉԱԹԱԼ (2):

ՉԱԹԼԱՂ - *տե՛ս* ՉԱԹԼԱԽ:

ՉԱԹԼՈՒԿ - *տե՛ս* ՉԱԹԼԱԿ:

ՉԱԹՄԱ *(թրք. čatma)* - *գ.* Խնոցին կախելու հարմարանք: *Չաթման կօտրում ա, խընէգէն, շօ՛մփ, վէր ա ընդնում* (Ձ):

ՉԱԹ-ՉԱԹ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չաթ-չաթ ինիլ - *տե՛ս* ՉԸՔՉԸՔՕՏԷԼ:

ՉԱԹՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԱԹԷԼ-ի:

ՉԱԹՈՒ *(թրք. čatu)* - *գ.* Կարճ պարան, թոկ: *Պըլըպուդին մին վը՝խճար ա մուրթէս, մին չաթու, մին ճուվարան յօր ունէս, հըդէ ինիս...* (ԼՂԲ, 391):

- Չաթու կապած - Իրար հետեւից, շարան կազմած: *...Մին ղօլան սիպտակ լավաշնէն ա չաթու կապած տո՛ւս կ՝ամ, էն մին ղօլան հընդուշկի ժարկօն ու կ՝առնավ փըլավը...* (ՋՏ, Բ, 7):

- Չաթուն ճո՛ւր խըմից, դընէն փօրը օռավ - Ասում են, երբ մեկը հանցանք՝ զանցանք է գործում, իսկ նրա փոխարեն տուժում է անմեղը, որը ինչ-որ բանով կապված է նրա հետ:

- Չաթուն կըտըրած (դանա) - Անզուսպ, սանձարձակ, կատաղի (մարդ): *Իզէն չաթուն կըտըրած դանա յա, սա՛յաղ կաց* (Բ):

- Չաթուն չըվանէն տալ - Գործը ձգձգել: *Ուստան էնքան չաթուն չըվանէն տըվավ, մինչը՝վ կարունքը յը՝կավ* (Ձ):

- Չաթուն պօգ՝ին տարալ ա՞ - Հոգ չէ, ի՞նչ վնաս: *Սիմօնէն հի՞նչ, թա կարկուտ ա կ՝ամ, չաթուն պօգ՝ին տարալ ա՞, վէ՛չ բաստան օնէ, վէ՛չ արտ* (Բ):

- Չաթու չըմ տալ, վէր կախ ինի/խէխտըվի - *տե՛ս* Ք՝ա՛նդիր չըմ տալ, վէր կախ ինի:

ՉԱԼ *(պրս., թրք. čal)* - *ած.* 1. Խատուտիկ, պուտ-պուտ, խայտավոր: *Պընաս ըն, տըսնաս՝ ո՝ւրա՛ն՝ց չալ դանան* (ԼՂԲՔ, 286): 2. *փխբ.* Ընտիր, գեղեցիկ: *Չալ աշկէր օնէ* (Բ): 3. *փխբ.* Օտար տարրերի խառնուրդ ունեցող, խառն: *Չալ ռուսէրէն ա խօսում* (Ձ):

- Չալ սօտ - Բացահայտ սուտ: *Ամմէն մարթ չի կարէլ չալ սօտ ասէ* (Բ):

ՉԱԼԱ *(թրք. čala)* - 1. *գ.* Փոս, խրամ: *Թաքավէրը ճըղճըղաս ա, թա.- Քէցէք՝ վը՝սկուն ըմբարէն չօրք թըրա՛ն՝փա՛ն՝վը չալա կըտրէցէք՝, մաչը կուպրավ լըցէք՝...* (ՀԺՀ, V, 300): 2. *ած.* Մի փոսի՝ խրամի չափով՝ ծավալով: *Մին չալա ցը՝խ ըն անում, ըսքըսում պատը շարէլը* (Ձ):

ՉԱ՛ԼԱ՛ԲԻ *(թրք. čelebi (դաստիարակված եւ կիրթ մարդ)* - *ած.* Ճարպիկ, խիզախ: *Չա՛լա՛բի տըղա յա Ասլանը* (Բ):

ՉԱԼԱՂԱՋ - *գ.* Անասունների մեջքի միսը՝ ոսկորներով: *Ամմէնալ՝ավ խըրավածը խօգ՝ին չալաղաջան ա տը՝ռնում* (Բ):

ՉԱԼԱՉԸԽՈՒՐ/ՉԱԼԱՉՈՒԽՈՒՐ *(թրք. čala-čuxur)* - *ած., գ.* Խորդուբորդ, անհարթ (տեղ): *Մէր շէնին հըդէն չալաչը՝խուր ա* (Բ):

ՉԱԼԱՉՈՒԽՈՒՐ - *տե՛ս* ՉԱԼԱՉԸԽՈՒՐ:

ՉԱ՛Ն՝Ք՝Ի - *գ.* Լավաշ հաց, որ բաժանում էին մատաղի մսի հետ: *Մըտաղէն մէսը իփում ըն, թիք՝էք՝ը տինում չա՛ն՝ք՝ի՛ն յըրա, պըժէնում* (Ձ):

ՉԱԼԸԽ - *տե՛ս* ՉԱԼԸԾ:

ՉԱԼԸԾ/ՉԱԼԻԾ/ՉԱԼԸԽ/ՉԱԼԻԽ *(թրք. čaləšmak (աշխատել, ջանալ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Չալըշ ածէլ/պիրիլ - Շատ աշխատեցնել, չարչարել, ճգնել տալ: *Սաղ օրը տահանց չալըշ ա ածում, վէրչումըն էլ տունզնը հըղէ տինում* (Ձ):

Չալըշ կ'ալ - Շատ աշխատել, չարչարվել, ճգնել: *...Շատ չալիշ յէկին, կըրը՞ցին վը՞չ լըհա՛ մին ըլըբաստըրակ էլ ա վէր քըցին* (ՀԺՀ, VI, 91):

ՉԱԼԹՈՒԿ *(թրք. čəltiq)* - *գ.* Պատիճը դեռ չհասած բրինձ: *Պըրինձին մաչի չալթուկնէն ճօկում ա, տէն ածում* (Ձ):

ՉԱ՛ԷԱԳ՝ *(պրս. čāliq, թրք. čalik)* - *գ.* Ցուպ, գավազան, բռնակով ձեռնափայտ: *Ապան առանց չա՛լիգ կարում չի շօռ կ'ա* (Բ):

ՉԱ՛ԼԻԳ-ՄԱ՛ԼԻԳ/ՉԱԼՏԷԳ-ՄԱԼՏԷԳ՝ - *ած.* Խատուտիկ ու սիրուն: *Չա՛լիգ-մա՛լիգ շօրէր ա կ'ը՞ցալ* (Բ):

ՉԱԼԻԽ - *տե՛ս* ՉԱԼԸԾ:

ՉԱԼԻԾ - *տե՛ս* ՉԱԼԸԾ:

ՉԱ՛ԼԼՕՐ/ՉԱԼՕՐ/ՃԱ՛Լ(Լ)ՕՐ - *մ., գ.* Վաղը չէ, մյուս օրը չէ, մյուս օրը: *Ասում ա.- Ա՛լլօր կարէլ չըմ, չա՛լլօր կըկ'ամ* (Ձ):

ՉԱԼՂՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԸՍՈ՛ՒՆԳՈ՛Ի:

ՉԱԼՄԱ *(թրք. čalma)* - *գ.* Գլխի փաթթոց (հիմնականում մահմեդականների): *Խանը չալման պըտատում ա, ք'ինամ* (Ձ):

ՉԱԼՄԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չալմիշ անէլ - Հանկարծակի խփել՝ զարկել՝ բռնել եւն: *Օխնը լըհա՛ չալմիշ ա անըմ, թա կընէ, էս մարթը շատ ա ըդաչանք անըմ, թա՝ պատառ էլ ք'ինանք...* (ՀԺՀ, VI, 250):

Չալմիշ կ'ալ - *տե՛ս* Չալըշ կ'ալ: *Շատ ա չալմիշ կ'աս, խըրէգ ա չալմիշ կ'աս, կըրէս չի, ըտը՞ղ էլ քունավ ա ընցընէս* (ՀԺՀ, VI, 25):

ՉԱԼՏԷԳ՝/ՉԱԼՏԻԳ՝ - *տե՛ս* ՉԱԼ:

ՉԱԼՏԷԳ՝-ՄԱԼՏԷԳ՝ - *տե՛ս* ՉԱ՛ԼԻԳ՝-ՄԱ՛ԼԻԳ՝:

ՉԱԼՏԻԳ՝ - *տե՛ս* ՉԱԼՏԷԳ՝:

ՉԱԼՓԱՂԱՆ - *ած.* Կտրուկ, վճռական: *Չալփաղան ջօղաբնէ յա տամ* (Ձ):

ՉԱԼՓԱՇՈՒՂ - *գ.* 1. Խորդուբորդ տեղ, դարուփոս: *Էտ չալփաշուղումը մին դա՛գա՛ յըն շինում, մաչին կէնում* (Ձ): 2. Հեռավոր՝ անմարդաբնակ տեղ: *Կըլօխ ա յօր օնում, ք'ինամ մին չալփաշուղ, ըտը՞ղ կէնում* (Ձ):

ՉԱ՛ԼԼՕՐ - *տե՛ս* ՉԱ՛ԼԼՕՐ:

ՉԱԽ *(թրք. čağ)* - *մ.* Ինչ-որ ժամանակ: *Էտ չըխանց էլ շէնին անըմը մընացալ ա Բուլութան, յը՞տնան էլ՝ Պիլիթանուց* (ԱԱ, 20):

ՉԱԽԿԱԼ - 1. *տե՛ս* ՃԱՂԱՐ: 2. *տե՛ս* ՉԱՂԱԼ:

ՉԱԽԿԱՉՈՒԽԿ - *գ.* Աշխատելու գործիքների՝ առարկաների իրար խփվելու ձայնը: *Ուստէն չախկաչուխկը տընըցուց քունըհարամ ա անում* (Ձ):

- Չախկաչուխկ անէլ - Գործիքներն՝ առարկաներն իրար խփելով՝ ինչ-որ բան անել՝ աշխատել: *Չախկաչուխկ ըն անում, էրկու օրումը էտ մըղրկնէն շինում* (Ձ):

ՉԱԽԿՈՒ - 1. *ած.* Հնացած, փչացած, ոչ պիտանի: *Ըտըրանց հըյաթումըն էլ մին չախկու մաշին ա ինում* (Ձ): 2. *գ.* Գրպանի ժանգոտած դանակ: *Էն ըխճըկանը մըհար մին շըհանօռնը, մին չախկու, մին բուրընտիկին ա պէրալ* (Ձ):

ՉԱԽՄԱԽ *(պրս., թրք. čakmak)* - *գ.* 1. Երկաթե կամ պողպատե հարմարանք, որով կայծքարին խփելիս կայծ է առաջանում: *Միհէնգ՝ էլ չախմախ պինըցընօղ չի կա* (Բ): 2. Ձեռքի հրազենի հարվածող մեխանիզմի մաս՝ ոտք, շնիկ: *Չախմախը քըշըցընում ա, թա յըրա անէ, մին էլ բո՛ւրդանն կ'ըխտարը աշկէն ըռաշկան կօրչում ա* (Ձ):

- Չըխմախու քար - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԱՔԱՐ:

ՉԱԽՄՈՒՐ - *տե՛ս* ՉԱԼ:

ՉԱՂ - *տե՛ս* Ք՝ՕՔ[1]:

ՉԱՂԱԼ *(պրս., թրք. čacal)* - *գ.* Շնագգիների ընտանիքին պատկանող աղվեսանման գիշատիչ կենդանի, շնագայլ: *Չըղըլնէն քըշէրը Հէնդօվէն էշը կէրալ ըն* (Բ):

ՉԱՂԼԷԳ՝ - *ած.* Չափավոր գիրություն ունեցող, գիրուկ: *Մին չաղլէգ՝ խօզ՝ ըն մօրթում, ք'ը՞փ անում* (Ձ):

ՉԱՂՈՒՆ - *տե՛ս* ՉՕՂՈՒՆ:

ՉԱՄ[1] *(թրք. čam)* - *գ.* Սոճի: *Չամը լ'ավ մատարյալ ա տը՞ռնում* (Բ):

ՉԱՄ[2] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Չամէն ըղնէլ - Դասավորվել, կարգավորվել, ընթացք ստանալ: *Կօրծը չամէն ա ընգալ* (Բ):

- Չամէն քըցիլ - Դասավորել, կարգավորել, ընթացք տալ: *Ամմա մուրազըս սըրտումըս մընաց. լա՛վ իշտա՛հ ունի վը՞րս ընէլի, հա՛զիր չամէն ի քըցա՛լ* (ԼՂԲՔ, 263):

ՉԱՄԱՂԱՆ *(ռուս. чемодан, պրս. čāmedān)* - *գ.* Ճամպրուկ: *Ղօնաղը չամաղանան մին տէտրակ ա հանըմ, կ'իրըմ* (ՀԺՀ, V, 565):

ՉԱՄԱՆ[1] *(գրբ. չաման)* - *գ.* Հովանոցավորների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս՝ քիմոն, ինչպես նաեւ նրա սերմերը, որ աղալով գործածում են որպես համեմունք՝ հատկապես ապուխտ պատրաստելիս: *Առանց չաման բաստուրման անհամ կինի* (Բ):

ՉԱՄԱՆ[2] - *գ. ծծկ.* Աղջնակի սեռական անդամ:

ՉԱՄԱՆԳ՝ՈՒԼ(Ի) - *տե՛ս* ՉԱՄԱՆ[2]:

ՉԱ՛ՄԲԱ՛Լ - *տե՛ս* ՉԱ՛ԼԱ՛ԲԻ:

ՉԱՄԷՆ - *տե՛ս* ԿԱՐՔԷՆ (1):

ՉԱՄԷ(Ն)Չ/ՉԱ՛ՄԻ(Ն)Չ/ՉԱ՛ՄՈ՛Ի(Ն)Չ *(գրբ. չամիչ)* - *գ.* Չորացրած խաղող կամ թութ: *Կ'օ՞ք'ը չա՛մչավ լըցնում ա, պիրում տամ քըվօրցը, օտում ըն, ըտէղ էլ ապրում* (ՀԺՀ, V, 490):

- Չամէնչ ը՞ն/չը՞ն պիժը՞նում - Ասում են, երբ մարդիկ հավաքվում՝ խռնվում են մի տեղ. ի՞նչ է պատահել, ինչո՞ւ եք հավաքվել: *Նախագան ասմա.- Հինչ ը՞ք շինըմաչումը նըստօտալ, չամէնչ ը՞ն պիժը՞նում, խէ ք'ինամ չը՞ք հօնդ* (Ձ):

- Չամէնչ տը՞ռնալ - *տե՛ս* ՉԸՄԸՆՉԻԼ:

ՉԱՄԻ(Ն)Չ - *տե՛ս* ՉԱՄԷ(Ն)Չ:

ՉԱ՛ՄՉԻԳ՝ *(պրս. čamča, թրք. čemča)* - *գ.* Կարճ կոթով փայտե մեծ շերեփ կամ գդալ: *Չա՛մչիգ՝ը տակավը՞ն ա տամ, օտում* (Ձ):

ՉԱ՛ՄՈ՛Ի(Ն)Չ - *տե՛ս* ՉԱ՛ՄԷ(Ն)Չ:

ՉԱՅ *(պրս., թրք. čay, ռուս. чай)* - *գ.* 1. Թեյազգիների ընտանիքին պատկանող մշտադալար թփաբույս, որի տերեւներից ըմպելիք են պատրաստում, թեյաբույս: *Մըղա՛ փո՛ւն, վէր Ղարաբաղ չայ չի փըսնէս* (Բ): 2. Այդ բույսի չորացրած՝ մշակած տերեւները: *Էրկու կուճի քըսակ չայ ա ինք՝ օնում, դարկում քըվօրը հը՞տէ* (Բ): 3. Այդ տերեւներից պատրաստվող գույնը եւ ըմպելիքը: *Այան առանց չայ կարէլ չի ապըրէ* (Բ): 4. Այդ ըմպելիքը խմելը, խմելու ժամանակը: *Չային վախտը բո՛ւրդանն տո՛ւսանն ծըկըլթօց ա ըսկանում* (Ձ):

- Չայ տալ - Թեյ մատուցել, թեյով հյուրասիրել: *Ղունըղնէրէն չայ ա տամ, հըղէ տինում* (Ձ):

- Չայու փուլ - Մանր դրամ, քիչ դրամ: *Ծը՞ղքէն չայու փուլ էլ չի կա* (Բ):

- Չայ քըցիլ - Թեյ պատրաստել, թեյի պատրաստություն տեսնել: *Էտ կընէգ՝ը՞ն էլ չայ ա քըցում, խօրագ՝ իփում* (ՀԱԲ, 15, 126):

ՉԱՅԴԱՆ - *գ.* Կանթավոր ու կտցավոր աման՝ թեյի ջուրը եռացնելու համար: *Չայդանը ճիրավ լըցնում ա, տինում կըրակէն* (Ձ):

ՉԱ՛ՅԷՐ - *տե՛ս* ՉԱ՛ՅԻՐ:

ՉԱ՛ՅԻՐ/ՉԱ՛ՅԷՐ *(թրք. čayir)* - *գ.* 1. Մարգագետին: *Կըվէրը տանում ա չա՛-*

յիրը, վէր ըրրծըցընէ (Զ): 2. Մոլախոտ, մոլախոտի արմատները: *Բոստանը պիհիում ա, չայիրը ճօկում, տէն ածում* (Բ):

ՉԱՅԻՐ-ՉԻՄԱՆ *(թրք. čayir čemen)* - *տե՛ս* ՉԱՅԻՐ (1):

ՉԱՅԼԱՂ *(թրք. čaylak)* - 1. *տե՛ս* ՉԱՅԻՐ (1): 2. *գ.* Գետափի քարքարոտ տեղ: *Էտ չըյլաղումը կըրակ ըն անում, ծուկունը խըրավում, օտում* (Զ):

- Չայլաղ քար - *տե՛ս* ՉԸՅԼԸՂԱՔԱՐ:

ՉԱՅԽԱՆԱ *(թրք. čaihana)* - *գ.* Թեյ խմելու տեղ, թեյարան: *Մին թօրք չայխանումը չայ ա խըմում* (ԲՀԲ, 235):

ՉԱՅՆԻԳ - *տե՛ս* ՉԱՆԻԳ:

ՉԱՅՉԻ *(թրք. čayci)* - *գ., ած.* Թեյ պատրաստող (անձ): *Մին անումը յէր իլած չայչի յա ինում, վէշ մինը կարում չի տըրան նըման չայ քըցի...* (ԱԱռ, 32):

ՉԱՆ *(ռուս. чан)* - *գ.* Մետաղե մեծ աման՝ ջուր եւն լցնելու՝ պահելու համար: *Չանը ճիրավ լըցնում ըն, բոստանը ճիրում* (Բ):

ՉԱՆԱ *(թրք. čene)* - *գ.* Դեմքի ստորին մասի կլորավուն վերջավորությունը, ծնոտ: *Մին դօվ, ծը՛ռքը չանին տակավը տիրած, քօն ա իլալ* (ՀԺՀ, V, 19):

- Չանա թակէլ - 1. Շատախոսել, դատարկաբանել: *Չանա թըկէլավ կարէլ չըս տօն պահիս, ըշխադէլ բըդիս* (Զ): 2. Երկար սակարկել: *...Էրկու դաստա փիրփէտը մին կապէկավ առնէլու մըհար իրէք սըհաթ չանա ին թակըմ...* (ՋՏ, Ա, 72):

- Չանա ծըռէլ - Ստորանալով խնդրել՝ աղերսել: *Չանա ծըռից, կօրծը դուզըցըրավ* (Բ):

- Չանան ծօռ - Տգեղ դեմք ունեցող: *Չանան ծօռ Ալօն էլ ա հըրամաք ընգալ* (Բ):

- Չանան բիզվիլ - Հյուծվել, նիհարել: *Էնքան տուզնը կացալ ա, չանան բիզվալ ա* (Բ):

- Չանան բօշ/թիթը՛վ/թուլ/լախ - Շատախոս: *Չանան բօշ տըղըմարթին անա զանիլաս տանում ա* (Բ):

- Չանան կախ անէլ/տալ - Լռել, ուր անհրաժեշտ է խոսել, հիմար կեցվածք ընդունել: *Բըրիգադիրը ըտըրան ուշունց ա տամ, ինքըն էլ չանան կախ ա անում, ըսկանում* (Զ):

- Չանան հըպըրապում չի - Ասում են նրա մասին, ով անընդհատ խոսում կամ ուտում է:

- Չանան յը՛ր կապած - Խեղճ ու լռակյաց: *Էտ չանան յը՛ր կապածը կընգանը յէսիրըն ա* (Բ):

- Չանան յը՛ր կապէլ - Ննջեցյալի ծնոտի տակով շոր անցկացնել եւ գլխի վերեւում կապել, որ բերանը բաց չմնա: *Ադաթ ա, վէր մարթ մը՛ռնում ա, չանան յը՛ր ըն կապում* (Բ):

- Չանան չարխու տինիլ/քըցիլ/օնէլ - 1. *տե՛ս* Չանա թակէլ: 2. Անընդհատ ուտել: *Չանան չարխու վա տինում, մինչը՛վ ըստօլէն ուտէլի պէնէրը պըրծընում ա* (Զ):

- Չանան պէնու կէնալ - *տե՛ս* Չանան չարխու տինիլ (2):

- Չընին յըրա չանա փըսնէլ/նըստէլ - *արիմ.* Շատ գիրանալ՝ չաղանալ, չաղությունից ծնոտի տակի փափուկ մսերը կախվել: *Էնքան հըպարապ կացալ ա, չընին տակէն չանա յա փըսալ* (Բ):

ՉԱՆԱՂ *(թրք. čanak)* - *գ.* 1. Կավե կամ փայտե խոր աման: *Չանաղը ըլլէրավ լըսնում ա, տամ էտ խը՛ղճ կընգանը* (Զ): 2. Կրիայի եւ այլ կենդանիների ոսկրե ծածկույթը՝ պատյանը: *Կօրուն չանաղը տուս ա օնում, աման շինում* (Զ): 3. Թառի՝ քամանչայի եւ ուռուցիկ մասը: *Թառին չանաղը կօտըրալ ա* (Բ):

ՉԱՆԱԳԸՌԷԼ/ՉԱՆԱԳՈՒԷԼ - *նբ.* Ճանկերով՝ եղունգներով եւն մաշկը քերծել՝ պատռել, ճանկռել: *Կատվէն հանց կըփըռնին, վէր չանագըռէ վէչ* (ԱԲԲ, 43):

ՉԱՆԱԳԸՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԱՆԱԳԸՌԷԼ-ի:

ՉԱՆԱԳ/ՃԱՆԱԳ *(գրբ. ճանկ, ճանգ)* - *գ.* 1. Գազանների եւ թռչունների (նաեւ մարդկանց) կեռ՝ սրածայր եղունգ, ճիրան, մագիլ: *Ախճիգը ուրխանըմ ա, վը՛ր ուրան ըզադից էտ դօվին ճանգան* (ՀԺՀ, V, 19): 2. Երկաթյա կեռ: *Վը՛խճարը մօրթում ըն, չանգան կախ տամ, մաշկում, խըրավում* (Բ): 3. Կիսալուսնի ծայրերը: *...Լուսնընգին չանգէրը բիդի կըլխըյէր ա. տարէն արաշտ ա ընանկան* (ՆԼՂԺԲ, 37): 4. *տե՛ս* ՀԱՓՈՒՌ (2): *Յէշում ա տը՛սնում պառավը մինակ հօնձ ա անում, զօրքէն հըրաման ա տամ՝ ամմէն մինը մին չանգ հընձի* (ՆԼՂԺԲ, 145):

- Չանգ անէլ - *տե՛ս* Պըլլօր անէլ:

- Չանգէրը սըրէլ - Պատրաստվել հարձակվելու: *Հինչ ը՞ս չանգէրըտ սըրալ, տու կարէլ չըս ընդրա յը՛խնիս* (Բ):

ՉԱՆԳԱԼ *(պրս. čangal, թրք. čengel)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՉԱՆԳ (2): 2. Պատառաքաղ: *Շինացէն վէր չընգալավ հաց կէրավ, տօն չի տը՛ռնալ* (Զ): 3. *տե՛ս* ԿԱՌԹ: 4. Ղարաբաղի կանացի տարազի գլխասարքն ամրացնող ոսկե կամ արծաթե զարդ: *Մէլիքին կընգանը չանգալը կըլխան վէր ա ըղնում, կօրչում* (Զ):

- Չանգալ(ը) քըցիլ - *տե՛ս* Գըրավան քըցիլ:

ՉԱՆԳԻ - *տե՛ս* ԿԸՃԸՊՈՒՆ:

ՉԱՆԳԻԼ/ՃԱՆԳԻԼ - 1. *տե՛ս* ՉԱՆԳԸՌԷԼ: 2. *տե՛ս* ՉԱՆԹԷԼ:

ՉԱՆԳՈՒԷԼ - *տե՛ս* ՉԱՆԳԸՌԷԼ:

ՉԱՆԳՎԻԼ/ՃԱՆԳՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԱՆԳԻԼ-ի:

ՉԱՆԹԱ *(պրս., թրք. čanta)* - 1. *գ.* Ուսին գցելու պայուսակ՝ պարկ՝ տոպրակ: *Նըստում ա մին արխու ղըրաղէ, չընթան տուս օնում կընգանը տըրած պարիպասը, սըկսում օտէլը* (ՆԱԲ, 119): 2. *փխբ. ած.* Պոռոտախոս: *Չանթա մարթ ա Ըփկարանց Ալին* (Բ):

- Չանթա տը՛ռնալ - Շատ լայնանալ (շորի մասին): *Էնքան կը՛ցալ ա, դարյան չանթա յա տը՛ռալ* (Բ):

ՉԱՆԹԷԼ - *նբ.* 1. Խլել, հափշտակել, մեկի ձեռքից անսպասելիորեն մի բան վերցնել: *...Մին մը՛ծ ադծիվ դաստի քըշանըմ ա, քարը կըտուցավը չանթըմ, յէտ թըռչըմ...* (ՀԺՀ, V, 184): 2. Արագ ընկալել՝ ըմբռնել: *Շուշանիգը հունչու սըվըրցնում ա, Թափէղը դաստի չանթում ա* (ՆԱԲ, 43): 3. Արագ բռնել: *Չանթում ա, ճըղնան կախ ինում* (Զ):

ՉԱՆԹԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԱՆԹԷԼ-ի:

ՉԱՆԻԳ/ՉԱՅՆԻԳ *(ռուս. чайник)* - *գ.* Փոքրիկ ծորակավոր աման՝ թեյի գույնը պատրաստելու համար, թեյնիկ: *Չանիգը պէնում ա, տը՛սնում՝ տէրտակ* (Զ):

ՉԱՆՉ[1] - *տե՛ս* ՊԸԼԼՕՐ (1):

ՉԱՆՉ[2] *(պրս. čunča (խաղողի կորիզ)* - 1. *տե՛ս* ՔԸՆԹԸ՛Ռ(ՆԸ) (1): 2. *տե՛ս* ՋԷՋԱ:

ՉԱՆՉԱԽ *(պրս. čākāčāk, թրք. čakčak (դռան թակիչ)* - *գ.* 1. Ջրաղացի կրիճակին ամրացված ու ծայրով ջրաղացքարի վրա ընկած փայտե շերտիկ, որի ցնցումները հաղորդվում են կրիճակին եւ աղունը դանդաղորեն թափվում է քարի անցքի մեջ: *Չանչախը կօտըրում ա, ճըղասպանը մընամ ա մանալ* (Զ): 2. Փայտե հաստ ցից, որ խրում են գետնի մեջ: *Կամ ա կը՛ըրըզմընօտան մին չանչախ ա տուս օնում, տինում օսէն, ք՛ընում...* (ՀԱԲ, 15, 151): 3. *փխբ.* Շատախոս մարդ: *Էտ չանչախը թօղում չի, թա մին խօսկ էլ մունք ասինք* (Բ):

- Չանչախ կընտըրէլ - Շատախոսել: *Հինչ ը՞ս չանչախ կընտըրալ, խըրէգ խօսէ* (Բ):

ՉԱՆՉԱՆԱ - *տե՛ս* ՉԱՐՉԱՄԲԱ:

ՉԱՆՉԻԼ - 1. *չբ. տե՛ս* Պըլլօր անէլ: 2. *նբ.* Թաթով խփել՝ հարվածել: *Մին յէզան մաշկէ վէր չանչըմ ա, յէզանը մաշկը կօտրըմ ա, յէզանը վէր ա ընգում* (ՀԺՀ, V, 520):

ՉԱՆՉՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԱՆՉԻԼ(2)-ի:

ՉԱՆՉՈՒԼ *(պրս. čančul)* - *տե՛ս* ԹԱՆԹՈՒԼ:

ՉԱՆՔ - *տեմ* ՄԸՆՉԱ(Ն)Ք:

ՉԱՇԿԱ *(ռուս. чашка)* - *գ.* 1. Հախճապակյա բաժակ՝ թեյ, սուրճ եւն խմելու համար: *Կամ ա մին չաշկա դափա դէրին ըռաշկէն տինում...* (ԲՀԲ, 184): 2. *փխբ. տեմ* ԹՕՓՈՒԴ:

ՉԱՇԿԱ-ԼՕՇԿԱ *(ռուս. чашка-ложка)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

Չաշկա-լօշկա անել - Սիրային խոսակցություն վարել, սիրաբանել: *Ամ-ը՛ռնը ջանիլ տըղէք՛ըն ա ըխճըկէրքը ք՛ինամ ին էտ բաղէրը, չաշկա-լօշկա անում* (Ձ):

ՉԱՇՄԻՇ - *տեմ* ՉԱՇՄԻՇ:

ՉԱՇՄԻՇ/ՉԱՇՄԻՇ/ՇԱՇՄԻՇ/ՇԱՇՄԻՇ *(թրք. šašmak (ապշած մնալ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Չաշմիշ անել/քըցիլ - Շփոթեցնել, շիվար վիճակի մեջ գցել: *Էտ տըղան ուրանն խուսկէրավը թաքավէրին չաշ-միշ ա քըցում* (Ձ):

- Չաշմիշ ըղնէլ/ինիլ - Շփոթվել, շիվարել: *Դոխտուրը չաշմիշ ա ըղնում, գ՛ուդում չի, թա հինչ անէ* (ԱԱ, 77):

ՉԱՌ/ՉՕՌ *(թրք. čor)* - *գ.* Անասուններ-ի մահացու հիվանդություն: *Չառը ընգալ ա շէնը, հիյվընէն լօխ կըտօրվալ ըն* (Բ):

- Չառը պըկան կէնալ/տանէլ/օնէլ - Այդ հիվանդությամբ վարակվել եւ սատկել՝ մեռնել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Չառը պըկատ կէնա, խէ խուխէս թակում ը՞ս* (Բ):

ՉԱՌԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չառլամիշ ինիլ - *տեմ* Չառը պըկան կէնալ:

ՉԱՍԱՎՕՅ *(ռուս. часовой)* - *տեմ* ՊԱՐԱՎՈՒԼՀԻ: *...Ըսէս ա.- Թաքավէրըն ապրած կէնա, էս քըշէր էլ յը՛ս ըմ ք՛ինական չասավօյ կէնամ* (ՀԺՀ, V, 606):

ՉԱՍ[1] *(ռուս. часть)* - *գ.* Ջորամաս: *Էտ չաստումըն էլ հազգար սալդաթ ա ինում* (Ձ):

ՉԱՍ[2] *(ռուս. часть)* - *տեմ* ՋԱՓ-ՉԱՍ:

ՉԱՎ *(թրք. čav (ձայն)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Չավ անէլ/քըցիլ - Հռչակել, բոլորին ասել, տարածել (լուրը, խոսքը): *...Ինք՛ը կ՛ամ ա ուրանց շէնումը չավ անում, թան.- Կաշին տարալ ըմ վը՛սկավ փօխալ, պէրալ* (ՀԺՀ, V, 305):

- Չավ ըղնէլ/ինիլ/տը՛ռնալ - Հռչակվել, տարածվել (լուրը, խոսքը): ... *Մին խաբար ա չավ ընգնըմ, թան թաքավէրին մադար տըղան ծանդըր հիվանդ ա...* (ՀԺՀ, V, 69):

ՉԱՐ *(գրբ. չար (վատ, չարաչար, անպիտան)* - *ած.* 1. Ոչ բարի, չարիք գործելու հատկություն ունեցող: *Իլալ ա, չիլալ, մին չար պառավ ա իլալ* (ՀԺՀ, V, 615): 2. Չարություն արտահայտող՝ պարունակող: *Չար ծըծաղ օնէ* (Բ): 3. Չարիք ծնող՝ բերող՝ պատճառող: *Չար կօրծան բիդի հը՛ռէ կէնաս* (Բ): 4. Չարաճճի, անհանգիստ: *Չար խօխա յա Յուրան* (Բ): 5. *գ.* Ցավ, հիվանդություն: *Ըշտըղա վէրէ յա, մին չար կ՛ամ ա մըզանա կէնում* (Բ): 6. *ած., մ.* Սաստիկ, շատ: *Խօրանգ՛ը չար աղի յա* (Բ):

- Չար ասթըխու տակէ ծընվէլ - Դժբախտ՝ անհաջողակ լինել: *Արտաշը չար ասթըխու տակէ յա ծընվալ, դանդրէրը շատ ա* (Բ):

- Չար աշկ - Չարագուշակ՝ չարաբեր՝ նախանձկոտ հայացք՝ նայվածք: *Լօխ ըն գ՛ուդում, վէր Իսակը չար աշկ օնէ* (Բ):

- Չար աշկավ յէշիլ - Անբարյացակամորեն՝ նախանձկոտ հայացքով նայել: *Տընաշինըտ ուրան ախպօրըն էլ ա չար աշկավ յէշում* (Ձ):

- Չար աշկ նի կ՛անալ - Չար աչքից վնասվել՝ անհաջողության՝ փորձանքի մեջ ընկնել: *Վէր խօխա վախտը հիվընդընալիս ընք իլալ, այան ըսէլիս ա լալ.- Հանլբանթ չար աշկ ա նի յը՛կալ* (Բ):

- Չարը տանիմ/քաղիմ - *տեմ* Ցավը տանիմ:

- Չար թիլ - Շուտ՝ հեշտությամբ խճճվող թել: *Մին կընծէգ՛ չար թիլ ա տամ, թա.- Ինձը՛տէ գ՛ուլբան կ՛օրծէ* (Ձ):

- Չար թիլ հըլօրէլ - Չարիք նյութել: *Էտքան ամպաթկը մարթ վէչ մին տը՛ղ ինիլ չի. սաղ օրը չար թիլ ա հըլօրում* (Բ):

- Չար լ՛ուզանու - 1. Չարասեր՝ բամբասասեր լեզու: *Կօգ՛ի չար լ՛ուզանու օնէ, ամհա փիս կընէգ՛ չի Մարօն* (Ձ): 2. Չարախոս՝ բամբասկոտ մարդ: *Ամմէն շէնում էլ չար լ՛ուզանու կա* (Բ):

- Չար կըրակէն պատառը - Խիստ չարաճճի (երեխա, մարդ): *Յուկան չար կըրակէն պատառըն ա* (Բ):

ՉԱՐԱՆՁ *(պրս. čerez)* - *գ.* Աղանդեր, չարազ: *Չարանզը հացանը յը՛տը կոտին* (Ձ):

- Չարանզ անէլ - Չարազ ուտել, չարազ ուտելով ժամանակ անցկացնել: *Էտ տըղան ք՛ինըմ ա նօխուդ, չանմինչ առնըմ, ածըմ ջըբէրը, չարանզ ընէլավ ք՛ինըմ...* (ՀԺՀ, VI, 113):

ՉԱՐԲԱՆԴ - *գ.* Երկար մահակ: *Չոբանը վէր չարբանդավը թըխում ա, կ՛ուլը չօքում ա* (Ձ):

ՉԱՐԳ՛ԷՎ/ՉՕՐՔԻՎ - *տեմ* ՉՕՐԷՑ:

ՉԱՐԴ - *տեմ* ՉԱՐԴ:

ՉԱՐԴ/ՉԱՐԴ - *գ.* Վայրի թռչնատեսակ: *Ըտէղ, հուց ա պըտահում, մին չարդ ա փըռնում...* (ԱԱ, 59):

ՉԱՐԴԱԽ *(պրս. čardak (տանիքի վրա չորս կամարով վրան), ռուս. чердак)* - *գ.* 1. Ծածկ, ծածկված տեղ: *Թաքավէրըն ու թաքուտին տըղտօղում ըն, մին թանիրավ ուրանց քըցում չարդախը* (Ձ): 2. Հյուղակ, քողտիկ: *Մին չարդախ ըն շինում, մաչին ապրում* (Ձ): 3. *փխբ.* Դեզ (հիմնականում խոտի): *Կատուն նի յա մընում խօտէն չարդախը, վէր մըրսէ վէչ* (Ձ):

- Չարդախ անէլ - *տեմ* Կ՛ը՛վաթ անէլ:

ՉԱՐԴՕՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չարդօշ անէլ - *տեմ* Կ՛ը՛վաթ անէլ:

ՉԱՐԷԽ/ՉԱՐՈՒԽ/ՉԱՐՕԽ *(պրս. čaroğ, թրք. čarik)* - *տեմ* ՏԸՐԸ՛Խ:

ՉԱՐԷՔ՝ *(պրս. čaryak, թրք. čaryek)* - *գ.* Քառորդ մաս, քառորդ: *Ծօրը շընօրքէն չարէք՛ըն էլ չի* (Ձ):

ՉԱՐԽ *(պրս. čarx, թրք. čark)* - *գ.* 1. Իր առանցքի շուրջը պտտվող անիվ: *Ճանրը տանում ա էս կընգանը, մի ճըղացու չընրխու տէմ անում* (ՆԱԲ, 15, 57): 2. Կտրող գործիքներ սրելու հարմարանք: *Տինընկնէն չարխավ սըրում ա* (Բ): 3. *փխբ.* Բախտ: *Մէր չարխը շօռ ա յը՛կալ, մունք բախտ չօնինք՛* (Բ):

- Չարխ անէլ - Տնկել, ցցել: *Էք՛սը կ՛ամ ըն տը՛սնում՝ արտը հընձանծ, կալ՛ը քընցած, ցօրէնը թակած, մին թէ էլ մաչին չարխ ընրած* (ՀԺՀ, VI, 145):

- Չարխը ծընվէլ - Բախտը երես թեքել, անհաջողության մեջ ընկնել: *Խը՛ղճը հինչ ա՞նէ, չարխը ծընվալ ա* (Ձ):

- Չարխ(ու) տալ - Չորս կողմը պտտվել: *Ըշտը՛ղ խընրաված ըն անում, Բափկէնը ք՛ինամ ա չարխու տամ* (Բ):

ՉԱՐԽԷԼ - *նբ.* Չարխով սրել: *Իփանծ տակ, չարխած տէնակ* (ԱՀ, 38):

- Չարխած պահէլ - Ամեն ինչ տեղը տեղին պահել, ընթացքին հետեւել: *Կուճուր հարթնը տօնը չարխած ար պահում* (Ձ):

ՉԱՐԽ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԱՐԽԷԼ-ի:

ՉԱՐԽԻ - *ած.* Տեղը տեղին, անթերի: *Չարխի կօրծ ա* (Բ):

ՉԱՐՂԱԹ - *գ.* Մետաքսյա գլխաշոր՝ քող: *Չարղաթը քընցում ա կըլխէն, տուս կ՛ամ* (Ձ):

ՉԱՐՉԱՄԲԱ/ՉԱՆՉԱՆԱ - *գ.* 1. Մշուշ, մառախուղ: *Ախէր տը՛սած բիդիք՛, վէր գ՛իդաք, թա հինչ շընանա ա իլալ Շուշի-Ղալան, էն չանչամբա կալ՛ած Լօնդօնը հինչ ա՞ ընդրրա քընշտին...* (ՀԺՀ, V, 686): 2. *փխբ.* Չար՝ խարդախ գործեր, չարություն, խարդախություն: *Ընդրրա ընրածը սաղ չանչամբա յա* (Բ): 3. *տեմ* ՉԱՐ (4):

ՉԱՐ-ՉԱՐ *(գրբ. չարաչար (խիստ վատ, վատ կերպով, սոսկալի)* - 1. *ած.*

Շատ չար՝ չարաճճի: *Չար-չար խօխէնք՛ ըն* (Բ): 2. *ած., մ.* Սաստիկ, չափազանց: *Խօրանգ՛ը չար-չար աղավ ա ըրալ* (Ձ):

ՉՆՐՉԸՎԱ - *տե՛ս* ՉՆՐՉԻՎԱ:

ՉԱՐՉԻ - *տե՛ս* ՉՆՐՉԻ:

ՉՆՐՉԻ/ՉԱՐՉԻ *(պրս. čarči)* - *գ.* 1. Շրջիկ մանրավաճառ, փերեզակ: *Մին չարչի ք՛ինայիս պըտահում ա ըդվէսին...* (ՀԱԲ, 15, 133): 2. *փխբ.* Գծուծ՝ մանր բաների ետեւից ընկնող մարդ: *Գուգին էլ հօ տըղամարթ չի՞, չարչի յա* (Բ):

- Չանչին բազար - Խառնաշփոթ տեղ: *Էս էլ հօ ժողով չի՞, չանչին բազար ա* (Ձ):

- Չանչին էշը շինիլ - Շատ գովել: *Հինչ ը՞ս չանչին էշը շինանլ, մին ա, վէշ մինը հըվատում չի* (Բ):

ՉՆՐՉԻՎԱ/ՉՆՐՉԸՎԱ/ՉՆՐՉՆԻՎԱ *(թրք. čerčeve)* - *գ.* Դռան՝ պատուհանի շրջանակ: *Մինը յէր կինի չանչիվին կը-լօխը, մինը՝ տակը, վէր տին կ՛ա, թըխին ըսպանին* (ՀԲ, 346):

ՉՆՐՉՆԻՎԱ - *տե՛ս* ՉՆՐՉԻՎԱ:

ՉԱՐՉՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՉՆՐՉՕԹՈՒՆ:

ՉՆՐՉՕԹՈՒՆ/ՉԱՐՉՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Չարչի լինելը, չարչու զբաղմունքը: *Չանչօթունը էլ ա հացա մօտէ փէշանկ* (Ձ): 2. *փխբ.* Գծուծ լինելը, մանրախնդրություն: *Տըղամարթը վէր չանչօթուն ը-րավ, էլ հինչ տըղամարթ* (Բ):

ՉԱՐՍԱՎ *(թրք. čarsaf)* - 1. *տե՛ս* ՊԸ-ՐԱՍՏԻՆ: 2. *տե՛ս* ՉԱՆՐԻ:

ՉԱՐՎԱԴԱՐ *(պրս. čārvā (չորքոտանի) + dār (պահող)* - *գ.* Ձիապան՝ ուղտապան՝ ջորեպան, որ իր ձին՝ ուղտը՝ ջորին վարձով է տալիս կամ դրանցով վարձով բեռներ է փոխադրում: *Էս չարվադարը մըռնէլիս վախտը խընթրում ա, վը՛ր ին՛ան կօշտը պիրին ին՛ան նանռ օղտը* (ՀԺՀ, VI, 212):

ՉԱՐՈՒԹՆԻՆ - *տե՛ս* ՉԸՐՕԹՈՒՆ:

ՉԱՐՈՒԽ - *տե՛ս* ՉԱՐԷԽ:

ՉԱՐՔ *(գրբ. չարն (սատանա)* - *գ.* Երեւակայական չար էակ, քաջք, սատանա: *Ասում ըն՝ էտ խօր ծօրին՛ումը չարքէր ըն իլանլ ըպրէլիս* (Ձ):

ՉԱՐՔԱԾ - *ած.* 1. Ջրկանքներ՝ նեղություններ՝ դժվարություններ կրած՝ կրող: *Չարքաշ մարթ ա Սումբաթը* (Բ): 2. Ջրկանքներով՝ նեղություններով՝ դժվարություններով լի, տառապալից: *Կըռվէն վախտը մէր գ՛անքը չարքաշ գ՛անք ա իլանլ* (Բ):

ՉԱՐՕԽ - *տե՛ս* ՉԱՐԷԽ:

ՉԱՓ[1] *(գրբ. չափ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՉԱՓԱ: 2. Որեւէ աման՝ անոթ եւն՝ որեւէ բան չափելու՝ կշռելու եւն համար: *Քընում ա, ասում.- Թաքավէրընն ապրած կէնա, ծէր չափը տօք, տանիմ Չանչախ թաքավէրէն վը՛սկէն չափինք՛* (ՀԺՀ, V, 627): 3. Սահման, որեւէ բանի ընդունված նորմա: *Չուբանէն շընօրքէն չափըն էլ էտ ա, լի՞* (Ձ): 4. Գնահատման՝ որակման եւն չափանիշ: *Լօխճին ին՛ան չափավընն ա չափում* (Ձ): 5. *տե՛ս* ՄԸՆՉԱՆՔ (3):

- Չափ անէլ - Ամանը բերնեբերան լցնել: *Վէդրան իլլէրավ չափ ա անում, տամ ըգ՛օղէն* (Ձ):

- Չափը ընցընէլ/անց կէնալ - Պատշաճ սահմանից դուրս գալ, կարգը խախտել, ծայրահեղության հասնել: *Մարթը վէր տը՛սնում ա՝ ին՛ան կընէգ՛ը չափը ընցընում ա, կըզնըվում ա, տանան տին՛ քընցին՛ում* (Ձ):

- Չափը ճընանչիլ - Իր վիճակին՝ դիրքին՝ հեղինակությանը եւն համապատասխան պահել իրեն: *Վէր ամմէն մարթ ին՛ան չափը ճընանչի, աշխարքը կընդ՛ունգվի* (Բ):

- Չափ ընգած ծի - Այս ու այն կողմ ընկնող, անհանգիստ: *Չափ ընգած ծի յը՞ս, խէ տը՛ղըտ նըստում չը՞ս* (Բ):

- Չափ թօղնէլ/տալ/քընցիլ - Արշավասույր վազեցնել: *Քաչալը նըստում ա ծին, չափ քընցին՛ում, վէսկէն էլ, թանք՛էն կապած, հանում ին՛ան՛նց շէնը* (ՀԺՀ, VII, 390):

ՉԱՓ[2] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Չափ ըղնէլ - 1. Արշավասույր վազել: *Ծին չափ ա ըղնում, մին մունուտումը ըտըրան հըսցընում տօն* (Ձ): 2. Արագորեն աշխատել՝ որեւէ բան անել: *Ծնն ընօղնէն չափ ըն ըղնում, մինչը՛վ քըսօր սաղ արտը հընանին՛ում* (Ձ):

ՉԱՓ *(թրք. čēp)* - 1. *ած.* Շեղ, ծուռ: *Չանչ վը՛ննէր օնէ* (Բ): 2. *մ.* Շեղակի, շեղ դիրքով՝ ուղղությամբ: *Ուստան հանրփին՛ում ա, պատը չանչ շարում* (Ձ):

- Չանչ ըղնէլ - Հակառակվել: *Ըտի թաքավէրը վէգիրին նըհը՛տ չանչ ա ըղնում* (Ձ):

- Չանչին թըխէլ - Մեկին զրպարտել: *Շէնումը հիշկան ջանիլ ախճիգ՛ կա, Թամարան լօխճին չանչին թըխալ ա* (Բ):

ՉԱՓԱԳԻ - *տե՛ս* ՉԱՓԱՆԻ:

ՉԱՓԱՂՈՒՋ - *տե՛ս* ՉԱՓ:

ՉԱՓԱԾ-ԾԻՎԱԾ - *ած., մ.* Ճիշտ, պետք եղած մեծությամբ, ճիշտ որոշված, տեղը տեղին: *Էս աթաղան-բաբաղան ասված խօսքէրը ասիս չափածծիված ըստըռնան յէրա ինի ասված* (ՋՏ, Ա, 128):

ՉԱՓԱԾ-ԿԸՏԸՐԱԾ - *տե՛ս* ՉԱՓԱԾ-ԾԻՎԱԾ:

ՉԱՓԱՆԻ/ՉԱՓԱԳԻ - *տե՛ս* ՉԱՓ:

ՉԱՓԱՋԱՂ *(թրք. čapacaq)* - 1. *գ.* Կացնանման հարմարանք՝ ոսկրոտ միս կտրելու համար: *Չափաջաղավը վէր թըխում ա, ըտըրա կըլ՛օխը մաչան կէս ա տը՛ռնում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՄԸՍԸԹԱԿԷ:

ՉԱՓԱՎ - *ած., մ.* Անհրաժեշտ չափով, չափավոր: *Ամմէն հինչ չափավ բիդի անիս, վէր Ըստուծու լ՛ավ թըվա* (Բ):

ՉԱՓԱՐ *(գրբ. չափար (բակ), պրս. čapar)* - *գ.* Պարտեզների՝ բակերի եւն ցանկապատ: *Ավէտիսը էտ պը՛ցուր չըփարավը պըցրանընում ա, նի մընընում հաղուղին բաղը* (ՀԺՀ, V, 128):

- Չափար անէլ - *տե՛ս* ՉԸՓԱՐԷԼ:

- Չափարը ճըմօռէլ/ճըղէլ - *տե՛ս* Չափը ընցընէլ (ՉԱՓ[2]-ի տակ):

- Չըփարավ ընգած լօկ - Անշարժունակ՝ թմրած՝ ծույլ մարդ: *Էտ չըփարավ ընգած լօկը բաշիր չի անում, թա լ՛ըհա փիչը նի կըցընէ, թըքանա* (Բ):

- Չըփարու պիհիր - *տե՛ս* Չըփարավ ընգած լօկ:

ՉԱՓԱՐԱԽ - *տե՛ս* ՉԸՓԸՐԱՂ:

ՉԱՓԱՐԱՂ - *տե՛ս* ՉԸՓԸՐԱՂ:

ՉԱՓԱՐՓՈՒԼԻ - *գ.* Գյուղացու հարկատեսակ: *Առաչ շինանցէք՛ չափարփուլի էլ ըն իլանլ տաս* (Ձ):

ՉԱՓԱՔ՛Ի *(թրք. čəpkəi)* - *տե՛ս* ՍԻԼԼԱ[1]: *...Մին լանվ չանփանք՛ի տըրաքից իրէսիս. - Քէզ ասըմ ըմ՝ յէր յէկ, քանի թակ չըս կէրալ...* (ՋՏ, Բ, 3):

ՉԱՓԷԼ *(գրբ. չափեմ)* - *նբ.* 1. Մի բանի մեծությունը որոշել չափի որեւէ միավորով: *Վը՛ղը չափում ըն, պիժը՛նում ժուղուվուրթէն* (Ձ): 2. Պարապ-սարապ ման գալ, թափառել: *Խալխը կօրծ ըն անում, Սէտրակըն էլ հըպարապ ըստը՛ղէրք չափում ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Տնտղել, զննել: *Թաքավէրը աշկէն տակավը յէշում ա, էտ տըղէն մին լ՛ավ չափում* (Ձ):

ՉԱՓԷԼ-ԾԻՎԻԼ - *նբ.* Կշռադատել, խորապես՝ հանգամանորեն մտածել: *Հանը ասմա.- Հինչը անիս, չափէ-ծի՛վի, յը՛տնան ըրա՛* (Ձ):

ՉԱՓԷԼ-ԿԸՏԸՐԷԼ - *տե՛ս* ՉԱՓԷԼ-ԾԻՎԻԼ:

ՉԱՓԻՉ - *տե՛ս* ՉԱՓՈՒՃ:

ՉԱՓՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չանփմիշ անէլ - Հարձակվել, արշավել: *Քանի՞, քանի՞ հէտ մէր շընհարնէն վէր ա կօխալ, չանփմիշ ըրալ, տանէլին տարալ, չընտանէլին կընրակի ռէխ տըվալ...* (ՋՏ, Բ, 210):

ՉԱՓ-ՉԱՓ/ՉԸՓԸՉԱՓ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չափ-չափ անէլ - 1. Շատ անգամ կամ շատ բաներ չափել: *Կընտորը չափչափ ա անում, տանրսում* (Ձ): 2. Պարապ-սարապ թափառել: *Էտ տըղան կօրծ չի անում, սաղ օրը էն ա չափ-չափ ընէս* (Բ):

ՉԱ̈ՓՌԱ̈Ճ/ՉԱ̈ՓՌԱ̈ՍՏ *(պրս. čeprast (խաչաձեւող), թրք. čapraz)* - *տե՛ս* ՉԸՌԸ-ՉԱ̈ՓՌԱ̈Ճ:

ՉԱ̈ՓՌԱ̈ՍՏ - *տե՛ս* ՉԱ̈ՓՌԱ̈Ճ:

ՉԱՓՍ *(գրբ. չափ)* - *գ.* Որեւէ բանի չափերը որոշող տվյալների ամբողջությունը՝ մեծությունը՝ չափման միավորը: *Թաքավէրին ախճիգ'ը տանըմ ա դա̈մո̈ւրչուն զակազ տամ, վըէր էտ չափսավը մին պըլա̈նի շինի* (ՅԺՅ, V, 129):

- Չափսէրը յըէր օնէլ - Որեւէ բանի չափերի տվյալները որոշել՝ վերցնել: *Դա̈րզին Ծիլկանէն չափսէրը յըէր ա օնում, մին լ'ավ պէնջակ կարում* (Զ):

- Չափսումը կ'ա̈լ - Որոշակի չափի համապատասխանել: *Էշին փալանը չափում ա, տըէսնում չափսումը կ'ա̈մ չի* (Զ):

ՉԱՓՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԱՓԷԼ-ի:

ՉԱ̈ՓՎԷԼ - *չբ. տե՛ս* Չա̈փ ըղնէլ:

ՉԱ̈ՓՈ̈ՒՃ/ՉԱ̈ՓԻՉ *(թրք. čepič)* - *գ.* Դեռեւս չծնած մատաղ այծ: *Չա̈փո̈ւճը մօրթում ըն, ք'ըէփ անում* (Զ):

ՉԱ̈Ք' - *գ.* Գզրարի թակ: *Կ'իզրա̈րը առանց չա̈ք' կարէլ չի կօրծ անէ* (Զ):

ՉԱ̈Ք'Ա̈ՐԱ̈Ք' - *տե՛ս* ՅԸԹԸՅԱԹ:

ՉԱ̈Ք'ՄԱ̈ *(թրք. čekme)* - *գ.* Երկարաճիտ կոշիկ: *Էս Կարա վա̈զիրը ք'ընում ա չըք'մա̈վը տըռանը քացի տամ...* (ՅԱԲ, 15, 108):

ՉԱ̈Ք'ՄԱ̈ՉԻ *(ադրբ. çəkməçi)* - *տե՛ս* ՍԱՊՕԺՆԻԿ':

ՉԱ̈ՔՄԱ̈ՉՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԱՊՕԺՆԻԿ'ՕԹՈՒՆ:

ՉԱ̈Ք'Ո̈ՒՃ/ՉԱ̈Ք'Ո̈ՒՉ *(թրք. čekig)* - *գ.* Մուրճ: *Ապան մին կարմունջ ա շինա̈լ, վէ՛չ փա̈դ օնէ, վէ՛չ չա̈ք'ո̈ւճ* (ԱՅ, 28):

- Չըք'ո̈ւճա̈վ կըլխէն թըխած/զարկած - Շփոթված, շշմած: *Չըք'ո̈ւճա̈վ կըլխէտ թըխած ա՞, խէ օշըտ կըլօխըտ չը՞ս հըվաքում*:

- Չա̈ք'ո̈ւճ տըէռնալ - Խստություն ցուցաբերել, մեկի նկատմամբ խստաբարո լինել: *Նախագան հö̈նձ ընօղնէրէն յըրա չա̈ք'ո̈ւճ ա տըէռալ* (Զ):

ՉԱ̈Ք'Ո̈ՒՉ - *տե՛ս* ՉԱ̈Ք'Ո̈ՒՃ:

ՉԷ/ՉԻ *(գրբ. չէ)* - 1. Է էական կամ օժանդակ բայի ժխտական ձեւը: *...Օզում ա գ'իդա̈[a] էտ մարթը սաղ ա՞, թա՝չէ, ամհա կարում չի* (Զ): 2. *վ.* Գործածվում է իբրեւ ժխտման պատասխանական բառ՝ ոչ: *Էտ մարթը թա.- Չէ՛, յէս թայդի յըմ, Աստուծ ինձ բախտ ա տուվալ, ք'ինա̈մ ըմ* (ՅԺՅ, VII, 373):

- Չէ ասէլ - Մերժել, մեկի առաջարկը՝ խնդրանքը չընդունել, խոսք չտալ: *Էտ կընէգ'ը չէ յա ասում, թաքավէրը կըտաղում ա, ըսպանէլ տամ* (Զ):

- Չէ մի - *տե՛ս* ՉԸՉԷՄԻՆ:

- Չէ մի՝ պօզ'էր/փըրթա̈ծ մածուն՝ քըթö̈լը մաչին տընգած - *տե՛ս* Է՞լ հինչ կօզ'իս:

- Չէ վէր չէ - Բոլորովին ոչ, ոչ մի դեպքում, լինելու բան չէ: *Պիծի ախպէրըն ասալ ա.- Չէ վըէր չէ, վըէր իմ հա̈րըն ասալ ա, տալ պիտիմ* (ՅԺՅ, VI, 37):

ՉԷԹ/ՉԷՏ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՉԱՐԷՔ': *Խէլո̈ւնք ախպէրը պիրալ ա շարալ, մին չէթի տէղ պակաս ա մընացալ* (ՅԺՅ, VII, 699): 2. *փխբ.* Փուչ՝ դատարկ բան: *Էտ ըրըծնէտ սաղ չէթ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Գրոշ, չնչին գումար: *Մին չէթ էլ չի տամ կընգանը* (Բ):

- Չէթ կապէկ (էլ) չա̈ժի - *տե՛ս* Քօռ կապէկ (էլ) չա̈ժի:

- Չէթ կապէկ չինիլ - *տե՛ս* Քօռ կապէկ չինիլ:

ՉԷԹՎԷՌ/ՉԷԹՎԷՐ/ՉԷՏՎԷՌ/ՉԷՏՎԷՐ *(ռուս. четверть (քառորդ)* - *գ.* 1. Տարողության չափ, որ հավասար է չորս լիտրի: *...Մին վըխճարու շախկա յա ինք' օնում, նըհըէտըն էլ մին քանի չէթվէռ կ'ինի, ղարկում տօն...* (ՅԺՅ, VII, 308): 2. Այդպիսի տարողությամբ աման՝ շիշ: *Չէթվէռը կ'ինավ լըսնում ա, տամ ախպօրը* (Բ):

ՉԷԹՎԷՐ - *տե՛ս* ՉԷԹՎԷՌ:

ՉԷԼԱ̈(ՆԸ)/ՉԷԼԸ/ՉԸՔՕՐԱՆԸ/ՉԸՔԷԼԱ̈ՆԸ/ՉԸՔԷՐԱՆԸ/ՉՕՐԱՆԸ/ՉԸՔԱՆՑ/ՉԷՐԸ/ՉՈՒՐՈ̈Ւ/ՉՕՐԸ/ՉԸՐՈՒ - *տե՛ս* ՄԻՆՉԸԷՎ:

ՉԷԼԸ - *տե՛ս* ՉԷԼԱ̈(ՆԸ):

ՉԷՄՈՒՉՈՒՄ - *գ.* Առերես՝ ձեւականորեն հրաժարվելը՝ մերժելը, նազ անելը: *Ըտըրա չէմուչումէն մըհալ չըն քըցո̈ւմ* (Զ):

- Չէմուչում անէլ - Առերես հրաժարվել՝ մերժել, նազ անել: *Օց թաքավըէրը մըխրէ չէմուչում ա անում, վէրչումըն էլ թա.- Վըէր ասալ ըս, պիտի ք'էզ տամ* (ՅԺՅ, VII, 94):

ՉԷՇՄԱԿ/ՉԸԷՇՄԱԿ *(պրս. češmek)* - *գ.* Ակնոց: *...Մի կանանչ չէշմակ ինք' կա̈լա̈վ, տիրավ էշին ըշկէրէն, տէրմանը տիրա̈վ ըռաշկէն* (ՅԲ, 349):

ՉԷՇՆԱ/ՉԷՇՆԱ̈ *(պրս. čašni, թրք. češni (ճաշակ, նմուշ)* - *տե՛ս* ԸՐԷՆԱԿ:

ՉԷՇՆԱ̈ - *տե՛ս* ՉԷՇՆԱ:

ՉԷՉ - *տե՛ս* ՉԻՉ:

ՉԷՉԷՄԻՆ - *տե՛ս* ՉԸՉԷՄԻՆ:

ՉԷՉՈՒՏ - *տե՛ս* ՉԻՉՈՒՏ:

ՉԷՉՕՏ - *տե՛ս* ՉԻՉՈՒՏ:

ՉԷՊՉԻԿ' - *տե՛ս* ՉԷՓՉԻԿ':

ՉԷՍՏ *(ռուս. честь (պատիվ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չէստ տալ - 1. Զինվորական պատվի կեցվածք ընդունելով՝ բարձրաստիճան անձանց, հրամանատարներին եւն մեծարանքով ողջունել: *Կամանդիրը վէր նի յա մընում, սըլդըթնէն չէստ ըն տամ* (Զ): 2. Մեկին կուրորեն ենթարկվել՝ մեծարել, նրա ասածներն անմիջապես անել: *Կընէգ'ը հինչը ասում ար, մարթը չէստ ար տամ* (Զ):

ՉԷՏ - *տե՛ս* ՉԷԹ:

ՉԷՏՎԷՌ - *տե՛ս* ՉԷԹՎԷՌ:

ՉԷՏՎԷՐ - *տե՛ս* ՉԷԹՎԷՌ:

ՉԷՐԷՇՉՈՒՐ - *տե՛ս* ՉԷՐԷՇՉՈ̈ՒՐ:

ՉԷՐԷՇՉՈ̈ՒՐ/ՉԷՐԷՇՉՈՒՐ *(ռուս. чересчур)* - *մ.* Չափից դուրս, չափազանց: *Ասում ըն ըստըէղ առաչ մին կընէգ' ա իլա̈լ՝չէրէշչուր պարի...* (ԱԱ, 33):

ՉԷՐԸ - *տե՛ս* ՉԷԼԱ̈(ՆԸ):

ՉԷՐՎՕՆ *(ռուս. червон)* - *գ.* 1.Մաքուր ոսկի: *Չէրվօն ա ինք' օնում, կըռքընէն լօխ վըէսկէ քըցո̈ւմ* (Զ): 2. Հին Ռուսաստանում հինգ կամ տասը ռուբլիանոց ոսկեդրամ: *Մին չէրվօն ա տամ, էտ կ'ումաշը ինք' օնում* (Զ):

ՉԷՐՎՕՆԷՑ *(ռուս. червонец)* - *տե՛ս* ՉԷՐՎՕՆ (2):

ՉԷՐՎՕՆՆԻ *(ռուս. червонный)* - *ած.* Մաքուր ոսկուց պատրաստած: *Չէրվօննի մուտանաւն կուրցընում ա, ըսքըսում լա̈ց ինիլը* (Զ):

ՉԷՐՔ'ԷՔԿԱ - *գ.* Տղամարդու երկար, մեջքի շրջանում փոթեր ունեցող զգեստ, որ հագնում են կովկասյան լեռնականները: *Մարթըն էլ ք'ինա̈մ ա ո̈ւրա̈ն հէտէ լա̈վ շö̈րըէր, լա̈վ չէրք'էզկա, փափաղ ինք' օնում, կ'ամ տօն* (ՅԺՅ, VII, 285):

ՉԷՓՉԻԿ'/ՉԷՊՉԻԿ' - *գ.* Կանացի եւ մանկական թասակ՝ գլխադիր: *Խուխէն հըէտէ մին չէփչիգ' ըմ ինք' կալա̈լ* (Բ):

ՉԷՔ'Ո̈ՒԼ/ՉՕ̈Ք'Ո̈ՒԼ *(թրք. čəkil)* - *գ.* Փշոտ թփաբույս, մացառ: *Մին չէք'ո̈ւլ ա կըտըրում, շըլակում, կ'ամ տօն* (Զ):

ՉԸԲՈՒԽ/ՉԻԲՈՒԽ/ՉՈՒԲՈՒԽ *(ռուս. чубук, թրք. čbuk)* - *գ.* Ծխափող, ծխամորճ: *Էտ սալդաթը իսկի մըհալ չի տինո̈ւմ, չուբուխը ծիք' տալավ ք'ինո̈ւմ ա* (ՅԺՅ, V, 648):

- Չըբուխէն պօղ տինիլ - *տե՛ս* Յացէն յըէղ քըսէլ:

ՉԸԲՈՒՆԽԱ̈ՓԻ/ՉՈՒԲԸՆԽԱ̈ՓԻ/ՉՈՒԲՈՒՆԽԱ̈ՓԻ/ՉՕԲԱՆԽԱ̈ՓԻ - *գ.* Ճնճղազգիների ընտանիքին պատկանող երգեցիկ թռչուն, արտույտ: *Մէր հընդէրումը չըբունխա̈փի շատ կա* (Բ):

ՉԸԲՈՒՆՎԱՉԻ/ՉՈՒԲԸՆՎԱՉԻ/ՉՈՒԲՈՒՆՎԱՉԻ/ՉՕԲԱՆՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆՎԱՐԻ:

ՉԸԲՈՒՆՎԱՐԻ/ՉՈՒԲԸՆՎԱՐԻ/ՉՈՒԲՈՒՆՎԱՐԻ/ՉՕԲԱՆՎԱՐԻ - *ած., մ.* 1. Չոբանի նման: *Էտ խօխան հանց չուբընվարի վըխճըրնէն քըշո̈ւմ ա, մընամ ըս մաթ մընացած* (Բ): 2. *փխբ.* Կոպիտ,

գռեհիկ, կոպտաբարո, գռեհկաբար: *Չը-բունվարի յա կօրծ անըմ* (Բ):

ՉԸԲՈՒՆՕԹՈՒՆ/ՉՈՒԲԸՆՕԹՈՒՆ/ՉՕԲԱՆՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Չոբան լինելը, չոբանի զբաղմունքը: *Չըբունօթունը հիշտ փէշակ չի* (Բ): 2. *փխբ.* Գռեհիկ՝ կոպիտ արարք, գռեհկություն, կոպտություն: *Ասում ա.- Ըրածըտ չըբունօթուն ա, նըհախ տը՛ղան թանրիփ մէ՛լ անէլ* (Ձ):

ՉԸԳԻՈՂԼԸՎ - *մ.* Անգիտակցաբար: *Մին օր էլ չգ՛իդալավ մին քար ա յօր օնըմ, թող անըմ* (ՀԺՀ, V, 60):

ՉԸԳԻՈՂԼԸՒՔ - *տե՛ս* ՉԸԳԻՈՂԼԸՎ:

ՉԸԳԻԹԿ - *տե՛ս* ՉԸԳԻՈՂԼԸՎ:

ՉԸՂԸՐ/ՉԻՂԸՐ - *գ.* Ոտքերը կապելու թոկ՝ շղթա, ոտնակապ: *Չըդարը քըցիում ա էշին վը՛ննէրը, պէց թօղում* (Ձ):

ՉԸՂԸՐԻԼ/ՉԻՂԸՐԻԼ - *նբ.* Ոտնակապով ոտքերը կապել: *Կամ ըն, տը՛սնում մին չիդարած ծի ըտը՛ղ ըրածում ա* (Ձ):

- Չըդարած էշ - Տխմար՝ անհասկացող մարդ: *Հանդօն էլ հօ մարթ չի՞, չըդարած էշ ա* (Բ):

- Չըդարած հավ - Անշարժունակ՝ թմրած՝ ծույլ մարդ: *Իզէն հինչ հա՞ղթը, չըդարած հավ ա* (Բ):

ՉԸՂԸՐՎԻԼ/ՉԻՂԸՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԸՂԸՐԻԼ-ի:

ՉԸՂԸԼՀԱՂԴԻ/ՉԸՂԸՐՀԱՂԴԻ/ՉԸՂԸԼՀԱՂԴԻ/ՉԸՂԸՐՀԱՂԴԻ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՕՐ:

ՉԸՂԸՐՀԱՂԴԻ - *տե՛ս* ՉԸՂԸԼՀԱՂԴԻ:

ՉԸ՝ՇՄԱԿ - *տե՛ս* ՉԷՇՄԱԿ:

ՉԸԹԱՂԿԷ - *տե՛ս* ՇԱՎԹԱԼԻ:

ՉԸԹԱՂՈՒԿ - *տե՛ս* ՇԱՎԹԱԼ (հատկապես այն տեսակը, որ հնարավոր է կիսել եւ կորիզը հանել):

ՉԸԹԸ՝ՂԱՆ/ՉԻԹԸ՝ՂԱՆ - *գ., հվք.* Չթից պատրաստված՝ կարված շորեր: *Չըթը՛ղան ա ինք՛ օնում, դարկում մօրը հը՛տէ* (Ձ):

ՉԸԹԸՆԱԼԻ/ՉԻԹԸՆԱԼԻ - *ած.* Մեջը շատ *չանան* խառնած, մեջի *չանանը* շատ (աղանձի մասին): *Այան միշտ չըթընալի դանձատ ա իլալ ընէս մըզը՛տէ* (Բ):

ՉԸԹԸԼԱԿՎԷԼ - *չբ.* Կենակցել (կենդանիների՝ սողունների մասին): *Օվչի Փիրումէն նամուսը յօր չօնում, վար էն դաշանգ՛ օցէն նըհէտ կ՛էշը չըթըլակվալ ա* (ՆԼՂԺԲ, 10):

ՉԸԹԸԼԸԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՉԱԹԷԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՉԸԹԸԼԸԿՕՏՎԷԼ[1] - *կբ. եւ չբ.* ՉԸԹԸԼԸԿՕՏԷԼ-ի:

ՉԸԹԸԼԸԿՕՏՎԷԼ[2] - *տե՛ս* ՉԸԹԸԼԱԿՎԷԼ (շատերը կամ շատ անգամ):

ՉԸԹԸՐՈՒՔԹԷՎԻԼ - *չբ.* 1. Նոր աճած կանաչեղենի չորրորդ թեւերը՝ տերեւները դուրս գալ: *Կուտէմնը չըթըրուքթէվալ ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ԻՐԸՔԹԷՎԻԼ (2):

ՉԸԹԻ/ՉԻԹԻ - *ած.* Չթից պատրաստված՝ կարված: *Էտ իրէք մանէթին տէս-տէն ա ինք՛ օնում, մին հըմբալու մաշկէ տինանում՝ մին մէծ չըթի յալլէխում կապած* (ԲՀԲ, 44):

ՉԸԼԱ - *տե՛ս* ՉԸԼԱ՝:

ՉԸԼԱ՝/ՉԸԼԱ/ՉԻԼԱ՝ *(պրս., թրք. čila (պահեցողություն)* - *գ.* 1. Նորընծա քահանաների քառասնօրյա պահեցողություն: *Դէ դէրընն էլ էն ա չըլա յա պահում, տանուս չի կ՛ամ շինամաչ* (Ձ): 2. Արջերի՝ օձերի եւն ձմռանը երկար ու խոր քուն մտնելը: *Ծըմը՛ռնը վէ՛չ արչ կըտը՛սնաս, վէ՛չ օխծ, լօխ չըլա յըն նի մըտալ* (Ձ):

ՉԸԼԱԾ - *տե՛ս* ՉԻԼԱԾ:

ՉԸԼԱԾԸ՝Տ - *գ.* Խատուտիկ փոքրիկ թռչնատեսակ: *Մինակ մարդիմազար մարթը չըլածը՛տ կըսպանէ* (Բ):

ՉԸԼԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԷԼ:

ՉԸԼԱՇԿ - *ած.* Կապտականաչավուն աչքեր ունեցող: *Չըլաշկ մարթը ժանլիգ՛ կինի* (Բ):

ՉԸԼԱՎԸ՝Ղ - *գ.* Կապտամոխրագույն հող: *Չըլըվը՛ղումը բօստան չի տը՛ռնալ* (Բ):

ՉԸԼԱՔ՝Ի - *գ.* Թոնրից հանած փքած հաց: *Էտ չըլաք՛ին տամ ըն հաց թըխողէն, հըղէ տինանում* (Ձ):

ՉԸԼԳԸՐ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՕՐ:

ՉԸԼԳԸՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐԱՆԱԼ:

ՉԸԼԳԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՉԸԼԳԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ՉԸԼԷԼ - *չբ.* 1. Ալեխառն դառնալ (մազերը): *Ափօն, մազ՛էրը չըլալ ա, ամմա հանալ քսան տիրը՛կան ա* (Բ): 2. *փխբ.* Սկսել հասունանալ (միրգը, բանջարեղենը): *Տանձը վէր չըլում ա, շէնին խօխէնք՛ը բըղէրան տօն չըն կ՛ամ* (Բ):

ՉԸԼԸԲԱԼԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չըլըբալի անէլ - Թռվռալ, թպրտալ: *Վէր յըրա յա անում, կ՛ըխտարը վէր ա ըղնում, ըսկըսում չըլըբալի անէլը* (Ձ):

ՉԸԼԸՀԱՆՔ՝Ի - *ած.* Խատուտիկ պոչ ունեցող: *Էտ չուբանէն էլ մին չըլըհանք՛ի լ՛ավ շօն ա ինում՝ անումը՝ Ալաբաշ* (Ձ):

ՉԸԼԸՄԸ՝Լ - *տե՛ս* ՉԱԼ (1):

ՉԸԼԸՄՍԸՋ *(թրք. čelimsiz)* - *ած.* Փոքրիկ, վտիտ, տկար: *Պառավընն ասըմ ա.- Բա՛լա, մին ծէռքը ծափ չի տալ, տու էլ մին չըլըմսըզ տըղա* (ՀԺՀ, V, 307):

ՉԸԼԸՄՓ - *տե՛ս* ՉԸԼՕՄՓ:

ՉԸԼԸՄՓԱԼ/ՉՈՒԼՈՒՄՓԱԼ/ՉԸՄՓԱԼ/ՉՈՒՄՓԱԼ - *չբ.* Չլմփոց հանել: *Ծուկունը վէր չըլըմփամ ա, ծուկուն փըռնօղը դանստի զուրթանում ա* (Ձ):

ՉԸԼԸՄՓԱԼԻ/ՉՈՒԼՈՒՄՓԱԼԻ/ՉԸՄՓԱԼԻ/ՉՈՒՄՓԱԼԻ - *մ.* Չլմփալով, չլմփոց հանելով: *Խօխէնք՛ը չըլըմփալի կ՛ը՛տումը լըղանում ըն* (Բ):

ՉԸԼԸՄՓԱՆԱ - *տե՛ս* ՉԸՄՓԱԼԱ(Խ):

ՉԸԼԸՄՓԱՉԸԼԸՄՓ - *տե՛ս* ՉԸԼՕՄՓԱՉԸԼՕՄՓ:

ՉԸԼԸՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ/ՉՈՒԼՈՒՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ/ՉԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՉՈՒՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՉԸԼԸՄՓԱԼ-ի:

ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓԱԼ/ՉՈՒԼՈՒՄՓՉՈՒԼՈՒՄՓԱԼ/ՉԸՄՓՉԸԼԸՄՓԱԼ/ՉՈՒՄՓՉՈՒՄՓԱԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓԱԼ (շատերը կամ շատ անգամ):

ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓԱԼԻ/ՉՈՒԼՈՒՄՓՉՈՒԼՈՒՄՓԱԼԻ/ՉԸՄՓՉԸԼԸՄՓԱԼԻ/ՉՈՒՄՓՉՈՒՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓԱԼԻ:

ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ/ՉՈՒԼՈՒՄՓՉՈՒԼՈՒՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ/ՉԸՄՓՉԸԼԸՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ/ՉՈՒՄՓՉՈՒՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓԱԼ-ի:

ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓՕՆ/ՉՈՒԼՈՒՄՓՉՈՒԼՈՒՄՓՕՆ/ՉԸՄՓՉԸԼԸՄՓՕՆ/ՉՈՒՄՓՉՈՒՄՓՕՆ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՕՆ (տեւական):

ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓՕՑ/ՉՈՒԼՈՒՄՓՉՈՒԼՈՒՄՓՕՑ/ՉԸՄՓՉԸԼԸՄՓՕՑ/ՉՈՒՄՓՉՈՒՄՓՕՑ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓՕՆ:

ՉԸԼԸՄՓՕՆ/ՉՈՒԼՈՒՄՓՕՆ/ՉԸՄՓՕՆ/ՉՈՒՄՓՕՆ - *գ.* Ջրի մեջ ընկնելու՝ նետվելու, ջրի մակերեսին որեւէ բանով հարվածելու, ջուրը մի բանի՝ մեկի վրա լցնելու, ինչպես նաեւ ջրալի կերակուր ուտելիս լեզվի եւ շրթունքների հպումով հանած ձայնը, ճողփյուն: *Ճիրին չըլըմփօնը վըրսկանէն ընգուճավընն ա ըղնում* (Ձ):

ՉԸԼԸՄՓՕՑ/ՉՈՒԼՈՒՄՓՕՑ/ՉԸՄՓՕՑ/ՉՈՒՄՓՕՑ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՕՆ:

ՉԸԼԸՆԳԲՈՒՌԸՆ/ՉԻԼԻՆԳԲՈՒՌԸՆ - *գ.* Վայրի խոտաբույս: *Ըստը՛ղ էլ շատ չըլընգ՛բուռընն ա ինիս փըսած* (Ձ):

ՉԸԼԸՆԳԻ/ՉԻԼԻՆԳԻ - *գ.* Խաղատեսակ, երբ 70-100 սմ երկարությամբ մահակով խփում եւ հեռու են նետում երկու ծայրը սրած 10-20 սմ երկարությամբ փայտիկը. մրցակիցը պետք է կարողանա փայտիկը օդում բռնել կամ էլ ընկած տեղից նետելով՝ խփել գետնին դրված մահակին: *Չըլընգ՛ին առաչ ադաթ ա իլալ ամմէն շէնում* (Բ):

- Չըլընգ՛ի տալ - 1. Այդ խաղը խաղալ: *Խօխէնք՛ը չըլընգ՛ի յընն տամ* (Բ): 2. *փխբ.* Պարապ-սարապ թափառել: *Խալխը կօրծ ըն անում, Մարուսէն մարթընն էլ չըլընգ՛ի յա տամ* (Բ):

ՉԸԼԸՆԳԻԼ/ՉԻԼԻՆԳԻԼ - *նբ.* Մեջ-

տեղից կոտրել: *Փանդը տինում ա ծույնանը, չըլընգում* (Բ):

ՉԸԼԸՆԳՎԻԼ/ՉԻԼԻՆԳՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԸԼԸՆԳԻԼ-ի:

ՉԸԼԸՊԷՂԷԳ - 1. *տե՛ս* ՉԱԼ (1): 2. *գ., ած.* Լոբու տեսակ՝ սեւ եւ սպիտակ պուտերով: *Չըլըպէղէգ լօբին քախծըր ա ինում* (Բ):

ՉԸԼԸՊԸՂՕՃ - *տե՛ս* ՁԱՏԷԳ[2]:

ՉԸԼԸՎԸՆՆԸ - *ած.* Խատուտիկ ոտքեր ունեցող: *Թիվանէն մին չըլըվը՛ննը ծի յա իլա՛լ* (Ձ):

ՉԸԼԻՆԳ - *գ.* Փայտի կտոր, որով *չըլընգի* են խաղում: *Վէր թըխում ա, չըլինգը ըղնում ա բաստանը* (Ձ):

ՉԸԼՂԱՆ - *տե՛ս* ԼԷԼԱ՛Կ: *Մին օր էլ չըլղանը կամ ա էտ պըռավէն թուխսըկանէն ճստէրը տանում* (Ձ):

ՉԸԼՄԸԼՕՏԻԳ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՊԷՂԷԳ:

ՉԸԼՊԸՏՈՒՐԻԳ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՊԷՂԷԳ:

ՉԸԼՎԱ՛ՆԴ - *գ.* Բարձր՝ բարձրադիր տեղ: *Պիցըրանում ըն էտ չըլվանդը, ընդրղան յէշ՝ում* (Ձ):

ՉԸԼՕՄՓ/ՉԸԼԸՄՓ/ՉՈՒԼՕՄՓ/ՉԸՄՓ/ՉՕՄՓ - *ձ.* Չլմփալու ձայնի նմանությունը: *Չըլօմփ, օշափը ըղնում ա կ՚ը՛տը* (Ձ):

- Չըլօմփ-չըլօմփ անէլ - Չլմփալու ձայներ հանելով՝ լողալ՝ լողանալ: *Խօխան չըլօմփ-չըլօմփ ա անում* (Բ):

ՉԸԼՕՄՓԱՉԸԼՕՄՓ/ՉԸԼԸՄՓԱՉԸԼԸՄՓ/ՉՈՒԼՕՄՓԱՉՈՒԼՕՄՓ/ՉԸՄՓԱՉԸՄՓ/ՉՕՄՓԱՉՕՄՓ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓԱԼԻ:

ՉԸԽԱՐ - *ած.* 1. Անորակ, ցածրորակ, անարժեք: *Չըխար վը՛ղումը բաստան չի տը՛ռնալ* (Ձ): 2. *հեգն.* Հիվանդ, վատառողջ: *Էտ խէ չըխար ը՞ս, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

ՉԸԽԱՐԱԿ *(գրբ. ճախարակ)* - *գ.* 1. Մանելու գործիք, ճախարակ: *Պառավը չըխարակը տինում ա ըռաշկէն, ըսքըսում պա՛ւրթը մանէլը* (Ձ): 2. *փխբ.* Հնացած՝ փչացած մեքենա՝ սարքավորում եւն: *Մին չըխարակ օնէ, մին օր քըշ՝ում ա, մին ամէս ըռէմօնտ անում* (Բ): 3. Երկար թեւերով միջատ: *Խօխան մին չըխարակ ա փըռնում, ուրխանում* (Բ): 4. Գետերի ափերին աճող փշատերեւ խոտաբույս: *Չըխարակը տօնածառու նըման ա ինում* (Բ):

- Չըխարակ մանէլ - 1. Ճախարակով թել մանել: *Ամմէն կընէգ՝ չի կարէլ չըխարակ մանէ* (Բ): 2. Փքվելով եւ թեւերը տարածելով՝ շարժվել: *Հա՛ւնդա՛ւշկան չըխարակ ա մանում* (Բ):

ՉԸԽԸ(Ր)ԹՄԱ - *գ.* Կերակուր, որ պատրաստում են հավի մսով, սոխով, քացախով եւ հարած ձվով: *Չըխըրթման լանգա՛թ խօրանգ՝ ա* (Բ):

ՉԸԽԿ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿ:

ՉԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿԱԼ:

ՉԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿԱԼԻ:

ՉԸԽԿԱՆ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿԱՆ:

ՉԸԽԿԱՉԸԽԿ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿԱ-ՉԸՐԸԽԿ:

ՉԸԽԿԸ(Լ)ԴԱՆԻ - *գ.* Մանկական խաղ, որի ժամանակ ոտքի մեկը վեր բարձրացնելով եւ անշարժ պահելով՝ մյուս ոտքով ցատկելով առաջ են շարժվում գետնին գծած վանդակներով՝ առանց գիծը կոխելու: Խաղում են նաեւ տափակ քարով կամ կղմինդրով՝ դրանք ոտքով հրելով հաջորդ վանդակը: *Չըխկըլդանին տիժէր խաղ ա* (Բ):

ՉԸԽԿԸԼԻ/ՉԸԽԿԻ[1]/ՉԸԽՏԻ[1] - 1. *տե՛ս* ՉԸԽԿԸ(Լ)ԴԱՆԻ: 2. *տե՛ս* ԿԱՂԼԷԳ: *Հա՛ն-ը, մարը պայման ըն կապում, ըտըրան մին չըխկի մարթու նըհէտ փըսակում* (ԱԱ, 68):

ՉԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽ-Կ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՉԸԽԿԻ[1] - *տե՛ս* ՉԸԽԿԸԼԻ:

ՉԸԽԿԻ[2]/ՉԸԽՏԻ[2] - *տե՛ս* ՊԱԼԻ:

ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽ(Կ)-ՉԸՐԸԽԿԱԼ:

ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽ(Կ)-ՉԸՐԸԽԿԱԼԻ:

ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿԱՆ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽ(Կ)-ՉԸՐԸԽԿԱՆ:

ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ՉԸ-ՐԸԽ(Կ)ՉԸՐԸԽԿԸ՛ՆԷ:

ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉԸ-ՐԸԽ(Կ)ՉԸՐԸԽԿ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽ(Կ)-ՉԸՐԸԽԿՕՆ:

ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽ(Կ)-ՉԸՐԸԽԿՕՑ:

ՉԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿՕՆ:

ՉԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿՕՑ:

ՉԸԽՄԱՋ - *ած.* Անհասկացող, բթամիտ: *Էտ թաքավէրին էլ մին չըխմազ տըղա յա ինում* (Ձ):

ՉԸԽՄԸԽԱՎԷՐ - *ած.* 1. Չախմախ՝ կայծահան ունեցող՝ օգտագործող: *Մին չըխմըխավէր ա ջիհում, չախմախը յօր ա օնում, կըրակը նի կըցընում* (Ձ): 2. Չախմախով՝ կայծքարով կրակվող: *Միհէնգ՝ էլ չըխմըխավէր թըվանգ՝ պինը-ցընօղ չի կա* (Բ):

ՉԸԽՄԸԽԱՔԱՐ - *տե՛ս* ԿԸԾ՚ԱՔԱՐ: *Ասում ըն՝միշտ կ՚ալիս ըն իլալ, ըտըղատ չըխմըխաքար տընէլիս* (ԱԱ, 46):

ՉԸԽՏԻ[1] - *տե՛ս* ՉԸԽԿԸԼԻ:

ՉԸԽՏԻ[2] - *տե՛ս* ՉԸԽԿԻ[2]:

ՉԸԽՈՒՐ/ՉՈՒԽՈՒՐ *(թրք. čukur)* - *գ.* Գոգաձեւ տեղանք, գոգահովիտ, գոգավորություն: *Չօբանը քըշանում ա, տը՛սնում մին դանգ՝ ախճիգ՝ էտ չըխուրումը սօյն ա քաղում* (Ձ):

ՉԸԽՕԹԿԱ/ՉԸԽՕՏԿԱ/ՉՈՒԽՕԹԿԱ/ՉՈՒԽՕՏԿԱ *(ռուս. чахотка)* - *գ.* Թոքերի պալարախտ, թոքախտ: *Չըխօթկան փիս հիվընդութուն ա* (Բ):

ՉԸԽՕՍԿԱՆ - *ած.* Անխոս, սակավախոս: *Չըխօսկան մարթը հինչ կա՞նին* (Բ):

- Չըխօսկան հարթանը - Անտրտունջ՝ հանդուրժող՝ լուռ մնացող մարդ: *Չըխօսկան հարթն ը՞ս, խէ մին պէն չը՞ս ասում* (Ձ):

ՉԸԽՕՏԿԱ - *տե՛ս* ՉԸԽՕԹԿԱ:

ՉԸԿԱՄ - *ած.* Ուրիշի լավը չկամեցող, ուրիշին բարիք չցանկացող: *Չըկամ մարթ ա Բուղդանը, ախպօրը լ՚ավը՛ն էլ չի օգ՚ում* (Բ):

ՉԸԿԱՄՕԹՈՒՆ (*գրբ. չկամութիւն (չուզելը)* - *գ.* Ուրիշի լավը չկամենալը, չկամ լինելը: *Չըկամօթունան ըսկըսըմ ա ա՛ւրանն մէսը օտէլը* (ՀԺՀ, V, 537):

ՉԸՀԱՍ - *գ., ած.* Ազգականության կամ տարիքի այնպիսի աստիճան, որ անթույլատրելի է դարձնում ամուսնությունը տղայի եւ աղջկա միջեւ՝ ըստ եկեղեցական օրենքի: *Շատ վախտ, վէր ախճիգ՝ը չըհաս ար ինում, դէրին ըռուշվաթ ին տամ, վէր փըսակէ* (Ձ):

ՉԸՂԱՆԱԼ - *տե՛ս* Ք՚ՈՒՔԱՆԱԼ:

ՉԸՂԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* Ք՚ՈՒՔԱՎՈՒՆ:

ՉԸՂԸԼԱՎԸ՛Ղ - *տե՛ս* ՉԸԼԱՎԸ՛Ղ:

ՉԸՂԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* Ք՚ՈՒՔԱՎՈՒՆ:

ՉԸՂԸՎԱՐԻ - *տե՛ս* Ք՚ՈՒՔԱՎՈՒՆ:

ՉԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* Ք՚ՈՒՔԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՉԸՂՈՒԼ - *ած.* 1. Շողոքորթ, քծնող, ստոր: *Չըղուլ մարթ ա իլալ Իսակը* (Բ): 2. *տե՛ս* ԽԸԲԸՐԲԸՋԱ՛Ն: 3. *փխբ.* Թաքնված, չհայտնաբերված: *Ասում ըն՝էտ ծըմակումը մին չըղուլ ախպա՛ւր կա, հու էտ ըխպիրանն խըմում ա, ջըհիլանում ա* (Ձ):

ՉԸՂՈՒԼՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Քծնություն, շողոքորթություն: *Ըշխարքէս տօնը քանդօղը չըղուլօթունը ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԽԸԲԸՐԲԸՋԸՆՕԹՈՒՆ:

ՉԸՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* Ք՚ՈՒՔՕԹՈՒՆ:

ՉԸՄԲՈ՛ՒԼ/ՉՈ՛ՒՄԲՈ՛ՒԼ - 1. *տե՛ս* ՔԸՆ-ԹԸ՛Ռ(ՆԸ) (2): 2. *տե՛ս* ՉԱՄԱՆ[2]:

ՉԸՄԱ՛ՆԳՈ՛ՒԼ - *տե՛ս* ՉԸՇՄԱ՛ՆԳՈ՛ՒԼ:

ՉԸՄԲՈ՛ՒԼՀԱՆ/ՉՈ՛ՒՄԲՈ՛ՒԼՀԱՆ - *տե՛ս* ՔԸՆԹԸՌՆԸՀԱՆ:

ՉԸՄԸ՛ԹԿ(Ը)-ՉԸՄԸ՛ԹԿ(Ը) - *մ.* Չուզենալով, չցանկանալով, չկամենալով: *Էս խօխան չըմը՛թկը-չըմը՛թկը հըդէ յա ըղնում, ք՚ընա՛մ* (Ձ):

ՉԸՄԸԽԱՄԷ - *տե՛ս* ՉԸՄԸԽԸՄԷ:

ՉԸՄԸԽԱՄԻ - *տե՛ս* ՉԸՄԸԽԸՄԷ:

ՉԸՄԸԽԸՄԷ/ՉԸՄԸԽԱՄԷ/ՉԸՄԸ-ԽԱՄԻ - *տե՛ս* ՉԷՄՈՒՉՈՒՄ:

ՉԸՄԸՀԱՎԱՆ - *ած.* Դժվարահաճ, ոչնչի եւ ոչ ոքի չհավանող: *Չըմըհավան կընէգ՝ ա Սիրուշը* (Բ):

ՉԸՄԸՆՉԸԷՆԷ - *գ.* Դեղնագույն անկորիզ փոքր ու կլոր հատիկներով խաղողի տեսակ: *Չըմընչը*ԷՆԷՆ ճէլլի յա հըսնում* (Բ):

ՉԸՄԸՆՉԻԼ - *չբ.* 1. Չամիչ դառնալ, չորանալով չամիչի վերածվել: *Խաղուն բըղէրումը չըմընչալ ա, քաղօղ չի կա* (Բ): 2. *փխբ.* Սմքել, ծերանալ: *Չըմընչած մարթ ա Ռուբէն ապան* (Բ):

- Չըմընչած թօթ - Սմքած՝ ծերացած (մարդ): *Այան էլ հինչ կընէ՞գ, մին չըմընչած թօթ ա* (Ձ):

ՉԸՄԸՆՉՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՉԸՄԸՆՉԻԼ-ի:

ՉԸՄԸՇԿԱՎԷՐ/ՉԸՄԸՇՔԱՎԷՐ - *ածական.* Չմուշկ հագած: *Կամ ա, տը*էսնում՝ մին չըմըշկավէր տըղա ըտը*էղ նըստած* (Ձ):

ՉԸՄԸՇՔԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՉԸՄԸՇԿԱՎԷՐ:

ՉԸՄՉԸՄԱԿԷՐ - *ածական.* Առանց ախորժակի եւ քիչ ուտող: *Չըմչըմակէր տըղամարթը հինչ կօրծ բիդի ա՞նէ* (Ձ):

ՉԸՄԸՉԸՄԷ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Չըմըչըմէ անէլ/տալ - Առանց ախորժակի ուտել՝ ծամծմել: *Ղօնաղը պատառ չըմըչըմէ յա տամ, յը*էր կէնում* (Ձ):

ՉԸՄՉԸՄԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չըմչըմէ տալ - Ճոխ՝ փարթամ կյանք վարել, հաճույք ստանալ: *Մին օր էտ տըղան ասըմ ա.- Մին հէտան օգին ըսպանիմ, խազնան տա՛ւս տամ, չըմչըմէ տալավ ապրիմ* (ՋՏ, Բ, 142):

ՉԸՄՓ - *տե՛ս* ՉԸԼՕՄՓ:

ՉԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓԱԼ:

ՉԸՄՓԱԼԱ(Խ)/ՉԸԼԸՄՓԱՆԱ *(պրս., թրք. šaplağ)* - *տե՛ս* ՍԻԼԼԱ[1]: *...Մարը կըզնըվալ ա, խըմօրուտ ծէրքավ չըմփալախ տըվալ իրէսէն* (ԱԱ, 15):

ՉԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓԱԼԻ:

ՉԸՄՓԱՉԸՄՓ - *տե՛ս* ՉԸԼՕՄՓԱՉԸԼՕՄՓ:

ՉԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՉԸՄՓՉԸՄՓԱԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓԱԼ:

ՉԸՄՓՉԸՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓԱԼԻ:

ՉԸՄՓՉԸՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՉԸՄՓՉԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓՕՆ:

ՉԸՄՓՉԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓՕՑ:

ՉԸՄՓՕՆ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՕՆ:

ՉԸՄՓՕՑ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՕՑ:

ՉԸՄՕՇԿ/ՉԸՄՕՇՔ *(գրբ. չմուշկ)* - *գ.* Սրաքիթ կոշիկ, չմուշկ: *Էրկու սը*էկ օգը քինըմ ըն նի մընըմ Օվչի Փիրո՛ւմէն չըմըշկնէրին մէջը* (ՀԺՀ, V, 219):

ՉԸՄՕՇՔ - *տե՛ս* ՉԸՄՕՇԿ:

ՉԸՅԸ՞Ք - 1. *տե՛ս* ԱՆՅԸ՞Ք: 2. *փխբ. ածական.* Չհասունացած, տհաս (մարդ, պտուղ): *Կօգ՞ի մը*էծ տըղա յա, ամհա հա՛լա՛ չըյը*ք ա* (Բ):

ՉԸՅԸՔԱՄԷ(Չ) - *գ.* Փոքրիկ գոգավոր ցանցով քամիչ, որ դնում են բաժակների վրա եւ թեյի գույնը լցնում, որպեսզի թեյի տերեւները չանցնեն, թեյաքամիչ: *Այան առանց չըյըքամէ չայ չար ածում* (Բ):

ՉԸՅԼԸՂԱՔԱՐ/ՉԻԼԼԻՂԱՔԱՐ - *գ.* 1. Կլորավուն ողորկ քար, գետաքար: *Կուրկուտը չըյլըղըքարավը թակում ըն, պըղըրաստում* (Ձ): 2. *փխբ.* Պնդաճակատ մարդ: *Էտ չըյլըղաքարը վէչ մինին նըհը*էտ հընգըրօթուն չի անում* (Բ):

ՉԸՆԱ՛ՏԱԿ/ՉԻՆԱ՛ՏԱԿ - *գ.* Ծնոտի տակը: *Յէշում ա, տը*էսնում արչըն էլ ո՛ւրա՛ն ըռաչի թա՛նթա՛ւլը ա տանում բիդի ո՛ւրա՛ն չինա՛տակը* (ՀԺՀ, VII, 208):

ՉԸՆԳԸԼ/ՉԸՆՂԸԼ *(թրք. čəngəl)* - *տե՛ս* ԽԸՌԷՃ:

ՉԸՆԳԸԼՃՕՏԷՐ - *տե՛ս* ՃԸՆԳԸԼՃՕՏԷՐ:

ՉԸՆԳԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՃԻԼ:

ՉԸՆԳԸՌ-ՄԱՆԳՈՒՌ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չընգըռ-մանգուռ անէլ - Մի կերպ՝ դժվարությամբ ապրուստ հայթայթել: *Չընգըռ-մանգուռ ընէլավ ապրում ընք* (Բ):

ՉԸՆԳԸՌՕՏ/ՉԸՆԳՈՕՏ - *ածական.* Ճանկռոտված: *Մին քը*շէր ծըմական տ՛ուս ա յէկալ, լըհա ինդի քընձընռօտ, չընգըռօտ* (ՀԱԲ, 15, 109):

ՉԸՆԳԸՌՕՏԷԼ/ՉԸՆԳՈՕՏԷԼ - *նբ.* 1. Շատ տեղերից կամ շատ անգամ ճանկռել, ճանկռտել: *Էտ սա՛սին յըրա կ՛ամ ա, տը*էսնում մին քօռ ախճիգ՛, իրէսը, ծը*էռքէրը չընգռօտած, էն ա ըտէղ յէր ընգա՛ծ* (ՀԺՀ, V, 44): 2. *փխբ.* Մակերեսորեն՝ իմիջիայլոց վարել՝ փորել: *Սաբավ վար ա ըրալ, չընգըռօտալ ա, յը*էկալ տօն* (Բ):

ՉԸՆԳԸՌՕՏՎԷԼ/ՉԸՆԳՈՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԸՆԳԸՌՕՏԷԼ-ի:

ՉԸՆԳ՛ԸԿԸՌԸ՞Վ/ՉԻՆԳ՛ԸԿԸՌԸ՞Վ - *գ.* Իրար ճանկռոտելով կռվելը: *Ըտըրանց չընգ՛ըկըռը*էվը մին սաղ օր քաշ՞ում ա* (Ձ):

ՉԸՆԳ՛ԸԼՏԷՆԱԿ/ՉԻՆԳ՛ԸԼՏԷՆԱԿ - *գ.* Պատառաքաղ եւ դանակ՝ որպես սեղանի պարագաներ: *Ապան կօգ՞ի շինա՛ցէ, չընգ՛ըլտինակավ ա իլա՛լ հաց ուտէս* (Բ):

ՉԸՆԳ՛ՉԱ՛ՆԳ՛Ո՞ՒՏ/ՉԻՆԳ՛ՉԱ՛ՆԳ՛Ո՞ՒՏ *(գրբ. ճանկճանկոտ)* - *ածական.* 1. Վրան ճանկաձեւ սուր ելուստներ ունեցող (հիմնականում՝ մետաղալար, որով ցանկապատում են): *Չընգ՛չա՛նգ՛ո՞ւտ մանթա՛ւլ ա ինք՛ օնում, բօստանը չըփարում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԽՈՒԼ՛ԽՈՒԼ՛ՕՏ: 3. *տե՛ս* ԽԸՐԹԸԲՕՐԹ:

ՉԸՆԳՈՕՏ - *տե՛ս* ՉԸՆԳԸՌՕՏ:

ՉԸՆԳՈՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՆԳԸՌՕՏԷԼ:

ՉԸՆԳՈՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՆԳԸՌՕՏՎԷԼ:

ՉԸՆՂԸԼՀԱ՛ՂԻ - *տե՛ս* ՉԸՂԸԼՀԱ՛ՂԻ:

ՉԸՆՂԸՐՀԱ՛ՂԻ - *տե՛ս* ՉԸՂԸԼՀԱ՛ՂԻ:

ՉԸՆԹԸՊՈՒԿԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չընթըպուկի անէլ - Գռփել, կողոպտել: *Էտ նախագան սաղ շինացուց չընթըպուկի ըրավ* (Ձ):

ՉԸՆԹԸՌԸ՞Խ - *ածական.* 1. Մեծ բերան ունեցող: *Չընթըռը*էխ մարթ ա, պէրանը կէս մէտըր կա* (Բ): 2. Մեծախոս, պոռոտախոս: *Չընթըռը*էխ մարթին անա զա՛հլա՛ս տանում ա, մարթ բիդի ո՛ւրա՛ն ըգ՛ՕՐա խօսէ* (Բ):

ՉԸՆԹԸՌՏԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՆԹՉԸՆԹՕՐԷԼ:

ՉԸՆԹԸՌՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՆԹՉԸՆԹՕՐՎԷԼ:

ՉԸՆԹՉԸՆԹՕՐԷԼ - *նբ.* Շատ բաներ կամ շատ մարդիկ միասին՝ իրարից խլել, խլխլել: *Չընթ*էչընթօրում ըն, էտ շՕՐէրը լօխ ճըրդօտում* (Ձ):

ՉԸՆԹՉԸՆԹՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԸՆԹՉԸՆԹՕՐԷԼ-ի:

ՉԸՆԹՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՆԹՉԸՆԹՕՐԷԼ:

ՉԸՆԹՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՆԹՉԸՆԹՕՐՎԷԼ:

ՉԸՂԸԼ - *տե՛ս* ՉԸՆԳԸԼ:

ՉԸՆՉԸԽՆՕՏԷԼ - *չբ.* Առատորեն պտղավորվել կամ ծաղկել (ծառերը): *Ծառէրը չընչըխնօտալ ըն, ըստարէ բարը բօլ ա ինա՛կա՛ն* (Բ):

ՉԸՆՉԸՌՆԷԼ - *չբ.* 1. Ծառի արմատի կողքերից երկրորդական ծիլեր՝ ընձյուղներ դուրս գալ: *Ճըղպօրէն չընչըռնալ ա* (Ձ): 2. Կոկոնները միանգամից բացվել: *Գ՛ուլիին չընչըռնալ ա* (Բ): 3. Մարմնի վրա վերքեր դուրս գալ՝ առաջանալ: *Կատուն չընգըռօտալ ա, տը*էղէրը չընչըռնալ ա* (Ձ):

ՉԸՆՋԻ՞ՒԹ/ՉԻ՞ՒՆՋԻ՞ՒԹ *(պրս. konjod)* - 1. *գ.* Մի տեսակ բույս, ինչպես նաեւ՝ նրա սերմերը, որ գործածում են հրուշակեղենի մեջ: *Չընջի՞ւթը լա՛զա՛թ պէն ա* (Բ): 2. *ածական., գ.* Այդ սերմերից պատրաստած (քաղցրեղեն): *Չընջի՞ւթ կամփէտը խօխէնք՛ը շատ ըն սիրում* (Բ):

ՉԸՇԸՔԱՄԷ(Չ) - *տե՛ս* ՃԸՇԸՔԱՄԷ(Չ):

ՉԸՇՄԱ՛ՆԳ՛Ո՞ՒԼ/ՉԻՇՄԱ՛ՆԳ՛Ո՞ՒԼ/ՉԸՄԱ՛ՆԳ՛Ո՞ՒԼ/ՉԻՄԱ՛ՆԳ՛Ո՞ՒԼ - *գ.* Կապույտ

ծաղիկներով վայրի ծաղկաբույս: *Չըշմանգիլը դաշանգ ծաղէգ ա* (Բ):

- Չըշմանգիլին թաղան չըշմանգիլ կըփըսնէ - Ձավակը իր ծնողներին կնմանվի:

ՉԸՇՄԸԿԱՎԷՐ/ՉԻՇՄԸԿԱՎԷՐ - *ած.* Աչքերին ակնոց կրող, ակնոցավոր: *Չիշմըկավէր մարթ ա մէր Բուղդին* (Բ):

ՉԸՉԱՆԱԿ/ՉԻՉԱՆԱԿ/ՃԸՃԱՆԱԿ/ՃԸՉԱՆԱԿ - *գ.* 1. Ծաղակրատ՝ շատախոս մարդ: *Էտ չըչանակը ջըլաման չի տամ, թա մարթըն էլ մին պէն ասէ* (Ձ): 2. Ուժեղ տաքություն, կիզում (արեգակի): *Մազնէն քըսակը ըրէվէն ճըճընակումը պըժպըժում ա* (ՆԱԲ, II, 51): 3. Ուժեղ լաց, աղաղակ (երեխաների): *Խօնցը չըչանակը թօղում չի, թա քօն ինիմ* (Բ):

ՉԸՉԱՐԱՆՔ - *տե՛ս* ՉԸՐՉԱՐՄՈՒՆՔ:

ՉԸՉԱՐԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՐՉԱՐԷԼ:

ՉԸՉԱՐՄԱՆՔ - *տե՛ս* ՉԸՐՉԱՐՄՈՒՆՔ:

ՉԸՉԱՐՄՈՒՆՔ - *տե՛ս* ՉԸՐՉԱՐՄՈՒՆՔ:

ՉԸՉԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՐՉԱՐՎԷԼ:

ՉԸՉԷՄԻՆ/ՉԷՉԷՄԻՆ/ՉԻՉԷՄԻՆ - *վ.* Ժխտական պատասխան՝ ոչ մի դեպքում (հաճախ գործածվում է հեգնաբար): *Խօրթ մարընն ասմա.- Չընչէմին, էտ ար պակաս՝ հալա պէժինք էլ տամ* (Ձ):

ՉԸՉԸՆԱԿԷԼ/ՉԻՉԸՆԱԿԷԼ/ՃԸՃԸՆԱԿԷԼ/ՃԸՉԸՆԱԿԷԼ - *չբ.* 1. Ծաղակրատել, շատախոսել: *Էնքան չընչընակից, լափ գանիլա տարավ* (Ձ): 2. *տե՛ս* Ալրըվը չընչընակել: 3. Անընդհատ լացել՝ ճչալ (երեխաների մասին): *Խօխէնքը չընչընակում ըն* (Բ):

ՉԸՊԷՐՔ - *ած.* Ամուլ, ստերջ, չբեր: *Մարթը յէշում ա, տըէսնում, վար խօխէքը կարում չի պահէ, քինամ ա մին չըպէրք կընէգ օգում, պիրում* (ՆԼՂԺԲ, 108):

- Չըպէրք ճօրէ - *արիմ.* Չբեր կին: *Էտ չըպէրք ճօրէն մարթին էլ չի մըհալ քըցում* (Բ):

ՉԸՊԷՐՔՕԹՈՒՆ - *գ.* Չբեր լինելը: *Չըպէրքօթունէն դարդան ընտրան տանան տուս ըն քըցում* (Ձ):

ՉԸՊԸԼՍԸԽՏՕՐ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՍՍԸՔ:

ՉԸՊԸՌԿԱՎԷԼ - *չբ.* Կարկամել, քար կտրել: *Սաղ շէնը ըտրրա ծէնան տուս ա կամ, տըէսնում էտ խէղճ մարթը վախան չուրացալ ա, չըպըռկըվալ...* (ՀԺՀ, V, 523):

ՉԸՌ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չըռէն կէնալ - Իր գործով զբաղվել: *Ամատ էն ա ամէն մարթ, ուրան չըռէն կացած, ըշխըդէս, օրախ ապրէս* (ՀԲ, 337):

ՉԸՌԷԼ - *նբ.* Լայնորեն բացել՝ իրարից հեռացնել: *Հինչ ը՞ս վըէննէրըտ չըռալ, համօթ չի՞* (Բ):

ՉԸՌԸԿՈՒԹԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չըռըկութան ծիք տալ - *տե՛ս* Չեմուչում անել: *Ըխճըկանը հարը-մարը շատ չըռըկութան ծիք տըվէն, վէրչը ըռազի կացէն* (Ձ):

ՉԸՌԸՉԱՓԼԻ - *տե՛ս* ՉԸՌԸՉԱՓՈՒ:

ՉԸՌԸՉԱՓՈՒՇ/ՉԸՌԸՉԱՓՈՒՍ(Տ) - *տե՛ս* ԾԸՌԸՄՕՈ: *...Քյը՞ցալ ըն խաղվէն մաննէրը կըռըցըրալ, չըռըչափռաշ կըպօտալ* (ԱԱ, 62):

ՉԸՌԸՉԱՓՈՒ(Ս)Տ - *տե՛ս* ՉԸՌԸՉԱՓՈՒՇ:

ՉԸՌԸՉԱՓՈՒ/ՉԸՌԸՉԱՓԼԻ - *տե՛ս* ԾԸՌԸՄՕՈ:

ՉԸՌԸՎԸՌԷ - *տե՛ս* ՉԸՌԸՎԸՌԻ:

ՉԸՌԸՎԸՌԻ/ՉԸՌԸՎԸՌԷ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Չըռըվըռի անէլ/ըղնէլ - Նեղվել, այս ու այն կողմ ընկնել, ինչ անելը չիմանալ: *Աչէռը խամ ա ընում, օժըն էլ պակաս, չըռըվըռէն ա ըղնում* (ՆԱԲ, 71):

ՉԸՌԹԻ - *տե՛ս* ՉԸՐԹԻ:

ՉԸՌԹԻ-ՓԸՌԹԻ - *տե՛ս* ՑԸՐԹԻ-ՓԸՐԹԻ:

ՉԸՌՉԸՌ - *տե՛ս* ՉԸՐՉԸՌ:

ՉԸՌՉԸՌԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՌՇԸՌԱԼ:

ՉԸՌՉԸՌԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՌՇԸՌԱԼԻ:

ՉԸՌՉԸՌԱՆ - *տե՛ս* ՇԸՌՇԸՌԱՆ:

ՉԸՌՉԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՌՇԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՉԸՌՉԸՌՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՌՇԸՌՕՆ:

ՉԸՌՉԸՌՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՌՇԸՌՕՑ:

ՉԸՌՌ - *տե՛ս* ՇԸՌՌ:

ՉԸՌՌԱԼ - *տե՛ս* ՇԸՌՌԱԼ:

ՉԸՌՌԱԼԻ - *տե՛ս* ՇԸՌՌԱԼԻ:

ՉԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1]:

ՉԸՌՌՕՆ - *տե՛ս* ՇԸՌՌՕՆ:

ՉԸՌՌՕՑ - *տե՛ս* ՇԸՌՌՕՑ:

ՉԸՌՎԷԼ[1] - *կբ. եւ չբ.* ՉԸՌԷԼ-ի:

ՉԸՌՎԷԼ[2] - *չբ. տե՛ս* Չանռը պըկան կէնալ: *Հիյվընէն չըռվէցէն, ըստըկուտը՞ցէն* (Ձ):

ՉԸՌՎԸՌԱԼ - *չբ.* Չըռըվըռի անէլ:

ՉԸՌՈՒԳՈՒՆ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒԳՈՒՆ:

ՉԸՌՈՒԹԿԱՆ - *տե՛ս* ՇԸՌՈՒԹԿԱՆ:

ՉԸՍԱԲ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չըսաբու տալ - Արհամարհել, հետը հաշվի չնստել, ծաղրել: *Կընէգը վէր մարթին չըսաբու տըվավ, էն մարթին տօնը կըքանդըվի* (Բ):

ՉԸՍՏԸՀԱՆ - *ած.* Մասերը՝ մեխանիզմները հանած (սարքավորումների, մեքենաների եւն մասին): *Էտ չըստըհան մաշինը թօղում ըն ըտը՞ղ, ուրանք քինամ* (Ձ):

- Չըստըհան անէլ - Մասերը՝ մեխանիզմները հանել, փչացնել, գործածությունից հանել: *Սըհաթը չըստըհան ա անըմ, թօղ անում* (Բ):

- Չըստըհան ինիլ/տը՞ռնալ - Մասերը՝ մեխանիզմները հանվել, փչանալ, գործածությունից դուրս գալ: *Չըստըհան իլած տըրախտըրավ հուց վա՞ր անիմ* (Բ):

ՉԸՎԱԼ/ՉՈՒՎԱԼ *(պրս., թրք. ğuval)* - *գ.* 1. Կանեփաթելից կամ հաստ բրդաթելից գործած, ինչպես նաեւ ամուր ու հաստ կտորից կարած մեծ տոպրակ՝ պարկ, ջվալ: *Քըշէրը յէր ա կընաս, ծառէրը քըդէս, էրկու չըվալը լըցնէս, էշին պըռնէս, քինիս տօն* (ՀԺՀ, V, 265): 2. *գ., ած.* Ջվալի տարողությունը՝ որպես չափ: *Էրկու չուվալ կաարի յա տաս, էտ էծը ինք ունէս* (Ձ):

ՉԸՎԱՆ/ՉՈՒՎԱՆ *(գրբ. չուան)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՉԱԹՈՒ: 2. *տե՛ս* ՊՈՒՇԽՈՒՆ: 3. *գ., ած.* Երկարության չափ: *Ըրիքնակը մին չըվան պըցըրանցալ ար Նըհըտակա սըռան* (ԼՂԲ, 368):

ՉԸՎԷԼ *(գրբ. չուեմ)* - *չբ.* Խմբովին տեղափոխվել մի վայրից մի ուրիշը: *Աշունքը վէր կամ ա, ցըցէռնակնէն չըվում ըն տաք յըրգիրնէն, մընէլ կարունքը կամ* (Բ):

ՉԸՎԸՍՏԱՆ/ՉՈՒՎԸՍՏԱՆ/ՉԸՐՈՒՍՏԱՆ/ՉՈՒՐՈՒՍՏԱՆ - *տե՛ս* ԹԱԽՏԱՓՈՒՇ:

ՉԸՏԷՍ - *ած., գ.* 1. Կյանքը խեղճ՝ աղքատ անցկացրած, կարոտ մնացած (անձ): *Չընտէս մարթ ա Սիմօնը, սաղ գանքումը մէհէտ էլ ա, կօշտ փօրավ հաց չի կէրալ* (Ձ): 2. *փխբ.* Անծանոթ՝ չտեսած լինելուց զարմացած՝ շշմած (անձ): *Դարվիշը էտ գաբան տանըմ ա բազար, ժողովուրթը չըտէսի նըման յէշըմ ըն* (ՀԺՀ, V, 181): 3. Խղճուկ վիճակից հանկարծ բարվոք վիճակի՝ հարստության հասած եւ դրանով շլացած՝ գոռոզացած (անձ): *Միհէնգվա հըրուստնէրէն շատը չըտէս ըն, ըտրրա հը՞տէ յըն ըտի քըթըրնէն ցէց* (Բ):

ՉԸՏԷՍՆԸՎԱԾ - *ած.* Զարմանալի, ապշեցուցիչ: *Էտ տըղան մընծանըմ ա, տը՞ռնըմ մին չըտէսնըված կէղեցիկ տըղա* (ՀԺՀ, V, 229):

ՉԸՏԸՌԻ-ՄԸՏԸՌԻ - *տե՛ս* ՉԸՏՌԻ-ՄԸՏՌԻ:

ՉԸՏԸՍՕԹՈՒՆ - *գ.* Չտես լինելը: *Չըտըսօթունը խօնդուց անա անպակաս ա* (Բ):

ՉԸՏՌԻ-ՄԸՏՌԻ/ՉԸՏԸՌԻ-ՄԸՏԸՌԻ - *տե՛ս* ՀՈՒՏԼԻ-ՄՈՒՏԼԻ:

ՉԸՐԱԽՕՍ - *ած., գ.* Չարալեզու, զրպարտող, չարախոս (անձ): *Չըրախօս կընէգ ա Դօրունց Մանին* (Բ):

ՉԸՐԱՂՎԱՆ *(պրս. čirāg (ճրագ), թրք. čəraqban)* - *ած.* Պայծառ լուսավորված: *Չըրաղվան տընէր ա, լ՛ըհա կարում ըս՝ մաչին ք՛ըէփ ըրա* (Բ):

- Չըրաղվան անէլ - Պայծառ լուսավորել: *Լ՝ուսէրը նի յա կըցընում, չըրաղվան անում* (Ձ):

- Չըրաղվան(ը) ըղնէլ/կըտըրէլ - Պայծառ լուսավորվել: *Ջուբէն անկ՛ին քարը տ՛ուս ա օնում, չըրաղվանը ըղնում ա...* (ՀԺՀ, 15, 59):

ՉԸՐԱՆԱԼ *(գրբ. չարանամ)* - *չբ.* 1. Չար դառնալ, դեպի չարը հակվել: *Մարթիք՛ չըրացալ ըն, մինը մինին փիսութուն ըն անում* (Բ): 2. Չարաճճի դառնալ: *Խոխէնք՛ը չըրացալ ըն, մորը շատ ըն չըրչարում* (Բ): 3. Ձայրանալ, բարկանալ, կատաղել: *Մարթը, էտ վէր ըսկանում ա, չըրանում ա, կընգանը թակում* (Ձ): 4. Չարիքներով՝ չարագործություններով լցվել: *Աշխարքըս չըրացալ ա, վախում ընք, թա տանան տ՝ուս կ՛անք* (Բ):

ՉԸՐԲԸԽԷԼ - *նբ.* Արգելափակել, բանտարկել: *Ըտը՛ղ ըտըրան չըրբըխում ըն* (Ձ):

ՉԸՐԲԸԽՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԸՐԲԸԽԷԼ-ի:

ՉԸՐԴԸԽԱՎԷՐ - *ած.* Չարդախ՝ ծածկ ունեցող: *Սաղ շէնումը մինակ ք՛ուխէն ա չըրդըխավէր տօն իլ՝ալ* (Ձ):

ՉԸՐԴԸԽԱՏԻՋ - *գ.* Հատուկ պատրաստված փայտե կառույցի վրա դրված խոտի դեզ: *Չըրդըխատիզը տափան պէցո՝ւր ա, նըմանալ չի* (Ձ):

ՉԸՐԸԹՈՒՆԱԿ՛ՕՂ/ՉԸՐՈՒԹՈՒՆԱԿ՛ՕՂ/ՉՈՒՐՈՒԹՈՒՆԱԿ՛ՕՂ/ՉՈՒՐԸԹԸՆԱԿ՛ՕՂ - *գ.* 1. Մանր բաներ գողացող՝ մանրախնդիր՝ գծուծ գող: *Էտ չըրըթունակ՛օղը մորը ասը՛ղըն էլ ա կ՛ուղացալ, ծախալ* (Բ): 2. Ագռավազգիների ընտանիքին պատկանող գորշ թռչուն, որ փախցնում է տանիքներին դրված չորաթանը: *Չուրըթընակ՛օղը չուրաթանը սաղ տարալ ա* (Բ):

ՉԸՐԸԹՈՒՆՀԱՐԷ/ՉԸՐՈՒԹՈՒՆՀԱՐԷ/ՉՈՒՐՈՒԹՈՒՆՀԱՐԷ/ՉՈՒՐԸԹԸՆՀԱՐԷ - *գ.* Խոր կավե աման, որի մեջ հարում են չորաթանը: *Միհէնգ՛վա հարթէրը գ՛ուդ՝ում էլ չըն, թա հինչ ա չուրըթընհարէն* (Բ):

ՉԸՐԸԽԿ/ՉԸԽԿ - *ձ.* Չրխկալու՝ չրխկոցի նմանաձայնությունը: *Մին էլ, չըրը՞խկ, մին սա՝ա ա ըսկանում* (Ձ):

ՉԸՐԸԽԿԱԼ/ՉԸԽԿԱԼ - *չբ.* Չրխկոց՝ չխկոց հանել: *Տօռնը վէր չըրըխկամ ա, տընատարը դ՝ստի քունըտը՛դա յը՛ր ա կէնում* (Ձ):

ՉԸՐԸԽԿԱԼԻ/ՉԸԽԿԱԼԻ - *մ.* Չրխկալով՝ չրխկոց հանելով: *Տօռնը չըրըխկալի պէնվում ա* (Ձ):

ՉԸՐԸԽԿԱՆ/ՉԸԽԿԱՆ - 1. *ած.* Չրխկացող, չրխկոց հանող: *Չըրըխկան խաղալիկ ա ինք՛ օնում* (Ձ): 2.*գ.* Մանկական ինքնաշեն խաղալիք, որի փայտիկները, իրար խփելով, չրխկչրխկում են: *Խօխէնք՛ը, մարթը մին չըրըխկան ծըրքըրնէրէն, խաղ ըն անում* (Բ):

ՉԸՐԸԽԿԱՉԸՐԸԽԿ/ՉԸԽԿԱՉԸԽԿ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿՉԸՐԸԽԿԱԼԻ:

ՉԸՐԸԽԿ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ/ՉԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՉԸՐԸԽԿԱԼ-ի:

ՉԸՐԸԽ(Կ)ՉԸՐԸԽԿԱԼ/ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿԱԼ (շատ բան կամ տեւականորեն):

ՉԸՐԸԽ(Կ)ՉԸՐԸԽԿԱԼԻ/ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿԱԼԻ:

ՉԸՐԸԽ(Կ)ՉԸՐԸԽԿԱՆ/ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿԱՆ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿԱՆ:

ՉԸՐԸԽ(Կ)ՉԸՐԸԽԿԸ՛ՆԷ/ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿԸ՛ՆԷ - *գ.* Սեխի, ձմերուկի եւն ընտիր տեսակ, որոնց հասած ժամանակ շարժելիս մեջը չխկչխկում են կորիզները: *Ամմէնաքախծը յէմիշը չըրըխկչըրըխկը՛նէն ա* (Բ):

ՉԸՐԸԽ(Կ)ՉԸՐԸԽԿ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ/ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՉԸՐԸԽ(Կ)ՉԸՐԸԽԿԱԼ-ի:

ՉԸՐԸԽ(Կ)ՉԸՐԸԽԿՕՆ/ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿՕՆ:

ՉԸՐԸԽ(Կ)ՉԸՐԸԽԿՕՑ/ՉԸԽ(Կ)ՉԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿՕՆ:

ՉԸՐԸԽԿՕՆ/ՉԸԽԿՕՆ - *գ.* Որեւէ բանի թեթեւ հարվածների, դուռը բացվելու եւն ձայնը, չրխկալը, չրխկոց: *Մը՛ղակը վէր օգում ա պէնա, չըխկօնը ղորոշչին ըսկանում ա* (Ձ):

ՉԸՐԸԽԿՕՑ/ՉԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԽԿՕՆ:

ՉԸՐԸՉՕՓ/ՉԸՐՉՕՓ - *գ. հոգն.* Փայտի չոր կտորներ: ... *Վայը յէկալ ա ընդըրա տարալ, վէր մին շէլակ չըրչօփ ա պէրալ տօն, էլ աբէշիգ՛ին դամշուն տական պըրծընէլ չի...* (ՋՏ, Ա, 28):

ՉԸՐԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. չարացուցանեմ)* - *նբ.* ՉԸՐԱՆԱԼ-ի:

ՉԸՐԹ/ՃԸՐԹ - *ձ.* Չրթալու՝ չրթոցի նմանաձայնությունը: *Չը՛րթ, կօլան ճաքում ա* (Բ):

ՉԸՐԹԱԼ/ՃԸՐԹԱԼ - *չբ.* 1. Ճաքելու՝ կոտրվելու ձայն հանել: *Կարասը նի յա կ՛ամ քարէն, չըրթամ* (Ձ): 2. Իրար խփելու՝ դիպչելու պայթյուն՝ ձայն հանել: *Թալակը չըրթամ ա, ըղվէսին վը՛ննը մընամ ա մաչին* (Ձ): 3. Իրար քսվելով՝ խփվելով վառվել: *Փիչումը փա՝ղը չըրթամ ա* (Բ):

ՉԸՐԹԱԼԻ/ՃԸՐԹԱԼԻ - *մ.* Չրթալով, չրթոց հանելով: *Փա՝ղը չըրթալի էրում ա* (Բ):

ՉԸՐԹԱՉԸՐԹ/ՃԸՐԹԱՃԸՐԹ - *տե՛ս* ՉԸՐԹՉԸՐԹԱԼԻ:

ՉԸՐԹԸՂՈՒՔ - *ած., գ.* Վայրահաչող, ավել-պակաս խոսող (անձ): *Չըրթըղուզ մարթ ա Սէտրակը* (Բ):

ՃԸՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃԸՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ճայթեցուցանեմ)* - *նբ.* ՉԸՐԹԱԼ-ի:

ՉԸՐԹԻ/ՉԸՌԹԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չըրթի քաք - Մեկից կպչող եւ պոկ չեկող՝ ձանձրացնող (անձ): *Չըրթի քաք ը՞ս, հինչ ը՞ս զ՝ահլ՝ա տանում* (Բ):

ՉԸՐԹԻ-ՓԸՐԹԻ - *տե՛ս* ՑԸՐԹԻ-ՓԸՐԹԻ:

ՉԸՐԹՄԱ *(թրք. čarpma (հարված)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Չըրթմա թըխէլ/տալ - Բութ մատի ու միջնամատի ծայրերը միացնելով ու հանկարծակի արձակելով՝ խփել: *Ը՛ղան չըրթմա յա թըխում, բօթուլը փը՛շուր-փը՛շուր ա ինի՝ում...* (ՀԺՀ, V, 271):

ՉԸՐ(Թ)ՉԸՐԹԱԼ/ՃԸՐ(Թ)ՃԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ՉԸՐԹԱԼ (շատ բան կամ տեւականորեն):

ՉԸՐ(Թ)ՉԸՐԹԱԼԻ/ՃԸՐ(Թ)ՃԸՐԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸՐԹԱԼԻ:

ՉԸՐ(Թ)ՉԸՐԹԱՆ/ՃԸՐ(Թ)ՃԸՐԹԱՆ - *ած.* Չրթացող, չրթչրթացող: *Չըրթչըրթան փա՝ղ ա* (Բ):

ՉԸՐ(Թ)ՉԸՐԹՑ(Ը)ՆԷԼ/ՃԸՐ(Թ)ՃԸՐԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՉԸՐ(Թ)ՉԸՐԹԱԼ-ի:

ՉԸՐ(Թ)ՉԸՐԹՕՆ/ՃԸՐ(Թ)ՃԸՐԹՕՆ - *տե՛ս* ՉԸՐԹՕՆ:

ՉԸՐ(Թ)ՉԸՐԹՕՑ/ՃԸՐ(Թ)ՃԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՉԸՐԹՕՆ:

ՉԸՐԹՕՆ/ՃԸՐԹՕՆ - *գ.* Չրթալու ձայնը, չրթոց: *Բ՝ուրդ՝ան ընգուճավը մին չըրթօն ա ըղնում* (Ձ):

ՉԸՐԹՕՑ/ՃԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՉԸՐԹՕՆ:

ՉԸՐԽՕՏԷԼ - *նբ.* Չարխով շատ բան կամ շատ անգամ սրել: *Տինըկնէն չըրխօտում ա* (Բ):

ՉԸՐԽՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԸՐԽՕՏԷԼ-ի:

ՉԸՐՄԸԽԷԼ - 1. *նբ.* Պրկել, ձգել, լարել: *Կաշին չըրմըխում ըն, չուրըցընում* (Բ): 2. *չբ.* Պրկվել, ձգվել, լարվել, ուռչել: *Կամ ըն, տը՛սնում էտ ծ՝ՕրՈ՝ումը մին չալ կավ, պօգ՛էրը կը՛ռ-կը՛ռ, կօրծը չըրմըխած* (Ձ):

ՉԸՐՄԸԽՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԸՐՄԸԽԷԼ(1)-ի:

ՉԸՐՉԱՐԱՆՔ - *տե՛ս* ՉԸՐՉԱՐՄՈՒՆՔ:

ՉԸՐՉԱՐԷԼ/ՉԸՉԱՐԷԼ *(գրբ. չարչարեմ)* - *նբ.* 1. Ֆիզիկական տանջանքների ենթարկել, տանջել: *Ըտըրան ը-*

տը՛ղ էնքան չըրչարում ըն, մինչը՛վ մը՛ռնում ա (Ձ): 2. Հոգեկան եւ բարոյական տառապանքների ենթարկել: *Էտ ախճիգը ՝ուր՝ան ղըշինգթունավը չէնին տըղօրանցը շատ ար չըրչարում* (Ձ): 3. Նեղել, հարստահարել, զրկանքների ենթարկել: *...Խանէն մարթիքը ղուսումքինդացուց շատ ըն չըրչըրէս...* (ԱԱ, 20):

ՉԸՐՉԱՐՄԱՆՔ - *տե՛ս* ՉԸՐՉԱՐՄՈՒՆՔ:

ՉԸՐՉԱՐՄՈՒՆՔ/ՉԸՐՉԱՐՄԱՆՔ/ՉԸՉԱՐՄՈՒՆՔ/ՉԸՉԱՐՄԱՆՔ/ՉԸՐՉԱՐԱՆՔ/ՉԸՉԱՐԱՆՔ *(գրբ. չարչարանք)* - *գ.* Չարչարելը, չարչարվելը, չարչարանք, դառն աշխատանք: *Ամմա ՝ուր՝ան էտ չըրչարմունքէն անա տանը վէչ մին պ՝ան էլ ա, ասում չար* (ՀԺՀ, V, 402):

ՉԸՐՉԱՐՎԷԼ/ՉԸՉԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԸՐՉԱՐԷԼ-ի:

ՉԸՐՉԸՌ/ՉԸՌՉԸՌ - *տե՛ս* ՔԸՉԷՂԱԿ:

ՉԸՐՉՕՓ - *տե՛ս* ՉԸՐԸՉՕՓ:

ՉԸՐՎԻՇ/ՉԻՐՎԻՇ/ՇԸՐՎԻՇ/ ՇԻՐՎԻՇ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԱՆ (1):

ՉԸՐՎԻՇԱՏՕՆ/ՉԻՐՎԻՇԱՏՕՆ/ՇԸՐՎԻՇԱՏՕՆ/ՇԻՐՎԻՇԱՏՕՆ - *տե՛ս* ՀԸՆՁԱՆ (1):

ՉԸՐՎԻՇԱՔԱՐ/ՉԻՐՎԻՇԱՔԱՐ/ՇԸՐՎԻՇԱՔԱՐ/ՇԻՐՎԻՇԱՔԱՐ - *գ.* Հնձանի հատակին դրված մեծ հարթ քար՝ եզերված ակոսներով, որտեղով խաղողահյութը հոսում է քարե մեծ տաշտի կամ այլ ամանի մեջ: *Չըրվիշաքարը մը՛ծ բիդի ինի* (Բ):

ՉԸՐՎԻՇՑԱ՝ԱՆ/ՉԻՐՎԻՇՑԱ՝ԱՆ/ՇԸՐՎԻՇՑԱ՝ԱՆ/ՇԻՐՎԻՇՑԱ՝ԱՆ - *գ.* Հնձանի հատակին փռվող՝ ճյուղերից՝ ոստերից հյուսված ցանց, որի վրա լցնում են ճմլելու խաղողը: *Չըրվիշցա՝ք՝անը ճափկէ ճըպըտնէրան ըն կ՝օրծում, վէր տէմ կէնա* (Ձ):

ՉԸՐՈՒ - *տե՛ս* ՉԷԼԱ(ՆԸ):

ՉԸՐՈ՝ՎՈՒՆ/ՉԸՌՈ՝ՎՈՒՆ/ՉՈՒՐՈ՝ՎՈՒՆ/ՉՈՒՌՈ՝ՎՈՒՆ - *մ.* Մինչեւ երեկո, ամբողջ օրը, միշտ: *Չըրո՝ՎՈ՝ՎՈՒՆը կօրծ ա անում, ամմա ըսկի մին պէն չի ՝ամ՝ալ կ՝ամ* (Ձ):

ՉԸՐՈՒԹՈՒՆԱԿ՝ՕՂ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԹՈՒՆԱԿ՝ՕՂ:

ՉԸՐՈՒԹՈՒՆՀԱՐԷ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԹՈՒՆՀԱՐԷ:

ՉԸՐՈՒՍՏԱՆ - *տե՛ս* ՉԸՎԸՍՏԱՆ:

ՉԸՐՈՒՔԹԱԹ/ՉՈՒՐԸՔԹԱԹ/ՉՈՒՐՈՒՔԹԱԹ - *մ.* Ձեռքերի եւ ոտքերի վրա, ձեռքերն էլ որպես ոտքեր գործադրելով (քայլելու մասին): *Ըտի չըրուքթաթ հըսնում ա մօրը կօշտը* (Ձ):

- Չըրուքթաթ տալ - Ձեռքերն ու ոտքերը գետնին դնելով՝ գնալ՝ շարժվել: *Խօխան չըրուքթաթ տալավ բըդա՝ ՝ան՝ուծը ք՝ընա՝ց, սըկսէց ՝ան՝ուծէն կաթնը ծըծէլ* (ՀԺՀ, V, 375):

ՉԸՐՈՒՔՇԷԲԱԹ/ՉՈՒՐԸՔՇԷԲԱԹ/ՉՈՒՐՈՒՔՇԷԲԱԹ *(գրբ. չորեքշաբաթ)* - 1. *գ.* Երեքշաբթիին հաջորդող օրը՝ չորեքշաբթի: *Չըրուքշէբաթը վէր կ՝ամ ա, պըրթկատարը Պուղուն ծէն ա տամ* (Ձ): 2. *մ.* Չորեքշաբթի օրը: *Չըրուքշէբաթ ք՝ինա՝ն ըմ վը՛ռս* (Բ):

ՉԸՐՈՒՔՊԱՏԷԳ՝/ՉՈՒՐԸՔՊԱՏԷԳ՝/ՉՈՒՐՈՒՔՊԱՏԷԳ՝/ՉՈՒՐՍԸՊԱՏԷԳ՝ *(գրբ. չորեքպատիկ)* - *ած., մ.* Չորս անգամ ավելի, քառապատիկ: *Էտ խօխան չըրուքպատէգ՝ շատ ա օտում հօրը անա* (Ձ):

ՉԸՐՔԱԿՕԽ - *գ.* Չարքերից կոխվելը՝ վնասվելը, որ, ըստ հավատալիքների, սովորաբար կատարվում է նորածինների հետ մինչեւ քառասուն օրը լրանալը: *Խուխէն քըռասունքը տ՝ուս ա կ՝ամ, չըրքակօխըն էլ նըհը՛տըն ա անց կէնում* (Ձ):

ՉԸՐՔԸՊՈ՝ԻԼ՝ՈՒՐ - *տե՛ս* ՉԸՐՔ՝ԸՊՈ՝ԻԼ՝ՈՒՐ:

ՉԸՐՔ՝ԸՊՈ՝ԻԼ՝ՈՒՐ/ՉԸՐՔԸՊՈ՝ԻԼ՝ՈՒՐ/ՉՈ՝ԻՐՔ՝ԸՊՈ՝ԻԼ՝ՈՒՐ/ՉՈՒՐՍԸՊՈ՝ԻԼ՝ՈՒՐ - *մ.* Չորս բոլորը, շուրջը, չորսբոլորիկ: *Պէրալ ա մին մը՛ծ բէրթ շինա՝լ, չըրք՝ըպո՝ւլո՝ւր պատ շարալ...* (ԱԱ, 17):

ՉԸՐՔ՝ԸՏԱԿ/ՉՈ՝ԻՐՔ՝ԸՏԱԿ/ՉՈ՝ԻՐՔ՝ՈՒՏԱԿ/ՉՈՒՐՍԸՏԱԿ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՊԱՏԷԳ՝:

ՉԸՐՕԹՈՒՆ/ՉՈՒՐՕԹՈՒՆ/ՉԱՐՈՒԹՈ՝ՒՆ *(գրբ. չարութիւն)* - *գ.* 1. Չար լինելը, չար բնույթ: *Չըրօթունը Հա՝բ՝ուն փէշակընը ա* (Բ): 2. Չար արարք՝ գործողություն: *Չար մարթը հունց էլ անիս, մին ա, մին չըրօթուն ընական ա* (Ձ): 3. Ձայրույթ, ցասում: *Կընէգ՝ը վէր տը՛սնում ա մարթին չըրօթունը, տանան տ՝ուս ա կ՝ամ* (Ձ): 4. Չարաճճիություն: *Խուխէն չըրօթունը հօրը կըզկնըվցընում ա* (Բ):

ՉԸՓԱՐԷ - *ած.* Ճյուղերից հյուսած: *Մին չըփարէ մըղակ ա շինում, բուստանէն բ՝ա՝րա՝ն կապում* (Ձ):

ՉԸՓԱՐԷԼ - *նբ.* 1. Որեւէ տեղի շուրջը կամ կողքերին ցանկապատ սարքել, ցանկապատել: *Օգում ա, թա նի մընանէ էտ բաղան խընձօր քաղէ, տէսնում ա էտ բաղը չըփարած ա* (ՀԺՀ, V, 274): 2. *փխբ.* Ցանկապատի նման մի բանի շուրջը կամ կողքերը փակել: *Բիղէրավը պէրանը չըփարալ ա* (Բ):

ՉԸՓԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԸՓԱՐԷԼ-Ը՛Ձ

ՉԸՓԸԼԱՂ - *տե՛ս* ՉԸՓԼԱՂ:

ՉԸՓԸՉԱՓ - *տե՛ս* ՉԱՓ-ՉԱՓ:

ՉԸՓԸՐԱՇԸ՛Տ - *տե՛ս* ՉԸՓԸՐԾԱԿԷ:

ՉԸՓԸՐԱԽ - *տե՛ս* ՉԸՓԸՐԱՂ:

ՉԸՓԸՐԱՂ/ՉԸՓԸՐԱԽ/ՉԱՓԱՐԱՂ/ՉԱՓԱՐԱԽ *(թրք. čaparaq)* - *տե՛ս* ՉԱՓ[2]:

ՉԸՓԸՐԱՄԱՐ - *գ.* Ճյուղերից հյուսած ցանկապատի հաստ ճյուղերը: *Չըփարան մին չըփըրամար ա տ՝ուս օնում, ք՝ինամ* (Ձ):

ՉԸՓԸՐԱՆՈՒՑ - *գ.* 1. Շենքի՝ տան այն տեղը, որտեղ պահում են վառելափայտը, ինչպես նաեւ անպետք իրերը: *Թըխկըք՝էչ՝ան ք՝ինա՝մ ա թաքավը՛ռէն ղազէրը պահում, ՝ուր՝ՈՒՆը կ՝ամ մին չըփըրանուցում կէնում* (ՆԼՂԺԲ, 46): 2. փխբ. Խարխուլ՝ խղճուկ տուն: *Էրկու սը՛ռտ վէր ՝ուր՝ՈՒՐ սիրին, չըփըրանուցըն էլ պալատ կըրվա* (ԱԲԲ, 27):

ՉԸՓԸՐԾԱԿԷ - *գ.* 1. Փոքրիկ թռչնատեսակ, որ հաճախ է լինում ցանկապատների տակ: *Չըփըրծակէն կ՝ամ ա ընգ՝ՈՒՆում չըփըրնէն, վը՛ռ կարէ մին փօշ ճարէ* (ՆԼՂԺԲ, 140): 2. *փխբ.* Նիհար՝ վտիտ անձ: *Էտ չըփըրծակէն օտում ա, օտում, էլհա ք՝ուքանում չի* (Բ): *ած., գ. փխբ.* Ճարպիկ (անձ): *Չըփըրծակէ մարթ ա Ասլանը, հինչ կօրծ ասիս, կը՝ՈՒզըցընէ* (Բ):

ՉԸՓԸՐ-ՉԸՓԱՐ - *տե՛ս* ՃՈՒԹԸՊԱՏԱՌ:

ՉԸՓԼԱՂ/ՉԸՓԼԱԽ *(թրք. čiplak)* - *հեգն. տե՛ս* ՏԸԿԸԼՕՐ:

ՉԸՓԼԸՂԱՆԱԼ - *հեգն. տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐԱՆԱԼ:

ՉԸՓԼԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *հեգն. տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՉԸՓԼԸՂՕԹՈՒՆ - *հեգն. տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ՉԸՓՉԱՓԷԼ - 1. *նբ. տե՛ս* Չափ-չափ անել (1): 2. *չբ. տե՛ս* Չափ-չափ անել (2):

ՉԸՓՉԱՓՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉԸՓՉԱՓԷԼ (1)-ի:

ՉԸՓՉԸՓՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՓՉԱՓԷԼ:

ՉԸՓՉԸՓՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՓՉԱՓՎԷԼ:

ՉԸՓՈՒՌԱՆԱԼ/ՉՈՒՓՈՒՌԱՆԱԼ - *չբ.* Չեչոտ՝ ծաղկատար դառնալ: *Էտ վըխտանց ա Ա՝փ՝ուն իրը՛սը ըտի չըփուռացալ* (Ձ):

ՉԸՓՕՎԻ - *ած.* Չափվող, չափելով որոշվող՝ որոշված: *Չըփօվի վը՛ռ ա, կարէլ չըմ ք՝ը՛զ ՝ավիլ տամ* (Ձ):

ՉԸՔԱՆՑ - *տե՛ս* ՉԷԼԱ(ՆԸ):

ՉԸՔԱՎԷՐ *(գրբ. չքաւոր)* - *ած., գ.* Կարողությունից՝ միջոցներից զուրկ, աղքատ, չունեւոր, չքավոր (անձ): *Մը՛ր շէնըմը մըհէնգ՝ չըքավէր կա վէչ...* (ՀԲ, 356):

ՉԸՔԱ(Վ)ՈՒՔ - *գ.* Զինանոց, զինապահեստ: *Թաքավէրընն ասում ա.- Նի՛ մըտէք՝ չըքաուզը, զէնք՝ յէր կալէք, վէր ծէգ ղըրկըլական ըմ՝ ախճիգ՝ օգիք՝* (Ձ):

ՉԸՔԱՐԱ - *տե՛ս* ԹԱՔԻ:

ՉԸՔԷԼ - *չբ.* Լեզուն քիմքին խփելով՝ չփփոց հանել, չփփացնել: *Չըքէլավ տէ՛ւս ա կ՚ամ, ք՚ինամ* (Ձ):

ՉԸՔԷԼ-ՊԸՔԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՔՎԷԼ:

ՉԸՔԷԼԱ՛ՆԸ - *տե՛ս* ՉԷԼԱ՛(ՆԸ):

ՉԸՔԷՐԱՆԸ - *տե՛ս* ՉԷԼԱ՛(ՆԸ):

ՉԸՔԸՉՕՔ/ՉՈՒՔԸՉՕՔ/ՉՈՒՔՈՒՉՕՔ - *մ.* Չոքելով, չոքած վիճակում, չոքեչոք: *Մարթիք՚ ասալ ըն.- Բիդի չըքըչօք ք՚ինիս էն խաչին կօշտը, վէր տըրանա ըզադվիս* (ԲՀԲ, 171):

- Չըքըչօք անէլ/կ՚ա՛լ - 1. Չոքած վիճակում շարժվել: *Հ՚ուրը խօխա չի ինա՛ում, կ՚ամ ա էտ քարէն չ՚ՕրՔ՚ ընգ՚ունավը չըքըչօք անում, պըտղուվէրվում* (ԱԱ, 54): 2. Աղաչել: *Մարթը ՝ուրթ՝ումն ա օտում, չըքըչօք անում, ասում.- Յը՚ս խա՛ՔՀ՛ր չըմ իտի պէնի...* (ՀԺՀ, V, 411):

ՉԸՔԸՊԻԼԻՔ՚ - *տե՛ս* ՆԱՎՍ:

ՉԸՔ՚ՈՒԼՕՏ/ՉՈՒՔ՚ՈՒԼՕՏ - *գ.* Շատ մացառներ աճած տեղ, մացառուտ: *Կըխ-ճըրնէն նի յըն տը՚ռալ չըք՚՝ուլ՚օտը* (Ձ):

ՉԸՔ-ՉԸՐՈՒՔՇԷԲԱԹ - *գ., մ.* Ավագ շաբաթվա չորեքշաբթի օրը, երբ որոշ հիվանդությունների դեմ աղոթքներ էին գրում, որպեսզի նրանք անհետանան: *Էտ ընդրանա յա, վէր չըք-չըրուքշէբաթ մում չըն տարալ Քամու խաչին տակէն նի կըցըրալ* (Ձ):

ՉԸՔՉԸՔՕՏԷԼ/ՉՈՒՔՉՈՒՔՕՏԷԼ/ ՃԸՔՃԸՔՕՏԷԼ - *չբ.* Շատ բաներ կամ շատ տեղերից ճաքել, ճաքճքել: *Ըտրրա շ՚ՕրէՔը ճըրրոտվըմ ա, վը՚ննէՔը ճըքճը-քօտըմ, իրէսը արէվը էրըմ, էլիա յէտ չի տը՚ռնըմ* (ՀԺՀ, V, 52):

ՉԸՔՉԸՔՕՏՎԷԼ/ՉՈՒՔՉՈՒՔՕՏՎԷԼ/ ՃԸՔՃԸՔՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՔՉԸՔՕՏԷԼ:

ՉԸՔՎԷԼ *(գրբ. չքիմ, չքոտիմ)* - *չբ.* Անհետանալ, չքանալ: *Սըտանան վէր Սառին անըմը լըսըմ ա, էտ մարթին բօ-ղազը պէց ա թօղըմ, էս լ՚ուս ըշխարքան չըքվըմ* (ՀԺՀ, V, 527):

ՉԸՔՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ/ՉՈՒՔԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՉՈՒ-ՔՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՉՕՔԷԼ-ի:

ՉԸՔՕՐԱՆԸ - *տե՛ս* ՉԷԼԱ՛(ՆԸ):

ՉԻ - *տե՛ս* ՉԷ:

ՉԻԲԱՆ/ՉՈՒԲԱՆ *(թրք. čiban)* - *տե՛ս* ՀԸԼՕՌ(Ն)ԷԳ՚:

ՉԻԲՈՒԽ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒԽ:

ՉԻԴԱ՛Ր - *տե՛ս* ՉԸԴԱ՛Ր:

ՉԻԴԱ՛ՐԻԼ - *տե՛ս* ՉԸԴԱ՛ՐԻԼ:

ՉԻԴԱ՛ՐՎԻԼ - *տե՛ս* ՉԸԴԱ՛ՐՎԻԼ:

ՉԻԴ(Ը)ՐԱ - *տե՛ս* ՉԱ՛ԴՐԱ՛:

ՉԻԹ *(թրք. čit)* - *գ.* Բամբակե հասարակ կտոր: *Մէլիք-Շահնազարը յէշում ա տէսնում՝ Պուղուն շալվարը չիթավ տէղ-տէղ կըրկատած* (ՆԱԲ, 130):

ՉԻԹԸ՚ՂԱՆ - *տե՛ս* ՉԸԹԸ՚ՂԱՆ:

ՉԻԹԸՆԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸԹԸՆԱԼԻ:

ՉԻԹԻ - *տե՛ս* ՉԸԹԻ:

ՉԻԼԱ՛ - *տե՛ս* ՉԸԼԱ՛:

ՉԻԼԱ՛Ծ/ՉԸԼԱ՛Ծ - *ած., գ.* 1. Չեղած, չկատարված, գոյություն չունեցած (դեպք, բան): *Չիլա՛ծ պէնէր ա պատմում* (Բ): 2. Փուչ, անպիտան, մեռնելու արժանի (մարդ): *Էտ չիլա՛ծը ամմէն օր կընգանը թակում ա* (Ձ):

ՉԻԼԻՆԳ՚ - *տե՛ս* ՉԸԼԻՆԳ՚:

ՉԻԼԻՆԳ՚ԲՈՒՌԸՆ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՆԳ՚ ԲՈՒՌԸՆ:

ՉԻԼԻՆԳ՚Ի - *տե՛ս* ՉԸԼԸՆԳ՚Ի:

ՉԻԼԻՆԳ՚ԻԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՆԳ՚ԻԼ:

ՉԻԼԻՆԳ՚ՎԻԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՆԳ՚ՎԻԼ:

ՉԻԼԼԻՂԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՉԸՅԼԸՂԱ-ՔԱՐ:

ՉԻԼՓԻ - *գ.* Թարմ ու ճկուն շիվ՝ ոստ: *Մին չիլփի յա պուք տամ, կապում* (Ձ):

ՉԻԼ՚(ԱՆ)/ՉԻՐՔ՚(ԱՆ) *(թրք. cilk (թարախակալած))* - *գ.* 1. Արյունախառն թարախ: *Հ՚ըլ՚՝ՕՐՆէգ՚ը ծակում ա, չիլ՚ը տ՝՝ուս ա տը՚ռնում* (Ձ): 2. Առվի ջրի երեսին՝ առջեւը հավաքված աղբ: *Չիլ՚ը բիդի քաշիս, վէր արխը հ՝՝ՐզՐ՚ակ ք՚ինի* (Բ):

Չիլ՚՝՝ան տալ - Առվի երեսին՝ առջեւը աղբը կուտակվել եւ ընթացքը խանգարել: *Արխը չիլ՚՝՝ան ա տըվալ* (Ձ):

ՉԻԿԻ - *տե՛ս* ՉԸԿԱՄ:

ՉԻՄԱ՛Ն *(պրս. čemen)* - *տե՛ս* ՉԱ՛ՅԻՐ (1):

ՉԻՄԱ՛ՆԳ՚ՈՒԼ - *տե՛ս* ՉԸՇՄԱ՛ՆԳ՚ՈՒԼ:

ՉԻՆ[1] *(թրք. čin (մանգաղ))* - *գ.* Հացաբույսեր հնձելու գործիք՝ մանգաղ: *Ինք՚ը ըռը՚շկէտանը կապըմ ա, չինը յօր օնըմ, գ՚ըվա՛ՔՀ՚ս թա հօնձ ա ք՚ընըմ* (ՀԺՀ, V, 434):

- Չինը քամէ ըղնէլ - Ծուլություն անել: *Կընէգ՚ը ասմա.- Ա՛մ մարթ, բօ՚լ ա, հիշկան չինըտ քամէ յա ընգալ, յը՚ր կաց, ք՚ինի բօստանը պիհի՛* (Ձ):

ՉԻՆ[2] *(ռուս. чин)* - *գ.* Աստիճան, կոչում, պաշտոն: *Ասում ա.- Տու հինչ չին օ՚նիս, վէր ըստը՚ղ պըրիկագ ըս տամ* (Ձ):

- Չինէրը վէր կ՚՝՝ալ - Աստիճանից՝ կոչումից՝ պաշտոնից զրկվել: *Հ՝՝ՐաՔէ-դին չինէրը վէր ա յը՚կալ, էլ առաչվա նը-ման ճըդճըղամ չի* (Բ):

- Չինէրը վէր օնէլ - Աստիճանից՝ կոչումից՝ պաշտոնից զրկել: *Թաքավէրը հըրաման ա տամ, վէր էտ յանարալէն չինէրը վէր օնին:*

- Չինէրըտ վէր ա՞ կ՚ըլան/վէր ը՞ն ունան - Հեգնաբար ասում են նրան, ով, պատվից ցածր համարելով, հրաժարվում է որեւէ բան անելուց: *Ըսկէսուրը ասմա.- Հինչ ա՞, չինէրըտ վէր ա՞ կ՚ըլան, վէր կ՚ումը սըրփիս* (Բ):

ՉԻՆԱ՛ - *շ. տե՛ս* Թա չէ (ԹԱ-ի տակ):

ՉԻՆԱՎԷՐ[1] - *ած., գ.* Մանգաղով հնձող, հնձվոր: *Արտ, հինչ ա՞րտ, ըքսան չինավէր մին շէփթումը կարէլ չըն հընձին* (Ձ):

ՉԻՆԱՎԷՐ[2] - *ած., գ.* Աստիճան՝ կոչում՝ պաշտոն ունեցող (անձ): *Չինավէր մարթը ՝՝ուրՐ՚ն ծանդըր կըպահէ* (Ձ):

ՉԻՆԱ՛ՏԱԿ - *տե՛ս* ՉԸՆԱ՛ՏԱԿ:

ՉԻՆԱՐ(Ի) - *տե՛ս* ՉԻՆԱ՛Ր(Ի):

ՉԻՆԱ՛Ր(Ի)/ՉԻՆԱՐ(Ի) *(պրս. čenar, թրք. činar)* - 1. *գ.* Սոսազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ՝ սոսի: *Չինարին կըռանըմ ա, ախճիգ՚ը ճըղնին նըստըմ ա, ծառը էլիա պըցըրՐ՚՝՝անըմ ա* (ՀԺՀ, V, 159): 2. *ած. փխբ.* Բարձր ու սլացիկ (հասակի մասին): *...Չինա՛՝՝ի բօյ ըս քաշա՛՝՝լ, քու չինա՛՝՝ի բօյիտ մատաղ* (ԼՂԲ, 164):

ՉԻՆԱՐՕՏ - *տե՛ս* ՉԻՆԱ՛ՐՕՏ:

ՉԻՆԱ՛ՐՕՏ/ՉԻՆԱՐՕՏ - *գ.* Շատ չինարիներ աճած տեղ: *Ք՚ինամ ըն չինա՛՝՝ՐՕտը, ք՚ը՚էփ անում* (Ձ):

ՉԻՆԳԸԼՏԷՆԱԿ - *տե՛ս* ՉԸՆԳԸԼ-ՏԷՆԱԿ:

ՉԻՆԳԸԿԸՌԸ՚Վ - *տե՛ս* ՉԸՆԳԸ-ԿԸՌԸ՚Վ:

ՉԻՆԳՉԱ՛ՆԳ՚ՈՒՏ - *տե՛ս* ՉԸՆԳՉԱ՛Ն-Գ՚ՈՒՏ:

ՉԻՇԻԿ/ՓԻՇԻԿ - *տե՛ս* Կ՚ՈՒՋ (երեխաների):

- Չիշիկ անէլ - *տե՛ս* Կ՚ՈՒՋԻԼ (երեխաների մասին):

ՉԻՇԻՔԱՄԷ(Չ) - *տե՛ս* ՃԸՇԸՔԱՄԷ(Չ):

ՉԻՇՄԱ՛ՆԳ՚ՈՒԼ - *տե՛ս* ՉԸՇՄԱ՛ՆԳ՚ՈՒԼ:

ՉԻՇՄԸԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՉԸՇՄԸԿԱՎԷՐ:

ՉԻՇՇ/ՓԻՇՇ - *ձ.* Երեխաներին միզելու մղող բացականչություն: *Խուխէն շալվարը հանում ա, թա՝ չի՛՝՝ՐՉ, չի՛՝՝ՐՉ* (Ձ):

ՉԻՉ/ՉԷՉ *(գրբ. չեչ (ծակոտկեն, մնացորդ))* - *գ.* 1. Մեղրի խորիսխն առանց մեղրի: *Մը՚ղըրը քամում ըն, չիչը տէն ածում* (Ձ): 2. Ծաղիկ հիվանդության թողած հետք, ծաղկասպի: *Իրը՚սը սաղ չէչ ա* (Բ):

- Չիչավ մը՚ղըր - Չքամած մեղր, մեղրը՝ խորիսխի մեջ: *Չիչավ մը՚ղըրը լ՚՝՝ՐզՐ՚՝՝թ պէն ա* (Բ):

- Չիչը հանէլ/տ՝՝ուս օնէլ/քամէլ - 1. Մինչեւ վերջ օգտագործել: *Էտ պէնՐ՚՝՝ակը էնքան կ՚ը՚՝՝ցալ ա, լաչ չիչը հանալ ա* (Ձ): 2. Տանջել, հալումաշ անել (հաճախ գործածվում է որպես սպառնալիք): *Հ՝՝Րը ասմա.- Վէր մէհէտ էլ կ՚ըղօթուն ըրէր, չիչըտ հընան ըմ* (Բ):

ՉԻՉԱ՛՝՝ԱԿ - *տե՛ս* ՉԸՉԱ՛՝՝ԱԿ:

ՉԻՉԱՔԱՐ *(գրբ. չեչաքար)* - *գ.* Հրաբխային ծագումով թեթեւ ու ծակոտկեն քար, չեչաքար: *Չիչաքարը յօր ա օնում, քըսում էշին մաշկը* (Ձ):

ՉԻՉԷՄԻՆ - *տե՛ս* ՉԸՉԷՄԻՆ:

ՉԻՉԸՀԱՆ - *ած.* Քամած, չեչը առանձնացրած (մեղրի մասին): *Չիչըհան մը՛ղրը ծանդը ա ինում* (Բ):

- Չիչըհան անել - 1. Մեղրը խորիսխից առանձնացնել: *Մը՛ղրը չիչըհան ըն անում, ածում ըմընէք՛ը* (Բ): 2. *տե՛ս* Չիչը հանել:

ՉԻՉԸՆԱԿԷԼ - *տե՛ս* ՉԸՉԸՆԱԿԷԼ:

ՉԻՉԽԱՆ - *գ.* Փշատազգիների ընտանիքին պատկանող փշոտ ծառ՝ թուփ, որ տալիս է փոքր կլոր պտուղներ, փշասարդ: *Չիչխան Ղարաբաղ խըրէգ՛ կա* (Բ):

ՉԻՉՈՒՏ/ՉԷՉՈՒՏ/ՉԷՉՕՏ/ՉՆՈՒՉՆՈՒՏ - *ած.* 1. Չեչի հետ խառն, մեջը չեչ մնացած (մեղրի մասին): *Չիչուտ մը՛ղրը ամմէն մարթ չի սիրում* (Բ): 2. *տե՛ս* ՉՕՓՈՒՌ:

- Չիչուտ քար - *տե՛ս* ՉԻՉԱՔԱՐ:

ՉԻՊՉԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՇԻՊՉԸՎԻԼ:

ՉԻՊՉԻ - *տե՛ս* ՇԻՊՉԻ:

ՉԻՊՉԻԼ - *տե՛ս* ՇԻՊՉԻԼ:

ՉԻՐ *(գրբ. չիր)* - *գ.* Չորացրած միրգ: *Այան բօլ-բօլ չիր ար շինում, ծըմը՛ռնը օտում ինք՛* (Բ):

- Չիր կըտրէլ - Միրգը կտրտել՝ չորացնելու համար: *Խընձո՛ը չիր ըն կըտրում, մը՛կնում* (Ձ):

ՉԻՐԱՏԱՆՁ - *գ.* Նուրբ կեղեւով քաղցրահամ տանձի տեսակ, որից չիր են պատրաստում: *Չիրատանձը շատ համը՛ղ ա ինում* (Բ):

ՉԻՐԷՅԻ - *տե՛ս* ՉՈՒՐԷՅԻ:

ՉԻՐԸ՛ՂԱՆ - *գ.* Տարբեր տեսակի չորացրած մրգեր: *Չիրը՛ղանը լ՛ավ չա՛ռնգ ա* (Բ):

ՉԻՐՎԻԾ - *տե՛ս* ՉԸՐՎԻԾ:

ՉԻՐՎԻԾԱՏՕՆ - *տե՛ս* ՉԸՐՎԻԾԱՏՕՆ:

ՉԻՐՎԻԾԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՉԸՐՎԻԾԱՔԱՐ:

ՉԻՐՎԻԾՑԱ՛ՔԱՆ - *տե՛ս* ՉԸՐՎԻԾՑԱ՛ՔԱՆ:

ՉԻՐՔ՛(ԱՆ) - *տե՛ս* ՉԻԼՔ՛(ԱՆ):

ՉԻՐՔՕՎ - *տե՛ս* ՉԸՄԸՆՉԸ՛ՆԷ:

ՉԻՓՉԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՇԻՊՉԸՎԻԼ:

ՉԻՓՉԻ - *տե՛ս* ՇԻՊՉԻ:

ՉԻՓՉԻԼ - *տե՛ս* ՇԻՊՉԻԼ:

ՉԻՔ *(գրբ. չիք (չկա, չէ, չլինելը)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չիք անել - Ավագ շաբաթվա չորեքշաբթի օրը տան բոլոր անկողինները՝ սպիտակեղենը՝ շորերը եւն արեւի տակ փռել՝ մաքրելու համար: *Չիք ըն անում, վէր չարը կօրչի* (Ձ):

ՉԻՔ՛ԻԼԱ՛(ՏՈՒԼ) *(վրաց. čikila)* - *գ.* Կանացի մետաքսյա նուրբ գլխաշոր: *Չիք՛ի՛լա՛ն ջա՛ռիլ ըխճըկէրքըն ըն իլա՛լ կըպէլիս* (Ձ):

ՉՈՒ[1] *(գրբ. չու)* - *գ.* Խմբովին մի տեղից մի ուրիշ տեղ տեղափոխվելը, չվելը: *Ղուշէրէն չուն ըսքըսալ ա* (Բ):

ՉՈՒ[2] - *տե՛ս* ԱՉՈՒ:

ՉՈՒԲԱՆ - *տե՛ս* ՉԻԲԱՆ:

ՉՈՒԲԸՆԽԱ՛ՓԻ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆԽԱ՛ՓԻ:

ՉՈՒԲԸՆՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆՎԱՉԻ:

ՉՈՒԲԸՆՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆՎԱՐԻ:

ՉՈՒԲԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆՕԹՈՒՆ:

ՉՈՒԲՈՒԽ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒԽ:

ՉՈՒԲՈՒԽԱ՛ՓԻ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒԽԱ՛ՓԻ:

ՉՈՒԲՈՒՆՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆՎԱՉԻ:

ՉՈՒԲՈՒՆՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆՎԱՐԻ:

ՉՈՒԲՈՒՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆՕԹՈՒՆ:

ՉՈՒԳՈՒՆ *(ռուս. чугун)* - 1. *գ.* Երկաթի եւ ածխածնի միահալույթ, թուջ: *Չուգունը հա՛լի՛ում ըն, ածում կըլխէն* (Ձ): *ած.* 2. *փխբ.* Շատ ամուր, կարծր: *Կաղնէ փա՛ղը չուգուն ա, չուգուն* (Բ): 3. *փխբ.* Կոշտ, կոպիտ: *Չուգուն մարթ ա Աղան* (Բ):

ՉՈՒԳՈՒՆԷ - *ած.* 1. Չուգունից պատրաստված: *Չուգունէ ղըզղան ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՉՈՒԳՈՒՆ (2, 3):

ՉՆՈՒԼ/ՃՆՈՒԼ *(արաբ. jūl, թրք. čul)* - *գ.* 1. Քուրձ, ցնցոտի: *Չո՛ւլէրը կ՛ը՛ցալ ա, տո՛ւս յը՛կալ շինամաչ* (Բ): 2. Հասարակ հաստ կտոր, որ գցում են էշի՝ ձիու՝ ջորու մեջքին թամբի՝ համետի տակից կամ առանց դրանց: *Էշին չո՛ւլը մը՛կնում ա, յըրան նըստում* (Ձ):

- Չո՛ւլ կ՛օրծէլ - Դավ նյութել: *Սաղ օրը չո՛ւլ ա կ՛օրծում, էտքան օղռաշ մարթ վէչ մին տը՛ղ ինիլ չի* (Բ):

ՉՈՒԼԸՑԷ - *տե՛ս* ՉՆՈՒԼԸՑԷ:

ՉՆՈՒԼԸՑԷ/ՉՈՒԼԸՑԷ - *գ.* Ոչ սարեցի, հարթավայրային տարածքի բնակիչ: *Չուլըցէն մէծ կ՛էվաթը էրկու հէտ լըցնում ա, տամ ղունաղէն* (ՆԱԲ, 117):

ՉՆՈՒԼԻԼ/ՃՆՈՒԼԻԼ - *նբ.* 1. Էշի՝ ձիու՝ ջորու մեջքին չուլ գցել: *Էշը չո՛ւլո՛ւմ ա, վէր մըրսէ վէչ* (Ձ): 2. *փխբ.* Մեկին իրար վրայից տարբեր շորեր հագցնել: *Խուխէն հինչ ը՞ս չո՛ւլա՛ լ էս ըմըռնըվա օրը* (Բ):

ՉՈՒԼԽԱՆԱԼ - *չբ.* Կաղանալ, կաղ դառնալ: *...Տա վէնը կօտրում ա, չուլխանում* (ԲՅԲ, 191):

ՉՈՒԼԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՉՈՒԼԽԱՆԱԼ-ի:

ՉՈՒԼԽՕԹՈՒՆ - *գ.* Կաղալը, կաղ լինելը: *Չուլխօթունը մարթին շատ պէնա կըքըցի* (Ձ):

ՉՈՒԼԿԻ/ՃՈՒԼԿԻ *(ռուս. чулок)* - *գ.* Կանացի նուրբ ու երկար գուլպա: *Միհէնգվա հարթնէրը չուլկի էլ չըն կ՛ը՛նում* (Բ):

ՉՆՈՒԼԻԼ-ի: 2. *չբ.* Առատորեն ծաղկավորվել կամ պտղավորվել (ծառերի մասին): *Խընձո՛ծը չո՛ւլվա՛լ ըն* (Բ):

ՉՈՒԼՈՒՄՓԱԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓԱԼ:

ՉՈՒԼՈՒՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓԱԼԻ:

ՉՈՒԼՈՒՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՉՈՒԼՈՒՄՓՉՈՒԼՈՒՄՓԱԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓԱԼ:

ՉՈՒԼՈՒՄՓՉՈՒԼՈՒՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓԱԼԻ:

ՉՈՒԼՈՒՄՓՉՈՒԼՈՒՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՉՈՒԼՈՒՄՓՉՈՒԼՈՒՄՓՕՆ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓՕՆ:

ՉՈՒԼՈՒՄՓՉՈՒԼՈՒՄՓՕՑ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓՕՑ:

ՉՈՒԼՈՒՄՓՕՆ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՕՆ:

ՉՈՒԼՈՒՄՓՕՑ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՕՑ:

ՉՈՒԼՕՄՓ - *տե՛ս* ՉԸԼՕՄՓ:

ՉՈՒԼՕՄՓԱՉՈՒԼՕՄՓ - *տե՛ս* ՉԸԼՕՄՓԱՉԸԼՕՄՓ:

ՉՈՒԽԱ - *տե՛ս* ՉՕԽԱ:

ՉՈՒԽԱՎԷՐ - *ած.* Չուխա հագած, չուխավոր: *Էտ չուխավէր մարթը չօխան հանում ա, քըցո՛ւմ էտ ըխճըկանը յըրա* (Ձ):

ՉՈՒԽՈՒՐ - *տե՛ս* ՉԸԽՈՒՐ:

ՉՈՒԽՕԹԿԱ - *տե՛ս* ՉԸԽՕԹԿԱ:

ՉՈՒԽՕՏԿԱ - *տե՛ս* ՉԸԽՕԹԿԱ:

ՉՈՒՄԱ *(ռուս. чума)* - *գ.* Սուր վարակիչ համաճարակային հիվանդություն, ժանտախտ: *Վէր չուման ընգ՛ում ա, տը՛ղօրանցան մինը մը՛ռնում ա* (ԱԱ, 25):

ՉՆՈՒՄԲՆԻԼ - *տե՛ս* ՉԸՄԲՆԻԼ:

ՉՆՈՒՄԲՆԻԼՅԱՆ - *տե՛ս* ՉԸՄԲՆԻԼՅԱՆ:

ՉՈՒՄՓԱԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓԱԼ:

ՉՈՒՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓԱԼԻ:

ՉՈՒՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՉՈՒՄՓՉՈՒՄՓԱԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓԱԼ:

ՉՈՒՄՓՉՈՒՄՓԱԼԻ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓԱԼԻ:

ՉՈՒՄՓՉՈՒՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՉՈՒՄՓՉՈՒՄՓՕՆ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓՕՆ:

ՉՈՒՄՓՉՈՒՓՕՑ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՉԸԼԸՄՓՕՑ:

ՉՈՒՄՓՕՆ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՕՆ:

ՉՈՒՄՓՕՑ - *տե՛ս* ՉԸԼԸՄՓՕՑ:

ՉՆՈՒՆՋՆԻԹ - *տե՛ս* ՉԸՆՋՆԻԹ:

ՉՈՒՆ(ՔԻ) - *տե՛ս* ՉՆՈՒՆ(ՔԻ):

ՉՆՈՒՆ(ՔԻ)/ՉՈՒՆ(ՔԻ) *(պրս. čunki, թրք. čünkü)* - *շ.* Քանի որ, որովհետեւ: *Էտ կ՛ինան հու վը՛ր խըմի, էլ մահ, մը՛ռնիլ չօնի, չունքի՛ անմահական ա* (ՅԺՅ, V, 52):

ՉՆՈՒՇՏԱ՛ՐԱ՛/ՉՆՈՒՏԱ՛ՐԱ՛ - *գ.* Լայն ու

կարճ ռանդա: *Չուշտարան ա դուլգարին իրը՝սը պարգ՝ անում* (Զ):

- Չուշտարա տալ - *տե՛ս* ԸՌԸՆԴԻԼ:

ՉՈՒՉՈՒ/ՑՈՒՑՈՒ - *մնկ. տե՛ս* ՇՕՐ:

ՉՈՒՉՈՒՏ - *տե՛ս* ՉԻՉՈՒՏ:

ՉՈՒՌ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չուռ անել - Ողջը ցրիվ տալ՝ ուտել՝ ծախսել: *Էնքան փողը չուռ ըրավ, մընաց տուզնը* (Զ):

ՉՈՒՌՈՒԳՈՒՆ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒԳՈՒՆ:

ՉՈՒՌՈՒԹԿԱՆ - *տե՛ս* ՇԸՌՈՒԹԿԱՆ:

ՉՈՒՍ *(վրաց. čusti)* - *գ.* Թեթեւ՝ առանց կրունկի կոշիկ: *Մին կուճուր ախճիգ՝ ա ինում, չուստ չինում, թա կ՝էնա...* (ԱԱ, 65):

ՉՈՒՍՏԱՌ - *տե՛ս* ՉՈՒՇՏԱՌ:

ՉՈՒՍՏԸՐԻ - *տե՛ս* ՇՈՒՍՏԸՐԻ:

ՉՈՒՎԱԼ - *տե՛ս* ՉԸՎԱԼ:

ՉՈՒՎԱՆ - *տե՛ս* ՉԸՎԱՆ:

ՉՈՒՎԸՍՏԱՆ - *տե՛ս* ՉԸՎԸՍՏԱՆ:

ՉՈՒՐԱԹԱՆ - *գ.* Թանի պանրային եւ այլ մնացորդները, որ գնդերի ձեւ են տալիս եւ չորացնում՝ հետագայում օգտագործելու համար, չորաթան: *Էլ հինչ շինացէ, վէր չուրաթան չի շինան* (Բ):

- Չուրըթանու ույուղ - *արհմ.* Բարձրահասակ եւ նիհար մարդ: *Էն էլ չուրըթանու ույուղ ա, բոյը էրկու մէտըր կա* (Բ):

ՉՈՒՐԱՆԱԼ *(գրբ. չորանամ)* - *չբ.* 1. Խոնավությունից զրկվել, ցամաքել: *Խոտը չուրացալ ա* (Բ): 2. Ջուրը կտրվել, հոսանքը դադարել: *Կը՝տը չուրացալ ա* (Բ): 3. Կենսագործունեությունից զրկվել, աճելուց դադարել: *Ծառը չուրացալ ա* (Բ): 4. Հեղուկային՝ թարախային արտազատումները դադարել: *Յարան չուրացալ ա* (Բ): 5. Խիստ նիհարել, հյուծվել: *Խը՝ղճ Ալրիվհատը էնքան քընէնք՝ ա ըրալ, լաւի չուրացալ ա* (Զ): 6. *փխբ.* Գոսանալ, խեղանդամվել: *...էք՝սը խաբարը յէր ա ինիս, թա Իրսէմին աչի ծէրքը չուրացալ ա* (ԱԱ, 49): 7. *փխբ.* Ապշել, սառած մնալ: *Հանց պէն կասէ, վէր մարթ կը՝չուրանա* (Բ): 8. Հեղուկի՝ ջրի՝ խմիչքի խիստ կարիք զգալ: *Պէրանը չուրացալ ա* (Բ): 9. Պապանձվել, համրանալ: *Լուզուտ չուրացալ ա՞, խէ խօսում չը՞ս* (Բ): 10. *փխբ.* Վերանալ, չլինել: *Հինչու յըրա քինամ ըմ՝ չուրանում ա, բախտ չօնիմ* (Բ): 11. *փխբ.* Անզգայանալ, ընդարմանալ: *Ցօրտ ա, ծը՝ռքէրը չուրացալ ա* (Բ): 12. Բուսականությունից՝ կանաչից զրկվել: *Շէնը չուրացալ ա, մին ծառ չի կա, թա տակէն նը՝ստինք՝* (Զ): 13. Մեռնել (գործածվում է որպես անեծք): *Չուրա՛նաս տու, խէ խուխէս թակում ը՞ս* (Բ):

- Չուրացած լօբու տիրը՝վ - Թեթեւաքայլ՝ թեթեւոտն մարդ: *Հայրօն չուրացած լօբու տիրը՝վ ա, հանց հը՞ղէ կը՝քինի, կը՝ելնխ չը՞ս ը՞ղնէլ* (Բ):

- Չուրացած ծառ - Ծեր՝ ուժասպառ մարդ: *Իզէն չուրացած ծառ ա, հինչ կօ՞ղծ բիդի անէ* (Բ):

- Չուրացած հօռ - Իր կյանքն ապրած, ոչ պետքական: *Ազրահիլ մարթ ա իլալ Սուղումունը, միհէնգ՝ ա չուրացած հօռ* (Բ):

ՉՈՒՐԱՆՈՒՑ - *գ.* Խոնավ՝ թաց բաները չորացնելու տեղ: *Բըրաման չուրանուցումը մը՝կնում ը՞ն, չուրըցընում* (Զ):

ՉՈՒՐԳՕՆԷ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒԳՈՒՆ:

ՉՈՒՐԷՅԻ/ՉՈՒՐՁԷՅԻ/ՉԻՐԷՅԻ - *գ.* Բաց դարչնագույն: *Չուրէյի թիլալվ գ՝ուլբա յա կ՝օրծում* (Զ):

ՉՈՒՐԸԹԸՆԱԿ՝ՕՂ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԹՈՒՆԱԿ՝ՕՂ:

ՉՈՒՐԸԹԸՆՀԱՐԷ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԹՈՒՆՀԱՐԷ:

ՉՈՒՐԸՄԸՀԱԿ/ՉՈՒՐՈՒՄԸՀԱԿ - *գ.* 1. Չոր մահակ: *Մին չուրըմըհակ ա յօր օնում, ըտըրան մին լ՝ավ թակում* (Զ): 2. *փխբ.* Ժլատ՝ կծծի մարդ: *Էտ չուրըմըհակը կօշտ փօրավ հալա հաց կէրած չի* (Բ): 3. *փխբ.* Կոշտ՝ կոպիտ մարդ: *Չուրըմըհակ ա Հըրանուշին մարթը, մէհէտ մին կակօղ պէն չի ասէլ* (Զ): 4. *փխբ.* Անբան՝ անշարժունակ մարդ: *Չուրըմըհակ ը՞ս, խէ տը՝ղատ տուրուր չը՞ս կ՝ամ* (Զ):

ՉՈՒՐԸՄԻԾ/ՉՈՒՐՈՒՄԻԾ - *տե՛ս* ՀԱԼՈՒՄԱԾ:

ՉՈՒՐԸՅԻՆ/ՉՈՒՐՈՒՅԻՆ *(գրբ. չորային (չոր, ցամաք)* - *ածական.* Ոչ անձրեւային, երաշտ, չորային: *Ամմա չուրըյին տարէն տուս չի կ՝աս, թուռըյին տարէն ա տուս կ՝աս* (ԱԱ, 56):

ՉՈՒՐԸՊԷՔ՝Ի/ՉՈՒՐՈՒՊՈՒՔ՝Ի - 1. *գ.* Չորացրած բոխի՝ ձիասամիթ: *Պատառ չուրըպէք՝ի յա տինում դունաղէն ը՞ռըչին, մին էլ մին բօթուլ արաղ* (Զ): 2. *ածական., գ.* Չորացած, նիհար (ծառ, մարդ եւն): *Չուրըպէք՝ի մարթ ա Սէրգ՝ին* (Բ):

ՉՈՒՐԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՉՈՒՐՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. չորացուցանեմ)* - *նբ.* ՉՈՒՐԱՆԱԼ-ի:

ՉՈՒՐԸՔԹԱԹ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔԹԱԹ:

ՉՈՒՐԸՔՇԷԲԱԹ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՇԷԲԱԹ:

ՉՈՒՐԸՔՊԱՏԷԳ՝ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՊԱՏԷԳ՝:

ՉՈՒՐՁԷՅԻ - *տե՛ս* ՉՈՒՐԷՅԻ:

ՉՈՒՐՉՈՒՐԱՏ(Վ)ԷԼ - *չբ.* Շատ չորանալ, սմքել, ցամաքել: *Մին տը՝ռնէ էլ փիս արաշտ ա անում, ծառէրը չուրչուրատում ը՞ն* (Զ):

ՉՈՒՐՍԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՉՈՒՐՔ՝ԱՆՈՒՑ:

ՉՈՒՐՍԷՔԱՆ - *տե՛ս* ՉՈՒՐՔ՝Ը՝ՔԱՆ:

- Չուրացած լօբու տիրը՝վ - Թեթեւաքայլ՝ թեթեւոտն մարդ: *Հայրօն չուրացած լօբու տիրը՝վ ա, հանց հը՞ղէ կը՝քինի, կը՝ելնխ չը՞ս ը՞ղնէլ* (Բ):

- Չուրացած ծառ - Ծեր՝ ուժասպառ մարդ: *Իզէն չուրացած ծառ ա, հինչ կօ՞ղծ բիդի անէ* (Բ):

- Չուրացած հօռ - Իր կյանքն ապրած, ոչ պետքական: *Ազրահիլ մարթ ա իլալ Սուղումունը, միհէնգ՝ ա չուրացած հօռ* (Բ):

ՉՈՒՐՍՈՒՑ - *գ.* Խոնավ՝ թաց բաները չորացնելու տեղ: *Բըրաման չուրանուցումը մը՝կնում ը՞ն, չուրըցընում* (Զ):

ՉՈՒՐԳՕՆԷ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒԳՈՒՆ:

ՉՈՒՐԷՅԻ/ՉՈՒՐՁԷՅԻ/ՉԻՐԷՅԻ - *գ.* Բաց դարչնագույն: *Չուրէյի թիլալվ գ՝ուլբա յա կ՝օրծում* (Զ):

ՉՈՒՐԸԹԸՆԱԿ՝ՕՂ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԹՈՒՆԱԿ՝ՕՂ:

ՉՈՒՐԸԹԸՆՀԱՐԷ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԹՈՒՆՀԱՐԷ:

ՉՈՒՐՈՒՄԸՀԱԿ/ՉՈՒՐՈՒՄԸՀԱԿ - *գ.* 1. Չոր մահակ: *Մին չուրըմըհակ ա յօր օնում, ըտըրան մին լ՝ավ թակում* (Զ): 2. *փխբ.* Ժլատ՝ կծծի մարդ: *Էտ չուրըմըհակը կօշտ փօրավ հալա հաց կէրած չի* (Բ): 3. *փխբ.* Կոշտ՝ կոպիտ մարդ: *Չուրըմըհակ ա Հըրանուշին մարթը, մէհէտ մին կակօղ պէն չի ասէլ* (Զ): 4. *փխբ.* Անբան՝ անշարժունակ մարդ: *Չուրըմըհակ ը՞ս, խէ տը՝ղատ տուրուր չը՞ս կ՝ամ* (Զ):

ՉՈՒՐՈՒՄԻԾ/ՉՈՒՐՈՒՄԻԾ - *տե՛ս* ՀԱԼՈՒՄԱԾ:

ՉՈՒՐՈՒՅԻՆ/ՉՈՒՐՈՒՅԻՆ *(գրբ. չորային (չոր, ցամաք)* - *ածական.* Ոչ անձրեւային, երաշտ, չորային: *Ամմա չուրըյին տարէն տուս չի կ՝աս, թուռըյին տարէն ա տուս կ՝աս* (ԱԱ, 56):

ՉՈՒՐՈՒՊԷՔ՝Ի/ՉՈՒՐՈՒՊՈՒՔ՝Ի - 1. *գ.* Չորացրած բոխի՝ ձիասամիթ: *Պատառ չուրըպէք՝ի յա տինում դունաղէն ը՞ռըչին, մին էլ մին բօթուլ արաղ* (Զ): 2. *ածական., գ.* Չորացած, նիհար (ծառ, մարդ եւն): *Չուրըպէք՝ի մարթ ա Սէրգ՝ին* (Բ):

ՉՈՒՐՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ/ՉՈՒՐՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. չորացուցանեմ)* - *նբ.* ՉՈՒՐԱՆԱԼ-ի:

ՉՈՒՐՈՒՔԹԱԹ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔԹԱԹ:

ՉՈՒՐՈՒՔՇԷԲԱԹ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՇԷԲԱԹ:

ՉՈՒՐՈՒՔՊԱՏԷԳ՝ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՊԱՏԷԳ՝:

ՉՈՒՐՈՒՔՊՈՒՔ՝Ի - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՊՈՒՔ՝Ի:

ՉՈՒՐՈՒՍԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՉՈՒՐՍԱՆՈՒՑ:

ՉՈՒՐՈՒՍԱՆ - *տե՛ս* ՉՈՒՐՍԱՆ:

ՉՈՒՐՈՒՍԸՔԱՆ - *տե՛ս* ՉՈՒՐՔ՝Ը՝ՔԱՆ:

ՉՈՒՐՈՒՍԸՊԱՏԷԳ՝ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՊԱՏԷԳ՝:

ՉՈՒՐՈՒՍԸՊՈՒԼՈՒՐ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔ՝Ը՝ՊՈՒԼՈՒՐ:

ՉՈՒՐՈՒՍԸՏԱԿ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔ՝Ը՝ՏԱԿ:

ՉՈՒՐՈՒ - *տե՛ս* ՉԷԼԼ(ՆԸ):

ՉՈՒՐՈՒԳՈՒՆ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒԳՈՒՆ:

ՉՈՒՐՈՒԹՈՒՆԱԿ՝ՕՂ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԹՈՒՆԱԿ՝ՕՂ:

ՉՈՒՐՈՒԹՈՒՆՀԱՐԷ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԹՈՒՆՀԱՐԷ:

ՉՈՒՐՈՒՄԸՀԱԿ - *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՄԸՀԱԿ:

ՉՈՒՐՈՒՄԻԾ - *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՄԻԾ:

ՉՈՒՐՈՒՅԻՆ - *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՅԻՆ:

ՉՈՒՐՈՒՊՈՒՔ՝Ի - *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՊԷՔ՝Ի:

ՉՈՒՐՈՒՍԱՆ - *տե՛ս* ՉԸՎԸՍԱՆ:

ՉՈՒՐՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՉՈՒՐՈՒՔԹԱԹ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔԹԱԹ:

ՉՈՒՐՈՒՔՇԷԲԱԹ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՇԷԲԱԹ:

ՉՈՒՐՈՒՔՊԱՏԷԳ՝ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՊԱՏԷԳ՝:

ՉՈՒՐՈՒՔՊՈՒՔ՝Ի - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՊՈՒՔ՝Ի:

ՉՈՒՐՈՒՍԱՆ - *տե՛ս* ՉԸՎԸՍԱՆ:

ՉՈՒՐՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՉՈՒՐՈՒՔԹԱԹ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔԹԱԹ:

ՉՈՒՐՈՒՔՇԷԲԱԹ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՇԷԲԱԹ:

ՉՈՒՐՈՒՔՊԱՏԷԳ՝ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՊԱՏԷԳ՝:

ՉՈՒՐՈՒՔՊՈՒՔ՝Ի - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՊՈՒՔ՝Ի:

ՉՈՒՐՈՒՍԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՉՈՒՐՍԱՆՈՒՑ:

ՉՈՒՐՈՒՍԱՆ - *տե՛ս* ՉՈՒՐՍԱՆ:

ՉՈՒՐՈՒՍԸՔԱՆ - *տե՛ս* ՉՈՒՐՔ՝Ը՝ՔԱՆ:

ՉՈՒՐՈՒՍԸՊԱՏԷԳ՝ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔՊԱՏԷԳ՝:

ՉՈՒՐՈՒՍԸՊՈՒԼՈՒՐ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔ՝Ը՝ՊՈՒԼՈՒՐ:

ՉՈՒՐՈՒՍԸՏԱԿ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒՔ՝Ը՝ՏԱԿ:

ՉՈՒՐՈՒ - *տե՛ս* ՉԷԼԼ(ՆԸ):

ՉՈՒՐՈՒԳՈՒՆ - *տե՛ս* ՉԸՐՈՒԳՈՒՆ:

ՉՈՒՐՈՒԹՈՒՆԱԿ՝ՕՂ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԹՈՒՆԱԿ՝ՕՂ:

ՉՈՒՐՈՒԹՈՒՆՀԱՐԷ - *տե՛ս* ՉԸՐԸԹՈՒՆՀԱՐԷ:

ՉՈՒՐՈՒՄԸՀԱԿ - *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՄԸՀԱԿ:

ՉՈՒՐՈՒՄԻԾ - *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՄԻԾ:

ՉՈՒՐՈՒՅԻՆ - *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՅԻՆ:

ՉՈՒՐՈՒՊՈՒՔ՝Ի - *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՊԷՔ՝Ի:

ՉՈՒՐՈՒՍԱՆ - *տե՛ս* ՉԸՎԸՍԱՆ:

ՉՈՒՐՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՉՕԲԱՆ *(պրս. čuban, թրք. čoban)* - *գ.*

1. Ընտանի չորքոտանիների (հատկապես ոչխարների եւ այծերի) հովիվ: *Չօբանը ք'ընանմ ա թաքավէրէն կօշտը, լօխ ասըմ, հինչ վար կընէգ'ը թափշուր ա ըրալ ուրան* (ՀԺՀ, V, 361): 2. *փխբ.* Անտաշ՝ գռեհիկ մարդ: *Իզէն հինչ վանրժանբէդ, չօբան ա, խօխօնցը միշտ թակում ա* (Բ):

ՉՕԲԱՆԻ *(թրք. čobani (հովվական մեղեդի)* - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆՎԱՐԻ:

ՉՕԲԱՆԽԱՓԻ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆԽԱՓԻ:

ՉՕԲԱՆՀԷՍԱԲԻ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆՎԱՐԻ:

ՉՕԲԱՆՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆՎԱՉԻ:

ՉՕԲԱՆՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆՎԱՐԻ:

ՉՕԲԱՆՔ'ԱԲԱԲԻ - *գ.* Խորոված՝ տեսակ, երբ ոչխարի փորոտիքը եւ դմակը կտրտելով՝ լցնում են շրջած ստամոքսի մեջ եւ խորովում՝ մոխիրի մեջ ծածկելով: *Չօբանք'աբաբին ճօկ պէն ա* (Ձ):

ՉՕԲԱՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՉԸԲՈՒՆՕԹՈՒՆ:

ՉՕԹԿ[1]/ՉՕՏԿ[1] *(ռուս. щ,тка)* - *գ.* Թվաբանական հաշվումներ կատարելու հարմարանք, համրիչ: *Յէր ա կէնում մին չօտկ էլ յօր օնում, մին ղալամ էլ, մին դանվթանր էլ, ք'ընում, հանշիվ անում, լօխ կէս անում* (ՀԱԲ, 15, 49):

- Չօթկէն տակը տալ - Համրիչով հաշվել, քանակը՝ գինը որոշել: *Թանջիրը լօխ չօթկէն տակընը ա տամ, տը'սնում, վէր էտ մարթը ուրան խանփալ ա* (Ձ):

- Չօթկ(ը) քըցիլ - *տե՛ս* Չօթկէն տակը տալ: *Էտ իրէք ամսըվա հանշիվը չօթկը քըցէլավ տուս ա կ'ամ...* (ՋՏ, Ա, 212):

ՉՕԹԿ[2]/ՉՕՏԿ[2] *(ռուս. щ,тка)* - *գ.* Զգեստ, ատամներ եւն մաքրելու հարմարանք՝ խոզանակ: *Չօթկը յօր ա օնում, պէնջակը թըմիզցընում* (Ձ):

- Չօթկը տալ - Խոզանակով մաքրել, խոզանակել: *Լ'ավ կընէգ'ը էն ա, վէր մարթին կաստուումը ամմէն օր չօթկը կըտա* (Ձ):

ՉՕԹԿԷԼ/ՉՕՏԿԷԼ - *նբ. տե՛ս* Չօթկը տալ:

ՉՕԹԿԸՎԷԼ/ՉՕՏԿԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՉՕԹԿԷԼ-ի:

ՉՕԹՈՒՌ - *ածական., գ.* Ծակոտկած, որդնակեր (տախտակ, փայտե աման եւն): *Մին չօթուռ ա յօր օնում, թըխում* (Ձ):

ՉՕԼ - *տե՛ս* ՉՕԼ:

ՉՕԼ/ՉՕԼ *(թրք. čöl (անապատ, անջրդի՝անմշակ վայր)* - *գ.* 1. Վայրի՝անբնակ տեղ: *Քօչում ա, կամ էտ չօլումը կէնում* (Ձ): 2. Դաշտ, հանդ: *Ծունը պիցըրացալ ա, չօլէրին յէմը կըտրցըրալ...* (ՋՏ, Ա, 128): 3. Տնից՝շենքից դուրս եղած տարածությունը: *Ախճիգ'ըն ասում ա.- Յէր կացաք, տէսաք չօլումը հինչ ա կըդարվում* (ՀԺՀ, V, 366):

- Չօլէն դանգումը օխտը մէտըր լօք ա տամ - Հեգնաբար ասում են պարծենկոտների մասին:

- Չօլէրը ըղնէլ - Թափառել, թափառական դառնալ: *Քանէ՞ ջանիլ, չօլէրը ընգած, կարում չըն թա կօրծ քըթէնան* (Ձ):

- Չօլէրը չափէլ - Պարապ-սարապ թափառել: *Հանը սաղ օրը կօրծ ա անում, ինք'ըն էլ չօլէրըն ա չափում* (Բ):

- Չօլէրը քըցիլ - Թափառական դարձնել: *Ախճիգ'ը ասում ա.- Էտ խուսկէն դանդան ինձ յըրգ'իրան տուս ըն քըցանալ, չօլէրը քըցանալ* (Ձ):

- Չօլ տուս կ'ալ - *տե՛ս* Չօլ ք'ինիլ:

- Չօլանումը թօղնէլ - Տնից վտարել, անապաստան թողնել: *Ըտըրան թակում ըն, իլանծ-չիլանծը յօր օնում, չօլանումը թօղնում* (Ձ):

- Չօլանումը մընալ - Տնից վտարվել, անապաստան մնալ: *Ղանխպան կընէգ'ը վէրչումը չօլանումը կըմընա* (Ձ):

- Չօլ ք'ինիլ - Բնական կարիքը հոգալ: *Կանգկապ ա տը'ռալ, կարում չի, թա չօլ ք'ինի* (Բ):

ՉՕԼԱԽ *(թրք. čolak)* - *ածական.* Ոտքից կամ ձեռքից հաշմանդամ, կաղ: *Սաղ ընինք', օրախ, վէչ կօնդ ընինք', վէչ չօլախ* (ՆԱԲ, III, 340):

ՉՕԼ-ՉՕԼ - *տե՛ս* ԲՕԼ-ԲՕԼ:

ՉՕԽԱ/ՉՈՒԽԱ *(գրբ. չուխայ)* - *գ.* Բրդե գործվածքից կարված տղամարդու երկար վերարկու: *Ջուբէն փօղէրը տուս ըն տամ, յէտնան էլ չօխան հանում, պէց թօղում* (ՆԼՂԺԲ, 148):

ՉՕԽԼՈՒԽ - *տե՛ս* ՂՕՇՈՒՆ (3):

ՉՕՂՈՒՆ/ՉԱՂՈՒՆ *(թրք. čovğun)* - *գ.* Ձյունախառն փոթորիկ ու սառնամանիք: *Չօղունը մարթ կըսպանէ* (Բ):

- Չօղունը տանէլ - *տե՛ս* Ցօրտ(ը) տանէլ:

ՉՕՄԲԱԼ - *տե՛ս* ԿՕՄԲԱԼ:

ՉՕՄ(Բ)ԱԽ/ՉՕՄ(Բ)ԱՂ *(թրք. čomak)* - *տե՛ս* ԿՕՄԲԱԼ (1): *Էն մին մարթը էլ ասալ ա.- Թաքավը'ռէն կընէգ'ը մին վըսկընք'անք'ալ տըղա յա պիրէլու՝ վը'սկէ չօմաղը էլ ծէռքին...* (ՀԺՀ, VI, 20):

ՉՕՄՓ - *տե՛ս* ՉԸԼՕՄՓ:

ՉՕՄՓԱՉՕՄՓ - *տե՛ս* ՉԸԼՕՄՓԱՉԸԼՕՄՓ:

ՉՕՇ - *տե՛ս* ԹՕՇ[2]:

ՉՕՌ - 1. *տե՛ս* ՉԱՌ: *ծ.* 2. Հայհոյանքի՝ անարգելու՝ արհամարհելու բացականչություն: - *Հէ՞ Մօսի: - Չօ՞ռ, հինչ ա՞* (Ձ):

ՉՕՌ-ՋԱՀԸՐՄԱՐ - *տե՛ս* ՉՕՌ (2):

ՉՕՌ-ՋԸՀԱՐ - *տե՛ս* ՉՕՌ (2):

ՉՕՎՈՒՌ/ՉՕՎՈՒՐ - *ածական., գ.* Անասունների առեւտրով զբաղվող (անձ): *Յէշըմ ա տը'սնում՝ շէնըմը էրկու չօվուռ, էրկու ծի յէր կալած, յէկալ ըն, վը'ր տէսան-տէնան առնին* (ՀԺՀ, VI, 203):

ՉՕՎԻ *(թրք. čov (լուր)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չօվի անէլ - *տե՛ս* Կ'էնգ'ան անէլ:

ՉՕՎՈՒՇ *(թրք. čavuš)* - *գ.* Գզիր: *Չօվուշը ծէն ա տամ, ժըղուվուրթէն հըվաքում* (Ձ):

ՉՕՏԿ[1] - *տե՛ս* ՉՕԹԿ[1]:

ՉՕՏԿ[2] - *տե՛ս* ՉՕԹԿ[2]:

ՉՕՏԿԷԼ - *տե՛ս* ՉՕԹԿԷԼ:

ՉՕՏԿԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՉՕԹԿԸՎԷԼ:

ՉՕՐ - *տե՛ս* ՉՕՐ:

ՉՕՐ/ՉՕՐ *(գրբ. չոր)* - *ածական.* 1. Խոնավությունից զուրկ, անբավարար խոնավություն ունեցող: *Չօր փանը ճէլլի յա էրում* (Բ): 2. Անբավարար տեղումներ ունեցող: *Ըստարէ մայիսումը թօռ չի յը'կալ, հավան չօր ա* (Բ): 3. Սնող հյութերից զուրկ, կենսագործունեություն չունեցող (բույսերի մասին): *Մին չօր ծառ ա կըտըրում, շըլակում, կ'ամ* (Ձ): 4. Չորացրած, չիր դարձրած: *Խօխէնք'ը չօր թօթը շատ ըն սիրում* (Բ): 5. Հեղուկ արտազատումներ չունեցող: *Չօր հանզը մարթ կըսպանէ* (Բ): 6. Նիհար, հյուծված: *Չօր ջանաս հինչ ը՞ս օգ'ում* (Ձ): 7. Կոպիտ, խիստ եւ կտրուկ: *Չօր խասյաթ օնէ Մըրքըրան* (Բ): 8. Կարծր, պինդ: *Չօր մէս ա, կարում չըմ կընծիմ* (Բ): 9. Բուսականությունից՝ կանաչից զուրկ: *Չօր հանդէր ա, տավարը պէն չի կա, թա օտին* (Ձ):

- Չօր արկաթ - 1. Շատ չորացած, պինդ, կարծր: *Պուղին էլ թուրբան մին չօր արկաթ կ'անրի հաց ա տուս օնում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Չօր չօփ:

- Չօր արկաթ տը'ռնալ - 1. Շատ չորանալ, պնդանալ, կարծրանալ: *Հացը չօր արկաթ ա տը'ռալ, կարում չընք օտինք'* (Բ): 2. *տե՛ս* Չօր չօփ տը'ռնալ:

- Չօր անրուն վէր անէլ - Հին թշնամությունը վերացնել: *Մին օր էլ ըտըրանք հըվաքվում ըն, ք'ը'փ անում, չօր անրունը վէր անում, հընգըրանում* (Ձ):

- Չօրէրը տալ - Ծառի չոր ճյուղերը հատել: *Ցակատը յը'ր ա օնում, թութատը չօրէրը տամ* (Բ):

- Չօրը թացան/կ'էճան ճօկէլ - Վատը լավից՝ մեղավորը անմեղից՝ անարդարը արդարից եւն զանազանել՝ տարբերել: *Էտ սուդյան չօրը թացան ճօկում չար* (Ձ):

- Չօր խազալ - *տե՛ս* ԽԸՋՈՒՋՈՒՆ (1):

- Չօր խօտէն ք'ինի՝ կըկընանչի - Ասում են ճարպիկ՝ բանիմաց՝ գործարար մարդկանց մասին:

- ՉՕր ծառը ՝արՀուն քըսէլ - Անմեղին անտեղի մեղադրել: *Ասում ա.- ՉՕր ծառը ՝արՀուն մէկ քըսէլ, էտ մարթը գանքումը կ'ըղօթուն ըրած չի* (Զ):

- ՉՕր ծառը յըՀր (Հ)անէլ - Տանջել, չարչարել, խիստ նեղել: *Խանը ըտըրանց չօր ծառըն ար յըՀր հանում* (Զ):

- ՉՕր կըլՕխ - Ընտանիք՝ հարազատներ չունեցող, մեն-մենակ: *Ասում ա.- Բա՛լա, յըՀս մին չՕր կըլՕխ ըմ, վէչ մին պարիկամ չօնիմ* (Զ):

- ՉՕր կ'ըՀտը քըշիլ - *տե՛ս* Ցամաք կ'ըՀտը քըշիլ:

- ՉՕր հաց - Ծայրահեղ աղքատիկ գոյամիջոց: *ՉՕր հաց էլ չօնէ, հունց ա՞պըրէ* (Զ):

- ՉՕր հացէն նըստէլ - *տե՛ս* ՉՕր տափէն մընալ:

- ՉՕր հացէն նըստըցընէլ - *տե՛ս* ՉՕր տափէն թօղնէլ:

- ՉՕր չօփ/տախտակ/տառէխ - Շատ նիհար մարդ՝ կենդանի՝ թռչուն: *ՉՕր չօփ ա Սամսօնը* (Բ):

- ՉՕր չօփ տըՀռնալ - Սաստիկ նիհարել: *ԽըՀղճը էնքան տՀուզնը կացալ ա, չՕր չօփ ա տըՀռալ* (Բ):

- ՉՕր տափէն թօղնէլ - Ապրուստի միջոցներից զրկել, աղքատության դուռը հասցնել, անօթեւան թողնել: *Էտ ախմաղ թաքավէրը ժըղուվուրթէն չՕր տափէն ա թօղալ* (Զ):

- ՉՕր տափէն մընալ - Ապրուստի միջոցներից զրկվել, աղքատության դուռը հասնել, անօթեւան մնալ: *ՀՒրՀուշին փուլէրավը Հըրուստացածը վէրչումը չՕր տափէն կըմընա* (Զ):

- ՉՕր տՀուս կ'ՀՒ - Արածի համար որեւէ պատասխանատվության չենթարկվել, առանց վնասվելու՝ պատժվելու՝ տուժելու պրծնել: *Սուդ ըն անում, լօխ կ'օդէրէն տՀուրմա՝ քըցՀում, մինակ Ալիսանը ն չՕր տՀուս կ'ՀՒ, կօգ'ի ամմէնամըՀծ կ'օդը ինք'ը ա* (Զ):

- ՉՕրու կապէլ - Պահեցողություն սահմանել: *Դօխտուրը ինձ չՕրու վա կապալ* (Բ):

- ՉՕր ու ցամաք - *տե՛ս* ՉՕՐ-ՑԱՄԱՔ:

- ՉՕր քարէն ք'ինի՝ կըկընանչի - *տե՛ս* ՉՕր խօտէն ք'ինի՝ կըկընանչի:

- ՉՕր քաքու շօռ կ'ՀՒ - Անտեղի վիճելու՝ կռվելու առիթ փնտրել: *Մարդիմազար մարթ ա Խօսրօվը, սաղ օրը չՕր քաքու վա շօռ կ'ամ* (Զ):

- ՉՕր ք'էթՀուկ - Կենդանությունը կորցրած, անպտուղ, ոչ պիտանի (մարդ, իր): *Ասում ա.- ՀՀուր ը՞մ հարկավէր, չՕր ք'էթՀուկ ըմ* (Զ):

- ՉՕր օտէլ - 1. Ջրիկ կերակուրներ չընդունել: *ՉՕր օտօղը էրկան ապըրէլ չի* (Զ): 2. Օտարության՝ վշտի մեջ լինել: *ԽըՀղճը չՕր ա օտում, վէչ տօն օնէ, վէչ պարիկամ* (Բ):

ՉՕՐԱՆԸ - *տե՛ս* ՉԷԼՆ(ՆԸ):

ՉՕՐՆՔ'ՉԻ *(թրք. čörekči)* - *տե՛ս* ՀԱՑԹՈՒԽ: *Էս սօվդաք'արը ք'ինացալ ա ՀՒրՀնց Հըրէվան չՕրՀնք'չուն ասալ, թա.- Հու վը՞ր կ'ՀՒ, ծէր թուրունը քըցի՛* (ՀԺՀ, VI, 73):

ՉՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՉՕՐԷՑ/ՉՕՐՕՑ - *գ.* Երկու զույգ լծկանի արոր կամ գութան: *Ք'ուխէն վը՞ղէրը չօրէցավ ըն իլալ վըրէլիս* (Զ):

ՉՕՐԷՔ - *տե՛ս* ՉՕՐՔ':

ՉՕՐԸ - *տե՛ս* ՉԷԼՆ(ՆԸ):

ՉՕՐԻԳ' - *ած.* 1. Չոր, չորացած: *ՉՕրիգ' փՀՒդեր ա Հըվաքում, կըրակ անում* (Զ): 2. Նիհար, չորչորուկ: *ՉՕրիգ' կընէգ' ա Մաքաղաթ աքէրը* (Բ): 3. *տե՛ս* ՉՈՒՐԸՑԻՆ: 4. *գ.* Չոր ճյուղ՝ խոտ եւն: *Մին կապուկ չՕրիգ' ա Հըվաքում, պիրում տօն* (Զ):

ՉՕՐ-ՉՕՐ - *ած.* 1. Շատ չոր: *ՉՕր-չՕր հացը թըխՕրած ա ինՀում լՀՒզՀՒթ* (Բ): 2. *փխբ.* Կոպիտ, խիստ: *ՉՕր-չՕր ջօղուբնէ յա տամ* (Զ):

- ՉՕր-չՕր անէլ - 1. Շատ չարչարել, տանջել: *Աղան նՀՒք'ՀՒրէն լափ չՕր-չՕր ար անում* (Զ): 2. *հեգն.* Բռնաբարել: *Փըռնում ըն, էտ ծըմակումը ըտըրան չՕր-չՕր անում* (Զ): 3. *տե՛ս* Կօշտ-կօշտ անել: *Մարթը հինչքան օգում ա մուտանա, էս կընէգ'ը չՕր-չՕր ա անում...* (ՀԺՀ, VI, 235):

ՉՕՐՍ - *տե՛ս* ՉՕՐՔ': *Չօրս ղըվաթլու ՀՒժդՀՒհէք'ը մընամ ըն մՀՒթՀՒլ, օգում ա, թա սահանց լըղէն ճաքէ...* (ՀԺՀ, V, 420):

ՉՕՐՍԸԿՆԱՆԷ - *տե՛ս* ՉՕՐՔ'ԸԿՆԱՆԷ:

ՉՕՐՍԸՆԳ'ՀՒՆԱՆԷ - *տե՛ս* ՉՕՐՔ'ԸՆԳ'ՀՒՆԱՆԷ:

ՉՕՐՍԸՇԿԱՆԷ - *տե՛ս* ՉՕՐՔ'ԸՇԿԱՆԷ:

ՉՕՐՍԻՆՋԻ - *տե՛ս* ՉՕՐՔ'ԻՆՋԻ:

ՉՕՐՍԿԸԼԽԱՆԷ *տե՛ս* ՉՕՐՔ'ԿԸԼԽԱՆԷ:

ՉՕՐՍՎԸՆՆԱՆԷ - *տե՛ս* ՉՕՐՔ'ՎԸՆՆԱՆԷ:

ՉՕՐՍՏԸՐԸՔԱՆԷ - *տե՛ս* ՉՕՐՔ'ՏԸՐԸՔԱՆԷ:

ՉՕՐ-ՑԱՄԱՔ - *ած.* 1. Շատ չոր: *ՉՕր-ցամաք ծառէր ա* (Բ): 2. Շատ նիհար, ջլուտ: *ՉՕր-ցամաք մարթ ա Խօսնդին* (Բ): 3. Անհետաքրքիր: *ՉՕր-ցամաք խուսկէրք ա ասում* (Զ): 4. Ոչ առատ, աղքատիկ: *ՉՕր-ցամաք գանք ա մէր գանքը* (Զ):

- ՉՕր-ցամաք թօղնէլ - *տե՛ս* ՉՕր տափէն թօղնէլ:

- ՉՕր-ցամաք մընալ - *տե՛ս* ՉՕր տափէն մընալ:

ՉՕՐՔ - *տե՛ս* ՉՕՐՔ':

ՉՕՐՔԻՎ - *տե՛ս* ՉԱՐԳԷՎ:

ՉՕՐՔ'/ՉՕՐՔ/ՉՕՐՍ *(գրբ. չորք, չորս)* - *թ.* Երեքին հաջորդող թիվը՝ չորս: *Ըտըրանա յէտը թաքավէրը չՕրք օր, չՕրք' քըշէր ժըղըվուրթէն նըհը՞ետ ք'ը՞փ ա անում* (Զ):

- ՉՕրք' ՀՒնգ'ՀՒնը/կ'ՀՒսը/ղօլը - Շուրջը, շուրջբոլորը: *Տանը չՕրք' ՀՒնգ'ՀՒնը ծաղէգ' ա վարալ* (Բ):

- ՉՕրք' ՀՒնգ'ՀՒնը կըտըրէլ - Շրջապատել: *Բուղան կըզանըվում ա, մին տարէ բէրթին չօրս ՀՒնգ'ՀՒնը կըտրած պահում* (ՆԼՂԺԲ, 143):

- ՉՕրք' աշկավ յէշիլ - Ուշադիր նայել՝ դիտել՝ հետեւել՝ հսկել: *Բաղվանչին չՕրք' աշկավ ար յէշում բաղէն* (Զ):

- ՉՕրք' ընգ'ՀՒնան յըրա պըրծընէլ/յըրա տըՀռնալ/յըրա տալ - Բոլոր կողմերից հարձակվել: *ՉՕրք' ընգ'ՀՒնան յըրա յըն տըՀռնում, էտ ղըչչըղնէրէն փըռնօտում* (Զ):

- ՉՕրք' ընգ'ՀՒնավը տըՀռնալ - Մեկի՝ մի բանի շուրջը հավաքվել՝ խռնվել: *Խօխէնք'ը բըք'մՀՒզին թէշտին չՕրք' ընգ'ՀՒնավըն ըն տըՀռնում* (Զ):

- ՉՕրք' ընգ'ՀՒնին քաքէլ, մաչտը՞ղը նըստէլ - Սաստիկ փնթի՝ անմաքրասեր լինել: *Էն հինչ կընէգ' ա՞, չՕրք' ընգ'ՀՒնին քաքում ա, մաչտը՞ղը նըստում* (Բ):

- ՉՕրք' պատէն դաթումը դու-դու կանչիլ/դուղու ծէն տալ - *տե՛ս* Դուղու կանչիլ:

- ՉՕրք' պատէն դաթումը մընալ/ նըստէլ - Տնից դուրս չգալ, ոչ ոքի հետ չշփվել: *Հինչ ը՞ս չՕրք' պատէն դաթումը նըստալ, խէ տՀուս չը՞ս կ'ամ շինամաչը* (Զ):

- ՉՕրք' վը՞ննը մին տը՞ղ տինիլ - Իրար հետ՝ միասին լինել: *Թաքավէրը ու թաքուհին, չՕրք վէննը մին տէղ տըրած, տըղտօղում ըն...* (ՆԱԲ, 50):

- ՉՕրք' քըսան - *տե՛ս* ՈՒԹԱՍ(Ս)ՈՒՆ:

ՉՕՐՔ'ԸԿՆԱՆԷ/ՉՕՐՍԸԿՆԱՆԷ - *ած.* Չորս անիվ ունեցող, քառանիվ: *ՉՕրք'ըկնանէ ըրբան ամմէն Հըղավ կարէլ չըս քըշիս* (Զ):

ՉՕՐՔ'ԸՆԳ'ՀՒՆԱՆԷ/ՉՕՐՍԸՆԳ'ՀՒՆԱՆԷ *(գրբ. չորքանկիւնի)* - 1. *ած.* Չորս կողմ ունեցող, չորսկողմանի: *ՉՕրք'ընգ'ՀՒնանէ մին մը՞ծ քար ա պիրՀՒմ, տինում յըրան* (Զ): 2. *մ.* Չորս կողմից: *ՉՕրք'ընգ'ՀՒնանէ պատ ա շարում* (Զ):

ՉՕՐՔ'ԸՇԿԱՆԷ/ՉՕՐՍԸՇԿԱՆԷ - *ած.* 1. Չորս աչք ունեցող, չորսաչքանի: *ՉՕրք'ըշկանէ մին դէվ ա ինՀում ըտը՞ղ* (Զ): 2. *հեգն. տե՛ս* ՉԸՇՄԸԿԱՎԷՐ:

ՉՕՐՔ'ԻՆՋԻ/ՉՕՐՍԻՆՋԻ - *թ.* Եր-

որորդին հաջորդող դասական թվականը՝ չորրորդ: *Չորսընջի օրը թաքավէրը հըրամայըմ ա, վը՞ր ախճիգը գիդա՛, թա էտ տըղին էտքան փողը ըշտըղա յա* (ՀԺՀ, V, 126):

ՉՕՐՔ'ԿԸԼԽԱՆԷ/ՉՈՐՍԿԸԼԽԱՆԷ *(գրբ. չորեքգլխեան (չորս գլխի բաժանված (բան) - ած.* Չորս գլուխ ունեցող, չորսգլխանի: *Ասում ա.- Էտ տոռնը վէր պէնաս, մին չՕրք'կըլխանէ օշափ ա ինան քօն իլա՛ծ, սա՛յաղ կըկէնաս՝գ՝ուրթնանա վէչ* (Զ):

ՉՕՐՔ'ՎԸՆՆԱՆԷ/ՉՈՐՍՎԸՆՆԱՆԷ *(գրբ. չորքոտանի, չորսոտանի)* - 1. *ած.* Չորս ոտք ունեցող: *ՉՕրք'վընանէ մին դաշանգ՝ ըստոլ ա շինում, տինում ութաղումը* (Զ): *գ.* 2. Կենդանի, անասուն: *Մըղափունը ա յը՞կալ, ամմա գիդացալ չի, թա հունց անէ. վէչ դուշ ա ամալ յը՞կալ, վէչ չՕրք'վընանէ* (ԱԱ, 69): 3. *փխբ.* Ապուշ՝ տխմար մարդ: *Էտ չՕրք'վընանէն վէչ կարթիլը ա գ՝ուդում, վէչ կ'իրիլը* (Բ):

ՉՕՐՔ'ՏԸՐՔԱՆԷ/ՉՕՐՍՏԸՐՔԱՆԷ - *ած.* Միանգամից չորս փամփուշտ տեղավորող, չորս անգամ կրակող (հրազենի մասին): *Ապուն մին լ'ավ չՕրք'տըրքանէ թըվանգ՝ ա իլալ* (Բ):

ՉՕՐՕՑ - *տե՛ս* ՉՕՐԷՑ:

ՉՕՓ *(թրք. čöp)* - *գ.* 1. Չոր շյուղ, փայտի կտոր՝ կտորտանք: *Ուրուգունը մարթը, պատառ չօփա, տէսա-տէնա յէր կալած, կ'ամ ա տօն...* (ՀԱԲ, 15, 129): 2. *փխբ. տե՛ս* ՉՕր չօփ:

- Չօփ անէլ - Չոր շյուղեր՝ ճյուղեր, փայտի կտորտանք հավաքել: *Յէր ըն կէնում, ք'ընում ծըմակը, չօփ անում* (ՀԱԲ, 15, 131):

- Չօփավը փալազ տալ, պընոց(ը)նէլ - *տե՛ս* ՃՕրը չօփավը տալ, պընոց(ը)նէլ:

- Չօփէ չարդախ - *տե՛ս* ՉՕր չօփ:

- Չօփը ըղնէլ - *տե՛ս* Բախտը պիրիլ:

- Չօփը յը՞ր (հ)անէլ - *տե՛ս* ՉՕր ծառը յը՞ր (հ)անէլ:

- Չօփ կօլ տըված - Գլուխը վեր ցցած եւ դանդաղ քայլող: *Էտ չօփ կօլ տըվածընա՞ մընացալ, վէր մէր Հուռուն օգ'ի* (Զ):

- Չօփ չի տալ, վէր աշկըտ կօխիս - Ասում են խիստ ժլատ մարդկանց մասին:

- Չօփ տը՞ռնալ - *տե՛ս* ՉՕր չօփ տը՞ռնալ:

- Չօփ քըցիլ - Վիճակ գցել, վիճակահանությամբ որեւէ բան որոշել: *Ասլան-Բալասին ք'էցալ ա, տը՞սալ, վը՞ր էտ իրէք մարթը ըխճըկանը յըրան չօփ ըն քիցանում, թա տը՞սնան՝հանր կընգնէ* (ՀԺՀ, VI, 31):

ՉՕՓԷՆԹԸՍԷ - *տե՛ս* ՑՈՒՓԷ:

ՉՕՓՉԻ *(թրք. čöpči (աղբ թափող, ավլող)* - *գ.* Բնատուր շնորհքով օժտված անձ, որ հանում է մարդկանց (հատկապես երեխաների) կոկորդում մնացած չոփը՝ ոսկորը եւն: *Ալզի, դէ ըրախին լ'ավ յէշի, թօղիս վէչ պըկումը չօփ մընա, շուտ-շուտ չօփչուն նը՞ղանց տօ, մինմին էլ վախը չափէլ տօ...* (ՋՏ, Ա, 156):

ՉՕՓՈՒՌ *(թրք. čopur)* - *ած.* Չեչոտ՝ ծաղկատար երես ունեցող, պեպենոտ: *Ըստէփանակ'ը՞ղտ լօխ ճինչիյիս ըն իլալ չօփուռ Անդօնէն* (Բ):

ՉՕՔ - *տե՛ս* ԾՕՅՆԸ (1): *Էս նըստէլու վախտը ծէրքը տանում ա դէվին չօքէն, չօքը փըշուր-փըշուր անում* (ՀԱԲ, 15, 45):

ՉՕՔԷԼ - *չբ.* 1. Ծնկների վրա իջնել՝ նստել: *Վը՞ր տօն ա կ'ամ, կընէգ'ը հէն ա հինըմ հաց թըխէլիս՝ թօրնին ըռաչին չօքած* (ԼՂԲ, 307): 2. Ծունր դնել, ծնրադնել: *Կամ ըն, տը՞սնում էտ մարթը չօքած աղութկ ա անում* (Զ): 3. Մեկի կամքին ենթարկվել, հնազանդվել: *Կընգանը ըռըչին չօքած տըղըմարթին ըսպանէլ բիդիս* (Զ): 4. *փխբ.* Սնանկանալ, նեղ վիճակի մեջ ընկնել: *Կըրիգիսը ընգավ, շատ մարթ չօքից* (Բ): 5. *փխբ.* Պարտվել: *Վէր դ՝ուլբ՝ուդ ըրէնք՝, թօրքէրը չուքը՞ցէն* (Բ): 6. *փխբ.* Գալ, վրա հասնել: *Ծըմը՞ռնը չօքալ ա, հիյվընէն մընացալ ըն կ'ումումը տ՝ուզնը* (Բ): 7. *փխբ.* Ուժասպառ լինել, հոգնելուց՝ թուլանալուց ընկնել՝ նստել: *Հ՝ենդ անօղը չօքում ա, էլ կարում չի յը՞ր կէնա* (Զ):

ՉՕՔՄԻԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Չօքմիշ անէլ - Ստիպել, պարտադրել: *Չօքմիշ ըն անում, փուլէրը ծը՞ր-քան յօր օնում* (Զ):

ՉՕՔ'Ն'ԻԼ - *տե՛ս* ՉԷՔ'Ն'ԻԼ:

Պ

ՊԱ/ԲԱ *(գրբ. բա)* - *ձ.* 1. Զարմանքի արտահայտություն: *Պա՛, էս հիշկան ծ՝ուն ա՞ յը՞կալ* (Զ): 2. Հաստատական բացականչություն: *Պա՛, յը՞ս ըտի տըղա յըմ է՛* (Զ): 3. *վ.* Հապա, ուրեմն: *Պա գ՝իդացալ չը՞ս, վէր վէրչը ըտը յա տըռնըլական* (Զ):

- Պա ասէլ չը՞ս/չը՞ք - Պարզվում է որ, իմացիր որ: *Դաստի խաբարը կ'ամ ա, թա.- Պա ասէլ չը՞ք, խուզէն կախ ըն տըլական* (ՀԱԲ, 15, 68):

- Պա դէ - *տե՛ս* ՊԱ (3):

- Պա ըստի պէն կի՞նի - Ասում են հուսահատության՝ նեղ իրավիճակի մեջ ընկնելիս կամ անակնկալ բան լսելիս: *Պա ըստի պէն կինի՞, մին մարթ չըմ ք՝թէնում, թա նը՞ստա պարթկ անիմ* (Զ):

- Պա թօթ չօ՞տիս՝ պէրանըտ յը՞խտուտ ինի - *տե՛ս* Պա ծ՝ու չա՞ծիս՝ վը՞ռըտ ծըրտօտ ինի:

- Պա խէ՞ - *տե՛ս* ԽԷ[1]:

- Պա ծ՝ու չա՞ծիս՝ վը՞ռըտ ծըրտօտ ինի - Ասում են, երբ անտեղի մեղադրվում՝ զրպարտվում են:

- Պա հի՞նչ/հո՞ւնց - Իհարկե: *Պա հի՞նչ, յը՞ս էլ ըմ կ'ըլական* (Զ):

- Պա հինչ/հունց ա՞նիմ - Ինձ ի՞նչ փույթ: *Պա հինչ ա՞նիմ՝ ք՝ը՞ցալ ա, ք՝ինամ ա, ք՝ինա* (Զ):

- Պա հինչ ը՞ս գ՝իդացալ - Այդպես էլ պետք է լիներ: *Ասում ա.- Պա հինչ ը՞ս գ՝իդացալ, կավրս ծախալ ըս՝ ջ՝ուրմանը բիդի տաս* (Զ):

- Պա հօ՛ (վէ՛) - Զարմանքի՝ վախի արտահայտություն: *... Քաչալը մաննը կըծում ա, թա.- Պա հօ՛, վէր ժըղօվուրթը կըլխու յա ըղնում, պէնէրըս պ՝ուրթ ա* (Զ):

- Պա յը՞ֆնան - Իմաստ չունի, արդյունք չի լինի, հետեւանքը վատ կլինի: *Ասում ա.- Էտ վէր խալիխէն բաղը քաղում ըս, պա յը՞ֆնան* (Զ):

- Պա չէ - Մեկի ասածին՝ հարցումին հակադրվելու արտահայտություն: - *Հ՝ա՛բի, էս ծառը կըտըրալ ը՞ս.- Պա չէ՛, թօղալ ըմ, վէր տու կըտըրիս* (Զ):

- Պա վէր - Եթե, իսկ եթե: *Քաչալը համ նի յա մընէս ծօվը, համ էլ թա.- Պա վէր տակ անիմ, կըրըլական ը՞ք ինձ ըզադիք՝* (Զ):

- Պա տու հ՝ուր շօն ը՞ս/հուվ ը՞ս - Անարգական արտահայտություն՝ դու ո՞վ ես, ի՞նչ իրավունքով ես խառնվում գործին՝ խոսքին: *Մը՞ծ ախպէրը ասմա.- Լ՝ավ ըմ անում, պա տու հ՝ուր շօն ը՞ս* (Զ):

ՊԱԲԷԼԿԱ *(ռուս. пабелка)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պաբէլկա անէլ - Կրաջուր քսելով՝ սպիտակեցնել: *Այան ամմէն կ'արունք տանը պատէրը պաբէլկա յա իլալ ընէս* (Բ):

ՊԱԳՕՆ *(ռուս. пагон)* - *գ.* 1. Ուսադիր: *Ըտըրա ջընընդնէրէն պագոննէն վէր տը՞սնում ա, զինք'ը հըվաքում ա* (Զ): 2. *տե՛ս* ՉԻՆ[2]:

ՊԱԳՕՆԱՎԷՐ - *ած., գ.* 1. Ուսադիրներ կրող (անձ), զինվորական: *Կամ ա, տը՞սնում էրկու պագոնավէր ի՞ուրանց տանը նըստած* (Զ): 2. *տե՛ս* ՉԻՆԱՎԷՐ[2]:

ՊԱԴԱԳՕԼՆԻԿ *(ռուս. подоконник)* - *տե՛ս* ԹԱՐՔԻՆՎԱ:

ՊԱԴԱՍԽԱՆ/ՊԸԴԱՍԽԱՆ/ԲԱԴԱՍԽԱՆ *(գրբ. պատասխան)* - *գ.* 1. Տրված հարցին բավարարություն տալու խոսք: *Մարթը մին քանէ հը՛ետ հըրցընում ա, ամմա պադասխան չի ըստանում* (Ձ): 2. Իր ստացած նամակի՝ հեռագրի եւն դիմաց գրած՝ ուղարկած նամակ՝ հեռագիր եւն: *Շատ ա նամակ կ՚իրում, վէրջը պադասխանը կ՚ամ ա* (Ձ): 3. Գործողություն՝ ի հակակշիռ մեկ ուրիշի որեւէ գործողության: ... *Պուճուր ախպէրը խընթրում ա, վէր ծին տա ուրան, ինքը՝ քինի Սիպտակ թաքավէրին պադասխանը տա* (ՀԺՀ, V, 96):

- Պադասխան տալ - *տե՛ս* ՊԱԴԱՍԽԱՆԷԼ:

ՊԱԴԱՍԽԱՆԱՏՈՒ/ՊԸԴԸՍԽԸՆԱՏՈՒ/ԲԱԴԱՍԽԱՆԱՏՈՒ - 1. *ած., գ.* Իր կամ մեկ ուրիշի արարքների համար պատասխան տվող՝ հաշվետու (անձ): *Էտ կօրծին պադասխանատուն էլ Դօրուց Սուրէնը ա ինում* (Բ): 2. *ած.* Չափազանց կարեւոր՝ էական, շատ լուրջ: *Ասում ա.- Էս պադասխանատու կօրծ ա, տու կարէլ չըս անիս* (Ձ):

ՊԱԴԱՍԽԱՆԷԼ/ՊԸԴԸՍԽԱՆԷԼ/ԲԱԴԱՍԽԱՆԷԼ - *նբ.* 1. Իբրեւ պատասխան՝ մի բան ասել, պատասխան տալ: *Հինչ ասում ա թաքավէրը, էտ ախճիգը դանստի պադասխանում ա* (Ձ): 2. Իբրեւ պատասխան՝ նամակ, հեռագիր եւն ուղարկել: *Շատ նամակ ա ըստանում, ամմա վէչ մինին պադասխանում չի* (Ձ): 3. Ուրիշի գործողությանը համապատասխան գործողությամբ հատուցել: *Ասում ա.- Օգում ըմ ասիմ, վէր տու հինչ անիս, ընդի էլ քը՛ըզ պադասխանական ըմ* (Ձ):

ՊԱԴԱՎԱՏ *(ռուս. подавать (մատուցել))* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պադավատ անէլ - Հրամցնել, մատուցել: *Վէր փըլավը պիրում ա՝ պադավատ անէ, էս տըղան քըմքըծիծանը ա տամ* (ՀԱԲ, 15, 127):

ՊԱԴԱՐՆՔ՚ - *տե՛ս* ԲԱԴԱՐՆՔ՚:

ՊԱԴԱՐԿԱ/ԲԱԴԱՐԿԱ *(ռուս. подарок)* - *գ.* Ընծա, նվեր: *Թաքավէրը մը՛ծ պադարկանէրավ քինըմ ա էտ տըղին առաջը, յօր օնըմ, կ՚ամ պալատը* (ՀԺՀ, V, 98):

- Պադարկա տալ - Ընծայել, նվիրել: *Շահը ըտըրան մին լ՚ավ ծի յա պադարկա տամ* (Ձ):

- ՊԱԴԷՎ/ՊԱՏԷՎ/ՊԱԴԻՎ *(գրբ. պատիւ)* - *գ.* 1. Արժանիքների համար մեկի վայելած հարգանք, փառք, համբավ, հեղինակություն: *Էտ մարթին էլ շէնումը լ՚ավ պադէվ ա ինում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՆԱՄՈՒՍ:

- Պադէվ անէլ - *տե՛ս* Պադէվ տալ:

- Պադէվը ծախէլ - Շահադիտական նկատառումներով խղճին կամ բարոյականությանը դեմ գործ բռնել: *Տըղամարթը էն ա, վէր վէչ մին վախտ պադէվը ծախէ վէչ* (Ձ):

- Պադէվը կ՚ուղանալ - *տե՛ս* Պադէվը քըցիլ:

- Պադէվը պահէլ - 1. Իրեն կամ ուրիշի վարկաբեկող բան չանել: *Էտ կընէգը կարում ա ուրանն պադէվը պահէ* (Ձ): 2. Մեկին հարգել, հետը զիջողաբար վարվել: *Հիրըվանէն հիյվանէն թըխէլ չընն. հիրըվանէն պադէվը կըպահին* (Ձ):

- Պադէվը վընանատակ անէլ/տալ - *տե՛ս* Պադէվը քըցիլ:

- Պադէվը տափավը կ՚անլ/տալ - *տե՛ս* Պադէվը քըցիլ:

- Պադէվը քըցիլ/տափը քըցիլ - Անվանարկել, վարկաբեկել: *Ըտի էտ կընէգը սաղ շէնին պադէվը քըցից* (Ձ):

- Պադէվ պըհանջիլ - Վիրավորանքի՝ սուտ մեղադրանքի եւն համար բավարարող պատասխան՝ հատուցում պահանջել: *Ժողովէն վախտը բաստանչին յը՛ր ա կէնում բըրիգադիրին անա պադէվ պըհանջում* (Ձ):

- Պադէվ տալ - 1. Անհրաժեշտ՝ վայել հարգանք մատուցել: *Պիրիս ա ըտըրան լ՚ավ պադէվ տաս, վը՛սկէ տաս...* (ՀԺՀ, V, 297): 2. Հյուրասիրել: *Ոօչը մորթում ա, էտ դունը՛ղնէրէն մին լ՚ավ պադէվ տամ* (Ձ):

ՊԱԴԸԼԷՑ/ՊԱԴԼԷՑ *(ռուս. подлець)* - *տե՛ս* ՕՂԸՌԱԾ:

ՊԱԴԸԼԷՑՕԹՈՒՆ/ՊԱԴԼԷՑՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՕՂԸՌԱԾՕԹՈՒՆ:

ՊԱԴԸՐԱՍՏ/ՊԱԴՐԱՍՏ/ԲԱԴ(Ը)ՐԱՍՏ *(գրբ. պատրաստ)* - *ած.* 1. Ավարտված, պատրաստի վիճակի բերված: *Քըշէրավ ուստան կ՚ամ ա, տը՛սնում պադրաստ, յօր օնըմ, տանըմ պալատը...* (ՀԺՀ, V, 25): 2. Լիովին նախապատրաստված, անհրաժեշտ պատրաստությունները տեսած: *Կ՚ամ ըն, թա.- Թաքավէրը՛ն ապըրած կէնա, փայտօնը պադրրաստ ա* (Ձ): 3. Տրամադիր, որեւէ բանի հակված: *Պադրաստ ը՞ս քը՛ը՛փ ընէլի* (Բ): 4. Հնարավորություն՝ ունակություն՝ կարողություն ունեցող: *Ասում ա.- Յը՛ս պադրրաստ ըմ, թուղէ՛ցէք՚, քինիմ ջօղաբը տամ* (Ձ): 5. Անհրաժեշտ պատրաստականություն՝ փորձ՝ գիտելիքներ ունեցող: *Խուսցընում ըն, տը՛սնում՝ էտ մարթը բադրաստ մարթ ա* (ՀԱԲ, 15, 75): 6. Առձեռն, անմիջականորեն առկա՝ տրամադրության տակ եղող: *Տանը բիդի միշտ պադրրաստ փուլ պահիս* (Բ):

- Պադրրաստ կէնալ - Պատրաստ լինել, պատրաստվել: *Հիշկան մէր հըրը՛վանը թօրքըն ա, մունք միշտ բիդի կըռվէն պադրաստ կէնանք* (Ձ):

ՊԱԴԸՐԱՍՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸԴԸՐԸՍՏՕԹՈՒՆ:

ՊԱԴԻՎ - *տե՛ս* ՊԱԴԷՎ:

ՊԱԴԼԷՑ - *տե՛ս* ՊԱԴԸԼԷՑ:

ՊԱԴԼԷՑՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԱԴԸԼԷՑՕԹՈՒՆ:

ՊԱԴՆՕՍ/ՊԱՏՆՕՑ *(ռուս. поднос)* - *գ.* Սկուտեղ, մատուցարան: *Խանը ծափ ա տամ, նը՚ստը՚ը նի յա մընում՝ պադնօսը ը՛ընքէն* (Ձ):

ՊԱԴՎԱԼ *(ռուս. подвал)* - *գ.* 1. Ներքնատուն, նկուղ: *Էտ տըղան օղտէրը տանում ա, ուրանց պադվալ ա ինում, պըդվալումը պէռնէրը վէր օնում...* (ՀԱԲ, 15, 72): 2. *հեգն.* Էշի հետանցք:

ՊԱԴՎԱԿԱՆ/ՊԱՏՎԱԿԱՆ *(գրբ. պատուական)* - *տե՛ս* ՊԱԴՎԱՎԷՐ:

ՊԱԴՎԱՎԷՐ/ՊԱՏՎԱՎԷՐ *(գրբ. պատուաւոր)* - *ած.* Պատիվ՝ հարգանք վայելող, պատվարժան: *Էտ ախճիգը՚ն էլ պադվավէր տանա յա ինում* (Ձ):

ՊԱԴՎԷԼ/ՊԱՏՎԷԼ - *նբ.* *տե՛ս* Պադէվ տալ:

ՊԱԴՎԷՐ/ՊԱՏՎԷՐ *(գրբ. պատուէր (հրաման, կարգադրություն))* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՁԱԿԱՁ: 2. Հրաման, կարգադրություն: *Խանէն պադվէրը նը՚ք՚ուրնէն դանստի կըդարում ըն* (Ձ):

- Պադվէր տալ - 1. *տե՛ս* Ձակազ տալ: 2. Հրամայել, կարգադրել: ...*Մին վէր ա ընում, քըցում ա մաչը, պադվէր տամ, վէր ընդէղ պահին...* (ՆԱԲ, II, 20):

ՊԱԴՐԱՍՏ - *տե՛ս* ՊԱԴԸՐԱՍՏ:

ՊԱԴՐԱՍՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸԴԸՐԸՍՏՕԹՈՒՆ:

ՊԱԴՐՈՒԳ *(ռուս. подруку)* - *տե՛ս* ԿՈՒՌ(Ն)ԸՓԸՌ(Ն)ՕԿ(Ի):

ՊԱԴՕՇ *(ռուս. подошва)* - 1. *գ.* Կոշկի տակի հաստ կաշին: *Ուստան պադօշը թըրչօց ա տինում, վէր կըկըդէ* (Ձ): 2. *փխբ. ած.* Պինդ, ոչ փափուկ: *Պադօշ հաց ա* (Բ):

ՊԱՁՄԷԼ *(գրբ. բազմիմ)* - *չբ.* Հանդիսավոր կերպով՝ փառավորությամբ նստել, բազմել: *Հէլահէլ թաքավէրը, ուրանն թախտին պազմած, հըմբարդ նըստած ար* (ՀԺՀ, V, 209):

ՊԱՁՄՈՒԹԻՒՆ *(գրբ. բազմութիւն (շատություն))* - *գ.* Մարդկանց մեծ խումբ, բազմություն: *Թաքավէրը մը՛ծ հարըստութուն ա տամ, մը՛ծ պազմութիւնավ ճանապարըմ բիդի ուրանն ախպօրը կօշտը* (ՀԺՀ, VI, 107):

ՊԱՆՋՈՒԿ - *տե՛ս* ՊԷՋՈՒԿ:

ՊԱԹԿՊԷՐ(Ք)/ՊԱՏԿԷՐ(Ք) *(գրբ. պատկեր)* - *գ.* 1. Նկար, դիմանկար, լու-

սանկար: *Ըտէղ էտ տէրտէրը էտ պատկէրան պաչում ա, տանում ժամումը տինում...* (ՀԺՀ, V, 412): 2. Կերպարանք, դեմք, տեսք: *... Էս թաքավէրին մին ախճիգ ա ինում, ամմա վէչ ինսանու պըտկէրավ* (ՀԺՀ, VI, 129): 3. *փխբ.* Շատ գեղեցիկ անձ՝ իր: *Էտ չուբանէն էլ մին ախճիգ ա ինում, հինչ ա՞խճիգ, մին պաթկ՝էրը* (Զ):

ՊԱԹԿ՝ԷՐ(Ք)ՀԱՆ/ՊԱՏԿԷՐ(Ք)ՀԱՆ *(գրբ. պատկերահան)* - *գ.* Պատկերահան, նկարիչ, լուսանկարիչ: *Մին պատկէրհան ըն կանչըմ, պը՛ռըմ, պատկէրը քաշըմ ա* (ՀԺՀ, V, 152):

ՊԱԺԱԿ/ՊԷԺԱԿ *(գրբ. բաժակ)* - *տե՛ս* ԸՍՏԱՔԱՆ:

ՊԱ՛ԺԱՆ - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛Ն:

ՊԱԺԱՆՔ *(գրբ. բաժան (բաժանված, բաժին)* - *գ.* Որեւէ բան իրար միջեւ բաժանելը: *Հա՛նը մը՛ռնում ա, տանը պաժանքը ըսքըսում ա* (Զ):

- Պաժանք անէլ - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛ՆԷԼ:

ՊԱԺԱՌ/ՊԱԺԱՐ *(ռուս. пожар)* - *գ.* Շինության՝ անտառի՝ խոտի դեզի եւն մասնակի կամ ամբողջական բոցավառում, հրդեհ: *Պաժառը սաղ ծըմակը էրից* (Բ):

- Պաժառ ա՞ - Ի՞նչ է պատահել, ինչո՞ւ ես շտապում: *Հա՛նը ասմա.- Պաժառ ա՞, արտ ա, լի՞, կըհընձինք՝, թայդի մէ՛լ ըղնէլ* (Զ):

- Պաժառ ըղնէլ - Հրդեհ ծագել՝ առաջանալ, հրդեհվել: *Մին օր էլ ք՝ուխէն տօնը պաժառ ա ըղնում, հինչը կա, լօխ էրվում* (Զ):

- Պաժառ տալ/քըցիլ - Հրդեհ առաջացնել, հրդեհել: *Էտ օյինբազը քը՛շէրը ք՝ինամ ա, շինացուց արտէրը պաժառ տամ* (Զ):

ՊԱԺԱՌՆԻ/ՊԱԺԱՐՆԻ *(ռուս. пожарный)* - 1. *ած.* Հրշեջ, հրդեհը մարող՝ հանգցնող: *Պաժառնի մաշինը մինչը՛վ տը՛ղ ա հըսնում, տօնը էրած, պըրծած ա ինում* (Զ): 2. *տե՛ս* ՊԱԺԱՌՆԻԳ՝:

ՊԱԺԱՌՆԻԳ՝/ՊԱԺԱՐՆԻԳ՝ *(ռուս. пожарник)* - *գ.* Հրշեջ խմբի ծառայող: *Պաժառնիգը էտ խուխէն խըստում ա, տա՛ւս օնում* (Զ):

ՊԱԺԱՐ - *տե՛ս* ՊԱԺԱՌ:

ՊԱԺԱՐՆԻ - *տե՛ս* ՊԱԺԱՌՆԻ:

ՊԱԺԱՐՆԻԳ՝ - *տե՛ս* ՊԱԺԱՌՆԻԳ՝:

ՊԱ՛ԺԻՆ - *տե՛ս* ՊԷԺԻՆ:

ՊԱ՛ԺԻՆՔ՝ - *տե՛ս* ՊԷԺԻՆՔ՝:

ՊԱ՛ԺԻՆՔ՝ԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՊԷԺԻՆՔ՝ԱՎԷՐ:

ՊԱԺԿԱ - *տե՛ս* ՊԱՇԿԱ:

ՊԱԼԱԹԿԱ/ՊԱԼԱՏԿԱ *(ռուս. палатка)* - *տե՛ս* ՕԲԱ: *Խաբարը ք՝ընամ ա, հըսնում թաքավէրէն.- Պա ասէլ ը՛ղ՞ս՝ օրիշ տէղա զօրք ըն յէկալ, պալատկէքը վէր թօղալ, էն ըն ընդէղ* (ՀԱԲ, 15, 20):

ՊԱԼԱՏ *(գրբ. պալատ)* - *գ.* 1. Արքայական՝ իշխանական ապարանք: *Էտ մարթը ճարը կըտրած յէր ա կէնում, հըդէ ինում բիդի թաքավէրէն պալատը* (ԼՂԲՔ, 265): 2. *փխբ.* Պալատական պաշտոնյաների ամբողջությունը, արքունիք: *Սաղ պալատը տա՛ւս ա կ՝ամ, թըմա՛ղա՛ անում* (Զ): 3. *փխբ.* Մեծ ու շքեղ՝ պալատանման շենք՝ տուն՝ բնակարան: *Խօզ՝ պահօղ Կա՛փին էլ ա պալատ շինա՛լ* (Բ):

ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ - *գ., ած.* Պալատում ծառայող՝ պաշտոնավորող (անձ): *Թաքավէրը մին օրիշ պալատական տըղի յա ղարկըմ...* (ՀԺՀ, V, 80):

ՊԱԼԱՏԿԱ - *տե՛ս* ՊԱԼԱԹԿԱ:

ՊԱԼԻ - *գ.* Կտորից կարված եւ զարդարված շրջանակ, որի վրա դրվում եւ հարդարվում են կանացի գլխակապի մասերը: *Պալին կապած ծանդըր-ծընդըրմէ՛ծ կընէգ՝ ա ընում Քաթանը* (ՆԱԲ, III, 158):

ՊԱԼԿՕՎՆԻԿ *(ռուս. полковник)* - *գ.* Հրամկազմի զինվորական կոչում եւ աստիճան, ինչպես նաեւ այդ կոչումն ու աստիճանը կրող սպա, գնդապետ: *Չինգ՝իթաղա վէրչին պըրիստավը պալկօվնիկ Վիլմանընն ա իլա՛լ...* (ԱԱ, 52):

ՊԱԼՏՕՆ *(ռուս. пальто, ֆր. paletot)* - *գ.* Վերարկու: *Յէր ա կէնում, պալտօնը օսէրը քըցում, ք՝ընում...* (ՀԱԲ, 15, 106):

ՊԱԽԽՕ(Վ) - *ձ.* Զարմացական բացականչություն՝ ինչքա՛ն շատ է: *Պախխօ՛, էս հիշկան ծո՛ւն ա՞ յը՛կալ* (Բ):

ՊԱԽԾ - *տե՛ս* ԲԱԽԾ:

ՊԱԽԾԱՅԻԾ - *տե՛ս* ԲԱԽԾԱՅԻԾ:

ՊԱԽԾԷԼ - *տե՛ս* ԲԱԽԾԻԼ:

ՊԱԽԾԷՅԻԾ - *տե՛ս* ԲԱԽԾԱՅԻԾ:

ՊԱԽԾԻԼ - *տե՛ս* ԲԱԽԾԻԼ:

ՊԱԽ-ՊԱԽ-ՊԱԽ - *ձ.* Հեգնանքի արտահայտություն: *Պա՛խ-պա՛խ-պա՛խ, էշ կօռտօղ համօն էլ ա հըրամաք ընգալ, տէ՛ն կացէ՛ք՝* (Բ):

ՊԱԾ՝/ՊԷԾ *(գրբ. պէծ)* - *տե՛ս* ԿԱԾ՝ (1-4):

- Պած՝ին տալ - Կայծ արձակել: *Կըրակը պած՝ին ա տամ* (Բ):

ՊԱ՛Կ - *տե՛ս* ՊԷԿ:

ՊԱԿԱՍ *(գրբ. պակաս)* - *ած.* 1. Ոչ լրիվ, ոչ կատարյալ, թերի: *Կ՝իրքին թուխտէրը պակաս ա* (Բ): 2. Նվազ, ավելի քիչ: *Հըռնընվա յէշա՛ծ՝ ըստարէ ցօրէնը պակաս ա* (Բ): 3. Պակասավոր: *Ասում ա.- Հա՛լա՛ պակաս պէնէր շատ կա* (Զ): 4. Վատ: *Մէր շէնին ըշկօլը հինչավ ա՞ պակաս ծէրան* (Բ): 5. Խելքը պակաս, հիմար: *Իզէն պատառ պակաս ա, սա՛յաղ կաց* (Բ): 3. *տե՛ս* ՊԸԿԸՍՕԹՈՒՆ: 7. *մ.* Պակաս կերպով՝ չափով, ոչ լրիվ: *Ասում ա.- Խէ՞ յը՛ս ք՝ը՛զ պակաս ը՞մ սիրում* (Զ):

- Պակաս խօսկ - Տհաճ խոսք, հայհոյանք: *Թաջիրը կըզնըվում ա, էտ կ՝ը՛ռա՛ծ ճըկըտակ՝իրը ճըդօրտում, մին քանէ պակաս խօսկ էլ ասըմ ընտահանց* (ՀԺՀ, VII, 110):

- Պակաս տարէ - Ոչ բարեբեր՝ անբարենպաստ տարի: *Պակաս տարէ յա իլա՛լ, մին պէն չի իլա՛լ ուտէլի...* (ԲՀԲ, 249):

- Պակաս տը՛ղ չինիլ - Անթերի՝ կատարյալ լինել: *Էտ ըխճըկանը ըսկի պակաս տը՛ղ չօնէ* (Բ):

- Պակաս օր - Նեղություն, նեղ վիճակ: *Ասում ա.- Վէ՛չինչ, պակաս օր ա, յօ՛ւլա ք՝ը՛ցէք՝* (Զ):

ՊԱԿԱՍ-ՊԸՌԱՏ/ՊԸԿԸՍ-ՊԸՌԱՏ - 1. *տե՛ս* ԿԸՍԸՏ-ՊԸՌԱՏ: 2. *ած.* Կարիքավոր, աղքատ: *Պակաս-պըռատ մարթիք՝ շատ կան* (Բ):

ՊԱ՛ԿԼԱ՛ - *տե՛ս* ՊԷԿԼԱ՛:

ՊԱԿՐԻՇԿԱ *(ռուս. покрышка)* - *տե՛ս* ԱԿՆԸ[3]:

ՊԱՀ[1] - *ձ. տե՛ս* Պա հօ՛ (վէ՛): *Ախպէրը յէր ա կէնում, ասում.- Պա՛հ, էս հինչ շատ ը՞մ քօն իլա՛լ* (ՀԺՀ, V, 557):

ՊԱՀ[2] *(գրբ. պահ, պահապան)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պահ տալ - 1. Պահպանության հանձնել, պահելու համար մեկին՝ մի տեղ հանձնել: *Մըռնէլան առաչ ո՛ւրա՛ն իլա՛ծ-չիլա՛ծը պահ ա տաս մին էրո՛ւշ առըտուրականու* (ԱԱ, 65): 2. Հանձնարարել, պարտավորեցնել: *Տըրանք ամէն օր իտի պահ ըն տաս, ք՝իս վը՛ռսի* (ՀԺՀ, V, 254):

ՊԱ՛Հ - *տե՛ս* ՊԻՀ:

- Պա՛հի տալ - *տե՛ս* Պիհավ տալ:

ՊԱՀԱԾ-ՊԱՇՏԱ՛Ծ - *ած.* Լավ խնամված, փարթամ: *Պահած-պաշտա՛ծ բաղ ա Սիրգօնէն բաղը* (Զ):

ՊԱՀԱԿ *(գրբ. պահակ)* - *գ.* Պահապան, պահպանող՝ հսկող անձ: *Պահակը յէշում ա, տէսնում մինը բաղէն չափարը ճըմօռում ա* (ՆԱԲ, III, 154):

- Պահակ կաղնէլ/վը՛ռնը կէնալ - *տե՛ս* Պըհըկօթուն անէլ: *Դա՛ռզի ախպէրը նըղացած ա ինըմ, յէր ա կըցընըմ ո՛ւրա՛ն պուճուր ախպօրը, վէր պահակ կաղնի, ինք՝ը պարանց ընգնըմ, քօն ինըմ* (ԼՂԲ, 328):

ՊԱ՛ՀԱ՛ԿՕԹ - *տե՛ս* ՊԻՀԱԿՕԹ:

ՊԱՀԱԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՀԸԿՕԹՈՒՆ:

ՊԱՀԱՆՋ - *գ.* Բավարարման ենթակա անհրաժեշտ պետք, կարիք, հարկավորություն, ցանկություն: *Դէ հինչ ա՞նէ,*

թաքավը՛ր ասալ ա՝ հու հինչ պահանջ օնէ, էն էլ կանիք՝ (ԼՂԲՔ, 270):

ՊԱՀԱՆՋԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՀԱՆՋԻԼ:

ՊԱՀԱՆՋԿՈՒՏ - *տե՛ս* ՊԸՀԱՆՋԿՈՒՏ:

ՊԱՀԱՆՋՄՈՒՆՔ - *տե՛ս* ՊԸՀԱՆՋՄՈՒՆՔ:

ՊԱՀԱՆՋՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՀԱՆՋՎԻԼ:

ՊԱՀՊԱՆ - *տե՛ս* ՊԻՀԱՊԷՆ:

ՊԱՀՎ - *տե՛ս* ՊԻՀԱՎ:

ՊԱՀՎԷՐ - *տե՛ս* ՊԻՀԱՎԷՐ:

ՊԱՀԷԼ/ՊԱՀԻԼ *(գրբ. պահեմ)* - *նբ.* 1. Որոշ վիճակում՝ դրության մեջ՝ դիրքում թողնել՝ պահպանել: *Էտ մարթը ծը՛ռքը պիցըրցընում ա, ըտի պահում* (Ձ): 2. Սնել, կերակրել, խնամել: *Մին օր մըսլըհաթ ըն անում, վը՛ր տանէն կավը ծախէն, պիրին խօխէնք՝ը պահէն* (ՆԼՂԺԲ, 62): 3. Հետեւել, խնամք տանել: *Ք՝ը՛զ պահէ, մըրսիս վէջ, հիվընդանաս* (Բ): 4. Հսկել, պահպանել: *Շէնին զըհմընէն Շունդանք ըն ըլալ պըհէյիս* (ՆԱԲ, 85): 5. Տեղավորել, ապաստան տալ: *... Ուրանց զօրքան մին խը՛ղլա հօքի ըստէղ ըն իլալ պըհիլիս* (ԱԱ, 30): 6. Թաքցնել, ծածկել: *Կընէգ՝ը դանստի փուլը տընէս ա պէրցին տակէն պըհէս* (Ձ): 7. Բռնել: *Մին ծը՛ռքավ թըվանգ՝ը ա պահում, մինավը՝ ջըլանվը* (Ձ): 8. Հետ դնել, հավաքել, խնայել՝ հետագայի համար: *Լ՝ավ կընէգ՝ը նը՛ղ օրվա հը՛տէ տանը միշտ փուլ կըպահէ* (Բ): 9. Իրեն դրսեւորել: *Էտ տըղան դունընղնուն քըշտէն ուրան լ՝ավ չի պահում, հանը կըգնըվում ա յըրան* (Ձ): 10. Պահապան լինելով՝ արածեցնել: *Էտ տըղան ամմէն օր տանում ա էծերը պահում, ուրուգ՝ունը պիրում տօն* (ՆԼՂԺԲ, 15): 11. Ունենալ: *Կամօ դային ջուբումը միշտ տէնակ ար պըհէս* (Բ): 12. Ջսպել: *Ըտը՛ղ թաքավէրը էլ կըրէս չի ծըծաղը պահէ, ջըխկարա յա տաս* (Ձ): 13. Ետ պահել, կասեցնել: *Պալական աքէրը պըհէս ա, թուղէս չի էտ ըռնըխըմէն յըրա պըրծընէ, ըսպանէ Գ՝ուլուն* (Ձ): 14. Պաշտպանել: *Մէր յէրգ՝իրը մունք բիդի պահինք՝, էրանը մըզը՛տէ հինչ բի՞դի անէ* (Բ): 15. Չսպառել, չսպանել, չօգտագործել եւն: *Վէր ա յէկալ, ըստահանց լօխճին կըտօրալ, էն էծին պահալ* (ՀԺՀ, VI, 256): 15. Պարգել, դեմ տալ: *Էտ էլ փէշկը պահում ա, Մահմադը լըցնում ա* (ՀԱԲ, 15, 15):

ՊԱՀԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՀԻԼ:

ՊԱՀԷԼ-ՊԱՇՏԻԼ *(գրբ. պահեմ (պահել, պահպանել)+պաշտեմ (սրտանց պատվել, հոգալ)* - *նբ.* Լավ խնամել: *Պը՛հը՛ցէ, պըշտը՛ցէ, յըրան խօտը հընձէցէ, տական ճանը խըմը՛ցէ* (ԱՀ, 72):

ՊԱՀԷՍ *(գրբ. պահեստ (պահված բան, մթերք, ավանդ)* - *գ.* 1. Ապրանքներ՝ իրեր՝ մթերքներ եւն պահելու հատուկ տեղ՝ շենք: *Աթանը էշը առաչընն ա անում, ք՝ընում պահէստ* (ՆԱԲ, 127): 2. *փխբ.* Պահեստում պահվող ապրանքը՝ մթերքների ամբողջությունը: *Մին օր էլ կըլխօգէն պահէստը թըլանում ըն* (Ձ):

ՊԱՀԷՍՏԱՊԷՏ - *գ.* Պահեստի վարիչ, որը պատասխանատու է պահեստի համար: *Էտ պահէստապէտը ամէն դօնում արաղը, պէնը պըժընէյիս ամէն մինին փայան էրկու ըստաքան խըմում ա* (ՀԱԲ, 15, 138):

- Պահէստապէտու կընէգ՝ - Փարթամ՝ լիքը՝ գեր կին: *Պահէստապէտու կընէգ՝ ը՞ս, էտ հիշկան ը՞ս ք՝ուքացալ* (Բ):

ՊԱՀԸՌԸ՛Խ - *տե՛ս* ՊԻՀԸՌԸ՛Խ:

ՊԱՀԻԼ - *տե՛ս* ՊԱՀԷԼ:

ՊԱՀՎԷԼ/ՊԱՀՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԱՀԷԼ-ի:

ՊԱՀՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՀՎԻԼ:

ՊԱՀՎԷԼ-ՊԱՇՏԸՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԱՀԷԼ-ՊԱՇՏԻԼ-ի:

ՊԱՀՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԱՀՎԷԼ:

ՊԱՀՔ/ՊԱՔ/ՊԱՍ[1] *(գրբ. պահք, պաս)* - *գ.* 1. Եկեղեցական օրենքներով սահմանված պահեցողություն ուտիսվա կերակուրներից, պաս: *Պահքը լ՝ավ պէն ա, վէր կարիս պահիս* (Բ): 2. Այդպիսի պահեցողության ժամանակը: *Մին օր էլ խաբար ըն տուվալ, վէր կիճի ախպէրը՝ Խօսրօվը, պահքէն էն ա մէս ուտէս* (Ձ):

- Պահքը պէնալ - Պահեցողությունը ավարտել, պասը լուծել: *Պահքը պէնում ըն, մին լ՝ավ ք՝ը՛փ անում* (Ձ):

- Պահք պահէլ/փըռնէլ - Ուտիսվա կերակուրներից հրաժարվել: *Շատ մարթ ա օգ՝ում պահք պահէ, ամմա կարում չի* (Ձ):

- Պահք տը՛ռնալ - 1. Չափավորվել: *Ջըհիլնուն ք՝ը՛փ անէլը պահք ա տը՛ռալ* (Ձ): 2. Զերեւալ: *Պահք ըս տը՛ռալ, էտ ըշտըէղ ը՞ս, մին ամէս ա՝ տը՛սնում չըմ* (Բ):

- Պահքու պուժուժ - Փոքրիկ զանգուլակ՝ բոժոժ, որ կախում են մատաղացու գառան վզից: *Մին պահքու պուժուժ ա ինք՝ օնում, կ՝առնանը վիգ՝ան կախ տամ* (Ձ):

ՊԱՂԱՐՃ - *տե՛ս* ՊԷՂԱՐՃ:

ՊԱՃ(Ճ)ԱՌ/ՊԱՏՃԱՌ *(գրբ. պատճառ)* - *տե՛ս* ՄԱՆԻ[1]:

ՊԱՃ(Ճ)ԱՌԱՎԷՐ/ՊԱՏՃԱՌԱՎԷՐ/ ՊԱՏՃԱՌԷՎՈՒՐ *(գրբ. պատճառաւոր (պատճառ տվող, հանցավոր)* - *ած.* Հղի (կնոջ մասին): *Պաճճառավէր կընանուցըն էլ ըն ըսպանալ* (Ձ):

- Պաճճառավէր մընալ/տը՛ռնալ - Հղիանալ: *Վէրչը, էտ տըղէն նըհէտ փըսակվում ա, մընամ պատճառավէր* (ՀԱԲ, 15, 47):

ՊԱՃ[1] - *գ.* Որոշ ընդեղենների՝ հատիկների արտաքին պատյանը, պատիճ: *Միսը՛ռը թակում ըն, ճօկում, պաճ՝ը տէն ածում* (Ձ):

ՊԱՃՕ - *ած.* Մեծ ու տափակ քիթ ունեցող: *Պաճօ մարթին անա գ՝անիլանս տարած ա* (Բ):

ՊԱՄԱԴԱ *(ռուս. помада, ֆր. pommade)* - *գ.* Շրթներկ: *Միհէնգ՝ պառավ կընանէք՝ը՛ն էլ ըն պամադա քըսում* (Ձ):

ՊԱՄԱԴՕՐ - *տե՛ս* ՊԱՄԻԴՕՐ:

ՊԱՄԲԱՋԻՆ *(ռուս. бумазея)* - 1. *գ.* Մի երեսը մազեղեն խավով պատված բամբակյա գործվածք: *Պամբագինը առաչ թանգ՝ ա իլալ* (Բ): 2. *ած.* Այդ գործվածքից պատրաստված՝ կարված: *Պամբագին շալվար ա կ՝ը՛ցալ* (Բ):

ՊԱՄԲԱԿ - *տե՛ս* ՊԷՄԲԱԿ:

ՊԱՄԲՈՒԼԻ - *ած., գ.* 1. Թեթեւսոլիկ, թեթեւամիտ (անձ): *Պամբուլի ախճիգ՝ ա Խըզալանց Սուսանը* (Բ): 2. Հարբած (անձ): *Էտ պամբուլին կարում չի, թա վը՛ննանը յըրա վը՛ննը կէնա* (Ձ):

- Պամբուլի կըտըրէլ - 1. Թեթեւսոլիկություն անել: *Հինչ ը՞ս պամբուլի կըտըրալ, համօթ չի՞* (Բ): 2. Հարբել: *Կ՝ինին խըմում ըն, պամբուլի կըտըրում* (Ձ):

- Պամբուլի շինիլ - Մեկին ծաղրի առարկա դարձնել: *Հիրըվանէրը ըտըրան պամբուլի յըն շինալ* (Ձ):

ՊԱՄԷՏ(ՆԻԿ) - *տե՛ս* ՊԱՄՅԱՏՆԻԿ:

ՊԱՄԻԴՕՐ/ՊԱՄԱԴՕՐ *(ռուս. помидор, ֆր. pommedor)* - *գ.* Պոմիդոր, լոլիկ: *Ղարաբաղցէն առանց պամադօր կարէլ չի յօլլա ք՝ինի* (Ձ):

ՊԱՄՅԱՏՆԻԿ/ՊԱՄԷՏ(ՆԻԿ) *(ռուս. памятник)* - *տե՛ս* ԱՐԾԱՆ:

ՊԱՄՕՇՆԻԳ՝ *(ռուս. помощник)* - *գ., ած.* Օգնող, օգնական: *Պամօշնիգ՝ը նի յա մընում, տը՛սնում դօխտուրը տափէն վէր ընգած* (Ձ):

ՊԱՅԹԱԼ - *տե՛ս* ԲԱՅԹԱԼ:

ՊԱՅՄԱՆ *(գրբ. պայման)* - *գ.* 1. Համաձայնություն երկու կամ ավելի կողմերի միջեւ որեւէ բանի մասին: *Թաքավէրին տըղան պայմանին օրը կ՝ամ ա* (ՀԺՀ, V, 39): 2. Պահանջ կամ առաջարկ, որ անում է կողմերից մեկը որեւէ կարգի համաձայնության համար: *Դէրվիշը ասմա.- Իմ պայմանըս էն ա, վէր մը՛ծ ըխճըկանըտ ինձ տաս* (Ձ): 3. Որեւէ կարգի համաձայնության գործողության ժամանակը՝ ժամկետը: *Ասում ա.- Մէր պայմանը մինչը՛վ աշունքըն ա իլալ, էլ կարէլ չըմ* (Ձ):

- Պայման անէլ/կապէլ/նըստէլ - Պայ-

մանավորվել, համաձայնության գալ մի բանի շուրջ: *Քՙանիբը մըտածում ա, մըտածում, ասում.- Քՙինանմ կընգանըս նըհէտ պայման նըստիմ, կՙամ...* (ՆԼՂԺԲ, 34):

- Պայման տինիլ - 1. *տե՛ս* Պայման անել: 2. Պահանջ ներկայացնել, որեւէ բանի համար անհրաժեշտ նախապայման համարել: *Թաքավէրը ՝ուրՙան պայմանը տինՙիմ ա էտ կընգանը առաջին* (ԲՅԲ, 51):

ՊԱՅՄԱՆԱՎԸՐՎԷԼ/ՊԱՅՄԱՆԱՎԸՐՎԻԼ - *չբ. տե՛ս* Պայման անել:

ՊԱՅՄԱՆԱՎԸՐՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԱՅՄԱՆԱՎԸՐՎԷԼ:

ՊԱՅՑ/ԲԱՅՑ *(գրբ. բայց)* - *տե՛ս* ԱՄՄԱ:

ՊԱՅՕԿ *(ռուս. пакет)* - *գ.* Սննդաբաժին, սննդի օրաբաժին: *Քընում ա ՝ուրՙան ըստացած պայօկը պիրում, լօխ տամ էտ շանը* (ՅԱԲ, 15, 73):

ՊԱՆ - *տե՛ս* ՊԷՆ:

ՊԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՊԷՆԱԼ:

ՊԱՆԱԿ - *տե՛ս* ԲԱՆԱԿ:

ՊԱՆԷՐ/ՊԱՆԸՐ *(գրբ. պանիր)* - *գ.* Կաթից հատուկ եղանակով պատրաստվող սննդամթերք՝ պանիր: *Հու վէր էծու պընէրա մին էլ թաժժա հացա քուշտացավ, գՙիդա վէր ջանումը քամէ կա* (ԱԲԲ, 59):

ՊԱՆԷՐ-ՀԱՑ - *տե՛ս* ՊԸՆԸՐՀԱՑ:

ՊԱՆԸՐ - *տե՛ս* ՊԱՆԷՐ:

ՊԱՆԻԼ - *չբ.* Աշխատել, գործել, բանել: *Պանՙոդ յը՝զնը յա՛ վարումը կինի, յա՛ հանդՙումը* (Ձ):

ՊԱՆԻԿԱ *(ռուս. паника, հուն. panikon)* - *գ.* Տագնապ, խուճապ: *Պանիկան փիս պէն ա, ժուղովուրթէն տօնը կընքանդի* (Բ):

- Պանիկա ընկնել - Տագնապալից վիճակ՝ իրարանցում՝ խուճապ առաջանալ: *Կընռը՝վը ընքըսվէլի խաբարը վէր կՙամ ա, պանիկան ընկնում ա յէրգՙիրը* (Ձ):

- Պանիկա քընցիլ - Տագնապալից՝ խուճապային իրադրություն ստեղծել: *Հինչ ը՞ս պանիկա քընցանՙլ, արտ ա, լի՞ էրալ ա, էրալ ա* (Բ):

ՊԱՆԻԿԱՎԱՏ *(ռուս. паниковать (խուճապի մատնվել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պանիկավատ անել - *տե՛ս* Պանիկա քընցիլ:

ՊԱՆԻԿՙՕՐ *(ռուս. паникер)* - *ած., գ.* Խուճապ գցող՝ առաջացնող (անձ), խուճապարար, խուճապարկու: *ԴՙՕրՙուց Միրզին նըման պանիկՙօր վէչ մին շէնում կա վէչ* (Բ):

ՊԱՆՁԱՆՐ - *տե՛ս* ՊԷՆՁԱՆՐ:

ՊԱՆՎԱԼ - *տե՛ս* ՊԷՆՎԱԼ:

ՊԱՆՎՕՐ(Թ) - *տե՛ս* ՊԷՆՎՈՒՐ(Թ):

ՊԱՆՕՍ *(ռուս. панос)* - *տե՛ս* ՓՈՒՐԸ-ՀԱՐԷՆՔՙ:

- Պանսօս անել - Փորլուծություն ունենալ, լուծել: *Խօխան գՙՙուլՙանս շատ ա կէրալ, պանսօս ա անում* (Բ):

ՊԱՇԱՐ *(գրբ. պաշար)* - *գ.* Ճանապարհ գնալիս հետը վերցնելու ուտեստ՝ սննդամթերք: *Իտի թաքավէրին իրէք տըղէրքը ՝ուրՙանց զէնքը-զըրահը, ճընապարին պաշարը յօր ըն օնըմ, ծի նըստըմ, քՙընըմ* (ՀԺՀ, V, 85):

ՊԱՇԿԱ/ՊԱԺԿԱ *(ռուս. пачка)* - *գ.* 1. Փոքր տուփ: *Սըրմացուն ածում ա էտ պաշկան, տինում կամօդումը* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԿԱԼՕԴ:

ՊԱՇՅՕԼ/ՊԱՇՕԼ *(ռուս. пошел)* - *ձ. արիմ.* Մեկին վտարելու՝ վռնդելու հրամայական արտահայտություն՝ կորի՛ր, գնա՛: *Կընգնըվում ա, թա.- Պաշյօ՛լ, էլ ըստը՝ղ կՙաս վէչ* (Ձ):

- Պաշյօլը քաշիլ - *արիմ.* Հեռանալ, կորչել: *Էտ վէր տը՝սնում ա, պաշյօլը քաշՙիմ ա* (Ձ):

ՊԱՇՇ - *ձ.* Զարմանքի՝ ափսոսանքի՝ վախի եւն արտահայտություն: *Խասա այան մընրքավուր մին ջահիլ ա տէսնում, ծուլանանը թընխում.- Պա՛շշ, տէսնաս հի՞նչ դՙարդ օնէ...* (ՆԱԲ, 104):

ՊԱՇՊԱՆ/ՊԱՇՏՊԱՆ *(գրբ. պաշտպան)* - *գ.* Մեկին՝ մի բան պաշտպանող մարդ: *Էս դՙարումըս հՙուր պաշտպան չօնէ, կարէլ չի ապընրէ* (Ձ):

ՊԱՇՊՕՐՏ - *տե՛ս* ԲԱՇԲՕՐՏ:

ՊԱՇՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԱՇՏԻԼ:

ՊԱՇՏԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԱՇՏԸՎԻԼ:

ՊԱՇՏԸՎԻԼ/ՊԱՇՏԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԱՇՏԻԼ-ի:

ՊԱՇՏԻ/ՊԱՉՏԻ *(ռուս. почти)* - *տե՛ս* ՀԱՄԱՐՅԱ: *Դաթը քաշում ա պաշտի մին տարուց ՙանվիլ* (ՀԱԲ, 15, 48):

ՊԱՇՏԻԼ/ՊԱՇՏԷԼ *(գրբ. պաշտեմ)* - *նբ.* Անչափ սիրել, երկրպագել, աստվածացնել: *Թօռնէրը այուն պաշտում ըն* (Բ):

ՊԱՇՏՊԱՆ - *տե՛ս* ՊԱՇՊԱՆ:

ՊԱՇՏՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԱՇՏՕՆ:

ՊԱՇՕԼ - *տե՛ս* ՊԱՇՅՕԼ:

ՊԱՇՏՕՆ/ՊԱՇՏՈՒՆ *(գրբ. պաշտոն)* - *գ.* Հիմնարկում՝ ձեռնարկությունում եւն մեկի ծառայության դիրքը եւ դրա հետ կապված պարտականություններն ու իրավունքները: *Քաչալը տահանց լՙանվ պաշտոննի յա տամ* (ՀԺՀ, V, 632):

ՊԱՉ *(գրբ. պագ, հ.ե.* bu-)* - *գ.* Համբույր, համբուրելը: *Մօրը մին պաչը խուխէն հը՝տէ ամմէն հինչ ա* (Ձ):

- Պաչ անել - *տե՛ս* ՊԱՉԻԼ:

ՊԱՉԷԼ - *տե՛ս* ՊԱՉԻԼ:

ՊԱՉԻԼ/ՊԱՉԷԼ *(գրբ. պագանեմ)* - *նբ.* Համբուրել, պաչել: *Տըղան մուտանում ա, թա թօշան պաչի, ախճիգՙը բըլՙական փընռնում ա* (ՆԱԲ, II, 21):

- Պաչիլ, խաչ հանել/կընլխէն/ճընկատէն տինիլ - *տե՛ս* ՊԱՇՏԻԼ:

ՊԱՉԻՆԿԱ *(ռուս. починка)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պաչինկա անել - Պատռված՝ կոտրված՝ ճաքած տեղը կարել՝ կարկատել՝ կպցնել, նորոգել: *Մին սաղ օր տանը հիշկան ճաքած, կօտրած ամանչաման ա ինՙիմ, լօխ պաչինկա յա անում* (Ձ):

ՊԱՉ-ՊԸՌՕՇՏԻ - *գ.* Պաչպչելը, պաչպչվելը, գրկախառնվելը: *Թաքավէրը ընընրանց պաչ-պընռօշտին վէր տը՝սնում ա, մանանը կընծում ա* (Ձ):

- Պաչ-պընռօշտի անել - *տե՛ս* ՊԸՉ-ՊԸՉՕՐՎԷԼ (2):

ՊԱՉՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԱՉՎԻԼ:

ՊԱՉՎԻԼ/ՊԱՉՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԱՉԻԼ-ի:

ՊԱՉՏԻ - *տե՛ս* ՊԱՇՏԻ:

ՊԱՊ/ՊԱՊԷ/ՊԱՊԸ՝ *(գրբ. պապ)* - *գ.* 1. Հոր կամ մոր հայրը, թոռան համար: *Իմ պապ ա շինՙալ մէր շէնին ախպՙուրը* (Բ): 2. Տոհմի՝ ցեղի՝ գերդաստանի նախնին, նախահայր: *Էս ազկէն բընՙՕվրՙան Տօնի պապընը ա տիրալ* (ԱԱ, 79): 3. Պապին կամ ընդհանրապես տարեց տղամարդկանց դիմելու կոչական բառ: *Թօռնը վը՝ր տը՝սնում ա, ասում ա.- Պա՛պէ, էտ հինչ ա իլՙալ, վը՝ր իտի բէքՙէփ ըս* (ՆԼՂԺԲ, 41):

- Պընպէրէն տընղընհան անել - Պապերին՝ նախապապերին՝ հանգուցյալներին հայհոյել: *Հիրը՝վանը վէր հիրըվանէն պընպէրէն տընղընհան ընրավ, էլ հինչ հիրը՞վան* (Ձ):

ՊԱՊԱ *(ռուս. папа, լատ. papa, հուն. pappos)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՀԱՆՐ: *...Մին էլ մին ջուհուդ տՙուս ա կՙաս, շառավ տաս, թՙ.- Էտ իմ պապու ջամըն ա* (ՀԺՀ, V, 605): 2. Հորը դիմելու կոչական բառ: *Խօխան ասմա.- Պա՛պա, ինձ էլ տա՛ր* (Ձ):

- Պապուն ՙարը՝վ - Երդման բանաձեւ՝ երդվում եմ հայրիկի արեւով: *Պապուն ՙարը՝վ, յը՝ս չըմ ընրալ* (Ձ):

ՊԱՊԱՋՙ - *արիմ. տե՛ս* ԿԸԼՕԽ (1):

ՊԱՊԱԼՙ/ՊԱՊԱՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պապալՙ անել - *մնկ. տե՛ս* Պար կՙալ:

ՊԱՊԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՊԱԿԱՆ:

ՊԱՊԱԿԸԼՕՆՁ - *տե՛ս* ՊԸՊԸԿԸԼՕՆՁ:

ՊԱՊԱՃԸՁՏ - *գ.* 1. Ճնճղուկից փոքր թռչնատեսակ: *Պապաճընզտը կՙընտէրէն ղընրղընը՝ցընը ա ինՙիմ* (Բ): 2. *փխբ.* Փոք-

ռամարմին, բայց ժիր ու ճարպիկ անձ: *Էտ պապաճըզտը սաղ շինանցուց խափից* (Բ):

ՊԱՊԱՐ - *տե՛ս* ՊԱՊԱԼ[1]:

ՊԱՊԷ - *տե՛ս* ՊԱՊ:

ՊԱՊԸ[1] - *տե՛ս* ՊԱՊ:

ՊԱՊԸՌՕՋ/ՊԱՊՌՕՋ/ՊԱՊԻՐՕՍ/ՊԱՊՐՕՍ *(ռուս. папироса)* - *գ.* Ծխախոտ, գլանակ: *Միհէնգվա քՕրփանի խօխէնքը էլ ըն պապըռօզ քաշում* (Բ):

- Պապըռօզը պապըռօզան նի կըցընէլ - Շատ՝ հաճախակի ծխել: *Տընաշինըտ պապըռօզը պապըռօզան ա նի կըցընէս* (Բ):

ՊԱՊԸՐԱՎԻՏ/ՊԱՊՐԱՎԻՏ *(ռուս. поправить(ուղղել, կարգադրել, կարգի բերել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պապըրավիտ անէլ - Գլուխը խուզել, մազերը կարգի բերել: *Ամանը մըհըտ քինամ ար դանգանք Սըմսօնէն կօշտը, կըլՕխը պապըրավիտ անում* (Ձ):

ՊԱՊԻՐՕՍ - *տե՛ս* ՊԱՊԸՌՕՋ:

ՊԱՊՌՕՋ - *տե՛ս* ՊԱՊԸՌՕՋ:

ՊԱՊՐԱՎԻՏ - *տե՛ս* ՊԱՊԸՐԱՎԻՏ:

ՊԱՊՐՕՍ - *տե՛ս* ՊԱՊԸՌՕՋ:

ՊԱՊՈՒՑԻ - *գ.* Մորատատ, մոր կողմի տատ: *Սիտրակէն պապուցին մըռալ ա* (Ձ):

ՊԱՌ[1] *(գրբ. բառ)* - *գ.* 1. Լեզվի միավոր՝ բառ: *Լըհան վէր վըոչին պառը ասըմ ա, պըրծընըմ, էտ օթախին ակուշկին տակին էտ ըխպըրացուն քար ա տըռնըմ* (ՀԺՀ, V, 205): 2. *փխբ.* Բնավորություն, վարվեցողություն: *Տընըշինիտ կընգանը պառը ըսկի պառ չի* (Ձ):

- Պառը կակօղ - Մարդամոտ, մեղմ բնավորություն ունեցող: *Պառը կակօղ մարթ ա Անդրին* (Ձ):

- Պառը կօշտ - Կոպտող, կոպիտ բնավորություն ունեցող: *Էտ տըղին կօխկը հաստ ար, պառը՝ կօշտ* (ՀԺՀ, V, 29):

ՊԱՌ[2] *(ռուս. пар)* - *տե՛ս* ԲՈՒՂ:

ՊԱՌԱԿ/ՊԸՌԱԿ *(գրբ. պառակ (ոչխարի բակ, փարախ, խոզի կող), պրս. para (կող)* - *գ.* 1. Լեռ, սար: *Ղըզղըլէն մօտէ մին սարը՝ անումը Լէն պառակ, նըրան շատ տուր ա կամ* (ՀԱԲ, 15, 146): 2. Լեռան կող՝ լանջ: *Քանպանը ասըմ ա.- Մդէր, պըռակըմը մին լանվ բաղ օնիմ, էն էլ կըտամ, մին թանիրը ըրա՛, դանգանցրու՛* (ՀԺՀ, VII, 385):

- Պըռըկնէն ըղնէլ - *տե՛ս* ՉՕլէրը ըղնէլ:

- Պըռըկնէն քըցիլ - *տե՛ս* ՉՕլէրը քըցիլ:

ՊԱՌԱՎ *(գրբ. պառաւ (ծեր կին)* - *ած., գ.* Ծեր, տարիքն առած (կին, տղամարդ, նաեւ՝ կենդանի, բույս): *Էն պառավ նանին էլ նըստած տըղը քօն իլանծ ա իլանլ* (ՀԺՀ, V, 81):

- Պառավը գիթկան չար, ամմա կըլՕխը յըկած ար - Ասում են շատ բան տեսած՝ փորձառու մարդկանց մասին:

- Պառավը հիշկան կուտըր(հ)ատվէ, ախճիգ չի տըռնալ - Արհեստական միջոցներով հնարավոր չէ բնականի տպավորություն թողնել:

- Պառավը ուրանն թանէն թըթօ չի ասէլ - Մարդ իր ունեցածը չի վատաբանի:

- Պառավ կանուլ/քըթՕլ - Փորձառու ավազակ: *Պառավ կանուլ ա Քանպանը* (Բ):

- Պըռավէն էծէրը - Մարտ կամ ապրիլ ամսին տեղացող անսպասելի ձյուն: *Ըտըրա հըտէ էլ աբրէլին ծունին ասում ըն Պըռավէն էծէրը* (ԱԱ, 83):

- Պըռավու խօրանգ - Փափուկ ուտելիք: *Լըբըշօրվան պըռավու խօրանգ ա* (Բ):

- Պըռավու պօրտ - Վայրի բանջարի տեսակ: *Առանց պըռավու պօրտ էլ ըն ժընգանլանվ հաց թընխում* (Բ):

ՊԱՌԿԷԼ *(գրբ. պառակիմ)* - *չբ. տե՛ս* Պարանց ըղնէլ: *Քընում ա թաքավէրին կօշտը էն ժամանակ, վէր թաքավէրը պառկած ա ինում* (ՆԱԲ, 15, 37):

ՊԱՌՆԱԼ - *տե՛ս* ՊԷՌ(Ն)ԷԼ:

ՊԱՌՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԷՌ(ՆԸ)ՎԷԼ:

ՊԱՌՆԻԿ *(ռուս. парник)* - *գ.* Ջերմոց: *Միհէնգ էլ Ղարաբաղ ինդթ ա ընգալ, լօխ հընըթնէրումը պառնիկ ըն շինում* (Բ):

ՊԱՌՊԱՌ - *տե՛ս* ՊԱՐՊԱՌ:

ՊԱՌՆԻԳՆԻՄ - *տե՛ս* ՊԱՐՆԻԳՆԻՄ:

ՊԱՌՆԻԳՆԻՆ - *տե՛ս* ՊԱՐՆԻԳՆԻՄ:

ՊԱՍ[1] - *տե՛ս* ՊԱՀՔ:

ՊԱՍ[2] *(ռուս. пас, անգլ. to pass, ֆր. passe)* - *գ.* 1. Որեւէ բան մեկը մյուսին տալը՝ փոխանցելը (հատկապես խաղերի ժամանակ): *Աշօտը հընգէրէն պասը կարում չի յօր օնէ, տանէլ ըն տամ* (Բ): *ձ.* 2. Թղթախաղի մեջ խաղին չմասնակցելու հայտարարություն: *Կարտէրը ծըՕքան վէր ա քընցում, թա.- ՅըՕս պաս* (Ձ):

- Պաս տալ - Որեւէ բան մեկը մյուսին տալ՝ փոխանցել (հատկապես խաղերի ժամանակ): *Ուրանր պաս տալավ ըն փուտբալ խաղ անում* (Ձ):

ՊԱՍԱԺԻՐ *(ռուս. пассажир, գերմ. Passagier, ֆր. passager)* - *գ.* Փոխադրամիջոցներով որեւէ տեղ գնացող մարդ՝ ուղեւոր: *Ախտաբուզը պարան ա կամ, ըղնում ծՕրը, հէնգ պասաժիր ա մըռնում* (Ձ):

ՊԱՍԻԼԿԱ - *տե՛ս* ՊԱՍԻՐԿԱ:

ՊԱՍԻՐԿԱ/ՊԱՍԻԼԿԱ *(ռուս. посылка)* - *գ.* Փաթեթավորված փոստային առաքում՝ ծանրոց: *...Մինակ իրէսուսօխտը պասիլկա յըք դարկալ փըրօնտը* (ՀԲ, 337):

- Պասիլկա անէլ - Փոստով ծանրոց ուղարկել: *Սիվէտ աքան ամմէն տարէ մըզըտէ պասիրկա յա իլանլ ընէս Դանշանքանի* (Բ):

ՊԱՍՊՕՐՏ - *տե՛ս* ԲԱՇՊՕՐՏ:

ՊԱՍՈՒԴ *(ռուս. посуда)* - *գ.* Տարբեր տեսակի, հատկապես ապակյա ամանեղեն: *Տանը շատ պասուդ կա* (Ձ):

ՊԱՎԱՐՏ *(գրբ. պարարտ)* - *ած.* 1. *տե՛ս* ՔՈՔ[1]: *Մին պավարտ խօզ ըն մօրթում, կուրկուտ քընցում* (Ձ): 2. Արգավանդ, բերրի: *Մէր վըոդէրը պավարտ վըոդէր ա* (Բ):

ՊԱՎԱՐՕՏ *(ռուս. поворот)* - *գ.* Ճանապարհի ոլորվելու տեղը, ոլորան, շրջադարձ: *Էտ պավարօտումը մաշինէն ուրանր ջիհանում ըն* (Ձ):

- Պավարօտ անէլ/տալ - Շրջադարձ կատարել, թեքվել: *Պավարօտ ա տամ, բիդի աչ քինամ* (Ձ):

ՊԱՎԷՍԿԱ *(ռուս. повестка)* - *գ.* Որեւէ տեղ ներկայանալու գրավոր փաստաթուղթ: *Սուդը պավէսկա յա դարկում...* (ՀԺՀ, V, 646):

ՊԱՎԻԴԼԱ *(ռուս. повидло)* - *գ.* Տրորած պտուղներից եփած քաղցրահամ թանձր ուտելիք, պովիդլո: *Խօխէնքը պավիդլա շատ ըն սիրում* (Բ):

ՊԱՏ[1]/ՓԱԹ *(գրբ. պատ)* - *գ.* 1. Որմ, պատ: *Հընանցէ տէսնում ա՝ իրէք հօքի էն ըն մին պատու տակէ նըստած, կըրակ ըրած, զըրուց ըն անում* (ՆԱԲ, II, 27): 2. Առարկայի շուրջը որեւէ բանի մեկ պտույտ՝ փաթ՝ տակ: *Կընծէգան չՕրք պատ թիլ ա յըէտ տամ* (Բ):

- Պատէն իրըսէն յէշիլ - *տե՛ս* ՉՕրք պատէն դաթումը մընալ:

- Պատէն տէմ անէլ/տէմ տալ - Նեղը գցել, նեղել, ստիպել: *Պատէն տէմ ա ընալ, խըդնէն իլանծ-չիլանծը լօխ յէր կալանլ* (Ձ):

- Պատընն էլ անգուճ/աշկէր օնէ - Գաղտնիքը կտարածվի՝ կլսեն՝ կտեսնեն: *Ասում ա.- Մխճի, տո՛ւս ըրա, պատընն էլ անգուճ օնէ* (Ձ):

- Պատը չօփ կօխէ/կուխըցէք - Հեգնաբար ասում են, երբ մեկը անսպասելիորեն որեւէ լավ բան է անում: *Պատը չօփ կուխըցէք, Սանթուրը կանռնը մօրթալ ա, մըզ ղօնաղ ա ծէն տամ* (Բ):

- Պատը պարան տալ - *հեգն.* Ամուսնության առաջին գիշերն անցկացնել, հարսնացուի հետ կենակցել (տղայի մասին): *Ասում ըն փըսան կընրըցալ չի հընրսընքէն քընշէրը պատը պարան տա* (Բ):

- Պըտէրէն տակէն թօղնէլ - *տե՛ս* ՉՕր տափէն թօղնէլ:

- Պըտէրէն տակէն խօսէլ - Բամբասել, ոչ առերես ասել: *Տընդամարթը, վէր*

պըտէրէն տակէն խօսից, էլ հինչ տը-ղա՞մարթ, կընգանա բէթանր ա (Զ):

- Պըտէրէն տակէն մընալ - *տե՛ս* ՉՕր տափէն մընալ:

- Պատ կանալ - 1. Փաթաթվել: *... Նի յա մընանում, տէսնում մին օխծ խէղճ ըխճը-կանը փօրավը պատ յէկած...* (ՆԱԲ, 37): 2. *տե՛ս* Պատ տալ (2):

- Պատ պիրիլ - 1. *տե՛ս* Պատ տալ (1): 2. Խփել, հարվածել: *Մըհակավը պատ ա պիրում, օխծէն ըսպանում* (Զ):

- Պատ տալ - 1. Փաթաթել: *Քանդիրը յօր ա օնում, էտ ծառավը պատ տամ* (Զ): 2. Պտույտ՝ շրջադարձ կատարել: *Պատ ա տամ հըսարավը, դընրբըզան քըթանում, նի մընանում, տէսնում վէչ մին մարթ չի կա* (ՀԺՀ, V, 389): 3. Պտտեցնել, ման ածել: *Էտ վը՛սկէ ղօչը տանում ըն քըղաքավը պատ տամ* (Զ):

ՊԱՏ[2] *(ռուս. пат)* - *գ.* Շախմատի խաղում այնպիսի դրություն, երբ հակառակորդը չի կարող որեւէ քայլ անել առանց թագավորը հարվածի տակ դնելու, որով եւ խաղը համարվում է ոչ ոքի: *Լ՛ավ շախմատ խաղ անօղը հանց անէլ չի, վէր խաղը պատավ պըրծընէ* (Բ):

ՊԱՏԱԼՕԿ *(ռուս. потолок)* - *գ.* 1. Շինության ծածկի ներսի մասը՝ առաստաղ: *Ախպէրը մին տօպրակ մօխէրավ լըցնըմ ա, պատալօկան կախ տամ...* (ՀԺՀ, V, 56): 2. *փխբ.* Որեւէ բանի՝ երեւույթի առավելագույն բարձրությունը՝ աստիճանը՝ չափը: *Ասում ա.- Պատալօկը հէնգ՛ մանէթ կարիմ ք՛ը՛զ տամ* (Զ):

ՊԱՏԱՆ(Ք) *(գրբ. պատան)* - *գ.* 1. Մեռելը՝ դիակը փաթաթելու սպիտակ սավան: *Թօրքէրը, մարթ վէր մը՛ռնում ա, դանստի պատանքումը պըտատում ըն, տանում թաղում* (Զ): 2. *տե՛ս* ՊԸՏԱՏԱՆ:

- Պատանը կարէլ - *անծ.* Թաղել: *Պատանըտ կարիմ քու, խէ կ՛առնըս կ՛ուղացալ ը՞ս* (Բ):

- Պատանը կէրած մը՛ռալ - Աղքատ, չքավոր: *Ասում ա.- Յը՛ս մին պատանը կէրած մը՛ռալ ըմ, ըշտըղա տա՞մ պարթ-կըս* (Զ):

- Պատանը ճըղած, մաչան տանուս յը՛կած - Շատ ճարպիկ՝ գործարար: *Ի-զէն պատանը ճըղած, մաչան տանուս յը՛կած ա, կարէլ չըս խանփիս* (Բ):

- Պատանը ճիտը քըցիլ - Մահամերձ լինել: *...էլ քօռ, կօնդ՛, պատանը ճիտը քըցած՝ լօխճու էլ առանց ճարի սըղըց-նըմ ա...* (ՋՏ, Բ, 141):

ՊԱՏԱՌ *(գրբ. պատառ)* - 1. *գ.* Որեւէ բանի փոքր կտոր՝ մաս: *Հացէն պատա-ռը թօղէլ չընն տափէն, կըպաչին, տընին ճըկատէն* (ՆԱԲ, 162): 2. *ածական, մ.* Քիչ, մի քիչ: *Պուդին պատառ կը՛նըմ ա տանում, սուսըփուս կ՛ամ տօն, քօն ինըմ* (ԼՂԲ, 390):

- Պատառ անէլ - Ուտելիքը մինչեւ վերջ չուտել, կտորներ թողնել: *Խօխան հացը պատառ ա անում* (Բ):

- Պատառ տէմ անէլ - Մեկին օգնության ձեռք մեկնել, օժանդակել: *Վէչ մինը պատառ չի տէմ ընէս՝ վէչ ք՛անիբ, վէչ հարուստ* (ԱԱ, 88):

ՊԱՏԷԼ *(գրբ. պատեմ)* - *նբ.* 1. Բոլոր կողմերից ծածկել, պարուրել: *...Մին էլ տը՛սավ յէրգ՛ինք՛ը մըթնէց, ըրօտաց, յէրգ՛իրը թօխպավ պատէց* (ՀԺՀ, V, 373): 2. Պատ շարել, պատ կառուցել: *Պուլ՛ուր քարավ պատ չընն պատէլ* (Զ):

ՊԱՏԷՎ - *տե՛ս* ՊԱԴԷՎ:

ՊԱՏԸՄՋԱՆ - *տե՛ս* ԲԱԴԸՄՋԱՆ:

ՊԱՏԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԱՏԷԼ-ի:

ՊԱՏԸՐՋԱՆ - *տե՛ս* ԲԱԴԸՄՋԱՆ:

ՊԱՏԸՐՕՆ[1] - *տե՛ս* ՊԱՏՐՕՆ[1]:

ՊԱՏԸՐՕՆ[2] - *տե՛ս* ՊԱՏՐՈՒՆ:

ՊԱՏԸՐՕՆ[3] - *տե՛ս* ՊԱՏՐՕՆ[3]:

ՊԱՏԸՐՕՆԴԱԾ - *տե՛ս* ՊԱՏՐՕՆԴԱԾ:

ՊԱՏԸՐՕՆՆԻԿ - *տե՛ս* ՊԱՏՐՕՆՆԻԿ:

ՊԱՏԺԸՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԱՏԺԻԼ-ի:

ՊԱՏԺԻԼ *(գրբ. պատժեմ)* - նբ. Պատժի ենթարկել, պատժել: *Աստուծ տը՛սալ ա, էտ կընգանըտ պատժանալ* (ԱԱ, 51):

ՊԱՏԻԺ/ՊԱՏԻՃ *(գրբ. պատիժ)* - *գ.* 1. Հանցանքի կամ զանցանքի համար մեղավորի նկատմամբ կիրառվող միջոց: *Վէր պըրծնում ա, ասըմ ա, վը՛ր ամիգ՛ան ուրանց պատիժը ըստանալ բիդին* (ՆԼՂԺԲ, 72): 2. *տե՛ս* ՊԱՏԻԺ-ԿԸՐԱԿ:

- Պատիժ տալ - *տե՛ս* ՊԱՏԺԻԼ: *Ըստրա հէտէ Մէլիք-Շահնազարը շուտ-շուտ Պըլըպուդուն պատիժնի յա իլալ տաս...* (ԼՂԲ, 377):

ՊԱՏԻԺ-ԿԸՐԱԿ - *գ., ածական.* 1. Չափազանց չար՝ չարաճճի (անձ): *Պատիժ-կըրակ խօխա յա Յուկան* (Բ): 2. Շատ գլխացավանք պատճառող (անձ, իր դեպք): *Ըտի էտ վը՛սկէն պատիժ-կըրակ ա տը՛ռնում ք՛ըսիբին հը՛տէ* (Զ): 3. Փորձանք, պատուհաս: *Ըշտըղա վէրէ յա՝ մին պատիժ-կըրակ ա կ՛ամ մըզը՛տէ* (Զ):

ՊԱՏԿԷՐ(Ք) - *տե՛ս* ՊԱԹԿ՛ԷՐ(Ք):

ՊԱՏԿԷՐ(Ք)ՀԱՆ - *տե՛ս* ՊԱԹԿ՛ԷՐ(Ք)-ՀԱՆ:

ՊԱՏՃԱՌ - *տե՛ս* ՊԱՃՃԱՌ:

ՊԱՏՃԱՌԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՊԱՃՃԱՌԱ-ՎԷՐ:

ՊԱՏՃԱՌԷՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՊԱՃՃԱՌԱ-ՎԷՐ:

ՊԱՏՄԷԼ *(գրբ. պատմեմ)* - *նբ.* Հայտնել, հաղորդել, տեղեկացնել (սովորաբար ընդարձակ խոսքով): *Թափէղը էս զըրանցը վէր ըսկանում ա, յէտ ա տէռնում օբան, Սըմբաթէն պատմում...* (ՆԱԲ, 49):

ՊԱՏՄԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԱՏՄԷԼ-ի:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ *(գրբ. պատմութիւն)* - *գ.* Իրական դեպքերի՝ փաստերի՝ իրողությունների ամբողջություն՝ նկարագրություն, պատմություն: *Մէր ժուղովուրթէն պատմութանը շատ ա էրկան* (Զ):

ՊԱՏՆՕՑ - *տե՛ս* ՊԱԴՆՕՍ:

ՊԱՏՎԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՊԱԴՎԱԿԱՆ:

ՊԱՏՎԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՊԱԴՎԱՎԷՐ:

ՊԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԱԴՎԷԼ:

ՊԱՏՐՈՒՆ/ՊԱՏՐՕՆ[2]/ՊԱՏԸՐՕՆ[2] - *գ.* Տղամարդու հայրը իր կնոջ համար՝ սկեսրայր: *...Քըշէրավ հարթանը պըտրունան շանտ ա յէր կէնում...* (ՀԱԲ, 15, 145):

ՊԱՏՐՕՆ[1]/ՊԱՏԸՐՕՆ[1] *(ռուս. патрон, ֆր. patron)* - *գ.* Փամփուշտ: *Պատրօննէն ածում ա ջուբէրը, թըվանգ՛ը ճիտը քըցանում, ք՛ինամ* (Զ):

ՊԱՏՐՕՆ[2] - *տե՛ս* ՊԱՏՐՈՒՆ:

ՊԱՏՐՕՆ[3]/ՊԱՏԸՐՕՆ[3] *(ռուս. патрон)* - *գ.* Էլեկտրական սարք, որի մեջ պտուտակելով մտցնում են լամպը՝ էլեկտրական հոսանքին միացնելու համար, կոթառ: *Լամբուշկան պատրօնան տանուս ա օնում, տամ ըտրրան* (Զ):

ՊԱՏՐՕՆԴԱԾ/ՊԱՏԸՐՕՆԴԱԾ *(ռուս. патрондаш)* - *գ.* Գրպանիկներով ժապավենաձեւ լայն գոտի, որի մեջ զետեղում են փամփուշտները, փամփշտակալ: *Յէվան տօռնը պինանս ա, նի յա մընէս մի ուռուս սալդաթ՝ թիրփանգ՛ը ճիտըմը, պատրօնդաշը կապած...* (ՀԲ, 345):

ՊԱՏՐՕՆՆԻԿ/ՊԱՏԸՐՕՆՆԻԿ *(ռուս. патронник)* - *գ.* Հրազենի փողանցքի հետեւի այն մասը, ուր տեղադրում են փամփուշտը՝ կրակելու համար: *Պատ-րօնը քըցանում ա պատրօննիկը, տանուս կ՛ամ* (Զ):

ՊԱՏՈՒՄՃԱՆ - *տե՛ս* ԲԱԴԸՄՋԱՆ:

ՊԱՐ *(գրբ. պար)* - *գ.* Նվագի կամ երգի տակ մարմնի բարեձեւ ու ներդաշնակ շարժումների ամբողջություն, պար գալը: *Ըստրա պարը թաքավէրէն շատ ա տուր կ՛ամ* (Զ):

- Պար ածէլ - 1. Պարել տալ: *Մին օր մահը տահանց տըռնավը անց կընայիս տէսնում ա՝ էտ կընէգ՛ը թօռանը պար ա ածում...* (ՆԱԲ, 65): 2. *փխբ.* Չարչարել: *Խօխէնք՛ը մօրը պար ըն ածում, էնքան պըլօթուն ըն անում* (Զ):

- Պար կանալ - 1. Պարել: *Տա վը՛ր ծը՛ռ-քէրը պիցըրցընում ա, պար կ՛ամ, էտ ճօրէն խըռհնում ա...* (ՀԺՀ, VII, 305): 2. *փխբ.* Ուրախությունից թռչկոտել: *Խօ-*

խան վէր խաղալիկը տը՛սնում ա, ըսքը-սում ա պար կ՚ելը (Զ): 2. *փխբ.* Երերալ, շարժվել: *Ուստան ասմա.- Էս ա՞ ծէր տիրոջ սըթունը, էն ա պար կ՚ելիս* (Զ):

- Պար կ՚ելով - Հեշտությամբ, առանց դժվարության: *Էշին պէռնը վէր թիթը՛վ ինի, պար կ՚ելով կը՚ինի* (ԱԲԲ, 26):

- Պար փըռնել - Խմբովին պարել սկսել: *Մըկըրնէն հարփիում ըն, պար փըռնում* (Զ):

ՊԱՐԱԴ *(ռուս. парад, ֆր. parade)* - *գ.* Շքերթ: *Ամմէն տարէ մայիսի իննին Ըստէփանակ՚էրտ պարադ ա ինում* (Բ):

ՊԱՐԱԼԻԾ - *տե՛ս* ՊԱՐԱԼԻՀ:

ՊԱՐԱԼԻՀ/ՊԱՐԱԼԻԾ *(ռուս. паралич, հուն. paralysis)* - *գ.* Հիվանդություն, երբ մարմնի որեւէ օրգան կամ մաս կորցնում է կամային շարժումների ընդունակությունը: *Դոխտուրը յէշում ա հիվանդէն, թա.- Պարալիչ ա* (Զ):

- Պարալիչ թըխէլ - Կաթվածահար-(վ)ել: *Բուդդանէն պարալիչ թըխալ ա, էն ա բալնիցումը* (Բ):

ՊԱՐԱԽՕԴ/ՊԸՐԱԽՕԴ *(ռուս. пароход)* - *գ.* Շոգենավ: *Ախճիգ՚ը հինչքան հարայ ա տամ, պըրախօդը վը՛ննը չըն կըցնում* (ՀԺՀ, V, 642):

ՊԱՐԱԿ - *տե՛ս* ՊԷՐԱԿ:

ՊԱՐԱՆ - *տե՛ս* ԲԱՐԴ[2] (1):

- Պարան ածել - *տե՛ս* Պարան տալ (2): *Մին կօլա էլ էտ ճիրանն պարան ա ածում, տըրա յըրան ածում, լիվըցնում* (ՆԼՂԺԲ, 30):

- Պարան անել - *տե՛ս* Բարդ անել:

- Պարան կ՚ել - 1. Փլվել, փլուզվել: *Խէղճ Ջառուն մին սըթունանէ տօնը կըլխըրնէրէն պարան ա կ՚ամ* (ՆԱԲ, 143): 2. Շուռ գալ, շրջվել, կողքի վրա դառնալով՝ պարունակությունը թափվել: *Ճուվարանը պարան ա կ՚ամ, զըկը՛ռը սաղ վէր տը՛ռնում* (Զ):

- Պարան տալ - 1. Փլել, փլուզել: *Կուփէ յա տամ, պատը պարան տամ* (Զ): 2. Շուռ տալ, շրջել, կողքի վրա դարձնելով՝ պարունակությունը թափել: *Տաշտը ճիրավ լըցալ ըն, ելէրը պարան տըվալ մէջը, հունցալ հու պէղարճ թըխալ* (ՀԺՀ, VI, 260):

ՊԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՊԷՐԱՆ:

ՊԱՐԱՆՑ/ՊԱՐԱՑ/ՊԱՐԱՍ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պարանց ըղնէլ/կ՚ել - Պառկել, ընկողմանել: *Քընում ըն վէրս, տէղ պարանց ըն ըղնում, քունավ ա ընցնում էտ Սանասարը* (ՀԱԲ, 15, 12):

- Պարանց քըցիլ - Պառկեցնել, ընկողմանել տալ: *Ըտըրան ծառէն տակէն պարանց ըն քըցի՛ում, քունավ անում* (Զ):

ՊԱՐԱՇՈՒՏ *(ռուս. парашют, ֆր. parachute)* - *գ.* Օդի մեջ հովանոցի ձեւով բացվող հարմարանք, պարաշյուտ: *Մին էլ տը՛սնում ա՝ մին մարթ պարաշո՛ւտավ քըշանում ա* (Զ):

ՊԱՐԱՇՕԿ - *տե՛ս* ՊԸՐԱՇՕԿ:

ՊԱՐԱՋՕՂՈՒՄ - *ձ.* 1. Բարեմաղթության արտահայտություն՝ թող գործդ հաջող լինի: *Էտ հինչ լ՚ավ կօրծ ը՞ս անում, պարաչօղում* (Զ): 2. Ողջույնի արտահայտություն: *Պարաչօ՛ղում, Սո՛ւմբաթ դայի, հունց ը՞ս* (Բ):

ՊԱՐԱՊ-ՍԱՐԱՊ - *տե՛ս* ՀԸՊԱՐԱՊ-Ս(ԸՊ)ԱՐԱՊ:

ՊԱՐԱՍ - *տե՛ս* ՊԱՐԱՆՑ:

ՊԱՐԱՎ/ՊԱՐԷՎ/ՊԱՐՕՎ *(գրբ. բարեաւ)* - 1. *գ.* Ողջույն, ողջունելու արտահայտություն: *Ըտըրա պարավը լօխ ըսկանում ըն, ամմա ջօղաբը տամ չըն* (Զ): *մ.* 2. Ուրախությամբ, հաճույքով: *Ասում ա.- Աստուծ պահէ քը՛ը՛զ, պարավ փըսակվիս, տընըվը՛ռվիս* (Զ): 3. Հաջողությամբ, առանց փորձանքի: ... *Պարօվ մունք էլ մէր դանդանն ըզադվինք, մին լանվ, օրախ ապրինք* (ՀԺՀ, V, 527):

- Պարավ անէլ - 1. Բարեւել: *Կամ ա շինամաչ, լօխճին պարավ անում, մին ղըրաղ տը՛ղ էլ ինք՚ը նըստում* (Զ): 2. Բարեւը՝ ողջույնը մեկին հաղորդել: *Տը-ղան ասմա.- Թաքավէրը ասալ ա՝ պարավ կանիս* (Զ):

- Պարավ ըս յը՛կալ - 1. Ողջույնի խոսք եկողին: *Պարավ ըս յը՛կալ, էս ա էրկու տարէ յա քը՛ը՛զ տը՛սնում չըմ* (Բ): 2. Հեգնանքի կամ դժգոհության արտահայտություն՝ անցանկալի մեկի գալու կամ անտեղի պահանջի՝ ասածի առթիվ: *Պարավ ըս յը՛կալ, տու իր պակաս, վէր քը՛ը՛զ փուլ տամ* (Զ):

- Պարավ մաշիս - Բարեմաղթություն եւ շնորհավորանք նոր զգեստի՝ բնակարանի եւն առթիվ: *Պարավ մաշիս, էտ հինչ լ՚ավ շօր ը՞ս կ՚ը՛ցալ* (Զ):

- Պարավ տալ - *տե՛ս* Պարավ անէլ (1): *Ըտըրանց մին էլ ա պարօվ տամ, ամմա էլիա բադասխանը տամ չըն...* (ՀԺՀ, V, 125):

- Պարավ տանէլ - *տե՛ս* Պարավ անէլ (2):

- Պարավ տը՛սէնք՚ - *տե՛ս* Պարավ ըս յը՛կալ:

- Պարավ քինիս - Ողջերթի արտահայտություն: *Պարավ քինիս, հըղէտ թօ պարի ինի* (Բ):

ՊԱՐԱՎ-ԽԷՐԱՎ - *տե՛ս* ՊԱՐԱՎ (3):

ՊԱՐԱՎ-ՊԱՐԼԻՒՍ - *գ.* Մեկին ողջունելը՝ բարեւելը: *Պարավ-պարլի՛ւսանը յը՛տը ըսքըսում ըն զըրի՛ց անէլը* (Զ):

- Պարավ-պարլի՛ւսը կըտըրցընէլ - Մեկի հետ գժտվել՝ հարաբերությունները լրիվ խզել: *Էտ օրվանից Այդինը հըրըվանէն նըհը՛ետ պարավ-պարլի՛ւսը կըտըրցընէս ա* (Զ):

ՊԱՐԱՎՕՋ/ՊԸՐԱՎՕՋ *(ռուս. паровоз)* - *գ.* Շոգեքարշ: ...*Մին տէղ էս վըգօնէն ըռըշկէն պըրավօզը պուք ըն տամ, վէր քընա՛ն ճի՛ւր յօր օնէ...* (ՀԺՀ, V, 647):

ՊԱՐԱՐՏԱՆՈՒԹ - *գ.* Հողը արգավանդ դարձնելու՝ պարարտացնելու նյութ: *Շաղ տըված աղը լանվ պարարտանութ ա իլալ տանռանծ* (ՆԼՂԺԲ, 100):

ՊԱՐԱՑ - *տե՛ս* ՊԱՐԱՆՑ:

ՊԱՐԱՓԻՆ *(ռուս. парафин, գերմ. Paraffin)* - *գ.* Մոմի նման սպիտակ կամ դեղնավուն նյութ, պարաֆին: *Պարափինը հանում ըն, կ՚ինուն ըմընը՛ցը ըռը՛խը քըսում, ծասկում* (Զ):

ՊԱՐՁ՚ *(գրբ. պարզ)* - *ածական.* 1. Պայծառ, հստակ, ջինջ: *Ըտըղատ էլ, վէր հավան պարզ՚ ա ինիս, Արախսը ըրվաս ա* (ԱԱ, 22): 2. Մաքուր, զուլալ, վճիտ: *Մէր ըխպիրին ճի՛ւրը պարզ՚ ճի՛ւր ա* (Բ): 3. Հասկանալի, դյուրըմբռնելի: *Պարզ՚ խուսկէրքըն էլ չի կըլօխ ըղնէս* (Զ): 4. Անկեղծ, միամիտ: *Պարզ՚ մարթ ա Սանթուր դայիս* (Բ): 5. Բացահայտ, ակնհայտ, ինքնին հայտնի: *Պարզ՚ զըրի՛ւց ա* (Բ): 6. *մ.* Պարզ կերպով, բացահայտորեն: *Էտ մարթը շատ պարզ՚ ա խօսում* (Զ):

ՊԱՐՁ՚ԻԼ *(գրբ. պարզեմ)* - *նբ.* 1. Բացահայտել, հայտնաբերել, պարզ դարձնել: *Պարզ՚ում ըն, վէր կ՚ըղօթունը կօխկէ շինանցէ Ըրշակէն տըղան ա ըրալ* (Բ): 2. *տե՛ս* ՊԱՐՁ՚ՎԻԼ (2, 3, 4):

ՊԱՐՁ՚ՎԻԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՊԱՐՁ՚ԻԼ (1)-ի: *չբ.* 2. Պայծառ՝ ջինջ դառնալ: *Հավան պարզ՚վում ա, ժըղօվուրթը նօրից քը՛ինամ ըն հանդը* (Զ): 3. Զուլալ՝ վճիտ դառնալ: *Վէր ճի՛ւրը պարզ՚վում ա, քաշը էլիա թըխում ա գ՚օլէն մաչը* (ՀԱԲ, 15, 153): 4. Իրադրությունը պարզ դառնալ: ...*Ըտէղ պարզ՚վըմ ա, թանն էտ ախճիկը յէտնան հունց կինի...* (ԼՂԲ, 323):

ՊԱՐՁ՚-Ք՚ԱՀԱՐԲԱՐ - *ածական.* Խիստ պարզ՝ պայծառ՝ ջինջ՝ վճիտ եւն: *Պարզ՚-ք՚ահարբար ախպի՛ւր ա Մէլիք՚ին ախպի՛ւրը* (Զ):

ՊԱՐԷԲԱՇՏ *(գրբ. բարեպաշտ)* -*ածական., գ.* Իր կրոնի պատվերները ճշտությամբ կատարող, հավատացյալ, բարեպաշտ: *Էս կընէկընն էնչանք պարէբաշտ ա իլալ, վէր հիրիշտակնէրի նըհէտ ա իլալ խօսում* (ՀԺՀ, VI, 619):

ՊԱՐԷԲԱՇՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. բարեպաշտութիւն)* - *գ.* Բարեպաշտ լինելը, բարեպաշտի վարք՝ կենցաղ: *Պարէբաշտօթունը ամմէն մարթու պէն չի* (Զ):

ՊԱՐԷԽՕՍ *(գրբ. բարեխօս)* - *ածական., գ.*

Մեկի համար բարի խոսող՝ բարեխոսող (անձ): *Խը՛ղճ տըղէն կախ ըն տամ, մին պարէխօս էլ չի ինի՛մ, թա լ՛ըհա կօխկան մին պարի խօսկ խօսէ* (Ձ):

ՊԱՐԷԽՕՍԷԼ *(գրբ. բարեխօսեմ)* - *չբ.* Բարեխոսություն անել, ի նպաստ մեկի բարեխոսել: *Շէնին ախսախկալնէն հըվաքվում ըն, ք՛ինամ խանէն կօշտը, պարէխօսում, էտ տըղէն ըզադում* (Ձ):

ՊԱՐԷԽՕՍՈՒԹԻՒՆ *(գրբ. բարեխօսութիւն)* - *գ.* Բարեխոսելը, բարեխոսություն: *Վէր էտ թ՛ա՛ջիրին պարէխօսութի՛ւնը չինա՛ր, ըտըրան կախ ին տալու* (Ձ):

ՊԱՐԷԿՕՐԾ *(գրբ. բարեգործ)* - *ած., գ.* Բարի գործ կատարող (անձ), բարեգործ: *Պարէկօրծ մարթ ա վընքըցէ Հայրապէտյան Լէվօնը* (Բ):

ՊԱՐԷԿՕՐԾՈՒԹԻՒՆ *(գրբ. բարեգործութիւն)* - *գ.* 1. Բարի գործ անելը, բարեգործ լինելը: *Պարէկօրծութի՛ւնը ամմէն մարթու պէն չի* (Բ): 2. Բարեգործական արարք: *Ըտըրա պարէկօրծութի՛ւնը լօխ կ՛ընհատում ըն* (Բ):

ՊԱՐԷՀԻՒՔ՛Ի - *ած.* Հոգով բարի, բարեսիրտ, բարեհոգի: *Պարէհի՛ւք՛ի կընէգ՛ ա Թամարը* (Բ):

ՊԱՐԷՎ - *տե՛ս* ՊԱՐԱՎ:

ՊԱՐԸԼԻՒՍ - *տե՛ս* ՊԱՐԼԻՒՍ:

ՊԱՐԸԿԷՆԹԱՆ - *տե՛ս* ՊԱՐԻԿ՛ԸՆԹԱՆ:

ՊԱՐԹԿ/ՊԱՐՏՔ *(գրբ. պարտք)* - *գ.* 1. Մեկից փոխարինաբար վերցրած գումար կամ ապրանք, որ վերցնողը պարտավոր է վճարել՝ հատուցել: *Պարտքը յըտանում ա, ամմա խէղճ շինա՛ցին փող չի ճարըմ, վը՛ր տա* (ՆԼՂԺԲ, 91): 2. Պարտականություն: *Ամմէն մարթ բիդի ի՛ւրա՛ն պարթկը կը՛դարէ ի՛ւրա՛ն մօրը ըռաշկէն* (Ձ): 3. *փխբ.* Չհատուցված երախտիք՝ խոստում: *Ասում ա.- Տու ինձ մին օտէլ-խըմէլ ըս պարթկ, էրի՛ւշ վէչ մին պէն* (Ձ):

- Պարթկ անէլ - Փոխարինաբար մի բան վերցնել, պարտքով վերցնել: *Ք՛ինամ ա հըրըվանէն անա փուլ պարթկ անում, տըղէն փըսակում* (Ձ):

- Պարթկէն տական պըրծընէլ/տի՛ւս կ՛ալ - 1. Պարտքը մարել, պարտքից ազատվել: *Պարթկըս շատ ա, կարում չըմ պարթկէն տական պըրծընիմ* (Բ): 2. Մեկին վարձահատույց՝ երախտահատույց լինել: *Մարթ վէչ մին վախտ կարէլ չի ի՛ւրա՛ն մօրը-հօրը պարթկէն տական պըրծընէ* (Ձ):

- Պարթկը գ՛օլ տալ - *տե՛ս* Պարթկու մաչի թաղվել:

- Պարթկը, լ՛ու տը՛ռած, նի կըմընէ տօնը, օղտ տը՛ռած՝ տի՛ւս չի կ՛ալ - Պարթկը չմարելու դեպքում հետզհետե կշատանա:

- Պարթկը պըկէն/վըզին գ՛օլ տալ/չօքէլ/տէմ ըղնէլ/տէմ ինիլ - *տե՛ս* Պարթկու մաչի թաղվել:

- Պարթկըս ա/ինի - Պարտավոր եմ, Իմ պարտականությունն եմ համարում: *Ասում ա.- Պարթկըս ա, յը՛ս քու խօխօնցըտ յէթիմ չըմ թուղլական* (Ձ):

- Պարթկ մընալ - 1. Մեկին որոշ գումար կամ որոշ բան որպես տալիք ունենալ: *Հէնգ՛ մանէթը տամ ա, թա.- Էլ օնիմ վէչ, էն հէնգ՛ըն էլ պարթկ ըմ մընում* (Ձ): 2. Որեւէ բան անհատույց թողած լինել: *Արշակը ինձ լ՛ըվօթուն շատ ա ըրալ, պարթկ ըմ մընացալ* (Բ):

- Պարթկու մաչի թաղվել/խըրվել - Շատ պարտք ունենալ: *Էն ըմ պարթկու մաչի թաղված, մինը կա վէչ, թա ք՛օմա՛գ՛ անէ* (Բ):

- Պարթկու տակ ըղնէլ/մընալ - 1. *տե՛ս* Պարթկ մընալ: 2. *տե՛ս* Պարթկու մաչի թաղվել:

- Պարթկու տակ քըցիլ - *տե՛ս* Այնպես անել, որ մեկը պարտքի տակ ընկնի: *Բըդասըլ տըղան հօրը պարթկու տակ կը՛քըցի* (Ձ):

ՊԱՐԹԿՕՄ *(ռուս. партком)* - *գ., հպվ.* Խորհրդային կարգերի օրոք կոլտնտեսությունների՝ հիմնարկների՝ գործարանների եւն կուսակցական կոմիտեի նախագահ: *Սավէտին վախտը հու վա՛ կը՛ըը՛ցալ կըլխօզէն պարթկօմէն ըռըչին ծըպտուն հանէ* (Ձ):

ՊԱՐԻ *(գրբ. բարի, լավ, ընտիր)* - *ած.* 1. Բնավորությամբ՝ էությամբ ոչ չար, բարեսիրտ, գթոտ: *Թափէղընն էլ էնքան պարի տըղա յա ընում, վէր թաքավըրթունը տամ ա ի՛ւրա՛ն ախպօրը* (ՆԱԲ, 50): 2. Անվնաս, հեզաբարո, հեզ: *Պարի մարթ ա Սօկրատը, հու հինչ ասում ա, դա՛ստի անում ա* (Բ): 3. Օգտակար, հանրօգուտ: *Տընաշինըտ ի՛ւրա՛ն գ՛անքումը ըսկի մին պարի կօրծ ըրած չի* (Բ): 4. Բախտավոր, նպաստավոր: *Պարի հավա յա, լ՛ըհա կարում ըս՝ հօ՛նձ ըրա* (Բ): 5. Լավ, գովելի: *Պարի անում օնէ խըչատուրը* (Ձ): 6. Ուրախալի, ուրախություն պատճառող: *Պարի խաբարը վէր ըսկանում ա, կ՛առնը մօրթում ա, շինացուց ծէն տամ ղօնաղ* (Ձ): 7. Այն, ինչ որ իր էությամբ լավ է՝ ազնիվ է՝ օգտակար է: *Մստուծ, պարին մէր ժուղուվուրթան անպակաս անիս* (Ձ):

- Պարի աշկ - Բարի ցանկություն, բարեբեր՝ բարյացակամ հայացք՝ նայվածք: *Պարի աշկ օնէ խօնար աքէրը* (Բ):

- Պարի աշկավ յէշիլ - Մեկի հանդեպ բարյացակամ լինել, հաջողություն՝ բարեբախտություն ընձեռնել: *Նախագան պարի աշկավ ա յէշի՛մ ժուղուվուրթէն* (Բ):

- Պարի ասթըխ - Բախտավորություն, երջանկություն, հաջողություն: *Մարթին բիդի պարի ասթըխ ինի*:

- Պարի ասթըխէն, պարի սըհաթէն - Անփորձանք, հաջող: *Պարի ասթըխէն, պարի սըհաթէն հօ՛նձը պըրծէնք՛* (Ձ):

- Պարի ասթըխու տակէ ծընվէլ - Բախտավոր՝ երջանիկ՝ հաջողակ լինել: *Պարի ասթըխու տակէ յա ծընվալ Մամիկօնը, հինչը օգ՛ում ա անէ, ա՛մմ՛ալ ա կ՛ամ* (Բ):

- Պարի Ըստուծէն - *տե՛ս* Պարի ասթըխէն, պարի սըհաթէն:

- Պարի կ՛ալ՛ուստ - *տե՛ս* Պարավ ըս յը՛կալ:

- Պարի ճանապար - Որեւէ տեղ մեկնողին ուղղված հրաժեշտի ողջույն: *Պարի ճանապար, այ իմ տա՛նջվա՛ծ բալա, ք՛ը՛զ լ՛ավ կըպահիս՝ հիվընդանաս վէչ* (Ձ):

- Պարի պըտօղ չի - Անարժան՝ խարդախ մարդ է: *Իզէն պարի պըտօղ չի, սա՛յաղ կաց* (Բ):

- Պարի քըշէր - Երեկոյան կամ գիշերը մեկին հրաժեշտ տալու արտահայտություն: *Դէ լ՛ավ, պարի քըշէր, յը՛ս ք՛ը՛ցէ* (Ձ):

ՊԱՐԻԳ՛ԻՒՄ - *տե՛ս* ՊԱՐՈ՛ՒԳ՛ԻՒՄ:

ՊԱՐԻԳ՛ԻՒՆ - *տե՛ս* ՊԱՐՈ՛ՒԳ՛ԻՒՄ:

ՊԱՐԻԿԱՄ *(գրբ. բարեկամ)* - 1. *գ.* Ազգական, մտերիմ մարդ: *Ըստէղ պարիկամնէրան մինը ասում ա.- Յէ՛նքաք, էս դ՛օ՛նըմըս էլ Կ՛ի՛ւլըթաղա դէրին ծէն տանք...* (ԱԱ, 28): 2. *ած.* Մտերմական՝ սրտամոտ վերաբերմունք ունեցող: *Ռուսը մէր պարիկամըն ա* (Ձ):

ՊԱՐԻԿԱՄ-ՉԱՐԻԿԱՄ - *գ. հոգն.* Ազգականներ՝ մտերիմներ եւ թշնամիներ: *Պարիկամ-չարիկամ լօխ հըվաքվում ըն* (Ձ):

ՊԱՐԻԿԷՆԹԱՆ - *տե՛ս* ՊԱՐԻԿ՛ԸՆԹԱՆ:

ՊԱՐԻԿԸՄԱԿՕԽ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պարիկըմակօխ ինիլ/տը՛ռնալ - Բարեկամների շատ գնալ-գալուց նեղվել: *Խը՛ղճ Յա՛ր՛ա՛բէղընն ա Նախշունը լ՛ավ պարիկըմակօխ ըն տը՛ռալ* (Ձ):

ՊԱՐԻԿԸՄԱՆԱԼ *(գրբ. բարեկամանամ)* - *չբ.* Բարեկամ դառնալ, մտերմանալ: *Ըստրանք պարիկըմանում ըն, ի՛ւրի՛ւր ք՛օմա՛գ՛ ընէլավ ապըրում* (Ձ):

ՊԱՐԻԿԸՄՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. բարեկամեցուցանեմ)* - *նբ.* ՊԱՐԻԿԸՄԱՆԱԼ-ի:

ՊԱՐԻԿԸՄՕԹՈՒՆ *(գրբ. բարեկամութիւն)* - *գ.* 1. Բարեկամ լինելը, բարեկամական հարաբերություն: *Պարիկը-*

մութունը լ՚ավ պէն ա, վէր կարիս անիս (Բ): 2. Բարեկամների՝ ազգականների խումբ: *Պարիկըմութունը հըվաքում ա, մին լ՚ավ ք՚ըէփ ըն անում* (Զ):

ՊԱՐԻԿՄԱԽԷՐ *(ռուս. парикмахер, գերմ. Perückenmacher)* - *տե՛ս* ԴԱԼԼԱՔ՚:

ՊԱՐԻԿՄԱԽԷՐԸՍԿԻ *(ռուս. парикмахерская)* - *տե՛ս* ԴԱԼԼԱՔ՚ԽԱՆԱ:

ՊԱՐԻԿ՚ԸԷՆԹԱՆ/ՊԱՐԸԿԷՆԹԱՆ/ՊԱՐԻԿԷՆԹԱՆ/ՓԸՐԳԻՆԴԱՆ *(գրբ. բարիկենդան)* - *գ.* Մեծ պասին նախորդող շաբաթվա տոն, բարեկենդան: *Միհէնգ՚ ժուղովուրթը պարիկ՚ըէնթանըն էլ ա մընանա քըցալ* (Զ):

ՊԱՐԻՊԱՍ *(ռուս. припасы)* - *գ.* Ուտելիքի պաշար: *Ծին պիրիս ա պիռնիս ուրան պարիպասավը, էտ շընէրէն նըհէտ էլիա ընգնէս հըղէն* (ՀԺՀ, V, 282):

ՊԱՐԼՈՒՍ/ՊԱՐԸԼՈՒՍ - 1. *գ.* Առավոտյան ողջույն: *Պարլո՛ւս, Սամսոն դայի, էտ քըշէրավ ըշտը՚ղ ը՞ս ք՚ունում* (Բ): 2. *փխբ.* Օրվա այն պահը, երբ մարդիկ միմյանց բարի լույս են ասում, վաղ առավոտ: *Տընաշինըտ տըմացալ չի, թա լ՚ըհա պարլուսը կ՚ա, քըշէրը հըղէ յա իլալ, ք՚ը՚ցալ* (Բ): 3. *ձ. տե՛ս* Պարավ ըս յը՚կալ (2):

- Պարլուս ասէլ - 1. Առավոտյան միմյանց ողջունել: *Մուտանում ըն, պարլուս ասում, կօրծը ըսքըսում* (Զ): 2. Առավոտյան իրար հետ բաժակ խփելով՝ օղի խմել: *Ասում ա.- Յը՚ք մին պարլուս ասինք՚, էլիա կը՚ք՚ինիս* (Զ):

- Պարլո՛ւս, Ա՛րշա՛լուս - *տե՛ս* Պարավ ըս յը՚կալ (2):

- Պարլուսը մըթնըքըշէր շինիլ - Կոնծելով տարվել ու ժամանակի մասին մոռանալ: *Կինուն կարասը պէնում ըն, պարլուսը մըթնըքըշէր շինում* (Բ):

- Պարլուսը տը՚ղը պահէլ - Իրար հետ չգժտվել, համերաշխ լինել: *Տահանք վէչ մին վախտ ուրուր նըհը՚տ կըռվում չը՚ն, պարլուսը տը՚ղըն ըն պահում* (Զ):

ՊԱՐԿ *(գրբ. պարկ)* - *գ.* Տոպրակ, պարկ: *Կընէգ՚ը ուրխացավ, պարկէրը, խուրջինը հըզըրից, թանգա ք՚անդիրը յէր կալավ* (ՀԺՀ, V, 524):

- Պարկավը լուս ա՞ պէրալ - Հեգնական արտահայտություն մեկի գալստյան առթիվ՝ հազիվ թե լավ բանի համար եկած լինի: - *Հա՞բի, քու հանէր յը՚կալ ա: - Պարկավը լուս ա՞ պէրալ* (Զ):

- Պարկը կօխէլ - 1. Մեկին խոսքով հաղթել: *Հոջանթ ըն տամ, Մարուսան մարթին պարկըն ա կօխում* (Զ): 2. Նեղել, ճնշել: *Թաքավէրը ուրան նանգիրվէզիրնէրէն պարկըն ար կօխում* (Զ):

ՊԱՐՅՕՐ - *գ.* Ցերեկվա ողջույնի արտահայտություն: *Պարյօ՛ր, Ա՛լիսան* (Բ):

- Պարյօր տալ - Ցերեկը մեկին ողջունել: *Հըրսանէք՚ը վէր ըսկըսում ըն, մին ջանիլ մարթ էտ պըռավէն մուտանում ա, պարյօր տամ...* (ՆԼՂԺԲ, 127):

- Պարյօր տըվող չինիլ - Վատ մարդ լինել, հետը շփվող՝ մտերմություն անող չունենալ: *Բափկէնը հինչ մարթ ա՞, պարյօր տըվող էլ չօնէ* (Բ):

ՊԱՐՊԱՌ/ՊԱՌՊԱՌ *(գրբ. բարբառ (լեզու)* - *գ.* Ընդհանուր լեզվի տարածական տարբերակը, բարբառ: *Դէ պարպառ ա, լի՞, ժուկ ա ընցալ, ժամանակ ա ընցալ, էս անումը փոխվալ ա...* (ԱԱ, 23):

ՊԱՐՍ *(գրբ. պարս)* - *տե՛ս* ԾԷՔ՚(2):

ՊԱՐՍԻԿ *(գրբ. պարսիկ)* - *գ.* Իրանի հիմնական ժողովրդի անվանումը կամ այդ ժողովրդին պատկանող անձ: *Պարսիկնէն վար յէկալ ըն՝ խարջէրը վըհաքէն, ըտահանց միչըռնէրումը մինը իլալ ա՝ անումը Միրզա* (ԱԱ, 43):

ՊԱՐՍՈՒԴ - *տե՛ս* ԲԱՐՍՈՒԴ:

ՊԱՐՏԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՊԱՐՏԱՎԸ՚Ր:

ՊԱՐՏԱՎԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԱՐՏԱՎԸ՚ՐՎԷԼ:

ՊԱՐՏԱՎԸ՚Ր/ՊԱՐՏԱՎԷՐ *(գրբ. պարտաւոր (մեղապարտ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պարտավը՚ր ինիլ - Որեւէ պարտավորություն՝ պարտականություն ունենալ: *Ասում ա.- Հինչ ա՞, պարտավէր ը՞մ, անում չը՚մ* (Զ):

ՊԱՐՏԱՎԸ՚ՐՎԷԼ/ՊԱՐՏԱՎԷՐՎԷԼ *(գրբ. պարտաւորեմ (հանցավոր գտնվել)* - *չբ.* Պարտավորություն՝ պարտականություն ստանձնել: *Ուստան պարտավը՚րվըմ ա, վէր մին շէփթումը պատը տինանա, պըրծընէ* (Զ):

ՊԱՐՏԱՎԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. պարտաւորեցուցանեմ (դատապարտել, հանցավոր դարձնել)* - *նբ.* ՊԱՐՏԱՎԸ՚ՐՎԷԼ-ի:

ՊԱՐՏԱՎԸՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. պարտաւորութիւն (մեղապարտություն)* - *գ.* Պարտավորություն, պարտականություն: *Ամմէն մարթ չի ուրան պարտավըրօթունը կընդարում* (Բ):

ՊԱՐՏԲԻԼԷԹ *(ռուս. партбилет)* - *գ., հպվ. տե՛ս* Պարտիյնի բիլէթ:

ՊԱՐՏԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԱՐՏՎԷԼ:

ՊԱՐՏ(Ի)ՅԱ *(ռուս. партия, ֆր. parti, անգլ. party, լատ. partis)* - *գ.* 1. Քաղաքական կուսակցություն (հատկապես խորհրդային կարգերի օրոք՝ կոմունիստական կուսակցություն): *Սավէտին վախտը յէրգ՚իրը պարտիյան ա իլալ կառավարէս* (Բ): 2. *տե՛ս* ՕՅԻՆ (1): 3. Ապրանքների՝ առարկաների եւն որոշ (սովորաբար մեծ) քանակություն՝ խումբ: *Մին պարտյա պիրում ըն, պիժը՚նում ժուղուվուրթէն* (Զ):

ՊԱՐՏ(Ի)ՅԱԿԱՆ - *ածական.* 1. Կուսակցության (հատկապես կոմունիստական կուսակցության) վերաբերող՝ հատուկ, կուսակցական: *Մին օր էլ շէնումը պարտիյական ժողով ա ինում* (Զ): 2. Կուսակցության (հատկապես կոմունիստական կուսակցության) անդամ: *Պարտիյականնէն հըվաքվում ըն, ժողով անում* (Զ):

ՊԱՐՏԻՅՆԻ *(ռուս. партийный)* - *տե՛ս* ՊԱՐՏ(Ի)ՅԱԿԱՆ (1):

- Պարտիյնի բիլէթ *(ռուս. партийный билет)* - Կուսակցական (հատկապես կոմունիստական) տոմս: *Հունց ա պըտահում՝ Անդրի դային պարտիյնի բիլէթը կուրցընում ա* (Զ):

- Պարտիյնի բիլէթը (ծը՚ղքան) ինք՚ օնէլ/յը՚ր օնէլ - Կուսակցությունից (հատկապես կոմունիստական) վտարել: *Սավէտին վախտը լ՚ավը էն ա իլալ՝ մարթին տուրմա քըցին, քանց թա պարտիյնի բիլէթը ծը՚ղքան յը՚ր օնին* (Բ):

ՊԱՐՏՎԷԼ/ՊԱՐՏԸՎԷԼ *(գրբ. պարտեմ (հաղթել)* - *չբ.* Հաղթվել, պարտություն կրել: *Էն վախտը էլ ադամ ա իլալ. հախթօղը պարտվօղէն կըլօխը կըտրում ա* (ՀԱԲ, 15, 12):

ՊԱՐՏՎԷՅՆ/ՊԱՐՏՓԷՅՆ *(ռուս. портвейн, գերմ. Portwein)* - *գ.* Սպիրտային խառնուրդով քաղցր թունդ գինի: *Պարտվէյնը դանստի յա հըրփըցընում* (Բ):

ՊԱՐՏՓԷԼ *(ռուս. портфель, ֆր. portefeuille)* - *գ.* Թղթապանակ: *Թօխտը ծանում ա, տինում պարտփէլումը, ք՚ինամ* (Զ):

ՊԱՐՏՓԷՅՆ - *տե՛ս* ՊԱՐՏՎԷՅՆ:

ՊԱՐՏՔ - *տե՛ս* ՊԱՐԹԿ:

ՊԱՌՑ - *տե՛ս* ՊԷՐՑ:

ՊԱՐՈՒԳ՚ՈՒՄ/ՊԱՐՈՒԳ՚ՈՒՆ/ՊԱՐԻԳ՚ՈՒՄ/ՊԱՐԻԳ՚ՈՒՆ/ՊԱՌՈՒԳ՚ՈՒՄ/ՊԱՌՈՒԳ՚ՈՒՆ - *գ.* Երեկոյան կամ գիշերվա ողջույնի արտահայտություն: *Մուտանում ա, թա.- Պարուգ՚ում ծը՚գ, դարիբ մարթ ըմ, ինձ էս քըշէրը ղօնաղ ըդէք՚* (Զ):

- Պարուգ՚ում տալ - Երեկոյան կամ գիշերը մեկին ողջունել: *Պարուգ՚ում ա տամ, կօխկէն նըստում* (Զ):

ՊԱՐՈՒՆ *(գրբ. պարոն (իշխան, տեր, գլխավոր)* - *գ.* 1. Մեծավոր, տեր: *Ծըռէն փէշակըն էլ էն ա, վէր ուրան պըրունէն լանվ ծըռայի* (ՆԱԲ, 36): 2. Տղամարդուն դիմելու հարգական բառ: *Դէ էլ հինչ կ՚իրի՞մ, պարոնէն կազէթ կ՚իրոդ...* (ՋՏ, Ա, 37):

ՊԱՐՈՒՐ/ՊԷՐՈՒՐ - *գ.* Խանձարուրի մեջ փաթաթած երեխա: *Քինամ ա, թա ճուր պիրի, կ՚ամ, տը՚սնում՝ պանրուրը կա վէչ* (Զ):

- Պարուր անել - Խանձարուրի մեջ փաթաթել, բարուրել: *Էտ օխծին ճստը պարուր ըն անում, տինում մին թախտու յըրա* (ՀԱԲ, 15, 43):

ՊԱՐՕԴԻ *(ռուս. породный)* - *ած.* Ընտիր տեսակի՝ ցեղի պատկանող (միրգ, բանջարեղեն, կենդանի եւն): *Պարօդի գիւլա ա, ամմէն մինը մին ճըղուպուրու մըչանք կա* (Բ):

ՊԱՐՕՎ - *տե՛ս* ՊԱՐԱՎ:

ՊԱՐՕՎԱԿԻՐ - *տե՛ս* ՊԸՐԸՎԱԿԻՐ:

ՊԱՐՕՎԱՏԸՂ - *տե՛ս* ՊԸՐԸՎԱՏԸՂ:

ՊԱՐՕՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՐԸՎՕԹՈՒՆ:

ՊԱՑ - *տե՛ս* ՊԷՑ:

ՊԱՑԱԿԱ/ԲԱՑԱԿԱ *(գրբ. բացակայ (հեռավոր, օտար, հեռու մնացող)* - *ած.* Ոչ ներկա, ոչ առկա: *Ասում ա.- Պացակա մարթ չի կա, կարինք ժողովը ըսքըսինք* (Ձ):

ՊԱՑԱՊԱՑ - *տե՛ս* ՊԷՑԱՊԷՑ:

ՊԱՑԻԼ - *տե՛ս* ՊԷՆԱԼ:

ՊԱՑՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԷՆՎԱԼ:

ՊԱՑԻՒՐ - *տե՛ս* ՊԷՑԻՒՐ:

ՊԱՔ - *տե՛ս* ՊԱՀՔ:

ՊԷՋԱ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պէզա կըտըրէլ - *հեգն.* Անքուն մնալ, չքնել: *Սաղ քըշէրը պէզա յա կըտըրալ, մէզ էլ թողալ չի, թա քօն ինինք* (Բ):

ՊԷՋՆԷԳ - *տե՛ս* ՊԷՋՆԻԳ:

ՊԷՋՆԻԳ/ՊԷՋՆԷԳ/ՊԷՆՁՆԻԳ/ՊԷՆՁՆԷԳ - *գ.* Խեցեղեն ամանի կոտրված մաս՝ կտոր: *Կօլան կօտըրում ա, պէզնիգնէն վէր ածում* (Ձ):

ՊԷՋՆԸ - *տե՛ս* ՊԱՏԱՌ (1):

ՊԷՋՈՒԿ/ՊԱՋՈՒԿ *(գրբ. բազուկ (թեւ)* - *տե՛ս* ԹԷՎ (4):

ՊԷԹԿ(Ը)/ՊԸԹԿ(Ը)/ՊԷՏՔ(Ը)/ՊԸՏՔ(Ը) *(գրբ. պէտք)* - *տե՛ս* ՀԱՐԿԱՎԷՐ: *Թաքուհին էտ տըղին ասըմ ա.- Թա վըրց ա, պէթկը չի* (ՀԺՀ, V, 78):

ՊԷԹԿԱԿԱՆ/ՊԸԹԿԱԿԱՆ/ՊԷՏՔԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՀԱՐԿԱՎ(Ը)ՐԱԿԱՆ: *Կօվան ըստացած կաթնը, յէղը ծախըմ ին, տանը հէտի պէթկական պըՀնէր առնըմ* (ԼՂԲ, 361):

ՊԷԺԱԿ - *տե՛ս* ՊԱԺԱԿ:

ՊԷԺԻՆ/ՊԱԺԻՆ *(գրբ. բաժին)* - *տե՛ս* ՓԱՅ: *Յօր ըն օնում ուրանց պէժինը, կամ տօն* (ՀԱԲ, 15, 49):

ՊԷԺԻՆՔ/ՊԱԺԻՆՔ - *գ.* Ծնողների՝ ազգականների կողմից ամուսնացող աղջկան տրվող ունեցվածք, օժիտ: *Օխտը օր, օխտը քըշէր հըրանէք ա անըմ, մըծ պէժինքավ ըխճըկանը ճընապար տինըմ...* (ՀԺՀ, V, 39):

- Պէժինքը կապած մընալ - Համուսնանալ (հաճախ գործածվում է որպես անեծք՝ ուղղված ջահել աղջիկներին): *Պէժինքըտ կապած մընա, տըղէս խէ էն օրըն ը՞ս քըցալ* (Բ):

- Պէժինքին յըրա նըստէլ - Հին սովորույթ, երբ աղջկա օժիտը փեսայի տուն տանելիս ազգականներից մեկը՝ սովորաբար տղա երեխա, նստում է օժիտի կապոցների վրա եւ տղայի՝ փեսայի հարազատներից որոշակի գումար ստանալով միայն՝ թույլատրում, որ օժիտը տուն տանեն: *Պէժինքին յըրա տըղա խօխա յա նըստում* (Ձ):

ՊԷԺԻՆՔԱՎԷՐ/ՊԱԺԻՆՔԱՎԷՐ - *ած.* Մեծ օժիտ ունեցող: *Մին պէժինքավէր ախճիգ ա օգում, լավ ապրում* (Ձ):

ՊԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼ:

ՊԷԼԻ/ՊԸԼԻ *(ֆր. baile (դայակ, խնամակալ)* - *գ.* 1. Հարսանիքի քավոր, ով հարսանիքի ընթացքում ընկերակցում է հարսին ու փեսային, խաչեղբայր: *Հըրսանէքին վախտը պէլին յէշում ա, տըՀսնում մին քանէ ջահիլ օգում ըն կըռըվ քըցին* (Ձ): 2. Այն անձնավորությունը, որ մկրտության ժամանակ ավազանից ընդունում է մկրտվածին՝ դառնալով նրա կնքահայրը: *Էտ խօնցը պէլին շատ հարուստ ա ինում* (Ձ):

ՊԷԽԷ/ՊԷԽԻ/ՊՕԽԷ/ՊՕԽԻ - *գ.* Կեչազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ՝ բոխի: *...Շէնին ըռըչին մին մըծ թէղէ ծառ ա իլալ՝ քըշտէն էրկու պէխէ* (ԱԱ, 27):

ՊԷԽԻ - *տե՛ս* ՊԷԽԷ:

ՊԷԽԿ/ՊՕԽԿ/ՊԸԽԿ *(գրբ. բողկ)* - *գ.* Խաչածաղկավորների ընտանիքին պատկանող բանջարաբույս եւ նրա արմատը՝ բողկ: *Խաշին վախտը վէր պէխկ չիլավ, էլ հինչ խա՞շ* (Բ):

- Պէխկու նըման - Քաջառողջ, պնդակազմ, առույգ: *Պէխկու նըման հըլիվուր ա Մըրքըրա դային* (Բ):

ՊԷԽԿ-ՊԷԽԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պէխկ-պէխկ անել - Կայտառ՝ առույգ՝ քաջառողջ լինել: *Կօզի հինանսուն տըրըՀկան ա Սէրգի ապան, ամիա հալա էն ա պէխկ-պէխկ ընէս* (Բ):

ՊԷԽԿՈՒԿ/ՊՕԽԿՈՒԿ/ՊԸԽԿՈՒԿ - *գ.* Մի տեսակ վայրի ճյուղավորված խոտաբույս: *Պէխկուկ ըն քանդում, պիրում, վէր վէրթնը յըրան բըրամա անէ* (Ձ):

ՊԷԾ - *տե՛ս* ՊԱԾ:

ՊԷԿ/ՊԱԿ *(գրբ. բակ (ոչխարների գոմ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԸԽՊԸՀԱՐ: 2. Ավերված՝ քանդված տեղ: *Կամ ըն էտ պէկին պատէրը քանդում, քարը տանում* (Ձ): 3. Փոս, հոր: *Աղվէսը վազ տալավ քունում ա, բուրդան ըղնում էտ խօր պէկը* (Ձ):

ՊԷԿԼԱ - *տե՛ս* ՊԷԿԼԱ:

ՊԷԿԼԱ/ՊԷԿԼԱ/ՊԱԿԼԱ *(գրբ. բակլայ)* - *գ.* Լոբազգիների ընտանիքին պատկանող բույս, ինչպես նաեւ այդ բույսի ունդը: *Մէհէտ դըրըկընգանը աշկավընն ա ընգում պէկլան...* (ՆԼՂԺԲ, 114):

ՊԷՀ - *տե՛ս* ՊԻՀ:

ՊԷՂԱՐԾ/ՊԱՂԱՐԾ *(գրբ. բաղարջ)* - *գ.* 1. Չթթված խմորից թխած հաց: *Չօբանը մին պէղարծ ա տինում ծէրքէն* (ՀԱԲ, 15, 55): 2. *տե՛ս* ԿԸԹՆԱՀՈՒՆՑ:

ՊԷՄԲԱԿ/ՊԷՄԲԱԿ/ՊԱՄԲԱԿ - *գ.* 1. Տուղտազգիների ընտանիքին պատկանող բույս՝ բամբակենի: *Մըղափուն, վէր Ղարաբաղ պէմբակ ըն բիջըրիս* (Բ): 2. Բամբակենուց ստացվող նուրբ սպիտակ թելերի փունջ՝ բամբակ: *Պէմբակը թըրչում ա, տինում պիրանէն* (Ձ): 3. Ուռենու ծաղիկներից անջատվող բամբականման թելերը: *Քամէն հոռուն պէմբակը քըշում ա, ածում տընէրը* (Ձ): *ած.* 4. *փխբ.* Փափուկ եւ սպիտակ: *Պէմբակ հաց ա* (Բ): 5. *փխբ.* Հնազանդ, մեղմաբարո: *Պէմբակ տըղամարթ ա Միրզան* (Բ):

- Պէմբակ տըՀռնալ - 1. Սպիտակել: *Մագէրը պէմբակ ա տըՀռալ* (Ձ): 2. Մեղմանալ, հնազանդ դառնալ: *Ըտըրան վէր մին էրկու հէտ թըխում ըն, պէմբակ ա տըՀռնում, ըսքըսում կօրծ անէլը* (Ձ):

- Պիմբակու մաչի պահած - Փափկասուն: *Պիմբակու մաչի պահած ախճիգը կարէլ չի կավ քըթէ* (Բ):

- Պիմբակու քըթավ ճուր խըմէլ/խըմըցընէլ - *տե՛ս* Պըռըշնէն պիմբակավ թըրչիլ:

ՊԷՆ/ՊԱՆ/ՊԸՆ *(գրբ. բան)* - *գ.* 1. Խոսք: *Տընաշինըտ մին պէն չի խօսում, թա ըսկանանք* (Բ): 2. Միտք, մտադրություն: *Ըտըրա պէնը կարէլ չըս կըլիխու ըղնիս* (Բ): 3. Իրողություն, իրադարձություն, դեպք, պատահար: *Ըտըրանա յէտը շատ պէնէր ա յէկալ, քէցալ, պարպառընն էլ ա խառնըվալ...* (ԼՂԲ, 345): 4. Գործ, աշխատանք: *Մէլիք-Շահնազարը մաննը կընծէս ա, գիդաս ա, վըր Պըլըպուղուն պըՀնէրընն ա* (ԼՂԲ, 393): 5. Սեռական անդամ: 6. Արդյունք: *Տէսնում ա, վէր պէն չի տուս կամ, էծու նըման կըռանում ա, սըկսում մըկըկալը...* (ՆԱԲ, 119): 7. Որեւէ բանի ոչ բացահայտ՝ կռահվող արտահայտություն՝ ակնարկ: ... *Պըլըպուղին դաստի հըսկանում ա, վըր Մէլիքը պէն ա ասըմ* (ԼՂԲ, 383): 8. Գործածվում է իբրեւ անորոշ անուն ամեն կարգի առարկայի՝ երեւույթի եւն փոխարեն: *Յէշում ա տէսնում՝ էրկու մարթ մին պէնու վէր ըն թակում* (ՀԱԲ, 15, 34):

- Պէն ա - Ով գիտե, հնարավոր է,

եթե հանկարծ: *Ասում ա.- Պէն ա, վէր վը՛ենընտ ըղնէ մէր շէնը, իմ ախպօր ասիս վէջ, վէր յը՛ս սաղ ըմ* (Ձ):

- Պէնա բէյխաբար - Իրավիճակին՝ իրողությանը անտեղյակ, անիրազեկ: *Կըրիքօր կըզնըվիս ա, պէնան բէյխաբար, ղամա՛ն պիցըրցընիս...* (ԱԱ, 17):

- Պէնա ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Կօրծա ըղնէլ: 2. Գործածությունից դուրս գալ, փչանալ: *Չըխարակը պէնա ընգալ ա* (Բ):

- Պէն ածէլ - *տե՛ս* Կօրծ ածէլ: *Էտ ախպա՛ւրը էնքան վարար ա իլա՛լ, վէր էրկու ճէղաց ա իլա՛լ պէն ըծէյիս* (Ձ):

- Պէն անէլ - 1. *տե՛ս* Կօրծ անէլ (ԿՕՐԾ[1]-ի տակ): 2. *տե՛ս* Մին պէն անէլ:

- Պէնան ըրվալ/մա՛հլա՛ւմ անէլ/պարզ՝ վիլ/տա՛ւս կա՛լ - Պարզվել, հայտնի դառնալ: *Պէնան ըրվամ ա, վէր Սէյրանը ըսկի էտ կ՝ըղութունէն սը՛տ չի* (Ձ):

- Պէն ա, պըտահմունք ա - *տե՛ս* Պէն ա:

- Պէնա պըրծընէլ - Աշխատանքներից թեթեւանալ: *Սաղ օրը կօրծ ըմ անում, էլիա պէնա պըրծընում չըմ* (Բ):

- Պէն ասէլ - Որեւէ բան ասել, համաձայն լինելը կամ չլինելը արտահայտել: *Տըղան ըխճըկանը շատ ա խուսցընում, ամիա ախճիգ՝ը պէն չի ասում* (Ձ):

- Պէն ա՛սէ՝ պէն ըսկանանք - Այնպես խոսիր, որ հասկանալի՝ հաճելի լինի: *Ասում ա.- Հինչ ը՞ս լըվըկարկուտ անում, պէն ա՛սէ՝ պէն ըսկանանք* (Բ):

- Պէն ա՛սէ՝ պէնու նըման ինի - Ասածդ անհեթեթություն՝ հիմարություն է: *Խըրէգ՝ խըտուրու-մըտուրու խօ՛սէ, պէն ա՛սէ՝ պէնու նըման ինի* (Բ):

- Պէնավ ըղնէլ/ինիլ - Գործով՝ աշխատանքով տարվել, որեւէ բանով զբաղված լինել: *Պէնավ ա ըղնում, մը՛ննան քը՛ցնում, վէր բիդի քը՛ինի հը՛ըսանէք՝* (Ձ):

- Պէնա քըցիլ - 1. *տե՛ս* Կօրծա քըցիլ: 2. Գործածությունից հանել, փչացնել: *Էնքան պինը՛ցըրավ, ը՛ըրբան պէնա քը՛ցից* (Ձ):

- Պէն գ՝իդա՛լ - 1. Որեւէ գաղտնիք՝ տեղեկություն իմանալ: *Թաքավէրը կըլխու վա ըղնում, վէր նօ՛ք՝ա՛ը պէն ա գ՝ի՛ղդ՝ում* (Ձ): 2. Որոշ չափով գիտելիքներ ունենալ՝ գրագետ լինել (հիմնականում գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Սաբավ դասատու վա, պէն չի գ՝ի՛ղդ՝ում* (Բ):

- Պէնը աչ ք՝ինիլ - *տե՛ս* Կօրծը աչ ք՝ինիլ:

- Պէնը էն ա/ընդը՛ըրանում ա, վէր... - Իրողությունն այն է՝ այնպես է: *Պէնը էն ա, վէր կ՝ի՛ութա՛ն չօնէ՝ վար անէ* (Ձ):

- Պէնը ըղնէլ մինին - *տե՛ս* Կօրծը ըղնէլ մինին:

- Պէնը ընդը՛ղ հըսնէլ, վէր... - Գործը՝ իրավիճակը այնքան բարդանալ՝ սրվել, որ...: *Պա՛նը ընդէղ ա հը՛ըսնում, վը՛ր ըսկըսում ըն տահանք կը՛ռէվ անէլը* (ՆԼՂԺԲ, 133):

- Պէնը թա՛րսվիլ/թա՛րս ք՝ինիլ - *տե՛ս* Կօրծը ծէխվէլ:

- Պէնը ինիլ մինին - 1. Մեկին վերաբերել: *Ասում ա.- Մէր շէնին կ՝օղը էն ա, էտ ընդըրա պէնը՛ն ա* (Ձ): 2. Մեկի կարողություններին՝ հնարավորություններին՝ ուժերին համապատասխան լինել: *Ղարիբ մարթը ասմա.- Էտ լ՝ըհա իմ պէնը՛ս ա, յը՛ս բա՛ննա՛ի ըմ* (Ձ):

- Պէնը խարաբ (ինիլ, տը՛ռնալ) - *տե՛ս* Պէնը պա՛ւրթ (ինիլ, տը՛ռնալ):

- Պէնը ծէխվէլ/ծէխ ք՝ինիլ - *տե՛ս* Կօրծը ծէխվէլ:

- Պէնը կըլօ՛խ կ՝ա՛լ - *տե՛ս* Կօրծը կըլօխ կ՝ա՛լ:

- Պէնը կըլօ՛խ պիրիլ - Կօրծը կըլօ՛խ պիրիլ:

- Պէնը կըտըր(վ)էլ - Գործ չունենալ, պարապ լինել (գործածվում է հարցական ձեւով): *Պէնը՛ս կըտըրվալ մ՞, վէր յը՛ս տը՛ռնամ, ք՝ըզը՛տէ խօրա՛գ՝ իփիմ* (Ձ):

- Պէնը կըրակ ըղնէլ - Խիստ կրքոտվել, սեռական հարաբերություն ունենալու մեծ պահանջ զգալ (սովորաբար կանանց մասին): *Պէնը՛ս կըրակ ա՞ ընգալ, հինչ ը՞ս էտ տըղըմարթկանցը հը՛տը ընգալ* (Բ):

- Պէնը հըսավ դիվանբաշուն - Ասում են, երբ իրավիճակը բարդանում է:

- Պէնը հինչումը՞ն - Ո՞րն է իրողությունը՝ պատճառը: *Պէնը՛ հինչումը՞ն ա՞, խէ թակում ը՞ս էտ հիյվանէն* (Բ):

- Պէն ըղնէլ - Աշխատել, բանել, գործել սկսել: *Ջիհիլնէն պէն ը՛ն ընգալ, հօ՛նձ ը՛ն անում* (Ձ):

- Պէն ըմ ասում - *տե՛ս* Ք՝ը՛ղ պէն ըմ ասում:

- Պէնը յըմբըրուդէն հըսնէլ - Ծեծկռտուք սկսվել: *Օտում ը՛ն, խըմում, վէրջումը պէնը յըմբըրուդէն ա հը՛ըսնում* (Ձ):

- Պէնը պէնան անց կէնալ/ընցընէլ - Ուշ լինել, այլեւս ամեն ինչ անօգուտ լինել, ելք չլինել: *Պըլը՛նաս ա, սըկսէս ծըվ-ծըվալը, ամմա դէ պէնը պէնան ընցած ա ինիս* (Ձ):

- Պէնը պէնին օտէլ - *տե՛ս* Կօրծը կօրծէն օտէլ:

- Պէնը պէն կըպէնա/նը՛հաշ կըտա - Գործի՝ աշխատանքի ընթացքում նոր հանգամանքներ կպարզվեն, գործը ցույց կտա հետագա անելիքը: *Հա՛նը ասմա.- Կօրծը ըսքըսէ՛, յը՛տնան պէնը պէն նը՛հաշ կը՛ըտա* (Ձ):

- Պէնը պէնվալ/պէցվիլ - Գաղտնիքը բացահայտվել: *Պէնը պէնվում ա, Կա՛ֆ՝ունց Արամայիսին սուդի յըն տամ* (Ձ):

- Պէնը պէց անէլ - Գաղտնիքը բացահայտել: *Սուդյան պէնը պէց ա անում, կ՝օղէն քը՛ցնում տա՛ւրմա՛ն* (Ձ):

- Պէնը պընդիլ - Գործը՝ իրավիճակը բարդանալ: *Թօռը նի յա օնում, պէնը պընդա՛ւմ, հօ՛նձ ընուղնէն մը՛նամ ը՛ն մա՛թա՛լ* (Բ):

- Պէնը պըրծընէլ - 1. *տե՛ս* Պէնը պէնան անց կէնալ: 2. *տե՛ս* Պէնը կըտըր(վ)էլ:

- Պէնը պա՛ւրթ (ինիլ, տը՛ռնալ) - Վիճակը՝ գործերի ընթացքը վատ՝ անհուսալի (լինել, դառնալ): *Քաչալը տէսնում ա, վէր պէնը պա՛ւրթ ա, յէխծան տա՛ւս ա կ՝ամ, փախճում...* (ՀԺՀ, VII, 387):

- Պէնը տը՛սնալ - *տե՛ս* Կօրծը տը՛սնալ:

- Պէնը օնգատը ըղնէլ - Գործը հաջողվել: *Ժըղօվուրթը նի յա մը՛ըտալ ղօթալ, պէնը՛ն էլ օնգատը՛ն ա ընգալ* (ՆԱԲ, 94):

- Պէնին/պէնիտ/պէնիս անը՛մը հինչ մ՞ - Պարապ է, անգործ է: *Պէնիտ անը՛մը հինչ մ՞, խէ ք՝ինամ չը՞ս ծէր բաստանը պիհիս* (Բ):

- Պէնին կէնալ - *տե՛ս* Կօրծէն կէնալ:

- Պէնին տակը՛ն էլ գ՝ի՛դա՛լ, կըլօ՛խը՛ն էլ - Ամեն ինչ իմանալ, գործի՝ իրավիճակի բոլոր մանրամասնություններին տեղյակ լինել: *Ա՛լօ՛ն լ՝ավ դ՝ի՛ւլգ՝ա՛ր ա, պէնին տակը՛ն էլ ա գ՝ի՛ղդ՝ում, կըլօ՛խը՛ն էլ* (Բ):

- Պէնին տակէն պէն ինիլ - Գործի մեջ գաղտնիք կամ այլ հանգամանքներ լինել: *Վէգիրը կըլօ՛խ ա ըղնում, վէր պէնին տակէն պէն կա, ամմա սա՛ս չի անում* (Ձ):

- Պէն կըլխու ըղնէլ - 1. Գլխի ընկնել, հասկանալ: *Հիշկան ասում ա, էտ խոխան պէն չի կըլխու ըղնում* (Ձ): 2. Բավականություն ստանալ: *Անհամ մէս ա, օտում ընք, օտում, պէն չընք կըլխու ըղնում* (Բ):

- Պէն շինիլ - 1. Որեւէ գործ գլուխ բերել: *Հիշկան չըրչարվում ա, կարում չի պէն շինի* (Ձ): 2. Խոսակցության՝ բամբասանքի նյութ դարձնել: *Ըսկէսուրը հարթնանը ալէգ՝ը պէն ա շինա՛ւմ, շէնավը մին անում* (Ձ):

- Պէն չի կա - Ոչինչ, հոգ չէ: *Պէն չի կա, լա՛ց մէ՛ր ինիլ* (Բ):

- Պէ՛ն չօնիս - *տե՛ս* Կօ՛րծ չօնիս:

- Պէն պէնավ ածէլ - Որեւէ բանով զբաղվել: *Խէ հը՛ըպարապ ը՞ս, խէ մին պէն չը՞ս պէնավ ածում* (Բ):

- Պէն տը՛ռնալ/տա՛ւս կ՝ա՛լ - Արդյունք՝ ցանկալի հետեւանք ստացվել, հաջողվել: *Կօրծ բիդի անիս, վէր պէն տը՛ռնա* (Բ):

- Պէն տը՛սնալ - *տե՛ս* Կօրծը տը՛սնալ:

- Պէնու ըղնէլ - *տե՛ս* Պէն ըղնէլ:

- Պէնու իրը՛ս տը՛սնալ - Որեւէ բան ստանալ՝ վայելել՝ ճաշակել: *Կընէգ՛ը թա.- Մ՛ մարթ, կօգ՛ի բաղվանչի յրս, ըսկի պէնու իրը՛ս չըմ տը՛սնում* (Ձ):

- Պէնու յըրա ինիլ - 1. Գործ ունենալ, գործով զբաղված լինել (հաճախ գործածվում է հեգնաբար): *Հինչ պէնու յըրա յը՞ս միհէնգ՛* (Բ): 2. Հղի լինել: *Իգէն էն ա պէնու յըրա, կօրծ չօնիս* (Բ):

- Պէնու նըման ինիլ - Որեւէ արժեք ներկայացնել, արժեք ունենալ (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Հա՛�ը կըզնըվում ա, թա.- Էս պէնու նըման չի, մինըն էլ շի՛նի* (Ձ):

- Պէնու պէթկ ինիլ/կ՛ալ - Պետքական՝ պիտանի լինել: *Ասում ա.- Պէնու պէթկ կինի, յը՛ր կա՛լ* (Ձ):

- Պէնու վը՛ռա ինիլ/վէր ըղնէլ - *տե՛ս* Մարթու վը՛ռա ինիլ (ՄԱՐԹ-ի տակ):

- Պէնու տար - 1. *տե՛ս* Կօրծու տար: 2. Որեւէ վատ արարք՝ զանցանք՝ հանցանք կատարած: *Ասում ա.- Թաքավէրըն ապրած կէնա, սօտ ըն ասում, յը՛ս ըտի պէնու տար չըմ, յը՛ս գ՛անքումըս կ՛ըղօթուն ըրած չըմ* (Ձ):

- Պէնու տը՛ղ տինիլ - 1. Գնահատել, կարեւորություն տալ, ուշադրության արժանացնել (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Հասան բէգ՛ը տահանց պէնու տը՛ղ չի տինում* (ՀԺՀ, VII, 187):

- Պէնու տինիլ - *տե՛ս* Կօրծի տինիլ (2):

- Պէն փըռնէլ - *տե՛ս* Կօրծ փըռնէլ:

ՊԷՆԱԼ/ՊԷՆԷԼ/ՊԷՆՑԻԼ/ՊԸՆԱԼ *(գրբ. բանամ)* - *նբ. տե՛ս* Պէց անէլ:

ՊԷՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԷՆԱԼ:

ՊԷՆԴ/ՊԸՆԴ *(գրբ. պինդ)* - *ած.* 1. Ամուր, հաստատուն: *Պէնդ պատէր ա յը՛խծուն պատէրը* (Ձ): 2. Կարծր: *Պէնդ պանէր ա, կըրէս չըմ օտիմ* (Բ): 3. Ուժեղ, կուռ: *Պէնդ ծը՛ղք օնէ Վանս դային* (Բ): 4. Խիստ: *Էս ծըմը՛ռը պէնդ ծըմը՛ռ ա* (Բ): 5. Թանձր: *Պէնդ խըմօրը պատան չի կէնալ* (Ձ): 6. Դիմացկուն: *Պէնդ ք՛անդիր ա, կըտըրվէլ չի* (Բ): 7. Հաստատ, անհողդողդ: *Պէնդ մարթ ա իլա՛լ Թէվանը, ո՛ւրա՛ն խուսկէն տարը* (Ձ): 8. Ժլատ: *Պէնդ կընէգ՛ ա Սօնիշկան, ղըմիշ չի անում, թա հացան բօլ-բօլ տա խօնցը* (Բ): 9. Կապ, դժվար գործող (փորի՝ ստամոքսի մասին): *Խուխէն փօրը պէնդ ա* (Բ): *մ.* 10. Ամուր կերպով: *Պէրըմ ըն ք՛անդիրը պէնդ կապըմ, կախ տամ* (ՀԺՀ, V, 18): 11. Ուժգին, ուժգնորեն: *Պէնդ թըխում ա, օշափը վէր ա ըղնում* (Ձ): 12. Սաստիկ, սաստկորեն: *Ախըրը, էտ սըլդաթէտ կ՛էղած պըհէս ըք էնչաք վախտ, վէր պէնդ մըթնէս ա* (ՀԲ, 345):

- Պէնդ կէնալ - Հաստատ մնալ, չընկճվել: *Ասում ա.- Պէնդ կացէք՛, մին շէփթանը յը՛տը կ՛ըլան ըմ* (Ձ):

- Պէնդ նը՛ստա կէնալ - 1. Եռանդուն ու հաստատակամորեն ձեռնարկել մի բան: *Մարթ կօրծան պէնդ բիդի նը՛ստա կէնա, վէր ա՛մա՛լ կ՛ա* (Ձ): 2. Ձեռք չքաշել, օձիքը բաց չթողնել: *Նա՛գիրը տը՛սնում ա, վէր տա պէնդ ա նը՛ստա կացալ, ըռազի յա կէնում* (Ձ):

- Պէնդ վը՛ննը կէնալ - Համառել, իր ասածը պնդել, դիմադրել: *Էտ խօխան պէնդ վը՛ննն ա կընաս, թա.- Ասէլ չըմ, վէր ասէլ չըմ* (ՀԺՀ, V, 289):

ՊԷՆՁՆԷԳ՝ - *տե՛ս* ՊԷՁՆԻԳ՝:

ՊԷՆՁՆԻԳ՝ - *տե՛ս* ՊԷՁՆԻԳ՝:

ՊԷՆՅԱ - *տե՛ս* ԽԱՐՁ (1):

ՊԷՆՁԱԿ - *տե՛ս* ՊԷՆՁԱ՛Կ:

ՊԷՆՁԱ՛Կ/ՊԷՆՁԱԿ *(ռուս. пиджак, անգլ. peajacket)* - *գ.* Պիջակ, կիսաբաճկոն: *Հա՛րը պէնջակը հանում ա, ծառան կախ տամ, ինք՛ը փախճում* (ԲՀԲ, 49):

ՊԷՆՁԱՐ - *տե՛ս* ՊԷՆՁԱ՛Ր:

ՊԷՆՁԱ՛Ր/ՊԷՆՁԱՐ/ՊԱ՛ՆՁԱ՛Ր *(գրբ. բանջար (կանաչեղեն, բանջար)* - *գ.* Եղինջազգիների ընտանիքին պատկանող բույս, եղինջ: *Պէնջա՛րը քաղէլը տիժէր ա* (Բ):

ՊԷՆՍՅԱ - *տե՛ս* ՊԷՆՑՅԱ:

ՊԷՆՍՅԱՆԷՐ - *տե՛ս* ՊԷՆՑՅԱՆԷՐ:

ՊԷՆՎԱԼ/ՊԷՆՎԱ՛Լ/ՊԱ՛ՆՎԱ՛Լ/ՊԸՆՎԱԼ/ՊԷՑՎԷԼ/ՊԷՑՎԻԼ/ՊԱ՛ՑՎԻԼ/ՊԸՆՑՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* 1. ՊԷՆԱԼ-ի: *չբ.* 2. *տե՛ս* ՊԱՐՁՎԻԼ (2): 3. Տրամադրությունը բարձրանալ: *Վէր մին էրկու ըստաքան խըմում ա, պէնվում ա* (Ձ): 4. Գաղտնիքը մեկին պատմել՝ խոստովանել, մեկի առջեւ սիրտը բացել: *Էտ ախճիգ՛ը պէնվում ա, մօրը լօխ ասում* (Ձ): 5. Սկսվել, վրա հասնել (օրը, ցերեկը, առավոտը եւն): *Կ՛արունքը վէր պինվաս ա, արչը քունը-տը՛ղա յէր ա կընաս, տըսնաս՝ հ՛ունին ծաղկած* (ԱԱ, 73):

- Պէցված գ՛ուլ/վարթ/ծաղէգ՝ - *տե՛ս* Պըճըղված գ՛ուլ:

ՊԷՆՎԱ՛Լ - *տե՛ս* ՊԷՆՎԱԼ:

ՊԷՆՎՈՒՐ(Թ)/ՊԱ՛ՆՎՕՐ(Թ) - *գ., ած.* Վարձով աշխատող (անձ), բանվոր: *Էտ տըղան ըղչչըղնէրէն ասմա.- Յը՛ս ծը՛գ նըհը՛տ էն վախտը կըհընգըրանամ, վէր պէնվուր մարթկանց ծը՛րք չի տաք* (Ձ):

ՊԷՆՑՅԱ/ՊԷՆՍՅԱ *(ռուս. пенсия, լատ. pensio)* - *գ.* Ծերության՝ հաշմանդամության եւն համար պետության հաշվին քաղաքացիներին կանոնավորապես տրվող դրամական նպաստ, կենսաթոշակ: *Պառավը ասմա.- Կըլխավը շօռ տամ հ՛ոնքի՛ հ՛ունմա՛նթին, պէնսյան ըստանում ըմ, ապըրում* (Ձ):

ՊԷՆՑՅԱՆԷՐ/ՊԷՆՍՅԱՆԷՐ *(ռուս. пенсионер)* - *գ., ած.* Կենսաթոշակ ստացող (անձ), կենսաթոշակառու: *Պէնցյանէր մարթ ա Բուղդան դային, ամմա էլհա սաղ օրը կօրծ ա անում* (Բ):

ՊԷՆ ՈՒ ԿՕՐԾ - *գ.* Աշխատանք, զբաղմունք: *Պէն ու կօրծ չօնէ, սաղ օրը հըպարապ շօռ ա կ՛ամ* (Բ):

- Պէն ու կօրծա ըղնէլ - *տե՛ս* Կօրծա ըղնէլ:

- Պէն ու կօրծա քըցիլ - *տե՛ս* Կօրծա քըցիլ:

- Պէն ու կօրծը ջիյրանէն պօգ՛էրը յը՛ր ինիլ - Գործ՝ զբաղմունք չլինել՝ չճարվել, պարապ մնալ: *...Բախտըս քարին ու կապին տէմ ար ընգալ, պէնըն ու կօրծը ջիյրանէն պօգ՛էրը յէր իլա՛լ* (ՋՏ, Ա, 125):

ՊԷՆ-ՓԷՇԱ՛Կ/ՊԸՆԸՓԷՇԱ՛Կ/ՊԻՆԸ-ՓԷՇԱ՛Կ - *տե՛ս* ՊԷՆ ՈՒ ԿՕՐԾ:

ՊԷՇ - *տե՛ս* ՂԸՐԱՂ (1):

ՊԷՉԷՆ *(ռուս. печень)* - *գ. տե՛ս* Սը՛վ թօք:

ՊԷՊԷԳ՝ - *տե՛ս* ՏԷՊԷԳ՝:

ՊԷՊԷԼՆԻՑԱ *(ռուս. пепельница)* - *գ.* Ծխախոտի մնացուկը եւ մոխիրը մեջը թափելու աման, մոխրաման: *Էնքան պապռօզ ա քաշա՛լ, պէպէլնիցան մօխրավ լըցցալ ա* (Բ):

ՊԷՊԻԳ՝ - *տե՛ս* ՏԷՊԷԳ՝:

ՊԷՌ - *տե՛ս* ՊԷՌՆԸ[1]:

ՊԷՌ(Ն)ԷԼ/ՊԸ՛Ռ(Ն)ԷԼ/ՊԱ՛ՌՆԱԼ *(գրբ. բեռնեմ)* - *նբ.* 1. Բեռը՝ ծանրությունը գրաստի՝ փոխադրական միջոցների վրա՝ մեջ դնել, բարձել: *Չինա՛ռ՛ն տակէն քարը պարան ըն տաս, աղվէսին վը՛սկէն պըռնէս էտ օխտը ճօրն՛ուն, ք՛իս* (ՀԺՀ, V, 295): 2. *փխբ.* Ծանրաբեռնել: *Աղան նի՛ւք՛ըրնէրէն կօրծավ պէռնում ա, ինք՛ը քօն ինի՛ւմ* (Ձ):

ՊԷՌՆԸ[1]/ՊԸ՛ՌՆԸ/ՊԷՌ/ՊԸ՛Ռ *(գրբ. բեռն)* - *գ.* 1. Փոխադրելի ծանրություն՝ իր՝ նյութ: *Վէր թըկէցէր, կավը կաթնը չի տալ, էշը պէռնըտ տանէլ չի...* (ՆԱԲ, III, 170): 2. Ծանրության՝ իրերի այն քանակը, որ միանգամից կարելի է փոխադրել: *Մին պէռնը փա՛դ ա անում, էշին պէռնում, ք՛ինամ* (Ձ): 3. *փխբ.* Մեկի վրա դրված՝ ընկած պարտավորություն՝ աշխատանք՝ հոգս: *Էտ բաղը Սուղուն հը՛տէ մը՛ծ պէռն ար, կարում չար բըջա՛ռի* (Ձ):

- Պէռնանը տակէն տընքալ - 1. Ծանր բեռ ունենալ մեջքին: *Ծին պէռնանը տակէն տընքամ ար, կարում չար*

պիցըրանա էտ կըծանավը (Զ): 2. Խիստ ծանրաբեռնված լինել: *Ամըռնը, վէր թոռնէրը կամ ին դաչ, այան պէռնանը տակէն տընքամ ար* (Բ):

- Պէռնը տըռնալ մինին հըտէ/յըրա - Մեկին ծանրաբեռնել իր հոգսով: *Հիվանդը պէռնը կըտըռնա տընըցուց հըտէ* (Զ):

- Պէռնը փըռնէլ - Ճանապարհվելու պատրաստ լինել: *Յաղուզ պէռնըտ փըռնալ ը՞ս, էտ ըշտըղ ը՞ս օգում քինիս* (Բ):

ՊԷՌՆԸ[2] - *տե՛ս* ՊՈՒՌՆԸ:

ՊԷՌՆԸ-ՊԷԺԻՆՔ[1] - *տե՛ս* ՊԷԺԻՆՔ[1]:

ՊԷՌ(ՆԸ)ՎԷԼ/ՊԸՌ(ՆԸ)ՎԷԼ/ՊՈՌՆԸ-ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԷՌ(Ն)ԷԼ-ի:

ՊԷՍՈՒԿ/ՊԻՍՕԿ *(ռուս. песок)* - *գ.* Շաքարավազ: *Էն վախտըն էլ պէսուկ չի իլալ, թա վարէննի իփինք* (Զ):

ՊԷՏԸՌ - *ած.* Անվայել, անպարկեշտ (խոսքի մասին): *Ըշտըղ քինամ ա, մին պէտըռ խօսկ բիդի ասէ* (Զ):

ՊԷՏԸՌԷԳ[1] - *ած.* Անվայել՝ անպարկեշտ խոսող: *Պէտըռէգ մարթ ա Խուջանց Իսակը* (Բ):

ՊԷՏԸՌԷԳ-ՄԷՏԸՌԷԳ[1] - *տե՛ս* ՊԷՏԸՌ(Ի)-ՊԷՏԸՌ(Ի):

ՊԷՏԸՌԻ - *տե՛ս* ՊԷՏԸՌԷԳ[1]:

ՊԷՏԸՌ(Ի)-ՊԷՏԸՌ(Ի) - *մ.* Անվայել կերպով, անպարկեշտորեն: *Էս բիդասըլը էլ մին քանէ ուրան նըմանը կըլխէն ա հըվաքում, պէտըռի-պէտըռի խօսում* (Զ):

ՊԷՏԻ - *տե՛ս* ԲԻԴԻ[1]:

ՊԷՏԼԱ/ՊԷՏԼԱ *(ռուս. петля)* - *գ.* 1. Իրար ագուցվող երկու շարժական մասից բաղկացած հարմարանք, որի մի մասը ամրացվում է դռանը՝ պատուհանի փեղկին, մյուսը՝ շրջանակին, եւ որի օգնությամբ բացվում եւ փակվում է դուռը՝ փեղկը, ծխնի: *Մըղակէն պէտլան պուք ա կամ, մըղակը մընամ ա կախ իլած* (Զ): 2. *տե՛ս* ԿՈՒՃԸԿԱՄԱՐ:

ՊԷՏԼԱ - *տե՛ս* ՊԷՏԼԱ:

ՊԷՏՄԱ - *տե՛ս* ԲԻԴԻ[1]:

ՊԷՏՔ(Ը) - *տե՛ս* ՊԷԹԿ(Ը):

ՊԷՏՔԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՊԷԹԿԱԿԱՆ:

ՊԷՐ *(գրբ. բեր (կենդանիների արտադրություն կամ ծնունդ)* - *գ.* Անասունների, հատկապես կովերի զուգավորվելը՝ բեղմնավորվելը: *Կարունքը վէր կամ ա, կըվէրէն պէրը ըսքըսում ա* (Բ):

- Պէր ածէլ - Զուգավորել, բեղմնավորել (կենդանիների մասին): *Քանալան քըցում ըն նըխէրէն մաչը, վէր կըվէրէն պէր ածէ* (Զ):

- Պէր ըս յըկալ՝ ծընէ՛ - Հեգնաբար ասում են նրանց, ովքեր որեւէ բան են խոստացել կամ պարտավորություն են վերցրել. խոստացել՝ պարտավորվել ես, ուրեմն կատարի՛ր:

- Պէր կանալ - Զուգավորվել, բեղմնավորվել (կենդանիների մասին): *Շէնումը քանալան չի կա, թա կըվէրը պէր կան* (Բ):

ՊԷՐԱԿ/ՊԷՐԱՆԿ/ՊԱՆՐԱՆԿ *(գրբ. բարակ)* - *ած.* 1. Ոչ հաստ, նվազ հաստություն ունեցող: *Մին պէրակ տախտակ ա յօր օնում, թըխում, էտ ծակը օնում* (Զ): 2. Ոչ հորդ, նվազ, քիչ: *Միհէնգ ախպուրը էլիան տուս ա յըկալ, ամմա շատ պէրակ ա* (ԱԱ, 61): 3. Բարեձեւ, ճկուն, նուրբ: *Պէրակ մաշկ օնէ Հէրսիլան* (Բ): 4. Ջգայուն, դյուրազգաց: *Պէրակ սըրտ օնէ մէր Աղասին* (Բ):

- Պէրակ ախպուր - 1. Սակավաջուր աղբյուր: *Ռուսէն ախպուրը պէրակ ախպուր ա* (Բ): 2. Սակավ, բայց մշտական եկամուտ: Էտ բօստանը *Կըրիքօրէն հըտէ մին պէրակ ախպուր ա* (Զ):

- Պէրակ մանէլ - Հիվանդության պատճառով հետզհետե հյուծվել՝ նիհարել: *Էտ ախճիգը ըտի պէրակ մանում ա, մըռնում* (Զ):

- Պէրակ քամէ - Թույլ՝ մեղմ քամի, զեփյուռ: *Մին պէրակ քամէ յա պիցըրանում, հանդ ընուղնէն լանգաթ ըն քաշում* (Զ):

ՊԷՐԱՆԿ - *տե՛ս* ՊԷՐԱԿ:

ՊԷՐԱՆ/ՊԷՐԱՆ/ՊԱՆՐԱՆ *(գրբ. բերան)* - *գ.* 1. Երկու ծնոտների միջեւ ընկած խոռոչը շրթունքներից մինչեւ ըմպանը՝ բերան, ինչպես նաեւ գազանների՝ թռչունների երախը՝ կտուցը: *Մին վախտ զուրթանում ա, տըսնում առուծնուն պիրինէն ըռնըփալալ* (ՀԺՀ, V, 533): 2. Շրթունքների գծագրությունը՝ կտրվածքը: *Էտ ըխճըկանը շատ դաշանգ պէրան օնէ* (Բ): 3. *փխբ.* Կտրող գործիքների սայր՝ շեղբ: *Տինակէն պէրանը շատ ա սօր, սայաղ կաց* (Բ): 4. Ամանի՝ անոթի վերին մասը՝ ելքը: *Կօժէն պէրանը նըղ ա ինում, ըծելիս ճուրը վէր ա տըռնում* (Զ): 5. Սնամեջ առարկաների անցքի սկիզբը՝ մուտքը, եւ վերջը՝ ելքը: *Թըվանգին լուլին պէրանը խաշէմնավ լըցվալ ա* (Զ): 6. Մարդ, անձ (իբրեւ ուտող միավոր): *Խըղճը հինչ ա՞նէ, տանը օխտը պէրան կա, մինակ ինքը ա կօրծ անում* (Բ): 7. Անցք, ծակ, մուտք: *Վըրվանէն պէրանը նըղ ա ինում* (Զ): 8. Գետաբերան: *Կըտէն պէրանը էն ա Ըրգունաշա ծմակումը* (Բ): 9. Կրկնության քանակ, անգամ (ասելու՝ խոսելու մասին): *Քանէ՞ պէրան ըմ ասալ, ըսկանում չի* (Բ): 10. Դիմացը, առջեւը: *Քամուն պիրանումը նըստէլ չըն* (Զ):

- Պէրանը էրանը մանէն էլ ա փըչում, յըտնան օտում - Մի բանից տուժածը խիստ զգուշավոր է դառնում:

- Պէրանը ըղանդվիլ - *տե՛ս* Պէրանը չուրանալ:

- Պէրանը թանուզ պահէլ/պէնալ - Պարկեշտ խոսել, չհայհոյել: *Ուշունց չի տա՛ս, պէրանըտ թանուզ պահէ* (Բ):

- Պէրանը թըրչիլ - *տե՛ս* Բօղազը թըրչիլ:

- Պէրանը խէրավ պէց անէլ - Լավ՝ բարի բան ասել: *Պէրանըտ խէրավ պէ՛ց ըրա, հունց թա՞ թա կարկուտ ա կըլլական* (Բ):

- Պէրանը ծէփէլ - *տե՛ս* Պէրանը կապէլ:

- Պէրանը ծըռէլ - *տե՛ս* Պէրան ծըռէլ:

- Պէրանը ծուխավ լըցընէլ - Սպանել, սատկացնել (հրազենով): *Ասում ա.- Սուս ըրա, թա չէ թըվանգը կըպիրիմ, պէրանըտ ծուխավ լըցընիմ* (Զ):

- Պէրանը ծուվավ կապէլ - Բարեկենդանին վերջում ձու ուտել: *Ադաթ ա՝ պարիկըենթանէն վէր քըփ անին, պէրանը ծուվավ կըկապին* (Զ):

- Պէրանը կաթնուտ ինիլ - *տե՛ս* Պիրանան կըթնավըտ կանալ£

- Պէրանը կապ - 1. Գաղտնապահ: *Պէրանը կապ մարթ ա Վաղօն, կօխկէն մարթ էլ մօրթիս, վէշ մին տըղ ասէլ չի* (Բ): 2. Չխոսկան: *Պէրանը կապ հարթնու նըման մին պէն չի խօսում, թա ըսկանաս* (Բ):

- Պէրանը կապէլ/կուպ(ըր) անէլ - 1. Խոսել ցթողնել, խոսքով լռեցնել: *Լուզվանէգ կընէգ ա Ադրիսակը, վէշ մինը կարում չի ընդրրա պերանը կապէ* (Բ): 2. Լռել, պապանձվել: *Հինչ ը՞ս պէրանըտ կապալ, մին պէն էլ տու ա՛սէ* (Զ): 3. Կաշառել, կաշառելով լռեցնել: *Փուլ ա պարթկ անում, սուդին պէրանը կապում* (Զ):

- Պէրանը կապէլ-նըստէլ - 1. Լուռումունջ նստել, խոսակցությանը չխառնվել: *Լօխ զըրուց ըն անում, ծրծրդօտում, ինքըն էլ պէրանը կապում ա, նըստում* (Զ): 2. Ոչինչ չուտել՝ չխմել: *Պէրանը կապալ ա, նըստալ, վէշ մին պէն օտում չի* (Բ):

- Պէրանը կապիս՝ վըռավը կըխօսէ - Ասում են շատախոս մարդկանց մասին:

- Պէրանը կըրակ ըղնէլ - Ուտելու մեծ ցանկություն՝ տենչ ունենալ (սովորաբար գործածվում է հարցական ձեւով): *Պէրանըտ կըրակ ա՞ ընգալ, էս շօրվան խէ լօխ կէրալ ը՞ս* (Բ):

- Պէրանը համ ըղնէլ - 1. Բերանից անախորժ հոտ գալ: *Էնքան սըխտօր ա կէրալ, պէրանը համ ա ընգալ* (Բ): 2. Մի բանի համը՝ հաճույքը չմոռանալ եւ կրկին ցանկանալ: *Հանբին մէհէտ վըրս ա ըրալ, պէրանը համ ա ընգալ* (Զ):

- Պէրանը հավաք պահէլ - Խոսելիս չափավոր լինել, ավել-պակաս չխոսել: *Վէր ամմէն մարթ պէրանը հավաք պահէ, լօխ կըդ՝ուզի* (Զ):

- Պէրանը հըղաղէլ/հը(ղ)լըղօրէլ - Բերանը՝ քիթումռութը ջարդել՝ արյունլվա անել: *Ըտըրան մին օր էլ կ՝ըղօթուն ընէլիս փըռնում ըն, պէրանը հըղաղում* (Զ):

- Պէրանը հըմըղց(ը)նէլ/քըխծըրց(ը)նէլ - 1. Քաղցր բան ուտել կամ մեկին քաղցր բան հյուրասիրել: *Իվան Մարկօվիչը յալլը՝խը պինա՝ա ա, մէր պիրընէն հըմըղցընէս...* (ՀԲ, 345): 2. Մեկին կաշառելով կամ խոստումներ տալով՝ լռեցնել: *Բըրիգադիրը նախագէն պէրանը հըմըղցըրավ, վէր կօրծա տ՝ուս չըքըցի* (Զ):

- Պէրանը հօփ - *տե՛ս* Պէրանը կապ:

- Պէրանը հօփ օնէլ - *տե՛ս* Պէրանը կապէլ:

- Պէրանը ճըղած/ճօթըռած - 1. Անգաղտնապահ, բացբերան: *Պէրանը ճըղած մարթին քըշտէն բիդի վէշ մին պէն չասիս* (Բ): 2. Վայրահաչ, շատախոս, ավել-պակաս խոսող: *Պէրանը ճօթըռած կընէգ՝ ա, սաղ օրը էն ա տական-կըլխան խուսէս* (Բ):

- Պէրանը ճըղէլ/ճօթըռէլ - *տե՛ս* Բօղազը ճըղէլ:

- Պէրանը ճիրըկա՝լիլ - *տե՛ս* Պիրանէն ճիրէրը քՙինիլ:

- Պէրանը յը՝կածը ասէլ - Առանց մտածելու՝ կշռադատելու խոսել: *Պէրանը յը՝կածը ասէլ չըն, կըմըտածին, յը՝տնան խօսին* (Զ):

- Պէրանը յը՝ղէլ/յըղօտէլ - 1. *տե՛ս* Պէրանը կապէլ (3): 2. Կերուխում՝ քեֆ անել: *Լ՝ըհա վէր ծը՝րքը փուլ ա ըղնում, մէր Ա՝ՐսէՄը դա՝ստի հընգէրունցը հըվաքում ա, պէրանը յը՝ղում* (Զ):

- Պէրանը յըղօտվէլ - Հարստանալ: *Պահէստապէտը էնքան ցօրէն ա ծախալ, պէրանը յըղօտվալ ա* (Զ):

- Պէրանը նի մըննէլ - 1. Մեկին շատ մոտիկ կանգնել: *Հինչ ը՞ս պէրանըս նի մըտալ, պատառ տէ՝ն կաց* (Բ): 2. Մեկի խոսքը ուշադիր լսել: *Նախագան վէր խօսում ար, բըրիգադիրնէն պէրանըն ին նի մըննում* (Զ):

- Պէրանը շաղ տալ - 1. Վայրահաչել, ավել-պակաս խոսել: *Էտ կընէգը սաղ օրը քՙինամ ար ըստը՝ղ-ընդը՝ղ պէրանը շաղ տամ* (Զ): 2. *տե՛ս* Պէրանը հըղաղէլ:

- Պէրանը շօռ ածէլ - 1. Ուտելու համար այս ու այն կողմ ընկնել: *Սաղ օրը էն ա պէրանը շօռ ըծէս, թա տը՝սնա՝ ըշտը՝ղ ա հաց ուտըլական* (Բ): 2. Վավաշոտ լինել, սեռական հարաբերություն ունենալու համար զուգընկեր փնտրել: *Քավթառ մարթ ա, ամմա սաղ օրը էն ա, կընանուցը հը՝տը ընգած, պէրանը շօռ ըծէս* (Զ):

- Պէրանը չափէլ - Մեկի տրամադրությունը՝ մտադրությունն իմանալ: *Պառավը շատ ա ինա՝ում ժա՝ուլիգ՝, դա՝ստի էտ տըղէն պէրանը չափում ա* (Զ):

- Պէրանը չըփարէլ - *տե՛ս* Պիրանէն չափար տինիլ:

- Պէրանը չուրանալ - 1. *տե՛ս* Բօղազը չուրանալ: 2. Համրանալ, պապանձվել, խոսել չկարողանալ (սաստիկ վախենալուց): *Վը՝Րսկանը արչին վէր տը՝սավ, պէրանը չուրացավ* (Զ):

- Պէրանը պաժառ ըղնէլ - *տե՛ս* Պէրանը կըրակ ըղնէլ:

- Պէրանը պահէլ - Ուտելիք՝ սնունդ հայթայթել: *Ըստըրա-ընդըրա հը՝տէ կօրծ ա անում, պէրանը պահում* (Զ):

- Պէրանը պէն քըցիլ - 1. Մի բան ուտել, քիչ ուտել: *Թայդի կ՝ամ ա տօն, պէրանը պէն քըցա՝ում, քՙինամ* (Զ): 2. *տե՛ս* Պէրանը կապէլ (3):

- Պէրանը պէց - 1. Ապշահար, զարմացած, զմայլված: *Թաքավէրին տըղան պէրանը պէց թըմա՝շա՝ յա անում* (Զ): 2. *տե՛ս* Պէրանը ճըղած (1):

- Պէրանը պէց անէլ/պէնալ - 1. Սկսել խոսել, խոսք բաց անել: *... Ջատ չըմ օգըմ, վէր գիդի՝ էտ ըս տըլական, ըսկի պէրան չի պէց անէլ* (ՋՏ, Ա, 15): 2. Հանդգնել խոսելու, իր կարծիքը հայտնել: *Հու վա՞ կըրը՝ցալ ընդրա քըշտէն պէրան պէց անէ* (Զ): 3. *տե՛ս* Պէրանը պէց մընալ: 4. Պասը լուծել: *Ջատէգ՝ը յը՝կավ, պահք պըհուդնէն պիրընէն պէց ըրէն* (Զ): 5. Մեկին գրգռել՝ դրդել խոսելու՝ գանգատվելու՝ հայհոյելու եւն: *Հինչ ը՞ս ըտըրա պէրանը պէց անում, խէ թօղում չը՞ս դինջ նըստինք՝* (Զ):

- Պէրանը պէց թօղնէլ - Ապշեցնել, զարմացնել, զմայլել: *Էտ ախճիգ՝ը ա՝ուրա՝ն յը՝րքավը լօխճին պէրանը պէց թօղից* (Զ):

- Պէրանը պէց մընալ/ինիլ - 1. Ապշել, զարմանալ, զմայլվել: *Էտ հարթնը վէր պար յը՝կավ, թաքավէրին պէրանը պէց մընաց* (Զ):

- Պէրանը վը՝սկավ պէռնած - Ատամները ոսկի: *Սավէտին վախտը պէրանը վը՝սկավ պէռնած մարթ շատ ա իլա՝լ* (Զ):

- Պէրանը վը՝սկըռ կօխէլ/քըցիլ - 1. *տե՛ս* Պէրանը կապէլ (3): 2. Անասուններին զբաղեցնելու համար քիչ ուտելիք տալ: *Կըվէն պէրանը վը՝սկըռ ա կօխում, քըթում* (Զ):

- Պէրանը վը՝տէլ - Որեւէ բան անընդհատ ասել՝ կրկնել՝ հիշեցնել: *Պէրանը ը՝ստ վը՝տալ ա, էլ էտ պէնը ասիս վէչ* (Զ):

- Պէրանը վըսկըճիրա՝ծ - Քաղցրախոս, ճարտարախոս: *Պէրանը վըսկըճիրա՝ծ մարթը տ՝ուզնը կէնալ չի* (Զ):

- Պէրանը ը՝ստ կըցա՞վէ - Ասում են նրան, ով դժվարանում է մի լավ՝ հաճելի բան ասել: *Պէրանը ը՝ստ կըցա՞վէ, վէր տուվ էլ ասիս՝ շընըրհավէր ինի* (Բ):

- Պէրանը ցա՝Րՙիլ/ցա՝Րՙ կօխէլ/ցը՝խէլ - *տե՛ս* Պէրանը կապէլ:

- Պէրանը ցըմաքէլ - *տե՛ս* Պէրանը չուրանալ:

- Պէրանը ցըրը՝վ տալ - *տե՛ս* Պէրանը շաղ տալ:

- Պէրանը ՝ուրա՝ն պահէլ - *տե՛ս* Պէրանը հավաք պահէլ:

- Պէրանը փըրփըրէլ - Խիստ զայրանալ, կատաղել: *Խանը էտ վէր տը՝սնում ա, պէրանը փըրփըրում ա* (Զ):

- Պէրանը քըխծըրց(ը)նէլ - *տե՛ս* Պէրանը հըմըղց(ը)նէլ:

- Պէրան ծըռէլ - 1. Ծաղրելու՝ կատակելու համար բերանով ծամածռություններ անել: *Պէրան ա ծըռում, թաքավէրին ծըծըղցընում* (Զ): 2. Հոխորտալ, ամբարտավանանալ: *Պէրան չի ծըռիս, քՙը՝զ մըհալ քըցօղ չի կա* (Բ): 3. Աղաչել, խնդրել: *Պէրան ծըռից, մին փուլ կ՝ա՝ի ինքՙ կալա՝ալ* (Զ):

- Պէրան տալ - *տե՛ս* ԾԸԾԸՑԸՆԷԼ (3):

- Պիրանան բօշ - 1. *տե՛ս* Պէրանը ճըղած: 2. *տե՛ս* ԾԸԾՕՈ:

- Պիրանան բօշ/գիդի/թա՝ուլ/խը՝ղճ - 1. *տե՛ս* Պէրանը ճըղած: 2. Ուտելիքի հանդեպ անզուսպ, անկշտում: *Պիրանան բօշ մարթ ա Շաբօն, հինչը տաս՝ կօտէ* (Բ):

- Պիրանան լալաջավահիր վէր ածէլ - Գեղեցիկ՝ ճարտար խոսել: *Տըղա, հինչ տըղա՞, պիրանան լալաջավահիր ա վէր ածում* (Զ):

- Պիրանան կըթնավը՝տ կ՝ա՝լ - Դեռ երեխա լինել, անփորձ լինել: *Ժուղովուրթը զըրմանում ըն, ասում.- Էս պիրա՝նա՝ն կըթնավը՝տ կ՝ա՝լիս խօխա՞ն պիտի մը՝ր թաքավէրը՝ն ինի* (ՀԺՀ, VII, 40):

- Պիրանան կըտըրէլ - Իրեն զրկելով՝ տնտեսել, խնայողություն անել,ուրիշին օգնել: *Պիրանան կըտըրէլավ էտ խօնցը պահում ա, մըծըցընում* (Զ):

- Պիրանան կըրակ վէր ածէլ - 1. Խիստ զայրացած լինել, զայրույթով խոսել: *Վէր տը՝սնում ա՝ թաքավէրը պիրանան կըրակ ա վէր ածում, թաքուհին սուս ա անում* (Զ): 2. *տե՛ս* Պիրանան լալաջավահիր վէր ածէլ:

- Պիրանան հախ օգ՝իլ - *տե՛ս* Պիրանան քըրէհ օգ՝իլ:

- Պիրանան մըռալու վը՝տ կ՝ա՝լ -

Շատ ծեր կամ հիվանդ լինել, մահամերձ լինել: *Խօսրով դային հանուր տիրը՝կան ա, պիրանան մը՝ռալու վը՝տ ա կ՚ամ* (Բ):

- Պիրանան յավա - *տե՛ս* Պիրանան բօշ:

- Պիրանան շընավը՝տ կ՚ալ/շընը՝թուլա վէր տը՝ռնալ - Հայհոյասեր լինել, անպարկեշտ խոսել: *Մէր Խօնդին էլ հօ մարթ չի՞, պիրանան շընավը՝տ ա կ՚ամ* (Բ):

- Պիրանան չՕր/պէնդ - 1. Ուտելիքի հանդեպ ժուժկալ, քչակեր: *Պիրանան չՕր մարթ ա Ջավենը, ծըտու մը՝ջանք ա օտում* (Բ): 2. *տե՛ս* Պէրանը կապ:

- Պիրանան վը՝սկէ վէր տը՝ռնալ - *տե՛ս* Պիրանան լալաջավահիր վէր տը՝ռնալ:

- Պիրանան տանուս կ՚ալ/տանուս քըցիլ - Միամտաբար՝ անգիտակցաբար՝ պատահաբար մի բան՝ գաղտնիք՝ ավելորդ խոսք ասել: *Ասում ա.- Յէշի հա՛, հանց կանիս, էս պէնը պիրանատ տանուս չի կ՚ա* (Ձ):

- Պիրանան տանուս կ՚ալ, ծօցը ըղնէլ - Ասածն իսկույն կատարել՝ կատարվել: *Տըղամարթը էն ա, վէր պիրանան տանուս յը՝կածը ծօցը ըղնէ* (Ձ):

- Պիրանան քըրէի օգ՚իլ - Դժկամությամբ խոսել (գործածվում է հարցական կամ ժխտական ձեւով՝ որպես հանդիմանություն՝ ուղղված լռակյաց՝ քչախոս մարդկանց): *Պիրանատ քըրէի ը՞ն օգ՚ում, մին պէն ասէ, լի՞* (Բ):

- Պիրանավը հավք փըռնէլ - Չափազանց ճարտար լեզու ունենալ: *Իզէն պիրանավը հավք կըփըռնէ, տու կարէլ չըս ընդըրա նը՝հը՝տ վը՝ննը մը՝կնիս* (Բ):

- Պիրանավը յը՝տ ասէլ - Ճշմարտությունն ասել, մեղքը վիզ առնել: *Վէր մին էրկու հը՝տ շըլլաղավ տըրըքցըրէն, պիրանավը յը՝տ ասից* (Ձ):

- Պիրանավըտ անգուճըտ պահէ - Հանդիմանական արտահայտություն՝ խրատդ պահիր քեզ:

- Պիրանէն զօռ տալ - 1. Շատախոսել: *Հինչ ը՞ս պիրանէտ զօռ տամ, սո՛ւս ըրա* (Բ): 2. Շատ ուտել: *Ղօնաղը վէր պիրանէն զօռ տըվավ, տընատը՝ռնը աշկէն պըլօր կըտը՝ռնա* (Ձ):

- Պիրանէն թըքը չուրանալ - *տե՛ս* Պէրանը չուրանալ:

- Պիրանէն թիք՚ան խըլիլ - Մեկին ապրուստի միջոցներից զրկել: *Մը՝ծ ախպէրը շատ ա փիս ինում, կուճի ախպօրը պիրանէն թիք՚ան էլ ա խըլում* (Ձ):

- Պիրանէն թիք՚ան կէս անէլ - Բարի՝ հոգատար՝ առատաձեռն լինել: ... *Ըստը՝ղ մին կընէգ՚ ա ինում՝ պարի, պիրանէն թիք՚ան կէս անօղ, ուրուշին հըրէյին հըսնօղ* (Ձ):

- Պիրանէն ծուլուլը քիինիլ - *տե՛ս* Պիրանէն ճիրէրը քիինիլ:

- Պիրանէն կապը կըտըրէլ - Սանձարձակ՝ համարձակ խոսել: *Թանզզան հարթնը մին շէբաթ ա սուս ըրած կէնում, յը՝տնան պիրանէն կապը կըտըրում ա* (Ձ):

- Պիրանէն համը գ՚իդալ - Լավ ճաշակ ունենալ, համադամ եւ ընտիր ուտելիք գործածել: *Արշակը պիրանէն համը գ՚ուդում ա, խըտուրու-մը՝տուրու պէն չի օտում* (Բ):

- Պիրանէն համը կուրցընէլ - Կերածի համը չզգալ: *Պիրանէս համը կուրցըրալ ըմ* (Բ):

- Պիրանէն հօփ տալ - 1. Իրեն զսպել, չխոսել: *Պիրանէն հօփ ա տամ, պէն չի խօսում* (Ձ): 2. Սնունդը չափավորել, քիչ ուտել: *Տը՝սնում ա, վէր ալլէրը պըրծընական ա, պիրանէն հօփ ա տամ* (Ձ): 3. *տե՛ս* Պիրանան կըտըրէլ:

- Պիրանէն ղափաղ չինիլ - 1. Շատախոս լինել: *Շուշվա կընանէգ՚ը պիրընէրէն ղափաղ չունին, սաղ օր հըվաքվում ին, զըրուց անում* (Ձ): 2. Շատակեր՝ որկրամոլ լինել: *Տընաշինըտ պիրանէն ղափաղ չօնէ, սաղ օրը կէր ա անում* (Բ):

- Պիրանէն ճիրէրը քիինիլ - Համեղ՝ հաճելի՝ գեղեցիկ բան տեսնելիս ճաշակելու՝ վայելելու՝ ձեռք բերելու մեծ ցանկություն ունենալ՝ տենչալ: *Ղօնաղը վէր կուրկուտէն ղըզղանը տը՝սնում ա, պիրանէն ճիրէրը քիինում ա* (Ձ):

- Պիրանէն ճուրը վը՝ննը կէնալ - Սովածությունն անցնել: *Պատառ հաց ա օտում, պիրանէն ճուրը վը՝ննն ա կէնում* (Ձ):

- Պիրանէն մը՝ղդարը գ՚իդալ - *տե՛ս* Պիրանէն համը գ՚իդալ:

- Պիրանէն մին ընգ՚ունանվը/ղըրաղավը - Ի միջի այլոց, հենց այնպես, ձեւի համար: *Պիրանէն մին ընգ՚ունանվը համէցէք՚ ա անում* (Ձ):

- Պիրանէն յէշիլ - 1. Մեկից սպասելիք՝ ակնկալիք ունենալ: *Կօրծ չի անում Մուշէղը, էն ա ախպօրը պիրանէն յիշիս* (Ձ): 2. Մեկին լսել՝ հնազանդվել: *Տըղան, վէր հօրը պիրանէն յէշից վէչ, վը՝ննը քարէն նի կըկ՚ա* (Ձ): 3. Ուտելիքով ապահովել, կերակրել: *Մարը տըղէն պիրանէն լանվ ար յէշում* (Բ): 4. *տե՛ս* Պէրանը կապէլ (3):

- Պիրանէն յը՝խտէրը/քաքէրը վէր ածէլ/ցըրը՝վ տալ - Անպարկեշտ խոսել, հայհոյել: *Էն հինչ մարթ ա՞, սաղ օրը պիրանէն յը՝խտէրը վէր ա ածում, էլ ասում չի՝ ախճիգ՚ կա, կընէգ՚ կա* (Ձ):

- Պիրանէն չափար տինիլ - 1. Ոչինչ չասել, չխոսել: *Հարթնը խըռավում ա, պիրանէն չափար տինում, վէչ մինին նը՝հը՝տ խօսում չի* (Ձ): 2. Ոչինչ չուտել, ուտելիքից հրաժարվել: *Սաղին պիրանէն չափար ա տիրալ, օրը օրէն լըղարում ա* (Բ): 3. *հեգն.* Բերանի շուրջը բեղեր՝ միրուք թողնել: *Համասը պէրանը չըփարալ ա, հու տը՝սնում ա, ծըծաղում ա* (Բ):

- Պիրանէն պատառը խըլիլ - *տե՛ս* Պիրանէն թիք՚ան խըլիլ:

- Պիրանէն պատառը կէս անէլ - *տե՛ս* Պիրանէն թիք՚ան կէս անէլ:

- Պիրանէն ջըլանվ չինիլ - Սանձարձակ՝ լկտի լինել: *Ընդըրա պիրանէն ջըլանվ չի կա, լօխ նը՝ստա հը՝ռէ յըն շօռ տամ* (Բ):

- Պիրանէն ջըլանվ/տօռնը տինիլ - Լռեցեցնել, զսպել, հնազանդեցնել: *Էտ կընգանը պիրանէն մինակ մարթըն ար կարում ջիլանվ տինի* (Ձ):

- Պիրանէն սաղուանը կ՚ուղանալ - Մեկի գաղտնիքն իմանալ: *Կընէգ՚ը մարթին պիրանէն սաղուանը կ՚ուղացավ, ըշխարքավըս մին ըրավ* (Բ):

- Պիրանումը թիք՚ա չըտինիլ - Ոչինչ չուտել՝ չճաշակել, անոթի լինել: *Յըրկանց տը՝սնա պիրանումըս թիք՚ա չըմ տիրալ* (Բ):

- Պիրանումը լանզու չինիլ - Խոսելու՝ ճարտասանելու շնորհք չունենալ, չկարողանալ պատասխաններ տալ: *Պիրանումը լանզու չի կա, հինչը ասում ըն, սուս ա անում* (Ձ):

- Պիրանումը լանզու տինիլ - 1. Իր թույլ տված արարքով մեկին առիթ տալ խոսելու՝ բամբասելու: *Մարյանգ՚անլը Ըփկարէն նը՝հը՝տ ք՚ը՝ցավ բօստանը, շէնին կընանունցը պիրանումը լանզու տիրանվ* (Բ): 2. Մեկին գրգռել՝ թելադրել՝ սովորեցնել մեկ ուրիշի դեմ խոսելու, լեզվանի դարձնել: *Կընէգ՚ը մարթին պիրանումը լանզու յա տինում, դարկում հիրըվանէն տօնը* (Ձ):

- Պիրանումը իփանծ/խըրավանծ կըրտօպլի/կարտօշկա ինիլ - Անհասկանալի՝ ոչ պարզ՝ ոչ հստակ խոսել (հիմնականում գործածվում է հարցական ձեւով): *Պիրանումըտ իփանծ կըրտօպլի կա՞, հանց խօսէ, պէն կըլխու ըղնինք՚* (Բ):

- Պիրանումը լօբի չի թըրչվիլ - Ասում են անգաղտնապահ՝ բացբերան մարդկանց մասին:

- Պիրանումը մընանա չըտինիլ - *տե՛ս* Պիրանումը թիք՚ա չըտինիլ:

- Պիրանումը կըռէք չըթօղնէլ - Հոգին հանել, նեղ օրը գցել: *Պիրանումըս կըռէք՚ չի թօղալ, էնքան չըրչարալ ա ինձ* (Ձ):

- Պիրանումը շիրա մընալ - *տե՛ս* Պէրանը համ ըղնէլ (2):

- Պիրանումը շունչ ինիլ - Կենդանի լինել: *Նի մըտէնք՝ տօն, տը՛սէնք՝ իրը՛ք պառավ՝ մինը մը՛ռած, իրը՛քէն պիրանումըն էլ ըսկի շունչ չի կա* (Ձ):

- Պիրանումը չէ չինիլ - Ոչ մեկին չմերժել, շատ բարի լինել: *Մէր Մարուսէն պիրանումը չէ չի կա, հու հինչ օգ՝ում ա, տամ ա* (Բ):

- Պիրանումը պատառ/պէն չըտինիլ - *տե՛ս* Պիրանումը թիք՝ան չըտինիլ:

- Պիրանումը տաք ճո՛ւր չի պահէլ - *տե՛ս* Պիրանումը լօբի չի թըրչվիլ:

- Պիրանու սաղունձ շինիլ, ծամէլ - *տե՛ս* Մին ծամ սաղունձ շինիլ, ծամէլ:

- Պիրանու սաղունձ տը՛ռնալ - *տե՛ս* Մին ծամ սաղունձ տը՛ռնալ:

ՊԷՐԱ՛Ն - *տե՛ս* ՊԷՐԱՆ:

ՊԷՐԱՆ-ՊԷՐԱՆ/ՊԻՐԸՆ-ՊԷՐԱՆ - *մ.* Փոխանցելով, մեկը մյուսին հաղորդելով, բերնեբերան: *Էտ խաբարը պէրան-պէրան շէնավը մին ըն անում* (Ձ):

- Պէրան-պէրան լա՛ց ինիլ - Իրար ձայնակցելով լացել՝ սգալ: *Կընանէք՝ը հըվաքվում ըն էրած արտումը, պէրան-պէրան լա՛ց ինում* (Ձ):

ՊԷՐԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՐԻԼ:

ՊԷՐԷՑ *(ռուս. перец)* - *տե՛ս* ՏԱ՛ԽՏԸ՛Ղ:

ՊԷՐԹ/ԲԷՐԹ/ՊԸ՛ՐԹ *(գրբ. բերդ)* - *գ.* Բերդ, ամրոց: *Էտ մարթը Թա՛ղրթա՛ռ կ՝էտէն ղըրա՛ղին մին պէրթ ա շինէլ, էտ պէրթին մէչավը մին հըղէ յա ընում տարած Թըռթա՛ռին յիրա՛ տաղատ ճո՛ւր յօր ունէլի հէտի* (ԼՂԲՔ, 281):

ՊԷՐԻ - Գործածվում է *Աշկ տալ, պէրի չըտալ, Օր տալ, պէրի չըտալ* դարձվածներում:

ՊԷՐԻԼ - *տե՛ս* ՊԻՐԻԼ:

ՊԷՐՄՈՒՆՔ - *գ.* Եկամուտ, աշխատավարձ: *Պէրմունքը ըստանում ա, լօխ ախպօրցը պիժը՛նում* (Ձ):

ՊԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՐՎԻԼ:

ՊԷՐՎԻ *(ռուս. первый)* - *տե՛ս* ԸՌԸՉԻ:

ՊԷՐՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԻՐՎԻԼ:

ՊԷՐՑ/ՊԸ՛ՐՑ/ՊԱ՛ՐՑ *(գրբ. բարձ)* - *գ.* Փետուրներով՝ բրդով եւն լցրած փափուկ տոպրակ գլխի տակ դնելու կամ վրան թիկնելու համար, բարձ: *Ըտահանց լ՝ավ ուտրցընում ըն, խըմըցընում, պըծ՝իպածի՝ ընէյիս պէրցէր տինում, քունավ անում* (ԱԱ, 78):

- Պէրցը ճօկէլ - Ամուսնալուծվել: *Անց ա կէնում մին ամէս, էտ հարթնը էլ կարում չի տէմ կէնա, պէրցը ճօկում ա* (Ձ):

- Պէրցը փոխէլ - Ամուսնական ուխտը խախտել, ուրիշի հետ կենակցել (հատկապես զավակ ունենալու ակնկալությամբ): *Օխտը տարէ ըտրրա նըհը՛ստ ապըրում ա, վէրջը, տը՛սնում ա, վէր ըտրրանա խօխա չի ինա՛ւմ, պէրցը փոխում ա* (Ձ):

- Պէրցին տակէն օտէլ (ըշխադածը) - Անօրինությամբ վաստակածը՝ ձեռք բերածը հիվանդ՝ անկողնային վիճակում գործածել, հիվանդության վրա ծախսել, չվայելել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Պէրցին տակէն օտիս ըշխադածը՛ստ, խէ խուխէս տօնը քանդա՛ում ը՞ս* (Ձ):

- Պէրցու հընգէր - Ամուսին, կողակից: *Ա՛հիլը ջըհիլին պէրցու հընգէր չի* (Ձ):

ՊԷՐՈՒԾ - *գ., ած.* Հղի դառնալու ենթակա (անասուն): *Էտ պէրուծ հէ՛ր էնջը ծախում ա, մին էշ ինք՝ օնում* (Ձ):

ՊԷՐՈ՛ՒՐ - *տե՛ս* ՊԱ՛ՐՈ՛ՒՐ:

ՊԷՐՔ/ԲԷՐՔ *(գրբ. բերք)* - *գ.* 1. Հողագործական արտադրանք՝ արդյունք, բերք: *Ըստարէ թուռըյին ա, պէրքը շատ ա ինա՛կա՛ն* (Բ): 2.Ծնունդ, ծին: *Պէրքը կըտրրվէ ըտրրա, օղռաշ մարթ ա* (Բ):

ՊԷՐՔԱՏՈՒ/ՊԻՐՔԱՏՈՒ/ԲԷՐՔԱՏՈՒ/ԲԻՐՔԱՏՈՒ - *ած.* Բերք տվող, պտղաբեր: *Ապուն մին լ՝ավ պէրքատու բաղ ա իլա՛լ Խարթիվէրդ* (Բ):

ՊԷՐՔ՝Ի - 1. *տե՛ս* ՊԷՐՔԱՏՈՒ: 2. *ած.* Ժառանգ տալու ընդունակ: *Տը՛սնում ըն, վէր էտ հարթնը պէրք՝ի չի, տա՛ւս ըն քըցա՛ւմ* (Ձ):

ՊԷՑ/ՊԸ՛Ց/ՊԱ՛Ց *(գրբ. բաց)* - *ած.* 1. Բացված վիճակում գտնվող, չծածկված: *Պէց ակուշկէն ըռըշկին խըրէգ՝ վը՛ննը կաց, կըմըրսիս* (Բ): 2. Փականքով՝ կողպեքով չփակված: *Պէց տօռն ա, հու կարում ա, պէնում ա, նի մըննում* (Բ): 3. Չծածկված, անծածկույթ, չփաթաթված: *Պէց կըլ՝ՕՀխը կըմըրսէ* (Ձ): 4. Ազատ, արձակ: *Ըտի յէկալ ըն միհէնգ՝վա շէնին տը՛ղը, տուրրընէն ա յէկալ. իրէք ա՛նգ՝ունը թումբէր, առաչը պէց* (ԱԱ, 24): 5. Ոչ գաղտնի, հայտնի: *Պէց զըրա՛ւց ա, կարիս ըսկանաս* (Բ): 6. Ծաղկած, բացված: *Պէց վարթէրէն շաղ ա նըստալ, նամ քըրէրէն յարրս ա նըստալ...* (Ձ): 7. Թեթեւ գունավորված, ոչ մուգ: *Պէց կանանչ շՕՀ ա կ՝ը՛ցալ* (Բ): 8. Արգելքներից զերծ, ազատ: *Պէց ա հըղէն, կարիս ք՝ինիս* (Բ): 9. Ծառազուրկ, անտառազուրկ: *Պէց սար ա Լիսագօրը* (Բ):

- Պէց ամանը շօնըն էլ լ՝ուզ կըտա, կատուն էլ - Անտեր՝ չհսկվող ինչքից բոլորն էլ կօգտվեն:

- Պէց անէլ - 1. Որեւէ բանի ներսը մատչելի դարձնել, բացել: *Պէց ա անում, ժուղօվուրթը նի յըն տը՛ռնում յը՛խծէն* (Ձ): 2. Ծածկույթը՝ կափարիչը եւն վերցնել՝ պատռել: *Ծիլկանը հըղէնի պէց ա անում, կարթում...* (ՆԱԲ, 25): 3. Ծալքը՝ ծալվածքը ետ դարձնել, փռել: *Կարպէտը պիրում ա պէց անում, դունըղնէն յըրան նըստտում ըն* (Ձ): 4. Ջրի հոսանքի եւն համար անցք ստեղծել: *Բայանդուր իշխանը ասում ա.- Իմ ախճիգ՝ըս ընդրրա կըտամ, հու կ՝ը՛տան մինչը՛վ իմ բախճաս արխ պէց կանէ* (Ձ): 5. Ետ քաշել, ծածկույթը բարձրացնել: *Թաքավէրէն տըղան ք՝ինա՛մ ա խուխէն իրէսը պէց անում, տը՛սնում խօխան էն ա մօրթած...* (ՆԼՂԺԲ, 48): 6. Դեպի աջ եւ ձախ տարածել: *Ծը՛ղքէրը պէց ա ըրալ, խըտտալ* (Ձ): 7. Փակվածքը վերացնել, իրար հպվող մասերը իրարից հեռացնել: *Աշկէրը պէց ա անում, տը՛սնում՝ մարթ չի կա* (Ձ): 8. Հիմնել, հիմնադրել: *Շէնումը մին մաղազին ա պէց անում, առըտօր անում* (Ձ): 9. Առաջացնել, գոյացնել: *Մին ծակ ա պէց անում, քուղավ կապում, ծիք՝ տամ* (Ձ): 10. Բացահայտել, երեւան հանել: *Սուդյան կ՝ուղօթունը պէց ըրավ* (Բ): 11. Պատռել, ճեղքվածք՝ բացվածք ստեղծել: *Տէնակը յօր ա օնում, վըխճարէն փօրը պէց անում, տը՛սնում մին հափուռ մուկնու ճար մաչին* (Ձ): 12. Որեւէ տեղամաս մաքրել՝ քարերից՝ թփերից եւն ազատել՝ օգտագործելու համար: *Շատ ա չըրչարվում, մինչը՛վ էտ ցա՛ք՝օտը կըտօրում ա, բուստընատը՛ղ պէց անում* (Ձ): 13. Կազմում է բազմաթիվ հարադրություններ՝ *ըշտա՛հը պէց անէլ, սուփրա-սէղան պէց անէլ, տը՛ղը պէց անէլ, սը՛ռտը պէց անէլ* եւն, որոնք տրված են առաջին բառերի տակ:

- Պէց աշկավ լ՝ուսցը(ը)նէլ - Ամբողջ գիշերը չքնել՝ անքուն մնալ: *Խը՛ղճ կընէգ՝ը սաղ քըշէրը պէց աշկավ ա լ՝ուսցընում, մինչը՛վ խաբարը կ՝ամ չի* (Ձ):

- Պէց ասէլ - Առանց թաքցնելու՝ բացահայտորեն ասել: *Տըղամարթը էն ա, վէր պէց ասէ* (Ձ):

- Պէց ըղնէլ - 1. Արձակվել, բաց թողնվել: *Դընստէնք՝ը պէց ըն ըղնում, նի տը՛ռնում արտը* (Ձ): 2. Վրիպել, սպրդել: *Թա հունց ա պէց ընգալ, գ՝ուդա՛ում չըմ* (Բ): 3. *տե՛ս* Կապը կըտրրէլ:

- Պէց ընգած - *տե՛ս* Կապը կըտրրած:

- Պէց թօղնէլ - 1. Ազատել, արձակել, թողնել: *Ախրը, պէց թուղէցէն օղտէն, ա՛ւրանք ք՝էցէն* (ԼՂԲՔ, 268): 2. Հարմար առիթը կորցնել: *Էն ա՛ղը՛վ օրէրը պէց ա թօղալ, ծա՛ւնը յը՛կալ ա, էլ կըրը՛ցալ չի փա՛ղ անէ* (Ձ): 3. Գրելիս՝ խոսելիս որեւէ բառ՝ անուն՝ թիվ եւն չարտահայտել: *Ցուցակ ա անում, հունց ա պըտահում Ըրտէմին անումը պէց ա թօղնում* (Ձ): 4. Տալ, տրամադրել, հատկացնել: *Կալխո-*

զը աշխօրէն էրկու կիլօ ցօրէն ա պէց թօղալ (Զ): 5. Թողարկել: *Ջավօդը օրը հազզար բօթուլ կ'ինի յա պէց թօղում* (Զ): 6. Որեւէ նյութի արգելքը վերացնելով՝ հոսեցնել: *Ճ'ուրը պէց ա թօղում, ծառէրը ճիրՆում* (Բ): 7. Որեւէ պահած՝ բռնած իր՝ առարկա եւն ցած թողնել: *Տըրան վէր պէց ըն թօղնում, թօմի, ըղնում ա վը'էրին տակը* (ՀԱԲ, 15, 25): 8.Որեւէ բռնած իրից՝ առարկայից եւն ձեռքը հետ քաշել: *Բաղվանչին ըտըրա ծը'էրքան պէնդ փըռնում ա, պէց չի թօղնում* (Զ): 9. Այլեւս չհսկել՝ չմշակել եւն, ձգել հեռանալ: *Բօստանը պէց ա թօղալ, էլ բիջ'Նրում չի* (Զ): 10. Թույլ տալ, արտահայտել: *Շատ սըխալնէ յա պէց թօղալ* (Զ): 11. Սանձը թուլացնելով՝ թույլ տալ, որ ձին արշավի: *Ծին պէց ա թօղում, մին մընուտումը հըսնում պէրթը* (Զ): 12. Արձակել, որպեսզի արածի: *Հիվընէն պէց ա թօղում, ինք'ը ծառէն տակէն թէյնը տամ* (Զ): 13. Թույլատրել՝ իրավունք տալ աշխատանքից՝ պարապմունքներից բացակայել: *Կըլխօզէն նախագան Թէմուրէն հէնգ' օրավ պէց ա թօղնում, վէր ք'ինի Բաքու* (Զ): 14. Բաց պահել, չփակել: *Մըղակը պէց ա թօղալ, շօնը նի յա մըտալ, խըմօրը կէրալ* (Զ): 15. Չկոճկել, չկապել: *Հինչ ը՞ս յը'էխատ պէց թօղալ, քամուն ըռխումը վը'էննը կացալ* (Բ): 16. Հրազենից կրակել: *Վէր թըվՆնգ'ը պէց թօղից, արչը փախավ* (Զ):

- Պէց ինիլ - *չբ.* Պէց անէլ-ի:

- Պէց իրը'էսավ/ճըկատավ - Համարձակ ու պարզերես, ամաչելու՝ քաշվելու ոչ մի առիթ չունենալով: *Մարթ բիդի հանց անէ, վէր ամմէն տը'էդ պէց իրը'էսավ խօսէ* (Զ):

- Պէց պէրան - *տե՛ս* ՊԻՑԸՊԷՐԱՆ:

- Պէց պէրանը ճՆնջ նի կըմընէ - *տե՛ս* Պէց ամանը շօնըն էլ լՆուզ կըտա, կատուն էլ:

- Պէց սըրտավ - 1. Սրտանց, անկեղծորեն, առանց ձեւականության: *Մելիք'ը ըտըրանց պէց սըրտավ ղօնաղ ա անում* (Զ): 2. *տե՛ս* Սը'էրտը պէց:

- Պէց վը'էռը լօխ կը'ընօնին - *տե՛ս* Պէց ամանը շօնըն էլ լՆուզ կըտա, կատուն էլ:

- Պէց տօռնը թակէլ - Անտեղի գործել, փորձել ապացուցել այն, ինչ անառարկելի ճշմարտություն է: *...Ասում ա.- Շահ-Աբասը ապրած կէնա, խէ պէց տօռն ը՞ս թակում, մէր հընգէրէն մինը տու չը՞ս ըլալ* (ՆԱԲ, II, 28):

ՊԷՑԱՊԷՑ/ՊԸ'ՑԱՊԸ'Ց/ՊԸՑԸՊԷՑ/ՊԻՑԸՊԷՑ/ՊՆՑՆՊՆՑ *(գրբ. բացէիբաց (բոլորովին, իսպառ)* - *մ.* Բացահայտ կերպով, առանց թաքցնելու, բացեիբաց: *Ըտըրանք պէցապէց Ռ'ուրՆուր նը-հը'էտ սիլի-բիլի յընն անում* (Զ):

ՊԷՑԻՐ - *տե՛ս* ՊԷՑՆԻՐ:

ՊԷՑ-ՊԻՑԸՀՆՐ - 1. *ած.* Բոլորովին բաց՝ չծածկված, չփակված: *Պէց-պիցը-հՆր տօն ա, հու կարում ա, նի յա մընում, հիշկան թօռ ա կ'ամ, նի յա տը'էռնում մաչը* (Զ): 2. *տե՛ս* ՊԷՑԱՊԷՑ:

ՊԷՑՎԱԾՔ - *տե՛ս* ՊԷՑՎԱՍԿ:

ՊԷՑՎԱՍԿ/ՊԷՑՎԱԾՔ - *գ.* Ճեղքվածք, պատռվածք: *Պատէն պէցվասկը մը'էծ ա ինՆում* (Զ):

ՊԷՑՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԷՆՎԱԼ:

ՊԷՑՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԷՆՎԱԼ:

ՊԷՑԻՐ - *տե՛ս* ՊԷՑՆԻՐ:

ՊԷՑՈՒՐ - *տե՛ս* ՊԷՑՆԻՐ:

ՊԷՑՆԻՐ/ՊԷՑՈՒՐ/ՊԷՑԻՐ/ՊՆՑՆԻՐ/ՊՆՑՆԻՐ/ՊԸ'ՑՈՒՐ *(գրբ. բարձր)* - *ած., մ.* 1. Ներքեւից վերեւ մեծ ձգվածություն ունեցող: *Ք'ընում ա, թաքավէրէն տան ըռաչին մին պէցուր քար կա, յըրան նըստում* (Զ): 2. Ձգալի բարձրության վրա գտնվող: *Մէր շէնը պէցՆուր տը'էղ ա* (Բ): 3. Գետնից՝ հատակից զգալիորեն վերեւ գտնվող: *Պատալօկը շատ ա պէցՆուր* (Բ): 4. Ըստ քանակի՝ շատ, մեծ: *Ըստարէ պէցՆուր պէրք ընք յէր կալՆլ* (Բ): 5. Նման առարկաների համեմատությամբ ավելի վերեւ գտնվող: *Ղօչչաղ կընէգ'ը էն դարադամէն տէղը մին ինդի պալատ ա շինիլ տամ, վէր Ռ'ուրՆն հօրը պալատան պէցՆուր ա ինՆում* (ՀԺՀ, V, 448): 6. Սուր, զիլ: *ՊէցՆուր սՆս օնէ Ակօփը* (Բ): 7. Ըստ պաշտոնական ենթակայության՝ վերադաս: *ՊէցՆուր պաշտօնում ա կօրծ անում* (Բ): 8. Բարձրահասակ: *ՊէցՆուր մարթ ա Խիկարը* (Բ): 9. Ըստ աստիճանի՝ չափի՝ սովորականից ավելի մեծ: *ՊէցՆուր կ'ին օնէ մէսը բըզարումը* (Բ): 10. Բարձրաձայն: *ՊէցՆուր կարթՆում ա, վէր լօխ ըսկանան* (Զ): *գ.* 11. Բարձունք, բարձրադիր տեղ: *ՊէցՆուրան քը'ըշանում ըն, էտ ծՆրՆումը կ'օղլու կէնում* (Զ): 12. Իշխանություն, կառավարություն: *Պէցըրան մարթ ա կ'ամ շէնը, Պէնին ք'ընում ա կօշտը, խընթրում, վէր պարէխօսէ, Ռ'ուրան մին դինջ կօրծ տան* (ՆԱԲ, 107):

- ՊէցՆուր ըշկօլ - Բարձրագույն ուսումնական հաստատություն: *ՉՆրք' ախճիգ' օնէ Սիրանուշը, չՆրք'ըն էլ պէցՆուր ըշկօլում ըն կարթՆում* (Զ):

- ՊիցՆուրՆն յէշիլ - Գոռոզամտել, ուրիշներին արհամարհանքով վերաբերվել: *Ք'ը'էթը ցէց կընէգ' ա պահէստապէտին կընէգ'ը, պիցՆուրՆն ա յէշում* (Զ):

- ՊիցՆուրՆն փըռնըց(ը)նէլ - *տե՛ս* Ցը'էրէ սիմին թըխէլ:

ՊԷՑՆԻՐ-ՊԷՑՆԻՐ - *տե՛ս* ՊԻՑՆԻՐ-ՊԷՑՆԻՐ:

ՊԷՔ'Ի/ՊՆԻՔ'Ի *(գրբ. բոգի)* - *գ.* Հովանոցավորների ընտանիքին պատկանող բանջարաբույս՝ ձիասամիթ, որ թթու են դնում: *Աղ տիրՆծ պէք'ին լ'ավ ըրաղու մՆզՆ յա* (Բ):

ՊԸԴԱՍԽԱՆ - *տե՛ս* ՊԱԴԱՍԽԱՆ:

ՊԸԴԸՍԽԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԱԴԱՍԽԱՆԷԼ:

ՊԸԴԸՍԽԸՆԱՏՈՒ - *տե՛ս* ՊԱԴԱՍԽԱՆԱՏՈՒ:

ՊԸԴԸՐԱՍՏԷԼ/ՊԸԴՐԱՍՏԷԼ *(գրբ. պատրաստեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ բան սարքել՝ ձեւավորել: *Ուստան էտ փՆդէրը տՆշՆում ա, մին լ'ավ ըստօլ պըդըրաստում* (Զ): 2. Կարգի բերել, կարգավորել: *Տօնը պըդըրաստում ա, վէր դունըդնէրէն հՆմէցիք' անէ* (Զ): 3. Կազմակերպել: *Մին լ'ավ ք'ը'էփ ա պըդըրաստում* (Զ): 4. Պատրաստի վիճակի մեջ դնել: *Թաքավէրը հըրաման ա տամ, վէր զօրքը պըդըրաստին* (Զ): 5. Անհրաժեշտ՝ հարմար տեսք՝ ձեւ տալ: *Տը'էդէրը պըդըրաստում ըն, դունըդնէրէն քունավ անում* (Բ): 6. Եփել, տապակել, թխել: *Ջէմքուճը յըդուծու վա պըդըրաստում* (Բ): 7. Ձեւակերպել, գրել: *Թուխտէրը պըդըրաստում ա, տանում սուդը* (Զ): 8. Սովորեցնել, անհրաժեշտ հմտություններ տալ: *Ուստա Կարօն Ռ'ուրՆն գանքումը շատ դՆլգ'Նր ա պըդըրաստալ* (Բ): 9. Նախապատրաստել, որեւէ բան ասելու՝ հայտնելու համար անհրաժեշտ տրամադրություն՝ միտում՝ հող ստեղծել: *Հիրըվանէրը Սէրօփէն պըդըրաստում ըն, յը'էտնան ասում* (Զ): 10. Նյութել, լարել, հորինել: *Ըտըրանք մին սօտ ըն պըդըրաստում, վէր էտ մարթին խըյտառակ անին* (Զ): 11. Հավաքել, ամբարել, կուտակել: *Ծըմըռնըվա հը'էտէ չիրը'էդան ընք պըդըրաստալ* (Բ):

ՊԸԴԸՐԱՍՏԸՎԷԼ/ՊԸԴՐԱՍՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* 1. ՊԸԴԸՐԱՍՏԷԼ-ի: *չբ.* 2. Մի բանի պատրաստություն տեսնել, նախապատրաստվել մի բան անելու համար: *Ք'ՆցՆլ ա շահէն կօշտը, թա.-էրկու օր վախտ տաս, պըդրաստվէմ, տէփավ-զուռնավ հըդէ տինիմ* (ԱԱ, 42): 3. Մտադրվել, տրամադրվել: *Էլհա էտ տըղան պըդրըստվէս ա՝ ախճիգ' հավան կընալի* (ՀԺՀ, V, 529):

ՊԸԴԸՐԸՍՏՕԹՈՒՆ/ՊԸԴՐԸՍՏՕԹՈՒՆ/ՊԱԴԸՐԱՍՏՕԹՈՒՆ/ՊԱԴՐԱՍՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. պատրաստութիւն (պատրաստ լինելը)* - *գ.* Որեւէ բանի համար կատարվող նախապատրաստական աշխատանքների՝ միջոցառումների, ինչպես

նաեւ անհրաժեշտ պիտույքների՝ պաշարի՝ հանդերձավորման եւ ամբողջությունը: *Ասում ա.- Վէգիրը ապրած կէնա, էտքան պըդըրըստօթունըտ նըհախ տը՛դան ա, թաքավէրը կ'ըլական չի* (Ձ):

- Պըդըրըստօթուն տը՛սնալ/քաշիլ - *տե՛ս* ՊԸԴԸՐԱՍՏԸՎԷԼ (2): *Քա՛սիբը մին լա՛վ պըդըրըստօթուն ա տը՛սնում, դօնախլըդ անում հանօրը հէտէ* (ՆԼՂԺԲ, 36):

ՊԸԴԸՐԸՔ'ԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԲԸԴԸՐԸՔ'ԱՎԷՐ:

ՊԸԴԸՐԸՔ'ԱՏԱՐ - տե՛ս ԲԸԴԸՐԸՔ'ԱՏԱՐ:

ՊԸԴԸՐԸՔ'ԱՏՕՆ - *տե՛ս* ԲԸԴԸՐԸՔ'ԱՏՕՆ:

ՊԸԴՐԱՍՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԴԸՐԱՍՏԷԼ:

ՊԸԴՐԱՍՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԴԸՐԱՍՏԸՎԷԼ:

ՊԸԴՐԸՍՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸԴԸՐԸՍՏՕԹՈՒՆ:

ՊԸՁԶ - *ձ.* Պզզալու՝ պզզոցի նմանաձայնությունը: *Պը՛զզ, ճո՛ւրը վէր ա տը՛ռնում* (Բ):

ՊԸՁԶԱԼ - *չբ.* Նեղ ճեղքից՝ անցքից հեղուկը ուժեղ շիթով ցայթել: *Վէր ծակում ա, կ'հինին պըզզամ ա, իրը՛սավը տամ* (Ձ):

ՊԸՁԶԱԼԻ - *մ.* Ուժեղ շիթով ցայթելով (հեղուկի մասին): *Ճո՛ւրը պըզզալի վէր ա տը՛ռնում* (Բ):

ՊԸՁԶԱՆ - 1. *գ.* Փոքրիկ սրինգ՝ շվի: *Մին պըզզան ա շինում, տամ խուխէն* (Ձ): 2. *ած.* Ուժեղ շիթով հոսող, պզզացող: *Պըզզան ախպո՛ւր ա* (Բ):

ՊԸՁԶԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԸՁԶԱԼ-ի:

ՊԸՁԶՕՆ - *գ.* 1. Պզզալը, պզզացնելը, պզզալու՝ պզզացնելու ձայնը: *Ճիրին պըզզօնը կըտըրվալ ա* (Բ): 2. Սրինգի, շվիի, զուռնայի եւ նման փչովի գործիքների սուր ձայնը: *Զուռնէն պըզզօնը ըղնում ա շէնը* (Ձ):

ՊԸՁԶՕՑ - *տե՛ս* ՊԸՁԶՕՆ:

ՊԸՁԷՋ *(գրբ. բզեզ)* - *գ.* Բզեզ: *Հաց օտէլի վախտը մին սէվ պըզէզ ա տո՛ւս կ'ա՛մ պուճախան, կ'ա՛մ բիդի ո՛ւրա՛նց* (ԼՂԲ, 372):

ՊԸՁԿԱԹԱՆ - *գ.* 1. Քամած թան, որից չորաթան են պատրաստում: *Պըզկաթանը յօր ըն օնում, շըմաթը տամ շանը* (Ձ): 2. Թարմ չորաթան: *Պըզկաթանը շարում ա խօնչին յըրա, տինում կըտրէն* (Ձ):

ՊԸՁՄԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. բազմեցուցանեմ)* - *նբ.* ՊԱՁՄԷԼ-ի:

ՊԸՁՊԸՁԱԼ - *տե՛ս* ՊԸՁՁԱԼ (տեւականորեն):

ՊԸՁՊԸՁԱԼԻ - *տե՛ս* ՊԸՁՁԱԼԻ:

ՊԸՁՊԸՁԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՁՁԱՆ (2):

ՊԸՁՊԸՁՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՁՁԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՊԸՁՊԸՁՕՆ - *տե՛ս* ՊԸՁՁՕՆ:

ՊԸՁՊԸՁՕՑ - *տե՛ս* ՊԸՁՁՕՆ:

ՊԸՁՏԸԼԻԳ' - *ած.* Չափազանց փոքրիկ, պստլիկ: *Պըզտըլիգ' խօխա յա* (Բ):

ՊԸՁՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. *տե՛ս* ՊԸՁՁԸՑ(Ը)ՆԷԼ: 2. Մի քիչ դնել՝ լցնել: *Ամմէն ըմանում պատառ կուրկուտ ա պըզտըցընում, տինում ըռըշկընէրէն* (Ձ):

ՊԸՁՏԻ - *տե՛ս* ՊԸՁՏԸԼԻԳ':

ՊԸ՛ԹԿ(Ը) - *տե՛ս* ՊԷԹԿ(Ը):

ՊԸ՛ԹԿԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՊԷԹԿԱԿԱՆ:

ՊԸ՛Լ/ՊԷԼ - *տե՛ս* Կ'ԻԺ:

ՊԸ՛ԼԻ - *տե՛ս* ՊԷԼԻ:

ՊԸ՛ԽԿ - *տե՛ս* ՊԷԽԿ:

ՊԸ՛ԽԿՈՒԿ - *տե՛ս* ՊԷԽԿՈՒԿ:

ՊԸ՛ՈՇ *(գրբ. պիղծ)* - *տե՛ս* ՄՈՒՏԱՌ:

ՊԸ՛Ն - *տե՛ս* ՊԷՆ:

ՊԸ՛ՆԱԼ - *տե՛ս* ՊԷՆԱԼ:

ՊԸ՛ՆԴ - *տե՛ս* ՊԷՆԴ:

ՊԸ՛ՆՎԱԼ - *տե՛ս* ՊԷՆՎԱԼ:

ՊԸ՛Ռ - *տե՛ս* ՊԷՌՆԸ[1]:

ՊԸ՛Ռ(Ն)ԷԼ - *տե՛ս* ՊԷՌ(Ն)ԷԼ:

ՊԸ՛ՌՆԸ - *տե՛ս* ՊԷՌՆԸ[1]:

ՊԸ՛Ռ(ՆԸ)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԷՌ(ՆԸ)ՎԷԼ:

ՊԸ՛ՏՔ(Ը) - *տե՛ս* ՊԷԹԿ(Ը(:

ՊԸ՛ՐԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՐԻԼ:

ՊԸ՛ՐԻԼ - *տե՛ս* ՊԻՐԻԼ:

ՊԸ՛ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՐՎԻԼ:

ՊԸ՛ՐՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԻՐՎԻԼ:

ՊԸ՛ՐՑ - *տե՛ս* ՊԷՐՑ:

ՊԸ՛Ց - *տե՛ս* ՊԷՑ:

ՊԸ՛ՑԱՊԸ՛Ց - *տե՛ս* ՊԷՑԱՊԷՑ:

ՊԸ՛ՑՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԷՆՎԱԼ:

ՊԸ՛ՑՈՒՐ - *տե՛ս* ՊԷՑՈ՛ՒՐ:

ՊԸԹԿԱԼ/ՊԸՏԿԱԼ - *գ.* Ջուռնայի՝ եղեգնափողի եւ բերանի խցան: *Պըթկալը տո՛ւս ա օնում, փըչո՛ւմ* (Ձ):

ՊԸԹԿԱԿԱՐ/ՊԸՏԿԱԿԱՐ - *գ.* Ջգեստի՝ թաշկինակի եւ եզրերի կարը, եզրակար: *Յըլլը՛խէն պըթկակարը քանդվա՛լ ա* (Բ):

ՊԸԹԿԸ՛ՍԱՊԷՐՔ/ՊԸՏԿԷՍԱՊԷՐՔ - *գ.* Եկեղեցի Ասկերանի շրջանի Ուլուբաբ գյուղի տարածքում:

- Պըթկը՛սապէրքա յը՛կած - *տե՛ս* Յը՛ՐԷ բաղէն խընձո՛ը:

- Պըթկը՛սապէրք ք'ը՛ցած - *տե՛ս* ՉԸՏԷՍ (2):

ՊԸԹԿ(ԸՎ)ԷԼ/ՊԸՏԿ(ԸՎ)ԷԼ *(գրբ. պտկեմ (ծլել))* - *չբ.* 1. *տե՛ս* Պըտօկ անէլ: 2. *փխբ.* Ծնունդ առնել, ծնվել, գոյանալ: *Ինք'ը հինչ ա՞, թա ո՛ւրա՛ն անա պըթկըվածը հինչ ինի* (Ձ): 3. *փխբ.* Հղիանալ: *Աստուծ ասում ա՝ պըտկըվի՛ս, չըպէ՛րք, պըտկըվում ա* (ԱԱ, 54):

ՊԸԺԱ՛ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛ՆԷԼ:

ՊԸԺԱ՛ՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛ՆՎԷԼ:

ՊԸԺԷՆ - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛Ն:

ՊԸԺԷՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛ՆԷԼ:

ՊԸԺԷՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛ՆՎԷԼ:

ՊԸԺԸԺԿԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԺԸՇԿԷԼ:

ՊԸԺԸԺԿ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԺԸՇԿ(Ը)ՎԷԼ:

ՊԸԺԸԺԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸԺԸՇԿՕԹՈՒՆ:

ՊԸԺԸՆԸ'ԿԱՊԱ - *տե՛ս* ՊԻԺԸՆԸ'ԿԱՊԱ:

ՊԸԺԸՆ(Օ)ՎԻ - *տե՛ս* ՊԻԺԸՆ(Օ)ՎԻ:

ՊԸԺԸՇԿԷԼ/ՊԸԺԸԺԿԷԼ*(գրբ. բժշկեմ)* - *նբ.* Բժշկել, բուժել: *Էլ դօխտուր չընթօղալ, պէրալ ըն, վէր պըժը՛շկէ, վէշ մինը կըրը՛ցալ չի...* (ԱԱ, 36):

ՊԸԺԸՇԿ(Ը)ՎԷԼ/ՊԸԺԸԺԿ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸԺԸՇԿԷԼ-ի:

ՊԸԺԸՇԿՕԹՈՒՆ/ՊԸԺԸԺԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. բժշկութիւն)* - *տե՛ս* ԴՈՒԽՏԸՐՕԹՈՒՆ:

ՊԸԺԺԱԼ - *չբ.* Շատ թթվելուց՝ խմորվելուց պղպջակներ արձակել: *Կ'հինին պըժժամ ա* (Բ):

ՊԸԺԺԱԼԻ - *մ.* Պղպջակներ արձակելով: *Խըմօրը պըժժալի թութվում ա* (Բ):

ՊԸԺԺԱՆ - *ած.* Թթվող, խմորվող, պղպջակներ արձակող: *Էտ պըժժան կ'հինին հունց ը՞ս խըմում* (Ձ):

ՊԸԺԺԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԸԺԺԱԼ-ի:

ՊԸԺԺՕՆ - *գ.* Պժժալը, պժժալու ձայնը: *Թօթը վէր պուժկումը իփո՛ւմ ա, պըժժօնը հըռանցէ ըսկանվում ա* (Ձ):

ՊԸԺԺՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԺԺՕՆ:

ՊԸԺԻԺԿ - *տե՛ս* ՊԸԺԻՇԿ:

ՊԸԺԻՆ-ՊԷԺԻՆ - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛Ն-ՊԻԺԸ՛Ն:

ՊԸԺԻՇԿ/ՊԸԺԻԺԿ *(գրբ. բժիշկ)* - *տե՛ս* ԴՕԽՏՈՒՐ: *Ամմա էտ դուխտուրէն անումը գ'իդա՛ցա՛լ չընը, լօխ պարի պըժիշկ ըն ասալ* (ԱԱ, 55):

ՊԸԺԿԸՊԷՐԱՆ - *ած.* Բերանը սուրբ հաղորդության բաժակի նման սուրբ, պարկեշտ խոսող, մաքրախոս: *Պըժկըպէրան մարթ ա Վաղաշակը* (Բ):

ՊԸԺՊԸԺԱԼ/ՊԸՃՊԸՃԱԼ *(գրբ. պղպջամ)* - *տե՛ս* ՊԸԺԺԱԼ (շատ բան կամ տեւականորեն): *Կ'հինուն կըրըսնէն պըժպըժամ ըն* (Ձ):

ՊԸԺՊԸԺԱԼԻ/ՊԸՃՊԸՃԱԼԻ - *տե՛ս* ՊԸԺԺԱԼԻ:

ՊԸԺՊԸԺԱՆ/ՊԸՃՊԸՃԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԺԺԱՆ:

ՊԸԺՊԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ/ՊԸՃՊԸՃՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԸԺՊԸԺԱԼ-ի:

ՊԸԺՊԸԺՕՆ/ՊԸՃՊԸՃՕՆ - *տե՛ս* ՊԸԺԺՕՆ:

ՊԸԺՊԸԺՕՑ/ՊԸՃՊԸՃՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԺԺՕՆ:

ՊԸԼԸԿԷՆ - *տե՛ս* ՊԻԼԸԿԷՆ:

ՊԸԼԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԼԱՆ:

ՊԸԼԱՆԱԼ - *տե՛ս* Կ'ԻԺՎԻԼ:

ՊԸԼԸՆԻ(Ք') - *տե՛ս* ՊԸՆԸԼԻ(Ք'):

ՊԸԼԱՆՈՒԿ - *գ.* Շուշանազգիների ընտանիքին պատկանող թունավոր բույս: *Յու պըլանուկ օտէ, կըպըլանա* (Զ):

ՊԸԼԱԾ *(ռուս. плащ)* - *գ.* Անջրանցիկ թիկնոց: *Տըրա ծը՛ռքէն մին պըլաշ ա ինո՛ւմ, տամ ա ըխճըկանը, կ'էնում ա, տո՛ւս կ'ամ* (ՀԺՀ, VII, 117):

ՊԸԼԱԾԿ - *ած., գ.* 1. *տե՛ս* Կ'ԻԺԱՏ: 2. Խենթի աչքերի նման կլոր ու մեծ աչքեր ունեցող (անձ): *Էտ պըլաշկը վէր տո՛ւս ա կ'ամ շինամաչ, խօխէնք'ը վախում ըն* (Զ):

ՊԸԼԱՍՄԱՍ *(ռուս. пластмассы)* - *տե՛ս* ԿԱՊՐՕՆ (2):

ՊԸԼԱՍՏԻ(ԼԻ)Ն *(ռուս. пластилин, գերմ. Plastik)* - *գ.* Կավի, մոմի եւ զանազան յուղերի չչորացող պլաստիկ զանգված, որից տարբեր բաներ են կերտում: *Խօխէնք'ը սիրում ըն պլաստիլինավ խաղ անէլը* (Զ):

ՊԸԼԱՍՏԻՆԿԱ *(ռուս. пластинка)* - *գ.* Տափակ եւ կլոր էբոնիտե ձայնապնակ: *Մին պըլաստինկա յա տինում, դրամափօնը խօդ տամ* (Զ):

- Պըլաստինկան փոխէլ - Խոսակցության նյութը՝ թեման փոխել: *Տը՛սնում ա, վէր վէրչը փիս ա ինանկան, պըլաստինկան փոխում ա, ըսքըսում էրո՛ւշ պէնա խօսէլը* (Զ):

ՊԸԼԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* Կ'ԻԺԱՏ:

ՊԸԼԷՆ/ՊԻԼԷՆ *(ռուս. плен)* - *տե՛ս* ՅԷՍԻՐ:

ՊԸԼԸՔ'ԻԼ/ՊԸԼԸՇԻԼ/ՊԸԼԸՔԷԼ *(գրբ. պշնում)* - *նբ.* Աչքերը լայն բացել՝ չռել: *Յինչ ը՞ս պըլըզ'ա՛լ, ախճիզ' տը՛սած չը՞ս* (Բ):

ՊԸԼԸՔ'-ՊԸԼՕՔ'/ՊԸԼՕՔ'-ՊԸԼՕՔ' - *ած.* Մեծ-մեծ, չռված: *Պըլըզ'-պըլօզ' աշկէր օնէ* (Զ):

ՊԸԼԸՔ'ՎԻԼ/ՊԸԼԸՇՎԻԼ/ՊԸԼԸՔՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸԼԸՔ'ԻԼ-ի:

ՊԸԼԸՔ'Ց(Ը)ՆԷԼ/ՊԸԼԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ/ՊԸԼԸՔՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ'ԻԼ:

ՊԸԼԸՔ'ՕՏԷԼ/ՊԸԼԸՇՕՏԷԼ/ՊԸԼԸՔՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ'ԻԼ (շատերի մասին):

ՊԸԼԸՔ'ՕՏՎԷԼ/ՊԸԼԸՇՕՏՎԷԼ/ՊԸԼԸՔՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸԼԸՔ'ՕՏԷԼ-ի:

ՊԸԼԸԼՆԷ - *տե՛ս* ՊԸԼԼԷ:

ՊԸԼԸԽԷԼՆԻ(Ն)Ք - 1. *տե՛ս* Կ'ԻԺԱՏ: *Վէչ մինը մուտանըմ չի էտ պըլըխէլի՛նք մարթան* (ՀԺՀ, V, 180): 2. *ած.* Դեռահաս, անչափահաս: *Խօխա յա, լի՞, հա՛լա էն պըլըխէլի՛նք վախտըն ա, վէր մըծանա, խըլի՛նքընական ա* (Զ):

- Պըլըխէլի՛նք կ'ինի - *տե՛ս* ԹԻՐՄԱ՛:

ՊԸԼԸԿԱՏԱՐ - *տե՛ս* Կ'ԻԺԱՏ:

ՊԸԼԸԿԸՆԴ(Ը)ՐԷԳ'Ի - *տե՛ս* ԿԸԼԸ-ՊԸՆԴ(Ը)ՐԷԳ'Ի:

ՊԸԼԸԿ'Ա՛ՐՄԻՐ - *ած.* Վառ կարմիր: *Պըլըկ'ա՛րմի՛ւր շօ՛րէր ա կ'ը՛ցալ* (Զ):

ՊԸԼԸԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼՕԿԷԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՊԸԼԸԿՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸԼԸ-ԿՕՏԷԼ-ի:

ՊԸԼԸՀԷՅԴԱՐ - *տե՛ս* Կ'ԻԺԱՏ:

ՊԸԼԸՀՆԻՇՏ(Ը)ՐԻ - *ած., գ.* Խենթ եւ թեթեւսոլիկ (անձ): *Թաքավէրը կըզնը-վըմ ա, ասըմ.- Պըլըհո՛ւշտրի չը՞ս, պադէ-վըտ պա՛հի, ք'ինի՛ պէնիտ* (ՀԺՀ, V, 331):

ՊԸԼԸՀՆԻՇՏ(Ը)ՐՆԻՇ - *տե՛ս* ՊԸԼԸ-ՀՆԻՇՏ(Ը)ՐԻ:

ՊԸԼԸՂՕՐՏ - *տե՛ս* ԹՈՒԽՊՕՏ:

ՊԸԼԸՂՕՐՏԷԼ - *տե՛ս* ԹՈՒԽՊԷԼ (1):

ՊԸԼԸՄԸ՛Լ - 1. *տե՛ս* Կ'ԻԺԱՏ: *Պըլը-մը՛լ մարթ ա ինո՛ւմ էտ թա՛ջիրը* (Զ): 2. *տե՛ս* Կ'ԻԺԸՎԱՐԻ: *Թաքավէրը կըզնը-վըմ ա, ասըմ.- Մ' պառավ, պըլըմը՛լ խօ-սիլ մի՛, պըլըկատար չը՞ս...* (ՀԺՀ, V, 331):

ՊԸԼԸՇԻԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ'ԻԼ:

ՊԸԼԸՇՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ'ՎԻԼ:

ՊԸԼԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ՊԸԼԸՇՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ'ՕՏԷԼ:

ՊԸԼԸՇՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ'ՕՏՎԷԼ:

ՊԸԼԸՊԷՃՈՒԿ/ՊԻԼԻՊԷՃՈՒԿ - *ած., գ.* Շաղակրատ, շատախոս: *Պըլըպէճուկ խօխա յա* (Բ):

- Պըլըպէճուկ կըտըրէլ - Շաղակրատել, շատախոսել: *Պըլըպէճուկ ա կըտը-րալ, ջըլաման չի տամ, թա մին պէն էլ մունք խօսինք'* (Զ):

ՊԸԼԸՊԸ՛ԼԷ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պըլըպը՛լէ անէլ/տալ - Գժություններ՝ խենթություններ անել: *Վէր պըլը-պը՛լէ յըն տաս, սաղ յէրգ'իրը տո՛ւրո՛ւր ա կ'աս...* (ԱԱ, 16):

ՊԸԼԸ-ՊՈՒՂԻ - *գ.* 18-րդ դարի ղարաբաղցի հայտնի զվարճախոս, որ ծառայել է Վարանդայի մելիք Մելիք-Շահնազարի մոտ: *Պըլը-Պուղին էզգա՛նան Մելիք'-Շահնազարէն ք'ա՛լլա՛գ' ա իլա՛լ կ'ա՛լիս* (Զ):

- Պըլը-Պուղուն առըտօրը - Անշահավետ գործ՝ առեւտուր: *Ասում ա.- Խէ՞, Պըլը-Պուղուն առըտօրըն ա՞, վէր մին մընէթավ ինք' օնիմ, մին մընէթավ ծախիմ* (Զ):

- Պըլը-Պուղուն ղըզղանը - Ձգձգված գործ: *Պըլը-Պուղուն ղըզղանըն ա շինա՛լ, էրկու ամէս ա՝ պըրծընում չի* (Զ):

ՊԸԼԸՍԻՍԸ՛ՌՆԸ - *գ.* Վայրի խոտաբույս: *Պըլըսիսը՛ռնը օտօղը կըպըլանա* (Զ):

ՊԸԼԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԸԼԱՆԱԼ-ի:

ՊԸԼԸՓԻՐՓԷՏ - *գ.* Վայրի խոտաբույս: *Պըլըփիրփէտը փիրփէտին մը-նան ա, ամմա ուտէլի չի* (Բ):

ՊԸԼԸՔԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ'ԻԼ:

ՊԸԼԸՔԸՌՔԸՌ - *ած., գ.* Անտեղի՝ անիմաստ՝ խենթի պես ծիծաղող՝ հռհռացող (անձ): *Տըղան ասում ա.- Էտ պըլը-քըռքըռը հինչ ա՞, վէր օգ'իմ* (Զ):

ՊԸԼԸՔՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ'ՎԻԼ:

ՊԸԼԸՔՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ'Ց(Ը)-ՆԷԼ:

ՊԸԼԸՔՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ'ՕՏԷԼ:

ՊԸԼԸՔՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ'ՕՏՎԷԼ:

ՊԸԼԹ/ՓԸԼԹ/ՂԸԼԹ/ՔԸԼԹ - *ձ.* Պլտալու՝ եռալու նմանաձայնությունը: *Չայ-դանը իփո՛ւմ ա՝ պը՛լթ, պը՛լթ* (Բ):

ՊԸԼԹԱԼ/ՓԸԼԹԱԼ/ՂԸԼԹԱԼ/ՔԸԼԹԱԼ - *չբ.* 1. Եռալ, եփ գալ՝ պղպջակներ առաջացնելով: *...Դէ Սօնէն հավը ը՞շտէղ ա՞ իփո՛ւմ, հա՛լա՛ ճո՛ւրը թա՛ղզա՛ յա պըլթամ* (ԱԱ, 83): 2. Ճայթել, պայթել: *Ամանը պըլթամ ա, կ'ինին վէր ա տը՛ռնում* (Զ):

ՊԸԼԹԱԼԻ/ՓԸԼԹԱԼԻ/ՂԸԼԹԱԼԻ/ՔԸԼԹԱԼԻ - *մ.* Եռալով, պղպջակներ արձակելով: *Խօրա՛գը պըլթալի իփո՛ւմ ա* (Զ):

ՊԸԼԹԱՆ/ՓԸԼԹԱՆ/ՂԸԼԹԱՆ/ՔԸԼ-ԹԱՆ - *գ.* Ծայրը խից դրած սնամեջ գլանակ, որի մյուս ծայրից փայտով հրելով՝ ճնշված օդի ուժով խիցը թռցնում են: *Խօխէնք'ը, մարթը մին պըլթան յէր կա-լա՛ծ, խաղ ըն անում* (Զ):

ՊԸԼԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԸԼԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՂԸԼԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՔԸԼԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԸԼԹԱԼ-ի:

ՊԸԼԹ ՀԱ ՊԸԼԹ/ՓԸԼԹ ՀԱ ՓԸԼԹ/ՂԸԼԹ ՀԱ ՂԸԼԹ/ՔԸԼԹ ՀԱ ՔԸԼԹ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԱԼԻ:

ՊԸԼԹՊԸԼԹԱԼ/ՓԸԼԹՓԸԼԹԱԼ/ՂԸԼԹՂԸԼԹԱԼ/ՔԸԼԹՔԸԼԹԱԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԱԼ (1) (շատ բան կամ տեւականորեն): *Ուռթանան էտ թաքավէրը տո՛ւս ա կ'աս, տըսնաս ղըզղանը կըրակէն յըրա պըլթպըլթաս* (ՀԲ, 342):

ՊԸԼԹՊԸԼԹԱԼԻ/ՓԸԼԹՓԸԼԹԱԼԻ/ՂԸԼԹՂԸԼԹԱԼԻ/ՔԸԼԹՔԸԼԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԱԼԻ: *Էտ ղազանին մը՛չին էլ օխ-տը կօվ ա իփում պըլթպըլթալի...* (ՀԺՀ, V, 203):

ՊԸԼԹՊԸԼԹԱՆ/ՓԸԼԹՓԸԼԹԱՆ/ՂԸԼԹՂԸԼԹԱՆ/ՔԸԼԹՔԸԼԹԱՆ - *ած.* Պլթպլթացող, եռացող: *Պըլթպըլթան ճո՛ւրը ածում ա ըտըրա կըլիէն, ըսպա-նում* (Զ):

ՊԸԼԹՊԸԼԹՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԸԼԹՓԸԼԹ-Ց(Ը)ՆԷԼ/ՂԸԼԹՂԸԼԹՑ(Ը)ՆԷԼ/ՔԸԼԹՔԸԼ-ԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԸԼԹՊԸԼԹԱԼ-ի:

ՊԸԼԹՊԸԼԹՕՆ/ՓԸԼԹՓԸԼԹՕՆ/ՂԸԼԹՂԸԼԹՕՆ/ՔԸԼԹՔԸԼԹՕՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՕՆ:

ՊԸԼԹՊԸԼԹՕՑ/ՓԸԼԹՓԸԼԹՕՑ/ՂԸԼԹՂԸԼԹՕՑ/ՔԸԼԹՔԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՕՆ:

ՊԸԼԹՕՆ/ՓԸԼԹՕՆ/ՂԸԼԹՕՆ/ՔԸԼԹՕՆ - *գ.* 1. Պլտալը, եռալը, պլտալու՝ եռալու ձայնը: *Չայդանը կըրական յօր ա օնում, պըլթօնը կըտըրում ա* (Զ): 2. Ճայթելը, պայթելը, ճայթյուն, պայթյուն: *Մին էլ բ՚ուրդ՚ան մին պըլթօն ա ըսկանում* (Զ):

ՊԸԼԹՕՑ/ՓԸԼԹՕՑ/ՂԸԼԹՕՑ/ՔԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՕՆ:

ՊԸԼԻԹ/ՊԻԼԻԹ *(գրբ. բլիթ)* - *գ.* 1. Բոլորաձեւ թխվածք կամ փոքրիկ հաց: *Էտ մարթը խուխօցը հըվաքում ա, մինգ՚էլ մին աղէ պիլիթ յօր օնում, ք՚ինա՚մ* (ՀԺՀ, VII, 18): 2. *փխբ.* Ջանազան ուտելիքների այդ ձեւի կտոր: *Պընէրէն պիլիթը պըտատում ա, տինում խուրջինումը* (Զ):

ՊԸԼԻԹԸՆԷ/ՊԻԼԻԹԸՆԷ - *գ.* Թզենու տեսակ, որ տալիս է բլիթների նման մեծ ու կլոր պտուղներ: *Պըլիթը՝նէն քըրծէրումըն էլ ա փըսնէս* (Զ):

ՊԸԼԻԹԻԼ/ՊԻԼԻԹԻԼ *(գրբ. բլթեմ)* - *նբ.* 1. Խմորը՝ քամած մածունը եւն գնդել՝ բլիթների ձեւ տալ: *Պատառ խըմօր ա անում, պըլիթում, խուխէն հը՝տէ մին պըլիթ թըխում* (Զ): 2. *չբ. փխբ.* Ուռչել, այտուցվել, կլորանալ, ուռուցիկ դառնալ, բլիթների ձեւ ստանալ: *Ծը՝րքը օռչ՚ում ա, պըլիթում* (Զ):

ՊԸԼԻԹԿԱ/ՊԻԼԻԹԿԱ *(ռուս. плитка)* - *գ.* Շոկոլադի սալիկ: *Ջուբան մին պըլիթկա յա տ՚ուս օնում, տամ էտ ըխճըկանը* (Զ):

ՊԸԼԻԹՎԻԼ/ՊԻԼԻԹՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸԼԻԹԻԼ-ի:

ՊԸԼԻԹՕՏԷԼ/ՊԻԼԻԹՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԻԹԻԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՊԸԼԻԹՕՏՎԷԼ/ՊԻԼԻԹՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸԼԻԹՕՏԷԼ-ի:

ՊԸԼԻՄՕՏ - *տե՛ս* ՊԻԼԻՄՕՏ:

ՊԸԼԻՄՕ(Տ)ՉԻԿ - *տե՛ս* ՊԻԼԻՄՕ(Տ)ՉԻԿ:

ՊԸԼԻՏԱ/ՊԻԼԻՏԱ *(ռուս. плита)* - *գ.* Էլեկտրական կամ գազի սալօջախ: *Պըլիտան տըրաքում ա, տօնը պաժառ ըղնում* (Զ):

ՊԸԼԼԱՆ/ՊԸԼԱՆ *(ռուս. план, ֆր. plan)* - *գ.* 1. Հատակագիծ: *Պըլլանը տամ ա ըտըրան, վէր ըտը՝ղ մին լ՚ավ տօն չինին* (Զ): 2. Նախագիծ, ծրագիր: *Ասում ա.- Մը՝զ պըլան չօնինք՚, լ՚ըհա ընդի կօրծ ընք անում* (Զ): 3. Որոշ ժամանակի համար նախօրոք նշված միջոցառումների համակարգ, որ նախատեսում է աշխատանքների կարգը՝ հետեւողականությունը եւ ժամկետը: *Սաղ չինէրէն մաչին ըռըչինը տըռնըվըզը՝ցէք՚ ըն պըլանը կըդարալ* (ԱԱ, 34):

- Պըլլան կըդարէլ - *հեգն.* Շատ, բայց անորակ գործ անել: *Պըլլան ը՞ս կըդարում, էտ բօստանը խէ կարքէն չը՞ս պիհ՚ում* (Բ):

- Պըլլանու ըռը՝խ ըղնէլ - Որեւէ նախագծի՝ ծրագրի իրականացմանը խանգարելով՝ քանդման՝ վերացման ենթակա լինել: *Խաբարը կ՚ամ ա, վէր ծ՚ՕՐ՚ումը ճիրա՚մբար ըն չինում, չէնին բուստըննէն պըլլանու ըռը՝խ ա ընգալ* (Զ):

- Պըլլան քաշիլ - 1. Հատակագիծ կազմել, հատակագծել: *...Մէտքըն էն ա, վէր դ՚ուզըմը մին լ՚ավ ժամ չինի, ամմա ըտըրան պըլլանը քաշօղ չի կա* (ՋՏ, Ա, 37): 2. Ծրագիր կազմել, ծրագրել: *Պըլլան ըն քաշ՚ում, վէր թութօտը կըտօրին, տը՝ղը խաղվու բաղ քըցին* (Զ):

- Պըլլան քըցիլ - Աշխատանքների կատարման կարգը՝ հետեւողականությունը՝ ժամկետը նախատեսող կարգ սահմանել: *...Պըլլան քըցա՚ծ ա իլա՚լ. ըրբէք՚ը ցօրնավ պէռնալ ըն, տարալ Ըստէփանակը՝էրտ մըթէրում ըրալ* (ԱԱ, 34):

ՊԸԼԼԱՎՈՒՐ - *ածական.* 1. Ամորձիք ունեցող, չամորձատված: *Մին պըլլավուր կ՚առն ա տամ, էտ շանը թուլան ինք՚ օնում* (Զ): 2. *փխբ.* Համարձակ, ուժեղ: *Պըլլավուր տըղամարթ ա Սուրէնը, վէչ ախ օնէ, վէչ վախ* (Բ):

ՊԸԼԼԷ/ՊԸԼԸԼՆԷ/ՊՈՒԼՈՒԼՆԷ/ՊԸԼՆԷ/ՊՈՒԼՈՒԼ/ՊՈՒՊՈՒԼ *(հ.ե.*b(h)(e)u-(ուռչել)* - *գ.* 1. Ամորձի, ամորձիք: *Արչին քօթէթը վէր մը՚ծանա, հօրը պըլլավը խաղ կանէ* (ԱԲԲ, 21): 2. *տե՛ս* ԽԸ՝Ռ:

- Պըլլէն պաչիլ - Աղաչել, խնդրել: *Ք՚ինամ ա բըրիգադիրին պըլլէն պաչ՚ում, վէր աշխօրը պըկըսցընէ վէչ* (Զ):

- Պըլլէն քօր կ՚ալ - *հեգն.* Տոլմա ուտելու ցանկություն ունենալ: *Պըլլէտ քօր ա՞ կ՚ամ, հինչ ը՞ս խուսկէտ տակէնկըլխէն դօլմա ասում* (Բ):

ՊԸԼԼԸ՝ՆԷ/ՊՈՒԼՈՒԼԸ՝ՆԷ - *գ.* Հոնի տեսակ, որ սովորականից ավելի խոշոր եւ երկարավուն է: *Պըլլը՝նէն մը՝ծ-մը՝ծ հ՚ուն ա* (Բ):

ՊԸԼԼԸՊԱՉԻ/ՊՈՒԼՈՒԼՊԱՉԻ - *գ.* Խաղատեսակ: *Խօխէնք՚ը ամմէն օր հըվաքվում ին ըտը՝ղ, պըլլըպաչի խաղ անում* (Զ):

ՊԸԼԼՈՒՐԱՄԱՐ/ՊԸԼՈՒՐԱՄԱՐ - *գ.* Ատելի անձ (սովորաբար գործածվում է որպես կոչական բառ): *Ա պըլլուրա՚մար, էտ խուխէն խէ թակում ը՞ս* (Զ):

ՊԸԼԼՕՐ/ՊԸԼՕՐ - *գ.* 1. Մատները չռած ափ, որ ուղղում են դեպի մեկը՝ չարիք մաղթելով: *Մարթը կընգանը պըլլօրը վէր տը՝էսնում ա, կըտաղում ա* (Զ): 2. *տե՛ս* ՊԸԼԼԷ:

- Պըլլօր անէլ - Ձեռքի մատները լայն բացած՝ ուղղել դեպի մեկը՝ չարիք մաղթելով: *Պառավը բիդի յէրգ՚ինք՚ը պըլօր ա անում, թա.- Անիծված ինի՛ս, Մստուծ...* (ԱԱռ, 40):

ՊԸԼԼՕ՚ՐԷԼ - *տե՛ս* ՊՈ՚ՒԼՕ՚ՐԷԼ:

ՊԸԼԼՕ՚ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊՈ՚ՒԼՕ՚ՐՎԷԼ:

ՊԸԼԿԱՆ - *գ.* 1. Դալար ուռենու՝ թթենու եւն ճյուղի վրայից հանած գլանաձեւ ամբողջական կեղեւը, որից շվի՝ ջուր սրսկելու գործիք եւն են սարքում: *Թութուն շըմալան մին պըլկան ա տ՚ուս օնում, պըզգան չինում* (Զ): 2. Պատվաստելիք ծառի վրա դնելու փոքրիկ շիվ: *Պըլկանը տինում ա, քըրծէնավ պէնդ կապում* (Զ): 3. *տե՛ս* ԾՈՒԼՈՒԼ: *Աշանէցէ Վիտիսանց Աշօտը պըտահում ա մին պըլկանը կախ խուխու* (ՆԱԲ, III, 155): 4. *տե՛ս* ՃՈ՚ՒՃՈ՚ՒԼ:

- Պըլկանը ճ՚ուր ըղնէլ - Սեռական արբունքի հասնել: *Խուխէն պըլկանը վէր ճ՚ուր ընգավ, տիժէր ըս տանը պահում* (Բ):

ՊԸԼԿԸՀԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԼՈՒՔՀԱՆ:

ՊԸԼՆԷ - *տե՛ս* ՊԸԼԼԷ:

ՊԸԼՊԸԼԱԼ/ՓԸԼՓԸԼԱԼ *(գրբ. փայլեմ)* - *չբ.* 1. Փայլել, ցոլալ, պսպղալ: *Ամը՝ռանը պըլպըլըմ ա, ծըմը՝ռանը՝ ժինգ՚օտըմ* (ԱՀ, 26): 2. Շողարձակել, ճաճանչել: ... *Արէվընն էլ մին տէղան ար պըլպըլամ...* (ՀԱԲ, 15, 130): 3. *փխբ.* Շատ մաքուր լինել, մաքրությունից փայլել: *Թ՚ամ՚ուզ-թ՚ա՚ք՚ուզ կընէգ՚ ա Նուբարը, ընդրրա տանավը վէր նի յըս մընում, ք՚ը՝փըտ կ՚ամ ա, ամմէն հինչ պըլպըլամ ա* (Բ):

ՊԸԼՊԸԼԱՆ/ՓԸԼՓԸԼԱՆ - *ածական.* Փայլուն, փայլփլող, շողարձակող: *Հ՚ըռնանցէ մին պըլպըլան պէն ա ըրվամ* (Զ):

ՊԸԼՊԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԸԼՓԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԸԼՊԸԼԱԼ-ի:

ՊԸԼՊԸԼՕՆ/ՓԸԼՓԸԼՕՆ - *գ.* Պլպլալը, պլպլացնելը, փայլ, շողարձակում: *Վը՝սկուն պըլպըլօնը ըտըրանց չ՚ա՚շմիշ ա քըցում* (Զ):

ՊԸԼՊԸԼՕՑ/ՓԸԼՓԸԼՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼՕՆ:

ՊԸԼՏՈՒՆԱՎԷՐ/ՊՈՒԼՏՈՒՆԱՎԷՐ - *ածական.* Վերարկու հագած: *Մին պըլտունավէր մարթ ա տը՝էսնում՝ էտ ծ՚ունին մաչին վէր ընգած* (Զ):

ՊԸԼ՚ՈՏ - 1. *տե՛ս* ԲՕՋ[1]: 2. *տե՛ս* Ք՚Ա՚ՍԻԲ:

ՊԸԼՈՒՐԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՊԸԼԼՈՒՐԱՄԱՐ:

ՊԸԼՈՒՔՀԱՆ/ՊԸԼԿԸՀԱՆ - *ած.* 1. Մաշկը՝ մորթը՝ կաշին քերթված՝ քերծված՝ քերված: *Մին շՕր ա պիրում, ըտըրա պըլուքիան վը՛ննը կապում* (Զ): 2. Պտուղները լրիվ քաղված (այգու, ծառի եւն մասին): *Պըլուքիան ծառէր ա, մին բար էլ չի կա* (Բ): 3. *փխբ.* Կողոպտված: *Պըլուքիան շէն ա* (Բ):

- Պըլուքիան անէլ - *տե՛ս* ՊԸԼՕԿԷԼ:

- Պըլուքիան ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՊԸԼՕԿՎԷԼ:

ՊԸԼՕՔ՝ - *ած.* Զռված, դուրս պրծած (աչքերի մասին): *ՊըլՕք՝ աշկէր օնէ* (Բ):

- ՊըլՕք՝ անէլ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ՝ԻԼ:

ՊԸԼՕՔ՝-ՊԸԼՕՔ՝ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՔ՝-ՊԸԼՕՔ՝:

ՊԸԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* Կ՝ԻԺՕԹՈՒՆ:

ՊԸԼՕԿԷԼ *(հ.ե.* lep-(քերթել)* - *նբ.* 1. Մաշկը՝ մորթը՝ կաշին քերթել՝ քերծել՝ քերել: *Պըլօկում ա, վը՛ննը սաղ յարա անում* (Զ): 2. Պտուղները լրիվ քաղել (այգու, ծառի եւն մասին): *Նի յըն տը՛ռնում բաղը, պըլօկում* (Զ): 3. *փխբ.* Կողոպտել: *...Ըռասխին ղըրաղին ըռըչնիս կըտրալ ըն, ա՛ղլա՛ ըսկըսալ մը՛զ պըլօկիլը* (ՀԲ, 358):

ՊԸԼՕԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸԼՕԿԷԼ-ի:

ՊԸԼՕՃԻԳ՝ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՊԸԼԼԷ: 2. Երիկամ: *Ըլբբըստըրակէն պըլօճիգ՝նէն ա թօքը տո՛ւս ա օնում, կօլ տամ* (Զ):

- Պըլուժկընէն ծափ տալ/հ՝ուրհ՝ուր տալ - Սաստիկ վախենալուց դողալ: *Էտ վէր տը՛սէ, պըլուժկընէս ծափ տըվավ* (Զ):

ՊԸԼՕՃԻԳ՝ԱՎ - *ած.* Քաջ, անվախ, համարձակ: *Պըլօճիգ՝ավ տըղամարթ ա իլա՛ղլ Բուղդան դային* (Բ):

ՊԸԼՕՃԱԴ/ՊՈՒԼՕՃԱԴ *(ռուս. площадь)* - *գ.* Չկառուցապատված հարթ ու ընդարձակ տարածություն քաղաքում կամ գյուղում, հրապարակ: *Քըշըրնէն ըտըրանք տո՛ւս ըն կ՝ամ, պըլօշադումը շօռ կ՝ամ* (Զ):

ՊԸԼՕՐ - *տե՛ս* ՊԸԼԼՕՐ:

ՊԸԼՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՊՈ՛ՒԼՕՐԷԼ:

ՊԸԼՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊՈ՛ՒԼՕՐՎԷԼ:

ՊԸԽԸՀԿԼ՝ԼԻԼ - *տե՛ս* ՊԸԽՊԸԽՕՏԷԼ:

ՊԸԽԸՐԱԿԷԼ *(գրբ. պախարակեմ)* - *նբ.* Վատաբանել, պախարակել: *Հիրը՛վանը ըտըրան մին լ՝ավ պըխըրակում ա* (Զ):

ՊԸԽԸՐԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸԽԸՐԱԿԷԼ-ի:

ՊԸԽԿԱԹԱՂ - *տե՛ս* ՊԻԽԿԱԹԱՂ:

ՊԸԽԿԱԹԷՐ - *տե՛ս* ՊԻԽԿԱԹԷՐ:

ՊԸԽԿԱՀԱՄ - *տե՛ս* ՊԻԽԿԱՀԱՄ:

ՊԸԽՊԸԽՕՏԷԼ/ՊԻԽՊԻԽՕՏԷԼ/ՊՈ՛ՒԽՊՈ՛ՒԽՕՏԷԼ - *չբ.* Բողբոջել, ծիլեր արձակել, ընձյուղվել: *Ծառէրը պըխպըխօտալ ըն* (Բ):

ՊԸԾԱ՝ - *չբ. մնկ.* Վերջանալ, պրծնել, վերջացավ, պրծավ: *Խօխան կաթնը խըմում ա, թա՝ պըծա՛* (Բ):

ՊԸԾԷՋՆԸ - *տե՛ս* ՊԸՏԷՋՆԸ:

ՊԸԾԸՋՆԱՎԸ՛Տ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՋՆԱՎԸ՛Տ:

ՊԸԾԸՋՆԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՋՆԻԼ:

ՊԸԾ՝ԸԿԸՐԱԿ - *տե՛ս* ԿԸԾ՝ԸԿԸՐԱԿ:

ՊԸԾ՝ԸՊԱԾ՝Ի/ՊԸԾ՝ԻՊԱԾ՝Ի - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պըծ՝ըպածի անէլ - 1. *տե՛ս* Կըծ՝ըկածի անէլ: *Թօրու մընան կըտրըրում ա, Կըրակու մընան պըծ՝իպածի անըմ...* (ԱՀ, 36): 2. *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼԱԼ:

ՊԸԾ՝ԸՆՊԷԾ՝ԻՆ/ՊԸԾ՝ԻՆՊԷԾ՝ԻՆ - *տե՛ս* ՊԸԾ՝ԸՊԱԾ՝Ի:

ՊԸԾ՝ԻՊԱԾ՝Ի - *տե՛ս* ՊԸԾ՝ԸՊԱԾ՝Ի:

ՊԸԾ՝ԻՆՊԷԾ՝ԻՆ - *տե՛ս* ՊԸԾ՝ԸՆՊԷԾ՝ԻՆ:

ՊԸԾՕՑ - *մ.* Փոքր տարիքում: *Ըխճըկանը վէր պըծօց թակիս վէչ, մըծօց ծօյնըտ կըթակիս* (ԱԲԲ, 28):

ՊԸԿԱԽԷԽՏ - *ած.* Կոկորդը սեղմելով խեղդված: *Կամ ըն, տը՛սնում մին պըկախէխտ մարթ ըտը՛ղ վէր ընգած* (Զ):

- Պըկախէխտ անէլ - Կոկորդը սեղմելով՝ խեղդել: *Արջին տըղան էն ուշափէն պըկախէխտ ա անում, վէր քըցո՛ւմ* (Զ):

- Պըկախէխտ ինիլ/տը՛ռնալ - Կոկորդը սեղմվելով՝ խեղդվել: *Պըկախէխտ իլա՛ղլ, մը՛ռավ* (Զ):

ՊԸԿԱՍԷԼ *(գրբ. պակասեմ)* - *չբ.* 1. Սակավ՝ նվազ դառնալ, քչանալ, սակավանալ, նվազել: *Թաքավէրին մարթիք՝ը քիս ըն, թա վը՛սկէն յօր օնին, տըսնաս ըն, վէր վը՛սկէն պըկասալ ա* (ՀԺՀ, V, 300): 2. Պակաս՝ ոչ լրիվ՝ թերի լինել, բավական չլինել: *Փուլը հըմբարում ա, վէր տա կընգանը, տը՛սնում՝ քըսան մանէթ պըկասում ա* (Զ): 3. Չգտնվել, չլինել: *Հըրսընքէն մին լ՝ավ թամադա յա պըկասում* (Բ): 4. Բացակայել: *Մինակ Սարօն ար ժողովան պըկասում* (Զ):

ՊԸԿԱՍՆՈՒՐԹ *(գրբ. պակասորդ)* - *գ.* Որեւէ բանի պակասած՝ պակաս կազմող մասը, պակասը: *Մաղազինչին ճարը կըտրած պըկասնուրթը հ՝ուրա՛ն հա՛շվին ա տինո՛ւմ* (Զ):

- Պըկասնուրթ տալ - *տե՛ս* ՊԸԿԱՍԷԼ (2):

ՊԸԿԱՑԱՎ - *տե՛ս* ՊԸԿՕՌՈՒՑ:

ՊԸԿԸՀՕՓ - *գ.* Ջրաղացի այն երկաթե մասը, որի վրա ամրացված է ցիցը: *Պըկըհօփըն ա ցէցը պահում* (Զ):

ՊԸԿԸՊՕԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պըկըպօկ անէլ/ինիլ/կ՝ա՛ղլ - 1. Դիմադրել, վիճել: *Ըտըրանք հ՝ուրհ՝ուր պըկըպօկ ըն անում, մինչը՛վ վէր հիրը՛վանը կ՝ամ ա, ճօկում* (Զ): 2. Աղաչել, աղերսել: *Քը՛ցավ նախագէն կօշտը, պըկըպօկ ըրավ, մին փութ կ՝ա՛ղրի ըստացավ* (Զ):

ՊԸԿԸՍԱՎԷՐ - *ած.* Թերություն՝ պակասություն ունեցող, պակասավոր: *Պըկըսավէր մարթ ա* (Բ):

ՊԸԿԸՍ-ՊԸՌԱՏ - *տե՛ս* ՊԱԿԱՍ-ՊԸՌԱՏ:

ՊԸԿԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. պակասեցուցանեմ)* - *նբ.* ՊԸԿԱՍԷԼ-ի:

ՊԸԿԸՍՕԹՈՒՆ *(գրբ. պակասութիւն)* - *գ.* 1. Պակաս՝ նվազ՝ քիչ՝ սակավ լինելը, բավականաչափ չլինելը: Մին տարէ խէ շատ հացու պըկըսօթուն, սօվ ա ինում էս շէնումը (ՀԺՀ, VI, 140): 2. Պահանջ, կարիք: *Շատ պէնու պըկըսօթուն օնինք՝, ամա կարում չընք ինք՝ օնինք՝* (Զ): 3. Թերություն, պակաս: *Ասում ա.- Էս տօնը վէշ մին պըկըսօթուն չօնէ* (Զ):

- Պըկըսօթուն անէլ - *տե՛ս* ՊԸԿԱՍԷԼ (2):

- Պըկըսօթուն քաշիլ - Որեւէ բանի պակաս լինելուց նեղվել: *Ինք՝ըն էլ վէշ մին պա՛նի պըկըսօթուն չար քաշում, վէրէրը դա՛ննա՛վ ար լիգ՝ը, տօնը հըյվանավ ար լիգ՝ը...* (ՀԺՀ, V, 403):

ՊԸԿՈՒ *(գրբ. պոկ (երգեհոնի եղեգնյա փողը), արաբ. būq (շեփոր)* - *գ.* Շվիի՝ սրինգի՝ զուռնայի եւ նման գործիքների լեզվակ, որտեղով փչում են: *Զուռնէն պըկուն ճաքալ ա* (Բ):

ՊԸԿՕՌՈՒՑ - *գ.* Բկի՝ կոկորդի ցավ, անգինա: *Ըստէղ ազար, փուրացավ, պըկօռուց չընկա, հունց վէր Բաքվըմը...* (ՋՏ, Բ, 9):

ՊԸՀԱՆՋԻԼ/ՊԱՀԱՆՋԻԼ *(գրբ. պահանջեմ)* - *նբ.* Մեկից իրավունքով՝ բռնությամբ եւն մի բան ուզել, պահանջել: *Թաքավէրը պըհանջում ա, վէր թաքուհին լօխ նաղլ անէ* (Զ):

ՊԸՀԱՆՋԿՈՒՏ/ՊԱՀԱՆՋԿՈՒՏ - *ած.* Խիստ պահանջող, խստապահանջ: *Էտ խօնցը հ՝ա՛ղրընն էլ շատ պըհանջկուտ մարթ ա ինո՛ւմ* (Զ):

ՊԸՀԱՆՋՄՈՒՆՔ/ՊԱՀԱՆՋՄՈՒՆՔ *(գրբ. պահանջումն)* - *գ.* Կենսականորեն անհրաժեշտ կարգի պահանջ: *Ուստան ասմա.- Թամա՛ռզ կօրծ անէլը ինձը՛տէ պըհանջմունք ա* (Զ):

ՊԸՀԱՆՋՎԻԼ/ՊԱՀԱՆՋՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՀԱՆՋԻԼ-ի:

ՊԸՀԸԿՕԹՈՒՆ/ՊԱՀԱԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. պահակութիւն)* - *գ.* 1. Պահակ լինելը, պահակի զբաղմունքը: *Պըհըկօթունը էլ ա տիժէր փէշակ* (Բ): 2. Պահակ

կանգնելը, պահակություն: *Պըհիկօթունը վէր ինի վէչ, կ'ըղօթունը ըշխարքավըս մին կըտը՛ռնա* (Ձ):

- Պըհիկօթուն անէլ - Պահակ կանգնել, հսկել: *Ծառան պըցըրանում ա մին ծառ, պահակօթուն անում* (ՆԱԲ, 35):

ՊԸՂԱՏԱՆՔ *(գրբ. պաղատանք)* - *տե՛ս* ԸՂԱՉԱ(Ն)Ք-ՊԸՂԱՏԱՆՔ:

ՊԸՂԱՏԷԼ *(գրբ. պաղատիմ)* - *տե՛ս* ԸՂԱՉԷԼ-ՊԸՂԱՏԷԼ:

ՊԸՂԷՆՁ *(գրբ. պղինձ)* - *գ.* 1. Կարմրավուն կռելի մետաղ՝ պղինձ: *Պըղէնձան մին մը՛ծ ղըզդան ա շինում* (Ձ): 2. Այդ մետաղից պատրաստված կաթսա կամ այլ բան: *Պըղէնձը տինում ա կըրակէն, ճո՛ւրը ածում* (Ձ):

ՊԸՂԸՆՁԸ՛ՂԱՆ *(գրբ. պղնձեղէն (պղնձե)* - *գ., հվք.* Պղնձից պատրաստված՝ պղնձյա իրեր: *Պըղընձը՛ղանը էտ վախտը շատ թանգ ա ինում* (Ձ):

ՊԸՂԸՆՁԸՂԸ՛Խ - *ած., գ.* Խոսքի տակ չմնացող, համարձակ պատասխաններ տվող (անձ): *Պըղընձըղը՛խ ախճիգ ա Մըրյանէն հըրթնացուն* (Բ):

ՊԸՂԸՆՁԻ *(գրբ. պղնձի)* - *ած.* Պղնձե, պղնձից պատրաստված: *Խաշլամէն հը՛տէ ամմէնալ՛ավ ղըզդանը պըղընձէ ղըզդանըն ա* (Ձ):

ՊԸՂԸՐՃԱՑՈՒ - *գ., ած.* Բաղարջ թխելու համար նախատեսված (խմոր): *Պըղըրճացուն պըղըրաստում ա, կըրակը նի կըցընում* (Ձ):

ՊԸՂԸՐՃՆԱԽՇԻ - *գ.* Բաղարջը նախշելու հարմարանք: *Պըղըրճնախշին յը՛ր ա օնում, պըղարճին իրը՛սը նախշո՛ւմ* (Ձ):

ՊԸՂՈՒՂՈՒՍ - *տե՛ս* ՊՈՒՂՈՒՂՈՒՍ:

ՊԸՂՈՒՍԻԳ՝ - *տե՛ս* ՊՈՒՂՈՒՍԻԳ՝:

ՊԸՂՕՃ/ՊՈՒՂՕՃ *(հ.ե.* bhel- (ուռչել)* - *գ.* 1. Պատենավոր միջատ: *Ք'ընանմ ա, ք'ընանմ, տը՛սնում ա՝ մին կանանչ տէղ մին մարթ նըստած, ամմա ընդրա կըլօ՛խը պըղուճնէն օտըմ ըն* (ՀԺՀ, V, 193): 2. *փխբ.* Աննշան՝ չնչին մարդ: *Էտ պըղօճը սաղ օրը ըստո՛ւր-ընդո՛ւր քըշտի կէղծավըրթուն ա անում* (Ձ):

ՊԸՂՕՍԻԳ՝ - *տե՛ս* ՊՈՒՂՈՒՍԻԳ՝:

ՊԸՃԷՂ(ՆԸ) *(գրբ. պճեղ (ոտքի կոճ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԿԸՃԷՂԱԿ: 2. Սխտորի՝ ընկույզի եւն առանձին պոկվող ամբողջական հատվածը: *Յու օրանը մին պըճէղնը սըխտօր օտէ, հա՛ռո՛ւր տարէ կապըրէ* (Ձ):

ՊԸՃԸՂԷԼ - *նբ.* 1. Երկու մաս անել, կիսել: *Նոռնը պըճըղում ա, մաչան էնքան անկ'ին քարէր ա վէր տէռնըմ, վէր տօնը լըցնում ա* (ՀԺՀ, V, 448): 2. Պճեղների՝ առանձին մասերի բաժանել: *Ապէլսինը պըճըղում ա, պիժը՛նում խօնցը* (Ձ): 3. Մատներով պտուղը կամ պատիճը պատռել: *Կաղաղը պըճըղում ա, ճուղուպուրը տո՛ւս օնում* (Ձ): 4. *փխբ.* Հայտնել, վերլուծել, տարածել (լուրը, գաղտնիքը): *Խաբարը պըճըղում ա, սաղ շէնավը մին անում* (Ձ):

ՊԸՃԸՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* 1. ՊԸՃԸՂԷԼ-ի: *չբ.* 2. Վարդը, ծաղիկը, բամբակը եւն բացվել: *Մայիսը վէր կ'ամ ա, վարթը պըճըղվում ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Քնից արթնանալ (երեխաների մասին): *Խօխան պըճըղվալ ա* (Ձ):

- Պըճըղված գ'ո՛ւլ/վարթ/ծաղէգ՝ - Շատ գեղեցիկ (աղջիկ, երեխա եւն): *Էտ չուբանէն էլ մին մադար ախճիգ՝ ա ինո՛ւմ՝ մին պըճըղված գ'ո՛ւլ* (Ձ):

ՊԸՃԸՂՕՎԻ - *ած., գ.* Կորիզը պտղամսին չկպած, հեշտությամբ երկու մասի բաժանվող (դեղձ, սալոր եւն): *Պըճըղօվի շանվթանլ ա* (Բ):

ՊԸՃԸՂՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՃԸՂՎԷԼ (շատ բան կամ շատ տեղերից):

ՊԸՃԸՂՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՃԸՂՕՏԷԼ-ի:

ՊԸՃԸՃՆԷԼ/ՊԸՃԸՃՆԻԼ - *տե՛ս* ՄԸՌԽԷԼ:

ՊԸՃԸՃՆԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՃԸՃՆԷԼ:

ՊԸՃԸՌԱՆՔ/ՊԸՃՌԱՆՔ *(գրբ. պաճուճանք (ավելորդ զարդ)* - *գ.* Շատ փոքր բան: *... Ք'ընառ բո՛ւլբո՛ւլը վէչ օտըմ ա, վէչ խըմըմ, օրանցօր մաշվըմ ա, տը՛ռնըմ մին պըճըռանք* (ՀԺՀ, V, 94):

ՊԸՃ՝ԱՎՈՒՆ - Պատյանները՝ պատիճները լավ չմաքրված (որոշ ընդեղենների մասին): *Պըճ՝ավուն նօխուդ ա* (Բ):

ՊԸՃ՝ԱՎՈՒՐ - *ած.* Պատյանները՝ պատիճները չմաքրած (որոշ ընդեղենների մասին): *Պըճ՝ավուր լօբին ածում ա մէշուկը, շըլակում, ք'ինամ* (Ձ):

ՊԸՃՊԸՃԱԼ - *տե՛ս* ՊԸԺՊԸԺԱԼ:

ՊԸՃՊԸՃԱԼԻ - *տե՛ս* ՊԸԺՊԸԺԱԼԻ:

ՊԸՃՊԸՃԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԺՊԸԺԱՆ:

ՊԸՃՊԸՃՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԺՊԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՊԸՃՊԸՃՕՆ - *տե՛ս* ՊԸԺՊԸԺՕՆ:

ՊԸՃՊԸՃՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԺՊԸԺՕՑ:

ՊԸՃՌԱՆՔ - *տե՛ս* ՊԸՃԸՌԱՆՔ:

ՊԸՃՈՒՃ/ՊԸՃՈ՛ՒՃ - *գ.* Կավե կլոր աման: *Յաճար վարիմ, պէնջա՛ր փըսնէ, շօշ տա, շըմալ, տէղէն պըճուճ* (ԱՀ, 47):

ՊԸՃՈ՛ՒՃ - *տե՛ս* ՊԸՃՈՒՃ:

ՊԸՄԲԱՍԱՆՔ *(գրբ. բամբասանք)* - *գ.* Բամբասանք: *Պըմբասանքը Ղըլըցէ կընանուցը փէշակըն ա* (Ձ):

- Պըմբասանք անէլ - *տե՛ս* ՊԸՄԲԱՍԷԼ:

ՊԸՄԲԱՍԷԼ *(գրբ. բամբասեմ)* - *նբ.* Բամբասել: *Կընանէք'ը, սաղ օրը յը՛խծուն պըռըշնուն տակէն նըստատած, ըստո՛ւր-ընդո՛ւր անա պըմբասում ըն* (Ձ):

ՊԸՄԲԷՌՆԸ - *տե՛ս* ՅԷԾՆԸ:

ՊԸՄԲԷՌՆԻԼ - *տե՛ս* ՅԷԾՆԻԼ:

ՊԸՄԲԸՌՆԸԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ՅԷԾՆԻԼ:

ՊԸՄԲԸՍԱՉՕ՛Ր - *ած.* Սաստիկ բամբասանքի ենթարկված: *Պըմբըսաչօ՛ր կընէգ՝ ա, հըմանչում ա, թա շինամաչ տո՛ւս կ'ա* (Ձ):

ՊԸՄԲԸՍԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Բամբասանքի առարկա՝ նյութ: *Ծընտօրէն կընգանը պըմբըսատը՛ղը ո՛ւրանն հարթնէրընն ըն* (Բ):

ՊԸՆԱ՛ԼԻ(Ք՝)/ՊԻՆԱ՛ԼԻ(Ք՝)/ՊԸԼԱ՛ՆԻ(Ք՝)/ՊԻԼԱ՛ՆԻ(Ք՝) - *գ.* 1. *տե՛ս* ԱՉԱՌ: 2. Թիթեղյա տուփերը կամ ապակյա տարաների՝ շշերի թիթեղյա կափարիչները բացելու հարմարանք՝ բացիչ: *Պընանլին յօր ա օնում, կանսէրվան պէնում* (Ձ):

ՊԸՆԱ՛ՎԱԽ/ՊԻՆԱՎԱԽ - *ած.* Աշխատանքից՝ գործից վախեցող՝ խուսափող: *Պընանվախ մարթը տօն չի տը՛ռնալ* (Ձ):

ՊԸՆԱ՛ՎՈՒՐ/ՊԻՆԱՎՈՒՐ - *ած., գ.* Աշխատանք՝ գործ կատարող, աշխատավոր, աշխատասեր (անձ): *Դաշանգ՝ անպէնը տանը կըմընա, կ'էշ պինավուրէն հը՛տան գ'ո՛ւլլա՛ն կըքըցին* (ԱԲԲ, 61):

ՊԸՆԱ՛ՏԱԿ/ՊԻՆԱՏԱԿ - *տե՛ս* ՊԸՆԱ՛ՏԸՂ:

- Պընըտակու շօ՛ր - 1. Աշխատանքային հագուստ: *Մին ծէրք պընըտակու շօ՛ր ա ինք՝ օնում, տամ ուստէն* (Ձ): 2. Քրքրված հագուստ: *Էտ հինչ ա՞ շո՛ւրէտ հա՛լը, հանց ա պընըտակու շօ՛ր* (Բ): 3. Անբարոյական կին: Էն հինչ կընէգ՝ ա՞, պինըտակու շօ՛ր ա (Բ):

ՊԸՆԱ՛ՏԱՐ/ՊԻՆԱՏԱՐ - *գ.* Որեւէ աշխատանքով՝ գործով զբաղված անձ: *Պընանտար մարթ ա Ա՛րտէմը, խընգարէլ մէլ* (Բ):

ՊԸՆԱ՛ՏԸՂ/ՊԻՆԱՏԸՂ - *գ.* Աշխատելու՝ գործելու տեղ: *Ուռութանա ք'ինամ ա պինատը՛ղը, տը՛սնում տիրանած պատը լօխ քանդանած* (Ձ):

ՊԸՆԱ՛ՐԱՐ/ՊԻՆԱՐԱՐ - *ած.* Գործունյա, գործարար: *Պընանրար տըղա յա Սէրօփը* (Բ):

ՊԸՆԱ՛ՑՈՒ/ՊԻՆԱՑՈՒ - *գ., ած.* Որեւէ աշխատանքի՝ գործի եւն համար պետական՝ պիտանի (անձ կամ իր): *Տընըշինիտ տըղան ըսկի պընանցու չի* (Բ):

ՊԸՆԳԸԼ *(գրբ. բանկն)* - *գ.* 1. Աննշան, անարժեք խոսք՝ բան: *Պընգըլ պէնէր ըս ասում* (Բ): 2. Հանելուկ, առեղծված: *Մին պընգըլ ասիմ, կըկա՞ռիս ասիս՝ հինչը ա* (Բ):

ՊԸՆԳԱԾԸ՛ՐՔ/ՊԻՆԳԱԾԸ՛ՐՔ - *ած.* *տե՛ս* Ծը՛րքը պէնդ:

ՊԸՆԳԱԿԷԹ/ՊԻՆԳԱԿԷԹ - *տե՛ս* ՏԸԺԸՐԱԿԷԹ:

ՊԸՆԴԱՆԱԼ/ՊԻՆԴԱՆԱԼ *(գրբ. պնդանամ)* - *տե՛ս* ՊԸՆԴԻԼ:

ՊԸՆԴԱՎՈՒՆ/ՊԻՆԴԱՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ պինդ: *Պընդավուն քՒանդիր ա, ամմա վէր էշը դարթու տա, կընկըտըրվէ* (Բ):

ՊԸՆԴԱՔԱՐ/ՊԻՆԴԱՔԱՐ - *գ.* 1. Պինդ՝ ամուր քար: *Վընթանըշատա քարը պընդաքար ա* (Բ): 2. *ած. փխբ.* Աներես, անամոթ, պնդերես: *Պընդաքար մարթին անա պըրծումը չի կա* (Ջ):

ՊԸՆԴԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԻԼ:

ՊԸՆԴԷՆԷ/ՊԻՆԴԷՆԷ - *գ.* Հաստ կեղեւով կախանի սեւ խաղողի տեսակ: *Պընդէնէն քաղում ըն, կախ-կախ անում* (Ջ):

ՊԸՆԴԸԾԷՆԷԼ/ՊԻՆԴԸԾԷՆԻԼ - *տե՛ս* ՊԻՑԸՐԾԷՆԻԼ:

ՊԸՆԴԸՃԱԿԱՏ/ՊԻՆԴԸՃԱԿԱՏ - *ած. տե՛ս* Ճակատը պէնդ:

ՊԸՆԴԸՊԷՐԱՆ/ՊԻՆԴԸՊԷՐԱՆ - *ած.* 1. Քչախոս, սակավախոս: *Պընդըպէրան մարթ ա Ալօն, խօսում չի, թա ըսկանաս* (Բ): 2. Ուտելու՝ խմելու մեջ ժուժկալ՝ զուսպ: *Պինդըպէրան մարթ ա Սիրգօնը, կարէլ չըս հիրփըցընիս* (Ջ):

ՊԸՆԴԸՊԸՏՕԿ/ՊԻՆԴԸՊԸՏՕԿ - *մ.* Լրիվությամբ, մինչեւ ծայրը՝ վերջը: *Խաչուն ախճիգը մին փադի կուշ պընդըպըտօկ լիգը խաշիլ ա տընում դէրին ըռաչին* (ՆԱԲ, III, 151):

ՊԸՆԴԸՐՏՈՒՍԻԼ/ՊԻՆԴԸՐՏՈՒՍԻԼ - տե՛ս ՊԸՐՏԸՏՈՒՍԻԼ:

ՊԸՆԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՊԻՆԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ՊԸՆԴԻԼ-ի: 2. *նբ.* Համոզիչ կերպով ասել, այնպես ասել, որ հիշի: *Էտ մարթը կընգանը պընդըցընէս ա, վէր վէշ մինին էտ պէնը ասէ վէչ* (Ջ):

ՊԸՆԴԸՑԸՆՎԷԼ/ՊԻՆԴԸՑԸՆՎԷԼ - *կբ.* եւ *չբ.* ՊԸՆԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ՊԸՆԴԻԼ/ՊԻՆԴԻԼ/ՊԸՆԴԷԼ/ՊԻՆԴԷԼ *(գրբ. պնդեմ (պնդացնել)* - *չբ.* 1. Պինդ՝ ամուր դառնալ, կարծրանալ: *Ցըխը չուրանում ա, պընդում* (Ջ): 2. Թանձրանալ: *Մածունը մէր ա կամ, պընդում* (Բ): 3. Ամրանալ, ուժեղանալ: *Էտ տըղան պընդում ա, տըռնում մին հինըրսըգ տըղամարթ* (Ջ): 4. Կազդուրվել, ապաքինվելով ամրանալ: *Էն ա իլալ հիվանդ մըռէս, միհէնգ պատառ պինդալ ա* (Բ):

ՊԸՆԴԻՐԸՍ/ՊԻՆԴԻՐԸՍ - *ած. տե՛ս* Իրը՝սը պէնդ:

ՊԸՆԴՊԸՆԴՕՐԷԼ/ՊԻՆԴՊԻՆԴՕՐԷԼ - *նբ.* Տարբեր տեղերից պինդ կապել: *Փանը պէռնում ա էշին, քընդիրավը պընդպընդորում, հըղէ ինում* (Ջ):

ՊԸՆԴՕԹՈՒՆ/ՊԻՆԴՕԹՈՒՆ *(գրբ. պնդութիւն)* - *գ.* 1. Պինդ լինելը: *Վէշ մին քամէ կարէլ չի մէր յըխծուն պընդութունէն քըփէն էլ նի կա* (Ջ): 2. Ժլատություն: *Տըղան թաքավէր տըռնալանը յէտը պիրիլ ա տամ ուրան հօրըն ա մօրը, ասում.- Թօբա՛ ըրէք՝ ծէր պընդութունը* (ՀԺՀ, VI, 144):

ՊԸՆԸԽԱՓԱՆ/ՊԻՆԸԽԱՓԱՆ - *ած.* Ընթացքը խափանված՝ խանգարված: *Պինըխափան կօրծը տիժէր անալ կըկա* (Ջ):

- Պընըխափան անէլ - Գործից՝ աշխատանքից կտրել, չթողնել աշխատի, գործը խափանել: *Նըհախ տըէղան ինձ պինըխափան ա ըրալ, դարկալ տօն* (ՀԲ, 344):

- Պընըխափան ինիլ/մընալ/տըէռնալ - Գործից՝ աշխատանքից կտրվել, չբանել, գործը խափանվել: *Թօռը նի կալալավ, հօնձ ընօղնէն պընըխափան իլին* (Ջ):

ՊԸՆԸԿԸԼԽՈՒ/ՊԻՆԸԿԸԼԽՈՒ - *ած.* Գործից հասկացող: *Ասում ա.- Տու դալգուրթունա պընըկըլխու ուստա չըս, քինի՛ ծէր տօն* (Ջ):

- Պընըկըլխու տինիլ - Մեկին խորհուրդ՝ ուղղություն տալով՝ աշխատանքի լծել: *Էս մէծ ախպէրը ասում ա.- Պա՛հ, տա՛ւ իր մընացալ, ա՛ քաչալ, վէր մըզ պընըկըլխու տինիս...* (ՀԺՀ, V, 630):

ՊԸՆԸՏԻՆԻԼ/ՊԻՆԸՏԻՆԻԼ - *նբ. տե՛ս* Պընըկըլխու տինիլ:

ՊԸՆԸՐԱՄԱՆ/ՊԸՆՐԱՄԱՆ - *գ.* Պանիր պահելու կամ պանիրը մեջը դնելու աման: *Պընըրամանը վէր ա ըղնում, կօտրում* (Ջ):

ՊԸՆԸՐԱՃՈՒՐ/ՊԸՆՐԱՃՈՒՐ - *գ.* Աղաջուր, որի մեջ պանիր են պահում: *Պընըրաճուրը վէր ա ածում, պանէրը լօխ նի տամ թօրբան* (Ջ):

ՊԸՆԸՐՀԱՑ/ՊԱՆԷՐ-ՀԱՑ/ՀԱՑ ՈՒ ՊԱՆԷՐ - *գ.* Պանիրը եւ հացը՝ որպես ուտելիք (առանց այլ ուտելիքների): *Ճիրան խըմալ ըն, պընըրհացան կէրալ, մին էլ յէշալ, տըէսալ պարկը տիրտակվալ ա* (ԱԱ, 57):

ՊԸՆԸՐՏԻՐԻ - *գ.* Փոքրիկ ափսե՝ պնակ՝ պանիրը սեղանին դնելու համար: *Ղօնաղը պընըրտիրին թաքուն կուղանում ա, կօխում ծօցը* (Ջ):

ՊԸՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՊԻՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ԸՇԽԸՐԴՑ(Ը)ՆԷԼ: *նբ.* 2. Օգտագործել, շահագործել (որպես բանող ուժ, օգնական, կամակատար, հարճ եւն): *Ըտըրան էրկու ամէս պինըցընում ըն, յըէտնան տա՛ւս քըցա՛ւմ* (Ջ): 3. Գործածելով մաշել՝ սպառել: *Ուստան օրը մին ճօխտ անջանակ ա պընըցընում* (Ջ): 4. Գործադրել (գործածվում է տարբեր հարադրություններում՝ *խըէլք պընըցընէլ, հինանր պընըցընէլ* եւն):

ՊԸՆԸՑԸՆՎԷԼ/ՊԻՆԸՑԸՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ՊԸՆԸՓԷՇԱԿ - *տե՛ս* ՊԷՆ-ՓԷՇԱԿ:

ՊԸՆՊԷՆՈՒՏ/ՊԻՆՊԷՆՈՒՏ - *տե՛ս* ՉՕՓՈՒՌ:

ՊԸՆՋԸԿԱՎԷՐ/ՊԻՆՋԸԿԱՎԷՐ - *ած.* Պիջակ հագած՝ հագնող: *Պինջըկավէր մարթ ա* (Բ):

ՊԸՆՋԸՐԱԹԱԿ/ՊԻՆՋԸՐԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պընջըրաթակ անէլ/տալ - 1. Մարմինը եղինջով ծեծել՝ որոշ մաշկային հիվանդություններ բուժելու նպատակով: *Հէքիմը ասմա.- Մին լավ պինջըրաթակ ըրէք՝, ընցընական ա* (Ջ): 2. *փխբ.* Խիստ նախատել: *Հիրըվանէրը հըվաքվում ըն, պինջըրաթակ անում, կընգանը տա՛ւս քըցիլի հըէտէ* (Ջ):

ՊԸՆՋԸՐԱՄԱՐ/ՊԻՆՋԸՐԱՄԱՐ - *գ.* Եղինջի նման, բայց առանց մազմզուկների վայրի բանջար: *Պընջըրամարընը էլ ա ուտէլի* (Բ):

ՊԸՆՋԸՐԱՔՕԼ/ՊԻՆՋԸՐԱՔՕԼ - *գ.* Եղինջի թուփ: *Կուփէ յա տամ, քըցա՛ւմ պընջըրաքօլը* (Ջ):

- Պընջըրաքօլ տըէռնալ - Տունը ավերվել, տան տեղը եղինջով պատվել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Պընջըրաքօլ տըէռնա տօնըտ* (Բ):

ՊԸՆՋԸՐՓԸՍ(Տ)ՕԿ/ՊԻՆՋԸՐՓԸՍ(Տ)ՕԿ *(գրբ. բանջրբուսակ)* - *գ.* Մանր կարկուտ կամ թեփանման ձյուն: *Բուրդանն հավան փոխվում ա, ըսքըսում պընջըրփըստօկ կանը* (Ջ):

ՊԸՆՐԱՄԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՆԸՐԱՄԱՆ:

ՊԸՆՐԱՃՈՒՐ - *տե՛ս* ՊԸՆԸՐԱՃՈՒՐ:

ՊԸՆՕԹՈՒՆ/ՊԻՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԽԱՍՅԱԹ:

ՊԸՆՕՎԻ/ՊԻՆՕՎԻ/ՊԸՑՕՎԻ/ՊԻՑՕՎԻ - *ած.* Բացվող ու փակվող: *Մին պընօվի ըստօլ ա ինք՝ օնում* (Ջ):

ՊԸՇ(Տ)ՊԱՆԷԼ *(գրբ. պաշտպանեմ)* - *նբ.* Թշնամու հարձակումից՝ վնասակար գործողություններից եւն ապահովել, պաշտպանել: *Մունք մէր յէրգիրը միշտ էլ կընընալական ընք պընշտպանինք՝* (Բ):

ՊԸՇ(Տ)ՊԱՆՎԷԼ - *նբ. եւ չբ.* ՊԸՇ(Տ)ՊԱՆԷԼ-ի:

ՊԸՇ(Տ)ՊԸՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Թշնամական հարձակումից՝ վնասակար գործողություններից եւն պաշտպանվելը՝ պաշտպանելը: *Մէր յընգիրին պընշտպանօթունը մէր պարթկընը ա* (Բ):

ՊԸՇՏՈՒՆԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՊԸՇՏՈՒՆԱՏԱՐ:

ՊԸՇՏՈՒՆԱՏԱՐ - *ած., գ.* Պաշտոն ունեցող (անձ): *Պընշտունատար մարթ*

ա, սարփ չի անում, թա շինացուց նրիրէտ խօսէ (Ձ):

ՊԸՉԸԿՈՒՏՈՒՐ - *ած., գ. փխբ. տեմ* Ծամը կըտրրած: *...Էտ պըչրկուտուր ասպաժը ժարկօն շինըմ ա, տընըմ օջաղին ղըրաղին, վէր տաք կէնա...* (ՋՏ, Ա, 6):

ՊԸՉՊԸՉՕՐԷԼ - *նբ.* Շատ անգամ կամ շատերին՝ շատ տեղերից համբուրել: *Հարը ուրխացած քինամ ա տըղէն խըտտում, պըչպըչօրում...* (ՆԼՂԺԲ, 58):

ՊԸՉՊԸՉՕՐՎԷԼ - 1. *կբ.* եւ *չբ.* ՊԸՉՊԸՉՕՐԷԼ-ի: 2. *չբ.* Իրար հետ համբուրվել: *Ըտէղ ըտըրանք ուրիշ տէսնըմ ըն, պըչպըչօրվըմ, լաց ինըմ* (ՀԺՀ, V, 183):

ՊԸՊԱԿԱՆ/ՊԱՊԱԿԱՆ - *ած.* 1. Պապից անցած՝ ժառանգված: *Ուրանց պապական տանըն ա կէնում* (Բ): 2. Հին, հինավուրց, հնուց մնացած: *Պըպական անդաթնէն բիդի պահինք* (Բ):

ՊԸՊԸՔԱՆ/ԿՈՒԿՈՒՔԱՆ - *գ.* Պպզելու՝ կկզելու տեղ: *Կամ ըն, տըէսնում պըպըգանումը կօչ յըէկած* (Ձ):

ՊԸՊԸՔԻԼ/ԿՈՒԿՈՒՔԻԼ - *չբ. տեմ* Պուպուգ անել:

ՊԸՊԸՔՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿՈՒԿՈՒՔՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԸՊԸՔԻԼ-ի:

ՊԸՊԸԼԿԱՆՑԻ - *տեմ* ՊԸՊԼԸԿԱՆՑԻ:

ՊԸՊԸԼ-ՊԱՊԱԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պըպըլ-պապալ անել - *տեմ* Պապալ անել (տեւականորեն):

ՊԸՊԸԿԸԼՕՆՁ/ՊԱՊԱԿԸԼՕՆՁ - *գ.* 1. Վայրի բանջարի տեսակ: *Պըպըկըլօնձը իփանծ լավ ա ինում* (Ձ): 2. Աչքի եզերքներով դուրս եկող ուռուցք: *Աշկէն ղըրաղէն պապակըլօնձ ա փըսալ* (Բ):

ՊԸՊԸՊԱՊԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պըպըպապէ խօսէլ - Մեծի պես՝ մեծավարի խոսել (տղա երեխաների մասին): *Հենգ տիրէկան տըղա յա, ամմա պըպըպապէ յա խօսում* (Ձ):

ՊԸՊԻԳԱՆԱԼ - *տեմ* ՏԸՊԻԳԱՆԱԼ:

ՊԸՊԻԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՏԸՊԻԳՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՊԸՊԻԳՕԹՈՒՆ - *տեմ* ՏԸՊԻԳՕԹՈՒՆ:

ՊԸՊԼԸԿԱՆՑԻ/ՊԸՊԸԼԿԱՆՑԻ - *գ.* Ձավեշտական՝ զվարճալի տեսարան: *Պըպլըկանցի յա՞, հինչ ը՞ք հըվաքվալ* (Բ):

ՊԸՌԱՁՆԻԳ/ՊԸՐԱՁՆԻԳ *(ռուս. праздник)* - *գ.* 1. Որեւէ նշանավոր իրադարձության՝ դեպքի եւն առթիվ կամ հիշատակին նվիրված, ինչպես նաեւ եկեղեցական օրենքով նշվող հանդիսավոր օր, տոն: *Մին դէր ա ինում, պըռըզնիգներէն կանլի վախտը գիդալիս չի ինում* (ՆԼՂԺԲ, 114): 2. *փխբ.* Բուռն ուրախություն, բերկրանք, ցնծություն: *Ծունը յըէկավ. խօխօնցը հըէտէ պըռազնիգ ա* (Բ):

ՊԸՌԱԿ - *տեմ* ՊԱՌԱԿ:

ՊԸՌԱՆՉԻԼ/ՊԸՌԱՆՉԻԼ *(գրբ. բառաչեմ)* - *չբ.* 1. Մայել, բառաչել: *...Հիյվընէն մընաս ըն տուզնը պըռընչիս* (ԱԱ, 23): 2. *փխբ.* Սաստիկ ցավից՝ զայրույթից եւն ուժգնորեն լացել՝ աղաղակել՝ գոռալ եւն: *Խէղճ խուխէն սէրտըն էլ տըմանում չի, ամէն տըվարու նըհէտ լաց ա ընում, պըռանչում* (ՆԱԲ, 52):

ՊԸՌԱՆՉՈՒ(Ն)Ց/ՊԸՌԸՆՉՕՑ - *գ.* 1. Բառաչելը, բառաչելու ձայնը: *Էտ ծըմակը քինալիս մին պըռանչունց ա ըսկանում* (ՀԺՀ, V, 439): 2. *փխբ.* Ուժգնորեն լացելը՝ աղաղակելը՝ գոռալը եւ դրա ձայնը: *Մարթը կընգանը պըռընչօցէն մըհալ չի քըցում* (Ձ):

ՊԸՌԱՎԷԼ *(գրբ. պառաւիմ)* - *նբ.* 1. Ծերանալ, պառավել: *Թաքավէրը շատ ա ինում պըռաված, յէր ա ընգնըմ, մըէռնըմ* (ՀԺՀ, V, 76): 2. *փխբ.* Թարմությունը կորցնել: *Կըռմըզուկը պըռավալ ա* (Բ):

ՊԸՌԱՏ - *ած.* 1. Շրթունքը՝ պռունկը կոտրված (անոթների մասին): *Տանը իլածը մի պըռատ կըէվաթ ա, տըրանավ ըն չայ խըմում* (Ձ): 2. *տեմ* ԿԸՍԸՏ-ՊԸՌԱՏ: 3. *գ.* Անոթի պռնկի կոտրված տեղը: *Մըտածում ա, վէր պառավը սաղ ընգունավը կընի խըմէյիս, ինքը յօր ա օնում, պըռատավը խըմում* (ՆԱԲ, 117):

ՊԸՌԱՏ(Վ)ԷԼ *(գրբ. պառակտեմ (իրարից բաժանել, քայքայել)* - *չբ.* 1. Պռունկը կոտրվել (անոթների մասին): *Կըէվաթը ծըէրքան վէր ա ըղնում, պըռատում* (Բ): 2. Պակասել, կիսատ՝ թերի դառնալ: *Պրիէստին ցօրէնը պըռատվալ ա* (Ձ): 3. Իրարից բաժանվել, հարաբերությունները վատանալ: *Սէրավ ախպէրք ըն իլալ, միհէնգ ըն ըտի պըռատվալ* (Բ):

ՊԸՌԷՇՆԸ/ՓԸՌԷՇՆԸ/ՊԸՌՕՇ[2] *(գրբ. բռինչ)* - *գ.* Բռնչենու պտուղը՝ բռինչ: *Պըռէշն ա քաղում, օտում* (Բ):

ՊԸՌԸՂՆԷԼ/ՊԸՌԸՆԳՆԷԼ/ԲԸԼԸՆԳՆԷԼ - *չբ.* 1. Խեղճանալ, վիզը ծռել: *Էտ խէ պըռըղնալ ը՞ս, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ): 2. *տեմ* Ըղաչանք անել:

- Պըռըղնած կառնը - Խեղճ՝ անճարակ մարդ: *Էն էլ հօ տըղամարթ չի՞, պըռըղնած կառն ա* (Բ):

ՊԸՌԸՂՆՕՏԷԼ/ՊԸՌԸՆԳՆՕՏԷԼ/ԲԸԼԸՆԳՆՕՏԷԼ - *տեմ* ՊԸՌԸՂՆԷԼ (շատերը կամ տեւականորեն):

ՊԸՌԸՆԳՆԷԼ - *տեմ* ՊԸՌԸՂՆԷԼ:

ՊԸՌԸՆԳՆՕՏԷԼ - *տեմ* ՊԸՌԸՂՆՕՏԷԼ:

ՊԸՌԸՆՉ-ՊԱՌԱՆՉ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պըռընչ-պառանչ անել/կանալ - 1. Շատերը կամ հաճախակի բառաչել: *Յէգնէրը պըռընչ-պառանչ ըն կամ, իրիք նակը կամ ա ուրան տէղը, մընացածը էլ ըն վարում, կամ տօն* (ՀԺՀ, V, 542): 2. Շատ լացելով՝ աղաչել՝ աղերսել: *Քինամ ա խանէն կօշտը, պըռընչ-պառանչ կամ, վէր տըղէն ըսպանէ վէչ* (Ձ):

ՊԸՌԸՆՉՕՆ - *տեմ* ՊԸՌԱՆՉՈՒ(Ն)Ց:

ՊԸՌԸՆՉՕՑ - *տեմ* ՊԸՌԱՆՉՈՒ(Ն)Ց:

ՊԸՌԸՇԻ - *տեմ* ՊԸՌԸՇՆԻ:

ՊԸՌԸՇԿԷԼ - *տեմ* ՊԸՌԸՂՆԷԼ (1): *...Հարուստնէն գուրգանու նըման յըրա յըն պըրծընըմ, առնըմ, քանսիբը ղըրաղան մընամ ա պըռըշկած յէշում* (ՋՏ, Ա, 114):

ՊԸՌԸՇՆԻ/ՓԸՌԸՇՆԻ/ՊԸՌԸՇԻ *(գրբ. բռնչի)* - *գ.* Այծատերեւազգիների կարգին պատկանող ծառ, որ տալիս է դարչնագույն փոքր ու կլոր պտուղներ՝ բռինչ: *Պըռըշնին սօրփ ծառ ա* (Բ):

ՊԸՌԸՎԱՇԷՆՔ - *տեմ* ՊԸՌԸՎ(Կ)ԸՆԷ:

ՊԸՌԸՎ(Կ)ԸՆԷ - *ած.* Իր տարիքից մեծ երեւացող, իրականում ջահել, բայց պառավի տեսք ունեցող: *Պըռըվկըէնէ մարթ ա Սիմոնը* (Բ):

ՊԸՌԸՎԿՕՏԷԼ - *տեմ* ՊԸՌԸՎՕՏԷԼ:

ՊԸՌԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԸՌԱՎԷԼ-ի:

ՊԸՌԸՎՕԹՈՒՆ *(գրբ. պառաւութիւն)* - *գ.* Ծեր՝ պառավ լինելը, ծերություն: *Այան ասում ա.- Մստուծ, մըէռնէլը բիդանվ, պըռըվօթունը բիդանվ վէչ* (Բ):

ՊԸՌԸՎՕՏԷԼ/ՊԸՌԸՎԿՕՏԷԼ - *չբ.* 1. *տեմ* ՊԸՌԱՎԷԼ (շատերի մասին): 2. Կնճռոտվել: *Հանան քըռասուն տըրըէկան կա վէչ, ամմա ծըէրքէրը պըռըվօտալ ա* (Ձ):

ՊԸՌԸՎՕՑ - *տեմ* ԸՀԻԼՕՑ:

ՊԸՌԼԱՆԴ - *տեմ* ԲԸՌԼԱՆԴ:

ՊԸՌԼԱՆԴԻ - *տեմ* ԲԸՌԼԱՆԴԻ:

ՊԸՌԼԱՆԴՉԻ - *տեմ* ԲԸՌԼԱՆԴՉԻ:

ՊԸՌԿԱՎԷՐ - *ած.* Բողբոջած, բողբոջներ ունեցող: *Մին պըռկավէր ճէղն ա կըտրրում, շըլակում, կամ տօն* (Ձ):

ՊԸՌԿԷԼ - *չբ.* Բողբոջել, բողբոջներ արձակել: *Ծառէրը պըռկալ ա* (Բ):

ՊԸՌԿԸՄԸՆԱ - *գ.* Կարմրուկ հիվանդությունից հետո մարմնի եւ դեմքի վրա մնացած հետք: *Դօխտուրը յէշում ա, թա.- Վէչինչ, պըռկըմընա յա, անց ա կընական* (Ձ):

ՊԸՌԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. պառիկեցուցանեմ)* - *նբ.* եւ *պբ.* ՊԱՌԿԷԼ-ի:

ՊԸՌՆԱՎԷՐ/ՊԻՌ(Ն)ԱՎԷՐ *(գրբ. բեռնաւոր)* - *ած.* Բեռնված, բեռնավոր-

ված: *Կամ ըն, տը՛սնում մին պըռնավէր էշ ըտը՛ղ կապած* (Ջ):

ՊԸՌՆԱՔԱԾ/ՊԻՌ(Ն)ԱՔԱԾ - *ած.* Շատ բեռ տանող՝ կրող՝ քարշող (ձիու՝ ջորու՝ էշի մասին): *Սընթուրէն մին լ՛ավ պըռնաքաշ ծի յա իլա՛լ* (Բ):

ՊԸՌՆԸԹՈՒՂ - *տե՛ս* ՊԸՌՆԻԹՆԻՂ:

ՊԸՌՆԸՎԷՐԷԼ/ՊԻՌ(Ն)ԸՎԷՐԷԼ *(գրբ. բեռնաւորեմ)* - *տե՛ս* ՊԷՌ(Ն)ԷԼ:

ՊԸՌՆԸՎԷՐՎԷԼ/ՊԻՌ(Ն)ԸՎԷՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՌՆԸՎԷՐԷԼ-ի:

ՊԸՌՆՕՏԷԼ/ՊԻՌ(Ն)ՕՏԷԼ - *նբ.* Շատերին բեռնել: *Պիրում ա, օխտը պէռնը ցօրէնը տամ, Պըլը-Պուղին էշէրը պըռնստում ա, պիրում տօն* (ՀԱԲ, 15, 14):

ՊԸՌՆՕՏՎԷԼ/ՊԻՌ(Ն)ՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՌՆՕՏԷԼ-ի:

ՊԸՌՊԱՌԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՊԱՌԷԼ:

ՊԸՌՈՕՆ - *գ.* Խակ միրգ: *Խօխան պըռոն շատ կէրավ, փօրը ցավից* (Բ):

ՊԸՌՏԸԿԸՏ(Ը)ՐԷ - *տե՛ս* ՊԸՐՏԸԿԸՏ(Ը)ՐԷ:

ՊԸՌՏԸՅԸ՛Ր - *տե՛ս* ՊԸՐՏԸՅԸ՛Ր:

ՊԸՌՏԸՎԷՐ - *տե՛ս* ՊԸՐՏԸՎԷՐ:

ՊԸՌՏԸՏՆԻՍ - *տե՛ս* ՊԸՐՏԸՏՆԻՍ:

ՊԸՌՏԸՏՆԻՍԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՏԸՏՆԻՍԻԼ:

ՊԸՌՏԸՏՆԻՍՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՏԸՏՆԻՍՎԻԼ:

ՊԸՌՏՊԸՌՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՏՊԸՐՏԷԼ:

ՊԸՌՏՕՆԻ - *տե՛ս* ՊԸՐՏՕՆԻ:

ՊԸՌՆԻԹՆԻՂ/ՊՆԻՌ(Ն)ՆԻԹՆԻՂ/ՊԸՌՆԸԹՈՒՂ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՎԱՐՍԱԿ: 2. Արտերում աճող վարսականման մոլախոտ: *Արտէրը պըռնիթնուղը կա՛լալ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Համառ՝ կամակոր անձ: *Էտ պըռնիթնուղը վէր մին պէն ասում ա, էլ կարում չը՛ս նըստա ըզադվիս* (Բ):

ՊԸՌՈՒԾԾ/ՊՈՒԾԾ - *տե՛ս* ՏԸՏԸՌՌ:

ՊԸՌՕՋ/ՊԸՌՕ՛Ջ - *գ.* 1. Կլոր եւ ուռուցիկ հացի տեսակ: *Աստըված Քըրիստօսը՛ն ասում ա.- Քինա՛ Հարուն-Ղարունէն ասէ՝ օրաս յէտը պըռոզ հաց չի թըխէ, թօղ միշտ լավաշ թըխէ* (ՀԺՀ, VII, 174): 2. Թարմ հացերով լի փայտե տաշտ: *Քինամ ա պըռոզան էրկու հաց յօր օնում, պիրում տամ պըռավէն* (Ջ):

- Պըռոզու տէփ - Գեր՝ չաղ երեսով եւ տգեղ անձ: *Էտ պըռոզու տէփ ա, ըտըրա հու բի՞դի հավան կէնա* (Ջ):

ՊԸՌՕ՛Ջ - *տե՛ս* ՊԸՌՕՋ:

ՊԸՌՕԿ - *գ.* 1. Ծաղկի՝ տերեւի կոկոնը, բողբոջ: *Փիս ցօրտ ըրավ, ծառէն պըռոկը լօխ վէր տը՛ռավ* (Ջ): 2. Շերամորդին կերակրելու թթենու թարմ տերեւ: *Պըռոկը պըրծընում ա, վէրթնը մընամ ա տի՛ւզնը* (Ջ): 3. Կարմրուկ հիվանդությունը: *Խօխան պըռկան ընգալ ա* (Բ):

- Պըռոկ տինիլ - Պատվաստի ձեւ, երբ որպես պատվաստաշիվ պատվաստակալի վրա միացնում են բողբոջը՝ ծառի աչքը: *Ընդօնանց Հըմբա՛ցին լ՛ավ պըռոկ ա տինի՛ում* (Ջ):

- Պըռոկ քաշիլ - Շերամորդին կերակրելու համար թթենու դալար շիվերից տերեւները քաշելով պոկել: *Կընանէք՛ը ամմէն օր քինա՛լիս ըն իլա՛ալ թըխմըչարը, վէր պըռոկ քաշին* (Ջ):

- Պըռոկ քըցիլ - *տե՛ս* ՊԸՌԿԷԼ:

ՊԸՌՕԼԳ - *տե՛ս* ՊԸՌՕԾ[1] (3):

ՊԸՌՕԾ[1] - *գ.* 1. Մարդու եւ կենդանիների բերանը վերեւից եւ ներքեւից եզերող մաշկամկանային ծալքերից յուրաքանչյուրը՝ շրթունք: *Թաքավէրը կ՛ա՛մ ա, տը՛սնում՝ մըհէնգ՛ էլ ծիյին պըռոշնէն ըն կէրալ* (ՀԺՀ, VI, 129): 2. Աքցանի՝ ունելիի եւ նման գործիքների ծայրերը, որոնցով բռնում՝ ճնշում՝ կտրում են: *Քա՛ռփա՛թնին պըռոշը կօտըրալ ա* (Բ): 3. Ամանի պռունկ՝ շուրթ: *Կը՛վաթը վէր ա ըղնում, պըռոշը ճաքում ա* (Ջ): 4. Որեւէ բանի փոքր կտոր: *Էս ըսէլանը յէտը մէր Թնինի դա՛յին էրկու պըռոշ հաց ա տընի՛ում յըլլէխէն մաչին, հըդէ ըղնում* (ՀԺՀ, VI, 178):

- Պըռոշին ճնի՛ւրը ք՛ինիլ - *տե՛ս* Պըռոշնէն լըպըզտօտէլ (1): *Էտ Կըքավա սարը էնքան դա՛շանգ՛ սար ա, վէր ամմէն հըդէ ք՛ինօղ ընդըրա պէցնի՛ւր քըրէրէն յըշիս ա, պըռոշին ճնի՛ւրը ք՛ընիս ա* (ՀԺՀ, V, 469):

- Պըռոշին ճնի՛ւր տինիլ - Մեկին հիվանդ եղած ժամանակ խնամել՝ օգնել: *Խը՛ղճ Սանամը մընացալ ա մինակ, մինը կա վէջ, թա պըռոշին ճնի՛ւր տինի* (Բ):

- Պըռոշնան կէնալ - Ագահորեն եւ բուռն կերպով համբուրել: *Պըռոշնան ա կէնում, պըչպըչօրում* (Ջ):

- Պըռոշնէն լըպըզտօտէլ/լ՛ուզ տալ - 1. Մի բան ճաշակելու՝ ըմբոշխնելու՝ ունենալու մեծ ցանկություն ունենալ, զմայլվել, տենչալ: *Թաքավէրին տըղան էտ ըխճըկանը վէր տըսնաս ա, մընաս ա պըռոշնէն լըպըզտուտէլիս* (Ջ): 2. Շվարել, ինչ անելը չիմանալ: *Կէտը կընգանը յօր ա օնում, ք՛ընում, չօբանը պըռոշնէն լ՛ուզ տալավ յէտ ա տէռնում, կ՛ամ* (ՀԱԲ, 15, 57):

- Պըռոշնէն կընծօտէլ - Ջայրանալ, հուզվել: *Էտ վէր տը՛սնում ա, պըռոշնէն կընծօտում ա* (Ջ):

- Պըռոշնէն հօփ տըված - *տե՛ս* ԲԷԳ(Ը)ՌԱՍՏ:

- Պըռոշնէն մինչը՛վ տափը կախ ընգած - Շատ ծեր՝ ծերացած: *Կամ ըն տը՛սնում հնը՛՝ պըռոշնէն մինչը՛վ տափը կախ ընգած, պըռավաղ* (Ջ):

- Պըռոշնէն (յը՛ստ) թակած - Բարակ շուրթեր ունեցող: *Պըռոշնէն յը՛ստ թակած մարթին աշկըս տը՛սնա վէջ* (Ջ):

- Պըռոշնէն յը՛ստ տանէլ/պէնալ - Ժպտալ, ժպիտ արտահայտել, թեթեւակի ծիծաղել: *Թաքավէրին ախճիգ՛ը էտ վէր տը՛սնում ա, պըռոշնէն յը՛ստ ա տանում* (Ջ):

- Պըռոշնէն յը՛ր քաշվիլ/չուրանալ/ցըմաքել - Խիստ ծարավել, շրթունքները չորանալ (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Պըռոշնէտ յը՛ր քաշվի, խէ բուստանէս ճնի՛ւրը կըտըրալ ը՞ս* (Բ):

- Պըռոշնէն չը՛ք՛ը՛ք՛օտէլ - Խիստ ծարավից շրթունքները ճաքճքել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Էնքան ծըրավում ա տա, վար պըռոշնէն չը՛ք՛ը՛ք՛օտում ա* (ՆԼՂԺԲ, 30):

- Պըռոշնէն պիմբակավ թըրչիլ - Այնպիսի ծանր հիվանդ լինել, որ անգամ ջուր խմել չկարողանալ (հիմնականում գործածվում է որպես անեծք): *Պըռոշնէն պիմբակավ թըրչիմ ընդըրա, կավըս կ՛ուղացալ ա, ծախալ* (Բ):

- Պըռոշնէն ն՛ուրնի՛ւր անա կէնալ - Սիրո ուժեղ զգացում ունենալ: *Թաքավէրին տըղան չուբանէն ըխճըկանը վէր տը՛սնում չի՞, պըռոշնէն ն՛ուրնի՛ւր անա յա կէնում* (Ջ):

- Պըռոշնէրան մին ղըզղան ք՛ըլըփաչա կիփվի - Ասում են շատ հաստ շրթունքներ ունեցողի մասին:

- Պըռոշ անէլ - 1. Լացակումել, լացելու պատրաստվելով՝ շրթունքները ծռմռել (հիմնականում երեխաների մասին): *Խօխան պըռոշ ա անում* (Ջ): 2. Նեղանալ, խռովել: *Պառավը պըռոշ ա անում, կըրպէտին նըստում* (Ջ):

- Պըռոշը կախ անէլ/տալ/քըցիլ - Դեմքին դժգոհության արտահայտություն տալ, քիթը կախել: *Հինչ ը՞ս պըռոշըտ կախ ըրալ, խէ զըրնի՛ց չը՞ս անում* (Բ):

- Պըռոշը կընծէլ - *տե՛ս* Մանը կընծէլ:

- Պըռոշը ճաքէլ - 1. Սաստիկ վախենալ: *... Յէշում ա տէսնում՝ հըդէցը տակէն էլ կա մէյդ, կըլիխէն էլ, թաքավէրէն տըղէն պըռոշը ճաքում ա* (ՀԱԲ, 15, 52): 2. Շատ կարոտել: *Մարը նամակ ա կ՛իրում, թա.- Բա՛լա, խէ կ՛ամ չը՞ս, պըռոշըս ճաքալ ա* (Ջ):

- Պըռոշը նի չընտալ - Ուտելիքից բոլորովին չօգտվել, ոչինչ չուտել: *... Յէտնան ք՛իս ըն, տըսնաս կ՛ուրէն, հունցը առաչընը՛ն քըցալ, ընդի, ծին պըռոշը՛ն էլ ա, նի չի տըվալ* (ՀԺՀ, V, 259):

ՊԸՌՕԾ[2] - *տե՛ս* ՊԸՌԷՇՆԸ:

ՊԸՌՕԾ-ՊԸՌՕԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պըռօշ-պըռօշ անել - տե՛ս Պըռօշ անել (1) (շատերի մասին): *Պըռօշ-պըռօշ ըն անըմ, համ ուրանք լա՛ց ինըմ, համ խալխին լըցըցընըմ...* (ՋՏ, Բ, 136):

ՊԸՌՕՇՏԻ - *տե՛ս* ՊԱՉ:

- Պըռօշտի անիլ - Համբուրել, համբուրվել: *Թասակը կըլխան յօր ա օնում, տէսնում՝ ուրան նըշանածը, պըռօշտի ըն անում...* (ՀԱԲ, 15, 28):

ՊԸՍՊԸՂԱԼ - *չբ.* Վառ կերպով շողալ՝ փայլել՝ ցոլալ, պսպղալ: *Իրը՛վէն տակէն էտ վը՛սկէ ջամը պըսպըղամ ա* (Ձ):

ՊԸՍՊԸՂԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՍՊԸՂՈՒՆ:

ՊԸՍՊԸՂԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պըսպըղէ տալ - *տե՛ս* ՊԸՍՊԸՂԱԼ: *Էտ մը՛կնած կըտավը ըսկըսում ա ըրէվէն տակէն պըսպըղէ տալը* (ԼՂԲ, 338):

ՊԸՍՊԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԸՍՊԸՂԱԼ-ի:

ՊԸՍՊԸՂՈՒՆ/ՊԸՍՊԸՂԱՆ - *ած.* Շողշողուն, փայլփլուն, ցոլացող, պսպղացող: *Էն մին օրը կամ ա ճուրը, տէսնում մին պըսպըղուն պէն* (ՀԺՀ, V, 433):

ՊԸՍՊԸՂՕՆ - *գ.* Փայլ, ցոլք: *Թաքավէրը էտ քարէն պըսպըղօնը վէր տը՛սնում ա, մընամ ա քար կըտրած* (Ձ):

ՊԸՍՊԸՂՕՑ - *տե՛ս* ՊԸՍՊԸՂՕՆ:

ՊԸՎԸՐՏԱՆԱԼ *(գրբ. պարարտանամ)* - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՔՈՒՔԱՆԱԼ: 2. Արգավանդ՝ բերրի դառնալ: *Վը՛ղը բիդի փէյնը տաս, վէր պըվըրտանա* (Ձ):

ՊԸՎԸՐՏԱՎՈՒՆ - *ած.* 1. *տե՛ս* ՔՈՒՔԱՎՈՒՆ: 2. Փոքր-ինչ՝ մի քիչ արգավանդ՝ բերրի: *Ըստըդէրքէս վը՛ղէրը պըվըրտավուն ա* (Բ):

ՊԸՎԸՐՏՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. պարարտացուցանեմ)* - *նբ.* ՊԸՎԸՐՏԱՆԱԼ-ի:

ՊԸՎԸՐՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. պարարտութիւն)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՔՈՒՔՕԹՈՒՆ: 2. Արգավանդ՝ բերրի լինելը: *Մարտակէրտա վըղէրէն պըվըրտօթունը վէշ մին տը՛ղ կա վէչ* (Ձ):

ՊԸՏԱԾԱԿ - *գ.* 1. Պատի մեջ բացված՝ թողած անցք՝ ճեղք: *Լուսը պըտը՛ծկէրան ա տուս կամ* (ԱԲԲ, 36): 2. Ընդհանրապես ճեղք՝ խորշ: *Էտ տանը հա՛րուր պըտածակ կա, յը՛ս հինչ գի՞դամ՝ վէրըմըն ա կը՛ղալ* (Ձ):

- Պըտըծակումը մընալ - Ընկճվել, թշվառանալ, այլեւս որեւէ բանի չխառնվել՝ պետք չգալ: *Խըչատուրը առաչ ա իլալ հինըրսըզ, միհէնգ պըտըծակումըն ա մընացալ* (Բ):

ՊԸՏԱՀԷԼ *(գրբ. պատահեմ)* - *չբ.* 1. Պատահմամբ հանդիպել, պատահաբար մեկին կամ մի բան տեսնել: *Հըղէցը պըտահում ըն մին բըխտըյէշու, հարուստը բախտէն յէշիլ ա տամ* (ՀԺՀ, V, 426): 2. Դեմ առ դեմ դուրս գալ: *Ըստըրանք կը՛ը՛տէն քըշտէն ուրուր պըտահում ըն, կըռը՛վ անում* (Ձ): 3. Տեղի ունենալ, կատարվել: *Հա՛ղը տէսնում ա, հըրցընում, տըղան պատմում ա կը՛ըրզմընօցէն պըտահածը* (ՆԱԲ, 34): 4. Անկանոն՝ ոչ պարբերականորեն՝ երբեմն տեղի ունենալ՝ լինել: *Պըտահում ա՝ էնքան ծուն ա կամ, շինացէք կարում չըն, թա տանան տուս կան* (Բ):

ՊԸՏԱՀՄԱՄԲ - *մ.* Պատահական կերպով, պատահաբար: *Պըտահմամբ մէհէտ մին վը՛րս ա անում* (Ձ):

ՊԸՏԱՀՄՈՒՆՔ *(գրբ. պատահումն)* - *գ.* Դիպված, անսպասելի դեպք: *Էտ պըտըհմունքանը յէտը ընցընէս ա մին խիլլա՛ վախտ* (ՀԺՀ, V, 413):

ՊԸՏԱՄԱՉ - *գ.* 1. Պատի մեջը՝ ներսը: *Պըտամաչը մընամ ա տէրտակ* (Ձ): 2. Շարվող պատի ճեղքերը լցնելու մանր քարեր: *Ուստան առանց պըտամաչ կարէլ չի պատ շարէ* (Բ):

ՊԸՏԱՆԷԼ - *նբ.* 1. Մահացածին պատանքի մեջ դնել՝ փաթաթել: *Թօրքէրը ուրանց մըռալէն դա՛ստի յըն պըտանում, թաղում* (Բ): 2. *փխբ.* Թաղել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Պըտանիմ ք՛ը՛գ, խէ պարթկըս տամ չը՞ս* (Բ):

ՊԸՏԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՏԱՆԷԼ-ի:

ՊԸՏԱՌԷԼ *(գրբ. պատառեմ)* - *նբ.* 1. *տե՛ս* Պըտըռ-պատառ անել: 2. *տե՛ս* ՃԸՂԷԼ (1, 2, 3):

ՊԸՏԱՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՏԱՌԷԼ-ի:

ՊԸՏԱՏԱԿ - *գ.* Պատի տակը՝ տակի մասը: *Ը՛ղըմարթիք՛ը ուրուգ՛ունը տուս ըն կամ, պըտըտակէն նըստօտում, զըրուց անում* (Ձ):

ՊԸՏԱՏԱՆ/ՓԸԹԱԹԱՆ *(գրբ. պատատանք)* - *գ.* Շորի երկար ժապավենանձեւ կտոր, որով փաթաթում են գլուխը՝ մարմնի հիվանդ մասը՝ օրորոցի երեխայի ձեռքերն ու ոտքերը եւն, փաթաթան: *Պըտատանը յօր ա օնում, կըլո՛խը կապում* (Ձ):

ՊԸՏԱՏԷԼ/ՓԸԹԱԹԷԼ *(գրբ. պատատեմ, փաթաթեմ)* - *նբ.* 1. Կտոր՝ թոկ՝ լար՝ երկար երիզ եւն իր կամ մի այլ առարկայի վրա փաթ տալ, փաթաթել: *Մին էրկան քօղ ա յօր օնում, ծէրքավը պըտատում* (Ձ): 2. Փաթեթավորել, փաթեթ սարքել: *Մէսը պըտատում ա, ղարկում քըվօրը տօնը* (Ձ): 3. Գլանաձեւ ոլորել: *Թօխտը պըտատում ա, տինում ծօցումը* (Ձ): 4. Բարուրել (երեխայի մասին): *Մարը իտի պըտատած տանում ա, տինո՛ւմ հօրը մըղակումը, հա՛ղը տուս ա կամ, տը՛սնում մըղակումը մին պա՛ղուր* (ՀԺՀ, V, 531):

ՊԸՏԱՏՎԷԼ/ՓԸԹԱԹՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՊԸՏԱՏԷԼ-ի: *չբ.* 2. Գալարներ կազմել, կծիկ դառնալ: *Օխծը պըտատվում ա, պատէն տակէն կ՛օղլը կէնում* (Ձ): 3. Որեւէ բանով բոլոր կողմերից ծածկվել: *Յէս էլ մին յօրղանըմ պըտըտվէցի, այազըմը քունավ ընցի* (ՋՏ, Ա, 109): 4. Երկու ձեռքով փարվել: *Պառավը փըթաթվում ա թօռնանը, պըչ-պըչօրում* (Ձ):

ՊԸՏԱՏՈՒԿ/ՓԸԹԱԹՈՒԿ - *գ.* Փաթաթած թել՝ պարան՝ լար՝ լավաշ եւն: *Թիլին պըտատուկը տինում ա ըռաշկէն, յը՛ստ տամ* (Ձ):

ՊԸՏԱՏՕՂ/ՓԸԹԱԹՕՂ - *գ.* Ծնունդ ընդունող անձ, մանկաբարձ: *Վէր թօռնը պըլօթուն ա անում, այան անէսկ ա տամ.- Քու պըտատօղը չուրանա* (Բ):

ՊԸՏԱՔԱՐ - *գ.* Պատ շարելու կամ պատի մեջ դրված քար, պատի քար: *Մին պըտաքար ա ըղնում կըլխէն, դա՛ստի մը՛ռնում ա* (Ձ):

ՊԸՏԷՋՆԸ/ՊԸԾԷՋՆԸ/ՊԻԾԻՋՆԸ *(գրբ. բծիծ)* - *գ.* Մսի՝ լեշի վրա ճանճերի նստելուց առաջացած մանր որդեր՝ որդի ձվեր: *Մէսը յօր ա օնում, թա օտէ, տը՛սնում յըրան պըտէզնը* (Ձ):

ՊԸՏԷՂՆԸ *(գրբ. պտեղն (բուի մատի եւ ցուցամատի ծայրը)* - *տե՛ս* ՊԱՏԱՌ (1):

ՊԸՏԸՋՆԱՎԸ՛Տ/ՊԸԾԸՋՆԱՎԸ՛Տ/ՊԻԾԻՋՆԱՎԸ՛Տ - *գ.* *Պըտէզնի* հոտ: *Մըսան պըտըզնավը՛տ ա կամ* (Բ):

ՊԸՏԸՋՆԻԼ/ՊԸԾԸՋՆԻԼ/ՊԻԾԻՋՆԻԼ - *չբ.* Մսի՝ լեշի վրա ճանճերի նստելուց մանր որդեր՝ որդի ձվեր առաջանալ: *Մէսը պըտըզնալ ա* (Բ):

ՊԸՏԸԾԱԿԷ - *ած., գ.* Ճարպիկ, ձեռներեց (անձ): *Պըտըծակէ տըղա յա Ըրտաշին թօռնը* (Բ):

ՊԸՏԸԿԱՐԱՍ - *գ.* Վանքի, եկեղեցու եւ այլ կառույցների պատերին՝ առաստաղներին ամրացված կճուճներ՝ խոսողի ձայնը բարձր հնչելու համար: *Յը՛խծուն պըտէրումը պըտըկարաս շատ կա* (Բ):

ՊԸՏԸՀԱՍ *(գրբ. պատուհաս)* - *գ.* 1. Փորձանք, չարիք: *... Ք՛ա՛ցա՛լ ըն Մըռավէն վը՛տքը, մատաղ ըրալ, դաչանք ըրալ, վար ուրանց ըզադէ էտ պըտըհասան* (ԱԱ, 41): 2. *փխբ.* Գլխացավանք՝ անախորժություններ պատճառող անձ՝ իր: *Էտ խօխան պըտըհաս ա հօրը-մօրը հը՛տէ* (Բ):

- Պըտըհաս ըղնէլ - Փորձանքի ենթարկվել, անախորժության մեջ ընկնել: *Շա՛գիրդը յօր ա օնըմ ք՛ը՛մբա՛ն, մընամ պըտըհաս ընգա՛ծ* (ՆԼՂԺԲ, 105):

ՊԸՏԸՀԱՐ *(գրբ. պատահար (փորձանք)* - *տե՛ս* ՊԸՏԱՀՄՈՒՆՔ:

ՊԸՏԸՀԷԼԻՔ՝ - *գ.* Այն, ինչ որ պատահելու է կամ կարող է պատահել: *Վէչ մինը կարէլ չի գ՝իդա՝ ուրա՝ն պըտըհէլիք՝ը* (Զ):

ՊԸՏԸՀՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. պատահեցուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ՊԸՏԱՀԷԼ-ի:

ՊԸՏԸՂՎԷԼ *(գրբ. պտղիմ)* - *չբ.* 1. Պտուղ բռնել, պտղավորվել: *Ծառէրը պըտըղվալ ըն* (Բ): 2. Հղիանալ: *Էտ թաքավէրին վը՝չ բաղըն ար ծաղկում, վը՝չ ապրանքըն ար պըտըղվում* (ՀԺՀ, VI, 116):

ՊԸՏԸՆԱՑՈՒ - *գ., ած.* Պատանքի համար նախատեսված (կտոր): *Հէրիք՝ նագ աքէրը մինչը՝վ մը՝ռնէլը ո՝ւրա՝ն պըտընացուն հըզըրցըրալ ա* (Բ):

ՊԸՏԸՊԱՏ - Գործածվում է կապակցություններ մեջ:

- Պըտըպատ անէլ/տալ - Մի բանի շուրջը պտտվել: *Խօխէնք՝ը հըվաքվում ըն, բըք՝մա՝զին թէշտին ղըրաղավը պըտըպատ անում* (Զ):

- Պըտըպատ ըղնէլ/կ՝ա՝լ - 1. Այս ու այն կողմ ընկնել, մոլորվել: *Հ՝ըղավը ք՝ինօղը պըտըպատ չի ըղնէլ* (ԱԲԲ, 55): 2. *տե՛ս* Խօսկը կըտօրը քըցիլ:

- Պըտըպատ քըցիլ - Այս ու այն կողմ գցել, մոլորեցնել: *Էտ չար պառավը խը՝ղճ ըխճըկանը պըտըպատ ա քըցո՝ւմ* (Զ)

ՊԸՏԸՊԱՐԱՆ - *ած.* Սրտակցող: *Պըտըպարան մարթ ա Ջամալը* (Բ):

ՊԸՏԸՌԱԿԷՐ - *ած.* Պատառներով սնվող, չքավոր, մուրացկան: *Պըտըռակէր մարթ ա, ընդըրա ըշտըղա յա՛մ փոկ* (Զ):

ՊԸՏԸՌԷԼ/ՊԸՏՌԷԼ *(գրբ. պտռեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ բանի ներսում մի բան որոնել: *Պըտըռում ըն, տը՝սնում տէնա՝կը Մարյանէն ջուբումը* (ՆԼՂԺԲ, 48): 2. Մատով կամ այլ բանով քչփորել՝ խառնել (քիթը, ատամը եւն): *Քէթըտ պըտըռու մէ՛լ, համօթ ա* (Բ):

ՊԸՏԸՌԹԻՔ՝Ա՝Ն - *տե՛ս* ՊԸՏԸՌ-ՊԱՏԱՌ:

ՊԸՏԸՌՀԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՐՀԱՆ:

ՊԸՏԸՌ-ՊԱՏԱՌ *(գրբ. պատառ-պատառ (կտոր-կտոր)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պըտըռ-պատառ անէլ - 1. Պատառների վերածել, պատառոտել, ճղճղել: *Կըզնըված կ՝ամ ա տօն, կընգանը շօ՝ռէրը սաղ պըտըռ-պատառ անում* (Զ): 2. Հոշոտել, մարմինը պատառոտելով՝ սպանել: *...Աշկ ըծէցէ, թա հինչ տըղավ ք՝ընա՝մ, շընէրէն ըռխան պըրծընիմ, թա չէ ինձ պըտըռ-պատառ կանին* (ԼՂԲՔ, 298):

- Պըտըռ-պատառ ինիլ/տը՝ռնալ - 1. Պատառների վերածվել, պատառոտվել, ճղճղվել: *Էնքան նի յա մըտալ մօշէն քօլէրը, մօշ քաղալ, շօ՝ռէրը սաղ պըտըռ-պատառ ա իլա՝լ* (Բ): 2. Հոշոտվել, մարմինը պատառոտվելով՝ սպանվել: *Սունէն մին դաշանգ՝ ախճիգ՝ ա իլա՝լ, թուրքէրէն ճանգ՝ը ա ընգալ, պըտըռ-պատառ իլա՝լ* (Բ):

ՊԸՏԸՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՏԸՌԷԼ-ի:

ՊԸՏԸՌՏՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՌԷԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՊԸՏԸՌՏՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՏԸՌՏՕՐԷԼ-ի:

ՊԸՏԸՌՕՍԿ/ՊԸՏՕՌՈՒՍԿ - *գ.* Որեւէ բանի ներսում մի բան փնտրելը, փնտրտուք: *Միլիցէք՝ը նի յըն տը՝ռնում կ՝օղէն տօնը, պըտըռօսկը մինչը՝վ քը՝շէր պըրծընում չըն* (Զ):

- Պըտըռօսկ անէլ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՌՏՕՐԷԼ:

ՊԸՏԸՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՌՏՕՐԷԼ:

ՊԸՏԸՌՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՌՏՕՐՎԷԼ:

ՊԸՏԸՏՕՐԷԼ/ՓԸԹԸԹՕՐԷԼ/ՊԸՏՊԸՏՕՐԷԼ/ՓԸԹՓԸԹՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԱՏԷԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՊԸՏԸՏՕՐՎԷԼ/ՓԸԹԸԹՕՐՎԷԼ/ՊԸՏՊԸՏՕՐՎԷԼ/ՓԸԹՓԸԹՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՏԸՏՕՐԷԼ-ի:

ՊԸՏԸՐՀԱՆ/ՊԸՏԸՌՀԱՆ *(գրբ. պատուհան)* - *գ.* 1. Պատի մեջ թողած խորշ՝ պահարան: *Տըղան մուտանան տինիս ա պըտըրհանումը, հօրը նըհէտ պըռօշտի ընէս, ք՝իս* (ՀԺՀ, V, 277): 2. *տե՛ս* ԱԿՈՒՇԿԱ: *Աղվէսը վըխէլան լօք ա տամ, պըտըրհանավը ըղնում ճէղացը* (ՆԱԲ, 138):

ՊԸՏԻ - *տե՛ս* ԲԻԴԻ՝:

ՊԸՏԿԱԼ - *տե՛ս* ՊԸԹԿԱԼ:

ՊԸՏԿԱԿԱՐ - *տե՛ս* ՊԸԹԿԱԿԱՐ:

ՊԸՏԿԷՍԱՊԷՐՔ - *տե՛ս* ՊԸԹԿԸ՝ՍԱՊԷՐՔ:

ՊԸՏԿ(ԸՎ)ԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԹԿ(ԸՎ)ԷԼ:

ՊԸՏՂԱ - *տե՛ս* ՊԸՏՕՂ:

ՊԸՏՂԸՎԷՐՎԷԼ/ՊԸՏՂՈՒՎԷՐՎԷԼ *(գրբ. պտղաւորեմ (բարեբեր դարձնել)* - *տե՛ս* ՊԸՏԸՂՎԷԼ:

ՊԸՏՂՈՒՎԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏՂԸՎԷՐՎԷԼ:

ՊԸՏՄԷԼԻՔ՝ - *գ.* Պատմելու բան՝ նյութ: *Ծէն ա տամ հըրըվընէրէն, թա.- Յը՝էկէք՝, պըտմէլիք՝ օնիմ* (Զ):

ՊԸՏՊԸՏՈՒՐԻԳ՝ - *տե՛ս* ՏԸՊՏԸՊՈՒՐԻԳ՝:

ՊԸՏՊԸՏՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՏՕՐԷԼ:

ՊԸՏՊԸՏՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՏՕՐՎԷԼ:

ՊԸՏՊԸՏԱԼ - *չբ.* Ինքնիրեն խոսել: *Պատէն տակէն նըստում ա, պըտպըտամ* (Զ):

ՊԸՏՈՒԹԿՈՒՆ/ՊԸՏՈՒՏԿՈՒՆ/ՊՈՒՏՈՒԹԿՈՒՆ/ՊՈՒՏՈՒՏԿՈՒՆ - *գ.* Թիթեռնածաղիկների ընտանիքին պատկանող ուտելի բանջար: *Պըտութկունը իփո՝ւմ ա, սըխտօրում, ղարկում հա՝նդը՝ մարթին հը՝տէ* (Զ):

ՊԸՏՈՒՂ - *տե՛ս* ՊԸՏՕՂ:

ՊԸՏՈՒՏԿՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՏՈՒԹԿՈՒՆ:

ՊԸՏՈ՝ՒՏ(ՆԸ)/ՊՈ՝ՒՏՈ՝Ւ(ՆԸ)/ՓԸԹՈ՝ՒԹ(ՆԸ)/ՓՈ՝ՒԹՈ՝ՒԹ(ՆԸ) *(գրբ. պտոյտ (ջրի պտույտ)* - *գ.* 1. Շրջանաձեւ շարժում, ոլորապտույտ շարժում, առանցքի շուրջը պտտվելը: *Ճըղացէն քարէն պըտո՝ւտնը վէր տը՝սնում ա, վախում ա մուտանա* (Զ): 2. Ջրապտույտ: *Հունց ա պըտահում, ըղնում ա կ՝ը՝տէն պըտո՝ւտնը, խը՝խտըվում* (Զ): 3. Պտուտահողմ: *Մին պըտո՝ւտն ա պիցըրանում, ք՝արվանբաշին գ՝ո՝ւդ՝ում չի, թա հինչ անէ* (Զ):

- Պըտո՝ւտնը կ՝ա՝լ - Պտտվել, պտույտ գործել: *Տըղան վէր թըխում ա, իրը՝քկըլխանէ դէվը պըտո՝ւտն ա կ՝ամ, վէր ըղնում* (Զ):

- Պըտո՝ւտնը տալ - 1. Պտտել, մի բանի շուրջը պտույտ գործել տալ: *...Առաչ հըրսանէք՝ը մինչէվ սըկըսէլը տընէլիս ըն իլա՝լ էտ թումբը, սարավը պո՝ւտո՝ւտնը տալիս...* (ԱԱ, 47): 2. *տե՛ս* Պըտո՝ւտնը կ՝ա՝լ:

ՊԸՏՈ՝ՒՏ-ՊԸՏՈ՝ՒՏ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պըտո՝ւտ-պըտո՝ւտ անէլ/կ՝ա՝լ - *տե՛ս* Պըտո՝ւտնը կ՝ա՝լ:

- Պըտո՝ւտ-պըտո՝ւտ տալ - *տե՛ս* Պըտո՝ւտնը տալ:

ՊԸՏՕԿ/ՊՈՒՏՕԿ *(գրբ. պտուկ)* - *գ.* 1. Ծայր: *Շալէն պըտօկը նի յա կ՝ամ փիչին, մըրկում* (Բ): 2. Գագաթ, կատար: *Վէրչը, կընէգ՝ը վէր շատ ըստիպում ա, տըղան հօրը տինում ա ճըվըրանէն մաչին, տանում մին սարու պըտօկ* (ՀԱԲ, 15, 123):

- Պըտկան ծաղկած - Իրեն երեւակայող, գոռոզամիտ: *Ջա՝Հլա՝ս տանում ա պըտկան ծաղկած մարթին անա* (Բ):

- Պըտօկ անէլ - 1. Սկսել բողբոջել, բողբոջի ծայրը երեւալ: *Կ՝արունքը կ՝ամ ա, մին օր էլ յէշում ա տը՝սնում՝ էտ ծաղէգ՝ը պըտօկ ա ըրալ* (Զ): 2. Վերքը հասունանալ: *Յարան պըտօկ ա ըրալ* (Բ):

- Պըտօկը յը՝ղէլ - Գործիքը աշխատանքի նախապատրաստել: *Հ՝ո՝նձին վախտը վէր կ՝ամ ա, ժըղօվուրթը չինին պըտօկը յը՝ղում ըն* (Զ):

- Պըտօկըն օնէլ - 1. Թութ թափելիս շալը ձգել թափվող ճյուղի տակը: Թափչին տիյը՝րան ճըղճըղամ ա.- *Պըտօկը կա՝լիք՝, թօթը վէր ա տը՝ռնում* (Բ): 2. Որեւէ բանի ծայրին դնել: *Ցա՝նք՝ը յըբին պըտօկըն ա օնում, շըլակում, կ՝ամ* (Բ):

- Պըտօկ տալ - Մաղը այնպես շարժել, որ ցորենը պտույտ տալով՝ ավելորդ բաները մեջտեղը հավաքվեն: *Ամմէն կընէգ՝ չի կարում պըտօկ տա* (Բ):

ՊԸՏՕԿԸ/ՊՈՒՏՕԿԸ - *գ.* Որեւէ կանչի տրվող անարգական պատասխան:

- *Հէ՛ Սէրգ՛ի. - Պըտօկը՛, հինչ ա՞* (Բ):

ՊԸՏՕԿ-ՊԸՏՕԿ - *մ.* Ծայրը ծայրին (դնելով): *Պըտօկ-պըտօկ կարում ա* (Ձ):

ՊԸՏՕՂ/ՊՈՒՏՕՂ/ՊԸՏՈՒՂ/ՊԸՏՂԱ *(գրբ. պտուղ)* - *գ.* 1. Միրգ, պտուղ: *Կըլխավընը ընցնում ա իրէք-չօրս տարէ, սնուրթն պըտուղը տամ ա էրկու խընձօր* (ՆԼՂԺԲ, 42): 2. Խաղողի հատիկ: *Էտ դանրըմըտ մին խաղվու պըտօղ ա վէր ընգնիս կըրպէտին յըրա...* (ԱԱ, 17): 3. Կենդանածինների սաղմը մայրական օրգանիզմում մինչեւ ծնվելը, սաղմ: *Պըտօղը չուրանա ընդըրա, տըղէս խըէլքա տարալ ա* (Բ): 4. *փխբ.* Ծնունդ, զավակ: *Հանը ասմա.- Տու վէլ չըս մին լավ պըտօղ, էլ հօր ը՞ս քու ախպօր անա կէնգատ անում* (Ձ):

ՊԸՏՕՌՈՒՍԿ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՌՕՍԿ:

ՊԸՐԱՁՆԻԳ - տե՛ս ՊԸՌԱՁՆԻԳ:

ՊԸՐԱԺԷԽՏԸՐ/ՊԸՐԱԺԷՔՏԸՐ *(ռուս. прожектор, անգլ. projector)* - *գ.* Լուսավորման հզոր սարք, որ արձակում է ճառագայթների փունջ՝ ուղած ուղղությամբ, լուսարձակ: *Պըրաժէխտըրէն լուսը վէր ընդնում ա ըշկէրէն, ըլըբաստըրակը էլ կարում չի փախճի* (Ձ):

ՊԸՐԱԺԷՔՏԸՐ - *տե՛ս* ՊԸՐԱԺԷԽՏԸՐ:

ՊԸՐԱԽՕԴ - *տե՛ս* ՊԱՐԱԽՕԴ:

ՊԸՐԱԿԱՏ *(ռուս. прокат)* - *գ.* Արդյունաբերական՝ կենցաղային եւ այլ ապրանքների՝ քաղաքացիների կողմից վարձով օգտագործում, վարձույթ: *Պըրակատավ աման-չաման ընյ յօր օնում, բադարանքվը պինըցընում* (Բ):

ՊԸՐԱԿ(Ը)ՐԱՏՈՒՐԱ *(ռուս. прокуратура)* - *գ.* Օրինականության պահպանման հսկողությունն իրականացնող պետական մարմին՝ դատախազություն: *Մին օր էլ ըտըրան պըրակըրատուրան ծէն ըն տամ* (Ձ):

ՊԸՐԱԿ(Ը)ՐՕՐ *(ռուս. прокурор, ֆր. procureur)* - *գ.* Դատախազ: *Պըրակըրօրը ըռուշվաթ ա յօր օնում, ըտըրան ըգադում* (Ձ):

ՊԸՐԱՆԱԼ *(գրբ. բարիանամ, բարենամ (լավանալ)* - *չբ.* Բարիանալ, բարի դառնալ: *Կընէգը ասմա.- Մ՛ մարթ, յաղուգ ըտի պըրացալ ը՞ս* (Ձ):

ՊԸՐԱՆԷԼ - *նբ.* 1. *տե՛ս* Շօռ տալ (1, 2): 2. Թափել, պարունակությունը մի տեղ լցնել: *Ճանը պըրանում ա կըլխէն* (Ձ): 3. *տե՛ս* Նի պըրանէլ: 4. *տե՛ս* ՔՕՆԷԼ: 5. *չբ.* Պառկել, թիկնել: *Քանսիբը պըրանում ա, սուրը պաղըրաստ պահում, թա հիբը կընգանը սիրականը նի մընանէ, դանստի ըսպանէ* (ՆԼՂԺԲ, 36):

ՊԸՐԱՆՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՊԸՐԱՆԷԼ (1, 2, 3, 4)-ի: 2. *տե՛ս* ՊԸՐԱՆԷԼ (5): *Քինամ ըն շատ շօռ կամ, տըէսնում մին ղընդանում պըրանված, ըշտափած...* (ՀԺՀ, VII, 118):

ՊԸՐԱՇՕԿ/ՊԱՐԱՇՕԿ *(ռուս. порошок)* - *գ.* Փոշի (լվացքի, դեղի եւն): *Միհէնգ էլ սապուն պինըցընօղ չի կա, լօխ պըրաշօկավ ըն լըվաց անում* (Բ):

ՊԸՐԱՊԻՍԿԱ *(ռուս. прописка)* - *գ.* Գրանցում: *Սաղ գանքը քըղաքումընը ա անց կըցըրալ, ամհա պըրապիսկան ըտի էլ մընացալ ա շէնումը* (Ձ):

- Պըրապիսկա անէլ - Մեկի որեւէ տեղում բնակվելը պաշտոնական փաստաթղթերով վավերացնել, գրանցել: *Ուրանն էլ խօխա չի ինում, ախպօրը տըղէն պիրում ա ուրանն տանը յըրա պըրապիսկա անում* (Ձ):

- Պըրապիսկա տըռնալ - 1. Մեկի որեւէ տեղում բնակվելը պաշտոնական փաստաթղթերով վարվերացվել, գրանցվել: *Էտ շէնումը ուրուր կըլխէ տըված քըսան մարթ կա պըրապիսկա տըռած* (Բ): 2. *հեգն.* Որեւէ տեղում հաճախակի լինել: *Իզէն պըրապիսկա տըռած ա, սաղ օրը մէր տանան տուս չի կամ* (Բ):

ՊԸՐԱՍՏԻՆ/ՊԸՐՕՍՏԻՆ/ՊՈՒՐՕՍՏԻՆ *(ռուս. простыня)* - *գ.* Անկողնու ներքնակի վրա գցելու լայն ու երկար կտոր, սավան: *Յօրղանը քաշում ա, տըէսնում պըրաստինը ըռնուտ* (Ձ):

ՊԸՐԱՍՏՕՅ *(ռուս. простой)* - *ած.* 1. Սովորական, հասարակ, աչքի չընկնող, մյուսներից չտարբերվող: *... Էտ վըէղը ընդի պըրաստոյ վըէղ չի, էտ վըէղավը կարաս ըն իլալ շինիլիս...* (ԱԱ, 45): 2. Ոչ դժվարին, ոչ բարդ: *Պըրաստոյ կօրծ ա, լօխ էլ կըկարին անին* (Բ): 3. Համեստ, ոչ ինքնահավան: *Էտ տըղան էլ, կօգի թաքավէրու տըղա, շատ պըրաստոյ ա ինում* (Ձ):

ՊԸՐԱՎԱԿԱՑԻ(ՅԱ) *(ռուս. провокация)* - *գ.* Կանխամտածված դավաճանական սադրանք, մի վատ բանի դրդելը՝ գրգռելը: *Պըրավակացին ընդրա փէշակընը ա* (Բ):

- Պըրավակացիյա անէլ/քըցիլ - Մի վատ բանի դրդել՝ գրգռել, սադրել: *Մէլիքին ասում ըն, թա էս թանվուր մին մարթ ժօղովուրթէն մաչը պըրավակացիյա յա քըցանլ...* (ՀԺՀ, V, 602):

ՊԸՐԱՎԷՐԻՏ *(ռուս. проверить)* - *տե՛ս* ՊԸՐԱՎԷՐԿԱ:

ՊԸՐԱՎԷՐԿԱ *(ռուս. проверка)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պըրավէրկա անէլ - Ստուգման ենթարկել, ստուգել: *Էտ տըղան պըլատէն պինանլիքնին յօր ա օնում, լօխ օթախնին կընդ-կընդ պըրավէրկա անում...* (ՀԺՀ, V, 437):

ՊԸՐԱՎՕՋ - *տե՛ս* ՊԱՐԱՎՕՋ:

ՊԸՐԱՏԷԶ *(ռուս. протез, հուն. prosthesis)* - *գ.* Մարմնի կորցրած որեւէ անդամի փոխարեն դրվող արհեստական անդամ (ոտք, ձեռք, ատամ եւն): *Խըէղճ Միսակը հինչ ա՞նէ, համ ծէխէ վըէնընը ա պըրատէգ, համ աչի կօռնը* (Բ):

ՊԸՐԱՑԷՆՏ *(ռուս. процент, լատ. pro centum)* - *տե՛ս* ՏՈԿՕՍ:

ՊԸՐԱՓԷՍԸՐ *(ռուս. профессор, լատ. professor)* - *գ.* 1. Գիտական կոչում եւ այդ կոչումը կրող անձ, պրոֆեսոր: *Ըփկարէն տըղան պըրափէսըր ա, շատ կիրքէր օնէ կիրանծ* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ խելոք՝ գրագետ անձ (հաճախ գործածվում է հեգնաբար): *Պամ-պամ-պամ, Սիրօժը պըրափէսըր ա, մէգ պէն ա սըվըրցընում* (Բ):

- Պըրափէսըր կըտըրէլ - Իրեն խելոքի տեղ դնել: *Հինչ ը՞ս պըրափէսըր կըտըրալ, տու գանքումըտ ըսկի կիրք էլ չըս կարթանծ* (Բ):

ՊԸՐԱՓԷՍԸՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Պրոֆեսոր լինելը, պրոֆեսորի կոչումը՝ գործը՝ պաշտոնը: *Պըրափէսըրօթունը ամմէն մարթու փէշակ չի* (Բ):

ՊԸՐԱՓՍԱՅՈՒՋ *(ռուս. профсоюз)* - *գ., հվք.* 1. Արհեստակցական միություն, արհմիություն: *Սավէտին վախտը պըրափսայուզը մըէծ կօրծէր ա ըրալ* (Բ): 2. Արհմիության նախագահ: *Էն վախտը ըռայօնէն պըրափսայուզը իմ դայու տըղան ա իլալ* (Ձ):

ՊԸՐՁԱԿՆԸ - *ած.* Պարզ ակունք ունեցող: *Մուտանում ըն, տէսնում մին պըրզակնը ախպանր, ըխպիրին կօխկէն մին ծառ, ծառէն տակէն մին պէրանր* (ՆԱԲ, 38):

ՊԸՐՁԱՃԱՆՈՒՐ - *գ.* Լվացքը մաքրաջրելու ջուրը: *Պըրզաճանրը ածում ա կըլխէն* (Ձ):

- Պըրզաճանր անէլ/տալ - *տե՛ս* ՊԸՐՁԸՃԻՐԻԼ:

- Պըրզաճանր փըռնէլ - Լվացքը պարզաջրելու համար մաքուր ջուր լցնել: *Պըրզաճանր ա փըռնում, լըվասկը պըրզըճիրանում* (Ձ):

ՊԸՐՁԱՎՈՒՆ - *ած.* Որոշ չափով պարզ՝ մաքուր, բավականաչափ պարզ: *Էտ կըէտէն ճանրը պըրզավուն ա* (Ձ):

ՊԸՐՁԸՃԻՐԻԼ - *նբ.* 1. Լվացքը վերջին անգամ պարզ ջրով՝ առանց օճառի լվանալ, ցայել, մաքրաջրել: *Շօրէրը լըվանում ա, պըրզըճիրանում, կախ տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Որեւէ գործ վերջում շտկել՝ թերությունները վերացնել՝ կատարելու-

թյան հասցնել: *Ուստան կօրծը պըրծը-նում ա, պըրզ՛ըճիրՀում, ք՛ինամ* (Զ): 3. *փխբ.* Ճաշից հետո մի համով բան ուտել: *Տընատարը ասմա.- Լ՛ավ կէրէնք՛, պատառ կա՛ցէք՛՝ փախլավան էլ պիրին, պըրզըճիրինք՛, յը՛տնան ք՛ը՛ցէք՛* (Զ):

ՊԸՐՋ՛ԸՃԻՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՐՋ՛Ը-ՃԻՐԻԼ-ի:

ՊԸՐՋ՛ԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԱՐՋ՛ԻԼ(2)-ի:

ՊԸՐՋ՛ԻՐԸ՝Ս *(գրբ. պարզերես)* - *ած.* Գործը պատվով կատարած՝ գլուխ բե-րած, որեւէ բանից պատվով դուրս ե-կած, ամոթով չմնացած: *Պըրզ՛իրը՝ս մարթ ա ուստա Կարօն* (Բ):

- Պըրզ՛իրը՝ս անէլ - Պատվով դուրս բերել, ամոթով չթողնել: *Լ՛ավ տըղան հօրը-մօրը պըրզ՛իրը՝ս կանէ* (Զ):

- Պըրզ՛իրը՝ս տՀւս կ՛ալ - Պատվով դուրս գալ, ամոթով չմնալ: *Ուստան կօր-ծը հանց բիդի անէ, վէր պըրզ՛իրը՝ս տՀւս կ՛ա* (Բ):

ՊԸՐՋ՛ԻՐԸՍՕԹՈՒՆ - *գ.* Պարզերես լինելը: *Պըրզ՛իրըսօթունը ամմէնալ՛ավ պէնըն ա* (Բ):

ՊԸՐՋ՛ՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Պայծառ՝ ան-ամպ լինելը: *ԲՀւրդՀն պըրզ՛օթունը ըն-ցընում ա, թօխպը սաղ աշխարքը օնում* (Զ): 2. Հստակություն, մաքրություն: *Մէր ըխպիրին պըրզ՛օթունը ըշտՀի ա պէնում* (Բ): 3. Հասկանալի՝ մատչելի լի-նելը: *Դասատուն բիդի հանց խօսէ, վէր պըրզ՛օթուն ինի* (Բ): 4. Անկեղծություն, պարզասրտություն: *Մարթին մաչին վէր պըրզ՛օթուն չիլ՛ավ, էլ հինչ մա՞րթ* (Բ):

ՊԸՐԸՆ-ՊԱՐԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պըրընն-պարան անէլ - 1. Այս ու այն կողմ դարձնել՝ շուռ տալ՝ շրջել: *Հիշքան տափը՝ը պըրընն-պարան ըն անում, աղ չընը քըթՀնում* (ՆԼՂԺԲ, 100): 2. Այս ու այն կողմ դառնալ՝ շուռ գալ՝ շրջվել: *Սաղ քըշէրը պըրընն-պարան ըմ ըրալ, կըը՛ցալ չըմ քօն ինիմ* (Բ):

ՊԸՐԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՊԸՐԱ-ՆԷԼ (5)-ի:

ՊԸՐԸՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԱՆԷԼ (շա-տերին կամ շատ անգամ):

ՊԸՐԸՆՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԱՆՎԷԼ (շատերը կամ շատ անգամ):

ՊԸՐԸՎԱԿ՛ԻՐ/ՊԱՐՕՎԱԿ՛ԻՐ - *գ.* Բարեւագիր, նամակ: *Էրկու տարէ յա՝ ք՛ը՛ցալ ա սիգօն, մին պըրըվակ՛իր էլ չի ղարկալ* (Զ):

ՊԸՐԸՎԱՏԸ՛Ղ/ՊԱՐՕՎԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Ընչացքի մեջտեղը, քթի տակի մասը: *Իրը՛սը վէր ընէլիս, հունց ա պըտահում, պըրըվատը՛ղը կըտըրում ա* (Զ):

- Պըրըվատը՛ղը քօր կ՛ալ - Վերին շրթունքը քոր գալ, որ հյուր գալու նշան է: *Ասմա.- Պըրըվատը՛ղըս քօր ա կ՛ամ, դօնաղ ա կ՛ըլական* (Զ):

ՊԸՐԸՎՕԹՈՒՆ/ՊԱՐՕՎՕԹՈՒՆ - *գ.* Բարեւ տալը, բարեւտուք: *Մարթ կա, վէր հըրուստանում ա, պըրըվօթունըն էլ ա մընանա քըցՀում* (Զ):

- Պըրըվօթուն անէլ - *տե՛ս* Պարավ անէլ:

ՊԸՐԹԱԹԱԿ/ՊԻՐԹԱԹԱԿ/ՊՈՒՐ-ԹԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցու-թյան մեջ:

- Պըրթաթակ տալ - Սաստիկ ծեծել: *Հընգէրունքը կըլօխ ըն ըղնում, փըռնում պըրթաթակ տամ* (Զ):

ՊԸՐԹԱԹՕՂ/ՊԻՐԹԱԹՕՂ/ՊՈՒՐ-ԹԱԹՕՂ - *ած.* Բուրդը թողած՝ թափած: *Էտ պըրթաթօղ օղտը պէռնում ըն, հըդէ ինՀւմ* (Զ):

ՊԸՐԹԱԼԻ/ՊԻՐԹԱԼԻ/ՊՈՒՐԹԱԼԻ - *ած.* 1. Առատ բուրդ ունեցող: *Պիրթալի վը՛խճար ա* (Բ): 2. Մեջը շատ բուրդ լցրած: *Պիրթալի դՀշակ ա* (Բ):

ՊԸՐԹԱՃԱՆՋ/ՊԻՐԹԱՃԱՆՋ/ՊՈՒՐ-ԹԱՃԱՆՋ - *գ.* 1. Մազմզոտ ճանճի տե-սակ: *Մին քանէ պըրթաճանջ բըհամ յէ-կած էլ պէն ու կօրծ չօնին, տըզզըմ ըն ըստէղ, տըզզըմ ընդէղ...* (ՋՏ, Բ, 37): 2. *փխբ.* Մազմզոտ մարդ: *Տընաշինըտ էլ հօ մարթ չի՞, պըրթաճանջ ա, մին փութ մանզ կա ջանէն* (Բ): 3. *փխբ.* Անհաշտ՝ կոպիտ մարդ: *Էտ պՀւրթաճանջը կընգանը նըհը՛տ յօլլա չի ք՛Հնում* (Բ):

- Պըրթաճանջ տը՛ռնալ - Երկար ժամանակ չսափրվելուց դեմքը մազով ծածկվել: *Իրը՛սըտ խէ վէր չը՞ս անում, պըրթաճանջ ըս տը՛ռալ* (Բ):

ՊԸՐԹԱՃՈՒՐ/ՊԻՐԹԱՃՈՒՐ/ՊՈՒՐ-ԹԱՃՈՒՐ - *գ.* 1. Լվացած բրդի կեղտա-ջուր: *ՊՀւրթը լըվանում ա, պըրթաճՀւրը ածում ծառէն տակը* (Զ): 2. *փխբ.* Կեղ-տոտ՝ պղտոր հեղուկ: *Էս էլ հօ կ՛ինի չի՞, պըրթաճՀւր ա* (Բ):

ՊԸՐԹԱՄԸԹԷՐ(ՈՒՄ)/ՊԻՐԹԱՄԸ-ԹԷՐ(ՈՒՄ)/ՊՈՒՐԹԱՄԸԹԷՐ(ՈՒՄ) - *գ.* Բրդի մթերում: *Ամը՛ռնը վէր կ՛ամ ա, պիրթամըթէրումը ըսքըսում ա* (Զ):

ՊԸՐԹԱՏՈՒ/ՊԻՐԹԱՏՈՒ/ՊՈՒՐԹԱ-ՏՈՒ - *ած.* Բուրդ տվող, որից բուրդ են ստանում, բրդատու: *Լ՛ավ ա՝ խօզ՛ը պըր-թաՀտու չի, թա չէ մէր Սէտրակը խօզ՛է-րընն էլ տարանը չՀրք՛ հէտ կըլխօզ՛ի* (Բ):

ՊԸՐԹԸ՛ՂԱՆ/ՊԻՐԹԸ՛ՂԱՆ/ՊՈՒՐ-ԹԸ՛ՂԱՆ - *գ., հվք.* Բրդից պատրաստ-ված կտորեղեն՝ հագուստ եւն: *Ճուղու-պուրը տանում ա բազար, ծախում, պըրթը՛ղան ինք՛ օնում* (Զ):

ՊԸՐԹԸԹԱԿԷ/ՊԻՐԹԸԹԱԿԷ/ՊՈՒՐ-ԹԸԹԱԿԷ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸՃԸՊԱՏ:

ՊԸՐԹԸԿԱԼԻԼ/ՊԻՐԹԸԿԱԼԻԼ/ՊՈՒՐԹԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Բրդով՝ մազով պատվել, բրդակալել: *Վըխճըրնէն խօ-զ՛ում ըն, մին էրկու ամսանը յը՛տը էլիա պըրթըկալում ըն* (Զ):

ՊԸՐԹԸԿ՛ԻՁԻ/ՊԻՐԹԸԿ՛ԻՁԻ/ՊՈՒՐ-ԹԸԿ՛ԻՁԻ - *գ.* Բուրդ գզող արհեստավոր: *ՊՀւրթը տամ ա պիրթըկ՛իզուն, պայման կապում, վէր մին շէփտանը յը՛տը կ՛ա տանէ* (Զ):

ՊԸՐԹԸՀԱՆ/ՊԻՐԹԸՀԱՆ/ՊՈՒՐԹԸ-ՀԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱՆԹՕՂ:

ՊԸՐԹԸՃԸՊԱՏ/ՊԻՐԹԸՃԸՊԱՏ/ՊՈՒՐԹԸՃԸՊԱՏ - *գ.* Բուրդ ծեծելու ճի-պոտ: *Պըրթըճըպատը յօր ա օնում, պՀւրթը թակում* (Զ):

ՊԸՐԹԸՉԸՎԱԼ/ՊԻՐԹԸՉԸՎԱԼ/ՊՈՒՐԹԸՉԸՎԱԼ - *գ.* 1. Բուրդ լցնելու մեծ ջվալ: *ՊՀւրթը ածում ա պիրթըչըվըլնէն, պէռնում ուղտէրէն, ք՛ինամ* (Զ): 2. *փխբ.* Մեծ՝ տարողունակ պարկ՝ տոպրակ՝ պա-յուսակ եւն: *Էտ էլ հինչ սո՞ւնկա, պըր-թըչըվալ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Գեր՝ ծանրա-մարմին մարդ: *Էտ պՀւրթըչըվալը էն-քան կէրալ ա, կարում չի, թա տՀւրՀւր կ՛ա* (Բ):

ՊԸՐԹԻ/ՊԻՐԹԻ/ՊՈՒՐԹԻ *(գրբ. բրդեայ)* - *ած.* Բրդից կամ բրդի գործ-վածքից պատրաստված, բրդյա: *Պըրթի շՀր ա կ՛ը՛ցալ* (Բ):

ՊԸՐԹԿԱԹԱՓ/ՊԸՐՏՔԱԹԱՓ - *ած.* Պարտքերից ազատված, պարտքերը մարած՝ փակած: *Պըրթկաթափ մարթը օրախ կինի* (Զ):

- Պըրթկաթափ ինիլ/տը՛ռնալ - Պարտքերից ազատվել, պարտքերը մա-րել՝ փակել: *Անջախ-անջախ պըրթկա-թափ իլի* (Բ):

ՊԸՐԹԿԱԿՕԽ/ՊԸՐՏՔԱԿՕԽ - *ած.* Պարտքերի տակ ընկած, շատ պարտ-քեր ունեցող: *Ապրէլը տիժըրացալ ա, թօրնը յէշում ըս՝ պըրթկակօխ մարթիք՛ ըն* (Բ):

- Պըրթկակօխ անէլ - *տե՛ս* Պարթկու տակ քըցիլ:

- Պըրթկակօխ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Պարթկու մաչի թաղվել:

ՊԸՐԹԿԱՏԱՐ/ՊԸՐՏՔԱՏԱՐ *(գրբ. պարտատէր)* - *գ.* Որեւէ մեկին պարտք տված անձ, պարտատեր: *Չընքէլանը ասօր էլ ցիրը՛կը կ՛օղուլ ա կընաս, քը-շէրը տՀւս կ՛աս, հանցու պըրտքա-տը՛ռնը աշկէն ուրվա վէչ* (ԱԱ, 69):

ՊԸՐԹԿԸՎԷ/ՊԸՐՏՔԸՎԷ - *ած., մ.* Պարտքով վերցված փողով գնած կամ կատարվող: *Պըրթկըվէ ինք՛ կ՛ալՀծ ապրանքը աշկու պըլօր կինի* (Զ):

ՊԸՐԹՊԸՐԹԱԼԻ/ՊԻՐԹՊԻՐԹԱԼԻ/ՊՈՒՐԹՊՈՒՐԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱԼԻ:

ՊԲՐԹՊԲՐԹՕՏ/ՊԻՐԹՊԻՐԹՕՏ/ՊՈՒՐԹՊՈՒՐԹՕՏ - *տե՛ս* ՊԲՐԹՕՏ: *Պըրթպըրթօտ մարթը խըղճմըտանքավ կինի* (ԱԲԲ, 84):

ՊԲՐԹՕՏ/ՊԻՐԹՕՏ/ՊՈՒՐԹՕՏ - *ած.* Վրան շատ բուրդ՝ մազ ունեցող: *Բուրդանն ըռընչնէրան մին պըրթօտ կ'էզան ա տուս կամ* (Զ):

- Պըրթօտ արչ/շօն - Շատ մազմզոտ մարդ: *Էտ պըրթօտ արչը կընգանը ամմէն օր թակում ա* (Բ):

ՊԲՐԹՕՏ(Վ)ԷԼ/ՊԻՐԹՕՏ(Վ)ԷԼ/ՊՈՒՐԹՕՏ(Վ)ԷԼ - *չբ.* 1. Վրան շատ բուրդ՝ մազ բուսնել: *Աշունքը խոզած վըխճըրնէն նօրիցան պուրթօտում ըն* (Զ): 2. Վրան բուրդ՝ մազ նստել՝ կպչել: *Շօրը ըղնում ա պիրթին մաչը, պիրթօտվում* (Զ):

ՊԲՐԹՈՒՄ-ՊԲՐԹՈՒՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պըրթուում-պըրթուում անել - Պոռոտախոսել, հոխորտալ, մեծ-մեծ խոսել: *Հինչ ը՞ս պըրթուում-պըրթուում անում, ք'ըզանա վըխըլկօտ մարթ չի կա* (Զ):

ՊԲՐԻԳԼԱՍԻՏԷԼՆԻ *(ռուս. пригласительное)* - *գ.* Մեկին մի տեղ հրավիրելու տոմսակ՝ գրություն, հրավիրատոմս: *Յաշան տըղէն հըրսընքավը սաղ շինացուց պըրիգլասիտէլնի յա դարկում՝ հիրըվանէն անա կըման* (Բ):

ՊԲՐԻԶԻԴԷՆՏ *(ռուս. президент, լատ. praesidens)* - *գ.* Հանրապետության նախագահ: *Պըրիզիդէնտը մէր շէնըն էլ ա յը'կալ* (Բ):

ՊԲՐԷՄՅԱ *(ռուս. премия)* - *գ.* Պարգեւ, պարգեւատրություն (սովորաբար դրամական): *Նախագան չուբանէն պըրէմյա յա տամ* (Զ):

ՊԲՐԻԿԱԶ *(ռուս. приказ)* - *տե՛ս* ՀԸՐԱՄԱՆ: *Մը'զ էլ պըրիկազ չըկա, վար առաչ ք'ընանք...* (ԼՂԲՔ, 263):

ՊԲՐԻԿԱԶՉԻԿ/ՊԲՐԻԿԱՍՉԻԿ *(ռուս. приказчик)* - *գ.* Իրեն հանձնարարված գործի համար պատասխանատու եւ անմիջականորեն այդ գործը ղեկավարող՝ կարգադրող անձ: *Տա տըղամարթի շօրէր ա կ'էնըմ, մին մը'ծ դուք'անընմ մին առուտուրականի քըշտի պըրիկասչիկ նի մընընմ* (Զ):

ՊԲՐԻԿԱՍՉԻԿ - *տե՛ս* ՊԲՐԻԿԱԶՉԻԿ:

ՊԲՐԻՅԱՏՆԻ/ՊԲՐՅԱՏՆԻ *(ռուս. приятный)* - *ած.* Հաճելի, ախորժելի, դուրեկան: *Նօռնը պըրիյատնի համ օնէ* (Բ):

ՊԲՐԻՆՁ *(գրբ. բրինձ)* - *գ.* Հացազգիների ընտանիքին պատկանող բույս եւ դրա հատիկները, բրինձ: *Մըղանփուն, վէր Ղարաբաղ պըրինձ չի տըռնաս* (Բ):

ՊԲՐԻՆՁԱԼԻ - *ած.* Մեջը շատ բրինձ լցրած: *Պըրինձալի շօրվա յա* (Բ):

ՊԲՐԻՆՁԱՃԱՇ - *գ.* Բրնձով փլավ: *Կընէգ'ը մին լ'ավ պըրինձաճաշ ա իփանում, մարթը կ'ամ ա օտում* (Զ):

ՊԲՐԻՆՁԱՄԱՆ - *գ.* Բրինձ պահելու՝ լցնելու աման: *Պըրինձամանը պէնում ա, տը'սնում՝ պըրինձ չի կա* (Զ):

ՊԲՐԻՇԱԿ/ՊԲՐԻՇԱԿ/ՊԻՐԻՇԱԿ *(գրբ. պրշակ (տան ծածկը, ձեղուն), պրս. perisan)* - *գ.* 1. Կործանված շինության եւն մնացորդները, փլատակ, ավերակ: *Քըշէրը մընամ ըն էտ պըրիշակումը, էք'սը էլիա ք'ինամ* (Զ): 2. *արհմ.* Տուն, բնակավայր: *Էս պըրիշակումը հունց ը՞ք ապրում* (Բ): *ած.* 3. Ավերված, քանդված, կործանված: *Պըրիշակ շէն ա էտ շէնը* (Բ): 4. *փխբ.* Ավերող, քանդող, կործանող: *Բախճանգ'ուլը ըսէս ա.- էն պըրիշակ Նիկալայէն վըխտէն լըհա սաղ-սըլամաթ մարթուցու հափուռը պօղ ին ածում* (ՀԺՀ, V, 610):

- Պըրիշակ անել - Ավերել, քանդել, կործանել: *Ախճիգ'ը նաղլ ըրավ, վը'ր սիպտանկ օշափը յէկալ ա ուրանց յէրգ'իրը պըրիշակ ըրալ, լօխճին կըտորալ...* (ՀԺՀ, V, 90):

- Պըրիշակ ինիլ/մընալ/տը'ռնալ - Ավերվել, քանդվել, կործանվել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Պըրիշակ մընա թօրքէն տօնը, վէր իմ տօնըս քանդից* (Զ):

ՊԲՐԻՇԱԿ - *տե՛ս* ՊԲՐԻՇԱԿ:

ՊԲՐԻՉՕՇԿԱ/ՊԲՐԻՉՕՍԿԱ *(ռուս. прическа)* - *գ.* Սանրվածք: *Ըտըրա պըրիչօշկան էրուշ փօրմի յա ինում* (Զ):

ՊԲՐԻՉՕՍԿԱ - *տե՛ս* ՊՐԻՉՕՇԿԱ:

ՊԲՐԻՍՏԱՎ *(ռուս. пристав)* - *գ.* Տեղական ոստիկանության պետ ցարական Ռուսաստանում: *Տըրանք տըրան յօր ըն օնում, տանըմ պըրիստավէն կօխկը* (ՀԺՀ, V, 120):

- Պրիստավէն ախճիգ'ը/տըղան/թոռնը - *տե՛ս* Մանթաշօվէն ախճիգ'ը (2):

ՊԲՐԾԷՆԱԼ *(գրբ. պարծիմ)* - *տե՛ս* ԳԲՌԱՆԱԼ:

ՊԲՐԾԸՆԷԼ/ՊԲՐԾՆԷԼ *(գրբ. պրծանիմ)* - *չբ.* 1. Ավարտին՝ վերջնակետին՝ սահմանին հասնել, ավարտվել: *Էսքանավը էլ նաղլը պըրծնում ա* (ՀԺՀ, V, 443): 2. Սպառվել, վերջանալ: *Ցօրէնը պըրծընում ա, խը'ղճ Ալնդրուն խօխէնք'ը մընամ ըն տուզնը* (Զ): 3. Նեղությունից՝ փորձանքից՝ վտանգից՝ իրադրությունից՝ մեկի ձեռքից եւն ազատվել: *Մէլիք-Շահնազարը ուզէս ա, թա Պըլըպուղուն անա մին թանրավ պըրծընէ, ամմա հանգը քըթընաս չի* (ԼՂԲ, 378): 4. Հանկարծ մի բան սկսվել, պոռթկալ: *Էտ վէր ըսկացէ, ծըծաղըս պըրծավ* (Բ): 5. *նբ.* Ավարտին հասցնել, ավարտել: *Կօրծը պըրծընում ա, նըստում էշը ք'ինամ* (Զ):

- Պըրծավ ք'ը'ցավ 1. Վերջ, բավական է: *Ասում ա.- Պըրծավ ք'ը'ցավ, էլ խօսիս վէչ* (Զ):

ՊԲՐԾԸ(Ն)ՎԷԼ - *չբ.* Խիստ հյուծվել, մահամերձ լինել: *Էնքան տուզնը կացալ ա, լափ պըրծըվալ ա* (Բ):

ՊԲՐԾԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԲՐԾԸՆԷԼ (1, 2, 3, 4)-ի:

ՊԲՐԾՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԲՐԾԸՆԷԼ:

ՊԲՐԾՈՒՄՆԸ - *գ.* Ազատվելը, փրկվելը, պրծնելը: *Խը'ղճը տը'սալ ա, վէր պըրծումնը չի կա, ք'ը'ցալ ա Ըստուծէն կօխքը...* (ԱԱ, 71):

ՊԲՐԿԱԿԱՊ - *գ.* Պարկի բերանը կապելու քուն: *Պըրկակապը յը'տ ա ինում, ցօրէնը լօխ վէր ա տը'ռնում* (Զ):

ՊԲՐԿԸՇԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԲՐԿԸՇՏՕՏԱԼ:

ՊԲՐԿԸՇՏՕՏԱԼ/ՊԲՐԿԸՇԿՕՏԷԼ/ԿԸՌԸՊԸՇՏՕՏԷԼ/ԸՌԸՇԿՕՏԱԼ/ԸՌԸՇՏՕՏԷԼ/ՀԸՌԸՇԿՕ-ՏԱԼ/ՀԸՌԸՇԿՕՏԱԼ - *տե՛ս* ՊԲՐԿՈՒՇՏԱԼ (շատերը կամ հաճախակի):

ՊԲՐԿԸՊԸՋՕԿ - *գ.* Մորթուց պատրաստված փչովի նվագարան, պարկապզուկ: *Էլ պըրկըպըզօկ ածող չի կա* (Բ):

ՊԲՐԿԸՓՕԽԱՆ - 1. *գ.* Շատ լայն վարտիք: *Պըրկըփօխանը կ'ը'նում ա, քօն ինում* (Զ): 2. *ած.* Այդպիսի վարտիք հագած: *Հո՞ւ ըրավ, հո՞ւ չըրավ, պըրկըփօխան կընէգ'ըն ըրավ* (ՀԱԲ, 15, 95):

ՊԲՐԿՊԲՐԿԸ'ՆԷ - *տե՛ս* ՊԻՐԸԿՊԻՐԸԿԸ'ՆԷ:

ՊԲՐԿՈՒՇՏԱԼ/ՊՈՒՐԿՈՒՇՏԱԼ/ԿԸՌԸՊԸՇՏԱԼ - *չբ.* Բերանը լայն բացելով՝ խոր շնչառություն կատարել (սովածությունից, քունը տանելուց, պարապ լինելուց եւն): *Պառավը վէր պըրկուշտամ ա, լօխ ծըծաղում ըն* (Զ):

ՊԲՐՅԱՄՕ(Յ) *(ռուս. прямой)* - *տե՛ս* ԹՈՒՇ:

ՊԲՐՅԱՏՆԻ - *տե՛ս* ՊԲՐԻՅԱՏՆԻ:

ՊԲՐՊԱՌԷԼ/ՊԲՐՊԱՌԷԼ *(գրբ. բարբառեմ)* - *չբ.* Խոսել, մի բան ասել: *Հինչ ը՞ս պըրպառում, ծէնըտ կըտըրէ՛* (Բ):

ՊԲՐՊԸՏԱԼ - *չբ.* Փոքր -ինչ շարժվել: *...Կար մընամ ա օխտը օր, էտ մը'ռալը սըկըսում ա պըրպըտալը* (ՀԺՀ, V, 634):

ՊԲՐՊՕՍՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԲՐՓԷՇՆԻԼ:

ՊԲՐՊՕՍՆԸ - *տե՛ս* ՓԲՐՓԷՇՆԸ:

ՊԲՐՏԱԿԱՆ *(գրբ. պարտական)* - *ած.* 1. Որեւէ մեկի բարերարությունից իրեն պարտավորված զգացող, երախտապարտ մնացած: *Ընօղէն Աստուծ էլ ա պըրտական* (ԱԲԲ, 28): 2. *տե՛ս* ՊԱՐ-

ՏԱՎԸՐ: 3. *գ.* Երգեցիկ թռչնատեսակ: *Պըրտականը, ծառէն յըրա նըստած, ծըլվըլամ ա* (Զ):

- Պըրտական մընալ - Երդումով պարտավորեցնելու բանաձեւ: *Պըրտական մընաս, թա ըտի չի անիս* (Զ):

ՊԸՐՏԱԿԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐԹԱԿԷԼ:

ՊԸՐՏԱԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐԹԱԿՎԷԼ:

ՊԸՐՏԸՂԸՏ(Ը)ՐԷ/ՊԸՌՏԸՂԸՏ(Ը)ՐԷ - *գ.* Նորածնի պորտը կտրողին տրվող վարձ: *Տատմարը պըրտըկըտըրէն յօր ա օնում, ք՛ինամ* (Զ):

ՊԸՐՏԸՅԸ՞Ր/ՊԸՌՏԸՅԸ՞Ր *(գրբ. պորտ ի վեր)* - *մ.* Պորտը դեպի վեր: *Հինչ ը՞ս պըրտըյը՞ր պարանց ընգալ* (Զ):

- Պըրտըյը՞ր ըղնէլ/ընցընէլ - Փորի վրա՝ պորտը դեպի ներքեւ պառկել, անշնորհք կերպով պառկել: *Վը՞խճարը տանում ար մին սարավ անում, ինքը պըռտըյէր հընցնում, քօն ինում* (ՀԺՀ, VII, 183):

- Պըրտըյը՞ր տինիլ/քընցիլ/օնէլ - Պորտը՝ երեսը դեպի վեր դարձնել՝ շուռ տալ: *Ասում ա.- Էտ մարթը էս քընդաքէն տարընա, օգի՝ քաղաքը փըսըվէր կըտընի, օգի՝ պըրտըյէր կըտինի* (ՀԱԲ, 15, 17):

ՊԸՐՏԸՎԷՐ/ՊԸՌՏԸՎԷՐ - *մ.* Պորտը դեպի ներքեւ: *Կամ ըն, տը՞սնում՝ հանփանծ, պըրտըվէր ցը՞խումը վէր ընգած* (Զ):

- Պըրտըվէր տինիլ/օնէլ - Պորտը՝ երեսը դեպի ներքեւ դարձնել՝ շուռ տալ: *Ըտըրան պըրտըվէր ըն տինում, մաշկը հըլըդօրում* (Զ):

ՊԸՐՏԸՏՆԻՍ/ՊԸՌՏԸՏՆԻՍ/ՊՆԻՐՏՆԻՍ - *ածական, մ.* 1. Հակառակ կողմը շրջված (գուլպայի՝ շորի՝ պարկի եւն մասին): *Գ՛ուլբէք՛ը պըրտըտնիս ա կ՛ը՞ցալ* (Բ): 2. Դեմ, հակառակ, ներհակ: *Պըրտըտնիս ա խօսում* (Բ):

ՊԸՐՏԸՏՆԻՍԻԼ/ՊԸՌՏԸՏՆԻՍԻԼ/ՊՆԻՐՏՆԻՍՆԻՍԻԼ - *նբ.* 1. Հակառակ կողմը շրջել (գուլպան, շորը, պարկը եւն): *Էտ չօբանը մին կ՛առն ա մօրթում, թափանը պըրտըտնիսնում, քընցում ըխճըկանը կըլ՛ոխը* (Զ): 2. Գործը փչացնել: *Մին ամըվա ըրածը մին օրումը լօխ պըրտըտնիսնում ա, խը՞ղճ մարթին թողնում օրվա հացէն մնք՛տանք* (Զ): 2. Գաղտնիքը բացահայտել: *Պառավը ըտըրա սէկրէտը դանստի պըրտըտնիսնում ա* (Զ):

ՊԸՐՏԸՏՆԻՍՎԻԼ/ՊԸՌՏԸՏՆԻՍՎԻԼ/ՊՆԻՐՏՆԻՍՆԻՍՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՐՏԸՏՆԻՍԻԼ-ի:

ՊԸՐՏՊԸՐՏԷԼ/ՊԸՌՏՊԸՌՏԷԼ - *նբ.* 1. Փնտրել, որոնել: *Շատ ըն պըրտպըրտում, ամմա վը՞սկէ մուտանան քընթէնում չընը* (Զ): 2. Հետաքրքրվել, զանազան միջոցներով՝ եղանակներով ձգտել մի բան պարզել: *Պըրպըտում ըն, կըլ՛ոխ ըղնում, վէր էտ տըղան թաքավէրին խօրթ ախպէրը ա* (Զ):

ՊԸՐՏՆԻՂԱՎՈՒՆ/ՊՆԻՐՏՆԻՂԱՎՈՒՆ - *ածական.* Մի քիչ պղտոր, ոչ բոլորովին պարզ՝ մաքուր: *Պըրտնուղավուն կ՛ինին ճէլլի յա թուլթվում* (Զ):

ՊԸՐՏՆԻՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ՊՆԻՐՏՆԻՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՏՕՂԷԼ (1, 2):

ՊԸՐՏՆԻՂՕԹՈՒՆ/ՊՆԻՐՏՆԻՂՕԹՈՒՆ *(գրբ. պղտորութիւն)* - *գ.* Պղտոր լինելը, պղտորություն: *Էլ պըրտնուղթունէն յէշում չընը, կընռանում ըն, կ՛ը՞տէն ճիրանը խըմում* (Զ):

ՊԸՐՏՔԱԹԱՓ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԿԱԹԱՓ:

ՊԸՐՏՔԱԿՕԽ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԿԱԿՕԽ:

ՊԸՐՏՔԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԿԱՏԱՐ:

ՊԸՐՏՔԸՎԷ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԿԸՎԷ:

ՊԸՐՏՕՂ/ՊՆԻՐՏՕՂ *(գրբ. պղտոր)* - *ածական.* 1. Ոչ պարզ, ոչ մաքուր, անթափանցիկ (հեղուկների մասին): *Պըրտօղ ճ՛ուր ա էտ կ՛ը՞տէն ճ՛ուրը* (Բ): 2. Մթագնած, աղոտ, ոչ պայծառ: *Հընռանցէ մին պըրտօղ լ՛ուս ա ըրվամ* (Զ): 3. *փխբ.* Անազնիվ, անմաքուր, խարդախ: *Պըրտօղ մարթ ա Ջավէնը* (Բ):

- Պըրտօղ կ՛ը՞տան ճ՛ուր խըմէլ - Անազնիվ՝ խարդախ միջոցների դիմել: *Ա՛նրթ՛ր մարթ ա Հըմայակը, ն՛ուրանն գանքումը պըրտօղ կ՛ը՞տա ճ՛ուր խըմած չի* (Զ):

- Պըրտօղ կ՛ը՞տում/ճիրանում ծ՛ուկուն փըռնէլ - Իրարանցումից՝ խառնաշփոթ վիճակից օգուտ քաղել: *Շատ մարթ ա պըրտօղ կ՛ը՞տում ծ՛ուկուն փըռնէլավ հըրուստացալ* (Բ):

ՊԸՐՏՕՂԷԼ/ՊՆԻՐՏՕՂԷԼ *(գրբ. պղտորիմ)* - *նբ.* 1. Պղտոր դարձնել: *Ըխպիրին ճ՛ուրը վէր պըրտօղիս վէչ, միշտ պարգ՛ կինի* (ԱԲԲ, 28): 2. Մթագնել, աղոտ՝ ոչ պայծառ դարձնել: *Նօթը ծօխ ա ըրալ, լամբէն լ՛ուսը պըրտօղալ* (Բ): *չբ.* 3. Պղտոր դառնալ: *Կ՛ինին պըրտօղալ ա* (Բ):

ՊԸՐՏՕՂՎԷԼ/ՊՆԻՐՏՕՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՐՏՕՂԷԼ (1, 2)-ի:

ՊԸՐՏՕՆԻ/ՊԸՌՏՕՆԻ - *տե՛ս* ՊԸՐՏԸՅԸ՞Ր:

- Պըրտօնի տալ - *տե՛ս* Պըրտըյը՞ր ըղնէլ:

ՊԸՐՈՒԺԻՆ/ՊՈՒՐՈՒԺԻՆ *(ռուս. пружина)* - *գ.* Պարուրաձեւ ոլորած ճկուն՝ առաձգական թիթեղիկ՝ ժապավեն՝ լար, զսպանակ: *Մըղակէն մին պըրուժին ա յըրա անում* (Բ):

- Պըրուժիննէն բուշանալ/թ՛ուլանալ - Խելապակաս դառնալ: *Կ՛ափին հիշկան պըռավում ա, պըրուժիննէն բուշանում ա* (Բ):

- Պըրուժիննէն բօշ/թ՛ուլ - Խելապակաս: *Ընդրը պըրուժիննէն բօշ ա, սա՛յաղ կաց* (Զ):

ՊԸՐՈՒԺԻՆԱՎԷՐ/ՊՈՒՐՈՒԺԻՆԱՎԷՐ - *ածական.* Զսպանակ ունեցող, զսպանակավոր: *... Ք՛ընանում ա մին ըրկաթէ մըհակ զակազ տամ, վէր պըրուժինավէր ա ընում, հիշքան պէց ա թօղնում, էնքան էլ ըրկընանում ա* (ՀԺՀ, V, 418):

ՊԸՐՆԻՏ[1]/ՊՆԻՐՆԻՏ[1] *(գրբ. բրուտ)* - *գ.* Կավագործ, բրուտ: *Ք՛ինամ ա տը՞սնում՝ մին հըլիվուր մարթ, ճօրէն պըրնիտնու ըմընօցավ պէռնած, տանում ա, վը՞ր ծախէ* (ՀԺՀ, VII, 305):

ՊԸՐՆԻՏ[2]/ՊՆԻՐՆԻՏ[2] *(ռուս. приют)* - Որբանոց: *Տը՞սալ ըն, վար առանց խօխա կընրըլական չընը կը՞նան, ք՛ընանցալ ըն պ՛ուրնուտան մին ախճիգ՛ պիրալ, անումը տիրալ Փանրի* (ՀԺՀ, VII, 42):

ՊԸՐՆԻՏԱՆՈՒՑ[1]/ՊՆԻՐՆԻՏԱՆՈՒՑ[2] - *գ.* Բրուտի արհեստանոց: *Սաղ Ղարաբաղ միհէնգ՛ մինակ Նընգ՛ի շէնումը կա պըրնուտանուց* (Բ):

ՊԸՐՆԻՏԱՆՈՒՑ[2]/ՊՆԻՐՆԻՏԱՆՈՒՑ[2] - *տե՛ս* ՊԸՐՆԻՏ[2]:

ՊԸՐՆԻՏՕԹՈՒՆ/ՊՆԻՐՆԻՏՕԹՈՒՆ - *գ.* Բրուտ լինելը, բրուտի արհեստը: *Պըրնուտօթունընը էլ ա թավա ընգալ* (Բ):

ՊԸՐՆԻՐԱԿԱՊ/ՊՆԻՐՆԻՐԱԿԱՊ - *գ.* Բարուրը՝ խանձարուրը կապելու քուղ՝ ժապավեն: *Պըրնիրակապը յօր ա օնում, պ՛ուրնիրը կապում* (Զ):

ՊԸՐՆԻՐԱՇՕՐ/ՊՆԻՐՆԻՐԱՇՕՐ - *գ.* Բարուրի՝ խանձարուրի շորը: *Խօխան տինում ըն պըրնիրշօրին յըրա, փըթաթում* (Բ):

ՊԸՐՆԻՐԷԼ/ՊՆԻՐՆԻՐԷԼ - *նբ. տե՛ս* Պ՛ուրնիր անէլ:

ՊԸՐՆԻՐՎԷԼ/ՊՆԻՐՆԻՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԸՐՆԻՐԷԼ-ի:

ՊԸՐՈԲ/ՊՈՒՐՈԲ *(ռուս. проба)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պըրօբ անէլ - Փորձել, համտեսել: *Պըրօբ ա անում, թա.- Լ՛ավ արաղ ա, հէնգ՛ լիտըր ա՞ծէ* (Զ):

- Պըրօբը տը՞սնալ - *տե՛ս* Պըրօբ անէլ: *Սա՛րքիս աղա, կարիս՝ մին ճօխտ ղըզըլբաշու կաշի ղարկէ. ըտըրա պըրօբըն էլ տէսնանք...* (ՋՏ, Ա, 146):

ՊԸՐՈՊՈՒՍԿ/ՊՈՒՐՈՊՈՒՍԿ *(ռուս. пропуск)* - *գ.* Անցագիր, անցաթուղթ: *Ըտըրան պըրօպուսկ չի ինում, թօղում չընը նի մընէ* (Զ):

ՊԸՐՈՍՏԸ/ՊՈՒՐՈՍՏԸ *(ռուս. просто)* - *վ.* Հենց այնպես, ձեւի համար: *Խօսկ ա, լի՞, պըրօստը ասալ ըմ* (Բ):

ՊԸՐՈՍՏԻՆ - *տե՛ս* ՊԸՐԱՍՏԻՆ:

ՊԸՐՈՎՈՒԴ[1]/ՊՈՒՐՈՎՈՒԴ[1] *(ռուս. провод)* - 1. *տե՛ս* ՏՕԿ (1): 2. *տե՛ս* ՄԱՆԹԻԼ:

ՊԸՐՕՎՈՒԴ[2]/ՊՈՒՐՕՎՈՒԴ[2] *(ռուս. провод)* - *գ.* Բանակ մեկնելու առթիվ կազմակերպված խնջույք: *Մին լ՛ավ պը-րօվուդ ըն անում, Ըփօվէն հըդէ տինում բանակ* (Բ):

ՊԸՐՕՎՈՒԼԿԱ/ՊՈՒՐՕՎՈՒԼԿԱ *(ռուս. проволока)* - *տե՛ս* ՊԸՐՕՎՈՒԴ[1]:

ՊԸՐՕՓԿԱ/ՊՈՒՐՕՓԿԱ *(ռուս. пробка)* - *գ.* Անոթների՝ շշերի՝ սրվակների բերանը փակելու հարմարանք, խցան: *Պըրօփկան տուս ա օնում, տը՛սնում՝ կ՛ինին քացախ տը՛ռած* (Ձ):

ՊԸՑԱՅԼՈ - *գ.* Անարգական կոչական բառ:

ՊԸՑԼՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԻՑԼՎՈՒՆ:

ՊԸՑԸՅԼՈ - *տե՛ս* ՊԻՑԸՅԼՈ:

ՊԸՑԸՅՕՓ - *տե՛ս* ՊԻՑԸՅՕՓ:

ՊԸՑԸՊԷՐԱՆ - *տե՛ս* ՊԻՑԸՊԷՐԱՆ:

ՊԸՑԸՊԷՑ - *տե՛ս* ՊԷՑԱՊԷՑ:

ՊԸՑ(Ը)ՐԼԾԷՆ - *տե՛ս* ՊԻՑ(Ը)ՐԱԾԷՆ:

ՊԸՑ(Ը)ՐԼՆԱԼ - *տե՛ս* ՊԻՑ(Ը)ՐԱՆԱԼ:

ՊԸՑ(Ը)ՐԼՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԻՑ(Ը)ՐԱՎՈՒՆ:

ՊԸՑԸՐԴԱԲԱՆ - *տե՛ս* ՊԻՑԸՐԴԱԲԱՆ:

ՊԸՑԸՐԾԷՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՑ(Ը)ՐԾԷՆԻԼ:

ՊԸՑԸՐՅԱՆ(Ա) - *տե՛ս* ՊԻՑԸՐՅԱՆ(Ա):

ՊԸՑԸՐ-ՊԷՑՈՒՐ - *տե՛ս* ՊԻՑՈՒՐ-ՊԷՑՈՒՐ:

ՊԸՑԸՐՎԸՆՆԸ - *տե՛ս* ՊԻՑԸՐՎԸՆՆԸ:

ՊԸՑԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՑԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՊԸՑ(Ը)ՐԾԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԻՑ(Ը)ՐԾԹՈՒՆ:

ՊԸՑԻՐԸՍ - *տե՛ս* ՊԻՑԻՐԸՍ:

ՊԸՑԾՎԻ - *տե՛ս* ՊԸՆԾՎԻ:

ՊԻԹԸՌԻ/ՊԻԹՌԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պիթըռի տալ - Ագահորեն ուտել, խժռել: *Հացը յօր ա օնում, պիթըռի տամ* (Բ):

ՊԻԹԻ - *գ. մնկ.* Գաթա, թխվածք: *Խօխան մանը բիդի ք՛ւթան մը՛կնում ա, թա՝ պի՛թի, պի՛թի* (Ձ):

ՊԻԹԻԼ/ՊՈՒԹԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԹԸՎԷԼ:

ՊԻԹԻ-ՊԻԹԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պիթի-պիթի անել - Հրահրել, գրգռել, դրդել: *Պառավը պիթի-պիթի յա անում, ըտըրանց կըռվըցընում* (Ձ):

ՊԻԹՊԻԹԻԼ - *նբ. տե՛ս* Պիթի-պիթի անել:

ՊԻԹՌԻ - *տե՛ս* ՊԻԹԸՌԻ:

ՊԻԺԷՆ - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛Ն:

ՊԻԺԷՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛ՆԷԼ:

ՊԻԺԷՆՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛ՆՎԷԼ:

ՊԻԺԸ՛Ն/ՊԻԺԷՆ/ՊԸԺԷՆ/ՊԼԺԼՆ - *ած.* Թթվեցրած մածուն կամ քացախ, որ գլուխը լվանալիս քսում են մազերին՝ փայլ տալու համար: *Այան կըլօխը պիժը՛նավ ա իլլ լըվընալիս* (Բ):

ՊԻԺԸ՛ՆԷԼ/ՊԻԺԷՆԷԼ/ՊԸԺԷՆԷԼ/ՊԸԺԼՆԷԼ *(գրբ. բաժանեմ)* - *նբ.* 1. Անջատել, զատել, հեռացնել: *Հըրըվաննին կ՛ան ըն, ինրինր անա պըժընէս, մին հանգավ բըրը՝ցընէս, ք՛իս...* (ԼՂԲ, 318): 2. Մասերի վերածել: *Ք՛ւթան պիժը՛նում ա, տամ խօնցը* (Ձ): 3. Պառակտել: *Ըտըրանք շատ ըն ինում սէրավ, վէշ մինը կարում չար ըտըրանց պիժէնէ* (Ձ): 4. Բաժանք կատարել: *Ըտըրանք ինրանց մաչին պըժընէս ըն, ամէգ՛ա ինրանց պ՛ւժինը յէր կալած, ք՛իս ըն ինրանց տօն* (ՀԺՀ, V, 487): 5. Շատերին բաժին հանելով տալ, բաշխել: *Սաղ փուլէրը պիժը՛նում ա ախպօրցըն ա քըվօրցը* (Բ):

ՊԻԺԸ՛ՆՎԷԼ/ՊԻԺԷՆՎԷԼ/ՊԸԺԷՆՎԷԼ/ՊԸԺԼՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* 1. ՊԻԺԸ՛ՆԷԼ-ի: *չբ.* 2. Ամուսնալուծվել: *Մարթին անա պիժը՛նվում ա, ք՛ինամ հանրանց տօն* (Ձ): 3. Որեւէ տեղից հեռանալ, կապերը խզել: *Տըղան պիժինվիս ա, կընէգ՛, խօխա-ռախա յօր ընէս, կ՛աս, ըստը՛ղ վէր կ՛աս* (ԱԱ, 22):

ՊԻԺԸՆ-ՊԻԺԸ՛Ն/ՊԸԺԻՆ-ՊԷԺԻՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պիժընն-պիժը՛ն անել - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛ՆԷԼ (շատերին կամ շատ անգամ):

- Պիժընն-պիժը՛ն ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՊԻԺԸ՛ՆՎԷԼ (շատերը կամ շատ անգամ):

ՊԻԺԸՆՔ՛ԿԱՊԱ/ՊԸԺԸՆՔ՛ԿԱՊԱ - *տե՛ս* ՆԱՓՈՒՇ:

ՊԻԺԸՆ(Օ)ՎԻ/ՊԸԺԸՆ(Օ)ՎԻ - *ած.* Բաժանվող, բաժանման ենթակա, բաժանված: *Մէր վը՛ղէրը լօխ պիժընօվի յա* (Բ):

ՊԻԼԼԿԷՆ/ՊԸԼԼԿԷՆ - *գ.* 1. Հարսանիքի քավորի կինը: *Պէլին ա պիլ՛ակէնը հարթանընը ա փըսէն մին լ՛ավ պար ընծէցէն* (Ձ): 2. Կնքահոր կինը, կնքամայր: *Պըլ՛ակէնըն էլ մին լ՛ավ ըշկըհօլ՛ինք ա խուխէն տամ* (Ձ):

ՊԻԼԼՆԻ(Ք՛) - *տե՛ս* ՊԸՆԼԼԻ(Ք՛):

ՊԻԼԷՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԷՆ:

ՊԻԼԻԹ - *տե՛ս* ՊԸԼԻԹ:

ՊԻԼԻԹԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ՊԸԼԻԹԸ՛ՆԷ:

ՊԻԼԻԹԻԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԻԹԻԼ:

ՊԻԼԻԹԿԱ - *տե՛ս* ՊԸԼԻԹԿԱ:

ՊԻԼԻԹՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԻԹՎԻԼ:

ՊԻԼԻԹՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԻԹՕՏԷԼ:

ՊԻԼԻԹՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԻԹՕՏՎԷԼ:

ՊԻԼԻՄՕՏ/ՊԸԼԻՄՕՏ *(ռուս. пулемет)* - *գ.* Արագաձիգ հրազեն, գնդացիր: *Վէր պիլիմօտավ յըրա տըվէնք՛, թօրքէրը փախէն* (Բ):

ՊԻԼԻՄՕ(Տ)ՉԻԿ/ՊԸԼԻՄՕ(Տ)ՉԻԿ - *գ.* Գնդացիր կրակող զինվոր, գնդացրորդ: *Կըռվէն վախտը Սումբաթը պիլիմօտչիկ ա իլլ* (Բ):

ՊԻԼԻՊԷՃՈՒԿ - *տե՛ս* ՊԸԼԸՊԷՃՈՒԿ:

ՊԻԼԻՏԱ - *տե՛ս* ՊԸԼԻՏԱ:

ՊԻԼՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՊՈՒԼՕՐԷԼ:

ՊԻԼՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊՈՒԼՕՐՎԷԼ:

ՊԻԽԿԱԹԱՂ/ՊԸԽԿԱԹԱՂ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պիխկաթաղ անէլ/տալ - Անշուք ձեւով՝ իմիջիայլոց հուղարկավորել՝ թաղել: *Քըցո՛ւմ ըն մին յ՛ւշիգ՛, տանում հ՛ւնգ՛իստը, պիխկաթաղ տամ* (Ձ):

ՊԻԽԿԱԹԷՐ/ՊԸԽԿԱԹԷՐ - *գ.* 1. Բողկի թեր՝ տերեւ: *Պէն չինում ուտէլի, պըխկաթէր ա քաղում, տամ խօնցը* (Ձ): 2. *փխբ.* Աննշան՝ անարժեք բան: *Էս էլ հօ մէս չի՞, պիխկաթէր ա* (Բ): 3. *փխբ.* թեթեւսոլիկ մարդ: *Էտ պիխկաթէրը մէհէտ մին կարքէն պէն չի ասէլ* (Բ):

ՊԻԽԿԱՀԱՄ/ՊԸԽԿԱՀԱՄ - *գ.* 1. Բողկի համ: *Ամմէն մարթ չի պըխկահամը սիրում* (Բ): *ած.* 2. Բողկի համ ունեցող: *Պիխկահամ շօրվա յա* (Բ):

ՊԻԽՊԻԽՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԽՊԸԽՕՏԷԼ:

ՊԻԾԸԳ՛ՈՒԼԼԼ - *ած.* Մանր հատիկներ ունեցող, մանրահատ: *Չըմընչը՛նէն պիծըգ՛ուլլա խաղու վա* (Բ):

ՊԻԾԸՓԱՅԻ - *գ.* Տան՝ գերդաստանի կրտսերին տրվող բաժին: *Պիծըփային ըղնում ա Սըմվէլին* (Ձ):

ՊԻԾԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԻ:

- Պիծ(ի) ապա - Ավագ եղբայրը, տան ավագ որդին: *Իմ պիծ ապա ինձանա քըսան տըռնավ մը՛ծ ա* (Ձ):

ՊԻԾԻՋՆԱՎԸ՛Տ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՋՆԱՎԸ՛Տ:

ՊԻԾԻՋՆԸ - *տե՛ս* ՊԸՏԷՋՆԸ:

ՊԻԾԻՋՆԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՋՆԻԼ:

ՊԻԾԻՀԱԼԱՎ - *ած., գ.* Փոքրամարմին (աղջիկ): *Պիծիհալավ ախճիգ՛ ա Նանարը* (Բ):

ՊԻԾԻ-ՊԻԾԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԻ-ԿՈՒՃԻ:

ՊԻԾ՛ԻԿԸՐԱԿ - *տե՛ս* ԿԸԾ՛ԸԿԸՐԱԿ:

ՊԻՀ/ՊԱՀ/ՊԷՀ *(գրբ. բահ)* - *տե՛ս* ԹԷ (1): *Իմ հանր պանանվ, յըս էլ փանդանվ օցը ըսպընէցէնք* (ԼՂԲՔ, 262):

ՊԻՀԱԿՕԹ/ՊԱՀԱԿՕԹ - *տե՛ս* ԹԸՅԱԿՕԹ:

ՊԻՀԱՊԷՆ/ՊԱՀԱՊԱՆ - *տե՛ս* ԹԸՅԱՊԷՆ:

ՊԻՀԱՎ/ՊԱՀԱՎ - *գ.* Այգին փորելը՝ փխրեցնելը: *Պիհավը ըսքըսալ ըն* (Բ):

- Պիհավ տալ - *տե՛ս* ՊԻՀԻԼ:

ՊԻՀԱՎԷՐ/ՊԸՀԸՎԷՐ - *տե՛ս* ԹԸՅԱՎԷՐ:

ՊԻՀԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՀԻԼ:

ՊԻՀԸՌԸԷԽ/ՊԸՀԸՌԸԷԽ - *տե՛ս* ԹԻՅԸՌԸԷԽ:

ՊԻՀԸՐ - *տե՛ս* ՊԻՀԻՐ:

ՊԻՀԸՐԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՊԻՀԻՐԱՄԱՐ:

ՊԻՀԸՐՕՑ - *տե՛ս* ՊԻՀԻՐՕՑ:

ՊԻՀԻԼ/ՊԻՀԷԼ/ՊԸՀԷԼ *(գրբ. բահեմ)* - *նբ.* Բահով հողը փխրեցնել: *Քինամ ա, թա բուստընատը՛ղը պիհի, թօռը նի յա օնում* (Ձ):

ՊԻՀԻՐ/ՊԻՀԸՐ *(գրբ. բիր (հաստ գավազան))* - *գ.* 1. Հաստ սրածայր փայտե կամ երկաթե ձող, որ տնկում են գետնի մեջ, ցից, բիր: *Ղանգարը էշը պիհիրան կապից, նըստից, ըսկըսից դըրդըհան ինիլը...* (ՀԺՀ, V, 623): 2. Սրածայր փայտ՝ երբեմն ծայրին մետաղ՝ հող փորելու կամ բանջար ու արմտիք հանելու համար: *Պիհըրը յօր ա օնում, խընջըլօգ քանդում* (Ձ):

ՊԻՀԻՐԱՄԱՐ/ՊԻՀԸՐԱՄԱՐ - *գ.* Հաստ ու երկար ցից, որ պահում է ցանկապատը: *Չըփարան մին պիհըրամար ա տուս օնում, շըլակում, քինամ* (Ձ):

ՊԻՀԻՐՕՑ/ՊԻՀԸՐՕՑ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պիհիրօց տալ - Ցիցով խփել՝ ծեծել: *Բօստանչին ըտըրան մին լ՛ավ պիհիրօց ա տամ* (Ձ):

ՊԻՀՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՀՎԻԼ:

ՊԻՀՎԻԼ/ՊԻՀՎԷԼ/ՊԸՀՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԻՀԻԼ-ի:

ՊԻՃ *(թրք. pič)* - *գ.* 1. Ապօրինի զավակ: *Էտ պիճը պ՝ուրում ա, պ՝ուրուր անում, տանում տինում էն կուրմունջէն յըրա, ըշտըղավ տըղան կ՝ալու յա* (ՀԺՀ, V, 438): 2. Բույսի արմատից՝ ցողունից դուրս եկած ավելորդ շիվեր: *Ցակատը յօր ա օնում թութուն պիճէրը կըտօրում* (Ձ): 3. *գ., ածական.* Խորամանկ՝ ճարպիկ (անձ): *Ամմա Արսէնը հօրան իվիլ ա ինում պիճ* (ՀԺՀ, V, 439):

- Պիճէրը տալ - Բույսի ավելորդ շիվերը հատել՝ կտրել: *Թառհնանը պիճէրը վէր տաս վէջ, խաղու չի յը՛ր օնէլ* (Բ):

- Պիճըն էլ ուրան կընօնքըն ա օգ՝ում - Յուրաքանչյուր ոք որոշակի վերաբերմունք է պահանջում:

ՊԻՃԱՄԱՐ - *գ.* Ապօրինի զավակի մայր: *Պիճըմարէն իրը՛սը սը՛վ կինի* (Ձ):

ՊԻՃԱՊԷՐ - *գ.* Ապօրինի զավակի հայր: *Տու մէլ ասէլ, էտ խուխէն պիճապէրը վէզիրըն ա ինում* (Ձ):

ՊԻՃԱՏԷԼ - *նբ.* 1. Ապօրինի զավակը վիժել: *Էտ կընէգ՝ը ճար ա խըմում, պիճատում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Պիճէրը տալ:

ՊԻՃԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԻՃԱՏԷԼ-ի:

ՊԻՃԱՏՈՒՄ - *գ.* Բույսի ավելորդ շիվերը հատելը՝ կտրելը: *Նի յա մընում խաղվէն բաղը, պիճատումը ըսքըսում* (Ձ):

- Պիճատում անէլ - *տե՛ս* Պիճէրը տալ:

ՊԻՃ(Ը)ՎԷՐ - *գ., ածական.* Ժամանակից շուտ հղիացած (երինջ): *Գ՝ուդում չընն, վէր էտ հէրէնջը պիճըվէր ա, փըռնում ընն, մօրթում* (Ձ):

ՊԻՃԻԿ - *գ.* Ճախարակի՝ իլիկի վրա քիչ փաթաթված թել: *Պիճիկը կընգկում ա, տինում ղընրաղ* (Ձ):

ՊԻՃՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Ապօրինի զավակ լինելը: *Էզգանան պիճօթունը իրը՛սավընն ընկ՝ամ* (Բ): 2. *փխբ.* Խորամանկություն, ճարպկություն: *Էտ մարթը դ՝ուստի կընչ՝ախ ա ընգնում էտ կընգանը պիճօթունը, ասում ա.- Խը՛ղճ ըս, յէ՛տ տը՛ռ, քու կընէգ՝ըտ հիվանդ չի* (ՀԺՀ, V, 621):

ՊԻՄԲԱԿԷ/ՊԻՄԲԸԿԷ - *ածական.* Բամբակից պատրաստված, բամբակյա: *Պիմբակէ շօրէրը իժժան ա* (Բ):

ՊԻՄԲԸԿԷ - *տե՛ս* ՊԻՄԲԱԿԷ:

ՊԻՄԲԱԿԷԼ/ՊԻՄԲԸԿԷԼ - 1. *նբ.* Բամբակի շերտ դնել: *Չօխան պիմբակում ա, վէր տաք ինի* (Ձ): *չբ.* 2. Վրան բորբոս առաջանալ: *Հացէն իրը՛սը պիմբակալ ա* (Բ): 3. Մազերը սպիտակել, ծերանալ: *Այան պիմբակալ ա* (Բ):

ՊԻՄԲԸԿԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՄԲԱԿԷԼ:

ՊԻՄԲԸԿԱԹԻԼ - *գ.* Բամբակից մանած թել: *Մին կընծէգ՝ պիմբըկաթիլ ա տամ, վէր ուրան հը՛տէ շալ կ՝օրծէ* (Ձ):

ՊԻՄԲԸԿԱՔԱՂ - *գ.* Բամբակաքաղ: *Առաչ աշագ՝էրդնէրէն էլ ըն իլալ տընէս պիմբըկաքաղ* (Բ):

ՊԻՄԲԸԿԸՆԷ - *գ.* Ճերմակ եւ փափուկ պտղամսով տանձի տեսակ: *Պիմբըկը՛նէն դ՝աշանգ՝ տանձ ա* (Բ):

ՊԻՄԲԸԿԾԱԽԷ - *գ.* Բամբակի առեւտրով զբաղվող անձ, բամբակավաճառ: *Պիմբըկծախուն աշկէն չալ շօնը փիս կընթըվա* (ԱԲԲ, 84):

ՊԻՄԲԸԿՔՕԼԱ - 1. *գ.* Բամբակի քուլա: *Մին պիմբըկքօլա յա յօր օնում, թընչ՝ում, տինում ճընկատէն* (Ձ): 2. *ածական. փխբ. տե՛ս* Սիպտակ պիմբըկքօլա: *Քաշը ուրան ճօտէն ասում ա.- Պիմբըկքօլա վընէրէտ մատաղ* (ԱԲԲ, 99):

ՊԻՄԲԸԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՄԲԱԿԷԼ (շատերի մասին):

ՊԻՅԱՆԻՍԿԱ/ՊԻՅԱՆԻՑ *(ռուս. пьяница)* - *տե՛ս* ԱՐԿԱԳՕԼԻԿ:

ՊԻՅԱՆԻՑ - *տե՛ս* ՊԻՅԱՆԻՍԿԱ:

ՊԻՆԸԼԻ(Ը՛) - *տե՛ս* ՊԸՆԸԼԻ(Ը՛):

ՊԻՆԱԿԱԼ - *տե՛ս* ՊԻՆԸԿԱԼ:

ՊԻՆԸԿԱԼ/ՊԻՆԱԿԱԼ/ՊԸՆԸԿԱԼ *(գրբ. բունկալ)* - *գ.* Հավի բնի մեջ թողած մի հատիկ ձուն, որի վրա հավը նստում եւ ձու է ածում: *Հավէն պինըկալէն սըվէր շանը ճար չինիլ* (ԱԲԲ, 53):

- Պինակալը կուրցըրած հավ - *տե՛ս* Ծուն կուրցըրած հավ (ԾՈՒ-ի տակ):

- Պինակալ տը՛ռնալ/տինիլ - Որեւէ տեղում առաջինը հաստատվել՝ բնակվել: *Էտ շէնումը Սուդունք ըն պինակալ տը՛ռալ* (Ձ):

ՊԻՆԱԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՆԸԿՎԷԼ:

ՊԻՆԸԿՎԷԼ/ՊԻՆԱԿՎԷԼ/ՊԸՆԸԿՎԷԼ *(գրբ. բնակեմ)* - *չբ.* Բնակություն հաստատել, բնակվել: *Կամ ըն, էտ ծ՝ուրումը պինակվում* (Ձ):

ՊԻՆԱՎԱԽ - *տե՛ս* ՊԸՆԸԿՎԱԽ:

ՊԻՆԱՎՈՒՐ - տե՛ս ՊԸՆԸԿՎՈՒՐ:

ՊԻՆԱՏԱԿ - *տե՛ս* ՊԸՆԸԿՏԱԿ:

ՊԻՆԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՊԸՆԸԿՏԱՐ:

ՊԻՆԱՏԸՊ - *տե՛ս* ՊԸՆԸԿՏԸՊ:

ՊԻՆԱՐԱՐ - *տե՛ս* ՊԸՆԸԿՐԱՐ:

ՊԻՆԱՑՈՒ - *տե՛ս* ՊԸՆԸԿՑՈՒ:

ՊԻՆԴԱԾԸԷՐՔ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԱԾԸԷՐՔ:

ՊԻՆԴԱԿԷԹ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԱԿԷԹ:

ՊԻՆԴԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԱՆԱԼ:

ՊԻՆԴԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԱՎՈՒՆ:

ՊԻՆԴԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԱՔԱՐ:

ՊԻՆԴԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԻԼ:

ՊԻՆԴԸՆԷ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԸՆԷ:

ՊԻՆԴԸԾԷՆԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԸԾԷՆԷԼ:

ՊԻՆԴԸՃԱԿԱՏ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԸՃԱԿԱՏ:

ՊԻՆԴԸՊԷՐԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԸՊԷՐԱՆ:

ՊԻՆԴԸՊԸՏՕԿ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԸՊԸՏՕԿ:

ՊԻՆԴԸՐՏՈՒՍԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԸՐՏՈՒՍԻԼ:

ՊԻՆԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՊԻՆԴԸՑԸՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԸՑԸՆՎԷԼ:

ՊԻՆԴԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԻԼ:

ՊԻՆԴԻՐԸԷՍ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԻՐԸԷՍ:

ՊԻՆԴՊԻՆԴՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԴՊԸՆԴՕՐԷԼ:

ՊԻՆԴՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՆԴՕԹՈՒՆ:

ՊԻՆԸԽԱՓԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՆԸԽԱՓԱՆ:

ՊԻՆԸԿԸԼԽՈՒ - *տե՛ս* ՊԸՆԸԿԸԼԽՈՒ:

ՊԻՆԸՏԻՆԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԸՏԻՆԻԼ:

ՊԻՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՊԻՆԸՑԸՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԸՑԸՆՎԷԼ:

ՊԻՆԸՓԷՇԱԿ - *տե՛ս* ՊԷՆ-ՓԷՇԱԿ:

ՊԻՆՊԷՆՈՒՏ - *տե՛ս* ՊԸՆՊԷՆՈՒՏ:

ՊԻՆՋԸԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՊԸՆՋԸԿԱՎԷՐ:

ՊԻՆՁԸՐԱԹԱԿ - *տե՛ս* ՊԸՆՁԸՐԱԹԱԿ:

ՊԻՆՁԸՐԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՊԸՆՁԸՐԱՄԱՐ:

ՊԻՆՁԸՐԱՔՕԼ - *տե՛ս* ՊԸՆՁԸՐԱՔՕԼ:

ՊԻՆՁԸՐՓԸՍ(Տ)ՕԿ - *տե՛ս* ՊԸՆՁՕՐՓԸՍ(Տ)ՕԿ:

ՊԻՆՑԷՏ *(ռուս. пинцет, ֆր. pincetta)* - *գ.* Փոքրիկ ունելի (հատկապես բժշկական): *Լօմանին պինցէտը քըցա՛լ ա, էտ կարէճին պինցէտավ փըռնալ, ծիք՝ ա տամ, վը՛ր պուկէ* (ՀԺՀ, VII, 49):

ՊԻՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՆՕԹՈՒՆ:

ՊԻՆՕՎԻ - *տե՛ս* ՊԸՆՕՎԻ:

ՊԻՉԷՆՆԻ *(ռուս. печенье)* - *գ.* Բարակ շերտերով թխվածքաբլիթ: *Խօխէնք՝ պիչէննի շատ ըն սիրում* (Բ):

ՊԻՊԻԳԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՊԻԳԱՆԱԼ:

ՊԻՊԻԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՊԻԳՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՊԻՊԻԳՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՊԻԳՕԹՈՒՆ:

ՊԻՌ(Ն)ԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՊԸՌՆԱՎԷՐ:

ՊԻՌ(Ն)ԱՔԱԾ - *տե՛ս* ՊԸՌՆԱՔԱԾ:

ՊԻՌ(Ն)ԸՎԷՐԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՌՆԸՎԷՐԷԼ:

ՊԻՌ(Ն)ԸՎԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՌՆԸՎԷՐՎԷԼ:

ՊԻՌ(Ն)ՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՌՆՕՏԷԼ:

ՊԻՌ(Ն)ՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՌՆՕՏՎԷԼ:

ՊԻՍՕԿ - *տե՛ս* ՊԷՍՕԿ:

ՊԻՎԱ *(ռուս. пиво)* - *գ.* Գարեջուր: *Բաիկէնը մէհէտ պիվա յա խըմալ, ամմէն օր թա՛ռիփ ա անում* (Բ):

ՊԻՏԻ - *տե՛ս* ԲԻԴԻ[1]:

ՊԻՐԱԿԷԼ/ՊԻՐԱ՛ԿԷԼ - *չբ.* 1. Բարակ դառնալ: *Էնքան տա՛շում ա, կ՚էրանը լափ պիրակում ա* (Բ): 2. Հյուծվել, նիհարել: *Էտ խէ ըտի պիրակալ ը՞ս* (Բ): 3. Նվազել, պակասել (ջրի մասին): *Ամը՛ռնը Չըղոլ ախպա՛ւրը շատ ա պիրակում* (Ձ):

ՊԻՐԱ՛ԿԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՐԱԿԷԼ:

ՊԻՐԱԿՎԷԼ/ՊԻՐԱ՛ԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԻՐԱԿԷԼ-ի:

ՊԻՐԱ՛ԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԻՐԱԿՎԷԼ:

ՊԻՐԱ՛ՆԻԿ *(ռուս. пряник)* - *գ.* Կլոր ու ուռուցիկ հասարակ թխվածքաբլիթի տեսակ: *Մաղազինան մին կիլօ պիրա՛նիկ ա ինք՝ օնում, տանում խօնցը հը՛տէ* (Ձ):

ՊԻՐԸԿԱԹԻԼ - 1. *գ.* Բարակ թել: *Պիրըկթիլա՛վ տիժէր ա գա՛ուլբա կ՚օրծէլը* (Բ): 2. *ած.* Բարակ թելեր ունեցող: *Պիրըկաթիլ գա՛ռա յա* (Բ):

ՊԻՐԸԿԱԾԷՂ(ՆԸ) - *ած.* 1. Բարակ ծեղ՝ ցողուն ունեցող: *Պիրըկածէղ արտը հինչ պէրք բիդի տա՞* (Ձ): 2. *փխբ.* Վտիտ, նիհար, հյուծված: *Պիրըկածէղնը մարթ ա Շուրան* (Բ):

ՊԻՐԸԿԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՊԻՐԱԿԷԼ:

ՊԻՐԸԿԱՍԸ՛ՐՏ - *ած. տե՛ս* Սը՛րտը պէրակ:

ՊԻՐԸԿԱՎԸ՛Ղ - *գ.* Բարակ շերտով հող: *Պիրըկվը՛ղումը բաղ չի տը՛ռնալ* (Բ):

ՊԻՐԸԿՊԻՐԸԿԸ՛ՆԷ/ՊԸՐԿՊԸՐԿԸ՛ՆԷ - *ած.* Նրբակազմ, նրբիրան: *Պիրըկպիրըկը՛նէ ախճիգ՝ ա իլա՛լ Սօնիշկան* (Բ):

ՊԻՐԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊԻՐԱԿԷԼ-ի:

ՊԻՐԸԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. բարակութիւն)* *գ.* Բարակ լինելը: *Էտ սո՛ւթո՛ւնին պիրըկօթունը վէր տը՛սնում ա, ուստէն աշկը վախում ա* (Ձ):

ՊԻՐԸՆՀԱՐԷՆՔ՝ - *գ.* Բերանի խոռոչի հիվանդություն, բերանաբորբ: *Խը՛ղճէն պէրանը պիրընհարէնք՝ ա տը՛ռալ, կարում չի, թա հաց օտէ* (Բ):

ՊԻՐԸՆՊԱՏԱՌ - *գ.* 1. Բերանն առնելու ուտելիքը՝ պատառը: *Պիրընպատառը մընամ ա պըկէն, մը՛ռնում ա* (Ձ): 2. Բերանն առնելու ուտելիքի չափ: *Ղընուղնէն ամէգ՝ա էրկու պիրընպատառ հըղլըղօրում ըն, կօլ տամ, պարանց ըղնում* (ՆԱԲ, 57):

ՊԻՐԸՆ-ՊԷՐԱՆ - *տե՛ս* ՊԷՐԱՆ-ՊԷՐԱՆ:

ՊԻՐԸՆՊԷՑՈՒԿ - *գ.* Ամուսնության գիշերը հարսին խոսեցնելու համար փեսայի կամ նրա ազգականների կողմից տրվող նվեր: *Առաչ հարթնանը խուսցընէլի հը՛տէ պիրընպէցուկ ըն իլա՛լ տալիս, միհէնգ՝վա հարթնէրը ջըլաման չըն տամ, թա մին խօսկ խօսիս* (Բ):

ՊԻՐԹԱ՛ԹԱԿ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՛ԹԱԿ:

ՊԻՐԹԱ՛ԹՕՂ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՛ԹՕՂ:

ՊԻՐԹԱ՛ԼԻ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՛ԼԻ:

ՊԻՐԹԱ՛ՃԱ՛ՆՋ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՛ՃԱ՛ՆՋ:

ՊԻՐԹԱ՛ՃԱ՛ՒՐ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՛ՃԱ՛ՒՐ:

ՊԻՐԹԱ՛ՄԸԹԷՐ(ՈՒՄ) - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՛ՄԸԹԷՐ(ՈՒՄ):

ՊԻՐԹԱ՛ՏՈՒ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՛ՏՈՒ:

ՊԻՐԹԸ՛ՂԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸ՛ՂԱՆ:

ՊԻՐԹԸԹԱԿԷ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸԹԱԿԷ:

ՊԻՐԹԸԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸԿԱ՛ԼԻԼ:

ՊԻՐԹԸԿ՚ԻՋԻ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸԿ՚ԻՋԻ:

ՊԻՐԹԸՀԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸՀԱՆ:

ՊԻՐԹԸՃԸՊԱՏ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸՃԸՊԱՏ:

ՊԻՐԹԸՉԸՎԱԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸՉԸՎԱԼ:

ՊԻՐԹԻ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԻ:

ՊԻՐԹՊԻՐԹԱ՛ԼԻ - *տե՛ս* ՊԸՐԹՊԸՐԹԱ՛ԼԻ:

ՊԻՐԹՊԻՐԹՕՏ - *տե՛ս* ՊԸՐԹՊԸՐԹՕՏ:

ՊԻՐԹՕՏ - *տե՛ս* ՊԸՐԹՕՏ:

ՊԻՐԹՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԹՕՏ(Վ)ԷԼ:

ՊԻՐԻԼ/ՊԻՐԷԼ/ՊԷՐԷԼ/ՊԷՐԻԼ/ՊԸ՛ՐԷԼ/ՊԸ՛ՐԻԼ *(գրբ. բերեմ)* - *նբ.* 1. Ձեռքով կամ որեւէ փոխադրամիջոցով հեռվից մոտ փոխադրել: *Ծին պիրում ըն, թաքավէրը տէսնում ա լըղարած* (ՀԺՀ, V, 490): 2. Տեղ հասցնել, մեկի մոտ տանել: *Ասում ա.- Թաքավը՛ղը ապրած կէնա, էս ծո՛ւկնէրը պէրա՛լ ըմ ք՚էգ խալաթ տամ* (ՆԼՂԺԲ, 39): 3. Գալով՝ մոտենալով հաղորդել՝ հայտնել: *Մին օր էլ մին մարթ վէգիրին խաբար ա պիրում, թա թաքավէրը ծանդը հիվանդ ա* (Ձ): 4. Ծնել: *Ախրը, վը՛ր վախտը թըմամում ա, էս ախճիգ՝ը մին տըղա յա պիրում* (ՆԼՂԺԲ, 41): 5. Պատճառել, առաջացնել: *Բիդասըլ ժառանգ՝ը հօրը շատ դա՛ռդ կըպիրի* (Ձ): 6. Ձեռնարկել: *Էտ հարթնը պիրիս ա թայդի խըմօր ընէս, տօշա՛ն էլ թաքուն պատառ կաթնը միգիս յըրա, վէր հացը կօշտ չինի* (ԱԱ, 88):

ՊԻՐԻՇԱԿ - *տե՛ս* ՊԸՐԻՇԱԿ:

ՊԻՐՊԻՐՏՕ - *տե՛ս* ՇԻՆԸ(Լ)ԹՈՒ:

ՊԻՐՎԻԼ/ՊԻՐՎԷԼ/ՊԷՐՎԷԼ/ՊԷՐՎԻԼ/ՊԸ՛ՐՎԷԼ/ՊԸ՛ՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊԻՐԻԼ-ի:

ՊԻՐՑԸՀԸՆԳԷՐ - *գ.* Ամուսիններից յուրաքանչյուրը մյուսի նկատմամբ, կողակից: *Մարթին ամմէնամօտէ պարիկամը պիրցըհընգէրընն ա* (Բ):

ՊԻՐՔԱՏՈՒ - *տե՛ս* ՊԷՐՔԱՏՈՒ:

ՊԻՐՕՎԻ - *ած.* 1. Ուրիշ տեղից բերված՝ կրված: *Մէր հրյաթէն վը՛ղը պիրօվի յա:* 2. *տե՛ս* Հը՛տան պէրած:

ՊԻՑԱ՛ՎՈՒՆ/ՊԸՑԱ՛ՎՈՒՆ - *ած.* Թեթեւակի գունավորված, մի քիչ բաց գույնի: *Պիցա՛վուն դարյա յա կ՚ը՛ցալ* (Բ):

ՊԻՑԸՀԱ՛Ր/ՊԸՑԸՀԱ՛Ր - *տե՛ս* ՊԷՑ-ՊԻՑԸՀԱ՛Ր:

ՊԻՑԸՀՕՓ/ՊԸՑԸՀՕՓ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պիցըհօփ անէլ - Բացել-փակել, բացուխուփ անել: *Հա՛նք՝վին հօփ տամ, պէրանը պիցըհօփ անէ* (ԱՀ, 49):

- Պիցըհօփ ինիլ - Բացվել-փակվել, բացուխուփ լինել: *Քամէ յա անում, տօռնը պիցըհօփ ա ինի՛ում* (Բ):

ՊԻՑԸՊԷՐԱՆ/ՊԸՑԸՊԷՐԱՆ - *ած. տե՛ս* Պէրանը ճըղած:

ՊԻՑԸՊԷՑ - *տե՛ս* ՊԷՑԱՊԷՑ:

ՊԻՑ(Ը)ՐԱԾԷՆ/ՊԸՑ(Ը)ՐԱ՛ԾԷՆ *(գրբ. բարձրաձայն)* - *ած., մ.* Բարձր ձայնով, բարձրաձայն: *Պիցըրածէն մարթ ա Սումբաթը* (Բ):

ՊԻՑ(Ը)ՐԱՆԱԼ/ՊԸՑ(Ը)ՐԱ՛ՆԱԼ *(գրբ. բարձրանամ)* - *չբ.* Ցած տեղից շարժվել, դեպի վեր ելնել: *Սէտրակը մէյիդը կըրպէտին մը՛չին փըթաթըմ ա, տինի՛ում էշին, պըցրա՛նըմ, տանըմ թաղըմ* (ԼՂԲ,

310): 2. Երկարել, աճել (դեպի վեր): *Էրկու տարումը էտ ծառը պիցըրանում ա, տը՛ռնում մը՛ծ ծառ* (Զ): 3. Նստած՝ պառկած տեղից վեր կենալ, ոտքի կանգնել: *Պիցըրանում ա, թա կ'ը՛վաթը յը՛ր օնէ, վէր ա ըղնում* (Զ): 4. Ծագել, առաջ գալ: *Մին փիս քամէ յա պիցըրանում* (Բ): 5. Ավելանալ, շատանալ: *Ըռօճիկը պիցըրացալ ա* (Բ): 6. Սաստկանալ, ուժեղանալ: *Դավլէննիս պիցըրացալ ա* (Բ): 7. Արծարծվել, քննության առարկա դառնալ: *Ժողովէն վախտը հարց ա պիցըրանում, վէր խաղվէն բաղէրը քանդին* (Զ): 8. Սուր՝ բարձր՝ զիլ հնչել: *Էս սանը քանէ ք'ունում ա, էնքան պիցըրանում ա* (Բ): 9. Դեպի վեր տարածվել: ... *Յէր ա կէնում, տէսնում՝ թօզ ա պըցըրանցալ* (ՀԱԲ, 15, 118): 10. Առաջադիմել, զարգանալ: *Ճըրտարա կալխօզը Ադամյան Սուրէնին վախտըն ա պիցըրացալ* (Բ): 11. Լավանալ (տրամադրությունը, հոգեկան վիճակը եւն): *Մին էրկու ըստաքան վէր խըմում ա, ք'ը՛փը պիցըրանում ա* (Զ):

ՊԻՑ(Ը)ՐԱՎՈՒՆ/ՊԸՑ(Ը)ՐԱՎՈՒՆ - *ած.* Փոքր-ինչ բարձր: *Պիցըրավուն տօն ա Ք'ըսպանրին տօնը* (Բ):

ՊԻՑԸՐԴԱԲԱՆ/ՊԸՑԸՐԴԱԲԱՆ - *ած.* Բարձր կրունկ ունեցող, բարձրակրունկ: *Միհէնգ'վա պըռըվնէն էլ ըն պիցըրդաբան վընընմանէր կ'ը՛նում* (Զ):

ՊԻՑԸՐԾԷՆԻԼ/ՊԸՑԸՐԾԷՆԷԼ *(գրբ. բարձրաձայնեմ (հռչակել, քարոզել)* - *նբ.* 1. Բարձր ձայնով կանչել՝ ձայն տալ: - *Պա մո՞ւնք պիցըրծէնում ըն արչընն ա կ'ունը* (ԱԱռ, 22): 2. *փխբ.* Գաղտնիքը տարածել: *Մարթը ասմա.- Էտ լօխ թաքուն ըմ ըրալ, պըցըրծէնէս վէչ* (Զ):

ՊԻՑԸՐՀԱՆ(Ա)/ՊԸՑԸՐՀԱՆ(Ա) - *մ.* Վերեւից, բարձրից: *Պիցըրհանա ամմէն հինչ լ'ավ ա ըրվամ* (Զ):

ՊԻՑԸՐՎԸ՛ՆՆԸ/ՊԸՑԸՐՎԸ՛ՆՆԸ - *ած.* Երկար ոտքեր ունեցող, երկարոտն: *Պիցըրվը՛ննը հարթն ա Ըմէլյին հարթնը* (Բ):

ՊԻՑԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՊԸՑԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. բարձրացուցանեմ)* - *նբ.* ՊԻՑԸՐԱՆԱԼ-ի:

ՊԻՑ(Ը)ՐՕԹՈՒՆ/ՊԸՑ(Ը)ՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. բարձրութիւն)* - *գ.* 1. Բարձր լինելը: *Մէր շէնին պիցըրթունան ա, վէր էզգանան քամէ յա ինանմ:* 2. Գագաթնահայաց ուղղվածությունը դեպի վեր: *Ամմա վէր չինանրի ծառին պըցրօթունը տը՛սավ վէ՛չ, աշկը վախից...* (ՀԺՀ, V, 210): 3. Բարձունք, բլուր: *Էտ պըցըրթունէն յըրա մին դանգ'ան յըն շինում, ըտը՛ղ կէնում* (Զ): 4. Մարմնի գագաթից հիմքին իջեցրած ուղղահայացը եւ դրա երկարությունը: *Էտ պըլատէն պիցըրթունը քըսան մէտրը կինանր* (Զ): 5. Սաստկություն, ուժեղություն: *Դօխտուրը ըտըրա դավլէննուն պիցըրթունը վէր տը՛սնում ա, մաթ ա մընում* (Զ):

ՊԻՑԻՐԸ՛Ս/ՊԸՑԻՐԸ՛Ս - *ած.* 1. Երեսը բաց՝ չծածկված: *Պիցիրը՛ս պանրը կըմըրսէ* (Բ): 2. *տեմ* ՊԸՐՔ'ԻՐԸ՛Ս:

ՊԻՑՆԻՐ-ՊԷՑՆԻՐ/ՊԷՑՆԻՐ-ՊԷՑՆԻՐ/ՊԸՑԸՐ-ՊԷՑՆԻՐ - *ած.* Չափազանց բարձր, բարձրաբերձ: *...Պարիժան էլ հինչ խաբար տա՞մ. տընէրը՝ պըցըրպէցանր, մաղազինէն՝ ըպրանքավ տըրաքըմ* (ՋՏ, Ա, 154):

ՊԻՑՕՎԻ - *տեմ* ՊԸՆՕՎԻ:

ՊՈՒ - *մնկ. տեմ* ՃԸՂՈՒՊՈՒՐ:

ՊՈՒԲԼԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պուբլի կըտըրէլ - Հարբել, գինովանալ: *Խըմում ըն, պուբլի կըտըրում* (Զ):

ՊՈՒԲԼԻԿԱՑԻ *(ռուս. публикация)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պուբլիկացի անել - Հրապարակել: *Ամմէն տարէ պուբլիկացի ըն անըմ, էլհա մէր ժըղովուրթը հըսկանըմ չի...* (ՋՏ, Ա, 32):

- Պուբլիկացի շինիլ - Հրապարակավ խայտառակել: *Կընէգ'ը տանս ա կ'ամ շինամաչ, մարթին պուբլիկացի շինում* (Զ):

- Պուբլիկացի տը՛ռնալ - Հրապարակավ խայտառակվել: *Էտ օրանը յը՛տը Ըշխէնին հարթնը շէնումը պուբլիկացի յա տը՛ռալ* (Բ):

ՊՈՒԳ(Ը)ՎԻՑԱ/ՊՕԳ(Ը)ՎԻՑԱ *(ռուս. пуговица)* - *տեմ* ԿՕՃԱԿ (1):

ՊՈՒԴԸՐԻ/ԲՈՒԴԸՐԻ *(ռուս. пудра, ֆր. poudre (փոշի)* - *գ.* Դիմափոշի: *Պուդրի յա քըսում իրը՛սը, տանս կ'ամ* (Զ):

ՊՈՒՋԱՎԷՐ - *տեմ* ՊՈՒՋ'ԱՎԷՐ:

ՊՈՒՋԱ՛ՎԷՐ - *տեմ* ՊՈՒՋ'ԱՎԷՐ:

ՊՈՒՋԱՏԱԿ - *տեմ* ՊՈՒՋ'ԱՏԱԿ:

ՊՈՒՋԱ՛ՏԱԿ - *տեմ* ՊՈՒՋ'ԱՏԱԿ:

ՊՈՒՋԸՀԱՐԷԼ - *տեմ* ՊՈՒՋ'ԸՀԱՐԷԼ:

ՊՈՒՋԸՀԱՐԷԼ - *տեմ* ՊՈՒՋ'ԸՀԱՐԷԼ:

ՊՈՒՋԸՀԱՐՎԷԼ - *տեմ* ՊՈՒՋ'ԸՀԱՐՎԷԼ:

ՊՈՒՋԸՀԱՐՎԷԼ - *տեմ* ՊՈՒՋ'ԸՀԱՐՎԷԼ:

ՊՈՒՋԸՊԸՏՕԿ - *տեմ* ՊՈՒՋ'ԸՊԸՏՕԿ:

ՊՈՒՋԸՊԸՏՕԿ - *տեմ* ՊՈՒՋ'ԸՊԸՏՕԿ:

ՊՈՒՋԸՊՕՋԷ - *տեմ* ՊՈՒՋ'ԸՊՕՋ'Է:

ՊՈՒՋԸՊՕ՛ՋԷ - *տեմ* ՊՈՒՋ'ԸՊՕՋ'Է:

ՊՈՒՋ'ԱՎԷՐ/ՊՈՒՋԱՎԷՐ/ՊՈՒՋԱ՛ՎԷՐ - *ած.* 1. Պոզ(եր) ունեցող: *Մին պուզ'ավէր կ'առն ա փըռնում, տանում տամ նախագէն* (Զ): 2. *ծղր.* Արտասովոր, երեւելի: *Խօսրօվը պուզ'ավէր մարթ ա, կըկարէ անէ* (Բ):

- Պուզ'ավէր սօտ - *տեմ* Չալ սօտ:

ՊՈՒՋ'ԱՏԱԿ/ՊՈՒՋԱՏԱԿ/ՊՈՒՋԱ՛ՏԱԿ - *գ.* Պոզ(եր)ի տակի մասը: *Կըվէն պուզ'ըտակէն վէր թըխում ա, կավը վէր ա ըղնում* (Զ):

- Պուզ'ըտակէրը քըցիլ - Անուշադրության մատնել, գործը ժամանակին չանել: *Էնքան պուզ'ըտակէրը քըցից, ծըլըկըթը ընգավ, կարից վէչ արտը վարէ* (Բ):

ՊՈՒՋ'ԸՀԱՐԷԼ/ՊՈՒՋԸՀԱՐԷԼ/ՊՈՒՋԸՀԱՐԷԼ - *նբ.* 1. Պոզերով հարվածել, պոզահարել: *Էտ տըղէն վէր էտ կ'ումաշը տէսնում ա, հէտան ա պըրծնում, թա պուզըհարէ* (ՀԺՀ, V, 320): 2. *փխբ.* Նեղել, հալածել, հետը կոպիտ վարվել: *Ըսկէսուրը շատ ար հըրթնէրէն պուզ'ըհարում* (Զ):

ՊՈՒՋ'ԸՀԱՐՎԷԼ/ՊՈՒՋԸՀԱՐՎԷԼ/ՊՈՒՋԸՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊՈՒՋ'ԸՀԱՐԷԼ-ի:

ՊՈՒՋ'ԸՊԸՏՕԿ/ՊՈՒՋԸՊԸՏՕԿ/ՊՈՒՋԸՊԸՏՕԿ - *գ.* Պոզ(եր)ի ծայրը: *Ասլան բալասին էտ կ'ումաշին պուզ'ըպըտկան փըռնում ա, վէզը հըլ՝ՕրՈՒՄ, վէր քըցանում* (Զ):

- Պուզ'ըպըտօկ անել - Պոզ(եր)ի վրա բարձրացնել: *Ջէյրանը հիշքան օգում ա, վը՛ր տըրան պուզըպըտօկ անէ, կարում չի...* (ՀԺՀ, VII, 73):

ՊՈՒՋ'ԸՊՕՋ'Է/ՊՈՒՋԸՊՕՋԷ/ՊՈՒՋԸՊՕ՛ՋԷ/ՊՕՋ'-ՊՕՋ' - *գ.* Մանկական խաղատեսակ, երբ խաղացողները ցուցամատերը դնում են սեղանին՝ հատակին եւն, եւ նրանցից մեկը ասում է՝ պօզ'-պօզ' ու բարձրացնելով մատը՝ տալիս որեւէ կենդանու կամ այլ բանի անուն: Եթե այդ կենդանին պոզ չունի, բայց խաղացողները բարձրացնում են մատները, պարտվում են: *Նըստում ըն, պուզ'ըպօզ'է խաղ անում* (Զ):

- Պուզ'ըպօզ'է անել/տալ - 1. Այդ խաղը խաղալ: 2. *տեմ* ՊՈՒՋ'ԸՀԱՐԷԼ:

ՊՈՒՋՏԻ/ՊՆԻՋՏԻ/ՊՈՒՊՈՒՋՏԻ - 1. *ած.* Սրածայր: *Մին օր ըտըրանց պալատըն ա կ'ամ մին դանրվիշ՝ պուզտի փափաղավ, մաշված...* (ՀԺՀ, V, 142): 2. *գ.* Սրածայր ծածկոց՝ տանիք՝ գլխարկ եւն: *Էս դէրը մին տօն ա շինանում, կըլխէն պուպուզտի տինում...* (ՀԺՀ, VII, 386): 3. *տեմ* ԿԸՋՏՕՊ (1): 4. *տեմ* ՊՆԻՐԹԱԿ (1):

ՊՆԻՋՏԻ - *տեմ* ՊՈՒՋՏԻ:

ՊՆԻԹԱԿ *(գրբ. բութակ (նվագարանի բանալի)* - *գ.* 1. Լուծը սայլին կամ արորի փոկը մասանին միացնելու կեռ՝ ճանկ: *Պանթանկը տը՛ղան տանս ա կ'ամ, ըրբան*

թուլու վա ըղնում, ըղնում ծՕրը (Զ): 2. Երաժշտական լարային գործիքի այն մասը, որի վրա փաթաթում են լարերի ծայրերը եւ որը պտտեցնելով՝ լարում են գործիքը: *Թանռին պանթակը կոտրրալ ա* (Բ): 3. Գերանդու բռնակ: *Առանց պանթակ կարէլ չըս դըրյազավ խոտ հարիս* (Բ): 4. Ճախարակի ծայրի բռնակ: *Չըխըրակէն պանթակը կոտրրալ ա* (Բ):

ՊՈՒԹԷԼ - *տե՛ս* ՊԻԹԻԼ:

ՊՈՒԹԻԼ/ԲԸՏԷԼ *(գրբ. բտեմ)* - *նբ.* 1. Լավ սնուցել, բտել: *Խոզ՛էրը պանթում ա, վէր աշունքը մըրթոտէ* (Բ): 2. *տե՛ս* Պիթըռի տալ:

ՊՈՒԹՄԱՆ - *տե՛ս* ՄԸՆՆԱՆՈՒՑ:

ՊՈՒԹՆԸ - *տե՛ս* ՊՈՒՏՆԸ:

ՊՈՒԹՆԸՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ՊՈՒՏՆԸՀԱՐԷԼ:

ՊՈՒԹՆԸՀԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊՈՒՏՆԸՀԱՐՎԷԼ:

ՊՈՒԹՆՈՒ - *տե՛ս* ՊՈՒՏՆԸ:

ՊՈՒԹՆՈՒՀԱՐԵԼ - *տե՛ս* ՊՈՒՏՆԸՀԱՐԷԼ:

ՊՈՒԹՆՈՒՀԱՐՎԵԼ - *տե՛ս* ՊՈՒՏՆԸՀԱՐՎԷԼ:

ՊՈՒԹՆՕՑ - *տե՛ս* ՄԸՆՆԱՆՈՒՑ:

ՊՈՒԺԿԱՀԱՄ - *ած.* Տակառի համ տվող, տակառի համ ունեցող: *Պուժկահամ կ՛ինի յա* (Բ):

ՊՈՒԺՈՒԺ/ՊՕԺՕԺ *(գրբ. բժոժ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԲԸՐԱՄԱ: 2. Փոքրիկ զանգուլակ, որ կախում են անասունների վզից: *Օղտէրը, պուժուժնէն վիզըրնէրան կախ, ք՛ինամ ըն* (Զ): 3. Կանացի գլխազարդի մաս՝ ոսկե կամ արծաթե ուլունքներ, որ կախվում են այտերի կողքերից: *Ջանռին պուժուժնէն պուք ա տամ, տամ ըտըրան, մին փութ ցօրէն ինք՛ օնում* (Զ):

ՊՈՒԺՈՒԺԱՔԱՂ - *գ.* Շերամորդի պատրաստած բոժոժը խրձիկների վրայից քաղելը՝ հավաքելը: *Պուժուժաքաղը ըսքըսում ըն* (Զ):

ՊՈՒԼ *(հ.ե.* bhel- (ուռչել)* - *գ.* Խմորի գունդ՝ նախատեսված մեկ հացի կամ այլ թխվածքի համար: *Յէշըմ ա, յէշըմ, հարթնը պուլէրը պէրըմ չի...* (ԱԱ, 68):

- Պուլէրը կօխ տալ - *տե՛ս* Չափը ընցընել (ՉԱՓ[1]-ի տակ): *Մատին տըսնալավ, վէր Պատին պուլէրը կօխ ա տամ, մուտանում ա* (ՆԱԲ, 105):

- Պուլը կուճի - Փոքրամարմին: *Պուլը կուճի հարթն ա Հէրիք՛նազը* (Բ):

ՊՈՒԼԸՏԸՐԿԱ *(ռուս. полуторка)* - *գ.* 1.5 տոննա տարողությամբ բեռնատար մեքենա, որ լայն տարածում ուներ Խորհրդային Միությունում 20-րդ դարի կեսերին: *Էն վախտը Հանդրանթա ըռայոնումը մինակ մին պուլըտըրկա յա իլալ* (Զ):

ՊՈՒԼԻԳ[1]/ՊՕԼԻԳ[1]/ՊՈՒԼԻԿ[1]/ՊՕԼԿ[1]/ՊՈՒԼԿ *(հ.ե.* b(h)(e)u- (ուռչել)* - *գ.* Կավե փոքրիկ աման, պուլիկ: *Քարը տանում ա օնում, տը՛սնում տակէն մին պուլիգ՛ վը՛սկէ* (Զ):

ՊՈՒԼԻԼ - *նբ.* Խմորը գնդել: *Խըմօրը պանլում ա, տանում թուրունը* (Զ):

ՊՈՒԼԻԿ[1] - *տե՛ս* ՊՈՒԼԻԳ[1]:

ՊՈՒԼԿ - *տե՛ս* ՊՈՒԼԻԳ[1]: ... *Վէր մին հէտ սըխալվէցիր, ըզգասէր տէռիր՝ փօղ տուվիր, էլ պուլկումըտ բարաք՛անթ չի մընալ* (ՋՏ, Ա, 99):

ՊՈՒԼԿՕՎԻ *(ռուս. полковая)* - *ած., գ.* Արագ (պարեղանակ, պարատեսակ): *Պուլկօվի մուզիկը պըրծընըմ ա, մըհէնգ՛ էլ թանռը ու ք՛ամանչան ա կըցըմ...* (ՋՏ, Ա, 60):

ՊՈՒԼՊՈՒԼԱԿ - *գ.* Ցայտաղբյուր: *Կըռանում ա, պուլպուլական ճանր խըմում* (Զ):

ՊՈՒԼՍ *(ռուս. пульс)* - գ. Սրտի զարկ, զարկերակ: *Դօխտուրը ըտըրա պանլսը չափում ա* (Զ):

ՊՈՒԼՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊՈՒԼԻԼ-ի:

ՊՈՒԼՏՈՒՆԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՊԸԼՏՈՒՆԱՎԷՐ:

ՊՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԼԷ:

ՊՈՒԼՈՒԼԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ՊԸԼԼԸ՛ՆԷ:

ՊՈՒԼՈՒԼՆԷ - *տե՛ս* ՊԸԼԼԷ:

ՊՈՒԼՈՒԼՊԱՉԻ - *տե՛ս* ՊԸԼԼԸՊԱՉԻ:

ՊՈՒԼՈՒՐ *(գրբ. բոլոր)* - *ած.* Կլոր, գնդաձեւ: *Թանի դանային վը՛ենը տընում ա մին պանլուր քարէ, վը՛ր լօք տա* (ՆԼՂԺԲ, 118):

- Պանլուր տարէն - Ամբողջ տարին: *Դէ խաղուն պանլուր տարէն հունց պա՞հիս, կէնալ չի* (ԱԱ, 62):

- Պանլուր քար - *տե՛ս* ԿԸՏԱՔԱՐ:

ՊՈՒԼՈՒՐԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Կլորանալ, գնդաձեւ դառնալ: *Ուստան քարը էնքան տանշում ա, մինչը՛վ վէր պանլուրանում ա* (Զ): 2. *փխբ.* Գիրանալ, գնդլիկ՝ գիրուկ դառնալ: *Էնքան կէրալ ա, պանլուրացալ ա* (Բ):

ՊՈՒԼՈՒՐԱՇԿ - *ած.* Կլոր աչքեր ունեցող: *Սիրում չըմ պանլուրաշկ մարթին* (Բ):

ՊՈՒԼՈՒՐԱՎՈՒՆ - *ած.* Կլորաձեւ, կլորավուն: *Պանլուրավուն մին քար ա յօր օնում, կուրկուտը թակում* (Զ):

ՊՈՒԼՈՒՐՆԱԿԷԼ - *չբ.* Փառավոր կերպով նստել (լավ ուտել-խմելուց հետո): *Օտում ըն, խըմում, ըխպիրին քըշտէն պանլուրնակում* (Զ):

ՊՈՒԼՈՒՐՊԱՏ(ԷԳ[1]) - մ. Չորս կողմով, շուրջ բոլորով: *Հօղը պանլուրպատ կըպօտում ըն, կ՛ումըշնէրէն լըծում, վար քըշին, տանէն կ՛էտէն էն ղօլը* (ՆԼՂԺԲ, 99):

ՊՈՒԼՈՒՐՍԻՍԸ՛Դ(ՆԸ) - *գ.* Սիսեռի տեսակ, որ ավելի կլորավուն է: *Էտ վը՛ղումը ըստարէ պանլուրսիսը՛ռ ըմ վըրըլական* (Բ):

ՊՈՒԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՊՈՒԼՈՒՐԱՆԱԼ-ի:

ՊՈՒԼՈՒՐՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Կլոր լինելը, կլորություն: *Էտ քարէն պանլուրօթունը ըտըրան շատ ա ըրմըցընում* (Զ): 2. Կլոր մակերես: *Հօրէնք՛ը յօր ա օնում, փանդին պանլուրօթունը տանշում* (Զ):

ՊՈՒԼՈՒՔՀԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԼՈՒՔՀԱՆ:

ՊՈՒԼՕՇԱՂ - *տե՛ս* ՊԸԼՕՇԱՂ:

ՊՈՒԼՕՐԷԼ/ՊԸԼՕՐԷԼ/ՊԸԼԼՕՐԷԼ/ՊԻԼՕՐԷԼ - 1. *տե՛ս* ՊՈՒԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ: *չբ.* 2. Լրանալ (տարին, ամիսը եւն): *Էտ ախճիգ՛ը, վէր ամէսը պանլօրում ա, ք՛ինամ ա ղէրվիշին կօշտը* (Զ): 3. Ծավալվել, սկսվել: *Ըտը՛ղ մին կըռը՛վ ա պանլօրում, վէր սարէրը տը՛ղան տանրանրը ըն կ՛ամ* (Զ): 4. Կրակը բռնկվելով բորբոքվել՝ լավ վառվել: *Կաղնէ փանդը վէր նի յա տամ փիչը, կըրակը պանլօրում ա* (Զ): 5. Չորս դին շարվել, շրջան կազմել: *Խօխէնք՛ը պանլօրում ըն, ըսքըսում թէշտին բանք՛մանզը օտէլը* (Զ):

- Պանլօրած լանսնընգ՛ա - Շատ գեղեցիկ (մարդ, իր): *Մին շատ կ՛էղէցիկ ախճիգ՛ ըրվաց, հունցը մին պըլլօրած լանսընընգ՛ա* (ՀԺՀ, V, 88):

ՊՈՒԼՕՐՎԷԼ/ՊԸԼՕՐՎԷԼ/ՊԸԼԼՕՐՎԷԼ/ՊԻԼՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊՈՒԼՕՐԷԼ-ի:

ՊՈՒԽՊՈՒԽԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԽՊԸԽՕՏԷԼ:

ՊՈՒԿ[1] - *տե՛ս* ՊՕԿ:

ՊՈՒԿ[2] - *տե՛ս* ՊՈՒՔ:

ՊՈՒԿԷԼ - *նբ. տե՛ս* Պուք տալ:

ՊՈՒԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊՈՒԿԷԼ-ի:

ՊՈՒՀ-ՊՈՒՀ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պուհ-պուհ անէլ - Սիրալիր՝ հոգատար վերաբերմունք ցուցաբերել, փայփայել:

ՊՈՒՂԻ - *տե՛ս* ԿԸԾ՛ԸՊՕՂ(ՈՒՆ):

ՊՈՒՂՊԱՏԷ - *տե՛ս* ՊՈՒՂՎԱՏԷ:

ՊՈՒՂՎԱՏԷ/ՊՈՒՂՊԱՏԷ - *ած.* 1. Պողպատից սարքած՝ պատրաստած: *Պուղվատէ ցակատ ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՊՕՂՎԱՏ (2, 3):

ՊՈՒՂՈՒՂՈՒՍ/ՊԸՂՈՒՂՈՒՍ - *գ.* Մեծ բու, բվեճ: *Յէշում ա, տը՛սնում՝ ծառէն յըրա մին պուղուղուս նըստած* (Զ):

ՊՈՒՂՈՒՍ - *գ.* Անձնանուն:

- Պուղուսէն էծը - Կամակատար: *Իզէն Պուղուսէն էծըն ա, կընէգ՛ը հինչ ասէ, էն ա ընական* (Բ):

ՊՈՒՂՈՒՍԻԳ[1]/ՊԸՂՈՒՍԻԳ[1]/ՊՕՂՕՍԻԳ[1]/ՊԸՂՕՍԻԳ[1] - *գ.* Ձիթահանքի հաստ գերանը, որը պտտելով՝ կտավատը ճմլում եւ ձեթ են հանում: *Պուղուսիգ՛ը ա սըրընուցէն կօրծը առաչ տանում* (Զ):

ՊՈՒՂՈՒՍ-ՊԷՏՐՕՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պուղուս-Պէտրօս չինիլ/տուս չըկ'ալ (մինին անա) - Անկարող՝ անընդունակ լինել՝ որեւէ բան անելու՝ ձեռնարկելու: *Հայրը ասմա.- Ք'ըզանա Պուղուս-Պէտրօս չի տուս կ'ալ, սուս ըրա, մէր տանը նըստէ* (Զ):

ՊՈՒՂՕՃ - *տեմ* ՊԸՂՕՃ:

ՊՈՒՂՕՍԻԳ' - *տեմ* ՊՈՒՂՈՒՍԻԳ':

ՊՈՒՃԱԽ/ՊՕՃԱԽ *(թրք. bucak)* - *գ.* 1. Անկյուն (սենյակի, պատի եւն), ետ ընկած տեղ: *Տըղան վըխէլան նիհէտ նի յա մընէս պօճախը* (ՀԲ, 340): 2. *փխբ.* Ղարադամի՝ վարագույրով առանձնացված մասը, որտեղ թաքնվում էր հարսնացուն իր ընկերուհիների հետ հարսանիքից առաջ: *Հըրթնըցուվէն հընգէրունքը հըրթնըցուվէն յօր ըն օնում, նի մընում պուճախը* (Զ):

ՊՈՒՃԸԽԱԿԷՐ - *գ., ած.* Անխնա շռայլող, վատնող, չտնտեսող (կին): *Աշխարքը մուրէխակէր ինի՝ լ'ավ ա, քանց հարթնը՝ պուճըխակէր* (ԱԲԲ, 18):

ՊՈՒՃԸԽԱՏԱԿ - *տեմ* ՊՈՒՃԱԽ (1): *Էտ դարուումըտ մուկնէրը պուճըխտըկէրան տուս ըն կ'աս, սուփրավը տըռնաս* (ԱԱ, 72):

- Պուճըխտակէրը անօղ - Անմաքրասեր, մաքրություն չսիրող (կին): *Էն էլ հօ Լուսիգ'ին հը՞տէ հարթնը չի՞, պուճըխտակէրը անօղ ա* (Բ):

ՊՈՒՃՈՒՐ - *տեմ* ԿՈՒՃԻ:

ՊՈՒՃՈՒՐԱՆԱԼ - *տեմ* ԿՈՒՃՈՒՐԱՆԱԼ:

ՊՈՒՃՈՒՐԱՎՈՒՆ - *տեմ* ԿՈՒՃՈՒՐԱՎՈՒՆ:

ՊՈՒՃՈՒՐ-ՊՈՒՃՈՒՐ - *տեմ* ԿՈՒՃԻ-ԿՈՒՃԻ:

ՊՈՒՃՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԿՈՒՃՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՊՈՒՃՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տեմ* ԿՈՒՃՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ՊՈՒՄԲՈՒՌՆԱԹԱԿ - *տեմ* ԿԸՐԿՈՒՏԱԹԱԿ:

ՊՈՒՄԲՈՒՌՆԸ - *տեմ* ԿԱՐԿՈՒՏ:

ՊՈՒՅ - *տեմ* ՊԱ (1): *Կամ ա, պո՛յ, տէսնում ուրանան առաչ մին ղօնաղ յէկած...* (ՀԱԲ, 15, 129):

ՊՈՒՆ *(գրբ. բոյն)* - *գ.* 1. Կենդանիների՝ թռչունների ապրելու՝ ձագ հանելու՝ թխսելու տեղ, բույն: *... Արչը պուանան տուս ա կ'ամ, թա՛ էտ մարթիտ օտէ* (ՀԺՀ, V, 551): 2. *փխբ.* Խոճուկ տնակ, խրճիթ: *Խալխը պըլըտնէ յըն չինա՛լ, մէր Ակօփըն էլ օխտը խուխէն նը-հը՞տ էս պուանըմըն ա ապրում* (Զ): 3. *փխբ.* Խոռոչ՝ խորշ, որի մեջ տեղավորված է մարմնի որեւէ գործարան: *Վէր թըխում ա, դէվին աշկը պուանան տուս ա կ'ամ* (Զ):

- Պուն անել - Բնի մեջ մտցնել, բույնը քշել: *Հավէրը պուն ա անում, տօռնը կապում* (Բ):

- Պուն տինիլ - 1. Բույն սարքել: *Էն օրան մինչը՞վ մըհէնգ' ցիցէռնակը միշտ մարթկանց տանըն ա պուն տընում, օցան էլ շատ հէռու յա ընում* (ՆԼՂԺԲ, 137): 2. *տեմ* ՊՈՒՆԸՎԸ՞ՐՎԷԼ:

ՊՈՒՆԱ՛Կ - *գ.* 1. Շների երկարատեւ միաձայն հաչոցը: *Շընէրէն պուանակը կ'ուլին սըրտաճաք ըրավ* (Զ): 2. Ձանձրալի շատախոսություն: *Էտ պուանական կըլօխըս ցավից* (Բ): 3. Հավաքատեղի, այն տեղը, որտեղ հավաքվում են: *Ըտըրանց պուանակը էլ հաբուն տանձուն տակէն ա ինում* (Բ):

ՊՈՒՆԱ՛ԿԱԼ - *տեմ* ՊԻՆԱ՛ԿԱԼ:

ՊՈՒՆԱ՛ԿՎԷԼ - *տեմ* ՊԻՆԱ՛ԿՎԷԼ:

ՊՈՒՆԱՏԸ՞Ղ - *գ.* Բույն շինելու տեղ: *Ցըցէռնակնէն կ'ամ ըն, տը՞սնում պուանատը՞ղը քանդա՛ծ* (Զ):

ՊՈՒՆԸԽԱՏԱՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պունըխատատ անել - Փաթաթվել, գրկել: *Էս օխծը պունըխատատ ա անում, անց կըցնում* (ՀԱԲ, 15, 53):

ՊՈՒՆԸԿԱ՛ԼԻԼ - *տեմ* ՊՈՒՆԸՎԸ՞ՐՎԷԼ:

ՊՈՒՆԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պունըհան անել - 1. Բնից՝ տեղից դուրս հանել: *Հավէրը պունըհան ա անում, պունը սիրփում* (Բ): 2. Գաղթեցնել, հայրենիքից հեռացնել: *Մէզ պունըհան ընօղէն տօնը Աստուծ քանդի* (Բ): 3. Պատյանից հանել: *Սիսըռը թակում ըն, պունըհան անում* (Բ):

- Պունըհան ինիլ/տը՞ռնալ - 1. Բնից՝ տեղից դուրս գալ: *Հիշկան անում ըն, շօնը պունըհան չի ինում* (Զ): 2. Գաղթել, հայրենիքից հեռանալ: *Մէր ժըղովուրթը շատ ա պունըհան իլա՛լ, բօլ ա* (Բ): 3. Պատյանից հանվել: *Էնքան թակում ըն, վէր աշկը պունըհան ա ինում* (Զ):

ՊՈՒՆԸՎԸ՞ՐՎԷԼ *(գրբ. բունաւորիմ)* - *չբ.* 1. Բնում ապրել: *Դուշէրը կ'ամ ըն թախտափուշին տակէ պունըմը պունըվը՞րվում* (Զ): 2. *փխբ.* Հաստատվել, մի տեղ մնալ, բնակություն հաստատել: *Էտ ազկը Իրանան ա յը՞կալ, մէր շէնումը պունըվը՞րվալ* (Բ):

ՊՈՒՆՊՈՒՆԱՏԷԼ - *չբ.* *տեմ* Հրպընհա՛պուն անել:

ՊՈՒՆՔՏ *(ռուս. пункт, լատ. punctum)* - *գ.* Բուժական կետ գյուղերում, բուժկետ: *Դարաբաղ ամմէն շէնում էլ պունքտ կա* (Բ):

ՊՈՒՇ - *տեմ* ՇԻԼԴԻ:

ՊՈՒՇԿԱ *(ռուս. пушка)* - *գ.* Հրանոթ, թնդանոթ: *Պուշկավ յըրա յըն անում, տօնը ցըրը՞վ տամ* (Զ):

ՊՈՒՇՇ - *տեմ* ՊԸՌՈՒՇՇ:

ՊՈՒՊՈՒ[1] *(հ.ե. * b(h)(e)u- (ուռչել)* - *գ.* 1. Կանաչ կեղեւը հանած ընկույզ: *Մընիրը էվր դինջանում չի՛ ճըղպըրէն տակէն, յէշըմ ա տը՞սնըմ՝ մին պուպու ըռաշկէն վէր ընգ'ավ* (ՆԼՂԺԲ, 88): 2. *փխբ.* *տեմ* ՏԸԿԸԼՕՐ: 3. *փխբ.* *տեմ* ԽԱԼԻՍ: 4. *փխբ.* *տեմ* ՏՕՇՆԻ:

- Պուպու անել - Ընկույզը կանաչ կեղեւից մաքրել: *Ճուղուպուրը քաղում ա, պուպու անում, նի տամ թօրբան* (Զ): 2. Մաքրել, զտել, պատրաստի վիճակի բերել: *Տըղան ասմա.- Էն ա պուպու ըրած, ընդը՞ղ տանրանա՛ծ, կարիս յօր օնիս ք'ինիս* (Զ):

ՊՈՒՊՈՒ[2] - *տեմ* ՅՈՒՊՈՒՊ:

ՊՈՒՊՈՒՋ'/ԿՈՒԿՈՒՋ' - *ած., մ.* Ծնկները ծալած եւ ոտքերի վրա հենված, կկզած, պպզած: *Ըստը՞ղ պուպուզ', ընդը՞ղ պուպուզ', ա՛ պըչըկուտուր, էտքան էլ պուպո՞ւզ'* (ԱՀ, 34):

- Պուպուզ' անել/կէնալ - Կկզել, ծնկները ծալելով նստել, պպզել: *Մէզ մինըն օնիք՝ չըրքըպուլուր լըպըզտըմ ա, մին տը՞ղ պուպուզ' անըմ* (ԱՀ, 54):

- Պուպուզ' կըցընել - Կուկուզ նստեցնել, պպզեցնել: *Խուխէն պուպուզ' կըցըրավ, կ'ուզըցըրավ* (Զ):

ՊՈՒՊՈՒՋՏԻ - *տեմ* ՊՈՒՋՏԻ:

ՊՈՒՊՈՒԼ - *տեմ* ՊԸԼԼԷ:

ՊՈՒՌ(ՆԸ)/ՊՕՌՆԸ/ՊԷՌՆԸ[2] *(գրբ. բոռ)* - *գ.* Վայրի մեղու: *Մին մը՞ծ էլ պէռնը կա, դաթումը կ'ամ ա, ըտըրանա կըծում* (ԱԱ, 15):

ՊՈՒՌՌ - *ձ.* Ոչխարներին մոտ կանչելու ձայն: *Մին կըտօր հաց ա տէմ անում, վըխճարէն ծէն տամ՝ պո՛ւռռ, պո՛ւռռ* (Զ):

ՊՈՒՌ(Ն)ՈՒԹՈՒՂ - *տեմ* ՊԸՌՈՒԹՈՒՂ:

ՊՈՒՍՊՈՒՍԱՏԷԼ - *չբ.* *տեմ* Պօս(հ)-պօս(հ) անել:

ՊՈՒՏ *(գրբ. բուտ (կեր, կերակուր)* - *գ.* 1. Մեղրով՝ դոշաբով եւ փոխինձով գնդերի ձեւով պատրաստված քաղցր ուտելիք: *Այան միշտ մըզը՞տէ պուտ ար շինում* (Բ): 2. *տեմ* ԲՈՒՏԷՐԲԸՐՕՏ: 3. Կավե փոքրիկ ամաս: *Պուտը մը՞ղրավ լըցնում ա, տամ ուրանա՛ն* (Զ):

- Պուտ անել - 1. Այդ ուտելիքը պատրաստել: *Պուտ ա անում, խօնցը պիժը՞նում* (Զ): 2. *փխբ.* Ձեռքի մատների ծայրերն իրար միացնել: *Էնքան ցօրտ ա,*

կարում չըմ, թա մաննէրըս պ՚ուտ անիմ (Բ):

ՊՈՒՏԻ - *ած., գ.* Կարճահասակ, թզուկ (անձ): *Պուտի մարթ ա Սարօն* (Բ):

ՊՈՒՏՆԸ/ՊՈՒԹՆԸ/ՊՈՒԹՆՈՒ *(գրբ. բոյթն)* - *գ.* 1. Ձեռքի եւ ոտքի հաստ ու կարճ մատը, բթամատ: *Վը՚ննէն պ՚ուտնը փօշ ա նի մընում, օռչ՚ում* (Ձ): 2. *փխբ.* Փոքրիկ բլուր, բլրակ: *Քընում ըն, մին պ՚ութնավ պատ տամ, նի մընում տափէն տակը* (ՆԱԲ, 52):

- Պ՚ուտնը բօղազը կօխէլ (մինին) - Լռեցնել, ցթողնել խոսի, նեղել: *Կընէգը պ՚ուտնը մարթին բօղազըն ա կօխում* (Ձ):

- Պ՚ուտնը պըկէն հարէլ/տէմ անէլ - Ստիպել, պարտադրել: *Վար ք՚ընա՚մ ըն հըսնըմ հընէրանց տօն, կընէգ՚ըն էլիա յա պ՚ուտնը պըկէն հարում, թա.- Մսէ, տէս-նամ՝ հինչավ ը՞ս ծիծ՚ղալ* (ՆԼՂԺԲ, 12):

- Պ՚ուտնը տալ - Բթամատը կոկորդը խրելով՝ փսխում առաջացնել: *Հիշկան պ՚ուտնը տըվավ, կարից վէչ սը՚րտը թափէ* (Բ):

ՊՈՒՏՆԸՀԱՐԷԼ/ՊՈՒԹՆԸՀԱՐԷԼ/ՊՈՒԹՆՈՒՀԱՐԷԼ - *նբ.* 1. Բթամատով տրորել՝ շոշափել՝ տնտղել: *Պ՚ուտնը-հարում ա, յարան պուք տամ* (Բ): 2. Բութ մատով սեղմելով՝ մորթած անասունի մաշկը քերթել: *Չօբանը պուտնըհըրէ-լավ կ՚առնը մաշկից* (Բ):

ՊՈՒՏՆԸՀԱՐՎԷԼ/ՊՈՒԹՆԸՀԱՐՎԷԼ/ՊՈՒԹՆՈՒՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊՈՒՏՆԸ-ՀԱՐԷԼ-ի:

ՊՈՒՏ-ՊՈՒՏ - Գործածվում է կա-պակցության մեջ:

- Պ՚ուտ-պ՚ուտ անէլ - *տե՛ս* Պիթըռի տալ:

ՊՈՒՏՊՈՒՏՈՒՐԻԳ՚ - *տե՛ս* ՏԸՊՏԸ-ՊՈՒՐԻԳ՚:

ՊՈՒՏՈՒԹԿՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՏՈՒԹԿՈՒՆ:

ՊՈՒՏՈՒՏԿՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՏՈՒԹԿՈՒՆ:

ՊՈՒՏՈՒՏ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՊԸՏՈՒՏ(ՆԸ):

ՊՈՒՏՕԿ - *տե՛ս* ՊԸՏՕԿ:

ՊՈՒՏՕԿԸ - *տե՛ս* ՊԸՏՕԿԸ:

ՊՈՒՏՕՂ - *տե՛ս* ՊԸՏՕՂ:

ՊՈՒՐԹ *(գրբ. բուրդ)* - *գ.* Ոչխարի, ուղտի եւ որոշ այլ կենդանիների մորթու վրա աճած թավ՝ փափուկ մազը, բուրդ: *Վըխճըրնէն խօզում ըն, պ՚ուրթը տանում բազար, վէր ծախին* (Ձ):

- Պ՚ուրթը կ՚իզիլ - Սաստիկ պատժել՝ ծեծել: *Յըրան ըն տէռնում մին լ՚ավ պ՚ուր-թը կ՚ըզում, քըցում հըդէն* (ՆԱԲ, 63):

- Պ՚ուրթը ճ՚ուրը ածէլ - Գործը վատ վիճակի հասցնել, իրավիճակը բարդաց-նել: *Ղօրփէրըն էլ կ՚ամ ա ք՚օմ՚նա՚մ ընէլին տը՚ղ պ՚ուրթը ճ՚ուրը ածում* (Ձ):

- Պ՚ուրթը պէմբակ շինիլ - Խորա-մանկել, խաբել: *Պ՚ուրթը պէմբակ ա շինում, ըտըրանց փուլէրը լօխ ինք՚ օնում* (Ձ):

- Պ՚ուրթը տ՚ուսում՚ը կ՚իզիլ - Ճշմար-տախոս լինել: *Պ՚ուրթը տ՚ուսում՚ը կ՚իզօղ տըղամարթ ա իլ՚ալ Սար ա՚մին* (Բ):

- Պ՚ուրթը քամուն տալ - Սաստիկ ծեծել, ջախջախել: *Փըռնում ըն, ըտը-րանց պ՚ուրթը քամուն տամ* (Ձ):

- Պ՚ուրթ տալ, պէմբակ կ՚իզիլ - *տե՛ս* Պ՚ուրթը կ՚իզիլ:

ՊՈՒՐԹԱ՚ԹԱԿ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՚ԹԱԿ:

ՊՈՒՐԹԱ՚ԹՕՂ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՚ԹՕՂ:

ՊՈՒՐԹԱ՚ԼԻ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՚ԼԻ:

ՊՈՒՐԹԱ՚Կ/ՊՕՐԹԱ՚Կ - 1. *ած.* Լիքը՝ տարողությունից էլ ավել լցված (ամանի մասին): *Էրկու պ՚ուրթա՚կ ճուվարան խաղու վա քաղում, տանում հանօրը տօնը* (Ձ): *գ.* 2. Հարյուր խուրձը որպես մեկ ամբողջություն: *Մին պ՚ուրթա՚կը հ՚ուրհ՚ուր խօրթն ա* (Ձ):

- Պ՚ուրթա՚կ անէլ/տալ - *տե՛ս* ՊՈՒՐ-ԹԱ՚ԿԷԼ:

ՊՈՒՐԹԱ՚ԿԷԼ - *նբ.* Ամանը լիքը՝ տա-րողությունից էլ ավել որեւէ բանով լցնել: *Խըրըրնէն պըրթա՚վ պ՚ուրթա՚կում ա, պէռնում ծիյին, հըդէ ինհ՚ում* (Ձ):

ՊՈՒՐԹԱ՚ԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊՈՒՐԹԱ՚-ԿԷԼ-ի:

ՊՈՒՐԹԱ՚ՃՆՉ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՚ՃՆՉ:

ՊՈՒՐԹԱ՚ՃՈՒՐ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՚ՃՈՒՐ:

ՊՈՒՐԹԱ՚ՄԸԹԷՐ(ՈՒՄ) - *տե՛ս* ՊԸՐ-ԹԱ՚ՄԸԹԷՐ(ՈՒՄ):

ՊՈՒՐԹԱ՚ՏՈՒ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԱ՚ՏՈՒ:

ՊՈՒՐԹԸ՚ՂԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸ՚ՂԱՆ:

ՊՈՒՐԹԸԹԱԿԷ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸԹԱԿԷ:

ՊՈՒՐԹԸԿԱ՚ԼԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸ-ԿԱ՚ԼԻԼ:

ՊՈՒՐԹԸԿ՚ԻՋԻ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸ-Կ՚ԻՋԻ:

ՊՈՒՐԹԸՀԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸՀԱՆ:

ՊՈՒՐԹԸՃԸՊԱՏ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸՃԸ-ՊԱՏ:

ՊՈՒՐԹԸՉԸՎԱԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԸՉԸ-ՎԱԼ:

ՊՈՒՐԹԻ - *տե՛ս* ՊԸՐԹԻ:

ՊՈՒՐԹՊՈՒՐԹա՚ԼԻ - *տե՛ս* ՊԸՐԹ-ՊԸՐԹա՚ԼԻ:

ՊՈՒՐԹՊՈՒՐԹՕՏ - *տե՛ս* ՊԸՐԹՊԸՐ-ԹՕՏ:

ՊՈՒՐԹՕՏ - *տե՛ս* ՊԸՐԹՕՏ:

ՊՈՒՐԹՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԹՕՏ-(Վ)ԷԼ:

ՊՈՒՐԿՈՒՇՏԱԼ - *տե՛ս* ՊԸՐԿՈՒՇ-ՏԱԼ:

ՊՈՒՐԸԿԱԹՆԸ - *գ.* Բորդո գինի: *Շուշվա խանումնէն մինակ պ՚ուրտը կաթնը յըն խըմում* (Ձ):

ՊՈՒՐՏՈՒՂԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՐՏՈՒ-ՂԱՎՈՒՆ:

ՊՈՒՐՏՈՒՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐ-ՏՈՒՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՊՈՒՐՏՈՒՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՐՏՈՒ-ՂՕԹՈՒՆ:

ՊՈՒՐՏՈՒՏՈՒՍ - *տե՛ս* ՊԸՐՏԸՏՈՒՍ:

ՊՈՒՐՏՈՒՏՈՒՍԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՏԸ-ՏՈՒՍԻԼ:

ՊՈՒՐՏՈՒՏՈՒՍՎԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՏԸ-ՏՈՒՍՎԻԼ:

ՊՈՒՐՏՕՂ - *տե՛ս* ՊԸՐՏՕՂ:

ՊՈՒՐՏՕՂԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՏՕՂԷԼ:

ՊՈՒՐՏՕՂՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՏՕՂՎԷԼ:

ՊՈՒՐՈՒԺԻՆ - *տե՛ս* ՊԸՐՈՒԺԻՆ:

ՊՈՒՐՈՒԺԻՆԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՊԸՐՈՒԺԻ-ՆԱՎԷՐ:

ՊՈՒՐՈՒՏ[1] - *տե՛ս* ՊԸՐՈՒՏ[1]:

ՊՈՒՐՈՒՏ[2] - *տե՛ս* ՊԸՐՈՒՏ[2]:

ՊՈՒՐՈՒՏԱՆՈՒՑ[1] - *տե՛ս* ՊԸՐՈՒՏԱ-ՆՈՒՑ[1]:

ՊՈՒՐՈՒՏԱՆՈՒՑ[2] - *տե՛ս* ՊԸՐՈՒՏԱ-ՆՈՒՑ[2]:

ՊՈՒՐՈՒՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸՐՈՒՏՕ-ԹՈՒՆ:

ՊՈՒՐՈՒՐԱԿԱՊ - *տե՛ս* ՊԸՐՈՒՐԱ-ԿԱՊ:

ՊՈՒՐՈՒՐԱՇՕՐ - *տե՛ս* ՊԸՐՈՒՐԱ-ՇՕՐ:

ՊՈՒՐՈՒՐԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՈՒՐԷԼ:

ՊՈՒՐՈՒՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՐՈՒՐՎԷԼ:

ՊՈՒՐՕԲ - *տե՛ս* ՊԸՐՕԲ:

ՊՈՒՐՕՊՈՒՍԿ - *տե՛ս* ՊԸՐՕՊՈՒՍԿ:

ՊՈՒՐՕՍՏԸ - *տե՛ս* ՊԸՐՕՍՏԸ:

ՊՈՒՐՕՍՏԻՆ - *տե՛ս* ՊԸՐԱՍՏԻՆ:

ՊՈՒՐՕՎՈՒՂ[1] - *տե՛ս* ՊԸՐՕՎՈՒՂ[1]:

ՊՈՒՐՕՎՈՒՂ[2] - *տե՛ս* ՊԸՐՕՎՈՒՂ[2]:

ՊՈՒՐՕՎՈՒԼԿԱ - *տե՛ս* ՊԸՐՕՎՈՒԼԿԱ:

ՊՈՒՐՕՓԿԱ - *տե՛ս* ՊԸՐՕՓԿԱ:

ՊՈՒՑ - *տե՛ս* ՊՕՑ:

ՊՈՒՔ/ՊՈՒԿ[2] *(հ.ե.* * *bheug-* *(փախչել)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Պուք կ՚ալ - 1. Քաշվելով կտրվել՝ քաղվել՝ կոտրվել: *Օզում ա, թա կըտրէ, սա՚ւվթա՚ թըխում ա, շիրէփէն կըլ՚օխը պուք ա կ՚ամ, վը՚ր ընգում* (ՆԼՂԺԲ, 110): 2. Արմատից հանվել, արմատախիլ լի-նել: *Հիշկան ծիք՚ ըն տամ, խաղվէն թա՚-նա՚գը պուք չի կ՚ամ* (Ձ): 3. Որեւ բանից մի մաս՝ կտոր անջատվել: *Քը՚րծան մին քար ա պուք կ՚ամ, թուլու ըղնում* (Ձ): 4. Թափով անջատվել, տեղից հանվել, զատվել: *Քամէ ըրավ, տանը կըլ՚իէ ժէժ-տէրը պուք յը՚կէն* (Ձ): 5. Դժվարությամբ մեկից մի բան կորզվել: *Ըտըրա հա-փուռը կապ ա, ըտըրանա պէն պուք կ՚ա՚լը շատ տիժը՚ր ա* (Բ): 6. Իրարից բաժանվել, օտարանալ: *Քուրըախպէր հ՚ուրհ՚ուր անա պուք ըն կ՚ամ* (Բ): 7.

Փախչել, ծլկել, ճողոպրել: *Վը՛ռսկանը էտ վէր տը՛սավ, պուք յը՛կավ ըտըղատ* (Զ): 8. Ուժեղ քոր առաջանալ: *Ծը՛ռքըս պուք ա կ'ամ, էնքան քորալ ըմ, յարա յա տը՛ռալ* (Բ):

- Պուք տալ - 1. Քաշելով կտրել՝ քաղել՝ կոտրել: *Ծառան մին կ'ա՛ռմ՞ուր խընձո՛ր ա պուք տամ, տամ պըռավէն* (Զ): 2. Արմատից հանել, արմատախիլ անել: *Մին քանէ զըկըռէ յա պուք տամ, պիրում ո՞ւրա՞նց հըյաթումը տընգում* (Բ): 3. Որեւէ բանից մի մաս՝ կտոր անջատել: *...Մին օշափ ծ՞ուկուն հախռում ա, ըսլանէն մին բուդը պուք տամ* (ԱԱռ, 63): 4. Թափով անջատել, տեղից հանել, զատել: *Հիշքան ծիք' ըն տամ, կարըմ չըն թա պօլան պուք տան* (ՀԺՀ, V, 130): 5. Դժվարությամբ մեկից մի բան ստանալ՝ կորզել: *Դէրը հըրուստէն ըզադում ա, նըրանա մի քանի վը՛խճար պուք տամ* (ՆԼՂԺԲ, 128): 6. Իրարից բաժանել, իրար օտարացնել: *Պառավը հիշկան անում ա, կարում չի էտ տըղէն ա էտ ըխճըկանը ո՞ւրո՞ւր անա պուք տա* (Զ): 7. Ուժեղ քորել: *Հինչ ը՞ս ջանըտ պուք տամ, համօթ ա* (Բ):

ՊՈՒՔԷԼ - *չբ. տե՛ս* Պուք կ'ա՛լ (7):

ՊՈ՞ՒՔ'Ի - *տե՛ս* ՊԷՔ'Ի:

ՊՈՒՔ-ՊՈՒՔ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պուք-պուք անել - *տե՛ս* Պուք տալ (շատ բան կամ շատ անգամ):

- Պուք-պուք կ'ա՛լ - *տե՛ս* Պուք կ'ա՛լ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՊՕ/ԲՕ/ՎՕ - *ձ.* Ջարմանքի արտահայտություն, որ ունի նաեւ արհամարհանքի՝ հեգնանքի երանգ: *Էտ հարուստը ասըմ ա.- Բօ՛, բօ՛, բօ՛, յէրէսուն կապէ՛կ, էտ հինչ թ՞անգ' ա՞* (ՀԺՀ, V, 584):

ՊՕԳ(Ը)ՎԻՑԱ - *տե՛ս* ՊՈՒԳ(Ը)ՎԻՑԱ:

ՊՕՋ - *տե՛ս* ՊՕՋ':

ՊՕ՞Ջ - *տե՛ս* ՊՕՋ':

ՊՕՋ'/ՊՕՋ/ՊՕ՞Ջ - *գ.* 1. Կոտոշ, եղջյուր: *Թէվէր օնէ՝ ղուշ չի, պօզ'էր օնէ՝ կավ չի* (ԱՀ, 35): 2. Որեւէ բանի եղջյուրանման ելուստ: *Էտ փ՞ադին պօզ'էրը տ՞ա՞շում ա, թիյու կօթ շինում* (Զ): 3. Անկյուն, ծայր: *Տանում ա հըյաթէն մին պօզ'ումը թաղում* (Զ):

- Պօզ'ա սանդէրք շինիլ - Դժվար՝ անհնարին գործ ձեռնարկել: *Հ՞ա՞ը ասմա.- Պօզ'ա սանդէրք մէ՛լ շինիլ, փուշմընական ըս* (Զ):

- Պօզ'էր անել - *հեգն.* Մեծ շահ՝ օգուտ ստանալ: *Էտ վէր լօխ կէրալ ըս, պօզ'էր ը՞ս ըրալ* (Բ):

- Պօզ'էրը նըհաշ տալ/տ՞ուս օնէլ/ հանել - Չարությունը՝ կոպտությունը՝ ուժը՝ դաժանությունը գործադրել: *Մարթին վէր թ՞ա՞րիփ անիս, պօզ'էրը տ՞ուս կօնէ* (ԱԲԲ, 66):

- Պօզ'էրը վէր անէլ/կուտըր(հ)ատէլ - Վնասազերծել, անվտանգ դարձնել: *Սուդի յըն տամ, քըցո՞ւմ տ՞ուրմ՞ան, պօզ'էրը վէր անում* (Զ):

- Պօզ'էրը վէր տը՛ռնալ/վէր կ'ա՛լ - *արիմ.* 1. Վնասազերծվել, անվտանգ դառնալ: *Կ'ա՞փ՞ուն պօզ'էրը վէր ա տը՛ռալ, էլ կարում չի ըստ՞ուր-ընդ՞ուր փիսօթուն անէ* (Բ):

ՊՕՋ'-ՊՕՋ' - *տե՛ս* ՊՈՒՋ'ԸՊՕՋ'Է:

ՊՕԺԿԱ *(ռուս. бочка)* - *գ.* 1. Փայտե գլանաձեւ մեծ անոթ, տակառ: *Էտ ըրփըվէրի կընէգ'ը էտ թօթ թափըմ ա, հըվաքըմ, ածըմ մին պօժկու մէջ, ըտըրանա թաքուն-թաքուն արաղ քաշըմ ո՞ւրա՞նց տանը հէտէ* (ՀԺՀ, V, 236): 2. Մի տակառի տարողություն: *Մին պօժկան տիրտակում ա, ծախում* (Զ):

ՊՕԺՕԺ - *տե՛ս* ՊՈՒԺՈՒԺ:

ՊՕԼ *(ռուս. пола)* - *գ.* Տան ներսի՝ սովորաբար փայտե՝ տախտակե մակերեւույթը, որի վրա քայլում են, հատակ: *Հիշքան ծիք' ըն տամ, կարըմ չըն, թա պօլան պուք տան* (ՀԺՀ, V, 130):

ՊՕԼԷԼ - *նբ.* Տան հատակը ծածկել՝ տախտակամածել: *Ուստան էրկու օրումը պօլում ա, պըրծընում* (Զ):

ՊՕԼԸՄՓԸՌՅԱԼ/ՊՕՌՈՒՄՊԸՌՅԱԼ *(ռուս. полимериал)* - *գ.* 1. Տասնհինգ ռուբլի արժողությամբ ոսկեդրամ ցարական Ռուսաստանում: *Մին պօլըմփըռյալ ա տամ, ախճիգ'ը յօր օնում, ք'ինամ* (Զ): 2. *փխբ.* Շատ թանկարժեք քար՝ ադամանդ: *Պուլիգ'ը պէնում ըն, տը՛սնում մաչը պօլըմփըռյալավ լիգ'ը* (Զ):

ՊՕԼԻԳ' - *տե՛ս* ՊՈՒԼԻԳ':

ՊՕԼԿ[1] - *տե՛ս* ՊՈՒԼԻԳ': *...Կուճի հառհնը ասում ա.- Էտ հինչու վը՞ս շօռ կ'ամ, ապան պօլկը՛ն տը՛ղընն ինձ էլ ա ասալ* (ՀԺՀ, VII, 290):

ՊՕԼԿ[2] *(ռուս. полк)* - *գ.* Ինքնուրույն զորամիավորում, գունդ: *Հ՞ընդ՞ութա պօլկը էս կընռվումը շատ պէն ա ըրալ* (Բ):

ՊՕԼԿԱ *(ռուս. полка)* - *տե՛ս* ԱՇԿ (7):

ՊՕԼՆԻ *(ռուս. полный)* - *տե՛ս* ԹԱՄԱՄ (2, 3):

ՊՕԼՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՊՕԼԷԼ-ի:

ՊՕ՞Խ - *գ.* Բողբոջ, ծիլ, ընձյուղ: *Ծառէն պ՞օ՞խէրը տ՞ուս ա յը՛կալ, ծըղկէլի վախտը՞ն ա* (Զ):

ՊՕ՞ԽԷ - *տե՛ս* ՊԷԽԷ:

ՊՕ՞ԽԻ - *տե՛ս* ՊԷԽԷ:

ՊՕ՞ԽԿ - *տե՛ս* ՊԷԽԿ:

ՊՕ՞ԽԿՈՒԿ - *տե՛ս* ՊԷԽԿՈՒԿ:

ՊՕԿ/ՊՈՒԿ[1] *(գրբ. բակ)* - *գ.* 1. Կերակրափողի վերեւի անցքը: *Վըսկըռը մընամ ա պըկումը, մը՛ռնում ա* (Զ): 2. Կոկորդ: *Պըկան հոփ ա տամ, ըսպանում* (Զ): 3. Վիզ, պարանոց: *Լըհ՞ա՞ էն վախտըն ա հըսնըմ, վէր ք'ա՞նդիրը քընցած թաքավէրէն տըղէն պօկը՝ օգում ըն կախ տան* (ՀԺՀ, V, 314): 4. Առարկայի՝ անոթի խողովակաձեւ երկար մասը: *Կուլէն պօկը ճաքալ ա* (Բ): 5. Նորածիլ բույսի՝ գետնից մինչեւ տերեւները ձգվող մասը: *Վը՛ղը թուփ ա անում, շիթիլին պօկը ծասկում* (Բ):

- Պըկան անել - *տե՛ս* ԿԱՊԷԼ (1):

- Պըկան կըտըրէլ - Իրեն զրկելով՝ տնտեսել՝ խնայողություն անել՝ ուրիշին օգնել: *Ըրփըվէրի կընէգ'ը առանց պըկան կըտըրէլի կարէլ չի խօխէնք'ը պահէ* (Զ):

- Պըկան փըռնէլ - *տե՛ս* Պըկէն չօքէլ (1): *Էտ դ՞ադրըմը սըտանան կ'ամ ա, ըտըրա պըկան փըռնըմ ա, ասըմ.- Մրա, մ՞ այ ախմախ, խէ յը՞ս յէկալ...* (ՀԺՀ, V, 526):

- Պըկան փըռնէլ, ըղաչանք անէլ - Թախանձագին աղաչել, աղերսել: *Ք'ա՞սիբը պըկան փըռնում ա, ըղաչանք անում, ամմա հարուստը տամ չի* (Զ):

- Պըկավը պէն քընցիլ - Հնազանդեցնել, խեղճացնել: *Կընէգ'ը վէր մարթին պըկավը պէն քընցից, էն տօնը տօն չի տը՛ռնալ* (Բ):

- Պըկավը ք'ինիլ - Կերածը՝ վաստակածը մարսել՝ վայելել: *Մարթ հանց բիդի անէ, վէր ըշխադածը պըկավը ք'ինի* (Զ):

- Պըկէն դըմըրնէն ցը՛ց կէնալ/ցը՛ց կընցընէլ - Սաստիկ ջղայնանալ, զայրանալ: *Կընէգ'ը վէր ջօղաբ ա տամ, մարթին պըկէն դըմըրնէն ցը՛ց ա կէնում* (Զ):

- Պըկէն հարէլ - Կոկորդը սեղմել, խեղդել: *...Կափրէլ դային ինձ տակին տիրավ, պըկիս հարից...* (ՋՏ, Բ, 5):

- Պըկէն հըսնէլ - Այլեւս չհամբերել, համբերությունը հատել: *Էնքան կըզնըվցըրալ ա, պըկէս ա հըսալ* (Բ):

- Պըկէն հըսցընէլ - Համբերությունից հանել: *Կընէգ'ը ասմա.- Քու մար պըկէս ա հըսցըրալ, էնքան իմ հօր անէսկ ա տըվալ* (Զ):

- Պըկէն մընալ - 1. Չկարողանալ մարսել՝ վայելել: *Ք'ա՞սիբը ասմա.- Մին ա, հինչը ինձանա յը՛ր ըս կալ՞ալ, պըկէտ ա մընական* (Զ): 2. Խոսքը չկարողանալ ավարտել: *Օգում ա մին պէն էլ ինք'ը ասէ, ամա պըկէն ա մընում, կարում չի մինչը՛վ վէրչ ասէ* (Զ):

- Պըկէն չօքէլ - 1. Ստիպել, հարկադրել: *... Կընէգ'ը մարթին պըկէն չօքում ա, թա.- Մսէ, տը՛սնամ ք'ինա՞լիս հինչու հէ՞տէ ծը՞ծըղէցէր* (ՀԺՀ, VII, 192):

2. Նեղել, ազատ գործելու հնարավորությունից զրկել: *Թողում չի, թա խըէղճ հարթնը ՝ուրան կըլխու մին պէն անէ, սաղ օրը էն ա պըկէն չօքած* (Զ):

- Պըկէն տակէն պօկ փըսնէլ - *արհմ.* Շատ գիրանալ, գիրությունից ծնոտի տակի փափուկ մսերը կախվել: *Էնքան կէրալ ա, հըպարապ շօռ յըէկալ, պըկէն տակէն պօկ ա փըսալ* (Բ):

- Պըկէն տակը քօրէլ - *տե՛ս* Պոկը քօրէլ:

- Պըկէն տէմ անէլ - *տե՛ս* Պըկէն չօքէլ:

- Պըկէն տէմ ըղնէլ - *տե՛ս* Պըկէն մընալ:

- Պըկէրը տալ - *տե՛ս* Բուկլից անէլ:

- Պըկումը աղու մըզիլ - Տանջել, չարչարել: *Կուճի հարթնը տընըցուց պըկումը աղու վա մըզում* (Բ):

- Պըկումը մընալ - *տե՛ս* Պըկէն մընալ:

- Պըկումը չօփ մնալ - Կոկորդում ոսկորի կամ կարծր այլ բանի կտոր մնալ՝ կուլ չգնալ, որ հատկապես պատահում է երեխաների հետ: *Ա՛զի, դէ ըրախին լ՛ավ յէշի, թողիս վէչ պըկըմը չօփ մընա...* (ՋՏ, Ա, 156):

- Պըկումը քըշկըռվէլ - *տե՛ս* Պըկէն մընալ:

- Պոկը թակէլ - Ծայրաստիճան աղքատ լինել: *Խուրէնին իլա՛ծը մին կավ ա իլա՛լ, էն էլ կ՛՝ուլը կէրալ ա, խըէղճը էն ա պոկը թըկէս* (Բ):

- Պոկը թըրչիլ - *տե՛ս* Բօղազը թըրչիլ:

- Պոկը ժինջիլ անէլ - 1. Վզին շղթա անցկացնել՝ կապել: *Շանը պոկը ժինջիլ ըրավ* (Զ): 2. Ամուսնացնել: *Տըղան վէր տըէռավ քըսանըհէնգ՝ տիրըէկան, բիդի պոկը ժինջիլ անիս* (Բ):

- Պոկը հարէլ - *տե՛ս* Պոկը թակէլ:

- Պոկը հըվաքէլ - *տե՛ս* Պըկէն չօքէլ (1):

- Պոկը ճըղէլ/ճըրղոտէլ/ճօթըռէլ/ճութըռոտէլ - *տե՛ս* Բօղազը ճըղէլ:

- Պոկը յըէղ քըսէլ - Առանց կշռադատելու՝ մտածելու խոսել: *Հինչ ը՞ս պոկըտ յըէղ քըսալ, խըրէգ՝ հավայի խօսէ* (Բ):

- Պոկը նա՛նա՛/նա՛նա՛խ մըզիլ - 1. *տե՛ս* Պըկումը աղու մըզիլ: 2. Խիստ նախատել: *Խօխան կ՛ուղթուն ըրավ, մարը պոկը նա՛նա՛ մըզից* (Բ):

- Պոկը չուրանալ - *տե՛ս* Բօղազը չուրանալ:

- Պոկը փըռնէլ/օնէլ - *տե՛ս* Պըկէն չօքէլ (1): *Նի յա մըննում, թա չէ, ըստէղ էլ կընէգ՝ըն ա պոկը օնում...* (ՆԱԲ, 64):

- Պոկը օռչիլ - Անգինայով հիվանդանալ: *Հու էտ ըխպիրին ճիրա՛ն խըմում ա, պոկը օռչում ա* (Զ):

ՊՕՂ - *գ.* Վառվող՝ կրակ կտրած ածուխ: *Մին պօղ ա յօր օնում, տինո՛ւմ խօտէն տակէն, փիչ՝ում, նի կըցընում* (Զ):

- Պօղավ ՝ութ՝ու - Ոչ էլեկտրական արդուկ, որ տաքացնում էին վերեւի մասը պող լցնելով: *Առաչ պօղավ ՝ութ՝ու վընք իլա՛լ պինըցընէս* (Բ):

- Պօղ կըտըրէլ/տըէռնալ - 1. Կրակը վառվելով շիկացած ածուխների վերածվել: *Կըրակը վէր պօղ ա կըտըրում, շըմփուրնէն տինում ըն յըրա, խըրաված անում* (Զ): 2. *փխբ.* Խիստ կարմրել (ջղայնությունից, հարբածությունից եւն): *Խանը էտ վէր ըսկանում ա, պօղ ա կըտըրում* (Զ):

ՊՕՂՊԱՏ - *տե՛ս* ՊՕՂՎԱՏ:

ՊՕՂՎԱՏ/ՊՕՂՊԱՏ *(գրբ. պողոմատ)* - 1. *գ.* Երկաթի եւ ածխածնի միաձուլումից ստացված պինդ մետաղ, պողպատ: *...Պուղվատան էլ մէխ ա շինա՛լ, ղարկալ թաքավէրէն յիրան* (ԱԱ, 80): *ածական.* 2. *փխբ.* Պինդ, կարծր: *Կաղնէ միլըն էլ պօղվատ ա, պօղվատ, կարում չըս, թա կըտըրիս* (Զ): 3. *փխբ.* Անհողդողդ, աներեր: *Պօղվատ տըղամարթ ա Ծատօրը* (Բ): 4. *տե՛ս* ՊՈՒՂՎԱՏԷ (1):

ՊՕՂՎԷԼ - *չբ. տե՛ս* Պօղ կըտըրէլ:

ՊՕՃ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պօճ ըղնէլ - *տե՛ս* ՄԸՃԸՃԻԼ (3):

ՊՕՃԱԽ - *տե՛ս* ՊՈՒՃԱԽ:

ՊՕՄԲԻ - *գ.* Հաճարացորենից թխված թթվաշ բոքոն հաց: *Չըփըրը՝ցէք՝ պօմբի շատ ըն իլա՛լ սիրիլիս* (Բ):

ՊՕՄԸՇ *(ռուս. помощь)* - *տե՛ս* Ք՝Ո՛ՄԱ՛Գ:

ՊՕՅԷԶԴ *(ռուս. поезд)* - *գ.* Ռելսային գծերով ուղեւորներ ու ապրանքներ տեղափոխող կառք, վագոն: *Պատառ վէր ք՝ընում ա, ասում ա.- Սա պօյէզդը վէր ք՝ընի, վէր կ՝ամ, վէննավ ք՝ընիմ* (ՆԱԲ, 143):

ՊՕՅԷՍ *(ռուս. пояс)* - *տե՛ս* Կ՝ՕՏԷ (1, 2):

ՊՕՆՔ - *գ.* Խնոցու վրա թողած անցք՝ կարագի պատրաստ լինելը ստուգելու համար: *Յը՝ղտէսը պօնքավը քըցո՛ւմ ա, տը՝սնում՝ յը՝ղը պադըրաստ* (Բ):

ՊՕՉ/ԲԻՉ *(գրբ. պոչ (պոչ)* - *գ.* 1. Քունքի վերեւի մազերը: *Պօչէրը իրկընանում ա, նի տը՝ռնում ընգուճնէն* (Զ): 2. Մազ, ծամ: *Պօչէրը էրկան ախճիգ՝ ա Նանսն* (Բ): 3. Վրացական տարազի գլխասարքի՝ այտերի կողմերի խոպոպներից յուրաքանչյուրը: *Շուշվա կընանէգ՝ըն էլ ըն Թիփլիզա կընանուցը նըման պօչէր կախ-կախ անում* (Զ):

- Պօչէրը կըտըրած - *տե՛ս* Ծամը կըտըրած:

- Պօչէրը կըտըրէլ - *տե՛ս* Ծամը կըտըրէլ:

- Պօչէրը պըկավը տըված - *տե՛ս* Ծամը կըտըրած:

- Պօչէրըս կըտօրիմ - Զարմանքի՝ վշտի արտահայտություն: *Վա՛յ, պօչէրըս կըտօրիմ, էս հինչ փիս կարկուտ ա՞ կ՝ամ* (Բ):

- Պօչէրը քանդիլ - *տե՛ս* Մազ՝էրը քանդիլ:

- Պօչ(էր)ը սիպտակ - *տե՛ս* Մազ՝(էր)ը սիպտակ:

- Պօչ(էր)ը սիպտակէլ - *տե՛ս* Մազ՝(էր)ը սիպտակէլ:

ՊՕՉԻՆԿԱ *(ռուս. бочонок)* - *գ.* Փոքրիկ տակառ՝ բռնելու հարմարանքով: *Մին պօչինկա կինավ լըսնում ա, մին կ՝առն էլ մօրթում, տանում ըռուշվաթ տամ* (Զ):

ՊՕՉԿԻ *(ռուս. почки)* - *տե՛ս* ՊԸԼՕՃԻԳ՝ (2):

ՊՕՌԿԸ-ՊԸՌԿՅԱԼ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸՍՔ՝ԸՆ՝ԻՄ:

ՊՕ՝ՌՆԸ - *տե՛ս* ՊՈ՝ԻՌ(ՆԸ):

ՊՕՌՏ - *տե՛ս* ՊՕՐՏ:

ՊՕՌՏՄԱՆ - *տե՛ս* ՊՕՐՏՄԱՆ:

ՊՕՌՈՒՄՊԸՌՅԱԼ - *տե՛ս* ՊՕԼԸՄՓԸՌՅԱԼ:

ՊՕՍ(Ի)-ՊՕՍ(Ի) - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պօս(ի)-պօս(ի) անէլ/կ՝ա՛լ - Մեկի հետ անհաշտ լինել՝ կոպիտ վարվել՝ վիճել: *Կընէգ՝ը շատ ա պօսի-պօսի անում, ամմա մարթը մընիալ չի քըցո՛ւմ* (Զ):

ՊՕՍՏ *(ռուս. пост, ֆր. poste, լատ. postus)* - *գ.* Պահակային կետ, պահակակետ: *Մէհէտ մին սալդաթ ա ինո՛ւմ ՝ուրա՛ն պօստումը վը՝ննը կացած* (ՀԺՀ, V, 648):

ՊՕ՝Վ[1] - *տե՛ս* ԲՕ՝Վ[1]:

ՊՕ՝Վ[2] - *տե՛ս* ԲՕ՝Վ[2]:

ՊՕ՝ՎԷԼ - *տե՛ս* ԲՕ՝ՎԷԼ:

ՊՕՎԸՐ - *տե՛ս* ՊՕՎՈՒՐ:

ՊՕՎԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊՕՎՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ՊՕՎՈՒՐ/ՊՕՎԸՐ *(ռուս. повар)* - *տե՛ս* ԱԾՊԱՋ:

ՊՕՎՈՒՐՕԹՈՒՆ/ՊՕՎԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԱԾՊԱՋՕԹՈՒՆ:

ՊՕ՝ՐԹ - *տե՛ս* ՊԷՐԹ:

ՊՕ՝ՐԹԱ՝Կ - *տե՛ս* ՊՈ՝ԻՐԹԱ՝Կ:

ՊՕՐՏ/ՊՕՌՏ *(գրբ. պորտ)* - *գ.* 1. Մարդու փորի կենտրոնական մասում գոյացած փոքրիկ փոսիկ, որ առաջանում է պորտալարը կտրելուց հետո: *Փորը պէց ա անում, տը՝սնում՝ մին սը՝վ տէզ ըտրրա պօրտան կացած* (Զ): 2. Պորտալար: *Խօխան տո՛՝ւս ա կ՝ամ, պօրտըն էլ նըհը՝տը* (Զ): 3. *փխբ.* Փոր:

Օխծը ուրան պօրտավը կարէլ չի պիցըրանա էտ հըսարավը (Ձ): 4. *փխբ.* Սերունդ, ծնունդ: *Ընդըրա օխտը պօրտը յըէս լաւ ըմ գուդում* (Ձ): 5. *փխբ.* Որեւէ բանի մեջտեղը, կենտրոնական մասը: *Արտէն պօրտումը թուփ ըն տըռնում, հոջաթ տամ* (Ձ):

- Պօրտէն ըղնել - *տե՛ս* Պըրտոյըր ըղնել:

- Պօրտէն յըրա պօրտ փըսնել - *արհմ.* Շատ գիրանալ՝ ճարպակալել: *Էնքան կէրալ ա, քօն իլալ, պօրտէն յըրա պօրտ ա փըսալ* (Բ):

- Պօրտէն քըցիլ - *տե՛ս* Պըրտոյըր տինիլ:

- Պօրտը ըղնել - *տե՛ս* Պօրտը տուս ըղնել:

- Պօրտը ծօռ - Անազնիվ, խարդախ (մարդ): *Պօրտը ծօռ մարթին անա ամմէն հինչ ըսպըսէլի յա* (Ձ):

- Պօրտը կըլխոյըր անել - *տե՛ս* Պըրտոյըր ըղնել:

- Պօրտը կըտըրել - Երեխան ծնվելուց հետո պորտալարը հատել: *Խօխան վէր ծընվում ա, դաստի պօրտը կըտըրում ըն* (Բ):

- Պօրտը հըստըցընել - *տե՛ս* Պօրտ քըցիլ:

- Պօրտը մին պէնու մաչի կըտըրվէլ - Մանուկ հասակից մի բանի՝ մասնագիտության՝ արհեստի վարժվել՝ հմտանալ: *Ուստան ասմա.- Իմ պօրտըս դուլգուրթունումըն ա կըտըրվալ, տու բի՞դի ինձ սըվըրցընիս* (Ձ):

- Պօրտը մին տըէղ կըտըրվէլ - Մանկությունը մի տեղ անցկացնել, այդ տեղանքին լավ ծանոթ լինել: *Դէ՛, Սաքովէն պօրտը ծըմակումըն ա կըտըրվալ, ամմէն ծառու տըէղ գուդում ա* (Բ):

- Պօրտը շօն տարած - *տե՛ս* ԸՎԱՐԱ (1):

- Պօրտը տափէրը քըսէլ - 1. Աղաչել, աղերսել: *Հիշկան պօրտը տափէրըն ա քըսում, թաջիրը ըռազի չի կէնում* (Ձ): 2. Ստորաքարշություն անել, շողոքորթել: *Պօրտը տափէրը քըսէլավ պաշտօն ըստացավ* (Բ):

- Պօրտը տըէղը տինիլ/քըցիլ - 1. Տեղից խախտված պորտը բուժել: *Տանում ըն սընըխչուն կօշտը, վէր պօրտը տըէղը տինի* (Ձ): 2. Մեկին պատժելով ընկճել՝ խրատել՝ վրեժ լուծել: *Հանը ասմա.- Թօղէ կա տօն, յըէս ըտըրա պօրտը հանց տըէղը կըտինիմ, վէր էլ ըտի պէն չանէ* (Ձ):

- Պօրտը տուս ըղնել/տուս կանալ - Ծանր իրեր վերցնելուց կամ ծանր աշխատանք կատարելուց պորտը տեղից խախտվել, պորտը ցավել: *Ցօրնէն չըվալը պիցըրցըրավ, պօրտը տուս ընգավ* (Ձ): 2. Ուժասպառ լինել: *Էնքան կօրծ ըրէ, լափ պօրտըս տուս ընգավ* (Բ):

- Պօրտը տուսումը կըտըրած/քուչան ընգած - *տե՛ս* ԸՎԱՐԱ (1):

- Պօրտ քըցիլ - *արհմ.* Գիրանալ, չաղանալ, փորը մեծանալ: *Էնքան հըպարապ կացալ ըս, պօրտ ըս քըցալ* (Բ):

ՊՕՐՏՄԱՆ/ՊՕՌՏՄԱՆ *(ռուս. портмоне)* - *գ.* 1. Դրամապանակ: *Կամօդին ըռաչին կաղնից, պօրտմանը տէս ու տէն ար պըրանըմ, վէր մըշտըլէղը պիրի...* (ՋՏ, Ա, 14): 2. *ծծկ.* ՊՕՑ:

ՊՕՐՏ-ՊՕՐՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Պօրտ-պօրտ անել - *տե՛ս* ՊԸՐՏ-ՊԸՐՏԷԼ:

ՊՕՐՑԻ *(ռուս. порция, լատ. portio)* - *գ.* Սննդամթերքի՝ որեւէ գործի՝ աշխատանքի եւն սահմանված բաժին, օրաբաժին: *Պառավը ըսէս ա.- Դէ՛, ջանէտ մատաղ, ամմէն օրվա պօրցիտ ա, ըլի՛, խէ խըռըվէս ը՞ս* (ՀԺՀ, V, 550):

ՊՕՑ/ՊՈՒՑ - գ. Իգական սեռական անդամ, հեշտոց:

Ջ

ՋԱԴՈՒ/ՋԱԴՈՒ *(պրս. ǧadū, թրք. cadı)* - *գ., ած.* Կախարդ, վհուկ: *Տա քՒնըմ ա, վըէր էն ջադու պառավին հըրցընի, թա հունց բիդի ուրան հօրը ճարին...* (ՀԺՀ, V, 129):

ՋԱԴՈՒ - *տե՛ս* ՋԱԴՈՒ:

ՋԱԼԱ *(թրք. cala (թակարդ)* - *գ.* Ծայրը օղակով մետաղալար՝ պարան՝ կենդանիներ որսալու եւն համար: *Ջըլանվը մին աղվէս ա փըռնում, մաշկում, մօրթէն տանում տամ թաքավէրէն* (Ձ):

ՋԱԼԱՂ/ՋԱՅԼԱՂ/ՋԸԼԸՂ *(թրք. caləq)* - *գ.* 1. Ծառի աչքը՝ կտրոնը մի այլ ծառի՝ տունկի վրա միացնելը, պատվաստ: *Ջալաղընն ա բաղը բիրանքՒ քըցում* (Բ): 2. Պատվաստելով աճեցված ծառ: *Ցօրտը սաղ ջըլըղնէն տարավ* (Բ):

- Ջալաղ անել - 1. Ծառի աչքը՝ կտորը մի այլ ծառի՝ տունկի վրա միացնել, պատվաստել: *Սիմօնը ամմէն տարէ ծըմակէն վիրի խընձորօտը կըտորում ար, ջալաղ անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Հանցանքը քողարկել: *Լաւ հիրըէվանը հիրըվանէն կուղթունը ջալաղ կանէ* (Բ): 3. *փխբ.* Ամուսնացնել: *Ուրփէնիգը տըղօրանցը ջալաղ ըրավ, ըրխընացավ* (Բ):

ՋԱԼՂ/ՋԱԼՂ *(պրս. ǧeld (ժիր)* - 1. *ած.* Արագաշարժ, ճարպիկ: *Ջալդ ուստան կօրծը չընքէլանը քՒըսօր ա պըրծընում* (Ձ): *ած., մ.* 2. Սաստիկ, բուռն, մեծ: *Պառավը ջալդ օժժու տար ար* (Ձ): 3. Արագ, շտապ: *Ջալդ նի յըն տըէռնում, լոխճին ըսպանում, քՒնամ* (Ձ):

ՋԱԼՂ - *տե՛ս* ՋԱԼՂ:

ՋԱԼԼԱՂ - *տե՛ս* ՋԱԼԼԱՂ:

ՋԱԼԼԱՂ/ՋԱԼԼԱՂ/ՋԱԼԼԱԹ/ՋԱԼԼԱԹ/ՋԱՆԼԱԹ/ՋԱՆԼԱԹ/ՋԱՆԱԹ *(արաբ. ǧəllad, թրք. callāt)* - *գ.* 1. Դահիճ: *Ջալլաթը քՒէնդիրը քըցում ա պօկը, դաբըրէտկան տական տուս օնում* (ՀԺՀ, VII, 123): 2. *փխբ.* Դաժան՝ անգութ մարդ: *Խօսրովը հինչ հար, ջալլադ ա ուրան խօնցը հըէտէ* (Բ):

ՋԱԼԼԱԹ - *տե՛ս* ՋԱԼԼԱՂ:

ՋԱԼԼԱԹ - *տե՛ս* ՋԱԼԼԱՂ:

ՋԱԽՏ - *տե՛ս* ՋԱՀՏ:

ՋԱՀԻԼ - *տե՛ս* ՋԱՀԻԼ:

ՋԱՀԻԼ/ՋԱՀԻԼ *(արաբ. ǧahil (անգետ, անփորձ), պրս. jahel)* - 1. *ած., գ.* Դեռահաս, երիտասարդ: *Ըտէղ մին ջահիլ քՒալանգՒբանգ տըղա յա ինիս, էտ ըսէս ա.- Յըէս կըքՒինիմ* (ՀԺՀ, V, 247): *ած.* 2. Առույգ, կայտառ: *Կօզի ութասսուն տիրըէկան ա Յէփրէմ դային, ամմա ջանիլ ա* (Բ): 3. Անփորձ: *Ջահիլ ա հալա, խըտուրու պէնէր շատ ա անում* (Ձ): 4. Երիտասարդին հատուկ, երիտասարդական: *Ջահիլ օրէրըս անց ա կէնում* (Բ): 5. Մատղաշ, դալար: *Էտ ծառը կօզի ջանիլ ա, ամհա ամմէն տարէ շատ բար ա տամ* (Բ):

- Ջըհիլին ըռըչի համավ թիքՒան հարամ անել - Ամուսնության առաջին գիշերը ուրիշի հարսնացուի հետ անցկացնել: *Էն վախտըն էլ էտ ըռընխրըմէ խանը, հու փըսըկվէլիս ա իլալ, ջըհիլին ըռըչի համավ թիքՒան հարամ ա իլալ ընէս* (Ձ):

ՋԱՀԻԼ-ՋԱՀԻԼ/ՋԸՀԻԼ-ՋԱՀԻԼ/ՋԻՀԻԼ-ՋԱՀԻԼ - *մ.* Շատ ջահել, դեռեւս ջահել հասակում: *Խըէղճ ախճիգը ջանիլ-ջանիլ մըէռավ* (Ձ):

ՋԱՀԻԼ-ՋԸՀՈՒԼ/ՋԱՀԻԼ-ՋԻՀՈՒԼ/ ՋԱՀԻԼ-ՋՈՒՀՈՒԼ - *գ. հվք.* Ջահելներ, երի-

տասարդներ: *Իտի մին քանէ ջանիլ-ջը-հանլնէրի կընչէլանը յէտը Սառա բաջին պօվըրին կանչըմ ա* (ՋՏ, Բ, 54):

ՋԱՀԻԼ-ՋԻՀԱԻԼ - *տե՛ս* ՋԱՀԻԼ-ՋԸՀԱԻԼ:

ՋԱՀԻԼ-ՋԻՎԱՆ - *ած.* Շատ երիտասարդ: *Հիշկան ջանիլ-ջիվան տըղէրք ըսպընվէցէն կըռվավը* (Բ):

ՋԱՀԻԼ-ՋԸՀԱԻԼ - *տե՛ս* ՋԱՀԻԼ-ՋԸՀԱԻԼ:

ՋԱՀՏ/ՋԱՀՏ/ՋԱԽՏ *(արաբ. jehd)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ջահտ անէլ - Շտապել, աճապարել, փութալ: *Ջա՛հտ ըրա շանտ տօն ընգի, դանշմանանի շըտացալ ա* (ԼՂԲ, 24):

ՋԱՀՏ - *տե՛ս* ՋԱՀՏ:

ՋԱՄ *(պրս. jam)* - *գ.* Թաս: *... Մին էլ ա տըսնաս՝ էլ մարթ չի կա, լըհա՛ քըշտէն մին վը՛սկէ ջամ ա վէր ընգած* (ՀԺՀ, V, 605):

ՋԱՄԲԱՌ/ՋԱՄԲԱԻՌ - *գ.* Որեւէ մեկից՝ մի բանից ազատվելը՝ պրծնելը՝ հեռանալը: *Ըտէղ Ալման տը՛սավ, վէր ըտըրանա ջամբա՛ր չի կա, խօսկ տըվավ...* (ՀԺՀ, V, 137):

- Ջամբա՛ր անէլ - Մի կերպ իրենից հեռացնել: *Մարթ հիշկան անում ա, կարում չի էտ կընգանը ջամբա՛ր անէ* (Ձ):

- Ջամբա՛ր ինիլ - Մի կերպ ազատվել՝ պրծնել՝ հեռանալ: *Անջախ-անջախ էտ օյինբազէն անա ջամբա՛ր իլի* (Բ):

ՋԱՄԲԱԻՌ - *տե՛ս* ՋԱՄԲԱՌ:

ՋԱՄՊԱՌ - *տե՛ս* ՋԱՆՊԱՌ:

ՋԱՄՊԱՔ - *տե՛ս* ՋԱՄՊԱՔ:

ՋԱՄՊԱՔ - *տե՛ս* ՋԱՄՊԱՔ:

ՋԱՄՊԱՔ/ՋԱՄՊԱՔ/ՋԱՄՊԱՔ *(թրք. cəmdək)* - *տե՛ս* ԼԷԾ:

ՋԱՄ(Ա)ՀԱԹ *(արաբ. jamāāt, պրս. jāmáāt, թրք. cemaat)* - *գ.* Հասարակություն, ժողովուրդ: *Օրէրէն մին օր մին յէրգիրըմ ջամահաթը հըվաքըմ ըն մին դանզ տէղ, վէր թաքավէր ճօկին* (ՀԺՀ, VI, 186):

ՋԱՅԼԱՂ - *տե՛ս* ՋԱԼԱՂ:

ՋԱՆ *(պրս. ġān (հոգի), թրք. can)* - *գ.* 1. Մարմին: *Ըտըրա ջանը տըսնըէրկու կէս ըն ըրալ, տարալ ըստը՛ղ-ընդը՛ղ թաղալ* (ԱԱ, 55): 2. Կյանք, կենդանություն: *Ջանէն մատաղ ինիմ մէր տըղօրցը. թուրքէրէն անա մը՛զ ըզըդը՛ցէն* (Բ): 3. Հոգյակ, սիրելիս: *Ասում ա.- Էտ խօխան իմ ջանըս ա, կարէլ չըմ ծը՛զ տամ* (Ձ): 4. Ուժ, զորություն, կարողություն: *Ապուն ջան չօնէ, թա բօստանը պիհի* (Բ): 5. *տե՛ս* ՄԱՄԱ (2): *Հօ-հան դալբ յը՛զնանը ջանընն ա* (ԱԲԲ, 60): *ծ.* 6. Գոհունակության՝ ուրախության՝ խրախուսելու բացականչություն: *Կավը վէր պըռանչանում ա, Մարյան աքէրը ասմա՝ ջան* (Ձ):

7. Խղճալու՝ կարեկցանքի բացականչություն: *Ջան տու էտ մարթին ծը՛ռքէն* (Բ):

- Ջանա ըղնէլ/ինիլ - Ուժասպառ լինել, հյուծվել: *Խը՛ղճը էնքան տանզնը կացալ ա, լափ ջանա ընգալ ա* (Բ):

- Ջանա կանլ - Հոգնել, նեղվել, տառապել: *Վէրչը մարը էտ խօխէն ծէռքէն ջանա յա կամ...* (ՀԺՀ, V, 324):

- Ջանան բիզանրիլ - Հիասթափվել, հուսահատվել: *Էտ մարթը կըլօխ ա յօր օնում, ջանան զըզված ք՛ինանամ, վը՛ր հանդին մը՛ռնէ* (ՆԼՂԺԲ, 81):

- Ջանան ծը՛ռք յը՛ր օնէլ/քաշիլ - Հանդգնություն անել, կյանքը վտանգի ենթարկել: *Ասմա.- Ջանատ ծը՛ռք ը՞ս քաշանալ, վէր օգում ըս խանէն ըխճըկանը փըխճըցընիս* (Ձ):

- Ջանան կըտըրէլ - 1. Իրեն զրկելով՝ տնտեսել: *Ըտի էտ ըրփըվէրի կընէգ՛ը ջանան կըտըրէլավ խօխէնք՛ը մըծըցընում ա* (Ձ): 2. Դժկամությամբ տալ՝ զիջել՝ մի բանից հրաժարվել: *Տընաշինընտ վէր մինին մին պէն ա տամ, ջանան կըտըրէլավ ա տամ* (Բ):

- Ջանան պըթկ(ըվ)ած - Հարազատ, իրենից ծնված: *Պա հունց չի՞ լանց ինի. ջանան պըթկըված ըխճըկանը փըխճըցըրալ ըն* (Ձ):

- Ջան ասէլ, ջան ըսկանալ - Իրար հետ սիրով՝ համերաշխ լինել: *Չօբանը նան Աստված ըխպըրանում ըն, ադրադ ջան ասում, ջան ըսկանում* (ՀԺՀ, VII, 172):

- Ջանավը ընցընէլ - Հաճույքով վայելել, մարսել: *Էս խըրավածը լափ ջանավըս ընցավ* (Բ):

- Ջանա քըցիլ - Ուժասպառ անել, հյուծել: *Փըռնում ըն, ըտըրան թակում, ջանա քըցանում* (Ձ):

- Ջանէն անէլ - Մեկին մյուսի դեմ գրգռել, հարձակվել տալ: *Չօբանը շընէրէն կանլին ջանէն ա անում, ըսպանում* (Ձ):

- Ջանէն ըղնէլ/ինիլ - Մեկի վրա հարձակվել, նեղել: *Էն տըղան դանմանն քաշում ա, ջընըրնէրէն ինանմ, լօխճին մըրթոտում...* (ՀԺՀ, V, 618):

- Ջանէն լէլանկ անէլ - Ուրախացնել: *Տըղան դէվին ըսպանում ա, էտ ըխճըկանը ջանէն լէլանկ անում* (Ձ):

- Ջանէն կէսը կա վէչ - Ասում են հաշմանդամ՝ հիվանդ մարդկանց մասին:

- Ջանէն դուրբան/մատաղ ինիլ/տը՛ռնալ/մը՛ռնէլ - Մեկին անչափ սիրել՝ պաշտել: *Մարը խօնցը ջանէն դուրբան ար ինանմ* (Ձ):

- Ջանէն յը՛ղը քաշիլ - *տե՛ս* Աշկէն յը՛ղը (շիրը՛փավ) քաշիլ:

- Ջանէն յըրա սըկսըկալ/տըրարվէլ - Իր մասին հոգալ, իրեն խնայել, իրեն նեղություն չտալ: *Ջանէն յըրա սըկսըկօղ մարթ ա Ղազանը* (Բ):

- Ջանէն ջափա տալ - Շատ աշխատել, չարչարվել, ջանալ, ծանրությունը իր վրա վերցնել: *Մարթ բիդի ջանէն ջափա տա, վէր կարէ տօն պահէ* (Ձ):

- Ջան է, ջան - *տե՛ս* ՋԱՆ (6):

- Ջանը դօլմա շինիլ - Խիստ ծեծել: *Մըհակը յօր ա ունէս, կ՛օդէն ջանը դօլմա շինիս* (Ձ):

- Ջանը ըզադէլ - *տե՛ս* Կըլօխը ըզադէլ: *Սաղ մընացածընն էլ փախչում ա, ջանընն ըզատում* (ՀԺՀ, V, 139):

- Ջանը ըղուվէլ - 1. Հիվանդանալ, մարմինը ցավել: *Ջանը ըղուվալ ա, էն ա տըղըպէրցում* (Բ): 2. Դառնանալ, մռայլ տրամադրության մեջ ընկնել: *Էտ խէ ըտի ջանըտ ըղուվալ ա՞, հու վա՞ ք՛ը՛փէտ նի յը՛կալ* (Բ):

- Ջանը թակած դօլմա տը՛ռնալ - Շատ հոգնել: *Էնքան կօրծ ըմ ըրալ, ջանըս թակած դօլմա յա տը՛ռալ, էլ կարում չըմ* (Բ):

- Ջանը լէղակ անէլ/շինիլ - Շատ ծեծել, մարմնի վրա կապտուկներ առաջացնել: *Բաղվանչին կ՛օդէն փըռնում ա, ջանը լէղակ անում* (Ձ):

- Ջանը լէղակ տը՛ռնալ - Շատ ծեծվել, մարմնի վրա կապտուկներ առաջանալ: *Իզէն լ՛ավ ար գանդում, վէր ըղնէ մարթին ծը՛ռքը, ջանը լէղակ ա տըռնըլական* (Ձ):

- Ջանը կընծվէլ - *տե՛ս* Ջանը ըղուվէլ:

- Ջանը կըրակ ըղնէլ - Խիստ գրգռվել, բուռն ցանկություն ունենալ: *Քանէ հը՛տ էտ կընգանը տը՛սնում ար, ջանը կըրակ ար ըղնում* (Ձ):

- Ջանը կ՛անլ - Ինքնազգացողությունը բարձրանալ, կազդուրվել, առույգանալ: *Շատ վէր կէնում ըն, օտում-խըմում, ջընըրնէն կամ ա...* (ՆԱԲ, II, 38):

- Ջանը հը՛ռալ (մինին՝ մին պէնու հը՛տէ) - Մտահոգվել, ցավալ (մեկի՝ մի բանի համար): *Տը՛սնօղնէն ըսը՛ցէն.- Է՛շ ախպէր, էտ հիբանց ա՞ յը՛զնանը հէտէ ջանըտ հէռում...* (ԱԱռ, 61):

- Ջանը հը՛ռ ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Ջանը ըղուվէլ: 2. *տե՛ս* Ջանը կըրակ ըղնէլ:

- Ջանը մաչին - Մարմնեղ: *Ջանը մաչին կընէգ՛ ա Յէփրաքսիյան* (Բ):

- Ջանը մըղըմօղ ըղնէլ - Անհանգիստ վիճակի մեջ ընկնել, հոգին կսկծալ: *Ամմա վար անանզ ար տէսնում, ջանը էլիա մըղմօղ ար ընանմ* (ՀԺՀ, V, 405):

- Ջանը յըրա քըցիլ - *տե՛ս* Ջանը տակավը տալ:

- Ջանը պահէլ - *տե՛ս* Ջանէն յըրա սըկսըկալ:

- Ջանը սափ/պէնդ - Առողջ, առույգ, ամրակազմ: *Ջանը սափ մարթ ա Սուղումունը* (Բ):

- Ջանը տակավը տալ - Ջանադրաբար աշխատել, աշխատանքի ծանրությունն իր վրա վերցնել: *Ուստան ջանը տակավը տըվավ, պատը էրկու օրումը տիրավ* (Ձ):

- Ջանըտ ինի սաղ - Ասում են կորուստ ունեցողին՝ որպես մխիթարական խոսք: *Կավ ա, լի՞, հինչ ա՞նինք՝, թա ըստակալ ա, ջանըտ ինի սաղ* (Բ):

- Ջանը տը՛ղը - *տե՛ս* Ջանը սափ:

- Ջանը տը՛ղը ըղնէլ/կ՝ալ - *տե՛ս* Ջանը կ՝ալ:

- Ջանը տո՛ւս կ՝ալ - *տե՛ս* Հուքի՛ն տո՛ւս կ՝ալ:

- Ջանը տո՛ւս տալ - *տե՛ս* Մըրօքուրը տո՛ւս տալ:

- Ջանը տո՛ղ ըղնէլ - Սաստիկ վախենալ, սարսափից դողալ: *Ախրը, ջանը տո՛ղ ինգ՝ա՛ծ ք՝ընա՛մ ա բիդի օգը...* (ԼՂԲՔ, 266):

- Ջանը տո՛ղ քըցիլ - Սաստիկ վախ՝ երկյուղ պատճառել: *Էտ օշափը թաքավէրին մը՛ծ տըղէն ջանը տո՛ղ ա քըցո՛ւմ* (Ձ):

- Ջանը քամէ ըղնէլ - Հիվանդանալ: *Խը՛ղճ Ա՛րտէմը մին շէբաթ ա՝ կ՝ամ չի կօրծի. ջանը քամէ յա ընգալ* (Ձ):

- Ջանը քօս/քօր ըղնէլ - *տե՛ս* Ջանը մըղըմօղ ըղնէլ:

- Ջանը քօր կ՝ալ - 1. *տե՛ս* Ջանը մըղըմօղ ըղնէլ: 2. Ծեծվելու ցանկություն ունենալ: *Ջանըտ քօր ա՞ կ՝ամ, խէ խէլո՛ւնք չը՞ս կէնում* (Բ):

- Ջան տալ - 1. *տե՛ս* Հուքի՛ տալ: 2. *տե՛ս* Ջանէն ջափա տալ:

- Ջանու կ՝ալ - *տե՛ս* Ջանը կ՝ալ: ... *Էս նը՛ղանածը օյամիշ ա ինո՛ւմ, յըվը՛ղ-յավաշ օտէլ օգում, ջանու կամ* (ՀԺՀ, VI, 216):

- Ջան օգ՝իլ - Հիվանդ՝ տկար լինել: *Էտ խը՛ղճը հինչ ա՞նէ, էն ա ջան ուգ՝ի՛լիս* (Ձ):

ՋԱՆԱՎ - *ած.* Մարմնեղ: *Էտ տըղան էլ շատ ջանավ ա ինո՛ւմ, դէվին պըկան փըռնում ա, խէխտում* (Ձ):

ՋԱՆԱՎԱՐ *(պրս. ġanvar, թրք. canavar)* - *գ.* 1. Գազան: *Մէհէտ ջանավարնէն հըվը՛ղքվէցէն, վէր ո՛ւրանց հէտէ թաքավէր ճօկին* (ՀԺՀ, V, 519): 2. Գայլ: *Շընէրը վէր յըրա պըրծէն, ջանավարը վը՛խճարը թօղից, փախավ* (Ձ): 3. *ած., գ. փխբ.* Մեծ եւ ուժեղ, ածդահա (մարդ, կենդանի): *Ինք՝ը՛ն էլ ջանավար պառավ ա ինո՛ւմ, լի՞, խըստում ա Վօսկէծամիկին, պիրում լօթկա նըստը՛ղը՛նում...* (Ձ):

ՋԱՆԲԷՋԱ՛Ր *(պրս. ġān+bizār (ձանձրացած)* - *գ.* 1. Հոգնաբեկ: *Դէ, ջանբէ-ջա՛ր մարթ ա, լի՞, լ՝ըհա վէր պարաց ա ըղնէս, դա՛ստի քունավ ա ընցը՛նէս* (Ձ): 2. Կյանքից հոգնած՝ ձանձրացած՝ հիասթափված: *Ջանբէ՛ջա՛ր մարթին անա սայաղ բիդի կէնաս* (Բ):

ՋԱՆԳՈՒԼՈՒՄ *(պրս. jan gül, թրք. gangülum (ջան, իմ վարդ)* - *գ.* 1. Վիճակահանության ժողովրդական երգ՝ քառյակ: *Նախշուն բաջին ջա՛հիլ ըխճըկօրցը ջանգ՝ո՛ւլո՛ւմ ա իլա՛լ սըվը՛ղրցընէլիս* (Ձ): 2. Վիճակահանություն, որ ուղեկցվում է այդ քառյակները երգելով: *Ջա՛հիլ ըխճը՛կէք՝ը՛ն էլ ո՛ւրանց հավան կացած հը՛նգէ՛ռունցը նը՛հէտը ք՝իս ը՛ն ծաղէգ՝ ք՝ը՛ղէս ջանգ՝ո՛ւլո՛ւմի հէտի...* (ՀԺՀ, V, 469):

ՋԱ՛ՆԴԱ՛Ռ/ՋԱ՛ՄԴԱ՛Ռ/ԺԱՆԴԱՐՄ *(ռուս. жандарм, ֆր. genderme, պրս. ġāndār (զինակիր)* - *գ.* 1. Ժանդարմերիայի աշխատող՝ ոստիկան: *Կը՛նօխէ վը՛խտէն մի՛լիցօցը ջա՛նդա՛ռ ին ըսէյիս իլա՛լ* (ՀԱԲ, 15, 68): 2. *փխբ.* Դաժան՝ կոպիտ մարդ: *Սէրգ՝ին էլ հօ հա՛ր չի, ջա՛նդա՛ռ ա ո՛ւրա՛ն խօսցը հը՛էտէ* (Բ):

ՋԱՆԸՄ *(թրք. ġanəm (հոգիս)* - *վ.* Արտահայտում է տարակուսանք՝ անտարբերություն: *Ջանը՛մ, հինչը օգում ըս՝ը՛ղա՛, հօր ը՞ս ինձանա հը՛ղցը՛նում* (Ձ):

ՋԱՆԼԱԹ - *տե՛ս* ՋԱ՛ԼԼԱ՛Դ:

ՋԱ՛ՆԼԱ՛Թ - *տե՛ս* ՋԱ՛ԼԼԱ՛Դ:

ՋԱՆԼՈՒ *(թրք. canli)* - *տե՛ս* ՋԱՆԱՎ: *Ըստը՛ղա կը՛նէգ՝ը՛ն ճօխտակ խօխա յա պիրիս. մինը՝ ջանլու, մինը՝ մաշվա՛ծ* (ՀԺՀ, V, 590):

ՋԱՆՀԱՎՈՒՐԻ - *տե՛ս* ՀՈՒՔ՝ԸՎԱՐՔ:

ՋԱՆՅԱԹ - *տե՛ս* ՋԷՆՅԱԹ:

ՋԱ՛ՆՆԱ՛Թ - *տե՛ս* ՋԱՆՍԱԹ:

ՋԱ՛ՆՋԱ՛Լ *(թրք. ġanġal)* - *ած.* 1. Մանրախնդիր, բծախնդիր: *Ջա՛նջա՛լ մարթին նը՛հը՛էտ հը՛ղրակաշ չը՛ը՛բիդի տը՛էռնաս* (Բ): 2. Գլխացավանք պատճառող: *Էտ կօրծը ջա՛նջա՛լ կօրծ ա* (Բ):

- Ջա՛նջա՛լը ըղնէլ - *տե՛ս* ՋԸՆՋԻԼԱ՛ՆԱԼ:

- Ջա՛նջա՛լը քըցիլ - *տե՛ս* ՋԸՆՋԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ:

- Ջընջա՛լո՛ւ մաչ ըղնէլ - Բարդ խնդրի առաջ կանգնել, ինչ անելը չիմանալ: *Թաքավէրին տը՛ղան ըտը՛էղ ջընջա՛լո՛ւ մաչ ա ըղնում, գ՝ո՛ւդ՝ում չի, թա հինչ անէ* (Ձ):

- Ջընջա՛լո՛ւ մաչ քըցիլ - Բարդ խնդրի առաջ կանգնեցնել, անելանելի վիճակի մեջ գցել: *Ըտի էտ հարթը տը՛ընը՛ցուց ջընջա՛լո՛ւ մաչ ա քը՛ըցիս* (Ձ):

- Ջընջա՛լո՛ւ ըղնէլ - *տե՛ս* ՋԸՆՋԻԼԱ՛ՆԱԼ:

- Ջընջա՛լո՛ւ քըցիլ - *տե՛ս* ՋԸՆՋԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՋԱՆՍԱԹ/ՋԱ՛ՆՆԱ՛Թ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՍԸՓԱԹ: ... *Մին քանէնը ո՛ւրանց ջանսաթը ռանգ՝ ին տը՛ըվալ...* (ՋՏ, Ա, 126): 2. Մարդ, արարած: ... *Կարմունջը քանդ՝ը՛վըմ ա, էրկու-իրէք հա՛ր՝ո՛ւր ջանսաթ՝ Ք՝ուռը թափվը՛մ...* (ՋՏ, Ա, 209):

ՋԱՆՍԱՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՋԱՆՍԸՋՕԹՈՒՆ:

ՋԱՆՍԱՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՋԱՆՍԸՂՕԹՈՒՆ:

ՋԱՆՍԸՋ *(թրք. cansiz)* - *ած.* Վտիտ, տկար, ուժասպառ: *Մին չօրս օր մընամ ա փօսումը, ջանսը՛ղ ա տը՛էռնում...* (ՀԺՀ, VII, 252):

ՋԱՆՍԸՋՕԹՈՒՆ/ՋԱՆՍԱՋՕԹՈՒՆ - *գ.* Վտիտություն, տկարություն, ուժասպառություն: *Թաքավէրը ը՛ստը՛ղա ջանսը՛ղօթունը վէր տը՛էսնում ա, մէխկը՛ն ա կ՝ամ* (Ձ):

ՋԱՆՍԸՂՕԹՈՒՆ/ՋԱՆՍԱՂՕԹՈՒՆ - *գ.* Առողջություն, ողջություն: ... *Վը՛էսկէն մարթի բախտ չի տամ, ջանսաղօթուն չի տամ, վը՛էսկէն զիբիլ ա...* (ՀԺՀ, V, 221):

ՋԱՌ/ՋԱ՛Ռ/ՃԱՌ *(գրբ. ճառ)* - *գ.* Թագավորական մունետիկի հայտարարություն: *Ժուղօվուրթը ջառը ըսկանում ը՛ն, դիրխօր ը՛ղնում* (Ձ):

- Ջառ ածէլ/ասէլ - Անհամոզիչ բաներ ասել, գլխին քարոզ կարդալ: *Հինչ ը՞ս ջառ ածում* (Բ):

- Ջառ կանչիլ - Մունետիկի միջոցով հրապարակավ հայտարարել: *Էտ նա՛զիր-վա՛զիրնէն ջառ կանչիլ ը՛ն տամ, ամմա վէշ մինը կարըմ չի էտ տըղին խուսցը՛նի...* (ՀԺՀ, V, 231):

ՋԱ՛Ռ - *տե՛ս* ՋԱՌ:

ՋԱ՛ՌԱ՛Թ - *տե՛ս* ՋԱ՛ԼԼԱ՛Դ:

ՋԱՌԱՀ/ՋԱՌՌԱՀ *(արաբ. jerrah)* - *տե՛ս* ԽԻՐՈ՛ՒՐԳ: ... *Օսմանլույի մէջքին մին յաման դուզ ա տո՛ւս յէկալ, վէջ ո՛ւրան հա՛ք՝իմնէն, ջառահնէն ը՛ն կարըմ դ՝ուզը՛ցը՛նին, վէջ Յէվրօպու դօխտուրնէն...* (ՋՏ, Բ, 57):

ՋԱՌԱՆԳ՝ - *տե՛ս* ԺԱ՛ՌԱ՛ՆԳ՝:

ՋԱՌԸ-ՋԸՀԱ՛ՆԴԱ՛ՄԸ/ՋԱ՛ՌԸ-ՋԸՀԱ՛ՆԴԱ՛ՄԸ - 1. *տե՛ս* ՏԸԺՕԽԿ: 2. *վ.* Անտարբերության՝ արհամարհանքի արտահայտություն՝ հոգս չէ, գլուխը քարը: ...*Ասմա.- Ջա՛ռը-ջըհա՛ննա՛մը, հը՛ըռհնը՛քէն էլ ա, կը՛հը՛սնիմ* (ԱԱ, 85):

ՋԱ՛ՌԸ-ՋԸՀԱ՛ՆԴԱ՛ՄԸ - *տե՛ս* ՋԱՌԸ-ՋԸՀԱ՛ՆԴԱ՛ՄԸ:

ՋԱՌԼԱՄԻԾ/ՋԱ՛ՌԼԱ՛ՄԻԾ/ՃԱՌԼԱՄԻԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ջառլամիշ անէլ/ինիլ - *տե՛ս* Ջառ կանչիլ: *Էք՝ը՛սը ճառչին ճառլամիշ ա իլա՛լ, թա.- Թաքավէրին կարասումը մին*

մարթ ընք քըթալ, տարը հու վա՞, տ՝ուս կ՝ա (ՀԺՀ, VI, 166):

ՋԱՌԼԱՄԻԾ - *տե՛ս* ՋԱՌԼԱՄԻԾ:

ՋԱՌՉԻ/ՋԱՌՉԻ/ՃԱՌՉԻ - *գ.* Արքունական պաշտոնյա, որ ի լուր ամենքի հայտարարում էր թագավորական հրամանները՝ հրովարտակները եւն, մունետիկ: *Էք՝սը թաքավէրին ջանչին ջանռ ա կանչըմ, ասըմ* (ՀԺՀ, V, 445):

ՋԱՌՉԻ - *տե՛ս* ՋԱՌՉԻ:

ՋԱՎԱԴԻ - *ած., գ.* 1. Սպիտակ եւ սեւ խառը գույներով մանած (թել): *Ջավադի թիլանվ գ՝ուլբա՞ յա կ՝օրծում* (Ձ): 2. Այդպիսի թելից գործած (գուլպա եւն): *Ջավադի գ՝ուլբաս կ՝ը՞ցալ ըմ* (Բ):

ՋԱՎԱՀԻՐ *(արաբ. ġavahir, պրս. ġüher, թրք. cavahir)* - *գ.* Թանկարժեք քար, գոհար: *Պոլիգը պէնում ա, տը՞սնում վը՞սկավ, ջավահիրավ լիգը* (Ձ):

ՋԱՎ-ՋԱՎ - *մ.* Բարձր տրամադրությամբ, ջանադրաբար, եռանդով: *Ջանվ-ջանվ կօրծ ա անում* (Բ):

ՋԱՐԳ՝ *(պրս. jārge)* - *տե՛ս* ՇԱՐՔ:

ՋԱՐԳ՝ԻԼԱՄԱ - *տե՛ս* ՇԱՐՔ-ՇԱՐՔ: *...Տըկօղէն ա կուտրատալ, մաչը կէրալ հու քըչէվնէն ջարգ՝իլամա վէր ածալ...* (ՀԺՀ, VI, 52):

ՋԱՐԳ՝ԻՆ - *տե՛ս* ՇԱՐՔ-ՇԱՐՔ: *Տի ջարգ՝ին լօխճին հըրցընում ա...* (ՀԱԲ, 15, 90):

ՋԱՐԳ՝-ՋԱՐԳ՝ - *տե՛ս* ՇԱՐՔ-ՇԱՐՔ:

ՋԱՐՄԱ *(արաբ. jerime, թրք. cereme)* - *գ.* Պատճառած նյութական վնաս: *Մին օր էլ չօբանը ըտըրա կավը կուրցընում ա, էլ կարում չի ջարմանն տա* (Ձ):

- Ջարմանն քաշիլ - Պատճառած նյութական վնասը փոխհատուցել: *Կ՝օղը ճարը կըտըրած ջարմանն քաշո՞ւմ ա, ք՝ինամ* (Ձ):

- Ջարմա՞ քաշիլ - *տե՛ս* Ջըրմո՞ւ տակ ըղնէլ:

- Ջըրմո՞ւ տակ ըղնէլ - Նյութական վնաս կրել: *Բիդասըլ տըղէն հա՞ը էզզանան ջըրմո՞ւ տակ կըղնէ* (Ձ):

- Ջըրմո՞ւ տակ ըղցիլ - Նյութական վնաս պատճառել: *Կընէգ՝ը կ՝ըղօթուն ըրավ, մարթին ջըրմո՞ւ տակ ըղցանվ* (Ձ):

ՋԱՓԱ *(արաբ., պրս. jafā, թրք. cefa)* - *տե՛ս* ՆԵՂՈՒԹԻՒՆ: *Էտ թաքավէրըն ասըմ ա.- Հիշքան վը՞սկէ յըս օզըմ՝ ք՝ը՞զ տամ քու էտ ջափիտ հէտի* (Ձ):

ՋԱՓԱՔ՝ԷՇ *(թրք. cefakeš)* - *ած.* Նեղություն կրող, ջանք թափող, չարչարվող: *Ջափաք՝էշ մարթ ա Խօսրովը* (Բ):

ՋԷՅՐԱՆ *(թրք. ġeyran, jeyran)* - *գ.* 1. Եղջերու: *Էրկու օրը թըմամըմ ա, կարըմ չի փըռնէ, ջէյրանը փախչում ա* (ՀԺՀ, V, 485): 2. *փխբ.* Վայելչակազմ ու գեղեցիկ կին՝ աղջիկ: *Էտ խանէն էլ մին դաշանգ՝ ախճիգ՝ ա ինո՞ւմ՝ մին ջէյրան, մին օրէ հա՞ը կ՝ամ ա, տը՞սնում՝ տանը չի* (Ձ):

- Ջէյրան կըտըրէլ - *տե՛ս* ԿԸԿԸՉՎԸ՞ՆՆԷԼ:

- Ջիյրանէն դալուն/պօզ՝էրը յը՞ր ինիլ - Գինը բարձրանալ, թանկանալ: *Մըսէն կ՝ինը բըզարումը ջիյրանէն պօզ՝էրըն ա յը՞ր իլանվ* (Բ):

- Ջիյրանէն դալուն/պօզ՝էրը յը՞ր (հ)անէլ - Գինը բարձրացնել, թանկացնել: *Ալլահան ժէնգ՝ալը վէր ծախում ա, կ՝ինը ջիյրանէն պօզ՝էրըն ա հանում* (Բ):

ՋԷՅՐԱՆԻ - *ած.* Գեղեցիկ: *Մխճի, անըմըտ Ջանի, աշկէր օնիս ջէյրանի* (ԼՂԲ, 124):

ՋԷՆՅԱԹ/ՋԱՆՅԱԹ *(թրք. cennet)* - *գ.* Մահմեդական կրոնում՝ դրախտ: *Թէիրանը ջէնյաթ էլ տը՞ռնա, մօռանալ չըմ Ղարաբաղը* (ԼՂԲ, 77):

ՋԷՋԱ *(վրաց. ġaġa)* - *գ.* Խաղողի հյութը մզելուց հետո մնացած չեչը, կոթերը, կեղեւները, կորիզները: *Ջէջան ածում ըն պօժկան, վէր յը՞տնան արաղ քաշին* (Ձ):

- Ջէջա տալ - Խաղողի հյութի մեջ ջեջա լցնել, որ գույնը մգանա ու խմորվի: *Շիրան բիդի ջէջա տաս, վէր կինի տը՞ռնա* (Բ):

ՋԷՋԻՄ *(թրք. ġeġim)* - *գ.* Կարպետի նման նեղ ու երկար բրդե գործվածք: *Ջէջիմը մը՞կնում ըն, յըրան ծըլըպատակ նըստօտում* (Ձ):

ՋԸԳ՝ԱՐ/ՋԻԳ՝ԱՐ *(պրս. ġiger, թրք. ciğer)* - *գ.* 1. *տե՛ս* Սը՞վ թօք: *Էս ըխճըկանը կըլօ՞խը կըտըրըմ ա, ջիգ՝ա՞ը հանըմ, պատան կախ տամ* (ՀԺՀ, V, 165): 2. *տե՛ս* ԹՈՒՔԸՋԸԳ՝ԱՐ: 3. *փխբ.* Սիրելի՝ սրտակից՝ հարազատ մարդ: *Ասում ա.- Իմ հիրը՞վանըս իմ ջըգ՝ա՞ըս ա* (Ձ):

- Ջըգ՝ա՞ր ինիլ - 1. Անվախ լինել: *Իզէն ջըգ՝ա՞ր օնէ, վէշ մին պէնա վախէլ չի* (Ձ): 2. Բարի լինել, գութ՝ խիղճ ունենալ: *Թամարը ջըգ՝ա՞ր չօնէ, հինչ հիրըվընօթուն բիդի ա՞նէ* (Բ):

- Ջըգ՝ա՞ը նի կէնալ - *տե՛ս* Թօքը նի կէնալ:

- Ջըգ՝ա՞ը նի կըցընէլ - *տե՛ս* Թօքը նի կըցընէլ:

- Ջըգ՝ա՞ը պուղէրէն ըղնէլ/հըվաքէլ/քըցիլ - *տե՛ս* Սը՞րտը պուղէրէն ըղնէլ:

ՋԸԳ՝ԱՐԱՎ/ՋԻԳ՝ԱՐԱՎ - 1. *ած.* Սիրալիր՝ բարյացակամ վերաբերմունք ունեցող: *Ջիգ՝ա՞ր՝ավ տըղա յա Ա՞րտէմը* (Բ): 2. *մ.* Սրտաբուխ կերպով, սրտանց: *Էրո՞ւշը ո՞ւրո՞ւշին յըրա ջըգ՝ա՞ր՝ավ լանց չինիլ* (ԱԲԲ, 27):

ՋԸԳ՝ԱՐԲՈՒԴԱՂ/ՋԻԳ՝ԱՐԲՈՒԴԱՂ - *տե՛ս* ԹՈՒՔԸՋԸԳ՝ԱՐ:

ՋԸԳ՝ԸՐԱՆԱԼ/ՋԻԳ՝ԸՐԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Սրտակից՝ սիրալիր՝ գթառատ դառնալ: *Ջըգ՝ըրանաս՝ ջըգ՝ա՞րին դադիրը կըգ՝իդա՞ս* (ԱԲԲ, 84): 2. *փխբ.* Երեխա ունենալ: *Օխտը տարէ յա, հինչա փըսակվալ ա, ամհա հա՞լա՞ ջըգ՝ըրացալ չի* (Բ):

ՋԸԳ՝ԸՐԲԱ՞ՆԴԷՐ/ՋԻԳ՝ԸՐԲԱ՞ՆԴԷՐ - *գ. հոգն.* Լյարդի անոթները: *Ջըգ՝ա՞ը տո՞ւս ըն օնում, տը՞սնում ջըգ՝ըրբա՞նդէրը չուրացած* (Ձ):

- Ջըգ՝ըրբա՞նդէրը նի կէնալ - 1. *տե՛ս* Թօքը նի կէնալ: 2. Հմայվել, հրապուրվել, սիրահարվել: *Տըղան չուբանէն ըխճըկանը վէր տը՞սնում ա, ջըգ՝ըրբա՞նդէրը նի յա կէնում* (Ձ):

ՋԸԳ՝ԸՐՎԷԼ[1]/ՋԻԳ՝ԸՐՎԷԼ[1] - *տե՛ս* ՋԸԳ՝ԸՐԱՆԱԼ:

ՋԸԳ՝ԸՐՎԷԼ[2]/ՋԻԳ՝ԸՐՎԷԼ[2] - *տե՛ս* ԸՋԸՂՎԷԼ:

ՋԸԳ՝ԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՋԻԳ՝ԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՋԸԳ՝ԸՐԱՆԱԼ-ի:

ՋԸԳ՝ԸՐՈՒ/ՋԻԳ՝ԸՐՈՒ - *տե՛ս* ԸՋԸՂՈՒ:

ՋԸԳ՝ԻԹ/ՋԻԳ՝ԻԹ *(թրք. jigit)* - *գ.* Կտրիճ՝ խիզախ հեծյալ: *Ջըգ՝իթնէն ըտըրանց լօխճին կըտօրում ըն* (Ձ):

ՋԸԳ՝Ի-ՋԸԳ՝Ի/ՋԻԳ՝Ի-ՋԻԳ՝Ի - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ջըգ՝ի-ջըգ՝ի անէլ - *տե՛ս* Ըղաչանք-պըղատանք անէլ:

ՋԸՂԱՎ/ՋԻՂԱ՞Վ/ՋԸՂՕ(Վ)/ՋԻՂՕ՞(Վ) - 1. *գ.* Մեծ՝ խոշոր վերք: *Պիրում ա էտ արչին վը՞ննանը ջիդավը կապում* (Ձ): 2. *ած.* Այդպիսի վերք ունեցող: *Մին մաշկը ջըդավ էշ ա ընում, մին պէռնած, ջանա քըցած օղտը* (ՆԱԲ, II, 38):

ՋԸՂՕ(Վ) - *տե՛ս* ՋԸՂԱՎ:

ՋԸՋ/ՃԸՋ *(թրք. čiz)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԾԻՐ: 2. Որեւէ մակերեսի վրա տարած խազ: *Փըրանսյացին էլիա մին ջըզ քաշից, Պուղին մաչան կէս ըրավ* (ԼՂԲ, 381):

ՋԸՋԷ - *տե՛ս* ԼԱԽՏԷ:

ՋԸՋԸԼԱԽՏԷ - *տե՛ս* ՋԸՋԸԼԱԽՏԷ:

ՋԸԼԱՂԷԼ/ՋԸԼԸՂԷԼ/ՋԸԼՂԷԼ - *նբ.* Ջալաղ անէլ:

ՋԸԼԱՂՎԷԼ/ՋԸԼԸՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՋԸԼԱՂԷԼ-ի:

ՋԸԼԱՄԱՆ - *տե՛ս* ԸՋԸԼԱՄԱՆ:

ՋԸԼԱ՞Վ/ՋԻԼԱ՞Վ *(պրս. jelou, թրք. čalau)* - *գ.* 1. Պախուրց, սանձ: *Տըղան ջըլա՞վը քըցում ա ճո՞ւրը, մին սիպտա՞կ ծի յա տո՞ւս կ՝ամ* (ՀԺՀ, V, 327): 2. *փխբ.* Կարճ ժամանակամիջոց: *Մին ջըլա՞վ քօն ըն հնո՞ւմ, էլիա յը՞ր կէնում, ք՝ինամ* (Ձ):

- Ջըլա՞վը ծը՞րքէն տինիլ/ծը՞րքը տալ - Յուր իշխանությունը՝ իրավունքը մեկին հանձնել: *Թաքավէրը ջըլա՞վը վէր վէզիրին ծը՞րքէն տիրավ, յէրգ՝իրը կըքա՞նդըվի* (Ձ):

- Ջըլանվը ծը՛ղքումը պահէլ - Յուր իշխանությունը՝ իրավունքը չզիջել: *Տըղամարթը ջըլանվը ծը՛ղքումը բիդի պահէ* (Ջ):

- Ջըլանվը ծը՛ղքը հըվաքէլ/օնէլ - *տե՛ս* Կապը ծը՛ղքը հըվաքէլ:

- Ջըլանվը կըլխավը տալ - *տե՛ս* Կապը կըլխավը տալ:

- Ջըլանվը կըտըրած - *տե՛ս* Կապը կըտըրած:

- Ջըլանվը կըտըրէլ - *տե՛ս* Կապը կըտըրէլ:

- Ջըլանվը հըվաքէլ - *տե՛ս* Կապը ծը՛ղքը հըվաքէլ:

- Ջըլանվը պէց թօղնէլ - *տե՛ս* Կապը պէց թօղնէլ:

- Ջըլանվը վընդերէն տակը քըցիլ - *տե՛ս* Կապը կըտըրէլ:

- Ջըլանվը քաշիլ - *տե՛ս* Կապը քաշիլ:

- Ջըլանվու կ՚ալ - *տե՛ս* Կապու կ՚ալ:

- Ջըլանվու պիրիլ - *տե՛ս* Կապը ծը՛ղքը հըվաքէլ:

ՋԸԼԸՂ - *տե՛ս* ՋԱԼԱՂ:

ՋԸԼԸՂԷԼ - *տե՛ս* ՋԸԼԱՂԷԼ:

ՋԸԼԸՂՎԷԼ - *տե՛ս* ՋԸԼԱՂՎԷԼ:

ՋԸԼԸՂՕՏ - *գ.* Պատվաստված ծառերով այգի, նորատունկ այգի: *Խոզ՚էրը նի տը՛ռէն ջըլըղօտը, լօխ փուչըցըրէն* (Բ):

ՋԸԼԻՋ - *տե՛ս* ՋԸԼԻՍ:

ՋԸԼԻԹ/ՋԻԼԻԹ *(արաբ. ǧerīd)* - *գ.* Մականախաղ: *Առաչ Շուշվա ջանիլ տըղէրքը հըվըքվէլիս ըն իլալ Ջըղըրդանզանումը, ջըլիթ խաղ ընէլիս* (Ջ):

ՋԸԼԻՍ/ՋԸԼԻՋ/ՋԻԼԻՍ/ՋԻԼԻՋ - 1. *տե՛ս* ԽԱԼԻՍ: *Տըսնաս ա մին ջիլիս սէվ օխծ կընգանը ծօցան կըլօխը տանս ա ունէս, ուրան կըծէս* (ՀԺՀ, V, 470): 2. *տե՛ս* ԻՎԻԼ: *Դային շօրը ինք՚ ա օնում, էտ ախծիգ՚ը կ՚էնում ա, էտ շօրէն մէջին ջիլիս ա նըխշունանում* (ՀԺՀ, V, 383):

ՋԸԼԼԱՄԱ - *տե՛ս* ԸՋԸԼԼԱՄԱ:

ՋԸԼՂԷԼ - *տե՛ս* ՋԸԼԱՂԷԼ:

ՋԸԼՋԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՂԸԼՂԸԼՑԸՆԷԼ:

ՋԸՀԱՆԴԱՄ/ՋԻՀԱՆԴԱՄ/ՋԸՀԱՆԱՆՄ/ՋԻՀԱՆԱՆՄ *(պրս. jahan)* - *տե՛ս* ՏԸԺՕԽԿ:

- Ջըհանդամը թա - Ինչ անենք որ, ի՞նչ փույթ: *Ջըհանդամը թա ք՚ը՛ցալ ա, աշխարքըս լիգ՚ը կընէգ՚ ա* (Ջ):

- Ջըհանդամը ք՚ինիլ - *արհմ.* Հեռանալ, կորչել, գրողի ծոցը գնալ: *Ասում ա.- Ջըհանդամըն ա ք՚ը՛ցալ, յը՛ս հինչ ը՞մ գ՚ուդում, ըշտը՛ղ ա՞ ք՚ը՛ցալ* (Ջ):

- Ջըհանդամը քըցիլ - *արհմ.* Հեռացնել, անհետացնել, գրողի ծոցը ուղարկել: *Մըհէնգ՚ էլ մարթին յախան օնում ա, թա.- Ախծիգ՚ըտ տար ջըհանդամը քըցի՛, կուրցուրու՛* (ՀԺՀ, V, 496):

- Ջըհընդամէն տակէն - *արհմ.* Անհայտ տեղ: *- Մխճի, հօր ա՞ մարթըտ, - էն ա ջըհընդամէն տակէն* (Բ):

- Ջըհընդամու դընբբզգա - Խոչընդոտ: *Ըշըտը՛ղ ք՚ինիմ, մին ջըհընդամու դընբբզգա կըպըտահէ* (Բ):

- Ջըհընդամու յաբա - *արհմ.* Երկարահասակ մարդ: *Էտ ջըհընդամէն յաբան հինչ ա՞, վէր օգ՚ալ ըս* (Ջ):

- Ջըհընդամու սադանա - Շատ տգեղ անձ: *Իգէն հինչ հըրթնա՞ցու, ջըհընդամու սադանա յա* (Բ):

ՋԸՀԱՆԴԱՄԸ-Գ՚ՕՌԸ - *տե՛ս* ՋԱՌԸ-ՋԸՀԱՆԴԱՄԸ:

ՋԸՀԱՆՆԱՄ - *տե՛ս* ՋԸՀԱՆԴԱՄ:

ՋԸՀԸՆԴԱՄՎԷԼ/ՋԻՀԻՆԴԱՄՎԷԼ - *չբ. տե՛ս* Ջըհանդամը ք՚ինիլ:

ՋԸՀԻԼ/ՋԻՀԻԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԱՀԷԼ:

ՋԸՀԻԼԱՆԱԼ/ՋԻՀԻԼԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Նորից երիտասարդական ուժ եւ աշխույժ ստանալ: *Հինչա թօռնը փըսակվալ ա, Մարյան աքէրը ջիհիլացալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Նորանալ, թարմանալ: *Ք՚օհնա դարդէրըս ջըհիլացալ ա* (Բ):

ՋԸՀԻԼԱՇԷՆՔ՚/ՋԻՀԻԼԱՇԷՆՔ՚ - *ածական.* Արտաքինից երիտասարդ երեւացող, երիտասարդի տեսքով: *Ջըհիլաշէնք՚ մարթ ա Սամսօնը* (Բ):

ՋԸՀԻԼԸ՛ՆԷ/ՋԻՀԻԼԸ՛ՆԷ - *ածական.* Դեռեւս երիտասարդ: *Հալա ջըհիլը՛նէ յա, կարէ փըսակվէ* (Ջ):

ՋԸՀԻԼ-ՋԱՀԻԼ - *տե՛ս* ՋԱՀԻԼ-ՋԱՀԻԼ:

ՋԸՀԻԼՎԱՉԻ/ՋԻՀԻԼՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՋԸՀԻԼՎԱՐԻ:

ՋԸՀԻԼՎԱՐԻ/ՋԻՀԻԼՎԱՐԻ - *ածական., մ.* Ջահելի նման: *Կօզի անիլ մարթ ա, ամմա ուրան ջըհիլվարի յա պահում* (Բ):

ՋԸՀԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ/ՋԻՀԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՋԸՀԻԼԱՆԱԼ-ի:

ՋԸՀԻԼՕԹՈՒՆ/ՋԻՀԻԼՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Երիտասարդ հասակ, երիտասարդություն: *Ջըհիլօթունը անց կացավ, Մաքսիմ դային մընաց մինակ* (Ջ): 2. Երիտասարդին հատուկ անփորձություն՝ անհավասարակշռություն՝ տաքարյունություն: *Ասում ա.- Համօթ ա, մը՛ծ մարթ ըս, ջըհիլօթուն մէր անէլ* (Ջ): 3. *հվք.* Ջահելներ: *Շէնին ջըհիլօթունը հըվաքվալ ա* (Բ):

- Ջըհիլօթունը մը՛ննը քըցիլ - Երիտասարդ տարիքի որեւէ գործ՝ արարք կրկնել: *Սիրգօն անին իննանուն տըրըկանումը մէհէտ ջըհիլօթունը մը՛ննըն ա քըցում, ք՚ինամ վը՛րս* (Ջ):

ՋԸՀԻԼՕՑ/ՋԻՀԻԼՕՑ - *մ.* Երիտասարդ տարիքում: *Ք՚անսիբը ասում ա.- Մստուծ, ջըհիլօց հունց էլ ինի՝ կապըրիմ, ինձ բախտը ըհիլօց տօ* (Ջ):

ՋԸՀԻՑ(Ը)ՆԷԼ/ՋԻՀԻՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՀՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՋԸՀՈՒԴ/ՋՈՒՀՈՒԴ *(արաբ. ǧūhūd, թրք. čəfut)* - *տե՛ս* ՅԵՎՐԷՅ:

ՋԸՂԱՄԲԱՐ - *տե՛ս* ՃԻՐԱՄԲԱՐ:

ՋԸՂԱՆԷ - *տե՛ս* ԹԻՔ՚Ը՛Դ(Ն)Է:

ՋԸՂԸԲԱՏՈՒ/ՋՈՒՂՈՒԲԱՏՈՒ/ՋՕՂԱԲԱՏՈՒ - *ածական.* Համարձակ՝ հաճախ անպարկեշտ պատասխաններ տվող: *Այուն կուճուր հարթնը շատ ջըղըբատու վա* (Բ):

ՋԸՂԸԲ-ՋՕՂԱԲ/ՋՈՒՂՈՒԲ-ՋՕՂԱԲ/ՋՕՂԱԲ-ՋՕՂԱԲ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ջըղըբ-ջօղաբ անէլ/ինիլ - Համարձակ՝ հաճախ անպարկեշտ պատասխաններ տալ, վիճաբանել: *Վէր շատ ջըղըբ-ջօղաբ ա անում, փըռնում ըն տանան տանս քըցում* (Ջ):

ՋԸՄԲԱՐԱԿ - *տե՛ս* ՃԸՄԲԱՐԱԿ:

ՋԸՄՂԸՔ՚ԱՎԸ՛Տ/ՋԻՄՂԻՔ՚ԱՎԸ՛Տ - *գ.* Լեշի հոտ, նեխող դիակի հոտ: *...Ղուզդունը ծառէն կըլխավը ընցընէլիս ջըմդըք՚ավը՛տ ա յը՛կալ, քըշացալ ա, տը՛սալ՝ մին վըխճարու ջանդանք՚ փօսումը* (Ջ):

ՋԸՄՋԸՄ(ԱՆ)/ՋԻՄՋԻՄ(ԱՆ)/ՃԻՄՃԻՄ(ԱՆ) - 1. *տե՛ս* ՃԻՐՃԷՄՆԸ: 2. *ածական.* Շատ թրջված, ջրով ներծծված: *Ջըմջըմանն շօրէրը հանում ա, փիչին կօխկավը շարում* (Ջ):

- Ջըմջըմանն անէլ - Շատ թրջել: *Կարպէտը կօխում ա գ՚օլը, ջըմջըմանն անում* (Ջ):

- Ջըմջըմանն ինիլ/տը՛ռնալ - Շատ թրջվել: *Ըղնում ա թօռէն տակը, ջըմջըմանն ինանում* (Ջ):

ՋԸՆԱՋ(Ա) - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ջընազ անէլ - Ուժասպառ անել: *Ըտըրան թակում ըն, ջընազ անում, ըտը՛ղ վէր քըցանում* (Ջ):

- Ջընազ ինիլ/տը՛ռնալ - Ուժասպառ լինել: *Էնքան քար քընդէցէ, ջընազա տը՛ռէ* (Բ):

ՋԸՆԱՀԸ՛Ռ - *գ.* Մահացու հիվանդությամբ տառապող, հիվանդ (հաճախ գործածվում է որպես անարգական կոչական բառ): *Ա ջընահը՛ռ, էտ խուխէն խէ թակում ը՞ս* (Բ):

ՋԸՆԱՂ *(թրք. cənaq)* - *գ.* 1. Մարմնի վերին մասը՝ ուս: *Ախծիգ՚ը հըսնէս ա, ծէռքը տինիս ա ընդըրա ջընաղէն, էտ տըղան վէր ա ընգնէս* (ՀԺՀ, V, 286): 2. Հագուստի այն հատվածը, որ ծածկում է ուսը: *Պինջակէն ջընաղը յըխտօտալ ա* (Բ): 3. Կենդանիների առջեւի ոտքերի ամենավերին մասը: *Մին ծը՛ռտ ա կ՚ամ, կ՚ումաշին ջընաղէն նըստում* (Ջ): 4. *փխբ. տե՛ս* ՕԽ[2]:

- Ջընաղ անէլ - Մռայլվել, տխրել (շատ աշխատելուց՝ հոգնելուց եւն): *Յաղուզ ըտի ջընաղ ը՞ս ըրալ, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

- Ջընաղավը քըցիլ/օնէլ - 1. Ծայրը ուսով դեպի կուրծքը բերելով ու բռնելով՝ շալակել: *Խօտը կապում ա, ջընաղավը քըցո՛ւմ, քի՛նամ* (Ջ): 2. Ուսից կախել: *Մին թօրբա յա ջընաղավը քըցո՛ւմ, հըդէ ինո՛ւմ* (Ջ):

- Ջընաղը լո՛ւծ թակած (յը՛զնը, կ'ումաշ) - Շատ չարչարված, հոգնած, տանջված (մարդ): *Ջընաղը լո՛ւծ թակած ա, կարում չի շօռ կ'ա* (Ջ):

- Ջընաղը տէմ անէլ/տալ - 1. Ուսով հրելու՝ տեղաշարժելու եւն ճիգ գործադրել: *Ջընաղը տէմ ա անում, պատը պարան տամ* (Ջ): 2. Դիմագրավել, դիմադրել: *Ջընաղը տէմ ըրավ, թօղից վէչ ծառը կըտըրին* (Ջ):

- Ջընաղ ըրած յը՛զնը/կ'ումաշ - Տխուր՝ մռայլ՝ հոգնած մարդ: *Ջընաղ ըրած յը՛զն ը՞ս, խէ յը՛ր չը՞ս կէնում տը՛ղատ* (Բ):

- Ջընըղնէն յը՛ր/նի քաշիլ - Ուսերը շարժելով, վեր բարձրացնելով՝ անտեղյակություն, նաեւ արհամարհանք, կասկածանք եւն արտահայտել: *Թանջիրը հինչու հըրցընում ար, էտ տըղան ջընըղնէն յը՛ր ար քաշո՛ւմ* (Ջ):

- Ջընըղնէրէն յըրա կըլօ՛խ ինիլ - Խելացի՝ ուշիմ՝ կշռադատող լինել: *Կընէգ'ը ասմա.- Ջընըղնէրէտ յըրա վէր կըլօ՛խ ինի, յըդէ կավը մօրթէլ չըս, ծախիս* (Ջ):

- Ջընըղնէրէն նըստէլ - Մեկին շահագործել, իրեն ենթարկել: *Էտ կընէգ'ը կընօխանց ա մարթին ջընըղնէրէն նըստալ* (Բ):

- Ջընըղնէրըն ի վէր ածէլ - *հեգն.* Լիացնել, ուրախություն պատճառել, գոհացնել: *Հինչ ա՞, վէր Սիմօնը կ'ա, ջընըղնէրըս ի վէր ա՞ ըծըլական* (Բ):

ՋԸՆԴԻՔ'/ՋԻՆԴԻՔ' - *տե՛ս* ԻԼԲԻՀՆԼ(ՄԸՍ):

ՋԸՆԸՅԱՆԱ - 1. *տե՛ս* ՋԸԳՆՈՒՎ: 2. *մ.* Ջանադրաբար: *Ըտըրանք ջընըյանա կօրծ ըն անում, մին շէփտումը էտ արտը հընձո՛ւմ* (Ջ):

ՋԸՆԸՊԱՀԷ - *ած.* Իր մասին հոգացող, իրեն խնայող, նեղություն չկրող: *Մարը վէր ջընըպահէ ի՛լնվ, խօխէնքը տո՛ւզնը կըմընան* (Ջ):

ՋԸՆՋՈՒ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ջընջո՛ւրա քաշիլ - Չարչարվել, նեղություն կրել: *Էտ տըղէրքը վէր մընծացէն, հա՛ղը ըրխընացավ, էլ ջընջո՛ւրա չի քաշիլ* (Ջ):

ՋԸՆՋԸԳՈ՛ՒԼԱՆՍ/ՋԻՆՋԻԳՈ՛ՒԼԱՆՍ - *գ.* Արքայանարինջի նման, բայց մանր քաղցրահամ պտուղ: *Ջընջըրգ'ո՛ւլանսը քախծըր պըտօղ ա* (Բ):

ՋԸՆՋԸԳՈ՛ՒԼԱՆՍԻ/ՋԻՆՋԻԳՈ՛ՒԼԱՆՍԻ - *գ.* Արմավենու տեսակ: *Ջընջըրգ'ո՛ւլանսին գ'ավռակ ծառ ա* (Բ):

ՋԸՆՋԻԼԱՆԱԼ/ՋԻՆՋԻԼԱՆԱԼ - *չբ.* Դժվարանալ, ձգձգվել, խոչընդոտներ առաջ գալ: *Կօրծը հիշկան ք'ո՛ւնո՛ւմ ա, էնքան ջընջիլանում ա* (Ջ):

ՋԸՆՋԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ/ՋԻՆՋԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՋԸՆՋԻԼԱՆԱԼ-ի:

ՋԸՆՋԻԼՕԹՈՒՆ/ՋԻՆՋԻԼՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Ջանջալ լինելը: *Կօրծէն ջընջիլօ՛թունը ուստան կըգ'իդա՛* (Ջ): 2. Ջանջալ մարդու արարք՝ վերաբերմունք՝ վարքագիծ: *Խըրէգ' ջընջըլօ՛թուն ըրա՛, յը՛ր կաց, խօտը հընձի՛* (Բ):

ՋԸՋԸԼԱԽՏԷ/ՋԸՋԸԼԱԽՏԻ/ՋԸՋԸԼԱԽՏԷ - *տե՛ս* ԼԱԽՏԷ:

ՋԸՋԼԱԽՏԻ - *տե՛ս* ՋԸՋԸԼԱԽՏԷ:

ՋԸՌ *(թրք. cər)* - *ած.* 1. Վայրի, չպատվաստված: *Ջըռ թութօտը կըտորում ըն, ջըլըդում* (Բ): 2. Ոչ ազնվացեղ, ոչ տոհմական: *Ջըռ մէլիք' էլ ա ինո՛ւմ* (Ջ):

ՋԸՌԸՄ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ջըռըմը հանէլ/քաշիլ - Խիստ պատժել: *Մարթը ասում ա.- Տու գ'ի՛դա՝ հուվ ա ըրալ, յը՛ս ընդըրա ջըռըմը քըշի՛լանը ըմ* (Ջ):

ՋԸՎԱՐ/ՋՈՒՎԱՐ/ԸՆՋՈՒՎԱՐ/ՈՒՆՋՈՒՎԱՐ - *գ.* 1. Մարդ արարած: *Դէրը թուդէս չի, թա տանան տո՛ւս կ'ա, մին տէղ ք'ի՛նի, մին ջըվար տէսնա...* (ՀԺՀ, V, 247): 2. Ջուր բաշխող անձ, ջրաբաշխության մասնագետ: *Քըշէրավ շէնին ջըվարը ք'ի՛նամ ա, թա ճո՛ւրը պէց թօղնէ, տը՛սնում՝ ճո՛ւր չի կա* (Ջ):

ՋԸՐՄԱ՛ՏԱԿ/ՋԻՐՄԱ՛ՏԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ջըրմա՛տակ ըղնէլ/քըցիլ - *տե՛ս* Ջըրմո՛ւ տակ ըղնէլ/քըցիլ (ՋԱ՛ՐՄԱ-ի տակ):

ՋԸՐՄԻԼ/ՋԻՐՄԻԼ - *նբ.* Տուգանելով նյութական վնասը վերականգնել: *Սուդ ըն անում, կօրած վըխճարէն տը՛ղ չուբանէն իցցուն մանէթ ջըրմո՛ւմ* (Ջ):

ՋԸՓԱՀԱԽԿ - *գ.* Կրած նեղության փոխհատուցում: *Ասում ա.- Ջըփահախկըտ հունց տա՞մ* (Ջ):

ՋԻԲԼՈ՛ՒՐ - *մ.* Արագորեն: *Վէննավ շատ ջիբլո՛ւր ք'ընում ար* (ՆԱԲ, 56):

ՋԻԳ'ԱՐ - *տե՛ս* ՋԸԳ'ԱՐ:

ՋԻԳ'ԱՐԱՎ - *տե՛ս* ՋԸԳ'ԱՐԱՎ:

ՋԻԳ'ԱՐԲՈՒԴԱՂ - *տե՛ս* ՋԸԳ'ԱՐԲՈՒԴԱՂ:

ՋԻԳ'ԸՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՋԸԳ'ԸՐԱՆԱԼ:

ՋԻԳ'ԸՐԲԱ՛ՆԴԷՐ - *տե՛ս* ՋԸԳ'ԸՐԲԱ՛ՆԴԷՐ:

ՋԻԳ'ԸՐՎԷԼ[1] - *տե՛ս* ՋԸԳ'ԸՐՎԷԼ[1]:

ՋԻԳ'ԸՐՎԷԼ[2] - *տե՛ս* ՋԸԳ'ԸՐՎԷԼ[2]:

ՋԻԳ'ԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՋԸԳ'ԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՋԻԳ'ԸՐՈՒ - *տե՛ս* ՋԸԳ'ԸՐՈՒ:

ՋԻԳ'ԻԹ - *տե՛ս* ՋԸԳ'ԻԹ:

ՋԻԳ'Ի-ՋԻԳ'Ի - *տե՛ս* ՋԸԳ'Ի-ՋԸԳ'Ի:

ՋԻՂԱ՛Վ - *տե՛ս* ՋԸՂԱՎ:

ՋԻՂՕ(Վ) - *տե՛ս* ՋԸՂԱՎ:

ՋԻԼԱ՛Վ - *տե՛ս* ՋԸԼԱ՛Վ:

ՋԻԼԻՋ - *տե՛ս* ՋԸԼԻՍ:

ՋԻԼԻԹ - *տե՛ս* ՋԸԼԻԹ:

ՋԻԼԻՍ - *տե՛ս* ՋԸԼԻՍ:

ՋԻՆՆԴԱ՛Մ - *տե՛ս* ՋԸՆՆԴԱ՛Մ:

ՋԻՆՆՆԱ՛Մ - *տե՛ս* ՋԸՆՆԴԱ՛Մ:

ՋԻՆԻԼ - *տե՛ս* ՋԸՆԻԼ:

ՋԻՆԻԼԱ՛ՆԱԼ - *տե՛ս* ՋԸՆԻԼԱ՛ՆԱՆ:

ՋԻՆԻԼԱ՛ՇԷՆՔ' - *տե՛ս* ՋԸՆԻԼԱ՛ՇԷՆՔ':

ՋԻՆԻԼԸ՞ՆԷ - *տե՛ս* ՋԸՆԻԼԸ՞ՆԷ:

ՋԻՆԻԼ-ՋԱ՛ՆԻԼ - *տե՛ս* ՋԱ՛ՆԻԼ-ՋԱ՛ՆԻԼ:

ՋԻՆԻԼՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՋԸՆԻԼՎԱՉԻ:

ՋԻՆԻԼՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՋԸՆԻԼՎԱՐԻ:

ՋԻՆԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՋԸՆԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՋԻՆԻԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՋԸՆԻԼՕԹՈՒՆ:

ՋԻՆԻԼՕՑ - *տե՛ս* ՋԸՆԻԼՕՑ:

ՋԻՆԻՆԴԱ՛ՄՎԷԼ - *տե՛ս* ՋԸՆԸՆԴԱ՛ՄՎԷԼ:

ՋԻՆԻՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՋԸՆԻՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՋԻՄԴԻՔ'ԱՎԸ՞Տ - *տե՛ս* ՋԸՄԴԸՔ'ԱՎԸ՞Տ:

ՋԻՄՋԻՄ(ԱՆ) - *տե՛ս* ՋԸՄՋԸՄ(ԱՆ):

ՋԻՄ-ՋԻՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ջիմ-ջիմ անէլ - Կենաց թխել, կոնծել: *Նըստում ըն, մին բօթալ արաղ տինում ըռըչնէրէն, ջիմ-ջիմ անում* (Ջ):

ՋԻՆ - *գ. անրգ.* Ատամ, ժանիք: *Էտ ջինէրը վէր ըտըրանը ա, խըրըվածան վըսկըռ էլ չի մընալ* (Ջ):

- Ջինէրը սըրէլ - *անրգ.* Պատրաստվել խժռելու: *Հինչ ը՞ս ջինէրըտ սըրալ, ուտէլի պէն չի կա* (Բ):

ՋԻՆԴԱ՛Ր *(պրս. ġāndār)* - *գ.* 1. Կախարդ, վհուկ: *Էս ջինդա՛րը էլ տըվավ, վէր ճիրին մէչը քըցին, խըմըցընին...* (ՋՏ, Ա, 12): 2. Կատաղած կենդանի: *Էտ շօնը ջինդա՛ր ա, վէր ըսպանիք' վէչ, վէրչը փիս ա ինա՛կան* (Ջ):

ՋԻՆԴԻՔ' - *տե՛ս* ՋԸՆԴԻՔ':

ՋԻՆ-ՋԱՆԱՎԱՐ *(արաբ. ġinn (դեւ, սատանա) + պրս. ġanvar)* - *տե՛ս* ՋԱՆԱՎԱՐ (3):

ՋԻՆՋԻԳ'ՈՒԼԱՆՍ - *տե՛ս* ՋԸՆՋԸԳ'ՈՒԼԱՆՍ:

ՋԻՆՋԻԳՆԻԼՆՍԻ - *տե՛ս* ՋԸՆՋԸԳՆԻԼՆՍԻ:

ՋԻՆՋԻԼՆՆԱԼ - *տե՛ս* ՋԸՆՋԻԼՆՆԱԼ:

ՋԻՆՋԻԼՑ(Ը)ՆԵԼ - *տե՛ս* ՋԸՆՋԸԼՑ(Ը)ՆԵԼ:

ՋԻՆՋԻԼԾԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՋԸՆՋԻԼԾԹՈՒՆ:

ՋԻ(Ն)Ս *(արաբ. ġins, թրք. cins)* - *գ.* 1. Տոհմ, ազգատոհմ: *ԴՅրՈՒնց ջիսը լ՚ավ ջիս ա* (Բ): 2. Տեսակ, ցեղ: *Էտ խընձՅրը լ՚ավ ջիս չի, թընթո յա* (Բ): 3. Սերունդ: *Ջիսըտ կըտըրվէ, խուխէս խէ թակում ը՞ս* (Բ):

ՋԻՎԱՆ (պրս. *ġivan*, թրք. *civan*) - *տե՛ս* ՋԱՅԻԼ-ՋԻՎԱՆ:

ՋԻՎԹ/ՋԻՎՏ *(պրս., թրք. čift (աքցանիկ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ջիվթ անել - Սեղմել: *Ջիվթ ա անում, մըղակէն ըրգան կօտըրում* (Ձ):

- Ջիվթ տալ - Սղոցի ատամները աջ ու ձախ թեթեւակի թեքել: *Մաշառը ջի՚վթ ըրա, վէր լ՚ավ կըտըրէ* (Ձ):

ՋԻՎՏ - *տե՛ս* ՋԻՎԹ:

ՋԻՏՐԱ *(արաբ. ġida (նիզակ)* - *գ.* Ծայրին երկաթ հագցրած կարճ նիզակ, տեգ: *Ասալ ա հու ջիտրան քարէն տակավը տըվալ, թա քարը տէն քըցի* (ՀԺՀ, VI, 33):

ՋԻՐԱՆ - *տե՛ս* ՓԱՍԾ:

ՋԻՐՄԱՏԱԿ - *տե՛ս* ՋԸՐՄԱՏԱԿ:

ՋԻՐՄԻԼ - *տե՛ս* ՋԸՐՄԻԼ:

ՋՈՒԲ *(արաբ. jeib, պրս. jib, թրք. jeb)* - *գ.* 1. Գրպան: *Էս դէրը թօխտը տինՈՒմ ա ջուբումը, հըդէ ինՈՒմ կ՚ամ, հանցու տանը կանթի, սըվէրէ* (ՆԼՂԺԲ, 115): 2. *փխբ.* Գրպանի պարունակությունը: *Ջուբը տիրտակում ա* (Բ):

- Ջուբէրը թափ տալ - 1. Ունեցած դրամը տալ: *Էտ մարթը ջուբէրը թափ ա տամ, էրկու կիլօ մէս ինք՚ օնում* (Ձ): 2. Մեկի ունեցած դրամը վերցնել՝ խլել, սնանկացնել: *Ղըչըղնէն ըտըրա ջուբէրը թափ ըն տամ, պէց թօղնում* (Ձ):

- Ջուբը լըղար - Քիչ փող ունեցող, աղքատ: *Ջուբը լըղար մարթը էս դարումը կարէլ չի տօն պահէ* (Ձ):

- Ջուբը լըցնէլ - 1. Փող դիզել, հարստանալ: *Նախագան կըլխօգէն գօրէնը ծախում ա, ջուբը լըցնում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Ջուբը խաշէմնը կօխէլ:

- Ջուբը լիգ՚ը - Շատ փող ունեցող, հարուստ: *Ջուբը լիգ՚ը մարթը ըսկուպօյ կինի* (Բ):

- Ջուբը խաշէմնը կօխէլ - Կաշառել: *Սուդյին ջուբը խաշէմնը կուխէցէն, կ՚օդէն ըզըդը՚ցէն* (Ձ):

- Ջուբը ծակ - 1. Փող չունեցող, չունեւոր: *Ջուբը ծակ մարթին միհէնգ՚ մըհալ քըցՅղ չի կա* (Բ): 2. Շռայլորեն ծախսող՝ վատնող: *Ջուբը ծակ մարթը տօն չի տը՚ռնալ* (Բ):

- Ջուբը կըտըրէլ - Գրպանահատություն անել: *Ըզէն ըստըրա-ընդըրա ջուբը կըտըրէլավ ա հըրուստացալ* (Բ):

- Ջուբը կօխէլ - Յուրացնել: *Հիրըվանէն վը՚խճարը թաքուն ծախում ա, ջուբը կօխում* (Ձ):

- Ջուբը պէն կօխէլ - *տե՛ս* Ջուբը խաշէմնը կօխէլ:

- Ջուբը տէրտակ - *տե՛ս* Ջուբը ծակ (1):

- Ջուբը տըրտակէլ/տըրտըկցընէլ/քամէլ - *տե՛ս* Ջուբէրը թափ տալ:

- Ջուբը օտէլ - Մեկի ունեցվածքը՝ հարստությունը ծախսել տալով, յուրացնելով՝ սնանկացնել: *Ըտի էտ ախճիգ՚ը թանջիրին ջուբը օտում ա* (Ձ):

- Ջուբումը մուկնէր խաղ անէլ/պար կ՚անլ/վազ տալ - Ծախսելու դրամ չունենալ, աղքատ լինել: *Ընդըրանա հինչ ը՞ս օգ՚ում, ջուբումը մուկնէր ըն խաղ անում* (Բ):

- Ջուբումը տինիլ - *տե՛ս* Ջուբը կօխէլ:

- Ջուբումը քամէ խաղ անէլ - *տե՛ս* Ջուբումը մուկնէր խաղ անէլ:

- Ջուբու փուլ - Առօրյա ծախսերի փող, քիչ փող: *Խը՚ղճը հինչ ա՞նէ, ջուբու փուլ էլ չօնէ* (Բ):

ՋՈՒԲԱԿ՚ՕՂ - *տե՛ս* ՋՈՒԲԳ՚ԻՐ:

ՋՈՒԲԱԾՕՆ - *գ.* Փոքրիկ շան տեսակ: *Թաքուհուն էլ մին ջուբաշօն ա ինՈՒմ, սաղ օրը հափըռումը տիրանՅ՝ շօռ ա ածում* (Ձ):

ՋՈՒԲԳ՚ԻՐ/ՋՈՒԲԿ՚ԻՐ *(ադրբ. cibgir)* - *գ., ածական.* Գրպան կտրող, գրպանից փող կամ այլ իրեր գողացող (անձ), գրպանահատ: *...Ընդէդէն մարթիք՚ը փիս ջանիլնի յըն, լօխ ջուբգ՚իրնի յըն* (ՀԺՀ, V, 624):

ՋՈՒԲԸԽԱՇԼԸՂ - *գ. տե՛ս* Ջուբու փուլ: *... Էտ խուխօցան շատէրը առանց ջուբըխաշլըղի տանան տՈՒս չըն կ՚ամ...* (ՋՏ, Բ, 108):

ՋՈՒԲԿ՚ԻՐ - *տե՛ս* ՋՈՒԲԳ՚ԻՐ:

ՋՈՒԼԼԱԲ - *ածական.* Վճիտ, մաքուր: *Դարաբաղ ջուլլաբ ախպՈՒրնէ շատ կա* (Բ):

ՋՈՒՀՈՒԴ - *տե՛ս* ՋԸՀՈՒԴ:

ՋՈՒՂՈՒԲԱՏՈՒ - *տե՛ս* ՋԸՂԸԲԱՏՈՒ:

ՋՈՒՂՈՒԲ-ՋՕՂԱԲ - *տե՛ս* ՋԸՂԸԲ-ՋՕՂԱԲ:

ՋՈՒՋԻԳ՚ - *գ.* Ազգատոհմ: *Ըտըրա սաղ ջՈՒջիգ՚ը հըվաքվում ըն, ք՚ինամ խանէն կօշտը* (Ձ):

ՋՈՒՌ(Ռ)Ա *(թրք. cür)* - *գ.* 1. Տեսակ: *ԴանՐվիշը ամման օր բազար ա ք՚ընըմ, ամման ջուռա օտէլի պէնէր առնըմ, պը՚ըրըմ տամ էտ ըխճըկանը* (ՀԺՀ, V, 180): 2. Ձեւ, կերպ: *Լափ էտ ջուռա ըն ըսպանալ մը՚ր էս Ըրտըվազէն հօրը՝ Բուղվանանց Սըրվէն* (ԼՂԲՔ, 274):

ՋՈՒՌ(Ռ)ԱԲԱՋՈՒՌ(Ռ)Ա/ՋՈՒՌ(Ռ)Ա-ՋՈՒՌ(Ռ)Ա *(թրք. cürbəcür)* - *ածական.* Բազմազան, բազմատեսակ: *ԴանՐվիշը տըխուր նըստըմ ա, ըքնէնք՚ անըմ, թա ջուռաբաջուռա օտէլի պէնէր ըշտէդան ճարի, վէր փօղ չի կա* (ՀԺՀ, V, 180):

ՋՈՒՎԱՐ - *տե՛ս* ՋԸՎԱՐ:

ՋԸԴ *(պրս. joda)* - *ածական.* Կոպիտ, անբարեհամբույր: *Շատ անբարիշ ար, խասյաթը ջՅդ, վը՚չ մին պէնու նըհէտ սազ չար կ՚ամ...* (ՀԺՀ, VI, 207):

ՋՕՂԱԲ/ՋՕՂՕԲ *(գրբ. ջուապ, արաբ. ġavāb)* - *տե՛ս* ՊԱԴԱՍԽԱՆ:

ՋՕՂԱԲԱՏՈՒ - *տե՛ս* ՋԸՂԸԲԱՏՈՒ:

ՋՕՂԱԲ-ՋՕՂԱԲ - *տե՛ս* ՋԸՂԸԲ-ՋՕՂԱԲ:

ՋՕՂՕԲ - *տե՛ս* ՋՕՂԱԲ:

ՋՕՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ջօշ կ՚անլ - *տե՛ս* Յընընբօղազ անել (1):

Ռ

ՌԱԲՕՇԻ - *տե՛ս* ԸՌԱԲՕՇԻ:

ՌԱԳԱԹԿԱ - *տե՛ս* ԸՌԸԳԱԹԿԱ:

ՌԱՂ - *տե՛ս* ԸՌՆՂ[1]:

ՌՆՂ[1] - *տե՛ս* ԸՌՆՂ[1]:

ՌՆՂ[2] - *տե՛ս* ԸՌՆՂ[2]:

ՌՆՂ(Յ)Օ - *տե՛ս* ԸՌՆՂ(Յ)Օ:

ՌԱՋ - *տե՛ս* ԸՌԱՋ:

ՌԱՋԲՕՅՆԻԿ - *տե՛ս* ԸՌԱՋԲՕՅՆԻԿ:

ՌԱՋԻ - *տե՛ս* ԸՌԱՋԻ:

ՌԱՋՄԷՐ - *տե՛ս* ԸՌԱՋՄԷՐ:

ՌԱՋՆԱԲԸՐԱՋՆԻ - *տե՛ս* ԸՌԱՋՆԱԲԸՐԱՋՆԻ:

ՌԱՋՆԻՑԱ - *տե՛ս* ԸՌԱՋՆԻՑԱ:

ՌԱՋՐԷՇԷՆ(Ն)Ի - *տե՛ս* ԸՌԱՋՐԷՇԷՆ(Ն)Ի:

ՌԱԺԴԷՆ(Ն)Ի - *տե՛ս* ԸՌԱԺԴԷՆ(Ն)Ի:

ՌԱԺՕԿ - *տե՛ս* ԸՌԱԺՕԿ:

ՌԱԿ - *տե՛ս* ԸՌԱԿ:

ՌԱԿԱՑԸՏԷԼԻ - *տե՛ս* ԸՌԱԿԱՑԸՏԷԼԻ:

ՌԱԿԷՏ - *տե՛ս* ԸՌԱԿԷՏ:

ՌՆՀՄ - *տե՛ս* ԸՌՆՀՄ:

ՌՆՀՄԱՎ - *տե՛ս* ԸՌՆՀՄԱՎ:

ՌՆՄՂՆՐ - *տե՛ս* ԸՌՆՄՂՆՐ:

ՌՆՄ-ՌՆՄ - *տես* ԸՌՆՄ-ԸՌՆՄ:
ՌԱՄԿԱ - *տես* ԸՌԱՄԿԱ:
ՌՆՄՈՒՋ - *տես* ԸՌՆՄՈՒՋ:
ՌԱՅ - *տես* ԸՌԱՅ:
ՌԱՅԿՕՄ - *տես* ԸՌԱՅԿՕՄ:
ՌԱՅՍԱՎԷՏ - *տես* ԸՌԱՅՍԱՎԷՏ:
ՌԱՅՕՆ - *տես* ԸՌԱՅՕՆ:
ՌԱՆԱՀԱՎ - *տես* ԸՌԱՆԱՀԱՎ:
ՌՆՆԳ - *տես* ԸՌՆՆԳ:
ՌՆՆԳԸՌՈՒԾ(Տ) - *տես* ԸՌՆՆԳԸՌՈՒԾ(Տ):
ՌՆՆԳԸՌՈՒԾ(Տ)ԱՎ - *տես* ԸՌՆՆԳԸՌՈՒԾ(Տ)ԱՎ:
ՌՆՆԳ-ՌՆՆԳ - *տես* ԸՌՆՆԳ-ԸՌՆՆԳ:
ՌՆՆԳ-ՌԷՎՈՒԾ - *տես* ԸՌՆՆԳ-ԸՌԷՎՈՒԾ:
ՌՆՆԴՆ - *տես* ԸՌՆՆԴՆ:
ՌՆՆԴԻԼ - *տես* ԸՌԸՆԴԻԼ:
ՌԱՆԾՊԱՐ - *տես* ԸՌԱՆԾՊԱՐ:
ՌԱՆԾՊԱՐՕԹՈՒՆ - *տես* ԸՌԱՆԾՊԱՐՕԹՈՒՆ:
ՌԱՆՉՊԱՐ - *տես* ԸՌԱՆԾՊԱՐ:
ՌԱՆՉՊԱՐՕԹՈՒՆ - *տես* ԸՌԱՆԾՊԱՐՕԹՈՒՆ:
ՌԱԾԻԴ - *տես* ԸՌԱԾԻԴ:
ՌԱԾՊԻԼ - *տես* ԸՌԱԾՊԻԼ:
ՌԱԾՕՏ - *տես* ԸՐԱԾՕՏ:
ՌԱՍԽՕԴ - *տես* ԸՐԱՍԽՕԴ:
ՌԱՍԿԸԼԱԴՈՒԾԿԱ - *տես* ԸՌԱՍԿԸԼԱԴՈՒԾԿԱ:
ՌԱՍՊԱԼԿՕՄ - *տես* ԸՌԱՍՊԱԼԿՕՄ:
ՌԱՍՏ - *տես* ԸՌԱՍՏ:
ՌԱՎԱԼ - *տես* ԸՌԱՎԱԼ:
ՌԷ - *տես* ԸՌԷ:
ՌԷԳԱՆ - *տես* ԸՌԷԳԱՆ:
ՌԷԺԻՄ - *տես* ԸՌԷԺԻՄ:
ՌԷԼՍ - *տես* ԸՌԷԼՍ:
ՌԷԽ - *տես* ԸՌԸԽ:
ՌԷԿՕՐԴ - *տես* ԸՌԷԿՕՐԴ:
ՌԷՀԱՆ - *տես* ԸՌԷՀԱՆ:
ՌԷՄՕՆՏ - *տես* ԸՌԷՄՕՆՏ:
ՌԷՅԿԱ - *տես* ԸՌԷՅԿԱ:
ՌԷՆ - *տես* ԸՌԷՆ:
ՌԷՆԳԷՆ - *տես* ԸՌԷՆԳԷՆ:
ՌԷՍՏԱՐԱՆ - *տես* ԸՌԷՍՏԱՐԱՆ:
ՌԷՎԻՋԱ - *տես* ԸՌԷՎԻՋԱ:
ՌԷՎԻՋՕՐ - *տես* ԸՌԷՎԻՋՕՐ:
ՌԷՎՈՒԾ - *տես* ԸՌԷՎՈՒԾ:
ՌԸԲԱԹԻՆ - *տես* ԸՌԸԲԱԹԻՆ:
ՌԸԳԱԹԿԱ - *տես* ԸՌԸԳԱԹԿԱ:
ՌԸԴԻՍԿԱ - *տես* ԸՌԸԴԻՍԿԱ:
ՌԸԽ - *տես* ԸՌԸԽ:
ՌԸԽ-ՄԸՌԸԽ - *տես* ԸՌԸԽԸ-ՄԸՌԸԽ:
ՌԸԺԻ - *տես* ԸՌԸԺԻ:
ՌԸԽԱԼԻ - *տես* ԸՌԸԽԱԼԻ:
ՌԸԽԱԿՈՒԼ - *տես* ԸՌԸԽԱԿՈՒԼ:
ՌԸԽԱՀԱՉ - *տես* ԸՌԸԽԱՀԱՉ:
ՌԸԽԱՄԱՉ - *տես* ԸՌԸԽԱՄԱՉ:
ՌԸԽԱՍՕՐ - *տես* ԸՌԸԽԱՍՕՐ:
ՌԸԽԱՎԷՐ - *տես* ԸՌԸԽԱՎԷՐ:
ՌԸԽԱՏԷԼ - *տես* ԸՌԸԽԱՏԷԼ:
ՌԸԽԷԼ - *տես* ԸՌԸԽԷԼ:
ՌԸԽԷՎԱՐ - *տես* ԸՌԸԽԱՎԷՐ:
ՌԸԽԸԼԱՀԱՉ - *տես* ԸՌԸԽԱՀԱՉ:
ՌԸԽԸՀԱՐՈՒՍՏ - *տես* ԸՌԸԽԸՀԱՐՈՒՍՏ:
ՌԸԽԸՄԸՌԸԽ - *տես* ԸՌԸԽԸՄԸՌԸԽ:
ՌԸԽԸՌԸԽ - *տես* ԸՌԸԽԸՌԸԽ:
ՌԸԽԸՎԷՐ - *տես* ԸՌԸԽԸՎԷՐ:
ՌԸԽԿԱԼԻ - *տես* ԸՌԸԽԿԱԼԻ:
ՌԸԽԿԱԼԻԼ - *տես* ԸՌԸԽԿԱԼԻԼ:
ՌԸՀԱԹ[1] - *տես* ԸՌԸՀԱԹ[1]:
ՌԸՀԱԹ[2] - *տես* ԸՌԸՀԱԹ[2]:
ՌԸՀՆԹԻ - *տես* ԸՌԸՀՆԹԻ:
ՌԸՀԷԼ - *տես* ԸՌԸՀԷԼ:
ՌԸՂԲԱԹԻՆ - *տես* ԸՌԸՂԲԱԹԻՆ:
ՌԸՆԳԱՃՈՒՐ - *տես* ԸՌԸՆԳԱՃՈՒՐ:
ՌԸՆԳԱՄԱՆ - *տես* ԸՌԸՆԳԱՄԱՆ:
ՌԸՆԳԸՆԷ - *տես* ԸՌԸՆԳԸՆԷ:
ՌԸՆԳԸԹԱԹԱԽ - *տես* ԸՌԸՆԳԸԹԱԹԱԽ:
ՌԸՆԴԻԼ - *տես* ԸՌԸՆԴԻԼ:
ՌԸՇԻԴԱՆԱԼ - *տես* ԸՌԸՇԻԴԱՆԱԼ:
ՌԸՇԻՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *տես* ԸՌԸՇԻՌՑ(Ը)ՆԷԼ:
ՌԸՇԻՌՕԹՈՒՆ - *տես* ԸՌԸՇԻՌՕԹՈՒՆ:
ՌԸՇՏԱ - *տես* ԸՌԸՇՏԱ:
ՌԸՇՕԹԿԱ - *տես* ԸՐԸՇՕԹԿԱ:
ՌԸՎԸՀԱԹ - *տես* ԸՌԸՎԸՀԱԹ:
ՌԻՋԻՆ - *տես* ԸՌԸՋԻՆ:
ՌԻՍԿ - *տես* ԸՌԻՍԿ:
ՌԻՍԿԱՎ - *տես* ԸՌԻՍԿԱՎ:
ՌԻՍԿԸՀԱՆՎԷԼ - *տես* ԸՌԻՍԿԸՀԱՆՎԷԼ:
ՌԻՍԿՕՎԸՆԻ - *տես* ԸՌԻՍԿՕՎԸՆԻ:
ՌԻՏԻՆ - *տես* ԸՌԸՏԻՆ:
ՌՈՒ - *տես* ԸՌՈՒ:
ՌՈՒՋԻ - *տես* ԸՌՈՒՋԻ:
ՌՈՒԼ[1] - *տես* ԸՌՈՒԼ[1]:
ՌՈՒԾՎԱԹ - *տես* ԸՌՈՒԾՎԱԹ:
ՌՈՒՋԱՀ - *տես* ԸՌՈՒՋԱՀ:
ՌՈՒՍ - *տես* ԸՌՈՒՍ:
ՌՈՒՍԱՆԱԼ - *տես* ԸՌՈՒՍԱՆԱԼ:
ՌՈՒՍԸՀԱՑ(Տ)Է - *տես* ԸՌՈՒՍԸՀԱՑ(Տ)Է:
ՌՈՒՍԸՎԱՉԻ - *տես* ԸՌՈՒՍԸՎԱՉԻ:
ՌՈՒՍԸՎԱՐԻ - *տես* ԸՌՈՒՍԸՎԱՐԻ:
ՌՈՒՍԻ - *տես* ԸՌՈՒՍԻ:
ՌՈՒՍՕԹԻ - *տես* ԸՌԸՍՕԹԻ:
ՌՈՒՍՕՎՈՒՐ - *տես* ԸՌԸՍՕՎՈՒՐ:
ՌՈՒՔ - *տես* ԸՌՈՒՔ:
ՌՈՒՔԱՔԱՐ - *տես* ԸՌՈՒՔԱՔԱՐ:
ՌՕ - *տես* ԸՌՈՒ:
ՌՕՋԳԻ - *տես* ԸՌՕՋԳԻ:
ՌՕՋՈՒ - *տես* ԸՌՕՋԳԻ:
ՌՕՋԻ - *տես* ԸՌՈՒՋԻ:
ՌՕԼԷՍ - *տես* ԸՌՕԼԷՍ:
ՌՕՃԻԳ - *տես* ԸՌՕՃԻԳ:
ՌՕՃԻԿ - *տես* ԸՌՕՃԻԿ:
ՌՕՄԲ - *տես* ԸՌՕՄԲ:
ՌՕՆՕ - *տես* ԸՌՕՆՕ:
ՌՕՔ - *տես* ԸՌՈՒՔ:

Ս

ՍԱ[1] *(գրբ. սա)* - *դ.* Առաջին դեմքի գոյականական ցուցական դերանուն, որ ցույց է տալիս խոսողին մոտ գտնվող՝ եղող կամ խոսողի հիշատակած անձ՝ առարկա: *Սա քընում ա Կափրիբէգին կօշտը կէնգատ* (ՆԱԲ, 107):

- Սա՝ ըշտը՞ղ, նա՝ ըշտը՞ղ - Բոլորովին տարբեր են, անհամեմատելի են: *Թաքավէրը վէզիրին կընգանընը ա յէշում, մին էլ ուրան կընգանը, մրթկումը ասում.- Սա՝ըշտը՞ղ, նա՝ըշտը՞ղ* (Ձ):

ՍԱ[2] - *տես* ԸՍՏԸՐԱ:

ՍՆԲՆԲ *(արաբ. sebeb)* - *գ.* 1. Պատճառ: *Էն քըղաքըմը լօխ էլ սէվ ըն կէցալ, սանբանբը՝ լօխճին բալէքընը էլ կըռվըմը ըսպանվալ ըն...* (ԼՂԲ, 351): 2. Միջնորդող անձ, միջնորդ: *Ըտի Պըլը-Պուդին սանբանբ ա տը՛ռնում, հիրըվանէն քօռ էշը ծախէլ տամ* (Ձ):

- Սանբանբ տը՛ռնօղը վերչումը քաբաբ կըտը՛ռնա - Միջնորդը վերջում կտուժի՝ մեղավոր կճանաչվի:

ՍՆԲՆԹ - *գ.* Եղեգից հյուսած զամբյուղ՝ կողով: *Պըռօշնիտ քախծըր նաբաթ ա, ծօցըտ նըռնավ սանբանթ ա...* (ԼՂԲ, 14):

ՍԱԲԱԽ - *տես* ԿԱՆՕԽ:

ՍԱԲԱՎ - *տես* ՄԸԹԱՄ: *... Կաս ա մին բէրթ շինիս, տըղէն տինիս մաչին, սաբավ վը՛ր ըստը՛ղ պէցանուր ա, ցօրտ ա, օխց չինիլ* (ԱԱ, 17):

ՍԱԲԸՐ - *տես* ՍՆԲԻՐ:

ՍԱԲԻ/ՍՆԲԻ - *տես* ՆՐԹՆՐ:

ՍՆԲԻ - *տես* ՍԱԲԻ:

ՍՆԲԻՐ/ՍԱԲԸՐ *(արաբ. sabr)* - *գ.* Փռշտալը, փռշտոց: *Քըշէրվա սանբիրը խէր ա* (Ձ):

- Սանբիր կանալ - Փռշտալ: *Տըղան վար խըմում ա, ուրան կուրցընում, բանրդան սաբըր ա կամ* (ՆԼՂԺԲ, 9):

ՍԱԲՐԱ - *վ.* Համարիր թե, ընդունիր թե: *... Ասում ա.- Հէնց սաբրա, թա չօբանը մը՛ր տիրած պայմանը կը՛դարէց, մը՛ր մադար-գ՛ուդար ախճիգ՛ը պիտի տանք էտ սարան փըռնա՞ծէն* (ՀԺՀ, VII, 31):

ՍԱԴԱ/ՍԱԴԱ *(թրք. sada (ձայն)* - *տե՛ս* ԽԱԲԱՐ: *Բըլըբանիս ծըխէլին սադան վէր յէր չի իլա՞լ, Բաքվա մին թըլըղըրամ ըն ըրալ, վէր ծախիմ վէջ...* (ՋՏ, Ա, 82):

ՍԱԴԱ - *տե՛ս* ՍԱԴԱ:

ՍԱԴԱՂ *(արաբ. sadaka)* - *գ.* Ողորմություն, շնորհ: *Մըրքըրա դային տանում ա սօրփումը մատաղ անում, թա.- Մնտուծ, քու սադաղըտ մը՛զ յըրա ինի* (Ձ):

ՍԱԴԱՆԱ/ՍԱՏԱՆԱ *(գրբ. սատանայ)* - 1. *գ.* Անձնավորված չար ոգի, սատանա: *Յօր ա օնըմ, մազը մազէն քըսըմ, ըշխարքէս սադանէք՛ը կ՛ամ ըն, յըրա տէռնըմ, ճօկըմ...* (ՀԺՀ, V, 311): *ած., գ., փխբ.* 2. Խորամանկ, հնարագետ, ճարպիկ (անձ): *Դէ նոք՛անրընն էլ սադանա յա, սադանա, դանստի յա կըլխու ըղնում* (Ձ): 3. Տգեղ, այլանդակ (անձ): *Էտ սադանան հինչ ա՞, վէր օգ՛ալ ըս* (Բ): 4. Չարաճճի (երեխա): *Սադանա խօխէնք՛ ըն, մօրը շատ ըն չըրչարում* (Բ):

- Սադանա կըտըրէլ - 1. Խորամանկություն անել: *Սադանա կըտըրից, քօռ ըխճըկանը մարթու տըվավ* (Ձ): 2. Չարաճճիություն անել: *Խօխէնք՛ը սադանա յըն կըտըրալ* (Բ):

- Սադանա նալօղ - *տե՛ս* Սադանու փափուճ կարող:

- Սադանան փօրումը ճօտէր անէլ - Որեւէ մտքով գայթակղվել, մոլոր մտքերով տարվել: *Սադանան փօրումըտ ճէտէր ա՞ ըրալ, կընգանըտ խէ տանս ը՞ս քըցանալ* (Բ):

- Սադանէն անա օխտը օր ճէլլի ծընված - *տե՛ս* Սադանու փափուճ կարող:

- Սադանէն անգուճը խուլ՝ - Սատանան չիմանա՝ չլսի (ասում են այն ժամանակ, երբ հիշում են մի լավ բան եւ երկյուղ կրում, թե միգուցե խանգարվի՝ փչանա): *Սադանէն անգուճը խուլ՝, ըստարէ ցօրէնը հանց ա բօլ-բօլ ա* (Բ):

- Սադանէն ըշկըլանանք քՒնիլ - *տե՛ս* Կ՛իրողէն ծօցը քՒնիլ:

- Սադանէն ծին յը՛ր ինիլ/նըստէլ - Ներհակվել, համառել, կամակորություն անել: *Հարթնը սադանէն ծին ա նըստում, թա.- Յը՛ս կ՛ամ չըմ* (Ձ):

- Սադանէն ծօցը/ճիտը ղարկէլ - *տե՛ս* Կ՛իրողէն ծօցը ղարկէլ:

- Սադանէն ծօցը/ճիտը քՒնիլ - *տե՛ս* Կ՛իրողէն ծօցը քՒնիլ:

- Սադանէն մանանը խառնը ինիլ - Ձախորդության՝ դժբախտության՝ անհաջողության պատճառների մեջ խճճված՝ չմեկնաբանվող բան լինել: *Հանրը ասմա.- Էս ծառը օխտը տարէ յա՝ պէրք չի տամ. սադանէն մաննը խառնըն ա* (Բ):

- Սադանէն վը՛ննը կօտըրէլ - 1. Գործի բնույթը փոխել (որ սատանան էլ հետը գնա): *Տը՛սնում ա, վէր առըտօր ընէլավ կարում չի տօնը պահէ, սադանէն վը՛ննը կօտըրում ա* (Ձ): 2. Բնական պահանջմունքները բավարարել՝ չնայած անպատեհ պահին: *Ուստան դաթը ծակում ա, սադանէն վը՛ննը կօտըրում* (Ձ):

- Սադանու լանզանի թափէլ/պինըցընէլ - *տե՛ս* Օխծու լանզանի թափէլ:

- Սադանու լանզանի ինիլ - *տե՛ս* Օխծու լանզանի ինիլ:

- Սադանու խը՛ալք - *տե՛ս* Օխծու խը՛ալք:

- Սադանու ճօտ - *տե՛ս* Սադանու փափուճ կարող:

- Սադանու փափուճ կարող/կ՛ը՛ցած - Շատ խորամանկ՝ հնարագետ՝ ճարպիկ: *Իզէն սադանու փափուճ կարող ա, կարէլ չըս խանփիս* (Բ):

- Սադանու քամէ - Պտտահողմ: *Մին սադանու քամէ յա ըսքըսում, ք՛արվանբաշին մընամ ա կըրակու մաչ ընգած* (Ձ):

ՍԱԴԱՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԸՌԸՆՕԹՈՒՆ:

ՍԱԴԱՐԱԹ/ՍԱԴԱՐԱԹ - *տե՛ս* ԽԱԲԱՐ: *Սադարաթը յէր ա ինանում, թա փըլան սարը յըղէ յա, ծընէլ պիտի* (ԱԱռ, 47):

ՍԱԴԱՐԱԹ - *տե՛ս* ՍԱԴԱՐԱԹ:

ՍԱԴԱՓ *(գրբ. սատափ, արաբ., պրս. sadaf, թրք. sedef)* - *գ.* Մարգարտաբեր խեցեմորթու փայլուն խեցին, ինչպես նաեւ դրանից պատրաստված զանազան իրեր: *Թանջիրը իլանծ փուլը տամ ա, սադափը ինք՛ օնում* (Ձ):

ՍԱԴԱՓԷ - *տե՛ս* ՍԸՌԱՓԷ:

ՍԱԴԱՓԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՌԱՓԷԼ:

ՍԱԴԱՓՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՌԱՓՎԷԼ:

ՍԱԶ[1] *(պրս. sāz, թրք. saz)* - *գ.* Արեւելյան լարային երաժշտական գործիք: *Աշըղը ըստէղ հուրան սազը յօր ա օնըմ, վազ տամ...* (ՆԼՂԺԲ, 105):

- Սազան վը՛սկէ խընձՕրնէ կախ - Հայտնի, տաղանդավոր (աշուղների մասին): *Դէ աշըղ Սանք՛իսըն էլ ճօկ աշըղ ա իլալ՝ սազան վը՛սկէ խընձՕրնէ կախ* (Ձ):

- Սազը սիմին փըռնէլ - *տե՛ս* Թանը սիմին փըռնէլ:

- Սազը տանշին օնէլ - *տե՛ս* Թանը տանշին օնէլ:

ՍԱԶ[2] *(պրս. sāz (հորինված, հարմարեցրած)* - *ած.* 1. *տե՛ս* ՍԸՋԱԿԱՆ: 2. Սարքին: *Սազ մաշին ա, լ՛ըհա տըղա յըս՝ քըշի՛* (Բ): 3. *փխբ.* Ուժեղ, գործունյա: *Սազ տըղամարթ ա Միսակը* (Բ):

- Սազ անէլ - 1. Տեղադրել, հարմարեցնել: *Պանրանում ըն, մին փանդի քաշ շինում Ամարասա կըլխէն սազ անում* (ԱԱ, 67): 2. *տե՛ս* Ք՛ՕՔԷԼ (1): *Անքօն մարթը սազ չըրած թանռանի նըման ա* (ԱԲԲ, 17):

- Սազ կ՛ալ - *տե՛ս* ՍԱՋԻԼ:

ՍԱՋԱՆ *(ռուս. сазан)* - *գ.* Ծածանանձկների ընտանիքին պատկանող ձուկ, ծածան: *Սազանը համ խըրաված ա լանզանթտու, համ իփանծ* (Ձ):

ՍԱՋԱՆԴԱՐ *(պրս. sāzende, թրք. sazander)* - *գ.* 1. Սազ նվագող: *Միհէնգ՛ Դարբաղ էլ սազանդար չի կա* (Բ): 2. Առհասարակ՝ երաժիշտ, երաժիշտներ: *Ըստէղ ախճիգ՛ը ըսէս ա.- Յը՛ս ըստէղ կէնամ, տու ք՛ինի սազանդար յէր կանալ յէք, ընէլավ ք՛ինինք՛ ծէր տօն* (ՀԺՀ, V, 594):

ՍԱՋԲԱՆԴ *(թրք. sazbənd)* - *գ.* Սազ կամ լարային այլ նվագարան լարող: *...Մին փարա մարթէք ըն տանս յէկալ, անըմանէն սազբանդ տիրալ, օգըմ ըն էտ սազը ք՛օք անին...* (ՋՏ, Բ, 24):

ՍԱՋԻԼ - *տե՛ս* ՍԱՋԻԼ:

ՍԱՋԻԼ/ՍԱՋԻԼ - *չբ.* 1. Հարմար լինել, պատշաճել: *Հինչ շՕր կ՛ը՛ց ըն տամ էտ ըխճըկանը, սանզանում չի* (Ձ): 2. Վայել՝ արժանի լինել: *Ասում ա.- Էտ հինչ մարթ ա՞, թաքավէրընն ա ք՛ը՛զ սանզանում* (Ձ):

ՍԱԹԱՄ(Ը)ՆՈՒՏ - *տե՛ս* ՍԸՀԱԹՄԸՆՈՒՏ:

ՍԱԹԱՇՄԻՇ *(թրք. satašmak)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սաթաշմիշ ինիլ - Սեռական ոտնձգություն կատարել, բռնաբարության փորձ կատարել: *Վար Շարմաղը լիվանում ա, խօջան տըրա յըրա օգում ա, վար սաթաշմիշ ինի* (ՆԼՂԺԲ, 30):

ՍԱԹԸԼ/ՍԱԹՈՒԼ *(արաբ. satil, թրք. sitil)* - *գ.* Պղնձե թաս՝ գինի խմելու համար: *Սաթըլը կինավ լըսնում ա, տամ ղունաղէն* (Ձ):

ՍԱԹԿԷԼ - *տե՛ս* ԸՍՏԱԿԷԼ:

ՍԱԹՈՒԼ - *տե՛ս* ՍԱԹԸԼ:

ՍԱԺԷՆ/ՍԱԺԻՆ/ՍԱՋԷՆ/ՍԱՋԻՆ *(ռուս. сажень)* - *գ.* Երկարության ռուսական հին չափ, որ հավասար է 2, 314 մետրի, եւ այդ չափին հավասար մակերես՝ երկարություն եւն: *Թաքավէրը հըրամմայում ա՝ քառասուն սաժէն փանդ տանրսին հուրհուր յըրա...* (ՀԺՀ, V, 364):

- Սաժէն տալ - *տե՛ս* ՏԱՐՍԻԼ:

ՍԱԺԻՆ - *տե՛ս* ՍԱԺԷՆ:

ՍԱԼ[1]/ՍԱԼ *(գրբ. սալ)* - *գ.* 1. Հարթ մակերեսով մեծ ու տափակ քար՝ ժայռ: *Ք՛ընում ըն սալը պուք տամ, տէսնում՝ տակէն պօլիգ՛* (ՆԱԲ, 66): 2. *փխբ.* Որեւէ բանի հարթ, տափակ շերտ: *Դէրվիշը էտ կընգանը ասում ա.- Մին սալ պանէր կըտըրէ՛, իզ տօ՛* (Բ):

- Սալ քար - *տե՛ս* ՍԱԼ (1): *Քանդում ըն, քանդում, ք՛ընամ մին սալ քարու տէմ ընն՝ում* (ՀԺՀ, V, 406):

ՍԱԼ[2] *(ռուս. сало)* - *գ.* Ճարպ: *Խօզ՛ին սալը կըտօրում ըն, օտում* (Զ):

ՍԱ՝Լ - *տե՛ս* ՍԱԼ[1]:

ՍԱԼԱ - *տե՛ս* ՍԱ՝ԼԱ՝Կ(ՆԸ):

ՍԱԼԱԹ *(ռուս. салат, ֆր. salade, իտ. salata)* - *գ.* Աղցան: *Բըփկէնին կընէգ՛ը լ՛ավ սըլըթնէ յա շինիս* (Բ):

ՍԱ՝ԼԱ՝Կ(ՆԸ)/ՍԱ՝ԼԱ՝ *(գրբ. սալա)* - *գ.* 1. Բարակ ճյուղերից՝ շիվերից գործած դուռ (այգու, ցանկապատի եւն): *Կ՛ումաշը սա՝լա՝կնը կուփէ յա տամ, վէր քըցո՝ւմ, նի մընում բաստանը* (Զ): 2. Բարակ ճյուղերից՝ շիվերից գործած տափակ կողով՝ զամբյուղ: *Հացը ածում ա սա՝լա՝կը, տանում* (Բ): 3. Մեծ ու տափակ քար՝ որեւէ բանի մուտքը փակելու համար: *Արչը ըխճըկանը թողում ա պ՝ունո՝ւմը, մին ծանդըր սա՝լա՝կնը տինում պ՝ունին ըռխէն, ինք՛ը ք՛ինամ* (Զ):

ՍԱԼԱՄԱԹ - *տե՛ս* ՍԸԼԸՄԱԹ:

ՍԱԼԱՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՍԱ՝ԼԱ՝Մ(ՆԸ):

ՍԱ՝ԼԱ՝Մ(ՆԸ)/ՍԱԼԱՄ(ՆԸ)/ՍԱ՝ԼԷՄ-(ՆԸ)/ՍԱԼԷՄ(ՆԸ) *(գրբ. սալամ)* - *գ.* Կաքավանման թռչուն: *Ք՛ինամ ըն վը՛էրս, սաղ օրը շօռ կ՛ամ, մին սա՝լա՝մը վէր քըցո՝ւմ* (Զ):

ՍԱԼԲԱ - *գ.* 1. Հաստ եւ երկար փայտե ձող: *Սալբան յօր ա ունէս, էտ արչին թըկէս, ըսպընէս* (Զ): 2. *փխբ.* Մեծ առնանդամ:

ՍԱ՝ԼԲԱ՝ՆԴ - 1. *գ.* Սալաքարերով պատած՝ սալահատակված հատակ: *Հարթնը թը՛էվքէրը յը՛էր ա քաշո՝ւմ, էտ սա՝լբա՝նդը լըվանում* (Զ): *ած.* 2. Սալահատակված, սալարկած: *Սա՝լբա՝նդ հըղէ յա* (Բ): 3. *փխբ.* Սալահատակված՝ քարեղեն հատակ ունեցող: *Սա՝լբա՝նդ տօն ա* (Բ):

- Սա՝լբա՝նդ անէլ - Սալահատակել, սալարկել: *Տափլակ քարէր ա պիրո՝ւմ, տանը առաշկը սա՝լբա՝նդ անում* (Զ):

ՍԱԼԴԱԹ *(ռուս. солдат, գերմ. Soldat, իտ. soldare)* - *գ.* Զինվոր, զինծառայող: *Մին սալդաթ ըտէղէտ վը՛էղը քընդիլիս վախտը ճո՝ւր ա տո՝ւս կ՛ամ...* (ՆԼՂԺԲ, 147):

ՍԱԼԷՄՆԸ - *տե՛ս* ՍԱ՝ԼԱ՝Մ(ՆԸ):

ՍԱ՝ԼԷՄՆԸ - *տե՛ս* ՍԱ՝ԼԱ՝Մ(ՆԸ):

ՍԱԼԹԱՆԱԹ - *տե՛ս* ԹԱԴԱՐԷՔ[1]:

ՍԱԼԼԱՄԱ - *գ.* Տանիքի ոչ շատ հաստ գերան: *Էրկու օրըմը սալլամա յըն պէրալ, ղաբուրդա յըն պէրալ, ըշկօլէն կըլ՝օխը վէր կա՝լա՝լ...* (ՀԲ, 351):

ՍԱԼԼԱՆԱ - *մ.* Ազատորեն, համարձակորեն: *Մին քանէ ք՛ա՝նդիրբազնէ քէզ օղտու տէղ ըն տիրալ, պէռնըմ ըն, ո՝ւրանք էլ կըլխավը յէր ինըմ, սալլանա, սալլանա քըշըմ...* (ՋՏ, Բ, 41):

ՍԱԼ-ՍԱԼ - *մ.* Շերտերով, շերտշերտ: *Քարը սալ-սալ քանդո՝ւմ ա* (Զ):

ՍԱԼՓԷԹԿԱ *(ռուս. салфетка, գերմ. Salfette, իտ. salvietta)* - *գ.* Անձեռոցիկ: *Մատաղը կըտօրում ա, սալփէթկում պըտատում, պիժը՛էնում* (Զ):

ՍԱԽԱԹ *(արաբ. sakat)* - *տե՛ս* ԻՆՎԱԼԻԴ:

ՍԱԽՆԱԽ/ՍԸԽՆԱԽ[1] - *գ.* Ցակատի կոթին՝ շեղբի մոտ, հագցրած մետաղե լայն օղակ: *Սախնախը վէր ինի վէջ, ցըկատէն կօթը կըճըղվէ* (Բ):

ՍԱԽՍԻ *(թրք. saksə)* - *գ. հվք.* Ապակե ամանեղեն: *Սախսի յա ինք՛ օնում, տանում ծախում* (Զ):

ՍԱՀԱՆՔ - *տե՛ս* ԸՍՏԸՐԱՆՔ:

ՍԱ՝ՀԱ՝ՌԻ/ՍԸՀԱ՝ՌԻ *(թրք. səhər (առավոտվա)* - *գ.* Նվագի եղանակ, ցայգալույսի նվագ: *... Սըհա՝ռի փըչէլիս մին էլ տը՛էսնում ա՝էտ հարթնը տանան տո՝ւս յը՛էկավ* (Զ):

ՍԱ՝ՀԼԻԳ՝ - *տե՛ս* ԹԻԹԻՔ:

ՍԱՀՄԱՆ - *տե՛ս* ՁԱՀՄԱՆ:

ՍԱ՝ՀՐԱ՝Ն Դ/ՍԱ՝ՐՀԱ՝Ն Դ *(պրս. sarhad (սահմանագլուխ)* - *տե՛ս* ՁԱՀՄԱՆ:

ՍԱՂ *(թրք. saǧ)* - *ած.* 1. Ողջ, կենդանի, առողջ: *Վը՛էր տը՛էսնում ա՝ ո՝ւրա՝ն նօ՝ք՛ա՝ը սաղ ա, լ՝ուզին կապ ա ինգ՛ո՝ւմ...* (ՀԺՀ, VII, 25): 2. Ամբողջ, բոլոր: *Ընդըդան վը՛էր յէշում ըս, սաղ Դարաբաղըն ըրվամ ա* (ՆԼՂԺԲ, 146): 3. Չվնասված (չկոտրված, չճաքած), ամբողջ: *Շըվալը պէնում ա, տը՛էսնում սախսին կուտըրատած, մինակ մին ըստաքան ա սաղ* (Զ):

- Սաղըն ըղնէլ - 1. Իսկությունը պարզել, լրիվ տեղեկանալ: *Թաքավէրը վէր սաղըն ա ըղնում, հըրամանք ա տամ, վէր վէզիրին կըլ՝օխը կըտըրին* (Զ): 2. Փորելով հասնել հողի կարծր շերտին: *Փընթամէնտը էնքան բիդի քանդիս, վէր սաղըն ըղնիս* (Բ):

- Սաղ ըս՝խըտէտ ըս, կաղ ըս՝կըտէտ ըս - Օգուտ՝ շահ բերողը սիրո եւ հարգանքի է արժանանում, չբերողը՝ ատելության:

- Սաղ թիք՛ա՝ն/պատառը անգուճը/կըռէք՛ը թօղնէլ - *տե՛ս* Մը՛ծ թիք՛ա՝ն անգուճը թօղնէլ:

- Սաղ թիք՛ա՝ն/պատառը անգուճը/կըռէք՛ը մընալ - *տե՛ս* Մը՛ծ թիք՛ա՝ն անգուճը մընալ:

- Սաղ ինիս - *տե՛ս* ԱՊԸՐԻՍ:

- Սաղ վը՛էղ - Ածովի՝ լցնովի հող: *Սաղ վը՛էղումը ճըղպօրէ չի ա՝մա՝լ կ՛ա՝լ* (Զ):

ՍԱՂԻ *(արաբ. saqə, պրս. saǧi)* - *գ.* Գինեմատակարար, մատռվակ: *Սաղին հըսցընում չար, թա կ՛ինին պիրի* (Զ):

ՍԱՂԼԱՄ *(թրք. saglam)* - *տե՛ս* ՍԱՂ (3):

ՍԱՂ-ԿԱՂ - *տե՛ս* ՍԱՂ-ՄԸ՛ՌԱԾ:

ՍԱՂ-ՄԸ՛ՌԱԾ - *ած.* Բոլոր (մարդկանց մասին): *Սաղ-մը՛ռած հիշկան մարթ կա, վէր թուփ տը՛ռնան, կարէլ չընը ըտըրա ո՝ք՛տա՝ն կ՛ա՝ն* (Զ):

ՍԱՂՄՈՒՍ/ՍԱՂՄՕՍ/ՍԱՂՄՈՒՑ *(գրբ. սաղմոս, հուն. psalmos)* - *գ.* Կրոնական երգ՝ աղոթք, սաղմոս: *Դէ՛, տառ չի ճինա՝նչո՝ւմ, վը՛էր սաղմօս կարթի...* (ՀԺՀ, VII, 250):

ՍԱՂՄՈՒՑ - *տե՛ս* ՍԱՂՄՈՒՍ:

ՍԱՂՄՕՍ - *տե՛ս* ՍԱՂՄՈՒՍ:

ՍԱՂ-ՍԱԼԱՄԱԹ - *տե՛ս* ՍԱՂ-ՍԸԼ(Ը)ՄԱԹ:

ՍԱՂ-ՍԱՂ - *մ.* 1. Կենդանի վիճակում: *Փըռնում ըն, ըտըրան սաղ-սաղ քըցո՝ւմ փօսը, վը՛էղը ածում կըլխէն* (Զ): 2. Բոլորը միասին: *Շէնումըն էլ սաղ-սաղ իծծուն մարթ ա ինո՝ւմ* (Զ):

- Սաղ-սաղ ըլըբաստըրակ փըռնօղ - Ճարպիկ: *Սաղ-սաղ ըլըբաստըրակ փըռնօղ տըղա յա մէր Խօրէնը* (Բ):

- Սաղ-սաղ թաղէլ - Բարոյական մեծ վնաս հասցնել, մեծ տառապանք պատճառել, տանջել: *Բիդասըլ ժառանգ՛ը հօրը-մօրը սաղ-սաղ կըթաղէ* (Զ):

ՍԱՂ-ՍԷՅՐՈՒ - *տե՛ս* ՍԱՂ-ՍԸԼ(Ը)-ՄԱԹ:

ՍԱՂ-ՍԸԼ(Ը)ՄԱԹ/ՍԱՂ-ՍԱԼԱՄԱԹ *(թրք. sag selamet)* - *ած., մ.* Կատարելապես առողջ, ողջ եւ առողջ: *Ք՛ընում ա հօրը տօնը, տէսնում՝ լ՝օխ սաղ-սըլմաթ...* (ՀԱԲ, 15, 68):

ՍԱՂՐԻ/ՍԱՂՐՈՒ *(թրք. sagri (գավակ)* - *գ.* 1. Էշի՝ ձիու՝ ջորու գավակ: *... Ծիյին սաղրուն չափալ ա, ք՛էցալ ախճիգ՛ը տիրա՝լ թա՝նք՛ին, յէկալ ո՝ւրա՝նց տօն* (ՀԺՀ, VI, 34): 2. Էշի՝ ձիու՝ ջորու գավակի մորթուց պատրաստած կաշի: *Ք՛ինամ ա դ՝ուք՛ա՝նան սաղրի իք՛ օնում, տամ սապօժնիգ՛ին* (Զ): 3. *ած.* Այդ կաշուց պատրաստած՝ կարած: *Մին ճօխտ կանաչ ռա՝նգ՛ի սաղրի չըմօշկ ա կարում, մին փութ ցօրնավ փօխում* (Զ):

ՍԱՂՐՈՒ - *տե՛ս* ՍԱՂՐԻ:

ՍԱՂՈՒՋ - *տե՛ս* ՍԱՂՈՒՆՁ:

ՍԱՂՈՒՆՁ/ՍԱՂՈՒՋ *(թրք. siciz)* - *գ.* Ծամոն: *Խօխէնք՛ը սաղունձ շատ ըն սիրիս* (Բ):

- Սաղունձը կ՛ուղանալ - Սիրտը շահել: *Ա՝փա՝րիմ Ծիլկան, դէվին մօրը սաղունձը կ՛ուղանում ա, նը՛ստա լ՝օխ գ՛ո՝ւդո՝ւմ* (Զ):

ՍԱՂՕԼ *(թրք. sagol)* - *տե՛ս* ԱՊԸՐԻՍ:

ՍԱ՝ՄԱ՝ - *ած.* Պարզամիտ, միամիտ: *Էտքան սա՝մա՝ մարթ, հունցը մէր Ա՝ռսէմըն ա, վէշ մին տը՛էղ ինիլ չի* (Բ):

- Սա՝մա՝ տըռռօն - Պարզամիտ՝ միամիտ անձ: *Էտ սա՝մա՝ տըռռօնը, կընէգ՛ը հինչու ասում ա, հըվատում ա* (Զ):

ՍԱՄԱԼՈՏ *(ռուս. самолёт)* - *տե՛ս* ԱՅՐԱՊԸԼԱՆ:

ՍԱՄԱԿԱՏ *(ռուս. самокат)* - *գ.* Անվավոր սայլանման հարմարանք, որի վրա կանգնելով կամ նստելով՝ երեխաները հրում եւ առաջ են շարժվում: *Հ՚ները կը՚զնը՚վում ա, խուխէն սամակատը կուտը՚րհատում* (Ձ):

ՍԱՄԱՂԱՋԻ - *տե՛ս* ՇԱՄԱՂԱՋԻ:

ՍԱՄԱՍՎԱԼ *(ռուս. самосвал)* - *գ., ած.* Ավտոմատորեն բեռը թափող (ավտոմեքենա): *Սամասվալավ ղում ա կը՚րում, պիրում հը՚ղը՚ցը կօխկէն վէր ածում* (Ձ):

- Սամասվալ անէլ - Ավտոմատորեն բեռը ավտոմեքենայի թափքից թափել: *Սամասվալ ա անում, լօխ վէր ածում հը՚ղը՚նցը մաչին* (Բ):

ՍԱՄԷ/ՍԱՄԸ՝ *(գրբ. սամի)* - *գ.* Լծի երկու ծայրերի զույգ անցքերից անցկացվող եւ լծկանի պարանոցը երկու կողմից գրկող փայտե զույգ ձողիկներից յուրաքանչյուրը: *Սամէն ա լ՚ուծը պահում* (Ձ):

- Սամուն տակէն տինիլ - Սանձահարել, կարգի հրավիրել, դաստիարակել: *Ռանչպարը ասում ա.- Թաքավէրըն ապըրած կէնա, էտ կընգանը մին ամսավ ինձ տո՛, սամուն տակէն տինիմ, վէր ք՚ը՚զ էլ ըտի ջօղաբ չի տա* (Ձ):

ՍԱՄԷԹ/ՍԱՄԸ՝Թ *(գրբ. սամիթ)* - *գ.* Հովանոցավորների ընտանիքին պատկանող բանջարաբույս, սամիթ: *Սամէթը լ՚ավ վը՚տ օնէ* (Բ):

ՍԱՄԷՐ/ՍԱՄԸ՝Ր - *տե՛ս* ԿԸԹՆԸ-ԿՕՐԷԿ:

ՍԱՄԸ՝ - *տե՛ս* ՍԱՄԷ:

ՍԱՄԸ՝Թ - *տե՛ս* ՍԱՄԷԹ:

ՍԱՄԸ՝Ր - *տե՛ս* ՍԱՄԷՐ:

ՍԱՄԹ - *տե՛ս* ՍԱ՚ՄԹ:

ՍԱ՚ՄԹ/ՍԱՄԹ *(արաբ. semt (ուղղություն, թրք. semt (կողմ)* - *գ.* 1. Նպատակահարմար եղանակ, հնարք, հնարանք, միջոց: *Շատ ա օգ՚ում ըտը՚ղատ տ՚ուս կ՚ա, ամմա սա՚մթը գ՚ուդ՚ում չի* (Ձ): 2. Կողմ, որոշ ուղղությամբ ընկած բնակավայր: *Փըսըկվէլի վախտը կ՚ամ ա, ամմա էտ սամթէրքումը ախճիգ՚ չի կար, վէր նը՚հէտը փըսակվէր* (ՀԺՀ, V, 439):

- Սա՚մթավը ընցընել - Մեկի՝ մի բանի հետ համեմատվել՝ մրցել, մեկին նեղել: *Էտ կընէգ՚ը էնքան ղօչչաղ ար, վէր վէշ մին տը՚ղամարթ կարում չար ընդրա սա՚մթավը ընցընէ* (Ձ):

- Սա՚մթը ըղնել - Հարմար պահ ստեղծվել: *Սա՚մթը՚ն ա ըղնում, մին ըլը՚բաստը՚րակ ա վէր քը՚ցի՚ում* (Բ):

- Սա՚մթը քը՚թէնալ - Հարմար ձեւը՝ միջոցը գտնել: *Սա՚մթը քը՚թավ, ըսքը՚սից արտը հը՚նձիլը* (Ձ):

- Սա՚մթը քը՚ցիլ - Հարմար պահը որսալ: ... *Սամթը՚ն ա քը՚ցում, մին մարթու անա հը՚ը՚ցնում...* (ՀԱԲ, 15, 67):

ՍԱՄԿԱ - *տե՛ս* ՍԱՆԿԱ:

ՍԱՄԿԱԼ՝ - *գ.* Լծի վրայի անցքերը՝ սամիները անցկացնելու համար: *Սամէն օգ՚ում ա քը՚ցի սամկալ՚ը, կարում չի* (Ձ):

ՍԱՄՍԷՄ - *տե՛ս* ՍԱՎՍԷՄ:

ՍԱՄՍԷՆ - *տե՛ս* ՍԱՎՍԷՄ:

ՍԱ՚ՄՈ՚ՒՐ *(պրս. samur (սամույր)* - *ած.* Սամույրի մորթուց կարած: *Մալը՚ս, մ՚ուլ-ք՚ը՚ս էս ախճիկ, սա՚մ՚ուր ք՚ո՚ւլք՚ը՚ս էս ախճիկ...* (ԼՂԲ, 156):

ՍԱՅԱ *(պրս. sāda, թրք. saya)* - *ած.* 1. Անզարդ, վրան չգրած: *Մին սայա թօխտ ա յօր օնում, նամակ կ՚իրո՚ում տը՚ղէն յը՚րա* (Ձ): 2. Միօրինակ, առանց այլ՝ հատկապես օգտակար բան պարունակելու: *Պիրում ա օխտը պէռն էլ սայա քաքուռ անում, մաչը տէրտակ* (ՀԱԲ, 15, 59): 3. *տե՛ս* ՍԱ՚ՄԱ՚:

ՍԱՅԱԴ *(թրք. sayad (որսորդ)* - *տե՛ս* ՈՒՍՏԱ:

ՍԱՅԱՂ *(թրք. saygə)* - 1. *ած.* Ուշադիր, զգույշ, զգոն: *Էտ չուբանէն էլ մին լ՚ավ սայաղ շօն ա ինո՚ում* (Ձ): 2. *մ.* Զգուշաբար, զգուշորեն: ... *Սայաղ առաչ ա ք՚ընում՝ չօրս անգ՚ունը խըլը՚շկօտէլավ...* (ՀԱԲ, 15, 128):

- Սայաղ ինիլ/կէնալ - 1. Ուշադիր լինել, զգույշ՝ զգոն լինել: *Արմէնը սայաղ կացավ, ասից.- Դա՚ռվիշ բաբա, առաչ տու պա՚ր յէկ, յէտավ՝ յէս* (ՀԺՀ, V, 148): 2. Հսկել, պահպանել: *Հիրը՚վանէն կավը կ՚ո՚ւլը կէրավ, հիրը՚վանը ո՚ւրա՚ն կը՚վէն յը՚րա սայաղ կացավ* (Ձ):

ՍԱՅԱՂԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սայաղլամիշ անէլ - Զգուշացնել, վտանգի՝ վատ հետեւանքի մասին հիշեցնել՝ տեղեկացնել՝ ակնարկել: *Դա՚ռգին վախը՚մ ա, մը՚տածը՚մ.- Հա՚ալբա՚թ մը՚ծացալ ը՚մ, Աստված ինձ սայաղլամիշ ա անում, վէր էլ շօ՚ր կը՚րէլիս նը՚ստա կ՚ուղանամ վէջ* (ՀԺՀ, VII, 384):

- Սայաղլամիշ ինիլ/կէնալ - *տե՛ս* Սայաղ ինիլ:

ՍԱՅԱ-ՍԸԲԷ - Մենակյաց ու անհոգ, առօրյա հոգսերից ազատ: *Սայա-սը՚բէ կը՚նէգ՚ ա Մարգուշան. վէ՚ջ մարթ օնէ, վէ՚ջ խօխա* (Բ):

ՍԱՅԱ-ՍԸԼԸՆԳԷ - 1. *տե՛ս* ՍԱ՚ՄԱ՚: 2. *տե՛ս* ՏԷՐՏԱԿ(4): 3. *տե՛ս* ՇԸՌ (2):

ՍԱՅԱ-ՍԸԲԸԼՂԸՐԱՆ - *ած.* Մերկ, կողոպտված: *Ղը՚ջը՚ղնէն էտ սայա-սը՚բբլ-ղը՚րան մարթին կը՚պօտում ը՚ն, ը՚ուպի-ր՚ին ղը՚րաղէն վէր քը՚ցո՚ում, ո՚ւրա՚նք ք՚ի-նամ* (Ձ):

ՍԱՅԻ - *գ.* Տանձի տեսակ: *Սայի՚ն քախծը՚ր տա՚նձ ա* (Բ):

ՍԱՅՄԱՋ *(թրք. saymaz (անուշադիր)* - 1. *տե՛ս* ԱՆԸՋԿԱՄ: 2. *տե՛ս* ՍԱ՚ՄԱ՚:

ՍԱՅՄԻՇ *(թրք. saymak)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սայմիշ անէլ - Ուշադրություն դարձնել, հաշվի առնել: *Ք՚օռօղլին տը՚ը՚ան քը՚մականը տ՚ուս մին էրկու հէտ թոփուզավ թը՚խում ա, տա սայմիշ չի անում...* (ՀԺՀ, VII, 186):

ՍԱ՚Ն *(թրք. sen (դու)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սա՚ն դէմա՚ - *տե՛ս* Տու մէլ ասէլ: *Սա՚ն դէմա՚ չը՚ը՚ղանը վէր մին ճօտ ա փը՚ռնալ, սաղ ճօտէրը թուխսը՚կանը նը՚հէտը տարալ ա* (ՀԺՀ, VII, 383):

ՍԱ՚ՆԱ՚Դ *(արաբ. sened)* - *գ.* Պարտամուրհակ: *Սա՚նա՚դը ջուբան տ՚ուս ա օնում, նը՚հաշ տամ* (Ձ):

ՍԱ՚ՆԱ՚ԹՔ՚ԱՐ/ՍԱ՚ՆԱ՚ՏԿ՚ԱՐ *(պրս. sāná-ṭgār, թրք. sanatkār)* - *գ., ած.* Արհեստավոր, վարպետ: *Պուճուր ախպէրը հըսնըմ ա մին քաղաք, մին սա՚նա՚թք՚ա՚րի քը՚շտի կօրծ անըմ* (ՀԺՀ, VI, 102):

ՍԱ՚ՆԱ՚Մ-ՆԱ՚ՆԱ՚Մ - *տե՛ս* ՆԱ՚ՆԱ՚Մ-ՍԱ՚-ՆԱ՚Մ:

ՍԱ՚ՆԱ՚ՏԿ՚ԱՐ - *տե՛ս* ՍԱ՚ՆԱ՚ԹՔ՚ԱՐ:

ՍԱ՚ՆԳ՚ԱԼ - *տե՛ս* ՏԱ՚ՐՍ:

- Սա՚նգ՚ալ տալ - *տե՛ս* ՏԱ՚ՐՍԻԼ:

ՍԱ՚ՆԳ՚ԱՐ[1] *(թրք. səngər (խրամատ, ամրություն)* - *տե՛ս* ՊԷՐԹ:

ՍԱ՚ՆԳ՚ԱՐ[2] - 1. *գ.* Հանգիստ՝ խաղաղ վիճակ: *Հինչ ը՚ս ամմէն օր կ՚ամ մէր սա՚նգ՚ա՚րը խընգարում* (Բ): 2. *ած.* Հանգիստ, խաղաղ: *Սա՚նգ՚ա՚ր քը՚շէր ա* (Բ):

ՍԱ՚ՆԳԸԼԸՂ - *գ.* Հանգստություն, խաղաղություն, անդորրություն: *Մարթը ասմա.- Մ՚ կընէգ՚, հազըր սա՚նգ՚ը՚ըղ ա, յը՚ր կաց, ք՚ինինք՚ բաղը, թօթ օտինք՚* (Ձ):

ՍԱ՚ՆԴ *(գրբ. սանդ)* - *գ.* Մեջը փորած քարե՝ փայտե՝ մետաղե հարմարանք, որի մեջ լցնելով հատիկներ, աղ եւն՝ թակիչով ծեծում եւ մանրացնում են: *Այուն մին լ՚ավ սա՚նդ ա ի՚լալ՝ կաղնու սը՚վօցա շինա՚ծ* (Բ):

ՍԱՆԴԱԼ *(գրբ. սանդալ)* - *գ.* Առանց կրունկի թեթեւ ոտնաման: *Սը՚նդը՚ալէն հանը՚մ ա, նի մը՚նում տօն* (Ձ):

ՍԱՆԴԷՐՔ/ՍԱՆԴԸՐՔ *(հոգն. գրբ. սանտր-ի՝ սանտերք (սանտեր)* - *գ.* Տախտակից սարքած եռանկյունաձեւ հարմարանք՝ վերեւի մասում երկու շարք մետաղյա սուր ատամներով, որով բուրդ՝ բամբակ եւն են գզում: *Մարթը տը՚ղան յէր ա կը՚նըմ, չը՚խարակը, սանդէրքը թօղ անըմ, քը՚ցըմ հայաթը, կուտրատըմ...* (ԼՂԲ, 372):

- Սընդէրքան վէր ածէլ - Տեղի տալ, զիջել: *Բօլ ա, հիշկան կուխկըհըստութուն ըս ըրալ, սընդէրքան վէր ածէ* (Բ):

ՍԱՆԴԸՐ/ՍԱՆԴԻՐ *(գրբ. սանտր, սանդր)* - *գ.* 1. Մազերը սանրելու հարմարանք, սանր: *Լ՚ըհա սանդրը յօր ա ունէս, թա մազէրը սանդրէ, ըսկէսուրը քըմըկան ծրկըլթամ ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՅՈՒՊՈՒՊ:

- Սընդրրու իրը՝ս չի տը՝սալ - Ասում են շատ գզգզված՝ խճճված մազերի մասին:

ՍԱՆԴԸՐԷԼ/ՍԱՆԴՐԷԼ *(գրբ. սանտրեմ)* - *նբ.* 1. Սանրով մազերը հարդարել: ... *Կօրծը թօղալ ա կէսատ, հիլվին ըռը՝շկին վը՝ենը կացալ, վէր մազ՚էրը սանդրէ* (ԱԱ, 68): 2. *փխբ.* Տեղանքը ամենայն մանրամասնությամբ զննել: *Սաղ ծըմակը սանդրրում ըն, ըտի ծառ քըթէնում չը՝ն* (Ձ):

ՍԱՆԴԸՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԱՆԴԸՐԷԼ-ի:

ՍԱՆԴԸՐՔ - *տե՛ս* ՍԱՆԴԷՐՔ:

ՍԱ՚ՆԴԻՐ - *տե՛ս* ՍԱՆԴԸՐ:

ՍԱՆԴՐԷԼ - *տե՛ս* ՍԱՆԴԸՐԷԼ:

ՍԱՆԴՈՒԽՔ - *տե՛ս* ՓԱ՚ԼԱ՚Ք՚Ա՚Ն:

ՍԱՆԴՈՒՂ - *տե՛ս* ՍԱՆԴՕՂ:

ՍԱՆԴՕՂ/ՍԱՆԴՈՒՂ *(արաբ. sandūq, պրս. sāndağ)* - *գ.* 1. Սնդուկ, արկղ: *Պանրէն բանգան էլ տինըմ ա սընդօղըմը, յէտնան ք՚ինըմ* (ԼՂԲ, 354): 2. *տե՛ս* ՂՈՒԹԻ: *Էն մին ախճիգ՚ըն էլիա սընդօղէն թըխից, մէյիդը սըղացավ* (ՀԺՀ, V, 372):

ՍԱՆԿԱ/ՍԱՄԿԱ *(ռուս. санки)* - *գ.* Սահնակ: *Խօխէնք՚ը, մարթա մին սանկա յէր կալ՚ա՚ծ, պիցըրանում ըն թումբը* (Ձ):

ՍԱՆՋԷՂ - *տե՛ս* ՍԱՆՋԸ՝Ղ:

ՍԱՆՋԸ՝ՂԷՂ/ՍԱՆՋԷՂ/ՍԱՆՋԸՂ/ՇԱՆՋԱՂ/ՇԱՆՃԱԽ *(թրք. sanjağ)* - *տե՛ս* ԲԸԼԱՓԿԱ:

ՍԱՆՋԸՂ - *տե՛ս* ՍԱՆՋԸ՝Ղ:

ՍԱՆՋՈՒ/ՇԱՆՋՈՒ *(թրք. sanjə)* - *գ.* Որովայնի սաստիկ ցավ՝ գալարում: *Սանջուն մարթ կըսպանէ* (Ձ):

- Սանջու անէլ - Որովայնը սաստիկ ցավել՝գալարվել: *Դըրդին ասում ա.- Լ՚ավ չը՝մ, փօրըս սանջու վա ընէս* (ԱԱռ, 11):

- Սանջու տը՝ռնալ - Որովայնի սաստիկ ցավ՝ գալարում ունենալ: *Էշը սանջու տը՝ռավ, ըստակից* (Բ):

ՍԱՆՏԻՄ(ԷՏԸՐ) *(ռուս. сантим(етр), ֆր. centimétre, իտ. centimetro)* - *գ.* Մետրի մեկ հարյուրորդական մասը, սանտիմետր: *Էս տախտակը օխտը սանտիմէտրը հըստութուն օնէ* (Բ):

ՍԱՉ *(թրք. sač (մազ)* - *տե՛ս* ԾԱՄ[1](1):

ՍԱՊԱԹԿԱ *(ռուս. сопатка)* - *տե՛ս* Ք՚Ա՚ՌԹՄԱ՚:

ՍԱՊԸՆՈՒՏ/ՍԱՊՆՈՒՏ - *ած.* Օճառ քսած, օճառոտ: *Սապընուտ ծիրքէրավ հաց ա կըտօրում* (Բ):

ՍԱՊԸՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սապըր անէլ - Համբերել: *Տընատարը ասում ա.- Պատառ սա՚պըր ըրա, մինչը՝վ հավը իփի* (Ձ):

ՍԱ՚ՊԼԱ՚Կ *(ռուս. сопляк)* - *տե՛ս* ԼԱԿՈՒՏ (3):

ՍԱՊՆՈՒՏ - *տե՛ս* ՍԱՊԸՆՈՒՏ:

ՍԱՊՈՒՆ *(գրբ. սապոն)* - *գ.* Օճառ: *Ջառչին քըցո՚ւմ ա, ժուղուվուրթէն ծէն տամ, ք՚ա՚նդիրը սապուն քըսէլ տամ, վը՝ր վէզիրին կախ տան* (ՀԺՀ, VII, 131):

- Սապունը ծակած, մաչան տո՚ւս յը՝կած - Շատ մաքուր: *Շօ՚ր, հինչ շօ՚՞ր, հանցա սապունը ծակած, մաչան տո՚ւս յը՝կած* (Ձ):

- Սապուն տալ - 1. *տե՛ս* ՍԸՊԸՆՀԱՐԷԼ: 2. *տե՛ս* Վը՝ռ նի մընէլ:

ՍԱՊՕԳ/ՍԱՊՕԿ *(ռուս. сапоги)* - *գ.* Ճտքավոր՝ երկարաճիտ կոշիկ: *Մին ճօխտ լ՚ավ սապօգ ա կարում, տամ ըտըրան* (Ձ):

ՍԱՊՕԺՆԻԳ՚/ՍԱՊՕԺՆԻԿ *(ռուս. сапожник)* - *գ.* Կոշկակար: *Սապօժնիգ՚ը ասմա.- Էրկու օրանը յը՝տը վընընըմանէրըտ հազըր ա ինա՚կա՚ն, կըկ՚աս տանիս* (Ձ):

ՍԱՊՕԺՆԻԳ՚ՕԹՈՒՆ/ՍԱՊՕԺՆԻԿՕԹՈՒՆ - *գ.* Կոշկակարի արհեստը, կոշկակարություն: *Սապօժնիգ՚օթունը լ՚ավ փէշակ ա, վէր կարիս սըվը՝ռիս* (Ձ):

ՍԱՊՕԺՆԻԿ - *տե՛ս* ՍԱՊՕԺՆԻԳ՚:

ՍԱՊՕԺՆԻԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԱՊՕԺՆԻԳ՚ՕԹՈՒՆ:

ՍԱՊՕԿ - *տե՛ս* ՍԱՊՕԳ:

ՍԱՋ[1]/ՇԱՋ[1] *(թրք. saj)* - *գ.* Մի երեսը՝ ուռուցիկ, մյուսը՝ գոգավոր թիթեղյա տապակ՝ վրան խմորեղեն թխելու կամ ընդեղեն բովելու համար: *Ճընգ՚ա՚լ՚ա՚վ հացը սաջէն յըրա բիդի թըխիս, վէր լ՚ա՚զա՚թ ինի* (Բ):

- Սաջավ աղա՚նձ անէլ, մըննընուցավ պիժը՝նէլ - Շատ երեխաներ ունենալ: *Խը՝ղճը հինչ ա՞նէ. սաջավ աղա՚նձ ա անում, մըննընուցավ պիժը՝նում, կարում չի թաթը կօթէն հըսցընէ* (Բ):

- Սաջէն ընգած ցօրէն - *տե՛ս* Սաջու մաչի լօք տալիս պէկլա՚:

- Սաջէն թըխէլ, խընձուղկօթէն օտէլ - Գործը հապշտապ կատարել, արագ վերջացնել: *Դէ՛, դ՚ա՚ղգար Կարօն էլ ճօկ ուստա յա. սաջէն թըխում ա, խընձուղկօթէն օտում* (Ձ):

- Սաջու մաչի լօք տալիս պէկլա՚ - Տաքարյուն, անհանգիստ, չարաճճի մարդ: *Մէր Սիմօնը սաջու մաչի լօք տալիս պէկլա՚ յա* (Բ):

- Սաջու սիսը՝ռ - *տե՛ս* Սաջու մաչի լօք տալիս պէկլա՚:

ՍԱՋ[2] - 1. *տե՛ս* ԺԱ՚Ժ[1]: 2. *տե՛ս* ԾԸՌԱՇԱՋ:

ՍԱՋԷՆ - *տե՛ս* ՍԱԺԷՆ:

ՍԱՋԻՆ - *տե՛ս* ՍԱԺԷՆ:

ՍԱՌ - *տե՛ս* ՍԱՌՆԸ:

ՍԱՌԱԾ - *ած.* 1. Անտարբեր, անարտահայտիչ, սառն: *Սառած աշկէր օնէ* (Բ): 2. Անկենդան, անկիրք, դանդաղաշարժ, թմրած: *Սառած հարթն ա Ղըլանց հարթնը* (Բ):

- Սառած լօկ/ճա՚շ - Անկենդան՝ անկիրք՝ դանդաղաշարժ՝ թմրած անձ: *Էտ սառած լօկը մինչը՝վ հաց ա շինում, օրը մըթնում ա* (Բ):

- Սառած մընալ - Ջարմանքից՝ հուզմունքից՝ վախից եւն քարանալ՝ քար կտրել: *Թաքավէրը ըտըրան վէր ըտի սաղ տը՝սնում ա, մընամ ա սառած* (Ձ):

ՍԱՌԱԾ-ՍԸՔԸՌ(Թ)ՆԱԾ - *տե՛ս* ՍԱՌԱԾ:

- Սառած-սընքըռնած մընալ - *տե՛ս* Սառած մընալ: *Հըրսընքավէրնէն մընըմ ըն մաթ մընացած, սառած-սընքըռնած...* (ՀԺՀ, V, 205):

ՍԱՌԱՍՏ - *ած.* 1. Ամուր, ամրակազմ: *Սառաստ ջան օնար էտ չօբանը, վէշ մինը կարում չար ընդրրա յը՝խնէ* (Ձ): 2. Բարեհնչյուն, քաղցրահնչյուն: *Էտ ախճիգ՚ը սառաստ սա՚ս օնէ, վէր յը՝րք ա ասում, լօխ մընում ըն քար կըտրրած* (Ձ):

ՍԱՌԷԼ - *տե՛ս* ՍԱՌՉԻԼ:

ՍԱՌԸ - *տե՛ս* ՑՕՐՏ:

ՍԱՌԻՆՋ/ՍԱ՚ՌԻՆՋ *(թրք. sərnic (սափոր)* - *գ.* Պղնձե աման: ... *Էն ա ինում մին սառինջ փա՚ղա՚ք՚ա՚նէն տիրած* (ՀԱԲ, 15, 107):

ՍԱ՚ՌԻՆՋ - *տե՛ս* ՍԱՌԻՆՋ:

ՍԱՌՆԸ/ՍԱՌ *(գրբ. սառն)* - *գ.* 1. Սառելով կարծր վիճակի փոխարկված ջուր: *Սառնը հիլըցընում ըն, չայ քըցո՚ւմ* (Ձ): 2. Սառած ջրից գոյացած համատարած զանգված: *Սառնէն յըրա շօռ կ՚ա՚լիս սայաղ բիդի կէնաս, վէր սըլկըհիս վէչ* (Բ): 3. Սառույցի կտոր՝ լուպա: *Տիյը՝րան սառնը ընգավ կըլիէն, կըլ՚օ՚խը ճըղից* (Ձ): 4. *փխբ.* Չափազանց սառը՝ ցուրտ բան: *Մէլիք՚ին ըխպիրին ճո՚ւրը սառն ա, սառնը* (Բ):

- Սառնավը ք՚ինո՚ղ դանա - Ասում են զգուշորեն քայլող մարդկանց մասին: *Հայրօն սառնավը ք՚ինոր դանա յա, սըլկըհէլ չի* (Բ):

- Սառնէն կ՚ի՚րիլ, ըրէվէն տէմ անէլ - 1. Անուշադրության մատնել, ասածը չկատարել: *Իզէն հորը անգուճ չի օնում,*

սառնէն կ'իրում ա, ըրէվէն տէմ անում (Զ): 2. Անիմաստ՝ միամիտ գործ ձեռնարկել: *Հակօփը էտ քըրքարուտ տափումը հինչ բօստան բիդի ա՞նէ. սառնէն կ'իրում ա, ըրէվէն տէմ անում* (Բ):

- Սառնը կօտըրվէլ - Վերաբերմունքը՝ դիրքորոշումը եւն փոխվել, ջերմ հարաբերություն հաստատվել: *Էտ օրանը յը՛տը սառնը կօտըրվում ա, մըրթըկընէգ էլիա ըսքըսում ըն սէրավ ապըրէլ* (Զ):

- Սառնը քըրթնօնք պատէլ - 1. Խիստ վախենալ: *Վը՛ռսկանը վէր արչին տը՛սավ, սառնը քըրթնօնք պատից* (Զ): 2. Մեռնելու շեմին լինել, հոգեվարքի մեջ լինել: *Վէր սառնը քըրթնօնք պատից, կըլօխ ընգէն, վէր Սաղին մը՛ռնում ա* (Զ):

ՍԱՌՉԻԼ/ՍԱՌԷԼ *(գրբ. սառչիմ)* - *չբ.* 1. Սառույցի վերածվել, սառցային վիճակի փոխարկվել (հեղուկների մասին): *Ուռթանան յը՛ր ըն կէնում, տը՛սնում վիդրին ճուրը սառչած* (Զ): 2. Սառցի շերտով պատվել: *Տափէրը սաղ սառալ ա* (Բ): 3. Սաստիկ մրսել, ցրտից վնասվել: *Մաննէրըս սառալ ա, կարում չըմ, թա մին պէն կ'իրիմ* (Բ): 4. Սաստիկ ցրտից մարմինը փայտանալ՝ մեռնել: *Էրկու օրանը յը՛տը քինամ ըն, տը՛սնում՝ ծըմակումը սառալ ա, մը՛ռալ* (Զ): 5. Ջերմությունից՝ մարմնի տաքությունից զրկվել: ... *Յէշըմ ըն, տը՛սնըմ հըդէցը մաչին մին փօսում մին օխծը սառած, ծըլծալված...* (ՀԺՀ, V, 249): 6. Տաքությունից զրկվել, պաղել: *Չայը վէր սառչից, էլ հինչ կա՞նին* (Բ): 7. *փխբ.* Անարտահայտիչ դառնալ: *Էլ առաչվա Մարյանը չի, աշկէրը սառալ ա* (Բ): 8. *փխբ.* Աշխուժությունը՝ եռանդը կորցնել: *Մուքի դային սառալ ա, էլ առաչվա նըման չի բաղը բըջանրում* (Զ): 9. *փխբ.* Մեկի նկատմամբ ունեցած զգացմունքը թուլանալ՝ մարել, անտարբեր դառնալ մեկի նկատմամբ: *Ըտի էլ էտ տըղան էտ ըխճըկանան սառչում ա* (Զ): 10. *փխբ.* Շշմել, քար կտրել (զարմանքից, հուզմունքից, վախից եւն): ... *Պառավը մին հէնց ճըղղաց, վէր կատուն սառավ...* (ՀԺՀ, V, 147):

ՍԱՆՍ *(թրք. ses)* - *գ.* 1. Ձայնալարների թրթռումից առաջացող մարդկային ձայն՝ հնչյուն: *Հանը հըռանցէ տըղէն սանսը ըսկանում ա, վազ տամ* (Զ): 2. Օդի մասնիկների մեխանիկական ներգործությունը մարդու լսելիքի տատանումների վրա: *Ըրստուցէն սանսը մէզ լափ սըրտաճաք ըրավ* (Բ): 3. Ձայնալարերի հնչեղությունը որպես երգային արվեստի ֆիզիկական-լսողական նյութ: *Աշըղ Առըստամէն քախծըր սանսը լօխճին տուր ար կ'ամ* (Զ): 4. Անշունչ առարկաների արձակած յուրահատուկ հնչումը: *Կը՛ռվաթը վէր ա ըղնում, սանսին յըրա պառավը դանստի զուրթանում ա* (Զ): 5. Կենդանիների արձակած ձայնը: *Կավը պըռանչում ա, տարը սանսին յըրա քինամ ա* (Զ): 6. Երաժշտական գործիքի արձակած հնչյուն: *Քանմանչին սանսը լօխճին լիցըցընում ա* (Զ): 7. *փխբ.* Լուր, տեղեկություն: *Պառավը թա.- Էրկու տարէ յա, հինչա տըղաս քը՛ցալ ա, վէշ մին սանս չի կա, էն ըմ նըգանրան մըռնէլիս* (Զ): 8. *փխբ.* Համբավ, հռչակ: *Մը՛հէտ ըտըրա սանսը ըսկընաս ա մին խէլունք փըրանսյացի, կ'աս ա, վը՛ր ըտըրան փօրցի* (ԼՂԲ, 381): 9. *փխբ.* Արտահայտվելու՝ ելույթի իրավունք: *Ծը՛ռք ա պիցըրցընում, վէր ինքը՛ն էլ խօսէ, նախագան թողում չի, ասմա.- Քը՛զ սանս չօնիս* (Զ):

- Սանս անէլ/ածէլ - 1. Խոսել, մի բան ասել: *Տուս ա կ'ամ շինամաչ, ամիա սանս չի անում, մին քարու նըստում ա, ըտըրանց ըսկանում* (Զ): 2. Որեւէ բանի յուրահատուկ ձայն արձակել: *Էտ տըղան քօլէն քըմական կ'ուլու սանս ա անում, չօբանը փախճում ա* (Զ): 3. Հնչել, ձայն արձակել: *Կարասը նի յա կ'ամ պատէն, սանս անում* (Բ): 4. Առարկել, ընդդիմանալ, արդարանալու՝ առարկելու համար պատասխան տալ, բողոքել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): *Ըսկէսուրը հըրթնէրէն շատ ար անէսկ տամ, ամմա հարթնէրը սանս չին անում, վախում ին* (Զ): 5. *տե՛ս* Ծէն տալ (1):

- Սանսավ ըղնէլ - Չեղած տեղից ձայներ լսել: *Կընէգ'ըն ասում ա.- Մ մարթ, ծէն տըվօղ չի իլալ, հանլբանթ սանսավ ըս ընգալ* (Զ):

- Սանսը աշխարքը/ասմանը/յէրգ'ինք'ը քըցիլ - 1. *տե՛ս* Սանսը կըլօխը քըցիլ: 2. Ի լուր ամենքի բարձրաձայն հայտարարել: *Ինրանք քըշէր-ցիրէկ ինրանց մարթունցը նըհէտ չըմչըմէ ըն տամ, յէս մին մարթու կօխկավ անց ըմ կէնում, սանսը ասմանըն ըն քըցում* (ՆԱԲ, III, 149):

- Սանսը ըշխարքավը(ս) մին անէլ - *տե՛ս* Սանսը աշխարքը քըցիլ:

- Սանսը ընգուճումը մընալ - Անընդհատ վերհիշել, միշտ թվալ, թե լսում է: *Ընդրա սանսը մինչը՛վ ըսօր էլ ընգուճումըս ա մընացալ* (Բ):

- Սանսը կըլօխը քըցիլ - Բարձր ու անդուր ձայնով խոսել՝ գոռալ՝ երգել՝ լացել՝ մռնչալ եւն: *Կամ ա մին մըթին ծըմակ, տը՛սնում ա՝ մին էք՛ ասլան սանսը կըլօխըն ա քըցալ...* (ՀԺՀ, VI, 137):

- Սանսը կըտըրէլ - 1. Լռել, սսկվել, այլեւս չխոսել՝ չլացել՝ չտրտնջալ՝ չբողոքել եւն: *Կընէգ'ը, վէր մարթին ըտի կըտաղած տը՛սնում ա, դանստի սանսը կըտըրում ա* (Զ): 2. *տե՛ս* Սանսը կըտըրվէլ: 3. *տե՛ս* Սանսը կըտըրց(ը)նէլ:

- Սանսը կըտըրվէլ - 1. Ձայնը խզվել՝ նվազել՝ թուլանալ: *Խը՛ղճը էնքան լանց ա իլալ, սօք՛ ա ասալ, սանսը կըտըրվալ ա* (Զ): 2. Ձայն չլսվել, անդորրություն տիրել: *Ղուշէրը լ'ավ ծըլվըլամ ին, յէրգ'ինք'ը թուխպից, սանսէրը կըտըրվից* (Բ):

- Սանսը կըտըրց(ը)նէլ - Լռեցնել, թույլ չտալ, որ խոսի՝ լացի՝ տրտնջա՝ բողոքի եւն: *Մարթը ասմա.- Էտ խուխէն սանսը կըտըրցըրո՛ւ, մին թիք'ան հաց օտիմ* (Զ):

- Սանսը մին դօնում պէց անէլ/պէց թողնէլ - Մեռնելիս՝ սատկելիս վերջին անգամ ձայն արձակել: *Թաքավէրին կուճի տըղան օշափէն հանց տափավը յը՛կավ, վէր օշափը սանսը մին դօնում պէց ըրավ* (Զ):

- Սանսը յէրգ'ինք'ը հըսնէլ/յը՛ր ինիլ - 1. *տե՛ս* Սանսը կըլօխը քըցիլ: 2. Աստծուն լսելի դառնալ: *Պառավը էնքան աղութկ ա անում, վէր սանսը յէրգ'ինք'ը ա հըսնում* (Զ):

- Սանսը յը՛ր անէլ - 1. Սպառնագին՝ զայրագին խոսել: *Մարթը վէր սանսը յը՛ր ա անում, կընէգ'ը տանան տանս ա կ'ամ* (Զ): 2. Բողոքել, տրտնջալ: *Խը՛ղճ հարթն ա, մարթը հիշկան թակում ա, սանսը յը՛ր չի անում* (Բ):

- Սանսը յը՛ր ինիլ - Մի բանի մասին խոսվել՝ լուր տարածվել: *Կուղօթունը հունց էլ անիս, մին ա, յը՛տէ-ճէլլի սանսը յը՛ր ա ինանան* (Բ):

- Սանսը պահէլ - *տե՛ս* Սանսը ուրան պահէլ:

- Սանսը պէնվալ - 1. Խզված ձայնը վերականգնվել: *Հանր սանս կըտըրվում ա, բիդի հում ծու խըմէ, վէր սանսը պէնվա* (Զ): 2. Համարձակություն ստանալ, համարձակորեն խոսել: *Ծատօրը խուսէլիս չի իլալ, թա ըսկանանք, միհէնգ' պաշտօն ա ըստացալ, սանսը պէցվալ ա* (Բ):

- Սանսը պէց թողնէլ - Սկսել բարձրաձայն երգել՝ լացել՝ բղավել եւն: *Աշըղը վէր սանսը պէց թողից, լօխ սուս ըրէն* (Զ):

- Սանսը պիցըրց(ը)նէլ - *տե՛ս* Սանսը յը՛ր անէլ:

- Սանսը տաք տը՛ղա տանս կ'անալ - *տե՛ս* Տըռը տաք տը՛ղա տանս կ'անալ:

- Սանսը տը՛ղը ինիլ - Ձայնը բացված՝ չխզված լինել: *Յը՛ռք ըսօղէն սանսը տը՛ղը բիդի ինի, վէր կարէ յը՛ռք ասէ* (Զ):

- Սանսը տանս կ'անալ - *տե՛ս* Սանսը յը՛ր ինիլ:

- Սանը ուրան պահէլ/քաշիլ - *տե՛ս* Սանը կըտրրէլ (1):

- Սանը փօրան տուս կանալ - Շատ թույլ ձայնով խոսել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): *Տընաշինըտ հանցա ըսկի տըղամարթ չինի. սանը փօրան տուս չի կամ* (Բ):

- Սանը փօրը ըղնէլ - Սսկվել, պապանձվել, խեղճանալ: *Թաքավէրին մըծ տըղան օշափէն վէր տըսավ, սանը փօրը ընգավ* (Ձ):

- Սանը փօրը քըցիլ - 1. *տե՛ս* Սանը փօրը ըղնէլ: 2. Շատ զգույշ լինել, վերահաս վտանգից խուսափելու համար ոչինչ չխոսել: *Կօղէրը, սանը փօրը քըցած, յըվըշ-յավաշ նի յըն մընում էտ մարթին տօնը* (Ձ):

- Սանը քաշիլ - *տե՛ս* Սանը ուրան պահէլ:

- Սանս ինիլ - Երգեցիկ ձայնով օժտված լինել: *Էտ չուբանէն ըխճըկանըն էլ լավ սանս ա ինում* (Ձ):

- Սանս հանէլ - *տե՛ս* Սանս անէլ:

- Սանս սանսու տալ - 1. Իրար ձայնակցել: *Կընանէքը սանս սանսու վըն տամ, սօք ասում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Խօսկը մին անէլ:

- Սանսու ըղնէլ - *տե՛ս* Սանը կըլօխը քըցիլ: *Մինը վընէրան ա փըռնում, էն մինը էլ՝ կըլխան, վըր ծիք չըն տամ, էտ Բախշին մին սանսու վա ըղնում, հունցը կումաշը պըռընչիլիս* (Ձ):

- Սանս քըցիլ - *տե՛ս* Սանը աշխարքը քըցիլ (2):

ՍԱՆ-ՍԱՄՈՒՐ - *տե՛ս* ՍԱՆ-ՍԷՄՈՒՐ:

ՍԱՆ-ՍԷՄՈՒՐ/ՍԱՆ-ՍԱՄՈՒՐ/ՍԱՆ-ՍՕՄՈՒՐ *(թրք. səs-səmir)* - *գ.* Թեթեւ՝ թույլ ձայն, ձայն-ծպտուն: *Վէր տըսնըմ ա՝ սանս-սամուր չի կա, էտ ախճիգը տուս ա կամ, նի մընընում ծըմակը...* (ՀԺՀ, V, 44):

- Սանս-սէմուր (հ)անէլ - *տե՛ս* Ծըպտուն հանէլ:

ՍԱՆ-ՍՈՒՍ - *տե՛ս* ՍԱՆ-ՍԷՄՈՒՐ:

ՍԱՍԱՐՔ - *գ.* Վայրի թռչնատեսակ: *Սասարքը մին մօրէխ ա փըռնում, թա թըռչի, շօնը յըրա յա պըրծնում* (Ձ):

ՍԱՍԻՍԿԱ - *տե՛ս* ՍԱՍԻՍԿԻ:

ՍԱՍԻՍԿԻ/ՍԱՍԻՍԿԱ *(ռուս. сосиска, ֆր. saucusse)* - *գ.* Նրբերշիկ: *Միհէնգ մաղազինէն էն ա սասիսկավ լըցցած* (Բ):

ՍԱՍՍԱՆՁ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սանսմանզ անէլ - *տե՛ս* Սանը կըտրրց(ը)նէլ:

ՍԱՍՍԱՆՔՈՒԼ - *տե՛ս* ՍԱՍՍԱՆՁ:

ՍԱՍ-ՍՕՄՈՒՐ - *տե՛ս* ՍԱՆ-ՍԷՄՈՒՐ:

ՍԱՎ - *տե՛ս* ՍՕՎ:

ՍԱՎԱ - *ած.* Ժամանակից ուշացած, ժամանակավրեպ: *Սաղ կարունքը թօռ կանլիս, տարէն սավա յա* (Բ):

- Սավա ըղնէլ - Ուշանալ, ժամանակից ուշ ծնվել՝ աճել՝ բերք տալ եւն: *Բոստանը սավա յա ընգալ* (Բ):

- Սավա ճօտ - Տկար, թույլ, ոչ լիարժեք (մարդ, կենդանի եւն): *Էտ սավա ճօտը մօրը օր ա տամ, իշըղ չի տամ* (Բ):

- Սավա քըցիլ - Ուշացնել, ժամանակին ծնվելուն՝ աճելուն՝ բերք տալուն եւն խանգարել: *Էս թօռէրը արտը սավա քըցից* (Բ):

ՍԱՎՁԻ - *տե՛ս* ԿԻՆՁ:

ՍԱՎԷՏ *(ռուս. совет (խորհուրդ)* - *գ.* 1. Խորհրդային իշխանություն: *Էտ վախտը հանլա սավէտը յէկալ չէր...* (ԼՂԲՔ, 280): 2. Խորհրդային Միություն: *Միհէնգ մինակ Սավէտին օրէնքըն ա, վէր քիսըբնուն խօնցը մըհալ ա տինիս...* (ՅԲ, 359):

ՍԱՎԷՏԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՍԱՎԷՏԿԻ:

ՍԱՎԷՏԿԻ *(ռուս. советский)* - *ած.* Խորհրդային Միության հատուկ՝ վերաբերող: *Սավէտկի բանակը մըծ բանակ ա իլալ* (Ձ):

ՍԱՎԽՕՁ/ՍՕՎԽՕՁ *(ռուս. совхоз)* - *հպվ. գ.* Պետական խորհրդային գյուղատնտեսական տնտեսություն: *Սավէտին վախտը մէր սավխօզը տարանը հազգար տօննա խաղու վա իլալ հընձնէս* (Ձ):

ՍԱՎԽՕՁՆԻԿ/ՍՕՎԽՕՁՆԻԿ *(ռուս. совхозник)* - *գ.* Սովխոզի անդամ: *Էն վախտը մէր սավխօզնիկնէն ամէսը էրկու հանրուր մանէթ ըն իլալ ըստընաս* (Ձ):

ՍԱՎՍԱԼԱՂ - *գ., ած.* Խենթ, գիժ, ծուռ: *Սանսալանգ մարթ ա մէր Ափկարը* (Բ):

ՍԱՎՍԷՄ/ՍԱՄՍԷՆ/ՍԱՄՍԷՄ *(ռուս. совсем)* - *մ.* Բոլորովին, ամբողջապես, բացարձակապես: *Թաքավէրը ընդըրան ազաղըմ ա պահակութունա, սավսէմ տուս քըցըմ պալատան* (ԼՂԲ, 330):

ՍԱՏԱՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԸՂԸՆՕԹՈՒՆ:

ՍԱՏԸՐ - *ած.* Որակյալ, ընտիր: *Էրկու կիլօ սատըր մէս ինք կալի* (Բ):

ՍԱՏԻՆ *(ռուս. сатин, ֆր. satin, հուն. satin, արաբ. zaitūni, թրք. saten)* - *գ.* Բամբակյա խիտ գործվածք՝ փայլուն երեսով: *Էրկու մէտըր սատին ա ինք օնում հըրթանըցուվէն հըտէ* (Ձ):

ՍԱՏԿԷԼ - *տե՛ս* ԸՍՏԱԿԷԼ:

ՍԱՏՕՐ *(գրբ. սատր (նստարան)* - *գ.* Փայտի հաստ կոճղ, որի վրա փայտ կամ միս են ջարդում՝ կտրտում: *Սատորը տինում ա, մէսը յըրան կըտորում* (Ձ):

- Սատոր անէլ - Կտրտել, կոտրատել: *Ճուղուպուրը սատոր ըրավ, ածից թորբան* (Ձ):

ՍԱՏՕՐ-ՍԱՏՕՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սատոր-սատոր անէլ - Հոշոտել, բզկտել, ծվեն-ծվեն անէլ: *Կանալը ընգավ սանրուն, հէնգ կառնը սատոր-սատոր ըրավ* (Բ):

ՍԱՐ[1] *(գրբ. սար)* - *գ.* 1. Բարձունք, լեռ: *Էտ սարը էնքան պէցանուր ա ինում, վէր վէչ մինը կարում չի տական յէշի...* (ՀԺՀ, V, 505): 2. Անասունների լեռնային արոտատեղ: *Վըխճըրնէն սարումը ըրածում ըն* (Բ): 3. Հովասուն տեղ, ամառանոց: *Ամըռնը խօխօնցը յօր ա օնում, քինամ սարը* (Ձ): 4. *փխբ.* Մեծ՝ հսկա բան: *Վէր մուտընաս ա, տըսնաս ըն, վէր օշափ ա. օշափ, հինչ օշափ, մին սար* (ՀԺՀ, V, 591): 5. *փխբ.* Ծայր, գագաթ, վերեւ: *Ուրանուր կօտկա փըռնալ ըն, կախ իլալ. սարիցը փըռնօղին ծէրքէրը նըղացալ ա, պանց ա թօղալ, վէր ըն տանռալ, կըտօրվալ* (ՀԺՀ, VI, 275): 6. *փխբ.* Մեծ՝ ծանր բեռ: *Հիրըվանը թա.- էտ սարը շըլակած ըշըտըղ ը՞ս քանում* (Ձ): 7. *փխբ.* Մեծ հովանավոր՝ պաշտպան, ազդեցիկ հարազատ՝ բարեկամ: *Ընդրա էշին հու կըկա՞ռէ չու ասէ, քըմակէն էրկու սար կա վընինը կացած* (Բ): 8. *ած.* Լեռնային, լեռնոտ: *Խըծապէրթը սար տըղ ա* (Բ):

- Սարան ծօրը քըշանալ/քինիլ - Ծերանալ: *Հանը պըռավում ա՝ սարան քըշանում ա ծօրը* (ՆԱԲ, 53):

- Սարան յըկած/քըշացած - Թարմ, քաջառողջ, առույգ, դիմացկուն: *Ընդրա հինչըն ա՞ պառավ, հանց ա սարան յըկած* (Բ):

- Սարան տօն կանալ/քըշանալ - *տե՛ս* Սարան ծօրը քըշանալ:

- Սարա փըռնած - Կոպիտ, անտաշ, անկիրթ (մարդ): *Էտ սարան փըռնածը կընգանը ամմէն օր թակում ա* (Բ):

- Սարէն ծաղէգ - Հիանալի, ճարպիկ (անձ): *Ծիլկան ասէ, սարէն ծաղէգ, մին քէչա յօր կօնէ, քընի նի մընինէ ուշափէն կումը* (ՆԱԲ, 27):

- Սարէն յէշիլ, ծանը տինիլ - Յուրաքանչյուրին ըստ նրա հնարավորությունների՝ կարողությունների՝ արժանիքների տալ՝ վարձատրել եւն: *Էտ թաքավէրըն էլ շատ ուրթուր թաքավէր ա ինում, սարէն յէշում ա, ծանը տինում* (Ձ):

- Սարէրը ըղնէլ - *տե՛ս* Չօլէրը ըղնէլ:

- Սարէրը տակ անէլ - Տխրել, տրտմել: *Էտ խէ ըտի սարէրըտ տակ ը՞ն ըրալ, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

- Սարէրը քըցիլ - *տե՛ս* Չօլէրը քըցիլ:

- Սարը կարէլ չըս չըվալումը կըղիս - Մեծ բանը հնարավոր չէ թաքցնել:

- Սարը ճըղած, մաչան տուս յըկած - *տե՛ս* Սարան յըկած:

- Սարը սարէն յըրա տինիլ - Գործը դժվարացնել՝ բարդացնել: *Տըղան հօրը*

հը՛տան քի՛նում ա հօնձ, ամմա քի՛օմանգ ընէլին տը՛ղ սարը սարէն յըրա յա տինում (Ձ):

- Սար տըսնալիս էծ տը՛ռնալ, ճուր տըսնալիս՝ ծուկուն - Սկզբունքային չլինել, ամեն ինչի հարմարվել: *Իզէն հինչ տըղամարթ ա՞. սար տըսնալիս էծ ա տը՛ռնում, ճուր տըսնալիս՝ ծուկուն* (Բ):

- Սարու արչ - 1. *տեմ* Սարա փըռնած: 2. Հաղթանդամ եւ ուժեղ մարդ: *Ոէ Խօսրովըն էլ սարու արչ ա, էտ փանիլիվանէն փըռնում ա, թող անում, քըցում մօշէն քօլը* (Ձ):

- Սարու ճաք - Շատ մեծ բան: *Էս էլ հինչ մըղա՞կ, սարու ճաք ա* (Ձ):

- Սարու մընչանք - 1. Շատ մեծ, հսկա, վիթխարի: *Մին սարու մընչանք օշափ ա տուս կամ, թա.- Յը՛ս ըմ քու քըվօր կուղացալ* (Ձ): 2. Չափազանց շատ: *Սարու մընչանք օտում ա* (Բ):

- Սարու նըման - 1. Հաղթանդամ: *Էտ լանչառը սարու նըման մարթին թաղալ ա, մինչը՛վ քըռասունքը տալը փըսակվալ ուրուշու նըհը՛տ* (Բ): 2. Մեծ կույտ կազմած, վիթխարի (կույտի մասին): *Սարու նըման մին խստու թայա յա ինում ըտը՛ղ* (Ձ): 3. Անհողդողդ, անընկճելի, անսասան: *Սարու նըման տըղէրք ըն մէր տըղէրքը, թօրքը դալաթ կանէ, նի կըմընէ Ղարաբաղ* (Բ):

- Սարու նըման վը՛ռնը կէնալ դըլվումը/քըմակէն - Մեկին ուժեղ՝ անընկճելի պաշտպան լինել, պաշտպանել, հովանավորել: *Կընէգը՝ ասմա.- Տու ինձ հինչ կըկա՞ռիս անիս. իմ ախպէրք էն ըն սարու նըման դըլվումըս վը՛ռնը կացած* (Ձ):

ՍԱՐ[2]/ՍԱՐ *(պրս. sar (գլուխ)* - *գ.* Գորգագործի դազգահի վերին գերանը, որից կախում են հենքը: *Գիբին կէսը վէր կօրծում ըն, սարան կախ ըն տամ* (Ձ):

- Սարը լակ/տէրտակ - *տեմ* Կըլօխը տէրտակ:

ՍԱՐ - *տեմ* ՍԱՐ[2]:

ՍԱՐԱ - *տեմ* ՍԱՐՈՒ[1]:

ՍԱՐԳԱՐ - *տեմ* ՊԱՇՊԱՆ:

ՍԱՐԱՅ *(պրս. sāray, թրք. saray)* - *գ.* Տանը կից շինություն՝ հաճախ առանց պատերի: *Ծին սըրային սութունան կապում ա, նի մընում տօն* (Ձ):

ՍԱՐԷԼ/ՍԸՐԷԼ[2] - *նբ.* Լարել (հիմնականում թակարդի մասին): ... *Ծըմակավը անց կընալիս մին սարած թալակ ա տը՛սնըմ՝ մին մը՛ծ կըտոր մը՛ս մը՛ջին տիրած* (ԼՂԲ, 362):

ՍԱՐԹ *(թրք. sert)* - *ած.* 1. Թունդ, բարկ: *Թօթէն արաղը սարթ արաղ ա* (Բ): 2. Համառ, անկոտրում: *Էտ շէնին տըղըմարթիքը սարթ տըղըմարթիքի ըն, թօղէլ չըն ուրանց բաղը մարթ նի մընէ* (Ձ): 3. Խիստ, խստաբարո, դաժան: *Ճուր խըմէլիս խընգարէլ չըն՝ մարթ ինի, թա սարթ* (ՆԱԲ, 199):

ՍԱՐԺ - *տեմ* ԺԱԺ[1]:

ՍԱՐԻՆ - *տեմ* ՍԱՐԻՆ:

ՍԱՐԻՆ/ՍԱՐԻՆ *(թրք. serin)* - 1. *ած.* Հով, զով, ստվերոտ: *Մարթ ու կընէգ՝ էտ սարին տէղը քօն ըն ինում* (ՀԱԲ, 15, 118): 2. *գ.* Հով՝ ստվերոտ տեղ: *Ծառին տակը մին վէչխար ա կամ, վը՛ր սարինումը նըստի* (ՀԺՀ, V, 242):

- Սարին անէլ - 1. Հով լինել: *Ըսօր սարին ա ըրալ, տը՛սնանք է՞քուց հուսց կինի* (Բ): 2. Հովություն տալ, հովացնել: *Ամը՛ռնը էտ ծառը չուբընէրէն լավ սարին ա անում* (Ձ):

- Սարինը ընդնել - Տոթն անցնել, հովություն տարածվել: *Վէր սարինը ընդնում ա, ջահիլ ըխճընկէրքը, կօժէրը յէր կանանծ, քի՛նամ ըն ախպուրը* (Ձ):

ՍԱՐԻՆԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սարինլամիշ անէլ - Ջովություն պատճառել, հովացնել: *Էտ ախպուրըն ա մէզ սարինլամիշ անում* (Բ):

- Սարինլամիշ ինիլ - Ջովություն զգալ, զովանալ, հովանալ: *Ջահիլ ըխճընկէրքը ըն, լի՞, հըսալ ըն կը՛ըտը, ուրուր ճիրավ տուվալ, սարինլամիշ իլալ* (ԱԱ, 61):

ՍԱՐԽՕՇ *(պրս. sarxōš, թրք. sarhoš)* - *ած.* 1. Քիչ հարբած, խմելով զվարթացած: *Սարխօշ մընկըռնէն ըսքըսում ըն պար կանալը, յը՛ըրք ասէլը* (Ձ): 2. Շիկավուն: *Սարխօշ մագէր օնէ* (Բ):

ՍԱՐ-ԾՕՐ/ՍԱՐ ՈՒ ԾՕՐ - *գ. հվք.* Սարեր ու ձորեր, սարերը եւ ձորերը որպես միասնական ամբողջություն: *Էլ սար-ծօր չի թօղնում, լօխ տը՛ղէրը շօռ ա կամ* (Ձ):

- Սարավ-ծօրանվ ընդնել - *տեմ* Սարավ-քօլավ ընդնել (ՍԱՐ-ՔՕԼ-ի տակ):

- Սարավ-ծօրանվ քընցիլ - *տեմ* Սարավ-քօլավ քընցիլ (ՍԱՐ-ՔՕԼ-ի տակ):

- Սարէր-ծօրէր պիժը՛նէլ (ուրուր անա) - 1. Միմյանցից շատ հեռու լինել: *Քուրընախպէր էն ըն ուրուր հասընրաթ, սարէր-ծօրէր ա պիժը՛նում ուրուր անա* (Ձ): 2. Չափազանց տարբեր լինել: *Ըտընրանց սարէր-ծօրէր ա պիժը՛նում ուրուր անա, մինը ուրթանր ա, մինը՝ օղռաշ* (Բ):

ՍԱՐԿԱՎԱՔ[1]/ՍԸՐԿԱՎԱՔ[1] *(գրբ. սարկաւագ)* - *գ.* Քահանայից կրտսեր եկեղեցական պաշտոնյա: *Հընդէնի մին սարկավաքի ա ջիհում* (Ձ):

ՍԱՐՅԱՆ - *տեմ* ՍԱՅՐՅԱՆ:

ՍԱՐՅԱՆՍԱՐ - *տեմ* ԲԱՇԱԲԱՇ (1): *Հանլա իրէք օր, իրէք քընշէր, յէս ու Կափրէլ դային սարիանսար քի՛նընմ ինք* (ՋՏ, Բ, 5):

ՍԱՐՅԱԿ *(գրբ. սարեակ, պրս. sāri)* - *գ.* Ճնճղաազգիների կարգին պատկանող սեւաթույր չվող թռչուն: *Սարյակնէն կարունքը կամ ըն, աշունքը՝ քի՛նամ* (Բ):

ՍԱՐՍԱՂ - *տեմ* ՍԱՐՍԱՂ:

ՍԱՐՍԱՂ/ՍԱՐՍԱՂ/ՍԱՐՍԱՂ *(թրք. sarsak)* - *տեմ* ԱԽՄԱԽ:

ՍԱՐՍԱՂ - *տեմ* ՍԱՐՍԱՂ:

ՍԱՐՍԱՂ-ՄԱՐՍԱՂ - *տեմ* ՍԸՐՍԸՂ-ՄԱՐՍԱՂ:

ՍԱՐՍԱՄԻՇ - *տեմ* ՍԱՐՍԱՄԻՇ:

ՍԱՐՍԱՄԻՇ/ՍԱՐՍԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սարսամիշ անէլ - *տեմ* Լըղաճա(ն)ք անէլ:

- Սարսամիշ ինիլ - *տեմ* Լըղաճա(ն)ք ինիլ/տը՛ռնալ:

ՍԱՐՍԱՐԻ *(թրք. serseri)* - 1. *տեմ* ԸՎԱՐԱ: 2. *տեմ* ՍԱՅԱՂ: 3. *տեմ* ՍԱՐՍԱՄԻՇ: *Էտ տըղան յը՛ր ա թըռչըմ՝ էտ ճըտէրէն ծըվծըվօցան սարսարի իլանծ...* (ՀԺՀ, V, 23):

ՍԱՐՎԷԼ/ՍԸՐՎԷԼ[2] - *կբ. եւ չբ.* ՍԱՐԷԼ-ի:

ՍԱՐՈՒ[1]/ՍԱՐԱ - *գ.* 1. Փայտե ձող՝ ճիպոտ, որ տնկում են լոբու՝ պոմիդորի եւ բանջարանոցային այլ բույսերի մոտ, որի վրա փաթաթվում կամ կապվում է բույսը: *Ցակատը յօր ա օնում, քի՛նամ, վէր մին քանէ սարու կըտընրէ* (Ձ): 2. Լոբու տեսակ, որի բույսը փաթաթվում է կողքին տնկած ձողի վրա: *Սարուն քախծընը ա, քանց փընյադան* (Բ):

- Սարու տալ - Լոբու՝ պոմիդորի եւ բանջարանոցային այլ բույսերի մոտ ձող՝ ճիպոտ տնկել: *Սաղ օրը բուստանումը սարու յա տամ, վընստակած կամ* (Ձ):

ՍԱՐՈՒ[2] *(թրք. sarə)* - *տեմ* ՍԱՐԽՕՇ (2):

ՍԱՐ ՈՒ ԾՕՐ - *տեմ* ՍԱՐ-ԾՕՐ:

ՍԱՐ ՈՒ ՔՕԼ - *տեմ* ՍԱՐ-ՔՕԼ:

ՍԱՐՓ(Ա) *(թրք. sərfə (օգուտ, շահ)* - *տեմ* ԼԱՅԱՂ:

ՍԱՐՓԱՂԱՐ - *ած.* Իր օգտին գործող: *Սարփանդար մարթ ա Մանդին* (Բ):

ՍԱՐՓԱՂԱՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Իր օգտին գործելը: *Սարփանդարօթունը Ղըլանց ցը՛ղէն տընված ա* (Բ):

ՍԱՐՓԻՆԱ *(գրբ. սարփինայ, սարբինայ, պրս. sarbina)* - *տեմ* ԽԷՉԱԿ:

ՍԱՐՓՈՒԾ/ՍԱՐՓՈՒՉ - *գ.* 1. Օղի թորելու հարմարանքի մաս՝ կորաձեւ ուռուցիկ կափարիչ, որ դրվում է կաթսայի վրա, իսկ մյուս կողմից ամրացվում է խողովակին, որտեղով գոլորշիները անցնում են: *Սարփուծը պըղընձի յա ինում* (Բ): 2. *տեմ* ՍԱԽՆԱԽ:

ՍԱՐՔ/ՍԱՔ *(հ.ե.* k'-ru-)* - *գ.* 1. Հարմարանք, սարքավորում, գործիք: *Դուլգար Ալիսանը սարքէրը յօր ա օնում,*

հըղէ ինում (Զ): 2. Անհրաժեշտ պիտույքների ամբողջություն: *Ասըմ ըն.- Տու քինիլ բէդիս վը՛սկէ ծին ուրան սարքէրավը պէրիս մը՛զ տաս* (ՀԺՀ, V, 74): 3. Վրան մի բան գործելու հարմարանք: *Սարքը տինում ա, ըսքըսում կ՚օրծէլը* (Զ):

- Սարքա ըղնէլ - Կանոնավորությունը խախտվել: *Սէլը յը՛կավ, բաստանը սարքա ընգավ* (Բ):

- Սարքա քըցիլ - Կանոնավորությունը խախտել: *Նի յա մընում տօն, լօխ խառնում, սարքա քըցում* (Զ):

- Սարքու կ՚ալ - Կանոնավորվել: *Անջախ-անջախ կօրծէրըս սարքու յը՛կավ* (Բ):

- Սարքու պիրիլ/քըցիլ - Կանոնավորել, կարգի բերել: *Շատ ա չըրչարվում, ամիա կարում չի էտ պէնը սարքու պիրի* (Զ):

ՍԱՐՔԷԼ - 1. *տե՛ս* ՇԻՆԻԼ: 2. *տե՛ս* ՋԸՐԹԱՆԷԼ:

- Սարքած ծառ - Շատ գեղեցիկ: *Տօն, հինչ տո՞ն, մին սարքած ծառ* (Բ):

ՍԱՐՔԷԼ-ԿՕԿԷԼ - *նբ.* Զուգել-զարդարել: *Հըրթնըցուվէն սարքում ըն, կօկում, տուս օնում* (Զ):

ՍԱՐՔԷՆ - *ած.* Սարքված, կարգին, կանոնավոր վիճակում: *Սարքէն տօն ա, լ՚ըհա կարում ըս՝ մաչին ապըրէ* (Բ):

ՍԱՐՔԷՆ-ԿԱՐՔԷՆ - *տե՛ս* ԿԱՐՔԷՆ-ՍԱՐՔԷՆ: *Ըտըրանց մին ճօկ օթաղ ըն տաս՝ սարքէն-կարքէն* (ԼՂԲ, 315):

ՍԱՐՔԸԿԱՐՔ - *գ.* Հարմարություն, նպաստավոր պայմաններ: *Յէտնան Հանէսը ուրան հէտի լանվ-լանվ, մը՛ծ-մը՛ծ տընէր ա շինըմ, լանվ սարքըկարք, օրախ ապրուստ ա ըստէղծըմ...* (ԼՂԲ, 308):

ՍԱՐՔ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԱՐՔԷԼ-ի:

ՍԱՐՔ(Ը)ՎԷԼ-ԿՕԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԱՐՔԷԼ-ԿՕԿԷԼ-ի:

ՍԱՐ-ՔՕԼ/ՍԱՐ ՈՒ ՔՕԼ - *գ. հվք.* Սարեր ու թփեր, սարերը եւ թփերը որպես միասնական ամբողջություն: *Ծուն ա յը՛կալ, սար-քօլ լօխ ծասկալ* (Բ):

- Սարավ-քօլավ ըղնէլ - 1. Թափառական դառնալ: *Խը՛ղճ յէթիմը ըտի սարավ-քօլավ ա ըղնում* (Զ): 2. Որեւէ բանի պատասխանը ուղղակիորեն չտալով՝ մոլորության մեջ ընկնել: *Նը՛քարը սարավ-քօլավ ա ըղնում, կարում չի խանէն ջօղաբը տա* (Զ):

- Սարավ-քօլավ քըցիլ - 1. Թափառական դարձնել: *Ըտըրան տանան տուս ըն անում, սարավ-քօլավ քըցում* (Զ):

- Սարա-քօլա հը՛ռէ - Գյուղական աշխատանքներին անծանոթ: *Ըտըրանք սարա-քօլա հը՛ռէ մարթիք՚ ըն, հինչ ը՞ն գ՚ուդում բաստան բիջարիլը* (Բ):

ՍԱՐՕՇԿԱ *(ռուս. сорочка)* - *տե՛ս* ԸՐԲԱՇԿԱ:

ՍԱՓ *(արաբ. sāf (մաքուր), թրք. saf)* - *ած.* Ամբողջ, առողջ, անվնաս: *Էտքան ճուղուպուրէն մաչին մին սափը կա վէչ, լօխ փօչ ա* (Բ):

ՍԱՓԱԼ(Լ)ՈՒ - 1. *տե՛ս* ՍԱՓ: 2. *ած., մ.* Կշռադատելով, կշռադատված: *Կօրծը սափալու կըփըռնին* (Զ):

ՍԱՓԱՐԻ *(արաբ. safara)* - *գ.* Ճանապարհորդ: *Ըշտը՛ղ քը՛ինի, պարի յա, իմ յարսը սանփարի յա...* (ԼՂԲ, 40):

ՍԱՓԱՐԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սանփարլամիշ անէլ - *տե՛ս* Հըղէ տինիլ:

- Սանփարլամիշ ինիլ - *տե՛ս* Հըղէ ըղնէլ:

ՍԱՔ - *տե՛ս* ՍԱՐՔ:

ՍԱՔԻԼ - *տե՛ս* ՍԱՔՕԼ:

ՍԱՆ՚ - *տե՛ս* ՏԱՆՈՍ:

ՍԱՆ՚Ի *(թրք. sanki)* - *տե՛ս* ՄԸԹԱՄ:

ՍԱՆ՚ԻԹ/ՍԱՆ՚ԻՏ *(թրք. sakit (ընկած)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սանք՚իթ անէլ - *անրգ.* Սպանել, սատկացնել: ոչնչացնել: *... Ինքը ուրան սանք՚իթ ըրավ* (ՋՏ, Ա, 205):

- Սանք՚իթ ինիլ/տը՛ռնալ - *անրգ.* Սպանվել, սատկել, ոչնչանալ: *Ըտի էտ խանը սանք՚իթ ա տը՛ռնում, ժըղովուրթը ըսքըսում ըն լ՚ավ ապըրէլը* (Զ):

ՍԱՆ՚ԻԼ - *տե՛ս* ՏԱՆՈՍԻԼ:

ՍԱՆ՚ԻՏ - *տե՛ս* ՍԱՆ՚ԻԹ:

ՍԱՆ՚-ՍԱՆ՚ - 1. *տե՛ս* ՏԱՆՈՍ-ՏԱՆՈՍ: 2. *տե՛ս* ԿԱՐՔԷՆ: 3. *ած.* Մաքրասեր, մաքուր աշխատող: *Սանք՚-սանք՚ կընէգ՚ ա Փառանձինը* (Բ):

- Սանք՚-սանք՚ անէլ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏԷԼ:

- Սանք՚-սանք՚ ըղնէլ - Շատ աճելով՝ հունձքը իրար վրա փռվել՝ դարսվել: *Արտը սանք՚-սանք՚ ա ընգալ* (Բ):

ՍԱՆ՚Ի - *գ.* 1. Սենյակում կամ ախոռում պատին կից սարքված երկայնական թախտ կամ լայն կիսապատ՝ վրան պառկելու՝ նստելու՝ տարբեր բաներ դնելու համար: *Կարպէտը սանք՚ուվէն յը՛րա մը՛կնում ըն,նըստոտում* (Զ): 2. *տե՛ս* ՍԸՆԳՈՒ:

ՍԱՔՈՒԼ - *ած.* Հարթ, ողորկ: *Մին սաքուլ քար ա տինում, յըրան նըստում* (Զ):

ՍԱՔՕԼ/ՍԱՔԻԼ - *գ., ած.* Սմբակներից վերեւը սպիտակ գույնով (ձի): *Բաբուն Վաղաշակէն մին լ՚ավ սաքօլ ա իլալ* (Բ):

ՍԷՋՆԸ - *տե՛ս* ՍԸ՛ՋՆԸ:

ՍԷԹԿԱ *(ռուս. сетка)* - *գ.* Մետաղալարից՝ թելից հյուսված ցանցկեն հյուսվածք՝ տարբեր նպատակների համար: *Սէթկա յա ինք՚ օնում, բաստանը չըփարում* (Զ):

ՍԷԼ(ԱՎ) *(արաբ. seyl, պրս. seilab, թրք. sel)* - *գ.* Հեղեղ, սելավ: *Սէլ յը՛կավ, սաղ բուստընէն բարբաղ ըրավ* (Բ):

ՍԷԼԻՏ(Ը)ՐԱ - *տե՛ս* ՍԻԼԻՏ(Ը)ՐԱ:

ՍԷԼՍԱՎԷՏ *(ռուս. сельсовет)* - *տե՛ս* ԳՈՒԽՍԱՎԷՏ:

ՍԷԽՏԷՄԲԷՐ - *տե՛ս* ՍԷՔՏԷՄԲԷՐ:

ՍԷԿ/ՍԸ՛Կ *(գրբ. սեկ (կոկած մորթ, կաշի)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՍԻՐԸ՛Կ: 2. *փխբ.* Պինդ՝ ցամաք հաց՝ ցեխ եւն: *Էտ սէկը հինչ ա՞, վէր օտում ըս* (Բ):

ՍԷԿԱ *(ռուս. сека)* - *գ.* Թղթախաղ: *Նըստում ըն, սէկա խաղ անում* (Զ):

ՍԷԿ(Ը)ՐԷՏ/ՍԻԿ(Ը)ՐԷՏ *(ռուս. секрет, ֆր. secret, լատ. secretum)* - *գ.* Գաղտնիք: *... Թաքավէրը հիշքան մըտածըմ ա, վէչ մին հընար չի քը՛ընըմ՝ էտ տըղին սէկրէտը գ՚իդա* (ՀԺՀ, V, 80):

ՍԷԿ(Ը)ՐԷՏԻՀ/ՍԻԿ(Ը)ՐԷՏԻՀ *(ռուս. секретный)* - *ած.* Ծածուկ, ջիրապարակվող: *Ասում ա.- Էս թօխտը սէկրէտնի թօխտ ա, հանց կանիս՝ էրուշ կարթի վէչ* (Զ):

ՍԷԿՏԷՄԲԷՐ - *տե՛ս* ՍԷՔՏԷՄԲԷՐ:

ՍԷԿՈՒՆԴ *(ռուս. секунда, լատ. secundus)* - *գ.* 1. Վայրկյան: *Անց ա կը՛նըմ հինը ամիս, հինը օր, հինը ժամ, հինը մունուտ, հինը սէկունդ, Աստված ըտըրանց էրկու տըղա յա տամ* (ՀԺՀ, V, 143): 2. *տե՛ս* ՄԸՆՈՒՏ (2):

ՍԷՀԸՐ - *տե՛ս* ՍԷՅԸՐ:

ՍԷՀՐԱ՚Կ/ՍԷՅՐԱ՚Կ *(թրք. seyrek)* - *տե՛ս* ՆՕՍՏՈՒՐ: *Սէյրանկ արտը պիրքատու կինի* (ԱԲԲ, 85):

ՍԷՂԱՆ *(գրբ. սեղան)* - *տե՛ս* ԸՍՏՕԼ:

ՍԷՄԻՇԿԱ/ՇԷՄԻՇԿԱ *(ռուս. семечки)* - *գ.* 1. Բարդածաղկավորների ընտանիքին պատկանող միամյա յուղատու բույս՝ արեւածաղիկ: *Սէմիշկան վէր ծաղկում ա, հանց ա իրիք՚նակ ինի* (Բ): 2. Այդ բույսի ուտելի սերմը: *Մին հափուռ սէմիշկա յա ածում ջուբը, ուտէլավ քը՛ինամ* (Զ):

- Սէմիշկու փուլ - *տե՛ս* Չայու փուլ:

ՍԷՅԸՐ *(արաբ., թրք. seyr)* - *տե՛ս* ԹԸՄԱՆՇ (1):

ՍԷՅԹԱՆԱՂԱՋԻ - *տե՛ս* ՇԷՅԹԱՆԱՂԱՋԻ:

ՍԷՅԻԴ *(արաբ., թրք. seyid)* - *գ.* Մահմեդականների պատվավոր տիտղոս, որոնք իբր սերում են Մուհամեդ մարգարեի տոհմից: *Ասում ըն՝ մին վըխտէ ըստէղավ թօրքու քօչ ա աս կացալ, ըտահանց միչին էլ մին սէյիդ ա իլալ, էս հանման տէղը գ՚օռբագ՚օռ ա տանալ* (ԱԱ, 42):

ՍԷՅՐԱ՚Կ - *տե՛ս* ՍԷՀՐԱ՚Կ:

ՍԷՅՐՈՒ/ՍԸ՛ՅՐՈՒ *(թրք. iseyr (ման գալը)* - *ած.* Առողջ, առույգ: *... Ախճիգ՚ը*

ասըմ ա.- Տու քՀինի՛ ծը՛ր պալատը, տը՛ս քու հա՛ր հունց ա, սաղ ա՞, սը՛յրու ա՞, հի՞նչ կա՞, հինչ չի կա՞... (ՀԺՀ, V, 176):

ՍԷՊԱՐԱՏԸՐ *(ռուս. сепаратор, լատ. seporator)* - *գ.* Սերը՝ յուղը կաթից զատող մեքենա՝ սարք, սերզատ: *Ըտըրանց կաթնը էնքան շատ ա, վէր հըսցընում չըն խընը՛ցէ հարին, սէպարատըր ըն պինըցընում* (Բ):

- Սէպարատըրավ քաշա՛ծ - Շատ նիհար, վտիտ, հյուծված: *Սէպարատըրավ քաշա՛ծ ը՞ս, էտ հինչ ա՞ հա՛լըտ* (Բ):

ՍԷՊ - *տե՛ս* ՍԸ՛Պ:

ՍԷՊԷԼ - *տե՛ս* ՍԸ՛ՊԷԼ:

ՍԷՊ(Ը)ՌԷԳ - *տե՛ս* ՍԸ՛Պ(Ը)ՌԷԳ:

ՍԷՊ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸ՛Պ(Ը)ՎԷԼ:

ՍԷՌ - *տե՛ս* ՍԸ՛Ռ:

ՍԷՍՏ(Ը)ՐԱ *(ռուս. сестра)* - *գ.* Բուժքույր: *Ըսլանէն կընէգը լավ սէստըրա յա* (Բ):

ՍԷՎ - *տե՛ս* ՍԸ՛Վ:

ՍԷՏ - *տե՛ս* ՍԸ՛Տ:

ՍԷՐ/ՍԸ՛Ր/ՍԻՐ *(գրբ. սէր)* - *գ.* 1. Գորովանքի խոր զգացում մեկի՝ մի բանի նկատմամբ: *Մորը սէրին տը՛ղը վէշ մին պէն տալ չի* (Ձ): 2. Հակառակ սեռի ներկայացուցչի նկատմամբ տածվող բուռն զգացմունք: *Տըղան ասմա.- Իմ սէրըս հալալ ա, յը՛ս քը՛զ խա՛փին չըմ* (Ձ): 3. Որեւէ բանի նկատմամբ հետաքրքրություն, հակում, ձգտում: *Ըտըրա սէրը բիդի արաղը մը՛ծ ա* (Բ): 4. Սիրային հարաբերություն՝ կապ: *Հասիկը ա՛լի՛ստի կըլօխ ա ընգընէս, վէր նա իրավունք ա տաս ի՛ւրա՛ց սէրը լօխ քաթ անէ խալխէն* (ՀԲ, 341): 5. *տե՛ս* ՍԷՐԱՎ: *Մին մարթ, մին կընէգ շատ սէր ըն ինըմ* (ՀԱԲ, 15, 56):

- Սէր անէլ - Սիրային կապի մեջ լինել: *Խաբարը յէր ա ինիս, թա թաքավէրը վէզիրին կընգանը նըհը՛տ սէր ա անում* (Ձ):

- Սէրը Սըհակավը ըղնէլ - Տարեց հասակում սիրահարվել: *Բուդդան դային, սէրը Սըհակավըն ա ընգալ, Փառանձին աքօրը նըհը՛տ սաղ օրը էն ա սիլի-բիլի ընէս* (Բ):

- Սէրը սըրտէն բանդ անէլ - *տե՛ս* ՍԻՐԱՀԱՐՎԷԼ:

- Սէր տալ - Սիրել: *Էտ չախը էտ ախճիգը էտ տըղէն սէր ա տամ* (ՀԺՀ, V, 62):

- Սէր տալ, սէր առնէլ - Փոխադարձաբար սիրել: *Ըտըրանք սէր ըն տամ, սէր առնըմ, ըտը՛ղ օրախ ապըրում* (Ձ):

- Սէր փըշըրէլ - Սիրաբանել: *Մին օր հանդին մին չօբան տէսնում ա էտ ըխճըկանը, ըսկըսում ընդըրա նըհէտ սէր փըշըրէլը* (ՀԺՀ, V, 490):

ՍԷՐԱՎ - *ած. մ.* Համերաշխ, հաշտ: *... Թաքավէրին թաղըմ ըն, ի՛ւրանք էլ սէրավ ապրըմ* (ԼՂԲ, 359):

ՍԷՐԱՎ-ՍՕ՛ՀԲԱ՛ԹԱՎ - *տե՛ս* ՍԷՐԱՎ: *Չօրս հըրէվան կընանէք ըն ընում՝ ի՛ւրի՛ւր քը՛օմանգ ընէլավ, սէրավ-սօ՛հբա՛թավ թուրնէն հաց թընխէյիս* (ՆԱԲ, 60):

ՍԷՐԻԼ - *տե՛ս* ՍԻՐԻԼ:

ՍԷՐՄ - *տե՛ս* ՍԸ՛ՐՄ:

ՍԷՐՄԷԼ - *տե՛ս* ՍԸ՛ՐՄԷԼ:

ՍԷՐՄ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸ՛ՐՄ(Ը)ՎԷԼ:

ՍԷՐ-ՍԷԿ(Ը)ՐԷՏ *(արաբ. sərr (գաղտնիք) + ռուս. секрет (գաղտնիք)* - *գ.* Անձնական գաղտնիք: *... Թաքավէրին պուճուր տըղան Սինան թաքավէրին սէրը-սէկրէտը ըտըրան նաղլ ա անըմ* (ՀԺՀ, V, 35):

ՍԷՐ-ՍԻՐԱՄԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սէրա-սիրըմանա խօսէլ - Սիրային խոսակցություն վարել, փոխադարձաբար սեր բացատրել՝ խոստովանել: *Ջա՛նիլ տըղէրքըն ա ըխճըկէրքը քՀինամ ին բաղէրը, սէրա-սիրըմանա խօսում* (Ձ):

ՍԷՐ-ՍՕ՛ՀԲԱ՛Թ *(արաբ. sərr (գաղտնիք) + sohbāt (զրույց)* - *գ.* Սիրային խոսակցություն՝ զրույց: *Ըտըրանց սէրը-սօ՛հբա՛թը ըսկանում ա, քՀինամ վէզիրին լօխ պատմում* (Ձ):

ՍԷՐՎԱՆԴ/ՍԻՐՎԱՆԴ *(ռուս. сервант, ֆր. servant, լատ. servare)* - *գ.* Սպասքապահարան: *Սիրվանդան ըստըքննէն տա՛ւս ա օնում, ըստօլէն յըրա շարում* (Ձ):

ՍԷՐՎԻՋ *(ռուս. сервиз)* - *տե՛ս* ՍԱԽՍԻ:

ՍԷՐՏ[1] - *տե՛ս* ՍԸ՛ՐՏ[1]:

ՍԷՐՏ[2] - *տե՛ս* ՍԸ՛ՐՏ[2]:

ՍԷՐՏԷԼ - *տե՛ս* ՍԸ՛ՐՏԷԼ:

ՍԷՐՈՒԹԻ՛Ն/ՍԷՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Իրար սիրելը, սեր: *Հըրըստօթունը կապ չօնէ սէրուութա՛ն նըհէտ* (ՆԼՂԺԲ, 55):

ՍԷՐՈ՛ՒՆ/ՍՈ՛ՒՐՈ՛ՒՆ/ՍՕ՛ՐՈ՛ՒՆ/ՍԻՐՈՒՆ *(գրբ. սիրուն)* - 1. *տե՛ս* ԿԱՐՔԷՆ: 2. *ած.* Հաճելի արտաքինով, գեղեցիկ: *Մին ախճիգ ա ընի՛ւմ, էն էլ էնքան սի՛ւրի՛ւն ա ընի՛ւմ, վար կարալ չըմ ասէմ* (ՆԼՂԺԲ, 27):

- Սէրի՛ւն ծառ՝ Ըստուծէն ծաղէգը յըրան - Ասում են գեղեցիկ արտաքինով եւ պարկեշտ մարդկանց մասին:

ՍԷՐՈ՛ՒՆ-ՂԱ՛ՇՇԱ՛ՆԳ - *տե՛ս* ԿԱՐՔԷՆ (1): *Յէր ա կէնում, սէրի՛ւն-դաշանգ ղա՛մա՛ն տինում հըրըթաթումը, հանօրը տըղէն ասում.- Ինձ տա՛ր Խօշանբագի կօշտը* (ՀԱԲ, 15, 146):

ՍԷՐՈ՛ՒՆՕԹՈՒՆ/ՍՈ՛ՒՐՈ՛ՒՆՕԹՈՒՆ/ՍՕ՛ՐՈ՛ՒՆՕԹՈՒՆ/ՍԻՐՈՒՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՂԸՇՇԸՆԳՕԹՈՒՆ:

ՍԷՐՈՒՍԿ - *գ.* Կաթի սեր, սերուցք: *Մարյան աքէրը կաթնէն սէրուսկը քաշո՛ւմ ար, յը՛տնան ծախում* (Բ):

ՍԷՐՕ՛ՋՆԻ *(ռուս. серьезный, ֆր. sérieux, լատ. serium)* - *ած.* 1. Ծանրաբարո, լրջախոհ: *Սէրօ՛զնի մարթ ա Ա՛նդրին* (Բ): 2. Կարեւոր: *Ասում ա.- Սէրօ՛զնի կօրծ օնիմ, բիդի քՀինիմ* (Ձ): 3. Իրական, ճշմարիտ: *Սէրօ՛զնի պէն ըմ ասում, ըսկա՛ց* (Բ):

ՍԷՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԷՐՈՒԹԻ՛Ն:

ՍԷՓՏԷՄԲԷՐ - *տե՛ս* ՍԷՔՏԷՄԲԷՐ:

ՍԷՔ՛ՏԷՄԲԷՐ - *տե՛ս* ՍԷՔՏԷՄԲԷՐ:

ՍԷՔՏԷՄԲԷՐ/ՍԷԿՏԷՄԲԷՐ/ՍԷՔ՛ՏԷՄԲԷՐ/ՍԷԽՏԷՄԲԷՐ/ՍԷՓՏԷՄԲԷՐ *(գրբ. սեպտեմբեր, սեկտեմբեր, լատ. september)* - *գ.* Տարվա իններորդ ամիսը՝ սեպտեմբեր: *Սէքտէմբէրը վէր կ՛ամ ա, խաղուն ըսքըսում ըն քաղէլը* (Բ):

ՍԸ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սը կ՛իրիլ - *տե՛ս* Սիք՛տիրը քաշիլ:

ՍԸԲԷ - *տե՛ս* ՍՈՒԲԱՀ:

ՍԸԲԸԼԴԸՐԱՆ/ՍԸԼԲԸԴԸՐԱՆ - 1. *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՕՐ: 2. *տե՛ս* ՏԷՐՏԱԿ (6):

ՍԸԲՈՒՏ - *տե՛ս* ԸՌԱՋԻ:

ՍԸԲՕՏՆԻԿ - *տե՛ս* ՍՈՒԲՕՏՆԻԿ:

ՍԸԴԱՓԷ/ՍԱԴԱՓԷ - *ած.* Սադափից պատրաստված կամ սադափով պատած, սադափյա: *Շատ վը՛ր ըստրիէնց ա ըրալ, ախճիգը ծըծաղալ ա, սըդափէ կըռէք՛ը պէց ա ի՛լալ* (Ձ):

ՍԸԴԱՓԷԼ/ՍԱԴԱՓԷԼ - *նբ.* Վրան սադափի շերտիկներ կպցնել, սադափով պատել: *Ըտըրան էլ մին լ՛ավ սըդափած կ՛ըվազան ա ինի՛ւմ* (Ձ):

ՍԸԴԱՓՎԷԼ/ՍԱԴԱՓՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԸԴԱՓԷԼ-ի:

ՍԸԴԸՂԱ *(արաբ. sadaqa, պրս. sādāge)* - *տե՛ս* ՄԱՀՆԱ:

ՍԸԴԸՆՕԹՈՒՆ/ՍԸՏԸՆՕԹՈՒՆ/ՍԱԴԱՆՕԹՈՒՆ/ՍԱՏԱՆՕԹՈՒՆ *(գրբ. սատանայութիւն)* - *գ.* 1. Խորամանկություն, հնարամտություն: *Սըդընօթունավ դային կարում ա ըտըրանց անա պըրծընէ* (Ձ): 2. Չարաճճիություն: *Խոխէնքը սըդընօթուն ըն անում, մորը չըրչարում* (Բ): 3. Խորամանկ արարք՝ գործ: *Ըտըրա սըդընօթունը լօխճին կըգնըվցընում ա* (Բ):

ՍԸՋ(ԸԼ)ԱԿԱՆ/ՍԸՋ(ԸԼ)Ա՛ԿԱ՛Ն - *ած.* 1. Սազող, համապատասխան: *Ասում ա.- Էտ շօրը քը՛ը՛զ սըզական չի, էն մինը կ՛ը՛զ* (Ձ): 2. Վայել, արժանի: *Տահանք էտ ընտանիքի՛ն ըն յէշում, էտ ըխճըկանը ըն յէշում, էս տանը սըզըլական ախճիգ չի...* (ՀԱԲ, 15, 47):

ՍԸՋ(ԸԼ)Ա՛ԿԱ՛Ն - *տե՛ս* ՍԸՋ(ԸԼ)ԱԿԱՆ:

ՍԸՋԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* Սա՛ՋԻԼ-ի:

ՍԸՋՆԷ *(գրբ. սնձնի (խեժ ունեցող ծառի անուն)* - *վ.* Վարդազգիների ընտանիքին պատկանող բույս՝ սգնենի: *Ըստը՛ղերք էլ առաչ սաղ սըզնու քօլէր ա իլա՛ալ, կըտօրալ ըն, թիմիզցըրալ, շէն շինա՛ալ* (ԱԱ, 35):

ՍԸՋՆԸԹԸԹՕ - *գ.* Սգնենու չորացրած պտուղներով եփած թթվաշ կերակուր: *Ա՛րիսակ աքէրը լ՛ավ սըզնըթթօ վա իլա՛ալ իփիլիս* (Բ):

ՍԸ՛ՋՆԸ/ՍԷՋՆԸ *(գրբ. սինձ (անուշ պտուղ, փշատ)* - *գ.* Սգնենու պտուղը, ալոճ: *Սը՛էվ սը՛զնը լ՛ավ դա՛ռմա՛ն ա* (Բ):

ՍԸ՛Կ - *տե՛ս* ՍԷԿ:

ՍԸ՛ՅՐՈՒ - *տե՛ս* ՍԷՅՐՈՒ:

ՍԸ՛ՊՊ/ՍԷՊ/ՍԸՊ *(գրբ. սեպ)* - *գ.* 1. Ներքեւի ծայրը սրած եւ աստիճանաբար լայնացող ու վերեւում հաստ փայտե կամ մետաղե ձող՝ զանազան բաներ ճեղքելու՝ ճղելու կամ գործիքների մասեր միացնելու համար: *Էտ տըղան փէդդին դաթան սը՛էպը հանըմ ա* (ՀԺՀ, V, 55): 2. Նույնպիսի երկար ձող, որ խրում են գետնի մեջ՝ անասուններին կապելու համար: *Ծին սը՛պան կապում ա, ինք՛ը պարանց ըղնում, քօն ինըմ* (Ձ): 3. *արհմ.* Ատամ: *Վէր թըխում ա, դէվին սը՛էպերը կուտըրատում ա* (Ձ):

- Սը՛էպերը պէց անէլ - *տե՛ս* ՀԸՌ-ՀԸՌԱԼ:

- Սը՛էպերը պէց մընալ - 1. *անրգ.* Մեռնել: *Այան մընաս ա թէշտումը, մընաս կըռըքնէն պէց* (ՀԺՀ, V, 548): 2. *անրգ.* Սաստիկ նիհարել: *Էնքան տա՛ւզնը պահալ ըն, սը՛էպերը պէց ա մընացալ* (Ձ):

- Սը՛էպերը փօրը (նի) ածէլ/վէր անէլ - *անրգ.* Սաստիկ ծեծել: *Ըստըրան ըստը՛ղ փըռնում ըն, սը՛էպերը փօրը նի ածում* (Ձ):

- Սը՛էպ տալ - Որեւէ բանի արանքը սեպ կամ այլ բան խրել, սեպել: *...Սըտանօցը ասալ ա.- Յէկէք՛ ծէռքընէտ սէպ տըվէք՛, վը՛ր կ՛էրա՛նը ճըղվէ* (ՀԺՀ, VI, 51):

ՍԸ՛ՊԷԼ/ՍԷՊԷԼ/ՍԸՊԷԼ - *նբ. տե՛ս* Սը՛էպ տալ:

ՍԸ՛Պ(Ը)ՌԷԳ՛/ՍԷՊ(Ը)ՌԷԳ՛/ՍԸՊ(Ը)-ՌԷԳ՛ - *ած.* Նոսր ատամներ ունեցող, նոսրատամ: *Սը՛էպռէգ՛ մարթ ա, կարում չի, թա կարքէն հաց օտէ* (Բ):

ՍԸ՛Պ(Ը)ՎԷԼ/ՍԷՊ(Ը)ՎԷԼ/ՍԸՊ(Ը)-ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԸ՛ՊԷԼ-ի:

ՍԸ՛Ռ/ՍԷՌ/ՍԸՌ *(գրբ. սայր)* - *գ.* 1. Լեռան գագաթնային գիծը, որի երկու կողմերից սկսվում է վայրէջքը: *... Ղա՛ւլբա՛ւդ ըն ըրալ Ղըրդին սը՛էռումը, լօխճին կըտօրալ...* (ԱԱ, 29): 2. *փխբ.* Ողնաշարի երկայնական ցցուն գիծը: *Մաշկէս սը՛էռը ցավում ա* (Բ): 3. *տե՛ս* ԸՌԸ՛Խ (3): 4. *տե՛ս* ՕԽ[2]:

- Սըռնու քամէ - Հեղհեղուկ բնավորություն ունեցող մարդ: *Դէ Ա՛լիսանէն էլ սըռնու քամէ յա, ըսօր մին պէն ա ասում, էք՛ա՛ւց՝ մին* (Ձ):

ՍԸ՛ԷՎ/ՍԷՎ/ՍԸՎ *(գրբ. սեաւ)* - *ած.* 1. Ածխի՝ մրի գույնի, սեւագույն: *Մին էլ ա տէսնում էրկու վը՛էխճար, մինը՝ սը՛էվ, մինը՝ սիպտա՛կ, ղօչի-ղօչի ընէլավ կ՛ամ ըն* (ՀԺՀ, V, 271): 2. *փխբ.* Չափազանց մուգ գույնի: *Էտ սը՛էվ հացը հինչ ա՞, վէր օտում ը՛ք* (Բ): 3. *փխբ.* Մութ, մթամած: *Սը՛էվ յէրգ՛ինք՛ը ըտըրանց սըրտաճաք ըրավ* (Ձ):

- Սը՛էվ անէլ - Դժբախտացնել: Թռվառ վիճակի մեջ գցել: *Էտ տըղան մօրը գ՛անքը սը՛էվ ըրավ* (Ձ):

- Սը՛էվ անձօղ(նը) - *տե՛ս* Սը՛էվ խանձուղ:

- Սը՛էվ աշխարք - *տե՛ս* Մըթէն աշխարք:

- Սը՛էվավ սիպտակէն յըրա կ՛իրա՛ծ - Պարզորոշ կերպով, պարզ (արտահայտված, ասված, գրված): *Ասում ա.- Խէ չը՞ս կըլօ՛խ ըղնում, էն ա սը՛էվավ սիպտակէն յըրա կ՛իրա՛ծ* (Ձ):

- Սը՛էվ ատակը - *տե՛ս* ՁԱՌԸ-ՁԸՀԱ՛ՆԴԱ՛ՍԸ:

- Սը՛էվ էծ - *տե՛ս* Սը՛էվ քաշ:

- Սը՛էվ էծը սը՛էվ օր կընծընէ - Յուրաքանչյուրի արարքները բխում են նրա բնույթից:

- Սը՛էվէն սը՛էվ ասէլ, սիպտակէն՝ սիպտակ - Ճշմարտությունն ասել: *Տըղամարթը էն ա, վէր սը՛էվէն սը՛էվ ա ասում, սիպտակէն՝ սիպտակ* (Բ):

- Սը՛էվէն սիպտակ ասէլ, սիպտակէն՝ սը՛էվ - Որեւէ բան բոլորովին հակառակ կերպով ներկայացնել՝ գնահատել՝ մեկնաբանել: *Հըվատալ մէ՛լ, իզէն սը՛էվէն սիպտակ ա ասում, սիպտակէն՝ սը՛էվ* (Բ):

- Սը՛էվըն ա մըթէնը կըլխէն կ՛ա՛լ - Դժբախտանալ: *Խը՛ղճը հինչ ա՞նէ. սը՛էվըն ա մըթէնը կըլխէն ա յը՛էկալ* (Բ):

- Սը՛էվըն ա սիպտակը ճօկէլ - *տե՛ս* Կ՛իրին սը՛էվըն ա սիպտակը ճօկէլ:

- Սը՛էվը սիպտըկցընէլ, սիպտակը սըվըցընէլ - *տե՛ս* Սը՛էվէն սիպտակ ասէլ, սիպտակէն՝ սը՛էվ: *... Կագէթ կ՛իրօղնէն հանց արթմիշ ըն ըրալ, վէր սէվը սիպտըկցընըմ ըն, սիպտակը սըվըցընըմ...* (ՋՏ, Ա, 218):

- Սը՛էվ թըխօց - Շատ մուգ, շատ սեւ: *Սը՛էվ թըխօց շօ՛ռէր ա կ՛ը՛էցալ* (Բ):

- Սը՛էվ թըխօց կըտըրէլ/տը՛էռնալ - 1. Խիստ սեւանալ, սեւ գույն ստանալ: *Պուլիգ՛ը պէնում ա, տը՛էսնում՝ պա՛ւք՛ին սը՛էվ թըխօց կըտըրած* (Ձ): 2. Շատ հասունանալ, հասունանալուց սեւանալ (որոշ պտուղների մասին): *Խաղուն սը՛էվ թըխօց ա կըտըրալ* (Բ): 3. Սաստիկ տխրել: *Էտ հինչ ա՞ պըտահալ, խէ ըտի սը՛էվ թըխօց ը՞ս կըտըրալ* (Բ):

- Սը՛էվ թըրէք՛/թըրքընկըլօլէ - *տե՛ս* Սը՛էվ քաշ:

- Սը՛էվ թուխպա տա՛ւս յը՛էկած կընծ՛ը-կընրակ - Շատ արագաշարժ եւ ճարպիկ: *Էրկու ախպէրը էլիա ք՛ընում ըն թաքավէրէն կօշտը, թա.- Պա ասէլ չը՞ս՝ օշափը մին հընրէդան ծի օնէ, հանց ա սէվ թուխպա տա՛ւս յը՛էկած կընծ՛ընկընրակ ընի* (ՆԱԲ, 27):

- Սը՛էվ թօխպ - Աղետի՝ վտանգի՝ չարիքի սպառնալիք: *Ասում ա.- Ըտըրա ասածը սը՛էվ թօխպ ա մըզը՛էտէ, սա՛յաղ կացէք՛* (Ձ):

- Սը՛էվ թօխտ - Պատերազմում զոհվածի մասին ծանուցում, որ սովորաբար գրվում է սեւ շրջանակով թղթի վրա: *Մին օր էլ սը՛էվ թօխտը յը՛էկալ ա* (ԱԱ, 47):

- Սը՛էվ թօք - Լյարդ: *Տըվարէն սը՛էվ թօքը կըտօրում ըն, խըրավում* (Ձ):

- Սը՛էվ ինիլ - Չքվել, կորչել, կործանվել, չլինել: *Կընէգ՛ը ասում ա.- Սը՛էվ ինի էն օրը, վէր յը՛էս ք՛ը՛էգ նըհը՛էտ փըսակվալ ըմ* (Ձ):

- Սը՛էվ իշըխառանչ - *տե՛ս* Սը՛էվ քաշ:

- Սը՛էվ լալա - Շատ տխուր: *Էտ հինչ ա լա՛ալ, հանց ըս սը՛էվ լալա* (Բ):

- Սը՛էվ խանձուղ/խընձուղակօթ - 1. *տե՛ս* Սը՛էվ քաշ: 2. Վառված, ածխացած, խանձված (բան): *Տօնը էրվից, տը՛էռավ սը՛էվ խանձուղ* (Բ):

- Սը՛էվ կատու ընցընէլ մըչըրնէրավը - *տե՛ս* Կատու ընցընէլ մըչըրնէրավը:

- Սը՛էվ կըրակէն տարէն - Դաժան տարին: *Սը՛էվ կըրակէն տարէն էլիա յը՛էկալ ա, սօվ ա* (Ձ):

- Սը՛էվ կ՛ը՛էնալ - Սգի մեջ լինել, սուգ պահել: *Ասում ա.- Թաքավէրին մադար տըղան մը՛էռալ ա, ըտըրա հը՛էտէ յա ժուղօվուրթը սը՛էվ կ՛ը՛էցալ* (Ձ):

- Սը՛էվ կ՛իր - 1. *տե՛ս* Սը՛էվ թօխտ: 2. Չար բախտ: *Ըտըրան սը՛էվ կ՛իր օնէ* (Բ):

- Սը՛էվ հավը ծընկըլթալ - Պատերազմ՝ կոտորած սպասվել: *Հա՛ւրը դիրխօր կ՛ամ ա, թա.- Բա՛լամ, սը՛էվ հավը ծընկըլթամ ա, սա՛յաղ կացէք՛* (Ձ):

- Սը՛էվ հաց - 1. *տե՛ս* ԲԱԴԱՐՆԱ՛Ք՛: 2. Ապրուստի նվազագույն միջոց: *Խը՛էղճը հինչ ա՞նէ, սը՛էվ հաց էլ չօնէ* (Բ):

- Սը՛էվ հացէն կարօտ/հասրաթ թօղնէլ/նըստըցընէլ - Ապրուստի նվազագույն միջոցից զրկել, սնանկացնել: *Էտ ըռնընխըմէ խանը ժուղուվուրթէն լափ սը՛էվ հացէն կարօտ թօղից* (Ձ):

- Սը՛էվ հացէն կարօտ/հասրաթ մը-

նալ/նըստէլ - Ապրուստի նվազագույն միջոցից զրկվել, սնանկանալ: *Յու իմ սիրածէս տա վուչ, կարօտ մընա սէվ հացէն* (ԼՂԲ, 68):

- Սը՝վ ճ՝ուր մաղէլ կըլխէն - Դժբախտացնել: *Ըսկէսուրը էնքան անէսկ տըվավ, խը՝ղճ հարթնանը կըլխէն սը՝վ ճ՝ուր մաղից* (Զ):

- Սը՝վ ճ՝ուր մաղվէլ կըլխէն - Դժբախտանալ: *Ըտի էտ մադար տըղան մը՝ռավ, թաքավէրին կըլխէն սը՝վ ճ՝ուր մաղվից* (Զ):

- Սը՝վ մըրտօց - *տե՛ս* Սը՝վ թըխօց:

- Սը՝վ յը՝զնը վէր վէր ըղնէ, տընը-կավէրը կը՝շըտանա - Հեշտությամբ ձեռք բերվող եկամուտից շատերն են ձգտում օգտվել:

- Սը՝վ նօթ/նութըկօլա - Շատ կեղտոտ՝ կեղտից սեւացած բան: *Հըմ՝ննչ՝ում էլ չի, շ՝որ էրը հանց ա սը՝վ նօթ* (Բ):

- Սը՝վ սադանա - 1. *տե՛ս* ՍԱԴԱՆԱ: 2. *տե՛ս* Սը՝վ քաշ:

- Սը՝վ սաթ - *տե՛ս* Սը՝վ թըխօց: *...Ծամէր օնի՝ սէվ սաթ ա* (ԼՂԲ, 14):

- Սը՝վ սապի - *տե՛ս* Սը՝վ քաշ:

- Սը՝վ սար/սընդ՝ք՝ար - Շատ ծանր, ծանրաքաշ, ծանրամարմին: *Մին օր ըտըրանց պալատը ն ա կ՝ամ մին դ՝ուրվիշ, նըհը՝տը էլ մին ք՝օք մարթ՝ մին սը՝վ սար* (Զ):

- Սը՝վ սըրօց - *տե՛ս* Սը՝վ նօթ:

- Սը՝վ սիրը՝կ - 1. *տե՛ս* Սը՝վ թըխօց: 2. Ատելի բան: *Ասում ա.- էտ սը՝վ սիրը՝կ ա, օգում չըմ* (Զ):

- Սը՝վ վը՝ղ - Հումուսով հարուստ արգավանդ հող: *Դարաբաղա վը՝ղը սը՝վ վը՝ղ ա, հինչու տընգիս, պէրք կըտա* (Բ):

- Սը՝վ վը՝ղէն արժան տը՝ռնալ/կ՝էրի ք՝ինիլ - Վախճանվել, մեռնել: *Սուղումուն դային էլ սը՝վ վը՝ղէն արժան տը՝ռավ* (Զ):

- Սը՝վ տէզ - *տե՛ս* Սը՝վ քաշ: *Էտ մարթկանցը մէջին ա հնըմ թաքավէրին պալատին դուլլուղչին՝ ն՝ուրն սէվ տէզ ըխճըկանը նըհէտ* (ՀԺՀ, V, 43):

- Սը՝վ տը՝ռնալ - *տե՛ս* Սը՝վ ինիլ:

- Սը՝վ քաշ - Չափազանց սեւադեմ՝ սեւամաշկ եւ տգեղ (մարդ): *Ըտըրան էլ հնըմ ա մին ա՝յբէջ՝ար կընէգ՝՝ մին սը՝վ քաշ, վէր լ՝ըհա յէշում ըս, զ՝ահլ՝ատ տանում ա* (Զ):

- Սը՝վ քար - 1. *տե՛ս* Սը՝վ սար: 2. *տե՛ս* ՀԻՆԳ՝ԸՍՏԱՔԱՐ: 3. *փխբ.* Մռայլադեմ, դաժան անհաղորդ (մարդ): *Սը՝վ քար ը՞ս, էտ խուխէն խէ մէհէտ խըստում չը՞ս, պաչում* (Բ):

- Սը՝վ քարան պաչիլ - *անծ.* Սգի մեջ լինել: *Սը՝վ քարան պա՛չիս տու, վէր մադար խուխէս կօրծա տ՝ուս ըս քըցա՝՝ լ* (Բ):

- Սը՝վ քափում կօրչիլ - Խիստ քրտնել: *Էնքան քար տ՝ա՝՝շից, սը՝վ քափում կօրավ* (Բ):

- Սը՝վ ք՝ՀՀմ՝ուր - *տե՛ս* Սը՝վ խանձուղ:

- Սը՝վ օթի - Խիստ մռայլ՝ տխուր: *Կընէգ՝ը ասըմ ա.- էտ հինչ ա՞ պըտահալ, վը՝ր սէվ օթի յըս տէռալ* (ՀԺՀ, V, 243):

- Սը՝վ օխծ - Նենգ՝ խարդախ մարդ: *Շափաղաթէն կընէգ՝ը սը՝վ օխծ ա, սը՝վ օխծ, սաղ օրը էն ա հիրըվընէրէն ն՝ուրն՝ուր նըհը՝տ կըռըվցընէլիս* (Բ):

- Սը՝վ օխծ տը՝սնօղը սը՝վ չաթվան կըվախէ - Մի բանից վախեցածը՝ տուժածը զգուշանում է այն հիշեցնող առարկաներից:

- Սը՝վ օր - Ծանր՝ դժվարին վիճակ՝ կյանք, դժբախտություն: *Մէր ժուղովուրթը սը՝վ օրէր շատ ա տը՝սալ* (Բ):

- Սըվէ տալ - 1. Սեւ երեւալ, սեւավուն նշույլով նշմարվել: *Մին էլ յէշում ա, տը՝սնում՝ հըռանցէ մին պէն սըվէ յա տամ* (Զ): 2. Քիչ հասունանալ, հասունանալով քիչ սեւանալ (որոշ պտուղների մասին): *Լ՝ըհա վէր խաղուն սըվէ յա տամ, խօխէնք՝ը բըդէրան տօն չըն կ՝ամ* (Զ):

ՍԸ՝Տ/ՍԷՏ/ՍԸՏ - *ածական.* Որեւէ բանի մասին տեղեկություն ստացած, տեղյակ, իրազեկ: *Մարթը կընգանը ըրած պիտէրէն սը՝տ չար* (Զ):

- Սը՝տ ինիլ - Իմանալ, ծանոթ՝ տեղյակ լինել: *Տու սը՝տ ը՞ս, վէր շէնին արտերը լօխ մուկունը կէրալ ա* (Բ):

- Սը՝տ պահէլ - Տեղեկացնել, իրազեկել: *Հինչու ինն՝ում ար, դ՝ուստի թաքավէրին սը՝տ ին պահում* (Զ):

ՍԸ՝Ր - *տե՛ս* ՍԷՐ:

ՍԸ՝ՐՄ/ՍԷՐՄ *(գրբ. սերմն)* - *գ.* 1. Ցանելու համար նախատեսված սերմացու: *Լաքէրը շինն՝ում ա, սուղանէն սը՝րմը շաղ տամ* (Զ): 2. Առհասարակ հատիկի, կորիզի կամ հունդի ձեւ ունեցող սերմնապտուղների ընդհանուր անվանում: *Սէմիշկին սը՝րմը դանձ՝ում ըն, ուտէլավ ք՝ինամ* (Զ): 3. *տե՛ս* ԹՕԽՈՒՄ: 4. Շերամի հունդ՝ ձու: *Ըրըմու սը՝րմ ա ինք՝ օնում* (Զ): 5. *փխբ.* Ջարմ, սերունդ: *Սը՝րմը կըտըրվէ ընդրա* (Բ):

ՍԸ՝ՐՄԷԼ/ՍԷՐՄԷԼ *(գրբ. սերմանեմ)* - *նբ.* Սերմ ցանել՝ շաղ տալ: *Աստված չայլաղը տամ ա, մօլլա Նասրադինը կօրէկ ա սէրմում* (ՀԱԲ, 15, 139):

ՍԸ՝ՐՄ(Ը)ՎԷԼ/ՍԷՐՄ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԸ՝ՐՄԷԼ-ի:

ՍԸ՝ՐՏ[1]/ՍԷՐՏ[1]/ՍԸՌՏ *(գրբ. սիրտ)* - *գ.* 1. Մարդկանց եւ կենդանիների արյան շրջանառության կենտրոնական գործարան՝ սիրտ: *Վարթանը դ՝ամ՝ն կոխում ա խանէն սը՝րտը, ըսպանում* (Զ): 2. Կրծքավանդակի այն մասը, որի տակ գտնվում է սիրտը: *Ծէրքը տինում ա սըրտէն, կօչ կ՝ամ* (Բ): 3. *փխբ.* Սիրտը որպես մարդու զգացումների՝ ապրումների՝ տրամադրությունների կենտրոնացման խորհրդանիշ: *Մօր սըրտէն տը՝ղը վէշ մին պէն տալ չի* (Բ): 4. *փխբ.* Մի բանի առանցքը՝ կենտրոնը: *Ըշխարքէս սը՝րտը Դարաբաղըն ա* (Բ): 5. *փխբ.* Ներսը, խորք: *Նի մըտէնք՝ ծըմակէն սը՝րտը* (Բ):

- Սը՝րտ անէլ - Համարձակվել, հանդգնել, խիզախել: *Դի մին ծըմը՝ռն ա լ՝՝ալ, վէր վէչ մինը սը՝րտ չի լ՝՝ալ ըրիս, թա տանան տ՝ուս կ՝ա* (ՀԲ, 334):

- Սը՝րտ գ՝իդ՝՝ող - Սրտակից, կարեկցող: *Սը՝րտ գ՝իդ՝՝ող մարթ ա Կ՝՝ափի դային* (Բ):

- Սը՝րտը ահ ըղնէլ - *տե՛ս* Սը՝րտը վախ ըղնէլ: *Էտ վէր ըստի յա ասում, դունաղէն սը՝րտը ահ ա ընգնում...* (ՆԼՂԺԲ, 65):

- Սը՝րտը ահ քըցիլ - *տե՛ս* Սը՝րտը վախ քըցիլ:

- Սը՝րտը ասէլ - 1. Նախազգալ, կանխագուշակել, սիրտը վկայել: *Մարթը ասմա.- Սը՝րտըս ասում ա, վէր էս կօրծը ա՝մ՝՝ալ չի կ՝ըլ՝՝ան* (Զ): 2. Ներքին մղում՝ զգացում՝ ցանկություն ունենալ: *Սը՝րտըս ասում ա՝ ք՝ինամ ծըմակը, մին ջէյրան վէր քըցիմ, պիրիմ* (Զ):

- Սը՝րտը գ՝իդ՝՝ալ - 1. *տե՛ս* Սը՝րտը ասէլ (1): 2. Մեկի վշտին՝ զգացումներին ծանոթ լինել, նրան լավ հասկանալ: *Հ՝՝ուրը ըխճըկանը սը՝րտը գ՝իդ՝՝ում չի...* (ՀԺՀ, V, 118):

- Սը՝րտը դաղէլ/դաղ անէլ - Ծանր վիշտ պատճառել: *Էտ ախճիգ՝ը ն՝ուրն՝՝ան մըռնէլավը թաքավէրին սը՝րտը դաղում ա* (Զ):

- Սը՝րտը դաղվէլ/դաղ ինիլ - Ծանր վիշտ ունենալ: *Ընդըրանք շատ ին քընէնք՝ անըմ, վը՝ր ն՝ուրն՝՝անք խօխա չօնին, վը՝ր ն՝ուրն՝՝անց սը՝րտը դաղված ա, օջաղը հ՝՝անգ՝՝ած ա* (ՀԺՀ, V, 122):

- Սը՝րտը դ՝՝ուրդ՝՝ում խըրվէլ - Մեծ վշտի՝ հոգսի՝ ցավի մեջ լինել: *... Յա՛ր ջան, սալդաթ մի՛ ք՝ինիլ, սը՝րտըս դ՝՝ուրդ՝՝ում խըրվալ ա* (ԼՂԲ, 21):

- Սը՝րտը դինջ - *տե՛ս* Անգուճը դինջ: *Անց ա կը՝նըմ մին տարի, էրկու տարի, էտ մարթը սը՝րտը դինջ ապրըմ ա* (ՀԺՀ, V, 525):

- Սը՝րտը դինջանալ - *տե՛ս* Անգուճը դինջանալ:

- Սը՝րտը դիք՝իլ - 1. Սիրտը վատ բան գուշակել: *Ասում ա.- Սը՝րտըս դիք՝՝ալ ա, հանց ա խուխէս պէն ա պըտահալ* (Զ): 2. *տե՛ս* Սը՝րտը փօրը ըղնէլ:

- Սը՛րտը էրիլ - 1. *տե՛ս* Սը՛րտը դաղէլ: 2. Տհաճ զգացողություն առաջանալ՝ առաջացնել: *Կը՛ծօ տա՛խտը՛ղ կէրալ, սը՛րտը էրից* (Բ): 3. Խիստ մտահոգվել, ցավալ, կարոտել: *Էտ կընէգանը սը՛րտը շատ ար էրում տըղէն հը՛տէ* (Ձ): 4. Կրծքավանդակի մասում այրող ցավ զգալ: *Սը՛րտը էրում ա, վէր ա ըղնում մը՛ռնում* (Բ):

- Սը՛րտը ըռանիմ ըղնէլ - 1. Խղճմտանքով լցվել, գթասիրտ դառնալ: *...Սուլթանին սէրտը ռանիմ ա ընգալ, օգըմ ա Հայաստանը հայէրին փէշքէշ անի...* (ՋՏ, Բ, 22): 2. *տե՛ս* Սը՛րտը փօրը ըղնէլ:

- Սը՛րտը թամ՛ուզ - Արդար, ազնիվ: *Սը՛րտը թամ՛ուզ մարթիք՝ ք՛ինալանվ խըրըգանում ըն* (Բ):

- Սը՛րտը թափէլ - 1. Փսխել: *Էնքան չըբիդի օտիս, վէր վէրչումը սը՛րտըտ թափիս* (Բ): 2. Վիշտը՝ ապրումները եւն մեկին պատմելով՝ թեթեւություն զգալ: *Ք՛ինամ ա քըվօրը կօշտը, դանդէրը նաղլ անում, սը՛րտը թափում, դինջանում* (Ձ):

- Սը՛րտը թիթըվանալ - Հոգեպես հանգստանալ: *Լաց ա ինում, սը՛րտը թիթըվանում ա* (Բ):

- Սը՛րտը թիթըվցընէլ - Հոգեպես հանգստացնել: *Քուրը կ՛ամ ա նըհը՛տը զըրուց անում, սը՛րտը թիթըվցընում* (Ձ):

- Սը՛րտը թըխէլ - 1. Ապրել, կենդանի լինել: *Ըտըրան փօսան տուս ըն օնում, տը՛սնում՝ հանա սը՛րտը թըխում ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* Սը՛րտը թըմփթըմփալ: *Կընգանը սը՛րտը ըսկըսըմ ա թըխէլը, վը՛ր մարթին ա ախպօրը մին փօրցանք ա պըտահալ* (ՀԺՀ, VI, 104):

- Սը՛րտը թըքանալ մինին՝ մին պէնու յըրա - *տե՛ս* ԹԸՔԱՆԱԼ (6):

- Սը՛րտը թըխծընէլ մինին՝ մին պէնու յըրա - *տե՛ս* ԹԸԽԾ(Ը)ՆԷԼ (3):

- Սը՛րտը թըմփթըմփալ - Հուզմունքից՝ վախից եւն սիրտը տրոփել: *Էս ղօնաղը վէր ղըրըլթուն աշկըն ա քըցում, սըկսում ա սէրտը թըմփթըմփալ* (ՀԱԲ, 15, 145):

- Սը՛րտը թիք՝ա-թիք՝ա անէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը տըկըտիյը՛ր անէլ:

- Սը՛րտը թիք՝ա-թիք՝ա ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Սը՛րտը տըկըտիյը՛ր ինիլ:

- Սը՛րտը թուխպէլ - Վշտանալ, տխրել: *Հանը ասմա.- Վէ՛չինչ, սը՛րտը թուխպած մարթ ա, կըզնըվէլ մէլ* (Ձ):

- Սը՛րտը լէն - Սրտաբաց, մեծահոգի: *Սը՛րտը լէն մարթին անա ք՛ը՛փըս կ՛ամ ա* (Բ):

- Սը՛րտը՝ լէն, ծը՛րքը՝ կարճ - Սրտաբաց՝ մեծահոգի, բայց աղքատ՝ անկարող: *Սը՛րտը՝ լէն, ծը՛րքը՝ կարճ մարթ ա Ըսատօրը* (Բ):

- Սը՛րտը լէն պահէլ - Չնեղվել, չհուսահատվել: *Սը՛րտըտ լէն պահէ, լօխ լ՛ավ ա ինանան* (Բ):

- Սը՛րտը՝ լէն, ջուբը՝ տէրտակ - *տե՛ս* Սը՛րտը՝ լէն, ծը՛րքը՝ կարճ:

- Սը՛րտը լէն ք՛ինիլ - *տե՛ս* Սը՛րտը լինանալ:

- Սը՛րտը լիգ՝ը - Հուզված, զգացված: *Էն ա սը՛րտը լիգը, լ՛ըհա վէր մին պէն ասիս, լանց ա ինանան* (Բ):

- Սը՛րտը լինանալ - 1. Ուրախանալ, հրճվել, տրամադրությունը բարձրանալ: *Թօռը վէր նի կանվ, շինացուց սը՛րտը լինացավ* (Բ): 2. Բարիանալ, խղճմտանքով լցվել: *Սը՛րտը լինանում ա, պըռավէն խընթիրք՝ը կըդարում* ա (Ձ):

- Սը՛րտը լինըց(ը)նէլ - Ուրախություն՝ հրճվանք պատճառել: *Մարթին սը՛րտը լինըցընօղը հուրան ժանանգ՝ըն ա* (Ձ):

- Սը՛րտը խառնէլ - 1. Սրտախառնուք զգալ, փսխելու պատրաստ լինել: *Էնքան խակ խընձո՛ր ա կէրալ, սը՛րտը խառնում ա* (Բ): 2. Մեկից՝ մի բանից զզվել՝ խորշել: *Ընդըրանա սը՛րտըս խառնում ա* (Բ): 3. *տե՛ս* Սը՛րտը տըկըտիյը՛ր անէլ: 4. Սուր բանով սրտին հարվածելով՝ սպանել: *Տէնակը կօխում ա, սը՛րտը խառնում* (Ձ):

- Սը՛րտը խարաբ անէլ - Տրամադրությունը գցել: *Մարթը ճըղճըղամ ա, կընգանը սը՛րտը խարաբ անում* (Ձ):

- Սը՛րտը խարաբ ինիլ/տը՛ռնալ - Տրամադրությունն ընկնել: *Էտ վէր ըսկանում ա, սը՛րտը խարաբ ա ինում* (Բ):

- Սը՛րտը խըշարէլ - Հոգեպես նեղվել՝ տանջվել: *Իմ հանր ք՛ը՛զ ախճիկ չի տալ, սը՛րտը խըշարած տըղա՛* (ԼՂԲ, 34):

- Սը՛րտը խըրթնէլ - Կասկածել, կասկածամիտ դառնալ: *Պառավը վէր ըտի յա ասում, էտ տըղէն սը՛րտը խըրթնում ա* (Ձ):

- Սը՛րտը խուսկավ բանդ անէլ - Մեկին խոսքերով հրապուրել, սիրտը նվաճել: *Չուբանէն տըղան ըտի թաքավէրին ըխճըկանը սը՛րտը խուսկավ բանդ ա անում* (Ձ):

- Սը՛րտը ծակէլ - 1. Սրտի շրջանում սուր ցավ զգալ: *Սը՛րտըս բանրդան ծակում ա* (Բ): 2. Խիստ վիրավորել: *Քու խուսկէրքըտ իմ սը՛րտըս ծակից* (Բ):

- Սը՛րտը ծըտըճինջը՛խ տը՛ռնալ - *տե՛ս* Սը՛րտը փօրը ըղնէլ:

- Սը՛րտը ծիք՝ տալ - Սրտամոտ մեկին ցանկանալ: *Կընէգ՝ը թա.- Իմ քըվօր էրկու տարէ յա՝ տը՛սալ չըմ, սը՛րտըս ծիք՝ ա տամ* (Ձ):

- Սը՛րտը կախ - 1. Դժկամ, առանց ցանկություն ունենալու: *Թանջիրը, սը՛րտը կախ, տուս ա օնում փուլը տամ* (Ձ):

- Սը՛րտը կարթիլ - Մեկի ներքին ապրումները՝ մտքերը հասկանալ: *Վէզիրը թաքավէրին սը՛րտը կարթում ա, գ՝ուդում ա, վէր կօգ՝ի ծըծաղում ա, ամհա շատ ա դիլխօր* (Ձ):

- Սը՛րտը կէս անէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը տըկըտիյը՛ր անէլ:

- Սը՛րտը կէս տը՛ռնալ - *տե՛ս* Սը՛րտը տըկըտիյը՛ր ինիլ:

- Սը՛րտը կըկըղէլ - Մեղմանալ, զիջել: *Մահէն ահը վէր մարթին սէրտըն ա ըղնում, սէրտը կըկըղում ա* (ՆԱԲ, 127):

- Սը՛րտը կըկըղց(ը)նէլ - Մեղմացնել, զիջել տալ: *Ամմա էտ տըղան ասըմ ա.- Յը՛ս տօն չըմ կ՛ալու, միչէվ էս ըխճըկանը օգիմ վէչ, միչէվ ըստըրա սը՛րտը կըկըղցընիմ վը՛չ* (ՀԺՀ, V, 47):

- Սը՛րտը կըտըրէլ - 1. *տե՛ս* Սը՛րտը փօրը ըղնէլ: 2. Մեկի՝ մի բանի նկատմամբ նախկին սերը՝ հարգանքը՝ ձգտումը չունենալ: *Ըտի էտ տըղէն սը՛րտը թաքավէրին ըխճըկանը անա կըտըրում ա* (Ձ):

- Սը՛րտը կըտօրէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը տըկըտիյը՛ր անէլ:

- Սը՛րտը կըրակ ըղնէլ - *տե՛ս* Ձանը կըրակ ըղնէլ:

- Սը՛րտը կ՝անլ, բուղազէն տէմ ըղնէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը պիրանավը տուս կ՝անլ:

- Սը՛րտը կ՝իրմիրց(ը)նէլ - 1. Շատ ուրախացնել: *Թաքավէրը պըռավէն սը՛րտը կ՝իրմիրցընում ա. ըտըրա տըղէն ըզադում ա տուրմանն* (Ձ): 2. Մեծ վիշտ պատճառել, կսկծացնել: *...Աստուծ վէչը մէր սէրտը կ՝իրմիրցընէլի հէտէ յա ըստէղծալ* (ՆԱԲ, 317):

- Սը՛րտը կուտուր տը՛ռնալ - Սիրած մարդուց բաժանվել: *Ըտի թաքավէրին տըղէն սը՛րտը կուտուր ա տը՛ռնում. չուբանէն ըխճըկանը կ՝ուղանում ըն, տանում* (Ձ):

- Սը՛րտը կօշտ - *տե՛ս* Աշկը կօշտ:

- Սը՛րտը կօչ ածէլ - 1. Սրտնեղություն պատճառել: *Խուխէն հիվընդութունը ըտըրա սը՛րտը կօչ ածից* (Ձ): 2. *տե՛ս* Սը՛րտը կօչ կ՝անլ:

- Սը՛րտը կօչ կ՝անլ - Սրտնեղվել: *Խը՛ղճը հինչ ա՞նէ, իլանը մին արտ ար, էն էլ կարկուտը թակից, սը՛րտը լափ կօչ ա յը՛կալ* (Բ):

- Սը՛րտը կօտըրէլ - Վշտացնել, տխրեցնել, ընկճել: *Էտ խէ դիրխօր ը՞ս, հու վա՞ սը՛րտըտ կօտըրալ* (Բ):

- Սը՛րտը կօտըրվէլ - Վշտանալ, տխրել, ընկճվել: *Թաքավէրը վէր ըտի ասից, թաքուհուն սը՛րտը կօտըրվից* (Ձ):

- Սը՛րտը հանլ(վ)իլ - Երանություն՝ հա-

ճույք զգալ: *Թօթէն արաղը վէր խըմում ըս, սըրտըտ հանվում ա* (Բ):

- Սըրտը հանրգանկ - *տե՛ս* Սըրտը լէն:

- Սըրտը հըռալ - 1. Սրտի ցավ զգալ, վշտանալ: *Սըրտըս հըռում ա, վէր տըսնում ըմ մէր շէնին տընէրը քանդվածծ* (Բ): 2. Մեկի՝ մի բանի համար մտահոգվել՝ ցավ զգալ: *Մօրը սըրտը հըռում ար ըխճըկանը հըտէ* (Ձ):

- Սըրտը հըտան քինիլ - *տե՛ս* Խըլքը հըտան քինիլ:

- Սըրտը հուվանալ - 1. Փափագը՝ ցանկությունը կատարելով՝ հանգստանալ, բավարարություն զգալ: *Ըտի ծարավ հըսնում ա մին լավ ըխպիրու, ցօրտ-ցօրտ ճիրան խըմում, սըրտը հուվանում ա* (Ձ): 2. Վիշտը՝ տանջանքը մեղմանալ: *Պարիկամէրան էլ յէկէն, լանց իլին, վըր սըրտըրնէն հուվանա...* (ԼՂԲՔ, 272):

- Սըրտը հուվըց(ը)նէլ - 1. Փափագը՝ ցանկությունը կատարելով՝ հանգստացնել, բավարարություն պատճառել: *Աստուծ ըսկանում ա, ըտըրանց մին ղօչ տըղա տամ, սըրտըրնէն հուվըցընում* (Ձ): 2. Վիշտը՝ տանջանքը մեղմացնել: *Սանքըվէրէն սըրտը մինակ սանքըվէրը կըկարէ հուվըցընէ* (Ձ):

- Սըրտը հօփ ածէլ/տալ - *տե՛ս* Սըրտը կօչ ածէլ:

- Սըրտը հօփ կանալ - *տե՛ս* Սըրտը կօչ կանալ:

- Սըրտը ճաքէլ - 1. Խիստ վախենալ, ահաբեկվել: *Կընէգը արչին վէր տըսնում ա, սըրտը ճաքում ա* (Ձ): 2. Զանձրանալ, խիստ նեղվել: *Մստուծ, սըրտըրնէս ճաքում ա, բօլ ա, հիշկան արաշտ ա իլալ* (Ձ): 3. Ինֆարկտ ստանալ, մեռնել: *Ըստըղ Պըլըպուդին սըրտը ճըքէս ա, դանստի մըռնէս ա* (ԼՂԲ, 397):

- Սըրտը ճըքըց(ը)նէլ - 1. Խիստ վախեցնել, ահաբեկել: *Բանրդան քօլէն քըմական մին չաղալ ա տանս կամ, ըտըրա սըրտը ճըքըցընում* (Ձ): 2. Զանձրացնել, սրտնեղություն պատճառել: *Էնքան հըրթնէրէն անա կէնգատ ըրավ, լավ սըրտըրնէս ճըքըցըրավ* (Բ): 3. Ինֆարկտի հասցնել, մեռցնել: *Տըղէն տանրմանն ըղնէլը Փառանձիմ աքօրը սըրտը ճըքըցըրավ, ըսպանից* (Ձ):

- Սըրտը ճանր կըտըրէլ/տըռնալ - *տե՛ս* Սըրտը ճաքէլ (1):

- Սըրտը մաշիլ - 1. Տանջվել, տառապել: *Լօթուն ջըբումը վէր փօղ չիլավ, սէրտը մաշում ա* (ՀԱԲ, 15, 103): 2. Տանջվել, տառապանք պատճառել: *Էս արաշտը շինացուց սըրտը մաշից* (Բ):

- Սըրտը մէրած մածուն - Հանգիստ, խաղաղ, անխռով (մարդկանց մասին): *Սըրտը մէրած մածուն մարթ ա մէր Մօսէսը* (Բ):

- Սըրտը մըրսէլ - Վախենալ: *Ըստի էտ թաքավէրէն սէրտըն էլ ա պատառ մըրսում...* (ՀԱԲ, 15, 63):

- Սըրտը մին պանալ/փութ յըղ քըսէլ - 1. Ուրախանալ, հաճույք զգալ (հատկապես ուրիշի ձախորդության՝ դժբախտության դեպքում): *Լավ հիրըվանը հիրըվանէն դանրդանվը կըտըխըրվէ, վէշ թա սըրտը մին պանալ յըղ կըքըսէ* (Ձ): 2. Մեկին ուրախացնել՝ հաճույք պատճառել: *Թաքավէրը ասում ա.- Տու էտ խաբարը պիրիլանվ սըրտըս մին պանալ յըղ քըսէցէր* (Ձ):

- Սըրտը մուտընէն աշկը հըվաք(վ)էլ - Խիստ վշտանալ՝ տխրել: *Թաքավէրը կամ ա, տըսնում կընէգը, սըրտը մուտընէն աշկը հըվաքած, նըստած* (Ձ):

- Սըրտը յարա - Վիշտ ունեցող, վշտոտ, հոգեպես վիրավորված՝ խոցված: *Թօրնը յէշանում ըս, սըրտը յարա մարթիք ըն, Մստուծ, հիբ ա՞ աշխարքըս խըղըղօթուն ըղնական* (Ձ):

- Սըրտը յըղէլ - *տե՛ս* Սըրտը կիրմիրցընել (1):

- Սըրտը յըտ տալ - *տե՛ս* Սըրտը թափէլ:

- Սըրտը յըտ քինիլ - *տե՛ս* Սըրտը լինանալ:

- Սըրտը յըր օնէլ - Տանել, հանդուրժել (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Սըրտը յօր չունէս, վէր կէշը ղըշանգէն տար տըռնա...* (ԱԱ, 76):

- Սըրտըն էլ ճաքէլ, սըրտըպըտըրհանըն էլ - *տե՛ս* Սըրտը ճաքէլ (1):

- Սըրտը նըղ - 1. Շուտ նեղացող, նեղացկոտ: *Սըրտը նըղ մարթ ա, լըհա մին պէն ըս ասում, դանստի քըրտիքէն նի յա կամ* (Բ): 2. Փոքրոգի, գծուծ: *Ջահլանս տանում ա սըրտը նըղ մարթին անա* (Բ):

- Սըրտը նըղանալ/նըղ անէլ/նըղվար(վ)էլ - 1. Զանձրանալ: *Էնքան խօսից, լափ սըրտըս նըղացավ* (Բ): 2. Ճնշվել, մտահոգվել, մտատանջվել, նեղսրտել: *Ինրէվ չի անում, թա արտէրը հընձինք, սըրտըրնէս նըղացալ ա* (Բ):

- Սըրտը նըստա կէնալ - Հավանել, ախորժել, սիրահարվել: *Տու մէլ ասէլ՝ թաքավէրին տըղէն սըրտը չուբանէն ըխճըկանը նըստա յա կացալ* (Ձ):

- Սըրտը նի մըն(ն)էլ - Մեկին գրավել, նրա սիրուն՝ մտերմությանը՝ վստահությանն արժանանալ: *Էտ նանքանրըն էլ էնքան դաշանգ, էնքան խէլանք ա ինում, վէր թաքավէրին ա թաքուհուն սըրտըն ա նի մըննում* (Ձ):

- Սըրտը շահէլ - Իր նկատմամբ լավ տրամադրել, սիրաշահել: *Աղվէսը քինըմ ա, վըր կատվին հէտի վըրս պըրի, ընդըրան սըրտը շահի...* (ԼՂԲ, 360):

- Սըրտը պարան տալ - *տե՛ս* Սըրտը թափէլ:

- Սըրտը պէնալ/պէց անէլ - 1. Գաղտնիքները՝ մտատանջությունները՝ վշտերը մեկի մոտ բացել՝ պատմել: *Մէր Թանանի դանային սըրտը պէց ըրավ ու հինչ վըր կար, ասից ընդըրան...* (ՀԺՀ, VI, 78): 2. Զվարթացնել, ուրախացնել: *Կինին մարթու սըրտ ա պէնում* (Ձ):

- Սըրտը պէնվալ/պէց ինիլ - Զվարթանալ, ուրախանալ: *... Կընգանը սիրէլան գիդըմ չի, թա հինչ անի, դաչա յա տարալ, վէր սէրտը պէնվա...* (ՋՏ, Բ, 168):

- Սըրտը պէրակ - *տե՛ս* ՍԸՐՏԸ-ՊԷՐԱԿ:

- Սըրտը պէց - *տե՛ս* Սըրտը լէն: *Սըրտը պէց մարթը զըրանց ընէլավ ա մըռնում* (ԱԲԲ, 86):

- Սըրտը պըլթպըլթալ - Խիստ անհանգստանալ՝ մտահոգվել: *Ասում ա.- Տըղաս քըրցալ ա ծըմակը, մինչըվ միհէնգ յըկալ չի, էն ա սըրտըս պըլթպըլթալիս* (Ձ):

- Սըրտը պըրտանղէլ - 1. Կասկածների մեջ գցել, հուզել: *... Վախըմ ըմ ղըրամափանըս քօք անիմ, էլիա իստի խաբարնէ պիրի, իմ սէրտըս էլ պըրտանղի, ծէր սէրտըն էլ...* (ՋՏ, Բ, 174): 2. *տե՛ս* Սըրտը պըրտանղվէլ:

- Սըրտը պըրտանղվէլ - Կասկածների մեջ ընկնել, հուզվել: *Թաքավէրը էտ վէր տըսնում ա, սըրտը պըրտանղվում ա* (Ձ):

- Սըրտը պիրակէլ - *տե՛ս* ՍԸՐՏԸ-ՊԻՐԱԿԷԼ:

- Սըրտը պիրանավը տանս կանալ - Հոգեկան խռովքի մատնվել, սաստիկ նեղվել՝ տանջվել: *Սըրտըս պիրանավըս տանս յըկավ, մինչըվ էս կօրծը պըրծէ* (Բ):

- Սըրտը պիրանավը տանս օնէլ - Հոգեկան խռովքի մեջ գցել, սաստիկ հուզել, տանջել: *Վէզիրը ըտըրա սըրտը պիրանավը տանս ա օնում* (Ձ):

- Սըրտը պիրանէն տալ - *տե՛ս* Սըրտը ճաքէլ (1):

- Սըրտը պուդէրէն ըղնէլ/հըվաքէլ/քըցիլ - *հեգն.* Մեկի համար խիստ ցավել՝ մտահոգվել: *Հինչ ա՞, Ըփկարէն հըտէ սըրտըս պուդէրէն ա՞ ընգալ, հինչ ա՞նիմ՝ տանուզն ա* (Ձ):

- Սըրտը պուք կանալ - *տե՛ս* Սըրտը էրիլ (3):

- Սըրտը պօղ ըղնէլ - *տե՛ս* Ձանը կըրակ ըղնէլ:

- Սըրտը սէր ըղնէլ - Մեկին սիրել, սիրով լցվել: *Ոէ՛, Կանփին էլ սըրտը սէր*

ընգած տըղա յա, լի՞, ուրխութունան գ'իդ'ում չի, թա հինչ անէ (Ձ):

- Սը՛րտը սը՛վ - Վշտացած, սգավոր: *Սը՛րտը սը՛վ կընէգ' ա Սիրանը* (Բ):

- Սը՛րտը սընդ'ՈՒքար - *տե՛ս* Սը՛րտը քար:

- Սը՛րտը սըվանալ - Վշտանալ, դժբախտանալ: *Մադար-գ'ՈՒդ'ՈՒր տըղան մը՛ռավ, Լ'ուսիգ'ին սը՛րտըն էլ սըվացավ* (Բ):

- Սը՛րտը վախ ըղնէլ - Վախի զգացումով տոգորվել: *Կ'ուլին սը՛րտը վախ ա ընգընըմ* (ԼՂԲ, 360):

- Սը՛րտը վախ քըցիլ - Վախի զգացումով տոգորել, վախ ներշնչել: *Ըտի կը՛տը ըտըրա սը՛րտը վախ ա քըցի՛ում* (Ձ):

- Սը՛րտը վէր ածէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը թափէլ:

- Սը՛րտը վըկայէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը ասէլ (1):

- Սը՛րտը տալ - *տե՛ս* Սը՛րտը օգ'իլ: *Էտ մարթը մին օգ'ում ա ք'ինի, մին էլ սէրտը տամ չի* (ՀԺՀ, V, 403):

- Սը՛րտը տաք ինիլ (յըրան) - Մեկին՝ մի բանի սիրով՝ հոգատարությամբ վերաբերվել, համակրանք ունենալ: *Այուն սը՛րտը տաք ար թուռնէրէն յըրա* (Ձ):

- Սը՛րտըտ է՞լ հինչ ա օգ'ում - *տե՛ս* է՞լ հինչ կօգ'իս:

- Սը՛րտը տը՛ղը ըղնէլ/կ'ՈՒլ - Հուզմունքը՝ վախը եւն անցնել, հոգեպես հանգստանալ: *Վը՛ր տի յա ասում, մարթին սը՛րտը մըխըրէ կ'ամ ա տը՛ղը* (ՀԺՀ, VII, 235):

- Սը՛րտը տը՛ղը քըցիլ - Հոգեպես հանգստացնել: *Ք'ինամ ա հիրըվանէն ք'օմ'ՈՒգ' անում, արտը հընձ'ում, սը՛րտը տը՛ղը քըցի՛ում* (Ձ):

- Սը՛րտը տըկըտիյը՛ր/տըղըհան անէլ - Հուզել, վշտացնել: *Պառավը լօխ նաղլ ա անում, էտ ջիհիլին սը՛րտը տըկըտըյը՛ր անում* (ՆԼՂԺԲ, 70):

- Սը՛րտը տըկըտիյը՛ր ինիլ/տըղըհան տը՛ռնալ - Հուզվել, վշտանալ: *Սը՛րտըս տըկըտիյը՛ր ա ինի՛ում, վէր մէր յը՛խծէն ըտի տը՛սնում ըմ* (Ձ):

- Սը՛րտը տըկտըկալ - Սիրտը ուժեղ, բաբախել՝ խփել: *Ծը՛րքը տինի՛ում ա սըրտէն, տը՛սնում սը՛րտը տըկտըկամ ա* (Ձ):

- Սը՛րտը տըմանալ - Տոկալ, հոգեպես տանել՝դիմանալ: *Մին օր էլ, էլ սը՛րտը տըմանում չի, յը՛ր ա կէնում, ք'ինամ թաքավէրին լօխ նաղլ անում* (Ձ):

- Սը՛րտը տըրաքէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը ճաքէլ:

- Սը՛րտը տըրիմ-տըրիմ անէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը թըմփթըմփալ:

- Սը՛րտը տըրտակէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը թափէլ:

- Սը՛րտը տի՛ուրի՛ՈՒր կ'ՈՒլ - *տե՛ս* Սը՛րտը տըկըտիյը՛ր ինիլ:

- Սը՛րտը տի՛ուրի՛ՈՒր տալ - *տե՛ս* Սը՛րտը տըկըտիյը՛ր անէլ:

- Սը՛րտը տ'ՈՒղ ըղնէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը վախ ըղնէլ:

- Սը՛րտը տ'ՈՒղ քըցիլ - *տե՛ս* Սը՛րտը վախ քըցիլ:

- Սը՛րտը ցավէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը հը՛ռալ:

- Սը՛րտը փըփըկէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը կըկըղէլ:

- Սը՛րտը փըփըկց(ը)նէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը կըկըղց(ը)նէլ:

- Սը՛րտը փիչ-փիչ անէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը պուղէրէն ըղնէլ:

- Սը՛րտը փօլ ածէլ - Փղձկալ տալ, լացացնել: *Էտ կընէգ'ը ի՛ուրա՛ն դ'ՈՒրդէրը պատմում ա, լօխճին սը՛րտը փօլ ածում* (Ձ):

- Սը՛րտը փօլ կ'ՈՒլ - Փղձկալ, լացել: *Մարը տըղէն վէր ըտի տը՛սնում ա, սը՛րտը փօլ ա կ'ամ* (Ձ):

- Սը՛րտը փօրը ըղնէլ - Խիստ ահաբեկվել, երկյուղի մատնվել: *Թ'ՈՒջիրը վէր էտ տը՛սնում ա, սը՛րտը փօրըն ա ըղնում, լ'ուզվա կըտըրում ա* (Ձ):

- Սը՛րտը փօրումը ծըլօնգ-ծըլօնգ ինիլ/կ'ՈՒլ - *տե՛ս* Սը՛րտը փօրը ըղնէլ:

- Սը՛րտը քամէ տարած - Դյուրազգաց: *Սը՛րտը քամէ տարած մարթ ա Ակիօն, հինչ ասում ըս, կըզնըվում ա* (Ձ):

- Սը՛րտը քանդիլ - *տե՛ս* Սը՛րտը տըկըտիյը՛ր անէլ:

- Սը՛րտը քանդվիլ - *տե՛ս* Սը՛րտը տըկըտիյը՛ր ինիլ:

- Սը՛րտը քար - Քարասիրտ, անխիղճ, անկարեկից: *Էտ կընէգ'ը խօխա չօնար, գ'ՈՒդ'ում չար, թա հինչ պը՛ն ա մար ինէլը, ըտըրա հը՛տի էլ սը՛րտը քար ար...* (ՀԺՀ, V, 115):

- Սը՛րտը քար կըտըրէլ/քըրանալ - Քարասիրտ՝անխիղճ՝անկարեկից դառնալ: *Ըսկէսուրը ասմա.- Մխճի, սը՛րտըտ քար ա՞ կըտըրալ, էտ խուխէն խէ ծէծ չը՞ս տաս* (Ձ):

- Սը՛րտը քըլըքօլա անէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը պուղէրէն ըղնէլ:

- Սը՛րտը ք'ինիլ - 1. *տե՛ս* Սը՛րտը հը՛տան ք'ինիլ: 2. Նվաղել, սաստիկ թուլանալ, ուժասպառ լինել: *Տ'ուզնութունան սը՛րտըս ք'ինում ա* (Բ):

- Սը՛րտը ք'ինիլ, յը՛տ կ'ՈՒլ - Ձզվել, խորշել: *Սը՛րտըս ք'ինում ա, յը՛տ կ'ամ, վէր ըտըրան տը՛սնում ըմ* (Բ):

- Սը՛րտը օգ'իլ - Ցանկանալ, ախորժել, փափագել: *Մօրը սը՛րտը օգ'ում ար, վէր ք'ինի շէնը, ամմա տըղան թօղում չար* (Ձ):

- Սը՛րտը օխտը ճիրՈՒվ լըվացած - Շատ ազնիվ՝անքեն՝մաքրասիրտ: *Սը՛րտը օխտը ճիրՈՒվ լըվացած մարթ ա Առըստամը, խ'ՈՒփիլ չի* (Բ):

- Սը՛րտը օտէլ - Ծանր վիշտ՝տառապանք պատճառել, տանջել: *Ըսկէսուրը հըրթնէրէն սը՛րտը օտում ար* (Ձ): 2. *տե՛ս* Կըլ'օխը օտէլ:

- Սը՛րտ թափէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը թափէլ (1):

- Սը՛րտ կըտըրէլի - Սրտաճմլիկ: *Սը՛րտ կըտըրէլի զըրի՛ՈՒցնէ յա պատմում, լօխճին լիցըցընում* (Ձ):

- Սը՛րտ չինիլ - 1. Անգութ՝ անխիղճ լինել: *Իզէն սը՛րտ չօնէ, ընդըրա նըհը՛տ հօր ը՞ս հընգըրօթուն անում* (Բ): 2. Տրամադրություն չունենալ: *Ասում ա.- Յը՛ս կ'ամ չըմ. սը՛րտ չօնիմ* (Ձ):

- Սը՛րտ տալ/տինիլ - 1. Քաջալերել, մխիթարել: *Տը՛սնում ա, վէր հիրը՛վանը շատ ա դ'իլխօր, ք'ինամ ա սը՛րտ տամ* (Ձ): 2. Արտապնդել, խիզախություն ներշնչել: *Կընէկը սը՛րտ ա տինըմ, վը՛ր վախի վէջ* (ԼՂԲ, 359):

- Սըրտա հը՛ռէ - Ոչ սրտամոտ, ոչ սրտակից: *Հիրը՛վանը վէր սըրտա հը՛ռէ ի՛լՈՒվ, էլ հինչ հիրը՞վան* (Բ):

- Սըրտա մօտէ - Սրտամոտ, սրտակից: *Ըտըրան էլ մին լ'ավ, սըրտա մօտէ հընգէր ա ինի՛ում, անումը՝Խօսրօվ* (Ձ):

- Սըրտա մօտէ ընթունէլ - Մեկի ասածը լուրջ ընդունել, ազդվել: *Մարթը ասմա.- Սըրտատ մօտէ մէ՛լ ընթունէլ, շուլուղ ըմ ըրալ* (Ձ):

- Սըրտան Ո՛ՈՒն կաթէլ - Սաստիկ տխուր՝ վշտացած՝ անտրամադիր լինել: *Վէգիրը կ'ամ ա տօն՝ սըրտան Ո՛ՈՒն կըթէլավ* (ՆԼՂԺԲ, 41):

- Սըրտան լէն ք'ինիլ - *տե՛ս* Սը՛րտը լինանալ:

- Սըրտան խօսէլ/ճ'ՈՒր խըմէլ (մինին) - Մեկի կամքի՝ ցանկության համաձայն խոսել՝ վարվել: *Թաքավէրը վէգիրին սըրտան ար խօսում* (Ձ):

- Սըրտան կըճըմթէլ - Բարոյական հարված հասցնել: *Էտ անըզկամը լօխճին սըրտան էլ կըճըմթալ ա* (Բ):

- Սըրտան ճ'ՈՒր խըմէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը լինըցը(ը)նէլ:

- Սըրտան մին փութ քար վէր ըղնէլ - Հոգսերից՝ մտատանջությունից ազատվել, հանգստանալ: *Տօնը շինը՛ցէ պըրծէ, սըրտաս մին փութ քար վէր ընգավ* (Բ):

- Սըրտան յը՛տ ք'ինիլ - *տե՛ս* Սը՛րտը լինանալ:

- Սըրտան պէրակ - *տե՛ս* ՍԸՐ-ՏԸՊԷՐԱԿ:

- Սըրտան պիրակէլ - *տե՛ս* ՍԸՐՏԸՊԻՐԱԿԷԼ:

- Սըրտան (քացէ) տալ - *տե՛ս* Սը՛րտը օգ՛իլ:

- Սըրտավը աղու/ա՛ռուն ք՛ինիլ - *տե՛ս* Սըրտան ա՛ռուն կաթէլ:

- Սըրտավը ինիլ - Մեկի ցանկության՝ ձգտումին համապատասխան լինել: *Ամմա ուրա՛ն սըրտավը չի ինիս, էզգանան քընէնք՛ ա ընէս, վէր մին թա՛հըր անէ, ըտըղատ ըզադվէ* (ԱԱ, 65):

- Սըրտավը պէն տը՛ռնալ - *տե՛ս* Սը՛րտը մին պ՛ուլ յը՛ղ քըսէլ:

- Սըրտավը ք՛ինիլ (մինին) - *տե՛ս* Սըրտան խօսէլ (մինին):

- Սըրտէնը լ՛ուզվին պըթկէն (ինիլ) - Անկեղծ խոսող, պարզասիրտ (լինել): *Լ՛ավ մարթը էն ա, վէր սըրտէնը էն ա լ՛ուզվին պըթկէն* (Ձ):

- Սըրտէնը սըրտումը մընալ - Իղձը՝ փափագը չկատարվել: *Ջա՛հիլ-ջիվան մը՛ռավ, սըրտէնը սըրտումը մընաց* (Բ):

- Սըրտէնը տը՛ղ տալ - Իղձը՝ փափագը կատարել: *Հիշքան դաշանգ՛ դուշէր կան, Թութուն ըխպիրին ակնան ըն տուս կ՛ամ, հանցու վէր ուրանց յէրքէրըն ասին, սըրտէնը տէղ տան* (ՆԱԲ, 92):

- Սըրտէն խաթիրը կօտըրէլ - *տե՛ս* Խաթիրը կօտըրէլ:

- Սըրտէն ծընդըրանալ - Մտահոգություն պատճառել, մի բանում իրեն շարունակ մեղավոր զգալ, խիղճը տանջել: *Կը՛ռսկանը ասում ա.- Մին շէբաթ առաչ մին յըղէ ջէյրան ըմ ըսպանալ, սըրտէս ծընդըրացալ ա* (Ձ):

- Սըրտէն կալ՝ կըթակվէ - Ասում են մեծահոգի՝ լայնասիրտ մարդկանց մասին:

- Սըրտէն կըրակը թունդ (ինիլ)- Տաքարյուն (լինել): *Սըրտէն կըրակը թունդ տըղամարթ ա իլալ Թունի դային* (Ձ):

- Սըրտէն ճուր շաղ տալ - Հանգստացնել, խաղաղեցնել: *Տը՛ռսնում ա, վէր հիրը՛վանը շատ ա կըզնըված, ասում ա.- Ըստըրա վէրչը փիս ա ինանկան, ք՛ինիմ սըրտէն ճուր շաղ տամ* (Ձ):

- Սըրտէն մաչին յարա տը՛ռնալ - Խոսքից վիրավորվել, հոգեպես խոցվել: *Քու խուսքէրքատ սըրտէս մաչին յարա յա տը՛ռալ* (Բ):

- Սըրտէն մին պ՛ուլ/փութ յը՛ղ քըսէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը մին պ՛ուլ/փութ յը՛ղ քըսէլ:

- Սըրտէն յըրա յը՛ր օնէլ - *տե՛ս* Սըրտա մօտէ ընթունէլ:

- Սըրտէն նըստէլ, մըրօքը քանդիլ - Մեկին սիրելի դառնալով, նրա վստահությունը շահելով՝ նրան վնասել, նրա հաշվին ապրել: *Վէզիրը էլ կըլ՛ըխ չի ըղնում, վէր էտ նը՛ք՛ա՛նը ուրա՛ն սըրտէն նըստալ ա, մըրօքը քանդում ա* (Ձ):

- Սըրտէն նի կ՛ալ - Վիրավորել, նեղացնել: *Յարը յարէն սըրտէն նի չի կ՛ալ* (Ձ):

- Սըրտէն պէրթ կըշինվի - *տե՛ս* Սըրտէն կալ՝ կըթակվէ:

- Սըրտէն սառնը կօտըրվէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը պէնվալ:

- Սըրտէն սունը (ինիլ) - Ամենասիրելին, թանկագինը (լինել): *Թա՛ջիրը ասմա.- Էտ օղտը իմ սըրտէս սունը ա, կարէլ չըմ ծախիմ* (Ձ):

- Սըրտէն սունը կօտըրվէլ - Մեծ դժբախտության հանդիպել, ամենասիրելիին կորցնել: *Ըտի թաքավէրին սըրտէն սունը կօտըրվում ա. մադար տըղան մը՛ռնում ա* (Ձ):

- Սըրտէն վը՛ննը կէնալ - *տե՛ս* Մընանա տը՛ռնալ:

- Սըրտէն տէնակ թըխիս՝ ա՛ռուն չի կաթէլ - Ասում են չափազանց տխուր՝ վշտահար մարդկանց մասին:

- Սըրտէն տը՛ղընը էլ չի գ՛ուդում - Ասում են առողջ՝ երբեք չհիվանդացած մարդկանց մասին:

- Սըրտէն տը՛ղ վէր կըքըցվի - *տե՛ս* Սըրտէն կալ՝ կըթակվէ:

- Սըրտէն ուզ՛ածէն նըման - Հրաշալի, հոյակապ: *Մին լ՛ավ, սըրտէն ուզ՛ածէն նըման տօն ա ջինալ* (Բ):

- Սըրտէն փօշը տուս օնէլ - Մեկին օգնել, նեղ վիճակին հասնել: *Սաղ ըշխարքումըս մինը կա վէջ, վէր ըտըրա ք՛ա՛ծանգ՛ անէ, սըրտէն փօշը տուս օնէ, լօխ նըհը՛տը ըռնատար ըն* (Ձ):

- Սըրտումը դաղ թօղնէլ/տինիլ - Չմոռացվող վիշտ պատճառել: *Էս կըռը՛վը շատ դարաբաղցու սըրտում ա դաղ թօղալ* (Բ):

- Սըրտումը դաղ մընալ - Չմոռացվող վիշտ ունենալ, վիշտը՝ կսկիծը չմոռանալ՝ միշտ հիշել: *Սըրտումըս դաղ ա մընացալ քու ասած խուսկատ* (Ձ):

- Սըրտումը ման/շօռ կ՛ալ - Ատելի լինել: *Ասում ա.- Էն իմ սըրտումըս ման ա կ՛ամ, յը՛ս ընդըրա նըհէտ հուց տը՛ռնամ խընամէ* (Ձ):

- Սըրտումը պ՛ուն տինիլ - Մեկի մեջ մի բան արմատավորվել: ... *Չարութունը սըրտումը պ՛ուն տիրած մարթը ուրա՛ն օրըմը հըղէ չի կ՛ալ* (ՋՏ, Բ, 209):

- Սըրտումը տալ/տըպվէլ - Մի բան կանխազգալ եւ համոզվել: *Ասըմ ա.- Մ մարթ, լ՛ավ ըս ըրալ, վը՛ր յէկալ ըս, ախէր սըրտըմըս տըվավ, վը՛ր կ՛ալու յըս...* (ՀԺՀ, V, 226):

- Սըրտու փօշ տուս օնօղ - Բարյացակամ, հոգատար, ուրիշի նեղ վիճակին հասնող: *Սըրտու փօշ տուս օնօղ կընէգ՛ ա Յէփիրաքսյան* (Բ):

ՍԸ՛ՐՏ[2]/ՍԷՐՏ[2] *(գրբ. սերտ (սրտակից)* - *ած.* Սերտորեն միմյանց հետ կապված, սերտ: *Սը՛րտ պարիկամնէ յընն* (Ձ):

ՍԸ՛ՐՏԷԼ/ՍԷՐՏԷԼ *(գրբ. սերտեմ (հաստատել, պնդացնել)* - *նբ.* Լավ սովորել, սերտել: *Ուստան հինչու ասում ար, շա՛ք՛էրդը սը՛րտում ար* (Ձ):

ՍԸԹԻԼՋԱՄ/ՍԸԹԻՐՋԱՄ/ՍԻԹԻԼՋԱՄ/ՍԻԹԻՐՋԱՄ *(արաբ. zatiljenb, թրք. sateəjan)* - *գ.* Մրսելու հետեւանքով առաջացող հիվանդություն՝ թոքաբորբ: *Սըթիլջամը մարթ կըսպանէ* (Ձ):

- Սըթիլջամ անէլ - Մրսեցնել, թոքաբորբոքով հիվանդացնել: *Էս ցօրտը լօխճիս սըթիլջամ ըրավ* (Բ):

- Սըթիլջամ ինիլ/տը՛ռնալ - Մրսելով թոքաբորբով հիվանդանալ: *Կավը սըթիլջամ իլա՛վ, ըստակից* (Բ):

ՍԸԹԻՐՋԱՄ - *տե՛ս* ՍԸԹԻԼՋԱՄ:

ՍԸԹԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՍՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԸԹԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԸՍՏԸԿՕՏԷԼ:

ՍԸԹՈ՛ՒՆ - *տե՛ս* ՍՈ՛ՒԹՈ՛ՒՆ:

ՍԸԹՈ՛ՒՆԱՏԱԿ - *տե՛ս* ՍՈ՛ՒԹՈ՛ՒՆԱՏԱԿ:

ՍԸԹՈ՛ՒՆԱՓԱ՛Դ - *տե՛ս* ՍՈ՛ՒԹՈ՛ՒՆԱՓԱ՛Դ:

ՍԸԹՈ՛ՒՆԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՍՈ՛ՒԹՈ՛ՒՆԱՔԱՐ:

ՍԸԹՈ՛ՒՆԿԸԼՕ՛Խ - *տե՛ս* ՍՈ՛ՒԹՈ՛ՒՆԿԸԼՕ՛Խ:

ՍԸԹՈՒՐԻ/ՍԸԹՈ՛ՒՐԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սըթուրի անէլ/տալ - 1. Հողը վարելու ժամանակ գութանի խոփը խոր չմտնել՝ հողի երեսով սահել անցնել: *Կ՛ութանը սըթուրի յա անում* (Ձ): 2. Ոչ խոր վարել, անորակ վարել: *Ասում ա.- Էս հինչ վար ա՞, վէր ըրալ ըս, սըթուրի յըս տըվալ, պըրծալ* (Ձ):

ՍԸԹՈ՛ՒՐԻ - *տե՛ս* ՍԸԹՈՒՐԻ:

ՍԸԼԱԼԸԽ/ՍԸԼԱԼՈՒԽ - *ած.* Խախուտ, երերուն: *Էս ըստօլէն վը՛ննէրը սըլալըխ ա ինիս, ղօնաղը նըստէլըն ըբանստ վէր ա ըղնէս* (Ձ):

ՍԸԼԱԼՈՒԽ - *տե՛ս* ՍԸԼԱԼԸԽ:

ՍԸԼԱՇԱՐ - 1. *գ.* Սալակառույց պատ: *Սըլըշարէն կըլխավը լօք ա տամ, ընցընում խանէն հայաթը* (Ձ): 2. *ած.* Սալերով շարած՝ ծածկած՝ պատած: *Սըլաշար հըղէ յա* (Բ):

ՍԸԼԱՐԷԼ - *չբ. տե՛ս* Կօչ կ՛ալ:

ՍԸԼԱՔԱՐ *(գրբ. սալաքար)* - 1. *տե՛ս* ՍԱԼ[1] (1): 2. *տե՛ս* ՍԱ՛ԼԸԱ՛ՆԴ:

ՍԸԼԸԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սըլբաթակ անէլ/տալ - Հաստ եւ երկար փայտե ձողով՝ սալբայով, ծեծել: *Սըլբաթակ ա անում, կ'ուզի ասպանում* (Ձ):

ՍԸԼԲԸԴԸՐԱՆ - *տե՛ս* ՍԸԲԸԼԴԸՐԱՆ:

ՍԸԼԲ(ԸՀ)ԱՆԱԿ - *տե՛ս* ՃԸՂՊԸՐԹԱՓԷ:

ՍԸԼԷԹԱ/ՍԻԼԷԹԱ - *տե՛ս* ԱՆՀԱՄԱ(Ն)Չ: *... Էս այամին ուրէնք'ավը ղօչչաղ ըն անիրէս, սիլէթա մարթէք, վէր վէչ Ըստուծանա յըն վախըմ, վէչ մարթա հըմանչըմ...* (ՋՏ, Բ, 123):

- Սըլէթա հավ/շօն - Շատ անամոթ մարդ: *Էտ սըլէթա հավը սաղ օրը էն ա ըստ'ուր-ընդ'ուր տանը* (Բ):

ՍԸԼԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԸՀԷԼ:

ՍԸԼԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԸՀԱԼԻ:

ՍԸԼԸԽԿԷԼ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԸՀԷԼ:

ՍԸԼԸԽԿԸՀԱՆ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԸՀԱՆ:

ՍԸԼԸԽԿԸՀՕՏ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԸՀՕՏ:

ՍԸԼԸԽԿ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԸՀՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԸԼԸՄԱԹ/ՍԸԼՄԱԹ/ՍԱԼԱՄԱԹ *(արաբ. salāmat (փրկություն, ապահովություն), թրք. selemet)* - *ած.* Զգույշ, հուշիկ, կամաց: *Մին մարթ սըլըմաթ կ'ա՛ս ա, Պըլըպուդուն չըվալէն տա՛նձը ըծէս ո՛ւրա՛ն չըվալը, շըլըկէս, ք'իս* (ԼՂԲ, 385):

ՍԸԼԸՆԳԷ - 1. *տե՛ս* ՍԸԼԿԸՀԱՆ: 2. *տե՛ս* ՇԸՌ (2):

ՍԸԼԸՆԴՈՒԴԱ/ՍԸԼԸՆԴՈՒԴՈՒ - *ած.* Տափակ քիթ ու բերան ունեցող: *Է՛, էն սըլընդուդու ախմախ ջա՛մդա՛ռը մը'զ կըտորում ա ըլա՛լ* (ԼՂԲ, 27):

ՍԸԼԸՆԴՈՒԴՈՒ - *տե՛ս* ՍԸԼԸՆԴՈՒԴԱ:

ՍԸԼԸՍՈՒ - *տե՛ս* ՍԻԼԸՍՈ՛Ի:

ՍԸԼԸՏԸՐԱԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սըլըտըրած քաշ - *տե՛ս* Սըլէթա հավ:

ՍԸԼԿԷՎԼԻ/ՍԸՐԿԷՎԼԻ/ՍԸՎԿ'ԷՎԼԻ/ՍՈ՛ՒՐԿՕՎԼԻ *(գրբ. սերկեւլի)* - *գ.* Վարդազգիների ընտանքին պատկանող պտղատու ծառ՝ սերկեւլենի: *Սըրկէվլին կըտըրում ա, յըրան տա՛նձի ջըլաղում* (Ձ):

ՍԸԼԿԷՎՈ՛ՒԼ/ՍԸՐԿԷՎՈ՛ՒԼ/ՍԸՎԿ'ԷՎՈ՛ՒԼ/ՍՈ՛ՒՐԿՕՎՈ՛ՒԼ *(գրբ. սերկեւիլ)* - *գ.* Սերկեւլենու պտուղը՝ սերկեւիլ: *Սըլկէվ'ուլը լ'ավ բար ա* (Բ):

ՍԸԼԿԸՀԱԼԻ/ՍԸԼԸԽԿԱԼԻ - 1. *տե՛ս* ՍԸԼԿԸՀԱՆ: 2. *մ.* Հեշտ ու արագ: *Կօրծը սըլկըհալի անում ըն, մինչը'վ քըսօր պըրծընում* (Ձ):

ՍԸԼԿԸՀԱՆ/ՍԸԼԸԽԿԸՀԱՆ *(գրբ. սահուն (անհաստատ, փոփոխական)* - *ած.* Սայթաքուն, լպրծուն, սահուն: *Ըխպիրին հըղէն էլ շատ ա ինա՛ւմ սըլկըհան, վէր ա ըղնում, կօժը կօտըրում* (Ձ):

ՍԸԼԿԸՀԷԼ/ՍԸԼԸԽԿԱԼ/ՍԸԼԸԽԿԷԼ *(գրբ. սահիմ (տատանվել, ծփալ)* - *չբ.* 1. Ոտքը սահել, գայթել, սայթաքել: *... Կօվը ք'ընա՛լիս սըլկըհըմ ա, վէր ըղնըմ, քըմակի աչի վը'էնը կօտրըմ ա* (ԼՂԲՔ, 280): 2. *փխբ.* Մոլորվել, սխալ թույլ տալ: *Ըտի էտ տըղան սըլկըհում ա, էտ կ'ուղէրէն հընգէր տը'ռնում* (Ձ):

- Սըլկըհած, բիստի քըթա՛ծ - Ասում են անսպասելի հաջողության հանդիպած՝ հասած մարդկանց մասին:

- Սըլկըհած, ո՛ւրո՛ւր քըթա՛ծ - Ասում են իրար սիրահարված՝ իրարով հմայված մարդկանց մասին:

ՍԸԼԿԸՀՑ(Ը)ՆԷԼ/ՍԸԼԸԽԿ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՍԸԼԿԸՀԷԼ-ի:

ՍԸԼԿԸՀՕՏ/ՍԸԼԸԽԿԸՀՕՏ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԸՀԱՆ:

ՍԸԼՄԱԹ - *տե՛ս* ՍԸԼԸՄԱԹ:

ՍԸԼՎԷ(Ն) - *գ.* 1. Օղակաձեւ զարդ, ապարանջան: *Մին վը'սկէ սըլվէն ա թօղում, ասում.- Վը'էր տըղա ինի, բըլա՛նկը կըքըցիս, վը'էր ախճիգ' ինի՝ վիզը* (ՀԺՀ, VII, 187): 2. Տակառի երկու ծայրի մետաղե շրջանակներից յուրաքանչյուրը: *Պուժկէն տակէ սըլվէն տա՛ւս ա յը'էկալ* (Բ):

ՍԸԼՎԸԼԱԼ - *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼԱԼ:

ՍԸԼՎԸԼԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼԱՆ:

ՍԸԼՎԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԸԼՎԸԼՕՆ - *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼՕՆ:

ՍԸԼՎԸԼՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼՕՆ:

ՍԸԼՈ՛ՒԿՆԸ - *տե՛ս* ՍԸԼՈ՛ՒԿՈՒՆ:

ՍԸԼՈ՛ՒԿՈՒՆ/ՍԸԼՈ՛ՒԿՆԸ/ՍՈ՛ՒԼՈ՛ՒԿՈՒՆ/ՍՈ՛ՒԼՈ՛ՒԿՆԸ *(պրս. zeluk, թրք. sülük)* - *գ.* 1. Քաղցրահամ ջրերում ապրող որդ, որ սնվում է կենդանիների արյունով, տզրուկ: *Ասում ըն՝ էտ գ'օլումը շատ սըլո՛ւկուն կա, ըտըրա հը'տէ յա անումը Սըլո՛ւկնածօվ* (Ձ): 2. *փխբ.* Հարստահարող, ուրիշներին շահագործող՝ տանջող մարդ: *Էտ սո՛ւլո՛ւկնը սաղ շինացուց թըլանալ ա* (Բ):

ՍԸԼՈՒՂ/ՍՈՒԼՈՒՂ/ՍԸԼՈՒՓ/ՍՈՒԼՈՒՓ - *տե՛ս* ԽԷԺՆԸ (2):

ՍԸԼՈՒՊՈՒՆ/ՍՈՒԼՈՒՊՈՒՆ - *գ.* Փայտե մեծ ձող: *Մին սուլուպուն էլ ինք'ըն ա տինում ջընաղէն, ք'ինամ* (Ձ):

ՍԸԼՕԹԿԱ - *տե՛ս* ՍԻԼՕԹԿԱ:

ՍԸԼՕԺՆԻ *(ռուս. сложный)* - *ած.* Բարդ, խրթին: *... Հանց սըլօժնի հարցէր կա, վէր առանց ընդըրա մունք կարէլ չընք պէն շինինք...* (ՋՏ, Ա, 150):

ՍԸԽ *(թրք. səkə)* - *տե՛ս* ՊԷՆԴ:

- Սըխէն սըխտօր (վարէլ) - Վատության դիմաց ավելի մեծ վատություն (անել): *Ձա՛ղը ասմա.- Սըխէն սըխտօր, ինք'ը իմ բաստանըս ա քանդա՛լ, յը'ս բիդի ընդըրա տօնը քանդիմ* (Ձ):

ՍԸԽԱԼ *(գրբ. սխալ)* - *գ.* 1. Գրության՝ հաշվումների եւն մեջ թույլ տված անճշտություն: *Հիշքան հա՛ճըէվ ա անում, պադասխանը սըխալ ա տա՛ւս կ'ամ* (Ձ): 2. Անճիշտ արարք՝ վարմունք՝ գործողություն: *Կըլօ՛խ չի ըղնում, վէր ո՛ւրա՛ն ըրածը սըխալ ա* (Բ): 3. *ած.* Ոչ ճիշտ, չկշռադատված, չմտածված: *Ուստան ասմա.- Սըխալ պէնէր շատ ըս անում...* (Ձ):

ՍԸԽԱԼՄՈՒՆՔ *(գրբ. սխալանք)* - *տե՛ս* ՍԸԽԱԼ (2):

ՍԸԽԱԼՎԷԼ *(գրբ. սխալեմ)* - *չբ.* 1. Սխալ կատարել՝ անել, սխալմունք թույլ տալ: *Հըրիշտըրակը թա.- Դէ վը'էր սըխալվալ ըս, ճէլլ ըրա հօքիտ տօ, վը'էր տանէմ* (ՀԺՀ, VII, 206): 2. Ոչ ճիշտ՝ ոչ խրախուսելի ընթացք՝ գործ բռնել, մոլորվել, ուղիղ ճանապարհից շեղվել: *Ասում ա.- Թաքավը'րընա ապըրած կէնա, սըխալվալ ըմ, էլ ըտի պէն չըմ ընական, նէրօղ կինիս* (Ձ): 3. Շփոթվել, շփոթմունքով մի բան մի ուրիշ բանի տեղ ընդունել: *Տըղան սըխալվում ա, սիպտակ վըխճարէն տը'ղ սը'էվէն յըրա նըստում* (Ձ):

ՍԸԽԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԻԼ:

ՍԸԽԸԼ-ՄԸԽԱԼ - *տե՛ս* ՍԸԽԱԼ (շատերի մասին):

ՍԸԽԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. սխալեցուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ՍԸԽԱԼՎԷԼ-ի:

ՍԸԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԸԽԸՑԸՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՆԴԸՑԸՆՎԷԼ:

ՍԸԽԿԷ - *գ.* 1. Փոքրիկ ընկույզ: *Կուճուր ճըղուպուրէն սըխկէ յըն ըսէս* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԹՈՒԼՈՒԲԱ՛ՆԴԻ:

ՍԸԽԿՕ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սըխկօվան ընգած - Շատ հազող: *Էտ սըխկօվան ընգածը թօղնում չի, թա պատառ քօն ինինք'* (Բ):

ՍԸԽՆԱԽ[1] - *տե՛ս* ՍԱԽՆԱԽ:

ՍԸԽՆԱԽ[2]/ՍԸՂՆԱԽ *(թրք. səğnaq)* - *գ.* Բնական կամ արհեստական ամրացրած տեղ՝ դիրք՝ թշնամու հարձակումներից պաշտպանվելու համար, բերդամրոց: *Էն վախտը Քըչըղրկապէրթը սըխնախ ա իլա՛լ* (Ձ):

ՍԸԽՏՈՒՐ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՕՐ:

ՍԸԽՏՈՒՐԱԹԷՎ/ՍՈՒԽՏՈՒՐԱԹԷՎ/ԽԸՍՏՈՒՐԱԹԷՎ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՈՒՐԱԹԷՐ:

ՍԸԽՏՈՒՐԱԹԷՐ/ՍՈՒԽՏՈՒՐԱԹԷՐ/ԽԸՍՏՈՒՐԱԹԷՐ - *գ.* Սխտորի թեր՝ տերեւ: *Փըրթո՛ւշին մաչը մին էրկու սըխտուրաթէր բիդի կըտօրիս, վէր համը կա* (Ձ):

ՍԸԽՏՈՒՐԱԼԻ/ՍՈՒԽՏՈՒՐԱԼԻ/ԽԸՍՏՈՒՐԱԼԻ - *ած.* Մեջը շատ սխտոր

լցրած: *Լիւսիգ աքան լավ սըխտուրալի կաճապ ա իլալ իփիս* (Բ):

ՍԸԽՏՈՒՐԱՀԱՄ/ՍՈՒԽՏՈՒՐԱՀԱՄ/ԽԸՍՏՈՒՐԱՀԱՄ - 1. *գ.* Սխտորի համ: *Սըխտուրահամը ամմէն մարթու չի տուր կամ* (Բ): 2. *ած.* Սխտորի համ ունեցող: *Կըզտօպը սըխտուրահամ ժէնգալ ա* (Բ):

ՍԸԽՏՈՒՐԱՃԻՒՐ/ՍՈՒԽՏՈՒՐԱՃԻՒՐ/ԽԸՍՏՈՒՐԱՃԻՒՐ - *գ.* Սխտորը ծեծելով պատրաստվող հյութ, սխտորի հյութ, որի մեջ աղ եւ այլ համեմունքներ են լցնում: *Խաշէն համը սըխտուրաճիւրըն ա պիրում* (Ձ):

ՍԸԽՏՈՒՐԱՄԱՆ/ՍՈՒԽՏՈՒՐԱՄԱՆ/ԽԸՍՏՈՒՐԱՄԱՆ - *գ.* 1. Սխտոր ծեծելու փոքրիկ հավանգ, սխտորագուշ: *Սըխտօրը սըխտուրըմանումը թակում ա, ածում կըճապէն մաչը* (Ձ): 2. Ծեծած սխտորը լցնելու աման: *Սըխտուրամանը վէր ա ըղնում, կօտըրում* (Բ):

ՍԸԽՏՈՒՐԱՎԸՏ/ՍՈՒԽՏՈՒՐԱՎԸՏ/ԽԸՍՏՈՒՐԱՎԸՏ - *գ.* Սխտորի հոտ: *Խաշ ուտօղէն անա սըխտուրավըտ կըկա* (Ձ):

ՍԸԽՏՈՒՐԷԼ - *տե՛ս* ՍԸԽՏՕՐԷԼ:

ՍԸԽՏՈՒՐԹԱԿԷ/ՍՈՒԽՏՈՒՐԹԱԿԷ/ԽԸՍՏՈՒՐԹԱԿԷ - *գ.* 1. Սխտորը հավանգի մեջ ծեծելու փայտը: *Սըխտուրթակէն յօր ա ունէս, սըխտօրը թըկէս* (Ձ): 2. *փխբ.* Նիհար մարդ: *Էտ սըխտուրթակէն հանցա ըսկի հըցակէր բանդա չինի* (Բ):

- Սըխտուրթակէ տըռնալ - Շշմել, անշարժանալ: *Էտ վէր ըսկանում ա, սըխտուրթակէ յա տըռնում* (Բ):

ՍԸԽՏՈՒՐՃԸՄՕՌԷ/ՍՈՒԽՏՈՒՐՃԸՄՕՌԷ/ԽԸՍՏՈՒՐՃԸՄՕՌԷ - *գ.* Սխտոր ճզմելու գործիք: *Սըխտուրճըմօռավը սըխտօր ա ճըմօռում* (Բ):

ՍԸԽՏՕՐ/ՍԸԽՏՈՒՐ/ՍՈՒԽՏՕՐ/ԽԸՍՏՕՐ *(գրբ. խստոր, սխտոր)* - *գ.* Շուշանազգիների ընտանիքին պատկանող բանջարանոցային բույս եւ դրա սոխուկը, սխտոր: *Ղարաբաղցէն առանց սըխտօր կարէլ չի յօլլա ք'ինի* (Բ):

- Սըխտօրու պահակ - Պարապ մարդ: *Սըխտօրու պահակ ը՞ս, խէ յը՞ր չը՞ս կէնում, մին կօրծ անիս* (Ձ):

ՍԸԽՏՕՐԷԼ/ՍԸԽՏՈՒՐԷԼ/ՍՈՒԽՏՈՒՐԷԼ/ՍՈՒԽՏՕՐԷԼ/ԽԸՍՏՕՐԷԼ - *նբ.* 1. Սխտորով համեմել, վրան սխտոր ճզմել՝ ծեծած սխտոր լցնել: *Մէսը խաշ ըն տամ, սըխտօրում, շարում* (Ձ): 2. *փխբ.* Խիստ նախատել: *Շինըմաչումը կ'օղէն փըռնում ա, մին լավ սըխտօրում* (Ձ):

- Սըխտօրած լօբի - Ճաշատեսակ, որ պատրաստում են եփած կանաչ լոբու վրա եփած լոլիկ եւ ճզմած՝ ծեծած սխտոր լցնելով: *Սըխտօրած լօբին լանգաթ պէն ա* (Բ):

ՍԸԿԸՍԷԼ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՍԷԼ:

ՍԸԿԸՍՎԷԼ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՍՎԷԼ:

ՍԸԿՍԸԿԱԼ - *չբ.* Ժլատություն անել, չնայած ունեւոր լինելուն՝ տրտնջալ: *Էտ թանջիրին կընէգ'ըն էլ, կօգի շատ հարուստ ար, ամմա սաղ օր սըկսըկամ ար* (Ձ):

ՍԸՀԱԲ(ԱԲ)/ՍԸՀԱՊ(ԱՊ) - *գ.* Առաջնորդ, պետ, ավագ, գլխավոր: *Ընդէղ շատ լանվ հանք'իմնէ կան, համ ցավին ճար կանին, համ էլ Ղալին հանք'իմ սըհաբաբին հըթէթա կըտան...* (ՋՏ, Ա, 35):

ՍԸՀԱԹ *(արաբ., պրս., թրք. sāat)* - *գ.* 1. Ժամացույց: *Սալդաթը սըհաթը տամ ա ուրան, պըրծընում, թա ք'ինի, դասիդան մուտանան վէր ա քըցում...* (ՀԺՀ, V, 649): 2. *տե՛ս* ԺԱՄ (1, 2, 3):

ՍԸՀԱԹԱՄ(Ը)ՆՈՒՏ - *տե՛ս* ՍԸՀԱԹՄԸՆՈՒՏ:

ՍԸՀԱԹՄԸՆՈՒՏ/ՍԸՀԱԹԱՄ(Ը)ՆՈՒՏ/ՍԱԹԱՄ(Ը)ՆՈՒՏ - *մ.* Հաճախ, անընդհատ: *Սըհաթմընուտ կ'ամ ա, գ'ուլին յէշում, ուրխանում* (ՀԱԲ, 15, 62):

ՍԸՀԱԹՍԱՋ *(պրս. saatsaz)* - *գ.* Ժամացույց վերանորոգող՝ սարքող արհեստավոր: *Հընդրութը՞ցէ Վարթանը լավ սըհաթսազ ա* (Բ):

ՍԸՀԱՊ(ԱՊ) - *տե՛ս* ՍԸՀԱԲ(ԱԲ):

ՍԸՀԱՐ/ՍԸՐԱՀ *(գրբ. սրահ)* - *գ.* Շենքի՝ տան մուտքի առջեւ սարքված ծածկավոր տեղ: *Տանում ա ծին սըհարան կապում, ինք'ը խուրջինը ծը՞ռքընօնում, պիցրանում տօն* (ՆԼՊԺԲ, 16):

ՍԸՀԱՐԻ - *տե՛ս* ՍԱՀԱՐԻ:

ՍԸՀԷՆՑ - *տե՛ս* ԸՍԸՀԷՆՑ:

ՍԸՀԼԻԳ'ԱՆԱԼ/ՍԻՀԼԻԳ'ԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՋԱՆԱԼ:

ՍԸՀԼԻԳ'Ց(Ը)ՆԷԼ/ՍԻՀԼԻԳ'Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԸՀԼԻԳ'ՕԹՈՒՆ/ՍԻՀԼԻԳ'ՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՋՕԹՈՒՆ:

ՍԸՂԱԼ - *տե՛ս* ՍԸՂԱԼ':

ՍԸՂԱԼԻԼ - *տե՛ս* ՍԸՂԱԼ'ԻԼ:

ՍԸՂԱԼ'/ՍԸՂԱԼ - *տե՛ս* ՔԱՐԹԸ՞Ղ:

ՍԸՂԱԼ'ԻԼ/ՍԸՂԱԼԻԼ *(հ.ե. *(s)lei-(լորձնոտ, լպրծուն, սահել)* - 1. *տե՛ս* ՔԸՐԹԸ՞ՂԷԼ: *նբ.* 2. Շոյել, փաղաքշել: *Շէնանն հէռէ նըստում ա, յէշում տը՞սնում՝ էրկու կընէգ'ը էլլա էտ մարթին սըղալ'ում ըն* (ՆԼՊԺԲ, 67): 3. Վայելուչ տեսք տալ, հարդարել: *Հիլվին ըռընչին նըստում ա, մագ'էրը մին լ'ավ սըղալ'ում, տանս կ'ամ, ք'ինամ սիրըկանէն կօշտը* (Ձ):

ՍԸՂԱՆԱԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* Կ'ԸՆԹԸՆԱՆԱԼ (1): *Էտ վախտը ինդի մին անդաթ կար, վը՞ր մը՞ռած, մին էլ սըղացած մարթին նըհէտ ապրէլ չը՞ն* (ՀԺՀ, V, 65): 2. Ապաքինվել, առողջանալ, բուժվել: *Լիւզվէն տական տըղէն մէսը տ'ուս ա օնում, տընում տէղը, թէփուռը քըսում, սըղանում ա* (ՀԱԲ, 15, 26):

ՍԸՂԸԼ'ԱՓԱՆՂ - *տե՛ս* ՍԸՂԸԼ'ԱՓԱՆՂ:

ՍԸՂԸԼ'ԱՓԱՆՂ/ՍԸՂԸԼԱՓԱՆՂ - *գ.* Գլանաձեւ փայտե գործիք՝ որեւէ բան կոկելու՝ հարթելու համար, կոկիչ, հարթիչ: *Սըղըլ'ափանդը յօր ա ունէս, լիւսնըվը՞ղան շինած ամանը կուկէս* (Ձ):

ՍԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ՍԸՂԱՆԱԼ-ի: 2. *նբ. փխբ.* Անարժան՝ անարժեք մեկին՝ մի բան հաջողությամբ անցկացնել՝ գլուխ բերել՝ իրացնել՝ վաճառել եւն: *Կաղլէգ' կավը տանում ա բազար, մին ախմաղ մարթու յըրա սըղըցընում* (Ձ):

ՍԸՂՂԱԼ - *չբ.* Սահել, սահելով շարժվել: *Խօխէնք'ը տանս ըն կ'ամ, սառնէն յըրա սըղղում* (Ձ):

ՍԸՂՆԱԽ - *տե՛ս* ՍԸԽՆԱԽ[2]:

ՍԸՂՈՒՋԷ/ՍՈՒՂՈՒՋԻ - *գ.* Երաշտադիմացկուն ծառատեսակ: *Սըղուզէն պը՞նդ փանդ օնէ* (Բ):

ՍԸՂՈՒՋԻ - *տե՛ս* ՍԸՂՈՒՋԷ:

ՍԸՂՈՒՆԱՂԱՂ/ՍՈՒՂՈՒՆԱՂԱՂ - *գ.* Մանր կտրտած եւ յուղով՝ ձեթով տապակած սոխ, սոխառած: *Խաշիլը իփանում ըն, սըղունադաղը ածում յըրան, օտում* (Ձ):

ՍԸՂՈՒՆԱԹԷՎ/ՍՈՒՂՈՒՆԱԹԷՎ - *տե՛ս* ՍԸՂՈՒՆԱԹԷՐ:

ՍԸՂՈՒՆԱԹԷՐ/ՍՈՒՂՈՒՆԱԹԷՐ - *գ.* Սոխի թեր՝ տերեւ: *Ժընգ'ալանվ հացէն մաչին սըղունաթէր էլ ըն կըտօրում* (Բ):

ՍԸՂՈՒՆԱԼԻ/ՍՈՒՂՈՒՆԱԼԻ - *ած.* Մեջը շատ սոխ լցրած: *Մին լ'ավ սըղունալի բաստըրմա յա անում, վէր էք'սը խըրավէ* (Ձ):

ՍԸՂՈՒՆԱՀԱՄ/ՍՈՒՂՈՒՆԱՀԱՄ - 1. *գ.* Սոխի համ: *Սըղունըհաման սը՞րտըս խառնում ա* (Բ): 2. *ած.* Սոխի համ ունեցող: *Սըղունահամ ժէնգալ ա* (Բ):

ՍԸՂՈՒՆԱՀԸ՞Դ/ՍՈՒՂՈՒՆԱՀԸ՞Դ - *տե՛ս* ՍԸՂՈՒՆԱԴԱՂ:

ՍԸՂՈՒՆԱՎԸ՞Տ/ՍՈՒՂՈՒՆԱՎԸ՞Տ - *գ.* Սոխի հոտ: *Սօղանը կըտօրում ա, սըղունավը՞տը քըցանում տօնը* (Ձ):

ՍԸՂՈՒՆՀԸ՞ՌԱՋ/ՍՈՒՂՈՒՆՀԸ՞ՌԱՋ - *գ.* Մեջը հաց կամ կտրտած լյարդ լցրած եւ տապակած սոխառած: *Սըղունը՞ռաջը լանգաթ պէնա* (Բ):

ՍԸՂՕՑ/ՍՈՒՂՕՑ/ՍՈՒՂՈՒՑ *(գրբ. սղոց)* - *տե՛ս* ՄԱՇԱՌ:

ՍԸՄԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սըմաթակ անէլ/տալ - Սամիով ծեծել: *Աշօտը կըզնըվում ա, յըզնէրէն սըմաթակ անում* (Ձ):

ՍԸՄԱԽ - *տե՛ս* ՍԸՄԱՂ:

ՍԸՄԱԽԷԽՏ/ՍԸՄԱԽԸԽՏ - *ած.* 1. Սամիով խեղդված: *Կամ ըն տը՛սնում՝ ըտը՛ղ մին սըմախէխտ յը՛զնը վէր ընգած* (Ձ): 2. *փխբ.* Վշտից՝ սովածությունից հյուծված՝ մեռած: *Սըմախէխտ կընէգ ա, խէ յը՞ս չըչարում* (Բ):

- Սըմախէխտ անել - 1. Սամին ձիգ կապելով՝ խեղդել (անասունը): *Յը՛զնանը սըմախէխտ ըրավ* (Ձ): 2. Վիշտ պատճառելով՝ սոված պահելով հյուծել՝ մեռցնել: *Էնքան տո՛ւզնը պահից, սըմախէխտ ըրավ* (Ձ):

- Սըմախէխտ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Սամիի ձիգ կապված լինելու պատճառով խեղդվել (անասունը): *Սամէն վէր շատ պէնդ կապիս, յը՛զնէրը սըմախէխտ կինին* (Ձ): 2. Վշտից՝ սովածությունից հյուծվել՝ մեռնել: ... *Հուռիս դա՛ռդ ընէլան լափ սըմախէխտ ա ինըմ* (ՋՏ, Ա, 117):

ՍԸՄԱԽԸ՛ԽՏ - *տե՛ս* ՍԸՄԱԽԷԽՏ:

ՍԸՄԱՂ/ՍԸՄԱԽ *(ռուս. сумах)* - *գ.* Աղտորազգիների ընտանիքին պատկանող բույս՝ աղտոր, որի թթվաշ սերմերը ծեծում՝ փոշիացնում եւ գործածում են որպես համեմունք: *Մին ղօլան լավաշնէն ա տո՛ւս կ'ամ, էն մին ղօլան կ'առնավ փըլավը, սըմաղը* (ՋՏ, Բ, 7):

ՍԸՄԱՎԱՐ/ՍԻՄԱՎԱՐ *(ռուս. самовар)* - *գ.* Ինքնաեռ: *Այուն մին ք'ո՛հնա՛ սըմավար ա իլա՛լ* (Բ):

- Սըմավարը վէր տինիլ - Թեյի համար ինքնաեռով ջուր եռացնել: *Խաշլաման իփո՛ւմ ըն, սըմավարը վէր տինո՛ւմ, ք'ը՛փ անում* (Ձ):

ՍԸՄԲԷՏԱՆ/ՍԸՄԿԷՏԱՆ/ՍԸՄՔԷՏԱՆ *(գրբ. սամետ)* - *գ.* Սամիները կապելու փոկ, սամեթել: *Մին սըմբէտան ա յօր օնում, կապում* (Ձ):

ՍԸՄԲՈ՛ՒԼ/ՍՈ՛ՒՄԲՈ՛ՒԼ *(գրբ. սմբուլ)* - *գ.* 1. Ընդհանուր անվանում տարբեր անուշահոտ եւ գույնզգույն ծաղիկների: *Յարըս պէցված մին գ'ո՛ւլ ա, մագ'էրը սարու սըմբո՛ւլ ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՀԱՍԿ(Ը):

ՍԸՄԷՏԱՆ *(ռուս. сметана)* - *գ.* Թթվասեր: *Միհէնգ'վա հարթնէրը սըմէտան ըն օտում, ասում ըն.- Ղայմաղը լ'ավ չի* (Բ):

ՍԸՄԸՆԴՈ՛ՒԿ/ՍԻՄԻՆԴՈ՛ՒԿ/ՍԸՆԴՈ՛ՒԿ/ՍԻՆԴՈ՛ՒԿ - *գ.* Վայրի բանջար, որ թթու են դնում: *Սըմընդո՛ւկ ա քաղում, պիրում աղ տինում* (Ձ):

- Սըմընդո՛ւկու կարաս/պուլիգ'/տոճ - Չաղ՝ ուռած՝ փքված մարդ: *Սըմընդո՛ւկու կարաս ը՞ս, էտ հինչ ա փօրէտ հա՛լը* (Բ):

ՍԸՄԿԷԼ/ՍԸՄՔԷԼ - *չբ.* 1. Հյութը կորցնել, կուչ գալ, ցամաքել, չորանալ: *Հացը սըմկալ ա* (Բ): 2. Նիհարել, հյուծվել, հալումաշ լինել: *Էտ պառավը քանէ ք'ո՛ւնում ար, էնքան սըմկում ար* (Ձ): 3. Դժգունել, գույնը գցել: *Սըմկալ ա, ըռանգ'ը տը՛ռալ մըռալու ըռանգ'* (Բ):

- Սըմկած ճա՛թ - 1. Անորակ՝ չորացած՝ դժգույն հաց՝ թխվածք եւն: *Էտ սըմկած ճա՛թը հունց ը՞ս օտում* (Բ): 2. Նիհար՝ հյուծված մարդ: *Էտ սըմկած ճա՛թը կընգանը օր-իշը՛ղ չի տամ* (Ձ):

ՍԸՄԿԷՏԱՆ - *տե՛ս* ՍԸՄԲԷՏԱՆ:

ՍԸՄԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՍԸՄՔԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. սմքեցուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ՍԸՄԿԷԼ-ի:

ՍԸՄՍԻՄՕԿ/ՍԻՄՍԻՄՕԿ - *գ.* Մի տեսակ վայրի բանջար: *Սըմսիմօկը ժընգ'ա՛լա՛վ հացէն մաչը՛ն ըն քըցո՛ւմ* (Բ):

ՍԸՄՔԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՄԿԷԼ:

ՍԸՄՔԷՏԱՆ - *տե՛ս* ՍԸՄԲԷՏԱՆ:

ՍԸՄՔԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՄԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԸՅԸՂԱՆԱԼ - *չբ. տե՛ս* Սայաղ ինիլ:

ՍԸՅԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՍԸՅԸՂԱՆԱԼ-ի:

ՍԸՅԸՂՕԹՈՒՆ - գ. Ուշադիր՝ զգոն լինելը, զգուշություն: *Սըյըղօթունը լ'ավ պէն ա* (Ձ):

ՍԸՆԳՍԸՆԳԱԼ - *տե՛ս* ՍԸՐԹՍԸՐԹԱԼ:

ՍԸՆԳՍԸՆԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐԹՍԸՐԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԸՆԳՍԸՆԳՕՆ - *տե՛ս* ՍԸՐԹՍԸՐԹՕՆ:

ՍԸՆԳՍԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ՍԸՐԹՍԸՐԹՕՆ:

ՍԸՆԴՔԱՐ/ՍԻՆԴՔԱՐ - *գ.* 1. Սանդի՝ քարե գլանաձեւ թակիչ, սանդիտոռն, սանդակոթ: *Թը՛ղլը՛ղը՛ցէք' լօխ ըտը՛ղան ըն լա՛ալ սինդը՛քարէր պիրիս* (ԱԱ, 37): 2. Քարե մեծ սանդ՝ մեջը հատիկներ՝ աղ եւն ծեծելու՝ մանրացնելու համար: *Սընդա՛քարը տինում ըն, կուրկուտ թակում* (Ձ): 3. *փխբ.* Շատ ծանր բան: *Էս էլ հօ աթուռ չի՞, սընդա՛քար ա* (Բ):

ՍԸՆԴԸԹԱԿԷ/ՍԻՆԴԸԹԱԿԷ - *տե՛ս* ՍԸՆԴՔԱՐ (1):

ՍԸՆԴԸԼԱ *(թրք. sandalye)* - *գ.* Որպես աթոռ ծառայող կոճղ: *Մին սընդըլա յա տինո՛ւմ տակէն նըստում* (Ձ):

ՍԸՆԴԸԼԱՎԷՐ *(գրբ. սանդալաւոր)* - *ած.* Սանդալ հագած: *Հը՛ղէննի մին սընդըլավէր խօխա յա ջիհո՛ւմ* (Ձ):

ՍԸՆԴԸԿՈՒԿՈՒ/ՍԻՆԴԻԿՈՒԿՈՒ/ՍՈ՛ՒՆԴՈ՛ՒԿՈՒԿՈՒ/ՍԸՆԴՈ՛ՒԿՈՒԿՈՒ - *գ.* 1. Իբր տանը բնակվող չար ոգի: *Ասում ա.- Վէր քօն չինիս, սընդըկուկուն կ'ըլան ա ք'ը՛զ տանէ* (Բ): 2. Չափածո աղոթք, որ կարդում էին գիշերները տակը միզող երեխաների մոտ: *Առաչ տակէն կ'ուզո՛ղ խօխօնցը քը՛շտէն սընդըկուկու վը՛ն իլա՛լ կըրթիս* (Ձ):

ՍԸՆԴԸՐԱԿԱՊ/ՍԸՆԴԸՐԿԱՊԷ[1] - *տե՛ս* ՅՈՒՊՈՒՊ:

ՍԸՆԴԸՐԱՏՕՆ - *գ.* Ոստայնի այն մասը, որտեղ տեղադրվում է սանդրը: *Ծը՛ռքը քըցո՛ւմ ա սընդըրատօնը, օխծը ծը՛ռքան կըծում ա* (Ձ):

ՍԸՆԴԸՐԿԱՊԷ[1] - *տե՛ս* ՍԸՆԴԸՐԱԿԱՊ:

ՍԸՆԴԸՐԿԱՊԷ[2] - *գ.* Սանր պատրաստող արհեստավոր: սանրագործ: *Բուղդան ա՛մին լ'ավ սընդըրկապէ յա իլա՛լ* (Բ):

ՍԸՆԴԸՐՍԱՊՈՒՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սընդըրսապուն անել - Լավ լվալ՝ մաքրել: *Օրը էրկու հէտ էտ շօ՛րը սընդըրսապուն ա անում, կախ տամ, ամմա մին ա՝ վը՛ռտը անց չի կէնում* (Ձ):

ՍԸՆԴՈ՛ՒՀ/ՍՈ՛ՒՆԴՈ՛ՒՀ *(գրբ. սնտու)* - *գ.* 1. Գետնի երեսից հողի տակով թոնրի ներսը ձգվող խողովակաձեւ անցք՝ կրակը բորբոքելու համար: *Սընդո՛ւն ընդըրա հը՛տէ յա, վէր թուրնէն կըրակը թիժանա* (Բ): 2. Գետնի երեսից հողի տակով ջրավազանի ներսը ձգվող խողովակաձեւ անցք՝ ջուրը բաց թողնելու համար: *Սընդո՛ւն պէնում ա, գ'օլէն ճո՛ւրը լօխ ք'ինամ ա* (Ձ):

- Սընդո՛ւյին ծակավը յը՛ր (հ)անել - *տե՛ս* ՉՕ՛Ր ԾԱՌԸ ՅԸ՛Ր (Հ)ԱՆԷԼ:

- Սընդո՛ւյին ծակը կօխել - *տե՛ս* ՉՕ՛Ր ԾԱՌԸ ՅԸ՛Ր (Հ)ԱՆԷԼ:

ՍԸՆԴՈ՛ՒԼ/ՍՈ՛ՒՆԴՈ՛ՒԼ - *գ.* Թոնրի կամ ջրավազանի տակն անցկացրած խողովակաձեւ անցքի՝ սնդուի մուտքը փակող հարմարանք: ... *Կը՛ռացալ ա, թա սո՛ւնդո՛ւլը տո՛ւս օնէ, տը՛ղ գ'օլէն մաչին աշկավը՛ն ա ընգալ ո՛ւրանա՛ շանը շօխկը* (ՀԲ, 351):

ՍԸՆԴՈ՛ՒԿ - *տե՛ս* ՍԸՄԸՆԴՈ՛ՒԿ:

ՍԸՆԴՈ՛ՒԿՈՒԿՈՒ - *տե՛ս* ՍԸՆԴԸԿՈՒԿՈՒ:

ՍԸՆԴՕԽՉԱ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՍԱՆԴՕՂ: 2. Սնդուկի մեջ պահվող որեւէ բան: *Սընդօխչան տո՛ւս ա տամ, ըստօլէն շարում* (Ձ):

ՍԸՆԸԽՉԻ *(թրք. sənəči)* - *ած., գ.* Կոտրվածքներ կապող՝ բուժող (ժողովրդական բժիշկ): *Վաղաշակ դային լ'ավ սընընխչի յա իլա՛լ* (Բ):

ՍԸՆԸԽՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Կոտրվածքներ կապողի՝ բուժողի՝ սնխչու մասնագիտությունը: *Սընընխչօթունը ամմէն մարթու պէն չի* (Բ):

ՍԸՆՉԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՇԸՆՉԱՎԷՐ:

ՍԸՊ - *տե՛ս* ՍԸ՛Պ:

ՍԸՊԱՍՕՐ - *ած.* Սեպի պես սուր, ծայրը սեպի պես տաշած: *Մին սըպասօր փա՛ռ ա տինում ճէխկումը, թըխում* (Ձ):

ՍԸՊԷԼ - *տե՛ս* ՍԸ՛ՊԷԼ:

ՍԸՊ(Ը)ՆԱԼԻ - *ած.* Մեջը շատ օճառ լցրած: *Սըպընալի ճո՛ւր ա* (Բ):

ՍԸՊ(Ը)ՆԱՀԱՄ - 1. *գ.* Օճառի համ: *Խուրձգ'ան սըպնահամ ա կ'աս* (Բ): 2. *ած.* Օճառի համ ունեցող: *Սըպընահամ խօրձգ' ա* (Բ):

ՍԸՊ(Ը)ՆԱՃԻՒՐ - *գ.* 1. Մեջը օճառ բացած ջուր, օճառով փրփրացրած ջուր: *Ծօրէրը ածում ա սըպընաճիւրը, լըվանում* (Ձ): 2. Օճառով լվացվելուց՝ լվանալուց հետո մնացած կեղտոտ ջուր: *... Ծէռքընէն սապնավ լըվանըմ ըն, թըմիզվըմ, սըպնաճիւրը մինմինու յըրա շըպըրտըմ* (ՋՏ, Ա, 209):

ՍԸՊ(Ը)ՆԱՄԱՆ - *գ.* Օճառի աման: *Սապունը տինում ա սըպնըմանումը, կօխում թօրբան* (Ձ):

ՍԸՊ(Ը)ՆԱՊՕՋ' - *գ.* Սայլի սռնուն քսելու համար լուծված օճառը պահելու եղջյուր: *Սըպընապօգ'ը ծը'ռքան վէր ա ըղնում, սապունը սաղ վէր տը'ռնում* (Ձ):

ՍԸՊ(Ը)ՆԱՎԸ'Տ - *գ.* Օճառի հոտ: *Ծիւրէրան սըպընավը'տ ա կ'աս* (Բ):

ՍԸՊ(Ը)Ն(Ը)ՀԱՐԷԼ - *նբ.* Շատ օճառ քսել եւ տրորելով լվանալ՝ մաքրել: *Սըպընհարում ա, էտ շօրէրը լօխ թըմիզցընում* (Ձ):

ՍԸՊ(Ը)Ն(Ը)ՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԸՊ(Ը)Ն(Ը)ՀԱՐԷԼ-ի:

ՍԸՊ(Ը)Ն(Ը)ՃԻՐԻԼ - *նբ.* Լվացքի շորերը օճառաջրի մեջ լվանալ: *Շօրէրը սըպընճիրում ըն, յը'տնան պըրգ'ըճիրում* (Ձ):

ՍԸՊ(Ը)Ն(Ը)ՃԻՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԸՊ(Ը)Ն(Ը)ՃԻՐԻԼ-ի:

ՍԸՊ(Ը)ՆԸՓ(Ը)ՐՓՕՐ - *գ.* Օճառի փրփուր: *Խօխէնքը նի յըն տը'ռնում լըվացէն տաշտը, սըպընփըրփօրավը խաղ անում* (Ձ):

ՍԸՊ(Ը)ՆՕՏԷԼ - *նբ.* Վրան օճառ քսել, օճառով ապականել: *Շօրէրը սաղ սըպնօտալ ա* (Ձ):

ՍԸՊ(Ը)ՆՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԸՊ(Ը)ՆՕՏԷԼ-ի:

ՍԸՊ(Ը)ՌԷԳ' - *տե՛ս* ՍԸ'Պ(Ը)ՌԷԳ':

ՍԸՊ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸ'Պ(Ը)ՎԷԼ:

ՍԸՌ - *տե՛ս* ՍԸ'Ռ:

ՍԸՌԱԼ/ՍԸՌԷԼ - *նբ.* Ասածի վրա համառել, խստիվ պահանջել: *... Սըռըմ ա, թա.- Յէս օգըմ չըմ, վէր իմ դուզը դ'ուզըցնիք'...* (ՋՏ, Բ, 62):

ՍԸՌԱԽՕՏ/ՍԸՌՆԱԽՕՏ - *գ.* 1. Լեռան գագաթնային գծի վրա աճած խոտ: *Սարէն կըլխէն լ'ավ սըռնախօտ կա* (Ձ): 2. *փխբ.* Տատանվող՝ հեղհեղուկ բնավորությամբ մարդ: *Իզէն հինչ տը-դա՞մարթ, սըռնախօտ ա* (Բ):

ՍԸՌԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՌԱԼ:

ՍԸՌԸՊԱՐԱՆ/ՍԸՌՆԸՊԱՐԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սըռըպարան ինէլ - 1. Վայրէջք կատարել, վերեւից դեպի ներքեւ իջնել: *Լ'ըհա վէր սարավը սըռըպարան ըն ինում, օրը մըթնում ա* (Ձ): 2. Աստիճանաբար ավարտվել՝ նահանջել: *Կըռը'վը սըռըպարան ա ինում* (Ձ): 3. Արեւը խոնարհվել, սարի հետեւն անցնել: *Ար'ը'վը վէր սըռըպարան ա ինում, չօբանը վըխճընէն քը'շում ա* (Ձ): 4. Ծերանալ: *Սումբաթ դային սըռըպարան ա իլ'ալ, էլ կարում չի բօստանը բիջ'ի* (Բ):

ՍԸՌՆԱԽՕՏ - *տե՛ս* ՍԸՌԱԽՕՏ:

ՍԸՌՆԱՏՕՆ - *գ.* 1. Սառույցի մեջ փորած տուն՝ խորշ՝ այր: *Ըտըրանք սաղ ծըմը'ռնը էտ սըռնըտանը ըն կէնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ ցուրտ բնակարան: *Էս վէր փիչ չըք տիրալ, էս սըռնատանը հունց ը՞ք ապըրում* (Բ):

ՍԸՌՆԱՑԻԼ - *գ.* Ուշ աշնանը կամ ձմռանը արվող ցել՝ հերկ: *Տարէ յա ինում, վէր սըռնացիլ անօղը նաղդում ա* (Բ):

ՍԸՌՆԷ *(գրբ. սեռն)* - *գ.* Առանցք, որի երկու ծայրին հագցնում են սայլի՝ կառքի անիվները: *Ըրբէն սըռնէն կօտըրալ ա* (Ձ):

ՍԸՌՆԸԽԱՆԱ - *գ.* Շատ ցուրտ տեղ՝ կացարան: *Էս էլ հօ տօն չի՞, սըռնըխանա յա* (Բ):

ՍԸՌՆԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* Սառույցով պատվել, սառցակալել: *Շէնին հըդէն սըռնըկա՛լալ ա* (Բ):

ՍԸՌՆԸԿԱԾԱՆ - *գ.* Սառույցով պատված՝ սառցակալած արահետ: *Սըռնըկըծանավը բիդի շատ սայաղ ք'ինիս, վէր սըլկըհիս վէչ* (Բ):

ՍԸՌՆԸԿՈՒԼՈՒԼ - *ած.* Սառցի մեջ կոլոլված, սառցակոլոլ, սառցապատ: *Էտ սըռնըկուլուլ յափընջին տինում ա փիչին կօխկէն, վէր յը'տ կ'ա՛* (Ձ):

ՍԸՌՆԸՊԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՍԸՌԸՊԱՐԱՆ:

ՍԸՌՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. սառուցանեմ)* - *նբ.* ՍԱՌՉԻԼ-ի:

ՍԸՌՉԸՑԸՆՎԷԼ - *կբ.* ՍԸՌՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ՍԸՌՌԱԼ - *չբ.* Հոսելով՝ սահելով թափվել (ավազի, ցորենի եւն մասին): *Վէր քացէ յա տամ, ըմբարէն մին թա՛ռ՛ափը պուք ա կ'ամ, ցօրէնը սըռռամ տափը* (Ձ):

ՍԸՌՌԱԼԻ - *մ.* Հոսելով, սահելով: *Ղումը սըռռալի վէր ա տը'ռնում* (Բ):

ՍԸՌՍԸ'ՌՈՒՏ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՌՕՏ:

ՍԸՌՍԸՌԸ'ՆԷ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՌԸ'ՆԷ:

ՍԸՌՍԸՌՕՏ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՌՕՏ:

ՍԸՌՏ - *տե՛ս* ՍԸ'ՐՏ[1]:

ՍԸՍԿԸՎԷԼ - *չբ.* Լռել, պապանձվել: *Խանը վէր նի յա մընում, լօխ դ'ստի սըսկըվում ըն* (Ձ):

ՍԸՍՍ - *տե՛ս* ՍՈՒՍՍ:

ՍԸՎ - *տե՛ս* ՍԸ'Վ:

ՍԸՎԱԲ - *տե՛ս* ՍՈՒՎԱԲ:

ՍԸՎԱԲԱԽՏ - *տե՛ս* Ք'ԱՄԲԱԽՏ:

ՍԸՎԱՅԻ - *տե՛ս* ՍԸՎԱՅԻ: *... Օրիշ տըղի ք'ինիս վը'չ, յա՛ր ջան, ինձա՛նա՛ սըվահի* (ԼՂԲ, 136):

ՍԸՎԱՂ *(թրք. səva)* - *գ.* Ավազից եւ կպչուն նյութից՝ ցեմենտից, կրից, ինչպես նաեւ միայն կավահողից պատրաստվող շաղախ, որով պատում են շենքի պատերի մակերեսը: *Սըվաղը բիդի կակօղ ինի, վէր ուստան կարէ լ'ավ սըվաղէ* (Բ): 2. Այդ շաղախի չորացած շերտը պատերի վրա: *Պատէն սըվաղը նըմացալ ա, վէր տը'ռալ* (Բ):

- Սըվաղ անէլ - *տե՛ս* ՍԸՎԱՂԷԼ:

ՍԸՎԱՂԷԼ - *նբ.* 1. Սվաղի շերտով պատել, սվաղ քսել: *Էրկու օրըմը ղում ըն կըրալ, պատէրը սըվաղալ...* (ՅԲ, 351): 2. *փխբ.* Չափազանց շատ շպար քսել՝ շպարել: *Յըմա՛նչում էլ չի, իրը'սը սըվաղալ ա, յը'կալ մընատօն* (Բ): 3. *փխբ.* Որեւէ բանի արտաքին երեւույթ տալ, սքողել, դիմակավորել, քողարկել: *Լ'ավ կընէգ'ը էն ա, վէր ի՛ւրա՛ն մարթին ալէգ'ը կըսըվաղէ* (Ձ):

ՍԸՎԱՂՉԻ *(թրք. səvajə)* - *գ.* Սվաղ անող արհեստավոր: *Խըրմընջուղը'ցէ Վօլին լ'ավ սըվաղչի յա* (Բ):

ՍԸՎԱՂՉՕԹՈՒՆ - *գ.* Սվաղ անելը, սվաղ անողի զբաղմունքը՝ մասնագիտությունը: *Սըվաղչօթունը լ'ավ փէշակ ա* (Բ):

ՍԸՎԱՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԸՎԱՂԷԼ-ի:

ՍԸՎԱՃԱ՛ՆՋ - *գ.* Սեւ գույնի եւ սովորականից ավելի խոշոր ճանճի տեսակ: *Մին սըվաճա՛նջ կ'ամ ա, թաքավէրին ջընաղէն նըստում* (Ձ):

ՍԸՎԱՄԱՋ' - *ած.* Սեւ մազեր ունեցող, սեւահեր: *Էտ չուբանէն էլ մին դաշանգ', սըվամագ' ախճիգ' ա ինում, անումը՝ Գօհար* (Ձ):

ՍԸՎԱՄՕԾ - *գ.* Սեւ մոշի տեսակ: *Սըվամօշը հա՛մ մը'ծ-մը'ծ ա, հա՛մ քախծը* (Բ):

ՍԸՎԱՅԻ/ՍԸՎԱՅԻ - *տե՛ս* ԿԸՄԱՆ-(ՑԷ) (1): *Մէր Կըվկագին խալխան սըվայի Ռուսէթա խալխըն էլ ա դաչա յէկալ...* (ՋՏ, Բ, 85):

ՍԸՎԱՆԱԼ *(գրբ. սեւանամ)* - *չբ.* 1. Սեւ գույն ստանալ, սեւագույն դառնալ: *Փիչը էնքան ծօխ ա ըրալ, պատէրը սաղ սըվացալ ա* (Բ): 2. Արեւայրուքի ազդեցությամբ թխանալ: *Խօխէնքը'ը տըկլօր էնքան իրը'վէն տակէն խաղ ըն ըրալ, սըվացալ ըն* (Բ): 3. *փխբ.* Ամպով՝ թուխպով ծածկվել: *Յէրգ'ինքը'ը սըվացալ ա* (Բ): 4. *փխբ.* Հասնել, հասունանալ (որոշ

պտուղների մասին): *Խաղուն սըվացալ ա, քըղէլի վախտըն ա* (Բ): 5. *փխբ.* Սեւ՝ մռայլ՝ դժբախտ դառնալ: *Էտ օրանց էլ մէր գ'անքը սըվացալ ա* (Զ): 6. *փխբ.* Հուզմունքից՝ զայրույթից եւն դեմքը սեւագույն դառնալ: *Կըտըղթունան խանը սըվանում ա* (Զ): 7. *փխբ.* Շատ կեղտոտվել, կեղտից գույնը սեւին տալ: *Էտ պէնջակը էնքան կ'ը՞ցալ ա, սըվացալ ա* (Բ): 8. *փխբ.* Մութով պատվել, մթնել: *Աշխարքըս սըվացալ ա, ամմա վար ընօղնէն հ'ալ'ն էն ըն վար ընէլիս* (Զ): 9. *փխբ.* Հողը հերկվել, հերկվելով սեւ գույնով երեւալ: *Վէր կ'ամ ա տը՞նում՝ ըրտատը՞ղը սըվացած, ուրխանում ա* (Զ):

ՍԸՎԱՉԱԼ - *ած.* Սեւ պուտեր ունեցող: *Էտ վըրսկանէն էլ մին սըվաչալ շօն ա ինում* (Զ):

ՍԸՎԱՍԸ՞ՐՏ - *ած. տե՛ս* Սը՞րտը սը՞վ:

ՍԸՎԱՎԸ՞Ղ - *գ. տե՛ս* Սը՞վ վը՞ղ:

ՍԸՎԱՎՈՒՆ - *ած.* Սեւին տվող, սեւավուն: *Հընանցէ մին սըվավուն հէյվան ա աշկավը ըղնում* (Զ):

ՍԸՎԱՏԷՋ - 1. *գ.* Սեւ գույնի տիզ: *Մին սըվատէզ կ'ամ ա, նի մընում ջուբը* (Զ): 2. *գ., ած. փխբ.* Սեւ մաշկով եւ տգեղ (մարդ, հատկապես աղջիկ): *Էտ սըվատէզ ախճիգ'ը էտ դաշ'ինգ' ըխճըկանը տը՞ղ տամ ըն թաքավէրին տըղէն* (Զ):

ՍԸՎԱՔԱԾ - 1. *գ.* Սեւ գույնի ագռավ: *Մարթ կա՝ սըվըքաշէն մէսը օտում ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՍԸՎԱՏԷՋ (2):

ՍԸՎԱՔԸ՞ՍՏ - *գ.* Ցորենի տեսակ: *Սըվաքը՞ստը մէր վըդէրումը լ'ավ ա տը՞ռնում* (Բ):

ՍԸՎԱՔ'ԻՐ - 1. *ած.* Դժբախտ, թշվառ: *Սըվաք'իր կընէգ ա Մանծվը* (Բ): 2. *ծ.* Կարեկցանքի՝ ցավակցության արտահայտություն: *Սըվաք'իր իլ'ածը մին տըղա յար, էն էլ մը՞ռավ* (Բ):

ՍԸՎԱՕԽԾ(Ը)/ՍԸՎԸՕԽԾ(Ը) - *գ.* 1. Սեւ գույնի օձ: *Մին սըվաօխծ կ'ամ ա նի մընում ըտըրա պէրցին տակը* (Զ): 2. *փխբ. տե՛ս* Սը՞վ օխծ:

ՍԸՎԷՐ - *տե՛ս* ՍԸՎԸ՞Ր:

ՍԸՎԷՐԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՎԸ՞ՐԷԼ:

ՍԸՎԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՎԸ՞ՐՎԷԼ:

ՍԸՎԷՐՈՒԹԿ - *տե՛ս* ՍԸՎԸ՞ՐՈՒԹԿ:

ՍԸՎԸԲԸԽՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* Ք'ԸՄԲԸԽՏՕԹՈՒՆ:

ՍԸՎԸ՞ՆԷ - *գ.* Սեւ խաղողի՝ թթի՝ թզի եւն տեսակ: *Սըվը՞նան բ'ա՞ք'մ'ա՞զ չը՞ն իփում* (Բ):

ՍԸՎԸ՞Ր/ՍԸՎԷՐ/ՍՈՒՎԸ՞Ր *(գրբ. սովոր)* - *ած.* Որեւէ բանի վարժված՝ ընտելացած, սովոր: *Ղուգ'ա՞նը գ'ուդում ար, վը՞ր ի՞ւրա՞ն յէգնը Տըժէր ծ՞օրանը տը՞ն ք'ինիկ չի. նա էտ ծ՞օրին ա սըվէր* (ԼՂԲ, 298):

ՍԸՎԸ՞ՐԷԼ/ՍԸՎԷՐԷԼ/ՍՈՒՎԸ՞ՐԷԼ *(գրբ. սովորեմ)* - *նբ.* 1. Գիտելիքներ ձեռք բերել, յուրացնել, սերտել: *Հարությունը յէր ա կէնում նըստում, ասում.- Էտ կօրկէն հըմբարքավը մին էլ խօսկէրք ըմ սուվը՞րալ* (ՀԺՀ, VII, 181): 2. Մեկի՝ մի բանի օրինակը յուրացնել, ընդօրինակել: *Կ'ուղթուն անէլը հօրը անա յա սըվը՞րալ* (Բ): 3. Որեւէ բան սովորություն դարձնել: *Սըվէրալ ա՝ ամմէն դ՞օնում կընգանը յըրա ճըղճըղա* (Բ): *չբ.* 4. Մի բանի վարժվել՝ ընտելանալ: *Ծէնին էշէրը էտ արտէն սըվէրած ըն ընում* (ԼՂԲ, 346): 5. Ուսանել, կրթական հաստատության սովորող լինել: *Իմ քուր ծէր ըշկօլումըն ա սըվըրէս* (Բ): 6. Որոշակի առաջադիմություն ցուցաբերել: *Մին օր դասատուն ջըհ՞ում ա, թա.- Ծէր խօխան լ'ավ չի սըվը՞րում* (Զ):

ՍԸՎԸ՞ՐՎԷԼ/ՍԸՎԷՐՎԷԼ/ՍՈՒՎԸ՞ՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԸՎԸ՞ՐԷԼ-ի:

ՍԸՎԸ՞ՐՈՒԹԿ/ՍԸՎԷՐՈՒԹԿ/ՍՈՒՎԸ՞ՐՈՒԹԿ/ՍԸՎՈՒՐՈՒԹԿ/ՍԸՎՕՐՈՒԹԿ *(գրբ. սովորոյթ)* - *գ.* Ընդհանուրի կողմից իբրեւ ավանդություն ընդունված կարգ, սովորույթ, սովորություն: *Հըրսընքէն վախտը կըռը՞վ անէլը Ճարտար սըվը՞րութկ ա* (Բ):

- Սըվըրութկու պար - *տե՛ս* ՅԱԼԼԻ:

ՍԸՎԸԹՕԽ - *ած.* 1. Սեւին տվող թուխ, շատ թուխ: *Սըվըթօխ մազ'էր օնէ* (Բ): 2. *փխբ.* Անիծված, ատելի: *...Ջ'ա՞հիլ տըղօրց կ'ըրէգմանը տը՞ռավ սըվըթօխ Կէրչը* (ԼՂԲ, 84):

ՍԸՎԸԾԱՂԷԳ' - *գ.* Սեւ գույնի ծաղիկ: *Ախճիգ'ը ասում ա.- Յը՞ս ըռազի կըկէնամ մինակ էն վախտը, վէր ինձը՞տէ մին սըվըծաղէգ' պիրիս* (Զ):

ՍԸՎԸԿ'ԱՌԻ - 1. *գ.* Վայրի հացաբույսի տեսակ: *Մէր հընդէրումը սըվըկ'ա՞ռի էլ կա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՍԸՎԱՏԷՋ (2):

ՍԸՎԸԿ'ԱՌՄԱ՞ՒՐ - *ած.* Սեւին տվող կարմիր, սեւ երանգավորում ունեցող կարմիր: *Սըվըկ'ա՞ռմա՞ւր շ՞օրէր ա կ'ը՞ցալ* (Բ):

ՍԸՎԸՄԸԹԷՆ - *ած.* 1. Սեւ ու մութ, սեւագույն ու խավար: *Սըվըմըթէն թուխպէր ա* (Բ): 2. *փխբ.* Թշվառ, ողբալի: *Սըվըմըթէն գ'անք ա մէր Հայկուշին գ'անքը* (Բ):

ՍԸՎԸՄՕՐԷԽ - 1. *գ.* Սեւ գույնի մորեխ: *Սըվըմօրէխը արտը կէրավ* (Զ): 2. *տե՛ս* ՍԸՎԱՏԷՋ (2):

ՍԸՎԸՊԸՂՕՃ - 1. *գ.* Սեւ գույնի միջատ: *Պօլիգ'ը պէնում ա, տը՞սնում վը՞սկուն տը՞ղ սըվըպըղօճավ լըցցած* (Զ): 2. *տե՛ս* ՍԸՎԱՏԷՋ (2):

ՍԸՎԸՍԸՐՏԷԼ - *չբ. տե՛ս* Սը՞րտը սըվանալ:

ՍԸՎԸՍԻՊՏԱԿ - *ած.* Սեւ եւ սպիտակ, սպիտակի վրա սեւ պուտերով կամ հակառակը: *Սըվըսիպտակ շալ ա քըցա՞ալ կըլիխէն* (Զ):

ՍԸՎԸՍՕ՞Ք' - *ած.* Ծանր սգի մատնված, սգավոր: *Սըվըսօ՞ք' կընէգ' ա Աշխէնը* (Բ):

ՍԸՎԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՍԸՎԱՎՈՒՆ:

ՍԸՎԸՏԷՂԷՆ - *ած.* Սեւին տվող դեղին, սեւավուն դեղին: *Ապուն մին սըվըտէղէն յը՞զն ա ի՞լալ* (Բ):

ՍԸՎԸՏԸՌԱԾԱԿ - *տե՛ս* ՍԸՎԱՏԷՋ (2): *Էտ սըվըտըռածակ ախճիգ'ը կըլ՞օխը պիցըրցընում ա, յէշըմ, տը՞սնըմ՝ մին մարալ-ջէյրան ախճիգ' ծառին յըրան* (ՀԺՀ, V, 159):

ՍԸՎԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՍՈՒՎԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՍՈՒՎՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. սովորեցուցանեմ)* - *պբ. եւ չբ.* ՍԸՎԸ՞ՐԷԼ-ի:

ՍԸՎԸՐՕԹՈՒՆ/ՍՈՒՎԸՐՕԹՈՒՆ/ՍՈՒՎՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԸՎԸ՞ՐՈՒԹԿ:

ՍԸՎԸՐՕՎԻ/ՍՈՒՎԸՐՕՎԻ/ՍՈՒՎՈՒՐՕՎԻ - *ած.* Սովորելով ձեռք բերվող՝ բերված, ոչ բնատուր, ոչ բնական: *Ամմէն հինչ էլ սըվըրօվի յա* (ԱԲԲ, 15):

ՍԸՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. սեւացուցանեմ)* - *նբ.* ՍԸՎԱՆԱԼ-ի:

ՍԸՎԸՔՈՒԾՈՒ - *գ.* 1. Էշի սեւ քուռակ: *Էծը ծախում ա, մին սըվըքուշու ինք' օնում* (Զ): 2. *տե՛ս* ՍԸՎԱՏԷՋ (2):

ՍԸՎԸՕԽԾ(Ը) - *տե՛ս* ՍԸՎԱՕԽԾ(Ը):

ՍԸՎԹԱ՞/ՍԻՎԹԱ՞/ՍՈ՞ՒՎԹԱ՞/ՍՈ՞ՒՐԹԱ՞ *(արաբ. siftah)* - 1. *մ.* Սկզբում, ամենից առաջ: *Սըվթա՞ հընգէրուց մինին ըն կախ տամ, հընգէրը սըկսում ա ճըղճըղալը...* (ՀԺՀ, V, 270): 2. *ած.* Սկզբի, առաջին: *Սիվթա՞ յէկօղընն ալ լ'ալ ա Ըվաք'ա՞ց Նազար* (ԱԱ, 18): 3. *գ.* Որեւէ բանի համար վճարված նախնական գումար: *Ուստան ասմա.- Հ՞ալ'ն մին սըվթա՞ տօ, յը՞տնան կօրծը ըսքըսինք'* (Զ):

- Սըվթա՞ անէլ - Փորձել, սկսել: *Պըլըպուղին ըսէս ա.- Տը՞ր հայր, առաջին վօղորմութի՞ւնը տօ՛, մին սո՞ւվթա՞ անիմ* (ԼՂԲ, 396):

ՍԸՎԻՏԸՐ *(ռուս. свитер, անգլ. sweater)* - *տե՛ս* ՓԱՅԿԱ:

ՍԸՎԻՐԸ՞Ս - *ած.* 1. Սեւ՝ սեւագույն երեսով: *Կօգ'ի սըվիրը՞ս, ամմա ղաշ'ինգ' ախճիգ' ար Շարմաղը* (Զ): 2. *փխբ.* Ամոթով մնացած, ամոթահար: *Տըղան սըվիրը՞ս տ՞ուս ա կ'ամ, ք'ինամ, էլ կ'ամ չի* (Զ): 3. *փխբ. տե՛ս* ԱՆՀԱՄԱՆՉ:

- Սըվիրը՞ս անէլ - Խայտառակել, ամոթահար անել: *Կընէգ'ը բիդի մարթին սըվիրը՞ս չանէ, մարթը՝ կընգանը* (Բ):

- Սըվիրը՝ս թօղնէլ - Ամոթով թողնել, ամոթահար դարձնել: *Կը՝ղօթուն ըրավ, հօրը-մօրը շէնումը սըվիրը՝ս թօղից* (Ձ):

- Սըվիրը՝ս ինիլ/տը՝ռնալ - Խայտառակվել, ամոթահար լինել: *Ասում ա.- Պա ըտի պէն կինի՞, սըվիրը՝ս իլինք՝* (Ձ):

- Սըվիրը՝ս մընալ - Ամոթով մնալ, ամոթահար դառնալ (տված խոստումը՝ պարտականությունը չկատարելու եւն պատճառով): *Տըղամարթը բիդի ո՝ւրա՝ն ասածը անէ, վէր սըվիրը՝ս չի մընա* (Ձ):

ՍԸՎԿ՝ԷՎԼԻ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԷՎԼԻ:

ՍԸՎԿ՝ԷՎՆ՝ԻԼ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԷՎՆ՝ԻԼ:

ՍԸՎՍԸՎԸ՝ՆԷ - *տե՛ս* ՍԸՎԱՎՈՒՆ:

ՍԸՎ-ՍԸՎԹԱ՝/ՍԻՎ-ՍԻՎԹԱ՝/ՍՈ՝ՒՎ-ՍՈ՝ՒՎԹԱ՝/ՍՈ՝ՒՐ-ՍՈ՝ՒՐԹԱ՝ - *տե՛ս* ՍԸՎԹԱ՝(1): *Հալա՝ սո՝ւր-սո՝ւրթա՝ հացը՝ն սուփրան քըցո՝ւմ ըն, նըստում մին լա՝վ օտում...* (ՀԺՀ, VII, 263):

ՍԸՎՈՒՐՈՒԹԿ - *տե՛ս* ՍԸՎԸ՝ՐՈՒԹԿ:

ՍԸՎՕԹՈՒՆ *(գրբ. սեւութիւն)* - *գ.* Սեւ գույն ունենալը, սեւ լինելը: *Յիրգինք՝ին սըվօթունը մօշ քըղօղնէրէն վըխծընցընում ա* (Ձ):

ՍԸՎՕԼՈՒՃ/ՍՈՒՎՕԼՈՒՃ *(ռուս. сволочь)* - *տե՛ս* ՕՂԸՌԱԾ:

ՍԸՎՕՐՈՒԹԿ - *տե՛ս* ՍԸՎԸ՝ՐՈՒԹԿ:

ՍԸՎՕՑ - *գ.* 1. Աչքի բիբի սեւավուն գունդը: *Մըկըրատը քաղում ա աշկը, սըվօցը խառնում* (Ձ): 2. Խաղողի վազի բունը: *Թառհնէն սըվօցը լ՝ավ էրում ա, պօղ տը՝ռնում* (Բ): 3. Բնափայտի միջուկը: *Կաղնուն սըվօցը շատ տըմասկան ա* (Բ): 4. Թթի օղու տակ նստած մրուրը: *Ըռաղէն տակէն սըվօց կա, հարկավէր ա քամած* (Բ):

ՍԸՏ - *տե՛ս* ՍԸ՝Տ:

ՍԸՏԱՆԱ - *տե՛ս* ՍԱԴԱՆԱ:

ՍԸՏԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԸԴԸՆՕԹՈՒՆ:

ՍԸՏԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՍՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԸՏԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԸՍՏԸԿՕՏԷԼ:

ՍԸՐԱ - *տե՛ս* ԸՍՏԸՐԱ:

ՍԸՐԱՋՈՒ *(ռուս. сразу)* - *տե՛ս* ԻԼԲԻՀԱ՝Լ(ՄԸՍ):

ՍԸՐԱՀ - *տե՛ս* ՍԸՀԱՐ:

ՍԸՐԱՆՈՒՑ - *գ.* Կտավատից ճմլելով ձեթ հանելու գործարան, ձիթահանք: *Առաչ Ղարաբաղ շատ տը՝ղէր ա սըրանուց իլա՝լ, միհէնգ՝ մինըն էլ չի մընացալ* (Բ):

- Սըրընուցու կ՝ումաշ - Մեծ ուժի տեր: *... Իզէն սըրընուցու կ՝ումաշ ա, ճըղրցաքարը մինակ էն կըկարէ տը՝ղան տո՝ւս օնէ* (Ձ):

ՍԸՐԱՎԷՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սըրավէր ինիլ - Գորգի՝ կարպետի կեսից ավելին գործած լինելով՝ դազգահի վերին գերանից՝ սարից, կախել: *Գ՝ա՝բա՝ կ՝օրծողը ասմա.- Վէր պատառ էլ կ՝օրծինք՝, սըրավէր ընք ինա՝կա՝ն* (Ձ):

ՍԸՐԷԼ[1] *(գրբ. սրեմ)* - *նբ.* 1. Կտրող գործիքի բերանը՝ ատամները սուր՝ հատու դարձնել: *Դա՝րվիշը էտ վախտը տը՝նակնին սըրում ար* (ՀԺՀ, V, 168): 2. Կտրելով՝ տաշելով՝ ոլորելով եւն ծայրը սուր դարձնել: *Մին պիհիր ա սըրում, տափէն տընգում, ծին կապում* (Ձ):

ՍԸՐԷԼ[2] - *տե՛ս* ՍԱՐԷԼ:

ՍԸՐԸԿԱԾԱՆ - *գ.* Լեռնային արահետ: *Էտ սըրըկըծանավը ք՝ինում ըն, հըսնում Արչին ախպո՝ւրը* (Ձ):

ՍԸՐԸՊԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՍԸՌԸՊԱՐԱՆ:

ՍԸՐԸՍԱՐ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սըրըսար ըղնէլ - Տնից-տեղից հեռանալ, թափառումների մատնվել: *...Ինքը կ՝ամ ա, էլիա ման կ՝ամ սըրըսար ընգած* (ՀԺՀ, V, 221):

- Սըրըսար շօռ/ման կ՝ա՝լ - Լեռնեռում թափառել՝ ման գալ: *Սըրըսար շօռ ըն կ՝ամ, սօյնը քաղում, տանում ծախում* (Ձ):

- Սըրըսար քըցիլ - Տնից-տեղից վտարել, թափառումների մատնել: *Խանը կըզնըվում ա, ո՝ւրա՝ն տըղէն տանան տո՝ւս քըցո՝ւմ, սըրըսար քըցո՝ւմ* (Ձ):

ՍԸՐԸՍԸ՝Պ - *գ.* Սարի՝ սեպի նման սուր գագաթ: *Կըխտարը փախճո՝ւմ ա, սըրըսը՝պէն վը՝ննը կէնում* (Ձ):

ՍԸՐԸՑԷ - *գ.* 1. Լեռնաստանի բնակիչ, լեռնցի: *Սըրըցէն չուլըցուն տօնը դօնաղ ա կ՝ամ* (ՆԱԲ, 117): 2. *փխբ.* Անտաշ՝ կոպիտ մարդ: *Սըրըցէ յը՞ս, էտ կընգանը խէ թակում ը՞ս* (Ձ):

ՍԸՐԸՔ՝Ա՝ԹԱ՝ - *գ.* Գորգ՝ կարպետ գործելու ընթացքում, երբ աշխատանքի կեսից ավելին կատարված է եւ գործածը դազգահի վերին գերանից՝ սարից կախած, գործողների համար բերվող գաթա: *Ա՝դա՝թ ա իլա՝լ, վէր գ՝ա՝բա՝ կ՝օրծողը սըրավէր ա իլա՝լ, տընատարը սըրըք՝ա՝թա՝ յա թըխալ* (Բ):

ՍԸՐԹԷԳ՝ - *տե՛ս* ՍԸՐԹԸՂ:

ՍԸՐԹԸԳ՝ԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՍԸՐԹԸՂԱՆԱԼ:

ՍԸՐԹԸԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐԹԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԸՐԹԸԳ՝ՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԸՐԹԸՂՕԹՈՒՆ:

ՍԸՐԹԸՂ *(թրք. sirtiq)* - *ածական.* Սաստիկ աներես՝ անամոթ: *... Կարժապէտնէն անսէրտ ըն, մունթէրը՝ սըրթըղ, սօվդաք՝ա՝ը՝ թամաքար...* (ՋՏ, Բ, 138):

ՍԸՐԹԸՂԱՆԱԼ - *չբ.* Աներես՝ անամոթ դառնալ: *Հօրը մընէլանը յը՝տը էտ խօխէնք՝ը շատ ըն սըրթըղանում* (Ձ):

ՍԸՐԹԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՍԸՐԹԸՂԱՆԱԼ-ի:

ՍԸՐԹԸՂՕԹՈՒՆ - *գ.* Աներեսություն, անամոթություն: *Սըրթըղօթուն ընէլավ տօնը շինից, պըրծավ* (Բ):

ՍԸՐԹՍԸՐԹԱԼ - *չբ.* Ցրտից դողդողալ: *Մին օր, մին քըշէր Թըթօ ճիրը՝մը սըրթսըրթալավ անցկընցնէլան յէ՝տը հըղէ ընգի Դիզափադ* (ՋՏ, Ա, 107):

ՍԸՐԹՍԸՐԹՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ՍԸՐԹՍԸՐԹԱԼ-ի: 2. *տե՛ս* ՍԸՐԹՍԸՐԹԱԼ:

ՍԸՐԹՍԸՐԹԱՆ - *ածական.* Սրթսրթացող, ցրտի չդիմացող: *Սըրթսըրթան ախճիգ՝ ա Գո՝ւլին* (Ձ):

ՍԸՐԹՍԸՐԹՕՆ - *գ.* Սրթսրթալը, ցրտից դողդողալը: *Չօբանը վէր ըտը՝րա սըրթսըրթօնը տը՝սնում ա, մէխկընը ա կ՝ամ, յափընջին հանում ա, քըցո՝ւմ ջընըղնէրէն* (Ձ):

ՍԸՐԹՍԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՍԸՐԹՍԸՐԹՕՆ:

ՍԸՐԿԱՎԱՔ՝ - *տե՛ս* ՍԱՐԿԱՎԱՔ՝:

ՍԸՐԿԷՎԼԻ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԷՎԼԻ:

ՍԸՐԿԷՎՆ՝ԻԼ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԷՎՆ՝ԻԼ:

ՍԸՐՄԱԼԻ - *ածական.* Սերմը շատ, շատ սերմ պարունակել: *Սըրմալի լօբի յա* (Բ):

ՍԸՐՄԱԿԷՐ - *ածական.* Սերմեր ուտող, սերմերով սնվող: *Սըրմակէր դուշ ա* (Բ):

ՍԸՐՄԱԿ՝ՕՂ - *ածական.* Սերմ գողացող: *Ք՝ինամ ըն, տը՝սնում սը՝րմ չի կա. սըրմակ՝օղ դուշէրը սաղ տարալ ըն* (Ձ):

ՍԸՐՄԱՎԷՐ - *ածական.* Սերմ ունեցող, սերմ բռնած: *Հիյվընէն նի յընն տը՝ռնում բօստանը, սըրմավէր լօբին լօխ օտում* (Ձ):

ՍԸՐՄԱՐԱՆՔ՝/ՍԸՐՄԱ՝ՐԱ՝ՆՔ՝ *(գրբ. սերմանիք)* - *գ., հվք.* Ջանազան տեսակի սերմերի ամբողջություն՝ հավաքածու: *Այան սըրմարանք՝ը սընդօղումընա ա իլա՝լ պըհէս* (Բ):

ՍԸՐՄԱ՝ՐԱ՝ՆՔ՝ - *տե՛ս* ՍԸՐՄԱՐԱՆՔ՝:

ՍԸՐՄԱՑՈՒ *(գրբ. սերմանացու)* - *գ.* 1. Ցանելու համար ընտրված ու պահված զանազան բույսերի սերմ: *Սուղանէն սըրմացուն մուկնէրը կէրալ ըն* (Բ): 2. Ցանելու սերմ ստանալու համար պահվող՝ խնամվող պտուղ՝ բանջարեղեն՝ բույս: *Խըյարը լօխ քաղում ա, էրկունը թօղում սըրմացու* (Ձ):

ՍԸՐՄԸ՝ՆԷ - *գ.* Թթի տեսակ: *Սըրմը՝նէն քախծըր թօթ ա* (Բ):

ՍԸՐՄԸԽԸՅԱՐ - *գ.* 1. Մեծացած՝ հասունացած ու դեղնած վարունգ, որից սերմ են ստանում: *Սըրմըխըյարը վէր լըխկում ա, սը՛ռմէրը ճօկում ըն, չուրըցընում* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ հասունացած եւ ուտելու համար ոչ պիտանի պտուղ: *Էտ էլ հօ յէմիշ չի՞, սըրմըխըյար ա, հունց ը՞ք օտում* (Բ):

ՍԸՐՄԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Սերմ բռնել, սերմով լցվել, սերմակալել: *Խըյարը սըրմըկալալ ա* (Բ):

ՍԸՐՁԱՆ - *տե՛ս* ՇԸՐՁԱՆ:

ՍԸՐՍԱՂՎԷԼ/ՍԻՐՍԱՂՎԷԼ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽԱՆԱԼ:

ՍԸՐՍԱՄՆԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՄՆԷԼ:

ՍԸՐՍԱՐՈՒՏ/ՍԸՐՍԱՐՕՏ - *ած.* Սարերով պատված, լեռնոտ: *Ղարաբաղը սըրսարուտ յէրգ՛իր ա* (Բ):

ՍԸՐՍԱՐՕՏ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԱՐՈՒՏ:

ՍԸՐՍԸ՛ՌՈՒՏ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՌՕՏ:

ՍԸՐՍԸՂԱՆԱԼ/ՍԻՐՍԸՂԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽԱՆԱԼ:

ՍԸՐՍԸՂ-ՄԱ՛ՐՍԱՂ/ՍԻՐՍԸՂ-ՄԱ՛ՐՍԱՂ/ՍԱ՛ՐՍԱՂ-ՄԱ՛ՐՍԱՂ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽՎԱՐԻ:

ՍԸՐՍԸՂՎԱՉԻ/ՍԻՐՍԸՂՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽՎԱՐԻ:

ՍԸՐՍԸՂՎԱՐԻ/ՍԻՐՍԸՂՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽՎԱՐԻ:

ՍԸՐՍԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ՍԻՐՍԸՂՑ(Ը)-ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸԽՄԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԸՐՍԸՂՕԹՈՒՆ/ՍԻՐՍԸՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸԽԸՄԸԽՕԹՈՒՆ:

ՍԸՐՍԸՄՆԷԼ - *չբ.* Ցրտից՝ վախից եւն կծկվել՝կուչ գալ: *... Քինա՛մ ըն, շատ շօռ կ՛ամ, տը՛սնում՝ մին ղընդաղում ըշտափած, սառած, սըրսամնած, քունավ ընցած* (ՀԺՀ, VII, 181):

ՍԸՐՍԸՊԱՏԷԼ - *չբ.* Սարսափել, երկյուղից դողալ: *... Մէր կընանէքը սըրսըպատըմ ըն, սաղ մա՛հլան կըլխըրնէրին հըվաքըմ* (ՋՏ, Ա, 227):

ՍԸՐՍԸՌԱԼ *(գրբ. սարսռամ)* - *չբ.* Սարսուռ՝ դող զգալ, դողդողալ, ցնցումների մեջ լինել (ցրտից, երկյուղից, ցավից եւն): *Կ՛ամ ըն, տը՛սնում՝ վէզ՛իրը, խընձո՛ր՛ն տակէն նըստած, սըրսըռամ ա* (Ձ):

ՍԸՐՍԸՌԸ՛ՆԷ/ՍԸՌՍԸՌԸ՛ՆԷ - *գ.* Անհարթ կեղեւով խնձորի տեսակ: *Սըրսըռը՛նէն խուլ՛խուլ՛օտ խընձո՛ր ա* (Բ):

ՍԸՐՍԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ՍԸՐՍԸՌԱԼ-ի: 2. *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՌԱԼ:

ՍԸՐՍԸՌՕՆ - *գ.* Ցրտից՝երկյուղից՝ ցավից եւն առաջացող մարմնի դող, դողդողանք, սարսուռ: *Արչին վէր տը՛սնում ա, ըտրրա սըրսըռօնը փըռնում ա* (Ձ):

ՍԸՐՍԸՌՕՏ/ՍԸՌՍԸՌՕՏ/ՍԸՐՍԸ՛ՌՈՒՏ/ՍԸՌՍԸ՛ՌՈՒՏ - *ած.* Անհարթ՝ կտրտված մակերես՝ եզրեր՝ կողեր ունեցող: *Էն դա՛շանգ՛, կօխկէրքը սըրսը՛ռուտ տիրէվնէրավ ծառէրը մըծանըմ ըն, թօթը հըսնըմ ա, թափըմ ըն, ա՛ռաղ քաշըմ...* (ՀԺՀ, V, 239):

ՍԸՐՍԸՌՕՑ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՌՕՆ:

ՍԸՐՎԷԼ[1] - *կբ. եւ չբ.* ՍԸՐԷԼ[1]-ի:

ՍԸՐՎԷԼ[2] - *տե՛ս* ՍԱՐՎԷԼ:

ՍԸՐՏԱԼԻ - *տե՛ս* ՍԸՐՏԱՆՑ:

ՍԸՐՏԱԽԱՂ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սըրտախաղ ինիլ - Հուզվել, սիրտը ելեւէջել՝ տրոփել: *Տըղան վէր ըխճըկանը սա՛սը ըսկանում ա, սըրտախաղ ա ինի՛ում* (Ձ):

ՍԸՐՏԱՃԱ(Ն)Ք - *տե՛ս* ԼԸՂԱՃԱ(Ն)Ք:

ՍԸՐՏԱՄԱՉ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սըրտամաչ գ՛իդո՛ղ - Ուրիշին լավ հասկացող, նրա վշտին՝ զգացմունքներին կարեկցող: *Սըրտամաչ գ՛իդո՛ղ կընէգ՛ ա իլալ Մա՛նիշ աքէրը* (Բ):

- Սըրտամաչը պէնալ/պէց անէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը պէնալ:

- Սըրտամաչը պէնվալ/պէց ինիլ - *տե՛ս* Սը՛րտը պէնվալ:

ՍԸՐՏԱՄԸ՛Ծ - *ած. տե՛ս* Սը՛րտը լէն:

ՍԸՐՏԱՄԸ՛Ռ - *ած.* 1. Սիրտը մեռած, վշտահար: *Սըրտամը՛ռ կընէգ՛ ա Նանօվը. մին մադար տըղա օնար, էն էլ մը՛ռավ* (Բ): 2. Սիրտ չունեցող, անգութ, անխիղճ: *Էտ սըրտամը՛ռը խը՛ղճ յիթիմին տա՛նջում ա* (Ձ):

ՍԸՐՏԱՆՑ - *մ.* 1. Սրտաբուխ կերպով, ամբողջ հոգով: *Թաքավէրը սըրտանց սիրում ար նը՛ք՛ա՛րին* (Ձ): 2. Անկեղծ կերպով, անկեղծորեն: *Ասում ա.- Սըրտանց ըմ ասում, յը՛ս տը՛սալ չըմ* (Ձ):

ՍԸՐՏԱՊԷՆԴ *(գրբ. սրտապինդ)* - *ած.* 1. Անվախ, համարձակ, անվեհեր: *Սըրտապէնդ տըղա յա Մա՛րդին, քը՛շէրը մինակ հըղէ յա ինի՛ում, ծըմակավը ք՛ինամ* (Ձ): 2. Անխիղճ, անգութ: *Սըրտապէնդ մարթ ա, ի՛ւրա՛ն խօխօնցը էլ չի ք՛ը՛մա՛գ՛ անում* (Բ):

ՍԸՐՏԱՎ *(գրբ. սրտեայ)* - 1. *տե՛ս* ՍԸՐՏԱՊԷՆԴ (1): 2. *տե՛ս* ՍԸՐՏԱՆՑ: 3. *տե՛ս* ՍԸՐՏԸԿԱԿՕՂ:

ՍԸՐՏԱՎԸ - *մ.* Ցանկությամբ, ըստ մեկի ցանկության: *Թաքավէրին սըրտավը Թափէղընն ա Սըմբաթը ծիյէնը նըստում ըն, հըղէ ընում բըդի ի՛ւրանց յէրգ՛իրը* (ՆԱԲ, 48):

ՍԸՐՏԱՑԱՎ *(գրբ. սրտացաւ (սիրտը ցավող, ցավակից)* - *ած.* Հոգատար, սրտակից, կարեկից: *Սըրտացավ կընէգ՛ ա Ասթըխէգ՛ը* (Բ):

ՍԸՐՏԸԾԱՆՈՂԸՐ - *ած.* Վշտացած, տխուր: *Սըրտը՛ծանողը՛ր մարթ ա, հօր ը՞ս կը՛զնը՛վցընէս* (Բ):

ՍԸՐՏԸԿԱԿՕՂ - *ած.* Բարի սիրտ ունեցող, խիղճ ունեցող: *Սըրտըկակօղ մարթին անա ք՛ը՛փըս կ՛ամ ա* (Բ):

ՍԸՐՏԸԿՈՒՏՈՒՐ *(գրբ. սրտակտուր)* - *ած., մ.* 1. Սիրտը կոտրած, սրտաբեկ: *Թաքավէրին տըղան ըտի սըրտըկուտուր նըստում ա ծին, ք՛ինամ* (Ձ): 2. Սիրտ կոտրող՝ կսկծեցնող, սրտաճմլիկ: *Կ՛ի՛ւլը շէնին սըմթէրքումը սըրտըկուտուր կ՛օռռաց* (Ձ):

- Սըրտըկուտուր անէլ - *տե՛ս* Սը՛րտը կօտըրէլ:

- Սըրտըկուտուր ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Սը՛րտը կօտըրվէլ:

ՍԸՐՏԸՀԱՆՎԷԼ/ՍԸՐՏԸՎԱՆՎԷԼ - *չբ.* Համարձակություն ձեռք բերել, համարձակ դառնալ: *... Ա՛հա՛ռ վէր մուտունաս ըք, տահանք առռէ յըն սըրտրհընվէս* (ՀԲ, 363):

ՍԸՐՏԸՀԱՑ(Վ)ԷԼ - *չբ.* Հուսահատվել, վհատվել, վշտանալ: *Թօռը յը՛տ չի անում, թա խաղուն քաղինք՛, ժուղուվուրթը լօխ սըրտրհատվալ ըն* (Բ):

ՍԸՐՏԸՀԸ՛ՌԷՀ *(գրբ. սրտահառաչ (սրտանց հառաչող)* - *տե՛ս* ՍԸՐՏԱՑԱՎ:

ՍԸՐՏԸՀԸՌԸՉՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԸՐՏԸՑԸՎՕԹՈՒՆ:

ՍԸՐՏԸՀԸՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԸՐՏԸՀՈՒՎՕԹՈՒՆ:

ՍԸՐՏԸՀՈՒՎՕԹՈՒՆ/ՍԸՐՏԸՀԸՎՕԹՈՒՆ - *գ.* Սրտի հովություն՝ հանգստություն, սրտահովանք: *Ախըրը, հինչ անէ, հինչ չանէ, սըրտրհըվօթուն ա, լի՞, պէրալ ա ըստը՛ղ ախպի՛ւր շինա՛լ* (ԱԱ, 60):

ՍԸՐՏԸՄ(Ը)ՆԱ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սըրտըմընա անէլ - Խորշանք պատճառել, զզվեցնել: *Չօբանը ըտի յը՛ստուտ շի՛ւրէրավ նի յա մընում, թաքուհուն սըրտըմընա անում* (Ձ):

- Սըրտըմընա ինիլ/տը՛ռնալ/փըռնէլ - Խորշել, զզվել: *Մարթըն էլ շընուրհակալ ինիլին տը՛ղ, յէտ ա տա՛ռալ, թա.- Մրչ ախպէր, կը՛լ՛օխըտ պատառ տէն քաշի, սըրտըմընա յում ինի՛ում* (ԱԱ, 72):

ՍԸՐՏԸՆԸ՛Ղ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՆԸՂԸՍԸՐՏ(Վ)ԷԼ: *Ասում ա, սըրտընը՛ղված տանան տի՛ւս կ՛ամ* (ՆԱԲ, 54):

ՍԸՐՏԸՊԱՏԱՌ - *տե՛ս* ԼԸՂԱՃԱ(Ն)Ք:

ՍԸՐՏԸՊԷՑ - *ած. տե՛ս* Սը՛րտը պէց:

ՍԸՐՏԸՊԷՐԱԿ - *ած.* Ջգայուն սիրտ ունեցող, սրտացավ: *Սըրտըպէրակ տըղամարթ ա, լ՛ըհա թուռնէրէն տը՛սնում ա, ուրխութունան լա՛ց ա ինի՛ում* (Ձ):

ՍԸՐՏԸՊԸՆԴ(Վ)ԻԼ *(գրբ. սրտապնդեմ (սիրտ տալ, զորացնել)* - *տե՛ս* ՍԸՐՏԸՀԱՆՎԷԼ: *Տըղան էս դ՛ընըմ վա-*

խըմ չի, սըրտըպընդված ա ընում, մուտանում ա օշափէն (ՀԺՀ, V, 326):

ՍԸՐՏԸՊԸՏԸՐՀԱՆ - *գ.* Սրտի երկու ներքին խոռոչներից յուրաքանչյուրը, սրտախորշ: *Խանչալը կօխում ա սըրտըպըտըրհանը, ըսպանում* (Ձ):

ՍԸՐՏԸՊԻՐԱԿԷԼ - *չբ.* Ձգայուն՝ սրտացավ դառնալ: *Կընէգ'ը մըռնէլանը յը'տը Սանք'ին սըրտըպիրակում ա, ՝ուրանն խօնցը պահում մըծըցընում* (Ձ):

ՍԸՐՏԸՎԱՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՏԸՀԱՆՎԷԼ:

ՍԸՐՏԸՎԸ'ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՏԸՀԱՆՎԷԼ: *Ախըրը, սըրտըվը'րվում ա, նի մընում* (ՀԺՀ, V, 516):

ՍԸՐՏԸՑԸՎՕԹՈՒՆ *(գրբ. սրտացաւութիւն (սրտի ցավ)* - *գ.* Սրտացավ լինելը, հոգատարություն, կարեկցություն: *Հէրսիլին ըսկի սըրտըցըվօթուն չօնէ* (Բ):

ՍԸՐՏԸՓԱՅԻ - *տե՛ս* ՍԸՐՏՈՒՋ'ԻԼԻՔ':

ՍԸՐՏԸՔԸԹՕԼ - *գ.* Կրծքավանդակի ներքեւի փոսորակը: *Վը'նն ըն կըցնում, մաշկը, տծ՝ը, կուռնըտակէրը, պօրտը, սըրտըքըթ՝ելէն տէղէրը ցէխավ լըպատում* (ՆԼՂԺԲ, 97):

- Սըրտըքըթ՝ելանն ճ՝ուր խըմել (միհին) - *տե՛ս* Սրտան խօսել (ՍԸ'ՐՏԻ[1]-ի տակ): *Վէր ըտի ըսը'ցիր, սըրտըքըթ՝ելաս ճ՝ուր խըմը'ցէր* (Ձ):

- Սըրտըքըթ՝ելը նի կանանծ - Խոժոռ, զայրացած: *Էտ հինչ ա՞ իլանլ, խէ ըտի սըրտըքըթ՝ելըտ նի կանանծ ա* (Բ):

- Սըրտըքըթ՝ելը նի կէնալ - Հուզվել, սիրտը կսկծալ: *Սըրտըքըթ՝ելըս նի յա կէնում, վէր տը'սնում ըմ մէր յը'խծէն քանդվանծ* (Ձ):

ՍԸՐՏԽԱՌՆՈՒՑ/ՍԸՐՏԽԱՌՆՕՑ - *գ.* Սիրտը խառնելը: *Խը'ղճը սըրտխառնուցան կարում չի, թա շօռ կ'ա* (Բ):

ՍԸՐՏԽԱՌՆՕՑ - *տե՛ս* ՍԸՐՏԽԱՌՆՈՒՑ:

ՍԸՐՏՈՒՋ'ԻԼԻՔ' - *տե՛ս* ՍԸՐՏՈՒՋ'ԻԼԻՔ':

ՍԸՐՏՈՒՋ'ԻԼԻՔ' - *տե՛ս* ՍԸՐՏՈՒՋ'ԻԼԻՔ':

ՍԸՐՏՈՒՋ'ԻԼԻՔ'/ՍԸՐՏՈՒՋԻԼԻՔ'/ՍԸՐՏՈՒՋԻԼԻՔ' - *գ.* Սրտի ուզելիք, սրտի ցանկացած բան: *Ոէ, ՝ուրանն սըրտ՝ուզիլիք'ը էլ էտ սըհաթէն հինչ բի՞դի ինի. օգ՝ում ա՝ մին լ'ավ թան անէ, կըլխէն քաշի* (ԱԱ, 86):

- Սըրտուզ'իլիք'ը տը'ղաց անէլ - Ցանկությունը՝ իղձը կատարել: *Նօր հարթանանը սըրտուզիլիք'ը տը'ղաց կանին, հանցու վըսկը'ք'ա՝ն'ել տըղա պիրի...* (ՆԱԲ, III, 245):

ՍԸՐՏՕՋ'ԱԾ - *տե՛ս* ՍԸՐՏՕՋ'ԱԾ:

ՍԸՐՏՕ՝ՋԱԾ - *տե՛ս* ՍԸՐՏՕՋ'ԱԾ:

ՍԸՐՏՕՋ'ԱԾ/ՍԸՐՏՕ՝ՋԱԾ/ՍԸՐՏՕՋԱԾ - *տե՛ս* ՍԸՐՏՈՒՋ'ԻԼԻՔ': *Օշը յէրգ'ինք ա օնում, վէր Աստուծ ՝ուրան սըրտօզածը կը'դարէ* (ՆԱԲ, 46):

ՍԸՐՏՕՏ - *տե՛ս* ՍԸՐՏԱՊԷՆԴ (1):

ՍԸՐՓԱ՝ՆԳ/ՍԻՐՓԱ՝ՆԳ - *տե՛ս* ԽՈՒԽԸՀԸՆԳԷՐ (2):

ՍԸՐՓԸԼԻ՝ՒՍ *(գրբ. սրբալոյս)* - *ած.* Սուրբ լույս ունեցող, սուրբ ու լուսավոր: *Սըրփըլ՝ուս մէռուն ըն քըսում ճակատը* (Ձ):

ՍԸՐՓԻԼ/ՍԻՐՓԻԼ/ՍԻՐՓԷԼ *(գրբ. սրբեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ բանի թացությունը՝ խոնավությունը վերացնել՝ ցամաքեցնել՝ չորացնել: *Մարընն էլ դ՝ուշլիգ'ավը աշկէրընն ար սիրփիս* (ՀԲ, 361): 2. Կեղտը՝ փոշին եւն որեւէ բանով հավաքել՝ մաքրել՝ հեռացնել: *Էվ՝ուլը յօր ա օնում, ութը'ղնէն լօխ սըրփ՝ում, ք'ինանմ ը'շկափէն փիրդին քըմակէն կ'օղլը կէնում* (ՀԺՀ, VII, 22): 3. *փխբ.* Ոչնչացնել, ավերել, քշել տանել: *Մէլը սաղ բուստընէն սըրփից* (Բ): 4. *փխբ.* Կոտորել, շատերին սպանել: *Թօրը յօր ա օնում, նըստում սը'վ ծին, նի մընում դ՝ուշմանին զօրքէն մաչը, լօխճին սիրփ՝ում* (Ձ): 5. *փխբ.* Ամբողջությամբ ուտել՝ խմել: *Էն ճում օտօղ մարթը հըրսընքէն հացընն ա լօխ սըրփում, ճ՝ուր խըմօղ մարթընն էլ՝ կ'ինին* (ՀԺՀ, V, 314):

- Սըրփ՝անծ թօր - Գեղեցիկ եւ կտրիճ երիտասարդ: *Ոէ թաքավէրին կուճուր տը'ղան էլ սըրփ՝անծ թօր ա, վէր նի յա մընում, լօխ մընամ ըն պիրընէն պէց* (Ձ):

ՍԸՐՓԻՉ *(գրբ. սրբիչ (սրբող, մաքրող, ածելի)* - *գ.* Գութանի խոփին կպած հողը քերելու երկաթե կամ փայտե տափակ հարմարանք: *Սըրփ՝իչը յօր ա օնում, թա խօփը թըմիզցընէ, տը'սնում՝ մին օխծը կ'՝ութանէն տակէն* (Ձ):

ՍԸՐՓ(Ի)ՎԻԼ/ՍԻՐՓ(Ի)ՎԻԼ/ՍԻՐՓ(Ի)ՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՍԸՐՓԻԼ-ի: չբ. 2. Ինքն իրեն սրբել: *Նի յա մընում կ'ը'տը լըղանում, տ՝ուս կ'ամ, թա սըրփվի, տը'սնում մահըրման կա վէչ* (Ձ): 3. *արհմ. տե՛ս* Ըռանդ ինիլ:

ՍԸՐՓԱ՝ՌԴԱ՝ՒՄ/ՍԸՓԱ՝ՒՐԴԱ՝ՒՄ/ՍԱ՝ՒՐՓԱ՝ՌԴԱ՝ՒՄ/ՍԱ՝ՒՐՓԱ՝ՒՐԴԱ՝ՒՄ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սըրփ՝ուդ՝ում անէլ - *տե՛ս* Ըռանդ անէլ:

- Սըրփ՝ուդ՝ում ինիլ - *տե՛ս* Ըռանդ ինիլ:

ՍԸՐՓԱ՝ԹԱ՝ՒՆ/ՍԱ՝ՒՐՓԱ՝ԹԱ՝ՒՆ *(գրբ. սրբութիւն)* - *գ.* Սուրբ՝ նվիրական համարվող բան, սրբություն: *Սըրփ՝ութ՝ուն ըս ինձ հէտի, վախիլ մի՛, նի չըմ կ'անլ ք'ը'զ...* (ԼՂԲ, 71):

ՍԸՐՓՕ՝ՏԷԼ/ՍԻՐՓՕ՝ՏԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՓԻԼ (շատերի մասին):

ՍԸՐՓՕ՝ՏՎԷԼ/ՍԻՐՓՕ՝ՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՓՎԻԼ (շատերի մասին):

ՍԸՐՔՕՎԻ - *տե՛ս* ՇԻՆՕ՝ՎԻ:

ՍԸՐՕԿ *(ռուս. срок)* - *գ.* Որեւէ բանի հատկացվող՝ սահմանված ժամկետ: *Մին թաքավէր վէզիրին կանչում ա, թա.- Իրէք տարէ սըրօկ ըմ տամ, ինձանա հարուստ մին մարթ ըս ճարում* (ԲՀԲ, 141):

- Սըրօկը ընցած - Պահպանման ժամկետն անցած, փչացած (մթերքների մասին): *Սըրօկը ընցած կալբաս կէրավ, ատրավից իլանվ* (Ձ):

ՍԸՐՕՇՆԻ *(ռուս. срочный)* - *ած.* Անհետաձգելի, շուտափույթ կատարում՝ լուծում պահանջող, շտապ: *Ասում ա.- Կարէլ չըմ, սըրօշնի կօրծ ա, բիդի պըրծընիմ* (Ձ):

ՍԸՐՕՏԷԼ[1] - *տե՛ս* ՍԸՐԷԼ[1] (շատերի մասին):

ՍԸՐՏՕՏԷԼ[2] - *տե՛ս* ՍԱՐԷԼ (շատերի մասին):

ՍԸՐՕՏՎԷԼ[1] - *տե՛ս* ՍԸՐՎԷԼ (շատերի մասին):

ՍԸՐՏՕՏՎԷԼ[2] - *տե՛ս* ՍԱՐՎԷԼ (շատերի մասին):

ՍԸՐՕՑ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՀԷՍԱՆ: 2. *տե՛ս* Սը'վ սըրօց:

ՍԸՓԱԹ/ՍԸՓԱՏ *(արաբ. səfat, թրք. sifat)* - *գ. արհմ.* Կերպարանք, դեմք: *Միհէտ մին հիլի յա քըթանլ, սըփաթը մաչին տը'սալ, ըսքըսալ լանց ինիլը* (ԱԱ, 77):

ՍԸՓԱ՝ՌՅՆ(ԸՎ)ԻԼ - *տե՛ս* ՍԸՓԱ՝ՐԹՆ(ԸՎ)ԻԼ:

ՍԸՓԱՎՈՒՆ - *ած.* Ոչ շատ վնասված՝ փչացած, մի քիչ ամբողջ՝ առողջ՝ անվնաս: *Մին սըփավուն խընձ՝ը ա ծառէն տական քըթէնում, օտում* (Ձ):

ՍԸՓԱՏ - *տե՛ս* ՍԸՓԱԹ:

ՍԸՓԱ՝ՐԹՆ(ԸՎ)ԻԼ/ՍԻՓԱ՝ՐԹՆ(ԸՎ)ԻԼ/ՍԸՓԱ՝ՌՅՆ(ԸՎ)ԻԼ/ՍԻՓԱ՝ՌՅՆ(ԸՎ)ԻԼ *(հ.ե. *(s)p(h)erd(h)-)* - *չբ.* Գույնը գցել, գունատվել: *Տա վէր մին ծը'տընն ըսպանում ա, դ՝ովընն ՝ուրանն տանը օժը խիլլանա թուլըցընում ա, ըռանանգ'ը սիփանռհնում ա...* (ՀԺՀ, VII, 73):

- Սըփ՝ադթանանծ սուկի - Գունատ եւ տգեղ մարդ: *Աշխարքըս շօռ ա յը'կալ, ք'ը'ցալ մին կ'իշընկ'իրօղ ախճիգ' օգ'ալ, հինչ ա՞խճիգ', մին սըփ՝ադթանանծ սուկի* (Բ):

ՍԸՓԸՐԹ - *տե՛ս* ԻԼԲԻՀԱ՝Ն(ՍԸՍ):

ՍԸՓԱ՝ՒՐԴԱ՝ՒՄ - *տե՛ս* ՍԸՐՓԱ՝ՌԴԱ՝ՒՄ:

ՍԸՔԸՌ(Թ)ՆԷԼ *(հ.ե. *(s)keut- (խորշոմել, կնճռոտվել)* - *չբ.* Ցրտից կուչ գալ: *Ցօրտ ա, հավէրը սըքըռնալ ըն* (Բ):

ՍԸՔԸՌ(Թ)ՆԸ - *տե՛ս* ՍԸՔՕՌ(Թ)ՆԸ:

ՍԸՔԸՌ(Թ)ՆԸԿԱ՝ԼԻԼ - *չբ.* Սառչել, սառցակալել, վրայից սառցե լուլաներ կախվել: *Ծառէրը սըքըռթնըկ'ալ'ալ ըն* (Բ):

ՍԸՔԸՍԷԼ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՍԷԼ:

ՍԸՔԸՍՎԷԼ - *տե՛ս* ԸՍԿԸՍՎԷԼ:

ՍԸՔ՝ՍԼՔ՝ԻԼ/ՍԻՔ՝ՍԼՔ՝ԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏԷԼ:

ՍԸՔ՝ՍԼՔ՝ՎԻԼ/ՍԻՔ՝ՍԼՔ՝ՎԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏՎԷԼ:

ՍԸՔ՝ՍՕՏԷԼ/ՍԻՔ՝ՍՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏԷԼ:

ՍԸՔ՝ՍՕՏՎԷԼ/ՍԻՔ՝ՍՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏՎԷԼ:

ՍԸՔ՝ՍԸՔ՝ՕՐԷԼ/ՍԻՔ՝ՍԸՔ՝ՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏԷԼ:

ՍԸՔ՝ՍԸՔ՝ՕՐՎԷԼ/ՍԻՔ՝ՍԸՔ՝ՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏՎԷԼ:

ՍԸՔ՝ՏԻՐ - *տե՛ս* ՍԻՔ՝ՏԻՐ:

ՍԸՔ՝ՏԻՐԼԼՄԻՇ - *տե՛ս* ՍԻՔ՝ՏԻՐԼԼՄԻՇ:

ՍԸՔ՝ՏԻՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍԻՔ՝ՏԻՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԸՔ՝ՕՏԷԼ/ՍԻՔ՝ՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏԷԼ:

ՍԸՔ՝ՕՏՎԷԼ/ՍԻՔ՝ՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏՎԷԼ:

ՍԸՔՕՌ(Թ)ՆԸ/ՍԸՔԸՌ(Թ)ՆԸ - *գ.* Ծառերից կախված սառցե լուլա: *Ծառան մին սըքօռթնը պուք տըվավ, ճիրո՛ւ տը՛ղ կէրավ* (Ձ):

ՍԸՔՕՌ(Թ)ՆԸ-ՍԸՔՕՌ(Թ)ՆԸ - *ած.* 1. Սառչելուց գնդիկներ կազմած: *Սըքօռթնը-սըքօռթնը յը՛ղ ա* (Բ): 2. Սառը եւ հաճելի: *Սըքօռնը-սըքօռնը խըյար ա, լ՛ըհա տըղա յըս՝կէ՛ր* (Ձ):

ՍԻԲԷԽ(ՆԸ)/ՍԻԲԷՂ(ՆԸ) *(գրբ. սիպէխ)* - *գ.* Հովանոցավորների ընտանիքին պատկանող բանջարաբույս, սիբեխ: *Սիբեխը հա՛մ իփո՛ւմ ըն, հա՛մ ժարիտ անում* (Բ):

ՍԻԲԷՂ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՍԻԲԷԽ(ՆԸ):

ՍԻԲԻՐ *(ռուս. сибир)* - *գ.* 1. Ռուսաստանի արեւելյան մասը, որը հայտնի է իր ցուրտ կլիմայով, եւ որտեղ խորհրդային կարգերի օրոք ուղարկում էին աքսորյալներին: *Սիբիրը ցօրտ տը՛ղ ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ ցուրտ տեղ: *Դէ ծըմը՛ռնը խըծապէրթը սիբիր ա, սիբիր* (Բ):

- Սիբիր դարկէլ/քըշիլ - Աքսորել: *Ըստալինին վըխտէն Դարաբաղան էլ ըն շատ մարթ Սիբիր դարկալ* (Ձ):

ՍԻԳՆԱԼ - *տե՛ս* ՍԻՂՆԱԼ:

ՍԻՋՕՆ *(ռուս. сезон, ֆր. saison, լատ. satione)* - *գ.* 1. Տարվա ժամանակի որոշ շրջան, որը հարմար է որոշ աշխատանքի՝ գործունեության եւն համար: *ՀՅՕնձին սիզօնը վէր կ՛ամ ար, շինա՛ցէք՝ ըրտէրան տօն չին կ՛ամ* (Ձ): 2. Դրսում՝ այլ երկրում կատարվող ժամանակավոր վարձու աշխատանքի վայրը: *Էտ տըղան ամմէն տարէ ք՛ինամ ար սիզօն, լ՛ավ փուլ ըշխադում, կ՛ամ* (Ձ):

ՍԻՋՕՆԱՏԸ՝Ղ - *տե՛ս* ՍԻՋՕՆ(2):

ՍԻՋՕՆՇԻԿ *(ռուս. сезонник)* - *գ., ած.* Դրսում՝ այլ երկրում ժամանակավոր վարձու աշխատանք կատարող (մարդ): *Կ՛արունքը վէր կ՛ամ ար, Մուխրըթաղա սիզօնշիկնէն ք՛ինամ ին Ռուսաստան՝ սիզօն* (Ձ):

ՍԻԹԻԼՋԱՄ - *տե՛ս* ՍԸԹԻԼՋԱՄ:

ՍԻԹԻՐՋԱՄ - *տե՛ս* ՍԸԹԻԼՋԱՄ:

ՍԻԼԼՃՈՒՐ - *գ.* Հեղեղի ջուր: *Էրո՛ւշ ճար չի ինո՛ւմ, սիլլճո՛ւր ա իփո՛ւմ, չայ քըցո՛ւմ* (Ձ):

ՍԻԼԷԹԱ - *տե՛ս* ՍԸԼԷԹԱ:

ՍԻԼԷԽԿԸ - *տե՛ս* ԼԸՔԸՉԱՆ:

ՍԻԼԸՍՈ՛Ի/ՍԸԼԸՍՈՒ - 1. *գ.* Երկարատեւ հորդ անձրեւ: *Էրկու օր ա՝ սիլըսո՛ւ վա, կարում չընք, թա տանան տո՛ւս կ՛անք* (Բ): 2. *փխբ.* Մեծ եկամուտ՝ շահույթ, առատություն: *Ըստարէ պէրքը սիլըսո՛ւ վա* (Ձ):

- Սիլըսո՛ւ անել - Երկար ժամանակ հորդ անձրեւ տեղալ: *Քըշէրը սիլըսո՛ւ յա անում, կ՛էտը վըրարում, էտ ք՛արվանը քըշո՛ւմ տանում* (ՀԺՀ, VII, 138):

ՍԻԼԸՏԱՐԱՆՔ - Հեղեղի փորած տեղը, հեղեղի չորացած հունը: *Հըթէրքա հըղէն սաղ սիլըտարանք ա* (Ձ):

ՍԻԼԻ-ԲԻԼԻ - *գ.* Սիրալիր՝ սիրային՝ մտերմական խոսակցություն: *Թաքուն սիլի-բիլին նօթը կըլխած լամբու վա նըման* (ԱԲԲ, 31):

- Սիլի-բիլի անել - Մտերմաբար խոսել՝ զրուցել, սիրաբանել: *Մին մարթ ըրազումը տէսնում ա՝ կընէգ՛ը ո՛ւրո՛ւշո՛ւ նըհէտ սիլի-բիլի յա անում* (ՆԱԲ, 104):

ՍԻԼԻԿՈՒԿՈՒ - *տե՛ս* ՍԻԼԼԼ՝[2]:

ՍԻԼԻՏ(Ը)ՐԱ/ՍԷԼԻՏ(Ը)ՐԱ *(ռուս. селитра)* - *գ.* Բորակաթթվային տարբեր աղերի խառնուրդ՝ բորակ, որ գործածում են հողը պարարտացնելու համար: *Սիլիտըրան շաղ ըն տամ բուստանէն լըքէրումը, ճիրո՛ւմ* (Ձ):

- Սիլիտըրա տալ - Հողը բորակաթթվային աղերով պարարտացնել՝ սնուցել: *Սիլիտըրա տըված վը՛ղը լ՛ավ պէրք կըտա* (Բ):

ՍԻԼԼԱ[1] - *տե՛ս* ՍԻԼԼԼ՝[1]:

ՍԻԼԼԱ[2] - *տե՛ս* ՍԻԼԼԼ՝[2]:

ՍԻԼԼԼ՝[1]/ՍԻԼԼԱ[1] *(թրք. sille)* - *գ.* Ձեռքի ափով երեսին հասցվող հարված, ապտակ: *Հօրը սիլլա՛ն տըղէն մընանան ընգընէս չի* (Ձ):

- Սիլլա՛ն տալ - Ապտակել: *Չօբանը գ՛ուդում ա, թա մազաղ ա անում, ք՛ընում ա մին կուճի սիլլա՛ն տամ, էտ խօխան վէր ա ընգ՛նում* (ՀԺՀ, V, 348):

- Սիլլա՛ն տամ, ջօղաբըս տօ - Ասում են այն մարդկանց մասին, ովքեր միջոցներ են ձեռնարկում միայն տուժելուց՝ վնաս կրելուց հետո:

- Սիլլա՛ն օտէլ - Ապտակվել: *Խօխան պըլօթուն ըրավ, սիլլա՛ն կէրավ* (Բ):

ՍԻԼԼԼ՝[2]/ՍԻԼԼԱ[2] *(թրք. silme)* - *ած.* Բերնեբերան լցված, լեփլեցուն: *Էրկու վէդըրա սիլլա՛ն գ՛ո՛ւլլաս ա քաղում, դարկում* (Ձ):

- Սիլլա՛ն անել - Բերնեբերան լցնել: *Մօշը քաղում ըն, ըմընէգ՛ը սիլլա՛ն անում* (Ձ):

- Սիլլա՛ն ինիլ/տը՛ռնալ - Բերնեբերան լցվել: *Էնքան կ՛ինի յընք շինա՛լ, կըրըսնէն լօխ սիլլա՛ն յա տը՛ռալ* (Բ):

ՍԻԼԼԼԼՄԻՇ[1] - *տե՛ս* ՍԻԼԼԼ՝[1]:

- Սիլլալլամիշ անել - *տե՛ս* Սիլլա՛ն տալ: *Հա՛մին էտ վախտը մին առչ ա մուտընաս, աղվէսին մին լա՛վ սիլլալլամիշ ընէս* (ԼՂԲ, 300):

ՍԻԼԼԼԼՄԻՇ[2] - *տե՛ս* ՍԻԼԼԼ՝[2]:

ՍԻԼԼԼՏԸՐԱՔ(Է) - *տե՛ս* ՍԻԼԼԼ՝[1]: *...Բաքվա կըլուբումը սիլլա՛տըրաքը, ուշունցը մօդա յա տէռալ* (ՋՏ, Ա, 210):

ՍԻԼՕԹԿԱ/ՍԸԼՕԹԿԱ *(ռուս. селдка)* - *գ.* Ապխտած կամ չորացրած ձուկ: *Սիլօթկան լա՛զա՛թ պէն ա* (Բ):

ՍԻԼՕՍ/ՍԻԼՕՍ *(ռուս. силос, հուն. siros)* - *գ.* Մանրացրած կերաբույսերի կանաչ զանգվածը հորի մեջ փակելու եւ թթվեցնելու միջոցով պատրաստված հյութալի անասնակեր: *Առաչ կալխօզնէն ամմէն տարէ բօլ-բօլ սիլօս ըն ի՛լլալ շինիս* (Ձ):

ՍԻԼՕՍ - *տե՛ս* ՍԻԼՕՍ:

ՍԻԿ(Ը)ՐԷՏ - *տե՛ս* ՍԷԿ(Ը)ՐԷՏ:

ՍԻԿ(Ը)ՐԷՏՆԻ - *տե՛ս* ՍԷԿ(Ը)ՐԷՏՆԻ:

ՍԻՅԼԻԳ՝ԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՍԸՅԼԻԳ՝ԱՆԱԼ:

ՍԻՅԼԻԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՅԼԻԳ՝Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՍԻՅԼԻԳ՝ՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԸՅԼԻԳ՝ՕԹՈՒՆ:

ՍԻՅՐԸԿԱՆԱԼ/ՍԻՅՐԸԿԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Նոսր դառնալ, նոսրանալ: *Էնքան կըտօրալ ըն, ծըմակը սիհրըկացալ ա* (Բ): 2. Նվազել, պակասել, քչանալ: *Կըրիզիստ ա նի յէկալ Բաքվա թատրօնին, ըտըրա մըհար էլ թամաշչէքը սիյրըկանըմ ըն* (Ձ):

ՍԻՅՐԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ/ՍԻՅՐԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՍԻՅՐԸԿԱՆԱԼ-ի:

ՍԻՅՐԸԿՕԹՈՒՆ/ՍԻՅՐԸԿՕԹՈՒՆ - *գ.* Նոսր լինելը, նոսրություն: *Արտէն սիհրըկօթունը ըրաշտան ա* (Ձ):

ՍԻՂՆԱԼ/ՍԻԳՆԱԼ *(ռուս. сигнал, ֆր. signal, լատ. signum)* - *գ.* Ավտոմեքենայի՝ շոգեքարշի եւն շչակ՝ սուլիչ եւ դրա

արձակած ձայնը: *Մը շինին սիղնալը ըստրան բըղըյար ա անում* (Զ):

- Սիղնալ տալ - Շչակով ազդանշան տալ, շչակ հնչեցնել: *Շօփէրը հիշկան սիղնալ ա տամ, պառավը ըսկանում չի* (Զ):

ՍԻՄ *(պրս. sim (արծաթ), թրք. sim (կեղծ ոսկեթել)* - *գ.* 1. Բարակ մետաղալար: *Մուխանը մին պէրանկ սիմ ա յօր ունէս, կըպէս ըռաշկէ օղտէն չըվալան...* (ՀԺՀ, V, 301): 2. Նվագարանի լար: *...Հարությունը քանմանչան յօր ա օնում, ըսկըսում չօրս սիմին յըրա ածէլըն ու չօրս լուզվավ յէրք ասէլը* (ՀԺՀ, VII, 182):

- Սիմին թըխէլ/ճընգըց(ը)նել - Մեկին գրգռել՝ հրահրել: *Խըրէգ ըստըրա-ընդրա սիմին թըխէ, բոլ ա, համօթ ա* (Բ):

ՍԻՄԱՎԱՐ - *տե՛ս* ՍԸՄԱՎԱՐ:

ՍԻՄԻՆԴԻԿ - *տե՛ս* ՍԸՄԸՆԴԻԿ:

ՍԻՄՍԻՄ - *մ.* Դանդաղ, դանդաղորեն: *Սիմսիմ ա խօսում* (Բ):

- Սիմսիմ անել - Դանդաղորեն եւ իմիջիայլոց որեւէ բան անել: *Հինչ ը՞ս սիմսիմ անում, խէ ճէլ չը՞ս անում կօրծըտ պըրծընիս* (Զ):

- Սիմսիմ մէլ անել, Սիմօն ա՛սէ - Ասում են պարզ չարտահայտվողին, խոսքը կտուրը գցողին:

ՍԻՄՍԻՄՕԿ - *տե՛ս* ՍԸՄՍԻՄՕԿ:

ՍԻՅ - *տե՛ս* ՇՈՒՀ[2]:

ՍԻՅՐԸԿԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՍԻՀՐԸԿԱՆԱԼ:

ՍԻՅՐԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍԻՀՐԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԻՅՐԸԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԻՀՐԸԿՕԹՈՒՆ:

ՍԻՆԴՔԱՐ - *տե՛ս* ՍԸՆԴՔԱՐ:

ՍԻՆԴԸԹԱԿԷ - *տե՛ս* ՍԸՆԴԸԹԱԿԷ:

ՍԻՆԴԻԿՈՒԿՈՒ - *տե՛ս* ՍԸՆԴԸԿՈՒԿՈՒ:

ՍԻՆԴԻԿ - *տե՛ս* ՍԸՄԸՆԴԻԿ:

ՍԻՆ(Ն)Ի *(պրս., թրք. sini)* - *տե՛ս* ՊԱԴՆՕՍ:

ՍԻՊՏԱԿ/ՍԻՊՏԱԿ *(գրբ. սպիտակ)* - *ած.* 1. Ձյան՝ կաթի գույնի, այդ գույնն ունեցող, սպիտակագույն: *Սիպտակ շօ՛ղէր ա կ՚ը՛ցալ* (Բ): 2. Սպիտակամաշկ, սպիտակ մաշկ՝ մորթ ունեցող: *Սիպտակ խօխա յա Մանէն* (Բ): 3. *փխբ.* Մաքուր, ջինջ: *Մին սիպտակ թօխտ ա յօր օնում, կ՚իրանում* (Զ):

- Սիպտակ աղ - Հողային խառնուրդ չունեցող՝ մաքուր աղ: *Սիպտակ աղը էն վախտը տիժէր ա իլալ քըթինվալիս* (Զ):

- Սիպտակ աշխարք - *տե՛ս* Լանս աշխարք:

- Սիպտակ բըլբանլ/դանլբանդ - *տե՛ս* Սիպտակ պիմբըկքօլա:

- Սիպտակէն սը՚վ ասէլ, սը՚վէն՝ սիպտակ - *տե՛ս* Սը՚վէն սիպտակ ասէլ, սիպտակէն՝ սը՚վ:

- Սիպտակէն սիպտակ ասէլ, սը՚վէն՝ սը՚վ - *տե՛ս* Սը՚վէն սը՚վ ասէլ, սիպտակէն՝ սիպտակ:

- Սիպտակ ըմանու հասրաթ - Աղքատ, չունեւոր: *Մարթ կա՝ փուլը կացէն չի կըտրրում, մարթ էլ կա՝ էն ա սիպտակ ըմանու հասրաթ* (Զ):

- Սիպտակը սը՚վէն վէգ չի ծըռէլ - Ունեւորը չունեւորին չի խնդրի:

- Սիպտակը սըվըցընել, սը՚վը սիպտըկցընել - *տե՛ս* Սը՚վը սիպտըկցընել, սիպտակը սըվըցընել:

- Սիպտակ թօք - *տե՛ս* ԹՕՔ(1):

- Սիպտակ լանս - *տե՛ս* Սիպտակ ճիրանք՝:

- Սիպտակ կըռէք՝ նըհաշ տալ - Մեկին շփանալու՝ քմահաճ դառնալու առիթ տալ: *Խուխէն վէր սիպտակ կըռէք՝ նըհաշ տըվէլ, պըրծած ա* (Բ):

- Սիպտակ ճիրանք՝ - 1. Պայծառ, պարզ: *Սիպտակ ճիրանք՝ ասթըխ ա* (Զ): 2. *տե՛ս* Սիպտակ պիմբըկքօլա:

- Սիպտակ ճանր - Օղի: *Ուստան ասմա.- Յը՚ս կ՚ինի չըմ խըմում, թա սիպտակ ճանր օնիս, պէ՛ր* (Զ):

- Սիպտակ մըրօքը սըրտէն նսըտած - Ծերացած, ծեր: *Հըղէննի մին սիպտակ մըրօքը սըրտէն նըստած մարթ ա պըտահում* (Զ):

- Սիպտակ պիմբըկքօլա/փըրփօր - Շատ սպիտակ, ճերմակ, ճերմակամաշկ: *Կըլխավը մին տարի էլ ընցավ, Աստուծ մին ղօչ վէրթի տըվավ, հինչ խո՚խա, մին սիպտակ պիմբըկքօլա* (ՋՏ, Ա, 168):

ՍԻՊՏԱԿ - *տե՛ս* ՍԻՊՏԱԿ:

ՍԻՊՏԱԿԷԼ/ՍԻՊՏԱԿԷԼ *(գրբ. սպիտակիմ)* - *չբ.* 1. Սպիտակ գույն ստանալ, սպիտականալ: *Ըտի կ՚ը՛տէն ճանրը սիպտակալ ա, ք՚ը՛ցալ նի տը՛ռալ նէրքէ շէնը* (ԱԱ, 20): 2. Սպիտակ բանով ծածկվել: *Ծանը յը՛կավ, տափէրը սիպտակից* (Բ): 3. *փխբ.* Ալեհեր դառնալ, ճերմակել: *Սամսօն դային սիպտակալ ա* (Բ): 4. *փխբ.* Գունատվել, սփրթնել: *Վախան սիպտակալ ա* (Զ):

ՍԻՊՏԱԿԷԼ - *տե՛ս* ՍԻՊՏԱԿԷԼ:

ՍԻՊՏԱԿՈՒՑ - *տե՛ս* ՍԻՊՏԸԿՕՑ:

ՍԻՊՏԱԿՈՒՑ - *տե՛ս* ՍԻՊՏԸԿՕՑ:

ՍԻՊՏԸԿԱՄԱՔ՝ - *ած.* Սպիտակ մազեր՝ բուրդ ունեցող: *Պըռավէն մին սիպտըկամագ՝ էծ ա ինանում* (Զ):

ՍԻՊՏԸԿԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՍԻՊՏԱԿԷԼ:

ՍԻՊՏԸԿԱՎԸ՚Ղ - *ած.* Սպիտակավուն գույն ունեցող հող: *Էտ հանդին վը՚ղէրը սաղ սիպտըկավը՚ղ ա* (Բ):

ՍԻՊՏԸԿԱՎՈՒՆ - *ած.* Սպիտակին տվող, սպիտակավուն: *Սիպտըկավուն դարյա յա կ՚ը՛ցալ* (Բ):

ՍԻՊՏԸԿԸ՚ՂԱՆ - *գ., հվք.* Սովորաբար սպիտակ կտորից կարված՝ անմիջականորեն մարմնի վրա հագնելու կամ տնային-կենցաղային կարիքների համար պատրաստված կարվածքներ: *Սիպտըկը՚ղանը ճէլլի յա յըխտօտվում* (Զ):

ՍԻՊՏԸԿԸ՚ՆԷ - 1. *գ.* Սպիտակ խաղողի՝ թթի՝ թզի եւն տեսակ: *Սիպտըկը՚նան լ՚ավ սիպտակ կ՚ինի յըն շինում* (Բ): 2. *ած.* Սպիտակ դեմք ու մաշկ ունեցող: *Սիպտըկը՚նէ ախճիգ՝ ա հըրթնացուն* (Բ):

ՍԻՊՏԸԿ(Ը)ՌԱՆԳ՝(Ի) - *տե՛ս* ՍԻՊՏԱԿ(1):

ՍԻՊՏԸԿՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՍԻՊՏԸԿԱՎՈՒՆ:

ՍԻՊՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. սպիտակացուցանեմ)* - *նբ.* ՍԻՊՏԱԿԷԼ-ի:

ՍԻՊՏԸԿՑԸՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԻՊՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ՍԻՊՏԸԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. սպիտակութիւն)* - *գ.* Սպիտակ գույն ունենալը, սպիտակ լինելը: *Սիպտըկօթունը Նըխշունէն Ըստուծանա յա տուված* (Բ):

ՍԻՊՏԸԿՕՑ/ՍԻՊՏԱԿՈՒՑ/ՍԻՊՏԱ՚ԿՈՒՑ *(գրբ. սպիտակուց)* - *գ.* 1. Ձվի դեղնուցը շրջապատող սպիտակավուն նյութը: *Ծանն իփանում ա, տըղնօցը օտում, սիպտըկօցը տէն քըցանում* (Զ): 2. Աչքի ուռուցիկ անթափանց սպիտակագույն թաղանթը: *Թըխում ա, աշկէն սիպտըկօցը վէր ածում* (Զ): 3. Հացահատիկի սաղմը պատող եւ նրան ծելելիս իբրեւ սնունդ ծառայող ալյուրային՝ յուղային մասը: *Լըղար ցօրնէն հինչ սիպտըկօ՚ց բիդի ինի* (Բ): 4. Բնափայտի՝ անմիջականորեն կեղեւի տակ գտնվող շերտը: *Կաղնէն կըտրրում ըն, սիպտըկօցը տանշանում, սըվօցը յը՚ր օնում* (Զ): 5. *տե՛ս* ՍԻՊՏԸԿՕԹՈՒՆ:

ՍԻՍԷՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՍԻՍԸ՚Ռ(ՆԸ):

ՍԻՍԸ՚Ռ(ՆԸ)/ՍԻՍԷՌ(ՆԸ) *(գրբ. սիսեռն)* - *գ.* Թիթեռնածաղիկների ընտանիքին պատկանող ընդավոր բույս եւ նրա հատիկը, որ չորացրած վիճակում գործածում են իբրեւ սննդամթերք, սիսեռ: *Ըստարէ բոլ-բոլ սիսը՚ռ ընք վարալ* (Բ):

ՍԻՍՕ *(հուն. sisóč (մազերի հյուսակ)* - *գ.* Սողոցի տեսակ, որի երկու ծայրերը դրված են շրջանակի մեջ եւ վերեւից ձգված ոլորած՝ հյուսած թելով՝ լարով, որն էլ կենտրոնում տեղադրված փայտիկի միջոցով կարող է պրկվել կամ թուլացվել: *Դանլգանը սիսօն յօր ա օնում, տախտակը կըտրրում* (Զ):

ՍԻՎԹԼ - *տե՛ս* ՍԸՎԹԼ:

ՍԻՐ - *տե՛ս* ՍԷՐ:

ՍԻՐԱԾ *(գրբ. սիրած (Աստծուն սիրելի)* - 1. *գ., ած.* Մեկի սիրելի անձը, որի հետ պետք է ամուսնանա: *Թաքավէրը ճընանչըմ ա ուրան սիրածին...* (ՀԺՀ, V, 47): 2. *տե՛ս* ՍԻՐԻԼԻ (2, 3):

ՍԻՐԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՍԻՐԸԷԿԱՆ:

ՍԻՐԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՍԻՐԸԷԿԱՆ:

ՍԻՐԱՀԱՐՎԷԼ - *չբ.* 1. Հակառակ սեռի անհատի սիրով համակվել, սեր տածել: *Տա ուրէրան մին օր սիրահարվում ա ուրանց տանը նօքարը Ջամալէն յիրա* (ՆԼՂԺԲ, 147): 2. *փխբ.* Շատ տարվել՝ գրավվել մի բանով: *Թաքավէրին ախճիգը էտ վըէսկէ ղուշը տըսնալըն ըբանստ սիրահարվում ա* (Ձ):

ՍԻՐԱՀԱՐՈՒԹՈՒՆ - Սիրահարված լինելը, սիրո բուռն զգացմունք հակառակ սեռի անհատի նկատմամբ: *...Տըրանց սիրահարութունը մինչըվ միհէնգ էլ հանմանըն ա* (Ձ):

ՍԻՐԱՄԱՆ - *տե՛ս* ՍԷՐ-ՍԻՐԱՄԱՆ:

ՍԻՐԱՆ - *ած.* Սեր ունեցող, սիրահարված: *Սիրան տըղէրքըն ա ըխճըկէրքը ամմէն ուրուգուն ըտըէղ ին ուրուր ջիհում* (Ձ):

ՍԻՐԱՉԻ/ՍՈՒՉԻ *(թրք. sujə)* - *ած., գ.* Ջուր բաշխող՝ բաժանող (մարդ): *Սիրաչին քինամ ա, թա ճուրը պէգ թօղնէ, տըէսնում՝ մին զըէռ օխծ գօլէն քըշտէն մըէկնըված* (Ձ):

ՍԻՐԱՓԻԼ - *գ.* Առանց ծածկի տանիք: *Ըտըրան կըպօտում ըն, սիրափիլիումը վէր քըցում* (Ձ):

ՍԻՐԷԿ - *տե՛ս* ՍԻՐԸԷԿ:

ՍԻՐԷԿԷԼ - *տե՛ս* ՍԻՐԸԷԿԷԼ:

ՍԻՐԷԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԻՐԸԷԿՎԷԼ:

ՍԻՐԷՄՆԸ - *տե՛ս* ՍԻՐԸԷՄՆԸ:

ՍԻՐԸԷԿ/ՍԻՐԷԿ *(գրբ. սերեկ)* - *գ.* Անասունի թափանի կամ կաշվի կտոր, որով փակում են խնոցու եւ այլ ամանների բերանը: *Սիրըէկը տինում ըն, կապում* (Ձ):

ՍԻՐԸԷԿԱՆ/ՍԻՐԱԿԱՆ/ՍԻՐԱԿԱՆ *(գրբ. սիրական (սիրելի)* - *գ.* Արտամուսնական սիրային կապի մեջ գտնվող անձերից յուրաքանչյուրը մյուսի նկատմամբ: *Կընէգը ծուկունը ժարիտ ա անում, սիրըկանըն նըհըտ օտում...* (ՀԺՀ, VII, 280):

ՍԻՐԸԷԿԷԼ/ՍԻՐԷԿԷԼ - *նբ.* Խնոցու եւ այլ ամանների բերանը *սիրըէկ*-ով փակել: *Խընընըցէն սիրըէկում ա* (Բ):

ՍԻՐԸԷԿՎԷԼ/ՍԻՐԷԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԻՐԸԷԿԷԼ-ի:

ՍԻՐԸԷՄՆԸ/ՍԻՐԷՄՆԸ - *գ.* Ծառի՝ շիվի դալար կեղեւը կամ կեղեւի ներսի բարակ շերտերը, որով որեւէ բան են կապում: *Սէրը սիրէմնավ ըն կապում* (ԱԲԲ, 85):

ՍԻՐԸՆ(Ն)ԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Ջովություն՝ զով զգալ, մարմնի տապն անցնել: *Կամ ըն, էտ կ'ըէտէն ղըրաղէն սիրընանում* (Ձ): 2. Ջով դառնալ, հով ընկնել (եղանակի մասին): *Հավան վէր սիրընանում ա, հըղէ յըն ըղնում* (Ձ):

ՍԻՐԸՆ(Ն)ՕԹՈՒՆ - *գ.* Ջով լինելը, զովություն: *Քամէն սիրընօթուն ա պիրիս* (Բ):

ՍԻՐԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՍԻՐԸՆ(Ն)ԱՆԱԼ-ի:

ՍԻՐԸՎԸՍԿԸՌ - *ած.* Գրավիչ, հաճելի, իր հանդեպ սեր՝ համակրանք առաջացնող: *Սիրըվըսկըռ տըղա յա Մուքին* (Ձ):

ՍԻՐԷԼ - *տե՛ս* ՍԻՐԻԼ:

ՍԻՐԷԼԻ - *տե՛ս* ՍԻՐԻԼԻ:

ՍԻՐԻԼ/ՍԻՐԷԼ *(գրբ. սիրեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ մեկի կամ մի բանի նկատմամբ խորին կապվածություն՝նվիրվածություն՝ սեր զգալ՝ դրսեւորել: *Ղարաբաղցէքի ուրանց վըէղը շատ ըն սիրիս* (Բ): 2. Հակառակ սեռին պատկանող անհատի նկատմամբ սեր տածել՝ զգալ: *Էտ ախճիգը սիրիլիս ա իլալ մին քանսիբ տըղղու, ամա հանը ռազի չի իլալ* (ԱԱ, 29): 3. Բուռն հետաքրքրություն՝ սեր ունենալ մի բանի նկատմամբ: *Ծուկուն փըռնէլը շատ ըմ սիրում* (Բ): 4. Որեւէ բանի անհրաժեշտություն՝ պահանջ զգալ: *Արչը սիրում ա մինակ շօռ կ'ալը* (Ձ): 5. Հավանել, ախորժել: *Ապան հունըթթօ շատ ար սիրիս* (Բ): 6. Գնահատել, արժեքն իմանալ: *Ըրթիրօթունը շատ ըմ սիրում* (Բ): 7. Փաղաքշել, փայփայել, գուրգուրել: *Առաչին քըշէրը տըղան ըսկըսըմ ա էտ ըխճըկանը սիրիլը, կըլօխը սըղալիլը* (ՀԺՀ, V, 230):

ՍԻՐԻԼԻ/ՍԻՐԷԼԻ *(գրբ. սիրելի)* - *ած.* 1. Սեր վայելող, սիրո արժանացած: *Սիրիլի տըղա յար թաքավէրին կուճուր տըղան* (Ձ): 2. Հարազատ, մտերիմ: *Ըտի ուրան սիրիլի հընգէրըն էլ ա ըտըրան խանփում* (Ձ): 3. Ցանկալի, ախորժելի: *Իմ սիրիլի խօրանգը խաշլաման ա* (Բ):

ՍԻՐԻ-ՍԻՐԻ - *գ.* Թիթեռնածաղիկների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս, որի թերթիկները հատ-հատ պոկելով՝ բախտ են փորձում, հատկապես գուշակում՝ իր նախընտրած անձը իրեն սիրո՞ւմ է, թե՞ ոչ: *Մին սիրի-սիրի յա պուք տամ, բախտը փօրցում* (Ձ):

ՍԻՐՍԱՂՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԱՂՎԷԼ:

ՍԻՐՍԸՂԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՂԱՆԱԼ:

ՍԻՐՍԸՂ-ՄԱՐՍԱՂ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՂ-ՄԱՐՍԱՂ:

ՍԻՐՍԸՂՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՂՎԱՉԻ:

ՍԻՐՍԸՂՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՂՎԱՐԻ:

ՍԻՐՍԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍԻՐՍԸՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԸՐՍԸՂՕԹՈՒՆ:

ՍԻՐՍԻՐԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՍԻՐՍԻՐԱՏԷԼ:

ՍԻՐՍԻՐԱՏԷԼ/ՍԻՐՍԻՐԱՏԷԼ - *չբ.* Իրար սիրել: *Մըրթկընէգ սիրսիրատում ըն* (Ձ):

ՍԻՐՎԱՆԴ - *տե՛ս* ՍԷՐՎԱՆԴ:

ՍԻՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԻՐՎԻԼ:

ՍԻՐՎԻԼ/ՍԻՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍԻՐԻԼ-ի:

ՍԻՐՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԷՐՈՒՆ:

ՍԻՐՈՒՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԷՐՈՒՆՕԹՈՒՆ:

ՍԻՐՓԱՆԳ - *տե՛ս* ՍԸՐՓԱՆԳ:

ՍԻՐՓԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՓԻԼ:

ՍԻՐՓԻԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՓԻԼ:

ՍԻՐՓ(Ի)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՓ(Ի)ՎԻԼ:

ՍԻՐՓ(Ի)ՎԻԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՓ(Ի)ՎԻԼ:

ՍԻՐՓՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՓՕՏԷԼ:

ՍԻՐՓՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՐՓՕՏՎԷԼ:

ՍԻՓԱՌՅՆ(ԸՎ)ԻԼ - *տե՛ս* ՍԸՓԱՐԹՆ(ԸՎ)ԻԼ:

ՍԻՓԱՐԹՆ(ԸՎ)ԻԼ - *տե՛ս* ՍԸՓԱՐԹՆ(ԸՎ)ԻԼ:

ՍԻՔ՝ - *տե՛ս* ԽԸՌ:

ՍԻՔ՝ՋՕՌ(Ռ)ԱՄԱ - *տե՛ս* ՋՕՌՌԱՎ(1):

ՍԻՔ՝ՍԱՔ՝ԻԼ - *տե՛ս* ՍԸՔ՝ՍԱՔ՝ԻԼ:

ՍԻՔ՝ՍԱՔ՝ՎԻԼ - *տե՛ս* ՍԸՔ՝ՍԱՔ՝ՎԻԼ:

ՍԻՔ՝ՍԻՔ՝ՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՔ՝ՍԸՔ՝ՕՏԷԼ:

ՍԻՔ՝ՍԻՔ՝ՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՔ՝ՍԸՔ՝ՕՏՎԷԼ:

ՍԻՔ՝ՍԻՔ՝ՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՔ՝ՍԸՔ՝ՕՐԷԼ:

ՍԻՔ՝ՍԻՔ՝ՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՔ՝ՍԸՔ՝ՕՐՎԷԼ:

ՍԻՔ՝ՏԻՐ/ՍԸՔ՝ՏԻՐ *(թրք. sikdir)* - *ծ. անրգ.* Մեկին վտարելու՝ հեռացնելու բացականչություն՝ կորի՛ր, չքվի՛ր: *Վըէռէն քացէ յա տաս, տանս քըցիս, թա՝ սիք՝տի՛ր, էլ ըստըէղէրք ըրվաս վէչ* (Ձ):

- Սիք՝տիր անել - Վռնդել, վտարել: *Ըտըրան թակում ըն, տանան սիք՝տիր անում* (Բ):

- Սիք՝տիր ինիլ - *տե՛ս* Սիք՝տիրը քաշիլ:

- Սիք՝տիրը քաշիլ - Հեռանալ, վտարվել: *Սիք՝տիրըտ քաշի ըստըղաս* (Բ):

ՍԻՔ՝ՏԻՐԼԱՄԻԾ/ՍԸՔ՝ՏԻՐԼԱՄԻԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սիք՝տիրլանմիշ անել - *տեմ* Սիք՝տիր անել:

- Սիք՝տիրլանմիշ ինիլ - *տեմ* Սիք՝տիրը քաշիլ:

ՍԻՔ՝ՏԻՐՑԸՆԷԼ/ՍԸՔ՝ՏԻՐՑԸՆԷԼ - *նբ. տեմ* Սիք՝տիր անել:

ՍԻՔ՝ԾՏԷԼ - *տեմ* ՍԸՔ՝ԾՏԷԼ:

ՍԻՔ՝ԾՏՎԷԼ - *տեմ* ՍԸՔ՝ԾՏՎԷԼ:

ՍՈՒԲԱՀ/ՍՈՒԲԷՀ/ՍԸԲԷ *(թրք. subay (ամուրի)* - *ած.* 1. Չծննդաբերող, ստերջ (հատկապես կենդանիների մասին): *Ըտըրա իլանծը էլ մին կավ ար, էն էլ՝ սուբահ* (Զ): 2. Ամուրի, չամուսնացած: *Սուբահ ախճիգ՝ ա* (Բ): 3. Մենակյաց, մենակ ապրող: *Սուբահ մարթ ա Սիմօնը, մինը կա վէջ, թա նըհը՝տը զըրանց անէ* (Բ):

ՍՈՒԲԷՀ - *տեմ* ՍՈՒԲԱՀ:

ՍՈՒԲՕՏՆԻԿ/ՍԸԲՕՏՆԻԿ *(ռուս. субботник)* - *գ.* Կոլեկտիվ կերպով հասարակայնորեն հանրօգուտ ձրի աշխատանք, շաբաթօրյակ: *Նախագան բըրիգադիրին ծէն ա տամ, թա.- էք՝անց սուբօտնիկ ընք ընական, լօխճին իմաց տօ՛* (Զ):

ՍՈՒԴ *(ռուս. суд)* - *գ.* 1. Դատ, դատաստան: *Սուդէն վախտը օշը տանում ա, վէր ա ըղնում* (Զ): 2. Դատարան: *Թաջիրը տօռնը փըշանտում ա, ըչըռնէն տինում ջըբումը, ք՝ընում սուդը* (ՀԱԲ, 15, 59):

- Սուդի տալ/քըցիլ - Մեկի դեմ դատական գործ հարուցել: *Վէրչը, տէսնըմ ա, վէր ըտըրանց անա պէն չի տանս կ՝ամ, սուդի յա քըցում...* (ՀԺՀ, V, 434):

ՍՈՒԴԱՃԱՆՈՐ - *գ.* Մեջը սոդա լուծած ջուր: *Սուդաճանր ա խըմում, սը՝ոտը թափում* (Զ):

ՍՈՒԴԻՅԱ - *տեմ* ՍՈՒԴՅԱ:

ՍՈՒԴԻՏ *(ռուս. судить (դատել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սուդիտ անել - Դատական նիստում մեկի գործը քննել եւ դատավճիռ՝ վճիռ կայացնել, դատել: *Էտ կընէգ՝ը տի լօխ մին-մին պատմում ա, վէր սուդիտ ըն ըրալ* (ՀԱԲ, 15, 90):

ՍՈՒԴՅԱ/ՍՈՒԴԻՅԱ *(ռուս. судья)* - *գ.* Դատավարությունը վարող անձ, դատավոր: *Յը՝տնան ըն կըլխու ըղնում, վէր սուդյան ըռուշվաթ ա իլալ յը՝ր կալանծ* (Զ):

ՍՈՒԹ/ՍՈՒԹՈՒԹ/ՍՕԹ/ՍՕԹՕԹ - *տեմ* ՍԸԼԿԸՀԱՆ:

- Սութ տալ/անել - 1. *տեմ* ՍԸԼԿԸՀԷԼ (1): 2. Սահելով շարժվել: *Վարթաբէդը էլ էտ ա օգում, յավաշ-յավաշ սութ ա տամ սիրածէն տէղէրը* (ՀԺՀ, VI, 280):

ՍՈՒԹԼԻԳ՝ - *տեմ* ՍԱՔՈՒԼ:

ՍՈՒԹԿԱ/ՍՈՒՏԿԱ *(ռուս. сутки)* - *գ.* Մեկ ամբողջական օր, 24 ժամվա տեւողություն: ... *Շատ ըն ք՝ինանմ, խըրէգ՝ ըն ք՝ինանմ, քառասուն սութկա հըդէ յըն ք՝ինանմ* (ՀԺՀ, V, 419):

ՍՈՒԹՈՒԹ - *տեմ* ՍՈՒԹ:

ՍՈՒԹՈՒՄ/ՍՕԴՕՄ-ԳՕՄՕՐ - *գ.* Պաղեստինի հին Սոդոմ քաղաքը, որը՝ ըստ հին կտակարանի ավանդության, Գոմոր քաղաքի հետ միասին այրվեց բնակիչների անառակ վարքի պատճառով:

- Սութում անել/շինիլ - Հիմնահատակ ավերել, կործանել: ... *Մին հէնց քամի յա պըցրանում, վէր լօխ պարան ա տամ, Սօդօմ-Գօմօր շինըմ, իլանծ-չիլանծը էլ քը՝շըմ, տանըմ* (ՀԺՀ, V, 207):

- Սութում ինիլ/տը՝ռնալ - Հիմնահատակ ավերվել, կործանվել: *Նէմէցին կը՝ռավվը շատ քը՝ղըքնէ յա Սութում տը՝ռալ* (Զ):

ՍՈՒԹՈՒՆ/ՍԸԹՈՒՆ/ՍՈՒՆ *(գրբ. սիւն)* - *գ.* Գետնի կամ այլ բանի վրա հաստատված փայտե՝ քարե՝ մետաղե հաստ ձող՝ գերան, որ ծառայում է որպես հենարան, սյուն: ...*Հըրէշ-տակնին կ՝ամ ըն ըտըրան տանըմ, էտ ամարաթին սութունան կապըմ, մին լանվ կ՝օսռըմ* (ՀԺՀ, V, 123):

ՍՈՒԹՈՒՆԱՏԱԿ/ՍԸԹՈՒՆԱՏԱԿ - *գ.* Սյան տակը՝ հիմքը կամ պատվանդանը: *Սութունատակը բիդի պէնդ ինի, վէր սութունը դուզ վը՝ինը կէնա* (Զ):

ՍՈՒԹՈՒՆԱՓԱԴ/ՍԸԹՈՒՆԱՓԱԴ - *գ.* Սյան գլխին դրված փայտը: *Քանդիրը քըցում ըն վէզը, սութունափանդան կախ տամ* (Զ):

ՍՈՒԹՈՒՆԱՔԱՐ/ՍԸԹՈՒՆԱՔԱՐ - *գ.* Սյան տակ դրված հիմնաքար՝ պատվանդան: *Սութունաքարը վէր կօտըրում ա, սութունը վէր ա ըղնում* (Զ):

ՍՈՒԹՈՒՆԿԸԼՕԽ/ՍԸԹՈՒՆԿԸԼՕԽ - *գ.* Սյունի վերեւի մասը՝ խոյակը: *Ղուշը պիցըրանում ա, սութունկըլխէն թանռ ինում* (Զ):

ՍՈՒԼԴՈՒՋ/ՍՈՒԼՏՈՒՋ - *ած.* 1. Սուր ծայր՝ գագաթ ունեցող: *Տիզանփանդը սուլդուզ սար ա* (Բ): 2. *տեմ* ԱՆՀԱՄԱՆՁ:

ՍՈՒԼԹԱՆ *(արաբ. sultān, թրք. sultan)* - *գ.* 1. Մահմեդական երկրներում միապետի ժառանգական տիտղոս, ինչպես նաեւ այդ տիտղոսը կրող անձը: *Սուլթանը հըրամանք ա տամ, վէր ըտըրան կախ տան* (Զ): 2. *փխբ.* Տիրակալ: *Հինչ ա՞, սուլթան ը՞ս տու, վէր հինչը օգ՝իս, անիս* (Բ):

ՍՈՒԼԻ-ԲՈՒԼԻ - *տեմ* ՆԱՋԸՏՈՒՋ: *Կընէգ՝ը կ՝ամ ա, սուլի-բուլի անում...* (ՀԺՀ, VII, 302):

ՍՈՒԼՏՈՒՋ - *տեմ* ՍՈՒԼԴՈՒՋ:

ՍՈՒԼՈՒԼ - 1. *տեմ* ՍԱՔՈՒԼ: 2. *տեմ* ՍԸԼԿԸՀԱՆ:

- Սուլուլ տալ - Սողալ: *Էն ջանավար օխծը սուլուլ տալավ օղտէն յըրան հանջումը ք՝ինանց...* (ԼՂԲՔ, 268):

ՍՈՒԼՈՒԿՆԸ - *տեմ* ՍԸԼՈՒԿՈՒՆ:

ՍՈՒԼՈՒԿՈՒՆ - *տեմ* ՍԸԼՈՒԿՈՒՆ:

ՍՈՒԼՈՒՊ - *տեմ* ՍԸԼՈՒՊ:

ՍՈՒԼՈՒՊՈՒՆ - *տեմ* ՍԸԼՈՒՊՈՒՆ:

ՍՈՒԼՈՒՓ - *տեմ* ՍԸԼՈՒՊ:

ՍՈՒԽԱՐԻ *(ռուս. сухари)* - *գ.* Չորահաց, պաքսիմատ: *Խօխէնք՝ը սուխարի շատ ըն սիրում* (Բ):

ՍՈՒԽՏՈՒՐԱԹԷՎ - *տեմ* ՍԸԽՏՈՒՐԱԹԷՎ:

ՍՈՒԽՏՈՒՐԱԹԷՐ - *տեմ* ՍԸԽՏՈՒՐԱԹԷՐ:

ՍՈՒԽՏՈՒՐԱԼԻ - *տեմ* ՍԸԽՏՈՒՐԱԼԻ:

ՍՈՒԽՏՈՒՐԱՀԱՄ - *տեմ* ՍԸԽՏՈՒՐԱՀԱՄ:

ՍՈՒԽՏՈՒՐԱՃԱՆՈՐ - *տեմ* ՍԸԽՏՈՒՐԱՃԱՆՈՐ:

ՍՈՒԽՏՈՒՐԱՄԱՆ - *տեմ* ՍԸԽՏՈՒՐԱՄԱՆ:

ՍՈՒԽՏՈՒՐԱՎԸ՝Տ - *տեմ* ՍԸԽՏՈՒՐԱՎԸ՝Տ:

ՍՈՒԽՏՈՒՐԷԼ - *տեմ* ՍԸԽՏՕՐԷԼ:

ՍՈՒԽՏՈՒՐԹԱԿԷ - *տեմ* ՍԸԽՏՈՒՐԹԱԿԷ:

ՍՈՒԽՏՈՒՐՃԸՄՕՌԷ - *տեմ* ՍԸԽՏՈՒՐՃԸՄՕՌԷ:

ՍՈՒԽՏՕՐ - *տեմ* ՍԸԽՏՕՐ:

ՍՈՒԽՏՕՐԷԼ - *տեմ* ՍԸԽՏՕՐԷԼ:

ՍՈՒԿԸՀԱՆ - *ած.* Հյութը հանած՝ քամած: *Սուկըհան նօռն ա* (Բ):

- Սուկըհան անել - 1. Հյութը քամել՝ մզել՝ հանել: *Սուկըհան ա անում, սօկը խըմում* (Զ): 2. *փխբ.* Չարչարել, կեղեքել, ուժասպառ անել: *Խանը ժուղուվուրթէն սուկըհան ա իլալ ընէս* (Զ):

- Սուկըհան ինիլ/տը՝ռնալ - 1. Հյութը քամվել՝ մզվել՝ հանվել: *Էնքան կօխ ըն տամ, վէր խաղուն լափ սուկըհան ինի* (Զ): 2. Չարչարվել, կեղեքվել, ուժասպառ լինել: *Էնքան կօրծ ըրէնք՝, լափ սուկըհան իլինք՝* (Բ):

ՍՈՒԿԻ *(վրաց. suki)* - *տեմ* ԾՈՒԿՆԱՄԷՍ (1):

ՍՈՒԿԻՆ - *տեմ* ՍՕՅՆԸ:

ՍՈՒՀԸԼ - *տեմ* ՍՕՀԲԱԹ:

ՍՈՒՂՈՒԽՆԸԿԱԼԻԼ - *տեմ* ՍՈՒՎՈՒԽՆԸԿԱԼԻԼ:

ՍՈՒՂՈՒՆԱԴԱՂ - *տեմ* ՍԸՂՈՒՆԱԴԱՂ:

ՍՈՒՂՈՒՆԱԹԷՎ - *տեմ* ՍԸՂՈՒՆԱԹԷՎ:

ՍՈՒՂՈՒՆԱԹԷՐ - *տեմ* ՍԸՂՈՒՆԱԹԷՐ:

ՍՈՒՂՈՒՆԱԼԻ - *տեմ* ՍԸՂՈՒՆԱԼԻ:

ՍՈՒՂՈՒՆԱՀԱՄ - *տեմ* ՍԸՂՈՒՆԱՀԱՄ:

ՍՈՒՂՈՒՆԱՀԸ՝Դ - *տեմ* ՍԸՂՈՒՆԱՀԸ՝Դ:

ՍՈՒՂՈՒՆԱՎԸՏ - *տե՛ս* ՍԸՂՈՒՆԱՎԸՏ:

ՍՈՒՂՈՒՆՀԸՌԱՋ - *տե՛ս* ՍԸՂՈՒՆՀԵՌԱՋ:

ՍՈՒՂՈՒՑ - *տե՛ս* ՍԸՂՕՑ:

ՍՈՒՂՕՑ - *տե՛ս* ՍԸՂՕՑ:

ՍՈՒՄԱՐԱՆ - *գ.* Ուսումնարան: *...Մին սա՛ս յէր իլավ, թա մարտի էրէսունին սումարանըմը ասէղ քըցիլու տէղ չի կար...* (ՋՏ, Ա, 19):

ՍՈՒՄԲԱ՛/ՍՈՒՆԲԱ՛ *(թրք. sünbə (մխոց)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սումբա՛ տալ - 1. Իրար վրա դարսել, դիզել, կուտակել: *Փա՛ղը էշավ կըրում ա, պիրում հըյաթումը սումբա՛ տամ* (Ձ): 2. Խժռել: *Ղունըղնէն մին մունուտումը սաղ խըրավածը սումբա՛ տըվէն* (Ձ):

ՍՈՒՄԲՈՒԼ - *տե՛ս* ՍԸՄԲՈՒԼ:

ՍՈՒՄԿԱ/ՍՈՒՆԿԱ *(ռուս. сумка)* - *գ.* Պայուսակ: *Սումկան պէնում ա, էտ մուտանան թաքուն տինում մաչին* (Ձ):

ՍՈՒՅՆԱՀԱՄ - 1. *գ.* Սնկի համ: *Սույնահամը ամմէն մարթու չի տուր կ'ամ* (Բ): 2. *ած.* Սնկի համ ունեցող: *Սույնահամ խօրա՛գ ա* (Բ):

ՍՈՒՅՆԱՎԸՏ - *գ.* Սնկի հոտ՝ բույր: *Սօյնը իփո՛ւմ ըն, սույնավը՛տը տանավը մին ա տը՛ռնում* (Ձ):

ՍՈՒՆ - *տե՛ս* ՍՈՒԹՈՒՆ: *Քըշէրավը թաքավէրը հըրամման ա տամ, վը՛ր մէյդանըմը մին սո՛ւն տընգին, էտ գ'ա՛ղին կախ տան* (ՀԺՀ, V, 68):

ՍՈՒՆԲԱ՛ - *տե՛ս* ՍՈՒՄԲԱ՛:

ՍՈՒՆԳ' - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Սունգ' անէլ - *տե՛ս* Սունգ'ը տալ:

- Սունգ'ը տալ/կըտըրցընէլ - Կոտորել, բնաջնջել, ոչնչացնել: *Մը՛ծ ախպէրը կ'ամ ա, տէսնում սուրո՛ւվէն սունգ'ը տուված* (ՀԺՀ, VII, 342):

- Սունգ' ինիլ/տը՛ռնալ - Կոտորվել, բնաջնջվել, ոչնչանալ: *Էտ չումէն վախտը սաղ ժուղովուրթը սունգ' իլին* (Ձ):

ՍՈՒՆԳՈՒ - *տե՛ս* ՍԸՆԳՈՒ:

ՍՈՒՆԳՈՒԼ - *տե՛ս* ՍԸՆԳՈՒԼ:

ՍՈՒՆԳՈՒԿՈՒԿՈՒ - *տե՛ս* ՍԸՆԳԿՈՒԿՈՒ:

ՍՈՒՆԻ *(թրք. suni (արհեստական)* - *գ.* 1. Անհամ, ոչ քաղցր, հետը շաքար չխառնած (թեյի մասին): *Մին շա՛ք'ա՛րը պակաս տարէ Պէտրոսը ասմա.- Հու վէր սունի չայ խըմէ, իմ բալաս ա* (ՆԱԲ, III, 166): 2. Հետը յուղ չխառնած (կերակուրների մասին): *Սունի խօրա՛գը շօնըն էլ չի օտէլ* (Ձ):

ՍՈՒՆԿԱ - *տե՛ս* ՍՈՒՄԿԱ:

ՍՈՒՆՆԱԹԸ *(արաբ. sunnat)* - *գ.* Մահմեդականների մկրտության արարողություն, որի ժամանակ կտրում են առնանդամի ծայրի շրջաբոլոր մորթը՝ թլիփը, թլփատություն: *Սունննա՛թօն թուրքէրէն ա՛դա՛թը ա* (Ձ):

- Սունննա՛թ անէլ - Թլփատել: *Ըտըրան կըպօտում ըն, զօռռավ սունննա՛թ անում* (Ձ):

ՍՈՒՆՉ - *տե՛ս* ՇՈՒՆՉ:

ՍՈՒՉԻ - *տե՛ս* ՍԻՐՈՒՉԻ:

ՍՈՒՊ *(ռուս. суп, ֆր. soupe)* - *տե՛ս* ՇՕՐՎԱ:

ՍՈՒՋՈՒԽ - *տե՛ս* ՇՈՒՋՈՒԽ:

ՍՈՒՍ *(թրք. sus)* - 1. *մ.* Լուռ, առանց ձայն հանելու: *Կ'օղը էտ վէր ըսկանում ա, սուս նըստում ա* (Ձ): 2. *ած.* Լռելու՝ ձայն չհանելու բացականչություն՝ լռի՛ր, լո՛ւռ մնա: *Ասում ա.- Տու սո՛ւս, ք'ը՛ղ խօսկ չի հըսնում* (Ձ):

- Սուս անէլ/կէնալ/մընալ - 1. Լռել, ձայն չհանել: *Դէ վը՛ր դէրը ըտի յա ասում, ժողովուրթը էլ սուս ըն անում* (ՆԼՂԺԲ, 46): 2. Տրտունջ՝ բողոք չհայտնել: *Ըսկէսուրը հարթնանը շատ ար տանջո՛ւմ, ամմա հարթնը սուս ար անում* (Ձ):

- Սուսավ անէլ - Լռեցնել, չթողնել, որ խոսի՝ տրտնջա եւն: *Խօխան լա՛ց ար ինում, ամմա մարը կարում չար սուսավ անէ* (Ձ):

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ - *գ.* Անուշահոտ ծաղիկ, խնկածաղիկ: *Սուսամբարէն վը՛տը աշխարքըս կա՛լալ ա* (Ձ):

ՍՈՒՍԱՆ - *տե՛ս* ՍՈՒՍԸՓՈՒՍ(3):

ՍՈՒՍԸՓՈՒՍ/ՍՈՒՍՈՒՓՈՒՍ/ՍՈՒՍՓՈՒՍ - *ած., մ.* 1. Բոլորովին լուռ՝ անձայն: *Էտ տը՛ղան վէչ մին պէն չի ասըմ, սուսըփուս ո՛ւրա՛ն ճընապարը ա ք'ինըմ* (ՀԺՀ, V, 54): 2. Անտրտունջ, անմռունչ: *... Աստուծ միշտ դա՛ռգ ա, հինչ տիժըրօթուն տամ ա, բիդի սուսուփուս տանիս...* (ԱԱ,45): 3. *ած.* Համեստ, խոնարհ: *Սուսըփուս ախճիգ' ա Մաքաղաթէն հըրթնացուն* (Բ):

ՍՈՒՍԻԳ'-ՓՈՒՍԻԳ' - *տե՛ս* ՍՈՒՍԸՓՈՒՍ:

ՍՈՒՍՍ/ՍԸՍՍ - *տե՛ս* ՍՈՒՍ (2): *Հա՛թամը խուխէն մուտանում ա, թա.- Սո՛ւսս, թա չէ ք'էգ տընական ըն* (ԱԱ, 24):

ՍՈՒՍՈՒՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սուսունը ծընռէլ - Գործը ձախողվել, անհաջողության հանդիպել: *Յաղուգ սուսունը ծընռալ ա՞, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

ՍՈՒՍՈՒՓՈՒՍ - *տե՛ս* ՍՈՒՍԸՓՈՒՍ:

ՍՈՒՍ-ՓՈՒՍ - *տե՛ս* ՍՈՒՍԸՓՈՒՍ:

ՍՈՒՎԱԲ/ՍԸՎԱԲ - *գ.* Օգուտ, եկամուտ: *Էտ ք'ա՛սիբ տը՛ղէն կընէգ'ը ասըմ ա.- Մյ մարթ, պէր խօխան տանք թաջիրին, սուվաբ ա տա՛ռնում, համ էլ խօխին ուսում կըտա...* (ՀԺՀ, VII, 110):

ՍՈՒՎԱԿՆԷԼ/ՍԸՎԱԿՆԷԼ *(գրբ. սովագնիմ)* - *չբ.* Խիստ սովածանալ, սովել: *Սուվակնած ը՞ս, խէ հանդա՛ռդ չը՞ս հացըտ օտում* (Ձ):

ՍՈՒՎԱՄԱՀ *(գրբ. սովամահ)* - *ած.* Սովից մահացած՝ մահացող, սովամահ: *Ըտի էտ փօսումը էնքան կէնում ա, վէր սուվամահ ա ինում* (Ձ):

ՍՈՒՎԸՐ - *տե՛ս* ՍԸՎԸՐ:

ՍՈՒՎԸՐԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՎԸՐԷԼ:

ՍՈՒՎԸՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՎԸՐՎԷԼ:

ՍՈՒՎԸՐՈՒԹԿ - *տե՛ս* ՍԸՎԸՐՈՒԹԿ:

ՍՈՒՎԸԾԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՍՈՒՎՈՒԾԱՆԱԼ:

ՍՈՒՎԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍՈՒՎՈՒԾՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍՈՒՎԸԾՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍՈՒՎՈՒԾՕԹՈՒՆ:

ՍՈՒՎԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՎԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍՈՒՎԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԸՎԸՐՕԹՈՒՆ:

ՍՈՒՎԸՐՕՎԻ - *տե՛ս* ՍԸՎԸՐՕՎԻ:

ՍՈՒԹԱ՛Ն - *տե՛ս* ՍԸՎԹԱ՛Ն:

ՍՈՒՎ-ՍՈՒՎԹԱ՛Ն - *տե՛ս* ՍԸՎ-ՍԸՎԹԱ՛Ն:

ՍՈՒՎՈՒԽՆԸԿԱ՛ԼԻԼ/ՍՈՒՂՈՒԽՆԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* 1. Ցրտել: *Հավան սուվուխնըկա՛լալ ա* (Բ): 2. Եղյամով պատվել: *Խօտէրը սուվըխնըկա՛լալ ա* (Բ):

ՍՈՒՎՈՒԾԱՆԱԼ/ՍՈՒՎԸԾԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏՈՒՋԱՆԱԼ: *Պատառ վէր հօնձ ըն անում, սուվուծանում ըն* (ՀԺՀ, V, 553):

ՍՈՒՎՈՒԾՑ(Ը)ՆԷԼ/ՍՈՒՎԸԾՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏՈՒՋՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍՈՒՎՈՒԾՕԹՈՒՆ/ՍՈՒՎԸԾՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏՈՒՋՆՕԹՈՒՆ: *Հա՛ղըն էլ, ուտէլի պէն չի իլա՛լ, սուվըծթունան թո՛ւկանըմ ա, վէր ընգընըմ...* (ՀԺՀ, VI, 96):

ՍՈՒՎՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍԸՎԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍՈՒՎՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԸՎԸՐՕԹՈՒՆ:

ՍՈՒՎՈՒՐՕՎԻ - *տե՛ս* ՍԸՎԸՐՕՎԻ:

ՍՈՒՎՕԼՈՒՃ - *տե՛ս* ՍԸՎՕԼՈՒՃ:

ՍՈՒՏԱՀԱՋ - *տե՛ս* ԻԾԱՀԱ՛Ջ(2):

ՍՈՒՏԱՊԱՐԿ - *տե՛ս* ՍՈՒՏԱՍԻ:

ՍՈՒՏԱՍԷ(Գ') - *տե՛ս* ՍՈՒՏԱՍԻ(Գ'):

ՍՈՒՏԱՍԻ(Գ')/ՍՈՒՏԱՍԷ(Գ') - *ած., գ.* Սուտ ասող՝ ստախոս (մարդ), սուտասան: *Էտ պիճը մին ծըտու մը՛չանք արժանք չօնէ. համ վը՛խլըկօտ ա, համ սուտասի* (ՆԱԲ, 33):

ՍՈՒՏԸՄՕՏ - *տե՛ս* ՍՈՒՏԸՍՕՏ:

ՍՈՒՏԸՍՕՏ/ՍՈՒՏԸՄՕՏ/ՍՈՒՏԸՓՕՏ/ՍՈՒՏՈՒՍՕՏ/ՍՈՒՏՈՒՄՕՏ/ՍՈՒՏՈՒՓՕՏ/ՍՕՏ-ՍՕՏ/ՍՕՏ-ՄՕՏ/ՍՕՏ-ՓՕՏ *(գրբ. սուտումուտ)* - 1. *ած.* Շատ սուտ, բոլորովին սուտ: *Սուտըմօտ պէնէր ըս ասում* (Բ): 2. *մ.* Սուտ կերպով, ստից: *Մին կընէգ' ո՛ւրա՛ն սիրածէն տը՛սնալի հէտի սըտըսօտ հիվընդացավ...* (ԼՂԲ, 312):

ՍՈՒՏԸՎԸԿԱ - *գ.* Սուտ՝ կեղծ վկա: *Սուդյան դաստի յա կըլօխ ըղնում, վէր տա սուտըվըկա յա* (Ձ):

ՍՈՒՏԸՓՕՏ - *տե՛ս* ՍՈՒՏԸՍՕՏ:

ՍՈՒՏԻ(Գ)-ՄՈՒՏԻ(Գ)/ՍՈՒՏԻ(Գ)-ՓՈՒՏԻ(Գ) - 1. *տե՛ս* ՍՈՒՏԸՍՕՏ: 2. *տե՛ս* ՍՈՒՏԱՍԻ(Գ):

ՍՈՒՏԿԱ - *տե՛ս* ՍՈՒԹԿԱ:

ՍՈՒՏՄԷՌՈՒԿԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սուտմէռուկի տալ - Մեռած՝ սատկած ձեւանալ: *Մին օր մարթը սուտմէռուկի յա տամ* (ՆԱԲ, 114):

ՍՈՒՏՈՒՄՕՏ - *տե՛ս* ՍՈՒՏԸՍՕՏ:

ՍՈՒՏՈՒՍՕՏ - *տե՛ս* ՍՈՒՏԸՍՕՏ:

ՍՈՒՏՈՒՓՕՏ - *տե՛ս* ՍՈՒՏԸՍՕՏ:

ՍՈՒՏՔՈՒՆԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սուտքունի տալ - Քնած ձեւանալ: *Ինքը նի յա մընում տէղը, սուտքունի տամ, աշկէն տակավը թաքուն յէշում* (ՆԱԲ, II, 21):

ՍՈՒՐ[1] - *տե՛ս* ՍՕՐ:

ՍՈՒՐ[2] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սուրը վէր ածէլ - Տրտնջալ, դժգոհել, գանգատվել, լացել: *Կօգ'ի էն ա փուլավ խաղ ընէս, ամմա սաղ օր սուրը վէր ա ըծէս* (Բ):

ՍՈՒՐԱԿ[1] *(թրք. sürek (հոտ, նախիր)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սուրանգ' անէլ - Աղաղակներով որսի կենդանուն քշել դեպի որսկանի կողմը: *Կըխտարէն սուրանգ' ա անում բիդի վը'ռսկան Սաքօն* (Ձ):

ՍՈՒՐԱԿՉԻ *(թրք. sürücü)* - *ած., գ.* Աղաղակներով որսի կենդանուն դեպի որսկանի կողմը քշող (մարդ): *Վըրսկընէն օխտը սուրանգ'չի յըն յօր օնում, ք'ինամ խէժա ծըմակը* (Ձ):

ՍՈՒՐԱՅԻ - *գ.* Պատշգամբի տակի ուղղահայաց շարված նեղ տախտակներից յուրաքանչյուրը: *Վէր վը'ննավ քացէ յա տաս, էրկու սուրայի պուք ա կ'աս* (Ձ):

ՍՈՒՐԱՎ - *ած.* Տրտնջացող, լացկան, դժգոհող, գանգատվող: *Սուրահ մարթին անա զանիլանս տանում ա* (Բ):

ՍՈՒՐԳՈՒՆ *(թրք. sürgün)* - *գ.* Աքսորելը, աքսոր: *Սուրգ'ունէն վախտը շատ մարթու տօն ա քանդվանլ* (Ձ):

- Սուրգ'ուն անէլ - 1. Աքսորել: *Ըստալինին վախտը Ղարաբաղան էլ ըն շատ մարթ սուրգ'ուն ըրալ* (Բ): 2. Վտարել, վռնդել: *Ըտըրան թակում ըն, շէնան սուրգ'ուն անում* (Ձ):

ՍՈՒՐԷՀԻ/ՍՈՒՐՀԷ *(պրս. surahi, թրք. sürahi)* - *գ.* Փոքր տիկ, տկճոր: *Պըլը-Պուղին սուրէհին յօր ա օնում, կ'ինին ածում, մինին՝ խըրէգ', մինին՝ շատ, մինին էլ ըսկի ածում չի* (Ձ):

ՍՈՒՐԹԱ - *տե՛ս* ՍԸՎԹԱ:

ՍՈՒՐԿՕՎԼԻ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԷՎԼԻ:

ՍՈՒՐԿՕՎՆԻԼ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԷՎՆԻԼ:

ՍՈՒՐՀԷ - *տե՛ս* ՍՈՒՐԷՀԻ:

ՍՈՒՐՄԱ[1] *(պրս., թրք. sūrme)* - *գ.* Մազերը՝ հոնքերը՝ թարթիչները ներկելու ներկ, ծարիր: *Սուրմանն յօր ա օնում, թըրթըվունքէրը ըռանգ' տամ* (Ձ):

ՍՈՒՐՄԱ[2] - *գ.* Մետաղյա փոքրիկ զարդ, որ կախում են հագուստի կամ գլխանոցի վրայից: *Արխալուղը կարալ ըմ, սուրմա, կօճակ շարալ ըմ...* (ԼՂԲ, 169):

ՍՈՒՐ-ՍԸՓԱԹ - *տե՛ս* ՇԷՆՔ'-ՇԸՆՕՐՔ: *... Կընէգ'ըն ասըմ ա.- Յէս օգըմ ըմ լըհա ք'էգ կ'ամ, իմ մարթը էլ ա դէր իլալ, տու էլ սուր-սըփաթավ մարթիս նըման ըս...* (ՀԺՀ, VI, 199):

ՍՈՒՐՍՈՒԴ - *տե՛ս* ՍՈՒՐՍՈՒՔ:

ՍՈՒՐՍՈՒԴԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՍՈՒՐՍՈՒՔԱՆԱԼ:

ՍՈՒՐՍՈՒԴՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍՈՒՐՍՈՒՔՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍՈՒՐՍՈՒԴՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍՈՒՐՍՈՒՔՕԹՈՒՆ:

ՍՈՒՐՍՈՒՔ/ՍՈՒՐՍՈՒԴ/ՍՈՒՐՍՈՒՂ - *ած.* Ագահ, կծծի: *Սուրսուզ մարթ ա ինում թաջիրը* (Ձ):

ՍՈՒՐՍՈՒՔԱՆԱԼ/ՍՈՒՐՍՈՒԴԱՆԱԼ/ՍՈՒՐՍՈՒՂԱՆԱԼ - *ած.* Ագահ՝ կծծի դառնալ: *Էտ թաքավէրընն էլ հիշկան պըռավում ար, էնքան սուրսուզանում ար* (Ձ):

ՍՈՒՐՍՈՒՔՑ(Ը)ՆԷԼ/ՍՈՒՐՍՈՒԴՑ(Ը)ՆԷԼ/ՍՈՒՐՍՈՒՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՍՈՒՐՍՈՒՔԱՆԱԼ-ի:

ՍՈՒՐՍՈՒՔՕԹՈՒՆ/ՍՈՒՐՍՈՒԴՕԹՈՒՆ/ՍՈՒՐՍՈՒՂՕԹՈՒՆ - *գ.* Ագահություն, կծծիություն: *Սուրսուզօթունը աշխարքըս կանլալ ա* (Ձ):

ՍՈՒՐՍՈՒՂ - *տե՛ս* ՍՈՒՐՍՈՒՔ:

ՍՈՒՐՍՈՒՂԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՍՈՒՐՍՈՒՔԱՆԱԼ:

ՍՈՒՐՍՈՒՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՍՈՒՐՍՈՒՔՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՍՈՒՐՍՈՒՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍՈՒՐՍՈՒՔՕԹՈՒՆ:

ՍՈՒՐ-ՍՈՒՐԹԱ - *տե՛ս* ՍԸՎ-ՍԸՎԹԱ:

ՍՈՒՐՈՒ *(թրք. sürü)* - *գ.* 1. Ոչխարների հոտ: *Էն մին օրը տը'սնըմ ըն, վէր վըխճարին սուրուն կա վէջ* (ՀԺՀ, V, 220): 2. *փխբ.* Մեծ խումբ՝ բազմություն: *Ժուղովուրթըն էլ սուրուն էրավ կ'ամ ըն, անց կէնում* (Ձ):

- Սուրու կապէլ/փըռնէլ - Բազմանալ, շատանալ: *Կ'ուլը թառանչ ա քաշում, թա.- Տահանք հալալ ըն՝ սուրու վըն փըռնում...* (ԱԱռ, 78):

ՍՈՒՐՈՒԹ(ՄԻՇ) - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սուրութմիշ անէլ/ինիլ - *տե՛ս* Սուլուլ տալ: *Էտ ջանավար օխնը ինձ թօղից, սուրութմիշ իլանվ, օղտէն պըռըշան կընցից...* (ԼՂԲ, 268):

ՍՈՒՐՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԷՐՈՒՆ:

ՍՈՒՐՈՒՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԷՐՈՒՆՕԹՈՒՆ:

ՍՈՒՐՓ - *տե՛ս* ՍՕՐՓ:

ՍՈՒՐՓԱՃՈՒՐ - *տե՛ս* ՄԷՌՈՒՆ:

ՍՈՒՐՓԱՍՏՈՒԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սուրփաստուծը կըտըր(վ)էլ - Խիստ վախենալ, ահաբեկվել: *Տըրա սուրփաստուծը կըտրում ա, ըսկըսում ա տուղտօղալը...* (ՀԺՀ, VII, 208):

ՍՈՒՐՓԸՍԸՐՓՕՑ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սուրփըսըրփօց անէլ - Լավ խնամել: *Էտ տըղան սուրփըսըրփօց անէլավ պահըմ ա...* (ՀԺՀ, V, 158):

ՍՈՒՐՓՈՒԴՈՒՄ - *տե՛ս* ՍԸՐՓՈՒԴՈՒՄ:

ՍՈՒՐՓՈՒԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍԸՐՓՈՒԹՈՒՆ:

ՍՈՒՓ(Ը)ՐԱ *(արաբ. süfre, թրք. sufra)* - *գ.* 1. Սփռոց: *... Աշխարքիս իրէսին հինչ օտէլի պէն կա, տուս ա կ'ամ սուփրին յըրան, ըտըրանք օտըմ ըն...* (ՀԺՀ, V, 338): 2. *փխբ.* Հացի սեղան, հացկերույթ: *Էտ իրէք ախպէրքը ք'ընիս ըն սուփրէն ղըրաղէն նըստէս, վէջ մինը ծէռքը մըկնէս չի բիդի հացը* (ՀԺՀ, V, 318):

- Սուփ(ը)րան հըվաքէլ - 1. Ամանեղենը եւ կերակրի մնացորդները սեղանի վրայից վերցնել: *Նօք'անէն դաստի սուփրան հըվաքում ըն* (Ձ): 2. Ավարտել: *Ասում ա.- Հինչ կօ'րծ, սուփրան հըվաքալ ընք, էլ պէն չի կա ընէլի* (Ձ): 3. Մահանալ: *Ըրամէն սուփրան հըվաքած ա* (Բ):

- Սուփրա քըցիլ - *տե՛ս* Սուփրասէղան պէց անէլ:

ՍՈՒՓ(Ը)ՐԱ-ՍԷՂԱՆ - *տե՛ս* ՍՈՒՓ(Ը)ՐԱ(2):

- Սուփրա-սէղան պէց անէլ/քըցիլ - Հացկերույթ կազմակերպել: *Կ'ուլը սուփըրա-սէղան ա քըցում, սաղ հէյվանէրէն ծէն տամ ղօնաղ՝ մուկունէն անա կըման* (ԱԱռ, 34):

ՍՈՒՓՈՒՐԴՈՒՄ - *տե՛ս* ՍԸՐՓՈՒԴՈՒՄ:

ՍՈՒՔ'ԱՏԸ'Ղ - *գ.* Սգի տեղ, այն տեղը, որտեղ սուգ են անում: *Ք'ինամ ա սուք'ատը'ղ, մին լ'ավ լանց ինում* (Ձ):

ՍՈՒՔ'ԱՏՕՆ - *գ.* Սգո տուն, ննջեցյալի տուն: *Ք'ինամ ըն սուք'ատօն* (Ձ):

ՍՈՒՔ'ԸԹԱՓԷԼ - *նբ. տե՛ս* Սուք'ըհան անէլ:

ՍՈՒՔ՝ԸԹԱՓՎԷԼ *(գրբ. սգաթափիմ)* - *կբ. եւ չբ.* ՍՈՒՔ՝ԸԹԱՓԷԼ-ի:

ՍՈՒՔ՝ԸՀԱՆ - *ած.* Սգից հանված՝ դուրս եկած: *Սուք՝ըհան կընէգ՝ ա, ամմա մին ա՝ շատ ա դանդ անում* (Բ):

- Սուք՝ըհան անէլ - Սգից հանել: *Հընգէրունքը հըվաքվում ըն, ք՝ինամ սուք՝ըհան անում* (Ձ):

- Սուք՝ըհան ինիլ/տը՛ռնալ - Սգից հանվել: *Ինդաթ ա՝ վէր մըռածէն քըռասունքը տամ ըն, մըռըլատարը սուք՝ըհան ա ինըմ* (Ձ):

ՍՈՒՔ՝ԸՀԱՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Սուք՝ըհան անէլ:

ՍՈՒՔ՝ԸՀԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՍՈՒՔ՝ԸՀԱՆԷԼ-ի:

ՍՈՒՔ՝ԸՎԷՐ *(գրբ. սգաւոր)* - *ած.* Սուգ ունեցող, սգի մեջ գտնվող: *Էտ սուք՝ըվէր կընէգ՝ը յը՛տնան ա կըլխու ըդնում, վէր ուրան տըդէն ըսպանօղը էտ ախճիգ՝ըն ա իլալ* (Ձ):

ՍՈՒՔ՝ԸՎԷՐՎԷԼ *(գրբ. սգաւորիմ)* - *չբ.* Սգավոր դառնալ: *Կըռը՛վ ա, կընանէք՝ը լօխ սուք՝ըվէրվալ ըն* (Բ):

ՍՕԴԱ *(ռուս. сода)* - *գ.* Նատրիումի երկկարբոնատը ներկայացնող սպիտակ փոշի, որ գործածում են բժշկության մեջ: *Թըխվասկէն մաչը սօդա բիդի քըցիս, վէր փօչ-փօչ ինի* (Բ):

ՍՕԴՕՄ-ԳՕՄՕՐ - *տե՛ս* ՍՈՒԹՈՒՄ:

ՍՕԹ - *տե՛ս* ՍՈՒԹ:

ՍՕԹՕԹ - *տե՛ս* ՍՈՒԹ:

ՍՕԼԱԽԻ *(թրք. solak)* - *տե՛ս* ԾԸԽԼԸԿԱՆԷ:

ՍՕԽԱԿ - *տե՛ս* ԲԸԼԲՈՒԼ[1]:

ՍՕԽԿԸՌ - *տե՛ս* ՍՕԽԿՈՒՌ:

ՍՕԽԿՈՒՌ/ՍՕԽԿԸՌ - *ած.* Վտիտ ու խեղանդամ: *Մին սօխկուռ շօն ա կ՝ամ, տըռանը ըռաշկէն նըստում* (Ձ):

ՍՕԽՍԸՋ - *տե՛ս* ՍՕՆԳՍԸՋ:

ՍՕԽՍՈՒՋ - *տե՛ս* ՍՕՆԳՍԸՋ:

ՍՕԿ *(ռուս. сок)* - *գ.* Հյութ: *Նօռնը մը՝գում ա, սօկը խըմում* (Բ):

- Սօկը մը՝գիլ/քամէլ - *տե՛ս* Սուկըհան անէլ:

ՍՕԿՕՆ - *տե՛ս* ՍՕՅՆԸ:

ՍՕՀԲԱԹ *(արաբ., պրս. sohbāt, թրք. sohbet)* - *գ.* Զրույց, խորհրդակցություն: *Վէր ամմէն հինչ սօհբաթավ ինի, լօխ անալ կըկ՝ա* (Բ):

- Սօհբաթ անէլ - Զրուցել, խորհրդակցել: *Էտ վախտը՝ սօհբաթ ընէլի վախտը, էտ կընգանը մարթը կ՝ամ ա, տօռնը թակում...* (ՀԺՀ, V, 462):

ՍՕՂԱՆ *(թրք. soğan)* - *գ.* Շուշանազգիների ընտանիքին պատկանող բանջարանոցային բույս, ինչպես նաեւ այդ բույսի գնդարմատը եւ կանաչ տերեւները, սոխ: *Սօղանը լ՝ավ պէն ա, ամհա էտ անդար վը՛տը բիդանվ վէջ* (Բ):

- Սուղանէն քախծըը ինիլ չի - Հիմնական հատկանիշը չի փոխվում:

- Սուղանու քըլէվ - Շատ բարակ (բան): *Էտ էլ հօ հաց չի՞, սուղանու քըչէվ ա* (Ձ):

- Սօղան չըմ կէրալ, էլհա՝ սը՛ոտըս մըրմըռամ ա - Ասում են այն ժամանակ, երբ առանց պատճառի ինչ-որ բացասական բան է կատարվում:

ՍՕՅ *(թրք. soy)* - *գ.* Տոհմ, ցեղ, ցեղական ընտիր հատկություններ: *Ըտըրա սօյը լ՝ավ սօյ ա* (Ձ):

ՍՕՅԸԹՄԱ - *գ.* Առանց հետը այլ բան (պոմիդոր, սոխ, գազար եւն) խառնելու խաշած միս: *Կառնանը սօյըթման լանգանթ ա ինում* (Բ):

ՍՕՅԻՆ - *տե՛ս* ՍՕՅՆԸ:

ՍՕՅՆԸ/ՍՕՅԻՆ/ՍՕՆԳՆԸ/ՍՕԿՕՆ/ՍՈՒԿԻՆ *(գրբ. սունկն)* - *գ.* Սունկ: *Մէր հընդէրէն սօյնին նըման քախծըը սօյնը վէշ մին տը՛ղ կա վէջ* (Բ):

- Սօյնու նըման փըսնէլ - Արագ աճել, բազմանալ, շատանալ: *Վըրչէմնէն սօյնու նըման ըն փըսնում* (Ձ):

- Սօյնու յը՛ղ - *տե՛ս* Հավու պանէր:

ՍՕՆԱ - *գ.* Կանացի անձնանուն:

- Սօնէն հավը տը՛ռնալ - Գործը ձգձգվել (ըստ ավանդության՝ Մարտունու շրջանի Ճարտար գյուղի բնակիչ Սոնա անունով մի կին հավը եփելը ձգձգել է, որպեսզի հյուրը չսպասի եւ գնա): *Էտ վըխտանց էլ, վէր Ճարտար մին պէն շատ յըտանում ա, ասում ըն.- Սօնէն հավը տը՛ռավ* (ԱԱ, 83):

ՍՕՆԳ[1] - *գ.* Ծնունդ, սերունդ: *Իզէն հինչ սօնգ ա՞, վէր նըհը՛տը հընգըրօթուն ըս անում* (Բ):

ՍՕՆԳ[2] - *տե՛ս* ՔԸՆԴՔԱՐ(ԱԿ):

ՍՕՆԳՆԸ - *տե՛ս* ՍՕՅՆԸ:

ՍՕՆԳՍԸՋ/ՍՕՆԳՍՈՒՋ/ՍՕՆՔՍԸՋ/ՍՕՆՔՍՈՒՋ/ՍՕԽՍԸՋ/ՍՕԽՍՈՒՋ - *տե՛ս* ՉԸՊԷՐՔ: *Սօնգսըզ կընգանը անէսկը փըռնօղ կինի* (ԱԲԲ, 87):

ՍՕՆՔՍԸՋ - *տե՛ս* ՍՕՆԳՍԸՋ:

ՍՕՆՔՍՈՒՋ - *տե՛ս* ՍՕՆԳՍԸՋ:

ՍՕՍԿԱ *(ռուս. соска)* - *գ.* Ռետինե սնամեջ ծծապտուկի նման իր, որ տալիս են երեխաներին ծծելու՝ իբրեւ զբաղմունքի առարկա, կամ որով երեխաներին ու նորածին կենդանիներին կաթ են ծծեցնում: *Միհէնգ՝վա հարթէրը սօսկավ ըն խօխօնցը կաթնը տամ* (Բ):

ՍՕՎ/ՍԱՎ *(գրբ. սով)* - *գ.* 1. Սննդամթերքների, հատկապես հացի ծայրահեղ պակասը՝ անբավարարությունը որպես մասսայական աղետ: *Օխտը տարէ արաշտ իլանվ՝ սօվ չիլանվ, մին տարէ թուռույին իլանվ՝ սօվ իլանվ* (ԱԲԲ, 104): 2. *փխբ.* Որեւէ անհրաժեշտ բանի սուր պակասություն: *Չուման հիյվընէն կըտօրից. մըսու սօվ ա* (Բ):

- Սօվա պըրծած/փախած - անհագուրդ, անկշտում: *Սօվա պըրծած ը՞ս, խէ խըրէգ՝ չը՞ս օտում* (Բ):

- Սօվ ըդնէլ - Սով տարածվել, սննդամթերքների սուր պակասություն առաջանալ: *... Արտէրը տը՛ռալ չի, սօվ ա ընգալ, ժուղուվուրթէն փիրթանալ* (ԱԱ, 85):

ՍՕՎԱԾ *(գրբ. սոված)* - *տե՛ս* ՏՈՒՋՆԸ:

ՍՕՎԱԾ-ԾԱՐԱՎ - *տե՛ս* ՏՈՒՋՆԸ-ԾԱՐԱՎ: *Մին քանի օր սօված-ծարավ մընում ա էտ պատէն տակէն վէր ընգած* (ՀԺՀ, V, 402):

ՍՕՎԴԱ - *տե՛ս* ՍՕՎԴԱ՝:

ՍՕՎԴԱ՝/ՍՕՎԴԱ *(արաբ. sevda, պրս. soūda)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սօվդա՝ անէլ - Պայմանավորվել, խորհրդակցել, որեւէ բանի շուրջ սակարկել: *Սահանք ըստէդ սօվդա ընէյիս մին մարթ ըսկանում ա, վազ տամ էս մարթին կընգանը կօշտը* (ՆԱԲ, 55):

ՍՕՎԴԱՔ՝ԱՐ - *տե՛ս* ՍՕՎԴԱ՝Ք՝ԱՐ:

ՍՕՎԴԱ՝Ք՝ԱՐ/ՍՕՎԴԱՔ՝ԱՐ *(պրս. sevdaker)* - *գ.* Վաճառական, առեւտրական: *Իլալ ա, չիլալ՝ մին սօվդա՝ք՝ար, էս սօվդա՝ք՝արին անումըն էլ՝ Օվ սօվդաք՝ար, հու էլ շատ հարուստ ա իլալ* (ՀԺՀ, VI, 71):

ՍՕՎԴԱՔ՝ԱՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՍՕՎԴԱ՝Ք՝ԱՐՕԹՈՒՆ:

ՍՕՎԴԱ՝Ք՝ԱՐՕԹՈՒՆ/ՍՕՎԴԱՔ՝ԱՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Առեւտրական լինելը, վաճառականություն: *Սօվդա՝ք՝արօթունը ամմէն մարթու փէշակ չի* (Ձ):

ՍՕՎԻՍՏ *(ռուս. совесть)* - *տե՛ս* ԽԸ՛ՂՃ(3): *Դանլգ՝ուրին տըղան թա.- Վը՛ր պիրիմ վուչ, նըրանա յէտը տուք ըք գ՝ուդում, ծը՛ր սօվիստը* (ՀԺՀ, VII, 103):

ՍՕՎԻՍՏԱՎ - *տե՛ս* ԽԸՂՃԱՎ:

ՍՕՎԽՕՋ - *տե՛ս* ՍԱՎԽՕՋ:

ՍՕՎԽՕՋՆԻԿ - *տե՛ս* ՍԱՎԽՕՋՆԻԿ:

ՍՕՎՈՒՋ *(ռուս. соус, ֆր. souce, լատ. salsare)* - *գ.* Մսով եւ կարտոֆիլով կամ այլ բանջարեղենով պատրաստվող կերակուր: *Կ՝ամ ա, տը՛սնում կընէգ՝ը մին լ՝ավ սօվուզ շինանդ, ուրան ա ըսպասում* (Ձ):

ՍՕՏ[1] *(գրբ. սուտ)* - *ած.* 1. Իրականությանը՝ ճշմարտությանը չհամապատասխանող, անիրական: *Սօտ խըբըրնէ յա, հըվատալ մէ՛լ* (Բ): 2. Անհիմն, դատարկ: *Վէզիրը սիրում ար սօտ խուստումնէ տալը* (Ձ): 3. Ձեւացող, կեղծ: *... Վէզիրը օզըմ ա փօրցի ուրան թաքավէրին, ուրան կընգանը, մին էլ*

սօտ ախպօրը (Ջ): 4. *տե՛ս* ՍՈՒՏԱՍԻ(Գ՝): 5. *գ.* Սուտ բան, կեղծիք: *Սօտը լ՛ավ ա յէրիմիշ ինո՛ւմ, քանց դ՝ՕՐԹը* (Ջ):

- Սուտավ հանած/պէրած - *տե՛ս* ՍՈՒՏԱՍԻ(Գ՝):

- Սուտէն կըրկատան չինիլ - Սուտն ակնհայտ է:

- Սուտէն պարկը պէց անէլ - Ստել սկսել: *Տա վէր սուտէն պարկը պէց ա անում, լօխ ըսքըսում ըն ծըծաղէլը* (Ջ):

- Սօտ ասէլ/խօսէլ - Ստել, ստախոսել: *Սօտ ըս ասում, ըտի պէն չի կա* (Բ):

- Սօտը մը՛ռնէ/շան տըղա յա, թա... - Ասվում է սուտ խոսողին՝ ստում ես, ասածներդ անհավանական են: *Սօտը մը՛ռնէ, թա տու գ՛անքումըտ արչ ըսպանած ը՞ս* (Բ):

- Սօտը փըռնէլ - Մեկի ստությունը բացահայտել: *Ըտը՛ղ Պէտին Ըփկարէն սօտը փըռնում ա* (Ջ):

- Սօտ տը՛ղան - Ստությամբ, կեղծությամբ, սուտ կերպով: *Էս տըղան յէր ա կէնըմ մին աբա կ՛ը՛նըմ, մին դ՝ՈՒՎԹԱՐ յօր օնըմ, սօտ տը՛ղան կ՛իրպէց տը՛ռնում, ք՛ինըմ...* (ՀԺՀ, VI, 112):

ՍՕՏ[2] - *գ.* Մակերեսի չափման միավոր, որ հավասար է հարյուր քառակուսի մետրի, ար: *Վը՛ղէն մին սօտը լօբի յա վարում, մինը՝ կըրտօպլի* (Ջ):

ՍՕՏ-ԸՂՕՐԹ - *ած., գ.* Սուտ եւ ճիշտ (բաներ): *Մուքին էլ ք՛ինՈՒՄ ա, տը՛ՍՆԸՄ՝ էն ա շինըմաչումը մին քանի ջՈՒՀիլ-ջըհո՛ւլ վը՛ՆՆը կացած, սուտանդ՝ուրթան զարափաթ ըն անըմ, ծիծըղօտում* (ՆԼՂԺԲ, 93):

ՍՕՏ-ՄՕՏ - *տե՛ս* ՍՈՒՏԸՄՕՏ:

ՍՕՏ-ՍՕՏ - *տե՛ս* ՍՈՒՏԸՍՕՏ:

ՍՕՏ-ՓՕՏ - *տե՛ս* ՍՈՒՏԸՍՕՏ:

ՍՕՐ[1]/ՍՈՒՐ[1] *(գրբ. սուր)* - *գ.* Սառը հատող զենք՝ սուր, թուր: *Էս տըղան սօրը հանից, յըրա պըրծավ օշափին, հէնց թըխից, վը՛ր կըլՕՒխը տը՛ղան թըռավ* (ՀԺՀ, V, 89):

ՍՕՐ[2] *(գրբ. սուր)* - *ած.* 1. Սուր շեղբ ունեցող, հատու, լավ կտրող: *Էտ ղըչըղնէրէն մը՛ծէն մին շատ սօր շաշկա յա ինո՛ւմ* (ՀԺՀ, VII, 258): 2. Բարակ՝ նուրբ ծայր ունեցող, սրածայր: *Սօր ասը՛ղ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Խայթող, կտրուկ: *Սօր լ՛ուգո՛ւ օնէ Ա՛ՐԻՍԱ՛Կը* (Բ): 4. *փխբ.* Նրբազգաց, զգայուն: *Վըրսկանէն հա՛մ սօր աշկ բիդի ինի, հա՛մ սօր անգուճ, վէր կարէ վը՛ՐՍ անէ* (Ջ):

ՍՕՐ[3] - *տե՛ս* ԸՍՕՐ(Է):

ՍՕՐԱՂ *(թրք. sorgu (հարցում)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սօրաղ անէլ - Հետաքրքրվել, փնտրել: *ՇինՈՒՑին օղտը կօրչում ա, հիշքան շօռ ա կ՛ամ, սօրաղ ա անում, քըթէնում չի* (ԱԱռ, 52):

ՍՕՐԱՆ *(գրբ. սոր (խոռոչ, անցք)* - *գ.* Սահուն՝ սայթաքուն ճանապարհ, հատկապես անտառի մեջ վերից վար ձգվող սահուղի՝ փայտը սահեցնելով տեղափոխելու համար: *Ծառէրը կըտօրում ըն, սօրանավը քաշ անում* (Ջ):

ՍՕՐԷ - *տե՛ս* ԸՍՕՐ(Է):

ՍՕՐԹ/ՍՕՐՏ *(ռուս. сорт, ֆր. sorte, լատ. sors)* - *գ.* Իրենց որակով՝ բնույթով՝ հատկություններով տարբեր ապրանքների՝ պտուղների՝ մթերքների, ինչպես նաեւ մարդկանց կարգ՝ տեսակ: *Էտ թաքավէրին բաղումը ամմէն սօրթի բար ինո՛ւմ ա* (Ջ):

ՍՕՐԹԱՎՕՅ/ՍՕՐՏԱՎՕՅ *(ռուս. сортавой)* - *ած.* Ընտիր սորտի պատկանող: *Սօրթավօյ խըյար ա* (Բ):

ՍՕՐՏ - *տե՛ս* ՍՕՐԹ:

ՍՕՐՏԱՎՕՅ - *տե՛ս* ՍՕՐԹԱՎՕՅ:

ՍՕՐՓ/ՍՕՐՓ/ՍՈՒՐՓ *(գրբ. սուրբ)* - *ած.* 1. Նվիրական, վեհ, սրբազան: *Մէր վը՛ղը սօրփ վը՛ղ ա* (Բ): 2. Աստվածային օրենքների եւ եկեղեցական կարգերի համաձայն, ճշմարիտ: *Հային հավատը սօրփ հավատ ա* (Ջ): 3. Առաքինի, բարեպաշտ: *Սօրփ մարթ ա Իսակը* (Բ): 4. Օրենքով թույլատրված, մաքուր (կենդանիների մասին): *Ցըցէռնակըն էլ ա սօրփ, հու վէր ցըցըռնակու պ՛ուն ք՛ՈՒնդի, Աստուծ էլ ընդըրա տօնը կըք՛ՈՒնդի* (Ջ): 5. *գ.* Սուրբ վայր՝ տեղ (շինություն, եկեղեցի, ուխտավայր եւն), սրբավայր: *Ըստէղ սօրփ ըն սարքում՝ Դիշա սօրփ...* (ՀԱԲ, 15, 147):

- Սօրփէն քարէրը լըվանալ - Սովորություն, երբ տեւական երաշտի ժամանակ գյուղի կանայք լվանում են եկեղեցու կամ այլ սրբավայրի քարերը, որպեսզի անձրեւ տեղա: *Վէր արաշտ ար ինո՛ւմ, այան շէնին կընանուցը հըվաքում ար, ըխպիրան ճո՛ւր պիրո՛ւմ, սօրփէն քարէրը լըվանում* (Բ):

- Սօրփը խըտէտը կ՛ՈՒլ - Ցանկալին ինքնիրեն կատարվել: *ՀՈՒբո՛ւն կավը ճօխտակ ա ծընալ. սօրփը խըտէտըն ա յը՛կալ* (Բ):

- Սօրփը մատաղը չընթունէլ - Չար՝ անզգամ մարդ լինել: *Իզէն հինչ մարթ ա՞, սօրփը մատաղը ընթունում չի* (Բ):

- Սօրփ կ՛իրք - Աստվածաշունչ: *Սաղ օրը նըստած՝ սօրփ կ՛իրքըն ա կարթո՛ւմ* (Բ):

ՍՕՐՓ - *տե՛ս* ՍՕՐՓ:

ՍՕՐՓ-ՍՕՐՓ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Սօրփ-սօրփ անէլ - Շատ լավ խնամել՝ պահել: *Սօրփ-սօրփ ընէլավ ա էտ խօնցը մը՛ծըցըրալ* (Բ):

ՍՕՔ՝ *(գրբ. սուգ)* - *գ.* 1. Մեկի մահվան կամ մի աղետի՝ դժբախտության պատճառով մեծ վիշտ՝ տխրություն: *Ասում ա.- Թաքավէրին մադար ախճիգ՝ը մը՛ռալ ա, սՕՔ՝ ա, հու վէր ծըծաղում ա, փըռնում ըն կախ տամ* (Ջ): 2. Նեղեցյալի մահվան կամ այլ առիթով լալը, ողբ: *Ավէտիսը ք՛ինըմ ա, տը՛ՆՆըմ, վը՛ր ըտըրա ք՛ՈՒչին ակուշկավը սՕՔ՝ի սՈՒս ա կ՛ամ...* (ՀԺՀ, V, 127): 3. Սգի ժամանակը՝ տեւողությունը: *ՀՈՒլՈՒ սՕՔ՝ը պըրծալ չի, էն ա սՕՔ՝ու մաչի* (Բ):

- ՍՕՔ՝ անէլ/կապէլ/փըռնէլ - Սգալ, ողբալ: *... ՏՈՒս ա կ՛ամ ք՛ընըմ, տը՛ՆՆըմ՝ էս ա սՕՔ՝ ընէլավ կ՛ամ ըն* (ՀԺՀ, V, 22):

- ՍՕՔ՝ը վէր անէլ - 1. *տե՛ս* Սո՛ւք՝ըհան անէլ: 2. *տե՛ս* Սո՛ւք՝ըհան ինիլ:

- ՍՕՔ՝ նի մըն(ն)էլ - 1. Մեծ տխրություն՝ վիշտ ապրել, երկար ժամանակ սգալ: *Թաքավէրը մը՛ռնում ա, լօխ սՕՔ՝ ըն նի մըննում* (Ջ): 2. *տե՛ս* ՍՕՔ՝ պահէլ:

- ՍՕՔ՝ պահէլ - Սգո ընդունված արարողությունները եւ կանոնները որոշակի ժամանակաընթացքում կատարել (սեւ զգեստ հագնել, երեսի մազերը պահել եւն): *Էտ տըղան տո՛ւս ա կ՛ամ մին օրիշ թաքավը՛ՐՈՒ յէրգ՝իր, տը՛ՆՆում ա՝ լօխ սէվ կ՛էցած, սՕՔ՝ ըն պահում* (ՆԼՂԺԲ, 51):

ՍՕՔ՝-ՇԻՎԱՆ - *տե՛ս* ԼՈՒՑՈՒԿՕԾ: *ՎՈՒզիրին ծէն ա տաս, տըսնաս՝ սՕՔ՝-շիվանը ընգած ընդըրա տօնը, թՈՒ տըղան մօրթալ ըն* (ՀԺՀ, V, 298):

ՍՕՔ՝ՊԱՐ - *գ.* Նեղեցյալի մահվան՝ թաղման ժամանակ կատարվող հատուկ պար: *Առաչ, վէր մարթ ըն իլՈՒլ թըղէլիս, հընգ՝իստին սՕՔ՝պար ըն իլՈՒլ պար կ՛ՈՒլիս* (Ջ):

- ՍՕՔ՝պար անէլ - Այդ պարը պարել: *Վէլէլնէն Թութուն մէյդը յօր ըն օնում, սՕՔ՝պար ընէլավ տանում Յըղնախութ, էն պէցիր տէղը թաղում* (ՆԱԲ, 92):

ՍՕՔ՝-ՍՕՔ՝ - *գ.* Արաքս եւ Քուռ գետերի ափերին աճող մի տեսակ թփաբույս, որի շիվերից կողով՝ զամբյուղ եւն են հյուսում: *Ըտը՛ղ էլ շատ սՕՔ՝-սՕՔ՝ ա ինո՛ւմ, ճըպըտնէ յա կըտօրում, մին դաշՈՒնգ՝ զՈՒմբո՛ՒՎ կ՛օրՕՐում* (Ջ):

Վ

ՎԱ *(գրբ. վահ)* - *ձ.* Զարմանքի՝ ափսոսանքի բացականչություն: *Վա՜, խէ Սիմոն դային էլ ա՞ մըᵗռալ* (Բ):

ՎԱ̈ - *ձ.* Նորածին երեխայի լացի ձայնը: *Խօխան էլ ուրուրունցումը լա̈ց ար ինիս՝ վա̈՜, վա̈՜* (Զ):

ՎԱԳՁԱԼ - *տե՛ս* ՎԱՂՁԱԼ:

ՎԱԳՁԱԼԻ - *տե՛ս* ՎԱՂՁԱԼԻ:

ՎԱԳԸՌ - *տե՛ս* ՎԱԳԸՐ:

ՎԱԳԸՐ/ՎԱԳԸՌ *(գրբ. վագր)* - *տե՛ս* ՓԱ̈ԼԱ̈ՆԳ[1]: *Քըշէրը էլիա էտ վագըրը կ'ամ ա, կ'ըրէզմանը քանդըմ, մէյիդը հանըմ, ք'ընըմ* (ՀԺՀ, V, 28):

ՎԱԳՕՆ *(ռուս. вагон, ֆր. wagon, անգլ. waggon)* - *տե՛ս* ՊՕՅԷԶԴ: *... Յունց ա պըտահում, էտ վագօնը հըղըցէն մաշտէղը վէնն ա կէնում* (ՀԺՀ, V, 647):

ՎԱԴ/ՎԱՏ *(գրբ. վատ, պրս. bad)* - *տե՛ս* ՓԻՍ:

ՎԱ̈ԴԱ̈ *(արաբ. váda)* - *տե՛ս* ՎԱԽՏ:

ՎԱԴՈՒԹԻ̈ՒՆ/ՎԱՏՈՒԹԻ̈ՒՆ - *տե՛ս* ՓԻՍՕԹՈՒՆ:

ՎԱԶ[1] *(գրբ. վազ)* - 1. *գ.* Վազելը, վազք: *Կատվէն վազը մուկնէն սըրտաճանք ա անում* (Զ): 2. *ձ.* Ծաղրական բացականչություն՝ իհարկե, շատ լավ: - *Չէ՜, վա՜զ. հինչ ա՞ր լա̈վ, պատառ խըրաված պէ̈րին մուխըրըթաթախ...* (ՋՏ, Ա, 4):

- Վազ անել - Ծաղրական արտահայտություն որեւէ բան չկատարելու՝ չկատարվելու մասին: *- Տըղատ փըսակվալ ա՞, - Վազ ա ըրալ* (Զ):

- Վազ տալ - 1. Արագ ընթանալ, վազել: *Էտ Թափտէղը վէր ըսկանում ա, ըռնըթաթախ վազ ա տամ առաջը* (ՀԱԲ, 15, 107): 2. Զգուշանալ: *Պաշտօնու հըᵗտա վազ ա տամ* (Զ): 3. *տե՛ս* Վազ անել: 4. Խաղատեսակ, երբ մեկը վազում է, իսկ մյուսը պետք է կարողանա հասնել նրան եւ բռնել: *Խօխէնք'ը վազ տալան ըն խաղ անում* (Զ):

- Վազ տըվօղ ճի̈ւրը կ'ըᵗտէն կըհըսնէ - Զգտողը՝ հետամուտ եղողը իր նպատակին կհասնի:

- Վազ տըվօղ, փըռնօղ - Ճարպիկ, գործունյա: *Վազ տըվօղ, փըռնօղ տըղա յա Ա̈լօն* (Բ):

ՎԱԶ[2] - *տե՛ս* ՎԱԶՆԸ:

ՎԱԶ[3] *(ռուս. ваза)* - *գ.* Գեղեցիկ ոճավոր անոթ՝ մրգեղենի՝ քաղցրավենիքի՝ ծաղիկների եւն համար: *Խանումը բռ̈ւրդան չա̈շմիշ ա ըղնում, վազը ծըᵗրքան վէր քըցի̈ւմ, կօտըրում, մընամ գ'ռ̈ւնաքար* (Զ):

ՎԱԶԵԼԻՆ *(ռուս. вазелин, անգլ. vaseline)* - *գ.* Յուղային քսուք, որ օգտագործվում է բժշկության եւ տեխնիկայի բնագավառում: *Առաչ, հուր ծըᵗրքէր չըքչըքօտում ար, վազէլին ար քըսում* (Բ):

ՎԱԶԻԼ *(գրբ. վազեմ)* - *չբ. տե՛ս* Վազ տալ:

ՎԱ̈ԶԻՅԱ̈Թ - *տե՛ս* ՎԸՍՅԱԹ:

ՎԱ̈ԶԻՐ - *տե՛ս* ՎԷԶԻՐ[1]:

ՎԱ̈ԶԻՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՎԷԶԻՐՕԹՈՒՆ:

ՎԱ̈ԶՄ - *տե՛ս* ՊԱ̈ԻԼՍ:

ՎԱԶՄՕԺՆԻ *(ռուս. возможный)* - *ած.* Հնարավոր, իրագործելի: *Ուստան ասմա.- Թաքավէրըն ապըրած կէնա, յըᵗս մին օրումը էտքան տօռնը հունց շի՞նիմ, էտ վազմօժնի չի* (Զ):

ՎԱԶՆԸ/ՎԱԶ[2] - *գ.* 1. Ձեռքերով քաշած մետաքսաթել: *Վազնը էն վախտը շատ ա հըլա̈լ թա̈նգ'* (Զ): 2. Մետաքսաթելի փաթույթ: *Վազնը յօր ա օնում, ք'ինամ* (Զ):

ՎԱԶ-ՎԱԶ/ՎԸԶԸՎԱԶ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Վազ-վազ անել - 1. Այս ու այն կողմ վազել, վազվզել: *Խօխէնք'ը իծէրէն հէտան վազ-վազ ըն անում* (Զ): 2. *փխբ.* Մի բանի հասնելու համար ջանալ, այս ու այն կողմ դիմել: *Յա̈քին շատ վազվազ ըրավ, ամմա կարից վէչ տըղէն կօրծի տինի* (Բ):

ՎԱ̈ԹԱ̈Ն *(արաբ. watan, թրք. vatan)* - *գ.* Հայրենիք, ծննդավայր: *Թաքավէրին վըթանումը վէրքան խէլի̈ւնք մարթիք' կին, հըվըքվէցէն ի̈ւրան պալատը* (ԼՂԲՔ, 265):

ՎԱԺՆԻ *(ռուս. важный)* - *ած.* Անհրաժեշտ, կարեւոր: *Վաժնի կօրծավ մին օր ք'ինամ ա Բաքու* (Զ):

ՎԱ̈Լ - *տե՛ս* ՎԱԼ[1]:

ՎԱ̈ԼԱ̈Դ - *տե՛ս* ՃԱՆԱՆՉ (1): *... Էս Ք'ա̈սունց քառը էլի̈ կ'ա̈մ ա Չայլու, ի̈ւրան ք'օհնա̈ վա̈լա̈դ կընէգ'ը ճընա̈նչըմ ա տըրա...* (ԼՂԲՔ, 259):

ՎԱ̈ԼԻ - *ած.* Գեղեցիկ, դուրեկան: *Էտ ախճիգ'ըն էլ կօգ'ի կաղլէգ', ամմա վա̈լի ախճիգ' ա ինի̈մ* (Զ):

ՎԱԼԼԱ(ՀԻ) *(արաբ. vallahi)* - *ձ.* Մահմեդականների երդման բացականչություն՝ Աստված վկա: *Նա էլ ասալ ա, թա.- Վալլա՜, գ'ի̈ւղի̈ւմ չըմ* (ՀԺՀ, V, 272):

ՎԱԼ[1]/ՎԱ̈Լ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՆԱԽՇ: 2. *տե՛ս* ՂԸՇԸՆԳ'ՕԹՈՒՆ:

- Վալ'ը ըղնէլ - Կանոնավորել, գեղեցկանալ: *Ուստան վէր ըսքըսում ա պատէրը սըվաղէլը, տօնը վա̈լ'ըն ա ըղնում* (Զ):

- Վալ'ը տըᵗղը/յըրան - *տե՛ս* Նախշը տըᵗղը:

Վալ'ը քըցիլ - Կանոնավորվել, գեղեցկացնել: *Պէլին հիշքան գ'ափչի ինի, մին ա, հըրսանէք'ը դաշա̈նգ' հըրթնացուն վա̈լը կըքըցի* (ԱԲԲ, 83):

ՎԱԼՍ *(ռուս. вальс, ֆր. valse, գերմ. Walzer)* - *գ.* Եվրոպական զուգապար: *Կընանէք'ըն էլ օրիշ տըղըմարթկանց նըհըᵗտ վալս ին պար կ'ամ* (Զ):

ՎԱԼՕԴՀԱՅ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Վալօդհայ անել - *ծղր.* Կորուստը ողբալ: *Անդօնը էն ա ըստակած էշին քըշտէն նըստած՝ վալօդհայ ընէլիս* (Բ):

ՎԱԽ *(գրբ. վախ)* - *գ.* 1. Հոգեկան բուռն տագնապ՝ անհանգստություն՝ երկյուղ: *Ըստըᵗղ շատ վախ կա, յըᵗս սուս ըրած ծիյին պիծի-պիծի քըշում ում, վըᵗր սա̈ս չինի* (ԼՂԲՔ, 272): 2. Վտանգի՝ աղետի՝ չարիքի կասկած՝ նախազգացում: *Վախ կա, վէր կարկուտ ա կ'ըլական, արտէրը փուչըցընէ* (Զ):

- Վախը խըրէգ' ա՞ - Վախը՝ երկյուղը կարող է շատ վատ հետեւանքներ ունենալ: *Ասում ա.- Վախը խըրէգ' ա՞, կարում չըմ, վախում ըմ* (Զ):

- Վախը յըᵗր քաղէլ - Վախից տուժածին ժողովրդական՝ սնոտի միջոցներով բուժել: *Դէրվիշը ասում ա.- Տարէք' վախը յըᵗր քըղըᵗցէք', վըխըᵗցած ա* (Զ):

- Վախը չափէլ - Վախը՝ վախեցած լինելու աստիճանը չափելու սնահավատ արարողություն կատարել: *Տանում ըն բախաջուն կօշտը, վախը չափում* (Զ):

- Վախը ջանը ըղնէլ - Երկյուղով պատվել, երկյուղել: *Արչը վէր կ'օռռում ա, վախը վըրսկանէն ջանըն ա ըղնում* (Զ):

- Վախը ջանը քըցիլ - Երկյուղով պատել, երկյուղ ներշնչել: *Ըռօտուցը վախը մօշ քըղօղնէրէն ջանը քըցից* (Բ):

- Վախ չինիլ - Համարձակ՝ անվախ լինել: *Մէր Ա̈րտէմը վախ չօնէ, քըշէրը մինակ ք'ինամ ա ծըմակը* (Զ):

ՎԱԽԷԼ/ՎԱԽԻԼ *(գրբ. վախեմ, վախիմ)* - *չբ.* 1. Վախ ունենալ, վախով պատվել, ահ զգալ: *Էրած հացը թօղ մէ՛ր անէլ, կէ՛ր, վէր կ'ի̈ւլա̈ վախիս ուչ* (ՆԱԲ, 161): 2. Երկյուղ կրել, կասկած ունենալ: *Ուզէս ա, թա̈ յօր օնէ, վըխէս ա, ռիսկ չի ընէս* (ԼՂԲ, 298): 3. Որեւէ բանից վնասվել, որեւէ բանի վնասակար ազդեցության ենթարկվել: *Կըրտօալի̈ւն թէրէրը կ'ըրունքէն ցուրտան վախում ըն* (Զ): 4. Իր հատկություններով մեկին՝ մի բանի զիջել: *Էտ չուբանէն էլ մին մըᵗծ շօն ա ինի̈մ, հինչ շօ՞ն. էշին անա մին պատառ կըվախէ, բօյը մին մէտըր կա* (Զ):

- Վախէ էն ճիրան, վէր վէ՛չ թըշշամ ա, վէ՛չ խըշշամ - Լռակյաց մարդիկ ավելի վտանգավոր են:

ՎԱԽԻԼ - *տե՛ս* ՎԱԽԷԼ:

ՎԱԽՍԸՔ *(թրք. vakətsəz)* - *տե՛ս* ԲԷՅ-ՎԱԽՏ:

ՎԱԽՏ *(արաբ. vakt)* - *գ.* 1. Ժամանակ, պահ: *Էս վախտ էս ճըտէրէն մարը կամ ա* (ՀԱԲ, 15, 26): 2. Ժամանակաշրջան, դարաշրջան: *Սավէտին վախտը հոռուտը կըտօրալ ըն, խաղվու բաղ քըցալ* (ԱԱ, 37): 3. Սահմանված ժամկետ, պայմանաժամ: *Վախտը թըմամում ա, ամմա դէրվիշը կամ չի* (Զ): 4. Ազատ ժամանակամիջոց, զբաղմունքից ազատ պահեր: *Վախտ չօնիմ, թա մէհէտ քինիմ շէնը* (Բ): 5. Որոշ տեւողություն, միջոց: *Մին վախտ Կանփին լավ փուլ ար ըշխըդէս* (Բ):

- Վախտը ընցընէլ - 1. Ծերանալ, ուժից ընկնել: *Ապուն վախտը ընցալ ա, էլ կարում չի վըրս անէ* (Բ): 2. Շատ հասունանալ, թառամել, փչանալ եւն: *Կըռմըզանկէն վախտը ընցալ ա, էլ ուտէլի չի* (Բ):

- Վախտ քըթէնալ - 1. Հարմար՝ ազատ ժամանակ ստեղծել մի բանի համար: *Ասում ա.- Վախտ քըթի՛լ, մէհէտ քինիք վըրս* (Զ): 2. Նախատական արտահայտություն, որով դիմում են անպատեհ պահին որեւէ գործ ձեռնարկողին կամ որեւէ մեկին դիմողին (գործածվում է հարցական ձեւով): Վախտ ը՞ս քըթալ պուրթ թըկէլի (Բ):

ՎԱԽՏԷՆ - *տե՛ս* ՎԸԽՏԷՆ:

ՎԱԽՏԻՆ - *տե՛ս* ՎԸԽՏԷՆ:

ՎԱԽՏ-ՎԱԽՏ - *տե՛ս* ԳԱՂ-ԳԱՂ:

ՎԱԾ(Ծ)ՈՒՆ - *տե՛ս* ՎԱՑ(Ց)ՈՒՆ:

ՎԱԾ(Ծ)ՈՒՆ(Ը)ՎԷՑ - *տե՛ս* ՎԱՑ(Ց)ՈՒՆ(Ը)ՎԷՑ:

ՎԱՀԱՐ - *տե՛ս* ՎԱՀԸՐ:

ՎԱՀԸՐ/ՎԱՀԱՐ - *գ.* Թարախ, վահր: *... Թըխըմ ա, վըննին վահրը տուս ա կամ, վըննը դինջանում ա* (ՀԺՀ, V, 440):

ՎԱՀԻՍ/ՎԱՅԻՍ - *ած.* Ստոր, խարդախ: *Վայիս մարթ ա իլալ Կանփունց Սէտրակը* (Բ):

- Վահիս տըռնալ - Անցանկալի բանի պատճառ դառնալ, ակամա մեկին՝ մի բանի վնասել: *Լ՛ըհա օգ՛ում ըն, թա հօնձ՛ը ըսքըսին, թօռը նի յա օնում, վահիս տըռնում* (Զ):

ՎԱՀԻՍՕԹՈՒՆ/ՎԱՅԻՍՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Խարդախ՝ ստոր լինելը: *Վահիսօթունը Վըրթանէն Ըստուծանա տրված ա* (Բ): 2. Խարդախ՝ ստոր արարք: *Վահիսօթուն ըրավ, էտ մարթին ուրան կընգանան պիժէնից* (Զ):

ՎԱՂ *(գրբ. վաղ)* - *տե՛ս* ԿԱՆՕԽ:

ՎԱՂԱՆՁ - *տե՛ս* ՄԸՂԱՄՈՒՆՁ:

ՎԱՂՁԱԼ/ՎԱԳՁԱԼ *(ռուս. вокзал, անգլ. vauxhall)* - *գ.* Կայարան: *Պըլը-Մէլը յէր ա կէնըմ, ք՛ընանամ վաղզալ, բիլէթ առնըմ...* (ՀԺՀ, VI, 195):

ՎԱՂՁԱԼԻ/ՎԱԳՁԱԼԻ *(թրք. vağzali)* - *գ.* Հարսանեկան պարի տեսակ եւ դրա պարեղանակը: *Նի յըն մընում հըրսընքատօն, մին լ՛ավ վաղզալի պար կամ* (Զ):

ՎԱՂԷ/ՎԱՂԻ - *ած.* Վաղուցվա, առաջվա: *Վաղէ տըռնուն նըման էլիա սօվ ա ինանկան* (Բ):

- Վաղէ հանգըն ըղնէլ - Նախկին վիճակին հասնել: *Հըղէնի էշըն ըղնում ա վաղէ հանգը* (ՆԱԲ, II, 39):

- Վաղէ փըրթուշը - Նախկին վիճակը, դարձյալ նույնը: *Հաբին համանն ք՛ասիբըն ա՝ վաղէ փըրթուշը* (Զ):

ՎԱՂԻ - *տե՛ս* ՎԱՂԷ:

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ *(գրբ. վաճառական)* - *տե՛ս* ԱՌՈՒՏՈՒՐԱԿԱՆ: *Էտ վաճառականը էտ կընգանը խէլքա տանըմ ա* (ՀԺՀ, V, 213):

ՎԱՅ/ՎՈՒՅ/ՎԻՅ *(գրբ. վայ)* - *ձ.* 1. Ցավի բացականչություն: *Վա՛յ, վըննըս ցավում ա* (Զ): 2. Վշտի՝ ափսոսանքի՝ կարեկցության բացականչություն: *Վա՛յ էն կալ՛ին տըռնը, վէր կամնէն կավ ա լըծած* (Զ): 3. Զարմանքի բացականչություն: *Քուրը վըրը ախպօրը տըսնում ա, շատ ա ուրխանում, թա.- Վա՛յ, ա՛յ ախպէր, յէկալ ը՞ս* (ՆԼՂԺԲ, 16): 4. Երկյուղի՝ վախի բացականչություն: *Վէր տըսնում ա, ծըկըլթամ ա, թա.- Վա՛յ, էս հինչ կ՛ուլ ա՞, մըզ ուտուլական ա* (Զ): 5. Հեգնանքի՝ հանդիմանանքի բացականչություն: *Վա՛յ, էտ ար մընացալ, վէր տու ինձ թակիս* (Զ): *գ.* 6. Վերջ, վախճան: *Էտ հայ իշխանը թա.- Հունցը յէկալ ըս, ինդի էլ յէր կաց ք՛ինա՞ իմ յէրգ՛իրաս, թա չէ վայըտ ա* (ՆԼՂԺԲ, 143): 7. Դժբախտություն, պատուհաս, անհաջողություն: *Խօսում ըս՝ վայ ա, խօսում չըս՝ վայ ա* (ԱԲԲ, 40):

- Վայ անէլ - 1. Ջղջալու՝ ափսոսանքի հառաչ արձակել: *Տօնը աշկէն ըռըշկին էրվից, ինք՛ը մէհէտ էլ չի վայ ըրավ* (Զ): 2. Սգալ, ողբալ: *Տըղէն մըռնէլանը յըտը Անուշ աքէրը սաղ օրը էն ա վայ ընէլիս* (Բ):

- Վայ ա, վէր - *տե՛ս* Վայը էն ա:

- Վայ էն (հանլին, ըպրէլին եւն) - Շատ վատ է, խղճալի է: *Էն էլ հօ ապրէլ չի՞, վայ էն ըպրէլին* (Զ):

- Վայը էն ա - Եթե հանկարծ, Աստված մի արասցե: *Վայը էն ա՝մին պէն ըս ասում, դանստի կըլխէտ բօմփում ըն* (Զ):

- Վայը յըկալ ա (տարալ) - *տե՛ս* Վայը էն ա:

- Վայ ինիլ - Վերջը՝ արդյունքը վատ՝ ողբալի լինել: *Ըխճըկանը հարը մընացալ ա էրկու կըրակու դաթում. տա վէչ՝ վայ ա, տա՝ ըխճըկանան պիտի ծէրք քաշի* (ԱԱ, 42):

- Վայ թա - Վախի ու կասկածանքի բացականչություն: *Վայ թա էք՛ուց կարկուտ կ՛ա, հօնձը մընան ա կէսատ* (Բ):

- Վայիկ՛ալ/հըսնէլ/ք՛ինիլ - Ծանր՝ նեղ վիճակում գտնվողին օգնության հասնել: *Ախպէրը վէր ախպօրը վային հըսավ վէչ, էլ հինչ ա՞խպէր* (Զ):

- Վայ հուք՛ի - Կասկածանքի բացականչություն՝ հոգուս ի՞նչ մեղք անեմ, գուցե այդպե՞ս չէ: *Կընէգ՛ը ասմա.- Մ՛ մարթ, վա՛յ հուք՛ի, բալի դուզ ա՞ ասում, յըէս տըէսալ չըմ* (Զ):

- Վայ տալ (կըլխէն) - Թշվառությունը ողբալ: *Մըրքըրան էլ ըստակած յըէզնանը քըշտէն նըստում ա, վայ տամ* (Զ):

ՎԱՅԷՆԿԱՄԱՏ/ՎԱՅԻՆԿԱՄԱՏ *(ռուս. военкомат)* - *հպվ., գ.* Զինվորական կոմիսարիատ, զինկոմիսարիատ: *Էք՛սը լօխճին ծէն ըն տամ վայէնկամատը, դարկում փըրօնտ* (Զ):

ՎԱՅԷՆԿՕՄ/ՎԱՅԻՆԿՕՄ *(ռուս. военком)* - *հպվ., գ.* Զինվորական կոմիսար, զինկոմ: *Ըջալանց Սիրգօնը էրկան վախտ Կիրօվաբադ վայէնկօմ ա իլալ* (Բ):

ՎԱՅԷՆՆԻ *(ռուս. военный)* - *ած.* 1. Զինվորին՝ զինծառայողին հատուկ՝ վերաբերող, զինվորների: *Մին օր ըտըրանց տօնը մին վայէննի շուրէրավ մարթ ա կամ* (Զ): 2. Զորքին՝ բանակին հատուկ՝ վերաբերող, զինվորական ծառայության հետ կապված: *Սըմսօնէն մաշնակ տըղան վայէննի դօխտուր ա* (Բ): 3. Ռազմին՝ պատերազմին հատուկ՝ վերաբերող, ռազմական: *Վայէննի կօրծը ամմէն մարթու փէշակ չի* (Զ): 4. *գ.* Զինվորական ծառայության մեջ գտնվող մարդ, զինծառայող: *Էտ վայէնին էտ ըխճըկանը յօր ա օնում, փախճում* (Զ):

ՎԱՅԻՆԿԱՄԱՏ - *տե՛ս* ՎԱՅԷՆԿԱՄԱՏ:

ՎԱՅԻՆԿՕՄ - *տե՛ս* ՎԱՅԷՆԿՕՄ:

ՎԱՅԻՍ - *տե՛ս* ՎԱՀԻՍ:

ՎԱՅԻՍՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՎԱՀԻՍՕԹՈՒՆ:

ՎԱՅՆԱՉԱՐԻ - *տե՛ս* ՋՕՌՌԱՎ (2):

ՎԱՅՆԱՍԻՆ - *տե՛ս* ՎԱՅՆԱՍՈՒՆ:

ՎԱՅՆԱՍՈՒՆ/ՎԱՅՆԱՍԻՆ - *գ.* Լացուկոծի ձայն, տագնապի՝ խուճապի աղմուկ: *Ըտըրանց վայնասունը վէր ըսկանում ա, փախճում ա* (Զ):

- Վայնասուն անէլ/պիցըրցընէլ/քըցիլ - Լացուկոծ անել, աղմուկ-աղաղակ

բարձրացնել: *Կընէգ՛ը վէր գիդում ա՝ պէ-նը հինչումըն ա, վայնասուն ա պիցըրցընէս* (ՆԱԲ, 144):

ՎԱՅ-ՎԱՅ/ՎՈՒՅ-ՎՈՒՅ[2] - 1. *տե՛ս* ՎԱՅ(1): 2. *տե՛ս* ՎԱՅՆԱՍՈՒՆ: *Էտ ախճիգ՛ը վէր տըրան տէսնում ա, սըկսում ա վա՛յ-վա՛յ անէլը* (ՀԺՀ, V, 270):

ՎԱՅՎԸՐՆԻՈՒ/ՎԱՅՈՒՎՆԻՈՒՈՒ/ՎՈՒՅՈՒ-ՎՈՒՈՒ - *տե՛ս* ՎԱՅՆԱՍՈՒՆ: *Քըղաքէն ժուղովուրթը վը՛ր տասսը դ՝ուվէրէն տը՛սնում ըն, վայվըրո՛ւղը քըցո՛ւմ ըն, տ՝ուս կ՛ամ, տէսուտէն փախճում* (ՀԺՀ, VII, 87):

ՎԱՅՈՒՎՆԻՈՒՈՒ - *տե՛ս* ՎԱՅՎԸՐՆԻՈՒ:

ՎԱՆՆԱ *(ռուս. ванна, գերմ. Wanne)* - *գ.* Մեծ՝ խոր ու երկարաձեւ ամաան, որի մեջ լոգանք են ընդունում կամ շոր լվանում: *Խոխան տինո՛ւմ ա վընննումը, լըղըցընում* (Ձ):

ՎԱՆՔ *(գրբ. վանք (մենաստան, կրոնական միաբանություն)* - *տե՛ս* ՅԸ՝ԽԾԷ: *Հացվա Անահիտին ըխպըրա՛ն կընանէքը կուժավ ճ՝ուր ըն ըլա՛լ տընէյիս, վանքէն քարէրը լըվընայիս* (ՆԱԲ, 89):

ՎԱՇԸՎԻՇ/ՎԱՇ-ՎԻՇ/ՎԻՇ-ՎԻՇ - *տե՛ս* ԱԽՈՒՎԱԽ:

ՎԱՇՇ/ՎԻՇՇ *(գրբ. վաշ)* - *ծ.* Ցավի՝ վշտի՝ ափսոսանքի՝ զարմանքի բացականչություն: *Վա՛շշ, էս հինչ փիս կարկուտ ա՞ կ՛ամ, արտէրը փուչըցընական ա* (Բ):

ՎԱՇ-ՎԻՇ - *տե՛ս* ՎԱՇԸՎԻՇ:

ՎԱՌ *(գրբ. վառ)* - *ածական.* Պայծառ: *...Մըթնըքըշէր յէրգ՛ինք՛ըմը ասթըխըս լօխճան վառըն ա* (ԼՂԲ, 49):

ՎԱՌԷԼ *(գրբ. վառեմ)* - *նբ. տե՛ս* Նի կըցընել:

ՎԱՌԼՈՒ *(թրք. varli)* - *ածական.* 1. Ունեւոր, մեծ կարողության տեր: *Կ՝ա՛փ՝ունք վառ-լու դ՝ա՛ստ՝ա՛ յըն* (Բ): 2. Շեն, բարգավաճ: *Հաթէրքը վառլու շէն ա ի՛լա՛լ* (Ձ):

ՎԱ՛ՌՈՒՄ՝Ն - *տե՛ս* ԸՍՊԸԼԱՇՆՕՅ:

ՎԱՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՎԱՌԷԼ-ի:

ՎԱՌՔ - *գ.* Թոնիրը մեկ անգամ վառելը: *Էտ թուրնէն մին վառքավը էրկու տան հաց ըն ի՛լա՛լ թըխէս* (Ձ):

ՎԱՌՔԱՌ/ՎԱՐՔԱՐ - *տես* ՎԱՌԼՈՒ:

ՎԱ՛ՍԱ՛Լ(Լ)Ի - *տե՛ս* ՎԻՍԱ՛Լ(Լ)Ի:

ՎԱՍՅԱԹ - *տե՛ս* ՎԸՍՅԱԹ:

ՎԱՍՏԱԿ *(գրբ. վաստակ)* - 1. *գ.* Աշխատանքով ստեղծված արդյունք: *Էս տօնը, էս բաղը լօխ ապուն վաստակը ա* (Բ): 2. *ածական., մ.* Հոգնած, խոնջացած: *Ոէ, վաստակ մարթ ա, լի՞, լ՛ըհա պարանց ա ըղնում, դ՝ա՛ստի քունավ ա ընցընում* (Ձ):

ՎԱՍՏԱԿ-ՅԸ՝ԽՏԱԿ - *տե՛ս* ՎԱՍՏԱԿ(2):

ՎԱՎԱ - *գ., ածական. մնկ.* Վերք, վիրավոր: *Խոխան ասմա.- Ծէրքըս վավա յա տը՛ռալ* (Ձ):

ՎԱՏ - *տե՛ս* ՎԱԴ:

ՎԱՏԻՆ *(ռուս. ватин, ֆր. ouatine)* - *գ.* Բամբակե նոսր գործվածք, որ գործածվում է որպես աստառացու: *Շըլվարէն մաչավը վատին ա կարում, հանցու տաք ինի* (Ձ):

ՎԱՏՈՒԹԻՆ - *տե՛ս* ՎԱԴՈՒԹԻՆ:

ՎԱՐ[1] *(գրբ. վար)* - *գ.* 1. Հողը վարելը, հերկ: *Լ՛ավ օտում ըն, քօն ինո՛ւմ, յէր կէնում, վարը սըկսում* (ՀԱԲ, 15, 135): 2. Վարված տեղ՝ հող՝ արտ: *Հիյվընէն նի յըն տը՛ռնում վարը, կօխ տամ* (Ձ):

- Վար անէլ - *տե՛ս* ՎԱՐԷԼ: *Էք՛սի օրը կ՛ումաշը լըծում ա յէզնանը նըհէտ, վար անում* (ՀԺՀ, V, 321):

- Վարը դ՝ուզ - Գործը լավ՝ բարեհաջող՝ կանոնավոր: *Թ՝ա՛ք՛ի վարըտ դ՝ուզ ինի, մընացածը՝ հէչ* (Ձ):

- Վարը նա՛լի յա - *տե՛ս* Վը՛ղը նա՛լի յա:

- Վար ընէլի կըռ - *տե՛ս* ԿՈ՝ՒԹԱ՛Ն(1):

- Վարըս վարէտ ա՛վա՛զ, խարակըս էլ իվիլ - Ասում են՝ ակնարկելով որեւէ բան լրիվությամբ փոխհատուցած լինելը:

ՎԱՐ[2] - *տե՛ս* ՎԷՐ[2]:

ՎԱ՛Ր[1] - *գ.* Պահ, ակնթարթ: *Էտ վա՛ռումը մին կընէգ ա կ՛ամ վարթաբէդին կօշտը, մին սէրո՛ւն կընէգ* (ՆԱԲ, 59):

- Վա՛ռը կա՛լա՛ծ - *տե՛ս* ՎԱ՛ՐԻՆ: *Էտ ըսկէսուրը վա՛ռը կա՛լա՛ծ հըրթնէրէն անէսկ ա տամ* (Ձ):

ՎԱ՛Ր[2] - *գ.* Շարք, հատկապես մարգերի, ծառերի, հողակտորների եւն: *Խաղու քըղուղնէն էրկու վա՛ր քաղում ըն պըրծընում, թօռը նի յա օնում* (Ձ):

- Վա՛ռը ըղնէլ/յը՛ր օնէլ - Աշխատանքի լծվել, աշխատանքին ընտելանալ: *Վա՛ռը ընգած՝ կօրծ ընք անում* (Բ):

- Վա՛ռը ընցընէլ/անց կէնալ- *տե՛ս* Չափը ընցընէլ:

- Վա՛ռը պէնալ - Գործը սկսել, գործի հիմքը դնել: *Տիժէրը վա՛ռը պէնալը ա* (Ձ):

- Վա՛ռը քընցիլ - Աշխատանքի լծել, աշխատանքին ընտելացնել: *Խամ յը՛զնանը վա՛ռը քընցիլը հիշտ չի* (Ձ):

ՎԱՐԱՋ/ՎԱ՛ՐՆԱ՛Ջ *(գրբ. վարազ)* - *գ.* 1. Վայրի խոզ: *Հօրադիզա դ՝ամշ՝ա՛տումը վարազ շատ կա* (Բ): 2. Արու խոզ: *Մէր կըլխօզէն խօզ՛ին փիրմումը իցցուն խօզ՛ու մարուն ա ի՛լա՛լ, էտքան մարունէն՝ մին վարազ* (Բ):

ՎԱ՛ՐՆԱ՛Ջ - *տե՛ս* ՎԱՐԱՋ:

ՎԱՐԱՂ/ՎԱ՛ՐՆԱ՛Ղ *(արաբ. varak, պրս. vārāğ)* - *գ.* 1. Ոսկյա շատ նուրբ թերթ՝ շերտ, որով երեսապատում՝ ոսկեզօծում են զարդերը՝ տուփերը եւն: *... Կ՝իր նան դ՝ա՛լա՛մը հինչ կա՞նին, զա՛ռ վա՛ռ՝ա՛ղավ նախշած ա* (Ձ): 2. Հայելու հետեւի երեսին քսված նյութը: *Հիլվին վարաղը վէր ա յը՛կալ* (Բ):

ՎԱ՛ՐՆԱ՛Ղ - *տե՛ս* ՎԱՐԱՂ:

ՎԱՐԱՄ *(պրս. vāram (ցավալի ուռուցք, խոց)* - *տե՛ս* ՀԻՎԸՆԴՕԹՈՒՆ:

ՎԱ՛ՐՆԱ՛Ն - *տե՛ս* ԸՎԷՐԱԿ:

ՎԱՐԱՏՆԻԿ/ՎԸՐԱՏՆԻԿ *(ռուս. воротник)* - *տե՛ս* ՅԸ՝ԽԱ(1):

ՎԱՐԱՐ *(գրբ. վարար (վավաշոտ)* - *ածական.* Հորդ, հորդառատ, հորդաբուխ: *Քըշէրվա կէսին մին վարար սէլ ա կ՛ամ, էն ծ՝որին ք՛արվանը քըշըմ* (ՀԺՀ, V, 448):

ՎԱՐԱՐ-ՎԱՌՔԱՌ - *տե՛ս* ՎԱՌԼՈՒ(2): *Վարար-վառքառ աշխարքավ մին, յէս ըմ ընդըրա ա՛զիզ բալան* (ԼՂԲ, 226):

ՎԱՐՋԻԼ - *նբ.* Մեծ սուգից հետո սգվոր կանանց կարգի բերել: *Մարթը հինչը անում ար, կարում չար կընգանը վարզի* (Ձ):

ՎԱՐՋՔ/ՎԱՐՍԿ/ՎԱՐՑՔ *(գրբ. վարձ)* - *գ.* Մեկի կատարած աշխատանքի դիմաց տրվող դրամական կամ բնամթերային հատուցում, վարձ: *Ուստէն վարզքը տամ ա, հը՛ղէ տինո՛ւմ* (Ձ):

ՎԱՐԷԼ *(գրբ. վարեմ)* - *նբ.* 1. Վար անել, հողը հերկել: *Ըտըրանա յէտը ըսքըսէցէնք՛ վարէլը* (ԼՂԲՔ, 267): 2. Ցանել: *Ղարաբաղա վը՛ղումը հինչը վարում ըս, փըսնում ա* (Բ):

- Վարէլ բիդիս, վէր հընձիս - Պետք է աշխատես, որ արդյունք ստանաս:

ՎԱՐԷՆՆԻ *(ռուս. варенье)* - *գ.* Մուրաբա: *Այան լըկըրթնավ էլ ա ի՛լա՛լ վարէնի՛ի՛ի՛ս* (Բ):

ՎԱՐԹ *(գրբ. վարդ)* - *տե՛ս* ԳՈ՝ՒԼ:

ՎԱՐԹԱԲԷԴ - *տե՛ս* ՎԸՐԹԸԲԷԴ:

ՎԱ՛ՐԹԱ՛ԲԷԴ - *տե՛ս* ՎԸՐԹԸԲԷԴ:

ՎԱՐԹԱՆՀԱՅ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Վարթանհայ անէլ - Չիմացած բանի մասին խոսել: *Հինչ ը՞ս վարթանհայ ընէս* (Բ):

ՎԱՐԹԻ *(գրբ. վարդենի)* - *տե՛ս* ԳՈ՝ՒԼԻ:

ՎԱՐԹՈՒՏ *(գրբ. վարդուտ)* - *տե՛ս* ԳՈ՝ՒԼԱ՛ԲԱՂ:

ՎԱՐԺ/ՎԱ՛ՐԺ/ՎԱ՛ՐՋ *(գրբ. վարժ)* - 1. *ածական.* Որեւէ բանի մեջ հմտացած, հմուտ: *Վարժ ծէրքէր օնէ ուստա Կարօն* (Ձ): 2. *մ.* Վարժ կերպով, հմտորեն: *Վարժ ա կօրծ անում* (Բ):

ՎԱ՛ՐԺ - *տե՛ս* ՎԱՐԺ:

ՎԱՐԺԱԲԷԴ/ՎԱ՛ՐԺԱ՛ԲԷԴ/ՎԱՐԺԱՊԷՏ/ՎԱ՛ՐՋԱ՛ԲԷԴ/ՎԸՐԺԸԲԷԴ/ՎԸՐՋԸԲԷԴ *(գրբ. վարժապետ)* - *գ.* Ուսուցիչ, վարժապետ: *Ապէլ վարժաբէդը շէբտըվա օրէրը խօցը սըվըրցընում ա* (ՆԱԲ, 124):

ՎԱՆՐԺԱԲԷԴ - *տե՛ս* ՎԱՐԺԱԲԷԴ:

ՎԱՐԺԱՊԷՏ - *տե՛ս* ՎԱՐԺԱԲԷԴ:

ՎԱՐԺ(Ը)ՎԻԼ/ՎԱՆՐԺ(Ը)ՎԻԼ/ՎԱՆՐՋ(Ը)ՎԻԼ *(գրբ. վարժիմ)* - *չբ.* Որեւէ բանի մեջ հմտանալ, հմտություն ձեռք բերել, վարժվել: *Շատ բիդի կօրծ անիս, վէր վարժվիս* (Բ):

ՎԱՆՐԺ(Ը)ՎԻԼ - *տե՛ս* ՎԱՐԺ(Ը)ՎԻԼ:

ՎԱՐԺՈՒՀԻ/ՎԱՆՐԺՈՒՀԻ/ՎԱՆՐՋՈՒՀԻ/ՎԸՐԺՈՒՀԻ - *գ.* Ուսուցչուհի, վարժուհի: *Վըրժուհօնէքը, խօխէքը անդար թօղած, մըչըմաննի ըն տամ...* (ՋՏ, Ա, 60):

ՎԱՆՐԺՈՒՀԻ - *տե՛ս* ՎԱՐԺՈՒՀԻ:

ՎԱՐԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Վարի տալ - Ոչնչացնել, վերացնել: *Արաշտը բուստընէն վարի տըվավ* (Բ):

- Վարի քի՛նիլ - Ոչնչանալ, վերանալ: *Կարկուտը յը՛կավ, էնքան թօթը սաղ վարի քը՛ը՛ցավ* (Բ):

ՎԱՆՐԻՀԱՆ/ՎՈՒՐՀԱՑ - *տե՛ս* ՎԱՆՐԻՆ: *Քը՛ը՛էր-ցիրէկ վուրհայ կօրծ ըք լա՛ալ ընէս...* (ՀԲ, 337):

ՎԱՆՐԻՆ - *մ.* Անընդհատ, շարունակ: *... Վանրին սօրփ ըն ք՛իս, դանչանք ըրիս, վը՛էր Աստուծ ի՛ւրանց մինին տըղա տա, մինին՝ ախճիգ՛...* (ԱԱ, 36):

ՎԱՐՄՈՒՆՔ - *գ.* Վարվեցողություն, վարվելակերպ: *Տըղէն էտ վարմունքը թաքավէրին տուր չի կ՛ամ* (Ձ):

ՎԱՐՅՕԽ *(թրք. var-yox (եղած-չեղածը)* - *գ. անրգ.* Ազգ, տոհմ, գերդաստան (հատկապես գործածվում է հայիոյանքներում): *Ըտըրա վարյօխը կըտըրվէ, էտ հինչ մարթ ա՞, վէր նը-հը՛տը հընգըրօթուն ըս անում, օղռաշ զատ ա* (Բ):

ՎԱՐՆՈՒՐԹ/ՎԱՐՎՈՒՐԹ - *տե՛ս* ՄԱՃԿԱԼ: *Վարվուրթըն ասում ա.- Թա Աստուծ ըս, հինչ տալի յըս՝ մըհէնգ՛ տօ* (ՆԱԲ, 77):

ՎԱՐՋ - *տե՛ս* ՎԱՐԺ:

ՎԱՐՋԱԲԷԴ - *տե՛ս* ՎԱՐԺԱԲԷԴ:

ՎԱՐՋ(Ը)ՎԻԼ - *տե՛ս* ՎԱՐԺ(Ը)ՎԻԼ:

ՎԱՐՋՈՒՀԻ - *տե՛ս* ՎԱՐԺՈՒՀԻ:

ՎԱՐՍ *(գրբ. վարս (երկար մազ)* - *գ.* Կանացի երկար մազ: *Խանումը վարսէրը ըռանգ՛ ա տամ, ըսպասում սիրըկանէն* (Ձ):

- Վարսըտ կըտըրվէ - Բարեկամական հանդիմանական արտահայտություն: *Վարսըտ կըտըրվէ, էս հացը հունց ը՞ս թըխալ* (Ձ):

ՎԱՐՍԱԿ - *գ.* Հացազգիների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս եւ նրա հատիկները, վարսակ: *Մին մարթ ի՛ւրանն յօրղա ծիյին միշտ վարսակ, կ՛ա՛ռի ար տամ...* (ԱԱռ, 48):

ՎԱՐՍԱՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ:

ՎԱՐՍԷԼ *(գրբ. վարսեմ)* - *նբ.* 1. Հարվածելով գետնի մեջ խրել՝ մտցնել: *Պիհիրը վարսում ա* (Բ): 2. Գետնին փռել: *Կարպէտը վարսում ըն, լըվանում* (Ձ):

ՎԱՐՍԿ - *տե՛ս* ՎԱՐՋՔ:

ՎԱՐՎՈՒՐԹ - *տե՛ս* ՎԱՐՆՈՒՐԹ:

ՎԱՐՈՒՑԱՆՔ(Ս) - *գ.* Հողը վարելցանելը, հողի մշակություն: *Ժուղովուրթը կարում չընն վարուցանքը ըսքըսին. ամմէն օր թօռ ա կ՛ամ* (Բ):

ՎԱՐՑՔ - *տե՛ս* ՎԱՐՋՔ:

ՎԱՐՔԱՐ - *տե՛ս* ՎԱՌՔԱՌ:

ՎԱՑԾՈՒՆ - *տե՛ս* ՎԱՑ(Ց)ՈՒՆ:

ՎԱՑԾՈՒՆ(Ը)ՎԷՑ - *տե՛ս* ՎԱՑ(Ց)ՈՒՆ(Ը)ՎԷՑ:

ՎԱՑ(Ց)ՈՒՆ/ՎԱԾ(Ծ)ՈՒՆ/ՎԱՑԾՈՒՆ *(գրբ. վաթսուն, հ.ե. *ksцьkś-)* - *թ.* Վեց տասնյակ, վաթսուն: *Վացցուն օրանը յը՛տը դէրվիշը կ՛ամ ա, վէր խօխան տանէ* (Ձ):

ՎԱՑ(Ց)ՈՒՆ(Ը)ՎԷՑ/ՎԱԾ(Ծ)ՈՒՆ(Ը)-ՎԷՑ/ՎԱՑԾՈՒՆ(Ը)ՎԷՑ - *գ.* Թղթախաղի տեսակ: *Լօդուռ մարթիք՛ ըն էտ շինըցէք՛, սաղ օրը էն ըն պըտէրէն տակէն նըստած, վացցունըվէց ըն խաղ անում* (Ձ):

ՎԱՓԼԻ *(ռուս. вафля)* - *գ.* Բարակ եւ չոր թխվածք՝ քառակուսավոր դրոշմվածքներով, վաֆլի: *Խօխէնք՛ը վափլի շատ ըն սիրում* (Բ):

ՎԱՓՇԷ *(ռուս. вообще)* - *մ.* 1. *տե՛ս* ՍԱՎՍԷՄ: *Էտ տըղան մըտածում ա, վէր հա՛ը միհէնգ՛ փուլ չի տամ, յը՛տնան վափշէ չի տըլան* (ԲՀԲ, 177): 2. Սովորաբար, ընդհանրապես: *Վափշէ բուստանը դա՛ւբրա՛ւգ՛ունը բիդի ճիրիս* (Բ):

ՎԱՔ(Ը)Ս *(ռուս. вакса)* - *գ.* Կոշիկների երեսի կաշին փափկացնելու եւ փայլեցնելու քսուք: *Խօխան վաքսը յօր ա օնում, ծը՛ոքէրը սաղ մուրտառում* (Բ):

- Վաքըս տալ - Վաքս քսել, վաքսել, վաքսով փայլեցնել: *Վընընմանէրը վաքըս բիդի տաս, վէր կաշին չընքչընքօտը վէչ* (Բ):

ՎԷԴ(Ը)ՐԱ/ՎԷԴ(Ը)ՐԱ *(ռուս. ведро)* - *գ.* Դույլ: *Մին մարթ էլ նի յա մընընում, վը՛ը՛ր վէդրա՛ն ճիրա՛վ լըսնէ, տա՛ւս օնէ* (ՀԺՀ, VII, 138):

ՎԷԴ(Ը)ՐԱ - *տե՛ս* ՎԷԴ(Ը)ՐԱ:

ՎԷՋ/ՎԸ՛Ջ/ՎԻՋ *(գրբ. վիզ)* - *գ.* 1. Մարդու եւ կենդանիների պարանոց: *Մարթը խըստում ա յէզնանը վէզը, ը՛ը՛ղ-կէրան պաչում, կօխկէն վէնընը կէնում* (ՆԱԲ, 72): 2. *փխբ.* Ամանի՝ անոթի՝ շշի բուկ: *Կօժէն վէզը կօտըրալ ա* (Բ):

- Վէզ առնէլ - *տե՛ս* Վըզ՛ավ օնէլ:

- Վէզը դա՛ւզըցընէլ - Օգնել, աջակցել (թշվառին, անօգնականին): *Տըզափադ սարը ըտի սօրփ ա. խը՛ղճ-բէք՛ա՛նէն վէզը կըդա՛ւզըցընէ, թա՛ք՛ի հուվատաս, մատաղ անիս* (ԱԱ, 36):

- Վէզը թըխծընէլ - *տե՛ս* Վը՛ռը թըխծընէլ:

- Վէզը ծըռէլ - *տե՛ս* Վէզ ծըռէլ:

- Վէզը ծօռ - Թշվառ, կարիքավոր: *Վէզը ծօռ տըղա յա* (Բ):

- Վէզը ծօռ թօղնէլ - Թշվառացնել, կարիքավոր դարձնել: *Պալական աքէրը ըղաչանք ա ըրալ.- Թէվան, մատաղ անիմ, վէց յիթիմու տար ա, թօռնէրը թօղը մէ՛լ վէզը ծօռ* (ԱԱ, 75):

- Վէզը ծօռ մընալ - Թշվառանալ, կարիքավոր դառնալ: *Հա՛ը մըռնէլանը յը՛տը խօնցը վէզը ծօռ մընաց* (Ձ):

- Վէզը կըտըրէլ - 1. Մորթել (անասունների մասին): *Կառնանը վէզը կըտըրում ա, ծառան կախ տամ* (Ձ): 2. Գլխատել (հաճախ գործածվում է որպես սպառնալիք): *Ասում ա.- Վէր մէհէտ էլ յը՛կէր բիդի էս բաղը, վէզըտ կըտըրլական ըմ* (Ձ):

- Վէզը կօտըրէլ - *տե՛ս* Մաշկը կօտըրէլ:

- Վէզը կօտըր(վ)էլ - *տե՛ս* Մաշկը կօտըր(վ)էլ:

- Վէզը հսըտանալ/հըստըցընէլ - 1. Գիրանալ, չաղանալ: *Էնքան կէրալ ա, վէզը հըստացալ ա* (Բ): 2. Հարստանալ: *Վէզը հըստացալ ա, էլ ք՛ըսիբնէրէն մըհալ չի քըցո՛ւմ* (Ձ):

- Վէզը շուքումը պահէլ - Ծուլություն անել, գլուխ պահել: *Իզէն վէզը շուքումըն ա պահում, ընդրանավ կօրծ անօղ չի ինիլ* (Բ):

- Վէզըս կըկըտըրիմ, թա... - Մեկի ասածը ժխտելու՝ անհավանական՝ անհնարին համարելու արտահայտություն: *Վէզըս կըկըտըրիմ, թա տու կարիս քը՛ը՛շէրը մինակ ք՛ինիս հա՛նգ՛իստը* (Բ):

- Վէզը տակավը տալ - Մի բան հանձն առնելով՝ ջանադրաբար աշխատել: *Էտ մարթը վէզը տակավըն ա տամ, քըվօրը տօնը մին ամումը շինում* (Ձ):

- Վէզը տանձո՛ւ կօթ տը՛ռնալ - Վիզը բարակել, շատ նիհարել՝ հյուծվել: *Էտ հինչ ա՞ հա՛ալըտ. վէզըտ տանձո՛ւ կօթ ա տը՛ռալ* (Բ):

- Վէզ ծըռէլ - 1. Խեղճանալ, ընկճվել: *Մէլիք՛ը առաչ հինըրսըզ տըղամարթ ա իլա՛ալ, միհէնգ՛ ա ըտի վէզ ծըռալ* (Բ): 2. Մեկի առջեւ խոնարհվել, հպատակվել: *Մինակ էտ տըղան ար, վէր խանէն ըռըչին վէզ չար ծըռում* (Ձ): 3. Ուրիշի օգնությունը աղերսել: *Վէզ ծըռէլավ յիթիմնէն պահից, մըծընցըրավ* (Բ):

- Վէզ (յը՛ր) օնէլ - *տե՛ս* Վըզ՛ավ օնէլ:

- Վըզ՛ան թօղ անէլ - Հրաժարվել, չստանձնել, հանձն չառնել: *Հինչ կօրծ տամ ըն, վըզ՛ան թօղ ա անում* (Բ):

- Վըզ՝ավը ըղնէլ - Գրկախառնվել: *Յէտնան տ՝ռնը պը՝ց ա անըմ, մարթին վըզ՝ավը ընգընըմ, պըչպըչօրըմ...* (ՀԺՀ, V, 226):

- Վըզ՝ավ օնէլ - 1. Ստանձնել, հանձն առնել: *Հիշքան դաչանք ա անում, վէչ մինը վըզ՝ավ չօնում...* (ՆԱԲ, 60): 2. Խոստանալ: *Խուխէն պըլիթ չըբիդի վըզ՝ավ օնիս, սօրփէն՝ մատաղ* (ԱԲԲ, 38): 3. Իր հետ կապված որեւէ բան՝ իր արարքը՝ արածը՝ մեղքը հայտնել, խոստովանել: *Մէծ ախպէրը ըսէս ա.- Վէր վըզ՝ավ չըք օնում, յէկէք ք՝ընինք՝ փըլան թաքավէրէն կօշտը, կ՝էնգ՝ատ անինիք՝* (ՀԺՀ, V, 316):

- Վըզ՝ին թօղնէլ - Մեկի վրա թողնել՝ դնել (գործը, դժվարությունը): *Հ՝ընը հ՝օնձը թօղում ա տըղէն վըզ՝ին, ինք՝ը ք՝ինամ* (Ձ):

- Վըզ՝ին ինիլ - *տե՛ս* Վըզ՝ին մընալ:

- Վըզ՝ին խարջ մընալ - Իզուր հոգս՝ ծանրություն դառնալ: *Էտ բօստանը վըզ՝իս խարջ ա մընացալ, բիջ՝ՀՀ՝ում ըմ, բիջ՝ՀՀ՝ում, պէն չի տը՝ռնում* (Ձ):

- Վըզ՝ին կապէլ - *տե՛ս* Վըզ՝ին տինիլ:

- Վըզ՝ին մընալ - Ծանրությունը՝ պարտականությունը՝ խնամքը մեկի վրա լինել՝ ընկնել՝ ծանրանալ: *Տանը սաղ կօրծէրը կուճի հարթնանը վըզ՝ին ա մընում* (Ձ):

- Վըզ՝ին նըստէլ - 1. *տե՛ս* Վըզ՝ին մընալ: 2. Մեկի հաշվին ապրել, մեկին շահագործել, կեղեքել: *Մը՝ծ ախպէրընն էլ, կուճի ախպօրը վըզ՝ին նըստած, հինչը օգ՝ում ար, անում ար* (Ձ):

- Վըզ՝ին չօքէլ - Ստիպել, հարկադրել: *Չուբանէն վըզ՝ին չօքում ա, թա.- Հէյվանըս հունցը կուրցուրալ ըս, ընդի էլ քըթի՛ր* (Ձ):

- Վըզ՝ին պ՝ՀՀ՝ն տը՝ռնալ - *տե՛ս* Վըզ՝ին խարջ տը՝ռնալ: *Տըղան յէշում ա, տը՝սնում, վը՝ր հ՝ընը վըզ՝ին պ՝ՀՀ՝ն ա տէռալ, տանում ա մին քէրծավ վէր քըցի՛ում* (ՀԺՀ, VII, 229):

- Վըզ՝ին տինիլ - 1. *տե՛ս* Վըզ՝ին թօղնէլ: 2. Ակամա համաձայնեցնել, համոզել, վզին փաթաթել: *Կ՝ուղօթունը ըտը՝րա վըզ՝ին ըն տինում* (Ձ):

- Վըզ՝ին քըցիլ - *տե՛ս* Վըզ՝ին թօղնէլ:

- Վըզ՝ումը ծըռմըռօտէլ/հըրտումհօրտում անէլ - Տրտնջալ, դժգոհել: *Վար շատ ք՝ինանմ ըն, ըսկըսում ա վըզ՝ումը ծըռմըռօտէլը* (ՆԼՂԺԲ, 83):

ՎԷՋԸ/ՎԸ՝ՋԸ/ՎԻՋԸ - *տե՛ս* ՊԸՏՕԿԸ:

ՎԷՋԻՐ[1]/ՎԸՀՋԻՐ *(արաբ., թրք. vezir, պրս. vāzir)* - *գ.* Մերձավոր Արեւելքի մի շարք երկրներում՝ բարձրաստիճան պալատական պաշտոնյա: *Վէզիրընն ասում ա.- Յէս հինչու ըրալ ըմ ք՝ըզէտէ, լ՝ՀՀ՝ն ըրալ...* (ՆԼՂԺԲ, 44):

ՎԷՋԻՐ[2] - *գ.* Բրդե թելի մեծ փաթույթ: *Նախշուն աքէրը էտ վէզիրավը մին խիլլ՝ՀՀ՝ն գ՝ՀՀ՝ուբ՝ՀՀ՝ն յա կ՝օրծում, դարկում փըրօնտ* (Ձ):

ՎԷՋԻՐՕԹՈՒՆ/ՎՀՋԻՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Վեզիր լինելը, վեզիրի պաշտոնը եւ տիտղոսը: *Ըտի թաքավէրը վէզիրին տ՝ՀՀ՝ուս ա քըցի՛ում, վէզիրօթունը տամ էտ տըղէն* (Ձ):

ՎԷԹԷՍ - *տե՛ս* ՎԸ՝ԹԷՍ:

ՎԷԼԱ/ՎԻԼԱ *(հ.ե. *u̯el- (ոլորել, փաթաթել), պրս. vālā (հագուստ, շոր)* - *գ.* Բրդե՝ բամբակե եւն թելի փաթույթ: *Կընէգընն ասում ա.- Յէր կէնամ մին վէլա մանիմ, մին քօլա թակիմ, Չալաղըզը տանիմ կապիմ* (ՆԱԲ, 77):

ՎԷԼԷԼ - *գ.* Գիշատիչ թռչնատեսակ: *Մին դուշ վըլէլին ըռաչան փախճում ա, կ՝ամ նի մընում իշխանէն կընգանը ծուցը* (ՆԱԲ, 87):

ՎԷԼԻՍԱՊԷՏ/ՎԻԼԻՍԱՊԷՏ/ՅԱԼԱՍԱՊԷՏ/ՅԱՐԱՍԱՊԷՏ *(ռուս. велосипед, ֆր. velocipede)* - *գ.* Հեծանիվ: *Հ՝ընը խուխէն հը՝տէ մին դաշ՝ՀՀ՝նգ՝ վէլիսապէտ ա ինք՝ օնում...* (Ձ):

ՎԷԼԼԻ - *գ.* Հին պարատեսակ: *Միհէնգ՝ էլ վէլլի պար կ՝ըվօղ չի կա* (Ձ):

ՎԷԽՃԱՐ - *տե՛ս* ՎԸ՝ԽՃԱՐ:

ՎԷԿՆԷԼ - *նբ.* Վատաբանել, չարախոսել: *Էտ ըսկէսուրը սաղ օրը հըրթնէրէն վէկնում ար* (Ձ):

ՎԷՂ - *տե՛ս* ՎԸ՝Ղ:

ՎԷՂԷ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՂԷ:

ՎԷՂԷԼ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՂԷԼ:

ՎԷՂՀԱՏ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՂՀԱՏ:

ՎԷՂՎԷԼ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՂՎԷԼ:

ՎԷՂՈՒՏ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՂՈՒՏ:

ՎԷՆՆԱՎ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՆՆԱՎ:

ՎԷՆՆԸ[1] - *տե՛ս* ՎԸ՝ՆՆԸ[1]:

ՎԷՆՆԸ[2] - *տե՛ս* ՎԸ՝ՆՆԸ[2]:

ՎԷՆՆԸ[3] - *տե՛ս* ՎԸ՝ՆՆԸ[3]:

ՎԷՆՆՈՒՔ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՆՆՈՒՔ:

ՎԷԾ[1]/ՎԸ՝Ծ[1] *(ռուս. вещ)* - *գ.* Մեկին պատկանող ապրանք՝ բեռ: *Վէշէրը պօյէզդավ ղարկում ա, ինք՝ը մըշինավ ք՝ինամ* (Բ):

- Վէշէրը հըվաքէլ - Հեռանալ, գաղթել, հեռանալու՝ գաղթելու պատրաստվել: *Խանը ասում ա.- Ք՝ը՝զ էրկու օր վախտ ըմ տամ, վէշէրըտ հըվաքէ, թա չէ, վէր մընացէլ, կախ ըմ տըլական* (Ձ):

ՎԷԾ[2] - *տե՛ս* ՎԷՉ:

ՎԷԾԱՎՕՅ *(ռուս. вещевой)* - *տե՛ս* ՎԷԾՄԷԾՕԿ:

ՎԷԾՄԷԾՕԿ *(ռուս. вещмешок)* - *գ.* Ուսապարկ: *Վէշմէշօկը ճուղուպուրավ լըսնում ա, կ՝ամ տօն* (Բ):

ՎԷՉ/ՎԸ՝Չ/ՎՈՒՉ/ՎՀՈՒՉ/ՅՈՒՉ/ՈՒՉ/ՎԷԾ[2]/ՎԸ՝Ծ[2] *(գրբ. ոչ)* - *վ.* Գործածվում է ժխտական-բացասական մասնիկի նշանակությամբ՝ ոչ: *ՀՀ՝ուրՀՀ՝ունը պիրՀՀ՝մ ըն տըրա ըռաշկէն մին աման խօրագ՝ տըՀՀ՝ում, վար տա Հ՝ուրՀՀ՝ն կ՝անքումը վը՝չ տէսած ա ընՀՀ՝ում, վը՝չ ըսկացած* (ՆԼՂԺԲ, 125):

- Վէչ ՀՀ՝ուն յէշիլ, վէչ ՎՀՀ՝ուն - Ոչ մեկին՝ ոչ մի բանի ուշադրություն չդարձնել, հանգամանքները հաշվի չառնել, իր ուզածն անել: *... էլ վէչ ՀՀ՝ուն ա յէշում, վէչ ՎՀՀ՝ուն, պատը քանդում ա, տակը պՀՀ՝նց անում...* (ՀԺՀ, V, 402):

- Վէչ ախ ինիլ, վէչ վախ - *տե՛ս* Վէչ ահը գ՝իդՀՀ՝ն, վէչ մահը:

- Վէչ ահը գ՝իդՀՀ՝ն, վէչ մահը - Խիստ համարձակ լինել: *Դէ թաքավէրին կուճուր տըղան էլ վէչ ահըն ա գ՝ՀՀ՝ուդՀՀ՝ում, վէչ մահը, թուշ ք՝ինամ ա նի մընընում օխտը կըլխանէ դէվին օթաղը* (Ձ):

- Վէչ անվալ՝ ախճիգ՝ տը՝սէնք՝, վէչ դաշ՝ՀՀ՝նգ՝ հարթնը - Աղջկան միշտ գովաբանում են, հարսին՝ փնովում:

- Վէչ աշկավ ա տը՝սած, վէչ ընգուճավ ըսկացած - Խիստ արտասովոր է, անսման է: *Ուշափէն մին վէսկէ պըՀՀ՝նՀՀ՝լի օնէ, վէր ընդի սէրուն պէն վէչ աշկավ ա տը՝սած, վէչ ընգուճավ ըսկացած* (ՆԱԲ, 26):

- Վէչ դՀՀ՝ուրդ ինիլ, վէչ ղէյդ - Ոչ մի հոգս չունենալ, լրիվ անհոգ լինել: *Ք՝ը՝զ հինչ կա՞. վէչ դՀՀ՝ուրդ օնիս, վէչ ղէյդ* (Բ):

- Վէչ զՀՀ՝ուր ա, վէչ դՀՀ՝ուլգՀՀ՝ուր - Ասում են ապաշնորհ արհեստավորի մասին:

- Վէչ ըռըչինընն ա, վէչ վէրչինը - Միակը չէ, սովորական է, օրինաչափ է: *Պառավը ասում ա.- Էտ վէչ ըռըչինընն ա, վէչ վէրչինը, ըտի շատ ա իլՀՀ՝ծ* (Ձ):

- Վէչ թա - Դրվում է խոսքի տարբեր մասերից առաջ՝ցույց տալով հակառակ կամ տարբեր իմաստներ: *... Նա ասըմ ա.- Յը՝սս իմ ախպօր հէտի յըմ քըրըքար ընգՀՀ՝ն, վէշ թա վը՝սկուն հէտի* (ՀԺՀ, V, 209):

- Վէչ լըծէլի յա, վէչ քըթէլի - Անպիտան է, օգտակար չէ: *Հ՝ընը ասում ա.- Էտ սըբէ կավը մօրթէ. վէչ լըծէլի յա, վէչ քըթէլի, նըհախ տը՝ղան խօտ ա օտում* (Ձ):

- Վէչ լ՝ավավընն ա ուրխընալի, վէչ փիսավը տըխըրվէլի - Ասում են անսպասելի՝ տարօրինակ արարքների ընդունակ մարդկանց մասին:

- Վէչ լ՝ՀՀ՝ուսը գ՝իդՀՀ՝ն, վէչ մըթէնը - Անհուսալի հիվանդ կամ խելակորույս լինել: *Մին մարթ վէր վէչ լ՝ՀՀ՝ուսը գ՝իդՀՀ՝ն, վէչ մըթէնը, հինչ կա՞նին* (Բ):

- Վէչ խէրը գ՝իդՀՀ՝ն, վէչ շառը - Միամիտ՝ հիմար լինել: *Ախմաղ զատ ա Հ՝ամօն, վէչ խէրընն ա գ՝ՀՀ՝ուդՀՀ՝ում, վէչ շառը* (Բ):

- ՎԷՉ խը՝ԼՔ ինիլ, վէՉ դ՚ԝրդ - տե՛ս Վէչ խէրը գ՚իդ՚ալ, վէՉ շառը:

- ՎԷՉ ծ՚ու օնէ, վէՉ յը՝ղ, ամմա քըթըվէրու վա շօռ կ՚ամ - Ասում են նրանց հասցեին, ովքեր, առանց նախապայմանների՝ միջոցների մասին հոգալու, մտածում են հետագայի մասին:

- ՎԷՉ հակումըն ա, վէՉ հուկումը - Պարզորոշ չէ: *Կօրծը վէՉ հակումըն ա, վէՉ հուկումը* (Ձ):

- ՎԷՉ հա ասէլ, վէՉ չէ - Հստակ պատասխան չտալ, ո՛չ համաձայնել, ո՛չ մերժել: *Ղէրվիշը շատ ա դաչանք անում, ամմա թաքավէրը վէՉ հա յա ասում, վէՉ չէ* (Ձ):

- ՎԷՉ ճօնդ օնէ, վէՉ պուճախ - *տե՛ս* Ճօնդ-պուճախ չօնէ:

- ՎԷՉ մը՝ծ ասէլ, վէՉ կուճի - *տե՛ս* ՎէՉ Ա՚լ՚ուն յէշիլ, վէՉ Վա՚ալ՚ուն: ... *Ղըրամափօնըն էլ վէՉ մէծ ասըմ, վէՉ պուճուր, հինչ ռէխըն ա կ՚ամ, տ՚ուս ա տամ...* (ՁՏ, Բ, 175):

- Վը՛Չ մը՝ռաձ ա, վը՛Չ սաղ - Ասում են մահամերձ՝ խիստ նեղ վիճակում գտնվող՝ սարսափահար եւն մարդկանց մասին:

- ՎԷՉ մըռաձու, վէՉ սաղու - Շատ քիչ: *Էտ ա՞ պէրած սօյնըտ, վէՉ մըռաձու վա, վէՉ սաղու* (Ձ):

- Վէչ մինը - Ոչ մեկը, ոչ ոք: ... *Վէշ մինը գ՚ուդ՚ում չար, թա խէ իտի յա...* (ՀԺՀ, V, 202):

- Վէչ մին պէն - 1. Ոչ մի, ոչ մի բան: *Շահը յօր ա օնում, տըփտըփում, վը՝Չ մին պէն կըլ՚ի՚խ չի ինգ՚ում...* (ՀԺՀ, VII, 176): 2. *տե՛ս* ՎԷՉԻՆՉ:

- Վէչ մի պէն ծը՝ՐՔան պըրծընում չի - Ամենակարող՝ ամենազոր՝ բազմաշնորհ է: *Ռուբէնը ճօկ ուստա յա. վէՉ մին պէն ծը՝ՐՔան պըրծընում չի* (Բ):

- Վէչ մի պէնու ըռաշկէ վը՝ՊՆՆը չըկէնալ - Ամեն ինչ անել՝ բոլոր միջոցները ձեռնարկել նպատակին հասնելու համար: *Գ՚ուլին վէշ մին պէնու ըռաշկէ վը՝ՊՆՆը չի կէնում, մինչը՝վ վէր տըղէն ըզադում ա* (Ձ):

- Վէչ մին վախտ - Երբեք, ոչ մի դեպքում: *Հ՚ուը ասում ա.- Վէչ մին վախտ պէռնած էշին յըրա նըստիս վէչ* (Ձ):

- Վէչ մին տը՝Ղ - Ոչ մի տեղ, ոչ մեկի մոտ՝ ներկայությամբ: ... *Ինձ հիշքան էլ էս թուխտէս նըման գիլբ՚ա-գիլբ՚ա անիս, մէր էս պէնին մըհար վէչ մին տը՝Ղ ըսըլական չըմ* (ՀԲ, 341):

- Վէչ մուհալ - Զարմանքի արտահայտություն: *Վէչ մուհա՛լ, էսքան փ՚ադը հիբ ը՞ս պէրալ* (Բ):

- Վէչ շամփուրը էրիլ, վէչ խըրավածը - Ոչ մեկը՝ ոչ մի բան չվնասվել: *Հիրըվանէն նըհը՝էտ վէր կըռը՝վ անիս, հանց բիդի անիս, վէր վէչ շամփուրը էրի, վէչ խըրավածը* (Ձ):

- Վէչ շանան վախէլ, վէչ չուբանան - Ոչ մեկից՝ ոչնչից չվախենալ: *Ասում ա.- Հինչը օգ՚ում ըս, ըրա՛, յը՝Ս վէչ շանան ըմ վախում, վէչ չուբանան* (Ձ):

- Վէչ Սայի յա, վէչ Մուսայի - *տե՛ս* Վէչ լըծէլի յա, վէչ քըթէլի:

- Վէչ սըրըցէ յա, վէչ չ՚ուլըցէ - Ասում են անընդհատ տեղից տեղ տեղափոխվող՝ ոչ նստակյաց մարդկանց մասին:

- Վէչ տալիս հըմանչիլ/քաշվիլ, վէչ ուզ՚իլիս - Պարզերես լինել: *Տըղամարթը բիդի հանց անէ, վէր վէչ տալիս հըմանչի, վէչ ուզ՚իլիս* (Ձ):

- Վէչ տանէլ, վէչ պիրիլ - Անսպասելի կերպով՝ համարձակորեն՝ առանց կշռադատելու ասել՝ պատասխանել: *Կընէգ՚ը վը՝Չ տանում ա, վը՝Չ պիրում, ասում ա.- Առռէ լ՚ավ ըմ ըրալ, աշկըտ էլ ըմ հանալ* (Ձ):

- Վէչ տէս, վէչ տէն - Առանց այլեւայլության, առանց ավելորդ պատճառաբանությունների: *Էտ հարթանը էլ, վէչ տէս, վէչ տէն, տ՚ուս ա կ՚ամ, ք՚ինա՚մ հ՚ուրանց տօն* (Ձ):

- Վէչ տօռն ա պէնում, վէչ տօռնը ծասկում - *տե՛ս* Վէչ լըծէլի յա, վէչ քըթէլի:

- Վէչ փիս ախճիգ՚ տը՝սէնք՚, վէչ լ՚ավ հարթանը - *տե՛ս* Վէչ անվալ՚ ախճիգ՚ տը՝սէնք՚, վէչ դաշ՚անգ՚ հարթանը:

- Վէչ փուլ ինիլ, վէչ պարթկ - *տե՛ս* Վէչ դ՚ԝրդ ինիլ, վէչ դէյդ:

- Վէչ քուր ա, վէչ քըռակէն - Հարազատ չէ, ազգակցական՝ բարեկամական ոչ մի կապ չունի: *Ասում ա.- Վէչ քուր ա, վէչ քըռակէն, էն հու վա՞, վէր ք՚օմ՚ա՚գ՚ անիմ* (Ձ):

- Վէչ օգ՚ում ա, վէչ տամ - Ասում են ուրիշների հետ չշփվող՝ ինքնամփոփ մարդկանց մասին:

- Վէչ օտիս, վէչ խըմիս, թըմ՚աշ՚ա՚ անիս - Շատ գեղեցիկ՝ չքնաղ է: *Էտ թաքավէրին էլ մին ախճիգ՚ ա ինում, հինչ ա՞խճիգ՚. վէչ օտիս, վէչ խըմիս, թըմ՚աշ՚ա՚ անիս* (Ձ):

ՎԷՉԸՓՕՉ - *տե՛ս* ՎԷՉՈՒՓՕՉ:

ՎԷՉԻՆՉ/ՎԸ՝ՉԻՆՉ *(գրբ. ոչինչ)* - *մ., վ.* Գործածվում է իբրեւ պատասխանական բառ՝ հոգ չէ, փույթ չէ, մի՛ անհանգստացիր: *Թուրամ վէգիրը ասըմ ա.- Վէչինչ, մունք ք՚ը՝զ հաց կըտանք...* (ՀԺՀ, V, 132):

ՎԷՉԽԱՐ - *տե՛ս* ՎԸ՝ԽՃԱՐ:

ՎԷՉՈՒՓՕՉ/ՎԷՉԸՓՕՉ - *ած., գ.* Անպիտան, անդաստիարակ (մարդ): *Էտ վէչըփօչը մէյիդը տանըմ ա դարադամին կըտէրը, հ՚ուրթ՚ան վէր քըցըմ, ինք՚ը փախչըմ* (ՀԺՀ, V, 577):

- Վէչուփօչ անէլ - Փչացնել, ոչնչացնել, վատնել: *Էտ տըղան հօրը իլ՚ա՚ծ-չիլ՚ա՚ծը սաղ վէչուփօչ ա անում* (Ձ):

- Վէչուփօչ ինիլ/տը՝ռնալ - Փչանալ, ոչնչանալ, վատնվել: *Կարկուտը յը՝կավ, արտէրը սաղ վէչուփօչ իլ՚ա՚վ* (Ձ):

ՎԷՁ *(արաբ., թրք. veca (ցավ)* - *գ.* Հոգս, փույթ: *Վըխճըրնը՝ՐԱՆ օրը մինը կօրչում ար, էտ մարթին հէչ վէՉը չար* (ՀԺՀ, VII, 183):

- ՎէՉ՚ա՚ն չը՝ՔՔՐՑիլ - *տե՛ս* ՎէՉ՚ավը չօնէլ: *Ջարմէնը պըռավին խօսկէրքը իսկի վէՉ՚ա՚ն չը՝ՔՔՐՑիգ* (ՀԺՀ, V, 146):

- ՎէՉ՚ա՚վը չօնէլ - Բանի տեղ չդնել, կարեւորություն չտալ, ուշադրություն չդարձնել: *Էտ տըղան հ՚ուր-մար վէՉ՚ա՚վը չի լ՚ալ ունէս. աշկը մինակ փուլը ա լ՚ալ տըսնաս* (ՀԲ, 338):

- ՎէՉ՚ին չըտինիլ - *տե՛ս* ՎէՉ՚ա՚վը չօնէլ:

ՎԷՁԸՆԸՅԸ՝Ր - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- ՎէՉ՚ը՝ՆԸՅԸ՝Ր չանէլ - *տե՛ս* ՎէՉ՚ա՚վը չօնէլ: *Տա վէՉ՚ը՝ՆԸՅԸ՝Ր չի անըմ, թա մարթ ա իլ՚ալ, մարթ չիլ՚ալ, սըկսըմ ա աշկէն տակավը մին թ՚ա՚զ՚ա՚ մարթու շօռ կ՚ալ* (ԼՂԲ, 304):

ՎԷՌ - *տե՛ս* ՎԸ՝Ռ:

ՎԷՌԷՁ - *գ.* Այլասերված՝ բարոյազուրկ՝ ամեն կարգի վատ՝ ստոր գործերի ընդունակ մարդ, տականք: *Էտ վէռէՉը սաղ հընգէրունցը տօնը քանդ՚ալ ա* (Բ):

ՎԷՍԱ՚Ն(Ն)Ի - *տե՛ս* ՎԻՍԱ՚Ն(Ն)Ի:

ՎԷՍԿԷ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՍԿԷ:

ՎԷՍԿԸՌ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՍԿԸՌ:

ՎԷՍԿԻ - *տե՛ս* ՎԷՑԿԻ:

ՎԷՍՍ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՍՍ:

ՎԷՍՏԱՆ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՍՏԱՆ:

ՎԷՏ - *տե՛ս* ՎԸ՝Տ:

ՎԷՏԷԼ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՏԷԼ:

ՎԷՐ[1]/ՎԸ՝Ր[1] *(գրբ. հոր)* - *գ.* 1. Գետնի մեջ փորված խոր փոս: *Տըղան թաքուն ք՚ընում ա օշափէն հէտան, տէսնում ա օշափը նի յա մըննում մին վէրի մաչ* (ՀԺՀ, V, 326): 2. *տե՛ս* ՃԻՐ՚ԱՎԷՐ:

- Վէրա՚վ ա՞, թա ծ՚ծ՞րավ - Ասում են, երբ մեկը, մի բան ստանալով, էլի է պահանջում. որտեղի՞ց տամ, էլ չկա: *Մարը ասմա.- Վէրա՚վ ա՞, թա ծ՚ծ՞րավ, էլ փուլ չօնիմ* (Ձ):

- Վէր կըտըրէլ - Մեկի դեմ որոգայթ լարել՝ դավ նյութել: *Վէր կըտըրօղը ինք՚ը կըղնէ մաչը* (Ձ):

ՎԷՐ[2]/ՎԱՐ[2]/ՎԸ՝Ր[2]/ՎՕՐ *(գրբ. որ)* - *շ.* 1. Կապակցում է երկրորդական նպատակային նախադասությունը գլխավորի հետ՝ որպեսզի: *Մին օր էլ ք՚իս ա, վէր վը՝ռս անէ, տըսնաս՝ մին մը՝ծ օխծ*

հողը՝ցը մաչին մը՝կնըված (Զ): 2. Կապակցում է ժամանակի երկրորդական նախադասությունը գլխավորի հետ՝ երբ: *Էս վէր ըսկացէն, ուշուփնէն մընացէն ըռըխնէն պէց* (ՆԱԲ, 30): 3. Կապակցում է պայմանի երկրորդական նախադասությունը գլխավորի հետ՝ եթե: *Էտ մարթը ասում ա.- Վէր մին էլ արաղ տը՝սնամ, վէշ մինին պըտմըլական չըմ* (Զ): 4. Կապակցում է հիմունքի եւ պատճառի երկրորդական նախադասությունը գլխավորի հետ՝ քանի որ, դե որ: *Վէր յը՝կալ ըս, բիդի ք՝ինինք՝* (Բ): *վ.* 5. Արտահայտում է թերահավատություն՝ արդյոք: *Մարը ասում ա.- Տու շատ ըս խանփանլ, ք՝ը՝զ հու կըհըվա՞տա վէր* (Զ): 6. Արտահայտում է սաստկացում: *Մարթը թա.- Յը՝ս վէր էտ պէնը անէլ չըմ* (Զ): 7. Արտահայտում է հիացմունք՝ գոհունակություն՝ բավականություն: *Վէր խօսում չի՞, լօխ պիրընէն պէց ըսկանում ըն* (Զ): 8. Անշուշտ, անկասկած: *Քափուր մարթ ար. մօրը լըծալ ար, ըխճըկանըս կըսպանէ, վէր կըսպանէ* (ՀԱԲ, 15, 83):

- Վէր աղվէս ինի, թըլանկավ փըռնը՝վէլ չի - Ասում են շատ խորամանկ մարդկանց մասին:

- Վէր աշխարքըս էլ ցըրը՝վ կ՝ա - *տե՛ս* Վէր Աստուծ էլ քըշանա:

- Վէր Աստուծ էլ քըշանա - Ոչ մի դեպքում, ինչ էլ լինի: *Մարթը ասում ա.- Վէր Աստուծ էլ քըշանա, յը՝ս էտ կընգանը էլ պահէլ չըմ* (Զ):

- Վէր դանզը ասինք՝/խօսինք՝ - *տե՛ս* Դանզը ասած (ԴԱՆԻԶ-ի տակ):

- Վէր թօփ էլ տըրաքէ - *տե՛ս* Վէր Աստուծ էլ քըշանա:

- Վէր իմ հանր էլ հընգիստան յը՝ր կէնա, կ՝ա - *տե՛ս* Վէր Աստուծ էլ քըշանա:

- Վէր ծանն ա յը՝կալ, վը՝ննըտ բիդի մըրսէ - Դժբախտությունից՝ փորձանքից խուսափել հնարավոր չէ:

- Վէր կըլօխը յըրա ինի, մըհէ յը՝կալ ա - Ասում են կորած անասունի (նաեւ մարդու) մասին՝ անկենդան է:

- Վէր կօճէրըն էլ վը՝սկէ տը՝ռնա - *տե՛ս* Վէր վը՝սկէ էլ տը՝ռնա:

- Վէր հացան կընծում ա, տը՝ղը կ՝իպտում ա - Ասում են առողջ՝ առույգ մարդկանց՝ հատկապես երեխաների մասին:

- Վէր ղըզղանումը շօրվա չի կա, հօր ը՞ս շիրը՝փը ինձ տամ - Պետք չէ լավամարդ ձեւանալ:

- Վէր ճաքէ-տըրաքէ յէլ - Ինչ էլ որ անի, ինչքան էլ ձգտի, ինչ քայլի էլ դիմի: *Վէր ճաքէ-տըրաքէ յէլ, յը՝ս ընդըրա փուլ տըվօղը չըմ* (Զ):

- Վէր մին տը՝ղ կըրակ չինի, ծօխ չի պիցըրանալ - Առանց պատճառի ոչինչ չի կատարվում:

- Վէր յէշանում ըս, փափաղըտ կըլխատ վէր ա ըղնում - Շատ բարձր է: *Էտ թաքավէրին էլ մին պալատ ա ինանում, վէր յէշում ըս, փափաղըտ կըլխատ վէր ա ըղնում* (Զ):

- Վէր յը՝ր ինի յէրգ՝ինքը՝, վէր էլ կ՝ա - *տե՛ս* Վէր ճաքէ-տըրաքէ յէլ:

- Վէր վը՝ռան էլ քօնիս - *տե՛ս* Վէր Աստուծ էլ քըշանա:

- Վէր վը՝սկէ յէլ տը՝ռնա - Ինչպիսի արժեք էլ ներկայացնի, ինչքան էլ շահութաբեր լինի: *Մարթը ասմա.- Վէր վը՝սկէ յէլ տը՝ռնա, յը՝ս էտ բաղը բիջանրիլ չըմ* (Զ):

- Վէր տանան կըռ տըվօղ չինի, տանսանումը վէր չըն ըղնէլ - Մարդու համար վտանգավոր են ավելի շատ իր հարազատները:

- Վէր տափը պընդանում ա, յը՝զնը յը՝զնանը անա նըղանում ա- Նեղության՝ կարիքի պայմաններում մարդիկ իրարից շուտ են վիրավորվում:

- Վէր տը՝սնում ըմ, կատուն մաշկըս չընգըռօտում ա - Ասում են խիստ ատելի մարդու՝ իրի մասին:

- Վէր ցը՝խուտ կ՝ումաշ ա տը՝սնում, *օրթնըյա տէր* ա ասում - Ասում են խիստ հարբած մարդկանց մասին:

- Վէր ք՝ըզը՝տէ ուխայ ա, ինձը՝տէ ըշշանի ա - Եթե դու անտարբեր ես, ապա ինձ ընդհանրապես չի մտահոգում:

ՎԷՐ[3]/ՎԸ՝Ր[3] *(գրբ. որ)* - դ. Որ: *Կանք՝ին ցիրէկավ աշկ ա ըծէս ծըռէրէն, տըսնաս ա՝ վէրըն ա լանվ, վէրըն ա փիս* (ՀԺՀ, V, 265):

- Վէրին անա պաչի, խուլ՝էր կըփըսնէ ջանէն - Ասում են ատելի՝ խորշելի մարդկանց մասին:

- Վէր խաչա յա՞ - Ասում են, երբ անսպասելի կերպով որեւէ լավ բան է կատարվում: *Մարթը ասում ա.- Մ՝ կընէգ՝, էտ վը՝ր խաչա յա՞, վը՝ր մըզէտէ հաց ըս պէրալ* (ՀԺՀ, VII, 260):

- Վէր խաչ ը՞ս ք՝ը՝ցալ - *տե՛ս* Վէր խաչա յա՞:

- Վէր հանՁնգանծ թուրուն ըղնիմ - *տե՛ս* Հինչ մօ՞խէր ածիմ կըլխէս:

- Վէր ճանՁ՞ւր ըղնիմ - *տե՛ս* Հինչ մօ՞խէր ածիմ կըլխէս:

- Վէր մի՞նըն ասիմ - Շատ է, բազմաթիվ է, ասել՝ թվարկել հնարավոր չէ: *Ախճիգ՝ը թա.- Մ՝ մար, ինձ շատ ըն տանանջանլ, վէր մի՞նը ասիմ* (Զ):

- Վէր օրվա հը՝տէ յա՞ - Ուրիշ էլ ի՞նչ պարագայի համար, եթե ոչ հենց այս: *Ասում ա.- Փուլը վէր օրվա հը՝տէ յա՞, տանուս կանլ, խա՞ղի* (Զ):

- Վէր օրվա հընգէրը/պարիկամըն ը՞նք - Եթե ընկեր՝ բարեկամ ենք, հենց այդպես՝ ուզածիդ պես պետք է լինի, պետք է իրար օգնենք: *Ասում ա.- Հըմանանչու մէ՛լ, հինչը տամ ըմ, յէ՛ր կանլ, վէր օրվա հընգէրըն ը՞նք* (Զ):

ՎԷՐ[4]/ՎԸ՝Ր[4]/ՅԷՐ[2] - *տե՛ս* ՏԻՎԷՐ:

- Վէր ածած - *տե՛ս* ԹԱՓԱԾ(2): *Ք՝էցալ ըն անրանց շէնը, թա.- Տը՝ղը ընդի կինի, յէ՛, ամմէն հինչը բօլ-բօլ, վէր ածած...* (ԱԱ, 26):

- Վէր ածէլ - 1. *տե՛ս* ԹԱՓԷԼ(1, 2, 3): 2. *տե՛ս* Շաղ տալ: 3. *տե՛ս* Յը՝ր ածէլ (1):

- Վէր անէլ - 1. Մի բանի վրայից մի այլ բան թափել: *Էտ չօբանը տանանձը վէր ա ընէս, էծէրը ուտէս ըն* (Զ): 2. Ածիլել, խուզել, սափրել: *Հինչ դանլանք՝ կ՝ալիս ա ըլանլ ըստըրա իրէսը, կըլօխը վէր ընէլիս, կըլօխը կըտրէլ ա իլանլ տալիս...* (ՀԺՀ, V, 613): 3. Մաքրել: *Ծօրէրը լըվանում ա, յը՝խտը վէր անում* (Զ):

- Վէր զըրթէլ - *տե՛ս* Պարան կ՝անլ (1):

- Վէր ըղնէլ - 1. Վերեւից ներքեւ ընկնել, ցած ընկնել: *Էտ սըհաթէն ծառէն պըտկան մին պուպու վա վէր ինգ՝ում թուշ ճըկատէն* (ԱԱռ, 45): 2. Տապալվել, գլորվել: *... Էտ վանրումըտ տէսնում ըն՝ մին հըղէցու մաչի մին էշ վէր ընգած* (ՀԱԲ, 15, 85): 3. Տեղից խախտվել, դուրս գալ: *Կըռէք՝ը վէր ա ընգալ* (Բ): 4. *արհմ.* Մի տեղ երկար նստել՝ պառկել՝ փռվել՝ տարածվել: *Հինչ ը՞ս թախտէն վէր ընգալ, խէ ք՝ինամ չը՞ս կօրծ անիս* (Զ): 5. Թեքվել, խոնարհվել: *Քամէ ըրավ, արտը վէր ընգավ* (Զ):

- Վէր ընգած-յը՝ր կացած - Փորձառու: *Վէր ընգած-յը՝ր կացած մարթ ա Ռուբէնը* (Բ):

- Վէր ընցընէլ - 1. Ցած իջնել: *Խընուշինըկէցին վէր ա ընցընում, սըկսում կըվէն շօռ կ՝ալը* (ՀԱԲ, 15, 145): 2. Շիջել, մարել (կրակը, թոնիրը): *Թուրունը բիդի վէր ընցընէ, վէր կարիս հաց թըխիս* (Բ):

- Վէր թակէլ/թըկլըկօրէլ - 1. Շատ հարվածել, ծեծել (ձեռքով, փայտով եւն): *... Ուշուփնէն վէր ըն թակում էս մարթին տէղէն* (ՆԱԲ, 30): 2. Մեծ ուժգնությամբ տեղալ (անձրեւը, կարկուտը): *Կարկուտը վէր ա թակալ, բուստըննէն սաղ փուչըցըրալ* (Բ): 3. Որեւէ գործ արագ եւ անորակ անել: *Վէր ըն թակում, տանը պատէրը մին շէփտումը շարում* (Զ): 4. Կենակցել, անբարոյականությամբ զբաղվել (կանանց մասին):

- Վէր թափ(վ)էլ - Քայքայվել: *Էտ հավը՝ն վը՝սկուռը ճիրանն չընքչընքօտում ա, վը՝ր թափում* (ՀԺՀ, VII, 171):

- Վէր թօղ(ն)էլ - Մի բանի վրա ամրացնել՝ տնկել՝ հաստատել: *Մին պիհիր ա վէր թօղում, էշը նըստա կապում* (Զ):

- Վէր կ'ալ - 1. Բարձր կամ նստած՝ հեծեծ տեղից ցած իջնել, գետնին կանգնել: *Ծիյան վէր ա կ'ամ, ծին պէց թօղում՝ ըրածէ, ինք'ը քօն ինում* (ՆԱԲ, 40): 2. Մի բանի վրայից թափվել՝ պոկվելով ընկնել: *Ինրուգ'ունը ծաղկըմ ա, ուռթանան վէր կ'ամ* (ԱՀ, 86): 3. Փլվել: *Պատէն տակը վար փուչանում ա, պատը ղըռռալի վէր ա կ'ամ* (ՀԺՀ, V, 402): 4. Նստել, տեղավորվել: *Էտ դուշը ք'իս ա մին ք'ոնա դարադամու յըրա վէր կ'աս* (ՀԱԲ, 15, 27): 5. Իջեւանել, մի տեղ հաստատվել: ... *Ղըլաք, Քաշանք, Շըրվանաք մին թաղըմ ըն վէր յէ՝կալ, Սինամաք, Մըրքըրաք, Ղուրուշաք՝ մին, Բիջանաք, Մըկըրտիչաք, Ըբաղաք էլ՝ մին* (ԱԱ, 22): 6. Մարմնի վրա առաջանալ՝ դուրս գալ: *Կէրթնուկ ըսպանօղէն ծէրքէն կ'էրթնուկ վէր կըկ'ա* (ՆԱԲ, 161): 7. Գումար դնել՝ հավաքել: *Շինանցէք' մարթա էրկու մանէթ ըն վէր կ'աս, էտ անդար մըռալէն թըղէս* (Զ): 8. Մաքրվել: *Հիշական լըվանում ըն, էտ շօրին յըրա ան'ունը վէր չի կ'ամ* (Զ): 9. Մեկին քշելու՝ հեռացնելու՝ նրա ասածը հաշվի չառնելու եւն արհամարհական արտահայտություն: *Ասում ա.- Վէր ըս կ'ամ, ք'ը՞զ նըհը՞տ յը՞ս կօրծ չըմ փըռնէլ* (Զ):

- Վէր կօխէլ - 1. Ուժեղ սեղմել՝ խցկելու՝ մտցնելու եւն համար: *Հիշական վէր ա կօխում, կարում չի քըցի տը՞ղը* (Զ): 2. Ստիպել, հարկադրել: *Վէր շատ վէր ըն կօխում, նօք'ան'ը լօխ, հունցը իլալ ա, նաղլ ա անում* (Զ): 3. Համարձակվել, վրա պրծնել: *Կ'ան'կէրը վէր ըն կօխալ, վըխճըրնէն կըտօրալ* (Բ): 4. Տարածվել, պատել: *Վէր մըթէնը վէր ա կօխում, կ'օղէրը հըղէ յըն ինում* (Զ):

- Վէր հընցընէլ - *տե՛ս* Վէր ընցընէլ:

- Վէր ճը՞պըռէլ - 1. Ակնթարթորեն մաշկը քերծել՝ պատռել՝ ճանկռել: *Վէր ա ճը՞պըռում, իրը՞սը սաղ յարա անում* (Զ): 2. Ագահորեն պոկել՝ քաղել՝ խլել: *Յէր ա ինում խընձօրէն, վէր ճէպռում, թօրբան խընձօրանվ լըսնում, ք'ինամ* (Զ):

- Վէր մաշկէլ - 1. Ակնթարթորեն մորթազերծ անել: *Արչըն ասում ա.- Փըռնէմ, քէզ օտը՞մ: Համ ասում ա, համ փըռնում, տըրան վը՞ր մաշկում* (ՀԺՀ, VII, 373): 2. *տե՛ս* Վէր ճը՞պըռէլ:

- Վէր պիրիլ - 1. Հարվածել, խփել: *Մըհակը յօր ա օնում, վէր պիրում, ըտըրան յը՞րբայը՞ր անում* (Զ): 2. Իջեցնել: *Սանդօղը տիյը՞րան վէր ըն պիրում, պէնում, տը՞սնում՝ տէրտակ* (Զ): 3. Պաշտոնից վտարել, պաշտոնանկ անել: *Պահէստապէտ Ռուբէնը լ'ավ դաշպաշ ար անում, ճէլլի վէր պէրէն* (Բ):

- Վէր տալ - 1. Բեռնաթափել, դատարկել: *Մաշինը վը՞նն ըն անում, խօտը վէր տամ* (Զ): 2. Ճյուղերը հատել՝ կտրտել: *Ծառէրը վէր ա տամ, վէր թանզ'ան՝ շըմըլնէ տ'ուս կ'ա* (Բ): 3. Խրել, տնկել: *Մին պիհիր ա վէր տամ գ'ունում, ծին կապում* (Զ): 4. *տե՛ս* Վէր կ'ալ (6): 5. *տե՛ս* Կ'ը՞վաթ անել:

- Վէր տը՞ռնալ - 1. Թափվել: ... *Դէրին շալվարը թափ տալիս ջուբան նօխուդ ա վէր տէռնում* (ԲՀԲ, 187): 2. Փռվել, տարածվել: *Խօջան մուտանում ա, յէշում տը՞սնում՝ էտ ըխճըկանը քըշտէն վը՞սկէ կա վը՞ր տ'ան'ռած* (ՆԼՂԺԲ, 30):

- Վէր տինիլ - 1. Իջեցնել, ներքեւ դնել, գետնի կամ մի բանի վրա դնել: *Մին պատառ էլ ա ք'ընան'մ, սը՞կ ըշխարքէն տ'ան'ռնը պէնում, յան'շիգ'ը վէր տինում...* (ՀԺՀ, V, 193): 2. Սեղանի՝ սփռոցի վրա ուտելիք դնել: *Ախպէրը ք'ընում ա քըվէրը տօնը դօնաղ, քուրը էծու պանէր ա վէր տընում, թըխծըրած հաց* (ՆԱԲ, 118): 3. Նիհարել: *Արաշտ ա, խօտ չի կա, հիյվընէն մին խիլլան՝ վէր ըն տիրալ* (Բ): 4. Ձեռք քաշել մի բանից՝ սովորությունից, վերջ տալ: *Օխծը ուրան խասյաթը վէչ մին վախտ վէր չի տինիլ* (Զ):

- Վէր փըռնէլ - 1. Գետնին տապալել: *Տըղան թօրավը թըխում ա, սիպտակ դէվին վէր փըռնում* (Զ): 2. Սփռել, տարածել: *Քըշէրը վէր փըռնիմ, ցիրը՞կը վըհաքիմ* (ԱՀ, 89):

- Վէր քաշիլ - 1. *տե՛ս* Վէր մաշկէլ: 2. Հանել (բարձի՝ վերմակի՝ ներքնակի եւն երեսը՝ շապիկը): *Շէբաթը մէհէտ պէրցին իրը՞սը վէր ա քաշ'ում, լըվանում* (Բ):

- Վէր քըցիլ - 1. Ցած գցել, վերեւից ներքեւ գցել՝ գլորել՝ տապալել՝ նետել եւն: *Կուվիէ յա տամ, ըտըրան օխտինջի էտաժան վէր քըց'ում* (Զ): 2. Գետնի կամ մի բանի վրա գցել՝ դնել՝ նետել: ...*Ախճիգ'ը մին շատ դ'ան'գ' տըղա յա պիրում, պէրուր անում, տանում հըղէցը վը՞ր քըց'ում...* (ՀԺՀ, VII, 85): 3. Բացելով գցել՝ սփռել: *Պիրա տէղը վէր քըցէցէ, նըշընած-նըշանած քօն ըրէ* (ԼՂԲՔ, 265): 4. Սպանել (հրազենով): *Մին խիլլան՝ վախտ ըտէղ կընալանը յէտը յըրան՝ յա անում, վէր քըց'ում* (ՆԼՂԺԲ, 7):

- Վէր ք'ինիլ - 1. Վերջանալ, պրծնել, վերանալ: *Հօքտէմբէրի վէրչին ճուղուպուրը վէր ա ք'ինում, էլ ծըռէրէն տակէն ճուղուպուր չի ինում* (Զ): 2. *արհմ.* Անհետանալ, կորչել: ... *Նըրա չ'ուչ'ուտ իրէսը վէր ք'ինի, վէր մին լաք կօրէկ ածիս, կըտանի* (ՋՏ, Ա, 63):

- Վէր օնէլ - 1. *տե՛ս* Վէր տինիլ(1): *Անց ա կէնում մին քանի ժամ, էտ կընէգ'ը ղըզանը կըրական վը՞ր չի օնում* (ՀԺՀ, Ա, 205): 2. Տանիք՝ ծածկ սարքել: *Ժէժտ ա ինք' օնում, տանը կըլ'օխը վէր օնում* (Զ): 3. *տե՛ս* Վէր քաշիլ (2): 4. Քերթելով՝ դանակով մսից բաժանելով՝ հանել: *Խօգ'ը մաշկում ըն, յը՞ղը վէր օնում, մէսը ծախում* (Զ):

ՎԷՐԱԿ - *տե՛ս* ԸՎԷՐԱԿ:

ՎԷՐԱՆ/ՎԷՐԱ՞Ն *(պրս. veyrän, թրք. verana)* - *տե՛ս* ԸՎԷՐԱԿ: *Բաղվանչին վը՞ր ինի վը՞չ, բաղը վէրան կինի* (ԼՂԲ, 112):

ՎԷՐԱ՞Ն - *տե՛ս* ՎԷՐԱՆ: *Վէր կ'ան բախչատ վէրան՝ անին, Վէրան՝ բաղչին վարթը հունց կինի՞* (ԼՂԲԲ, 113):

ՎԷՐԷԼ/ՎԸ՞ՐԷԼ - *նբ.* 1. Փոս փորել: *Մին մը՞ծ վէր ըն վէրում* (Զ): 2. Հողը փորելով՝ մեջը բան դնել ու ծածկել: *Տանը իլան՝-չիլանը վէրում ըն, փախչում* (Զ):

ՎԷՐԹ/ՎԸ՞ՐԹ[2] *(գրբ. որթ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹԱ՞ՆԱ՞Գ: 2. Քացախի մեջ առաջացող լերդացած մասը, որի շնորհիվ գինին շուտ քացախում է: *Վէր օգ'ում ըս լ'ավ քացախ շինիս, կ'ինուն մաչը բիդի վէրթ քըցիս* (Բ):

ՎԷՐԹԻ/ՎԸ՞ՐԹԻ *(գրբ. որդի)* - *գ.* 1. Արու զավակ: *Ըտըրան մին վէրթի յա ինում, օխտը ախճիգ'* (Զ): 2. Ընդհանրապես ժառանգ՝ զավակ: *Անդար մարթ ա Հ'ան'ան'բէդը. վէչ կընէգ' օնէ, վէչ վէրթի, վէչ պարիկամ* (Բ): 3. Ծնողի կամ հասակավոր մարդու կողմից զավակին՝ երիտասարդին դիմելու կոչական բառ: *Թաքավէրըն ասըմ ա.- Վէրթի, ք'ընամ, ք'ը՞զ կըհարկին* (ՀԺՀ, V, 484):

ՎԷՐԹՆԷԼ - *տե՛ս* ՎԸ՞ՐԹՆԻԼ:

ՎԷՐԹՆԸ - *տե՛ս* ՎԸ՞ՐԹՆԸ:

ՎԷՐԹՆԻԼ - *տե՛ս* ՎԸ՞ՐԹՆԻԼ:

ՎԷՐԹՆՈՒՏ - *տե՛ս* ՎԸ՞ՐԹՆՈՒՏ:

ՎԷՐՄԻՇԻԼ *(ռուս. вермишель)* - *գ.* Բարակ ու նուրբ խմորաթել, որ օգտագործում են ճաշի համար՝ վերմիշել: *Էնքան վէրմիշիլ կէրէնք', զըհիլըրնէս ք'ը՞ցավ* (Բ):

- Վէրմիշիլա շինա՞ծ - *տե՛ս* ԹՕՐՆԸՍՔ'ԸՆ՞ԻՄ:

ՎԷՐՉ/ՎԸ՞ՐՉ *(գրբ. վերջ)* - *գ.* 1. Ժամանակի որեւէ հատվածի լրանալը: *Մինչը՞վ ամսի վէրչը թօռ ա կ'ըլական* (Բ): 2. Գործողության՝ երեւույթի ավարտ: *Էս կօրծը վէրչ չօնէ* (Բ): 3. Տարածության՝ առարկայի եւն ծայրը: *Հիշական ք'ան'ունում ըն, ծըմակէն վէրչը ըրվամ չի* (Զ): 4. Գործածվում է որպես հրամայական բացականչություն՝ վերջացրե՛ք, վե՛րջ տվեք: *Տըղան ասում ա.- Վէ՛րչ, էլ խօսիք' վէչ* (Զ):

- Վէրչ տալ - *տե՛ս* Թ՞ան'գ' անել:

ՎԷՐՉԱ(Ն)Ք/ՎԸՐՉԱ(Ն)Ք *(գրբ. որչափ)* - *տե՛ս* ՅԻՇԿԱՆ:

ՎԷՐՉԷՐ(Ք)ԸՍ/ՎԸՐՉԸՐ(Ք)ԸՍ - *մ.* Մոտիկ անցյալում, վերջին ժամանակներում: *Վէրչէրքըս հավան շատ ա փոխվալ* (Ձ):

ՎԷՐՉԸ/ՎԸՐՉԸ - 1. *գ.* Կյանքի վախճան, մահ: *Վէրչըտ յը՛կալ ա* (Բ): 2. *մ.* Վերջապես, ի վերջո: *Էտ տըղան, վէրչը, մը՛ծանում ա, մը՛ծ մարթ տանում* (ՆԼՊԺԲ, 57):

- Վէրչը տալ - 1. Սպառել, վերջացնել: *Յօրը փուլէրէն վէրչը տամ ա, մընամ տանզնը* (Ձ): 2. Սպանել, վերացնել: *Շատ ըն կէնում, թա խըրէգ, մին օր էլ ուշուփնէն մըսլըհաթ ըն անում, վէր պիծի մարթին վէրչը տան* (ՆԱԲ, 30):

ՎԷՐՉԻ(Ն)/ՎԸՐՉԻ(Ն) *(գրբ. վերջին)* - *ած.* 1. Ըստ ժամանակի՝ ամենից ուշ երեւան եկող՝ եկած: *Ըտըրա վէրչին խօխան մը՛ռած ա ծընվում* (Ձ): 2. Ըստ տեղի՝ ծայրում գտնվող: *Ք՚ըրվանէն վէրչին օղտըն էլ վէր ընցընում ա, տահանք յը՛տ ըն տը՛ռնում* (Ձ): 3. Գործողության ավարտական մասը: *Ասում ա.- Էս վէրչին կըռը՛վըն ա* (Ձ): 4. Մոտ ժամանակներս կատարված՝ տեղի ունեցած: *Էս վէրչին թուռէրավը հանդէրը նօրից կընանչալ ա* (Բ): 5. Հատնելու՝ սպառվելու մոտ, միակ մնացածը: *Վէրչին օժժէրը հըվաքում ա, յը՛ր կէնում* (Ձ): 6. Որակով վատ, հետին: *Իզէն մէր շէնին վէրչին մարթըն ա, էն հու վա՞, վէր նըհը՛տը խընամէ յըս տը՛ռնում* (Ձ):

- Վէրչին խօսկ - 1. Դատավարությունը վերջանալուց հետո՝ նախքան վճիռ կայացնելը, մեղադրյալի խոսքը, որի իրավունքը վերապահված է օրենքով: *Սուդյան ասում ա.- Վէրչին խօսկըտ ա՛սէ* (Ձ): 2. Ժողովներում՝ բանավեճերում եւն զեկուցողի ամփոփիչ՝ եզրափակիչ պատասխանը: *Տա վէր շատ խօսում ա, էլ թօղում չըն՝ վէրչին խօսկը ասէ* (Ձ): 3. Վճռական պատասխան՝ գործողություն: *Թաքավէրը ասում ա.- Վէրչին խօսկըտ ա՛սէ, էտ պէնը անում ը՞ս, թա չէ՞* (Ձ):

- Վէրչին խօսկը առաչ ասէլ - Ջայրացած՝ հուզված եւն լինելով՝ խոսքերը չչափավորել՝ խառնել: *Վէր տը՛սնում ըն, տա վէրչին խօսկը առաչ ա ասում, թօղում ըն, տանս կ՚ամ* (Ձ):

- Վէրչին հալավը ծախէլ - Լրիվ սնանկանալ: *Տըղէն տանրմանն ըզըդէլի հը՛տէ վէրչին հալավըն էլ ծախից* (Ձ):

ՎԷՐՍ - *տե՛ս* ՎԸՐՍ:

ՎԷՐՍԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՐՍԷԼ:

ՎԷՐՍԿԱՆ - *տե՛ս* ՎԸՐՍԿԱՆ:

ՎԷՐՍՏ *(ռուս. верста)* - *գ.* Երկարության ռուսական հին չափ, որ հավասար է 1.06 կմ-ի: *Տասը վէրստի յըրա նըստըմ ըն՝ դինջանան* (ՅԺՅ, V, 345):

ՎԷՐՎԱՆ - *տե՛ս* ՎԸՐՎԱՆ:

ՎԷՐՎԷԼ/ՎԸՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՎԷՐԷԼ-ի:

ՎԷՐՏԱԼՕՏ - *տե՛ս* ՎԷՐՏԱԼՕՏ:

ՎԷՐՏԱԼՕՏ/ՎԷՐՏԱԼՕՏ *(ռուս. вертолёт)* - *գ.* Ուղղաթիռ: *Մին օր էլ Ըրշակէն տըղան վէրտանլօտավ ա կ՚ամ շէնը* (Ձ):

ՎԷՐՑ - *տե՛ս* ՎԸՐՑ:

ՎԷՐՑԱԿ - *տե՛ս* ՎԸՐՑԱԿ:

ՎԷՐՔԱՆ *(գրբ. որքան)* - *տե՛ս* ՅԻՇԿԱՆ:

ՎԷՑ - *տե՛ս* ՎԷՑՑ:

ՎԷՑԸՆՋԻ - *տե՛ս* ՎԷՑՑԻՆՋԻ:

ՎԷՑԻՆՋԻ - *տե՛ս* ՎԷՑՑԻՆՋԻ:

ՎԷՑԿԻ/ՎԷՍԿԻ/ՎՕՍԿԻ - *տե՛ս* ԱԼԱԹ:

ՎԷՑՆՕՑ - *տե՛ս* ՎԸՑ(Ց)ԱՆՈՒՑ:

ՎԷՑՏԸՐԸՔԱՆԷ - *ած.* Վեցհարվածանի՝ միանգամից վեց փամփուշտ տեղավորող (հրացանի մասին): *Ըտըրան էլ մին վէցտըրըքանէ թըվանգ՚ օնար* (Ձ):

ՎԷՑՑ/ՎԷՑ *(գրբ. վեց)* - *թ.* Հինգին հաջորդող թիվը՝ վեց: *Վէց օրանը յը՛տը մարթը էլիա յա կ՚ամ* (Ձ):

ՎԷՑՑԸՆՋԻ - *տե՛ս* ՎԷՑՑԻՆՋԻ:

ՎԷՑՑԻՆՋԻ/ՎԷՑՑԸՆՋԻ/ՎԷՑԻՆՋԻ/ՎԷՑԸՆՋԻ - *թ.* Հինգերորդին հաջորդող դասական թվականը՝ վեցերորդ: *... Յօր ա օնըմ վեցինջի օրը էտ ջիգ՚անը թաղըմ վը՛ղին մէջին...* (ՅԺՅ, V, 164):

ՎԷՑՈՒՑ - *տե՛ս* ՎԷՑՑ:

ՎԷՑՑ/ՎԷՑՈՒՑ *(գրբ. վեցոց (վեց թիվը)* - *գ.* 1. Վեց եզների լծվող գութան: *Էն վախտը կընդըմանդ մարթու վա իլանլ վէցոց* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՕԺՏՈՒՆ:

ՎԷՔ՚(Ի)/ՎԸՔ՚(Ի) *(գրբ. վէգ)* - *գ.* Կճղակավոր կենդանիների ծնկահոդի ոսկորը, որով երեխաները խաղում են, ճան: *Մին օր սա ուրանց շէնին խօխօցը նըհէտ վէք՚ի ա տամ, լօխճին վէք՚էրը տանում* (ՅԱԲ, 15, 44):

- Վէք՚ին ալչու կաղնէլ - Գործերը հաջող գնալ: *Սիմօնէն վէք՚ին ալչու վա կաղնալ, ամմէն օր ք՚ը՛փ ա անում* (Բ):

ՎԷՔՍԷԼ - *տե՛ս* ՎԷՔՍԻԼ:

ՎԷՔՍԻԼ/ՎԷՔՍԷԼ *(ռուս. вексель, գերմ. Wechsel)* - *գ.* Մուրհակ, պարտագիր: *... Էլ կօլ տըված վէքսիլնէ, վըղըփարտակ ըրած կըտակնէ չի մընալ, վէր լանս աշխարք չի կ՚ան...* (ՋՏ, Բ, 71):

ՎԸԳԸԴՆԻ *(ռուս. выгодный)* - *ած.* Շահավետ: *Միհէնգ՚ խօզ՚ պահէլը վըգըդնի կօրծ ա* (Բ):

ՎԸԴԻՆ - *տե՛ս* ՎԸԽՏԷՆ:

ՎԸՁ(Ձ) - *ձ.* Վզզալու՝ վզզացնելու ձայնը: *Մին էլ, վը՛զզ, մին գ՚անլլանս ընցավ կօխկավըս* (Ձ):

- Վըզ ք՚ինիլ - Իզուր անցնել՝ կատարվել: *Էնքան ըրածս լօխ վըզ ք՚ը՛ցավ* (Ձ):

ՎԸՁԳԸՐԹ - *տե՛ս* ՍԻՔ՚ՏԻՐ:

ՎԸՁՁԱԼ - *չբ.* Արագ՝ սրընթաց կերպով օդը ճեղքելով՝ անցնել: *Գ՚անլլանն վըզզամ ա* (Ձ):

ՎԸՁՁԱԼԻ/ՎԸՁՁԸ(Լ)ԴԱՆԻ - *մ.* Վզզալով, վզզոց հանելով, շատ արագ: *Վըզզալի կ՚ամ ա անց կէնում* (Ձ):

ՎԸՁՁԸ(Լ)ԴԱՆԻ - *տե՛ս* ՎԸՁՁԱԼԻ:

ՎԸՁՁԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՎԸՁՁԱԼ-ի:

ՎԸՁՁՕՆ - *գ.* Վզզալը, արագ՝ սրընթաց կերպով օդը ճեղքելով անցնելու ձայնը: *Սաղ քը՛շէրը էնքան թըվանգ՚ավ յըրա յըն տամ, վէր գ՚անլլօցը վըզզօնը կըտըրում չի* (Ձ):

ՎԸՁՁՕՑ - *տե՛ս* ՎԸՁՁՕՆ:

ՎԸՁԸՎԱՁ - *տե՛ս* ՎԱՁ-ՎԱՁ:

ՎԸՁՅԱՎԸՁ - *մ.* Անընդհատ՝ շարունակ վզզալով: *Թօղ-թօղ ըն անում, քարէրը վըզհավըզ նի յա տը՛ռնում ծօրը* (Ձ):

ՎԸՁ՚ԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Վըզ՚աթակ անէլ - Վզին հարվածելով՝ ծեծել: *Փըռնում ըն, ըտըրան վըզ՚աթակ անում* (Ձ):

ՎԸՁ՚ԱԿՕԹ - *տե՛ս* ԽԸՁ՚ԱՏԱԿ:

ՎԸՁ՚ԱՏԱԿ - *տե՛ս* ԽԸՁ՚ԱՏԱԿ:

ՎԸՁ՚ԸԿԸՏՕՑ - *գ.* Մի տեսակ վայրի խոտաբույս: *Ըտը՛ղ վը՛զ՚ըկըտօց ա ինում փըսած* (Ձ):

ՎԸՁ՚ԸՅՕՌ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Վըզ՚ըհօռ անէլ - Վիզը ոլորել կոտրել: *Վիզըհօռ ա անում, հավէն վը՛ր՚ցակը ըսպանում, կօխում խուրջինը* (Ձ):

- Վըզ՚ըհօռ ինիլ/տը՛ռնալ - Վիզը ոլորվել՝ կոտրվել: *Կ՚ամ ըն տը՛սնում՝ ա՛բէշիգ՚ը վըզ՚ըհօռ իլանծ, ծըմակումը վէր ընգած* (Ձ):

ՎԸՁՎԸՁԱԼ - *չբ.* Շատ բան եւ շարունակաբար վզզալ: *Գ՚անլլէք՚ը վըզվըզամ ըն* (Բ):

ՎԸՁՎԸՁԱԼԻ - *տե՛ս* ՎԸՁՁԱԼԻ (շատերի մասին):

ՎԸՁՎԸՁՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՎԸՁՎԸՁԱԼ-ի:

ՎԸՁՎԸՁՕՆ - *տե՛ս* ՎԸՁՁՕՆ (շատերի մասին):

ՎԸՁՎԸՁՕՑ - *տե՛ս* ՎԸՁՎԸՁՕՆ:

ՎԸՁՏ-ՎԸՁՏ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Վըզտ-վըզտ անէլ - *տե՛ս* ՎԸՁ-ՎԸՁԱԼ:

- Վըզտ-վըզտէն ըղնէլ - *տե՛ս* Պանսս անէլ:

ՎԸՀ - *տե՛ս* ՎԷՁ:

ՎԸՋԸ - *տե՛ս* ՎԷՋԸ:

ՎԸԹԷՍ/ՎԷԹԷՍ - *գ.* 1. Պատենաթեւ բզեզների ընդհանուր անվանում, ոթիւ: *Հիշկան էտ վը՛թէսը տա տինո՛ւմ ա խալիչին յիրա՛, թուլով ա ինո՛ւմ, ընգո՛ւմ տափը* (ՀԺՀ, VII, 255): 2. *փխբ.* Անարժան՝ չնչին մարդ: *Էտ վը՛թէսը հիրըվընէրէն օր ա տամ, իշը՛ղ չի տամ* (Ձ):

- Վըթէսին կըլօ՛խը տիրին խալիչին յըրա, թուլով ընգավ, ընգավ տափը - *տե՛ս* Խօզ՛ին կըլօ՛խը խալիչին կէնալ չի:

ՎԸԹ-ՎԸԹ - *տե՛ս* ՎԸՏ-ՎԸՏ:

ՎԸԽՃԱՐ/ՎԸԽՉԱՐ/ՎԸՃԽԱՐ/ՎԸՉԽԱՐ/ՎԷԽՃԱՐ/ՎԷԽՉԱՐ/ՎՕԽՃԱՐ *(գրբ. ոչխար)* - *գ.* 1. Երկկճղակավորների կարգին պատկանող որոճող ընտանի կենդանի, ոչխար: *Պիրում ա վէխճարնէրը մըրթօտում, մաշկում...* (ՀԱԲ, 15, 111): 2. *հվք.* Ոչխարի հոտ: *Չօբանը ամը՛ռնը վը՛խճարը քըշո՛ւմ ա սարէրը* (Ձ): 3. *փխբ.* Ոչխարի միս: *Վը՛խճարը հա՛մ իփ՝ա՛ծ ա լ՛ավ, հա՛մ խըրաված* (Բ): 4. *փխբ.* Կամազուրկ՝ թուլամիտ՝ հիմար մարդ: *Էտ վը՛խճարը գ՛ուդա՛ւմ ա, վէր կընէգ՛ը սիրական օնէ, ամմա վէշ մին պէն չի ասում* (Բ): 5. *փխբ.* Սիսեռի սպիտակավուն հատիկ: *Սիպտակ սիսը՛ռէն վը՛խճար ըն ասում, սը՛վէն՝ էծ* (Բ):

- Վը՛խճարը օտէլ, տը՛ռնանը նըհը՛տ կըռը՛վ անէլ - Երախտամոռ լինել: *Ասում ա.- Էն վը՛խճարը օտում ա, տը՛ռնանը նըհը՛տ կըռը՛վ անում, յը՛ս ընդրա հունց լ՛ըվօթուն ա՞նիմ* (Ձ):

- Վըխճարէն թ՝ՕՁը կ՝ո՛ւլին ըշկէրէն օքութ ա - Լավ՝ շահավետ արդյունքի հետ կապված դժվարությունները հաճելի են:

- Վըխճարէն սո՛ւրո՛ւն յը՛ս տը՛ռավ, կաղլէգ՛ը առաշկ ընցավ - Հանգամանքների անսպասելի շրջադարձից անարժանները շահում են:

- Վըխճարէն տըմակը վէր քօր ա կ՝ամ, տանում ա քըսում չուբանէն մըհակը - *տե՛ս* Օխծէն կըլօ՛խը վէր ցավում ա, պիրում ա տինում հըղըցէն մաչին:

- Վըխճըրնէրէն սո՛ւրո՛ւն հըմբարվում չի - Ասում են շատ ունեւոր մարդկանց մասին:

ՎԸԽՉԱՐ - *տե՛ս* ՎԸԽՃԱՐ:

ՎԸՂ/ՎԷՂ/ՀՕՂ *(գրբ. հող)* - *գ.* 1. Երկրագնդի կեղեւի վերին շերտը, գետին: *Մին օր վը՛ղէն տակէն, վը՛ղէն իրը՛սէն հիշքան հէյվան կա, հըվաքվում ըն, վէր թաքավէր ճօկին* (Ձ): 2. Երկրի երեսը ծածկող փուխր գորշագույն նյութը: *Մին յուրդավ ընցընէս վախտը փայտօնչին տէսնում ա՝ մին սիպտակ մըրքավէր մարթ վէղ ա հըվաքում...* (ԲՀԲ, 55): 3. Երկրի մակերեսի մշակվող կամ անմշակ որոշ տարածություն: *Խամ վը՛ղը բիջա՛Հրիլը տիժէր ա* (Բ): 4. Երկիր, ժողովրդի բնակության վայր: *Էտ վը՛ղումը մին թաքավէր ա ընո՛ւմ* (ՀԺՀ, V, 320): 5. *փխբ.* Հայրենիք, ծննդավայր: *Ապան մըռնէլիս ասալ ա.- Ինձ կըտանի՛ք իմ վը՛ղումըս թաղի՛ք* (Բ): 6. Ցամաք: *Հէյվան կա՝ հա՛մ վը՛ղումընն ա ապըրում, հա՛մ ճիրո՛ւմը* (Ձ): 7. *փխբ.* Գերեզման, շիրիմ: *Վը՛ղը նի մընիս տու, խէ բաղըս քաղալ ը՞ս* (Բ): 8. *փխբ.* Աննշան՝ անարժեք բան, ոչնչություն: *Էս հինչ ցօ՞ղէն, վը՛ղ ա* (Բ):

- Վը՛ղավ անէլ - 1. Հող լցնել վրան, հողով ծածկել: ... *Էտ կընէգ՛ը թաքուն էտ ծո՛ւկնէրը տանըմ ա արտէն ծըրին յէրի ղօլին ըստէղ-ընդէղ վը՛ղավ անըմ* (ՀԺՀ, V, 107): 2. Թաքցնել, քողարկել: *Կընէգ՛ը էզգանան մարթին կ՝ուղօթունը վը՛ղավ ար անում* (Ձ): 3. Ավարտել, վերջացնել: *Կօրծը անջախ-անջախ վը՛ղավ ըրէնք՛* (Բ): 4. Մոռացության տալ, չհիշել: *Ասում ա.- Տու ինձ շատ փիսօթուն ըս ըրալ, ամմա վը՛ղավ ըմ ըրալ* (Ձ):

- Վը՛ղէն թափշուր անէլ - 1. Ցանել (սերմը): *Մստուծ, պատառ ցօրէն ընք վը՛ղէն թափշուր ըրալ, թօ՛ռ յը՛ք, վէր ծիլի* (Բ): 2. Թաղել, հուղարկավորել: *Թօռնէրը հըվաքվում ըն, սօ՛ք՛ ասում, այնուն տանում վը՛ղէն թափշուր անում* (Ձ):

- Վը՛ղէն իրը՛սան ճինջիլ - *տե՛ս* Վը՛ղէն (նըհը՛տ) հըվըսըրցընէլ:

- Վը՛ղէն իրը՛սան ճինջվիլ - *տե՛ս* Վը՛ղէն (նըհը՛տ) հըվըսարվէլ:

- Վը՛ղէն (նըհը՛տ) հըվըսարվէլ - Հիմնահատակ կործանվել՝ ավերվել՝ ոչնչանալ: *Նէմէցին կըռվավը շատ քըղքնէ յա վը՛ղէն նըհը՛տ հըվըսարվալ* (Ձ):

- Վը՛ղէն (նըհը՛տ) հըվըսըրցընէլ - 1. Հիմնահատակ կործանել՝ ավերել՝ ոչնչացնել: *Թաքավէրը կըտաղում ա, հըրամմայում, վէր էտ շէնը վը՛ղէն նըհը՛տ հըվըսըրցընին* (Ձ): 2. Խայտառակել, պատվազրկել: *Կընէգ՛ը մարթին շէնումը վը՛ղէն նըհը՛տ հըվըսըրցըրավ* (Բ):

- Վը՛ղէն պահ տալ - *տե՛ս* Վը՛ղէն թափշուր անէլ:

- Վը՛ղէն տակը ընցընէլ/ըղնէլ/նի մըն(ն)էլ - 1. *տե՛ս* Վը՛ղէն (նըհը՛տ) հըվըսարվէլ: *Օխտը յէխծէ յա ըլա՛ալ, մէծ շաջավը ընգալ ա վէղէն տակը...* (ՆԱԲ, 91): 2. Կորչել, անհետանալ: *Հա՛ՀրԻն վը՛ղէն տակըն ա ընցալ, ըրվամ չի* (Բ): 3. Մեռնել: *Ըտի նիգ՝ա՛ՀրԻն էլ նի մըտավ վը՛ղէն տակը* (Ձ):

- Վը՛ղը թիթը՛վ ինի (յըրան) - Մեռելին թաղելիս ասվող բարեմաղթություն:

- Վը՛ղը խաբար չի տանէ/տա - Ասում են, երբ խոսք է բացվում հանգուցյալի պակասությունների՝ բացասական հատկանիշների մասին. թող չիմանա՝ չլսի: *Վը՛ղը խաբար չի տանէ, Անդօնը աշկը ծակ մարթ ա իլա՛ալ* (Բ):

- Վը՛ղը ծիք՛ տալ - Հայրենիքի կարոտը քաշել: *Ապան ասմա.- Վը՛ղը ծիք՛ ա տամ, ինձ տա՛ՀէՀ՛ մէր շէնը, յը՛ս քըղաքում կարում չըմ կէնամ* (Բ):

- Վը՛ղը կըլխէն տալ - Ողբալ, կոծել: *Կամ ըն, տը՛սնում՝ թաքուհին թաքավէրին մէյդին քըշտէն նըստած, վը՛ղը կըլխէն ա տամ* (Ձ):

- Վը՛ղը կըլխէն տը՛ռնալ - Թշվառանալ, դժբախտանալ: *Էտ մադար տըղան էլ ըսպանվից, վը՛ղը Թամարէն կըլխէն տը՛ռավ* (Բ):

- Վը՛ղը նա՛ալի յա - Անհրաժեշտ քանակությամբ սերմացու չէ ցանված:

- Վը՛ղը նըմանը ծընալ չի - Անանման՝ արտասովոր է:

- Վը՛ղը չըրչարէլ - Հողը լավ մշակել: *Վը՛ղը բիդի չըրչարիս, վէր պէրք տա* (Ձ):

- Վը՛ղը՝ս կըլխէտ - 1. Անեծքի արտահայտություն՝ մեռնես: *Մարյանըն էլ կըզնըվէս ա, անէսկ տաս.- Վը՛ղըս կըլխէտ, վը՛խճարըս խէ մօրթալ ը՞ս* (Ձ): 2. Մտերմական հանդիմանության արտահայտություն՝ անխելք, հիմար: *Վը՛ղըս կըլխէտ, էս ցուրտավը վը՛ննէրը՝ ընտ պէց ըշտը՛ղ ը՞ս ք՛ինա՛մ* (Բ):

- Վը՛ղը վը՛ղոթնիլ - Անօրինականությունը՝ անբարոյականությունը տարածվել՝ համատարած դառնալ: *Ասում ա.- Յը՛ս ըստը՛ղ կարէլ չըմ ապրիմ, ըստըղէս վը՛ղը վը՛ղոթնա՛ալ ա* (Ձ):

- Վը՛ղը քըցիլ - *տե՛ս* Վը՛ղէն թափշուր անէլ:

- Վը՛ղ տը՛ռնալ - Մեռնել, վերանալ, ոչնչանալ: *Էտ տըղան ասըմ ա.- Սիրածըտ շո՛ւտի յա վը՛ղ տը՛ռալ, թա՛ հըվատըմ չըս, պը՛ց անիմ, տը՛ս* (ՀԺՀ, V, 573):

- Վը՛ղու ծընօնդ - Մարդ արարած: *Ըշխարքումըս հիշկան վը՛ղու ծընօնդ կա, վէր հըվաքվին, էլիա կարէլ չըն մէր ղարաբաղցուց յը՛խնին* (Ձ):

- Վը՛ղումը տինիլ - *տե՛ս* Վը՛ղէն թափշուր անէլ:

ՎԸՂԷ/ՎԷՂԷ/ՀՕՂԷ - *ած.* Հողից պատրաստած՝ շինած: *Մին օր հըրէվան շէնին մաչավըն անց կընալիս տը՛սնում ա՝ մին ախճիգ՝, վը՛ղէ կօժը ջընաղէն, ճո՛ւրըն ա ք՛ինա՛մ* (ՆԼՂԺԲ, 54):

ՎԸՂԷԼ/ՎԷՂԷԼ/ՀՕՂԷԼ - *նբ.* Հողով ծածկել, հողի մեջ պահել՝ թաղել: *Կարասը կ՝ինավ լըցնում ըն, վը՛ղում* (Ձ):

ՎԸՂՀԱՏ/ՎԷՂՀԱՏ/ՎԸՂԸՀԱՏ/ՀՕՂՀԱՏ - *ած., գ.* 1. Հող փորող՝ քանդող

(մարդ): *Վը՛ղհատնէն վը՛ղը քանդիւմ ըն, էտ ջիհիլնէն էլ ածում ըն ըրբէ՛ք, տանում հըղը՛ցը ղըրաղէն վէր ածում* (Ձ): 2. Մեռելների համար գերեզման փորող (մարդ): *Վը՛ղհատը մըռալէն փօսը քընդիլիս բ՚ուրդա՛ն մին պօլիգ՛ ա տ՚ուս կ՛ամ* (Ձ):

- Վը՛ղհատը մըռալ՛ին փօսը խաղ ըսէլավ կընքանդի - Մեկի դժբախտությունը մյուսի համար ուրախություն է: *Վը՛ղհատը մըռալ՛ին փօսը խաղ ըսէլավ կընքանդի. Դ՚ՕՐ՚ՈՒՑ Սուրէնը մը՛ռավ, ջ՚ՕՐՔ՛ խօխան թօղից յէթիմ, ամմա դէրը յըրոյը՛ր խընդալավ թաղից, հախը յը՛ր կալ՚ա՛վ* (Ձ):

ՎԸ՛ՂՎԷԼ/ՎԷՂՎԷԼ/ՀՕՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՎԸ՛ՂԷԼ-ի:

ՎԸ՛ՂՈՒՏ/ՎԷՂՈՒՏ/ՀՕՂՈՒՏ *(գրբ. հողուտ) - ած.* 1. Որտեղ շատ հող կա, հողով առատ: *Խէրխանը վը՛ղուտ շէն ա* (Բ): 2. Որի հետ հող է խառնված: *Վը՛ղուտ ցօրէն ա* (Բ): 3. Վրան հող քսված, հողով կեղտոտված: *Վը՛ղուտ ծըրքէրավ հաց չըն օտէլ* (Ձ):

ՎԸ՛ՃԽԱՐ - *տե՛ս* ՎԸ՛ԽՃԱՐ:

ՎԸ՛ՆՆԱՎ/ՎԷՆՆԱՎ/ՎՕՆՆԱՎ/ՎԸ՛ՏԱՎ[2] - *տե՛ս* ՓԸՅԱՂԱ (1): *Թաքավէրը ծին տամ ա էտ մարթին՝ պահի, ինքը՛ վը՛ննավ ք՛ինըմ* (ԼՂԲ, 366):

ՎԸ՛ՆՆԱՎ-ԾԸ՛ՐՔԱՎ/ՎԸՆՆԸԾԸ՛Ր-ՔԱՎ/ԾԸ՛ՐՔԱՎ-ՎԸ՛ՆՆԱՎ/ԾԸՐՔԸՎԸ՛Ն-ՆԱՎ/ԾԻՐՔԸՎԸ՛ՆՆԱՎ - 1. *տե՛ս* ՎԸ՛ՆՆԱՎ-ԿԸԼԽԱՎ: 2. *ած.* Մարմնեղ, առողջ, աշխատունակ: *Վը՛ննավ-ծը՛ր-քավ տըղա յա Մուխանը* (Ձ):

ՎԸ՛ՆՆԱՎ-ԿԸԼԽԱՎ/ՎԸՆՆԸԿԸԼ-ԽԱՎ - *մ.* Ամբողջովին, ամբողջապես: *Էս պիծինը առռէ վը՛ննավ-կըլխավ կօրալ ա* (ՀԺՀ, VI, 81):

ՎԸ՛ՆՆԸ[1]/ՎԷՆՆԸ[1]/ՎՕՆՆԸ[1]/ՎԸ՛ՏԸ[1] *(գրբ. ոտն) - գ.* 1. Մարդկանց, թռչունների եւ կենդանիների ստորին վերջույթներից յուրաքանչյուրը: *Վընն էրէս լըվացած ճ՚ուրը,- ասում ա պառավ ղօնաղը,- տար ա՛ծէ տանը չօրս բուրջերը* (ՆԼՂԺԲ, 29): 2. Ոտքի թաթը: *Վէր կօխում ա, մէխը նի յա ին՚ում վը՛ննը* (Ձ): 3. Կահույքի եւ այլ առարկաների հենարաններից յուրաքանչյուրը: *Ըստօլէն վը՛ննը կօտըրալ ա* (Բ): 4. Հրազենի շնիկ՝ լեզվակ, որը քաշելով՝ կրակում են: *Լ՚ըհա մաննը տինում ա թըվանգ՛ին վը՛ննէն, թա յըրա անէ, բ՚ուրդա՛ն սըլկըհում ա, վէր ըղնում* (Ձ): 5. Սանդուղքի աստիճան: *Էտ փա՚ռանք՛ա՛նավը քառասուն վը՛ննը քըշանըմ ա, նի մընըմ օխտը օթախ...* (ՀԺՀ, V, 208): 6. Քայլ, քայլափոխ: *Բ՚ուրդան էտ մէյդը լ՚ուզվըվէրվում ա, թա.- էտ ախճիգ՛ը էն ա իմ հինգ՛իստաս մին քըսան վը՛ննը հը՛ռէ թաղած* (Ձ): 7. *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՉԱՓ: 8. *տե՛ս* ԿԱՌՆԸ[2]:

- Վը՛ննն ածէլ - 1. *տե՛ս* Վը՛ննը հը՛տան քաշ անէլ: 2. Ոտնձգություն անել: *Թաքավէրը հըրամանք ա տամ, վէր վը՛ննն ը՛ծօղէն կախ տան* (Ձ):

- Վը՛ննն անէլ - 1. *տե՛ս* Վը՛ննը կըցընէլ: 2. Հոգնեցնել, հոգնություն պատճառել: *Հ՚ՕՆԸՆ ժուղուվուրթէն լափ վը՛ննն ըրավ* (Բ):

- Վը՛ննանը ըռաշկէն նըստէլ - Մեկին աշակերտել, նրանից դաս առնել: *Ասում ա.- Յը՛ս քու վը՛ննանըտ ըռաշկէն հէնգ՛ տարէ նըստալ ըմ, յը՛ս հունց կարօղ ա՞ ք՛ը՛զ թօղիմ էս ծըմակումը* (Ձ):

- Վը՛ննանը մինը առաշկ տինիլ, մինը՝ դընբէտ - 1. Տեղը ամուր կանգնել: *Վը՛ննանը մինը առաշկ ա տին՚ում, մինը՝ դընբէտ, թա.- Ոէ՛, տըղա յընք, ինձ վէր քընցէցէք՛* (Ձ): 2. Կռվի նախապատրաստվել: *Խաբարը կ՛ամ ա, հըսնըմ թաքավէրին, թա.- Պա ասէլ չը՞ս, քու հիրը՛վան յիրգ՛իրիտ թաքավէրը վը՛ննանը մինը առաշկ ա տիրա՚լ, մինը՝դընբէտ, օգում ա կընը՛ռվ յը՛ր կէնա ք՛ը՛զ յընրա* (Ձ):

- Վը՛ննանը մինը ըստը՛ղ, մինը՝ հինգ՛իստին/կ՛ընընզմանումը (հնիլ)- *տե՛ս* Մին վը՛ննը հինգ՛իստին (հնիլ):

- Վը՛ննանը մինը ըստը՛ղ պահէլ - Մեկի՝ մեկի տան նկատմամբ ուշադիր լինել՝ հաճախակի այցելել՝ հովանավորել: *Համօն քըվօրը խօնցը շատ ար սիրիս, վը՛ննանը մինը ըստը՛ղ ար պըհէս* (Ձ):

- Վը՛ննանը մինը ըսօր յը՛ր օնէլ, մինը՝էք՛ա՚ուց - Շատ դանդաղ շարժվել՝դանդաղաշարժ լինել: *Շուշանէն էշը կըհալ ա ընում. վէննանը մինը սօր ա յօր օնում, մինը՝էք՛ա՚ուց* (ՆԱԲ, III, 123):

- Վը՛ննանը մինը ղաչ(չ)աղ - *տե՛ս* Վը՛ննը ղաչ(չ)աղ:

- Վը՛ննանը յընրա կարում չի վը՛ննը կէնա - 1. Սաստիկ հարբած է: *Հ՚ալ՚ա՛ հընրսանէք՛ը թ՚ազգ՚ա՛ յա ընքընսալ, ամմա մակառբաշին էնքան խընմալ ա՝ վը՛ննանը յընրա կարում չի վը՛ննը կէնա* (Բ): 2. Խիստ տկար է: *Ընճընկանը մարը ասում ա. «Իզէն վը՛ննանը յընրա կարում չի վը՛ննը կէնա, էն հինչ տօն բիդի պա՞հէ»* (Ձ):

- Վը՛ննանը յընրա յը՛ստ տը՛ռնալ - Իսկույն՝ շուտ վերադառնալ: *Կընէգընն ասում ա.- Ոէ վէննանըտ յընրա յէ՛տ տէռ, էն մարթին քընթի՛ր, հընցընրո՛ւ* (ՆԱԲ, 62):

- Վը՛ննանը յընրա չուրանալ/փընսաչ՚Օր տը՛ռնալ - Խիստ նիհարել՝ հյուծվել: *Մին տէղ մարթէք ք՛ուքանըմ ըն, յընրկալըմ, մին օրիշ տէղ՝ մաշվըմ, վէննի յընրա չուրանըմ* (ՋՏ, Բ, 87):

- Վը՛ննանը յընրա վը՛ննը փընսնէլ - 1. Ուրախանալ, ցնծալ: *Վէր խաբարը պէ՛ռէն, թա տընդան կընռվան կ՛ամ ա, Շօղօ աքէրը ուրխացավ, վը՛ննանը յընրա վը՛ննը փընսավ* (Ձ): 2. Առույգանալ, ջահելանալ: *Սումբաթ դային վը՛ննանը յընրա վը՛ննն ա փընսալ, հանց ա ընկի ութասուն տիրը՛կան չինի* (Բ):

- Վը՛ննանը տական մին կ՛ը՛ղ հ՚ալ-(վ)իլ - Սաստիկ ամաչել: *Այան ասմա.- Ջ՚ահիլ վախտըս վէր տընդամարթ ըմ իլ՚ալ տընսնաս, վը՛ննանընս տական մին կ՛ը՛ղ հիլիս ա լ՚ալ, միհէնգ՛վա հարթնէրընն էլ պատառ ա մընամ, թա լօք տան, յէր ինին տընդըմարթուցը ջընընդնէն* (Բ):

- Վը՛ննանը տական մինչը՛վ մընզ՛էրէն պընտօկը - *տե՛ս* Վընննընտական մինչը՛վ մընզ՛էրէն պընտօկը (ՎԸՆՆԱՏԱԿ-ի տակ):

- Վը՛ննանը տական պաչիլ - Աղաչել: *Ք՛ինամ ա թաքավէրին վը՛ննանը տական պաչ՚ում, վէր ուրան տընդէն կախ չի տա* (Ձ):

- Վը՛ննանը տակէ թ՚Օզը/յը՛խտը/ վը՛ղը չ՚ա՛ժիլ (մինին) - *տե՛ս* Մազ՛ը չ՚ա՛ժիլ (մինին):

- Վը՛ննանը տակէն մօրթէլ - *տե՛ս* Վընննընտակէն մօրթէլ (ՎԸՆՆԱՏԱԿ-ի տակ):

- Վը՛ննանը տակը սընրփիլ - Մեկին ծառայել, նրա ենթական՝ ծառան լինել: *Չօբան Մ՚ՕՐԴԻՆ համփա յա տը՛ռալ, առաչվա հընրուստնէն մընհէնգ՛ ընդընրա վը՛ննանը տակընն ըն սընրփ՚ում* (Բ):

- Վը՛ննանը տակը տալ/քընցիլ - *տե՛ս* Վընննատակ տալ (ՎԸՆՆԱՏԱԿ-ի տակ):

- Վը՛ննանը տակը քանդիլ - *տե՛ս* Վընննատակը քանդիլ (ՎԸՆՆԱՏԱԿ-ի տակ):

- Վը՛ննանը տը՛ղ անէլ - Մի տեղ հաստատվել: *Դային ք՛ Օմ՚ա՛գ ա անում, Թէվանը ընտը՛ղ վը՛ննանը տը՛ղ ա անում, ընքընսում կօրծ անէլը* (Ձ):

- Վը՛ննան թիթը՛վ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸ-ԹԻԹԸ՛Վ:

- Վը՛ննան թիթը՛վ, կընլխան թիթը՛վ - Առույգ եւ ոչ լուրջ՝ թեթեւամիտ: *Վը՛ննան թիթը՛վ, կընլխան թիթը՛վ կընէգ՛ ա Մարուսան* (Բ):

- Վը՛ննան ծանդընր - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸ-ԾԱՆԴԸՐ:

- Վը՛ննան մինչը՛վ կընլ՚Օխը - Ամբողջությամբ, ամբողջապես, ամբողջ մարմնով: *Հ՚ա՛ռ՚ա՛բէդը խընմած տօն կ՛ա՚ալիս ընդնում ա գ՛օլը, վը՛ննան մինչը՛վ կընլ՚Օխը ցը՛խուտ տը՛ռնում* (Ձ):

- Վը՛ննան մինչը՛վ կընլ՚Օխը չափէլ - Հայացքով վերից վար տնտղել: *Նընհանցա մինը յէկօղէն վէննան մինչէվ կընլ՚Օխը չափում ա, թա.- Պա՛ռավ յէկէր, նընստէ՛* (ՆԱԲ, II, 27):

- Վը՛ննան յըրա - 1. Կանգնած վիճակում, առանց նստելու՝ պառկելու: *Վը՛ննան յըրա էնքան կօրծ ըմ ըրալ, լափ վըստակալ ըմ* (Բ): 2. Իսկույն, անմիջապես, հապճեպ: *Ք՛ինամ ա քըվօրը տօնը, վը՛ննան յըրա յը՛տ տը՛ռնում* (Ձ): 3. Ոչ հաշմանդամ, առողջ, աշխատունակ: *Հ՚ոը ասմա.- Հ՚ալ՚ էն ըմ վը՛ննան յըրա, ինձ ծէր ք՛ՕմՆգ՛ը հարկավէր չի* (Ձ): 4. Մի բանի պատրաստ, մի բան՝ հանձնարարություն՝ խնդիրք եւն սիրով կատարելու տրամադիր, պատրաստակամ: *Տըղան ասմա.- էն ըմ վը՛ննան յըրա, ա՛սէ, դ՚ստի անիմ* (Ձ):

- Վը՛ննան յըրա հիվանդ - Ոչ լուրջ՝ թեթեւակի հիվանդ: *Վը՛ննան յըրա հիվանդ ըս, հինչ ը՞ս տընքտընքամ* (Բ):

- Վը՛ննան պաչիլ - *տե՛ս* Վը՛ննանը տական պաչիլ:

- Վը՛ննան տակէ կօրչիլ/ք՛ինիլ - *տե՛ս* Վընընըտակու կօրչիլ (ՎԸՆՆԱՏԱԿ-ի տակ):

- Վը՛ննան տըրէց-տըրէց - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸՏԸՐԷՑ: *Կընէգ՛ը պադասխանում ա, վը՛ր լօխ լ՚ավ ա, ամմա վը՛ննաս տըրէց-տըրէց ըմ* (ՆԼՂԺԲ, 67):

- Վը՛ննավը կընը(ն)չկ՚ՆրմՆ՚ուր թիլ քըցիլ - Մեծ պատվի արժանացնել, պատվել: *Քուրը ասըմ ա.- Մյ ախպէր, պա՛ռավ ըս յը՛կալ, պէ՛ր վը՛ննավըտ կընընչկ՚ՆրմՆ՚ուր թիլ քըցիմ* (Ձ):

- Վը՛ննա քըցիլ - Ուժասպառ անել: *Էս կօրծը ինձ լափ վը՛ննա քըցՆվ* (Բ):

- Վը՛ննէրը գ՚Նլբա կ՛օրծէլ - Շատ ծանրաբեռնված լինել: *Խը՛ղճը հինչ ա՞նէ, վը՛ննէրը գ՚Նլբա յա կ՛օրծում* (Ձ):

- Վը՛ննէրը դօղօշ անէլ - *տե՛ս* Վը՛ննէրը մըտակէլ (2):

- Վը՛ննէրը ըղնէլ - *տե՛ս* Վը՛ննանը տական պաչիլ:

- Վը՛ննէրը թափ քըցիլ - Ընթացքն արագացնել, արագ քայլել: *Էշը տ՚ուզն ա ընՆում, քանէ շէնան մուտանում ա, էնքան վէննէրը թափ ա քըցՆում* (ՆԱԲ, 115):

- Վը՛ննէրը լախ անէլ - *տե՛ս* Վը՛ննէրը մըտակէլ (2):

- Վը՛ննէրը լըվանալ, ճՆ՚ուրը խըմէլ - Մեկին շատ երախտապարտ լինել՝ պաշտել: *Ասում ա.- Տու բիդի քու հանօր վը՛ննէրը լըվանաս, ճՆ՚ուրը խըմիս. ք՛ը՛զ ինք՛ը ա մարթ շինՆլ* (Ձ):

- Վը՛ննէրը լՆ՚ուզիլ/լՆ՚ուզ տալ - *տե՛ս* Վը՛ննանը տական պաչիլ:

- Վը՛ննէրը խընա տինիլ - Մի տեղ հաճախելուց դադարել, ոչ մի տեղ չգնալ: *Արշակը վը՛ննէրը խընա յա տիրՆլ, էլ բիդի մէգ կ՛ամ չի* (Բ):

- Վը՛ննէրը ծօվումը քօն - Անտարբեր, անվրդով: *Վը՛ննէրը ծօվումը քօն մարթ ա Ռուբէնը* (Բ):

- Վը՛ննէրը կապէլ - 1. *տե՛ս* Վը՛ննը կապէլ: 2. Ննջեցյալի ոտքերը իրար մոտեցնելով՝ շորով կապել, որ բացված չմնա: *Լ՚ըհա վէր մը՛ռնում ա, կընէգ՛ը վը՛ննէրը կապում ա* (Ձ):

- Վը՛ննէրը կուտըր(հ)ատ(վ)էլ - Սաստիկ հոգնել: *Սաղ օրը էնքան շօռ յը՛կէ, վը՛ննէրըս կուտըրատվից* (Բ):

- Վը՛ննէրը հը՛տան քա(ր)շ անէլ/տալ - Դժվարությամբ՝ մի կերպ քայլել, կաղալ: *Կ՛Նալը, վը՛ննէրը հը՛տան քաշ տալավ փախճՆում ա...* (ԱԱռ, 28):

- Վը՛ննէրը ճիրՆ՚ումը - Միամիտ, պարզամիտ: *Վը՛ննէրը ճիրՆ՚ումը կընէգ՛ ա Հայկանուշը, հու կարում ա, խՆ՚փՆ՚ում ա* (Բ):

- Վը՛ննէրը ճՆ՚ուր անէլ, խըմէլ - *տե՛ս* Վը՛ննէրը լըվանալ, ճՆ՚ուրը խըմէլ:

- Վը՛ննէրը ճՆ՚ուր մաղվէլ - 1. Երկար կանգնելուց սաստիկ հոգնել: *Վը՛ննէրըս ճՆ՚ուր մաղվից, էնքան դ՚ՆզգՆ՚ահին ըռըչին վը՛ննը կացէ* (Բ): 2. *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

- Վը՛ննէրը մըտակէլ/մը՛կնէլ - 1. Անշնորհք ձեւով նստել՝ պառկել: *Հինչ ը՞ս վը՛ննէրըտ մըտակալ, համօթ չի՞* (Բ): 2. Մեռնել, սատկել: *Նի յա մընում ախօռը, տը՛սնում՝ էշը վը՛ննէրը մըտակած* (Ձ):

- Վը՛ննէրը մին չըմըշկում տինիլ - *տե՛ս* Ճօխտ վը՛ննը մին չըմըշկում տինիլ:

- Վը՛ննէրը յը՛ղէլ - Որեւէ բան անելու՝ մի տեղ գնալու՝ ճանապարհորդելու եւն պատրաստ լինել՝ մտադրություն ունենալ: *Տընաշինըտ էն ա վը՛ննէրը յը՛ղած, հու ղօնաղ ա ծէն տամ, դ՚ստի ք՛ինամ ա* (Բ):

- Վը՛ննէրը յօրղանը ըգ՛ՕրՆ՚ մը՛կնէլ - Իր հնարավորությունների սահմաններում գործել: *Ամմէն մարթ բիդի վը՛ննէրը յօրղանը ըգ՛ՕրՆ՚ մը՛կնէ* (Ձ):

- Վը՛ննէրը չըղՆ՚րիլ - *տե՛ս* Վը՛ննը կապէլ:

- Վը՛ննէրը պէնվալ - Քայլելու կարողությունը վերականգնվել: *Դօխտուրը ասմա.- Արչու յը՛ղ բիդի քըսիս, վէր վը՛ննէրըտ պէնվա* (Ձ):

- Վը՛ննէրը ջընըղնէրէն տինիլ - 1. Շատ զգույշ քայլել, որ հատակը չկեղտոտվի (ասում են շատ մաքրասեր կանանց տուն հաճախողների մասին): *Ընդրա տօնը էնքան թՆ՚մ՚ուզ ա, վէր վը՛ննէրըտ ջընըղնէրէտ բիդի տինիս, յը՛տնան շօռ կ՛աս* (Ձ): 2. Կենակցել: *Յէշում ըն տը՛սնում՝ քօլէն տակէն բաղվանչին բըրիգադիրին կընգանը վը՛ննէրը ջընըղնէրէն տիրՆծ* (Ձ): 3. Մեկին իր կամակատարը դարձնել: *Կընէգ՛ը վէր վը՛ննէրը մարթին ջընըղնէրէն տիրՆվ, էն մարթը էլ հինչ տըղա՞մարթ* (Ձ):

- Վը՛ննէրը տակէն ճինջը՛խ ածէլ/ճօլի-ճօլի անէլ - Սաստիկ վախենալուց՝ հուզվելուց եւն դողալ: *Սալը պուք ըն տամ, տէսնում տակէն պօլիգ՛, վընընընէն տըկըրնէրէն ճինջէխ ա ածում* (ՆԱԲ, 66):

- Վը՛ննէրը տափան կըտըրէլ - 1. *տե՛ս* Մաթ մընալ: 2. *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

- Վը՛ննէրը՝ տափէն, ինք՛ը՝ յըրգ՛ինք՛ումը - Շատ բարձրահասակ: *Էտ թՆ՚ջիրին էլ մին լ՚ավ օղտ ա ինՆ՚ում՝ վը՛ննէրը՝տափէն, ինք՛ը՝յըրգ՛ինք՛ումը* (Ձ):

- Վը՛ննէրը տափ(էր)ը թակէլ - Բողոքել, պահանջել: *Հ՚ՆբԷին վը՛ննէրը տափէրը թակից, թՆ՚զՆ՚ տընատը՛ղ յը՛ր կՆ՚լՆ՚վ* (Բ):

- Վը՛ննէրը տընգէլ - *տե՛ս* Վը՛ննէրը մըտակէլ:

- Վը՛ննէրը Ն՚ուրՆ՚ուր անավ ըղնէլ - *տե՛ս* Վը՛ննը վը՛ննավը ըղնէլ:

- Վը՛ննէրը փըռնըվէլ - Քայլելու կարողությունից զրկվել: *Հէրիք՛նազէն վը՛ննէրը փըռնըվալ ա, կարում չի շօռ կ՛ա* (Բ):

- Վը՛ննէրը քըցիլ - Հագնել (կոշիկ, մաշիկ): *Կալուշնէն վը՛ննէրըն ա քըցՆում, տՆ՚ուս կ՛ամ* (Ձ):

- Վը՛ննէրը ք՛ՆմՆնչա ածէլ - *տե՛ս* Վը՛ննէրը ճինջը՛խ ածէլ:

- Վը՛ննէրը քօր կ՛Նալ - Ճանապարհ գնալու ցանկություն ունենալ: *Վը՛ննէրըտ քօր ա՞ կ՛ամ, խէ տը՛ղըտ նըստում չը՞ս* (Ձ):

- Վը՛ննէրը օնվէլ - *տե՛ս* Վը՛ննէրը փըռվէլ:

- Վը՛ննը դըբառաչ տինիլ - 1. Մի քայլ անել, քայլ գցել, քայլել: *Լ՚ըհա վը՛ննը դըբառաչ ա տինում, օխծը կընծում ա* (Ձ): 2. Կարգը խախտել՝ խանգարել: *Թաքավէրը կըգնըվում ա, հըրամանք ա տամ, վէր հու վը՛ննը դըբառաչ տինի, կախ տան* (Ձ):

- Վը՛ննը զ՚ՆնգՆ՚վումը - Որեւէ բան անելու, հատկապես գնալու՝ ճանապարհորդվելու՝ ամուսնանալու պատրաստ: *Խօրէնը էն ա վը՛ննը զ՚ՆնգՆ՚վումը, ախճիգ՛ չի կա, թա փըսակվէ* (Բ):

- Վը՛ննը ըղնէլ (մին տը՛ղ) - Որեւէ տեղ հայտնվել: *Ասում ա.- Վէչինչ, վէր մէհէտ վը՛ննըտ ըղնէ մէր շէնը, պարթկըտ կըտամ* (Ձ):

- Վը՛ննը թակէլ - Ոտքով գնալ, շատ քայլել: *Քըշէրավ շատէրը վէննը թըկէլավ ժամ ըն քէցալ...* (ՋՏ, Ա, 79):

- Վը՛ննը թիթը՛վ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸԹԻԹԸ՛Վ:

- Վը՛ննը խէրավ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸ-ԹԻԹԸ՛Վ(2):

- Վը՛ննը ծանդըր - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸ-ԾԱՆԴԸՐ:

- Վը՛ննը ծիք՝ տէմ անէլ - *տե՛ս* Վը՛ննը տէմ անէլ:

- Վը՛ննը կախ անէլ/տալ/քըցիլ - Դիտմամբ դանդաղել՝ հապաղել, գնալը՝ մի բան անելը ձգձգել: *Ալամ թաքավէրը էլ վէչ մի տը՛ղ վը՛ննը կախ չըրավ, թո՛ւշ քը՛ցավ ո՛ւրա՛ն պալատը* (ՀԺՀ, V, 134):

- Վը՛ննը կապէլ - 1. Մի բան անելուն՝ մի տեղ գնալուն խոչընդոտել՝ արգելք լինել: *Թօռը հօ՛նձ ընուղնէրէն վը՛ննը կապալ ա, յը՛տ չի օնում, թա քի՛նին հօ՛նձ անին* (Բ): 2. Ամուսնանալու հնարավորությունից զրկել: *Հէրիք՛նազըն էլ թա.- Բա՛լա, հօր ը՞ս էն մարթին ըխճը-կանը վը՛ննը կապալ, օգ՛ում չը՞ս, թօղէ, ո՛ւրո՛ւշո՛ւ տան* (Ձ): 3. Ամուսնացնել: *Մարյան աքէրը տըղէն վը՛ննը կապից, մին լ՛ավ հարթնը պէրավ* (Ձ):

- Վը՛ննը կարճ - Անզոր, հնարավորություններից՝ կարողություններից զուրկ: *Վը՛ննը կարճ մարթին մըհէնգ՛ հու վա՞ մըհալ քըցո՛ւմ* (Բ):

- Վը՛ննը կացած յը՛զնը նըստած յը՛զնանը կըլխէն կըթըրքէ - Հարուստը աղքատին կնեղի՝ կստորացնի:

- Վը՛ննը կէնալ - 1. Ոտքի ելնել, նստած՝ պառկած տեղից վեր կենալ: *Թաքավէրը վէր նի յա մընընում, լօխ վը՛ննն ըն կէնում* (Ձ): 2. Անշարժ՝ ոտքի վրա մնալ: *Մին տըղա տո՛ռնը պընա՛ա, տըսնաս՝ մին ախճիգ՛ ըտէղ վը՛ննը կացած* (ՀԺՀ, V, 253): 3. Կանգ առնել, ընթացքը դադարեցնել: *Մին պատառ էլ քի՛նամ ա, վը՛ննը կէնում* (Ձ): 4. Վեր խոյանալ, հառնել, դեպի վէր ձգվել: *Մին քանի վախտ անց կընալանը յէտը յէշըմ ա, տէսնըմ՝ մին պալատ ա վը՛ննը կացալ, վէր թաքավէրին պըլատան պէցո՛ւր ա* (Ձ): 5. Մի բանի վրա ելնել՝ բարձրանալ, ոտքերը մի բանի հենել: *Պիցըրանում ա քը՛րծէն յըրա վը՛ննը կէնում, թըմա՛ջա՛ անում* (Ձ): 6. Ելնել՝ համախմբվել մի բանի համար: *Մէր ժուղովուրթը լ՛ավ վը՛ննը կացէն, թուրքէրէն Ղարաբաղա տո՛ւս ըրէն* (Բ): 7. Չգործել, չբանել, չաշխատել, գործելուց դադարել: *Տըրախտըրը վը՛ննն ա կացալ, վարը մընացալ ա կէսատ* (Բ): 8. Անհողդողդ՝ անսասան լինել: *Ասում ա.- Յը՛ս էն ըմ վը՛ննը կացած, վէշ մինը կարէլ չի իմ սա՛մթա՛վըս ընցընէ* (Ձ):

- Վը՛ննը կըտըրէլ - 1. Այլեւս չհաճախել՝ չայցելել, գնալ-գալը դադարեցնել: *Էտ օրանց էլ փըսէն վը՛ննը կըտըրում ա հանօրը տանան* (Ձ): 2. *տե՛ս* Վը՛ննը կըտըրց(ը)նէլ:

- Վը՛ննը կըտըրց(ը)նէլ - Մեկին մի տեղ հաճախելը՝ այցելելը դադարեցնել՝ մի տեղ գնալ-գալ չթողնել: *Բաղվանչին ըտի էտ խօնցը վը՛ննը կըտըրցընում ա բաղան* (Ձ):

- Վը՛ննը կըց(ը)նէլ - 1. Մեկին ոտքի վրա բարձրացնել՝ ստիպել կամ օգնել ոտքի ելնելու: *Հա՛րփո՛ւմ ա, վէր ըղնում, կընէգ՛ը հիշկան անում ա, կարում չի վը՛ննը կըցընէ* (Բ): 2. Ոտքի վրա կանգնած՝ անշարժ պահել: *Ըտըրան տըռանը կօխկէն վը՛ննն ըն կըցընում, ո՛ւրա՛նք նըստում, քը՛փ անում* (Ձ): 3. Կանգ առնել տալ, ընթացքը դադարեցնել: *Մին օր էլ հըդէնի վը՛ննն ա կըցընէս, ըսքըսէս հըրցակօխ անէլը* (Ձ): 4. Կառուցել, կերտել, բարձրացնել (շենք, հուշարձան եւն): *Թաքավէրը հըրաման ա տամ, վէր մին ամսումը էտ ծօվէն կօխկէն մին պալատ վը՛ննը կըցընին* (Ձ): 5. Կանգնած վիճակում որեւէ տեղ ամրացնել, տնկել, ցցել: *Ուստան շատ ա չըրչարվում, մինչը՛վ վէր էտ սո՛ւթո՛ւնը վը՛ննն ա կըցընում* (Բ): 6. Աշխատանքը՝ գործողությունը դադարեցնել: *Նախագան կ՛ամ ա, հօ՛նձը վը՛ննը կըցընում* (Ձ): 7. Ոտքի հանել, մի բանի հրահրել: *Թաքավէրը զօրքը վը՛ննն ա կըցընէս, ըտըրանց լօխճին կուտուրէս* (Ձ):

- Վը՛ննը կ՛ա՛լ - Գալուստը բարեհաջող՝ նպաստավոր լինել: *Էս հարուստ մարթը փըսակվալ ա, թա չէ, կընգանը վը՛ննը յէկալ չի, ամմէն օր վընաս ա ըրալ* (ՀԺՀ, VI, 197):

- Վը՛ննը կօխէլ - 1. *տե՛ս* Վը՛ննը տինիլ: 2. Մեկի շահերին՝ ինքնասիրությանը դիպչել: *Փիս մարթ ա Սամսօնը, էլ հընգէր չի թօղալ, լօխճին վը՛ննը կօխալ ա* (Ձ): 3. Մեկի ոտքը տրորելով՝ ինչ-որ բան ակնարկել՝ հասկացնել: *Մարթը կընգանը վը՛ննը կօխում ա, կընէգ՛ը դա՛ստի կըլ՛օխ ա ըղնում, վէր բիդի արաղ պիրի* (Ձ):

- Վը՛ննը կօտըրէլ - *տե՛ս* Ծը՛րքը կօտըրէլ:

- Վը՛ննը հը՛տան քաշ անէլ/տալ - *տե՛ս* Վը՛ննէրը հը՛տան քաշ անէլ:

- Վը՛ննը ղաչ(չ)աղ - Գնալու՝ փախչելու պատրաստ՝ մտադրություն ունեցող: *Ջօրքըն էլ էն ա ինի՛ում վը՛ննը ղաչ-չաղ, լ՛ըհա վէր խաբարը ըսկանում ա, դա՛ստի փախչի՛ում ա* (Ձ):

- Վը՛ննը ղէղաճ - 1. *տե՛ս* Վը՛ննը ղաչ-(չ)աղ: 2. *տե՛ս* ՎԸՆՆԸՏԸՐԷՑ:

- Վը՛ննը ղըղէճիլ - Անբարոյականություն անել: *Մ՛ կընէգ՛, իմ մըռնէլանը յէ-տը վէր վէննըտ ղըղըճիս, մը՛ռած տէղըս մէհէտ շօռ ըմ տըլական* (ՆԱԲ, III, 117):

- Վը՛ննը մը՛կնէլ (մինին նըհը՛տ) - Ձգտել մեկին հավասարվել, մեկի հետ չափվել: *Մարը ասում ա.- Մունք կարէլ չընք ընդըրանց նըհը՛տ վը՛ննը մը՛կ-նինք՛, ընդըրանք շատ ըն հարուստ* (Ձ):

- Վը՛ննը յը՛ր օնէլ - *տե՛ս* Վը՛ննէրը թափ քըցիլ:

- Վը՛ննը պաչիլ - *տե՛ս* Վը՛ննանը տական պաչիլ:

- Վը՛ննը պէնդ տէմ անէլ - *տե՛ս* Վը՛ննը տէմ անէլ:

- Վը՛ննը պէնվալ - Մի տեղ այցելելը՝ գնալ-գալը հաճախակի դառնալ: *Փըսէն վը՛ննը պէցվալ ա, ամմէն օր քի՛նամ ա հանօրը տօնը* (Բ):

- Վը՛ննը պըկէն տինիլ - *տե՛ս* Յը՛խան կըտըրէլ:

- Վը՛ննը պիցըրցընէլ - Իշխել ցանկանալ: *Անց ա կէնում մին քանէ օր, թա՛զ-զա՛ հարթնը վը՛ննը պիցըրցընում ա* (Ձ):

- Վը՛ննը սըլկըհէլ - *տե՛ս* ՍԸԼԿԸՀԷԼ:

- Վը՛ննը վը՛ննանը ըռաշկէն տինիլ - *տե՛ս* Վը՛ննը դըբառաչ տինիլ:

- Վը՛ննը վը՛ննավը ըղնէլ - Շատ սոված՝ հիվանդ՝ ծեր լինել, մի կերպ քայլել: *Ասում ա.- Իզէն էն ա վը՛ննը վը՛ն-նավը ըղնէլիս, էն կարէլ չի մարթ ըս-պանէ* (Ձ):

- Վը՛ննը վը՛ննավը քըցիլ - Մի ոտքը մյուսի վրայից կախելով՝ նստել: *Խալխը կօրծ ըն անում, ինք՛ըն էլ, վը՛ննը վը՛ն-նավը քըցա՛ծ, զըրո՛ւց ա անում* (Բ):

- Վը՛ննը վը՛ռէն ծըփիյիս - Բարձր տրամադրությամբ, ուրախ: *Վը՛ննը վը՛-ռէն ծըփիյիս հարթն ա, վէ՛չ դա՛ռդ օնէ, վէ՛չ ղէյդ* (Բ):

- Վը՛ննը տալ - 1. *տե՛ս* Կըռ տալ: 2. Շտապել: *Մ՛ տըղա, տու բաղավը յէ՛ք, վը՛ննը տո՛, շաղավը յէ՛ք...* (ԼՂԲ, 284):

- Վը՛ննը տափէն կ՛ա՛լ - Սաստիկ բարկանալ, զայրանալ (մեկի՝ մի բանի վրա): *Թաքավէրը վը՛ննը տափին ա կ՛ամ, ասըմ.- Տարէք՛ ըտըրան էս սը-հաթիս կա՛խ տըվէք՛* (ՀԺՀ, V, 568):

- Վը՛ննը տափէն նի չըտալ - Շատ արագ քայլել՝ վազել: *Ղէ՛, ծին էլ հըրէղան ծի յա, վը՛ննը տափին նի չի տամ, մին մունուտումը հըսնում ա պալատը* (Ձ):

- Վը՛ննը տափը փըռնէլ - Քայլել կարողանալ: *Կօխկէ շինէրքան հո՛ւր վը՛ն-նը տափը փըռնում ար, յը՛կալ ար՝ թը-մա՛ջա՛ անէ* (Ձ):

- Վը՛ննը տէմ անէլ - *տե՛ս* Ճօխտ վը՛ննը մին չըմըշկում տինիլ: *Ախճիգ՛ը տը՛սավ, վը՛ր տըղան վը՛ննը տէմ ա ըրալ, հօրը նէրօղութի՛ւն խընթրէց...* (ՆԼՂԺԲ, 55):

- Վը՛ննը տըրէց - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸ-ՏԸՐԷՑ:

- Վը՛ննը տինիլ (մին տը՛ղ) - 1. Մի տեղ գնալ՝ հաճախել՝ այցելել՝ լինել: *...Թո՛ւլ չի տամ էլ վը՛ննը տինի ո՛ւրա՛ն վը՛ղումը...* (ԼՂԲ, 336): 2. Թեւակոխել, սկսվել: *Ծըմը՛ռնը վը՛ննը տիրավ, ծո՛ւնը կ՚ուտից, հիյվընննէն մընացէն տո՛ւգնը* (Բ):

- Վը՛ննըտ ըշտը՛ղ տինիս, կընանչի - Բարեմաղթության արտահայտություն:

- Վը՛ննը տո՛ւս - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸՏԸՐԷՑ:

- Վը՛ննը տո՛ւս պըրծընել - *տե՛ս* ՍԸԼԿԸՀԷԼ (1): *... Տահանցա մինին վը՛ննը տո՛ւս ա պըրծալ, ընգալ ա գ՚օլը, տակ ըրալ* (ԱԱ, 61):

- Վը՛ննը տո՛ւրո՛ւր տալ - *տե՛ս* Վը՛ննէրը թափ քըցիլ:

- Վը՛ննը ո՛ւրա՛ն վը՛ղումը տինիլ - Հայրենիք վերադառնալ: *Քըսան տարէ դարիբթունում կընալանը յը՛տը անջախ-անջախ մէր Ռուբէնը վը՛ննը ո՛ւրա՛ն վը՛ղումը տիրա՛վ* (Բ):

- Վը՛ննը փըռնել (մինին նըհը՛տ) - *տե՛ս* Վը՛ննը մը՛կնել:

- Վը՛ննը փըռնել - *տե՛ս* Վը՛ննը տափը փըռնել:

- Վը՛ննը փոխել - 1. *տե՛ս* Վը՛ննը դընբառաչ տինիլ: 2. *տե՛ս* Վը՛ննէրը թափ քըցիլ:

- Վը՛ննը փօշ նի ըղնել/ինիլ/մըն(ն)էլ - Փորձանքի՝ դժբախտության՝ ձախորդության հանդիպել: *Ըտի մարթ չի կա, վէր վը՛ննը փօշ նի ընգած չինի* (Ձ):

- Վը՛ննը քարու նի կ՚ա՛ալ - Արգելքի՝ անհաջողության հանդիպել: *Յու ո՛ւրա՛ն հօրը ըսկանա վէչ, վը՛ննը քարու նի կըկ՚ա* (Ձ):

- Վը՛ննը ք՚ինիլ (մինին) - Մեկի մոտ գնալ՝ խնդրելու՝ աղաչելու համար: *Պուդին ճարահատյալ ք՚ընում ա Մէլիք-Շահնազարէն վէննը* (ՆԱԲ, 133):

- Վը՛ննն ի՛լա՛ծ տավար - Սաստիկ հոգնած (մարդ): *Վը՛ննն ի՛լա՛ծ տավար ը՞ս, խէ տը՛ղատ յը՛ր չը՞ս կէնում* (Ձ):

- Վը՛ննն ի՛լա՛ծ տըվարէն մին կուճի հо-հան էլ ա բօլ - Հասունացած պայմաններում վերջնական նպատակին հասնելու համար քիչ ջանք է պահանջվում:

- Վը՛ննն ինիլ - Հոգնել: *... էս քառըս տանըմ ա ըստէղ-ընդէղ մընչաք փօսէր անում, վար վը՛ննն ա ընում...* (ԼՂԲՔ, 259):

- Վընննէրէն-ծընքէրէն անել - Դիմադրել: *... էտ հարթնը վընննէրէն-ծընքէրէն ա անում, թողում չի* (ԱԱ, 47):

- Վընննէրէն տակէն կընրակ էր(վ)իլ - Անհանգիստ լինել: *Վընննէրէտ տակէն կընրակ ա՞ էրո՛ւմ, խէ տը՛ղընտ նըստում չը՞ս* (Բ):

- Վընննէրէս տակէն ըմ տիրա՛ալ - Որեւէ բան մերժելու՝ չկատարելու արտահայտություն՝ ոչ մի դեպքում: *- Խէ ք՚ինամ չը՞ս հո՛նդ. - Վընննէրէս տակէն ըմ տիրա՛ալ* (Բ):

ՎԸՆՆԸ[2]/ՎԷՆՆԸ[2]/ՎՕՆՆԸ[2]/ՎԸՏԸ[2] - *մ.* Հոտնկայս, կանգնած: *Ժուղօվուրթը, սաղ քըշէրը վը՛ննը, թաքավէրին ար ըսպասում* (Ձ):

ՎԸՆՆԸ[3]/ՎԷՆՆԸ[3]/ՎՕՆՆԸ[3]/ՎԸՏԸ[3] - *տե՛ս* ՎԱՍՏԱԿ(2):

ՎԸՆՆՈՒՔ/ՎԷՆՆՈՒՔ/ՎՕՆՆՈՒՔ/ՎԸՏՈՒՔ *(գրբ. ոտաւք)* - *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՎ:

ՎԸՆՆՈՒՔ-ԾԸՌՈՒՔ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՎ-ԾԸՐՔԱՎ:

ՎԸԾ[1] - *տե՛ս* ՎԷԾ[1]:

ՎԸԾ[2] - *տե՛ս* ՎԷՉ:

ՎԸՉ - *տե՛ս* ՎԷՉ:

ՎԸՉԻՆՉ - *տե՛ս* ՎԷՉԻՆՉ:

ՎԸՉԽԱՐ - *տե՛ս* ՎԸԽՃԱՐ:

ՎԸՌ/ՎԷՌ/ՎԸՌ *(գրբ. ոռ)* - *գ.* 1. Հետույք, նստուկ: *Տընը՛շինիտ վը՛ռը օխտը փութ կա* (Բ): 2. *տե՛ս* ԹԱ՛ՈՔ[1]: *Լօք ա տամ, էշին վը՛ռէն նըստում* (Ձ): 3. Ամանի՝ անոթի՝ կողովի եւն տակ: *Կըրասէն վը՛ռը ճաքալ ա* (Բ):

- Վը՛ռան էվո՛ւլ կախ տալ - Ծաղրել, նշավակել: *Կընէգ՚ը մարթին վը՛ռան էվո՛ւլ ա կախ տամ, խըյտառակ անում* (Ձ):

- Վը՛ռան կընճըմթէլ - 1. Սեռական ակտի ակնարկ անել: *Կընէգ՚ը մըռնէլանը յէտը մարթը սըկըսում ա հըրթնէրէն վէռան կընճըմթէլը* (ՆԱԲ, 114): 2. Հետույքը կսմթել՝ իբր չար աչքից խուսափելու համար: *Իսակ դային փիս աշկավ տըվօղ ա ի՛լա՛ալ, ըտըրա հը՛տէ էլ հու տը՛սնում ար, դա՛ստի վը՛ռան կընճըմթում ար* (Բ):

- Վը՛ռան կըտըրէլ, ըռընխէն տէմ անել - Մեկին արհամարհել՝ ստորացնել՝ անարգել: *Էն էլ հо հարթնը չի՞, ըսկէսվօրը վը՛ռան կըտըրում ա, ըռընխէն տէմ անում* (Բ):

- Վը՛ռան ճըղըցաքար կախ տըված - Դանդաղաշարժ, ծանրաշարժ: *Վը՛ռատ ճըղըցաքար կախ տըված ա՞, խէ ճէլ չը՞ս անում, կօրծընտ պըրծընում* (Բ):

- Վը՛ռան նի կէնալ - Խիստ ջղայնանալ՝ վրդովվել (նախանձությունից): *Սանթուրը վէր հիրըվանէն արտը ըտի տը՛սնում ա, վը՛ռան նի յա կէնում* (Ձ):

- Վը՛ռան նի կըց(ը)նէլ - Նախանձ շարժելով՝ մեկին խիստ ջղայնացնել՝ վրդովել: *Կուճուր հարթնը ամմէն օր թա՛ղզա՛ն շօ՛րէր ար կ՚ը՛նում, տը՛ղը՛ըրկընգանը վը՛ռան նի կըցընում* (Ձ):

- Վը՛ռան պաչիլ - *տե՛ս* Վը՛ննանը տական պաչիլ:

- Վը՛ռան պը՛ալ - 1. *տե՛ս* Խը՛ռան պը՛ալ: 2. Ասում են հետույքը շարունակ աջ ու ձախ շարժող կանանց մասին:

- Վը՛ռան սըրընուցու քար կախ տըված - *տե՛ս* Վը՛ռան ճըղըցաքար կախ տըված:

- Վը՛ռան վէդըրա կախ տալ - *տե՛ս* Վը՛ռան էվո՛ւլ կախ տալ:

- Վը՛ռան տալ - 1. Հետեւից կպցնել՝ կցել: *Մին ճըպատ ա յը՛ր օնում, մին չաթու վը՛ռան տամ, ք՚ինամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* Բօքսիր անել:

- Վը՛ռավը անել - Որեւէ բան իմիջիայլոց անել: *Մարթ վէր կօրծը վը՛ռավը ըրավ, էտ կօրծը կօրծ չի* (Ձ):

- Վը՛ռավը խօսէլ - Թարս խոսել, հակառակ խոսել: *Իզէն վը՛ռավըն ա խօսում* (Բ):

- Վը՛ռավը կ՚ա՛ալ - Ի զորու լինել, ուժերին համապատասխան լինել: *Ասում ա.- Վէր վը՛ռավըտ կ՚ամ չի, հօր ը՞ս անում* (Ձ):

- Վը՛ռավը կօրծ փըռնել - *տե՛ս* Վը՛ռավը անել:

- Վը՛ռավը մասխարա/շուլուղ անել - *տե՛ս* Վը՛ռավը տընազ անել:

- Վը՛ռավը նի մըն(ն)էլ, ըռընխավը տո՛ւս կ՚ա՛ալ - Մեկին կուրորեն սիրել՝ պաշտել: *Իզէն հինչ տըղամարթ ա՞. զիմքուճէն վը՛ռավը նի յա մըննում, ըռընխավը տո՛ւս կ՚ամ* (Բ):

- Վը՛ռավը չօնէլ - *տե՛ս* Վէջա՛վը չօնէլ:

- Վը՛ռավը պէն փըռնէլ - *տե՛ս* Վը՛ռավը անել:

- Վը՛ռավը սէլ ք՚ինիլ - Շատ հարուստ լինել: *Սէտրակը, կօզ՚ի վը՛ռավը սէլ ա ք՚ունո՛ւմ, շատ ըսկուպօյ մարթ ա* (Բ):

- Վը՛ռավը տընազ անել/տալ/քըցիլ - *տե՛ս* Տընազ անել:

- Վը՛ռէն զօռ կ՚ա՛ալ/հըսնէլ - *հեգն. տե՛ս* Զօռ ըղնել (հիմնականում գործածվում է հարցական ձեւով): *Վէր մին օր էլ տու ք՚ինիս հո՛նդ անիս, վը՛ռէտ զօռ կըկ՚ա՞* (Բ):

- Վը՛ռէն զօռ տալ - *տե՛ս* Զօռ անել (2):

- Վը՛ռէն ըղնել - 1. Պարտվել: *Կօխըլ ըն կէնում, Սա՛ռք՚իսը վը՛ռէն ա ըղնում* (Ձ): 2. Սնանկանալ: *Իզէն առաչ ա ի՛լա՛ալ հարուստ, միհէնգ՚ վը՛ռէն ա ընգալ* (Բ):

- Վը՛ռէն խընբարէն չինիլ - Լրիվ անտեղյակ լինել: *Նախշունը օխտը սիրական ա պահում, մարթը վը՛ռէն խընբարէն չի* (Բ):

- Վը՛ռէն ծակը կուրց(ը)նէլ - Սաստիկ հարբել, հարբելուց ինքատիրապետումը կորցնել: *Մակառբաշին էնքան խըմում ա, լափ վը՛ռէն ծակը կուրցընում ա* (Ձ):

- Վը՛ռէն կաշին իրը՛սավը կ՚ա՛ալա՛ծ - *տե՛ս* Իրը՛սը ըստառան կընտ(ը)ած:

- Վը՛ռէն կ՚ա՛ալ, տո՛ւս քընցիլ - Անպատվելով վտարել: *Մարթը էտ էլ վէր տը՛սնում ա, կընգանը վը՛ռէն ա կ՚ամ, տո՛ւս քընցո՛ւմ* (Ձ):

- Վը՛ռէն հինա՛ռավը ապ(ը)ռէլ - Անբարոյականությամբ ապրուստ հայթայթել (կանանց մասին): *Էտ կընէգ՚ը վը՛ռէն հինա՛ռավընն ար ապըրում* (Ձ):

- Վը՛ռէն հօփ տալ - 1. Համբերել, դի-

մանալ: *Ասում ա.- Պատառ էլ վը՛ռէտ հօվի տօ, էս ա խօրանգը՛ իփո՞ւմ ա* (Ձ): 2. Չանձրեւել, անձրեւ չտեղալ: *Յէրգ՛ինքը՛ վը՛ռէն հօվի ա տըվալ, բուստընանէն չուրընական ա* (Բ):

- Վը՛ռէն յըրա նըստէլ - *տե՛ս* Հավան նըստէլ:

- Վը՛ռէն չըտինիլ - *տե՛ս* Վէջանվը չօնէլ:

- Վը՛ռը աղ/ախտա ածէլ - Խիստ պատժել, տանջել: *Կ՛ուղօթուն ըրավ, փըռնէցէն վը՛ռը աղ ըծը՛ցէն* (Ձ):

- Վը՛ռը բօշ/թուլ - *տե՛ս* ՎԸՌԸԲՕԾ:

- Վը՛ռը դաղէլ - Պատժել, ծեծել: *Բաղվանչին փըռնում ա, էտ խօնցը վը՛ռը դաղում* (Ձ):

- Վը՛ռը զը՛ռ - Մեծ հետույք ունեցող եւ դանդաղաշարժ (անձ): *Էտ վը՛ռը զը՛ռը կարում չի, թա հըտըրնէրաա հըսնէ* (Բ):

- Վը՛ռը թըխծընել - Ծեծել (երեխային): *Խօխան պըլօթուն ըրավ: մարը վը՛ռը թըխծըրավ* (Բ):

- Վը՛ռը իրը՛սան կարած - *տե՛ս* Իրը՛սը վը՛ռան կարած:

- Վը՛ռը իրը՛սան կ՛ամ՞ուր - *տե՛ս* Իրը՛սը ըստառան կըտ(ը)ած:

- Վը՛ռը կէրած - *տե՛ս* ՎԸՌԷՎԷՐ:

- Վը՛ռը կըրկատած - Աղքատ, չքավոր: *Վը՛ռը կըրկատած մարթ ա Հայրօն, կարում չի թա տօնը պահէ* (Բ):

- Վը՛ռը կօկէլ - Ջուգ(վ)ել-զարդար(վ)ել, պճն(վ)ել: *Էտ հարթնը ամմէն օր վը՛ռը կօկում ար, տանան տ՞ուս կ՛ամ* (Ձ):

- Վը՛ռը հըվաքէլ - Որեւէ բան հասցնել անել: *Ըստարէ ցօրէնը շատ ա, ժուղօվուրթը կարում չընը, թա հ՞ընձին վը՛ռը հըվաքին* (Ձ):

- Վը՛ռը հօզա կօխէլ - *տե՛ս* Վը՛ռը աղ ածէլ:

- Վը՛ռը ճըղէլ/ճըրղօտէլ/ճուրթըռօտէլ/ճօթըռէլ - Ամեն կերպ ջանալ գործը գլուխ բերելու՝ իր ասածը ապացուցելու եւն: *Հիշկան օգում ըս՝ վը՛ռըտ ճըղէ, մին ա, տու կարէլ չըս էտ քարը պուք տաս* (Բ):

- Վը՛ռը յը՛ր ա կացալ, կըլխէն խըրատ կարթա՞լ - Ասում են այն դեպքում, երբ փոքրը մեծին՝ անփորձը փորձառուին փորձում է խրատել՝ խորհուրդ տալ:

- Վը՛ռը շըպըրտօտէլ/շըպըրտ-շըպըրտ անէլ - Արհամարհել, անպարկեշտ վարվել: *Անց ա կէնում մին քանէ օր, էս թանգգան հարթնը ըսքըսում ա վը՛ռը շըպըրտօտէլը* (Ձ):

- Վը՛ռը չօփ կօխէլ - *տե՛ս* Վը՛ռը աղ ածէլ:

- Վը՛ռը պաչիլ - *տե՛ս* Վը՛ենանը տական պաչիլ:

- Վը՛ռը պէց - 1. *տե՛ս* Վը՛ռը կըրկատած: 2. Վատնող, չտնտեսող: *Վը՛ռը պէց կընէգ՛ը կարէլ չի տօն պահէ* (Ձ):

- Վը՛ռը պըրթպըրթօ՞տ - Ուժեղ, հաղթանդամ: *Վը՛ռը պըրթպըրթօ՞տ տըղամարթ ա իլա՞լ Սուրվանց Հայկան* (Բ):

- Վը՛ռը պիհիր կօխէլ - *տե՛ս* Վը՛ռը աղ ածէլ:

- Վը՛ռը վէր թօղ(ն)էլ - 1. Նստել, հանգստանալ: *Պատառ վը՛ռը վէր ա թօղում, էլիա յը՛ր կէնում, ք՛ինամ* (Ձ): 2. Հիմնավորվել, բնակություն հաստատել: *Ախըրը, կ՛ամ ըն, էս շէնումը տընէր շինում, վըռընէն վէր թօղում* (Ձ):

- Վը՛ռը տ՞ախտը՛ղ ածած/քըսած - Անընդհատ շարժման մեջ գտնվող՝ շարժվող: *Վը՛ռըտ տ՞ախտը՛ղ ածած ա՞, խէ նըստում չը՞ս* (Բ):

- Վը՛ռը տ՞ախտը՛ղ ածէլ - *տե՛ս* Վը՛ռը աղ ածէլ:

- Վը՛ռը տափէրը թակէլ/տըփէրէն կ՛ա՞լ - Դժգոհել, բողոքել, պահանջել: *Հարթնը վը՛ռը տափէրընը ա թըկէս, թա.- Ինձը՛տէ խէ վը՛սկէ սըհաթ չը՞ք ինք՛ ունէս* (Ձ):

- Վը՛ռը տափը չըտը՛սնալ - Անընդհատ աշխատել, չհանգստանալ: *Ըշխըդասէր մարթ ա մէր Ըստէփանը, վը՛ռը տափը տը՛սնում չի* (Բ):

- Վը՛ռըտ կէր - Ասում են, երբ մեկը անհավանական որեւէ բան է ասում. ստում ես, չի կարող պատահել, չափազանցնում ես: - *Ըսօր ծըմակումը արչ ըմ տը՛սալ. - Վը՛ռըտ կէր, մէր ծըմակումը արչ չի կա* (Բ):

- Վը՛ռը տ՞ուս կ՛ա՞լ/տ՞ուս տը՛ռնալ - *տե՛ս* Ճըզտը տ՞ուս կ՛ա՞լ:

- Վը՛ռը ցը՛ց տինիլ - *արհմ.* 1. Մեռնել: *Հ՞արաբէդընը էլ վը՛ռը ցը՛ց տիրա՞վ, շէնումը էլ չօբան չի մընաց* (Ձ): 2. Քնել: *Ա՞դաթ ա, թանգգան հարթնը տանը կօրծէրը կանէ, խօրանգ՛ կիփի, Մարյանգ՛ուլին հարթնը սաղ օրը էն ա վը՛ռը ցը՛ց տիրա՞ծ* (Բ):

- Վը՛ռը փանդ կօխէլ - *տե՛ս* Վը՛ռը աղ ածէլ:

- Վը՛ռը փըռնէլ (մինին) - Մեկի հետ հույս կապելով՝ նրա հետ գործակցել: *Տը՛սնում ա, վէր էրո՞ւշ ճար չի կա, հիրըվանէն վը՛ռընը ա փըռնում* (Ձ):

- Վը՛ռը քաքուտ (լակուտ) - Անարժան, ողորմելի (մարդ): *Ասում ա.- Էտ վը՛ռը քաքուտ լակուտընը ա՞ մընացալ, վէր ախճիգ՛ըս տամ ըտըրան* (Ձ):

- Վը՛ռը քըմական կացած - Շատ նիհար (հիմնականում կանանց մասին): *Վը՛ռը քըմական կացած ախճիգ՛ ա, ընդրրա հու բի՞դի օգ՛ի* (Բ):

- Վը՛ռը քըչէղակ կօխէլ - *տե՛ս* Վը՛ռը աղ ածէլ:

- Վը՛ռը քանէլ - *տե՛ս* Վը՛ռը աղ ածէլ:

- Վը՛ռը քօրէլ - *տե՛ս* Խըզ՛ատակը քօրէլ:

- Վը՛ռը խըղըցընէլ - *տե՛ս* Ն՞ուրան թանգ՛ ծախէլ:

- Վը՛ռ նի մըն(ն)էլ - Քծնել, շողոքորթել: *Իզէն վը՛ռ նի մընէլավ ամմէն հինչու հըսալ ա* (Բ):

- Վը՛ռ վը՛ռու անէլ - *տե՛ս* Մաշկ մաշկու տալ:

- Վը՛ռ տալ - *արհմ.* Սաստիկ տանջվել՝ չարչարվել: *Սաղ օրը վը՛ռ ա տամ, ամմա կարում չի, թա տօնը պահէ* (Բ):

- Վը՛ռու կըրկատան - 1. Ուշ եկած, ուշացած, ոչ բնիկ: *Ասում ըն.- Տու վը՛ռու կըրկատան ըս, ք՛ը՛զ փայ չի հըսնում* (Ձ): 2. Որեւէ բանի վրայից դրված՝ կցված մաս՝ շերտ՝ կտոր եւն: *Ասում ա.- Մին փութ ցօրէն կըտամ, հ՞ալա՞ մին վը՛ռու կըրկատան էլ նըհը՛տը* (Ձ):

- Վը՛ռուքը շօռ տալ - Իր առանցքի շուրջը պտտվել: *Կընէգ՛ը թանգգան շ՞ըրը կ՛ը՛նում ա, վը՛ռուքը շօռ տամ, վէր մարթը տը՛սնա* (Ձ):

- Վը՛ռուքը շօռ տալի վախտ - Կարճ ժամանակամիջոց: *Էնքան կօրծը շատ ա, վը՛ռուքը շօռ տալի վախտ էլ չօնիմ, թա պատառ դինջանամ* (Բ):

- Վը՛ռուքը կ՛ա՞լ - *տե՛ս* Վը՛ռավը կ՛ա՞լ:

- Վը՛ռուքը տալ - 1. Հեղուկը լցնելիս ամանի կողքով թափվել: *Կ՛ինին ըծէլիս վը՛ռուքընը ա տամ, լօխ վէր տը՛ռնում* (Բ): 2. Անհաջողության հանդիպել, հակառակ սպասվածի կատարվել, հույսերը չարդարանալ: *Հ՞աբ՞ուն կօրծէրը լ՛ավ չի, վը՛ռուքընը ա տըվալ* (Բ):

ՎԸ՛ՌԱՎ-ԿԸԼԽԱՎ - *տե՛ս* ՎԸ՛ՆՆԱՎ-ԿԸԼԽԱՎ:

ՎԸ՛ՌՆԱՂ - *տե՛ս* ԸՍԸՂՆԱՎԸ՛Ռ:

ՎԸ՛ՌՆԸՎԷՐ - *մ.* Հետեւի մասով դեպի ներեքեւ: Վը՛ռնըվէր վէր ըն քըցո՞ւմ, կօխ տամ:

- Վը՛ռնըվէր ըղնէլ - Վարկաբեկվել: *Վը՛ռնըվէր ընգած ըրփըվէրին ք՛ամբախտ կ՛ինի* (Ձ):

- Վը՛ռնըվէր քըցիլ - Վարկաբեկել: *Սիրանը շէնումը էլ ջ՞ահիլ հարթնը չըթօղից, լօխճին վը՛ռնըվէր քըցա՞վ* (Բ):

ՎԸ՛ՌՏՈՒ/ՎԸՌԱՏՈՒ - *տե՛ս* ԳՕԹՎԷՐԱՆ:

ՎԸ՛ՌՏՈՒՎՕԹՈՒՆ/ՎԸՌՏՈՒՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԳՕԹՎԷՐԱՆՕԹՈՒՆ:

ՎԸ՛ՌՔԱԾ - *տե՛ս* ՂՈՒԾԽՈՒՆ:

ՎԸ՛ՍԻ - *գ.* Փշոտ բույսի տեսակ: *Ըստը՛ղ էլ շատ վը՛սի յա հ՞ինում փըսած* (Ձ):

ՎԸ՛ՍԿԷ/ՎԸՍԿԷ/ՎԷՍԿԷ *(գրբ. ոսկի)* - *գ.* 1. Ազնիվ մետաղ՝ ոսկի: *Ղընըմբօնա վը՛ղումը շատ վը՛սկէ կա* (Բ): 2. Ոսկյա իրերի՝ զարդերի ընդհանուր անվանում:

Փէսանէրը հրզբրութուն ըն տըէսնում, վըէսկավ հրդի քրցում (ՀԺՀ, VI, 135): 3. Ոսկեդրամ: *Մօլլան քիւնում ա Մուհամմէդին կօշտը, թա.- Ինձ էշ շինի, քինիմ իշէրէն թըրէքը յան-յան անիմ, վըէսկէս քրթէնամ* (ԱԱ, 88): *ած.* 4. *փխբ.* Ոսկյա, ոսկուց պատրաստված: *Յէշրըմ ա տըէսնըմ մին մըէծ, օխտը կըլխանէ դէվ ա, կամ ա, թա վըէսկէ խընձօրնին կուղանա* (ՀԺՀ, V, 17): 5. *փխբ.* Ոսկեգույն: *Վըէսկէ մնազէր օնէ Անուշը* (Բ): 6. *փխբ.* Ազնիվ, արդար, բարի, դրական հատկություններով օժտված: *Վըէսկէ մարթ ա իլալ Առըստամ ապան* (Բ): 7. *փխբ.* Թանկագին, պերճ, շքեղ: *Վըէսկէ շօրէր ա կըէնում ամմէն օր* (Ձ):

- Վըէսկավ խաղ անէլ - Շատ հարուստ լինել: *Սըհականց Աբօն էն ա իլալ քանսիբ մըռնէլիս, մըհէնգ վըէսկավ խաղ ա անում* (Բ):

- Վըէսկէ էվլանվ սըրփանծ - Շատ մաքուր, մաքրամաքուր: *Սանք-սանք կընէգ ա Նախշունը, տօնը, հայաթը թանմուզ, վըէսկէ էվլանվ սըրփանծ* (Ձ):

- Վըէսկէ ծըէրքէր/մաննէր ինիլ - Մեծ վարպետություն ունենալ, շատ վարժ՝ հմուտ ձեռքեր ունենալ: *Վըէսկէ ծըէրքէր օնէ ուստա Օհանէսը* (Բ):

- Վըէսկէ կացէնը էլ ա ծըմակը քինում - Կարիքը բոլորին ստիպում է աշխատել:

- Վըէսկէն չօփավ պըրանէլ - *տե՛ս* Վըէսկավ խաղ անէլ:

- Վըէսկէ սարէր խօսկ տալ - Անկարելի բաներ խոստանալ, շատ բաներ խոստանալ: *Մինչըէվ փըսակվէլը հըրթնըցուվէն վըէսկէ սարէր ըն խօսկ տամ* (Ձ):

- Վըէսկէն վըէսկավ վըսկըճիրիլ - Մաքուր բանը կրկին՝ անտեղի մաքրել: *Ասում ա.- Տըէսնում չը՞ս, վէր էն ա թանմուզ, հինչ ը՞ս վըէսկէն վըէսկավ վըսկըճիրում* (Ձ):

- Վըէսկէն ցըէխէն մաչին էլ ա պըծ՛ըպածի անում - Արժեքավորը՝ կարեւորը բոլոր պայմաններում էլ դրսեւորվում է:

ՎԸՏԿԸՌ/ՎԸՍԿԸՌ/ՎԷՍԿԸՌ/ՎԸՏԿՈՒՌ *(գրբ. ոսկր)* - 1. *գ.* Կենդանիների եւ մարդու կմախքի առանձին բաղկացուցիչ մաս՝ ոսկոր: *Մէսը օտում ը՞ն, վըսկըռնէն տամ շանը* (Ձ): 2. *փխբ.* Պինդ, կարծր (բան): *Էս էլ հօ փանդ չի, վըէսկըռ ա, վըէսկըռ* (Բ):

- Վըէսկըռը մըսումը - *տե՛ս* ՅԸԷՔ՛ՈՒՄ(Ն)Ը:

- Վըէսկըռը հաստ - *տե՛ս* ՎԸՍԿԸՌԱՀԱՍՏ:

- Վըէսկըռը պէնդ - *տե՛ս* ՎԸՍԿԸՌԱՊԷՆԴ:

- Վըէսկըռը տանուզնը - Երկարատեւ սովածության ենթարկված, սովահալած, սովատանջ: *Սաղին կըռվէն վըխտանց վըէսկըռը տանուզն ա, հիշկան օտում ա, քուշտանում չի* (Բ):

- Վըէսկըռ տըէռնալ/կըտըրէլ - 1. Ոսկորի պես կարծրանալ, ոսկրանալ: *Ծըմըէռնը շէնին հրդէն սառչում ա, վըէսկըռ կըտըրում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Կըմախկ տըէռնալ:

- Վըսկըռ(ք)նէն անլէր անէլ/աղէլ - Սաստիկ պատժել՝ ծեծել: *... Թակում ա, վըսկըռքնէն անլէր անում...* (ՀԺՀ, VII, 325):

- Վըսկըռ(ք)նէն ա կաշին մընալ - *տե՛ս* Կաշին ա վըսկըռ(ք)նէն մընալ:

- Վըսկըռ(ք)նէն ըղնէլ - Ազդել, ներգործել, համակել մի բանով: *Ջուռնանչին մին լավ հավա յա ածում, այուն վըսկըռնէն ա ըղնում, յըր ա կէնում, պար կամ* (Ձ):

- Վըսկըռ(ք)նէն մընալ - *տե՛ս* Կաշին ա վըսկըռ(ք)նէն մընալ:

ՎԸՍԿՈՒՌ - *տե՛ս* ՎԸՍԿԸՌ:

ՎԸՍՄԸ - *տե՛ս* ՎԸՍՊ:

ՎԸՍՊ/ՎԸՍՓ/ՎՕՍՊ/ՎՕՍՓ/ՎԸՍՄԸ *(գրբ. ոսպն)* - *գ.* Թիթեռնածաղիկների ընտանիքին պատկանող բույս, ինչպես նաեւ դրա հատիկները, ոսպ: *Կըռվէն վախտը ուտէլի էրանշ պէն չի իլալ, ամմէն օր վըէսպավ շօրվա յընք իլալ ուտէլիս* (Բ):

ՎԸՍՏ/ՎԷՍՏ - *գ.* Իլիկի վրա փաթաթված՝ հավաքված թելի ամբողջությունը: *Քընանում ա տօն, թիլին վըէստէրը պիրանում ճուրը քըցում, վէր կէռթնուկնէն գանքա կօրծին* (ՀԺՀ, V, 433):

ՎԸՍՏԱՆ/ՎԷՍՏԱՆ *(գրբ. ոստայն)* - *գ.* 1. Ջուլհակի կամ գորգագործի հաստոց, ոստայն: *Քինամ ա, տըէսնում՝ մին կընէգ վըէստէրը էրկու ծըէռքավ վըստանէն դաթավըն անց կըցըրալ, վըէստան ա կօրծում* (ՀԺՀ, VII, 124): 2. Ջուլհակի հյուսած՝ գործած թելերի ցանցը՝ հինած: *... Մին շէնում մին կընէգ ճըխէվանլը վըստանէն ճունդան կապալ ա, ճըխէվանլը տանուրանուր տալավ ծըտը՛ըէն պահում ա, համ էլ վըէստան կօրծում* (ՀԺՀ, VII, 124):

- Վըստանա թանզ(զ)ան կըտըրած - Շատ նոր, չօգտագործած (գորգ, կարպետ եւն): *Սիրըէվ աքէրը թօռնանը էրկու վըստանա թանզգան կըտըրած գանքա տըվավ* (Ձ):

ՎԸՏՍՓ - *տե՛ս* ՎԸՏՊ:

ՎԸՏ/ՎԷՏ/ՎԸՏ *(գրբ. հոտ)* - *գ.* Մարդու հոտոտելիքի վրա առարկաների՝ նյութերի եւն ազդելու հատկությունը, հոտ, բույր: *Օրը կարունք ար, բախչին ծառէրը ծաղկած, վըէտը ընգած ըտը՛ղէրք...* (ՀԺՀ, V, 199):

- Վըէտ անէլ - 1. *տե՛ս* Վըէտ օնէլ: 2. *տե՛ս* ԹԸՍԷԼ:

- Վըէտէն ըղնէլ - *տե՛ս* Վըէտը քըթէն նի կանալ:

- Վըէտը աշխարքը օնէլ - 1. Հոտը՝ բույրը տարածվել: *Ծառէրը վէր ծաղկում ա, վըէտը աշխարքը օնում ա* (Բ): 2. Լուրը տարածվել: *Կանփին սաղ գանքումը մէհէտ կուղութուն ըրավ, վըէտը աշխարքը կանլանվ* (Բ):

- Վըէտ ընէլավ գիդանալ - Հնարամտությամբ կռահել՝ իմանալ: *Լավ վըէրսկանը վըէրսէն տը՛ղը վըէտ ընէլավ ա գանդում* (Ձ):

- Վըէտը քըթէն նի կանալ - 1. Հոտ զգալ: *Վէր նի յա մընում բաղը, սըրկէվլանն վըէտը քըթէն նի յա կամ* (Ձ): 2. Ինչ-որ բան կռահել՝ իմանալ՝ կանխազգալ: *Կուղութունէն վըէտը քըթէն նի յա կամ, բաղվանչին քըշէրը քօն չի ինում* (Ձ):

- Վըէտ կանալ - 1. Հոտ՝ բուրմունք զգացվել: *Գանլան լավ վըէտ ա կամ* (Բ): 2. Սկսել հոտել, նեխվելու հոտ զգացվել: *Կամ ըն, տըէսնում՝ կավը ըստական, մըսան վըէտ ա կամ* (Ձ): 3. Սպասվել: *Կըռվու վըէտ ա կամ* (Բ):

- Վըէտ օնէլ/քաշիլ - Հոտոտել, հոտ քաշել: *Մին վարթ ա պուք տամ, վըէտ ունէլավ քինամ* (Ձ):

ՎԸՏԱԾ-ՓԸԹԱԾ - *ած.* 1. Նեխած, հոտած: *Սամսօնը մէհէտ հիրըվանէն էրկու կիլօ վըէտած-փըթած մէս ա տըվալ, ամմէն օր իրըէսավըն ա կամ* (Բ): 2. *փխբ.* Խարդախ, ստոր, նախանձ (մարդ): *Վըէտած-փըթած մարթ ա խօսրօվը* (Բ):

ՎԸՏԱՎ[1] - *ած.* Անուշահոտ, հոտավետ: *Մընէշակը վըէտավ ծաղէգ ա* (Բ):

ՎԸՏԱՎ[2] - *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՎ:

ՎԸՏԱՑ/ՎԸՏԷՑ - *ած., մ. տե՛ս* Վըէնանա յըրա:

- Վըէտաց հըդէ - *տե՛ս* ԸԲՕՈՆԻ:

ՎԸՏԷԼ *(գրբ. հոտիմ)* - *չբ.* Նեխել, նեխվելուց վատ հոտ արձակել, հոտել: *Ճուրը վըէտալ ա* (Բ):

- Վըէտած ճուր - *տե՛ս* ՎԸՏԱԾ-ՓԸԹԱԾ(2):

ՎԸՏԷՑ - *տե՛ս* ՎԸՏԱՑ:

ՎԸՏԸ[1] - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸ[1]:

ՎԸՏԸ[2] - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸ[2]:

ՎԸՏԸ-ՀԸՏԸ - *տե՛ս* ՀԸՏԸ-ԹԷՓՈՒՌԸ:

ՎԸՏ-ՎԸՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Վըէտ-վըէտ անէլ/օնէլ - *տե՛ս* ՎԸԹ-ՎԸԹԱԼ: *Մուտանըմ ա, մին ծանկուն յէր օնըմ, հանքվանն վըէտ-վըէտ օնըմ* (ԱԱռ, 75):

ՎԸՏ-ՎԸՏ-ՎԸՏ - *ձ.* Շանը որսի

մղելու ձայն: *Վը՛ռսկանը կ՚ընխտարէն յըրա յա անում, համ էլ շանը քըս տամ՝ վը՛տ-վը՛տ-վը՛տ* (Ջ):

ՎԸՏՈՒՔ - *տե՛ս* ՎԸՏՆՈՒՔ:

ՎԸՐ[1] - *տե՛ս* ՎԷՐ[1]:

ՎԸՐ[2] - *տե՛ս* ՎԷՐ[2]:

ՎԸՐ[3] - *տե՛ս* ՎԷՐ[3]:

ՎԸՐ[4] - *տե՛ս* ՎԷՐ[4]:

ՎԸՐԷԼ - *տե՛ս* ՎԷՐԷԼ:

ՎԸՐԹ[1] *(գրբ. որթ)* - *գ.* Փոքր հորթ: *Կավը կօխ ա տամ, վը՛րթը ըսպանում* (Ջ):

ՎԸՐԹ[2] - *տե՛ս* ՎԷՐԹ:

ՎԸՐԹԻ - *տե՛ս* ՎԷՐԹԻ:

ՎԸՐԹՆԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՐԹՆԻԼ:

ՎԸՐԹՆԸ/ՎԷՐԹՆԸ *(գրբ. որդն)* - *գ.* 1. Ճիճու, որդ: *Կամ ա, տը՛սնում՝ էշը ըստակած, վէրթնէրը գիրավ տը՛ռած* (Ջ): 2. Շերամի որդ: *Թութօտը տիրը՛վը պըրծընում ա, վէրթնը մընամ ա տուգնը* (Ջ): 3. *փխբ.* Չնչին՝ աննշան՝ ստոր մարդ: *Էտ վէրթնը սաղ հիրըվընէրէն գանիլան տարալ ա* (Բ):

- Վը՛րթնը խալիչին կէնալ չի - *տե՛ս* Խօզ՚ին կըլօխը խալիչին կէնալ չի:

- Վը՛րթնը տիրին խալիչին յըրա, թուլուլ ընգավ, ընգավ տափը - *տե՛ս* Խօզ՚ին կըլօխը խալիչին կէնալ չի:

ՎԸՐԹՆԻԼ/ՎԸՐԹՆԷԼ/ՎԷՐԹՆԻԼ/ՎԷՐԹՆԷԼ *(գրբ. որդնիմ)* - *չբ.* Վրան կամ մեջը որդեր գոյանալ, որդնել: *...Ժուղովուրթը հըսցըրալ չըն, թա գ՚ինլանը բիջանրին, լօխ վը՛րթնալ ա* (ԱԱ, 18):

ՎԸՐԹՆՈՒՏ/ՎԷՐԹՆՈՒՏ - *ած.* Վրան կամ մեջը որդեր գոյացած, որդնոտ: *Տանգնը մարթը վը՛րթնուտ մը՛ս էլ կօտէ* (Ջ):

ՎԸՐԹՈՒՄՆԱԿԷՐ - *տե՛ս* ՆՈՒՐԹՆՈՒՄՆԱԿԷՐ:

ՎԸՐԹՈՒՄՆԱՃԱՔ - *տե՛ս* ՆՈՒՐԹՆՈՒՄՆԱՃԱՔ:

ՎԸՐԹՈՒՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՆՈՒՐԹՆՈՒՄՆԸ:

ՎԸՐԹՈՒՄՆԱՉՕՐ - *տե՛ս* ՆՈՒՐԹՆՈՒՄՆԱՉՕՐ:

ՎԸՐՉ - *տե՛ս* ՎԷՐՉ:

ՎԸՐՉԱ(Ն)Ք - *տե՛ս* ՎԷՐՉԱ(Ն)Ք:

ՎԸՐՉԸ - *տե՛ս* ՎԷՐՉԸ:

ՎԸՐՉԸՐ(Ք)ԸՍ - *տե՛ս* ՎԷՐՉԷՐ(Ք)ԸՍ:

ՎԸՐՉԻ(Ն) - *տե՛ս* ՎԷՐՉԻ(Ն):

ՎԸՐՍ/ՎԷՐՍ/ՅՕՐՍ *(գրբ. որս)* - *գ.* 1. Ջենքով՝ թակարդով կենդանիներ՝ թռչուններ որսալը: *Մին օր էլ թաքավը՛ռէն տըղան վը՛ռսու վա քինամ* (ՆԼՂԺԲ, 70): 2. Այն, ինչ ձեռք է բերվում որսորդությամբ, որսած կենդանի՝ թռչուն: *Վը՛ռսկան Ավէտը վը՛ռսավ ա տօնը պահում* (Բ): 3. Որսալու կենդանի՝ թռչուն: *Ծըմըկնէրէն վը՛ռսը պըկասալ ա* (Բ):

- Վը՛ռս անէլ - Ջենքով՝ թակարդով կենդանի՝ թռչուն որսալ: *Թըվանգը յօր ա օնում, քինամ ծըմակը, վը՛ռս անում, պիրանում* (Ջ):

- Վը՛ռսա փախած ըլըբաստըրակ - Սարսափած՝ ահաբեկված մարդ: *Վը՛ռսա փախած ըլըբաստըրակ ը՞ս, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

- Վը՛ռսը բըրանումը/գ՚ըրվումը վէր կըքըցին - Գործը հարմար պահին պետք է անել, առիթը չպետք է բաց թողնել:

ՎԸՐՍԷԼ/ՎԷՐՍԷԼ/ՅՕՐՍԷԼ *(գրբ. որսամ)* - *նբ.* *տե՛ս* Վը՛ռս անէլ: *Դանվիշը կամ ա՝մին լանվ էծ վէրսած...* (ՅԺՅ, V, 143):

ՎԸՐՍԿԱՆ/ՎԷՐՍԿԱՆ/ՅՕՐՍԿԱՆ *(գրբ. որսական)* - *գ.* Որսորդ: *Վը՛ռսկան ախպէրը վը՛չ մին պանն գ՚ուդանում չի անրանն ըսպանած հավքէն անա* (ՆԼՂԺԲ, 7):

- Վըրսկանէն լանգանն կըցավէ, ծանկհանէն՝ աչի կօռնը - Ասում են՝ ակնարկելով որսկանների սուտ խոսելը, իսկ ձկնորսների՝ շատ հոգնելը:

- Վըրսկանէն ծիյան վէր քաշօղ - Շատ ճարպիկ: *Վըրսկանէն ծիյան վէր քաշօղ տըղա յա Ուբին* (Բ):

- Վըրսկանէն ցիրը՛կը տըրը՛խը կըմաշի, ըրանգ՚ունը՝ ըռը՛խը - Ասում են՝ ակնարկելով որսկանների՝ ամբողջ օրը որսի ման գալը, իսկ երեկոները՝ սուտ պատմություններ պատմելը:

ՎԸՐՎԱՆ/ՎԷՐՎԱՆ - *գ.* Քարանձավ, քարայր: *Ըտի մարթ կա՞, վէր Ըզօխա վը՛ռվանէն անըմը ըսկացած չինի* (ԱԱ, 22):

ՎԸՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՎԷՐՎԷԼ:

ՎԸՐՑ/ՎԷՐՑ *(գրբ. որձ)* - *ած.*, *գ.* 1. Արական սեռին պատկանող (կենդանի), արու: *Թաքուհին ասում ա.- Ըտահանց մինը վը՛ռց ա, յէս էլ վը՛ռց օլաբանը տը՛սնամ վը՛չ, տարէք՚ կուրցըրէ՛ք՚* (ՆԼՂԺԲ, 39): 2. *փխբ.* Տղամարդկային հատկություններ ունեցող (անձ): *Վը՛ռց տըղա յա Վանին* (Բ): 3. *փխբ.* *տե՛ս* ՎԸՐՑԱՏՈՒ: *գ.* 4. Երեք տարեկան խոյ: *...Գ՚ուրջին տ՚ուս ա օնում, տըրան մին լ՚ավ վէրց տամ* (ՅԱԲ, 15, 15): 5. Սարածի՝ գործիքի այն մասը՝ ելուստը, որ մտնում է համապատասխան բնի՝ անցքի մեջ: *Պէտլին էք՚ ու վը՛ռց ա ինում* (Բ):

- Վը՛ռց էշին քօռակ կինի՞ - Հեգնաբար ասում են երեխայի կենցաղային հոգսերը հոգացող տղամարդու մասին:

ՎԸՐՑԱԿ/ՎԷՐՑԱԿ - *գ.* 1. Հավի արուն, աքաղաղ, աքլոր: *Կընէգ՚ը վը՛ռցակը յօր ա օնըմ, քինըմ քաղաք* (ԼՂԲ, 365): 2. Այլ թռչունների արուն: *Մին հընդանուշկու վը՛ռցակ ա մորթում, խըրավում* (Ջ): 3. *փխբ.* Գոռոզ՝ սնապարծ մարդ: *Էտ վը՛ռցակը կընանուցը քըշտէն սաղ օրը անրան անա թանրիփ ա անում* (Ջ):

- Վը՛ռցակ կըտըրէլ - Գոռոզանալ, աքլորանալ: *Հանշիմը շինըմաչումը սուս ա անում, կամ տանը վը՛ռցակ կըտըրում* (Բ):

- Վըրցակէն պէռ(ն)էլ - Ետին թշվառության հասցնել, սնանկացնել: *Բիդասըլ տըղան հօրը-մօրը վըրցակէն կըպէռնէ* (Ջ):

- Վըրցակու կանչ - Անտեղի ասված խոսք: *Ըտըրա ըսըծնէն սաղ վըրցակու կանչ ա, մըհալ մէլ քըցիլ* (Բ):

- Վըրցակու պէռ(նը) - Քիչ քանակությամբ՝ չնչին բեռ՝ ունեցվածք: *Հէլսիլին տանը իլանը էլ հինչ ա՞, վըրցակու պէռն ա* (Ջ):

ՎԸՐՔԱՆ - *տե՛ս* ՎԷՐՔԱՆ:

ՎԸՔ՚(Ի) - *տե՛ս* ՎԷՔ՚(Ի):

ՎԸԹԷԼ - *նբ.* Ոթել, թափել, հոսեցնել: *Կ՚ինին վըթում ա, շօրէրը յըխտուտցընում* (Ջ):

ՎԸԹՎԸԹԱԼ/ՎԸԹՎԸԹԷԼ/ՎԸՏՎԸՏԱԼ/ՎԸՏՎԸՏԷԼ/ՅԸԹ(Յ)ՕԹԷԼ *(գրբ. հոտոտիմ)* - *նբ.* Շատ հոտ քաշել, հոտոտել, հոտ քաշելով՝ ճանաչել (կենդանիների մասին): *Էտ օրվանից էլ էշէրը ըշտէղ թըրէք՚ ըն տը՛սնում, վըտվը՛տում ըն...* (ԱԱ, 88):

ՎԸԹՎԸԹԷԳ՚/ՎԸԹՎԸԹԻԳ՚/ՅԸԹ(Յ)ՕԹԷԳ՚ - *ած.* Ամեն բանի մեջ խառնվող: *Վըթվըթէգ՚ մարթին անա գանիլանս տանում ա* (Բ):

ՎԸԹՎԸԹԷԼ - *տե՛ս* ՎԸԹՎԸԹԱԼ:

ՎԸԹՎԸԹԻԳ՚ - *տե՛ս* ՎԸԹՎԸԹԷԳ՚:

ՎԸԺԺԱԼ - *տե՛ս* ՂԸԺԺԱԼ:

ՎԸԺԺԱԼԻ - *տե՛ս* ՂԸԺԺԱԼԻ:

ՎԸԺԺԱՆ - *տե՛ս* ՂԸԺԺԱՆ:

ՎԸԺԺԸՏԱԿԱԾ - *տե՛ս* ՂԸԺԺԸՏԱԿԱԾ:

ՎԸԺԺԸՏԱԿԷԼ - *տե՛ս* ՂԸԺԺԸՏԱԿԷԼ:

ՎԸԺԺԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՂԸԺԺԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՎԸԺԺԻՆ - *տե՛ս* ՂԸԺԺԻՆ:

ՎԸԺԺՕԿ - *տե՛ս* ՂԸԺԺՕԿ:

ՎԸԺԺՕՆ - *տե՛ս* ՂԸԺԺՕՆ:

ՎԷԺԺՕՑ - *տե՛ս* ՂԸԺԺՕՑ:

ՎԸԺՎԸԺԱԼ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺԱԼ:

ՎԸԺՎԸԺԱԼԻ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺԱԼԻ:

ՎԸԺՎԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՎԸԺՎԸԺՕՆ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺՕՆ:

ՎԸԺՎԸԺՕՑ - *տե՛ս* ՂԸԺԲԸԺՕՑ:

ՎԸԼԼԱՄԱՂ - *ած.* 1. Ճերմակ, մաքուր: *Վըլլամաղ մաննէր օնէ* (Բ): 2. Ջքնաղագեղ: *Վըլլամաղ ախճիգ՚ ա Մանիկը* (Բ):

ՎԸԼԼԱՄԱՂ-ՇԱՐՄԱՂ/ՇԱՐՄԱՂ-ՎԸԼԼԱՄԱՂ - *տե՛ս* ՎԸԼԼԱՄԱՂ:

ՎԸԼՎԷԼԻԼ - *չբ.* Պարելիս վեր-վեր թռչել, նազանի շարժումներ կատարել: *Հրրսընքէն վախտը բռներդանն մին դաշանգ ախճիգ ա նի մընում, ըսքըսում վըլվէլիլը* (Զ):

ՎԸԼՎԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԼԸՎԼԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՎԸԼՎԸԼՕՆ - *տե՛ս* ԼԸՎԼԸՎՕՆ:

ՎԸԼՎԸԼՕՑ - *տե՛ս* ԼԸՎԼԸՎՕՑ:

ՎԸԽԱԴՆՕՑ *(ռուս. выходной)* - *գ.* Հանգստյան օր: *Էքներց վըխադնօյ ա* (Բ):

ՎԸԽԱԽԱՉ/ՎԸԽԸԼԱԽԱՉ - *գ.* Սրբատեղի, որ իբր վերացնում է մարդկանց մոտ առաջացած վախը: *Հանքիմը ասմա.- Էտ խօխան վըխըՀցած ա, տարէք վըխախաչ* (Զ):

ՎԸԽԱՏԸՂ/ՎԸԽԸԼԱՏԸՂ - *գ.* Նա, որից՝ ինչից վախենում են: *Խօխէն վէր վըխըլատըՀ չընի, աշկը օնքան կըհընցընէ* (ՆԱԲ, III, 387):

ՎԸԽԷԼԻ - *ած.* Վախ՝ երկյուղ ազդող՝ ներշնչող: *Էտ քըՀրոնը վըխէլի քըՀրոնը ա* (Զ):

ՎԸԽԸԼԱԽԱՉ - *տե՛ս* ՎԸԽԱԽԱՉ:

ՎԸԽԸԼԱՏԸՂ - *տե՛ս* ՎԸԽԱՏԸՂ:

ՎԸԽԸԼԿԱՆ/ՎԸԽԼԸԿԱՆ - *տե՛ս* ՎԸԽԸԼԿՕՏ:

ՎԸԽԸԼԿՕԹՈՒՆ/ՎԸԽԼԸԿՕԹՈՒՆ - *գ.* Վախկոտ լինելը, վախկոտություն: *Վըխըլկօթունը Միրգանց ցըՀդէն տըված ա* (Բ):

ՎԸԽԸԼԿՕՏ/ՎԸԽԼԸԿՕՏ *(գրբ. վախկոտ)* - *ած.* Վախկոտ, վեհերոտ: *Էտ մարթին անըմը Ղանգար ապէր ա ինըմ, ինքընն էլ շատ վըխըլկօտ* (ՀԺՀ, V, 515):

- Վըխըլկօտէն աշկէն կատուն քըշէրը օշափ ա ըրվամ - Վախկոտը երկյուղ է կրում անգամ չնչին բաներից:

ՎԸԽԼԸԿԱՆ - *տե՛ս* ՎԸԽԸԼԿԱՆ:

ՎԸԽԼԸԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՎԸԽԸԼԿՕԹՈՒՆ:

ՎԸԽԼԸԿՕՏ - *տե՛ս* ՎԸԽԸԼԿՕՏ:

ՎԸԽԾԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՎԸԽՑԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. վախեցուցանեմ)* - *նբ.* ՎԱԽԷԼ-ի:

ՎԸԽՃԸՐԱՇԿ - 1. *ած.* Խաժակն: *Վըխճըրաշկ մարթը ժանլիգ ա ինանմ* (Զ): 2. *գ., ած.* Խաժ գույնի (լոբու տեսակ): *Վըխճըրաշկ լօբի յա վարալ* (Բ):

ՎԸԽՃԸՐԱՊՆԻՐԹ - *գ.* Ոչխարի բուրդ: *Էրկու խարար վըխճըրապանրթ ա տամ, մին էշ ինք օնում* (Զ):

ՎԸԽՃԸՐԱՊԱՀ - *տե՛ս* ՎԸԽՃԸՐՊԱՀԷ:

ՎԸԽՃԸՐԱՎԸՏ - *գ.* Ոչխարի հոտ, տհաճ հոտ: *Վըխճըրպահուն անա վըխճըրավըտ կըկա* (Զ):

ՎԸԽՃԸՐԱՏԱՐ - *ած., գ.* Ոչխար(ներ) ունեցող, ոչխար(ներ)ի տեր: *Կամ ա, տըՀսնում՝ վըխճըրատարը մին ղօչ մօրթած, քըՀփ ա անում* (Զ):

ՎԸԽՃԸՐԱՐԱԾ - *ած., գ.* Ոչխար արածեցնող, հովիվ: *Վըխճըրարածը մին վախտ քունավ ա ընցընում, յըՀր կէնում, տըՀսնում՝ վըխճըրնէն կան վէչ* (Զ):

ՎԸԽՃԸՐԾԱՂԷԳ - *գ.* Մանկական հիվանդություն, որը նման է ջրածաղկի, բայց ավելի խոշոր բշտիկներով եւ անվնաս: *Խօխան վըխճըրծաղկան ընգալ ա* (Բ):

ՎԸԽՃԸՐՀԱՎԱ - *գ.* Նվագի տեսակ, որ սովորաբար սրինգով նվագում են հովիվները: *... Չուբընէն վէր ըսկըսէս ըն վըխճըրհավա ածէլը, մարթիս հոքին փառավէրվէս ա...* (ՀԺՀ, V, 469):

ՎԸԽՃԸՐՊԱՀԷ - *ած., գ.* 1. *տե՛ս* ՎԸԽՃԸՐԱՐԱԾ: 2. Ոչխար պահող՝ խնամող (մարդ): *Վըխճըրպահէն վըխճըրնէն քըթում ա, կաթնը տամ ըտըրան* (Զ):

ՎԸԽՃԸՐՍԻՍԸՌ(ՆԸ) - *գ.* Մի քիչ տափակ եւ կանաչագորշավուն սիսեռի տեսակ: *Վըխճըրսիսըռնը քախծըր ա ինանմ* (Բ):

ՎԸԽՃԸՐՎԱՔԻ - *գ.* Մանկական խաղատեսակ: *Խօխէնքը ամըռնը քինամ ին հանդանմը վըխճըրվազի խաղ անում* (Բ):

ՎԸԽՎԱԽԷԼ *(գրբ. վախվախեմ)* - *չբ.* Միշտ կամ տեւականորեն վախենալ, վախվխել: *Էս մարթս վըխվըխէլավ մուտանում ա, ըսքըսում նաղըլ անէլ, հինչ վըՀր պըտահալ ա* (ԼՂԲՔ, 265):

ՎԸԽՏԷՆ/ՎԸԽՏԻՆ/ՎԱԽՏԷՆ/ՎԱԽՏԻՆ - *մ.* Ժամանակին, առանց ուշանալու՝ ձգձգվելու: *Կօրոնը վըխտէն բըդի անիս, համ էլ անէլ բըդիս, յէտնան ասիս* (ՆԱԲ, 77):

ՎԸԽՏԻՆ - *տե՛ս* ՎԸԽՏԷՆ:

ՎԸԽՑԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՎԸԽԾԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՎԸԽՕԹՈՒՆ - *գ.* Վախենալը, վախի զգացողություն: *Արչը վըխըթունան ճուվարանը վըՀր ա քըցիս, ինքը փըխչիս* (ՀԲ, 352):

ՎԸԿԱ *(գրբ. վկայ)* - *տե՛ս* ՇԸՀԱՂ[2]:

ՎԸԿԱՅԱԿԱՆ - *տե՛ս* ՂԱԲԱԼԱ: *...Ասից.- Քինա՛, մին վըկայական կըպիրիս, վէր խաչանը տու ըս* (ՋՏ, Ա, 115):

ՎԸԿԱՅԷԼ *(գրբ. վկայեմ)* - *նբ., չբ.* *տե՛ս* Վըկայութիւն տալ:

ՎԸԿԱՅՈՒԹԻՒՆ *(գրբ. վկայութիւն)* - *գ.* Վկայելը, ցուցմունք տալը, վկա լինելը: *Ըտըրա վկայութիւնը շատ ա քանմգ անում սուդէն վախտը* (Զ):

- Վըկայութիւն տալ - Վկայել, ցուցմունք տալ, որպես վկա հանդես գալ: *Հէյրան աքէրը կամ ա սուդը, վըկայութիւն տամ, վէր կուղօթունը Անիսանկ աքէրընն ա ըրալ* (Զ):

ՎԸՀԱՏԱ *(գրբ. հաւատա)* - *վ.* Որքան որ հիշում եմ, եթե չեմ սխալվում, կարծեմ: *Մարը ասմա.- Վըհատա քու հընգէրուցատ ա իլալ, լավ չի մըՀնընս* (Զ):

ՎԸՀԱՔԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՎԱՔԷԼ:

ՎԸՀԱՔՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՎԱՔՎԷԼ:

ՎԸՀԸՐԿԱԼԻԼ/ՎԸՀՐԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Թարախով լցվել, թարախակալել: *...Յէշում ա տըՀսնում, վըՀր էս էք ասլանը թաթը պըցրցրցրած ա պահում. փօշ ա նի մըտալ, վըհըրկանալ* (ՀԺՀ, VII, 137):

ՎԸՀԸՐՕՏԷԼ/ՎԸՀՐՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՀԸՐԿԱԼԻԼ:

ՎԸՀԸՔԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՀԸՎԸՔԱՐԱՆ:

ՎԸՀԸՔՏԸՂԱԿ - *տե՛ս* ՀԸՎԸՔՏԸՂԱԿ:

ՎԸՀԸՔՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՎԸՔՕՏԷԼ:

ՎԸՀԸՔՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՀԸՎԸՔՕՏՎԷԼ:

ՎԸՀՐԸԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ՎԸՀԸՐԿԱԼԻԼ:

ՎԸՀՐՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՀԸՐՕՏԷԼ:

ՎԸՂԱԼԻ - *տե՛ս* ՎԸՂՈՒՏ (1, 2):

ՎԸՂԱԿԷՐ - *ած.* Հող ուտող: *Վըղակէր պըղօճ էլ ա ինանմ* (Զ):

ՎԸՂԱՀԱՄ - 1. *գ.* Հողի համ: *Պէխկան վըղահամ ա կամ* (Բ): 2. *ած.* Հողի համ ունեցող՝ տվող: *Վըղահամ կինի յա* (Բ):

ՎԸՂԱՆԷԼ/ՎԸՂԸՀԱՆԷԼ *(գրբ. հողահանեմ (հող՝ փոշի հանել)* - *չբ.* Երկար մնալուց կամ շատ հասունանալուց փչանալ՝ քայքայվել (փայտը, արտը եւն): *Փանը էնքան տանրսանծ կացալ ա, լափ վըղանալ ա* (Բ):

ՎԸՂԱՊԷՆ - *գ.* Հողի հետ կապված աշխատանք: *Վըղապէնը տիժէր պէն ա, ամմէն մարթու պէն չի* (Զ):

ՎԸՂԱՎԸՏ - *գ.* Հողի հոտ: *ՎըՀղան վըղավըՀտ կըկա* (Զ):

ՎԸՂԱՏԱՐ - *գ.* Հողի տեր՝ սեփականատեր, հող ունեցող: *ԱմրՀվ չի անում, թա վըղըտարէրը վըՀղը վարին* (Բ):

ՎԸՂԱՓԱՅ - *գ.* Մեկին բաժին ընկած հողի կտոր, հողամաս: *Չօփ ըն քըցիս, Ըրշակէն վըղափայը շէնին յըՀրէ թիրանփանն ա ըղնէս* (Զ):

ՎԸՂԸԹԱԹԱԽ - *ած.* Հողով թաթախված, հողոտ դարձած: *Համ ասըմ ա, համ էլ վըղըթաթախ տանս կամ* (ՀԺՀ, V, 164):

ՎԸՂԸԽԱՌԷ - *տե՛ս* ՎԸՂԸԽԱՌ(Ն)Ը:

ՎԸՂԸԽԱՌ(Ն)Ը/ՎԸՂԸԽԱՌԷ *(գրբ. հողախառն)* - *ած.* Հողի հետ խառն: *Վըղըխառնը ցօրէնը հինչ կանին* (Բ):

ՎԸՂԸՀԱՆ - *ած.* Երկար մնալուց կամ շատ հասունանալուց փչացած՝ քայքայված (փայտը, արտը եւն): *Թօրնը յէշում ըս՝ վըղըհան արտէր ա, հընձօղ չի կա, լօխ տըղըմարթիքը քըՀցալ ըն կըռըվկ* (Զ):

ՎԸՂԸՀԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՂԱՆԷԼ:

ՎԸՂԸՀԱՏ - *տե՛ս* ՎԸՂԱՏ:

ՎԸՂԸՄՕԽԷՐ - *գ.* 1. Հողի ու մոխրի խառնուրդի փոշի: *Ծառը տընգում ա,*

վըղըմօխէրը ածում տակը (Ձ): 2. *փխբ.* Ավերակ: *Կամ ըն, տը՛սնում շէնը քանդած, էտ վըղըմօխէրումըն էլ ըսքըսում ըն ապըրէլը* (Ձ):

- Վըղըմօխէր անէլ/շինիլ - 1. Քամուն տալ, վատնել, փչացնել: *Էտ ախմախը հօրը իլած-չիլածը լօխ վըղըմօխէր ըրավ* (Ձ): 2. Ավերել, կործանել: *Լենգ-Թէմուրը ուրան զօրքէն հըրամանք ա տաս, վէր էտ վանքը վըղըմօխէր շինին* (Ձ):

- Վըղըմօխէր կըտ(ը)ռէլ/տը՛ռնալ - 1. Վատնվել, փչանալ, փոշիանալ: *...Վըսկուռնէն էլ փըթըմ ըն, վըղըմօխէր կըտրըմ...* (ՋՏ, Բ, 136): 2. Ավերվել, կործանվել: *Կըռվէն վախտը շատ շէնէրք ա վըղըմօխէր տը՛ռալ* (Բ):

ՎԸՂԸՓԱՐՏԱԿ - *ած.* Հողով ծածկված: *Շէն չի կա ընդը՛ղ. մին էրկու վըղըփարտակ պատ ա* (Ձ):

- Վըղըփարտակ անէլ - Հողով ծածկվել, հողի տակ թողնել: ... *Վէր հայօց ճօլին մին քանէ տարէ էլ մընա ծօվին տակին, յա ավազը պէտմա վըղըփարտակ անի, յա ծուկնին ռէխը պէտմա ընգնի* (ՋՏ, Բ, 68):

- Վըղըփարտակ ինիլ/տը՛ռնալ - Հողով ծածկվել, հողի տակ մնալ: *Յէրգըրաշարժին վախտը էտ յը՛խծէն էլ ա վըղըփարտակ իլալ* (Ձ):

ՎԸՂՕՐՄԱԾ/ՎՕՂՕՐՄԱԾ - *ած.* Գթառատ: ... *Մըտածըմ ա, մըտածըմ, թա.- Աստված վօղորմած ա, հալբաթ էն օրը մին ճար կինի* (ՀԺՀ, VI, 187):

ՎԸՃ(Ը)ՈՒԷԼ *(գրբ. վճռեմ)* - *նբ.* Որոշել, վճիռ կայացնել: *Վըճըռըմ ա ըտըրանց մին հէնց պը՛ն ասի, վը՛ր ք՛ինին, էլ կ՛ան վը՛չ* (ՀԺՀ, V, 50):

ՎԸՆԱՍ *(գրբ. վնաս)* - *գ.* 1. Նյութական կորուստ: *Կարկուտը արտէրը փուչըցըրավ, վընասը շատ ա* (Բ): 2. Վնասակար ազդեցություն՝ ներգործություն: *Ճըղպօրուն շօքը մարթին վնաս ա* (Ձ):

- Վընաս անէլ - Նյութական կորուստ ունենալ, վնաս կրել: *Խալխը հէյվան ըն պահում, օքութ անում, մէր Սէտրակըն էլ պահում ա, պահում, վէրչումը վընաս անում* (Բ):

- Վընասավ կօրծ անէլ - Աշխատանքի՝ ձեռնարկած գործի արդյունքում վնաս կրել, շահույթի փոխարեն նյութական կորուստ ունենալ: *Ըստարէ արաշտ ա, արտ ընօղնէն վընասավ ըն կօրծ ըրալ* (Ձ):

- Վընաս չօնէ - Ոչինչ, փույթ չէ, հոգ չէ: *Թաքավէրը թա.- Թօկաց ղօնաղնէն յօր օնէ, կ՛ա, վընաս չօնէ* (ՀԱԲ, 15, 84):

- Վընաս տալ - 1. Վնաս՝ նյութական կորուստ պատճառել: *Ըստրա հէտէ էլ ամմէն շէն նի մընէլավ հըրցընէս ա, թա թօրքէրը հօ վընաս չըն տըվալ* (ԱԱ, 75): 2. Վնասակար ազդեցություն ունենալ: *Վէր մը՛ղըրը օտիս, կըլխէն ճուր խըմիս, վընաս կըտա* (Ձ):

Վընասու տակ ըղնէլ - *տե՛ս* Վընաս անէլ:

- Վընասու տակ քըցիլ - *տե՛ս* Վընաս տալ (1):

- Վընաս քաշիլ - *տե՛ս* Վընաս անէլ:

ՎԸՆԱՎԱԻ/ՎԻՆԱՎԱԻ - *տե՛ս* ՎԱՅՆԱՍՈՒՆ:

ՎԸՆԳ(ՎԸՆԳ)ԱԼ - *տե՛ս* ԿԸԼԱՆՉԷԼ:

ՎԸՆԳ(ՎԸՆԳ)ԱԼԻ - *մ.* 1. Կաղկանձելով: *Շընէգը վընգալի ք՛ինամ ըն* (Ձ): 2. *փխբ.* Լալագին կանչելով՝ բղավելով: *Կընէգը էտ վէր տը՛սնում ա, վընգալի փախճում ա* (Ձ):

ՎԸՆԳ(ՎԸՆԳ)ՕՆ - *տե՛ս* ԿԸԼԱՆՉՈՒՑ:

ՎԸՆԳ(ՎԸՆԳ)ՕՑ - *տե՛ս* ԿԸԼԱՆՉՈՒՑ:

ՎԸՆԻՄԱՆ(Ն)Ի *(ռուս. внимание)* - *տե՛ս* ՄԸՀԱԼ:

ՎԸՆՆԱԴԻՆՁ - *ած.* Գնալու՝ քայլելու՝ երթեւեկելու համար հարմար (ճանապարհ, կածան եւն): *Մէր շէնին հըղէն վընանդինջ հըղէ յա* (Բ):

ՎԸՆՆԱԹԱԿ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՏԱԿ (2):

- Վընանաթակ անէլ - *տե՛ս* Վընանատակ տալ:

- Վընանաթակ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Վընանատակ ինիլ:

ՎԸՆՆԱԼԸՂ - *գ.* Լողի ձեւ, որի ժամանակ, ջրի մեջ ուղղահայաց մնալով, լողում են միայն ոտքերը շարժելով: *Վընանալըղը ամմէն մարթու փէշակ չի* (Ձ):

ՎԸՆՆԱԾԷՆ *(գրբ. ոտնաձայն)* - *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՍԱՆ: *Ժըմըժէնք՛էն, հալա լ՛ուսըն ա մըթէնը ճուկվէլու, վընանաձէն ա կ՛ամ* (ՆԱԲ, 60):

ՎԸՆՆԱԿԱՊ *(գրբ. ոտնակապ)* - *գ.* Ոտքերը կապելու պարան՝ շղթա, ոտնակապ: *Ախճիգը տըղէն վընանակապը յը՛տ ա անում, ըզադում* (Ձ):

ՎԸՆՆԱԿՕԽ *(գրբ. ոտնակոխք)* - *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՏԱԿ (2):

- Վընանակօխ անէլ - *տե՛ս* Վընանատակ տալ:

- Վընանակօխ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Վընանատակ ինիլ:

ՎԸՆՆԱՀԱԽԿ/ՎԸՆՆԸՀԱԽԿԻ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸՔԸՐԷՀ:

ՎԸՆՆԱՀԸՏ(Ք) *(գրբ. ոտնահետ)* - *գ.* Մարդու կամ կենդանու քայլելուց մնացած ոտքերի հետքը հողի՝ ձյան եւն վրա, ոտնահետք: *Հանան կ՛ուլը տըղէն վընընհիտէրավը կ՛ամ ա, մընում կ՛էտէն ղըրաղէն վը՛ննը կացած* (ՀԺՀ, V, 658):

ՎԸՆՆԱՄԱՆ *(գրբ. ոտնաման)* - *գ.* Կոշիկ, ոտնաման: *Դէրը կընգանը վընընամանէրը յօր ա օնում, շէմբաշէն ընգնում...* (ՆԼՂԺԲ, 46):

ՎԸՆՆԱՄՈՒՏ/ՎԸՆՆԱՄՕՏ - *գ.* Առաջին անգամ մի տեղ մուտք գործելը՝ ոտք դնելը: *Մին ղօչ ա մօրթում, փըսէն վընանամօտը շընըրհավէր անում* (Ձ):

- Վընանամուտը(տ) պարի ինի - Մեկի մի տեղ գալը ողջունելու քաղաքավարական արտահայտություն, գալուստը/գալուստդ բարի լինի, բարով եկավ/եկար: *Թազգա հարթնանը վընանամուտը պարի ինի* (Բ):

ՎԸՆՆԱՄՕՏ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՄՈՒՏ:

ՎԸՆՆԱՆԷ - *ած.* Թվականի ցույց տված քանակով ոտք ունեցող: *Իրը՛ք-վընանէ ըստօլ էլ ա ինում* (Բ):

ՎԸՆՆԱՇՕՐ/ՎԸՏԱՇՕՐ - *գ.* Գիշերը՝ քնելու ժամանակ հագնելու զգեստ, գիշերազգեստ, ոտաշոր: *Ապան մինչը՛վ մը՛ռնէլը վընաշօր կը՛ցած չի* (Բ):

ՎԸՆՆԱՉԱՓ *(գրբ. ոտնաչափ)* - *գ.* 1. Երկարության չափ, որ հավասար է 30 սմ-ի: *Լրիա վէր մուտանում ա, մընամ ա մին քըսան-քըսանըհէնգ՝ վընաչափ, ճինանչում ա* (ՀԱԲ, 15, 193): 2. Մի ոտքի չափ տարածություն: *Մին վընաչափ քանդում ա, վը՛սկէն կը՛ղում* (Ձ): 3. *փխբ.* Շատ փոքրիկ տարածություն: *Ըստրա հանդը էլ հինչ հա՞նդ, մին վընաչափ ա* (Ձ):

ՎԸՆՆԱՊԷՆԴ - *ած.* 1. Ամուր՝ դիմացկուն ոտքեր ունեցող: *Վընաապէնդ ճօրէ յա, հիշկան պէռնիս, տընական ա* (Բ): 2. Արագաքայլ: *Դէ՛, Ըպէլին ծին էլ վընաապէնդ ծի յա, մին մունուտումը հըսնում ա շէնը* (Ձ):

ՎԸՆՆԱՍԱՆ - *գ.* Քայլելուց ոտքերի հանած ձայնը, ոտնաձայն: *Էտ դարըմը տուս ղօլան ծիյի վընաասան ա կ՛ամ* (ՀԺՀ, V, 226):

ՎԸՆՆԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՎՈՒՐ:

ՎԸՆՆԱՎՈՒՐ/ՎԸՆՆԱՎԷՐ *(գրբ. ոտնաւոր)* - *ած.* 1. Ոտք(եր) ունեցող: *Մին դաշանգ՝ վընաավուր ըշկափ ա ինք՝ օնում, քըվօրը տօնը տանում* (Ձ): 2. Ոտքով քայլող, հետիոտն: *Ծիյավէրը վընընվուրէն հըղըցիընգէր չի* (ԱԲԲ, 41):

ՎԸՆՆԱՏԱԿ - 1. *գ.* Ոտքի տակը: *Վընանատակըս ցավում ա* (Բ): 2. *ած.* Ոտքի տակ տված, ոտնակոխ արած: *Թօրնը յէշում ըս, վընանատակ բուստընէ յա. էն մարդիմազարը կըվէրը նի յա ըրալ բուստընէն, լօխ փուչըցըրալ* (Բ):

- Վընանատակ անէլ - *տե՛ս* Վընանատակ տալ:

- Վընանատակ ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Վընանատակ ինիլ: 2. Փոքր՝ տկար լինելով՝

ուրիշներին՝ աշխատողներին խանգարել: *Էս խօխան վընանատակ ա ընում, թողում չի, թա կօրծ անինք՝* (Բ): 3. Ստորանալ, արհամարհվել: *Շատ վընանատակ ընգավ, մինչը՛վ կարից կօրծի նի մընենէ* (Բ):

- Վընանատակը քանդիլ - Մեկի դեմ դավ նյութել՝ որոգայթ լարել: *Բընրիգադիրը նախագէն վընանատակը քանդից, փըռնէլ տըվավ* (Զ):

- Վընանատակ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Ոտնակոխ արվելով՝ կոխոտվելով փչանալ: *Էնքան ժէնգ՛ալը լօխ վընանատակ իլավ, մինըն էլ չի մընաց* (Բ): 2. Ոտնակոխ արվել՝ կոխոտվել: *Հընդէն էնքան վընանատակ ա իլալ, պինդալ ա* (Զ):

- Վընանատակ տալ/քընցիլ - 1. Ոտնակոխ անել, կոխոտել: *Հիյվընանէն վընանատակ տըվէն, յօնջան փուչընցընէն* (Զ): 2. Շատ տեղեր շրջել՝ ման գալ՝ լինել: *Ղարաբաղ հիշկան շէն կա, լօխ վընանատակ ըմ տըվալ* (Բ): 3. Ոտնահարել, անտեսել, մոռանալ, կոպիտ կերպով խախտել: *Ծատօրը մէր պայմանը վընանատակ տըվավ* (Բ): 4. Անարգել, անպատվել, ստորացնել: *Լավ թաքավէրը էն ա, վէր ՝ուրան ժուղուվուրթէն վընանատակ չի տամ* (Զ):

- Վընանատական մինչը՛վ մըզ՛էրէն պըտօկը - *տե՛ս* Վը՛ննան մինչը՛վ կըլ՝ՕԽը:

- Վընանատական պաչիլ - *տե՛ս* Վը՛ննանը տական պաչիլ:

- Վընանատակէն մօրթէլ - Մեկին մեծարելով՝ նրա ոտքերի առաջ գառ, աքլոր եւն մորթել: *Մին ղօչ ա պիրում, ղունաղէն վընանատակէն մօրթում* (Զ):

- Վընանատակէն սապուն տինիլ - տե՛ս Վընանատակը քանդիլ:

- Վընանատակու կօրչիլ/քի՛նիլ - 1. *տե՛ս* Վընանատակ ինիլ (1): 2. Անտեղի կորսվել՝ վատնվել՝ ծախսվել: *Էնքան հընրըստութունը լօխ վընանատակու կօրավ* (Զ):

ՎԸՆՆԱՏԸ՛Ղ *(գրբ. ոտնատեղի)* - *գ.* 1. Կանգնելու՝ ոտք դնելու տեղ: *Վընանատը՛ղըտ պէնդ բիդի, վէր կարիս արխային* (Զ): 2. *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՀԸ՛Տ(Ք):

ՎԸՆՆԱՑԱՎ - *գ.* Ոտքերի ցավ: *Վընանցաման կընը՛ցալ չի, թա քօն ինի* (Բ):

ՎԸՆՆԱՔԱՐ - *գ.* Գերեզմանի վրա հանգուցյալի ոտքերի կողմը դրվող քարը: *Վընանաքարը կընլխընքարան քաշ ա ինում* (Բ):

ՎԸՆՆԱՔ(Ր)Շ - *մ.* Ոտքերը հագիվ քարշ տալով: *Վընանաքարշ կ՛ամ ա տանը ընռաշկէն վէր ընում* (Զ):

- Վընանաքա(ր)շ տալ - *տե՛ս* Վը՛ննէրը հը՛տան քա(ր)շ անել:

ՎԸՆՆԷՎՈ՝ԻԼ - *գ.* Կոթին փայտե ձող ամրացրած ավել: *Վընանէվո՝ալավ հիշտ ա սիրփիլը* (Բ):

ՎԸՆՆԸԹԱ՝ԼԱ՝Կ - *գ.* Ոտքը բռնելու թակարդ: *Արխալուղը կարիլ չըս, վընանըթալակ սարիլ չըս* (ԼՂԲ, 252):

ՎԸՆՆԸԹԻԹԸ՛Վ - *ած.* 1. Արագագնաց, արագոտն, արագաշարժ: *Վընանըթիթը՛վ մարթ ա Սումբաթ դային, մի ժամումը վը՛ննավ Պիլթունուցա հըսնում ա Հանդո՝ութ* (Բ): 2. *փխբ.* Գալուստը՝ այցելությունը բարեհաջող՝ նպաստավոր: *Վընանըթիթը՛վ կընէգ՛ ա Սօնան, հիբը կ՛ամ ա, լ՛ավ պէն ա ինում* (Զ):

ՎԸՆՆԸԼԸՎԱ - *գ.* Հարսնացուի կողմից փեսացուի հարազատների ոտքերը լվանալու սովորությունը: *Միհէնգ՛վա հընթանընցուվէք՛ը ըսկի գ՝ուդում էլ չընն, թա վընանընլընվան հինչ ա* (Բ):

ՎԸՆՆԸԼՕՔԷ - *գ.* Խաղատեսակ, երբ երկու հոգի դեմ-դիմաց նստում են գետնին՝ ձեռքերը մեկը մյուսի ոտքերին դնելով, իսկ մյուսները ցատկում են դրանց վրայով: *Խօխէնք՛ը վընանընլօքէ յընն տամ* (Զ):

ՎԸՆՆԸԽԱՂՈՒՑ - *գ.* Գնալ-գալը, երթեւեկություն, անցուդարձ: *Վէր վընանընխաղուցը կընտընրում ա, կ՛օղ Ծ՝ատին տանան տ՝ուս ա կ՛ամ* (Զ):

ՎԸՆՆԸԾԱՆԴԸՐ - *ած.* 1. Դանդաղ քայլող, ծանրաքայլ, դանդաղաշարժ: *Վընանընծանդը՛ր կընէգ՛ ա Սիրանը, մինչը՛վ տանան ք՛ինամ ա ախպ՝ուրը, օխտը սընհաթ քաշ՝ում ա* (Զ): 2. *փխբ.* Գալուստը՝ այցելությունը անբարեհաջող՝ անպաստ: *Ռուբէնը վընանընծանդը՛ր մարթ ա, ընշտը՛ղ ք՛ինամ ա, ընդընդէն կօրծը՝ ամ՝ալ չի կ՛ամ* (Բ): 3. *փխբ.* Հղի: *Մէհէտ վընանընծանդը՛ր կընանէք՛ը հընվաքվում ըն, Ըստուծէն դաչանք անում, վէր ցավէն կէսը տա մարթկանցը* (ԱԱ, 87):

ՎԸՆՆԸԾԸ՛ՐՔ/ԾԸՐՔԸՎԸ՛ՆՆԸ/ԾԻՐՔԸՎԸ՛ՆՆԸ/ԾԸՌՆԸՎԸ՛Տ - *գ. հոգն.* Ոտքերը եւ ձեռքերը: *Մին օր էլ Ուբէլ դային ճընդաօրան վէր ա ընում, վընանընծը՛րքը կուտընրատում* (Զ):

- Վընանընծը՛րքա ընդել - 1. Հաշմվել, գործունակությունից զրկվել, ինչպես նաեւ՝ շատ ծերանալ: *Սօնէն, վէր ծիրքընվը՛ննա ընգընէս ա, տանան տ՝ուս ըն ընէս* (ՀԲ, 337): 2. Խիստ վախենալուց՝ ահաբեկվելուց ուշաթափվել: *Արչը վէր կ՛օռռաց, Ավէտը վընանընծը՛րքա ընգավ* (Զ): 3. Ծիծաղից թուլանալ: *Էտ սօտընն էլ վէր ասում ա, հընգէրուանքը վընանընծը՛րքա ընդում ըն* (Զ):

- Վընանընծը՛րքավ անել/խօսել - Նշանացի բան հասկացնել: *Մարթը շատ ա վընանընծը՛րքավ ընէս, ամհա կընէգ՛ը մընհալ չի տինիս* (Զ):

- Վընանընծը՛րքա քընցիլ - Ուժասպառ անել, թուլացնել, գործունակությունից զրկել: *Էս կօրծը ինձ լափ վընանընծը՛րքա քընցից* (Բ):

- Վընանընծը՛րքը թ՝ուլանալ - *տե՛ս* Վընանընծը՛րքա ընդել:

- Վընանընծը՛րքը կապէլ - *տե՛ս* Վը՛ննը կապէլ:

- Վընանընծը՛րք ընդել - 1. Ջանալ, ճիգ թափել, այս ու այն կողմ ընկնել: *Հիշկան վընանընծը՛րք ա ընում, կարում չի էտ քարը պուք տա* (Զ): 2. Խուճապի մեջ ընկնել, տագնապի մատնվել: *Կընռվէն խաբարը հընավ շէնը, ժուղովուրթը վընանընծը՛րք ընգէն* (Զ):

- Վընանընծը՛րքը պընդընց(ը)նէլ - Ճանապարհի պատրաստություն տեսնել: *Խօրէնը վընանընծը՛րքը պընդընցընէս ա, վէր էք՛սը հընդէ ինի* (Զ):

- Վընանընծը՛րքը տափան կընտընրէլ - 1. *տե՛ս* Մաթ մընալ: 2. *տե՛ս* Լընդաճա(ն)ք ինիլ:

- Վընանընծը՛րքը տը՛ղը - *տե՛ս* ՎԸ՛ՆՆԱՎ-ԾԸ՛ՐՔԱՎ (2):

- Վընանընծը՛րքը տօ՝ղ ընդել - *տե՛ս* Ջանը տօ՝ղ ընդել:

ՎԸՆՆԸԾԸ՛ՐՔԱՎ - *տե՛ս* ՎԸ՛ՆՆԱՎ-ԾԸ՛ՐՔԱՎ:

ՎԸՆՆԸԾՕՑ - 1. *մ.* Իրար հակադիր ձեւով պառկած՝ այնպես, որ մեկի ոտքերը մյուսի ծոցն ընկնի: *Իլա՝ծ-չիլա՝ծը մին նը՛ղ թախտ ա ինում, յընրան վընանընծօց քօն ըն ինում* (Զ): 2. *գ. փխբ.* Լոտո խաղի մեջ 69 թվակիր խաղաքարը: *Ծը՛ղքը քընցիս ա թօրբան, վընանընծօցը տ՝ուս ընէս* (Զ):

ՎԸՆՆԸԿԱՊԷ(Զ)/ՎԸՆՆԸԿԱՊԻ(Զ) - *գ.* 1. *տե՛ս* ՎԸՆՆԱԿԱՊ: 2. Գուլպան ոտքին կապելու՝ ամրացնելու քուղ՝թել: *Վընանընկապէն յը՛ստ ա անում, գ՝ուլբէք՛ը հանում, վը՛ննէրը տինում ճիրում՝ը* (Զ): 3. *փխբ.* Արգելք, խոչընդոտ, հատկապես երեխա՝ ծեր՝ անդամալույծ՝ հիվանդ հարազատ, որ հոգատարություն պահանջելով, խանգարում է տան գործերին: *Խը՛ղճ կընէգ՛ը հինչ ա՞նէ. էրկու խօխա օնէ՝ էրկու վընանընկապէչ, հէրիք՛ չի, մարթընն էլ վէր ա ընգալ, վը՛ննը կօտընրալ* (Զ):

ՎԸՆՆԸԿԱՊԻՉ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸԿԱՊԷՉ:

ՎԸՆՆԸԿԸԼԽԱՎ - *տե՛ս* ՎԸ՛ՆՆԱՎԿԸԼԽԱՎ:

ՎԸՆՆԸԿԸԼՕԽ - *գ.* 1. Անասունի ոտքերն ու գլուխը, որից խաշ են եփում: *Ինք՛ը յէր ա կէնում, ՝ուրան մօրթած կ՛ինխտարէն վընանընկընլօխը, մը՛սը յօր օնըմ, կ՛ամ...* (ՀԺՀ, VI, 12): 2. Մարդու ամբողջ մարմինը՝ ոտից-գլուխ: *Ընդում ա ցը՛խը, վընանընկընլօխը սաղ մուրտառում* (Բ):

ՎԸՆՆԸԿԱԼԻՔ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՄՈՒՏ:

ՎԸՆՆԸԿՕՏ(Ը)ՈՒ - *ած.* Դժվար հաղթահարելի: *Վընընկօտըրէն հըդէն ա՞, խէ կարում չը՞ս ք՛ինա՛ս* (Բ):

ՎԸՆՆԸՀԱԽԿԻ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՀԱԽԿ:

ՎԸՆՆԸՀԱՆ - *ած.* Շատ ման գալուց՝ քայլելուց հոգնած՝ ուժասպառ եղած: *Ղէ՛, վընընըհան մարթ ա, լի՞, լ՛ըհա պարանց ա ըղնում, դա՛ստի քունավ ա ընցընում* (Ձ):

- Վընընըհան անել - Խիստ հոգնեցնել, ուժասպառ անել: *Էս հըղէն մէզ լափ վընընըհան ըրավ* (Բ):

- Վընընըհան ինիլ/տը՛ռնալ - Խիստ հոգնել՝ ուժասպառ լինել: *Ասում ա.- Էս ա մին շէբէթ ա՝ էծէրըս կօրած, էնքան շօռ ըմ յէկալ, լափ վընընըհան ըմ իլա՛լ...* (ՀԺՀ, VII, 286):

ՎԸՆՆԸՀԱՐԷԼ *(գրբ. ոտնահարեմ (աքացի տալ) - նբ. տե՛ս* Վընանատակ տալ:

ՎԸՆՆԸՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՎԸՆՆԸՀԱՐԷԼ-ի:

ՎԸՆՆԸՀԸՂԷ - *գ.* Ոտքի ուղի՝ ճանապարհ, ոտնուղի: *Մէր ըխպիրին վընընըհըղէն սէլը քը՛շա՛լ ա* (Բ):

ՎԸՆՆԸՃԻՃԸ՛Խ - *ած.* Ոտքը ջախջախված: *Կամ ա, տը՛սնում՝ մին վընընըճինճը՛խ արչ ըտը՛ղ վէր ընգած* (Ձ):

- Վընընըճիճը՛խ անել - Ոտքը ջախջախել: *Ծառէն ճէղնը ըղնում ա խիկարէն վը՛ննէն, վընընըճիճը՛խ անում* (Բ):

- Վընընըճիճը՛խ ինիլ/տը՛ռնալ - Ոտքը ջախջախվել: *Քը՛ռծան վէր ա ըղնում, վընընըճիճը՛խ տը՛ռնում* (Ձ):

ՎԸՆՆԸՊԷՑ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸՏԷՊԷԳ:

ՎԸՆՆԸՊԷՑՈ՛ՒՐ - *ած.* Երկար ոտքեր ունեցող: *Վընընպէցո՛ւր ծին յօրդա կինի* (Ձ):

ՎԸՆՆԸՊԸԿԷ/ՎԸՆՆԸՊԸԿՈՒ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Վընընպըկէ անել/տինիլ - *տե՛ս* Վը՛ննը պըկէն տինիլ:

ՎԸՆՆԸՊԸԿՈՒ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸՊԸԿԷ:

ՎԸՆՆԸՊԸՏՕԿ - *գ.* Ոտքի ծայրը՝ ծայրային մասը: *Փօշը նի յա մընընում վընընըպըտօկը* (Ձ):

ՎԸՆՆԸՍԱՔՈՒԼ - *ած.* 1. Հարթ՝ ողորկ ոտք(եր) ունեցող: *Վընընըսաքուլ կընէգ՛ ա* (Բ): 2. Մարմնի գույնից տարբեր գույնով ոտք(եր) ունեցող (կենդանիների մասին): *Մէլիք՛ին մին վընընըսաքուլ ծի յա իլա՛լ՝ ինք՛ը՝ կ՛ա՛րմո՛ւր, աչի վը՛ննը՝ սիպտակ* (Ձ):

ՎԸՆՆԸՎԸ՛ՆՆԸ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Վընընվը՛ննը անել - Մի կերպ քայլել, դեռ նոր քայլել սովորել (երեխաների մասին): *Տահանց մին ք՛օրփա խօխա յա ինո՛ւմ՝ հըլա՛ վընընվը՛ննը ընէյիս...* (ՀԱԲ, 15, 131):

ՎԸՆՆԸՎԸ՛ՐՎԷԼ - *չբ.* 1. Քայլել՝ շարժվել սկսել: *Ապան էրկու ամէս ա՝ էն ա իլա՛լ հիվանդ՝ տըղըպէրցում, անջախանջախ վընընվը՛րվալ ա* (Բ): 2. Պատրաստվել մի տեղ գնալու: *Վընընվը՛րվում ըն, քը՛շէրավ հըդէ ինո՛ւմ բիդի Տկզափա՛նդ* (Ձ):

ՎԸՆՆԸՏԱԽՏԱԿ - *գ.* Ոստայնահորի ներքեւի երկու տախտակներից յուրաքանչյուրը, որոնք ոտքի շարժումով բարձրանում-իջնում են՝ բարձրացնելով հենքի մեկ կամ մյուս խավը: *Վը՛ստանէն վընընտախտակը կօտըրալ ա* (Ձ):

ՎԸՆՆԸՏԷՊԷԳ՛ - *ած., մ.* Ոտքերը մերկ, ոտաբոբիկ, բոբիկ ոտքերով: *...Վընընտէպէգ՛ խօխէնք՛ ըն ինո՛ւմ, լի՞, ք՛ինամ ըն ծո՛ւնին մաչին խաղ անում...* (Ձ):

ՎԸՆՆԸՏԸՐԷՑ - *գ.* Անբարոյական (կանանց մասին): *Վընընտըրէց կընէգ՛ ա իլա՛լ Ժէնին* (Բ):

ՎԸՆՆԸՓԱԹԱԹ - *տե՛ս* ՎԸՆՆԸՓԸԹԱԹԱՆ:

ՎԸՆՆԸՓԸԹԱԹԱՆ - *գ.* Ոտք(եր)ին փաթաթելու շոր: *Խուխէն վընընփըթաթանը յը՛տ ա անում...* (Ձ):

ՎԸՆՆԸՔԸՐԷՀ - *գ.* Մի տեղով գնալ-գալու՝ երթեւեկելու վարձ, ոտնավարձ: *Խէ մէհէտ կ՛ամ չը՞ս մէր տօն, վախում ըս՝ վընընքըրէհ ը՞զինք՛* (Բ):

ՎԸՇԿԱ - *տե՛ս* ՎԻՇԿԱ:

ՎԸՇՇ - *ձ.* Ձրի հոսելու ձայնը: *Վը՛շշ, ճո՛ւրը վէր ա տը՛ռնում* (Բ):

ՎԸՇՇԻ *(ռուս. высший)* - *ած.* Հոյակապ, գերազանց, հրաշալի: *Մին վըշշի խըրավա՛ծ ա անում, դունուղնէն օտում ըն, քուշտանում* (Բ):

ՎԸՇ(ՎԸ)ՇԱԼ - *չբ.* Հոսելու խուլ ու ցածր ձայն հանել: *Ճիրին ըսը՛ցէն՝ խէ յը՞ս շատ վըշվըշամ, ասից՝ հընգէրըս քար ա* (ԱԲԲ, 63):

ՎԸՇ(ՎԸ)ՇԱԼԻ - *ած.* Վշշալով: *Արխը վըշշալի ք՛ինամ ա* (Ձ)

ՎԸՇ(ՎԸ)ՇԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ չբ.* Վշշոց հանել՝ առաջացնել: *Ճո՛ւրը վէր ա ածում, վըշշընցընում* (Ձ):

ՎԸՇ(ՎԸ)ՇՕՆ - *գ.* Վշշալը, վշշալու ձայնը: *Բո՛ւրդա՛ն մին վըշշօն ա ըսկանում* (Ձ):

ՎԸՇ(ՎԸ)ՇՕՑ - *տե՛ս* ՎԸՇ(ՎԸ)ՇՕՆ:

ՎԸՉԸՓՕՉ - *ած.* 1. Ոչնչացած, փչացած, կորած: *Վըչըփօչ պէնին հը՛տէ դաղ-դաղ չըն ինիլ* (Ձ): 2. *փխբ.* Անպիտան, անդաստիարակ: *Էն վըչըփօչ Մէխակը Մարյան աքօրը էծը կ՛ուղացալ ա, ծախալ* (Բ):

- Վըչըփօչ անել - Ոչնչացնել, փչացնել, կորստյան մատնել: *Կումաշը նի մըտավ բաստանը, սաղ վըչըփօչ ըրավ* (Բ):

- Վըչըփօչ ինիլ/տը՛ռնալ - Ոչնչանալ, փչանալ, կորստյան մատնվել: *Տօնը էրվից, Մաքաղաթէն իլա՛ծ-չիլա՛ծը լօխ վըչըփօչ իլա՛վ* (Բ):

ՎԸՌ - *տե՛ս* ՎԸ՛Ռ:

ՎԸՌԱՋ - *տե՛ս* ԹԱՅԴԻ:

ՎԸՌԱՋԷԼ/ՎԸՌԱՋԻԼ - *չբ. տե՛ս* Թայդի ըղնել:

ՎԸՌԱՋԻԼ - *տե՛ս* ՎԸՌԱՋԷԼ:

ՎԸՌԱՋՑ(Ը)ՆԷԼ/ՎԸՌԱՋՑ(Ը)ՆԻԼ - *նբ. եւ պբ.* ՎԸՌԱՋԷԼ-ի:

ՎԸՌԱՋՑ(Ը)ՆԻԼ - *տե՛ս* ՎԸՌԱՋՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՎԸՌԱԾԱԿ - *տե՛ս* ՏԸՌԱԾԱԿ:

ՎԸՌԱԾՕՌ - *ած.* Շեղ, թեք, ծուռ: *Վըռածօռ պատը ճէլլի պարան կըկ՛ա* (Ձ):

ՎԸՌԱԿԱ՛Լ - *գ.* Ամենավերջը, վերջինը, եզրափակողը: *Կօրծը պըրծալ ընք, մընացալ ա վըռակա՛լը* (Բ):

ՎԸՌԱՀԱ՛ՐՓ - *ած.* Իր երիտասարդությամբ հիացած՝ ոգեւորված: *Վըռահա՛րփ ջա՛հիլին անա ամմէն հինչ ըսպըսէլի յա* (Ձ):

ՎԸՌԱՏԱԿ - *գ. տե՛ս* ՆԸՍՏԸԼԱՏԸ՛Ղ(1):

- Վըռըտակու ք՛ինիլ - Անտեղի՝ անպատակ ծախսվել՝ վատնվել: *Տըղան վէր բըդասըլ ինի, հօրը փուլէրը վըռըտակու կը՛ք՛ինի* (Բ):

ՎԸՌԱՏՈՒ - *տե՛ս* ՎԸ՛ՌՏՈՒ:

ՎԸՌ-ԴՈՒՐԹ - *տե՛ս* ԻԼԱ՛Ծ-ՉԻԼԱ՛Ծ:

ՎԸՌԷՎԷՐ - *ած.* Տնտեսությունը խնայողաբար չվարող, անտեղի վատնող՝ ծախսող (հիմնականում՝ կանանց մասին): *Վըռէվէր կընգանը մարթին աշխադանքը ճո՛ւրը կը՛ղնէ* (Ձ)

ՎԸՌԸԲՕԾ - *ած.* Ծույլ, անբան, ծանրության՝ դժվարության չդիմացող: *Վըռըբօշ մարթ ա մէր Սէտրակը* (Ձ):

ՎԸՌԸԿԸԼՕ՛Խ - 1. *տե՛ս* ՎԸՆՆԸԿԸԼՕ՛Խ(2): 2. *տե՛ս* ԻԼԱ՛Ծ-ՉԻԼԱ՛Ծ:

- Վըռըկըլխան կըտըրած զըկը՛ռ - Ցածրահասակ եւ չաղ մարդ: *Էտ վըռըկըլխան կըտըրած զըկը՛ռը լօխճին զըվիրը պէրալ ա* (Բ):

- Վըռըկըլխան յըրա ածէլ - Անհիմն՝ անտեղի՝ տակից գլխից խոսել: *Հինչ ը՞ս վըռըկըլխան յըրա ածում, մին ա, ք՛ը՛զ ըսկանօղ չի կա* (Բ):

- Վըռըկըլխէն անէլ - 1. Պարել, պարային շարժումներ անել: *Սա՛րք՛իսը հըրսընքումը հա՛ւրփ՛ում ա, յը՛ր կէնում, ըսքըսում վըռըկըլխէն անէլը* (Ձ): 2. Վերջին պտույտները գործել: *Ճո՛ւրը կըտըրվում ա, ճըղըցաքարը վըռըկըլխէն ա անում* (Ձ):

- Վըռըկըլխէն յէշիլ - Տնտղել, հանգամանորեն զննել: *Վըռըկըլխէն յէշո՛ւմ ա, թա.- Էս ծին քավթառ ծի յա, իծծուն մընէթա իվիլ չա՛ժի* (Ձ):

- Վըռըկըլօ՛խ անէլ - Գործը վերջացնելու վրա լինել: *Լ՛ըհա վէր կամ ա վըռը-*

կըլօխ ընէլի վախտը, տընատարը կ'առ-նը մօրթում ա, վէր ուստօցը մին լ'ավ հ'ուրհ'ումնթ անէ (Ձ):

- Վըռըկըլօխը մընալ - 1. *տե՛ս* Վըռը-կըլօխ անել: 2. Անօգտագործելի մասը մնալ: *Էնքան ցօրէնը լօխ էրվից, վըռը-կըլօխըն ա մընացալ* (Բ):

ՎԸՌԸԿ'ՕՏԷ - *գ.* Հին տարազով գո-տի, որ կապում էին գոտկատեղից ներքեւ: *Միհէնգ' էլ վըռըկ'օտէ կապօղ չի կա* (Բ):

ՎԸՌԸՃԸՃՕ - *տե՛ս* ՃԸՃՕ:

ՎԸՌԸՇՕՌՏՈՒ/ՎԸՌՏԸՇՕՌՏՈՒ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Վըռըշօռտու(ն) անել/ըղնել - Շփոթ-մունքից անընդհատ պտտվել՝ դես ու դեն ընկնել՝ ինչ անելը չիմանալ: - *Հա՛, էն վըռըշօռտուն ընգած Սահա՞կը, էն ա տըկօղնէ քօլէն տակէն...* (ՆԱԲ, III, 107):

ՎԸՌԸՍԹՆԴԻ - *գ.* Հետույքի վրա սա-հելով՝ շարժվելը (մանուկների մասին): *Խուխէն վըռըսանդին հօրը շատ ա ուր-խըցընէս* (Բ):

- Վըռըսանդի տալ - Հետույքի վրա սահելով՝ շարժվել: *Էտ խօխան հ'ալ' օթ ըմսը'կան կա վէջ, ամմա վըռըսանդի յա տամ* (Բ):

ՎԸՌԸՍՕԹ - *տե՛ս* ՎԸՌԸՍԹՆԴԻ:

ՎԸՌԸՎԱՐՍԱՂ - *տե՛ս* ԲԸՑԱԲՈՒՌ:

ՎԸՌԸՎԸՐ - *մ.* Դեպի ետ, հետեւի վրա: *Էտ մարթին յըխան փըռնում ա, վըռըվէր կուփի տամ* (ՆԼՂԺԲ, 25):

ՎԸՌԸՎԸ'Ռ - *մ.* Ետ-ետ գնալով: *Էս վը'սկէն հըվաքում ա, փէշէրը լըցնում, վըռըվը'ռ կ'ամ տօն* (ՀԱԲ, 15, 122):

- Վըռըվը'ռ անել - Ետ-ետ գնալ: *Օշափը վըռըվը'ռ ընէլավ մին քէրծավ թուլուլ ա ինըմ, սատկըմ* (ՀԺՀ, VI, 97):

- Վըռըվը'ռ ք'ինօղ քը'ստ - Համառ՝ իրասաթի մարդ: *Մէր Ակօփը վըռըվը'ռ ք'ինօղ քը'ստ ա, վէր ասալ ա, բիդի անէ* (Բ):

ՎԸՌԸՔԷՏ - *տե՛ս* ՎԸՌԸՔԷՑ:

ՎԸՌԸՔԷՑ/ՎԸՌԸՔԷՍ - *մ.* 1. *տե՛ս* ՎԸՌԸՎԸ'Ռ: 2. Հետույքը արհամարհա-բար դեպի մեկի կողմը շրջած: *Հըմնն-չում էլ չի, թ'ազգ'ա հարթն ա, ամմա ըսկէսվօրը ըռըչին վըռըքէց ա վը'ննը կէնում* (Բ):

- Վըռըքէց անել - 1. *տե՛ս* Վըռըվը'ռ անել: 2. Հետույքը արհամարհաբար դեպի մեկի կողմը շրջել: *Սօնին Նըխշու-նէն նըհը'տ խըռավ ա, ըտրրա հը'տէ յա վըռըքէց անում* (Ձ):

- Վըռըքէց պար կ'ալ - Հետույքը տա-ռուբերելով՝ պարել: *Հարթնը փը'սան կըտանէ, շաբաշը՝ ածողը, մըկառէն լ'ըհա մին վըռըքէց պար կ'ալ ա մընամ* (ԱԲԲ, 53):

ՎԸՌԹԱԼ/ՎԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ՎԸՌԹ-ՎԸՌԹԱԼ:

ՎԸՌԹԱԼԻ/ՎԸՐԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՎԸՌԹ-ՎԸՌԹԱԼԻ:

ՎԸՌԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՎԸՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՌԹՎԸՌԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՎԸՌԹՎԸՌԹԱԼ/ՎԸՐԹՎԸՐԹԱԼ - *չբ.* 1. Ճարճատյունով վառվել, բոցավառ-վել: *Չօր փանդը նի յա տամ փիչը, վըռթ-վըռթամ ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՄԸՐԹՄԸՐԹԱԼ:

ՎԸՌԹՎԸՌԹԱԼԻ/ՎԸՐԹՎԸՐԹԱԼԻ - *ած.* Ճարճատյունով վառվելով, բոցավառ-վելով, ճարճատյուն արձակելով: *Կաղնէ չօր փանդը վըռթվըռթալի էրում ա* (Բ):

ՎԸՌԹՎԸՌԹՑ(Ը)ՆԷԼ/ՎԸՐԹՎԸՐԹ-Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՎԸՌԹՎԸՌԹԱԼ-ի:

ՎԸՌԹՎԸՌԹՕՆ/ՎԸՐԹՎԸՐԹՕՆ - *գ.* 1. Ճարճատյուն, բոցավառվելու ձայնը: *Կըրակէն վըռթվըռթօնը հըռանցէ ըսկա-նում ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՄԸՐԹՄԸՐԹՕՆ:

ՎԸՌԹՎԸՌԹՕՑ/ՎԸՐԹՎԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՎԸՌԹՎԸՌԹՕՆ-ի:

ՎԸՌԹՕՆ/ՎԸՐԹՕՆ - *տե՛ս* ՎԸՌԹ-ՎԸՌԹՕՆ:

ՎԸՌԹՕՑ/ՎԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՎԸՌԹ-ՎԸՌԹՕՆ:

ՎԸՌՈՕՆԻ/ՓԸՌՈՕՆԻ - Գործած-վում է կապակցությունների մեջ:

- Վըռռօնի կըտըրէլ/տալ - *տե՛ս* Վը-ռըշօռտու(ն) անել:

ՎԸՌՎԸՌԱԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՎԸՌԹՎԸՌ-ԹԱԼ(1): 2. *տե՛ս* ՊԸՍՊԸՂԱԼ:

ՎԸՌՎԸՌԱԼԻ - *տե՛ս* ՎԸՌԹՎԸՌ-ԹԱԼ-ի:

ՎԸՌՎԸՌՉԸԽԱՐԱԿ - *գ.* Խոտա-բույսի տեսակ: *Մօրէխը փախճ'ում ա, վըռվըռչըխըրակէն տակէն կ'օղլը կէ-նում* (Ձ):

ՎԸՌՎԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՎԸՌՎԸ-ՌԱԼ-ի:

ՎԸՌՎԸՌՕՆ - 1. *տե՛ս* ՎԸՌԹՎԸՌ-ԹՕՆ (1): 2. *տե՛ս* ՊԸՍՊԸՂՕՆ:

ՎԸՌՎԸՌՕՑ - *տե՛ս* ՎԸՌՎԸՌՕՆ:

ՎԸՌՏԸՇՕՌՏՈՒ - *տե՛ս* ՎԸՌԸՇՕՌ-ՏՈՒ:

ՎԸՌՏՈՒՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՎԸ'Ռ-ՏՈՒՎՕԹՈՒՆ:

ՎԸՍԻԼԿԱ/ՎԻՍԻԼԿԱ *(ռուս. высылка)* - *արհմ. տե՛ս* ՍՈ'ՒՐԳ'ՈՒՆ:

ՎԸՍԿԱԾ'ՈՒՐ - *տե՛ս* ՎԸՍԿԸԾ'ՈՒՐ:

ՎԸՍԿԱՊԷՌՆԸ - *գ.* Ոսկու բեռ: *Օղտը քը-շ'ում ա ն'ուրնց հայաթը, վըսկապէռնը վէր օնում, օղտը պէց թօղնում* (Ձ):

ՎԸՍԿԷ - *տե՛ս* ՎԸ'ՍԿԷ:

ՎԸՍԿԸ'ՂԱՆ *(գրբ. ոսկեղէն (ոսկե, ոսկեզօծ, ոսկեկերտ)* - *հվք., գ.* Ոսկուց պատրաստված իրեր՝ զարդեր: *Տըրանա յէտը վըսկը'ղանը հըվաքում ա, տանում* (ՀԺՀ, VII, 13):

ՎԸՍԿԸՀԱՏԷԳ' *(գրբ. ոսկեհատ (ոս-կու կտոր)* - *ած.* Ոսկեգույն հատիկներ ունեցող: *Վըսկըհատէգ' խաղու վա քա-ղում, տանում հըրթնըցուվէն հը'տէ* (Ձ):

ՎԸՍԿԸԾ'ՈՒՐ/ՎԸՍԿԱԾ'ՈՒՐ - *գ.* Սնդի-կի մեջ լուծած ոսկի, որով ոսկեզօծում են զարդերը կամ զանազան առար-կաներ, ոսկեջուր: *Հունց ա պըտահում, զըրգ'ՈՒՐԻՆ կատուն հ'ՈՒՔ'վավը թըխում ա, վըսկըծ'ուրը պարան տամ* (Ձ):

ՎԸՍԿԸԾԻՐԻԼ - *նբ.* 1. Ոսկու բարակ շերտով պատել, ոսկեզօծել, ոսկեջրել: *Ուստան մուտանան վըսկըծիրհ'ում ա, տամ տըղէն* (Ձ): 2. *փխբ.* Ոսկեգույն ներ-կել՝ զարդարել: *Իրիք'նակը աշխարքըս վըսկըծիրնալ ա* (Բ):

ՎԸՍԿԸԾԻՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՎԸՍԿԸ-ԾԻՐԻԼ-ի:

ՎԸՍԿԸՄԱՋ' - *ած.* Ոսկեգույն մազե-րով, ոսկեմազ: *Մը'ր ք'օհլ'ան ծին վըսկը-մազ' ա...* (ԼՂԲ, 12):

ՎԸՍԿԸՇԱՓԱՂ - *ած.* Ոսկեգույն ցոլք՝ փայլ՝ շող՝ շափաղ ունեցող: *Սալ-դաթը յօր ա օնում վըսկըշափաղ դարյան, մուտանան, ծին յէր ինհ'ում...* (ՀԺՀ, V, 643):

ՎԸՍԿԸՇԷԼԼ'Ակ - *գ.* Այն աղջիկ երե-խան, որից հետո արու զավակ է ծնվում: *Հիրըվանէրը սը'րտ ըն տամ, թա.- Վէ՛-չինչ, Ա'նդրի, էս վըսկըշէլ'ակ ա, էն մինը տըղա յա ինա'կան* (Ձ):

ՎԸՍԿԸՊԸՂՕԾ - *գ.* 1. Ոսկեգույն կապտականաչավուն պատյանով բզե-զի տեսակ: *Խօխան մին վըսկըպըղօճ ա փըռնում, ուրխանում* (Ձ): 2. *հեգն.* Ոսկե զարդերով պաճուճված կին: *Էտ վըսկը-պըղօճը մարթին ըսկի մըհալ չի քը-ցհ'ում* (Բ):

ՎԸՍԿԸՌ - *տե՛ս* ՎԸ'ՍԿԸՌ:

ՎԸՍԿԸՌԱԼԻ - *տե՛ս* ՎԸՍԿԸՌՈՒՏ(1):

ՎԸՍԿԸՌԱՀԱՍՏ - *ած.* Հաստ եւ պինդ ոսկորներ ունեցող, ամրակազմ, պնդակազմ: *Վըսկըռահաստ հըլէվուր ա Ռուբէն ա'մին* (Բ):

ՎԸՍԿԸՌԱԾ'ՈՒՐ - *գ.* Ոսկորները եփելուց հետո մնացած ջուրը՝ ջրիկ մնացորդը: *Վըսկըռնէն իփհ'ում ա, վըս-կըռաճ'ուրը խըմում* (Ձ):

ՎԸՍԿԸՌԱՆԳ' - *ած.* Ոսկու գույն ունեցող, ոսկեգույն: *Լ'ուսնինգ'ան պըգ-ր'անըմ ար, վըսկըռանգ' ասթխէրը հէ-տան տանըմ...* (ԼՂԲ, 298):

ՎԸՍԿԸՌԱՊԷՆԴ - *տե՛ս* ՎԸՍԿԸ-ՌԱՀԱՍՏ:

ՎԸՍԿԸՌԱՑԱՎ - *գ.* Ոսկորների ցավ: *Վըսկըռցավան խը'ղճը կարում չի, թա քօն ինի* (Բ):

ՎԸՍԿԸՌ(Ը)ՀԱՆ - *ած.* Ոսկորները հանած՝ զատած: *Էրկու կիլօ վըսկըռհան մէս ա ինք' օնում, ղարկում տօն* (Ձ):

- Վըսկըռ(ը)հան անել - Ոսկորները մսից հանել՝ զատել: *Էն տըղան լօխճին*

մըրթստում ա, վըսկըռըհան անում, վէսկըռը սարու նըման կ'ուտում ա (ՀԺՀ, V, 618):

- Վըսկըռ(ը)հան ինիլ/տը՝ռնալ - Ոսկորները մսից հանվել՝ զատվել: *Խաշլաման էնքան իփիլ բիդիս, վէր վըսկըռըհան ինի* (Ձ):

ՎԸՍԿԸՌՈՒՏ/ՎԸՍԿԸՌՕՏ *(գրբ. ոսկրոտ)* - *ած.* 1. Վրան կամ մեջը շատ ոսկորներ ունեցող (մսի մասին): *Վըսկըռուտ մըսան դօլմա չի տը՝ռնալ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՎԸՍԿԸՌԱՀԱՍՏ: 3. Նիհարած եւ ոսկորները ցցված: *Վըսկըռուտ հէյվան ա, մօրթում ըս, հինչ ա՞նիս* (Բ):

ՎԸՍԿԸՌՕՏ - *տե՛ս* ՎԸՍԿԸՌՈՒՏ:

ՎԸՍԿԸՌՕՏԷ(Ն)Ք՝ - *գ. հվք.* Ոսկորներ: *Կամ ըն, տը՝սնում վըխճըրնէրէն վըսկըռօտէնք՝ը կ'ը՝տէն ղըրաղէն վէր տը՝ռած* (Ձ):

ՎԸՍԿԸՎԱՐԱՂ - *ած.* Ոսկու նուրբ թերթով պատած: *Ըսկըսըմ ըն ժամը շինիլը՝ տական մինչէվ կըլօ՛խ վըսկըվարաղ...* (ՀԺՀ, V, 84):

ՎԸՍԿԸՔ՝ԼԻՔ՝ - *տե՛ս* ՎԸՍԿԸՔ՝ՆԻՒԼ:

ՎԸՍԿԸՔ՝ՆԻՒԼ - *ած.* Ոսկեգույն գանգուրներ ունեցող, ոսկեգանգուր: *Ժամանակ ա անց կէնում, կուճուր քուրը մին վըսկըք՝անք՝ուլ տըղա յա պիրուում* (ՀԺՀ, VII, 19):

ՎԸՍՅԱԹ/ՎԻՍՅԱԹ/ՎԱՍՅԱԹ/ՎԱՆՋԻՅԱԹ/ՆԱՍՅԱԹ *(արաբ. wasiyat, պրս. vāsiyāt, թրք. vasiyet)* - *գ.* 1. Մահվանից հետո ժառանգությունը տնօրինելու եւ դրա իրավունքները վերապահող պաշտոնական փաստաթուղթ, կտակ: *Ըտըրանա յէտը Վարանդու մէլիք՝ը վըսյաթ ա կ'իրիլ տամ, վէր ուրանն հըրըստօթունը հըսնում ա ժուղուվուրթէն* (Ձ): 2. Նվիրական ցանկություն, որ հանգուցյալը իբրեւ պարտականություն դնում է կենդանի մնացածների վրա, պատգամ: *Տըղէրքը շատ ըն օգում հօրը վըսյաթը կըդարին, ամմա կարում չըն* (Ձ):

- Վըսյաթ անէլ - 1. Կտակել, կտակով ունեցվածքը տնօրինելու կարգադրություն անել, կտակով իբրեւ ժառանգություն թողնել: *Հարը հըրըստօթունը վըսյաթ ա անում տըղէն* (Ձ): 2. Պարտավորություն դնել, պատգամել: *Մարը տը՝սնում ա, վար ինք՝ը մըռնէլու յըրա յա, մարթին վըսյաթ ա անում.- Վար մը՝ռնէմ, իմ աչի ծը՝ռքըս կըտրէ՛, պա՛հէ* (ՆԼՂԺԲ, 108):

ՎԸՍՅՕ *(ռուս. вс,)* - *տե՛ս* ՎԷՐՉ (4):

ՎԸՍՍ - 1. *տե՛ս* ԹԸՍՍ: 2. *տե՛ս* ՓԸՇԸ:

ՎԸՍՍԱԼ - 1. *տե՛ս* ԹԸՍՍԱԼ: 2. *տե՛ս* ՓԸՇՇԱԼ:

ՎԸՍՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ԹԸՍՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ: 2. *տե՛ս* ՓԸՇՇԸՑ(Ը)ՆԷԼ: 3. *տե՛ս* ԹԸՍԷԼ:

ՎԸՍՍՕՆ - 1. *տե՛ս* ԹԸՍՍՕՆ: 2. *տե՛ս* ՓԸՇՇՕՆ:

ՎԸՍՍՕՑ - *տե՛ս* ՎԸՍՍՕՆ:

ՎԸՍ-ՎԸՍ - *տե՛ս* ՎԸՍՎԸՍԱՆ:

ՎԸՍՎԸՍԱԼ - *տե՛ս* ԹԸՍԹԸՍԱԼ:

ՎԸՍՎԸՍԱՆ - *տե՛ս* ԹԸՍԹԸՍԱՆ:

ՎԸՍՎԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՍԹԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՎԸՍՎԸՍՕՆ - *տե՛ս* ԹԸՍԹԸՍՕՆ:

ՎԸՍՎԸՍՕՑ - *տե՛ս* ԹԸՍԹԸՍՕՆ:

ՎԸՍՏԱԿԷԼ *(գրբ. վաստակեմ)* - 1. *նբ.* Աշխատանքով նյութական արդյունք՝ դրամ ստանալ՝ ապրուստի միջոցներ հայթայթել: *Շատ փուլ ա վըստակում, ղարկում հօրը-մօրը հը՝տէ* (Ձ): 2. *չբ.* Հոգնել, խոնջանալ: *Էնքան կօրծ ա անում, վէր վըստակում ա, պարանց ըղնում, քունավ ընցընում* (Ձ):

ՎԸՍՏԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՎԸՍՏԱԿԷԼ(1)-ի:

ՎԸՍՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *պբ. եւ նբ.* ՎԸՍՏԱԿԷԼ-ի:

ՎԸՍՏԸԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. վաստակութիւն (աշխատություն))* - *գ.* Հոգնություն, խոնջանք: *Վըստըկթունան կարում չըմ, թա տը՝դաս յը՝ր կէնամ* (Բ):

ՎԸՏ - *տե՛ս* ՎԸ՝Տ:

ՎԸՏԷԼ - *տե՛ս* ՎԸ՝ՏԷԼ:

ՎԸՏԸՌԷՔ՝ - *գ. հվք.* Ոտնամաններ, տրեխներ: *Ծօ՛ղէրը, վըտըռէք՝ը հըվաքում ա, ք՝ինամ* (Ձ):

ՎԸՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՎԸ՝ՏԷԼ-ի:

ՎԸՏՎԸ՝ՏԱԼ - *տե՛ս* ՎԸԹՎԸԹԱԼ:

ՎԸՏՎԸ՝ՏԷԼ - *տե՛ս* ՎԸԹՎԸԹԱԼ:

ՎԸՐԱՏՆԻԿ - *տե՛ս* ՎԱՐԱՏՆԻԿ:

ՎԸՐԱՐԷԼ *(գրբ. վարարեմ (ցոփանալ))* - *չբ.* 1. Ջուրը շատանալ, հորդանալ: *Հանէսը վըխէյիս ա ընում, թա վըրարած Կըռկառավըն անց կէնա* (ՆԱԲ, 139): 2. *փխբ.* Առատանալ, փարթամանալ: *Սօնա աքէրը ըխճըկանը օրհնանք ա տամ.- Վարսըտ վըրարէ* (Բ):

ՎԸՐԱՑՆԱԿ - *գ.* Վրացական գլխանոց՝ գլխի ծածկոց: *Շուշվա խանումնէն վըրացնակ ըն իլալ կըլխըրնէրէն քըցիլիս* (Ձ):

ՎԸՐՈՂԷՈ - *տե՛ս* ԸՇՏԸ՝Ղ:

ՎԸՐՈՂԸ՝Ղ - *տե՛ս* ԸՇՏԸ՝Ղ:

ՎԸՐԸԼԱՎԸ՝Ղ - *գ.* Վարելու համար պիտանի հող, վարելահող: *Շէնին վըրըլավը՝ղը խըրէգ՝ ա* (Բ):

ՎԸՐԸԽԿԱԼ - *չբ.* Առատորեն բխել՝ հորդել՝ հոսել: *Ճ՛ուրը ըսկըսըմ ա վըրըխկալ...* (ՀԺՀ, V, 22):

ՎԸՐԸԽԿԱԼԻ - 1. *տե՛ս* ՎԸՐԸԽԿԱՆ: *... Մին վըրըխկալի ըխպիրի քըշտի էն օխտը օշափին քըվօրը տը՝սին ընդէղ կաղնած* (ՀԺՀ, V, 202): 2. *մ.* Առատորեն բխելով՝ հորդելով՝ հոսելով: *Էտ ճ՛ուրը վըրըխկալի վէր ա տը՝ռնում, նի տը՝ռնում քը՝րծէն տակը* (Ձ):

ՎԸՐԸԽԿԱՆ - *ած.* Հորդորեն բխող, հորդաբուխ: *Վըրըխկան ախպ՛ուր ա Արչին ախպ՛ուրը* (Բ):

ՎԸՐԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՎԸՐԸԽԿԱԼ-ի:

ՎԸՐԸԽԿՕՆ - *գ.* Հորդելը, հորդելու ձայնը: *Ըխպիրին վըրըխկօնը թօղնում չի, վէր ըտըրանք քօն ինին* (Ձ):

ՎԸՐԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ՎԸՐԸԽԿՕՆ:

ՎԸՐԸԿԱԾԱՆ - *գ.* Վարած հողի միջով անցնող կածան: *Վըրըկածանավը ք՝ինալիս բ՛ուրդան մին աղվէս ա պըտահում* (Ձ):

ՎԸՐԸՁՅՈՒ(Լ)/ՎԻՐԸՁՅՈՒ(Լ) *(գրբ. վերահասու լինիմ (լավ հասկանալ, տեղեկանալ))* - *տե՛ս* ՅԱՍԱՍԼՈՒ:

ՎԸՐԸՆԴԸ՝ՆԷ - *գ.* Խաղողի տեսակ: *Վըրընդը՝նէն Ղարաբաղա Վարանդու սօրթ ա* (Բ):

ՎԸՐԸՆԻ - *տե՛ս* ՎԻՐԻ(ՆԻ):

ՎԸՐԸՎՈ՛ՒՐԴ/ՎՈ՛ՒՐՈ՛ՒՎՈ՛ՒՐԴ *(թրք. varavurd (կշռադատում))* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Վըրըվո՛ւրդ անէլ - Ջնջել, տնտղել: *Ավազակնէրէն վըրըվո՛ւրդ անում, կարում չի ճինանչի* (ՆԱԲ, 42):

ՎԸՐԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՎԸՐԱՐԷԼ-ի:

ՎԸՐԹԱԲԷԴ - *տե՛ս* ՎԸՐԹԸԲԷԴ:

ՎԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ՎԸՌԹԱԼ:

ՎԸՐԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՎԸՌԹԱԼԻ:

ՎԸՐԹԱԶՈ՛ՒՐ *(գրբ. վարդաջուր)* - *գ.* Վարդից ստացվող անուշահամ եւ բուրավետ ջուր, վարդաջուր: *Գ՛ըբէնէն մը՝կնում ըն, յըրան էլ վըրթաճ՛ուր շաղ տամ* (Ձ):

ՎԸՐԹԱՄԱՐ - *տե՛ս* ԴԸՆԱՄԱՐ:

ՎԸՐԹԱՆԱԿ - *տե՛ս* ՕԽԼԱՎ:

ՎԸՐԹԱՆՈ՛ՒՑ *(գրբ. որթոց)* - *տե՛ս* ԴԸՆԱՆՈՒՑ:

ՎԸՐԹԱՎԸ՝Տ *(գրբ. վարդահոտ)* - 1. *գ.* Վարդի բույր՝ հոտ: *Վարթէրը պէցվալ ա, վըրթավը՝տը ընգալ բաղը* (Բ): 2. *ած.* Վարդի բույր՝ հոտ ունեցող, լավ: *Վըրթավը՝տ խընձօ՛ր ա* (Բ):

ՎԸՐԹԱՎՈՒՐ - *ած.* Վրան վարդեր նկարված, վարդերով նախշված: *Այուն մին լ՛ավ վըրթավուր գ՛անբա՛ն յա իլալ* (Բ):

ՎԸՐԹԱՆՏԷԼ/ՎԸՐԹԱՆՏԻԼ - 1. *նբ.* Վաղաժամ արգանդից դուրս մղել, պտուղը փչացնել, վիժել (կենդանիների մասին): *Կավը վըրթանտալ ա* (Բ): 2. *չբ.* Պտուղը փչանալ, վիժվել: *Դանան վըրթանտալ ա* (Բ):

ՎԸՐԹԱՆՏԻԼ - *տե՛ս* ՎԸՐԹԱՆՏԷԼ:

ՎԸՐԹԱՐԱԾ - *տե՛ս* ԴԸՆԱՐԱԾ:

ՎԸՐԹԱՆՈՒՓ - *տե՛ս* ԲԸԹԱՆՈՒՓ:

ՎԸՐԹԷՎՈՒՐ/ՎԱՆՈՒՐԹԱՆՈՒՐ *(գրբ. վարդավառ)* - *գ.* Քրիստոնեական տոն՝ վարդավառ: *Վըրթէվուրը կ'ալնը բանստ սաղ ժըղովուրթը ք'իս ըն ըտէղ, ք'էփ ընէս* (ՀԺՀ, V, 469):

ՎԸՐԹԸԲԷԴ/ՎԸՐԹԱԲԷԴ/ՎԱՐԹԱԲԷԴ/ՎԱՆՐԹԱԲԷԴ *(գրբ. վարդապետ)* - *գ.* Կուսակրոն քահանա, վարդապետ: *Վանքումը օխտը դէր ըն ինում, էտ օխտը դէրին մին վըրթաբէդ ա ինում* (ՀԺՀ, VII, 182):

ՎԸՐԹԸԲԸՂՕԹՈՒՆ *(գրբ. վարդապետություն)* - *գ.* Վարդապետ լինելը: *Վըրթըբըղօթունը հացա մօտէ փէշակ ա* (Ձ):

ՎԸՐԹԸՎԸՐԸԷՆԷ/ՎԱՆՈՒՐԹԱՆՈՒՎԱՆՈՒՐԸԷՆԷ - *գ.* Տանձի մի տեսակ, որ հասնում է վարդավառի ժամանակ: *Վըրթըվըրը՝ էնէն քախծը տանձ ա* (Բ):

ՎԸՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՌԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՎԸՐԹԻՐԸԷՍ - *ած.* Վարդի նման կարմրավուն, նուրբ ու գեղեցիկ երես ունեցող: *Վըրթիրը՝ էս ախճիգ ա իլալ Նախշունը* (Բ):

ՎԸՐԹՆԱԿԷՐ - *ած.* Որդերի կերած, որդը կերած: *Ք'ինամ ա, տը՝սնում՝ սաղ ծառէն յըրա էրկու վըրթնակէր խընձոր ա մընացալ* (Ձ):

ՎԸՐԹՆԸՄԸՂՄՕՂ - *գ.* Անհանգիստ՝ անընդհատ շարժման մեջ գտնվող մարդ: *Էտ վըրթնըմըղմօղը սաղ օրը էն ա տուրուր կ'ալիս, նըստում չի, թա պատառ դինջանա* (Ձ):

ՎԸՐԹՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՎԻՐԹՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ՎԸՐԹՆԻԼ-ի: 2. *փխբ.* Մեկին մի ակնկալիքով վարակել՝ գրգռել: *Հանը վըրթնըցընում ա, տըղէրքը թըվընգ'նէն յօր ըն օնում, ք'ինամ ծըմակը* (Ձ):

ՎԸՐԹՆՕՏԷԼ/ՎԻՐԹՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՐԹՆԻԼ (շատերի մասին):

ՎԸՐԹՎԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ՎԸՌԹՎԸՌԹԱԼ:

ՎԸՐԹՎԸՐԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՎԸՌԹՎԸՌԹԱԼԻ:

ՎԸՐԹՎԸՐԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՌԹՎԸՌԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՎԸՐԹՎԸՐԹՕՆ - *տե՛ս* ՎԸՌԹՎԸՌԹՕՆ:

ՎԸՐԹՎԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՎԸՌԹՎԸՌԹՕՑ:

ՎԸՐԹՕՆ - *տե՛ս* ՎԸՌԹՕՆ:

ՎԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՎԸՌԹՕՑ:

ՎԸՐԺԸԲԷԴ - *տե՛ս* ՎԱՐԺԱԲԷԴ:

ՎԸՐԺԸԲԸՂԱՑՈՒ/ՎԸՐՁԸԲԸՂԱՆՈՒ - *գ., ած.* Վարժապետ դառնալու թեկնածու: *Սաղ շէնումը մին վըրժըբըդացու չի կա* (Ձ):

ՎԸՐԺԸԲԸՂՕԹՈՒՆ/ՎԸՐՁԸԲԸՂՕԹՈՒՆ *(գրբ. վարժապետություն)* - *գ.* Վարժապետ լինելը, վարժապետություն: *Վըրժըբըդօթունը տիժէր փէշակ ա* (Ձ):

ՎԸՐԺՈՒՀԻ - *տե՛ս* ՎԱՐԺՈՒՀԻ:

ՎԸՐՀԱՎԸՐ *(ադրբ. vurhavur)* - *տե՛ս* ՎԱՆՐԻՆ:

ՎԸՐՁԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՎԻՐՁԱՆԱԼ:

ՎԸՐՁԷՄՆԸ/ՎԻՐՁԷՄՆԸ/ՄԸՐՁԷՄՆԸ/ՄԸՐՁԷՄՆԸ/ԲԸՐՁԷՄՆԸ/ԲՈՒՐՁՈՒՄՆԸ *(գրբ. մրջիմն, մրջիւն)* - *գ.* 1. Թաղանթաթեւավորների կարգին պատկանող միջատ, մրջյուն: *Էտ կըծանըմը թուփ տէռած ըն ինըմ ըշխարքէս մըրչըմնէն* (ՀԺՀ, V, 308): 2. *փխբ.* Աննշան էակ, չնչին արարած: *Վաղօն հինչ մա՞րթ, վըրչէմն ա, ընդըրա հու վա՞ մըհալ տինում* (Բ): 3. *փխբ.* Շատ աշխատասեր մարդ: *Մէր Ալրտէմը վըրչէմն ա, վըրչէմնը, քըշէր-ցիրը՝կ կօրծ ա անում* (Բ):

- Վըրչէմն էլ չի կօխ տալ - Ասում են շատ բարի՝ ազնիվ՝ արդար մարդու մասին:

- Վըրչէմնու նըման - Մեծ աշխատասիրությամբ: *Վըրչէմնու նըման կօրծ ա անում* (Ձ):

- Վըրչէմնու պանն - *տե՛ս* ՎԸՐՁԸՄՆԱՊԱՆՈՒՆ:

ՎԸՐՁԸՄՆԱԿԷՐ/ՄԸՐՁԸՄՆԱԿԷՐ/ՄԸՐՁԸՄՆԱԿԷՐ/ԲԸՐՁԸՄՆԱԿԷՐ *(գրբ. մրջմնակեր)* - *ած.* Մրջյունների կերած: *Մին վըրջըմնակէր տանձ ա քըթէնում, օտում* (Ձ):

ՎԸՐՁԸՄՆԱՊԱՆՈՒՆ/ՄՐՁԸՄՆԱՊԱՆՈՒՆ/ՄԸՐՁԸՄՆԱՊԱՆՈՒՆ/ԲԸՐՁԸՄՆԱՊԱՆՈՒՆ - *գ.* 1. Մրջյունների բույն: *Հըղէննի մին վըրչըմնապանն ա ջիհում* (Ձ): 2. *փխբ.* Խառնաշփոթ տեղ: *Էս էլ հօ հըրսանէք' չի՞, վըրչըմնապանն ա* (Բ):

ՎԸՐՁԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՎԻՐՁԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՎԸՐՁԸԲԷԴ - *տե՛ս* ՎԱՐԺԱԲԷԴ:

ՎԸՐՁԸԲԸՂԱՆՈՒ - *տե՛ս* ՎԸՐԺԸԲԸՂԱՑՈՒ:

ՎԸՐՁԸԲԸՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՎԸՐԺԸԲԸՂՕԹՈՒՆ:

ՎԸՐՍԱԿԱԽ - *ած.* Վարսերը կախած՝ դեպի ցած փռած: *Կամ ըն, տը՝սնում՝ մին վըրսակախ ախճիգ' ըտը՝ղ նըստած* (Ձ):

- Վըրսակախ հոռէ - 1. Ուռենու տեսակ, որ վարսաձեւ երկար, դեպի ցած կախվող ոստեր ունի, լացող ուռենի: *Մէր ըխպիրին քըշտէն մին մը՝ծ վըրսակախ հոռէ կա* (Ձ): 2. *փխբ.* Սգվոր: *Մարյան աքէրը վըրսակախ հոռէ յա, սաղ օրը էն ա սօք ըսէլիս* (Բ):

ՎԸՐՍԱԿ'ՕՂ - *գ.* Որսագողություն անող մարդ, որսագող: *Մին օր էլ էտ վըրսըկ'օղէն փըռնում ըն՝ կ'ըխտարը շըլակէն* (Ձ):

ՎԸՐՍԱՇՕՆ - *գ.* Որսի շուն, որսաշուն: *Վը՝րսական Ըռըստամէն էրկու լ'ավ վըրսաշօն օնէ* (Բ):

ՎԸՐՍԱՏԸ՝Ղ - *գ.* Որս անելու տեղ, որսատեղի: *Ախպէրը վըրսըտը՝ղա կ'ալիս ջըհում ա էտ պանրուրէն, յօր ա օնըմ, պիրում տամ քըվէրը, թան պահէ* (ՀԺՀ, V, 493):

ՎԸՐՍԱՑՈՒ - *գ.* Որսի՝ որսալու հարմար կենդանի՝ թռչուն: *Ծըմը՝ռնը ըլըբաստըրակը լ'ավ վըրսացու վա* (Բ):

ՎԸՐՍԸԿՈՒՏՈՒՐ - 1. *ած.* Մազերը կտրած՝ խուզած: *Ըտըրան էլ ինում ա էրկու դաշանգ' ախճիգ' մինը՝ վըրսըկուտուր, մինը՝ ծըմավուր* (Ձ): 2. *ած., գ. փխբ. տե՛ս* Ծամը կըտրած:

ՎԸՐՍԸՑԱԼԼԸԷԽ - *տե՛ս* ԿՕՐՍԻՆԿԱ:

ՎԸՐՍԸՎԱՐԱՐ - *ած.* Խիտ՝ փարթամ մազեր ունեցող, վարսառատ: *Վըրսըվարար ախճիգ' ա մէր Սօնիշկան* (Բ):

ՎԸՐՍԿԸՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Որսկան լինելը, որսկանություն: *Վըրսկընօթունը ամմէն մարթու պէն չի* (Բ):

ՎԸՐՎԱՐՈՒՏ - *ած.* Կռվարար, խռովասեր, մարդկանց իրար դեմ լարող: *Վըրվարուտ մարթ ա իլալ Մացակը* (Բ):

ՎԸՐՎԸԹԱԼ - *չբ.* Վիշտը լացով ու հառաչանքներով արտահայտել, հեծեծել: *Բօ՛լ ա, այ իմ անզիգ հայէր, հինչքան մէր ցավէրը թօղած, էրանշին ցավէրին դանդանն վըրվըթացալ ըք* (Ձ):

ՎԸՐՎԸԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՎԸՐՎԸԹԱԼ-ի:

ՎԸՐՎԸԹՕՆ - *գ.* Հեծեծանք, հեծեծելու ձայնը: *Կընգանը վըրվըթօնը մարթին լափ կըտըղցընում ա* (Ձ):

ՎԸՐՎԸԹՕՑ - *տե՛ս* ՎԸՐՎԸԹՕՆ:

ՎԸՐՑԱՊԷԽԿ - 1. *գ.* Դախացած՝ սերմեր բռնած բողկ: *Տանը ուտէլի պէն չի ինում, մին կուտուր հաց ա տամ, մին էլ մին վըրցապէխկ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՎԸՐՑԱՏՈՒ:

ՎԸՐՑԱՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՏԷԼ:

ՎԸՐՑԱՏ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌՏ(Ը)ՎԷԼ:

ՎԸՐՑԱՏՈՒ - *գ., ած.* 1. Պտուղ չբռնող՝ չտվող (բույս): *Էս տանձին վըրցատու վա* (Բ): 2. *փխբ.* Կոպիտ, անտաշ, տղամարդու հատկանիշներով օժտված (կին, աղջիկ): *Սիմօնը չօրք' ախճիգ' օնէ, չօրք'ըն էլ վըրցատու* (Բ):

- Վըրցատու կէզանր - *տե՛ս* ՎԸՐՑԸԿԷՁԱՐ:

- Վըրցատու պէխկ - *տե՛ս* ՎԸՐՑԱՊԷԽԿ:

ՎԸՐՑԱՔԱՐ *(գրբ. որձաքար)* - *գ.* Կարծր՝ պինդ քար: *Վըրցաքար ա կըրում, պատ տինում* (Ձ):

ՎԸՐՑԸԿԱԿԱՆՉ/ՎԸՐՑԸԿԱՆՉ - *գ.* 1. Աքլորի կանչելը լուսադեմին: *Վըրցըկականչը վէր ինի վէչ, շինանցէք' կարէլ*

չըն վըխտէն յը՛ր կէնան քունըտը՛ղա (Ձ): 2. Աքլորի կանչելու ձայնը: *Աղվէսը բ՚ուրդ՚ն մին վըրցըկականչ ա ըսկանում* (Ձ): 3. Աքլորի կանչելու ժամանակը, լուսադեմ: *Այան վըրցըկանչին յը՛ր ար կէնում, խըմօրը հունցում* (Բ):

ՎԸՐՑԸԿԱՃՕՏ - *գ.* Արու ճուտ: *Էրկու վըրցըկաճօտ ա մօրթում, ժարիտ անում, փըսէն ուտըցընում* (Ձ):

ՎԸՐՑԸԿԱՆԱԼ - *չբ. տե՛ս* Վը՛րցակ կըտըրէլ:

ՎԸՐՑԸԿԱՆՉ - *տե՛ս* ՎԸՐՑԸԿԱԿԱՆՉ:

ՎԸՐՑԸԿԱՊԷՌՆԸ - *գ., ած. տե՛ս* Մին վըրցըկապէռնը:

ՎԸՐՑԸԿԱՍԱՍ - *տե՛ս* ՎԸՐՑԸԿԱԿԱՆՉ:

- Վըրցըկասա՛ս ըսկընալու - Ազնիվ, մաքուր, չարատավորված, միամիտ: *Վըրցըկասա՛ս ըսկընալու ախճիգ՚ ա Սանամը* (Ձ):

ՎԸՐՑԸԿԸՌԸ՛Վ - *գ.* 1. Աքլորների կռիվ: *Վըրցըկկըռը՛վը ըսքըսում ա, Ճա՛տ՚ն վը՛րցակը Մա՛ղդ՚ն վըրցակէն յը՛խնում ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Անիմաստ՝ անտեղի, բայց տաք վիճաբանություն: *Վըրցըկկըռը՛վը էտ էրկու հիրըվըննէրան անպակաս ար* (Ձ):

- Վըրցըկկըռը՛վ տալ - Անտեղի վիճաբանել: *Ջիհիլնէն հ՚ուրփ՚ում ըն, ըսքըսում վըրցըկկըռը՛վ տալը* (Ձ):

ՎԸՐՑԸԿԷՋԱ՛Ր - 1. *գ.* Դախացած՝ սերմեր բռնած գազար: *Էտ վըրցըկէզա՛ր հինչ ա՞, վէր օտում ըս* (Բ): 2. *տե՛ս* ՎԸՐՑԱՏՈՒ:

ՎԸՐՑՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Որձ լինելը: *Վըրցօթունը ա իք՚օթունը ճօկում չի* (Ձ): 2. Արական սեռական կարողություն: *Կըռտէգէն, վըրցութունա քըցէգէն* (Բ): 3. *փխբ.* Քաջություն, տղամարդկություն: *Տըղըմարթին վէր վըրցօթուն չիլ՚ա՛վ, էլ հինչ տըղա՞մարթ* (Բ):

- Վըրցօթուն անէլ - Կենակցել, բեղմնավորել: *Էրո՛ւշ տը՛ղա մին ք՚ա՛լ՚ա՛ յըն պիրում քըցո՛ւմ կըվէրէն մաչը, վէր վըրցօթուն անէ* (Բ):

ՎԸՐՔ՚ԸՋԱ՛ՆԻ - *տե՛ս* ՎԸՐՔ՚ԸՋԻ:

ՎԸՐՔ՚ԸՋԻ/ՎԻՐՔ՚ԻՋԻ/ՎԸՐՔ՚ԸՋԱ՛ՆԻ/ՎԻՐՔ՚ԻՋԱ՛ՆԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Վըրք՚ըզի տալ - Ցատկոտել, խաղալ, անհոգ ու անգործ ման գալ: *Դէ՛, խօխէնք՚ ըն, լի՞, սաղ օրը էն ըն վըրք՚ըզի տալիս* (Ձ):

ՎԸՐՔ՚ԸՏՆԻՐՔ՚/ՎԻՐՔ՚ԸՏՆԻՐՔ՚/ՎԱ՛ՆԻՐՔ՚-ՏՆԻՐՔ՚ - *գ.* Ունեցվածք, հարստություն: *Մին հարուստ ճըրտըրը՛ցէ յա ինո՛ւմ, լ՚ավ տընէր ա շինում, վ՚ուրք՚-տ՚ուրք՚ ըստը՛ղծում* (ԱԱ, 86):

ՎԸՐՕՇԷԼ - *տե՛ս* ՎՕՐՕՇԻԼ:

ՎԸՑ(Տ)Ա՛ՆՈՒՑ/ՎԻՑ(Տ)ԱՆՈՒՑ/ՎԷՑՆՕՑ *(գրբ. վեցոց)* - 1. *ած.* Վեց մաս՝ չափ՝ քանակ՝ ծավալ պարունակող: *Վիցցանուց փա՛դ ա* (Բ): 2. *գ.* Թղթախաղի մեջ վեց նիշ պարունակող թուղթը: *Կարտը պիժը՛նում ըն, տը՛սնում՝ մին վըցցա՛նուցը կա վէչ* (Ձ):

ՎԸՑ(Տ)Ը՛ՔԱՆ/ՎԻՑ(Տ)ԷՔԱՆ *(գրբ. վեցեքեան)* - *թ.* Վեցն էլ, բոլոր վեցը միասին: *Ըտըրանք վըցցը՛քան էլ ք՚ա՛սիբ ըն ինո՛ւմ* (Ձ):

ՎԸՑ(Տ)ԸՊԱՏԷԳ՚/ՎԻՑ(Տ)ԸՊԱՏԷԳ՚ - *ած., մ.* Վեց անգամ ավելի: *Հօրը անա վըցցըպատէգ՚ շատ ա օտում* (Բ):

ՎԸՑ(Տ)ԸՏԱԿ/ՎԻՑ(Տ)ԸՏԱԿ - *տե՛ս* ՎԸՑ(Տ)ԸՊԱՏԷԳ՚:

ՎԻ[1] - *տե՛ս* ՎԱՅ (1-5):

- Վի ախճի՛ - Զարմանքի կամ ափսոսանքի բացականչություն: - *Վի ախճի՛, Բուղդանը էլ ա՞ մը՛ռալ* (Բ):

- Վի ամա՛ն - *տե՛ս* ԱՄԱՆ[2]:

ՎԻ[2] - *տե՛ս* ԼԷԼԱ՛Կ:

- Վի հա՛, վի հա՛ - Բազեին քշելու ձայն: *Էլ՚ա՛կը թուխսըկանէն ճօտը փըռնում ա, այան էլ ծէն ա տամ՝ վի հա՛, վի հա՛...* (Ձ):

ՎԻԴ *(ռուս. вид)* - *գ.* Արտաքին տեսք: *Բայց տըղան վիդում, պէնում շատ լ՚ավ ա...* (ՀԱԲ, 15, 46):

ՎԻԴՆԻ *(ռուս. видный)* - *ած.* Գեղեցիկ արտաքինով: *Վիդնի մարթ ա Արշակը* (Բ):

ՎԻՁ - *տե՛ս* ՎԷՁ:

ՎԻՁԸ - *տե՛ս* ՎԷՁԸ:

ՎԻԼԱ - *տե՛ս* ՎԷԼԱ:

ՎԻԼԻՍԱՊԷՏ - *տե՛ս* ՎԷԼԻՍԱՊԷՏ:

ՎԻԼ(Լ)Ի-ԹԷԼ(Լ)Ի - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Վիլ(լ)ի-թէլ(լ)ի անէլ - 1. Առանց կշռադատելու՝ հետեւանքները հաշվի առնելու գործ ձեռնարկել: *Յու վիլլի-թէլլի անէ, վէրչումը կըլ՚օխը կըթակէ* (Ձ): 2. Պարապ-սարապ թափառել: *Խալիսը հ՚ոնձ ըն անում, մէր Մայիսըն էլ սաղ օրը էն ա վիլլի-թէլլի ընէլիս* (Բ):

ՎԻԼԿԱ *(ռուս. вилка)* - *տե՛ս* ՅԸՂՕԼԻ:

ՎԻԼՆԻԿ - *տե՛ս* ԸՎԻԼՆԻԿ:

ՎԻԿՐԻԿ *(ռուս. выкройка)* - *գ. արհմ.* Պատկեր, կերպարանք, կազմվածք: *Ասում ա.- Ըռնդ ի՛լ, օգ՚ում չըմ վիկրիկըտ տը՛սնամ* (Ձ):

ՎԻՃԱԿ/ՎԷՃԱԿ *(գրբ. վիճակ)* - *տե՛ս* ՅԱ՛Լ[2]:

ՎԻՃԻ-ՎԻՃԻ/ՎԻՏԻ-ՎԻՏԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Վիճի-վիճի անէլ - Արագ-արագ եւ անտեղի խոսել: *Խըրէգ՚ վիճի-վիճի ըրա՛մ* (Բ):

ՎԻՄ - *գ.* Հացահատիկը՝ ընդեղենը մաքրելու՝ զտելու գործիք՝ մեքենա, զտիչ: *Կըլխօզէն ցօրէնը վիմավ ընք ի՛լ՚ալ թըմիզցընէլիս* (Ձ):

- Վիմավ անց կըցընէլ - Զտիչով մաքրել (հացահատիկը, ընդեղենը): *Միսը՛ռը վիմավ անց ըն կըցընում, ածում միշուկնէն* (Ձ):

ՎԻՅ - *տե՛ս* ՎԱՅ:

ՎԻՆՆԱՎՍԻ - *տե՛ս* ՎԸՆԱՎՍԻ:

ՎԻՆԷԳԸՐԷԴ *(ռուս. винегрет, ֆր. vinaigrette)* - *գ.* Եփած կարտոֆիլով, գազարով, բազուկով, լոբու հատիկներով եւն պատրաստած աղցան: *Վինէգըրէդը էլ ըդ՚ա՛թ՚ ընգավ* (Բ):

ՎԻՇ *(գրբ. վուշ)* - *գ.* Կտավատի բույսից ստացվող թել, վուշ: *Փ՚ա՛ն՚գը ասըմ ա.- Մինա՛կ վիշավ վէր կըպօտիս, բ՚ա՛լի կարիմ վուչ, ընդրրա հէտէ, վէր պէրա՛կ ա, չընչ՚ա՛ւլնէս կըցըվըցնէ* (ՀԺՀ, V, 520):

ՎԻՇԸԼԿԱ - *տե՛ս* ՎԻՇԻԼԿԱ:

ՎԻՇԻԼԿԱ/ՎԻՇԸԼԿԱ *(ռուս. вешалка)* - *գ.* Զգեստներ կախելու հարմարանք, կախիչ, կախարան: *Պէնջակը հանում ա, վիշիլկան կախ տամ* (Ձ):

ՎԻՇԿԱ/ՎԸՇԿԱ *(ռուս. вышка)* - *գ.* Շրջանաձեւ՝ քառակողմ կամ բազմակողմ բարձր ու նեղ կառուցվածք, աշտարակ: *... էտ խանըն պէցիր չարդախ ա շինիլ տամ, վըշկա...* (ՀԱԲ, 15, 118):

ՎԻՇՆԸ - *տե՛ս* ՎԻՇՆԻ:

ՎԻՇՆԻ/ՎԻՇՆԸ *(ռուս. вишня)* - 1. *տե՛ս* Գ՚ՈՒԼԱ՛ՌՆԸ: 2. *տե՛ս* Գ՚ՈՒԼԱ՛ՌՆԷ:

ՎԻՇՆՕՏ - *տե՛ս* Գ՚ՈՒԼԱ՛ՌՆՕՏ:

ՎԻՇՇ - *տե՛ս* ՎԱՇՇ:

ՎԻՇ-ՎԻՇ - *տե՛ս* ՎԱՇԸՎԻՇ:

ՎԻՇՎԻՇԱԼ - *չբ. տե՛ս* Ախուվախ անէլ:

ՎԻՉԸԼԿԱ՛ԼԻԼ/ՎԻՉԻԼԿԱ՛ԼԻԼ/ՎՈ՛ՒՉՈ՛ՒԼԿԱ՛ԼԻԼ/ՅՈ՛ՒՉՈ՛ՒԼԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ՎԻՉԻԼՕՏԷԼ:

ՎԻՉԸԼՈ՛ՒՏ/ՎԻՉԻԼՈ՛ՒՏ/ՎՈ՛ՒՉՈ՛ՒԼՈ՛ՒՏ/ՅՈ՛ՒՉՈ՛ՒԼՈ՛ՒՏ - *ած.* 1. Վրան ոջիլ ունեցող, ոջիլ ընկած: *Վիչըլ՚ուտ կըլ՚օխը տինում ա մօրը գ՚ուրգ՚ումը, վէր մարը վիչիլնէն ճօկէ* (Ձ): 2. *փխբ.* Կեղտոտ: *Վիչըլ՚ուտ շ՚օրէր ա կ՚ը՛ցալ* (Բ):

- Վիչըլ՚ուտ շօն - Կեղտոտ՝ վրան ոջիլներ ունեցող մարդ: *Էտ վիչիլ՚ուտ շօնը՝ ա՞ մընացալ, վէր նըհը՛տը հըրակաշ տը՛ռնամ* (Բ):

ՎԻՉԸԼՕՏԷԼ/ՎԻՉԻԼՕՏԷԼ/ՎՈ՛ՒՉՈ՛ՒԼՕՏԷԼ/ՅՈ՛ՒՉՈ՛ՒԼՕՏԷԼ - *չբ.* Ոջիլ ընկնել, ողջլակալել, ոջլոտել: *Խուխէն կըլ՚օխը վիչըլ՚օտալ ա* (Բ):

ՎԻՉԻԼ/ՎՈ՛ՒՉՈ՛ՒԼ/ՅՈ՛ՒՉՈ՛ՒԼ *(գրբ. ոջիլ)* - *գ.* Մարդկանց ու կենդանիների, ինչպես նաեւ բույսերի, հացահատիկների, ընդեղենների վրա ապրող անթեւ մակաբույծ միջատ, ոջիլ: *Կըլխան մին վիչիլ ա պուք տամ, տամ ըտրրան, թա.- էս ա քու ճարըտ* (Ձ):

- Վիչիլ ըղնէլ - *տե՛ս* ՎԻՉԸԼՕՏԷԼ:

- Վիչիլը օտէլ - Շատ ոջլոտ լինել: *Խուխէն կը[1]ՕԽը վիչիլը օտում ա* (Բ):

- Վիչիլ[1]ու յէրիշ - Արագ ընթացք: *Ծատօրը վիչիլու յէրիշՕվ ա հըղէ ք'ինում* (Բ):

ՎԻՉԻԼԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ՎԻՉԸԼԿԱԼԻԼ:

ՎԻՉԻԼՈՒՏ - *տե՛ս* ՎԻՉԸԼՈՒՏ:

ՎԻՉԻԼՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՎԻՉԸԼՕՏԷԼ:

ՎԻՍԱԼ(Լ)Ի/ՎԷՍԱԼ(Լ)Ի/ՎԱՍԱԼ(Լ)Ի - *տե՛ս* ԹԸՐԹԷՐՈՒԿ: *Ամը[1]ն հինչ տիրալ ար ըռընչնէրէս՝ վիսալի, մը[1]ղըր, կաթնը...* (ԼՂԲՔ, 258):

ՎԻՍԻԼԿԱ - *տե՛ս* ՎԸՍԻԼԿԱ:

ՎԻՍՅԱԹ - *տե՛ս* ՎԸՍՅԱԹ:

ՎԻՏԻ-ՎԻՏԻ - *տե՛ս* ՎԻՃԻ-ՎԻՃԻ:

ՎԻՐԱՎՕՐ *(գրբ. վիրաւոր)* - *ած.* 1. Վերք ստացած, վիրավորված: *Կամ ըն, տը[1]սնում՝ էրկու վիրավոր սալդաթ էտ փօսումը վէր ընգած* (Ձ): 2. *փխբ.* Հոգեպես վշտացած, վիրավորանք կրած: *ՈՒ՛, Մաքաղաթը էլ վիրավոր կընէգ[1] ա լի՞, մարթին էնքան ուշունցան հու չի՞ վիրավորվէլ* (Բ): 3. *գ.* Վերք ստացած՝ վիրավորված մարդ: *Կըռվէն վախտը հանց օր ա իլալ, վէր կըրը[1]ցալ էլ չընք, թա վիրավորնէրէն հըսցընինք[1] բալնիցան* (Բ):

ՎԻՐԱՎՕՐԷԼ *(գրբ. վիրավորեմ)* - *նբ.* 1. Հարվածով վերք հասցնել, խոցել: *Յըրա յա անում, քըվօրը վիրավորում* (Ձ): 2. *փխբ.* Խոսքով կամ գործով բարոյական՝ հոգեկան վերք հասցնել, վիրավորանք պատճառել: *Արչընը ասում ա.- Մա՛րթ ախպէր, էտ խուսկէրքավըտ ինձ վիրավորէցէլ, մունք էլ կարէլ չընք հընգըրօթուն անինք[1]* (Ձ):

ՎԻՐԱՎՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՎԻՐԱՎՕՐԷԼ-ի:

ՎԻՐԷՆԻ - *գ.* Սեւ հատկիներով ու բարակ կեղեւով խաղողի տեսակ: *Էն վախտը մէր բըղէրումը վիրէնի էլ ա իլալ* (Բ):

ՎԻՐԸՁԱՍՈՒ(Լ) - *տե՛ս* ՎԸՐԸՁԱՍՈՒ(Լ):

ՎԻՐԹՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՐԹՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՎԻՐԹՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՐԹՆՕՏԷԼ:

ՎԻՐԻ(ՆԻ)/ՎԸՐԸՆԻ/ԸՎԻՐԻ/ԻՎԻՐԻ *(գրբ. վայրի)* - *ած.* 1. Չընտելացված, վայրենի (կենդանիների ու թռչունների մասին): *Էրկու վիրի էծ հընգէր ըն տը[1]ռնում, մինտը[1]ղ ըրածում* (ԱԱռ, 31): 2. Չպատվաստված, ոչ մշակութային (բույսերի մասին): *Մին վիրի տանձի յա կըտըրում, փանդ անում* (Ձ): 3. Այդպիսի բույսերի տված (պտուղների ու հատապտուղների մասին): *Վիրի գ'ուլանը աղու վա ինում* (Բ): 4. Ամայի, անմարդաբնակ: *Էրկուսըն էլ էտ քըշէր մընամ ըն մին վիրի հանդում* (ՀԺՀ, V, 371): 5. *փխբ.* Անկիրթ, կոպիտ, անտաշ: *Վիրի մարթ ա Ափկարը* (Բ):

ՎԻՐՉԱՆԱԼ/ՎԸՐՉԱՆԱԼ *(գրբ. վերջանամ (ետեւ մնալ, ետ քաշվել, վախճանվել)* - *տե՛ս* ՊԸՐԾԸՆԷԼ (1, 2):

ՎԻՐՉԷՄՆԸ - *տե՛ս* ՎԸՐՉԷՄՆԸ:

ՎԻՐՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՎԸՐՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. վերջացուցանեմ)* - *նբ.* ՎԻՐՉԱՆԱԼ-ի:

ՎԻՐՔ[1]ԻՁԻ - *տե՛ս* ՎԸՐՔ[1]ԸՁԻ:

ՎԻՐՔ[1]ԻՁԱՆԻ - *տե՛ս* ՎԸՐՔ[1]ԸՁԻ:

ՎԻՐՔ[1]ԸՏՈՒՐՔ[1] - *տե՛ս* ՎԸՐՔ[1]ԸՏՈՒՐՔ[1]:

ՎԻՑ(Ց)ԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՎԸՑ(Ց)ԱՆՈՒՑ:

ՎԻՑ(Ց)Է՛ՔԱՆ - *տե՛ս* ՎԸՑ(Ց)Ը[1]ՔԱՆ:

ՎԻՑ(Ց)ԸՊԱՏԷԳ[1] - *տե՛ս* ՎԸՑ(Ց)ԸՊԱՏԷԳ[1]:

ՎԻՑ(Ց)ԸՏԱԿ - *տե՛ս* ՎԸՑ(Ց)ԸՏԱԿ:

ՎՈՒՁՆԱԽՕՏ - *գ.* Հացազգիների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս: *Մէր հընդէրումը վուզնախօտ էլ կա* (Բ):

ՎՈՒՅ - *տե՛ս* ՎԱՅ:

ՎՈՒՅ-ՎՈՒՅ[1] - *գ.* Վայրի թռչնատեսակ: *Վույ-վույը սաղ քըշէրը էնքան սանս ըրավ, թօղից վէջ, թա քօն ինի* (Ձ):

ՎՈՒՅ-ՎՈՒՅ[2] - *տե՛ս* ՎԱՅ-ՎԱՅ:

ՎՈՒՅՈՒՎՈՒՐԴ - *տե՛ս* ՎԱՅՎԸՐՈՒԴ:

ՎՈՒՉ - *տե՛ս* ՎԷՉ:

ՎՈՒՉ - *տե՛ս* ՎԷՉ:

ՎՈՒՉՈՒԼ - տե՛ս ՎԻՉԻԼ:

ՎՈՒՉՈՒԼԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ՎԻՉԻԼԿԱԼԻԼ:

ՎՈՒՉՈՒԼՈՒՏ - *տե՛ս* ՎԻՉԸԼՈՒՏ:

ՎՈՒՉՈՒԼՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՎԻՉԸԼՕՏԷԼ:

ՎՈՒՍ - *գ.* Դրական հատկություն, արժանիք, հեղինակություն, պատիվ: *Ընդըրա վուսը վէրընն ա՞, վէր տիրալ ըք գ'ուղապէտ* (Բ):

ՎՈՒՐԹՈՒՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՎԸՐԹԷՎՈՒՐ:

ՎՈՒՐԹՈՒՎՈՒՐԸ[1]ՆԷ - *տե՛ս* ՎԸՐԹԸՎԸՐԸ[1]ՆԷ:

ՎՈՒՐՀԱՑ - *տե՛ս* ՎԱՂՐԻՀԱՂ:

ՎՈՒՐՈՒՎՈՒՐԴ - *տե՛ս* ՎԸՐԸՎՈՒՐԴ:

ՎՈՒՐՔ[1]-ՏՈՒՐՔ[1] - *տե՛ս* ՎԸՐՔ[1]ԸՏՈՒՐՔ[1]:

ՎՕ - *տե՛ս* ՊՕ:

ՎՕՁԻՆ - *տե՛ս* ԿՕՁ[1]ՆԻ:

ՎՕԼԱԺ *(ռուս. валежник)* - *գ.* Անտառում չորացած եւ փտած փայտ: *Վէր շատ շօռ ա կ'ամ, կացէնը քըթէնում չի, ճարը կըտըրած վօլաժ ա հըվաքում, էշին պէռնում, կ'ամ տօն* (Ձ):

ՎՕԽՃԱՐ - *տե՛ս* ՎԸ[1]ԽՃԱՐ:

ՎՕԽՉ *(գրբ. ողջ)* - *տե՛ս* ՍԱՂ:

ՎՕԽՉ-ԱՌՕԽՉ - *տե՛ս* ՍԱՂ-ՍԸԼ(Ը)ՄԱԹ:

ՎՕՂՕՐՄԱԾ - *տե՛ս* ՎԸՂՕՐՄԱԾ:

ՎՕՆՆԱՎ - *տե՛ս* ՎԸ[1]ՆՆԱՎ:

ՎՕՆՆԸ[1] - *տե՛ս* ՎԸ[1]ՆՆԸ[1]:

ՎՕՆՆԸ[2] - *տե՛ս* ՎԸ[1]ՆՆԸ[2]:

ՎՕՆՆԸ[3] - *տե՛ս* ՎԸ[1]ՆՆԸ[3]:

ՎՕՆՆՈՒՔ - *տե՛ս* ՎԸ[1]ՆՆՈՒՔ:

ՎՕՌԻ *(գրբ. յոռի, ոռի (վատ, փուչ)* - *ած. հեգն.* 1. Վատթար: *Սըմսօնէն հանը վօռի յա* (Բ): 2. Շատ դժվար: *Հանձ անէլը վօռի կօրծ ա* (Բ):

ՎՕՍԿԻ - *տե՛ս* ՎԷՑԿԻ:

ՎՕՍՊ - *տե՛ս* ՎԸ[1]ՍՊ:

ՎՕՍՓ - *տե՛ս* ՎԸ[1]ՍՊ:

ՎՕՐ - *տե՛ս* ՎԷՐ[2]:

ՎՕՐՕՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Վօրօշ անէլ - *տե՛ս* ՎՕՐՕՇԷԼ: *Վօրօշ ըն անում՝ կացէնը յօր օնին, սըթանը կըտրին* (ՆԱԲ, 143):

ՎՕՐՕՇԻԼ *(գրբ. որոշեմ)* - *նբ.* Որոշում կայացնել: *Ամմա վէր ուրանն ճընանչում ին հուսցու կ'օղ, վօրօշում ա՝ ուրանց սըրջանան տուս կ'ա* (ՀԺՀ, V, 645):

ՎՕՓՇԸՄ *(ռուս. вобщем)* - *տե՛ս* ՎՕՓՇՈՒՄ:

ՎՕՓՇՈՒՄ/ՎՕՓՇԸՄ - *վ.* Ինչեւէ, բոլոր դեպքերում: *Վօփշում, յը[1]ս կօրծ չօնիմ, տուք ըք գ'ուդուում* (Ձ):

Տ

ՏԱ[1] *(գրբ. դա)* - *դ.* Երկրորդ դեմքի գոյականական ցուցական դերանուն, որ ցույց է տալիս խոսակցին մոտ գտնվող՝ եղող կամ խոսակցի հիշատակած անձ՝ առարկա: *Տա դանստի ք'ընըմ ա էտ տըղէն հօրը ասըմ* (ՀԺՀ, V, 65):

ՏԱ[2] - *տե՛ս* ԸՏԸՐԱ:

ՏԱԲԸՐԷԹԿԱ - *տե՛ս* ԴԱԲԸՐԷՏԿԱ:

ՏԱԲԸՐԷՏԿԱ - *տե՛ս* ԴԱԲԸՐԷՏԿԱ:

ՏԱՁ[1]/ԴԱՁ *(ռուս. таз)* - *գ.* Մետաղյա լայն եւ ոչ խոր աման, կոնք: *Տահանք մին մէծ դազ փանթաշ ըն անում* (ՀԱԲ, 15, 135):

ՏԱՁ[2] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տազ անէլ - 1. Լռել, սսկվել: *... էս քառընս տազ ըրած պանրանում ա բէջիթ մին փօս կըտրում, լօխ ածըմ մէջը...* (ԼՂԲՔ, 259): 2. Համբերել, սպասել: *Աղվէսընն ասում ա.- Ճըղա՛ցպան ախպէր, տու տա՛զ ըրա, յը[1]ս ք'ըզը[1]տէ թաքավէրէն ախճիգ'ընն ըմ անզլական* (ՀԺՀ, V, 626):

ՏԱԼ *(գրբ. տամ)* - *նբ.* 1. Մեկին մի բան հանձնել՝ փոխանցել: *Տըղան ջուբան տՀուս ա օնում թոխտը, տամ թաքավէրէն* (ՆԱԲ, II, 26): 2. Մեկին թողնել՝ հանձնել, մեկի ձեռքը մատնել: *Հինչ էլ ինի, մունք մէր յէրգ՝իրը թուրքէրէն չընք տալ* (Զ): 3. Տրամադրել, մեկի՝ մի բանի տրամադրության տակ դնել: *Բուստանէն կէսը մին տարավ տամ ա հիրըվանէն, վէր բիջՀրի* (Բ): 4. Վճարել: *Էտ տըղան մին խիլլՀ վը՝սկի յա տամ, ոչը յոր օնըմ, ք՝ընըմ* (ՀԺՀ, V, 38): 5. Շնորհել, արժանացնել, պարգեւատրել: *Լ՝ավ կօրծ ընէլի հը՝տէ ՍՀրիբէկ դայուն մէդալ ըն տամ* (Զ): 6. Հանձնարարել, պատվիրել: *Հարուստը ըտըրանց շատ կօրծ ա տամ* (Զ): 7. Հարվածել, խփել, զարկել: *Տամ ըն, կըռվում, ժուղովուրթը ըրմանում ա* (ԱԱ, 28): 8. Կազմակերպել, սարքել (հյուրասիրություն՝ խնջույք եւն): *Ժուղովուրթէն լ՝ավ հաց ա տամ, ուտուցունում, խըմըցընում, հըղէ տինՀում* (Զ): 9. Հրապարակով ներկայացնել, հանդես գալ որեւէ բանով: *Մին օր էլ քըղաքան յը՝րք ըսօղնէ յըն կ՝ամ, շէնումը կանցէրտ տամ* (Զ): 10. Արձակել, ծլեցնել: *Էրկու տարումը էտ խընձՀրէն մըծանում ա, ճըղնէր տամ* (Զ): 11. Առաջ բերել, սերել, ծագեցնել: *Հըրուստէն համ ծառէրըն ըն բօլ-բօլ պէրք տամ, համ հիյվընէն ըն բօլ-բօլ ծէք՝ տամ* (Զ): 12. Կնության տալ, ամուսնացնել: *Կ՝ՀփիՀ Հուրն վըլլամադ-շարմադ ըխճըկանը տըվավ քօռ Վընէսին* (Բ): 13. Վաճառել: *Կընէգ՝ը տանը կէնում ա, մարթը տանում ա կավը հազար մընէթավ տամ, յէտ տը՝ռնում, վը՝ր կ՝ա տօն* (ՆԼՂԺԲ, 62): 14. Մատուցել, հրամցնել: *Ջէմքուչը յուղուծու վա շինում, տամ փըսէն* (Զ): 15. Բաժին՝ մաս հանել: *Մը՝ծ ախպէրը հօրը հըրըստութունը լօխ յօր ա օնում, կուճի ախպօրը վէշ մին պէն տամ չի* (Զ): 16. Թույլ տալ իր հետ կենակցել: *ԴՀխպՀ կընէգ՝ ա, լօխճին տամ ա* (Բ): 17. Կցել, միացնել: *Ճարը կըտըրած՝ էտ թէվէրըտ էտ ջիմդՀք՝Հն ա տուվալ, ալակուշկուշէն ըստը՝ղծալ* (ԱԱ, 69): 18. Ուղղել՝ դարձնել դեպի... *ՍՀութՀունը ծօռ ա, պատառ բիդի աչ տօ՛* (Բ): 19. Մի բանով տարվել, անձնատուր լինել մի բանի: *Սէտրակը ՀուրՀն տըվալ ա խըմէլին* (Բ): 20. Արձակել, տարածել, սփռել: *Քըշէրը էտ պըղօճը լՀուս ա տամ* (Զ): 21. Արտաքին տպավորությամբ որոշել (տարիքը, քանակը եւն): *ԼՀրմիկ դային ութասսուն տիրը՝կան ա, ամմա վէր յէշիս, վացցուն էլ չըս տալ* (Բ): 22. Սնուցել որեւ բանով: *Բօստանը փէյնը բիդի տաս, վէր լ՝ավ պէրք յը՝ր օնիս* (Զ): 23. Որեւէ գույնի երանգ ունենալ, այդ գույնով փայլել: *Հըռանցէ վէր բաղէն յէշում ըս, խաղուն սըվէ յա տամ* (Բ): 24. Սրընթաց մտնել, մխրճվել: ... *Էտ ճօրը՝ն խըռհնում ա, տամ ծըմըկնը՝րէն, ըմընէք՝ը լօխ կուտրատում* (ՀԺՀ, VII, 305): 25. Փաթաթել: *ՔՀանդիրը վընէրավընը ա տամ, քաշ անում* (Զ): 26. Հատել, կտրտել: *Ցակատը յօր ա ունէս, ծառէն ճըղնէրը տաս* (Բ): 27. Հնչեցնել: *Դասատուն զանգ՝ը տամ ա, խօխէնք՝ը նի յըն տը՝ռնում ըշկօլը* (Բ): 28. Խաղալ: *Խօխէնք՝ը կունդըմըհակէ յըն տամ* (Բ): 29. Մեղադրական վճիռ կայացնելով՝ պատժաչափը սահմանել: *Սուդ ըն անում, Հանէսին տասսը տարէ տամ* (Զ): 30. Նշել, հացկերույթ կազմակերպել (մահվան յոթնօրյակը, քառասունքը, տարելիցը եւն): *ՀՀրՀբէդը կընգանը տարէն տամ ա, յը՝տնան փըսակվում* (Զ): 31. Իբրեւ օժանդակ բառ՝ ներգործական եւ չեզոք բայերի անորոշ դերբայի հետ կազմում է պատճառական բայեր, ինչպես՝ *ասէլ տալ, խօսէլ տալ, պիրիլ տալ, խըմէլ տալ, օտէլ տալ* եւն: 32. Գոյականների հետ կազմում է հարադրական բայեր, ինչպես՝ **խօսկ տալ, պարէվ տալ, սը՝րտ տալ, օխնը տալ** եւն: *չբ.* 33. Հնչել: *Ջանգ՝ը տըվալ ա, ամմա խօխէնք՝ը ըսկացալ չըն* (Զ): 34. Փաթաթվել: *Կամ ըն, տը՝սնում մին զը՝ռ օխծ՝ ծառավը տուված* (Զ):

- Տօր վէր կըտաս (շանը ճըկատէն) - Սաստիկ ծեծել: *Ափանդին տՀուս ա կ՝ամ, կընգանը յըրա պըրծնում, տօր վը՝ր կըտաս, էնքան ա թակում, վը՝ր թան ծըմէլա քըցՀում ա* (ՀԺՀ, VI, 233):

ՏԱԼ[1]/ՏԱԼ[1] *(գրբ. տալ)* - *գ.* Ամուսնու քույրը կնոջ համար: *Մին օր ինք՝ը ըմընէք՝ը կուտուրատում ա, տալլին անավ քըցՀում* (ՀԺՀ, VII, 21):

ՏԱԼ[2]/ՏԱԼ[2] *(հ.ե. *dhel-)* - *գ.* Ծառի ճյուղ: *Ծըռէրան խընձՀր, տանձ ըն քաղըմ, օտում, ծըռէրէն տալլէրը կուտուրատում...* (ՀԺՀ, V, 467):

ՏԱԼԱՐ/ՏԷԼԱՐ/ՏԻԼԱՐ *(գրբ. դալար)* - *ած.* Դալար, մատղաշ: *Մին տալլար ծառ ա կըտըրում, շըլակում, կ՝ամ տօն* (Զ):

ՏԱԼԷՐՔ/ՏԱԼԷՔ[1] *(ռուս. тарелка)* - *գ.* Ափսե: *Էտ հընգ՝էրը մին տալլէրք խորՀգ՝ ա քըցՀում, տամ Հուրն, թա օտէ* (ՀԺՀ, V, 269):

ՏԱԼԷՔ[1] - *տե՛ս* ՏԱԼԷՐՔ:

ՏԱԼ[1] - *տե՛ս* ՏԱԼ[1]:

ՏԱԼ[2] - *տե՛ս* ՏԱԼ[2]:

ՏԱԽ - 1. *ած.* Գիրուկ, թմբլիկ: *Մին տախ կ՝առն ըն մօրթում, ք՝ը՝փ անում* (Զ): 2. *գ.* Բտման դրված խոզ: *Հունց ա պըտահում՝ կ՝Հուլը տախէրան մինը կ՝ուղանում ա* (Զ):

- Տախ կըտըրէլ - Գիրանալ: *Խօզ՝էրը կաղէնը օտում ըն, տախ կըտըրում* (Զ):

ՏԱԽԾԸ - *տե՛ս* ՏԷՍՆԸ:

ՏԱԽՏ - *տե՛ս* ԹԱԽՏ:

ՏԱԽՏԱԿ *(գրբ. տախտակ)* - *գ.* 1. Փայտի տափակ, երկարավուն, ոչ հաստ շերտ: *Յէր ա կէնում ախպօրը տինում մին տըխտակու յըրա, կըտօրում, տէն ածում* (ՀԱԲ, 15, 58): 2. *փխբ.* Նիհար՝ կմախքացած մարդ: *Դէ մէր Նանօվըն էլ հինչ կընէ՞գ՝, տախտակ ա, լի՞, էրկու փութ կա վէչ* (Բ): 3. *փխբ.* Բութ՝ անզգա մարդ: *Տախտակ ը՞ս, խէ կըլօ՞խ չըս ըղնում* (Զ):

- Տախտակ քաշիլ - Գերանը սղոցելով՝ տախտակներ կտրել: ... *ՀՀզը՝ցալ ըն՝ մինը կըտրին, տախտակ քաշին, ըռիսկ չըն ըրալ* (ԱԱ, 82):

ՏԱԽՏԷՂ - *տե՛ս* ՏԱԽՏԸ՝Ղ:

ՏԱԽՏԸ՝Ղ/ՏԱԽՏԷՂ - *գ.* Տաքդեղ, պղպեղ: *Սօգրաթը կընօ տՀախտը՝ղ շատ ա սիրում* (Բ):

ՏԱԿ[1] - *գ.* Ճակնդեղ: *Մին մը՝ծ տակ ա իփՀում, կըտօրում, տամ խօնցը* (Զ):

ՏԱԿ[2] *(գրբ. տակ)* - *գ.* 1. Առարկայի ներքեւի՝ ցածրի՝ ստորին կողմը՝ մասը: *Ըտի հայէրը դէրին նիհէտ կ՝աս ըն Նապատը՝ միհէնգ՝վա Սարէն շէնին տակը* (ԱԱ, 23): 2. Մարմնի որեւէ անդամի ցածի մասը: *Մին օր էլ վը՝ննանը տակը փօշ ա նի մընում* (Զ): 3. Հատակ, խորք: *Տըղան նի յա մընում ծօվը, տական էտ քարը տՀուս օնում* (Զ): 4. Երեխայի տակի շոր: *Խուխէն տակը փօխում ա* (Բ): 5. Որեւէ բանի տակ դնելու հարմարանք: *Փիչին տակը վը՝ղ ըն ածում, վէր պօլը էրի վէչ* (Բ): 6. Ծալ, շերտ, դարս (թվականների հետ): *Հէնգ՝ տակ դՀշՀնկ ա պէժինք՝ տամ* (Զ): 7. *փխբ.* Ծայր, վերջ: *Շէփտըվա տակէն մին ոչ ա մօրթում, ք՝ը՝փ անում* (Զ): *կ.* Ցույց է տալիս. 8. Այն առարկան՝ տեղը, որի ցածի մասում կա՝ գտնվում է մեկը՝ մի բան կամ կատարվում է որեւէ բան: *Ճընապան անց ար կէնում մին մը՝ծ ք՝ը՝րծի տակավ* (ԼՂԲ, 355): 9. Այն առարկան՝ երեւույթը եւն, որին ենթարկվում է մեկը կամ մի բան: *Ըտի Հայրօն թօռու տակ ա ըղնում, թըրչվում, հիվընդանում* (Զ): 10. Այն անձը՝ երեւույթը, որի հովանավորությանը՝ պաշտպանությանը՝ խնամքին է ենթարկվում մեկը կամ մի բան: *Խօխան բիդի հօրը-մօրը ծը՝րքէն տակէն մըծանա, վէր կարքէն մարթ տը՝ռնա* (Զ): 11. Գործողության ուղղվածությունը դեպի մի բանի խորքը՝ հատակը: *Վը՝սկէ ծՀուկունը էտ վէր ըսկանում ա, նի յա մընում ճիրին տակը* (Զ): 12. Այն առարկան, որի ծանրությանը՝

ճնշմանն է ենթարկվում մեկը կամ մի բան: *Էշը պէռնանը տակէն չօքալ ա* (Բ): 13. Այն առարկան՝ երեւույթը, որով մեկը՝ մի բան քողարկվում՝ ծածկվում՝ պահվում է: *Խօխան յուրդանէն տակէն կ'օղալ ա կացալ* (Բ):

- Տակ անէլ - 1. Սուզվել, խորտակվել: *Էտ խընձօրնէն քըցիս ա ճիրին մաչը, տըսնաս՝ մինը տակ ա ընէս...* (ՀԺՀ, V, 291): 2. Անհետանալ, այլեւս չերեւալ: *Չօբանը թա.- Մըտկավըտ էտ պէնըտ անց չի կըցընիս, վըէր անց կըցըրէր, ճուրը տակ ա ընանական* (ՀԺՀ, VII, 191):

- Տական (մինչըէվ) կըլօխ(ը) - Ամբողջովին, ամբողջապես: *Մացակը խըմած ըղնում ա գ'օլը, տական մինչըէվ կըլօխը թըրչվում* (Բ):

- Տական նամ յըէր օնէլ/քաշիլ - Թեթեւ դիտողությունից՝ խոսքից վիրավորվել: *Վայ ա, վէր մինը մին պէն ա ասում, մէր Հայկուշը տական նամ ա յըէր օնում* (Բ):

- Տական նի կէնալ - *տե՛ս* Վըէռան նի կէնալ:

- Տական նի կըց(ը)նէլ - *տե՛ս* Վըէռան նի կըց(ը)նէլ:

- Տական տալ - Խանութի լավ ապրանքը թաքուն թանկ վաճառել: *Սավէտին վախտը մաղազինչէք'ը լ'ավ ապըրանքը տական ըն իլալ տալիս* (Ձ):

- Տական տ'ուս կ'ալ - 1. Ստանձնած գործը հաջողությամբ ավարտել՝ գլուխ բերել: *Խըէղճ Մուխանը հէնգ' տարէ յա՝ տօն ա շինում, ամմա կարում չի տական տ'ուս կ'ա* (Բ): 2. Պրծնել, ազատվել: *Էս գ'ուլ'ումէն տական վէր կարինք' տ'ուս կ'անք, լ'ավ ա* (Բ): 3. Լավության փոխարեն հատուցել: *Ասում ա.- Թաջիրընը ապըրած կէնա, յըէս քու ըրած լ'ըվութունէն տական հուց տ'ուս կ'ամ* (Ձ):

- Տակավ(ը) անէլ - 1. Մի բան իր տակը թողնել (փլվելով, վրաերթ անելով եւն): *Պատը պարան յըէկավ, Մըրքըրէն տակավը ըրավ, ըսպանից* (Բ): 2. Գողանալ, յուրացնել: *Նախագան կըլխօզէն ցօրէնը տակավ ըրավ, ծախից* (Ձ): 3. Թաքցնել, ծածկել, խողարկել: *... Էլ կօլ տըված վէքսիլնէ, տակավըն ըրած կումարնէ չի մընալ, վէր լ'ուս աշխարք չի կ'ան...* (ՋՏ, Բ, 71):

- Տակավ(ը) ինիլ - 1. Մի բանի տակը մնալ: *Մըշինին տակավը իլանվ, մըէռավ* (Ձ): 2. Գողացվել, յուրացվել: *Վէր բաղէն ղօրօղչին Աշօտը ինի, էն բաղէն խաղուն տակավը կինի* (Բ): 3. Թաքցվել, ծածկվել, քողարկվել: *Ըտի էտ կ'ուղօթունը տակավը իլանվ* (Ձ):

- Տակավը պէն փըռնէլ - Գաղտնի՝ ծածուկ գործել: *Իզէն տակավըն ա պէն փըռնում* (Բ):

- Տակավը սէլ քինիլ - *տե՛ս* Վըէռավը սէլ քինիլ:

- Տակավը տալ - Ամանը՝ շերեփը՝ գդալը եւն մի բանի մեջ մտցնելով եւ հանելով՝ լցնել: *... Պիրիս ըն ըծէս կարասը, կ'ըվըթնէն տակավը տաս, թա խըմին, մընաս մին մինն' իրըէսու յիշիս* (ԱԱռ, 6):

- Տակավը տալ/նի մընէլ, կըլխավը տ'ուս կ'ալ - Ձեռն ընկածը անխնա վատնել՝ շռայլել: *Էն էլ հօ կընէգ' չի՞, լ'ըհա վէր ծըէրքը փուլ ա ըղնում, տակավը տամ ա, կըլխավը տ'ուս կ'ամ* (Բ):

- Տակավը օնէլ - Մի բան մի այլ բանի տակ պահել: *Էրկու հափուռը ծըծէրէն տակավըն ա կալալ, մինչէվ կաթալ ա, հափուռը լըցալ...* (ՆԱԲ, 84):

- Տակէն կըրակ էրիլ - Անհամբեր՝ անհանգիստ լինել: *Տակէտ կըրակ ա՞ էրում, խէ նըստում չը՞ս* (Բ):

- Տակէն կ'ուզիլ - 1. Անկողնու կամ վարտիքի մեջ միզել: *Էտ խօխան մը՞ծ խօխա յա, ամմա հանալ տակէն կ'ուզում ա* (Ձ): 2. Վախից, սաստիկ ծիծաղելուց եւն տակը միզել: *Արչը վէր կ'օռռում ա, վըէրսկանը տակէն կ'ուզում ա* (Ձ):

- Տակէն պարանց ըղնէլ - *տե՛ս* ՏԱԼ (16):

- Տակէն պէն կա - Մի գաղտնիք կա, մեջը մի բան կա թաքնված: *Էտ վէր յըէկալ չի, գ'իդա վէր տակէն պէն կա* (Ձ):

- Տակէն պէն չըմընալ - Լրիվությամբ սպառվել՝ վերջանալ՝ ոչնչանալ: *Ղօնաղը յըրա յա պըրծընում, ղըզղանէն կուրկուտը օտում, տակէն պէն չի մընամ* (Ձ):

- Տակէն տինիլ - Տակը դնել, զգետնել: *Վալօղը ըտըրան տինում ա տակէն, վէր թակում* (Բ):

- Տակէն քաքէլ - *տե՛ս* Տակը լըցնել:

- Տակէ տօն - Ներքնահարկ: *Ուրանք տակէ տանըն ին կէնում* (Ձ):

- Տակէ քարը կըլօխը ըղնէլ, կըլխէ քարը՝ տակը - 1. Հիմնահատակ ավերվել, քարուքանդ լինել: *Լէնգ' Թէմուրը ուրանն զօրքավը վէր շէն ք'ինամ ար, տակէ քարը կըլօխըն ար ըղնում, կըլխէ քարը՝տակը* (Ձ): 2. Աշխարհը՝ կարգերը հիմնովին փոխվել: *Սավէտը ցըրը՞վ յըէկավ, տակէ քարը կըլօխը ընգավ, կըլխէ քարը՝տակը* (Ձ):

- Տակէ քարը կօտըրած - Հիմքը խախուտ: *Կօրծէն տակէ քարը վէր կօտըրած իլանվ, էն կօրծը անմալ չի կ'ալ* (Ձ):

- Տակը թըրչիլ - *տե՛ս* Տակէն կ'ուզիլ:

- Տակը լըցնէլ - 1. Տակը կեղտոտել (երեխայի մասին): *Խօխան տակը լըցցավ, մարը թակից* (Բ): 2. Խիստ վախենալ, ահաբեկվել: *Կօղը վէր բաղվանչուն տըէսավ, տակը լըցավ* (Ձ):

- Տակը կապէլ - Կաշառել: *Սուդյին տակը կապից, տըղէն ըզադից* (Բ):

- Տակը կըլօխ անէլ, կըլօխը՝ տակ - Ավերել, քարուքանդ անել: *Ջօրքէն հըրամանք ա տամ, վէր էտ պըռավէն տօնը տակը կըլօխ անին, կըլօխը՝տակ* (Ձ):

- Տակը ճիրիլ - 1. *տե՛ս* Տակէն կ'ուզիլ: *Խութ'ին պըթկէն ապան կ'ուռռացալ ա, շէնըմը անգին տակը ճիրալ ա* (ԱՀ, 39):

- Տակըն էլ գ'իդալ, կըլօխըն էլ - Լավ ճանաչել, բոլոր մանրամասներին տեղյակ լինել: *Ասում ա.- Արխայ'ին կաց, յըէս էս ծըմակէն տակըն էլ ըմ գ'ուդում, կըլօխըն էլ* (Ձ):

- Տակը ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Տակավ(ը) ինիլ: 2. Մի բանի ազդեցությանը ենթարկվել: *Պարթկու տակ ա ընգալ* (Բ):

- Տակը կըրկատած - Անբարոյական, կուսությունից զրկված (աղջիկների մասին): *Էրկու ախճիգ' օնէ՝ տակը կըրկատած* (Ձ):

- Տակը պէց անէլ - 1. *տե՛ս* Ատակ անել: 2. *տե՛ս* Փախըրը պէց անէլ:

- Տակը պօղ ածած - Անհանգիստ: *Տակըտ պօղ ածած ա՞, էտ խէ ըտի չըռըվըռին ը՞ս ընգալ* (Բ):

- Տակը տալ - 1. Մի բանի՝ մեկի տակ այլ բան լցնել դնել: *... Կուճուր ախպէրը շօր-շիրթ, յուրղընդօշանկ, պէն լօխ տակըն ա տամ, քօն ինում* (ՀԺՀ, VII, 343): 2. Բորբոքել (կրակը): *... Վըէխճարը մօրթում ա, կըտօրում, նի տամ ղըզղանէն մաչը, կըրակէն տակը տամ* (ՀԺՀ, VII, 204): 3. Գրգռել՝ դրդել՝ լարել (մեկի դեմ): *Արչին ք'օհնան կըռէք' ա ինում ըղվէսին յիրան, ըսքըսում ա ըսլանէն տակը տալը...* (ԱԱռ, 29): 4. Մի բանի՝ մեկի տակը մտնել: *... Սը՞վ ղօչը տակըն ա տամ, ըտըրան տանըմ սը՞վ աշխարքը* (ՀԺՀ, V, 21):

- Տակը տակ թօղնէլ, կըլօխը՝կըլօխ - Ամեն ինչ նույնը թողնել, ոչնչի ձեռ չտալ: *Կամ ա, տը՞սնում՝ հիրը՞վանը տօնը լ'ավ պահած, տակը տակ թօղած, կըլօխը՝ կըլօխ* (Ձ):

- Տակը տէրտակ, կըլօխը տէրտակ - Ոչինչ չունեցող, աղքատ: *Տակը տէրտակ, կըլօխը տէրտակ մարթ ա Սուղումունը, կարում չի, թա խօխէնքը պահէ* (Բ):

- Տակը քըցիլ - *տե՛ս* Տակավ(ը) անէլ:

- Տակ ինիլ - *տե՛ս* Տակ անէլ:

- Տակ տալ - Նյութական կորուստ կրել, անհաջողության մատնվել: *Ըստարէ փիս արաշտ ա, հու ցօրէն ա վարալ, տակ ա տըլական* (Բ):

ՏԱԿԱՆ(ԱՆ) - *մ.* Ի սկզբանէ, շատ հնուց: *Փըրջամալ տական էլ հայէր ըն ապրալ...* (ԱԱ, 55):

ՏԱԿԱՆ-ԿԸԼԽԱՆ - *մ.* 1. Ցածից ու վերեւից, այս ու այն կողմից, սկզբից ու վերջից: *Ք'անդիրը տական-կըլխան*

կըտըրում ըն, թողում մին չաթվու մըչանք (Ձ): 2. *փխբ.* Վայրիվերո, ավելպակաս: *Նօր ըն կըլխու ընգընըմ, վէր խէ յար իտի տական-կըլխան, նըհախ տըղան խօսում* (ՀԺՀ, V, 205):

ՏԱԿԷՆ-ԿԸԼԽԷՆ - *մ.* Անընդհատ, սկզբից մինչեւ վերջ: *Շէփտին տակէն-կըլխէն մէր Ռուբէնը էն ա կօրծ ընէյիս* (Բ):

ՏԱԿԸ-ԿԸԼՕԽԸ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԿԸԼՕԽ (1, 2):

ՏԱԿԸՌ(Է)/ՏԱԿՌԷ *(գրբ. տակռի)* - *գ.* 1. Բույսի արմատ: *Ճըղպօրուն տակըռէն կըտըրում ըն, ճըղպօրէն չուրանում ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Տոհմի՝ ցեղի՝ ընտանիքի սկիզբը: *Մէհտիշինացուց տակըռէն Իրանան ա* (Բ):

- Տակըռ(է) փըռնէլ/քընցիլ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ԿԱԼԻԼ:

- Տակըռը/տակըռէն խօր ինիլ - Ամուր կերպով հաստատվել: *Կաղնէն ասում ա.- Իմ տակըռէս խօր ա, տու ինձ կարէլ չըս պուք տաս* (Ձ):

ՏԱԿԸՌՕՏ/ՏԱԿՌՕՏ - *գ. հվք.* Արմատներ: *Տակռօտ ա քանդում, տամ խուզէրէն* (Ձ):

ՏԱԿԸՏՈՒԿ - *գ.* Մնացորդ: *Հաց ըն օտում, տակըտուկըն էլ հըվաքում, ածում թօրբան, հըղէ ինում* (Ձ):

ՏԱԿՌԷ - *տե՛ս* ՏԱԿԸՌ(Է):

ՏԱԿՌՕՏ - *տե՛ս* ՏԱԿԸՌՕՏ:

ՏԱՀԱՆՔ - *տե՛ս* ԸՏԸՐԱՆՔ:

ՏԱՀՆԻ-ՆԱՀՆԻ-ՆԱՀՆԻՆԱ - *գ.* Պարեղանակ, որ կատարվում է այդ բառերը արտաբերելով: *Քըթէն տակէն տանինանինի-նանինինա ըսէլավ քունում ա* (Ձ):

ՏԱՂ(ԷՔ) *(գրբ. տաղ)* - *գ.* Քնքուշ տաղ՝ երգ: *Ասում ըն՝ մին դուշ կա՝ տարանը մըհէտ տաղէգ ա ասում* (Ձ):

ՏԱՃԻԼ - *նբ.* 1. *տե՛ս* ՏԸՊԷԼ: 2. *փխբ.* Մանր կարել: *Ծօրը տանճում ա* (Բ):

ՏԱՃՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԱՃԻԼ-ի:

ՏԱՄԲՈՒԼ/ՏԷՄԲՈՒԼ - 1. *տե՛ս* ԳԱՎԱԼ: *Ավաքը ճըվըրանէրը տըմբուլավ լըցնում ա, էշին պէռնում, տանում՝ հըրէվան շէնումը ծախէ* (ՆԱԲ, III, 170): 2. *փխբ. տե՛ս* ՃՈՒՃՈՒԼ:

ՏԱՄԲՈՒԼԻ/ՏԷՄԲՈՒԼԻ - *տե՛ս* ԳԱՎԱԼԻ:

ՏԱՆԱԿ - *տե՛ս* ՏԷՆԱԿ:

ՏԱՆԱՅԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԱԿԱՆ:

ՏԱՆԱՎ-ՏԸՂԱՎ - *մ.* 1. *տե՛ս* ՏԸՆԸՀԱՎԱ(Ն): 2. Ունեցած-չունեցածով: *Յէղիսաբէթը ուրան խօնցավը, տանավըտըղավը շատ ա գըռընաս* (Բ):

ՏԱՆԱՏԱՇՇԱՂԻ - *գ.* Վարդագույն, կլոր ու խոշոր հատիկներով եւ հաստ կեղեւով խաղողի տեսակ: *Մին ճըվարան տանատաշշաղի յա քաղում, դարկում խընամունց տօն* (Ձ):

ՏԱՆԳ/ՏԱՆԿ *(ռուս. танк, անգլ. tank)* - *գ.* 1. Հրասայլ, տանկ: *Էս կըռվէն վախտը շատ թօրքու տանգ ընք յէր կանչել* (Բ): 2. *փխբ.* Ուժեղ եւ մարմնեղ մարդ: *Դէ մէր Քանպարընն էլ տանգ ա, վէր քացէ յա տամ, մըղակը պուք ա կամ* (Ձ):

ՏԱՆԳ՝ - *տե՛ս* ՏԱՆԳ՝:

ՏԱՆԳ՝/ՏԱՆԳ՝ - *գ.* 1. *տե՛ս* Անգուճ (4): 2. Համետի վրա սարքած զույգ կանթ՝ բեռը կապելու համար: *Փըլանէն տանգը կըտըրալ ա* (Ձ):

ՏԱՆՈ *(գրբ. տենդ)* - *տե՛ս* ՃԷՐՄ:

ՏԱՆՈՂԾ - *ած.* Թմրած, դանդաղաշարժ: *Էն էլ հինչ հա՞րթնը, տանոնծ ախճիգ ա* (Բ):

ՏԱՆՈՒԼ - *տե՛ս* ՃԷՐՄԷԼ:

ՏԱՆՈՊՈՒՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՏԱՆՈԾՈՌ(ՆԸ):

ՏԱՆՈԾՈՌ(ՆԸ)/ՏԱՆՈՊՈՒՌ(ՆԸ) - 1. *գ.* Դանդուռազգիների ընտանիքին պատկանող բանջարաբույս, դանդուռ: *Տանոնծոռը համ իփանծ ա ինում լավ, համ աղ տիրանծ* (Բ): 2. *ած., գ. փխբ.* Նուրբ, փափուկ (բան): *Էս էլ հօ հաց չի՞, տանոնծոռ ա, տանոնծոռ* (Ձ):

- Տանոնծոռ շինիլ - *տե՛ս* Մըռամօշ շինիլ:

- Տանոնծոռ տըռնալ - *տե՛ս* Մըռամօշ տըռնալ:

ՏԱՆԷԼ/ՏԱՆԸԼ/ՏԱՆԻԼ *(գրբ. տանիմ)* - *նբ.* 1. Մի տեղից մի այլ տեղ տեղափոխել: *Վըրը էրկու օրը անց ա կէնըմ, կամ ըն, վըսկէ ղօչը տանըմ* (ՀԺՀ, V, 39): 2. Հեռացնել: *Թաքավըրէն կընէգը գիրթ ծըկըլթամ ա, թա.- Էս սըհաթըս տարէք ռամ ըրէք ըստըդաս* (ՆԼՂԺԲ, 39): 3. Մի բան՝ մեկին մի տեղ հասցնել: *Թօխտը կիրիս ա, տաս էտ տըղէն, վըր տանէ տա խազնաչուն...* (ՆԼՂԺԲ, 60): 4. Դեպի որեւէ տեղ ուղղել՝ ձգել: *... Մին պէրթ ա շինալ, էտ պէրթին միչավը մին հըղէ տարալ կըտը՝ ճուր յօր ունէլի հէտի* (ԱԱ, 41): 5. Հասցնել՝ հանգեցնել մի բանի: *Հօրը խընատնէն տըղէն բիդի կուղթուն ա տանում* (Ձ): 6. Քշել, քշելով հասցնել: *Կըտը քընշալ ա, տարալ* (Բ): 7. Մեռցնել, սպանել: *Ըստուծէն կընզնըվթունը էլիա չի ընցալ, էտ խուփէտ ախպօրցընն ա քընվօրցընն էլ ա տարալ* (ԱԱ, 48): 8. Թալանել, կողոպտել: *Թօրքէրը նի տըռէն շէնը, հինչ կա՝ լօխ տարէն* (Ձ): 9. Գողանալ: *Քընշէրը նի յա մընում խանումէն օթաղը, փուլէրը տանըմ* (Ձ): 10. Կրել, տոկալ, համբերել, դիմանալ: *Շատ տիժընթուն ըմ տարալ* (Բ): 11. Խաղը շահել, մրցության մեջ հաղթել՝ կրել (փող կամ այլ բան): *Կարտէ յընն տամ, Սէրգին տանում ա* (Ձ): 12. Կանչել, ուղարկել, վերցնել: *Շէնումը ջանիլ չի մընաց, լօխճին կընըվ տարէն* (Ձ): 13. Մտցնել, խոթել: *Ծըրքը տանում ա ջուբը, տըսնում՝ փուլ չի կա* (Ձ): 14. Փչացնել, վնասել: *Կարկուտը բուստընէն տարավ* (Բ): 15. Քաշել (ակոս, գիծ եւն): *Տիյըրան կըլխընվէր մին գիծ ա տանում* (Ձ): 16. Իր մեջ տեղավորել, պարունակել: *Էս ղըզանը իցցուն լիտընը ճուր ա տանում* (Ձ): 17. Պաշտոնի նշանակել: *Ուջաղանց Սուրէնին կընլխօզու նախագա յընն տանում* (Ձ):

- Տանէլ ախպուրը/Արախսը/ճուրը/Քուռը, ծարավ յըտ պիրիլ - *տե՛ս* Ախպուրը տանէլ, ծարավ յըտ պիրիլ:

- Տանէլ-(յըտ) պիրիլ - 1. Այս ու այն կողմ շարժել՝ տեղափոխել (մի բան): *Էտ ըշկափը էնքան տարալ ա-պէրալ, սաղ կուտըրատալ ա* (Ձ): 2. Կշռադատել, ծանր ու թեթեւ անել: *Շատ ա տանում-պիրում, ամմա կարում չի փանդը քընթէնա* (Ձ): 3. Ամուսնանալուց կարճ ժամանակ հետո աղջկան հետ ուղարկել, պատվազրկել, անարգել: *Դէ Սօնան էլ տարած-յըտ պէրած ախճիգ ա, էլ վէշ մինը օգում չի* (Ձ):

- Տանէլ տալ - 1. Մեկի միջոցով մի բան ուղարկել՝ տեղափոխել, մեկին մի բան տեղափոխել տալ: *Էնքան ապըրանքը նըհախ տըղան տանէլ ա տամ ախպօրը տօնը* (Ձ): 2. Պարտվել, հաղթվել (մրցության՝ խաղի՝ կռվի մեջ): *Էս կընռվումը թօրքէրը փիս տանէլ տըվէն* (Բ): 3. Ձախողվել, անհաջողության մատնվել: *Մընըմ ա մաթ մընացած, կօրծը տանիլ տըված* (ՀԺՀ, V, 50): 4. Որոշ գումար կամ որեւէ բան տարվել՝ կրվել՝ կորցնել (թղթախաղում, գրավով եւն): *Ըստրանք յա՛ տանիլ տըված փողը բէդմա տան, յա՛ կընլխընէն պուք ըն տալու* (ՀԺՀ, V, 73):

ՏԱՆԷՔ՝ - *տե՛ս* ՏԱՆԻՔ՝:

ՏԱՆԸԼ - *տե՛ս* ՏԱՆԷԼ:

ՏԱՆԸՔ՝ - *տե՛ս* ՏԱՆԻՔ՝:

ՏԱՆԻԼ - *տե՛ս* ՏԱՆԷԼ:

ՏԱՆԻՔ՝/ՏԱՆԷՔ՝/ՏԱՆԸՔ՝ *(գրբ. տանիք (երդիկ)* - *տե՛ս* ԿԸՏՕՐ[1]:

ՏԱՆԿ - *տե՛ս* ՏԱՆԳ:

ՏԱՆՁ - *տե՛ս* ՏԱՆՁ:

ՏԱՆՁ/ՏԱՆՁ *(գրբ. տանձ)* - *գ.* 1. Տանձենու պտուղը, տանձ: *Քինամ ա բաղը, մին յաշիգ տանձ քաղում, դարկում քընվօրը հըտէ* (Ձ): 2. *հեգն. տե՛ս* ԽԸՌ:

- Տանձ մ՞ յըր ունական - *հեգն.* Այլեւս արդյունք չի տա, օգտակար չէ: *Էտ քավթառ էշը հօր ը՞ս պահում, տանձ մ՞ յըր ունական* (Բ):

- Տանձավը չօնէլ - *տեմ* Վէջաւվը չօնէլ:

- Տանձավըս էլ տէն քինիս - *տեմ* Խըէռավըս էլ տէն քինիս:

- Տանձը՝ ինձ, խընձօրը՝ ինձ, սըլկէվիւլու էլ ա ըշտահըս տամ - Ասում են աչքաճակ՝ ագահ մարդու մասին:

- Տանձ ըսէլիս - Հիվանդ: - *Մրշակ դայի, հունց ը՞ս. - էն ըմ տանձ ըսէլիս* (Ձ):

- Տանձը վէր հըսավ, ծառէն կէնալ չի - Եթե պայմանները հասունացել են, գործն իր ընթացքը կստանա:

- Տանձին լավը արչը կօտէ - Լավ բանը անարժանին է բաժին ընկնում:

- Տանձին (պըտկէն) չըտինիլ - *տեմ* Վէջաւվը չօնէլ:

- Տանձու կըլօխ - Ապուշ՝ բթամիտ՝ անարժան մարդ: *Ասում ա.- Տու հինչ տանձու կըլօխ ը՞ս, վէր քըէզ ըսկանամ* (Բ):

- Տանձու կօթ - 1. *տեմ* Տանձու կըլօխ: 2. Բարակ, նիհար: *Ըտըրա վէզը հանց ա տանձու կօթ ինի* (Բ):

- Տանձ քըշըռէլ - Նստած տեղը քնել, ննջել, ննջելիս գլուխը վեր ու վար անել: *Իմ քըռակէն տանձ ա քըշըռում, իմ քէռի էլ դօկի յա անում* (ՆԱԲ, II, 102):

ՏԱՆՁԻ - *տեմ* ՏԱՆՁԻ:

ՏԱՆՁԻ/ՏԱՆՁԻ *(գրբ. տանձի)* - *գ.* Վարդազգիների ընտանիքին պատկանող պտղատու ծառ, տանձենի: *Մէր հըյաթումը իրըէք մըէծ տանձի յա իլալ* (Բ):

ՏԱՆՁՕՏ - *տեմ* ՏԱՆՁՕՏ:

ՏԱՆՁՕՏ/ՏԱՆՁՕՏ - *գ.* Շատ տանձենիներ աճած տեղ: *Քինամ ըն տանձօտը, ծըռէրէն տակէն քըէփ անում* (Ձ):

ՏԱՆՁԱՆՔ *(գրբ. տանջանք)* - *գ.* Ֆիզիկական, ինչպես նաեւ բարոյական՝ հոգեկան չարչարանք՝տառապանք՝ցավ: *Շատ տանջանք ա քաշալ ապան* (Բ):

ՏԱՆՁԷԼ - *տեմ* ՏԱՆՁԻԼ:

ՏԱՆՁ(Ը)ՎԷԼ - *տեմ* ՏԱՆՁ(Ը)ՎԻԼ:

ՏԱՆՁ(Ը)ՎԻԼ/ՏԱՆՁ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԱՆՁԻԼ-ի:

ՏԱՆՁԻԼ/ՏԱՆՁԷԼ *(գրբ. տանջեմ)* - *նբ.* 1. Մարմնական սուր՝ անտանելի ցավ պատճառել, խոշտանգել: *Խըէղճէն տուրմանումը շատ ըն տանջում, մինչըէվ վէր էլ տըմանում չի, մըէռնում ա* (Ձ): 2. Ծանր աշխատանք կատարել տալ, ուժասպառ անել: *Խօրթ մարը օգում ա ըտըրա կըլօխը վարէ, հիշքան օժժը պատում ա, էտ խուխէն տանջում ա* (ԱԱ, 62): 3. Անհանգստացնել, հոգեկան տանջանք պատճառել: *Ըխճըկանը չըփըսակվէը Մարյան աքօրը շատ ա տանջում* (Բ):

ՏԱԾ - *տեմ* ՏԱԾ[1]:

ՏԱԾ[1]/ՏԱԾ *(գրբ. տաշ)* - *գ.* Տաշելը, տաշելու ձեւը՝որակը: *Ամմէնալավ տաշը քարըն ա յըէր օնում* (ԱԲԲ, 14):

- Տաշ անէլ - *տեմ* ՏԱՇԻԼ:

- Տաշ յըէր օնէլ - *տեմ* ՏԱՇՎԻԼ:

ՏԱԾ[2] - *տեմ* ՏՈՒԾ:

ՏԱԾԷՂ - *տեմ* ՏԱԾԸԷՂ:

ՏԱԾԸԷՂ/ՏԱԾԷՂ *(գրբ. տաշեղ)* - *գ.* Փայտը կամ այլ բան տաշելիս առաջացած մանր բարակ շերտ: *Կըտրէլիս մին տաշէղ յօք ա տամ, ընգնըմ պըռավէն հուրթըն ըվէր* (ՀԺՀ, V, 560):

ՏԱԾԻԼ - *տեմ* ՏԱՇԻԼ:

ՏԱԾԻԼ/ՏԱԾԻԼ *(գրբ. տաշեմ)* - *նբ.* 1. Փայտի երկարությամբ սուր գործիքով կտրելով՝ մակերեսի շերտը հանել: *Հորէնքը յօր ա ունէս, կէրանը տիշիս* (Ձ): 2. Մուրճով՝ հատիչով եւն կոկել՝ հղկել: *Քարը տաշում ա, ղըշշընգցընում* (Բ): 3. Փոթոթել, տտիպություն առաջացնել: *Խակ հունը կէրավ, պէրանը տաշից* (Ձ): 4. *փխբ.* Տանջել, չարչարել: *Խանը ժըդուվուրթէն տաշում ար* (Ձ):

- Տաշած փանդ - Նիհար (անձ): *Էտ էլ հօ հարթանը չի՞, տաշած փանդ ա* (Բ):

- Տաշած քարը տափէն չի մընալ - Լավ մասնագետը՝ արհեստավորը եւն միշտ էլ գնահատվում է՝ անուշադրության չի մատնվում:

ՏԱՇԻ-ՏՈՒՇԻ - *տեմ* ՏԱԾ-ՏՈՒԾ:

ՏԱՇՎԻԼ - *տեմ* ՏԱՇՎԻԼ:

ՏԱՇՎԻԼ/ՏԱՇՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԱՇԻԼ-ի:

ՏԱՇՏ *(գրբ. տաշտ)* - *գ.* 1. Փայտից, կավից եւն պատրաստած երկարավուն աման խմոր հունցելու եւն համար: *Էս Առաքէլը ճուտէրէն հաշիրավը շաղվում ա, խոզը նի յա մընընում, ըսկըսում տաշտին խըմօրը օտէլը* (ՀԺՀ, VII, 383): 2. Ջրաղացի ձագարաձեւ արկղը, որի մեջ լցնում են աղալու ցորենը: *Ցօրէնը ածում ըն տաշտը, ըսքըսում աղալը* (Ձ): 3. Գոգավոր սարալանջ: *Վըխճըրնէն տաշտումը նըստում ըն, արօճ անում* (Ձ):

- Տաշտէն մին հացը - Մինուճար զավակ: *Էտ կընէգը ըղնում ա խանէն վըէնէրը, թա.- Էտ տըղան իմ տաշտէս մին հացըն ա, ըսպանէլ մէլ* (Ձ):

- Տաշտը ծակվէլ - Գործը ձախողվել՝ անհաջողության մատնվել: *Մէր տաշտը ծակվալ ա, կարում չընք ապըրինք* (Ձ):

- Տաշտը տէրտակ/ցամաք - Աղքատ, ապրուստի միջոցներից զուրկ: *Խըէղճ Հարաբէդը հինչ ա՞նէ, տաշտը տէրտակ, խօխէնքը՝ շատ* (Բ):

ՏԱԾՏԱԿ *(գրբ. տաշտակ)* - *գ.* 1. Փոքր տաշտ: *Ալլէրը ածում ա տաշտակը, հունցում* (Բ): 2. Լողի ձեւ, երբ մեջքի վրա պառկում են ջրի երեսին եւ ձեռքերով լող տալիս: *Տաշտակը ամմէն մարթու պէն չի* (Բ): 3. *տեմ* ՀԻԾԸԼԱՆՏԸՊ:

- Տաշտակ անէլ - Մեջքի վրա պառկած՝ լողալ: *Տաշտակ ընէլավ մին թահրանվ ճիրան տուս ա կամ* (Ձ):

ՏԱԾ-ՏԱԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տաշ-տաշ անէլ - *տեմ* ՏԸՇՏԸՇՕՐԷԼ:

ՏԱԾ-ՏՈՒԾ/ՏԱԾԻ-ՏՈՒԾԻ - *գ.* Խրախուսանքի՝ պարողներին ոգեւորելու բացականչություն: *Մակառաշին հարփում ա, ծըէրքէրը պիցըրցընում, ծէն տամ.- Տաշի՜-տուշի՜, պար յըէկէք* (Ձ):

ՏԱՊ - *տեմ* ՏԱՊԸՌ:

ՏԱՊԱԿ[1]/ՏԸՊԱԿԱ *(գրբ. տապակ)* - *տեմ* ՔԸԹԱՎԷՐ (3):

ՏԱՊԱԿ[2] *(գրբ. դիպակ (ընտիր կտոր՝ հանդերձ)* - *գ.* Որեւէ բանի՝իրար միացած մասերից յուրաքանչյուրը, մաս, շերտ, բաժին: *Մըղըրաճանջը ա հայը մին տապակ ըն, հուրհուր նըման* (ՆԱԲ, 86):

ՏԱՊԱՆ *(գրբ. տապան)* - *գ.* 1. Գերեզմանաքարի առջեւը հորիզոնական դիրքով դրված տափակ երկար քար, տապանաքար: *Տապանը տինիլիս վէր ա ըղնում, կօտըրում* (Ձ): 2. Այն նավը, որով Նոյը իր ընտանիքով եւ բոլոր տեսակի կենդանիներով փրկվեց ջրհեղեղից: *Էտ մարթը ամմէն հիյվանա մին-մին ճօխտ յօր ա օնում հուրան նըհէտ, լօխ տըպանումը տըղվարում* (ՀԺՀ, VII, 166):

ՏԱՊԸՌ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տապըռ անէլ - 1. Թաքնվել, պահ մտնել: *Ախքադըն էլ լօք կըտա պատէն լուսըծակավը նի մընէլ յէխծէն, ընդէղ տապըռ անէ, յէշի վարթաբէդին կալին* (ՆԱԲ, 60): 2. Ձայնը կտրել, լռել: *Տըղան տապըռ ա անըմ, աշկէն տակավը տահանց հէտը պահում* (ՆԱԲ, II, 90):

ՏԱՌ *(գրբ. տառ)* - *գ.* Որեւէ լեզվի այբուբենի նշաններից յուրաքանչյուրը՝ գիր: *Էտ յըէխծուն տըռնանը կըլիխէն չօրք տառ ա ինում կիրանծ, ամմա կարում չընն կարթին* (Ձ):

- Տառէրը ճընա(ն)չիլ - Գրաճանաչ լինել, մի քիչ գրել-կարդալ իմանալ (հաճախ գործածվում է հարցական կամ ժխտական ձեւով): *Իզէն տառէրը ճընանչում ա՞, վէր նամակ կիրի* (Բ):

- Տառէրը պիրանումը հը(ղ)լըղօրէլ - *տեմ* Կիրկապ անէլ (1): *Տառէրը պիրանումը հըղլըղուրէլավ պատառ էլ ա կարթում, էլիա ղըրըցուվէն յըրա պըրծնում* (ՆԱԲ, 107):

ՏԱՌԱԾ - *տեմ* ՏԸՌԱԾ:

ՏԱՌԷԽ *(գրբ. տառեխ)* - *գ.* 1. Կակղաթեւ ձկների ցեղ՝ տառեխ: *Տառէխը չուրը ցրրած ա ինում լանգաթ* (Զ): 2. *տե՛ս* ՉՕր չօփ:

ՏԱՌԹ - *տե՛ս* ՏԱՐԹ:

ՏԱՌԿԱՊ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տառկապ անէլ - *տե՛ս* Կիրկապ անէլ (1): *Դէր Մուքրյէլը մին թանիրավ տառկապ ընէլավ կըրթէյիս ա ընում* (ՆԱԲ, 107):

ՏԱՌ(Ն)ԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՌ(Ն)ԱԼ:

ՏԱՌՆԸ/ՏԷՌՆԸ *(գրբ. դառն)* - *տե՛ս* ԱՂՈՒ:

ՏԱՌՈԱ - *տե՛ս* ՏԱՊԸՌ:

ՏԱՌ-ՏԱՌ - *մ.* Յուրաքանչյուր տառն առանձին, տառ առ տառ: *Տառ-տառ լօխ կարթանում ա, ամմա վէշ մին պէն կըլօխ չի ըղնում* (Զ):

ՏԱՍ *(գրբ. դաս)* - *գ.* 1. Առանձին առարկայի հատկացված ուսումնական ժամ, դասաժամ: *Լ՛ըհա վէր տասէրը պըրծընում ա, խօխէնք՛ը տօն ք՛ինիլի տը՛ղ ք՛ինամ ըն բաղէրը* (Բ): 2. Ուսումնական աշխատանք՝ առաջադրանք, որ տրվում է սովորողներին՝ հաջորդ պարապմունքի համար պատրաստելու: *Խօխան տասէրը սրվը՛ռում ա, ք՛ինամ խաղ անում* (Բ): 3. *փխբ.* Խրատ, որ ձեռք է բերվում փորձով: *Հանը ասմա.- Էտ ք՛ը՛զ թօղէ տաս ինի, էլ շընըճանջու պանն չի քանդիս* (Զ):

- Տաս անէլ - Դասապարապմունք ունենալ: *Տասէրը անում ա, կ՛ամ տօն, տը՛սնում վէ՛չ մարընն ա տանը, վէ՛չ հանը* (Զ):

- Տաս տալ - 1. Դասավանդել: *Ամմէն դասատու չի կարում լ՛ավ տաս տա* (Բ): 2. Թելադրել, սովորեցնել մեկին մի բան անելու կամ չանելու, խրատ տալ: *Ըսկէսուրը հարթանը տաս ա տամ, դարկում հանանց տօն* (Զ): 3. Պատժել, պատժելով խրատել: *Մէհէտ էլ հայէրը հըվաքվալ ըն, տահանց մին լ՛ավ տաս տուվալ* (ԱԱ, 29):

- Տաս քաղէլ - Խրատվել, փորձից՝ իրողությունից խրատ առնել: *Կուղութունու հը՛տէ տանրմա քըցէցէն, տաս քաղից* (Զ):

ՏԱՍ(Ս)Ը *(գրբ. տասն)* - *թ.* Տասը՝ իններին հաջորդող թիվը: *Տըղան մըծանըմ ա, տը՛ռնըմ տասը տըրէկան...* (ՀԺՀ, V, 123):

- Տաս(ս)ը չափէլ, մին կըտ(ը)ռէլ - *տե՛ս* Օխտը չափէլ, մին կըտըրէլ:

- Տաս(ս)ը հը՛տ(է) - *տե՛ս* Հազգար հը՛տ(է):

ՏԱՍ(Ս)ԸՆՋԻ - *տե՛ս* ՏԱՍ(Ս)ԻՆՋԻ:

ՏԱՍ(Ս)ԻՆՋԻ/ՏԱՍ(Ս)ԸՆՋԻ - *թ.* Իններորդին հաջորդող դասական թվականը՝ տասներորդ: *Տասսինջի օրը հիվանդը աշկէրը պէնում ա* (Զ):

ՏԱՍ(Ս)ՈՒՑ - *տե՛ս* ՏԱՍ(Ս)ՕՑ:

ՏԱՍ(Ս)ՕՑ/ՏԱՍ(Ս)ՈՒՑ - *գ.* Տասը եզների լծվող գութան: *Սաղ շէնումը մինակ ըտըրան ա իլալ տասսօց* (Զ):

ՏԱՎԱՐ *(գրբ. տուար)* - *գ.* 1. Խոշոր եղջերավոր ընտանի կենդանի(ներ): *Պօլիգ՛ը տանս ըն օնում, տէսնում մաչին մին տըվարու պօգ...* (ՆԱԲ, 66): 2. *փխբ.* Հիմար՝ ապուշ՝ տխմար՝ բռի մարդ: *Էտ տավարը կըլօխ չի ըղնում, վէր կընէգ՛ը ամմէն օր հուրան խանփում ա* (Զ):

- Տավարը վը՛ռան մօրթէլ - *տե՛ս* Էշը վը՛ռան մօրթէլ:

- Տավար կըտ(ը)ռէլ - Հիմարանալ, տխմարանալ: *Առաչ կարքէն մարթ ա իլալ Սէտրակը, մըհէնգ՛ ա ըտի տավար կըտըրալ* (Բ):

- Տավար տը՛ռնալ - Ֆիզիկական ծանր աշխատանք կատարելուց խիստ հոգնել: *Տավար տը՛ռած կ՛ամ ա տօն, տը՛սնում՝ կընէգ՛ը հաց չի շինալ* (Զ):

ՏԱՎԱՐ-ՎԸ՛ԽՃԱՐ - *գ. հվք.* Խոշոր եւ մանր եղջերավոր ընտանի կենդանիների ընդհանուր անվանումը: *Էտ հարուստ մարթին հազարնէրավ տավարվը՛խճար ա ինըմ, ամմա ինք՛ը շատ ըսկուպօյ ա ինըմ* (ՀԺՀ, V, 584):

ՏԱՏ/ՏԱՏԷ/ՏԱՏԸ՛/ՏԱՆԱ[1]/ՏԱՆ - *գ.* 1. Հոր կամ մոր մայրը, մեծ մայր: *Էտ տըղան տատին լըսըմ չի, ճընապարվըմ ա, ք՛ընըմ* (ՀԺՀ, V, 157): 2. Ընդհանրապես պառավ՝ ծեր կին: *Կամ ա, տը՛սնըմ՝ էտ ծառէն տակէն մին տատէ նըստած* (Զ):

ՏԱՏ - *տե՛ս* ՏԱՏ:

ՏԱՏԱ[1] - *մնկ. տե՛ս* ՏԱՏ:

ՏԱՏԱ[2] - *մնկ. տե՛ս* ՀԱՑ(1):

ՏԱՏԱՎԱՅ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տատավայ անէլ - *հեգն.* Խիստ կարիքի՝ սովի՝ աղքատության մեջ լինել: *Մին վըխտու խօսրովը շէնին համփան ա իլալ, միհէնգ՛ էն ա տատավայ ընէս* (Բ):

ՏԱՏԷ - *տե՛ս* ՏԱՏ:

ՏԱՏԸ՛ - *տե՛ս* ՏԱՏ:

ՏԱՏՄԱՐ/ՏԱՏՄԱՐ - *գ.* Ինքնուս մանկաբարձուհի, ծննդկանին առաջին օգնություն ցույց տվող փորձառու կին: *Էտ էլ թայդի ք՛ընում ա տատմարէն հէտան* (ՀԱԲ, 15, 106):

ՏԱՏՄԱՐ - *տե՛ս* ՏԱՏՄԱՐ:

ՏԱՐ/ՏԱՐ/ՏԷՐ/ՏԸ՛Ր *(գրբ. տէր)* - *գ.* 1. Այն անձը, որին պատկանում է մի բան: *Տարը մուտացավ, տը՛սավ մին կ՛ալ յիրա պըրծած օգ՛ում ա՝ խէղճ հիյվանէն ցըրէվ տա* (ԱԱռ, 44): 2. Երկրի՝ երկրամասի՝ գավառի եւն տիրակալ: *Էտ յիրգ՛իրին տարընն էլ խօշանբանգ՛ընն ա ինանում* (Զ): 3. Վարձու աշխատող պահող անձ: ... *Թօխմախը էնքան թակօղ ա ինըմ, վէր միչէվ տարընն ասըմ չի՝ թակի մի՛լ, թակիլը թանգ՛ չի անըմ* (ՀԺՀ, V, 339): 4. Որեւէ կարգի ունեցվածք ունեցող անձ: *Էտ մարթըտ էլ մը՛ծ հըրըստութունու, վըղէրու, բըղէրու տար ար* (Զ): 5. Որեւէ կարգի զբաղմունք՝ պաշտոն ունեցող անձ: *Ինք՛ընն էլ մը՛ծ կօրծու տար ա հանում* (Զ): 6. Որեւէ կարգի հատկությամբ օժտված անձ: *Ռուբէնը մը՛ծ խը՛լքու տար ա* (Բ): 7. Ծնողը՝ որպես զավակ(ներ) ունեցող անձ: *Թէմուրը հէնգ՛ ըխճըկա տար ա* (Բ): 8. Որեւէ զգացմունք՝ հոգեվիճակ ունեցող անձ: *Խը՛ղճը հինչ ա՞նէ, դանրդու տար ա* (Բ): 9. Մեկի՝ մի բանի նկատմամբ լիիրավ իշխանություն ունեցող անձ՝ անձնավորված երեւույթ: *Ըշխարքէս տարը Աստուծընն ա* (Բ): 10. Արյունակցական կամ մերձավոր կապի մեջ գտնվող հարազատ՝ որպես խնամակալ՝ հովանավոր: *Էտ կընէգ՛ը ասմա.- Իմ տարըս իմ ախպէր ա* (Զ): 11. Տնօրեն, ղեկավար, կառավարող: *Նէրակ մէզ տըված, վէր Կանուզօղանց Մանտին բիդի մէզ տար ինի* (Բ): 12. Որեւէ բանով օժտված: *Էտ մարթը փիս պէնու տար ա՝ համ կ՛օղ ա, համ աշկը շօր* (Բ): 13. Տան գլխավորը: *Տանը տարը վէր կընէգ՛ը իլանվ, էն տօնը տօն չի տը՛ռնալ* (Զ):

- Տար անէլ/շինիլ - 1. Մի բանի տեր դարձնել: *Ըտի Մէլիք՛ Շահնազարը Իբրահիմ խանէն Շուշվա յըրա տար ա անում* (Բ): 2. Մի բանով օժտել, տալ: *Թանջիրը ըտըրան հուրան նըհը՛տ տանում ա, մը՛ծ կօրծու տար անում* (Զ):

- Տարը մը՛ռածը - *տե՛ս* ՄԸ՛ՌԱԾԸ(1):

- Տար(ը) չինիլ - Հրաժարվել, հանձն չառնել, տիրություն չանել: *Ասում ա.- Վէր փուլը վըխտէն տաս վէչ, յը՛ս տարը չըմ* (Զ):

- Տար ը՞ս - Կարո՞ղ ես տնօրինել՝ ղեկավարել՝ պատասխանատվություն վերցնել եւն: *Հանը ասմա.- Վէր փուլ տամ, կըկա՞ռիս առըտօր անիս, տար ը՞ս* (Զ):

- Տար վը՛ռնը կէնալ - 1. Տիրություն անել, որպես տեր հանդես գալ, տիրանալ, տեր դառնալ: *Էնքան վը՛ղէրը բիջանրանում ըն, վէրչումը Կանփանց Ղանգանրընն ա կ՛ամ, տար վը՛ռնը կէնում* (Բ): 2. Հովանավոր՝ պաշտպան կանգնել: *Ապրէսը ախպօրը յիթիմնէրէն տար վը՛ռնը կացավ* (Բ): 3. Հանձն առնել, ստանձնել: *Վէշ մինը օգ՛ում չի՝ էտ կօրծէն տար վը՛ռնը կէնա* (Զ):

- Տար տը՛ռնալ - *տե՛ս* Տար վը՛ռնը կէնալ (1, 3):

ՏԱՐԱԾ - *ձ.* Գրազը շահած լինելու բացականչություն: *Հավէն մանջանվը մանջ ըն կ'ամ, Կանփին մին խըյար ա տամ Հանբուն, Հանբին լ'ըհա յոր ա օնում, Կանփին ասմա՝ տարա՛ծ* (Բ):

ՏԱՐԱՆԴԱՁ - *տե՛ս* ԴԱՐԱՆԴԱՁ:

ՏԱՐԱՆԸ - *մ.* Ամբողջ տարվա ընթացքում: *Տարանը ըշխադածը մին օրումը լօխ խարջից* (Ձ):

ՏԱՐԱՆԻ(ՆԱ) - *գ.* 1. Հարսին հայրական տնից տանելիս նվագվող տխուր մեղեդի: *Տարանինանն վէր ածում ըն, հըրթնըցուվէն մարը ըսքըսում ա լանց ինիլը* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* ՀԸՐՍԱՆԷՔ: 3. *ձ.* Երգուպարի ձայնի նմանողություն: *Քըթէն տակէն յը՛րք ա ասում՝ տարանինին, տարանինան* (Ձ):

ՏԱՐԱՆՏՈՒԹ(Է) - *տե՛ս* ԴԱՐԱՆԴՈՒԹ(Է):

ՏԱՐԱ-ՏԱՐԱ - *տե՛ս* ՏԱՐԱՆԻ(ՆԱ):

ՏԱՐԱՐԱՄ *(ռուս. тарарам)* - *գ.* Աղմուկ-աղաղակ, խառնակություն: *Սանքիսը հանրփանած կամ ա տօն, տարարամ պիցըրցընում* (Ձ):

ՏԱՐԷ/ՏԱՐԻ/ՏԱՐԸ՝ *(գրբ. տարի)* - *գ.* 1. Տասներկու ամսվա տեւողություն՝ տարի: *Տըհէնց ամէն տարէ էտ մարթը հուրան օղտավը քըրէի ա անըմ, խօխէնքը պահում* (ՆԼՂԺԲ, 79): 2. Որոշ ժամանակաշրջան, ժամանակներ: *Հանը ասմա.- Վէ՛չինչ, խըռըխառէ տարէ յա, տէ՛մ կացէք՝* (Ձ): 3. Երկար ժամանակ: *Տընաշինըտ մինչը՛վ տանան հըսնում ա բաղը, տարէ յա ընցընում* (Բ): 4. Որեւէ բանով բնորոշվող տարեթիվ՝ ժամանակ: *Կըռվէն տարէն շատ մարթ ա մէր շինացուց ք'ըմանք՝ ըրալ* (Բ): 5. Մահվան տարելից: *Հօրը տարավը Մուքայիլը էրկու անչը՛ռ ա մօրթում, ժուղուվուրթէն լ'ավ հաց տամ* (Բ):

- Տարէն (կըլխավը) շօռ տալ - Մի տարի անցնել: *Տարէն կըլխավը շօռ ա տամ, կ'ամ ա աշունքը* (ՆԼՂԺԲ, 100):

- Տարէն պանլօրէլ - Տարին լրանալ: *Տարէն պանլօրանում ա, ամհա Խասան պարթկը պանրանում չի* (Ձ):

- Տարէն տընընէրկու ամէս - Շարունակ, ամբողջ տարվա ընթացքում, միշտ: *Տարէն տընընէրկու ամէս մէր Բափկէնը հանման շօրէրընը ա կը՛ենում* (Բ):

- Տարէն քուռըկատէլ - Անբարենպաստ տարի լինել: *Ըստարէ տարէն քուռըկատալ ա* (Ձ):

- Տարուն առաշկը կըտ(ը)ռէլ - Մինչեւ մեկ տարեկան դառնալը սկսել քայլել (երեխաների մասին): *Խօխա, հինչ խո՞խա, տարուն առաշկը կըտըրալ ա* (Բ):

- Տարուն հախկան ըղնէլ - Հիվանդ լինելով եւ այլ պատճառներով չկարողանալ տարվա բերք ու բարիքից օգտվել: *Խը՛ղճ Գուրգէնը ծառան վէր ընգավ, տարուն հախկան ընգավ* (Բ):

- Տարուն հախկան քըցիլ - Խանգարելով՝ վնաս հասցնելով տարվա բերք ու բարիքից զրկել: *Դավութէն տանրմանն ղըրկը՛ցէն, տարուն հախկան քըցէցէն* (Բ):

- Տարուն պէնը գ'իդվանլ չի - Տարվա բարենպաստ կամ անբարենպաստ լինելը անկախատեսելի է: *Հանը ասմա.- Տարուն պէնը գ'իդվանլ չի, թուռույին ինիլին յէշիլ մէ՛լ, մին էլ տը՛սէր՝ վէրչը արաշտ իլանվ* (Ձ):

ՏԱՐԷԿԱՆ *(գրբ. տարեկան)* - *տե՛ս* ՏԱՐԱՆԸ:

ՏԱՐԸ՝ - *տե՛ս* ՏԱՐԷ:

ՏԱՐԹ/ՏԱՌԹ - *գ.* 1. Մանր եղջերավոր անասունների կտտոր, որ հետզհետե շերտ է կապվում եւ ոտների տակ ծեծվելով՝ պնդանում: *Ճըղացիս տօռնը տառթ ա, կըտէրը լիգը մարթ ա...* (ԼՂԲ, 15): 2. *տե՛ս* ՔԱՔՈՒՌ:

ՏԱՐԻ - *տե՛ս* ՏԱՐԷ:

ՏԱՐՄԱՆ - *տե՛ս* ՏԷՐՄԱՆ:

ՏԱՐՍ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԾԱԼՔ: 2. Կույտ, դեզ: *Մին տանրս խօստը մին մունուտումը էրվից* (Բ):

- Տանրս ըղնէլ/յը՛ր օնէլ - *տե՛ս* ՏԱՐՍ(Ը)ՎԻԼ:

ՏԱՐՍԻԼ - *նբ.* 1. Իրար վրա շարել՝ դիզել: ... *Վը՛րը վը՛ր կըրէցալ չի, թա սըղըցնէ, կըլօխը կըտըրալ ըն, տանրսանլ* (ՀԺՀ, VI, 103): 2. Որոշ կարգով՝ հերթականությամբ՝ հաջորդականությամբ դնել՝ շարել՝ տեղավորել, դասավորել: *Հարթնը չայը ածում ա ըստըքընէնէ, պիրում ըստօլէն յըրա դաշանք՝ տանրսանում* (Ձ):

ՏԱՐՍ(Ը)ՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԱՐՍԻԼ-ի:

ՏԱՐՍ-ՏԱՐՍ - *մ.* Դարսերով, կույտերով: *Շօրէրը տանրս-տանրս նի յա տամ սանդօղը, կապում* (Ձ):

- Տանրս-տանրս անէլ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏԷԼ:

- Տանրս-տանրս ինիլ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏՎԷԼ:

ՏԱՐՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՏԱՆԷԼ-ի: *չբ.* 2. Հրապուրվել, հափշտակվել, գրավվել, հմայվել: *Էտ վախտը թաքավը՛ռէն տըղան տէսնում ա ըխճըկանը, ընդրրա սիրունութունավը տարվում ա, հիվընդանըմ* (ՀԺՀ, V, 384): 3. Կլանվել, անձնատուր լինել: *Խօխան խաղավը տարվում է, կ'առնէրը կուրցընում* (Բ):

ՏԱՐՏԱԿ - *տե՛ս* ՏԷՐՏԱԿ:

ՏԱՐՏԱԿԸԲՕԾ - *տե՛ս* ՏԷՐՏԱԿԸԲՕԾ:

ՏԱՐ-ՏԸՐԱԿԱՆ - *գ.* 1. Միակ տերը՝ տիրություն անողը: *Շատ առաչ ըստըղէս տարը-տըրականը Վարթան հիշանընն ա իլանլ...* (ԱԱ, 17): 2. Միակ պաշտպանը՝ խնամակալը՝ հովանավորը: *Սօնա աքօրը տարը-տըրականը հուրան ախպօրը տըղան ա* (Բ):

ՏԱՓ *(գրբ. տափ)* - *գ.* 1. Տափարակ, հարթ տարածություն, հարթավայր: *Էնքան մարթ ա ըսպանալ, վար լիհան էս տափէն անումը տիրանլ ըն Մըրթըսպան* (ԱԱ, 44): 2. Ընդհանրապես՝ գետին: *Մէգ մինըն օնինք՝, ըսկի չօնինք՝, տափէն տակէն վը՛սկէ չօնինք՝* (ԱՀ, 53): 3. Տան հատակ: *Ուրհուգհունը կ'ամ ա տօն, տէսնում՝ կընէգը տափէն նըստած* (ՀԱԲ, 15, 83): 4. Արոտ, վարելահող: ...*Ալէքսան անումավ մին մարթ հուրան տափումը հօնձ ընէլիս ա իլանլ* (ԱԱ, 59): 5. Դաշտ, հողակտոր: *Դընրյըզնէն յոր ըն օնում, նի մընենում տափը* (ՆԱԲ, 24): 6. *փխբ.* Գորգի՝ կտորի՝ նկարի եւն հիմնական գույնը, որի վրա նախշեր են արված: *Գ'իբին տափը կ'անմուր ա* (Բ): 7. *տե՛ս* ՏԱՓ(Ը)ԼԱԿ (1):

- Տափ անէլ - 1. Ավերել, գետնին հավասարեցնել, ոչնչացնել: *Դանշմանին զօրքը նի յա տը՛ռնում էտ շէնը, տափ անում* (Ձ):

- Տափան կացած - Շատ ցածր՝ ցածրահասակ: *Դօրհունց Սուրէնին տըղան մին տափան կացած ախճիգ՝ ա օգալ* (Բ):

- Տափան կէնալ - 1. Գետնին պառկել՝ հպվել: *Մըրթըկընէգ՝ մընըմ ըն տափան կացած* (ՀԺՀ, V, 49): 2. Մեռնել, սատկել (գործածվում է որպես անեծք): *Տափան կէնա Անրիսակը, բօստանըս քաղալ ա* (Բ):

- Տափան կըտ(ը)ռէլ/կըտըրց(ը)նէլ - Մի ծանր բան գետնից վեր բարձրացնել: *Հիշկան անում ա, կարում չի էտ քարը տափան կըտըրցընէ* (Ձ):

- Տափան ճանր խըմէլ - Մեջքը խիստ կորանալ (ծերությունից՝ հիվանդությունից եւն): *Սօնիշկա աքէրը պըռավալ ա, տափան ճանր ա խըմում* (Բ):

- Տափան մինչը՛վ յէրգ'ինք՝(ը) - Խիստ շատ: *Ախճիգ՝ը տափան մինչէվ յէրգ'ինք ուրխացավ, աշխարքըս հուրանը տը՛ռավ...* (ՀԺՀ, V, 91):

- Տափան յը՛ր կանլած - Արժեք չունեցող: *Ասում ա.- Էտ տափան յը՛ր կանլած ա, էտ հինչ ա՞, վէր ըտրրան մին վը՛սկէ տամ* (Ձ):

- Տափան նամ յը՛ր օնէլ/քաշիլ - *տե՛ս* Տական նամ յը՛ր օնէլ:

- Տափան տանս յը՛կած - 1. *տե՛ս* Տափան յը՛ր կանլած: 2. Գունատ: *Էտ տափան տանս յը՛կած ախճիգ՝ը հինչ ա՞, վէր ծգանլ ըս* (Բ):

- Տափան փըսնէլ - *տե՛ս* Տափէն տական փըսնէլ:

- Տափան քըթած - *տե՛ս* Տափան յը՛ր կալած:

- Տափավը ընցընէլ - *տե՛ս* Տափէն տակը ընցընէլ:

- Տափավը կալ - *տե՛ս* Տափէն կալ:

- Տափավը մին անէլ - Գետնին շաղ տալ՝ թափել՝ ցիրուցան անել: *Շօրէրը տափավը մին ա ըրալ* (Բ):

- Տափավը մին ինիլ/տը՛ռնալ - Գետնին թափվել՝ ցիրուցան լինել: *Յօրէնը ըրբան վէր ա տը՛ռնում, տափավը մին ինում* (Ձ):

- Տափավը տալ - *տե՛ս* Տափէն կալ:

- Տափէն թըքում ըս՝ յէրգինք՝ըն ա ըղնում - Ամեն ինչ հիմնովին փոխվել է:

- Տափէն թօղնէլ - 1. Անուշադրության մատնել: *Ջավէնը խըմալ ա, կօրծը տափէն թօղալ* (Բ): 2. Թշվառ վիճակի մեջ թողնել: *... Էսքան տարի տու ընդրանց յօղուրին ջան ըս տըվալ, խէ՞, ընդրանք քէզ տափին կըթօ՞ղին* (ՋՏ, Բ, 91):

- Տափէն իրը՛սան ճինջիլ/սըրփիլ - Բնաջնջել, վերացնել, հիմնահատակ ավերել: *Խաբար ա դարկում հիրը՛վան թաքավէրին, թա.- Յա՛ ախճիգ՝ըտ ինձ բիդի տաս, յա՛ թա չէ յէրգ՝իրըտ տափէն իրը՛սան կըճինջիմ* (Ձ):

- Տափէն իրը՛սան ճինջվիլ/ սըրփվիլ - Բնաջնջվել, վերանալ, հիմնահատակ ավերվել: *Շատ ազկէր, շատ յէրգ՝իրնէ յըն տափէն իրը՛սան ճինջվալ, ամմա հայը կա հօ կա* (Բ):

- Տափէն իրը՛սէն - Ամբողջ աշխարհում: *Տափէն իրը՛սէն հիշկան մարթ կա, էնքան էլ դանդ կա* (Բ):

- Տափէն իրը՛սէն չըրվալ - Շատ փոքր՝ ցածրահասակ լինել: *Մըրյանէն մին շօն օնէ՝ տափէն իրը՛սէն ըրվամ չի* (Բ):

- Տափէն իրը՛սը տանուս կալ - 1. Հայտնվել, երեւան գալ: *Ըշտըղա վէրէ յա, մէր շէնումը մին կ՝օդ ա տափէն իրը՛սը տանուս կ՝ամ* (Բ): 2. Բացահայտվել, հայտնի դառնալ: *Ըտի կ՝ուղթունը տափէն իրը՛սը ա տանուս կ՝ամ* (Ձ):

- Տափէն կալ - Գետնին զարկել, տապալել, զգետնել: *... Վէզը էլ կըտրից, ջանմդանքը տափէն յէկավ...* (ՋՏ, Ա, 222):

- Տափէն հըվըսարվէլ - *տե՛ս* Տափ տը՛ռնալ:

- Տափէն հըվըսըրցընէլ - *տե՛ս* Տափ անէլ:

- Տափէն մընալ - 1. Անուշադրության մատնվել, չգործածվել, չվաճառվել եւն: *Ապրանքը տափէն ա մընացալ, ինք՝ օնօղ չի կա* (Բ): 2. Թշվառ վիճակի մեջ հայտնվել: *Սիրան աքէրը տափէն ա մընացալ, մին պարիկամ չօնէ, թա ք՝ՕՄանգ՝ անէ* (Բ):

- Տափէն տական էլ ա - Որտեղից էլ լինի, ինչպիսի դժվարությամբ էլ լինի: *Տըղան ասմա.- Տափէն տական էլ ա, յը՛ս բիդի էտ ըխճըկանը քըթէնամ* (Ձ):

- Տափէն տական փըսնէլ - Հանկարծակի հայտնվել, անսպասելիորեն երեւալ: *Ըշտը՛ղ ք՝ը՛փ կա, Ջարմէնը ընդէղ տափէն տական փըսնում ա* (Բ):

- Տափէն տակը ընցընէլ/(նի) մընէլ - 1. Անհետանալ: *Կավը տափէն տակըն ա ընցալ, ըրվամ չի* (Բ): 2. Մեռնել, թաղվել (գործածվում է որպես անեծք): *Տափէն տակը ընցընէ Վանին, վը՛խճարըս կ՝ուղացալ ա* (Բ): 3. Հողի տակ մնալ, հողով ծածկվել: *Շատ վախտ ա անց կէնում, էտ պալատը տափէն տակըն ա ընցընում* (Ձ):

- Տափէրը ճըպըռոտէլ/չընգըռոտէլ/ պուք տալ - 1. Ցավից գալարվել: *Կընգանը ցավը վէր փըռնում ա, ըսքըսում ա տափէրը ճըպըռոտէլը* (Ձ): 2. Չարաչար աշխատել, տքնել: *Սաղ օրը տափէրը ճըպըռոտում ա, էլիա կարում չի տօնը պահէ* (Բ): 3. Աղերսագին խնդրել՝ աղոթել (մի բանի կարիքը խիստ զգալով, մի բան փափագելով): *... Էն ա Հաջի Սայադը խուխու հէտի տափէրը պուք տայիս* (ՀԱԲ, 15, 105): 4. Շատ փնտրել՝ որոնել: *Ըտըրանք իրը՛ք օր, իրը՛ք քըշէր տափէրը պուք ըն տամ, ամմա էտ մարթին քըթէնում չընն* (Ձ):

- Տափէրը տըփտըփէլ - 1. Անորոշության մեջ հայտնվել, մոլորվել, խարխափել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Տափէրը տըփտըփէ նա ըսկէսուրը, տի հարթնանը կըթօ՞ղին՝ ծէրքէրը ցօրտ ճանուր քընցի* (ՆԱԲ, III, 180):

- Տափէրը քանդիլ - *տե՛ս* Տափէրը ճըպըռոտէլ:

- Տափը ընցընէլ - 1. *տե՛ս* Տափէն տակը ընցընէլ: 2. Սաստիկ ամաչելուց չհամարձակվել մարդկանց աչքին երեւալ, սաստիկ ամոթահար լինել: *Առաչ հարթնէրը վէր պըտրօնէն տըսնալիս ըն իլալ, տափըն ըն իլալ ընցընէլիս, միհէնգ՝վա հարթնէրը պատառ ա մընամ, թա պըտրօնէն ջընըղնէրէն նըստին* (Բ):

- Տափը թումբ անէլ - *տե՛ս* Տափէն տակը ընցընէլ (2):

- Տափը ծակէլ, (նի) մընէլ - *տե՛ս* Տափը ընցընէլ:

- Տափը կալ - *տե՛ս* Տափէն տակը ընցընէլ (2): *Մը՛զ ուրուր անա հանօղին բալան մը՛ռնէ, տափը կալ* (ԼՂԲ, 42):

- Տափը կօխէլ - 1. *տե՛ս* Տափը կօխէլ-տանուս օնէլ: 2. *տե՛ս* Տափումը տինիլ:

- Տափը կօխէլ-տանուս օնէլ - Խիստ նախատել՝ հանդիմանել՝ անպատվել՝ ամոթանք տալ: *Ժօղովումը կալխօզնիկնէն նախագէն տափըն ըն կօխում-տանուս օնում* (Ձ):

- Տափը կօտըրալ ա - Ասում են գետնին ընկած երեխաներին, որպեսզի սփոփվեն եւ լաց չլինեն:

- Տափը (նի) մընէլ - *տե՛ս* Տափը ընցընէլ:

- Տափը (նի) մըտած(ը) - Անամոթ, անզգամ, անպատկառ: *Էտ տափը մըտածնէն կըզնըվալ ըն, մօրը աշկէն ըռըչին ըխճըկանը մօրթալ* (ԱԱ, 33):

- Տափը տը՛ղ չըտալ (թա նըստէ) - Դադար՝ հանգստություն չունենալ, հանգստանալու տեղ չգտնել, խիստ անհանգիստ լինել: *Էն պէնին յըրա Մանրդիրօսը շատ ա կըզնըվալ, տափը տը՛ղ չի տամ* (Ձ):

- Տափը քընցիլ - 1. Վայր գցել, ցած գլորել: *Կուփէ յա տամ, ախպօրը տափը քընցանում* (Ձ): 2. Դեն նետել, շպրտել: *Էտ խանումը էնքան հարուստ ա ինանում, վէր մին շօրը մէհէտ կ՝ը՛նում ա, տափը քընցանում* (Ձ): 3. Բանի տեղ չդնել, անտեսել: *Ոէ Մէլիքին հըրամմանը հո՞ւ կընկարի տափը քընցի...* (ՀԺՀ, V, 236): 4. *տե՛ս* Տափը կօխէլ:

- Տափը քընցիլ-տանուս օնէլ - *տե՛ս* Տափը կօխէլ-տանուս օնէլ:

- Տափ տալ - Որեւէ բան բարձր տեղից գլորվելիս, ուժով գետնին հարվածելով, վեր թռչել եւ նորից գլորվել: *Քարը տափ տալավ թուլուլ ա ըղնում, ըղնում ծօրը* (Բ):

- Տափ տը՛ռնալ - Ավերվել, գետնին հավասարվել, ոչնչանալ: *Էնգ՝ Թէմուրը ուրանն զօրքավը վէր շէնն նի յար մընում, էն շէնը տափ ար տը՛ռնում* (Ձ):

- Տափումը տինիլ - Մեկի մահը ցանկանալ (գործածվում է անեծքներում): *Տափումը տինիմ Ղուլգ՝անզին , խուխէս թակալ ա* (Բ):

- Տափ ու տըհանր պուք տալ - *տե՛ս* Տափէրը ճըպըռոտէլ:

- Տափ ու տըհանր տալ - *տե՛ս* Տափէրը ճըպըռոտէլ (4):

- Տըփէրան փուշի հըվաքէլ - *տե՛ս* Փուշի հըվաքէլ:

- Տըփէրէն կալ - 1. *տե՛ս* Տափէն կալ: 2. Դժգոհելով՝ փնթփնթալով աշխատել: *Հինչ ը՞ս տըփէրէն կամ, խէ կարքէն չը՞ս կօրծ անում* (Ձ):

- Տըփէրէն յը՛կած(ը) - *տե՛ս* Տափը (նի) մըտած(ը):

ՏԱՓ - *տե՛ս* ՏԷՓ:

ՏԱՓԱՆ *(գրբ. տափան)* - *գ.* Երկրագործական գործիք, որով հարթում են ցանած արտը, կոշտերը փշրում եւ սերմը հողով ծածկում: *Առաչ արտը վէր վրէլիս ըն իլալ, տըփանավ ըն իլալ տըփընէլիս* (Բ):

- Տափան անել - *տե՛ս* ՏԸՓԱՆԷԼ:

ՏԱՓ(Ը)ԼԱԿ *(գրբ. տափարակ)* - *ած.* 1. Հարթ, առանց խորդուբորդությունների, տափակ: *Տափլակ քը՛րծ ա Յըղնաքարը* (Ձ): 2. *փխբ.* Ձանձրալի, ոչ սրամիտ: *Տափըլակ խուսկէրք ա ասում* (Բ): 3. *փխբ.* Խարդախ, ստոր: *Տափըլակ մարթ ա Աղնասը, սա՛յաղ կաց* (Բ):

ՏԱՓԿԱՆ/ԾԱՓԿԱՆ *(ռուս. тяпка)* - *գ. տե՛ս* ՔԱՆՐԹՄԱ: *Տանփկա՛ն յօր ա օնում, թառհնանը տակը քանդում* (Ձ):

- Տանփկա՛ն տալ - Այդ գործիքով հողը փխրեցնել: *Ծըռէրէն տակը ապան ամմէն տարէ տանփկա՛ն յա իլալ տալիս* (Ձ):

ՏԱՔ *(գրբ. տաք)* - *ած.* 1. Տաքություն՝ ջերմություն տվող՝ սփռող՝ տարածող: *Մին տաք ան՝ը՛կ չի անում, թա ծո՛ւնը հանլի* (Բ): 2. Ջերմությունը՝ տաքությունը սովորականից ավելի տաքացրած: *Վը՛ննէրը տինո՛ւմ ա տաք ճիրին մաչին, յուրղանումը փըթըթօրվում, քունավ ընցընում* (Ձ): 3. Տաքացնող, ցրտից պատսպարող: *Տաք շո՛ր էր ա կը՛ենում, ք՛ինամ ծըմակը* (Ձ): 4. Որտեղ կամ երբ օդի ջերմաստիճանը բարձր է, ոչ ցուրտ: *Աշունքը վէր կ՛ամ ա, էտ դուշէրը թըռչո՛ւմ ըն, ք՛ինամ տաք յըրգ՛իրնէ* (Բ): 5. Չսառած, սովորական ջերմությունը պահած: *Ծը՛ր՛քը տինում ա մըսէն, տը՛սնում՝ հանլա տաք ա* (Ձ) 6. *փխբ.* Շուտ բռնկվող, դյուրաբորբոք: *Տաք խասյաթ օնէ Տիկրանը* (Բ): 7. *փխբ.* Բուռն, լարված, թեժ: *Կօրծէն տաք վախտըն ա* (Բ): 8. *փխբ.* Սիրալիր, ջերմ: *Կըլ՝Օխը տինո՛ւմ ա մօրը տաք տո՛շին, քունավ ընցընում* (Ձ): 9. *փխբ.* Թարմ: *Տաք հաց ա, լ՛ըհա կարում ըս, կէ՛ր* (Բ): 10. Խիստ տաքացած, շիկացած: *Տաք ըրկաթավ ըտըրա մաշկը ը՛ղղում ըն, պէց թօղում* (Ձ): *գ.* 11. Շոգ, բարձր ջերմություն, տաքություն: *Տաքէն ամմէն մարթ չի կարէլ տէմ կէնա* (Բ): 12. Տաք եղանակ: *Տաքէ՛ը վէր ը՛ղնում ա, օգում ա պըրավէրկա անէ, տէսնա՝ կ՛ինին կէնում ա՞, թա քացախ ա՞ տէռալ* (ՀԱԲ, 15, 135): 13. *մ.* Տաքացնելու՝ տաքանալու չափ, այնպես, որ չմրսի՝ չսառի: *Խուխէն տաք բիդի կ՛ը՛ց տաս, վէր մըրսէ վէչ* (Բ):

- Տաք ճո՛ւր/ճիրէր - Հանքային տաք բուժիչ աղբյուր(ներ): *Ք՛ալբանջա՛ր տաք ճիրէր շատ կա* (Բ):

- Տաք չի, գ՛ո՛ւդ՝ում ըս, թա ցորտ ա - Մի բանի՝ երեւույթի բացակայությունը դրա հակառակի առկայության տպավորություն է թողնում:

- Տաք տը՛ղ - Լավ վարձատրվող՝ եկամտաբեր՝ պատվավոր պաշտոն՝ աշխատանք: *Հանը շատ ա օգ՝ում՝ մին տաք տը՛ղ տըղէն կօրծի տինի* (Բ):

ՏԱՔԻՐ - *տե՛ս* ՏԱՔ՝ԻՐ:

ՏԱՔ՝ԷՐ - *տե՛ս* ՏԱՔ՝ԻՐ:

ՏԱՔ՝ԻՐ - *տե՛ս* ՏԱՔ՝ԻՐ:

ՏԱՔ՝ԻՐ/ՏԱՔ՝ԻՐ/ՏԱՔ՝ԷՐ/ՏԱՔԻՐ/ՏԷՔ՝ԻՐ/ՏԷՔԷՐ *(գրբ. տայգր)* - *գ.* Ամուսնու եղբայրը կնոջ համար, տեգր: *... Մին էրո՛ւշ տը՛ղա յէլ տըղա յա պէրալ, փըսակալ ո՛ւրանն տանքրու ըխճըկան յըրա* (ՀԲ, 337):

ՏԱՔ-ՏԱՔ - *ած., մ.* 1. Տաք վիճակում, հենց նոր կրակից վերցրած: *Տաք-տաք խըրավածը պիրո՛ւմ ըն, թօթէն արաղը տինո՛ւմ, ք՛ը՛փ անում* (Ձ): 2. Շատ տաք: *Տաք-տաք ճո՛ւրը ածում ա կըլխէն, ըսպանում* (Ձ): 3. Բուռն, բուռն կերպով լարված, գրգռված: *Առռէ էն հըրսընքէն տաք-տաք վախտը Մէլիք-Շահնազարը խըմէս ա, կ՛իրմիրիս, ըսքընսէս տաք-տաք խօսէլը* (Ձ):

ՏԱՔՈՒԹՈ՛ՒՆ/ՏԸՔՕԹՈՒՆ *(գրբ. տաքութիւն)* - *գ.* 1. Արեւի՝ կրակի կամ այլ աղբյուրի արձակած ջերմությունը: *Իրը՛վէն տաքութո՛ւնը էնքան շատ ա, կարում չընք, թա տանան տո՛ւս կ՛անք* (Բ): 2. Մարմնի ջերմաստիճանի հիվանդագին բարձրացում, ջերմություն: *Խուխէն տաքութո՛ւնը պիցըրանում ա, մարը խացախ ա քընսում ջանը* (Բ):

- Տաքութո՛ւնո՛ւմը խօսէլ - Կցկտուր՝ անկապ խոսել (բարձր ջերմություն ունենալու ժամանակ): *Վէր Ա՛լիսանը ընքընսում ա տաքութո՛ւնո՛ւմը խօսէլը, կընէգ՛ը դօխտուր ա ծէն տամ* (Ձ):

ՏԱՔՕՑ - *տե՛ս* ՏԱՔ (11): *Էս տաքօցէն կարում չընք տէմ կէնանք* (Բ):

ՏԷԳ՝/ՏԷԿ՝/ՏԷՅԳ՝/ՏԸ՝Գ՝ *(գրբ. տիկ)* - *գ.* 1. Կենդանիների, հատկապես այծի եւ ոչխարի ամբողջական հանված մորթու տոպրակ՝ գինի եւն լցնելու համար, տիկ: *Էրկու փանդ, կըլխէն՝ մին տէգ՝, տէգ՝ին կըլխէն՝ մին ճէղաց...* (ԱՋ, 33): 2. Մի տիկի տարողություն: *Ասըմ ա.- Օխտը տիմանկ պէ՛ր, օխտը տէգ՝ ճո՛ւր. վէր մին մըսխալ պակաս ինի, կարէլ չըմ տո՛ւս օնիմ* (ՀԺՀ, V, 424):

- Տէգ՝ շինիլ - Ուռցնել, փքել: *Էնքան կէրալ ա, փօրը տէգ՝ ա շինալ* (Բ):

- Տէգ՝ տը՛ռնալ - Ուռչել, փքվել: *Պօկը տէգ՝ ա տը՛ռալ, էնքան ցօրտ ճո՛ւր ա խըմալ* (Բ):

ՏԷՋ[1]/ՏԸ՝Ջ[1]/ՏԸՋ[1] *(գրբ. տիզ)* - *գ.* 1. Բաշխերի կարգին պատկանող հավկիթաձեւ բարակ ու փոքրիկ միջատ՝ բույսերի, կենդանիների եւ մարդկանց մակաբույծ: *Ծը՛ր՛քը մը՛կնում ա, էտ տէզը կուռնը՝տական պուք տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Մեկի կամ մի բանի հաշվին ապրող: *Դէ՛, Մանրդին էլ տէզ ա, լի՞, ինք՛ը կօրծ չի անում, ամմա ախպօրցը ը՛ղխադածը օտում ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Շատ փոքր բան: *Տանձին մը՛ծէրը ճօկում ա, տըզէրը թօղում* (Ձ):

- Տէզա մազ՝ խօզ՝օղ - *տե՛ս* Ասը՛ղ մաշկօղ:

- Տէզէրը քանդիլ - Մեկին միամտացնելով՝ մանրամասնությունները իմանալ՝ բացահայտել: *Էտ խուխէն խուսցընում ըն, տէզէրը քանդում* (Ձ):

- Տէզ կօխած դանա - Կեղտոտ՝ փնթի մարդ: *Ասում ա.- Էտ տէզ կօխած դանան ա՞ մընացալ, վէր ինձ օգ՝ի* (Ձ):

- Տէզ տը՛ռնալ, նը՛ստա կէնալ - *տե՛ս* Նը՛ստա կէնալ, պուք չընկ՝ալ:

- Տէզ տը՛ռնալ, պատան կէնալ - *հեգն.* Կյանքից կառչել, երկար ապրել (ծերերի մասին): *Սումբաթ դային տէզ ա տը՛ռալ, պատան կացալ* (Բ):

ՏԷՋ[2] - *տե՛ս* ՏԻՋ[2]:

ՏԷԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տէլին տալ - Ջառանցել, անկապ՝ կցկտուր բաներ ասել: *Ուռթունանց մօտէ հիվանդը ընքընսում ա տէլին տալը* (Ձ):

ՏԷԼԱՐ - *տե՛ս* ՏԱ՛ԼԱ՛Ր:

ՏԷԼԷԳ(Ը)ՐԷՅԿԱ - *տե՛ս* ՏԸՐԻԳ(Ը)ԼԷՅԿԱ:

ՏԷԼԷՂՐԱՄ - *տե՛ս* ԹԸԼԸՂՐԱՄ:

ՏԷԿ՝ - *տե՛ս* ՏԷԳ՝:

ՏԷՀՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸ՝ՍՆԱԼ:

ՏԷՀՆԸՎԱԼ - *տե՛ս* ՏԸ՝ՍՆԸՎԱԼ:

ՏԷՂ[1] *(գրբ. դեղ)* - *տե՛ս* ՃԱՐ (2, 3):

- Տէղ տալ - *տե՛ս* ՃԱՐԷԼ[2]:

ՏԷՂ[2] - *տե՛ս* ՏԸ՝Ղ[1]:

ՏԷՂ[3] - *տե՛ս* ԸՏԸ՝Ղ:

ՏԷՂԱԿ[1] - *տե՛ս* ՏԸ՝ՂԱԿ[1]:

ՏԷՂԱԿ[2] - *տե՛ս* ՏԸ՝ՂԱԿ[2]:

ՏԷՂԱՎ - *տե՛ս* ՏԸ՝ՂԱՎ:

ՏԷՂ-ԴԱ՛ՐՄԱՆ - *տե՛ս* ՃԱՐ-ՃՈՒՐ: *Թաքավէրը մարթիք՝ ա ը՛ղրկըմ աշխարքիս էն ճընդէրը, վէր տէղ-դանրմանն ճարին, ո՛ւրանն ջանիլ-ջիվան տըղին մին ճար անին* (ՀԺՀ, V, 580):

ՏԷՂԷԼ *(գրբ. դեղեմ)* - *տե՛ս* ՃԱՐԷԼ[2]:

ՏԷՂԷՆ[1]/ՏԸ՝ՂԷՆ[1]/ՏԷՂԻՆ[1] *(գրբ. դեղին)* - 1. *ած.* Ձվի դեղնուցի գույն ունեցող, դեղին: *Էտ ախճիգ՝ը էլ վանրին տէղէն շո՛ր էր ար կ՛ը՛նում* (Ձ): 2. *փխբ.* Գունատ, դալուկ: *Ըտըրա իլանը էլ մին մանշվանը, տէղէն իրը՛սավ տըղա յար* (Ձ):

- Տէղէն զանդան - *տե՛ս* ԶԱՆԴԱՆ:

- Տէղէն խօնգ/զանփռանն - Վառ դեղին, ոսկեգոյն: *Տէղէն խօնգ տանն ա* (Բ):

- Տէղէն ծը՛տ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԱԾԸՏ:

- Տէղէն ծը՛տ ըսպանօղ - Անխիղճ, անգութ: *Իզէն տը՛ղէն ծը՛տ ըսպանօղ ա, էն հինչ յէթիմ բիդի պա՞հէ* (Բ):

- Տէղէն կակա - *տե՛ս* ՏԷՂԷՆ[1] (2):

- Տէղէն ճիտանուց - *տե՛ս* ՏԸՂՆԱԾԸՏ:

- Տէղէն ճիրանք - *տե՛ս* Տէղէն խօնգ:

ՏԷՂԷՆ[2] - *տե՛ս* ՏԸ՛ՂԷՆ[2]:

ՏԷՂԷՆ-ՏԸՂՆԸԿՈՒԿՈՒԾ - *տե՛ս* ՏԷՂԷՆ[1] (2):

ՏԷՂԸ - *տե՛ս* ՏԸ՛ՂԸ:

ՏԷՂԸՃԱՐ - *տե՛ս* ՃԱՐ-ՃՈՒՐ: *Թօթէն արաղը արաղ չի, ղարաբաղցուց հը՛տէ տըղըճար ա* (Զ):

ՏԷՂԻՆ[1] - *տե՛ս* ՏԸ՛ՂԷՆ[1]:

ՏԷՂԻՆ[2] - *տե՛ս* ՏԸ՛ՂԷՆ[2]:

ՏԷՄ/ՏԸ՛Մ - *կ.* 1. Մեկի՝ մի բանի դիմաց՝ առջեւ՝ հանդեպ: *Կամ ա, թաքավէրին տէմ չօքում, ըսքըսում նաղլ անէլը* (Զ): 2. Մեկի՝ մի բանի հակառակ՝ ընդդեմ: *Ըզարէն տէմ ճար չի կա* (Զ): 3. Ի վնաս մեկի՝ մի բանի, մեկի՝ մի բանի դեմ ուղղված: *Ժողովումը Կանփին նախագէն տէմ ա խօսում* (Զ): 4. *գ.* Դիմացի՝ առջեւի տարածություն՝ տեղ: *Էտ վախտը մին մարթ տէման տուս ա կամ* (ՀԱԲ, 15, 138):

- Տէմ անէլ - 1. Դեպի մեկի՝ մի բանի կողմը դարձնել՝ ուղղել: *Թըվանգը տէմ ա անում բիդի ախպօրը, յըրա անում* (Զ): 2. Մատուցել, առաջարկել, հրամցնել: *Միժմանիին խաղվավ լըցնում ա, տէմ անում դունըղնէրէն* (Զ): 3. Հեռել, հպել: *Ճըղացպանը մին ծը՛ռքը ճըղացէն քարէն տէմ ա անում, ճէղացը վը՛նն անում...* (ՆԼՂԺԲ, 134): 4. Որեւէ արգելքի առջեւ կանգնեցնել: *Մէզ էս դանդին տէմ ընօղէն բալան մը՛ռնէ* (Բ): 5. Մեկի՝ մի բանի ուղղությամբ՝ առջեւ բռնել՝ պահել մի բան: *Ռռնըթաթախ պիրում ըն մօրը տէմ անում* (Զ):

- Տէմը խաղ անէլ - Հղիության ժամանակ սաղմը մեկի ներկայությամբ արգանդի մեջ շարժվել, որ իբր նշան է, թե մանուկը այդ անձին կնմանվի: *Խօխան մօրը փօրումը թաքավէրին տէմը խաղ ա անում, մարը ուրխանում ա* (Զ):

- Տէմը խաղ չինիլ - Անհաղթելի՝ անկառավարելի լինել, արգելող՝ խանգարող չունենալ: *Դէ՛, Թէվանըն էլ ճօկ մարթ ա իլանլ, ընդրրա տէմը խաղ չիլանլ* (Զ):

- Տէմը կանլ/տանուս կանլ - Դիմավորել, ընդառաջ գալ, հանդիպել: *Վէր շէնան մուտանում ա, թօռնէրը տէմըն ըն կամ* (Զ):

- Տէմ ըղնէլ/ինիլ - 1. Կանգ առնել, չշարժվել, չշարունակել: *Խուսէլիս տէմ ա ըղնում, էլ կարում չի պէն ասէ* (Զ): 2. Հանդիպել: *Հըղէցը մին ծառու տէմ ա ընգնանում, ասում.- Էս լիհան կըտրիմ, քինանամ, էլ հօր ը՞մ հէռէ քինանամ* (ՆԼՂԺԲ, 110):

- Տէմ կէնալ - *տե՛ս* ՏԸՄԱՆԱԼ:

- Տէմ կըցընէլ - *տե՛ս* ՏԸՄԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

- Տէմ տալ - 1. *տե՛ս* Տէմ անէլ: 2. *տե՛ս* Տէմ տինիլ:

- Տէմ տինիլ - Ստիպել, հարկադրել: *Էտ կընէգը տէմ ա տիրալ, թա.- Յա՛ յէս, յա՛ քու խօխատ, թա օգում ըս՝ մընամ, ըտըրան պիտի մօրթիս* (ԱԱ, 77):

- Տէմ օնէլ - *տե՛ս* Տէմ անէլ:

ՏԷՄԱՏԷՄ *(գրբ. դէմ ի դէմ, դէմ առ դէմ)* - *մ.* Երես երեսի, դեմառդեմ: *Քըշէրավը օխծը զանթնըմ ա, տը՛սնըմ, վը՛ր ուրանն անա մը՛ծ մին օխծ էն ա տէմատէմ կաղնած* (ՀԺՀ, V, 129):

ՏԷՄԱ(Ն)Ց/ՏԻՄԱ(Ն)Ց *(գրբ. ի դիմաց)* - *տե՛ս* ՏԷՄ:

ՏԷՄԲՈՒԼ - *տե՛ս* ՏԱՄԲՈՒԼ:

ՏԷՄԲՈՒԼԻ - *տե՛ս* ՏԱՄԲՈՒԼԻ:

ՏԷՄՀԱՐ/ՏԻՄՀԱՐ *(գրբ. դիմահար)* - 1. *գ.* Նեցուկ, հենարան: *Էտ ծառըն ա պատէն տէմհար կէնում, թա չէ պարան կըկա* (Բ): 2. *մ.* Դիմացից, դեմառդեմ: *Տէմհար մին արչ ա տանուս կամ, Ավօն սըրտաճաք ա տը՛ռնում* (Զ):

- Տէմհար անէլ/տալ - 1. Հենել, նեցուկ դնել: *Խընձորանն ճըղնէրէն տակէն փանդէրը տէմհար ա տամ, վէր կուտըրհատվին վէչ* (Բ): 2. Նեցուկ դարձնել, հենվել, կռթնել: *Չանլիգը տէմհար տալավ քինամ ա* (Բ):

ՏԷՄ-ՏԷՄԱ(Ն)Ց - *տե՛ս* ՏԷՄԱՏԷՄ:

ՏԷՅԳ - *տե՛ս* ՏԷԳ:

ՏԷՆ/ՏԸ՛Ն - *մ.* 1. Այն կողմ: *Պատառ տէն ըն քընում, տը՛սնում՝ կավը մին ծառու տակէ նըստած* (Զ): 2. Հեռու, մի կողմ: *Ասում ա.- Շուլուղը տէն, հանքին փըսըկվէլի մը՛թկ օնէ* (Զ): 3. *կ.* Հետո: *Քըշէրվա կէսանը տը՛նը թաքավէրին մը՛ծ տըղէն քօնը տանըմ ա* (ՀԺՀ, V, 16):

- Տէն ածէլ - Մի կողմ թափել (իբրեւ անպետք բան): *Տըրանա յէտը ժուղուվուրթան հուվը խըմիշկ ա քաշում, տանըմ ա տէն ածըմ* (ՆԼՂԺԲ, 18):

- Տէն անէլ - 1. Մի կողմ քշել, հեռացնել: *Հուռին հիյվընէն տէն ա անում, էլիա նըստում, վէր գանբան կօրծէ* (Զ): 2. Վտարել, վռնդել: *Ըտըրան թակում ըն, շէնան տէն անում* (Զ):

- Տէն ըղնէլ - 1. Մի կողմ՝ հեռու ընկնել: *Ծըմը՛ռնը կանթանը տէն ա ըղնում* (Զ): 2. Հյուծվել, ուժասպառ լինել: *Այան քանէ քինամ ա, տէն ա ըղնում* (Բ):

- Տէն ընգած(ը) - 1. Չնչին՝ անպետք՝ անարժան (բան): *Տէն ընգած մարթ ա Սաղին* (Բ): 2. Ամենաքիչը, առնվազն: *Ասում ա.- Էս էծը տէն ընգածը հէնգ մանէթ ածի* (Զ):

- Տէն կացէք - Հեգնական արտահայտություն՝ ուղղված իրեն ոչ հատուկ կամ իր ուժերից վեր որեւէ բան անողին: *Տէ՛ն կացէք, Մանրդին իրը՛քըտրժանէ տօն ա շինում* (Բ):

- Տէն կէնալ - 1. Մի կողմ քաշվել՝ հեռանալ՝ կանգնել: *Տը՛սնում ա, վէր հանը կամ ա, ինքը տէն ա կէնում* (Զ): 2. Ըստ ժամանակի՝ հեռանալ՝ անցնել: *Ծըմը՛ռնը վէր տէն ա կէնում, ծառէրը ըսքըսում ըն ծաղկէլը* (Բ):

- Տէն տալ - Մի կողմ անել՝ քաշել՝ լցնել՝ տեղափոխել: *Թիյը՛նը յօր ըն օնում, ծանը տէն տամ* (Բ):

- Տէն տինիլ - 1. Մի կողմ դնել, պահել: *Ճուղուպուրէն փօչէրը ճօկում ա, տէն տինում, վէր տա խուգէրէն* (Զ): 2. Ետ գցել, խնայելով կուտակել՝ հավաքել: *Այան ամմէն ամէս պատառ փուլ ար տէն տինում՝ նը՛ղ օրվա հը՛տէ* (Բ): 3. Հաշվի չառնել: *Կընէգ կա, մարթին ասածը տէն ա տինում* (Զ):

- Տէն քըցիլ - 1. Նետել, շպրտել, մի կողմ գցել: *Էս ախկատը չանլը տէն ա քըցում, էս խազանինը յէշում ա, տէսնում՝ Աստված ուրանն ըռաչին կաղնած* (ՀԱԲ, 15, 123): 2. Շատ էժան՝ ինքնարժեքից ցածր գնով վաճառել: *Տը՛սնում ա, վէր մանշտանի չի կա, յըղէ կավը քըսան մընէթավ տէն ա քըցանում, կամ տօն* (Զ):

- Տէն քինիլ - *տե՛ս* Տէն կէնալ:

ՏԷՆԱԿ/ՏԷՆԱԿ/ՏԱՆԱԿ/ՏԸ՛ՆԱԿ *(գրբ. դանակ)* - *գ.* 1. Կոթից եւ պողպատյա շեղբից բաղկացած կտրելու գործիք՝ դանակ: *Էս մարթին ջըբումը մին լավ տէնակ ա ինում, տուս ա օնում, տամ նագիր-վէգիրին...* (ՀԱԲ, 15, 84): 2. Որեւէ գործիքի կտրող մասը: *Ռռանդին տէնակը քուռացալ ա* (Բ):

- Տէնակըն էլ ա ուրանը, տըմակըն էլ, հունցը օգում ա, կըտրում ա - Բոլոր միջոցները իրենն են, գործի բնույթը ինքն է որոշում:

- Տէնակը պըկավը քաշիլ - *տե՛ս* ՄՕՐԹԷԼ (1):

- Տէնակը պըկէն տէմ անէլ/տինիլ - Բռնությամբ ստիպել, հարկադրել: *Տէնակը պըկէն տէմ ըն օնում, ծին յը՛ր օնում* (Զ):

- Տէնակը վըսկըռէն/պըկէն հըսնէլ/տէմ ըղնէլ - Այլեւս չկարողանալ համբերել, համբերությունը սպառվել: *Մին օր էլ տէնակը վըսկըռէն ա հըսալ, ժուղո-*

վուրթը էլ տէմ չի կացալ, դուշմանն էրէն նի յա ածալ շէնին յըէրէ խըրամատնէն, մուրթօտալ (ԱԱ, 32):

- Տէնակը վըսկըռէն/պըկէն հըսցընէլ/տէմ քըցիլ - Համբերությունից հանել: *Խանը տէնակը վէր վըսկըռէն տէմ ա քըցում, ժուղովուրթը բունտ ա պիցըրցընում* (Զ):

- Տէնակը տըմակումը քինիլ - Գործը հաջողվել, հաջողության՝ բախտավորության հանդիպել: *Ըսլանէն տէնակը տըմակումըն ա քըէցալ. կավը ճօխտակ ա ծընալ* (Բ):

- Տէնակը ուրանն կօթը կարէլ չի տանշի - *տե՛ս* Լամբը ուրանն տակէն իշըէղ չի տալ:

- Տէնակ թըխէլ - Դանակով հարվածել՝ վիրավորել՝ սպանել: *Կըռվում ըն, Սուրէնը տէնակ ա թըխում, ախպօրը ըսպանում* (Բ):

- Տէնակ թըխիս՝ ամրուն չի կաթէլ - Ասում են խիստ տխուր՝ հուսահատ՝ վշտացած մարդկանց մասին:

- Տէնակ նըհաշ տալ - Դանակով սպառնալ: *Վէր տէնակ ա նըհաշ տամ, կ'օղը փախճում ա* (Զ):

- Տէնակ քաշիլ - 1. Դանակով մեկի վրա հարձակվել՝ սպառնալ: *Հօրը յըրա տէնակ ա քաշում...* (Զ): 2. *տե՛ս* ՄՕՐԹԷԼ (1):

- Տէնակ քըցիլ - Գուշակության ձեւ, երբ դանակը նետում են եւ նրա ընկած դիրքից ելնելով՝ գուշակություններ անում: *Բախաջին ասմա.- էք'ուց կըկ'աս՝ տէնակ քըցիմ* (Զ):

- Տընակէն տակէն մընալ - Վիրահատության ժամանակ մեռնել: *Տանում ըն, վէր ապլէցան անին, տընակէն տակէն ա մընամ* (Բ):

- Տընակու տակ ըղնէլ - Վիրահատության ենթարկվել: *Խըէղճ Կ'իրիք'օրը ըստարէ իրքէք հըէտ տընակու տակ ա ընգալ* (Բ):

ՏԷՆԱԿ - *տե՛ս* ՏԷՆԱԿ:

ՏԷՆԳ' - *տե՛ս* ՂԱՆԳ':

ՏԷՊԷԳ'/ՏԷՊԻԳ'/ՊԷՊԷԳ'/ՊԷՊԻԳ' *(գրբ. բոկ)* - 1. *տե՛ս* ՎԸՆՆԸՏԷՊԷԳ': 2. *ածական. փխբ.* Որեւէ բանում անհմուտ՝ անտեղյակ, անգետ: *Ղէ՛, Սէգ'ին տէպէգ' ա, ըշտըղա յա՞ գ'ուդում հընձ անէլը* (Զ):

ՏԷՊԻԳ' - *տե՛ս* ՏԷՊԷԳ':

ՏԷՌ[1] - *տե՛ս* ՏԸՌ:

ՏԷՌ[2] *(գրբ. դեռ)* - *տե՛ս* ՀԱԼԱ:

ՏԷՌԱԾ - *տե՛ս* ՏԸՌԱԾ:

ՏԷՌ(Ն)ԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՌ(Ն)ԱԼ:

ՏԷՌՆԸ/ՏԱՌՆԸ *(գրբ. դառն)* - 1. *ածական.* Յուրահատուկ անախորժ համ ունեցող՝ դառն: *Տէռնը տանն ա քաղում, պիրում* (Զ): 2. *գրական.* Դառնահամ ուտելիք: *Էտ տէռնը հունց ը՞ս օտում* (Բ):

ՏԷՌՆԸ-ՏԷՐՏԱԿ - *ածական.* Բոլորովին դատարկ: *Տէռնը-տէրտակ տօն ա* (Բ):

ՏԷՍ[1]/ՏԸԷՍ[1] - 1. *մակբայ.* Այս կողմ: *Տէս ա յէշում, տըէսնում էտ տըղէն, ասըմ.- Յէ՛ք ըստէղ* (ՀԺՀ, V, 564): 2. *կապ.* Ի վեր, այդ ժամանակվանից սկսած մինչեւ այժմ (ժամանակ ցույց տվող բառերի բացառականի հետ): *Էտ օրաց տէսըն էլ ըտըղէտ անը՝ մը մընաս ա Մամէդ ծլանն դանսի (Մամէդին մըէռած ծոր)* (ԱԱ, 21):

ՏԷՍ[2] - *տե՛ս* ՏԸԷՍ[2]:

ՏԷՍԱԿ/ՏԸԷՍԱԿ *(գրբ. տեսակ)* - *տե՛ս* ՋՈՒՌՈՒ:

ՏԷՍԸՏԷՆ - *տե՛ս* ՏԷՍ-ՏԷՆ:

ՏԷՍՆԱ - *տե՛ս* ՏԸԷՍՆԱ:

ՏԷՍՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸԷՍՆԱԼ:

ՏԷՍՆԱ(Ն)Ք - *տե՛ս* ՏԸԷՍՆԱ(Ն)Ք:

ՏԷՍՆԱՍ - *տե՛ս* ՏԸԷՍՆԱՍ:

ՏԷՍՆԸ/ՏԸԷՍՆԸ/ՏԱԽԾԸ *(գրբ. դաղձն)* - *գրական.* Շրթնաձաղիկների ընտանիքին պատկանող խոտաբույս՝ դաղձ: *Տէսնը լ'ավ համ օնէ* (Բ):

ՏԷՍՆԸՎԱԼ - *տե՛ս* ՏԸԷՍՆԸՎԱԼ:

ՏԷՍ-ՏԷՆ/ՏԷՍԸՏԷՆ/ՏԸԷՍ-ՏԸԷՆ/ՏԸԷՍԸՏԸԷՆ - *գրական.* Ջանազան բաներ (ուտեստներ, ապրանքներ եւն): *Էտ կընէգ'ըտ ըսկըսում ա վըէսկավը տանը հէտէ տէսա-տէնա՝ ինք' օնէլը* (ՆԼՂԺԲ, 29):

ՏԷՍ ՈՒ ՃԱՆԱ(Ն)Չ/ՏԸԷՍ ՈՒ ՃԱՆԱ(Ն)Չ - *ածական.* Հանրածանոթ, հանրաճանաչ: *Տէս ու ճանանչ մարթ ա իլալ Պըլը-Պուղին* (Զ):

ՏԷՍՈՒՏԷՆ/ՏԸԷՍՈՒՏԸԷՆ - *մակբայ.* Այս ու այն կողմ: *Շատ տըէսուտըէն ա ման կ'ամ, շատ ա ծըրավըմ...* (ՀԺՀ, V, 80):

- Տէսուտէն անէլ/ըղնէլ - 1. Այս ու այն կողմ ընկնել, թափառել: *Շատ ա տէսուտէն ըղնում, շատ ա շօռ կ'ամ, ամիա էտ մարթին քըթէնում չի* (Զ): 2. Ելք՝ միջոց փնտրել: *Շատ տէսուտէն ընէլան յէտը վըէչ մին պանն կարում չընն անէն* (ՆԼՂԺԲ, 100): 3. Որոշակի չասել, խոսքը ծամծմել: *Հինչ ը՞ս տէսուտէն ըղնում, կարքէն ամ՛ս, տըէսնամ՝ հինչ ա իլալ* (Բ):

- Տէսուտէն քըցիլ - Մեկին այս ու այն կողմ գցել, թափառական դարձնել: *Հանը տըղէն տանան տուս ա քըցում, տէսուտէն քըցում* (Զ):

ՏԷՍՔ/ՏԸԷՍՔ *(գրբ. տես)* - *գրական.* Արտաքին կերպարանք: *Վարթիթէրին տէսքան հայիլ-մայիլ կըտրած՝ մընըմ ա ըստըէղ կաղնած* (ԼՂԲ, 339):

ՏԷՍՔԱՎ/ՏԸԷՍՔԱՎ - *ածական.* Հաճելի՝ դուրեկան արտաքինով, գեղեցիկ: *Տէսքավ ախճիգ' ա Հէղանը* (Բ):

ՏԷՎ - *տե՛ս* ՂԷՎ:

ՏԷՏ - *տե՛ս* ՏԸԷՏ:

ՏԷՏ(Ը)ՐԱԿ[1]/ՏԷՏ(Ը)ՐԱԿ[1] *(գրբ. տետրակ)* - *գրական.* Շապիկի մեջ կարած որոշ չափի մաքուր թղթեր՝ գրելու՝ նկարելու եւն համար, տետր: *Տէտրակը պէնում ա, կ'իրում* (Զ):

ՏԷՏ(Ը)ՐԱԿ[2]/ՏԷՏ(Ը)ՐԱԿ[2] *(գրբ. տատրակ)* - *գրական.* Աղավնիների ընտանիքին պատկանող թռչուն՝ տատրակ: *Էրկու տէտրակ ա ըսպանում, յըէտ տըէռնում* (Զ):

ՏԷՏ(Ը)ՐԱԿ[1] - *տե՛ս* ՏԷՏ(Ը)ՐԱԿ[1]:

ՏԷՏ(Ը)ՐԱԿ[2] - *տե՛ս* ՏԷՏ(Ը)ՐԱԿ[2]:

ՏԷՐ *(գրբ. տէր)* - 1. *տե՛ս* ՏԱՐ: 2. *գրական.* Հարգական կոչական բառ՝ մեկին դիմելու համար: *Կամ ա, թա.- Տէր Բախշի, Մէլիք'ը ք'ըէզ ծէն ա տամ* (Զ):

- Տէր Աստուծ - Սրտնեղության՝ զարմանքի՝ երկմտանքի եւն արտահայտություն: *Տէր Աստուծ, էս կըռըէվը հիբ ա՞ պըրծընական, մէխկ ըն մէր ջիհիլնէն* (Բ):

- Տէր ըղօրմի ասէլ - *տե՛ս* Ըղօրմի ասէլ:

- Տէր հայր - *տե՛ս* ԴԷՐ:

ՏԷՐԻՏՕՐՅԱ *(ռուս. территория, լատ. territorium)* - *գրական.* Սահմանազատված տարածություն՝ տարածք: *Մէծ տէրիտօրյա յա ինում տըրան* (ՀԱԲ, 15, 114):

ՏԷՐՄԱՆ/ՏԸԷՐՄԱՆ/ՏԱՐՄԱՆ - *գրական.* Հացաբույսերի մանրացրած ցողունը՝ հարդը, որ աղյուսաձեւ կապում եւ պահում են որպես ձմեռվա անասնակեր: *Պիրում ա ախուռէն մաչին՝ տիրմանէն տակէն, լօխ թաղում* (ՀԱԲ, 15, 99):

- Տէրմանը մըլլըցընէլ/քամուն տալ - *տե՛ս* Թէփուռը մըլլըցընէլ:

- Տըրմանու տակավ ք'ինօղ ճուր - Խորամանկ՝ ծածկամիտ մարդ: *Ծատօրը տըրմանու տակավ ք'ինօղ ճուր ա* (Բ):

ՏԷՐՄՈՒՍ/ՏԸԷՐՄՈՒՍ *(ռուս. термос, հուն. thermos)* - *գրական.* Հատուկ կառուցվածքով անոթ՝ լցվող նյութերը սառչելուց կամ տաքանալուց պահպանելու համար, թերմոս, ջերմապահ: *Ապան ամ՛մէն օր բաղը ք'ինանլիս տէրմուսը չայավ լըցնում ար, տանում* (Բ):

ՏԷՐՏԱԿ/ՏԸԷՐՏԱԿ/ՏԱՐՏԱԿ *(գրբ. դատարկ)* - *ածական.* 1. Ոչնչով չլցված, մեջը բան չպարունակող: *Մին տէրտակ յանշիգ' ա յօր օնում, էտ վըէսկէն ածում մաչը, կ'ըէղում* (Զ): 2. Թափուր, չզբաղեցրած: *Լօխ նըստօտում ըն, տէրտակ տըէղ չի մընամ* (Զ): 3. Անմարդաբնակ, անբնակ: *Էտ ծըմակումը մին կուճուր տօն ա ինում, նի յըն մընում էտ տօնը, տէսնում տէրտակ* (ՀԺՀ, V, 269): 4. Անբովանդակ, բովանդակազուրկ, դատարկամիտ: *Մին տէրտակ խօսկ ա ասում, հօրը կըգնըվցընում* (Զ): 5. Ան-

նշան, չնչին: *Ջէջին արաղը թոթէն ըրաղէն քըշտէն տէրտակ պէն ա* (Բ): 6. Դատարկաձեռն, ձեռնունայն: *Էտ տըղան տէրտակ անց ա կընաս, քիս տօն* (ՆԼՂԺԲ, 59):

- Տէրտակ ա - *տե՛ս* ՎԷՉԻՆՉ:

- Տէրտակ ըրուրու(ն)ց ըրօրէլ - 1. Աննպատակ՝ անհիմն գործ բռնել: *Մինը կա վէջ՝մէր Միխակէն ասէ.- Միհէնգ հու վա՞ խաղուն քաղում, վէր տու քաղում ըս, հինչ ը՞ս տէրտակ ըրուրունց ըրօրում* (Բ): 2. Պարապ լինել, ոչինչ չանել: *Խալխը հօնձ ըն անում, մէր Ղանգարը էլ տէրտակ ըրուրուց ա ըրօրում* (Բ):

- Տէրտակ թօղ(ն)էլ Ամեն ինչից՝ ունեցվածքից զրկել, կողոպտել: *Ղըջղոնէն ըտըրան պըլօկում ըն, տէրտակ թօղնում* (Ձ):

- Տէրտակ ծը՛րքավ - Առանց նվերի՝ կաշառքի եւն: *Ինքը՛ն էլ տէրտակ ծէռքավ հըղէ յա ըղնում բըդի յէրգ՛ինք՛* (ՀԺՀ, VI, 180):

- Տէրտակ կարաս - Դատարկամիտ՝ դատարկախոս մարդ: *Հըմբանցին տէրտակ կարաս ա, լօխճին գանլան տանում ա* (Բ):

- Տէրտակ կըրասէն սանը պէցանր կինի - Դատարկամիտ՝ դատարկախոս մարդիկ բարձր են խոսում:

- Տէրտակ մըհակէն շօն չի հանչում - 1. Առանց պատճառի ոչինչ չի լինում: 2. Դատարկաձեռն այցելողին ուշադրության չեն արժանացնում:

- Տէրտակ մընալ/նըստէլ - Ջուրկ՝ ձեռնունայն մնալ: *Տօնը-տը՛ղը էրվում ա, Փառանձինը տէրտակ ա մընամ* (Ձ):

- Տէրտակ ջուբավ - *տե՛ս* Ջուբը ծակ (1):

- Տէրտակ տուպ(ը)ռակէն/ըխօռէն էշ չի զըռռալ - *տե՛ս* Տէրտակ մըհակէն շօն չի հանչիլ:

- Տըրտակավ լիգ՛ը - *հեգն. տե՛ս* ՏԷՐՏԱԿ:

ՏԷՐՏԱԿԸԲՕԾ/ՏԸ՛ՐՏԱԿԸԲՕԾ/ՏԱՐՏԱԿԸԲՕԾ/ՏԷՐՏԱԿՈՒԲՕԾ - *տե՛ս* ՏԷՐՏԱԿ (6): *Խաղ ա անում, փողը լօխ տանել տամ, տէրտակըբօշ տօն ք՛ընում* (ՀԺՀ, V, 478):

ՏԷՐՏԱԿ-ՄԷՐՏԱԿ/ՏԸՐՏԸԿ-ՄԷՐՏԱԿ/ՏԻՐՏԸԿ-ՄԷՐՏԱԿ - *ած., մ.* Դատարկամիտ, ոչինչ չարժեցող: *Տէրտակ-մէրտակ խուսկէրք ա ասում* (Բ):

- Տէրտակ-մէրտակ խօսէլ/տանուս տալ - Հիմար-հիմար խոսել, անմիտ բաներ ասել: *Սահանք ասում ըն.- Սա պը՛էլ ա, յէր պիտի կէնա, տիրտըկ-մէրտակ տանուս տա* (ՆԼՂԺԲ, 131):

ՏԷՐՏԱԿ-ՍԸԲԸԼԴԸՐԱՆ - *ած.* Ընչազուրկ, ծայրահեղ աղքատ: *Ուրէրան մին օր թաքավը՛ղը անրանն էտ հանրի-փանրի ըխճըկանը տամ ա էտ տէրտակ-սըբըլդըրան տըղէն* (ՀԺՀ, VII, 134):

ՏԷՐՏԱԿՈՒԲՕԾ - *տե՛ս* ՏԷՐՏԱԿԸԲՕԾ:

ՏԷՐՏԷՐ/ՏԸ՛ՐՏԸ՛Ր - *տե՛ս* ԴԷՐ: *Ախճիգը տը՛ռնում ա ժամ, տըղան էլ տէրտէր, ծիյանքըն էլ գանգ՛էր* (ՀԺՀ, V, 176):

ՏԷՐՈՒԹՈՒՆ *(գրբ. տէրութիւն)* - *գ.* Թագավորություն, երկիր, տերություն: *Շատ ա ք՛ինամ, խըրէգ՛ ա ք՛ինամ, հըսնում ա մին էրանուշ տէրութուն* (Ձ):

ՏԷՓ/ՏԱՓ *(հ.ե. *deph-, պրս. dāf)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԲԱՁ: 2. Ճյուղերից հյուսած, վրան կտորից երես քաշած եւ մեջը թեփ կամ լաթեր լցրած կլորավուն եւ տափակ բարձ՝ փայտե կոթով կամ առանց կոթի, որի վրա դնելով բացված խմորագունդը՝ կպցնում են թոնրի պատին: *Տէփը ըղնում ա թուրնէն մաչը, էրվում* (Ձ): 3. Օրորոցում երեխայի տակ դրվող բարձիկ: *Լօլակը տէփին մաչին ըն տինում* (Բ): 4. Այգիներում փոքրիկ հյուղակ: *Մէր խաղվէն բաղումը մին տէփ ա իլալ, բաղվանչին ըտը՛ղ ար քօն հինում* (Բ):

- Տէփին տինիլ, պատան տալ - Գործը տեղը տեղին՝ կարգով՝ ճիշտ կատարել: *Ուստա Կանք՛ին ամմէն հինչը լ՛ավ ա անում, տէփին ա տինում, պատան տամ* (Բ):

- Տէփը ճըղած (դավալ) - Աշխույժ, համարձակ խոսող (մարդ): *Տէփը ճըղած դավալ ա մէր խօրէնը* (Բ):

ՏԷՓ-ՋՈՒՌՆԱ - *տե՛ս* ՋՈՒՌՆԱ-ԴԱՎԱԼ:

ՏԷՓՉԻ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԲԱՁԻ:

ՏԷՓՈՒՐ/ԹԸՓՕՐԱ *(գրբ. թափուր)* - *գ.* 1. Միակտուր փայտե մեծ ափսե կամ սկուտեղ: *Մըսէրը իփանում ըն, տէփուրէն շարում, դունըղնէրէն տէմ անում* (Ձ): 2. Կլոր փոքրիկ սեղան: *Տանը իլանծը մին կարավաթ ա հինում, մին տէփուր, մին դաբըրէտկա* (Ձ):

ՏԷՔԷՐ - *տե՛ս* ՏԱՔ՛ԻՐ:

ՏԷՔ՛ԻՐ - *տե՛ս* ՏԱՔ՛ԻՐ:

ՏԸՋ[1] - *տե՛ս* ՏԷՋ[1]:

ՏԸՋ[2]/ՏԸ՛Ջ[2] - *տե՛ս* ՏԸՌ (երեխաների մասին):

ՏԸՋԱՏԱՐ/ՏԻՋԱՏԱՐ - *գ.* Խոտի դեզի տեր: *Տըզատարը կամ ա, տը՛ռնում՝ տիզը էրված* (Ձ):

ՏԸՋԱՓԱՂ/ՏԻՋԱՓԱՂ *(գրբ. դիզափայտ (որտեղ փայտի դեզ կա)* - *գ.* Խոտի դեզի կենտրոնում հաստատված փայտ՝ դեզը քանդվելուց պաշտպանելու համար: *Առանց տըզափանդ տիզը քամէն ցըրը՛վ կըտա* (Բ):

- Տըզափանդ տը՛ռնալ - Ուղիղ՝ ձիգ կանգնել: *Հինչ ը՞ս տըզափանդ տը՛ռալ, խէ նըստում չը՞ս* (Բ):

ՏԸՋԶ - *ձ.* 1. Տզզալու ձայնը: *Տը՛զզ, մին ճանջ կամ ա, ըտըրա կըլխէն վէր կամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Փոքր երեխային լացելու մղող ձայն: *Վէր ասում ա՝տը՛զզ, խօխան լանց ա հինում* (Բ):

- Տըզզ անէլ - *տե՛ս* ՏԸՋԶԱԼ:

ՏԸՋԶԱԼ *(գրբ. տզզամ)* - *չբ.* 1. Տզզոց հանել: *Էտ վախտը մին էլ ա տը՛սնում մին ճանջ տըզզալավ ակուշկավը նի մըտավ* (ՀԺՀ, V, 173): 2. *փխբ.* Լալ, թնձկալ (երեխաների մասին): *Խօխան տըզզամ ա, մարը փըռնում ա թակում* (Բ):

ՏԸՋԶԱՆ[1] - *գ.* Վայրի տանձ կամ խնձոր: *Տըզզանավ թօրբան լըսնում ա, կամ տօն* (Ձ):

ՏԸՋԶԱՆ[2] - *ած.* Տզզացող, տզզոց հանող: *Տըզզան ճանջ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Լալկան, նվնվան (երեխաների մասին): *Տըզզան խօխա յա Արտօն* (Բ):

ՏԸՋԶԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ՏԸՋԶԱԼ: 2. *նբ.* ՏԸՋԶԱԼ-ի:

ՏԸՋՕՆ - *գ.* 1. Ճանճերի՝ մեղվի եւն թռչելուց թեւերի թրթռումից առաջացող ձայնը: *Ճընջէրէն տըզզօնը մէզ քունը-հարամ ըրավ* (Բ): 2. *փխբ.* Երեխաների միալար լացի ձայնը: *Հանը թա.- Էտ խուխէն տըզզօնը կըտըրցըրէք՛* (Ձ):

ՏԸՋԶՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՋԶՕՆ:

ՏԸՋԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌԷԼ (երեխաների մասին):

ՏԸՋԸԹԷՎԷԼ/ՏԻՋԻԹԷՎԷԼ - *չբ.* Կուչ գալ, կծկվել (ցրտից, հիվանդությունից եւն): *Հավէրը տըզըթէվալ ըն* (Բ):

ՏԸՋԸՎԱՎԱ/ՏԻՋԻՎԱՎԱ - *տե՛ս* ԹԸՍԸՎԱՎԱ:

ՏԸՋԸ-ՎԸՋԻ/ՏԻՋԻ-ՎԻՋԻ - *տե՛ս* ԽՈՒՐԴԱ-ՍՈՒՐԴԱ:

ՏԸՋՎԸՋԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՋՏԸՋԱԼ:

ՏԸՋՎԸՋԱՆ - *տե՛ս* ՏԸՋՏԸՋԱՆ:

ՏԸՋՎԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՋՏԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏԸՋՎԸՋՕՆ - *տե՛ս* ՏԸՋՏԸՋՕՆ:

ՏԸՋՎԸՋՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՋԶՕՑ:

ՏԸՋՏԸՋԱԼ/ՏԸՋՎԸՋԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՋԶԱԼ (շատերը կամ շատ անգամ):

ՏԸՋՏԸՋԱՆ/ՏԸՋՎԸՋԱՆ - *տե՛ս* ՏԸՋԶԱՆ[2]:

ՏԸՋՏԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏԸՋՎԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ՏԸՋԶԸՑԱԼ: 2. *նբ.* ՏԸՋԶԸՑԱԼ-ի:

ՏԸՋՏԸՋՕՆ/ՏԸՋՎԸՋՕՆ - *տե՛ս* ՏԸՋԶՕՆ:

ՏԸՋՏԸՋՕՑ/ՏԸՋՎԸՋՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՋՏԸՋՕՆ:

ՏԸՋՈՒԼԻ(Գ՛) - *տե՛ս* ՏԸՋՈՒՐԻ(Գ՛):

ՏԸՋՆԻՐԱԿ - *տե՛ս* ՏԸՋՆԻՐԻ(Գ)ի):

ՏԸՋՆԻՐԻ(Գ)/ՏԸՋՆԻՐԱԿ/ՏՆԻՋՆԻՐԻ(Գ)/ՏԸՋՆԻԼԻ(Գ)/ՏՆԻՋՆԻԼԻ(Գ) - *գ.* 1. Գյուղական փոքրիկ ճրագ: *Տըզուրիգը նի յա կըցընում, յոր օնում, նի մընում կ'ումը, տըէսնում՝ կավը ծընած* (Ձ): 2. *փխբ.* Աղոտ լույս արձակող լուսավորության աղբյուր, աղոտ լույս: *Էս էլ հо լամբ չի՞, տըզուրիգ ա, լի՞* (Բ):

- Տըզուրիգ անել - Աղոտ կերպով լուսավորել՝ լույս տալ: *Էս լամբը տըզուրիգ ա անում* (Ձ):

ՏԸՋՕՏԷԼ/ՏՈՒՋՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌՕՏԷԼ:

ՏԸԷԳ - *տե՛ս* ՏԷԳ:

ՏԸԷՋ[1] - *տե՛ս* ՏԷՋ[1]:

ՏԸԷՋ[2] - *տե՛ս* ՏԸՋ[2]:

ՏԸԷՋՆԸ - *տե՛ս* ՏԸՋՋԱՆ[1]:

ՏԸԷՅՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸԷՍՆԱԼ:

ՏԸԷՅՆԸՎԱԼ - *տե՛ս* ՏԸԷՍՆԸՎԱԼ:

ՏԸԷՊ[1]/ՏԸՊ[1]/ՏԷՊ[2] *(գրբ. տեղ)* - *գ.* 1. Տարածություն: *Պատառ տըէղ վէր քինամ ըն, մին պառավ մարթ ա ջիհիում* (Ձ): 2. Որեւէ բանով բնորոշվող վայր: *Աշանըն էլ կ'ինու տէղ ա* (ՅԱԲ, 15, 125): 3. Մեկի՝ մի բանի գտնվելու վայրը: *Օշափնէն էլ ուրթում ըն կէրալ, ճաքճաք ըն յէկալ, թա.- Տէղը գ'ուդում չընք* (ՅԺՅ, VI, 27): 4. Մեկին՝ մի բանի հատկացված վայր: *Նոքանը էլիա կանչում ա, կ'ամ տէղը* (ՅԺՅ, V, 280): 5. Որեւէ առանձին մաս՝ հատված՝ կտոր: *Մըսէն լավ տըղէրան կըտորում ա, խըրավում* (Ձ): 6. Որեւէ մեկի գրաված դիրքը հասարակության մեջ՝ ընտանիքում եւն: *Շէնըմը ուրանն օժժավ ինիլանվը առաչի տըէղը Սամսօնըն ա* (Բ): 7. Պաշտոն, աշխատանք: *Պէցուր տըէղ ա կօրծ անում Մաշինկին տըղան* (Բ): 8. Անկողին: *Տէղէրը վէր ըն քըցում, քօն ինըմ, Պիճուն ըշկէրէն քօն չի կ'ամ* (ՆԱԲ, 30): 9. Բաց՝ ազատ տարածություն, միջոց: *...Տօռնըն էլ քըմական նըհըէտ ա ինում, տուս կ'ալի տըէղ չի ինում* (ՅԺՅ, VI, 270): 10. Մաս, բաժին: *Վըէրսէն մէսը հէնգ տըէղ կէս ըն անում* (Ձ): 11. Մի բանից մնացած հետք: *Յարան հիշկան էլ սըղանա, մին ա, տըէղը մընան ա* (Բ): 12. Նշված՝ նշանակված վայր: *Ըտըրանք ասած վըխտէն կ'ամ ըն էտ տըէղը* (Ձ): 13. Միջավայր, հասարակություն, հասարակական վայր: *Պառավը ասում ա.- Մյ բալա, ըստըէղ լօխ կ'օղէր ըն, էս քու տըէղըտ չի* (Ձ): 14. Հիմք: *Հանց քամէ ըրավ, վէր քըէրծը տըէղան պուք յըէկավ* (Բ): 15. Դադար առնելու՝ գիշերելու վայր, իջեւան: *Մին տըէղ չընը քըթէնում, թա քըշէրը կէնան* (Ձ): 16. *կ.* Փոխարեն, փոխանակ: *Միհէնգ'վա ջիհիլնէն ուրանց հօրանցը քըօմանգ ընէլին տըէղ, սաղ օրը հըպարապ շօռ ըն կ'ամ* (Ձ):

- Տըէղ անէլ - Տեղավորելու՝ տեղավորվելու համար տեղ բաց անել: *...Աղվէսը կ'ինլին ասում ա.- Դէ վանքումը տըէղ ըրա, յէս էլ նի մընէմ* (ՅԺՅ, VII, 227):

- Տըէղան յըէր կէնալ/տուրուր կ'ալ - Որեւէ բանի ձեռնամուխ լինել, որեւէ բան ձեռնարկել (հիմնականում գործածվում է ժխտական կամ հարցական ձեւով): *Շէնումը լօխ կօրծ ըն անում, մէր Արտաշըն էլ ըսկի տըէղան յըէր չի կէնում* (Բ):

- Տըէղան յըէր կէնօղը - Ամեն մարդ, պատահական անձնավորություն: *Դէ Ռուբէնը հինչ բաղվանչի՞. տըէղան յըէր կէնօղը նի յա մընում բաղը, կ'ուղութուն անում* (Բ):

- Տըէղավը մին - Իր ողջ էությամբ, ամբողջովին: *Էս էլ հо ցօրէն չի՞, տըէղավը մին վըէսկէ յա* (Բ):

- Տըէղավը մին կըրակ տըէռնալ - Ջանք չխնայել, բոլոր միջոցները կիրառել: *Էտ մարթը մըտածում ա, ասում.- Վըէր յէս տըէղավըս մին կըրակ էլ տըէռնամ, մինչէվ լուսը իծծուն մէխ էլ չըմ կարէլ կըտրէմ...* (ՅԺՅ, VII, 199):

- Տըէղավը մին վըէսկէ տըէռնալ - Մեծ արժեք ներկայացնել, շատ թանկարժեք լինել: *Տըղան ասում ա.- Վէր տըէղավը մին վըէսկէ էլ տըէռնա, յըէս էտ կ'ուղացած ըպրանքան մուտանալ չըմ* (Ձ):

- Տըէղաց անել - 1. *տե՛ս* Տըէղ հըսցընել: 2. Ամուսնացնել: *Գ'ուլին տըղէն ա ըխճըկանը տըէղաց ըրավ, ըրխըյնացավ* (Բ):

- Տըէղաց ինիլ - 1. *տե՛ս* Տըէղ հըսնել: 2. Ամուսնանալ: *Հանբուն կուճի տըղան էլ տըէղաց իլանվ, տօն տըէռավ* (Բ):

- Տըէղ գ'իդօղ - Ուրիշներին հարգող՝ օգնող, երախտապարտ: *Տըէղ գ'իդօղ մարթ ա Մըրքըրան* (Բ):

- Տըէղէն ուրթակ - 1. *տե՛ս* Տըէղավը մին: 2. *տե՛ս* Տըէղը տըէղէն:

- Տըէղէն տակը ըղնէլ - Անկողնային հիվանդ դառնալ: *Մին օր էլ էտ թաքավէրը տըէղէն տակըն ա ըղնում* (Ձ):

- Տըէղէն տակը քըցիլ - Անկողնային հիվանդ դարձնել: *Էս ցօրտը շատ մարթու տըէղէն տակը կըքըցի* (Բ):

- Տըէղը անել - Տեղը որոշել՝ իմանալ: *Տըէղը անում ա, քինամ մին լավ ծի ինք օնում* (Ձ):

- Տըէղը գ'իդալ - Գնահատել, հարգել: *Տըղան վէր ուրան մօրը տըէղը գ'իդաց վէչ, էն հինչ տըղա՞* (Բ):

- Տըէղը դինչ կէնալ - *տե՛ս* Դինչ կէնալ:

- Տըէղը ըղնէլ - *տե՛ս* Տըէղը կ'ալ:

- Տըէղը ընգած տըէղը - Հարկ եղած դեպքում: *Տըէղը ընգած տըէղը մինը ինում չի, թա քըօմանգ անէ* (Բ):

- Տըէղը թըխծընէլ - *տե՛ս* Տըէղը պընդցը(ը)նէլ:

- Տըէղը թօղ(ն)էլ - 1. Անմիջապես մեռցնել՝ սպանել: *Գ'ուլլան տամ ա ճըկատան, տըէղը թօղում* (Ձ): 2. Անմիջապես ազդել՝ ներգործել՝ բուժել: *Ասում ա.- Էս ճարը խըմէ, կըլիսացավըտ տըէղըն ա թուղլական* (Ձ):

- Տըէղը ինիլ - 1. *տե՛ս* Ուրան տըէղը ինիլ: 2. Հարմար՝ պատշաճ լինել, արժանի լինել: *Քըօմանգ ընօղէն Աստուծ հիշկան քըօմանգ անէ, տըէղը ա* (Ձ):

- Տըէղը լէն - Նյութապես ապահով, ապրուստի միջոցներով ապահովված: *Ախճիգը թա.- Մ մար, իմ տըէղըս լէն ա, արխային կա՛ց* (Ձ):

- Տըէղը լինանալ - Ապրուստի միջոցներն ավելանալ, ապահով կյանք ստեղծվել: *Մին հարուստ ախճիգ ա օգում, տըէղը լինանում ա* (Ձ):

- Տըէղը լինը(ը)նէլ - Ապրուստի միջոցներն ավելացնել, ապահով կյանք ստեղծել: *Ըտի նախըրչուն տըղան էտ պալատումը տըէղը լինըցընում ա, թաքավէրին ըխճըկանը նըհըէտ լավ ապրում* (Ձ):

- Տըէղը ծանդըր ինիլ/կէնալ/ նըստէլ - 1. Իրեն լուրջ պահել, անմտություն՝ թեթեւություն չանել: *Ինանթ ա՝ պառավ մարթը տըէղը ծանդըր կըկէնա, միհէնգվա պըռըվնէն ջիհիլնէրան բէթանը ըն* (Բ): 2. Մի տեղ ամուր հաստատվել, հեռանալու՝ լքելու մտադրություն չունենալ: *Մէլիքը ասում ա.- Քըէցէք խանէն ըսը՛ցէք, վէր մունք մըէր տըէղը ծանդըր ընք նըստալ, մունք մէր վըէղան տուս յըէկօղը չընք* (Ձ):

- Տըէղը կ'ալ - 1. Հարմար առիթը ներկայանալ, դրություն ստեղծվել: *Ըրհա վէր տըէղըն ա կ'ամ, Շըմավօնը ըրած լ'իվօթունը Սիմօնէն իրըէսավը ա կ'ամ* (Բ): 2. Իր նախկին վիճակին վերադառնալ, դուրս ընկած մասը տեղը գցվել: *Սընըխչին հիշկան անում ա, ըտըրա տուս ընգած վըէնը տըէղի չի կ'ամ* (Ձ):

- Տըէղը հանրզանկ - *տե՛ս* Տըէղը լէն:

- Տըէղը հըրզանկ(վ)էլ - *տե՛ս* Տըէղը լինանալ:

- Տըէղը հըրզըկց(ը)նէլ - *տե՛ս* Տըէղը լինը(ը)նէլ:

- Տըէղը մէխէլ - Իր տեղում պահել, անշարժ պահել: *Կ'օղէն վիզան փըռնում ա, տըէղը մէխում* (Ձ):

- Տըէղը մէխվէլ - Իր տեղում մնալ, անշարժ մնալ: *Արչը վէր կ'օռռում ա, Սար անին տըէղը մէխվում ա* (Բ):

- Տըէղը մընալ - 1. Անմիջապես մեռ-

նել՝ շունչը փչել: *Ուստան ամմէնափիս, աղու ճարը շինում ա, վէր մարթ լիհա լուզին նի տալը ըբաստ տըէղըն ա մընամ* (ՀԺՀ, VII, 51):

- Տըէղը նըէղ - Նյութապես անապահով, դժվար վիճակում: *Ասում ա.- Մստուծ, տըէղըս նըէղ ա, կարում չըմ խոխէնքըս պահիմ, մին ճար ըրա՛* (Զ):

- Տըէղը նըղանալ - Ապրուստի միջոցները սպառվել, դժվար կացության մեջ ընկնել: *Մարթ, վէր տըէղը նըղանում ա, Ըստուծէն մըէնըն ա քըցում* (Բ):

- Տըէղը նըղըց(ը)նել - Ապրուստի միջոցներից զրկել, դժվար կացության մեջ դնել: *Էս կըռըէվը շատ մարթու տըէղ ա նըղըցըրալ* (Բ):

- Տըէղը նըստէլ - 1. Վերջ տալ, այլեւս չշարունակել: *Հաղը ասմա.- Տըէղըտ նըստէ՛, տու հոնձ անօղ չըս* (Զ): 2. Մեկին փոխարինել, պաշտոնը գրավել: *... Նաղիրը օգում ա, վըէր թաքավըէրէն ըսպանէ, տըէղը նըստէ* (ՆԼԷԺԲ, 63):

- Տըէղը նըստըց(ը)նել - 1. Ընդհատել, չթողնել, որ շարունակի: *Ժողովէն վախտը խուզարանը օգում ա ինքըն էլ խօսէ, նախագան տըէղը նըստըցընում ա* (Զ): 2. Մեկի փոխարեն՝ պաշտոնում մեկ ուրիշի նշանակել: *Ըտի թաքավէրին թախտան վէր ըն պիրում, էտ մարթին տըէղը նըստըցընում* (Զ):

- Տըէղը նի մըն(ն)էլ - 1. Անկողին մտնել, քնելու պատրաստվել: *Նի յա մընում տըէղը, բուրդան մին ծըկըլթօն ա ըսկանում* (Զ): 2. *տե՛ս* Տըէղը կանալ (2):

- Տըէղ ընցընել - Պիտանի՝ պետքական լինել, արդյունք տալ, հաճույք պատճառել եւն: *Էս խըրավածը լավ տըէղ ընցավ* (Բ):

- Տըէղըն ու տըէղը - 1. Իսկույն, անմիջապես: *Օխծը կըծէս ա, ախճիգը տէղըն ու տէղը մըռնէս ա* (ԲՀԲ, 163): 2. Հենց նույն տեղում: *Ջէյրանը վէր ըն քըցում, մաշկում, տըէղըն ու տըէղըն էլ խըրավում, քըփ անում* (Զ):

- Տըէղը պէնդ նըստէլ - *տե՛ս* Տըէղը պընդըց(ը)նել:

- Տըէղը պէց անէլ - *տե՛ս* Տըէղը քըցիլ (1):

- Տըէղը պընդըց(ը)նել - Որեւէ տեղում՝ վայրում՝ դիրքում՝ պաշտոնում եւն հաստատապես հիմնավորվել: *Տահանք իտի հըսնում ըն Չամլիբէլ, ըտէղ տըղերընէն պընդըցնում* (ՀԺՀ, VII, 190):

- Տըէղը պիրիլ - 1. Կարգի գցել, սարքել, թերությունները՝ պակասությունները լրացնել, վերջնական տեսքի բերել: *Ուստան կամ ա, տըռնէրըն ա մըղրկնէն էլ տըէղը պիրում, փուլը յօր օնում, քինամ* (Զ): 2. Հիշել, ճանաչել: *Հաղը շատ ա ինում պըռաված, տըղան տըէղը չի պիրում* (Զ):

- Տըէղը տալ - 1. Փոխարինել: *Վէշ մին հընգէր ախպօրը տըէղը տալ չի* (Զ): 2. Մի բանի դիմաց վճարել՝ փոխհատուցել: *Չօբանը Ջըվէնին կավը կուրցըրավ, տըէղը հէնգ վըէխճար տըվավ* (Բ):

- Տըէղը տաք - *տե՛ս* Տըէղը լէն:

- Տըէղը տէրտակ մընալ - 1. Մահանալ: *Ըրշակէն տըէղըն էլ տէրտակ մընաց, ըղօրմի ընդըրան* (Բ): 2. Փոխարինող չլինել: *Ուստա Կարօն քօչից, տըէղը տէրտակ մընաց* (Բ):

- Տըէղը տըէղէն - 1. Կարգին, կանոնավոր, ինչպես որ պետք է: *Վէր քունում ա, տըէսնում՝ ամէն հինչ տըէղը տըէղէն ա, կամ ա...* (ԱԱ, 87): 2. Ամենայն մանրամասնությամբ, կետ առ կետ: *Խօխան հօրը տըէղը տըէղէն լօխ պատմում ա* (Զ):

- Տըէղը տըէղ չըտալ (թա նըստէ) - *տե՛ս* Տափը տըէղ չըտալ: *Էս կընէգը սաղ օրը տէղը տէղ չի տամ, թա նըստէ* (ՀԺՀ, V, 411):

- Տըէղը տինիլ - 1. Վերցրածը կրկին իր տեղում զետեղել: *Կօղը փուշմանում ա, ապըրանքը պիրում, տըէղը տինում* (Զ): 2. Մեկին մի բանի փոխարեն ընդունել՝ կարծել: *Թաքավէրին աշկէրը լավ չի ինում տըսնալիս, ըտըրան ուրան նոքանէն տըէղըն ա տինում* (Զ): 3. Հարկ եղած պատասխանը տալ, շշպռել: *Հարթնը կըզնըված կամ ա, ըսկըսվօրը տըէղը տինում* (Զ):

- Տըէղը տիտիգ անէլ - *հեգն. տե՛ս* Տըէղը նըստէլ:

- «Տըէղըտ ծօխ ա, յըէր կաց, էն ղօլէն/ տէն նըստէ՛» ասէլ - Թեթեւակի հանդիմանել: *... Մին փիս պէնու խառնըվում չար, հանա մին մարթու ասած չար, թա.- Տէղըտ ծօխ ա, յէր կաց, տէն նըստէ՛...* (ՀԺՀ, VI, 177):

- Տըէղը տուս ածէլ/հանէլ/տուս օնէլ - Փոխարենը հատուցել կամ ստանալ: *Ասում ա.- Մաղրիս, հարբաթ մին օր էլ յըէս քըէզ լըվօթուն կանիմ, տըէղը տուս ածիմ* (Զ):

- Տըէղը ցուրտէլ - *տե՛ս* Տըէղը նըղանալ:

- Տըէղը ցօրտ - *տե՛ս* Տըէղը նըէղ:

- Տըէղը փափուկ քըշըրպըղօճ - Գիշերը չքնող երեխա: *Ղէ՛, Վազիկըն էլ տըէղը փափուկ քըշըրպըղօճ ա, սաղ քըշէրը անքօն ա կէնում* (Բ):

- Տըէղը փըռ(ն)էլ - 1. Մեկի տեղը գրավել՝ զբաղեցնել, փոխարինել: *Նախագէն տուս քըցէցէն, բըրիգադիրը դաստի տըէղը փըռնից* (Զ): 2. Իր հատկություններով (հիմնականում բացասական) ամբողջովին մեկին նմանվել: *Կօղ Յէրվանդէն տըղան հօրը տըէղը փըռնալ ա* (Զ):

- Տըէղը քըցիլ - 1. Անկողինը բաց անել: *Տանում ա ուրանց տօնը, տէղէրը քըցում, ախճիգը տինում մաչին...* (ՀԱԲ, 15, 73): 2. Տեղից դուրս եկած որեւէ բան իր տեղը դնել՝ տեղը հագցնել: *Տանում ըն սընըխչուն կօխկը, տուս ընգած ծըէրքը տըէղըն ա քըցում* (Զ): 3. Իր ընթացքի մեջ դնել, կարգավորել: *Կամ ա կօրծէրը տըէղը քըցում, էլիա քինամ* (Զ):

- Տըէղ ինիլ - 1. Լինել, առկա լինել: *Հանց բիդանվ, վէր փիսին ըշխարքումըս տըէղ չինի* (Բ): 2. Մեկի կողմից սիրվել՝ հարգվել: *Էտ դէրվիշին պալատումը տըէղ ա ինում* (Զ): 3. Պատճառ՝ առիթ ունենալ: *Ասում ա.- Սուս ըրա, տու խուսէլի տըէղ չօնիս* (Զ):

- Տըէղ հըսնէլ - 1. Նշանակված՝ պետք եղած տեղը հասնել՝ ժամանել: *Վէր տըէղ ըն հըսնում, մըթնած ա ինում* (Զ): 2. Հայտնի դառնալ, իմացվել, լուրը՝ խոսքը եւն հասնել: *Խաբարը տըէղ ա հըսնում, լօխ մընամ ըն մաթ մընացած* (Բ): 3. Նպատակին հասնել: *Վէր ամմէն մարթու օգաածը տըէղ հըսնէ, էլ հինչ դա՞ղդ* (Բ): 4. Հասկացվել, ըմբռնվել: *Հօրը ըսըծնէն տըէղ չի հըսնում, տըղան էլլա յա կուղթուն անում* (Զ):

- Տըէղ հըսց(ը)նել - 1. Նշանակված՝ պետք եղած տեղը տանել՝ հասցնել: *Թաջիրը էտ ապրանքը սաղ-սըլմաթ տըէղ ա հըսցընէս* (Զ): 2. Ասել՝ հայտնել ում որ պետք է, լուր տալ: *Նոքանը խաբարը տըէղ ա հըսցընում, թաքավէրը կըտաղում ա* (Զ):

- Տըէղ տալ - 1. Տեղ հատկացնել, տեղավորվելու՝ գիշերելու՝ նստելու եւն հարմարություն տալ: *Ըտըրան տըէղ ըն տամ, քըշէրը ուրանց կումումը քօն ա ինում* (Զ): 2. Որեւէ բանի մասնակից դարձնել, աշխատանք՝ պաշտոն տալ: *Շատ վէր դաչանք ա անում, տըէղ ըն տամ, վէր ուրանց կանտորումը կօրծ անէ* (Զ): 3. Կատարել, լրացնել, ավարտին հասցնել: *... Էտ մարթը էն համին մէյդըն ա ըլալ, յէկալ ա լըվօթունը տէղ տա* (ՆԱԲ, 37):

- Տըէղ տինիլ - *տե՛ս* Տըէղը տինիլ (2): *Տու ինձ հուր տըէղ ը՞ս տիրալ* (Զ):

- Տըէղ փըռնէլ - 1. Տեղավորվել, տեղ զբաղեցնել: *Տըէղ ա փըռնում, պարանց ըղնում* (Զ): 2. Մրցույթում որեւէ տեղ գրավել: *Վազ ըն տամ, Տիկօն էրկունջի տըէղըն ա փըռնում* (Բ):

- Տըէղ քինիլ - Գործով՝ որեւէ նպատակով մի տեղ՝ մեկի մոտ գնալ: *Մին օր էլ տըէղ ա քինում, կամ, տըէսնում հավէրը կուղացած* (Զ):

ՏԸԷՂ² - *տե՛ս* ԸՏԸԷՂ:

ՏԸԷՂԱԿ[1]/ՏԷՂԱԿ[1]/ՏԸՂԱԿ[1] *(գրբ. տեղեակ) - տե՛ս* ՍԸԷՏ:

- Տը՛ղակ անէլ - Մի բանի մասին հետաքրքրվել՝ հայտնել: *Ծին ինք՝ կալ՝ծ վէջ՝ ջըլ՝վու տը՛ղակ չընն անէլ* (ԱԲԲ, 41):

ՏԸԷՂԱԿ[2]/ՏԷՂԱԿ[2]/ՏԸՂԱԿ[2] - *տե՛ս* ՏԸԷՂ[1] (16):

ՏԸԷՂԱՎԸ/ՏԷՂԱՎԸ/ՏԸՂԱՎԸ - *մ.* Վիճակով, դրությամբ: *Կընէգ՝ տը՛ղավը լօխճին խա՝փից* (Բ):

ՏԸԷՂԷՆ[1] - *տե՛ս* ՏԷՂԷՆ[1]:

ՏԸԷՂԷՆ[2]/ՏԷՂԷՆ[2]/ՏԷՂԻՆ[2] - *մ., ած.* Հարմար, պատշաճ, արժանի, տեղին: *Տը՛ղէն ըն ասալ, վէր ասալ ըն.- Շօնը շանը մէսը կօտէ, վը՛սկըռը տէն չի քըցիլ* (Բ):

ՏԸԷՂԸ/ՏԷՂԸ/ՏԸՂԸ - *կ.* 1. Միջոցին, ընթացքում, պահին: *Թըխկը՝ք՝էչ՝ն լըղընայիս տը՛ղը թաքավը՛ռէն տըղան ծը՛ռքը մը՛կնում ա, մուտանէն մինը կ՝ուղանում...* (ՆԼՂԺԲ, 47): 2. *տե՛ս* ՏԸԷՂ[1] (16):

ՏԸԷՂՆՈՒՏԸԷՂԸ - *մ. տե՛ս* Տը՛ղընն ու տը՛ղը:

ՏԸԷՂՊԱՏԸԷՂ/ՏԸԷՂՎԱՏԸԷՂ - *մ.* Մանրամասնորեն: *Տա վէր լօխ տը՛ղ-պատը՛ղ քաթ ա ընէս, խազայինը իրավունք ա տաս, վէր տըրանք մըրթըկընէգ՝ տը՛ռան...* (ՀԲ, 341):

- Տը՛ղպատը՛ղ անէլ - *տե՛ս* Տը՛ղ հըսցընէլ:

- Տը՛ղպատը՛ղ ինիլ - *տե՛ս* Տը՛ղ հըսնէլ:

ՏԸԷՂՎԱՆՔ - *գ.* Տեղ, տարածք, վայր: *Խըծապէրթը պէցո՝ւր տը՛ղվանք ա* (Բ):

ՏԸԷՂՎԱՏԸԷՂ - *տե՛ս* ՏԸԷՂՊԱՏԸԷՂ:

ՏԸԷՂ-ՏԷՐՏԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Տը՛ղը-տէրտակը չը՛գ՝իդա՝լ - Ոչ մի լուր՝ տեղեկություն չունենալ: *Հէնգ՝ տարէ յա՝ տըղան սիզօնում, մարը տը՛ղը-տէրտակըն էլ չի գ՝ուդա՝ում* (Բ):

- Տը՛ղը-տէրտակը մա՝հլ՝ում չանէլ - Հիմնովին ավերվել՝ վերանալ՝ ոչնչանալ: *Էտ շէնին տը՛ղը-տէրտակը էլ մա՝հլ՝ում չանում* (Ձ):

ՏԸԷՂ-ՏԸԷՂ - *մ.* Առանձին տեղերում, որոշ տեղերում: *Բաղումը տը՛ղ-տը՛ղ շավթա՝լ՝ծ էլ ա տընգօտում* (Բ):

ՏԸԷՂՏԸԷՍ - *գ.* Տեղի՝ վայրի հետ ծանոթացում, տեղանքը տեսնելը: *Խանը ասում ա.- Յը՛սս առանց տը՛ղտը՛սս կարէլ չըմ էտ վը՛ղէրը ինք՝ օնիմ* (Ձ):

ՏԸԷՄ - *տե՛ս* ՏԷՄ:

ՏԸԷՆ - *տե՛ս* ՏԷՆ:

ՏԸԷՆԱԿ - *տե՛ս* ՏԷՆԱԿ:

ՏԸԷՌ - *տե՛ս* ՏԸՌ:

ՏԸԷՌԱԾ/ՏԷՌԱԾ/ՏԸՌԱԾ - *ած.* 1. Հասունացած, հասած, հասուն (պտուղների մասին): *Տը՛ռած գ՝ուլ՝ա ա, հիշկան կարում ըս, կէ՛ր* (Բ): 2. Թունավոր խոտից կամ այլ բանից կատաղած (կենդանիների մասին): *Էտ տը՛ռած շօնը վէր կը՝ծում ա, մարթը մը՛ռնում ա* (Ձ):

ՏԸԷՌ(Ն)ԱԼ/ՏԷՌ(Ն)ԱԼ/ՏԸՌ(Ն)ԱԼ *(գրբ. դառնամ) - չբ.* 1. Շրջվել, թեքվել, շուռ գալ: *Քամէ յա անում, ծօխը բիդի շէնընն ա տը՛ռնում* (Ձ): 2. Մի բանի փոխարկվել՝ վերածվել: *Էտ դ՝աշ՝անգ՝ ախճիգ՝ը տը՛ռնըմ ա մին թօխպ, նի մընննըմ ծառին փըչակը* (ՀԺՀ, V, 159): 3. Խոսքով դիմել մեկին: *Բիդի քուրընն ա տը՛ռնում, ընգուճէն թաքուն ասում* (Ձ): 4. Լինել, ավարտին հասնել, գլուխ գալ, պատրաստ լինել: *Էտ մարթը հինչ կօրծ օգում ա անէ, տը՛ռնում չի* (Բ): 5. Հասունանալ, հասուն վիճակի հասնել: *Մէր շէնումը թօթը մայիսի վէրչին ա տը՛ռնում* (Բ): 6. Աճել: ... *Սըխտօրը ըստը՛ղ լ՝ավ չի տը՛ռնում* (ԱԱ, 23): 7. Որոշակի դիրքի՝ տարիքի եւն հասնել: ...*Էտ տըղան տըռնաս ա քըռասուն տըրէկան* (ՀԺՀ, V, 529): 8. Լցվել: *Վը՛ր շըլ՝վարան ծիք՝ ա տամ, պըտառվըմ ա, մօխէրընն աշկէրը տը՛ռնում...* (ՀԺՀ, VII, 63): 9. Տարածվել, ցրվել, փռվել: *Էս գ՝ուլը մին հափուռ կօրէկ ա տէռնում, տանավը տէռնում* (ՀԱԲ, 15, 24): 10. Մի բանի շուրջը հավաքվել: *Մուկնէրը տաշտավընն ըն տը՛ռնում* (Ձ): 11. Հանդիսանալ, լինել: *Ըտըրանց կըռվէն Մանին էլ էտ ծառը տը՛ռավ* (Ձ): 12. Կազմում է հարադիր բայեր, ինչպես՝ *դ՝ադ տը՛ռնալ, քար տը՛ռնալ, մըրթըկընէգ՝ տը՛ռնալ* եւն:

- Տը՛ռավ, վէր... - Պարզվում է, որ... *Հ՝ադը ասմա.- Քու ըսածատ տը՛ռավ, վէր մէր վը՛ղը էլ մէրը չի՞* (Ձ):

ՏԸԷՍ[1] - *տե՛ս* ՏԷՍ[1]:

ՏԸԷՍ[2]/ՏԷՍ[2]/ՏԸՍ - 1. *նբ.* Տեսնել բայի հրամայականը: *Մարը ասում ա.- Տ՝ուս յը՛ք, տը՛ս՝ թօռ ա՞ կ՝ամ* (Ձ): 2. *ձ.* Ձգուշացնելու՝ սպառնալու արտահայտություն, զգույշ եղիր՝ ուշադիր եղիր՝ իմացիր հա: *Բաղվանչին ասում ա.- Տը՛ս, վէր մէհէտ էլ յը՛կէր բաղը, կաշիտ վէր ըմ ունական* (Ձ):

- Տը՛ս հա - *տե՛ս* ՏԸԷՍ (2):

ՏԸԷՍԱԿ - *տե՛ս* ՏԷՍԱԿ:

ՏԸԷՍԸՏԸԷՆ - *տե՛ս* ՏԷՍ-ՏԷՆ:

ՏԸԷՍՆԱ/ՏԷՍՆԱ/ՏԸՍՆԱ - *տե՛ս* ՏԷՍ[1] (2):

ՏԸԷՍՆԱԼ/ՏԷՍՆԱԼ/ՏԸՍՆԱԼ/ՏԸԷՀՆԱԼ/ՏԷՀՆԱԼ *(գրբ. տեսանեմ) - նբ.* 1. Տեսողությամբ ընկալել: *Էտ օղտը կուրցըրած մարթը էտ ըխճըկանը վը՛ր տը՛սնըմ ա, դ՝ուստի մուտանըմ ա...* (ԼՂԲ, 321): 2. Տեսողություն՝ տեսողական կարողություն ունենալ: *Այան պըռավալ ա, լ՝ավ չի տը՛սնում* (Բ): 3. Տեսակցել, հանդիպել: *Էտ չօբանը տէմ ա տինում, թա.- Յը՛սս բիդի թաքավէրին տը՛սնամ. պէն օնիմ ըսէլի* (Ձ): 4. Հանդիպել, պատահել: *Կ՝ուլը ըլբըստըրակէն վըրդը՛ղ տը՛սնում ա, փըռնում ա տըմբըզում* (ԱԱռ, 56): 5. Հասկանալ, իմանալ: *Տըսնաս ա, վէր էտքանը մինակ կարէլ չի տանէ, հիրըվանէն ծէն ա տաս* (Ձ): 6. Դիտել, նայել: *Մին օր էլ շէնը փ՝ա՝հլ՝իվան ա կ՝ամ, լօխ ք՝ինամ ըն, վէր տը՛սնան* (Ձ): 7. Նկատել: ... *Յէշում ա, տը՛սնում հընգէրը տէրտակուբօշ կ՝ամ ա* (ԱԱռ, 69): 8. Ձգալ, ենթարկվել, կրել, ճաշակել: *Լըհա օզըմ ի սէրտը շահիմ, վէր յէխաս պէց թօղի, տէսնում մին թընթօլաշ էլ ուտըցըրավ* (ՋՏ, Բ, 4): 9. Համարել: *Ասում ա.- Յը՛սս դ՝ուզ չըմ տը՛սնում, վէր բիդի կավը ծախինք՝* (Ձ): 10. Ականատես լինել, վկա լինել: *Օրըցիրը՛կավ կ՝ուղօթուն ըն ըրալ, վէշ մինը տը՛սալ չի* (Բ): 11. Կաշառքով իր կողմը գրավել՝ իր օգտին տրամադրել, կաշառել: *Հ՝ադը սուդ՝ին տը՛սնում ա, տըղէն ըզադում* (Բ): 12. Այցելել, այցելության գնալ: *Կ՝ա՝փին հիվընդանում ա, հ՝ա՝բին մին բօթուլ թօթու արաղ ա յը՛ր օնում, ք՝ինամ, վէր տը՛սնա* (Ձ): 13. Ստուգել: *Մին վախտ էս Շահբազը ք՝ինացալ ա, տը՛սնա՝ ո՝ւրա՝ն տիրա՝ծ մազա՝նտա՝վընը ը՞ն զատ ծախում, թա չէ* (ՀԺՀ, VI, 157): 14. Կշռադատել, մտածել, որոշել: *Հըվաքվում ըն, վէր խը՛ղք խը՛ղքու տան, տը՛սնան՝ հինչ անին* (Ձ):

- Տը՛սածը տը՛սնալ - Ձախորդության՝ դժվար կացության եւն հանդիպելուց դաս քաղել, այլեւս նման քայլի չդիմել: *Վը՛րսկանը ասում ա.- Յը՛սս իմ տը՛սածըս տը՛սալ ըմ, յը՛սս էլ արչու յըրա չըմ անէլ* (Ձ):

- Տը՛սս վէրընն ա՞ մը՛ծ - Ասվում է թռչունների կրծքի երկճյուղ ոսկորով գրազ գալուց հետո, երբ կողմերից մեկը կոտրած ճյուղերից մեկը տալիս է մյուսին, որ նա վերցնի, եւ ինքը ասի՝ տարա՛ծ, ու գրազը շահի:

- Տըսածէն հըվատում չի - Ասում են խիստ կասկածամիտ մարդկանց մասին:

ՏԸԷՍՆԱ(Ն)Ք/ՏԷՍՆԱ(Ն)Ք/ՏԸՍՆԱ(Ն)Ք - *վ.* 1. Անորոշ պատասխան մեկի հարցին՝ խնդրանքին, եթե հնարավոր լինի: - *Մա՝գօ, էք՝ո՝ւց կ՝ամ ը՞ս վը՛րս.- Տը՛սնանք* (Բ): 2. Սպառնական կամ հեգնական պատասխան: *Չօբանը կըզնըվում ա, թա.- Տը՛սնանք՝ տու կըյէ՞խնիս, թա յը՛ս* (Ձ):

ՏԸԷՍՆԱՍ/ՏԷՍՆԱՍ/ՏԸՍՆԱՍ - *վ.* Անորոշության արտահայտություն՝ արդյո՞ք, ո՞վ գիտե, հետաքրքիր է իմանալ:

Տը՛սնաս մէր շէնումը էլ ա՞ ծո՛ւն յը՛կալ (Բ):

ՏԸՏՍՆԸ - *տե՛ս* ՏԷՍՆԸ:

ՏԸՏՍՆԸՎԱԼ/ՏԷՍՆԸՎԱԼ/ՏԸՍՆԸՎԱԼ/ՏԸՏՀՆԸՎԱԼ/ՏԷՀՆԸՎԱԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՏՍՆԱԼ-ի:

ՏԸՏՍ-ՏԸՏՆ - *տե՛ս* ՏԷՍ-ՏԷՆ:

ՏԸՏՍՈՒՏԸՏՆ - *տե՛ս* ՏԷՍՈՒՏԷՆ:

ՏԸՏՍՔ - *տե՛ս* ՏԷՍՔ:

ՏԸՏՍՔԱՎ - *տե՛ս* ՏԷՍՔԱՎ:

ՏԸՏՏ/ՏԷՏ/ՏՕՏ/ՏՕՏՆԸ/ՏՈՒՏ/ՏՈՒՏՆԸ *(գրբ. տուտն)* - *գ.* 1. Որեւէ բանի սկիզբը կամ վերջը, պոչ, ծայր: *Ինքը դիք՝, քէթը կը՛ռ, թա քթիր վէջ, տը՛տը կէր* (ԱՀ, 36): 2. *փխբ.տե՛ս* ԽԸ՛Ռ:

ՏԸՏՐ - *տե՛ս* ՏԱՐ:

ՏԸՏՐՄԱՆ - *տե՛ս* ՏԷՐՄԱՆ:

ՏԸՏՐՏԱԿ - *տե՛ս* ՏԷՐՏԱԿ:

ՏԸՏՐՏԱԿԸԲՕԾ - *տե՛ս* ՏԷՐՏԱԿԸԲՕԾ:

ՏԸՏՐՏԸՏՐ - *տե՛ս* ՏԷՐՏԷՐ:

ՏԸԺԱՐ - *տե՛ս* ՏԸԺԷՐ:

ՏԸԺԱ՛Ր - *տե՛ս* ՏԸԺԷՐ:

ՏԸԺԷՐ/ՏԻԺԷՐ/ՏԸԺԸ՛Ր/ՏԻԺԸ՛Ր/ՏԸԺԱՐ/ՏԸԺԱ՛Ր/ՏԻԺԱՐ/ՏԻԺԱ՛Ր *(գրբ. դժուար)* - *ածական.* 1. Շատ աշխատանք պահանջող, հոգնեցուցիչ: *Հ՞ենձ անէլը տը-ժէր կօրծ ա* (Բ): 2. Ծանր, անտանելի: *Տիժէր հա՛լըմ ըմ* (Բ): 3. Բարդ, խրթին: *Ասում ա.- Էտ տիժը՛ր հարց ա* (Ձ): 4. Դժվարություններով՝ անախորժություններով՝ զրկանքներով լի: *Հային գ'անքը տիժէր գ'անք ա* (Բ): 5. *մ.* Դժվարությամբ: *Կօրծէրը տը-ժէր ա ա՛մա՛լ կ'ամ* (Բ):

- Տըժէր ա ասէլը - *տե՛ս* Տըժէր թա:

- Տըժէր թա - Հազիվ թե, կասկածելի է, անհուսալի է: *Տըժէր թա էս ըրաշտանը յը՛տը ցօրէն հընձինք՝* (Բ):

- Տըժէր(ը) ըղնէլ/կ'ա՛լ - Դժվար կացության մեջ ընկնել, նեղվել: *Թօռըն էլ վէր նի յա օնում, հ՞ենձ ընուղնէն լափ տիժէրը ըն ըղնում* (Բ):

- Տըժէր(ը) քըցիլ - Դժվար կացության մեջ գցել, նեղել: *Էտ բըդասըլ տը-ղան հօրը տըժէրը ա քըցա՛լ* (Ձ):

ՏԸԺԸ՛Ր - *տե՛ս* ՏԸԺԷՐ:

ՏԸԺԸ-ՎԸԺԻ/ՏԻԺԻ-ՎԻԺԻ - *տե՛ս* ՏԸԺՏԸԺՕՆ:

- Տըժը-վըժի անէլ - *տե՛ս* ՏԸԺ-ՏԸԺԱԼ:

ՏԸԺԸՐԱԹՕԽ/ՏԻԺԸՐԱԹՕԽ - *ածական.* Դժվարությամբ թխվող (հացի մասին): *Էս հացը շատ տըժըրաթօխ հաց ար* (Բ):

ՏԸԺԸՐԱԾԻՆ/ՏԻԺԸՐԱԾԻՆ *(գրբ. դժուարածին)* - *ածական.* 1. Դժվարությամբ ծնող՝ ծննդաբերող: *Հէրէնջը տըժըրա-ծին կինի* (Բ): 2. Դժվարությամբ ծնված՝ ծնվող: *Տըժըրածին խօխա յա* (Բ):

ՏԸԺԸՐԱԿԷԹ/ՏԻԺԸՐԱԿԷԹ *(գրբ. դժուարակութ)* - *ածական.* Դժվար կթվող: *Մը՛զ մին տըժըրակէթ կավ ա իլա՛լ* (Բ):

ՏԸԺԸՐԱՆԱԼ/ՏԻԺԸՐԱՆԱԼ *(գրբ. դժուարանամ)* - *չբ.* 1. Դժվար դառնալ: *Ապըրէլը էլ ա տըժըրացալ, կօրծ անէ-լը՛ն էլ, կօրծ քըթէնալը՛ն էլ* (Բ): 2. Դժվարություն զգալ, անկարող լինել: *Տը՛սնում ա, վէր հըրը՛վանը տըժըրա-նում ա, ք'ինամ ա ք'ա՛ծմա՛գ' անում, արտը հընձա՛ում* (Ձ): 3. Երկմտել, չկարողանալ կողմնորոշվել: *Ուստան թա.- Տըժըրա-նում ըմ, կարէլ չըմ ասիմ՝ կօրծը հիբ կըպըրծընիմ* (Ձ): 4. Դժկամություն ցուցաբերել: *Տընաշինըտ, լ'ըհա վէր կ'ամ ա փուլը տալի վախտը, տըժըրանում ա* (Ձ): 5. Բարդանալ, կնճռոտ դառնալ: *Հարցը քանէ ք'ինամ ա, էնքան տիժը-րանում ա* (Բ):

ՏԸԺԸՐԱՊԷՐՔ/ՏԻԺԸՐԱՊԷՐՔ *(գրբ. դժուարաբեր (ծանր, որ դժվար է բերել կամ կրել)* - *տե՛ս* ՏԸԺԸՐԱԾԻՆ:

ՏԸԺԸՐՀԱ՛ՄԲՈ՛ՒՐ/ՏԻԺԸՐՀԱ՛ՄԲՈ՛ՒՐ - *տե՛ս* ՏԸԺԷՐ:

ՏԸԺԸՐՀԱ՛ՆԳ'Ի/ՏԻԺԸՐՀԱ՛ՆԳ'Ի - *տե՛ս* ՏԸԺԷՐ:

ՏԸԺԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏԻԺԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏԸԺԸՐԱՆԱԼ-ի:

ՏԸԺԸՐՑԸՆՎԷԼ/ՏԻԺԸՐՑԸՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸԺԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ՏԸԺԸՐՕԹՈՒՆ/ՏԻԺԸՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. դժուարութիւն)* - *գ.* 1. Դժվար լինելը: *Կօրծէն տըժըրօթունը կօրծ անօղը կը-գ'իդա՛ն* (Բ): 2. Դժվար վիճակ՝ դրություն: *Կըռվէն վախտը լօխ հայէրը՛ն ըն իլա՛լ տըժըրօթունու մաչի* (Բ): 3. Արգելք, խոչընդոտ: *Էտ պառավը ասում ա.- Ըռըչիտ տըժըրօթուն շատ ա ինա՛կա՛ն* (Ձ): 4. Դժկամություն: *Տըժըրթունավ ա փուլը տամ* (Ձ): 5. Նեղություն, պակասություն: *Ըստարէ վէ՛չ ցօրէնը՛ն ա լ'ավ տը՛ռալ, վէ՛չ խաղուն, էս տըժըրթունէն հունց ը՞նք տէմ կը՛նական* (Բ): 6. Բարդ՝ խրթին լինելը: *Թաքավէրը էտ հարցէն տըժը-րօթունը կը՛լ՞ի՛խ չի ըղնէս* (Ձ):

- Տըժըրօթուն անէլ - Դժգոհել: *Մը՛-հէտ Պըլըպուղուն կընէգ'ը տըժըրօթուն ա անըմ մարթան* (ԼՂԲ, 389):

- Տըժըրօթուն տը՛սնալ/քաշիլ - Նեղություն կրել, չարչարվել, հոգեկան անհանգիստ վիճակ ապրել: *Ըստրանա յէտը մին խիլլա՛ն վախտ տըժըրօթուն չըն քըշիս* (ՀԺՀ, V, 299):

ՏԸԺԺ - *ձ.* Միջատների թեւերի թրթռումից՝ գնդակի թռիչքից՝ յուղի եռալուց եւն առաջացող ձայնը: *Մին էլ տը՛ժժ, գ'ա՛ելլա՛ն ընգուճտակավը ք'ը՛ցավ* (Ձ):

ՏԸԺԺԱԼ - *չբ.* 1. *Տը՛ժժ* ձայն հանել: *Յը՛ղը կըրակէն յըրա տըժժամ ա* (Բ): 2. Ականջներում խուլ աղմուկ լսվել: *Ընգուճնէս տըժժամ ա* (Բ):

ՏԸԺԺԱԼԻ - *մ.* Տժժալով, տժժոց հանելով: *Մէսը տըժժալի ժարիտ ա տը՛ռ-նում* (Ձ):

ՏԸԺԺԱՆ - *ածական.* Տժժացող: *Մէսը կը-տորում ա, ածում տըժժան յը՛ղէն մա-չը* (Բ):

ՏԸԺԺԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏԸԺԺԱԼԻ:

ՏԸԺԺՕՆ - *գ.* Տժժալը, տժժալու ձայնը: *Յը՛ղէն տըժժօնը հըռանցէ յա ըս-կանում* (Ձ):

ՏԸԺԺՕՑ - *տե՛ս* ՏԸԺԺՕՆ:

ՏԸԺԿՕՀ - *տե՛ս* ՃՈ՛ՒԺԿ'Ո՛Հ:

ՏԸԺԿՕՀԷԼ - *տե՛ս* ՃՈ՛ՒԺԿ'Ո՛ՒՀՕ՛ՐԷԼ:

ՏԸԺՎԸԺԱԼ - *տե՛ս* ՏԸԺՏԸԺԱԼ:

ՏԸԺՎԸԺԱԼԻ - *տե՛ս* ՏԸԺՏԸԺԱԼԻ:

ՏԸԺՎԸԺԱՆ - *տե՛ս* ՏԸԺՏԸԺԱՆ:

ՏԸԺՎԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԺՏԸԺ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՏԸԺՎԸԺՕՆ - *տե՛ս* ՏԸԺՏԸԺՕՆ:

ՏԸԺՎԸԺՕՑ - *տե՛ս* ՏԸԺՏԸԺՕՑ:

ՏԸԺՏԸԺԱԼ/ՏԸԺՎԸԺԱԼ - *տե՛ս* ՏԸԺ-ԺԱԼ (շատերը կամ շատ անգամ):

ՏԸԺՏԸԺԱԼԻ/ՏԸԺՎԸԺԱԼԻ - *տե՛ս* ՏԸԺԺԱԼԻ:

ՏԸԺՏԸԺԱՆ/ՏԸԺՎԸԺԱՆ - *տե՛ս* ՏԸԺԺԱՆ:

ՏԸԺՏԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏԸԺՎԸԺՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏԸԺՏԸԺԱԼ-ի:

ՏԸԺՏԸԺՕՆ/ՏԸԺՎԸԺՕՆ - *տե՛ս* ՏԸԺԺՕՆ:

ՏԸԺՏԸԺՕՑ/ՏԸԺՎԸԺՕՑ - *տե՛ս* ՏԸԺԺՕՆ:

ՏԸԺՕԽԿ/ՏԸԺԾ՛ԽԿ/ՏԻԺՕԽԿ/ՏԻ՛Ի-ԺԾ՛ԽՔ - *գ.* 1. Դժոխք, գեհեն, տարտարոս: *Յօր ա օնըմ տըժօխկին կ'ավա-զանը, շօռ կ'ամ, վէր էտ ըխճըկանը ք'ըթնի* (ՀԺՀ, V, 167): 2. *փխբ.* Անտանելի իրադրություն՝ վիճակ՝ պայմաններ: *Հարթնը ըսկէսվօրը նըհը՛տ կըռվում ա, թա.- Յը՛ս էս տըժօխկումը էլ կարէլ չըմ ապրիմ* (Ձ):

- Տըժօխկու մաշալ(լ)ա - Շատ տգեղ անձ: *Դէ Սումբաթը էլ հինչ մա՞թ, տը-ժօխկու մաշալլա յա* (Բ):

- Տըժօխկու տըռնապահ - Խստաբարո եւ ժլատ մարդ: *Տըժօխկու տըռնապահ ը՞ս, էտ խուխէն խէ փուլ չը՞ս տամ* (Բ):

- Տըժօխկու փայ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Մեռնելուց հետո դժոխքը գնալ: *Փիս մարթիք՝ տըժօխկու փայ ըն տը՛ռնում* (Ձ): 2. Չարաչար մահով մեռնել՝ սպանվել (գործածվում է նաեւ որպես անեծք): *Ըտի էտ թաքավէրը քօսան ըղնում ա, տըժօխկու փայ տը՛ռնում* (Ձ):

- Տըժօխկու ք'էթո՛ւկ - Համառ, պնդաճակատ: *Իզէն տըժօխկու ք'էթո՛ւկ ա, հինչը օգ'ում ըս, ըրա՛, վէջը չի* (Բ):

ՏԸԺԾ՛ԽԿ - *տե՛ս* ՏԸԺՕԽԿ:

ՏԸԼԱՑՈՒԿ/ՏԸԼԱՑՈՒՔ - *գ., ածական.* Մեկին տալու՝ հանձնելու (բան), պարտք,

տալիք: *Տըլացուկըն էլ տամ ա, ըրխըյնանում* (Ձ):

ՏԸԼԱՑՈՒՔ - *տե՛ս* ՏԸԼԱՑՈՒԿ:

ՏԸԼԸՍՄԷԼ *(գրբ. տլսմեմ (տրորել, ճզմել)* - *նբ.* Սաստիկ ծեծել՝ պատժել: *...Լոթի Սօլօմօնը ըխճըկան տըլըսմէլին տէղ ընդրրա դօլըն ա պահիմ...* (ՋՏ, Բ, 17):

ՏԸԼԸՓԱԾ - *ած.* Գոռոզամիտ: *Տըլըփած ախճիգ ա էլէսը* (Բ):

ՏԸԼԸՓԱՏԸԼԸՓ - *տե՛ս* ԴԸԲԸՆԸԱՍՄԱ: *Էտ հարթնըն էլ, մին կ'ուլու մորթէ մաշկէն քըցած, ըտըրանց հը՛տան տըլըփատըլըփ ք'ինամ ա* (Ձ):

ՏԸԼԼԱԿՕՃ/ՏԻԼԼԱԿՕՃ - *գ.* Ծառի ճյուղերից սարքած գերաններ, որ շարում են տանիքի հիմնական գերանների վրա՝ հակառակ ուղղությամբ: *Մէր տընացէն մէր դարադամը սըրփէլիս տըլլըկօճին տակին մին ունջութաթախ դաբանլա ա քըթալ...* (ՋՏ, Ա, 114):

ՏԸԼԼԻԲՕՅԻ/ՏԻԼԼԻԲՕՅԻ - *մ.* Ճյուղերի ուղղությամբ: *Չիդրան տըլլիբօյի կըփըռնին, վէր թօթը նի տը՛ռնա մաչը* (Ձ):

ՏԸԼԼԻՏԱԼԼ/ՏԻԼԼԻՏԱԼԼ - *մ.* Ճյուղից ճյուղ, ճյուղեճյուղ: *Յէր ա ինում ծառը, տըլլիտալլ շօռ կ'ամ, մին տանծ էլ չի քըթէնում* (Ձ):

ՏԸԽԸՐ(Վ)ԷԼ *(գրբ. տխրիմ)* - *չբ. տե՛ս* Դիլխօր ըղնէլ:

ՏԸԽԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏԸԽԸՐ(Վ)ԷԼ-ի:

ՏԸԽԿԸՏԷՆԱԿ/ՏԸԽՏԸՏԷՆԱԿ/ԹԸԽԿԸՏԷՆԱԿ/ԹԸԽՏԸՏԷՆԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Տըխկըտէնակը ըղնէլ - *տե՛ս* Ճօխտ վը՛ննը մին չըմըշկում տինիլ:

- Տըխկըտէնակ տը՛ռնալ, նը՛ստա կէնալ - *տե՛ս* Նը՛ստա կէնալ, պուք չըկ'ալ:

ՏԸԽՏԱԿԷ *(գրբ. տախտակեայ)* - *ած.* Տախտակից շինված՝ պատրաստված՝ կառուցված: *Մին տըխտակէ յաշիգ ա յօր օնում, էտ վը՛սկէն ածում մաչը, թաղում* (Ձ):

ՏԸԽՏԱԿԷԼ - *նբ.* Տախտակապատել, տախտակով ծածկել: *Ուստա յա ծէն տամ, տանը տափը լօխ տըխտակում* (Ձ):

ՏԸԽՏԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸԽՏԱԿԷԼ-ի:

ՏԸԽՏԱՃԱՇ - *տե՛ս* ԹԸԽՏԱՃԱՇ:

ՏԸԽՏԱՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ԹԸԽՏԱՏԸ՛Ղ:

ՏԸԽՏԸԿԱՇԷՆ - *տե՛ս* ՏԸԽՏԱԿԷ:

ՏԸԽՏԸԿՕՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* Կ'ԸՌԹՆԸԿ'ՕՌ(ՆԸ):

ՏԸԽՏԸՂԱԼԻ/ՏԻԽՏԸՂԱԼԻ - *ած.* Հետը շատ պղպեղ խառնած, կծու: *Տըխտըղալի խօրանգը շատ ար սիրում ապան* (Բ):

ՏԸԽՏԸՂԱՀԱՄ/ՏԻԽՏԸՂԱՀԱՄ - 1. *գ.* Պղպեղի համ: *Տըխտըղահամը ամմէն մարթու հը՛տէ չի լանգանթ* (Բ): 2. *ած.* Պղպեղի համ ունեցող, կծվահամ: *Տըխտըղահամ շօրվա յա* (Բ):

ՏԸԽՏԸՂԱՃԱՆԻՐ/ՏԻԽՏԸՂԱՃԱՆԻՐ - *գ. հեգն. տե՛ս* ԱՐԱՂ: *Ծատօրը ասմա.- Կ'ուզ'ի, յը՛ք մարթը մին ըստաքան տըխտըղաճանիր թօղ անինք'* (Ձ):

ՏԸԽՏԸՂԱՄԱՆ/ՏԻԽՏԸՂԱՄԱՆ - *գ.* Մեջը աղացած պղպեղ լցնելու՝ պահելու փոքրիկ աման: *Ըղամանը ա տըխտըղամանը այան միշտ ըստօլէն ար պահում* (Բ):

ՏԸԽՏԸՄՈՒՐԱՄԱՆ - *տե՛ս* ԹԸԽՏԸՄՈՒՐԱՄԱՆ:

ՏԸԽՏԸՄՕՐ - *տե՛ս* ԹԸԽՏԸՄՕՐ:

ՏԸԽՏԸՏԷՆԱԿ - *տե՛ս* ՏԸԽԿԸՏԷՆԱԿ:

ՏԸԽՈՒՐ/ՏՈՒԽՈՒՐ *(գրբ. տխուր)* - *տե՛ս* ԴԻԼԽՕՐ:

ՏԸԿԱԹԷՐ - *գ.* Ճակնդեղի տերեւ: *Տըկաթէրը հա՛մ իփանում ըն, հա՛մ աղ տինանում* (Բ):

ՏԸԿԱՇՕՐ - *գ.* Տակի շոր, երեխայի տակը փռելու շոր: *Խուխէն տըկաշօրը թըրչվալ ա* (Բ):

ՏԸԿԱՔԱՐ - *գ.* 1. Ջրաղացի՝ երկանքի տակի քարը: *Ճըղացէն տըկաքարը մաշալ ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Կին ամուսին: *Ք'օհնա վըխտէն կընգանը տըկաքար ըն իլալ ըսէլիս, մարթին՝ կըլխաքար* (Ձ):

ՏԸԿԸՁ(Վ)ԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՁ(Վ)ԻԼ:

ՏԸԿԸՁՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՁՑ(Ը)ՆԻԼ:

ՏԸԿԸՁՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՁՕՏ(Վ)ԷԼ:

ՏԸԿԸԼԷՉԱԿ - *գ.* Եռանկյունաձեւ սպիտակ շոր, որ կանայք կապում էին գլխաշորի տակից: *Այան տըկըլէչակ ա իլալ կըպէլիս* (Բ):

ՏԸԿԸԼՎԱՁԻ/ՏՈՒԿՈՒԼՎԱՁԻ - *մ.* Առանց շորերը հագնելու կամ շատ թեթեւ հագնված: *Ըտի տըկըլվազի տանան տանում ա կ'ամ, փախճանում* (Ձ):

ՏԸԿԸԼՈՒՐԱՆԱ/ՏԸԿԼՈՒՐԱՆԱԼ/ՏՈՒԿ(ՈՒ)ԼՈՒՐԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Վրայի բոլոր շորերը հանել, մերկանալ: *Էք'սի օրը Շահ-Աբբասը հըրաման ա տամ, վը՛ր ուրանա կընանէք'ը լօխ տըկլուրանան...* (ՀԺՀ, VII, 29): 2. *փխբ.* Բուսականությունից զրկվել: *Փիս արաշտ ա, սարէրը տըկըլուրացալ ըն* (Բ): 3. *փխբ.* Տերեւաթափ լինել: *Աշունքը վէր կ'ամ ա, ծառէրը ըսքըսում ըն տըկըլուրանալը* (Բ): 4. *փխբ.* Ունեցվածքից զրկվել, սնանկանալ, տնանկանալ: *Կըռվէն վախտը շատ մարթիք' ըն տըկըլուրացալ, օրվա հացէն մնք'տանք տը՛ռալ* (Բ):

ՏԸԿԸԼՈՒՐՑ)Ը)ՆԷԼ/ՏԸԿԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏՈՒԿ(ՈՒ)ԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏԸԿԸԼՈՒՐԱՆԱԼ-ի:

ՏԸԿԸԼՈՒՐՑԸՆՎԷԼ/ՏԸԿԼՈՒՐՑԸՆՎԷԼ/ՏՈՒԿ(ՈՒ)ԼՈՒՐՑԸՆԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸԿԸԼՈՒՐԱՆԱԼ-ի:

ՏԸԿԸԼՈՒՐՕԹՈՒՆ/ՏԸԿԼՈՒՐՕԹՈՒՆ/ՏՈՒԿ(ՈՒ)ԼՈՒՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Տկլոր լինելը, մերկություն: *Իզէն ուրանա տըկըլուրութունան էլ չի հըմանչում* (Ձ):

ՏԸԿԸԼՕՁ/ՏԸԿԼՕՁ/ՏՈՒԿ(ՈՒ)ԼՕՁ - *ած.* 1. *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՕՐ: 2. Մազերը թափած, մազաթափ եղած: *Հըղէննի մին տըկըլօզ էծ ա պըտահում* (Ձ):

ՏԸԿԸԼՕՐ/ՏԸԿԼՕՐ/ՏՈՒԿ(ՈՒ)ԼՕՐ - *ած.* 1. Բոլորովին մերկ, մերկանդամ: *Մին տըկլօր ռուս կիլէխը կօխըմ ա ճիրին տակը, պատառ կէնըմ, տանս կամ...* (ՋՏ, Ա, 106): 2. *փխբ.* Բուսականությունից զուրկ: *Տըկըլօր սար ա Լիսագօրը* (Բ): 3. *փխբ.* Տերեւները թափված: *Թառնը յէշանում ըս՝ տըկըլօր ծառէր ըն* (Բ): 4. *փխբ.* Աղքատ, տնանկ, ընչազուրկ: *Ըտի հըրուստէն ախճիգը տամ ըն էտ տըկլօր չուբանէն* (Ձ): 5. *փխբ.* Հագին կարգին շոր չունեցող, հագուստները մաշած: *Կընէգը ասմա.- Խօխէնք'ըտ էն ըն տըկլօր, համաթ չի՞, խէ թանգգան շօրէր չը՞ս ինք' օնում* (Ձ):

- Տըկըլօրէն լէշին կատու շըլակէլըն ար պակաս - Ասում են այն ժամանակ, երբ իր հոգսերը հոգալ չկարողացողին նոր՝ ոչ էական հոգսերով ծանրաբեռնում են:

- Տըկըլօր թաթար - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՕՐ (1):

- Տըկըլօր ցանք' շըլակէլ - Տանջվել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Տըկըլօր ցանք' շըլակիս տու, խէ բաղըս քաղալ ը՞ս* (Բ):

ՏԸԿԸԿԸԼՕԽ/ՏԱԿԸ-ԿԸԼՕԽԸ - *գ.* 1. Եղած-չեղածը, ամբողջը միասին վերցրած: *Տըկըկըլօխ մին մէշուկ ցօրէն ա ինում, տանում ա, վէր աղէ* (Ձ): 2. Մաղած ընդեղենի տականքն ու երեսի աղբը: *Յօրէնը խըխալում ա, տըկըկըլօխը ածում հըվէրէն առաշկը* (Բ): 3. *ած.* Լիակատար, բոլոր հարմարություններն ունեցող: *Չուբանէն հէտէ տըկըկըլօխ տընէր ըն շինում...* (ՀԱԲ, 15, 55): 4. *տե՛ս* ՏԸԿԸՏԻՅԸ՛Ր:

- Տըկըկըլօխ անէլ - 1. *տե՛ս* Տըկըտիյը՛ր անէլ: 2. Ընտրել, ջոկել: *Տըկըկըլօխ ա անում, լ'ավէրը յօր օնում* (Ձ): 3. Խորապես քննել, կշռադատել: *Տըկըկըլօխ ըն անում, վօրօշում, վէր էտ տըղէն տանին կուրցընին* (Ձ):

- Տըկըկըլօխ գիդալ - *տե՛ս* Տակըն էլ գիդալ, կըլօխըն էլ (ՏԱԿ²-ի տակ):

- Տըկըկըլօխը լիգ'ը - Հարուստ, ունեւոր: *Ըտի էտ ք'ասիբ տըղան մին*

տրկրկրլօ՝խը լիգը ախճիգ՝ ա օգ՝ում, լ՝ավ ապրրում (Զ):

- Տրկրկրլօ՝խը ինիլ - *տե՛ս* Տրկրտրյը՝ր ինիլ/տը՝ռնալ:

ՏԸԿԸՀԱԼԱՎ - *գ.* Շորերի տակից՝ անմիջապես մարմնի վրայից հագնելու կանացի շապիկ: *Մին տրկրհալավ էլ մորը հը՝տէ յա դարկում* (Զ):

ՏԸԿԸՀԱՆ(Ա) - *մ.* 1. Գաղտնի, ծածուկ, ոչ բացահայտ ու խորամանկորեն: *Էտ մարթը տրկրհան ա կօրծ փրռնում* (Զ): 2. *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆ(Ա):

ՏԸԿԸՃՕՌ(Ի) - *տե՛ս* ՏԸՌՕՃԱՆ:

ՏԸԿԸՌԱՄԱՔ՝/ՏԸԿՌԱՄԱՔ՝ - *գ.* 1. Բույսերի արմատների մազիկները, մազանման արմատ: *Վէր ծիք՝ ա տամ, վը՝ղան պուք տամ, թընանգ՝ին տրկրռամագ՝էրընը ա մընամ* (Զ): 2. Աղվամազ: *Ոէ ջանիլ խօխա յա, լի՞, իրը՝սէն տրկրռամագ՝ը հանլա թանզգան յա փրսնում* (Զ):

ՏԸԿԸՌԱՎԷՐ/ՏԸԿՌԱՎԷՐ - *ած.* Արմատ ունեցող, արմատավոր: *Մին տրկրռավէր կուճի խընձորէ յա տամ, պիրում ա ուրան բաղումը տընգում* (Զ):

ՏԸԿԸՌ(Ը)ԿԱԼԻԼ/ՏԸԿՌԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* 1. Արմատներ արձակել, արմատակալել: *Էտ ծառը տրկրռկալիում ա, տը՝ռնում մը՝ծ ծառ* (Զ): 2. *փխբ.* Մի տեղ հաստատվել, հիմնավորվել: *Ըտրրանք քօչում ըն, կ՝ամ Կրսապատ շէնումը տրկրռկալիում* (Զ):

ՏԸԿԸՌ(Ը)ԿԸՀԱՆ(Ա) - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆ(Ա):

ՏԸԿԸՌ(Ը)ԿԸՀԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆԷԼ:

ՏԸԿԸՌ(Ը)ԿԸՀԱՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆՎԷԼ:

ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆ(Ա)/ՏԸԿԸՌՀԱՆ(Ա)/ՏԸԿԸՌ(Ը)ԿԸՀԱՆ(Ա)/ՏԸԿՌԸԿԸՀԱՆ(Ա) - 1. *ած.* Տակից՝ խորքից՝ արմատից՝ արմատով պոկած՝ հանած: *Նի յա մընում բաղը, տը՝սնում տրկրռրհան ծառէրը վէր ածած* (Զ): 2. *մ.* Ի սկզբանե, սկզբից: *Տրկրռրհանա յէլ Դօրհունք հարուստ ըն իլալ* (Զ):

- Տրկրռրհան անել - 1. Արմատով պոկել, արմատախիլ անել: *Նի յըն տը՝ռնում բաղը, թանանգ՝նէն սաղ տրկրռրհան անում* (Զ): 2. Ոչնչացնել, վերացնել: *Էտ թաքավէրը կ՝ուղօթունը տրկրռրհան ա անում ուրան յիրգ՝իրան* (Զ):

- Տրկրռրհան ինիլ - 1. Արմատով պոկվել, արմատախիլ լինել: *Վէր ծիք՝ ա տամ, շանվթանլին տրկրռրհան ա ինհում* (Զ):

ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆԷԼ/ՏԸԿՌԸՀԱՆԷԼ/ՏԸԿԸՌ(Ը)ԿԸՀԱՆԷԼ/ՏԸԿՌԸԿԸՀԱՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Տրկրռրհան անել:

ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆՎԷԼ/ՏԸԿՌԸՀԱՆՎԷԼ/ՏԸԿԸՌ(Ը)ԿԸՀԱՆՎԷԼ/ՏԸԿՌԸԿԸՀԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆԷԼ-ի:

ՏԸԿԸՌ(Ը)ՊՈՒՔ/ՏԸԿՌԸՊՈՒՔ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆ(Ա):

ՏԸԿԸՌՕՏԷ(Ն)Ք՝/ՏԸԿՌՕՏԷ(Ն)Ք՝ - *տե՛ս* ՏԱԿԸՌՕՏ:

ՏԸԿԸՏԻՅԸ՝Ր - *ած.* 1. Քարուքանդ եղած, ավերված: *Կամ ա, տը՝սնում՝ ուրանց շէնը տրկրտիյը՝ր* (Զ): 2. Իրար խառնած, ցաքուցրիվ: *Իզէն հինչ կընէգ՝ա՞. տօնը՝ տրկրտիյը՝ր, խօխէնքը՝ յը՝խտուտ* (Բ):

- Տրկրտիյը՝ր անել - 1. Քարուքանդ անել, ավերել: *Դուշմանին զօրքը նի յա տը՝ռնում էտ շէնը, տրկրտիյը՝ր անում, ժուղովուրթէն էլ կըտօրում* (Զ): 2. Իրար խառնել, մի բան գտնելու համար ամեն ինչ քրքրել, ամեն տեղ նայել՝ փնտրել՝ խուզարկել: *Սաղ տօնը տրկրտիյը՝ր ըն անում, ամմա էտ մուտանան քրթէնում չընը* (Զ):

- Տրկրտիյը՝ր ինիլ/տը՝ռնալ - 1. Քարուքանդ լինել, ավերվել: *Տը՝սնում ա՝ տը՝ղէրք տրկրտիյը՝ր իլած, վը՝չ մին քարու տը՝ղ մանիլում չի անում...* (ՀԺՀ, VII, 197): 2. Ամեն ինչ իրար խառնվել: *Քամէ ըրավ, կալ՝ին խօրթնէրը սաղ տրկրտիյը՝ր իլավ* (Զ):

ՏԸԿԼՈՒՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐԱՆԱԼ:

ՏԸԿԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏԸԿԼՈՒՐՑԸՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐՑԸՆՎԷԼ:

ՏԸԿԼՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ՏԸԿԼՕՋ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՕՋ:

ՏԸԿԼՕՐ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՕՐ:

ՏԸԿՌԱՄԱՔ՝ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌԱՄԱՔ:

ՏԸԿՌԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌԱՎԷՐ:

ՏԸԿՌԸԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ԿԱԼԻԼ:

ՏԸԿՌԸԿԸՀԱՆ(Ա) - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆ(Ա):

ՏԸԿՌԸԿԸՀԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆԷԼ:

ՏԸԿՌԸԿԸՀԱՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆՎԷԼ:

ՏԸԿՌԸՀԱՆ(Ա) - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆ(Ա):

ՏԸԿՌԸՀԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆԷԼ:

ՏԸԿՌԸՀԱՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՀԱՆՎԷԼ:

ՏԸԿՌԸՊՈՒՔ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)ՊՈՒՔ:

ՏԸԿՌՕՏԷ(Ն)Ք՝ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌՕՏԷ(Ն)Ք՝:

ՏԸԿ-ՏԸԿ/ԿԸՏ-ԿԸՏ - *ձ.* Պարբերական թույլ հարվածների ձայնը: *Մին էլ ընգուճավը մին սանս ա ըղնում՝ տը՝ղ-տը՝ղ...* (Զ):

- Տրկ-տրկ անել - 1. *տե՛ս* ՏԸԿՏԸԿԱԼ: 2. *տե՛ս* ՏԸԿՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏԸԿՏԸԿԱԼ/ԿԸՏԿԸՏԱԼ - *չբ.* 1. Որեւէ բանով չոր մակերեսի պարբերականորեն խփելու ձայն լսվել: *Վէր մը՝ղակը տրկտրկամ ա, այան քունը՝ղա յը՝ր ա կէնում* (Զ): 2. *փխբ.* Լացակումել, ցածրաձայն լացել: *Էտ վէր ասում ա, կընէգ՝ը տրկտրկամ ա* (Զ):

ՏԸԿՏԸԿԱԼԻ/ԿԸՏԿԸՏԱԼԻ - *մ.* 1. Տկտկալով, տկտկացնելով: *Տրկտրկալի շօռ ա կ՝ամ տանը* (Բ): 2. *փխբ.* Լացակումելով, ցածրաձայն լացելով: *Տրկտրկալի տանս ա կ՝ամ, ք՝ինամ մորը կօշտը* (Զ):

ՏԸԿՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ/ԿԸՏԿԸՏՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *չբ.* Տկտկոց առաջացնել: *Հանը ասմա.- Խընրէգ՝ տրկտրկցընո՛ւ, թօ քօն ինինք՝* (Զ): *նբ.* 2. Մատներով կամ այլ բանով մի ուրիշ բանի պարբերականորեն խփել: *Էն խուփէն ասում ա.- Էն վախտը տու կրկրտկրտցընիս օղտէն մորթէն, դուշէրը ք՝ը՝զ կրհանէն* (ՀԺՀ, V, 394): 3. *փխբ.* Լացակումած վիճակի հասցնել, լացացնել: *Էտ կընգանը սօք՝ը խանէն տրկտրկցընում ա* (Զ):

ՏԸԿՏԸԿՕՆ/ԿԸՏԿԸՏՕՆ - *գ.* 1. Տկտկալը, տկտկալու ձայնը: *Էս տրկտրկօնը մէր գանիլան տարավ* (Բ): 2. *փխբ.* Լացակումելը, ցածրաձայն լացելու ձայնը: *Մարթը կրգնրվում ա, թա.- Տրկտրկօնըտ կրտրրէ՞, կավ ա, լի՞, ըստակալ ա, ըստակալ ա, մին էրանշը ինք՝ կօնինք՝* (Զ):

- Տրկտրկօնը յը՝ր անել - *տե՛ս* ՏԸԿՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ (3):

- Տրկտրկօնը յը՝ր ինիլ - *տե՛ս* ՏԸԿՏԸԿԱԼ (2):

ՏԸԿՏԸԿՕՑ/ԿԸՏԿԸՏՕՑ - *տե՛ս* ՏԸԿՏԸԿՕՆ:

ՏԸԿՈՒՌԱՄԱՔ՝/ՏՈՒԿՈՒՌԱՄԱՔ՝ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌԱՄԱՔ՝ (2):

ՏԸԿՕՋ - *տե՛ս* ՏԸՌՕՋ:

ՏԸԿՕՂԷՆ/ՏԸԿՕՂԻՆ/ՏՈՒԿՕՂԷՆ/ԿԸՏՕՂԷՆ - *գ.* Տխլենու պտուղը՝ տխիլ, պնդուկ: *Թրղրվարթա ծրմակումը շատ տրկօղէն կա, խօգ՝էրը օտում ըն, ք՝ուքանում* (Բ):

ՏԸԿՕՂԻՆ - *տե՛ս* ՏԸԿՕՂԷՆ:

ՏԸԿՕՂՆԷ/ՏԸԿՕՂՆԻ/ՏՈՒԿՕՂՆԷ/ԿԸՏՕՂՆԷ - *գ.* Հաճարազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ՝ տխլենի, պնդուկենի: *Էս ախճիգ՝ը ման ա յէկալ էն տրղէն հէտան, յէկալ ա տէսալ՝ տրկօղնէ ծառէն յրրա* (ՀԺՀ, VI, 53):

ՏԸԿՕՂՆԻ - *տե՛ս* ՏԸԿՕՂՆԷ:

ՏԸԿՕՂՆՕՏ/ՏՈՒԿՕՂՆՕՏ/ԿԸՏՕՂ-

ՆՕՏ - *գ.* Շատ տխլենիներ աճած տեղ: *Նի յըն տը՛ռնում տըկօղնօտը, բօլ-բօլ քաղում* (Ջ):

ՏԸԿՕՌ/ՏՈՒԿՕՌ *(գրբ. տ+կուռն (թեւ)* - *գ., ած.* Թեւերը դեռ չբուսած, անթեւ (թռչուն): *Հընգէր-հըրըվանու դօթուր, թէվը կօտրած յա տըկօռ մընացած ճուտէրընն էլ հէտնէն քըցած՝ քըթօթ ըն անըմ...* (ՋՏ, Ա, 77):

ՏԸՀԼ *(գրբ. տհալ (չհալած)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՂԱՎՈՒՐՄԱ: 2. Ձնհալ, հալիլոց: *Ընը՛վը տեւս յը՛կավ, տըհալը ըսքըսից* (Բ):

- Տըհալ ըղնէլ - 1. Հալիլել: *Խըծապէրթ մայիսումըն ա ծունը տըհալ ըղնում* (Բ): 2. *տե՛ս* ԼԻՀԼԻՀԼ:

ՏԸՀԼԼՑՈՒ - *տե՛ս* ՂԱՎՈՒՐՄԱՑՈՒ:

ՏԸՀԼՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՀԼՆԷԼ:

ՏԸՀԼՆԷԼ/ՏԸՀԼՆԻԼ/ՏԸՀԼՆԱԼ/ՏԻՀԼՆԷԼ/ՏԻՀԼՆԻԼ - *տե՛ս* ԼԻՀԼԻՀԼ: *Ախճիգը ախպօրը հէտան վագ ա տամ տըհանէլավ...* (ՀԺՀ, V, 57):

ՏԸՀԼՆԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՀԼՆԷԼ:

ՏԸՀԼՆՕՑ/ՏԻՀԼՆՕՑ - *տե՛ս* ԼԻՀԼԻՀՕՆ:

- Տըհանօցը ըղնէլ - *տե՛ս* ԼԻՀԼԻՀԼ:

ՏԸՀԼՕՐ/ՏԻՀԼՕՐ *(գրբ. դար)* - *գ.* Բարձր տեղ, բարձրավանդակ: *Կամ ըն էտ տըհարումը շէն շինում* (Ջ):

ՏԸՀԷՆՑ - *տե՛ս* ԸՏԸՀԷՆՑ:

ՏԸՂ[1] - *տե՛ս* ՏԸ՛Ղ[1]:

ՏԸՂ[2] - *տե՛ս* ԸՏԸ՛Ղ:

ՏԸՂԱ *(գրբ. տղայ)* - *գ.* 1. Արական սեռի երեխա կամ պատանի՝ երիտասարդ: *Ըտըրանք վագ տալավ կամ ըն, հըսնըմ էտ տըղին...* (ՀԺՀ, V, 57): 2. Արական սեռի որեւէ հասակի անձ իր ծնողների նկատմամբ, որդի: *Էտ ըխճըկանը օգըմ ըն թաքավէրէն տըղէն հէտէ* (ՀԺՀ, V, 385): 3. *տե՛ս* ՏԸՂԱՄԱՐԹ (4): 4. *ած.* Արական սեռին պատկանող: *... Դուշմաննէն կաս ըն լալ մէր շէնէրքը, ժուղովուրթէն կուտուրէս, տըղա խօխօնցը տընէս, մըծըցընէս, ուրաց հէտէ սալդաթ շինիս* (ԱԱ, 71):

- Տըղա յըս - Եթե կարող ես, եթե ի վիճակի ես: *Բաղ, հինչ բա՞ղ, լ՛ըհա տըղա յըս՝ բիջարի* (Բ):

- Տըղա յը՞ս, թա ա՞խճիգ - *տե՛ս* Ախճիգ ը՞ս, թա տըղա՞:

- Տըղան թաքավէրին թախտէն ա ծընվում, ախճիգը՝ շանը թախտէն - Ասում են՝ նկատի ունենալով որդու առավելությունը դուստրից:

- Տըղէն անա տըղա յա ինում, լավ տըղէն անա՝ ախճիգ - Ասում են նորածին աղջկա հորը՝ որպես սփոփանք:

ՏԸՂԱԹՕՌ(ՆԸ) - *գ.* Թոռ՝ աղջկա կողմից: *Թիմուրէն տըղաթօռնը բընական ուրան նըհը՛տ ռուս կընէգ ա պէրալ* (Բ):

ՏԸՂԱԿ[1] - *տե՛ս* ՏԸ՛ՂԱԿ[1]:

ՏԸՂԱԿ[2] - *տե՛ս* ՏԸ՛ՂԱԿ[2]:

ՏԸՂԱԿՕԽ - *ած.* Շատ տղա զավակներ ունեցող: *Տըղակօխ տօն ա Միխակէն տօնը* (Ջ):

Տըղակօխ ինիլ/տը՛ռնալ - Շատ տղա զավակներ ունենալ: *Մարյանը տըղակօխ ա իլալ* (Բ):

ՏԸՂԱՀԱՐ - *գ.* Փեսացուի հայրը: *Տըղահարը ա ըխճըկահարը հօջաթ ըն տամ, կըռը՛վ ա ըղնում* (Ջ):

ՏԸՂԱՃՕՏ - *գ.* Առույգ՝ ժիր՝ ճարպիկ տղա: *Տըղաճօտ ա մէր Կարօն, նըստում ա ծին, մին մունուտումը հըսնում հօրը կօշտը* (Ջ):

ՏԸՂԱՄԱՐ - *գ.* 1. Փեսացուի մայրը: *Տըղամարը հըրթնըցուվէն ճըկատան պաչում ա, տանում տօն* (Ջ): 2. Նորածին տղայի մայր: *Այան ասում ար.- Տըղամարը աշկէս լուսը ա* (Բ):

ՏԸՂԱՄԱՐԹ - *գ.* 1. Արական սեռի անձ, այր: *Շէնին տըղըմարթիքը հըվաքվում ըն, քօմանգ անում, էտ ըրփըվէրէ կընգանը արտը հընձում* (Ջ): 2. Կատարյալ հասակի հասած՝ առնական մարդ՝ երիտասարդ: *Բիդի հըրսանէքի անին. ախճիգը հըսած-փըսած ա ինիս, Մօսին էլ՝ տըղամարթ...* (ՀԺՀ, V, 670): 3. Ամուսնացած մարդը իր կնոջ նկատմամբ: *Տըղամարթը կընգանը բիդի օխտը տարէն մը՛հը՛տ անգուճ օնէ, հըկառակը անէ* (Ջ): 4. *ած., գ.* Համարձակ, կտրիճ, տոկուն, իր խոսքի տերը: *Տըղամարթ կընանէք՝ Ղարաբաղ շատ կան* (Բ): 5. *տե՛ս* ՏԸՂԱ (4):

- Տըղամարթ կէնալ - Համարձակ՝ տոկուն լինել, իր խոսքի տերը լինել: *Ասում ա.- Տըղամարթ կա՛ց, լօխ լ՛ավ ա ինանան* (Ջ):

- Տըղամարթ մը՛ռնէլ - Երիտասարդ հասակում մեռնել: *Յաշին էլ տըղամարթ մը՛ռավ* (Բ):

- Տըղըմարթու խօսկ - Խոստումը անպայման կատարելու խոսք, հաստատ խոսք, ազնիվ խոսք: *Դէ թաքավէրին խօսկընն էլ տըղըմարթու խօսկ ա, հինչը ասում ա, անում ա* (Ջ):

- Տըղըմարթու կ՛ինի - Թունդ գինի: *Դէ Բընըզուրա կ՛ինին էլ տըղըմարթու կ՛ինի յա, լի՞, խըմում ըն, հըրփօտում* (Ջ):

ՏԸՂԱՅՕԹՈՒՆ/ՏԸՂՕԹՈՒՆ *(գրբ. տղայութիւն)* - *գ.* 1. Տղա լինելը: *Տըղօթունը լ՛ավ ա, կանց ըխճըկօթունը* (Բ): 2. Տղա եղած ժամանակաշրջանը: *Սարօն տըղօթունը շէնումըն ա անց կընցըրալ* (Բ): 3. Տղայի վարքագիծ, տղային վայել արարք: *Ըտըրա տըղօթունան լօխճին ք՛ը՛փը կամ ա* (Ջ): 4. *փխբ.* Միամիտ՝ անխոհեմ գործ՝ արարք: *Մը՛ծ մարթ ա Ապէլը, ամմա հալան տըղօթուն ա անում* (Բ): 5. *տե՛ս* ՏԸՂԸՄԸՐԹ(Կ)ՕԹՈՒՆ (1): *Կըղօթունը տըղօթուն ա, վէր փըռնըվէցէր՝ շանտըղօթուն ա* (ՆԱԲ, III, 389):

ՏԸՂԱՇՕՐ - *տե՛ս* ՏԸ՛Ղ[1] (8):

ՏԸՂԱՊԷՆ - *գ.* Տղայի՝ տղամարդու գործ: *Հանձ անէլը տըղապէն ա* (Բ):

ՏԸՂԱՊԷՏ - *գ.* 1. Հազվագյուտ՝ չճարվող բան: *Ըստարէ թաթ չի իլալ, թաթէն արաղը տըղապէտ ա* (Բ): 2. Նեղ օրվա՝ հիվանդների եւն համար պահվող բան (պտուղ, քաղցրավենիք եւն): *Այան հէնգ խընձոր ա պըտատում, տինում սընդօղումը, թա.- Տըղապէտ ա, թօղէ կէնա* (Ջ):

- Տըղապէն տը՛ռնալ - Հազվագյուտ դառնալ, չճարվել: *Խօգին մէսը տըղապէտ ա տը՛ռալ* (Բ):

- Տըղըպէտու հը՛տէ էլ չինիլ - *տե՛ս* Տըղապէտ տը՛ռնալ:

ՏԸՂԱՍԷՐ - *ած.* Տղա զավակների նկատմամբ մեծ սեր ունեցող: *Այան տըղասէր ա իլալ* (Բ):

ՏԸՂԱՎԸ - *տե՛ս* ՏԸ՛ՂԱՎԸ:

ՏԸՂԱՏԱՐ - *գ.* 1. Տղա ունեցող ծնող: *Տըղատար, ըխճըկատար հիշկան կընէգ կա, հըվաքվում ըն, դանչանք անում խանէն, վէր ուրանց խօնցը կըտօրէ վէջ* (Ջ): 2. Փեսայի ծնողը: *Տըղատարընն ա ըխճըկատարը մըսլըհաթ ըն անում, վէր հըրսանէքը մինտը՛ղ անին* (Բ):

ՏԸՂԱՏՕՆ - *գ.* Փեսացուի հոր տունը: *Հարթանանը տըղատօնը տընէլիս սէլը նի յա օնում* (Ջ):

ՏԸՂԱՑԸ՛Ղ - *տե՛ս* ՏԸՂԱՑՈՒ:

ՏԸՂԱՑՈՒ - *գ.* Խորթ տղա: *Տու մէլ ասէլ, էտ Ամանը խանէն տըղացուն ա* (Ջ):

ՏԸՂԸ - *տե՛ս* ՏԸ՛ՂԸ:

ՏԸՂԸԿԱՆԱԼ *(գրբ. տեղեկանամ)* - *չբ.* Տեղեկություն՝ լուր առնել, տեղեկանալ: *Մին օր էլ տըղըկանում ա, վէր կընէգը սիրական ա պահում* (Ջ):

ՏԸՂԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. տեղեկացուցանեմ)* - *նբ.* ՏԸՂԸԿԱՆԱԼ-ի:

ՏԸՂԸԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. տեղեկութիւն)* - *գ.* 1. Տեղյակ լինելը կամ տեղյակ պահելը: *Էտ տըղըկօթունը թաքավէրին կըտըղցընում ա* (Ջ): 2. Լուր: *Մին օր էլ տըղըկօթուն ա ըսկանում, վէր հիրը՛վան թաքավէրը մը՛ռալ ա* (Ջ):

- Տըղըկօթուն ինիլ - Տեղյակ լինել: *Էտ տըղէն տըղըկօթուն չի ինում հօրը կուրծէրան* (Ջ):

- Տըղըկօթուն տալ - Իմաց անել, տեղեկացնել: *Տըղըկօթուն ըն տամ, վէր դուշմանին զօրքը կամ ա* (Ջ):

ՏԸՂԸՀԱՆ - *ած.* 1. Տեղից հանած՝ հանված՝ խախտված: *Հիշկան անում ա, կարում չի էտ տըղըհան տոռնը տըէղը տինի* (Բ): 2. Բնակավայրից հանված, գաղթեցրած, գաղթեցված: *Խըէղճէրը հինչ ա՞նին, տըղըհան ժուղովուրթ ըն, վէչ տօն օնին, վէչ տըէղ* (Ձ):

- Տըղըհան անէլ - 1. Տեղից հանել՝ խախտել՝ շարժել: *Քարը տըղըհան ըն անում, տըէսնում՝ տակէն մին հափուռ վըէսկէ* (Ձ): 2. Հայրենիքից՝ բնակավայրից հանել՝ քշել, գաղթեցնել: *Ըտըրանց տըղըհան ըն անում, տընէրըն էլ սաղ էրում* (Ձ):

- Տըղըհան ինիլ/տըէռնալ - 1. Տեղից հանվել՝ խախտվել, տեղաշարժվել: *Վէր ա ըղնում, վըէնը տըղըհան ա ինում* (Բ): 2. Հայրենիքից՝ բնակավայրից հեռանալ՝ հանվել՝ քշվել, գաղթեցվել: *Կըռվէն վախտը էտ շինացէք տըղըհան ըն ինում, կամ մէր շէնը* (Ձ):

ՏԸՂԸՄԸՐԹ(Կ)ՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Տղամարդ լինելը, տղամարդու հատկությունը (համարձակություն, տոկունություն եւն): *Խըմէլը տըղըմըրթօթուն ա, հաբրիլը՝ շանտըղօթուն* (ԱԲԲ, 37): 2. Տղամարդու սեռական կարողություն: *Խանը հըրաման ա տամ, վէր ըտըրան կօռտին, տըղըմըրթկութունա քըցին* (Ձ):

ՏԸՂԸՄԸՐԹՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՏԸՂԸՄԸՐԹՎԱՐԻ:

ՏԸՂԸՄԸՐԹՎԱՐԻ - *մ.* Տղամարդու նման՝ պես: *Տըղամարթը բիդի տըղըմըրթվարի կօրծ անէ* (Բ):

ՏԸՂԸՊԷՐՑ - *տե՛ս* ՏԸ[1]Ղ (8):

- Տըղըպէրց ըղնէլ - *տե՛ս* Տըէղէն տակը ըղնէլ (ՏԸ[1]Ղ-ի տակ):

ՏԸՂԸՊԷՐՑՈՒՄ - *ած.* Անկողնային, անկողնում պառկած բուժվող (հիվանդների մասին): *Տըղըպէրցում մարթ ա Զավէնը, կարում չի, թա տանուս կա շինամաչ* (Բ):

ՏԸՂԸՌԸԽ - *տե՛ս* ՏԸՂԱՄԱՐԹ (4):

ՏԸՂԸՍՏԸՂ - *մ. տե՛ս* Տըէղընն ու տըէղը:

ՏԸՂԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՏԸՂԸՎԱՐԻ:

ՏԸՂԸՎԱՐԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՎԱՐԷԼ:

ՏԸՂԸՎԱՐԻ - *մ.* Տղայի նման՝ պես: *Էտ էլ կօգի ախճիգ ա ինում, ամմա տըղըվարի յա շօռ կամ* (Ձ):

ՏԸՂԸՎԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՎԱՐՎԷԼ:

ՏԸՂԸՎԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՎԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏԸՂՆԱԾԱՄ/ՏԻՂՆԱԾԱՄ - *ած.* 1. Դեղին ծամեր ունեցող, դեղնահեր, դեղնամազ: *Տըղնածամ ախճիգ ա ինում էտ չուբանէն ախճիգը* (Ձ): 2. *փխբ.* Դեղին ծամերի նմանվող հասկեր՝ տերեւներ՝ թերթիկներ եւն ունեցող: *Արէվը մին ծաղէգ ա ղարկում՝ տէղէն, տըղնածամ* (ՆԱԲ, 82):

ՏԸՂՆԱԾԸՏ/ՏԻՂՆԱԾԸՏ - *գ.* Ճնճղուկի մեծությամբ փորը դեղին թռչուն, դեղնափորիկ: *Մինակ անխըէղճ վըէրսկանը տըղնածըէտ վէր կըքըցի* (Բ):

ՏԸՂՆԱՎԸԷՂ/ՏԻՂՆԱՎԸԷՂ - *գ.* Դեղին կավահող: *Ղարաբաղ տըղնավըէղ շատ կա* (Բ):

ՏԸՂՆԱՎՈՒՆ/ՏԻՂՆԱՎՈՒՆ - *ած.* Դեղին գույնին տվող, դեղնավուն: *Տըղնավուն իրըէսավ մին մարթ ա ջիհում* (Ձ):

ՏԸՂՆԱՑԱՎ/ՏԻՂՆԱՑԱՎ *(գրբ. դեղնացաւ)* - *գ.* Մաշկի եւ լորձաթաղանթների դեղնություն՝ որպես հետեւանք լյարդի հիվանդության, դեղնախտ: *Տըղնացավը փիս հիվընդօթուն ա* (Բ):

ՏԸՂՆԱՓԱՂ/ՏԻՂՆԱՓԱՂ - *գ.* Դեղնավուն գույն ունեցող բնափայտ: *Սըզնուն փանդը տըղնափանդ ա* (Բ):

ՏԸՂՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԻԼ:

ՏԸՂՆԸՋԱՐԴԱ/ՏԻՂՆԸՋԱՐԴԱ - *գ. տե՛ս* ՋԱՐԴԱ:

ՏԸՂՆԸԷՆԷ/ՏԻՂՆԸԷՆԷ - 1. *գ.* Սալորենու՝ կեռասենու եւն տեսակ, որ տալիս է դեղին գույնի պտուղ: *Գավալօտը կըտօրում ա, թօղնում մինակ տըղնըէնէն* (Բ): 2. *տե՛ս* ՏԸՂՆԸԿՈՒԿՈՒԾ:

ՏԸՂՆԸԾԱՂԷԳ/ՏԻՂՆԸԾԱՂԷԳ - *գ.* Դեղին ծաղիկներով խոտաբույս, որից դեղին ներկ էին պատրաստում: *Տըղնըծըղէգան տէղէն ըռանգ ընք իլալ շինիս, թիլէրը ըռանգ տաս* (Բ):

ՏԸՂՆԸԾԱՄԷԼ/ՏԻՂՆԸԾԱՄԷԼ - *չբ.* Դեղին ծամերի նմանվել (հասկերի մասին): *Արտը հըսկըկալալ ա, տըղնըծամալ, հընձող չի կա* (Ձ):

ՏԸՂՆԸԿԱԿԱՉ/ՏԻՂՆԸԿԱԿԱՉ - *գ.* Դեղնագույն փետուրներով թռչնատեսակ: *Լալակը հըէտան ա պըրծընում, տըղնըկակաչը նի յա մընում քօլէն մաչը* (Ձ):

ՏԸՂՆԸԿԱՆԱ(Ն)Չ/ՏԻՂՆԸԿԱՆԱ(Ն)Չ - *ած.* Դեղին ու կանաչին տվող, դեղնականաչ: *Տըղնըկանաչ փափաղ ա տիրալ* (Բ):

ՏԸՂՆԸԿՈՒԿՈՒԾ/ՏԻՂՆԸԿՈՒԿՈՒԾ - *ած.* Գունատ: *Հարթնըն էլ մին տըղնըկուկուշ ախճիգ ա ինում* (Ձ):

ՏԸՂՆԸԿՕԹԷԼ/ՏԻՂՆԸԿՕԹԷԼ - *չբ.* 1. Շատ հասնելուց կոթը՝ պոչը դեղնել (մրգի, պտուղի մասին): *Տանձը տըղնըկօթալ ա, քըղէլի վախտըն ա* (Բ): 2. *փխբ.* Հիվանդությունից՝ վախից եւն խիստ գունատվել՝ գույնը գցել: *Էտ խէ ըտի տըղնըկօթալ ը՞ս, հիվանդ ը՞ս* (Բ):

- Տըղնըկօթած կարունք - Մարդու կյանքի վերջին շրջանը: *Խօսրօվը շատ ա պըռավալ, ըստարէ հանց ա ընդրրա հըէտէ տըղնըկօթած կարունք ա* (Բ):

ՏԸՂՆԸԿՕՑ/ՏԻՂՆԸԿՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՂՆՕՑ:

ՏԸՂՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸՎԻԼ:

ՏԸՂՆԸՎԻԼ/ՏԸՂՆԸՎԷԼ/ՏԻՂՆԸՎԷԼ/ՏԻՂՆԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԻԼ:

ՏԸՂՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏԻՂՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. դեղնացուցանեմ)* - *նբ.* ՏԸՂՆԻԼ-ի:

ՏԸՂՆԻԼ/ՏԸՂՆԷԼ/ՏԻՂՆԻԼ/ՏԻՂՆԷԼ *(գրբ. դեղնեմ)* - *չբ.* 1. Դեղին գույն ստանալ, դեղնել: *Էտ անէսկանը յէտը թաքավէրին բաղը յավաշ-յավաշ տըղնըմ ա, չուրանըմ* (ՀԺՀ, V, 83): 2. *տե՛ս* ՏԸՂՆԸԿՕԹԷԼ (2):

- Տըղնած ճանթ - Գունատ մարդ: *Էտ տըղնած ճանթը օխտը տըղըմարթու մըչանք օտում ա* (Ձ):

ՏԸՂՆԻՐԸԷՍ/ՏԻՂՆԻՐԸԷՍ - *ած.* Դեղնագույն՝ գունատ դեմք ունեցող: *Տըղնըիրըէս ախճիգ ա Հայկանուշը* (Բ):

ՏԸՂՆԻՐԸԷՍԷԼ/ՏԻՂՆԻՐԸԷՍԷԼ - *չբ.* Դեմքը դեղին գույն ստանալ, գունատվել: *Էտ վէր տըէսնում ա, թաքուհին տըղնիրըէսում ա* (Ձ):

ՏԸՂՆՈՒԿ - *տե՛ս* ՏԸՂՆՕԿ:

ՏԸՂՆՕԹՈՒՆ/ՏԻՂՆՕԹՈՒՆ *(գրբ. դեղնութիւն)* - *գ.* 1. Դեղին լինելը, դեղին գույն ունենալը: *Աշունքը ծըմակէն տըղնօթունը լանգաթ ա ինում* (Բ): 2. Գունատություն: *Ըխճըկանը տըղնօթունը հօրը բըղըրյար ա անում* (Ձ):

ՏԸՂՆՕԿ/ՏԸՂՆՈՒԿ/ՏԻՂՆՕԿ/ ՏԻՂՆՈՒԿ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՏԸՂՆԱՑԱՎ: 2. Բույսերի հիվանդություն, որից տերեւները դեղնում են ու թափվում: *Ծառէրը տըղնօկան ընգալ ըն* (Բ): 3. *տե՛ս* ՏԸՂՆԱՎՈՒՆ:

ՏԸՂՆՕՍԿ/ՏԻՂՆՕՍԿ - *տե՛ս* ՏԸՂՆՕՑ:

ՏԸՂՆՕՑ/ՏԻՂՆՕՑ/ՏԻՂՆՕՑ *(գրբ. դեղնուց)* - *գ.* 1. Թռչունների ձվի մեջ գտնվող սպիտակուցով պատած թանձրավուն դեղին նյութը՝ դեղնուց: *Թընըխըրավէն տըղնօցը օտում ա, սիպտըկօցը թօղում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՏԸՂՆՕԹՈՒՆ:

ՏԸՂՎԱՐԷԼ/ՏԸՂԸՎԱՐԷԼ - *նբ.* 1. Դնել, զետեղել, համապատասխան տեղ դնել՝ լցնել: *Բախշին հիյվընէն տըղվարում ա, պըրծնում, կամ տօն* (ՀԱԲ, 15, 136): 2. *փխբ.* Ամուսնացնել: *Մաքաղաթ աքէրը ուրան թուռնէրէն էլ տըղվարից, ըրխըյնացավ* (Բ): 3. Մեկին մի գործի՝ պաշտոնի՝ ուսման դնել: *Մին լավ կօրծ չընք քըթէնում, թա մէր Շուշանիգին տըղըվարինք* (Բ): 4. Տեղ հատկացնել, բնակեցնել: *Էտ դունըդնէրէն*

տանում ըն հիրըվընէրէն տընէրումը տըղըվարում (Ձ): 5. *փխբ.* Հուղարկավորել, թաղել: *Հօրը տըղվըրէլանը յէտը հըվաքվում ըն, կարում չըն գիդան, թա իրէք տըղէնան վէր անումը կըտըրվածըն ա, վէր հօրը թուղածան փայ չօնէ* (Ձ): 6. *չբ.* Ջետեղվել, տեղավորվել: *Հինչքան էս ծամէրումը տըղվարում ա, վէսկէ յա տինում* (ՀԱԲ, 15, 46):

ՏԸՂՎԱՐՎԷԼ/ՏԸՂԸՎԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՂՎԱՐԷԼ-ի:

ՏԸՂՎԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏԸՂԸՎԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *պբ.* ՏԸՂՎԱՐԷԼ-ի: 2. *տե՛ս* ՏԸՂՎԱՐԷԼ:

ՏԸՂՏՈՒՂԱԼԻ/ՏՈՒՂՏՈՒՂԱԼԻ - *մ.* Դողդողալով, երկյուղելով: *Տուղտուղալի նի յըն տը՛ռնում տընէրը, էլ տուս չըն կ'ամ* (Ձ):

ՏԸՂՏՈՒՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏՈՒՂՏՈՒՂՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. դողացուցանեմ)* - 1. *նբ. եւ պբ.* ՏԸՂՏՕՂԱԼ-ի: 2. *տե՛ս* ՏԸՂՏՕՂԱԼ:

ՏԸՂՏՕՂԱԼ/ՏՈՒՂՏՕՂԱԼ - *չբ.* 1. Դողալ, սրսփալ, սարսռալ (մրսելուց, վախից եւն): *Տըրանա յէտը յէր ա կընաս, տուղտուղալավ ք'իս խազայինին կօշտը* (ՀԲ, 341): 2. Ցնցվել, երերալ: *Ուրուտուցան աշխարքըս տըղտօղաց* (Բ): 3. Թրթռալ, դողդոջալ, ընդհատ-ընդհատ հնչել (ձայնի մասին): *Ցուրտան սանը տըղտօղում ա* (Բ): 4. Սարսափել, երկյուղ կրել: *Տըղան հօրը անա տըղտօղում ար* (Ձ):

ՏԸՂՏՕՂՈՒՑ/ՏՈՒՂՏՕՂՈՒՑ - *գ.* 1. Դողդողալը: *Ըտըրա տըղտօղուցը վէր տը՛սնում ա, մէխկըն ա կ'ամ, պէց ա թօղնում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՏՕՂ[1]:

ՏԸՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՂԱՅՕԹՈՒՆ:

ՏԸՄԱԿ/ՏԸՄԱԿ/ՏԻՄԱԿ/ՏԻՄԱԿ *(գրբ. դմակ)* - *գ.* 1. Ոչխարների (հեգնաբար՝ նաեւ կանանց) մարմնի ետեւի կախված ճարպային մասը, դմակ: *...Տըսնաս ըմ մի վըխճար՝տըմակը պուք յէկած, ան՞ունը վէր ա տըռնաս* (ԼՂԲՔ, 286): 2. Այդ ճարպի՝ հալելով ստացված յուղը: *Ըտըրանք խուրըգնէն տըմակավ ըն շինիս* (Ձ):

- Տըմակը ըչվընէխ շըպըրտօտել/ շըպըրտ-շըպըրտ անել - *հեգն.* Սեթեւեթել (կանանց մասին): *Խանումը տըմակը ըչվընէխ շըպըրտուտէլավ ք'ինամ ա* (Ձ):

- Տըմակը տափավը քաշ ինիլ - Շատ գեր՝ չաղ լինել, մեծ դմակ ունենալ (ոչխարների, հեգնաբար՝ նաեւ կանանց մասին): *Տըմակը տափավը քաշ ինիլիս մին ոչ ա մօրթում, ղունուղնէրէն հուրումանթ անում* (Ձ):

- Տըմակը օտում չըն, թա՝ վը՛ռան մօտէ յա, ամմա թափանը օտում ըն, վէր մաչը քաքավ լիգ'ըն ա - Անհամոզիչ են պատճառաբանում:

- Տըմակ փըռնէլ/քըցիլ - Գիրանալ, չաղանալ, դմակը մեծանալ (ոչխարների, հեգնաբար՝ նաեւ կանանց մասին): *Վըխճըրնէն մին էրկու ամէս սարումը կէնում ըն, տըմակ փըռնում* (Բ):

ՏԸՄԱՆԱԼ/ՏԻՄԱՆԱԼ *(գրբ. դիմանամ)* - *չբ.* 1. Որեւէ ուժի՝ ճնշման՝ ներգործության եւն հակազդել՝ դիմադրել: *Լըհա՞ ուզիս ա, թա մօրը հօք'ին հանէ, մարը տըմընաս չի, փըխչիս ա ուրան օթախը* (ՀԺՀ, V, 530): 2. *տե՛ս* Հանվանալ անել: 3. *տե՛ս* Հերիք' անել: 4. Դիմացկուն լինել, երկար գործածվել՝ օգտագործվել: *Ապուն կարած տըրըխնէն լ'ավ տըմանում ար* (Բ): 5. Գոյությունը պահպանել, հարատեւել: *Շատ ազկէր ըն կօրալ, ամմա հայը տըմացալ ա* (Ձ):

ՏԸՄԱՍԿԱՆ/ՏԻՄԱՍԿԱՆ - *ած.* Դիմացող, ամուր, տոկուն, դիմացկուն: *Տըմասկան ք'անդիր ա* (Բ):

ՏԸՄԲԱԼ/ՏՈՒՄԲԱԼ - *չբ. տե՛ս* Տըմբըհան ինիլ:

ՏԸՄԲԸՋԷԼ *(հ.ե. *dhen-)* - *նբ.* Շատ ծեծել: *... Յէր ա կէնըմ, ք'ընում ինքըն էլ ք'ուխվէն փըռնըմ, քու ծզած մին լանվ տըմբըզըմ...* (ՀԺՀ, V, 307):

ՏԸՄԲԸԼԱ/ԹԱԲԼԱ/ԹԱԲԼԻ *(գրբ. թմբուկ)* - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԲԱՋ: *Տըմբըլիս թըխէցի, մին սանս յէր իլավ* (ՋՏ, Ա, 24):

ՏԸՄԲԸԼ(Բ)ԱՋԻ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԲԱՋԻ:

ՏԸՄԲԸԼԷԳ' *(թրք. tombul (գիրուկ, թմբլիկ)* - *ած.* Կարճ եւ հաստ՝ լայն: *Տըմբըլէգ' քէթ օնէ Արմօն* (Բ):

ՏԸՄԲԸԼԹԱԿԷ/ՏԸՄԲԸԼԹԱԿԻ - *տե՛ս* ԿՕՊԱԼ (2): *... Սարին էն ղօլընը ի քէցալ, վէր ծըմընկնէրան էրկու հունի կօպալ կըտրիմ՝տըմբըլթակի...* (ՋՏ, Ա, 27):

ՏԸՄԲԸԼԹԱԿԻ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԸԼԹԱԿԷ:

ՏԸՄԲԸԼԻՊԻՏՕ - *տե՛ս* ՂՕՇԱՆԱՂԱՐԱ:

ՏԸՄԲԸԼԻ-ՏԸՄԲԸԼԻ/ՏՈՒՄԲՈՒԼԻ-ՏՈՒՄԲՈՒԼԻ - *ած.* Չաղ, չաղությունից մարմնի մսերը շարժվող: *Տըմբըլի-տըմբըլի կ'առնէր ըն մօրթում* (Ձ):

ՏԸՄԲԸԼՕՃԻ - *տե՛ս* ՂՕՇԻ:

ՏԸՄԲԸՀԱՆ/ՏՈՒՄԲՈՒՀԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Տըմբըհան անել - Տեղից մի կերպ՝ մի քիչ շարժել: *Հիշկան անում ըն, կարում չըն էտ քարը տըմբըհան անին* (Ձ):

- Տըմբըհան ինիլ - Տեղից մի կերպ՝ մի քիչ շարժվել: *Էտ պառավ մարթը տը՛ղան տըմբըհան իլանվ, ասից.- Չէ՛, բա՛լա, յէկօղ չիլանվ* (ՀԺՀ, V, 92):

ՏԸՄԲԸՐԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԸՐ(Վ)ԷԼ:

ՏԸՄԲԸՐ(Վ)ԷԼ *(գրբ. թմբրիմ)* - *չբ.* 1. Ընդարմանալ, անզգայանալ: *Էրկան նըստէլան վը՛ննէրըս տըմբըրալ ա* (Բ): 2. Թուլանալ, թմրության մեջ ընկնել: *Հանը քունըտէղա յէր ա կէնում, տէսնում՝շատ տըմբըրված ա* (ՆԱԲ, 36): 3. *փխբ.* Ծշմել: *Հինչ ը՞ս տըմբըրալ, տը՛սնում չը՞ս, վէր խօգ'էրը նի յըն տը՛ռալ բօստանը* (Բ): 4. Բթանալ, տխմար դառնալ: *Էնքան անաշա յա քաշանալ, տըմբըրվալ ա* (Ձ):

- Տըմբըր(վ)ած կօրէ - *տե՛ս* Յըղէ կօրէ:

ՏԸՄԲԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. թմբրեցուցանեմ)* - *նբ.* ՏԸՄԲԸՐ(Վ)ԷԼ-ի:

ՏԸՄԲԸՐՑԸՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՄԲԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ՏԸՄԲԸՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Թմրելը, թմրությունն: *Կըլօխը կօխում ա ցօրտ-ցօրտ ճիրին տակը, վէր տըմբըրօթունը անց կէնա* (Ձ):

ՏԸՄԲԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏՈՒՄԲԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏԸՄԲԱԼ-ի:

ՏԸՄԲՏԸՄԲԱԼ/ՏՈՒՄԲՏՈՒՄԲԱԼ - *չբ.* Թեթեւակի շարժվել՝ երերալ՝ օրորվել: *Էտ պառավըտ տըմբտըմբալավ կ'ան ա Աղաբանգ'ին կօշտը...* (ԼՂԲ, 316):

ՏԸՄԲՏԸՄԲԱԼԻ/ՏՈՒՄԲՏՈՒՄԲԱԼԻ - *մ.* Երերալով, օրորվելով: *Տըմբտըմբալի ք'ինամ ա, հըսնում յը՛խծուն հայաթը* (Ձ):

ՏԸՄԲՏԸՄԲՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏՈՒՄԲՏՈՒՄԲՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏԸՄԲՏԸՄԲԱԼ-ի:

ՏԸՄԲՏԸՄԲՕՆ/ՏՈՒՄԲՏՈՒՄԲՕՆ - *գ.* Երերալը, օրորվելը: *Ըտըրա տըմբտըմբօնը վէր տը՛սնում ըն, գ'իդում ըն վէր հիվանդ ա* (Ձ):

ՏԸՄԲՏԸՄԲՕՑ/ՏՈՒՄԲՏՈՒՄԲՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՄԲՏԸՄԲՕՆ:

ՏԸՄԲՈՒԼՕՏ/ՏՈՒՄԲՈՒԼՕՏ - *տե՛ս* ԳԱՎԱԼՕՏ:

ՏԸՄԸԿԱԼԻ/ՏԻՄԸԿԱԼԻ - *ած.* 1. Մեջը շատ դմակ խառնած: *Տըմըկալի խաշլամա յա* (Բ): 2. Մեծ՝ պարարտ դմակ ունեցող (ոչխարների մասին): *Մին տըմըկալի ոչ ա տամ, էտ քօռակը ինք' օնում* (Ձ):

ՏԸՄԸԿԱՃՈՒՐ/ՏԻՄԸԿԱՃՈՒՐ - *գ.* Եփած դմակի հյութը: *Ամմէն մարթ չի կարէլ տըմըկաճուր խըմէ* (Բ):

ՏԸՄԸԿԱՅԸ՞Ղ/ՏԻՄԸԿԱՅԸ՞Ղ - *տե՛ս* ՏԸՄԱԿ (2):

ՏԸՄԸԿԱՎԷՐ/ՏԻՄԸԿԱՎԷՐ - *ած.* Դմակ ունեցող, դմակավոր (ոչխարների մասին): *Ապան սիրում ար տըմըկավէր վը՛խճարը* (Բ):

ՏԸՄԸԿԾԱՓԷ/ՏԻՄԸԿԾԱՓԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տըմըկծափէ տալ - Դմակի երկու մասերն իրար հարել: *Ոչէրը տըմըկծափէ տալավ ք'ինամ ա* (Բ):

ՏԸՄԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏԻՄԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏԸՄԱՆԱԼ-ի:

ՏԸՄԿԷԼ *(գրբ. տամկանամ (թրջվել, թաց լինել)* - *չբ.* Փափկել, կակղել (խոնավությունից, եփվելուց եւն): *Կէճ փա՛ղը կըրակէն յըրա պահում ըն, մինչը՛վ տըմկում ա* (Ձ):

ՏԸՄԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. տամկացուցանեմ)* - *նբ.* ՏԸՄԿԷԼ-ի:

ՏԸՄԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. տամկութիւն)* - *գ.* Տամուկ լինելը, տամկություն: *Փա՛ղին տըմկօթունը ըտըրան շատ ա դիրխօր անում* (Ձ):

ՏԸՄՏԷՄՈՒԿ/ՏԻՄՏԻՄՕԿ - *գ.* Լինդ, լնդերք: *Տըմտըմուկէրըս ցավում ա* (Բ):

ՏԸՄՏԸՈԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԽԸՐ(Վ)ԷԼ:

ՏԸՄՏԸՈՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԽԸՐ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՏԸՑԸ՛Ր - *տե՛ս* ՏԻՑԸ՛Ր:

ՏԸՆԱՁ/ՏԸՆԱ՛Ձ/ՏԻՆԱ՛Ձ *(գրբ. տնազ)* - *գ.* Ծաղր: *Էտքան տընազանը յէտը Աժդահակը կ՚ամ ա ո՛ւրա՛ն ապօրը կօշտը...* (ՀԺՀ, V, 416):

- Տընազ անէլ/տալ/քընցիլ - Ծաղրել: *Տըղան գ՚ուդում ա, թա թաքավէրը տընազ ա անում* (ՀԺՀ, V, 321):

- Տընազ տը՛ռնալ - Ծաղրի առարկա դառնալ: *Ըտի վէգիրը տընազ ա տը՛ռնում պալատումը* (Ձ):

ՏԸՆԱ՛Ձ - *տե՛ս* ՏԸՆԱՁ:

ՏԸՆԱՁՉԻ/ՏԸՆԱ՛ՁՉԻ/ՏԻՆԱ՛ՁՉԻ - *գ.* Ուրիշներին ծաղրող անձ: *Էտ շէնումը լօխ ըն գ՚ուդում, վէր Կ՚ափո՛ւնց Գուրգէնը տընազչի յա* (Ձ):

ՏԸՆԱ՛ՁՉԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԱՁՉԻ:

ՏԸՆԱԿԱՆ *(գրբ. տնական)* - *ած.* Տանը պատրաստված: *Ամմէնալ՚ավ պանէրը տընական պանէրընա* (Բ):

ՏԸՆԱՄԱՉ - *գ.* Ինչ որ տան մեջ կա, տան մեջ եղած-չեղածը, տանը եղած կահկարասի: *Կ՚օղէրը նի յընա տը՛ռնում, ըտըրա տընամաչը լօխ տանում* (Ձ):

ՏԸՆԱՄԷՐՁ - *գ.* Անձնական օգտագործման համար տրված հողամաս՝ այգի: *Մէր տընամէրձը Կիճի ապուց բաղէն տակէն ա իլա՛լ* (Բ):

ՏԸՆԱՇԻՆ *(գրբ. տնաշէն, տուն շինող, տունը շեն պահող)* - *ած.* Մտերմական հանդիմանություն՝ ուղղված սխալ՝ միամիտ՝ տարօրինակ՝ ոչ տեղին որեւէ բան անողին՝ ասողին կամ որեւէ շատ հայտնի բանի մասին տեղեկություն չունեցողին: *Մարթիք՚ նօրըմընա՛ն ըն հըվաքվում, թա.- Մ՚ տընաշին, պա ք՚էզ աբուռ-հայա չօնի՞ս* (ՀԺՀ, VII, 327):

- Տընըշինու տըղա - *տե՛ս* ՏԸՆԱՇԻՆ:

ՏԸՆԱՎԷՐ/ՏԸՆՎԷՐ - 1. *գ.* Մի տան մեջ ապրող անձ, տան՝ ընտանիքի անդամ: *Սայուց տանը տասսը տընավէր կա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՏԸՆԳԷՑ:

ՏԸՆԱՏԱԿ - *գ.* Տան՝ շենքի տակը՝ հիմքը: *Տընատակը քը՛րծ ա ինո՛ւմ, կարում չընը քանդին* (Ձ):

ՏԸՆԱՏԱՐ *(գրբ. տանտէր)* - *գ., ած.* 1. Սեփական տուն ունեցող (անձ): *Տընատարը հինչ էլ անում ա, էտ ղօնաղը ք՚ինա՛ւմ չի ո՛ւրա՛նց տօն* (ՆԼՂԺԲ, 133): 2. Վարձով տրվող տան կամ սենյակի տեր: *Տընատարը լ՚ավ մարթ ա ինո՛ւմ, էրկու ամսըվա փուլը յօր չի օնում* (Ձ):

- Տընատար շինիլ - Մեկին օգնել՝ հովանավորել, որ տուն ու տեղ դնի: *Քաչալը տահանց լա՛վ պաշտօնի յա տամ, փըսակում, տընատար, խուխատար շինում* (ՀԺՀ, V, 632):

- Տընատար տը՛ռնալ - Տուն ու տեղ դնել: *Էտ տըղան ըտը՛ղ լ՚ավ փուլ ա ըշխադում, մին լ՚ավ ախճիգ՚ էլ օգ՚ում, տընատար տը՛ռնում* (Ձ):

ՏԸՆԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Տան տեղը, շինված կամ շինվելիք տան տեղ: *Տընատը՛ղը քընրքարուտ ա ինո՛ւմ* (Ձ):

ՏԸՆԱՐԱՐ *(գրբ. տնարար)* - *տե՛ս* ՏԸՆԸՏԸՐԻ:

ՏԸՆԱՑԷ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՑԷ:

ՏԸՆԱՔԱՆԴ/ՏԸՆԱՔԱ՛ՆԴ - *ած.* 1. Տուն քանդող՝ ավերող: *Տընաքանդ մարթ ա Սէրօփը, ըտըրա հը՛տէ լօխ անէսկ ըն տամ* (Բ): 2. Տունը քանդված՝ ավերված: *Մէր Ապրըհամը տընաքանդ շատ մարթու վա ք՚ամա՛ղ ընալ* (Ձ): 3. Հանդիմանական կոչական բառ՝ տնավեր: *Ասում ա.- Մ՚ տընաքանդ, էտ ծաղկած ծառը խէ կըտըրում ը՞ս* (Ձ):

ՏԸՆԱՕԽԾ - *գ.* Մեկի տանը՝ բակում ապրող օձ: *Տընաօխծը ըսպանէլ չընը* (Բ):

ՏԸՆԳԷ - *տե՛ս* ՏՕԼԳ:

ՏԸՆԳԷԼ *(գրբ. տնկեմ)* - *նբ.* 1. Բույսի տունկը՝ շիվը՝ արմատը եւն հողի մեջ դնել, որ արմատակալի եւ աճի: *Տընանք ք՚էցալ ըն, տը՛սալ՝ մին մարթ ծառը հանում ա, մին էլ տընգում* (ՀԺՀ, V, 28): 2. *փխբ.* Ցցել, վարսել, ուղղահայաց կանգնեցնել: *Մին մը՛ծ կ՚էրան ըն տընգում, էտ թօխտը նը՛ստա տամ, վէր ք՚ինօղ, կ՚ըվօղ կարթին* (Ձ): 3. *փխբ.* Մեկնել, երկարել: *Հինչ ը՞ս ծը՛րքըտ տընգալ* (Բ): 4. *փխբ.* *տե՛ս* ՔՕՆԷԼ:

ՏԸՆԳԷՑ/ՏԸՆԳԸ՛Ց/ՏԸՆԿԷՑ/ՏԸՆԿԸ՛Ց *(գրբ. տնկից (մեկ տան մեջ ապրող)* - *գ., ած.* Մեկի տանը վարձով ապրող: *Սօնիշկան տընգէց ար պահում, ըտըրանց տուված փուլավը յօլլա ք՚ինում* (Ձ):

ՏԸՆԳԸ՛Ց - *տե՛ս* ՏԸՆԳԷՑ:

ՏԸՆԳԸԼ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼ:

ՏԸՆԳԸԼԲԱՁ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԲԱՁ:

ՏԸՆԳԸԼԲԱՁԻ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԲԱՁԻ:

ՏԸՆԳԸԼԴԸՎԱ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԴԸՎԱ:

ՏԸՆԳԸԼԷ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԷ:

ՏԸՆԳԸԼԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԷԼ:

ՏԸՆԳԸԼԹԱ՛ՐԱՁ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԹԱ՛ՐԱՁ:

ՏԸՆԳԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ[2]:

ՏԸՆԳԸԼՕՁԻ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼՕՁԻ:

ՏԸՆԳ(Ը)ՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՏԸՆԳԷԼ-ի: *չբ.* 2. Անշարժ կանգնել՝ ցցվել, կանգնած՝ ցցված մնալ: *Թաքավէրը օտիլընը ըբաստ կըլխին յըրան տընգվիս ա* (ՀԺՀ, V, 130): 3. Մի բանի մեջ խրվելով՝ անշարժ կանգնել՝ մնալ: *Կըրիքօր ղամա՛ն պիցըրցընիս ա, հանց թըխիս, վը՛ր կարպէտը ծըկիս ա, պօլումը տընգըվիս* (ԱԱ, 17): 4. *փխբ.* Պարտքերի տակ ընկնել, սնանկանալ: *Կօլին առաչ ա իլա՛լ հարուստ, միհէնգ՚ էն ա տընգըվա՛ծ* (Բ):

ՏԸՆԳՕՏԷԼ - *նբ.* Այս ու այնտեղ՝ շատ տեղերում տնկել: *Ծըմական զըկըռօտ ա քանդո՛ւմ, պիրում ո՛ւրա՛նց բաղումը տընգօտում* (Բ):

ՏԸՆԳՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՆԳՕՏԷԼ-ի:

ՏԸՆԴԷԳԻՆ *(գրբ. տանտիկին)* - *գ.* 1. Տանտիրոջ կինը: *Տընդէգինընը ա տօնը պահողը* (Բ): 2. Տնարար՝ տնտեսվար կին: *Լ՚ավ տընդէգինը մինը հազգար կանէ* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԿՕՎԿԷԹ:

ՏԸՆԴԸՂԷԼ *(գրբ. տնտղեմ)* - *նբ.* 1. Ուշադրությամբ զննել՝ դիտել՝ քննել: *Էս թաքավէրին տըղան լօխ մին-մին տը՛սնըմ ա, լօխ տընդըղըմ, յէտավ կ՚ամ ա թաքավէրին կօշտը...* (ՀԺՀ, V, 201): 2. Շոշափել, ձեռք տալ: *Քօռը տընդըղում ա, թա.- Չէ՛, էս իմ էծըս չի* (Ձ):

ՏԸՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԻՆԻԼ:

ՏԸՆԷՑԷ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՑԷ:

ՏԸՆԸՁԱՏԸ՛Ղ/ՏԸՆԸՁԱ՛ՏԸ՛Ղ/ՏԻՆԸՁԱ՛ՏԸ՛Ղ - *գ.* Տնազի՝ ծաղրի առարկա՝ առիթ: *Սա թա.- Յէս ո՛ւրո՛ւշո՛ւ տընըզատը՛ղը չըմ...* (ՀԺՀ, VII, 194):

ՏԸՆԸՁԱ՛ՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՁԱՏԸ՛Ղ:

ՏԸՆԸՁՎԱՉԻ/ՏԻՆԸՁՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՁՎԱՐԻ:

ՏԸՆԸՁՎԱՐԻ/ՏԻՆԸՁՎԱՐԻ - *մ.* Տնազի ձեւով, ծաղրաբար: *Տընըզվարի յա խօսում* (Բ):

ՏԸՆԸՁՕԹՈՒՆ/ՏԻՆԸՁՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Ծաղրելը, ծաղրանք: *Տընըզօթունը ըտըրանց անա անպակաս ար* (Ձ): 2. *փխբ.* Որեւէ բանի թույլ՝ անհաջող արտահայտություն՝ դրսեւորում: *Ոէ էտ էլ հօ յը՛րք ասէլ չի՞, տընըզօթուն ա* (Բ):

ՏԸՆԸԹԸՍԻ - *ած., գ.* Միշտ տանը նստող, դրսի աշխարհի հետ չշփվող,

ամաչկոտ, քաշված (անձ): *Տընդթըսի յը՞ս, խէ ք՛ինամ չը՞ս հընգէրունցըտ նըհը՞տ խաղ անիս* (Բ):

ՏԸՆԸԿԱՊԱԾ - *ած.* 1. Տանը՝ տնային պայմաններում պատրաստած՝ կռած՝ սարքած: *Տընըկապած կացէն ա* (Բ): 2. *փխբ.* Հաստ ու կոպիտ: *Տընըկապած ծը՛րքէր օնէ* (Բ):

ՏԸՆԸԿԱՎԷՐ/ՏԻՆԸԿԱՎԷՐ - *ած., գ.* 1. Դանակ՝ կտրող մաս կրող՝ ունեցող (գործիք): *Տընըկավէր ռանդա յա* (Բ): 2. Դանակով զինված (մարդ): *Ախճիգը էտ տընըկավէր մարթին վէր տը՛սնում ա, փախճում ա* (Ձ):

ՏԸՆԸԿԿԸՌԸ՛Վ/ՏԻՆԸԿԿԸՌԸ՛Վ - *գ.* Դանակով կռիվ, դանակով իրար հետ կռվելը: *Հծջաթը վէրչումը տընըկկըռը՛վ տը՛ռավ* (Բ):

ՏԸՆԸԿՀԱՐԷԼ/ՏԻՆԸԿՀԱՐԷԼ - *նբ.* Դանակով հարվածել՝ մարմնական վնասվածքներ հասցնել, դանակահարել: *Տընըկհարում ըն, ըսպանում* (Ձ):

ՏԸՆԸԿՀԱՐՎԷԼ/ՏԻՆԸԿՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՆԸԿՀԱՐԷԼ-ի:

ՏԸՆԸԿՏԸՆԱԿԷ/ՏԻՆԸԿՏԻՆԱԿԷ - *գ.* Դանակներով խաղ: *Տինըկտինակէն ապասնի խաղ ա* (Բ):

ՏԸՆԸՀԱՆ - *ած.* Տնից հանված՝ վտարված: *Տընըհան մարթ ա, լի՞, ըստը՛ղ-ընդը՛ղ կըլօխը պահում ա* (Բ):

- Տընըհան անել - Տնից հանել՝ վտարել: *Ըտըրանց տընըհան ըն անում, քըցում չօլէրը* (Ձ):

- Տընըհան ինիլ/տը՛ռնալ - Տնից հանվել՝ վտարվել: *Տընըհան ա ինում, խօխէնքը յօր օնում, ք՛ինամ էրում չէն* (Ձ):

ՏԸՆԸՀԱՎԱ(Ն) - *մ.* Ընտանիքի բոլոր անդամները միասին, ողջ ընտանիքով: *Տընըհավան լօխ ք՛ինամ ըն հըրսանէք, տօնը թողում անդար* (Ձ):

ՏԸՆԸՄԸՆԱ - *ած.* Հասակ առած, բայց չամուսնացած (աղջիկների մասին): *Ճարը կըտըրած էտ տընըմընա դաշանգ ըխճըկանը տամ ըն քօռ չուբանէն* (Ձ):

ՏԸՆԸՊԱՀԷ *(գրբ. տնպահ)* - *ած.* Տունը պահող՝ պահպանող՝ հսկող: *Տընըպահէ մարթ ա Կըրիքօրը* (Բ):

ՏԸՆԸՍՏՕՆ/ՏԸՆԸՑՏՕՆ/ՏԸՆԸՏՕՆ - *մ.* 1. Տանից տուն, տնետուն: *Թաքավէրէն տըղան չանքմանն յօր ա օնում, ընգնում տընըստօն՝ տէսնա՝ վէր ըխճըկա վը՛ննէն կըկա, նըրան էլ օգի* (ՀԺՀ, V, 496): 2. Միայն ընտանիքով՝ մտերիմներով, առանց կողմնակի մարդկանց: *Էս տըղան կընգանը ափաթը կըտրում ա, ասըմ.- Ցէ՛ք քու ախպօր ըսպանինք՝, մունք տընըստօն ապրինք՝* (ՀԺՀ, V, 493):

ՏԸՆԸՎԱՐԻ - *մ.* Ինչպես տանը, ընտանիքում ընդունված ձեւով: *Նըստում ըն, մին լ՛ավ տընըվարի հաց օտում* (Ձ):

ՏԸՆԸՎԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՎԸ՛ՐՎԷԼ:

ՏԸՆԸՎԸ՛ՐՎԷԼ/ՏԸՆԸՎԷՐՎԷԼ - *չբ.* 1. Տուն դնել, բնակություն հաստատել: *Յէտնան ըստը՛ղ թօրքէր ըն կ՛աս, տընըվէրվէս, շէնին անըմըն էլ փուխէս, տինիս Սանքանթին* (ԱԱ, 22): 2. Ամուսնանալ, ընտանիք կազմել: *Տահանք տընըվէրվում ըն, էրկունէն էլ շատ խօխա յա ընում, էրկունըն էլ բախտավէր ըն ընում* (ՀԺՀ, V, 401):

ՏԸՆԸՏԸՆԷ/ՏԸՆԸՏՕՆԷ - *գ.* Խաղատեսակ, որի ժամանակ երեխաները կենցաղային իրերի նմանվող առարկաներով իբր սենյակները դասավորում են կամ տուն են կառուցում: *Տընըտընէն ըխճըկէրքըն ըն խաղ անում* (Բ):

- Տընըտընէ տալ - 1. Այդ խաղը խաղալ: *Խօխէնքը՛ը տընընտընէ յըն տամ* (Բ): 2. Գործը իմիջիայլոց անել: *Հինչ ը՞ս տընընտընէ տամ, խէ կարքէն չը՞ս կօրծ անում* (Բ): 3. Տնետուն շարունակ շրջել: *Ըվարա կընէգ՛ ա Մանօվը, սաղ օրը էն ա տընընտօնէ տաս* (Բ):

ՏԸՆԸՏԸՐԻ/ՏԸՆՏԸՐԻ - *ած.* Տան տնտեսական գործերը լավ կառավարող, տնարար, տնտեսվար: *Տընընտըրի կընէգ՛ ա մէր Սէտրակէն հարթանը* (Բ):

ՏԸՆԸՏՕՆ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՍՏՕՆ:

ՏԸՆԸՏՕՆԷ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՏԸՆԷ:

ՏԸՆԸՏՕՈՆ(Ը) - *տե՛ս* ՏԻՆՍԸՏՕՆ: *Ըռութանա կընէգ՛ը յէր ա կը՛ննըմ, թանը տընընտօռն անի, մանթ ա մընըմ, վը՛ր մարթին տը՛սնըմ ա քօն իլանծ* (ԼՂԲ, 390):

ՏԸՆԸՑԷ/ՏԸՆԷՑԷ/ՏԸՆԱՑԷ - *գ.* 1. Նույն ընտանիքի՝ տան անդամ, տանեցի: *Խուխէն տընընցէք, պարիկամնէն կընզնըվածկ՛ամ ըն, թա ծառը պուք տան* (ՆԱԲ, 129): 2. Կին (ասում է տղամարդն իր կնոջ մասին): *Էտ մարթըն էլ ասում ա.- Մէր տընընցէն էք՛ին ք՛ինանամ ա հանանց տօն, կասիմ, կըպիրի* (Ձ):

ՏԸՆԸՑՏՕՆ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՍՏՕՆ:

ՏԸՆԸՓԸ՛ՍԱ - *գ.* Կնոջ ծնողների տանն ապրող եւ նրանց ընտանիքի անդամ դարձող փեսա, տնփեսա: *Ասում ա.- Էս իմ տօնըս չի, յը՛ս տընընփը՛սա յըմ* (Ձ):

ՏԸՆԸՔԱՆԴԻ/ՏԸՆԸՔԱ՛ՆԴԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԱՔԱՆԴ:

ՏԸՆԸՔԱ՛ՆԴԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՔԱՆԴԻ:

ՏԸՆԸՔԸՆԴՕԹՌԻՆ - *գ.* Մեկին՝ մեկի տանը՝ տնտեսությանը հասած մեծ վնաս՝ դժբախտություն: *Էս կարկուտը մըզը՛տէ տընընքընդօթուն ա* (Բ):

ՏԸՆԻԼ - *տե՛ս* ՏԻՆԻԼ:

ՏԸՆԿԷՑ - *տե՛ս* ՏԸՆԳԷՑ:

ՏԸՆԿԸ՛Ց - *տե՛ս* ՏԸՆԳԷՑ:

ՏԸՆՁԱ՛ԲԱՂ/ՏԻՆՁԱԲԱՂ - *գ.* Տանձենիների այգի: *Ապուն մին լ՛ավ տընձաբաղ ա իլալ* (Բ):

ՏԸՆՁԱ՛ԾԱՌ/ՏԻՆՁԱԾԱՌ - *տե՛ս* ՏԱ՛ՆՁԻ:

ՏԸՆՁԱ՛ԿՕԹ/ՏԻՆՁԱԿՕԹ - *գ.* Տանձի կոթ: *Սաղ տանձէրը օտում ա, թողում տընձըկօթէրը* (Ձ):

ՏԸՆՁԱ՛ՀԱՄ/ՏԻՆՁԱՀԱՄ - 1. *գ.* Տանձի համ: *Էս խընձօրը տընձահամ օնէ* (Բ): 2. *ած.* Տանձի համ ունեցող: *Տընձահամ սըրկէվանլ ա* (Բ):

ՏԸՆՁԱ՛ՉԻՐ/ՏԻՆՁԱՉԻՐ - *գ.* Տանձի չիր: *Այան բօլ-բօլ տինձաչիր ա իլալ շինիս* (Բ):

ՏԸՆՁԱ՛ՎԸ՛Տ/ՏԻՆՁԱՎԸ՛Տ - 1. *գ.* Տանձի հոտ: *Տընձավը՛տը բաղավը մին ա տը՛ռալ* (Բ): 2. *ած.* Տանձի հոտ ունեցող: *Տընձավը՛տ ծաղէգ՛ ա* (Բ):

ՏԸՆՁԸԿԷՍ/ՏԻՆՁԸԿԷՍ - *գ.* Չնչին հասանելիք՝ քանակություն՝ բաժին: *Լօխ վը՛սկէն յօր ա օնում, ախպօրը տընձըկէս էլ չի տամ* (Ձ):

ՏԸՆՁԸՔԱՂԷ/ՏԻՆՁԸՔԱՂԷ - *գ.* 1. Տանձ քաղելու գործիք, որ կազմված է երկար ձողից՝ ծայրը շրջանակի մեխեր խփած կլորակ տախտակով կամ մետաղե շրջանակ հագցրած տոպրակով, որի մեջ ընկնում է տանձը, երբ ձգում կամ հրում են: *Առանց տընձըքաղէ կարէլ չըս մը՛ծ տանձին քաղիս* (Բ): 2. *տե՛ս* ՃԸՊԸՐԹԱՓԷ (2):

ՏԸՆՁԸՄԱՀ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Տընձըմահ անել - 1. Տանջելով՝ տանջանքների ենթարկելով սպանել՝ մեռցնել: *Ըտրան տընձըմահ ըն անում, ամմա հընգէրունցը տը՛ղը ասում չի* (Ձ): 2. Շատ չարչարել, ուժասպառ անել: *Էս կօրծը մէգ լափ տընձըմահ ըրավ* (Բ):

- Տընձըմահ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Տանջվելով՝ տանջանքների ենթարկվելով մեռնել: *Ըտի էտ տըղան տանրմանումը տընձըմահ ա ինում, պիրում ըն շէնումը թաղում* (Ձ): 2. Շատ չարչարվել, ուժասպառ լինել: *Տընձըմահ իլինք՝, մինչը՛վ էս քարը տը՛ղան պուք տըվէնք՝* (Բ):

ՏԸՆՁԸՐԷ - *տե՛ս* ՏԸՆՁԸՐԻ:

ՏԸՆՁԸՐԻ/ՏԸՆՁԸՐԷ/ՏԻՆՁԻՐԻ/ՏԻՆՁԻՐԷ - *տե՛ս* ՁԻՆԱ՛Ր(Ի):

ՏԸՆՁԸՐՕՏ/ՏԻՆՁԻՐՕՏ - *տե՛ս* ՁԻՆԱ՛ՐՕՏ:

ՏԸՆՎԷՐ - *տե՛ս* ՏԸՆԱՎԷՐ:

ՏԸՆՏԸՐԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՏԸՐԻ:

ՏԸՆՔԱԼ *(հ.ե. *(s)ten- (որոտալ, աղմկել)* - *չբ.* 1. Հառաչել, տնքոց հանել (հիվանդի մասին): *Հիվանդը վէր տըն-*

քում ա, մարը ըսքըսում ա լաց ինիլը (Զ): 2. Ծանրության ճնշման տակ կամ հոգնելուց՝ ուժասպառ լինելուց հառաչել: *Պէռնը շատ ա ծանդըր, էշը տընքում ա* (Բ): 3. Տանջվել՝ հեծել մի բանի ծանրությունից: *Պարթկէն տակէն տընքամ ա* (Բ): 4. *փխբ.* Ծանր՝ լարված աշխատանք կատարել, չարչարվել: *Չինը տինում ա ծը*ՐՔԷՆ, *քըցում արտը, թա.- Դէ տընքա՛* (Զ):

ՏԸՆՔԸՃԸՌ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տընքըճըռ անէլ - Որեւէ բանից խուսափելու համար հիվանդ ձեւանալ՝ տնքտնքալ: *Լ*ըհա վէր օգ*ում ըն, թա ք*'*ինին հ*ՕՆ*ն, Ռուբէնը ըսքըսում ա տընքըճըռ անէլը* (Զ):

ՏԸՆՔՏԸՆՔԱԼ - *չբ.* Շարունակ տնքալ՝ հառաչել: *Քըռակէնըն էլ տընքտընքում ա, հայ-հայ անում, վայ-վայ անում* (ՀԱԲ, 15, 93):

ՏԸՆՔՏԸՆՔՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՏԸՆՔՏԸՆՔԱԼ-ի:

ՏԸՆՔՏԸՆՔՕՆ - *գ.* Տնքտնքալը, տնքտնքալու ձայնը: *Ըտըրա տընքտընքօնէն յըրա մարթը նի յա մընում* (Զ):

ՏԸՆՏԸՆՔՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՆՔՏԸՆՔՕՆ:

ՏԸՆՔՕՆ - *գ.* Տնքալը, տնքալու ձայնը: *Խուխէն տընքօնը մօրը լիցըցընում ա* (Զ):

ՏԸՆՔՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՆՔՕՆ:

ՏԸՆՕԽՆԷՔ[1]/ՏԸՆՕՐՀՆԷՔ[1]/ՏԸՆՕՐԹՆԷՔ[1] - *գ* Կրոնական ծես՝ ծնունդի եւ զատկի տոներին քահանայի կողմից իր ծխականների տները օրհնելը: *Տընօխնէք*'*ը պըրծընում ա, դէրը հ*Ա*ՆՊ*Ա*ծ ք*'*ինա՛մ ա տօն* (Զ):

ՏԸՇԸՏԱՆՇԻ/ՏԻՇԸՏԱՆՇԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տըշըտանշի անէլ - *տե՛ս* ՏԸՇՏԸՇՕՐԷԼ:

ՏԸՇԸՏՕՇԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Տըշըտօշի անէլ/տալ - Խաղի ժամանակ կամ կռվելիս կուրծք կրծքի զարկել, կրծքերով իրար խփել: *Ըտըրանք հ*Օ*ՇԱ*Թ *ըն տամ, յը*Ր*տնան էլ ըսքըսում տըշըտօշի տալը* (Զ):

ՏԸՇՏԱՆՇԻԼ/ՏԻՇՏԱՆՇԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՇՏԸՇՕՐԷԼ:

ՏԸՇՏԱՆՇՎԻԼ/ՏԻՇՏԱՆՇՎԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՇՏԸՇՕՐՎԷԼ:

ՏԸՇՏԱՎԷՐ - *ածական.* Փայտե կամ կավե տաշտ ունեցող՝ օգտագործող: *Օխտը տըշտավէր կընէգ*' *հըսցընում էրը, թա էտ հըրսընքէն խըմօրը հունցին* (Զ):

ՏԸՇՏԸՇԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԾԸՀԱՆ (2):

ՏԸՇՏԸՄԱՂ - *գ.* 1. Հարսանիքի նախօրյակին ալյուր մաղելու արարողությունը: *Տըշտըմաղը ըսքըսում ըն* (Զ): 2. Այդ առթիվ ալյուր մաղողներին տրվող դրամ: *Փըսըցուվէն դ*Ը*ՐՎԷՐԸ մուտանում ա, մին տըսսանուց տըշտըմաղ տամ* (Զ):

- Տըշտըմաղը վէր տինիլ - Հարսանիքի պատրաստությունը սկսել: *Հ*Ա*ՆԼԱ էրկու ամէս կա մինչը*Ռ *հըրսանէք*'*ը, ամմա մէր Մարյանգ*'*ուլը տըշտըմաղը վէր ա տիրանլ* (Բ):

ՏԸՇՏԸՇՕՐԷԼ/ՏԻՇՏԻՇՕՐԷԼ - *նբ.* 1. Շատ տեղերից կամ շատ բաներ տաշել: *Կ*'*էրանը տըշտըշ*Ը*ՐՈՒՄ ա, փուչըցընում* (Զ): 2. *փխբ.* Խրատելով դաստիարակել, բնավորությունը՝ վարվելակերպը հոկել: *Ասում ա.- Լ*'*ավ տըղա յա, ամմա պատառ կ*Ը*խկը հաստ ա, բ*'*իդի տըշտըշ*Ը*ՐԻՆք*' (Զ):

ՏԸՇՏԸՇՕՐՎԷԼ/ՏԻՇՏԻՇՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՇՏԸՇՕՐԷԼ-ի:

ՏԸՇՏԸՔ'ԻՐԱՆՔ - *գ.* 1. Տաշտի կողքերից թաթակիչով քերված խմորը, որից փոքրիկ հաց են թխում: *Տըշտըք*'*իրանքը մին կուճի պ*Ա*ՆԼ ա տը*Ռ*նում, թըխում ա, տամ խուխէն* (Զ): 2. *տե՛ս* ԿԸՌՏԸՊԸՌՏԱՆՔ:

ՏԸՇՏԸՔ'ԻՐԻ(Զ) - *տե՛ս* ԾԸՀԱՆ(2):

ՏԸՇՕՎԻ/ՏԻՇՕՎԻ - *ածական.* Տաշելով սարքած՝ ստացված: *Տըշ*Օ*վի մին մը*Ռ*ծ պ*Ա*ՆԼ*Ա*ՆՐ քար ա պիրում, ըտը*Ռ*ղ վը*Ռ*նն անում* (Զ):

ՏԸՇՕՏԷԼ/ՏԻՇՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՇՏԸՇՕՐԷԼ:

ՏԸՇՕՏՎԷԼ/ՏԻՇՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՇՏԸՇՕՐՎԷԼ:

ՏԸՊԱՋՕԽ - *գ.* Կակաչի ծաղիկի մեջտեղի ծիլը: *Տըպազ*Օ*խը տ*Ա*ՆՐ ա յը*Ռ*կալ* (Բ):

ՏԸՊԱԿԱ - *տե՛ս* ՏԱՊԱԿ[1]:

ՏԸՊԱԿԷԼ *(գրբ. տապակեմ)* - *նբ. տե՛ս* Ժարիտ անէլ:

ՏԸՊԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՊԱԿԷԼ-ի:

ՏԸՊԱՆԷԼ *(գրբ. տապանիմ (թաղվել)* - *նբ.* Թաղել, հուղարկավորել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Տըպանիմ Զըվէնին, բաղըս քաղալ ա* (Բ):

ՏԸՊԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՊԱՆԷԼ-ի:

ՏԸՊԱՐԱԿ *(հ.ե. *(s)teu-p- (խփել, հարվածել)* - *տե՛ս* ՉԱՆՉԱԽ:

ՏԸՊԷԼ/ՏԸՊԸ[1]Լ/ՏԸՊԻԼ/ՏԻՊԻԼ - *նբ.* 1. Մեքենագրել, տպագրել: *Մին թ*Ա*ՓՍՏ ա տըպում, տամ հ*Ա*ՆՐ*Ա*ն, դարկում* (Զ): 2. *փխբ.* Գեղեցիկ ձեռագրով գրել: *Դէ էտ էլ հ*Ա *կ*'*հ*Ա*ՆՊ*Ա*ծ չի՞, տըպած ա, տըպած* (Բ): 3. Դրոշմել: *Մաշկէն մին նըկար ա տիպ*Ա*ՆՈՒՄ, պէց թ*Ա*ՆՈՒՄ* (Զ): 4. Լույս ընծայել, հրատարակել: *Սումբաթէն թ*Ա*ՌՌ կ*'*հ*Ա*ՆՈՂ ա, շատ կ*'*հ*Ա*ՐՔԷՐ օնէ տըպած* (Բ):

ՏԸՊԸ[1]Լ - *տե՛ս* ՏԸՊԷԼ:

ՏԸՊԸԿ-ՏԱՊԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Տըպըկ-տապակ ըղնէլ/ինիլ/կ'ալ - 1. Շատ չարչարվել, տանջվել, տառապել: *... Լ*Ա*ՆՍՈՒ մըհար տըպըկ-տապակ յէկող ժ*Ա*ՆՈՎՈՒՐԹ սօր լ*Ա*ՆՍ աշխարք ա տ*Ա*ՆՍ կ'ամ* (ՋՏ, Բ, 204):2. *տե՛ս* ԾԸԼԾԱԼՎԻԼ:

ՏԸՊԻԳ'ԱՆԱԼ/ՏԻՊԻԳ'ԱՆԱԼ/ ՊԸՊԻԳ'ԱՆԱԼ/ՊԻՊԻԳ'ԱՆԱԼ *(գրբ. բոկանամ)* - *չբ.* 1. Կոշիկները՝ ոտնամանները՝ գուլպաները հանել, բոբիկանալ: *Տըպիգանում ա, վը*Ռ*ննէրը կ*Ա*ՆՈՒՄ ճ*Ա*ՆՐը* (Զ): 2. *փխբ.* Անգետ դառնալ, հմտությունը կորցնել: *Ուստա Սիմ*Ա*ՆԸ կարքէն ուստա յա ի*Ա*ՆԼ, մ*Ա*ՆՐԷնգ*' *ա ըտի տըպիգ*'*ացալ* (Բ):

ՏԸՊԻԳ'Ց(Ը)ՆԷԼ/ՏԻՊԻԳ'Ց(Ը)ՆԷԼ/ ՊԸՊԻԳ'Ց(Ը)ՆԷԼ/ՊԻՊԻԳ'Ց(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. բոկացուցանեմ)* - *պբ.* ՏԸՊԻԳ'ԱՆԱԼ-ի:

ՏԸՊԻԳ'ՕԹՈՒՆ/ՏԻՊԻԳ'ՕԹՈՒՆ/ ՊԸՊԻԳ'ՕԹՈՒՆ/ՊԻՊԻԳ'ՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Բոբիկ լինելը: *Էտ մարթը, վէր ըտըրա խ*Ա*ՆՍՆ տըպիգ*'*օթունը տը*Ռ*սնում ա, մէխկըն ա կ'ամ* (Զ): 2. *փխբ.* Անհմուտ՝ անտեղյակ՝ անգետ լինելը: *Տըպիգ*'*օթունը խ*Ա*ՆՊ*Ա*ՆՍ անա անպակաս ա* (Բ):

ՏԸՊԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՊԷԼ:

ՏԸՊՎԷԼ/ՏԸՊՎԸ[1]Լ/ՏԸՊՎԻԼ/ՏԻՊՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՊԷԼ-ի:

ՏԸՊՎԸ[1]Լ - *տե՛ս* ՏԸՊՎԷԼ:

ՏԸՊՎԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՊՎԷԼ:

ՏԸՊՏԱՊՎԷԼ - *չբ.* 1. Մի բան սաստիկ ցանկանալ, մի բան անելու մեծ ցանկություն ունենալ, խիստ կարոտել: *Շատ ա տըպտապում, կարում չի մօրը տը*Ռ*սնա* (Զ): 2. *տե՛ս* Տըպըկ-տապակ կ'ալ:

ՏԸՊՏԸՊՈՒՐԻԳ'/ՏՈՒՊՏՈՒՊՈՒՐԻԳ'/ՊԸՏՊԸՏՈՒՐԻԳ'/ՊՈՒՏՊՈՒՏՈՒՐԻԳ' - *ածական.* Պուտավոր, խատուտիկ: *Տըհանցա մինը սը*Ռ*վ ա ինՆ*Ա*ՆՈՒՄ, մինը՝ սիպտակ, մինը՝ տըպտըպուրիգ*' (Զ):

ՏԸՊՕՑ/ՏՈՒՊՕՑ *(ռուս. mynoй)* - *տե՛ս* ԱԽՄԱԽ:

ՏԸՌ/ՏԸ[1]Ռ/ՏԷՌ[1] - *գ.* Հետույքից ձայնով արձակվող քամի՝ գազ: *Ըտըրա տըռը կըտըղցընում ա խանէն* (Զ):

- Տըռը ճաքէլ - *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

- Տըռը մը*Ռ*ծ, փոխկը ճաթըռած - Մեծ-մեծ խոսող՝ գոռոզամտող, բայց աղքատ: *Տըռը մը*Ռ*ծ, փոխկը ճաթըռած մարթ ա Հայաստը* (Բ):

- Տըռը վը*Ռ*ռան շիլ ըղնէլ - Խիստ գբաղված լինել, խառնաշփոթ վիճակի մեջ ընկնել: *Էք*'*Ա*ՆՍ *Թամարէն տըղէն հըրսանէք*'*ը ն ա, Թամարէն տըռը վը*Ռ*ռան շիլ ա ընգալ* (Բ):

- Տըռը տաք տը՛ղա տո՛ւս կ՚ա՛լ - Ապահով լինելով՝ ուրիշների նեղ դրությունը հաշվի չառնել, նրանց մասին հոգ չտանել: *Մըրյանէն տըռը տաք տը՛ղա յա տո՛ւս կ՚ամ, գ՚ուդ՝ում ա, թա վէր ինք՚ը հարուստ ա, քըվէրքըն էլ ըն լ՚ավ ապրում* (Ջ):

- Տըռը ցորտ տանէլ - *հեգն.* Մրսել: *Տըռըտ ցորտ կըտա՞նէ, վէր տո՛ւս կ՚աս շինամաչ* (Բ):

ՏԸՌԱԾԱԿ - *գ.* 1. Հետանցք: *Գ՚ա՛ւլլա՛ն նի յա կ՚ամ տըռըծակէն* (Ջ): 2. Նախատական բառ: *Էտ տըռածակը շատ ա համը հանում* (Բ):

ՏԸՌԱՀԱ՛Ր - *տե՛ս* ՏԸՌԱԾԱԿ:

ՏԸՌԱՃԱ(Ն)Ք - *տե՛ս* ԼԸՂԱՃԱ(Ն)Ք:

ՏԸՌԱՄԱՉ - *գ.* Անարժեք բան, ոչնչություն: *Ասում ա.- Էտ տըռամաչը հինչ ա՞, վէր օտիմ* (Ջ):

ՏԸՌԱՍԱ՛Ն - *գ.* Հետույքից արձակվող քամու՝ գազի ձայնը: *Վէր տըռում ա, տըռասա՛նը բաղվանչին ըսկանում ա* (Ջ):

- Տըռասա՛ն ըսկանալ - Կողմնակի ճանապարհով ոգեւորող՝ գրգռող ինչ-որ լուր՝ տեղեկություն ստանալ: *Ըշտըղա վէրէ յա, մէր Դավութը մին տըռասա՛ն ա ըսկանում* (Բ):

ՏԸՌԷԼ - *չբ.* Հետույքից ձայնով քամի՝ գազ արձակել: *Վէր տըռում ա, մարթը խըզ՚ըտակէն թըխում ա* (Ջ):

- Տըռէլ տըկըղնօտավը տալ - Սպասված հույսերը չարդարացնել: *Կո՛ւք՚ին ըռուշվաթ տըվավ, տըղէն կօրծի տիրա՛վ, էտ էլ կարից վէչ կօրծ անէ, տըռից տըկըղնօտավը տըվավ* (Բ):

- Տըռիմ յը՛ս, բօմփիմ ք՚ը՛զ - Ասվում է, երբ մեկը, վատ արարք թույլ տալով, մեղադրում է ուրիշին:

ՏԸՌԸՋ(Վ)ԻԼ/ՏԸԿԸՋ(Վ)ԻԼ - *չբ.* 1. Ուռչել, լիքը լցվել, տռուզ դառնալ: *...Ըտըրանք թըքանըմ ըն, տըռըզվըմ, պատը պարան տամ* (ՀԺՀ, V, 345): 2. *փխբ.* Մեկից նեղանալ, խռոված տեսք ստանալ: *Մարթը վէր կըզնըվում ա, կընէգ՚ը դա՛ստի տըռըզըմ ա* (Ջ): 3. *փխբ.* Մեծամտել, հպարտանալ, փքվել: *Ա՛ռիսակէն տըղան նախագա յա տը՛ռալ, Ա՛ռիսակը տըռըզալ ա* (Ջ):

ՏԸՌԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏԸԿԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏԸՌԸՋԻԼ-ի:

ՏԸՌԸՋՕՏ(Վ)ԷԼ/ՏԸԿԸՋՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՋ(Վ)ԻԼ (շատերը կամ շատ անգամ):

ՏԸՌԸԹԸՍՕ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Տըռըթըսօ անէլ - Անտեղի ծախսել, վատնել: *Հօրը փուվէրը լօխ տըռըթըսօ ըրավ* (Բ):

- Տըռըթըսօ ինիլ/տը՛ռնալ - Անտեղի ծախսվել, վատնվել: *Սաղ հըրըստօթունը Վալօդէն մըռնէլանը յը՛տը լօխ տըռըթըսօ իլա՛վ* (Ջ):

ՏԸՌԸՀԱԾ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՀԱ՛Ջ:

ՏԸՌԸՀԱ՛Ծ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՀԱ՛Ջ:

ՏԸՌԸՀԱՉ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՀԱ՛Ջ:

ՏԸՌԸՀԱ՛Ջ/ՏԸՌԸՀԱՉ/ՏԸՌԸՀԱ՛Ծ/ՏԸՌԸՀԱԾ - *ածական.* 1. Դատարկ, անարժեք: *Ղարաբաղցէն գ՚ա՛ւնու ծընէփակ չի՝ ամէն տըռըհաչ քամէ մին տէս հըլ՚ՕՐէ, մին տէն* (ՆԱԲ, II, 95): 2. Անհոգ: *Ասում ըն՝ Դադին հային ամէնատըռըհաչ ախպէրըն ա ըլա՛լ, վէչ դա՛ՐԴ ա ըլա՛լ, վէչ ղէյդ* (ՆԱԲ, 89):

- Տըռըհաչ տալ - Դատարկախոսել, վայրահաչել: *Խըրէգ՚ տըռըհա՛չ տօ, մին ա, ք՚ը՛զ ըսկանօղ չի կա* (Բ):

ՏԸՌԸՃԸԺԿԱՆ/ՏԸՌԸՃԸՃԿԱՆ - *ածական.* 1. *տե՛ս* ԹԸՍԸՎԱՎԱ: 2. Ծույլ եւ գոռոզամիտ: *Տըռըճըժկան մարթին նը՛ը՛տ հընգըրօթուն չը՛ն անէլ* (Ջ):

ՏԸՌԸՃԸՃԿԱՆ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՃԸԺԿԱՆ:

ՏԸՌԸՆԳԱԼ/ՏԸՌԼԸՆԳԱԼ - *չբ.* Բառաչել (գոմեշի մասին): *Կումաշը վէր տըռընգամ ա, տարը զ՚ուրթանում ա* (Ջ):

ՏԸՌԸՆԳ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ/ՏԸՌԼԸՆԳ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՏԸՌԸՆԳԱԼ-ի:

ՏԸՌԸՆԳՕՆ/ՏԸՌԼԸՆԳՕՆ - *գ.* Գոմեշի բառաչելը՝ բառաչելու ձայնը: *Կումաշին տըռլընգօնը լօխճիս վըխծըցըրավ* (Բ):

ՏԸՌԸՆԳՕՑ/ՏԸՌԼԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՆԳՕՆ:

ՏԸՌԸՇԸՐԱՆՈՒԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տըռըշըրանուկ անէլ - Անփութորեն շարել՝ դասավորել: *Էս ըմընէք՚ը ըստօլէն յըրա տըռըշըրանակ ըս ըրալ, հինչ ա՞նիս* (Բ):

ՏԸՌԸՊԸՌՏԷԼ/ՏԸՌԸՊԸՐՏԷԼ - *նբ.* 1. Ապականել, կեղտոտել: *Ցը՛խուտ վընէրավ նի յա մընում տօնը, տըռըպըռտում* (Բ): 2. *փխբ.* Զրպարտել, վարկաբեկել: *Շէնումը էլ հարթնը չի մընաց, Սօնին լօխճին տըռըպըրտից* (Բ):

ՏԸՌԸՊԸՌՏ(Ը)ՎԷԼ/ՏԸՌԸՊԸՐՏ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՌԸՊԸՌՏԷԼ-ի:

ՏԸՌԸՊԸՐՏԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՊԸՌՏԷԼ:

ՏԸՌԸՊԸՐՏ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՊԸՌՏ(Ը)ՎԷԼ:

ՏԸՌԸՊՈՒԼԻԳ՚ - *գ.* 1. Փոքրիկ պուլիկ: *Մին տըռըպուլիգ՚ յը՛ղ ա տըվալ, ամմէն դ՚օնում իրը՛սավըս ա կ՚ամ* (Բ): 2. *հեգն.* Փոքր աման: *Էս էլ հօ կարաս չի՞, տըռըպուլիգ՚ ա* (Բ):

ՏԸՌԸՏԸՌԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տըռըտըռէ ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք ինիլ: 2. *տե՛ս* ՏԸՆՔԱԼ(4):

ՏԸՌԸՏՕՄԲԱԼ - *ածական.* Կարճ՝ կարճահասակ եւ հաստ՝ գեր: *Տըղան կ՚ամ ա, տը՛սնըմ մին կ՚էշ, տըռըտօմբալ ախճիգ՚ ծառին յըրա* (ՀԺՀ, V, 159):

ՏԸՌԸՏՕՌ - *տե՛ս* ՏԸՌՆԸՏՕՌՆԸ:

ՏԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏԸՌԸՓԸՍՏԷ - *տե՛ս* ՏԸՌԸԹԸՍՕ:

ՏԸՌԹԷԼ - *չբ.* Ծանր աշխատանքից ուժասպառվել: *Էնքան կօրծ ըն անում, տըռթում ըն* (Ջ):

ՏԸՌԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏԸՌԹԷԼ-ի:

ՏԸՌԼԸՆԳԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՆԳԱԼ:

ՏԸՌԼԸՆԳ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՆԳ(Ը)Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՏԸՌԼԸՆԳՕՆ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՆԳՕՆ:

ՏԸՌԼԸՆԳՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՆԳՕՑ:

ՏԸՌՆԱԿՕԽԿ - *գ.* Դռան երկու կողմերի գագաթնահայաց փայտերից յուրաքանչյուրը: *Տօռնը լ՚ավ չի կապվում, ծէխէ տըռնակօխկը պատառ տա՛՚շի* (Բ):

ՏԸՌՆԱՄԱՉ - *գ.* Դռան երկու փեղկերի բացվածքի տարածությունը: *Կամ ա լափ տըռնըմաչին վը՛ՐՆնը կէնում* (Ջ):

ՏԸՌՆԱՊԱՀ *(գրբ. դռնապահ)* - *գ.* Մուտքի դռան՝ դարպասի պահակ: *Հըրսընքէն կը՛սըմը տըռնապահը կ՚ա՛ս ա Մէլիք-Շահնազարէն ըսէս, թա՛՝ Պըլըպուդին յէկալ ա* (ԼՂԲ, 386):

ՏԸՌՆԱՎՈՒՆ - *ածական.* Մի քիչ դառն, դառնավուն: *Կօզ՚ի տըռնավուն, ամմա լա՛զա՛թտու տա՛նծ ա* (Բ):

ՏԸՌՆԱՏԱԿ - *գ.* 1. Դռան տակը՝ առջեւը: *Տանավը շօռ տամ, տըռնըտակէն պըլըզ՚իմ* (ԱՀ, 81): 2. Տան՝ սրահի մեջ դռան մոտը՝ կողքը՝ որպես նվաստագույն տեղ: *Չուբանէն կընգանը տանում ըն տըռնըտակէն նըստըցընում* (Ջ):

ՏԸՌՆԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Դռան տեղ, դուռը դնելու տեղը: *Տըռնատը՛ղը կուճուր ա, տօռնը տըղվարում չի* (Բ):

ՏԸՌՆԸԿԸԼՕ՛Խ - *գ.* Դռան շեմքի վերեւի մասը: *Պըլըպուդին ըստակած էշին քօռակը պիրում ա, տըռնըկըլխան կախ տամ* (Ջ):

ՏԸՌՆԸՊԷՑ *(գրբ. դռնբաց (արարողության ժամին դուռը բացելու՝ ծաղկազարդի օրը)* - *ածական.* Բաց, մուտքն ազատ: *Տըռնըպէց տօն ա, հու օգ՚ում ա, նի յա մընում* (Ջ):

- Տըռնըպէց անէլ - Դուռը հաճախակի բացել-փակել: *Խըրէգ՚ տըռնըպէց ըրա՛, ցորտ ա* (Բ):

ՏԸՌՆԸՊԷՑՈ՛ՒԿ *(գրբ. դռնբացէք (արարողության ժամին դուռը բացելու՝*

ծաղկազարդի օրը) - *գ.* 1. Ծաղկազարդի երեկոյան եկեղեցու վարագույրը բացելու արարողությունը: *Տըռնըպէցուկէն վախտը դէրը մին էլ ա էտ հարթնանը աշկավ անում* (Ձ): 2. Այդ առթիվ եկեղեցուն տրվող նվեր: *Մին դաշանգ գանբա յա հնում ըտըրա տըռնըպէցուկը* (Ձ): 3. *փխբ.* Կաշառք: *Սուդյան տըռնըպէցուկը յօր ա օնում, ըտըրան ըզադում* (Ձ):

ՏԸՌՆԸՏՕՌՆԸ/ՏԸՌԸՏՕՌ/ՏՕՌՆԸ-ՏՕՌՆԸ - *մ.* Դռնից դուռ, տնից տուն, տեղից տեղ: *Տըռնըտօռնը շօռ ա կամ, ամմա էտ ըխճըկանը վէշ մին տըէղ քըթէնում չի* (Ձ):

- Տըռնըտօռնը ըղնէլ - 1. Տնից տուն շրջել՝ ման գալ: *Տըռնըտօռն ա ըղնում, լօխճին նաղլ անում* (Ձ): 2. Ուրիշների դռներն ընկնել, մուրացկանի վիճակի հասնել: *Մարըն էլ վէր մըէռնում ա, էտ խօխէնքը տըռնըտօռն ըն ըղնում* (Ձ):

- Տըռնըտօռնը քըցիլ - Տնից դուրս անել, ուրիշների դռները գցել: *Մինակ անխըէղճ մարը ուրանն խուխէն տըռնըտօռնը կըքըցի* (Ձ):

ՏԸՌՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. դարձուցանեմ)* - *նբ.* ՏԸՌ(Ն)ԱԼ-ի:

ՏԸՌՆԸՓԱԼԱՁ - *գ.* 1. Դռան առջեւը փռելու լաթ: *Մարթին տանը տըռնըփալազըն էլ բիդի թամուգ ինի* (Բ): 2. *փխբ.* Ճմռթված՝ քրքրված շոր՝ հագուստ: *Էտ տըռնըփալազը հինչ ա՞, վէր կըէնում ըս* (Բ):

- Տըռնըփալազ շինիլ - 1. Ճմռթել, քրքրել: *Էնքան տափէն նըստալ ա, շալվարը տըռնըփալազ ա շինալ* (Բ): 2. Վարկաբեկել: *Փիս ըսկէսուրը ուրանն հարթնանը տըռնըփալազ կըշինի* (Բ):

- Տըռնըփալազ տըէռնալ - 1. Ճմռթվել, քրքրվել: *Էնքան կըէցալ ա, պէնջակը տըռնըփալազ ա տըէռալ* (Բ): 2. Վարկաբեկվել: *Էտ կուդութունանը յըէտը Սիրանը շէնումը տըռնըփալազ տըէռավ* (Ձ):

ՏԸՌՈՕՆ/ՏՈՒՌՈՕՆ/ԴԸՌՈՕՆ[1] *(գրբ. դռուն)* - *գ.* Աղավնու նման թռչուն: *Արծիվը տըռռօնէն ծէն ա տամ, հըրամանք տամ, վար քըշէրը դարավուլ քաշի...* (ԱԱ, 63):

- Տըռռօն տըէռնալ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՋ-(Վ)ԻԼ (1, 3):

ՏԸՌՏԸՌ/ՏՈՒՌՏՈՒՌ - *տե՛ս* ԿԸՌՏԸՊԸՌՏԱՆՔ:

ՏԸՌՏԸՌՕՏ(Վ)ԷԼ/ՏՈՒՌՏՈՒՌՕՏ-(Վ)ԷԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՏԸՌԸՋՕՏ(Վ)ԷԼ: 2. Բույսի բողբոջները ուռչել եւ պատրաստ լինել բացվելու: *Ծառէրը տըռտըռօտալ ըն* (Բ):

ՏԸՌՕՋ/ՏԸՌՕՋ/ՏԸԿՕՋ/ՏՈՒՌՕՋ/ՏՈՒՌՕՋ/ՏՈՒԿՕՋ - *ած.* Ուռած, տռզած: *Տըռօզ փօր օնէ Շուրկան* (Բ):

ՏԸՌՕՋ - *տե՛ս* ՏԸՌՕՋ:

ՏԸՌՕՃԱՆ/ՏՈՒՌՕՃԱՆ - *գ.* 1. Լայնափոր ջրաման: *Մին տըռօճան ճուրը խըմում ա, փօրը տըռըզգընում* (Ձ): 2. Հաստափոր մարդ: *Էտ տըռօճանը օտում ա, օտում, քուշտանում չի* (Բ): 3. Կլոր հատիկներով լոբու տեսակ: *Էրկու լաք տըռօճան ա վարալ* (Ձ): 4. *ած. փխբ.* Ուռած, մեծ: *Տըռօճան քըէթ օնէ* (Բ):

ՏԸՌՕՏԷԼ/ՏՈՒՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌԷԼ (շատերը կամ շատ անգամ): *Վէր տուռուտէս ա, ուրօտուց ա ինիս* (ԱԱ, 16):

- Տըռըտօղէն կանրի հացը մահնա յա - Վատ արարքներ թույլ տվողը անհիմն պատճառներ է փնտրում:

- Տըռօտօղ վըէռը թարգ չի անէլ - Վատ սովորությունները անհնար է վերացնել:

ՏԸՌՕՏՕՂ/ՏՈՒՌՕՏՕՂ - *գ., ած.* Անճարակ, անարժեք (մարդ): *Էտ տըռօտօղը բիդի՞ հօնձ անէ* (Ձ):

ՏԸՍ - *տե՛ս* ՏԸՍ[2]:

ՏԸՍՆԱ - *տե՛ս* ՏԸՍՆԱ:

ՏԸՍՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՍՆԱԼ:

ՏԸՍՆԱ(Ն)Ք - *տե՛ս* ՏԸՍՆԱ(Ն)Ք:

ՏԸՍՆԱՍ - *տե՛ս* ՏԸՍՆԱՍ:

ՏԸՍՆԸՔԱՆ - *տե՛ս* ՏԸՍՍԸՔԱՆ:

ՏԸՍՆԸՊԱՏԷԳ - *տե՛ս* ՏԸՍՍԸՊԱՏԷԳ:

ՏԸՍՆԸՎԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՍՆԸՎԱԼ:

ՏԸՍՍԱՆՈՒՑ - 1. *ած.* Հինգ միավորի արժեք՝ չափ՝ հաստություն՝ կշիռ եւն ունեցող: *Տըսսանուց դուրբա յա ինք օնում, էտ ըխպիրին ճուրը պիրում հայթը* (Ձ): *գ.* 2. Տասը ռուբլիանոց թղթադրամ խորհրդային կարգերի օրոք: *Մին տըսսանուց տըղէն ա տամ, մին մընըթանուց ըխճըկանը* (Ձ): 3. Տասը գրամանոց ոսկեդրամ, որ արտադրվել է ռուսական ցար Նիկոլայի օրոք: *Ջըբումը մին վէսկէ տըսսանուց ա ընում, տափը ծակում ա, նի մընում* (ՆԱԲ, 60):

ՏԸՍՍԸՔԱՆ/ՏԸՍՆԸՔԱՆ *(գրբ. տասնեքեան)* - *թ.* Տասն էլ: *Տասը ախճիգ օնէ, տըսսըքան էլ՝ դաշանգ* (Ձ):

ՏԸՍՍԸՊԱՏԷԳ/ՏԸՍՆԸՊԱՏԷԳ - *ած., մ.* Տասը անգամ ավելի: *Ասում ա.- Յըէս քըզանա շատ ըմ կօրծ անում, ամմա տու ինձանա տըսսըպատէգ շատ փուլ ըս ըստանում, պա էս ըրթիրօթուն ա՞* (Ձ):

ՏԸՎԱՐԱԾ *(գրբ. տուարած)* - *գ.* Տավարն արածեցնող հովիվ: *Մին տըվարած կըռէվ ա անըմ ուրանց տանը, տանգնը-ծարավ քինամ հանդը* (ՆԼՂԺԲ, 115):

ՏԸՎԷՐ - *տե՛ս* ՏԻՎԷՐ:

ՏԸՎԸՐ - *տե՛ս* ՏԻՎԷՐ:

ՏԸՎԸՐԱԿԱՎ - *գ.* Էգ տավար, կով: *Սաղ շէնումը մին քանալա չի կա, թա տըվըրըկավէրը պէր կանն* (Բ):

ՏԸՎԸՐԱՍԹԸԽ - *տե՛ս* ԼՈՒՍԱՍԹԸԽ:

ՏԸՎԸՐԱՏԱՐ - *գ.* Տավար ունեցող, տավարի տեր: *Տըվըրատարը ասում ա.- Էքանց տավարը տընական ըմ բազար, կըկաս, փուլըտ քըէզ տամ* (Ձ):

ՏԸՎԸՐԱՏՕՆ - *գ.* Տավարների գոմ: *Նի յա մընում տըվըրատօնը, տըէսնում՝ տավար չի կա* (Ձ):

ՏԸՎԸՐԱՑԱՎ - *գ.* Տավարի ցավ՝ հիվանդություն: *Մին տարէ յէլ տըվըրացավ ա ըղնում, շէնին տըվըրնէն կըտօրում* (Ձ):

ՏԸՎԸՐԸԾԱՔԱՐ - *գ.* Հանդում մեծ քար, որի վրա տավարածը նստում եւ հանգստանում է: *Տըվըրըծաքարը տըղրհան ըն անում, տըէսնում՝ տակէն մին վըէսկէ* (Ձ):

ՏԸՎԸՐԸԾՕԹՈՒՆ - *գ.* Տավարած լինելը, տավարածի զբաղմունքը: *Էս դէրը ըստանա յէտը կըլօխը դինջ ապրալ ա, տըվըրըծօթունըն էլ մընանա քըցալ* (ՀԱԲ, 15, 129):

ՏԸՎԸՐՎԸՆՆԷՆ - *մ.* Երեկոյան՝ տավարը հանդից գալու ժամանակ: *Մէհէտ տըվըրվըէննէն էրկու մարթ ըն կամ, սահանց տանը քըշտէն վէննը կէնում* (ՆԱԲ, 56):

ՏԸՎՕՎԻ - *ած.* Բնատուր, բնությունից՝ երկնքից տրված: *Կըղօթունը տըվօվի յա, բըդի մաչիտ ինի, վէր կարիս անիս* (ՆԱԲ, II, 27):

ՏԸՏԸԳ-ՏԱՏԷԳ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տըտըգ-տատէգ խօսէլ - Մեծի պես՝ մեծավարի խոսել (աղջիկ երեխաների մասին): *Թամարը խօխա վըխտէն էլ տըտըգ-տատէգ ա իլալ խուսէյիս* (Բ):

ՏԸՏԸՊ/ՏԸՏԸՊ *(գրբ. տտիպ)* - *ած.* Տտիպություն ունեցող (պտուղների մասին): *Տըտըէպ տանձ ա, հունց ը՞ս օտում* (Բ):

ՏԸՏԸՊ - *տե՛ս* ՏԸՏԸՊ:

ՏԸՏԸՊԱՇԱՐ - *գ.* Խաչաձաղկավորների ընտանիքին պատկանող միամյա խոտաբույս: *Տըտըպաշար ա քաղում, տամ հօլին* (Ձ):

ՏԸՏԸՊԷԼ *(գրբ. տտպեմ)* - 1. *նբ.* Տտիպություն առաջ բերել, բերանը փոթոթել, լեզուն կուչ անել: *Խակ լըկըռթնը պէրանըս տըտըպից* (Բ): 2. *չբ.* Տտիպ դառնալ, լեզուն կուչ գալ: *Խակ տանձ կէրէ, պէրանըս տըտըպից* (Բ):

ՏԸՏԸՊՕԹՈՒՆ *(գրբ. տտպութիւն)* - *գ.* Տտիպ լինելը, տտիպություն: *Մարթ կա՝ տըտըպօթունը տուր ա կամ* (Բ):

ՏԸՏԸՈՌ - *ձ.* Ձիուն կանգնեցնելու ձայնարկություն: *Ծիյին կապը քաշ՞ում ա, համ էլ թա՝ տըտը՞ռռ* (Ձ):

ՏԸՏԸ-ՏՕՏԱ - *տե՛ս* ՏՕՏԱ-ՏՕՏԱ:

ՏԸՏՄԸՐՕԹՈՒՆ - *գ.* Տատմեր լինելը, տատմոր զբաղմունքը: *Նախշունը տըտմըրօթունը ո՞ւրա՞ն այուն անա յա սըվը՛րալ* (Բ):

- Տըտմըրօթուն անել - Որպես տատմեր հանդես գալ, ծնունդկաններին առաջին օգնություն ցույց տալ: *Տ՞ատմա՞րը՞ն ասըմ ա.- Էս ա հ՞ա՞ր՞ւր քըռասուն տարէ յա, վէր տըտմըրօթուն ըմ անըմ, հ՞ալ՞ա հէնգ՛ փութանուց խօխա չըմ տէսալ* (ՀԺՀ, V, 415):

ՏԸՐԱ - *տե՛ս* ԸՏԸՐԱ:

ՏԸՐԱԴԻՑԻ/ՏԸՐԱԴԻՑԻ *(ռուս. традиция, լատ. traditio)* - *գ.* Ավանդույթ: *Մայիսի էրկուսէն հ՞անգ՛իստ ք՛ինիլը Հ՞ադ՞ութ տըրադիցի՞ յա* (Բ):

ՏԸՐԱԴԻՑԻ - *տե՛ս* ՏԸՐԱԴԻՑԻ:

ՏԸՐԱԽՏ/ՏԸՐԻ՞ԽՏ *(գրբ. դրախտ)* - *գ.* 1. Երկնային արքայություն, դրախտ: *Լ՛ավ մարթիք՛ տըրախտըն ըն ըղնում, փիս մարթիք՛՝ տըժօխկը* (Բ): 2. Ըստ կրոնական հավատալիքի՝ հրաշալի պարտեզ, որտեղ բնակվում էին Ադամն ու Եվան մինչեւ մեղանչելը: *Մին դ՞ընըմ էլ իտի բէք՛էփ ման ար կ՛ամ ո՞ւրա՞ն էն տըրախտի մընան բախչըմը...* (ՀԺՀ, V, 198): 3. *փխբ.* Գեղատեսիլ ու խաղաղ վայր, ուր կարելի է անհոգ ու երջանիկ ապրել: *Աշխարքը շօռ ա յը՛ղկալ, տըրախտը ո՞ւրա՞ն վը՛ղումը քըթա՞լ* (ԱԲԲ, 18):

ՏԸՐԱԽՏԸՐ/ՏԸՐԱՔՏԸՐ *(ռուս. трактор, լատ. trahere)* - *գ.* Տրակտոր: *Հուռըթըղէցի Լավօկը տըրախտըրավը էս կէ՛ծանը պ՞ացա՞լ ա, վար Քօքսը ք՛ինա* (ԱԱ, 42):

ՏԸՐԱԽՏԸՐԻՍՏ/ՏԸՐԱՔՏԸՐԻՍՏ *(ռուս. тракторист)* - *գ.* Տրակտորի վարորդ, տրակտորիստ: *Սաղ շէնումը մին տըրախտըրիստ չի կա, թա վը՛ղէրը վարէ* (Բ):

ՏԸՐԱԾՎԷԼ - *չբ.* Շատ տեղերում հայտնի դառնալ: *Տըրածվում ա, թա Արշակը Սէտրակէն կընգանը սիրականըն ա* (Բ):

ՏԸՐԱԿԱՆ[1] *(գրբ. տիրական)* - *տե՛ս* ՏԱՐ-ՏԸՐԱԿԱԱՆ:

ՏԸՐԱԿԱՆ[2] - *տե՛ս* ՏԸՐԷԿԱՆ:

ՏԸՐԱՆԱԼ/ՏԸՐԻ՞ՆԱԼ/ՏԻՐԱՆԱԼ *(գրբ. տիրանամ)* - *չբ.* Տեր դառնալ, տիրել: *... Հու տը՛սալ ա, օգ՞ալ ա տըրանա, ամիա ախճիգ՛ը յէտ ա տըվալ* (ԱԱ, 41):

ՏԸՐԻ՞ՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՐԱՆԱԼ:

ՏԸՐԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԸՐ(Վ)ԷԼ:

ՏԸՐԱՑՈՒ/ՏԸՐԻ՞ՑՈՒ/ՏԻՐԱՑՈՒ - *գ.* Հիմնարկի՝ կազմակերպության ներկայացուցիչ, որ կատարում է պաշտոնական հանձնարարություններ՝ գործակալ: *Ավէտիսին տանըմ ա տըրա՞ցուվէն կօշտը* (ՀԺՀ, V, 123):

ՏԸՐԻ՞ՑՈՒ - *տե՛ս* ՏԸՐԱՑՈՒ:

ՏԸՐԱՓԷՅ *(ռուս. трофей)* - *գ., ածական.* Թալանից բերված (իր): *Էս մաշինը տըրափէյ ա* (Բ):

ՏԸՐԻ՞ՓԿԱ/ՏԻՐԱՓԿԱ *(ռուս. трятка)* - *տե՛ս* ՓԱԼԱՔ:

ՏԸՐԱՔ(Վ)ԷԼ *(հ.ե. *der-, derek-(պատռել, ճեղքել, անջատել)* - *չբ.* 1. Ճայթյունով կոտրվել, ճայթել: *Կարասը տըրաքալ ա* (Բ): 2. Ներքին ուժերի ճնշումից՝ լարումից եւն պատռվել: *Դ՞ըմըրնէն տըրաքալ ա* (Բ): 3. Ուժեղ ձայն արձակելով՝ բացվել: *Թիրմին բօթալը տըրաքում ա, թիրմա՞ն լօխ վէր տը՛ռնում* (Ձ): 4. Արձակվել, պայթել (հրազենի մասին): *...Թըվա՞նգ՛ը տըրաքից, ըտըրա աշկը ցըրէվ յէկը...* (ԼՂԲՔ, 275): 5. *փխբ.* Մի բանով առատ լինել: *Դէ Շուշի-Դալին բազարը մըգ՛ամ հինչ բա՞զար... Լիգ՛ը, տըրաքըմ, աշխարքըմըս հինչու կա, ընդէղ լիգ՛ը* (ԼՂԲ, 347): 6. *փխբ.* Նախանձից՝ չարությունից՝ բարկությունից եւն տեղ չգտնել՝ ինքն իրեն ուտել: *Մը՛ծ հարթը՞ն, վէր թ՞ազգ՞ա հարթանը վըսկը՛ղանը տը՛սնում ա, օգ՛ում ա, թա տըրաքվէ* (Ձ): 7. *փխբ.* Խիստ նեղվել, անհանգստություն զգալ (շատ ուտելուց՝ խմելուց, շոգից եւն): *Շատ ըմ կէրալ, տըրաքում ըմ* (Բ): 8. Շրխկոցով իջնել մեկի՝ մի բանի վրա, հարված ստանալ: *Էտ վէր ասից, մին սիլլա՞ տըրաքից թօշին* (Ձ): 9. *փխբ.* Շունչը փչել: *Կարունքը էտ կավը էնքան ղըլղան կէրավ, ք՛ը՞թմիշ ի՞լ՞ավ, տըրաքից* (Ձ):

- Տըրաքած շըմբալութ - Մեկից՝ մի բանից նեղացած՝ վիրավորված: *Տըրաքած շըմբալութ ը՞ս, հու վա՞ էշիտ չու ասալ* (Բ):

ՏԸՐԱՔՏԸՐ - *տե՛ս* ՏԸՐԱԽՏԸՐ:

ՏԸՐԱՔՏԸՐԻՍՏ - *տե՛ս* ՏԸՐԱԽՏԸՐԻՍՏ:

ՏԸՐԱՔՈՒՑ/ՏԸՐԱՔՕՑ/ՏԸՐԸՔՕՑ - *գ.* Տրաքելը, տրաքելու ձայնը: *Մին խըրէգ՛ անց ա կէնում, մին տըրաքուց ա կ՛ամ* (ՀԱԲ, 15, 53):

ՏԸՐԱՔՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՐԱՔՈՒՑ:

ՏԸՐԷՋՎԻ *(ռուս. трезвый)* - *տե՛ս* ՕՑԱՂ:

ՏԸՐԷԽ - *տե՛ս* ՏԸՐԸ[E]Խ:

ՏԸՐԷԿԱՆ/ՏԻՐԸ[E]ԿԱՆ/ՏԸՐԱԿԱՆ[2] *(գրբ. տարեկան)* - *ածական.* 1. Ամբողջ տարվա, մեկ տարվա: *Ըտըրա տըրը՛կան աշխադանքը հազգար մանէթ ա ի՞նում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՏԱՐԱՆԸ: 3. Համապատասխան թվականների հետ նշանակում է այդքան տարիք ունեցող: *Հիբը տա՞ռնում ա օխտը տըրէկան, թաքավէրը ո՞ւրա՞ն մադար տըղէն ղարկում ա ըշկալ* (ՀԺՀ, V, 353): 4. *գ.* Մեկ տարեկան խոզ: *Տըղան վէր բընական կ՛ամ ա, Ջա՞ք՛ին մին ք՛օք տըրէկան ա մօրթում, շինացուց ղօնաղ ծէն տամ* (Բ):

ՏԸՐԷՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԻՐԸ[E]ՎԷԼ:

ՏԸՐԷՏ/ՏԻՐԷՏ - 1. *տե՛ս* ՇԱՐՔ: 2. *տե՛ս* ՂՕՆՈ՞ՒՄ:

ՏԸՐԷՏ-ՏԸՐԷՏ - *տե՛ս* ՇԱՐՔ-ՇԱՐՔ:

ՏԸՐԸԳ(Ը)ԼԷՅԿԱ - *տե՛ս* ՏԸՐԻԳ(Ը)ԼԷՅԿԱ:

ՏԸՐԸՂԸՄՓՕՑ/ՏՈՒՐՈՒՂՈՒՄՓՕՑ - *գ.* Ծեծկռտուք, կռիվ: *Մըկըռնէն հ՞ա՞փ՞ում ըն, տըրըղըմփօցը ըսքըսում* (Ձ):

ՏԸՐԸ[E]Խ/ՏԸՐԷԽ/ՏԸՐԸԽ[1] *(գրբ. տրեխ)* - *գ.* Կիսամշակ կաշվից տանը պատրաստված ոտքի անկրունկ հագնելիք, տրեխ: *Տըրըխնին վէր մաշըմ ա, յէտավ վընընտէպէգ՛ ա շօռ կ՛ամ մարթին հը՛տան* (ՀԺՀ, V, 51):

ՏԸՐԸԽ[1] - *տե՛ս* ՏԸՐԸ[E]Խ:

ՏԸՐԸԽ[2] - *ձ.* *Տըրըխ-տըրըխ* խաղի ժամանակ հակառակորդին նկատելով արտաբերվող բացականչություն, որ իբր նշանակում է՝ սպանեցի: *Տըրըխ, Դօնի* (Բ):

ՏԸՐԸԽ-ՏԸՐԸԽ - *գ.* Խաղատեսակ, որի ժամանակ խաղացողները, երկու մասի բաժանվելով, թաքնվում են եւ թաքստոցից հակառակորդին նկատելով՝ ձեռքի հրացանանման առարկան պարզում դեպի նա եւ ասում՝ տըրը՞խ, որ նշանակում է՝ սպանել է, եւ այդպես շարունակ, մինչեւ որ թիմերից մեկի բոլոր խաղացողները «սպանվում են»: *Առաչ, վէր խօխա յընք ի՞լ՞ալ, շատ ընք ի՞լ՞ալ սիրիլիս տըրըխ-տըրըխ խաղ անէլը* (Բ):

ՏԸՐԸԿԸԼՕԽ - *գ.* Տարվա սկիզբը: *Տըրըկըլխէն էս մարթին կընէգ՛ը մին տըղա յա պիրում, մին սէրո՞ւն, նախշուն տըղա* (ՀԺՀ, VI, 141):

ՏԸՐԸԿ՞ՈՒՍԻԼ *(գրբ. տարակուսեմ)* - *չբ.* Մտահոգվել, մտատանջվել, տարակուսել: *Թաքավէրը գ՞ուդ՞ում ա, վը՛ր մին օրիշ թաքավէրօթունի մէջի մարթ ըն ըսպանըմ, տըրըկ՛ուսում ա* (ՀԺՀ, V, 37):

ՏԸՐԸՂՕՏԷՆՔ[J] - *գ.* *հոգն.* Աղիքներ: *Փօրը ճըղում ա, տըրըղօտէնք՛ը վէր ածում* (Ձ):

ՏԸՐԸՂՕՐՄԱ - *տե՛ս* ՏԻՐԸՂՕՐՄԱ:

ՏԸՐԸՆԳԻ - *գ.* Ուրախ՝ աշխույժ կենտապար: *Այան թօռնանը հըրսընքավը տըրընգ՛ի յա պար կ՛ամ* (Ձ):

ՏԸՐԸՆԴԱՋ - *տե՛ս* ԴԱՐԱՆԴԱՋ:

ՏԸՐԸՆԴԷՋ - *գ.* Եկեղեցական տոն, որ կատարվում է փետրվարին՝ Քրիս-

տոսի ծննդյան քառասուներորդ օրը, տյառնընդառաջ: *Սավէտին վախտը տը-րընդէզըն էլ ա իլալ Ղարաբաղ ըդնթալ ընգած* (Բ):

ՏԸՐԸՇՄԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՈՒՇՄԷԼ:

ՏԸՐԸՇՄ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՈՒՇՄ(Ը)ՎԷԼ:

ՏԸՐԸՊՈՒԼՈՒՐ - 1. *մ.* Ամբողջ տարին, տարին բոլոր: *Տըրըպուլուր մէր հըյրթնէրումը փիրփէտ ա ինում* (Բ): 2. *տե՛ս* ՏԱՐԷ (5): *Հարուստը հըվաքում ա շէնին մարթուցը, շանը թաղում, բադարաք՝ անում, քըռասունք կադարում, տըրըպուլուրը տամ, քար քըցում յըրան* (ՆԼՂԺԲ, 128):

ՏԸՐԸՍՏԱՐԷ/ՏԸՐԸՑՏԱՐԷ - *մ.* Տարի առ տարի, տարեցտարի: *Տըրըցտարէ Ղարաբաղա ծըմըկնէն խըրըգանըմ ա* (Բ):

ՏԸՐԸՎԱԹԱՓ - *տե՛ս* ՏԻՐԸՎԱԹԱՓ:

ՏԸՐԸՎԱԼԻ - *տե՛ս* ՏԻՐԸՎԱԼԻ:

ՏԸՐԸՎԽԱՌԷ - *տե՛ս* ՏԻՐԸՎԽԱՌ(Ն)Ը:

ՏԸՐԸՎԽԱՌ(Ն)Ը - *տե՛ս* ՏԻՐԸՎԽԱՌ(Ն)Ը:

ՏԸՐԸՎԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ՏԻՐԸՎԿԱԼԻԼ:

ՏԸՐԸՑՏԱՐԷ - *տե՛ս* ՏԸՐԸՍՏԱՐԷ:

ՏԸՐԸՔԱՆԷ - *ած.* Թվականի ցույց տված քանակով հարված ունեցող (հրազենի մասին): *Քու թըվանգ՝ըտ քանէ տըրըքանէ յա՞* (Բ):

ՏԸՐԸՔՄԱՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տըրըքմանէն կ՝ալ - Մեկի խոսքից՝ հանդիմանությունից խիստ նեղանալ՝ վիրավորվել՝ խռովել: *Վայ ա, վէր մին պէն ըս ասում, մէր Ասթխէգ՝ը դանստի տըրըքմանէն ա կ՝ամ* (Բ):

ՏԸՐԸՔՉԱՆ(Է) - *գ.* Վայրի թփաբույս, որի փուչիկանման սերմերը սեղմելուց պայթում են: *Տըրըքչանէն լ՝ավ էրում ա* (Բ):

ՏԸՐԸՔՏԸՐԱՔԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐԸՔՏԸՐԸՔՕՏԷԼ:

ՏԸՐԸՔՏԸՐԸՔԱԼԻ - *մ.* Շարունակ ճայթելով՝ պայթելով: *Չօփէրը տըրըքտըրըքալի էրում ըն* (Ձ):

ՏԸՐԸՔՏԸՐԸՔ(Չ)ԱՆ(Է) - *տե՛ս* ՏԸՐԸՔՉԱՆԷ:

ՏԸՐԸՔՏԸՐԸՔՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏԸՐԸՔՏԸՐԸՔՕՏ(Վ)ԷԼ-ի:

ՏԸՐԸՔՏԸՐԸՔՕՆ - *գ.* Իրար հետեւից կրկնվող պայթյուններ եւ դրանց ձայնը: *Սաղ քըշէրը շէնումը տըրըքտըրըքօն ա իլալ* (Ձ):

ՏԸՐԸՔՏԸՐԸՔՕՏ(Վ)ԷԼ - *չբ.* Իրար հետեւից՝ շարունակ տրաքել՝ պայթել: *Կըրըսնէն տըրըքտըրըքօտալ ըն* (Բ):

ՏԸՐԸՔՏԸՐԸՔՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՐԸՔՏԸՐԸՔՕՆ:

ՏԸՐԸՔՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ. եւ պբ.* ՏԸՐԱՔ(Վ)ԷԼ-ի: 2. *նբ.* Պայթուցիկ նյութի պայթյունով քանդել՝ բեկորների վերածել: *... Լէնկ Թէմուրը կըլօխ ա ինգ՝ալ, կըտաղալ, յէխծէն տըրըքցըրալ...* (ԱԱ, 52):

ՏԸՐԸՔՑԸՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՐԸՔՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ՏԸՐԸՔՕՆ - *տե՛ս* ՏԸՐԱՔՈՒՑ:

ՏԸՐԸՔՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐԸՔՏԸՐԸՔՕՏ(Վ)ԷԼ:

ՏԸՐԸՔՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՐԱՔՈՒՑ:

ՏԸՐԻԳ(Ը)ԼԷՅԿԱ/ՏԸՐԸԳ(Ը)ԼԷՅԿԱ/ՏԷԼԷԳ(Ը)ՐԷՅԿԱ *(ռուս. телогрейка)* - *տե՛ս* ԲՈՒՇԼԱԹ:

ՏԸՐԹԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* 1. Կտտորը երկար մնալով եւ տափակելով՝ տարթի վերածվել, տարթ գոյանալ: *Կյումէն տափը տըրթըկալալ ա* (Բ): 2. Կտտորը՝ կեղտը վրան կպչել՝ չորանալ: *Վըխճարէն տըմակը տըրթըկալալ ա* (Բ):

ՏԸՐԻՃԱԿ - *գ.* Իրար կպած երկու տների միջնապատի վրա բացված փոքրիկ պատուհան: *Հիրըվանէրը տըրիճակավը ուրուր տէս-տէն ին տամ, յը՞ր օնում* (Ձ):

ՏԸՐԻՄ-ՏԸՐԻՄ - Գործածվում է *Սը՞րտը տըրիմ-տըրիմ անէլ* կապակցության մեջ:

ՏԸՐԻՎՕԳ(Ա) - *տե՛ս* ՏԸՐԻՎՕՂ(Ա):

ՏԸՐԻՎՕՂ(Ա)/ՏԸՐԻՎՕԳ(Ա) *(ռուս. тревога)* - *գ.* Տագնապի ազդանշան: *Ուռթանա տըրիվօգը ըղնում ա քաղաքը* (ՀԱԲ, 15, 73):

ՏԸՐԽԱՄԱԾ - *տե՛ս* ՏԸՐԽԱՄԱՉ:

ՏԸՐԽԱՄԱՉ/ՏԸՐԽԱՄԱԾ - *գ.* 1. Տրեխի մեջը դնելու կաշվե կտոր: *Տըրխամաչը մաշալ ա* (Ձ): 2. Մի տեսակ տափակավուն սեւ տիզ: *Յըրղընդուշակէն մաչը տըրխամաչ ա ընգալ* (Բ): 3. *փխբ.* Թխադեմ եւ նիհար կին: *Էտ տըրխամաչը ըշտըղա յը՞ս օգալ* (Բ): 4. *տե՛ս* ՓԱՓԱԾ (2):

ՏԸՐԽԱՎԷՐ - *ած.* 1. Տրեխ հագած: *Միհէնգ՝ էլ տըրխավէր մարթ չի կա* (Բ): 2. *փխբ.* Գյուղացի: *Ասում ա.- Բա՛լա, յը՞ս մին տըրխավէր մարթ ըմ, յը՞ս քըղաքում կարէլ չըմ ապրիմ* (Ձ):

- Տըրխավէր ադվակադ - Իրեն բանիմաց ներկայացնող տգետ մարդ: *Էտ տըրխավէր ադվակադ ա, էտ հինչ դասա՞տու* (Բ):

ՏԸՐԽԱՏԱՆ - *գ.* Բարակ փոկ՝ առասան, որ անց են կացնում տրեխի եզրերի անցքերով եւ սեղմելով կապում կամ փաթաթում ոտքին: *Օշափը օգում ա, թա տըրխատանը գիրավ տա, կապէ, տըղան թօրավը թըխում ա, կըլօխը կըտըրում* (Ձ):

ՏԸՐԽԱՑՈՒ - *ած., գ.* Տրեխ կարելու համար նախատեսված՝ ընտրված (կաշի): *Կումաշին կաշին լ՝ավ տըրխացու վա* (Բ):

ՏԸՐՄԸՆԱԾԱԿ/ՏԻՐՄԸՆԱԾԱԿ - *գ.* Մարագի՝ հարդանոցի մուտքի հակառակ կողմի դուռ՝ կալի կողմից, որտեղով կալը կալսելուց հետո հարդը՝ ծղոտը լցնում են ներս: *Տէրմանը տիրմընծակավը ընք իլալ ըծէլիս տըրմընանուցը* (Բ):

ՏԸՐՄԸՆԱԿ՝ՕՂ/ՏԻՐՄԸՆԱԿՕՂ - *ած.* Դարման՝ հարդ գողացող: *Ծըմը՞ռնը շէնումը տըրմընկ՝օղէրը շըտանում ըն* (Բ):

- Տըրմընկ՝օղու հըղէ - Աստղակույտ՝ ծիրկաթին, հարդագողի ճանապարհ: *Քըշէրը յիրգ՝ինք՝ումը տըրմընկ՝օղէն հըղէն լ՝ավ ըրվամ ա* (Ձ):

ՏԸՐՄԸՆԱՆՈՒՑ/ՏԻՐՄԸՆԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՄԱՐԱՔ՝:

ՏԸՐՄԸՆԱՑԸ՞Խ/ՏԻՐՄԸՆԱՑԸ՞Խ - *գ.* Դարմանի՝ հարդի խառնուրդով պատրաստած շինարարական շաղախ: *Առաչ տիրմընցը՞խավ ըն իլալ սըվաղ ընէլիս* (Բ):

ՏԸՐՄԸՆԹԸՂԱՂՈՒՍԿ/ՏԻՐՄԸՆԹԸՂԱՂՈՒՍԿ - *գ.* Դարմանի՝ հարդի մեջ թաքցրած՝ պահած բան (հատկապես պտուղ): *Տըրմընթըղաղուսկը տուս ա օնում, ղունաղէն ըռաշկէն տինում* (Ձ):

- Տըրմընթըղաղուսկ անէլ - Դարմանի՝ հարդի մեջ թաքցնել՝ պահել: *Խընձօրը քաղում ըն, տըրմընթըղաղուսկ անում* (Ձ):

ՏԸՐՄԸՆՀԸՂԷ/ՏԻՐՄԸՆՀԸՂԷ - *գ. տե՛ս* Տըմընկ՝օղու հըղէ:

ՏԸՐՄԸՆՃՈՒՎԱՐԱՆ/ՏԻՐՄԸՆՃՈՒՎԱՐԱՆ - *գ.* Դարման՝ հարդ տեղափոխելու մեծ կողով: *Ջըկըռը քաղում ա, ածում տըրմընճուվարանը* (Ձ):

ՏԸՐՍՏԱՆՐՍԻԼ/ՏԻՐՍՏԱՆՐՍԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏԷԼ:

ՏԸՐՍՏԱՆՐՍՎԻԼ/ՏԻՐՍՏԱՆՐՍՎԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏՎԷԼ:

ՏԸՐՍՏԸՐՍՕՏԷԼ/ՏԻՐՍՏԻՐՍՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏԷԼ:

ՏԸՐՍՏԸՐՍՕՏՎԷԼ/ՏԻՐՍՏԻՐՍՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏՎԷԼ:

ՏԸՐՍՏԸՐՍՕՐԷԼ/ՏԻՐՍՏԻՐՍՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏԷԼ:

ՏԸՐՍՏԸՐՍՕՐՎԷԼ/ՏԻՐՍՏԻՐՍՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕՏՎԷԼ:

ՏԸՐՍՕՏԷԼ/ՏԻՐՍՕՏԷԼ - *գ.* Շատ բան դարսել՝ դասավորել: *Շօրէրը լօխ հըվաքում ա տըրսօտում* (Ձ):

ՏԸՐՍՕՏՎԷԼ/ՏԻՐՍՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՐՍՕՏԷԼ-ի:

ՏԸՐՎԱՍԿ/ՏԻՐՎԱՍԿ - *գ.* 1. Որեւէ բան կատարելու եղանակը: *Կօրծէն տըրվասկը բիդի լ՝ավ ինի* (Բ): 2. Ընդունված՝ սահմանված կարգ: *Էտ յիրգ՝իրին տըրվասկըն էլ էն ա ինում, վէր հու*

փըսակվէ, առաչի քըշէրը հըրթնըցուվէն նըհը՝ստ թաքավէրը բիդի քօն ինի (Ձ):

ՏԸՐՎԸՏԱՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տըրվըտար անէլ - Տերերին հանձնել: *Չօբանը կ՚ունէրէն նըհը՝ստ ա տամ, վըխճըրնէն սաղ-սըլմաթ պիրում շէնը, տըրվըտար անում* (Ձ):

ՏԸՐՏԱԿԷԼ/ՏԻՐՏԱԿԷԼ - *նբ.* 1. Մեջը եղածը՝ պարունակությունը դուրս ածել՝ թափել՝ մի այլ տեղ լցնել՝ ուտել՝ խմել՝ սպառել եւն: *Ճուվըրընէն տըրտակում ա, խաղուն ածում մաչը* (Ձ): 2. Էվակուացնել, գաղթեցնել: *Նի յըն տը՝ռնում շէնը, տըրտակում, ժուղուվուրթէն քըշում ծըմակը* (Ձ): 3. Արձակել, կրակել (հրազենի մասին): *Թըվանգը տիրտակում ա ըտըրա յըրա, ըսպանում* (Ձ): 4. Ազատել, թափուր դարձնել: *Տօնը տըրտակում ա, քըրէհավ տամ* (Բ):

ՏԸՐՏԱԿՎԷԼ/ՏԻՐՏԱԿՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՏԸՐՏԱԿԷԼ-ի: *չբ.* 2. Ամայանալ, անմարդաբնակ դառնալ: *Ջըհիլնէն քօչում ըն քըղքնէն, շէնէրը տըրտակվում ա* (Բ): 3. Սնանկանալ, աղքատանալ: *Բըդասըլ տըղէն հանը-մարը կըտիրտակվին* (Բ):

ՏԸՐՏԸԿԱՆԱԼ/ՏԻՐՏԸԿԱՆԱԼ *(գրբ. դատարկանամ (պարապ մնալ)* - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՏԸՐՏԱԿՎԷԼ (2, 3): 2. Հիմարանալ, դատարկամիտ դառնալ: *Քՙինանլանվ Արամայիսը տըրտըկանում ա* (Բ):

ՏԸՐՏԸԿ-ՄԷՐՏԱԿ - *տե՛ս* ՏԷՐՏԱԿ-ՄԷՐՏԱԿ:

ՏԸՐՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏԻՐՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. դատարկացուցանեմ)* - *տե՛ս* ՏԸՐՏԱԿԷԼ:

ՏԸՐՏԸԿՕԹՈՒՆ/ՏԻՐՏԸԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. դատարկութիւն)* - *գ.* Դատարկ լինելը, դատարկություն: *Տանը տըրտըկօթունը ըտըրանց շատ ա ուրխըցընում* (Ձ):

ՏԸՐՏԸՄ(Ն)ԷԼ *(գրբ. տրտմիմ)* - *չբ.* Տրտում դառնալ, վշտանալ, թախծել: *Թաքավէրը ըտըրա յըրա շատ տըրտըմից, ուրանն պըլատան էլ տուս չար կամ* (ՀԺՀ, VI, 93):

ՏԸՐՏԸՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՍՈՒՐ[2]:

ՏԸՐՏԸՄ(ՆԸ)Ց(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. տրտմեցուցանեմ)* - *նբ.* ՏԸՐՏԸՄ(Ն)ԷԼ-ի:

ՏԸՐՏԸՆԳԷ - *տե՛ս* ՏԸՐՏԸՆԳԷ:

ՏԸՐՏԸՆԳԷ/ՏԸՐՏԸՆԳԷ - *գ.* 1. Կենդանիների ցատկոտելը՝ ուրախուրախ թռչկոտելը՝ խաղալը: *Էշին քուռըկնէրէն տըրտընգէն ըտըրան շատ ա ծընծղացընում* (Ձ): 2. *փխբ.* Մարդկանց, հատկապես՝ երեխաների թռչկոտելը՝ վեր-վեր թռչելը: *Խօխօնցը տըրտընգէն ապուն ուրխըցընում ա* (Բ):

- Տըրտընգէ տալ - 1. Ցատկոտել (կենդանիների մասին): *Ձօլէրը տըրտընգէ յըն տամ* (Բ): 2. *փխբ.* Ուրախությունից թռչկոտել (մարդկանց, հատկապես՝ երեխաների մասին): *Խօխէնքՙը, վէր մօրը տը՝սնում ըն, ըսքըսում ըն տըրտընգէ տալը* (Ձ):

ՏԸՐՈՒ - *տե՛ս* ՏՈՒՐՈՒՐ:

ՏԸՐՈՒԹԱԿ/ՏՈՒՐՈՒԹԱԿ - *գ.* Ծեծ, ծեծկռտուք: *Տըրութակը ըսքըսում ա, փը՝սան հարթնանը յօր ա օնում փախչում* (Ձ):

- Տըրութակ անէլ/տալ - Սաստիկ ծեծել: *Տըրան էլ պըրծնում ա, մինգՙէլ կընգանը ըսկըսում տուրութակ անէլը* (ՀԺՀ, VII, 315):

ՏԸՐՈՒԹՈՒՆ/ՏՈՒՐՈՒԹՈՒՆ/ԴԸՐՈՒԹՈՒՆ/ԴՈՒՐՈՒԹՈՒՆ *(գրբ. դրութիւն (դնելը, դրվելը, դիրք)* - *գ.* Կացություն, վիճակ, դրություն: *... Ճար չի քըթէնում էտ տըրութունան տուս կ՚ալի* (ՆԱԲ, 65):

ՏԸՐՈՒՇՄԷԼ/ՏՈՒՐՈՒՇՄԷԼ/ՏԸՐԸՇՄԷԼ *(գրբ. դրոշմեմ)* - *նբ.* Դրոշմ դնել, դրոշմատպել, դրոշմել: *Վը՝սկէ ջամը շինում ա, տըրուշմում, դարկում թաքավէրին* (Ձ):

ՏԸՐՈՒՇՄԸ/ՏՈՒՐՈՒՇՄԸ *(գրբ. դրոշմ)* - *գ.* Դրոշմելու հարմարանք, դրոշմ: *Հիշկան շօռ ա կ՚ամ, տըրուշմը քըթէնում չի* (Ձ):

ՏԸՐՈՒՇՄ(Ը)ՎԷԼ/ՏՈՒՐՈՒՇՄ(Ը)ՎԷԼ/ՏԸՐԸՇՄ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՐՈՒՇՄԷԼ-ի:

ՏԸՐՈՒՍԻԿ/ՏՈՒՐՈՒՍԻԿ *(ռուս. трусы, անգլ. trousers)* - *գ.* Կիսավարտիք: *Էնքան քՙանսիբ ա, տըրուսիկ էլ չօնէ, թա կ՚ը՝նա* (Բ):

ՏԸՐՈՒՍԻԿԱՑ/ՏՈՒՐՈՒՍԻԿԱՑ - *մ.* Միայն կիսավարտիք հագած: *Ղօնաղը սըրտաճանք ա տը՝ռնում, տը՝ղան յը՝ր կէնում, տըրուսիկաց փախճում* (Ձ):

ՏԸՐՈՒՍ/ՏՈՒՐՈՒՍ/ԴԸՐՈՒՍ/ ԴՈՒՐՈՒՍ *(պրս. dūrūst, թրք. dürüst)* - 1. *ած.* Ճիշտ, ճշմարիտ, ոչ սուտ: *Հաքՙաթին ընտրությունը էն ա, վօր մին հաքՙաթի մէչի տուրուստ պան ինի* (ՀԺՀ, VI, 706): 2. *մ.* Իսկապես, իրոք: *Յէշում ա, տը՝սնում տըրուստ վէր՝ուրանն էշընն ա* (Ձ):

ՏԸՐՈՒՏՈՒՏՈՒ/ՏՈՒՐՈՒՏՈՒՏՈՒ - *գ.* 1. Փողային գործիք՝ շվի, սրինգ, զուռնա եւն: *Մին տըրուտուտու վա ինքՙ օնում, տամ ըտըրան* (Ձ): 2. Այդ գործիքի հանած ձայնը: *Ջուռնաչին վէր զուռնան փըչում ա, տուրուտուտուն ըղնում ա շէնը* (Ձ):

ՏԸՐՈՒՐ - *տե՛ս* ՏՈՒՐՈՒՐ:

ՏԸՐՈՒՐՈՒՐ - *տե՛ս* ՏՈՒՐՈՒՐՈՒՐ:

ՏԸՐՕԹՈՒՆ/ՏՈՒՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. տիրութիւն)* - *գ.* 1. Տեր լինելը, տիրելը: *Տըրօթունը ամմէն մարթու փէշակ չի* (Ձ): 2. Իբրեւ տեր խնամելը, հոգատարություն: *Պառավ հօրը տըրօթունը ըղնում ա կուճի ախպօրը յըրա* (Ձ): 3. Իշխանություն: *Ը՝տի տըրօթունը տամ ըն էտ չուբանէն* (Ձ):

- Տըրօթուն անէլ - 1. Իբրեւ տեր հոգ տանել, տեր կանգնել: *... Տըղան էլ քՙինանամ ա կուճուր ըխճըկանը նըհէտ փըսակվում, հօրը տանը-տը՝ղէն տըրօթուն անում* (ՀԺՀ, VII, 15): 2. Տիրոջ իրավունքով կարգադրություններ անել, իշխանություն բանեցնել: *Անց ա կէնում մին ամէս, էտ կուճի հարթնը ըսքըսում ա տընըցուց յըրա տըրօթուն անէլը, հըրաման տալը* (Ձ):

ՏԸՐՕՍՍ/ՏՈՒՐՕՍՍ *(ռուս. трость)* - *գ.* Նախշազարդ կարճ փայտե գավազան, որ, որպես իշխանության՝ պատվավոր դիրքի խորհրդանշան, կրում էին իշխանավորները՝ արիստոկրատները: *Մին շըլաբա էլ կըլխէն ա տինում, մին տըրօսստ էլ ծէրքը տամ, թա.- Քՙընի՛* (ՀԱԲ, 15, 66):

ՏԸՓԱԹՕԹ - *գ.* Վայրի մորու տեսակ: *Տըփաթօթ ա քաղում, տանում խանումէն հը՝տէ* (Ձ):

ՏԸՓԱԾԸ՝Տ - *գ.* Ճնճղուկազգի փոքրիկ թռչնատեսակ, որ մարդ տեսնելիս հպվում է գետնին: *Յէշում ա, տը՝սնում՝ մին տըփածը՝ստ տափան կացած* (Ձ):

ՏԸՓԱԿՕՐԾ - 1. *ած.* Տափի՝ գետնի վրա (եւ ոչ հորում) ամրացված հարմարանքներով գործած: *Հըրթնըցուվէն հը՝տէ մին լ՚ավ տըփակՙօրծ շալ ա ինքՙ օնում* (Ձ): 2. *գ.* Այդպիսի հարմարանքով գործելը: *Էտ ախճիգՙը տըփակՙօրծը ուրանն այուն անա յար սըվը՝ռալ* (Ձ):

ՏԸՓԱՀԱԽԿ - *գ.* Հողամասի՝ գետնի համար վճարվող հարկ: *Շատ ա ինում քՙանսիբ, տըփահախկը կարում չի տա* (Ձ):

ՏԸՓԱՆԷԼ - *նբ.* Ցանած արտի երեսը տափանով հարթել: *Արտը սըրմէլանը յը՝տը բիդի տըփանիս, վէր սը՝րմը վը՝ղէն տակը ըղնէ* (Բ):

ՏԸՓԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՓԱՆԷԼ-ի:

ՏԸՓԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՎԸՂԱՏԱՐ:

ՏԸՓԱՏԻՋ - *գ.* Գետնի վրա դարսված խոտի դեզ: *Քըշէրէն փախճում ա, նի մընում տըփըտիգին մաչը* (Ձ):

ՏԸՓԱՏՕՆ - *գ.* Գետնի մեջ շինված՝ գետնափոր տուն: *Նի յըն մընում տափէն տակը՝ մին մէծ տըփատօն՝ մաչը լիգՙը վըսկը՝ղան, ըրծըթը՝ղան* (ՆԱԲ, 52):

ՏԸՓԸԳԱԼԱՆ - *տե՛ս* ՏԸՓԸՎԸ՝ՍԱՆ:

ՏԸՓԸԳԸՐԱՆ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԿՙԸ՝ՐԱՆ:

ՏԸՓԸՂԸՌՌԱՆ - *տե՛ս* ՏԸՓԱԾԸ՝Տ:

ՏԸՓԸԼԱԿԷԼ/ՏԸՓԼԱԿԷԼ *(գրբ. տափարակեմ (տափակեցնել)* - *չբ.* 1. Տափակ դառնալ, տափականալ: *Էնքան կօխ ըն տըվալ, պէրցը տըփըլակալ ա* (Բ): 2. *արհմ.* Նստել, կուչ գալ: *Կամ ըն,*

տը՛սնում՝ էտ կ՛օղը չըփարէն տակէն տըփըլլակած (Ձ):

ՏԸՓԸԼԸԿԱՆԱԼ/ՏԸՓԼԸԿԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԼԱԿԷԼ:

ՏԸՓԸԼԸԿԱՎՈՒՆ/ՏԸՓԼԸԿԱՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ տափակ: *Մին տըփըլլըկաւուն քար ա տինում, յըրան նըստում* (Ձ):

ՏԸՓԸԼԸԿՍԻՍԸ՛Ռ(ՆԸ)/ՏԸՓԼԸԿՍԻՍԸ՛Ռ(ՆԸ) - *գ.* Տափակավուն սիսեռի տեսակ: *Էտ տարէ ապան տըփլըկսիսը՛ռ ա ինում վարած* (Ձ):

ՏԸՓԸԼԸԿՎԷՍԻ/ՏԸՓԼԸԿՎԷՍԻ - *գ.* 1. Գորտի ձվից նոր դուրս եկած ձագ, շերեփուկ: *Կ՛ըրթնուկնէն ճուտըհանում ըն, գ՛օլը տըփլըկվէսավ լըցնում* (Ձ): 2. Փոքրիկ ձկնատեսակ: *Ըստօլէն ժարիտ ըրած տըփլըկվէսի էլ ըն տինում* (Ձ):

ՏԸՓԸԼԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ/ՏԸՓԼԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏԸՓԸԼԱԿԷԼ-ի:

ՏԸՓԸԼԸԿՕԹՈՒՆ/ՏԸՓԼԸԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. տափարակութիւն)* - *գ.* 1. Տափակ լինելը: *Էտ քը՛րծէն տըփըլլըկօթունը ըստըրանց շատ ա ուրխըցընում. մին դա՛ն՛ յըն շինում, ըստը՛ղ ապըրում* (Ձ): 2. Որեւէ բանի տափակ կողմը: *Քարը շօռ ըն տամ, տը՛սնում՝ տըփլըկօթունէն յըրա պէն կա կ՛իրա՛ծ* (Ձ):

ՏԸՓԸԼԸԿՕՆ/ՏԸՓԼԸԿՕՆ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԼԸԿՕԹՈՒՆ:

ՏԸՓԸԼԸԿՕՑ/ՏԸՓԼԸԿՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԼԸԿՕԹՈՒՆ:

ՏԸՓԸԼՕԲԻ - *տե՛ս* ՓԸՅԱՂԱ (2):

ՏԸՓԸԽԸՆՁԸ՛Ր - *գ.* Գետնատարած ճյուղերով գաճաճ խնձորենու պտուղը: *Տըփըխընձ՛ը քախծը ա ինում* (Բ):

ՏԸՓԸԽԸՆՁԸ՛Ռ - *գ.* Գետնատարած ճյուղերով գաճաճ խնձորենու տեսակ: *Մէր հըյաթումը շատ տըփըխընձ՛ը յա իլլ* (Բ):

ՏԸՓԸԿԱՊԷ/ՏԻՓԸԿԱՊԷ - *ած., գ.* Խմորագնդերը թոնրի պատին կպցնելու հարմարանք՝ տէփ, սարքող՝ կապող (անձ): *Ասում ըն՝ Սումբաթ դային լ՛ավ տըփըկապէ յա* (Բ):

ՏԸՓԸԿԱՐՊԷՏ - *գ.* Գետնին փռելու կարպետ: *Այան լ՛ավ տըփըկարպէտ ա իլլ կ՛ուրծէլիս* (Բ):

ՏԸՓԸԿԸԼՕՆՁ - *գ.* Դդմենու նման գետնատարած վայրի բույս, որի դալար շիվերը տապակում են: *Տըփըկըլօնձ ա ժարիտ անում, տամ դունաղէն* (Ձ):

ՏԸՓԸԿ՛Ը՛ՐԱՆ/ՏԸՓԸԳ՛ԸՐԱՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՎԸ՛ՍՏԱՆ: 2. Գետնին դրված հաստ գերան: *Էտ տըփըկ՛ըրանէն յըրա նըստօտում ըն, զըրո՛ւց անում* (Ձ): 3. *փխբ.* Ծանր, ծանրաքաշ: *Էս էլ հօ կացէն չի՞, տըփըկ՛ը՛րան ա* (Բ): 4. *փխբ.* Կարճահասակ եւ չաղ մարդ: *Դէ Կ՛ափին էլ տըփըկ՛ը՛րան ա, լի՞, վէր նի յա մընում, լօխ ո՛ւշկ՛ունա՛ յըն ինում* (Ձ):

ՏԸՓԸՀՕՍԻ - *տե՛ս* ՀՕՍԻ:

ՏԸՓԸՄՈՒԿՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՓԸՔԸՇԷՐԷ:

ՏԸՓԸՅԷՇԻ - *ած.* Դեպի գետինը նայող, աչքերը գետնին խոնարհած: *Էտ տըփըյէշի կընէգ՛ը տը՛սնում էլ չի, վէր մարթը նի յա մընում* (Ձ):

ՏԸՓԸՎԸ՛ՍՏԱՆ - *տե՛ս* ՎԸ՛ՍՏԱՆ:

ՏԸՓԸՎԷՐ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐ:

ՏԸՓԸՎԷՐԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐԷԼ:

ՏԸՓԸՎԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐՎԷԼ:

ՏԸՓԸՔԱՆԴԻ - *գ.* Բրիչ: *Տըփըքանդին յօր ա օնում, էտ քօլէն տակը քանդ՛ում* (Ձ):

ՏԸՓԸՔԸՇԷՐԷ - *գ.* 1. Խլուրդ: *Բո՛ւրդա՛ն վը՛ղէն տական մին տըփըքըշէրէ յա տո՛ւս կ՛աս* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ կարճահասակ մարդ: *Ասում ա.- էտ տըփըքըշէրէն ա՞ մընացալ, վէր իմ ըխճըկանըս օգ՛ի* (Ձ):

ՏԸՓԼԱԿԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԼԱԿԷԼ:

ՏԸՓԼԸԿԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԼԸԿԱՆԱԼ:

ՏԸՓԼԸԿԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԼԸԿԱՎՈՒՆ:

ՏԸՓԼԸԿՍԻՍԸ՛Ռ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՏԸՓԸԼԸԿՍԻՍԸ՛Ռ(ՆԸ):

ՏԸՓԼԸԿՎԷՍԻ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԼԸԿՎԷՍԻ:

ՏԸՓԼԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԼԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏԸՓԼԸԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԼԸԿՕԹՈՒՆ:

ՏԸՓԼԸԿՕՆ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԼԸԿՕՆ:

ՏԸՓԼԸԿՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԼԸԿՕՑ:

ՏԸՓՏԸՓԷԼ/ՏԸՓՏԸՓԻԼ *(գրբ. տոփեմ (ծեծել, կոխկռտել)* - *չբ.* 1. Չտեսնելու պատճառով ձեռքերով շոշափելով շարժվել՝ առաջ գնալ: *Էտ ախճիգ՛ը ծը՛ռքէրավը տըփտըփէլավ ք՛ընըմ ա, մին ծառի տակի նըստըմ* (ՀԺՀ, V, 44): *նբ.* 2. Մի բանի վերեւը մատներով՝ ձեռքերով ծեծել՝ տփել: *Սուղանէն սը՛ռմը շաղ ա տամ, վը՛ղէն իրը՛սը տըփտըփում, յը՛տնան ճիրո՛ւմ* (Բ): 3. Շատ՝ խիստ ծեծել: *Մարթը կըգ-նըվածը կ՛ամ ա տօն, կընգանը փըռնում, տըփտըփում* (Ձ):

ՏԸՓՏԸՓԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՓՏԸՓԷԼ:

ՏԸՓՏԸՓՎԷԼ/ՏԸՓՏԸՓՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏԸՓՏԸՓԷԼ (2, 3)-ի:

ՏԸՓՏԸՓՎԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՓՏԸՓՎԷԼ:

ՏԸՓՏԸՓՕՑ - *գ.* Ծեծելը, տփելը, ծեծելու՝ տփելու ձայնը: *Տըփտըփօցէն յըրա հիրը՛վանը տո՛ւս ա կ՛ամ, հարայ-հըրօց անում* (Ձ):

ՏԸՔԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԹԸՔԱՆԱԼ:

ՏԸՔԱՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ տաք: *Ըսօր տըքավուն ա հավան* (Բ):

ՏԸՔԸԾԸԼԼՕՑ - *գ.* Խիստ տաք, շոգ: *Ըմըռվա տըքըծըլլօցէն մին քանէ հընձվէր էն ըն ընում ճըղպօրէ ծառէն տակէն նըստած՝ ծըմէրուկ ուտէյիս* (ՆԱԲ, II, 54):

ՏԸՔԸՀԱՎ - *ած.* Փոփոխական՝ մեկ տաք, մեկ հով (եղանակի մասին): *Տը-քըհավ հավա յա* (Բ):

- Տըքըհավ անել - 1. Փոփոխվել՝ մեկ տաք, մեկ հով լինել (եղանակի մասին): *Հավան տըքըհավ ա անում* (Ձ): 2. *փխբ.* Փոփոխամիտ լինել, կարծիքը հաճախակի փոխել (մարդկանց մասին): *Հինչ ը՞ս տըքըհավ անում, տըղամարթ չը՞ս* (Բ):

ՏԸՔԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՏԸՔԱՎՈՒՆ:

ՏԸՔ՛ԸՐԱԿԷՆ/ՏԸՔ՛ԻՐԱԿԷՆ/ՏԻՔ՛Ը-ՐԱԿԷՆ/ՏԻՔ՛ԻՐԱԿԷՆ - *գ.* 1. Ամուսնու եղբոր կինը, տագերկին: *Տանը վէր օխտը տըք՛ըրակէն ինի, տօնը սիրփօ՛ղ չի ինիլ* (ԱԲԲ, 92): 2. *փխբ.* Անհաշտ՝ անհամերաշխ անձ: *Կօգ՛ի քուվէրք ըն, ամմա ո՛ւրո՛ւր նըհը՛տ տըք՛ըրակէն ըն* (Բ):

ՏԸՔ՛ԻՐԱԿԷՆ - *տե՛ս* ՏԸՔ՛ԸՐԱԿԷՆ:

ՏԸՔՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԱՔՈՒԹՈ՛ՒՆ:

ՏԻ - *տե՛ս* ԸՏԻ:

ՏԻՁ[1] - *տե՛ս* ՏԻՁԻ:

ՏԻՁ[2]/ՏԷՁ[2] *(գրբ. դէգ)* - *տե՛ս* ԹԱՅԱ: *Ըտըրանք ք՛իս ըն, քը՛շէրը տը՛ղ հըսնէս, ամմա տիզը քըթինա՛ս չը՛ն...* (ԱԱ, 23):

- Տիզ անէլ/տալ/տինիլ - 1. *տե՛ս* Թայա տալ: 2. *փխբ.* Արտաթորել: ... *Օխտը ղըզղան կուրկուտ ա կէրալ, ք՛էցալ Շըլլուվէն քըմակէն օխտը տէղ տիզ ըրալ* (ՆԱԲ, 84):

ՏԻՁԱ - *գ. մնկ.* ԼՈ՛ՒՍ[1](2):

ՏԻՁԱ՛ՏԱՐ - *տե՛ս* ՏԸՁԱ՛ՏԱՐ:

ՏԻՁԱ՛ՓԱ՛Դ - *տե՛ս* ՏԸՁԱ՛ՓԱ՛Դ:

ՏԻՁԻ/ՏԻՁ[1] - *տե՛ս* ՏԸՁՈ՛ՒՐԻ(Գ՛): *Իմ մար տիզին ըռաչին կօվը քըթէց...* (ԼՂԲՔ, 261):

ՏԻՁԻԼ *(գրբ. դիզեմ)* - *նբ. տե՛ս* Թայա տալ:

ՏԻՁԻԹԷՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՁԸԹԷՎԷԼ:

ՏԻՁԻՎԱՎԱ - *տե՛ս* ՏԸՁԸՎԱՎԱ:

ՏԻՁԻ-ՎԻՁԻ - *տե՛ս* ՏԸՁԸ-ՎԸՁԻ:

ՏԻԺԱՐ - *տե՛ս* ՏԸԺԷՐ:

ՏԻԺԱ՛Ր - *տե՛ս* ՏԸԺԷՐ:

ՏԻԺԸ՛Ր - *տե՛ս* ՏԸԺԷՐ:

ՏԻԺԸՐԱԹՕԽ - *տե՛ս* ՏԸԺԸՐԱԹՕԽ:

ՏԻԺԸՐԱԾԻՆ - *տե՛ս* ՏԸԺԸՐԱԾԻՆ:

ՏԻԺԸՐԱԿԷԹ - *տե՛ս* ՏԸԺԸՐԱԿԷԹ:

ՏԻԺԸՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸԺԸՐԱՆԱԼ:

ՏԻԺԸՐԱՊԷՐՔ - *տե՛ս* ՏԸԺԸ-ՐԱՊԷՐՔ:

ՏԻԺԸՐՀԱ՛ՄԲՈ՛ՒՐ - *տե՛ս* ՏԸԺԸՐ-ՀԱ՛ՄԲՈ՛ՒՐ:

ՏԻԺԸՐՅԱՆԳԻ - *տե՛ս* ՏԸԺԸՐՅԱՆԳԻ:

ՏԻԺԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԺԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏԻԺԸՐՑԸՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԺԸՐՑԸՆՎԷԼ:

ՏԻԺԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸԺԸՐՕԹՈՒՆ:

ՏԻԺԻ-ՎԻԺԻ - *տե՛ս* ՏԸԺԸ-ՎԸԺԻ:

ՏԻԺՕԽԿ - *տե՛ս* ՏԸԺՕԽԿ:

ՏԻԼԱՆՐ - *տե՛ս* ՏԱԼԱՆՐ:

ՏԻԼԱՆՐԷԼ *(գրբ. դալարանամ)* - *չբ.* 1. Դալար դառնալ: *Վէր մին քանէ հը՛տ ճիրանում ըն, էտ ծառը նօրից տիլանրում ա* (Զ): 2. *փխբ.* Կայտառանալ: *Թօռնը վէր բընական յը՛կալ ա, Սուղումուն դային տիլանրալ ա* (Բ):

ՏԻԼԻՎԻԶԸՐ/ՏԻԼՎԻԶԸՐ/ՏԻԼԻ-ՎԻԶԻ(Ր) *(ռուս. телевизор, հուն. tēle + լատ. viso)* - *գ.* Հեռուստացույց: *Միհէնգ ամմէն տան էլ տիլիվիզըր կա* (Բ):

ՏԻԼԻՎԻԶԻ(Ր) - *տե՛ս* ՏԻԼԻՎԻԶԸՐ:

ՏԻԼԻՓՕՆ *(ռուս. телефон, հուն. tēle+ phōnē)* - *գ.* Հեռախոս: *... Էտ օրը Սառա բաջուն տիլիփօնը հըզէր տէղ զընգզընգըմ ա, իմաց տամ, վէր էքսը հաց ա տալու* (ՋՏ, Բ, 55):

ՏԻԼԼԱՆԿՕՃ - *տե՛ս* ՏԸԼԼԱՆԿՕՃ:

ՏԻԼԼԻԲՕՅԻ - *տե՛ս* ՏԸԼԼԻԲՕՅԻ:

ՏԻԼԼԻՏԱԼԼ - *տե՛ս* ՏԸԼԼԻՏԱԼԼ:

ՏԻԼՎԻԶԸՐ - *տե՛ս* ՏԻԼԻՎԻԶԸՐ:

ՏԻԽՏԸՂԱԼԻ - *տե՛ս* ՏԸԽՏԸՂԱԼԻ:

ՏԻԽՏԸՂԱՀԱՄ - *տե՛ս* ՏԸԽՏԸ-ՂԱՀԱՄ:

ՏԻԽՏԸՂԱՃՈՒՐ - *տե՛ս* ՏԸԽՏԸ-ՂԱՃՈՒՐ:

ՏԻԽՏԸՂԱՄԱՆ - *տե՛ս* ՏԸԽՏԸ-ՂԱՄԱՆ:

ՏԻԿՆԻ - *տե՛ս* ԴԷԳՈՒՆ:

- Տիկնի տալ - Տիկնիկով խաղալ: *Խօխան էլ տափէն նըստում ա, տիկնի տամ* (Զ):

ՏԻՀԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՀԱՆԷԼ:

ՏԻՀԱՆԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՀԱՆԷԼ:

ՏԻՀԱՆՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՀԱՆՕՑ:

ՏԻՀԱՐ - *տե՛ս* ՏԸՀԱՐ:

ՏԻՂՆԱԾԱՄ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԱԾԱՄ:

ՏԻՂՆԱԾԸՏ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԱԾԸՏ:

ՏԻՂՆԱՎԸՂ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԱՎԸՂ:

ՏԻՂՆԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԱՎՈՒՆ:

ՏԻՂՆԱՑԱՎ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԱՑԱՎ:

ՏԻՂՆԱՓԱՂ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԱՓԱՂ:

ՏԻՂՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԻԼ:

ՏԻՂՆԸՋԱՐԴԱ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸ-ՋԱՐԴԱ:

ՏԻՂՆԸՆԷ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸՆԷ:

ՏԻՂՆԸԾԱՂԷԳ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸ-ԾԱՂԷԳ:

ՏԻՂՆԸԾԱՄԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸԾԱ-ՄԷԼ:

ՏԻՂՆԸԿԱԿԱՉ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸԿԱ-ԿԱՉ:

ՏԻՂՆԸԿԱՆԱ(Ն)Չ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸ-ԿԱՆԱ(Ն)Չ:

ՏԻՂՆԸԿՈՒԿՈՒԾ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸ-ԿՈՒԿՈՒԾ:

ՏԻՂՆԸԿՕԹԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸԿՕ-ԹԷԼ:

ՏԻՂՆԸԿՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸԿՕՑ:

ՏԻՂՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸՎԻԼ:

ՏԻՂՆԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸՎԻԼ:

ՏԻՂՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ՏԻՂՆԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԻԼ:

ՏԻՂՆԻՐԸՍ - *տե՛ս* ՏԸՂՆԻՐԸՍ:

ՏԻՂՆԻՐԸՍԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՂ-ՆԻՐԸՍԷԼ:

ՏԻՂՆՈՒԿ - *տե՛ս* ՏԸՂՆՕԿ:

ՏԻՂՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՂՆՕԹՈՒՆ:

ՏԻՂՆՕԿ - *տե՛ս* ՏԸՂՆՕԿ:

ՏԻՂՆՕՍԿ - *տե՛ս* ՏԸՂՆՕՍԿ:

ՏԻՂՆՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՂՆՕՑ:

ՏԻՃԻԼ - *չբ.* Բազմանալ: *Հանէծը տիճանալ ա, կըլօխը լըցցալ* (Բ):

ՏԻՄԱԿ - *տե՛ս* ՏԸՄԱԿ:

ՏԻՄԱՆԿ - *տե՛ս* ՏԸՄԱԿ:

ՏԻՄԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՄԱՆԱԼ:

ՏԻՄԱ(Ն)Ց - *տե՛ս* ՏԷՄԱ(Ն)Ց:

ՏԻՄԱՍԿԱՆ - *տե՛ս* ՏԸՄԱՍԿԱՆ:

ՏԻՄԸԿԱԼԻ - *տե՛ս* ՏԸՄԸԿԱԼԻ:

ՏԻՄԸԿԱԾՈՒՐ - *տե՛ս* ՏԸՄԸԿԱԾՈՒՐ:

ՏԻՄԸԿԱՅԸՂ - *տե՛ս* ՏԸՄԸԿԱՅԸՂ:

ՏԻՄԸԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՏԸՄԸԿԱՎԷՐ:

ՏԻՄԸԿԾԱՓԷ - *տե՛ս* ՏԸՄԸԿԾԱՓԷ:

ՏԻՄԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՄԸՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ՏԻՄՀԱՐ - *տե՛ս* ՏԷՄՀԱՐ:

ՏԻՄՏԻՄՕԿ - *տե՛ս* ՏԸՄՏԷՄՈՒԿ:

ՏԻՅԸՐ/ՏԸՅԸՐ - *գ.* 1. Վերեւի մասը՝ կողմը, վերնամաս: *Քարէն տակը սաքուլ ա ինում, տիյը՛րը՝ խըլըպանտը* (Զ): 2. Բարձունք, բարձր տեղ: *Պիցըրանում ա, տիյը՛րան ծէն տամ* (Զ): 3. *փխբ.* Իշխանություն, կառավարություն, վերնախավ, վերադաս մարմին: *Մին օր էլ տիյը՛րան մարթ ա կ՚ամ, թա.- Ծէր վը՛ղէրը լօխ բիդի տաք կըլխօզէն* (Զ): 4. *մ.* Դեպի վեր, ի վեր: *Ըտըրանք տիյը՛ր ըն ք՚ինամ* (Զ):

- Տիյը՛րան յէշիլ - *տե՛ս* Քը՛թը ցը՛ց պահէլ:

- Տիյը՛րան յէշօղ - *տե՛ս* Քը՛թը ցը՛ց:

- Տիյը՛րան նասազ - *տե՛ս* Խը՛լքան պակաս:

- Տիյը՛րան տիվէր - *մ.* Ամբողջովին, ամբողջապես, ծայրեծայր: *Նի յա մընում փսը, տիյը՛րան տիվէր վը՛ղուտ տը՛ռնում* (Զ):

- Տիյը՛ր Աստուծ կա - Ասում են այն դեպքում, երբ մեկը մեղանչում է ճշմարտության դեմ՝ Աստված տեսնում է, Աստված կպատժի:

- Տիյը՛ր՝ Աստուծ, տիվէր՝ տու - 1. Երդման բանաձեւ: *Քառը նօրըմինան ուրթումը-հավատ ա անում, ասում.- Տիյը՛ր՝ Աստուծ, տիվէր՝ տու, յը՛ս քու էծըտ տը՛սալ չըմ* (Զ): 2. Մեկին մեծարելու արտահայտություն՝ Աստծուց հետո հույսս դու ես: *Վէզիրը ասմա.- Թաքավէրըն ապըրած կէնա, տիյը՛ր՝ Աստուծ, տիվէր՝տու, ա՛սէ, հինչ ա՞նիմ* (Զ):

- Տիյը՛ր թըքիմ՝ օնքըս ա, տիվէր թըքիմ՝ մըրօքըս ա - *տե՛ս* Տիվէր ըմ թըքում՝ աշկ ա, տիյը՛ր ըմ թըքում՝ օնք ա:

ՏԻՅԸ՛Ր-ՏԻՎԷՐ - *գ.* Եվ վերեւը, եւ ներքեւը, բոլոր տեղերը: *Կամ ա, տը՛սնում՝ տիյը՛ր-տիվէր սաղ ծանն ա* (Զ):

- Տիյը՛ր-տիվէր անէլ - Բարձրանալիջնել, թափառել, ման գալ: *Շատ վէր տըյը՛ր-տըվէր ա անում, տէսնում ա էշին կ՚ուլէրը ուտէյիս* (ՆԱԲ, II, 149):

- Տիյը՛ր-տիվէր մընտածէլ - Շատ մտածել՝ կշռադատել: *Տըյէր-տուվէր մըտըծէլանը յէտը թաքավը՛րէն ախճիգ՚ըն օգում ա ծանօթանա տըրա նըհէտ* (ՆԼՂԺԲ, 8):

ՏԻՆԱՋ - *տե՛ս* ՏԸՆԱՋ:

ՏԻՆԱՋՉԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԱՋՉԻ:

ՏԻՆԳ՚ - *տե՛ս* ԴԱՆԳ՚:

ՏԻՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԻՆԻԼ:

ՏԻՆԸՋԱՆՏԸՊ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՋԱՆՏԸՊ:

ՏԻՆԸՋՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՋՎԱՉԻ:

ՏԻՆԸՋՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՋՎԱՐԻ:

ՏԻՆԸՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՆԸՋՕ-ԹՈՒՆ:

ՏԻՆԸԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՏԸՆԸԿԱՎԷՐ:

ՏԻՆԸԿԿԸՌԸ՛Վ - *տե՛ս* ՏԸՆԸԿ-ԿԸՌԸ՛Վ:

ՏԻՆԸԿՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՆԸԿՀԱՐԷԼ:

ՏԻՆԸԿՀԱՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՆԸԿ-ՀԱՐՎԷԼ:

ՏԻՆԸԿՏԻՆԱԿԷ - *տե՛ս* ՏԸ-ՆԸԿՏԸՆԱԿԷ:

ՏԻՆԻԼ/ՏԸՆԻԼ/ՏԻՆԷԼ/ՏԸՆԷԼ *(գրբ. դնեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ տեղ՝ որեւէ բանի վրա կամ մեջ զետեղել: *Էտ մուտանան յըլլը՛խումը պըտատում ա, տինում ջուբումը* (Զ): 2. Մատուցել, հրամցնել: *Ջէմքուճը յուղուծու վա անում, տինում փըսէն ըռըչին* (Զ): 3. Եփել, պատրաստել: *Մին լ՚ավ խաշ ա տինում, հընգէրունցը ծէն տամ ղօնաղ* (Զ): 4. Գործածության համար սարքել՝ պատրաստել՝ տեղավորել: *Փիչը տինում ըն, նի կըցընում, կօխկէն նըստօտում* (Զ): 5. Սահմանել, որոշել: *Արչին տըրած վախտը վը՛ր անց ա կէնում, մարթը յէր*

ա կէնում, կ՚ամ ծրմակը (ՆԼՂԺԲ, 139): 6. Համարել, դասել, ընդունել: *Կընգանը աշկէրը լ՚ավ չի ինում տըսնալիս, ըտըրան ուրանն մարթին տը՛ղ ա տինում* (Զ): 7. Դասավորել, որոշ դիրքով տեղավորել: *Ըմընէք՚ը տինում ա, խօրանգ՚ը քըցում* (Զ): 8. Տեղավորել, մտցնել (մարդու մասին): *Մին սօրուն տօն ա շինիս, Սունէն տինիս մաչին* (ՀԲ, 337): 9. Մարմնի որեւէ մասին հագցնել՝ ագուցանել: *Փափաղը տինում ա կըլխէն, մուտանան՝ մաննէն, ք՚ինամ* (Զ): 10. Մարմնի որեւէ մասը տոգորել, որեւէ մասին զետեղել: *Մագ՚էրը խինա յա տիրանալ* (Բ): 11. Շարել, կանգնեցնել: *... Օրը տիրած պատը քըշէրը պարան ա յէկալ* (ԱԱ, 67): 12. Կառուցել, սարքել: *... Ղուշէրընն ուրանց հէտէ պուն տինիլիս ըն իլալ* (ՀԺՀ, VII, 213): 13. Հիմնադրել, բացել: *Մին դուք՚ան ա տինում, քըղաքան տէս-տէն պիրում, ծախում* (Զ): 14. Նվիրաբերել, զոհաբերել: *Շատ ջիհիլնէ ուրանց գանքը տիրէցէն մէր վը՛ղէրը ըզըդէլի հը՛տէ* (Բ): 15. Կարգել, նշանակել: *Մէլիք Շահնազարը պըհրկնէ յա տինիս, վը՛ր Պուղին կ՚ա վը՛ջ տօն մընէ* (ԼՂԲ, 378): 16. Պաշտոնի՝ ծառայության նշանակել: *Իրանա թաքավէրը մընէս ա, մին թազգա թաքավէր ըն տինիս...* (ԱԱ, 22): 17. Առաջադրել, առաջարկել, առաջ քաշել (քննարկելու համար): *Պահէստապէտը կ՚ուղթուն ա անում, հարցը տինում ըն կըլխօզէն ժողովումը* (Զ): 18. Մի բան անել սկսել: *Կընէգ՚ը վէր ըտի յա ասում, մարթը կ՚ուռկ՚օռուցը տինում ա* (Զ): 19. Հենել, դեմ տալ: *Կըլօխը տինում ա հընգէրէն ջընաղէն, քօն ինում* (Բ): 20. Կցել, միացնել: *Շօրին յըրա դաշանգ՚ ժէվէր ա տիրալ* (Բ): 21. Տեղալ, իջնել, նստել (մթնոլորտային երեւույթների մասին): *Քիրսա սարէն ծուն ա տիրալ* (Բ): 22. Մեկի վրա բարդել կամ մեկին հանձնարարել: *Հըրսընքէն սաղ խարջը տինում ըն մը՛ծ ախպօրը յըրա* (Բ): 23. Կոչել, անվանել: *Ալալի շինըթկընէրումը անաթ ա իլալ, վէր ցըղէրէն անումը ուրանց մընծէրէն ընումավը տինին* (ԱԱ, 79):

- Տինինք՚ թա - Ենթադրենք, ասենք թե: *Հաղը ասմա.- Տինինք՚ թա փուլը ք՚ը՛զ չի տուվալ, հինչ ը՞ս ընական* (Զ):

ՏԻՆՁԱԲԱՂ - *տե՛ս* ՏԸՆՁԱԲԱՂ:

ՏԻՆՁԱԾԱՌ - *տե՛ս* ՏԸՆՁԱԾԱՌ:

ՏԻՆՁԱԿՕԹ - *տե՛ս* ՏԸՆՁԱԿՕԹ:

ՏԻՆՁԱՀԱՄ - *տե՛ս* ՏԸՆՁԱՀԱՄ:

ՏԻՆՁԱՉԻՐ - *տե՛ս* ՏԸՆՁԱՉԻՐ:

ՏԻՆՁԱՎԸՏ - *տե՛ս* ՏԸՆՁԱՎԸՏ:

ՏԻՆՁԸԿԷՍ - *տե՛ս* ՏԸՆՁԸԿԷՍ:

ՏԻՆՁԸՔԱՂԷ - *տե՛ս* ՏԸՆՁԸՔԱՂԷ:

ՏԻՆՆԻԼ - *նբ.* Սաստիկ ծեծել: *Փըռնում ըն, ըտըրան մին լ՚ավ տիննում* (Զ):

ՏԻՆՋԻՐԷ - *տե՛ս* ՏԸՆՋԸՐԻ:

ՏԻՆՋԻՐԻ - *տե՛ս* ՏԸՆՋԸՐԻ:

ՏԻՆՋԻՐՕՏ - *տե՛ս* ՏԸՆՋԸՐՕՏ:

ՏԻՇԸՏԱՆՇԻ - *տե՛ս* ՏԸՇԸՏԱՆՇԻ:

ՏԻՇՏԱՆՇԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՇՏԱՆՇԻԼ:

ՏԻՇՏԱՆՇՎԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՇՏԱՆՇՎԻԼ:

ՏԻՇՏԻՇՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՇՏԸՇՕՐԷԼ:

ՏԻՇՏԻՇՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՇՏԸՇՕՐՎԷԼ:

ՏԻՇՕՎԻ - *տե՛ս* ՏԸՇՕՎԻ:

ՏԻՇՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՇՕՏԷԼ:

ՏԻՇՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՇՕՏՎԷԼ:

ՏԻՊ *(ռուս. тип, հուն. túpos)* - *գ.* 1. Կերպարանք, արտաքին: *Կընտրվէ Մամիկօնէն տիպը, վէր իրը՛սէն յէշում ըս, սըրտըմնա յըս ինում* (Բ): 2. Յուրահատուկ, հատկապես՝ բացասական հատկություններ ունեցող մարդ: *Իզէն տիպ ա, կարէլ չըս նը՛ստա մին պէն յօր օնիս* (Բ): 3. Ձեւ, եղանակ, տեսակ: *Հինչ տիպի մարթ ը՞ս տու, էսքան ասում ըմ, ասում, կըլօխ չըս ընում* (Բ):

ՏԻՊԻԳԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՊԻԳԱՆԱԼ:

ՏԻՊԻԳՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՊԻԳՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏԻՊԻԳՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՊԻԳՕԹՈՒՆ:

ՏԻՊԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՊԷԼ:

ՏԻՊԼԻՊԻՏՕ - *տե՛ս* ԴԸՆԳԸԼԲԱՁ: *... Էտ զանիրմար ղըրամափօնը համ զուռնաչու պէն ա տէսնըմ, համ տըմբըլաչու, համ ք՚ամանչա յա թանը ընծողու, տիպլիպիտօ թըխօղու...* (ՁՏ, Բ, 163):

ՏԻՊՎԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՊՎԷԼ:

ՏԻՍՄԱ *(ռուս. тесьма, պրս. tasma)* - *գ.* Գործվածքի նեղ երիզ՝ զարդակարերի եւ այլ գործածությունների համար: *Մին դաշանգ՚ դարյա յա կարում, թըվքէրէն էլ տիսմա տինում* (Զ):

ՏԻՎԷՐ/ՏԸՎԷՐ/ՏՈՒՎԷՐ *(գրբ. ի վայր)* - *գ.* 1. Որեւէ բանի ցածի՝ ներքեւի մասը՝ կողմը: *Յանշիգ՚ը նըմանում ա, տիվէրը ճըղվում* (Զ): 2. Ցածր տեղ գտնվող տարածություն: *Մէր ապուապաէրընն էլ տիվէրէք ըն իլալ ըպրէյիս՝ Ժըդանօվա քըշտէրքէն՝ Գ՚ավունէն արխէն ղըրաղէն* (ԱԱ, 24): 3. *մ.* Դեպի ցած: *Տիվէր ըն ք՚ունում, տը՛սնում՝ կավը մին տընջըրու տակէ ծընած* (Զ):

- Տիվէր ըմ թըքում՝ աշկ ա, տիյը՛ր ըմ թըքում՝ օնք ա - Անելանելի՝ դժվար վիճակի մեջ եմ, չգիտեմ՝ ինչ անել:

ՏԻՏԱՆԳ՚ - *տե՛ս* ՏԻՏԻԳ՚:

ՏԻՏԸՌԻԳ՚/ՏԻՏՌԻԳ՚ - *տե՛ս* ԹԻԹԻՋ:

ՏԻՏԸՌԻԳԱՆԱԼ/ՏԻՏՌԻԳԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՋԱՆԱԼ:

ՏԻՏԸՌԻԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ/ՏԻՏՌԻԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՋՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏԻՏԸՌԻԳ՚ՕԹՈՒՆ/ՏԻՏՌԻԳ՚ՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԹԻԹԸՋՕԹՈՒՆ:

ՏԻՏԻԳ՚/ՏԻՏԱՆԳ՚ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տիտիգ՚ անէլ - *տե՛ս* ՏԻՏԻ(Լ):

ՏԻՏԻ(Լ) - *չբ. մնկ.* Նստել: *Խօխան ասում ա.- Օգում ըմ տիտիմ* (Բ):

ՏԻՏԻՇԿ - *տե՛ս* Կ՚ԷՐՊԱՐԱՆՔ:

ՏԻՏՌԻԳ՚ - *տե՛ս* ՏԻՏԸՌԻԳ՚:

ՏԻՏՌԻԳ՚ԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԻՏԸՌԻԳ՚ԱՆԱԼ:

ՏԻՏՌԻԳ՚Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԻՏԸՌԻԳ՚(Ը)ՆԷԼ:

ՏԻՏՌԻԳ՚ՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԻՏԸՌԻԳ՚ՕԹՈՒՆ:

ՏԻՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՐԱՆԱԼ:

ՏԻՐԱՑՈՒ - *տե՛ս* ՏԸՐԱՑՈՒ:

ՏԻՐԱՓԿԱ - *տե՛ս* ՏԸՐԱՓԿԱ:

ՏԻՐԷՎ - *տե՛ս* ՏԻՐԸ՛Վ:

ՏԻՐԷՏ - *տե՛ս* ՏԸՐԷՏ:

ՏԻՐԸ՛ԿԱՆ - *տե՛ս* ՏԸՐԷԿԱՆ:

ՏԻՐԸ՛Վ/ՏԻՐԷՎ *(գրբ. տերեւ)* - *գ.* 1. Բույսերի հիմնական գործարաններից մեկը՝ տերեւ: *Մին տիրէվ ա յօր օնըմ, թաթախ անըմ, տինըմ ծօցըմը* (ՀԺՀ, V, 57): 2. Թթենու թարմ սաղարթ, որ օգտագործում էին որպես շերամի սնունդ: *Բըրըմէն վէրթնը տուզն ա, տիրը՛վ չի կա, թա տանք* (Զ):

ՏԻՐԸ՛ՎԷԼ/ՏԸՐԷՎԷԼ *(գրբ. տերեւիմ)* - *չբ.* Տերեւները բացվել, տերեւկալել, տերեւներով պատվել՝ ծածկվել: *Կարունքը յը՛կալ ա, ծառէրը տիրը՛վալ ա* (Բ):

ՏԻՐԸՂՕՐՄԱ/ՏԸՐԸՂՕՐՄԱ/ՏԻՐԻՂՕՐՄԱ *(գրբ. Տէր, ողորմեա)* - *գ.* Թելի վրա անցկացրած սաթի՝ սադաֆի եւն հատիկների շարան, որ ձեռքում պահում են եւ հատիկները այս ու այն կողմ շարժում, համրիչ, տերողորմյա: *Ապան էզգանան տիրըղորման ը՛ղրքէն ա իլալ պըհէլիս* (Բ):

- Տիրըղորմա քըցիլ - Տերողորմյայի հատիկներով խաղալ: *Լօդուռ մարթիք՚ ըն էտ շէնին տըղըմարթիք՚ը, սաղ օրը էն ըն պատէն տակէն նըստած՝ տիրըղորմա քըցիս* (Զ):

ՏԻՐԸՎԱԹԱՓ/ՏԸՐԸՎԱԹԱՓ *(գրբ. տերեւաթափ)* - *գ.* 1. Ծառերի տերեւները թափվելը: *Աշունքը վէր կ՚ամ ա, տիրըվաթափը ըսքըսում ա* (Բ): 2. Աշնանը ծառերի տերեւները թափվելու ժամանակը: *Տիրըվաթափը վէր կ՚ամ ա, զըկըռը քըղէլի վախտըն ա* (Բ): 3. *ածական.* Տերեւները թափված, տերեւազուրկ: *Ըտը՛ղ էլ մինակ մին տիրըվաթափ ծառ ա ինում* (Զ):

ՏԻՐԸՎԱԼԻ/ՏԸՐԸՎԱԼԻ *(գրբ. տերեւալի)* - *ածական.* 1. Շատ տերեւներ ունե-

ցող, տերեւախիտ: *Ըտըᵉղ մին տիրըվալի չինարի յա ինում, պիցըրանում ա, տիրըվնէրէն ղաթումը կʼօղըը կէնում* (ՅԱԲ, 15, 13): 2. *տե՛ս* ՏԻՐԸՎԽԱՌ(Ն)Ը:

ՏԻՐԸՎԽԱՌԷ - *տե՛ս* ՏԻՐԸՎԽԱՌ(Ն)Ը:

ՏԻՐԸՎԽԱՌ(Ն)Ը/ՏԸՐԸՎԽԱՌ(Ն)Ը/ՏԻՐԸՎԽԱՌԷ/ՏԸՐԸՎԽԱՌԷ - *ած.* Յետը տերեւներ խառնված, տերեւախառն: *Թօթը թափում ա, ըտի տըրըվխառնը ածում պուժկէքʼը* (Չ):

ՏԻՐԸՎԿԱ̈̀ԼԻԼ/ՏԸՐԸՎԿԱ̈̀ԼԻԼ - *տե՛ս* ՏԻՐԸᵉՎԷԼ:

ՏԻՐԻՂՕՐՄԱ - *տե՛ս* ՏԻՐԸՂՕՐՄԱ:

ՏԻՐՄԸՆԱԾԱԿ - *տե՛ս* ՏԸՐՄԸՆԱԾԱԿ:

ՏԻՐՄԸՆԱԿʼՕՂ - *տե՛ս* ՏԸՐՄԸՆԱԿʼՕՂ:

ՏԻՐՄԸՆԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՏԸՐՄԸՆԱՆՈՒՑ:

ՏԻՐՄԸՆԱՑԸᵉԽ - *տե՛ս* ՏԸՐՄԸՆԱՑԸᵉԽ:

ՏԻՐՄԸՆԹԸՂԱՂՈՒՍԿ - *տե՛ս* ՏԸՐՄԸՆԹԸՂԱՂՈՒՍԿ:

ՏԻՐՄԸՆՅԸՂԷ - *տե՛ս* ՏԸՐՄԸՆՅԸՂԷ:

ՏԻՐՄԸՆՃՈՒՎԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՏԸՐՄԸՆՃՈՒՎԱՐԱՆ:

ՏԻՐՍՏԱ̈ՐՍԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՏԱ̈ՐՍԻԼ:

ՏԻՐՍՏԱ̈ՐՍՎԻԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՏԱ̈ՐՍՎԻԼ:

ՏԻՐՍՏԻՐՍՕ̈ՏԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՏԸՐՍՕ̈ՏԷԼ:

ՏԻՐՍՏԻՐՍՕ̈ՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՏԸՐՍՕ̈ՏՎԷԼ:

ՏԻՐՍՏԻՐՍՕ̈ՐԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՏԸՐՍՕ̈ՐԷԼ:

ՏԻՐՍՏԻՐՍՕ̈ՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՏԸՐՍՕ̈ՐՎԷԼ:

ՏԻՐՍՕ̈ՏԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕ̈ՏԷԼ:

ՏԻՐՍՕ̈ՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՍՕ̈ՏՎԷԼ:

ՏԻՐՎԱՍԿ - *տե՛ս* ՏԸՐՎԱՍԿ:

ՏԻՐՏԱԿԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՏԱԿԷԼ:

ՏԻՐՏԱԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՏԱԿՎԷԼ:

ՏԻՐՏԸԿԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՏԸԿԱՆԱԼ:

ՏԻՐՏԸԿ-ՄԷՐՏԱԿ - *տե՛ս* ՏԷՐՏԱԿ-ՄԷՐՏԱԿ:

ՏԻՐՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՏԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏԻՐՏԸԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՐՏԸԿՕԹՈՒՆ:

ՏԻՓ *(ռուս. тиф, իտ. tifo, հուն. typhus)* - *գ.* Բարձր ջերմությամբ ուղեկցվող սուր վարակիչ հիվանդություն, տիֆ: *Էտ շէնըտ մին փիս ցավ ա ընգալ, ասում ըն՝ տիփ ա հ̏ըլ* (ԱԱ, 60):

ՏԻՓԸԿԱՊԷ - *տե՛ս* ՏԸՓԸԿԱՊԷ:

ՏԻՔʼԸՐԱԿԷՆ - *տե՛ս* ՏԸՔʼԸՐԱԿԷՆ:

ՏԻՔʼԻՐԱԿԷՆ - *տե՛ս* ՏԸՔʼԸՐԱԿԷՆ:

ՏʼՈՒՍ - *տե՛ս* ՏՈ̏ՒՍ:

ՏʼՈՒՍԸՏՕՆ - *տե՛ս* ՏՈ̏ՒՍԸՏՕՆ:

ՏʼՈՒՍԸՏՕՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՏՈ̏ՒՍԸՏՕՌ(ՆԸ):

ՏʼՈՒՍԿʼՈ̏ՒՍ - *տե՛ս* ՏՈ̏ՒՍԿʼՈ̏ՒՍ:

ՏʼՈՒՍՂՕԼ - *տե՛ս* ՏՈ̏ՒՍՂՕԼ:

ՏՈՒ/ՏՈ̏Ւ *(գրբ. դու)* - *դ.* Անձնական դերանվան երկրորդ դեմքի եզակին՝ դու: *Թաքավէրըն ասալ ա.- Տու հինչ իլլիթմիլլա̏թ ը՞ս, վըᵉր իմ ծիյանցըս խըրթնըցընում ըս* (ՅԺՅ, VI, 61):

- Տու՝ աղա, յըᵉս՝ աղա, պա մէր աղունը հու կա՞ղա - Երբ բոլորը հրամայող են, գործը առաջ չի գնա:

- Տո՛ւ ապ(ը)րիս - Բարեմաղթության եւ մեծարման արտահայտություն: *Տո՛ւ ապըրիս, քʼօ̏մա̏գʼ ըրա, կօրծի նի մընիմ* (Բ):

- Տու ասէ - 1. Գործածվում է այն ժամանակ, երբ խոսողը մոռանում կամ չի ուզում ասել ասելիքը եւ ուզում է, որ խոսակիցը հիշեցնի: *Յա̏քի, տո՛ւ ասէ, Մացակէն հիշկան պարթկ կինի՛մ տուված* (Չ): 2. Յուսանք որ, երանի թե: *Ըստարէ թուռայյին ա, տու ասէ վէրջը լʼավ ինի* (Բ):

- Տու էն էծը չը՞ս, վէր համ հա̏գ̏ում ըս, համ տըռում - Ասում են սնապարծ՝ գոռոզամիտ մարդկանց:

- Տու ըշտըᵉ՞ղ, էն ըշտըᵉ՞ղ - Քո եւ նրա միջեւ տարբերությունը շատ մեծ է: *Վէզիրըն ասում ա.- Թաքավէրըն ապըրած կէնա, տու ըշտըᵉ՞ղ, էն ըշտըᵉ՞ղ, էն հու վա՛, վէր քʼըᵉզ նըհըᵉտ խընամէ տըᵉռնա* (Չ):

- Տո՞ւ ըշտըղա յըᵉկէր - Ասում են անտեղի միջամտողին՝ խորհուրդ տվողին:

- Տու իմ կըլօ̏խըս, յըᵉս քու վըᵉննըտ - Շողոքորթելու՝ մեծարելու արտահայտություն՝ես քո հպատակն եմ:

- Տու ինիս, էն յըᵉրէ կʼա̏պ̏ուտը - Խնդրանքի՝ աղերսանքի արտահայտություն՝ ի սեր Աստծո: *Տու ինիս, էն յըᵉրէ կʼա̏պ̏ուտը, մին թա̏հըր ըրա, տըղէս ըզադէ* (Չ):

- Տու ինիս, տու - Մեկին սաստելու արտահայտություն: *Տու ինիս, տու, էլ միհէնգʼանց տէնը էտ ծառը յէր չի ինիս* (Չ):

- Տու ինիս, քու ա̏րըᵉվըտ - Ճիշտն ասա: *Տու ինիս քու ա̏րըᵉվըտ, կավըս հու վա՛ կʼուղացալ* (Բ):

- Տու ինձ մէլիքʼ ասէ, յըᵉս քʼըᵉզ՝ Մէլիքʼսէթ - Ասում են այն ժամանակ, երբ երկու հոգի իրար գովում՝ մեծարում են:

- Տու ինձ պահէ բուխճըմաչի, յըᵉս քʼըᵉզ պահիմ մըրթըմաչի - Յագուստը պետք է խնամքով պահել, որպեսզի մարդկանց շրջապատում գեղեցիկ երեւալ:

- Տու լʼավ ինիս - 1. Պատասխան բարեմաղթություն՝ ուղղված իր առողջությամբ՝նիստ ու կացով հետաքրքրվողին: *- Սո՛ւրէն, հունց ը՞ս, - Տու լʼավ ինիս, Գո՛ւգի* (Բ): 2. Ասվում է որպես մխիթարանք՝ ուղղված կորուստ ունեցողին: *Տու լʼավ ինիս, Մա՛կիչ, կավ ա, լի՞, ըստակալ ա, ըստակալ ա, մին էրո̏ւշը ինքʼ կօնիս* (Բ):

- Տու կըռթկըռթա՛, յըᵉս ծո̏ւ ածիմ - *տե՛ս* Տու տըզզ ըրա՛, յըᵉս՝ մըᵉղըր:

- Տու հինչ - *տե՛ս* Տու մէլ ասէլ: *Տու հինչ, էտ քըչէղակը հիշքան վըᵉր հաց ար յօր օնում, պիրա̏նըմը պըհէլիս ա ընո̏ւմ, տընէլիս տալիս պըռավէն տըղէն* (ՆԼՂԺԲ, 140):

- Տու մէլ ասէլ - Բանից պարզվում է, որ... *Կամօդը պէնում ա, տըᵉսնում՝ ամանը տէրտակ, տու մէլ ասէլ՝ կընէգʼը թըմփըցըրալ ա* (ԱԱ, 86):

- Տու սաղ ինիս - *տե՛ս* Տու լʼավ ինիս:

- Տու վէլ բիդի ասիս՝ մարթ ըմ - Յանդիմանական՝արհամարհական արտահայտություն՝ արժանի չես մարդ կոչվելու, տմարդի ես:

- Տու վըս գʼո̏ւղո̏ւմ - Քո գործն է, ինչպես ցանկանում ես, այնպես էլ վարվիր, ես չեմ խառնվում: *Ասում ա.- Տու վըս գʼո̏ւղո̏ւմ, օզում ըս՝քʼինի՛, օզում ըս՝քʼինիլ մէ՛լ* (Չ):

- Տու վըս, վէր կաս - Միակն ես, ուրիշը չկա՝ պետք չէ: *Տըղան ասում ա.- Տու վըս, վէր կաս, յըᵉս էրո̏ւշ ախճիգʼ օզʼիլ չըմ* (Չ):

- Տու վիր պակաս - *տե՛ս* Տո՞ւ ըշտըղա յըᵉկէր:

- Տու տըզզ ըրա՛, յըᵉս՝ մըᵉղըր - Դու նախաձեռնիր, ես իրագործեմ:

- Տու քանէ կըլխանէ յը՞ս - Ինչպես հանդգնեցիր՝ համարձակվեցիր, ինչ ես քեզանից ներկայացնում: *Թաքավէրը ասում ա.- Տու քանէ կըլխանէ յը՞ս, վէր նի յըս մըտալ իմ բաղըս* (Չ):

- Տու՝ քʼըզըᵉտէ, յըᵉս՝ ինձըᵉտէ - Վիրավորվելու՝ գժտվելու արտահայտություն՝ ես ու դու այլեւս իրար հետ առնչություն՝ հարաբերություն ունենալ չենք կարող:

- Տու քու դա̏րդըտ քա՛շի/դա̏րդէտ կա՛գ - Ասվում է, երբ մեկը մտահոգվում է (հաճախ անտեղի) ուրիշի համար. քո մտահոգությունն ավելորդ է: *Ասում ա.- Տու քու դա̏րդէտ կա՛գ, յըᵉս գʼո̏ւղո̏ւմ ըմ՝ հինչ ըմ անում* (Չ):

ՏՈ̏Ւ - *տե՛ս* ՏՈՒ:

ՏՈ̏ՒԲԷՐԿՈ̏ՒԼՕ̈Զ *(ռուս. туберкулёз, լատ. tuberculum)* - *տե՛ս* ՉԸԽՕԹԿԱ:

ՏՈՒԴԻ-ՍՈՒԴԻ *(ռուս. туда-сюда (այնտեղ-այստեղ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տուդի-սուդի անել - Այս ու այն կողմ ընկնել, տարբեր միջոցներ ձեռնարկել: *Շատ ա տուդի-սուդի անում, պէն չի ամ՚ալ կ՚ամ* (Ձ):

ՏՈՒՋ *(ռուս. туз)* - *գ.* 1. Թղթախաղի մեջ ամենաբարձր խաղաքարտը: *Կարտը պիժը՚նում ըն, տուզէրը Արմօյէն ա ըղնում* (Ձ): 2. *փխբ.* Որեւէ բնագավառում շատ ազդեցիկ՝ բարձրաստիճան մարդ: *Հաբուն տըղան բանգէն տուզըն ա* (Բ):

ՏՈՒՋԻ *(հ.ե. *teu- (բարեկամաբար ուշադրություն դարձնել, նկատել)* - *տե՛ս* ՏՈՒՄԱՐ[2]:

ՏՆԻՋՆԱՆԱԼ - *չբ.* Քաղց զգալ, սովածանալ: *Քիս ըն, քիս, հըղըցըմը տնուզնընաս ըն* (ՀԺՀ, V, 293):

ՏՆԻՋՆԸ - *ած.* 1. Քաղցած, ուտելու պահանջ ունեցող՝ զգացող: *Էս տնուզնը մարթը դանստի ծէրքը արխումը շօռ ա ածում, ծէրքըն ընգած փափուկ պէնը կօխում պէրանը* (ՆԱԲ, 119): 2. Ոչինչ չկերած, սնունդ չստացած: *Տնուզնը փօրը կըղըռղըռա* (Ձ): 3. *փխբ.* Ապրուստի միջոցներից զուրկ, ծայրահեղորեն աղքատ: *Ասում ա.- Խանըն ապըրած կէնա, տնուզնը մարթ ըմ, ինձ ըշտըղան ա՞ վը՚սկէ* (Ձ):

- Տնուզնը զըկըռհատ կ՚ալ - 1. Սաստիկ քաղցած լինել: *Ղօնաղըն էլ էն ա ինում տնուզնը զըկըռհատ կ՚ալիս, կուրկուտէն ղըզղանը քաշնում ա առաչը, լօխ օտում* (Ձ): 2. Ծայրահեղ աղքատ լինել: *Դօրունք էն ըն իլալ տնուզնը զըկըռհատ կ՚ալիս, միհէնգ՚ փուլավ խաղ ըն անում* (Բ):

ՏՆԻՋՆԸ-ԾԱՐԱՎ - *ած.* Եվ քաղցած, եւ ծարավ, ուտելու եւ խմելու պահանջ ունեցող՝ զգացող: *Իտի էլ յը՚տ ա տը՚ռնում, տնուզնը-ծարավ կ՚ամ տօն* (ԱԱ, 85):

ՏՆԻՋՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՏՆԻՋՆԱՆԱԼ-ի:

ՏՆԻՋՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Սոված լինելը, սոված վիճակը, սովածություն: *Էտ մարթը քը՚շէր-ցիրէկ փօղ ա թուի ըրալ, ամմա ինք՚ը տնուզնը կացալ, տուզնութնունան վը՚ր ընգալ, մը՚ռալ* (ՆԼՂԺԲ, 65):

ՏՈՒՋՏՈՒՊՈՒՊՈՒՋ՚ - *ած.* Տեղի-անտեղի ուրիշի գործերին խառնվող՝ իրեն առաջ քաշող: *Տուզտուպուպուզ՚ մարթին անա գանիլաս տանում ա* (Բ):

ՏՈՒՋՐՈՒԿ *(գրբ. տզրուկ)* - *տե՛ս* ՍԸԼՆԻԿՈՒՆ:

ՏՆԻՋՆԻԼԻ(Գ՚) - *տե՛ս* ՏԸՋՆԻՐԻ(Գ՚):

ՏՆԻՋՆԻՐԻ(Գ՚) - *տե՛ս* ՏԸՋՆԻՐԻ(Գ՚):

ՏՈՒՋՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՋՕՏԷԼ:

ՏՈՒԺԷԼ - *տե՛ս* ՏՈՒԺՎԻԼ:

ՏՈՒԺԱՆՔ *(գրբ. տուժանք)* - *գ.* Ընդունված որեւ կարգ խախտելու համար նշանակված պատիժ, որն արտահայտվում է դրամով կամ նկատողությամբ, տույժ: *Էտ տուժանքը ըտըրան շատ ա խըղճըցընում* (Ձ):

ՏՈՒԺԻԼ/ՏՈՒԺԷԼ *(գրբ. տուժեմ)* - *նբ.* Մեկին տույժի տակ դնել, պատժել: *Վէր էշէրը ք՚ը՚ցալ ըն Ըստուծէն կօշտը, ասալ ա.- Յը՚ս կարէլ չըմ մարթկանցը տուժիմ...* (ԱԱ, 88):

ՏՆԻԺԻՆ/ԴՈՒԺԻՆ *(ռուս. дюжина, ֆր. douzain, իտ. dozzina)* - 1. *գ.* Որեւէ բանի տասներկու հատը՝ որպես ամբողջություն, դյուժին: *Յէփիրէմին կընէգ՚ը էրկու տնուժին դարյա օնէ, ամմա ճըրոտած շնուրէրավ ա կ՚ամ հըրսանէք՚* (Բ): 2. *ած. փխբ.* Շատ: *Մին տուժին ծունն ա յը՚կալ* (Բ):

ՏՈՒԺՎԷԼ - *տե՛ս* ՏՈՒԺՎԻԼ:

ՏՈՒԺՎԻԼ/ՏՈՒԺՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՏՈՒԺԻԼ-ի:

ՏՆԻԺՕԽՔ - *տե՛ս* ՏԸԺՕԽԿ:

ՏՈՒԼԱԾ - 1. *գ.* Ագռավանման սեւ թռչուն: *Էտ չօլի հավքէրին մէջին ճակատը պէնդը տուլաշըն ու ակռավըն ըն* (ՋԱ, Ա, 185): 2. *տե՛ս* ԹՕՔԻ:

ՏՈՒԽՈՒՐ - *տե՛ս* ՏԸԽՈՒՐ:

ՏՈՒԿՈՒԼՎԱՋԻ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՎԱՋԻ:

ՏՈՒԿ(ՈՒ)ԼՈՒՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐԱՆԱԼ:

ՏՈՒԿ(ՈՒ)ԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏՈՒԿ(ՈՒ)ԼՈՒՐՑԸՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐՑԸՆՎԷԼ:

ՏՈՒԿ(ՈՒ)ԼՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐՕԹՈՒՆ:

ՏՈՒԿ(ՈՒ)ԼՕՋ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՕՋ:

ՏՈՒԿ(ՈՒ)ԼՕՐ - *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՕՐ:

ՏՈՒԿՈՒՌԱՄԱՋ՚ - *տե՛ս* ՏԸԿՈՒՌԱՄԱՋ՚:

ՏՈՒԿՕՋ - *տե՛ս* ՏԸՌՕՋ:

ՏՈՒԿՕՂԷՆ - *տե՛ս* ՏԸԿՕՂԷՆ:

ՏՈՒԿՕՂՆԷ - *տե՛ս* ՏԸԿՕՂՆԷ:

ՏՈՒԿՕՂՆՕՏ - *տե՛ս* ՏԸԿՕՂՆՕՏ:

ՏՈՒԿՕՌ - *տե՛ս* ՏԸԿՕՌ:

ՏՆԻՂԱԹԱԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տնուղաթակ տալ - Ցրտից ատամներն իրար զարնել՝ կափկափել: *Կամ ըն, տը՚սնում՝ ծառէն տակէն նըստած, տնուղաթակ ա տամ* (Ձ):

ՏՆԻՂՆՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՂՆՕՑ:

ՏՆԻՂՏՆԻՂԱԼԻ - *տե՛ս* ՏԸՂՏՆԻՂԱԼԻ:

ՏՆԻՂՏՆԻՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՏՆԻՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏՆԻՂՏՕՂԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՂՏՕՂԱԼ:

ՏՆԻՂՏՕՂՆԻՑ - *տե՛ս* ՏԸՂՏՕՂՆԻՑ:

ՏՈՒՄԱՐ[1] *(գրբ. տոմար)* - *գ.* Գիրք, որտեղ նշանակված են եկեղեցու տարեկան տոները, տոնացույց: *Դէրը տումարը պէնում ա, յէշնում, թա.- Հալա վախտը չի, մին շէբաթ էլ ըսպըսը՚ցէք՚* (Ձ):

ՏՈՒՄԱՐ[2] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Տումար անէլ/տալ, յէշիլ - Աչքերը մեկին՝ մի բանի հառել, ակնապիշ նայել: *Սաղ հըրսընքէն վախտը էտ տըղան տումար ա անում, հըրթնըցուվէն յէշում* (Ձ):

ՏՆԻՄԲԱՂ՚ - *ած.* Բերնեբերան լցված, լիքը: *Էրկու տնիմբաղ՚ խարար պնուրթ ա ինք՚ օնում, դարկում տօն* (Ձ):

- Տնիմբաղ՚ անէլ - Բերնեբերան լցնել: *Մէշուկնէն ճըղուպուրավ տնիմբաղ՚ ա անում, պէռնում էշին* (Բ):

ՏՈՒՄԲԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԱԼ:

ՏՈՒՄԲԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏՈՒՄԲԷ - *տե՛ս* ՏՈՒՄԲԻ:

ՏՈՒՄԲԻ/ՏՈՒՄԲԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տումբի տալ - *տե՛ս* ՆԸՆՋԻԼ:

ՏՈՒՄԲՏՈՒՄԲԱԼ - *տե՛ս* ՏԸՄԲՏԸՄԲԱԼ:

ՏՈՒՄԲՏՈՒՄԲԱԼԻ - *տե՛ս* ՏԸՄԲՏԸՄԲԱԼԻ:

ՏՈՒՄԲՏՈՒՄԲՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՄԲՏԸՄԲՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՏՈՒՄԲՏՈՒՄԲՕՆ - *տե՛ս* ՏԸՄԲՏԸՄԲՕՆ:

ՏՈՒՄԲՏՈՒՄԲՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՄԲՏԸՄԲՕՑ:

ՏՈՒՄԲՈՒԼԻ-ՏՈՒՄԲՈՒԼԻ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԸԼԻ-ՏԸՄԲԸԼԻ:

ՏՆԻՄԲՆԻԼՕՏ - *տե՛ս* ՏԸՄԲՆԻԼՕՏ:

ՏՈՒՄԲՈՒՀԱՆ - *տե՛ս* ՏԸՄԲԸՀԱՆ:

ՏՈՒՄԲՈՒՇԿԱ *(ռուս. тумбочка)* - *գ.* Փոքրիկ պահարան: *Տանը մին տումբուշկա էլ չօնին, թա մաչին մին պէն տինին* (Բ):

ՏՆԻՄՋԱՂԿ - *տե՛ս* ԴՆԻՄՋԱՂԿ:

ՏՈՒՆ - *տե՛ս* ՏՕՆ[2]:

ՏՈՒՆԳ - *տե՛ս* ՏՕՆԳ:

ՏՈՒՆԸԸՌՈՒՋ - *տե՛ս* ՏՈՒՆԴՈՒՌՈՒՋ:

ՏՈՒՆԴԻ - *տե՛ս* ՏՆԻՆԴԻ:

ՏՆԻՆԴԻ/ՏՈՒՆԴԻ/ՏՆԻՆԴՆԻ - *գ.* Գավակ, հետույք, նստուկ: *Տնունդնուրնէն թոդթոդ ըն անում, հանց ըն վըխճըրնէ ինին՝ կ՚ինլին աշկէրը տէսած* (ՆԱԲ, III, 175):

- Տնունդըվին վըռըքէց կընըստըվէ - Հանաքով ասում են մեծ եւ ցցուն հետույք ունեցող կանանց մասին, իբր այնքան մեծ է հետույքը, որ հնարավոր է վրան նստել:

- Տնունդին նըհաշ/շօռ տալ - Արհամարհաբար շրջվել՝ երես դարձնել: *Իզէն հինչ կընէգ՚ ա՞, վայ ա, վէր տօնը ղօնաղ ա կ՚ամ, ինք՚ը տնունդին նըհաշ ա տամ* (Բ):

ՏՈՒՆԴՌՈՒՋ - *տե՛ս* ՏՈՒՆԴՈՒՌՈՒՋ:

ՏՆԻՆԴՆԻ - *տե՛ս* ՏՆԻՆԴԻ:

ՏՈՒՆԴՈՒՌՈՒՋ/ՏՈՒՆԴԸՌՈՒՋ/ՏՈՒՆԴՈՒՌՈՒՋ - 1. *տե՛ս* ՏՆԻՆԴԻ: 2. *ած.* Ցցուն, ուռած, դուրս ցցված: *Տունդուռուզ վը՛ռ օնէ* (Բ):

ՏՈՒՆՉ *(գրբ. դունչ)* - *տե՛ս* ԴՈՒԴԱ: *Յէտ ա տը՛ռնըմ, տը՛սնըմ՝ խուրջինը ճընապարին վէր ընգած, շօնըն էլ տունչը տիրած լ՝ըրան, սատկած* (ՀԺՀ, V, 79):

ՏՈՒՇ *(ռուս. туш, գերմ. Tusche)* - *գ.* Թանաքի տեսակ, որ շուտ չորանում է: *Տուշը վէր ա ածում, շՅրէրը լըպատում* (Զ):

ՏՆԻՇ/ՏԼՇ[2] *(ռուս. туш, գերմ. Tusche)* - 1. *գ.* Նվագախմբի կողմից կատարվող կարճ երաժշտական ողջույն: *Մին տնուշ ա՛ծէ* (Զ): 2. *տե՛ս* ՏԼՇ-ՏՆԻՇ:

ՏՈՒՊԼԻ/ՏՈՒՓԼԻ *(ռուս. туфли, ֆր. pantoufle)* - *գ.* Անճիտք կոշիկ (հիմնականում՝ կանացի): *Մին ճօխտ դաշանգ՝ տուպլի յա ինք՝ օնում, հըրթնըցուվէն տամ* (Զ):

ՏՈՒՊՏՈՒՊՈՒՐԻԳ՝ - *տե՛ս* ՏԸՊ-ՏԸՊՈՒՐԻԳ՝:

ՏՈՒՊՕՅ - *տե՛ս* ՏԸՊՕՅ:

ՏՈՒՌԱԿ - *տե՛ս* ԴՈՒՌԱԿ:

ՏՈՒՌԱԿԻ - *տե՛ս* ԴՈՒՌԱԿԻ:

ՏՈՒՌՕՆ - *տե՛ս* ՏԸՌՕՆ:

ՏՈՒՌՏՈՒՌ - *տե՛ս* ՏԸՌՏԸՌ:

ՏՈՒՌՏՈՒՌՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌ-ՏԸՌՕՏ(Վ)ԷԼ:

ՏՈՒՌՕՋ - *տե՛ս* ՏԸՌՕՋ:

ՏՈՒՌՕՋ - *տե՛ս* ՏԸՌՕՋ:

ՏՈՒՌՕՃԱՆ - *տե՛ս* ՏԸՌՕՃԱՆ:

ՏՈՒՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌՕՏԷԼ:

ՏՈՒՌՕՏՕՂ - *տե՛ս* ՏԸՌՕՏՕՂ:

ՏՆԻՍ/Տ՝ՈՒՍ *(գրբ. ի դուրս)* - *մ.* 1. Բացօթյա տարածություն, ոչ ներսի տարածություն: *Բուղան գ՝ուդնում ա, վը՛ր բէրթումը մարթիք՝ ճ՝ուր ըն ըստանում տ՝ուսանն...* (ՆԼՂԺԲ, 143): 2. Քաղաքի՝ գյուղի՝ երկրի սահմաններից այն կողմը, արտաքին աշխարհ: *Էն վախտը Ղարաբաղա տ՝ուսին նը՛հը՛տ վէշ մին կապ չի իլ՝ալ* (Բ): 3. Արտաքին կողմը, արտաքուստ: *Էտ տօնը տ՝ուսանն շատ ա ինում դաշանգ՝* (Զ): *կ.* 4. Որեւէ բանի սահմաններից այն կողմ: *Ծէնան տ՝ուս վը՛ննն ըն կէնում, պատառ դինջանում* (Զ): 5. Բացի, զուտ: *Ասում ա.- Ըտըրանա տ՝ուս էրուշ պէն գ՝ուդնում չըմ* (Զ): 6. Մի բանի փոխարեն՝ որպես փոխհատուցում: *Էծը տամ ա տըրան, թա.- Էս էլ պարթկէտ տ՝ուս* (Զ): 7. Անմիջապես որեւէ բանից՝ առանց այլ տեղ լցնելու՝ տեղափոխելու եւն: *Ղօնաղը իլբիհ՝ալ կըլ՝օխ ա ընգ՝ում, խաշիլին ղըզղանը յօր օնում, ըսկըսում ղըզղանանը տ՝ուս օտէլը* (ՆԼՂԺԲ, 133): 8. Որպես կոչական բառ՝ արտահայտում է դուրս գալու հրաման՝ կորի՛ր, հեռացի՛ր, գնա՛: *Մարթը փը՛ռնում ա մին լ՝ավ թակում, թա.- Տ՝ուս, էլ իմ տանը ըրվաս վէչ* (Զ):

- Տ՝ուս ածէլ - 1. Մի բանի պարունակությունը հանել՝ դատարկել՝ քամել եւն: *Վը՛ննավը հօփ ա տամ, մուկնէն ճըղմաղէնք՝ը տ՝ուս ածում* (Զ): 2. *տե՛ս* Տը՛ղը տ՝ուս ածէլ:

- Տ՝ուս անէլ - 1. Ներսից ուղարկել՝ քշել դուրսը: *Վը՛ղխճըրնէն տ՝ուս ա անում, կ՝ումը սիրփ՝ում* (Բ): 2. *տե՛ս* Տ՝ուս քըցիլ: 3. Տեղ հասնել: *Օրը մը՛թնալ ա, ամմա վը՛ղրսկըննէն հ՝ալ՝ տ՝ուս չը՛ն ըրալ* (Բ): 4. *տե՛ս* Տ՝ուս օնէլ (1, 2): 5. Ձվից՝ բջիջից հանել: *Թուխսըկանը ճօտէրը տ՝ուս ա ըրալ* (Բ):

- Տ՝ուս ըղնէլ - Որեւէ բան, հատկապես՝ ոսկորը՝ հոդը բնական վիճակից ելնել՝ խախտվել, տեղահան լինել: *... Վէր ընգէ. ծէրքըս կօտրում ա, վը՛ննըս էլ տ՝ուս ընգում* (ԼՂԲՔ, 275):

- Տ՝ուս թօղ(ն)էլ - 1. Որեւէ բանի մեջ չընդգրկել՝ չընդունել: *Ցուցակ ըն անում, ամմա խըլ՝ափէն անը՛մը տ՝ուս ըն թօղում* (Զ): 2. *տե՛ս* Ըշկաթօղ անէլ:

- Տ՝ուս ծըլկէլ - *տե՛ս* ԾԸԼԿԷԼ:

- Տ՝ուս կ՝ալ՝ - 1. Ելնել, դուրս ելնել: *Էտ խօսկը մարը վար ասում ա, ժուղովուրթը լօխ ղըռռալի տ՝ուս ըն կ՝ամ...* (ՀԺՀ, VII, 201): 2. Ծագել (երկնային լուսատուների մասին): *Ա՛ր՝ը՛վը վէր տ՝ուս ա կ՝ամ, լօխ ուրխանըմ ըն* (Զ): 3. Բուսնել, ծլել, աճել: *Ցօրէնը վարալ ընք, ամմա թօռ չի կ՝ամ, թա տ՝ուս կ՝ա* (Բ): 4. Ձվից՝ բջջից ելնել: *Հավը թօխս ա կ՝ամ, քը՛սանը՛մին օրանը յը՛տը ճօտէրը տ՝ուս ըն կ՝ամ* (Բ): 5. Հայտնվել, երեւալ: *Վը՛ր շատ քը՛շանում ըն, ը՛ռը՛ղչնէն ա տ՝ուս կ՝ամ մին պալատ...* (ՆԼՂԺԲ, 45): 6. Մի բանի միջից պոկվել՝ ելնել, պատյանից հանվել: *Կը՛ռօ ճուղուպուրէն մաչը տիժէր ա տ՝ուս կ՝ամ* (Բ): 7. Պարզվել, բացահայտվել: *Էտ ախճիգ՝ը տ՝ուս ա կ՝ամ օշափ* (ԲՀԲ, 41): 8. Պակասեցնել, հանել: *Ըրաղան իրը՛ք լիտը՛ր շը՛հադ ըն տ՝ուս կ՝ամ* (Բ): 9. Հաջողվել, մի բան ստացվել: *Թաքավէրը հիշքան դօխտուրնի յա կանչը՛մ, պէն չի տ՝ուս կ՝ամ, վէչ մինը կարը՛մ չը՛ն լ՝ըվը՛ղցնին* (ՀԺՀ, V, 331): 10. Հասնել: *Քիս ըն, ք՝իս, տ՝ուս կ՝աս ն՝ուրանց տօնը, տը՛սնաս մարը պը՛ռռաված* (ՀԺՀ, V, 256): 11. Լույս տեսնել, հրատարակվել: *Ասում ը՛ն՝ մին կ՝իրք ա տ՝ուս յը՛կալ, մաչին մէր Ը՛ր՝շակէն նը՛կարը՛ն էլ կա* (Բ): 12. Ազատվել, փրկվել: *Էս գ՝ուլ՝ուման լ՝ավ տ՝ուս յը՛կէնք՝* (Բ): 13. Բխել (ջրի մասին): *...Տահանց տական մին լ՝ավ ախպ՝ուր ա տ՝ուս յէկալ* (ԱԱ, 57): 14. Հրաժարվել, թողնել, հեռանալ (աշխատանքից, պաշտոնից, ուսումնական հաստատությունից եւն): *Ըտի մէր Մ՝ուրդին ը՛շկօլան տ՝ուս ա կ՝ամ, չօբան տը՛ռնում* (Բ): 15. Հաստատվել, իրականանալ (ենթադրությունը, կանխատեսածը, կարծիքը եւն): *Վէրչը իմ ասածը տ՝ուս յը՛կավ. Մարյանը՛ն ար կ՝ուղօթունը ըրալ* (Բ): 16. *տե՛ս* Տ՝ուս ըղնէլ: 17. Հանգել (ճանապարհի՝ գետի եւն մասին): *Էս կածանը տ՝ուս ա կ՝ամ Թը՛ղլարա հը՛ղէն* (Բ): 18. Հրապարակ գալ, գտնվել: *Մին հարուստ մարթ չի տ՝ուս կ՝ամ, թա մէր շէնին յը՛խծէն շինիլ տա* (Բ): 19. Արտադրվել: *Միհէնգ՝ թ՝ա՛ն մը՛շինէ շատ ա տ՝ուս կ՝աս* (Բ): 20. Հանդիսանալ, լինել: *Յու վէր խօսում ա, սաբի յա տ՝ուս կ՝ամ* (ՆԱԲ, 197): 21. Պատկերվել, նկարվել: *Նը՛կարումը լ՝ավ ա տ՝ուս յը՛կալ* (Բ): 22. Գնալ: *... Մին վը՛ռսկան վը՛ռսի ար տ՝ուս յէկալ, պը՛ստահից մին կը՛ղքավու* (ՀԺՀ, VI, 255): 23. Ծնունդով սկիզբ առնել՝ սերվել: *Ղարաբաղա ընը՛մօվուր մարթիք՝ շատ ըն տ՝ուս յը՛կալ* (Բ): 24. Լրանալ: *Լ՝ըհա վէր քը՛ռռասունքը տ՝ուս ա կ՝ամ, էտ խօխան ըսքը՛սում ա չը՛ռանալը* (Զ): 25. Ամուսնուց բաժանվել, ամուսնալուծվել: *Տը՛սնում ա, վէր մարթը խը՛մէլը թ՝ա՛ռգ՝ում չի, տ՝ուս ա կ՝ամ* (Զ):

- Տ՝ուս կ՝իրիլ - 1. Ցուցակից՝ մատյանից՝ անձնակազմից՝ որեւէ վայրում գտնվողների կազմից եւն հանել: *Բալ՝ինցան տ՝ուս կ՝իրիլ՝անը՛ն յը՛տը Ափկարը էրկու օր ա ապը՛ռում* (Բ): 2. Մեկին վճարելու՝ հատկացնելու համար որոշ գումար կամ իր՝ ապրանք բաց թողնել՝ հաշվապահական ձեւակերպումով ելք անել: *Նախագան էտ ը՛ռփը՛վը՛ռուն հը՛տէ կը՛ղ՝խօզէն պ՝ըհէստան հէնգ՝ փուրթ ցօրէն ա տ՝ուս կ՝իրն՝ում* (Զ): 3. Բնագրից՝ գրքից եւն քաղվածք անել՝ արտագրել: *Նը՛ստում ա, կը՛զէթումը ն՝ուրանն անա հինչը կ՝իրա՛ծ ա ինն՝ում, տ՝ուս կ՝իրն՝ում* (Զ):

- Տ՝ուս հանէլ - *տե՛ս* Տ՝ուս օնէլ:

- Տ՝ուս մը՛նալ - Որեւէ բանի մեջ չընդգրկվել՝ չընդունվել: *Լօխ պէնցյա յը՛ն ըստանում, լ՝ըհա մէր Համօն ա տ՝ուս մը՛նացալ* (Բ):

- Տ՝ուս պը՛ըրծած - 1. Անբարոյական, անօրեն, անզգամ: *Էտ բ՝ա՛գ՝ին էլ մին տ՝ուս պը՛ըրծած կը՛նէգ՝ ա լ՝ալ...* (ԱԱ, 66): 2. Անսպասելի, պատահական: *Տ՝ուս պը՛ըրծած մին մաշին ա ջիհ՝ում, նը՛ստում ա, ք՝ինամ* (Զ):

- Տ՝ուս պը՛ըրծնէլ - 1. Ճարպկությամբ խուսափել՝ վտանգից ազատվել: *Ղը՛ջը՛ղնէն զիրավ ըն տը՛ռնում, ամմա Ա՛վանք՝ ա՛մին կարում ա տ՝ուս պը՛ըրծնէ* (Զ): 2.

Դեպի դուրս ցցվել՝ տարածվել: *Կամ ա տը՛սնում՝ կ՛ունը նի մըտած էտ պունը, լ՛ըհա մինակ հանքի՛ն ա տունս պըրծալ* (Զ): 3. Տեղից դուրս թռչելով՝ վազել, փախչել: *Ծոնը վէր հանչում ա, կատուն տունս ա պըրծընում, փախչում* (ՀԱԲ, 15, 47): 4. Պոկվել, անջատվել: *Ճծրէն վէր դարթու վա տամ, կապը Սըմսօնէն ծը՛ր-քան տունս ա պըրծընում* (Զ): 5. Իր տեղից դուրս գալ՝ ելնել: *Վէր թըխում ա, ուշափէն աշկը տունս ա պըրծընում* (Զ):

- Տունս պիրիլ - 1. Ներսից՝ որեւէ տեղից՝ որեւէ բանի միջից հանել: *Տըղան ք՛ընըմ ա օցը պատան տունս պը՛ըրմ* (ՀԺՀ, V, 31): 2. Դժվար վիճակից ազատել: *Կանփին պարթկու տակ ա ըղնում, ախպէրքը մին թանրով տունս ըն պիրում* (Բ): 3. Հասցնել: *Սէվ էծը սըրան տանում ա, տ՛ուս պիրում սէվ աշխար* (ՀԱԲ, 15, 25): 4. Պատրաստել, գլուխ բերել: *Տաշըմ ա, տաշըմ, մին կ՛էդէցիկ ախճիկ տունս պէրըմ* (ԼՂԲ, 327): 5. Որեւէ գործողություն կատարելով՝ պահանջվածը ստանալ: *Հիշկան հանշը՛էվ ա անում, կարում չի մէլիք՛ին ասածը տունս պիրի* (Զ): 6. Իր ցանկացած ձեւով նկարագրել՝ ներկայացնել, բնորոշել որպես: *Յէղիսաբէթը հիրըվընունն սաղ կ՛օղ ա տունս պիրում* (Բ): 7. Մի բան հաջողացնել: *Հիշկան չըրչարվում ա, կարում չի վէշ մին պէն տունս պիրի* (Զ): 8. Հրատարակել: *Յէս կըկա՞րիմ կազէթ տունս պիրիմ, սաղ տարին ուշունց տամ...* (ՋՏ, Ա, 134): 9. Արտատպել, նկարել: *Էտ տըղէն նըկարը տունս ա պիրում, պատան կախ տամ* (Զ):

- Տունս տալ - 1. Մի տեղից հանել՝ դատարկել՝ դուրս թափել: *Մին ճըղասպան յիշիս ա, տըսնաս՝մին թորք հային չուվալան ցօրէնը տունս ա տաս, ըծէս ուրանն չուվալը* (ԱԱռ, 8): 2. Մեջը փորել: *Էտ քարը տանշում ա, տունս տամ, լըկաման շինում* (Զ): 3. Հիմար-հիմար՝ տակից-գլխից խոսել, դատարկաբանել: *Պըլը-Մէլը կըգնըվում ա յըրան, թա.- Հինչ ը՞ս տունս տամ, մարթը ընդէղ հինչ ա՞ անըմ* (ՀԺՀ, VI, 194): 4. Մարմնի վրա բշտիկներ գոյանալ: *Խուխէն ջանը տունս ա տըվալ* (Բ):

- Տունս տը՛ռնալ - 1. *տե՛ս* Տունս կ՛անլ (1-4): 2. Ուռչել, ցցվել: *Էնքան ք՛ուքացալ ա, վը՛ռը տունս ա տը՛ռալ* (Զ):

- Տունս փըչիլ - *տե՛ս* Տունս տալ (4):

- Տունս քաշիլ - 1. Քաշելով մի տեղից՝ մի բանի միջից հանել: *Լըհան վէր մին խըրէգ՛ լունսացավ, ծին կ՛ուման տունս քաշից, խուրջինը յէր կանլավ, քըցից ծիյավը, ըտըղան ք՛ինից* (ՀԺՀ, V, 586): 2. Գաղտնիքը՝ խոսքը հնարքով իմանալ՝ դուրս կորզել: *Պառավը էտ թանզզան հարթնանը խուսցընում ա, ուրանն օզանը տունս քաշում* (Զ):

- Տունս քըցիլ - 1. Վտարել, արտաքսել: *Ըտըրանց շը՛ընըմը թողըմ չըն կէնան, տունս ըն քըցըմ...* (ՀԺՀ, V, 41): 2. Հեռացնել, ազատել (պաշտոնից, աշխատանքից, ուսումնական հաստատությունից եւն): *Կօրծա տունս ըն քըցունմ, էլ կարում չի փուլ ըշխադէ* (Բ): 3. Ներսից բխեցնել՝ հանել: *Էս ք՛անսիբը մին կ՛էղէցիկ պալատ ա շունում, հըյաթումը լանվ ք՛անիրիզ տունս քըցունմ...* (ՀԺՀ, VII, 111): 2. Որեւէ բան, հատկապես՝ ոսկորը՝ հոդը՝ բնական վիճակից հանել՝ խախտել, տեղահան անել: *Տըհանցա մինը ծառան վէր ա ըղնում, վէնը տունս քըցում* (ՆԱԲ, 129): 3. Կնոջը արձակել, կնոջից բաժանվել: *Մինչէվ Օվչի Փիրումը անդամ չըլանլ, վար մարթը կընէգ՛ տունս քըցի* (ՆԼՂԺԲ, 13): 4. Արտահոսել, դուրս բխել: *Կարասը ճաքած ա, կ՛ինին տական տունս ա քըցունմ* (Բ): 5. Ուժը՝ գույնը տալ: *Չայը բիդի դանմ տաս, վէր լ՛ավ տունս քըցի* (Բ):

- Տունս ք՛ինիլ - 1. Մի տեղից դուրս ելնել՝ հեռանալ: *Տա կարում չի տանը կէնա, տունս ա ք՛ինամ* (Զ): 2. *տե՛ս* Չօլ ք՛ինիլ:

- Տունս օնէլ - 1. Հանել, դուրս հանել: *Ըստէղ թաքավէրը սուրը տունս ա օնում, կընգանը կըլօխը վը՛ր քըցունմ* (ՆԼՂԺԲ, 145): 2. Տանել՝ առաջնորդել դեպի: *Էտ խօխան ղըչըղնէրէն տունս ա օնում ուրանց շէնին կըլօխը* (Զ): 3. Ազատել: *Վէրչը, մը՛ր սավէտին հօքուն մը՛ռնիմ, վը՛ր մը՛զ էն զուլումանն տունս կանլավ* (ԼՂԲՔ, 271): 4. *տե՛ս* Տը՛ղը տունս ածէլ: 5 Վաճառքի՝ ցուցադրելու եւն հանել: *Բազարը լ՛ավ մըսէր ըն տունս կանլալ* (Բ): 6. Արտադրել: *Ջավոդը լ՛ավ ապրանք ա տունս օնում* (Բ):

ՏՆԻՍԸՏՕՆ/Տ՛ՈՒՍԸՏՕՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տունսըտօն անէլ - 1. Շարունակ մի տեղ մտնել ու դուրս գալ, ներսուդուրս անել: *Ըսկէսուրը կըգնըվում ա, թա.- Համօթ ա, թանզզան հարթնը էտքան տունսըտօն չանէլ* (Զ): 2. Տան գործերը լավ կատարել: *Տունսըտօն անօղ կընէգ՛ա մէր Սիրանը, սաղ օրը էն ա կօրծ ընէս* (Բ):

ՏՆԻՍԸՏՕՌ(ՆԸ)/Տ՛ՈՒՍԸՏՕՌ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՏՆԻՍԸՏՕՆ:

ՏՆԻՍԿ՛ՈՒՍ/Տ՛ՈՒՍԿ՛ՈՒՍ - *տե՛ս* ՏՆԻՍՂՕԼ:

ՏՆԻՍՂՕԼ/Տ՛ՈՒՍՂՕԼ - *գ.* Դուրսը, դրսի կողմը: *Ծօխավ տօնը լըցնում ա, էտ կընէգ՛ը մին թանրով խօխօնցը տունսղօլ ա տանում* (Զ):

ՏՈՒՎԱԼԷՏ *(ռուս. туалет, ֆր. toilette)* - *տե՛ս* ԸԲՕՈՆԻ:

ՏՈՒՎԷՐ - *տե՛ս* ՏԻՎԷՐ:

ՏՈՒՎՏԱ - *տե՛ս* ՏՈՒՓՏԱ:

ՏՈՒՎՈՒՏՈՒ/ՏՈՒ-ՏՈՒ - *մ.* Ինքդ քեզ հետ: *Տու վու տու խուսէլավ էտ ըշտը՛ղ ը՞ս ք՛ունում* (Բ):

ՏՈՒՏ - *տե՛ս* ՏԸ՛Տ:

ՏՈՒՏԸՌՈՒՋ - *տե՛ս* ՏՈՒՏՈՒՌՈՒՋ:

ՏՈՒՏՆԸ - *տե՛ս* ՏԸ՛Տ:

ՏՈՒՏՈՌՈՒՋ - *տե՛ս* ՏՈՒՏՈՒՌՈՒՋ:

ՏՈՒՏՈՒ - *տե՛ս* ԴՕԼԳԻ:

ՏՈՒ-ՏՈՒ - *տե՛ս* ՏՈՒ ՎՈՒ ՏՈՒ:

ՏՈՒՏՈՒՋ - *մնկ. տե՛ս* ՏՈՒՏՈՒՌՈՒՋ:

ՏՈՒՏՈՒԼ - *տե՛ս* ՏՈՒՏՈՒԾ:

ՏՈՒՏՈՒԾ/ՏՈՒՏՈՒԼ - *գ.* Երկանքի առանցք: *Յը՛ս քու տակէտ, տու իմ կըլխէս, տուտուշըս քու ծակէտ* (ԱՀ, 69):

- Տուտուշ կըտըրէլ - *տե՛ս* Սըխտուրթակէ տը՛ռնալ:

ՏՈՒՏՈՒՌՈՒՋ/ՏՈՒՏՈՌՈՒՋ/ՏՈՒՏՈՒՋ *(հ.ե. *teu- (ուռչել)* - *տե՛ս* ՏՈՒՆԴՈՒՌՈՒՋ:

ՏՈՒՏՈՒ-ՏՈՒՏԱ - *տե՛ս* ՏՕՏԱ-ՏՕՏԱ:

ՏՈՒՐ/ՏՕՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տուր կ՛անլ - Հաճելի՝ ախորժելի՝ հավանելի լինել՝ թվալ: *Տըղան էլ ըխճըկանը ա տուր կ՛ամ* (ՆԼՂԺԲ, 27):

ՏՆԻՐ *(գրբ. դուր)* - *գ.* Հյուսնի մետաղյա սրաբերան գործիք՝ փայտի մեջ փորվածքներ անելու համար: *Տնիրը ա չանքնեցը յօր ա օնում, ըսքըսում էտ փանդին մաչը տունս տալը* (Զ):

ՏՈՒՐԱԼԻ - *ած.* Դուրեկան, հաճելի, ախորժելի: *Տուրալի խօրանգ՛ ա* (Բ):

ՏՈՒՐԷԿԱՆ - *տե՛ս* ՏՈՒՐԱԼԻ:

ՏՆԻՐԷՄՇԻԿ *(ռուս. тюремщик)* - *գ.* Բանտարկության ենթարկված մարդ, բանտարկյալ: *Սէրգ՛ի դայիկ էրկու տըղա օնէ, ճօխտընն էլ՝տունրէմշիկ* (Բ):

ՏՆԻՐՄԱ - *տե՛ս* ՏՆԻՐՄԱՆ:

ՏՆԻՐՄԱՆ/ՏՆԻՐՄԱ *(ռուս. тюрьма)* - *գ.* 1. Դատարանով դատապարտվածներին եւ հետաքննության տակ գտնվողներին պահելու տեղ, կալանատուն, բանտ: *Տըվըրածէն տըղան հըրցընում ա, ասըմ.- Ծը՛զ հու վա՞ քըցալ էտ տունրմանն* (ՀԺՀ, V, 310): 2. *փխբ.* Բանտարկություն: *Տունրմանն շատ մարթու վա ուրանն կընգանը, խօխօնցը անա ճօկալ* (Զ): 3. *փխբ.* Ապրելու համար ծանր՝ տաժանելի տեղ՝ վայր: *Թաքավէրին պալատը էտ ըխճըկանը հը՛տէ տունրմանյար* (Զ):

- Տունրմանն անէլ/կօխէլ/նըստըց(ը)նէլ/տինիլ/քըցիլ - Բանտարկել, կալանավորել, բանտ նստեցնել: *Համ ասում ա, համ էլ քառասուն հօքուն փըռնստում, տունրմանն անում* (ՆԼՂԺԲ, 51):

- Տուրմա ընդել - Բանտարկվել, կալանավորվել: *Լաւ ա տուրմա ընդիս, քանց սատ ուրթումը օտիս* (ԱԲԲ, 33):

ՏՆԻՐՆԻ - *տե՛ս* ՏՆԻՐՆԻՐ:

ՏՈՒՐՈՒԴՈՒՄՓՕՑ - *տե՛ս* ՏԸՐԸԴԸՄՓՕՑ:

ՏՈՒՐՈՒԹԱԿ - *տե՛ս* ՏԸՐՈՒԹԱԿ:

ՏՆԻՐՆԻԹՆԻՆ - *տե՛ս* ՏԸՐՆԻԹՆԻՆ:

ՏՈՒՐՈՒՆ *(գրբ. տորոն)* - *գ.* 1. Տորոնազգիների ընտանիքին պատկանող բազմամյա բույս, որի արմատներից կարմիր ներկ էին ստանում: *Ղարաբաղ տուրուն էլ ա աճում* (Բ): 2. Այդ բույսի արմատներից ստացվող ներկը: *Թիլէրը տուրունավ ըռանգ ա տամ* (Ձ):

- Տուրուն քընդիլի քինիլ - Մեռնել: *Բօրիկընն էլ տուրուն քընդիլի քըցավ* (Ձ):

ՏՆԻՐՆԻՇՄԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՆԻՇՄԷԼ:

ՏՆԻՐՆԻՇՄԸ - *տե՛ս* ՏԸՐՆԻՇՄԸ:

ՏՆԻՐՆԻՇՄ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՐՆԻՇՄ(Ը)ՎԷԼ:

ՏՈՒՐՈՒՍԻԿ - *տե՛ս* ՏԸՐՈՒՍԻԿ:

ՏՈՒՐՈՒՍԻԿԱՑ - *տե՛ս* ՏԸՐՈՒՍԻԿԱՑ:

ՏՈՒՐՈՒՍ - *տե՛ս* ՏԸՐՈՒՍ:

ՏՆԻՐՆԻՏՆԻՏՆԻ - *տե՛ս* ՏԸՐՆԻՏՆԻՏՆԻ:

ՏՆԻՐՆԻՐ/ՏՆԻՐՆԻ/ՏԸՐՆԻՐ/ՏԸՐՆԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Տուրուր կալ - 1. Շարժվել, շարժումներ անել: *Էս ախճիգը տուրուր չի կամ* (ՆԼՂԺԲ, 72): 2. Երերալ, ցնցվել: *Մին էլ ա տըսնաս՝ սաղ աշխարքը տուրուր յէկավ...* (ՀԺՀ, V, 606): 3. Նորից սկսվել՝ զգացնել տալ: *Վէր մըրսում ա, ցավէրը էլիա տուրուր ա կամ* (Ձ): 4. *փխբ.* Օգտագործվել, մի բանի մեջ դեր խաղալ: *Էտ խէլունքը ըսէս ա.- Ըստէղ ուրաղ բըդի տուրուր կա, վէր կարիմ մին պէն ասիմ* (ՀԺՀ, V, 264): 5. *փխբ.* Այս կամ այն կերպ վերաբերմունք ցույց տալ: *Հարը լաւ տուրուր յըկավ, տըղէն տուրմա ըզադից* (Ձ): 6. *փխբ.* Մի բանով առաջնորդվել՝ ղեկավարվել: *Էտ մարթը կընգանը ըսածավընն ա տուրուր կամ* (Բ): 7. *փխբ.* Արագ՝ եռանդով որեւէ բան անել՝ կատարել: *Հարը ասում ա.- Տուրուր յըկէք, թոռը նի յա ունական* (Ձ):

- Տուրուր տալ - 1. Շարժել, տեղից հեռացնել: *Քարը տուրուր ա տամ, տական էտ պօլիգը տուս օնում* (Ձ): 2. Տատանել, երերել, ցնցել: *Էտ ըրօտուցը սաղ յէրգիրը տուրուր տըվավ* (Բ): 3. Մարմնի մասերը շարժման մեջ դնել: *Էս նազիր-վէզիրը կըլօխը տուրուր ա տամ, ասում.- Էտ քու խօսկէրքը չի* (ՀԱԲ, 15, 85): 4. Առաջացնել, առաջ բերել, նորոգել (վիշտ, ցավ եւն): *Վէր ցօրտ ճուր ա խըմում, ցավը տուրուր ա տամ* (Բ): 5. *փխբ.* Օգտագործել, գործածել: *Փուլ բիդի տուրուր տաս, վէր կօրծ ամալ կա* (Ձ): 6. *փխբ.* Դրդել, որեւէ բան անելու մղել: *Հարը տըղօրանցը տուրուր տըվավ, ըսքըսըցէն հօնձ անէլը* (Ձ): 7. *փխբ.* Օնանիզմով՝ ձեռնաշարժությամբ զբաղվել:

ՏՆԻՐՆԻՐՆԻՐ/ՏԸՐՆԻՐՆԻՐ - *գ. հեգն.* Լոտո խաղի մեջ 33 թվակիր խաղաքարը: *Վէր տուրուրուն քըսական տուս ա օնում, խանումը ուրխութունան ծափ ա տամ* (Ձ):

ՏՆԻՐՔ[1] - *տե՛ս* ՏՕՐՔ:

ՏՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՏԸՐՕԹՈՒՆ:

ՏՈՒՐՕՍ - *տե՛ս* ՏԸՐՕՍ:

ՏՈՒՓԼԻ - *տե՛ս* ՏՈՒՊԼԻ:

ՏՈՒՓՏԱ/ՏՈՒՎՏԱ - *տե՛ս* ԱԽՄԱԽ:

ՏՈՒՔ/ՏՆԻՔ *(գրբ. դուք)* - *դ.* Անձնական դերանվան երկրորդ դեմքի հոգնակին՝ դուք: *Պառավը ասում ա.- Տուք կարէլ չըք էտ դէվին ըսպանիք, մէխկ ըք, քինիլ մէք* (Ձ):

ՏՆԻՔ - *տե՛ս* ՏՈՒՔ:

ՏՕԼ/SOL[1] *(ռուս. толь)* - *գ.* Հատուկ բաղադրությամբ հագեցված ստվարաթուղթ, որով ծածկում են տանիքը: *Պիրում ա կըտորը տօլանվ ծասկում, վէր թոռը նի չըծըծէ* (Ձ):

ՏՕԼԱԲ - *տե՛ս* ԴՕԼԱԲ:

ՏՕԼԿ[1] *(ռուս. втулка)* - *գ.* Տակառի փայտե խցան: *Պուժկէն տօլկը տուս ըն օնում, տըսնում կինին քըցախած* (Ձ):

ՏՕԼԿ[2] *(ռուս. долг (պարտք)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տօլկ անէլ - Գրավ դնել: *Պիրում ըն տօնը տօլկ անում, էլլըհան պըրծնում չըն* (ՀԱԲ, 15, 60):

ՏՕԼ[1] - *տե՛ս* ՏՕԼ:

ՏՕԽ - *տե՛ս* ՏՕԽ:

ՏՕԽ/ՏՕԽ *(գրբ. դոխ (աղավնի)* - *գ.* 1. Ձու ածել սկսած հավ, վառեկ: *Ջէմքուճը մին տօխ ա մօրթում, ժարիտ անում, տինում փըսէն ըռաշկէն* (Ձ): 2. *փխբ.* Մատաղահաս եւ փարթամ աղջիկ: *Ասում ա.- Էտ պառավը հինչ ա՞, վէր օգիմ, ինձ տօխ ա հարկավէր* (Ձ):

- Տօխու ծու - 1. Առաջին բերք՝ բարիք: *Մին խընձօր ա պուք տամ, թա.- Էս տօխու ծու վա* (Ձ): 2. Անարատ սնունդ: *Շինացէք տօխու ծու յընն օտում, ըտըրա հըտէ յա ջընըրնէն սափ* (Բ):

ՏՕԿ *(ռուս. ток)* - *գ.* 1. Էլեկտրահոսանք՝ ջերմություն՝ ձայն եւն հաղորդող՝ փոխանցող մետաղալար, հաղորդալար: *Պիցըրանում ա ըստօլբան, տօկէրը լօխ կըտորում, շինացուց թօղում առանց լուս* (Ձ): 2. Էլեկտրական հոսանք: *Տօկը թըխում ա, ըսպանում* (Բ):

ՏՕԿՕՍ *(գրբ. տոկոս (անիրավ շահ, պարտք), հուն tókos)* - *գ.* 1. Ամբողջական թվի մեկ հարյուրերորդական մաս: *Քըսանէն իծնուն տօկօսը տասընն ա* (Բ): 2. Որեւէ բանի քանակ, որ չափվում է որպես միավոր ընդունված որեւէ բանի հարյուրերորդական մասով: *Ըստարէ խաղվէն իծնուն տօկօսընն ընք կըրըցալ քաղինք* (Բ): 3. Այն վարձը, որ ստանում է վարկատուն՝ պարտատերը պարտք տված դրամի դիմաց: *Միհէնգ անդաթ ա. փուլ ըն պարթկ անում, ամմէն ամէս տօկօս տամ* (Բ):

ՏՕՂ[1] *(գրբ. տող, հ.ե. *dol-)* - *գ.* Միագիծ շարք, կարգ (հատկապես տետրի): *Ասում ա.- Աշկէրընս խարաբ ա, տօղէրը տըսնում չընմ* (Ձ):

ՏՕՂ[2]/ՏՕՇ[2]/ԴՕՂ - *տե՛ս* ՏԱՇՏ (2): *Էն էրկու մարթը նի յընն մընէս ճըղացէն նավը, հարթնընն էլ նի յա մընէս տօղը* (ՀԺՀ, V, 487):

ՏՕՂ[1] *(գրբ. դող)* - *գ.* 1. Մարմնի սարսուռ (մրսելուց, վախից, տագնապից եւն): *Վըխկընլօտ մարթին անա տօղը անպակաս ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՃԷՐՄ:

- Տօղը ջանը ընդել - *տե՛ս* Ջանը տօղ ընդել:

- Տօղը ջանը քընցիլ - *տե՛ս* Ջանը տօղ քընցիլ:

- Տօղը փըռնէլ - Դող զգալ, սկսել դողալ: *Վէր արչին տըսնում ա, տօղը փըռնում ա* (Ձ):

- Տօղ ինիլ - *տե՛ս* Տօղը փըռնէլ:

ՏՕՂ[2] - *տե՛ս* ՏՕՂ[2]:

ՏՕՂԱԼ *(գրբ. դողամ)* - *տե՛ս* ՏԸՂՏՕՂԱԼ:

ՏՕՂ-ՏՕՂ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տօղ-տօղ ինիլ - *տե՛ս* ՏԸՂՏՕՂԱԼ:

ՏՕՃ(ԻԳ) - *գ.* 1. Փոքր տիկ: *Մին տօճ կինի յա դարկալ ախպօրը հըտէ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՊՈՒԼԻԳ:

ՏՕՄԲԱԼ(ԱՆ) *(թրք. dombalan)* - *գ.* 1. Բարդածաղկավորների ընտանիքին պատկանող պալարապտղավոր բույս, ինչպես նաեւ այդ բույսի պալարապտուղը, գետնախնձոր: *Ղարաբաղ շատ խըրէգ մարթ կա, վէր տօմբալան ա վըրէս* (Բ): 2. *փխբ. տե՛ս* ՏԸՄԲԸԼԷԳ:

ՏՕՄՍ *(գրբ. տոմս (մագաղաթ, թղթի թերթ)* - *տե՛ս* ԲԻԼԷԹ:

ՏՕՆ[1] *(գրբ. տուն)* - *գ.* 1. Շենք՝ կառույց, որ նախատեսված է բնակության կամ այլ նպատակների համար: *Էտ շէնին տընէրը լօխ էրկուընտրժանէ յա* (Բ): 2. Բնակարան: *Տա Օվչի Փիրնումին տըղան ա ինըմ, կամ ա, թա հօրը տօն տանի* (ՀԺՀ, V, 221): 3. Մարդու մշտական բնակավայրը (հայ-

րենի գյուղը՝ քաղաքը եւն): *Ախըրը, քըսան տարէ ղըրիբթունում կընալանը յըէտը Արշակ դային վօրօշում ա, վէր տօն կ'ա* (Զ): 4. Գերդաստան, ընտանիք: *Ըռըչան մին քանի տօն ըն իլալ՝ Կիվէրքանք, Սայանք, Սանքանք, Մարդիրօսանք, Ավանք, Աթանեսանք* (ԱԱ, 29): 5. Տնային տնտեսություն: *Կընէգը, վէր կարից վէչ տան կօրծէր անէ, հինչ կընէ՞գ* (Զ):

- Տանա մարթ - Ընտանիքին հարազատ՝ մտերիմ անձ: *Ապան ասում ա.- Սամսօնը տանա մարթ ա, քըէփէն նի՛ չի կ'աք* (Զ):

- Տանան տանիս քըցիլ - Ընտանիքից՝ տնից վտարել, հետը կապերը խզել: *Ըտի էտ հարթնանը տանան տանիս ըն քըցիս* (Զ):

- Տանավ անէլ - 1. Տան՝ ընտանիքի հետ կապելով՝ մեկին վատ ճանապարհից հետ կանգնեցնել: *Շատ ա չըրչարվում, մինչըէվ կարում ա էտ կապը կըտրած տըղէն տանավ անէ* (Բ): 2. Ամուսնացնել (տղային): *Մարյանգանը ճօխտ տըղէն տանավ ըրավ, ըրխըյնացավ* (Զ):

- Տանավը ածէլ - 1. Ընտանիքի՝ գերդաստանի անդամների ջանքերը օգախի շենացմանն ուղղել: *Տըղօրանցը լօխճին տանավը ածից, հըրուստացավ* (Բ): 2. *տե՛ս* Տանավ անէլ:

- Տանավը էվանալ ածիս՝ պէն չի ըղնէլ ըռըէխը - Ասում են ծայրաստիճան աղքատ մարդկանց մասին:

- Տանավը նի մըննիս՝ պարավըտ մըննատ կըքըցիս - Ասում են շքեղ եւ լավ կահավորված տան՝ բնակարանի մասին:

- Տանավը ցանքի շօռ ածիս՝ թիլ չի զիրանավ ըղնէլ - *տե՛ս* Տանավը էվանալ ածիս՝ պէն չի ըղնէլ ըռըէխը:

- Տանը թօղ(ն)էլ - Աղջկան մարդու չտալ, առանց ամուսնանալու թողնել: *Փիս կընէգ ա Փառանձիմը, էն գօզալ ըխճըկօրանցը տանը թօղից* (Բ):

- Տանը ծօխը կըտրոց(ը)նէլ - Անժառանգ մնալով՝ հայրական տունը թշվառ վիճակի հասցնել, սերունդը չշարունակել: *Ըրխցարէն իլածը էլ մին տըղա յար, էն էլ փըսակվից վէչ, տանը ծօխը կըտրոցըրավ* (Բ):

- Տանը ծօխը յըէր (հ)անէլ - Արու զավակ ունենալով, սերունդը շարունակելով՝ հայրական տունը շենացնել: *Ըտրան էլ տըղա չի ինում, վէր տանը ծօխը յըէր հանէ* (Զ):

- Տանը կըլօխը - Ընտանիքի գլխավորը: *Դէրվիշը տըէսնում ա, վէր ըտրանց տանը կըլօխը էտ հարթնը ա* (Զ):

- Տանը հըղէն կընանչիլ - Տունը անտեր մնալ՝ ավերվել: *Բիդասըլ տըղէն հօրը տանը հըղէն կըկընանչի* (Բ):

- Տանը ճիրանքը - Ընտանիքի միակ հույսը՝ նեցուկը: *Ասում ա.- Իմ տանըս ճիրանքը էտ խօխան ա, վէր տանիս, էլ յըէս հօր ը՞մ ապըրում* (Զ):

- Տանը ճիրանքը հանգիլանը յըէտը Մարյանը էլ կարում չի ապըրէ, ուրանն կախ ա տամ (Զ):

- Տանը ճիրանքը հինգիցը(ը)նէլ - Ընտանիքի միակ ժառանգին կորստյան մատնել՝ սպանել: *Էս կըռըէվը Դօրուց Սուրէնին տանը ճիրանքը էլ ա հինգիցըրալ* (Բ):

- Տանը մընալ - Մարդու չգնալ, առանց ամուսանանալու մնալ (չափահաս աղջիկների մասին): *Հըղէնին մին տանը մընացած ախճիգ ա ջըհըմ* (ԼՂԲ, 366):

- Տանը նըստէլ - Ոչինչ չանել, անգործ լինել: *Խալխը հօնձ ըն անում, Կանփունց Սէրգին էլ սաղ օրը էն ա տանը նըստած* (Զ):

- Տանը սնթունը/սնունը - Ընտանիքը կերակրողը՝ պահողը, միակ աշխատողը: *Ասըմ ա.- Մէր տանը սնունը էս ախճիգըն ա* (ՀԺՀ, V, 633):

- Տանը տըէղը սըխտօր վարէլ/ փըսնէլ - Տունը ավերվել (հիմնականում գործածվում է որպես անեծք): *Պառավըն էլ համ էծէրը բուստանան քըշում ա, համ էլ ինձըտարէն անէսկ տամ.- Տանըտ տըէղը սըխտօր վարիմ, Ամմինանկ, էս հինչ օյին ա՞, վէր պէրէլ կըլօխըս* (Զ):

- Տանը տօռնը ըռաշկէն պէց ինիլ - Մեկին հյուրընկալելու միշտ պատրաստ լինել: *Ասում ա.- Տանըս տօռնը քու ըռաշկէն պէց ա, հիբը օգում ըս, յըէք* (Զ):

- Տանը քանդիր չի կա, թա կախ ինի - *տե՛ս* Տանավը էվանալ ածիս՝ պէն չի ըղնէլ ըռըէխը:

- Տան կընէգ - *տե՛ս* ՏԸՆԴԷԳԻՆ:

- Տան քէթանկ - 1. Ընտանիքի՝ գերդաստանի նահապետ: *Ապան մէր տան քէթանկըն ա, հինչը ասում ա, դանստի անում ընք* (Բ): 2. Արմատական՝ կոթողային՝ առանցքային բան (մատյան, սնդուկ եւն): *Այան ասում ար.- Էս սանդօղը տան քէթանկ ա, լավ կըպահիք* (Բ):

- Տան օխծ - *տե՛ս* ՏԸՆԱՕԽԾ:

- Տօն անէլ - 1. Ներս անել՝ քշել՝ տանել՝ բերել: *Այան ասում ա.- Բալա, գօրէնը տօն ըրա, քանէ հավան լավ ա* (Զ): 2. *տե՛ս* Դալ անէլ:

- Տօնը կըլխէն փօլ ածէլ/քանդիլ - Մեծ վնաս հասցնել, թշվառացնել: դժբախտացնել: *Էս կըռըէվը շատ մարթու տօն ա կըլխէն փօլ ածալ* (Զ):

- Տօնը կըլխէն փօլ կանալ/քանդվիլ - Մեծ դժբախտություն պատահել, մեծ վնաս կրել, թշվառանալ: *Վէր կավը էլ ըստակում ա, քանսիբը լափ ըղնում ա կըրակու մաչ, տօնը կըլխէն փօլ ա կ'ամ* (Զ):

- Տօն ըղնէլ - Հիվանդության՝ ծերության եւն պատճառով տանը մնալ, տնից դուրս չգալ: *Հանաբէդը էլ ա տօն ընգալ, էլ տանս չի կ'ամ շինամաչ* (Բ):

- Տօնը մին մագու կապէլ - *տե՛ս* Տօնը վըրցակէն պէռ(ն)էլ:

- Տօնը նի կըցընիս՝ մըկըլավը՝ էտ չի կանալ - *տե՛ս* Տանավը էվանալ ածիս՝ պէն չի ըղնէլ ըռըէխը:

- Տօնը շըլակած՝ շօռ կանալ - 1. Շատ աղքատ լինել: *Ասում ա.- Մուխայիլին ըշտըղա յա՞ փուլ, էն ա, տօնը շըլակած, շօռ ա կ'ամ* (Զ): 2. Շատ տնարար՝ աշխատասեր լինել (տանտիկնոջ մասին): *Հարթնը, հինչ հա՞ղթնը, տօնը շըլակած՝ շօռ ա կ'ամ* (Բ):

- Տօնը վըրցակէն պահ տալ - Տունը՝ ունեցվածքը առանց պահպանության՝ հսկողության թողնել: *Տօնը վըրցակէն պահ տըվօղը վէրչումը ծուլնէրը վէր կըթակէ* (Բ):

- Տօնը վըրցակէն պէռ(ն)էլ - Սնանկացնել, թշվառության հասցնել: *Ըտի էտ տըղան հօրը փուլէրը լօխ քամուն ա տամ, տօնը վըրցակէն պէռնում* (Զ):

- Տօնը(տ) շինվի (վէչ) - Հանդիմանության արտահայտություն. բա այդպիսի բան կանե՞ն: *Տօնըտ շինվի, Մա՛ցակ, էս բըրատու ծառը խէ կըտրրալ ը՞ս* (Բ):

- Տօնը(տ) քանդվի - 1. *տե՛ս* Տօնը(տ) շինվի (վէչ): 2. Անեծքի արտահայտություն՝ մեծ փորձանքի գա(ս), դժբախտություն պատահի: *Տօնը քանդվի թօրքէն, վէր իմ տօնըս քանդալ ա* (Բ):

- Տօնըտ քանդվի վէչ - *տե՛ս* Տօնըտ շինվի (վէչ):

- Տօնը փըրսըվէր անէլ - Տանը եղածը տակնուվրա անել՝ խառնել: *Կամ ա տըէսնում՝ մըղակը կօտըրած, տօնըն էլ փըրսըվէր ըրած* (Զ):

- Տօնը քանդիլ - 1. *տե՛ս* Տօնը կըլխէն փօլ ածէլ: 2. Ընտանիքը քայքայել: *Էտ պառավը էտ ջըհիլնէրէն ուրուր նըհըէտ կըռըվցընում ա, ըտրանց տօնը քանդում* (Զ):

- Տօնը քանդվիլ - 1. *տե՛ս* Տօնը կըլխէն փօլ կանալ: 2. Ընտանիքը քայքայվել: *Ըտի համօվէն տօնըն էլ քանդվից. կընէգը էրուշ մարթու նըհըէտ փախավ* (Զ):

- Տօն թօղ(ն)էլ - Ներս ընդունել, թույլ տալ իր տունը մտնելու: *Ըտրանա յըէտը մըէծ քուրը շատ ա կ'ամ, ամհա կուճի քուրը տօն չի թօղնում* (Զ):

- Տօն չօնէ՝ տըռ(ն)ան ա շօռ կ'ամ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր, հիմնականը թողած, երկրորդականին են ուշադրություն դարձնում:

- Տօն տանէլ - Իր տունը հրավիրել: *Շէնը վէր ղարիբ մարթ ար կ'ամ, Սումբաթ ամին տօն ար տանում* (Ձ):

- Տօն տը՛ռնալ/տինիլ - *տե՛ս* Տօն-տը՛ղ տինիլ:

- Տօն քըցիլ - *տե՛ս* Տօն անէլ (1): *Սա ասում ա.- Մ' հա՛ր, յէս կըք'ինամ էտ օխծէն, թա՛ք'ի լըհա՛ տու դա՛նը տօն քըցիս* (ՀԺՀ, VI, 146):

ՏՕՆ[2]/ՏՈՒՆ *(գրբ. տօն)* - *տե՛ս* ՊԸՌԱՁՆԻԳ:

ՏՕՆ[3] - *գ.* Արտահայտության՝ խոսքի ձեւ՝ եղանակ: *Էտ հինչ տօնավ ը՞ս խօսում քու մօր նըհը՛տ, համօթ չի՞* (Բ):

- Տօն տալ - 1 Գրգռել, դրդել: *Հարթնէրը կըռվում ըն, Ա՛րփէնիգ'ըն էլ ղըրաղան տօն ա տամ* (Բ): 2. Վերքը թարախակալել եւ հանկարծ բացվել: *Յարան տօն ա տըվալ* (Բ):

ՏՕՆԱԾԱՌ - *գ.* 1. Եղեւնի: *Մէր ծըմակնէրումը տօնածառ խըրէգ' կա* (Բ): 2. Նոր տարվա առթիվ զարդարված փոքրիկ եղեւնի, որ դնում են տանը: *Միհէնգ' թա՛զգա՛ տըռնավը Ղարաբաղ ամմէն տան էլ տօնածառ ա ինում* (Բ):

ՏՕՆԲԱՏՕՆ - *մ.* Տնից տուն, տնետուն: *Սաղ օրը տօնբատօն շօռ ա կ'ա՛մ...* (ԼՂԲ, 388):

ՏՕՆԳ/ՏՈՒՆԳ/ՏԸՆԳԷ *(գրբ. տունկ (տնկած ծառ)* - *տե՛ս* ԾԸՌԱՏՕՆԳ:

ՏՕՆԸ - *գ.* Յուրաքանչյուր ընտանիք: *Տօնը հէնգ' մանէթ ըն տամ, շէնին կըլխէն մին հօվուգ շինիլ տամ* (Ձ):

ՏՕՆՆԱ *(ռուս. тонна, ֆր. tonne, լատ. tunna)* - *գ.* Ծանրության չափ, որ հավասար է հազար կիլոգրամի, տոննա: *...Մէր կօլխօզը վօրօշալ ա, վէր նօրմանը տա՛ւս ուրէնք'ին մի քանէ տօննա հատէգ' էլ իվիլ տա...* (ՀԲ, 359):

ՏՕՆ-ՏԸ՛Ղ - *գ.* Ընտանիք, օջախ, ունեցած-չունեցած: *Տօն-տը՛ղ հըվըքէս ա, կ'աս ըստը՛ղէրք* (ԱԱ, 20):

- Տօն-տը՛ղ անէլ - Տնային գործերը կատարել: *... Էտ շամփուրը ախճիգ' ա տը՛ռնըմ, տօն-տը՛ղ անըմ, հըվաքըմ, սըրփըմ, սարքըմ* (ՀԺՀ, V, 159):

- Տօն-տը՛ղ տինիլ/տը՛ռնալ - Ընտանիք կազմել, տնային տնտեսություն հիմնել: *Ըտի էտ տըղան չուբանէն ըխճըկանը հավան ա կէնում, տօն տը՛ղ տինում, լ'ավ ապըրում* (Ձ):

ՏՕՆ-ՏԸՆԱՄԱՉ - *տե՛ս* ՏՕՆ-ՏԸ՛Ղ: *Էս ախկատ կընգանը մին էծ ա իլա՛լ. սաղ տօն-տընամաչ էտ էծըն ա իլա՛լ* (ՀԺՀ, VII, 392):

ՏՕՆ-ՏԸՆԸՀԱՎԱ(Ն) - *տե՛ս* ՏԸՆԸ-ՀԱՎԱ(Ն):

ՏՕԾ *(պրս. duš, թրք. döš)* - *գ.* 1. Մարդու եւ կենդանիների մարմնի առջեւի՝ պարանոցից ցած ընկած մասը՝ կուրծք, լանջ: *Յալլը՛խը յօր ա օնում, քըսում ծիյին տօ՛շը* (ՀԱԲ, 15, 55): 2. Սարալանջ: *Քաչալը փըխճէլիս յէշում ա, տէսնում՝ մին սարու տօ՛շում մին չօբան էծէր, վըխճըրնէ յա պահում* (ՀԺՀ, VII, 387): 3. *տե՛ս* ԾԸ՛Ծ (1): *... Լօխճին տա՛ւշըրնէն պէց անէլ ա տաս, ամմէնին յըրա թըքէս, թա.- Հարամ ինի էս ծէծը, վէր ըտի բէյնամուս ջիհիլնէն ըն կէրալ* (ԱԱ, 76): 4. Ջգեստի այն մասը, որ ծածկում է կուրծքը: *Ծիք' ա տամ, ըրբըշկէն տօ՛շը ճըղում* (Ձ): 5. *փխբ.* Առջեւի մաս: *Էտ նըկարը պիրում ա, տանը տօ՛շա՛ն կախ տամ* (Ձ):

- Տօ՛շա՛ ըղնէլ - *տե՛ս* Տօ՛շա՛ կըտրըվէլ:

- Տօ՛շա՛ կըտրըվէլ/յը՛տ անէլ - *տե՛ս* Ծը՛ծա կըտրըվէլ:

- Տօ՛շա՛ կըտրըվէլ/յը՛տ ինիլ/յը՛տ տը՛ռնալ - *տե՛ս* Ծը՛ծա կըտրըվէլ:

- Տօ՛շ անէլ - *տե՛ս* Տօ՛շը տէմ տալ:

- Տօ՛շա՛ն կէնալ (պուք չը՛կ'ա՛ն) - 1. Վախից փարվել մեկի կրծքին (երեխաների մասին): *Խօխան շանը վէր տը՛սնում ա, մօրը տօ՛շա՛ն ա կէնում, պուք չի կ'ամ* (Ձ):

- Տօ՛շէրը ծըմըրըկէլ/ճըղուպուր տը՛ռնալ/պըլիթիլ - *տե՛ս* Ծը՛ծէրը պըլիթիլ:

- Տօ՛շը ասը՛ղ/ բըլափկա քաղէլ - Ստիպել, հարկադրել, նեղել: *Հարթնը ըսկէսվօրը տօ՛շը բըլափկա քաղից, ա՛ւրա՛ն հը՛տէ վը՛սկէ սըհաթ ինք' օնէլ տըվավ* (Բ):

- Տօ՛շը թակէլ - 1. Գոռոզանալ, հպարտանալ: *Ճա՛տին մէհէտ մին արչ ա ըսպանալ, ըշտը՛ղ նըստում ա, տօ՛շը թակում ա* (Ձ): 2. Երդվել, իր ասածը հաստատելու համար ջանք չխնայել: *Ծառան հիշկան տօ՛շը թակում ա, վէզիրը հըվատում չի* (Ձ): 3. Կոծել, ողբալ: *Մարը տըղէն մէյդը վէր տը՛սնում ա, շատ ա ծուվծուվամ, տօ՛շը թակում, մագ'էրը քանդա՛ում, ամմա դէ հինչ օ՞քութ* (Ձ): 4. Հասարակական որեւէ պարտականություն՝ որեւէ գործ իր վրա վերցնել: *Շէնումը հինչ կօրծ ար ինա՛ում, մէր խաչին տօ՛շը թակում ար* (Բ):

- Տօ՛շը չուրանալ/ցըմաքէլ/ քուռանալ - *տե՛ս* Ծը՛ծը չուրանալ:

- Տօ՛շը չօ՛ր/ցամաք/քօռ - *տե՛ս* Ծը՛ծը չօ՛ր:

- Տօ՛շը տէմ տալ/տէմ անէլ - 1. Դիմադրել, դիմագրավել: *Մէր ջիհիլնէն տա՛ւշըրնէն տէմ տըվէն, թուրքէրէն մարը լիցըցըրէն* (Բ): 2. Համարձակորեն՝ խիզախորեն գործել, ջանք չխնայել: *Կարօ դային տօ՛շը տէմ տըվավ, արտը մին օրումը հընձից* (Ձ):

- Տօ՛շ տալ - 1. *տե՛ս* Ծը՛ծ տալ: 2. *տե՛ս* Տօ՛շը տէմ տալ:

- Տօ՛շ տօ՛շա՛ւ տալ - 1. Կրծքավանդակները իրար հենելով՝ պաշտպանվել (հիմնականում ձիերի մասին): *Ծիյը՛նը տօ՛շ տօ՛շա՛ւ վըն տամ, քըցըքացէ անում, կ'ա՛ւկէրը փախչա՛ւմ ըն* (Ձ): 2. Միաբանվել, իրար սատարել: *Շինա՛ցէք' տօ՛շ-տօ՛շա՛ւ տըվածա՛ ապրում ըն* (Բ):

- Տօ՛շ օտէլ - *տե՛ս* Ծը՛ծ օտէլ:

ՏՕ՛ՇԼԻԳ' - *տե՛ս* ԼԻՓՃԻԳ':

ՏՕՇՆԻ/ՏՕՉՆԻ *(ռուս. точный)* - *ած., մ.* Իսկ եւ իսկ, ճիշտ եւ ճիշտ: *Էտ տըղան էլ խըսյաթավ տօշնի հօրը նըման ա ինա՛ում* (Ձ):

ՏՕՇՊԱՏՕՇ/ՏՕՉՊԱՏՕՇ *(ռուս. точь-в-точь)* - *ած., մ.* 1. *տե՛ս* ՏՕՇՆԻ: 2. Տեղը տեղին, ինչպես որ պետք է: *Կօրծը տօշպատօշ անում ա, խաբարը դարկում* (Ձ):

ՏՕՉՆԻ - *տե՛ս* ՏՕՇՆԻ:

ՏՕՉՊԱՏՕՇ - *տե՛ս* ՏՕՇՊԱՏՕՇ:

ՏՕՊ[1] *(գրբ. պուտ, պոյտ)* - *գ.* 1. Թիթեռնածաղիկների ընտանիքին պատկանող ծաղկաբույս՝ կակաչների մի տեսակը: *Արտէրը լիգ'ը տօպ ա* (Բ): 2. Այդ ծաղկաբույսի գնդաձեւ կոկոնները, որ թթու են դնում: *Աղ տիրա՛ծ տօպը թօթէն ըրաղէն մա՛զա՛ն ա* (Բ):

ՏՕՊ[2] *(հ.ե. * b(h)eu- (փչել, ուռչել)* - *գ.* Հեղուկի շատ փոքր քանակություն՝ կաթիլ: *Էս ասլանին հօփ ըն տըվալ, կօլ տըվալ, ամմա մին տօպ ա՛ր՛ն ա կաթա՛լ մին տիրէվու յըրա* (ՀԺՀ, VI, 53):

ՏՕՊ(Ը)ՐԱԿ *(թրք. tubrak)* - *գ.* 1. Կտորից կամ թղթից կարած փոքր պարկ: *Վէր տօպըրակը ճըղվըմ ա, մօխէրը յէր ա տը՛ռնըմ, տը՛ռնըմ աշկէրը* (ՀԺՀ, V, 57): 2. *փխբ.* Մարդու մաշկի վրա՝ առավելապես դեմքին գոյացած ծալքավոր ուռուցք: *Վէր ըտըրա ըշկէրէն տակէն տուպրըկնէն տըսնաս ա, կըլօխ ա ըղնէս, վէր մարթը էլիա թակալ ա* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԼՕՊ(Պ)ԱՔ:

ՏՕՊ(Ը)ՐԱԿ-ՏՕՊ(Ը)ՐԱԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Տօպ(ը)րակ-տօպ(ը)րակ խօսէլ/ տա՛ւս տալ - Գոռոզամտել, մեծ-մեծ խոսել: *Ըտըրա տօպրակ-տօպրակ խուսէլին յէշիլ մէ՛լ, շատ ա վըխըլկօտ* (Բ):

ՏՕՌ(ՆԸ)/ՏՕ՛Ռ(ՆԸ) *(գրբ. դուռն)* - *գ.* 1. Շենքի՝ պարսպի՝ տան՝ այգու եւն ելումուտի համար հատկացվածք, մուտք: *Տըռնավը նի յա մընում, տը՛սնում՝ մին օշափ ըտը՛ղ քօն* (Ձ): 2. Մետաղից՝ փայտից եւն շինված հարմարանք՝ փեղկ

այդ բացվածքը փակելու եւ բացելու համար: *Տ'ուս ա կ'ամ, տօռնը քըլլում...* (ՀԱԲ, 15, 61): 3. Պահարանի՝ գրասեղանի եւն փակելու փեղկ: *Ըշկափէն տօռնը կօտըրալ ա* (Բ): 4. Դռան մոտի տարածությունը: *Պուդին յէր ա կէնում շօրէրը կ'էնում, ք'ընում Մէլիք-Շահնազարէն տըռնան ծէն տամ...* (ՆԱԲ, 129): 4. *փխբ.* Ելք, միջոց, հնարք: *Տը'սնում ա, վէր ըտըրանա ըզըդվէլի տօռնը չի կա, ըխճըկանը տամ ա ըտըրան* (Ձ): *մ.* 5. Դուրսը: *Ջօրքէրը կ'ալիս ըն, տըռնանը պըրընվօտում* (ՀԺՀ, V, 395): 6. Դռան տակ, մուտքի առջեւ: *Կամ ա, տը'սնում հ'որ տըռնանը կօչ յը'կած* (Ձ):

- Տըռնանը ա՛ռ՝ն քըսէլ - *տե՛ս* Չօ՛ր ծառը ա՛ռ՝ն քըսէլ:

- Տըռնանը թօղ(ն)էլ - Անօթեւան՝ անտեր-անտիրական թողնել: *Փիս հ'որ ո՛ւրա՛ն խուխէն էլ տըռնանը կըթօղէ* (Ձ):

- Տըռնանը մընալ - Անօթեւան՝ անտեր-անտիրական մնալ: *Տըռնանը մընացած մարթին օրը սը'վ կինի* (Բ):

- Տըռնանը շօնը ինիլ (մինին) - Անվերապահորեն մեկին նվիրված՝ հնազանդ լինել: *Ոէ բըրիգադիրըն էլ նախագէն տըռնանը շօնըն ա* (Ձ):

- Տըռնանը չօքէլ - Անսպասելիորեն վրա հասնել՝ բաժին ընկնել (աղետ, դժբախտություն եւն): *Էլիա ք'իսըբօթունը կ'ամ ա, նահանց տըռնանը չօքում* (ՀԺՀ, VII, 142):

- Տըռնանըս էլ չըմ կապէլ, վէր հ'աչի - Ասում են անարժան՝ ստոր մարդկանց մասին:

- Տըռնան յը'տ տալ - Չընդունել, մերժել: *Ծատօրը ք'ինամ ա, վէր Սաղուն նըհը'տ հ'աշտըվի, ամմա Սաղին տըռնան յը'տ ա տամ* (Բ):

- Տըռնան յը'տ տը'ռնալ - Ներս չմտնել: *Պիրում ա փուլը տամ, տըռնան յը'տ տը'ռնում* (Ձ):

- Տըռնավը տ՛ուս քըցիս՝ ակուշկավը նի կը մըննէ - Ասում են խիստ աներես՝ անամոթ մարդկանց մասին:

- Տըռնէրը ըղնէլ - *տե՛ս* Տըռնըտօռնը ըղնէլ:

- Տըռնէրը թակէլ - Շատերին դիմել (որեւէ խնդիրքով): *Շատ տըռնէր ա թակում, ամմա ք'օմ՛ա՛ անօղ չի ինում* (Ձ):

- Տըռնէրը լէն պէնալ/պէց անէլ - Մեծ սիրով ընդունել՝ հյուրընկալել: *Վէր ղօնաղ ար կ'ամ, Ասթըխէգ'ը տըռնէրը լէն ար պէնում* (Բ):

- Տըռնէրը պէց (ինիլ) - Հյուրասեր՝ հյուրընկալ (լինել): *Ասում ա.- Իմ ախպօր տըռնէրը պէց ա, հիբը օգում ըք, ք'ը'ցէք'* (Ձ):

- Տըռնէրը քըցիլ - *տե՛ս* Տըռնըտօռնը քըցիլ:

- Տօռնը չըխկըց(ը)նէլ - *տե՛ս* Տօռնը յըրա կ'ալ:

- Տօռնը իրը'սէն ծասկէլ/կապէլ/նըհը'տ անէլ - Մեկին թույլ չտալ մտնել՝ արհամարհաբար չընդունել՝ մերժել: *Սըվիրը'ս կընէգ' ա Մարգուշան, հ'ուր տօն ք'ինամ ա, տօռնը իրը'սէն կապում ըն* (Բ):

- Տօռնը կապէլ - Ավանդական սովորություն, երբ հարսին հայրական տնից տանելիս դուռը փակում են՝ փեսայից կամ նրա մտերիմներից բացելու համար գումար պահանջելով: *Հարթնանը ախպէրը տօռնը կապում ա, պէլին մին տըսսանուց ա տամ, վէր պէնա* (Ձ):

- Տօռնը կըտ(ը)ռէլ - 1. Մեկի տան մուտքի մոտ երկար կանգնել եւ սպասել նրա դուրս գալուն: *Ասում ա.- Էրկու ժամ ա՝ յը'ս քու տօռնըտ կըտըրած, խէ տ՛ուս չը՞ս կ'ամ* (Ձ): 2. Տունը շրջապատել: *Միլիցէք'ը քըշէրավ կ'ամ ըն, ըտըրա տօռնը կըտըրում* (Ձ): 3. Կտրականապես պահանջել (հարկը, պարտքը եւն): *Անց ա կէնում մին ամէս, պըրթկատարը կ'ամ ա տօռնը կըտըրում, թա՝ պարթկըս տո՛* (Ձ):

- Տօռնը յըրա կ'ալ - Մի տեղից՝ մեկի տնից դժգոհ՝ բարկացած հեռանալ՝ դուռը թափով փակելով: *Էտ վէր ըտի յա ասում, ղօնաղը տօռնը յըրա յա կ'ամ, ք'ինամ* (Ձ):

- Տօռնը նըհաշ տալ - 1. Մեկին արհամարհաբար տնից դուրս հրավիրել: *Հ'ոջ'ա՛թ ըն տամ, տընատարը դունաղէն տօռնը նըհաշ ա տամ* (Բ): 2. Մերժել: *Ք'ինամ ա՝ հիրըվանէն անա պարթկ յօր օնէ, հիրը'վանը տօռնը նըհաշ ա տամ* (Ձ):

- Տօռնը պէնօղ չինիլ - Անհյուրընկալ՝ անմարդամոտ լինել, բոլորի հետ գժտված լինել: *Իսակը հինչ մարթ ա՞. տօռնը պէնօղ չի կա* (Բ):

- Տօռնը պէց (հնիլ) - *տե՛ս* Տըռնէրը պէց (ինիլ):

- Տօռնը ք'ինիլ - Մեկի մոտ գնալ որեւէ խնդիրքով: *Ճարը կըտըրած էլիա հանօրը տօռնըն ա ք'ինամ* (Ձ):

ՏՕՌՆ(Ը) - *տե՛ս* ՏՕՌ(ՆԸ):

ՏՕՌՃԻ - *տե՛ս* ՏԸՌՕՃԱՆ:

ՏՕՌՆԸ-ՏՕՌՆԸ - *տե՛ս* ՏԸՌՆԸ-ՏՕՌՆԸ:

ՏՕՏ - *տե՛ս* ՏԸ՝Տ:

ՏՕՏԱ *(ռուս. тётя)* - *գ.* 1. Հորեղբոր կին: *Իմ տօ՛տա ինձ շատ ա սիրիս* (Բ): 2. Տարեց կանանց դիմելու կոչական բառ կամ նրանց տրվող հարգական կոչում, որ գործածվում է հատուկ անունից հետո: *Մրիսակ տօ՛տա, էտ ըշտըղա յը՞ս կ'ամ* (Բ): *Ջ՛ա՛րվ՛ա՛ր տօ՛տան իմ ղօրփուր ք'էնէն ա* (Բ):

ՏՕՏԱ-ՏՕՏԱ/ՏՈՒՏՈՒ-ՏՈՒՏՈՒ/ՏԸ-ՏԸ-ՏՕՏԱ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Տօտա-տօտա անէլ/ման կ'ալ/շօռ կ'ալ - 1. Շատ գեր լինելով՝ կամաց-կամաց եւ օրորվելով քայլել: *... Մին ջանավար մարթ տօտա-տօտա ման ա կ'ամ, ասըմ ըն՝ յէկալ ա, վէր լըղարէ* (ՋԲ, Բ, 84): 2. Քայլել սկսել (երեխաների մասին): *Խօխան տօտա-տօտա յա անում* (Բ):

ՏՕՏՆԸ - *տե՛ս* ՏԸ՝Տ:

ՏՕՏՕՆ - *տե՛ս* ԸՐՈՒՐՈՒ(Ն)Ց:

ՏՕՐ - *տե՛ս* ՏՈՒՐ:

ՏՕ՛ՐԱԿ *(գրբ դորակ)* - *տե՛ս* ՓԱՐՉ:

ՏՕՐՄՈՒՋ *(ռուս. тормоз, հուն. tórmos)* - *գ.* 1. Մեքենայի շարժումը դանդաղեցնող՝ կասեցնող հարմարանք՝ արգելակ: *Վէր տօրմուզը ինի վէչ, շատ մաշին կըղնէ ծ՛որ* (Բ): 2. *փխբ.* Շատ դանդաղաշարժ մարդ: *Իզէն տօրմուզ ա, մինչը'վ մին պէն անէ, օրը անց կըկէնա* (Բ):

- Տօրմուզ տալ - Արգելակով շարժումը դանդաղեցնել՝ կասեցնել: *Շօփէրը հըսցընում չի տօրմուզ տա, կավը ըղնում ա մըշինին տակը* (Ձ):

ՏՕՐՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Տօրս անէլ - *տե՛ս* Առուտօր անէլ:

ՏՕՐՏ *(ռուս. торт, իտ. torta)* - *գ.* Ձվով, շաքարով, կարագով եւն պատրաստվող խմորեղեն, տորթ: *Միհէնգ'վա հարթնէրը կըթնահունցէն հավան չըն, մինակ տօրտ ըն օտում* (Ձ):

ՏՕՐՈՒ - *գ.* Փայտյա իրերը հղկելու ատամներով գործիք: *Տօրուն յօր ա օնում, կացնէն կօթը տօրու տամ* (Ձ):

- Տօրու տալ - 1. Այդ գործիքով հարթեցնել՝ ողորկել: *Փ՛ա՛ղը տօրու տըվէ* (Բ): 2. *փխբ.* Փաղաքշել: *Կամ ա տը'սնում՝ տըղան կըլ՛օ՛խը տիրա՛ծ ըխճըկանը գ'ուրգ'ումը, ախճիգ'ը տօրու վա տամ* (Ձ):

ՏՕՐՔ/ՏՈՒՐՔ' *(գրբ. տուրք)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԽԱՐՋ (1): 2. Նվիրատվություն, մեկին նվիրած՝ թողած նյութական հարստություն: *Ուխտէքան էլ մըծանում ըն, հօրը տօրքավը տընատար տը'ռնում* (ՆԱԲ, 65):

Ր

ՐԱԺԱՆ - *տե՛ս* ԸՐԱԺԱՆ:

ՐԱԽԱ - *տե՛ս* ԽՕԽԱ:

ՐԱՇՕՏ - *տե՛ս* ԸՐԱՇՕՏ:

ՐԱՍԽՕԴ - *տե՛ս* ԸՐԱՍԽՕԴ:

ՐԸՇՕԹԿԱ - *տե՛ս* ԸՐԸՇՕԹԿԱ:

ՐՕՊԷ - *տե՛ս* ԸՐՕՊԷ:

Ց

ՑԱԼԱՓԱՆ - *տե՛ս* ՑԸԼԱՓԱՆ:

ՑԱԼՔՈՒՆ - *գ.* Հեղուկի հեռու թռչող՝ նետվող շիթ՝ ցայտ: ... *Կաթնէն ցալքունը պիցըրնաս ա յէրգինք՛ը, հէտքըն էլ չըքէրանը միհէնգ՛ ըտի մընաս ա* (ԱԱ, 15):

ՑԱԽ - *տե՛ս* ՃԷԽ:

ՑԱԿԱՏ - 1. *գ.* Պողպատե երկար շեղբով եւ փայտե կոթով գործիք՝ ոչ շատ հաստ ճյուղեր՝ փայտ կտրելու համար, ցաքատ: *Ասից պըրծավ, ցակատը յէր կանվ, քընանց ծըմակը* (ԼՂԲՔ, 267): 2. *ած. գ. փխբ.* Բնավորությամբ կոշտ՝ կոպիտ՝ խիստ (անձ): *Ցակատ մարթ ա Մաքսիմը* (Բ):

ՑԱՄԱՔ *(գրբ. ցամաք)* - *ած.* 1. Անջուր, անջրդի, ջրազուրկ: *Ցամաք վը՛ղումը բաստան չըն անէլ* (Ձ): 2. Խոնավություն չպարունակող, չոր: *Տափը նամ ա ինում, մին ցամաք տը՛ղ չըն քըթէնում, թա քօն ինին* (Ձ): 3. Ցամաքած: *Կամ ըն, կամ, հըսնում մին ցամաք կը՛տու* (Ձ): 4. *փխբ.* Բուսականությունից զուրկ, լերկ: *Ցամաք ծՕր ա Ռըհիմին ծՕրը* (Բ): 5. *փխբ.* Հյութը նվազ, ոչ հյութալի: *Ցամաք տանձ ա* (Բ): 6. *փխբ.* Ցուղը պակաս կամ առանց յուղի: *Ցամաք խորանգ՛ օտողը հինչ կօ՞րծ բիդի անէ* (Ձ): 7. *փխբ.* Ոչ մսեղ, ոչ գիրուկ, նիհար ու ոսկրոտ: *Ցամաք մարթ ա իլանլ ԴՕրհունց Սուրէնը* (Բ): 8. *փխբ.* Եկամուտ չբերող, անեկամտաբեր: *Ցամաք պաշտոն ա մէր Ջըվէնին պաշտոնը* (Բ): *ած., մ.* 9. *փխբ.* Կտրուկ, սառն, առանց ջերմություն արտահայտելու: *Տընաշինըտ էնքան ցամաք ա խօսում, օգում էլ չը, թա ըսկանաս* (Ձ): 10. *փխբ.* Ջուրկ, անմասն: *Մը՛ծ ախպէրը հօրը սաղ հըրըստութունը յը՛ր ա օնում, կուճի ախպօրը ցամաք թօղնում* (Ձ): 11. *գ.* Չոր՝ ոչ ջրապատ տարածություն՝ տեղ: *Մին թանիրանվ ծՕվան տհուս ըն կամ ցամաքը* (Ձ):

- Ցամաք աշկավ - Առանց արտասուքի՝ լացի՝ վշտի: *Էս կըռվանը յը՛տը Ղարաբաղ ցամաք աշկավ կընէգ՛ չը՛ս քըթէնալ* (Բ):

- Ցամաք ծՕրհ աղվէս - Շատ նիհար՝ հյուծված մարդ՝ կենդանի: *Մէր Ալսէմը էլ ցամաք ծՕրհ աղվէս ա, փըչիս՝ վէր կըղնէ* (Բ):

- Ցամաք կը՛ը՛տը քըշիլ - Շատ թույլ՝ տկար՝ վտիտ լինել: *Ասում ա.- Տու հու վը՞ս, վէր ինձ թակիս, ցամաք կը՛ը՛տը քը՛ը՛զ կըքըշի* (Ձ):

- Ցամաք կ՛ուզ - *տե՛ս* Կ՛ՈՒՋ:

- Ցամաք հաց - Միայն հաց՝ առանց ուրիշ ուտելիքի՝ թացանի: *Սանքանը էն ար, վը՛ր ուստան ըտահանց ցամաք հաց ար ուտուցընըմ...* (ԼՂԲ, 354):

- Ցամաք հացու կապէլ - Ծայրահեղ աղքատության՝ թշվառության մատնել՝ հասցնել: *Խանը ժուղուվուրթէն ցամաք հացու վար կապալ* (Ձ):

- Ցամաք հացու կարօտ/հասրաթ/մՕքտանջ - Ծայրահեղ աղքատ: *Ոէ էն վախտըն էլ կըռը՛վ ա իլանլ, լօխ էն ըն իլանլ ցամաք հացու կարօտ* (Բ):

- Ցամաք հըրսանէք՛ - Ծեծ, լաց ու կոծ: *Ըտըրանց տանը սաղ օրը ցամաք հըրսանէք՛ ա* (Բ):

- Ցամաք մընալ - Առանց թացանի մնալ: *Կավը ըստակից, Հանբանն խէզանը ցամաք մընաց* (Ձ):

- Ցամաք քըթՕլը պէրանը չըտանէլ - Հաշվենկատ լինել, առանց շահի ակնկալության որեւէ բան չանել: *Ղուլգանսին տու լ՛ավ չըս ճընանչհում, իզէն ցամաք քըթՕլը պէրանը չի տանէլ* (Ձ):

ՑԱՄՔԱՆ - *գ.* Հաստ ու խավոտ կտոր՝ լողանալուց հետո մարմինը ցամաքեցնելու՝ չորացնելու համար: *Լըղանում ա, ցամքանումը պըտըտօրվում, փիչին ղըրաղէն նըստում* (Ձ):

ՑԱՆՔ(Ս) *(գրբ. ցան)* - *գ.* 1. Որեւէ բան՝ հատկապես հացահատիկ ցանած տեղ, արտ: *Հիվընանէն նի յըն տը՛ռալ ցանքսը* (Բ): 2. Ցանելը: *Ցանքսը ըսքըսալ ըն* (Բ):

ՑԱՆՑԱՌ *(գրբ. ցանցառ)* - *ած.* 1. Նոսր, իրարից հեռու, ոչ խիտ: *Ցանցառ մըրօք օնար դէրը* (Ձ): 2. *փխբ.* Անմիտ, անիմաստ, հիմար: *Ըտըրա ցանցառ խուսկէրքան զանիլանս տանում ա* (Բ):

ՑԱՊԼԱ *(ռուս. цапля)* - *տե՛ս* ԾՈՒԿՈՒՆԿՈՒԼԻ:

ՑԱՎ *(գրբ. ցաւ)* - *գ.* 1. Մարմնական ցավագին զգացում՝ վերքի, հիվանդության եւն պատճառով: *Տա մանանը կըտրրըմ ա, յըրան աղ ածըմ, էլ ցաման քօնը տանըմ չի* (ՀԺՀ, V, 337): 2. Հիվանդություն: *Մին օր էլ էտ շէնին ժուղուվուրթէն մաչը ցավ ա ըղնում, լօխ կըտօրվում ըն* (Ձ): 3. *փխբ.* Վիշտ, հոգեկան տառապանք: *Արտը կարկուտ թակէլը մը՛ծ ցավ ա շինանցուց հը՛տէ* (Բ): 4. *փխբ.* Հոգս, մտահոգություն, նեղություն: *Հազզար ու մի ցավ օնինք՛, գ՛ինդում չընք, թա հինչ անինք՛* (Բ): 5. *փխբ.* Պատուհաս, չարիք, փորձանք: *Բըդասըլ ժառանգ՛ը ցավ կըպիրի հօրը հը՛տէ* (Ձ): 6. Ծննդաբերական երկունք: *Էս կընէգ՛ը վը՛ր ցավում ա իլանլ, էս օխտը տըղան ասալ ըն.- Մյա, պատառ տէմ կաց, էս ա տատմարը կ՛ամ ա* (Ձ): 7. *տե՛ս* ՉՕՌ (2):

- Ցավ գ՛իդՕղ - Ուրիշի նեղ վիճակին հասնող, բարյացակամ: *Ցավ գ՛իդՕղ մարթ ա Սիրոժը* (Բ):

- Ցավը տանիմ/քաղիմ - Փաղաքշական արտահայտություն, ցանկություն՝ իր վրա կրելու ուրիշի ցավը՝ նրան ցավից ազատելու: *Ցավը տանիմ Արտօվէն, յը՛կավ ք՛ՕմանգՕ՛ ըրավ, բաստանըս պիհէցէ* (Բ):

- Ցավըս տանիս/տանէ/քաղի/քաղէ - Անեծքի արտահայտություն՝ թող իմ ցավը քեզ/նրան հասնի: *Կընէգ՛ը թա.- Ցավըս տանիս տու, էտ ար պակաս, վէր ախճիգ՛ըս ք՛ը՛զ տամ* (Ձ):

- Ցավը փըռնէլ - 1. Երկունքի՝ ծննդյան ցավերը սկսվել: *Ուրէրան մին օր էտ կընանուցան մինին ցավը փըռնում ա...* (ԱԱ, 87): 2. Ընդհանրապես որեւէ կարգի ցավերը սկսվել: *Կըլիխէս ցավը փըռնալ ա* (Բ):

- Ցավ տալ - 1. *տե՛ս* ՑԱՎԷԼ: *Ասում ա.- Կարում չըմ տանուր կ՛ամ, մաշկըս ցավ ա տամ* (Ձ): 2. Ցավ պատճառել՝ հասցնել: *Աստուծ ցավը տըվալ ա, դանմանը էլ նըհը՛տը* (Ձ):

- Ցավու/ցավու-ցըցու կ՛անլ - Ցավով բռնկվել՝ տառապել: *Տա ցավու-ցըցու յա կ՛ամ, վը՛ր էտ ախճիգ՛ը էտքան կ՛էղէցիկ ա, ինք՛ը՝ կ՛էշ* (ՀԺՀ, V, 159):

- Ցավ քաշիլ - 1. Ծանր ցավ՝ հիվանդություն ունենալ, ծանր հիվանդությամբ տառապել: *Լանս ա տը՛ռալ, վէր Ակիկարը մը՛ռալ ա. խը՛ղճը էս ա չՕրք՛ տարէ յա՝ ցավ ա քաշանում* (Բ): 2. Նեղություն՝ չարչարանք կրել: *Շատ ցավ քըշէցէ, մինչը՛վ էս տօնը շինը՛ցէ, պըրծէ* (Բ):

ՑԱՎԱԳԱՐ - *տե՛ս* ՑԱՎԱԳԱՐ:

ՑԱՎԱԳ՛ԱՐ/ՑԱՎԱԳԱՐ *(գրբ. ցաւա-*

գար (հիվանդոտ) - *ած.* Որեւէ հիվանդությամբ՝ հատկապես ընկնավորությամբ տառապող: *Ըտըրա կուճի ախճիգ՛ըն էլ ցավագ՛ար ա ինում* (Ձ):

ՑԱՎԷԼ *(գրբ. ցաւիմ)* - *չբ.* Մարմնական ցավ զգացվել: *Վը՛ննէրը ցավում ա* (Բ):

ՑԱՎԸՈՒՐԴ - *գ.* Ցավ եւ վիշտ: *Ասում ա.- Յը՛ս էս ցավըդ՝ուրդին կարէլ չըմ տէմ կէնամ* (Ձ):

ՑԱՎՈՒՏ *(գրբ. ցաւոտ (հիվանդոտ)* - *ած.* 1. Ցավ առաջացնող: *Էտ ճարը ցավուտ ճար ա* (Բ): 2. Ցավող, ցավ ունեցող: *Ասում ա.- Իմ ցավուտ տը՛ղըս մինակ մաշկըս ա* (Ձ):

- Ցավուտ տը՛ղէն նի կ՛ալ - *տե՛ս* Ցարա տը՛ղէն նի կ՛ալ:

ՑԱՐ *(ռուս. царь)* - *գ.* Ցարական Ռուսաստանում միապետի տիտղոսը եւ այն կրող անձը, արքա: *Վար խաբ՝ուրը հըսալ ա ցարէն, պըրիկազ ա տուվալ, վար ըսպանօղնէրէն քըթ՝ննան, կախ տան* (ԱԱ, 52):

ՑԱ՛Ք՛ - *գ.* 1. Փշոտ թուփ, որով ցանկապատ են քաշում: *... Ըտաղատ ք՛ինամ ա, տէսնում՝ մին մարթ ցա՛ք՛ ա պ՝ուրում* (ՀԺՀ, V, 399): 2. *փխբ.* Կոշտ՝ կոպիտ բնավորությամբ մարդ: *Էն էլ հօ ըսկէսուր չի՞, ցա՛ք՛ ա, ցա՛ք՛* (Բ):

- Ցա՛ք՛ին յըրա վարթ չի փըսնէլ - Անարժան ծնողներից արժանավոր զավակ չի ծնվի:

- Ցա՛ք՛ում-կըրակում տինիլ, էրիլ - Խիստ պատժել՝ չարչարել: *Հու կ՛ուղօթուն ար անում, խանը ցա՛ք՛ում-կըրակում ար տի՛նում, էր՝ում* (Ձ):

- Ցա՛ք՛ու յըրա նըստէլ - Խիստ անհանգիստ վիճակում՝ նյարդայնացած լինել: *Ասում ա.- Էն ըմ ցա՛ք՛ու յըրա նըստած, մարթըս քը՛շէրավ ք՛ը՛ցալ ա ծըմակը, մինչը՛վ միհէնգ՛ հա՛լա՛ յը՛կալ չի* (Ձ):

- Ցա՛ք՛ու տակըռ(է) կէրած - *տե՛ս* Կ՛ուլու սը՛րտ կէրած:

- Ցա՛ք՛ու փօշ - *տե՛ս* ՑԱ՛Ք՛(2):

ՑԱ՛Ք՛ԱՆ *(գրբ. ցախան)* - *գ.* Փշոտ ճյուղերից կազմված հարմարանք, որը, նոր ցանած արտի վրայով քաշելով, սերմը ծածկում են հողով եւ հողը հարթում: *Արտը վարում ըն, ցա՛ք՛անը պիրում, ցը՛ք՛անում* (Ձ):

ՑԱ՛Ք՛Ի - *տե՛ս* ՑԱ՛Ք՛:

ՑԱ՛Ք՛ԻԼ - *նբ.* Փշոտ թփերով՝ ցաքով, պատել՝ ցանկապատել: *Բուստանէն ղըրղընէք՛ը ցա՛ք՛ում ա, վէր հէյվան չի նի մըննէ* (Ձ):

ՑԱ՛Ք՛ՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՑԱ՛Ք՛ԻԼ-ի:

ՑԱ՛Ք՛Ի՛Ի - *գ.* Գոմում՝ պատի տակ, սարքած հարմարանք նստելու կամ պառկելու համար: *Կ՛ումումը էն ա ցա՛ք՛ու կա, պառավը ցա՛ք՛ուվէն յըրա տէղէրը քըցում ա, տօռնը չօլան քըլլում, ք՛ընում* (ՀԱԲ, 15, 105):

ՑԱ՛Ք՛Ի՛Տ - 1. *գ.* Շատ ցաք աճած տեղ: *Քինամ ըն ցա՛ք՛ուտը, ցա՛ք՛ կըտորում, պիրում բուստանը չըփարում* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՑԸՔ՛ՑԱ՛Ք՛Ի՛Տ:

ՑԷԹ(Ը)ՌԷԳ՛ - *տե՛ս* ՑԸ՛Թ(Ը)ՌԷԳ՛:

ՑԷԼ - *տե՛ս* ՑԻԼ:

ՑԷԼԿԱ *(ռուս. целка)* - *տե՛ս* ԱԽՃԻԳ՛(3):

ՑԷԽ - *տե՛ս* ՑԸ՛Խ:

ՑԷԽԷԼ - *տե՛ս* ՑԸ՛ԽԷԼ:

ՑԷԽԾԱՄ - *տե՛ս* ՑԸ՛ԽԾԱՄ:

ՑԷԽՎԷԼ - *տե՛ս* ՑԸ՛ԽՎԷԼ:

ՑԷԽՈՒՏ - *տե՛ս* ՑԸ՛ԽՈՒՏ:

ՑԷՂ - *տե՛ս* ՑԸ՛Ղ:

ՑԷՄԷՆԴ/ՑԷՄԷՆՏ *(ռուս. цемент, գերմ. Zement, լատ. caementum)* - *գ.* Հանքային փոշենման նյութ, որ, ջրի եւ ավազի հետ խառնելով, պատրաստում են կապող՝ արագ պնդացնող ու ամրացնող զանգված շինարարական աշխատանքների համար, ցեմենտ: *Ցէմէնդը բօլ-բօլ բիդի խառնիս, վէր տիրա՛ծ պատը պէնդ ինի* (Բ):

ՑԷՆՏԸՐ *(ռուս. центр)* - *գ.* 1. Որեւէ բանի միջին մասը՝ տեղը: *Մ՝ութ՝ունը պիրում ա ութաղէն ցէնտըրումը տընգում* (Ձ): 2. Քաղաքի կամ այլ բնակավայրի միջին մասը՝ վայրը, որտեղ սովորաբար կենտրոնացած են լինում վարչական՝ առեւտրական եւն կարեւոր հիմնարկները: *Քըղաքէն ցէնտըրըմըն էլ մին տօն ա շինում...* (ԲՀԲ, 153):

ՑԷՆՏԸՐԱԼՆԻ *(ռուս. центральный, ֆր. central, հուն. kentron)* - *ած.* Կենտրոնում գտնվող՝ գործող, կենտրոնական: *Ըստէփանակ՝ը՛ռտա ցէնտըրալնի ք՛ուչ՝ումը թ՝ազգ՝ն շէնքէր շատ ըն շինա՛լ* (Բ):

ՑԷՆՏՆԷՐ *(ռուս. центнер)* - *գ.* Ծանրության չափ, որ հավասար է հարյուր կիլոգրամի, ցենտներ: *Ըստարէ արաշտ ա իլա՛լ, մին հէկտարան ըսկի տասսը ցէնտնէր ցօրէն չընք ըստացալ* (Բ):

ՑԷՊ *(ռուս. цепь)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԺԻՆՋԻԼ (1): 2. Թանկագին եւ այլ մետաղներից պատրաստված եւ իրար ագուցված օղակների երկար ու նուրբ շարան, որ որպես զարդ գցում են վզին՝ բազկին եւն: *Այան թօռնանը հը՛տէ մին դաշ՝անգ՛ վը՛սկէ գէպ ա ինք՛ օնում* (Ձ):

ՑԷՌ - *տե՛ս* ՑԸՌ:

ՑԷՎՔ - *տե՛ս* ՑԸ՛ՎՔ:

ՑԷՐ *(գրբ. ցիր (ցիրուցան)* - *տե՛ս* ՑԸՐԸ՛Վ:

ՑԷՐԷՄՕՆԻ *(ռուս. церемония)* - *գ.* 1. Արարողություն, ծիսակատարություն: *Մինչէվ ցէրէմօնի չանիս, կ՛ալու չի...* (ԼՂԲ, 363): 2. *տե՛ս* ՆԱՁԸՏՈՒՁ:

ՑԷՐՑԷՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ցէրցէն տալ - Ջրով ցողել՝ թրջել, ցրցամել: *Էնքան ցէրցէն ա տըվալ, խըրէգ՛ ա մընացալ՝ ըստակէ* (ՀԱԲ, 15, 101):

ՑԷՑ[1] - *տե՛ս* ՑԸ՛Ց[1]:

ՑԷՑ[2] - *տե՛ս* ՑԸ՛Ց[2]:

ՑԸ՛Թ(Ը)ՌԷԳ՛/ՑԷԹ(Ը)ՌԷԳ՛/ՑԸԹ(Ը)ՌԷԳ՛/ՑԻԹԸՌԷԳ՛/ՑԻԹՌԷԳ՛ - *ած.* Հաճախակի միզող: *Էտ ցը՛թըռէգ՛ը ըբօռնան տօն չի կ՛ամ* (Բ):

ՑԸ՛Խ/ՑԷԽ/ՑԸԽ *(գրբ. ցեխ)* - *գ.* 1. Ջրով թրջված՝ ներծծված հող, ջրախառն հող: *Մինասը տէսնում ա՝ խօզը, հը՛ղըցէն ղըրաղէն ցէխումը պարանց ընգած, խըռխըռցընէյիս* (ՆԱԲ, 104): 2. Հողի՝ կավի՝ կրի՝ ցեմենտի շաղախ ավազի՝ հարդի եւն հետ շինարարական աշխատանքների համար: *Ցը՛խը պըրծընում ա, ուստան մընամ ա մ՝ա՛թ՝ալ* (Ձ): 3. Շաղախված կավե զանգված, որից տարբեր իրեր են պատրաստում: *Պ՝ուրուտը ցը՛խան կօլա յա շինում, ծախում* (Ձ): 4. Չափից շատ ջրային պարունակություն ունեցող հաց՝ թխվածք եւն: *Էս էլ հօ ք՛ա՛թ՝ չի՞, ցը՛խ ա* (Բ): 5. Հողախառն կեղտ որեւէ բանի վրա: *Ծ՝ՕՐԷՐը սաղ ցը՛խ ա* (Բ):

- Ցը՛խ անէլ - 1. Ցեխ շաղախել: *Ցը՛խ ըն անում, ըսքըսում պատը տինիլը* (Ձ): 2. *փխբ.* Վատնել: *Էտ ախմախ կընէգ՛ը մարթին ըշխադ՝ ած փուլէրը լօխ ցը՛խ ըրավ* (Բ):

- Ցը՛խավ էշ քը՛շիլ - Դժվար գործ կատարել: *Էս էլ հօ ք՛ը՛փ անէլ չի՞, ցը՛խավ էշ քը՛շիլ ա* (Բ):

- Ցը՛խէն նըհը՛տ հըվըսըրց(ը)նէլ - *տե՛ս* Ցը՛խը կօխէլ:

- Ցը՛խը ընգածէն կօխ տալ/քացէ տալ - Նեղ վիճակում գտնվողին տմարդորեն ավելի նեղ վիճակում դնել: *Ցը՛խը ընգածէն կօխ տըվօղէն Աստուծ սիրիլ չի* (Ձ):

- Ցը՛խը կօխէլ/քըցիլ (տ՝ուս օնէլ) - Անպատվել, խայտառակել: *Կընէգ՛ը կ՛ամ ա շինըմաչումը մարթին ցը՛խը կօխում, էնքանէն մաչին խըյտառակ անում* (Ձ):

- Ցը՛խ օրու մըհակ - Հույս: *Ասում ա.- Ցը՛ս էլ ցը՛խ օրու մըհակ չօնիմ, լօխ պըրծած ա* (Ձ):

ՑԸ՛ԽԷԼ/ՑԷԽԷԼ/ՑԸԽԷԼ - *նբ.* 1. Ցեխով պատել՝ ծեփել: *Վը՛սկուն պուլիգ՛ը տինում ա պատէն մաչին, ցը՛խում* (Ձ): 2. *փխբ.* Մեկին լռեցնել, բերանը փակել (խիստ պատասխանելով, կաշառելով եւն): *Սուդին ցը՛խը՛ցէն, կ՛օղէն ըզը՛ղը՛ցէն* (Ձ):

ՑԸᵉԽԾԱՄ/ՑԷԽԾԱՄ/ՑԸԽԾԱՄ - *տե՛ս* ԾԷՂԾԱՄ:

ՑԸᵉԽՎԷԼ/ՑԷԽՎԷԼ/ՑԸԽՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՑԸᵉԽԷԼ-ի:

ՑԸᵉԽՈՒՏ/ՑԷԽՈՒՏ/ՑԸԽՈՒՏ *(գրբ. ցխոտ)* - *ած.* 1. Վրան ցեխ քսված, ցեխով կեղտոտված: *Ցըᵉխուտ շՅրէր ա կըᵉցալ* (Բ): 2. Ցեխապատ, որտեղ ցեխ է գոյացել՝ կուտակվել: *Ցըᵉխուտ հրդէ յա* (Բ):

- Ցըᵉխուտ կ'ումաշին օրթնըյա տէր ասէլ - *տե՛ս* Էշին դայի ասէլ (1):

ՑԸᵉՂ/ՑԷՂ/ՑԸՂ *(գրբ. ցեղ)* - 1. *տե՛ս* ԱՋԿ: 2. *տե՛ս* ՍՕՐԹ:

ՑԸᵉՌ - *տե՛ս* ՑԸՌ:

ՑԸᵉՎՔ/ՑԷՎՔ *(գրբ. ցիւ (տան ծածկ)* - *գ.* Որեւէ բանի վերին ծայրը՝ կատարը: *Քընըմ ա, տըᵉսնըմ՝ հաղուդին բաղին չօրս ղօլը չափար ըրած, էտ չափարին ցըᵉվքին էլ մարթի քՅանլէքՅ նի կօխած...* (ՀԺՀ, V, 128):

- Ցըᵉվքան վէր ըղնէլ - Մեծ դժբախտության հանդիպել, ծանր վիճակի մեջ ընկնել: *ՀՅրանբէդը ցէվքան վէր ա ընգալ. համ կավըն ա ըստակալ, համ արտը էրվալ* (Ձ):

- Ցըᵉվքէն պըտկէն - Շատ բարձր տեղ: *Խըծապէրթը էն ա ցըᵉվքէն պըտկէն* (Բ):

ՑԸᵉՑ¹/ՑԷՑ¹/ՑԸՑ¹ *(գրբ. ցեց)* - *գ.* 1. Բրդեղենի, հացահատիկների, կահույքի, բույսերի եւն վնասատու թիթեռ, ուտիճ: *Ցէցը յըրողնդՅշակը ընգալ, սաղ փուչըցըրավ* (Բ): 2. Մաշկի հիվանդություն, որ արտահայտվում է կսկծեցնող այտուցների երեւան գալով: *Ցէցը էրկուիրըᵉք շէփտանը յըᵉտը ընցընում ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Հարստահարիչ, վնասատու, նենգ: *Էտ էլ հօ ժառանգՅ չի՞ Սըհակէն հըᵉտէ, ցէց ա, ցէց* (Բ):

ՑԸᵉՑ²/ՑԷՑ²/ՑԸՑ² *(գրբ. ցից)* - *գ.* 1. Փայտե կամ երկաթե սրածայր ձող, որ տնկում են գետնի մեջ: *Մին ցըᵉց ա տընգում, ճՅրէն նըստա կապում* (Ձ): 2. Ջրաղացի երկաթե ձողը, որի կենտրոնում ագուցված է անիվի գունդը, իսկ վերեւում՝ վերին երկնաքարը: *Ճըղացէն ցըᵉցը ծըռվալ ա* (Բ): 3. *ած.* Ցցի պես տնկված, ցցված: *Ուռթանա շՅուտ յէր ա կէնում, քընում, տէսնում ըտէղ մին սօր, ցէց քար...* (ՀԱԲ, 15, 148):

- Ցըᵉց անէլ/կըց(ը)նէլ/տինիլ/օնէլ - 1. Ուղղահայաց դիրքով կանգնեցնել՝ տնկել՝ դնել՝ ամրացնել՝ պահել, ցցել: *Քըշէրավ չօբանը յէր ա կէնում, չուվըլնէն ցէց տինում, մարթ ղարկում թաքավէրէն կօշտը, թա.- Ըսէ՛ցէք՝ կՅան ճօկած ցօրէնը, կՅարին նան կօրէկը տըᵉսնա* (ՀԺՀ, VII, 32): 2. Վեր բարձրացնել, դեպի վեր պարզել: *Էտ մարթը մինգէլ Յուրան մին մաննըն ա ցէց օնում, էս դՅնՅմըն էլ ա օգում Պըլըպուդուն խանփի...* (ՀԺՀ, VII, 349): 3. *փխբ. հեգն.* Սպանել: *Յըրա յա անում, ըտըրան ըտըᵉղ ցըᵉց տինում* (Ձ):

- Ցըᵉց ինիլ/կէնալ - Ուղղահայաց դիրքով կանգնել՝ տնկվել՝ դրվել՝ ամրացվել՝ պահվել, ցցվել: *... Ջանմդանռնին ցէց կացած մըᵉզ վՅուրՅուվՅուրդ ընէյիս ըն ըլանլ* (ԼՂԲՔ, 271):

ՑԸԹ(Ը)ՌԷԳ - *տե՛ս* ՑԸᵉԹ(Ը)ՌԷԳ:

ՑԸԼԱՓԱՆ/ՑԱԼԱՓԱՆ/ՑԸԼԸՓԱՆ *(ռուս. целлофан, անգլ. cellophane, լատ. cellula+հուն. phonos)* - *գ.* Ցելյուլոզի նուրբ եւ առաձգական թաղանթ, ցելոֆան: *Ցըլափան ա ինքՅ օնում, ակուշկէքը ծասկում* (Ձ):

ՑԸԼԷՓ - *տե՛ս* ՑԸԼԸᵉՓ:

ՑԸԼԸᵉՓ/ՑԸԼԷՓ/ՑԸԼԸՓ *(հ.ե. *(s)kel(e)-p- (կտրել)* - *գ.* Ջարդելիս՝ տաշելիս եւն պոկված՝ օդի մեջ թռչող փայտի՝ քարի՝ ապակու եւն մանր կտոր: *Փանը կըտուրէլիս հունց ա պըտահում՝ մին ցըլըᵉփ ա նի կՅամ աշկէն, քուռընցընում* (Ձ):

- Ցըլըᵉփ տալ - Փայտից՝ քարից՝ ապակուց եւն մանր կտոր պոկվել: *Կոլան նի յա կՅամ քարէն, ցըլըᵉփ տամ* (Ձ):

ՑԸԼԸՆՔՑԸԼԸՆՔՕՏԷԼ/ՑՈՒԼՈՒՆՔՑՈՒԼՈՒՆՔՕՏԷԼ - *չբ.* 1. Պղպջակները վեր-վեր թռչել: *ԿՅինին ցըլընքցըլընքօտում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Վերքը թեթեւակի մրմռալ: *Յարան ցըլընքցըլընքօտում ա* (Բ):

ՑԸԼԸՓ - *տե՛ս* ՑԸԼԸᵉՓ:

ՑԸԼԸՓԱՆ - *տե՛ս* ՑԸԼԱՓԱՆ:

ՑԸԼԻԼ/ՑԻԼԻԼ *(գրբ. ցելեմ (պատռել, ճեղքել)* - *նբ.* Հողը հերկել, ցելել: *Հավան պէնվում չի, թա վըᵉղը ցըլինքՅ* (Բ):

ՑԸԼԻՆԴԸՐ/ՑԻԼԻՆԴԸՐ *(ռուս. цылиндр, ֆր. cilindre)* - *գ.* Տղամարդու լայնեզր գլանաձեւ գլխարկ: *Ցիլինդրը տինում ա կըլխէն, քՅինամ* (Ձ):

ՑԸԼԻՆԴ(ԸՐ)ԱՎԷՐ/ՑԻԼԻՆԴ(ԸՐ)ԱՎԷՐ - *ած.* Ցիլինդր դրած՝ կրող: *Հըդէնին մին ցըլինդրրավէր մարթ ա ջիհանում* (Ձ):

ՑԸԼԻՊԱՐԱՆ/ՑԻԼԻՊԱՐԱՆ - *գ.* Ցելը երկրորդ անգամ հերկելով՝ հողը շուռ տալը՝ շրջելը: *Ցիլիպարան բիդի անիս, վէր պէրքը շատ ինի* (Ձ):

ՑԸԼՎԻԼ/ՑԻԼՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՑԸԼԻԼ-ի:

ՑԸԽ - *տե՛ս* ՑԸᵉԽ:

ՑԸԽԱՃՈՒՐ - *գ.* Ցեխախառն ջուր: *ԽօզՅէրը նի յըն տըᵉռալ ցըխաճՅուրը* (Բ):

ՑԸԽԱՊԷՆ - *գ.* Շինարարական շաղախով կատարվող աշխատանք: *Ցըխապէնը տիժէր կօրծ ա* (Բ):

ՑԸԽԷԼ - *տե՛ս* ՑԸᵉԽԷԼ:

ՑԸԽԸԹԱԹԱԽ *(գրբ. ցեխաթաթախ)* - *ած.* Ցեխի մեջ թաթախված՝ շաղախված, ցեխակոլոլ: *Ըտի ցըխըթաթախ շՅուրէրավ քՅինամ ա տօն* (Ձ):

ՑԸԽԸԿԱԼԻԼ - 1. *նբ.* Ցեխ քսել վրան, ցեխով կեղտոտել: *Խօխան շՅրէրը սաղ ցըխըկՅանլ ա* (Բ): 2. *չբ.* Ցեխ քսվել վրան, ցեխով կեղտոտվել: *ԹՅոռը յըᵉկավ, օբան ցըխըկՅանլից* (Բ):

ՑԸԽԸԿԱԼՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՑԸԽԸԿԱԼԻԼ (1)-ի:

ՑԸԽԸԿԸԼՕԼԷ - *գ.* 1. Ցեխից սարքած գնդիկ: *Վըᵉնն ըն կըցնում, ցէխավ լըպատում, տէռնում ա Բախշին մին ցըխըկըլօլէ* (ՆԼՂԺԲ, 97): 2. Միջատի տեսակ: *Ցըխըկըլօլէն ցըᵉխան կըլօնդրակնէ յա շինում* (Բ): 3. *փխբ.* Շատ կարճահասակ եւ կաղ մարդ: *Էտ ցըխըկըլօլէն կընգանը օր ա տամ, իշըᵉղ չի տամ* (Բ):

ՑԸԽԸԿԸԼՕԼԱԿ - *տե՛ս* ՑԸԽԸԿԸԼՕԼԷ (1, 3):

ՑԸԽԸԿԸԼՕՆԴ(Ը)ՐԱԿ - *տե՛ս* ՑԸԽԸԿԸԼՕԼԷ(1, 3):

ՑԸԽԸԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ՑԸԽԸԹԱԹԱԽ:

ՑԸԽԸՇԱՂԱԽ - *տե՛ս* ՑԸԽԸԹԱԹԱԽ:

ՑԸԽԸՓԱԼԱԼ - *տե՛ս* ՑԸԽԸԹԱԹԱԽ:

ՑԸԽԾԱՄ - *տե՛ս* ՑԸᵉԽԾԱՄ:

ՑԸԽՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՑԸᵉԽԷԼ-ի:

ՑԸԽՈՒՏ - *տե՛ս* ՑԸᵉԽՈՒՏ:

ՑԸԽՕՏԷԼ *(գրբ. ցխոտիմ)* - *տե՛ս* ՑԸԽԸԿԱԼԻԼ:

ՑԸԽՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՑԸԽԸԿԱԼՎԻԼ:

ՑԸԿԸՏԱԿՕԹ - *գ.* Ցաքատի կոթ: *Ցըկըտակօթը բիդի հացցէ փանդ շինիս, վէր տըմասկան ինի* (Բ):

ՑԸԿԸՏԱՎԷՐ - *ած., գ.* Ցաքատով աշխատող (մարդ): *ԷքՅսը օխտը ցըկըտավէր ըն կՅամ բաղը, ծըռէրէն չՅրէրը տամ* (Ձ):

ՑԸԿԸՏԱՓԱԴ - *գ.* Ցաքատով կտրելու փայտ, բարակ փայտ: *Ապան ծըմական յա՛ քՅրթիկ ար պիրում, յա ցըկըտափանդ* (Բ):

ՑԸԿԸՏՀԱՐԷԼ - *նբ.* Ցաքատով կտրել՝ կտրտել: *Ցըկըտհարում ա, գՅանլանուն ճըղնէրը լօխ վէր ածում* (Ձ):

ՑԸԿԸՏՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՑԸԿԸՏՀԱՐԷԼ-ի:

ՑԸԿԸՏ-ՄԸԿԸՏ - *գ.* Խաղատեսակ, երբ հակառակորդները ցաքատի մի հարվածով փորձում են կտրել ծառի ճյուղը. եթե հաջողվում է, ասում են՝ մըկըտ, եթե չի հաջողվում՝ ցըկըտ: *Առաչ ցըկըտ-մըկըտ էլ ընք իլանլ խաղ ընէլիս* (Բ):

ՑԸԿԸՏ-ՑԱԿԱՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ցըկըտ-ցակատ անել - 1. Վայրի-վերո խոսել: *Խըրէգ՛ ցըկըտ-ցակատ ըրա՛, մին ա, ք՛ը՞գ ըսկանօղ չի կա* (Բ): 2. Կոպտորեն պատասխանել, կոշտ վերաբերվել: *Հարթնէրը պառավ ըսկէս-վօրը նըհը՞տ շատ ին ցըկըտ-ցակատ անում* (Ձ):

ՑԸՂ - *տե՛ս* ՑԸ՞Ղ:

ՑԸՂՆԷԼ/ՑԸՆԳՆԷԼ/ՑԸՅՆԷԼ/ՑԸՆ-ՆԷԼ/ՑԸՐԹՆԷԼ *(գրբ. ցնկնիմ)* - *նբ.* 1. Ծնել, ձագ բերել (շան, կատվի եւ այլ կենդանիների մասին): *Էտ շօնը ցըղ-նում ա, վէց ծէք՛ պիրում* (Ձ): 2. *անրգ.* Ծնունդաբերել: *Թաքավէրը հըրամանք ա տամ, վէր էտ անըզկամ կընգանը կախ չի տան, ըսպասին, մինչը՞վ ցըղնէ* (Ձ):

- Ցըղնած շօն - Կատաղի (մարդ): *Ցըղնած շօն ը՞ս, հինչ ը՞ս օգ՛ում ինձանա* (Բ):

ՑԸՂՆԸՎԷԼ/ՑԸՆԳՆԸՎԷԼ/ՑԸՅՆԸ-ՎԷԼ/ՑԸՆՆԸՎԷԼ/ՑԸՐԹՆԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՑԸՂՆԷԼ-ի:

ՑԸՂՆՕՏԷԼ/ՑԸՆԳՆՕՏԷԼ/ՑԸՅՆՕ-ՏԷԼ/ՑԸՆՆՕՏԷԼ/ՑԸՐԹՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆԷԼ (շատերի մասին):

ՑԸՂՆՕՏՎԷԼ/ՑԸՆԳՆՕՏՎԷԼ/ՑԸՅ-ՆՕՏՎԷԼ/ՑԸՆՆՕՏՎԷԼ/ՑԸՐԹՆՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՑԸՂՆՕՏԷԼ-ի:

ՑԸՄԱՔ(Վ)ԷԼ *(գրբ. ցամաքիմ)* - *չբ.* 1. Խոնավությունից զրկվել, չորանալ: *Ա՞ը՞վ չի անում, թա տափէրը ցըմաքէ* (Բ): 2. Ջուրը կտրվել: *Յէտնան, վէր ծօվը ցըմաքալ ա, ժուղովուրթ ըն յէկալ, տը-նէր շինա՛լ, շէն տը՞ռալ* (ԱԱ, 25): 3. Կաթից կտրվել, կաթ չտալ: ... *Կօվըն էլ ըն-դը՞ղ ա ցըմաքում, թօղում տօնը չօքած* (ԱԱռ, 43): 4. *փխբ.* Թառամել, թոշնել: *Արաշտ ա, արտէրը ցըմաքալ ա* (Բ): 5. *փխբ.* Սմքել, նիհարել: *Էտ խէ ըտի ցը-մաքալ ը՞ս* (Բ): 6. *փխբ.* Հատնել, վերջանալ: *Էլ վէչ մին տը՞ղա օքութ չի կա, լօխ ցըմաքալ ա* (Բ): 7. *փխբ.* Ապշել, քար կտրել: *Իտի պը՞ն տը՞սած չար, լըհա՛ իստի մընաց ցըմաքած* (ՀԺՀ, V, 200):

ՑԸՄԷՆԴԻ/ՑԸՄԷՆՏԻ - *ածական.* Ցեմենտից սարքած՝ շինած: *Ցըմէնտի դուրբա յա* (Բ):

ՑԸՄԷՆԴԻԼ/ՑԸՄԷՆՏԻԼ - *նբ.* Ցեմենտով ամրացնել, ցեմենտել: *Ոօքը տինում ըն յըրան, ցըմէնդում* (Ձ):

ՑԸՄԷՆԴՎԻԼ/ՑԸՄԷՆՏՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՑԸՄԷՆԴԻԼ-ի:

ՑԸՄԷՆՏԻ - *տե՛ս* ՑԸՄԷՆԴԻ:

ՑԸՄԷՆՏԻԼ - *տե՛ս* ՑԸՄԷՆԴԻԼ:

ՑԸՄԷՆՏՎԻԼ - *տե՛ս* ՑԸՄԷՆԴՎԻԼ:

ՑԸՄԸՔԱՄԱՆ - *գ.* Մեջը ցամաք՝ խոնավություն չպարունակող մթերքներ պահելու աման: *Ըտըրա տանը իլա՛ծը մին կօլա յար, մին էլ մին ցըմըքաման* (Ձ):

ՑԸՄԸՔԱՊԱՏ - *տե՛ս* ՑԸՄԸՔՕԹՈՒՆ:

ՑԸՄԸՔԱՏԷՍՆԸ - *գ.* 1. Դաղձի նման չորուկ բույս: *Ըտը՞ղ էլ շատ ցըմըքա-տէսնը կար փըսած* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատ նիհար եւ ոսկրոտ մարդ: *Էտ ցըմըքա-տէսնը հանցա ըսկի հըցակէր բա՛նդա՛ չինի* (Բ):

ՑԸՄԸՔՅԱԹ - *տե՛ս* ՑԸՄԸՔՅԱՏ:

ՑԸՄԸՔՅԱՏ/ՑԸՄԸՔՅԱԹ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ցըմըքիատ ածէլ/ինիլ/մընալ - *տե՛ս* ՑԸՄԱՔ(Վ)ԷԼ (7):

ՑԸՄԸՔՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ցամաքեցու-ցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ՑԸՄԱՔ(Վ)ԷԼ-ի:

ՑԸՄԸՔՑԸՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՑԸ-ՄԸՔՑԸՆԷԼ-ի:

ՑԸՄԸՔՕԹՈՒՆ *(գրբ. ցամաքութիւն)* - *գ.* Ցամաք լինելը: *Վը՞ղէն ցըմըքօթունը շատ ա, թօռ բիդի կ՛ա, վէր արտը փըս-նէ* (Բ):

- Ցըմըքօթուն անել - Միայն հաց ուտել, ուտելու այլ բան չունենալ: *Ցըմը-քօթուն ընէլավ յօլլա յընք ք՛ունո՛ւմ* (Բ):

ՑԸՄԻՆԴԱ՛ԼԻ/ՑԸՄԻՆՏԱ՛ԼԻ - *ածական.* Ցեմենտը շատ, հետը շատ ցեմենտ խառնած: *Ցըմինդա՛լի ցը՞խ ա* (Բ):

ՑԸՄԻՆՏԱ՛ԼԻ - *տե՛ս* ՑԸՄԻՆԴԱ՛ԼԻ:

ՑԸՄՓԸ՞ՌՆԸ - *տե՛ս* ՔԸՆԹԸ՞ՌՆԸ:

ՑԸՅՆԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆԷԼ:

ՑԸՅՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆԸՎԷԼ:

ՑԸՅՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆՕՏԷԼ:

ՑԸՅՆՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆՕՏՎԷԼ:

ՑԸՆԳԸՌ(Ի) - *ածական.* Չնչին, ողորմելի, խղճուկ, քնձռոտ: *Ըտըրան էլ մին ցըն-գըռի ծի յա ինո՛ւմ* (Ձ):

ՑԸՆԳԸՌՕՏ - *տե՛ս* ՑԸՆԳԸՌ(Ի):

ՑԸՆԳՆԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆԷԼ:

ՑԸՆԳՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆԸՎԷԼ:

ՑԸՆԳՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆՕՏԷԼ:

ՑԸՆԳՆՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆՕՏՎԷԼ:

ՑԸՆԴԱԾ - *ածական.* Խելքը թռցրած, խելառ: *Ցընդած մարթ ա Ափօն* (Բ):

ՑԸՆԴԷԼ/ՑԸՆԴԻԼ *(գրբ. ցնդիմ)* - *չբ.* 1. Գազանման վիճակի վերածվելով՝ անհետանալ, գոլորշիանալ: *Համան էն-քան տաք ա, գ՛օլէն ճո՛ւրը սաղ ցընդալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Անհետանալ, չքանալ: *Քի-նա՛մ ա դէրին պիրո՛ւմ, վը՞ր օրթնի, սա-դանան ընդէղան ցընդի* (ՆԼՂԺԲ, 90): 3. *փխբ.* Խելքը թռցնել, ցնորվել: *Էնքան թակալ ըն, լափ ցընդալ ա* (Բ):

ՑԸՆԴԸՎԱԾ - *տե՛ս* ՑԸՆԴԱԾ:

ՑԸՆԴԸՎԷԼ/ՑԸՆԴԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՑԸՆ-ԴԷԼ:

ՑԸՆԴԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՑԸՆԴԸՎԷԼ:

ՑԸՆԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՑԸՆԴԸՑ(Ը)ՆԻԼ - *նբ. եւ պբ.* ՑԸՆԴԷԼ-ի:

ՑԸՆԴԻԼ - *տե՛ս* ՑԸՆԴԷԼ:

ՑԸՆՁՈՒԽ(ՆԸ)/ՑԸՆՁՈՒՂ(ՆԸ)/ՑՈՒՆՁՈՒԽ(ՆԸ)/ՑՈՒՆՁՈՒՂ(ՆԸ) *(գրբ. ցնցուղ)* - *գ.* 1. Ձագարձեւ գլխիկով անոթ՝ աման՝ հարմարանք ջուրը գետնին՝ ծաղիկներին եւն ցողելու համար: *Ցընձուխնը յօր ա օնում, ծըղը՞գ՛նէն ճի-ր՛ում* (Ձ): 2. *փխբ.* Հորիզոնի տեսքը արեւը ծագելու ժամանակ, արեւածագ: *Ըշխարքէս ամմէնաղաշնգ՛ պէնը ցըն-ձուխնը՞ն ա* (Բ):

- Ցընձուխ(նը) տալ - Արեւը ծագել, հորիզոնը արեւի ճառագայթներով լուսավորվել: *Ըռավօտը՝ լ՛ուսըպէցին՝ էն ցունձուխնը տամ վախտը, զուրթնացի, տէսնամ ուխտավէրնէն հըդէ ըն իլա՛լ պիտի սարին տակը* (ՋՏ, Ա, 109):

ՑԸՆՁՈՒՂ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՑԸՆՁՈՒԽ(ՆԸ):

ՑԸՆՆԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆԷԼ:

ՑԸՆՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆԸՎԷԼ:

ՑԸՆՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆՕՏԷԼ:

ՑԸՆՆՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆՕՏՎԷԼ:

ՑԸՆՑԸՌՎԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՆԴԷԼ(3):

ՑԸՌ/ՑԷՌ/ՑԸ՞Ռ *(գրբ. ցեռ, հ.ե. *sker-)* - *գ.* Ջրալի կղկղանք: *Արչը կալ՛ումը լըծէլը հիշտ ա, ցըռը օնէլըն ա տըժէր* (ԱԲԲ, 21):

- Ցըռան ըղնէլ - *տե՛ս* Պանօս անել:

ՑԸՌԱՆ - *ածական.* 1. Շարունակ փորլուծություն ունեցող, հաճախ ցռող: *Ցըռան մարթ ա, սաղ օրը ըբօռնան տօն չի կ՛ամ* (Բ): 2. *փխբ.* Վախկոտ, երկչոտ: *Ցըռան մարթ ա Կ՛ա՛փին, ըլբըստըրական էլ ա վախում* (Բ):

- Ցըռան Վէրգօ - Վախկոտ՝ երկչոտ մարդ: *Կընէգ՛ը ասմա.- Տու հինչ տը-դա՞մարթ, Ցըռան Վէրգօ յըս* (Ձ):

ՑԸՌԷԼ - *չբ.* 1. Փորը լուծել ջրալի կղկղանքով: *Նօթէ խաղու օտօղը կըցը-ռէ* (ՆԱԲ, III, 391): 2. *փխբ.* Փլվել: *Պատը ցըռալ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Վախենալ, ահաբեկվել: *Վը՞րսկանը ըսլանէն վէր տը՞-սավ, ցըռից* (Ձ):

- Ցըռէլ պըտէրավը տալ - *տե՛ս* Տըռէլ տըկըղնօտավը տալ:

ՑԸՌԸԿԱՏԼԻ - *տե՛ս* ԾԸՌԸԿԱՏԼԻ:

ՑԸՌԸԿՈՒՏԿՈՒՏ - *տե՛ս* ԾԸՌԸ-ԿՈՒՏԿՈՒՏ:

ՑԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՑԸՌԷԼ-ի:

ՑԸՌԸՑԸՌԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ցըռըցըռէն ըղնէլ - Խիստ վախենալ: *Արչը վէր տո՛ւս ա կ՛ամ, Հէյրանը ցըռըցըռէն ա ըղնում* (Ձ):

ՑԸՌԹԻ-ՓԸՌԹԻ - *տե՛ս* ՑԸՐԹԻ-ՓԸՐԹԻ:

ՑԸՌՈՒՏ - *ածական.* Ցեռով ապականված, կեղտոտ: *Ցըռուտ վընընմանէր ա կ՛ը՞-ցալ* (Բ):

- Ցըռուտ դանա - Կեղտոտ՝ փնթի՝ անպատիվ մարդ: *Էտ ցըռուտ դանան ամէսը մը՛հը՛տ էլ չի լըղանում* (Բ):

ՑԸՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՌԷԼ (շատերի մասին):

ՑԸՎԱԽԷԽՏ/ՑԸՎԱԽԸ՛ԽՏ - *ած.* Ցավից խեղդված՝ մեռած: *Էտ ցըվախէխտ մարթին թաղում ըն, յըրան էլ քար քըցո՛ւմ* (Ձ):

ՑԸՎԱԽԸ՛ԽՏ - *տե՛ս* ՑԸՎԱԽԷԽՏ:

ՑԸՎԱԿՕԽ - *ած.* Ցավից՝ վշտից տառապող, շատ ցավ՝ վիշտ ունեցող: *Ցըվակօխ մարթիք՝ շատ կան* (Բ):

ՑԸՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ցաւեցուցանեմ)* - *նբ.* ՑԱՎԷԼ-ի: *Էտ կօճը ըտըրանց թաթէրը հօփ ա տամ, ցըվըց(ը)նըմ* (ՀԺՀ, V, 55):

ՑԸՎՑԸՎԷԼ - *նբ.* Մատներով թեթեւակի գզել: *Պո՛ւրթը ցըվցըվում ա, ածում դո՛ւշանկէն մաչը* (Բ):

ՑԸՐԷՎ - *տե՛ս* ՑԸՐԸ՛Վ:

ՑԸՐԸ՛Վ/ՑԸՐԷՎ *(գրբ. ցրիւ (ցրված)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ցըրը՛վ ածէլ - *տե՛ս* Ցըրը՛վ տալ:

- Ցըրը՛վ կա՛ալ - 1. Ցիրուցան լինել, սփռվել, տարածվել: *Կամ ա տը՛սնում՝ շօ՛ղերը տանավը մին ցըրը՛վ յը՛կած* (Ձ): 2. Քանդվել, ավերվել: *Օշափը վէր թըխում ա, տանը պատը ցըրը՛վ ա կամ* (Ձ): 3. Ջախջախվել: *Գո՛ռլլան նի յա կամ աշկէն, աշկը ցըրը՛վ ա կամ* (Ձ): 4. Վերանալ, գոյությունը դադարել: *Ըտի մէր կալխօզը ցըրը՛վ յը՛կավ* (Բ): 5. *փխբ.* Իրարից հեռանալ, բաժան-բաժան լինել: *Հըրսանէքը՛ պըրծնում ա, լօխ ցըրէվ ըն կամ* (ՀԺՀ, V, 628): 6. Անտեղի վատնվել՝ ծախսվել՝ փչանալ: *Ըտի էտ հըրուստէն փուլէրը սաղ ցըրը՛վ ա կամ* (Ձ): 7. Հոշոտվել, պատառոտվել: *Կամ ըն, տը՛սնում՝ էշին քօռակը էտ քօլէն տակէն ցըրը՛վ յը՛կած* (Ձ):

- Ցըրը՛վ տալ - 1. Ցիրուցան անել, սփռել, տարածել: *Մընըցածէն քամէն տարավ ցըրէվ տըվավ...* (ՆԱԲ, 81): 2. Քանդել, ավերել: *Ջօրքէն հըրաման ա տամ, վէր էտ յը՛խծէն ցըրը՛վ տան* (Ձ): 3. Ջախջախել: *Փանվը թըխում ա, աշկը ցըրը՛վ տամ* (Ձ): 4. Վերացնել, գոյությունը դադարեցնել: *Գարբաչօվէն բալան թաղիմ, վէր սավէտը ցըրը՛վ տըվավ* (Բ): 5. *փխբ.* Իրարից հեռացնել, բաժան անել: *Էս կըռը՛վը ինձ ու հընգէրուցըս ցըրը՛վ ա տըվալ* (Բ): 6. Անտեղի վատնել՝ ծախսել՝ փչացնել: *Վը՛ռը կէրած կընէգը մարթին փուլէրը ցըրը՛վ կըտա* (Բ): 7. Հոշոտել, պատառոտել: *Ասըմ ա.- Էշին կո՛ւլը ցըրէվ ա տըվալ* (ԲՀԲ, 188):

ՑԸՐԹԻ-ՓԸՐԹԻ/ՑԸՌԹԻ-ՓԸՌԹԻ/ՉԸՐԹԻ-ՓԸՐԹԻ/ՉԸՌԹԻ-ՓԸՌԹԻ/ՑԻ-ԹԻ-ՓԻԹԻ/ԾԸՐՏԻ-ՊԸՐՏԻ/ԾԸՌՏԻ-ՊԸՌՏԻ - *ած.* Չնչին, ոչինչ չարժեցող: *...Մէր հայէրը ցիթի-փիթի պէնէրու մը-հար հա՛ռնէ կընխարջին...* (ՋՏ, Բ, 64):

- Ցըրթի-փըրթի անէլ - Դատարկաբանել: *Ցըրթի-փըրթի անօղ շատ կա, ամմա ըսկանօղ չի կա* (Բ):

ՑԸՐԹՆԷ *(գրբ. ցրդենի)* - *գ.* Գիհիի տեսակներից մեկը, ցրդենի: *Մարտակէրտա ծըմըկնէրումը ցըրթնէ յէլ կա* (Բ):

ՑԸՐԹՆԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆԷԼ:

ՑԸՐԹՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆԸՎԷԼ:

ՑԸՐԹՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆՕՏԷԼ:

ՑԸՐԹՆՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՂՆՕՏՎԷԼ:

ՑԸՐՏԷԼ/ՑՈՒՐՏԻԼ - *տե՛ս* ՑԸՐ(Տ)-ՑՈՒՐՏԱՆԱԼ:

ՑԸՐ(Տ)ՑՈՒՐՏԱՆԱԼ/ՑՈՒՐ(Տ)ՑՈՒՐՏԱՆԱԼ *(գրբ. ցրտանամ (պաղել)* - *չբ.* 1. Ցրտերն ընկնել, եղանակը ցուրտ դառնալ: *Հավան ցըրտցուրտացալ ա* (Բ): 2. Հովանալ, զովանալ: *Մին քամէ չի կա, թա պատառ ցըրտցուրտանանք* (Բ): 3. Ջերմությունը պակասել՝ նվազել: *Փիչը հանգո՛ւում ա, օթաղը ցուրցուրտանում ա* (Ձ): 4. Տաքությունը պակասել, պաղել: *Չայը ցըրտցուրտացալ ա* (Բ):

ՑԸՐ(Տ)ՑՈՒՐՏՑ(Ը)ՆԷԼ/ՑՈՒՐ(Տ)-ՑՈՒՐՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՑԸՐ(Տ)-ՑՈՒՐՏԱՆԱԼ-ի:

ՑԸՐ(Տ)ՑՈՒՐՏՕԹՈՒՆ/ՑՈՒՐ(Տ)-ՑՈՒՐՏՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Ցուրտ լինելը: *Պառավ վը՛ռսկանը ասում ա.- Վէր հըվէն ցըրտցուրտօթունէն յէշիս, կարէլ չըս վը՛ռս անիս* (Ձ): 2. Ցուրտ եղանակ, ցրտեր: *Ծըմըռնըվա ցըրտցուրտօթունը մը՛զ լափ նը՛ղընն ա լընծալ* (Բ): 3. Սառնություն, պաղություն: *Ասում ա.- Ճիրին ցըրտցուրտօթունը շատ ա, կարում չըմ նի մընիմ ծօվը* (Ձ):

ՑԸՐՏՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ/ՑՈՒՐՏՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՐ(Տ)ՑՈՒՐՏՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՑԸՐՏՕԹՈՒՆ/ՑՈՒՐՏՕԹՈՒՆ *(գրբ. ցրտութիւն (պաղություն)* - *տե՛ս* ՑԸՐ(Տ)-ՑՈՒՐՏՕԹՈՒՆ:

ՑԸՑ[1] - *տե՛ս* ՑԸ՛Ց[1]:

ՑԸՑ[2] - *տե՛ս* ՑԸ՛Ց[2]:

ՑԸՑԱՆԱԿ/ՑԻՑԱՆԱԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ցըցանակ ինիլ - Գլխիվայր տնկվել: *Տըղան վէր թըխում ա, օշափը ցը՛խէն մաչին ցըցանակ ա ինո՛ւմ* (Ձ):

ՑԸՑԱՎԷՐ - *գ.* Պակասավոր՝ թերի վար, երբ արորի կոտրակի հետեւը բարձր լինելով՝ խոփը, անընդհատ հողի մեջ մտնելով-դուրս գալով, լավ չի վարում:

ՑԸՑԷԼ *(գրբ. ցցեմ)* - *նբ. տե՛ս* Ցը՛ց անել:

ՑԸՑԷՌՆԱԿ/ՑԻՑԷՌՆԱԿ/ԾԸԾԷՌՆԱԿ/ԾԻԾԷՌՆԱԿ *(գրբ. ծիծառն)* - *գ.* 1. Նեղ ու սրածայր թեւերով եւ մկրատաձեւ պոչով արագաթռիչ չվող թռչուն, ծիծեռնակ: *... Մանանը ցըցէռնակ ա տը՛ռնում, թըռչում յէրգի՛ինքը՛ը* (ԱԱ, 63): 2. *փխբ.* Նիհար ու ժիր երեխա: *Էս էլ հօ խօխա չի՞, ցըցէռնակ ա* (Բ):

- Ցըռըռնակէն թէվըն էլ ա տինո՛ւմ կըրպէտին մաչին, կո՛ւրծում - Ասում են հմուտ՝ շնորհալի կարպետ՝ գորգ գործողների մասին:

ՑԸՑՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՑԸՑԷԼ-ի:

ՑԸՔ՛ԱՆ/ՑԻՔ՛ԱՆ - *տե՛ս* ՑԸՔ՛ՆԱՓՕՍ:

ՑԸՔ՛ԱՆԷԼ/ՑԻՔ՛ԱՆԷԼ - *նբ.* Ցաքանով ցանած արտը հավասարեցնել եւ սերմը հողով ծածկել: *Տափը վարում ըն, ցիք՛անում...* (ՆԼՂԺԲ, 100):

ՑԸՔ՛ԱՆՎԷԼ/ՑԻՔ՛ԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՑԸՔ՛ԱՆԷԼ-ի:

ՑԸՔ՛ԸՆԱՄԱՐ/ՑԻՔ՛ԸՆԱՄԱՐ - *գ.* Ցաքանի երկու կողմերի հիմնական ճյուղերը, որոնց վրա ամրացնում են փշոտ ճյուղերը: *Ցա՛ք՛անը պահողը ցը-ք՛ընամարընն ա* (Բ):

ՑԸՔ՛ԸՆԱՎԷՐ/ՑԻՔ՛ԸՆԱՎԷՐ - *ած., գ.* Ցաքանով աշխատող, ցաքանող (երկրագործ, մշակ): *Ցը՛ք՛ընավէրը արտը ցը՛ք՛անում ա, նըստում, վէր պատառ դինջանա* (Ձ):

ՑԸՔ՛ՆԱՓՕՍ/ՑԻՔ՛ՆԱՓՕՍ - *գ.* Բույսերի բազմացման եղանակ՝ անդալիս, երբ որեւէ թփի՝ ծառի (հատկապես խաղողի որթի) դալար շիվը, առանց թփից անջատելու հողի մեջ կռացնելով եւ ծայրը հողից վեր բարձրացնելով, տնկում են եւ արմատակալելուց հետո մայր թփից՝ ծառից անջատում: *Ապան լ՛ավ ցը՛ք՛նափօս ա իլ՛ալ ընէլիս* (Բ):

ՑԸՔ՛ՑԱ՛ՔՈՒՏ/ՑԻՔ՛ՑԱ՛ՔՈՒՏ - *ած.* Շատ փշոտ, փշփշոտ: *Մին ցը՛ք՛ցա՛ք՛ուտ քօլ ա կըտըրում, չըփարէն ծակը ծասկում* (Ձ):

ՑԻԳԱՆ *(ռուս. цыган)* - *տե՛ս* ՂԱՐԱՉԻ:

ՑԻԹ *(գրբ. ցայտ (պուտ)* - *անրգ. տե՛ս* Կ՛ՈՒՋ:

ՑԻԹԱՄԱՆ - *անրգ. տե՛ս* Կ՛ՈՒՋԱՄԱՆ:

ՑԻԹԱՎԸ՛Տ - *անրգ. տե՛ս* Կ՛ՈՒՋԱՎԸ՛Տ:

ՑԻԹԱՐԱՆ - *անրգ. տե՛ս* Կ՛ՈՒՋԱՐԱՆ:

ՑԻԹԸՌԱՆ/ՑԻԹՌԱՆ - *տե՛ս* ՑԸ՛Թ(Ը)ՌԷԳ՛:

ՑԻԹԸՌԷԳ՛ - *տե՛ս* ՑԸ՛Թ(Ը)ՌԷԳ՛:

ՑԻԹԸՌԻ/ՑԻԹՌԻ - *տե՛ս* ՑԸ՛Թ(Ը)-ՌԷԳ՛:

ՑԻԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ցայթեցուցանիմ (ցայտեցնել)* - *անրգ. տե՛ս* Կ՛ՈՒՋԸ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՑԻԹԻԼ *(գրբ. ցայթիմ (ցայտել)* - *անրգ. տե՛ս* Կ՚ՈՒՋԻԼ:

- Ցիթե՛ղ շօն - Ասում են անկողնում միզող երեխաներին:

ՑԻԹԻ-ՓԻԹԻ - *տե՛ս* ՑԸՐԹԻ-ՓԸՐԹԻ:

ՑԻԹԼԱՆ - *անրգ. տե՛ս* Կ՚ՈՒՋԼԱՆ:

ՑԻԹԿԱՊ - *անրգ. տե՛ս* Կ՚ՈՒՋԿԱՊ:

ՑԻԹՌԱՆ - *տե՛ս* ՑԻԹԸՌԱՆ:

ՑԻԹՌԷԳ՝ - *տե՛ս* ՑԸ՝Թ(Ը)ՌԷԳ՝:

ՑԻԹՌԻ - *տե՛ս* ՑԻԹԸՌԻ:

ՑԻԹՈ՞ՒՏ - *անրգ. տե՛ս* Կ՚ՈՒՋՈ՞ՒՏ:

ՑԻԹՕՌ - *տե՛ս* ՑԸ՝Թ(Ը)ՌԷԳ՝:

ՑԻԼ/ՑԷԼ - *գ.* 1. Հող, որ գութանով ճեղքում՝ ցելում են եւ մի տարի թողնելուց հետո՝ վարում: *Ցիլը մին տարէ ըտի վէր կէնա, էն մին տարէն լ՚ավ պէրք կըտա* (Բ): 2. Ընդհանրապես վարած հող, հերկած արտ: *Հիյվընէն նի յըն տը՝ռալ ցիլը, կօխ տըվալ* (Բ):

- Ցիլ անէլ - *տե՛ս* ՑԸԼԻԼ:

ՑԻԼԻԼ - *տե՛ս* ՑԸԼԻԼ:

ՑԻԼԻՆԴԸՐ - *տե՛ս* ՑԸԼԻՆԴԸՐ:

ՑԻԼԻՆԴ(ԸՐ)ԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՑԸԼԻՆԴ(ԸՐ)ԱՎԷՐ:

ՑԻԼԻՊԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՑԸԼԻՊԱՐԱՆ:

ՑԻԼՎԻԼ - *տե՛ս* ՑԸԼՎԻԼ:

ՑԻՊԼԻ - *տե՛ս* ԾԻՊԼԻ:

ՑԻՐԷԿ - *տե՛ս* ՑԻՐԸ՝Կ:

ՑԻՐԷԿԱՎ - *տե՛ս* ՑԻՐԸ՝ԿԱՎ:

ՑԻՐԸ՝Կ/ՑԻՐԷԿ *(գրբ. ցերեկ)* - *գ.* Օրվա մի մասը՝ առավոտից մինչեւ երեկո, ցերեկ: *Քը՛շէրը քը՛ընում ա, ցիրէկը քօն ինում* (ՀԱԲ, 15, 109):

ՑԻՐԸ՝ԿԱՎ/ՑԻՐԷԿԱՎ - *մ.* Մինչեւ մութն ընկնելը, ցերեկ՝ ոչ մութ ժամանակ: *Քը՛շէրավ ըն տե՛ւս կ՚ամ, վէր ցիրը՝կավ տօն հըսնին* (Ձ):

ՑԻՐԹ *(հ.ե. * ḱer- (աճել, աճեցնել)* - *անրգ. տե՛ս* ԾԸ՝Ծ(1): *Ըտըրա ցիրթը օտօղը ե՛ւրա՛ն նըման բիդի ինի, լի՞* (Բ):

- Ցիրթէրը կախ - Անամոթ, անզգամ: *Ասում ա.- Իզէն ցիրթէրը կախ կընէգ՚ ա, կօրծ չօնիս* (Ձ):

- Ցիրթըտ կըտըրվէ - Անարգական արտահայտություն՝ ուղղված անամոթ՝ անզգամ մարդուն (հատկապես կնոջը):

ՑԻՐԹ[2] - *անրգ. տե՛ս* ԸՐՏԱՍՈՒՆՔ:

- Ցիրթէրը կախ տալ/հըղէ անէլ/ դաշ տալ/վէր ածէլ - *անրգ.* Լացել: *Հինչ ը՞ս ցիրթէրըտ վէր ածում, ըռըհէլըտ քաշի ըստըղաս* (Բ):

ՑԻՐԿ *(ռուս. цирк, ֆր. cirque, լատ. circus)* - *գ.* 1. Թատերական արվեստի տեսակ՝ կրկես: *Արզումանի դայուն թօռնէրը տանում ըն ցիրկ* (Ձ): 2. *փխբ.* Ձավեշտի՝ ծիծաղի՝ խեղկատակության առարկա կամ վայր: *Ասում ա.- Հինչ ա՞, ըստը՝ղ ցիրկ ա՞, վէր հըվաքվալ ըք* (Ձ):

- Ցիրկու մէյմուն - Անլուրջ՝ թեթեւսոլիկ անձ՝ խեղկատակ: *Մարթը կըզնը՝վում ա, թա.- Ցիրկու մէյմուն ը՞ս, խէ տը՝ղըտ նըստում չը՞ս* (Ձ):

ՑԻՑԱՆԱԿ - *տե՛ս* ՑԸՑԱՆԱԿ:

ՑԻՑԷՌՆԱԿ - *տե՛ս* ՑԸՑԷՌՆԱԿ:

ՑԻՔ՚ԱՆ - *տե՛ս* ՑԸՔ՚ԱՆ:

ՑԻՔ՚ԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՔ՚ԱՆԷԼ:

ՑԻՔ՚ԱՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՔ՚ԱՆՎԷԼ:

ՑԻՔ՚ԸՆԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՑԸՔ՚ԸՆԱՄԱՐ:

ՑԻՔ՚ԸՆԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՑԸՔ՚ԸՆԱՎԷՐ:

ՑԻՔ՚ՆԱՓՕՍ - *տե՛ս* ՑԸՔ՚ՆԱՓՕՍ:

ՑԻՔ՚ՑԱՔ՚ՈՒՏ - *տե՛ս* ՑԸՔ՚ՑԱՔ՚ՈՒՏ:

ՑՈՒԼՈՒՆՔՑՈՒԼՈՒՆՔՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՑԸԼԸՆՔՑԸԼԸՆՔՕՏԷԼ:

ՑՈՒՆՁՈՒԽ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՑԸՆՁՈՒԽ(ՆԸ):

ՑՈՒՆՁՈՒՂ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՑԸՆՁՈՒԽ(ՆԸ):

ՑՈՒՌՆԱԼԼԷՐ - *տե՛ս* ՑՈՒՐՆԱԼԼԷՐ:

ՑՈՒՌՆԱԽՕՏ - *տե՛ս* ՑՈՒՐՆԱԽՕՏ:

ՑՈՒՌՆԱՀԱՑ - *տե՛ս* ՑՈՒՐՆԱՀԱՑ:

ՑՈՒՌՆԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՑՈՒՐՆԱՎԷՐ:

ՑՈՒՌՆԱՎԸ՝Տ - *տե՛ս* ՑՈՒՐՆԱՎԸ՝Տ:

ՑՈՒՌՆԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՑՈՒՐՆԱՏԱՐ:

ՑՈՒՐՆԱԼԼԷՐ/ՑՈՒՌՆԱԼԼԷՐ - *գ.* Ցորենի ալյուր: *Ոէ էն վախտըն էլ սօվ ա իլա՛լ, վէշ մինին տանը ցուրնա՛ալլէր չի իլա՛լ* (Ձ):

ՑՈՒՐՆԱԽՕՏ/ՑՈՒՌՆԱԽՕՏ - *գ.* Ցորենի նման վայրի խոտաբույս: *Ցուրնախօտ ա հարում, պիրում տամ վըխճըրնէրէն* (Ձ):

ՑՈՒՐՆԱՀԱՑ/ՑՈՒՌՆԱՀԱՑ - *գ.* Ցորենի ալյուրից թխած հաց: *Մէլիք՚ը ե՛ւրա՛ն թուրբան սիպտակ թուրնահաց ա տե՛ւս օնում, Պուղին էլ՝ կ՚ա՛ռի ք՚ե՛ւթ* (Ձ):

ՑՈՒՐՆԱՎԷՐ/ՑՈՒՌՆԱՎԷՐ - *գ.* Ցորենի հոր, մեջը ցորեն լցնելու՝ պահելու հոր: *Ցուրնավէրը պէնում ա, ցօրէնը շինացուց պիժը՝նում* (Ձ):

ՑՈՒՐՆԱՎԸ՝Տ/ՑՈՒՌՆԱՎԸ՝Տ - 1. *գ.* Ցորենի հոտ: *Ճըղացան ցուրնավը՝տ կըկ՚ա* (Ձ): 2. *ածական.* Ցորենի հոտ ունեցող: *Ցուրնավը՝տ հաց ա* (Բ):

ՑՈՒՐՆԱՏԱՐ - *գ.* 1. Նա, որին պատկանում է տվյալ ցորենը, ցորենի տեր: *Ճըղացէն քարը կօտըրում ա, ցուրնը՝տարէրը մընամ ըն մա՛թալ* (Ձ): 2. Շատ ցորեն ունեցող՝ ցորենով ապահովված մարդ: *Էն վախտըն էլ շէնումը մինակ ք՚օխան ա իլա՛լ ցուրնատար* (Բ):

ՑՈՒՐՏԻԼ - *տե՛ս* ՑԸՐՏԷԼ:

ՑՈՒՐ(Տ)ՑՈՒՐՏԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՑԸՐ(Տ)ՑՈՒՐՏԱՆԱԼ:

ՑՈՒՐ(Տ)ՑՈՒՐՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՐ(Տ)ՑՈՒՐՏՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՑՈՒՐ(Տ)ՑՈՒՐՏՕԹՌՈՒՆ - *տե՛ս* ՑԸՐ(Տ)ՑՈՒՐՏՕԹՌՈՒՆ:

ՑՈՒՐՏՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՑԸՐՏՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՑՈՒՐՏՕԹՌՈՒՆ - *տե՛ս* ՑԸՐՏՕԹՌՈՒՆ:

ՑՈՒՑԱԿ *(գրբ. ցուցակ)* - *գ.* Որեւէ կարգի բաների կամ անձանց գրավոր թվարկումը ներկայացնող փաստաթուղթ, ցանկ: *Մէլիք Շահնազարը կարքաղըրում ա, վէր Պուղին Շուշի քաղաքէն հիմարնէրէն ցուցակը անէ, տա ե՛ւրա՛ն* (ՆԱԲ, 131):

- Ցուցակ անէլ - Որեւէ նպատակով ցուցակ կազմել: *Ցուցակ ըն անում, շինացուց ամմէն մի տանը մին մէշուկ ա՛ալլէր տամ* (Ձ):

- Ցուցակ ըղնէլ - Ցուցակի մեջ մտնել՝ գրանցվել, ցուցակագրվել: *Քինամ ա նախագէն ղաչանք անում, ինք՚ըն էլ ցուցակ ըղնում* (Ձ):

- Ցուցակ քըցիլ - Ցուցակի մեջ մտցնել՝ գրանցել, ցուցակագրել: *Էտ ըրփըվէրուն անըմըն էլ ըն ցուցակ քըցա՛ում, վէր ցօրէն ըստանա* (Ձ):

ՑՈՒՑՈՒ - *տե՛ս* ՉՈՒՉՈՒ:

ՑՈՒՓ - *տե՛ս* ՑՈՒՓԼԷԳ՝:

ՑՈՒՓԷ - *գ.* Խաղատեսակ: *Խօխա վըխտըրնէս շատ ընք իլա՛լ ցուփէ խաղ ընէլիս* (Ձ):

ՑՈՒՓԸՄԸ - *տե՛ս* ՑՈՒՓՈՒՄԸ:

ՑՈՒՓԼԷԳ՝ - *ածական., մ.* Կոկիկ, մարմնի վրա լավ՝ ամփոփ նստած: *Ք՚ասունց Վանին նի մըտավ՝ հանց ցուփլէգ՚ կ՚էցված, հանց կօկված, լըհա ասիս մին ինգլիզ ա ըռաչիտ կաղնած* (ՋՏ, Բ, 91):

ՑՈՒՓՈՒՄԸ/ՑՈՒՓԸՄԸ - *տե՛ս* ՑՈՒՓԼԷԳ՝: ... *Շալվարը ցուփըմը բալդուրան նըստա կացած, լըհա ասիս նիստա տըվածինի* (ՋՏ, Ա, 78):

ՑՕՐԷՆ *(գրբ. ցորեան)* - 1. *գ.* Ցորեն (բույսը եւ հատիկը): *Թաքավէրը ըստըրանց առաչը ցօրէն ա ածըմ, լօխ ըսկըսում ըն օտիլը* (ՀԺՀ, V, 173): *ածական.* 2. Ցորենից պատրաստած: *Էն վախտը ամմէն մարթ չի կըրը՝ցալ ցօրէն հաց օտէ* (Բ): 3. *փխբ.* Ցորենի գույն ունեցող: *Ցօրէն իրը՝ս օնէ* (Բ):

- Ցօրէն արտը կօրէկ շինիլ - Մեկի գործերը ձախողել, հիասթափեցնել: *Ապան մատաղ, խէ կըզնըվում ը՞ս, իմ ցօրէն արտը կօրէկ շինե՛ւմ* (ՆԼՂԺԲ, 84):

- Ցօրէն արտը կօրէկ տը՝ռնալ - Գործերը ձախողվել, հիասթափվել: *Կարկուտ յը՝կավ, մէր ցօրէն արտը կօրէկ տը՝ռավ* (Ձ):

- Ցօրէնը կ՚ա՛ռնա՛ն ճօկէլ - Լավը վատից, անմեղը մեղավորից, արդարն անարդարից զանազանել՝ տարբերել: *Ասում ա.- Յը՝ս ք՚ը՝զ նըհէտ հըրակաշ չըմ տը՝ռնալ, տու ցօրէնը կ՚ա՛ռնա՛ն ճօկում չըս* (Ձ):

- Ցօրէնը նրհաշ տալ, կ'ԝրին ծախէլ/կ'ԝրԝվ ապրրէլ - Կեղծարարություն անել, խաբել: *Բուդին էլ հо մարթ չի՞. ցօրէնը նրհաշ ա տամ, կ'ԝրին ծախում* (Բ):

- Ցօրէն հացէն պօզ'էր ա ինՀում - Մարդ պետք է երախտամոռ չլինի, կարողանա արժանիքը գնահատել:

ՑՕՐՏ *(գրբ. ցուրտ)* - *ած.* 1. Բավականաչափ ջերմություն չունեցող, ջերմությունից զուրկ, սառը: *Էս ցօրտ հրվավը ըշտը'ղ ը՞ս ք'ինամ* (Բ): 2. Սառնորակ, զովացնող: *Մին կ'ը'վաթ ցօրտ ճՀուր բիդԝր՝ խըմինք'* (Բ): *գ.* 3. Ցուրտ եղանակ, ցրտեր, սառնամանիք: *Ըստը'ղ Մէլիք-Շահնազարը թԝ.- Ոէ ասէ ընդօր ըս իլի՞ ցուրտէն տըմացալ...* (ԼՂԲ, 379):

- Ցուրտավ ըղնէլ - Մրսել, ցրտից վնասվել: *Հայրօն ցուրտավ ընգավ, հիվընդացավ* (Բ):

- Ցուրտէրը ըղնէլ - Ցուրտ եղանակները սկսվել: *Կամ ա ծըմը'ռնը մուտանըմ, ցուրտէրը ընգնըմ* (ՀԺՀ, VI, 276):

- Ցօրտ անէլ - Եղանակը ցրտել: *Ըսօր ցօրտ ա անում* (Բ):

- Ցօրտը ըղնէլ - *տե՛ս* Ցուրտէրը ըղնէլ:

- Ցօրտը թըխէլ/նի կ'ԝլ/տալ - Ցրտահար անել, ցրտահարել: *Ցօրտը թըխալ ա, ծառէրը ըստարէ տիժէր թա պէրք տան* (Բ):

- Ցօրտ(ը) տանէլ - Ցրտից վնասվել, ցրտահարվել: *Ցօրտ տարած խընձօրը հինչ բի՞դի ինի* (Ձ):

- Ցօրտ խօսկ - Կոպիտ՝ վիրավորական խոսք: *Թաքավէրը էնքան պարի մարթ ա ընՀում, վար տահանց մին ցօրտ խօսկ էլ ա, ասում չի...* (ՀԺՀ, V, 496):

- Ցօրտ կօլ տալ - *տե՛ս* Ցուրտավ ըղնէլ:

ՑՕՐ(Տ)-ՑՕՐՏ - *տե՛ս* ՑՕՐՏ (2): *Դարաբաղ ցօրտ-ցօրտ ըխպիրնէ շատ կա...* (ԱԱ, 60):

- Ցօր(տ)-ցօրտ ճՀուր խըմէլ - *հեգն.* Սառը ջուր խմել՝ իբր հանգստանալու՝ բարկությունը՝ հուզմունքը եւն անցնելու համար: *Հու վէր ինձանա նըղացած ա, թօղէ ցօրտ-ցօրտ ճՀուր խըմէ* (Ձ):

ՈՒ

ՈՒ/ՀՈՒ[2] *(գրբ. ու)* - *շ.* 1. Իրար հետ կապում է նախադասության համազոր անդամները եւ համազոր նախադասությունները: *Մէլիքըն ու Պուղին ք'ընում ըն վէրսի* (ՆԱԲ, 132): 2. Իրար հետ կապում է միմյանց հաջորդող գործողությունները՝ ապա, որից հետո: *Բիրդԝն էս պառավ մարթը էս տըղէն ծէռքան փըռնալ ա հու շըպըռտալ քըցԝլ լը'էը...* (ՀԺՀ, VI, 27):

ՈՒԲԱՎԷՐ - *ած.* 1. Վրանում բնակվող, վրանաբնակ: *Քամէն ուբէք'ը քըշում ա, խը'ղճ ուբավէրնէն մընամ ըն կըրակու մաչի* (Ձ): 2. *փխբ.* Ոչ նստակյաց, քոչվոր: *Ուբավէր մարթ ա չօբան Իսակը. մին օր՝ էս սարումը, մին օր՝ էն սարումը* (Ձ):

ՈՒԲԱՏԸ'Ղ - *գ.* Այն տեղը, որտեղ վրաններ են կանգնեցված՝ կանգնեցվելու են կամ եղել են, վրանատեղի: *Էտ շօնը, ըտի յարալամիշ իլԝծ, մընամ ա ուբատը'ղը նըստած* (Ձ):

ՈՒԲՈՒՌԷՆ - *տե՛ս* ԸԲՈՒՌԷՆ:

ՈՒԲՈՒՌՈՒ - *տե՛ս* ԸԲՈՒՌՈՒ:

ՈՒԲՕՌՆԻ - *տե՛ս* ԸԲՕՌՆԻ:

ՈՒԳԿՆ - *տե՛ս* ՈՒԳԱՆ:

ՈՒԳԱՆ/ՈՒԳԿՆ - *տե՛ս* ՊԷՐՔ (1): *...Ժուղուվուրթէն, հրվաքալ ա, թա.- Վէրէրը քընդէ'ցէք, պաշարնէն պիժինէ'ցէք, մինչէվ Հուգԝանը տՀուս կ'ալը* (ԲՀԲ, 272):

ՈՒԴԱԲ(Ը)ՐԷՆ(Ն)Ի *(ռուս. удобрение)* - *գ.* Հողը պարարտացնելու նյութ, պարարտանյութ: *Ուդաբըրէննի յա շաղ տամ, վէր արտը լ'ավ պէրք տա* (Ձ):

ՈՒԴԱՐ *(ռուս. удар)* - *գ. տե՛ս* ԹԸԽ:

ՈՒԴԻ - *գ.* Հստակ՝ կանոնավոր չխոսող մարդ: *Ուդի յը՞ս, կարքէն խօսէ, տը'սնամ՝ հինչ ըս ասում* (Ձ):

- Ուդի կըտըրց(ը)նէլ - Չարչարել, տանջել: *Խօխէնք'ը մօրը ուդի յըն կըտըրցընում* (Բ):

ՈՒԴՕՁԱՂ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ուդօջաղ անէլ - *տե՛ս* ՊԸՆԸՎԸ'ՐՎԷԼ:

ՈՒՁԲԷԿ - *գ.* Ուզբեկստանի բնիկ ազգը, ինչպես նաեւ այդ ազգի ներկայացուցիչը: *Ասում ըն, ԴօրՀունց Թամարէն տըղան ԴԝՀշք'ԝնդա մին ուզբէկ ա օգ'ալ, պէրալ շէնը* (Բ):

- Ուզբեկու բէղէր - Նոսր՝ ցանցառ որեւէ բան: *Էս էլ հо կընանչու լաք չի՞, ուզբէկու բէղէր ա* (Բ):

ՈՒՁԻՅԱԹ - *տե՛ս* ԻՆՁԸ(Թ)ՄԻԾ:

ՈՒՁ'ԸՂՕԹՈՒՆ/ԸՂՁԸՂՕԹՈՒՆ/ՈՒՁՈՒՂՕԹՈՒՆ - *գ.* Մուրացկանություն, մուրացկան լինելը: *Ուզ'Հուղութունավյօլլա ք'ինօղ մարթ շատ կա ըշխարքումը* (Բ):

- Ուզ'Հուղօթուն անէլ - *տե՛ս* Մուր անէլ:

ՈՒՁՈՒՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՈՒՁ'ԸՂՕԹՈՒՆ:

ԸՂՁԸՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՈՒՁ'ԸՂՕԹՈՒՆ:

ՈՒՁՈՒՆ *(թրք. yzun)* - *ած. արհմ.* Նիհար եւ բարձրահասակ (մարդկանց մասին): *Ուզուն մարթ ա իլԝլ Ուզաղանց Սիրօժան* (Բ):

- Ուզուն ախմախ/ղուլաղ - *տե՛ս* ԱԽՄԱԽ: *Կուդացին ասըմ ա.- Յը'ս պէն չըմ գ'ՀուդՀում, յը'ս հունցու մին ուզուն ախմախ* (ՀԺՀ, V, 340):

ՈՒՁՈՒՆԴԱՐԱ *(թրք. uzundərə)* - *գ.* Պարեղանակ, որի տակ պարում էին հարսանեկան զույգերը: *Ղըվըլնէն ուզունդարա յըն ածում, փը'սան ա հարթնը պար ըն կ'ամ* (Ձ):

ՈՒԹԱՆԱԼ - *չբ.* Ժամանակին չկատարվել, ուշանալ: *Կօրծ ա լի՞, կանինք', թօղէ պատառ ութանա* (Ձ):

ՈՒԹԱՆՈՒՑ - 1. *ած.* Ութ մաս՝ չափ՝ քանակ՝ ծավալ պարունակող: *Ութանուց դուրբա յա* (Բ): 2. *գ.* Թղթադրամի մեջ ութ նիշ պարունակող թուղթը: *Չօրս ութանուցընն էլ ինձ ա ընգալ* (Բ):

ՈՒԹԱՍ(Ս)ՈՒՆ *(գրբ. ութսուն)* - *թ.* Ութսուն: *Ութասսուն տիրըկանումը Ղազԝր ԝմին փըսակվալ ա* (Բ):

ՈՒԹԷՔԱՆ - *տե՛ս* ՈՒԹԸ'ՔԱՆ:

ՈՒԹԸ'ՔԱՆ/ՈՒԹԷՔԱՆ *(գրբ. ութեքեան)* - *թ.* Ութն էլ, բոլոր ութը միասին: *Օթ տըղա օնէ, ութը'քան էլ՝ ԝզԝփ* (Բ):

ՈՒԹԸՂԱՆԷ/ՈՒԹՈՒՂԱՆԷ - *ած.* Թվականի ցույց տված քանակով սենյակներից բաղկացած՝ սենյականոց: *Ծը'ր տօնը քանէ ութը'ղանէ յա՞* (Բ):

ՈՒԹԸՊԱՏԷԳ' *(գրբ. ութապատիկ)* - *ած., մ.* Ութ անգամ ավելի, ութով բազմապատկած: *Տըղան հօրը անա ութըպատէգ' շատ ա փուլ ըշխադում* (Բ):

ՈՒԹԸՏԱԿ - *տե՛ս* ՈՒԹԸՊԱՏԷԳ':

ՈՒԹԸՓՕԹ/ՈՒԹՈՒՓՕԹ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ութը'փօթ անէլ - *տե՛ս* Էն դօլը տէս անէլ:

ՈՒԹՈՒ *(թրք. ütü)* - *գ.* Արդուկ: *Էն վախտըն էլ սաղ շէնումը մինակ ԿԝփՀունց տանըն ա ՀութՀու իլԝլ* (Ձ):

- ՈՒթՀու տալ - 1. Արդուկելով շորերը հարթեցնել՝ կոկել: *Հարթնը լ'ավ հարթն ար, ամմէն օր պըտրօնէն շօրէրը ՀութՀու վար տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Հարթել, հավասարեցնել: *Սօղանը վարում ա, վը'ղը ՀութՀու տամ* (Ձ): 3. *փխբ. տե՛ս* ՔՕՆԷԼ:

ՈՒԹՈՒՂԱՆԷ - *տե՛ս* ՈՒԹԸՂԱՆԷ:

ՈՒԹՈՒՓՕԹ - *տեմ* ՈՒԹԸՓՕԹ:

ՈՒԺ(Ժ)Է *(ռուս. уже)* - *մ.* Արդեն: *Ասում ա.- Յըտացալ ըս, ուժժէ վէգիրը քը՛ը՛ցալ ա* (Զ):

ՈՒԺ(Ժ)ԸՎԱՆԱԼ/ՈՒԺ(Ժ)ՈՒՎԱՆԱԼ *(գրբ. ուժովանամ)* - *չբ.* Ուժեղ դառնալ: *Էտքան մէսը մին սըհաթումը օտում ըն, ուժժըվանում, քՒնամ ուշափէն յըրա կըռը՛կվ* (Զ):

ՈՒԺ(Ժ)ԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ/ՈՒԺ(Ժ)ՈՒՎՑ(Ը)-ՆԷԼ - *նբ.* ՈՒԺ(Ժ)ԸՎԱՆԱԼ-ի:

ՈՒԺ(Ժ)ԸՎՑԸՆՎԷԼ/ՈՒԺ(Ժ)ՈՒՎՑԸՆ-ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՈՒԺ(Ժ)ԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ՈՒԺ(Ժ)ԸՎՕԹՈՒՆ/ՈՒԺ(Ժ)ՈՒՎՕԹՈՒՆ - *գ.* Ուժեղ լինելը, ուժեղի հատկանիշը: *Ուժժըվթունէն մըհար ըտըրան թաՒջիրը ՒրաՒն նըհը՛ետ տանում ա* (Զ):

ՈՒԺ(Ժ)ՈՒՎԱՆԱԼ - *տեմ* ՈՒԺ(Ժ)Ը-ՎԱՆԱԼ:

ՈՒԺ(Ժ)ՈՒՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՈՒԺ-(Ժ)ԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՈՒԺ(Ժ)ՈՒՎՑԸՆՎԷԼ - *տեմ* ՈՒԺ-(Ժ)ԸՎՑԸՆՎԷԼ:

ՈՒԺ(Ժ)ՈՒՎՕԹՈՒՆ - *տեմ* ՈՒԺ-(Ժ)ԸՎՕԹՈՒՆ:

ՈՒԺԻՆ *(ռուս. ужин)* - *տեմ* ՔԸ-ՇԸՐԱՀԱՑ:

ՆԻԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ւլը Ւլին կէրավ, վը՛սկըռը տէն չի քըցից - *տեմ* Շօնը շանը մէսը կէրավ, վը՛սկըռը տէն չի քըցից:

ՈՒԼԱԼՈՒՇ - *տեմ* ԼԱԼՈՒՇ:

ՈՒԼԱԽ *(պրս. olağ (ավանակ)* - *գ.* 1. Բեռնակիր անասուն, գրաստ, հատկապես՝ ավանակ: *Յօր ա օնըմ, տինըմ ուլախէն պէռնէն մաշտէղը, ինքը՝ առաչ ընգնում...* (ՀԺՀ, V, 520): 2. *փխբ.* Տխմար մարդ: *Էտ ուլախը ամմէն օր լակում ա, կամ կընգանը թակում* (Բ):

ՆԻԼԱՆՄ - *տեմ* ԼՕԴՈՒՐ:

ՆԻԼԱՆԱԼ *(գրբ. յուլանամ, ծուլանամ)* - 1. *տեմ* ԼՕԴՈՒՐԱՆԱԼ: 2. *տեմ* ՆԸ-ՂԱՆԱԼ (2):

ՆԻԼԷՌ(ՆԸ) - *տեմ* ՀՆԻԼԷՌ(ՆԸ):

ՆԻԼԻ - *տեմ* ՕԼԻ:

ՆԻԼԼՆԻՀՕ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- ՒլլՒՒհօ անէլ - *տեմ* Խօսկը կըտօրը քըցիլ:

ՈՒԼՆԻԳ - *տեմ* ԿՕԼԱ (1):

ՈՒԼՈՒԴՈՒ/ԸԼԸԴՈՒ - *տեմ* ՀԱՐԱՑ-ՀԸՐՕՑ:

ՆԻԼՆԻՆՔ - *տեմ* ՀՆԻԼՆԻՆՔ:

ՆԻԼՆԻՌՆԷ/ԸԼՆԻՌՆԷ/ՀՆԻԼՆԻՌՆԷ/ՀԸԼՆԻՌՆԷ - *գ.* Լորենազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ, լորենի: *Էտ ըխպիրին ղըրաղէն էլ մին մը՛ծ ՒլՒռնէ յա իլՒլ* (Զ):

- ՒլՒռնու ծաղէգ - 1. Բուրավետ միրգ՝ կերակուր եւն: *Էս էլ հօ տՒնՒն չի՞, ՒլՒռնու ծաղէգ ա* (Բ): 2. Գեղեցիկ մարդ՝ առարկա: *Ախճիգ, հինչ ա՞խճիգ, մին ՒլՒռնու ծաղէգ* (Բ):

ՈՒԽ/ՕԽ[3] - *տեմ* ՈՒԽԱ(Յ):

ՈՒԽԱ(Յ)/ՕԽԱ(Յ)/ԸԽՈՒ - *ձ.* Հաճույքի՝ վայելքի՝ հիացման՝ բավականության բացականչություն: *... Քինում ա, համ էլ ասում. - Ուխա՛յ, հինչ լՒՒվ խընձՕրի ծառէր ըն Է՛* (ՀԺՀ, V, 399):

ՈՒԽԱՐ - *գ.* Կրակի կույտ՝ շեղջ: *Թօղ ա անում, քըցՒում ուխարէն մաչը, ինքը՝ քՒնՒՒմ* (Զ):

ՈՒԽԱՐԷԼ - *նբ.* Կրակի մեջ խանձել: *Ըստըրան քըցՒում ըն կըրակէն մաչը, ուխարում* (Զ):

ՈՒԽԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՈՒԽԱՐԷԼ-ի:

ՈՒԽՆԱՎԷՐ - *տեմ* ՈՒԽՏԱՎԷՐ:

ՈՒԽՆՕՐԷՔ - *տեմ* ՕԽՆԸ[1]:

ՈՒԽՏ - *տեմ* ՕԽՏ:

ՈՒԽՏԱՆՈՒՑ - 1. *ած.* Յոթ մաս՝ չափ՝ քանակ՝ ծավալ պարունակող: *Մին ուխտանուց տախտակ ա տամ, թա.- Ինձը՛տէ մին լ՚ավ օխլավ շինի* (Զ): 2. *գ.* Թղթադրամի մեջ յոթ նիշ հարունակող թուղթը: *Կարտը պիժը՛նում ըն, տը՛սնում մին ուխտանուցը պակաս* (Զ):

ՈՒԽՏԱՎԷՐ/ՈՒԽՆԱՎԷՐ/ԸԽՏԱՎԷՐ/ԸԽՆԱՎԷՐ *(գրբ. ուխտաւոր)* - *գ., ած.* Ուխտագնաց, ուխտավոր: *Կէս քըշէրին յավաշ-յավաշ ուխտավէրնէրին սՒՒսը փօրըն ընգավ, խօխա-ըրախա քօն իլին...* (ՋՏ, Ա, 109):

ՈՒԽՏԷՔԱՆ - *տեմ* ՈՒԽՏԸ՛ՔԱՆ:

ՈՒԽՏԸ՛ՔԱՆ/ՈՒԽՏԷՔԱՆ *(գրբ. եօթանեքեան)* - *թ.* Յոթն էլ, բոլոր յոթը միասին: *Ըստըրանք ուխտը՛քան էլ կ՚օղ ըն ինՒՒմ* (Զ):

ՈՒԽՏԸԼՀՆՔԻ - *գ.* Խաղատեսակ: *Էլ ուխտըլիՒՒզի խաղ անօղ չի կա* (Բ):

ՈՒԽՏԸՀՆԻՔ՚ՎԻԼ - *չբ.* Յոթը՝ յոթ հոգի դառնալ: *Ըստըրանք ուխտըհՒՒլ՚վում ըն, քՒնամ* (Զ):

ՈՒԽՏԸՆԱՍ(Ս)ՈՒՆ/ՈՒԽՏՈՒՆԱՍ-(Ս)ՈՒՆ *(գրբ. եօթանասուն)* - *թ.* Յոթանասուն: *Ուխտընասուն օրանը յը՛տը դէրվիշը կ՚ամ ա* (Զ):

ՈՒԽՏԸՊԱՏԷԳ՚/ՈՒԽՏՈՒՊԱՏԷԳ՚ *(գրբ. եօթնպատիկ)* - *ած., մ.* Յոթ անգամ ավելի, յոթով բազմապատկված: *ԹաՒՒջիրը ասում ա.- Յը՛ս կ՚ինը ուխտըպատէգ՚ կըտամ, թաՒՒք՚ի էտ դուշը ինձ տաս* (Զ):

ՈՒԽՏԸՏԱԿ/ՈՒԽՏՈՒՏԱԿ - *տեմ* ՈՒԽՏԸՊԱՏԷԳ՚:

ՈՒԽՏՈՒՆԱՍ(Ս)ՈՒՆ - *տեմ* ՈՒԽ-ՏԸՆԱՍ(Ս)ՈՒՆ:

ՈՒԽՏՈՒՊԱՏԷԳ՚ - *տեմ* ՈՒԽՏԸ-ՊԱՏԷԳ՚:

ՈՒԽՏՈՒՏԱԿ - *տեմ* ՈՒԽՏԸՏԱԿ:

ՈՒԽՈՒՌԱՏԸ՛Ղ - *տեմ* ԸԽՈՒՌԱՏԸ՛Ղ:

ՈՒԽՈՒՌԱՓԼՆԴ - *տեմ* ԸԽՈՒՌԱՓԼՆԴ:

ՈՒԿՕԼ - *տեմ* ԸԿՕԼ:

ՈՒՀ/ՕՀ *(գրբ. օհ)* - *ձ.* 1. Դժգոհության բացականչություն: *ՒՒհ, էս հիշկան ա՞ տաք* (Բ): 2. Վշտի՝ ցավի բացականչություն: *ՒՒհ, Մստուծ, էս հինչ դՒՒրդ ա՞, վէր ինձ ըս տուվալ* (Բ): 3. Հիացմունքի բացականչություն: *ՒՒհ, հինչ լ՚ավ ծՒՒն ա՞ կ՚ամ* (Բ):

ՈՒՂԱԿԱՎԱՐ - *տեմ* ՕՂԱԿԱՎԱՐ:

ՈՒՂԼՈՒՇԱՂ - *տեմ* ՕՂԼՈՒՇԱՂ:

ՈՒՂՏԱՆՉԻ - *ած., գ.* 1. Ուղտ քշող՝ բանեցնող, ուղտով բեռներ տեղափոխող (անձ): *Ուղտանչին ըստրան տինում ա օղտէն յըրա, տանում* (Զ): 2. *տեմ* ՈՒՂՏԱՐԱԾ:

ՈՒՂՏԱՇԿ - *գ. տեմ* Օղտու աշկ:

ՈՒՂՏԱՊԱՀ - *տեմ* ՈՒՂՏԸՊԱՀԷ:

ՈՒՂՏԱՊԱՆ *(գրբ. ուղտապան)* - 1. *տեմ* ՈՒՂՏԱՆՉԻ (1): 2. *տեմ* ՈՒՂՏԸ-ՊԱՀԷ:

ՈՒՂՏԱՊԷՌ(ՆԸ) - *գ.* 1. Ուղտին բարձած բեռ: *Ուղտապէռնը շատ ա ինՒՒմ ծանդըր, օղտը կարում չի պիցըրանա* (Զ): 2. Մեկ ուղտի բարձելու բեռ՝ ծանրություն: *Թաքավէրը ասում ա.- Վէր կարիս իմ ըխճկանըս սըղըցընիս, քը՛ը՛գ օխտը ուղտապէռնը վը՛սկէ յըմ տըլան, վէր կարիս վէչ, կըլՕխըտ կըտըրլան ըմ* (Զ):

ՈՒՂՏԱՊՆԻՐԹ - *գ.* Ուղտի բուրդ: *Ամմէնալ՚ավ պՒՒրթը ուղտապՒՒրթըն ա* (Բ):

ՈՒՂՏԱՎԷՐ - *ած., գ.* 1. Ուղտ հեծած, ուղտով ճանապարհորդող (անձ): *Ուղտավէրը օղտան քըշանում ա, վէր պատառ դինՒՒնա* (Զ): 2. *տեմ* ՈՒՂՏԱՏԱՐ:

ՈՒՂՏԱՏԱՐ - *գ.* Ուղտի տեր, ուղտ ունեցող: *Ուղտատարը ՒՒրՒՒն նըհէտ մին էշու քօռակ ա ընՒՒմ յէր կալած* (ՆԼԺՂԲ, 79):

ՈՒՂՏԱՐԱԾ - *ած., գ.* Ուղտեր արածեցնող (անձ): *Քինամ ա, մին էլ ուղտըրածէն ջըհում* (ՀԱԲ, 15, 41):

ՈՒՂՏԸՊԱՀԷ/ՈՒՂՏԱՊԱՀ - *ած., գ.* Ուղտ պահող՝ խնամող (անձ): *Ըստըրան էլ մին ժՒՒլիգ՚ ուղտըպահէ յա ինՒՒմ* (Զ):

ՈՒՂՈՒԲ - *տեմ* ԲԼԲԼՆԳ՚:

ՈՒՂՈՒԹԱՍԷՐ - *տեմ* ԸՂՈՒԹԱՍԷՐ:

ՈՒՂՈՒԹԱՎԷՐ - *տեմ* ԸՂՈՒԹԱՎԷՐ:

ՈՒՂՈՒԹԱՏԱՐ - *տեմ* ԸՂՈՒԹԱՏԱՐ:

ՈՒՂՈՒԹԱՏԸ՛Ղ - *տեմ* ԸՂՈՒԹԱՏԸ՛Ղ:

ՈՒՂՈՒԹԱՐԱՆ[1] - *տեմ* ԸՂՈՒԹԱՐԱՆ[1]:

ՈՒՂՈՒԹԱՐԱՆ[2] - *տեմ* ԸՂՈՒԹԱՐԱՆ[2]:

ՈՒՂՈՒԹԱՐԱՐ - *տեմ* ԸՂՈՒԹԱՐԱՐ:

ՈՒՂՈՒՎԱՆԱԼ - *տեմ* ԸՂՈՒՎԱՆԱԼ:

ՈՒՂՈՒՎԱՉԻ - *տեմ* ԸՂՈՒՎԱՉԻ:

ՈՒՂՈՒՎԱՐԻ - *տեմ* ԸՂՈՒՎԱՐԻ:

ՈՒՂՈՒՎԷԼ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՎԷԼ:

ՈՒՂՈՒՎԸՆԷ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՎԸՆԷ:

ՈՒՂՈՒՎՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՎՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՈՒՂՈՒՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՎՕԹՈՒՆ:

ՈՒՂԻՒՐԹԸՂԾՐԹ - *տե՛ս* ԸՂԻՒՐԹԸՂԾՐԹ:

ՈՒՂԻՒՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՂԻՒՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՈՒՂԻՒՐԹԻԼ - *տե՛ս* ԸՂԻՒՐԹԻԼ:

ՈՒՂԻՒՐԹՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՂԻՒՐԹՕԹՈՒՆ:

ՈՒՂՈՒՐՄ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՐՄ:

ՈՒՂՈՒՐՄԱԹԱՍ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՐՄԱԹԱՍ:

ՈՒՂՈՒՐՄԱԾԱԿ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՐՄԱԾԱԿ:

ՈՒՂՈՒՐՄԱԾԻԳ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՐՄԱԾԻԳ:

ՈՒՂՈՒՐՄԱՎ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՐՄԱՎ:

ՈՒՂՈՒՐՄՈՒՏԱԼ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՐՄԸՏԱԼ:

ՈՒՂՈՒՐՄՈՒՑԻՔ(Ի) - *տե՛ս* ԸՂՈՒՐՄԸՑԻՔ(Ի):

ՈՒՂՈՒՐՄՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ԸՂՈՒՐՄՕԹՈՒՆ:

ՈՒՂՕԹԷԼ - *տե՛ս* ԸՂՕԹԷԼ:

ՈՒՂՕՂ - *տե՛ս* ԸՂՕՂ:

ՈՒՂՕՂԷԼ - *տե՛ս* ԸՂՕՂԷԼ:

ՈՒՂՕՂՎԷԼ - *տե՛ս* ԸՂՕՂՎԷԼ:

ՈՒՂԾՐԹ - *տե՛ս* ԸՂԾՐԹ:

ՈՒՂՕՆԷԳ - *տե՛ս* ԸՂՕՆԷԳ:

ՈՒՂՕՐՄԻ - *տե՛ս* ԸՂՕՐՄԻ:

ՈՒՄ - *տե՛ս* ԸՄ:

ՈՒՄԲԸՐ - *տե՛ս* ՈՒՄԲՈՒՐ:

ՈՒՄԲԸՐԱՆԸՎ - *տե՛ս* ՈՒՄԲՈՒՐԱՆԸՎ:

ՈՒՄԲԸՐԱՔԱՄ - *տե՛ս* ՈՒՄԲՈՒՐԱՔԱՄ:

ՈՒՄԲՈՒՐ/ՈՒՄԲԸՐ/ՕՄԸՐ *(հ.ե. *ōmōr, արաբ. omr, umr)* - *գ.* 1. Կյանք, կյանքի տեւողություն: *Ասում ա.- Պա յը՛ս մադար տըղա յըմ, ումբուրըս պատառ իրկընցըրո՛ւ* (ՀԺՀ, V, 484): 2. Ընդհանրապես որեւէ բանի շարունակվելու՝ տեղի ունենալու՝ գոյություն ունենալու ժամանակամիջոցը, տեւողություն: *Նը՛ղ օրէն ումբուրը կարճ կինի* (ԱԲԲ, 77):

- Ումբուրէն դըվա անել - Կյանքի տեւողությունը կրկնապատկել: *Ապան ասում ար.- Մէր թօթէն արաղը մէր ումբուրէն դըվա յա անում* (Բ):

ՈՒՄԲՈՒՐԱՆԸՎ/ՈՒՄԲԸՐԱՆԸՎ - *տե՛ս* ՈՒՄԲՈՒՐ:

ՈՒՄԲՈՒՐԱՔԱՄ/ՈՒՄԲԸՐԱՔԱՄ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ումբուրաքամ անել - Մեռցնել: *Ծօքը մարթին ումբուրաքամ կանէ* (Ձ):

- Ումբուրաքամ ինիլ/տը՛ռնալ - Մեռնել: *Տըղէն թըղէլանը յը՛տը Թամարը էլ կարից վէչ ապըրէ, ումբըրաքամ իլա՛վ* (Ձ):

ՈՒՄԷԴ/ՈՒՄՈՒԴ *(արաբ. umid, պրս. omid, թրք. umut)* - *գ.* 1. Որեւէ ցանկալի բանի սպասելը՝ իրականանալու հավատով, հույս, ակնկալություն: *Ասում ա.- Յը՛ս ումէդ չօնիմ, թա իմ տըղաս կըկ՛ա* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՈՒՄԸՂԱՏԸ՛Ղ:

- Ումէդ անել (մինին՝ մին պէնում) - *տե՛ս* Ումէդ տինիլ:

- Ումէդը ըղնէլ (մինին՝ մին պէնու) - Հույսը մեկի՝ մի բանի հետ կապվել, մեկի՝ մի բանի հույսին մնալ: *Կընգա ումէդ ըղնօղը տո՛ւզնը կըմընա* (ԱԲԲ, 45):

- Ումէդը կըտըր(վ)էլ/կուրցընէլ - Այլեւս չհուսալ, հուսահատվել: *Յէշում ա, յէշում, մինչէվ ումէդը կըտըրում ա* (ՆԱԲ, 71):

- Ումէդը կըտըրց(ը)նէլ - Մեկի հույսը կտրել տալ, հուսահատեցնել: *Էս կարկուտը լափ շինացուց ումէդը կըտըրցըրավ* (Բ):

- Ումէդը տինիլ/քըցիլ (մինին՝ մին պէնու յըրա) - Հույսը մեկի՝ մի բան հետ կապել, մեկին՝ մի բանի ապավինել: *Քըշէր-ցիրէկ մըտածըմ ա, մըտածըմ, ումէդը քըցըմ Աստըծու, թա.- Հանբա՛ն մին ճար կինի* (ՀԺՀ, V, 187):

- Ումէդին մընալ (մինին՝ մին պէնու) - *տե՛ս* Ումէդը ըղնէլ (մինին՝ մին պէնու):

- Ումէդ տալ - 1. Հույս ներշնչել, հուսադրել: *Էտ յիթիմնէն ո՛ւրո՛ւր ումէդ տալավ ըտը՛ղ ապրում ըն* (Ձ): 2. Մի բանի խոստում տալ: *Թաքավէրը ումէդ ա տամ, վէր վէրչը լ՛ավ ա ինա՛կան* (Ձ):

ՈՒՄԸՂԱՏԸ՛Ղ/ՈՒՄՈՒՂԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Նա, որի հետ կապում են իրենց ակնկալությունը, ապավեն: ... *Օշը բիդի Տըզըփանդա՛ թանա՛փը ա ըրալ, ըղաչանք-պըղատանք ըրալ.- Իմ ումըդատը՛ղըս տու վըս մընացալ, խօխաս սըղըցըրո՛ւ...* (ԱԱ, 36):

ՈՒՄՈՒԴ - *տե՛ս* ՈՒՄԷԴ:

ՈՒՄՈՒԴԱՏԸ՛Ղ - *տե՛ս* ՈՒՄԸՂԱՏԸ՛Ղ:

ՈՒՅԸՂԱՆԱԼ/ՕՅԱՂԱՆԱԼ - *չբ. տե՛ս* Ա՛յիմիշ ինիլ:

ՈՒՅԸՂԼԱՄԻԾ - *տե՛ս* Ա՛ՅԻՄԻԾ:

ՈՒՅԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ/ՕՅԱՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՈՒՅԸՂԱՆԱԼ-ի:

ՈՒՅԸՂՕԹՈՒՆ/ՕՅԱՂՕԹՈՒՆ - *գ.* Սթափ վիճակ, սթափություն: *Մացակը գ՛ո՛ւդ՛ում չի՝ ույըղօթունը հինչ ա. սաղ օրը հա՛րփա՛ծ ա ինում* (Բ):

ՈՒՅՆԱՎԷՐ - *ած.* Ունկ՝ կանթ ունեցող: *Մին ույնավէր աման ա յօր ունէս, ճիրավ լըցնէս, տաս դէրվիշին* (Ձ):

ՈՒՅՈՒՂ - *գ.* 1. Թռչուններին վախեցնելու եւ փախցնելու համար այգիներում՝ բանջարանոցներում եւն դրված խամաճիկ, խրտվիլակ: *Բըղէրըմը մին քանէ տը՛ղ ույուղ ա տինո՛ւմ, վէր դուշէրը վախին, կ՛ան վէչ խաղուն օտին* (Ձ): 2. *փխբ.* Նիհարած՝ կմախքացած մարդ: *Էտ ույուղը կընգանը օր-իշը՛ղ չի տաս* (Բ):

ՈՒՆԱԲ/ՈՒՆԱՊ *(գրբ. յունապ)* - *գ.* Ունաբենու պտուղը, որ նման է հոնի, սակայն ավելի մեծ եւ քաղցր: *Ունաբ ա քաղում, ածում ջուբէրը* (Ձ):

ՈՒՆԱԲԷ/ՈՒՆԱՊԷ *(գրբ. յունապի)* - *գ.* 1. Դժնիկազգիների ընտանիքին պատկանող ոչ շատ բարձր փշոտ բույս: *Մարտակէրտ մին քանէ տը՛ղ կա ունաբէ* (Բ): 2. Հին պարատեսակ, որ պարում էին աղջիկները՝ կարմիր շորեր հագած: *Այան ասում ա.- Ախճիգ՛ վախտըս յը՛ս ունաբէ յըմ իլա՛ալ պար կ՛ա՛ալիս* (Բ):

ՈՒՆԱՊ - *տե՛ս* ՈՒՆԱԲ:

ՈՒՆԱՊԷ - *տե՛ս* ՈՒՆԱԲԷ:

ՈՒՆԳԱՏԷՆ - *տե՛ս* ՕՆԳԱՏԱ:

ՈՒՆԹՈՒՆԷԼ - *տե՛ս* ԸՆԹՈՒՆԷԼ:

ՈՒՆԹՈՒՆՎԷԼ - *տե՛ս* ԸՆԹՈՒՆՎԷԼ:

ՈՒՆՋԱՀԱՄ/ԸՆՋԱՀԱՄ - 1. *գ.* Ժանգի համ: *Ճիրան ունջահամ ա կ՛աս* (Բ): 2. *ած.* Ժանգի համ ունեցող: *Ունջահամ ճո՛ւր ա* (Բ):

ՈՒՆՋԱՃԻ՛ՒՐ/ԸՆՋԱՃԻ՛ՒՐ - *գ.* 1. Մեջը ժանգ խառնված ջուր, ժանգաջուր: *Կըռանը պէնում ըն, ունջաճի՛ւր ա կ՛ամ* (Բ): 2. Ծխնելույզից՝ վառարանների խողովակից եւն կաթող մրոտ ջուրը: *Հո՛ւրթա՛ն ունջաճի՛ւր ա կաթում* (Բ):

ՈՒՆՋՈՒԹԱԹԱԽ/ԸՆՋՈՒԹԱԹԱԽ - *ած.* 1. Ժանգով պատված, ժանգոտած, ժանգ բռնած: *Էտ ունջութաթախ չինը յօր ա օնում, ք՛ինըմ հօնծ* (Ձ): 2. Շատ կեղտոտ, հատկապես՝ մրով թաթախված: *Ունջութաթախ շօ՛րէր ա կ՛ը՛ցալ* (Բ):

ՈՒՆՋՈՒԿԱ՛ԼԻԼ/ԸՆՋՈՒԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* 1. Ժանգոտվել, վրան ժանգ նստել: *Յակատը ունջուկա՛լա՛ալ ա* (Բ): 2. Ծխնելույզը՝ վառարանի խողովակը եւն մրով լցվել: *Փիչին դուրբան ունջուկա՛լա՛ալ ա, խէ թափ չը՞ս տամ* (Բ): 3. Ժանգագույն կեղտով պատվել (ատամների մասին): *Կըռընէն ունջուկա՛լա՛ալ ա* (Բ): 4. Կեղտոտվել, հատկապես՝ մրով: *Տանը պատէրը ունջուկա՛լա՛ալ ա* (Բ):

ՈՒՆՋՈՒՎԱՐ - *տե՛ս* ՋԸՎԱՐ:

ՈՒՆՋՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ/ԸՆՋՈՒՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՈՒՆՋՕՏԷԼ-ի:

ՈՒՆՋՕՏ - *տե՛ս* ՕՆՋՈՒՏ:

ՈՒՆՋՕՏԷԼ/ԸՆՋՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՈՒՆՋԻ՛ՒԿԱ՛ԼԻԼ:

ՈՒՆՔ - *տե՛ս* ՕՆՔ:

ՈՒՆՔԱԿԱԽ - *ած. տե՛ս* Էշին չու ասած:

ՈՒՆՔԱՄԱՉ - *գ.* Հոնքերի մեջը, երկու հոնքերի միջի տարածությունը: *Փանդ-վը թըխում ա, ունքամաչը ճըղում* (Ձ):

- Ունքամաչը յըէտ կ'ալ/յըէտ ք'ինիլ/պէնվալ - Մռայլությունն անցնել, տրամադրությունը բարձրանալ: *Վէր ըտի յա ասում, թաքավէրին ունքամաչը յըէտ ա ք'ունում* (Ձ):

- Ունքամաչը փօթ ըղնէլ - *տե՛ս* Ունքըմաչան աղու կաթէլ:

- Ունքամաչը փօթ քըցիլ - Մռայլվել, տխրել: *Կընէգ'ը ասմա.- Մ'մարթ, ունքամաչըտ փօթ մէ՛լ քըցիլ, յըէր կաց ոչչը մօ՛րթէ՝ ք'ըէփ անինք', լ'ուսը կըծանք'ի, պարին նիհէտը* (ԱԱ, 84):

- Ունքըմաչան աղու կաթէլ - Շատ մռայլ՝ տխուր լինել: *Թաքավէրըն էլ հիշքան անում ա, տըղան էլ փըսակվում չի, ունքըմաչան աղուն կաթում ա* (ՆԼՂԺԲ, 49):

- Ունքըմաչան ան'ուն կաթէլ - 1. *տե՛ս* Ունքըմաչան աղու կաթէլ: 2. Խիստ բարկացած՝ կատաղած լինել, արյունարբու լինել: ... *Տըէղ էլ ըպրէլիս ա ինում մին այբէջանռ, ունքըմաչան ան'ուն կըթէլիս մարթ* (ՀԺՀ, VII, 158):

- Ունքըմաչին յէշիլ - Ակնապիշ մեկին նայել՝ ասելիքը չիմանալով, նրա հրահանգին սպասելով, ինչ-որ բան ակնարկելով եւն: *Թաքավէրը վէր ըտի յա ասում, վէզիրը մընամ ա ունքըմաչին յիշիլիս* (Ձ):

ՈՒՆՔԱՊԷՑ - *ած.* Ձվարթ տեսք ունեցող, ոչ մռայլադեմ: *Ունքապէց կընէգ' ա մէր Նուբարէն ըսկէսուրը* (Բ):

ՈՒՆՔԸԿԱԽԷԼ - *չբ. տե՛ս* Օնքէրը բէշ անէլ:

ՈՒՇ *(գրբ. ուշ)* - *տե՛ս* ՅԸՏԷ:

ՈՒՇԱԴ - *տե՛ս* ՈՒՇԱՏ:

ՈՒՇԱՆԱԼ *(գրբ. ուշանամ)* - *տե՛ս* ՅԸՏԱՆԱԼ:

ՈՒՇԱՏ/ՈՒՇԱԴ *(ռուս. ушат)* - *գ.* Փայտից պատրաստած տակառանման հարմարանք, որ գրաստի երկու կողմերին դնելով՝ թութ՝ խաղող՝ հեղուկ եւն են տեղափոխում: *Ուշըտնէն քըցում ա էշավը, ըսքըսում թօթը կըրէլը* (Ձ):

ՈՒՇԱՓ - *տե՛ս* ՕՇԱՓ:

ՈՒՇԸԷՆԷ - *գ.* Ուշահաս խաղողի տեսակ: *Ուշը՛էնէն հօքտէմբէրումըն ըն քաղում* (Ձ):

ՈՒՇԸՓՕԹՈՒՆ/ՕՇԱՓՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Հրեշին՝ դեւին հատուկ արարք, գազանություն: *Ուշըփօթունը էտ մարթին անա անպակաս ար, ամմէն օր մարթ ար ըսպանում* (Ձ): 2. *փխբ.* Շատակերություն: *Ուշըփօթունէն դ'ադ'ան վէշ մինը Սէտրակէն ղօնաղ չի ծէն տամ* (Բ):

Ն'ՈՒՇԿ'Ն'ՈՒՆԱ'/ԸՇԿ'Ն'ՈՒՆԱ' - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ն'ուշկ'ն'ունա' անէլ - Շատ ծիծաղեցնելով՝ թուլացնել, ուշաթափության հասցնել: *Տընատարը ծընծըղէլի պէնէր ա պատմում, ղունըղնէրէն ն'ուշկ'ն'ունա' անում* (Ձ):

- Ն'ուշկ'ն'ունա' ինիլ/ք'ինիլ - Շատ ծիծաղելուց թուլանալ՝ ուշագնաց վիճակի հասնել: *Մարթը ն'ուշկ'ն'ունա' յա ընն'ում, թա.- Ծը՛էտ ախպէր, մին լիտըր յը՛էղը ըշտըղա հիլըցըրէ՞ր* (ԱԱռ, 23):

ՈՒՇՈՒՆՑ/ԸՇՈՒՆՑ *(գրբ. յիշոցք)* - *գ.* Հիշոց, հայհոյանք: *Պըտրօնէն ուշունցնէրէն հարթնը մըհալ չի տին'ում* (Ձ):

- Ուշունց տալ - Հայհոյել: *Կընռվէն թ'ունդ վախտը կուճուր ախպէրը մը՛ծէն ուշունց ա տամ. էլ հ'ար, մար չի թօղում* (ՆԼՂԺԲ, 122):

ՈՒՇՈՒՆՑԱԿՕԽ/ԸՇՈՒՆՑԱԿՕԽ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ուշունցակօխ անէլ - Մեկին՝ մի բանի շատ հայհոյել: *Բաղվանչին էտ վէր տը՛էսնում ա, էտ խօնցը ուշունցակօխ ա անում* (Ձ):

- Ուշունցակօխ ինիլ/տը՛էռնալ - Հայհոյանքների ենթարկվել: *Էտ կընէգ'ը շատ ա ուշունցակօխ ին'ում, ամմա պըտրօնէն ջօղաբը տամ չի, սուս ա անում* (Ձ):

ՈՒՇՈՒՆՑԱՏԸ՛Ղ/ԸՇՈՒՆՑԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Հայհոյանքի՝ հայհոյելու թիրախ՝ տեղ՝ առարկա: *Ըտըրա ուշունցատը՛ղընն էլ կընէգ'ը ա ին'ում* (Ձ):

ՈՒՇՈՒՆՑԱՏՈՒ/ԸՇՈՒՆՑԱՏՈՒ *(գրբ. յիշոցատու)* - *ած.* Հիշոցներ տվող, հայհոյող: *Սարօ ամին կօգ'ի ուշունցատու, ամմա լ'ավ մարթ ա իլալ* (Բ):

ՈՒՇՈՒՆՑ(Ը)ՌԸ՛Խ/ԸՇՈՒՆՑ(Ը)ՌԸ՛Խ - *տե՛ս* ՈՒՇՈՒՆՑԱՏՈՒ:

ՈՒՇՈՒՆՔԱՇԷՔ' - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԱՇԷՔ':

ՈՒՇՈՒՆՔԱՀԱՍ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԱՀԱՍ:

ՈՒՇՈՒՆՔԱՃՕՏ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԱՃՕՏ:

ՈՒՇՈՒՆՔԱՄՕՇ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԱՄՕՇ:

ՈՒՇՈՒՆՔԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԱՆԱԼ:

ՈՒՇՈՒՆՔԱՎԱՐ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԱՎԱՐ:

ՈՒՇՈՒՆՔԱՏԱ'ՆՁ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԱՏԱ'ՆՁ:

ՈՒՇՈՒՆՔԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԸ՛ՆԷ:

ՈՒՇՈՒՆՔ(Ը)ՌԸ՛Խ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔ(Ը)ՌԸ՛Խ:

ՈՒՇՈՒՆՔԿ'Ա'ՐԻ - *տե՛ս* ԸՇՈՒՆՔԿ'Ա'ՐԻ:

ՈՒՉ - *տե՛ս* ՎԷՉ: *Մահը կըզնըվածկ'ամ ա, ասում.- Բօլ ա, հիշքան նէրվալ ըս, էլ խօսիս ուչ* (ՆԱԲ, 65):

ՈՒՉԱՍՏԸԿ/ՉԱՍՏՕԿ *(ռուս. участок)* - *գ.* Որեւէ նպատակով առանձնացրած տարածություն՝ տեղամաս: *Հայրօն ն'ուրանն ուչաստըկըմը մին դանգ'ան յա շինալ* (Բ):

ՈՒՉ(Ը)ՐԷԴ - *տե՛ս* ՕՉ(Ը)ՐԷԴ:

ՈՒՌԹԱՆԱ - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԱՆԱ:

ՈՒՌԹԸՆԱՀԱՑ - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԸՆԱՀԱՑ:

ՈՒՌԹԸՆԱ(Ն)Ց - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԸՆԱ(Ն)Ց:

ՈՒՌՆԱԼ - *տե՛ս* ՕՌՆԱԼ:

ՈՒՌՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ուռուցանեմ)* - *նբ.* ՕՌՉԻԼ-ի:

ՈՒՌՌԱ *(ռուս. ура, անգլ. hurrah)* - *ձ.* Ցնծության՝ հիացման՝ հաղթանակի եւն բացականչություն: *Ուռռա՛, ծ'ունը նի յա կ'ալալ* (Բ):

- Ուռռա անէլ - 1. Ցնծությունից՝ հիացմունքից՝ ուրախությունից գոռալ՝ «ուռռա» կանչել: *Թաքավէրը վէր տ'ուս ա կ'ամ, լօխ ուռռա յըն անում* (Ձ): 2. Առանց կշռադատելու՝ հանգամանքները հաշվի առնելու՝ որեւէ բան անել: *Էս մարթը, լօխ մընանա քըցանծ, ուռռա ընէլավ ք'ընում ա* (ՆԱԲ, 63): 3. Գործը արագ եւ անորակ անել, վերջացնել: *Ուռռա յըն անում, տանը պատէրը մին շէփտումը տին'ում* (Ձ):

ՈՒՌՌԱԼ - *տե՛ս* ՕՌՆԱԼ:

ՈՒՌՈՒԹԱՆԱ - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԱՆԱ:

ՈՒՌՈՒԹՈՒՆԱՀԱՑ - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԸՆԱՀԱՑ:

ՈՒՌՈՒԹՈՒՆԱ(Ն)Ց - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԸՆԱ(Ն)Ց:

ՈՒՌՈՒՆ - *գ.* Շատ վատ եղանակ՝ սելավ, բուք ու բորան եւն: *Էս ուռունավը ըշտը՛էղ ը՞ս ք'ինամ* (Բ):

ՈՒՌՈՒՆՑ - *տե՛ս* ԱՌԱՆՑ:

ՈՒՌՈՒՇՎԱԹ - *տե՛ս* ԸՌՈՒՇՎԱԹ:

ՈՒՌՈՒՍ - *տե՛ս* ԸՌՈՒՍ:

ՈՒՍՈՒՍԱՆԱԼ - *տե՛ս* ԸՌՈՒՍԱՆԱԼ:

ՈՒՌՈՒՍԻ - *տե՛ս* ԸՌՈՒՍԻ:

ՈՒՌՈՒՍԿ - *տե՛ս* ՕՌՈՒՍԿ:

ՈՒՌՈՒՍՈՒՀԱՑ(Ց)Է - *տե՛ս* ԸՌՈՒՍԸՀԱՑ(Ց)Է:

ՈՒՌՈՒՍՈՒՎԱՉԻ - *տե՛ս* ԸՌՈՒՍՈՒՎԱՉԻ:

ՈՒՌՈՒՍՈՒՎԱՐԻ - *տե՛ս* ԸՌՈՒՍՈՒՎԱՐԻ:

ՈՒՌՈՒՍՕԹԻ - *տե՛ս* ԸՌՈՒՍՕԹԻ:

ՈՒՌՈՒՍՕՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԸՌՈՒՍՕՎՈՒՐ:

ՈՒՌՈՒՔ - *տե՛ս* ԸՌՈՒՔ:

ՈՒՌՈՒՔԱՔԱՐ - *տե՛ս* ԸՌՈՒՔԱՔԱՐ:

ՈՒՌՕՔ - *տե՛ս* ԸՌՈՒՔ:

ՈՒՍԱԾԱԿ - *գ.* Լծի երկու ծայրերին բացված անցքերը, որոնց միջով անց են կացնում սամիները: *Ուսածակը կուճի յա ինՀում, սամէն նի չը մընանում* (Ձ):

ՈՒՍԱՇՕՐ - *գ.* Ուսին գցելու շոր՝ կուժը կամ այլ ծանրություն ուսին կրելու համար: *Ախճիգը մընանա քըցՀում ա, ուսաշՕրը թօղում ըխպիրին* (Ձ):

ՈՒՍԿՈՒՍՈՒՐ - *տե՛ս* ԸՍԿԷՍՈՒՐ:

ՆՈՒՍ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Նուստը կըտըրէլ/հըվաքէլ/օնէլ - *տե՛ս* Ափաթը կըտըրէլ (1):

ՈՒՍՏԱ *(պրս., թրք. usta)* - 1. *գ.* Վարպետ, արհեստավոր: *Մին ուստա մին մարթու հէտէ մին ցակատ ա շինում...* (Ձ): 2. *ած.* Իր գործին հմոտ, ճարտար: *Ուստա հՕնձ անօղ ա իլալ Սանթուր դային* (Բ):

ՈՒՍՏԱԲԱՇԻ *(պրս., թրք. usta +պրս., թրք. baš (գլուխ)* - *գ.* Վարպետների գլխավոր, ավագ, վարպետ: *Ուստաբաշին ուստօցը հըվաքում ա, քՀինամ պալատը* (Ձ):

ՈՒՍՏԱՑՈՒ - *գ.* Վարպետ դառնալու թեկնածու, վարպետացու: *Ուստան ասում ա.- Էտ խօխան լՀավ ուստացու վա* (Ձ):

ՈՒՍՏԱՓԷՇԱՐ - *տե՛ս* ՈՒՍՏԱ (1): *Յանարալ Մանթօվը վէր յըէտ կՀամ ա Չանախչի, ՀուրանՆըհըէտ Կիրօվաբաթա ուստափէշար էրկու ախպէր ա պիրում...* (ԱԱ, 34):

ՈՒՍՏԱՓԷՇԱՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՈՒՍՏՕԹՈՒՆ:

ՈՒՍՏԱՔԱՐ *(թրք. ustakar)* - *տե՛ս* ՈՒՍՏԱ (1):

ՈՒՍՏԱՔԱՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՈՒՍՏՕԹՈՒՆ:

ՈՒՍՏԸՌԸԽ - *ած.* Վարպետի հմտություն ունեցող: *Ուստըռըէխ մարթ ա մէր Տիկրանը, լՀավ պատ ա շարում* (Բ):

ՈՒՍՏԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՈՒՍՏԸՎԱՐԻ:

ՈՒՍՏԸՎԱՐԻ - *մ.* Վարպետորեն, վարպետաբար: *Էտ տըղան հանց ուստըվարի կօրծ ա անում, լօխ մընամ ըն մաթ մընացած* (Ձ):

ՈՒՍՏՈՒԳԷԼ - *տե՛ս* ԸՍՏՈՒԳԷԼ:

ՈՒՍՏՈՒԾԱՆԱ - *տե՛ս* ԸՍՏՈՒԾԱՆԱ:

ՈՒՍՏՈՒԾԱՇԷՆ - *տե՛ս* ԸՍՏՈՒԾԱՇԷՆ:

ՈՒՍՏՈՒԾԱՊԱՇՏ - *տե՛ս* ԸՍՏՈՒԾԱՊԱՇՏ:

ՈՒՍՏՈՒԾԱՍԷՐ - *տե՛ս* ԸՍՏՈՒԾԱՍԷՐ:

ՈՒՍՏՈՒԾԱՎԱԽ - *տե՛ս* ԸՍՏՈՒԾԱՎԱԽ:

ՈՒՍՏՈՒԾԱՏՈՒՐ - *տե՛ս* ԸՍՏՈՒԾԱՏՈՒՐ:

ՈՒՍՏՈՒԾԸԷՎՈՒՐ - *տե՛ս* ԸՍՏՈՒԾԸԷՎՈՒՐ:

ՈՒՍՏՕԹՈՒՆ - *գ.* Վարպետ՝ արհեստավոր լինելը, վարպետություն: *ԴՀլգՀար Սիմօնը ուստօթունը ՀուրանՆ հօրը անա յա սըվըէրալ* (Բ):

ՈՒՍՈՒՄ/ՀՈՒՍՈՒՄ *(գրբ. ուսումն)* - *գ.* Կրթություն, ուսանելը: *Ուսումըն ա մարթին մարթ շինում* (Ձ):

- Ուսում առնէլ - Կրթություն ստանալ, ուսանել: *Մին թաքավըէրու մին շատ կՀարթՀած, ուսում առած ախճիգ ա ինՀում* (ՀԺՀ, VII, 24):

- Ուսում տալ - Մեկի ուսման՝ կրթության մասին հոգ տանել: *Ասում ըն մէր Ղալին համփէքը օգըմ ըն էտ խուխօցը էջմիյածին ղարկին, ուսում տան...* (ՋՏ, Ա, 58):

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ/ՀՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ *(գրբ. ուսումնական (ուսման տեղյակ)* - *ած., գ.* Ուսում ստացած, ուսյալ (մարդ): *ՍօվդաքՀարը թամաքՀար ա, ուսումնականը՝ անբարիշ...* (ՋՏ, Բ, 138):

ՈՒՍՈՒՄՆԱՎԷՐ/ՀՈՒՍՈՒՄՆԱՎԷՐ - *ած., գ.* Ուսում առնող՝ ուսանող (անձ): *Էրկու խօխա օնէ, ճօխտըն էլ՝ ուսումնավէր* (Ձ):

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ/ՀՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ - *գ.* Միջնակարգ կամ տարրական մասնագիտական ուսումնական հաստատություն: *Էն վախտըն էլ Ղարաբաղ մինակ Շուշի յա իլալ ուսումնարան* (Ձ):

ՆՒՎՈՒԼՆՒԿ - *տե՛ս* ԸՎԻԼՆՒԿ:

ՈՒՎ-ՈՒՎ - *տե՛ս* LO-LO[2] (2):

ՈՒՎՈՒՎԱՆԷ - *տե՛ս* LO-LO[2](1):

ՈՒՏԷԼԻ/ՕՏԷԼԻ *(գրբ. ուտելի)* - 1. *ած.* Ուտելու համար պիտանի: *Տըղան հըրամմայըմ ա ծառին, վըէր էրկու փայ օտէլի պըէն պէրի* (ՀԺՀ, V, 65): 2. *գ.* Ուտելու բան, ուտելիք: *Հինչ ա՞նին, վէչ ուտէլի կա, վէչ խըմէլի* (ԲՀԲ, 49):

ՈՒՏԷՄ-ՏԻՏԷՄ(ՆԸ)/ԿՈՒՏԷՄ-ՏԻՏԷՄ(ՆԸ)/ՈՒՏԻՄ-ՏԻՏԷՄ(ՆԸ)/ԿՈՒՏԻՄ-ՏԻՏԷՄ(ՆԸ) - *գ.* Վայրի ուտելի բանջար: *Ժինգալավ հացէն մաչը ուտէմ-տիտէմ էլ ըն քըցիս* (Բ):

ՈՒՏԸԼԸՊԱՆ/ՈՒՏՈՒԼԸՊԱՆ - *գ. հվք.* Ուտելու համար պիտանի բաներ: *Ուտըլըէղանը խուրջինան տՀուս ա տամ, տափէն շարում* (Ձ):

ՈՒՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՈՒՏՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ/ՈՒՏՈՒՑՈՒՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՕՏԷԼ-ի:

ՈՒՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ-ԽԸՄԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՕՏԷԼ-ԽԸՄԷԼ-ի:

ՈՒՏԻՄ-ՏԻՏԷՄ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՈՒՏԷՄ-ՏԻՏԷՄ(ՆԸ):

ՆՒՏԿՆԻՆ - *տե՛ս* ՆՒՔԿՆԻՆ:

ՈՒՏՈՒՍ - *տե՛ս* ՕՏԷՍ:

ՈՒՏՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՈՒՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՈՒՏՈՒՑՈՒՆԷԼ - *տե՛ս* ՈՒՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՈՒՐԱԽՈՒԹՆԻՆ - *տե՛ս* ՈՒՐԽՕԹՈՒՆ:

ՈՒՐԱԿԱՆ - 1. *տե՛ս* ՈՒՐԷԿԱՆ: 2. *տե՛ս* ԱՇԽՕՐ: *Մըհէտէ յըս մինէլ մին սՀուրՀու ընջըվարէր քՀիս ըք, թա ուրական անիք* (ԼՂԲՔ, 285):

ՈՒՐԱՀԱԽ(Կ) - *գ.* Մեկ օրվա աշխատանքի համար տրվող վարձ, օրավարձ: *Էտ մարթը ուռթընանց մինչըէվ քըշէր կօրծ ա անում, ուրահախկ յօր օնում, քՀինամ* (Ձ):

ՆՒՐԱՆ - *տե՛ս* ՆՒՐԱՆ:

ՆՒՐԱՆ/ՆՒՐԱՆ *(գրբ. իւրեան)* - *դ.* **Ինքը (ինքՀը)** դերանվան տրական հոլովաձեւը: *Ախճիգը դանտի գՀուդՀում ա, վէր ՀուրանՆ մարթընա, Հուրան ժօղովըրթէն իմաց ա տամ...* (ՀԺՀ, V, 558):

- ՆուրանՆ աղավ-կՀինձավ/աղավ-տըխտէղավ անէլ - *տե՛ս* ՆուրանՆ թանգՀ ծախէլ:

- ՆուրանՆ աղունը աղէլ - *տե՛ս* ՆուրանՆ էշը քըշիլ:

- ՆուրանՆ անա հըռընց(ը)նէլ - Դիտավորյալ կերպով մի բանի չխառնվել՝ չմասնակցել պատասխանատվություն չկրելու համար: *Շէնումը հինչ կօրծ ինՀում ար, նախագան ՀուրանՆ անա հըռընցընում ար* (Ձ):

- ՆուրանՆ անավ անէլ - Իր հմայքին ենթարկել, ուշադրություն գրավել: *Տա ամմէն օր բախրի մօրթի ար շօռ օնըմ, տՀուս կՀամ, ջանՀիլ-ջըհՀալ ՀուրանՆ անավ անըմ* (ՀԺՀ, V, 144):

- ՆուրանՆ անա տՀուս կՀալ - 1. Ջանալ, տքնել: *Ինչէռը ՀուրանՆ անա տՀուս ա կՀամ, կարում չի ծըրավը քՀընի* (ՆԱԲ, 72): 2. Չափն անցնել, հոխորտալ: *Տըղան տըէսնում ա, վէր օշափը ՀուրանՆ անա տՀուս ա կՀամ, թօրավը թըխում ա, կըլՕխը կըտըրում* (Ձ): 3. Համբերությունը սպառվել, զայրանալ, կատաղել, ինքնազսպումը կորցնել: *Թաքավէրը, վէր էտ տըէսնում ա, ՀուրանՆ անա տՀուս ա կՀամ* (Ձ):

- ՆուրանՆ անա քըցիլ - *տե՛ս* ՆուրանՆ անա հըռընց(ը)նէլ:

- ՆուրանՆ անգՀունը քաշիլ - Մեկի սիրտը շահել, սիրաշահել: *Խօխէքը ամէն մինը ՀուրանՆ հէտէ հօրը կՀօք ա տամ, վէր քաշի ՀուրանՆ անգՀունը...* (ՆԱԲ, 66):

- ՆուրանՆանա քՀինիլ - Ուշաթափվել: *Թաքավէրէն տըղան ՀուրանՆանա քՀինամ ա, վէր ընգնըմ* (ՀԺՀ, V, 313):

- ՆուրանՆ աշկէն կՀէրանը մընանա քըցիլ/չըտըէսնալ, ՀուրՀուշին աշկէն շէրանը տըէսնալ - Իր մեծ պակասություններն անտեսել, ուրիշի չնչին թերությունները մատնացույց անել: *Ասում ա.- Համօթ ա,*

համոթ, էն էլ ա՞ խօսում, ՝ուրան աշկէն կ՚էրանը մընանա քընցա՛լ ա, ՝ուրՀուշին աշկէն շէրանըն ա տը՛սնում (Ձ):

- ՝ուրան արշինավը չափէլ - Որեւէ մեկի կամ որեւէ բանի մասին միակողմանի՝ իր տեսանկյունով դատել: *Անդօնը ինք՚ը կ՚օդ ա, ինձ էլ ա ՝ուրան արշինավը չափում* (Բ):

- ՝ուրան դ՝ուրը ապըրէլ - Նոր ժամանակների պահանջներին չհամապատասխանել, հնացած լինել, հարգի չլինել: *Խըլը՛ղը ՝ուրան դ՝ուրը ապըրալ ա. միհէնգ՚վա կընանէք՚ը շալվար ըն կ՚ը՛նում* (Բ):

- ՝ուրան զուռնան փըչիլ - *տե՛ս* ՝ուրան էշը քըշիլ:

- ՝ուրան էշը քըշիլ - 1. Համառել, իր ասածը պնդել՝ անել: *Հ՝ուրը շատ ա իրը՛սէն խօսում, ամմա տըղան, մին ա, ՝ուրան էշըն ա քըշում* (Ձ): 2. Ուրիշների գործերին չխառնվել, իր գործով զբաղվել: *Միհէնգ՚վա դարումը ըսկի հիրը՛վանը հիրըվանէն ճընանչում էլ չի, ամմէն մարթ ՝ուրան էշըն ա քըշում* (Բ):

- ՝ուրան էշ խը՛լքան - *տե՛ս* ՝ուրան խը՛լքան:

- ՝ուրան էշու տը՛ղ տինիլ - Որեւէ բանի հասնելու կամ որեւէ պատասխանատվությունից խուսափելու համար հիմար՝ անտեղյակ ձեւանալ: *Տը՛սնում ա, վէր վէրչը փիս ա ինանկան, ՝ուրան էշու տը՛ղ ա տինում* (Ձ):

- ՝ուրան ըգ՚ՀՀրա - Ինքն իր չափով, իրեն համապատասխան: *Օղտէն պէռնը շատ ա ծանդը ընում, էշինըն էլ ՝ուրան ըգ՚ՀՀրա յա ընում* (ՆԼՂԺԲ, 83):

- ՝ուրան ըսածէն/ըսածի - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԸՀԱՍՏ: *Ախճիգ՚ը տը՛սավ, վը՛ր տըղան ՝ուրան ըսածի յա, սըվըրցըրավ, թա հունց պիտի զանա բ՝ուլբ՝ուլը պը՛ռի* (ՀԺՀ, V, 91):

- ՝ուրան ըսպանէ - *տե՛ս* Քարը տըրաքէ:

- ՝ուրան ըսպանել - *տե՛ս* Ձինք՚ը ցըրը՛վ տալ:

- ՝ուրանը ՝ուրան հըսնել/տալ - Համբերությունը հատել՝ վերջանալ, ծանր ապրումների մեջ ընկնել: *Թաքավէրը շատ ա յէշում, տըղան կ՚ամ չի, ՝ուրանը ՝ուրան ա հըսնում* (Ձ):

- ՝ուրան թանգ՚ ծախել - Դիտմամբ որեւէ պահանջի՝ առաջարկի եւն դժվարությամբ համաձայնել, որպեսզի խնդրեն՝ զիջումներ անեն եւն: *Էս դ՝ուր՝ումը հու ՝ուրան թանգ՚ ա ծախում, օքութ ա անում* (Բ):

- ՝ուրան թափ տալ - *տե՛ս* Ձինք՚ը (կըլՀՀխը) հըվաքէլ:

- ՝ուրան թըփուռնէն պուք տալ - *տե՛ս* Ձինք՚ը ցըրը՛վ տալ:

- ՝ուրան թիք՚ին յըրա հ՝ուչիլ - Իր բաժինը՝ հասանելիքը պահանջել: *Տը՛ղէք՚ը ամմէն մինը ՝ուրան թիք՚ին յըրա յա հ՝ուչում, ամմա հ՝ուրը հըրըստութունը լօխ տամ ա ըխճըկանը* (Ձ):

- ՝ուրան խը՛լքան - Իր հիմարության՝ միամտության եւն պատճառով: *Ք՚անիբը ՝ուրան խը՛լքան ա ք՚անիբ* (Ձ):

- ՝ուրան ծը՛ռուքը - Իր կողմից, առանց ուրիշների մասնակցության: *Վէր ամմէն մարթ ՝ուրան կօրծը ՝ուրան ծը՛ռուքը անէ, լօխ կըդ՝ուզի* (Ձ):

- ՝ուրան ծը՛րքէն ա - Ինքն է որոշողը: *Ասում ա.- Էտ թաքավէրը բիդի հը՛ռաման տա, ՝ուրան ծը՛րքէն ա, յը՛ս կարէլ չըմ* (Ձ):

- ՝ուրան ծիվիլ - *տե՛ս* Ձինք՚ը ցըրը՛վ տալ:

- ՝ուրան կաթէն յըրա ծիք՚ տալ - Իր օգուտի՝ շահի համար ջանալ: *Ամմէն մարթ ՝ուրան կաթէն յըրա յա ծիք՚ տամ* (Բ):

- ՝ուրան կըլխէն տարը - Որեւէ մեկից կամ որեւէ բանից կախման մեջ չգտնվող, անկախ: *Սիրանէն հը՛տէ հինչ կա՞, ՝ուրան կըլխէն տարըն ա. վէչ մարթ օնէ, վէչ խօխա* (Բ):

- ՝ուրան կըլխու - 1. Ինքնագլուխ կերպով: *Դէ վէր օտում չի, ՝ուրան կըլխու պօվըրը՝ն էլ չի ուտըլական* (ՀԱԲ, 15, 15): 2. *տե՛ս* ԽԱԼԻՍ:

- ՝ուրան կըճիպին շօք անել - *տե՛ս* ՝ուրան կաթէն յըրա ծիք՚ տալ:

- ՝ուրան կըտօրել - *տե՛ս* Ձինք՚ը ցըրը՛վ տալ:

- ՝ուրան կ՚ինՀՀքը - 1. *տե՛ս* ԱԿԱՆՍԱԿԱՆ: 2. Կուսությունը տեղը (նորահարսի մասին): *՝ուրան կ՚ինՀՀքը ախճիգ՚ ա Մըրյանէն հարթը* (Բ): 3. Հարգանք ներշնչող, պարկեշտ: *՝ուրան կ՚ինՀՀքը մարթ ա իլալ Սամսօն դային, ըդօրմի ընդըրա* (Բ):

- ՝ուրան կուրց(ը)նել - *տե՛ս* Ձինք՚ը կուրց(ը)նել: *Էտ տըղան ՝ուրան կուրցընում չի, փըռնում ա ՝ուռՀՀին պըկան, ըռէխը ճըղրմ, քընցըմ էն դօլը* (ՀԺՀ, V, 237):

- ՝ուրան կօնթի - *տե՛ս* ՝ուրան ըգ՚ՀՀրա:

- ՝ուրան կօրծը տը՛սնալ - *տե՛ս* ՀԿՀՀրծը տը՛սնալ (ԿՕՐԾ՚-ի տակ):

- ՝ուրան հ՝ալՀՀքը - *տե՛ս* ՝ուրան ըգ՚ՀՀրա:

- ՝ուրան հացը օտէլ - Իր պատիժը կրել, պատժվել: *Կ՚ուդութուն անօղը ՝ուրան հացը կօտէ* (Ձ):

- ՝ուրան հը՛ռէ պահէլ - Խուսափել, զգուշանալ, չմիջամտել, չմասնակցել: *Մըրթըկընէգ՚ վէր կըռվում ին, այան խառնըվում չար, ՝ուրան հը՛ռէ յար պահում* (Բ):

- ՝ուրան հը՛տէ - Ինքն իր համար, առանց ուրիշների գործերին խառնվելու: *... Մին փիս պէնու խառնըվում չար, կ՚ըլօխը քաշ քընցածծ՝ ՝ուրան հը՛տէ ըշխադրմ ար* (ՀԺՀ, VI, 177):

- ՝ուրան հը՛տէ քօն ա ինՀՀում, ՝ուրՀՀուշին հը՛տէ ՀՀրանզ տը՛սնում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր, սեփական գործերը թողած, ուրիշների գործերին են խառնվում կամ ուրիշների շահի համար են գործում:

- ՝ուրան հըվաքէլ - *տե՛ս* Ձինք՚ը (կըլՀՀխը) հըվաքէլ:

- ՝ուրան ճըղէլ - *տե՛ս* Ձինք՚ը ցըրը՛վ տալ:

- ՝ուրան մաչումը - Ինքն իր հետ՝ իր մեջ, ինքն իրեն: *Տա վէր տի կարթում ա, ՝ուրան մաչումը կըզնըվում ա...* (ՀԱԲ, 15, 12):

- ՝ուրան մընանա քընցիլ - 1. *տե՛ս* Ձինք՚ը կուրց(ը)նել: 2. Իր անձնականը հաշվի չառնելով՝ ուրիշին նվիրվել: *Թոռնէրը վէր կ՚ամ ին, այան ՝ուրան մընանա քընցում ար* (Բ):

- ՝ուրան մօրը էլ կըծախէ - Ասում են խիստ շահամոլ՝ ստոր մարդկանց մասին:

- ՝ուրան յը՛ղը ՝ուրան կըլՀՀխը/վարսը քըսէլ - Իր վաստակը իր վրա ծախսել: *Իզէն ՝ուրան յը՛ղը ՝ուրան կըլՀՀխըն ա քըսում, ՝ուրՀՀուշին պէն չի տալ* (Բ):

- ՝ուրան յը՛ղումը տըպակվէլ - *տե՛ս* Յը՛ղումը տըպակվէլ (՝ուրան):

- ՝ուրան յըրա յը՛ր օնէլ - Մի բանի պատասխանատվությունը կամ ուրիշի գործած մեղքը իր վրա ընդունել: *Տըղան կ՚ուդութուն ըրավ, հ՝ուրը ճարը կըտըրված ՝ուրան յըրա յը՛ր կ՚ալ՝ավ* (Բ):

- ՝ուրան շուխկան խըրթնէլ/վախէլ - 1. Խիստ երկչոտ լինել: *Սէրգ՚ին ՝ուրան շուխկան էլ ա խըրթնում, վախում ա, թա տանան քըշէրը տ՝ուս կ՚ա* (Ձ): 2. Խիստ կասկածամիտ լինել: *՝ուրան շուխկան խըրթնօղ մարթ ա Գուրգէնը, լօխճին յըրա կըսկածում ա* (Բ):

- ՝ուրան չըխարակը մանել - *տե՛ս* ՝ուրան էշը քըշիլ:

- ՝ուրան չինավը, ՝ուրան ըռըշկըտանավը - Իր հնարավորություններով, իր միջոցներով, առանց ուրիշի օգնության դիմելու: *Կ՚ա՞փին ՝ուրան չինավը, ՝ուրան ըռըշկըտանավը յօլա յա ք՚ինամ* (Բ):

- ՝ուրան չուրաթանը պըլիթիլ - *տե՛ս* ՝ուրան էշը քըշիլ:

- ՝ուրան պահէլ - 1. Ինքն իր հոգսը քաշել, իրեն խնամել: *Իզէն ՝ուրան պահում ա, ըտրրա հը՛տէ յա ջ՚ինիլ ըրվամ* (Բ): 2. Իրեն դրսեւորել: *Արշակը ժօղօ-*

վէն վախտը ՝ուրանն լ՛ավ չի պահում, նախագան տ՝ուս ա քըց՝ում (Զ): 3. Ինքն իրեն զսպել, հավասարակշռությունը պահել: *Կընէկը զօռի վազ տալան կարըմ չի ՝ուրանն պահի, ընգնըմ ա կ՛էտը* (ԼՂԲ, 358):

- ՝ուրանն պըլիթին կ՛ին տինիլ - *տե՛ս* ՝ուրանն թանգ՛ ծախէլ:

- ՝ուրանն պիրանավը ասէլ - Անձամբ ասել՝ խոստանալ: *Ասում ա.- Վէզիրըն ապըրած կէնա, թաքավէրը ՝ուրանն պիրանավընը ա ասալ, յը՛ս էլ պէրալ ըմ* (Զ):

- ՝ուրանն վը՛ննավը կ՛ալ - 1. Իր հոժար կամքով ներկայանալ: *Ախճիգ՛ը գ՝ուդ՝ում ա, վէր տըղան ՝ուրանն վը՛ննավընը ա յը՛կալ* (Զ): 2. Ինքնուրույն քայլելով՝ առանց որեւէ մեկի օգնության ներկայանալ: *Անց ա կէնում մին շէբաթ, թաքավէրին տըղէն վը՛ննը սըղանում ա, ՝ուրանն վը՛ննավը կ՛ամ ա պալատը* (Զ):

- ՝ուրանն վը՛ռավը ինիլ - Զուգվել-զարդարվել, իր արդուզարդով զբաղվել: *Միհէնգ՛վա հարթնէրը հինչ հարթնէր ը՞ն, սաղ օրը էն ըն ՝ուրանց վը՛ռավը իլ՝ած* (Բ):

- ՝ուրանն տը՛ղը գ՛իդ՝ալ/ճընանչիլ - 1. Իր վիճակին՝ դիրքին՝ հեղինակությանը եւն համապատասխան պահել իրեն, իր չափը ճանաչել: *Վէր ամմէն մարթ ՝ուրանն տը՛ղը գ՛իդա, աշխարքըս կըդ՝ուզի* (Զ): 2. Սթափ լինել, ինքն իրեն տիրապետել (գործածվում է հիմնականում ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Մըկըրնէն հ՝արփ՝ում ըն, վէշ մինը ՝ուրանն տը՛ղը գ՝ուդ՝ում չի* (Զ):

- ՝ուրանն տը՛ղը ինիլ - 1. Իր ընդունակություններին՝ հնարավորություններին համապատասխան աշխատանքով զբաղվել՝ պաշտոն զբաղեցնել եւն: *Անջախ-անջախ մէր Հ՝արաբէդին տիրալ ըն կըլիսօգու նախագա, լ՛ավ ըն ըրալ, ՝ուրանն տը՛ղընը ա* (Զ): 2. Նույն վիճակում՝ անխաթար լինել: *Կամ ըն, տը՛սնում ամմէն հինչ ՝ուրանն տը՛ղընը ա* (Զ):

- ՝ուրանն տը՛ղը քըթէնալ - Իր ցանկություններին եւ հնարավորություններին համապատասխան դիրքի հասնել՝ պաշտոն զբաղեցնել: *Կօլին խէլ՝ունք տըղա յա, ՝ուրանն տը՛ղը քըթ՝ինանն ա* (Բ):

- ՝ուրանն տըռը տանէլ կօխէլ ՝ուր՝ուշին վը՛ռէն ծակը - Իր թերությունները ուրիշին վերագրել: *Օղռաշ մարթ ա Սիմօնը, ՝ուրանն տըռը տանում ա կօխում ՝ուր՝ուշին վը՛ռէն ծակը* (Բ):

- ՝ուրանն տոնը ք՛ինիլ - Մեռնել, թաղվել: *Մ՛ հայէր, յը՛տէ-ճէլլի ամմէն մինըտ էլ ՝ուրանն տոնընը ա ք՛ինանկան, հիշկան կարում ըք, սէ՛րավ կացէք՛* (Բ):

- ՝ուրանն ուտէյիս կ՛՝ուրին ՝ուր՝ուշ՝ու շէլանկ տալ - Խորամանկ լինել, խորամանկել: *Խօրէն դային սաղ գ՛անքը ՝ուրանն ուտէյիս կ՛՝ուրին ՝ուր՝ուշ՝ու վա շէլանկ տըվալ* (Բ):

- ՝ուրանն ցէլկու տը՛ղ տինիլ - Անմեղ՝ չքմեղ՝ ազնիվ եւն ձեւանալ: *Ասում ա.- Նըհախ տը՛ղան ա ՝ուրանն ցէլկու տը՛ղ տինում, յը՛ս տը՛սալ ըմ, վէր կ՛առնը ինք՛ընը ա կ՛ուղացալ* (Զ):

- ՝ուրանն քըթէնալ - *տե՛ս* Զինք՛ը (կըլ՝ՕԽը) հըվաքէլ:

- ՝ուրանն քըթ՝ՕԼանն օտէլ - Իր հասանելիքը՝ իրենն ստանալ: *Վէր ամմէն մարթ ՝ուրանն քըթ՝ՕԼանն օտէ, ախշարքըս կըդ՝ուզի* (Զ):

- ՝ուրանն քըրթնընքավը - Իր արդար վաստակով: *Մացակը ՝ուրանն քըրթնընքավընը ա խօխէնք՛ը պահալ, մըծըցըրալ* (Բ):

- ՝ուրանն քըցիլ (մին տը՛ղ) - 1. Հապշտապ մի տեղ գալ՝ գնալ՝ հասնել: *Թաքավէրին տըղան վազ ա տամ, ՝ուրանն քըց՝ում պալատը, լօխ հօրը նաղլ անում* (Զ): 2. Դժվարությամբ՝ մի կերպ մուտք գործել՝ մտնել՝ թափանցել մի տեղ:

- ՝ուրանն ք՛ը՛էփինա/ք՛ը՛էփավը - Իր ցանկությամբ, իր ուզածի պես, ապահով, անհոգ: *Ըտի էտ չօբանը թաքավէրին ըխճըկանը օգ՛ում ա, ՝ուրանն ք՛ը՛էփինա ապըրում* (Զ):

- ՝ուրանն ք՛Օմ՝ուրը էրիլ - *տե՛ս* ՝ուրանն էշը քըշիլ:

- ՝ուրանն քօչը քըշիլ - *տե՛ս* ՝ուրանն էշը քըշիլ:

- ՝ուրանն օտէլ - *տե՛ս* Զինք՛ը ցըրը՛էվ տալ:

- ՝ուրանն օրումը - 1. Իր վիճակում: *Կամ ա, տը՛սնում ախպէրընը էլ ա ՝ուրանն օրումը՝ օրվա հացէն կարօտ* (Զ): 2. Իր ողջ կյանքում: *Մուքի դային ՝ուրանն օրումը մէհէտ մին ուրխօթուն չի տը՛սալ* (Բ):

՝ՈՒՐԱ(Ն)Ց - *տե՛ս* ՝ՈՒՐԱ(Ն)Ց:

՝ՈՒՐԱ(Ն)Ց/՝ՈՒՐԱ(Ն)Ց - *գ.* **Ինքը (ինք՛ը)** դերանվան հոգնակի թվի՝ **՝ուրանն(ն)ք**-ի տրական հոլովաձեւը: *Էտ տըվարածը ուրխացած ք՛ինըմ ա ՝ուրանց տօն* (ԼՂԲ, 295):

՝ՈՒՐԱ(Ն)Ք - *տե՛ս* ՝ՈՒՐԱՆՔ:

՝ՈՒՐԱ(Ն)Ք/՝ՈՒՐԱ(Ն)Ք - *դ.* **Ինքը (ինք՛ը)** դերանվան հոգնակին: *՝ուրանք էլ լօխ բէյխաբար ըն ինում* (Զ):

ՈՒՐԱՎԱՐ - *գ.* 1. Մեկ օրվա ընթացքում կատարած վար՝ հերկ: *Ուրավարը պըրծընում ըն, կ՛ամ տօն* (Զ): 2. Վարելահողի չափման միավոր՝ այնքան, որքան մի գութան կվարի մեկ օրում: *Վը՛ղը պիժը՛էնում ըն, ամմէն տան մին ուրավար տամ* (Զ):

ՈՒՐԱՎԷՐՉ - *գ.* Օրվա վերջը: *Ուրավէրչը վէր կ՛ամ ա, հՕնձ ընօղնէն վըստակած ըն ինում* (Զ):

ՈՒՐԱՓԱՅ - *գ.* Որեւէ գործի՝ աշխատանքի՝ սննդամթերքի եւն մեկ օրվա բաժին՝ չափ: *Մարթը ՝ուրանց ուրափայը ըստանում ըն, ք՛՝ունում* (Զ):

ՈՒՐԳՈՒՆԱԾ - *տե՛ս* ԸՐԸՎԳՈՒՆԱԾ:

ՈՒՐԳՕՆԷ - *տե՛ս* ԸՐԳՕՆԷ:

ՈՒՐԷԿԱՆ/ՈՒՐԱԿԱՆ/ՕՐԷԿԱՆ *(գրբ. օրական) - ած.* 1. Օրվա, օրվա տեւողություն ունեցող: *Էն հ՝ալ՝ ըքսան ուրէկան խօխա յա իլ՝ալ, վէր էն ա իլ՝ալ մօրը տընՕջիս* (Բ): 2. Ամեն օրվա, ամենօրյա: *Ըտըրա ուրէկան փայը մին կուտուր սը՛կ հաց ա ինում* (Զ): 3. *մ.* Օրվա մեջ, օրը: *Էտ խօխան ք՛ընում ա ծըմական օրէկան մին շէլակ փ՝ադ պիրում, ծախում, տանավ ապրում ըն* (ՀԱԲ, 15, 91):

- Ուրէկանը տըրէկան տը՛ռնալ - Շատ արագ մեծանալ, մեկ օրում մեկ տարվա չափ մեծանալ (երեխաների մասին): *Էտ տըղան էնքան ճէլլի յա մըծանում, վը՛էր ուրէկանը տըրէկան ա տը՛ռնում* (ՀԺՀ, VII, 57):

ՈՒՐԷՄԸ(Ս)/ԸՐԷՄԸ(Ս)/ԸՐԷՄԻ - *շ.* Ուրեմն, հետեւաբար: *Էն ՝ուրանն ումբըրումը էտ ա տէսալ, ուրէմը ՝ուրանն ՝ալին ա քաշալ* (ՀԺՀ, V, 604):

ՈՒՐԷՆՔ՛ԱՎ/ՕՐԷՆՔ՛ԱՎ - *մ.* Օրինական կերպով, օրինականորեն: *Տան իլ՝ած-չիլ՝ածը ուրէնք՛ավ կ՛իրիլ ա տաս էտ ըխճըկան նա տըղէն յըրա, ինք՛ըն էլ տահանց նիհէտ ըպրէս ա* (ՀԲ, 337):

ՈՒՐԸԿԸԼՕԽ/ՈՒՐՈՒԿՈՒԼՕԽ - *գ.* Օրվա սկիզբը: *Լօդուր մարթին հը՛տէ մին ա՝յա՛ ուրըկըլ՝ՕԽը, յա ուրավէրչը* (Զ):

ՈՒՐԸԿ՛ՕՃԻ - *տե՛ս* ԸՐԸԿ՛ՕՃԻ:

ՈՒՐԸՄԱՉ/ՈՒՐՈՒՄԱՉ *(գրբ. օր ընդ մէջ) - մ.* Օրընդմեջ, երկու օրը մի անգամ: *Ախճիգ՛ը ուրըմաչ կ՛աս ար, հօրը հը՛տէ հաց շ՝ինիս, ք՛իս* (Զ):

ՈՒՐԸՊԱԿԱՍ/ՈՒՐՈՒՊԱԿԱՍ *(գրբ. օրապակաս (ժամանակից մի քանի օր պակաս) - ած.* 1. Հղիության լրիվ ժամանակը դեռեւս չլրացած՝ ծնված, բնականոն ժամանակից շուտ ծնված: *Ուրըպակաս խօխան ճէլլի կըմըծանա* (Զ): 2. *փխբ.* Թույլ, տկար: *Ուրըպակաս մարթ ա, լի՞ մէր Զամանը, կարում չի կօրծ անէ* (Բ): 3. *փխբ.* Չափազանց անհամբեր: *Ուրըպակաս ը՞ս, պատառ հ՝ավսանլ՝ ըրա, լի՞* (Բ):

ՈՒՐԸՑՕՐ - *տե՛ս* ՕՐԿԱՆՑՕՐ:

՝ՈՒՐԹ՝ՈՒՄ - *տե՛ս* ՝ՈՒՐԹ՝ՈՒՄՆԸ:

՝ՈՒՐԹ՝ՈՒՄՆԱԿԷՐ/ՎԸ՛ՐԹՈՒՄՆԱԿԷՐ *(գրբ. երդմնակեր (երդմնազանց) - ած.* Երդված, երդում տված: *Ասում ա.- Յը՛ս ՝ուրթ՝ումնակէր մարթ ըմ, կարէլ չըմ ՝ուրթ՝ումնըս յը՛տ օտիմ* (Զ):

ՆԻՐԹՆԻՄՆԱՃԱՔ/ՎԸՐԹՈՒՄՆԱՃԱՔ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ուրթումնաճաք ինիլ/կալ/ տըռնալ - Մի բան հավատացնելու համար շատ երդվել, երդվելով ճաքել՝ պատռվել: *Հիշկան կընէգը ուրթումնաճաք ա ինում, մարթը հըվատում չի* (Ձ):

ՆԻՐԹՆԻՄՆԱՉՕՐ/ՎԸՐԹՈՒՄՆԱՉՕՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ուրթումնաչօր ինիլ/տըռնալ - Անընդհատ երդվել, շատ երդվելուց չորանալ: *Էնքան ուրթում ա կէրալ, ուրթումնաչօր ա իլալ* (Ձ):

ՆԻՐԹՆԻՄՆԸ/ՆԻՐԹՆԻՄ/ՎԸՐԹՈՒՄ-(ՆԸ) *(գրբ. երդումն)* - *գ.* 1. Սովորական կամ հանդիսավոր խոստում՝ որեւէ նվիրական բան վկայակոչելով: *Շատ մարթ ա ուրթումնը օտում, ամմա ամմէն մարթ չի կարում ուրան ուրթումնը կըդարէ* (Բ): 2. Երդվելը, երդում տալը: *Ուրթումնը հիշտ ա, պահէլըն ա տիժէր* (Ձ):

- Ուրթումնը օտէլ/տալ/անէլ - Երդվել: *... Մին քըշէր մարթին քըշտին էտ կօղ կընէկը ուրթումն ա օտըմ, վէր էլ կուղթուն չի անէլ...* (ԼՂԲ, 374):

- Ուրթումնը յըէտ օտէլ/փօլ ածէլ - Երդմնազանց լինել: *Տըղամարթը էն ա, վէր ուրթումնը յըէտ չօտէ* (Ձ):

ՆԻՐԹՆԻՄՆԸ-ՀԱՎԱՏ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ուրթումնը-հավատ օտէլ/տալ/ անէլ - Հաստատապես երդվել: *Ասում ա.- Թաքավէրընը ապըրած կէնա, կարէլ չըմ, յըէս ուրթումնը-հավատ ըմ ըրալ, վէր էլ կըիստար չըմ ըսպընական* (Ձ):

ՈՒԽԱՆԱԼ *(գրբ ուրախանամ)* - *չբ.* 1. Ուրախություն՝ գոհունակություն զգալ: *Թաքավէրը տըէսնըմ ա, ուրխանընմ, տըղին իրէսան պաչըմ...* (ՀԺՀ, V, 17): 2. Ուրախ ժամանակ անցկացնել, զվարճանալ, խրախճանալ: *Օխտը օր, օխտը քըշէր հըրսանէք ըն անում, ք'էփ անում, ուրխանում* (ՆԱԲ, 28):

ՈՒԽԸՆԼԱՏԸՂ - *գ.* Ուրախանալու՝ զվարճանալու առարկա՝ առիթ՝ վայր եւն: *Ըտըրանց ուրխընլատը՝ղընն էլ ուրանց բաղընն ա ինում* (Ձ):

ՈՒԽԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. ուրախացուցանեմ)* - *նբ.* ՈՒԽԱՆԱԼ-ի:

ՈՒԽՕԹՈՒՆ/ԸՐԽՕԹՈՒՆ/ՈՒՐԱԽՈՒԹՈՒՆ *(գրբ. ուրախութիւն)* - *գ.* 1. Ուրախ լինելը, ուրախ տրամադրություն՝ վիճակ, զվարճություն: *Մինակ մինընն ար տուխուր, մինին աշկը յօր չար օնըմ էտ ըրխօթունը* (ՀԺՀ, V, 201): 2. Խրախճանք, խնջույք: *Ըտըրանա յըէտը հուր տան մին ուրախութուն ա լալ, ըտի յա դիյօղ ըրալ* (ԱԱ, 37): 3. *տեմ* ՈՒՐԽԸՆԼԱՏԸՂ:

- ՈւրխուԹունան լօք-լօք անէլ/ պար կալ - Չափազանց շատ ուրախանալ: *Խօխէնք'ը դայուն վէր տըէսնում ըն, ուրխութունան լօք-լօք ըն անում* (Ձ):

- ՈւրխուԹունավ պինըց(ը)նիս - Բարեմաղթություն նոր զգեստ՝ մեքենա՝ գործիք եւն ունեցողին:

- Ուրխօթուն անէլ - Որեւէ ուրախալի բան նշել (խնջույքով, հանդեսով եւն), ուրախ ժամանակ անցկացնել, կերուխում անել: *Մէծ ուրխօթուն ըն անըմ, դօնախալըղնի, ք'էփէր* (ՀԺՀ, V, 582):

- Ուրխօթունը տըէղ տալ - Ուրախությունը՝ կերուխումը ավարտին հասցնել՝ վայելել: *Օտում ըն, խըմում, ըրխօթունը տըէղ տալ* (ՆԱԲ, 101):

ՈՒՐԿՈՒՀՆԻՔ'ԻԼ - *տեմ* ԸՐԿՈՒՀՆԻՔ'ԻԼ:

ՈՒՐԿՈՒՀՆԻՔ'ԻՍ - *տեմ* ԸՐԿՈՒՀՆԻՔ'ԻՍ:

ՈՒՐԿՈՒՄԱՐԻ - *տեմ* ԸՐԿՈՒՄԱՐԻ:

ՈՒՐԿՈՒՇԷԲԱԹ - *տեմ* ԸՐԿՈՒՇԷԲԱԹ:

ՈՒՐԿՈՒՎԸՆԷ - *տեմ* ԸՐԿՈՒՎԸՆԷ:

ՈՒՐԿՈՒՏԱԿ - *տեմ* ԸՐԿՈՒՏԱԿ:

ՈՒՐԿՈՒՏԱԿԷԼ - *տեմ* ԸՐԿՈՒՏԱԿԷԼ:

ՈՒՐԿՈՒՏԱԿՎԷԼ - *տեմ* ԸՐԿՈՒՏԱԿՎԷԼ:

ՈՒՐԿՕՔԱՆ - *տեմ* ԸՐԿՕՔԱՆ:

ՈՒՐՎԱԼ - *տեմ* ԸՐՎԱԼ:

ՈՒՐՎԱԼՈՒՔ - *տեմ* ԸՐՎԱԼՈՒՔ:

ՈՒՐՎՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ԸՐՎԸՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ՆԻՐՆԻԳՆԻ(Ն) - *տեմ* ԸՐՆԻԳՆԻ(Ն):

ՆԻՐՆԻԳՆԻՆԱՀԱՑ - *տեմ* ԸՐՆԻԳՆԻՆԱՀԱՑ:

ՆԻՐՆԻԳՆԻՆԱՆԱԼ - *տեմ* ԸՐՆԻԳՆԻՆԱՆԱԼ:

ՆԻՐՆԻԳՆԻՆԱՉԱԽ - *տեմ* ԸՐՆԻԳՆԻՆԱՉԱԽ:

ՆԻՐՆԻԳՆԻՆԱՏԷՄ - *տեմ* ԸՐՆԻԳՆԻՆԱՏԷՄ:

ՆԻՐՆԻԳՆԻՆԻ - *տեմ* ԸՐԳ'ՕՆԷ:

ՈՒՐՈՒԿՈՒԼՕԽ - *տեմ* ՈՒՐԸԿԸԼՕԽ:

ՈՒՐՈՒՄԱՉ - *տեմ* ՈՒՐԸՄԱՉ:

ՈՒՐՈՒՊԱԿԱՍ - *տեմ* ՈՒՐԸՊԱԿԱՍ:

ՈՒՐՈՒՆ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Ուրուն անէլ - 1. Փնտրել, որոնել, հետաքրքրվել: *Սայու կ'ումուշնէն կօրչիս ըն, տա ք'իս ա, թա կ'ումուշնուն ուրուն անէ* (ՀԲ, 357): 2. Հոգ տանել, տիրություն անել, խնամել: *Վէր ամմէն մարթ ուրան հիյվանէն ուրուն անէ, կ'ուլը տուզնը կըստակէ* (Ձ):

ՈՒՐՈՒՏՈՒՀԱՐԱՏ - *տեմ* ԸՐՈՒՏՈՒՀԱՐԱՏ:

ՆԻՐՆԻՐ/ԻՐՆԻՐ *(գրբ. իրեար)* - *դ.* Ցույց է տալիս փոխադարձ գործողությամբ միմյանց հետ կապված անձեր կամ իրեր ու երեւույթներ, իրար: *Պէնըմ ա, տըէսնըմ էրկու ոօչ էն ըն ուրուր ոօչի տամ* (ՀԺՀ, V, 21):

- Ուրուր անա ըղնէլ - Իրարից բաժանվել: *Օգէրընն ուրուր անա ընում ըն, փախճում* (ՆԼՂԺԲ, 10):

- Ուրուր անավ ածէլ/անէլ/տալ/ քըցիլ - *տեմ* Ուրուրօ(ն)ցավ ածէլ:

- Ուրուր անավ ըղնէլ/ընց(ը)նէլ/ ինիլ/կալ - *տեմ* Ուրուրօն(ց)ավ ըղնէլ:

- Ուրուր անէլ - 1. Կարգավորել, կարգի բերել: *Պառավը էս փօղավը մըէծ-մըէծ տընէր ա շինում, պակաս-պըռատը ուրուր անում, ըսկըսում մըրթըվարի ապրէլը* (Ձ): 2. Մի կերպ հայթայթել՝ ճարել՝ հավաքել՝ լրացնել: *Հանրուր մանէթ ա ուրուր անում, մին էշ ինք' օնում* (Ձ): 3. Հնարել, հորինել, մոգոնել: *Ըշտըղա վէրէ յա, Ղուլգանսը մին պէն ուրուր ա անում, ասում* (Բ):

- Ուրուր ըղնէլ - 1. Կարգավորվել, կարգի ընկնել: *Հինչ ա էտ ախճիգը հարթն ա յըէկալ, Մըրքըրաց տօնը ուրուր ա ընգալ* (Բ): 2. Պայմանավորվել, համաձայնության գալ: *Իրէք ք'օսան ուրուր ըն ընգէս, վէր յէզնը դընու կ'ինավ ինք' օնին* (ՀԺՀ, V, 257): 3. Մտերմանալ, համերաշխվել: *Հընգէրընտ ք'ըէզ նըհը՝ըտ ուրուր չի ըղնում՝ անխօս հըռաց* (ԱԲԲ, 56): 4. Իրար համապատասխանել, պատշաճել: *Ասում ա.- Թաքավէրընն ապըրած կէնա, տու՝թաքավէր, յըէս՝ չուբանու ախճիգ, մունք կարէլ չընք ուրուր ըղնինք'* (Ձ):

- Ուրուր ընց(ը)նէլ - *տեմ* Ուրուրօ(ն)ցավ ըղնէլ:

- Ուրուր ըռըխ կընծկօրծէլ - *տեմ* Ուրուր ըռընխա կէնալ:

- Ուրուր ըռընխա կէնալ - Իրար հետ վիճել՝ լեզվակռիվ տալ, անհաշտ լինել, իրար անպատվել: *Մըրթըկընէգ' սաղ օրը էն ըն ուրուր ըռընխա կացած* (Բ):

- Ուրուր ըռընխում թընքէլ - Համամիտ՝ համերաշխ լինել: *Ըտըրանք ուրուր ըռընխում թընքած ըն, ըտըրանց յընխըբօղազէն հըվատալ մէկ* (Բ):

- Ուրուր իրըէս ճըէպընէլ - *տեմ* Ուրուր ըռընխա կէնալ:

- Ուրուր իրըէսու յէշիլ - Մի բանից գլուխ չհանելով, անհարմար դրության մեջ ընկնելով՝ իրար նայել՝ ակնարկել: *Էք'սը հընգէրունքը կ'աս ըն, մընաս ուրուր իրըէսու յիշիս* (ԱԱռ, 17):

- Ներեր լողոց(ը)նել - Իրար հետ կենակցել: *Սահանք ամմէն օր քինամ ըն բաղէրը, ներեր լողոցընում, ամմա վէչ էտ մարթին կընէգ՝ըն ա ինում խաբար, վէչ էտ կընգանը մարթը* (Զ):

- Ներեր խառնել - *տե՛ս* Ներերո(ն)ցավ ածել:

- Ներեր խառնըվել - *տե՛ս* Ներերո(ն)ցավ ըղնել:

- Ներեր կատար կըրծկօրծել - *տե՛ս* Ներեր ըռըխա կէնալ:

- Ներեր կըլխավ ածել/տալ/քըցիլ - *տե՛ս* Ներերո(ն)ցավ ածել:

- Ներեր կըլխավ ըղնել/ընց(ը)նել/ինիլ/կ՝ալ - *տե՛ս* Ներերո(ն)ցավ ըղնել:

- Ներեր կըլխէ տըված - Բոլորը միասին, ամբողջը: *Էտ շէնումը ներեր կըլխէ տըված, ըսկի իցցուն մարթ չի կա* (Բ):

- Ներեր կըլխէ տը՛ռնալ - Խառնաշփոթության մեջ ընկնելով՝ իրար վրա հավաքվել՝ թափվել: *Վար յէզանցը հօ վըն անում, քըշում, հօղը պուք ա կ՝ամ, յէզէնք՝ըն ա կ՝ումըշնէն ներեր կըլխէ յըն տանում* (ՆԼՂԺԲ, 99):

- Ներեր կըլօխ կօտ(ը)ռել/ճըղել - Մի բան ձեռք բերելու համար իրար հետ վիճել, մրցման մեջ լինել: *Արաշտ տարէն շէնումը կընանէք՝ը ճիրան մըհար ներեր կըլօխ ըն կօտըրում* (Բ):

- Ներեր կըլօխ յը՛ր ինիլ - *տե՛ս* Ներեր կըլխէ տը՛ռնալ:

- Ներեր կըտարա կէնալ - *տե՛ս* Ներեր ըռըխա կէնալ:

- Ներեր կ՝ալ - Իրար մոտենալ՝ հանդիպել: *Վէր մուտանում ըն, յէշում ըն տէսնում՝ սարէրը ներեր յէկան...* (ՅԱԲ, 15, 22):

- Ներեր հը՛տա - Մեկը մյուսի հետեւից, առանց ընդհատելու: *Սապօժնիգ՝ը համ ասում ա, համ էլ ասանը ներեր հը՛տա ածըմ, էտ դարավուլչուն հըրփըցընում* (ՅԺՅ, V, 68):

- Ներեր ղըյնամաչ յը՛ր ինիլ - *տե՛ս* Ներեր ըռըխա կէնալ:

- Ներեր մէս կըրկօրծել/օտել - *տե՛ս* Ներեր ըռըխա կէնալ:

- Ներեր մըսու ինիլ - *տե՛ս* Ներեր ըռըխա կէնալ:

- Ներեր յէշիլ - *տե՛ս* Ներեր իրը՛սու յէշիլ:

- Ներեր յըրա - 1. *տե՛ս* Ներեր հը՛տա: 2. *տե՛ս* Ներեր կըլխէ տըված:

- Ներեր պըկա կէնալ - *տե՛ս* Ներեր ըռըխա կէնալ:

- Ներեր պիրանում թըքել - *տե՛ս* Ներեր ըռըխում թըքել:

- Ներեր պօկ կըրծկօրծել - *տե՛ս* Ներեր ըռըխա կէնալ:

- Ներեր ջըլանվ կըրծկօրծել - *տե՛ս* Ներեր ըռըխա կէնալ:

- Ներեր սըրտա ճեր խըմել - Մեկը մյուսի սրտովը լինել՝ խոսել՝ վարվել: *Հաբին ա Կ՝ուք՝ին լ՝ավ հընգէրունք ըն, ներեր սըրտա ճեր ըն խըմում* (Զ):

- Ներեր քըցիլ - *տե՛ս* Ներեր անել:

- Ներերո(ն)ցավ ածել/անել/տալ/քըցիլ - Խառնել, խառնակել, խառնաշփոթություն՝ իրարանցում առաջ բերել: *Իտի էտ պառավը սաղ շէնը ներերոնցավ ա ածում* (Զ):

- Ներերո(ն)ցավ ըղնել/ընց(ը)նել/ինիլ/կ՝ալ - Իրար խառնվել, խառնաշփոթության՝ իրարանցման մեջ ընկնել: *Էտ տըղան շ՝ուտ ա անըմ, ք՝ուչանն տանս կ՝ամ, տը՛սնըմ՝ էն ըն ժողովուրթը ներերոցավ ընգած...* (ՅԺՅ, V, 95):

- Ներեր օտել - *տե՛ս* Ներեր ըռըխա կէնալ:

ՈՒՐՈՒՐՈՒ(Ն)Ց - *տե՛ս* ԸՐՈՒՐՈՒ(Ն)Ց:

ՈՒՐՈՒՐՈՒ(Ն)ՑԱԽԱՔ՝ - *տե՛ս* ԸՐՈՒ-ՐՈՒ(Ն)ՑԱԽԱՔ՝:

ՈՒՐՈՒՐՈՒ(Ն)ՑԱԿ՝ՕՂ - *տե՛ս* ԸՐՈՒ-ՐՈՒ(Ն)ՑԱԿ՝ՕՂ:

ՈՒՐՈՒՑՕՐ - *տե՛ս* ՕՐԿԱՆՑՕՐ:

ՆԻՐՓԸԹԱԽՕՍ/ՕՐՓԱԹԱԽՕՍ/ԸՐՓԸԹԱԽՕՍ - *գ., ած.* Չափազանց սակավախոս (մարդ), ուրբաթախոս: *Մին օր հըրէվանը կ՝ամ ա, ասըմ.- Յաղուզ մըտածըմ ը՞ս, յաղուզ ծրփանթախօս ը՞ս տը՛ռալ, խօսըմ չը՛ս...* (ՅԺՅ, V, 59):

ՆԻՐՓԸԹԱՎԷՐ/ՕՐՓԱԹԱՎԷՐ/ԸՐՓԸԹԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՆԻՐՓԸԹԱԽՕՍ:

ՈՒՐՕԼԻԳ՝ - *տե՛ս* ԳԱՐՇՕԿ:

ՆԻՐՕՍ(Ս)ՈՒՆ - *տե՛ս* ՅԷՐԷՍ(Ս)ՈՒՆ:

ՈՒՐՕՏԱԼ - *տե՛ս* ԸՐՕՏԱԼ:

ՈՒՐՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԸՐՕՏԱԼ:

ՈՒՐՕՏՈՒՑ - *տե՛ս* ԸՐՕՏՈՒՑ:

ՈՒՐՕՐԷԼ - *տե՛ս* ԸՐՕՐԷԼ:

ՈՒՐՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ԸՐՕՐՎԷԼ:

ՈՒՓ - *տե՛ս* ՈՒՅ (1, 2):

ՆԻՔ՝Կ՝ՈՒՆ/ՆԻՏ՝Կ՝ՈՒՆ - *տե՛ս* ՅԱՂԻ:

- Ունք՝կ՝ուն ինիլ - *տե՛ս* Բաթմիշ ինիլ:

Փ

ՓԱՂ/ՓԱՂ՝/ՓԱՏ/ՓԱՏ՝/ՓԷՏ *(գրբ. փայտ)* - *գ.* 1. Բույսի փայտանյութը (բունը, արմատը, ճյուղերը): *Կ՝ամ ըն, տը՛սնում՝ էտ ծառը վէր ընգած, փանդըն էլ փըթած* (Զ): 2. Վառելափայտ: *Ըստարէ փիս ծըմը՛ռ ա, շինացուց փաղ՝ը հէրիք՝ չի ընական* (Բ): 3. Բուսական բնափայտը՝ որպես շինարարական՝ ատաղձագործական նյութ: *Կաղնէ փանան մին լ՝ավ ըստօլ ա շինում, տամ թանջիրին* (Զ): 4. Մահակ, ձեռնափայտ, ցուպ: *Համ ասում ա, համ յէր կէնում, մին փանդ յօր օնում, ք՝ինում սիրըկանէն ջանէն ինում...* (ՅԺՅ, VII, 325): 5. Ջանազան առարկաների՝ գործիքների փայտյա կոթ՝ բռնակ: *Ըռանշպիլը յօր ա օնում, կացնէն փանդը քըսում, դանզըցընում* (Զ): 6. *փխբ.* Փայտացած, շարժունությունը կորցրած (իր, անձ): *Էս էլ հօ փիրփէտ չի՞, փանդ ա, փանդ* (Բ):

- Փանդ անել - Վառելափայտ կտրել՝ պատրաստել: *Էտ մարթը ամմէն օր էշավ ք՝ինամ ար ծըմակը, փանդ անում, պիրում ծախում* (Զ):

- Փանդը էրկու անգ՝ուն օնէ - Ցանկացած բան ունի եւ լավ, եւ վատ կողմեր:

- Փանդը վը՛ռավը կանանծ - Ուժեղ, հսկա: *Դէ Արշակ դային էլ փանդը վը՛ռավը կանանծ տըղամարթ ա իլանլ, արչին կօխում ա տակը, ըսպանում* (Զ):

- Փանդ կըտ(ը)ռել/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՓԸԴԱՆԱԼ:

ՓԱՂԻ/ՓԱՂ՝Ի/ՓԱՏԻ/ՓԱՏ՝Ի/ՓԷՏԻ *(գրբ. փայտեայ)* - *ած.* 1. Փայտից պատրաստած՝ սարքած: *Մին կուճի փանդի տօն ըն շինում, ըտը՛ղ ապըրում* (Զ): 2. *փխբ.* Փայտի նման անշարժ, շարժունակությունը կորցրած: *Մարը ասմա.- էս փանդի ախճիգ՝ը ըշտըղան ը՞ս օգ՝ալ, բաշիր չի անում, թա տը՛ղան յը՛ր կէնա, տօնը սիրփի* (Զ):

- Փանդի կ՝ուշը կըլէկէլ - Անկարելին անել՝ կատարել: *Ճօկ ուստա յա մէր Ռուբէնը, իզէն փանդի կ՝ուշըն էլ ա կըլէկում* (Բ):

- Փանդի մարթ կըշինի - Ասում են շնորհալի՝ արհեստավարժ հյուանի մասին:

ՓԱՂ՝ - *տե՛ս* ՓԱՂ:

ՓԱՂ՝Ի - *տե՛ս* ՓԱՂԻ:

ՓԱՂ՝ՎԱՆՔ - *տե՛ս* ՓԱՂՎԱՆՔ:

ՓԱՂ՝ՎԱՍԿ - *տե՛ս* ՓԱՂՎԱՍԿ:

ՓԱՂՎԱՆՔ/ՓԱՂ՝ՎԱՆՔ/ՓԱՏՎԱՆՔ/ՓԱՏ՝ՎԱՆՔ/ՓԷՏՎԱՆՔ - *գ. հվք.* 1. Փայտի կտորներ՝ կտորտանք: *Փանդվանք ա հըվաքում, կըրակ անում* (Զ): 2. Փայտյա իրեր: *Փանդվանք ա շինում, ծախում* (Բ):

ՓԱՂՎԱՍԿ/ՓԱՂ՝ՎԱՍԿ/ՓԱՏՎԱՍԿ/ՓԱՏ՝ՎԱՍԿ/ՓԷՏՎԱՍԿ - *տե՛ս* ՓԱՂՎԱՆՔ:

ՓԱՋ *(ռուս. фаза, հուն. phasis)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փազէրը քըցիլ - Խելքը թռցնել, խենթանալ: *Առաչ կարքէն մարթ ա իլալ Ալոսէմը, միհէնգ ա ըտի փազէրը քըցալ* (Բ):

ՓԱԹ - *տե՛ս* ՊԱՏ[1](2):

- Փաթ ըղնէլ - *տե՛ս* Կապ ըղնէլ:

ՓԱԹԱ *(ռուս. фата, արաբ. fāta, թրք. fata)* - *գ.* Նորահարսի գլխի շղարշ՝ քող՝ ծածկոց: *Հունց ա պըտահում՝ էտ հարթնը կըռանում ա, փաթան ըղնում ա փիչին յըրա, էրվում* (Ձ):

ՓԱԹԱԹ - *տե՛ս* ՊԸՏԱՏԱՆ:

ՓԱԼ *(արաբ. fal)* - *գ.* Հմայություն, գուշակություն, բախտ բացելը: *Մին օր էլ էտ թաքավէրին ախճիգը հիվընդանում ա, վէչ դոխտուրը ա քիմանգ անում, վէչ փալը* (Ձ):

- Փալ տալ - 1. Բախտ բացել: *Թաքավէրը փալաբախան ա ծէն տամ, վէր փալ տա, տըէսնա՝վէրչը հինչ ա ինանկան* (Ձ): 2. *տե՛ս* Կըռ տալ:

ՓԱԼԱԲԱԽԱ(Ն) - *տե՛ս* ՓԸԼԸԲԱԽԱ(Ն):

ՓԱԼԱԲԱԽ(ԱՆ)ՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԸԼԸԲԸԽ(ԸՆ)ՕԹՈՒՆ:

ՓԱԼԱՋ *(պրս. pelas (հին գորգ, թաղիք), թրք. palaz)* - *գ.* 1. Լաթի՝ շորի կտոր: *Մին փալազ ա յըէր օնում, ըստօլը սիրփոում* (Ձ): 2. Հնացած եւ քրքրված զգեստ՝ գորգ՝ կարպետ եւն: *Էտ փալազը հինչ ա՞, վէր կըէցալ ըս* (Բ): 3. *փխբ.* Կամազուրկ՝ արժանապատվություն չունեցող մարդ: *Թէմուրը հինչ տըղա՞մարթ, փալազ ա. կընէգը օխտը սիրական ա պահում* (Բ):

- Փալազ շինիլ - 1. Մաշել, անպետքացնել (զգեստի՝ գորգի՝ կարպետի եւն մասին): *Էտ գանբան էնքան ցըէխուտ վընէրավ կօխ ըն տըվալ, լափ փալազ ըն շինալ* (Բ): 2. Վարկաբեկել, կամազուրկ դարձնել: *Ղանխպան կընէգը ուրան մարթին փալազ կըշինի* (Ձ):

- Փալազ տըէռնալ - 1. Մաշվել, անպետքանալ (զգեստի՝ գորգի՝ կարպետի եւն մասին): *Էնքան կըէցալ ա, յափընջին լափ փալազ ա տըէռալ* (Ձ): 2. Վարկաբեկվել, կամազուրկ դառնալ: *Էտ կուղութունանը յըէտը Մանրդին շէնումը փալազ տըէռավ* (Ձ):

ՓԱԼԱՋ-ՄԱԼԱՋ/ՓԱԼԱՋ-ՓԸԼՈՒՋ - *գ. հվք.* 1. Ցնցոտիներ, հին շորեր: *Տընըտօն շօռ ա կամ,փալազ-մալազ հըվաքում, տանում խօխօնցը կըէց տամ* (Ձ): 2. Հագուստեղեն, զգեստներ, ունեցածչունեցած: *Մարթը թա.- Ոէ վըէր յէս քէզ լայաղ չըմ, փալազ-մալազըտ հըվա՞քէ, տանաս տանիս յէք* (ՀԺՀ, VII, 285):

ՓԱԼԱՋ-ՓԸԼՈՒՋ - *տե՛ս* ՓԱԼԱՋ-ՄԱԼԱՋ:

ՓԱԼԱՆ *(պրս. pālān, թրք. palan)* - *գ.* Գրաստի մեջքին դնելու հարմարանք՝ բեռ բարձելու կամ նստելու համար, համետ: *Կանալէրը էշին օտում ըն, թօղում վընսկըռքնէն ա փալանը* (Ձ):

- Փալանը վէր օնէլ - Պաշտոնից հեռացնել, պաշտոնազրկել: *Մէլիքը ասում ա.- Օխտու ծիյապէռնը ցօրէն կընդարկիս, թա չէ փալանըտ վէր կօնիմ* (Ձ):

- Փալանը փուխէլավ էշը փոխվում չի - Արտաքին տեսքը փոխելով՝ բուն էությունը՝ բնույթը չի փոխվում:

- Փալանը փոխէլ - Առանց էությունը՝ բնույթը փոխելու՝ արտաքին տեսքը՝ հագուստը փոխել: *Շատ կօղ ա ուրան փալանը փոխում, ամմա կուղութունը մընանան քըցում չի* (Ձ):

- Փալանը փօրէն տակը ըղնէլ - Խղճուկ վիճակի հասնել (սնանկանալ, պաշտոնազրկվել եւն): *Սամսօնը մին վախտ համփա յա իլալ, միհէնգ փալանը փօրէն տակըն ա ընգալ* (Բ):

- Փըլանէն մաչը վէր ածէլ - Մեկին խիստ վիրավորել՝ հայհոյել: *Մարթը վէր կընգանը ըտի տըէսնում ա, փըլանէն մաչը վէր ա ածում* (Ձ):

ՓԱԼԱՆԳ *(գրբ. փալանգ (կենդանիների խումբ)* - *գ.* Վագր: *... Քինում ա տէսնում՝ մին փալանգ՝ վըէնը մին դալամ ընգած...* (ՀԺՀ, V, 440):

ՓԱԼԱՆԴԱՆՈՒՋ *(պրս. pālān+dūs (կարել)* - *գ.* Փալան պատրաստող արհեստավոր, համետագործ: *Էտ պառավը յէր ա կէնում, քինամ փալանդանուզնէրէն նըհէտ պէն անում, մին փալան ըն տամ...* (ՀԺՀ,VII, 65):

ՓԱԼԱՆՔԱՆՍ - *տե՛ս* ՓԸԼԱՆՔԱՆՍ:

ՓԱԼԱՎԱՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փալավատ անէլ - *տե՛ս* Կըլօխը փալավատ անէլ:

ՓԱԼԱՆՔԱՆ/ՓԸԼԻՔԱՆ/ՓԻԼԻՔԱՆ/ՓԻԼԱՆՔԱՆ - *գ.* Իրար վրա բարձրացող աստիճանների շարք ներկայացնող շարժական կամ անշարժ հարմարանք՝ կառույց՝ բարձրանալու եւ իջնելու համար, սանդուղք: *Փալանքանավը պիցրանում ա, տըէսնում՝ կընէգը սիրընկանէն նըհըէտ յըէրէ տանը քըէփ ընէլիս* (Ձ):

- Փալանքան-փալանքան տարէ յա - Ասում են՝ ակնարկելով որեւէ բանի ոչ հարատեւ՝ անցողիկ լինելը: *...Փալանքան-փալանքան տարէ յա. ըսօր մինը փիս ա ապրում, մինը՝ լավ, էքիւ էս մինը՝լավ, էն մինը՝փիս* (ԱԱռ, 65):

ՓԱԼԹԱԽԱՐ - *տե՛ս* ՄԱՆԴԱՐԻՆ:

ՓԱԼԹԱՆԳ/ՓԱԼԹԷ(Ն)Գ *(թրք. peltek)* - *ած.* Թոթովախոս, թլվատ: *Ըտըրան էլ հինում ա մին փալթանգ ախճիգ՝ տանը մընացած* (Ձ):

ՓԱԼԹԷ(Ն)Գ - *տե՛ս* ՓԱԼԹԱՆԳ:

ՓԱԼԼՕՐ/ՓԱԼՕՐ - *մ.,գ.* Վաղը չէ, մյուս օրը չէ, մյուս օրը չէ, մյուս օրը չէ, մյուս օրը: *Ասում ա.- Փալլօր կըլական ըմ, կըսպասիս* (Ձ):

ՓԱԼՇԻՎԻ/ՓԱՐՇԻՎԻ/ՓԱԼՇՕՎԻ/ՓԱԼՉՕՎԻ *(ռուս. фальшивый, լեհ. falzywy, լատ. falsus)* - *ած.* Կեղծ, ոչ իսկական: *...Վախըմ ըմ քինացած ինին փալշիվի դաբանէք շինօղ դէրին կօշտը՝ իմ անըմավ թըխթէր շինիլ տան...* (ՋՏ, Ա, 115):

ՓԱԼՇՕՎԻ - *տե՛ս* ՓԱԼՇԻՎԻ:

ՓԱԼՉԻ *(թրք. falci)* - 1. *տե՛ս* ԿԻՐՊԷՑ: *Փալչին ասալ ա, թա վըէր էտ տըղան հիբը փըսակվէ, էն վախտը տըէնակավ պիտի մըէռնէ...* (ՀԺՀ, V, 456): 2. *տե՛ս* ՍՈՒՏԱՍԻ(Գ):

ՓԱԼՉՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԸԼՉՕԹՈՒՆ:

ՓԱԼՉՕՎԻ - *տե՛ս* ՓԱԼՇԻՎԻ:

ՓԱԼԼՕՐ - *տե՛ս* ՓԱԼԼՕՐ:

ՓԱԽԱԼ - *տե՛ս* ՓԱԽԸԼ:

ՓԱԽԱՓԱԽ(Է)/ՓԸԽԸՓԱԽ(Է) - *գ.* Խուճապային զանգվածային փախուստ: *Փախափախը վէր ըսքըսում ա, էտ կընէգը ճօխտ խուխէն կուրցընում ա* (Ձ):

- Փախափախ(է) անէլ - Խուճապահար զանգվածաբար փախչել: *Ժուղովուրթը վէր ըսկանում ըն, փախափախ ըն անում* (Ձ):

ՓԱԽԸԼ/ՓԱԽԱԼ *(թրք. paxil)* - 1. *գ.* Չարության զգացում՝ սրտնեղություն ուրիշի հաջողությունը՝ առավելությունը՝ բարեկեցությունը եւն տեսնելիս, նախանձոտություն: *Փախըլը փիս պէն ա* (Բ): 2. *ած.* Ուրիշին նախանձող, նախանձոտ: *Ըտըրանց տանը էզգանան կընռըէվ ար հինում, սանքանը էն ար, վէր էտ կուճի հարթնը շատ ար փախըլ* (Ձ):

ՓԱԽԸԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԸԽԸԼՕԹՈՒՆ:

ՓԱԽԸՐ *(թրք. bakər)* - *ած.* Կլայեկը՝ անագը թափված՝ դուրս եկած (պղնձե ամանների մասին): *Մին փախըր ղըզդան ա տամ ղըլէչուն, վէր կըլէկի* (Ձ):

- Փախըրը պէց անէլ - Կեղծիքը բացահայտել, դիմակազերծել, խայտառակել: *Սուդէն վախտը կընէգը յըէր ա կէնում, մարթին փախըրը պէց անում* (Ձ):

ՓԱԽԼԱՎԱ *(թրք. baklava)* - *գ.* Յուղով, ընկույզով, մեղրով պատրաստվող խմորեղեն: *Տըէսնաս ըշխարքումըս ըտի մարթ կա՞, վէր փախլավան սիրի վէչ* (Բ):

ՓԱԽՃԷԼ - *տե՛ս* ՓԱԽՉԻԼ:

ՓԱԽՃԻԼ - *տե՛ս* ՓԱԽՉԻԼ:

ՓԱԽՉԷԼ - *տե՛ս* ՓԱԽՉԻԼ:

ՓԱԽՉԻԼ/ՓԱԽՉԷԼ/ՓԱԽՃԻԼ/ՓԱԽՃԷԼ *(գրբ. փախչիմ)* - *չբ.* 1. Հալածողներից՝ հետապնդողներից՝ վտանգավոր տեղից եւն շտապելով հեռանալ՝ փա-

խուստի դիմել: ... *Կ'ուզը տուս ա պըրծընում, փախչում* (ԼՂԲ, 361): 2. Չկարողանալով գրոհին՝ ճնշմանը՝ հարվածին եւ դիմակայել՝ խուճապով նահանջել՝ փախուստի դիմել: *Թօրքէն զօրքը կարից վէջ էրկան տէմ կէնա, փախավ* (Բ): 3. Կալանքից՝ գերությունից՝ բանակից եւ առանց թույլտվության կամ գաղտնի հեռանալ՝ փախուստ տալ: *Թիվանէն ջօրք' հէտ տուրմա յըն քըցալ, ջօրք' հէտ էլ փախալ ա* (Ձ): 4. Մի տեղից կամ մեկի մոտից թողնել հեռանալ, լքել, թողնել: *Թաղզա հարթնը կարից վէջ ըսկէսվօրը նըհը'տ յօլլա ք'ինի, փախավ, ք'ը'ցավ հարանց տօն* (Բ): 5. Ընտանիքը լքելով՝ օտարի հետ հեռանալ՝ ամուսնանալու կամ սիրային հարաբերությունների մեջ մտնելու համար: *Նախշունը տը'սնում ա, վէր հարը ըռազի չի, Սարօվէն նըհը'տ փախչում ա* (Ձ): 6. Խուսափել, խույս տալ: *Ըշտը'ղ տիժէր կօրծ ա ինում, Սուրվանց Սիրօժը փախչում ա* (Բ): 7. *փխբ.* Աչքերի առջեւից՝ տեսողությունից անհետանալ՝ չքանալ: *Մին էլ բուրդան էտ կ'ըխտարը վըրսկանէն աշկէն ըռըշկան փախչում ա* (Ձ): 8. *փխբ.* Շարժվել, երերալ: *Էտ վէր ըսկանում ա, աշկէրը մըթնըվում ա, տափը վըննէրէն տական փախչում ա* (Ձ): 9. *փխբ.* Դուրս պրծնել, ձեռքից՝ հանգույցից եւ սահել-դուրս գալ: *Քինդիրին ճօնդը ծը'ռքան փախչում ա, վէր ըղնում, մը'ռնում* (Ձ): 10. *փխբ.* Հեռանալ, անցնել: *Օրէրը փախչում ըն, ծըմը'ռը մուտացալ ա, ամմա հանա փանդ չընք պէրալ* (Բ): 11. *փխբ.* Շատ արագ գնալ: *Հինչ ը'ս փախչում, պատառ կամանց ք'ինի* (Բ):

ՓԱԽՍ *(գրբ. փախ (փախչելը)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փախս տալ - *տե՛ս* ՓԱԽՉԻԼ:

ՓԱԾԷՂՆԸ - *տե՛ս* ՓԱԾԸ'ՂՆԸ:

ՓԱԾԸ'ՂՆԸ/ՓԱԾԷՂՆԸ/ՓԱՑԷԽՆԸ/ՓԱՑԱԽՆԸ *(գրբ. փայծաղն)* - *գ.* Մարդու եւ ողնաշարավոր կենդանիների ներքին արյունաստեղծ գործարան, փայծաղ: *Ալլէցա յըն անում, փածէղնը տուս օնում* (Բ):

ՓԱԿԷՏ *(ռուս. пакет, իտ. pacchetto)* - *գ.* Կապոց, ծրար: *Մին օր էլ մին փակէտ ա ըղարկում տըղէն յըրա* (Ձ):

ՓԱՀ/ՓԱՀ-ՓԱՀ - *ձ. տե՛ս* ՈՒԽԱՑ: *Ասում ա.- Փա՜հ, էս հինչ լ'ավ արտ ա...* (ՀԺՀ, V, 662):

- Փահ-փահ անել - Հաճույքի՝ վայելքի՝ հիացման՝ բավականության բացականչություններով գոհունակությունը արտահայտել: *Ահա՜տ էտ քիշէրէտ տը'ղ մըշկէս ըք, խըրըվէս, փահ-փահ ընէլավ ուտէս* (ՀԲ, 363):

ՓԱՀԼԱ - *գ.* Շինարարության մեջ աշխատող բանվոր, վարձու աշխատող: *Թաքավը'ռէն հըրամանավը հազարնէրավ ուստէք', փահլէք' ըն կ'ամ, ըսկըսում բէրթ շինիլը* (ՆԼՂԺԲ, 68):

ՓԱՀԼԸՎԱՆ/ՓԱՀԼԻՎԱՆ/ՓԱՀԼՈՒՎԱՆ *(պրս. pehlevan (քաջ, կորովի)* - *գ.* 1. Լարախաղաց: *Ք'անդիրին յըրա փահլիվանը լօք-լօք ա անում* (Ձ): 2. Ըմբիշ, գոտեմարտիկ: *Թաքավէրը Ամուծին տըղէն ուտուցունում ար ուրան փահլըվաննէրէն մընան* (ՀԺՀ, V, 377): 3. *փխբ.* Ուժեղ՝ հաղթանդամ ու ճարպիկ մարդ: *Դէ Սանասար դային էլ փահլըվան ա, փահլըվան, վէր հօփ ա տամ, արչին վէզը կոտրում ա* (Ձ):

- Փահլըվանու ք'ՕՏսա - Քնձռոտ եւ կամազուրկ մարդ: *Էտ փահլըվանու ք'Օսա յա, էտ հինչ տըղամարթ ա՞* (Բ):

ՓԱՀԼԸՎԸՆՕԹՈՒՆ/ՓԱՀԼԻՎԸՆՕԹՈՒՆ/ՓԱՀԼՈՒՎԸՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Փահլեւանի զբաղմունքը, փահլեւան լինելը: *Փահլըվընօթունը առաչ անդաթ ա իլալ* (Բ):

ՓԱՀԼԻՎԱՆ - *տե՛ս* ՓԱՀԼԸՎԱՆ:

ՓԱՀԼԻՎԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԱՀԼԸՎԸՆՕԹՈՒՆ:

ՓԱՀԼՈՒՎԱՆ - *տե՛ս* ՓԱՀԼԸՎԱՆ:

ՓԱՀԼՈՒՎԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԱՀԼԸՎԸՆՕԹՈՒՆ:

ՓԱՀԼՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Բանվոր լինելը: *Փահլօթունը հիշտ փէշակ չի* (Բ): 2. Բանվորական վարձու աշխատանք: *Էտ քաղաքումը մին հարուստ մարթ ա ինում, ք'ինամ ա ընդէղ, տըրան հէտէ փահլօթուն անում* (ՀԺՀ, V, 117):

ՓԱՀՄ/ՓԱՅՄ *(արաբ. fahm, թրք. fahime)* - *գ.* Բնատուր ձիրք՝ ունակություն՝ շնորհք՝ հասկացողություն: *Ըտըրան էլ փահմ ա ինում, լ'ավ պատ ար տինում* (Ձ):

ՓԱՀՄԱՎ/ՓԱՅՄԱՎ - *ած.* Բնատուր ձիրք՝ ունակություն՝ շնորհք՝ հասկացողություն ունեցող: *Փահմավ մարթ ա ուստա Սիրգօնը* (Բ):

ՓԱՀՄԷԼ/ՓԱՅՄԷԼ - *նբ.* Խելք՝ շնորհք՝ հասկացողություն՝ հնարամտություն հանդես բերել, հասկանալ, կռահել, հնարամիտ գտնվել: *Թաքավէրը փայմում ա, ուրան տըղէն վըխտէն ղարկում էրուշ յէրգ'իր* (Ձ):

ՓԱՀՐԻՋ *(պրս. pahrëz)* - *տե՛ս* ԾՈՒՄ:

ՓԱՀ-ՓԱՀ - *տե՛ս* ՓԱՀ:

ՓԱՂԱՂ - *գ.* 1. Շաղախած, բայց դեռ չհունցած խմոր: *Հունց ա պըտահում, խօզ'ը նի յա մընում նէրքէ տօնը, փաղաղը օտում* (Ձ): 2. Գարու ալյուրից անասունների համար քիչ շաղախած կեր: *Կավը փաղաղ բիդի օտէ, վէր բօլ-բօլ կաթնը տա* (Ձ):

ՓԱՄԻԼ(ՅԱ) *(ռուս. фамилия, իտալ. familia)* - *գ. տե՛ս* ԱԶԿԱՆԸՄ: *Թաքավը'ռէն տըղան տըրա անումը, փամիլը, անդրէսը կ'իրում ա, յօր օնում* (ՀԺՀ, VII, 99):

ՓԱՅ *(թրք. pay)* - *գ.* Բաժին, մաս: *Մարթը ուրան փայը խըրավում ա, օտում, արչընն էլ հում ա օտում* (ՆԼՂԺԲ, 138):

- Փայ անել - Բաժանել, բաշխել: *Դանվիշը մին թանրանվ վը'սկէն ըտըրանց մէջին փայ ա անում, կ'ամ պալատը...* (ՀԺՀ, V, 245):

- Փայը կ'ը'տը քըշիլ - Բաժին չհասնել, բախտ չվիճակվել: *Ասում ա.- Իմ փայըս կ'ը'տը քըշալ ա, յը'սս վէշ մին պէն չօնիմ* (Ձ):

- Փայ ըղնէլ - Իբրեւ բաժին հասնել, վիճակվել: *Աշխարքըս միշտ էլ ծօռ ա իլալ. մինին հըրըստութուն ա փայ ընգալ, մինին՝ ք'ըսիբութուն* (Ձ):

- Փայը շատ - Հոգսը՝ դարդը շատ: *Էս կըռվանը յը'տը մէր փայը շատ ա, մունք շատ դանդ օնինք'* (Բ):

- Փայը պըրծընէլ - Մահանալ, մահամերձ լինել: *Կ'ուրուք'ուր դայուն փայըն էլ ա պըրծալ* (Բ):

- Փայ հինիլ - Մաս ունենալ, մասնակից լինել: *Ասում ըն.- Տու էս կօրծումը փայ չօնիս, ք'ինի՛ ըստըդան* (Ձ):

- Փայ հըվաքէլ/օգ'իլ - Մուրացկանություն անել: *Վէրչը տահանք ուրուր նըհէտ ք'ինամ ըն, ըսկըսում փայ հըվաքէլը* (ՆԼՂԺԲ, 90):

- Փայ հըվաքօղ - *տե՛ս* ՕՁ'ՕՂ (3): *Մին օր տըրանց տօնը էրկու փայ հըվաքօղ ըն կ'ամ* (ՀԺՀ, V, 118):

- Փայ տինիլ - *տե՛ս* Փայ անել: *Փայ ըն տինում, իլանծ-չիլանծը լօխ մը'ծ ախպէրըն ա յօր օնում, հանը տամ կուճուր ախպօրը* (ՀԺՀ, VII, 152):

- Փայումը ինիլ - Բախտավոր լինել: *Մարթին փայումը բիդի ինի, մընացածը սօտ ա* (Ձ):

ՓԱՅԱ - *գ.* Հաստ ձեռնափայտ՝ մահակ: *Մինը սանդըն ա յէր կալալ, մինը՝ փայան, ինգալ ըն առչին ջանին, էն ղըդանր թակալ, վէր պատառ ա մընացալ, թա ըստակի* (ՀԺՀ, VI, 246):

ՓԱՅԴԱ - *տե՛ս* ՓԷՅԴԱ:

ՓԱՅԿԱ *(ռուս. фуфайка)* - *գ.* Գործովի տաք շապիկ: *Այան թօռնանը հը'տէ մին լ'ավ հաստ փայկա յա կ'օրծալ* (Բ):

ՓԱՅՄ - *տե՛ս* ՓԱՀՄ:

ՓԱՅՄԱՎ - *տե՛ս* ՓԱՀՄԱՎ:

ՓԱՅՄԷԼ - *տե՛ս* ՓԱՀՄԷԼ:

ՓԱՅՏՕՆ *(ռուս. фаетон, ֆր. phaéton, թրք. fayton)* - *գ.* Մարդատար երկանիվ կամ քառանիվ սայլ, կառք: *Վէր փայ-*

տօնին ոյրոյր հէտա քընըմ ըն, էտ դուլլուդչին ոյրանց փայտօնը մին խըրէգ յըտրցընըմ ա (ՀԺՀ, V, 43):

ՓԱՅՏՕՆՉԻ - *գ.* Կառք վարող, կառապան: *Տուս ա օնում իրէք մանէթը տամ փայտօնչուն...* (ՀԱԲ, 15, 124):

ՓԱՅ-ՓԱՅ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փայ-փայ անել - *տե՛ս* Փայ անել (շատերի մասին):

ՓԱՆԱԲԱԴ/ՓԻՆԱԲԱԴ - *գ.* Տասիինգ կոպեկ արժողությամբ մետաղադրամ: *...Մէլիք-Շահնազարը տոնս ա օնում մին տասնըհէնգ կըպըկանուց, էն վըխտէն փանաբադ ըն իլալ ըսէլիս, տամ Պըլը-Պուդուն...* (ԼՂԲ, 389):

ՓԱՆԱՐ *(ռուս. фонарь, հուն. fanaron, թրք. fener)* - *գ.* 1. Լապտեր: *Ղօնաղը փանարին լոսանվը կարմունջը ճարում ա, անց կէնում էն մին թանփը* (ՀԺՀ, V, 454): 2. *փխբ.* Աչքի տակը ուժեղ հարվածից առաջացած կապույտ բիծ՝ կապտուց: *Վէր թըխում ա, թանջիրին աշկէն տակը փանար ա տըէռնում* (Ձ):

ՓԱՆԱՐԿԱ *(ռուս. фанера, գերմ. Furnier, ֆր. fournir)* - *գ.* Փայտի բարակ շերտ կամ այդպիսի շերտերը հակադիր ուղղությամբ սոսնձելով պատրաստված բարակ տախտականման փայտանյութ: *Փանարկա յա ինք օնում, պատալօկը թըխում* (Բ):

ՓԱՆԳԻ - *տե՛ս* ՓԸՍԻՆԳԻ:

ՓԱՆԴ *(պրս. fend)* - Հնարք, միջոց, հնարամտություն: *Դօխտուրը քընէնք ա անում, տըէսնում, վէր հիվանդէն գանքը ըզըդէլի փանդը մինակ էտ ա* (ԱԱ, 77):

- Փանդ անել - Հնարք՝ միջոց ճարել: *Կոնլէրը օրը մին կավ ըն օտում, վէշ մինը կարում չի փանդ անէ* (Ձ):

- Փանդ գիդօղ - Հնարամիտ: *Փանդ գիդօղ մարթ ա Սանքիսը* (Բ):

ՓԱՆԴԸՓԷԼ - *տե՛ս* ՓԱՆԴ ՈՒ ՓԱՐԱ:

ՓԱՆԴԸՓԻԼ - *տե՛ս* ՓԱՆԴ ՈՒ ՓԱՐԱ: *Թաքավէրը էլիա հըրամմայըմ ա, վըէր փանդըփիլը գիդան, ամմա ախճիգը ասըմ չի* (ՀԺՀ, V, 127):

ՓԱՆԴ ՈՒ ՓԱԼԱ - *տե՛ս* ՓԱՆԴ ՈՒ ՓԱՐԱ:

ՓԱՆԴ ՈՒ ՓԱՐԱ/ՓԱՆԴ ՈՒ ՓԱԼԱ/ՓԸՆԴԸՓԷԼ/ՓԸՆԴԸՓԻԼ/ՓԱՆԴԸՓԷԼ/ՓԱՆԴԸՓԻԼ *(պրս. fend+fel (գործ, արարք)* - *տե՛ս* ՓԱՆԴ: *Մարը ըսէս ա.- Փանդ ու փալա շատ կա, ամմա ամմէնադուզը էն կինի, վէր ծէր պունան տուս չի կաք* (ԱԱռ, 79):

ՓԱՆԹԱՆ - *տե՛ս* ՓԱՆՏԱՆ:

ՓԱՆՋԱԿ - *տե՛ս* ՓԱՆՋԱՆՔ:

ՓԱՆՋԱՆՔ/ՓԱՆՋԱՔ/ՓԱՆՋԱԿ *(պրս. fenče (ձեռքի թաթ)* - *գ.* 1. Մի ձեռքով՝ բռով բռնելու չափով քանակություն (խոտի, հացաբույսի եւն): *Մին փանջանք լօբի յա քաղում, իփում* (Ձ): 2. Տասը կամ քսան խուրձից բաղկացած փոքրիկ դեզ: *Քըսօրվա վախտը յէտ ա տըէռնում, փընջանքէն տակէն նըստում* (ՀԺՀ, V, 609):

ՓԱՆՋԱՐԱ - *տե՛ս* ՓԸՆՋԸՐԱ:

ՓԱՆՋԱՔ - *տե՛ս* ՓԱՆՋԱՆՔ:

ՓԱՆՏԱԶՅՕՐ *(ռուս. фантаз,р)* - *տե՛ս* ՍՈՒՏԱՍԻ(Գ):

ՓԱՆՏԱՆ/ՓԱՆԹԱՆ *(ռուս. фонтан, իտ. fontana)* - *գ.* Ճնշման ուժի տակ դեպի վեր ժայթքող ջրի հոսանք, ինչպես նաեւ այդպիսի հոսանք ստեղծելուն ծառայող կառուցվածք, շատրվան: *Ըստէղ մին լանվ բաղ ա տըէռնըմ՝ փանտաննէրավ, ծըլվըլալիս դուշէրավ, հու վա՞ գուդում՝ էլ հինչէրավ* (ՀԺՀ, V, 50):

- Փանտան անել/թըխէլ/տալ - Ուժգին հոսանքով շատրվանի նման ժայթքել՝ ցայտել՝ բխել: *Տըղան օշափէն կըլօխը վէր կըտրում ա, որ՞ունը փանտան ա տամ* (Ձ):

ՓԱՇԱ *(պրս., թրք. paša)* - *գ.* Բարձրաստիճան զինվորական եւ քաղաքացիական պաշտոնյաների տիտղոս արեւելյան երկրներում, ինչպես նաեւ այդ տիտղոսն ունեցող անձը: *Փաշան հըրաման ա տամ, վէր ըտրրան կախ տան* (Ձ):

ՓԱՇԻՍՏ *(ռուս. фашист)* - *գ.* 1. Ֆաշիստական կուսակցության անդամ: *Պա մէր շէնին ջրհըլնէն կըռվում ըն, թա փաշիստին տոնս քըցին մէր յէրգիրան...* (ԼՂԲՔ, 267): 2. *փխբ.* Դաժան՝ անգութ մարդ: *Փաշիստ ը՞ս, էտ խուխէն խէ թակում ը՞ս* (Բ):

ՓԱՉԱ *(պրս. pače, թրք. pača)* - *տե՛ս* ԲԱԼԴՈՒՐ:

ՓԱՌ *(գրբ. փառ (բարակ մաշկ կամ շապիկ)* - *գ.* Աչքի՝ լեզվի՝ հեղուկ մթերքների եւն վրա գոյացող բարակ շերտ՝ թաղանթ: *Կինին տաք տըէղ վէր պահիս, յըրան փառ կըկոյանա* (Բ):

- Փառ կապել - *տե՛ս* ՓԸՌԸԿՆԼԻԼ:

ՓԱՌԱԿ - *գ.* Ոչխարի փորի կողմի միսը: *Վըխճարէն փառակը խըրավում ըն, քըէփ անում* (Ձ):

ՓԱՌԱՇ *(թրք. faraš (խոշոր, մեծ)* - *ած.* 1. Անդրանիկ, առաջնեկ: *Մին մարթ փառաշ տըղան փըսակից* (Ձ): 2. *փխբ.* Շուտ հասնող՝ հասունացող: *Փառաշ գոնլանս ա էս գոնլանսուն գոնլանսը* (Բ): 3. *փխբ.* *տե՛ս* ԱՎԱԴ (2):

- Փառաշը սավա քըցիլ - Գործը ժամանակին չանել: *Լոդուր մարթը փառաշը սավա կըքըցի* (Ձ):

ՓԱՌԱՎԷՐ *(գրբ. փառաւոր)* - *ած.* Ճոխ, հարուստ, փառավոր: *Յէտնան հըրսանէք ըն անըմ, որ՞ունց հէտի փառավէր ապրըմ* (ՀԺՀ, V, 644):

ՓԱՌԱՎԷՐԷԼ/ՓԱՌԱՎԷՐԻԼ *(գրբ. փառաւորեմ)* - *նբ.* Մեծապես գոհացնել, երջանկացնել, փառավորել: *... Մին վարթ հէնց պըճըղվալ ա, ասիս օգըմ ա, թա՞ լըհա՞ որ՞ան դա՞ջանգ ինիլավը մարթի հօքի փառավէրի* (ՀԺՀ, V, 454):

ՓԱՌԱՎԷՐԻԼ - *տե՛ս* ՓԱՌԱՎԷՐԷԼ:

ՓԱՌԱՎԷՐՎԷԼ/ՓԱՌԱՎԷՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԱՌԱՎԷՐԷԼ-ի:

ՓԱՌԱՎԷՐՎԻԼ - *տե՛ս* ՓԱՌԱՎԷՐՎԷԼ:

ՓԱՌԹ/ՓԱՐԹ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փառթ անել - Անհարմար վիճակի մեջ գցել, շշկլել: *Կընէգը որ՞ան խուսկէրքավը մարթին փառթ ա անում* (Ձ):

- Փառթ ինիլ/մընալ/տըէռնալ - Անհարմար վիճակի մեջ ընկնել, շշկլվել: *Էտ մարթը կամ ա տօն, տըէսնում կընէգը սիրականին նըհէտ քէփ ա անում, մընում ա փառթ տըէռած* (ՀԺՀ, V, 621):

ՓԱՌՌԱՇ *(արաբ., պրս. farraš (հասարակ ոստիկան)* - *գ.* Դահիճ: *Թաքավէրը փառռաշ կանչից, վէր տըղան յէտ կա, կըլօխը կըտրին* (ՀԺՀ, V, 210):

ՓԱՌՔ - *տե՛ս* ՓԱՐՔ:

ՓԱՍ - *գ.* Մեծ լապտեր: *Փասը յօր ա օնում, քըշէրը քինամ ծըմակը* (Ձ):

ՓԱՍ *(թրք. fes)* - *գ.* Գլխարկի տեսակ՝ առանց կողերի: *Էտ թանջիրըն էլ միշտ կըլխէն փաս ա իլալ տինիս* (Ձ):

- Փասին տալ - 1. Ծեծել, հարվածել: *Փասին տամ ըն, տանան տոնս քըցում* (Ձ): 2. Ծաղրել: *Ըտրրա փասին միշտ տամ ին, ծըծըղօտում* (Ձ):

ՓԱՍԱԼ - *տե՛ս* ՓԱՍՏԻ:

ՓԱՍԱԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԸՍՏՕԹՈՒՆ:

ՓԱՍԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փասամիշ անել - *տե՛ս* Մըհալ տինիլ:

ՓԱՍԱՆԹԷՍ - *տե՛ս* ՉԸԿԱՄ: *Ըռաշկէն չուքէս ա, թա.- Մյ դունյա գօզալի, խէ չը՞ս խուսէս, յը՞ս փասանթէս մարթ չըմ, ամսէ, տէսնամ՝ դանրդըտ հինչ ա՞...* (ՀԺՀ, V, 477):

ՓԱՍԱ-ՓՈՒՍԱ/ՓԱՍԱ-ՓՈՒՍԱ *(թրք. pasa-pusa (ունեցած-չունեցածը)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փասա-փուսան հըվաքէլ/քաշիլ - *տե՛ս* Ըռանդ ինիլ: *Կոնլը փանա-փուսան հըվաքում ա, հըդէ ինում* (ՀԺՀ, VII, 214):

ՓԱՍԱ-ՓՈՒՍԱ - *տե՛ս* ՓԱՍԱ-ՓՈՒՍԱ:

ՓԱՍՊԱՐՔ/ՓԸՍՊԱՐԱՆՔ - *գ.* Միջնորդաբար որեւէ բանի մասին ուղարկ-

ված լուր՝ տեղեկություն: *Էտ տըղան հորը փասպարքը տը՛ղ ա հըսցընում* (Ձ):

- Փասպարք անել - *տե՛ս* ՓԸՍՊԱՐԷԼ: *Էն ջանիկը փասպարք ա անըմ թաքավը՛ռէն, վը՛ր.- Յէս տի մարթ կըճարէմ* (ՆԼՊԺԲ, 20):

ՓԱՍՏԱԼԻ/ՓԱՍՏԱԼԻ - *տե՛ս* ՓԱՍՏԻ:

ՓԱՍՏԱԼԻ - *տե՛ս* ՓԱՍՏԱԼԻ:

ՓԱՍՏԱԼՕԹՈՒՆ/ՓԱՍՏԱԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԸՍՏՕԹՈՒՆ:

ՓԱՍՏԱԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԱՍՏԱԼՕԹՈՒՆ:

ՓԱՍՏԻ - *ած.* Գոռոզ, գոռոզամիտ: *Փաստի մարթին անա զանիլանս տանում ա* (Բ):

ՓԱՍՏՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԸՍՏՕԹՈՒՆ:

ՓԱՍՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԱՍՕՆ:

ՓԱՍՈՒՆԱԼՆԻ - *տե՛ս* ՓԱՍՕՆԱԼՆԻ:

ՓԱՍՕ - *գ.* 1. Օղի թորելու ժամանակ վերջում թորվող անորակ պղտոր օղին, որի ջրային մասը շատ լինելու պատճառով նորից են թորում: *Արաղը տանում ըն, փասօն թօղում, վէր նօրիցան քաշին* (Ձ): 2. *փխբ.* Անորակ օղի: *Էս փասօն հունց ը՞ս խըմում* (Բ):

ՓԱՍՕՆ/ՓԱՍՈՒՆ *(ռուս. фасон, ֆր. façon, լատ. facere)* - *գ.* 1. Տարազ՝ ձեւ, որի համեմատ մի բան ձեւում՝ կարում են: *Էտ շօրը տամ ա դարզուն, թա.- Էս փասօնավը ինձը՛տէ մին դարյա կա՛րէ* (Ձ): 2. *փխբ.* Որեւէ բանի արտաքին տեսքը: *Էտ տանը փասօնը թաքավէրին շատ ա տուր կ՛ամ* (Ձ): 3. *փխբ.* Յուրատեսակ վարմունք՝ կերպ: *Իզէն ճօկ փասօնավ ա մարթկանց նըհը՛տ խօսում* (Բ):

- Փասօնըտ կըտըրվէ - Մեռնես, չքանաս (գործածվում է որպես անեծք կամ կատակաբանություն):

- Փասօն տալ - Երեւակայել, ծեքծեքել: *... Ամմա իրը՛սանց հանա սուս ա անըմ, գըվանքի թա նըղացած ա, հանա փասօն ա տամ* (ԼՂԲ, 364):

ՓԱՍՕՆԱԼՆԻ/ՓԱՍՈՒՆԱԼՆԻ - *ած.* Տարօրինակ, ոչ սովորական: *Բա տը՛սիր վը՛ռչ, հինչ փասօնալնի պը՛նէր իլա՛վ...* (ԼՂԲ, 311):

ՓԱՏ - *տե՛ս* ՓԱՂ:

ՓԱՏԻ - *տե՛ս* ՓԱՂԻ:

ՓԱՏ[1] - *տե՛ս* ՓԱՂ:

ՓԱՏ[1]Ի - *տե՛ս* ՓԱՂԻ:

ՓԱՏ[1]ՎԱՆՔ - *տե՛ս* ՓԱՂՎԱՆՔ:

ՓԱՏ[1]ՎԱՍԿ - *տե՛ս* ՓԱՂՎԱՍԿ:

ՓԱՏՎԱՆՔ - *տե՛ս* ՓԱՂՎԱՆՔ:

ՓԱՏՎԱՍԿ - *տե՛ս* ՓԱՂՎԱՍԿ:

ՓԱՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փարու տալ/անէլ - 1. Իլիկը կամ ճախարակի անիվը ոչ հավասարաչափ պտտվել: *Կանմուր կօվը հարու կըտա, չըխարակը փարու կըտա...* (ԼՂԲ, 59): 2. *փխբ.* Օրորվել, տարուբերվել: *Հանրաբէդը փարու տալավ ը՛ինամ ա* (Ձ):

ՓԱՐԱ[1] *(պրս. pāre (կաշառք), թրք. para)* - *գ.* Դրամ, փող: *Ասում ա.- Յը՛ս փարա չօնիմ, ըշտըղա տա՞մ* (Ձ):

ՓԱՐԱ[2] *(թրք. para (որոշ կարգի՝ տեսակ)* - Գործածվում է *Մին փարա* կապակցության մեջ:

ՓԱՐԱՋԱ - *տե՛ս* ՓԱՐԱՆՋԱ:

ՓԱՐԱՆՋԱ/ՓԱՐԱՋԱ *(արաբ. farănga)* - *գ.* Հոգեւորականի՝ լայն թեւերով երկար վերնազգեստ: *Տըղան, սը՛կ փարաջան կ՛ը՛գը, մուշահավ ա տըռաս, ծըկըլթոցավ ընգընէս քօլօտը* (ԱԱ, 65):

ՓԱՐԱՋԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՓԱՐԱՆՋԱՎԷՐ:

ՓԱՐԱՆՋԱՎԷՐ/ՓԱՐԱՋԱՎԷՐ - *ած., գ.* Փարաջա հագած՝ կրող: *Հըղէնի մին փանանջավէր մարթ ա ջիհանում* (Ձ):

ՓԱՐԳԱՆ *(պրս. părgar)* - *ած.* Ճարպիկ, ձեռներեց: *Փարգան մարթ ա իլալ Նիկօլ անմին* (Բ):

ՓԱՐԴԱ *(գրբ. փարտայ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ՓԱՌ: 2. Վարագույր: *Առաչ ադաթ ա իլալ, մարթու ը՛էցօղ ախճիգը էն ա ինում փըրդին քըմակումը* (ՀԱԲ, 15, 77):

ՓԱՐԴՈՒ - *տե՛ս* ԼԱՏԱՆ:

ՓԱՐԹ - *տե՛ս* ՓԱՌԹ:

ՓԱՐԹՈՒԿ/ՓԱՐՏՈՒԿ *(ռուս. фартук, գերմ. Vortuch, լեհ. fartuch)* - *տե՛ս* ԸՌԸՇԿԷՏԱՆ:

ՓԱՐՄԱԼՆԻ *(ռուս. формальный, լատ. formalis)* - *ած.* Կեղծ, ձեւական: *Փարմալնի կօրծէր ա փըռնում մէր Միխայիլը, վէրչը փիս ա ինանան* (Բ):

ՓԱՐՇ *(արաբ. ferš (սալահատակ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փարշ անել - Հատակը՝ գետինը գորգերով պատել: *Ասում ըն, վէր Խըրիմյան Հայրիկը յը՛կալ ա Նօր շէն, ժուղովուրթը Ըշանա մինչը՛վ Նօր շէն հըղէն փարշ ա ըրալ* (Ձ):

ՓԱՐՇԻՎԻ - *տե՛ս* ՓԱԼՇԻՎԻ:

ՓԱՐՉ *(գրբ. փարչ)* - *գ.* Կավե կամ պղնձե ունկավոր գավաթ: *Ապան փարչավ ա իլալ կ՛ինի խըմէս* (Բ):

- Փարչավը ճոնուր խըմէլ (մինին) - Մեկին նմանվել (բացասական հատկանիշներով): *Կօղ Սանը՛հսին տըղան հորը փարչավը ճոնուր խըմած ա, հանա օխտը տիրը՛կան կա վէչ, կ՛ուղօթուն ա անում* (Բ):

ՓԱՐՉԻԳ[1] - *գ.* Փոքր փարչ: *Մին փարչիգ կ՛ինի էլ տամ ըն խուխէն* (Ձ):

ՓԱՐՍԱՆԳ[1] *(պրս. fārsāng (երկարության չափ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԱԲՐԱ (2): 2. *փխբ.* Փոքրամարմին մարդ: *Ասում ա.- Էտ փանսանգը հինչ տը՛ռաավ, վէր ինձ յը՛խնէ* (Ձ):

ՓԱՐՎԱՆ(Ա)/ՓԱՐՎԱՆԻ - *գ.* 1. Մատաղ, զոհաբերություն: *... Էս քըշէր յէք մէր բաղը, կըլօխըս ք՛ը՛զ փանվան ա* (ԼՂԲ, 46): 2. Հին պարեղանակ: *Փանվանան լօքլօք ընէլավ ըն պար կ՛ալիս իլալ* (Ձ):

- Փարվան(ա) անէլ/տալ - 1. Պտտվել, պտույտ գալ: *Բիրդան հանուր, էրկու հանուր յըղօնէգ յէր ըն կէնըմ, յէրգինք՛ըմը փանվանա անըմ, էլիա ժամին յըրա վէր կ՛ամ* (ՋՏ, Բ, 158): 2. Ուրախությունից թռչկոտել: *Խօխէնք՛ը վէր կըթնահունցը տը՛սնում ըն, փանվանա յըն անում* (Ձ):

ՓԱՐՎԱՆԻ - *տե՛ս* ՓԱՐՎԱՆ(Ա):

ՓԱՐՏՈՒԿ - *տե՛ս* ՓԱՐԹՈՒԿ:

ՓԱՐՓՈՒՏ - *գ.* Լրիվ չհասունացած եւ նվազ շերամի բոժոժ: *Բըրըմէն մաչին փարփուտ շատ ա ինում* (Ձ):

ՓԱՐՔ[1]/ՓԱՌՔ[1] *(գրբ. փառք)* - *գ.* 1. Պատիվ, հռչակ, համբավ, հեղինակություն: *Մըհէնգ ուրէնք՛ին փառք՛ը շատ ինի...* (ՀԲ, 337): 2. Գործածվում է որպես բացականչական բառ՝ կեցցե՛: *Փարք՛ մէր ջըհիլնէրէն, վէր կըը՛ցէն թուրքէրէն քըշին Ղարաբաղա վը՛ղան* (Ձ):

- Փարք[1] ա - Ավելի լավ է, գերադասելի է: *Ասում ա.- Ծը՛ր յէրգիրին յէշանծ՝ մէր յէրգիրը փարք՛ ա* (Ձ):

- Փարք[1] Ըստուծու - Գոհունակության արտահայտություն: *Փարք՛ Ըստուծու, միհէնգ Ղարաբաղ էլ թօրք չի կա, էն ընք կըլիսըրնէս դինք ըպրէլիս* (Բ):

- Փարք՛ըտ շատ ինի - Փառաբանական արտահայտություն՝ ուղղված Աստծուն կամ որեւէ մեկին՝ մի բան խնդրելիս՝ ստանալիս եւն: *Փարք՛ըտ շատ ինի, Մ՛ստուծ, ըստարէ բօլ-բօլ ցօրէն ընք հընձալ* (Բ):

- Փարք[1] տալ - Փառաբանել, փառաբանական խոսքեր ասել: *Էտ մարթը ամէն օր կ՛ամ ա վը՛սկէն յօր օնում, Ըստուծէն փարք՛ տամ...* (ՀԺՀ, VII, 239):

ՓԱՑԱԽՆԸ - *տե՛ս* ՓԱԾԸ՛ՂՆԸ:

ՓԱՑԷԽՆԸ - *տե՛ս* ՓԱԾԸ՛ՂՆԸ:

ՓԱՓԱ *(հ.ե. *pap(p)a-)* - *գ. մկ.* Հաց, ուտելիք, կերակուր: *Խօխան ծը՛րքը մը՛կնում ա բիդի խօրանգը, թա.- Փա՛փա, փա՛փա* (Ձ):

ՓԱՓԱՂ *(թրք. papak)* - *գ.* 1. Գլխարկ (հատկապես մորթե): *Թաքավէրը տուս ա օնում հուրան փափաղը տինում պիծի տըղէն կըլխէն...* (ՀԱԲ, 15, 51): 2. *փխբ.* Պատվազգացության՝ տղամարդկության խորհրդանիշ: *Ընդրա վէր փափաղ ինի, հանան կընգանը մինակ դարկէլ չի ծըմակը* (Ձ): 3. *փխբ.* Կողմնակի՝ անօրինական ճանապարհով ձեռք բերվող եկամուտ: *Էտ յէրգիրումըն էլ անարխյա յար, լօխ փափաղավ ին ապրում* (Ձ):

- Փափաղ անէլ - Անօրինական կարգով ձեռք բերել (հիմնականում դրամ): *Էտ պահէստապէտը լ՛ավ փափաղ ա անում, ՝ուրան հը՛տէ տընէր շինում* (Ձ):

- Փափաղը աշկէրը քըցիլ - 1. Խիստ ամաչել, ամոթով մնալ: *Էտ օրանը յը՛տը Ծատօրը փափաղը աշկէրը քըցած ա տ՝ուս կ՛աս շինամաչ* (Բ): 2. *տե՛ս* Փափաղը տափավը կ՛ալ (1):

- Փափաղը աշ տալ - Հովիվների մեջ տարածված հին սովորություն, երբ մահակներով ծեծում եւ քրքրում էին այն հովիվի գլխարկը, ով նորածին տղա էր ունենում, եւ նա հաջորդ օրը պետք է ներկայանար նոր գլխարկով: *Առաչ վէր մին չուբանու տըղա յա իլալ ծընվէլիս, հընգէրունքը ընդըրա փափաղը աշ ըն իլալ տալիս* (Բ): 2. Խիստ ծեծել: *Ըտըրանք կ՛օղէն փըռնում ըն, փափաղը աշ տամ* (Ձ):

- Փափաղը ծոռ/պէցի՝ուր տինիլ - Ինքնագոհ՝ ինքնավստահ լինել, գոռոզամտել (գործերը հաջող լինելուց, նորածին տղա ունենալով եւն): *Հայկօվէն կընէգ՛ը տըղա յա պէրալ, ըտըրա հը՛տէ յա Հայկօն փափաղը ըտի ծոռ տիրալ* (Բ):

- Փափաղը վէր կալած՝ թ՝ուրիփ անէլ - Շատ գովել: *Կէվանը վըրդէղ նըստում ար, փափաղը վէր կալած՝ ՝ուրան թ՝ուրիփ ար անում...* (ՀԺՀ, V, 623):

- Փափաղը տափավը/տափէն կ՛ալ/տալ - 1. Անպատվել, ամոթով թողնել, վարկաբեկել: *Կընէգ՛ը ղըխպ՝ օթ՝ուն ըրավ, մարթին փափաղը տափավը յը՛կավ* (Ձ): 2. Խիստ վիրավորվելով՝ զայրանալով եւն՝ թողնել հեռանալ: *Խսըրովը, վէր տը՛սնում ա՝ հընգէրունքը ՝ուրան խ՝ ափում ըն, փափաղը տափավը ն ա կ՛ամ, ք՛ինամ* (Ձ):

ՓԱՓԱՂՉԻ *(թրք. papaqči)* - *գ.* Գլխարկ կարող արհեստավոր: *Սուղումուն դային լ՛ավ փափաղչի յա իլալ* (Բ):

ՓԱՓԱԾ - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹՕՔ (1): 2. *փխբ.* Սալորենու վրա աճող տափակաձեւ չհաս պտուղ: *Ըլ՝ օր՝ ուն յըրա փափաշ շատ կա* (Բ): *ած.* 3. *փխբ.* Սպիտակ եւ փափուկ: *Փափաշ հաց ա* (Բ): 4. *փխբ.* Հիվանդությունից՝ ծերությունից ուռած՝ գունատված եւ փխրուն դարձած (մարմնի մասին): *Փափաշ ջան օնէ* (Բ):

- Փափաշը նի կէնալ - *տե՛ս* Թոքը նի կէնալ:

- Փափաշը նի կըց(ը)նէլ - *տե՛ս* Թոքը նի կըց(ը)նէլ:

- Փափաշը ցըմաքէլ - *տե՛ս* Թոքը ցըմաքէլ:

- Փափաշ կըտ(ը)րէլ - Հիվանդությունից՝ ծերությունից մարմինը ուռչել՝ գունափոխվել եւ փխրուն դառնալ: *Սանթուրը փափաշ ա կըտըրալ* (Բ):

ՓԱՓԱՇԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փափաշլամիշ ինիլ - *տե՛ս* Փափաշ կըտ(ը)րէլ:

ՓԱՓՈՒԿ *(գրբ. փափուկ)* - *ած.* 1. Ոչ կոշտ, կակուղ: *Յէր ա կը՛նըմ մին փ՝ ադավ էտ փափուկ վը՛ղը քանդըմ, տը՛սնըմ խիլլ՝ ա վը՛սկէ կա* (ՀԺՀ, V, 185): 2. Փխրուն, հեշտությամբ բեկվող՝ կոտրվող: *Ըտըղէտ քարը փափուկ քար ա* (Բ): 3. Նուրբ, քնքուշ, գիրգ: *Փափուկ կուռնէր օնէ* (Բ): 4. Չհնացած, թարմ, չչորացած, չպնդացած: *Փափուկ հաց ա* (Բ): 5. Գթառատ, զգայուն: *Փափուկ սը՛ռտ օնէ մէր Մարյամը* (Բ): 6. Մեղկ, հեշտալի: *Փափուկ գ՛անքէն սըվը՛ր ար թ՝ ադավէրէն ախճիգ՛ը* (Ձ):

- Փափուկ տը՛ղ(էր) - Հետույքի փափուկ եւ ուռուցիկ մաս(եր)ը: *Ասում ա.- Հու վը՛ր օգում ա, քըմակնէրին փափուկ տէղը փէչատ ըմ ճըխտում* (ՀԺՀ, VI, 138):

ՓԱՓՈՒՃ/ՓԱՓՈՒԾ *(պրս. pā-puš (հողաթափ), թրք. pabuǧ)* - *գ.* Տան մեջ հագնելու գործովի փափուկ ոտնաման (հատկապես երեխաների): *Այան թուռնէրէն հը՛տէ փափուճ ա կ՛օրծալ* (Բ):

ՓԱՓՈՒԾ - *տե՛ս* ՓԱՓՈՒՃ:

ՓԷՂԸՐՎԱՐ/ՓԷՏԸՐՎԱՐ *(գրբ. փետրուար)* - *գ.* Տարվա երկրորդ ամիսը՝ փետրվար: *Փէղըրվարը տարվա ամմէնակարճ ամէսըն ա* (Բ):

ՓԷԹԱԿ *(գրբ. փեթակ)* - *գ.* Հատուկ ձեւով պատրաստած արկղ կամ կողով, որի մեջ մեղուներ են պահում: *Փէթակը պէնում ա, տը՛սնում՝ մաչին ճ՝ անջ չի կա* (Ձ):

ՓԷԼՇԷՐ *(ռուս. фельдшер, գերմ. Feldschere)* - *գ.* Միջնակարգ բժշկական կրթությամբ մասնագետ, բուժակ: *Տըրըխտըգ՛ը՛ցէ Վաղարշակը լ՛ավ փէլշէր ա իլալ* (Բ):

ՓԷԼՇԷՐՕԹՌԻՆ - *գ.* Բուժակի մասնագիտությունը՝ զբաղմունքը: *Փէլշէրօթունը լ՛ավ փէշակ ա* (Բ):

ՓԷԼՈՒՆ/ՓԸ՝ԼՈՒՆ/ՓԻԼՕՆ *(գրբ. փիլոն)* - *գ.* Անթեւ երկար հագուստ, որ կոճկվում է միայն կրծքին եւ որ քահանաները ձգում են ուսերին եկեղեցական արարողությունների ժամանակ: *Դէրը փէլ՝ ունը հըվաքում ա, տը՛ղատ փախճում...* (ՀԺՀ, VII, 364):

ՓԷՂ - *տե՛ս* ՓԸ՝Ղ:

ՓԷՅԴԱ/ՓԱՅԴԱ *(արաբ. faide, թրք. fayda)* - *գ.* Օգուտ, օգտակար ազդեցություն: *... Տէսի, վէր վէչ մինան մին փայդա չի կա, էլիա իմ ղադիմի զուռնան ու տըմբըլան յէր կալի* (ՁՏ, Բ, 94):

- Փէյդա անէլ - Օգնել, օգտակար ազդեցություն ունենալ: *Տըսնաս ըք, վէր վէչ մին պէն փէյդա չի ընէս, ճէխէրը կըրակ ըք տաս...* (ՀԲ, 353):

ՓԷՅԻՆ - *տե՛ս* ՓԷՅՆ(Ը):

ՓԷՅՆ(Ը)/ՓԷՅԻՆ *(գրբ. փին (աղբ)* - *գ.* 1. Գոմաղբ: *Փէյնը հըվաքում ըն, տանում ածում բուստընէն* (Ձ): 2. *փխբ.* Անհամ ուտելիք (հատկապես՝ միրգ, բանջարեղեն): *Էս էլ հօ խըյար չի՞, փէյն ա* (Բ):

- Փէյնում փըսած *(ղըլղան, կ՛ ՝ ան՝ ի, փիրփէտ)* - Փարթամ (բույսերի մասին): *Կընանչի, հինչ կընա՞նչի, հանց ա փէյնում փըսած ղըլղան* (Բ):

ՓԷՅՆԻԼ - *նբ.* Հողը գոմաղբով սնուցել՝ պարարտացնել: *Ապան ամմէն տարէ բաստանը փէյնում ար* (Բ):

ՓԷՅՎԱ - *ած.* Մշակովի, խոշոր (զկեռի մասին): *Տումէ կա շատ փէյվա զըկըռ* (Բ):

ՓԷՆՋ՝ ՈՒ - *տե՛ս* ՓԸՆՋԸՐՈՒ:

ՓԷՇ - *տե՛ս* ՓԷՇԿ:

ՓԷՇԱԿ - *տե՛ս* ՓԷՇ՝ ԱԿ:

ՓԷՇ՝ ԱԿ/ՓԷՇԱԿ/ՓԸ՝ՇՆԱԿ *(պրս. piše)* - *գ.* Արհեստ, զբաղմունք: *Էք՛սը իրէք ախպէրքընն էլ ճընապար ըն ընգընըմ, ք՛ինին ամէգ՛ա մին փէշ՝ ակ սըվէրին* (ՀԺՀ, V, 332):

- Փըշ՝ ակէն անըմը հինչ ա՞ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր, ազատ՝ անգործ՝ պարապ լինելով, չեն ցանկանում որեւէ բան անել: *Նախագան ասում ա.- Փըշ՝ ակէտ անումը հինչ ա՞, վէր օգում չըս կըլխօգէն խօգ՛էրը պահիս* (Ձ):

ՓԷՇԱՎ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փէշավ ք՛ինիլ - Միզելու գնալ: *...Տըռնանը ըրգան տամ ա, տ՝ ուս կ՛ամ, փէշավ ք՛ընում* (ՀԱԲ, 15, 141):

ՓԷՇԱՔ՝ ԱՐ - *տե՛ս* ՓԷՇ՝ ԱՔ՝ ԱՐ:

ՓԷՇ՝ ԱՔ՝ ԱՐ/ՓԷՇԱՔ՝ ԱՐ/ՓԸ՝ՇՆԱՔ՝ ԱՐ *(պրս. pišekar)* - *գ., ած.* Որեւէ արհեստով զբաղվող (մարդ), արհեստավոր: *Փէշ՝ ակ՝ ար մարթը տ՝ ուգնը չի մընալ* (Ձ):

ՓԷՇԱՔ՝ ԱՐՕԹՌԻՆ - *տե՛ս* ՓԷՇ՝ ԱՔ՝ ԱՐՕԹՌԻՆ:

ՓԷՇ՝ ԱՔ՝ ԱՐՕԹՌԻՆ/ՓԷՇԱՔ՝ ԱՐՕԹՌԻՆ/ՓԸ՝ՇՆԱՔ՝ ԱՐՕԹՌԻՆ - *գ.* Արհեստավոր լինելը, արհեստավորի զբաղմունքը: *Միհէնգ՛վա ջըհիլնէն փէշ՝ ակ՝ ար՝ օթ՝ ուն սըվըրէլին տը՛ղ սաղ օրը հըպարապ շօռ ըն կ՛ամ* (Բ):

ՓԷՇԽՈՒՐԹ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փէշխուրթ անէլ/ինիլ - *տե՛ս* ՉԸԼԷԼ (2):

ՓԷՇԿ/ՓԷՇ *(պրս. peš)* - *գ.* 1. Ձգեստի քղանցք: *Հունց ա պըտահում՝ հարթնա-*

նը փէշկը ըղնում ա փիչին յըրա, մըրկում (Զ): 2. *տեմ* ԳՈՒՐԳ: 3. Որեւէ տեղանքի ծայրամաս: *Ծիյան վէր ա կ'ամ, յափընջին կըլխէն քըցում, ըխպիրին փէշկէն քօն ընում* (ՆԱԲ, 42):

- Փէշկան ծիք տալ - Զգուշացնել: *Կընէգ'ը տը՛սնում ա, վէր մարթը հա՛ր-փում ա, փէշկան ծիք' ա տամ* (Զ):

- Փէշկան կախ ինիլ/կէնալ - 1. *տեմ* Փէշկէր(ք)ը ըղնէլ: 2. Մեկից չպոկվել՝ ձեռք չքաշել: *Մը՛ծ խօխա յա, ամմա սաղ օրը էն ա մօրը փէշկան կախ* (Բ):

- Փէշկան կըտ(ը)ռէլ, ծույնանը քըցիլ - Շատ աղքատ ապրել, մի կերպ տնտեսելով՝ ծայրը-ծայրին հասցնել: *Դէ Ա՛զնէվը՛ն էլ ըրփըվէրի կընէգ' ա, լի՞, փէշկան կըտրում ա, ծույնանը քըցի՛ում, խօխէնք'ը պահում* (Զ):

- Փէշկավ սըրփա՛ծ խընձօ՛ր - Աչքի ընկնող, ուշադրություն գրավող: *Փէշկավ սըրփա՛ծ խընձօ՛ր ա մէր Ասթըխէգ'ը, ըշտը՛ղ ք'ունո՛ւմ ա, լօխ ո՛ւրա՛ն ըն յէշ'ում* (Բ):

- Փէշկէր(ք)ը ըղնէլ - Մեկին թախանձագին խնդրել, աղաչել: *Ք'ինամ ա խանէն փէշկէրքը ըղնում, տըղէն ըզադում* (Զ):

- Փէշկէր(ք)ը լ՛ուզիլ/լ՛ուզ տալ - Ստորաքարշություն անել, քծնել: *Էն հինչ մարթ ա՞, ըստըրա-ընդրա փէշկէրքը լ՛ուզիլա՛վ ա ապըրում* (Բ):

- Փէշկէր(ք)ըն էլ ա ըռազի - Լիովին համաձայն է: *Ասում ա.- Հու վա՞ ասալ, թա Ղօ՛ր՛ուց Թամարան օգում չի՝ ո՛ւրա՛ն ախճիգ'ը տա իմ տըղէս, փէշկէրքըն էլ ա ըռազի* (Զ):

- Փէշկէր(ք)ըն էլ ա պը՛էլ - Լրիվությամբ գիժ՝ խենթ է: *Սօջուն փէշկէրքըն էլ ա պը՛էլ, սա՛յաղ կաց* (Բ):

- Փէշկէր(ք)ը վը՛սկէ - Շատ աշխատասեր: *Փէշկէրը վը՛սկէ մարթ ա իլա՛լ Սունէն Ա՛լիսանը* (Բ):

- Փէշկը թափ տալ - Հրաժարվել, ձեռք քաշել: *Հա՛ղը տը՛սնում ա, վէր տըղան կ'ուղօթունը թա՛ղգ'ում չի, փէշկը թափ ա տամ նը՛ստա* (Զ):

- Փէշկը կըլխան կապ տալ - *տեմ* Դարյան կըլխավը ածէլ:

- Փէշկը կ'ումաշին պօզ'ավը օնէլ - *տեմ* Ք'ա՛նդիրը ծըմակավը օնէլ:

- Փէշկը նի կէնալ - Արագ-արագ որեւէ բան անել, շտապել: *Փէշկըտ նի յա՞ կացալ, խէ կամանց չը՞ս ք'ինամ* (Բ):

- Փէշկը պէց թօղնէլ - Մեկի հովանավորությունից՝ խնամակալությունից՝ ընկերակցությունից հրաժարվել՝ զրկվել: *Ըտի էտ կընէգ'ը ախպօրը փէշկը պէց ա թօղնում* (Զ):

- Փէշկը փըռնէլ - 1. Մեկի հովանավորությանը՝ խնամակալությանը՝ ընկերակցությանը ապավինել, հույսը մեկի վրա դնել: *Ըրփըվէրին էտ հըրուստէն փէշկը փըռնում ա, յըթիմնէն պահում, մը՛ծըցընում* (Զ): 2. *տեմ* Փէշկան կախ ինիլ (Զ):

- Փէշկը քօլէն տալ - Չարչարվել, տքնել: *Շատ ա փէշկը քօլէն տամ, ամմա պէն չի ա՛մա՛լ կ'ամ* (Զ):

- Փէշկին տակէն - Մեկի հովանավորության՝ խնամակալության տակ: *Էտ խօխան դայուն փէշկին տակէն մը՛ծացավ, փըսակվից, տօն տը՛ռավ* (Զ):

- Փէշկին տակը օնէլ - Մեկին հովանավորել՝ խնամել: *Պառավը էտ յիթիմնուն փէշկին տակը կա՛լա՛վ, պահից* (Զ):

- Փէշկին քարէրը վէր ածէլ - *տեմ* Քարը գ'ուրգ'ա՛ն վէր ածէլ:

- Փէշկու տակէ պահէլ - Լավ խնամել՝ հոգ տանել: *Մարը խօխօնցը փէշկու տակէ յար պահում* (Բ):

ՓԷՇՄԱՆ/ՓԷՇՄԱ՛Ն/ՓՕՇՄԱՆ/ՓԸ՛Շ-ՄԱՆ *(գրբ. փաշաման (սրտի՝ մտքի խռովություն, հանդիմանություն, վիշտ)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փէշման ինիլ/մընալ - Իր արածի համար զղջալ: *Վը՛ր ըսկէսուրը կ'ամ ա, մօխրէն յէշում ա, մընամ ա փէշմա՛ն* (ՆԼՂԺԲ, 111):

ՓԷՇՄԱ՛Ն - *տեմ* ՓԷՇՄԱՆ:

ՓԷՇՔ'ԷՇ - *տեմ* ՓԷՇՔ'ԷՇ:

ՓԷՇՔ'ԷՇ/ՓԷՇՔԷՇ *(պրս. piškaš, թրք. peškeš)* - 1. *գ.* Նվեր, ընծա: *Աշըղէն մին փէշք'էշ էլ ա տամ, ո՛ւրա՛ն պալատումը պահում* (ՀԺՀ, V, 353): 2. *ձ.* Թող նվեր լինի, քեզ նվեր: ... *Տանում ա տօնը, թա.- Էս իմ տօնը սաղ քէզ փէշք'էշ* (ԲՀԲ, 154):

- Փէշք'էշ անէլ/տալ - Նվիրել, ընծայել: ... *Պուճուր ախպէրը, մին կ'իխտար շըլակին տիրա՛ծ, յէկավ, թաքավէրին փէշքէշ ըրավ* (ՀԺՀ, VI, 91):

- Փէշք'էշ տըված ծիյին կըռքընէն հըմբարէլ չընն - Նվերի որակը՝ արժեքը քննարկելու կարիք չկա:

ՓԷՉԱՏ/ՓԸՉԱ՛Տ/ՓԻՉԱ՛Տ *(ռուս. печать)* - *գ.* Կնիք: *Փէչատը կ'ուղանում ա, փախճո՛ւմ* (Զ):

- Փէչատ թըխէլ/տինիլ - *տեմ* ՓԸ-ՉԱ՛ՏԷԼ:

ՓԷՍԱ - *տեմ* ՓԸ՛ՍԱ:

ՓԷՏ - *տեմ* ՓԱ՛Դ:

ՓԷՏԸՐՎԱՐ - *տեմ* ՓԷՂԸՐՎԱՐ:

ՓԷՏԻ - *տեմ* ՓԱ՛ԴԻ:

ՓԷՏՎԱՆՔ - *տեմ* ՓԱ՛ԴՎԱՆՔ:

ՓԷՏՎԱՍԿ - *տեմ* ՓԱ՛ԴՎԱՍԿ:

ՓԷՔ(Վ)ԷԼ - *տեմ* ՓԸՔ(Վ)ԷԼ:

ՓԸՂԱ՛ՆԱԼ/ՓԸՂԱՆԱԼ/ՓԸՏԱ՛ՆԱԼ/ՓԸՏ'ԱՆԱԼ/ՓԻՂԱ՛ՆԱԼ *(գրբ. փայտանամ)* - *չբ.* 1. Փայտի նման դառնալ, կարծրանալ: *Փիրփէտը փըղա՛ցալ ա, հիշկան իփո՛ւմ ընք, կընկըղում չի* (Բ): 2. *փխբ.* Ցրտից սառչել՝ անդամներն ընդարմանալ: *Ըստի ցօրտ Ղարաբաղ հա՛ղ ի՛լա՛ծ չի, վը՛ննէրըս փըղա՛ցալ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Հիվանդության հետեւանքով շարժունությունը կորցնել (մարմնի անդամների մասին): *Ասում ըն՝ Ա՛րսէմ դայուն պարալիչ ա թըխալ, ծէխէ ծը՛ռքը փըղա՛ցալ ա* (Բ): 4. *փխբ.* Փայտի նման ցցվել, անշարժ կանգնել: *Հինչ ը՞ս փիղա՛ցալ, խէ կօրծ չը՞ս անում* (Զ): 5. *փխբ.* Զարմանքից՝ վախից եւն շշմել, քարանալ, ապուշ կտրել-մնալ: *Սօնին կ'ո՛ւլին վէր տը՛սավ, փըղա՛ցավ* (Զ): 6. *փխբ.* Անշարժ դառնալ, ձգվել-սառչել (նոր մեռածի մասին): *Կամ ըն, տը՛սնում՝ հա՛ղը մը՛ռած, փըղացած* (Զ):

ՓԸՂԱ՛ՊԷՆ/ՓԸՂԱՊԷՆ/ՓԸՏԱ՛ՊԷՆ/ՓԸՏ'ԱՊԷՆ/ՓԻՂԱ՛ՊԷՆ - *գ.* Փայտյա զանազան իրեր պատրաստելը, փայտի հետ կապված գործ: *Աշօտ դային փըղա՛պէնը լ'ավ ա կըլ՛օխ ընում* (Բ):

ՓԸՂԱ՛ՐԱՐ/ՓԸՂԱՐԱՐ/ՓԸՏԱ՛ՐԱՐ/ՓԸՏ'ԱՐԱՐ/ՓԻՂԱ՛ՐԱՐ - *գ.* Փայտահատությամբ զբաղվող մարդ, փայտահատ: *Փըղա՛ռարը կացնավը թըխում ա, էտ արչին ըսպանում* (Զ):

ՓԸՂԸՎԸ՛ՏԱՆ/ՓԸՂ'ԸՎԸ՛ՏԱՆ/ՓԸՏԸՎԸ՛ՏԱՆ/ՓԸՏ'ԸՎԸ՛ՏԱՆ/ՓԻՂԸՎԸ՛ՏԱՆ - *գ.* Ջուլիակի կամ գորգագործի փայտե հաստոց, ոստայն: *Այուն մին լ'ավ փըղըվը՛ստան ա իլա՛լ* (Բ):

ՓԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԸՂ'ԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԸՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԸՏ'ԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԻՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՓԸՂԱ՛ՆԱԼ-ի:

ՓԸՂԱՆԱԼ - *տեմ* ՓԸՂԱ՛ՆԱԼ:

ՓԸՂԱՊԷՆ - *տեմ* ՓԸՂԱ՛ՊԷՆ:

ՓԸՂԱՐԱՐ - *տեմ* ՓԸՂԱ՛ՐԱՐ:

ՓԸՂԸՎԸ՛ՏԱՆ - *տեմ* ՓԸՂԸՎԸ՛ՏԱՆ:

ՓԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տեմ* ՓԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸ՛Ղ/ՓԷՂ/ՓԻՂ/ՓԻԼ *(գրբ. փիղ)* - *գ.* Խոշորամարմին երկարակնճիթ կաթնասուն կենդանի, փիղ: *Ասում ըն, էտ թաքավէրին էլ մին լ'ավ փը՛ղ ա իլա՛լ* (Զ): 2. *փխբ.* Հսկա եւ ուժեղ մարդ կամ կենդանի: *Ասում ա.- Տու փիլ ըս, վէր մինչը՛վ միհէնգ' կըրը՛ցալ ըս ըտըրա տէմ կէնաս* (Զ):

ՓԸ՛ՇԱ՛Կ - *տեմ* ՓԷՇԱ՛Կ:

ՓԸ՛ՇԱ՛ԿԱՎԷՐ/ՓԸՇԸԿԱՎԷՐ/ՓԻՇԸԿԱՎԷՐ - *տեմ* ՓԷՇԱ՛Ք'Ա՛Ր: *Գ'ըրագ'ի օրը լօխ փը՛շա՛կավէրնէն հըվաքվում ըն մէյդան ո՛ւրա՛նց շինած պը՛ննէրին նըհէտ* (ՀԺՀ, V, 200):

ՓԸ՛ՇԱ՛Ք'Ա՛Ր - *տեմ* ՓԷՇԱ՛Ք'Ա՛Ր:

ՓԸՀՇԼՔԻԼՈՐԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԷՇԼՔԻԼՈՐԹՈՒՆ:

ՓԸՀՇՄԼՆ - *տե՛ս* ՓԷՇՄԱՆ:

ՓԸՀՍԱ/ՓԷՍԱ/ՓԸՍԱ *(գրբ. փեսայ)* - *գ.* Նշանված՝ պսակվող կամ ամուսնացած տղամարդն իր հարսնացուի կամ կնոջ հարազատների ու ազգականների համար՝ փեսա: ... *Փը՛սան ո՛ւրա՛ն ջուբան հանըմ ա կանվէրթը, տամ Սուղումուն իմաստունին* (ՀԺՀ, V, 346):

- Փը՛սան ասում ա՝ հաս ա, դէրը ասում ա՝ չըհաս ա - Յուրաքանչյուրն իր շահն է հետապնդում:

ՓԸԹԱԹԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՏԱՏԱՆ:

ՓԸԹԱԹԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԱՏԷԼ:

ՓԸԹԱԹՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԱՏՎԷԼ:

ՓԸԹԱԹՈՒԿ - *տե՛ս* ՊԸՏԱՏՈՒԿ:

ՓԸԹԱԹՕՂ - *տե՛ս* ՊԸՏԱՏՕՂ:

ՓԸԹԱՆՔ - *գ. հվք.* Փայտի փտած կտորներ: *Փըթանք ա հըվաքում, պիրում տօն* (Բ):

ՓԸԹԱՎԱ/ՓԸԹՕՎԱՆ - *գ.* Ծայրերին քուղ ունեցող երկար գործած կտոր, որով փաթաթում են ոտքերը եւ հագնում տրեխները: *Փըթավան վընէրավընը ա տամ, կապում, տըրըխնէն կ՚ը՛նում, ք՚ինամ* (Ձ):

ՓԸԹԷԼ *(գրբ. փտեմ)* - *չբ.* 1. Նեխել, նեխման հետեւանքով քայքայվել: *Խընձո՛ր փըթալ ա* (Բ): 2. Քայքայվելով հող դառնալ: *Ըտի էլ էտ մարթին մէյդը ծըմակումը փըթում ա, վէշ մինը տը՛ղը գ՚ուդ՚ում չի* (Ձ): 3. *փխբ.* Փչանալ, կարծրությունը կորցնել: *Ք՚ա՛նդիրը փըթած ա ինո՛ւմ, վէր ծիք՚ ա տամ, կըտըրում ա* (Ձ): 4. *փխբ.* Կեղտի մեջ կորչել, չափազանց կեղտոտ լինել: *Էն էլ հօ կընէգ՚ չի՞, յը՛խտէն մաչին փըթում ա* (Բ): 5. *փխբ.* Երկար ժամանակ մի տեղ մնալ՝ պահվել: *Ըտըրա նըման մարթիք՚ տո՛ւրմ՚ումը բիդի բըթին* (Բ):

ՓԸԹԷԼԼ/ՓԻԹԷԼԼ *(ռուս. фитиль, արաբ. fitil)* - *գ.* Լամպի՝ ճրագի եւն միջի ոլորած թել կամ հյուսած երիզ, որ վառվում է, պատրույգ: *Կէս քըշէրին տը՛ղ ա հըսնըմ, տը՛սնըմ՝ էտ ըսկուպօյ մարթը ճիրանք՚ին փըթէլլա՛ն քըշըցըրալ ա, վը՛ր նօթը շատ չի ք՚ինի...* (ԼՂԲ, 355):

ՓԸԹԸԹ-ՓՕԹՈՒԹ/ՓՈՒԹՈՒԹ-ՓՈՒԹՈՒԹ *(գրբ. փոթոթ (փոթոթող)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փըթը՛թ-փոթութ կ՚ա՛լ - 1. Մի բան անելու՝ գլուխ բերելու համար ջանալ՝ չարչարվել՝ դեսուդեն ընկնել: *Փըթը՛թ-փոթութ ա կ՚ամ, ամմա կարում չի էտ քարը տը՛ղան տո՛ւրո՛ւր տա* (Ձ): 2. Ցավից կսկծալ: *Խը՛ղճը ցավէն կարում չի տէմ կէնա, սաղ օրը էն ա փըթը՛թ-փոթութ կ՚ա՛լիս* (Ձ):

ՓԸԹԸԹՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՏՕՐԷԼ:

ՓԸԹԸԹՕՐՀՆԷ(Ն)Ք՚ - *տե՛ս* ՓԸԹԸԹՕՐԹՆԷ(Ն)Ք՚:

ՓԸԹԸԹՕՐԹՆԷ(Ն)Ք՚/ՓԸԹԸԹՕՐՀՆԷ(Ն)Ք՚ - *գ.* Պսակից առաջ հարսի հանդերձը օրհնելը: *Փըթը՛թ-օրթնէք՚ին վախտը դէրը աշկը էտ կընգանան կըտըրում չար* (Ձ):

ՓԸԹԸԹՕՐՎՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՏՕՐՎԷԼ:

ՓԸԹԸԿ՚ՕՎԷԼ/ՓԻԹԻԿ՚ՕՎԷԼ - *նբ.* Վարկաբեկել, հեղինակազրկել, զրպարտել: *Շէնումը էլ հարթը չի մընաց, վէր Խըզալանց Սօնիշկան փըթը՛կ՚օվէ վէջ* (Բ):

ՓԸԹԸԿ՚ՕՎԷԼ/ՓԻԹԻԿ՚ՕՎՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸԹԸԿ՚ՕՎԷԼ-ի:

ՓԸԹՎԱԼԻ - 1. *տե՛ս* ՓԸՆԹԻ: 2. *տե՛ս* ՓԸՆԹԸՎԱՐԻ:

ՓԸԹԸՐԱԿ/ՓԸԹՐԱԿ - *տե՛ս* ՓԸԹԱՆՔ:

ՓԸԹԸՐԱՂ/ՓԸԹՐԱՂ *(թրք. putraq)* - *գ.* 1. Կպչուն սերմերով վայրի խոտաբույս: *Հընյաթումը շատ փըթը՛ըրաղ ա փըսալ* (Ձ): 2. Այդ բույսի կպչուն սերմը: *Վըխճարէն մօրթուն յըրա սաղ փըթը՛ըրաղ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Քայքայված՝ պատառոտված կոշիկ կամ տրեխ: *Էտ փըթը՛ըրաղը հինչ ա՞, վէր կ՚ը՛նում ըս, համօթ չի՞* (Բ):

- Փըթը՛ըրաղու մաչ ըղնէլ - Փորձանքի ենթարկվել: *Ղանզանը փըթը՛ըրաղու մաչ ա ընգալ, խը՛ղճը հինչ ա՞նէ* (Բ):

ՓԸԹԸՐԱՂՈՒՏ/ՓԸԹՐԱՂՈՒՏ - *ած.* Փթրաղով պատված: *Տափը փըթը՛ըրաղուտ ա, կօրէկը քանդվում չի* (ՆԱԲ, II, 265):

- Փըթը՛ըրաղուտ կօրէկ քանդիլ - *տե՛ս* Կարճ կ՚ա՛նի հընձիլ:

ՓԸԹԸՐԱՆՔ/ՓԸԹՐԱՆՔ - *տե՛ս* ՓԸԹԱՆՔ:

ՓԸԹԸՐՕԿ/ՓԸԹՐՕԿ *(գրբ. փթուր (փշուր, փոշի)* - *գ.* 1. Այլուրով ու կաթով կամ ջրով եփած հասարակ կերակուր: *Կընէգ՚ը փըթրօկ ա ինիս ըրած, մին աման նի յա քըցիս, տաս մարթին* (ՀԺՀ, V, 258): 2. Այլուրով՝ թեփով եւ ջրով շաղախած կեր, որ տալիս են հավի ճտերին: *Փըթը՛ըրօկ ա շինում, ճուտէրէն ըռըշին վէր ածում* (Ձ):

ՓԸԹԻԼՔԱՇԻ/ՓԻԹԻԼՔԱՇԻ - *գ.* Լամպի՝ ճրագի եւն պատրույգի ծայրը բարձրացնելու կամ իջեցնելու հարմարանք, պատրույգակալ: *Մարթը ասում ա.- Փիթիլքաշին լամբը՛էն յիրա՛ կինի՞, թա սա՞ղքէն յիրա՛* (ՀԺՀ, VII, 272):

ՓԸԹՐԱԿ - *տե՛ս* ՓԸԹԸՐԱԿ:

ՓԸԹՐԱՂ - *տե՛ս* ՓԸԹԸՐԱՂ:

ՓԸԹՐԱՂՈՒՏ - *տե՛ս* ՓԸԹԸՐԱՂՈՒՏ:

ՓԸԹՐԱՆՔ - *տե՛ս* ՓԸԹԸՐԱՆՔ:

ՓԸԹՐՕԿ - *տե՛ս* ՓԸԹԸՐՕԿ:

ՓԸԹՈՒԹ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՊԸՏՈՒՏ(ՆԸ):

ՓԸԹՈՒԾ - *տե՛ս* ՓԸՐԹՈՒԾ:

ՓԸԹՓԸԹՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՏՕՐԷԼ:

ՓԸԹՓԸԹՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՏՕՐՎԷԼ:

ՓԸԹՓՕԹՈՒՏ/ՓԸՏՓՕՏՈՒՏ - *ած.* Փոթեր՝ ծալքեր ունեցող, ոչ հարթ (շորերի մասին): *Փըթփօթուտ շօ՛ղէր ա կ՚ը՛ցալ* (Բ):

ՓԸԹՕԹԷԼ/ՓՈՒԹՕԹԷԼ - *նբ.* 1. Բերանը այրել, փոթոթել: *Տա՛խտը՛ղը կը՛ծօ յար, պէրանը փըթօթից* (Բ): 2. *փխբ.* Վիշտ պատճառել, կսկծացնել: *Բընդասըլ ժա՛ռանգ՚ը հօրը-մօրը կը՛փըթօթէ* (Ձ):

ՓԸԹՕԹՎԷԼ/ՓՈՒԹՕԹՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸԹՕԹԷԼ-ի:

ՓԸԹՕՎԱՆ - *տե՛ս* ՓԸԹԱՎԱ:

ՓԸԼԱՋԷ - *ած.* Փալասից պատրաստած: *Մին փըլազէ ըռըխկալի յա յօր օնում, կուլէն ըռը՛խը կապում* (Ձ):

ՓԸԼԱԼԷԼ *(հ.ե. *pel- (ծածկել, փաթաթել)* - *նբ.* Մի բանով պատել՝ թաթախել: ... *Էտ շօ՛ղէրը ըռնում փըլալում ա, յօր օնում ք՚ընում* (ՀԱԲ, 15, 107):

ՓԸԼԱԼՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸԼԱԼԷԼ-ի: *Տըղան թըխում ա, օշափը ա՛ռնա՛վ փըլալվում ա, վէր ինգ՚ում, հօքին փըչ՚ում* (ՀԺՀ, VII, 14):

ՓԸԼԼԿ - *տե՛ս* ՓԻԼԷԿ:

ՓԸԼԱՆ *(արաբ. filan)* - *դ.* Այսինչ, այնինչ: *Դէ էտ փըլան տէղը ք՚ընացօղը էլ յէտ չի կ՚ամ* (ՀԱԲ, 15, 26):

ՓԸԼԱՆԷԼ - *նբ.* 1. Գրաստի վրա համետ դնել, համետել: *Էշը փըլանում ա, հա՛յբա՛ն յըրան քըցո՛ւմ, յէր ինո՛ւմ էշը, ք՚ինո՛ւմ* (ՀԺՀ, V, 609): 2. *փխբ.* Մեկին ծանրաբեռնել (գործով, հանձնարարություններով եւն): *Տարը նօ՛ք՚ա՛ր էն շատ ար չըրչարում, ամմէն օր կօրծավ փըլանում ար* (Ձ): 3. *փխբ.* Մեկին իր կամակատարը դարձնել: *Կընէգ՚ը վէր մարթին փըլանից, էն մարթը էլ հինչ մա՞րթ* (Բ):

ՓԸԼԱՆ-ՓԷՇՄԼՔԻԼՆ - *տե՛ս* ՓԸԼԱՆ-ՓԸՍՏԱՆ: *Քաչալը կ՚ամ ա, տահանց ասըմ.- Հինչ ը՞ք անում, կարտի տալըս վէրը՞ն ա՞, փըլան-փէշմա՛ք՚ա՛նըս վէրը՞ն ա՞, ծէր հօր օջաղը քա՛նդո՛ւմ ըք...* (ՀԺՀ, V, 629):

ՓԸԼԱՆ-ՓԸՍՏԱՆ - *դ.* Այսինչ-այնինչ, այլեւայլ: *Փըլան-փըստան լօխ հըվաքվում ըն, օտում-խըմում, ք՚ինամ* (Ձ):

ՓԸԼԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸԼԱՆԷԼ-ի:

ՓԸԼԱՆՔԻԼՍ/ՓԱԼԱՆՔԻԼՍ - *տե՛ս* ՓԸԼԱՆ: *Ըստըրանա-ընդըրանա հըրցնըմ ա, թա՛ն.- Փըլանք՚ա՛սին տօնը ըշտէղ ա՞* (ՀԺՀ, V, 448):

ՓԸԼԱՎ *(պրս., թրք. pilav)* - *գ.* Բրնձով ու յուղով, ինչպես նաեւ մսով ու համեմունքներով պատրաստվող կերակրա-

տեսակ: *Էս ոնրոնգ՞ունը էլ պօվըրնէն տահանց հէտէ փըլավ ին իփնալ* (ՀԱԲ, 15, 15):

- Փըլավ օտէլ - Անհոգ լինել, գործ չանել: *Խալխը սաղ օրը կօրծ ըն անում, ինք՛ըն էլ փըլավ ա օտում* (Ձ):

ՓԸԼԷԿ - *տե՛ս* ՓԻԼԷԿ:

ՓԸԼԸԲԱԽԱ(Ն)/ՓԱԼԱԲԱԽԱ(Ն) *(թրք. falabaxan)* - *տե՛ս* ՓԱԼՉԻ:

ՓԸԼԸԲԸԽ(ԸՆ)ՕԹՈՒՆ/ՓԱԼԱԲԱԽ(ԱՆ)ՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԸԼՉՕԹՈՒՆ:

ՓԸԼԸՋԾԱՄԷ - *ած., գ.* Կնասեր, կնամոլ (տղամարդ): *Էտ փըլըզծամէն սաղ օրը էն ա կընանուցը հը՛տը ընգած* (Բ):

ՓԸԼԸԽԿԱԼ - *չբ.* Ուժգին հոսանքով բխել, ժայթքել, արտավիժել (հեղուկների մասին): *Էտ ծառէն տական մին լ՛ավ ախպ՞ուր ա փըլըխկամ* (Ձ):

ՓԸԼԸԽԿԱԼԻ - *մ.* Ուժգին հոսանքով բխելով, ժայթքելով: *Ճ՞ուրը տափէն տական փըլըխկալի տ՞ուս ա տը՛ռնում* (Բ):

ՓԸԼԸԽԿԱՆ - *ած.* Ուժգին հոսանքով բխող, հորդ: *Փըլըխկան ախպ՞ուրնէ Ղարաբաղ շատ կա* (Ձ):

ՓԸԼԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՓԸԼԸԽԿԱԼ-ի:

ՓԸԼԸԽ(Կ)ՓԸԼԸԽԿԱԼ - *տե՛ս* ՓԸԼԸԽԿԱԼ (շատերը կամ անընդհատ): *Կարունքը վէր կ՛ամ ա, շէնին ախպ՞ուրնէն փըլըխկփըլըխկամ ըն* (Բ):

ՓԸԼԸԽ(Կ)ՓԸԼԸԽԿԱԼԻ - *տե՛ս* ՓԸԼԸԽԿԱԼԻ:

ՓԸԼԸԽ(Կ)ՓԸԼԸԽԿԱՆ - *տե՛ս* ՓԸԼԸԽԿԱՆ:

ՓԸԼԸԽ(Կ)ՓԸԼԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸԼԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸԼԸԽ(Կ)ՓԸԼԸԽԿՕՆ - *տե՛ս* ՓԸԼԸԽԿՕՆ:

ՓԸԼԸԽ(Կ)ՓԸԼԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ՓԸԼԸԽԿՕՆ:

ՓԸԼԸԽԿՕՆ - *գ.* Ուժգին հոսանքով բխելը, ժայթքելը: *Թաքավէրը էտ ըխպիրին փըլըխկօնը վէր տը՛սնում ա, շատ ա ըրմանում* (Ձ):

ՓԸԼԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ՓԸԼԸԽԿՕՆ:

ՓԸԼԸՂՕՐԷԼ/ՓՈՒԼՈՒՂՕՐԷԼ - *նբ.* Ատամներով վիրավորել, խածել, հոշոտել: *Կամ ըն, տը՛սնում՝ շօնը կ՛առնանը փըլըղօրալ ա* (Ձ):

ՓԸԼԸՂՕՐՎԷԼ/ՓՈՒԼՈՒՂՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸԼԸՂՕՐԷԼ-ի:

ՓԸԼԸՆԱՄԱՋ - *գ.* Համետի միջուկը՝ մեջը լցրած թաղիքը կամ լաթերը: *Փըլընամաջը տ՞ուս ա տամ, տը՛ղը թ՞ազգ՞ ք՛էջ՞ն ածում* (Ձ):

- Փըլընամաջը վէր ածէլ - Մեկի հետ վիճելով եւ վիրավորելով՝ կապերը խզել: *Առաջ Կազ՞ն Ըփկարէն նըհէտ մօտէ հընգէր ա իլ՞ալ, միհէնգ՞ փըլընամաջը վէր ա ածալ* (Ձ):

ՓԸԼԸԾԿ(Ը)ՎԷԼ - *չբ.* Փլվել, ավերակվել: *Տօնը փըլըշկըվալ ա* (Ձ):

ՓԸԼԸՍՏԸՐԱԿԷ - *տե՛ս* ՓԸԼԸՍՏԸՐԱՏԷ:

ՓԸԼԸՍՏԸՐԱՏԷ/ՓԸԼԸՍՏԸՐԱԿԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փըլըստըրատէ տալ - *տե՛ս* ՊԸՍՊԸՂԱԼ: *... Յէշում ա, տէսնում՝ յիրգ՞ինք՛ավը մին ղուզղուն ա թըռչում, վընն էրէն ղաթումը մին պէն փըլըստըրատէ ա տամ* (ՀԱԲ, 15, 79):

ՓԸԼԸՎՔԱՄԷ - *տե՛ս* ՃԸՇԸՔԱՄԷ(Չ):

ՓԸԼԸՓԱԼԻ/ՓԸԼԻՓԼԻ *(հ.ե. *pelə-(լայն եւ հարթ տարածել)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փըլըփալի անէլ - Թավալվել: *Ըտըրանց քըմական վազ ա տամ, մին քանիսին էլ մըհակավ թըխէլավ տափէն յէր քըցըմ, թօղըմ փըլըփալի ընէլիս* (ԼՂԲ, 370):

ՓԸԼԹ - *տե՛ս* ՊԸԼԹ:

ՓԸԼԹԱԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԱԼ:

ՓԸԼԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԱԼԻ:

ՓԸԼԹԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԱՆ:

ՓԸԼԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸԼԹԸ-ՓԱԼԹԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փըլթը-փալթի կ՛ալ - *տե՛ս* Չալը շ կ՛ալ:

ՓԸԼԹ ՀԱ ՓԸԼԹ - *տե՛ս* ՊԸԼԹ (ՀԱ) ՊԸԼԹ:

ՓԸԼԹՓԸԼԹԱԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՊԸԼԹԱԼ:

ՓԸԼԹՓԸԼԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՊԸԼԹԱԼԻ:

ՓԸԼԹՓԸԼԹԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՊԸԼԹԱՆ:

ՓԸԼԹՓԸԼԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՊԸԼԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸԼԹՓԸԼԹՕՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՊԸԼԹՕՆ:

ՓԸԼԹՓԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՊԸԼԹՕՑ:

ՓԸԼԹՕՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՕՆ:

ՓԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՕՑ:

ՓԸԼԻԿԱՄԱՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԸԿԱՄԱՐ:

ՓԸԼԻԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԸԿԱՎԷՐ:

ՓԸԼԻԿԱՏԸ՞Ղ - *տե՛ս* ԿՈՒՃԸԿԱՏԸ՞Ղ:

ՓԸԼԻՓԼԻ - *տե՛ս* ՓԸԼԸՓԱԼԻ:

ՓԸԼԻՔ՛ԱՆ - *տե՛ս* ՓԼՆԼՔ՛ԼՆ:

ՓԸԼՉՕԹՈՒՆ/ՓԱԼՉՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Գրբացի զբաղմունքը, գրբացություն: *Փըլչօթունը ն՞ուն հօրը անա յա սըվը՞ռալ* (Բ): 2. Գուշակություն, կախարդություն: *Էտ փալչին Շուշի փըլչօթուն ար անում, ապըրում* (Ձ):

ՓԸԼՈՒԽՈՒՐ/ՓՈՒԼՈՒԽՈՒՐ - *ած.* Ոչ պինդ, փխրուն: *Փըլուխուր քար ա* (Բ):

ՓԸԼՓԸԼԱԼ - *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼԱԼ:

ՓԸԼՓԸԼԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼԱՆ:

ՓԸԼՓԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸԼՓԸԼՕՆ - *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼՕՆ:

ՓԸԼՓԸԼՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԼՊԸԼՕՑ:

ՓԸԽԷԽ - *տե՛ս* ՓԸԼՈՒԽՈՒՐ:

ՓԸԽԷԽՎԷԼ - *չբ.* Փխրուն դառնալ: *Փ՞ադը էնքան չուրացալ ա, փըխէխվալ ա* (Բ):

ՓԸԽԸԼՕԹՈՒՆ/ՓԱԽԸԼՕԹՈՒՆ/ՓՈՒԽՈՒԼՕԹՈՒՆ/ՓՈՒԽԸԼՕԹՈՒՆ - *գ.* Նախանձելը, նախանձանք, նախանձություն: *Փըխըլօթունը փիս պէն ա* (Բ):

- Փըխըլօթունը քաշիլ - Մեկի առավելությունը՝ հաջողությունը եւն տեսնելով՝ նախանձի զգացումով լցվել, նախանձել: *Սը՛վ դուշըն էլ տը՛սալ ա, փըխըլօթունը քաշ՞ալ* (ԱԱ, 88):

ՓԸԽԸՏՕՐՍ/ՓՈՒԽՈՒՏՕՐՍ/ՓՈՒԽԸՏՕՐՍ/ՓՕԽՏՈՒՐՍ/ՓՕԽՏՕՐՍ - *գ.* 1. Փոխանակելը, փոխանակում (հատկապես ապրանքների): *Շէնումը փըխըտօրսը միշտ էլ ն՞դ՞ութ ա իլ՞ալ* (Բ): 2. *փխբ.* Մտերիմ հարաբերություն, իրար տուն գնալ-գալը, բարեկամություն: *Ըտըրանց փըխըտօրսը, պարիկըմօթունը կընօխանց ա* (Բ):

- Փըխըտօրս անէլ - 1. Փոխանակություն կատարել, ապրանքներ փոխանակել: *Գիշիցէք՛ կ՛ինի յըն իլ՞ալ տընէլիս փըխըտօրս ընէլիս* (Ձ): 2. *փխբ.* Մտերմություն՝ բարեկամություն անել, իրար հետ գնալ-գալ ունենալ: *Ըխճըկանը հ՞ուրընն՞ սից.- Մունք ք՛՞սիբ խալխ ընք, հարուստ մարթու նըհէտ կարէլ չընք փօխտուրս անինք՛...* (ՆԼՂԺԲ, 55):

ՓԸԽԸՓԱԽ(Է) - *տե՛ս* ՓԱԽԱՓԱԽ(Է):

ՓԸԽՓՕԽ(Է)/ՓՈՒԽՈՒՓՕԽ(Է)/ՓՈՒԽԸՓՕԽ(Է) *(գրբ. փոխփոխ (փոխնիփոխ)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փըխըփօխ(է) անէլ - Հաճախակի կամ պարբերաբար փոխել, փոփոխել: *Կը՛սկէն տինն՞ում ըն մին տէղ, յէտնան էլ տ՞ուս օնում տինն՞ում մին օրիշ տէղ, մի քանի օր տէղը փուխըփօխ անում...* (ՀԺՀ, VII, 329):

ՓԸԽԿ - *ձ.* Մեկին մտերմաբար՝ կատակով վախեցնելու բացականչություն: *Պատէն քըմական տ՞ուս ա կ՛ամ, թա՝ փըխկ* (Ձ):

- Փըխկ անէլ - Այդ բացականչությամբ վախեցնել: *Մին մարթ ա մուտանըմ, փըխկ անըմ* (ԱԱռ, 23):

- Փըխկ անիս՝ լըղաճա(ն)ք/սըրտա-

ճա(ն)ք կըտը՛ռնա - Ասում են շատ վախկոտ մարդկանց մասին:

- Փըխկը քաշիլ - *տե՛ս* Ըռնդ ինիլ:

ՓԸԽԿԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. տե՛ս* Փըխկ անել:

ՓԸԽԿՕՆ - *գ.* Փխկացնելը եւ փխկացնելու ձայնը: *Ըտըրա փըխկօնը էտ մարթին սըրտաճաք ա անում* (Ձ):

ՓԸԽԿՕՑ - *տե՛ս* ՓԸԽԿՕՆ:

ՓԸԽՃԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸԽՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸԽՃԸՑ(Ը)ՆՕՎԻ - *տե՛ս* ՓԸԽՉԸՑ(Ը)ՆՕՎԻ:

ՓԸԽՃԸ-ՓԱԽՃԻ - *տե՛ս* ՓԸԽՉԸ-ՓԱԽՉԻ:

ՓԸԽՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԸԽՃԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. փախուցանեմ)* - 1. *նբ.* ՓԱԽՉԻԼ-ի: 2. *նբ.* Առեւանգել, փախցնել (կին, աղջիկ): *Առաչ ախճիգ՝ փըխչըցընէլը ա՛նա՛թ ա իլա՛լ* (Ձ):

ՓԸԽՉԸՑ(Ը)ՆՕՎԻ/ՓԸԽՃԸՑ(Ը)-ՆՕՎԻ - *ած.* Փախցնելով ձեռք բերած, փախցրած: *Փըխչըցընօվի կընգանը լ՚ուզա՛ւն կարճ կինի* (Ձ):

ՓԸԽՉԸ-ՓԱԽՉԻ/ՓԸԽՃԸ-ՓԱԽՃԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փըխչը-փախչի անէլ/ըղնէլ - 1. Խուճապահար փախչել, տարբեր կողմերի վրա փախչել: *Ճո՛րէն ծառս ա ինի՛ւմ, վազ-վազ անում, սըրէրավ-քուլէրավ փըխճը-փախճի անում* (ՀԺՀ, VII, 262): 2. Մեկից՝ մի բանից խուսափել: *Ըշտը՛ղ մին տիժէր կօրծ ար ինի՛ւմ, Քա՛նապա՛նը փըխչը-փախչի յար անում* (Բ):

ՓԸԽՓԸԽԱԼ - *չբ.* Առատ լինել: *Կարունքը վէր կ՚ամ ա, կըվէրէն կաթնը փըխփըխամ ա* (Բ):

ՓԸԽՓԸԽԱԼԻ - *մ.* Առատ կերպով: *Փըխփըխալի պէրք ըն տըվալ ըստարէ ծառէրը* (Ձ):

ՓԸԽՓԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՓԸԽՓԸԽԱԼ-ի:

ՓԸԽՓԸԽՕՆ - *գ.* Առատ լինելը, առատություն: *Էտ փըխփըխօնը թաքավէրին շատ ա ուրխըցընէս* (Ձ):

ՓԸԽՓԸԽՕՑ - *տե՛ս* ՓԸԽՓԸԽՕՆ:

ՓԸՀՄԱՔՕՌ/ՓԸՅՄԱՔՕՌ/ՔՈՒՌԱ-ՓԱՀՄ/ՔՈՒՌԱՓԱՅՄ - *տե՛ս* ԲԷՅԲԸՇԸ-ՐԸՌ:

ՓԸՂԱՂԷԼ *(գրբ. փաղաղեմ (լափել, տոչորել)* - *նբ.* 1. Շաղախել, որեւէ նյութ կամ նյութերի խառնուրդ հեղուկով խառնելով՝ խմորանման զանգված դարձնել: *Ա՛լլէրը փըղաղում ա, ածում հըվէրէն առաշկը* (Ձ): 2. *փխբ. տե՛ս* ՓԸԼԸՂՕՐԷԼ:

ՓԸՂԱՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸՂԱՂԷԼ-ի:

ՓԸՄՓԸԽԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՄՓԸՌՆԷԼ:

ՓԸՄՓԸՌՆԷԼ *(հ.ե. *p(h)amp(h)-(ուռչել)* - *չբ.* Ուռչել, տոզել, գիրանալ: *Էնքան կէրալ ա, փըմփըռնալ ա* (Բ):

ՓԸՄՓԸՌՆՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՄՓԸՌՆԷԼ:

ՓԸՅԱՂԱ/ՓԻՅԱՂԱ *(պրս., թրք. piyade)* - 1. *մ.* Ոտքով, հետիոտն: *... Տըղան լօք ա տամ էշին նըստում, հօրը փըյադա քըցո՛ւմ առաչը* (ՀԺՀ, VII, 295): 2. *գ.* Լոբու տեսակ, որի բույսը տարածվում է գետնին: *Փըյադան փիս լօբի չի, ամմա ամմէն մարթու չի տուր կ՚ամ* (Բ):

- Փըյադա լօբի - *տե՛ս* ՓԸՅԱՂԱ(2):

ՓԸՅԱԼԱ/ՓԻՅԱԼԱ *(պրս., թրք. piyale)* - *գ.* Վերեւը՝ լայն, տակը՝ նեղ հախճապակե բաժակ՝ առանց ունկի: *Մին փըյալա չայ ա խըմում, տո՛ւս կ՚ամ* (Ձ):

ՓԸՅԸՂԱՎԷՐ/ՓԻՅԸՂԱՎԷՐ - *ած., գ.* 1. Հետիոտն, ոտքով գնացող: *Փըյը-ղավէրը ծիյըվէրէն նըհը՛տ կարէլ չի հը-ղէ քինի* (Ձ): 2. Հետեւակային զորքի զորական, հետեւակ: *... Յէտնան զօրք ըն տա՛ռնի՛մ՝ փըյըղավէր, թօփավ, թը-վա՛նգ՚ավ* (ՀԺՀ, V, 391):

ՓԸՅՄԱՔՕՌ - *տե՛ս* ՓԸՀՄԱՔՕՌ:

ՓԸՆԴԸՓԷԼ - *տե՛ս* ՓԱ՛ՆԴՈՒՓԱՐԱ:

ՓԸՆԴԸՓԻԼ - *տե՛ս* ՓԱ՛ՆԴ ՈՒ ՓԱՐԱ:

ՓԸՆԹ - *մ.* Իսկը, ճիշտ ու ճիշտ, ուղղակի: *Էտ խօխան փընթ ի՛ւրա՛ն հա՛ռընն ա* (Բ):

ՓԸՆԹԱՄԷ(Ն)Տ/ՓԸՆՏԱՄԻ(Ն)Տ/ ՓՈՒՆԹԱՄԻ(Ն)Տ - *տե՛ս* ԲԸՆՕ՛ՎՐԱ՛:

ՓԸՆԹԱՄԻ(Ն)Տ - *տե՛ս* ՓԸՆԹԱ-ՄԷ(Ն)Տ:

ՓԸՆԹԷ - *տե՛ս* ՓԸՆԹԻ:

ՓԸՆԹԷՌՆԸ - *գ.* Միջատի տեսակ: *Ղուշը մին փընթէռն ա փըռնալ* (Բ):

ՓԸՆԹԸՎԱՉԻ/ՓԸՆԹԻՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՓԸՆԹԸՎԱՐԻ:

ՓԸՆԹԸՎԱՐԻ/ՓԸՆԹԻՎԱՐԻ - *մ.* Փնթի՝ անփույթ կերպով: *Կընէգ՚ը վէր փընթըվարի կօրծ ըրավ, էլ հինչ կը-նէ՞գ՚* (Բ):

ՓԸՆԹԸՓԱՐԱԽ/ՓԸՆԹԻՓԱՐԱԽ *տե՛ս* ՓԸՆԹԻ:

ՓԸՆԹԻ/ՓԸՆԹԷ *(գրբ. փնթի)* - *ած.* Անմաքուր եւ թափթփված, փնթի: *Մէր շէնումը մին կընէգ՚ ա լա՛լ, շատ փընթի յա լա՛լ...* (ԲՀԲ, 221):

ՓԸՆԹԻՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՓԸՆԹԸՎԱՉԻ:

ՓԸՆԹԻՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՓԸՆԹԸՎԱՐԻ:

ՓԸՆԹԻՓԱՐԱԽ - *տե՛ս* ՓԸՆԹԸ-ՓԱՐԱԽ:

ՓԸՆԹՓԸՆԹԱԼ - *տե՛ս* ՄԸՐԹ-ՄԸՐԹԱԼ:

ՓԸՆԹՓԸՆԹԱԽՕՍ - *տե՛ս* ՄԸՐԹ-ՄԸՐԹԱԽՕՍ:

ՓԸՆԹՓԸՆԹԱՆ - *տե՛ս* ՄԸՐԹ-ՄԸՐԹԱՆ:

ՓԸՆԹՓԸՆԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՄԸՐԹ-ՄԸՐԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸՆԹՓԸՆԹՕՆ - *տե՛ս* ՄԸՐԹ-ՄԸՐԹՕՆ:

ՓԸՆԹՓԸՆԹՕՑ - *տե՛ս* ՄԸՐԹՄԸՐ-ԹՕՆ:

ՓԸՆՉԱԼ *(գրբ. փնչեմ)* - *չբ.* Ուժգնորեն հեւալ, փնչալ: *Օշափը փընչալալ յէկավ...* (ՀԺՀ, V, 86):

ՓԸՆՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՆՉԱԼ:

ՓԸՆՉԸՓԱՐԱԽ - *տե՛ս* ՃՈՒԹԸՌ-ՊԱՏԱՌ:

ՓԸՆՉՕՆ - *գ.* Փնչալը, փնչալու ձայնը: *Ծիյին փընչօնը ըլըբըստըրակէն խըրթնըցընէս ա* (Ձ):

ՓԸՆՉՕՑ - *տե՛ս* ՓԸՆՉՕՆ:

ՓԸՆՋԱ՛Ն/ՓԻՆՋԱ՛Ն *(արաբ. fingān)* - *գ.* Գավաթ, սկահակ: *Էտ թաքավէրին էլ մին դաշանգ՚ վը՛սկէ փընջա՛ն ա ինի՛ւմ* (Ձ):

ՓԸՆՋԱ՛ՔԷԼ/ՓԻՆՋԱ՛ՔԷԼ - *նբ.* 1. Բռով բռնել՝ վերցնել (խոտը, հացաբույսը եւն): *Փընջա՛քում ա, մին հափուռ խօտ տամ էշին* (Ձ): 2. Խոտի՝ հացաբույսի եւն խրձերը դարսել՝ դիզել: *Խօրթ-նէրը պիրում ա, փընջա՛քում* (Ձ):

ՓԸՆՋԱ՛ՔՎԷԼ/ՓԻՆՋԱ՛ՔՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸՆՋԱ՛ՔԷԼ-ի:

ՓԸՆՋԷՎՈ՛ՒԼ/ՓԻՆՋԷՎՈ՛ՒԼ - *գ.* Վայրի խոտաբույս, որից ավել են կապում: *Փընջէվո՛ւլ ա քանդո՛ւմ, էվո՛ւլ կապում* (Ձ):

ՓԸՆՋԸՐՈ՛Ւ/ՓԻՆՋԻՐՈ՛Ւ/ՓԱ՛ՆՋԱ՛ՐՈ՛Ւ/ ՓԷՆՋԱ՛ՐՈ՛Ւ *(պրս., թրք. penčere)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԱԿՈՒՇԿԱ: *Մուտանում ա, փանջա՛-ռանվը յէշում, տէսնում՝ մին մարթ, մին տէփ ծը՛ռքէն, թակում ա, կընէգ՚ը պար ա կ՚ամ* (ՀԺՀ, VII, 329): 2. Մետաղյա ճաղաշար, որ ամրացնում են լուսամուտի դրսի կողմից: *Առաչ ակուշկօցը յըրա փընջըրա՛ն յըն իլա՛լ տինիլիս* (Ձ):

ՓԸՆՋԻԳ՚/ՓԻՆՋԻԳ՚ - *գ.* Փոքրիկ փունջ: *Մին փընջիգ՚ ա կապում էտ ծըղէգ՚նէրան, դարկում նըշընածէն հը՛-տէ* (Ձ):

ՓԸՆՋԻԼ/ՓԻՆՋԻԼ - *նբ.* 1. Փունջ կազմել՝ կապել՝ սարքել: *Մօրէ յա քա-ղում, փընջի՛ւմ* (Ձ): 2. *փխբ.* Քաղել, հավաքել: *Քըշըրհանա յէր ա կէնում, տը՛ս-նում արտը հինձած, փընջած, կա՛լի՛ւմը թակած, կ՚ի՛ւտանա՛ծ...* (ՀԺՀ, V, 559): 3. *փխբ.* Ապօրինի զավակ ունենալ: *Ըտըրան էլ մարթ չի ինի՛ւմ, մին խօխա յա փընջի՛ւմ, պահում* (Ձ):

- Փընջա՛ծ մընէշակ - Գեղեցիկ: *Էտ չուբանէն էլ մին լ՚ավ ախճիգ՚ ա ինի՛ւմ, մին փընջա՛ծ մընէշակ* (Ձ):

- Փընջած մօրու նըման պահէլ - Շատ լաւ պահել՝ խնամել: *Խօրթ մարը շատ պարի կընէգ ա ինում, ըտըրանց փընջած մօրու նըման ար պահում* (Զ):

ՓԸՆՋՎԻԼ/ՓԻՆՋՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸՆՋԻԼ-ի:

ՓԸՆՓԸՆՕՏԷԼ/ՓԻՆՓԻՆՕՏԷԼ - *չբ.* Գիրանալ, մարմինը ճարպակալել: *Մանշված հարթն ա իլալ Խըզալանց Սիրանը, մըհէնգ փընփընօտալ ա* (Բ):

ՓԸՇԱԴ - *տե՛ս* ՓԸՇԱՏ:

ՓԸՇԱԴԷ - *տե՛ս* ՓԸՇԱՏԷ:

ՓԸՇԱՇԻԼ/ՓԻՇԱՇԻԼ - *չբ.* Ջուրը՝ խոնավությունը քաշվելով՝ մի քիչ չորանալ՝ ցամաքել: *Լ՛ըհա վէր թօռը յը՛տ ա օնում, տափէրը փըշաշում ա, Արտավազը մին էլ ա ք՛ընում ծըմակը* (Զ):

ՓԸՇԱՏ/ՓԸՇԱԴ/ՓՈՒՇԱՏ/ՓՈՒՇՈՒՀԱՏ *(գրբ. փշատ)* - *գ.* 1. Փշատենու պտուղը, փշատ: *Ամմէն մարթ չի փըշատը սիրում* (Զ): 2. *փխբ. տե՛ս* ՃՈՒՃՈՒԼ: 3. *տե՛ս* ՓԸՇԱՏԷ:

ՓԸՇԱՏԷ/ՓԸՇԱԴԷ/ՓՈՒՇԱՏԷ/ՓՈՒՇՈՒՀԱՏԷ *(գրբ. փշատի)* - *գ.* Փշատազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ, փշատենի: *Փըշատէն վէր ծաղկում ա, վը՛տան կարում չըս քուշտանաս* (Բ):

ՓԸՇԸԿԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՓԸ՛ՇԸԿԱՎԷՐ:

ՓԸՇԸՐԱՆՔ/ՓԸՇՐԱՆՔ *(գրբ. փշրանք)* - *գ.* 1. *հվք.* Որեւէ բանի փշրված մասերը, մանր կտորներ, կտորտանք: *Հացէն փըշըրանքը հըվաքում ա, ածում թօրբան* (Զ): 2. Որեւէ բանի մանր կտոր: *Մին հացու փըշըրանք ա քըթէնում, կօլ տամ* (Զ): 3. *փխբ.* Ողորմության ձեւով տրվող չնչին օգնություն: *Մարթ կա՝ ուրուշնէրէն տըված փըշրանքավըն ա տօնը պահում* (Բ): 4. *փխբ. տե՛ս* ՊԸՃԸՐԱՆՔ:

ՓԸՇԸՐԷԼ/ՓԸՇՐԷԼ *(գրբ. փշրեմ)* - *նբ.* 1. Որեւէ պինդ առարկա ծեծելով՝ տրորելով՝ կոտրտելով եւն՝ փշուրների վերածել՝ մանրել: *Տասը հացը տարալ ա փըշըրալ, վէր ածալ, դուշէրը կէրալ ըն* (ՀԺՀ, VI, 64): 2. Ծեծելով ջարդել, ջարդ տալ: *Ասում ա.- Խէլունք կաց, թա չէ ջանըտ կըփըշըրիմ* (Զ):

ՓԸՇԸՐԹԻՔ՛Ա - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փըշըրթիք՛ա անէլ - *տե՛ս* ՓԸՇԸՐՕՏԷԼ:

- Փըշըրթիք՛ա ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՓԸՇԸՐՕՏՎԷԼ:

ՓԸՇԸՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸՇԸՐԷԼ-ի:

ՓԸՇԸՐՕՏԷԼ/ՓԸՇՐՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՇԸՐԷԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՓԸՇԸՐՕՏՎԷԼ/ՓԸՇՐՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸՇԸՐՕՏԷԼ-ի:

ՓԸՇԸՔԱՂ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՓՈՒՇԸՔԱՂ(Վ)ԷԼ:

ՓԸՇԿԱՎԷՐ/ՓԻՇԿԱՎԷՐ - *ած.* Փեշ՝ քղանցք ունեցող: *Փըշկավէր էրկան շօր ա կ՛ը՛ցալ* (Բ):

ՓԸՇԿԸԿՕԽԷ/ՓԻՇԿԸԿՕԽԷ - *գ.* Խաղատեսակ՝ կոխի ձեւ, երբ հակառակորդները, մեջքներից կորացած եւ իրար փեշերից բռնած, ձգտում են մրցակցին վայր գցել: *Առաչ շատ ընք իլալ փըշկըկօխէ խաղ ընէլիս* (Բ):

ՓԸՇՄԱՆԳ՛ՈՒԼ/ՓԻՇՄԱ՛ՆԳ՛ՈՒԼ - *գ.* Կապույտ անհոտ ծաղկի տեսակ: *Վըխճըրնէն փըշմանգ՛ուլ ըն օտում* (Բ):

ՓԸՇՄԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՓՈՒՇՄԱՆԷԼ:

ՓԸՇՄԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓՈՒՇՄԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸՇՄԸՆՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓՈՒՇՄԸՆՕԹՈՒՆ:

ՓԸՇՇ - *ձ.* Օձի սուլելու ձայնը: *Մին էլ փը՛շշ, օխնը անց ա կէնում* (Զ):

ՓԸՇՇԱԼ - *չբ.* Ֆշշոց հանել, ֆշշալ: *Օխնը վէր փըշշամ ա, էտ ախճիգ՛ը սըրտաճանք ա տը՛ռնում* (Զ):

ՓԸՇՇԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ՓԸՇՇԱԼ: *Մին օրէ տըսնըմ ա՝ էտ անդար օխնըտ փըշշըցընէլով կ՛ըլօխը պ՛ունան տ՛ուս կալով...* (ԼՂԲՔ, 282): 2. *փխբ.* Ցածրաձայն եւ զայրույթով մի բան ասել՝ պատասխանել: *Ըսկէսուրը վէր փըշշըցընէս ա, էտ հարթնը կօչ ա կ՛աս* (Զ):

ՓԸՇՇՕՆ - *գ.* Ֆշշալու ձայնը, ֆշշոց: *Օխնէն փըշշօնը ըտըրանց շատ ա վըխնըցընում* (Զ):

ՓԸՇՇՕՑ - *տե՛ս* ՓԸՇՇՕՆ:

ՓԸՇՏԻԼ/ՓԻՇՏԻԼ - *չբ.* Մարմնի վրա բշտիկ գոյանալ: *Մէր Ծատօրը, վէր ծը՛ռքընն էլ ա փըշտում, լըղաճանք ա տը՛ռնում* (Բ):

ՓԸՇՏՓԸՇՏՕ՛ՏԷԼ/ՓԻՇՏՓԻՇՏՕ՛ՏԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՇՏՕ՛ՏԷԼ:

ՓԸՇՏՕ՛ՏԷԼ/ՓԻՇՏՕ՛ՏԷԼ - *չբ.* Մարմնի՝ մարմնի որեւէ մաս բշտիկներով պատվել, բշտիկներ դուրս գալ: *Ուռթանա յը՛ր ա կէնում, տը՛սնում՝ ջանը սաղ փըշտօ՛տած* (Զ):

ՓԸՇՐԱՆՔ - *տե՛ս* ՓԸՇԸՐԱՆՔ:

ՓԸՇՐԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՇԸՐԷԼ:

ՓԸՇՐՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՇԸՐՕՏԷԼ:

ՓԸՇՐՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՇԸՐՕՏՎԷԼ:

ՓԸՇՈ՛ՒՄ-ՓԸՇՈ՛ՒՄ/ՓԻՇՈ՛ՒՄ-ՓԻՇՈ՛ՒՄ/ՓՈ՛ՒՇՈ՛ՒՄ-ՓՈ՛ՒՇՈ՛ՒՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փըշո՛ւմ-փըշո՛ւմ անէլ - 1. Անասուններին ուտելիք մոտեցնելով՝ մոտ կանչել: *Փըշո՛ւմ-փըշո՛ւմ ա անում, էտ հ՛ոլը փըռնում, մօրթում* (Բ): 2. *փխբ.* Սիրաշահել: *Կուճի հարթնը ժ՛ուլիգ՛ ա ինում, ըսկէսվօրը փըշո՛ւմ-փըշո՛ւմ ա անում, լ՛ավ ապըրում* (Զ):

ՓԸՇՈՒՐ - *տե՛ս* ՓԸՇԸՐԱՆՔ:

ՓԸՇՈՒՐ-ՓԸՇՈՒՐ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փըշուր-փըշուր անէլ - *տե՛ս* ՓԸՇԸՐՕՏԷԼ:

- Փըշուր-փըշուր ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՓԸՇԸՐՕՏՎԷԼ:

ՓԸՇՓԸՇԱԼ - *տե՛ս* ՓԸՇՇԱԼ (շատերը կամ շատ անգամ):

ՓԸՇՓԸՇԻ(Գ՛)/ՓԻՇՓԻՇԻ(Գ՛) - *գ.* Լայն տերեւներով խոտաբույս: *Ղուշը փախճ՛ում ա, փըշփըշիգ՛ին տիրըվնէրէն տակէն կ՛օղալ կէնում* (Զ):

ՓԸՇՓԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՇՇԸՑ(Ը)ՆԷԼ (շատերը կամ շատ անգամ):

ՓԸՇՓԸՇՕՆ - *տե՛ս* ՓԸՇՇՕՆ:

ՓԸՇՓԸՇՕՑ - *տե՛ս* ՓԸՇՇՕՆ:

ՓԸՇՓՕՇՈՒՏ/ՓՈՒՇՓՕՇՈՒՏ - *ած.* Շատ փշոտ, փշփշոտ: *Փըշփօշուտ քօլ ա ցա՛ք՛ին քօլը* (Բ):

ՓԸՉԱԿ - *գ.* Ծառի բնի մեջ փտումից՝ քայքայումից առաջացած խոռոչ: ... *Մին էլ տը՛սնում ա՝ ծառին փըչական մին ղա՛ջանգ՛ ղուշ թըռավ* (ՀԺՀ, V, 212):

ՓԸՉԱՏ - *տե՛ս* ՓԷՉԱՏ:

ՓԸՉԱ՛ՏԷԼ/ՓԻՉԱ՛ՏԻԼ - *նբ.* 1. Կնիք դնելով՝ դրոշմելով վավերացնել: *Վէզիրը թօխտը կ՛իրիս ա, թաքավէրընն էլ փըչըտէս ա, տաս էտ ըխճըկանը* (ՀԺՀ, V, 653): 2. Կնիքը դնելով՝ փակել՝ գործունեությունը արգելել: *Մին օր էլ տիյը՛ռան մարթ ա կ՛ամ, ըտըրա մաղազինը փըչ՛ատ՛ում* (Զ):

ՓԸՉԱ՛ՏՎԷԼ/ՓԻՉԱ՛ՏՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸՉԱ՛ՏԷԼ-ի:

ՓԸՉԷՉ/ՓԻՉԷՉ *(պրս. piče (դեմքը ծածկելու ցանցկեն քող, շղարշ), թրք. peče)* - *գ.* Գլխի չսանրված՝ գզգզված մազեր: *Առաչ մին լ՛ավ կընգանը փըչէչը քանդում ա, բիչէրը ծիք՛-ծիք՛ անում, յէտավ յէր կէնում...* (ՀԺՀ, V, 454):

- Փըչէչնէն կըրակ տալ - 1. Անելանելի վիճակի մեջ լինել: *Խը՛ղճը էն ա փըչէչնէն կըրակ տայիս, մինը կա վէչ, թա ք՛ամանգ՛ անէ* (Բ): 2. Խիստ ափսոսալ՝ զղջալ: *Հ՛ոբին կըթնատու կավը ծախից, մընաց փըչէչնէն կըրակ տայիս* (Զ):

ՓԸՉԷՉԻԳ՛/ՓԻՉԷՉԻԳ՛ - *ած.* Գզգզված եւ առատ մազեր ունեցող: *Փըչէչիգ՛ կընէգ՛ ա իլալ Սօնյան* (Բ):

ՓԸՉԸԳ՛ՕՏԷԼ/ՓԻՉԻԳ՛ՕՏԷԼ/ՓՈՒՉԻԳ՛ՕՏԷԼ - *չբ.* Մարմնի վրա փուչիկների նմանվող ուռուցքներ՝ պալարներ առաջանալ: *Ջանը սաղ փըչըգ՛օտալ ա* (Բ):

ՓԸՉԸՂԱՏԷԼ - *նբ.* Վաստակածը վատնել՝ ապարդյուն ծախսել: *Էրգ՛ին*

մին ամսվա ըշխադածը մին օրումը փը-ջըղատում ա, տէրտակըբօշ կամ տօն (Ձ):

ՓԸՉԸՂԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸՉԸ-ՂԱՏԷԼ-ի:

ՓԸՉԸՌԳԻԼ - *չբ.* 1. Գզգզվել (մա-զերը): *Էտ մագէրըտ խէ սանդրում չը՞ս, փըչըռգվալ ա* (Բ): 2. Կուչ գալ, կծկվել (ցրտից): *Ցօրտ ա, հավերը փըչըռգվալ ըն* (Բ): 3. *փխբ.* Խեղճանալ, թշվառ վիճակում հայտնվել: *Դօրհնց Միրզան ազդուն մարթ ա իլալ, միհէնգ ա ըտի փըչըռգվալ* (Բ):

ՓԸՉԸՌԳԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՓԸՉԸ-ՌԳԻԼ-ի:

ՓԸՉԸՌԳՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՉԸՌԳԻԼ (շատերը կամ շատ անգամ):

ՓԸՉԸՓԱՉԱ - *տե՛ս* ՓԸՐՉԸ-ՓԱՐԱ(Խ):

ՓԸՉԻԼ/ՓԻՉԻԼ *(գրբ. փչեմ)* - *նբ.* 1. Բերանից օդի հոսանք արտամղել: *Ծօրէրը լիգը պիմբըկքօլա, թօղէ փիչիմ, ասէ՝ պէմբակը հօր ա՞* (ԱՀ, 41): 2. Ձանազան կարգի սարքերով՝ հարմա-րանքներով օդի ուժեղ հոսանք ուղղել որեւէ բանի վրա: *Ադին էլ փօքսավը փըչալ ա, քարը հիլըցըրալ, պօղվատ ըստացալ...* (ԱԱ, 80): 3. Փչելով օդը մղել փողային երաժշտական գործիքի մեջ եւ նվագել: *Էս տըղան էլ քինացալ ա զուռնան յէր կալալ, փըչալ, սաղ աշ-խարքը ղուշունավ լըցալ ա* (ՀԺՀ, V, 173): 4. Ճնշված՝ սեղմված օդի միջոցով հեղուկը՝ փոշին ցողել՝ սրսկել: *Ամմէն օր էտ ծըղրգևէրէն յըրա ճուր ար փիչում* (Ձ): 5. Օդով՝ փուքով լցնել (փուչիկ, ռետինե գնդակ, անվադող եւն): *Մին շարիկ ա փըչում, տամ խուխէն* (Ձ): *չբ.* 6. Օդի հոսանք առաջ բերել (քամու մասին): *Մըղակը պէց ա, քամէ յա փը-չում* (Բ): 7. Օդի միջոցով տարածվել: *Բըղէրան գուլու վը՞տ ա փըչում* (Ձ): 8. Անել, լինել (ցրտի՝ բուքի եւն մասին): *Փիս ցօրտ ա փըչում* (Ձ): 9. *փխբ.* Սուտ խոսել, ստել: *Մարթը վը՞ր հըսնում ա տօն, ըսկըսում ա փըչիլը, թա չօրս դա-չաղ ինձ յիրա տը՞ռէն...* (ՀԺՀ, VII, 341):

- Փըչիս՝ վէր կըղնէ - Թույլ է, ուժա-սպառ է, վտիտ է: *Ըտըրան էլ մին մանչվանց տըղա յա ինում, վէր լըհա փը-չիս, վէր կըղնէ* (Ձ):

ՓԸՉՎԻԼ/ՓԻՉՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸ-ՉԻԼ-ի:

ՓԸՌԱՆԳ/ՓԸՌԱՆԳ - *գ.* Ֆրանսիա-ցի բնիկ ազգը, ինչպես նաեւ այդ ազգի ներկայացուցիչը: *Էտ ընդրան մըհար ա, վէր ղըլըցէք չէշնա յօր օնին, վէր ուրանք փըռանգ տէռնան* (ՋՏ, Ա, 78):

ՓԸՌԱՆԳ - *տե՛ս* ՓԸՌԱՆԳ:

ՓԸՌԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՌՆԷԼ:

ՓԸՌԷՇՆԸ - *տե՛ս* ՊԸՌԷՇՆԸ:

ՓԸՌԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Վրան բարակ շերտ՝ թաղանթ գոյանալ: *Կինուն իրը՞սը փըռըկալալ ա* (Բ):

ՓԸՌԸՆԴԱՂ/ՓԸՐԸԼԴԸՂ *(թրք. fərəldak)* - *տե՛ս* ՀԱՎԱՅԻ (3):

ՓԸՌԸՆՉԱԼ *(գրբ. փռնչեմ)* - *չբ.* Օդն ուժգնորեն բերանից ու քթից աղմուկով արտաշնչել (ձիու՝ եզների եւն մասին): *Վար շատ քըշում ա, ծին փըռնըչամ ա, թօքը վէր ա ըղնում* (Ձ):

ՓԸՌԸՆՉՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ՓԸՌԸՆ-ՉԱԼ: 2. *նբ. եւ պբ.* ՓԸՌԸՆՉԱԼ-ի:

ՓԸՌԸՆՉՕՆ - *գ.* Փռնչալը, փռնչալու ձայնը: *Յը՞զևանը փըռընչօնը ծիյէնցը խըրթնըցընէս ա* (Ձ):

ՓԸՌԸՆՉՕՑ - *տե՛ս* ՓԸՌԸՆՉՕՆ:

ՓԸՌԸՇՆԻ - *տե՛ս* ՊԸՌԸՇՆԻ:

ՓԸՌԸՇՏԱԼ - *չբ. տե՛ս* Սանբիր կանալ:

ՓԸՌԸՇՏՕՆ - *տե՛ս* ՍԱՆԲԻՐ:

ՓԸՌԸՇՏՕՑ - *տե՛ս* ՍԱՆԲԻՐ:

ՓԸՌԸՎԱՐ - *տե՛ս* ՓՈՒՌՎԱՌ:

ՓԸՌԹ/ՓԸՐԹ - *ձ.* 1. Կրակը բոցա-վառվելու ձայնը: *Փը՛ռթ, կըրակը նի յա կէնում* (Բ): 2. Պոռթկուն կերպով ծիծա-ղելու ձայնը: *Մին էլ բանուրդանն թաքավէրը ըսքըսում ա ծըծաղէլը՝ փը՛ռթ* (Ձ): 3. *ածական.* Պոռթկուն: *Փըռթ մարթ ա Աբօն* (Բ):

- Փըռթ անել - *տե՛ս* ՓԸՌԹԱԼ:

ՓԸՌԹԱԼ/ՓԸՐԹԱԼ *(հ.ե. *phēr-t-)* - *չբ.* 1. Հանկարծակի բոցավառվել: *Կըրակը փըռթամ ա, նի կէնում* (Բ): 2. Հանկարծ բարձրաձայն ծիծաղել: *Վէզիրը էտ վէր ըսկանում ա, փըռթամ ա* (Ձ):

ՓԸՌԹԱՓԸՌԹ/ՓԸՐԹԱՓԸՐԹ - *մ.* Ընդհատվելով, ընդհատ-ընդհատ: *Կը-րակը փըռթափըռթ էրում ա* (Բ):

ՓԸՌԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԸՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *տե՛ս* ՓԸՌԹԱԼ: 2. *նբ.* ՓԸՌԹԱԼ-ի:

ՓԸՌԹՓԸՌԹԱԼ/ՓԸՐԹՓԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ՓԸՌԹԱԼ (շատերը կամ հաճա-խակի):

ՓԸՌԹՓԸՌԹՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԸՐԹՓԸՐԹ-Ց(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՌԹԱԼ (շատերը կամ հաճախակի):

ՓԸՌԹՓԸՌԹՕՆ/ՓԸՐԹՓԸՐԹՕՆ - *տե՛ս* ՓԸՌԹՕՆ:

ՓԸՌԹՓԸՌԹՕՑ/ՓԸՐԹՓԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՓԸՌԹՕՆ:

ՓԸՌԹՕՆ/ՓԸՐԹՕՆ - *գ.* 1. Հանկար-ծակի բոցավառվելը եւ բոցավառվելու ձայնը: *Կըրակէն փըռթօնը հըռանցէ ըս-կանվում ար* (Ձ): 2. Հանկարծ բարձրա-ձայն ծիծաղելը եւ ծիծաղելու ձայնը: *Թաքուհուն փըռթօնը թաքավէրին տուր չի կամ* (Ձ):

ՓԸՌԹՕՑ - *տե՛ս* ՓԸՌԹՕՆ:

ՓԸՌԻ - Գործածվում է կապակցու-թյան մեջ:

- Փըռի տալ - Փողային երաժշտա-կան գործիք նվագելիս խոր ներշնչել՝ օդ հավաքելու համար: *Ջուռնաչին փըռի յա տամ* (Ձ):

ՓԸՌՆԷԼ/ՓԸՌԷԼ *(գրբ. բռնեմ (բռնել), փռեմ (սփռել, տարածել)* - *նբ.* 1. Բռի՝ ափի մեջ առնել, ատամներով՝ բերանով եւն պահելով բաց չթողնել: *Թըվանգը փըռնած էտ կօղէն բանը պահում ա* (Ձ): 2. Մոտենալով մեկին կամ մի բանի ձեռքով պահել իր մոտ, չթողնել՝ շարժվի: *Էտ մարթը էլ ըտըրա հէտան վազ ա տամ, թա՝ փըռնէ* (ԼՂԲ, 348): 3. Պատել, ծածկել: *Կաթնէն իրը՞սը յը՞ղ ա փըռնալ* (Բ): 4. Որսալ: *Ադանթ ա, կատուն մուկուն բիդի փըռնէ* (Ձ): 5. Ձերբակալել, կալա-նավորել: *Խաբարը հըսնում ա հօրը, թա.- Տըղէտ փըռնալ ըն, էն ա տանումը* (Ձ): 6. Արգելել, առաջն առնել՝ կապել: *Մին օշափ կամ ա, էտ ըխպիրին առաչը փըռնում* (Ձ): 7. Հայտնաբերել, գտնել: *Սէտրակը կընգանը սօտը փըռնում ա* (Ձ): 8. Վարձել: *Հօրը մըռնէլանը յէտը տըղան տանում ա՝ ապրանք ծախէ, համ էլ ծառա փըռնէ* (ՆԱԲ, 35): 9. Թռչող՝ նետվող իրը՝ առարկան օդում որսալ: *Էտ տըղան լօք ա տամ, էտ դուշը փըռնում* (Ձ): 10. Պատահել, հանդիպել: *Տընա-շինըտ ինձ ըշտը՞ղ փըռնում ա, ըրած լըվօթունը իրը՞սավըս ա կամ* (Բ): 11. Ձեռնարկել, սկսել: *Ըշխարքէս պէնը հունցը փըռնիս, ընդի էլ անալ կըկա* (ԱԲԲ, 28): 12 Տարածվել, լցվել, պատել: *Խըրըվածէն վը՞տը սաղ շէնը փըռնալ ա* (Բ): 13. Պատրաստել, սարքել: *Իզէն հինչ կընէգ ա՞, ըղաճուր փըռնէլը էլ չի գուդում* (Բ): 14. Ընտրել՝ ընդունել մի ուղղություն: *Պառավը ասում ա.- Էս կածանը փըռնէ՛, քը՞զ տընական ա թուշ էտ շէնը* (Ձ): 15. Գրավել, զբաղեցնել: *Վէր շատ անց ա կէնում, մին դէր ա կամ, վէր էն մը՞ռած դէրին տէղը փըռնէ* (ՀԱԲ, 15, 129): *չբ.* 16. Պատել, համակել, արծարծվել, բորբոքվել, սկսվել: *Էտ տըղէն հազը փըռնըմ ա, սունչը նի քըշէլիս տէնակը կօլ ա քընըմ* (ՀԺՀ, V, 456): 17. Համապատասխանել, պատշա-ճել: *Տըղըմարթին խօսկը վէր կօրծէն նըհը՞տ փըռնից վէջ, էլ հինչ տըղա՞մարթ* (Ձ): 18. Արմատակալել, կպչել: *Ջալաղը փըռնալ ա* (Բ): 19. Պտղավորվել: *Սա-հանց բախտը պիրում ա, լանվ լօբի յա փըռնում էտ տարի* (ՀԺՀ, VII, 389): 20. Կազմում է բազմաթիվ հարադրություն-ներ եւ դարձվածներ, ինչպես՝ *անէսկը փըռնէլ, աշկը փըռնէլ, տը՞ղ փըռնէլ* եւն:

- Փըռնիս յէրգինքը՝ յը՞ր ինիս - Ասում են հորդ անձրեւի՝ ձյան մասին:

ՓԸՌՆԸՊ - *տե՛ս* ՁԸՆՁԸԳՈՒԼԱՆ:

ՓԸՌՆԸՎԷԼ/ՓԸՌՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՓԸՌՆԷԼ-ի: *չբ.* 2. Ցավել, մարմնական ցավ զգացվել: *Տո՛ւզնութունան կըլօ՛խը փըռնըվալ ա* (Բ): 3. Իրար հետ վիճել՝ կռվել: *Ըտըրանք փըռնըվում ըն, ո՛ւրո՛ւր իրը՛ս ճըպըռոտում* (Ձ):

ՓԸՌՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *պբ.* ՓԸՌՆԷԼ-ի: Բռնել տալ: *նբ.* 2. Հարմարեցնել, համապատասխանեցնել: *Քընէնք՝ ըն ըրալ, քընէնք՝, էտ էրկու անըմըտ ո՛ւրո՛ւր նիհէտ փըռնըցըրալ, շինա՛լ Մուխրէնէս* (ԱԱ, 21): 3. Հարմար առիթ գտնել, առիթն օգտագործել: *Կարում չըմ, թա փըռնըցընիմ, բօստանըս պիհիմ* (Բ): 4. Նշան բռնել: *Վը՛րսկանը փըռնըցընում ա, յըրա անում* (Ձ): 5. Համեմատել, բաղդատել: *Փըռնըցընէս ա, տըսնաս՝ տըրը՛խէն մին թայը մը՛ծ ա, մինը՝կուճի* (Ձ): 6. *տե՛ս* ՓԸՌՆԷԼ (10): *Կամ ըն, տըրան փըռնըցընում, կօխում մէշուկէն մաչը, ք՛ընում* (ՀԱԲ, 15, 102): 7. Հարվածել: *Արչը կ՚ո՛ւլին մին հէնց սիլա յա փըռնըցընէս, վը՛ր կ՚ո՛ւլին աշկէրը կըծ՛ըկըրակ ա ընէս* (ԼՂԲ, 323): 8. Նետել: *Քարը փըռնըցընում ա, տամ ըտըրա կըլխան, ըսպանում* (Ձ):

ՓԸՌՆՕՏԷԼ - *նբ.* Շատերին՝ շատ բան բռնել: *Սահանք փըռնօտում ըն էտ քըռասուն կ՚ումա՛ջին, կըտօրում...* (ՀԺՀ, V, 420):

ՓԸՌՆՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸՌՆՕՏԷԼ-ի:

ՓԸՌՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՌՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸՌՌՕՆԻ - *տե՛ս* ՎԸՌՌՕՆԻ:

ՓԸՌՎԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՌՆԸՎԷԼ:

ՓԸՌՓԸՌԱԼ - *չբ.* 1. Ծփալ, ծածանվել: *Վէր քամէ յա ինո՛ւմ, էտ բայդաղը փըռփըռամ ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Խիստ անհանգիստ վիճակում լինել, նեղվել, ինչ անելը չիմանալ: *Կարկուտը արտէրը փուչըցըրալ ա, խը՛ղճ շինա՛ցէք՝ էն ըն փըռփըռալիս* (Բ):

ՓԸՌՓԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՓԸՌՓԸՌԱԼ-ի:

ՓԸՌՓԸՌՕՆ - *գ.* 1. Ծփալը, ծածանվելը եւ դրա ձայնը: *Ծ՛ՕՐԻՆ փըռփըռօնը ապան ըսկանում ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Անհանգիստ վիճակում լինելը, նեղվելը: *Մարթը կընգանը փըռփըռօնը վէր տը՛սնում ա, ուրխանում ա* (Ձ):

ՓԸՌՓԸՌՕՑ - *տե՛ս* ՓԸՌՓԸՌՕՆ:

ՓԸՍԱ - *տե՛ս* ՓԸ՛ՍԱ:

ՓԸՍԱԽՈՒՄ - *գ.* Նշանդրեքից հետո աղջկա հարազատների կողմից կազմակերպված հրավերք՝ ի պատիվ փեսայի: *Ք՛ինամ ըն փըսախում, մին լ՚ավ ք՛ը՛փ անում* (Ձ):

- Փըսըխումի տալ - Նշանդրեքից հետո աղջկա տանը ի պատիվ փեսայի կազմակերպված հրավերքի գնալով՝ քեֆ անել: *... Նը՛շան ըն տամ, փըսըխումի տամ, օթ ամսանը յէտը նը՛շանը փօզմիշ անըմ...* (ՋՏ, Ա, 77):

ՓԸՍԱԿ *(գրբ. պսակ)* - *գ.* Պսակադրություն, ամուսնություն: *Նա շընհավէր ա անըմ ընդ՛ըրանց փըսակը, Ալման ծիյան յէր ա կ՚ամ, էտ պառավ մարթին ծը՛ռքը պաչըմ...* (ՀԺՀ, V, 139):

ՓԸՍԱԿԱՆՉ - *գ.* Առաջին հրավերքը նշանադրությունից հետո աղջկա տանը՝ ի պատիվ փեսայի: *... Մէր կընանէքընն էլ հէնց էտ ին օզըմ. գիդա՛ցին, թա յա՛ փըսականչ ա, յա՛ ղօնախլընդ...* (ՋՏ, Ա, 23):

ՓԸՍԱԿԷԼ/ՓԸՍԱԿԻԼ *(գրբ. պսակեմ)* - *նբ.* ՓԸՍԱԿՎԷԼ-ի: *Էտ ըխճըկանը հա՛ՐԸ-մա՛ՐԸ հավան ըն կընաս, պիրիս ըն ըտըրանց փըսընկէս* (ԼՂԲ, 315):

ՓԸՍԱԿՎԷԼ/ՓԸՍԱԿՎԻԼ - *չբ.* Ամուսնանալ: *Էտ ախչիգ՚ը կընծ՛ացալ ա ո՛ւրաց նՕ՛ք՚ՈՐ Գագիկին յըրա, նիհէտը փըսակվալ* (ԱԱ, 78):

- Փըսընկվէլու մըրթընկընէգ՝ - Անհաշտ ամուսիններ: *Ըտըրանք սաղ օրը տանը կըռը՛էվ ըն անում, հանց ըն լ՚ըհա փըսընկվէլու մըրթընկընէգ՝ ինին* (Ձ):

ՓԸՍԱՀԱ՛ՆՐ - *գ.* Փեսայի հայրը: *Փըսահա՛նը շատ լ՚ավ մարթ ա ինո՛ւմ* (Ձ):

ՓԸՍԱՄԱՐ - *գ.* Փեսայի մայրը: *Փըսամարը հըրթնընցուվէն հը՛տէ մին ճօխտ գ՚ո՛ւլբա՛ յա կ՚օրծում, ղարկում* (Ձ):

ՓԸՍԱ՛ՄԱՐԹ - *տե՛ս* ՓԻՍԱՄԱՐԹ:

ՓԸՍԱ՛ՆԱԼ - *տե՛ս* ՓԻՍԱՆԱԼ:

ՓԸՍԱՉՕ՛Ր - *ած.* Բնական՝ կանգուն վիճակում չորացած: *Մին փըսաչ՚ՕՐ կաղնէ յա կըտըրէս, փա՛նդ ընէս* (Ձ):

ՓԸՍԱՏԱՐ - *գ.* Նա, որ փեսա ունի, փեսայի տեր: *Ասում ա.- Փըսատար ըս, համօթ ա, ուշունց մէ՛լ տալ* (Ձ):

ՓԸՍԱՏՕՆ - *գ.* Փեսայի տունը: *Վէր հըսնըմ ըն փըսատօնը, հըրթնացուն յա՛յմիշ ա ինո՛ւմ* (Ձ):

ՓԸՍԱՑՈՒ - *գ.* 1. Աղջկա ապագա ամուսինը: *Տըռռօնը փըսըցուվէն հէտան թըռչում ա, մուկունընն էլ վազ տալավ ք՛ընում ա, նի մընում պ՚ունը* (ՆԱԲ, 71): 2. Ամուսնանալու տարիքին հասած եւ հարսնացու փնտրող երիտասարդ: *Շատ փըսացու վա կ՚ամ, ամմա թաքավէրին ախճիգ՚ը վէշ մինին հավան չի կէնում* (Ձ): 3. Փեսա դարձնելու կամ դառնալու հարմար թեկնածու: *Ըտի էտ ախճիգ՚ը կարում չի, թա մին փըսացու ճօկէ էտքան տըղօրանցը մաչան* (Ձ):

ՓԸՍԸԿԱՏԸ՛Ղ - *գ.* Պսակադրության տեղ: *... Փըսակ ք՛ինալիս յա փըսըկտէղա կ՚ալիս մակարնէն մէծ շադդըղ կանին...* (ՋՏ, Բ, 138):

ՓԸՍԸՄԱՐԹԻ - *տե՛ս* ՓԻՍԸՄԱՐԹԻ:

ՓԸՍԸՆԳՈ՛Ի - *տե՛ս* ՓԸՍՈ՛ՒՆԳՈ՛Ի:

ՓԸՍԸՎԷՐ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐ:

ՓԸՍԸՎԷՐԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐԷԼ:

ՓԸՍԸՎԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐՎԷԼ:

ՓԸՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ[1] *(գրբ. բուսուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ՓԸՍՆԷԼ-ի:

ՓԸՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2] - *տե՛ս* ՓԻՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸՍԼԱ՛ՄԻԾ - *տե՛ս* ՓԻՍԼԱ՛ՄԻԾ:

ՓԸՍԼԷՆՔ՝ - 1. *տե՛ս* ԾՈՒԼՈՒԼ: 2. *տե՛ս* ԽՈՒԽԸՀԸՆԳԷՐ (2):

ՓԸՍԼԸՆՔՕՏ - *ած.* 1. Վրան փսլինք քսված, փսլինքով կեղտոտված: *Փըսլընքօտ շՕ՛Ր ա կ՚ը՛ցալ* (Բ): 2. *տե՛ս* Ծուլուվը կախ:

ՓԸՍՆԷԼ *(գրբ. բուսանիմ)* - *չբ.* 1. Ծիլը հողի երես դուրս գալ: *Էք՚սի օրը յէր ա կէնում, տը՛սնում՝ արտը փըսած* (ՀԺՀ, V, 559): 2. Աճել (բույսերի մասին): *Անճո՛ւր տը՛ղ ծառէր փըսած՝ճըղնէր օնէ, տիրը՛էվ չօնէ* (ԱՀ, 27): 3. Մազեր դուրս գալ՝ աճել: *Քաչալը էտ ճիրա՛ն խըմում ա, մագ՚էրը դա՛ստի փըսնում ա* (Ձ): 4. Գոյանալ, առաջանալ: *Հ՛ըղըցումը վէր կ՚ո՛ւզիս, աշկէտ պուզտի կըփըսնէ* (ՆԱԲ, 162): 5. *փխբ.* Հանկարծակի հայտնվել՝ երեւան գալ: *Մին էլ բ՛ուրդա՛ն սադանան փըսնում ա ըռաշկէն* (Ձ):

ՓԸՍՆՈ՛ՒՆԳՈ՛Ի - *տե՛ս* ՓԸՍՈ՛ՒՆԳՈ՛Ի:

ՓԸՍՊԱՐԱՆՔ - *տե՛ս* ՓԱՍՊԱՐՔ:

ՓԸՍՊԱՐԷԼ *(գրբ. ապսպարեմ)* - *նբ.* Միջնորդաբար որեւէ բանի մասին տեղեկացնել՝ հայտնել: *Փըսպարում ա, թա.- Կընէգ՚ըտ սիրական ա պահում, ճէլլի յը՛ք* (Ձ):

ՓԸՍՍ - *տե՛ս* ԹԸՍՍ:

ՓԸՍՍԱԼ - *տե՛ս* ԹԸՍՍԱԼ:

ՓԸՍՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՍՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸՍՍՕՆ - *տե՛ս* ԹԸՍՍՕՆ (2):

ՓԸՍՍՕՑ - *տե՛ս* ԹԸՍՍՕՆ (2):

ՓԸՍՏ - *ձ.* Վրիպելու՝ նպատակակետին չդիպչելու՝ չհասնելու բացականչություն: *Փը՛ստ, գ՚ո՛ւլլա՛ն վըզգալալ ըլըբըստըրակէն կըլխավը անց ա կէնում* (Ձ):

- Փըստ անէլ - Նպատակակետին չդիպչել՝ չհասնել, վրիպել: *Լ՚ավ վը՛րսկանը փըստ չի անում* (Ձ):

- Փըստը նըստէլ - *տե՛ս* Հավան նըստէլ:

- Փըստ ընցընէլ/ք՚ինիլ - Չհաջողվել, ձախողվել: *Կօրծը փըստ ք՛ը՛ցավ* (Բ):

ՓԸՍՏԱԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* Փըստ անէլ: 2. *տե՛ս* Փըստ ընցընէլ:

ՓԸՍՏԱՆՄԻԾ - *տե՛ս* ՓԻՍԼԱՆՄԻԾ:

ՓԸՍՏԱՆ - *տե՛ս* ՓԸԼԱՆ:

ՓԸՍՏԱՓԸՍ - *մ.* 1. Ծխելուց ծուխը փստացնելով: *Փըստափըստ պապռոզ ա քաշում* (Զ): 2. Անընդհատ վրիպելով: *Փըստափըստ յըրա յա տամ, պատրոնկէն պըրծընում ա* (Զ):

ՓԸՍՏԷ - *գ.* Խաղատեսակ: *Խոխէնք՝ փըստէ յըն տամ* (Զ):

ՓԸՍՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* 1. Ծխելուց ծուխը փը՛ստ-փը՛ստ ձայն հանելով փչել: *Չընբուխը նի յա կըցընում, փըստըցընում* (Զ): 2. *փխբ.* Մեկ-մեկ հենց այնպես՝ ձեւի համար ծխել: *Էն էլ պապռոզ չի քաշում, դաթումը փըստըցընում ա, լի՞* (Բ): 3. *չբ. տե՛ս* Փըստ անել:

ՓԸՍՏԾԹՈՒՆ/ՓԱՍՏԾԹՈՒՆ - *գ.* 1. Գոռոզամիտ լինելը, գոռոզամտություն: *Փըստծթունը ըշընը՝ցուց ըստուծանա յա տըված* (Բ): 2. Գոռոզամիտ վարքագիծ՝ արարք: *Հինչ փըստծթուն ասիս՝ մէր Արտավազէն անա տուս կըկ՛ա* (Բ):

ՓԸՍՏՕԿ/ՓԸՍՕԿ/ՓՈՒՍՏՕԿ/ՓՈՒՍՕԿ - *տե՛ս* ԾԻԼ (1, 2, 3):

- Փըստօկը տուս կ՛ալ/տուս քընցիլ - Հասունանալ, արբունքի հասնել: *Լ՛ըհա վէր փըստօկը տուս ա յը՝կալ, հաղը փըսակալ ա* (Զ):

ՓԸՍՏՕՆ[1] *(ռուս. пистон, ֆր. piston)* - *գ.* Փամփուշտի հրապատիճ: *Առըտուրականը թըվանգ՛ը յօր ա օնըմ, փըստօնը մէյին տինըմ, տըրընքցընըմ* (ՀԺՀ, V, 233):

ՓԸՍՏՕՆ[2] - *տե՛ս* ԽԸԼԹԸՋՈՒԲ:

ՓԸՍՏՕՆ[3] - *գ.* Փստացնելը եւ նրա ձայնը, փստոց: *Մին փստոց ա ըսկանում, յը՝ր կէնում* (Զ):

ՓԸՍՏՕՑ - *տե՛ս* ՓԸՍՏՕՆ[3]:

ՓԸՍՆԻՆԳ՛ՆԻ/ՓԸՍԼՆԻՆԳ՛ՆԻ/ՓՆԻՍՆԻՆԳ՛ՆԻ/ՓՆԻՍԼՆԻՆԳ՛ՆԻ/ՓԸՍԸՆԳ՛ՆԻ/ՓԼՆԳ՛ՆԻ - *գ.* Ձյունախառն ուժեղ քամի՝ փոթորիկ: *Մէհէտ՝ ծըմըռնան մին ցօրտ օր, վը՝ր փըսունգ՛ուն էն սըրէրավը փըչիս ար, Մէլիք Շահնազարը Պըլը Պուղուն ղարկում ա ծմակը* (Զ):

- Փըսունգ՛ու անել - 1. Ձյունախառն ուժեղ քամի՝ փոթորիկ բարձրանալ՝ փչել: *... Ամմա տօն տընէլիս փուսնունգ՛ու վա անում, տէրմանը քըշում յէրգ՛ինք՛* (ԱԱ, 15): 2. *փխբ.* Խիստ անհավանական բաներ ասել, ստել: *Հինչ ը՞ս փըսունգ՛ու անում, ըտի պէն չի կա* (Բ):

ՓԸՍՆԻՍ/ՓՆԻՍՆԻՍ - *տե՛ս* ՏԸՋՆԻՐԻ(Գ՛):

ՓԸՍՕՐՔԸՑԻ - *տե՛ս* ԽԱԹԱՆԳԱՋ:

ՓԸՍՓԸՍԱԼ - *նբ., չբ.* 1. Շշնջալ, ցածրաձայն՝ շշուկով խոսել: *Հինչ ը՞ս փըսփըսամ, պէցուր խօսէ* (Բ): 2. *փխբ.* Ծածուկ՝ գաղտնի խոսել, որ կողմնակի մարդիկ չլսեն: *Էտ վախտը քօռ ախպէրը կուփի յա տամ նախըրչի ախպօրը, թաքուն փըսփըսում, թա.- Պա խէ հըղըցէն տէսածըտ նաղըլ չը՞ս անում* (ՀԺՀ, V, 373): 3. *փխբ.* Բամբասել, չարախոսել: *Էնքան ըստը՝ղ-ընդը՝ղ փըսփըսաց, խը՝ղճ հարթնանը բըյաբուռ ըրավ* (Բ):

ՓԸՍՓԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՍՓԸՍԱԼ:

ՓԸՍՓԸՍՕՆ - *գ.* 1. Փսփսալը՝ շշնջալը, փսփսալու՝ շշնջալու ձայնը: *Կընգանը փըսփըսօնը մարթին քունը-տը՝ղա յը՝ր ա կըցընէս* (Զ): 2. *փխբ.* Ծածուկ խոսակցություն: *Պառավը ըտը-րանց փըսփըսօնը ըսկանում ա, լօխ թաքուհուն պատմում* (Զ): 3. *փխբ.* Բամբասանք, չարախոսություն: *Ըսկէսվօրը փըսփըսօնը կուճի հարթնը վէ-ջավը չար օնում* (Զ):

ՓԸՍՓԸՍՕՑ - *տե՛ս* ՓԸՍՓԸՍՕՆ:

ՓԸՍՕԹՈՒՆ - *գ.* Փեսա լինելը, փեսայություն: *Փըսօթունը ամմէն շան տը-ղու պէն չի* (Զ):

- Փըսօթուն անել - Որպես փեսա ծառայել: *Հայկան լ՛ավ փըսօթուն ա անում* (Բ):

ՓԸՍԾԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԻՍՕԹՈՒՆ:

ՓԸՍՕԿ - *տե՛ս* ՓԸՍՏՕԿ:

ՓԸՍՕՆ/ՓՈՒՍՕՆ *(հուն. psōmos (հացի կամ մսի պատառ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԹԸՌՄԱՍԿ: 2. Հանգանակությամբ որեւէ բան կազմակերպելիս յուրաքանչյուր մասնակցի վճարելիք մասը: *... Յէկէք փըսօն վէր կ՛անք, մէր ծէռքավը մին լ՛ավ պըրիպաս առնինք, ք՛ինանք Մաշուկ* (ՋՏ, Բ, 82):

ՓԸՍՕՐ/ՓՈՒՍՕՐ - *տե՛ս* ՋԻԲԻԼ:

ՓԸՏԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՓԸՂԱՆԱԼ:

ՓԸՏԱՊԷՆ - *տե՛ս* ՓԸՂԱՊԷՆ:

ՓԸՏԱՐԱՐ - *տե՛ս* ՓԸՂԱՐԱՐ:

ՓԸՏԸՎԸ՝ՍՏԱՆ - *տե՛ս* ՓԸՂԸՎԸ՝ՍՏԱՆ:

ՓԸՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸՏ՛ԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՓԸՂԱՆԱԼ:

ՓԸՏ՛ԱՊԷՆ - *տե՛ս* ՓԸՂԱՊԷՆ:

ՓԸՏ՛ԱՐԱՐ - *տե՛ս* ՓԸՂԱՐԱՐ:

ՓԸՏ՛ԸՎԸ՝ՍՏԱՆ - *տե՛ս* ՓԸՂԸՎԸ՝ՍՏԱՆ:

ՓԸՏ՛ԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՂԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸՏՓՕՏՈՒՏ - *տե՛ս* ՓԸԹՓՕԹՈՒՏ:

ՓԸՐԳԻՆԴԱՆ - *տե՛ս* ՊԱՐԻԿ՛Ը՝ՆԹԱՆ:

ՓԸՐԳՕՆ/ՓՈՒՐԳՕՆ *(ռուս. фургон, ֆր. fourgon)* - *գ.* Ծածկավոր բեռնասայլ, ֆուրգոն: *Էտ մարթը մին փըրգօն վը՝սկէ յա տամ, ըստակած ծիյին կաշին ինք՛ օնում* (ՀԺՀ, V, 464):

ՓԸՐԳՕՆՉԻ/ՓՈՒՐԳՕՆՉԻ - *գ.* Ծածկավոր սայլ վարող անձ, ֆուրգոնապան: *Փըրգօնչին պ՛ուրթ ա տամ, պէմբակ կ՛ըզում, համ էլ խըրատում...* (ՆԱԲ, 63):

ՓԸՐԴԸՎԷՐԱՆ/ՓԻՐԴԸՎԷՐԱՆ - *ած.* Անկիրթ, անկարգ, անշնորհք: *Փըրդըվէրան մարթ ա Մակիչը* (Բ):

ՓԸՐԸԼԴԸՂ - *տե՛ս* ՓԸՌԸՆԴԱՂ:

ՓԸՐԸՂԱԹ/ՓԸՐՂԱԹ *(արաբ. fereğat, պրս. fārağat)* - *մ.* Առանց շտապելու, կամաց-կամաց, անվրդով: *Փըրըղաթ կօրծ անօղը վըստակէլ չի* (Զ):

ՓԸՐԸՎԱՌ - *տե՛ս* ՓՈՒՌՎԱՌ:

ՓԸՐԸՓԱՐ - *տե՛ս* ՓԱՐ:

ՓԸՐԸՔԱՇԻԳ՛/ՓԸՐԻՔԱՇԻԳ՛ *(ռուս. приказчик)* - *գ.* Հրամաններ տվող անձ, պետ: *... Օխտը տարի դուքանըմը նըստած փըրըքաշիգ՛ ա, պարօվ յարմուկա ք՛ինա...* (ՋՏ, Ա, 55):

ՓԸՐԹ - *տե՛ս* ՓԸՌԹ:

ՓԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ՓԸՌԹԱԼ:

ՓԸՐԹԱԿԷԼ/ՓԸՐՏԱԿԷԼ/ՊԸՐՏԱԿԷԼ *(գրբ. պարտակեմ)* - *նբ.* 1. Թաքցնել, մի տեղ պահել: *... Ք՛ինամ ա կօշտը, թա.- Մին մարթ ըմ ըսպանալ, կարում չըմ փըրտակէմ, յէ՛ր կաց, տը՝սնանք՝ հինչ ընք անում* (ՀԺՀ, VII, 345): 2. Գաղտնի՝ ծածուկ պահել: *Լ՛ավ կընէգ՛ը էն ա, վէր ուրան մարթին ալէգ՛ը փըրթակէ* (Զ):

ՓԸՐԹԱԿՎԷԼ/ՓԸՐՏԱԿՎԷԼ/ՊԸՐՏԱԿՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸՐԹԱԿԷԼ-ի:

ՓԸՐԹԱՆ-ՓԸՐԹԱՆ/ՓԻՐԹԱՆ-ՓԻՐԹԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՌ-ՊԱՏԱՌ:

ՓԸՐԹԱՎԷԼ - 1. *տե՛ս* ՇԸՊԸՐՏՕՏԷԼ: 2. *չբ.* Որեւէ զսպված զգացմունք՝ հուզմունք՝ խռովք հանկարծակի եւ բուռն կերպով արտահայտել, պոռթկալ: *Էլ կարում չի տէմ կէնա, փըրթավում ա* (Զ):

ՓԸՐԹԱՓԸՐԹ - *տե՛ս* ՓԸՌԹԱՓԸՌԹ:

ՓԸՐԹԸՂԱՆ/ՓԻՐԹԸՂԱՆ - *տե՛ս* ՊԸՏԸՌ-ՊԱՏԱՌ:

ՓԸՐԹԸՎԻԼ/ՓԻՐԹԻՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸՐԹԻԼ-ի:

ՓԸՐԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՌԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸՐԹԻԼ/ՓԻՐԹԻԼ *(գրբ. բրդեմ (հաց բրդել, մանրել, փշրել), փերթեմ (պատռել, կտոր-կտոր անել)* - *նբ.* 1. Կտոր-կտոր անել, բրդել: *Հացը փըրթում ա կաթնէն մաչին, օտում* (Զ): 2. Կոտորել: *...Յէր ա կէնում, տը՝սնում մին բաբուռ ճուրէնուցը լօխճին փըրթած, կուխկըրնէրէն նըստած, օտում ա* (ՀԺՀ, VII, 86):

ՓԸՐԹՈՒՇ/ՓԻՐԹՈՒՇ/ՓՈՒՐԹՈՒՇ/ՓԸԹՈՒՇ/ՓԻԹՈՒՇ/ՓՈՒԹՈՒՇ - *տե՛ս* ՄԸԾՆԸՓԸՐԹՈՒՇ: *Ջաք՛ի ապէրը ք՛ինում ա, տը՝սնըմ փըրթուշը լօխ դուշէրը կէրած, մընում ա վայ-վայ ընէյիս* (ՀԺՀ, V, 610):

ՓԸՐԹՓԸՐԹԱԼ - *տե՛ս* ՓԸՌԹՓԸՌԹԱԼ:

ՓԸՐԹՓԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՌԹՓԸՌԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԸՐԹՓԸՐԹՕՆ - *տե՛ս* ՓԸՌԹՓԸՌԹՕՆ:

ՓԸՐԹՓԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՓԸՌԹՓԸՌԹՕՑ:

ՓԸՐԹՕՆ - *տե՛ս* ՓԸՌԹՕՆ:

ՓԸՐԹՕՑ - *տե՛ս* ՓԸՌԹՕՑ:

ՓԸՐՂԱԹ - *տե՛ս* ՓԸՐԸՂԱԹ:

ՓԸՐՉԱ՛ԹԿԱ/ՓԻՐՉԱ՛ԹԿԱ *(ռուս. перчатка)* - *տե՛ս* Ա՛ԼՋԱ՛Կ:

ՓԸՐՉԸՓԱՐԱ(Խ)/ՓԸՐՉԸՓԱՐՉԱ/ՓԸՉԸՓԱՉԱ *(պրս. pare parče (պատառ-պատառ)* - *տե՛ս* ՃՈՒԹԸՌՊԱՏԱՌ: *Ասըմ ա, պըրծընըմ, էտ մարթին փըռնըմ, փըրչըփարա անըմ, օտըմ* (ԼՂԲ, 368):

ՓԸՐՉԸՓԱՐՉԱ - *տե՛ս* ՓԸՐՉԸՓԱՐԱ(Խ):

ՓԸՐՍԸՎԷՐ/ՓԻՐՍԻՎԷՐ/ՓԸՍԸՎԷՐ/ՓԻՍԻՎԷՐ - *մ.* Բերանքսիվայր: *Յէշում ա տէսնում՝ մին կօրու չանաղ՝ տէրտակ, փըսըվէր, մաչը թուռըճիրավ լիգ՛ը* (ՀԱԲ, 15, 130):

- Փըրսըվէր անէլ/տինիլ/քըցիլ/օնէլ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐԷԼ: *Էտ կընանուցատ մինը մուտանում ա, մին աման փըրսըվէր տինում, օխծէն ճօտը ծասկում* (ԱԱ, 70):

- Փըրսըվէր ըղնէլ - 1. *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐՎԷԼ: *Ջա՛ւրթնանում ա, կըլօխը պըցըրցնում, տէսնում՝ քըշէր, մին էլ փըսըվէր ըղնում* (ՀԱԲ, 15, 107): 2. *փխբ.* Հիվանդ լինել, անկողնային վիճակում լինել: *Խը՛ղճը էրկու տարէ յա՝ փըրսըվէր ընգած* (Ձ): 3. *փխբ.* Խռովել, նեղանալ: *Հօրը ըսածան էտ ախճիգ՛ը փըրսըվէր ա ըղնում* (Ձ): 4. *տե՛ս* Թ՛արս ըղնէլ:

- Փըրսըվէր թաղէլ - Անարգաբար՝ խայտառակաբար թաղել: *Իզէն ըսկի մարթ չի, ընդըրա փըրսըվէր բիդի թաղիս* (Բ):

- Փըրսըվէր յարա - Ստոր՝ նենգ՝ խարդախ մարդ: *Դավութը՛ն էլ հօ մարթ չի՞, փըրսըվէր յարա յա* (Բ):

- Փըրսըվէր յէշիլ - *տե՛ս* Թ՛արս յէշիլ:

- Փըրսըվէր քօն ինիլ - *տե՛ս* Թ՛արս քօն ինիլ:

ՓԸՐՍԸՎԷՐԷԼ/ՓԻՐՍԻՎԷՐԷԼ/ՓԸՍԸՎԷՐԷԼ/ՓԻՍԻՎԷՐԷԼ - *նբ.* Գլխիվայր դարձնել, հակառակ երեսի վրա շուռ տալ: *... էս պիծի մարթըս սաղ փըլավը կէրալ ա հու ղըզդանը տափէն յըրա փըրսըվէրալ...* (ՀԺՀ, VI, 29):

ՓԸՐՍԸՎԷՐՎԷԼ/ՓԻՐՍԻՎԷՐՎԷԼ/ՓԸՍԸՎԷՐՎԷԼ/ՓԻՍԻՎԷՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՓԸՐՍԸՎԷՐԷԼ-ի:

ՓԸՐՍՕՂ/ՓՈՒՐՍՕՂ/ՓՕՐՍՈՒՂ/ՓՕՐՍՕՂ *(թրք. porsuk (գորշուկ)* - 1. *տե՛ս* ՔԸՇԷՐԷ: *մ.* 2. Փորի վրա սողալով: *Տա էլիա փուրսօղ ք՛ընըմ ա մին խըրէգ՛ մուտանըմ, ծէն տամ* (ՀԺՀ, V, 44): 3. *փխբ.* Քծնելով, շողոքորթելով: *Մարթ կա՝ սաղ գ՛անքը փըրսօղ ա ապըրում* (Ձ):

- Փըրսօղ տալ - 1. Սողալ: *Օխծը փըրսօղ տալավ մուտանում ա, կըծում, ըսպանում* (Ձ): 2. *փխբ.* Քծնել, շողոքորթել: *Փըրսօղ տալավ պաշտուն ըստացավ* (Բ):

ՓԸՐՏԱԿԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐԹԱԿԷԼ:

ՓԸՐՏԱԿՎԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐԹԱԿՎԷԼ:

ՓԸՐՈ՛ՒԴ/ՓՈ՛ՒՐՈ՛ՒԴ - *գ.* Ոգեւորություն: *Թաքավէրը տըղէն փըրո՛ւդը վէր տը՛սնում ա, շատ ա ուրխանում* (Ձ):

- Փըրո՛ւդ անէլ/տալ - *տե՛ս* Ցարի տալ:

ՓԸՐՈՒՔՏ/ՓՈՒՐՈՒՔՏ *(ռուս. фрукт, լեհ. frukt, լատ. fructus)* - *գ.* Միրգ: *Ըստարէ արաշտ ա իլա՛ւ, մին փըրուքտ չի կա, թա խօխէնք՛ը օտին* (Բ):

ՓԸՐՓԷՇՆԸ/ՓԻՐՓԷՇՆԸ/ՊԸՐՊՕՍՆԸ *(գրբ. բորբոս)* - *տե՛ս* ՅԷՇՆԸ:

ՓԸՐՓԷՇՆԻԼ/ՓԻՐՓԷՇՆԻԼ/ՊԸՐՊՕՍՆԷԼ *(գրբ. բորբոսիմ)* - *տե՛ս* ՅԷՇՆԻԼ:

ՓԸՐՓԸՏԱՃՈ՛ՒՐ/ՓԻՐՓԸՏԱՃՈ՛ՒՐ/ՓՈ՛ՒՐՓՈ՛ՒՏԱՃՈ՛ՒՐ/ՓԻՐՓՈ՛ՒՏԱՃՈ՛ՒՐ - *գ.* Խաշած փիփերթի ջուրը: *Փըրփըտաճո՛ւրը նի յա փըրթո՛ւմ, օտում* (Բ):

ՓԸՐՓԸՐԷԼ/ՓՈՒՐՓՈՒՐԷԼ *(գրբ. փրփրեմ)* - *չբ.* 1. Փրփուրի վերածվել, փրփուրով ծածկվել՝ պատվել՝ լցվել: *Սապունը քըցո՛ւմ ա ճո՛ւրը, ճո՛ւրը փըրփըրում ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Կատաղել, գազազել: *Օշափը ընդի կըզնըվից, փըրփըրից, վէր ասվիլ չի...* (ՀԺՀ, V, 87):

ՓԸՐՓԸՐԿԱ՛ԼԻԼ/ՓՈՒՐՓՈՒՐԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՓԸՐԷԼ:

ՓԸՐՓԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓՈՒՐՓՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. փրփրեցուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ՓԸՐՓԸՐԷԼ-ի:

ՓԸՐՓՕՐ/ՓՈՒՐՓՕՐ *(գրբ. փրփուր)* - *գ.* 1. Սպիտակավուն պղպջակներով զանգված, փրփուր: *Տաշտը փըրփօրավ լըսնում ա, նի մընում մաչը* (Ձ): 2. Դաշտային սպիտակ ծաղիկ: *Հա՛նդին փըրփօր շատ ա ինո՛ւմ փըսած* (Ձ): 3. *փխբ. տե՛ս* Սիպտակ պիմբըկքօլա:

ՓԸՐՕՆՏ/ՓՈՒՐՕՆՏ *(ռուս. фронт, ֆր. front, լատ. frons)* - *գ.* Ռազմաճակատ, ռազմադաշտ: *Շատէրէն նըհը՛տ ըստըրա մադար-գ՛ո՛ւդա՛ր տըղէն էլ ըն տարալ փըրօնտ* (ԱԱ, 47):

ՓԸՓԷԽՎԷԼ - *չբ.* Ծննդաբերությունից առաջ մարմինը փխրուն դառնալ: *Դօրո՛ւց Սիրանէն հարթնը փըփէխվալ ա. խօխա պիրիլի վախտըն ա* (Բ):

ՓԸՓԸԿԷԼ *(գրբ. փափկանամ)* - *տե՛ս* ԿԸԿԸՂԷԼ:

ՓԸՓԸԿԼԱ՛ՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փըփըկլա՛միշ անէլ - *տե՛ս* ՓԸՓԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ:

- Փըփըկլա՛միշ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՓԸՓԸԿԷԼ:

ՓԸՓԸԿՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. փափկեցուցանեմ)* - *նբ.* ՓԸՓԸԿԷԼ-ի:

ՓԸՓԸԿ-ՓԱՓՈՒԿ - *տե՛ս* ԿԸԿԸՂԿԱԿՕՂ:

ՓԸՓԸԿՕԹՈՒՆ *(գրբ. փափկութիւն)* - *տե՛ս* ԿԸԿԸՂՕԹՈՒՆ:

ՓԸՓԸԿՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԿԸՂՕՏԷԼ:

ՓԸՓԸՂԱՎԷՐ - *ած., գ.* 1. Փափախդնող՝ կրող: *Մին քանէ փըփըղավէր մարթ, քէնդիրը փըռնած, ծ՛ղ՛ում ըն, թա օղտէն կըլօխը քըցին, ամմա տը՛ռնում չար, օղտը կըտաղած ար* (ԼՂԲՔ, 268): 2. *փխբ.* Տղամարդ, տղամարդու արժանապատվություն ունեցող (անձ): *Իզէն վէր փըփըղավէր ինի, կընգանը մինակ ղարկէլ չի Սադախլու* (Բ):

ՓԸՔԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. փքացուցանեմ)* - *նբ.* ՓԸՔ(Վ)ԷԼ-ի:

ՓԸՔ(Վ)ԷԼ *(գրբ. փքեմ)* - *չբ.* 1. Ուռչել, ուռած տեսք ստանալ: *Էրած տը՛ղը փըքում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Վիրավորվել, նեղանալ, թթվել: *Մէլիք՛ըն ասում ա.- Յաղուզ փըքվալ ը՞ս, հու վա՞ էշիտ չու ասալ* (Ձ): 3. *փխբ.* Գոռոզանալ: *Տէրտէրը փըքված ք՛ինըմ ա տօն, կընգանը ասըմ.- Մ կընէգ՛, Ծատին ինձ էրկու հազար մանէթ ա կըտակալ, ղէ էլ հինչ դա՞ղդ օնինք՛* (ՀԺՀ, V, 667):

- Փըք(վ)ած հընդո՛ւշկա - Գոռոզամիտ մարդ: *Էտ փըքված հընդո՛ւշկան լայաղ չի անում, թա շինացուց խուսըցընէ* (Ձ):

ՓԸՔՓԸՔՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՔ(Վ)ԷԼ (շատերը կամ շատ անգամ):

ՓԸՔՓԸՔՕՐ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՔՓԸՔՕՏ(Վ)ԷԼ:

ՓԸՔՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՔՓԸՔՕՏ(Վ)ԷԼ:

ՓԻ *(թրք. piy)* - *գ.* Որոճող կենդանիների փորի ճարպ՝ ճրագու: *Վը՛ռսկանը թալակը էծու փի յա քըսում, սարում* (Ձ):

ՓԻԳՈՒՐՆԻ *(ռուս. фигурный)* - *ած.* Նուրբ կազմվածք ունեցող, նրբամարմին: *Փիգուրնի կընէգ՛ ա Սօնան* (Բ):

ՓԻԴԱՅԻ(Ն) - *գ.* Թուրքական՝ ադրբեջանական բռնատիրության դեմ պայքարող հայ կամավոր: *Փիդայիննէն վէր յը՛կէն, թօրքէրը մին բաշ փախէն* (Ձ):

ՓԻԴԱ՛ՆԱԼ - *տե՛ս* ՓԸՂԱ՛ՆԱԼ:

ՓԻԴԱ՛ՊԷՆ - *տե՛ս* ՓԸՂԱ՛ՊԷՆ:

ՓԻԴԱՆՐԱՐ - *տես* ՓԸԴԱՆՐԱՐ:

ՓԻԴԸՎԸՏՏԱՆ - *տես* ՓԸԴԸՎԸՏՏԱՆ:

ՓԻԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տես* ՓԸԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓԻԶԱՆՕՄՅԱ *(ռուս. физаномия)* - *տես* ՎԻԴ:

ՓԻԹԷԼԱ - *տես* ՓԸԹԷԼԱ:

ՓԻԹԻ *(թրք. piti)* - *գ.* Ոչխարի ճարպոտ մսով, սիսեռով, կարտոֆիլով եւ համեմունքներով կավե կճուճներում եփած ջրալի կերակրատեսակ: *Ամմէն պօվուր չի կարում լ՚ավ փիթի իփի* (Զ):

ՓԻԹԻԼՔԱՇԻ - *տես* ՓԸԹԻԼՔԱՇԻ:

ՓԻԹԻԿ՚ՕՎԷԼ - *տես* ՓԸԹԸԿ՚ՕՎԷԼ:

ՓԻԹԻԿ՚ՕՎՎԷԼ - *տես* ՓԸԹԸԿ՚ՕՎՎԷԼ:

ՓԻԹԻՒՇ - *տես* ՓԸՐԹԻՒՇ:

ՓԻԹ-ՓԻԹ - *տես* ՍԱՔ՚-ՍԱՔ՚:

ՓԻԼ - *տես* ՓԸ՚Ղ:

ՓԻԼԱԿ - *տես* ՓԻԼԷԿ:

ՓԻԼԱՔ՚ԱՆ - *տես* ՓԱԼԱՔ՚ԱՆ:

ՓԻԼԷԿ/ՓԻԼԱԿ/ՓԸԼԱԿ/ՓԻԼԸ՚Կ/ՓԸԼԷԿ - *գ.* 1. *տես* ԿՕՃԱԿ (1): 2. Կոճակի նմանվող սերմերով խոտաբույս: *Ըտը՚ղ շատ փիլէկ ա ինում փըսած* (Բ):

ՓԻԼԸ՚Կ - *տես* ՓԻԼԷԿ:

ՓԻԼԻՔ՚ԱՆ - *տես* ՓԱԼԱՔ՚ԱՆ:

ՓԻԼՓԻԼԱԼ - *տես* ԻԼԼԱԼ:

ՓԻԼՓԻԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՓԻԼՓԻԼԱԼ-ի:

ՓԻԼՕՆ - *տես* ՓԷԼՈՒՆ:

ՓԻՂ - *տես* ՓԸ՚Ղ:

ՓԻՅԱՂԱ - *տես* ՓԸՅԱՂԱ:

ՓԻՅԱԼԱ - *տես* ՓԸՅԱԼԱ:

ՓԻՅԱԼԻ - *ած.* Ճարպը շատ, ճարպոտ: *Փիյալի կ՚առն ա* (Բ):

ՓԻՅԱՆՂԱՋ *(պրս. piyāndāz (ոտքի տակ փռված)* - *գ.* Կարմիր մահուդե կամ այլ կտոր, որ փռում են պատվավոր հյուրերի ոտքերի տակ: *Խանէն ըռաչէն փիյանդազ ըն իլալ մըկնէս* (Զ):

ՓԻՅԱՎԸ՚Տ - *գ.* Ճարպի հոտ: *Ասում ա.- Փիս մէս ա, փիյավը՚տ ա կ՚ամ նը՚ստա, օտում չըմ* (Զ):

ՓԻՅԸՂԱՎԷՐ - *տես* ՓԸՅԸՂԱՎԷՐ:

ՓԻՅԸԿԱԼԻԼ - *չբ.* Ճարպոտել, ճարպակալել: *Խօզ՚էրը էնքան կաղէն ըն կէրալ, փիյըկալալ ըն* (Բ):

ՓԻՅՆԱԼԻ - *ած.* Գոմաղբով սնուցված, գոմաղբի պարունակությունը շատ: *Փիյնալի վը՚ղ ա* (Բ):

ՓԻՅՆԱՎԸ՚Տ - *գ.* 1. Գոմաղբի հոտ: *Ադաթ ա, ծաղկան լ՚ավ վը՚տ կըկ՚ա, էս ծաղկան փիյնավը՚տ ա կ՚ամ* (Բ):

ՓԻՅՆԸՃԸՎԱՐԱՆ - *գ.* 1. Գոմաղբ տեղափոխելու կողով: *Փիյնըճըվարանը շըլակում ա, ք՚ինամ* (Զ): 2. *փխբ.* Շատակեր եւ ամեն ինչ ուտող: *Փիյնըճըվարան ը՞ս, խըրէգ՚ կէր, լի՞* (Բ):

ՓԻՆԱԲԱԴ - *տես* ՓԱՆԱԲԱԴ:

ՓԻՆԱՉԻ *(պրս. pinači)* - *գ.* 1. Հին կոշիկներ կարկատող, հնակարկատ: *Վընանըմանէրը տամ ա փինաչուն, վէր կըրկատէ* (Զ): 2. *փխբ.* Վատ՝ անորակ արհեստավոր՝ մասնագետ: *Իզէն հինչ ո՞ւստա, փինաչի յա* (Բ):

ՓԻՆԱՉՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Փինաչու արհեստը՝ զբաղմունքը: *Փինաչուն խօխան փինաչօթուն կըսըվը՚ռէ* (Զ): 2. *փխբ.* Անորակ՝ ոչ հմուտ գործ կատարելը: *Ասում ա.- էս պատ տինիլ չի, էս փինաչօթուն ա* (Զ):

ՓԻՆԿԱ *(ռուս. финка)* - *տես* ՓՕԽԱՆ:

ՓԻՆՋԱՆ - *տես* ՓԸՆՋԱՆ:

ՓԻՆՋԱՔԷԼ - *տես* ՓԸՆՋԱՔԷԼ:

ՓԻՆՋԱՔՎԷԼ - *տես* ՓԸՆՋԱՔՎԷԼ:

ՓԻՆՋԷՎԱՒԼ - *տես* ՓԸՆՋԷՎԱՒԼ:

ՓԻՆՋԻՐԱ - *տես* ՓԸՆՋԸՐԱ:

ՓԻՆՋԻԳ՚ - *տես* ՓԸՆՋԻԳ՚:

ՓԻՆՋԻԼ - *տես* ՓԸՆՋԻԼ:

ՓԻՆՋՎԻԼ - *տես* ՓԸՆՋՎԻԼ:

ՓԻՆՓԻՆՕՏԷԼ - *տես* ՓԸՆՓԸՆՕՏԷԼ:

ՓԻՇԱՇԻԼ - *տես* ՓԸՇԱՇԻԼ:

ՓԻՇԸԿԱՎԷՐ - *տես* ՓԸ՚ՇԱԿԱՎԷՐ:

ՓԻՇԻԿ - *տես* ՉԻՇԻԿ:

ՓԻՇԻ-ՓԻՇԻ - *տես* ՓԻՍԻ-ՓԻՍԻ:

ՓԻՇԿԱՎԷՐ - *տես* ՓԸՇԿԱՎԷՐ:

ՓԻՇԿԸԿՕԽԷ - *տես* ՓԸՇԿԸԿՕԽԷ:

ՓԻՇՄԱՆԳՈՒԼ - *տես* ՓԸՇՄԱՆԳՈՒԼ:

ՓԻՇՇ - *տես* ՉԻՇՇ:

ՓԻՇՏ[1]/ՓՇՒՇՏ *(գրբ. բուշտ)* - *գ.* Մեջը դատարկ կամ հեղուկով լցված փոքրիկ ուռուցք մարմնի վրա, բշտիկ: *Իրը՚սը սաղ փիշտ ա* (Բ):

ՓԻՇՏ[2] - *ձ.* Կատվին քշելու՝ հեռացնելու բացականչություն: *Կատվէն տը՚սնում ա, թա՝ փի՛շտ* (Բ):

- Փիշտ անել - Փի՛շտ բացականչելով՝ կատվին քշել՝ հեռացնել: *Ղունաղէն խաթրո՞ւ կատվէն փիշտ չըն անէլ* (ԱԲԲ, 61):

ՓԻՇՏԻԼ - *տես* ՓԸՇՏԻԼ:

ՓԻՇՏՓԻՇՏՕՏԷԼ - *տես* ՓԸՇՏՓԸՇՏՕՏԷԼ:

ՓԻՇՏՕՏԷԼ - *տես* ՓԸՇՏՕՏԷԼ:

ՓԻՇԻՒՄ-ՓԻՇԻՒՄ - *տես* ՓԸՇԻՒՄ-ՓԸՇԻՒՄ:

ՓԻՇՓԻՇԻ(Գ՚) - *տես* ՓԸՇՓԸՇԻ(Գ՚):

ՓԻՉ *(ռուս. печь)* - *գ.* Վառարան: *Էտ մարթը նի յա մընում տօնը, վէնէրը հանում, գ՚ուլբէքը տինում փիչին տակէն* (ՀԱԲ, 15, 136):

- Փիչին տակէն վէր ընգած մաշա - Նիհար՝ հյուծված մարդ: *Էտ հինչ հա՞րթնը, փիչին տակէն վէր ընգած մաշա յա* (Զ):

ՓԻՉԱՏ - *տես* ՓԷՉԱՏ:

ՓԻՉԱՏԷԼ - *տես* ՓԸՉԱՏԷԼ:

ՓԻՉԱՏՎԷԼ - *տես* ՓԸՉԱՏՎԷԼ:

ՓԻՉԷՉ - *տես* ՓԸՉԷՉ:

ՓԻՉԷՉԻԳ՚ - *տես* ՓԸՉԷՉԻԳ՚:

ՓԻՉԻԳ՚ՕՏԷԼ - *տես* ՓԸՉԸԳ՚ՕՏԷԼ:

ՓԻՉԻԼ - *տես* ՓԸՉԻԼ:

ՓԻՉՎԻԼ - *տես* ՓԸՉՎԻԼ:

ՓԻՉ-ՓԻՉ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փիչ-փիչ անել - Ուժեղ վառվել՝ բոցավառվել: *Չօր փանդը նի յըն կըցընում, փիչ-փիչ ա անում* (Զ):

ՓԻՍ *(թրք. pis (կեղտոտ, անմաքուր)* - *ած.* 1. Բնավորության՝ հոգեբանության բացասական հատկություններ ունեցող: *Փիս մարթ ա Սումբաթը* (Բ): 2. Վատորակ, ցածրորակ: *Փիս ցօրնան լ՚ավ հաց չըս կարէլ թըխիս* (Զ): 3. Իր գործին անհմուտ, ոչ շնորհալի: *Փիս ուստա շատ կա* (Բ): 4. Պարսավելի: *Կ՚ուղթունը փիս պէն ա* (Զ): 5. Ծանր վիճակում գտնվող: *Հիվանդէն հանը փիս ա* (Բ): 6. Անբարենպաստ վիճակում գտնվող: *Կօրծէրը փիս ա* (Բ): 7. Խառն, մռայլ: *Փիս հավա յա ըսօր* (Բ): 8. Անախորժ, անդուր: *Էտ ծաղկան փիս վը՚տ ա կ՚ամ* (Զ): 9. Ոչ հարմարավետ: *Մին քանի օր ըտէղ կընալանը յէտը տըսնաս ըն, վէր ըտէղ փիս ա* (ՀԺՀ, V, 299): 10. Ոչ սուր, թույլ: *Ըտըրա համ աշկէրըն ա փիս, համ ընգուճնէն, վէչ լ՚ավ ա տը՚սնում, վէչ լ՚ավ ըսկանում* (Զ): 11. Անբավարար, ոչ հարկ եղածին պես: *Հըրսընքէն փիս ըն պըդըրաստըվալ* (Բ): 12. Վտանգավոր, վտանգներով հղի: *Էտ ըխճըկանը աշկը վախից, վը՚ր էտ տըղան ինդի փիս ճանապարնէրավ պիտի ք՚ընի...* (ՀԺՀ, V, 88): 13. Սաստիկ, խիստ: *Մէհէտ էն ա լալ ըստը՚ղ վը՚ննը կացած, փիս ծըրավալ ա* (ԱԱ, 61):

- Փիս աշկավ յէշիլ - Անբարյացակամորեն վերաբերվել: *Էտ թաքավէրը ժուղուվուրթէն փիս աշկավ ար յէշում* (Զ):

- Փիսը թըվալ - Չհանդուրժել, վիրավորվել: *Ըստըծու փիսըն ա թըվում. էտ քը՚րծէն ծրծէր ա տամ, խօխան օտում ա, մըծանում* (ԱԱ, 40):

- Փիս ինիլ - Լավ հետեւանք չունենալ: *Ասում ա.- Սո՛ւս ըրա, թա չէ փիս ա ինանկան* (Զ):

- Փիս խօսէլ - Անբարենպաստ բաներ ասել մեկի հասցեին: *Ըստըրանա շէնումը փիս ըն խօսում* (Զ):

- Փիս հըղէ - Մոլորություն, սխալ՝ կորստաբեր ընթացք: *Խաբարը հըսնում ա հօրը, վէր տըղան փիս հըղու յըրա յա* (Զ):

- Փիս սըվը՚ռէլ - 1. Վատ առաջադի-

մություն ունենալ: *Միհէնգվա խօխէնքը փիս ըն սըվէրում* (Բ): 2. Երես առնել, շփանալ: *Էնքան իրէս ըն տըվալ, փիս ա սըվէրալ* (Զ): 3. Որեւէ բանի ընտելացած լինելով կամ որեւէ բանից ախորժելով՝ միշտ նույնին ձգտել: *Նախագէն կընէգը փիս ա սըվէրալ, միշտ խըրաված ա օգում* (Զ):

- Փիս սըվըրցընել - Երես տալ, շփացնել: *Հանը խուխէն փիս ա սըվըրցըրալ, ամմէն դօնում փուլ ա օգում* (Բ):

- Փիս վըէտ կանալ - Անախորժ հետեւանք՝ իրադարձություն սպասվել: *Ասում ա.- Էտ մարթիտ վէր ըսպանալ ըք, ըտըրանա փիս վըէտ ա կամ, ըտըրա տըղէրքը, հունց էլ ինի, աջըղը տանս ըն ընական* (Զ):

ՓԻՍԱՄԱՐԹ/ՓԸՍԱՄԱՐԹ - *տե՛ս* ՓԻՍԸՄԱՐԹԻ:

ՓԻՍԱՆԱԼ/ՓԸՍԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Վատ հատկություններ՝ հատկանիշներ ձեռք բերել: *Առաչ կարքէն մարթ ա իլալ, փըսակվալ ա, փիսացալ* (Զ): 2. Վատորակ՝ ծածրորակ դառալ: *Ճուղուպուրը վէր շատ պահիս, կըփիսանա* (Բ): 3. Անբարյացակամ դառնալ: *Առաչ կընգանը նըհէտ շատ սէրավ ա իլալ Հայկան, միհէնգ փիսացալ ա* (Բ): 4. Առողջությունը թուլանալ, տկարանալ: *Աշկէրքս փիսացալ ա, լավ չըմ տըէսնում* (Բ): 5. Վիճակը բարդանալ՝ ծանրանալ: *Հիվանդը քինանալանվ փիսանում ա, էլ վէշ մին ճար քօմանգ չի անում* (Զ): 6. Խառնվել, փչանալ: *Հավան փիսացալ ա* (Բ): 7. Տրամադրությունն ընկնել, հուզվել: *Էտ վէր տըէսնում ա, փիսանում ա* (Զ):

ՓԻՍԸՄԱՐԹԻ/ՓԸՍԸՄԱՐԹԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փիսըմարթի անէլ/շինիլ - Մեկին մի ուրիշի մոտ թշնամի ներկայացնել՝ վատաբանել: *Փիս կընէգը ուրան մարթին փիսըմարթի կըշինի* (Զ):

- Փիսըմարթի ինիլ/տըէռնալ - Մեկին իր դեմ տրամադրել՝ լարել, վատ մարդու անուն ձեռք բերել: *Յէս հինչ պէ՞ն օնիմ, վէր մէչտեղ փիսըմարթի տէռնամ* (ՋՏ, Ա, 64):

ՓԻՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԸՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ[2] - *նբ.* ՓԻՍԱՆԱԼ-ի:

ՓԻՍԻ - *մնկ. տե՛ս* ԿԱՏՈՒ:

ՓԻՍԻՎԷՐ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐ:

ՓԻՍԻՎԷՐԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐԷԼ:

ՓԻՍԻՎԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐՎԷԼ:

ՓԻՍԻ-ՓԻՍԻ/ՓԻՇԻ-ՓԻՇԻ - *ձ.* Կատվին կանչելու բացականչություն: *Մուտանում ա կատվէն, թա՝փի՛սի-փի՛սի* (Զ):

- Փիսի-փիսի անէլ - 1. Կատվին կանչել: *Փիսի-փիսի յա անում, կատուն փըռնում* (Զ): 2. *փխբ.* Փաղաքշել, շոյել: *Սաղ օրը էն ա կընգանը փիսի-փիսի ընէլիս* (Զ):

ՓԻՍԼԱՄԻՇ/ՓԸՍԼԱՄԻՇ/ՓԻՍՏԱՄԻՇ/ՓԸՍՏԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փիսլամիշ անէլ - *տե՛ս* ՓԸԹԸԿՕՎԷԼ:

- Փիսլամիշ ինիլ/տըէռնալ - *տե՛ս* ՓԸԹԸԿՕՎՎԷԼ:

ՓԻՍՏԱ *(պրս. pista)* - *գ.* Պիստակենու պտուղը՝ պիստակ: *Տա քինըմ ա բազարը, մարթը հինչու ասալ ար, առնըմ՝ փիստա, խուրմա...* (ՀԺՀ, V, 125):

ՓԻՍՏԱԼԷՏ *(ռուս. пистолет, ֆր. pistolet)* - *տե՛ս* ԹԱՓԱՆՉԱ:

ՓԻՍՏԱՄԻՇ - *տե՛ս* ՓԻՍԼԱՄԻՇ:

ՓԻՍ-ՓԻՍ - *ածական.* Շատ վատ: *Վէր կըրակավը խաղ անին, քըշէրը փիս-փիս ըրըզնէ կըտէսնան* (ՆԱԲ, 161):

- Փիս-փիս տըէղէր - Սեռական գործարաններ: *Շօնը կամ ա կընգանը սիրըկանէն էն փիս-փիս տըղէրան փըռնում, խըղճըցընում* (ՀԺՀ, VII, 271):

ՓԻՍՕԹՈՒՆ/ՓԻՍՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Վատ լինելը, վատի հատկությունը: *Փիսօթունէն դանդան վէշ մինը նըհըէտը հընգրօթուն չի անում* (Զ): 2. Վատ արարք՝ գործ: *Ըստէղ Շարմաղը տահանց վըէչ մին փիսօթուն անում չի...* (ՆԼՂԺԲ, 32):

ՓԻՐՂԸՎԷՐԱՆ - *տե՛ս* ՓԸՐՂԸՎԷՐԱՆ:

ՓԻՐԹԱՆ-ՓԻՐԹԱՆ - *տե՛ս* ՓԸՐԹԱՆ-ՓԸՐԹԱՆ:

ՓԻՐԹԸՀԱՆ - *տե՛ս* ՓԸՐԹԸՀԱՆ:

ՓԻՐԹԻԼ - *տե՛ս* ՓԸՐԹԻԼ:

ՓԻՐԹԻՎԻԼ - *տե՛ս* ՓԸՐԹԻՎԻԼ:

ՓԻՐԹՈՒԾ - *տե՛ս* ՓԸՐԹՈՒԾ:

ՓԻՐՄԱ *(ռուս. ферма, ֆր. ferme)* - *գ.* Անասնաբուծական՝ թռչնաբուծական տնտեսություն՝ ձեռնարկություն եւ դրա շենքը: *Աղվէսըն ասում ա.- Մրչ ախպէր, մըէր քըշտին մին ծօր կա, ծօրանումը մին հավու փիրմա կա...* (ՀԺՀ, VII, 217):

ՓԻՐՉԱԹԿԱ - *տե՛ս* ՓԸՐՉԱԹԿԱ:

ՓԻՐՍԻՎԷՐ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐ:

ՓԻՐՍԻՎԷՐԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐԷԼ:

ՓԻՐՍԻՎԷՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՍԸՎԷՐՎԷԼ:

ՓԻՐՓԷՇՆԸ - *տե՛ս* ՓԸՐՓԷՇՆԸ:

ՓԻՐՓԷՇՆԻԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՓԷՇՆԻԼ:

ՓԻՐՓԷՏ/ՓԻՐՓԱՆՏ/ՓԱՆԻՐՓԱՆՏ *(հ.ե. *per-)* - *գ.* Տուղտազգիների ընտանիքին պատկանող բույս, որ եփում եւ ուտում են, փիփերթ: *Շատ մարթ ա մըէռալ, հու վէր էլ սաղ ա մընացալ, փանրփանտավ ա յօլլա քըէցալ...* (ԱԱ, 85):

- Փիրփէտ անէլ - Մեկնաբանել: *...Թաքավէրըն ապրած կէնա, յէս յէկալ ըմ արազըտ փանրփանտ անիմ* (ՆԱԲ, III, 107):

- Փիրփէտ տըէռնալ - 1. Քրքրվել, մաշվել: *Էտ յափընջին էնքան կըէցալ ա, լափ փիրփէտ ա տըէռալ* (Բ): 2. Խիստ հարբել, հարբելուց ինքնատիրապետումը կորցնել: *Մընկըրնէն խըմում ըն փիրփէտ տըէռնում, էլ կարում չընա պար կան* (Զ):

- Փիրփէտու տարէ - 1919 թվականը Ասկերանի շրջանի Նորագյուղ գյուղի բնակիչների համար: *Հազգար ինը հանրանր տասնըհինը թիվը նուրընկըղըէցուց հըէտէ զանլանում տարէ յա իլալ, սօվ ա ընգալ, մինակ փանրփանտընը ա իլալ բոլլուղ, ըտըրա հըէտէ էլ շինանցէք էտ տարուն անումը տիրալ ըն՝ փանրփանտու տարէ* (ԱԱ, 85):

ՓԻՐՓԸՏԱՃԱՆԻՐ - *տե՛ս* ՓԸՐՓԸՏԱՃԱՆԻՐ:

ՓԻՐՓԱՆԻՏ - *տե՛ս* ՓԻՐՓԷՏ:

ՓԻՐՓԱՆԻՏԱՃԱՆԻՐ - *տե՛ս* ՓԸՐՓԸՏԱՃԱՆԻՐ:

ՓՈՒ/ՓՈՒՀ[2] *(գրբ. փու)* - *տե՛ս* ԹԱՆԻ (2):

ՓՈՒԳԱՆ *(ռուս. фуганок)* - *գ.* Երկար ու մեծ ռանդա: *Դանլգանը փուգանավը էտ տախտակը տանշում ա, տամ ըտըրա* (Զ):

ՓՈՒԹ *(ռուս. пуд)* - *գ.* Ծանրության չափ, որ հավասար է շուրջ 16 կիլոգրամի: *Չօբանը էրկու փութ պանմբանկ, մինգէլ մին լանվ ծի յա յօր օնըմ, հըդէ ընանում* (ՀԺՀ, V, 361):

ՓՈՒԹԱՆՈՒՑ - *ածական., գ.* Թվականի ցույց տված քանակով փութի ծանրություն ունեցող (իր, առարկա): *Աժդահակը սազ ա անում ուրան քըսան փութանուց մըհակը, վէր օշափէն կըլխէն թըխէ* (ՀԺՀ, V, 421):

ՓՈՒԹԻ-ՓՈՒԹԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փութի-փութի ածէլ/պիրիլ - *տե՛ս* Չալըշ ածէլ:

- Փութի-փութի անէլ/կանալ - *տե՛ս* Չալըշ կանալ:

ՓՈՒԹՈՒԹ(ՆԸ) - *տե՛ս* ՊԸՏՈՒՏ(ՆԸ):

ՓՈՒԹՈՒԹ-ՓՈՒԹՈՒԹ - *տե՛ս* ՓԸԹԸԹ-ՓՕԹՈՒԹ:

ՓՈՒԹՈՒԾ - *տե՛ս* ՓԸՐԹՈՒԾ:

ՓՈՒԹ-ՓՈՒԹ - *մ.* Փթերով: *Յօրէնը փութ-փութ քըշըռում ըն, ածում միշուկնէն* (Զ):

ՓՈՒԹՕԹԷԼ - *տե՛ս* ՓԸԹՕԹԷԼ:

ՓՈՒԹՕԹՎԷԼ - *տե՛ս* ՓԸԹՕԹՎԷԼ:

ՓՈՒԼ *(պրս., թրք. pul)* - *գ.* Դրամ, փող: *Տանում ա ծախում, մին քըսակ փուլ ա տէռնում...* (ՀԱԲ, 15, 55):

- Փուլա բիզանանծ - Շատ ունեւոր: *Մարթ կա՝ փուլա բըզանանծ ա, մարթ էլ կա՝էն ա օրվա հացէն մանքանջ* (Զ):

- Փուլավ խաղ անէլ - Շատ հարուստ

լինել: *Էն ա փուլավ խաղ ընէս, ամմա մօրը հը՛տէ մէհէտ մին պէն չի ղըրկէս* (Բ):

- Փուլէն փուլ չասէլ - *տե՛ս* Փուլավ խաղ անէլ:

- Փուլը կացէն չի կըտըրում - Ասում են շատ հարուստ մարդկանց մասին:

- Փուլը մըթէն տը՛ղը լ՚ուս կըտա - Փողով՝ հարստությամբ ամեն ինչի կարելի է հասնել:

- Փուլ ըմ տըվալ, ինք՚ կա՚ալ՚մ՚լ - *տե՛ս* Կապէկըս մաչին ք՚ը՛ցալ ա՞:

- Փուլ ըշխըդօղէն խը՛լքը՝ մին, թուփ ընօղէնը՝ տըսնըմին - Կարեւորը փող վաստակելը չէ, այլ տնտեսելը:

- Փուլը փուլէն յըրա յա կ՚ամ - Ունեւորը հետզհետե ավելի է հարստանում:

- Փուլ լօխ ըն ըշխադում, պէնը պահէլըն ա - *տե՛ս* Փուլ ըշխըդօղէն խը՛լքը՝ մին, թուփ ընօղէնը՝ տըսնըմին:

- Փուլ խըղըցընէլ - Որեւէ գործ գլուխ բերելու համար կաշառք տալ: *Ասում ա.- Մինչը՛վ վէր փուլ չի խըղըցընիս, էտ կօրծը ամա՚ալ չի կ՚ըլական* (Ձ):

- Փուլ կըտըրէլ - 1. Դրամ կտրել, փող տպել կամ ձուլել: *Թաքավէրը հըրամմայում ա, վէր փուլ կըտըրին* (Ձ):

- Փուլու թա՚ալ՚ակ - Թանկ ապրանք՝ առեւտրի տեղ: *Ըստէփանակ՚ը՛ռտա բազարը փուլու թա՚ալ՚ակ ա* (Բ):

- Փուլ շինիլ - Որեւէ բան վաճառելով՝ դրամի վերածել: *Հիյվընէն ծախում ա, փուլ շինում* (Բ):

- Փուլ օնիս՝ աղա յըս, փուլ չօնիս՝ գ՚ա՚դա՚ յըս - Հարստությամբ է որոշվում մարդկանց կարգավիճակը:

ՓՈՒԼԱՀԱ՚ՐՓ - *ած.* Շատ հարստացած, հարստությունից մեծամտացած: *Փուլահա՚ՐՓ մարթ ա Կա՚փին* (Բ):

ՓՈՒԼԱՍԷՐ - *ած.* Դրամ՝ փող սիրող, դրամասեր: *Փուլասէր մարթը ՚ուրա՚ն մօրը էլ կըծախէ* (Բ):

ՓՈՒԼԱՏԱՐ - 1. *գ., ած.* Շատ փող՝ դրամ ունեցող (մարդ): *Փուլատար մարթ ա Սիրգօնը, համ տըղէն հը՛տէ յա տօն շինա՚ալ, համ ըխճըկանը* (Բ): 2. *գ.* Փողի տերը, նա, որին պատկանում է փողը: *Փուլատարը շատ ա լա՚նց ինում, ամմա հինչ օ՞քուտ. փուլը կ՚ուղանօղը փախճա՚ալ ա* (Ձ):

- Փուլըտարէն խօսկը ամմէն տը՛ղ անց ա կէնում - Փող ունեցողը՝ ունեւորը ամեն ինչի կարող է հասնել:

ՓՈՒԼԸԿԱ՚ԼԻԼ - *չբ.* Շատ փող ձեռք բերել, շատ փող վաստակել, հարստանալ: *Մաքսիմը փուղըկա՚ալ՚ալ ա. էլ մը՛զ մըհալ չի քըցում* (Բ):

ՓՈՒԼԸՔԸՍԱԿ - *գ.* Փողի քսակ, իբրեւ դրամապանակ ծառայող քսակ: *Փուլըքըսական հէնգ՚ մանէթ ա տա՚ուս օնում, տամ ըտըրան* (Ձ):

ՓՈՒԼԼՈՒ *(թրք. pullu)* - *տե՛ս* ՓՈՒԼԱՏԱՐ (1):

ՓՈՒԼՈՒԽՈՒՐ - *տե՛ս* ՓԸԼՈՒԽՈՒՐ:

ՓՈՒԼՈՒՂՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՓԸԼԸՂՕՐԷԼ:

ՓՈՒԼՈՒՂՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՓԸԼԸՂՕՐՎԷԼ:

ՓՈՒԽ - *տե՛ս* ՓՕԽ:

ՓՈՒԽԸԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԸԽԸԼՕԹՈՒՆ:

ՓՈՒԽԸՆԱՑՈՒ - *գ., ած.* Փոխան կարելու համար նախատեսված՝ հարմար (կտոր): *Մին փուխընացու վա ինք՚ օնում* (Ձ):

ՓՈՒԽԸՆՀԱ՚ՂԻ - *տե՛ս* ՉԸՂԸԼՀԱ՚ՂԻ:

ՓՈՒԽԸՏՕՐՍ - *տե՛ս* ՓԸԽԸՏՕՐՍ:

ՓՈՒԽԸՓՕԽ(Է) - *տե՛ս* ՓԸԽԸՓՕԽ(Է):

ՓՈՒԽԿԱԿԱՊ - *տե՛ս* ՓՈՒԽԿԱՔՕՂ:

ՓՈՒԽԿԱՔՕՂ - *գ.* Շալվարի փողքը կապելու քուղ: *Փուխկաքօղը յը՛տ ա անում, տամ ըտըրան* (Ձ):

ՓՈՒԽԸԿԱՊԷ/ՓՈՒԽԿՈՒԿԱՊԷ - *տե՛ս* ՓՈՒԽԿԱՔՕՂ:

ՓՈՒԽԿՈՒԿԱՊԷ - *տե՛ս* ՓՈՒԽԿԸԿԱՊԷ:

ՓՈՒԽՈՒԼՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԸԽԸԼՕԹՈՒՆ:

ՓՈՒԽՈՒՏՕՐՍ - *տե՛ս* ՓԸԽԸՏՕՐՍ:

ՓՈՒԽՈՒՓՕԽ(Է) - *տե՛ս* ՓԸԽԸՓՕԽ(Է):

ՓՈՒԿ *(ռուս. фук)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փուկ անէլ - Դուրս թողնել, մասնակից չդարձնել: *Լօխճին ցօրէն ըն պիժէնում, մինակ Ծըտօրէն փուկ անում* (Ձ):

- Փուկ ինիլ/տը՛ռնալ - Դուրս մնալ, մասնակից չդառնալ: *Ըշտը՛ղ մին լ՚ավ կօրծ ա ինում, մէր հայկական փուկ ա տը՛ռնում* (Բ):

ՓՈՒԿԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՇԸՀԱՓՕԿ:

ՓՈՒԿԱՐԱՐ - *ած., գ.* Փոկ պատրաստող (արհեստավոր): *Գիշի ապան լ՚ավ փուկարար ա* (Բ):

ՓՈՒԿԱՑՈՒ - *գ., ած.* Փոկ պատրաստելու համար նախատեսված՝ հարմար (կաշի): *Էծին կաշին լ՚ավ փուկացու վա* (Բ):

ՓՈՒԿԸՀԱՆ - *ած.* Կրայի փոկերը հանված՝ քրքրված: *Տըրըխնէն փուկըհան ա իլա՚ալ* (Ձ):

ՓՈՒՀ[1] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փուհ անէլ - 1. Փչել, բերանից օդի հոսանք արտամղել: *Փուհ ա անում, կըրակը հինգ՚ըցընում* (Ձ): 2. *հեգն.* Շունչը փչել, հոգին ավանդել: *Լ՚ըհա վէր մարթը փուհ ա անըմ, կընէգ՚ը ըսքըսում ա մարթու շօռ կ՚ա՚ալը* (Ձ):

ՓՈՒՀ[2] - *տե՛ս* ՓՈՒ:

ՓՈՒՀ-ՓՈՒՀ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փուհ-փուհ անէլ - Անընդհատ փնչալ՝ փնչացնել: *Մըռընչալավ, փուհ-փուհ ընէլավ դա՚Րվիշը կ՚ամ ա...* (ՀԺՀ, V, 166):

ՓՈՒՂԱՀԱ՚ՐՓ - *տե՛ս* ՓՈՒԼԱՀԱ՚ՐՓ:

ՓՈՒՂԱՍԷՐ - *տե՛ս* ՓՈՒԼԱՍԷՐ:

ՓՈՒՂԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՓՈՒԼԱՏԱՐ:

ՓՈՒՂԸԿԱ՚ԼԻԼ - *տե՛ս* ՓՈՒԼԸԿԱ՚ԼԻԼ:

ՓՈՒՂԸՔԸՍԱԿ - *տե՛ս* ՓՈՒԼԸՔԸՍԱԿ:

ՓՈՒՆԹԱՄԻ(Ն)Տ - *տե՛ս* ՓԸՆԹԱՄԷ(Ն)Տ:

ՓՈՒՇԱՎՈՒՐ - *ած.* Փշեր ունեցող, փշոտ: *Մին փուշավուր քօլ ա կըտըրում, տինում բուստանէն ըռխումը* (Ձ):

ՓՈՒՇԱՏ - *տե՛ս* ՓԸՇԱՏ:

ՓՈՒՇԱՏԷ - *տե՛ս* ՓԸՇԱՏԷ:

ՓՈՒՇԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ԸԼԼԻՐԹԱԹԱԽ:

ՓՈՒՇԸՔԱՂ(Վ)ԷԼ/ՓԸՇԸՔԱՂ(Վ)ԷԼ *(գրբ. փշաքաղիլ)* - *չբ.* 1. Մարմնով դող անցնել, փշաքաղվել: *Չընքէլանը միհէնգ՚ էլ հու յէշում ա էտ քը՛րծէն, զիրգանդում ա, փուշընքաղվում* (ԱԱ, 47): 2. *տե՛ս* Մազ՚էրը փուշընքաղ(վ)էլ:

ՓՈՒՇԻ *(գրբ. փոշի (փշրած հող, մոխիր կտրած բան))* - *գ.* Այլուրի փոշի, ալրափոշի: *Կամ ա տօն, էս փուշին ածում մին բութուլու մաչ, տինում մին պըտըրհանում...* (ՆԼՂԺԲ, 40):

- Փուշի հըվաքէլ - Ծայրահեղ աղքատության մեջ ընկնել, մուրացկանություն անել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Փուշի հըվաքիս տու, խէ խուխէս թակում ը՞ս* (Բ):

- Փուշուն թըխէլ/նի կ՚ա՚ալ - Մեկին վնաս հասցնել՝ սնանկացնել: *Հարուստը ք՚ըսիբին փուշուն կըթըխէ* (Ձ):

- Փուշի շինիլ - Ոչնչացնել, վերացնել, ավերել: *Լանգ՚ Թէմուրը մին օրումը էտ քաղաքը փուշի շինից* (Ձ):

- Փուշի տը՛ռնալ - Ոչնչանալ, վերանալ, ավերվել: *Էտ ժա՚ամին վախտը շատ շէն ա փուշի տը՛ռալ* (Ձ):

ՓՈՒՇՄԱՆԷԼ/ՓԸՇՄԱՆԷԼ - *չբ.* Փոշմանել, զղջալ: *Կընէգ՚ը պիրում ա թա՚ազա՚ վընընըմանէրը, շօ՚Րէրը կ՚էց տամ, մընէլ փուշմանում* (ՆԱԲ, 114):

ՓՈՒՇՄԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ/ՓԸՇՄԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՓՈՒՇՄԱՆԷԼ-ի:

ՓՈՒՇՄԸՆՕԹՈՒՆ/ՓԸՇՄԸՆՕԹՈՒՆ *(գրբ. փոշիմանութիւն)* - *գ.* Փոշմանելը, զղջալը, զղջում: *Հընրփիլին վէրչը փըշմընօթունընը ա* (ԱԲԲ, 57):

ՓՈ՚ՐՇ - *տե՛ս* ՓԻՇՏ:

ՓՈՒՇՏԱ/ՓՕՇՏ[1] - *գ.* Ջրհորդանի եւ առվի միացման տեղը: *... Ղուլգ՚ա՚ազը ք՚ի-*

նամ ա յօնջա քաղում, պիրում ճըղացէն փուշտան պընդըցընում (ՀԺՀ, VII, 164):

ՓՈՒԾՈՒՀԱՏ - *տե՛ս* ՓԸՇԱՏ:

ՓՈՒԾՈՒՀԱՏԷ - *տե՛ս* ՓԸՇԱՏԷ:

ՓԻՒՇԻՒՄ-ՓԻՒՇԻՒՄ - *տե՛ս* ՓԸՇԻՒՄ-ՓԸՇԻՒՄ:

ՓՈՒԾՓՕՇՈՒՏ - *տե՛ս* ՓԸՇՓՕՇՈՒՏ:

ՓՈՒՉԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Չորանալով՝ փտելով՝ շատ հասունանալով՝ ցրտահարվելով եւն անպետքանալ՝ անպետք դառնալ: *Խաղուն վըխտէն քըղէցէնք՝ վէչ, լօխ փուչացավ* (Բ): 2. Ոչնչանալ, վերանալ: *Վար ճիրիէղէը ինում ա, ըշխարքէս տակէն հինչու կա, մընում ա ճիրին տակէն, փուչանում* (ԱԱ, 16): 3. *փխբ.* Կոտորվել, սատկոտել: *Մին տարէ սօվ ա ընգնէս, ըտըրա հէյվանը լօխ փուչընաս ա...* (ՀԺՀ, V, 296): 4. *փխբ.* Ձախողվել, անհաջողության մատնվել: *Կօրծը փուչացալ ա* (Բ): 5. Խափանվել, անսարք դառնալ: *Տըրախտըրը փուչացալ ա, վարը մընացալ ա կէսատ* (Ձ): 6. Հիվանդանալ, վնասվել (մարմնի անդամների մասին): *Այուն աշկէրը փուչացալ ա, լ՚ավ չի տը՛սնում* (Բ): 7. *փխբ.* Բարոյապես ընկնել, այլասերվել: *Տա թա.- Մ մար, ըշխարքէս կընանէք՚ը լօխ փուչացած ըն, հունց փըսա՞կվէմ* (ՀԺՀ, VII, 77): 8. *փխբ.* Վատնվել, անհարկի սպառվել՝ ծախսվել: *Ըտի էտ բըդասըլ տըղէն դանդան էտ մարթին փուլէրը սաղ փուչացավ* (Ձ): 9. *փխբ.* Խաթարվել: *Ք՚ը՛փըս փուչացալ ա* (Բ):

ՓՈՒՉԵՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՓՈՒՉԱՆԱԼ-ի:

ՓՈՒՉԻԳ՚ - *տե՛ս* ՓՕՉԻԳ՚:

ՓՈՒՉԻԳ՚ՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՉԸԳ՚ՕՏԷԼ:

ՓՈՒՉԻԿ - *տե՛ս* ՇԱՐԻԿ (2):

ՓՈՒՉՓՈՒՉԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Շատ մասերում փուչ տեղեր ունենալ, փափկել, փուչ-փուչ դառնալ: *Պիւրթը էնքան թակում ա, վէր փուչփուչանա* (Ձ): 2. *փխբ.* Հպարտությունից իրեն լավ զգալ: *Փուչ-փուչանում ա մաճկալը, շընուրհակալ ընում տըղէն, վէր էտքան պարի յա...* (ՆԱԲ, II, 26):

ՓՈՒՉՓՈՒՉԵՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՓՈՒՉՓՈՒՉԱՆԱԼ-ի:

ՓՈՒՌ/ՓՕՌՆԸ *(գրբ. փուռն)* - *գ.* 1. Հաց թխելու հատուկ վառարան: *Հացը փուռան տանս ա օնում, տինում ղունաղէն ըռաչէն* (Ձ): 2. Շինություն, ուր գտնվում է փուռը, փռատուն: *Նի յա մընում փուռը, տը՛սնում՝ մարթ չի կա* (Ձ):

ՓՈՒՌՎԱՌ/ՓՈՒՐՎԱՌ/ՓԸՌԸՎԱՐ/ՓԸՐԸՎԱՌ *(գրբ. բուրվառ)* - *գ.* Մետաղյա անոթ, որի մեջ կրակ են լցնում եւ խունկը մեջ գցելով՝ խնկարկում: *Տահանք վը՛ր ասում ա- պըրծընում, էլ ըսէլի պէն չի ինում, ըսկըսում ա փուռվառը տէսուտէն տանէլ-պիրիլը...* (ՀԺՀ, VII, 303):

ՓՈՒՍԱՆԱԼ - *չբ.* Փոս դառնալ, փոս ընկնել: *Վէր թըխում ա, տափը փուսանում ա* (Ձ):

ՓՈՒՍԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. փոսացուցանեմ)* - *նբ.* ՓՈՒՍԱՆԱԼ-ի:

ՓԻՒՍՆԻՒՆԳ՚ՈՒ - *տե՛ս* ՓԸՍԻՒՆԳ՚ՈՒ:

ՓՈՒՍԻ/ԲՈՒՍԻ - 1. *ած.* Սրածայր, սրագագաթ: *Փուստի փափաղը տինում ա, տանս կ՚ամ* (Ձ): 2. *փխբ. գ.* Մարդու գլուխ: *... Լօ՛թի, ամմա լ՚ավ պըրծիր հա՛, պատառ ար մընացալ՝ փուստիտ ցըրէվ տան* (ՋՏ, Բ, 105):

- Փուստին տալ - *տե՛ս* Վէրչը տալ:

ՓՈՒՍԻ-ՓՈՒՍԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Փուստի-փուստին ընկնել - Շփոթվել, անելիքը չիմանալ: *Այուն թօռնէրը քը՛ղաքան յը՛կալ ըն, փուստի-փուստին ա ընգալ* (Բ):

ՓՈՒՍՏՕԿ - *տե՛ս* ՓԸՍՏՕԿ:

ՓԻՒՍԻՒՆԳ՚ՈՒ - *տե՛ս* ՓԸՍԻՒՆԳ՚ՈՒ:

ՓԻՒՍԻՒՍ - *տե՛ս* ՓԸՍԻՒՍ:

ՓՈՒՍՕԿ - *տե՛ս* ՓԸՍՏՕԿ:

ՓՈՒՍՕՐ - *տե՛ս* ՓԸՍՕՐ:

ՓՈՒՏԲՕԼ *(ռուս. футбол, անգլ. football)* - *տե՛ս* ԹՕՓԷ:

ՓՈՒՐԱՀԱՑ - *տե՛ս* ՀԸՑԱՓՕՐ:

ՓՈՒՐԱՑԸ՚Ղ - *գ.* Անասունի փորի՝ որովայնի ճարպ: *Խօզ՚ին փուրայը՛ղը հանում ըն, ածում ղըզղընէք՚ը* (Բ):

ՓՈՒՐԱՍՕԹ - *գ.* Փորի վրա սողալը՝ սահելը: *Ըտըրա փուրասօթը թաքավէրին կըտըղցընում ա* (Ձ):

- Փուրասօթ տալ - Փորի վրա սողալ՝ սահել: *Փուրասօթ տալավ ըտըղատ հըռանում ա* (Ձ):

ՓՈՒՐԱՎՈՒՐ - *ած.* Մեծ փոր ունեցող: *Վէր թըխում ա, էտ փուրավուր մարթը ըղնում ա ծօրը* (Ձ):

ՓՈՒՐԱՏԱԿ - *գ.* 1. Մարդու փորի ներքեւի մասը: *Փուրատակը չանգըռում ա, ըսքըսում ա լանց ինիլը* (Ձ): 2. Կենդանիների փորի տակը, փորի տակի արտաքին մասը: *Էտ կըվէն փուրատակը սիպտակ ա ինում* (Ձ):

ՓՈՒՐԱՑԱՎ *(գրբ. փորացաւ)* - *գ.* 1. Փորի՝ որովայնի ցավ: *Խը՛ղճը սաղ քըշէրը փուրըցավան կըրը՛ցալ չի, թա քօն ինի* (Բ): 2. *փխբ.* Որեւէ խնդիրք՝ պահանջ՝ ակնկալություն, որ բացարձակապես չի ասվում: *Վէրցակը դանտի հըսկանըմ ա աղվէսին փուրացավը...* (ՋՏ, Բ, 155):

- Փուրացավը քաշիլ - Ուտելով զբաղվել: *Հանբուն փուրացավը քաշանալ ա, խօխէնք՚ը տանուզնը կըմընան* (Ձ):

- Փուրըցավան ընկնել - 1. Փորը՝ որովայնը ցավել: *Փուրըցավան ընգալ ա, կարում չի, թա տը՛ղը նըստէ* (Բ): 2. *փխբ.* Նախանձից իրեն վատ զգալ: *Կուճուր հարթնը ճօխտակ տըղա պէրավ, մը՛ծ հարթնը փուրըցավան ընգավ* (Ձ):

- Փուրըցավու ընկնել - *տե՛ս* Փուրացավը քաշիլ:

ՓՈՒՐԳՕՆ - *տե՛ս* ՓԸՐԳՕՆ:

ՓՈՒՐԳՕՆՉԻ - *տե՛ս* ՓԸՐԳՕՆՉԻ:

ՓՈՒՐԸԿԸՊՕԹՈՒՆ - *գ.* Փորը կապ լինելը, փորը կապվելը: *Փուրըկըպօթունը մարթին կըտանչի* (Բ):

ՓՈՒՐԸԿ՚ԸՆԹԱՆ - *գ.* Ծաղրաբար ասում են բարիկենդանին՝ ակնարկելով այդ օրվա առատ կերուխումը: *Պարիկ՚ը՛նթան չի, փուրըկ՚ը՛նթան ա* (Բ):

ՓՈՒՐԸՀԱՐԷՆՔ՚ - *գ.* Փորը լուծելը, փորլուծություն: *Ափկարը էնքան գ՚ավալ ա կէրալ, փուրըհըրէնք՚ան ընգալ ա* (Բ):

ՓՈՒՐԸՄԸՆԱ - *գ.* Ամուսնու կենդանության՝ ներկայության օրոք հղիացած եւ նրա մահից կամ ուրիշ տեղ գնալուց հետո ծնունդաբերած (կնոջ մասին): *Կընէգ՚ընա ասում ա.- Դէ վը՛ր տու դարիբօթուն ըս ք՚էցալ, յէս փուրըմընա յըմ իլալ, մինը քըզանա յէտըն ըմ պէրալ* (ՆԼՂԺԲ, 134):

ՓՈՒՐԸՉԸՎԱՆ - *տե՛ս* ՓՕՐՔԱԾ:

ՓՈՒՐԸՑԱՎԱՆՔ - *տե՛ս* ՓՈՒՐԱՑԱՎ:

ՓՈՒՐԸՑԱՎՈՒՏ - *տե՛ս* ՓԱԽԸԼ (2):

ՓՈՒՐԸՑԸՎՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՓԸԽԸԼՕԹՈՒՆ:

ՓՈՒՐԸՔԱԾԻ - *տե՛ս* ՓՕՐՔԱԾ:

ՓԻՒՐԹԻՒԾ - *տե՛ս* ՓԸՐԹԻՒԾ:

ՓՈՒՐՍՕՂ - *տե՛ս* ՓԸՐՍՕՂ:

ՓՈՒՐՎԱՌ - *տե՛ս* ՓՈՒՌՎԱՌ:

ՓԻՒՐԻՒԴ - *տե՛ս* ՓԸՐԻՒԴ:

ՓԻՒՐԻՒՋԱ *(գրբ. firuza)* - *գ.* Կապույտ կամ կապտականաչ գույնի թանկարժեք քար: *Էտ մուտընէն քարընն էլ փիրիզան յա ինիս* (Ձ):

ՓՈՒՐՈՒՔՏ - *տե՛ս* ՓԸՐՈՒՔՏ:

ՓԻՒՐՓԻՒՏ - *տե՛ս* ՓԻՐՓԷՏ:

ՓԻՒՐՓԻՒՏԱՃԻՒՐ - *տե՛ս* ՓԸՐՓԸՏԱՃԻՒՐ:

ՓՈՒՐՓՈՒՐԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՓԸՐԷԼ:

ՓՈՒՐՓՈՒՐԿԱԼԻԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՓԸՐԿԱԼԻԼ:

ՓՈՒՐՓՈՒՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՐՓԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՓՈՒՐՓՕՐ - *տե՛ս* ՓԸՐՓՕՐ:

ՓՈՒՐՕՆՏ - *տե՛ս* ՓԸՐՕՆՏ:

ՓՕԴԸՐԱԹ/ՓՕԴՐԱԹ *(ռուս. подряд, թրք. podrat (կապալ)* - *գ.* 1. *տե՛ս* ԾԸՐԻ: 2. *տե՛ս* ԲԸԹԱՎ: 3. Վարձակալություն,

պայմանագրային հիմունքներով ու վարձով որեւէ բան օգտագործելը: *...Սումարանին քՕհնա վարժապետնին էլիա փուղրաթավ յէր ըն կանալ խուխօց տանս տալը...* (ՋՏ, Ա, 22):

ՓՕԴԸՐԱԹՉԻ/ՓՕԴՐԱԹՉԻ *(թրք. podratči (կապալառու)* - *գ.* Որեւէ բան վարձակալող անձ, վարձակալ: *Տումըցէ Հիմբանցին էտ զըվօդէն փօդրաթչին ա* (Ձ):

ՓՕԴՐԱԹ - *տե՛ս* ՓՕԴԸՐԱԹ:

ՓՕՁՄԻԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փօզմիշ անէլ - 1. Չեղյալ համարել՝ հայտարարել: *Դօղվօրը փօզմիշ ըրէն* (Ձ): 2. Ձախողել: *Էտ մարթը լօխճիս կօրծէրը փօզմիշ ըրավ* (Բ):

- Փօզմիշ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Չեղյալ համարվել՝ հայտարարվել: *Էտ օրվանից էլ ըտըրանց պայմանը փօզմիշ ա ինում* (Ձ): 2. Ձախողվել: *Էս մարթը ռազի յա կէնըմ, ամմա դէ վախըմ ա՝ մարթը քըշէրավ կ՚ա պըտահէ, կօրծէրը փօզմիշ կինի...* (ՀԺՀ, V, 204):

ՓՕԹ/ՓՕՏ *(գրբ. փոթ)* - *գ.* 1. Ձգեստի՝ վարագույրի՝ կտորի եւն ծալք, ավելորդ՝ դուրս ընկած տեղ: *Ղըրյին փօթէրը կարում չի դուզըցընէ* (Ձ): 2. *փխբ.* Արատ, թերություն, պակասություն: *Սօնան շատ փօթէր օնէ* (Բ):

- Փօթ անըմ - Մականուն: *Ըտըրա փօթ անըմը Սօլախի յա* (Բ):

- Փօթ անրուն - Հիվանդ՝ վարակված արյուն: *Յարան պուք ա տամ, վէր փօթ անրունը տուս կ՚ա* (Ձ):

- Փօթ ըղնէլ - Փոթ՝ ծալք գոյանալ: *ՇՕրը փօթ ա ընգալ* (Բ):

- Փօթ տինիլ - Մեկին՝ մի բանի թերություն վերագրել, չհավանել: *Հինչ ըխճըկա նըհաշ ին տամ, էտ տըղան փօթ ար տինում* (Ձ):

- Փօթ քըցիլ - Փոթ՝ ծալք գոյացնել: *Հըլըղօրում ա, հարթանը շՕրը փօթ քըցում* (Ձ):

ՓՕԹԱՆ - *տե՛ս* ՉԱՄԱՆ[2]:

ՓՕԹԻ[1] - *գ.* Կավե փոքրիկ աման: *Մին փօթի սիսը՛ռավ լըսնում ա, տամ ըտըրան* (Ձ):

ՓՕԹԻ[2] - *տե՛ս* ԼՕԹԻ-ՓՕԹԻ:

ՓՕԹ-ՓՕԹ/ՓՕՏ-ՓՕՏ - *տե՛ս* ՓԸԹ-ՓՕԹՈՒՏ:

ՓՕԼ *(գրբ. փուլ (փլվելը, մաշելը)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փօլ ածէլ - 1. Քանդել, փլուզել, փլցնել: *Ըտըրանք մին օրումը էտ յը՛խծէն փօլ ըն ածում* (Ձ): 2. *տե՛ս* Փօզմիշ անէլ: 3. Մաշել, քրքրել: *Էտ շՕրը էնքան կը՛ցալ ա, փօլ ա ածալ* (Բ):

- Փօլ կ՚անալ *(գրբ. ի փուլ գամ)* - 1. Քանդվել, փլուզվել, փլվել: *Ուստէքը՛ լանվ ուստէքը՛ ին, ամմա լըհան քանի հէտ շինըմ ին, էլիա փօլ ար կ՚ամ* (ԼՂԲ, 342): 2. *տե՛ս* Փօզմիշ ինիլ: 3. Մաշվել, քրքրվել: *Փօլ ա կ՚ամ, աստէլ մին ճօխտըն ա կ՚էնում, էտ մին ճօխտըն էլ ա փօլ կ՚ամ* (ՀԱԲ, 15, 28): 4. Թուլացած ընկնել՝ փռվել: *Կօրծա վըստակած կ՚ամ ա տօն, թախտէն յըրա փօլ կ՚ամ* (Ձ):

ՓՕԼ-ՓՕԼ - *տե՛ս* ՓՕՁ-ՓՕՁ:

ՓՕԽ/ՓՈՒԽ *(գրբ. փոխ)* - *գ.* 1. Փոխարինաբար որեւէ բան տալը կամ վերցնելը: *Շինըթկընէրումը փօխը կընօխանց ա անդամ* (Բ): 2. Փոխարինաբար տրված կամ վերցված բան: *Հացէն փօխը տամ ա* (Բ):

- Փօխ անէլ/օնէլ - Փոխարինաբար մի բան վերցնել: *Ասում ա.- Մյ ախպէր, տու տանը կա՛ց, յէս քինանմ հըրըվանան հաց փօխ օնիմ, պիրիմ...* (ՀԺՀ, VII, 62):

- Փօխը քը՛ը՛զ/ծը՛ը՛զ ինի - Նույն բախտին արժանանաս՝ արժանանաք (ասվում է իբրեւ պատասխան՝ մի լավ՝ ուրախալի առիթով շնորհավորողին):

- Փօխ յը՛ր օնէլ - *տե՛ս* Փօխ անէլ:

- Փօխ տալ - 1. Փոխարինաբար մի բան տալ: *Մին թուրուն հաց ա թըխում, կէսը փօխ տամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՓՕԽԷԼ (10): *Փըսպարում ըն, թա.- Կընէգ՚ըտ օրանը էրկու սիրական ա փօխ տամ, ճէլլի յը՛ք* (Ձ):

ՓՕԽԱՆ *(գրբ. փոխան (փոխանորդ)* - 1. *տե՛ս* ՎԸՆՆԱՇՕՐ: 2. *տե՛ս* ՇԱԼՎԱՐ:

- Փուխանան փըռնած - Դեռահաս, մանկահասակ: *Իզէն հանան էն ա փուխանան փըռնած, հօրը հինչ բի՞դի քՕմանգ անէ* (Ձ):

- Փուխանէն քօղը դայիմ/պէնդ փըռնել - Բարոյական լինել (կանանց մասին): *Սօնիշկա աքէրը ըբըռու, փուխանէն քօղը դայիմ փըռնած կընէգ՚ ա իլանլ* (Բ):

- Փուխանումը փըթըրաղ ինիլ - 1. Մեղավոր լինել, թերություն ունենալ: *Ասում ա.- Թա փուխանումըտ փըթըրաղ չի կա, խէ պէրալ չը՞ս* (Ձ):

- Փուխանումը քաքած - *տե՛ս* ՆԷՅՆԱՆ:

- Փօխանը կատու ըղնէլ - 1. Սաստիկ վախենալ՝ անհանգստանալ՝ շփոթվել: *Փօխանըտ կատու յա՞ ընգալ, խէ խօսում չը՞ս* (Ձ): 2. *տե՛ս* Փօխանը կըրակ ըղնէլ:

- Փօխանը կըրակ ըղնէլ - Մի բանի հասնելու՝ մի բան անելու ցանկությունից խիստ անհանգստանալ՝ անհանգիստ լինել: *Ըընաշինըտ տը՛ղը նըստում չի, հանց ա փօխանը կըրակ ընգած ինի* (Բ):

- Փօխանը վը՛ենէրը ըղնէլ - Խայտառակվել: *Ղանխպան կընգանը մարթին փօխանը վը՛ենէրը կըղնէ* (Ձ):

ՓՕԽԷԼ *(գրբ. փոխեմ)* - *նբ.* 1. Իր ունեցածը տալով՝ փոխարենը ստանալ՝ վերցնել ուրիշի ունեցածը, փոխանակել: *Պէռնէրը իշէրավը փօխում ըն, ուրխացած քինամ տօն* (ՆԼՂԺԲ, 129): 2. Որեւէ բան փոխարինել մի ուրիշ բանով: *Մին դՕնըմ էլիա շՕրէրը փօխած քինամ ա, վէր ժողովուրթէն տըրութունը գիդան* (ՀԺՀ, V, 131): 3. Այլափոխել, կերպարանափոխել, այլ գույն՝ տեսք եւն տալ: *Կինուն նըհը՛ետ վէր ճուր խառնիս, համ ըռանգը կըփօխէ, համ համը* (Ձ): 4. Մի տեղ թողնելով՝ այլ տեղ գնալ՝ հաստատվել, որեւէ բանի հատկացված տեղը փոխել: *Ժուղովուրթըն ասում ա.- Թա հիրը՛ենանըտ փիս ա, տօնըտ փՕխէ, էրուշ ճար չի կա* (Ձ): 5. Վճիռը՝ կարգադրությունը՝ որոշումը՝ հրամանը եւն փոխարինել այլ վճռով՝ կարգադրությամբ՝ որոշմամբ՝ հրամանով եւն: *Թաքավէրը էտ վէր տը՛ենում ա, դանստի հըրամանը փօխում ա* (Ձ): 6. Վերափոխել, վերակառուցել, հեղաշրջել: *Մին էրկու շան վէրթի աշխարքըս փուխէցէն* (Բ): 7. Կեղծել, աղավաղել, աղճատել: *Քաչալը, սանը փօխած, ղարադամէն հանրթըն ի վէր կանչում ա* (ՀԱԲ, 15, 94): 8. *փխբ.* Վերադաստիարակել, հոգեկան՝ մտավոր՝ վարքուբարքի նոր ոգի՝ ուղղություն տալ: *Ըտի չուբանէն ախճիգ՚ը կարում ա էտ կ՚օղ տըղէն փօխէ, կարքէն մարթ շինի* (Ձ): 9. Շեղել, ծռել, թեքել: *Ղէրվիշը հըղէն փօխում ա, բիդի ծըմակը քինամ* (Ձ): 10. Մեկին մեկ ուրիշով փոխարինել: *Կամ ա, տը՛ենում էտ կընէգ՚ը ուրանն փօխալ ա* (ՀԺՀ, V, 59):

ՓՕԽԸՓԷՇՄԱՆ/ՓՕԽՈՒՓԷՇՄԱՆ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԸՓԷՇՄԱՆ: *Ըտըրանք էլ փօխուփէշման յէտ ըն տըռնաս, քիս ուրանց տընէրը* (ՀԺՀ, V, 261):

ՓՕԽԷՆԱ *(գրբ. փոխինձ (բոված ալյուր)* - *գ.* Բոված եւ երկանքով աղացած ցորեն: *Տա տ՚ուս ա օնում, թա պէրանը քըցի, փօխէնձը քամէն տանում ա...* (ՀԱԲ, 15, 138):

ՓՕԽԿ *(գրբ. փողք (քթի երկու անցքը)* - *գ.* Վարտիքի՝ անդրավարտիքի այն մասը, որ հագնում են ոտքին, փողք: *Էտ տըղան շալվարը հանում ա, փօխկէրքը կըպօտում, մօխրավ լըսնում, հանրթանն կախ տամ, ինքը՛ փախճում* (ՆԼՂԺԲ, 16):

- Փօխկէն ծիք՚ տալ - *տե՛ս* Վայնասուն անէլ:

- Փօխկէր(ք)ը յը՛ր քաշիլ/յը՛ր քըշտիլ - *տե՛ս* Թէվքէրը յը՛ր քաշիլ:

- Փօխկը ճօթըռած լօղվա - Աղքատ,

բայց պարծենկոտ մարդ: *Փոխկը ճօթռած լօղվա յա մէր Անդօնէն տըղան* (Բ):

- Փոխկումը փըթըրաղ ինիլ - *տե՛ս* Փուխանումը փըթըրաղ ինիլ (ՓՕԽԱՆ-ի տակ):

ՓՕԽՄՈՒՐԹ - *տե՛ս* ՓՕԽՆՈՒՐԹ:

ՓՕԽՄՕՐԹ - *տե՛ս* ՓՕԽՆՈՒՐԹ:

ՓՕԽՆՈՒՐԹ/ՓՕԽՆՕՐԹ/ՓՕԽՄՈՒՐԹ/ՓՕԽՄՕՐԹ *(գրբ. փոխանորդ)* - *գ.* Փոխնիփոխ հագնելու սպիտակեղեն (շապիկ, վարտիք եւն): *Հարթնը ճուրը կը՝ծրցընում ա, փոխմուրթը տընում կօխկէն, վէր կը՝լօխը լը՝վանա* (ՆԱԲ, 121):

ՓՕԽՆՕՐԹ - *տե՛ս* ՓՕԽՆՈՒՐԹ:

ՓՕԽՍ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փոխս ըղնէլ - Մի բան սխալմամբ մյուսի տեղ ընդունվել, իրար հետ շփոթվել: *Ծիյապահը մուտանում ա, ասում, վը՝ր էտ ծին ու՝ռանը չի, փոխս ա ընգալ* (ԼՂԲ, 331):

- Փոխս քըցիլ - Սխալմամբ մի բան մյուսի տեղ ընդունել, իրար հետ շփոթել: *Էտ տըղան ու՝ռանն ա հօրը տըրըխնէն փոխս ա քըցու՝մ* (Ձ):

ՓՕԽՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՓՕԽԷԼ-ի: *չբ.* 2. Ձգեստափոխվել, հագած շորերը փոխել: *Թաքավէրը էտ դէրվիշին շօ՝րէրը յօր ա օնում, փոխվում, ք՝ինամ* (Ձ): 3. Հերթափոխվել, հերթապահությունը փոխարինել: *Ղուլլուղչէք՝ը ճէլլի-ճէլլի փոխվում ին, հանցու մը՝րսին վէչ* (Ձ): 4. Բնավորությամբ՝ վարքագծով՝ վերաբերմունքով եւն այլ կերպ դառնալ: *Ք՝անպանը առաչ շատ ա իլանալ ուշունցատու, միհէնգ՝ փոխվալ ա* (Բ): 5. Մի այլ վիճակի վերածվել: *Համան փոխվալ ա* (Բ): 6. Փոխադրվել, տեղափոխվել: *Ըրամէն թօռնը փոխվալ ա հէնգ՝ինջի դասարան* (Բ):

ՓՕԽՏՈՒՐՍ - *տե՛ս* ՓԸԽԸՏՕՐՍ:

ՓՕԽՏՕՐՍ - *տե՛ս* ՓԸԽԸՏՕՐՍ:

ՓՕԿ *(գրբ. փոկ)* - *գ.* Կաշվի՝ ամուր գործվածքի եւն բարակ ու երկար շերտ՝ զանազան գործածությունների համար: *Թաքավը՝ր գ՝ուդ՝ում չար, թա փօկը՝ն էտքան էրկա կինի* (ՀԺՀ, VII, 353):

ՓՕԿՈՒՋ *(ռուս. фокус, գերմ. Hocus-pokus)* - *տե՛ս* ԸՇԿԸԿԸՊՕԹՈՒՆ:

ՓՕԿՈՒՋՆԻԿ *(ռուս. фокусник)* - *տե՛ս* ԸՇԿԸԿԱՊԷ (2, 3):

ՓՕՂ *(գրբ. փող)* - *տե՛ս* ՓՈՒԼ: ... *Մին քանէ մանէթ էլ փօղ ա տամ, մարթան թաքուն հը՝տը՝ն անում, ք՝ընում* (ԲՀԲ, 43):

ՓՕՄՓ(Ը)ՌԷԳ՝ *(հ.ե. *phamph-)* - *գ.* Գիրուկ, թմբլիկ, փափլիկ: *Փօմփը՝ռէգ՝ կ՝առն ա մ՝օրթում* (Ձ):

ՓՕՆՋ *(գրբ. փունջ)* - *գ.* Ծաղիկների՝ կանաչեղենի՝ մազերի եւն փնջաձեւ ամբողջություն, փունջ: *Էտ տըղան մին փօնջ մ՝ընէշ՝ակ ա քաղըմ, ք՝ընում հօրը կօշտը* (ՀԺՀ, V, 479):

- Փօնջ անէլ - *տե՛ս* ՓԸՆՋԻԼ:

ՓՕՆՋ-ՓՕՆՋ - *մ.* Փնջերով: *Ծաղէգ՝ը փօնջ-փօնջ տ՝ա՝ռնում ըն* (Ձ):

ՓՕՇ *(գրբ. փուշ)* - *գ.* 1. Որոշ բույսերի վրա գտնվող կոշտ ու սրածայր հավելված: *Ցա՝ք՝ին փօշը մաննըս ծակալ ա* (Ձ): 2. Ձկան բարակ՝ սրածայր ոսկոր: *Ծ՝ուկնէն փօշը մ՝ընացալ ա պը՝կէն* (Բ): 3. Ոզնու մորթը պատող ասեղնաձեւ ստեւը: *Կօզնուն փօշը վէր ինի վէչ, կօզնին կարէլ չի ապ՝ըրէ* (Ձ): 4. *տե՛ս* ԽԱՐՏ: 5. *փխբ.* Ասվում է խիստ՝ մռայլ՝ չար մարդու մասին: *Իզէն հօ ըսկէսուր չի՞, փօշ ա, փօշ* (Բ):

- Փուշէրէն անէլ - 1. Խստություն բանեցնել: *Ըսկէսուրը շատ ար փուշէրէն անում, կուճուր հարթնը տէմ չար կէնում* (Ձ): 2. Հակաճառել, հլու կերպով չեմթարկվել: *Միհէնգ՝վա հարթնէրը լ՝ըհա վէր հարթն ըն կ՝ամ, ըսքըսում ըն փուշէրէն անէլը* (Ձ):

- Փուշէրէն-թըվէրէն անէլ - *տե՛ս* Փուշէրէն անէլ:

- Փուշէրու յըրա նըստած ինիլ/նըստել - Խիստ անհանգիստ լինել: *Քը՝շէր տը՝ռավ՝ հ՝ա՝լա ապան ծըմական կ՝ա՝լ՝ու՝, այան էն ա փուշէրու յըրա նըստած* (Բ):

- Փօշէրը տ՝ու՝ս օնէլ - *տե՛ս* Փուշէրէն անէլ:

ՓՕԾՄԱՆ - *տե՛ս* ՓԷՇՄԱՆ:

ՓՕՇՏ[1] - *տե՛ս* ՓՈՒՇՏԱ:

ՓՕՇՏ[2] *(ռուս. почта, լեհ. poczta, իտ. posta)* - *գ.* 1. Ծանրոցների՝ նամակների՝ դրամի եւն առաքումն ու ընդունումը վարող կապի հիմնարկ, ինչպես նաեւ այդ հիմնարկի շենքը, փոստ: *Առաչ ամմէն շէնում էլ փօշտ ա իլանալ* (Բ): 2. Այն, ինչ որ առաքված կամ ստացված է կապի հիմնարկի միջոցով: *Փօշտը ըստանում ըն, ամմա էտ նամակը մաչին չի ինում* (Ձ):

- Փօշտու թընըկաման - Անբարոյական կին: *Ծատօրը գ՝ուդ՝ում չի, վէր ու՝ռանն կը՝նէգ՝ը փօշտու թընըկաման ա* (Բ):

- Փօշտու ճ՝ՕՐԷ - Շատ չարչարվող մարդ: *Փօշտու ճ՝ՕՐԷ յա մէր համօն* (Բ):

ՓՕՇՏԱԼ՝ՕՆ - *տե՛ս* ՓՕՇՏԱԼՕՆ:

ՓՕՇՏԱԼՕՆ/ՓՕՇՏԱԼ՝ՕՆ *(ռուս. почтальон, իտ. postiglione)* - *գ., ած.* Փոստատար: *Տա ու՝ռանն փօշտալ՝օն յըղօնէգ՝ին մին սօր ա տամ, ղարկըմ* (ՀԺՀ, V, 128):

ՓՕՇՏԸԽԱՆԱ - *տե՛ս* ՓՕՇՏ[2] (1):

ՓՕՇՈՒՏ *(գրբ. փշուտ)* - *ած.* Փշեր ունեցող, փշերով պատված, փշոտ: *Գ՝ուլը փօշուտ ծաղէգ՝ ա* (Բ):

ՓՕՉ *(պրս. pūč)* - *ած.* 1. Մեջը դատարկ, սնամեջ: *Մէր հրյաթումը մին մը՝ծ, փօչ թուրէ յա իլանալ* (Բ): 2. *փխբ.* Անիմաստ, անհեթեթ: *Փօչ խօսկէրք ա ըտըրա ըսը՝ծնէն* (Բ): 3. *փխբ.* Դառնություններով ու տառապանքներով լի: *Փօչ աշխարք ա* (Բ): 4. *փխբ.* Փտած, փչացած: *Ըխպիրանն տէնը էրկու ծառնը կա՝տակէն փօչ* (ՀԺՀ, V, 372): 5. *ած., գ.* Անպիտան, սրիկա, անզգամ: *Էրկու տը՝ղա օնէ, ճօխտը՝ փօչ* (Ձ): 6. *գ.* Թերություն, արատ (գործածվում է հիմնականում հոգնակի ձեւով): *Ըտըրա փօչէրը շատ ա* (Բ):

- Փօչ անէլ - Փչացնել, անպետքացնել: *Էնքան ապ՝ըրանքը թօղից թօռէն տակէն, փօչ ըրավ* (Բ):

- Փօչէրը պէց անէլ - Մեկի թերությունները՝ գաղտնիքները եւն բացահայտել: *Աղվէսը կ՝ամ ա, թա՝ կընգանը ք՝ը՝շտէն փօչէրը պ՝ա՝ց անէ, թաքավէրը թօղում չի...* (ՀԺՀ, V, 628):

- Փօչէրը պէց ինիլ - Մեկի թերությունները՝ գաղտնիքները եւն բացահայտվել: *Էտ կընանէք՝ը տը՝ռնում ըն, վէր ու՝ռանց փօչէրը պէց ա ինում, յը՝տ ք՝ունում ըն Ըստուծէն վը՝տքը...* (ԱԱ, 87):

- Փօ՞չ, թա տըռօ՞զ - Խաղատեսակ: *Խօխէնք՝ը փօ՞չ, թա տըռօ՞զ ըն խաղ անում* (Ձ):

- Փօչ իլանալ - *տե՛ս* ՓՕՉ (5): *Էք՝սը մարթը, կընէգ՝ը, խօխէնք՝ը յէր ըն կէնում, թա՝ ք՝ինանն, էս փօչ իլանէն թօղում չը՝ն* (ՀԺՀ, V, 499):

- Փօչ ինիլ - Փչանալ, անպետքանալ: *Արաշտ ըրավ, բարը սաղ փօչ իլանավ* (Ձ):

- Փօչ ճըղուպուր/պուպու - *տե՛ս* Մաչը փօչ ճըղուպուր (ՄԱՉ-ի տակ):

ՓՕՉԻԳ՝/ՓՈՒՉԻԳ՝ - *գ.* 1. Միզապարկ, միզափամփուշտ: *Ըփկարէն փօչիգ՝ը ա՝նպլէցա յը՝ն ըրալ* (Բ): Թռչունների կերակրափողի լայնացած պարկաձեւ մասը: *Պիրում ա էրկու միսրի մ՝օրթում, փուչիգ՝նէն տը՝ռըզցը՝նում, ծուլնէրէն կապում* (ՀԱԲ, 15, 94): 3. Մարմնի վրա գոյացած ուռուցք՝ պալար: *Պը՝ըկէն տակէն մին փօչիգ՝ ա տ՝ու՝ս յը՝կալ* (Բ): 4. Պղպջակ: *Կինին վէր ածում ա ըստաքանը, փուչիգ՝նէն լօք-լօք ըն անում* (Ձ): 5. Մաշկի վրա գոյացած բշտիկ, որ սովորաբար լցված է լինում հեղուկով: *Ծը՝ր՝քէրը սաղ փուչիգ՝նէ յա* (Բ):

- Փօչիգ՝ը ծակ/պիրանան մօտէ - Անգաղտնապահ: *Փօչիգ՝ը ծակ տը՝ղամարթը հինչ կա՞նին* (Բ):

- Փօչիգ՝ը վը՝ռան մօտէ - Բարկացկոտ, շուտ բարկացող: *Փօչիգ՝ը վը՝ռան մօտէ մարթ ա մէր Ապ՝ըհամը* (Բ):

- Փօչիգ՝ը տը՝ըրաքէլ - Միզելու խիստ

ցանկություն ունենալ: *Դէ թաքավէրին տըղան էլ, փօչիգը տըրաքում ա, հունց նըստէ՞* (Զ):

- Փուչիգումը պէն չըպահէլ - Անգաղտնապահ լինել: *Տընաշինըտ փուչիգումը պէն չի պահում, հինչու ըսկանում ա, լօխճին ասում ա* (Բ):

ՓՕՉ-ՓՕՉ - *ած.* 1. Ծակոտկեն, շատ մասերում փուչ տեղեր ունեցող: *Փօչ-փօչ հաց ա* (Բ): 2. Գզելով կամ ճիպոտով ծեծելով գզգզված ու փափկեցրած (բրդի՝ բամբակի մասին): *Փօչ-փօչ պ՚ուրթ ա* (Բ):

ՓՕՌՆԸ - *տե՛ս* ՓՈՒՌ:

ՓՕՍ *(գրբ. փոս)* - *գ.* 1. Գետնի մեջ փորած կամ որեւէ պատճառով խոր ընկած տեղ: *Մին խօր փօս ա կըտըրում, մինչէվ կ՚օտէն հօղումըն ա տինում...* (ՀԱԲ, 15, 13): 2. Հարթ մակերեւույթի վրա ներս ընկած տեղ: *Էս էլ հօ հըղէ չի՞, սաղ փօսէր ա* (Զ): 3. Գերեզմանափոս: *Ը՚ըհա վէր մէյդը տինում ըն փօսումը, կարկուտը նի յա օնում* (Զ): 4. Մարմնի վրայի կամ ներսի գործարանների խոռոչ: *Ըտըրա ըշկէրէն տակէ փօսէրը վէր տը՚սնում ա, վախում ա* (Զ): 5. *ած.* Ներս ընկած, խոր ընկած, փոսացած: *Մէր շէնը փօս տը՚ղ ա* (Բ):

- Փօս ըղնէլ - Ներս ընկնել, փոսանալ: *Խը՚ղճը էնքան մ՚ըշվ՚ալ ա, թօշէրը փօս ա ընգալ* (Բ):

- Փօս քանդիլ (մինին հը՚տէ) - Դավ նյութել մեկի դեմ, որոգայթ լարել: *Ն՚ուրն՚ուշին հը՚տէ փօս քանդ՚ողը ինք՚ը կըղնէ մաչը* (Զ):

- Փօս քըցիլ - Փոս գոյացնել, փոսացնել: *Վէդրան թըխում ա քարէն, փօս քըց՚ում* (Զ):

ՓՕՍԱԼԱՂ - *տե՛ս* ԼՕՂՎԱ:

ՓՕՏ - *տե՛ս* ՓՕԹ:

ՓՕՏՕԳՐԱՓ *(ռուս. фотограф)* - *գ.* Լուսանկարիչ: *Խուջաց Սիրգօնէն թօռը լ՚ավ փօտօգրրափ ա* (Բ):

ՓՕՐ *(գրբ. փոր)* - *գ.* 1. Մարդու եւ կենդանիների մարմնի մաս, որի մեջ տեղավորված են ստամոքսը, լյարդը, աղիքները եւ այլ գործարաններ: *Ղ՚ամ՚ան քաղում ա փօրը, ըսպանում* (Զ): 2. Փորոտիք: *Փօրը տ՚ուս ըն տամ, մէսը ածում խուրջինը, ք՚ինամ* (Զ): 3. Իրանի առջեւի մասը՝ կրծքից ներքեւ: ... *Սուփրան փօրավըն ա տամ, ք՚ընում* (ՀԱԲ, 15, 17): 4. Կնոջ արգանդ: *Իզէն հ՚ալ՚ ն՚ուրն մօրը փօրումըն ա իլ՚ալ նադինք* (Բ): 5. Ծին, ծնունդ: *Ղ՚ավրիշը ասում ա.- Թա ախճիգ՚ ինի, առաչին փօրը իմըն ա, թա տըղա ինի՝ քունը* (Զ): 6. *փխբ.* Ամանների՝ անոթների՝ իրերի միջին՝ ուռուցիկ մասը: *Կըրասէն փօրը ճաքալ ա* (Բ): 7. *փխբ.* Սնունդ, ապրուստի միջոց: *Ամմէն մարթ ն՚ուրն՚ն փօրէն հը՚տէ յա ըշխադում* (Զ):

- Փօրան ըղնէլ - *տե՛ս* Պօրտը տ՚ուս ըղնէլ:

- Փօրան փըռնէլ - Որովայնի ուժեղ ցավ զգալ՝ ունենալ: *Կամ ըն, տը՚սնում՝ թաքավէրը, փօրան փըռնած, ճըղճըղամ ա* (Զ):

- Փօրան փըռնէլ վէր ըղնէլ - *տե՛ս* Ն՚ուշկ՚ունա՚ ինիլ:

- Փօրան ք՚ինիլ - Փորը լուծել, փորլուծություն ունենալ: *Յու շատ գ՚ն՚ալ՚ն օտէ, փօրան կըք՚ինի* (Բ):

- Փօրավը չըվան/ք՚ն՚անդիր չի պատ կ՚ա՚լ - Ասում են շատ գեր՝ մեծ փոր ունեցող մարդկանց մասին:

- Փօրէն կըռը - Բուն նպատակը՝ ցանկությունը: *Ըտըրա փօրէն կըռը էն ա ինն՚ում, վէր հիրըվանէն նըհը՚տ հըրակաշ տը՚ռնա* (Զ):

- Փօրէն կուտընէք՚ը - Մարդու որովայնի ճարպը: *Ասում ա.- Ըտըրան էնքան թըկէցէք՚, վէր փօրէն կուտընէք՚ը հ՚ալ՚ի* (Զ):

- Փօրէն վը՚ռթնը կօտըրէլ - Մի քիչ սնվելով՝ քաղցը մեղմել: *Հիշկան շօռ ա կ՚ամ, մին պէն չի քըթէնում, թա լ՚ըհա փօրէն վը՚ռթնը կօտըրէ* (Զ):

- Փօրէն տակը քօրէլ - *տե՛ս* Մաշկը քօրէլ:

- Փօրէն ցավը - *տե՛ս* ՓՈՒՐԱՑԱՎ:

- Փօրը իփիլ - *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

- Փօրը լըցնել - Ագահաբար ուտելով՝ կշտանալ: *Նըստում ա, փօրը լըցնում, ք՚ինամ* (Զ):

- Փօրը լիգ՚ը - 1. Կուշտ կերած՝ հագեցած: *Փօրը լիգ՚ը մարթին էլ հինչ դ՚ն՚ող կինի* (Բ): 2. *տե՛ս* ՊԱՃ(Ճ)ԱՌԱՎԷՐ:

- Փօրը՝ լիգ՚ը, կօխկը՝ տէրտակ - Ասում են այն կանանց մասին, որոնց երեխաները ծնվելուց մահանում են:

- Փօրը խ՚ն՚փիլ - *տե՛ս* Փօրէն վը՚ռթնը կօտըրէլ:

- Փօրը խէխտ՚ն՚ած բըրամա - Գոտկատեղը բարակ, նրբիրան մարդ: *Հարթնը, հինչ հա՞րթնը, փօրը խէխտ՚ն՚ած բըրամա* (Բ):

- Փօրը խըշարէլ - *տե՛ս* ՓԸՓԷԽՎԷԼ:

- Փօրը ծակէլ - 1. Հանգիստ չտալ, անհանգստություն պատճառել: *Կընգանը ջօղաբը մարթին փօրը ծակում ա* (Զ): 2. Նախանձը շարժել: *Ընխշունէն ղը՚շշընգ՚օթունը հիրըվընն՚էրէն փօրը ծակում ա* (Բ):

- Փօրը ծափ տալ - Խիստ սոված լինել: *Էրկու օր ա՝ պէն չի կէրալ. փօրը ծակում ա* (Զ):

- Փօրը ծըմըր(ը)կէլ - *տե՛ս* Փօրը տ՚ուս կ՚ա՚լ:

- Փօրը ծուխավ լըցնէլ - Հրազենով սպանել: *Թափանչան տ՚ուս ա օնում, ըտըրա փօրը ծուխավ լըցնում* (Զ):

- Փօրը կապվէլ - Փորկապություն ունենալ: *Խը՚ղճը հինչ ա՞նէ, փօրը կապվալ ա, կարում չի, թա չ՚ալ ք՚ինի* (Բ):

- Փօրը կատու ըղնէլ - *տե՛ս* Փօխանը կատու ըղնէլ:

- Փօրը կըլխան պէցն՚ուր - 1. Շատ գեր: *Փօրը կըլխան պէցն՚ուր ա, էտ հինչ կօրծ բիդի ա՞նէ* (Բ): 2. Հղիության վերջին շրջանում գտնվող (կին): *Փօրը կըլխան պէցն՚ուր հարթն ա, խօխա պիրիլի վախտըն ա* (Բ):

- Փօրը կըտօրէլ - Որովայնը խիստ ցավել: *Էնքան կէրալ ա, փօրը կըտօրում ա* (Բ):

- Փօրը կօշտ (ինիլ) - 1. Կուշտ կերած՝ հագեցած (լինել): *Փօրը կօշտը տ՚ուզնին դադիրը գ՚իդ՚ալ՚ չի* (Զ): 2. Տնտեսապես ապահով (լինել): *Դ՚օր՚ունք փօրը կօշտ խալխ ըն* (Բ):

- Փօրը կօշտ պահէլ - Իր կամ ուրիշի մասին հոգ տանելով՝ երբեք քաղցած չմնալ՝ չթողնել: *Սօնա բաջին քըշէրցիրը՚կ ըշխադում ար, համ ն՚ուրն՚ն փօրը կօշտ պահում, համ խօնցը* (Բ):

- Փօրը կօտ ըղնէլ - *տե՛ս* Փօրը մայա ըղնէլ:

- Փօրը հաստ - *տե՛ս* ՀԸՍՏԱՓՕՐ:

- Փօրը հացուտ անէլ - *տե՛ս* Փօրէն վը՚ռթնը կօտըրէլ:

- Փօրը ղաժավ լիգ՚ը - Նախանձ, չարակամ, խարդախ: *Փօրը ղաժավ լիգ՚ը մարթ ա Շաբօն* (Բ):

- Փօրը ճըրդօտէլ - 1. Բղավել, բարձր ձայնով կանչել: *Ծէն տալավ, փօրը ճըրդուտէլավ ք՚ինամ ա, տէսնում՝ լիհ՚ն հըղըցէն կըլխէն՝ մին փօսում, պըրանած* (ՆԼՂԺԲ, 119):

- Փօրը մայա ըղնէլ - Քաղցը անցնել: *Միկա վէր օտըմ ըն, խըմում, էտ տըղէն փօրը մայա յա ըղնում, ըսկըսում ա խաղ անէլ...* (ՀԺՀ, VII, 110):

- Փօրը մաշկան կէնալ - Սաստիկ նիհարել: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, փօրը մաշկան ա կացալ* (Բ):

- Փօրը յը՚ր չօնէլ - Նախանձել: *Մը՚ծ հարթնանը փօրը յը՚ր չի օնում, վէր կուճի հարթնանը ըտի սիրում ըն* (Զ):

- Փօրը յըղըկ՚ալ՚ի - *տե՛ս* Փօրը փիյըկ՚ալ՚ի:

- Փօրը շինիլ - *տե՛ս* ՄԱՉԻԼ (2):

- Փօրը շօն ըղնէլ - *տե՛ս* Փօխանը կատու ըղնէլ:

- Փօրը պէն ըղնէլ - *տե՛ս* Փօրը մայա ըղնէլ:

- Փօրը պըլիթիլ - *տե՛ս* Փօրը տ՚ուս կ՚ա՚լ:

- Փորը պընդոցց(ը)նէլ - Կուշտ ուտել, հագենալ: ... *Ըստը՛ղ մին լ՛ավ փորը պընդոցցնէս ա, հրդէ ինիս* (Զ):

- Փորը վախավ լիգ՛ը - Սարսափի մատնված, սարսափահար: *Հիշտէղ ը՞ք տէսալ, վէր փորը վախավ լիգ՛ը մարթը քօն ինի* (ՆԱԲ, 30):

- Փորը վէր ածէլ - 1. Փորոտիքը հանել՝ դուրս թափել՝ մաքրել: *Ծունկնէն փորը վէր ըն ածում, լըվանում, իփոնում* (Զ): 2. Սպանել (հաճախ գործածվում է որպես սպառնալիք): *Ասում ա.- Ծէնըտ կըտըրէ՛, թա չէ փորըտ վէր կածիմ* (Զ):

- Փորը վը՛րթնած/վը՛րթնավ լիգ՛ը - *տե՛ս* Փորը դաժավ լիգ՛ը:

- Փորը վէց-վէց անէլ - Շատ քաղցած լինել, ուտելու մեծ ցանկություն ունենալ: *Էտ դ՛ուրըմը փորը վէց-վէց անէլավ, խըլուշկուտալավ մին աղվէս ա անց կէնըմ...* (ՋՏ, Բ, 155):

- Փորը տափավը քաշ ինիլ - 1. Սաստիկ գիրանալ, փորը շատ մեծանալ: *Տընաշինըտ կարում չի, թա տ՛ուրո՛ւր կ՛ա, փորը տափավը քաշ ա ինում* (Զ): 2. Ծնելու ժամանակը մոտ լինել (կենդանիների մասին): *Խոզ՛ին փորը տափավը քաշ ա ինում, էք՛ուց ծընական ա* (Բ):

- Փորը տափէրը քըսէլ - *տե՛ս* Պորտը տափէրը քըսէլ:

- Փորը տէրտակ - Քաղցած, անոթի: *Փորը տէրտակ մարթը կարէլ չի հոնձ անէ* (Բ):

- Փորը տըռըզգիլ/տըռըզգընէլ - *տե՛ս* Փորը տ՛ուս կ՛ալ:

- Փորը տըռոզ - 1. Գեր, չաղ: *Փորը տըռոզ մարթ ա իլալ Հայկան* (Բ): 2. *տե՛ս* ՊԱՌ(Ճ)ԱՌԱՎԷՐ:

- Փորը տըրաքէլ - 1. Չափազանց շատ կերած լինել: *Փորը տըրաքում ա, կարում չի թա նըստէ* (Բ): 2. Խիստ նախանձել, նախանձից պայթել: *Սունէն փորը տըրաքում ա, վէր տըք՛րակէնը ըտի դաշանգ՛ ա* (Բ):

- Փորը տ՛ումբանգ՛ անէլ - *տե՛ս* Փորը պընդոցց(ը)նէլ:

- Փորը տ՛ուս կ՛ալ - 1. Գիրանալ, չաղանալ: *Հինչա պաշտոն ըն տըվալ, Մըցակէն փորը տ՛ուս ա յը՛կալ* (Բ): 2. Հղիանալ, հղի դառնալ: *Անց ա կէնում մին քանէ վախտ, թաքուհուն փորը տ՛ուս ա կ՛ամ* (Զ):

- Փորը փիյըկ՛ալիլ - 1. *տե՛ս* Փորը տ՛ուս կ՛ալ (1): 2. Հարստանալ: *Սումբաթէն փորը փիյըկ՛ալալ ա, էլ մէզ մըրթատը՛ղ չի տինում* (Բ):

- Փորը քըթէն տէմ ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Փորը տափավը քաշ ինիլ (1): 2. Ծննդաբերելու ժամանակը մոտ լինել (կանանց մասին): *Հէրիք՛նազէն փորը քըթէն տէմ ա ընգալ, էս շէբաթը հ՛ուրբ՛աթ խօխա կըպիրի* (Բ):

- Փորը քըշանալ - Սովածանալ: *Հիշկան կօրծ ա անում, էնքան փորը քըշանում ա* (Զ):

- Փորը քըշիլ - *տե՛ս* Փորան քի՛նիլ:

- Փորը քուշտըց(ը)նէլ - *տե՛ս* Փորը պընդոցց(ը)նէլ:

- Փոր պահէլ - 1. Ախորժակ պահել ավելի լավ ուտելիքի համար: *Ասում ա.- Փո՛ր պահէ, էս ա խըրաված ըմ անում* (Զ): 2. Այստեղ-այնտեղ սնվելով՝ գոյատեւել: *Փոր պըհէլավ տօն չըս տը՛ռնալ* (Զ):

- Փորումը այբու/այիփպէնու թիք՛ն/կուտուր/պատառ չինիլ - Տգետ՝ անգրագետ լինել: ... *Էտ դէրըն էլ պէն չի ինում գ՛իդ՛ալիս, փորումը այիփպէնու կուտուր չի ինում...* (ՀԺՀ, VII, 303):

- Փորումը ն՛ուն կաթէլ - *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

- Փորումը կըռ ինիլ - Գաղտնի նպատակ՝ ցանկություն՝ պահանջ ունենալ: *Ընդըրա փորումը վէր կըռ չինի, էս ծունծըմը՛ռ օրը կ՛ալ չի մէր շէնը* (Զ):

- Փորումը կըտօրէլ - Զայրույթը մի կերպ զսպել: *Հարթնը ուտէս ա, ըսկէսուրըն էլ փորումը կըտուրէս ա* (Զ):

- Փորումը սադանա/օխծ ինիլ - Չար մտադրություն՝ դիտավորություն ունենալ: *Թաքավէրը դ՛ուստի յա կըլ՛օխ ըղնում, վէր վէզիրին փորումը սադանա կա* (Զ):

- Փորումը սը՛ռտ չըմընալ - տե՛ս Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

- Փորու յէսիր - Միայն ուտելու մասին մտածող, ամեն ինչ փորին ծառայեցնող: *Փորու յէսիր մարթը կարէլ չի տօն պահէ* (Զ):

- Փորու ցավ - *տե՛ս* ՓՈՒՐԱՑԱՎ:

- Փոր քըցիլ - *տե՛ս* Փորը տ՛ուս կ՛ալ:

ՓՕՐԹԱՓ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Փորթափ անէլ - *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք անէլ:

- Փորթափ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

ՓԸՐԹԸԽԱԼ - *տե՛ս* ԱՊԷԼՍԻՆ:

ՓՕՐԿԱՊ - *տե՛ս* ՓՈՒՐԸԿԸՊՕԹՈՒՆ:

ՓՕՐՄ *(ռուս. форма, լատ. forme)* - *գ.* Կերպ, ձեւ, եղանակ: *Էտ փորմի չօրսին էլ ըսպանում ա...* (ՀԱԲ, 15, 128):

- Փորմու հը՛տէ/մըհար - Արտաքուստ ցույց տալու համար, ձեւականորեն: *Փորմու հը՛տէ ինք՛ըն էլ ա ըսքըսում խօտ հարէլը* (Զ):

ՓՕՐՄԱ *(ռուս. форма)* - *գ.* Համազգեստ: *Առաչ ըշկօլնիկնէն փորմա յըն իլալ կ՛ընալիս* (Բ):

ՓՕՐՍՈՒՂ - *տե՛ս* ՓԸՐՍՕՂ:

ՓՕՐՍՕՂ - *տե՛ս* ՓԸՐՍՕՂ:

ՓՕՐՏՈՒՊԸՅԱՆ *(ռուս. фортепьяно, իտ. fortepiano)* - *գ.* Դաշնամուր: ... *Թ՛ռին, սազին էլ հավան չընը, փորտուպըյանէն ա մօդան* (ՋՏ, Ա, 26):

ՓՕՐՑ *(գրբ. փորձ)* - *գ.* 1. Կյանքից՝ գործունեությունից եւն քաղած գործնական գիտելիքների, հմտությունների, ունակությունների եւն ամբողջությունը: *Ուստա Արտաշը մը՛ծ փորց օնէ* (Բ): 2. Վարժություն, որ կատարվում է որեւէ բան սովորելու՝ որեւէ բանում հմտանալու համար: *Շատ ա փորց անում, մինչը՛վ կարում ա ինք՛ըն էլ հօրը նըման պար կ՛ա* (Զ):

ՓՕՐՑԱՆՔ *(գրբ. փորձանք)* - *տե՛ս* ԽԱԹԱ: *Կուճուր ախպօր փ՛անդէրավը Պարսէղը պըրծընում ա ամմէն մին փորցանքա* (ՀԺՀ, V, 439):

ՓՕՐՑԷԼ - *տե՛ս* ՓՕՐՑԻԼ:

ՓՕՐՑԻԼ/ՓՕՐՑԷԼ *(գրբ. փորձեմ)* - *նբ.* 1. Ստուգել՝ պարզել մեկի կամ մի բանի ինչպիսին լինելը: *Մին սօվ տարէ Աստուծ ն՛ուգիս ա ժուղուվուրթէն փորցի...* (ԱԱ, 88): 2. Համտեսել, համտես անել (համը, սպիրտայնությունը եւն որոշելու համար): *Կ՛ինին փորցն՛ում ա, տը՛սնում՝ թըթօ* (Զ): 3. Որեւէ բան անել՝ գործողությունների դիմել մի բանի հասնելու՝ մի բան իրականացնելու համար: *Շատէրը ըն փորցն՛ում, ամմա կարում չընը էտ ուշափէն յը՛խնին* (Զ): 4. Փորձարկել: *Ապան մին թ՛ազգ՛ն չընխարակ ա շինում, այան նըստում ա, վէր փորցի* (Զ): 5. Չափսը՝ սազելը՝ գույնի համապատասխանությունը եւն պարզել (հագնելով, չափելով եւն): *Էտ ախճիգ՛ը հինչ շօր փորցն՛ում ա, յըրան կ՛ամ չի* (Զ): 6. Գործածվում է որպես սպառնալիքի արտահայտություն՝ չհամարձակվես, եթե անես, կտուժես (հրամայական եղանակով): *Ասում ա.- Փո՛րցի լ՛ըհա մէհէտ էլ նի մընինիս իմ բաղըս* (Զ):

- Փորցն՛ած թանը անփորց մածնան լ՛ավ ա - Ծանոթ՝ փորձված մարդը՝ իրը՝ երեւույթը եւն, իրենց թերություններով հանդերձ, գերադասելի են անծանոթից՝ անփորձից, թեկուզ եւ դրանք նախորդներից ավելի առավել լինեն:

ՓՕՐՑՎԷԼ - *տե՛ս* ՓՕՐՑՎԻԼ:

ՓՕՐՑՎԻԼ/ՓՕՐՑՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՓՕՐՑԻԼ-ի: 2. *չբ.* Վարժվել, հմտանալ, փորձ ձեռք բերել, փորձառու դառնալ: *Փորցվ՛ած վը՛րսկան ա Աբօն* (Բ):

ՓՕՐՔԱԾ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՂՈՒՇԽՈՒՆ: 2. Գոտու նման հատուկ կարված լայն երիզ, որ, օրորոցի վրայով ու տակով անցկացնելով, կապում են, որպեսզի երեխան չընկնի: *Խօխան տինում ա ըրուրուցումը, փորքաշավը կապում* (Զ): 3. *հեգն. տե՛ս* Կ՛ՕՏԷ (1):

ՓՕՓ - 1. *գ.* Պաքսիմատով, շաքարով եւ ջրով պատրաստած մանկական ճաշ: *Խոխէնքը փոփ շատ ըն սիրում* (Ձ): *ած.* 2. Շատ հասունանալուց եւն փափկած, փափուկ: *Փոփ զըկըռ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Շատ ծերացած, ծերությունից մարմինը փափկած: *Փոփ պառավ ա* (Բ):

- Փոփ տը՛ռնալ - 1. Շատ փափկել: *Տանձը էնքան հըսալ ա, լափ փոփ ա տը՛ռալ* (Բ): 2. Շատ ծերանալ, ծերությունից մարմինը փափկել: *Մէր ազնավուրը քը՛ընում ա, տէսնում ուշափէն մարը պըռռաված, փոփ տէռած...* (ՆԱԲ, 26):

ՓՕՔ(Ը)Ս/ՓՕՔՍԸ *(գրբ. փուք)* - *գ.* Կաշվե կծկվող ու ծալքավոր հարմարանք օդի հոսանք դուրս մղելու համար, փուքս: *Փոքսըն էնքան փըչում ա, վար ջամը սըկսում ա կ՚իրմիրիլը* (ՀԺՀ, V, 392):

- Փոքսը նըստէլ - *տե՛ս* Հավան նըստէլ (ՀԱՎԱ-ի տակ):

ՓՕՔՍԸ - *տե՛ս* ՓՕՔՍ:

Ք

ՔԱ - *տե՛ս* ՔՈՒ (գործածվում է հիմնականում **հանր** եւ **մար** բառերի տրական հոլովաձեւի հետ): *Քա հոր, քա մոր տօնը շինվի, քը՛էգ խէ փըսակում չը՞ն* (Բ):

ՔԱԹ - *գ.* 1. Հեքիաթ: *Տըրանավ էլ քաթը պըրծընէս ա* (ՀԺՀ, V, 599): 2. *տե՛ս* ՋԸՐՈՒՑ:

ՔԱԹԱՆ *(գրբ. քթան)* - *գ.* Կտավատի թել եւ այդ թելից գործած կտոր՝ կտավ: *Քաթան ա ինք՚ օնում, մին դարյա կարում, տամ ըխճըկանը* (Ձ):

- Քաթան տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՍԸՓԱՐԹՆ(ԸՎ)ԻԼ:

ՔԱԹՍՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԱՑ(Ց)ՈՒՆ:

ՔԱԼ - *տե՛ս* Ք՚ԱԼ:

ՔԱԼԱՂԱ - *տե՛ս* Ք՚ԱԼԱՂԻ:

ՔԱ՚ԼԱ՚ՄԱՆԳՕ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քա՚լա՚մանգօ տը՛ռնալ - Սաստիկ մրսել: *Այազ ա, քա՚լա՚մանգօ յընք տը՛ռնում* (Ձ):

ՔԱԼՈՒԾ - *տե՛ս* Ք՚ԱԼՕԾ:

ՔԱԼՈՒՔՈՒԼ - *տե՛ս* Ք՚ԱԼՈՒՔ՚ՈՒԼ:

ՔԱԽԾԸՐ/ՔԱԽՑԸՐ *(գրբ. քաղցր)* - *ած.* 1. Քաղցրահամ: *Ծէրանը քախծըր բար ա* (Բ): 2. Զգայարանների համար դուրեկան՝ շոյող: *Քախծըր սա՚ս օնար աշըղ Առըստամը* (Ձ): 3. Գգվալից, սիրալիր: *Այան թուռնէրէն քախծըր ար յէշում* (Բ): 4. Բարի, բարյացակամ: *Քախծըր մարթ ա* (Բ): 5. Սիրելի, թանկագին: *Ասում ա.- Տու իմ քաղցըր ախպէրըս ըս, յը՛ս քը՛ընէգ կարէլ չըմ ըսպանիմ* (Ձ): 6. Հաճելի, հոգեկան հաճելի զգացումով լցնող: *... Մըն էլ քըշէրէն կէսըմը՝ քունուրնուս էն քախծըր վախտը, շընէրը ըսկըսը՛ցէն հա՚չիլը* (ՀԲ, 363): 7. Երջանիկ, լավ: *Մարթը թաքավէր ա տա՚ռնում, ինք՚ըն էլ՝ թաքուհի, ըսկըսում ըն քախծըր ապրէլը* (ՆԼՂԺԲ, 32): 8. *գ.* Քաղցրավենիք: *Ք՚ինամ ա բըզարան քախծըր ինք՚ օնում, դարկում մօրը հը՛տէ* (Ձ): 9. *մ.* Հաճույքով, սիրով, սիրալիր կերպով: *Տըրանց քախցըր ճանապար ա տինում* (ՀԱԲ, 15, 33):

- Քախծըր աշկ - Բարյացակամություն, բարեհաճ վերաբերմունք: *Էտ թաքավէրին էլ քախծըր աշկ ա ինում ժուղովուրթէն յըրա* (Ձ):

- Քախծըր աշկավ յէշիլ - Բարյացակամ՝ բարեհաճ լինել մեկի նկատմամբ: *Կօգ՚ի խօրթ, ամմա քախծըր աշկավ ար յէշում էտ խօնցը* (Ձ):

- Քախծըր լ՚ուզ՚ու - Ախորժալուր՝ դուրեկան խոսվածք՝ խոսք: *Քախծըր լ՚ուզ՚ու օնէ Մաքաղաթը* (Բ):

- Քախծըր լ՚ուզ՚ուն օխծը պ՚ունա՚ն տ՚ուս կօնէ - Հաճելի՝ դուրեկան՝ դյութող խոսքերով ամեն ինչի կարելի է հասնել:

- Քախծըր լ՚ուզ՚ու պընը՚ցը(ը)նէլ - Հաճելի՝ դուրեկան խոսքով մեկին հմայել: *Քախծըր լ՚ուզ՚ու պընը՚ցըրավ, թաքավէրին աչի թէվը տը՛ռավ* (Ձ):

ՔԱԽԾԸՐ-ՄԱԽԾԸՐ/ՔԱԽՑԸՐ-ՄԱԽՑԸՐ/ՔԸԽԾԸՐ-ՔԱԽԾԸՐ/ՔԸԽՑԸՐ-ՔԱԽՑԸՐ - 1. *ած.* Անախորժ եւ շատ քաղցր: *Քախծըր-մախծըր կ՚ինի յա* (Բ): 2. *փխբ.* Հաճոյախոսություն պարունակող, շողոքորթ: *Ջա՚ղ՚ա՚ս տանում ա Ջավէնին քախցըր-մախցըր խուսկէրքան* (Բ):

ՔԱԽԿԱՎԱՐԻ/ՔԱԽԿԸՎԱՐԻ/ՔԸՂԸ-ՔԸՎԱՐԻ - *ած., մ.* Քաղաքավարության նորմաներին՝ կանոններին համապատասխան: *Քախկըվարի յա խօսում* (Բ): 2. Քաղաքավարության նորմաներով առաջնորդվող, բարեկիրթ, քաղաքակիրթ: *Քախկըվարի խալխ ըն խօնդ՚ունք* (Ձ): 3. Քաղաքի տարազով: *Էս կարճլիգ՚ թօխ ծըմավէր հարսը քախկավարի յա. կ՚էցինը Մօսկօվի մախմ՚ուր ք՚ուլք՚ ա՝ յախան մարքարիդավ արած...* (ՋՏ, Ա, 2):

ՔԱԽԿԸՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՔԱԽԿԱՎԱՐԻ:

ՔԱԽՑԸՐ - *տե՛ս* ՔԱԽԾԸՐ:

ՔԱԽՑԸՐ-ՄԱԽՑԸՐ - *տե՛ս* ՔԱԽԾԸՐ-ՄԱԽԾԸՐ:

ՔԱԾ *(գրբ. քած (էգ շուն)* - 1. *ած.* Էգ, ոչ արու (կենդանիների, անարգաբար նաեւ մարդկանց մասին): *Էտ կընէգ՚ը տը՛ռնում ա մին քած կ՚ուլ, ըղնում ծըմակը* (Ձ): 2. *գ.* Էգ կենդանի, հատկապես՝ շուն: *Քածը վէր թուլօցը սա՚սը ըսկանում ա, յըրա յա պըրծընում, կ՚ուլին կօխում տակը, ըսպանում* (Ձ): 3. *անրգ.* Կին, անբարոյական կին: *Էս քածընն էլ ա կըլխու ըղնում, բայց թասիբի պէն էլ կա չէ՞ մաչտը՛ղը* (ՀԱԲ, 15, 14):

- Քած ասթըխը տ՚ուս կ՚ա՚լ - Շատ ժամանակ անցնել: *Տընաշինըտ մինչը՛վ մին պէն ա ասում, քած ասթըխը տ՚ուս ա կ՚ամ* (Բ):

- Քած արմատ - Կին, աղջիկ: *Քած արմատ ա, էն հինչ ա՞ռտ բիդի անէ* (Ձ):

- Քած արչ - Գազազած, գազանաբարո: *Քած արչ ը՞ս, հինչ ը՞ս էտ կընգանը թակում* (Բ):

- Քած նա՚փա՚ս - Չար շունչ, որ իբր հիվանդի ներսում ծավալվում եւ սպանում է նրան: *Չար նա՚փա՚սը Ա՚լ՚էվէն էլ ըսպանից* (Ձ):

- Քած պըրիստավ - Խստաբարո կին ղեկավար: *Էտ քած պըրիստավը բաղվանչօցը օր-իշը՛ղ չար տամ* (Ձ):

ՔԱԾԻ - *ած.* Կանացի հատկություն ունեցող, վախկոտ, թույլ, կնամարդի (տղամարդկանց մասին): *Քածի մարթ ա Ղա՚զա՚ը* (Բ):

- Քածի Մանաս - Կնամարդի՝ կանացի հատկություն ունեցող տղամարդ: *Էտ քածի Մանասը կընգանը անա փիս վախում ա* (Բ):

ՔԱԾ(Ծ)ՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԱՑ(Ց)ՈՒՆ:

ՔԱՀ-ՔԱՀ - *ած., մ.* Բարձրաձայն եւ լիաթոք (ծիծաղի՝ ծիծաղելու մասին): *Մէլիք-Շահնազարը Պուղուն յէշում ա, քահ-քահ ծըծա՚ղում* (ՆԱԲ, 129):

ՔԱՂ[1] *(գրբ. քաղ (մոլախոտ)* - *գ.* 1. Ցորեն՝խոտ՝տերեւ՝պտուղներ եւն հատհատ պոկելը՝ քաղելը՝ հնձելը, բերքահավաք: *Քաղը ըսքըսում ա, ժուղովուրթը լօխ ք՚ինամ ըն բաղէրը* (Բ): 2. *տե՛ս* ՔԸ(ԸՀ)ՂԱՆ: 3. Բերքահավաքի ժամանակը: *Քաղը վէր կ՚ամ ա, շինա՚ցէք՚ ի՚ւրի՚ւրօնցավ ըն ըղնում* (Ձ): 4. Քաղած բանը (պտուղ, հունձ, խոտ եւն): *Խընձօրին բաղը քաղում ին, քաղը պիրում մը՛կնում* (Ձ):

- Քաղ անէլ - 1. *տե՛ս* ՔԱՂԷԼ: 2. *տե՛ս* ՔԸՂ(ԸՀ)ԱՆԷԼ:

- Քաղ տալ - Գուլպայի մաշած տեղերը կտրելով՝ նոր թելերով գործել: *Ամմէն աշունք այան տընոցուց գ'ուլբէ-ք'ը քաղ ար տամ* (Ձ):

ՔԱՂ[2] *(գրբ քաղ (արու այծ, նոխազ)* - *տե՛ս* ՔԷՌ:

ՔԱՂԱՔ *(գրբ. քաղաք)* - *գ.* 1. Խոշոր բնակավայր, վարչական՝ արդյունաբերական՝ առեւտրական՝ մշակութային կենտրոն: *Ժուկավ-ժամանակավ Արմավիր քաղաքումը մին թաքավէր ար կէնում* (ՆԱԲ, 37): 2. *փխբ.* Քաղաքային կյանքը (ի հակադրություն գյուղականի): *Քըղաքան գ'ահլ'ա տանում ա* (Բ): 3. Քաղաքի բնակչությունը: *Էտ խաբարը վէր կ'ամ ա, սաղ քաղաքը սըրտաճաք ա տը'ռնում* (Ձ):

ՔԱՂԷԼ[1] *(գրբ. քաղեմ)* - *նբ.* 1. Ցորեն՝ խոտ՝ տերեւ՝ պտուղներ եւն պոկել՝ հավաքել՝ հնձել: *Ուռութանան վը'ր յէր ա կը'նըմ, տը'սնըմ ա՝ էլիա յէկած, մին խիլլա խընձ'ր քաղած* (ՀԺՀ, V, 17):

ՔԱՂԷԼ[2] - *տե՛ս* ԽԸՐԷԼ: ... *Լ'ըհա բա-գ'ը օգ'ում ա, թա «հարթնանը» գ'ենդրհ-կը յէտ քըցի, Յէղիշան ղ'ամ'ն քաղում ա փորը...* (ԱԱ, 50):

ՔԱՂՍԱՎԷՏ - *տե՛ս* ԳՕՐՍԱՎԷՏ:

ՔԱՂՎԷԼ[1] - *կբ. եւ չբ.* ՔԱՂԷԼ[1]-ի:

ՔԱՂՎԷԼ[2] - *կբ. եւ չբ.* ՔԱՂԷԼ[2]-ի:

ՔԱՄ *(գրբ. քամ (քամվածք)* - *գ.* Քամելը, քամվելը: *Քամը վէր պըրծընում ըն, կ'ինին ածում ըն կըրըսնէն, ջէջ'ան՝ պուժկէնէն* (Ձ):

- Քամ անել՝ տինիլ - *տե՛ս* ՔԱՄԷԼ:

- Քամ ըղնէլ/կ'ալ - *տե՛ս* ՔԱՄՎԷԼ:

ՔԱՄԱԿ *(գրբ քամակ)* - *գ.* 1. Կռնակ, թիկունք, մեջք՝ մինչեւ գավակը: *Ծը'ղքէ-ղը քըմակէն տիրած՝ պիրհ'ում ըն թաքավէրին կօշտը* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՎԸ'Ռ (1, 2): *Արչը թաթը քըմական կօխում ա, ճըղ-մաղէնք'ը հանում...* (ՀԱԲ, 15, 132): 3. Ետեւ, հետեւ: *Էս ախճիգ'ը ու կընէգ'ը նա'զիր-վա'զիրնէրէն առաչնէն ըն ընգալ, ք'էցալ, նըրանք էլ՝ քըմական* (ՀԺՀ, VI, 19): 4. Հետեւի կողմը: *Ասում ա.- Քըմակաս ա յը'կալ, յը'ս քամակըս հունց տը'՞սնամ* (Ձ): *կ.* 5. Հետեւում: *Արչը կ'ամ ա, ըտըրա քըմակէն վը'ննը կէնում* (Ձ): 6. Բացակայությամբ: *Տըղոցը քըմակէն թաքուհին ա վէզիրնէրը թաքավէրէն թախտան քըցում ըն, փըսակվում...* (ՆԱԲ, 49):

- Քամակ ա'ժիլ - Ոչինչ չարժենալ: *Քըմակէն ասած խօսկը քամակ ա'ժի* (ԱԲԲ, 100):

- Քամակը աղ/ախտա ածել - *տե՛ս* Վը'ռը աղ ածել:

- Քամակը զը'ռ - *տե՛ս* Վը'ռը զը'ռ:

- Քամակը ըղնէլ/ընցընել - *տե՛ս* Հը'տան ըղնել:

- Քամակը թ'ուլ - *տե՛ս* ՎԸՌԸԲՕԾ:

- Քամակը խըշուր անել - *տե՛ս* Քամակը քըշիլ:

- Քամակը ծըռել - *տե՛ս* Մաշկը ծըռել:

- Քամակը կըտրրել - *տե՛ս* Հը'տը կըտրրել:

- Քամակը հօզա կօխել - *տե՛ս* Վը'ռը աղ ածել:

- Քամակը դայիմ - *տե՛ս* Մաշկը պէնդ:

- Քամակ ըղնել - *տե՛ս* Յը'տ ըղնել (1, 2, 3):

- Քամակը ճըղել/ճըրդօտել/ճութ-ռօտել/ճօթ(ը)ռել - *տե՛ս* Վը'ռը ճըղել:

- Քամակը նա'շանդը ածած - 1. Համարձակ: *Ընդրա քամակը նա'շա-ղը ածած ա, վէշ մին պէնա վախում չի* (Բ): 2. Արագաշարժ, արագընթաց: *Քա-մակըտ նա'շանդը ածած ա՞, խէ հանդ'ադ չը՞ս կօրծ անըմ* (Բ):

- Քամակը նըհը'տ չընկ'ալ - 1. Սկսած գործը ավարտին չհասնել: *Տօնը շինում ընք, շինում, քամակը նըհը'տ չի կ'ամ* (Բ): 2. Նյութական միջոցները չհերիքել: *Քամակըս նըհը'տ չի կ'ամ, թա արտըս վարէլ տամ, պըրծընիմ* (Ձ):

- Քամակը շուտ անել - *տե՛ս* Քամակը քըշիլ:

- Քամակը շօռ տալ - *տե՛ս* Իրը'սը շօռ տալ:

- Քամակը չօփ կօխել - *տե՛ս* Վը'ռը աղ ածել:

- Քամակը պահել - *տե՛ս* Մաշկը պահել:

- Քամակը պէնդ - *տե՛ս* Մաշկը պէնդ:

- Քամակը պէց - *տե՛ս* Վը'ռը պէց:

- Քամակը պըզզան ածել - *տե՛ս* Քամակը քըշիլ:

- Քամակը պըլթպըլթալ - *տե՛ս* Վը'ռան նի կէնալ:

- Քամակը պիհիր կօխել - *տե՛ս* Վը'ռը աղ ածել:

- Քամակը տանիս՝ առաշկը գ'իդ'ալ չի - Ասում են անուշադիր՝ անկազմակերպ մարդկանց մասին:

- Քամակըտ ըրա տըղէտ, հա՛ց կէր, իրը'սըտ ըրա մարթիտ, հա՛ց կէր - Ասում են՝ նկատի ունենալով ամուսնու եւ ոչ թե որդու նվիրվածությունը:

- Քամակը տանխտը'ղ ածած/ քըսած - *տե՛ս* Վը'ռը տանխտը'ղ ածած/քըսած:

- Քամակը տանխտը'ղ ածել - *տե՛ս* Վը'ռը աղ ածել:

- Քամակը տափէրը թակել/տըփէրէն կ'ալ - *տե՛ս* Վը'ռը տափէրը թակել:

- Քամակը տափէրը քըսել - Խիստ զոջալ: *Յըղէ կավը ծախում ա, մընամ քամակը տափէրը քըսէլիս* (Ձ):

- Քամակը տէմ անել - *տե՛ս* Իրը'սը շօռ տալ:

- Քամակը փանդ կօխել - *տե՛ս* Վը'ռը աղ ածել:

- Քամակը քըշիլ/քաշիլ - 1. *տե՛ս* Փորան ք'ինիլ: 2. *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

- Քամակը քըչէղակ կօխել - *տե՛ս* Վը'ռը աղ ածել:

- Քամակ թօղնել - *տե՛ս* Յը'տ քըցիլ (1):

- Քամակ մընալ - *տե՛ս* Յը'տ մընալ:

- Քամակ նի մըն(ն)էլ - *տե՛ս* Վը'ռ մի մըն(ն)էլ:

- Քամակ քըցիլ - *տե՛ս* Յը'տ քըցիլ (1, 2, 3, 4):

- Քըմական էվ'ալ/վէդրրա կախ տալ - *տե՛ս* Վը'ռան էվ'ալ կախ տալ:

- Քըմական ճըղրցաքար կախ տըված - *տե՛ս* Վը'ռան ճըղրցաքար կախ տըված:

- Քըմական՝ պիյանէր, ըռաշկան՝ պէնսյանէր - Ասում են նրբակազմ, բայց տգեղ ու կնճռոտ դեմք ունեցող կանանց մասին:

- Քըմական սըրընուցու քար կախ տըված - *տե՛ս* Վը'ռան ճըղրցաքար կախ տըված:

- Քըմական վը'ստ օնէլ - Սեռական տրամարդությունը՝ հակումը ստուգել՝ մերձենալու նպատակով: *Սաղ օրը էն ա ըստըրա-ընդրրա քըմական վը'ստ ունէ-լիս* (Ձ):

- Քըմակավը անել/կօրծ փըռնէլ/պէն փըռնել - *տե՛ս* Վը'ռավը անել:

- Քըմակէն զօռ կ'ալ/հըսնէլ - *հեգն. տե՛ս* Զօռ ըղնել:

- Քըմակէն զօռ տալ - *տե՛ս* Զօռ անել (2):

- Քըմակէն խօսէլ - *տե՛ս* Հը'տան խօսէլ:

- Քըմակէն մարթ ինիլ - Հովանավոր՝ պաշտպան ունենալ: *Ընդրրա վէր քը-մակէն մարթ չինի, կարէլ չի ըտի մը'ծ-մը'ծ խօսէ* (Ձ):

- Քըմակէն վը'ննը կէնալ - *տե՛ս* Մաշկը պահել:

- Քըմակէս նըստում ա, թա՝ ըռաշկաս յը'ր կաց - Ասում են անհիմն՝ անարդար պահանջներ ներկայացնողի մասին:

ՔԱՄԷ/ՔԱՄԸ'/ՔԱՄԻ *(գրբ. քամի)* - *գ.* 1. Օդի հոսանքի շարժում հորիզոնական ուղղությամբ: *Քամէն այուն պ'ուրթը սաղ տարավ* (Ձ): 2. Փորի գազեր, փուք: *Դօխտուրը ճար ա տամ, վէր խըմէ՝ փո-ր'էն քամէն տ'ուս կ'ա* (Ձ): 3. Հոդացավ, ոսկրացավ: *Հ'ուր մաշկումը քամէ կա, բիդի քըշէրու մէս օտէ, վէր անց կէնա* (Բ): 4. *փխբ.* Դատարկաբանություն, փչոց: *Ընդրրա ըսրծնէն սաղ քամէ յա*

(Բ): 5. *փխբ.* Քամու նման արագասույր (հատկապես ձիերի մասին): *Էտ թաքավէրին էլ մին ծի յա ինձում, հինչ ծի՞, մին քամէ* (Ձ):

- Քամավ ըղնէլ - 1. Քամու ազդեցությանն ենթարկվելով՝ մրսել ու հիվանդանալ: *Կանփին քամավ ա ընգալ, էրկու օր ա՝ տունս չի կամ շինամաչ* (Բ): 2. Խենթանալ, գլուխը կորցնել: *Հինչ ը՞ս տական-կըլխան խօսում, քամավ ը՞ս ընգալ* (Բ):

- Քամէ անէլ - 1. Քամի փչել: *Քամէ ըրավ, հընձած խօտը սաղ ցըրը՝վ տուվավ* (Բ): 2. *տե՛ս* Քամէ տալ: 3. Ստել, սուտումուտ բաներ ասել: *Ժօրան մէհէտ մին դունգ պէն չի ասէլ, սաղ օրը քամէ յա անում* (Բ):

- Քամէ ըղնէլ - 1. *տե՛ս* Քամէ անէլ (1): 2. Կտրող բարակ գործիքների, հատկապես՝ գերանդու սայրը, ալիքաձեւ դառնալով, անպետքանալ: *Քամէ ընգած դըրյազավ կարէլ չըս խօտ հարիս* (Բ):

- Քամէ թակէլ - 1. Քամու տակ ընկնել, քամու ազդեցությանն ենթարկվել: *Լըվացը քամէ թակալ ա, չուրացալ* (Բ): 2. *տե՛ս* Ճունր թակէլ:

- Քամէ խաղ անէլ - Օդի մեղմ շարժում լինել, մեղմ քամի փչել: *Ըստը՝ղ շատ ա տաք, ըսկի չի քամէ խաղ անում* (Բ):

- Քամէ խըռէգ՝ տալ - *տե՛ս* Քամէ անէլ (3):

- Քամէ խըռէգ՝ տըվօղ - *տե՛ս* Քամէ քօնօղ:

- Քամէ կօլ տալ - 1. *տե՛ս* Քամավ ըղնէլ (1): 2. Անգործ թրեւ գալ: *Միհէնգվա ջիհիլնէն սաղ օրը էն ըն քամէ կօլ տալիս* (Ձ): 3. Ծայրահեղ կարիքի՝ աղքատության մեջ լինել, ուտելու բան չունենալ: *Ասում ա.- Ինձ ըշտըղա յա՞ փուլ, էն ըմ քամէ կօլ տալիս* (Ձ):

- Քամէ նըհը՝տ տալ - *տե՛ս* Քամէ խըռէգ՝ տալ:

- Քամէն թանս փըչիլ - Գործը ձախողվել՝ չհաջողվել: *Հինչը օգ՝ում ըմ անիմ, քամէն թանս ա փըչում* (Ձ):

- Քամէ նի կ՝անգ - *տե՛ս* Քամավ ըղնէլ:

- Քամէ տալ - 1. *տե՛ս* Քըմըքամէ անէլ: 2. Քամու առջեւ պահելով՝ մաքրել՝ զտել (ցորենը, գարին եւն), երնել: *Այան սիսը՝ռնը ածում ա խախալ՝ը, կըլխանը յը՝րը պահում, վէր ածում, քամէ տամ* (Ձ):

- Քամէ տաս՝ կըտանէ - *տե՛ս* Փըչիս՝ վէր կըղնէ:

- Քամէ տը՝ռնալ - Անկատարելիորեն հեռանալ՝ անհետանալ: *Կամ ըն, տը՝սնում՝ ախճիգ՝ չի կա, քամէ յա տը՝ռալ* (Ձ):

- Քամէ քօնօղ - Ստախոս, փչան: *Քամէ քօնօղ ա Ըսատուրը* (Բ):

- Քամու նըման - Շատ արագ, արագորեն, քամու նման սուրալով: *Ծին քամու նըման հըսնում ա պալատը* (Ձ):

- Քամուն ըռը՝խը ըղնէլ - Քամուց քշվել՝ տարվել: *Էնքան պէմբակը քամուն ըռը՝խը ընգավ, փուչացավ* (Ձ):

- Քամուն ըռը՝խը տալ - *տե՛ս* Քամուն տալ:

- Քամուն պէրածը քամէն կըտանէ - *տե՛ս* Կ՝ը՝տէն պէրածը կ՝ը՝տը կըտանէ:

- Քամուն տալ - 1. Քամու ազդեցությանը ենթարկել, քամու առաջ պահել, որ քամին քշի: *Ամէն տարէ ունրան խօխէքը պըցըրընայիս ըն ըլալ Մըռավը, կ՝ըրըզմանան էրկու հափուռ վէղ քամուն տայիս* (ՆԱԲ, 94): 2. Ցրիվ տալ, ցրել, հետք չթողնել: *Էնքան չօ՝ր խօտը լօխ քամուն տըվավ, տը՝ղըն էլ չի մնում* (Բ): 3. Վատնել, մսխել: *Էտ հօրը փուլէրը սաղ քամուն տըվավ* (Ձ):

ՔԱՄԷԼ[1]/ՔԱՄԸ՝Լ[1] *(գրբ. քամեմ)* - *նբ.* 1. *տե՛ս* ՄԸՋԻԼ: 2. Ծակոտկեն ամանի՝ պարկի եւն մեջը դնել, որպեսզի հեղուկը ծորվի՝ դուրս գա: *Ժէնգ՝ալը իփում ըն, ածում ճը՝ըրքամէն, քամում* (Ձ): 3. Մինչեւ վերջին կաթիլը խմել՝ ծծել: *Կ՝ինուն կ՝ը՝վաթը քամում ա, տունս կ՝ամ* (Ձ): 4. *փխբ.* Հոսեցնել (արցունք, արյուն եւն): *Էս կըռը՝վը շատ անունն քամից մէր ժուղուվուրթան* (Բ):

- Քամած մածուն - Ուտելիք, որ պատրաստում են մածունը քսակի մեջ լցնելով եւ կախելով, որ հեղուկը թափվի: *Քամած մածունը լանգանթ պէն ա* (Բ):

ՔԱՄԷԼ[2]/ՔԱՄԸ՝Լ[2] *(գրբ. քամեմ)* - *տե՛ս* Քամէ տալ (2): *Յէգնը ունանն պէնը լ՝ավ անում ար՝կալ՝ը թըկէլանը յէտը ցօրէնը, տէրմանը քամում* (ՀԺՀ, VII, 227):

ՔԱՄԷՉ - *գ.* Հեղուկ քամելու հարմարանք: *Քամէչը յը՝ր ա օնում, կաթնը քամում* (Ձ):

ՔԱՄԸ՝ - *տե՛ս* ՔԱՄԷ:

ՔԱՄԸ՝Լ[1] - *տե՛ս* ՔԱՄԷԼ[1]:

ՔԱՄԸ՝Լ[2] - *տե՛ս* ՔԱՄԷԼ[2]:

ՔԱՄԻ - *տե՛ս* ՔԱՄԷ:

ՔԱՄՀԱՐ - *ած.* Որտեղ հաճախ քամի է լինում, քամոտ: *Սարէն շէնը քամհար տը՝ղ ա* (Բ):

ՔԱՄՎԷԼ/ՔԱՄՎԸ՝Լ - *կբ. եւ չբ.* ՔԱՄԷԼ-ի:

ՔԱՄՎԸ՝Լ - *տե՛ս* ՔԱՄՎԷԼ:

ՔԱՄՈՒՏ - *տե՛ս* ՔԱՄՀԱՐ:

ՔԱՄՔԱՄ - *ած.* Թույլ, ուժասպառ: *Կամ ըն, տը՝սնում՝ մին քամքամ մարթ ըտը՝ղ վէր ընգած* (Ձ):

ՔԱՄՔԱՇ - 1. *գ.* Անցք, որով օդը մտնում է ներս եւ դուրս գալիս, օդանցք: *Պատէն քամքաշը ծակում ա, վէր ցօրտը կ՝ա վէչ* (Ձ): 2. Տաք քամիով հյութը՝ խոնավությունը քաշված՝ ցամաքած, խորշակահար: *Արտը հընձում ըն, մին փութ քամքաշ ցօրէն ա տը՝ռնում* (Ձ):

ՔԱՄՕՑ - *տե՛ս* ՔԱՄԷՉ:

ՔԱՆ - *տե՛ս* ԿԱՆՑ:

ՔԱՆԴԷԼ - *տե՛ս* ՔԱՆԴԻԼ:

ՔԱՆԴԷԼ - *տե՛ս* ՔԱՆԴԻԼ:

ՔԱՆԴԻԼ/ՔԱՆԴԻԼ/ՔԱՆԴԷԼ/ՔԱՆԴԷԼ *(գրբ. քանդեմ)* - *նբ.* 1. Ավերել, փլցնել: *Սավէտին վախտը էտ յը՝խծէն քանդանալ ըն, տը՝ղը կանցիլանր շինանալ* (Ձ): 2. Փորել: *Ճօրէն դըռնաղավը վը՝ղը քանդում ա, ճունր ա տունս կ՝ամ* (Ձ): 3. Քակել, արձակել: *Ծամէրը քանդում ա, տունս կ՝ամ* (Ձ): 4. Սարքի՝ գործիքի՝ մեքենայի մասերն իրարից անջատել՝ հանել: *Մաշինը քանդում ա, վէր շինի, ամմա կարում չի* (Բ): 5. Փորելով հանել: *Այան խընջըլօգ ա քանդում, պիրում իփում, տամ ապուն* (Ձ): 6. *փխբ.* Վնաս հասցնել, սնանկացնել: *Էտ օյինբազը ժուղուվուրթէն քանդից* (Ձ):

ՔԱՆԴԻԼ - *տե՛ս* ՔԱՆԴԻԼ:

ՔԱՆԴՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԱՆԴՎԻԼ:

ՔԱՆԴՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԱՆԴՎԻԼ:

ՔԱՆԴՎԻԼ/ՔԱՆԴՎԻԼ/ՔԱՆԴՎԷԼ/ՔԱՆԴՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՔԱՆԴԻԼ-ի: 2. *չբ. փխբ.* Սաստիկ հարբել: *Մըկըռնէն էնքան խըմում ըն, վէր լափ քանդվում ըն* (Ձ):

- Քանդված չըվըստան - Հաշմված մարդ: *Խը՝ղճը հինչ ա՞նէ, քանդված չըվըստան ա, կարում չի, թա մին կօրծ անէ* (Բ):

ՔԱՆԴՎԻԼ - *տե՛ս* ՔԱՆԴՎԻԼ:

ՔԱՆԴ-ՔԱՆԴ/ՔԱՆԴ-ՔԱՆԴ/ՔԸՆԴ-ՔԱՆԴԻ/ՔԸՆԴԸՔԱՆԴԻ *(գրբ. քանդ (փորվածք)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քանդ-քանդ անէլ - 1. *տե՛ս* ՔԸՆԴ-ՔԸՆԴՕՐԷԼ: 2. Մի կերպ յոլա գնալ, ապրուստի քիչ միջոցներ վաստակել: *Քանդ-քանդ ընէլավ էտ խօքէնքը՝ պահում ա, մը՝ծընգընում* (Ձ):

- Քանդ-քանդ ինիլ/տը՝ռնալ - *տե՛ս* ՔԸՆԴՔԸՆԴՕՐՎԷԼ:

ՔԱՆԴ-ՔԱՆԴ - *տե՛ս* ՔԱՆԴ-ՔԱՆԴ:

ՔԱՆԷ/ՔԱՆԸ՝/ՔԱՆԻ *(գրբ. քանի)* - *դ.* 1. Հարցական բառ թիվը՝ քանակը՝ արժեքը՝ իմանալու համար: *Ասում ա.- Չօ՝բան ախպէր, քանէ՞ վը՝խճար օնիս* (Ձ): 2. Հարաբերական դերանվան իմաստով՝ որքան որ, ինչքան որ, ինչքան: *Քանէ ք՝ինանում ըն, էնքան մուտունալավ էն սիպտանկ պէնը մը՝ծանում ա* (ՀԺՀ, V, 419): *մ.* 3. Քանի դեռ: *Քանէ թոռ չի յը՝կալ, հարկավէր ա խաղուն քաղած* (Բ): 4. Քանի՞ անգամ, որքա՞ն: *Հանրը կըզնըվում ա, թա.- Քանէ՞ ասիմ ք՝ը՝զ, էլ*

վը՛ռս մէր անէլ (Ձ): 5. Որքա՞ն ժամանակ, մինչեւ ե՞րբ: *Քանէ՞ բիդի ըստի ք՛անսիբ կէնանք* (Ձ):

- Քանէ էշը կաշվին ա - Քանի դեռ ուշ չէ: *Ասում ա.- Քանէ էշը կաշվին ա, ք՛ինի՛, թա չէ փիս ա ինանան* (Ձ):

- Քանէ՞ կէս/թիք՛ա/կուտուր տը՛ռնամ - *տե՛ս* Մաչաս (էրկու) կէս տը՛ռնա՞մ (ՄԱՉ-ի տակ):

- Քանէ՞ կըլխանէ յա/յըմ/յըս - Ինչպե՞ս է (եմ, ես) հանդգնել, ո՞ր իրավունքով: *Ասում ա.- Տու քանէ կըլխանէ յը՞ս, վէր թաքավէրին ծիյին ախոռըն ըս նի մըտալ* (Ձ):

- Քանէ՞ մին - Քանի՞ անգամ: *Քանէ՞ մին ասիմ, ա՛ հայէր, ուրուր փիսութուն մէք՛ անէլ* (Ձ):

- Քանէ վէր - *տե՛ս* ՉՈՒՆ(Ք՛Ի): *Էտ պատրունը քանի վէր ք՛ասիբ ա ինում, լանվ պէն չի կարըմ տա* (ՆԼՂԺԲ, 123):

- Քանէ տըռնըվա շօն ըս, խէ մըհէնգ՛ ը՞ս հանչում - Ասում են նրանց, ովքեր որեւէ բանի մասին ուշացումով են նախազգուշացնում՝ բողոքում եւն:

- Քանէ ք՛ինում ա/ք՛ինի - Հետզհետե, աստիճանաբար: *Խըմում ա, ամմա մը՛ռնում չի, քանի ք՛ինում ա, լիվանում ա* (ՆԼՂԺԲ, 81):

ՔԱՆԷՆԸ - *տե՛ս* ՔԱՆԷՍԸ:

ՔԱՆԷՍԸ/ՔԱՆԸ՛ՍԸ/ՔԱՆԻՍԸ/ՔԱՆԷՆԸ/ՔԱՆԸ՛ՆԸ/ՔԱՆԻՆԸ - *գ. Քանի*-ի գոյականական հոլովվող ձեւը՝ քանի առարկա՝ մարդ՝ միավոր: *Ըտըրանց անա քանէսը ք՛ինամ ըն, էլ կ՛ամ չըն* (Ձ):

ՔԱՆԷ-ՔԱՆԷ/ՔԱՆԸ՛-ՔԱՆԸ՛/ՔԱՆԻ-ՔԱՆԻ - *ած.* Շատ-շատ: *Քանէ՛-քանէ՛ ջանիկ ըսպանվից էս կըռվումը* (Բ):

ՔԱՆԸ՛ - *տե՛ս* ՔԱՆԷ:

ՔԱՆԸ՛ՆԸ - *տե՛ս* ՔԱՆԷՍԸ:

ՔԱՆԸ՛ՍԸ - *տե՛ս* ՔԱՆԷՍԸ:

ՔԱՆԸ՛-ՔԱՆԸ՛ - *տե՛ս* ՔԱՆԷ-ՔԱՆԷ:

ՔԱՆԹԱԼ - 1. *գ.* Մեծ առնանդամ, հատկապես՝ էշի: *Վէր խըմալ ա, էն սըհաթը սըվացալ ա, մին էլ մին էշու քանթալ ճըկատան կախ ա իլալ* (ՀԺՀ, VI, 48): 2. *ած.* Ծանրաշարժ, դանդաղաշարժ: *Քանթալ կընէգ՛ ա Սիրանը* (Բ):

- Քանթալ շօն - Ծանրաշարժ՝ դանդաղաշարժ մարդ: *Էտ քանթալ շօնը հէնգ՛ օր օր ա, կարում չի, թա բոստանը պիհի պըրծընէ* (Բ):

ՔԱՆԻ - *տե՛ս* ՔԱՆԷ:

ՔԱՆԻՆԸ - *տե՛ս* ՔԱՆԷՆԸ:

ՔԱՆԻՍԸ - *տե՛ս* ՔԱՆԷՍԸ:

ՔԱՆԻ-ՔԱՆԻ - *տե՛ս* ՔԱՆԷ-ՔԱՆԷ:

ՔԱՆՑ - *տե՛ս* ԿԱՆՑ:

ՔԱՆՔԱՆ/Ք՛ԱՆՔ՛ԱՆ *(պրս. kanden)* - *գ. տե՛ս* Ք՛ԱՀՐԻՋ: *Էտ քանքանը տարէն մէհէտ թըմիզցընէլիս ըն իլալ* (Ձ):

ՔԱՆՔԱՆՉԻ/Ք՛ԱՆՔ՛ԱՆՉԻ - *գ.* Ստորերկրյա ջրմուղ՝ առու փորող արհեստավոր: *Ք՛անք՛անչէք՛ը շատ ըն չըրչարվում, ամմա կարում չըն ճուրը ըրթէնան* (Ձ):

ՔԱԾ[1] - *գ.* 1. Ագռավազգիների ընտանիքին պատկանող թռչուն, ագռավ: *Քաշը գ՛առ-գ՛առ մուտանում ա դօնէգ՛ին...* (ԱԱռ, 30): 2. *փխբ.* Անճոռնի՝ այլանդակ՝ տգեղ մարդ: *Ասում ա.- Էտ քաշըն ա՞ մընացալ, վէր օգ՛իմ* (Ձ):

- Քաշէրը սը՛էվ ըն կ՛ընական - *ծղր.* Մեծ ցավ՝ դժբախտություն է լինելու: *Ասում ա.- Պա՛խ, պա՛խ, պա՛խ, տու վէր կ՛աս վէչ հըրսանէք՛, քաշէրը սը՛էվ ըն կ՛ընական* (Ձ):

- Քաշը հիշկան լըղանա, յըղօնէգ՛ չի տը՛ռնալ - *տե՛ս* Էշը թըկէլալ ճօրէ չի տը՛ռնալ:

- Քաշը քարէն տինիլ, ըքչէղակը՝ ծառէն - Իբր թե շատ մեծ՝ դժվար աշխատանք կատարել: - *Հինչ պէնէ յը՞ս, - Քաշը քարէն ըմ տընում, ըքչէղակը՝ ծառէն* (ՆԱԲ, III, 36):

- Քաշին խընամէն/շըհադը ըքչէղակը կինի - Նմանը նմանին կգտնի, նմանը նմանի հետ ընկերություն՝ բարեկամություն կանի:

- Քաշին կատարը էրիլ - Սաստիկ տաք՝ տոթ լինել: *Քաշին կատարը էրում ա, կարում չընք, թա կօրծ անինք՛* (Բ):

- Քաշին հը՛տէ ամմէնաղանշանգ՛ը ուրանն ճօտըն ա - Յուրաքանչյուրն իր զավակին՝ յուրայինին գերադասում է մյուսներից:

- Քաշին պընէրան մինչը՛էվ սօյնին յը՛ղը - Ամեն ինչ (ուտելիքների մասին): *Էտ հըրսընքէն վախտը ըստօլէն յըրա հինչու ասիս, իլալ ա՝ քաշին պընէրան մինչը՛էվ սօյնին յը՛ղը* (Ձ):

- Քաշին պօգ՛ին - Ոչ մի տեղ, անհայտ տեղ: *Ասում ա.- Էտ ախպ՛ուրը էն ա քաշին պօգ՛ին, վէշ մինը գ՛ուդում չի ըտըրա տը՛ղը* (Ձ):

- Քաշին քօնածը - *տե՛ս* ՔԱԾ[1] (2):

- Քաշ կըտկօտած/չընգ(ը)ռօտած - 1. Չեչոտ (դեմքի մասին): *Ըտըրա քաշ կըտկօտած իրը՛սը կըտըրվէ* (Ձ): 2. Քաղցր, համով (պտուղների մասին): *Քաշ կըտկօտած տանած ա, լ՛ըհա տըղա յըս՝ կէր* (Բ):

- Քաշ տը՛ռնալ - *արհմ.* Խիստ նիհարել: *Էնքան տուգնը կացալ ա, քաշ ա տը՛ռալ* (Բ):

- Քաշու ըռըխա վէր ընգած - Անհամ, ոչ ախորժելի: *Էս էլ հօ խօրանգ՛ չի՞, քաշու ըռըխա վէր ընգած ա* (Բ):

- Քաշու խաղու - Մեծ-մեծ հատիկներով խաղողի տեսակ: *Մին ճուվարան քաշու խաղու վա քաղում, դարկում խընամունց տօն* (Ձ):

- Քաշու ծէն/սանս - 1. Խռպոտ՝ տհաճ՝ անախորժ ձայն: *Քաշու ծէնավ կարէլ չըս լ՛ավ յը՛ղք ասիս* (Ձ): 2. Չարագուշակ ձայն: *Ըտըրա սանսը քաշու սանս ա, հիբը խօսում ա, մին փիս պէն ա պըտահում* (Բ):

- Քաշու ճօտ - Տգեղ՝ այլանդակ՝ անճոռնի երեխա: *Ըտըրան էլ ինում ա էրկու ախճիգ՛՝ էրկու քաշու ճօտ* (Ձ):

- Քաշու նըման կըռկըռալ/կըռռալ - *տե՛ս* ԿԸՌԿԸՌԱԼ (2):

- Քաշու նըման յըրա տալ տանէլ - Խլել, հափշտակել: *Ըտըրանք քաշու նըման յըրա յըն տամ, պըռավէն վըխճըրնէն տանում* (Ձ):

- Քաշու չանգ՛էր - Անվարժ՝ տգեղ ձեռագիր: *Կըտըրվէ ըտըրա խատտը, հանց ա քաշու չանգ՛էր* (Բ):

- Քաշու չընգ՛էրա վէր ընգած - *տե՛ս* ՔԱԾ (2):

- Քաշու պանէր - *տե՛ս* Հավու պանէր (ՀԱՎ[1]-ի տակ):

- Քաշու պիրանավ կ՛արունք չի կ՛ալ - Չարագուշակությամբ լավ վիճակ չի ստեղծվի:

- Քաշու սաղունձ - Ծառերից հոսող թանձր խեժ: *Գ՛ուլանսուն ճըղնէրան քաշու սաղունձ ա վէր տը՛ռնում* (Բ):

- Քաշու սըխտօր - Սխտորի նման վայրի բույս: *Քաշու սըխտօր ա քանդում, պիրում աղ տինում* (Ձ):

- Քաշու սօղան - Սոխի նման վայրի բույս: *Ըտը՛ղ շատ քաշու սօղան ա փըսնէս* (Բ):

ՔԱԾ[2] - *գ.* 1. Որեւէ մարմնի ծանրությունը, կշիռ: *Էտ վըխճարէն քաշը չօրք՛ փութ կինի* (Բ): 2. Որեւէ բանի մեկ անգամ կշռելը որոշ կշռաչափով՝ որպես ծանրության կամ քանակի միավոր: *Փութանուց քարը տինում ա քըշըռքէն, մին քաշ տանած քըշըռում* (Ձ):

- Քաշավը մին - Առարկայի՝ մարմնի եւն ծանրության՝ կշռի չափով: *Թաքավէրը յիրգ՛իրավը մին ա անում, վար հու ուրանն ըխճըկանը պիրի, քաշավը մին վը՛սկէ յա տըլան* (ԱԱ, 67):

- Քաշումը ինիլ/կ՛ալ - Ծանր լինել, կշիռ ունենալ: *Խօգ՛էրը բօլ-բօլ կաղէն ըն կէրալ, քաշումը կա, հարկավէր ա մուրթուտած* (Ձ):

ՔԱԾ[3]/ՔԱՐԾ *(գրբ. քաշ, քարշ (քաշելով, քաշքշելով)* - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քաշ անէլ/տալ - 1. Քաշել, ձգել: *Քաշ ա անում, էտ ջանդանք՛ը պիրում, ըքցանում շանը առաշկը* (Ձ): 2. Բռնությամբ՝ զոռով տանել: *Ախճիգ՛ը ըտըրան քաշ ա տաս, տընէս ուրանն տօնը* (ՀԺՀ, V, 286): 3. Քստացնել, գետնին քսել: *Մը՛ծ-մը՛ծ*

վընոնմանէրը քաշ ընէլավ մին թանիրանավ տուս ա կամ էտ ցըխան (Զ):

- Քաշ ինիլ/կալ - 1. Գետնի երեսին քսվելով՝ շարժվել, սողալ: *Ըտի՝ վըննէրը կուտըրհատած, քաշ ինիլավ հըսնում ա տօն* (Զ): 2. Թրեւ գալ, թափառել: *Խալխէն տըղէքը էն ըն կօրծ ընէլիս, մէր Վաղօն էլ սաղ օրը էն ա քուչէքումը քաշ կալիս* (Բ): 3. Հետամտել, մեկի հետեւից ընկնել: *Շատ ա էտ ըխճընկանը հըտան քաշ կամ, ամմա պէն չի ամալ կամ* (Զ): 4. Չարչարվել, տքնել: *Սաղ օրը քաշ ա կամ, ամմա կարում չի տօնը պահէ* (Բ):

ՔԱԾ[4] *(գրբ. քաշ (սնակուշտ, մեջքի՝ փորի ներքեւի կողմը) - ած., մ.* 1. Գետնի մակերեւույթից աննշան չափով կամ ոչ հարկ եղած չափով դեպի վեր ձգվող: *Վըստակած կամ ա, էտ քաշ քօլէն տակէն նըստում* (Զ): 2. Ոչ մեծ բարձրության վրա գտնվող: *Ըտըրանք հէյվանը ծըմըռը պէրալ ըն, էս քաշ տըղէրը պահալ* (ԱԱ, 21): 3. Գետնից՝ հատակից ոչ բավականաչափ՝ ոչ շատ բարձր: *Էտ տանը պատալօկը քաշ ա* (Բ): 4. Նման առարկաների համեմատությամբ ավելի ներքեւ գտնվող: *Մէր տօնը ծէր տանան քաշ ա* (Բ): 5. Ոչ ուժգին, թույլ: *Ըտըրա սանը քաշ ա* (Բ): 6. Ըստ աստիճանի՝ դիրքի՝ արժեքի՝ նշանակության եւն՝ ստորին, ոչ բարձր, ոչ շատ հարգի: *Քաշ պաշտօն օնէ, կարում չի կօրծ դանզանցընէ* (Բ): 7. Չափով՝ քանակով եւն քիչ՝ փոքր: *Ըտըրա ըռօճիկը քաշ ա* (Բ): 8. Ցածրաձայն: *Քաշ ըն խօսում, մէր մէշ մինը ըսկանա մէչ* (Զ): 9. *ած.* Ցածրահասակ, կարճ, կարճահասակ: *Հանքին շատ ա ինում բոյավ, Կանփին՝ քաշ* (Զ): 10. *գ.* Առարկայի՝ տեղի՝ տարածության ստորին կողմը՝ մասը: *Էրկուըտրժանէ տօն ըն շինում, տիյըրը մըծ ախպէրըն ա կէնում, քաշումը՝ կուճի ախպէրը* (Զ): 11. *կ.* Ցույց է տալիս դեպի ներքեւ՝ դեպի ստորին մասը ուղղված գործողություն: *Էս ախպանրը էն ա Շօթայալը չըհըսած՝ Ղըլէն պէրթան քաշ* (ԱԱ, 57):

- Քաշ անել - *տե՛ս* Քաշ օնել:

- Քաշ ըղնել - Կախվել, կախ ընկնել: *Ասում ա.- էն ա թօրբան ներքէ ծառան քաշ ընգած, քինի պէր* (Զ):

- Քաշ քըցիլ - Կախ անել, կախ տալ: *Կավը մօրթում ըն, թութուն ճըղնան քաշ քըցում* (Զ):

- Քաշ օնել - Փոքր երեխային հարմար դիրքով կկզեցնել՝ բնական կարիքը հոգալու համար: *Մէհէտ էլ մին կընէգ խօխան էտ ծըռէրէն տակէն քաշ ա կալանալ, կանզըցըրալ, Աստուծ կըզնըվալ ա...* (ԱԱ, 82):

ՔԱՇԱՆ/ՔԸՐՇԱ - *գ.* 1. Ճյուղերից հյուսած հարմարանք, որի վրա որեւէ բան դարսելով՝ քաշում ու տանում են: *Փանդը տանրսում ա քըշանէն յըրա, քաշ տամ* (Զ): 2. Բարակ ծառերի, ճյուղերի կապուկ, որ քաշելով տուն են տանում: *Քաշանը մին թանիրանավ պիրում ա, հըսցընում տօն* (Զ):

ՔԱՇԷԼ - *տե՛ս* ՔԱՇԻԼ:

ՔԱՇԸՎԼ - *տե՛ս* ՔԱՇԻԼ:

ՔԱՇԻ/ՔԱՇԻ - *գ.* Կավե խոր աման: *Քաշին կինավ լըսնում ա, ծասկում* (Զ):

ՔԱՇԻԼ/ՔԱՇԷԼ/ՔԱՇԸՎԼ/ՔԱՇԻԼ *(գրբ. քաշեմ)* - *նբ.* 1. Ուժ գործադրելով՝ դեպի իրեն ձգել: *Հիշկան քաշում ա, կարում չի էտ ճէղնը քըշընընէ* (Զ): 2. Իր ետեւից քաշ տալ, ուժ գործադրելով՝ տանել: *Տանզանը յըզանը կարէլ չի կանթանը քաշի* (Զ): 3. Ձգելով մի բանի ամրացնել: *Տէփին յըրա խօգու կաշի յըն քաշալ* (Բ): 4. Ներքաշել, ներս ձգել, կլանել: *Թունին ճիթը յօր ա օնում, տընում պըրանումը, քաշում, ճէռնը տէն քընցում* (ՆԱԲ, 103): 5. Ծխել: *Սուս ըրած՝ չուբուխը քըշիլավ քինում ա...* (ՀԺՀ, V, 649): 6. Ծծել, հեղուկը՝ խոնավությունը իր մեջ առնել: *Վընոնմանէրըս ճանր ա քաշում* (Զ): 7. Տանել, հեռացնել: *Ասում ա.- Ջօրքըտ իմ յիրգիրաս քա՛շի, թա չէ փիս ա ինանան* (Զ): 8. Սարքել, պատրաստել: *Նըստում ա, ղէյնավը փօկ քաշում* (Զ): 9. Ամփոփել, ետ տանել: *Հիյվընէն էլ հիքվըրնէն անրանց ըն քաշալ, հօփ յէկալ, տըռալ մին կընէգ* (ՀԺՀ, VII, 213): 10. Կշռել: *Էրկու կիլօ մէս ա քաշում, տամ ըտըրան* (Զ): 11. Ձենք բարձրացնել: *Խանչալը քաշում ա, մին էծու հօլ ըսպանում* (ՀԱԲ, 15, 107): 12. Վերցնել, վրայից՝ միջից առնել: *Տընատարը խըրըվածէն ամանը մուտըցընէս ա, ղունըղնէն մարթա մին խըրաված ըն քըշիս* (Զ): 13. Հավաքելով, մի բանի մեջ լցնելով՝ վերցնել: *Կաթնէն իրըսը քաշում ար, տամ խօնցը* (Զ): 14. Օղի՝ ձեթ եւն հանել: *Ղարաբաղա ամմէնալավ թօթէն արաղը սարուշինացէք ըն քաշում* (Բ): 15. Նմանվել, նմանություն ունենալ: *Ախճիգը մօրը կընքաշի, տըղան՝ դայուն* (ԱԲԲ, 13): 16. Նեղության՝ տանջանքի եւն ենթարկվել, կրել: *Պա վէր ապրէլը ըստի կինի, էն հինչ օրէր ը՞ք մուք քաշալ* (ՀԲ, 348): 17. Տեւել: *Իստի քաշըմ ա մին քանի շէբէթ* (ՀԺՀ, VI, 99): 18. Կառուցել, կանգնեցնել (պատ, պատնեշ եւն): *Հընրամանք ա տամ, վէր ուրան յըրգիրին զըհմանավը պատ քաշին* (Զ): 19. Որեւէ բանի ենթարկվել: *Լուս ա տըռալ, վէր Վաղօն մըռալ ա. էս ա էրկու տարէ յա՝ ցավ ար քաշում* (Բ): 20. Նկարել, լուսանկարել: *Բանքի գիդըմ ըք, թա ըշխարքիս տակէն էլ օրիշ ջուռա շիքիլ չօնի կընէգը. թա գիդըմ չըք, յէս նըշանց տամ, տուք քաշիլ տըվէք* (Զ): 21. Շրջափակել, պատել: *Հայաթը սէթկա յա քաշում, վէր հիյվընէն նի չի տըռնան* (Բ): 22. Ծածկել: *Յօրդանը քաշում ա յըրան, վէր մըրսէ վէչ* (Բ): 23. Մի տեղ տանել, դեպի որեւէ կողմ տանել: *Մարթին քաշում ա մին անգուն, թաքուն ասում* (Զ): 24. Քսել, ներկել: *Օնքէրը սուրմա յա քանալ* (Զ): 25. Ձգել, երկարությամբ գցել, տարածել: *Թաքավէրին պալատան մինչըվ ուրան տօնը գանբա յա քաշում* (Զ): 26. Կառուցել, սարքել: *Ուռութանան յըր ըն կէնում, տըսնում՝ կըտէն յըրա մին դաշանգ կարմունջ քաշած* (Զ): 27. Բերել, հասցնել: *Մըսլըհաթ ըն ըրալ, ծըմական ճուր քաշալ շէնը* (ԱԱ, 59): 28. Մի բանի վրա անց կացնել: *Մէսը քաշում ա շըմփուրնէն, տինում պօղէն յըրա* (Բ): 29. Հագնել: *Տըղան թանանկը քաշած կըլխին քաչալ խօխա յա* (ՀԺՀ, VI, 120): 30 Փակել, ծածկել, գոցել: *Տօռնը քաշում ա, վէր ցօրտը կա վէչ* (Զ): 31. Հոգալ: *Հընրսընքէն ծախսը սաղ ղօրփէրըն ա քաշալ* (Բ): 32. Սղոցել: *Կէրանը քաշում ըն, տախտակ շինում* (Բ): 34. Անհաջողության մատնել, ձախողել, դավաճանել: *Ըտի էտ տըղան հընգէրունցը քաշում ա* (Զ): 35. *չբ.* Վերանալ, անցնել: *Պառավը էտ խընձօրը վէր օտում ա, ծըրըվօթունը քաշում ա* (Զ): 36. Կազմում է բազմաթիվ հարադրություններ՝ *ախ քաշիլ, բոյ քաշիլ, խաչ քաշիլ, վըտ քաշիլ* եւն:

- Քաշած արաղ - Տնական թունդ օղի: *Ապան մինակ քաշած արաղ ար խըմէս* (Բ):

ՔԱՇԻԼ - *տե՛ս* ՔԱՇԻԼ:

ՔԱՇԼԻԳ - *ած.* 1. Բավականաչափ ցածր, ցածլիկ: *Թափէղը մին քաշլիգ տան ըռաչի վէնն ա կէնում, ծէն տամ, մին պառավ կընէգ ա տուս կամ* (ՆԱԲ, 43): 2. Կարճահասակ, կարճլիկ: *Քաշլիգ հարթն ա Դօրանց Հէղանէն հարթը* (Զ):

ՔԱՇԿ *(գրբ. քաջք)* - *գ.* 1. Առասպելական ոգի, քաջք: *Ասում ըն՝ Ըռհիմին ծօրանը քաշկէր ըն ապրում* (Զ): 2. *փխբ.* Շատ տգեղ, այլանդակ մարդ: *Էտ հօ հարթը չի՞, քաշկ ա, քաշկ* (Բ):

- Քաշկավ ըղնել - 1. Կատաղել, մոլեգնել: *Քաշկավ ա ըղնում, ըսքըսում կընգանը թակէլը* (Զ): 2. Դիվոտել, դիվահարվել, խենթանալ: *Առաչ կարքէն մարթ ա իլալ Ռուբէնը, միհէնգ ա ըտի քաշկավ ընգալ* (Բ):

- Քաշկավ քըցիլ - 1. Կատաղեցնել: *Կընէգը վէր ջողուբը տամ ա, մարթին լափ քաշկավ ա քըցիում* (Զ): 2. Դիվահար դարձնել, խենթացնել: *Ըտըրանք էնքան էտ մարթին վըխծըցընէս ըն, լափ քաշկավ ըն քըցիս* (Զ):

- Քաշկէրը կ'ալ/յըէր կէնալ - 1. *տե՛ս* Քաշկավ ըղնէլ: 2. Հակառակել, համառել: *Սիմօնէն քաշկէրը վէր կ'ամ ա, էլ կարէլ չըս պինըցընիս* (Բ):

- Քաշկէրը փըռնէլ - 1. *տե՛ս* Քաշկէրը կ'ալ: 2. Համոզել: հանգստացնել: *Մին թանիրանվ ըտըրա քաշկէրը փըռնում ըն, դարկում հանձ* (Զ):

- Քաշկը յըրան նըստէլ - Անհայտ պատճառով գործը ձախողվել՝ չհաջողվել՝ ձգձգվել: *Քաշկը յըրան նըստալ ա, ամ-ըէվ չի անում, թա հանձը պըրծընինք'* (Բ):

- Քաշկ նըհըէտ տըվօղ - Ճարպիկ: *Քաշկ նըհըէտ տըվօղ տըղա յա Ամ-սէմը* (Բ):

- Քաշկու ժըմատօն - Աղմկոտ՝ խառնաշփոթ տեղ՝ հավաքույթ: *Թամադան ասում ա.- Մ ժըղովուրթ, էս հօ քաշկու ժըմատօն չի՞, սո՛ւս ըրէք'* (Զ):

- Քաշկու կըտօր - Շատ մութ տեղ: *Էս քաշկու կըտօր ա, ըստըէղ հունց ը՞ք կօրծ անում* (Բ):

- Քաշկու հըրիշտըրակ - *տե՛ս* ՔԱՇԿ (2):

- Քաշկու հըրսանէք' - *տե՛ս* Քաշկու ժըմատօն:

- Քաշկու ճօտ - *տե՛ս* ՔԱՇԿ (2) (հատկապես երեխաների մասին):

- Քաշկու պէն - Անհասկանալի՝ տարօրինակ երեւույթ: *Քաշկու պէն ա. վէր ըխպիրան մուտանում ըն, ճանրը կըտըրվում ա, վէր հըռանում ըն՝ կ'ամ ա* (Զ):

ՔԱՇԿՈՒՏ - *ածական.* 1. Զայրացկոտ, կատաղի, որի կատաղությունը երբեմն-երբեմն բռնում է: *Քաշկուտ մարթ ա խօրէնը, վախտ ա ինանում՝ կըտաղում ա, վախտ ա ինանում՝ ք'ըէփըտ կ'ամ ա նըէստա* (Բ): 2. Դիվահար, այսահար, ընկնավոր: *Էտ ախճիգ'ըն էլ քաշկուտ ա ինանում, հինչ դոխտուր ծէն ըն տամ, կարում չի ճար անէ* (Զ):

- Քաշկուտ անէլ/քըցիլ - *տե՛ս* Քաշկավ քըցիլ:

- Քաշկուտ ըղնէլ/տըէռնալ - *տե՛ս* Քաշկավ ըղնէլ:

ՔԱՇՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԱՇՎԻԼ:

ՔԱՇՎԸԷԼ - *տե՛ս* ՔԱՇՎԻԼ:

ՔԱՇՎԻԼ/ՔԱՇՎԷԼ/ՔԱՇՎԸԷԼ/ՔԱՇՎԻԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՔԱՇԻԼ-ի: *չբ.* 2. Նահանջել, ընկրկել: *Թօրքէրը էտ վէր տըէսէն, քըշվէցէն մէր վըղէրան* (Զ): 3. Ցրվել, վերանալ: *Թօխպը քաշվանալ ա* (Բ): 4. Առանձնանալ: *Մի անգ'ուն ա քաշվում, ըսքըսում լանց ինիլը* (Զ): 5. Ցնդել, գոլորշիանալ, խոնավությունը ցամաքել: *Փըլավէն ճանրը քաշվանալ ա* (Բ): 6. Կուչ գալ, կարճանալ, փոքրանալ (կտորի մասին): *Վէր լըվանում ա, էտ շօրը քանշվում ա* (Զ): 7. Ամաչել: *Առանց քըշվիլի մուտանում ա, թաքավէրին ըռըչին վըէնը կէնում* (Զ): 8. Գոսանալ (մարմնի անդամների մասին): *Աչի վըէնը քանշվանալ ա* (Զ): 9. Անհաջողության մատնվել, ձախողվել: *Ըստարէ արաշտ ա. հանր արտ օնէ, քըշվիլան ա* (Բ):

ՔԱՇՎԻԼ - *տե՛ս* ՔԱՇՎԻԼ:

ՔԱՇ-ՔԱՇ[1]/ՔԸՇԸՔԱՇ[1] - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քաշ-քաշ անէլ - 1. Այս ու այն կողմ քաշել՝ ձգել, քաշքշել: *Պըռավէն ճանրուն հանք'վան ըն կապում, քաշ-քաշ անում* (ՆԼՂԺԲ, 72): 2. Բռնի կերպով տանել: *Էնքան քաշ-քաշ ըրէն սուդը, լափ զանիլան տարավ* (Զ): 3. Ուշացնել, ձգձգել: *Էտ կօրծը շատ քաշ-քաշ ըրէն* (Բ):

- Քաշ-քաշ ըղնէլ/հնիլ/կ'ալ - 1. Այս ու այն կողմ քաշվել՝ ձգվել, քաշքշվել: *Էնքան քաշ-քաշ ա իլալ էտ կարպէտը, լափ ճըրդոտվալ ա* (Բ): 2. Չարչարվել, տքնել: *Սա թա.- Յէս քառասուն տարէ հուրհուշու տըռնէրէ քաշ-քաշ ինողը, պէռնը կըրօղը չըմ...* (ՀԺՀ, VII, 194):

ՔԱՇ-ՔԱՇ[2]/ՔԸՇԸՔԱՇ[2] - 1. *ած.* Շատ ցածր՝ ցածրահասակ: *Քաշ-քաշ տընէր ա էտ շէնին տընէրը* (Զ): 2. *մ.* Կռանալով, կզանալով: *Վըխճըրատարը յէշում ա տէսնում՝ մինը քըշըքաշ թաքուն վըխճարէն մաչավը ք'ընում ա* (ՆԱԲ, 64):

ՔԱՇՔԱՇԱՆ - *գ.* Տանը կից շինություն ամառային ճաշկերույթի համար: *Թանջիրը տանը կօխկէն մին քաշքաշան էլ ա շինիլ տամ* (Զ):

ՔԱՇ-ՔԸՉԷՂԱԿ - *տե՛ս* ՇՕՆ-Կ'ՈՒԼ: *...Ժողովուրթը բանգի վախտ քըշէրը կ'ումէրըմըն ըն իլալ կըէնըմ, անասուններին քըշտին, վըէր քաշ-քըչէղակ յըրա չըտան, տանին* (ԼՂԲ, 345):

ՔԱՇՕՎԻ[1] - *գ.* Փլավի այն տեսակը, որ պատրաստում են՝ բրնձի վրա ջուր լցնելով եւ այնքան եփելով, մինչեւ որ ջուրը բոլորովին ցամաքի: *Քաշօվի յա իփում, տամ ղունաղէն* (Զ):

ՔԱՇՕՎԻ[2] - *տե՛ս* ՔԸՇՕՎԻ:

ՔԱՉԱԼ *(պրս. kečel)* - *ած.* 1. Մազերը թափված, ճաղատ: *Էտ քաչալ ճօտին յըրան թէփուռ չի փըսնըմ, ըտրրա հէտի էլ քաչալ ըն ասըմ* (ՀԺՀ, V, 458): 2. *փխբ. տե՛ս* ՏԸԿԸԼՕՐ (2, 3):

- Քաչալ Ամիրը տըէռնալ - Անտեղի հարցադրումներով (սովորաբար ողջությունը հարցնելով, մեկի ժամանակը խլել (գործածվում է Մարտակերտի շրջանի Չափար գյուղում): *Հինչ ը՞ս Քաչալ Ամիրը տըէռալ, խէ թօղում չը՞ս՝ էտ մարթը կօրծը անէ* (Բ):

- Քաչալը պէց անէլ - Թերությունները երեւան հանելով՝ խայտառակել: *Ըտի էտ կընէգ'ը շինըմաչումը հուրան մարթին քաչալը պէց ա անում* (Զ):

- Քաչալը վէր ճար անօղ ինի, հուրան կըլխէն/քըչալէն կանէ - Որեւէ պակասություն ունեցողը, եթե հնարավորություն ունենա, իր պակասությունը կվերացնի (ասում են, երբ մեկից պահանջում՝ խնդրում են այն, ինչի կարիքը հենց նա ունի):

- Քաչալը հուրան փըփաղէն թանրիփ կանէ/հավան կըկէնա - Յուրաքանչյուրն իր ունեցածն է գովում՝ հավանում:

- Քաչալ խան - Առույգ՝ կայտառ՝ նյութապես ապահով մարդ: *Դէ Խըզալանց Ակօփըն էլ քաչալ խան ա, սաղ օրը էն ա ք'ըէփ ընէս* (Զ):

- Քաչալ խաթա - Անտեղի փորձանք: *Ըշտըէղ մին քաչալ խաթա կա, մըզըէտէ յա կ'ամ* (Բ):

- Քաչալ խաշու - *հեգն.* Անյուղ՝ հասարակ կերակուր: *Քաչալ խաշու օտօղը կարէլ չի հանձ անէ* (Զ):

- Քաչալ կըլանխ խօզ'իլ - 1. Անիմաստ գործ կատարել: *Քաչալ կըլանխ խուզ'իլանվ տօն չըս տըէռնալ* (Զ): 2. Ճարպկորեն՝ խորամանկորեն մեկին խաբել: *Քաչալ կըլանխը խօզ'ում ա, ըտրրա կավը էծու կ'ինավ ինք' օնում* (Զ):

- Քաչալ ղուզղուն - *հեգն.* Փորձառու մարդ: *Քաչալ ղուզղուն ա Սէտրրակը, կարէլ չըս խանփիս* (Բ):

- Քըչալէն հըէտէ դանլանք'խանան յա՛ իլանծ, յա՛ չիլանծ - *տե՛ս* Դըլլանք'էն հըէտէ քաչալը յա՛ սաղ, յա՛ մըէռած (ԴԱԼԼԱՔ'-ի տակ):

- Քըչալէն վէր ճար ինի, հուրան կըլանխը/քաչալը կըքօրէ - *տե՛ս* Քաչալը վէր ճար անօղ ինի, հուրան կըլխէն/քըչալէն կանէ:

ՔԱՌ *(պրս. kar)* - 1. *ած., գ.* Լսողությունից լրիվ կամ մասնակիորեն զուրկ (մարդ, կենդանի): *Քառ մարթ ա, հինչու ասում ըն, ըսկանում չի* (Զ): *ած.* 2. Լսելու ունակությունը կորցրած: *Ըտրրա ծէխէ անգուճը քառ ա ինում* (Զ): 3. *փխբ.* Հեռավոր ու հետամնաց: *Մին քառ շէնում մին մարթ, մին կընէգ' ին ապրում* (Զ): 4. *փխբ.* Ջերմություն չարձակող: *Քառ փիչ ա* (Բ): 5. *փխբ.* Ամուր, ընտիր (բոժոժի մասին): *Էրկու փութ քառ բըրամա յա ծախում, մին ծի ինք' օնում* (Զ):

- Քառ գ'ուրզա - *տե՛ս* Գ'ՈՒՐՋԱ:

- Քառ Թանի/ղուլի - 1. Խուլ մարդ:

էտ քառ Թէունին ըսկանում չար, ամմա լաւ ար տըէսնում (Ձ): 2. Շրջապատի հանդեպ անտարբեր՝ ամեն ինչից անտեղյակ մարդ: *Դէ՛, Քանսպանրը էլ քառ Թէունի յա, ըշխարքաս խաբար չօնէ* (Բ):

ՔԱՌԱՍ(Ս)ՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԸՌԱՍ(Ս)ՈՒՆ:

ՔԱՎԷԼ *(գրբ. քաւեմ)* - *նբ.* Ջղջումով՝ աշխատանքով՝ լավ գործով եւն թույլ տված սխալը՝ հանցանքը ուղղել: *Ասում ա.- էտ ըրածըտ մըէծ մէխկ ա, բիդի կարիս քավիս* (Ձ):

ՔԱՎԹԱՌ *(պրս. kafār)* - 1. *անրգ. տե՛ս* ՊԱՌԱՎ: *Մահմադը յէշում ա տէսնում՝ մին քավթառ դէվ ծիյէնը թակում ա* (ՀԱԲ, 15, 15): 2. *տե՛ս* ՋԱԴՈՒ: *Էտ քավթառը թիլիսիմ ա անում, էտ տըղան քար ա տըէռնում* (Ձ): 3. *գ. տե՛ս* Քավթառ քօսի:

- Քավթառ աղվէս - Փորձված ու խորամանկ ծերունի: *Քավթառ աղվէս ա Աշօտ դային, վէշ մինը կարէլ չի ընդըրա խանփի* (Բ):

- Քավթառ էշը/ծին/ճօրէն էլ ա կանրի օտում - Տարիքի հետ պահանջները չեն նվազում:

- Քավթառ շանը քուչի-քուչի չընանէլ - Փորձված մարդուն խաբելը անիմաստ՝ անհնար է:

- Քավթառ շօն - 1. *տե՛ս* Քավթառ աղվէս: 2. Վավաշոտ ծերունի: *Էտ քավթառ շօնը շէնումը էլ կընէգ չի թողից, լօխճին սաթաշմիշ իլանվ* (Բ):

- Քավթառ քօսի - 1. Բորենի: *Ասում ըն, առաչ էտ ծըմակումը քավթառ քօսի յէլ ա իլանլ* (Ձ): 2. Շատ ծեր եւ խարդախ մարդ: *Էտ քավթառ քօսին լօխճին տօնը քանդից* (Բ):

ՔԱՎՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԱՎԷԼ-ի:

ՔԱՐ *(գրբ. քար)* - *գ.* 1. Պինդ՝ կարծր լեռնային ապար: *Էտ քարան սըկսում ա ճանւր տանուս կանալ՝ կըթնաճանւր* (ՀԱԲ, 15, 150): 2. Շինարարության՝ քանդակագործության եւն մեջ օգտագործվող այդպիսի լեռնապարի առանձին բեկոր՝ կտոր: *Քար ա պիրում, պատ տինում* (Բ): 3. *տե՛ս* ՀԻՆԳՆԸՍՏԱՔԱՐ: *Քինանմ ա հինգիստնէրումը շօռ կամ, տըրա քարը քըթէնում...* (ՀԺՀ, VII, 196): 4. Ժայռ, ապառաժ: *Քընդիլանվ կամ ա, քարէն տէմ ըղնում* (Ձ): 5. Քարի մեծ կամ փոքր կտոր: *Մին քար ա յըէր օնում, յըրա անում, էտ դուշին ըսպանում* (Ձ): 6. Զարդարանքի ակ, թանկագին քար: *Մուտընէն քարը վէր ա ընգալ* (Բ): 7. Ապրանք կշռելու կշռաքար: *Քարը տինում ա քըշէռքին թաթէն* (Բ): 8. *փխբ.* Մի քանի խաղերի մեջ փայտից կամ այլ նյութից պատրաստած խաղաքար: *Նանդանն քարէրը պակաս ա* (Բ): 9. *փխբ.* Ներքին օրգաններում առաջացած ախտաբանական ծագումով պինդ՝ քարանման գոյացություն: *Ալլէցան յընն անում, պօչկուն քարը տանս օնում* (Ձ): 10. *փխբ.* Ճնշող՝ ծանր ներգործություն ունեցող հանգամանք: *Էտ դանրդը մին քար ա մէր սըրտէն յըրա* (Ձ): *գ., ած.* 11. *փխբ.* Կարծր, պինդ (առարկա): *Էս փանդը քար ա, կարում չընք կըտըրինք* (Բ):12. *փխբ.* Անտարբեր, անգութ, անկարեկից, անզգա (մարդ): *Դէ՛, էն էլ հօ քուր չի՞ Մըրյանէն հըէտէ, քար ա* (Բ):

- Քարա կըտըրած - 1. *տե՛ս* ՔԱՐ (11): 2. Առողջ մարմին ունեցող: *Քարա կըտըրած ա Հայրօ դային* (Բ):

- Քար անէլ - Ներգործել, հակազդել, վնասել, հաղթել: *Հանրը ասըմ ա.- Ըտըրան վէ՛չ թօփ, վէ՛չ թըվանգ, վէ՛չ զօրք քար չի անէլ...* (ՀԺՀ, VI, 97):

- Քարան կակօղը օտէլ - Ամեն ինչ ուտել (հատկապես քաղցած լինելով): *Սօվէն վախտը քարան կակօղը ուտէլիս ըն իլանլ* (Ձ):

- Քարան հաց քամէլ - Դժվարությամբ՝ չարչարանքով ապրուստ վաստակել: *Քարան հաց քըմէլավ ապրում ընք* (Բ):

- Քարան ճանւր կըթըցընէլ - Ուժեղ լինել, ֆիզիկական մեծ ուժ ունենալ: *Ասում ա.- Տու կարէլ չըս ընդըրա յըէխնիս, էն քարան ճանւր ա կըթըցընէս* (Ձ):

- Քարավ մըհակ կըտըրէլ - Դժվար գործ կատարել, մեծ դժվարությամբ որեւէ բան գլուխ բերել: *Էն վախտը ապրէլը հանց ա լանլ քարավ մըհակ կըտըրէլ* (ՀԲ, 347):

- Քարավ մօրթէլ - Տանջամահ անել, տանջել, չարչարել: *Խանը ըտըրանց քարավ մօրթում ա* (Ձ):

- Քարավ տալ - *տե՛ս* Քըրըպըրանուկ անէլ: *Շահ-Մուրադը քըղաքան տանս ա կամ, ըսկըսում մին պըռավու հըվէրու քարավ տալը* (ՀԺՀ, VII, 69):

- Քարավ քարզու անէլ - *տե՛ս* Քարավ մըհակ կըտըրէլ:

- Քարէն ածիս՝ կըչըքչըքօտէ - Ասում են շատ թունդ օղու եւ այլ խմիչքների մասին:

- Քարէն կուճինը չի մըծանում - Կենդանական ամեն ինչ մեծանում՝ աճում է: *Քարէն կուճինը չի մըծանում, խօխա յա, լի՞, մըծընական ա* (Ձ):

- Քարէն մըէծը կըլօխըն ըղնէլ, կուճինը՝ տակը - *տե՛ս* Տըկըտիյըէր ինիլ:

- Քարէն մըէծը կըլօխը քըցիլ, կուճինը՝ տակը - *տե՛ս* Տըկըտիյըէր անէլ:

- Քարէն տակէն տինիս՝ կապըրէ - Ասում են ճարպիկ՝ ձեռներեց մարդկանց մասին:

- Քարէն տէմ անէլ/տէմ ըղնէլ/տէմ ինիլ/նի կանլ - *տե՛ս* Խուփը քարէն նի կանլ:

- Քարէն քացէ տալավ ապըրէլ - Մի կերպ՝ մեծ դժվարությամբ գոյատեւել: *Քանսիբ մարթ ա, քարէն քացէ տալավ ապըրում ա* (Բ):

- Քարէրը կըրօտան - Ամեն ինչ պարզ կդառնա՝ կբացահայտվի՝ ծածուկ չի մնա: *Կընդօթունը թաքուն կէնալ չի, քարէրը կըրօտան* (Ձ):

- Քարը գանւրգանն վէր ածէլ - Ջիջել, տեղի տալ, համաձայնել: Ասում ա.- *Յըէք քարը գանւրգանտ վէր ածէ, իցցուն մընէթավ էտ էշը ծախէ, ինք օնիմ* (Ձ):

- Քարը գօլէն կանլ - Գործը միանգամից ձախողել: *Լընհա վէր օգում ըմ, թա մին պէն անիմ, տընաշինըտ քարը գօլէն ա կամ* (Բ):

- Քարը թանլուլ տօ, հըէտան յէշի - Ո՞վ իմանա, ի՞նչ ընթացք կստանա գործը՝ երեւույթը: *Քարը թանլուլ տօ, հըէտան յէշի, յըէս հինչ գիդանմ, հավան փուխըլան ա՞, թա չէ՞* (Բ):

- Քարը թօղ ըրած - 1. Նոր ժամանակների պահանջներին չհամապատասխանող, հնացած: *Ըլաթէն քարը թօղ ըրած ա, միհէնգ տըրախտըրավ ըն վար անում* (Ձ): 2. Տարօրինակ, հետը հույս չկապելի: *Քարը թօղ ըրած մարթ ա Զամանը* (Բ):

- Քարը կապէն տէմ ըղնէլ - *տե՛ս* Խուփը քարէն նի կանլ:

- Քարը կըլօխը - Ինչ ուզում է անի, ինչպես ուզում է լինի, Աստված իր հետ: *Քարը կըլօխը, յըէս ընդըրա կուրծէրէն էլ խառնըվօղը չըմ* (Բ):

- Քարը կընէել յէրգինքը յըէր ինիլ - *տե՛ս* Զինքը ցըրըէվ տալ (2):

- Քարը կըտօրը քըցիլ - *տե՛ս* Կըտօրը քար քըցիլ:

- Քարը հօփ տալ, ճանւր կըթըցընէլ - *տե՛ս* Քարան ճանւր կըթըցընէլ:

- Քարը հօփ տա՝ ճանւր կընկաթէ - Երիտասարդ եւ ուժեղ է: *Դէ՛, թաքավէրին տըղան էլ ճօկ տըղա յա, քարը հօփ տա՝ ճանւր կընկաթէ* (Ձ):

- Քարը ճըքըցընէլ - Խայթող՝ կծու լինել (լեզուն, խոսքը): *Ընդըրա լանւզանն քարը կընճըքըցընէ* (Ձ):

- Քարը մաշկէն կանլ - *տե՛ս* Քարը գօլէն կանլ:

- Քարը տըրաքէ - Հազիվ, հազիվ թե, մի կերպ: *Քարը տըրաքէ՝ էս արտը մին տօնանա ցօրէն տա* (Ձ):

- Քարը փէշկան վէր ածէլ - *տե՛ս* Քարը գանւրգանն վէր ածէլ:

- Քարը փօրէն - *տե՛ս* Քարը կըլօխը:

- Քարը քարավը տըված - *տե՛ս* ՔԸՐՔԱՐՈՒՏ:

- Քարը քարէն յըրա չըթօղնէլ - Հիմնահատակ ավերել՝ քանդել: *Նի յըն տը՛ռնում էտ շէնը, քարը քարէն յըրա չըն թօղնում* (Ձ):

- Քարը քարէն յըրա չըմընալ - Հիմնահատակ ավերվել՝ քանդվել: *Դա՛ւշմանին զօրքը կ'ալանը յը՛տը էտ քըղաքումը քարը քարէն յըրա չի մընամ* (Ձ):

- Քարը քարէն չըտիսիլ - Ոչինչ՝ ոչ մի գործ չանել: *Լօդուր մարթ ա Սաղին, քարը քարէն չի տինում* (Բ):

- Քարը քարէն օտէլ - 1. Սով լինել՝ տարածվել: *Էտ տարէն էլ փիս արաշտ ա ինա՛ւմ, քարը քարէն օտում ա* (Ձ): 2. Խիստ քաղցած լինել: *Ասում ա.- Քարը քարէն օտում ա, մը՛ռնում ըմ. մին պէն տըվէ՛ք, քըցիմ պէրանը՛ս* (Ձ): 3. Ջրաղացի աղալու հատիկը վերջանալ: *Ճըղասպանը ասում ա.- Քարը քարէն կէրավ, ճէլ ըրէք' ցօրէն պէ՛րէք'* (Ձ):

- Քար կըտըրէլ - 1. Քարային գոյացության վերածվել: *Աղը քար ա կըտըրալ* (Բ): 2. Քարի նման պնդանալ՝ կարծրանալ: *Թուփ ըն տը՛ռալ, ա՛ւրա՛ւր կըլիխէ կ'ա՛ւտվա՛ալ, քար կըտըրալ, սար ա կույացալ* (ԱԱ, 32): 3. Անշարժանալ, անշարժ կանգնել: *Վախան քար ա կըտըրալ* (Ձ): 4. Քարի փոխարկվել (կախարդությամբ, հմայքով եւն): *Էտ ջադուն ա՛ւրա՛ն մըհակավը վէր թըխում ա, տըղան քար ա կըտըրում* (Ձ): 5. Անգութ՝ անխիղճ դառնալ: *Էտ խօրթ մարը հանց անըմ ա, խօնցը հա՛ւրըն էլ ա քար կըտըրըմ, ա՛ւրա՛ն խօնցը թակում* (Ձ): 6. Ապշել, շշմել: *Ամմա վէր թաքավէրը տը՛սավ՝ պուճուր տըղան կա վէջ, շատ զըրմացավ, քար կըտրից...* (ՀԺՀ, V, 94):

- Քար հիլըցընէլ - 1. Չափազանց աղիողորմ լացել՝ աղաչել եւն: *Շատ ա քար հիլըցընում, ամմա թաքավէրը հըրամանը փօխում չի* (Ձ): 2. Առողջ լինել, առողջ ստամոքս ունենալ: *Իզէն քար ա հիլըցընըմ, հու վա՞ ասալ, թա հիվանդ ա* (Բ):

- Քար տը՛ռնալ - *տե՛ս* Քար կըտըրէլ:

- Քարու կէս/պատառ - Խիստ ժլատ: *Իզէն քարու կէս ա, ընդըրանա կարէլ չըս մին պէն յը՛ր օնիս* (Բ):

- Քար քաշիլ/քանդիլ - 1. *տե՛ս* Մաշկավը լի՛ւծ քաշիլ: 2. *տե՛ս* Քար քըցիլ:

- Քար քընդիլա՛վ ապըրէլ - Դժվարությամբ՝ չարարչար աշխատելով գոյատեւել: *Քար քընդիլա՛վ ապըրում ընք* (Բ):

- Քար քըցիլ - Գերեզմանի վրա շիրմաքար դնել: *Վէր լօխ պարզ'վում ա, պիրում ըն կ'ա՛ւլը թաղում, յըրան քար քըցա՛ւմ* (ԱԱ, 54):

- Քար օտէլ (քացախ օտէլ) - Չարքաշ կյանք վարել: *Տըղէրքը քըղաքումը ք'ը՛ր'փ ըն անում, Մարյանըն ա Սիմօնըն էլ քար ըն օտում* (Բ):

- Քար օտիմ (քացախ օտիմ) - Թող ես զրկված մնամ, վնաս չունի (սովորաբար ասվում է որպես դժգոհության արտահայտություն): *Այան ասմա.- Յը՛ս քար օտիմ, քացախ օտիմ, թա՛ք'ի տուք լ'ավ ապըրիք'* (Ձ):

ՔԱՐԱՎ-ԿԱՐԿՈՒՏԱՎ - *մ.* Մեծ դժվարությամբ: *Քարավ-կարկուտավ էտ տօնը շինից, պըրծավ* (Ձ):

ՔԱՐԷ *(գրբ. քարեայ)* - *ած.* 1. Քարից պատրաստած՝ կառուցած՝ շինած: *Մին լ'ավ քարէ տօն ա ինք' օնում, տամ տըղէն* (Ձ): 2. *փխբ.* Պինդ, ամուր: *Իզէն քարէ յա, հիշկան կօրծ ա անում, վէջը չի* (Ձ): 3. *փխբ.* Անզգա, անգութ: *Քարէ յը՞ս, էտ խուխէն խէ ծէծ չը՞ս տամ* (Բ):

- Քարէ կարկուտ - *տե՛ս* ՔԸՐԸԿԱՐԿՈՒՏ:

- Քարէ սա՛նդ - Անդրդվելի՝ անսասան մարդ: *Աղա ապան քարէ սա՛նդ ա, վէր ասալ ա, էլ կարէլ չըս փօխիս* (Բ):

ՔԱՐԷԼ - *նբ.* 1. Գետինը քարերով պատել, սալահատակել: *Հըղէն քարալ ըն* (Բ): 2. Վրան քար դնել, քարով ծածկել: *Ճա՛ւրը տարալ ըն ա՛ւրա՛ն դօլը, պը՛ց տէղէրը՛ն էլ քարալ, վը՛ր թըշնամին տը՛ղը գ'իդա՛ն վը՛չ* (ԼՂԲ, 345): 3. Քարե պատ շարել մի բանի վրա: *Էտ ըխճըկանը տինում ըն պըլատէն բընծվրա՛ւմը, քարում* (Ձ): 4. Կամի տակ ամուր ու սուր քարեր ամրացնել: *Կամը քարում ըն, ըսքըսում խօրթնէրը կամնէլը* (Ձ):

ՔԱՐԹԷՂ - *տե՛ս* ՔԱՐԹԸ՛Ղ:

ՔԱՐԹԸ՛Ղ/ՔԱՐԹԷՂ - *գ.* Գործիքները սրելու հարմարանք, բարակ խազերով խարտոց: *Քարթը՛ղը յը՛ր ա օնում, տինըկնէն սըրում* (Ձ):

- Քըրթը՛ղէն ըռը՛խը ըղնէլ - Վնասվել: *Ծառէրը քըրթը՛ղու ըռը՛խ ըն ընգալ, պէրք չըն տըլան* (Ձ):

ՔԱՐԹՈՒ *(պրս. kard (հին կերակուր, կերակրի մնացորդ)* - *ած., գ.* Հնացած, չորացած (հաց): *Մին քարթու հաց ա տինում թուրբումը, հըղէ տինում* (Ձ):

ՔԱՐԿԱՊ - *գ.* Հանգույց, իրար ագուցված քարերի հանգույցը: *Հիշկան չըրչարվում ա, կարում չի էտ քարկապը քանդի* (Ձ):

- Քարկապ անէլ/քըցիլ - Քարերը իրար ամրացնել՝ ագուցել: *Քարկապ ա անում, մին լ'ավ կարմունջ շինում* (Ձ):

- Քարկապ ըղնէլ - Քարերն իրար ամրացվել՝ ագուցվել: *Քարէրը քարկապ ըն ընգալ* (Բ):

ՔԱՐԿԷԾ - *գ.* Ոտաբոբիկ քայլելու հետեւանքով ոտքերը քերծվելը: *Էս ա քառասսուն տարի յա՝ էտ դուշին վը՛ննը քարկէծ ա տը՛ռալ* (ՀԺՀ, V, 32):

ՔԱՐԿՕԾ *(գրբ. քարկոծ)* - *տե՛ս* ՔԸՐԸՊԸՐԱՆՈՒԿ: *Մըհէգ էս պէնէրը վէր յէս ասալ չը՞մ՝ իմ ազիզ ղըլըցէք ինձ օգըմ ըն քարկօծ անին* (ՋՏ, Ա, 46):

ՔԱՐՃԻԳ'/ՔԱՐՉԻԳ' *(գրբ. քարճիկ)* - *գ.* Թռչունի հաստ պատերով ստամոքսը, կտնառք: *Հընդա՛ւշկան մօրթում ա, թէփռում, քարճիգ'ըն ա թօքը իփում, տամ սիրըկանէն* (Ձ):

- Քարճիգ' ինիլ - 1. Գաղտնապահ լինել (հիմնականում գործածվում է ժխտական կամ հարցական ձեւով): *Ընդրրա քարճիգ' չօնէ, հինչու ասում ըս, ըշխարքավըս մին ա անում* (Բ): 2. Առնականություն ունենալ: *Տըղըմարթին բիդի քարճիգ' ինի, մէր Միշան քածի յա* (Բ):

ՔԱՐԾ - *տե՛ս* ՔԱԾ[3]:

ՔԱՐՉԻԳ' - *տե՛ս* ՔԱՐՃԻԳ':

ՔԱՐՎԱՋ - *գ.* Գետի մեջ ձգված քարեր, որոնց վրա ոտները դնելով՝ անցնում են: *Սարումըն էտ մարթին մաչան ճըղում ա, քըցում կ'ը՛տը, քարվազ շինում, ընցնում* (ՀԺՀ, V, 193):

ՔԱՐՎԱՍԿ - 1. *տե՛ս* ՔԸՐԸ՛ՂԱՆ: 2. *տե՛ս* ՔԱՐՎԱՋ:

ՔԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԱՐԷԼ-ի:

ՔԱՐՏԱՇ *(գրբ. քարտաշ)* - *գ., ած.* Քար տաշող՝ հղկող (արհեստավոր): *Ըստէփանակ'ը՛ռտ լօխ ճընա՛նչի՛ւմ ին քարտաշ Սիմօնէն* (Բ):

ՔԱՐՏԷՋ *(գրբ. քարտէզ (մագաղաթի թերթ, գիրք)* - *գ.* 1. Երկրի մակերեւույթի գծագրություն, քարտեզ: *Տըղան քարտէզին յըրան նը՛շանց ա տամ տը՛ղը* (ՀԺՀ, V, 100): 2. *փխբ.* Վրան շատ սպիներ ունեցող գլուխ: *Էտ խուխէն կըլ'ի՛խը քարտէզ ա, սա՛ւբա՛ւբը էն ա, վէր շատ ա իլա՛ալ նադինջ, օրանը մէհէտ կըլ'ի՛խը ճըղէս ա իլա՛ալ* (Ձ):

ՔԱՐՈՒՋ/ՔԱՐՕՋ *(գրբ. քարոզ)* - *գ.* Խրատ, պատվեր, խրատաբանություն, քարոզ: *Կամ ըն ախմախ թաքավէրէն կօշտը, հըսկըցընըմ, վէր տա՛ւս կ'ա՛ ա՛ւրա՛ն քարօզը ասէ* (ՀԺՀ, VI, 186):

- Քարուզ ասէլ/կարթիլ/տալ - 1. Երկար ու անհամ խոսել, շաղակրատել: *Էնքան քարուզ ասից, լափ զա՛ւնիլա՛ս տարավ* (Բ): 2. Խրատաբանել, երկար ու ձանձրալի խրատներ կարդալ: *Հա՛ւրը հիշկան քարուզ ար կարթա՛ւմ, տըղան էնքան չըրանում ար* (Ձ):

ՔԱՐ ՈՒ ԿԱՊ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քար ու կապէն տէմ ըղնէլ/տէմ ինիլ/նի կ'ալ - *տե՛ս* Խուփը քարէն նի կ'ալ:

ՔԱՐ ՈՒ ՔԱՑԱԽ - 1. *գ.* Անպետք կերակուր: *Ասում ա.- Էս հինչ ը՞ս իփա՛ալ, էս*

քար ու քացախը յը՛ս հունց օ՞տիմ (Ջ): 2. *վ.* Կանչի անարգական պատասխան: *Քար ու քա՛ցախ, հինչ ա՞, հինչ ը՞ս գա՛ելա տանում* (Ջ):

- Քար ու քացախ օտէլ - *տե՛ս* Քար օտէլ:

- Քար ու քացախ օտիմ - *տե՛ս* Քար օտիմ:

ՔԱՐ ՈՒ ՔՕԼ - *տե՛ս* ՔԱՐ-ՔՕԼ:

ՔԱՐՔԱՄ/ՔԸՐԱՔԱՄ - *գ.* Որեւէ բան ծանր քարի տակ դնելով՝ հյութը՝ միջի խոնավությունը քամելը՝մզելը: *Իփա՛ծ թութը ածում ըն մէշուկը, մին մը՛ծ քար տինում կըլխէն, քարքամը ըսքըսում ա* (Ջ):

- Քարքամ անէլ/տինիլ - Ծանր քարի տակ դնելով՝ հյութը՝ միջի խոնավությունը քամել՝ մզել: *Քարքամ ըն անում, շիրան ածում պուժկէնէն* (Ջ):

- Քարքամ ինիլ/տը՛ռնալ - Ծանր քարի տակ դրվելով՝ հյութը՝ միջի խոնավությունը քամվել՝ մզվել: *Էրկու օր ըտի պահում ըն, մինչը՛վ քարքամ ինի* (Ջ):

ՔԱՐ-ՔՕԼ/ՔԱՐ ՈՒ ՔՕԼ - *գ.* Քարեր ու թփեր, քարերը եւ թփերը որպես միասնական ամբողջություն: *Քար-քօլ լօխ մընացալ ա ծո՛ւնին տակէն* (Բ):

- Քարավ-քօլավ ըղնէլ - *տե՛ս* Սարավ-քօլավ ըղնէլ (ՍԱՐ-ՔՕԼ-ի տակ):

- Քարավ-քօլավ քըցիլ - *տե՛ս* Սարավ-քօլավ քըցիլ (ՍԱՐ-ՔՕԼ-ի տակ):

ՔԱՐՕՁ - *տե՛ս* ՔԱՐՈՒՁ:

ՔԱՑԱԽ *(գրբ. քացախ)* - *գ.* Թթվեցրած գինի, որ իբրեւ համեմունք, գործածվում է կերակուրների մեջ, ինչպես նաեւ բժշկության եւ այլ նպատակներով: *Առանց քացախ իփա՛ծ փիրփէտը հէչ պէն ա* (Բ): 2. *տե՛ս* ՔԱՐ ՈՒ ՔԱՑԱԽ (2):

- Քացախ խըմէլ - Ախորժակ պահել՝ որեւէ բան ակնկալելով: *Քացախ ը՞ս խըմալ, խըրէգ խըրըվածու անըմ տօ, լի՞* (Բ):

- Քացախ օտէլ - *տե՛ս* Քար օտէլ:

- Քացախ օտիմ - *տե՛ս* Քար օտիմ:

ՔԱՑԷ/ՔԱՑԻ *(գրբ. աքացի)* - *գ.* Ոտքի հարված, աքացի: *Էշին քացէն մարթ կըսպանէ* (Բ):

- Քացէ տալ - Ոտքով հարվածել, աքացել: *Թաքավէրը կ՚ամ ա վը՛ննավը քացի տամ, սա տո՛ւրո՛ւր չի կ՚ամ* (ՀԺՀ, V, 628):

ՔԱՑԷԼ *(գրբ. աքացեմ)* - *նբ. եւ չբ. տե՛ս* Քացէ տալ:

ՔԱՑԻ - *տե՛ս* ՔԱՑԷ:

ՔԱՑ(Ց)ՈՒՆ/ՔԱԾ(Ծ)ՈՒՆ/ՔԱԹՍՈՒՆ - *թ.* **Քառասուն**-ի **(քըռաս(ս)ուն)** եւ **վաթսուն**-ի **(վաց(ց)ուն)** համաբանությամբ կազմված թվական, որ ցույց է տալիս մեծ քանակ: *Քացցուն տարէ յա՝ էտ յը՛խծէն ըտը՛ղ վը՛ննը* (Ջ):

ՔԱՓ *(պրս. kaf (փրփուր)* - *գ.* Ջրալի կերակուր, միս, մուրաբա եւն եփելու ժամանակ երեսին առաջացող փրփուրը: *Ըտէղ էլ վըրըվո՛ւրդ անիմ, տէսնամ՝ էրկու խանըմնէ բուգբաշին քափը քաշըմ ըն...* (ՋՏ, Ա, 104):

- Քափ անէլ - Սաստիկ չարչարել՝ տանջել: *Խօխէնք՚ը այուն քափ ըն անում* (Ջ):

ՔԱՓ-ՔԸՐԹՆՕՆՔ - *գ.* Փրփրակալած քրտինք, փրփուր դարձած քրտինք: *Քափ-քըրթնօնքը նը՛ստա ծըլծըլամ ա* (Ջ):

- Քափ-քըրթնօնք(ը) ըղնէլ/(վէր) կօխէլ/(նի) մընէլ - Խիստ քրտնել, քրտինքի մեջ կորչել: *Կիսըհըղէնի էշը քափ-քըրթնօնքը կօխում ա...* (ԱԱռ, 24): 2. Շատ չարչարվել, մեծ ջանքեր գործադրել, ջանասիրաբար աշխատել: ... *Հիջրթէն հըվաքում ա, կ՚ամ քափ-քըրթնօնք կօխած կօրծը ըսքըսում* (ԱԱ, 60):

ՔԱՔ *(գրբ. քաք)* - *գ.* 1. Արտաթորանք, կղկղանք: *Խօզ՚ը քաքում ա, քաքէն յըրա նըստում* (Բ): 2. Քթի կամ ականջի մեջ չորացած կեղտ: *Քըթէն քաքը կախ իլած տո՛ւս ա կ՚ամ շինամաչ* (Ջ): 3. *փխբ.* Անպետք՝ անարժեք բան՝ մարդ: *Էտ հինչ քաք ա՞, վէր հը՛տը՛ն ըս ընգալ* (Բ): 4. *ածական.* Վատ, ձախորդ, փչացած, ձախողված: *Քաք ա կօրծէրը* (Բ):

- Քաքան փուլ շինիլ - Խիստ գործարար լինել: *Սըհակէն նըմանը ըխշարքումըս կա վէջ, քաքան էլ ա փուլ շինում* (Բ):

- Քաքէն յըրա մօխէր ածել - 1. Անհաջողությունից՝ դժվար վիճակից դուրս գալ: *Քաքէն յըրա մօխէր ա ածալ, էլ պարթկ չօնէ* (Բ): 2. Մի վատ բան քոդարկել: *Մարթը շատ ար կ՚ըղօթուն անում, ամմա կընէգ՚ը քաքէն յըրա մօխէր ար ածում* (Ջ):

- Քաքէն փօփ ասէլ - Անհասկացող՝ տխմար լինել: *Իզէն հինչ մարթ ա՞, քաքէն փօփ ա ասում* (Բ):

- Քաքը կատէգ՚ը հըսնէլ - *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

- Քաքը կ՚ո՛ւզին (նըհը՛տ) խառնըվէլ - Խառնաշփոթ վիճակ ստեղծվել: *Լ՚ըհա օգ՚ում ըն, թա կալ՚ը թակին, թօռը նի յա օնում, քաքը կ՚ո՛ւզին նըհը՛տ խառնըվում ա* (Ջ):

- Քաքը մըղակավը տո՛ւս տը՛ռնալ - Շատ կեղտոտ լինել: *Ըտըրա տօնը վէր նի մընինիս, գա՛ելա՛տ կըտանէ. քաքը մըղակավը տո՛ւս ա տը՛ռնում* (Բ):

- Քաքը նը՛ստա շըռշըռալ - 1. Վտանգավոր լինել: *Օղռաշ մարթ ա Յէրվանդը, էն ա քաքը նը՛ստա շըռշըռալիս* (Բ): 2. Շատ կեղտոտ՝ փնթի լինել: *Էն հինչ կընէգ՚ ա՞, էն ա քաքը նը՛ստա շըռշըռալիս, տանավը վէր նի յըս մընում, սը՛ռտըտ խառնում ա* (Բ):

- Քաքը շաղէլ/սառչիլ - *տե՛ս* Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

- Քաքը վը՛ռան շիլ ըղնէլ - *տե՛ս* Տըռը վը՛ռան շիլ ըղնէլ:

- Քաքը քաշիլ - *տե՛ս* Խաթան քաշիլ:

- Քաք կէրած շօն - Իր վատ արարքը գիտակցող եւ իրեն դրան համապատասխան պահող մարդ: *Յէղին հանց ա քաք կէրած շօն, վախում էլ ա, թա շինամաչը տո՛ւս կ՚ա* (Բ):

- Քաք չուրըցընօղ - Խիստ ժլատ, կծծի: *Իզէն քաք չուրըցընօղ ա, գանքումը հա՛ելա՛ մէհէտ կօշտ փօրավ հաց կէրած չի* (Ջ):

- Քաքու մաչ ըղնէլ - *տե՛ս* Կըրակը ըղնէլ:

- Քաքու մաչի (ինիլ) - *տե՛ս* Կըրակու մաչի (ինիլ):

- Քաքու մաչ քըցիլ - *տե՛ս* Կըրակը քըցիլ:

- Քաքում տըռըզա՛ծ տա՛նձ - Ամբարտավան՝ մեծամիտ (մարդ): *Քաքում տըռըզած տա՛նձ ա Ղօնդին, ըտըրա հը՛տէ էլ վէշ մինը նըհը՛տը հընգըրօթուն չի անում* (Բ):

- Քաք օտէլ - *տե՛ս* Ղալա՛թ անէլ:

ՔԱՔԷԼ *(գրբ. քաքեմ)* - *նբ.* 1. Արտաթորել: *Լ՚ավ հընգէրընն էն ա, վէր կօխկէն ճընկըռում ըս, քաքում, ասում չի՝ պատառ տէն կաց* (ԱԲԲ, 35): 2. *փխբ.* Կեղտոտել, ապականել: *Յը՛խտուտ մարթ ա, ըշտը՛ղ ք՚ինամ ա, քաքում ա* (Բ):

- Քաքէլ, յըրան նըստէլ - Ծույլ՝ դանդաղաշարժ եւ փնթի լինել: *Էն հինչ կընէգ՚ ա՞, վէր ընդրա ախճիգ՚ը օգ՚իս, քաքում ա, յըրան նըստում* (Բ):

- Քաքէլ, ո՛ւրա՛ն դօղէլ - Իր վատ արարքով իրեն խայտառակել: *Կ՚օղը կըքաքէ, ո՛ւրա՛ն դօղէ* (Ջ):

- Քաքէլ, քըթո՛ւլնէն ցը՛ց անէլ/կըցընէլ/տինիլ/օնէլ - *հեգն.* Առատության մեջ լինել, հարուստ լինել: *Պա՞խ-պա՞խ-պա՞խ, տէ՛ն կացէք՚, Մանօվը քաքալ ա, քըթո՛ւլնէն ցէց կըցըրալ* (Բ):

ՔԱՔ(Ը)ԼԱՆ - *ածական.* 1. Տակը շուտշուտ կեղտոտող: *Քաքըլան խօխա յա, մարը օրը հէնգ՚ հէտ փօխանը փօխում ա* (Բ): 2. *փխբ.* Ապիկար, անճարակ: *Էտ քաքըլանը բաշիր չի անում, թա ծըմական փա՛ղ պիրի, էրի* (Բ): 3. Խիստ վախկոտ: *Քաքլան մարթ ա, վախում ա, թա տանան տո՛ւս կ՚ա* (Բ):

ՔԱՔՄԱՉ - *տե՛ս* ՔԱՔ (4):

- Քաքմաչ անէլ - Փչացնել, ձախողել: *Թօռը յը՛կավ, հօ՛նձ ընուղնէրէն կօրծը քաքմաչ ըրավ* (Ջ):

- Քաքմաչ ինիլ/տը՛ռնալ - Փչանալ,

ձախողվել: *Հինչ ա Սէտրակը մը՛զ նը-հը՛տ հըրակաշ ա տը՛ռալ, մէր կօրծէրը քաքմաչ ա իլա՛լ* (Բ):

ՔԱՔՈՒՈ *(գրբ. քակոր)* - *գ.* Անասունի չորացած աղբ, քակոր: *Ծիլկանէն բախտան կ՚ումումը շատ քաքուռ թուփ ըրած ա ընում, վէր ծին խըրխընջում ա, նի յա մընում քըքուռէն մաչը* (ՆԱԲ, 27):

ՔԱՔՈՒՏ - *գ.* 1. Կղկղանքով կեղտոտված, վրան կղկղանք քսված: *Կումման տո՛ւս ա կ՚ամ, քաքուտ շո՛ւրէրավ ք՚ինամ շինամաչը* (Ձ): 2. *փխբ.* Կեղտոտ, անլվա: *Կօրծա վէր կ՚ան, ծը՛ռքէրը կըլըվանան, վէչ թա քաքուտ ծըրքէրավ նըստին, հաց օտին* (Բ): 3. *փխբ.* Փնթի, ոչ մաքրասեր: *Քաքուտ կընէգ՚ ա, ընդըրա իփնա՛ծ խօրնա՛գը հու կօ՞տէ* (Ձ): 4. *փխբ.* Անազնիվ, խարդախ: *Քաքուտ մարթ ա Մանասը, կալխօզը կէրալ ա* (Ձ):

- Քաքուտ կ՚օղ - Բռնված գող: *Էտ քաքուտ կ՚օղէն անջախ-անջախ տո՛ւրմա՛ն քըցէցէն* (Բ):

- Քաքուտ շօն - Կեղտոտ՝ անմաքրասեր մարդ: *Էտ քաքուտ շօնը տարանը մէհէտ էլ չի համամ ք՚ինում* (Ձ):

ՔԱՔ-ՓԸՍՕՐ - *տե՛ս* ՋԸՌԹ-ՋԻԲԻԼ:

ՔԷՋ - *տե՛ս* Ք՚ԸԷՋ:

ՔԷԹ - *տե՛ս* ՔԸԷԹ:

ՔԷԹԸ - *տե՛ս* ՔԸԷԹԸ:

ՔԷԹԿԱԼ - *տե՛ս* ՔԸԷԹԿԱԼ:

ՔԷԹՄԷՆ - *տե՛ս* ՔԸԷԹՄԷՆ:

ՔԷԼ - 1. *նբ.* *Վերցնել* բայի եզակի հրամայականը՝ վերցրո՛ւ: *Կընէգ՚ըն ասում ա.- Քէ՛լ էս յայլուխըս, վէր տըժէր ընգնիս, քէթըտ կըսըրփի՛ս, վէչ մին պա՛ն էլ ընն՝ական չի* (ՀԺՀ, V, 387): 2. *չբ.* *Վէր կէնալ* բայի եզակի հրամայականը՝ վէ՛ր կաց: *Կամ ա, թա.- Քէ՛լ, ք՚ինամ ընք* (Ձ):

ՔԷԾ *(գրբ. քցիմ)* - *գ.* 1. Եղունգի կողքից պոկվելով առանձնացած ու չորացած մաշկային սրածայր գոյացություն: *Քեծը պուք ա տամ, ըսքըսում լա՛ց հինիլը* (Ձ): 2. Փայտի՝ քարի եւն սրածայր մանր ելուատ՝կտոր: *Մաննը մին քէծ ա նի իլա՛լ* (Բ):

- Քէծ տալ - Կաշին քերծվել, քցիմ գոյանալ: *Մաննըս քէծ ա տըվալ* (Բ):

ՔԷՄՈՒԽԿ/ՔԷՄՈՒԽՏ/ՔԷՄՈՒԽՔ *(գրբ. քեմուխտ (ողորկ կաշի)* - *գ.* 1. Ողորկ բարակ կաշի: *Քէմուխկա կարած մին դաշանգ՚ սունկա յա տամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԹԷՓ (4):

ՔԷՄՈՒԽՏ - *տե՛ս* ՔԷՄՈՒԽԿ:

ՔԷՄՈՒԽՔ - *տե՛ս* ՔԷՄՈՒԽԿ:

ՔԷՄՔ/ՔԷՄՔ՚ *(գրբ. քիմք)* - *գ.* Մտադրություն, տրամադրություն: *Ըտըրա քէմքը վէշ մինը կարում չի գ՚իդա* (Ձ):

- Քէմքէրը պըտըռէլ - Մեկին հարցաքննելով՝ միամտացնելով եւն կարծիքն իմանալ՝ գաղտնիքները կորզել: *Պառավը էտ ըխճըկանը քէմքէրը պըտըռում ա, ք՚ինամ լօխ թա՛ջիրին ասում* (Ձ):

ՔԷՄՔ՚ - *տե՛ս* ՔԷՄՔ:

ՔԷՆ[1]/Ք՚ԷՆ[1] *(գրբ. քէն, հ.ե. *kŭei-)* - *տե՛ս* ԱՋԸՌ (1):

ՔԷՆ[2]/Ք՚ԷՆ[2] - *գ.* Երկյուղ, սարսափ, վախ: *Տարը աշկ ա ածում, ուշափէն կըլխընէն տէսնում, քէնը սըրտան հըռանում ա...* (ՆԱԲ, 36):

ՔԷՆԴԻՐ - *տե՛ս* Ք՚Ա՛ՆԴԻՐ:

ՔԷՆԴԻՐԲԱՋ - *տե՛ս* Ք՚Ա՛ՆԴԻՐԲԱՋ:

ՔԷՆԴԻՐԻԼ - *տե՛ս* Ք՚Ա՛ՆԴԻՐԻԼ:

ՔԷՆԴԻՐՎԻԼ - *տե՛ս* Ք՚Ա՛ՆԴԻՐՎԻԼ:

ՔԷՆԷ/ՔԷՆԻ/ՔԸԷՆԷ *(գրբ. քենի)* - *գ.* Տղամարդու կնոջ քույրը: *Ալիսանէն կընէգ՚ը մը՛ռնում ա, քէնուն օգ՚ում ա, վէր խօխէնք՚ը պահէ* (Բ):

ՔԷՆԻ - *տե՛ս* ՔԷՆԷ:

ՔԷՇԿԱ՛Ր - *տե՛ս* ՆԷՐԱԿ:

ՔԷՉԱ - *տե՛ս* Ք՚ԷՉԱ՛:

ՔԷՉԱՄՋԱՅԻ - *տե՛ս* Ք՚ԷՉԱ՛ՄՋԱ՛ՅԻ:

ՔԷՉԻ - *տե՛ս* Ք՚ԷՉԻ:

ՔԷՌ - *գ.* Արու այծ կամ ոչխար: *Էտքան վըխճըրնէրէն մաչին մինակ մին քէռ ա ինո՛ւմ* (Ձ):

- Քըռավ ածէլ - Զուգավորել, բեղմնավորել (հիմնականում այծերի եւ ոչխարների մասին): *Էտ դըբըռը շէնին սաղ իծէրէն քըռավ ա ածում* (Ձ):

- Քըռավ կ՚ա՛լ - Զուգավորվել, բեղմնավորվել (հիմնականում այծերի եւ ոչխարների մասին): *Ղարաբաղա վըխճըրնէն տարանը էրկու հը՛տ ըն քըռավ կ՚ամ* (Բ):

ՔԷՌԻ *(գրբ. քեռի)* - *տե՛ս* ԴԱՅԻ:

ՔԷՍՏ - *տե՛ս* ՔԸԷՍՏ:

ՔԷՐ - *տե՛ս* ՔՈՒՐ:

ՔԷՐԾ - *տե՛ս* ՔԸԷՐԾ:

ՔԷՐԾԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԷՐԾԷԼ:

ՔԷՐԾ(Ը)ՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԷՐԾ(Ը)ՎԷԼ:

ՔԸՋԸԷՏԷ - *տե՛ս* Ք՚ԸՋԸԷՏԷ:

ՔԸՋԻՆԷԼ *(գրբ. քծնիմ)* - *չբ.* *տե՛ս* Վը՛ռ նի մը(ն)էլ:

ՔԸԷՋ - *տե՛ս* Ք՚ԸԷՋ:

ՔԸԷԹ/ՔԷԹ *(գրբ. քիթ)* - *գ.* 1. Մարդու եւ կենդանիների հոտառության ու շնչառության գործարանի արտաքին մասը, քիթ: *Մէլիք-Շահնազարէն քէթը շատ մէծ ա ինում* (ՀԱԲ, 15, 141): 2. Որոշ կենդանիների դունչը՝ ցռուկը: *Խօզ՚ը քըթավը քանդում ա ծառէն տակը* (Բ): 3. *փխբ.* Ծայր, գագաթ: ... *Ջըրո՛ւց ընէլիս վախտը չուբանէն վը՛ռտանը քը՛թը տափէն նի յա կ՚ամ, մին վը՛սկէ յա տո՛ւս կ՚ամ...* (ՀԺՀ, VII, 363):

- Քը՛թ անէլ - 1. Խռովել, նեղանալ, թթվել: *Հա՛ղը կըզնըվում ա, ախճիգ՚ը քը՛թ ա անում* (Ձ): 2. Ծայրը դուրս գալ՝ հասունանալ (վերքի՝ պալարի եւն մասին): *Հըլծոնէգ՚ը քը՛թ ա ըրալ* (Բ):

- Քը՛թը բաղըմջան - *տե՛ս* Քը՛թը տոմբալան:

- Քը՛թը բաղըմջան տը՛ռնալ - *տե՛ս* Քը՛թը տոմբալան տը՛ռնալ:

- Քը՛թը բիզվիլ - *տե՛ս* Իրը՛սը բիզվիլ:

- Քը՛թը դաղէլ/թակէլ - Մեկին պատժել՝ ծեծել (հիմնականում խրատելու նպատակով): *Կըղօթուն ըրավ, քը՛թը դըղը՛ցէն* (Ձ):

- Քը՛թը դաղվէլ/թակվէլ - Պատժվելով՝ ծեծվելով խրատվել՝ դաս առնել: *Էդօվէն քը՛թը դաղվալ ա, էլ բըղէրան խաղու չի կ՚ուղանում* (Բ):

- Քը՛թը ըռնէլ - Թեթեւակի վնասվել՝ տուժել: *Մարթ կա՝ սաղ օրը էն ա խըթու մաչի, մարթ էլ կա՝ գ՚անքումը մէհէտ էլ չի քը՛թը ըռնած* (Բ):

- Քը՛թը թափ տալ - *տե՛ս* ԽԸԼԸՆՔԷԼ:

- Քը՛թը խըղաղվէլ - *տե՛ս* Հավան նըստէլ (ՀԱՎԱ-ի տակ):

- Քը՛թը ծառը քըմական ճընա՛նչիլ - *տե՛ս* Լո՛ւվէն էք՚ըն ա վը՛ռցը օթումը ճօկէլ (ԼՈ՛Ի[1]-ի տակ):

- Քը՛թը կա՛լա՛ծ թա՛զ(զ)ա՛ հարթնը - *տե՛ս* Թա՛զ(զ)ա՛ հարթնը:

- Քը՛թը կախ - 1. Տխուր, շվարած, մռայլ: *Փախչօղ ղօչին տարընն էլ քէթը կախ տօն կը՛ք՚ինի...* (ՋՏ, Բ, 231): 2. Հիվանդ (հիմնականում թռչունների մասին): *Հըվէրէն քէթը էն ա կախ, հանց ա ազար ա ընգալ* (Ձ):

- Քը՛թը կախ անէլ/տալ/քըցիլ/օնէլ - 1. Տխրել, շվարել, մռայլվել: ... *Հա՛ղո՛ւր մարթու կօշտ քէցի, լօխ էլ ինձ տըսնալուց քըթընէն կախ տըվին...* (ՋՏ, Բ, 90): 2. Հիվանդանալ (հիմնականում թռչունների մասին): *Վէր հավը քը՛թը կախ ար անում, այան դա՛ստի մօրթում ար* (Ձ):

- Քը՛թը կ՚ա՛րմո՛ւր տա՛խտը՛ղ տը՛ռնալ - *տե՛ս* Քը՛թը մըհասուր տը՛ռնալ:

- Քը՛թը կօ՞խէլ - 1. Իրեն չվերաբերող բանի խառնվել: *Տընաշինըտ ամմէն տը՛ղ քը՛թը կօխում ա, հըմանչ՚ում էլ չի* (Բ): 2. Մի բանով խիստ զբաղված լինել, մի գործի մեջ խորանալ: *Ասում ա.- Բաղ քըցիլը հիշտ կօրծ չի, նըհախ տը՛ղան ըս քէթըտ կօխալ* (Ձ):

- Քը՛ՙթը կօխէլ - *տե՛ս* Աշկը կօխէլ:

- Քը՛թը կօտըրէլ/հըղաղէլ/հըղլըղօրէլ - *տե՛ս* Քը՛թը դաղէլ:

- Քը՛թը կօտըրվէլ/հըղաղվէլ/հըղլըղօրվէլ - *տե՛ս* Քը՛թը դաղվէլ:

- Քը՛թը հըղլակ քըցիլ - Սանձել, հնազանդեցնել, խեղճացնել: *Շինա՛ցէն ասում ա.- Թաքավէրընը ապըրած կէնա,*

էտ լանչառ կընգանըտ ինձ տօ, յըէս ըտը-րա քըէթը հըղըլակ քըցիմ (Ձ):

- Քըէթը ղընչըղ(ն)էլ - *տեմ* ՂԸՆՉԸՂ-(Ն)ԷԼ:

- Քըէթը մըհասուր տըէռնալ - Քիթը կարմրել (հատկապես հարբելուց): *Մէլի-քը էնքան խըմում ա, քըէթը մըհասուր ա տըէռնում* (Ձ):

- Քըէթը յէրգիինքը կանչած - *տեմ* Քըէթը ցըէց:

- Քըէթը յըէր խըմէլ - Խլինքը ներ-շնչելով ներս քաշել: *Հինչ ը՞ս քըէթըտ յըէր խըմում, համօթ չի՞* (Բ):

- Քըէթը յըէր քաշիլ - 1. *տեմ* Քըէթը յըէր խըմէլ: 2. *տեմ* Խըէթը ցըէց օնէլ: 3. Դժգոհություն արտահայտել, դեմքը թթվեցնել: *Ըսկէսուրը վէր ըտի յա ա-սում, հարթնը քըէթը յըէր ա քաշում* (Ձ):

- Քըէթը յըրգիինքումը - *տեմ* Քըէթը ցըէց:

- Քըէթը յըրգիինքումը տընգէլ - *տեմ* Քըէթը ցըէց օնէլ:

- Քըէթը նի մընէլ (մինին) - Չափա-զանց մոտենալ մեկին: *Կըխտարը քը-թըն ա նի մըտալ, էլիա կըրըէցալ չի, թա ըսպանէ* (Ձ):

- Քըէթըն ա պէրանը մին անէլ - *տեմ* Լէնքսըն ա էրգանքը մին անէլ:

- Քըէթը շընռալ - Խլինքը ծորալ: *Պուդին տէսնում ա, վէր Մէլիքին քէթը շընռում ա, թափվում ըմանէն մէջը...* (ԲՀԲ, 200):

- Քըէթը պէցիւր պահէլ/պիցըրցընէլ - *տեմ* Քըէթը ցըէց օնէլ:

- Քըէթը պըզզան ածէլ - *տեմ* Քըէթը շընռալ:

- Քըէթը սըէվ - 1. Կատաղի (շան մասին): *Քըէթը սըէվ շօն ա, սայաղ կաց* (Բ): 2. Ավյունով՝ եռանդով լի (մարդկանց մասին): *Քըէթը սըէվ ջիհիլնէ յըն, մին օրումը արտը հընձում ըն* (Ձ):

- Քըէթը վէր մին քընսիբու կավ ինանր, մըհէնգ ցըմաքալ ար - *հեգն.* Ասում են նրանց մասին, ում խլինքը անընդհատ ծորում է:

- Քըէթը տափան կացած - Շատ ցածրահասակ: *Քըէթը տափան կացած մարթին ծընծաղը կանչ չի* (ՆԱԲ, II, 74):

- Քըէթը տափէն նի կանչ - Ծանր բեռան տակ լինել: *Պա կարում ա՞, վէր քինի, քըէթը տափէն նի յա կամ* (Ձ):

- Քըէթը տընգէլ - *տեմ* Քըէթը ցըէց օնէլ:

- Քըէթը Տընրպըզօնավը քինիլ - Շատ մեծամիտ՝ գոռոզ լինել: *Ընդրրա քըէթը Տընրպըզօնավըն ա քինում, մունք կարէլ չընք ընդրրա նըհըէտ խը-նամէ տըէռնանք* (Բ):

- Քըէթը տանուս կանչ/տանուս օնէլ - Ծագել, սկսել դուրս գալ: *Էրկու սըհաթան քինմի արէվը քէթը տանուս ա ընէս* (ՀԲ, 358):

- Քըէթը տօմբալան - Մեծ քիթ ունե-ցող: *Քըէթը տօմբալան մարթ ա իլանչ Արշակ դայիին* (Բ):

- Քըէթը տօմբալան տըէռնալ - Քիթը մեծանալ՝ ուռչել: *Մըղրրաճանչը կընծում ա, Անդօնէն քըէթը տօմբալան ա տըէռ-նում* (Ձ):

- Քըէթը ցըէց - Ինքնահավան, գոռո-զամիտ, մեծամիտ: *Քըէթը ցըէց ախճիգը տանը կըմընա* (Ձ):

- Քըէթը ցըէց օնէլ/ցըէց պահէլ - Գոռոզամտել, մեծամտել, մյուսներին արհամարհանքով վերաբերվել: *Հանց քըէթը ցըէց ա օնում, ասիս չուբանու ախճիգ չի* (Ձ):

- Քըէթը քամէ ընկէլ - Հովերով տար-վել, ոգեւորվել: *Քըէթը քամէ ընգած ջի-հիլին խանփիլը հիշտ ա* (Ձ):

- Քըէթը քարէն նի կանչ - *տեմ* Խուփը քարէն նի կանչ:

- Քըէթը քըշանալ - Խեղճանալ, այլեւս չմեծամտել՝ չգոռոզամտել: *Հա-ռուստը վէր քըսըբանա, քըէթը կընքը-շանա* (Ձ):

- Քըէթը օնքան պիցըրանալ/ընցընէլ - *տեմ* Աշկը օնքան պիցըրանալ:

- Քըէթը օնքէն կընլխան ինիլ - *տեմ* Աշկը օնքան պիցըրանալ:

- Քըէթ սըրփիլի վախ չինիլ - Չա-փազանց զբաղված լինել: *Հանձը ընքը-սալ ա, շինանցէք քըէթ սըրփիլի վախտ չօնին* (Ձ):

- Քըէթ տըէռնալ - Մի տեղ՝ որեւէ բա-նում՝ գործում եւն հիմնավորվել՝ հմտա-նալ: *Քինամ ա էտ շէնումը քըէթ տըէռ-նում, ընքընում վըէխճար պահէլը* (Ձ):

- Քըէթ քըթու (տալ/տինիլ) - 1. Իրար կպած՝ մոտիկ (լինել): *Քըէթ քըթու տը-ված՝ զըրանց ըն անում* (Ձ): 2. Մտերիմ (լինել): *Քըէթ քըթու հընգէրունք ըն* (Բ):

- Քըթան կէնալ - 1. Սազել, պատշա-ճել: *Հինչ շօր կըէնում ա, քըթան ա կէնում* (Ձ): 2. Հղիանալ: *Հանչ մին շէբաթ ա, վէր փըսակվալ ա, քըթան ա կացալ* (Ձ):

- Քըթան վէր ընգած (մինին) - Շատ նման: *Էտ տըղան էլ հօրը նըման ա ինում, լըհա ասիս հօրը քըթան վէր ընգած ա* (Ձ):

- Քըթան վէր ըղնօղը հազզար թի-քան/կուտուր կըտըէռնա - Ասում են շատ գոռոզ՝ ինքնահավան մարդկանց մա-սին:

- Քըթան տէնը չըտըէսնալ - Անհեռա-տես լինել, շրջահայաց չլինել: *Քըթան տէնը չըտըէսնօղ մարթը կարէլ չի հը-րուստանա* (Ձ):

- Քըթան փըռնած շօռ ածէլ/տանէլ - Իրեն ենթարկել, հնազանդեցնել, իր կամակատարը դարձնել: *Թանզզան հարթ-նը տընընցուց քըթան փըռնած շօռ ա ածում* (Բ):

- Քըթան փըռնէլ - Տհաճ՝ գարշելի հոտ առնել: *Ըտըրա տօնը վէր նի մընիս, քըթատ կըփըռնիս. շընավըէտ ա կամ* (Բ):

- Քըթան փըռնիս՝ հանքին/նանփան-սը/շունչը տանուս կընկա/շունչը կընկըտըրէ - *տեմ* Փըչիս՝ վէր կընդնէ:

- Քըթավը կանչ/վէր տըէռնալ/տանուս տըէռնալ - Չկարողանալ վայելել, հարամ դառնալ՝ լինել: *Շատ լավ ապըրում ինք, կըռըէվը ըսքըսից, քըթըրնէրավըս յըէկավ* (Ձ):

- Քըթավը պիրիլ/վէր ածէլ/տանուս ածէլ/տանուս օնէլ - Թույլ չտալ վայելելու, հարամ անել: *Լավ ապըրուստ օնար Դօ-ռանց Սուրէնը, ամմա քըթավը պէրէն* (Բ):

- Քըթէն թըխէլ - *տեմ* Քըէթը դաղէլ:

- Քըթէն թըխէլ, յըէտ տալ - 1. Պատ-ժելով քշել՝ վտարել: *Բուդան մին քանէ հէտ կաս ա, վէր Քըթէշ պէրթը յօր օնէ, ամմէն դօնըմ քըթէն թըխէս ըն, յըէտ տաս* (ԱԱ, 38): 2. Արհամարհաբար խնդիրքը մերժել: *Քինամ ա, թա քըվօրը անա պարթկ անէ, քուրը քըթէն թըխում ա յըէտ տամ* (Ձ):

- Քըթէն թուշին - 1. Ուղիղ դեմը՝ դիմացը: *Արչը կամ ա, քըթէն թուշին վըէնանը կէնում* (Ձ): 2. Առանց երկար մտածելու՝ կշռադատելու: *Էլ ծընդրրթի-թըէվ չի անում, լըհա ինդի քըթէն թուշին կօրծ ա փըռնում* (Ձ):

- Քըթէն ծուխէրը/ծօխը յըէր անէլ - 1. Սաստիկ ցավ՝ կսկիծ պատճառել: *Էս կարկուտը շինացուց քըթէն ծուխէրը յըէր ըրավ* (Ձ): 2. Շատ թունդ՝ կծու՝ բարկ լինել: *Թօթէն արաղը մարթին քըթէն ծուխէրը յըէր կանէ* (Ձ):

- Քըթէն ծուխէրը/ծօխը յըէր ինիլ - Սաստիկ կսկծալ՝ մորմոքվել: *Աղվէսը թա.- Իմ կուրցըրած կաքավըս բիդի քըթէնամ. ախէր, գանդում ըմ, վէր ամմէն ըստըղավ հընցընէյիս քըթէս ծօխը յէր ա ինանկան* (ԱԱռ, 26):

- Քըթէն կանրի/կըռճօնք քըցիլ - *տեմ* Պէրանը վըէսկըռ կօխէլ:

- Քըթէն պըթկէն վէր կանչ - *տեմ* Քըթէն փըսնէլ:

- Քըթէն տալ - *տեմ* Քըէթը դաղէլ:

- Քըթէն տալ, յըէտ տալ - *տեմ* Քըթէն թըխէլ, յըէտ տալ:

- Քըթէն տակէն - *տեմ* Աշկէն ըռաշկէն (1, 2, 3):

- Քըթէն տակէն ասէլ/խօսէլ եւն -

Շատ ցածր ձայնով՝ ինքն իրեն ասել՝ խոսել եւն: *Ասում ա.- Քըթէտ տակէն ըս խօսում, յըէս հունց ըսկա՞նամ* (Բ):

- Քըթէն տակէն ծընծաղէլ - *տե՛ս* Քըմ(քը)ծընծաղ տալ:

- Քըթէն տակէն մընթմընթալ - *տե՛ս* ՄԸՐԹՄԸՐԹԱԼ:

- Քըթէն տէմ անէլ/տէմ օնէլ - *տե՛ս* Աշկը կօխէլ:

- Քըթէն տընռէ/տընռիմ/տընռիս - Անարժան՝ չնչին մարդկանց՝ առարկաներին ուղղված արտահայտություն: *Ծանտանուն քըթէն տընռիմ, էն հինչ մարթ ա՞, վէր ղօնաղ ըս ծէն տամ* (Բ):

- Քըթէն տընռօղ չինիլ - Արհամարհված լինել, անարժան լինել, ուշադրությունից զրկված լինել: *Առաչ Աղալարէն անա լօխ լընդաճաք ըն իլանալ տընռաս, միհէնգ՝ քըթէն տընռօղ չի կա* (Բ):

- Քըթէն փընսնէլ - Իր հետ կատարվել: *Էնքան հիրընվանէն ք՝ընսընբթունավը տընագ ա ընրալ, քըթէն փընսալ ա* (Ձ):

- Քըթու ծակ - *տե՛ս* ՔԸԹԱԾԱԿ:

- Քըթու մագ՝ - *տե՛ս* ՔԸԹԻՄԱՔ՝:

- Քըթումը խօսէլ - 1. *տե՛ս* Քըթէն տակէն ասէլ: 2. Ռնգային արտասանությամբ խոսել, ռնգախոսել: *Իզէն քընթումըն ա խօսում, պէն չըմ կընլխու ընդնում* (Բ):

ՔԸԷԹԸ/ՔԷԹԸ - *տե՛ս* ՊԸՏՕԿԸ:

ՔԸԷԹԿԱԼ/ՔԷԹԿԱԼ - *գ.* Շորի կտոր, որով կանայք ծածկում էին իրենց քիթն ու բերանը: *Միհէնգ՝վա կընանէք՝ը քը՞թկալ չընն տինում* (Բ):

- Քը՞թկալը վէր թօղ(ն)էլ - Երկար սպասել: *Քը՞թկալը վէր ա թօղալ, ամմա ըտի էլ վէշ մինը յը՞կալ չի* (Ձ):

- Քը՞թկալը վէր քաշիլ - Քիթն ու բերանը բացել: *Վէր քը՞թկալը վէր ա քաշում, տը՞սնում ըն՝ էտ կընէգ՝ չի* (Ձ):

- Քը՞թկալը տալ - Շորի կտորով քիթն ու բերանը ծածկել: *Ոէ ինք՝ըն էլ թանգան հարթն ա, լի՞, քէթկալը տըված տ՝ուս ա կ՝ամ...* (ՀԱԲ, 15, 118):

ՔԸԷԹՄԷՆ/ՔԷԹՄԷՆ - *տե՛ս* Ք՝ԱՐԹՄԱ:

ՔԸԷԹ-ՔԸԷԹ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քը՞թ-քը՞թ անէլ - Դժգոհել, դժգոհություն արտահայտել: *Վէր շատ ա քը՞թ-քը՞թ անում, մարթը տանան տանուս ա քընցանում* (Ձ):

- Քը՞թ-քը՞թ ընդնէլ - Քննադատվել, դժգոհության տեղիք տալ: *Հընլիվուրընը էլ տը՞սնում ա, վը՞ր ինք՝ը քը՞թ-քը՞թ ա ընգանալ, օգում ա հ՝ուրանն կընլխէն ճարը տը՞սնա* (ՀԺՀ, VII, 289):

ՔԸԷԼԼԷ - *տե՛ս* ԱԼԱ[2]:

ՔԸԷՆԷ - *տե՛ս* ՔԷՆԷ:

ՔԸԷՍ/ՔԷՍ *(գրբ. քիստ)* - *գ.* 1. Երկար մազանման հավելված, որ աճում է որոշ խոտաբույսերի հասկերի ծայրին: *Յօրնէն հասկէն քը՞ստէրը շատ ա* (Ձ): 2. *փխբ.* Կենդանու կոշտ մազ: *Խօզ՝ին քը՞ստէրը վէր ա անում, կաշվան տընրը՞խ կարում* (Ձ):

- Քը՞ստ կընծած - Արագ շարժվող՝ վազող, շտապող (մարդկանց մասին): *Էտ քը՞ստ կընծածը մին մընուտումը հընսնում ա տօն* (Ձ):

ՔԸԷՐԾ/ՔԷՐԾ *(հ.ե. *kerdáo-)* - *գ.* 1. Մեծ քարաժայռ, ժայռ: ... *Մէհէտ մի քանի վը՞խճար քը՞րծան վէր ըն ընգ՝ում ծՕրը, ըստակում* (ԱԱ, 63): 2. *փխբ.* Հաղթանդամ՝ հսկա մարդ: *Ոէ՛, Ռուբէնընն էլ մին քը՞րծ ա, վէր թընխում ա, արչը չօքում ա* (Բ):

- Քը՞րծ տընսնալիս էծ ա տը՞ռնում, ճ՝ուր տընսնալիս՝ ծ՝ուկուն - Ասում են երկերեսանի մարդկանց մասին:

ՔԸԷՐԾԷԼ/ՔԷՐԾԷԼ *(գրբ. քերծեմ (ածիլել, մազը կտրել)* - *նբ.* Մաշկի վրա քերծվածք առաջացնել: *Ցանք՝ը ծը՞ռքէրընս քը՞րծալ ա* (Բ):

ՔԸԷՐԾԸՎԷԼ/ՔԷՐԾԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸԷՐԾԷԼ-ի:

ՔԸԹԱԾԱԿ - *գ.* 1. Քթի արտաքին երկու անցքերից յուրաքանչյուրը, քթանցք: *Քընթընծկէրան ա՞ր՝ուն ա շընռռամ* (Բ): 2. *փխբ.* Բանականություն, խորհելու՝ կռահելու՝ ըմբռնելու՝ կանխատեսելու եւն ունակություն: *Ընդընրա քընթածակ չօնէ, վէր ինանր, յընդէ կավը ծախէլ չար* (Բ):

- Քընթընծկէրավը կ՝ալ/վէր տը՞ռնալ/տ՝ուս տը՞ռնալ - *տե՛ս* Քընթավը կ՝ալ:

- Քընթընծկէրավը պիրիլ/վէր ածէլ/տ՝ուս ածէլ/տ՝ուս օնէլ - *տե՛ս* Քընթավը պիրիլ:

ՔԸԹԱՆ/ԿԸԹԱՆ *(գրբ. կթան)* - *տե՛ս* ՔԸԹԷ:

ՔԸԹԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՔԸԹԷՆԱԼ:

ՔԸԹԱՆՎԱԼ - *տե՛ս* ՔԸԹԷՆՎԱԼ:

ՔԸԹԱՎԷՐ/ՔԸԹԱՎՈՒՐ/ՔԸԹԷՎՈՒՐ - *ածական.* 1. Մեծ քիթ ունեցող: *Քընթավուր մարթ ա իլալ Մէլիք՝-Շահնազարը* (Ձ): 2. Սուր քիթ՝ ծայր ունեցող: *Քընթավուր վընննաման ա կ՝ը՞ցալ* (Բ): 3. *գ.* Մետաղյա կոթավոր ոչ խոր կլոր աման՝ ուտելիք տապակելու համար: *Յուղուծուվը՞ն կէսընն էլ օտում ա պընրծնում, քընթավուրը փընրսընվէր տինում, ք՝ինանմ* (Ձ):

ՔԸԹԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՔԸԹԱՎԷՐ:

ՔԸԹԱՎ-ՔԸԹԱՎ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քընթավ-քընթավ անէլ - *տե՛ս* ՎԸԹ-ՎԸԹԱԼ:

ՔԸԹԱՏ - *ածական.* Քիթը՝ ծայրը կտրված՝ կոտրված: *Մին քընթատ տէնակ ա յօր օնում, մաշկում* (Ձ):

ՔԸԹԱՏԷԼ - *նբ.* Քիթը՝ ծայրը կտրել՝ կոտրել: *Հօռ ա անում, ընտրրա կ՝ընվազանը քընթատում* (Ձ):

ՔԸԹԱՏ(Ը)ՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸԹԱՏԷԼ-ի:

ՔԸԹԱՔԱՔ - *տե՛ս* ԿԸՆՁԷՄՆԸ:

ՔԸԹԷ/ԿԸԹԷ - *ածական.* Կթվող (անասունների մասին): *Հէնգ՝ քընթէ վը՞խճար օնէ, ընտրրանավ ա յօլլա ք՝ինում* (Ձ):

- Քընթէ կավ - Եկամտի աղբյուր, հատկապես մարդ, որից օգուտ՝ շահ են ստանում: *Հիրը՞վանը խուսրօվէն հը՞տէ քընթէ կավ ա* (Բ):

ՔԸԹԷԳ՝ - *տե՛ս* ՔԸԹՔԸԹԷԳ՝:

ՔԸԹԷԼ/ԿԸԹԷԼ *(գրբ. կթեմ)* - *նբ.* 1. Կաթնասուն կենդանիների ստինքներից կաթ քաշել: *Իմ մէր կ՝ումումը փանսանսին ընռաչին կօվը քընթէց...* (ԼՂԲՔ, 280): 2. *փխբ.* Ձանազան միջոցներով մեկից շահ ստանալ, մեկին սնանկացնել: *Էտ օյինքազը սաղ պարիկամնէրէն քընթից* (Ձ):

ՔԸԹԷՃ - *տե՛ս* ՔԸԹԷՉ:

ՔԸԹԷՆԱԼ/ՔԸԹԸ՞ՆԱԼ/ՔԸԹԱՆԱԼ/Ք՝ԸԹՆԻԼ *(գրբ. գտանեմ)* - *նբ.* 1. Որոնելով երեւան բերել՝ ճարել: *Թաքավը՞էրէն տընղան շատ ուրխանում ա, վը՞ր կընգանընն ան խուփէն քընթալ ա* (ՆԼՂԺԲ, 50): 2. Հանկարծակի՝ անսպասելի որեւէ բան ճարել: *Մին օր էլ էլիա թաքավէրէն տընռնավը անց կընալիս մին վը՞սկէ յա քընթէնում* (ՀԺՀ, V, 627): 3. Ձեռք բերել: *Էտ կացէնը ընշտընղա յը՞ս քընթալ* (Բ): 4. Իմանալ, որոշել: *Հիշկան մընտածում ա, կարում չի ընտրրա մանին քընթէնա* (Ձ): 5. Տեսնել, հանդիպել: *Շատ ա շօռ կ՝ամ, վէրչը կ՝ումաշին էտ ընխպիրին քընշտէն ա քընթէնում* (Ձ): 6. Բացահայտել, հայտնագործել: *Ընտը՞ղ վը՞սկու հանքէր ըն քընթէնում* (Ձ): 7. Ընդունել, համարել, եզրակացնել: *Իմաստուններն քընթէնում ըն, վէր ըստահանք էս վը՞սկէն բիդի տան թաքավէրին* (Ձ): 8. Որեւէ հատկանիշ՝ հատկություն տեսնել՝ նկատել: *Ասում ա.- Ընտրրա մաչին հինչ ը՞ս քընթալ, վէր էտքան չընչարվում ըս* (Ձ):

ՔԸԹԷՆՎԱԼ/ՔԸԹԸ՞ՆՎԱԼ/ՔԸԹԱՆՎԱԼ/Ք՝ԸԹՆԸՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸԹԷՆԱԼ-ի:

ՔԸԹԷՉ/ՔԸԹԷՃ/ԿԸԹԷՉ/ԿԸԹԷՃ - *գ.* Կաթ կթելու աման (սովորաբար կավե): *Քընթէչը յօր ա օնում, էծէրը քընթում* (Ձ):

ՔԸԹԷՎ - *տե՛ս* ՔԸԹԸ՞Վ:

ՔԸԹԷՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՔԸԹԱՎԷՐ:

ՔԸԹԷՎ-ՔԸԹԷՎ - *տե՛ս* ՔԸԹԸ՞Վ-ՔԸԹԸ՞Վ:

ՔԸԹԸԷՆԱԼ - *տե՛ս* ՔԸԹԷՆԱԼ:

ՔԸԹԸԷՆՎԱԼ - *տե՛ս* ՔԸԹԷՆՎԱԼ:

ՔԸԹԸԷՎ/ՔԸԹԷՎ - *գ.* Քթվելու գործողությունը, քթվելը: *Ըստրա կըլօխը տինում ա գ'ուրգ'ումը, քըթը՝վը ըսքըսում* (Զ):

- Քըթը՝վ անէլ/տալ - *տե՛ս* ՔԸԹԸՎԷԼ: *Էս մարթը ք'ընում ա տէսնում՝ հըղըցէն ղըրաղէն մին չօբան նըստած քըթէվ ա անում* (ՆԱԲ, 63):

ՔԸԹԸԷՎ-ՔԸԹԸԷՎ/ՔԸԹԷՎ-ՔԸԹԷՎ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըթը՝վ-քըթը՝վ անէլ - 1. Մատներով որոնել, քրքրել: *Շատ ա քըթը՝վ-քըթը՝վ անում, ամիա մուտանան քըթէնում չի* (Զ): 2. Ախորժակով չուտել, իմիջայլոց ուտել: *Ղօնաղը քըթը՝վ-քըթը՝վ ա անում, տո՛ւս կ'ամ* (Զ):

ՔԸԹԸՀԸՆԳԷՐ - *տե՛ս* ՋԸՐՈՒՑՀԸՆԳԷՐ:

ՔԸԹԸՂԿԱ - *տե՛ս* ԿԱԹԸՂ(Ը)ԿՕՍ:

ՔԸԹԸՆՕՎԻ/Ք'ԸԹՆՕՎԻ/ՔԸԹԻՆՕՎԻ - *ած.* Գտնված, առանց աշխատանքի՝ պատահաբար ձեռք բերված: *Ասում ա.- Հինչ ա՞, խօխան քըթընօվի յա՞, հունց ք'ը՝զ տա՞մ* (Զ):

ՔԸԹԸՊԸՌՕԶ - *գ.* Քիթը եւ շրթունքները՝ որպես մի ամբողջություն: *Քարը շօռ ա տամ, ըստրա քըթըպըռօշը պուք տամ* (ԱԱռ, 33):

- Քըթըպըռօշ անէլ - Դեմքը թթվեցնել, լացակումել, խռովել: ... *Յէս գիդըմ չըմ՝ հինչ ըմ ըրալ, վէր Բաքվա նանամսանամ խանըմնէն քըթըպըռօշ ըն ըրալ...* (ՋՏ, Բ, 107):

- Քըթըպըռօշը ա՛ռ՛ն անէլ - Սաստիկ ծեծել: ... *Քըշանում ա, էտ թաքավէրէն քըթըպըռօշը ա՛ռ՛ն անում...* (ԱԱ, 81):

- Քըթըպըռօշը վէր մաշկէլ/վէր քաշիլ - Սպանել: *Ծիլկանը ծիյան քըշանում ա, էտ ուշափէն քըթըպըռօշը վէր քաշ՛ում, քըցո՛ւմ վէրը* (Զ):

ՔԸԹԸՎԷԼ/ՔԸԹՎԷԼ *(գրբ. քթուեմ)* - *նբ.* Մարմնի կամ զգեստի վրա ոջիլ՝ լու եւ այլ միջատներ որոնել եւ ոչնչացնել: *Էս տըղան ք'ինացալ ա, տը՝սալ օշափը քօն, մին սիպտակ ախճիգ' էլ կիլ՛օխը քըթվում ա* (ՀԺՀ, VI, 75):

ՔԸԹԻՄԱՋ' - *գ.* 1. Քթի մեջ բուսած մազ: *Մըկըրատը կօխում ա, քըթիմազ'էրը կըտօրում* (Զ): 2. *փխբ.* Ծայրահեղորեն բծախնդիր մարդ: *Իզէն քըթիմազ' ա, ամմէն պէնու հավան չի կէնալ* (Բ): 3. *փխբ.* Աներես՝ օձիքից պոկ չեկող՝ իր ներկայությամբ միշտ տհաճություն պատճառող անձ: *Էտ քըթիմազ'ը լօխճին զանիլան տարալ ա* (Զ):

ՔԸԹԻՆՕՎԻ - *տե՛ս* ՔԸԹԸՆՕՎԻ:

ՔԸԹՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԹԸՎԷԼ:

ՔԸԹՎԷՐ/ԿԸԹՎԷՐ - *գ., ած.* Կթվոր, կիթ անող (անձ): *Մարյան աքէրը կըլիսօզէն ամմէնալ'ավ կըթվէրըն ա իլալ* (Զ):

ՔԸԹՈ՛ՒԼԱ՛ԽՈՒՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըթո՛ւլանխում անէլ - Գդալով խմել՝ ուտել (ջրիկ կերակուրը): *Նըստում ա, թանավը քըթո՛ւլանխում անում* (Զ):

ՔԸԹՈ՛ՒԼԱՄԱՆ/ՔՈՒԹՈ՛ՒԼԱՄԱՆ - *գ.* Փոքրիկ աման՝ զամբյուղ՝ գդալները մեջը դնելու համար: *Քըթո՛ւլնէն ածալ ա քըթո՛ւլամանը* (Զ):

ՔԸԹՈ՛ՒԼԱՆՈՒՑ/ՔՈՒԹՈ՛ՒԼԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՔԸԹՈ՛ՒԼԱՄԱՆ:

ՔԸԹՈ՛ՒԼԱ՛ՊԷՆ/ՔՈՒԹՈ՛ՒԼԱ՛ՊԷՆ - *գ.* Գդալով ուտելի ջրալի կերակուր: *Ապան քըթո՛ւլանպէնը շատ ար սիրիս* (Բ):

ՔԸԹՈ՛ՒԼԱ՛ՓՕԽ/ՔՈՒԹՈ՛ՒԼԱ՛ՓՕԽ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըթո՛ւլանփօխ անէլ - Նույն գդալով ուտել, գդալն իրար փոխանցելով՝ ուտել: *Մին մը՝ծ բըդյա փըթո՛ւշ ըն անում, էտ քըթօլը տինում մաչին, ըսքըսում քըթո՛ւլանփօխ անէլը* (Զ): 2. Մտերիմ՝ համերաշխ լինել: *Մըրթըկընէգ' վէր քըթո՛ւլանփօխ չի ըրէն, տօն չըն տը՝ռնալ* (Զ):

ՔԸԹՈ՛ՒԼՀԱՐԷԼ/ՔՈՒԹՈ՛ՒԼՀԱՐԷԼ - *նբ.* Գդալով ագահորեն ուտել: *Ղէրը քըթո՛ւլհարում ա, պըրծընում, վէնը կէնում* (ՆԱԲ, III, 151):

ՔԸԹՔԸԹԷԳ' - *տե՛ս* ՔԸԹԻՄԱՋ' (2, 3):

ՔԸԹՕԹ/ՔՈՒԹՕԹ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըթօթ անէլ - 1. Կտուցով եւ ճանկերով հողը, աղբը եւն փորփրելով՝ կեր որոնել (հիմնականում հավերի մասին): *Հավը կօգի՝ տէռնը տօնը վէրան ընի, հանցու մաչին քըթօթ անէ* (ՆԱԲ, 78): 2. *փխբ.* Փորփրել, քրքրել, քրքրելով որոնել: *Էս պալատին առաչին քըթօթ անէլիս մին վը՝սկէ յա ճարըմ...* (ՀԺՀ, V, 460):

ՔԸԹՕԼ/ՔՈՒԹՕԼ *(գրբ. տարգալ, դգալ)* - *գ.* 1. Սեղանի սպասքի առարկա՝ գդալ: *Ո՛ւրո՛ւգ'ունը մարթը կ'ամ ա տօն, օգում ա, թա՛ հաց օտը՝, յէշում ա տը՝սնում՝ ըմանէն մաչին էրկու քըթօլ* (ՆԼՂԺԲ, 86): 2. *տե՛ս* ՍԸՐՏՔԸԹՕԼ:

- Քըթօլանն մինչը՝վ պէրանը խիլլա՛ հըղէ կա - Գործի ընթացքից արդյունքը կանխատեսել հնարավոր չէ: *Քըթօլանն մինչը՝վ պէրանը խիլլա՛ հըղէ կա, թայդի մէ՛ր ըղնէլ, հանլա՛ գ'իդվալ չի՝ վէրչը հինչ կինի* (Բ):

- Քըթօլանվ ճո՛ւր տալ, կօթավը աշկը հանէլ - Լավություն անելուց հետո վատություն անել: *Էն հինչ կընէգ' ա՞. քըթօլանվ ճո՛ւր ա տամ, կօթավը աշկըտ հանում* (Զ):

- Քըթօլանվ ուտըցընէլ, շիրը՝փավ տո՛ւս տալ - Քիչ տալ, շատ պահանջել՝ վերցնել: *Էն էլ հօ քուր չի՞. քըթօլանվ ուտըցընէս ա, շիրը՝փավ տո՛ւս տաս* (Բ):

- Քըթօլէն քամակը լո՛ւզ տըվողը մաչինըն էլ վէր կածէ - Շողոքորթողը՝ քծնողը մեծ վնաս կպատճառի:

- Քըթօլ փըռնօղ - Նա, ով կարողանում է ձեռքը շարժել՝ ձեռքով աշխատել: *Հիշկան քըթօլ փըռնօղ կա, լօխ ք'ը՝ցալ ըն հօնձ* (Զ):

ՔԸԹՕԼ-ՔԸԹՕԼ/ՔՈՒԹՕԼ-ՔՈՒԹՕԼ - *մ.* Գդալներով, գդալ առ գդալ: *Քըթօլ-քըթօլ լօխ օտում ա* (Զ):

- Քըթօլ-քըթօլ թուփ անէլ, շիրը՝փ-շիրը՝փ տո՛ւս տալ/վէր ածէլ - Երկար ժամանակ դժվարությամբ՝ խնայողությամբ կուտակածը կարճ ժամանակում վատնել՝ ծախսել՝ տալ: *Շատ մարթ կա, վէր քըթօլ-քըթօլ թուփ ա անում, շիրը՝փ-շիրը՝փ տո՛ւս տամ* (Զ):

ՔԸԹՕՑ/ԿԸԹՕՑ *(գրբ. կթոց, քթոց (պտուղ քաղելու կողով)* - *գ.* 1. Ոստերից հյուսած կողով՝ զամբյուղ՝ մեջը զանազան բաներ լցնելու եւ տեղափոխելու համար: ... *Մին հաղօղ ծախօղ, էրկու քըթօց հաղօղ տիրած, ծըխէյիս ա ընում* (ՀԱԲ, 15, 143): 2. Ոստերից հյուսած եւ դրսից թրիքով ծեփած կողով, որ գործածում էին որպես մեղվափեթակ: *Արչը քըթօցը պարան ա տամ, մը՝ղըրը օտում* (Զ):

ՔԸԼԱՎԱՆԴ/ՔԻԼԱ՛ՎԱ՛ՆԴ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըլավանդ անէլ - Չուխայի փեշերը գոտու մեջ խրել: *Մակարնէն շադդըղ կընիկ. էլ մաշալլէք, էլ չուխա քըլավանդ ըրած թա՛զա հարսին ըռաչին պար կ'ալ, խաղ ասէլ. էտ քըշէր սաղ Ղալան կըղըրընգար...* (ՋՏ, Բ, 139):

ՔԸԼԷՎ/ՔԸԼԷՊ/ԿԸԼԷՊ *(գրբ. կեղեւ)* - *գ.* 1. Կճեպ, կլեպ: *Տանը պէռնէրը պէց ըն անում, տէսնում՝ մինը՝ ճըղպուրու քըլէվ, մինը՝ տըկօղնու...* (ՆԼՂԺԲ, 129): 2. Սոխի միջի բարակ փառը: *Սուղանէն քըլէվը շատ ա պէրակ* (Բ): 3. *փխբ.* *տե՛ս* Սուղանու քըլէվ (ՍՕՂԱՆ-ի տակ):

ՔԸԼԸԲՕԲԱ/ՔՈՒԼՈՒԲՕԲԱ - *ած., գ.* Գզգզված մազերով (մարդ): *Էտ քըլըբօբան վէր նի յա մընում, լօխ վախում ըն* (Զ):

ՔԸԼԸԹԱՆԹ(ԸՌ)ՈՒԾ - *տե՛ս* ՔԸՐԸԹԱՆԹ(ԸՐ)ՈՒԾ:

ՔԸԼԸԽԸՆՁՕՐ/ՔՈՒԼՈՒԽՈՒՆՁՕՐ/ՔՈՒԼԸԽԸՆՁՕՐ - *գ.* Վայրի խնձոր: *Մին թօրբա քըլըխընձօր ա քաղում, կ'ամ տօն* (Զ):

ՔԸԼԸԽԸՆՁՕՐԷ/ՔՈՒԼՈՒԽՈՒՆՁՕՐԷ/ՔՈՒԼԸԽԸՆՁՕՐԷ - *գ.* Վայրի խնձորենի: *Կամ ըն տը՝սնում՝ արչը քըլըխընձօրո՛ւն տակէն* (Զ):

ՔԸԼԸՄԱ՛ԼԱ՛ - *տե՛ս* Ք'Ա՛ԼԼԱ՛-ՄՈ՛ՒԼԼԱ՛:

ՔԸԼԸՄՍՕՏԷԼ - *չբ. տե՛ս* Վը՛ռ նի մըն(և)էլ:

ՔԸԼԸՊԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԼԸՎԷԼ:

ՔԸԼԸՊՀԱՆ - *տե՛ս* ՔԸԼԸՎՀԱՆ:

ՔԸԼԸՊՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԼԸՎՎԷԼ:

ՔԸԼԸՎԷԼ/ՔԸԼԸՊԷԼ/ԿԸԼԸՊԷԼ *(գրբ. կեղեւեմ)* - *նբ.* Կճպել, կլպել, մաշկել: *Խընձո՛ղը քըլըվում ա, օտում* (Ձ):

ՔԸԼԸՎԷՐՊԻ - *գ.* Ծառատեսակ: *Էտ ըխպիրին ղըրաղէն մին քըլըվէրդի յա ինո՛ւմ փըսած* (Ձ):

ՔԸԼԸՎՀԱՆ/ՔԸԼԸՊՀԱՆ/ԿԸԼԸՊՀԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քըլըվիան անել - *տե՛ս* ՔԸԼԸՎԷԼ:

- Քըլըվիան ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՔԸԼԸՎՎԷԼ:

ՔԸԼԸՎՎԷԼ/ՔԸԼԸՊՎԷԼ/ԿԸԼԸՊՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸԼԸՎԷԼ-ի:

ՔԸԼԸՔԸՑԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըլըքըցէ անել - Գործը արագ եւ անորակ՝ անփութորեն՝ իմիջիայլոց անել: *Քըլըքըցէ յըն անում, մին օրումը վարում* (Ձ):

ՔԸԼԸՔՕԼԱ/ՔՕԼԱ-ՔՕԼԱ - *մ.* Քուլաներով, քուլա-քուլա, առատորեն: *Ծօխը քըլըքօլա տո՛ւս ա կ'ամ* (Ձ):

- Քըլըքօլա անել - 1. Մաքրությունից՝ սպիտակությունից փայլել: *Վէր լըվանում ըն, ըմընէք'ը քըլըքօլա յա անում* (Բ): 2. Բուռն ցանկություն ունենալ: *Շատէրըն ըն քըլըքօլա անում, ամմա կարում չըն էտ ըխճըկանը խաթիրը քըթէնան* (Ձ):

ՔԸԼԹ - *տե՛ս* ՊԸԼԹ:

ՔԸԼԹԱԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԱԼ:

ՔԸԼԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԱԼԻ:

ՔԸԼԹԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹԱՆ:

ՔԸԼԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՔԸԼԹ ՀԱ ՔԸԼԹ - *տե՛ս* ՊԸԼԹ ՀԱ ՊԸԼԹ:

ՔԸԼԹՔԸԼԹԱԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹ-ՊԸԼԹԱԼ:

ՔԸԼԹՔԸԼԹԱԼԻ - *տե՛ս* ՊԸԼԹ-ՊԸԼԹԱԼԻ:

ՔԸԼԹՔԸԼԹԱՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹ-ՊԸԼԹԱՆ:

ՔԸԼԹՔԸԼԹՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԼԹ-ՊԸԼԹՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՔԸԼԹՔԸԼԹՕՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹ-ՊԸԼԹՕՆ:

ՔԸԼԹՔԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԼԹ-ՊԸԼԹՕՑ:

ՔԸԼԹՕՆ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՕՆ:

ՔԸԼԹՕՑ - *տե՛ս* ՊԸԼԹՕՑ:

ՔԸԼԼԱՆ - *գ.* Փական, սողնակ: *Նախշուտ սանդօղ՝ քըլլանը ծուպավէր* (ԱՀ, 70):

- Քըլլանա կապած շօն - Կատաղի՝ գայրացկոտ մարդ: *Քըլլանա կապած շօն ա Սիմօնը* (Ձ):

ՔԸԼԼԷԼ - *նբ.* 1. Գոցել, փակել: *Ակուշկէք'ը քըլլում ա, վէր ցօրտը կ'ա վէջ* (Ձ): 2. *տե՛ս* Ք'ԸԼԸԴԻԼ: *Մուտանում ա, թա տօռնը պէնա, տը՛սնում՝ տօռնը քըլլած* (ՆԼՂԺԲ, 67):

- Քըլլած սանդօղ - Գաղտնապահ մարդ: *Մանիշակը քըլլած սանդօղ ա, պէն չի ասէլ* (Ձ):

- Քըլլած սը՛ռտ - Ինքնամփոփ՝ չշփվող մարդ: *Իզէն քըլլած սը՛ռտ ա, զըրո՛ւց չի անում, թա ըսկանանք* (Բ):

ՔԸԼԼԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸԼԼԷԼ-ի:

ՔԸԼՄԸՍՏԸՐԻ - *տե՛ս* ՔԸԼԸՔԸՑԷ:

ՔԸԼՔԸԼԱԼ - *տե՛ս* ԿԸԼԿԸԼԱԼ:

ՔԸԼՔԸԼԱԼԻ - *տե՛ս* ԿԸԼԿԸԼԱԼԻ:

ՔԸԼՔԸԼԱՆ - *տե՛ս* ԿԸԼԿԸԼԱՆ:

ՔԸԼՔԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԸԼԿԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՔԸԼՔԸԼՕՆ - *տե՛ս* ԿԸԼԿԸԼՕՆ:

ՔԸԼՔԸԼՕՏ(Վ)ԷԼ/ՔՈՒԼՔՈՒԼՕՏ(Վ)ԷԼ - *չբ. տե՛ս* Քօլք տալ:

ՔԸԼՔԸԼՕՑ - *տե՛ս* ԿԸԼԿԸԼՕՑ:

ՔԸԼՔԸՔԱԼՔՈՒ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըլքըքալքու անել - *տե՛ս* ԿԸԼԿԸԼԱԼ:

ՔԸԼՔՕԼՈՒՏ/ՔՈՒԼՔՕԼՈՒՏ - *տե՛ս* ՔՕԼՔՈՒՏ:

ՔԸԼՔՕՏ(Վ)ԷԼ - *չբ. տե՛ս* Քօլք տալ:

ՔԸԼՕԼԷԼ/ՔՈՒԼՕԼԷԼ - *նբ.* 1. Քրքրել, գզգզել: *Մազ'էրը քըլօլում ա, տո՛ւս կ'ամ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՔՕՆԷԼ: 3. *տե՛ս* ՓԸԼԸՂՕՐԷԼ:

- Քըլօլած փալան - Քրքրված՝ գզգզված հագուստ: *Էտ քըլօլած փալանը հինչ ա՞, վէր կ'ը՛ցալ ըս* (Բ):

ՔԸԼՕԼՎԷԼ/ՔՈՒԼՕԼՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸԼՕԼԷԼ-ի:

ՔԸԽ(Ա) - *ձ. մնկ.* Կեղտոտ է, վատ է: *Խօխան կ'էզա՛ը թօղ ա անում, թա՝ քը՛խ* (Բ):

- Քըխ անէլ - *մնկ. տե՛ս* ՔԱՔԷԼ:

ՔԸԽԸՐԱԽՈՒՄ/ՔԸԽՑԸՐԱԽՈՒՄ - *ած.* Քաղցր խում ունեցող, հաճությամբ խմվող: *Քըխծըրախում կ'ինի յա* (Բ):

ՔԸԽԸՐԱԽՕՍ/ՔԸԽՑԸՐԱԽՕՍ - *տե՛ս* ՔԸԽԸՐԼԻՋԻ:

ՔԸԽԸՐԱՀԱՄ/ՔԸԽՑԸՐԱՀԱՄ *(գրբ. քաղցրահամ)* - *ած.* Քաղցր համ ունեցող, անուշահամ: *Քըխծըրահամ տանանծ ա* (Բ):

ՔԸԽԸՐԱՃԻՐ/ՔԸԽՑԸՐԱՃԻՐ - 1. *գ.* Քաղցր՝ քաղցրահամ ջուր: *Շանք'ը՛նը խառնում ա, քըխծըրաճի՛ր շինում, խըմըցընում* (Ձ): 2. *ած.* Քաղցրահամ ջուր ունեցող: *Քըխծըրաճի՛ր անխպի՛ր ա Թէղուն անխպի՛ւրը* (Բ):

ՔԸԽԾԸՐԱՆԱԼ/ՔԸԽՑԸՐԱՆԱԼ *(գրբ. քաղցրանամ)* - *չբ.* 1. Քաղցր դառնալ, քաղցր համ ստանալ: *Մը՛ղըրը խառնում ա, վէր չայը քըխծըրանա* (Բ): 2. Ախորժելի՝ դուրեկան դառնալ: *Փուլ բիդի ինի, վէր ապըրէլը քըխծըրանա* (Ձ): 3. *փխբ.* Սիրելի՝ ցանկալի՝ տեսնալի դառնալ: *Մարթ մըռնէլանը յը՛տըն ա քըխծըրանում* (Ձ):

ՔԸԽԾԸՐԱՍԷՌ/ՔԸԽՑԸՐԱՍԷՌ - *ած.* Քաղցր բան՝ քաղցրեղեն սիրող: *Խօխան քըխծըրասէր կինի* (Ձ):

ՔԸԽԾԸՐԱՎՈՒՆ/ՔԸԽՑԸՐԱՎՈՒՆ - *ած.* Մի քիչ քաղցր, քաղցրին տվող: *Քըխծըրավուն կ'ինին ամմէն մարթ չի սիրում* (Ձ):

ՔԸԽԾԸՐԱՎԸ՞Տ/ՔԸԽՑԸՐԱՎԸ՞Տ - *ած.* Քաղցր՝ հաճելի հոտ ունեցող, անուշահոտ, անուշաբույր: *Նի յա մընում բաղը, մին յա՛շիգ' քըխծըրավը՞տ խաղու քաղում* (Բ):

ՔԸԽԾԸՐԷԼ/ՔԸԽՑԸՐԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԱՆԱԼ:

ՔԸԽԾԸՐԸ՞ՂԱՆ/ՔԸԽՑԸՐԸ՞ՂԱՆ - *գ. հվք.* Քաղցր ուտելիք, անուշեղեն: *Սօնա բաջին մըզը՞տէ Բաքվա միշտ քըխծըրը՞ղան ա իլա՛լ ղըրկէս* (Բ):

ՔԸԽԾԸՐԼԻՋԻ՞/ՔԸԽՑԸՐԼԻՋԻ՞ - *ած.* Քաղցր՝ անուշ լեզու ունեցող, անուշ բաներ խոսող: *Քըխծըրլի՛ւզո՛ւ մարթին անա լօխ հա՛զ ըն անում* (Ձ):

ՔԸԽԾԸՐՊԷՐԱՆ/ՔԸԽՑԸՐՊԷՐԱՆ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԼԻՋԻ՞:

ՔԸԽԾԸՐՎԱՉԻ/ՔԸԽՑԸՐՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԱՎՈՒՆ:

ՔԸԽԾԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ/ՔԸԽՑԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. քաղցրացուցանեմ)* - *նբ.* ՔԸԽԾԸՐԱՆԱԼ-ի:

ՔԸԽԾԸՐՈՒՏ/ՔԸԽՑԸՐՈՒՏ - *ած.* 1. *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԱՎՈՒՆ: 2. Վրան քաղցր բան քսված: *Բանք'մանզ ուտօղէն ծը՛ռքէրը քըխծըրուտ կինի* (Ձ):

ՔԸԽԾԸՐ-ՔԱԽԾԸՐ - *տե՛ս* ՔԱԽԾԸՐ-ՄԱԽԾԸՐ:

ՔԸԽԾԸՐՕԹՈՒՆ/ՔԸԽՑԸՐՕԹՈՒՆ *(գրբ. քաղցրութիւն)* - *գ.* 1. Քաղցրի հատկությունը, քաղցր լինելը: *Խաղվէն քըխծըրօթունը շատ բիդի ինի, վէր լ'ավ կ'ինի տը՛ռնա* (Ձ): 2. *փխբ.* Հաճելիություն, հաճույք, բավականություն: *Վը՛ռսէն քըխծըրօթունը վը՛ռսկանը կը՛գիդա՛* (Ձ):

ՔԸԽՑԸՐԱԽՈՒՄ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԱԽՈՒՄ:

ՔԸԽՑԸՐԱԽՕՍ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԱԽՕՍ:

ՔԸԽՑԸՐԱՀԱՄ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԱՀԱՄ:

ՔԸԽՑԸՐԱՃՈՒՐ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԱՃՈՒՐ:

ՔԸԽՑԸՐԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԱՆԱԼ:

ՔԸԽՑԸՐԱՍԵՐ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԱՍԵՐ:

ՔԸԽՑԸՐԱՎՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԱՎՈՒՆ:

ՔԸԽՑԸՐԱՎԸՏ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԱՎԸՏ:

ՔԸԽՑԸՐԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԷԼ:

ՔԸԽՑԸՐԸՂԱՆ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԸՂԱՆ:

ՔԸԽՑԸՐԼԻՆՈՒՋԻՒ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐԼԻՆՈՒՋԻՒ:

ՔԸԽՑԸՐՊԷՐԱՆ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐՊԷՐԱՆ:

ՔԸԽՑԸՐՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐՎԱՉԻ:

ՔԸԽՑԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՔԸԽՑԸՐՈՒՏ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐՈՒՏ:

ՔԸԽՑԸՐ-ՔԱԽՑԸՐ - *տե՛ս* ՔԱԽԾԸՐ-ՄԱԽԾԸՐ:

ՔԸԽՑԸՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԸԽԾԸՐՕԹՈՒՆ:

ՔԸԾԱՐՄԱՏ - *գ. տե՛ս* Քած արմատ:

ՔԸԾԷԾ - *գ.* 1. Բուրդ՝ բամբակ գզելը: *Նըստում ըն, քըծէծը ըսքըսում* (Զ): 2. Գզած՝ գզգզված բուրդ՝ բամբակ եւն: *Քըծէծը յօր ա օնում, ըսքըսում մանէլը* (Զ):

ՔԸԾԸԾԷԼ *(հ.ե. *(s)kei-d- (կտրել, անջատել)* - *նբ.* 1. Գզգզել, քրքրել (բուրդը, բամբակը եւն): *Կընանէք՛ը, յը՛խծուն պըռըշնուն տակէն նըստած, պո՛ւրթ ըն քըծըծում* (Զ): 2. *փխբ.* Պատառ-պատառ անել, հոշոտել: *Կ՛ուլէրը Սընթուրէն էշին քըշէրըս քըծըծալ ըն* (Բ):

ՔԸԾԸԾՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸԾԸԾԷԼ-ի:

ՔԸԾԸԿ՛ԻՒԼ - *գ.* 1. Էգ գայլ: *Էտ քըծըկ՛ի՛ւլը օրը մին վը՛խճար ար տանում* (Զ): 2. *փխբ.* Իբր գայլացած՝ գայլ դարձած կին: *Էտ կընէգ՛ը ամմէն քըշէր քըծըկ՛ի՛ւլ ար տը՛ռնում, նի մընում ծըմակը* (Զ):

ՔԸԾՈՒԾ/ՔՈՒԾՈՒԾ *(գրբ. գծուծ (անարգ, փուչ, խեղճ)* - *ած.* Գծուծ, մանրուքների ետեւից ընկնող, մանրախնդիր: *Քըծուծ մարթ ա Ջամալը* (Բ):

ՔԸՀԱՆԱ - *տե՛ս* ԿԸՀԱՆԱ:

ՔԸՂԷԼԱԿ - *գ.* Վրան կեռ ունեցող զամբյուղ, որ, կախելով ծառի ճյուղից, մեջն են լցնում քաղած պտուղները եւ պարանով իջեցնում ցած: *Քըղէլակը յօր ա օնում, յը՛ր ինում տա՛նձին* (Զ):

ՔԸՂ(Ը)ՀԱՆ *(գրբ. քաղահան)* - *գ.* 1. Արտի՝ ցանքի՝ բանջարանոցի եւն մեջ բուսած մոլախոտ: *Ըրտէրումը քըղան շատ կա* (Բ): 2. Այդ մոլախոտերը քաղելով՝ հանելով ոչնչացնելը՝ մաքրելը: *Քըղըհանը ըսքըսալ ըն* (Զ):

- Քըղ(ըհ)ան անել *(գրբ. քաղահան առնել)* - *տե՛ս* ՔԸՂ(ԸՀ)ԱՆԷԼ:

ՔԸՂ(ԸՀ)ԱՆԷԼ *(գրբ. քաղհանեմ)* - *նբ.* Արտը՝ ցանքը՝ բանջարանոցը եւն մոլախոտերից՝ ավելորդ խոտերից մաքրել: *Բօստանը քըղանում ըն պըրծընում* (Զ):

ՔԸՂ(ԸՀ)ԱՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՂ(ԸՀ)ԱՆԷԼ-ի:

ՔԸՂ(ԸՀ)ԸՆԱՎԷՐ - *ած., գ.* Քաղհանող (մարդ): *Քըղըհընավէրնէն վաստակ կ՛ամ ըն տօն* (Բ):

ՔԸՂ(ԸՀ)ԸՆԱՏԸՊ - *գ.* Այն արտը՝ ցանքը՝ բանջարանոցը եւն, որտեղ քաղհան են անում, քաղհանելու տեղ: *Քըշէրավ լօխ յը՛ր ըն կէնում, քի՛նամ քըղընատը՛ղը* (Զ):

ՔԸՂ(ԸՀ)ԸՆՀԱՐԷ - *գ.* Սրածայր փայտ կամ երկաթ, որով քաղհանում են, քաղհանի գործիք: *Քըղընհարէն յօր ա օնում, նի մընում բօստանը* (Բ):

ՔԸՂԸՔԸ՛ՑԷ - *գ.* Քաղաքի բնակիչ: *Շինա՛ցուն փօրը քըղըքը՛ցուն հացավը քուշտանալ չի* (ԱԲԲ, 79):

ՔԸՂԸՔԸՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՔԱԽԿԱՎԱՐԻ:

ՔԸՂՔԱՂԷԼ[1] - *տե՛ս* ՔԱՂԷԼ[1] (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՔԸՂՔԱՂԷԼ[2] - *տե՛ս* ՔԱՂԷԼ[2] (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՔԸՂՔԱՂՎԷԼ[1] - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՂՔԱՂԷԼ[1]-ի:

ՔԸՂՔԱՂՎԷԼ[2] - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՂՔԱՂԷԼ[2]-ի:

ՔԸՂՔԸՂՕՏԷԼ[1] - *տե՛ս* ՔԸՂՔԱՂԷԼ[1]:

ՔԸՂՔԸՂՕՏԷԼ[2] - *տե՛ս* ՔԸՂՔԱՂԷԼ[2]:

ՔԸՂՔԸՂՕՏՎԷԼ[1] - *տե՛ս* ՔԸՂՔԱՂՎԷԼ[1]:

ՔԸՂՔԸՂՕՏՎԷԼ[2] - *տե՛ս* ՔԸՂՔԱՂՎԷԼ[2]:

ՔԸՂՕՏԷԼ[1] - *տե՛ս* ՔԸՂՔԱՂԷԼ[1]:

ՔԸՂՕՏԷԼ[2] - *տե՛ս* ՔԸՂՔԱՂԷԼ[2]:

ՔԸՂՕՏՎԷԼ[1] - *տե՛ս* ՔԸՂՔԱՂՎԷԼ[1]:

ՔԸՂՕՏՎԷԼ[2] - *տե՛ս* ՔԸՂՔԱՂՎԷԼ[2]:

ՔԸՃՈՒԾ/ՔՈՒՃՈՒԾ - *տե՛ս* ՔԸԹՕԹ:

ՔԸՄԱԼԻ - *տե՛ս* ՔԱՄՀԱՐ:

ՔԸՄԷԼԻ - 1. *ած.* Ինչ որ պետք է կամ կարելի է քամել: *Քըմէլի մածունը ածում ա քըսակը, կախ տամ* (Զ): 2. *գ.* Երեք կամ չորս մատնանի եղան, որով թեղը քամուն են տալիս, հոսելի: *Քըմէլին տինում ա ջընաղէն, քի՛նամ կալ՛ը* (Զ):

ՔԸՄԸԽԱՌՆԸ - *ած.* Քամու հետ խառնված: *Քըմըխառնը ծո՛ւն ա կամ* (Բ):

ՔԸՄԸԽԿԷԼ/ՔԸՄԸԽՏԷԼ/ՔԸՄԸԽՔԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՓԸԿԱ՛ԼԻԼ (2):

ՔԸՄԸԽՏԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՄԸԽԿԷԼ:

ՔԸՄԸԽՔԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՄԸԽԿԷԼ:

ՔԸՄԸՀԱՐԷԼ - *նբ. տե՛ս* Քամէ տալ:

ՔԸՄԸՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՄԸՀԱՐԷԼ-ի:

ՔԸՄԸԿԱ՛ԼԻԼ - *չբ.* 1. Քամի բարձրանալ: *Վէր քըմըկա՛լի՛ւմ ա, հօ՛նձ ընօղնէն յը՛տ ըն տը՛ռնում* (Զ): 2. փխբ. *տե՛ս* ԿԻԺԱՏԷԼ:

ՔԸՄԸԿԱՌԱԾԿ/ՔԸՄԸԿԱՌԱՉ - 1. *գ.* Հետեւը եւ առջեւը: *Տանը քըմըկառաշկը չըփարում ա* (Զ): 2. *մ.* Ետ ու առաջ, մերթ դեպի ետ, մերթ դեպի առաջ: *Հո՛ւրու տան նշանած ախճիգ ա ըլա՛լ, կըրակէն կըլխավը քըմըկառաչ լօք տայիս ա ըլա՛լ* (ՆԱԲ, 161):

ՔԸՄԸԿԱՌԱՉ - *տե՛ս* ՔԸՄԸԿԱՌԱԾԿ:

ՔԸՄԸԿԱՎԷՐ - *ած.* Հետույքը՝ ոռը, ցցված, մեծ հետույք ունեցող: *Քըմըկավէր կընէգ՛ ա* (Բ):

ՔԸՄԸԿԻՐԸ՛Ս - 1. *տե՛ս* ՊԸՐՏԸՏՈ՛ՒՍ: 2. *տե՛ս* ԷՐԿՈՒԻՐԸՍԱՆԷ (2):

ՔԸՄԸԿ-ՔԱՄԱԿ - *մ.* Դեպի ետ, ետ-ետ: *Վը՛խճարը քըմըկ-քամակ ք՛ինամ ա, մըհէնգ՛ էլ վագ տալավ կ՛ամ հանց պուզ՛էրավը թրխըմ, ուշափէն օխտը կըլօ՛խը նի յա մընընըմ փօրը...* (ՀԺՀ, V, 312):

- Քըմըկ-քամակ անել - 1. Ետ-ետ գնալ, նահանջել: *Թօրքէրը, վէր մը՛գ տը՛սէն, ըսքըսը՛ցէն քըմըկ-քամակ անէլը* (Զ): 2. Ձախողվել, չառաջադիմել, վատթարանալ: *Կօրծը առաչ ք՛ինիլին տը՛ղ քըմըկ-քամակ ա անում* (Զ):

ՔԸՄԸՔԱՄԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըմըքամէ անէլ - 1. Մի բան շարժելով՝ զով անել: *Ղըզղանէն ղըփաղավը քըմըքամէ յա անում, վէր պօղը թիժանա* (Զ): 2. Փոփոխամիտ լինել, կարծիքը՝ խոսքը հաճախակի փոխել: *Քըմըքամէ անօղ տըղամարթը կընգանա բէթա՛ր ա* (Զ):

ՔԸՄ(ՔԸ)ԾԸԾԱՂ - *գ.* Ծաղրական՝ հեգնական ծիծաղ՝ ժպիտ: *Ըտըրա քըմ-ծըծաղը մարթին կըտըղցընէս ա* (Զ):

- Քըմ(քը)ծըծաղ տալ - Հեգնանքով՝ անվստահությամբ ծիծաղել, ժպտալ, քմծիծաղել: *Մէլիք՛ը վէր ըտի յա ասում, Պուղին քըմծըծաղ ա տամ* (Զ):

ՔԸՄՕՎԻ - *տե՛ս* ՔԱՇՕՎԻ[1]:

ՔԸՆԱՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քընար հանէլ - *տե՛ս* Կըլխու ըղնէլ (ԿԸԼՕ՛Խ-ի տակ):

ՔԸՆԴԸՔԱՆԴԻ - *տե՛ս* ՔԱՆԴ-ՔԱՆԴ:

ՔԸՆԴԸՔԱ՛ՆԴԻ - *տե՛ս* ՔԱՆԴ-ՔԱՆԴ:

ՔԸՆԴԸՔԱՐ(ԱԿ) - *ած.* Բոլորովին

քանդված՝ ավերված: *Ըտը՛ղ մին քընդընքար շէն ա ինո՛ւմ, էտ շէնումը քըշէրը կէնում ըն* (Ջ):

- Քընդընքար(ակ) անէլ - 1. Հիմնահատակ ավերել, փլատակների վերածել: *Ջօրքէն հըրաման ա տամ, մին օրումը էտ քաղաքը քընդընքար ըն անում* (Ջ): 2. Քրքրելով՝ տակնուվրա անելով փնտրել: *Սաղ տօնը քընդընքար ա անում, էտ մուտանան քըթէնում չի* (Ջ):

- Քընդընքար(ակ) ինիլ/տը՛ռնալ - Հիմնահատակ ավերվել, փլատակների վերածվել: *Էնքան շէնը քընդընքարակ ա տը՛ռալ, վէր անումը տիրա՛լ ըն Թէզխարաբ* (ԱԱ, 80):

ՔԸՆԴՈՒԿ - *տե՛ս* ՔԸՆԴՈ՞ՒԿ:

ՔԸՆԴՈ՞ՒԿ/ՔԸՆԴՈՒԿ *(գրբ. քանդուկ)* - *գ.* Կավե կամ փայտե մեծ աման՝ ալյուր՝ ցորեն եւն պահելու համար: *Ալյէրը քընդո՛ւկումը լ՛ավ ար կէնում* (Ջ):

ՔԸՆԴՔԱՆԴԻԼ/ՔԸՆԴՔԱ՞ՆԴԻԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԴԸՔԸՆԴՕՐԷԼ:

ՔԸՆԴՔԱ՞ՆԴԻԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԴՔԱՆԴԻԼ:

ՔԸՆԴՔԸՆԴՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԴՔԸՆԴՕ՞ՐԷԼ:

ՔԸՆԴՔԸՆԴՕ՞ՐԷԼ/ՔԸՆԴՔԸՆԴՕՐԷԼ - *տե՛ս* ՔԱՆԴԻԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՔԸՆԴՔԸՆԴՕՐՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԴՔԸՆԴՕ՞ՐՎԷԼ:

ՔԸՆԴՔԸՆԴՕ՞ՐՎԷԼ/ՔԸՆԴՔԸՆԴՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՆԴՔԸՆԴՕ՞ՐԷԼ-ի:

ՔԸՆԴՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԴՕ՞ՏԷԼ:

ՔԸՆԴՕ՞ՏԷԼ/ՔԸՆԴՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԴՔԸՆԴՕ՞ՐԷԼ:

ՔԸՆԴՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԴՕ՞ՏՎԷԼ:

ՔԸՆԴՕ՞ՏՎԷԼ/ՔԸՆԴՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԴՔԸՆԴՕ՞ՐՎԷԼ:

ՔԸՆԷԼ *(գրբ քնեմ)* - *չբ. տե՛ս* Քօն ինիլ:

ՔԸՆԷՆՔ՛/ՔԸՆԻՆՔ՛ *(գրբ. քնին (քննություն)* - *գ.* Խորհ, խորհելը, մտածելը: *Էս քընը՛ք՛ումը հըղցէն էն ընգունան ո՛ւրանց շինացէ մին տըղա յա տո՛ւս կ՛ամ* (ՆԱԲ, 110):

- Քընէնք՛ անէլ - Խորհել, մտածել: *Էս վէգիրը քընէնք՛ ա անում, ասում ա.- Հանց մին ք՛ա՛լա՛գ՛ կ՛ամ էս ղուշին, վը՛ր թաքավը՛ր ը՛ն ո՛ւրան կուրծէրավը ինի* (ՆԼՂԺԲ, 42):

- Քընէնք՛ու մաչ/տակ ըղնէլ - Մտքերի մեջ խորասուզվել: *Էտ էլ վէր տը՛սնում ա, քընէնք՛ու մաչ ա ըղնում* (Ջ):

ՔԸՆԸԾ՛Ա՞ՆՐ/ԿԸԾ՛Ա՞ՆՐ/ԿԸԾ՛Ա՞ՆՐ - *ած., գ.* Հանդիմանական խոսք՝ ուղղված սխալ՝ միամիտ՝ տարօրինակ՝ ոչ տեղին բան անողին՝ ասողին: *Էս մարթիք՛ը փըռնում ըն տըրան մին լա՛վ թակում, թա.- Քընը՛ծա՛հա՛ր, պա իտի խօսկը կա՞սին* (ՀԺՀ, VII, 304):

ՔԸՆԸՆԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆՆԷԼ:

ՔԸՆԸՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆՆԸՎԷԼ:

ՔԸՆԸՆՔԱՐԱՐ/ՔԸՆԻՆՔ՛ԱՐԱՐ - *ած.* 1. Խորհող, խոհամիտ, խոհուն: *Քընընքարար կընէգ՛ ա ինում Մէլիք՛ին կընէգ՛ը* (Ջ): 2. Խորամանկ: *Դէ՛, էտ ախճիգ՛ըն էլ քընընքարար ախճիգ՛ ա, լի՞, թաքավէրին տըղէն խա՛փ՛ում ա, նը՛ը՛տը փըսակվում* (Ջ):

ՔԸՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՔՈՒՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՔԸՆԸՔՕՆ - *տե՛ս* ՔՈՒՆԸՔՕՆ:

ՔԸՆԹԷԼ/ԿԸՆԹԷԼ/ԿԸՆԴԷԼ[1] *(գրբ. կտուեմ, քթուեմ)* - *նբ.* 1. Ծառի՝ թփի ավելորդ ճյուղերը հատել: *Ցակատը յօր ա օնում, խընձո՛ր՛ը՛տը քընթում* (Ջ): 2. Մազերը՝ բուրդը անկանոն խուզել: *Էն էլ հօ դա՞ղլա՛ք՛ չի՞, քընթում ա, պէգ թօղնում* (Ջ): 3. Կարտոֆիլի բույսերի տակը փխրեցնել: *Կը՛ըտօպլին կընդալ ըն* (Ջ): 4. Ագահաբար ուտել, ուտել վերջացնել: *Նը՛ստում ա փը՛ըլավը քընթում* (Ջ): 5. Կողոպտել, սնանկացնել: *Խանը ժուղուվուրթէն քընթում ար* (Ջ):

- Քընթած ճէխ - Նիհար եւ բարձրահասակ մարդ: *Էտ քընթած ճէխը մէգ դընռի յա ածում* (Բ):

ՔԸՆԹԸ՛Ռ(ՆԸ)/ԿԸՆԹԸ՛Ռ(ՆԸ) *(գրբ. կնճիռն խաղողոյ (ճմռած խաղողի կճեպները)* - *գ.* 1. Հատիկները թափված խաղողի ողկույզ: *Ճիթը գ՛ա՛ղ՛ը՛հան ա անում, քընթը՛ռնը տէն քընցա՛ում* (Ջ): 2. Խաղողի ողկույզի մաս, փոքրիկ ողկույզ, ողկուզակ: *Խաղվէն ճիթան մին քընթը՛ռն ա պուք տամ, տամ խուխէն* (Ջ): 3. *փխբ.* Մաշած ավել: *Էտ քընթը՛ռնավը հունց ը՞ս տօնը սիրփում* (Բ): 4. *փխբ.* Պոչն ու թեւերը կտրած հավ: *Մին քընթը՛ռնը օնէ, օրը էրկու ծո՛ւ յա ածում* (Ջ): 5. Անճարակ մարդ: *Էտ քընթը՛ռնը բաշիր չի անում, թա ծըմական փա՛ղ պիրի, էրի* (Բ):

ՔԸՆԹԸՌՆԱՎԸ՛ՐՍ/ԿԸՆԹԸՌՆԱՎԸ՛ՐՍ - *գ.* Այգեկութից հետո մնացած ողկուզակները՝ պտուղները քաղելը: *Բաղէրը քը՛ղէլանը յը՛տը ք՛ինա՛լիս ընք իլա՛լ քընթը՛ռնավը՛ր՛ս* (Բ):

- Քընթը՛ռնավը՛ր՛ս անէլ - Այգեկութից հետո բերքի մնացորդները քաղել՝ հավաքել: *Ք՛ինամ ա քընթը՛ռնավը՛ր՛ս անում, էրկու ճուվարան խաղու պիրում* (Ջ):

ՔԸՆԹԸՌՆԷԼ - *տե՛ս* ՇԸՆԹԸՌ(Ն)ԷԼ:

ՔԸՆԹԸՌՆԸՀԱՆ/ԿԸՆԹԸՌՆԸՀԱՆ - *ած.* Հատիկները՝ ողկուզակները պոկված՝ թափված: *Սաղ բաղը շօռ ա կ՛ամ, մին քընթը՛ռնը՛հան ճիթ ա քընթէնում* (Ջ):

- Քընթը՛ռնը՛հան անէլ - 1. Ողկույզի հատիկները պոկել՝ թափել: *Շը՛ղը՛ղնէն խաղվին ճիթէրը սաղ քընթը՛ռնը՛հան ըն ը՛ըալ* (Բ): 2. Ողկույզի ողկուզակները պոկել: *Քընթը՛ռնը՛հան ա անում, ամմէն խուխու մին քընթը՛ռնը տամ* (Ջ):

- Քընթը՛ռնը՛հան ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Հատիկները պոկվել՝ թափվել: *Խաղուն էնքան թօռէն տակէն կացավ, քընթը՛ռնը՛հան ի՛լա՛վ* (Ջ): 2. Ողկուզակները պոկվել: *Վէր ծիք՛ ա տամ, ճիթը քընթը՛ռնը՛հան ա ինո՛ւմ, քընթը՛ռնէն մընամ հափը՛ռ՛ումը* (Ջ):

ՔԸՆԹԸՌՈՒԾ - *տե՛ս* ՄԸՆԹԸՌՈՒԾ:

ՔԸՆԹԸՎԷԼ/ԿԸՆԹԸՎԷԼ/ԿԸՆԴԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՆԹԷԼ-ի:

ՔԸՆԹՄԸՆԹԱԼ *(գրբ. քնթմնթամ (ուտելու ժամանակ քիթը եւ բերանը շարժել)* - *տե՛ս* ՄԸՐԹՄԸՐԹԱԼ:

ՔԸՆԹՕՏԷԼ/ԿԸՆԹՕՏԷԼ/ԿԸՆԴՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆԹԷԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՔԸՆԹՕՏՎԷԼ/ԿԸՆԹՕՏՎԷԼ/ԿԸՆԴՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՆԹՕՏԷԼ-ի:

ՔԸՆԻՆՔ՛ - *տե՛ս* ՔԸՆԷՆՔ՛:

ՔԸՆԻՆՔ՛ԱՐԱՐ - *տե՛ս* ՔԸՆԸՆՔ՛ԱՐԱՐ:

ՔԸՆՁԸՄ(Ն)ԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆՁԸՌ(Ն)ԷԼ:

ՔԸՆՁԸՄ(Ն)ՕՏ - *տե՛ս* ՔԸՆՁԸՌ(Ն)ՕՏ:

ՔԸՆՁԸՄ(Ն)ՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆՁԸՌ(Ն)ՕՏԷԼ:

ՔԸՆՁԸՌ(Ն)ԷԼ/ՔԸՆՁԸՄ(Ն)ԷԼ - *չբ.* Քնձռոտ դառնալ, քոսոտել, ողորմելի տեսք ստանալ: *Կարունքը վէր կ՛ամ ա, կ՛ումէրումը քընձըմնած տավարը լ՛ո՛ւս աշխարք ա տո՛ւս կ՛ամ...* (ՁՏ, Բ, 33):

ՔԸՆՁԸՌ(Ն)ՕՏ/ՔԸՆՁԸՄ(Ն)ՕՏ *(հ.ե. *(s)k(h)end- (ճեղքել, պատռել)* - *ած.* Քոսոտ, ողորմելի: *Հասանը ք՛ինա՛մ ա էրկու ամմը՛նաքընձըռօտ քուռընկնէ ճօկում, պիրո՛ւմ* (ՀԺՀ, VII, 189):

ՔԸՆՁԸՌ(Ն)ՕՏԷԼ/ՔԸՆՁԸՄ(Ն)ՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՆՁԸՌ(Ն)ԷԼ:

ՔԸՆՁՔԸՆՁԱԼ - *չբ. տե՛ս* Վը՛ռ նի մըն(ն)էլ:

ՔԸՆՆԷԼ/ՔԸՆԸՆԷԼ *(գրբ. քննեմ (պրպտել)* - *նբ.* Քննել, հետազոտել, պարզել: *Պիրիս ա քընէնէս, տըսնաս՝ պէնը հինչումը ա* (ՀԺՀ, V, 653):

ՔԸՆՆԸՎԷԼ/ՔԸՆԸՆԸՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՆՆԷԼ-ի:

ՔԸՆՆԻՉ - *գ.* Նախնական դատաքննություն կատարող պաշտոնական անձ: *Քընինչը տո՛ւս ա կ՛ամ, թա.- Սա մարթ չի ըսպանալ* (ԲՀԲ, 247):

ՔԸՆՆՈՒԹՒՆ/ՔՈՒՆՆՈՒԹՒՆ *(գրբ. քննութիւն)* - *գ.* Քննելը, հետազոտելը, պարզելը, քննություն: *Քննութիւնան պարզվում ա, վէր ըտրանք մըրթըկընէգ չընա* (Ձ):

- Քննութիւն անէլ/կընդարէլ - Քննության ենթարկվել: *Կընէգը տրդօրանցը քննութիւն ա կընդարում* (ՆԼՂԺԲ, 21):

- Քննութիւն հազնէլ/տալ - Քննության ենթարկել: *Քննութիւն ըն տամ, կօրծի նի մընում* (Ձ):

ՔԸՇԱ - *տե՛ս* ՔԻԾ:

ՔԸՇԱԹՕԽՊ - *գ.* Մշուշ, մառախուղ: *Էտ քըշաթօխպին մէջան մին ղըրրթու յա ըրվամ* (ՀԺՀ, V, 221):

ՔԸՇԱՆԱ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՐՀԱՆԱ:

ՔԸՇԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Բարձրությունը նվազել: *Խըլխէրէն բոյը պիցըրանում ա, մէր Մարկուսէնը՝ քըշանում* (Բ): 2. Ներքեւ իջնել: *Տա կամ ա քըշանում կընծանավը, էս տրդան ղանմն կօխում ա տըրա փօրը* (ՀԱԲ, 15, 128): 3. Կզանալ, կռանալ, խոնարհվել: *Քըշանում ա, գունլլան կըլխավը անց ա կէնում* (Ձ): 4. Ընկնել, պակասել, էժանանալ: *Մըսէն կինը շատ ա իլալ պէցուր, միհէնգ քըշացալ ա* (Բ): 5. Նվազել, թույլ լսվել: *Սանը քըշացալ ա* (Բ): 6. Պաշտոնով՝ դիրքով ավելի հասարակ աստիճանի հասնել: *Հայկազը առաջ նախագա յա իլալ, միհէնգ քըշացալ ա, բըրիղադիր ա* (Ձ): 7. Ստորանալ, նվաստանալ: *Շատ ա քըշանում, մինչըվ կարում ա ըտրանա պարթկ յըր օնէ* (Ձ):

ՔԸՇԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԻԼ:

ՔԸՇԷՌՔ *(գրբ. կշեռ)* - *գ.* 1. Կշիռը՝ քաշը որոշելու գործիք՝ կշեռք: *Հըլիվուրըն էտ պանլուր պէնը տինում ա քըշըռքէն մին թայումը, էն մին թայըն էլ վըդ ածում...* (ՀԺՀ, VII, 177): 2. *փխբ.* Ծանրություն, քաշ, կշիռ: *Ասում ա.- Քըշըռքավը խանփվիս վէջ, կօգի ծանդրը ա, ամմա փըթած ա* (Ձ):

- Քըշէռք թակէլ - Ծանր լինել: *Կօրմիտ ըրած խօգը քըշէռք կըթակէ* (Բ):

- Քըշըռքավը մին - *տե՛ս* Քաշավը մին (ՔԱԾ²-ի տակ): *Թաքավէրընն էլ պէրալ ա տրդէն էրկու քըշըռքավը մին փօղ տրվալ* (ՀԺՀ, VI, 22):

- Քըշըռքէն ծանդրը թաթէն նըստէլ - *տե՛ս* Ծանդրը հակէն նըստէլ:

- Քըշըռքէն տինիլ - Կշռելով՝ չափելով՝ քննարկելով եւն համեմատել՝ ճիշտն ու սխալը որոշել: *Ըստրա ըսրծնէն սօտ ա, հարկավէր ա քըշըռքէն տիրանծ* (Ձ):

ՔԸՇԷՐ/ՔԻՇԷՐ *(գրբ. գիշեր)* - 1. *գ.* Օրվա մի մասը՝ մայրամուտից մինչեւ լուսաբաց: *Քըշէրը վէր կամ ա, չընդլնէն նի յընն տըէռնում շէնը* (Բ): 2. *մ.* Գիշերը, գիշեր ժամանակ, գիշերվա ընթացքում: *Քըշէրը յէր ա կէնում, մին քըսակ վըէսկէ յօր օնում, քինանմ* (ՆԼՂԺԲ, 27):

- Քըշէրէն կէսումը - Կեսգիշերին, գիշերվա ժամը 12-ին: *Վըէր կընէգընն իտի յա ասում, հանը տրդէն ծէն ա տամ, քըշէրէն կէսումը տանան տանս քըցանում* (ՆԼՂԺԲ, 75):

- Քըշէրը ըղնէլ/կօխէլ - Գիշերը՝ մութը վրա հասնել՝ ընկնել: *Վէր քըշէրը ըղնում ա, կօղէրը նի յընն տըէռնում շէնը* (Բ):

- Քըշէրը լանսըցընէլ - Ամբողջ գիշեր մի տեղ մնալ մինչեւ լուսանալը: *Թաքավէրին կուճի տրդան խընծօրանն տակէն քըշէրը լանսըցընում ա* (Ձ):

- Քըշէրը կուղօթուն անէլ, ցիրըկը տէր ըղօրմի ասէլ - Արտաքուստ բարեպաշտ ձեւանալ: *Իգէն հինչ մարթ ա՞. քըշէրը կուղօթուն ա անում, ցիրըկը տէր ըղօրմի ասում* (Բ):

- Քըշէր ըղնէլ - Չկարողանալ՝ չհասցնել ցերեկով՝ լույսով տեղ հասնել՝ գործը վերջացնել: *Յըէտ տըէռած վախտը ըտրրանք քըշէր ըն ընգնըմ* (ԼՂԲ, 327):

- Քըշէրը մըէռնէլ, ցիրըկը յըր կէնալ/սըղանալ - Շատ ծեր կամ հիվանդ լինել: *Խըէղճը հինչ ա՞նէ. քըշէրը մըէռնում ա, ցիրըկը յըր կէնում* (Բ):

- Քըշէրը պըռավէլ - Գիշերվա մեծ մասն անցնել, լուսանալուն մոտ լինել: *Վէր քըշէրը պըռավում ա, հըղէ յընն ըղնում* (Ձ):

- Քըշէրը ցիրըկ անէլ/շինիլ - Գիշերն աշխատել: *Քըշէրը ցիրըկ ա շինում, էլիա կարում չի պըրծընէ* (Ձ):

- Քըշէրը քօն չինիլ, ցիրըկը՝ դարար - Գիշեր-ցերեկ՝ օրնիբուն աշխատել, շատ աշխատասեր լինել: *Մէր Հայրօն քըշէրը քօն չօնէ, ցիրըկը դարար, ամմա էլիա կարում չի տօնը պահէ* (Բ):

- Քըշէրվա կէսին - *տե՛ս* Քըշէրէն կէսումը: *Քըշէրվա կէսին ղուրուլթուն հինչ կօ՞րծ օնէ ըտրէղ...* (ԼՂԲ, 328):

ՔԸՇԷՐԱՎ/ՔԻՇԷՐԱՎ *(գրբ. գիշերաւ (գիշերով)* - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԱՆԱ-ՔԸՇԷՐԱՎ: *Քըշէրավը մըէծ ախպէրը յէր ա կըէնըմ, թա քինի իրէսը լըվանա, տըէսնըմ ա՝ մին օշափի չանք օց չանդիրին չօրս ղօլավը փըթաթվալ ա* (ՀԺՀ, V, 31):

ՔԸՇԷՐԱՎ-ՔԸՇԸՐՀԱՆԱ/ՔԸՇԸՐՀԱՆԱ-ՔԸՇԷՐԱՎ - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԱՆԱ-ՔԸՇԷՐԱՎ: *Մին օր էտ մարթը քըշէրավքըշըրհանա յէր ա կէնում, քինանմ հանդ* (ԱԱ, 27):

ՔԸՇԷՐԷ/ՔԻՇԷՐԷ - *գ.* Կզաքիսների ընտանիքին պատկանող կենդանի, գորշուկ, որ սովորաբար գիշերն է շրջում: *Մին քըշէրէ յընն վէր քըցիս, խըրրվէս, քըէփ ընէս* (Ձ):

ՔԸՇԷՐ-ՑԻՐԸԷԿ - *մ.* 1. Ամբողջ օրը, թե՛ գիշերը, թե՛ ցերեկը: *Թաքավէրընն էլ էն գունլին քըշէր-ցիրէկ էնքան յէշում ա, սէրտը ճաքում ա* (ՀԱԲ, 15, 62): 2. *փխբ.* Շարունակ, միշտ: *Նա քըշէր-ցիրէկ մըտածում ար, թա կօրծը հունց փըռնի, վէր վէրչը լանվ ինի* (ՀԺՀ, V, 134):

- Քըշէր-ցիրըէկ անէլ - Ամբողջ օրը՝ գիշեր-ցերեկ աշխատել՝ գործել: *Քըշէր-ցիրըէկ անօղ մարթը տանգնը չի մընալ* (Ձ):

ՔԸՇԸՐԱԲԱՆ - *ած.* Ցածր կրունկ ունեցող, ցածրակրունկ: *Քըշըրաբան վընանման ա կըէցալ* (Բ):

ՔԸՇԸԾՈՒՎԸՆԷ - *գ.* Խնձորի տեսակ: *Քըշըծուվըէնէն խանրդա խընծօր ա* (Բ):

ՔԸՇԸՀԱՆԱ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՐՀԱՆԱ:

ՔԸՇԸՆԱՀԱՑ - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԸՆԱՀԱՑ:

ՔԸՇԸՊԷՑԻՒՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըշըպէցուր անէլ - Իջնել-բարձրանալ: *... Վընընընէրէն թըրրմփօցան պօլը քըշըպէցուր ա անում...* (ՋՏ, Ա, 60):

ՔԸՇԸՌԱՀԱԽԿ/ՔԸՇՌԱՀԱԽԿ - *գ.* Որեւէ բան կշռելու կամ կշեռքն օգտագործելու վարձ: *Քըշըռահախկը տամ ա, ապրանքը քըշըռում* (Ձ):

ՔԸՇԸՌԱՔԱՐ/ՔԸՇՌԱՔԱՐ - *գ.* Կշռելիս որպես ծանրության չափ գործածվող ծանրոց, կշռաքար: *Մէս ծախօղը կըզանըվում ա, քըշըռաքարը յըրա անում, տամ ըտրրա կըլխան* (Ձ):

ՔԸՇԸՌԷԼ/ՔԸՇՌԷԼ *(գրբ. կշռեմ)* - *նբ.* 1. Կշեռքի միջոցով ծանրությունը՝ կշիռը չափել: *... Քըշըռում ըն, տըէսնում՝ խօխան հէնգ փուլանուց ա* (ՀԺՀ, V, 415): 2. Կշիռ՝ ծանրություն ունենալ: *Կօրմիտ ըրած խօգ ա, էրկու հանրուր կիլօ կընքըշըռէ* (Բ): 3. *փխբ.* Բազմակողմանիորեն մտածել՝ խորհել, կշռադատել: *Խէլանք մարթը քըշըռում ա, յըէտնան կօրծ փըռնում* (Բ): 4. *փխբ.* Ստուգել, որոշել, իսկությունը՝ էությունը եւն պարզել: *Ըստէղ տրվըրածէն տրդան օգում ա թաքավէրին տրդէն քըշըռէլի, փօրցէլի հէտէ մին հարց տա* (ՀԺՀ, V, 308):

- Քըշըռած վէր տիրանծ - *տե՛ս* ԼՕՔ (2):

ՔԸՇԸՌԷԼԻ/ՔԸՇՌԷԼԻ - *ած.* Կշռման ենթակա՝ ենթարկվող: *Ասում ա.- Քըշըռէլի ապրանք ա, հանլա ծախում չըմ* (Ձ):

ՔԸՇԸՌՕԹՈՒՆ/ՔԸՇՌՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԸՇԷՌՔ (2): *Սուղումուն իմաստունը տըէսնըմ ա, վէր դանգ ա ասըմ, ըտրրա*

քըշըռութունավը մին վըՀսկէ յա տամ (ՀԺՀ, V, 341):

ՔԸՇԸՌՎԷԼ/ՔԸՇՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՇԸՌԷԼ-ի:

ՔԸՇԸՌՕՎԻ/ՔԸՇՌՕՎԻ - *ած.* Այն, ինչ կշռվում է, կշռելով տրվող՝ վերցվող: *Էրկու թօրբա քըշըռօվի տանած ա ինք՚ օնում* (Զ):

ՔԸՇԸՌՕՏԷԼ/ՔԸՇՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՌԷԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՔԸՇԸՌՕՏՎԷԼ/ՔԸՇՌՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՇԸՌՕՏԷԼ-ի:

ՔԸՇԸՐԱԼՆԻՍ - *տե՛ս* ԸԺԸՄՆԺԷՆՔ[1]:

ՔԸՇԸՐԱՀԱՑ - *գ.* 1. Երեկոյան ուտելը՝ քնելուց առաջ, ընթրիք: *Քըշըրահացը պըրծընում ըն, քօն ինում* (Զ): 2. Ընթրելու համար նախատեսված ուտելեղենը: *Քըշըրահացը ածում ա թօրբան, ղարկում հանդը* (Զ):

ՔԸՇԸՐԱՀՕՆՁ - *գ.* Երեկոյան՝ մութն ընկած ժամանակ, կատարվող հունձ: *Քըշըրահացը օտում ըն, յըՀր կէնում քըշըրահօնձը ըսքըսում* (Զ):

ՔԸՇԸՐԱՔԱՔ - *գ.* Գիշեր ժամանակ բնական պետքի գնալը: *Քըշըրքաքէն վախտը հունց ա պըտահում՝ մին օխնը մուտանում ա, կընում* (Զ):

ՔԸՇԸՐՀԱՆԱ/ՔԸՇԸՀԱՆԱ/ՔԸՇԱՆԱ - *տե՛ս* ԸՌՈՒԹԱՆԱ-ՔԸՇԷՐԱՎ: *Վար քըշըրհանա յէր ըն կէնում, արէը մարթին վըՀէ մին պան չի ասում* (ՆԼՂԺԲ, 138):

ՔԸՇԸՐՀԱՆԱ-ՔԸՇԷՐԱՎ - *տե՛ս* ՔԸՇԷՐԱՎ-ՔԸՇԸՐՀԱՆԱ:

ՔԸՇԸՐՄՈՒԿՈՒՆ - 1. *տե՛ս* ԱԼԱԿՈՒՇԿՈՒՇ: 2. *տե՛ս* ՔԸՇԸՐՊԸՂՕՃ:

ՔԸՇԸՐՊԸՂՕՃ - *գ.* 1. Մի տեսակ միջատ, որ գիշերներն է դուրս գալիս: *Մին քըշըրպըղօճ կամ ա, ըտրրա ջընաղէն նըստում* (Զ): 2. *փխբ.* Գիշերները չքնող՝ անքուն մնացող մարդ: *Սումբաթը քըշըրպըղօճ ա* (Բ):

ՔԸՇԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՔԸՇԱՆԱԼ-ի:

ՔԸՇԸՑԸՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՇԸՑ(Ը)ՆԷԼ-ի:

ՔԸՇԸՔԱԾ[1] - *տե՛ս* ՔԱԾ-ՔԱԾ[1]:

ՔԸՇԸՔԱԾ[2] - *տե՛ս* ՔԱԾ-ՔԱԾ[2]:

ՔԸՇԻԼ/ՔԸՇԷԼ/ՔԻՇԻԼ *(գրբ. քշեմ)* - *նբ.* 1. Առաջ մղել, հրել, մղելով առաջ տանել: *Ըրբան քըշում ա հայաթը* (Զ): 2. Վարել (մեքենան, տրակտորը եւն): *Միհէնգվա հարթնէրը մաշին էլ ըն քըշում* (Բ): 3. Առաջն անելով՝ տանել: *Մին դալդա տէղ թըխում ա կըվէն պօգ՚էրը կուտրատում, անգուճնէրը կըտօրում, հաք՚ին կըտրում, քըշում բիդի բազար* (ՀԱԲ, 15, 100): 3. Քայլել՝ վազել՝ առաջ շարժվել տալ: *Ասում ա.- Թօ՚կաց պատառ քըշիմ, տէսնամ՝ թա ք՚օհլան ա, հանցու յօր օնիմ* (ՀԱԲ, 15, 144): 4. Իր հոսանքով տանել: *Մին տարէ էտ կ՚ըՀտը վըրարալ ա, շինացուց հիյվընէն քըշալ* (Զ): 5. Վանել, հեռացնել: *Հավէրը քըշի՛, վէր ցօրէնը օտին վէչ* (Բ): 6. Վռնդել, վտարել, արտաքսել: *Ըտրրա էտ կ՚ուղութունէն դանդան շէնան քըշում ըն* (Զ): 7. Հալածել, հետապնդել: *Թուրքէրէն մինչըՀվ Արախսը քըշալ ընք* (Զ): 8. Իր կամքին ենթարկել, իր թելադրանքով շարժել: *Կընէգ՚ը վէր մարթին քըշից, էն տօնը տօն չի տըՀռնալ* (Զ):

ՔԸՇԿԱԾԱԿ - *տե՛ս* ՎԸՀՎԱՆ:

ՔԸՇԿԱԾՕՐ - *գ.* Խոր ձոր, որտեղ իբր քաջքեր են ապրում: *Ասում ա.- Էտ ծօրը քըշկածօր ա, ընդըՀդ ք՚ինիս վէչ* (Զ):

ՔԸՇԿԱՄԷՐ - *ած.* Ինքնին մնալով մերված՝ մակարդված (կաթի մասին): *Քըշկամէր կաթն ա* (Բ):

ՔԸՇԿԱՊԷՆ - *գ. տե՛ս* Քաշկու պէն:

ՔԸՇԿԱՏՕՆ - *գ.* 1. Տեղ, ուր իբր քաջքեր են ապրում, քաջքերի տուն: *Էտ տըղան թօրը յօր ա օնում, նի մընում քըշկատօնը* (Զ): 2. *փխբ. տե՛ս* Քաշկու ժըմատօն:

ՔԸՇԿԸՌԷԼ/ԿԸՇԿԸՌԷԼ *(գրբ կաշկառիմ (իրար կպչել)* - *նբ.* 1. Հանգուցել, հանգույց անել: *Թիլը քըշկըռում ա, էլ կարում չի յըՀտ անէ* (Զ): 2. *փխբ.* Ազատ գործելու հնարավորությունից զրկել, կաշկանդել: *Էս խօխան ինձ քըշկըռալ ա, կարում չըմ, թա տանան տանս կ՚ամ* (Զ): 3. *փխբ.* Մեկին խիստ խոսքերով լռեցնել, չթողնել, որ խոսի: *Էտ ախճիգ՚ը թաքավէրին տըղէն հանց քըշկըռում ա, խըՀղեը մընամ ա քար կըտրրած* (Զ):

ՔԸՇԿԸՌՎԷԼ/ԿԸՇԿԸՌՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՇԿԸՌԷԼ-ի:

ՔԸՇԿԸՌՕՏ/ԿԸՌԿԸՌՕՏ *(գրբ. կշկռուտ)* - *ած.* Շատ հանգույցներ ունեցող: *Քըշկըռօտ թիլ ա* (Բ):

ՔԸՇԿԸՌՕՏԷԼ/ԿԸՇԿԸՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԿԸՌԷԼ (շատ բան կամ շատ անգամ):

ՔԸՇԿԸՌՕՏՎԷԼ/ԿԸՌԿԸՌՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՇԿԸՌՕՏԷԼ-ի:

ՔԸՇԿՕՌ/ԿԸՇԿՕՌ *(գրբ. կաշկառ (իրար կպած քարերի դեզ)* - *գ.* 1. Կապ, որով թելի՝ առասանի՝ պարանի եւն ծայրերը միացնում են իրար հետ, հանգույց: *Էտ ք՚անդիրին յըրա էնքան քըշկօռ կա, վէր համօթ էլ ա՝ տանս անիս մըրթամաչ* (Զ): 2. *փխբ.* Կնճռոտ՝ բարդ դրություն՝ վիճակ՝ հարց: *Էս քըշկօռան վէր տանս կ՚անք, մին մատաղ բիդի անինք՚* (Բ):

- Քըշկօռ ըղնէլ - 1. Հանգուցվել, հանգույց առաջանալ: *Թիլը քըշկօռ ա ընգալ* (Բ): 2. Վիճակը բարդանալ՝ խճճվել՝ կնճռոտ դառնալ: *Կօրծէրըս քըշկօռ ա ընգալ* (Բ):

- Քըշկօռը յըՀտ անէլ/քանդիլ - 1. Հանգույցը բացել՝ քանդել: *Ք՚ինդիրին քըշկօռը մին թանիրանվ յըՀտ ա անում* (Զ): 2. Դժվարին՝ կնճռոտ խնդիրը լուծել, գաղտնիքը բացահայտել: *Սուդյան շատ ա չըրչարվում, վէրչը կարում ա էտ քըշկօռը յըՀտ անէ, կ՚օդէն փըռնէ* (Զ):

- Քըշկօռը յըՀտ ինիլ/քանդվիլ - 1. Հանգույցը բացվել՝ քանդվել: *Քըշկօռը յըՀտ չի ինում, ճարը կըտրրած ք՚անդիրը կըտրրում ըն* (Զ): 2. Դժվարին՝ կնճռոտ խնդիրը լուծվել, գաղտնիքը բացահայտվել: *Վէր քըշկօռը յըՀտ ա ինում, էլ վէշ մինը ըտրրա նըհըՀտ հընգրրութուն չի անում* (Զ):

- Քըշկօռ քըցիլ - 1. Հանգուցել, հանգույց առաջացնել: *Չաթուն քըշկօռ ա քըցալ* (Բ): 2. Վիճակը բարդացնել՝ խճճել՝ կնճռոտ դարձնել: *Էս թօռը հօնձ ընուղնէրէն կօրծը քըշկօռ քըցավ* (Բ):

ՔԸՇԿՕՏ(Վ)ԷԼ - *չբ. տե՛ս* Քաշկավ ըղնէլ:

ՔԸՇՆՕՆՔ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆՕՆՔ:

ՔԸՇՌԱՀԱԽԿ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՌԱՀԱԽԷ:

ՔԸՇՌԱՔԱՐ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՌԱՔԱՐ:

ՔԸՇՌԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՌԷԼ:

ՔԸՇՌԷԼԻ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՌԷԼԻ:

ՔԸՇՌՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՌՎԷԼ:

ՔԸՇՌՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՌՕԹՈՒՆ:

ՔԸՇՌՕՎԻ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՌՕՎԻ:

ՔԸՇՌՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՌՕՏԷԼ:

ՔԸՇՌՕՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՌՕՏՎԷԼ:

ՔԸՇՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՇԻԼ-ի:

ՔԸՇՏԷՆ/ՔԸՇՏԻՆ - 1. *կ.* Մոտը, կողքին: *Խօխէքը էլ հըռանում չընը, մընամ ըն հօրը քըշտէն* (ՆԱԲ, 66): *ած.* 2. Համեմատությամբ: *Գիշին Ճըրտարա քըշտէն շատ ա կուճի շէն* (Բ): 3. Ներկայությամբ: *Առաջ հարթնէրը պըտրօնէն քըշտէն խուսէլիս չընը իլալ* (Զ):

- Քըշտէն մարթ ըսպանիս՝ ասէլ չի - Ասում են խիստ գաղտնապահ մարդկանց մասին:

ՔԸՇՏԻՆ - *տե՛ս* ՔԸՇՏԷՆ:

ՔԸՇՔԸՇՕՏԷԼ - *չբ.* Կնճռապատվել (դեմքը): *Իցցուն տիրը՚կան կա վէչ, ամմա իրը՚սը սաղ քըշքըշօտալ ա* (Բ):

ՔԸՇՔԸՇՕՐԷԼ - *նբ. տե՛ս* Քաշ-քաշ անել:

ՔԸՇՔԸՇՕՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՇՔԸՇՕՐԷԼ-ի:

ՔԸՇՕԹՈՒՆ - *գ.* Ցածր լինելը, ցածրություն: *Թաքավէրը ըտրրա պըլատէն պիցըրթունէն ա յէշում, մին էլ ուրան պըլատէն քըշըթունէն, մընամ քար կըտրրած* (Զ):

ՔԸՇՕՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըշօշ կ'ալ - Մի տեղ հավաքվել, խմբվել: *Վրխճըրնէն ծառէն տակէն քըշօշ ըն յըկալ* (Բ):

ՔԸՇՕՎԻ/ՔԱՇՕՎԻ[2] - *ած.* 1. Քաշվող, քաշելով տարվող՝ հանվող՝ վերցվող՝ անջատվող: *Քըշօվի ապըրանք ա, քաշ տըվէք' տա'րէք'* (Զ): 2. *տե՛ս* ՔԸՇՕՈՎԻ: 3. Նկարած, նկարեն: *Էտ վարթէրըտ էնքան դա՛շանգ' ար, ասիս լ'ըհա քըշօվի ինի* (Զ):

ՔԸՇԱԼԱԿ - *գ.* Չորաթանի մածուցիկ հումքը, որ պատրաստում են քամած թանից՝ հետը քիչ ալյուր եւ աղ խառնելով: *Հունց ա պըտահում՝ կատուն նի յա մընում, քըչալակը օտում* (Զ):

ՔԸՇԱՄԱՆ - *գ.* Թռչունների ստամոքսը: *Հավէն քըչամանը տա՛ւս ըն օնում, տը՛սնում՝ էտ մուտընէն աշկը մաչին* (Զ):

ՔԸՇԷՂԱԿ/ՔԻՇԷՂԱԿ *(գրբ. կաչաղակ)* - 1. *գ.* Ագռավազգիների ընտանիքին պատկանող երկար պոչով թռչուն, կաչաղակ: *Պըլըպուդին ք'իս ա մին քըչէղակ վը՛ր քըցիս, պիրիս տաս աղէն* (ԼՂԲ, 394): 2. *գ., ած. փխբ.* Թեթեւսոլիկ ու շատախոս (մարդ): *Էտ քըչէղակը էնքան խօսից, լափ գա՛ելա՛ս տարավ* (Բ):

- Քըչէղակը հա՛քին ցը՛ց ա քաք օտում - Մեծամիտ մարդիկ իրականում զուրկ են արժանապատվությունից եւ ցանկացած ստորության կարող են դիմել:

- Քըչէղակ տը՛ռնալ - Շատախոսել, թեթեւսոլիկություն անել: *Ծանդըր-ծըդըրմէ մարթ ա իլա՛լ, մըհէնգ' ա ըտի քըչէղակ տը՛ռալ* (Բ):

- Քըչըղակէն պա՛ւնը քանդիլ - Գաղտնիքը բացահայտել: *Պառավը ըտըրանց խուսըցընէս ա, քըչըղակէն պա՛ւնը քընդիս, կ'աս թա՛ջիրին ըսէս* (Զ):

- Քըչըղակէն ք'արվանբաշի տինիս՝ լօխճին կընկըտօրէ - Անարժան մարդուն չպետք է ղեկավար կարգել:

ՔԸՇԷՊ - *տե՛ս* ՔԸՇԷՎ:

ՔԸՇԷՎ/ՔԸՇԻՎ/ՔԸՇԷՊ/ՔԸՇԷՓ/ԿԸՃԷՊ - 1. *տե՛ս* ՂԱԲՕՂ (1): 2. *տե՛ս* ՔԸԼԷՎ (1):

ՔԸՇԷՓ - *տե՛ս* ՔԸՇԷՎ:

ՔԸՇԸԼԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Քաչալ դառնալ, ճաղատանալ: *Ափկարը հա՛լա՛ քըռասուն տիրը՛կան կա վէչ, ամմա քըչըլացալ ա* (Զ): 2. Մազերը տակից խուզել: *Ք'ինամ ա դա՛ալլա՛ք'խանան, քըչըլանում, ք'ինամ թաքավէրին կօշտը* (Զ): 3. *տե՛ս* ՏԸԿԸԼՈՒՐԱՆԱԼ (2, 3):

ՔԸՇԸԼՑ(Ը)ՆԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՇԸԼԱՆԱԼ-ի:

ՔԸՇԸԼՕԹՈՒՆ - *գ.* Քաչալ լինելը: *Ըտըրա քըչըլթունավը շէնըմը լօխ տընագ ին անում* (Զ):

ՔԸՇԸՂԱԿԷՐ - *գ. հոգն.* 1. Կաչաղակներ: *Քըչըղակէրը կ'ամ ըն, ըտը՛ղ հըվաքվում* (Զ): 2. *փխբ.* Ձյան խոշոր փաթիլներ: *Յէրգ'ինք'ը քըչըղակէր ա վէր ածում* (ՆԱԲ, III, 398):

ՔԸՇԸՂ(Ը)ԿՕԹՈՒՆ - *գ.* Թեթեւսոլիկություն, թեթեւսոլիկ եւ շատախոս լինելը: *Ըշտը՛ղ ք'ինամ ա, քըչըղըկօթուն ա անում* (Բ):

ՔԸՇԸՊԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՎԷԼ:

ՔԸՇԸՊԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՎԷԼ:

ՔԸՇԸՊՀԱՆ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՎՀԱՆ:

ՔԸՇԸՊՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՎՎԷԼ:

ՔԸՇԸՎԷԼ/ՔԸՇԸՊՊԷԼ/ՔԸՇԸՓԷԼ/ԿԸՃԸՊԷԼ - *նբ.* Կեղեւը՝ կճեպը հանել, կճպել, կլպել: *Ծո՛ւն քըչըվում ա, տինում ըտըրա ըռաշկէն* (Զ):

- Քըչըված ծառը յը՛ր (հ)անէլ - *տե՛ս* Չօ՛ր ծառը յը՛ր (հ)անէլ:

- Քըչըված ծո՛ւ - Շատ ողորկ, հարթ, սահուն: *Կը՛ննէրը քըչըված ծո՛ւ ախճիգ' ա Նանէն* (Բ):

ՔԸՇԸՎՎԷԼ/ՔԸՇԸՊՎԷԼ/ՔԸՇԸՓՎԷԼ/ԿԸՃԸՊՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՇԸՎԷԼ-ի:

ՔԸՇԸՎՀԱՆ/ՔԸՇԸՊՀԱՆ/ՔԸՇԸՓՀԱՆ/ԿԸՃԸՊՀԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քըչըվհան անել - *տե՛ս* ՔԸՇԸՎԷԼ:

- Քըչըվհան ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՎՎԷԼ:

ՔԸՇԸՓԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՎԷԼ:

ՔԸՇԸՓՀԱՆ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՎՀԱՆ:

ՔԸՇԸՓՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԸՎՎԷԼ:

ՔԸՇԸՔՕՇԻ - *տե՛ս* ՔՈՒՇԻ-ՔՈՒՇԻ:

ՔԸՇԻՎ - *տե՛ս* ՔԸՇԷՎ:

ՔԸՇՓԸՇԱԼ - *տե՛ս* ՓԸՍՓԸՍԱԼ:

ՔԸՇՓԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՓԸՍՓԸՍՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՔԸՇՓԸՇՕՆ - *տե՛ս* ՓԸՍՓԸՍՕՆ:

ՔԸՇՓԸՇՕՑ - *տե՛ս* ՓԸՍՓԸՍՕՆ:

ՔԸՇՔԸՇԱԼ/ԿԸՇԿԸՇԱԼ/ԿԸՐՇԿԸՐՇԱԼ *(գրբ. կարկաչեմ)* - *չբ.* 1. Խոխոջել, կարկաչել: *Ախպա՛ւրը քըչքըշամ ա* (Բ): 2. Հավի՝ կաչաղակի ձայն հանել, կչկչալ, ճռվողել: *Հավէրը կը՛չկը՛շամ ըն* (Բ): 3. Բարձրաձայն ծիծաղել: *Ըսկէսուրը վէր ըտի յա ասում, հարթնէրը քըչքըշամ ըն* (Զ):

ՔԸՇՔԸՇԱԼԻ/ԿԸՇԿԸՇԱԼԻ/ԿԸՐՇԿԸՐՇԱԼԻ - *մ.* Քչքչալով: *Էտ ըխպիրին ճո՛ւրը քըչքըշալալի ք'ինամ ա, նի տը՛ռնում ծո՛ր* (Զ):

ՔԸՇՔԸՇԱՆ/ԿԸՇԿԸՇԱՆ/ԿԸՐՇԿԸՐՇԱՆ - *ած.* Քչքչացող: *Քըչքըշան ըխպա՛ւրնէ Մարտակէրտա ծըմըկնումը շատ կա* (Բ):

ՔԸՇՔԸՇՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. կարկաչեցուցանեմ)* - *նբ.* ՔԸՇՔԸՇԱԼ-ի:

ՔԸՇՔԸՇՕՆ/ԿԸՇԿԸՇՕՆ/ԿԸՐՇԿԸՐՇՕՆ - *գ.* Քչքչալը եւ քչքչալու ձայնը: *Հըվէրէն քըչքըշօնէն յըրա տանան տա՛ւս ա կ'ամ* (Զ):

ՔԸՇՔԸՇՕՑ/ԿԸՇԿԸՇՕՑ/ԿԸՐՇԿԸՐՇՕՑ - *տե՛ս* ՔԸՇՔԸՇՕՆ:

ՔԸՌԱԿԷՆ - *գ.* Քեռու կինը, քեռակին: *Քըռակէնը թօղում ա, կ'ամ սըկսում պադրաստօթուն տէսնալը* (ՀԱԲ, 15, 93):

ՔԸՌԱՀ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըռահ ինիլ/տը՛ռնալ - Շատ ուտելով ու կշտանալով՝ այլեւս ուտելիքին ուշադրություն չդարձնել: *Ղունըղնէն քըռահ ըն իլա՛լ* (Բ):

ՔԸՌԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Խլանալ, լսողությունից՝ լսելու ունակությունից զրկվել, լսողությունը թուլանալ: *Հէղան աքէրը քըռացալ ա, ըսկանում չի* (Բ): 2. *փխբ.* Չլսելու տալ, անարձագանք թողնել, անտարբեր մնալ մի բանի նկատմամբ: *Խոխան շատ ա լա՛ց ինի՛ւմ, ամմա խօրթ մարը քըռացալ ա, մուտանում չի* (Զ):

ՔԸՌԱՆԳՈՒՃ - *ած.* Ականջը խուլ՝ խլացած, խլականջ: *Քըռանգուճ մարթ ա Պէտին, հիշկան ճըղղամ ըս, ըսկանում չի* (Բ):

- Քըռանգուճը տինիլ/տալ - *տե՛ս* ՔԸՌԱՆԱԼ (2):

ՔԸՌԱՍՆԷ - *գ.* Գյուղ Ասկերանի շրջանում:

- Քըռասնըվա բադարա՛քա՛ն էլ ըղնէլ, Շուշվա հըրսընքան էլ - Բոլոր ակնկալիքներից՝ սպասելիքներից զրկվել: *...Հու վէր մին դա՛ւնումանց օգա՛մ ա էրկու կօրծ անէ, վէշ մինը ա՛մա՛լ չի կ'ամ, ասում ըն՝Քըռասնըվա բադարա՛քա՛ն էլ ընգավ, Շուշվա հըռրսընքան էլ* (ԱԱ, 85):

ՔԸՌԱՍ(Ս)ՈՒՆ/ՔԱՌԱՍ(Ս)ՈՒՆ *(գրբ. քառասուն)* - *թ.* Չորս տասնյակ, քառասուն: *Հա՛ղրընն էլ գ'ա՛ւդա՛մ ա, վը՛ր մօտէ ծըմակումը հըվաքված ըն քըռասուն դաչաղ, տըղէն էլ ա տանում ըտահանց տամ* (ՆԼՂԺԲ, 51):

- Քըռասուն լիտըրանուց բիտօն շինիլ - Երկու ոտքը ծնկից վերեւ կտրել: *Ա՛ալէցգա՛ յընն անում, խը՛ղճէն քըռասուն լիտըրանուց բիտօն շինում* (Բ):

ՔԸՌԱՍՈՒՆՔ - *գ.* 1. Ննջեցյալի մահվան քառասուներորդ օրը նրա շիրմին այցի գնալը եւ նրա հիշատակին հացկերույթ կազմակերպելը, որից հետո հարազատները սգից հանվում են: *Հօրը քըռըսունքավը Կամօն հէնգ' վը՛խճար ա մօրթալ, ժուղուվուրթէն լ'ավ հաց տու-*

վալ (Բ): 2. Նորածնի քառասուն օրը լրանալը: *Խուխէն քըռասունքը վէր տ՚ուս ա կ՚ամ, հիրըվանէրը, պարիկամնէն լօխ ք՚ինամ ըն՝ տը՛սնան* (Ձ):

ՔԸՌԱՎԸ՛Տ - *տե՛ս* ՇԸՄՓՇԸՄՓԱՎԸ՛Տ:

ՔԸՌԷ/ՔԸՌԻ *(հ.ե. *(s)krei- (ոլորել, ծռել)* - *տե՛ս* ԿՈՒՓԷ: *Ասլան-Բալասին ըրբէն վէր քըռէ յա տըվալ, ըրբան ք՚էցալ ա* (ՀԺՀ, VI, 24):

ՔԸՌԷՃ - *տե՛ս* ԽԸՌԷՃ:

ՔԸՌԷ-ՔԸՌԷ/ՔԸՌԻ-ՔԸՌԻ - *տե՛ս* ԿՈՒՓԷ-ԿՈՒՓԷ:

ՔԸՌԸՂՕՂՕՇ - *գ.* Խուլ՝ բթամիտ՝ չլսող՝ անհասկացող մարդ: *Էտ քըռըղօղօշը կընգանը ըսկանում չի, հըղէ յա ինում, ք՚ինամ* (Ձ):

ՔԸՌԸԹԱՆԹ(ԸՌ)ՈՒՇ - *տե՛ս* ՔԸՐԸԹԱՆԹ(ԸՐ)ՈՒՇ:

ՔԸՌԸԿԸՆԷԳ՚ - *տե՛ս* ՔԸՌԱԿԷՆ: *Փըռնում ըն քըռըկընգանը ճօրուն հաք՚վան կապում, քաշ-քաշ անում, ըսպանում* (ՀԱԲ, 15, 95):

ՔԸՌԸՆԳԷՑ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըռընգէց անէլ - Խանգարել, խոչընդոտել, ձախողել: *Շէնումը հու օգում ար մին կօրծ փըռնէ, էտ մարդիմազարը քըռընգէց ար անում* (Ձ):

ՔԸՌԸՆԳՕՏԷԼ - 1. *նբ.* Էշի քուռակին մոտ կանչել: *Պատառ հաց ա տէմ անում, քըռընգօտում, էշին քօռակը մուտանում ա* (Ձ): 2. *չբ. փխբ. տե՛ս* Ըղանչա(ն)ք անել:

ՔԸՌԸՇՏԷԼ - *նբ. տե՛ս* Կուփէ տալ:

ՔԸՌԸՍՈՒՆՔԱԿՕԽ - *ած., գ.* 1. Նորածնի հիվանդություն, որ իբր առաջանում է, երբ քառասունքը չլրացած՝ երեխային տնից դուրս են բերում կամ մինչեւ քառասունքը լրանալը երեխայի սենյակը ուրիշ մարդ է մտնում: *Քըռըսունքակօխ խօխա յա* (Բ): 2. Նորահարսի ամլություն, որ իբր առաջանում է, երբ հարսանիքի ժամանակ մեկն անցնում է փեսայի եւ խաչեղբոր արանքով: *Հարթնը վէր քըռըսունքակօխ ար տը՛ռնում, փը՛սան կուռնան փըռնում ար դրռդօռանչէն չօրք՚ ղօլավը իրը՛ք հէտ շօռ տամ, վէր անց կէնա* (Ձ):

ՔԸՌԸՍՈՒՆՔԱՎԷՐ - *տե՛ս* ՔԸՌԸՍՈՒՆՔՕՏ:

ՔԸՌԸՍՈՒՆՔԸՀԱՆ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քըռընսունքըհան անէլ - 1. Ծննդկանին ու նորածնին լողացնելով քառասունքից հանել: *Տատմարը կ՚ամ ա ծըմըթկանէն ա խուխէն քըռընսունքըհան անում* (Ձ): 2. Ննջեցյալի քառասունքը լրանալուց հետո նրա հարազատներին սգից հանել: *Աշօտը, հիրրըվանէն կընգանը քըռասունքը վէր պըրծընում ա, հիրըվանէն ծէն ա տամ ուրանց տօնը, քըռընսունքըհան անում* (Բ):

- Քըռընսունքըհան ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Ծննդկանը եւ նորածինը քառասունքից դուրս գալ: *Խօխան քըռընսունքըհան բիդի ինի, վէր կարիս չօլը տանիս* (Ձ): 2. Ննջեցյալի քառասունքը լրանալուց հետո սգից դուրս գալ (հարազատների մասին): *Մացակը կընգանը քըռասունքը տամ ա, քըռընսունքըհան ինում, փըսակվում* (Ձ):

ՔԸՌԸՍՈՒՆՔՕՏ - *ած.* Քառասուն օրը չլրացած, քառասունքի մեջ գտնվող: *Քըռընսունքօտ խօխան տանան տուս չընն անէլ* (Ձ):

ՔԸՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՔԸՌԱՆԱԼ-ի:

ՔԸՌԸՔՕՌԷ - *տե՛ս* ՔՈՒՌՈՒՔՕՌԷ:

ՔԸՌԹԱՆՔ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԱՆՔ:

ՔԸՌԹԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԷԼ:

ՔԸՌԹԷՉ - *տե՛ս* ԿԸՌԹԷՉ:

ՔԸՌԹՎԱՍԿ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՎԱՍԿ:

ՔԸՌԹՕՏԷԼ - *տե՛ս* ԿԸՌԹՕՏԷԼ:

ՔԸՌԻ - *տե՛ս* ՔԸՌԷ:

ՔԸՌԻ-ՔԸՌԻ - *տե՛ս* ՔԸՌԷ-ՔԸՌԷ:

ՔԸՌՆԸՆՔԱԽԱՇ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆԸՆՔԱԽԱՇ:

ՔԸՌՆԸՆՔԱԿՕԽ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆԸՆՔԱԿՕԽ:

ՔԸՌՆԸՆՔԱՎԸ՛Տ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆԸՆՔԱՎԸ՛Տ:

ՔԸՌՆԸՆՔԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆԸՆՔԷԼ:

ՔԸՌՆԸՆՔԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆԸՆՔԹԱԹԱԽ:

ՔԸՌՆԸՆՔԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆԸՆՔԿՈՒԼՈՒԼ:

ՔԸՌՆԸՆՔՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆԸՆՔՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՔԸՌՆԸՆՔՕՏ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆԸՆՔՕՏ:

ՔԸՌՆՕՆՔ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆՕՆՔ:

ՔԸՌՆԷԼ - *տե՛ս* ՎԸՐԱՐԷԼ:

ՔԸՌՈՒԾ/ՔԸՌՕԾ - *տես* ԸՐՈՒՐՈՒ(Ն)Ց: *Քացէ տամ քըռօշէն, քօնը տանէ մըքըռօշէն* (ԱՀ, 87):

- Քըռուշ տալ - *տե՛ս* Կուփէ տալ:

ՔԸՌՔԸՌԱԼ - *տե՛ս* ՀԸՌՀԸՌԱԼ: *...Լանզանթ ա քանշում, համ էլ քըռքըռալավ հարայ տամ...* (ԱԱ, 26):

ՔԸՌՔԸՌՕՆ - *տե՛ս* ՀԸՌՀԸՌՕՆ:

ՔԸՌՔԸՌՕՑ - *տե՛ս* ՀԸՌՀԸՌՕՆ:

ՔԸՌՕԹՈՒՆ - *գ.* Խուլ լինելը, խլություն: *Քըռօթունը քուռութունան լ՚ավ ա* (Ձ):

ՔԸՌՕԾ - *տե՛ս* ՔԸՌՈՒԾ:

ՔԸՍ/ՀԸՍ - *ձ.* Շանը մեկի՝ մի բանի դեմ գրգռելու բացականչություն: *Շօնը խուզ՚էրէն յըրա պէց ա թօղում, թա՝ ք՚ը՛ս, ք՚ը՛ս* (Ձ):

- Քըս անէլ/տալ - 1. Շանը գրգռել մեկի՝ մի բանի դեմ: *Էտ մարթը վէր շընէրը քըս ա տամ ըղվէսին հէտան, շընէրը հըսնըմ ըն, ըղվէսին փըռնըմ* (ՀԺՀ, VI, 254): 2. Գժտվելու հրահրել, կռվեցնել: *... Մը՛զ քըս ա տամ, ուրուր անավ անըմ, կըռվըցընըմ, ինք՚ը ղըրաղէն վը՛ենը կէնըմ* (ՀԲ, 356):

ՔԸՍԱԿ *(գրբ. քսակ)* - *գ.* 1. Փոքրիկ տոպրակ՝ փող, ծխախոտ եւն պահելու համար: *Քըսական մին վը՛սկէ յա տուս օնում, տամ ըտրրան* (Ձ): 2. *տե՛ս* ԹՕՐԲԱ: *Էտ մարթ նան տըղան յէր ըն կէնում, հացավ քըսակնէն լըցնում, ք՚ընանամ* (ՀԺՀ, V, 406):

ՔԸՍԱՆ *(գրբ. քսան)* - *թ.* Երկու տասնյակ, քսան: *Էտ թաքավէրը քըսան տարէ յար, հինչ փըսակվալ ար, ամմա խօխա չօնէր* (ՀԺՀ, V, 352):

ՔԸՍԷԼ/ՔԸՍԻԼ *(գրբ. քսեմ)* - *նբ.* 1. Շփել, շոշափել: *Էս քօռ մարթը ծէրքը քըսում ա ըտրրա իրը՛սէն, ճինանչում* (Ձ): 2. 2. Մի բան մի ուրիշ բանի շփել: *Հինչ հիվանդ իլալ ա, յը՛կալ ա ըստը՛ղ, էտ ճիրան խըմալ, պատառ էլ քըսալ ջանը, սըղացալ* (ԱԱ, 57): 3. Յուղի՝ ներկի եւն բարակ շերտով պատել: *Յը՛ղը քըսում ա հացէն, տամ խուխէն* (Ձ): 4. Հագուստի փեշը՝ ծայրը եւն որեւէ բանի կպցնել՝ շփել, հատակին՝ գետնին եւն դիպցնելով՝ քաշել: *Փէշկէրը տափը քըսէլավ ք՚ինամ ա* (Ձ):

ՔԸՍԷ-ՔԸՍԷ - *տե՛ս* ՔԸՍԸՔԸՍԷ:

ՔԸՍԸՆԱՆՈՒՑ - *ած.* Քսան միավոր պարունակող (դրամ, քաշ, տարողություն եւն): *Մին քըսընանուց քըշըռաքար ա տինում, էտ մէսը քըշըռում* (Ձ):

ՔԸՍԸ-ՓԸՍԻ/ՔԸՍԻ-ՓԻՍԻ/ՔԻՍԻ-ՓԻՍԻ/ՔԸՍԸՔՕՍԷ/ՔԸՍԸՔՕՍԻ/ՔՈՒՍԻ-ՔՕՍԻ - *գ.* 1. Ցածր ձայնով գաղտնի խոսակցություն: *Հիշկան անում ա, կարում չի ըտրրանց քըսըփըսին ըսկանա* (Ձ): 2. Բամբասանք, չարախոսություն: *Քըսըփըսին շատ մարթու տօն ա քանդալ* (Բ):

- Քըսը-փըսի անէլ - 1. Ցածր ձայնով գաղտնի զրույց վարել: ... *Ասլանը ըռընչէրան տուս ա կ՚ամ, թա.- Էտ հինչ ը՞ք քըսի-փըսի անըմ...* (ԱԱռ, 37): 2. Բամբասել, չարախոսել: *Էտ կընէգ՚ը սաղ օրը ըստրրանա-ընդրրանա քըսըփըսի յա անում* (Բ):

- Քըսը-փըսին ըղնէլ - Որեւէ գաղտնիք թաքուն տարածվել, որեւէ չբացահայտված՝ չհաստատված բանի մասին

այստեղ-այնտեղ խոսվել: *Քըսը-փըսին ըղնում ա շէնը, թա Ուջաղանց Նըխշունէն տըղան պիճ ա* (Բ):

ՔԸՍԸ-ՓԻՍԻ - *տե՛ս* ՔԸՍԸ-ՓԸՍԻ:

ՔԸՍԸՔԸՍԷ/ՔԸՍԷ-ՔԸՍԷ/ՔԸՍԻ-ՔԸՍԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըսըքըսէ անէլ - Շարունակ ու անփույթ կերպով քսել՝ շփել՝ տրորել, այստեղ-այնտեղ քսել, քսմսել: *Ըռանգը յօր ա ունէս, քըսըքըսէ ընէս, պատէրը լըպրտէս* (Ձ):

ՔԸՍԸՔՕՍԷ - *տե՛ս* ՔԸՍԸ-ՓԸՍԻ:

ՔԸՍԸՔՕՍԻ - *տե՛ս* ՔԸՍԸ-ՓԸՍԻ:

ՔԸՍԻ-ՔԸՍԻ - *տե՛ս* ՔԸՍԸՔԸՍԷ:

ՔԸՍԿԱՐԱՆՔ՝ - *տե՛ս* ՔԸՍԿԱՐԷՆՔ՝:

ՔԸՍԿԱՐԱՆՔ՝ - *տե՛ս* ՔԸՍԿԱՐԷՆՔ՝:

ՔԸՍԿԱՐԷՆՔ՝/ՔԸՍԿԱՐԱՆՔ՝/ՔԸՍԿԱՐԱՆՔ՝/ԿԸՍԿԱՐԷՆՔ՝ *(գրբ. կասկարայ)* - *գ.* Կաթսայի տակ դրվող եռոտանի, կասկարա: *Կարկօտ կ՚ալիս քըսկարէնքը վընէրավ կըլխըյէր ըն տընում, վէր կարկօտը կըտըրէ* (ՆԱԲ, 161):

- Քըսկարէնք՝ տը՛ռնալ - Միաբանվել, համերաշխվել: *Ըտըրանք հօրը մըռնէլանը յը՛տը քըսկարէնք՝ ըն տը՛ռնում, մին տը՛ղ ապրում* (Ձ):

- Քըսըկըրէնք՝ին մին վը՛ննը կօտըրվէլ - Երեք եղբայրներից՝ ընկերներից եւն մեկը մահանալ: *Ըտըրանք իրը՛ք ախպէր ին, լ՚ավ փոլ ին ըշխադում, ամմա հըրամից. քըսկըրէնք՝ին մին վէննը կօտըրվից* (Ձ):

- Քըսկըրէնք՝ու վը՛ննը - Որեւէ կերպ իրար հետ կապված երեք անձից՝ իրից յուրաքանչյուրը: *Իրը՛ք հընգէր ըն ինում, ամմէն մինը մին քըսկըրէնք՝ու վը՛ննը* (Ձ):

ՔԸՍԿԸՐԷՆՔ՝Ի - *գ.* Պատանեկան խաղ, երբ մի թիմի անդամները թեւ թեւի եւ գլուխ գլխի տված շրջանաձեւ կանգնում եւ պտտվում են, իսկ մյուս թիմի անդամները ցատկում են նրանց մեջքին: Եթե կագնածներից մեկին կամ նրանց մեկուսի կանգնած ղեկավարին (մար) հաջողվում է ցատկողներից որեւէ մեկին ոտքով խփել գետնի վրա, տեղերը փոխում են: *Քըսկըրէնք՝ին լ՚ազ՚ա թ խաղ ա* (Բ):

ՔԸՍՎԷԼ/ՔԸՍՎԻԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՔԸՍԷԼ-ի: *չբ.* 2. Մի բանի դիպչել՝ կպչել: *Շըլվարէն փօխկը քըսվում ա ցը՛խէն, յըխտօտում* (Ձ): 3. Սնգուրվել, շպարվել: *Հըմանչ՚ում էլ չի, քըսվալ ա, յը՛կալ հօրը հանգ՚իստը* (Բ): 4. *փխբ.* Շողոքորթությամբ մոտենալ, քծնել, քծնելով մտերմության ձգտել: *Էտ մարթը շատ ա քըսվում, ամմա էտ ըրփըվէրին մըհալ չի քըցում* (Ձ): 5. *անրգ.* Չքվել, հեռանալ: *Էտ մարթը կըզնըվում ա, թա.- Քըսվէ ըստըղաս, թա չէ փիս ա ինական* (Ձ):

ՔԸՍՏԱԼ - *չբ.* Սողալ, գետնին քսվելով՝ դանդաղ շարժվել: *Թանգին քըստալավ ըլըբաստըրակ չի փըռնէլ* (ԱԲԲ, 31):

ՔԸՍՏԱԽՕՏ - *գ.* Մի տեսակ խոտաբույս, որի ծայրը նման է ցորենի հասկին: *Քըստախօտը հիյվընէն լ՚ավ չընօտում* (Բ):

ՔԸՍՏԱԿԷՐ - *ած.* Քիստերից ճանկռտված: *Կըվէրէն պիրընէն քըստակէր ա տը՛ռալ* (Բ):

ՔԸՍՏԱՎԷՐ - *ած.* Քիստ ունեցող: *Քըստավէր խօտ ա* (Բ):

ՔԸՍՏ-ՔԸՍՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըստ-քըստ անէլ - 1. *տե՛ս* ՔԸՍՏ-ՔԸՍՏՑ(Ը)ՆԷԼ: 2. *տե՛ս* Քի՛շ-քի՛շ անէլ (2):

ՔԸՍՏՔԸՍՏՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* Քայլելիս ոտնամանները՝ ոտքերը գետնին քսելով՝ քստքստոց հանել: *Վը՛ննէրը քըստքըստցընէլավ քի՛նամ ա* (Ձ):

ՔԸՍՏՔԸՍՏՕՆ - *գ.* Քայլելիս ոտնամանները՝ ոտքերը գետնին քսելը եւ դրա հանած ձայնը, քստքստոց: *Նօ՚քա՚ռը ըտըրա քըստքըստօնէն յըրա գ՚ուրթնանում ա* (Ձ):

ՔԸՍՏՔԸՍՏՕՑ - *տե՛ս* ՔԸՍՏՔԸՍՏՕՆ:

ՔԸՍՈՒՐԱԹՕՂ - *տե՛ս* Քի՛ԸՍՈՒՐԱԹՕՂ:

ՔԸՍՈՒՐԱՀԱՑ - *տե՛ս* Քի՛ԸՍՈՒՐԱՀԱՑ:

ՔԸՍՈՒՐԱՅԸ՚Տ - *տե՛ս* Քի՛ԸՍՈՒՐԱՅԸ՚Տ:

ՔԸՍՓԸՍԱԼ - *չբ. տե՛ս* Քըսը-փըսի անէլ:

ՔԸՍՓԸՍՕՆ - *տե՛ս* ՔԸՍԸ-ՓԸՍԻ:

ՔԸՍՓԸՍՕՑ - *տե՛ս* ՔԸՍԸ-ՓԸՍԻ:

ՔԸՍ-ՔԸՍ - *տե՛ս* ՔԸՍ:

ՔԸՍՕՐ - *տե՛ս* Քի՛ԸՍՕՐ:

ՔԸՍՕՐԱՎԱԽՏ - *տե՛ս* Քի՛ԸՍՕՐԱՎԱԽՏ:

ՔԸՎԹԱՌԷԼ/ՔԸՎԹԸՌԱՆԱԼ - *անրգ. տե՛ս* ՊԸՌԱՎԷԼ:

ՔԸՎԹԸՌԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՔԸՎԹԱՌԷԼ:

ՔԸՎԹԸՌՑ(Ը)ՆԷԼ - *անրգ. տե՛ս* ՊԸՌԸՎՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՔԸՎԹԸՌՔՕՍԻ - *գ. տե՛ս* Քավթառ քսի:

ՔԸՎԹԸՌՕԹՈՒՆ - *անրգ. տե՛ս* ՊԸՌԸՎՕԹՈՒՆ:

ՔԸՎԹԸՌՕՏԷԼ - *անրգ. տե՛ս* ՊԸՌԸՎՕՏԷԼ:

ՔԸՐԱԷԾ/ՔԸՐԷԾ - *գ.* Լեռնային վայրի այծ, քարայծ: *Քըրաէծ վէր քըցիլը շատ ա տիժէր* (Բ):

ՔԸՐԱԽԷԽՏ/ՔԸՐԱԽԸ՚ԽՏ - *ած.* Քարերով պատված՝ լցված, քարերի մեջ խեղդված: *Քըրախէխտ ծառ ա, վէր էտքան էլ պէրք ա տամ, բիդի շընուրհակալ ինիս* (Բ):

- Քըրախէխտ անէլ - Քարերով պատելով՝ քարկոծելով սպանել՝ ոչնչացնել: *Քըրըպըրանուկ ըն անում, ըտըրան ըտը՛ղ քըրախէխտ անում* (Ձ):

ՔԸՐԱԿՆԸ - *գ.* Աղբյուրի քարե գուռ: *Կըռանում ա, քըրակնան ճ՚ուր խըմում* (Ձ):

ՔԸՐԱՀԱՆՔ - *գ.* Քարի հանք: *Ըրըվքարա քըրըհանքէրը Շ՚ունդուցըն ա ըլա՚լ* (ՆԱԲ, 85):

ՔԸՐԱՃԷԽԿ - *գ.* Քարի՝ ապառաժի մեջ բացված ճեղք: *Ըսկանալըն ու քըրըճէխկավը տ՚ուս կ՚ալ ծըլկէլը մին ա տէռնում* (ՆԱԲ, 52):

ՔԸՐԱՆԱԼ *(գրբ. քարանամ)* - *չբ. տե՛ս* Քար կըտըրէլ:

ՔԸՐԱՆՈՒՑ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՔԸՐԱՀԱՆՔ: 2. Քարքարոտ տեղ: *Էտ քըրընուցումը բօստան չի տը՛ռնալ, նըհախ չըրչարվէլ մէ՚լ* (Ձ):

ՔԸՐԱՊԱՏ - 1. *գ.* Քարաշեն պատ: *Օշափը վէր թըխում ա, էտ քըրապատը ցըրը՛վ ա կ՚ամ* (Ձ): 2. *ած.* Քարով՝ սալաքարերով պատած՝ ծածկած: *Մէր շէնին հըդէն քըրապատ ա* (Բ):

ՔԸՐԱՊԷՆ - *գ.* Քարի հետ կապված գործ: *Ուստան ասում ա.- Իմը քըրապէնը ա, յը՛ս փըդ՚ըպէնին նըհը՛տ կօրծ չօնիմ* (Ձ):

ՔԸՐԱՏԱԿ[1] - *տե՛ս* ՔԸՐԸԱՏԱԿ:

ՔԸՐԱՏԱԿ[2] - *գ.* Քարի՝ ապառաժի տակը՝ ստորոտը: *Մին էլ քի՛ս ըն մին քըրըտակու յիշիս, տըսնաս՝ ըտէղ մին պէն ա պըծ՚ըպածի՛ ընէս* (ՀԺՀ, V, 414):

ՔԸՐԱՔԱՄ - *տե՛ս* ՔԱՐՔԱՄ:

ՔԸՐԴԸԳԱ՚Ր - *գ.* Ցորենի, գարու եւն այլուրների խառնուրդ եւ դրանից թխված հաց: *Ըտըրա իլ՚ածընն էլ պատառ քըրդը՚գ՚ար ա ինում* (Ձ):

ՔԸՐԷԾ - *տե՛ս* ՔԸՐԱԷԾ:

ՔԸՐԷՀ *(արաբ. kira)* - *գ.* 1. Մեկի կատարած աշխատանքի համար տրվող դրամական կամ բնամթերային հատուցում: *Ուստան ի՚ուրանն կօրծը պըրծընում ա, քըրէհը յօր օնում, քի՛նամ* (Ձ): 2. Գումար, որ տալիս են մեկին՝ նրա ունեցած որեւէ իր՝ բնակարան՝ հող եւն օգտագործելու՝ վարձակալելու դիմաց: *Կընէգ՚ը մարթին դուլուղ ա անում, վար թ՚ա թաքավէրը ամէսը չօրս վը՛սկէ քըրէհավ տա, դաբուկ կըկէնա, թ՚ա չէ, չէ* (ՀԺՀ, V, 360):

- Քըրէհ անէլ - Վարձով աշխատել՝ ծառայություն մատուցել: *Վար քօչը կ՚ամ ա պըցընում սար, էն մարթըն ըսկըսում ա օրտավը քըրէհ անէլ* (Ձ):

- Քըրէհավ յը՛ր օնէլ - *տե՛ս* ՔԸՐԷՀԷԼ: *Էտ կընէգ՛ը մին ըրբա յա քըրէհավ յօր օնըմ, ք՛ինըմ* (ԼՂԲ, 366):

- Քըրէհավ տալ - Վարձակալությամբ տալ՝ տրամադրել: *Տանը ութըղնէրան մինումը ինք՛ը ա ապըրում, մինը էլ քըրէհավ տամ* (Բ):

ՔԸՐԷՀԱՎ - *ած.* 1. Վարձով աշխատող: *Էտ շէնումը քըրէհավ փանիլէք՛ շատ կան* (Ձ): 2. Վարձով տրվող՝ տրված՝ վերցվող՝ վերցրած: *Սաղ քաղաքը շօռ ա կ՛ամ, քըրէհավ տօն չի քըթէնում* (Ձ):

ՔԸՐԷՀԷԼ - *նբ.* Վարձակալությամբ օգտագործման վերցնել, վարձակալել: *Հըղէննի մին ծի յա քըրէհում, չամադաննէն քըցանում ծիյին յիրանը, հըղէ ինում բիդի տօն* (ՀԺՀ, VII, 167):

ՔԸՐԷՀՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՐԷՀԷԼ-ի:

ՔԸՐԷՀՏԱՐ - *գ.* Վարձով որեւէ բան տվող մարդ: *Քըրէհտարը ասում ա.- Ծիս քըրէհավ տամ ըմ, ամմա քըրէհը նաղդ բիդի տաս* (Ձ):

ՔԸՐԷՍՏՎԱԾ/ՔԸՐԷՍՏՈՒԾ - *գ.* Հիսուսի անվանումը, որ համարվում է ամենակարող: *Ընդըրա Քըրէստվածընն էլ չի կարէլ ճար անէ* (Ձ):

- Քըրէստվածը մընանա քըցիլ - Անգութ դառնալ, խիղճը կորցնել: *Իգէն քըրէստվածը մընանա քըցալ ա, էլ խօնցը ուրուն չի անում* (Բ):

ՔԸՐԸԱՏԱԿ/ՔԸՐԱՏԱԿ[1] - *տե՛ս* ՔԸՆԴՔԱՐ(ԱԿ):

ՔԸՐԸԷՂԱՆ - 1. *հվք., գ.* Թանկագին քարեր, ակնեղեն, գոհարեղեն: *Յանշիգ՛ը պէնում ա, տը՛սնում՝ վըսկըղանավ, քըրղանավ լիգ՛ը* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՔԱՐԷ: 3. *տե՛ս* ՔԸՐԱՆՈՒՑ:

ՔԸՐԸԷՆԷ - *գ.* Ժայռերի ծերպերին կամ քարքարոտ տեղերում աճող ծառ: *Կացէնը յօր ա օնում, էտ քըրը՛նէն կըտրում* (Ձ):

ՔԸՐԸԹԱՆԹ(ԸՐ)ՈՒԾ/ՔԸՌԸԹԱՆԹ(ԸՌ)ՈՒԾ/ՔԸԼԸԹԱՆԹ(ԸՌ)ՈՒԾ *(գրբ. քարաթթոշ)* - *գ.* 1. Մողեսի տեսակ, որ ապրում է քարքարոտ տեղերում, քարաթթոշ: *Քըրըթանթըրուշը փախչում ա, նի մընում քարէն տակը* (Ձ): 2. *փխբ.* Տգեղ՝ այլանդակ մարդ: *Ընդրան էլ ինում ա մին կ՛էշ ախճիգ՛՝ մին քըրըթանթուշ, վէր լ՛ըհա յէշիս, զանիլանտ կըտանէ* (Ձ):

ՔԸՐԸԹՈՒՋԻ - *գ.* Թզենի, որ աճում է ժայռերի ծերպերին կամ քարքարոտ տեղերում: *Էտ քը՛րծէն յըրա մին քըրըթուզի յա ինում փըսած* (Ձ)

ՔԸՐԸԿԱԾԱՆ - *գ.* Ժայռերի արանքով՝ քարքարոտ տեղանքով անցնող կածան: *Էտ քըրըկածանը հըսնում ա մինչը՛վ ըխպիրին կօշտը* (Ձ):

ՔԸՐԸԿԱՊԱՆ - *տե՛ս* ՔԱՐԿԱՊ:

ՔԸՐԸԿԱՐԿՈՒՏ - *գ.* 1. Կարկուտի խոշոր տեսակը: *Քըրըկարկուտ ա յը՛կալ, բուստընէն լօխ փուչըցըրալ* (Բ): 2. Կարկուտի նման տեղացող քարեր, քարերի տարափ: *Ընդրանք ըսքըսում ըն քարավ տալը, խանէն մարթիք՛ը մին թանիրանավ էտ քըրըկարկուտան պըրծընում ըն, փախչանում* (Ձ):

ՔԸՐԸԿԸՀՕԼ - *գ.* Քարե հյուղակ: *Ընդ՛ը մին քըրըկըհօլ ըն շինում, մաչին կէնում* (Ձ):

ՔԸՐԸԿԸՃԷՊ - *տե՛ս* ԿԸՌՃԻ:

ՔԸՐԸԿԸՌԸ՛Վ - *գ.* Միմյանց քարկոծելը, քարերով կռիվ: *Քըրըկըռը՛վը պըրծընում ըն, ք՛ինամ* (Ձ):

ՔԸՐԸԿԸՐԷ - *ած.* Քարերով եւ կրի շաղախով կառուցած: *... Ընդէրան ք՛էցինք մըտինք մատուռը, վէր մին քըրըկըրէ պիծի շէնք՛ ար...* (ՋՏ, Ա, 110):

ՔԸՐԸԿՈՒՏՈՒՐ - 1. *տե՛ս* ՔԱՐ (5, 12): 2. *տե՛ս* ԿԸՌՃԻ:

ՔԸՐԸՀԱՐԹ - *գ.* Քարհանքի շահագործումից հետո առաջացած հարթություն: *Կամ ըն, տը՛սնում վըխճըրնէն քըրըհարթումը նըստօտած* (Ձ):

ՔԸՐԸՀԱՑ(Ց)Է - *գ.* Հացենու տեսակ՝ կարմրավուն կեղեւով, տերեւներով եւ ծաղիկներով: *Ընդ՛ը մին քըրըհացցէ յա ինանում փըսած* (Ձ):

ՔԸՐԸՃԻՃԸ՛Խ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քըրըճիճը՛խ անէլ - Քարով՝ քարկոծելով ջախջախել՝ ճմռել: *Քարավը թակում ա, ըտըրա կըլօխը քըրըճիճը՛խ անում* (Ձ):

- Քըրըճիճը՛խ ինիլ/տը՛ռնալ - Քարով՝ քարկոծելով ջախջախվել՝ ճմռվել: *Վը՛ննը մընամ ա քարէն տակէն, քըրըճիճը՛խ տը՛ռնում* (Ձ):

ՔԸՐԸՄԱՄՈՒՌ(ՆԸ) - *գ.* Քարերի վրա աճող մամուռ: *Կը՛խտընէն կ՛ամ ըն ընդ՛ը, քըրըմամուռ օտում* (Ձ):

ՔԸՐԸՊԱՐԱՆ - *տե՛ս* ՔԸՐԸՊԸՐԱՆՈՒԿ:

ՔԸՐԸՊԸԼԻԹ - *գ.* Տափակ ու կլոր քար, որով փակում են կարասի՝ կճուճի եւն բերանը: *Կարասը կ՛ինամ լըցնում ըն, քըրըպըլիթը տինում ըռըխէն, ցը՛խում* (Ձ):

ՔԸՐԸՊԸՐԱՆՈՒԿ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըրըպըրանուկ անէլ - 1. Քարերով խփել՝ հարվածել, քարկոծել: *Քըրըպըրանուկ ըն անում, ըսպանում* (Ձ): 2. *փխբ.* Խիստ պարսավել, վատաբանել: *Ժողովէն վախտը կալխօզնիկնէն նախագէն մին լ՛ավ քըրըպըրանուկ ըն անում* (Ձ):

ՔԸՐԸՎԸ՛Ղ - *գ.* Քարքարոտ հող, քարաճաճկ հող: *Շատ ա չըրչարվում, մինչը՛վ վէր կարում ա էտ քըրըվը՛ղը վարէ* (Ձ):

ՔԸՐԸՏԱՆՁԻ - *գ.* Քարքարոտ տեղերում աճող տանձենի: *Էտ քըրըտանձանն տակէն նըստում ա, քունավ ընցընում* (Ձ):

ՔԸՐԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. քարացուցանեմ)* - *նբ.* ՔԸՐԱՆԱԼ-ի:

ՔԸՐԸՓԸ՛ՆԷ - *տե՛ս* ՔԸՐԸ՛ՆԷ:

ՔԸՐԸՔԱՆԴ - *տե՛ս* ՔԸՆԴԸՔԱՐ(ԱԿ):

ՔԸՐԸՔԱԾ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըրըքաշ կ՛անալ - Չարչարվել, տանջվել, շատ աշխատել: *Շատ ա քըրըքաշ կ՛ամ, մինչը՛վ էտ տօնը շինում ա, պըրծընում* (Ձ):

ՔԸՐԸՔԱԾԱՆ - *գ.* Երկաչք հարմարանք, որ գցելով գրաստի մեջքին, քարերով լցնում եւ տեղափոխում են: *Քըրըքաշանը քըցանում ա էշին մաշկավը, ք՛ինամ* (Ձ):

- Քըրըքաշան անէլ - Ոտքերը քարշ տալով՝ դժվարությամբ քայլել կամ որեւէ բան անել: *Քըրըքաշան ընէլավ կ՛ամ ա հըսնում տօն* (Ձ):

- Քըրըքաշան ինիլ/տը՛ռնալ - Ծանր աշխատանք կատարել, ծանր աշխատանքից խիստ հոգնել: *Էնքան կօրծ ըրէ, լափ քըրըքաշան տը՛ռէ* (Բ):

ՔԸՐԸՔԱՐ - *մ.* Քարից քար, այս քարից այն քարը: *Քըրըթանթըրուշը քըրըքար լօք-լօք ընէլավ փախչանում ա, նի մընում քը՛րծէն տակը* (Ձ):

- Քըրըքար ըղնէլ/ինիլ/կ՛անալ - *տե՛ս* Դանդարգ՛անն ըղնէլ:

- Քըրըքար քըցիլ - *տե՛ս* Դանդարգ՛անն անէլ:

ՔԸՐԸՔԱՐԷ - *տե՛ս* ՄԸՆՆԸՔԱՐԷ:

ՔԸՐԸՔԸՇԿՕՌ - *տե՛ս* ՔԱՐԿԱՊ:

ՔԸՐԹԷՂԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՐԹԸ՛ՂԷԼ:

ՔԸՐԹԷՂՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸՐԹԸ՛ՂՎԷԼ:

ՔԸՐԹԸ՛ՂԷԼ/ՔԸՐԹԷՂԷԼ - *նբ.* Սրելու գործիքով սրել՝ խարտոցել: *Տէնակը քըրթը՛ղում ա, վէր կ՛առնը մօրթէ* (Ձ):

ՔԸՐԹԸ՛ՂՎԷԼ/ՔԸՐԹԷՂՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՐԹԸ՛ՂԷԼ-ի:

ՔԸՐԹՆԷՆՔ՛ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆՕՆՔ:

ՔԸՐԹՆԸՆՔԱԽԱԾ/ՔԸՌՆԸՆՔԱԽԱԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քըրթնընքախաշ ինիլ/տը՛ռնալ - Քրտինքից խաշվել, շատ քրտնելուց մարմնի վրա բշտիկներ առաջանալ: *Շատ ա տաք, լափ քըրթնընքախաշ իլինք՛* (Բ):

ՔԸՐԹՆԸՆՔԱԿՕԽ/ՔԸՌՆԸՆՔԱԿՕԽ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆԸՆՔԹԱԹԱԽ:

- Քըրթնընքակօխ ինիլ/տը՛ռնալ - *տե՛ս* Քըրթնօնքը կօխէլ:

ՔԸՐԹՆԸՆՔԱՎԸ՛Տ/ՔԸՌՆԸՆՔԱՎԸ՛Տ - *գ.* Քրտինքի հոտ: *Մարթ կա՝հիշկան լըղանում ա, էլիա նը՛ստա քըրթնընքավը՛տ ա կ՛ամ* (Բ):

ՔԸՐԹՆԸՆՔԷԼ/ՔԸՌՆԸՆՔԷԼ *(գրբ. քրտնեմ)* - *չբ.* 1. Մարմնի վրա քրտինք դուրս գալ, քրտնել: *Փիս տաք ա, քըրթնընքալ ըմ* (Բ): 2. *փխբ.* Ապակու կամ այլ առարկաների վրա գոլորշու սառչող կաթիլներ առաջանալ: *Ակուշկէն հիլին քըրթնընքալ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Իրեն նեղ վիճակում զգալ, տագնապել: *Խը՛ղճը գ՛ուդա՛ում չի՝ հինչ ջօղաբ տա, քըրթնընքում ա* (Ձ): 4. *փխբ.* Լարված աշխատել, չարչարվել: *Շատ ա քըրթնընքում, ամմա կարում չի էտ քարը տը՛ղան պուք տա* (Ձ):

ՔԸՐԹՆԸՆՔԹԱԹԱԽ/ՔԸՌՆԸՆՔԹԱԹԱԽ - *ած.* Շատ քրտնած, քրտինքի մեջ կորած: *Քըրթնընքթաթախ ծիյին լըղոցընէլ չըն* (Ձ):

ՔԸՐԹՆԸՆՔԿՈՒԼՈՒԼ/ՔԸՌՆԸՆՔԿՈՒԼՈՒԼ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆԸՆՔԹԱԹԱԽ:

ՔԸՐԹՆԸՆՔՑ(Ը)ՆԷԼ/ՔԸՌՆԸՆՔՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. քրտնացուցանեմ)* - *նբ.* ՔԸՐԹՆԸՆՔԷԼ-ի:

ՔԸՐԹՆԸՆՔՕՏ/ՔԸՌՆԸՆՔՕՏ - *ած.* Քրտնած, քրտնոտ: *Քըրթնընքած ծըրքէրավ տո՛ւս ա տամ, լօխ օտում* (Ձ):

ՔԸՐԹՆՈՒՆՔ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆՕՆՔ:

ՔԸՐԹՆՕՆՔ/ՔԸՐԹՆՈՒՆՔ/ՔԸՐԹՆԷՆՔ/ՔԸՌՆՕՆՔ/ՔԸՇՆՕՆՔ *(գրբ. քիրտն, քրտուանք)* - *գ.* 1. Մաշկի ծակոտիներից մանր կաթիլների ձեւով դուրս եկող ջրանման հեղուկ, քրտինք: *Յալը՛խը տո՛ւս ա օնում, ճըկատէն քըթնօնքը սիրփո՛ւմ* (Ձ): 2. *փխբ.* Ապակու կամ այլ առարկաների վրա առաջացած գոլորշու բարակ շերտ: *Հիլվին իրը՛սը սաղ քըրթնօնք ա* (Բ): 3. *փխբ.* Ծանր՝ տքնաջան աշխատանք եւ դրա արգասիքը՝ վաստակը: *Ո՛ւրա՛ն քըրթնընքավըն ա էտ խօնցը պահալ մըծըցըրալ* (Ձ):

- Քըրթնընքավ ըշխադած կապէկը օղտու հա՛քի յա, ըրկընանալ չի - Արդար աշխատանքով հնարավոր չէ մեծ հարստություն կուտակել:

- Քըրթնընքէն մաչին լըղանալ/կօրչիլ - *տե՛ս* Քըրթնօնքը կօխէլ:

- Քըրթնընքօղը ըշխընդօղէն ղադիրը/մըդղարը կըգ՛իդա՛ - Շատ աշխատողը աշխատավորին կիարգի:

- Քըրթնօնքը ծըծէլ (մինին) - *տե՛ս* Ա՛րո՛ւնը ծըծէլ (2):

- Քըրթնօնքը կ՛ա՛լ/տո՛ւս կ՛ա՛լ - *տե՛ս* ՔԸՐԹՆԸՆՔԷԼ:

- Քըրթնօնքը կօխէլ/ծըլլալ/պատէլ/օնէլ - Սաստիկ քրտնել, քրտինքով պատվել: *Արչին վէր տը՛սնում ա, լըղաճանք ա տը՛ռնում, քըրթնօնքը կօխում* (Ձ):

- Քըրթնօնքը վը՛ղէն խառնէլ - *տե՛ս* Քըրթնօնք թափէլ:

- Քըրթնօնք թափէլ - Քրտնաջան՝ չարչար աշխատել: *Քինա՛մ ա քըրթնօնք թափում, փօղ ըստանում, կ՛ամ հօրը կօշտը* (ՆԼՂԺԲ, 58):

ՔԸՐԻՍՏՕՆՅԱ *(գրբ. քրիստոնեայ)* - *գ., ած.* 1. Քրիստոնեական կրոնը դավանող (մարդ): *Ասում ըն՝ կըռապաշտնէն մին դարիբ քըրիստօնյա յըն փըռնալ, ըսպանալ* (ԱԱ, 52): 2. *փխբ.* Բարեպաշտ (մարդ): *Ակուփը քըրիստօնյա մարթ ա, խա՛փիլ չի* (Բ):

ՔԸՐԻՍՏՕՍ/ՔԸ՛ՐԻՍՏՕՍ *(գրբ. Քրիստոս)* - *գ.* Աստծո որդին՝ Հիսուս Քրիստոսը: *Քը՛ուրը՛ուստօսը մէհէտ մի տօն ղօնաղ ա ընգընէս* (ԱԱ, 72):

- Քըրիստօսա մէխին թըխէլ - Թշնամություն անել: *Ասում ա.- Մ հիրը՛վան, Քըրիստօսա մէխին թըխէլ մէ՛լ, յը՛ս քու դ՛ուշմանըտ չըմ* (Ձ):

- Քրիստօսէն խա՛թրո՛ւ - Խնդրելու՝ աղերսելու բանաձեւ՝ ի սեր Քրիստոսի: *Քրիստօսէն խա՛թրո՛ւ մին պատառ ցօրէն տօ* (Բ):

- Քրիստօսը վըկա - Երդման բանաձեւ: *Քըրիստօսը վըկա, տը՛սալ չըմ* (Բ):

ՔԸՐԾԱՏԱԿ - *գ.* Ժայռի տակը՝ ստորոտը: *Կըխտարը փախչո՛ւմ ա, կ՛ամ էտ քըրծըտակէն կ՛օղը կէնում* (Ձ):

ՔԸՐԿՕԾԷԼ *(գրբ. քարկոծեմ)* - *նբ. տե՛ս* Քըրըպըրանուկ անէլ:

ՔԸՐԿՕԾՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՐԿՕԾԷԼ-ի:

ՔԸՐՇԱ - *տե՛ս* ՔԱՇԱՆ:

ՔԸՐՉ *(գրբ. քուրջ (մազից հյուսած կտոր)* - *գ.* 1. Քրքրված՝ գզգզված հագուստ: *Քըրչէրը կ՛ը՛ցալ ա, յը՛կալ հըրսանէք՛* (Բ): 2. Հին շորի կտոր, լաթ: *Մին քըրչ ա քըցո՛ւմ ծիյին յըրա, նըստում, հըղէ ինո՛ւմ* (Ձ):

ՔԸՐՉԸՓԱԼԱՋ - *տե՛ս* ՔԸՐՉ:

ՔԸՐՏԸՇՕԹՈՒՆ - *գ.* Քարտաշ լինելը, քարտաշի զբաղմունքը: *Քըրտըշօթունը փիս փէշակ չի, վէր կարիս լ՛ավ սըվը՛ռիս* (Ձ):

ՔԸՐՔԱՐՈՒՏ/ՔԸՐՔԱՐՕՏ - *ած.* Քարերով լի, քարոտ: *Ըսէս ըն՝ տականան ըստը՛ղ քըրքարօտ տը՛ղ ա լա՛լ* (ԱԱ, 37):

ՔԸՐՔԱՐՕՏ - *տե՛ս* ՔԸՐՔԱՐՈՒՏ:

ՔԸՐՔԷՇՆԸ - *տե՛ս* ԹԷՓ:

ՔԸՐՔԸՋԱԼ *(գրբ. քրքջամ (քահքահ ծիծաղել)* - *չբ.* Չարախնդալ, քրքջալ, ծաղրաբար ծիծաղել: *Մաչնակը քըրքըզամ ա, ծըլօլը վէր ածում, վազ տամ բըդի ախճիգ՛ը* (ՆԱԲ, 54):

ՔԸՐՔԸՋԻ - *գ.* Քրքիջ, ծաղրական ծիծաղ: *Ըստըրա քըրքըզին խանէն կը՛տըղցընէս ա* (Ձ):

- Քըրքըզի տալ - *տե՛ս* ՔԸՐՔԸՋԱԼ:

ՔԸՐՔԸՋՕՆ - *գ.* Քրքջալը եւ նրա ձայնը: *Ըստըրա քըրքըզօնան զա՛ղլա՛ս տանում ա* (Բ):

ՔԸՐՔԸՋՕՑ - *տե՛ս* ՔԸՐՔԸՋՕՆ:

ՔԸՐՔԸՔԸՇՆԸԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ԹԸՓԸԹԱԹԱԽ:

ՔԸՐՔԸՔԸՇՆԸԽԱՌ(Ն)Ը - *տե՛ս* ԹԸՓԸԽԱՌ(Ն)Ը:

ՔԸՐՔԸՔԸՇՆԸԿԱ՛ԼԻԼ - *տե՛ս* ԹԸՓԸԿԱ՛ԼԻԼ:

ՔԸՐՔԸՔԸՇՆԸՀԱՆ - *տե՛ս* ԹԸՓԸՀԱՆ:

ՔԸՐՔԸՔԸՇՆԻԼ - *չբ.* 1. *տե՛ս* ԽԸՐԽԸՄՆԷԼ: 2. Խմորը կամ մածունը թթվելով բարձրանալ՝ ուռչել: *Խըմօրը լ՛ավ քըրքըշնալ ա, պա՛ւլիլի վախտըն ա* (Բ):

ՔԸՐՔԸՔԸՇՆՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ԹԸՓԸԿԱ՛ԼԻԼ:

ՔԸՐՕԹՈՒՆ/ՔՈՒՐՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Քույր լինելը: *Քըրօթունը լ՛ավ պէն ա* (Ձ): 2. Քրոջ վերաբերմունք՝ հոգատարություն՝ վարվելակերպ՝ մտերմություն: *Էտ չուբանէն ախճիգ՛ը թաքավէրին ըխճըկանը քըրօթունը մըննան քըցո՛ւմ չի* (Ձ):

ՔԸՐՕՏԷԼ - *տե՛ս* ՔԱՐԷԼ (շատ բան):

ՔԸՐՕՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՐՕՏԷԼ-ի:

ՔԸՑԱԽԷԼ *(գրբ. քացախեմ (քացախեցնել)* - *չբ.* 1. Թթվելով քացախ դառնալ: *Այան ամմէն տարէ մին կօլա կ՛ինի յար ղըրաղ տինում, վէր քըցախէ* (Ձ): 2. Թթվել: *... Թօթը տանըմ ըն ածըմ պուժկէնէն, քըցըխէլանը յէտը արաղ ըն քաշըմ...* (ՀԺՀ, V, 239): 3. Կերածը լավ չմարսվել՝ ստամոքսում թթվել: *Հինչը օտում ա, քըցախում ա* (Բ): 4. *փխբ.* Թարմությունը՝ երիտասարդությունը կորցնել, ժամանակը անց կենալ: *Օգօղ չի ըլալ, մինչէվ մըհէնգ էլ էն ա տանը քըցըխէյիս* (ՆԱԲ, II, 47): 5. *փխբ.* Տրամադրությունն ընկնել, մռայլվել: *Յաղուգ ըտի քըցախալ ը՞ս, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

ՔԸՑԱԽՈՒՏ - ած. Վրան քացախ քսված, քացախով կեղտոտված: *Քըցախուտ աման ա* (Բ):

ՔԸՑԸԽԱՀԱՄ - 1. *գ.* Քացախի համ: *Կ՛ինին քըցըխահամ օնէ* (Բ): 2. *ած.* Քացախի համ տվող՝ ունեցող: *Քըցըխահամ կ՛ինի յա* (Բ):

ՔԸՑԸԽԱՃԸ՛ՌՐ - *գ.* Հետը քացախ խառնած ջուր: *Քըցըխաճո՛ւր ա ածում յըրան, օտում* (Ձ):

ՔԸՑԸԽԱՄԱՆ - *գ.* Քացախ պահելու աման: *Քըցըխամանը վէր ա ըղնում, կօտրում* (Զ):

ՔԸՑԸԽԱՎԸՏ - *գ.* Քացախի՝ քացախած՝ թթված բանի հոտ: *Տանան քըցըխավըտ ա կամ* (Զ):

ՔԸՑԸԽՀԱՄԷԼ - *չբ.* Քացախի համ ստանալ: *Կինին տաք տըղ վէր պահիս, կըքըցըխհամէ* (Զ):

ՔԸՑԸԽՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. քացախեցուցանեմ)* - *նբ. եւ պբ.* ՔԸՑԱԽԷԼ-ի:

ՔԸՑԸԽՕԹՈՒՆ *(գրբ. քացախութիւն)* - *գ.* Քացախած՝ թթված լինելը, քացախելու՝ թթվելու աստիճանը: *Պատառ փօրցում ա, թա.- Հալա քըցըխօթունը խըրէգ ա, մին էրկու օր էլ պահէ* (Զ):

ՔԸՑԸՀԱՐԷԼ - *նբ. տե՛ս* Քըցըքացէ անել:

ՔԸՑԸՀԱՐՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՑԸՀԱՐԷԼ-ի:

ՔԸՑԸՔԱՑԷ/ՔԸՑԸՔԱՑԻ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քըցըքացէ անել - Ոտքերով՝ քացով շատ՝ անընդհատ խփել, քացահարել: *Էս թուխսըկանը կօրէկըն օտում ա, սըկսում քըցըքացէ անէլը* (ՀԱԲ, 15, 24):

- Քըցըքացէ ընէլավ ապըրէլ - Դժվարությամբ գոյատեւել: *Քանիբ մարթ ա, քըցըքացէ ընէլավ ապըրում ա* (Զ):

ՔԸՑԸՔԱՑԻ - *տե՛ս* ՔԸՑԸՔԱՑԷ:

ՔԸՑԻԼ/ՔԻՑԻԼ - *նբ.* 1. Նետել, շպրտել: *Ասում ա.- Քանա՞ շօր ա, քըցի՛* (Զ): 2. Նետելով հասցնել, որոշ տարածությամբ մի բան նետել, մի տեղ նետել՝ ձգել: *Էս մինը վէր բուդէրը յօր ա ունէս, թա օտէ, թաքուն կըլխավը թող ա ընէս, քըցիս դալդան* (ՀԺՀ, V, 591): 3. Մի բանի մեջ մտցնել՝ դնել: *Աչառը քըցից, պէցավ, մաչան տա՞ւս յէկավ մին ջանիլ, դաշանգ ախճիգ...* (ՆԼԴԺԲ, 70): 4. Ձեռքից ցած թողնել, վերեւից ներքեւ բաց թողնել: *Թըխում ա, կըտըրան քըցում տափը* (Զ): 5. Տարածել, ծավալել: *Ըտի թաքավէրին կուճուր տըղան թախտէն նըստէս ա, յէրգիրը խըղըդօթուն քըցիս* (Զ): 6. Պատճառել, հարուցել: *Դուշմընօթունը քըցալ ա շինացուց մաչը* (Բ): 7. Արձակել, աճեցնել: *Ծառը շօշէր ա քըցալ* (Բ): 8. Բացել, փռել: *Էս պառավը լալավ յօրդան-դօշակ ա քըցալ, մաչին քօն իլալ* (ՀԺՀ, VI, 148): 9. Վրան քաշել՝ փռել՝ դնել՝ ձգել: *Մին շօր էլ պէրանվ, քըցից դութուն յըրան, սըկսից լաց ինիլը* (ԼՂԲ, 291): 10. Տնկել: ... *Հըրամման ա տամ, վըր սաղ Ղարաբաղի վըղին կըսը թըթի բաղէր քըցին* (ՀԺՀ, V, 239): 11. Ձգձգել, հետաձգել: *Ըսօրվա պէնը էգիսվան չըն քըցիլ* (ԱԲԲ, 30): 12. Մի բանից ետ պահել, խանգարել մի բան անելու: *Փիս հանօրը աշկը տա՞ւս կա, վըր ինձ հընգըրմաչա քըցալ ա* (ԼՂԲ, 24): 13. Հագցնել, մի բանի վրա անցկացնել՝ օդակաձեւ կապել: *Քանդիրը քըցում ա վէգը, քաշ տամ* (Զ): 14. Դուրս եկած՝ խախտված մասը իր տեղը բերել՝ հագցնել: *Խուխէն ծըրքը տա՞ւս ա ըղնում, տանում ըն սընըխչուն կօշտը, վէր քըցի* (Զ): 15. Մեկնել, հասցնելով բռնել՝ շոշափել եւն: *Ախճիգը ծէրքը քըցիս ա, թա մին ճիթ խաղու յօր օնէ, օխծը ծէրքան կըծէս ա...* (ԲՀԲ, 163): 16. Ուղղել, հառել: *Աշկէրը քըցիս ա դարադամէն հուրթը, տըսնաս՝ հուրանն շօնը հուրթին չօրս դօլավը պըտհուտ ա տաս* (ԼՂԲ, 314): 17. Շինել, կառուցել, կառուցելով երկարությամբ ձգել: *Էտ կըտէն էն յըրա մին լավ կարմունջ ըն քըցալ* (Զ): 18. Հիմնադրել: ... *Քիս ա հուրանն ազկըծուպը վըհըքէս, կաս ըստըղ շէն քըցիս* (ԱԱ, 18): 19. Բերել, հասցնել: *Շէնը գազ ըն քըցալ* (Բ): 20. Եփել, պատրաստել: *Նախշուն աքէրը լավ փըլավ ա քըցում* (Բ): 21. Լցնել: *Էտ տըղան մին տալէրք քըցում ա, ընդըրան ըռաշկէն տինում* (ՀԺՀ, V, 270): 22. Վնաս պատճառել, ծախսի տակ գցել: *Թանջիրը ըտըրանց խափում ա, քըցում, փուլէրը լօխ յօր օնում* (Զ): 23. Պաշտոնանկ անել: *Ըտի թաքավէրին քիցում ըն, էտ մարթին տինում թաքավէր* (Զ): 24. Խմել, կոնծել: *Մարթը հէնգ կըտվաթ քըցում ըն, հանփում* (Զ): 25. Մեկի վրա բարդել: *Շէնումը հինչ փիս պէն ար ինում, Շըվարշէն յըրա յին քըցում* (Զ): 26. Ճեղքերից՝ անցքերից եւն հեղուկ բաց թողնել: *Կարասը ճաքալ ա, տական կինի յա քըցում* (Բ): 27. *չբ.* Վախենալ: *Հօրը անա քըցում ա* (Բ): 28. Կազմում է բազմաթիվ հարադիր բայեր՝ *անըմը քըցիլ, հարայ քըցիլ, չօթկ քըցիլ, քըրըքար քըցիլ, տօն քըցիլ* եւն:

ՔԸՑԻԼ-ՓԸՌՆԷԼ - *չբ.* Երկար խորհել, կշռադատել: *Աստուծ ըսկանում ա, քըցում-փըռնում, ցավէն կէսը տամ խօխօնցը հօրը* (ԱԱ, 87):

ՔԸՑՎԻԼ/ՔԻՑՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸՑԻԼ-ի:

ՔԸՑՕՎԻ/ՔԻՑՕՎԻ - *ած.* 1. Մեջը շաքար գցած, քաղցր: *Քըցօվի չայը խօխէնքը շատ ըն սիրում* (Զ): 2. Ձեռքով գցած՝ տնկած: *Քըցօվի բաղ ա* (Բ):

ՔԸՔԱՀԱՄ - *գ.* Քաքի համ, գարշելի համ: *Էտ խօրանգը քըքահամ օնէ* (Բ):

ՔԸՔԱՆՕՑ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՀԱՐ:

ՔԸՔԱՊԷԿ - *տե՛ս* ԸԽՊԸՀԱՐ:

ՔԸՔԱՎԸՏ - *գ.* Քաքի հոտ, գարշելի հոտ: *Ըտրրա տանան քըքավըտ ա կամ* (Բ):

ՔԸՔԸԹԱՄԱՀ - *ած.* Խիստ ագահ եւ կծծի: *Քըքըթամահ մարթիգ շատ կան ըշխարքումը* (Բ):

ՔԸՔԸԼԸՄԱՆՍԸԼԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըքըլըմանստըլի անել - Որեւէ բան արագ ու անփութորեն՝ անորակ կատարել: *Ուստան կօրծը մին օրումը քըքըլըմանստըլի ըրավ, քըրցավ* (Զ):

ՔԸՔԸԼԸՎԱ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըքըլըվա անել - Իմիջիայլոց՝ ոչ մաքուր լվանալ: *Շօրէրը քըքըլըվա յա անում, կախ տամ* (Զ):

ՔԸՔԸԿԸԼՕԼԷ - *տե՛ս* ԹԸՐՔԸԿԸԼՕԼԷ:

ՔԸՔԸՇԷԼԱԿ - *գ.* Այն աղջիկ երեխան, որից հետո ծնվածը դարձյալ աղջիկ է լինում: *Ըտրրա ըռչի խօխան քըքըշէլակ ա իլալ* (Բ):

ՔԸՔԸՌԸԽ - *տե՛ս* ՈՒՇՈՒՆՑԱՏՈՒ: *Էտ դէրը շատ քըքըռըխ ա լալ* (ԲՀԲ, 192):

ՔԸՔԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՔԱՔԷԼ-ի:

ՔԸՔՈՒՌԱՎԸՏ - *տե՛ս* ՓԻՅՆԱՎԸՏ:

ՔԻԼԱՎԱՆԴ - *տե՛ս* ՔԸԼԱՎԱՆԴ:

ՔԻՇԷՐ - *տե՛ս* ՔԸՇԷՐ:

ՔԻՇԷՐԱՎ - *տե՛ս* ՔԸՇԷՐԱՎ:

ՔԻՇԷՐԷ - *տե՛ս* ՔԸՇԷՐԷ:

ՔԻՇԻԼ - *տե՛ս* ՔԸՇԻԼ:

ՔԻՇՄԻՇ - *տե՛ս* ՔՂԻՇՄԻՇ:

ՔԻՉԷՂԱԿ - *տե՛ս* ՔԸՉԷՂԱԿ:

ՔԻՊ(ԼԻԳ) - *տե՛ս* ՔՂԻՓ(ԼԻԳ):

ՔԻՍԱ - *տե՛ս* ՔՂԻՍԱ:

ՔԻՍԱՉԻ - *տե՛ս* ՔՂԻՍԱՉԻ:

ՔԻՍԻ-ՓԻՍԻ - *տե՛ս* ՔԸՍԻ-ՓԸՍԻ:

ՔԻՍ(Ս) - *ձ.* Ոչխարները քշելու բացականչություն: *Վըխճըրնէն քըշում ա՝ քի՛սս, քի՛սս* (Զ):

ՔԻՍՏ/ԿԻՍՏ *(ռուս. киста, հուն. kystis)* - *գ.* Ներկը՝ սոսինձը եւն որեւէ բանի երեսին քսելու հարմարանք, վրձին: *Քիստը յօր ա օնում, մըղըկնէն կըրասկա քըսում* (Զ):

ՔԻՐ - *տե՛ս* ՔՈՒՐ:

ՔԻՑԻԼ - *տե՛ս* ՔԸՑԻԼ:

ՔԻՑՎԻԼ - *տե՛ս* ՔԸՑՎԻԼ:

ՔԻՑՕՎԻ - *տե՛ս* ՔԸՑՕՎԻ:

ՔԻՓ(ԼԻԳ) - *տե՛ս* ՔՂԻՓ(ԼԻԳ):

ՔՂԱԲԱԲ *(արաբ., պրս. kabāb)* - 1. *տե՛ս* ԽԸՐԱՎԱԾ: 2. *տե՛ս* ԼՈՒԼԱՔՂԱԲԱԲ:

ՔՂԱԲԱԲԱՑՈՒ - *տե՛ս* ՔՂԸԲԸԲԱՑՈՒ:

ՔՂԱԲԱԲԽԱՆԱ - *տե՛ս* ՔՂԸԲԸԲԽԱՆԱ:

ՔՂԱԲԻՆ *(թրք. kəlin (ամուսնություն)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քաբինը կըտ(ը)րէլ - Ամուսնանալու կամ այլ բան անելու խոչընդոտ-

ները՝ կապանքները վերացնել՝ վերանալ, թույլտվություն տալ՝ ստանալ: *Շահին ախճիգը նան փըսացուն կալու յըն մէջիդ, մօլլին քըշտին փըսակվին, քաբինը կըտրին* (ՀԺՀ, V, 183):

ՔԱԴԽՈՒԴԱ/ՔԱԹԽՈՒԴԱ *(պրս. kedxudā (տանուտեր)* - *գ.* Գյուղում դիրք ունեցող անձ, գյուղի իշխանավոր՝ մեծավոր: *Մին օր էլ Մէլիք-Շահնազարը քանդխուդօցը ծէն ա տամ դօնաղ* (Ձ):

ՔԱԹԱ *(թրք. kete)* - *գ.* 1. Յուղով, կաթով, ձվով, խորիզով կլոր թխվածք, գաթա: *Մարը քաթա յա թըխում, տինում ըտըրա խուրջինումը* (Ձ): 2. *փխբ.* Գաթայի ձեւով կլոր նախշազարդ գորգի կենտրոնում: *Թաքուհին գիբին քաթան վէր տըսնում ա, մընամ ա հըյիլ-մայիլ կըտըրած* (Ձ):

- Քաթա յը՞ն/չը՞ն պիժը՞նում - *տե՛ս* Չամէնչ ը՞ն պիժը՞նում:

ՔԱԹԽՈՒԴԱ - *տե՛ս* ՔԱԴԽՈՒԴԱ:

ՔԱԼ/ՔԱԼ *(պրս. kal)* - 1. *տե՛ս* ԽԱԿ: 2. *տե՛ս* ԼՕԴՈՒՐ: 3. *տե՛ս* ԱԽՄԱԽ:

ՔԱԼ - *տե՛ս* ՔԻՆԻԼ:

ՔԱԼԱ[1] - *տե՛ս* ՔԱԼԼԱ[1]:

ՔԱԼԱ[2] - *տե՛ս* ՔԱԼԼԱ[2]:

ՔԱԼԱ[3] - *տե՛ս* ՓԱՓԱՇ (2):

ՔԱԼԱԲԱՋ - *տե՛ս* ՔԱԼԼԱԳԲԱՋ:

ՔԱԼԱԲԱՇԻ - *տե՛ս* ՔԱԼԼԱԲԱՇԻ:

ՔԱԼԱԳ - *տե՛ս* ՔԱԼԼԱԳ:

ՔԱԼԱԳԲԱՋ - *տե՛ս* ՔԱԼԼԱԳԲԱՋ:

ՔԱԼԱԳԸՋՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԱԼԼԱԳԸՋՕԹՈՒՆ:

ՔԱԼԱԳՉԻ - *տե՛ս* ՔԱԼԼԱԳՉԻ:

ՔԱԼԱԳՕՋ - *տե՛ս* ՔԱԼԼԱԳՕՋ:

ՔԱԼԱՂԱՅԻՆ - *տե՛ս* ՉԻՔԻԼԱ(ՏՈՒԼ):

ՔԱԼԱՂԻ/ՔԱԼԱՂԱ *(պրս. kalāx)* - *տե՛ս* ՉԻՔԻԼԱ(ՏՈՒԼ):

ՔԱԼԱՄ *(պրս. kālām)* - *գ.* Կաղամբ: *Ղարաբաղ քալամը լավ չի տըռնաս* (Բ):

ՔԱԼԱ-ՄՈՒԼԱ - *տե՛ս* ՔԱԼԼԱ-ՄՈՒԼԼԱ:

ՔԱԼԱՍ(ԹԱՐ) - *տե՛ս* ՀԱՄՓԱ:

ՔԱԼԱՎ - *տե՛ս* ՔԻՆԻԼԱՎ:

ՔԱԼԼԱ[1]/ՔԱԼԱ[1] *(պրս. kelle)* - *անրգ. տե՛ս* ԿԸԼՕԽ:

- Քալլա տալ - *տե՛ս* Ղօչի տալ:

ՔԱԼԼԱ[2]/ՔԱԼԱ[2] *(թրք. kələ (ցուլ)* - *գ.* 1. Չկռտած եզ, ցուլ: *Էտ սաղ նըխէրումը մինակ մին քալլա յա ինում* (Ձ): 2. *փխբ.* Ուժեղ՝ առույգ՝ գեր մարդ: *Դէ, Հըյկանց Սիրօժըն էլ քալլա յա, լի՞, վէր տըրըքցընում ա, էտ թօրք փանիլիվանը ըղնում ա ծօրը* (Ձ): 3. *փխբ., անրգ.* Վավաշոտ՝ ցանկասեր տղամարդ: *Կանփունց Սուրէնը քալլա յա, օխտը կընէգ ա պահում* (Բ):

- Քալլան խաղ անէլ - Կովերի բեղմնավորվելու շրջանն սկսվել: *Կարունքը յը՞կալ ա, քալլան խաղ ա անում* (Բ):

- Քըլլավ կալ - Բեղմնավորվել, զուգավորվել (կովերի մասին): *Սաղ շէնումը մին քալլա չի կա, թա կըվէրը քըլլավ կան* (Բ):

ՔԱԼԼԱԲԱՋ - *տե՛ս* ՔԱԼԼԱԳԲԱՋ:

ՔԱԼԼԱԲԱՇԻ/ՔԱԼԱԲԱՇԻ - *տե՛ս* ՋԸՌԸԿԸԼՕԽ:

ՔԱԼԼԱԳ/ՔԱԼԱԳ *(պրս. kelek)* - *գ.* Մեկին վնասելու՝ խաբելու՝ ծիծաղելու վիճակում դնելու համար կատարված՝ ձեռնարկած խորամանկ արարք, մեկի գլխին բերած փորձանք: *Շատ վախտ ա անց կէնում, ամմա մարթը կընգանը քալլագը մընանա քըցում չի* (Ձ):

- Քալլագ կալ/պիրիլ - Խորամանկորեն մեկին վնասել՝ խաբել՝ ծիծաղելի վիճակի մեջ դնել: *Իտի Պըլըպուդին քալլագ ա կանս Մէլիք-Շահնազարէն* (ԼՂԲ, 379):

- Քըլլագու մաչ ընկել - Մեկի խորամանկ արարքից վնասվել՝ ծիծաղելի վիճակի մեջ ընկնել՝ փորձանքի ենթարկվել: *Մէլիքը էս դօնումը էլ ա քըլլագու մաչ ընկէս* (Ձ):

- Քըլլագու մաչ քըցիլ - *տե՛ս* Քալլագ կալ:

ՔԱԼԼԱԳԲԱՋ/ՔԱԼԱԳԲԱՋ/ՔԱԼԼԱԲԱՋ/ՔԱԼԱԲԱՋ *(թրք. kələkbaz)* - *ած., գ.* Ուրիշներին խորամանկորեն վնասող՝ խաբող՝ ծիծաղելի վիճակում դնող (մարդ): *Իրան-Թուրան լօխ ըսկընաս ըն, վըր Պըլըպուդի ընըմավ մին խէլանք, քալլագբազ մարթ կա* (ԼՂԲ, 391):

ՔԱԼԼԱԳԸՋՕԹՈՒՆ/ՔԱԼԱԳԸՋՕԹՈՒՆ - *գ.* Ծայրահեղ՝ իրեն չարդարացնող հանդգնություն, հանդուգն արարք, անտեղի խիզախություն: *Քալլագըզօթունը շատ մարթու տօն ա քանդալ* (Ձ):

ՔԱԼԼԱԳՉԻ/ՔԱԼԱԳՉԻ *(թրք. kələkči)* - *տե՛ս* ՔԱԼԼԱԳԲԱՋ: *Առըստամը շատ քալլագչի յա ընում. քալլագը Ղըրդանց տըված ա* (ՆԱԲ, 99):

ՔԱԼԼԱԳՕՋ/ՔԱԼԱԳՕՋ - *ած., գ.* Չափազանց հանդուգն, վնասակարության չափ խիզախ (մարդ, արարք): *Քալլագօզ մարթ ա իլալ Տումըցէ Թէվանը* (Բ):

ՔԱԼԼԱ-ՄԸՂԱԼԱԽ - *մ.* Գլխի վրա, գլուխը դեպի ներքեւ դարձրած դրությամբ, գլխիվայր: *... Էս այամին ղօչչաղ տըղան էն ա, վէր սօտ ասի, փօղ կօլ տա, խազայինի ըռաչին կըլըպընդրէգի տա, քալլա-մըղալախ կաղնի յա կատու տէռնա* (ՋՏ, Բ, 120):

ՔԱԼԼԱ-ՄՈՒԼԼԱ/ՔԱԼԱ-ՄՈՒԼԱ/ՔԸԼԸՄԱԼԱ *(թրք. kəlamullah (դուրան)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քալլա-մուլլա անէլ - *տե՛ս* Կըլօխը թափ տալ:

- Քալլա-մուլլա կարթիլ - *տե՛ս* Թըքըթօհմաթ տալ:

ՔԱԼՄԱ *(արաբ. kālime, պրս. kaleme)* - *տե՛ս* ՀԸՏԷ[1]:

ՔԱԼՉԱ - *տե՛ս* ԳԱՂԱԿ:

ՔԱԼՎԱ(Ն)ՍԱՐԱ - *տե՛ս* ՔԱՐՎԱՆՍԱՐԱ:

ՔԱԼՈՒՔՈՒԼ/ՔԱԼՈՒՔՈՒԼ - *գ. հվք.* Խակ մրգեղեն: *Քալուքուլ ա քաղում, քինամ* (Ձ):

ՔԱԼՓԱԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԱՐՓԱԹՈՒՆ:

ՔԱԼՕՇ/ՔԱԼՈՒՇ - *տե՛ս* ՉԱՅԻՐ (2):

ՔԱՀԱՐԲԱՐ/ՔԱՀԸՐԲԱՐ *(պրս. kāhroba, թրք. kehribar)* - *գ.* 1. Մանր կտորներով հողի տակ գտնվող դեղնավուն (նաեւ սեւ) քարացած խեժ, ինչպես նաեւ դրանից պատրաստված իր՝ առարկա, սաթ: *Ըտըրա ճիտընուցէն յըրա մին դաշանգ քահարբար ա ինում, վէր ա ըղնում, կօրչում* (Ձ): 2. *փխբ.* Վճիտ, փայլուն, պաղպաջուն (հեղուկ, աղբյուր եւն): *... Արաղ, հինչ ա՞րաղ, մին քահըրբար...* (ՀԺՀ, V, 236):

ՔԱՀԸՐԲԱՐ - *տե՛ս* ՔԱՀԱՐԲԱՐ:

ՔԱՀՐԻՋ - *տե՛ս* ՔԱՀՐԻՋ:

ՔԱՀՐԻՋ/ՔԱՀՐԻՋ *(պրս. kahriz)* - *գ.* Գետնի տակով փորած ջրուղի, արտեզյան ջրհոր: *Սըրէրէն քամակը ընցընէլավ՝ տէսնում ա մին ցօրտ-ցօրտ քանիրիզ՝ չօրս անգունը ծըղրգնէ փըսած* (ՀԺՀ, V, 361):

ՔԱՄ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քամ յը՞ր օնէլ - *տե՛ս* Լանգաթ քաշիլ:

ՔԱՄԱՆՉԱ/ՔԱՄԱՆՉԱ *(պրս., թրք. kemenče)* - *գ.* Արեւելյան լարավոր երաժշտական գործիք՝ քամանչա: *Ըտըրան էլ մին լավ քամանչա յա ինում* (Ձ):

ՔԱՄԱՆՉԱ - *տե՛ս* ՔԱՄԱՆՉԱ:

ՔԱՄԱՆՉԻՍՏ - *գ., ած.* Քամանչա նվագող՝ քամանչահար: *Ղըվալանց Սիրօժը լավ քամանչիստ ա իլալ* (Բ):

ՔԱՄԱՐ/ՔԱՄԱՐ *(գրբ. կամար)* - *գ.* Ոսկե՝ արծաթե եւն զարդերով գոտի: *Այուն մին վը՞սկէ քամար ա իլալ* (Բ):

ՔԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՔԱՄԱՐ:

ՔԱՄԲԱԽՏ/ՔԱՄԲԱԽՏ *(թրք. kəmbəxt)* - *ած.* Անբախտ, դժբախտ, ոչ բախտավոր: *Թաքավէրը դանդ ա անում, թա խէ ինքը էտքան քամբախտ ա* (ՀԺՀ, V, 629):

ՔԱՄԲԱԽՏ - *տե՛ս* ՔԱՄԲԱԽՏ:

ՔԱՄԽՕՐԱԳ - *ած.* Ուտելիքի՝ կերակուրների հանդեպ քմահաճ: *Քամխօրագ մարթ ա Տօնին* (Բ):

ՔԻՄԻԼ - *ած.* Չափահաս դառնալով՝ խելքի եկած, խելահաս: *Ասում ա.- Տու քիմիլ տըղա յըս, քինի կըլծխըտ պա՛հէ* (Զ):

ՔԻՆԴ *(թրք. kend)* - *տե՛ս* ՇԷՆ (1):

ՔԻՆԴԻՐ/ՔԻԷՆԴԻՐ/ՔԷՆԴԻՐ *(պրս., թրք. kendir)* - *գ.* 1. Մի քանի տակ ոլորած կամ հյուսած ամուր թել՝ կապելու եւ տնտեսական այլ կարիքների համար, պարան: *Մըէծ ախպօրը մըէշկան քինդիր ըն կապըմ, կախ տամ* (ՀԺՀ, V, 18): 2. Երկարության անորոշ չափ: *Ըրիքնակը էրկու քինդիր ա մընացալ՝ մար մընէ* (Զ):

- Քինդիրը թօրը քինի, վէրչումը կ'ըլական ա կ'ըէփավը անց կէնա - Ասում են՝ նկատի ունենալով այս կամ այն գործի մեջ տվյալ մարդու՝ ղեկավարի կարեւորությունը. վերջնական արդյունքը նրանից է կախված:

- Քինդիրը ծըմակավը օնէլ - Դժվարին՝ ուժերից՝ կարողություններից վեր գործ ձեռնարկել: *Շատ մարթ ա քինդիրը ծըմակավը օնում ուրան խըէլքան* (Զ):

- Քինդիրը ծըմակավը օնէլ, մին ճըպատ կըտըրէլ - Մեծ՝ դժվարին գործ ձեռնարկել, սակայն չնչին արդյունք ստանալ: *Ախմաղ մարթ ա. քինդիրը ծըմակավըն ա կալալ, մին ճըպատ կըտըրալ* (Բ):

- Քինդիրը կ'ըէփավը անց կէնալ - Գործը այն իրագործելու համար կարեւոր մարդու՝ ղեկավարի միջոցով գլուխ գալ: *Մինչըէվ վէր ապան կա՛ վէչ, քինդիրը կ'ըէփավը անց չի կընան* (Զ):

Քինդիրը պօկը/վէզը քըցիլ - 1. Խեղդել, կախել: *Ըտի թաքավէրը հըրաման ա տամ, վէր էտ կ'օղէն տանին, քինդիրը պօկը քըցին* (Զ): 2. Ստիպել, պարտադրել: *Քինդիրը պօկըն ա քըցում, թա.- Ախճիգ'ըտ ինձ բիդի տաս* (Զ): 3. Իրեն ենթարկեցնել, իր կամակատարը դարձնել: *Անց ա կէնում մին տարէ, էտ հարթնը քինդիրը տընըցուց պօկըն ա քըցում* (Զ):

- Քինդիրը վըզին տինիլ - *տե՛ս* Քինդիրը պօկը քըցիլ:

- Քինդիր ծիք տալ - Խաղատեսակ, երբ խաղացողները բաժանվում են երկու խմբի եւ պարանի հակառակ կողմերից բռնելով՝ ձգում՝ ջանալով այն խլել հակառակ թիմից: *Քինդիր ծիք տալը մէր խօխա վըխտըվա սիրիլի խաղըն ա իլալ* (Բ):

Քինդիր կապած - *տե՛ս* Չաթու կապած:

- Քինդիր չըմ տալ, վէր կախ ինի/խէխտըվի - Ոչ մի բանի արժանի չէ, նույնիսկ խեղդվելու պարանի էլ արժանի չէ:

- Քընդիրա փախած - *տե՛ս* Թօկա փախած:

- Քընդիրին էրկանըն ա լ'ավ, խուսկէն կարճը - Ամեն ինչի չափը պետք է պայմանավորված լինի նրա բնույթով:

ՔԻՆԴԻՐԲԱՋ/ՔԻԷՆԴԻՐԲԱՋ/ՔԷՆԴԻՐԲԱՋ *(պրս. kandirbār)* - *տե՛ս* ՓԱՀԼԸՎԱՆ(1): *... Հունց ա՞նց կէնամ, խէ յէս քինդիրբազ ը՞մ, պա իտի պէրակ մագին կըլխավը անց կըկէնվա՞...* (ՋՏ, Բ, 6):

ՔԻՆԴԻՐԻԼ/ՔԻԷՆԴԻՐԻԼ/ՔԷՆԴԻՐԻԼ - *նբ.* Կաշկանդել, խոչընդոտել, ազատ գործելու հնարավորությունից զրկել: *Ծունը մըէզ քինդիրալ ա, կարում չընք՝ բըդէրումը կօրծ անինք* (Զ):

ՔԻՆԴԻՐՎԻԼ/ՔԻԷՆԴԻՐՎԻԼ/ՔԷՆԴԻՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԻՆԴԻՐԻԼ-ի:

ՔԻՆՔԱՆ - *տե՛ս* ՔԱՆՔԱՆ:

ՔԻՆՔԻՆՉԻ - *տե՛ս* ՔԱՆՔԱՆՉԻ:

ՔԻԱՇԻ - *տե՛ս* ՔԱՇԻ:

ՔԻՇԿԻՆԻՓ - *գ.* Փայտը նախշելու գործիք: *Քիշկինափը թըխծընում ա, փանդը նախշում* (Զ):

ՔԻԱՌԱՂՈՒՋ - *տե՛ս* ՔԻԱՐԱՎՈՒՋ:

ՔԻԱՌԱՎՈՒՋ - *տե՛ս* ՔԻԱՐԱՎՈՒՋ:

ՔԻԱՌՈՒ - *ած.* Պարարտ, փարթամ, ընտիր: *Քառու տըմակ օնէ էս ղօչը* (Բ):

ՔԻԱՍ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քիաս կ'ալ - Խաղը սկսելուց առաջ վիճակ գցել. խաղամայրերից մեկը, որեւէ բան թաքցնելով ձեռքերի ափերից մեկում, երկու ձեռքը բռունցքված պարզում է մյուս խաղամորը. վերջինս պետք է գուշակի, թե որ բռունցքի մեջ է այն, որպեսզի խաղը սկսի իր թիմը: *Քիաս ըն կ'ամ, ըսքըսում բաբադուշի խաղ անէլը* (Զ):

ՔԻԱՍԱԴ *(արաբ. kesad)* - *տե՛ս* ՊԱԿԱՍ:

ՔԻԱՍԱՐ *(թրք. keser (կարճ, համառոտ)* - 1. *տե՛ս* ՔԻԱՍՄԱ: 2. *մ. տե՛ս* Կարճ ասած:

ՔԻԱՍԻԲ - *տե՛ս* ՔԻԱՍԻԲ:

ՔԻԱՍԻԲ/ՔԻԱՍԻԲ *(արաբ. kyasib)* - *ած.* 1. Ապրուստի անհրաժեշտ միջոցներից զուրկ, աղքատ, չքավոր, չունեւոր: *Մըէծ ըխճըկանը տամ ա մին հըրուստու, կուճուրէն՝ մին քիասիբ տըղու* (ՆԼՂԺԲ, 33): 2. Որեւէ բան բավարար չափով չունեցող, խղճուկ: *Քիասիբ շէն ա. համ վըէղէրըն ա խըրէգ, համ ծըմըկնէն* (Զ): 3. Անշուք, ճոխությունից զուրկ: *Քիասիբ հըրսանէք ա* (Բ): 4. *գ.* Աղքատ՝ չքավոր՝ չունեւոր մարդ: *Քիասիբը հիշկան ըշխադէ, կարէլ չի հըրուստանա* (Զ): 5. *մ.* Աղքատաբար, աղքատի պես: *Քիասիբ ըն ապըրում* (Բ):

- Քիասիբը վէր հավ օտէ, յա՛ հավըն ա հիվանդ, յա՛ ինքը - Աղքատը հաճույքների դիմում է միայն ծայրահեղ դեպքերում:

- Քիասիբը օխծը կէրավ, ըսը'ցէն՝ տիւզն ա, հարուստը կէրավ, ըսը'ցէն՝ ճար ա - *տե՛ս* Հարուստը օխծը կէրավ, ըսը'ցէն՝ ճար ա, քիասիբը կէրավ, ըսը'ցէն՝ տիւզն ա:

- Քիասիբին արտը կըչուրանա, խոխան կըթիւլանա - Աղքատներն են փորձանքի ենթարկվում:

- Քիասիբին հալը քիասիբը կըգիդա - Նույն կարգավիճակում գտնվող մարդիկ են իրար հասկանում:

- Քիասիբու դանա/հօլ - Նիհար, վտիտ (մարդկանց եւ կենդանիների մասին): *Էտ էլ հօ խօխա չի՞, քիասիբու դանա յա* (Բ):

- Քիասիբու խօրագ - 1. Ոչ յուղալի՝ ոչ սննդարար կերակուր: *Թանավը քիասիբու խօրագ ա* (Բ): 2. Հեշտ՝ դյուրին գործ: *Պատ տինիլը լ'ավ ուստէն հըէտ քիասիբու խօրագ ա* (Բ):

ՔԻԱՍԻԲ-ՔԻՈՒՍՈՒԲ - *տե՛ս* ՔԻԱՍԻԲ-ՔԻՈՒՍԻԲ:

ՔԻԱՍԻԲ-ՔԻՈՒՍԻԲ/ՔԻԱՍԻԲ-ՔԻՈՒՍՈՒԲ - *գ. հվք.* Աղքատներ, աղքատ մարդկանց բազմություն: *Էտ մարթը ուրան հըրըստութունը լօխ քիասիբ-քիուսուբու պիժըէնում ա, ինքը քօչում* (Զ):

ՔԻԱՍՄԱ *(թրք. kesme)* - *ած., մ.* 1. Առանց շեղվելու՝ թեքվելու, ուղիղ: *... Վօրօշալ ըն, վար շէնը քինդին, ըտէղավ քիասմա տիւս կ'ան խաչէնա յիրա, վար վաղ հըսնէն* (ԱԱ, 28): 2. Առանց վերապահումներ անելու, շիտակ, շիտակորեն, ուղիղ: *Ղարաբացէն ըստըղավ-ընդըղավ չի ըղնում, խօսկը քիասմա յա ասում* (ԱԲԲ, 61):

ՔԻԱՍՄԱՅՕԼԻ - *գ., ած.* Կարճ, չթեքվող, ուղիղ (ճանապարհ): *Քիասմայօլի հըղէ յա* (Բ):

ՔԻԱՍՊԱՐՊՈՒՔ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քիասպարպուք անէլ - Արագ հեռանալ, փախչել: *Մին տէղ տէսնըմ ա խազայինին դախըլըն ըն կըտըրըմ քիասպարպուք անըմ, մին տէղ օրը ցիրէկավ արկաթ-ըրկութ կ'ուղանում...* (ՋՏ, Բ, 119):

ՔԻԱՍՏԱԼԱՆ - *գ.* Փոքր աղջիկներին դիմելու կոչական բառ: *Քիաստալան, մին ըստաքան ճիւր պէր, խըմիմ* (Զ):

ՔԻԱՍՏԸՐԱԿ - *տե՛ս* ԿԱՐՃ (1): *Ըլըբաստըրակ, վըէնէրը քիաստըրակ, լօխճաց շատ վագ տա, պէն չօտէ* (ԱՀ, 33):

ՔԻՎԳԻՐ/ՔԻՓԳԻՐ *(պրս. kafgir, թրք. kevgir)* - գ. Կերակրի՝ մուրաբայի եւ քափը քաշելու մետաղյա ծակոտկեն շերեփաձեւ հարմարանք: *Քիփգիրը յօր ա օնում, խաշլամէն քափը քաշում* (Զ):

ՔԻՎԾԻՆ/ՔԻՕՎԾԻՆ *(թրք. kövšən)* - գ. Արոտատեղի, արոտավայր: *Կըվէրը քըվշինումը ըրածում ըն* (Բ):

- Քիվշինը քօռ իշէրէն մընալ - Ասպարեզը՝ բնագավառը անարժաններին մնալ՝ անարժանների տնօրինության տակ ընկնել: *Էտ յըրգիրումը էլ լավ ուստա չի կա, քիվշինը մընացալ ա քօռ իշէրէն* (Զ):

ՔԻՐ/ՔԻՐ *(պրս. kyar)* - գ. Օգուտ, շահ, եկամուտ: *Ասում ա.- Էտ վէր լօխ տու վրս յէր ունէս, պա իմ քարրս վէրրն ա՞* (Զ):

- Քիար անէլ - 1. Օգուտ՝ շահույթ՝ եկամուտ ստանալ: *Միհէնգ հու վըէխճար ա պահում, լավ քիար ա անում* (Զ): 2. Արդյունք տալ, նպաստել: *Վէրջը, տըղէրքը տէսնըմ ըն, վըէր ուրանց ըջըդվէլը, կըգնըվէլը, թըկըմըհակը քիար չանըմ...* (ԼՂԲ, 305):

ՔԻՐ - *տե՛ս* ՔԻԱՐ:

ՔԻԱՐԱՄԻԹ/ՔԻՐԻՄԻԹ - *տե՛ս* ՔԻԱՐ:

ՔԻՐԻՄԻԹ - *տե՛ս* ՔԻԱՐԱՄԱԹ:

ՔԻԱՐԱՎՈՒՋ/ՔԻԱՌԱՎՈՒՋ/ՔԻԱՌԱՂՈՒՋ *(թրք. kereviz)* - գ. Մաղադանոսի նման բանջարաբույս, որ բանջարեղենների հետ թթու են դնում՝ հաճելի համ տալու համար: *Աղտիրանծէն մաչը քարավուզ բիդի քըցիս, վէր համը լավ ինի* (Բ):

ՔԻՐԳԻՀ *(պրս. kārgāh (գործատեղ)* - գ. Փայտե շրջանակ, որի մեջ ձգված ամրացնում են կտորը՝ վրան ասեղնագործելու համար: *Այան թօռնանը մին քիրգիհ ա տամ* (Բ):

ՔԻՐԹ - *տե՛ս* ԽԸՐԴ:

ՔԻՐԹՄԱ - *տե՛ս* ՔԻՐԹՄԻ:

ՔԻՐԹՄԻ/ՔԻՐԹՄԱ *(թրք. küräk)* - գ. Հողը փխրեցնելու գործիք, որ բաղկացած է երկար ձողից, որի ծայրին ամրացված է 10-20 սմ լայնությամբ մետաղե կեռ շեղբը: *Քիրթմին յօր ա ունէս, նի մընէս բաղը* (Զ):

- Քիրթմի տալ - Հողը փխրեցնել: *Վըէրը հիշկան քիրթմի տաս, էնքան պէրքը շատ կինի* (Զ):

ՔԻԱՐԽԱՆԱ/ՔԻՐԽԱՆԱ *(պրս. karxane (գործատուն)* - գ. Օղի թորելու հարմարանք՝ սարք, ինչպես նաեւ այն շինությունը, որտեղ տեղադրված է այդ հարմարանքը: *... Թիզգիդին թըթի բաղէր ըն քըցըմ, մըէծ-մըէծ բաղէրըմը արաղ քաշէլի քարխանա յըն տինըմ* (ՀԺՀ, V, 239):

ՔԻԱՐՎԱՆ *(պրս. kārvan, թրք. kervan)* - գ. Բեռներով բարձած ուղտերի եւ այլ գրաստների խումբ, քարավան: *Քըրվանէն տարը վար ըսկանում ա հուրան էշին սանը, շատ ուրխանում ա...* (ՆԼՂԺԲ, 83):

- Քիարվան կապէլ - Քարավանի նման երկար շարք կազմել: *Շատ ըն քինամ, թա խըրէգ, տէսնում ըն մըրչըմնէն, քարվան կապած, կըրմունջավրն անց ըն կէնում* (ՀԺՀ, VII, 75):

- Քիարվան կըտրել - Քարավանի հարստությունը թալանել՝ կողոպտել: *Ըտրանք վօրօշում ըն, վէր քինին քարվան կըտրրին* (Զ):

- Քիարվան կըտրէլի քըշէր - Պարզ՝ լուսնկա գիշեր: *Մին քարվան կըտրէլի քըշէր ըտրանք քինամ ըն ծրմակը* (Զ):

- Քիրվանէն ճօնդը ըրվալ/պէնվալ - Քարավանը շարժվել՝ ճանապարհ ընկնել: *Լրհա վէր քըրվանէն ճօնդը ըրվամ ա, թօռը նի յա օնում* (Զ):

ՔԻԱՐՎԱՆԲԱՇԻ/ՔԻՐՎԸՆԲԱՇԻ - գ. Քարավանի պետ՝ ավագ՝ գլխավոր: *Վրթէսին քարվանբաշի տիրին, լօխճին կըտօրից* (ԱԲԲ, 90):

ՔԻԱՐՎԱՆՍԱՐԱ/ՔԻՐՎԸՆՍԱՐԱ/ՔԻԱԼՎԱ(Ն)ՍԱՐԱ *(պրս. kārvānsaray)* - գ. 1. Իջեւան ճանապարհների վրա կամ քաղաքում, որտեղ քարավանները եւ ուղեւորները հանգստանում կամ գիշերում էին, իջեւանատուն: *Ըտրէդ մին քարվանսարա յա ինում, քըշէրը ըտրէդ կէնում ըն, ըռութանան էլիա հըդէ ինում* (Զ): 2. *փխբ.* Կեղտոտ՝ աղտոտ տեղ: *Ըտրրա տօնրն էլ հօ տօն չի՞, քարվանսարա յա, վէր նի յրս մընում, գանիլանտ տանում ա* (Բ): 3. *փխբ.* Անկարգ՝ խառնաշփոթ միջավայր՝ տեղ: *Էս էլ հօ կանտօր չի՞, քարվանսարա յա* (Բ):

ՔԻՐՓԱԹԻՆ/ՔԻՐԻՐՓԻԹԻՆ/ՔԻԸՐՓԸԹԻՆ/ՔԻՐԻՓԻԹԻՆ/ՔԻԼԲԱԹԻՆ *(պրս. kālbātan, թրք. kelpetin)* - գ. Երկաթե գործիք մի բան պինդ բռնելու՝ դուրս քաշելու համար, աքցան: *Քիրփաթինավը հիշկան ծիք ա տամ, մէխը տինս չի կամ* (Զ):

- Քիրփաթինավ պիրանան խօսկ տինս օնէլ - Դժվարությամբ խոսեցնել: *Տրնաշինըտ մին պէն չի ասում, թա ըսկանանք, քիրփաթինավ ընք պիրանան խօսկ տինս օնում* (Բ):

ՔԻՐՓԻԾ/ՔԻՐՓԻՉ *(ռուս. кирпич, պրս. karpič)* - գ. Հողախառն կամ հարդախառն կավից պատրաստած թրծած կամ անթուրծ ուղղանկյուն շինանյութ, աղյուս: *Էտ պալատը քիրփիճա յա ինում շինած* (Զ):

ՔԻՐՓԻՉ - *տե՛ս* ՔԻՐՓԻԾ:

ՔԻՓԻՆԻԳ/ՔԸՓԻՆԻԳ - գ. Երիզաձեւ ճիճու, երիզորդ: *Ասում ա.- Փօրումը քիրփինիգ կա, ըտրրա հըէտէ չի քուքանում* (Զ):

ՔԻՓԳԻՐ - *տե՛ս* ՔԻՎԳԻՐ:

ՔԻՓԻԳ - *ած., գ.* Խորամանկ, անզգամ (հատկապես՝ երեխա): *Էտ քիփիգը մօրը վըէսկէ մուտանան կուղացալ ա* (Բ):

ՔԻԱՓՈՒՌ - *տե՛ս* ՔԻԱՓՈՒՐ:

ՔԻԱՓՈՒՐ/ՔԻԱՓՈՒՌ *(արաբ., թրք. kāfir, պրս. kafār)* - *ած., գ.* Անխիղճ, անգութ (մարդ): *Քիափուր մարթ ար. մօրը լըծալ ար...* (ՀԱԲ, 15, 83):

- Քիափուր մընաս - Հանդիմանական արտահայտություն՝ ուղղված անխիղճ արարք թույլ տվողին (հաճախ գործածվում է մտերմաբար): *Քիափուր մընաս, հացը խէ լօխ կէ՞րալ ըս, պա յըէս հինչ օ՞տիմ* (Բ):

ՔԻՔԻԼԻԳ *(թրք. khekhlik)* - *տե՛ս* ՔԸՔԻՌԼԻՎԷՐ:

ՔԻՔԻԼԻԳ-ՊՕՉԻԳ - *ած.* Ծամեր եւ խոպոպներ ունեցող: *Էս քիքիլիգ-պօչիգ ախճիգը օշրս, մըէթկրս տարալ ա* (ԼՂԲ, 20):

ՔԻՔԻՌԼ *(արաբ. kyakül, թրք. kakul)* - գ. Գլխի վրա պտուտակաձեւ ոլորած մազերի փունջ, խոպոպ: *Հրռանցէ վէր ըտրրա քիքիուլը տըէսնում ա, ճրնանչում ա* (Զ):

- Քիքիուլիտ/քիքիուլին դուրբան - Ասում են որեւէ կորուստի դեպքում՝ հոգ չէ, փույթ չէ, մի՛ մտահոգվիր, քեզ մի՛ մեղադրիր: *Կավ ա, լի՞, ըստակալ ա, ըստակալ ա, քիքիուլիտ դուրբան* (Զ):

ՔԻԷՋ - *տե՛ս* ՔԻԸՋ:

ՔԻԷԹԻԿ/ՔԻԸԹԻԿ/ՔԻՕԹԻԿ *(թրք. kütük)* - գ. 1. Ծառի բնից սղոցած՝ կտրած կամ կոտրած մաս, կոճ: *Ծառը վէր ըն քըցում, մին էրկու քէթիկ կըտրրում, տինում շինըմաչումը, վէր յրրան նըստօտին* (Զ): 2. Ծառի արմատի հաստ՝ գետնից դուրս ցցված մասը: *Թօխրավ հիշկան քանդում ա, կարում չի էտ քէթիկը պուք տա* (Զ): 3. *փխբ.* Տան, գերդաստանի եւն նահապետ: *Մէր ազկէն քէթիկը Առըստամ ապան ա* (Բ): 4. *փխբ. տե՛ս* ՔԻՕՀՆԱ ՔԻԷԹԻԿ: 5. *փխբ.* Արմատական բան, սրբություն: *Էտ յըէխծէն մէր շէնին քիօթիկրն ա* (Բ):

- Քիրթիկա վէր ընգած վըէրթը - Գեր եւ դանդաղաշարժ մարդ: *Իզէն քիրթիկա վէր ընգած վէրթն ա, էն հինչ հօնդ բիդի ա՞նէ* (Զ):

- Քիրթիկու վըէրթը - *տե՛ս* Քիրթիկա վէր ընգած վըէրթը:

ՔԻԷԼԷԽ - *տե՛ս* ԲԱԴԱՐԻՔ:

ՔԻԷՆ[1] - *տե՛ս* ՔԷՆ[1]:

ՔԻԷՆ[2] - *տե՛ս* ՔԷՆ[2]:

ՔԻԷՆԴԻՐ - *տե՛ս* ՔԻԱՆԴԻՐ:

ՔԻԷՆԴԻՐԲԱՋ - *տե՛ս* ՔԻԱՆԴԻՐԲԱՋ:

ՔԻԷՆԴԻՐԻԼ - *տե՛ս* ՔԻԱՆԴԻՐԻԼ:

ՔԻԷՆԴԻՐՎԻԼ - *տե՛ս* ՔԻԱՆԴԻՐՎԻԼ:

ՔԻԷՉԱ/ՔԷՉԱ *(թրք. keče)* - *գ.* Բրդից կամ մազից պատրաստած խիտ եւ հաստ կտոր, թաղիք: *Քի՛էչա՛ յա ինք՝ օնում, էշին հը՛տի մին լ՛ավ փալան կարում* (Բ): 2. *փխբ.* Ոչ փափուկ՝ ոչ փխրուն հաց կամ այլ բան: *Էս էլ հо հաց չի, քի՛էչա՛ յա* (Բ):

ՔԻԷՉԱՄՋԱՅԻ/ՔԷՉԱՄՋԱՅԻ - *գ.* Սեւ եւ սպիտակ երկարավուն հատիկներով եւ հաստ կեղեւով խաղողի տեսակ: *Քի՛էչամջա՛յին լ՛ավ խաղու վա, ամմա էրկան կէնում չի* (Բ):

ՔԻԷՉԻ/ՔԷՉԻ - *ած.* Թաղիքից պատրաստված, թաղիքե: *Քի՛էչի շօ՛ր ա կ՛ը՛ցալ* (Բ):

ՔԻԷՓ - *տե՛ս* ՔԻԸՓ:

ՔԻԷՓԱՎ - *տե՛ս* ՔԻԸՓԱՎ:

ՔԻԷՓՉԻ- *տե՛ս* ՔԻԸՓՉԻ:

ՔԸԲԸԲԱՑՈՒ/ՔԱԲԱԲԱՑՈՒ - *ած., գ.* Քյաբաբի համար նախատեսած (միս): *Ք՛ըբըբացուն ղըրաղ ա տինում, մընացած մէսը ծախում* (Ձ):

ՔԸԲԸԲԽԱՆԱ/ՔԱԲԱԲԽԱՆԱ *(թրք. kababxane)* - *գ.* Խորովածանոց: *Միհէնգ՝ ք՛ըբըբխանա շատ կա* (Բ):

ՔԸՁԸ՞ՏԷ/ՔԸՁԸ՞ՏԷ - *մ.* Քեզ համար: *Ասում ա.- Վէր պիրիս, ք՛ըզը՞տէ մին տօն ըմ շինա՛կա՛ն* (Ձ):

- Ք՛ըզը՞տէ փալանք՛ասը չըմ - Մի՛ փորձիր ինձ խաբել՝ միամտացնել, ինձ ուրիշի հետ մի՛ համեմատիր:

ՔԸ՞Ձ/ՔԻԷՁ/ՔԷՁ/ՔԸ՞Ձ *(գրբ. քեզ)* - *դ.* Անձնական դերանվան երկրորդ դեմքի եզակի թվի՝ *ՏՈՒ*-ի տրական հոլովաձեւը: *Տըղան տա՛ւս ա կ՛ամ, ասում, վը՞ր յէս ըմ ք՛էզ կ՛ինթընցըրալ* (ՀԺՀ, VI, 126):

- Ք՛ըզանա յը՞րընը ա՞, թա ք՛ըզանա վէ՞րը - Ասում են ագահ մարդկանց:

- Ք՛ը՞զ հըրցընօղ չի կա - *տե՛ս* Ք՛ը՞զ հի՞նչ:

- Ք՛ը՞զ հինչ - Քո գործը չէ, քեզ չի վերաբերում: *Ասում ա.- Տարալ ըմ, լ՛ավ ըմ ըրալ, ք՛ը՞զ հի՞նչ* (Ձ):

- Ք՛ը՞զ մատաղ (հնիմ, անիմ) - 1. Խնդրելու՝ աղերսելու փաղաքշական արտահայտություն: *Ք՛ը՞զ մատաղ, ք՛ը՞մնա՛ զ ըրա՛, պէռնը քըցիմ էշավը* (Բ): 2. Սիրո՝ խանդաղատանքի արտահայտություն: *Ք՛ը՞զ մատաղ, ասօր կը՞կ՛աս մէր տօն՝ խըրաված օտինք՛* (Բ):

- Ք՛ը՞զ պէն ըմ ասում - Ասածս կարեւոր է՝ արժեքավոր է, հավատա՛ ինձ: *Հա՛ռը թա.- Ք՛ը՞զ պէն ըմ ասում, ք՛ինի՛ Ըրշակէն կօշտը, փուշմընան չըս* (Ձ):

- Ք՛ը՞զ տը՞ս - Արհամարհական արտահայտություն՝ քո մասին հոգ տա՛ր: *Ասում ա.- Ինձ նըհը՞տ կօրծ չօնիս, տու ք՛ը՞զ տը՞ս* (Ձ):

- Ք՛ը՞զ տը՞սնամ - Խրախուսական՝ հորդորական արտահայտություն՝ աշխատիր պատվով դուրս գալ: *Ք՛ը՞զ տը՞սնամ, Սի՛մօն դայի, էտ փա՛հլիվանէն յը՞խնէ, վէր էլ մը՞ծ-մը՞ծ խօսէ վէչ* (Ձ):

ՔԻԸԹՈՒԿ - *տե՛ս* ՔԻԷԹՈՒԿ:

ՔԻԸՓ/ՔԻԷՓ *(արաբ., թրք. keyf)* - *գ.* 1. Կերուխում, խնջույք, ուրախություն: *Ք՛ը՞փէն վախտը թօռը նի յա օնում, հարամ անում* (Ձ): 2. Բավականություն, հաճույք: *Ըմըռնըվա թօռը մըզը՞տէ ք՛ը՞փ ա* (Բ): 3. Ցանկություն, կամք: *Լօխ ուրխանում ըն, ամմա էտ պէնը թաքավէրին ք՛ը՞փավը չի հնո՛ւմ* (Ձ): 4. Տրամադրություն: *Ասում ա.- Ըսօր թաքավէրին ք՛ը՞փը լ՛ավ չի, էք՛ո՛ւց կը՞կ՛աս* (Ձ):

- Ք՛ը՞փ անել - 1. Կերուխում՝ ուրախություն անել, զվարճանալ: *Կինուն կարասը պէնում ըն, կ՛առնը խըրավում, նըստում ք՛ը՞փ անում* (Ձ): 2. Իր կամքով՝ իր ուզածի պես ապրել՝ վարվել՝ շարժվել, իրեն ազատ զգալ: *Ըտըրանք խանէն քըշտան փախչում ըն, ք՛ինամ ծըմըկնէն, ո՛ւրա՛նց հը՞տէ ազադ ք՛ը՞փ անում* (Ձ):

- Ք՛ը՞փավը ք՛ինիլ - Մեկի տրամադրությանը կամ կամքին համապատասխան վարվել: *Խը՞ղճ Ա՛րիսա՛կը օխտը հարթնը օնէ, գ՛ո՛ւդո՛ւմ չի, թա վէրին ք՛ը՞փավը ք՛ինի, վէր լ՛ավ ինի* (Բ):

- Ք՛ը՞փէն թօղնել/թօղ անել - Իր կամքին թողնել: *Թաքավէրը ասում ա.- Քու ք՛ը՞փէտ ըմ թօղնում, հունցը օգում ըս, ըրա՛* (Ձ):

- Ք՛ը՞փէն նի կ՛ա՛ն - 1. Թեթեւ վիրավորել, նեղացնել, տհաճություն պատճառել, տրամադրությունը գցել: *Վէր ո՛ւրո՛ւր ք՛էփէ նի չի կ՛ան, կօրծը սուդի յըն տամ* (ՀԺՀ, V, 334): 2. Թեթեւ վիրավորվել, նեղանալ, տհաճություն զգալ, տրամադրությունն ընկնել: *Էտ վը՞ր ըստի յա ասըմ, թաքավէրին տըղին ք՛էփին նի յա կ՛ամ...* (ՀԺՀ, V, 88):

- Ք՛ը՞փէն ք՛ը՞փ չըհըսնել - Շատ ուրախ՝ գոհ՝ երջանիկ լինել: *Մաքաղաթ աքօրը թօռնը բընական յը՞կալ ա, ք՛ը՞փէն ք՛ը՞փ չի հըսնում* (Բ):

- Ք՛ը՞փը արամիշ անէլ/զօղ անել - Բավականություն՝ հաճույք վայելել: *Մին տէղ հազարնէ յըն խարջըմ, ք՛էփը արամիշ անըմ, մին օրիշ տէղ կապէկ չըն ք՛ըթէնըմ՝ դօխտուրի յա ճարի տան...* (Ձ):

- Ք՛ը՞փը թօղնել - *տե՛ս* Ք՛ը՞փը խարաբ ինիլ: *Տը՞սնըմ ա, վէր Բաղդասարէն ք՛էփը թօղալ ա...* (ՀԱԲ, 15, 14):

- Ք՛ը՞փը խարաբ - Անտրամադիր, տրամադրությունն ընկած: *Ք՛ը՞փը խարաբ մարթ ա, հինչ ը՞ս շուլուղ անում* (Բ):

- Ք՛ը՞փը խարաբ անէլ/խըրըբցընէլ - Տրամադրությունը գցել: *Թօռը հօնդ ընուղնէրէն ք՛ը՞փը խարաբ ըրավ* (Բ):

- Ք՛ը՞փը խարաբ ինիլ/խարաբ տը՞ռնալ/խըրըբանալ - Տրամադրությունն ընկնել, անտրամադիր լինել, իրեն վատ զգալ: ... *Տըղէրքը յէր ըն կընաս, տըսնաս՝ մօրը ք՛էփը խարաբ ա* (ՀԺՀ, V, 251):

- Ք՛ը՞փը լ՛ավ - *տե՛ս* Ք՛ը՞փը ք՛օք:

- Ք՛ը՞փը լ՛ըվանալ - *տե՛ս* Ք՛ը՞փը ք՛ուքանալ:

- Ք՛ը՞փը լ՛ըվըցընէլ - *տե՛ս* Ք՛ը՞փը ք՛ուքըցընէլ:

- Ք՛ը՞փը կ՛ա՛ն - Հիանալ: ... *Տընէր ըն շինալ, վէր յէշիս, ք՛ը՞փըտ կը՞կ՛ա...* (ՀԲ, 348):

- Ք՛ը՞փը կօտ(ը)ռէլ - 1. *տե՛ս* Ք՛ը՞փը խարաբ ինիլ: *Էտ տըղան շատ ա տըխըրվըմ, ք՛ը՞փը կօտրըմ ա...* (ՀԺՀ, V, 21):

- Ք՛ը՞փը հազզար/միլլո՛ն - Տրամադրությունը խիստ բարձր (հիմնականում՝ հարբելուց): *Ք՛ը՞փը հազզար մարթին անա հինչը օգ՛իս, կըտա* (Ձ):

- Ք՛ը՞փը հազզար/միլլո՛ն տը՞ռնալ - Տրամադրությունը խիստ բարձրանալ (հիմնականում՝ հարբելուց): *Թամադան մին էրկու կ՛ը՞վաթ վէր խըմում ա, ք՛ը՞փը հազզար ա տը՞ռնում* (Ձ):

- Ք՛ը՞փը հարամ անէլ/հըրըմցընէլ - 1. *տե՛ս* Ք՛ը՞փը խարաբ անել: 2. Ուրախությունը՝ խնջույքը փչանալ՝ խափանվել (անախորժ արարքով՝ վարմունքով եւն): *Ըտըրանք հա՛ռփհում ըն, կը՞ռը՞վ անում, հըրսընքըվուրնէրէն ք՛ը՞փը հարամ անում* (Ձ):

- Ք՛ը՞փը հարամ ինիլ/տը՞ռնալ/հըրամէլ - 1. *տե՛ս* Ք՛ը՞փը խարաբ ինիլ: 2. Ուրախությունը՝ խնջույքը փչանալ՝ խափանվել (անախորժ արարքով՝ վարմունքով եւն): *Էտ ախմախը քացէ յա տամ կ՛ինուն կօլան պարան տամ, ք՛ը՞փ ընօղնէրէն ք՛ը՞փը հըրամում ա* (Ձ):

- Ք՛ը՞փը յը՞խծուն խութ՛ումը - *տե՛ս* Ք՛ը՞փը հազզար: *Ուռթանա-քըշէրավ յէր ա կէնում՝ ք՛էփը յը՞խծուն խութ՛ումը* (ՆԱԲ, 57):

- Ք՛ը՞փը պէնվալ - *տե՛ս* Ք՛ը՞փը ք՛ուքանալ:

- Ք՛ը՞փը սըխտօրէլ - *տե՛ս* Ք՛ը՞փը հարամ անել:

- Ք՛ը՞փը տալ - Ցանկանալ, հաճել,

ուզել: ... *Մին սաղ քըղաքու մըծ ա, վէր սըհաթ քէփը հինչ տա, ինդի յէլ կարող ա անէ* (ՀԲ, 338):

- Քըփը քուքանալ - Տրամադրությունը բարձրանալ: *Նօքայրը վըխվըխէլավ մին կըվաթ խըմալ ա, քըփը քուքացալ ա* (ԱԱ, 62):

- Քըփը քուքըցընել - Տրամադրությունը բարձրացնել: *Ըտըրան խըմըցընում ըն, քըփը քուքըցընում, դարկում տօն* (Ձ):

- Քըփը քօք - 1. Տրամադրությունը բարձր, ուրախ, երջանիկ: *Քընիս ա մին մէծ քաղաք հըսնէս, տըսնաս ժողովուրթը, քըփըրնէն քօք, ամմէնը ուրանց կօրծէն* (ՀԺՀ, V, 297): 2. Հարուստ, ապահով, երջանիկ: *Առաչ Մացակը շատ ա իլալ քանիբ, միհէնգ քըփը քօք ա* (Բ):

- Քըփը քօք անել - *տե՛ս* Քըփը քուքըցընել: *Մուկուչը կինի յա խըմալ, քըփը քօք ըրալ* (ՀԲ, 349):

- Քըփը քօք ինիլ/պահէլ - Ուրախ՝ լավ տրամադրության մեջ լինել: *Մարթին քըփը բիդի քօք ինի, վէր սըրտան տա՝ մին պէն անէ* (Բ):

- Քըփը օգիլ - *տե՛ս* Քըփը տալ:

- Քըփի չինիլ - *տե՛ս* Քըփը խարաբ ինիլ:

- Քըփի քաշիլ - *տե՛ս* Քըփը արամիշ անել: *Տահանք ամէն օր օտում ըն, խըմում, քըփի քաշում* (ՆԼՂԺԲ, 65):

ՔԸՓԱՎ/ՔԷՓԱՎ - *ած., մ.* Ուրախ, բարձր տրամադրությամբ (հիմնականում՝ խմիչքի ազդեցությունից): *Հըրսընքան լօխ քըփավ ըն քինամ տօն* (Ձ):

ՔԸՓ-ՁՕՂ - *տե՛ս* ՔԸՓ(1): *Ամմա տու յէկ, տէս, վէր բօլլուղ ա Բաքվա կըլուբումը կարտի տըվող, քէփ-զօղ անօղ ջահիլ-ջըհուլներիդ* (ՁՏ, Բ, 95):

ՔԸՓ-ՀԱԼ - *գ.* Տրամադրություն, վիճակ: *Ըտըրա քըփը-հալը շատ փիս ա* (Բ):

- Քըփի-հալ հըրցընել - Վիճակով՝ առողջությամբ հետաքրքվել, որպիսությունն իմանալ: ... *Էնքան լայաղ չանում, թա լըհա կա, քէփ-հալ հըրցընէ* (ԱԱռ, 29):

ՔԸՓՁԻ/ՔԷՓՁԻ *(թրք. kefči)* - *ած., գ.* Քեֆասեր, քեֆ՝ կերուխում սիրող, խրախճասեր (մարդ): *Մէր Անդիրին քըփչի յա, սաղ օրը հընգէրուցը հըվաքում ա, քըփի անում* (Բ):

- Քըփչի Հասան - Քեֆասեր՝ խրախճասեր մարդ: *Էտ էլ հօ կօրծ անօղ չի՞, քըփչի Հասան ա* (Ձ):

ՔԸԹԱՎՈՒՐ - *ած., գ.* Կենտրոնում գաթայի ձեւով կլոր նախշազարդ ունեցող (գորգ): *Այուն մին դաշանգ քըթավուր գաբա յա իլալ* (Բ):

ՔԸԹԸՆԱԽՇԻ - *գ.* Գաթայի երեսը նախշելու փայտե՝ ոսկորե եւն հարմարանք: *Քըթընախշին յօր ա օնում, քըթին իրըսը նախշում* (Բ):

ՔԸԹՆԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՔԸԹԷՆՎԱԼ:

ՔԸԹՆԻԼ - *տե՛ս* ՔԸԹԷՆԱԼ:

ՔԸԹՆՕՎԻ - *տե՛ս* ՔԸԹԸՆՕՎԻ:

ՔԸԼՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԸԼԻՈՒ:

ՔԸԼՈՎԻԼ - *տե՛ս* ՔԸԼԸՈՎԻԼ:

ՔԸԼԸԼԱՍՏԸՐԻ *(թրք. kulbastre (կասկարայի վրա խորոված միս)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քըլըբաստըրի անել - 1. *տե՛ս* ԽԸՆՁՄԸՆՁՕՐԷԼ: 2. *փխբ.* Գործը արագ եւ անփութորեն անել: *Էն էլ հօ հօնձ չի՞ ըրալ, քըլըբաստըրի յա ըրալ, մին օրումը պըրծալ* (Ձ):

ՔԸԼԸՈՎԻԼ/ՔԻԼԻՈՎԻԼ/ՔԸԼՈՎԻԼ - *նբ.* Փականքով՝ կողպեքով՝ բանալիով փակել, կողպել: *Առաչին կընէգը տինում ա էտ տանը, քըլըոնում* (ՆԼՂԺԲ, 67):

ՔԸԼԸՈՎԻԼ/ՔԻԼԻՈՎԻԼ/ՔԸԼՈՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԸԼԸՈՎԻԼ-ի:

ՔԸԼԸՆԳՕՇ/ՔԻԼԻՆԳՕՇ/ՔԻՆԻԼՆԻՆԳՕՇ *(պրս. kālġūš (եռացրած)* - *գ.* Կերակրատեսակ, որ պատրաստում են չորաթանը ջրի մեջ լուծելով եւ վրան յուղի մեջ խարկած սոխ լցնելով: *Աստուծ մին ալլամա քար քըցի բէրզէնէրէն կըլխին, վէր հանց քիլինգօշ չիփէցին՝ համ ուրանք օտին, համ էլ խալխը նէստա մին մաննը լըպըզտէ* (ՁՏ, Բ, 62):

ՔԸԼԸՓԱՉԱ *(թրք. kəlləpača)* - 1. *տե՛ս* ԽԱՇ[1](2): 2. *տե՛ս* ՎԸՆՆԸԿԸԼՕԽ (1):

ՔԸԼԻՈ/ՔԻԼԻՈ *(թրք. kilit)* - *գ.* Որեւէ բան կողպելու սարք, կողպեք: *Թըխում ըն քիլիոը կօտըրում, տօռնը պէնում* (Ձ):

- Քըլիոր անել - *տե՛ս* ՔԸԼԸՈՎԻԼ:

- Քըլիոու տակէ պահէլ/տինիլ - Հսկողության տակ պահել, արգելքի ենթարկել, փակի տակ դնել: *Էտ ըռընընխըմէ թաջիրը ուրանն կընգանը քըլիոու տակէ յար պահում* (Ձ):

ՔԸԼԻՆԳ/ՔԸԼՕՆԳ/ՔԻՆԻԼԻՆԳ/ՔԻՆԻԼՕՆԳ *(թրք. külüng)* - 1. *տե՛ս* Թօխուր: 2. *տե՛ս* ԼԻՆԳ:

ՔԸԼԻՆԻՍԱՌ/ՔԻՆԻԼԻՆԻՍԱՌ - *տե՛ս* ՍԱՐՈՒ[1] (1):

ՔԸԼՕՆԳ - *տե՛ս* ՔԸԼԻՆԳ:

ՔԸՄԱՏ(Տ)ԱՂ/ՔՈՒՄԱՏ(Տ)Ա(Ղ) - *ձ. տե՛ս* Քըզ մատաղ:

ՔԸՄԲԸԽՏԱՆԱԼ - *չբ.* Դժբախտ դառնալ, դժբախտանալ: *Ըտի էտ ախճիգը քըմբըխտանըմ ա* (Ձ):

ՔԸՄԲԸԽՏՑ(Ը)ՆԷԼ - 1. *նբ.* ՔԸՄԲԸԽՏԱՆԱԼ-ի: 2. *նբ. փխբ.* Կոյս աղջկան պատվազրկել: *Թաղիմ ընդըրա, խըղճ ըխճըկանը խանփալ ա, քըմբըխտցըրալ* (Բ):

ՔԸՄԲԸԽՏՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Դժբախտ լինելը, դժբախտի դրությունը, անբախտություն: *Քընիբօթունըն էլ ա քըմբըխտօթուն* (Բ): 2. Դժբախտ դեպք՝ պատահար: *Ըշտըղ մին քըմբըխտօթուն կա՝ մըզ ա պըտահում* (Բ):

ՔԸՄՍԱՄԸՂ/ՔԻՄՍԱՄԸՂ - *ած., գ.* 1. Ամուսինը մեռած (կին): *Քըմսամըղռ կընէգ ա, լի՞, մին թանիրավ ա խօխէնքը պահում* (Ձ): 2. Անզգամ, անպարկեշտ (կին): *Էս քըմսամըղռը մարթին հըղէ յա տինում, ինքը սիրըկանէն նընիրտ քըփի անում* (Ձ):

- Քըմսամըղռ մընա(ս) - Անեծքի արտահայտություն՝ ամուսինը/ամուսինդ մեռնի: *Քըմսամըղռ մընաս, թամարա, ըխճըկանըս չանփին խէ թըխում ը՞ս* (Բ):

ՔԸՆԱԼ - *տե՛ս* ՔԻՆԻԼ:

ՔԸՆԻԼ - *տե՛ս* ՔԻՆԻԼ:

ՔԸՆԻԼԱՎ - *տե՛ս* ՔԻՆԻԼԱՎ:

ՔԸՆԻԼԱՏԸՊ - *տե՛ս* ՔԻՆԻԼԱՏԸՊ:

ՔԸՆՎԱԼ - *տե՛ս* ՔԻՆՎԻԼ:

ՔԸՆՎԻԼ - *տե՛ս* ՔԻՆՎԻԼ:

ՔԸՆՕՂ-ԿԸՎՕՂ - *տե՛ս* ՔԻՆՕՂ-ԿԸՎՕՂ:

ՔԸՆՕՂ-ՅԸԿՕՂ - *տե՛ս* ՔԻՆՕՂ-ՅԸԿՕՂ:

ՔԸՌԱՀ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քըռահ կալ/ըղնէլ - Հագենալ, բավարարվել: *Էնքան օտում ա, վէր լափ քըռահ ա կամ* (Ձ):

- Քըռահ տալ - Հագեցնել, բավարարել: *Պիրում ըն վըսկավ թօրբան լըցնում, քըռահ տամ, հըղէ տինում* (Ձ):

ՔԸՍԱԴԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԿԱՍԷԼ:

ՔԸՍԸԲԱՆԱԼ/ՔԻՍԻԲԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Աղքատ դառնալ: *Էտ վըխտանց էլ ըտըրանք ըսքըսում ըն քըսըբանալը* (Ձ): 2. Որեւէ բան՝ որեւէ հատկություն պակասել: *Ճանր չի կա, բուստըննէն քըսըբացալ ա* (Բ):

ՔԸՍԸԲԱՑՈՒ/ՔԻՍԸԲԱՑՈՒ - *ած., գ.* Ծույլ՝ աղքատ դառնալու ենթակա (երիտասարդ): *Քըսըբացու ջըհիլնէ յըն մըհէնգվա ջըհիլնէն* (Բ):

ՔԸՍԸԲԱՓԱՅ/ՔԻՍԻԲԱՓԱՅ - *գ.* Ուտելեղենի այն մասը, որ իբրեւ ողորմություն տրվում է աղքատներին: *Այան ամմէն օր հաց ուտէլիս քըսըբափայը ղըրաղ ար տինում* (Բ):

ՔԸՍԸԲՎԱՉԻ/ՔԻՍԻԲՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՔԸՍԸԲՎԱՐԻ:

ՔԸՍԸԲՎԱՐԻ/ՔԻՍԻԲՎԱՐԻ - *մ.* Աղքատաբար, աղքատի պես: *Քըսըբվարի յըն ապըրում* (Բ):

ՔԻԸՍԸԲՑ(Ը)ՆԷԼ/ՔԻՍԻԲՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՔԻԸՍԸԲԱՆԱԼ-ի:

ՔԻԸՍԸԲՓԱՆԴԻ/ՔԻՍԻԲՓԱՆԴԻ - *տե՛ս* ՔԻԸՍԸԲՎԱՐԻ:

ՔԻԸՍԸԲՕԹՈՒՆ/ՔԻՍԻԲՕԹՈՒՆ - *գ.* Աղքատ լինելը, աղքատ վիճակ, աղքատություն: *Քիսըբօթունը շատ մարթու տօն ա քանդալ* (Ձ):

- Քիսըբօթուն անէլ - Մուրացկանություն անել, մուրալ: *Էտ տըղան ամմէն օր քինամ ար քիսըբօթուն անում, պիրում քըվօրցը պահում* (Ձ):

- Քիսըբօթունը նըստա ծըլծըլալ - Շատ աղքատ լինել: *Սահանք էն ըն ընում նէղութիւնու մաչի, քիսըբօթունը նըստըրնէրան ծըլծըլայիս* (ՆԱԲ, 28):

ՔԻԸՍԸՊՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՊԸԿԸՍՑ(Ը)-ՆԷԼ:

ՔԻԸՍԸՊՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՊԸԿԸՍՕ-ԹՈՒՆ:

ՔԻԸՍԻՒՐԱԹՕՂ/ՔԸՍԻՒՐԱԹՕՂ - *գ.* Կեսօրին հանգստանալը եւ ճաշելը: *Քիսիւրթօղէն վախտը ծըռէրէն տակէն պարանց ըն ըղնում, դինջանում* (Ձ):

- Քիսիւրաթօղ անէլ - Կեսօրին հանգստանալ եւ ճաշել: *Պատառ էլ ըն հընձիւմ, քիսիւրաթօղ անում* (Ձ):

ՔԻԸՍԻՒՐԱՀԱՑ/ՔԸՍԻՒՐԱՀԱՑ - *գ.* 1. Կեսօրին ուտելը, ճաշ: *Քիսիւրահացը վէր ըսքըսում ըն, թօռը նի յա օնում* (Ձ): 2. Ճաշելու համար նախատեսված ուտելեղենը: *Ախպէրքը շատ ըն ըսպասում, ամմա քուրը քիսիւրահացը պիրում չի* (Ձ):

ՔԻԸՍԻՒՐԱՅԸՏ/ՔԸՍԻՒՐԱՅԸՏ - *մ.* 1. Կեսօրից հետո: *Քիսիւրայը՛տ ամը՛վը էլիա տիւս ա կ'ամ...* (Ձ): 2. Ուշացումով: *Քիսիւրայը՛տ հաբին ըսքըսալ ա մը՛զ նըհը՛տ պարիկըմօթուն անէլը* (Բ):

- Քիսիւրայը՛տ հաջաթ կ'ալ - Մեկի՝ մի բանի հարգը՝ արժեքը ուշ հասկանալ: *Ջանվանթը քիսիւրայը՛տ հաջաթ ա յը՛կալ, տըղէրքը ամմէն շէբաթ կ'ամ ըն զիրավ ընցընում* (Ձ):

ՔԻԸՍՕՐ/ՔԸՍՕՐ/ԿԷՍՕՐ - *գ.* 1. Օրվա կեսը, ցերեկվա այն պահը, երբ արեգակը գտնվում է զենիթում: *Էքսը քըշէրավ Կուքին հանդ ա քինամ, Մուքին էլ մինչէվ քիսօր քօն ա ինիւմ, քուշտանում...* (ՆԼՂԺԲ, 93): 2. *տե՛ս* ՔԻԸՍԻՒՐԱԹՕՂ:

- Քիսօրա յը՛տ - *տե՛ս* ՔԻԸՍԻՒՐԱ-ՅԸ՛Տ:

- Քիսօրը ծըռ(վ)էլ - Օրը թեքվել դեպի երեկո: *Քիսօրը վէր ծըռում ա, ըստըրանք հըդէ յըն ինիւմ* (Ձ):

ՔԻԸԽԱՆԱ - *տե՛ս* ՔԱՐԽԱՆԱ:

ՔԻԸՎԸՆԱԲԱՇԻ - *տե՛ս* ՔԱՐՎԱՆ-ԲԱՇԻ:

ՔԻԸՎԸՆՍԱՐԱ - *տե՛ս* ՔԻԱՐՎԱՆ-ՍԱՐԱ:

ՔԻԸՓԸԹԻՒՆ - *տե՛ս* ՔԻՈՓԹԻՒՆ:

ՔԻԸՓԻՒՃԷ/ՔԻԸՓՈՒՉԷ - *ած.* Աղյուսից պատրաստված, աղյուսաշեն: *Քիրփիւճէ տօն ա* (Բ):

ՔԻԸՓԻՒՉԷ - *տե՛ս* ՔԻԸՓԻՒՃԷ:

ՔԻԸՓԱՆԱԳ - *տե՛ս* ՔԻՓԱՆԱԳ:

ՔԻԸՓԱՍԷՐ - *տե՛ս* ՔԻԸՓՉԻ:

ՔԻԸՔԻՒԼԱՎԷՐ/ՔԻՒՔԻՒԼԱՎՈՒՐ - *ած.* Խոպոպներ ունեցող, խոպոպավոր: *Քիրքիւլանվէր վը՛րցակ ա* (Բ):

ՔԻ *(պրս. ki (թե, որ)* - *տե՛ս* ՅԱՆԻ:

ՔԻԼՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԻԸԼՈՒՆ:

ՔԻԼԻԴ - *տե՛ս* ՔԻԸԼԻԴ:

ՔԻԼԻԴԻԼ - *տե՛ս* ՔԻԸԼԻԴԻԼ:

ՔԻԼԻԴՎԻԼ - *տե՛ս* ՔԻԸԼԻԴՎԻԼ:

ՔԻԼԻՆԳԾԾ - *տե՛ս* ՔԻԸԼԸՆԳԾԾ:

ՔԻՄԻ - *կ.* 1. Չափ, մեծությամբ, պարունակությամբ, ծավալով եւն: *Էս կընէգ'ըս քինացալ ա մին յալլուխ քիմի առալ, տարալ տափէն շաղ տըվալ* (ՀԺՀ, VI, 159): 2. Մոտ, շուրջ, մոտավորապես: *Էրկու սըհաթ քիմի ըսպասում ա, քինամ* (Ձ):

ՔԻՄՍԱՄԸ՛Ռ - *տե՛ս* ՔԻԸՄՍԱՄԸ՛Ռ:

ՔԻՄՍԱՆԴ - *գ.* Էությունը, ով լինելը: *Մինը կա վէջ, թա ըստրա քիմսանդը հըրցընէ* (Ձ):

ՔԻՄ-ՔԻՄԻ *(թրք. kim (ով)* - *տե՛ս* ՀԱՐՔԻՐՔԻՆԱ:

ՔԻՆԱԼ - *տե՛ս* ՔԻՆԻԼ:

ՔԻՆԻԼ/ՔԸՆԻԼ/ՔԻՆԱԼ/ՔԸՆԱԼ/ՔԻԱԼ *(գրբ. գնամ)* - *չբ.* 1. Մի տեղից մի այլ տեղ փոխադրվել: *Մին օր էլ քինամ ա ախպօրը տօնը, տը՛սնում վէջ ախպէրը կա, վէջ տօնը* (Ձ): 2. Հեռանալ, թողնել-հեռանալ: *Ըտի էլ թաքավէրին տըղէն սըղըցընում ըն, վը՛սկէն յօր օնում, քինում* (ԱԱ, 74): 3. Մեկնել, ուղեւորվել, ճանապարհ ընկնել: *Ըստրանք պըղըրաստըվում ըն, վէր քըշէրը ըստը՛ղ կէնան, ըռութանան քինին* (Ձ): 4. Որեւէ նպատակով դուրս գալ: *Քինամ ա ճիրու, տը՛սնում՝ ախպիւրը ցըմաքած* (Ձ): 5. Հաճախել: *Միհէնգ' լօխ խօխէնքը ըշկալ ըն քինամ* (Բ): 6. Շարժվել, քայլել, ճանապարհ գալ: *Շատ ա քընիւմ, խըրէգ' ա քընիւմ, տէսնում ա մին ճէղաց* (ՀԺՀ, V, 325): 7. Խրվել, թաղվել: *Վէր վը՛ննը ըղնում ա ցը՛խը, մինչը՛վ վէրչ քինում ա* (Ձ): 8. Որեւէ զբաղմունքի ձեռնարկել: *Քինամ ա ծառայութան* (Բ): 9. Ուղղված լինել դեպի..., ուղղություն ունենալ, տանել, ձգվել: *Էս հըղէն քինամ ա մէր շէնը* (Բ): 10. Հոսել: *Քըթան ամրուն ա քինամ* (Բ): 11. Ընթանալ, ընթացք ունենալ: *Կօրծէրըս լ'ավ ա քիւնիւմ* (Բ): 12. Գործածվել, օգտագործվել, ծախսվել: *Էս տանը յըրա ցէմէնդ շատ ա քը՛ցալ* (Բ): 13. Պակասել: *Հինչ քը՛ցալ ա, մըզանա յա քը՛ցալ, ծըզանա հինչ ա՞ քը՛ցալ* (Ձ): 14. Անցնել, ըստ ժամանակի հեռանալ: *Ապուն ջըհիլօթունը էտ սըրէրըմըն ա քը՛ցալ* (Բ): 15. Շարունակվել: ... *Ասալ ա.- Վէշ մին պան, թող ժօղովը քինա, յէս վէրչիւմը կըխօսէմ* (ԱԱ, 80): 16. Հասնել՝ տարածվել մինչեւ...: *Էս մարթըն էլ թա.- Օզըմ ըմ տը՛սնամ՝ վը՛տը մինչը՛վ հանքինը քը՛ցալ ա՞* (ԱԱռ, 75): 17. Աստիճանական կերպով անցնել, առաջադիմել: *Քանէ քինամ ա, էտ խօխան ղըշընգանում ա* (Ձ): 18. Ամուսանալ, մարդու գնալ: ... *Վէրքան հարուստ տըղէրքը՛ ըն կ'ամ, վէր էտ ըխճըկանը օգին, վէչ մինին քինանամ չի* (ՀԺՀ, V, 562): 19. Վերանալ, անհետանալ: *Մը՛զ լ'ավ անդաթնէ շատ ա իլալ, լօխ քը՛ցալ ա* (Բ): 20. Մեռնել: *Հիվանդը վէր քինիլի յա ինիւմ, մատաղը քօմանգ' չանում* (ԱԲԲ, 58): 21. Վաճառվել: *Խօզին մէսը բըզարումը լ'ավ ա քընիւմ* (Բ): 22. *վ.* Թե կարող ես, ապա (գործածվում է հրամայական եղանակով): *Թընխում ա, դարյազը կօտըրում, թա.- Դէ քինի հարէ, տը՛սնամ՝ հունց ըս հարում* (Ձ):

- Քինիլը(տ) ինի, կ'ալը(տ) չինի - Անեծքի արտահայտություն՝ այլեւս չվերադառնա(ս), անհետանա(ս):

- Քինի մը՛ռէ, յը՛ք սիրիմ - Ասում են՝ նկատի ունենալով մեռնելուց հետո մեկի գնահատվելը:

- Քինօղը կըպիրի - Որեւէ բանի ձգտողը արդյունքի կհասնի:

ՔԻՆԻԼԱՎ/ՔԸՆԻԼԱՎ/ՔԻԼԱՎ - *մ.* Հետզհետե, աստիճանաբար: *Քինիլանվ կըռը՛վը թանդիւմ ա* (Բ):

ՔԻՆԻԼԱՏԸ՛Ղ/ՔԸՆԻԼԱՏԸ՛Ղ - *գ.* 1. Այն տեղը, ուր գնում են՝ պետք է գնան: *Ըստրանց քինիլատը՛ղը հանլա մանիլիւմ չի* (Ձ): 2. Բարեկամ, հարազատ, ընկեր եւն, որին այցելում են: *Սաղ շէնումը մին քինիլատը՛ղ չօնէ* (Բ):

ՔԻՆԻԼ-Կ'ԱԼ - *չբ.* 1. Ետ ու առաջ քայլել, ճեմել: *Տիւս ա կ'ամ պըլատէն առաշկը, քիւնիւմ-կ'ամ* (Ձ): 2. Անցուդարձ անել, երթեւեկել: *Ամմա քինիլ-կ'ալը տիժէր ա լալ...* (ԱԱ, 21): 3. Այցելել, հաճախել: *Էտ ախճիգ'ը շատ ա քընանամ-կ'ամ, մին օր էտ տըղէն վար տէսնըմ ա, խըրէգ' ա մընամ՝ խէլքը կուրցընէ* (ՆԼՂԺԲ, 8): 4. Օրորվել, տատանվել, տարուբերվել: *Վէր քամէ յա ինիւմ, էտ սիւթունը քինանամ ա-կ'ամ* (Բ):

- Քինիլ-կ'ալ ինի - Իրար հետ ընկերական՝ բարեկամական հարաբերու-

թյունների մեջ լինել: *Մացակը ա Ալօն ուրուր նըհը՛տ քինիլ-կ՛ալ օնին* (Բ):

ՔԻՆՎԱԼ - *տե՛ս* ՔԻՆՎԻԼ:

ՔԻՆՎԻԼ/ՔԻԸՆՎԻԼ/ՔԻՆՎԱԼ/ՔԻԸՆՎԱԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԻՆԻԼ-ի:

ՔԻՆՕՂ-Կ՛ԸՎՕՂ/ՔԻԸՆՕՂ-Կ՛ԸՎՕՂ - *գ.* 1. Հյուր, այցելու, հաճախորդ: *Ըտըրանց տօնը քինօղ-կ՛ըվօղ շատ կա* (Բ): 2. Ճամփորդ, երթեւեկող: *Քինօղ-կ՛ըվօղ էլ վար հըրցըրալ ըն շէնին անումը, ասալ ըն՝ հայ Ադիյին շէնըն ա* (ԱԱ, 30):

ՔԻՆՕՂ-ՅԸ՛ԿՕՂ/ՔԻԸՆՕՂ-ՅԸ՛ԿՕՂ - *տե՛ս* ՔԻՆՕՂ-Կ՛ԸՎՕՂ:

ՔԻՇ/ՔԻՇՇ/ՔԸՇԱ - *ձ.* Հավերին քշելու բացականչություն: *Քի՛շ, քի՛շ, ա՛ հավէր ըռա՛ղ իլիք՛* (Ձ):

- Քիշ անել - 1. Հավերին քշել: *Քի՛շ ըրա, թա չէ ցօրէնը սաղ ուտըլական ըն* (Բ): 2. *փխբ.* Մեկին վտարել՝ վռնդել: *Հա՛ն-ը տըղէն տանան քիշ ըրավ* (Բ):

ՔԻՇՄԻՇ/ՔԻՇՄԻՇ *(պրս. kešmeš, թրք. kišmiš)* - *գ.* Անկորիզ մանր ու քաղցր խաղողի չամիչ: *Սիվէտ աքան Դուշանբա՛ մըզը՛տէ էզգանան քիշմիշ ա իլալ ղըրկէլիս* (Բ):

ՔԻՇՇ - *տե՛ս* ՔԻՇ:

ՔԻՇ-ՔԻՇ - *տե՛ս* ՔԻՇ:

- Քիշ-քիշ անել - 1. *տե՛ս* Քիշ անել (շատերին կամ շատ անգամ): 2. Որեւէ բանով իմիջիայլոց զբաղվել: *Հինչ կօ՞րծ անէլ, քիշ-քիշ ա անում, կըլօխը պահում* (Բ):

ՔԻՊ(ԼԻԳ՛) - *տե՛ս* ՔԻՓ(ԼԻԳ՛):

ՔԻՍԱ՛/ՔԻՍԱ *(պրս. kisa, թրք. kese)* - *գ.* 1. Փոքրիկ քսակ, որի մեջ հատկապես փող կամ թութուն են պահում: *Դէրվիշը քիսան պէնում ա, մին թուման տուս օնում, տամ տըրան* (Ձ): 2. Կոշտ կտորից ձեռնոց, որ բաղնիքում քսում են մարմնին՝ կեղտը հանելու համար: *Քիսա՛ն էնքան քըսում ա ջանը, վէր ջանը լափ կ՛իրմիրում ա* (Ձ):

ՔԻՍԱ՛ՉԻ/ՔԻՍԱՉԻ *(թրք. kisačə)* - *գ.* Բաղնիքում քիսայով լողացողներին մաքրող մարդ: ... *Ափսոս չը՞ն մէր Բաքվա համամնէրին քիսաչէքը*... (ՋՏ, Բ, 82):

ՔԻՍԻԲԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՔԻԸՍԸԲԱՆԱԼ:

ՔԻՍԻԲԱՑՈՒ - *տե՛ս* ՔԻԸՍԸԲԱՑՈՒ:

ՔԻՍԻԲԱՓԱՅ - *տե՛ս* ՔԻԸՍԸԲԱՓԱՅ:

ՔԻՍԻԲՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՔԻԸՍԸԲՎԱՉԻ:

ՔԻՍԻԲՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՔԻԸՍԸԲՎԱՐԻ:

ՔԻՍԻԲՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՔԻԸՍԸԲ-Ց(Ը)ՆԷԼ:

ՔԻՍԻԲՓԱ՛ՆԴԻ - *տե՛ս* ՔԻԸՍԸԲ-ՓԱ՛ՆԴԻ:

ՔԻՍԻԲՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԻԸՍԸԲՕ-ԹՈՒՆ:

ՔԻՐԱՆՔ - *գ.* Կերակրի կաթսայի կամ ամանի տակ կպած մնացորդ, որ քերելով հանում են: *Քիրանքը տամ ա խօրթ խուխէն* (Ձ):

ՔԻՐԷՃ *(հ.ե. *(s)ker- (կտրել)* - *գ.* Թոնրահացից թոնրի պատին մնացած եւ չորացած բարակ շերտ: *Խօխէնքը՛ը քիրէճ շատ ըն սիրում* (Բ):

ՔԻՐԻԼ *(գրբ. քերեմ)* - *նբ.* 1. Սուր գործիքով կամ այլ բանով որեւէ բանի մակերեսը տաշել՝ ջնջել եւն: *Տէնակը յօր ա օնում, կացնէն կօթը՝ քիրում* (Ձ): 2. Մի բանի քսվելով՝ քերծել, մաշել, քայքայել: *Կ՛ը՛տը վըրարալ ա, բուստընններէն վը՛ղը սաղ քիրա՛ալ* (Բ):

ՔԻՐԻՉ *(գրբ. քերիչ)* - *գ.* Փայտե կամ երկաթե թիաձեւ գործիք որեւէ բանի վրայից ցեխը՝ կեղտը եւն քերելու համար: *Քիրիչը յօր ա ընէս, լապաթկէն ցը՛խը քիրիս* (Բ):

ՔԻՐԻ-ՔԻՐԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քիրի-քիրի անել - *տե՛ս* ՔԻՐԻԼ (շատ անգամ, շարունակ):

ՔԻՐՎԱ/ՔԻՐՎԱ՛ *(թրք. kirvə)* - *գ.* Մահմեդական բարեկամ՝ ծանոթ: *Շատ հայէր ըն իլա՛ալ, վէր քիրվա յըն լա՛ալ պըհէս* (ԲՅԲ, 179):

- Քիրվա տը՛ռնալ - Իրար հետ բարեկամություն՝ ծանոթություն հաստատել: *Ըտի ըտըրանք քիրվա յըն տը՛ռնում* (Ձ):

ՔԻՐՎԱ՛ - *տե՛ս* ՔԻՐՎԱ:

ՔԻՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԻՐԻԼ-ի:

ՔԻՐՎՕԹՈՒՆ - *գ.* Բարեկամություն, ծանոթություն (հայի եւ մահմեդականի միջեւ): *Մարդիրօսէն ա Սէյիանին քիրվօթունը դուշմընօթուն տը՛ռավ* (Ձ):

ՔԻՐՓԻԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԱ՛ՐՈՓԱ՛ԹՈՒՆ:

ՔԻՐՔԻՐԻԼ - *տե՛ս* ՔԻՐԻԼ (շատ անգամ, շարունակ):

ՔԻՐՔԻՐՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԻՐՔԻ-ՐԻԼ-ի:

ՔԻՓ(ԼԻԳ՛)/ՔԻՊ(ԼԻԳ՛)/Կ՛ԻՊ(ԼԻԳ՛)/ ՔԻՓ(ԼԻԳ՛)/ՔԻՊ(ԼԻԳ՛)/ԿԻՊ(ԼԻԳ՛) *(թրք. kip(lik)* - *ածական, մ.* 1. *տե՛ս* ՑՈՒՓԼԷԳ՛: 2. Շատ մոտ, սերտ: *Ըտըրանք ուրուր նըհը՛տ շատ քիփ ըն* (Ձ):

ՔԻՈՋ - *գ.* Ոչխարների հանգստանալու տեղ՝ փարախ: *Վըխճըրնէն քըշում ա քուզը, ինքը՛ն էլ նի մընում օբան* (Ձ):

ՔԻՈԹ *(թրք. küt)* - 1. *գ.* Անորակ ալյուրից թխած հաց: *Մին էրկու քիւթ ա թըխում, ածում խուրջինը, հըղէ տինում* (Ձ): 2. *ածական.* Լրիվ, ամբողջական, մասերի չբաժանված: *Քիւթ մէս ա* (Բ): 3. *ածական, գ.* Ոչ հմուտ, անվարժ, որեւէ բան հմտորեն չկատարող, դանդաղաշարժ, հաշմանդամ, ծույլ (մարդ): *Իզէն քիւթ ա, ըմընէքը՛ վէր ա ընծըլական, կուտըրատէ* (Բ):

- Քիւթը տանէ քը՛ղ - Ասում են ոչ հմուտ՝ անվարժ՝ հատկապես ձեռքից ինչ-որ բան գետնին գցող մարդկանց: *Ըսկէսուրը հարթնանը յըրա կըզնըվում ա, թա.- Քիւթ տանէ քը՛ղ, էտ պօլիգ՛ը խէ վէր ը՞ս քըցա՛ալ, կօտըրալ* (Ձ):

ՔԻՈԹԱ՛ՆԱԼ - *չբ.* Անվարժ՝ ծույլ դառնալ, հմտությունը՝ արագաշարժությունը կորցնել, հաշմվել: *Ռուբէնը ազրահիլ մարթ ա իլա՛ալ, մըհէնգ՛ ա ըտի քիւթա՛ցալ* (Բ):

ՔԻՈԹԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՔԻՈԹԱ՛ՆԱԼ-ի:

ՔԻՈԹՎԻԼ - *տե՛ս* ՔԻՈԹԱ՛ՆԱԼ:

ՔԻՈԹ-ՔԻՈԹ - *տե՛ս* ՔԻՈԹ (2):

ՔԻՈԼ[1] *(թրք. kül)* - *տե՛ս* ՄՕԽԷՐ:

- Քիւլը վը՛ռէտ - *տե՛ս* Մօխէրը՝ կըլխէտ:

ՔԻՈԼ[2] - *տե՛ս* ՔԱ՛ՔԻՈԼ:

- Քիւլը քամէ ընգած - *տե՛ս* Խը՛ղքան պակաս:

ՔԻՈԼԱ՛Ծ *(թրք. kuləš)* - *գ.* Ծղոտ: *Ըսէս ըն՝ մին վըխտու ցօռնէն քիւլա՛շ չի լա՛ալ, լիհա՛ տական կըլօխ հասկ ա լա՛ալ* (ԱԱ, 62):

ՔԻՈԼԱ՛ԾԻ - *ածական.* Ծղոտից պատրաստած: *Մին քիւլա՛շի աման ա յօր օնում, թօթը ածում մաչը, տինում դունաղէն ըռաչէն* (Ձ):

ՔԻՈԼԱ՛ԾԻԼ - *նբ.* Ծղոտով պատել՝ ծածկել: *Մին դա՛գա՛ յա շինում, կըլօխը քիւլա՛շում* (Ձ):

ՔԻՈԼԱ՛ԾՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔԻՈԼԱ՛ԾԻԼ-ի:

ՔԻՈԼԲԱ - *տե՛ս* ԳԻՈԼԲԱ:

ՔԻՈԼԲԱԹԻԼ - *տե՛ս* ԳԻՈԼԲԱԹԻԼ:

ՔԻՈԼԲԱԾ - *տե՛ս* ԳԻՈԼԲԱԾ:

ՔԻՈԼԲԱԿԱՊ - *տե՛ս* ԳԻՈԼԲԱԿԱՊ:

ՔԻՈԼԲԱՃԱՂ - *տե՛ս* ԳԻՈԼԲԱՃԱՂ:

ՔԻՈԼԲԱՆԱԽԾ - *տե՛ս* ԳԻՈԼԲԱ-ՆԱԽԾ:

ՔԻՈԼԲԱՎԷՐ - *տե՛ս* ԳԻՈԼԲԱՎԷՐ:

ՔԻՈԼԲԱՑՈՒ - *տե՛ս* ԳԻՈԼԲԱՑՈՒ:

ՔԻՈԼԻԼ - *տե՛ս* ՄՕԽ(Ը)ՐԷԼ:

- Քիւլիմ կըլօխըտ - Հանդիմանական արտահայտություն (հաճախ՝ մտերմական): *Ասում ա.- Քիւլիմ կըլօխըտ, էտ էշը խէ պէց չը՞ս թօղնըմ, վէր քինի ըրածէ* (Ձ):

ՔԻՈԼԼԱ՛ՄԱ՛ - *տե՛ս* Ա՛ԼԼԱ՛ՄԱ՛: ... *Քիւլլա՛մա՛ պէնէր ա, վէր մինակ անըման նըհէտ մարթու քըրթնօնք ա տուս տամ*... (ՋՏ, Ա, 142):

ՔԻՈԼՎԻԼ - *տե՛ս* ՄՕԽ(Ը)Ր(Ը)ՎԷԼ:

ՔԻՈԼՈՒՋ - *գ.* Կավե կոտրված անոթ՝ աման: *Տանը հիշկան կարաս, կօժ, կօլա յա ինում, լօխ տանում ըն, մինակ մին քիւլուզ ա մընամ* (Ձ):

ՔԻՈԼՈՒՄ - *գ.* Սսի՝ ցեխի եւն մեծ կտոր: *Մըսան մին քիւլում կըտըրում ա, տամ մէշա՛բայուն* (Ձ):

ՔԻՆԻԼԻՆԳ - *տե՛ս* ՔԸԼՆԻՆԳ:

ՔԻՆԻԼԻՆԳՕԾ - *տե՛ս* ՔԸԼՆԻՆԳՕԾ:

ՔԻՆԻԼԻՍԱՌ - *տե՛ս* ՔԸԼՆԻՍԱՌ:

ՔԻՆԻԼՓԱԹ *(արաբ., թրք. kulfat (աշխատանք, հոգնություն)* - *գ. հվք.* Երեխաներ, մանուկներ: *Մին ախքադ մարթ ա ընհա՛մ. կօրծը՝ շատ, տօնը՝ լիգը քՒ՚ուլփանթ...* (ՆԱԲ, 58):

ՔԻՆԻԼՔ/ՔԻՆԻՐՔ *(թրք. kürk)* - *գ.* Մուշտակ, քուրք: *Ըտի էտ մարթը արչին ըսպանում ա, մօրթէն պիրում տօն, մին լ՚ավ քՒ՚ուլքՒ կարում* (Ձ):

ՔԻՆԻԼՔՉԻ/ՔԻՆԻՐՔՉԻ - *գ.* Մուշտակ՝ քուրք կարող արհեստավոր: *Էն վախտը Շուշի մին լ՚ավ քՒ՚ուլքչի յա իլա՛լ՝ անըմը Սէրօփ* (Ձ):

ՔԻՆԻԼՕՆԳ - *տե՛ս* ՔԸԼՆԻՆԳ:

ՔՈՒԽ(Վ)ԱԿԷՆ - *գ.* Տանուտերի՝ քյոխվայի կինը: *ՔՒ՚ուխվակէնը քՒ՚ուխէն անա թաքուն հիրըվընէրէն ցօրէն ար տամ* (Ձ):

ՔՈՒԽ(Վ)ՕԹՈՒՆ - *գ.* Տանուտեր՝ քյոխվա լինելը, տանուտերի՝ քյոխվայի պաշտոնը: *Վիտիսին անա յը՚տը քՒ՚ուխօթունը մընաս ա Արաբուն* (ԱԱ, 20):

ՔԻՒ - *գ.* 1. Սուտ խոսք: *Շէնըմը վէշ մինը Արմօվէն քՒ՚ուհէրէն հըվատում չար* (Բ): 2. Կեղծ գովեստներով առաջացրած ոգեւորություն: *Շինացուց քՒ՚ուհան էտ ախմաղը յը՚էր ա կէնում, ըսքըսում փանիլիվանէն նըհը՚տ կօխըլ կէնալը* (Ձ):

- ՔՒ՚ուհ անէլ - Ստել, սուտ բաներ խոսել: *Էնքան քՒ՚ուհ ա ըրալ, էլ վէշ մինը հըվատում չի ըտըրան* (Բ):

- ՔՒ՚ուհավ անէլ/տալ - Կեղծ գովեստներով ոգեւորել: *Ըրշակէն հընգէրունքը քՒ՚ուհավ ըն անում, քըշէրը դարկում ծըմակը* (Ձ):

- ՔՒ՚ուհավ ըղնէլ - Կեղծ գովեստներից ոգեւորվել: *Ժուղօվուրթըն էլ ըտըրահանց քՒ՚ուհավըն ա ընգում, կ՚ամ ըստը՚ղ շէն շինում...* (ԱԱ, 27):

- ՔՒ՚ուհ յը՚էր օնէլ - *տե՛ս* ՔՒ՚ուհավ ըղնէլ:

- ՔՒ՚ուհ տալ - *տե՛ս* ՔՒ՚ուհավ անէլ:

ՔԻՒՀԻ - *ածական.* Դյուրահավատ, կեղծ գովեստներից ոգեւորվող, միամիտ: *Մին շէնում էրկու քուր ըն ինհա՛մ ըպրէլիս. տրհանցա մը՚ծը շատ քՒ՚ուհի յա ինհա՛մ, կուճուրը՝ ժՒ՚ուլիգ* (ՆԼՂԺԲ, 73):

ՔԻՒՀԼԱՄԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- ՔՒ՚ուհլամիշ անէլ - *տե՛ս* ՔՒ՚ուհավ անէլ:

ՔԻՒՀԼԸՆԱՆԱԼ - *չբ.* Արագաշարժ՝ արագոտն դառնալ: *Ծին կ՚ամի բիդի օտէ, վէր քՒ՚ուհլընանա* (Ձ):

ՔԻՒՀԼԸՆՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՔԻՒՀԼԸՆԱՆԱԼ-ի:

ՔԻՒՀԼԸՆՕԹՈՒՆ - *գ.* Արագաշարժ՝ արագոտն լինելը: *Էտ ծիյին քՒ՚ուհլընօթունը խանէն շատ ա տուր կ՚ամ* (Ձ):

ՔԻՒՀՆԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Հին դառնալ, երկար ժամանակ գոյություն ունենալ: *Թօթէն արաղը հիշկան քՒ՚ուհնանում ա, էնքան լ՚ըվանում ա* (Ձ): 2. Վրան ժամանակ անցնելով՝ արժեքը կամ նշանակությունը կորցնել: *Ալաթը միհէնգ քՒ՚ուհնացալ ա, տըրախտըրավ ըն վը՚էրը վարում* (Բ): 3. Հնությունից մաշվել՝ փչանալ՝ փտել՝ գործածությունից դուրս գալ: *Էշին փալանը քՒ՚ուհնացալ ա, հարկավէր ա փօխած* (Բ): 4. Թարմությունը կորցնել: *Կընանչին քՒ՚ուհնացալ ա, տէն ածէ* (Բ):

ՔԻՒՀՆԱՎՈՒՆ - *ածական.* Մի քիչ հին, մի քիչ հնացած: *ՔՒ՚ուհնավուն շօ՚ռէր ա կ՚ը՚ցալ* (Բ):

ՔԻՒՀՆԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՔԻՒՀՆԸՎԱՐԻ:

ՔԻՒՀՆԸՎԱՐԻ - *ածական.* Հին ձեւի, հին ճաշակի, հնաձեւ: *Ապուն մին քՒ՚ուհնըվարի սըհաթ ա իլա՛լ* (Բ):

ՔԻՒՀՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՔՒՀՆԱՆԱԼ-ի:

ՔԻՒՀՆՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Հին լինելը: *Էտ զըրհ՚ուցին քՒ՚ուհնօթունը շատ ա (Ձ)*: 2. Հնացած լինելը: *Հացէն քՒ՚ուհնօթունէն յէշում չընն, լօխ օտում ըն* (Ձ):

ՔԻՒՀՉԻ - 1. *ածական., գ.* Սուտ բաներ խոսող, ստախոս: *ՔՒ՚ուհչի մարթ ա խՒ՚ունձՒ՚ուրըստընը՚ցէ Արտաշ դայիս, գ՚անքումը դՒ՚ուգ պէն ասած չի* (Բ): 2. *տե՛ս* ՔԻՒՀԻ:

ՔԻՒՀ-ՔԱԼԼԱԳ - *գ.* Կեղծ գովեստներով մեկին ոգեւորելը՝ խաբելը եւ գլխին փորձանք բերելը: *ՔՒ՚ուհ-քՒ՚ալլանգ՚ը մէր շինացուց անա անպակաս ար* (Բ):

- ՔՒ՚ուհ-քՒ՚ալլանգ՚ անէլ - Կեղծ գովեստներով խաբել՝ գլխին փորձանք բերել: - *Հու վէր կարէ քՒ՚ուհ-քՒ՚ալլանգ՚ անէ, էս վէխճարը մօրթէլ տա, յէս նա տըղամարթ կասիմ,- հօրթուր կարթից Ղէրանց Դավութը* (ՆԱԲ, 99):

ՔԻՒՄԱ/ՔԻՒՄԱ *(հ.ե. *(s)keu- (ծածկել), թրք. küm (փոքրիկ փարախ)* - *տե՛ս* ԴԱԳԱ (2): *...Նուշիկըն էլ ծըմակավը շօռ ա կ՚աս, շօռ, քՒ՚իս մի քՒ՚ումա՛ քըթընաս* (ՀԲ, 352):

ՔԻՒՄԱ - *տե՛ս* ՔԻՒՄԱ:

ՔՈՒՄԱՏ(Տ)ԱՂ - *տե՛ս* ՔԸՄԱՏ(Տ)Ա(Ղ):

ՔՈՒՄԲԱ - *տե՛ս* ՔՕՄԲԱ:

ՔՈՒՄԲԱԹ/ԿԸՄԲԷԹ *(գրբ. գմբեթ)* - *գ.* 1. Կորնթարդ՝ կամարաձեւ տանիք շինության վերեւում, գմբեթ: *Ամմա հըսցընում չընն սաղ յը՚էխծէն քանդին, մինակ քՒ՚ումբաթընը ըն քանդՒ՚ում* (Ձ): 2. Գմբեթավոր եկեղեցի: *Նի յա մընում էտ քՒ՚ումբաթը, ըսքըսում աղութկ անէլը* (Ձ):

ՔՈՒՄԲԸԹԱՎՈՒՐ/ԿԸՄԲԷԹԱՎԷՐ *(գրբ. գմբեթաւոր)* - *ածական.* Գմբեթ ունեցող, գմբեթակիր, գմբեթավոր: *Էտ տըղան կ՚ամ ա Ւ՚ուրանց շէնը, էտ թումբէն յըրա մին լ՚ավ քՒ՚ումբըթավուր յը՚էխծէ շինում* (Ձ):

ՔՈՒՄԲՈՒՋ *(թրք. kunbəz)* - *տե՛ս* ՔՈՒՄԲԱԹ:

ՔՈՒՄԲՈՒՋԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՔՈՒՄԲԸԹԱՎԷՐ:

ՔՒՄԸԳՎԷ - *մ.* Իրար օգնելով՝ օգնությամբ: *ՔՒ՚ումըգվէ էտ տօնը շինում ըն, պըրծընում* (Ձ):

ՔՒՄՄՒՐԱՀԱՄ - *գ.* Ածուխի համ: *Խուրանգ՚ան քՒ՚ումՒ՚ուրահամ ա կ՚ամ* (Ձ):

ՔՒՄՄՒՐԱՀԱՆՔ - *գ.* Քարածուխի հանք: *Ասում ըն՝ էն վախտը էտ շէնին կօխկէ ծըմակումը քՒ՚ումՒ՚ուրահանք ըն իլա՛լ քըթանծ* (Ձ):

ՔՒՄՄՒՐԱՎԸՏ - *գ.* Այրվող ածուխի հոտ: *ՔՒ՚օմՒ՚ուրը էրՒ՚ում ըն, քՒ՚ումՒ՚ուրավը՚տը ըղնում ա տօնը* (Ձ):

ՔՒՆԱ-ՄՒՆԱ - *տե՛ս* ՔՕՀՆԱ-ՄՕՀՆԱ:

ՔՒՆԱՆ-ՄՒՆԱՆ - *տե՛ս* ՔՕՀՆԱ-ՄՕՀՆԱ:

ՔՒՆՋ *(պրս. kunǵ)* - *տե՛ս* ԲՈՒՐՋ: *Էտ տըղան քՒ՚ընըմ ա մին քՒ՚ունջ նի մընընըմ, ՋՒ՚ումրՒ՚ուտ դուշին թէփուռը ջուբան հանըմ, վառըմ* (ՀԺՀ, V, 34):

- ՔՒ՚ունջՒ՚ումը տիրա՛ծ մընակէն յըրա շօն չի հա՛նչիլ - Անանշան՝ անարժեք իրին ուշադրություն դարձնող չի լինի:

ՔՒՆՋԸԲՕՐՋ - *տե՛ս* ՔՒՆՋՈՒՊՕՃԱԽ:

ՔՒՆՋԸՊՕՃՕԽ - *գ. հվք.* Բոլոր անկյունները, բոլոր տեղերը: *Քընըմ ըն ընգնըմ քՒ՚ունջընպօճախ, լօխ հըվաքըմ, կ՚ամ էտ վը՚ռին մը՚էջը* (ՀԺՀ, V, 20):

- ՔՒ՚ունջընպօճախ անէլ - Տունը ծայրից ծայր մաքրել: *Էտ հարթնը ամմէն օր քՒ՚անջընպօճախ ար անում* (Ձ):

- ՔՒ՚ունջընպօճախ օտօղ - Տան բարիքները անտեղի ծախսող՝ վատնող: *ՔՒ՚ունջընպօճախ օտօղ կընէգ՚ը կարէլ չի տօն պահէ* (Ձ):

ՔՒՆԻՉԱ/ՔՒՆԻՉԱ *(պրս. kuče)* - *գ.* Փողոց: *Թաքավէրին տըղան քՒ՚ինից ակուշկէն էտ կօտրած տը՚ղան յէշից դիբի քՒ՚ուչանն* (ՀԺՀ, V, 200):

- ՔՒ՚ուչէքՒ՚ը ըղնէլ - *տե՛ս* ՉՕ՚ԼԷՐԸ ըղնէլ:

- ՔՒ՚ուչէքՒ՚ը չափէլ - *տե՛ս* ՉՕ՚ԼԷՐԸ չափէլ:

ՔՒ՚ուչէքՒ՚ը քընցիլ - *տե՛ս* ՉՕ՚ԼԷՐԸ քընցիլ:

- ՔՒ՚ուչՒ՚ումը թօղնէլ - *տե՛ս* ՉՕ՚ԼՒ՚ՈՒՄԸ թօղնէլ:

- ՔՒ՚ուչՒ՚ումը մընալ - *տե՛ս* ՉՕ՚ԼՒ՚ՈՒՄԸ մընալ:

ՔՒՆԻՉԱ - *տե՛ս* ՔՒՆԻՉԱ:

ՔՈՒՌ - *գ.* 1. Քուռ գետը: *Քուռը*

Ըրախսան վարար ա (Բ): 2. *փխբ.* Առույգ, աշխույժ, անհանգիստ, չարաճճի: *Քուռ խօխէնք ըն* (Բ):

- Քուռէն ճիրան հինչ կըպըկա՞սէ - *տե՛ս* Ծօվէն ճիրան հինչ կըպըկա՞սէ: *Հինչ կընի՞, կըտամ. Քուռէն ճիրան հինչ կըպըկա՞սէ* (ՆԱԲ, 137):

- Քուռէն մըկըրատը - Շատ սուր՝ հատու (կտրող գործիքի մասին): *Էս ցակատը Քուռէն մըկըրատըն ա, սայաղ կաց, վըէնընտ կըտըրիս վէչ* (Ջ):

- Քուռը ածէլ/քըցիլ - *տե՛ս* Ճուրը քըցիլ:

- Քուռը ըղնէլ/տանէլ/քըշիլ/քըշիլ տանէլ - *տե՛ս* Ճուրը ըղնէլ:

- Քուռը տանէլ, ծարավ յըէտ պիրիլ - *տե՛ս* Ախպարը տանէլ, ծարավ յըէտ պիրիլ:

ՔՈՒՍՕԹՈՒՆ - *գ.* Ծաղրածու լինելը, ծաղրածուի զբաղմունքը, ծաղրածուություն: *Էտ պառավը քուսու շօրէր ա կէնում, քինամ փանիլիվանէն քուսօթուն անում...* (ՀԺՀ, VII, 66):

ՔՈՒՎԹԱ/ՔՈՒՎԹԱ/ՔՈՒՎԹԱ/ՔՈՒՓՏԱ *(պրս. kufte)* - *գ.* Ծեծած մսով պատրաստվող կերակրատեսակ, քուֆթա: *Առաչ Շուշի քուվթան ադաթ ա իլալ* (Ջ):

ՔՈՒՎԹԱ - *տե՛ս* ՔՈՒՎԹԱ:

ՔՈՒՎԹԱ - *տե՛ս* ՔՈՒՎԹԱ:

ՔՈՒՐ - *տե՛ս* ՔՈՒՐ:

ՔՈՒՐԱ/ՔՈՒՐԱ/ՔՕՐԱ *(գրբ. քուրայ, ասոր. kūrā)* - *գ.* 1. Հնոց, կրակարան, վառարան: *Մինչէվ մըհէնգ էլ քըշէրը նահանց քուրան կածէր ա ընգում յէրգինք՝ը* (ՆԱԲ, 93): 2. *տե՛ս* ԴԸՌԴՕՌԱՆՉ (2): ... *Վընէսա ղըլան դաստի տըէսալ ըն, քուրա ըրալ, հանցու Քըթէշ պէրթան կըրակը տըէսնան, կըլխու ըղնին* (ԱԱ, 20):

ՔՈՒՐԴ - 1. *գ.* Քրդական ժողովրդին պատկանող անձ, քուրդ: *Մին քուրդ բանգ ա ինում, ըտըրան էլ ինում ա մին մադար ախճիգ՝անումը Նարէշ* (ԱԱ, 31): 2. *ածական, գ. փխբ.* Անգութ, ժլատ, անմարդամոտ (անձ): *Քուրդ ը՞ս, էտ խուխէն խէ հաց չըս տամ՝օտէ* (Բ):

- Քուրդու գուլանա - Ուշահաս սեւագույն կեռասի տեսակ: *Մէր շէնումը քուրդու գուլանա էլ կա* (Բ):

ՔՈՒՐԴԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Քուրդ դառնալ: *Ըտըրանք էնքան էտ քուրդէրէն նըհէտ կէնում ըն, ուրանք էլ ըն քուրդանում* (Ջ): 2. *փխբ.* Խորթանալ, օտարանալ, անգութ՝ ժլատ՝ անմարդամոտ դառնալ: *Լավ մըրաքուր ա իլալ, հինչա փըսակվալ ա, քուրդացալ ա* (Բ):

ՔՈՒՐԴԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՔՈՒՐԴԱՆԱԼ-ի:

ՔՈՒՐԴՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Քուրդ լինելը, քրդի հատկությունը: *Քուրդօթունը թուրքօթունան լավ պէն ա* (Բ): 2. *փխբ.* Խորթություն, անգթություն, ժլատություն, անմարդամոտություն: *Քուրդօթունը մէր Ըրշակէն անա անպակաս ա* (Բ):

ՔՈՒՐՋ *(գրբ. քուրջ)* - *տե՛ս* ԼԱՆԹ (1):

ՔՈՒՐՔԱՄԱՐ/ՔՈՒՐՔԱՄԱՐ - *գ.* Փոքր երեխա ունեցող կին: *Խըէղճը հինչ ա՞նէ, քուրփամար ա, շատ ա չըրչարվում* (Բ):

ՔՈՒՐՔԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՔՈՒՐՔԱՄԱՐ:

ՔՈՒՐՔԱՏԱՐ/ՔՈՒՐՔԱՏԱՐ - *գ.* Փոքր երեխայի կամ երեխաների տեր: *Արաշտ ա, քուրփըտարէրը սօք՝ ըն ասում* (Ջ):

ՔՈՒՐՔԱՏԱՐ - *տե՛ս* ՔՈՒՐՔԱՏԱՐ:

ՔՈՒՐՔՈՒԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԱՐՔԱԹՈՒՆ:

ՔՈՒՐՔ՝ - *տե՛ս* ՔՈՒԼՔ՝:

ՔՈՒՐՔ՝Չի - *տե՛ս* ՔՈՒԼՔ՝Չի:

ՔՈՒՓ/ԽՈՒՓ[3]/ԽՕՓ[3] *(թրք. küp)* - *գ.* Կացնի սայրի հակառակ՝ բութ կողմը: *Բանզվախտ հանց աչըղըս կ՝ամ ա, վէր օզըմ ըմ կացնէն քուփավը տամ, դուդան վէր քըցիմ...* (ՋՏ, Բ, 175):

ՔՈՒՓՏԱ - *տե՛ս* ՔՈՒՎԹԱ:

ՔՈՒՓՈՒՐ *(արաբ., թրք. küfür)* - *տե՛ս* ՈՒՇՈՒՆՑ:

ՔՈՒՓՕՂԼԻ/ՔՕՓՕՂԼԻ *(թրք. köpek oğlə (շանորդի)* - *գ.* 1. Անզգամ, խորամանկ մարդ: ... *Ասըմ ա.- Էտ քօփօղլին հուվ ա՞ լալ, վէր յէկալ ա իմ փըսէն տընէրը քանդալ...* (ԲՀԲ, 47): 2. Հայհոյական, հաճախ մտերմական հանդիմանական կոչական բառ՝ ուղղված տղաներին կամ տղամարդկանց: ... *Ասում ա.- Քուփօղլի, տուվ ը՞ս լավ տըղա...* (ՀԱԲ, 15, 68): 3. *տե՛ս* ԱԼԼԸՂԱԴՕՆԻՄ: *Քօփօղլի Սէտրակ, տըէս հինչ ախճիգ՝ ա յէ՞ ծգալ* (Բ):

ՔՈՒՔԱՆԱԼ - *չբ.* Գիրանալ, չաղանալ: ... *Ըտըէղ մին քանէ վախտ կէնըմ ա, օրը տասնէրկու ամանա խօրանգ՝ օտում, մին լանվ քուքանըմ* (ՀԺՀ, V, 643):

ՔՈՒՔԱՎՈՒՆ - *ածական.* Մի քիչ գեր, գիրավուն: *Մին քուքավուն խօգ՝ ըն մօրթում, քըէփ անում* (Ջ):

ՔՈՒՔԸՀԱՆ - *ածական.* Լարերը թուլացած, լարթափ (լարավոր երաժշտական գործիքների մասին): *Ասում ա.- Էս քուքըհան թանռ ա, հունց ա՞ծիմ* (Ջ):

- Քուքըհան անէլ - 1. Լարերը թուլացնել, լարումից զրկել: *Թանռը քուքըհան ա ըրալ* (Բ): 2. *տե՛ս* Նըզամա քըցիլ:

- Քուքըհան ինիլ/տըէռնալ - Լարերը թուլանալ, լարումից զրկվել: ... *Էնքան էտ խէղճ սազը խօխա-ըրախու ծէրք ա ընգալ, քուքըհան ա իլալ, էլ ածվըմ չի* (ՋՏ, Բ, 23): 2. *տե՛ս* Նըզամա ըղնէլ:

ՔՈՒՔԸՎԱՉԻ - *տե՛ս* ՔՈՒՔԱՎՈՒՆ:

ՔՈՒՔԸՎԱՐԻ - *տե՛ս* ՔՈՒՔԱՎՈՒՆ:

ՔՈՒՔԸՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՔՈՒՔԱՆԱԼ-ի:

ՔՈՒՔՈՒԼԱՎՈՒՐ - *տե՛ս* ՔՈՔՈՒԼԱՎԷՐ:

ՔՈՒՔՈՒՐԹ *(թրք. kükürd)* - *գ.* Ծծումբ: *Քուքուրթը նի յա տըէռնում աշկէրը, հըռընցընում* (Ջ):

- Քուքուրթ տալ - Վրան ծծումբի փոշի շաղ տալով կամ ծծումբ ծխելով՝ ախտահարել: *Բաղէրը ազար ա ընգալ, հարկավէր ա քուքուրթ տըված* (Բ):

ՔՈՒՔՈՒՐԹԱՀԱՄ - 1. *գ.* Ծծումբի համ: *Էնքան քուքուրթ ա տըվալ, խաղուն քուքուրթահամ օնէ* (Ջ): 2. *ածական.* Ծծումբի համ ունեցող՝ տվող: *Քուքուրթահամ կ՝ինի յա* (Բ):

ՔՈՒՔՈՒՐԹԱՃՈՒՐ - *գ.* Ծծումբի լուծույթ պարունակող հանքային ջուր: *Էտ ըխպիրին ճուրը քուքուրթաճուր ա* (Ջ):

ՔՈՒՔՈՒՐԹԱՎԸՏ - 1. *գ.* Ծծումբի հոտ: *Քուքուրթավըէտը ընգալ ա բաղէրը* (Բ): 2. *ածական.* Ծծումբի հոտ ունեցող՝ արձակող: *Քուքուրթավըէտ ծաղէգ՝ ա* (Բ):

ՔՈՒՔՕԹՈՒՆ - *գ.* Գեր լինելը, գիրություն: *Էտ խօգ՝ին քուքօթունը ըտըրան ըրմընցընում ա* (Ջ):

ՔՕԲԱ - *գ.* Կաթսա, աման: *Միպտակ օբա, տէղէն քօբա* (ԱՀ, 78):

ՔՕԲԱՆ - *տե՛ս* ՔՕԲՈՒՌ:

ՔՕԲՈՒՌ/ՔՕԲԱՆ - *գ.* Բնական հողաքարային պատնեշ: *Մին օր էլ հըվաքվում ըն, քինամ էտ քօբուռը քանդում* (Ջ):

- Քուբուռէն տէմ ըղնէլ - Դժվարության՝ արգելքի հանդիպել: *Տընաշինընտ հինչը օգում ա անէ, դաստի քուբուռէն տէմ ա ըղնում* (Բ):

- Քուբուռու քանլան - Ժիր՝ առույգ մարդ: *Ռուբէն ամին քուբուռու քանլան յա, կօգի ութասսուն տիրըէկան ա* (Բ):

ՔՕՋ *(թրք. küz (բաց սեւագույն)* - *տե՛ս* ՄՕԽԷՐ: ... *Յարիս ասած խօսկէրքը, սըէրտըս էրից, քօզ ըրավ* (ԼՂԲ, 259):

ՔՕԹԱԳ՝ - *տե՛ս* ՔՕԹԱԿ:

ՔՕԹԱԿ/ՔՕԹԱԳ՝/ՔՕԹԱԿ *(թրք. kötek)* - *տե՛ս* ԹԱԿ (4): *Մարթը ծըռքէրին, վընէրին ա անըմ, վըէր մին քօթագ՝ էլ տա, ամմա թօղըմ չընն* (ՀԺՀ, V, 108):

ՔՕԹՄԻԾ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քօթմիշ ինիլ/տըէռնալ - *տե՛ս* ԲԸՔՆԸՎԷԼ:

ՔՕԹՈՒԿ - *տե՛ս* ՔԷԹՈՒԿ:

ՔՕԼՄԱ - *տե՛ս* ԽՕՐՈՒՄ:

ՔՕԽ(Վ)Ա *(պրս., թրք. kāhya)* - *գ.* Գյուղի կառավարիչ, տանուտեր: *Պուղին նամակը յօր ա օնում, քընում Սարու-*

շէնա քուխէն կօշտը, նամակը տամ ուրան (ՆԱԲ, 133):

- Քուխ(վ)էն ըշտահանվը հաց օտէլ - Ագահ՝ ընչաքաղց լինել: *Ասում ա.- Իզէն քուխէն ըշտահանվըն ա հաց օտում, մունք կարէլ չընք ընդրա նըհըտ հըրակաշ տըռանք* (Ձ):

- Քուխ(վ)էն շըհադը կիզիրըն ա - *տե՛ս* Աղվէսը ուրան հանքին շըհադ կըպիրի:

- Քուխ(վ)էն տըս, շէնը նի՛ մըտ - Գյուղի վիճակը տանուտերով է պայմանավորված:

ՔՈՀԼԱՆ *(պրս. küheylan)* - *ած.* Արագաշարժ, արագոտն (հիմնականում ձիու, էշի, ջորու մասին): *Մէհէտ մին հըցէցէ ուրան թանմբալ էշը յօր ա օնում, տանում, թա Աղդամ ծախէ, տէղը մին քօհլան էշ ինք օնէ* (ՀԱԲ, 15, 144):

ՔՈՀԼԱՆ-ՔՈՀԼԱՆ - *մ.* Արագ-արագ, արագորեն: *Քօհլան-քօհլան խօսում ա* (Ձ):

ՔՈՀՆԱ/ՔՈՀՆԱ *(թրք. köhnə)* - *ած.* 1. Վաղեմի, վաղնջական: *Ամմա քօհնա սըվէրութվ ա...* (Ձ): 2. Անցյալից մեզ հասած, հնավանդ: *Քօհնա անդաթ ա, պահում ընք* (Բ): 3. Հեռավոր անցյալում գոյություն ունեցած՝ ապրած՝ գործած: *Քօհնա մարթիքը էտ վէրվանըմըն ըն իլալ ըպրէլիս* (Ձ): 4. Երկար ժամանակից ի վեր գոյություն ունեցող: *Տումէն քօհնան շէն ա* (Բ): 5. Այժմ գոյություն ունեցողին նախորդած, նախկին: *Քօհնա շէնին անըմըն էլ մընաս ա Հէն շէն* (ԱԱ, 19): 6. Արժեքը՝ նշանակությունը կորցրած, օգտագործելու համար ոչ պիտանի: *Հանը փանդ ա անըմ, էշին պէռնում, ուրան քօհնա պէնջակը թողում ծառան կախ տըված, ինքը քընում տօն...* (ՀԺՀ, V, 489): 7. Ժամանակի ընթացքում փչացած՝ խարխլած: *Քօհնա տընէրը քանդում ըն* (Բ): 8. Թարմությունը կորցրած, հնացած: *Մին կուտուր քօհնան հաց ա տինում ծօգումը, քինամ* (Ձ): 9. Երկար տարիների փորձ ունեցող, հմուտ: *Քօհնա ուստա յա Խըզխըզ Աբօն* (Բ): 10. Երկար տարիների: *Քօհնա հընգէրունք ըն Ուբէլըն ա Հայկան* (Բ):

- Քօհնա աղվէս - *տե՛ս* Քավթառ աղվէս:

- Քօհնա դանրդէրը տուրուր տալ - *տե՛ս* Դանրդէրը տուրուր տալ:

- Քօհնա դուրվին/դօվրըմը - Հին ժամանակներում, հնում: *Ամմա քօհնա դօվրըմը ժողովուրթը բանգի վախտ քըշէրը կումէրըմըն ըն իլալ կըէնըմ* (ԼՂԲ, 345):

- Քօհնա կուլ - 1. Խորամանկության՝ խարդախության՝ հարստահարության վարժված մարդ: *Խօնդանց Իսակը քօհնա կուլ ա, սաղ կըլխօզէն ցօրէնը ծըխծըխօրալ ա, տիրալ ջուբումը* (Ձ): 2. Իր գործի մեջ՝ տվյալ բնագավառում հմտացած՝ փորձառու մարդ: *Ռուբէնը քօհնան կուլ ա, ընդրա տիրած պատը պարան չի կալ* (Բ):

- Քօհնա մըռալ տանս օնէլ - *տե՛ս* Քօհնա տէրման քամուն տալ:

- Քօհնա յըրք - Վաղուց հայտնի՝ շատ կրկնված ու հետաքրքրությունը կորցրած բան: *Ասում ա.- Էտ քօհնա յըրք ա, տու հանց քաթ ասէ, վէր ըսկացած չինիմ* (Ձ):

- Քօհնա չըվալէն թանզ(զ)ան տանգ - Անտեղի՝ անիմաստ բան: *Ասում ա.- Էս քավթառ էշ ա, կարում չի, թա շօռ կա, փալան ըս կարէլ տըվալ՝ հինչ ա՞նիս. քօհնա չըվալէն թանզզան տանգ* (Ձ):

- Քօհնա վըխտէն - Ծեր, բայց ամրակազմ՝ առույգ մարդ: *Ապան քօհնա վըխսկըռ ա, քըշէր-ցիրըտկ կօրծ ա անում* (Բ):

- Քօհնա վըխտէն - *տե՛ս* Քօհնա դուրվին: *Քօհնա վըխտէն Դանիրանզ շէնում անդաթ չի իլալ, վէր հըռհնընքէն պէլին սուփրէն ղըրաղէն նըստէ* (ԱԱ, 85):

- Քօհնա տէրման քամուն տալ/քամէլ - Անցածը քրքրել, հնացած անախորժ՝ վատ բաները նորից հիշել՝ հիշեցնել: *Ասում ա.- Սունբաթ, քօհնա տէրման մէլ քամուն տալ, կընգանըտ նըհըտ հանշտըվի, մին տըդ ըպրըրըցէք* (Ձ):

- Քօհնա քէթանկ - *տե՛ս* Քօհնա վըխսկըռ:

ՔՈՀՆԱ - *տե՛ս* ՔՈՀՆԱ:

ՔՈՀՆԱԴԱՆ/ՔՈՀՆԱԴԱՆ/ՔՈՀՆԱԴԱՆ - *մ.* Շատ ժամանակ առաջ, վաղուց: *Օղտը ջօղաբ ա տամ.- Իմ տա՛ր, էտ լօխ, հինչ վըր տու ասում ըս, յէս քօհնանդան ըմ քէզ նէրալ* (ՀԺՀ, V, 212):

ՔՈՀՆԱԴԱՆ - *տե՛ս* ՔՈՀՆԱԴԱՆ:

ՔՈՀՆԱԴԱՆ - *տե՛ս* ՔՈՀՆԱԴԱՆ:

ՔՈՀՆԱԴԻ/ՔՈՀՆԱԴԻ - *տե՛ս* ՔՈՀՆԱ:

ՔՈՀՆԱԴԻ - *տե՛ս* ՔՈՀՆԱԴԻ:

ՔՈՀՆԱ-ՄՈՀՆԱ/ՔՈՀՆԱ-ՄՈՀՆԱ/ՔՈՒՆԱ-ՄՈՒՆԱ/ՔՈՒՆԱ-ՄՈՒՆԱ - *ած.* Հին-հին, հնացած, հինումին (շատ իրերի մասին): *Տանը հիշկան քօհնամօհնա շօրէր ա ինում, լօխ տամ ա ընդրանց* (Ձ):

ՔՈՀՆԱ-ՄՈՀՆԱ - *տե՛ս* ՔՈՀՆԱ-ՄՈՀՆԱ:

ՔՈՀՆԱՄՈԴԻ/ՔՈՀՆԱՄՈԴԻ - 1. *ած.* Հնաձեւ, հին ձեւ ունեցող: *Քօհնամօդի մին սըհաթ ա իլալ այուն* (Բ): 2. *մ.* Հին ձեւով, հին ժամանակներին համապատասխան: *Քօհնամօդի յա ապրում, կօգի հարուստ ա* (Ձ):

ՔՈՀՆԱՄՈԴԻ - *տե՛ս* ՔՈՀՆԱՄՈԴԻ:

ՔՈՄԱԳ *(թրք. kömək)* - *գ.* 1. Օգնելը, օգնություն, օժանդակություն: *Մըտքումըն ասում ա.- Մուտանամ, քուցէ քանմանգու պէն կա* (ՆԱԲ, 34): 2. Օգնություն, օգնող մարդ: *Խըղճը հինչ ա՞նէ, քօմանգ չօնէ, սաղ կօրծէրը մինակ ա անում* (Ձ):

- Քօմանգ անէլ/ինիլ - 1. Օգնություն ցույց տալ, աջակցել, սատարել: *Ռուսաստանա մին յանարալ ա կամ Դարաբաղ, վէր մըզ քօմանգ անէ* (ԱԱ, 46: 2. Նպաստել, օգտակար ազդեցություն ունենալ: *Հօրը ասածը ընդրան շատ ա քօմանգ անում* (Ձ): 3. Փրկել: *Թաքավէրը հիվընդանում ա, վէշ մին պէն քօմանգ չի անում, մըռնում ա* (Ձ):

- Քօմանգ ծէն տալ - Օգնություն խնդրել: *Կանալը, ճարը կըտրած, ուռնաս ա, քօմանգ ծէն տաս...* (ԱԱռ, 9):

ՔՈՄԱԳԼԻ *(թրք. köməkli)* - *տե՛ս* ՔՈՒՄԸԳՎԷ: *...Տահանք, ուրուր դընընդալու ըրած քօմանգլու, ընշխընդէս ըն կօլխօզըմը* (ՀԲ, 362):

ՔՈՄԱԳՉԻ *(թրք. köməkči)* - *տե՛ս* ՔՈՄԱԳ (2): *Մըծ քուրը տամ ա ընդընդէն մըծէն, մաշնակը տամ մըծէն քօմանգչուն, կուծի քուրը էլ ինքը ն ա յօր օնում* (ՆԼՂԺԲ, 53):

ՔՈՄԲԱ/ՔՈՄԲԱ/ՔՈՒՄԲԱ - *գ.* Ջրաղացում թխած անթթխմոր հաց: *Տա կըրակ ա ընէս, քօմբան թընցընէս, ուտէս, ճընդացէն մաչին քօն ինիս* (ՀԺՀ, V, 293):

ՔՈՄԲԱ - *տե՛ս* ՔՈՄԲԱ:

ՔՈՄՈՒՐ *(թրք. kömür)* - *գ.* 1. Փայտից պատրաստած ածուխ, փայտածուխ: *Մին մըծ պէխէ յա կըտրում, պիրում քօմուր շինում* (Ձ): 2. Բուսական մնացորդներից երկրի ընդերքում գոյացած կարծր վառելանյութ, քարածուխ: *Վըղը քանդում ըն, տըսնում՝ տափէն տակը սաղ քօմուր ա* (Ձ): 3. *փխբ., ած.* Շատ սեւ: *Քօմուր հաց ա* (Բ):

ՔՈՄՈՒՐՉԻ *(թրք. kömürcü)* - *գ.* Ածխագործ: *Թընդլընդրըցէք լավ քօմուրչի յըն իլալ* (Բ):

ՔՈՄՓԱԼ - *տե՛ս* ԳՈՄՓԱԼ:

ՔՈՄՓՈՒԾ - *տե՛ս* ԳՈՄՓՈՒԾ:

ՔՈՆԴԱԼԱՆ *(թրք. köndələn (շեղ)* - 1. *տե՛ս* ԴՈԼԱՅԻ: 2. *ած., մ.* Վայրիվերո, տակից-գլխից, անիմաստ: *Քօնդալան խօսում ա* (Բ):

ՔՈՉԱԼ/ՔՈՉԱԼ *(թրք. köčəl)* - *գ.* Կալսելուց հետո հասկի մեջ մնացած ցորեն, չկալսված հասկ: *Կալը թընկէլանը յըէտը շատ քօչալ ար մընում* (Ձ):

ՔՍՕՌՈՒՂ/ՔՍՕՌՈՒՂ/ՔՍՕՌՕՂ/ՔՕՌՈՒՂ - *գ.* Վնասակար ազդեցություն: *ԾՈՒկուն ուտէլանը յըէտը կաթնը չըն խըմէլ, քսօռուղ ա* (Զ):

- Քսօռուղ տալ - Վնասակար ազդեցություն ունենալ, վնասել: *Չըքէլանը վէր մին պէնը լԉվ գիդԉս չի իլԉլ, մարթու քսօռուղ չի տըվալ* (ՀԺՀ, V, 284):

- Քսօռուղ քաշիլ - *տե՛ս* Պըկըսօթուն քաշիլ: *... Ըտըրա հէտը էլ վէշ մինը հացու քսօռուղ չի քաշԉլ...* (ԱԱ, 62):

ՔՕՌՈՒՂ - *տե՛ս* ՔՍՕՌՈՒՂ:

ՔՍՕՌՕՂ - *տե՛ս* ՔՍՕՌՈՒՂ:

ՔՕՍԱ/ՔՕՍԉ *(պրս. kuse, թրք. köse (ցանցառ մորուք ունեցող)* - *գ.* 1. Ծաղրածու, ով, լարախաղացի ժամանակ ծամածռություններ անելով, հանդիսատեսից դրամ է հավաքում: *Էտ փԉհիլիվանէն նըհը՚տ էլ մին քՕսա յա կ՚ամ շէնը* (Զ): 2. *փխբ.* Իր վարքագծով՝ արարքներով անլուրջ եւ ուրիշների ծաղրի առարկա հանդիսացող մարդ: *Ոէ Քԉսպԉրընն էլ հինչ նախագամ, քՕսա յա* (Զ):

ՔՕՍԉ - *տե՛ս* ՔՕՍԱ:

ՔՕՍԱԳԉԼ(ԴԻ)/ՔՕՍԉԳԉԼ(ԴԻ) - *տե՛ս* ՔՕՍԱ:

ՔՕՍԉԳԉԼ(ԴԻ) - *տե՛ս* ՔՕՍԱԳԉԼ(ԴԻ):

ՔՕՎՇԉՆ - *տե՛ս* ՔԉՎՇԉՆ:

ՔՍՕՐԱ - *տե՛ս* ՔՈՒՐԱ:

ՔՍՕՐՈՒՋ *(գրբ. գոռոզ)* - *տե՛ս* ԳԱՌ:

ՔՕՐՓԱ/ՔՍՕՐՓԉ *(թրք. körpa)* - 1. *գ.* Փոքրիկ երեխա, մանուկ: *Վէր քընում ա քՕրփէն քըթէնում, ըրխըյնանում ա* (ՀԱԲ, 15, 111): 2. *ած.* Փոքր, փոքրիկ: *...Վէրչումըն էլ հիշքան քՕրփա խօխա յա իլԉլ, հըվաքալ ա մին տը՚ղ, մուրթստալ* (ԱԱ, 68):

ՔՕՐՓԉ - *տե՛ս* ՔՕՐՓԱ:

ՔՍՕՐՓԻ - *տե՛ս* ՔՕՐՓԻ:

ՔՕՐՓԻ/ՔՍՕՐՓԻ *(թրք. köprü)* - *տե՛ս* ԿԱՐՄՈՒՆՋ:

- ՔՕրփի ըղնէլ - Ծայրը՝ կեռը մի բանի մեջ մտնելով՝ ագուցվել: *... Ոէրը կ՚ըվազանը կ՚ՕտէՆ ա կօխում, վէր փախչի, կ՚ըվազանը տըռնավը քՕրփի յա ընգընըմ* (ԼՂԲ, 349):

ՔՕՓԉԳ՝ *(թրք. köpek (շուն)* - *գ.* Անպատկառ՝ շնացող ծերունի: *Էտ քՕփԉգը շէնումը էլ ջԉհիլ հարթնը չի թողից, լօխճին սաթաշմիշ իլԉվ* (Զ):

ՔՍՕՓՕՂԼԻ - *տե՛ս* ՔՈՒՓՕՂԼԻ:

ՔՍՕՔ[1] *(թրք. kök)* - *ած.* Գեր, չաղ: *Հըղէննի մին քՕսք մարթ ա ջիհԉում* (Զ):

ՔՍՕՔ[2] - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քսօք անէլ - *տե՛ս* ՔՍՕՔԷԼ:

ՔՍՕՔԷԼ - *նբ.* 1. Լարավոր նվագարանը լարել՝սարքի բերել: *Թԉռը քսՕքում ա, յօր օնում, քՕինամ* (Զ): 2. Գործը կարգի բերել: *Շատ ըն չըրչարվում, մինչը՚վ կարում ըն էտ կօրծը քսՕքին* (Զ): 3. Կտորը՝ հագուստը ձեւելուց հետո նախնական կերպով կարել: *ՇՕրը քսՕքում ա, տամ շԉգէրդին, վէր կարէ* (Զ):

- ՔսՕքած թԉռ/խաչ - Տխուր զգացումներով լի՝ լացելու պատրաստ մարդ: *Կամ ա, տը՚սնում՝ կընէգը լըցըկումած, հինչ կընէ՞գ, մին քսՕքած թԉռ* (Զ):

ՔՍՕՔՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔՍՕՔԷԼ-ի:

ՔՈՒ/ՔԱ *(գրբ. քո)* - *դ.* Անձնական դերանվան եզակի թվի երկրորդ դեմքի՝ *Տու*-ի սեռական հոլովաձեւը: *Ջօռի ըՉըղվում ա, ասում.- Հօր ա՞ քու ծամէրընտ* (ՀԺՀ, V, 243):

- Քա/քու հօր տօնը շինվի/(չը)քանդվի - *տե՛ս* Քու տօնը շինվի:

- Քա/քու հօր փԉհիլԉն ը՞մ - Դու իրավունք չունես ինձ կարգարդելու, ես քո հպատակը չեմ: *Ասում ա.- Խէ բի՞դի անիմ, քա հօր փԉհիլԉն ը՞մ* (Զ):

- Քա/քու մօր բալան տօն կ՚ԉ - Հանդիմանական մտերմական արտահայտություն: *Քա մօր բալան տօն կ՚ԉ, էս ծառը խէ կըտըրալ ը՞ս* (Զ):

- Քա/քու մօր կաթնանը նըման քը՚ՉԷ հալալ (ինի) - Բարեմաղթանքի արտահայտություն՝ բարով վայելես՝ տեր դառնաս, դու արժանի ես դրան:

- Քա/քու մօր կաթնը քը՚ՉԷ հալալ (ինի) - Բարեմաղթանքի արտահայտություն՝ ուղղված լավ արարքի տեր՝ լավ գործ կատարող՝ մեկի հույսերն արդարացնող անձին:

- Քու ասած/ասմունք - *տե՛ս* Քու օգ՚ած:

- Քու ԉրը՚վ - Երդման բանաձեւ՝ երդվում եմ քո արեւով: *Քու ԉրը՚վ, սօտ չըմ ասում* (Բ):

- Քու գ՚իդԉցԉծ ըղօնէգ՚ը յը՚ս օթումը ըմ փըռնում - *տե՛ս* Քու ցիրը՚կվա շօռ յը՚կած տը՚ղէրը յը՚ս քըշէրընն ըմ շօռ կ՚ամ:

- Քու թա՚լըղըտ հինչ - *տե՛ս* Քը՚ը՚զ հինչ:

- Քու կօրծըտ ա - *տե՛ս* Տու վըս գ՚ԉդԉում:

- Քու մար մը՚ռնէ - Մեկին խղճալու՝ գթալու արտահայտություն: *Քու մար մը՚ռնէ, պա հունց ը՞ս ապըրում առանց փօղ* (Զ):

- Քու մար մը՚ռնէ վէչ - *տե՛ս* ԱԼԼԸՂԱԳՕՆՈՒՄ:

- Քու մար քը՚ՉԷ նըման քանէնը ա՞ պէրալ - Ասում են խորամանկություն անողին՝ ինձ խաբել չես կարող:

- Քու մը՚ռալը վայ տամ - *տե՛ս* Մը՚ռալը վայ տամ:

- Քու յը՚ղըտ քը՚ՉԷ ինի, իմ չուրը-թանէս նի մէ՚լ կ՚ԉլ - Որեւէ մեկի կասկածելի օգնությունից հրաժարվելու արտահայտություն՝ քո տվածը չեմ ուզում, միայն թե իմ ունեցածին ձեռ մի՛ տուր:

- Քու շօնըտ ըմ - Հպատակվելու՝ աղերսանքի բանաձեւ՝ քո ենթական եմ: *Ասում ա.- Քու շօնըտ ըմ, ինձ ըսպանէլ մէ՚լ* (Զ):

- Քու տըռըտ տանէլ մէ՚լ կօխէլ ԉուրԉուշին վը՚ռէն ծակը - Քո վատ արարքները ուրիշին մի վերագրիր:

- Քու տօնը շինվի/(չը)քանդվի - *տե՛ս* ՏԸՆԱՇԻՆ:

- Քու ցիրը՚կվա շօռ յը՚կած տը՚ղէրը յը՚ս քըշէրընն ըմ շօռ կ՚ամ - Ես քեզնից ավելի բանիմաց՝խորամանկ՝փորձառու եմ: *Ուստան ասում ա.- Քու ցիրը՚կվա շօռ յը՚կած տը՚ղէրը յը՚ս քըշէրընն ըմ շօռ կ՚ամ, տու ինձ կարէլ չըս խԉփիս* (Զ):

- Քու ուստատ իմ շԉգէրդը ա - *տե՛ս* Քու ցիրը՚կվա շօռ յը՚կած տը՚ղէրը յը՚ս քըշէրընն ըմ շօռ կ՚ամ:

- Քու քըռակէն փըլավ անէ - *տե՛ս* Քա/քու մօր բալան տօն կ՚ԉ:

- Քու օգ՚ած - Հիանալի, լավ, հոյակապ: *... Սըկսում ըն լ՚ավ, առռէ քու օգ՚ած ապրէլ* (ՀԱԲ, 15, 68):

ՔՈՒԹԱՀ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քութահ անէլ - *տե՛ս* Թայդի ըղնէլ: *Ասում ա.- Քութահ մէ՚ր անէլ, հԉլԉ վախտ կա* (Զ):

ՔՈՒԹԻ-ՔՈՒԹԻ - *տե՛ս* ՔՈՒՉԻ-ՔՈՒՉԻ:

ՔՈՒԹԻԼԉԽՈՒՄ - *տե՛ս* ՔԸԹԻԼԉԽՈՒՄ:

ՔՈՒԹԻԼԱՄԱՆ - *տե՛ս* ՔԸԹԻԼԱՄԱՆ:

ՔՈՒԹԻԼԱՆՈՒՑ - *տե՛ս* ՔԸԹԻԼԱՆՈՒՑ:

ՔՈՒԹԻԼԉՊԷՆ - *տե՛ս* ՔԸԹԻԼԉՊԷՆ:

ՔՈՒԹԻԼԉՓՕԽ - *տե՛ս* ՔԸԹԻԼԉՓՕԽ:

ՔՈՒԹԻԼՀԱՐԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԹԻԼՀԱՐԷԼ:

ՔՈՒԹՕԹ - *տե՛ս* ՔԸԹՕԹ:

ՔՈՒԹՕԼ - *տե՛ս* ՔԸԹՕԼ:

ՔՈՒԹՕԼ-ՔՈՒԹՕԼ - *տե՛ս* ՔԸԹՕԼ-ՔԸԹՕԼ:

ՔՈՒԼԱ/ՔՕԼԱ - *գ.* 1. Գզած բրդի՝ բամբակի եւն փաթիլ: *Կ՚օղը ըսկանում ա, ասում.- Մինչէվ էս կընէգ՚ը մին վէլա մանէ, մին քօլա թակէ, յէս յէր կէնամ Չալաղըզը սարավընն անց կըցընիմ* (ՆԱԲ, 77): 2. Ծխի՝ ամպի՝ փոշու եւն

գալարուն զանգված: *Յիրգ՛ինք՛ումը մին թօխպու քուլա յա ըրվամ* (Ձ): 3. *փխբ. տե՛ս* Սիպտակ պիմբըկօլա:

ՔՈՒԼԱՂԱԹ - *տե՛ս* ՔՈՒԼԱՄԱՉ:

ՔՈՒԼԱՄԱՉ - *գ.* Թփի արանքը: *Քուլըմաչան մին ըլըբաստըրակ ա տո՛ւս կ՛ամ, փախչո՛ւմ* (Ձ):

- Քուլըմաչան/քուլըմաչավ խօսէլ/ասէլ - Ակնարկել, կողմնակիորեն ասել: *Մարթը վէր ըտի քուլըմաչան խօսում ա, կընէգ՛ը դա՛ստի կըլո՛խ ա ըղնում* (Ձ):

ՔՈՒԼԱՏԱԿ - *գ.* Թփի տակը՝ տակի տարածությունը: *Քուլըտակէն պըրանվում ա, քունավ ընցընում* (Ձ):

- Քուլըտըկէրավը կ՛ա՛լ - 1. *տե՛ս* Քուլըմաչան խօսէլ: 2. Գործը փչացնել՝ ձախողել: *Թօռը նի կալա՛վ, հո՛նձ ընուղնէրէն կօրծը քուլըտըկէրավը յը՛կավ* (Բ):

ՔՈՒԼԱՏԱ՛ՆՁ - *գ.* Վայրի տանձ: *Մէր ծըմըկնէն էն ա քուլըտա՛նձավ լիգ՛ը* (Բ):

ՔՈՒԼԸՁԸԿԸ՛Ռ/ՔՈՒԼՈՒՁԸԿԸ՛Ռ - *գ.* Վայրի զկեռ: *Ճուվարանը քուլըզըկըռավ լըցնում ըն, տինում փըչակումը* (Ձ):

ՔՈՒԼԸՁԸԿԸՌԷ/ՔՈՒԼՈՒՁԸԿԸՌԷ - *գ.* Վայրի զկեռենի: *Մին քուլըզըկըռէ յա պուք տամ, բաղումը տընգում* (Ձ):

ՔՈՒԼԸԽԸՆՁԸ՛Ր - *տե՛ս* ՔԸԼԸԽԸՆՁԸ՛Ր:

ՔՈՒԼԸԽԸՆՁԸ՛ՐԷ - *տե՛ս* ՔԸԼԸԽԸՆՁԸ՛ՐԷ:

ՔՈՒԼԸՇԸԼԸ՛Ր/ՔՈՒԼՈՒՇՈ՛ՒԼԸ՛Ր - *գ.* Վայրի սալոր: *Քուլըշըլո՛րան լ՛ավ թրթօ լավաշ ար շինում այան* (Բ):

ՔՈՒԼԸՇԸԼԸ՛ՐԷ/ՔՈՒԼՈՒՇՈ՛ՒԼԸ՛ՐԷ - *գ.* Վայրի սալորենի: *Ըտը՛ղ մին մը՛ծ քուլըշըլո՛րէ յա ինում փըսած* (Ձ):

ՔՈՒԼԸՎԸ՛ՌՏԷ/ՔՈՒԼՈՒՎԸ՛ՌՏԷ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՁԸՂԱՆԷ: 2. Անտառում ընկած մեծ ծառ: *Էտ քուլըվը՛ռտուն յըրա նըստուտէս ըն, դինջընաս* (Ձ): 3. *փխբ.* Մարմնեղ՝ գեր մարդ կամ իր: *Էտ քուլըվը՛ռտէն հիշկան օտում ա, քուշտանում չի* (Բ):

ՔՈՒԼԸՏԱ՛ՆՁԻ/ՔՈՒԼՈՒՏԱ՛ՆՁԻ - *գ.* Վայրի տանձենի: *Պիցըրանում ա քուլըտա՛նձին, շըղրիարում* (Ձ):

ՔՈՒԼԸՑԷ - *գ.* Անտառում բնակվող մարդ, անտառի բնակիչ: *Դէ՛, քուլըցէ մարթ, լի՞, պարէվ-պարլո՛ւսին սըվէր, քըղաքումը մին օր էլ չի կէնում, փախած կ՛ամ ա* (ՀԱԲ, 15, 142):

ՔՈՒԼՈՒԲՕԲԱ - *տե՛ս* ՔԸԼԸԲՕԲԱ:

ՔՈՒԼՈՒՋ - *գ.* Պռունկը ջարդված կուժ՝ կուպա եւն: *Քուլուզը կինավ լըսնում ա, տամ դէրվիշին* (Ձ):

ՔՈՒԼՈՒՋԸԿԸ՛Ռ - *տե՛ս* ՔՈՒԼԸՁԸԿԸ՛Ռ:

ՔՈՒԼՈՒՋԸԿԸՌԷ - *տե՛ս* ՔՈՒԼԸՁԸԿԸՌԷ:

ՔՈՒԼՈՒԼ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քուլուլ կէնալ - Իրար գզել, գզվռտվել, իրար հետ կռվել: *Շընէրը վէր քուլուլ ըն կէնում, կատուն դա՛ստի փախչո՛ւմ ա* (Ձ):

- Քուլուլ կըցընէլ - Իրար գզել տալ, իրար հետ կռվեցնել: *Պառավը ժո՛ւլիգ՛ ա հնո՛ւմ, ըտըրանց քուլուլ ա կըցընում, ինք՛ը վը՛սկէն յօր օնում, ք՛ինամ* (Ձ):

ՔՈՒԼՈՒԼՓԱԽԷ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քուլուլփախէ անէլ - Գործը արագարագ եւ անորակ անել վերջացնել: *Ուստան քուլուլփախէ յա անում, ք՛ինամ* (Ձ):

ՔՈՒԼՈՒԼ-ՔՈՒԼՈՒԼ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քուլուլ-քուլուլ անէլ - *տե՛ս* Քուլուլ կէնալ:

ՔՈՒԼՈՒԽՈՒՆՁԸ՛Ր - *տե՛ս* ՔԸԼԸԽԸՆՁԸ՛Ր:

ՔՈՒԼՈՒԽՈՒՆՁԸ՛ՐԷ - *տե՛ս* ՔԸԼԸԽԸՆՁԸ՛ՐԷ:

ՔՈՒԼՈՒՇՈՒԼԸ՛Ր - *տե՛ս* ՔԸԼԸՇԸԼԸ՛Ր:

ՔՈՒԼՈՒՇՈՒԼԸ՛ՐԷ - *տե՛ս* ՔՈՒԼԸՇԸԼԸ՛ՐԷ:

ՔՈՒԼՈՒՎԸ՛ՌՏԷ - *տե՛ս* ՔՈՒԼԸՎԸ՛ՌՏԷ:

ՔՈՒԼՈՒՏԱ՛ՆՁԻ - *տե՛ս* ՔՈՒԼԸՏԱ՛ՆՁԻ:

ՔՈՒԼՔՈՒԼՕՏ(Վ)ԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԼՔԸԼՕՏ(Վ)ԷԼ:

ՔՈՒԼՔՕԼՈՒՏ - *տե՛ս* ՔԸԼՔՕԼՈՒՏ:

ՔՈՒԼՕԼԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԼՕԼԷԼ:

ՔՈՒԼՕԼՎԷԼ - *տե՛ս* ՔԸԼՕԼՎԷԼ:

ՔՈՒԾՈՒԾ[1] - *տե՛ս* ԿԸԾՈՒՁ(ՆԸ):

ՔՈՒԾՈՒԾ[2] *(գրբ. գծուծ)* - *ածական.* Գծուծ, մանրախնդիր: *Շատ քուծուծ մարթ ա Արմօն* (Բ):

ՔՈՒԾՕԹՈՒՆ - *գ.* Աղախին՝ քոծ լինելը, աղախնի՝ քոծի աշխատանքը: *Քուծութունավ ա Հէրիք՛նազը ո՛ւրա՛ն խօխէնք՛ը պահալ մընցընցրալ* (Բ):

ՔՈՒՂԱՎԷՐ *(գրբ. քողաւոր)* - Քող՝ շղարշ ունեցող, քող կրող: *Քուղավէր հարթն ա* (Բ):

ՔՈՒՃՈՒՃ - *տե՛ս* ՔԸՃՈՒՃ:

ՔՈՒՄ - *գ.* Շերամատուն: *Մին օր էլ հավէրը նի յըն տը՛ռնում քումը, վէրթնը օտում* (Ձ):

ՔՈՒՅ - *տե՛ս* ԽՈՒՅ[1]:

ՔՈՒՅՍԸՁ - *տե՛ս* ԽՈՒՅՍԸՁ:

ՔՈՒՆԱԿՕԽ/ՔՈՒՆԸԿՕԽ - *ածական.* Քունը սաստիկ եկած, որի քունը շատ է տանում: *Դէ, քունակօխ մարթ ա, լի՞, դա՛ստի քունավ ա ընցընում* (Ձ):

ՔՈՒՆԱՀԱՐ/ՔՈՒՆԸՀԱՐ/ՔՈՒՆՈՒՀԱՐ - *տե՛ս* ՔՈՒՆԸՀԱՐԱՄ:

ՔՈՒՆԱՏԸ՛Ղ/ՔՈՒՆԸՏԸ՛Ղ - 1. *գ.* Քնելու տեղ, հատկապես տեղաշոր, անկողին: *Կ՛ամ ա, տը՛սնում՝ ո՛ւրա՛ն քունատը՛ղը մին մարթ քօն իլա՛ծ* (Ձ): 2. *մ.* Քնած տեղը՝ միջոցին, քնած ժամանակ: *Քունատը՛ղը փիս ա՛ր՛ա՛զ ա տը՛սնըմ* (Ձ):

- Քունըտը՛ղա յը՛ր կէնալ - *տե՛ս* ՁՈ՛ՒՐԹՆԱՆԱԼ: ... *Ամմա օշափը իրէք օր ա մընացալ, վէր քունըտէղա յէր կէնա* (ՀԺՀ, V, 422):

- Քունըտը՛ղա յը՛ր կըցընէլ - *տե՛ս* ՁՈ՛ՒՐԹՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ: *Հիշկան անում ըն, կարում չըն դէվին քունըտը՛ղա յը՛ր կըցընին* (Ձ):

ՔՈՒՆԱՓ - *ածական.* Շատ քնող, քնկոտ: *Քունափ մարթը կարէլ չի հո՛նձ անէ* (Բ):

ՔՈՒՆԷԼ - *տե՛ս* ՔՕՆԷԼ:

ՔՈՒՆԷՐԱՆ - *տե՛ս* ՔՈՒՆԸԹԱԹԱԽ:

ՔՈՒՆԸԹԱԹԱԽ/ՔՈՒՆՈՒԹԱԹԱԽ - *ածական., մ.* Քնից դեռ նոր արթնացած, դեռ քունը գլուխը, կիսարթուն: *Ջա՛ք՛ին քունըթաթախ յը՛ր ա կէնում, ծէրքը պիցըրցընում, պիցըրծէնում.- Ուռռա՛, ուռռա՛...* (ԱԱ, 83):

ՔՈՒՆԸԾԸՌԸ՛Խ - *ածական. անրգ.* Լիրբ, որի բերանը քոնած է: *Էտ քունըծըռը՛խ կընէգ՛ ա, սա՛յաղ կաց* (Բ):

ՔՈՒՆԸԿՕԽ - *տե՛ս* ՔՈՒՆԱԿՕԽ:

ՔՈՒՆԸՀԱՐ - *տե՛ս* ՔՈՒՆԱՀԱՐ:

ՔՈՒՆԸՀԱՐԱՄ/ՔՈՒՆՈՒՀԱՐԱՄ - *ածական., մ.* Քունը հարամ եղած, քունը խանգարված: *Քունըհարամ մարթին կըլո՛խը կըցավէ* (Ձ):

- Քունըհարամ անէլ - Քունը հարամ անել՝ խանգարել, չթողնել, որ քնի: *Ըրոտուցը մէգ քունըհարամ ըրավ* (Բ):

- Քունըհարամ ինիլ/տը՛ռնալ - Քունը հարամ լինել՝ խանգարվել: *Մընընկնէն էնքան կուծընտը՛ցէն, լափ քունըհարամ իլինք՛* (Բ):

ՔՈՒՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՔՈՒՆՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ/ՔԸՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. քունեցուցանեմ)* - *նբ. տե՛ս* Քունավ անէլ:

ՔՈՒՆԸՔՕՆ/ՔՈՒՆՈՒՔՕՆ/ՔԸՆԸՔՕՆ - *տե՛ս* ՔՈՒՆԸԹԱԹԱԽ:

ՔՈՒՆՁԻ - *տե՛ս* ՔԸՆՁԸՌ(Ն)ՕՏ:

ՔՈՒՆՆՈ՛ՒԹՈ՛ՒՆ - *տե՛ս* ՔԸՆՆՈ՛ՒԹՈ՛ՒՆ:

ՔՈՒՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՔՕՆՎԷԼ:

ՔՈՒՆՈՒԹԱԹԱԽ - *տե՛ս* ՔՈՒՆԸԹԱԹԱԽ:

ՔՈՒՆՈՒՀԱՐ - *տե՛ս* ՔՈՒՆԱՀԱՐ:

ՔՈՒՆՈՒՀԱՐԱՄ - *տե՛ս* ՔՈՒՆԸՀԱՐԱՄ:

ՔՈՒՆՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՔՈՒՆԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՔՈՒՆՈՒՔՕՆ - *տե՛ս* ՔՈՒՆԸՔՕՆ:

ՔՈՒՆՔԸՆ(Հ)ԱՏ - *տե՛ս* ՔՈՒՆՔՈՒՆ(Հ)ԱՏ:

ՔՈՒՆՔԸՆ(Հ)ԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՔՈՒՆ-ՔՈՒՆ(Հ)ԱՏԷԼ:

ՔՈՒՆՔԸՆ(Հ)ԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՔՈՒՆ-ՔՈՒՆ(Հ)ԱՏՎԷԼ:

ՔՈՒՆՔՈՒՆ(Հ)ԱՏ/ՔՈՒՆՔԸՆ(Հ)ԱՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քունքուն(հ)ատ ածել - *տե՛ս* ՔՈՒՆ-ՔՈՒՆ(Հ)ԱՏԷԼ:

ՔՈՒՆՔՈՒՆ(Հ)ԱՏԷԼ/ՔՈՒՆՔԸՆ(Հ)ԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՔՕՆԷԼ (շատերին կամ շատ անգամ):

ՔՈՒՆՔՈՒՆ(Հ)ԱՏՎԷԼ/ՔՈՒՆՔԸՆ(Հ)ԱՏՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔՈՒՆՔՈՒՆ(Հ)ԱՏԷԼ-ի:

ՔՈՒՇԻ - *տե՛ս* ՔՈՒՇՈՒ:

ՔՈՒՇԻ-ՔՈՒՇԻ - *տե՛ս* ՔՈՒՇՈՒ-ՔՈՒՇՈՒ:

ՔՈՒՇՏԱՆԱԼ - *չբ.* 1. Կուշտ ուտել, քաղցը հագեցնել: *Էտ տըղան կ՚առնը խըրավում ա, օտում, քուշտանում* (Ձ): 2. Բավականաչափ խմել, այլեւս խմելու կարիք չզգալ: *Կօլան կըլխէն ա քաշՀում, ճՀւրը լօխ խըմում, քուշտանում* (Ձ): 3. *փխբ.* Հագեցնել, բավարարվել: *... Տըղան կ՚ամ ա, մարը տէսնում ա, պաչում ա, քուշտանում* (ՆԱԲ, 64): 4. *փխբ.* Ձանձրույթ զգալ, ձանձրանալ: *Ասում ա.- Յը՞ս ըտըրանա քուշտացալ ըմ, տար ռա՛դ ըրա* (Ձ): 5. Իր մեջ մեծ քանակությամբ՝ շատ բան ընդունել, որեւէ նյութով՝ հեղուկով ներծծվել: *Արխը կապում ա բուստանէն յըրա, մինչը՞վ վէր վը՞ղը քուշտանում ա* (Ձ):

ՔՈՒՇՏԸՆ(Ը)ԼԱՏԸ՞Ղ/ՔՈՒՇՏՈՒՆ(Ը)ԼԱՏԸ՞Ղ - *գ.* Կուշտ ուտելու՝ կշտանալու տեղ: *Ասում ա.- Ըստը՞ղ հօ քուշտընը-լատը՞ղ չի՞, խըրէգ՚ կէ՞ռէք՚* (Ձ):

ՔՈՒՇՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՔՈՒՇՏՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *նբ.* ՔՈՒՇՏԱՆԱԼ-ի:

ՔՈՒՇՏՈՒՆ(Ը)ԼԱՏԸ՞Ղ - *տե՛ս* ՔՈՒՇՏԸՆ(Ը)ԼԱՏԸ՞Ղ:

ՔՈՒՇՏՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՔՈՒՇՏԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՔՈՒՇՏՔՈՒՇՏԱԼ/ՔՈՒՇՔՈՒՇՏԱԼ - *չբ.* Ամաչել, քաշվել (հատկապես՝ ճաշելիս): *Տընաշինընտ հանց քուշտքուշտամ ա, ասիս լ՚ըհա թանգա՛ն հարթնը ինի* (Բ):

ՔՈՒՇՈՒ/ՔՈՒՇԻ - *գ.* 1. Էշի քուռակ: *Ըտըրան էլ մին էշ ա ինՀում, մին էլ մին կաղլէգ՚ քուշու* (Ձ): 2. *փխբ.* Հիմար՝ տխմար մարդ: *Էտ քուշուն կըլօխ չի ըղնում, վէր կընէգ՚ը սիրական ա պահում* (Ձ): 3. *տե՛ս* ՔՈՒՇՈՒ-ՔՈՒՇՈՒ:

ՔՈՒՇՈՒ-ՔՈՒՇՈՒ/ՔՈՒՇԻ-ՔՈՒՇԻ - *ձ.* Էշին՝ էշի քուռակին մոտ կանչելու բացականչություն: *Պատառ խօտ ա յօր օնում, տէմ անում, ծէն տամ՝ քուշո՛ւ-քուշո՛ւ* (Ձ):

- Քուշու-քուշու անել - 1. Էշին՝ էշի քուռակին մոտ կանչել: *Հիշկան քուշու-քուշու յա անում, էշին քօռակը մուտանում չի* (Ձ): 2. *փխբ.* Մեկին քաղցր խոսքերով համոզել՝ խաբել: *Քուշու-քուշու ըրավ, Սիտրակէն ծին իժժան կ՚ինավ ինք՚ կանգավ* (Բ):

ՔՈՒՇՔՈՒՇՏԱԼ - *տե՛ս* ՔՈՒՇՏ-ՔՈՒՇՏԱԼ:

ՔՈՒՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՔՈՒՉՈՒՑ(ՈՒ)ՆԷԼ - *նբ. եւ պբ.* ՔՕՉԻԼ-ի:

ՔՈՒՉԻ - *գ. մնկ.* Շուն, շնիկ: *Խօխան հըյաթան մին քուչի յա փըռնում* (Բ):

ՔՈՒՉԻ-ՔՈՒՉԻ/ՔՕՉԻ-ՔՕՉԻ/ՔԸ-ՉԸՔՕՉԻ/ՔՈՒԹԻ-ՔՈՒԹԻ/ՔՕԹԻ-ՔՕԹԻ - *ձ.* Շներին կանչելու բացականչություն: *Հացը մուտըցընէս ա շանը, թա՝ քուչի՛-քուչի՛* (Ձ):

- Քուչի-քուչի անել - 1. Շանն իր մոտ կանչել: *Քուչի-քուչի ըրավ, էտ շանը փըռնից* (Բ): 2. *փխբ.* Քաղցր լեզու բանեցնել, շողոքորթել: *... էս ա մին տարի ա՝ քըչըքօչի ըմ անըմ, վէր ինձ մըհար մին հանց փէշակ ճարիմ, վէր յէս էլ մըրթամաչ ընգնիմ, տօն-տէղ տինիմ...* (ՋՏ, Բ, 89):

ՔՈՒՉՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՔՈՒՉԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՔՈՒՌԱԹՕԽՊ - *գ.* Թանձր մառախուղ, երբ մարդ ոչինչ չի տեսնում: *Քուռաթօխպ ա, վէշ մին պէն ըրվամ չի* (Բ):

ՔՈՒՌԱՂԷՆՔ՚ - *տե՛ս* Կ՚ԸՐԱՂԷՆՔ՚:

ՔՈՒՌԱՄԷԽ - *գ.* Մաշված՝ ոչ սրածայր մեխ: *Մին քուռամէխ ա քըթէնում, թըխում պատէն, նը՞ստա կախ տամ* (Ձ):

ՔՈՒՌԱՆԱԼ *(գրբ. կուրանամ)* - *չբ.* 1. Տեսողությունից զրկվել, տեւողությունը կորցնել, կույր դառնալ: *Սիրան աքէրը քուռացալ ա, կարում չի տանան տՀւս կ՚ա* (Բ): 2. *փխբ.* Շփանալ, հղփանալ: *Սընամանց Կիրիք՚օրը էնքան հըրուստացալ ա, հըրըստութունան քուռացալ ա, էլ մէզ պարէվ-պարլՀւս չի տամ* (Բ): 3. *փխբ.* Շեղբը՝ սայրը բթանալ (կտրող գործիքների մասին): *Կացէնը քուռացալ ա, լ՚ավ չի կըտըրում* (Բ): 4. *փխբ.* Փակվել, ցամաքել: *Յէտնան կաշին տՀւս ըն օնում, տը՞սնում՝ ախպՀւրը քուռացած, ցըմաքած* (ԱԱ, 61):

- Քուռանամ յը՞ս - 1. Երդման բանաձեւ: *Քուռանամ յը՞ս, թա տը՞սած ինիմ* (Բ): 2. Մեկին խղճալու՝ գթալու արտահայտություն: *Քուռանամ յը՞ս, պա էտքան կօրծը մինակ հունց ը՞ս անում* (Բ):

- Քուռընի՝ տըսնի վէչ - Ասում են որեւէ վատ բան տեսնելիս. ավելի լավ կլիներ կուրանայի, բայց այդ ամենը չտեսնեի:

ՔՈՒՌԱՊԷՆ - *գ.* Հեշտ՝ դյուրին գործ: *Էտ վը՞ղումը արտ անէլը քուռապէն ա* (Բ):

ՔՈՒՌԱՓԱՀՄ - *տե՛ս* ՓԸՀՄԱՔՕՌ:

ՔՈՒՌԱՓԱՅՄ - *տե՛ս* ՓԸՀՄԱՔՕՌ:

ՔՈՒՌԸԿԱՄԱՐ/ՔՈՒՌՈՒԿԱՄԱՐ - *գ.* Քուռակի մայր: *ԿՀՀլը քուռակէն ցըրը՞վ ա տամ, քուռընկամարը մընամ ա խըրխընջալիս* (Ձ):

ՔՈՒՌԸԿԱՏԷԼ/ՔՈՒՌՈՒԿԱՏԷԼ - *նբ. եւ չբ.* 1. Քուռակը վիժել: *Էնքան թակալ ըն, խը՞ղճ ծին քուռընկատալ ա* (Բ): 2. *փխբ.* Անհագորեն որեւէ բան ցանկանալ: *Շատ ա քուռընկատում, ամմա կարում չի ըտի ախճիգ՚ քըթէնա* (Ձ):

ՔՈՒՌԸԿՕԹՈՒՆ/ՔՈՒՌՈՒԿՕԹՈՒՆ - *գ.* 1. Քուռակ լինելը: *Էշը քուռընկօթունը մէննընն ա քընցա՛լ, լօք-լօք ա անում* (Բ): 2. *փխբ.* Վատ՝ անմիտ արարք: *Ըտի օր չի կա, վէր Շափաղաթը մին քուռընկօթուն չանէ* (Բ):

ՔՈՒՌԸԿՕՑ/ՔՈՒՌՈՒԿՕՑ - *մ.* Քուռակ եղած ժամանակ՝ ժամանակից: *Էտ ծին քուռընկօց ա կաղլէգ՚* (Բ):

- Քուռընկօց կ՚ՀՀրի կէրած - Աշխույժ, ժիր, առույգ: *Իզէն քուռընկօց կ՚ՀՀրի կէրած ա, լ՚ավ ա կօրծ անում* (Բ):

ՔՈՒՌԸՍԻՍԻ/ՔՈՒՌՈՒՍԻՍԻ - *գ.* 1. Մուգ գույնի ապակու նման հրաբխային լեռնապար, օբսիդաքար, սատանի եղունգ: *Քուռընսիսին պէնդ քար ա* (Բ): 2. *փխբ.* Պինդ՝ կարծր որեւէ բան: *Էս էլ հօ փՀՀդ չի, քուռընսիսի յա* (Բ):

ՔՈՒՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ/ՔՈՒՌՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ *(գրբ. կուրացուցանեմ)* - *նբ.* ՔՈՒՌԱՆԱԼ-ի:

ՔՈՒՌԸՓԷՇՄԱՆ/ՔՈՒՌՈՒՓԷՇՄԱՆ/ՔՕՌ ՈՒ ՓԷՇՄԱՆ - *ածական, մ.* Իր ասածի համար զղջացած, դառը զղջումով: *Կօգնուն մարը վէր լըսըմ ա, քուռընփէշման յէտ ա տը՞ռնըմ, կ՚ամ տօն...* (ՀԺՀ, V, 50):

ՔՈՒՌԸՓՈՒՇ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԸՓՈՒՉ:

ՔՈՒՌԸՓՈՒՉ/ՔՈՒՌԸՓՈՒՇ/ՔՈՒՌՈՒՓՈՒՉ/ՔՈՒՌՈՒՓՈՒՇ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քուռընփուչ անէլ - Վատնել, սպառել, փչացնել, ոչնչանալ: *Հօրը հըրըստութունը սաղ քուռընփուչ ըրավ* (Բ):

- Քուռընփուչ ինիլ/տը՞ռնալ - Վատնվել, սպառվել, փչանալ, ոչնչացվել: *Էնքան ապըրանքը կըրը՞ցէնք՚ վէչ ծախինք՚, լօխ քուռընփուչ իլա՛վ* (Բ):

ՔՈՒՌԸՔՕՌԷ - *տե՛ս* ՔՈՒՌՈՒՔՕՌԷ:

ՔՈՒՌՈՒ - *տե՛ս* ՔՈՒՐՈՒ:

ՔՈՒՌՈՒԿԱՄԱՐ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԸԿԱՄԱՐ:

ՔՈՒՌՈՒԿԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԸԿԱՏԷԼ:

ՔՈՒՌՈՒԿՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԸԿՕԹՈՒՆ:

ՔՈՒՌՈՒԿՕՑ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԸԿՕՑ:

ՔՈՒՌՈՒՊՈՒԲ - 1. *տե՛ս* ՔՕՌ (1): *Քուռուղուբ մարթը լ՛ավ կըսկանա* (Բ): 2. *տե՛ս* ԲԷՅԲԸՇԲԸՊ: *... Մին շատ թանմբանալ ախճիգ՛ ա ինում, էնքան թանմբանալ, համ էլ քուռուղուբ, վը՛ր ծէռքավը վը՛չ մին պէն չար կ՛ամ, թա անէ* (ՀԺՀ, VII, 254):

ՔՈՒՌՈՒՍԻՍԻ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԸՍԻՍԻ:

ՔՈՒՌՈՒՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԸՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՔՈՒՌՈՒՓԷՇՄԱՆ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԸՓԷՇՄԱՆ:

ՔՈՒՌՈՒՓՈՒՇ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԸՓՈՒՑ:

ՔՈՒՌՈՒՓՈՒՑ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԸՓՈՒՑ:

ՔՈՒՌՈՒ-ՔՈՒՌՈՒ - *տե՛ս* ՔՈՒՐՈՒ-ՔՈՒՐՈՒ:

ՔՈՒՌՈՒՔՕՌԷ/ՔՈՒՌԸՔՕՌԷ/ՔԸՌԸ-ՔՕՌԷ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Քուքուքօռէ անէլ/տալ - Մթան մեջ խարխափել: *Մարթը քըռըքօռէ տալավ մին թանիրանվ տէղէրը քըցում ա, մըրափում* (ՀԺՀ, V, 502):

ՔՈՒՌՕԹՈՒՆ - *գ.* Կույր լինելը, կուրություն: *Քուռօթունը փիս պէն ա* (Բ):

ՔՈՒՍԻ-ՔՕՍԻ - *տե՛ս* ՔԸՍԸ-ՓԸՍԻ:

ՔՈՒՐ/ՔՈՒՐ/ՔԷՐ/ՔԻՐ *(գրբ. քոյր)* - *գ.* 1. Միեւնույն ծնողների աղջիկներից յուրաքանչյուրը մյուս երեխաների նկատմամբ: *Ընրանգ՛ունը ախպէրը վէր կ՛ամ ա տօն, տէսնում ա՝ էլիա քուրը բէք՛էփ ա* (ՀԱԲ, 15, 39): 2. *փխբ.* Շատ մտերիմ ընկերուհի: *Թաքավէրին ախճիգ՛ը չուբանէն ըխճըկանը ասում ա.- Ըսօրվանից տու իմ քուր ըս* (Ձ): 3. Կանանց դիմելու մտերմական կոչական բառ: *Տըղան էտ ըխճըկանը ասում ա.- Մ՛ քուր, տու հու վը՞ս, խէ լանց ը՞ս ինում* (Ձ):

- Քուրընն ասից՝ ախպէր օնիմ, ախպէրընն ասից՝ քուր չօնիմ - Ասում են՝ ակնարկելով քրոջ սրտացավությունը, եղբոր անտարբերությունը:

ՔՈՒՐԱ - *տե՛ս* ՔՈՒՐԱ:

ՔՈՒՐ-ԱԽՊԷՐ - *տե՛ս* ՔՈՒՐԸԱԽՊԷՐ:

ՔՈՒՐԱՑԸ՝Ղ - *տե՛ս* ՔՈՒՐԱՑՈՒ:

ՔՈՒՐԱՑՈՒ - *գ.* 1. Խորթ քույր: *Կօգ՛ի քուրացու վա, ամմա օխտը հալալ քուր անժի Թամարան* (Բ): 2. *տե՛ս* ՔՈՒՐ (2):

ՔՈՒՐԴՈՒԿ - *տե՛ս* ՔՈՒՇՈՒ:

ՔՈՒՐԸԱԽՊԷՐ/ՔՈՒՐ-ԱԽՊԷՐ - *գ.* 1. Քույր եւ եղբայր: *Ըտի քուրըախպէր կ՛ամ ըն էտ շէնը, ըտը՛ղ ապըրում* (Ձ): 2. *փխբ.* Մտերիմ անձնավորություններ: *Ըտըրանք առաչ ըն իլալ դանշմանն, մըհէնգ՛ քուրըախպէր ըն* (Բ):

ՔՈՒՐՈՒ/ՔՈՒՌՈՒ - *տե՛ս* ՔՈՒՇՈՒ:

ՔՈՒՐՈՒՍՏՕՍ - *տե՛ս* ՔԸՐԻՍՏՕՍ:

ՔՈՒՐՈՒ-ՔՈՒՐՈՒ - *տե՛ս* ՔՈՒՇՈՒ-ՔՈՒՇՈՒ:

ՔՈՒՐՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՔԸՐՕԹՈՒՆ:

ՔՈՒՑԷ *(գրբ. գուցէ)* - *տե՛ս* ԲԱԼՔՈՒՄ:

ՔՈՒՔԸՀԱՆ(Ա) - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)-ՀԱՆ(Ա):

ՔՈՒՔԸՀԱՆԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)-ՀԱՆԷԼ:

ՔՈՒՔԸՀԱՆՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸԿԸՌ(Ը)-ՀԱՆՎԷԼ:

ՔՕԹԱԿ - *տե՛ս* ՔՕԹԱԿ:

ՔՕԹԷԹ *(գրբ. քօթոտ)* - *գ.* 1. Արջի ձագ: *Արջը յէտ ա տը՛ռնըմ դիբի ուրան քօթէթնին* (ԼՂԲ, 352): 2. Շան ձագ: *Շօնը փախչում ա, քօթէթնէն թօղնում ըտը՛ղ* (Ձ): 3. *ածական, գ. փխբ.* Փոքրիկ ու գիրուկ՝ փափլիկ (երեխա): *Մէր Սուրիկը քօթէթ խօխա յա* (Բ):

ՔՕԹԻ-ՔՕԹԻ - *տե՛ս* ՔՈՒՉԻ-ՔՈՒՉԻ:

ՔՕԼ[1] *(թրք. kol)* - *գ.* 1. Թուփ, մացառ: *Աղվէսը կըզնըվըմ ա, սըկըսում քօլը քընդքանդիլը* (ԱԱՌ, 26): 2. *տե՛ս* ԹԱՂ[2]: *Օխծը նի յա մընում խըյարէն քօլէն տակը* (Ձ): 3. *տե՛ս* ԾԸՄԱԿ: *Ախճիգ՛ը մինանկ տը՛սավ, վար մին մըթէն քօլավ ընցավ* (ՀԺՀ, V, 375):

- Քօլա փըռնած - Անկիրթ, անտաշ: *... Քօլա փըռնած Կուքին, Վանին, Թանթին սօր մարթու ջանգ՛ կընգնին, հանան քըթընէն էլ ունքընէրան պըցըրցընին* (ՋՏ, Ա, 134):

- Քօլ տը՛ռնալ - Համախմբվել, ժողովվել: *Շինանցէք՛ քօլ ըն տը՛ռնում, դանշմանին շէնան քըշանում* (Ձ):

- Քօլ տալ - 1. Ծառի՝ արմատի կողքերից երկրորդական ճյուղեր՝ շիվեր արձակելով՝ թուփ կազմել: *Նուռնէն քօլ ա տըվալ* (Բ): 2. *փխբ.* Որոշ խաղերի ժամանակ հակառակ խմբի խաղացողներից մեկի ոտքը կոխել, որ համարվում է հաղթանակի նշան: *Հիշկան անում ա, կարում չի ըտրանցանա մինին քօլ տա* (Ձ):

ՔՕԼ[2] - *տե՛ս* ՔՕԼՔ:

ՔՕԼԱ - *տե՛ս* ՔՈՒԼԱ:

ՔՕԼԱ-ՔՕԼԱ - *տե՛ս* ՔԸԼԸՔՕԼԱ:

ՔՕԼՈՒՏ[1] - *տե՛ս* ՔՕԼՕՏ:

ՔՕԼՈՒՏ[2] - *տե՛ս* ՔՕԼՔՈՒՏ:

ՔՕԼՔ - *գ.* 1. Սանրված՝ գզված բրդի՝ բամբակի եւն մնացորդ: *Պանրթը կ՛իզանում ըն, քօլքը տէն ածում* (Բ): 2. Գործված կտորի վրայի մազմզուք: *Պիրթի շօրին քօլքը շատ ա* (Բ):

- Քօլք տալ - Գործվածքի երեսի վրա մազմզուքներ առաջանալ: *Փայկան քօլք ա տըվալ* (Բ):

ՔՕԼՔՈՒՏ/ՔՕԼՈՒՏ[2] - *ածական.* Մազմզուքներ ունեցող (գործվածքի մասին): *Քօլքուտ շօր ա* (Բ):

ՔՕԼՕՏ/ՔՕԼՈՒՏ[1] - 1. *գ.* Թփերով՝ մացառներով պատված՝ ծածկված տեղ, թփուտ, մացառուտ: *Էտ քօլօտումը վիրի խօգ՛էր կա* (Բ): 2. *ածական.* Թփերով՝ մացառներով ծածկված՝ պատված, թփուտ, մացառուտ: *Քօլուտ տը՛ղ ա, ըտը՛ղ հունց ը՞ս բօստան ընական* (Բ):

ՔՕԾ - *գ.* Աղախին: *... Յէր ա կէնում ուրան քըռասուն քօծէրը յօր օնում, ք՛ընում բաղը...* (ԲՅԲ, 93):

ՔՕՂ[1] *(գրբ. քուղ)* - *գ.* Թել, առասան, քուղ: *Մէշուկը ցօրնավ լըցնում ա, ըռը՛խը քուղավ կապում, շըլակում, ք՛ինամ* (Ձ):

- Քուղա տանուս կ՛անալ - 1. Ուղղությունից շեղվել, ծռվել (շարվող պատի մասին): *Ուստան մին վախտ յէշում ա, տը՛սնում՝ պատը քուղա տանուս ա յը՛կալ* (Ձ): 2. Ազնվությունը՝ շիտակությունը՝ պարկեշտությունը կորցնել: *Անթանր մարթ ա իլալ խօսրօվը, միհէնգ՛ ա ըտի քուղա տանուս յը՛կալ* (Բ):

- Քուղումը կէնալ - 1. Ուղղությունից չշեղվել, չծռվել (շարվող պատի մասին): *Ուստա Ռուբէնին տիրանծ պատը միշտ քուղումըն ար կէնում* (Բ): 2. Միշտ ազնիվ՝ շիտակ՝ պարկեշտ մնալ: *Այան ասում ա.- Մունք քուղումըն ընք կացալ* (Բ):

- Քօղը քաշիլ - Բամբասել: *Մաքաղաթ աքէրը էզգանանն հարթնանը քօղը քաշում ար* (Բ):

- Քօղ տալ - 1. Պատը ուղիղ շարելու համար ծայրից ծայր քուղ ձգել: *Պատը վէր քօղ չի տաս, կարէլ չըս դանզ շարիս* (Բ): 2. Գործը շիտակորեն կատարել: *Իզէն հինչը անում ա, քօղ ա տամ* (Բ):

ՔՕՂ[2] *(գրբ. քող)* - *գ.* Բարակ՝ թափանցիկ ու նուրբ գործվածք, որ գցում են երեսին, շղարշ: *Հարթնանը իրը՛սէն քօղը յը՛տ ա տանում, տը՛սնում՝ ուրան հըրթնացուն չի* (Ձ):

ՔՕՅ - *տե՛ս* ԽՈՒՅ[1]:

ՔՕՅՍԸՋ - *տե՛ս* ԽՈՒՅՍԸՋ:

ՔՕՆ/ՔՕՆ *(գրբ. քուն)* - *գ.* 1. Պարբերականորեն իրար հաջորդող բնախոսական հանգստի վիճակ, քուն: *Քօնը ա մարթին ջանը դինջըցընում* (Բ): 2. Շերամի որդի մաշկափոխության շրջանում անշարժանալու եւ ուտելուց դադարելու վիճակը: *Վէր վէրթնին քունէն վախտը կ՛ամ ար, վէրթնը պըհուղնէն ուրխանում ին* (Բ): 3. *ածական.* Քնած, ոչ արթուն: *Քօն մարթը ճէլլի կըմըրսէ* (Բ):

- Քունա ըղնէլ - Չքնել, չկարողանալ քնել: *Կօրծը էնքան շատ ա, խը՛ղճը էրկու օր ա՝ քունա ընգալ ա* (Բ):

- Քունավ անէլ - 1. Քնի մեջ սուզել, քուն բերել, քնեցնել: *Փառուխը էտ խօխէն քունավ ա անըմ, դուլուղչօցը թափշուր անըմ, ինք՛ը փախչըմ, կ՛ամ Ղարաբաղ* (ԼՂԲ, 336): 2. *փխբ.* Ձանձրացնել,

ձանձրալի բան պատմելով՝ ձանձրույթ պատճառել: *Էնքան տական-կըլխան խօսից, մէզ քունավ ըրավ* (Բ): 3. *փխբ.* Թմրեցնել, թմրածության մեջ գցել: *Ընդ*էվը *հօնձ ընուղնէրէն քունավ ըրավ* (Բ): 4. *փխբ.* Առանց օգտագործելու՝ իր նպատակին ծառայեցնելու թողնել՝ պահել: *Փուլէրը տանը քունավ ա ըրալ* (Ձ):

- Քունավ ըղնէլ/ընցընէլ - 1. Քունը տանել, քնել: *Կուճուր քուրը վը*էր *քունավ ա ընցնում, մընացած քուվէրքը ըսկըսում ըն տըրա կըլօխը քըթըվէլը* (ՀԺՀ, VII, 19): 2. Երկար քնել, հարկ եղած ժամանակին զարթնել չկարողանալ: *Մին օր էլ մըրթըկընէգ*ի *քունավ ըն ընցնէս, յէր կընաս, տըսնաս՝մըթնալ ա* (ԼՂԲ, 317):

- Քօն անէլ - *տե՛ս* Քունավ անէլ:

- Քօնը աշկէրը օնէլ/լըցվէլ - Քունը սաստիկ տանել, քնելու խիստ պահանջ զգալ: *Ղուլլուղչին հիշկան անում ա, թա զէրթ*ին *կէնա, կարում չի, քօնը աշկէրը օնում ա* (Ձ):

- Քօնը ըշկէրան վէր տը*ռնալ - *տե՛ս* Քօնը աշկէրը օնէլ:

- Քօնը ըշկէրան փախչիլ - 1. Քնելու ցանկությունն անցնել, այլեւս չկարողանալ քնել: *Վէր ըրօտուցը ըսքըսում ա, բաղվանչուն քօնը ըշկէրան փախչ*ում *ա* (Ձ): 2. Մտատանջությունների մեջ լինել, անվերջ մի բանի մասին մտածել: *Էտ ըխճըկանը տըսնալանը յը*տը *թաքավէրին տըղէն քօնը ըշկէրան փախչ*ում *ա* (Ձ):

- Քօնը ըշկէրէն - *տե՛ս* ՔՈՒՆԸԹԱԹԱԽ:

- Քօնը կըլխէն - *տե՛ս* ՔՈՒՆԸԹԱԹԱԽ:

- Քօնը կըլխէն տալ - *տե՛ս* Քօնը աշկէրը օնէլ:

- Քօնը կ՝ալ - *տե՛ս* Քօնը տանէլ:

- Քօնը կօրչիլ - *տե՛ս* Քօնը ըշկէրան փախչիլ:

- Քօնը տանէլ - Քնելու պահանջ զգալ: *Պարանց ա ըղնում, քօնը տանում ա* (ՀԱԲ, 15, 26):

- Քօնը տինիլ - Քնած ձեւացնել: *Աղվէսը քօնըն ա տինում, քաշը կ՝ամ ա, վէր աշկէրը տ*ին*ս անէ* (Ձ):

- Քօնը փախչիլ - *տե՛ս* Քօնը ըշկէրան փախչիլ:

- Քօն իլ՝ածը յը՝էր կացավ, զէրթ՝ունէն վըխծընցըրավ - Ասում են, երբ անփորձը՝ անտեղյակը փորձում է փորձառուին՝ տեղեկացվածին խորհուրդ՝ խրատ տալ:

- Քօն իլ՝ած հավ/ճ՝ուճ՝ու - Միամիտ՝ անտեղյակ՝ անտարբեր՝ անկարող մարդ: *Էտ քօն իլ՝ած ճ՝ուճ՝ուն էլ ա հըրուստացալ, մունք հ՝ամ՝ան ք՝ասիբըն ընք* (Ձ):

- Քօն իլ՝ած տը՝էղը աշկէն մին հաց տինիլ, կապէլ - Աչքածակ՝ ագահ լինել: *Իգէն քօն իլ՝ած տը՝էղըն էլ ա աշկէն մին հաց տինում, կապում* (Բ):

- Քօն ի՛լ, յը՝էր կաց, բախտ օ՛գ՝ի - Ասում են նրանց մասին, ովքեր ոչինչ չեն անում, բայց հաջողության են հասնում:

- Քօն ինիլ *(գրբ. քուն լինիմ)* - 1. Քնի մեջ սուզվել, քնել: *Յէր ա ինում, էս չինարի ծառէն տիրըվնէրէն դաթումը քօն ինում* (ՀԱԲ, 15, 107): 2. *փխբ.* Ձանձրանալ: *Էնքան խօսից, քօն իլինք*ի (Բ): 3. *փխբ.* Թմրել, թմրածության մեջ ընկնել: *Էնքան քար ա քանդ՝ալ, լ՝ըհա էն ա վը՝էնանը յըրա քօն իլ՝ած* (Ձ): 4. *փխբ.* Կենակցել, ապրել: *Շէնումը էլ տըղամարթ չի մընաց, լօխ դ՝ախպա Սիրանուշէն նըհէտ քօն իլին* (Բ): 5. *փխբ.* Առանց օգտագործելու՝ իր նպատակին ծառայելու մնալ: *Կ՝ութընէն էն ըն քօն իլ՝ած, պիտընցընօղ չի կա. լօխ ք՝ը՝ցալ ըն կը՝ռը՝էվ* (Ձ): 6. *փխբ.* Անտարբեր լինել, չհետաքրքրվել: *Խալխը բաղէրը թըլանած պիրում ըն, մէր Բուղդանըն էլ էն ա քօն իլ՝ած* (Բ):

- Քօն նի մընէլ/մըտնէլ - *տե՛ս* Քօն ինիլ (1): *... Տէսնում ա մին դ՝ա՝ն՝գ՝ ախճիգ՝ նըստած, օշափէն կըլ՝օխը տըրած գ՝ուրգ՝ումը, օշափը քօն մըտած* (ՀԺՀ, V, 270):

- Քօն պիրիլ - *տե՛ս* Քունավ անէլ (1): *Սա՝ռին հավան էլ մին տը՝էղան ար քօն պիրում բաղվանչուն հը՝տէ* (Ձ):

- Քօն տալ - 1. *տե՛ս* Քօն ինիլ (1): 2. *տե՛ս* Քունավ անէլ (1):

- Քօն տը՝էղը ծարավ - Անհայտ բան: *Ասում ա.- Էտ քօն տը՝էղը ծարավ ա, յը՝էս գ՝ուդ՝ում չըմ՝ էտ հինչ ա* (Ձ):

ՔՕՆ - *տե՛ս* ՔՕՆ:

ՔՕՆԷԼ/ՔՈՒՆԷԼ *(գրբ. քունեմ)* - *նբ.* 1. Սեռական գործողություն կատարել: *Բաղվանչին ըտըրան փըռնում ա, քօլէն տակէն քօնում* (Բ): 2. *փխբ.* Պատժել: *Կ՝օղէն բիդի քօնիս, վէր էլ կ՝ուղթուն չանէ* (Բ): 3. *փխբ.* Փչացնել, ավերել: *Կարկուտը բուստընէն քօնից* (Ձ): 4. *փխբ.* Խաբել: *Քօնում ըն, ծին էշու կ՝ի՛ն՝ավ ինք*ի *օնում* (Ձ):

- Քօնած, ըրէվէն կ՝ալ՝ած/տէմ ըրած/քըցա՝ած - Ընդարմացած, թմրած: *Տընաշինըտ մինչը՝էվ մին պէն ա անում, էրկու ժամ ընցընում ա, հանց ա քօնած, ըրէվէն կ՝ալ՝ած* (Բ):

- Քօնէլ, ըրէվէն տալ - Մեկին խիստ պատժել: *Ասում ա.- Վէր մէհէտ էլ յը՝էկէր բաղըս, ք՝ը՝զ քունական ըմ, ըրէվէն տամ* (Բ):

- Քօնէլ տալ - *տե՛ս* ՔՕՆՎԷԼ:

- Քօնէլ, տինիլ ընդը՝էղ - *տե՛ս* ՔՕՆԷԼ-ԹՕՂՆԷԼ:

ՔՕՆԷԼ-ԹՕՂՆԷԼ - 1. Ձանձրացնել, ձանձրույթ պատճառել: *Էնքան խօսից, լ՝ափ քօնից-թօղից* (Ձ): 2. Գործը անորակ անել: *Էս մըղակ ա՞, վէր շինա՝ալ ըս, քօնալ ըս-թօղալ* (Ձ):

ՔՕՆԷԼ-ՔՈՒՆՔՈՒՆ(Հ)ԱՏԷԼ - *տե՛ս* ՔՈՒՆՔՈՒՆ(Հ)ԱՏԷԼ:

ՔՕՆԹ *(գրբ. քէնթ (էգ շուն՝կատու), հ.ե. *ḱuon-to- (շուն)* - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Քօնթավ կ՝ա՝ալ - Ջուգավորվել, բեղմնավորվել (շան՝ գայլի՝ կատվի մասին): *Շընէրը քօնթավ ըն կ՝ամ* (Ձ):

ՔՕՆՁՈՒՏ - *տե՛ս* ՔԸՆՁԸՌ(Ն)ՕՏ:

ՔՕՆՎԷԼ/ՔՈՒՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՔՕՆԷԼ-ի:

ՔՕՆՎԷԼ-ՔՈՒՆՔՈՒՆ(Հ)ԱՏՎԷԼ - *տե՛ս* ՔՈՒՆՔՈՒՆ(Հ)ԱՏՎԷԼ:

ՔՕՆՔ *(գրբ. քունք)* - *գ.* Գանգի կողքային մասը՝ականջից մինչեւ ճակատը, քունք: *Վէր քունքէն տըրըքցընում ա, փա՝ելիվանը վէր ա ըղնում* (Ձ):

ՔՕՇ[1] *(գրբ. քօշ (արու այծ, խոյ, նոխազ)* - *տե՛ս* ՔԸՐԱԷԾ:

- Քօշը քարէն տինիլ - *հեգն.* Մեծ՝ դժվարին գործ կատարել: *Ասում ա.- Հինչ ը՞ս ըրալ, քօշը քարէն ը՞ս տիրա՝ալ* (Ձ):

ՔՕՇ[2] *(պրս. kafš)* - *գ.* Երեսը կիսով չափ բաց կոշիկ: *Քօշէրը կ՝ը՝էնում ա, տ՝ուս կ՝ամ* (Ձ):

ՔՕՉ *(պրս. kuč, թրք. göč)* - *գ.* 1. Սար՝ ամառոց գնացող կամ այնտեղից վերադարձող մարդկանց ու անասունների մեծ խումբ: *Ք՝ինա՝ամ ա, ք՝ինա՝ամ, տը՝էսնում մին քանէ մարթ հ՝ուրա՝անց քօչը՝ վըխճըրնէրավ, իծէրավ, օրիշ հիյվընընը՝էրավ քըշ՝ում, տանում* ըն (ՆԼՂԺԲ, 17): 2. Մեկ բնակավայրից մի ուրշ բնակավայր տեղափոխվելը՝ գաղթելը՝ քոչելը: *Դ՝ուշմա՝ննէն վէր նի յըն տը՝ռնում շէնը, շինա՝ցի՝ուց քօչը ըսքըսում ա* (Ձ):

- Քօչա յը՝էտ ընգած/յը՝էտ մընացած վը՝էխճար - Որեւէ բանից՝ որեւէ տեղից ուշացած խեղճ՝ անկարող մարդ: *Էտ քօչա յը՝էտ ընգած վը՝էխճարը կ՝ամ ա, տը՝էսնում՝ հըրսանէք՝ը պըրծալ ա* (Ձ):

- Քօչը կապէլ - Ունեցած-չունեցածը հավաքել ու հեռանալ: *Խանը տը՝էսնում ա, վէր ըտը՝էղ էլ կարում չի տըրօթուն անէ, քօչը կապում ա* (Ձ):

- Քօչը յը՝էտ տը՝էռավ, կաղլէգ՝ը առաշկ ընցավ - *տե՛ս* Վըխճարէն սա՝ուրա՝ուն յը՝էտ տը՝էռավ, կաղլէգ՝ը առաշկ ընցավ (ՎԸ՝ԽՃԱՐ-ի տակ):

- Քօչը շատ - Հոգսաշատ: *Քօչը շատ*

մարթ ա Վրոնթուփալանց Նէսին, հինչ ա՞նէ (Բ):

- Քօչը շօռ տալ - Ժամանակները՝ պայմանները փոխվել: *Քօչը շօռ ա տրվալ, Հանրաբէդը էլ կարում չի ըռըչվա նըման պըրիկազ տա* (Բ):

- Քօչը վէր տինիլ - Իջեւանել, մի տեղ բնակություն հաստատել: *Կամ ըն ըտը՛ղ, էտ թումբէն յըրա քօչը վէր տինում* (Ձ):

- Քօչին մաչին չըխարակ մանէլ - Իրարանցման՝խառնաշփոթության մեջ անտեղի՝ անհարկի գործ ձեռնարկել: *Կըռը՛վը աշխարքըս կանած՝մէր Հէնդօն տօն ա շինում, քօչին մաչին չըխարակ ա մանում* (Բ):

ՔՕՉԱԼ - *տե՛ս* Ք՚ՕՉԱԼ:

ՔՕՉԻԼ - *չբ.* 1. Անասունների հետ սար՝ ամառոց բարձրանալ կամ այնտեղից վերադառնալ: ... *Քօչը քօչից, մընաց մին օղտ* (ԼՂԲՔ, 268): 2. Մի երկրից կամ տեղից հիմնովին մի ուրիշ երկիր՝ տեղ տեղափոխվել, գաղթել: *Վար դ՚ուշմանն-նէն շէնը քընդիքար ըն ըրալ, ժուղովուրթը քօչալ ըն...* (ԱԱ, 30): 3. *փխբ.* Վերանալ, դադարել, անհետանալ: *Ազարը քօչանալ ա, էլ հավէրը ըստըկօտում չըն* (Բ):

ՔՕՉԻ-ՔՕՉԻ - *տե՛ս* ՔՈՒՉԻ-ՔՈՒՉԻ:

ՔՕՉՎԷՐ - *գ., ած.* 1. Անասունների հետ սար՝ ամառոց բարձրացող կամ այնտեղից վերադարձող (անձ): *Քօչվէրնէն ամմէն տարէ էտ շինացուց անա ցօրէն ին ինք՚ օնում, տը՛ղը պ՚ուրթ տամ* (Ձ): 2. *փխբ.* Թափառական՝ աստանդական կյանք վարող: *Քօչվէր մարթ ա, ընդրրա ըշտըղա յա՞ հըրըստութուն* (Բ):

ՔՕՌ/ԿԻՐ *(գրբ. կոյր)* - *ած. գ.* 1. Տեսողությունից զուրկ (մարդ, կենդանի): *Քինըմ ըն, տը՛սնըմ՝էրկու քօռ մարթ մին տան մէչի ապրըմ ըն* (ՀԺՀ, V, 54): 2. Տեսնելու ունակությունը կորցրած: *Քանպանրին աչի աշկը քօռ ա* (Բ): 3. *փխբ.* Բութ, ոչ հատու (կտրող գործիքների մասին): ... *Տընընկնէն քօռ ա, սըրօղ չի կա* (ՋՏ, Բ, 61): 4. *փխբ.* Փակված, ցամաք: *Էտ ախպ՚ուրը քօռ ախպ՚ուր ա* (Բ):

- Քօռ աղադինա - *տե՛ս* ՔՈՒՌՈՒՂՈՒԲ: *Վէր Մարդին էլ քօռ աղադինա Հէրիք՚նազին ինի սիրում, էն վախտը հունց ա՞նին* (ՋՏ, Բ, 184):

- Քօռ աղէնք՚ - *տե՛ս* Կ՚ԸՐԱՂԷՆՔ՚:

- Քօռան շիլդին լ՚ավ ա - *տե՛ս* Շիլդին քօռան լ՚ավ ա:

- Քօռ աշկան ըրտասունք չի կ՚անալ - Անկենդանը զգայունություն չի ունենա:

- Քօռ բախտ - Վատ՝ դաժան ճակատագիր: *Ասում ա.- Իմ բախտըս քօռ բախտ ա* (Ձ):

- Քօռ բախտան - Հակառակի պես, դժբախտաբար: *Մէր քօռ բախտան էլ էտ օրը փիս թօռ ա կ՚ամ* (Բ):

- Քօռը հինչ կօ՞զ՚ի՝ էրկու աշկ, էն էլ պըլըզ՚-պըլ՚ըզ՚ - Իմ/քո/նրա ուզածն էլ հենց դա է: - *Ի՛սօ, թօթու արաղ ինի, կըխըմի՞ս: - Քօռը հինչ կօզ՚ի՝էրկու աշկ, էն էլ պըլըզ՚-պըլ՚ըզ՚* (Բ):

- Քօռըն էլ կըտը՛սնա - Շատ բացահայտ՝ ակներեւ է: *Ասում ա.- Քա հօր տօնը շինվի, հունց չը՞ս տը՛սալ, քօռըն էլ կըտը՛սնա* (Ձ):

- Քօռ թօխպ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԱԹՕԽՊ:

- Քօռ կածան/հըղէ - Աներթեւեկ՝ ոչ բանուկ կածան՝ ճանապարհ: *Քօռ կածան ա, տասսը տարէ յա՝ ըտըղավ վէչ մարթ ա ք՚ը՛ցալ, վէչ հէյվան* (Ձ):

- Քօռ կապէկ (էլ) չանժի - 1. Անարժեք՝ անպետք բան է: *Ասում ա.- Էտ հինչ ա՞, վէր փուլ ըս տըվալ, ինք՚ կանալ, էտ քօռ կապէկ էլ չանժի* (Ձ): 2. Ոչ մի նշանակություն չունի: *Ասում ա.- Նըհախ տը՛ղան ճըղճըղալ մէվ, քու ճըղճըղոցըտ ինձը՛տէ քօռ կապէկ չանժի* (Ձ):

- Քօռ կապէկ չինիլ - Բոլորովին փող չունենալ, չքավոր լինել: *Քօռ կապէկ էլ չօնէ, հունց փըսա՞կվէ* (Բ):

- Քօռ հանսի - *հեգն.* Կույր մարդ: *Էտ քօռ հանսին կարըմ էլ չի, թա տանան տ՚ուս կ՚ա* (Բ):

- Քօռ հանսի կըտըրէլ - *տե՛ս* Քըռը-քօռէ տալ:

- Քօռ հավքէն պ՚ունը Աստուծ կըշինի - Անկարող՝ անբան եւն մարդկանց գործերն ինքնըստինքյան հաջողվում են:

- Քօռ տինակավ մօրթէլ - *տե՛ս* Քարավ մօրթէլ:

- Քօռ ուզ՚օղու մըհակ - Անկայուն՝ խախուտ՝ ոչ ամուր բան: *Էտ էլ հօ հասար չի՞, քօռ ըզ՚օղու մըհակ ա* (Ձ):

- Քօռու հըղէ - 1. Ուղիղ՝ հարթ ճանապարհ: *Միհէնգ՚ մէր շէնին հըղէն շինանալ ըն, քօռու հըղէ յա, լ՚ըհա կարում ըս՝ ք՚ինի* (Բ): 2. *տե՛ս* ՔՈՒՌԱՊԷՆ: *Միհէնգ՚ տօն շինիլը քօռու հըղէ յա, թանք՚ի փուլ ինի* (Բ):

- Քօռ ուղուբ - *տե՛ս* ՔՈՒՌՈՒՂՈՒԲ:

- Քօռու ճանգ՚ ընգած վիչիլ - *տե՛ս* Կ՚ունլ՚ու ըռը՛խ ընգած (կ՚առնը):

- Քօռու պէն/փէշանկ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԱՊԷՆ:

- Քօռ քըշաթօխպ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԱԹՕԽՊ:

- Քօռ օր - Ամպամած օր: *Մին քօռ օր վը՛ռսկան Առըստամը թըվանգը յօր ա օնում, ք՚ինամ բիդի ծըմակը* (Ձ):

ՔՕՌԱԿ *(գրբ. քուռակ)* - *գ.* 1. Էշի կամ ձիու ձագ, քուռակ: *Սահանք ք՚ինացալ ըն ման կ՚անալ, տը՛սալ ըն մին էշ՝ քօռակը հէտան ք՚ինալիս* (ՀԺՀ, VI, 85): 2. *փխբ. տե՛ս* Էշու քօռակ:

- Քօռակը մօրը ըռաշկէն տըրտընգ՚է տըվավ, կ՚ունլը տարավ - Չափն անցնողը տուժում է:

- Քօռակը վէր մընծանա, էլհանա էշ ա տըռն(ըլ)ական - Յուրաքանչյուրն ի վերջո իր ծնողին է նմանվում:

ՔՕՌՈՒՂ - *տե՛ս* Ք՚ՕՌՈՒՂ:

ՔՕՌ ՈՒ ՓԷՇՄԱՆ - *տե՛ս* ՔՈՒՌԸՓԷՇՄԱՆ:

ՔՕՍ *(գրբ. քոս)* - *գ.* 1. Մաշկի վարակիչ հիվանդություն, որ արտահայտվում է ցանի ձեւով եւ ուժեղ քորով: *Աստուծ ք՚ը՛զ քօս տա, ղէյնը չի տա, վէր ջանըտ ղըրփիս* (ԱԲԲ, 106): 2. Անասունների հիվանդություն՝ բորի մի տեսակը, որի դեպքում վարակված մասում մազը թափվում է: *Ծիյին քօսը կ՚անրին կըսըղըցընէ* (ԱԲԲ, 41):

- Քօսան ըղնէլ - 1. Քոսով վարակվել՝ հիվանդանալ: ... *Յէշըմ ըն տը՛սնըմ՝ ճընապարէն մին պառավ, լըղար, մաշկը յարա ծի, ինք՚ըն էլ քօսան ընգած...* (ՀԺՀ, VI, 251): 2. *փխբ.* Անհամբեր՝ անհանգիստ լինել, շտապել: *Քօսան ընգած ը՞ս, մին պատառ ըսպասէ, լի՞* (Բ):

- Քօսը ջանը ըղնէլ - *տե՛ս* Քօսան ըղնէլ:

ՔՕՍԱԿ *(պրս. kuse, թրք. köse)* - *ած., գ.* Երեսին ցանցառ մազեր ունեցող կամ բոլորովին մազազուրկ (տղամարդ): *Էս քօսակը հու քաչալը յէր ըն կացալ, փօղէրը փայ ըրալ, ք՚ինանցալ...* (ՀԺՀ, VI, 261):

ՔՕՍՈՒՏ/ՔՕՍՕՏ *(գրբ. քոսոտ)* - *ած.* 1. Քոսով հիվանդ: *Հըղէնինի մին քօսուտ կ՚ումաշ ա ջիհանում* (Ձ): 2. *փխբ.* Անպետք, փուչ, ողորմելի, չնչին: *Քօսուտ մարթ ա, էն հուվ ա՞, վէր նըհը՛տը խընամէ յըս տը՛ռնում* (Բ):

- Քօսուտ էծ/դանա/թանզի/շօն - Անպետք՝ փուչ՝ ողորմելի՝ չնչին մարդ: *Էտ քօսուտ դանան կընգանը ամմէն տը՛ղ բիյաբուռ ա անում* (Բ):

- Քօսուտ էծը ըխպիրին յը՛րէ ակնան ճ՚ուր կընխըմէ - *տե՛ս* Տանանին լ՚ավը արչը կօտէ:

- Քօսուտ էծ, հանք՚ին ցը՛ց - Ասում են ողորմելի պարծենկոտների մասին:

ՔՕՍՕՏ - *տե՛ս* ՔՕՍՈՒՏ:

ՔՕՐ *(հ.ե. *kor-)* - *գ.* Մարմնի մաշկի գրգիռ, եռք, մարմաջ, որը հանգստացնելու համար քորում են գրգռված տեղը: *Քօրը մարթ կըսպանէ* (Ձ):

- Քօր ածէլ - Քոր առաջացնել: *Պիրթի շ՚ՕՐը տըկլօր ջանէն վէր կ՚ը՛նաս, քօր կածէ* (Ձ):

- Քօր անէլ - *տե՛ս* ՔՕՐԷԼ:

- Քօր կ՚ելլ/տալ - Քորի մարմաջ առաջանալ, քորվելու պահանջ զգալ: *Վրխճարէն տրմակը վէր քօր ա կ՚ամ, տանում ա չուբանէն մրհակը քրսում* (ԱԲԲ, 90):

ՔՕՐԷԼ *(գրբ. քորեմ)* - *նբ.* 1. Քոր եկած տեղը եղունգներով կամ այլ բանով շփել՝ քերել: *Էտ նՕք՚ՆՐը ամմէն օր իշէրէն տանում ա ճՈՒր տամ, քօրում* (ՆԼՂԺԲ, 110): 2. *տե՛ս* Մաշկը քօրէլ:

ՔՕՐԹԻԳ՚ - *գ.* Խոզի ստամոքս՝ թափան: *Խօգ՚ը մօրթում ըն, քօրթիգ՚ը թրմիզցընում, թուքըջիգ՚ՆՐը կըտօրում, ածում մաչը, քըցՈՒմ պօղէն մաչը, խըրավում* (Ձ):

ՔՕՐՎԷԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՔՕՐԷԼ-ի: 2. *չբ.* Մարմինը՝ գլուխը եւն մի բանի քսելով՝ իրեն քորել (կենդանիների մասին): *Էշը մաշկը քրսում ա ծառէն, քօրվում* (Բ):

ՔՕՑԻ - *գ.* Փոքրիկ կարաս: *Մին քօցի կ՚ինի յա պէնում, ղունըղնէրէն հիրփրցընում* (Ձ):

ՔՕՓՍ *(պրս. kusbe)* - *գ.* 1. Յուղը քամելուց հետո յուղատու բույսերի սերմերի մնացորդը: *Կըտըվհատէն քօփսը տամ ըն խուգ՚էրէն* (Ձ): 2. *փխբ.* Հեղուկի մեջ խխմած ու խյուս դարձած հաց: *Ղըզղանը պէնում ա, քօփսը ածում շընէրէն առաշկը* (Ձ):

- Քօփս կըտըրէլ/տը՚ռնալ - Հեղուկի մեջ երկար մնալով կամ շատ եփվելով՝ խխմել եւ խյուս դառնալ: *Կուրկուտը էնքան իփՆՐլ ըն, քօփս ա տը՚ռալ* (Բ):

ՔՕՔ *(թրք. kök)* - *տե՛ս* ՏԱԿԸՌ(Է):

- Քօքը կըտըրէլ/կըտըրցընէլ - Արմատախիլ անել, իսպառ վերացնել, բնաջնջել: *Թաքավէրըն ասում ա.- Մունք մինչը՚վ վէր ըտըրանց քօքը կըտըրինք՚ վէջ, կըրըլական չընք մէր յիրգ՚իրումը դինջ ապըրինք՚* (Ձ):

- Քօքը կըտըրվէ - Անեծքի արտահայտություն՝ իսպառ վերանա, հետնորդ չթողնի: *Քօքը կըտըրվէ Խօնդ՚ՈՒնց Միսակէն, բաղըս սաղ քաղալ ա* (Բ):

Օ

ՕԲԱ *(թրք. oba)* - *գ.* Վրան: *Ք՚ինանմ ա նի մընընըմ օբան, տէսնըմ՝ օխտը օշափ, նըստած մին ղըզղանու կօխկէ, մը՚ս ըն իփըմ* (ՀԺՀ, V, 310):

- Ուբա կապած թուլա/շօն - Կատաղի՝ գազազած մարդ: *Դէ խանըն էլ հինչ խա՞ն, ուբա կապած թուլա յա* (Ձ):

ՕԲԱԳ՚ԱՆ - *տե՛ս* ԸՎԱՐԱ (1):

- Օբագ՚ՆՐանն էծ - Պարապ-սարապ թափառող մարդ: *Էտ օբագ՚ՆՐանն էծը հօրը ըսկի ք՚ՕՐմանգ՚ չի անում, սաղ օրը էն ա չՕՐէրը չըփէս* (Բ):

ՕԲԽԱՆ - *գ., ածական.* Շատակեր: *Թէմուրը օբխան ա, ջըլաման չի տամ, թա մունք էլ մին պէն օտինք՚* (Բ):

ՕԲՐՈՒԺ - *տե՛ս* ՕԲՐՈՒՋ:

ՕԲՐՈՒՋ/ՕԲՐՈՒԺ *(ռուս. обруч)* - *գ.* 1. Տակառի՝ օղակի նման մետաղյա կապը՝ գոտին: *Պուժկէն օբրուջնէն թՈՒլանցալ ա* (Բ): 2. Ընդհանրապես օղակի նման կապ, օղաձեւ հանգույց: *Ցըկատէն կօթէն մին օբրուժ ա կ՚ը՚ց տամ* (Ձ): 3. Կշեռքի նժարի վրա դրվող կլոր ամանը: *Մըխըրէ կէնում ըն, քըթած արծաթը տընՈՒմ ա չափէն օբրուջումը, պիրՈՒմ* (ՀԺՀ, V, 627):

- Օբրուջ անէլ - *տե՛ս* Կըրուգ անէլ:

- Օբրուջը պընդըցընէլ - Հաստատուն դարձնել, կայունացնել: *Աշխարքըս խըռնըխառնէ յա տը՚ռալ, մինը կա վէջ՝ օբրուջը պընդըցընէ* (Ձ):

ՕԲՈՒՍԿ *(ռուս. обыск)* - *գ.* Խուզարկում: *Օբուսկը վէր ըսքըսում ըն, Կ՚ՆՐբէդին սը՚րտը ճաքում ա* (Ձ):

- Օբուսկ անէլ - Խուզարկել, խուզարկության ենթարկել: ... *Տըրան օբուսկ ըն անում, լօխ՝ հինչ օնէ, ծէրքան խըլում* (ՀԱԲ, 15, 127):

ՕԳ՚Ա - *տե՛ս* ՕԳ՚ՆՐ:

ՕԳ՚ՆՐ/ՕԳ՚Ա - *ածական.* Ոչ արյունակից, ոչ հարազատ: *Էտ վէխչարը մօրթում ա, լըցնում մէշօկէն մաչը, տանում օգ՚ա ախպօրը կօշտը* (ԲՀԲ, 56):

- ՕգՆՐ մամա - *հեգն. տե՛ս* ԸՍԿԷՍՈՒՐ:

ՕԳՕՍՏՕՍ - *տե՛ս* ՀՕՔՕՍՏՕՍ:

ՕԴԱ *(թրք. oda)* - *գ.* Գոմի այն բաժանմունքը, որտեղ մարդիկ հավաքվում եւ զրուցում էին: *Քըշէրնէն հըվաքվում ին օդումը, քաթ անում* (Ձ):

- Օդու ալավ - Մեծ փորձանք՝ պատուհաս: *Բըդասըլ ժառանգ՚ը մին օդու ալավ ա հօրը-մօրը հը՚տէ* (Բ):

ՕԴՈՒԼ/ՕԴՈՒՐ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- ՕդՈՒլը քաշիլ - *տե՛ս* Դանդին դանմանն անէլ (2):

ՕԴՈՒՐ - *տե՛ս* ՕԴՈՒԼ:

ՕՁԱԾ-ՉՕՁԱԾ - *տե՛ս* ՕՁ՚ՆԾ-ՉՕՁ՚ՆԾ:

ՕՁՆԾ-ՉՕՁՆԾ - *տե՛ս* ՕՁ՚ՆԾ-ՉՕՁ՚ՆԾ:

ՕՁԳԱ - *տե՛ս* ՕՁԳ՚ՆՐ:

ՕՁԳ՚ՆՐ/ՕՁԳ՚Ա *(թրք. ozge (ուրիշ, այլ, տարբեր)* - *ածական.* Շատ լավ կամ վատ, արտասովոր, բացառիկ: *Ըտըրան էլ մին Օգ՚գ՚ՆՐ ծի յա ինըմ* (Ձ):

- ՕզգՆՐ բաբաթ - *տե՛ս* ՕՁԳ՚ՆՐ: *Էս այամին էշէրան Աստուծ ըզաղէ, օզգ՚ա բաբաթ զատէր ըն* (ՋՏ, Բ, 150):

ՕՁԷԼ - *տե՛ս* ՕՁ՚ԻԼ:

ՕՁԻ - *տե՛ս* ՕՁ՚Ի:

ՕՁԻ - *տե՛ս* ՕՁ՚Ի:

ՕՁԻԼ - *տե՛ս* ՕՁ՚ԻԼ:

ՕՁԻԼ - *տե՛ս* ՕՁ՚ԻԼ:

ՕՁԻ-ՉՕՁԻ - *տե՛ս* ՕՁ՚Ի-ՉՕՁ՚Ի:

ՕՁԻ-ՉՕՁԻ - *տե՛ս* ՕՁ՚Ի-ՉՕՁ՚Ի:

ՕՁ՚ՆԾ-ՉՕՁ՚ՆԾ/ՕՁՆԾ-ՉՕՁՆԾ/ՕՁԱԾ-ՉՕՁԱԾ - *մ.* Ստիպված, ակամա, կամքից անկախ: *Վէր ցուրտէրը ըղնում ա, օգ՚ՆՐծ-չօգ՚ՆՐծ ըսքըսում ըն բաղէրը քաղէլը* (Ձ):

ՕՁ՚Ի/ՕՁԻ/ՕՁԻ - *տե՛ս* ՕՁ՚ՕՂ:

ՕՁ՚ԻԼ/ՕՁԻԼ/ՕՁԻԼ/ՕՁԷԼ *(գրբ. ուզեմ)* - *նբ.* 1. Կամենալ, ցանկանալ, պահանջ՝ անհրաժեշտություն՝ մղում զգալ մի բանի: *Լըհա վէր օգում ա քօնը տանէ, մանընը կըտրում ա, ծէրքը հէռում ա, քօնը տանում չի* (ՀԱԲ, 15, 25): 2. Տենչալ, փափագել: *Մարթը դանստի կըլխի յա ընգնըմ, վը՚էր կընէկը հուրանն մահընն ա օգըմ...* (ԼՂԲ, 358): 3. Խնդրել, պահանջել, պահանջով՝ խնդիրքով դիմել: *Թաքավէրը մուտանըմ ա մին առուտուրականի, փօղ օգըմ* (ՀԺՀ, V, 179): 4. Համաձայն լինել, համաձայնել: *Հիշկան անում ա, թա էտ տըղէն նըհը՚տը տանէ, տըղան օգ՚ում չի* (Ձ): 5. Հարսնացու ընտրել, ամուսնանալ, կնության առնել: *Մին տըղա օգ՚ում ա մին ըխչըգ՚ա օգ՚ի, ամմա տանը ռազի չընն կէնում...* (ԱԱռ, 77): 6. Մտադիր լինել, պատրաստվել մի բան անելու: *Լ՚ըհա օգ՚ՈՒմ ա, թա հՕնձը ըսքըսէ, թօռը նի յա օնում* (Ձ):

- Օգ՚ՈՒմ ա - Թեկուզ (գործածվում է իրար բացառող կամ փոխարինող նշանակությամբ՝ նախադասությունները կամ նախադասության անդամները միմյանց հետ կապակցելու համար): *Օգ՚ՈՒմ ա թօռ կ՚ա, օգ՚ՈՒմ ա ՆՐը՚վ անէ, էք՚ՈՒց բաղը բիդի քաղինք՚* (Ձ):

- Օգ՚ՈՒմ ա թօթ օտէ՝ պէրանը ղօղէ վէջ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր ցանկանում են հաճույք ստանալ՝ արդյունքի հասնել առանց դրա հետ կապ-

ված դառնությունների ճաշակման:

- Օգ՛ում ա շալվար կ՛ը՛նա՝ վը՛ռէն նի չի կ՛ա - *տե՛ս* Օգ՛ում ա թօթ օտէ՝ պէրանը ղօղէ վէչ:

- Օգ՛ում ըս կը՛ք՛ավու յըրիշավ ք՛ինիս, քը՛չը՛ղակէնը՛ն էլ ըս մը՛ննատ քը՛ցում - Ուրիշի լավը ընդօրինակել ցանկացողը իրենն էլ կորցնում է:

ՕՁ՛Ի-ՉՕՁ՛Ի/ՕՁԻ-ՉՕՁԻ/ՕՁԻ-ՉՕ-ՁԻ - *տե՛ս* ՕՁ՛ԼԾ-ՉՕՁ՛ԼԾ: *Էլ օգի-չօգի, յը՛ր ա կէնում ք՛ինում* (ԲՅԲ, 82):

ՕՁ՛ՕՂ/ՕՁՕՂ/ՕՁՈՒՂ/ՕՁՕՂ - *ած., գ.* 1. Մեկի ձեռքը խնդրող (անձ): *Էտ ըխճըկանը շատ օգօղնի յըն կ՛ամ...* (ԼՂԲ, 331): 2. Պահանջարկ՝ խնդիրք ներկայացնող (գնորդ, հաճախորդ եւն): *Օգ՛ՕՂ շատ կա, ամմա վը՛ղը խըրէգ՛ ա, հէրիք՛ չի անում* (Ձ): 3. Մուրացկան: *Մին օր էլ թաքավէրէն պալատըն ա կ՛ամ մին օգօղ, փայ օգում* (ՅԺՅ, V, 352):

- Ուգ՛ՕՂու իրը՛ս ինիլ - Անամոթ լինել: *Ընդըրա ուգ՛ՕՂու իրը՛ս օնէ, հինչը օգ՛ում ա, տո՛, մին ա, ծը՛ղք չի քըշիլ՝ն* (Ձ):

ՕՁՈՒՂ - *տե՛ս* ՕՁ՛ՕՂ:

ՕՁՕՂ - *տե՛ս* ՕՁ՛ՕՂ:

ՕՁՕՂ - *տե՛ս* ՕՁ՛ՕՂ:

ՕԹ[1] *(գրբ. օդ)* - *գ.* Երկրի մթնոլորտը կազմող գազերի խառնուրդ, օդ: *Էտ բաղը քօռ ախպօրը շատ ա տուր կ՛ամ, սա՝բ՝ը՝բը վէր օթը շատ լ՝ավ ար* (ՅԺՅ, V, 371):

- Օթան կախ իլ՝ած - 1. Հենարան չունեցող, անապահով վիճակում գտնվող: *Օթան կախ իլ՝ած ճըղնէր ա, մին խէչակ տէ՛մ տօ, թա չէ, վէր քամէ անէ, լօխ կուտըրտըլական ա* (Բ): 2. Անկատար, չիրագործված: *Կօրծը էն ա օթան կախ իլ՝ած, կօրծ անօղ չի կա, թա անէ* (Ձ):

- Օթը ծանդը՛ր - Գազերով՝ փոշով՝ տհաճ հոտերով եւն ապականված (օդ): *Կ՛ումէն օթը ծանդը՛ր ա, մը՛ղակը պէ՛ց, պատառ թըմիզվի* (Բ):

- Օթը ծընդը՛ըրանալ - Օդը գազերով՝ փոշով՝ տհաճ հոտերով եւն ապականվել, շնչելը դժվարանալ: *Էնքան մարթ ա էտ ութաղումը քօն իլ՝ալ, օթը ծընդը՛ըրացալ ա* (Ձ):

- Օթը փոխէլ - 1. *տե՛ս* ՃԻՐԸՓՕԽԷԼ: 2. *տե՛ս* ՃԻՐԸՓՕԽՎԷԼ:

- Օթումը խօսէլ - Աննպատակ՝ անտեղի խոսել: *Հինչ ը՞ս օթումը խօսում, սո՛ւս ը՛ըրա* (Բ):

- Օթումը ճօկէլ/փը՛ռնը՛ցը՛նէլ - Իսկույն կռահել՝ հասկանալ՝ կողմնորոշվել: *Վէզիրը թաքավէրին ը՛ընը՛ծնէն օթումը՛ն ար ճօկում* (Ձ):

- Օթումը պապալ՛/պը՛ը՛պը՛ալ՛-պապալ՛ անէլ - Մեռնել (գործածվում է որպես անեծք՝ նկատի առնելով հանգուցյալի դիակը տնից հանելիս դագաղը օդում պտտելը): *Օթումը պապալ՛ անիս, խէ կօվը՛ս կ՛ուղացալ ը՞ս* (Բ):

ՕԹ[2] *(գրբ. ութ, հ.ե. *optō-)* - *թ.* Յոթին հաջորդող թիվը՝ ութ: *Ը՛ընը՛ղանց ը՛ն՝ում ա մին օթ տը՛ըէկան տը՛ղա խօխա* (ՅԺՅ, V, 228):

- Օթան քը՛սան պակաս - Ասում են հարբած մարդուն:

- Օթը բէշ անէլ - *տե՛ս* էն ղօլը տէս անէլ:

- Օթ կ՛իրիլ - Ութաձեւ քայլել՝ շարժվել (հարբածությունից, տկարությունից եւն): *Մացակը հ՝ա՝րփ՝ում ա, օթ կ՛իրիլ՝ավ ք՛ինամ* (Ձ):

ՕԹԱԽ - *տե՛ս* ՕԹԱՂ:

ՕԹԱՂ/ՕԹԱԽ *(թրք. otak (վրան)* - *գ.* Սենյակ: *... Մին մարթ ա տ՝ուս կ՛ամ, տը՛ըան խ՝ա՝փ՝ում, տանում մին օթաղ, կը՛ը՛ղ՝ը կը՛տրում, քը՛ցը՛ում պադվալը* (ՅԺՅ, VII, 83):

ՕԹԷ(Կ) - *տե՛ս* ՕԹԻ[2]:

ՕԹԸՆՋԻ - *տե՛ս* ՕԹԻՆՋԻ:

ՕԹԻ[1] - *ած.* 1. *տե՛ս* ԸԿՆԱԿՕՐ: 2. *փխբ.* Շատ տխուր, վշտացած, սգավոր: *Օթի կը՛նէգ՛ ա* (Բ):

- Օթի մը՛ըաքուր տը՛ռնալ - *տե՛ս* Օթի ը՝ՐՓ՝ա՝թ տը՛ռնալ (Ձ):

- Օթի ը՝ՐՓ՝ա՝թ - Քրիստոսի խաչման գիշերը, ավագ ուրբաթ: *Ը՛ընը՛ղ օթի ը՝ՐՓ՝ա՝թ ա* (Ձ):

- Օթի ը՝ՐՓ՝ա՝թ տը՛ռնալ - 1. Մթնել, խավարչտին դառնալ: *Օրը օթի ը՝ՐՓ՝ա՝թ ա տը՛ռալ, վէշ մին պէն ը՛ըվամ չի* (Բ): 2. Շատ տխրել, վշտանալ, ոչինչ չխոսել: *Ն՝ՕՁ՛ա՝ը՝ը օնքէրը ո՝ւրո՝ւր տը՛ըված, օթի ը՝ՐՓ՝ա՝թ տը՛ռած, նը՛ըստած ար...* (ԼՂԲ, 301):

ՕԹԻ[2]/ՕԹԷ(Կ) *(գրբ. օթեկ)* - *ած.* Նախորդ օրվանից մնացած, հնացած: *Օթի հաց ա* (Բ):

ՕԹԻՆՋԻ/ՕԹԸՆՋԻ - *դ.* Յոթերորդին հաջորդող դասական թվականը՝ ութերորդ: *Օթինջի օրը հիվանդը աշկէրը պէնում ա* (Ձ):

ՕԹՈՒԹ - *տե՛ս* ՕԹՈՒՑ:

ՕԹՈՒՑ - *գ.* 1. Ութ եզների լծվող գութան: *Շէնումը մինակ ք՛ուխէն ա իլ՝ալ օթուց* (Ձ): 2. Գութանին լծված չորրորդ լուծը: *Տը՛սնում ա, վէր ա՝մալ չի կ՛ամ, պիրում ա օթուցը՛ն էլ լը՛ծում, ը՛ընը՛ըսում վարէլը* (Ձ):

ՕԺ(Ժ) *(գրբ. ոյժ)* - *գ.* 1. Կենդանի էակների մկանային լարման միջոցով ֆիզիկական շարժում առաջ բերելու ունակություն, մարդու (կենդանու) ֆիզիկական եռանդ: *Էտ տը՛ղան քը՛ընէնք՛ ա անը՛մ, ասը՛մ ա.- Օժը կա, ամմա հարկավէր ա մին փէշ՝ա՝կ սը՛վէրէլ...* (ՅԺՅ, V, 554): 2. Որեւէ բանի դրսեւորման աստիճանը՝ լարվածությունը: *Քամուն օժժը շատ ա* (Բ): 3. Որեւէ բան կատարելու համար միջոցներ: *Շատ մարթ ա օգում արտ անէ, ամմա օժ չօնէ* (Ձ): 4. Բռնություն, հարկադրանք, ստիպողական միջոց: *Շ՛ը՛ալ՝ը՛ղէն օժժավը տահանց քը՛ըշ՝ում ը՛ն, նի անում յը՛ը՛խծէն, քը՛ալ՝ում* (Ձ): 5. Ճիգ, ջանք, լարում: *Հիշկան օժ օնէ, հը՛ըվաքում ա, լ՝օք տամ, ամմա կարում չի կ՛ը՛տան տ՝ուս կ՛ա* (Ձ): 6. Ներգործելու՝ ազդելու միջոց, ներգործություն, ազդեցություն: *Կ՛ինուն օժժը մարթին վէր կը՛ը՛ըցի* (Ձ): 7. Տոկունություն, դիմացկանություն: *Ը՛ընը՛ըա օժժը շատ ա, տէմ ա կը՛ընական* (Ձ): 8. Հնարավորություն, կարողություն: *Թաքավէրը՛ն ասը՛մ ա.- Տա շատ տը՛ըժէր պը՛ը՛ն ա, տա իմ օժաս վը՛ը՛ր պը՛ը՛ն ա...* (ՅԺՅ, V, 23):

- Օժ(ժ) անէլ - *տե՛ս* Օժ(ժ) տալ (1):

- Օժ(ժ)ա ը՛ընէլ - 1. Ուժը կորցնել, թուլանալ, ուժասպառ լինել: *Պառավը թ՝ուլ՝ացած, օժա ը՛ընգած, տարավ նը՛ըշանց տը՛ըվավ էն լ՝օխ քարէրը...* (ՅԺՅ, V, 147): 2. Ազդեցությունը՝ նշանակությունը կորցնել: *Ամմէն հինչ թ՝ինգ՝ալ ա, մէր փուլը օժժա ը՛ընգալ ա* (Բ):

- Օժ(ժ)ը կ՛ալ - Ուժերը վերականգնվել: *Վէր հաց ա օտում, օժժը կ՛ամ ա* (Ձ):

- Օժ(ժ)ը կուրցընէլ - *տե՛ս* Օժժա ը՛ընէլ:

- Օժ(ժ)ը հախտ/պատ *(գրբ. յաղթ (մեծ, զորավոր)* - Որեւէ մեկին կամ որեւէ բանի հաղթելու, որեւէ բան հաղթահարելու, կատարելու եւն համար բավական ուժ ունեցող: *Ը՛ընը՛ըրա օժժը հախտ ա, կը՛ը՛ըլական ա էտ փ՝ա՝հ՝ի՝լ՝ավանէն յը՛ը՛խնէ* (Ձ):

- Օժ(ժ)ը յը՛ը՛խնէլ/պատէլ - Ի զորու լինել, ուժը բավել, կարողանալ, հնարավորություն ունենալ: *Ը՛ընստէղ էլ կը՛ընէգ՛ը՛ն ա օժը յէխնածը՛ն անում* (ՆԱԲ, 64):

- Օժ(ժ) պը՛ընը՛ցը՛ընէլ - Ուժ գործադրել: *Օժժ ը՛ն պ՝ինը՛ցը՛ընում, մաշ՝ինը ցը՛ը՛խան տ՝ուս օնում* (Ձ):

- Օժ(ժ) չափէլ - *տե՛ս* ԾԱ՝ԴԻՐ:

- Օժ(ժ) տալ - 1. Ճիգ գործադրել, ջանք թափել: *Հիշկան օժ ա տամ կավը, կարում չի ծընէ* (Ձ): 2. Հզորություն ներշնչել, զորացնել: *Մէր վը՛ը՛ղը՛ն ա մը՛ը՛զ օժ տամ* (Բ): 3. Ուժ՝ էներգիա հաղորդել՝ տալ: *Թ՝օթէն արաղը ը՛ընը՛ըրան օժ ա տամ, յը՛ը՛ր ա կէնում արտը հ՝ը՛ընձ՝ում, մին օրումը պը՛ը՛ընը՛ծ՝ընում* (Ձ):

ՕԺ(Ժ)ԱՎ - *ած.* 1. Ֆիզիկական մեծ ուժ ունեցող, ուժեղ: *Խը՛ընաբադ էլ մին օժժավ մարթ ա ինում՝ անումը Սէվի*

(ԱԱ, 46): 2. Հզոր, զորավոր, զորեղ: *Օժավ յէրգիր ա ինում էտ թաքավէրին յէրգիրը* (Զ): 3. Ուժգին, կատաղի, սաստիկ, հուժկամ: *Մին օժժավ քամէ յա ըսքըսում* (Զ): *մ.* 4. *տե՛ս* ՁՕՌՌԱՎ: 5. Ուժգնորեն, սաստկորեն: *Հանց օժժավ թըխում ա, պատը պարան ա կ'ամ* (Զ):

ՕԺՏՈՒՆ - *գ.* Գութանին լծված երրորդ լուծը: *Օժտունը վէր լըծում ըն, վար անէլը հիշտանում ա* (Զ):

ՕԼԱԲԱՆ - *գ.* Անձ կամ իր, արարած, որեւէ բան: *Դէ հու վա՞ տը՛սած, վէր տը-ղամարթ օլաբանը պ'ալ կըրէ* (ԱԱ, 79):

ՕԼԻ/ՕԼԻՒ/ՕՒԼԻ *(թրք. ölü (մեռած, հանգուցյալ, դիակ)* - *ած.* 1. Մահամերձ, մահվան եզրին գտնվող: *Կ'ամ ըն տը՛սնում՝ մին օ՛լի մարթ ըտը՛ղ վէր ընգած* (Զ): 2. *փխբ.* Ծույլ, թուլամորթ, տկար: *Մամվէլը օ՛լի զատ ա, ըն-դըրանավ կօրծ անօղ չինիլ* (Բ):

ՕԼԻԳ' - *տե՛ս* ՕՐԻԳ':

ՕԼԻ-ՕԼՄԱՋ - *գ.* Ոչնչություն, ոչինչ չարժեցող բան: *Ըշխարքէս օ՛լի-օ՛լմազը յը՛կալ ա մըզանա ընցալ* (ԱԲԲ, 28):

ՕԼՄԻՅԱ - *վ.* Չլինի թե, չպատահի որ: ... *Օլմիյա ծէր Խըչանէն մուռանաք, հունց վէր յէս ծէզ աբադուլլա մուռանալ չըմ* (ՋՏ, Ա, 102):

ՕԼՈՒ - *տե՛ս* ՕԼԻ:

ՕԼՈՒՄ *(թրք. ölüm)* - *տե՛ս* ՄԱՀ: *Ուշուփնէն ծը՛զ հարցէր ըն տըլական, վէր կարիք' պադասխանիք', ախճիգը ծէրըն ա, վէր կարիք' վուչ, ծէր օ՛լումըն ա* (ՀԺՀ, V, 310):

ՕԼՈՒՐ *(թրք. olur (հնարավոր, կարելի, լինելի)* - *ած.* 1. *տե՛ս* ԸՊՐԸԿԸԼՕԽ: 2. Կարգին-սարքին, պիտանի: *Սաբավ դ'ուրգ'ար ա մէր Վաղօն, մին օլուր հաջա՛թ չօնէ* (Զ):

ՕԼՔ'(Ա) *(թրք. ölkə)* - *գ.* 1. Երկիր: *Կըմը՛ռնիմ դարիբ օ՛լք'ում, քըշտիս մար նան քուր չի կա* (ԼՂԲ, 30): 2. Աշխարհ, երկրագունդ: *Փալանգ'ըն ասըմ ա.- Օ՛լք'ումըս տի մին պէն չըկա, վէր ինձ յէխնէ...* (ՀԺՀ, V, 520):

ՕԼՔ'Ա-ՕԼՔ'Ա - *մ.* Երկրեերկիր թափառելով, պանդխտության մեջ գտնվելով: *Իմ նանին խաբար տըվիք'՝ յէս օ՛լք'ա-օ՛լք'ա կօրա* (ԼՂԲ, 66):

ՕԽ[1]/ՕԽՆԸ[2] - *տե՛ս* ՃԻՐԱՎԷՐ: *Օշափը օխան տ'ուս ա կ'ամ՝ ռէխը պէց, վէր ըխճըկանը կօլ տա* (ՀԱԲ, 15, 26):

ՕԽ[2] - *գ.* Սայլի երկու անիվներն իրար միացնող ձողը, որի վրա հաստատվում է տախտակամածը: *Առաչ էս ըխպիրին ղըրաղէն օխ ըն իլալ շինիլիս* (ԱԱ, 59):

ՕԽ[3] - *տե՛ս* ՈՒԽ:

ՕԽԱ - *տե՛ս* ՀՕԽԱ:

ՕԽԱ(Յ) - *տե՛ս* ՈՒԽԱ(Յ):

ՕԽԼԱՎ *(թրք. oklaǧu)* - *գ.* 1. Գլանաձեւ ողորկ փայտե ձող, որով խմորը գրտնակում են՝ նուրբ շերտի վերածելով, գրտնակ: *Օխլավը յօր ա օնում, խըմօրը պիրըկցընում, թըրթէրուկ թըխում* (Զ): 2. *փխբ.* Ողորկ իր: *Վը՛ննէրը օխլավ կընէգ' ա Մանօ՛վը* (Բ):

ՕԽԾ/ՕԽԾԸ/ՕԽՑ/ՕՑ/ՕՑ *(գրբ. օձ)* - *գ.* 1. Գալարուն գլանաձեւ երկար մարմնով սողուն՝ օձ: *Ճ՛ուր չի կար էտ ըշխարքումը, մին ճ՛ուր կար՝ մաչին մին գ'ուրգա՛ն օխծ...* (ՀԺՀ, V, 423): 2. *փխբ.* Նենգ՝ խարդախ մարդ: *Իզէն օխծ ա, ընդըրա նըհը՛տ հըրակաշ մէ՛լ տը՛ռնալ* (Բ):

- Օխծէն աջըղը լօկան տ՛ուս օնէլ - Մեղավորին պատժելու փոխարեն անմեղին պատժել: *Ասում ա.- Թաջիրըն ապըրած կէնա, յը՛ս մէխկ չօնիմ, օխծէն աջըղը լօկան մէ՛լ տ՛ուս օնէլ* (Զ):

- Օխծէն ըռըխումը մըզիս՝ կըստակէ - Շատ կեղտոտ է (հիմնականում շորի մասին): *Կ'ը՛ցը մին պէնջակ կա, օխծէն ըռըխումը մըզիս՝ կըստակէ* (Բ):

- Օխծէն խը՛լքը կըլխումը - Շատ հնարամիտ՝ խորամանկ՝ խելոք: *Օխծէն խը՛լքը կըլխումը ախճիգ' ա, կարէլ չըս խանփիս* (Զ):

- Օխծէն կըլօ՛խը վէր ցավում ա, պիրում ա տինում հըղըցէն մաչին/կըծանումը/չուբանէն մըհակէն տակէն - Անօրենը՝ անզգամը ինքն է ներկայացնում իրեն պատժելու առիթը:

- Օխծէն հալավը կ'ը՛նալ/շօռ օնէլ - 1. Չարանալ, վատ արարքների ընդունակ դառնալ: *Թաքավէրը էտ վէր ըսկանում ա, օխծէն հալավը շօռ ա օնում* (Զ): 2. Փոփոխամիտ լինել: *Իզէն օխծէն հալավը կ'ը՛ցալ ա, ընդըրա հըվատալ մէ՛լ* (Բ): 3. Իրեն ստրկության դատապարտել, մեկին հլու-հնազանդ ծառայել: *Ըտի էտ թաջիրը օխծէն հալավը կ'ը՛նում ա, ուրանա՛ն առաչվա նօ՛ջ'ուրին նօ՛ջ'ուրը տը՛ռնում* (Զ):

- Օխծէն հօռը - *տե՛ս* ՁԸՀԱՆՐ (4):

- Օխծէն պիրանումը աղու մըզիլ - *տե՛ս* Խանէն առաշկը խօզ' տանէլ:

- Օխծը ծական տ՛ուս օնէլ - *տե՛ս* Օխծը պ'ունանա՛ն տ՛ուս օնէլ:

- Օխծը կընծած - 1. Սաստիկ չար եւ անգութ: *Էտ օխծը կընծածը ք'ինամ ա, էն տըղէն ըսպանում* (Զ): 2. Հնարամիտ, խորամանկ, փորձառու: *Ամմա զէմքուչըս շատ օխծը կընծածըն ար, խորամանգ', աղվէս...* (ՀԺՀ, V, 33):

- Օխծը կընծածէն քօն կըկ'ա՛ն, տ՛ուզնը մարթին կ'ալ չի - Սոված մարդը չի կարող քնել:

- Օխծը կընծածէն քօն կըկ'ա՛ն, ո՛ւրանա՛ն կ'ալ չի - Ասում են նրանց մասին, ում քունը չի տանում, ով չի կարողանում քնել:

- Օխծը հալավը կընփօխէ, խասյաթը փօխէլ չի - *տե՛ս* Կ'ուլը թ'ուք'ը կընփօխէ, խասյաթը փօխէլ չի:

- Օխծը ո՛ւրանա՛ն պօրտավը, դուշը ո՛ւրանա՛ն թէվավը կարէլ չի (ընցընէ, հընսնէ, նի մընսնէ եւն) - Անհասանելի է, անմատչելի է, շատ բարձր է (պարսպի, բերդի եւն մասին): ... *Պէրալ ա չընրք'ընպ'ուլ'ուր պատ շարալ՝ էնչանք պէցո՛ւր, վը՛ր օխծը ո՛ւրանա՛ն պօրտավը, դուշը ո՛ւրանա՛ն թէվավը կէրէ վէչ նի մընա մաչղօլ...* (ԱԱ, 17):

- Օխծը պընկավը հակ ընգած - *տե՛ս* ԿՈՒԽԿԱՀԱՍՏ:

- Օխծը պ'ունանա՛ն տ՛ուս օնէլ - Ճարպիկ լինել, ճարտար լեզու ունենալ: *Իզէն օխծը պ'ունան տ՛ուս կօնէ, վէր ասալ ա, ընական ա* (Զ):

- Օխծ խօզ'ող/մաշկօղ - *տե՛ս* Ասը՛ղ մաշկօղ:

- Օխծ տը՛ռնալ, պընկավը տալ - Մեկին խիստ նեղել՝ չարչարել: *Խօնդ'ուց Նախշունընը էլ հօ ըսկէսուր չի՞, օխծ ա տը՛ռալ հըրթնէրէն պընկավը տըվալ* (Բ):

- Օխծու դ'ալլանք' - Թռչող միջատի տեսակ՝ կանաչ գույնի եւ երկար ոտքերով: *Մին օխծու դ'ալլանք' կ'ամ ա ըտըրա ջընաղէն վէր կ'ամ* (Զ):

- Օխծու ըռըխավ քաշա՛ծ - Հոյակապ, գեղեցիկ: *Օխծու ըռըխավ քաշա՛ծ գ'ա՛բա՛ յա* (Բ):

- Օխծու լընդէ - Շատ դառը բան: *Էս էլ հօ տանծ չի՞, օխծու լընդէ յա* (Բ):

- Օխծու լ'ուզ'ու թափէլ/պընցընցընէլ - Ճարտար լեզվով համոզել: *Օխծու լ'ուզ'ու պընցընցրավ, քօռ ըխճընկանը մարթու տըվավ* (Զ):

- Օխծու լ'ուզ'ու ինիլ - 1. Ճարտար լեզու ունենալ: *Հ՛ամբ՛ուրցը օխծու լ'ուզ'ու օնէ, հանց խօսից, թաջիրը ապըրանքը իժժան կ'ինավ ծախից* (Զ): 2. Չարախոս լեզու ունենալ: *Փիս կընէգ' ա Սօնան, օխծու լ'ուզ'ու օնէ, սաղ օրը էն ա շէնին հըրթնէրէն տընռընպռնտէլիս* (Զ):

- Օխծու խը՛լք - Հնարամտություն՝ խորամանկություն, խելոքություն: *Աստուծ ըտըրան օխծու խը՛լք ա տամ, հընէ տինում* (Զ):

- Օխծու ծակ - Անգտանելի՝ ամենադժվար տեղ: *Ասում ա.- Արխային կա՛ց, վէր օխծէն ծակումըն էլ ինի, քընթինա՛կա՛ն ըմ* (Զ):

- Օխծու ծ՛ուլ/կաթնը - *տե՛ս* Հավու պանէր:

- Օխծու կընռքավ քաշա՛ծ - *տե՛ս* Օխծու ըռըխավ քաշա՛ծ:

- Օխծու կըլխում խըՀլք տինօ՝ղ - *տե՛ս* Օխծէն խըՀլքը կըլխումը:

- Օխծու հալավ - 1. Օձի վրայի նուրբ՝ թափանցիկ խորխը՝ մաշկը: *Օխծէն հալավը վէր տինիս հացէն մաչին օտիս, ծէրքէտ յըրա տ՝ուս յըԷկած կ՝ըԷռթնուկնէն կընցընէ* (Զ): 2. Շատ բարակ՝ նուրբ շոր՝ զգեստ եւն: *Դարյա, հինչ դա՞րյա, մին օխծու հալավ* (Զ):

- Օխծու ճօտ - *տե՛ս* Կ՝ուլ՝ու ճօտ:

- Օխծու սըԷրտ կէրած - *տե՛ս* Կ՝ուլ՝ու սըԷրտ կէրած:

- Օխծու օրում - Չարանենգ, օձաբարո: ... *Դ՝ուզ օցու օրում զատէր ըն տէռալ...* (ՋՏ, Բ, 35):

ՕԽԾԱՆՉԻ/ՕԽՑԱՆՉԻ/ՕՑԱՆՉԻ/ Օ՝ՑԱ՝ՆՉԻ - *գ.* Օձ խաղացնող, օձապան: *Օխծանչին սըԷվ թուրբան մին օխծ ա տ՝ուս օնում, քըցո՝ւմ վըզա՝նվը* (Զ):

- Օխծանչու թօրբա - Կեղտոտ շոր՝ զգեստ եւն: *Էտ հինչ դարյա յա՞, վէր կ՝ըԷցալ ըս, հանց ա օխծանչու թօրբա* (Բ):

ՕԽԾԸ - *տե՛ս* ՕԽԾ:

ՕԽՆ - *տե՛ս* ՕԽՏ:

ՕԽՆԸ[1] - *գ.* Ննջեցյալի մահվան յոթերորդ օրը նրա շիրմին այցի գնալը եւ նրա հիշատակին հացկերույթ կազմակերպելը: *Բուդդան դայուն օխնավը շատ մարթ ար յըԷկալ* (Բ):

ՕԽՆԸ[2] - *տե՛ս* ՕԽ:

ՕԽՇԱՐ/ՕՇԽԱՐ *(թրք. oxšar)* - *տե՛ս* ԲԱԲ:

ՕԽՏ/ՕԽՏԸ[1]/ՕԽՆ/ՈՒԽՏ/ԷՀՏ *(գրբ. ուխտ)* - *գ.* 1. Որեւէ բան անելու կամ չանելու նվիրականացված խոստում, ուխտ: *Շատ մարթ ա օխտ անում, ամմա ո՝ւրա՝ն օխտը կըդարում չի* (Զ): 2. Ուխտավայր, սրբավայր, որտեղ գնում են աղոթելու՝ մոմ վառելու: *Կամ ըն էտ օխտը, աղութկ անում* (Զ):

- Օխտ անէլ - Ուխտով որեւէ բան ստանձնել, ուխտել: ... *Մունք օխտը ըրէնք, թա վըՀր մըզանա մինընմինը մըՀռնէ, էն մինը փըսակվէ վէչ* (ՀԺՀ, VI, 216):

- Օխտ ք՝ինիլ/կ՝ա՝ալ - Որեւէ ցանկությամբ ուխտավայր գնալ՝ այցելել: *Թօրքէրը ո՝ւրանց մէխկան թըմիզվիլու մըհար օխտ ըն ք՝ինըմ...* (ՋՏ, Ա, 230):

ՕԽՏԱՐ - *տե՛ս* ՕՏԱՐ:

ՕԽՏԱՔ՝ԻՇ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Օխտաք՝իշ անէլ - Իրենից վանել, հեռացնել: *Մարուսան տըղօրանցընը ա հըրթնէրէն օխտաք՝իշ ա ըրալ, մընացալ մինակ* (Բ):

ՕԽՏԸ[1] - *տե՛ս* ՕԽՏ:

ՕԽՏԸ[2] *(գրբ. եւթն, եօթն)* - *թ.* Վեցին հաջորդող թիվը՝ յոթ: ...*Ջ՝ամրո՝ւտ ղուշին մին թէվին օխտը տէգ՝ ճ՝ուր ա տընըմ, էն մին թէվին էլ օխտը վէչխարի տըմակ...* (ՀԺՀ, V, 24):

- Օխտը ամա՝ն - Ուտելիքի մեծ չափ: *Էտ օշափը վէր նըստում ա, օխտը ամա՝ն խօրա՝գ՝ ա օտում* (Զ):

- Օխտը դ՝ուլբա՝նդավ անց կըցըրած/քաշա՝ծ - *տե՛ս* Օխտը մաղավ անց կըցըրած:

- Օխտը ըռա՝նգ՝ փոխ տալ/փոխէլ - Բարկությունից՝ հուզմունքից՝ վախից եւն գույնը գցել: *Պը՝Էլին կըզնըվէլան նըհը՝Էտ թընռընշնից, կ՝ըպտից, օխտը ռա՝նգ՝ փոխից* (ՀԺՀ, VI, 181):

- Օխտը թըլա՝նկա պըրծած/թա՝լա՝նկ չըրթըցըրած - Խորամանկ, ճարպիկ, փորձառու: *Սունէն Կ՝ա՝փիին օխտը թըլա՝նկա պըրծած ա, խա՝փվիլ չի* (Բ):

- Օխտը թըլա՝նկու քօղ կըտըրած - *տե՛ս* Օխտը թըլա՝նկա պըրծած:

- Օխտը ժամ - Երկար ժամանակ: *Օխտը ժամ ա՝ ըսպասում ըմ, խէ կ՝ամ չը՞ս* (Զ):

- Օխտը խաչ ք՝ինիլ - Շատ տեղեր՝ սրբավայրեր այցելել՝ գնալ: *Օխտը խաչ ա ք՝ըԷցալ, Ըստուծէն դանչանք ըրալ, ամմա մին ա, խօխան սըղացալ չի* (Զ):

- Օխտը՝ ծօվան, մինը՝ կըվան - 1. Ասում են մեջը շատ ջուր խառնած կաթին: 2. Ասում են շատ ջրալի ու անհամ կերակուրին:

- Օխտը ծօվու մէրան - 1. Բանսարկու, խառնակիչ: *Ասթըխէգ՝ը օխտը ծօվու մէրան ա, սաղ օրը էն ա ըստըրանընդրա ո՝ւրո՝ւր նըհը՝Էտ կըռըվցընէլիս* (Բ): 2. Գործարար, խորամանկ, ճարպիկ: *Իզէն օխտը ծօվու մէրան ա, վէր ք՝ըԷցալ ա, պիրլա՝նկա՝ն ա* (Զ):

- Օխտը կաշի մաշկել - Խիստ շահագործել՝ տանջել՝ չարչարել: *Խանը ըտըրանց շատ ար չըրչարում, օխտը կաշի մաշկում* (Զ):

- Օխտը կապավ կապէլ - Պինդ՝ ամուր կապել: *Օգ՝ում ըս լ՝ըհա օխտը կապավ կապէ, մին ա, վէր օգ՝ի, փըխչիլա՝ն ա* (Զ):

- Օխտը կարաս պէց անէլ - Սրտաբաց հյուրընկալել, առատորեն հյուրասիրել: *Դ՝որ՝ո՝ւց Սիրօժը, վէր տօնը ղօնաղ ար կ՝ամ, օխտը կարաս ար պէց անում* (Բ):

- Օխտը կ՝ուԷթանու՝ տար - Ունեւոր, հարուստ: *Օխտը կ՝ուԷթանու՝ տար ա, էն էլ ա՞ դ՝ա՝րդ ընական* (Զ):

- Օխտը կ՝ումաշ կէրած - *տե՛ս* Օխտը վըԷխճար կէրած:

- Օխտը կ՝ումաշու կէր անէլ - Շատ ուտել: *Ղօնաղը հըմանչկուտ կինի, էս ղօնաղը օխտը կ՝ումաշու կէր ա ըրալ* (Զ):

- Օխտը հարթնանը սըԷվ սիրըԷկը - Անասունի թափանը (նկատի է առնվում մաքրելու դժվարությունը): *Օխտը հարթնանը սըԷվ սիրըԷկը թըմիզցընում ըն, իփո՝ւմ* (Զ):

- Օխտը հըԷտ թըղըթաղէ անէլ/թըղթըօրէլ - Շատ անգամ զրպարտել՝ անիծել՝ հայհոյել եւն: *Էտ քավթառը շէնումը էլ հարթնը չի թօղից, օխտը հըԷտ թըղըթաղէ ըրավ* (Զ):

- Օխտը մաղավ անց կըցըրած/քաշա՝ծ - Մաքուր, զտված: *Օխտը մաղավ անց կըցըրած ցօրէն ա էտ արտէն ցօրէնը* (Զ):

- Օխտը մէյդու տակավ ընցընօղ/ընցած - Համարձակ, անվախ: *Օխտը մէյդու տակավ ընցընօղ մարթ ա Ուբէլը* (Բ):

- Օխտը մօր պահած խուխէն մին աշկը քօռ կինի - Անչափ խնամվածը՝ փայփայվածը կվնասվի:

- Օխտը յըթիմավ մին դ՝ուզ՝ում մընացած - Անճար՝ անհուսալի՝ վատթար վիճակում գտնվող: *Օխտը յըթիմավ մին դ՝ուզ՝ում մընացած ժուղովուրթ ըն էտ շէնին ժուղովուրթը. վէ՛չ վըԷղ օնին, վէ՛չ հէյվան* (Զ):

- Օխտը շէն կօխ տալ - Շատ տեղեր այցելել, շատ տեղերում լինել: *Թաքավէրին մարթիք՝ը օխտը շէն ըն կօխ տամ, ամմա ըտի ծառ քըթէնում չը՞ն* (Զ):

- Օխտը չափէլ, մին կըտըրէլ - Մի բան անելուց առաջ լավ մտածել՝ կշռադատել: *Յու վէր օխտը չափում չի, մին կըտըրում, վըԷնը քարէն նի յա կ՝ամ* (Զ):

- Օխտը պօզ՝ անէլ - *տե՛ս* Պօզ՝էր անէլ:

- Օխտը պօրտ - 1. Նույն ծնողների յոթ սերունդը: *Ըտըրա էնքան վըԷսկէ յա իլա՝լ, վէր օխտը պօրտէն էլ հըսալ ա* (Զ): 2. Ամբողջ տոհմը, ազգուտակը: *ԹաքավըԷրը հառնէն ան պըտրունէն լա՝վ վըսկըԷղան, խազնա յա տամ, տահանց օխտը պօրտէն էլ խարջա-բօրջա ըզադում* (ՀԺՀ, VII, 246):

- Օխտը պօրտը գ՝իդա՝լ - Մեկին՝ մի բան լավ ճանաչել, բոլոր մանրամասնություններն իմանալ: *Ասում ա.- ՅըԷս էտ ծըմակէն օխտը պօրտը գ՝ուդ՝ում ըմ, կօրչիլ չըմ* (Զ):

- Օխտը սարէն քամակը քըցիլ - Խիստ բարդացնել՝ դժվարացնել: *Տընաշինըտ, վէր մին պէն ըս օգ՝ում, օխտը սարէն քամակընը ա քըցո՝ւմ* (Բ):

- Օխտը սարէն քըմակէն - Շատ հեռու: *Ասում ա.- Էտ ախպո՝ւրը էն ա օխտը սարէն քըմակէն, տու կարէլ չըս հըսնիս ընդըԷղ* (Զ):

- Օխտը սըհաթ - *տե՛ս* Օխտը ժամ:

- Օխտը վըԷխճար կէրած - Կուշտ,

ախորժակ չունեցող: *Ասում ա.- Ըշտանի չօնիմ, հանց ըմ օխտը վըէխճար կէրած* (Ձ):

- Օխտը տըղըմարթու կէր անէլ - *տե՛ս* Օխտը կ'ումաշու կէր անէլ:

- Օխտը տըռան (հանչող) շօն - Անսկզբունքային՝ հեղհեղուկ բնավորությամբ մարդ: *Իզէն օխտը տըռան հանչող շօն ա, նըհիէտը կօրծ մէկ փըռնէլ* (Բ):

- Օխտը տըռան մատաղ օտօղ - Խիստ աներես՝ շողոքորթ: *Օխտը տըռան մատաղ օտօղ մարթ ա Ջօփունց Խասան* (Ձ):

- Օխտը ցանք'ավ ցանք'իլ - Փշոտ թփերով՝ ցաքով, ամուր ցանկապատ սարքել: *Օխտը ցանք'ավ ցանք'ում ա, ամմա մին ա, էլիա խօզ'էրը նի յըն տըէռնում բօստանը* (Բ):

ՕԽՏԸՐՈՐԽԱՆԷ - *տե՛ս* ԸՌԸԽԱՎԷՐ:

ՕԽՏԸՏԸԺԱՆԷ - *ած.* 1. Յոթ հարկ ունեցող, յոթհարկանի: *Միհէնգ' Ղարաբաղ օխտըրտրժանէ տընէր էլ ըն շինում* (Ձ): 2. *փխբ.* Մեծ ու շքեղ (տան, շենքի մասին): *Անդար անիմ ըստի աշխարքը, մինը օխտըրտրժանէ տօն օնէ, մինըն էլ ըսկի մին կըհոլ էլ չօնէ* (Բ):

- Օխտըրտրժանէ ուշունց - Թունդ հայհոյանք: *Քօռ Վանէսը էզզանան օխտըրտրժանէ ուշունցնէ յար տամ կընգանը* (Ձ):

ՕԽՏԹԸՎԱՆԷ - *ած.* Յոթ թեւ ունեցող: *Անդաթ ա՝ ղուշին էրկու թէվ կինի, էտ ղուշը օխտըթըվանէ յա ինում* (Ձ):

ՕԽՏԸԻՐԸՍԱՆԷ - *ած.* Խիստ շողոքորթող՝ քծնող: *Օխտըիրըսանէ մարթ ա Ջավէնը* (Բ):

ՕԽՏԸԼԸՉԸԿԱՆԷ - *ած.* 1. *տե՛ս* ՕԽՏԸԻՐԸՍԱՆԷ: 2. Անբարոյական, անառակ, անզգամ, լիրբ (կնոջ մասին): ... *Էտ օխտըլըչըկանէն թէթա յա տուվալ, թա.- Ք'ըէզ ըսպանէլ ըմ տըլական* (ԱԱ, 67):

ՕԽՏԸԼԻ՝ԶՎԱՆԷ - *տե՛ս* ՕԽՏԸԻՐԸՍԱՆԷ:

ՕԽՏԸԿԸԼԽԱՆԷ *(գրբ. եօթնագլխի)* - *գ.* Յոթ գլուխ ունեցող: *Յէշում ա տէսնում՝ մին օխտըկըլխանէ օխծը կ'ամ ա, թա էտ ճօտէրըն օտէ* (ՀԱԲ, 15, 26):

ՕԽՏԸՀԱՐԹՆԸ - *գ.* Անասունի թափանի՝ թերթերի պես ծալվածքներ ունեցող մասը: *Օխտըհարթնը թըմիգցընէլը շատ ա տիժէր* (Բ):

ՕԽՏԸՆՋԻ - *տե՛ս* ՕԽՏԻՆՋԻ:

ՕԽՏԸՇԻՓԸՐԱՆԷ - *տե՛ս* ՕԽՏԸՔԸՐԱՆԷ (2):

ՕԽՏԸՇՈՒՓԱՆԷ - *տե՛ս* ՕԽՏԸՔԸՐԱՆԷ (2):

ՕԽՏԸՏԸՐԸՔԱՆԷ - *ած.* Յոթհարվածանի՝ որով միաժամանակ յոթ կրակոց կարելի է կատարել: *Առըստամ ապուն մին լ'ավ օխտըտրրքանէ թըվանգ' ա իլալ* (Բ):

ՕԽՏԸՔԸԼԿԱՆԷ - *գ.* Դեղնակարմրավուն կեղեւով ծառաթուփ, որ տալիս է փնջավոր կարմիր պտուղներ: *Օխտըքըլկանէն դաշանգ' քօլ ա* (Բ):

ՕԽՏԸՔԸՐԱՆԷ - 1. *ած.* Յոթ քարից՝ ակից՝ խաղաքարից եւն բաղկացած: *Օխտըքըրանէ մուտանա յա* (Բ): 2. *գ.* Խաղատեսակ, երբ մեկը ձգտում է իրար վրա դասավորել գետնին փռված յոթ տափակ քարերը (կղմինդրները, փայտերը եւն), իսկ հակառակորդը պետք է գնդակով խփի նրան: *Խօխէնք'ը միշտ էտ դանուգ տըէղը հըվաքվում ին, օխտըքըրանէ խաղ անում* (Ձ):

- Օխտըքըրանէ ճէղաց - Շատ աշխատասեր մարդ: *Մէր Արտաշը օխտըքըրանէ ճէղաց ա, քըշէր-ցիրը'կ կօրծ ա անում* (Ձ):

ՕԽՏԻՆՋԻ/ՕԽՏԸՆՋԻ - *դ.* Վեցերորդին հաջորդող դասական թվականը՝ յոթերորդ: *Օխտինջի օրը աղվէսը կ'ամ ա, տըղին տըէսնըմ էտ ղազաբին մաչին...* (ՀԺՀ, V, 75):

ՕԽՐԱ *(ռուս. oxpa, հուն. ochros)* - *գ.* Բնական հանքային դեղին կամ կարմիր ներկ՝ կավային բաղադրությամբ: *Պատէրը օխրա յա քըսում* (Ձ):

ՕԽՑ - *տե՛ս* ՕԽԾ:

ՕԽՑԱՆՉԻ - *տե՛ս* ՕԽԾԱՆՉԻ:

ՕԾԷԼ *(գրբ. օծեմ)* - *նբ.* 1. Նորակառույց եկեղեցու հանդիսավոր բացումը կատարել (եկեղեցու սեղանի տակի վեմաքարին օրհնած յուղ լցնելով): *Մէհէտ դէրէրը վըհաքվալ ըն յըէխծէն, վէր օծին* (ԱԱ, 22): 2. Մաքուր՝ սուրբ՝ ազնիվ դարձնել: *Էտ հարսը շիրէփը լըվընաս ա, յէտնան տընէս դէրին կօշտը, վըէր օծէ, հըլալվէ* (ԼՂԲ, 375):

ՕԾՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՕԾԷԼ-ի:

ՕԿՕՍՏՕՍ - *տե՛ս* ՀՕՔՕՍՏՕՍ:

ՕՀ - *տե՛ս* ՈՒՀ:

ՕՀԱՆ - *տե՛ս* ԱԽՄԱԽ:

ՕՀՕ - *ձ.* Զարմանքի բացականչություն: *Օհո՜, էս հիբ ա՞ յըէկալ* (Ձ):

ՕՂ *(գրբ. օղ)* - *գ.* 1. Շղթայի իրար ագուցված օղակներից յուրաքանչյուրը: *Ժինջիլին օղը տանս ա յըէկալ* (Բ): 2. Ականջօղ: *Այան թօռնանը ընգուճնէն ծակում ա, վըէսկէ օղէր քըցանում* (Ձ):

- Օղ անէլ - Օղի ձեւ տալ, օղակ ձեւացնել: *Ք'անդիրը օղ ա անում, քըցանում վէզը* (Ձ):

- Օղէրըն ըղնէլ - Ոգեւորվել, խանդավառվել: *Ամիսակ աքէրը էն ա օղէրը ընգած. էք'անց թօռնը փըսակվում ա* (Բ):

ՕՂԱԿԱՎԱՐ/ՈՒՂԱԿԱՎԱՐ - *գ.* Խորհրդային տարիներին կոլտնտեսության ստորին օղակի ղեկավար: *Էն վախտը Հանչիմը բըրիգադիր ա իլալ, Մանվէլը էլ՝ օղակավար* (Ձ):

ՕՂԸՌԱԾ/ՕՂՌԱԾ/ՕՎՌԱԾ *(թրք. oğraš)* - *գ., ած.* Սրիկա, ստահակ, կավատ: *Օղռաշ մարթ ա, խափանում ա, էտ ըխճըկանը բըյաբուռ անում* (Ձ):

ՕՂԸՌԱԾՕԹՈՒՆ/ՕՂՌԱԾՕԹՈՒՆ/ՕՎՌԱԾՕԹՈՒՆ - *գ.* Սրիկայություն, ստահակություն, կավատություն: *Օղռաշը օղըռաշօթուն կանէ* (Ձ):

ՕՂԻ-ՄՕՂԻ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Օղի-մօղի անէլ - *տե՛ս* Տէսուտէն անէլ:

ՕՂԼՈՒՇԱՂ/ՈՒՂԼՈՒՇԱՂ - *գ.* 1. Կին ամուսին, կին: ... *Ամմա էտ նըմուսավ օղլուշաղըտ չանուգիլանն նըհէտ ուրանն գիլբա-գիլբա յա ըրալ* (ԱԱ, 36): 2. Մեկի ընտանիքը (կին եւ երեխաներ): *Ք'անսիբ մարթ ա Ուբին, կարում չի օղլուշաղը պահէ* (Բ):

- Օղլուշաղը մարանք'ը չըն քըցիլ - Կնոջը շատ չպետք է չարչարել:

ՕՂԿ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Օղկ անէլ - 1. Փսխել: *Միհէտ օղկ ա ըրալ, պիրանան քարէր ա վէր տըէռալ, աշխարքըս լըցցալ* (ԱԱ, 88): 2. Օղի թորելու ժամանակ կրակը թեժ լինելու պատճառով օղու հետ նաեւ եռացող մրգի մասնիկներ թափվել: *Արաղը վէր ըսքըսում ա կ'անը, կըրակը բիդի հանդանդ ինի, թա չէ օղկ ա ընական* (Բ):

- Օղկը կ'անալ - Զզվել, փսխելու ցանկություն առաջանալ: *Ըտրրան վէր տըէսնում ըմ, օղկըս կ'ամ ա* (Բ):

ՕՂԿԱՊ - *տե՛ս* ՕԲՐՈՒՋ (1, 2):

ՕՂՌԱԾ - *տե՛ս* ՕՂԸՌԱԾ:

ՕՂՌԱԾՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՕՂԸՌԱԾՕԹՈՒՆ:

ՕՂՏ/ՕՂՏԸ *(գրբ. ուղտ)* - *գ.* Սապատավոր խոշորամարմին կենդանի՝ ուղտ: *Էտ ք'արվանին տարը լօխ օղտէրը ուրանց պըէռնէրավը էտ տըղէն ա տամ* (ՀԺՀ, V, 58):

- Օղտէն դալուն յըէր ինիլ - *տե՛ս* Ջիյրանէն դալուն յըէր ինիլ (ՋԷՅՐԱՆ-ի տակ):

- Օղտէն դալուն յըէր (հ)անէլ - *տե՛ս* Ջիյրանէն դալուն յըէր (հ)անէլ (ՋԷՅՐԱՆ-ի տակ):

- Օղտէն ընգուճումը քօն իլանծ - *տե՛ս* Էշին ընգուճումը քօն իլանծ:

- Օղտէն ընգուճումը քօն ինիլ - *տե՛ս* Էշին ընգուճումը քօն ինիլ:

- Օղտէն յըրա չօխա կարէլ - Անիմաստ՝ զուր աշխատանք կատարել: *Հա՛ՙրը ասում ա.- Ըտը՛ղ բաստան չի տը՛ռնալ, օղտէն յըրա չօխա մէ՛լ կարէլ* (Ձ):

- Օղտէն քըթՙլանվ ճՙուր տալ - Քիչ միջոցներով մեծ կարիք հոգալ: *Լ՛ավ կընէգ՛ըն էն ա, վէր կարէ օղտէն քըթՙլանվ ճՙուր տա, խօխէնք՛ը պահէ մըծՙըցընէ* (Ձ):

- Օղտէր փըրթակէլ - Մեծ բաներ՝ շատ բաներ թաքցնել՝ քողարկել: *Կընէգ՛ը թա.- Յը՛ս օղտէր ըմ փըրթակալ, քու կ՛ուղօթունըտ կըրըլական չը՞մ փըրթակիմ* (Ձ):

- Օղտը էշին վը՛ռան կապէլ - Սխալ՝ հակառակ՝ ներհակ բան անել: *Իզէն օղտը էշին վը՛ռան կապում ա, ընդըրանավ փոկ ըշխադօղ կինի՞* (Ձ):

- Օղտը ըրբէն լըծէլ - *տե՛ս* Օղտը էշին վը՛ռան կապէլ:

- Օղտը թօղնէլ, գ՛ՙուզռանկէն հը՛տան շօռ կ՛անՙ - Կարեւորը՝ մեծ բաները թողնել, երկրորդականի՝ մանր բաների ետեւից ընկնել: *Հա՛ՙրը ասմա.- Մ՛ շան տըղա, սէգնը մէլ քաղէլ է՛, տանՙնձ քաղէ, օղտը թօղալ ըս, գ՛ՙուզռանկէն հը՛տան ընգալ* (Ձ):

- Օղտը թօղնէլ, մըծակէն փաչին յըրա դավի տալ - *տե՛ս* Օղտը թօղնէլ, գ՛ՙուզռանկէն հը՛տան շօռ կ՛անՙ:

- Օղտը թօղնէլ, լՙուն փըռնէլ - *տե՛ս* Օղտը թօղնէլ, գ՛ՙուզռանկէն հը՛տան շօռ կ՛անՙ:

- Օղտը հանք՛վավը կօլ տալ - *տե՛ս* Էշը փըլանավը կօլ տալ:

- Օղտը հիշկան ըստակած ինի, կաշին մին իշապէռնը կինի - Մեծարժեք իրը, ինչքան էլ արժեքը կորցնի, էլի արժեք ունի:

- Օղտը յը՛զնանը նըհը՛տ լըծէլ - *տե՛ս* Օղտը էշին վը՛ռան կապէլ:

- Օղտընա յը՛ր ինՙում կըզըկՙուզ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր փորձում են գաղտնի կերպով մեծ գործ ձեռնարկել:

- Օղտը տըռ(ն)անը չօքէլ (մինին) - Մեկին պատահածը նրան էլ պատահել: *Էնքան մուհալ ըրավ հիրըվանէն ք՛ըսիբթունավը, օղտը ՙուրանՙ տըռնանըն էլ չօքից* (Բ):

- Օղտը ք՛ը՛ցավ վէչ, մաղըն էլ վը՛ռան կըպը՛ցէն - *տե՛ս* Մուկունը կարում չար ծակը նի մըննէ, ճըխէվՙուլըն էլ հանքվան կըպը՛ցէն:

- Օղտու աշկ - Փոքր աման՝ գավաթ՝ բաժակ: *Մին օղտու աշկ արաղ ա տըվալ, սաղ վախտը մինանՙթ ա անում* (Ձ):

- Օղտու կածՙուկ - Թիթեռնածաղիկների ընտանիքին պատկանող փշաթուփ, ուղտափուշ: *Օղտէն կածՙուկը մինակ օղտըն ա օտում* (Ձ):

- Օղտու հանք՛ի - Ո՛չ ավելացող, ո՛չ պակասող՝ անփոփոխ բան: *Մէր շէնին ախպՙուրը օղտու հանք՛ի յա. վէ՛չ վըրարում ա, վէ՛չ պիրակում* (Բ):

ՕՂՈՒՋ - *ած. տե՛ս* Աշկը ծակ:

ՕՂՈՒԼ *(թրք. oğul (տղա, տղաս)* - *գ.* Տղաներին՝ տղա երեխաներին դիմելու փաղաքշական բառ՝ բալիկ, որդյակ: *Ասում ա.- Օ՛ղուլ, մին պատառ ճՙուր պէ՛ր, խըմիմ* (Ձ):

ՕՂՏԸ - *տե՛ս* ՕՂՏ:

ՕՂՈՒՌ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Օղուռ ք՛անլանգ՛ի - Իր գործած սխալը քողարկելու համար ուրիշի վրա գոռգոռալը: *Օղուռ ք՛անլանգ՛ին էտ թաքավէրին փէշակընը ար* (Ձ):

ՕՂՕՂ - *տե՛ս* ԸՂՕՂ:

ՕՃՕՌՔ - *տե՛ս* ԹԱԽՏԱՓՈՒԾ:

ՕՄԲԱ - *գ.* 1. Ծնկոսկր: *Թըխում ա, օմբան կօտըրում* (Ձ): 2. *փխբ.* Ծանրաշարժ մարդ: *Էտ օմբան մինչը՛վ կօրծը պըրծընում ա, օրը մթնում ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Որեւէ բանի մեծ կտոր: *Պընէրէն պօլիգ՛ան մին օմբա յա տՙուս օնում, տաշտան մին հաց յօր օնում, ուտէլավ ք՛ինամ* (Ձ):

ՕՄԸՐ - *տե՛ս* ՈՒՄԲՈՒՐ:

ՕՅԱՂ *(թրք. oyek)* - *ած.* Սթափ, ուշքը վրան: *Միրզա դային սաղ օրը էն ա խըմած, հանՙ մէհէտ օյաղ տը՛սած չընք* (Բ):

ՕՅԱՂԱՆԱԼ - *տե՛ս* ՈՒՅԸՂԱՆԱԼ:

ՕՅԱՂԼԱՄԻԾ - *տե՛ս* ԱՅՅԻՄԻԾ:

ՕՅԱՂՑ(Ը)ՆԷԼ - *տե՛ս* ՈՒՅԸՂՑ(Ը)ՆԷԼ:

ՕՅԱՂՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՈՒՅԸՂՕԹՈՒՆ:

ՕՅԱՄԻԾ - *տե՛ս* ԱՅՅԻՄԻԾ:

ՕՅԱՆ-ԲՈՒՅԱՆ - *տե՛ս* ՏԷՍՈՒՏԷՆ:

ՕՅԻՆ/ՕՅՆԸ[1] *(թրք. oyun (խաղ, խաբեբայություն)* - *գ.* 1. Մեկ ամբողջություն կազմող ընդհանուր խաղի մի մասը: *Հէնգ՛ օյին նանՙրդի յըն խաղ անում, հէնգ՛ըն էլ Սէտըրակը տանում ա* (Բ): 2. Մեկի գլխին բերած փորձանք: *Մարթըն ասում ա.- Մ՛ կընէգ՛, էս հինչ օյին ա՞* (ՀԺՀ, VII, 393):

- Օյին անէլ - 1. Խաղի (հատկապես նարդու) մեջ հաղթել: *Էտ դՙանՙումըն էլ վէր օյին ըրէ, Կ՛անՙփին յը՛ր կացավ, փախավ* (Ձ): 2. *տե՛ս* Օյին պիրիլ:

- Օյին պիրիլ/խաղ անէլ (կըլխէն) - Մեկի գլխին փորձանք բերել: *Ըտի էտ կընէգ՛ը ամմէն դՙանՙում օյին ար պիրում մարթին կըլխէն* (Ձ):

ՕՅԻՆԲԱՋ *(թրք. oyunbaz)* - *ած., գ.* 1. Խեղկատակ, ծաղրածու: *Սարօն օյինբազ մարթ ա, մըհալ մէ՛լ քըցիլ* (Բ): 2. Խորամանկող՝ նենգ (մարդ): *Էս օյինբազը կըրը՛ցալ չի հըյէրէն յը՛խնէ...* (ԱԱ, 35):

ՕՅԻՆԲԱՋՕԹՈՒՆ - *գ.* Օյինբազ լինելը՝ խեղկատակություն, խորամանկություն եւն: *Ըտըրա օյինբազօթունը թաքավէրէն շատ ա կըտըղցընում* (Ձ):

ՕՅՆԷԼ/ՕՆԳՆԷԼ - *տե՛ս* ԿԱՆԹԷԼ(1):

ՕՅՆԸ[1]- *տե՛ս* ՕՅԻՆ:

ՕՅՆԸ[2]/ՕՆԳՆԸ *(գրբ. ունկն)* - *տե՛ս* ԿԱՆԹ:

ՕՆԳԱՏԱ/ՈՒՆԳԱՏԷՆ - *մ.* Բարեբախտաբար, բարի դիպվածով: *Օնգատա մին մաշին ջիհից, թա չէ մընական ինք՛ թօռէն տակէն* (Բ):

- Օնգատը ըղնէլ - Հաջողվել, բարեպատեհ առիթ ներկայանալ: *Էտ վախտըն էլ, օնգատըն ընգած, մին հարուստ խօջա յա կ՛ամ...* (ՀԱԲ, 15, 75):

- Օնգատը քըցիլ - Հաջողեցնել, բարեպատեհ առիթը օգտագործել: *Ամիր դային օնգատը քըցից, վըխճըրնէն թանգ՛ ծախից* (Բ):

ՕՆԳՆԷԼ - *տե՛ս* ՕՅՆԷԼ:

ՕՆԳՆԸ - *տե՛ս* ՕՅՆԸ[2]:

ՕՆԷԼ - *նբ.* 1. Ծածկել, ծածկով պատել: *Տանը կըլՙօխը առաչ կ՛իրիմիտավ ըն իլանՙ ունէլիս* (Ձ): 2. Բացվածքը՝ անցքը փակել՝ կալնել: *Շՙօրը կըլՙօլում ա, քըցՙում, էտ ծակը օնում* (Ձ): 3. Մի բանի առաջը փակել, արգելք ստեղծել, ընթացքը փակել: *Փըսօրը թուփ ա տը՛ռալ, ճիրին դուրբան կանՙանՙ* (Ձ): 4. Տարածվել: *Ք՛ինանՙանվ ք՛ըսիբօթունը աշխարքըս օնում ա* (Ձ): 6. Սեղմել, հպել: *Հՙըռնանցէ վէր յէշում ըս, հանց ա կընէգ՛ ինի՝ խօխան տՙօշին կանՙած* (ԱԱ, 40): 7. Որոշ ուղղությամբ պահել՝ ուղղել: ... *Մաուզէրը տՙուս ա կանՙանՙ, էտ մարթին ճըկատէն կանՙանՙ, վէր քըցանՙ...* (ԱԱ, 75): 8. Մի բանի վրա դնել: *Թըխում ա ըսպանում, թիյին պըտօկը օնում, թօղ անում* (Ձ): 9. Գործածվում է մի շարք հարադրություններում, ինչպես՝ *աշկէրը հօփ օնէլ, աշկէրը օնէլ, յը՛ր օնէլ, վէր օնէլ, տՙուս օնէլ* եւն:

ՕՆԻՄ *(գրբ. ունիմ)* - Պակասավոր բայ, ունի միայն սահմանական ներկա եւ անցյալ ժամանակաձեւերը՝ ունենալ նշանակությամբ: *Մէգ մինըն օնինք՛՝ լՙուզՙու չօնէ, ամմէն պէն կըգ՛իդանՙ* (ԱԲԲ, 131):

ՕՆՆԱՆ-ԲՈՒՆԱՆ *(թրք. ondan-bundan)* - *տե՛ս* ՏԱԿԱՆ-ԿԸԼԽԱՆ (2):

ՕՆՋ *(գրբ. ունջ)* - *գ.* 1. Երկաթի ժանգ: *Յըկատէն օնջը սըրփՀում ա, յօր օնում, քՀնամ* (Ջ): 2. Ծխնելույզի մուր: *Բուխարումը կինի օնջը...* (ԼՂԲ, 97): 3. *տե՛ս* ՈՒՆՋԱԾՈՒՐ: 4. Մրոտ կամ փոշեկալած սարդոստայն: *Էնքան փիչը ծօխ ա ըրալ, պըտէրան սաղ ունջէր ա կախկախ իլԸծ* (Ջ):

- Օնջ կըտըրէլ - *տե՛ս* ՈՒՆՋՈՒԿԸԼԻԼ:

ՕՆՋՈՒՏ/ՈՒՆՋՕՏ/ԸՆՋՕՏ - 1. *ած.* Ժանգոտ: *Օնջուտ տէնակ ա* (Բ): 2. Մրոտ, մրով ապականված: *Օնջուտ շՀՀէր ա կ'ը՝ցալ* (Ջ): 3. Վրան ունջաջուր կաթկթած: *Էտ օնջուտ տը՝ղը մին ամա ա տինում, վէր ունջաՀՀուրը մաչին վէր տը՝ռնա* (Ջ): 4. Մրոտ կամ փոշեկալած սարդոստայնով պատված: *Օնջուտ պատէր ա* (Բ):

ՕՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՕՆԷԼ-ի:

ՕՆՎԷՐՍՏ *(ռուս. университет)* - *գ.* Բարձրագույն ուսումնական հաստատություն՝ համալսարան: *... ՀԸլԸ մին քանէ օնվէրստը վըրչըցըրած թօրքէր ասըմ ըն կըզէթըմ կ'իրալ ըն, թա Կավկազը էն վախտը կըհըղաղվէ, հիբ վէր հայը նան թօրքը խընամի տէռնան* (ՋՏ, Բ, 211):

ՕՆՔ/ՈՒՆՔ/ՀՈՒՆՔ *(գրբ. յօնք)* - *գ.* Ճակատի եւ կոպերի միջեւ աղեղնաձեւ մազոտ մաս, ունք, հոնք: *Ապուն ղալին օնքէր ա իլԸլ* (Բ):

- Ունքէրէն/ունքէրէն-փուշէրէն անել - *տե՛ս* Փուշէրէն անել (ՓՕԾ-ի տակ):

- Օնքէր անել - *տե՛ս* Փուշէրէն անել (ՓՕԾ-ի տակ):

- Օնքէրը բէշ անել/բըխկալու քըշէռք շինիլ/կախ անել/կախ տալ/կ'ուտիլ/վէր պիրիլ/ՀուրՀուր տալ - Տխրությունից՝ բարկությունից եւն մռայլվել՝ հոնքերը սեղմել: *Կընէգ'ը պիրում ա ինդի՝ օնքէրը կախ, յաբան տամ ՀուրԸն մարթին* (ՀԱԲ, 15, 135): *ՀուրՀուգ'ունը, վէր մարթը կ'ամ ա տօն, կընէգ'ը օնքէրը ՀուրՀուր ա տամ* (ՀԺՀ, V, 556):

- Օնքէրը յը՝տ մաչիլ - Տխրությունը՝ մռայլությունն անցնել, տրամադրությունը բարձրանալ: *Սիրականը վէր նի յա մընում, էտ կընգանը օնքէրը յը՝տ ա մաչՀում* (Ջ):

- Օնքէրը սըլկէվլՀու թէփուկ/մընթՀուլԸ շինԸծ/գընծած - Բարակ՝ նուրբ հոնքեր ունեցող: *Օնքէրը սըլկէվլՀու թէփուկ ախճիգ' ա Նազօն* (Բ):

- Օնքէրը քանդիլ - Հոնքերի եզրերի մազերը պոկելով՝ բարակացնել՝ սիրունացնել: *Օնքէրը քանդՀում ա, տը՝ռնում դաշԸնգ' ախճիգ'* (Ջ):

- Օնքը շինիլին տը՝ղ աշկըն էլ հանել/ցըրը՝վ տալ/քուռըցընել - Մի բան կարգավորել՝ ուղղել կամենալով՝ ավելի փչացնել: *Սաբավ օգ'ալ ա կըրասէն ճաքը կօգկէ, վէր ա քըցԸլ կօտրալ. օնքը շինիլին տը՝ղ աշկըն էլ հանալ ա* (Ջ):

- Օնքը փօթ ըղնել - *տե՛ս* Ունքամաչը փօթ ըղնել:

- Օնքը փօթ քըցիլ - *տե՛ս* Ունքամաչը փօթ քըցիլ:

ՕԾ/ՀՈՒԾ *(գրբ. ուշ)* - *գ.* 1. Ուշադրություն: *Չօբանը սաղ օրը օշը վըխճըրնէրէն ար պահում, ամմա մին ա, էլիա կ'ուլը մինը տանում ա* (Ջ): 2. Աչքերը մի բանի վրա ուղղելը՝ հայացք: *... Տը՝սալ ա, վէր խօխան էն ա ասօրէգ'ուցը ընգած, օշը բիդի Տիգիփադա թԸրԸփըն ա ըրալ, ըղաչանք-պըղատանք ըրալ...* (ԱԱ, 36): 3. Զգալու կարողություն, սթափություն: *Խըմած մարթիք'ը, լի՞, հՀուշ չօնին, կըլԸխ էլ չըն ըղնում, վէր մըթնում ա* (Ջ): 4. Հիշողություն: *Ասում ա.- ՀՀուշ չօնիմ, ըսկի մը՝ննըս չի, թա ուռութանան հինչ ըմ կէրալ* (Ջ):

- Օշան տանէլ/քՀինիլ/ըղնել - *տե՛ս* ԸՇՏԱՓԷԼ:

- Օշը դըբէտ (ինիլ/պահէլ) - Ուշքն ու միտքը դեպի ետ՝ իր ծննդավայրի՝ ընտանիքի եւն վրա (պահել): *Կօգ'ի ք'ը՝ցալ ա շէնան, ամմա օշը դըբէտ ա պահում* (Բ):

- Օշը խալխէն վը՝ռէն/տՀունդվին - Ուրիշների կանանց սիրահետող: *Օղռաշ մարթ ա Մամիկօնը, օշը սաղ օրը էն ա խալխէն վը՝ռէն* (Բ):

- Օշը կըլխէն - 1. Սթափ, զգաստ: *Կ'ամ ա տը՝սնում՝ լօխ հԸրփԸծ, օշը կըլխէն մարթ չի կա* (Ջ): 2. Բանիմաց, խելոք: *Օշը կըլխէն ախճիգ' ա, խէ օգ'ում չը՞ս տըղէտ հը՝տէ* (Բ): 3. Կարգին, պիտանի: *Սաղ շէնումը մին օշը կըլխէն տօն չի կա, սաղ քանդված ա* (Բ):

- Օշը կըլխէն ինիլ/կէնալ/պահէլ - Սթափ՝ զգաստ՝ աչալուրջ լինել: *Վէր օշը կըլխէն կէնար, էտքան օյինը կ'Ը՝լ չար մէր կըլխէն* (Ջ):

- Օշը կըլԸխը կ'Ը՝լ/հըվաքէլ - Սթափվել, զգաստանալ, աչալուրջ դառնալ: *Վար օշը կըլԸխըն ա հըվաքում, յէշըմ ա տը՝սնըմ՝ ՀուրԸն չօրս ԸնգՀունը խընձՀրնի յա, մինըն օտրմ ա, խօզ ա տԸռնըմ...* (ՆԼՂԺԲ, 9):

- Օշը կուրցընել - *տե՛ս* ԸՇՏԱՓԷԼ:

- Օշը հը՝տան տանէլ/քՀինիլ - *տե՛ս* ԸՇՏԱՓԷԼ (3):

- Օշը հըլԸրէլ - 1. Շրջվել, հայացքն շրջել դեպի... *Ախճիգ'ը օշը հըլԸրում ա բըդի Պիծի Նըհատակը* (ՆԱԲ, 83): 2. Երես դարձնել, արհամարհել: *Էտ օրանց էլ էտ ախճիգ'ը օշը հըլԸրՀում ա մը՝ծ քըվօրը անա* (Ջ):

- Օշը յըրան - *տե՛ս* Օշը կըլխէն:

- Օշը յըրան ինիլ/կէնալ/պահէլ - 1. *տե՛ս* Օշը կըլխէն ինիլ: 2. Ուշադրության կենտրոնում պահել: *Օշըտ հիյվընէրէն յըրա պա՞հէ, շէնումը կ'օղ կա* (Ջ):

- Օշը տանէլ/քՀինիլ - *տե՛ս* Օշան տանէլ:

- Օշը տէն - Ուշքն ու միտքը դեպի գերեզմանոցը (ասում են ծեր եւ հիվանդ մարդկանց մասին): *Խօսրօվ ապան էն ա օշը տէն, ըսօր-էգ'ուց մըռըլական ա* (Ջ):

- Օշը տէս - *տե՛ս* ԸՊՐԸԿԸԼԸԽ:

- Օշը տը՝ղը - *տե՛ս* Օշը կըլխէն:

- Օշը տէն անել - *տե՛ս* Օշը հըլԸրէլ:

- Օշը տը՝ղը ինիլ/կէնալ/պահէլ - *տե՛ս* Օշը կըլխէն ինիլ:

- Օշու կ'Ը՝լ - *տե՛ս* Օշը կըլԸխը կ'Ը՝լ:

ՕՇԱՓ/ՈՒՇԱՓ *(գրբ. յուշապ (վիշապ))* - *գ.* 1. Բազմագլխյան առասպելական հրեշ՝ դեւ: *Յէշում ա տէսնում՝ էս օշափը ք'ընից, նի մըտավ մին վը՝ռու մաչ* (ՀԱԲ, 15, 25): 2. *փխբ.* Շատակեր, շատ ուտող (մարդ, կենդանի): *Օշափ ը՞ս, խըրէգ' կէր, լի՞* (Բ):

ՕՇԱՓՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՈՒՇԸՓՕԹՈՒՆ:

ՕՇԽԱՐ - *տե՛ս* ՕԽՇԱՐ:

ՕՇ-ՄԸ՝ԹԿ - *գ.* Ուշքը եւ միտքը, ողջ ուշադրությունն ու միտքը: *Չուբանէն օշը-մը՝տքը ՀուրԸն վըխճըրնէն ա* (Ջ):

- Օշը-մը՝թկը դըբէտ (ինիլ/պահէլ) - *տե՛ս* Օշը դըբէտ (ինիլ/պահէլ):

- Օշը-մը՝թկը խալխէն վը՝ռէն/տՀունդվին - *տե՛ս* Օշը խալխէն վը՝ռէն/տՀունդվին:

- Օշը-մը՝թկը յըրան ինիլ/պահէլ - *տե՛ս* Օշը յըրան ինիլ/պահէլ:

- Օշը-մը՝թկը տէն - *տե՛ս* Օշը տէն:

- Օշը-մը՝թկը տէս - *տե՛ս* Օշը տէս:

ՕՇՆԱԿ - 1. *տե՛ս* ԿԸՃՕՃ (1): *ՋԸՀիլ ըխճըկէգ'ըն էլ ք'իս ըն ծաղէգ' քըդէս, մին օշնակ ըծէս, ճիրԸվ լըցնէս...* (ՀԺՀ, V, 469): 2. *փխբ. տե՛ս* ՊՕՑ:

- Օշնակը պարան տալ - Առատորեն միզել (կանանց մասին): *Էտ կընգանը կ'Հուզը կ'ամ ա, ք'ինամ ա մին դալդա տը՝ղ օշնակը պարան տամ* (Ջ):

ՕՉ(Ը)ՐԷԴ/ՈՒՉ(Ը)ՐԷԴ *(ռուս. очередь)* - *տե՛ս* ՀԸ՝ՐԹ:

ՊՊԸՏՆԻ *(ռուս. опытный)* - *ած.* 1. Փորձված, փորձառու: *Օպըտնի շօփէր ա ԴՀՀուց Շուրան* (Բ): 2. *փխբ.* Անբարոյական, անզգամ: *Օպըտնի կընէգ' ա, շէնին տըղըմարթուցը լօխճին ճԸնգ'ըն ա քըցԸլ* (Ջ):

ՕՋԱԽ - *տե՛ս* ՕՋԱՂ:

ՕՋԱՂ/ՕՋԱԽ *(թրք. oğak (վառարան))* - *գ.* 1. Աղյուսից կամ քարերից շինված կրակարան՝ ջուր եռացնելու, կերակուր

եփելու եւն համար: *Էտ դէվը տ՚ուս ա կամ տ՚ոնը, ուջաղէն յըրա տինի՚ում մին մէծ դազան, տակը նի կըցընում* (ՀԺՀ, V, 366): 2. Գերդաստան, ընտանիք: *Անվանք մը՛ծ օջաղ ըն* (Բ): 3. *փխբ.* Տուն-տեղ: *Այան ասում ա.- Յը՛ս իմ օջաղըս կարէլ չըմ թօղիմ, կամ քաղաք* (Ձ):

- Ուջաղէն ծօխը կըտըրվէլ - *տե՛ս* Օջաղը հանգ՚իլ:

- Ուջաղէն ծօխը յը՛ր (հ)անէլ - *տե՛ս* Տանը ծօխը յը՛ր (հ)անէլ (*տե՛ս* ՏՕՆ-ի տակ):

- Ուջաղու սալ/քար - Գերդաստանի՝ ընտանիքի նահապետ: *Ռուբէն ապան ուջաղու սալ ա, հունցը ասում ա, լօխ ընդի յըն անում* (Ձ):

- Օջաղը հ՚անգ՚իլ - Հայրական տունը քանդվել՝ սերունդը չշարունակվելու՝ արու ժառանգ չունենալու պատճառով: *Բափկէնին օջաղը հ՚անգ՚իգ* (Ձ):

- Օջաղը շէն կէնա - Տունը՝ գերդաստանը շեն մնա (բարեմաղթություն):

- Օջաղը շէն/վառ պահէլ - Հայրական տունը շենացնել: *Լ՚ավ ջ՚ահիլը էն ա, վէր օջաղը շէն պահէ* (Ձ):

- Օջաղը քանդվի - Տունը ավերվի՝ կործանվի (անեծք):

ՕՌՆԱԼ/ՈՒՌՆԱԼ *(գրբ. ոռնամ)* - *չբ.* 1. Ոռնոց արձակել, ուժգին ձայնով կաղկանձել (արջերի, գայլերի, շների եւ այլ կենդանիների մասին): ... *Մին դէր ք՚ինամ ա ծըմակը տը՛սնում՝ մին մը՛ծ արչ, մին զը՛ռ փօշ վը՛ենումը, օռնում ա* (ԱԱ, 54): 2. *փխբ.* Բարձր՝ անախորժ ձայնով լալ՝ բղավել: *Կամ ըն տը՛սնում՝ էտ մարթը, ըտը՛ղ վէր ընգած, օռնում ա* (Ձ): 3. *փխբ.* Սաստիկ՝ ուժեղ ձայնով փչել (քամու մասին): *Քամէն օռնում ա* (Բ):

ՕՌՆԸ[1] *(գրբ. ուռն)* - *գ.* Դարբնի մեծ մուրճ, կռան: *Մէծ օշափը զուրթանում ա, թա.- Օռնը պէրէք, էս պիծի մարթին կարքու քըցինք* (ՆԱԲ, 30):

- Օռնավ կըլ՚իէն թըխած/զարկած - *տե՛ս* Չըք՚ուճ՚ավ կըլ՚իէն թըխած (ՉԱՔ՚ՈՒՃ-ի տակ):

ՕՌՆԸ[2] - *գ.* Թոռան թոռան թոռան զավակ: *Օռնը մարթին օխտինջի պօրտըն ա* (Բ):

ՕՌՆՈՒՑ/ՕՌՆՕՑ - *գ.* 1. Ոռնալը, ոռնալու՝ կաղկանձելու ձայնը: *Ն՚ուրթ՚ուգ՚ունը կ՚ուլին օռնուցը ընջուկավըն ա ինգ՚ում* (ՀԺՀ, VII, 214): 2. *փխբ.* Բարձր՝ անախորժ լացի՝ բղավոցի ձայն: *Մարթին օռնուցը կընգանը լըղաճաք ըրավ* (Ձ): 3. *փխբ.* Քամու շաչելու՝ փչելու ձայնը: *Քամուն օռնօցը կըտըրում չի* (Բ):

ՕՌՆՕՑ - *տե՛ս* ՕՌՆՈՒՑ:

ՕՌՉԷԼ - *տե՛ս* ՕՌՉԻԼ:

ՕՌՉԻԼ/ՕՌՉԷԼ *(գրբ. ուռչիմ)* - *տե՛ս* ՏԸՌԸՋ(Վ)ԻԼ:

- Օռած տըռռօն - Մեծամիտ՝ գոռոզամիտ՝ փքված մարդ: *Էտ օռած տըռռօնը սա՚րփ չի անում, թա մարթու պարէվ տա* (Բ):

ՕՌՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՋ(Վ)ԻԼ:

ՕՌՎԷԼ-ՓԸՔՎԷԼ - *տե՛ս* ՏԸՌԸՋ-(Վ)ԻԼ:

ՕՌՈՒՍԿ/ՈՒՌՈՒՍԿ/ՕՌՈՒՑ *(գրբ. ուռոյց)* - *գ.* Մարմնի որեւէ մասի հիվանդագին ուռչելը, ուռուցք: *Յօրտ ճ՚ուր ըն տինում յըրան, օռուսկը քաշ՚ում ա* (Ձ):

ՕՌՈՒՑ - *տե՛ս* ՕՌՈՒՍԿ:

ՕՍ[1] *(գրբ. ուս)* - *տե՛ս* ՋԸՆԱՂ:

ՕՍ[2] - *գ.* Տղամարդկանց եւ կանանց սեռական գործարանների շուրջը բուսած մազերը:

- Օս ա վէր անում - Սաստիկ թթու է: *Էս հինչ կ՚ինի յա՞, օս ա վէր անում, էս հունց ը՞ք խըմում* (Բ):

- Օս վէր անօղ - 1. Անշնորհք վարսավիր: *Այդինըն էլ հինչ դ՚ա՞լլանք՚, օս վէր անօղ ա* (Բ): 2. Ընդհանրապես անշնորհք՝ անձիրք մարդ: *Էտ օս վէր անօղը կարում չի՝ մին պէն անէ* (Ձ):

ՕՍԱԼ - *ած.* Վատ, գեշ: *Օսալ մարթ ա խիկարը* (Ձ):

ՕՍԻ - *ած.* 1. Լայն ու զարգացած ուսերով, ուսեղ (հիմնականում լծկան անասունների մասին): *Օսի յը՛զնը լը-ծում ա, ըսքըսում վարէլը* (Ձ): 2. *փխբ.* Բութ, անհասկացող (մարդկանց մասին): *Օսի մարթ ա, հինչը ասում ըս, կըլ՚ծխ չի ըղնում* (Բ):

ՕՍԿԱՊ - *գ.* 1. Հարսանիքի ժամանակ փեսայի ուսերից մինչեւ գոտին կապվող մետաքսե կարմիր եւ կանաչ թաշկինակ կամ ժապավեն: *Միհէնգ՚վա հըրսընքը՛ցավը էլ փըսէն յըրա օսկապ չըն կապում* (Բ): 2. Ծակ քսան կոպեկանոց, որ հարսանիքի ժամանակ կարմիր եւ կանաչ թելերով կապում էին փեսայի վզին: *Ծի՚ ա տամ, փըսէն վի-զ՚ան օսկապը պուք տամ* (Ձ):

ՕՍՓՕԽ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Օսփօխ անէլ - 1. Բեռը մի ուսից մյուս ուսի վրա տեղափոխել: *Կ՚էրանը շատ ա ինում ծանդըր, Մինասը օսփօխ ընէլավ մին թ՚ահրա՚վ հըսցընում ա շէնը* (Ձ): 2. *փխբ.* Գործը թեթեւացնել՝ հեշտացնել (իրար օգնելով՝ հերթափոխելով եւն): *Օսփօխ ըն անում, արտը էրկու օրումը հընձ՚ում* (Ձ):

ՕՎ - *տե՛ս* ԱՎ:

Ո՚ՎԼԱ՚Ղ - *տե՛ս* Ա՚ՎԼԱ՚Ղ:

Ո՚ՎԼԻԼ - *տե՛ս* ԷՎԼԻԼ:

ՕՎՇԱՌ - *տե՛ս* ՕՎՇԱՐ:

ՕՎՇԱՐ/ՕՎՇԱՌ *(թրք. afšar (թուրքալեզու ցեղ)* - *տե՛ս* Ա՚ՅԲԷՋԱ՚Ր: *Մին օր էլ յէշում ա տը՛սնում՝ մին օվշար մարթ, աշկէն մինը էլ քօռ, հա՛մ պատ ա շարում, հա՛մ նօխուդ ա ջուբան տ՚ուս օնում, քըցն՚ում պէրա՚նը* (ՀԺՀ, VII, 77):

ՕՎՇՈՒՄ - *տե՛ս* ՎՕՓՇՈՒՄ:

ՕՎՉԻ *(թրք. avci)* - *տե՛ս* ՎԸ՛ՐՍԿԱՆ: *Մին շինացէ օվչի, թըվ՚անգը քըցա՚ծ, շօնը առաչը քըցա՚ծ, հէն ա իլա՚լ ք՚ինա՚լիս վը՛րսի* (ՀԺՀ, VI, 184):

ՕՎՌԱԾ - *տե՛ս* ՕՂԸՌԱԾ:

ՕՎՌԱՇՕԹՈՒՆ - *տե՛ս* ՕՂԸՌԱՇՕԹՈՒՆ:

ՕՎՍԱՆՉԻ - *տե՛ս* ՕՓՍՈՒՆՉԻ:

Ո՚ՎՏԱ՚/Ո՚Ք՚ՏԱ՚ - Գործածվում է կապակցությունների մեջ:

- Ո՚վտ՚ան կ՚ալ/օնէլ - 1. Ըստ արժանվույն հատուցել՝ պատժել, հախիցը գալ: *Ըբուռէն մարթին ո՚ք՚տ՚ան հայասըզը կը-կ՚ա* (ԱԲԲ, 27): 2. *փխբ.* Ջսպել, խեղճացնել: ... *Տը՛սնըմ ա, վը՛ր կարիլ չի ըտըրա ո՚վտ՚ան կ՚ա՚, քըցըմ ա կ՚էտը, ճ՚ուրը ըտըրան յօր ա օնըմ, տանըմ* (ԼՂԲ, 373):

Ո՚ՎՈ՚ՒԼ - *տե՛ս* ԷՎՈ՚ՒԼ:

ՕՏԱՐ/ՕԽՏԱՐ *(գրբ. օտար)* - *տե՛ս* ՂԱՐԻԲ:

ՕՏԷԼ/ՕՏԸ՛Լ/ՕՏԻԼ *(գրբ. ուտէմ)* - *նբ.* 1. Սնունդ ընդունել, որեւէ բան ծամելով կուլ տալ: *Ամմէն օր ն՚ուրա՚ն հացին փայը պէրըմ ա քըցըմ ծօվը, ծ՚ուկնը կամ ա, յօր օնըմ, օտըմ* (ՀԺՀ, V, 330): 2. Ճաշել, սնվել: *Սաղ օրը օտում ա քօն ինի՚մ, էրա՚ւշ պէն չի անում* (Ձ): 3. Կծոտել, խայթոտել (միջատների մասին): *Մը՛ծակը մէզ կէրավ* (Բ): 4. Հոշոտել, պատառոտել: *Կ՚ուլը Թամարէն վը՛խճարը հ՚անդ՚ին կէրալ ա* (Բ): 5. Կրծելով՝ ծամելով եւն փչացնել: *Մըդմօղը յըրոնդ՚օշ՚ակը կէրալ ա* (Բ): 6. Ապրելու վրա ծախսել: *Ըշխադած փուլէրը սաղ կէրալ ըն, տէն տիրա՚ծ փուլ չօնին* (Ձ): 7. Քիմիական կամ ֆիզիկական ներգործությամբ վնասել՝ քայքայել՝ փչացնել: *Դարյազը օնջ կէրալ ա* (Ձ): 8. *փխբ.* Վատնել, շռայլել, ծախսել: *Հօրը փուլէրը կէրալ ա* (Բ): 9. *փխբ.* Կաշառք վերցնել, կաշառակերություն անել: *Սուդյան լ՚ավ էլ օտում ա, հու ըռուշվաթ ա տամ, տ՚ուրմ՚ան ըզադում ա* (Ձ): 10. *փխբ.* Յուրացնել, գռփել: *Նախագան կալ՚խօզը կէրավ* (Ձ): 11. *փխբ.* Տանել, կուլ տալ, հանդուրժել: *Բաղվանչին շատ ա ուշունց տամ, ամմա Ք՚ա՚սպ՚ա՚ը լօխ օտում ա, ջօղաբը տամ չի* (Ձ): 12. *փխբ.* Չափազանց շատ լինելով՝ պատել՝ խեղ-

դել՝ նեղել: *Յըխտը ջանը կէրավ* (Բ): 13. Բազմաթիվ գոյականների հետ կազմում է կապակցություններ, ինչպես՝ *սաղ օտէլ, թըքըթօհմանթ օտէլ, մէսը օտէլ, ուրթումնը օտէլ, քաք օտէլ* եւն: 14. Գործածվում է եղանակավորող բառի նշանակությամբ՝ հիացմունք արտահայտելու համար: *Սանըտ օտիմ, էտ հինչ լ՝ավ յը՝րք ը՞ս ասում* (Բ): 15. Գործածվում է եղանակավորող բառի նշանակությամբ՝ նախատական արտահայտություններում եւ հայհոյանքներում:

- Կէրածը կուրցընել - Հիվանդ՝ վտիտ լինել: *Իզէն կէրածը կուրցընում ա, կօզի տօնը էն ա ամմէն հինչավ լըցցած* (Բ):

- Կէրած քաքէն յէշի, փըռնած կօրծէն - Ասում են նրանց մասին, ում խոսքն ու գործն իրար չեն համապատասխանում:

- Օտէլ, կըլխէն ճուր խըմէլ - 1. Գործը լրիվությամբ վերջացնել: *Լ՝ավ ուստան էն ա, վէր օտում ա, կըլխէն ճուր խըմում, յը՝տնան հախը յօր օնում* (Ձ): 2. Հետքերը ծածկել՝ անհետացնել: *Կ՝օղ Հաբին օպըտնի կ՝օղ ա, օտում ա, կըլխէն ճուր խըմում* (Բ):

- Օտօղը(տ) հուվ ա՞ - Ասում են ագահ մարդու մասին՝ ո՞ւմ համար ես այդքան կուտակում, պետք չէ ագահ լինել: *Խըրէգ՝ կօրծ ըրա, լի՞, օտօղըտ հուվ ա՞* (Բ):

ՕՏԷԼԻ - *տե՛ս* ՈՒՏԷԼԻ:

ՕՏԷԼ-ԽԸՄԷԼ - 1. Ուտել եւ խմել: *Հինչը օտում ա-խըմում, դանստի սը՝րտը թափում ա, վէր ածում* (Ձ): 2. *նբ. տե՛ս* Ք՝ը՝փ անել:

- Օտէլ-խըմէլը ուրուշու ծը՝րքավ - Անդամալույծ, անկողնային հիվանդ: *Օտէլ-խըմէլը ուրուշու ծը՝րքավ ա, հինչ ա՞նէ, լ՝ավը էն չի՞, մը՝ռնէ պըրծընէ* (Բ):

ՕՏԷՍ/ՕՏԸ՝Ս/ՕՏԻՍ/ՈՒՏՈՒՍ *(գրբ. ուտիք)* - *գ.* Պահեցողությունից ազատ օր, ոչ պաս օր: *Ըսօր օտէս ա* (Ձ):

ՕՏԸ՝Լ - *տե՛ս* ՕՏԷԼ:

ՕՏԸ՝Ս - *տե՛ս* ՕՏԷՍ:

ՕՏԻԼ - *տե՛ս* ՕՏԷԼ:

ՕՏԻՍ - *տե՛ս* ՕՏԷՍ:

ՕՏՊՈՒՍԿ *(ռուս. отпуск)* - *գ.* 1. Աշխատանքից՝ ծառայությունից որոշակի ժամանակով արձակելը՝ արձակուրդ: *Էտ օրը մին օտպուսկ յէկած անփիցէր, շօնը յէր կալած, տը՝ղէք՝ վը՝րս ընէլիս ա հինում* (ՀԺՀ, VII, 117): 2. Արձակուրդային ժամանակամիջոցը: *Օտպուսկը պըրծընում ա, էտ մարթը շէնան ք՝ինամ ա քաղաք՝ուրանն կօրծէն* (Ձ):

ՕՏՎԷԼ/ՕՏՎԸ՝Լ/ՕՏՎԻԼ - 1. *կբ. եւ չբ.* ՕՏԷԼ-ի: 2. *չբ.* Մաշվել, հագնելով՝ գործածելով եւն հնանալ՝ անպետքանալ: *Էնքան պինըցըրալ ա, ցըկատէն ըռը՝խը կէրվալ ա* (Բ):

ՕՏՎԸ՝Լ - *տե՛ս* ՕՏՎԷԼ:

ՕՏՎԻԼ - *տե՛ս* ՕՏՎԷԼ:

ՕՏՕՂ - *ած., գ.* 1. Շատակեր, որկրամոլ: *Իզէն օտօղ ա, մին ղըզդան կուրկուտը մինակ կօտէ* (Բ): 2. Կաշառակեր: *Օտօղ ա, տար ըռուշվաթ տօ՛, դանստի յօր ա ընական* (Ձ):

- Օտօղը պէր կըկ՝ան - Ասում են շատ թթու ուտելիքի մասին:

- Օտօղ պէրան - Մեկի խնամքի տակ գտնվող՝ նույն ընտանիքում կերակրվող շունչ՝ անձ: *Խը՝ղճ Աբօն հինչ ա՞նէ, տասսը օտօղ օնէ* (Բ):

ՕՏՕՂ-ԽԸՄՕՂ - *տե՛ս* Ք՝Ը՝ՓՉԻ:

ՕՐ *(գրբ. օր)* - *գ.* 1. Ժամանակի չափման միավոր, որ հավասար է 24 ժամի, ցերեկը եւ գիշերը միասին: *Էրկու օր ա ք՝ընում, հէնգ՝ օր ա ք՝ընում, էտ Աստուծ կը՝գ՝իդա* (ՆԱԲ, 40): 2. Օրվա լույս ժամանակը, ցերեկ: *Սաղ օրը քօն ա հնում, քը՝շէրը կօրծ անում* (Ձ): 3. Ցերեկվա մաս: *Ասում ա.- Հանն օր կա, վէր ք՝ինիս, մինչը՝վ անը՝վը մար մընէլը հըսնական ըս* (Ձ): 4. Որեւէ բանի համար սահմանված ժամանակի հատված: *Պարթկէն օրը թըմամում ա, ամմա պըրթկատարը ըրվամ չի* (Ձ): 5. Օրացուցային ժամանակ, ամսաթիվ: *Մանրդի օթը կընանուցը օրընն ա* (Բ): 6. Շաբաթվա յոթ օրերից յուրաքանչյուրը: *Ըրկուշէբաթ օրը շառ օր ա* (Բ): 7. Եղանակ, մթնոլորտային վիճակ: *Ըսօր պարգ՝ օր ա* (Բ): 8. Որեւէ բանով բնութագրվող ժամանակաշրջան, տարիք: *Ապան ջանիկ օրէրը սըրէրըմընն ա անց կըցըրալ* (Բ): 9. Կյանք, կյանքի ընթացք՝ տեւողություն: *Շինանցուն օրը հինչ օր ա՞. էզգանան էն ա չըրչըրվէլիս* (Ձ): 10. Վիճակ, դրություն, կացություն: ... *Էս շինըցէք՝ ըսկի մին լ՝ավ օրու ռուջան չընն յը՝կալ...* (ԱԱ, 18): 11. Փորձանք, պատուհաս, պատիժ: *Ասում ա.- Վէր մէհէտ էլ կ՝ուղօթուն ըրէլ, հանց օր ըմ պիրլանկանն կըլխէտ, վէր կըրըլական չըս, թա տը՝դատ յը՝ր կէնաս* (Ձ): 12. Ուղեւորության՝ ճանապարհորդության՝ հեռավորության միօրյա ճանապարհի տարածություն: *Հընդրանթան խըծանապէրթ մին օրվա հըղէ յա* (Բ):

- Ուրէրան մին օր - Մի անգամ, ինչոր ժամանակ: *Ուրէրան մին օր էլ կուլօխ ա ընգընէս, վէր ախչիգ՝ը էն ա վընընծանդը* (ԱԱ,71):

- Օր անէլ - Լավ՝ նպաստավոր եղանակ լինել: *Օր չի անում, թա բուստընէն պիհինք՝* (Բ):

- Օրանց կա, տարանց կա - Դեռ շատ ժամանակ կա: *Փանդ ա, լի՞, կըպիրիս. օրանց կա, տարանց կա* (Ձ):

- Օրանց/օրաս յը՝տը/տէնը - Այսօրվանից սկսած, այսուհետեւ: *Մինակ մընաս ա էն, վէր օրաս յէտընն էլ լանվ ըշխադիք, հանցու վէր կամունիզմէն ճէլլի հըսնիք* (ՀԲ, 348):

- Օրավ առաչ - 1. Վաղօրոք, նախօրոք: *Օրավ առաչ թանջիրը պըդրըրստօթուն ա հնում տը՝սած* (Ձ): 2. Հնարավորին չափ շուտ: *Ըտըրանք շատ ըն չըրչարվում, վէր կարին օրավ առաչ տօնը շինին, պըրծընին* (Ձ):

- Օրէն էք՝սին մանք՝տանջ - Հաջորդ օրվա լավ ակնկալիքով ապրող: *Օրէն էք՝սին մանք՝տանջ մարթ շատ կա* (Ձ):

- Օրէն հացէն կարօտ/մանք՝տանջ - Ապրուստի ամենօրյա՝ նվազագույն միջոցներից զուրկ, չքավոր: *Տըհանցա մօտէ յէլ հուրանն կընգանը նըհէտ մին ք՝անսիբ մարթ ար ապրում, օրէն հացէն մանք՝տանջ* (ՀԺՀ, VII, 377):

- Օրէն հըսնէլ (մինին) - *տե՛ս* Օրը ըղնէլ (մինին):

- Օրէն մանուկը - Նոր ծնված երեխա, նորածին: *Թօրքէն Աստուծ չօնէ, թօրքը մէր օրէն մանուկընն էլ ա մօրթալ* (Ձ):

- Օրէն յըրա - *տե՛ս* ՕՐԿԱՆՑՕՐ: *Էտ մարթը օրէն յըրա պըռավում ա, քանէ ք՝ընում ա, օժը պըկասում ա, վը՝ննէրը թուլանում...* (ՆԱԲ, 34):

- Օրէն վէր քըցանը - Շատ թարմ: *Ծու, հինչ ծո՞ւ, օրէն վէր քըցանը* (Բ):

- Օրէրը հանը՝ղ ըրած/հըմբարած - Մահամերձ, վախճանը՝ մահը մոտ: *Մաշինկա աքօրը օրէրը հանը՝ղ ըրած ա* (Բ):

- Օրը անէլ, օրը օտէլ - Օրական աշխատանքով ապրել, առանց ուրիշ եկամտի ապրել, աղքատ լինել: *Օրը անում ա, օրը օտում, ընդրրա ըշտըդա յա՞ փոլ* (Ձ):

- Օրը անց կըցընէլ/ըսպանէլ - Օրը՝ ժամանակը մի կերպ՝ ապարդյուն անցկացնել: *Կօրծ չի կա, ջըհիլնէն հըպարապ օրը անց ըն կըցընում* (Ձ):

- Օրը ըղնէլ (մինին) - Վատ վիճակում հայտնվել: *Ասում ա.- Պառավ մարթ ա, խէ տընագ ը՞ս անում, տու վէլ ըս ըտըրա օրը ըղնական* (Ձ):

- Օրը ըժըմըժէնք՝իլ (մինին) - Ծերանալ: *Բուդդան դայուն օրը ըժըմըժէնք՝անլ ա, էլ տանուս չի կ՝ամ շինամաչը* (Բ):

- Օրը խըվարէլ/կըտըրվէլ - Թշվառության՝ վշտի ու տանջանքի մեջ լինել, դժբախտանալ: *Ամէլին օրընն էլ խըվարից. ջանիլ-ջիվան տըդան մը՝ռավ* (Բ):

- Օրը խըվըրցընէլ/կըտրցընէլ - Թշվառության՝ վշտի ու տանջանքի դատապարտել, դժբախտացնել: *Էս կըռըէվը շատ մարթու օր ա խըվըրցըրալ* (Զ):

- Օրը ճաշ տըէռնալ - Կեսօր դառնալ՝ լինել: *Օրը ճաշ ա տըէռալ, հանլա մէր հարթնը էն ա քօն* (Զ):

- Օրը մըթնէլ - 1. Ցերեկն անցնել՝ վերջանալ, ուշ լինել: *Օրը մըթնալ ա, հոնծ ընօղնէն հանլա էն ըն հոնծ ընէլիս* (Զ): 2. *տե՛ս* Օրը խըվըրցընէլ:

- Օրը մըթնըցընէլ - 1. *տե՛ս* Օրը խըվըրցընէլ: 2. *տե՛ս* Օրը անց կըցընէլ:

- Օրը պակաս - *տե՛ս* ՈՒՐԸՊԱԿԱՍ:

- Օրը պէնվալ - 1. Լույսը բացվել, լուսանալ: *Լ՝ըհա վէր օրը պէնվում ա, շինանցէք՝ ք՝ինամ ըն խաղվէն բաղէրը* (Զ): 2. Եղանակը պարզել: *Թուխպէրը անց կացէն, օրը պէցվավ* (Բ): 3. Նպաստավոր՝ բարվոք վիճակ ստեղծվել: *Խըէղճը շատ ա տանջվալ, մէխկ ա, անջախանջախ օրը պէցվավ* (Բ):

- Օրը սըէվ անէլ/սըվըմըթէն անէլ/սըվըցընէլ - *տե՛ս* Օրը խըվըրցընէլ:

- Օրը սըէվ ինիլ/սըվըմըթէն ինիլ/սըվանալ - *տե՛ս* Օրը խըվարէլ:

- Օրը տարէ ընցընէլ/տըէռնալ - Ժամանակը շատ երկար թվալ՝ դժվարությամբ անցնել: *... Օրըս տարէ յա ընցընըմ, տօռնըս պըէնօղ մարթ չի կա* (ԼՂԲ, 30):

- Օրը ցիրըէկավ/ք՝ըսօրէն - 1. Ցերեկ ժամանակ: *Օրը ցիրըէկավ կօրծը պըրծընում ա, ք՝ինամ* (Զ): 2. Բացահայտորեն, բոլորի աչքի առջեւ, բոլորի գիտությամբ: *Օրը ցիրըէկավ յըէկալ ըն բաղը քաղալ, ինք՝ը խաբար չօնէ* (Բ):

- Օրը փիս/տըժէր տըէղ մըթնէլ - Անհաջողության՝ ձախողության հանդիպել, գործերը վատ գնալ, աննպաստ պայմաններ ստեղծվել: *Թոռը նի կանլավ, հոնծ ընուղնուն օրը փիս տըէղ մըթնից* (Զ):

- Օրը ք՝ըսօր տըէռնալ - *տե՛ս* Օրը ճաշ տըէռնալ: *Օրը ք՝ըսօր ա տըռնաս, պառավը կ՝աս չի, ոնրանք էլ էն ըն ինիս տոնզնը* (ՀԺՀ, V, 549):

- Օրը քըցիլ - Վատ վիճակի հասցնել: *Թաքուհին լանց ինիլավ ասում ա.- Հասէ ինձ էս օրըն ա քըցալ, տոնս յէկալ* (ՆԱԲ, 39):

- Օրը օրէն մատաղ անէլ/տալ - Օրերն ապարդյուն անցկացնել, ձգձգել: *Էնքան օրը օրէն մատաղ ըրավ, թուռըթացը ըսքըսից, էլ կարից վէչ բաղը քաղէ, սաղ խաղուն փուչացավ* (Բ):

- Օրը օրէն (յըրա) - *տե՛ս* ՕՐԿԱՆՑՕՐ: *Մին քանէ վախտ ա անց կէնում, ըստահանք տըէսնում ըն, վըէր ըխճըկանը փօրը օրը օրէն մըծանում ա* (ՆԼՂԺԲ, 41):

- Օր հըմբարէլ - Որեւէ բանի անհամբեր սպասել: *Օր ա հըմբարում, վէր կ՝արունքը կ՝ա, հանցու ք՝ինի շէնը* (Բ):

- Օր չըտալ - *տե՛ս* Օր տալ, իշըէղ չըտալ:

- Օր չըտըէսնալ/չինիլ - *տե՛ս* Օրիշըէղ չըտալ:

- Օր չի ինում/չի կա, վէր... - Ամեն օր, միշտ: *Օր չի ինում, վէր Ք՝անսպանը խըմած չինի* (Բ):

- Օրվա կէրածը մըէնը չինիլ/մընանա քըցիլ - Շատ թույլ հիշողություն ունենալ: *Պառավը ասում ա.- Բա՛լա, հունց մըէնընս պի՞ռիմ, ըսկի օրվա կէրածը մըէնընս չի* (Զ):

- Օրվա կց՝ածը մըէնը չինիլ/մընանա քըցիլ - Շատ թույլ հիշողություն ունենալ: *Պառավը ասում ա.- Բա՛լա, հունց մըէնընս պի՞ռիմ, ըսկի օրվա կէրածը մըէնընս չի* (Զ):

- Օրվա հաց - Ապրուստի ամենօրյա՝ նվազագույն միջոց: *Օրվա հաց էլ չի կարում քըթէնա* (Բ):

- Օրվա հացէն կարօտ/մօք՝տանջ - *տե՛ս* Օրէն հացէն կարօտ: *Յէրին շինանցի մին մարթ ա ինում՝ ք՝անսիբ, օրվա հացէն մօք՝տանջ* (ԱԱ, 84):

- Օր տալ, իշըէղ/պէրի/ումբուր չըտալ - Տանջել, չարչարել, նեղել: *Էս պառավը շատ չար ըսկէսուր ա ինում, էս հարսէրին օր ա տամ, իշէղ չի տամ* (ՀԺՀ, VI, 230):

- Օրումըս/օրումըտ/օրումը տըէսալ չըմ/չըս/չի - Այսպիսի բան չի եղել, բնավ չեմ/չես/չի տեսել: *Ըստի կարկուտ օրումըս տըէսալ չըմ, ամմէն մինը մին յումբուրուղու մըչանք կա* (Բ):

- Օր օրու (յըրա) - *տե՛ս* ՕՐԿԱՆՑՕՐ:

ՕՐԱԽ *(գրբ. ուրախ)* - *ած.* 1. Ուրախությամբ լցված՝ տոգորված: *Օրախ մարթին սըէրտը պէց կինի* (Զ): 2. Գոհ, գոհունակ: *Ասում ա.- Յըէս օրախ ըմ, վէր տու կարում ըմ ըտի լ՝ավ փուլ ըշխադիս* (Զ): 3. Ուրախություն արտահայտող՝ պատճառող: *Օրախ յըէրք չօնինք՝ մունք* (Զ): 4. *մ.* Ուրախ կերպով: *Էտ տըղան ք՝իս ա ոնրան սիրած ըխճըկանը կօշտը, ոնրան գ՝անքը օրախ անց կըցընէս...* (ՀԺՀ, V, 288):

ՕՐԱԽ-ՕՐԱԽ - *տե՛ս* ԸՐԸԽ-ՕՐԱԽ:

ՕՐԱՂ *(թրք. orak)* - *գ.* Գյուղատնտեսական ձեռքի գործիք՝ երկար սուր բերանով եւ կարճ կոթով՝ խոտ հարելու համար: *Օրաղը յօր ա օնում, ըսքըսում հարէլը* (Զ):

ՕՐԱՆ(Ն) *(թրք. ören (ավերակ, քարուքանդ)* - *ած., գ.* Ավերված, քանդված, փչացած, ավերակ: *Էտ մարթը ք՝ընամ ա ըրազումը տէսած օրան տանը պատը քանդում, վըէսկու պուլիգ՝ չի քըթէնում* (ՀԺՀ, V, 402):

- Օրան անէլ - Ավերել, քանդել, փչացնել: *Հիյվընանէն նի յըն տըէռնում բօստանը, սաղ օրան անում* (Զ):

- Օրան ինիլ/տըէռնալ - Ավերվել, քանդվել, փչանալ: *Շէնումը մին տօն չի մընացալ, լօխ օրան ա տըէռալ* (Բ):

ՕՐԱՆԱԼԻԳ՝ - *տե՛ս* ՕՐԱՆ(Ն): *Ք՝իս ըն նի մընանէս մին օրանալիգ՝ ճէդաց* (ՀԺՀ, V, 487):

ՕՐԱՆԱ-ՎԷՐԱՆԱ - *տե՛ս* ՕՐԱՆ(Ն): *Էն օրանա-վէրանա բաղէրը թանգանան բաղէր ըն քըցըմ, ավադ անըմ...* (ՀԺՀ, V, 239):

ՕՐԱՆԸ - *մ.* Ամբողջ օրվա ընթացքում: *Օրանը մէհէտ ար հաց օտում* (Զ):

ՕՐԱՆՑՕՐ - *տե՛ս* ՕՐԿԱՆՑՕՐ:

ՕՐԱՋԸՂ - *գ.* Միջոց, հնարավորություն: *Խըէղճը հինչ ա՞նէ, օրաջըղ չօնէ* (Բ):

ՕՐԱՋԸՂ-ԲՕՐԱՋԸՂ - *տե՛ս* ՕՐԱՋԸՂ:

ՕՐ-ԱՐԸԷՎ - *տե՛ս* ՕՐ-ԻՇԸԷՂ:

ՕՐԳՈՒՆ - *տե՛ս* ՕՐԿՈՒՆ:

ՕՐԴԱԿ *(պրս., թրք. ördek)* - *տե՛ս* ԲԱՂ: *Շահ-Աբբասը էն կընգանը մուտանում ա, ասում.- Վըէր մին օրդակ դարկէմ, կըկա՞ռէս թէփռէս* (ՀԺՀ, VII, 124):

ՕՐԷԿԱՆ - *տե՛ս* ՈՒՐԷԿԱՆ:

ՕՐԷՆՔ՝ *(գրբ. օրէնք)* - *գ.* 1. Պետական բարձրագույն իշխանության կողմից հաստատված ընդհանուր պարտադիր կարգ՝ կանոն՝ որոշում: *Ասում ա.- Օրէնք՝ կա, յըէս կարէլ չըմ էտ պէնը ք՝ըէզ տամ, ինձ սուդի կըտան* (Զ): 2. Ընդհանուրի կողմից ընդունված կարգ՝ կանոն՝ սովորույթ: *Օրէնք՝ ա, հու ք՝ունում ա էտ սօրփը, բիդի մին քանէ կապէկ տինի քարէն յըրա* (Զ): 3. Անառարկելի խիստ կարգադրություն՝ հրաման՝ հանձնարարություն: *Ապուն ասածը մըզը՝տէ օրէնք՝ ա* (Բ): 4. Հանգուցյալի թաղման՝ քառասունքի եւն հետ կապված արարողություն: *Ըտըղատ էլ էտ օրէնք՝ին անումը մընացալ ա ինք՝նավը՝ղ* (ԱԱ, 87): 5. Իշխանություն, կառավարություն: *Ուրէնք՝ան մին օր մարթ ա կ՝ամ էտ շէնը* (Զ): 6. Պետություն: *Օրէնք՝ին փուլէրը կէրալ ա* (Զ):

- Ուրէնք՝ու յէսիր/մը՝էռած - Ազնիվ, արդար, կարգ ու կանոնի ենթարկվող: *Մըրքըրան ուրէնք՝ու յէսիր մարթ ա, ըտի մարթիք՝ խըրէգ՝ կան* (Զ):

- Օրէնք՝ տը՝էռնալ - Սովորական երեւույթ դառնալ: *Անդար անիմ ըստի թիվը, առանց փըսըկվէլի խօխա պիրիլըն էլ ա օրէնք՝ տը՝էռալ* (Բ):

- Օրէնք՝ տոնս պիրիլ/տոնս օնէլ - Օրենք ընդունել: *Էտ տըղան լանվ-լանվ օրէնք՝նէ յա տոնս պիրում, ժուղուվուրթէն խարջա ըզադում* (Զ):

ՕՐԷՆՔ՝ԱՎ - *տե՛ս* ՈՒՐԷՆՔ՝ԱՎ:

ՕՐԷՐԸՍ - *մ.* Այս անցած կամ առա-

ջիկա մի քանի օրերում: *Օրէրըս ծո՛ւն ա կ'ըլական. հավան շատ ա փըխըփոխէ անում* (Բ):

ՕՐԸ - *տե՛ս* ՈՒՐԷԿԱՆ (3): *Էտ ախճի-գ'ը ասում ա.- Տարէք' քըցէցէք' պադվալը, օրը իրէք հէտ թըկէցէք'* (ՀԺՀ, V, 547):

ՕՐԸՄԸՍ - *տե՛ս* ՕՐՈՒՄԸՍ:

ՕՐԸՔԸՇԷՐ - *տե՛ս* ՕՐ ՈՒ ՔԸՇԷՐ:

ՕՐԹԱՆՔ/ՕՐՅԱՆՔ *(գրբ. օրինք)* - *գ.* Օրինություն, բարեմաղթություն: *Մօրը մին օրթանքը օխտը վըրթըբէդու անէսկ կըքանդի* (ԱԲԲ, 73):

- Օրթանք անել/տալ - *տե՛ս* ՕՐԹՆԷԼ:

ՕՐԹՆԷԼ/ՕՐԹՆԻԼ/ՕՐՅՆԷԼ/ՕՐՅՆԻԼ *(գրբ. օրհնեմ)* - *նբ.* 1. Բարեմաղթություն անել, բարեմաղթել: *Պատրօնը էլ փուլ յա էլ մին խալաթ ա տամ, օրթնում հարթանը* (ԱԱ, 87): 2. Գովեստով եւ երախտագիտությամբ հիշել: *Մինչը'վ միհէնգ' էլ շինա՛ցէք' էտ ախպո՛ւրը շինօղէն օրթնում ըն* (Ձ): 3. Կրոնական ծեսով՝ աղոթքներով նվիրագործել՝ սրբագործել մի բան, անշունչ իրերը օգտակար հատկություններով օժտելու նպատակով բարեմաղթություններ անել: *Դէրը ըտըրան մին օրհնած խաչ ա տամ* (Ձ): 4. Հայհոյել, նզովել, անիծել: *Դէ՛, վէրչը, մին լ'ավ օրհնում ա, լի՞, մին լ'ավ քու ասած ուշունց ա տամ...* (ԲՀԲ, 193):

- Օրթնած աղ - Քահանայի կողմից օրհնված աղ, որ կերցնում են մատաղացու անասունին: *Օրթնած աղը կ'առնանը ուտըցընէս ըն, յը'տնան մուրթէս* (Ձ):

- Օրթնած ճո՛ւր - Խաչով օրհնված եւ խաչը մեջը թաթախած ջուր: *Դէրը ըտըրանց իրը'սը օրթնած ճո՛ւր ա քըսում* (Ձ):

- Օրթնըյա տէր - Քահանային դիմելու ողջույնի ձեւ: *Հըդէննի ջիհո՛ւմ ա դէրին, ամմա մընանա ըղնում ա՝ օրհնըյա տէր ասէ* (Ձ):

ՕՐԹՆԸՎԷԼ/ՕՐԹՆԸՎԻԼ/ՕՐՅՆԸՎԷԼ/ՕՐՅՆԸՎԻԼ - *կբ. եւ չբ.* ՕՐԹՆԷԼ-ի:

ՕՐԹՆԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՕՐԹՆԸՎԷԼ:

ՕՐԹՆԻԼ - *տե՛ս* ՕՐԹՆԷԼ:

ՕՐԹՕՋԱԽ - *տե՛ս* ՕՐԹՕՋԱՂ:

ՕՐԹՕՋԱՂ/ՕՐԹՕՋԱԽ - *գ.* Օրհնված տուն: *Աստուծ աշխարքը ըստէղծում ա, շատ հավան կէնում, հըդէ ընում դընբա ո՛ւրա՛ն օրթօջախը* (ՆԱԲ, II, 68):

ՕՐԻ - *տե՛ս* ՏՈՒԼԱԾ(1):

Ո՛ՐԻԳ'/Ո՛ԼԻԳ' - *գ.* Ոտքերը կապելու պարան՝ շղթա, ոտնակապ: *Օրիգ'ը քըցո՛ւմ ա էշին ըռըչի վը'ննէրը, պէց թողում* (Ձ):

- Ո՛րիգ' տալ - 1. Ոտնակապով ոտքերը կապել, ոտնակապել: *Ծիյը'նը օ՛րիգ' ըն տամ, պէց թողում հա՛նդը* (Բ): 2. Երկար պարանի մի ծայրը ոտքից կապելով՝ մյուս ծայրը հողի մեջ խրած ցիցին ամրացնել: *Ծիյան վէր ա կ'ամ, ծին օ՛րիգ' տամ, ըխպըրան ճո՛ւր խըմում, քօն ընում* (ՆԱԲ, 42):

ՕՐԻՆԱԿ - *տե՛ս* ԸՐԷՆԱԿ:

ՕՐԻՆՆԿ - *տե՛ս* ԸՐԷՆԱԿ:

ՕՐԻՇ - *տե՛ս* ԷՐՈ՛ՒՇ:

ՕՐ-ԻՇԸ'Ղ - *գ.* Բարեկեցիկ ապրուստ, երջանիկ կյանք: *Խը'ղճը հինչ ա՞նէ, օր-իշը'ղ չօնէ* (Ձ):

- Օր-իշը'ղ չընտալ - *տե՛ս* Օր տալ, իշը'ղ չընտալ:

- Օր-իշը'ղ չընտը'սնալ - Տանջվել, չարչարվել, հանգիստ կյանք չունենալ: *Արաբնէրէն վախտը խընըբբդը'ցէք' օր-իշը'ղ չընն իլա՛լ տըսնալիս* (ԱԱ, 80):

ՕՐԿԱՆՑՕՐ/ՈՒՐԸՑՕՐ/ՈՒՐՈՒՑՕՐ/ԸՐԸՑՕՐ *(գրբ. օր քան զօր)* - *մ.* Հետզհետե, աստիճանաբար, օրեցօր: *Ալման վէչ հաց ար օտըմ, վէչ ճո՛ւր խըմըմ, օրկանցօր մաշվում ար...* (ՀԺՀ, V, 134):

ՕՐԿՈՒՆ/ՕՐԳ'ՈՒՆ - *գ.* 1. *տե՛ս* ՍԷԼ(ԱԿ): 2. Հեղեղից հետո փողոցով հոսող հորդ առու: *Լօք ա տամ, թա օրկունավը անց կէնա, կարում չի* (Ձ):

ՕՐԿՈՒՆ-ՕՐԿՈՒՆ - *տե՛ս* ՎԱՐԱՐ: *...Մէր կըլխին օրկուն-օրկուն շատ կարկուտ պէդմա կ'ա* (ՋՏ, Բ, 214):

- Օրկուն-օրկուն անել - Հորդաբար հոսել՝ թափվել: *Թօռը օրկուն-օրկուն ա անում* (Բ):

ՕՐՅԱՆՔ - *տե՛ս* ՕՐԹԱՆՔ:

ՕՐՅԷԼ - *տե՛ս* ՕՐԹՆԷԼ:

ՕՐՅՆԸՎԷԼ - *տե՛ս* ՕՐԹՆԸՎԷԼ:

ՕՐՅՆԸՎԻԼ - *տե՛ս* ՕՐԹՆԸՎԷԼ:

ՕՐՅՆԻԼ - *տե՛ս* ՕՐԹՆԷԼ:

ՕՐՊԱՏ - Գործածվում է կապակցության մեջ:

- Օրպատ անել - Արեւը մայր մտնել, օրը վերջանալ: *Լ'ըհա վէր օրպատ ա անում, հօնդ ընօղնէն կ'ամ ըն տօն* (Ձ):

ՕՐ-ՊԷՐԻ - *տե՛ս* ՕՐ-ԻՇԸ'Ղ:

ՕՐ-ՈՒՄԲՈՒՐ - *տե՛ս* ՕՐ-ԻՇԸ'Ղ:

Ո՛ՐՈ՛ՒՇ - *տե՛ս* ԷՐՈ՛ՒՇ:

ՕՐ ՈՒ ՔԸՇԷՐ/ՕՐԸՔԸՇԷՐ - *տե՛ս* ՔԸՇԷՐ-ՑԻՐԸ'Կ:

- Օր ու քըշէր անել - 1. *տե՛ս* Քըշէր-ցիրը'կ անել: 2. Մեկի հետ ապրել՝ կենակցել: *Ղըզարանց Հակօբջանըն ասալ ա.- Մ ժողովուրթ, մէր Օսաննէն նըհէտ էնքան օր ու քըշէր ըմ ըրալ, քուրախպէր ընք տը'ռալ...* (ՆԱԲ, 137):

Ո՛ՐՓԱ՛Թ *(գրբ. ուրբաթ)* - 1. *գ.* Հինգշաբթիին հաջորդող օրը՝ ուրբաթ: *Օրփա՛թը ընդրա հը'տէ շառ օր ա* (Բ): 2. *մ.* Ուրբաթ օրը: *Օրփա՛թ Սիրան աքէրը կ'ամ ա Իրէվանա* (Բ):

- Օրփա՛թը կ'ըրկ'ըմօտան ճէլլի կ'ա՛լ - Մի անսպասելի բան սպասելի բանից շուտ կատարվել՝ տեղի ունենալ: *Էտ չըխանց ա, վէր ըսէս ըն.- Օրփա՛թը կ'ըրկ'ըմօտան ճէլլի յը'կավ* (ԱԱ, 85):

Ո՛ՐՓԱ՛ԹԱԽՕՍ - *տե՛ս* Ո՛ՒՐՓԸԹԱԽՕՍ:

Ո՛ՐՓԱԹԱՎԷՐ - *տե՛ս* Ո՛ՒՐՓԸԹԱՎԷՐ:

ՕՑ - *տե՛ս* ՕԽԾ:

Ո՛Ց - *տե՛ս* ՕԽԾ:

ՕՑԱՆՉԻ - *տե՛ս* ՕԽԾԱՆՉԻ:

Ո՛ՑԱ՛ՆՉԻ - *տե՛ս* ՕԽԾԱՆՉԻ:

ՕՓՇԻ *(ռուս. общий)* - *ած.* Ընդհանուր: *Օփշի իլա՛ծ-չիլա՛ծը տամ ա, էտ կավը ինք' օնում* (Ձ):

ՕՓՍՈՒՆ *(թրք. ofsun)* - *գ.* Կախարդություն, հմայություն: *Սիրան աքէրը օփսունու շատ ար հըվատում* (Ձ):

ՕՓՍՈՒՆԷԼ - *նբ.* Կախարդել, հմայել: *... Հանց օփսունում ա, վէր մարթ ըրմանըմ ա...* (ՋՏ, Ա, 160):

ՕՓՍՈՒՆՉԻ *(թրք. ofsunču (կախարդ)* - *գ.* 1. Կախարդող՝ հմայող մարդ, կախարդ: *Էտ օփսունչին ըտըրան օփսունում ա, հըդէ տինո՛ւմ* (Ձ): 2. *տե՛ս* ՕԽԾԱՆՉԻ:

ՕՓՍՈՒՆՎԷԼ - *կբ. եւ չբ.* ՕՓՍՈՒՆԷԼ-ի:

ՕՓՈՒՋ - *տե՛ս* Ո՛ՔՈՒՋ:

ՕՔԻՄԱՆ - *տե՛ս* ԿԸՄԱՆ(ՑԷ):

Ո՛Ք'ՏԱ՛ - *տե՛ս* Ո՛ՎՏԱ՛:

Ո՛Ք'ՈՒՋ/ՕՓՈՒՋ *(թրք. öküz (եզ, ցուլ, արջառ)* - *տե՛ս* ՋԸԲԸԽ:

Ո՛Ք'ՈՒԾ - *տե՛ս* ԷՔ'ՈՒՑ:

Ո՛Ք'ՈՒՑ - *տե՛ս* ԷՔ'ՈՒՑ:

ՕՔՆԱԿԱՆ *(գրբ. օգնական)* - *տե՛ս* Քը'Ո՛ՄԱ՛Ղ' (2): *Իրէքինջի խօսկը Մէլիք-Շահնազարը տամ ա իրէքինջի օքնականէն* (ՀԺՀ, V, 603):

ՕՔՆԷԼ/ՕՔՏԷԼ *(գրբ. օգնեմ)* - *չբ. տե՛ս* Քը'ՈՒՄԱ՛Ղ' անել:

ՕՔՆՈՒԹԻ՛Ն *(գրբ. օգնութիւն)* - *տե՛ս* Քը'Ո՛ՄԱ՛Ղ':

ՕՔՏԷԼ - *տե՛ս* ՕՔՆԷԼ:

ՕՔՏԷՆ/ՕՔՏԻՆ - *մ.* Հօգուտ, ի նպաստ: *Ասում ա.- Հինչը անում ըմ, քու օքտէտ ըմ անում, էլիա ըռազի չըս* (Ձ):

ՕՔՏ(Ը)ՎԷԼ *(գրբ. օգտիմ)* - *չբ.* Օգուտ քաղել, օգտվել: *Շահի հըրամանը կադարում ըն, բայց քաչալըն ա օքտըվում տըրանա* (ՀԺՀ, VII, 391):

ՕՔՈՒԹ/ՕՔՈՒՏ/ՀՕՔՈՒԹ/ՀՕՔՈՒՏ *(գրբ. օգուտ)* - *գ.* 1. Արդյունք, ցանկալի հետեւանք: *Էտքան կօրծ ըս անում, օքութը վէրընա՞* (Ձ): 2. Շահ, եկամուտ: *Միհէնգ հու վը'խճար ա պահում, լ'ավ օքութ ա ըստանում* (Բ): 3. Օգտակար ազ-

դեցություն՝ ներգործություն: *Ճիրին օ-քութը էլ ա շատ, վընասը էլ* (ԱԲԲ, 63):

- Օքութ անել - 1. Գործին օգնել՝ նպաստել, արդյունք տալ: *Հիշկան ճիրէցէն, օքութ չըրավ, բաստանը չու-ռացավ* (Ձ): 2. Շահ՝ եկամուտ ստանալ: *Ըստարէ թուռոյին ա, հու արտ ա ըրալ, լ'ավ օքութ ա ընական* (Բ):

- Օքութ չի/չօնէ - 1. Ապարդյուն է, զուր է: *Մարթ վէր մըռնէլի յա ինա՞ւմ, մըռնըլական ա, ճար-ճուր օքութ չի* (Ձ): 2. Ցանկալի ազդեցությունը՝ ներգործու-թյունը չունի: *Արաշտը սաղ արտէրը չուրըցըրալ ա, միհէնգ'ացտէնը հիշկան թօռ կ'ա, էլ օքութ չի* (Բ):

- Օքութ տալ - 1. *տե՛ս* Օքութ անել (1): 2. Օգտակար լինել: *Հա՞րը ասում ա.- Փէյնը շատ պէ՛րէք', փէյնը բուստանէն շատ օքութ ա տամ* (Ձ): 3. Շահ՝ եկա-մուտ՝ արդյունք տալ: *Միհէնգ' խաղուն էլ օքութ չի տամ, լօխ նուռնու բաղէր ըն քըցա՞ւմ* (Բ):

ՕՔՕUSOU - *տե՛ս* ՀՕՔՕUSOU:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Աբեղեան Մ.,*** *Ժողովրդական լեզուի շեշտադրութիւնը արեւելեան ճիւղի բարբառների մէջ,* «Նոր դար», Թիֆլիս, 1890, № 141-145
2. ***Աբեղյան Մ.,*** *Ժողովրդական խաղիկներ,* Երեւան, 1940
3. ***Աբեղյան Մ.,*** *Հայոց լեզվի տեսություն,* Երեւան, 1965
4. ***Աբրահամյան Ա., Արոր*** գործիքանիշ հասկացության բառազուգաբանությունները հայերենի բարբառներում, *«Ջահուկյանական ընթերցումներ»,* Երեւան, 2008
5. ***Աբրահամյան Ա., Բահ*** հասկացության բառանվանումները հայերենի բարբառներում, *«Ջահուկյանական ընթերցումներ»,* Երեւան, 2010
6. ***Աբրահամյան Ա., Գործիքանիշ*** *բառերը 5-րդ դարի հայ մատենագրության մեջ եւ դրանց արտացոլումը հայերենի բարբառներում,* «Հայոց գրեր. 1600», Երեւան, 2006
7. ***Աբրահամյան Ա., Մանգաղ*** *գործիքանիշ հասկացության բառազուգաբանությունները հայերենի բարբառներում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2006
8. ***Աբրահամյան Ա.Ա.***, *Բայը ժամանակակից հայերենում,* հ.1, Երեւան, 1962
9. ***Աբրահամյան Ա.Ա.,*** *Գրաբարի ձեռնարկ,* Երեւան,1996
10. ***Աբրահամյան Ա.Ա.,*** *Հայրերենի դերբայները եւ նրանց ձեւաբանական նշանակությունը,* Երեւան, 1953
11. ***Աբրահամյան Ա.Գ.***, *Համառոտ ուրվագիծ հայ գաղթավայրերի պատմության,* Ա-Բ, Երեւան,1953
12. ***Աբրահամյան Ե.,*** *Մեծ Թաղեր,* Ստեփանակերտ, 2009
13. ***Աբրահամյան Հ.***, *Քերթ,* Երեւան, 2010
14. ***Աբրահամյան Ս.,*** *Դիտողություններ բարբառների զարգացման ներքին օրենքների վերաբերյալ,* «Հայկական ՍՍՌ ԳԱ հաս. գիտ. Տեղեկագիր, Երեւան, 1955, № 7
15. ***Աբրահամյան Ս.,*** *Ժամանակակից գրական հայերեն,* 1981
16. ***Աբրահամյան Ս.,Պառնասյան Ն.,Օհանյան Հ., Բադիկյան Խ.***, *Ժամանակակից հայոց լեզու,* հ.3, Երեւան, 1976
17. ***Աբրահամյան Ս., Պառնասյան Ն., Օհանյան Հ.,*** *Ժամանակակից հայոց լեզու,* հ.2, Երեւան, 1974
18. ***Ադելա (Սարգսյան Ա.),*** *Սըերտըս լիգն ա, լափու վա տամ,* Ստեփանակերտ, 2003
19. ***Աթաբեկյան Լ.,*** *Բանաստեղծություններ,* Երեւան, 1970
20. ***Աթայան Գ.,*** *Տող բերդաքաղաքի պատմություն,* Երեւան, 2010
21. ***Ախվերդեան Գ.,*** *Սայեաթ-Նովա,* Մոսկուա, 1852
22. ***Ակնարկներ միջին գրական հայերենի պատմության,*** Ա-Բ, Երեւան, 1972-1975
23. ***Աղաբեկյան Մ., Հանեյան Ա., Ուռուտյան Ռ.,*** *Հայերենի հնչատարբերակների տառադարձման նոր համակարգը,* «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», պրակ 3, Երեւան, 2010
24. ***Աղաբեկյան Մ.,*** *Սյունիք-Արցախ տարածքի բարբառների պատմական հնչյունաբանություն,* «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», պրակ 3, Երեւան, 2010
25. ***Աղայան Է.,*** *Արդի հայերենի բացատրական բառարան,* հ. 1-2, Երեւան, 1976
26. ***Աղայան Է.***, *Բառաքննական եւ ստուգաբանական հետազոտություններ,* Երեւան, 1974
27. ***Աղայան Է.,*** *Բարբառային հնագույն տարբերությունները հայերենում,* ՀՍՍՀ ԳԱ «Տեղեկագիր», Երեւան, 1958, № 5
28. ***Աղայան Է.,*** *Ընդհանուր եւ հայկական բառագիտություն,* Երեւան, 1984
29. ***Աղայան Է.,*** *Ժամանակակից հայերենի բառապաշարի կատարելագործումը,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1978, № 2
30. ***Աղայան Է.,*** *Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան,* հատոր առաջին. գրախոս., «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1971, № 1
31. ***Աղայան Է.,*** *Լեզվաբանության հիմունքներ,* Երեւան, 1987
32. ***Աղայան Է.,*** *Մեղրու բարբառը,* Երեւան, 1954
33. ***Աղայան Է.,*** *Նոր ստուգաբանություններ,* «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1967, №2
34. ***Աղայան Է.,*** *Ստուգաբանական հետազոտություններ,* «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1971, № 2
35. ***Աղայան Է.,*** *Ստուգաբանական նոթեր,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1968, №1
36. ***Աղայան Ղ.,*** *Հեքիաթներ,* Երեւան, 2004
37. ***Աղայան Ղ., Ո*** *տառի հնչյունը Ղարաբաղի բարբառում,* «Տարազ», Թիֆլիս, 1898, № 48
38. ***Աղայան Ղ., Տէր, տար*** *եւ* ***դէր*** *բառերը Ղարաբաղի բարբառում,* «Տարազ», Թիֆլիս, 1899, № 6
39. ***Աճառեան Հր.,*** *Եւրոպական փոխառեալ բառեր հայերէնի մէջ,* Վիեննա, 1951
40. ***Աճառեան Հր.,*** *Թուրքերէնէ փոխառեալ բառեր հայերէնի մէջ,* Էմինեան ազգագրական ժողովածու, հ.Գ., Մոսկուա-Վաղարշապատ, 1902
41. ***Աճառեան Հր.,*** *Հայ բարբառագիտութիւն,* Մոսկուա-Նոր Նախիջեւան, 1911
42. ***Աճառեան Հր.,*** *Հայէրէն գավառական բառարան,* Թիֆլիս, 1913
43. ***Աճառեան Հր.,*** *Քննութիւն Ասլանբէգի բարբառի,* Վենետիկ, 1898
44. ***Աճառեան Հր.,*** *Քննութիւն Ղարաբաղի բարբառին,* Վաղարշապատ, 1901
45. ***Աճառյան Հր.,*** *Լիակատար քերականություն հայոց լեզվի,* 1-6, Երեւան, 1953-1971
46. ***Աճառյան Հր.,*** *Կյանքիս հուշերից,* Երեւան, 1967

47. ***Աճառյան Հր.,*** *Հայերեն արմատական բառարան,* հհ. Ա-Դ, Երեւան, 1971-1979
48. ***Աճառյան Հր.,*** *Հայոց լեզվի պատմություն,* 1-2, Երեւան, 1940-1951
49. ***Աճառյան Հր.,*** *Քննություն Ագուլիսի բարբառի,* Երեւան, 1935
50. ***Աճառյան Հր.,*** *Քննություն Առտիալի բարբառի,* Երեւան 1953
51. ***Աճառյան Հր.,*** *Քննություն Կիլիկիայի բարբառի,* Երեւան, 2003
52. ***Աճառյան Հր.,*** *Քննություն Համշենի բարբառի,* Երեւան, 1947
53. ***Աճառյան Հր.,*** *Քննություն Մարաղայի բարբառի,* Երեւան, 1926
54. ***Աճառյան Հր.,*** *Քննություն Նոր Նախիջեւանի բարբառի,* Երեւան, 1925
55. ***Աճառյան Հր.,*** *Քննություն Նոր Ջուղայի բարբառի,* Երեւան, 1940
56. ***Աճառյան Հր.,*** *Քննություն Պոլսահայ բարբառի,* Երեւան, 1941
57. ***Աճառյան Հր.,*** *Քննություն Վանի բարբառի,* Երեւան, 1952
58. ***Ամալյան Հ.,*** *Միջնադարյան Հայաստանի բառարանագրական հուշարձանները* (5-15դդ.), Երեւան, 1966
59. ***Ամալյան Հ.,*** *Միջնադարյան Հայաստանի բառարանագրական հուշարձանները* (16-17դդ.), Երեւան, 1971
60. ***Այվազյան Ս.,*** *Խնձորեսկ,* Երեւան, 1982
61. ***Ամատունի Ս.,*** *Հայոց բառ ու բան,* Վաղարշապատ, 1912
62. ***Անդրեասյան Տ.,*** *Սվեդիայի բարբառը*, Երեւան,1967
63. ***Անթոսյան Ս.,*** *Կեսարիայի բարբառը,* Երեւան, 1962
64. ***Առաքելյան Վ., Խաչատրյան Ա., Էլոյան Ս.,*** *Ժամանակակից հայոց լեզու,* հ.1, Երեւան,1979
65. ***Առաքելյան Վ.,*** *Հայ գրական լեզվի եւ բարբառների փոխհարաբերության հարցի շուրջը,* «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1964, № 3
66. ***Առձեռն բառարան հայկազնեան լեզուի***, 2-րդ հրատ., Վենետիկ, 1865
67. ***Առուշանյան Մ.,*** *Կո՛ւժ, քեզ ասեմ, կուլա՛, դու լսի՛ր*, Ստեփանակերտ, 2001
68. ***Ասատրյան Մ.,*** *Լոռու խոսվածքը,* Երեւան, 1968
69. ***Ասատրյան Մ.,*** *Հայ բարբառագիտության գործնական աշխատանքների ձեռնարկ,* Երեւան, 1985
70. ***Ասատրյան Մ.,*** *Ուրմիայի (Խոյի) բարբառը,* Երեւան, 1962
71. ***Ավետիսյան Ն.,*** *Իմ Պըլը Պուղին,* Ստեփանակերտ, 2002
72. ***Արաբերէն-հայերէն բառարան,*** Բէյրութ, 1969
73. ***Բաբախանեան Ա.,*** *Ուխտաւորի յիշատակարանը,* 1885
74. ***Բաբայան Ժ.,*** *Արցախի խոհանոց*, Երեւան, 2007
75. ***Բաբայան Օ.,*** *Գրաբարի եւ Արցախ-Ղարաբաղի բարբառի լեզվական որոշ ընդհանրությունների մասին*, «Արցախ», Ստեփանակերտ, 1990, № 2
76. ***Բադիկյան Խ.,*** *Ժամանակակից հայերենի դարձվածային միավորները*, Երեւան, 1986
77. ***Բալայան Վ.,*** *Գիշի* (պատմական անցյալն ու ներկան), Երեւան, 1997
78. ***Բակունց Ա.,*** *Երկեր*, հհ. 1-4, Երեւան, 1976-1979
79. ***Բաղդասարյան-Թափալցյան Ս.,*** *Արարատյան բարբառի խոսվածքները Հոկտեմբերյանի շրջանում,* Երեւան, 1973
80. ***Բաղդասարյան Ս.,*** *Մշո բարբառը,* Երեւան, 1958
81. ***Բաղրամյան Ռ.,*** *Կռզենի բարբառը,* Երեւան, 1961
82. ***Բաղրամյան Ռ.,*** *Շամախիի բարբառը*, Երեւան, 1964
83. ***Բառնասյան Ջ.,*** *Ժամանականիշ բառերը հայերենի բարբառներում,* Երեւան, 2009
84. ***Բառնասյան Ջ.,*** *Որոշյալ, ժխտական եւ անորոշ դերանունների ձեւաիմաստային դրսեւորումները հայերենի բարբառներում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2009
85. ***Բառնասյան Ջ.,*** *Ցուցական դերանունների ձեւաիմաստային դրսեւորումները հայերենի բարբառներում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2008
86. ***Բարխուդարեանց Գ.,*** *Արազը տարին կտարի,* Շուշի, 1883
87. ***Բարխուդարեանց Գ.,*** *Բարոյական առածներ,* Թիֆլիս, 1898
88. ***Բարխուդարեանց Գ.,*** *Չոբանն ու նշանածը,* Թիֆլիս, 1896
89. ***Բարխուդարեան Մ.,*** *Միրզա եւ Աննա,* Զմյուռնիա, 1876
90. ***Բարխուդարեանց Մ.,*** *Պըլը Պուղի,* Թիֆլիս, 1883
91. ***Բարխուտարեանց Մ.,*** *Արցախ,* Բագու, 1895
92. ***Բարսեղյան Հ.,*** *Հայերեն ուղղագրական, ուղղախոսական, տերմինաբանական բառարան,* Երեւան, 1973
93. ***Բաքվի հայոց բանահյուսությունը*** *(կազմել, ներածությունը գրել եւ ծանոթագրել են Ա. Ղազիյանը, Ս. Վարդանյանը),* Երեւան, 2004
94. ***Բդոյան Վ.,*** *Երկրագործական մշակույթը Հայաստանում,* Երեւան, 1972
95. ***Բդոյան Վ.,*** *Հայ ազգագրություն,* Երեւան, 1973
96. ***Բեգլարյան Մ.,*** *Ղարաբաղի մեր Քարահունջը,* Ստեփանակերտ, 2004
97. ***Բեդիրյան Պ.,*** *Ժամանակակից հայերենի դարձվածաբանություն,* Երեւան, 1973
98. ***Բեդիրյան Պ.,*** Հայերեն դնրձվածքների ընդարձակ բացատրական բառարան, Երեւան, 2011
99. ***Գաբրիելյան Գ.,*** *Արցախյան նվագարան,* Երեւան, 2002

100. ***Գաբրիելյան Գ.,*** *Ընտրանի,* Ստեփանակերտ, 2007
101. ***Գալստյան Ա., Թելյան Լ.,*** *Մականունների գործածությունը ժամանակակից հայերենում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 2006
102. ***Գալստյան Ա.***, *Հաղթանակ,* Ստեփանակերտ, 2000
103. ***Գալստյան Գ.,*** *Դիցաբանական անունների եւ դարձվածքների համառոտ բացատրական բառարան,* 1966
104. ***Գալստյան Ս.,*** *Ածանցումը եւ ածանցները ժամանակակից հայերենում,* Երեւան, 1978
105. ***Գասպարյան Գ.,*** *Բառարան Խաչատուր Աբովյանի երկերի* (բարբառային եւ օտար բառեր), Երեւան, 1947
106. ***Գասպարյան Գ.,*** *Հայ բառարանագրության պատմություն,* Երեւան, 1968
107. ***Գասպարյան Հ.,*** *Հաջընի բարբառը,* Երեւան, 1966
108. ***Գեւորգյան Գ.,*** *Անցյալ ժամանակի դրսեւորման ձեւաբանական միջոցները բարբառներում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2010
109. ***Գեւորգյան Գ.,*** *Հայերենի բարբառների դիմաթվանիշ ցուցիչները,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2007
110. ***Գեւորգյան Գ.,*** *Սահմանական եղանակի ներկա ժամանակի արտահայտությունը հայերենի բարբառներում,* Երեւան, 1988
111. ***Գեւորգյան Գ.,*** *Սահմանական եղանակի ներկա ժամանակի տարածական-գործառական բնութագիրը հայերենի բարբառներում,* «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», պրակ 3, Երեւան, 2010
112. ***Գեւորգյան Ե.,*** *Հայերենի դարձվածքները,* Երեւան, 1969
113. ***Գրիգորյան Ա.,*** *Հայ բարբառագիտության դասընթաց,* Երեւան, 1957
114. ***Գրիգորյան Ա., Օժիտ*** *հասկացությունը հայերենի բարբառներում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2008
115. ***Գրիգորյան Գ.,*** *Հայ ժողովրդական բանահյուսություն,* Երեւան, 1967
116. ***Գրիգորյան Գ.Ֆ.,*** *Մոխրաթաղ,* Ստեփանակերտ, 2004
117. ***Գրիգորյան Գ.Ֆ.,*** *Մոխրաթաղյան ժպիտներ,* Ստեփանակերտ, 1998
118. ***Գրիգորյան Ռ.,*** *Հայ ժողովրդական մանկական երգեր ու խաղերգեր,* Երեւան, 1970
119. ***Գուսան Աշոտ,*** *Գուսանի սերը,* Երեւան 1958
120. ***Գուսան Բագրատ,*** *Մանուշակ,* Երեւան, 1968
121. ***Գուսան Բագրատ,*** *Երգարան,* Երեւան, 1971
122. ***Դադեան Խ., Դադեան Ա.,*** *Վարանդայի ժողովրդական գրականութիւնից,* «Ազգագրական հանդէս», գգ. 17, 18, 19, Թիֆլիս, 1908-1910
123. ***Դանիելյան Թ.,*** *Մալաթիայի բարբառը,* Երեւան, 1967
124. ***Դավթյան Կ.,*** *Լեռնային Ղարաբաղի բարբառային քարտեզը,* Երեւան, 1966
125. ***Երվանդյան Ջ.,*** *Հնդեվրոպական նախալեզվի բառահիմքերը Ղարաբաղի բարբառում,* «Հայագիտություն եւ զուգադրական լեզվաբանություն. Վ.Բրյուսովի անվան պետական լեզվաբանական համալսարան», պրակ Գ, Երեւան, 2003
126. ***Երվանդյան Ջ.,*** *Ղարաբաղի բարբառի բառային կազմի հաստատման գործընթացը,* Երեւան, 2007
127. ***Էլոյան Ս.,*** *Ածանցները ժամանակակից հայերենում,* Երեւան, 1963
128. ***Էլոյան Ս.,*** *Արդի հայերենի նորաբանությունների բառարան*, Երեւան, 2002
129. ***Էլոյան Ս.,*** *Ժամանակակից հայերենի բառային ոճաբանություն,* Երեւան, 1989
130. ***Ընդարձակ բառարան արաբերեն-հայերեն,*** Բեյրութ, 1959
131. ***Թառսիւնի (Ներսէս Սազանդարեան),*** *Նոր երգարան,* Թիֆլիս, 1898
132. ***Ժամանակակից հայերեն խոսակցական լեզուն,*** Երեւան, 1981
133. ***Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան,*** հ.1-4, Երեւան, 1969-1980
134. ***Իշխանյան Ռ.,*** *Բակունցի լեզվական արվեստը,* Երեւան, 1965
135. ***Իշխանյան Ռ.,*** *Էդուարդ Աղայան. Արդի հայերենի բացատրական բառարան. գրախոս.,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1977, №2
136. ***Իսրայելյան Ս.,*** *Ղարաբաղի զվարճախոս Պըլը Պուղին*, Երեւան, 1956
137. ***Լալայան Ե.,*** *Երկեր,* հ.2 (Վարանդա), Երեւան, 1988
138. ***Լալայեան Ե.,*** *Ջանգեզուր,* «Ազգագրական հանդէս», գիրք Դ, Թիֆլիս, 1898
139. ***Լալայեան Ե.,*** *Սիսիան,* «Ազգագրական հանդէս», գիրք Գ, Թիֆլիս, 1898
140. ***Լալայեան Ե.***, *Վարանդա. նիւթեր ապագայ ուսումնասիրութեան համար,* «Ազգագրական հանդես», գիրք Բ, Թիֆլիս, 1897
141. ***Լալայեան Ե.,*** *Վարանդա. Նշանավոր տոներ,* «Ազգագրական հանդէս», գիրք Գ., Թիֆլիս, 1898
142. ***Լեռնային Ղարաբաղի բանահյուսությունը*** (գրառումը, բնագրի պատրաստումը եւ ծանոթագրությունները Մ. Գրիգորյան-Սպանդարյանի), Երեւան, 1971
143. ***Լիսիցյան Ստ.,*** *Ազգագրական հարցարան,* Երեւան, 1946
144. ***Լիսիցյան Ստ.,*** *Ջանգեզուրի հայերը,* Երեւան, 1969
145. ***Լիսիցյան Ստ.,*** *Լեռնային Ղարաբաղի հայերը,* «Հայ ազգագրություն եւ բանահյուսություն», հ.12, Երեւան, 1981
146. ***Խանզադյան Ս.,*** *Երկերի ժողովածու,* հհ.1-6, Երեւան, 1981-1983
147. ***Խանյան Ս.,*** *Ընտիր երկեր,* հհ.1-4, Ստեփանակերտ, 2010
148. ***Խաչատրյան Ա.,*** *Ժամանակակից հայերենի հնչյութաբանություն,* Երեւան, 1988

149. ***Խաչատրյան Ա.Ե.,*** *Աճառյանը եւ հայ բարբառագիտությունը,* «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», 1, Երեւան, 1982
150. ***Խաչատրյան Ա.Ե.,*** *Հայերենի բարբառագիտական ատլասի ծրագիրը,* «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», 2, Երեւան, 1985
151. ***Խաչատրյան Ա.Ե.,*** *Հնչյունաբանության ուսումնասիրության սկզբունքները հայ բարբառագիտական աշխատություններում,* «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», 2, Երեւան, 1985
152. ***Խաչատրյան Ա.Ե.,*** *Ստուգաբանական դիտարկումներ,* «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», պրակ 3, Երեւան, 2010
153. ***Խաչատրյան Հ.,*** *Ազգակցական հարաբերություններ արտահայտող բառերը հայերենի բարբառներում,* Երեւան, 2009
154. ***Խաչատրյան Հ., Առաստաղ*** *հասկացության բառազուգորդումների բարբառային բնութագիրը,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2010
155. ***Խաչատրյան Հ., Թոնրի օդանցք*** *եւ* ***երդիկ*** *հասկացությունների բարբառային արտահայտությունները հայերենի բարբառներում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2009
156. ***Խաչատրյան Հ., Շեմ*** *հասկացության բառանվանումների գործառական-ծագումնաբանական քննությունը հայերենի բարբառներում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2006
157. ***Խաչատրյան Հ., Որմնախորշ*** *հասկացության զուգաբանությունները հայերենի բարբառներում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2008
158. ***Կարապետեան Պ.,*** *Մեծ բառարան օսմաներէնէ հայերէն,* Կ. Պոլիս, 1912
159. ***Կիրակոսյան Գ.,*** *Պարսկերեն-հայերեն բառարան,* Ջուղա-Սպահան-Թեհրան, 1933
160. ***Կոնտակչյան Կ.,*** *Թուրքերեն-հայերեն բառարան,* Երեւան, 2003
161. ***Կոստանդյան Դ.,*** *Երզնկայի բարբառը,* Երեւան, 1979
162. ***Կոստանդյան Դ.,*** *Խարբերդի բարբառի հնչյունաբանական եւ ձեւաբանական առանձնահատկությունները,* «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», 1, Երեւան, 1982
163. ***Հակոբյան Վ.,*** *Արցախա ծուխ,* Երեւան, 1989
164. ***Հակոբյան Վ.,*** *Երկեր*, հ.4, Ստեփանակերտ, 2008
165. ***Հակոբյան Վ.,*** *Ջատիկը ջրավազանի հատակին,* Ստեփանակերտ, 2010
166. ***Հակոբյան Փ.,*** *Դրմբոն գյուղի պատմությունը*, Ստեփանակերտ, 1999
167. ***Համբարձումյան Վ.,*** *Ակնարկներ հայ բառարանագրության պատմության*, Երեւան, 2006
168. ***Հայերենի բարբառագիտական ատլասի նյութերի հավաքման ծրագիր,*** Երեւան, 1977
170. ***Հայ ժողովրդական խաղեր*** (աշխատասիրությամբ՝ Վ. Բդոյանի), հ. 1, 2, 3, Երեւան, 1963, 1980, 1983
171. ***Հայ ժողովրդական հեքիաթներ,*** հ.5, 6, 7, Երեւան, 1966, 1973, 1979
172. ***Հայոց լեզվի բարբառային բառարան,*** հ. Ա-Է, Երեւան, 2001-2010
173. ***Հայոց լեզվի պատմական քերականություն,*** 2, Երեւան, 1975
174. ***Հայրապետյան Թ.,*** *Կոնստանդին Մելիք-Շահնազարյան (Տմբլաչի Խաչան). Կյանքն ու գործը,* «Հայ ազգագրություն եւ բանահյուսություն», հ. 24, Երեւան, 2007
175. ***Հայրապետյան Ռ.,*** *Ղարաբաղյան խաղիկներ,* Ստեփանակերտ, 2000
176. ***Հանանյան Գ.,*** *Սվեդիայի բարբառը* (Խտրբեկի խոսվածքը), Երեւան, 1995
177. ***Հանեյան Ա., Ամպ*** *հասկացության բառադրսեւորումները հայերենի բարբառներում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2010
178. ***Հանեյան Ա.,*** *Գրաբարի բառասկզբի յ ձայնորդի արտացոլումը արդի հայերենի բարբառներում,* «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», 2, Երեւան, 1985
179. ***Հանեյան Ա.***, *Եդեսիայի բարբառը,* «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», 1, Երեւան, 1982
180. ***Հանեյան Ա.,*** *Ջայնեղ շնչեղները հայերենի բարբառներում,* «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», պրակ 3, Երեւան, 2010
181. ***Հանեյան Ա.,*** *Տիգրանակերտի բարբառը,* Երեւան, 1978
182. ***Հարությունյան Ե.,*** *Հայ ժողովրդական սգո երգեր*, «Հայ ազգագրություն եւ բանահյուսություն», հ. 24, Երեւան, 2007
183. ***Հատընտիր հայ ժողովրդական բանահյուսության*** *(կազմեց՝Գ. Գրիգորյանը),* Երեւան, 1956
184. ***Հարութիւնեան Մ.,*** *Բացատրական բառգիրք (օտարազգի բառերի եւ օտարագիր բառերի ու դարձվածքների, որոնք գործածական են հայոց գրականութեան մէջ),* Ալեքսանդրապոլ, 1912
185. ***Հարությունյան Լ.,*** *Կաթնակորեկ,* Երեւան, 1998
186. ***Հարությունյան Հ.,*** *Շուշի* (Նորահայտ նյութեր քաղաքի պատմության մասին), Ստեփանակերտ, 2002
187. ***Հարությունյան Ս.,*** *Անեծքի եւ օրհնանքի ժանրը հայ բանահյուսության մեջ,* Երեւան, 1975
188. ***Հարությունյան Ս.,*** *Հայ ժողովրդական հանելուկներ,* Երեւան, 1965
189. ***Հյուբշման Հ.,*** *Հայոց տեղվո անունները,* Վիեննա, 2007
190. ***Հովհաննիսյան Լ.,*** *Բառային հնաբանությունները Ղարաբաղի բարբառում,* «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Երեւան, 1979, № 9
191. ***Հովհաննիսյան Լ.***, *Բառաքննական դիտարկումներ,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2010
192. ***Հովհաննիսյան Լ.,*** *Բարբառային մի քանի բառերի քննություն,* «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1999, № 2-3

193. ***Յովհաննիսյան Լ.,*** *Գրաբարի բառապաշարը* (5-րդ դար), Երեւան, 2006
194. ***Յովհաննիսյան Լ.,*** *Գրաբարի բառապաշարի իմաստային խմբերի քննություն* (1-ին մաս), Երեւան, 2008
195. ***Յովհաննիսյան Լ.,*** *Գրաբարի բառարան* (Նոր հայկազյան բառարանում չվկայված բառեր), Երեւան, 2010
196. ***Յովհաննիսյան Լ.,*** *Գրաբարի եւ Ղարաբաղի բարբառի առնչության հարցի շուրջ,* «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1977, № 1
197. ***Յովհաննիսյան Լ.,*** *Հայերենի իրանական փոխառությունները*, Երեւան, 1990
198. ***Յովհաննիսյան Լ.,*** *Հայ-իրանական նոր ստուգաբանություններ*, Երեւան, 2005
199. ***Յովհաննիսյան Լ.,*** *Հին ժողովրդախոսակցական բառեր Բակունցի լեզվում,* «Հայոց լեզուն եւ գրականությունը դպրոցում», Երեւան 1981, № 4
200. ***Յովհաննիսյան Լ.,*** *Ղարաբաղի բարբառի բառապաշարի հնագույն շերտերը,* «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Երեւան, 2000թ., № 1
201. ***Յովհաննիսյան Լ.,*** *Ղարաբաղի բարբառում իրանական մի քանի փոխառությունների մասին*, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Երեւան, 1990, № 11
202. ***Յովհաննիսյան Մ.,*** *Երկեր,* հհ. 1-3, Ստեփանակերտ, 2005-2008
203. ***Յովհաննիսյան Մ.,*** *Չաստվածների խնջույքը,* հ. 1-2, Ստեփանակերտ, 2009
204. ***Յովսեփյան Հ.,*** *Ղարադաղի հայերը*, հհ. 1-2, Երեւան, 2009
205. ***Ղազարյան Խ.,*** *Տումի,* Երեւան, 2003
206. ***Ղազարյան Հ.,*** *Արցախի բանաստեղծական արվեստի լեզուն եւ ոճը*, Ստեփանակերտ, 2007
207. ***Ղազարյան Ռ., Ավետիսյան Հ.,*** *Միջին հայերենի բառարան,* Երեւան, 2009
208. ***Ղազարյան Ռ.,*** *Գրաբարի բառարան,* հ.Ա-Բ, Երեւան, 2000
209. ***Ղազարյան Ռ.,*** *Գրաբարի հոմանիշների բառարան,* Երեւան, 2006
210. ***Ղազարյան Ռ.,*** *Իմաստափոխությունը միջին հայերենում,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1995, №3
211. ***Ղազարյան Ռ.,*** *Միջին գրական հայերենի բառապաշարը,* Երեւան, 2001
212. ***Ղազարյան Ռ.,*** *Միջին հայերենի բառապաշարի շուրջ,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 2006, № 2
213. ***Ղազարյան Ռ.,*** *Նոր հայկազյան բառարանը,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1968, № 2
214. ***Ղազարյան Ռ.,*** *Փոխառությունները միջին գրական հայերենում* (ընդհանուր ակնարկ), «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1992, № 2
215. ***Ղազարյան Ս.,*** *Ժամանակակից հայոց լեզուն եւ ռուսերենի դերը նրա հարստացման ու զարգացման մեջ,* Երեւան, 1955
216. ***Ղազարյան Ս.,*** *Հայոց լեզվի համառոտ պատմություն,* Երեւան, 1954
217. ***Ղազարյան Ս.,*** *Միջին հայերեն,* 1, Երեւան, 1960
218. ***Ղազիյան Ա.,*** *Արցախ,* «Հայ ազգագրություն եւ բանահյուսություն», հ.15, Երեւան, 1983
219. ***Ղազիյան Ա.,*** *Լեռնային Ղարաբաղի բանահյուսությունը 1970-73թթ. գրառումների հիման վրա,* «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1974, № 4
220. ***Ղազիյան Ա.,*** *Ղարաբաղի զվարճախոս Պըլ Պուղին,* «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Երեւան, 1978, № 9
221. ***Ղահրամանյան Կ.,*** *Օջախի գիրք.* Նշխարներ, Երեւան, 2002
222. ***Ղահրամանյան Ռ.,*** *Առաձանի, Ստեփանակերտ, 2003*
223. ***Ղահրիյան Ա.,*** *Լեռան հուշ,* Ստեփանակերտ, 2008
224. ***Ղահրիյան Ա.,*** *Պատրանք*, Երեւան, 1983
225. ***Ղանալանյան Ա.,*** *Առաձանի*, Երեւան, 1960
226. ***Ղանալանյան Ա.,*** *Ավանդապատում,* Երեւան, 1969
227. ***Ղանալանյան Ա.,*** *Ծրագիր հայկական ֆոլկլորի,* Երեւան, 1946
228. ***Ղարաբաղի ժողովրդական ջրօրհնեաց երգերից,*** «Արարատ», 12, Վաղարշապատ, 1895
229. ***Ղարիբյան Ա.,*** *Կ.Ս.Դավթյան. Լեռնային Ղարաբաղի բարբառային քարտեզը.* գրախոս., «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1966, № 4
230. ***Ղարիբյան Ա.,*** *Համառոտություն հայ բարբառագիտության,* Երեւան, 1941
231. ***Ղարիբյան Ա.***, *Հայ բարբառագիտություն*, Երեւան, 1953
232. ***Ղարիբյան Ա.,*** *Հայերեն բարբառների մի նոր ճյուղ,* «Երեւանի պետհամալսարանի գիտական աշխատություններ», հ. 11, Երեւան,1939
233. ***Ղարիբյան Ա.,*** *Ռուս-հայերեն բառարան,* Երեւան, 1968
234. ***Ղափանցյան Գ.,*** *Հայոց լեզվի պատմություն* (հին շրջան), Երեւան, 1961
235. ***Մադաթյան Ք.,*** *Ալաշկերտի խոսվածքը* (Ապարան-Արագածի տարածք), Երեւան, 1985
236. ***Մանասյան Ա.,*** *Արցախյան սիրո հեքիաթ կամ Արա պա ըստի պեն կինի՞,* Երեւան, 2010
237. ***Մալխասեանց Ստ.,*** *Հայերէն բացատրական բառարան,* հ.1-4, Երեւան, 1944-1945
238. ***Մարգարյան Ալ.,*** *«**Աշան**» բառի այլ ստուգաբանության փորձ,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1994, № 2
239. ***Մարգարյան Ալ.,*** *Բառաքննական դիտողություններ,* «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1959, №4
240. ***Մարգարյան Ալ.,*** *Բարբառային բառերի մեկնություններ,* «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1971, № 3, 1973, № 4, 1975, № 2, 1980, № 2
241. ***Մարգարյան Ալ.,*** *Բարբառային մի քանի բառերի ծագման մասին,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1972, № 2

242. ***Մարգարյան Ալ.,*** *Գորիսի բարբառը,* Երեւան, 1975
243. ***Մարգարյան Ալ.,*** *Ժամանակակից հայոց լեզու* (բառագիտություն), Երեւան, 1993
244. ***Մարգարյան Ալ.,*** *Ժամանակակից հայոց լեզու* (բառակազմություն, դարձվածաբանություն, բառարանագրություն), Երեւան, 1990
245. ***Մարգարյան Ալ.,*** *Հայոց լեզվի հապավումների բառարան,* Երեւան, 1979
246. ***Մարգարյան Ալ.,*** *Հայերենի հարադիր բայերը,* Երեւան, 1965
247. ***Մարգարյան Ալ.,*** *Ստուգաբանական հետախուզումներ,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1985, № 3
248. ***Մարգարյան Ալ.,*** *Ստուգաբանական մեկնություններ,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1992, № 2, 1994, №3
249. ***Մարգարյան Ալ., Հայրապետյան Ա.,*** *Օտար բառերի բացատրական բառարան,* Երեւան, 2004
250. ***Մարգարյան Լ.,*** *Արցախի բանահյուսության լեզուն,* Ստեփանակերտ, 2011
251. ***Մարգարյան Լ.,*** *Հոմանիշությունը Արցախի բանահյուսության լեզվում,* «ԱրՊՀ գիտական տեղեկագիր», Ստեփանակերտ, 2007
252. ***Մարգարյան Լ.,*** *Շաղկապների գործածության առանձնահատկությունները Արցախի բանահյուսության լեզվում,* «Լրատու. Մեսրոպ Մաշտոց համալսարան», Ստեփանակերտ, 2007
253. ***Մարգարյան Ռ.,*** *Հայերեն բացատրական բառարանների բառապաշարի ընտրության հարցը,* «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1990, № 2
254. ***Մարկոսյան Լ.,*** *Արարատյան բարբառ,* Երեւան, 1989
255. ***Մարտիրոսյան Հ.,*** *Համազարկ հրաժեշտից առաջ,* Երեւան, 2007
256. ***Մաքսապետեան Ա.,*** *Ֆարսի եւ արաբ լեզուները վանեցւոց բարբառի մէջ,* Թեհրան, 1943
257. ***Մեժունց Բ.,*** *Հայերեն բարբառներին անցած բառային փոխառությունների հարցի շուրջը,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1981
258. ***Մեժունց Բ.,*** *Շաղախի բարբառի ձայնավոր հնչյութները,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1973, № 1
259. ***Մեժունց Բ.,*** *Շամշադին-Դիլիջանի խոսվածքը,* Երեւան, 1989
260. ***Մելիք-Շահնազարեան Կ.,*** *Առակներ Ղարաբաղի բարբառով,* «Հանդէս ամսօրեայ», Վիեննա, 1930
261. ***Մելիք-Շահնազարեան Կ.,*** *Հանելուկներ Ղարաբաղի լեզվով,* «Հանդէս ամսօրեայ», 1930
262. ***Մելիք-Շահնազարեան Կ.,*** *Ղարաբաղի բարքերեն,* «Հանդէս ամսօրեայ», 1928
263. ***Մելիք-Շահնազարեան Կ.,*** *Ղըլըցէ կնանոց պընը-փեշակը,* Թիֆլիս, 1882
264. ***Մելիք-Շահնազարեան Կ.,*** *Նիւթեր Ղարաբաղի ազգագրութեան համար,* «Հանդէս ամսօրեայ», 1932
265. ***Մելիք-Շահնազարեան Կ.,*** *Շոշվա դալին խերն ու շառը,* Թիֆլիս, 1887
266. ***Մելիք-Շահնազարեան Կ.*** (Տմբլաչի Խաչան), *Ջուռնա-տմբլա,* գիրք Ա-Բ, Վաղարշապատ, 1907-1908
267. ***Մեյե Ա.,*** *Հայագիտական հետազոտություններ,* Երեւան, 1978
268. ***Մեսրոպյան Հ.,*** *Ածականական հոմանիշները հայերենի բարբառներում,* Երեւան, 2010
269. ***Մեսրոպյան Հ.,*** *Ամանորի բառանվանումները հայերենի բարբառներում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2007
270. ***Մեսրոպյան Հ.,*** *Կրոնաեկեղեցական բառերը «Հայերենի բարբառագիտական ատլասի նյութերի հավաքման ծրագրում»,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2006
271. ***Մեսրոպյան Հ.,*** *Պահեցողությանը առնչվող բառերը հայերենի բարբառներում,* «Հայոց լեզվի պատմության հարցեր. միջազգային հայերենագիտական ութերորդ գիտաժողովի զեկուցումներ», Ստեփանակերտ, 2008
272. ***Մեսրոպյան Հ., Տէր*** *բառով կազմությունները հայերենի բարբառներում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2008
273. ***Մինասյան Լ.,*** *Արցախի Մարտունու շրջանի կրոնական բովանդակության մանրատեղանունները,* «Լրատու. Մեսրոպ Մաշտոց համալսարան», Ստեփանակերտ, 2007, № 1
274. ***Մինասյան Լ.,*** *Բառակազմության առանձնահատկությունները Մարտունու շրջանի մանրատեղանուններում,* «ԱրՊՀ տեղեկագիր», Ստեփանակերտ, 2005, №10
275. ***Մինասյան Շ.,*** *Անվանական դարձվածային միավորները Ղարաբաղի բարբառում,* «Գիտության եւ մշակույթի հիմնահարցերն Արցախում. հանրապետական գիտաժողովի նյութեր», Ստեփանակերտ, 2000
276. ***Մինասյան Շ., Բաբայան Ն.,*** *Մակբայական եւ եղանակավորող դարձվածային միավորները Ղարաբաղի բարբառում,* «Հայ բարբառագիտության միջազգային համագումար (թեզիսներ)», Ստեփանակերտ, 2001
277. ***Մինասյան Շ.,*** *Բազմիմաստությունը եւ համանունությունը Ղարաբաղի բարբառի դարձվածներում,* «Կրթությունը եւ գիտությունը Ղարաբաղում», Երեւան, 1997, №2
278. ***Մինասյան Շ.,*** *Գրաբարի եւ Ղարաբաղի բարբառի դարձվածների որոշ առնչություններ,* «Լեզվաբանության արդի խնդիրները (զեկուցումների թեզիսներ). Վ. Բրյուսովի անվան օտար լեզուների ինստիտուտ», Երեւան, 2000
279. ***Մինասյան Շ.,*** *Հաղորդակցական դարձվածները Ղարաբաղի բարբառում,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1999, №1
280. ***Մինասյան Շ.,*** *Հոմանիշությունը եւ հականիշությունը Ղարաբաղի բարբառի դարձվածներում,* «Բնօրրան», Երեւան, 1999, №1 (10)
281. ***Մինասյան Շ.,*** *Ղարաբաղի բարբառի դարձվածները,* Ստեփանակերտ, 2007
282. ***Մինասյան Շ.,*** *Ղարաբաղի բարբառի դարձվածների բառիմաստային առանձնահատկությունները,* «Հայ բարբառագիտության միջազգային համագումար (թեզիսներ)», Ստեփանակերտ, 2001

283. ***Մինասյան Ծ.,*** *Ղարաբաղի բարբառի թռչնանունները,*« Լեզվի եւ գրականության զարգացման ու դասավանդման հիմնախնդիրներ. ԱրՊՀ», Ստեփանակերտ, 2004
284. ***Մինասյան Ս.,*** *Չափար,* Ստեփանակերտ, 2010
285. ***Միրզոյան Ե.,*** *Տմբլաչի Խաչանի «Ջուռնա-Տմբլայի» լեզվական արվեստը,* Ստեփանակերտ, 2007
286. ***Միքայելյան Ժ.,*** *Առկայացման քերականական կարգը Ղարաբաղի բարբառում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2008
287. ***Միքայելյան Ժ.,*** *Բայի երկրորդական ժամանակները Ղարաբաղի բարբառում,* «Հայոց լեզվի պատմության հարցեր. միջազգային հայերենագիտական ութերորդ գիտաժողովի զեկուցումներ», Ստեփանակերտ, 2008
288. ***Միքայելյան Ժ.,*** *Գոյականի բացառական հոլովի կազմությունը հայերեն բարբառներում,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2007
289. ***Միքայելյան Ժ.,*** *Գորիսի խոսվածքի հնչյունա-հնչույթաբանական մի քանի առանձնահատկություններ,* «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Երեւան, 1980, №8
290. ***Մկրտչյան Հ.,*** *Կարնո* բարբառը, Երեւան, 1973
291. ***Մկրտչյան Ն.,*** *Անատոլիայի նորահայտ հայ բարբառները եւ բանահյուսությունը*, Երեւան, 2006
292. ***Մկրտչյան Ն.,*** *Բառերի կենսագրությունից* (երրորդ հրատարակություն), Երեւան, 1999
293. ***Մկրտչյան Ն.,*** *Բուրդուրի բարբառը,* Երեւան, 1971
294. ***Մուրադյան Հ.,*** *Կարճեւանի բարբառը,* Երեւան, 1960
295. ***Մուրադյան Հ.,*** *Ինչպե՞ս հասկանալ Աճառյանի օրենքը,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1973, № 2
296. ***Մուրադյան Հ.,*** *Հայոց լեզվի պատմական քերականություն*, 1, Երեւան, 1982
297. ***Մուրադյան Մ.,*** *Շատախի բարբառը,* Երեւան, 1962
298. ***Մուրադյան Մ.,*** *Ուրվագիծ Մոկսի բարբառի,* «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», 1, Երեւան, 1982
299. ***Մուրվալյան Ա.,*** *Հայոց լեզվի բառային կազմը,* Երեւան, 1955
300. ***Մուրվալյան Ա.,*** *Հայոց լեզվի դարձվածաբանություն եւ բայակազմություն,* Երեւան, 1959
301. ***Նալբանդյան Գ.,*** *Պարսից լեզվի քերականություն* (հնչյունաբանություն, բառագիտություն, ձեւաբանություն), Երեւան 1980
302. ***Նավասարդեան Տ.,*** *Բառգիրք Արարատեան բարբառի,* Տփխիս, 1903
303. ***Նավասարդեան Տ.,*** *Հայ ժողովրդական հեքիաթներ,* պրակ 1, Վաղարշապատ, 1882
304. ***Նավասարդեան Տ.,*** *Հայ ժողովրդական հեքիաթներ,* պրակ 8, 9, 10, Թիֆլիս, 1894, 1902,1903
305. ***Նմուշներ Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդական բանահյուսությունից*** *(կազմողներ՝ Մ. Առաքելյան, Ռ. Ղահրամանյան),* Երեւան, 1978
306. ***Նշխարներ Արցախի բանահյուսության*** *(ժողովեց, կազմեց եւ ծանոթագրեց Լ.Հարությունյանը),* Երեւան, 1991, 2-րդ մաս, Ստեփանակերտ, 2004, 3-րդ մաս, Ստեփանակերտ, 2007
307. ***Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի,*** հատոր 1-2, Երեւան, 1979-1981
308. ***Շերմազանեան Գ.,*** *Անեկդոտներ, զուարճալի զրոյցներ, համառօտ դէպքեր եւ առակներ մեծ մասամբ ազգային կեանքից առած,* Թիֆլիս, 1878
309. ***Շերմազանեան Գ.,*** *Ասրի բէգ եւ Գիքի,* «Կռունկ Հայոց աշխարհին», Թիֆլիս, 1862, 1863
310. ***Չոլաքեան Յ.,*** *Քեսապի բարբառը,* Հալէպ, 1986
311. ***Պետոյան Վ.,*** *Սասունի բարբառը,* Երեւան, 1954
312. ***Պետրոսյան Հ.,*** *Հայերենագիտական բառարան*, Երեւան, 1987
313. ***Պետրոսյան Հ.,*** *Ղարաբաղի բարբառի հնչյունական կազմը,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1986, № 2
314. ***Պետրոսյան Մ.,*** *Առածանի,* Ստեփանակերտ, 1999
315. «***Պըլը-Պուդի***», Ստեփանակերտ, 1991-2011
316. ***Պողոսյան Ա.,*** *Հադրութի բարբառը,* Երեւան, 1965
317. ***Պողոսյան Ա.,*** *Հայ բարբառագիտություն,* Երեւան, 1996
318. ***Պողոսյան Ա.,*** *Նի մասնիկը եւ նրա բառակազմական նշանակությունն ու իմաստային առումները հայերենի բարբառներում,* «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1974, № 2
319. ***Ջահուկյան Գ., Աղայան Է., Առաքելյան Վ., Քոսյան Վ.,*** *Հայոց լեզու,* 1-ին մաս, Ա պրակ, Երեւան, 1980
320. ***Ջահուկյան Գ.,*** *Արցախահայ բարբառի կազմավորման մասին*, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Երեւան, 1991, № 5
321. ***Ջահուկյան Գ.,*** *Ժամանակակից հայերենի տեսության հիմունքները,* Երեւան, 1974
322. ***Ջահուկյան Գ.,*** *Ժամանակակից հայոց լեզվի իմաստաբանություն եւ բառակազմություն,* Երեւան, 1990
323. ***Ջահուկյան Գ.,*** *Հայ բարբառագիտության ներածություն,* Երեւան, 1972
324. ***Ջահուկյան Գ.,*** *Հայ բարբառագիտությունը եւ հայերենի բարբառների ծագման հարցը,* «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1959, № 2-3
325. ***Ջահուկյան Գ.,*** *Հայերեն ստուգաբանական բառարան,* Երեւան, 2010
326. ***Ջահուկյան Գ.,*** *Հայոց լեզվի զարգացման փուլերը,* Երեւան, 1964
327. ***Ջահուկյան Գ.,*** *Հայոց լեզվի պատմություն.* Նախագրային ժամանակաշրջան, Երեւան, 1987
328. ***Ջահուկյան Գ.,*** *Հայոց լեզվի զարգացումը եւ կառուցվածքը,* Երեւան, 1969

329. ***Ջահուկյան Գ.,*** *Հին հայերենի հոլովման սիստեմը եւ նրա ծագումը,* Երեւան, 1959
330. ***Ռուս-հայերեն բառարան,*** հ.1-4, Երեւան, 1954-1958
331. ***Ռուս-հայերեն դարձվածաբանական բառարան,*** Երեւան, 1975
332. ***Ռուս-հայերեն նոր բառարան,*** հ.1-2, Երեւան 1933-1935
333. ***Սարգսյան Ա.,*** *Անեծքի եւ օրհնանքի ժանրը արցախահայ բանահյուսության մեջ,* «Նարեկ», Ստեփանակերտ, 2003, №2
334. ***Սարգսյան Ա.,*** *Արցախահայ բանահյուսության գրառման պատմություն,* «Նարեկ», Ստեփանակերտ, 2002, № 2
335. ***Սարգսյան Ա.,*** *Արցախահայ բարբառի բառապաշարի շերտերը,* «Միջազգային գիտաժողովի զեկուցումներ. ԱՄՆ. Միչիգանի համալսարան», Անն Արբոր, 2003
336. ***Սարգսյան Ա.,*** *Արցախահայ բարբառի հնչյութային համակարգը,* « Հայ բարբառագիտության միջազգային գիտաժողով (թեզիսներ)», Ստեփանակերտ, 2001
337. ***Սարգսյան Ա.***, *Արցախի բանահյուսություն, Երեւան, 2015*
338. ***Սարգսյան Ա.,*** *Արցախի բանաձեւային բանահյուսությունը,* Ստեփանակերտ, 2009
339. ***Սարգսյան Ա.,*** *Արցախյան առակներ,* Ստեփանակերտ, 2011
340. ***Սարգսյան Ա.,*** *Արցախյան ավանդություններ,* Ստեփանակերտ, 2007
341. ***Սարգսյան Ա.,*** *Արցախյան զվարճախոսություններ, Ստեփանակերտ, 2014*
342. ***Սարգսյան Ա.,*** *Արցախյան հանելուկներ,* Ստեփանակերտ, 2002
343. ***Սարգսյան Ա.,*** *Բարբառային բառարանների արդիական պահանջները,* «Հայոց լեզվի պատմության հարցեր (միջազգային հայերենագիտական ութերորդ գիտաժողովի զեկուցումներ)», Ստեփանակերտ, 2008
344. ***Սարգսյան Ա.,*** *Բարբառային բառերը եւ բառաձեւերը Ղազարոս Աղայանի հեքիաթներում,* «ԱրՊՀ տեղեկագիր», Ստեփանակերտ, 2008, № 1
345. ***Սարգսյան Ա.,*** *Բնիկ, բարբառային եւ փոխառյալ բառերը արցախահայ բարբառում,* «Նարեկ», Ստեփանակերտ, 2003, № 2
346. ***Սարգսյան Ա.,*** *Բուն ազգացկական բառանվանումները Ղարաբաղի բարբառում,* «Միջազգային գիտաժողովի նյութեր՝ նվիրված ԱրՊՀ հիմնադրման 40-ամյակին», Ստեփանակերտ, 2009, պրակ 1
347. ***Սարգսյան Ա.,*** *Գրաբարից ավանդված բառերի իմաստափոխական որոշ դեպքեր արցախահայ բարբառում,* «Հայ գրերի գյուտի եւ Ամարասի դպրոցի 1600-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողովի զեկուցումներ», Ստեփանակերտ, 2005
348. ***Սարգսյան Ա.,*** *Իմաստափոխության մի քանի դեպքեր արցախահայ բարբառում,* «Գիտության եւ մշակույթի հիմնահարցերն Արցախում (հանրապետական գիտաժողովի նյութեր)», Ստեփանակերտ, 2003
349. ***Սարգսյան Ա.,*** *Հապավումները արցախահայ բարբառում,* « Լեզվի եւ գրականության զարգացման ու դասավանդման հիմնախնդիր. ԱրՊՀ», Ստեփանակերտ, 2004
350. ***Սարգսյան Ա.,*** *Հնդեվրոպական ծագում ունեցող բառերը Ղարաբաղի բարբառում,* «Հայոց լեզվի հարցեր. Արցախի պետական համալսարան», Ստեփանակերտ, 2009
351. ***Սարգսյան Ա.,*** *Ղարաբաղի բարբառը Հրաչյա Աճառյանի ուսումնասիրություններում,* «Հայոց լեզվի հարցեր (հոդվածների ժողովածու). ԱրՊՀ», Ստեփանակերտ, 2006
352. ***Սարգսյան Ա.,*** *Ղարաբաղի բարբառի բայական դարձվածների սեռային առանձնահատկությունները,* «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2010
353. ***Սարգսյան Ա.,*** *Ղարաբաղի բարբառի բառարան,* Երեւան, 2013
354. ***Սարգսյան Ա., Մարգարյան Լ.,*** *Բարբառային ազդեցությունները Արցախի տարածքում,* «Հայ բարբառագիտության միջազգային համագումար (թեզիսներ)»,Ստեփանակերտ, 2001
355. ***Սարգսյան Ա., Մինասյան Շ.,*** *Հարցական եւ հեգնական հնչերանգը Ղարաբաղի բարբառի դարձվածներում,* «Կանթեղ», Երեւան, 2007, № 1
356. ***Սարգսյան Ա., Մինասյան Շ.***, *Հոդային կարգը Ղարաբաղի բարբառում* (որոշյալ եւ անորոշ առումներ), «Կրթությունը եւ գիտությունը Արցախում», Երեւան, 2004, № 1-2
357. ***Սարգսյան Ա., Մինասյան Շ.,*** *Ղարաբաղի բարբառի գունանունները,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 2004, № 2
358. ***Սարգսյան Ա., Մինասյան Շ.,*** *Միայն դարձվածներում պահպանված Ղարաբաղի բարբառին հատուկ բառեր ու բառաձեւեր,* «ԱրՊՀ գիտական տեղեկագիր», Ստեփանակերտ, 1999, № 1
359. ***Սարգսյան Ա., Մինասյան Շ.,*** *Ստացականությունը եւ դիմորոշությունը արցախահայ բարբառում,* «Կրթությունը եւ գիտությունը Արցախում», Երեւան, 2004, № 3-4
360. ***Սարգսյան Ա.,*** *Շաղախի ենթաբարբառը Հադրութի ենթաբարբառի միջավայրում,* Ստեփանակերտ, 2009
361. ***Սարգսյան Ա.,*** *Շաղախի ենթաբարբառի հնչյութային համակարգը,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1995, № 2
362. ***Սարգսյան Ա.,*** *Շաղախի եւ Հադրութի ենթաբարբառների դերանվանական համակարգը,* «ԱրՊՀ գիտական տեղեկագիր», Ստեփանակերտ, 1998, № 1
363. ***Սարգսյան Ա.,*** *Շաղախի եւ Հադրութի ենթաբարբառների համեմատական նկարագիրը,* «Գիտությունը եւ կրթությունը Ղարաբաղում», Երեւան, 1997, № 2
364. ***Սարգսյան Ա.,*** *Պանդխտության թեման արցախյան ժողովրդական խաղիկներում,* Գիտության եւ մշակույթի հիմնահարցերն Արցախում (հանրապետական գիտաժողովի նյութեր), Ստեփանակերտ, 2000

365. ***Սարգսյան Ա.,*** *Ռուսերենից փոխառյալ բառերը Ղարաբաղի բարբառում,* « Միջազգային գիտաժողովի զեկուցումներ. «Մեսրոպ Մաշտոց» համալսարան», Ստեփանակերտ, 2010
366. ***Սարգսյան Ա.,*** *Ռուսերենից փոխառյալ բառերի հնչյունային եւ իմաստային փոփոխությունները Ղարաբաղի բարբառում,* «Լրատու.Մեսրոպ Մաշտոց համալսարան», Ստեփանակերտ, 2010, № 2
367. ***Սարգսյան Ա.,*** *Տառադարձության կարեւորությունը բանահյուսության մեջ,* «Միջազգային գիտաժողովի նյութեր. Մեսրոպ Մաշտոց համալսարան», Ստեփանակերտ, 2007
368. ***Սեւակ Գ.,*** *Ժամանակակից հայոց լեզվի դասընթաց,* Երեւան, 1955
369. ***Սեյան Վ.,*** Շուշի, Երեւան, 1991
370. ***Սիմոնյան Ն.,*** *Հայ բարբառների հնդեվրոպական հնաբանությունները,* «Հայոց լեզվի համեմատական քերականության հարցեր», Երեւան, 1979
371. **Սուքիասյան Ա.,** *Մեռյանի բառագիտական-բառարանագրական ժառանգությունը,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1976, № 3
372. ***Սուքիասյան Ա., Գալստյան Ս.,*** *Հայոց լեզվի դարձվածաբանական բառարան,* Երեւան, 1975
373. ***Սուքիասյան Ա.,*** *Ժամանակակից հայոց լեզու,* Երեւան, 1982
374. ***Սուքիասյան Ա.,*** *Հայոց լեզվի հոմանիշների բացատրական բառարան,* Երեւան, 2003
375. ***Տիգօ,*** *Ճպատըդ քօլադ կտրի,* Թիֆլիս, 1889
376. ***Ռաֆֆի,*** *Խամսայի մելիքություններ,* Երկերի ժողովածու, հ.10, Երեւան, 1964
377. ***Փաշայան Ա.,*** *Պըլը Պուդին հայ մշակույթի պատմության էջերում,* Ստեփանակերտ, 2010
378. ***Քոչոյան Ա.,*** *Սայաթ-Նովայի հայերեն խաղերի բառարան,* Երեւան, 1963
379. ***Օհանյան Հ.,*** *Ժամանակակից հայոց լեզվի բառապաշարը եւ նրա հարստացման միջոցները,* Երեւան, 1982
380. ***Օվյան Վ.,*** *Կապույտ տարիներ,* Ստեփանակերտ, 2007
381. ***Ֆալակյան Մ.,*** *Ռուսերենից եւ ռուսերենի միջոցով հայերենում կատարված բառային փոխառությունները,* «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1985, № 2
382. ***Адонц Н.,*** *Дионисий Фракийский и армянские толкователи,* Петроград, 1915
383. ***Арутюнян Г.,*** *Шуши,* Степанакерт, 2008
384. ***Баграмян Р.,*** *Армянские диалекты в Азербайджанской ССР* (автореферат), Тбилиси, 1969
385. ***Варданян Л.,*** *Традиции мужских возрастных групп у армян в конце 19- начале 20 вв. (Историко-этнографическое исследование),* «Հայ ազգագրություն եւ բանահյուսություն», հ. 12, Երեւան, 1981
386. ***Григоров Н.,*** *Село Саров,* Джеванширкий уезд Елисаветпольской губернии, "Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа", Тифлис, 1888, вып.VI, отд. II
387. ***Григоров Н.,*** *Село Татев,* Зангезурский уезд Елисаветполской губернии, "Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа", Тифлис, 1892, вып. XIII, отд. I
388. ***Григорян А.,*** *Арцахский диалект как источник для протоармянской и индоевропейской реконструкции,* "Ученые записки (приложение). АрГУ" Степанакерт, 2002
389. ***Давидбеков И.,*** *Село Гадрут,* Джеванширкий уезд Елисаветпольской губернии, "Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа", Тифлис, 1888, вып. VI, отд. I
390. ***Джаукян Г.,*** *Сравнительная грамматика армянского языка,* Ереван, 1982
391. ***Джейранов Ф.,*** *Селение Чайкенд Елисаветпольского уезда той же губернии,* "Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа", Тифлис, 1898, вып. XXV, отд. II
392. ***Израелов Г.,*** *Домашнее воспитание армян Джеванширкого уезда Елисаветпольской губернии,* "Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа", Тифлис, 1889, вып. VII, отд. II
393. ***Израелов Г.,*** *Село Касапет Джеванширкого уезда Елисаветпольской губернии.* "Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа", Тифлис, 1892, вып. XIII, отд. II
394. ***Марутян А.,*** *Интерьер армянского народного жилище* (Вторая половина 19-начало 20в.), «Հայ ազգագրություն եւ բանահյուսություն», հ.17, Երեւան, 1989
395. ***Мелик-Шахназаров Е.,*** *Из древностей селения Чанахчи Шушинского уезда Елисаветпольской губернии.* "Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа", Тифлис, 1894, вып. XIX, отд. I
396. ***Мелик-Шахназаров Е.,*** *Из поверий, предрассудков и народных примет армян Зангезурского уезда.* Анекдоты, благословения и пожелания, проклятья. "Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа", Тифлис, 1904, вып. XXIV, отд. III
397. ***Мелик-Шахназаров Е.,*** *Селение Арцеваник Зангезурского уезда Елисаветпольской губернии.* "Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа", Тифлис, 1898, вып. XXV, отд. II
398. ***Ожегов С., Шведова Н.,*** *Толковый словарь русского языка,* 4-е изд., Москва, 1999
399. ***Осипов Г.,*** *Селение Даш-Алты Шушинского уезда Елисаветпольской губернии.* "Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа", Тифлис, 1898, вып. XXV, отд. II
400. ***Патканов К.,*** *Исследование о диалектах армянского языка,* Санкт-Петербург, 1869
401. ***Персидско-русский словарь*** *(составил проф. Б.В.Миллер),* Москва, 1960
402. ***Погосов М.,*** *Тамерлан по рассказам Джеванширкских армян.* "Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа", Тифлис, 1898, вып. VII, отд. II

403. ***Словарь иностранных слов,*** изд., 6-ое, Москва, 1964
404. ***Словарь русского языка,*** 1-4, Москва, 1957-1961
405. ***Туманян Э.,*** *Структура индоевропейских имен в армянском языке,* Москва, 1978
406. ***Харатян З.,*** *Культовые мотивы семейных обычаев и обрядов у армян,* «Հայ ազգագրություն եւ բանահյուսություն», հ. 17, Երեւան, 1989
407. Турецко-русский словарь (авторы: А.Н.Баскаков, Н.П. Голубева, А.А. Кямилева, К.М. Любимов, Ф.А. Селимзянова, Р.Р. Юсупова), Москва, 1977
408. Универсальный азербайджанско-русский словарь (составили: Первиз Казыми, Рамис Насретдинов, Баку, 2009)

Ձեռագիր աղբյուրներ

Առաքելյան Մ., *Բանահյուսական նյութեր,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Մ.Առաքելյանի ֆոնդ

Բաբայան Ա., *Ղարաբաղի Վարանդայի բարբառը,* Ա. Բաբայանի անձնական արխիվ

Բահաթրյան Ա., Բահաթրյան Գ., *Բանահյուսական նյութեր,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Տ.Նավասարդյանի ֆոնդ

Բահաթրյան Ա., *Ղարաբաղու գավառական բառգիրք,* Երեւանի պետական համալսարանի գրադարան

Գեւորգյան Մ., *Բանահյուսական նյութեր Գորիսի ենթաբարբառով,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Մ.Գեւորգյանի ֆոնդ

Գրիգորյան Մ., *Բանահյուսական նյութեր,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Մ.Գրիգորյանի ֆոնդ

Գրիգորյան Մ., *Ղարաբաղի բարբառը եւ Շուշվա ենթաբարբառը,* ՀՀ ԳԱԱ Հր.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գրադարան

Դադյան Խ., *Բանահյուսական եւ ազգագրական նյութեր,* ՀՀ ազգային արխիվ, Խ.Դադյանի ֆոնդ

Դանիելյան Թ., *Լեռնային Ղարաբաղի Ղզղալա գյուղը,* ԼՂՀ Մարտունու շրջանի Բերդաշեն (Ղզղալա) գյուղի թանգարան

Դավթյան Կ., *Բարբառային նյութեր Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի եւ հարակից շրջանների խոսվածքներով,* Արցախի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի Կ.Դավթյանի անվան կաբինետ

Թավրիզյան Հ., *Հեքիաթներ Շուշվա խոսվածքով,* ՀՀ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Տ.Նավասարդյանի ֆոնդ

Իսրայելյան Ս., *Ազգագրական նյութեր Լեռնային Ղարաբաղի Փիրջամալ, Նախիջեւանիկ գյուղերի եւ Շուշի քաղաքի մասին,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի ազգագրության բաժնի արխիվ, Ս.Իսրայելյանի ֆոնդ

Իսրայելյան Ս., *Բանահյուսական նյութեր Արցախից, Շամշադինից, Ջանգեզուրից,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Ս. Իսրայելյանի ֆոնդ

Իսրայելյան Ս., *Բառարան Ղարաբաղի բարբառում գործածվող բառերի,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Ս.Իսրայելյանի ֆոնդ

Խանզադյան Ս., *Ջանգեզուրի երգեր, հանելուկներ, շուտասելուկներ, առածներ, ասացվածքներ, առակներ,* ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Ս.Խանզադյանի ֆոնդ

Հայերենի բարբառագիտական ատլասի ծրագրով հավաքված նյութեր Արցախի եւ Սյունիքի տարբեր խոսվածքներով, ՀՀ ԳԱԱ Հր.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի բարբառագիտության բաժին

Հայրիյան Ա., *Բանահյուսական եւ այլ կարգի ժողովրդագիտական նյութեր Արցախից,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Ա.Հայրիյանի ֆոնդ

Ղազարյան Ն., *Բանահյուսական եւ այլ կարգի նյութեր Հյուսիսային Արցախից,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Ն. Ղազարյանի ֆոնդ

Ղազիյան Բ., *Բանահյուսական նյութեր,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Բ.Ղազիյանի ֆոնդ

Մեժունց Բ., *Շաղախի ենթաբարբառը,* ՀՀ ԳԱԱ Հր.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գրադարան

Մելիք-Շահնազարյան Կ., *Բանահյուսական եւ այլ կարգի նյութեր,* ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Կ.Մելիք-Շահնազարյանի ֆոնդ

Մելիք-Շահնազարյան Կ., *Բանահյուսական եւ ժողովրդագիտական այլ կարգի նյութեր,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Կ.Մելիք-Շահնազարյանի ֆոնդ

Մելիք-Շահնազարյան Կ., *Հավելված Ղարաբաղի լեզվի բառերի,* ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Կ.Մելիք-Շահնազարյանի ֆոնդ

Մելիք-Շահնազարյան Կ., Մելիք-Շահնազարյան Ա., *Առածներ եւ ասացվածքներ Ղարաբաղի բարբառով,* ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Կ.Մելիք-Շահնազարյանի ֆոնդ

Մինասյան Շ., *Ղարաբաղի բարբառի դարձվածների բառարան* («Ղարաբաղի բարբառի դարձվածները» թեկնածուական ատենախոսության հավելված), ՀՀ ԳԱԱ Հր.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գրադարան

Մխիթարյան Մ., *Շուշվա Ղլեն օյինբազ պըՆէրան,* ՀՀ ԳԱԱ Հր.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գրադարան

Սարգսյան Ա., *Արցախյան զվարճախոսություններ,* Ա.Սարգսյանի անձնական արխիվ

Սարգսյան Ա., *Արցախյան ժողովրդական խաղեր,* Ա.Սարգսյանի անձնական արխիվ

Սարգսյան Ա., *Արցախյան հեքիաթներ,* Ա.Սարգսյանի անձնական արխիվ

Սարգսյան Ա., *Բանահյուսական, բարբառային եւ ազգագրական նյութեր,* Ա.Սարգսյանի անձնական արխիվ

Տեր-Հովհաննիսյան Մ., *Ազգագրական բովանդակությամբ բարբառային բառերի բառարան,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Տ.Նավասարդյանի ֆոնդ

Տեր-Հովհաննիսյան Մ., *Բանահյուսական տարբեր ժանրերի նյութեր,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Տ.Նավասարդյանի ֆոնդ

Տեր-Հովհաննիսյան Տ., *Գավառագիտական բառարան,* ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Տ. Տեր-Հովհաննիսյանի ֆոնդ

Տեր-Հովհաննիսյան Տ., *«Գավառական բառարանի» սեւագիր հավելված,* ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Տ. Տեր-Հովհաննիսյանի ֆոնդ

Օհանջանյան Մ., *Բանահյուսական եւ այլ կարգի նյութեր,* ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Մ. Օհանջանյանի ֆոնդ

ԱՐՄԵՆ ՅՈՒՐԻԿԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌԻ ԲԱՌԱՐԱՆ

Խմբագիր՝ *Լավրենտի ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ*

Համակարգչային
շարվածքը եւ էջադրումը՝ *Լիլյա ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԻ*

Սրբագրիչ՝ *Լիլյա ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ*

Թուղթը՝ օֆսեթ: Տպագրությունը՝ օֆսեթ:
Ծավալը՝ 105,75 տպագրական մամուլ:
Տպաքանակը՝ 500:

ԵՐԵՎԱՆ-2019